

 Odbiorcom miejscowym nie rozsyła się Słownika.

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

ułożony pod redakcją

ADAMA KRYŃSKIEGO i WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO

DZIEŁO NAGRODZONE PRZEZ KRAKOWSKĄ AKADEMJE
UMIEJĘTNOŚCI NA KONKURSIE IMIENIA LINDEGO I ZALECONE
PRZEZ SZKOLNĄ RADĘ GALICYJSKĄ DO UŻYTKU SZKÓŁ

WARSZAWA

Nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego

W drukarni „Gazety Handlowej”

Szpitalna, 10

1909

Wskutek obecnych wypadków wojennych ustala możliwość komunikowania się z mieszkającym stale w Krakowie prof. J. Rozwadowskim, który wykazuje pochodzenie wyrazów, objaśnionych w Słowniku. Ażby pomimo to nie przerywać wydawnictwa, Słownik będzie wydawany tymczasowo (od wyrazu Szlifowanie) bez uwag etymologicznych do czasu, w którym stosunki normalne pozwolą podać wykaz ópuszczonych słoworodów oraz umieszczać je nadal w swoich miejscach.

DALSZE SKRÓCENIA

<p>A. G. = Marja Aret Golezewska.
 Br. = Józef Brodowski.
 Chmiel. = Bohdan Chmielnieki.
 Fors. = Choroby drzew — Forsytha, (przekład) Warszawa, r. 1791.
 Gorez. = Piotr Gorezyn.</p> <p>Ber. = Dekret abo wyrok astrologski przez Bernata — Kraków, 1605.
 Bst. = Marja Bogusławska.
 Dyk. = Dykejonarz geograficzny, r. 1782.
 Grb. = Wacław Grubiński.
 Jel. = Jerzy Jelonka.
 Kkal. = Księgi Kaliskie, r. 1410.
 Kors. = Rajmund Korsak.
 Kre. = kroaeki.</p> <p>Czn. = Compendium ferculorum, Stanisława Czernieckiego, Kraków, r. 1682.
 Dokt. = Dokładna instruceja Jakubowi Wilmowskiemu, r. 1542.
 Dzb. = Kaepor Družbieki.
 Konf. = O Konfederacji lwowskiej, r. 1622.</p> <p>Bt. = Kazimierz Bartoszewicz.
 Dom. = Ignacy Domeyko.
 HJ. = Historja o św. Józefie, r. 1530.
 Jak. = Walenty Jakubowski.
 Osg. = Mikołaj Ostroróg.
 Reh. = Rachunek dworu króla Wł. Jagielly i królowej Jadwigi — Kraków, r. 1796.
 Rdz. = Eljasz Radzikowski.
 Ron. = Bohdan Ronikier.
 Saw. = Zygmunt Sawczyński.</p> | <p>Lk. = Lekarstwo końskie.
 Magn. = Dominik Magnuszewski.
 Mark. = Marja Markowska.
 Stl. = Statut litewski z r. 1744.
 Szer. = Djarjusz wojny z Szeremietem r. 1660, wyd. Ambrożego Grabowskiego.</p> <p>Kzn. = Stanisław Egbert Koźmian.
 Maz. = Mikołaj Mazanowski.
 Nr. = norweski.
 Psk. = Dziennik wyprawy Stefana Batorego pod Psków, r. 1581.
 Walew. = Cecylja Walewska.
 wzgl. = względnie (respectively).
 Zbc. = Jan Zabczye.
 Zwe. = Jan Zawicki.</p> <p>Kont. = Stanisław Kontkiewicz.
 N. = nowo-.
 Rom. = romański.
 Rus. = ruski wogóle (Ros., Brs., Ukr.).
 Wje. = Tadeusz Wojeichowski.
 Żuł. = Jerzy Żuławski.</p> <p>Sor. = Pamiętniki Soroki.
 Ssz. = Wojeich Skarszewski.
 Sszw. = Statut będziński cechu szewskiego, r. 1595.
 Stg. = „Stary gracz“.
 Trz. = Andrzej Trzebieki.
 Ueh. = Uchwała cechu szewskiego r. 1626.
 Woy. = Wincenty Woyniewicz.
 Zb. = Tymon Zaborowski.
 Zbs. = Anna Zbąska.</p> |
|---|---|

SPROSTOWANIE

Sparzyć znaeczenie 3. opuścić (p. Sporzyć).

Sierp uwagę: < z Tur. sérpén'k > przenieść do następującego Sierpank.
 Smerd ma być: < Ukr. Smerd >

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

JANA KARŁOWICZA, ADAMA KRYŃSKIEGO
i
WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO.

TOM VI

S. — Ś.

ułożony przez
WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO
z udziałem
KAZIMIERZA KRÓLA

DZIEŁO NAGRODZONE PRZEZ KRAKOWSKĄ AKADEMJE
UMIEJĘTNOŚCI NA KONKURSIE IMIENIA LINDEGO I ZALECONE
PRZEZ GALICYJSKĄ RADEĘ SZKOLNĄ DO UŻYTKU SZKÓŁ

WARSZAWA
Nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego
W drukarni „Gazety Handlowej”
Szpitalna, 10
1915

Spis skrótów w tomie I—VI.

a) Wyrazy:

a. = albo.	Duńs. = duński.
Ags. = anglosaski.	dziec. = dziecięcy.
Ameryk. = amerykański.	Dźwn. = dźwiękonaśladowczy, onomatopieczny.
an. = analogja, analogicznie, analogiczny.	Dżagat. = dżagatajski.
anat. = anatomiczny.	ekon. = ekonomiczny.
Ang. = angielski.	elektrot. = elektrotechniczny.
antr. = antropologiczny.	embr. = embrjologiczny.
apt. = aptekarski.	Estn. = estoński.
Ar. = aryjski, indoeuropejski.	farb. = farbiarski.
Arab. = arabski.	fecht. = fechtunkowy.
arch. = archeologiczny.	fil. = filozoficzny.
astr. = astronomiczny.	Fiń. = fiński.
Azjat. = azjatycki.	fiz. = fizyczny.
bakt. = bakterjologiczny.	fizj. = fizjologiczny.
bart. = bartniezy.	fl. = flisacki.
bed. = bednarski.	fortep. = fortepjanistowski.
Belg. = belgijski.	fol. = fotograficzny.
bezok. = bezokolienik.	Fr. = francuski.
bil. = bilardowy.	garb. = garbarski.
biol. = biologiczny.	garn. = garniearski.
blach. = blacharski.	gie. = geograficzny.
Blg. = bułgarski.	gieol. = geologiczny.
blm. = bez liczby mnogiej.	gim. = gimnastyczny.
blp. = bez liczby pojedynczej.	gin. = ginekologiczny.
bl. = błędnie.	gis. = gisierski.
bot. = botaniczny.	Głz. = górnołużycy.
Braz. = brazylijski.	gm. = gminny.
Brs. = białoruski.	Gnm. = górnoniemiecki.
buch. = buchalteryjny.	gorz. = gorzelniczy.
bud. = budowniczy.	Got. = gocki, gotycki.
bur. = bursztyniarski.	gór. = górniczy.
chem. = chemiczny.	Gr. = grecki.
Chiń. = chiński.	gram. = gramatyczny.
chir. = chirurgiczny.	Grm. = giermański.
Chor. = chorwacki.	haf. = hafeiarski.
cieś. = ciesielski.	han. = handlowy.
Clt. = celtycki.	Hb. = hebrajski.
eukier. = cukierniczy.	her. = heraldyczny.
eukr. = cukrowniczy.	hist. = histologiczny.
Oyg. = cygański.	Hl. = holenderski.
cyk. = cyklistowski.	Hp. = hiszpański.
cz. = czasownik, słowo.	hut. = hutniczy.
czcion. = czcionkarski.	im. = imiesłów.
Czes. = czeski.	in. = inaczej.
częstot. = słowo częstotliwe.	intr. = intraligatorski.
częś. = częściej.	inż. = inżynierski.
czyn. = czynny.	ir. = ironiczny.
daw. = dawny, dawniej.	Japoń. = japoński.
den. = dentystyczny.	jednot. = cz. jednotliwy.
der. = dermatologiczny.	jęz. = językoznawczy.
Dłz. = dolnołużycy.	jub. = jubilerski.
Dnm. = dolnoniemiecki.	kam. = kamieniarski.
dok. = słowo dokonane.	karc. = karciański.
dom. = domyśla się.	Kau. = kaukaski.
dosł. = dosłownie.	kip. = kiperski.
druc. = druciarski.	kol. = kolejowy.
druk. = drukarski.	

kol. = kołodziejski.
 koń. = koniarski.
 kosz. = koszykarski.
 kośc. = kościelny, teologiczny.
 kotł. = kotłarski.
 kow. = kowalski.
 kraw. = krawiecki.
 Kre. = kroacki.
 kuch. = kucharski.
 kuśn. = kuśnierski.
 lek. = lekarski.
 lekc. = lekceważący.
 lep. = lepiej.
 leśn. = leśniczy.
 liez. = liezebnik.
 Lit. = litewski.
 lm. = liezba mnoga.
 lp. = liezba pojedyncza.
 lpd. = liezba podwójna.
 lud. = ludwisarski.
 Łé. = łaciński.
 Łt. = łotewski.
 łyż. = łyżwiarski.
 m. = rodzaj męski.
 Mal. = mалаjski.
 malar. = malarski.
 mat. = matematyczny.
 mech. = mechaniczny.
 Meksyk. = meksykański.
 men. = menniszy.
 met. = meteorologiczny.
 mier. = mierniczy.
 min. = mineralogiczny (i krystalograficzny, petrograficzny).
 mł. = młynarski.
 Mongol. = mongolski.
 mor. = morski, marynarski.
 Moraw. = morawski.
 mul. = mularski.
 muz. = muzyczny.
 myd. = mydlarski.
 myśl. = myśliwski.
 N. = nowo.
 nar. = narcziarski.
 Ngr. = nowogrecki.
 ni. = nijaki; rodzaj nijaki.
 nied. = niedokonany.
 niek. = niekiedy.
 nieod. = nieodmienny.
 nieos. = nieosobowy, nieosobowo.
 Nł. = nowołaciński.
 Nm. = niemiecki.
 Now. = w nowszych czasach dowolnie utworzony.
 noż. = nożowniczy.
 Nrw. = norweski.
 ogr. = ogrodniczy.
 okrzyk. = okrzykowy, wykrzyknikowy.
 okul. = okulistyyczny.
 org. = organmistrzowski.
 Orm. = ormiański.
 os. = osoba.
 osn. = osnowa (temat, źródłosłów).
 p. = patrz.
 pal. = paleontologiczny.
 patol. = patologiczny.
 Pg. = portugalski.
 piecz. = pieczętarski.
 piek. = piekarski.
 piern. = piernikarski.
 piesz. = pieszezotliwy.
 piw. = piwowarski.

pń. = pień (pierwiastek).
 poch. = pochodny, pochodzi.
 poet. = poetycki.
 pog. = pogardliwy.
 Pol. = polski.
 poł. = położniczy.
 por. = porównaj.
 posp. = pospolity, nieliteracki.
 pouf. = poufały.
 pow. = powoźniczy.
 powr. = powroźniczy.
 późn. = późniejszy.
 pp. = przypadek.
 praw. = prawniczy.
 prow. = prowincjonalny.
 Prs. = perski.
 Prz. = przysłowie.
 przed. = pojęcie przeciwne.
 przen. = przenośnie.
 przyi. = przyimek.
 przym. = przymiotnik.
 przyrod. = przyrodniczy.
 przys. = przysłówek, przysłówkowo.
 ps. = psychologiczny.
 Pśń. = pieśń.
 pus. = puzkarski.
 ret. = retoryczny.
 ręk. = rękawiczniczy.
 rod. = rodzaj (gramatyczny).
 rol. = rolniczy.
 Rom. = romański.
 Ros. = rosyjski.
 roś. = roślina.
 rozk. = rozkazujący.
 rub. = rubaszny.
 Rum. = rumuński.
 Rus. = ruski wogóle (Ros., Brs., Ukr.).
 ryb. = rybacki.
 rz. = rzeczownik.
 rzem. = rzemieślniczy.
 rzeź. = rzeźniczy.
 rzeźb. = rzeźbiarski.
 S. = staro.
 Sem. = semicki.
 siod. = siodlarski.
 S. Irl. = staro-irlandzki.
 Skd. = skandynawski.
 Skr. = sanskrycki.
 skróc. = skrócone, skrócenie.
 sld., sł. lud. = słoworód ludowy (nowotwór, analogizm).
 Sł. = słowiański.
 Słc. = słowacki.
 sld. = słoworód.
 sł. lud. p. sld.
 Słń. = Słowiański.
 sp. = spójnik.
 Srb. = serbski.
 st. n. = stopień najwyższy.
 st. r. = stopień równy.
 st. w. = stopień wyższy.
 stol. = stolarski.
 szereg. = szczególnie.
 szeczot. = szeczotkarski.
 szew. = szewski.
 szk. = szklarski.
 szm. = szmuklerski.
 Szwed. = szwedzki.
 ś. = się.
 ślus. = ślusarski.
 Śr. = średniowieczny.
 Śr. Grn. = średniowieczno-górnoniemiecki.

Śr. Łć. = średniowieczno-łaciński.
 tap. = tapicerski.
 Tat. = tatarski.
 teatr. = teatralny.
 tech. = technologiczny.
 tel. = telegraficzny.
 terat. = teratologiczny (= o potworach).
 tkac. = tkacki.
 tok. = tokarski.
 Tur. = turecki.
 ucz. = uczniowski.
 Ukr. = ukraiński.
 Ur. = uralско-алтаjski.
 w. = wykrzywnik.
 wet. = weterynarski.
 Węg. = węgierski.
 węgl. = węglarski.
 wiosł. = wiosłarski.
 wł. = imię własne.
 właśc. = w znaczeniu właściwym; właściwie.
 Włos. = włoski.
 wog. = wogóle.
 woj. = wojskowy.
 wym. = wymawia się.
 wzgl. = względnie (respective).
 z. = zaimek.
 zag. = zagadka.
 zam. = zamiast.
 zap. = zapewne.
 zb. = zbiorowy.
 Zd. = zendzki.
 zdń. = zdniński.
 zdr. = zdrobniały.
 zeg. = zegarmistrzowski.
 zgr. = zgrubiały.
 zł. = złodziejski.
 zn. = znaczenie, w znaczeniu.
 zool. = zoologiczny.
 zoot. = zootomiczny.
 ż. = żeński; rodzaj żeński.
 Żart. = żartobliwy.
 Żyd. = żydowski.
 † staropolski.
 ! wyraz, którego unikać należy.
 × mało używany.
 [] gwarowy.
 < > uwaga o pochodzeniu wyrazu.
 * domniemana postać wyrazu.

b) Autorowie i źródła.

AB. = August Bielowski.
 Abg. = Abgar Soltan (Michał Abgarowicz).
 Abr. = Władysław Abraham.
 Ad. = Samuel Adalberg.
 Adam. = Adam Ferdynand Adamowicz.
 A. G. = Marja Aret-Golezewska.
 Ahmk. = Akta historyczne miasta Krakowa r. 1625.
 A. Jag. = Anna Jagiellonka.
 Ajg. = Piotr Ajgner.
 AKS = A. K. Smaczniński.
 Alb. = Albertus z wojny.
 Alber. = Jan Albertandri.
 Alm. = tłumacz książki: Albertus Magnus, o sekretach białogłowskich — Amsterdam, 1698.
 An. = Władysław Ludwik Anezye.
 And. = Antoni Andrzejowski.
 And. z Kobyl. = Andrzej Głaber z Kobylina.
 Ant. = Karol Antoniewicz.
 Ant. z Przem. a. Przem. = Antonin z Przemysła.

Arc. = Krzysztof Arciszewski.
 Art. haft. = Artykuły cechu hafciarskiego.
 Ask. = Szymon Askenazy.
 Asn. = Adam Asnyk.
 Auszp. = Kazimierz Auszpurger.
 Azul. = Azulewicz.
 Bach. = Feliks Bachowski.
 Baka. = Józef Baka.
 Bal. = Michał Baliński.
 Balc. = Oswald Balzer.
 Baliń. = Karol Ballński.
 Bals. = Kacper Balsam.
 Bał. = Michał Bałnecki.
 Ban. = Jerzy Samuel Bandtkie.
 Ban. W. = Wincenty Bandtkie.
 Bar. = Sadok Barącz.
 Baran. = Marjan Baraniecki.
 Bardz. = Jan Alan Bardziński.
 Barszcz. = Jan Barszczewski.
 Bart. = Juljan Bartoszewicz.
 Bart. A. = Artur Bartels.
 Bartk. = Bartkowski.
 Baz. = Cyprjan Bazylik.
 Bądz. = Antoni Bądzkiewicz.
 B. B. = Biblia Brzeska.
 Bbr. = Władysław Boberski.
 BdC. = Jan Baudouin de Courtenay.
 Beł. = Stanisław Bełza.
 Bełc. = Adam Bełcikowski.
 Bem. = Antoni Gustaw Bem.
 Bamb. = Mateusz Bambus.
 Bent. = Feliks Bentkowski.
 Bent. W. = Władysław Bentkowski.
 Ber. = Dekret albo wyrok astrologiczny przez Bernata — Kraków, 1605.
 Bern. = Feliks Bernatowicz.
 Berw. = Ryszard Berwiński.
 Bew. = Bewerley czyli Gracj angielski, tragedia 1777 r.
 B. G. = Biblia Gdańska.
 Biał. = Jan Białobocki.
 Białob. = Marcin Białobrzski.
 Białog. = Wiersz o fortelach i obyczajach białogłowskich — w. XVII.
 Bie. = Ludwik Bierkowski.
 Biel. = Tomasz Bielawski.
 Biel. J. = Joachim Bielski.
 Biel. M. = Marcin Bielski.
 Biel. P. = Piotr Bieliński.
 Bier. = Czesław Biernacki.
 Bies. = Biesiady Bałtyzera.
 Big. = Henryk Biegeleisen.
 Birk. = Fabjan Birkowski.
 Bk. = Piotr Baryka.
 Bl. = Jan Bloch.
 Bliż. = Józef Bliżiński.
 Błaż. = Marcin Błażowski.
 Błot. = Hipolit Błotnicki.
 Bob. = Michał Bobrzyński.
 Bobr. = Florjan Bobrowski.
 Bobrow. = Jan Bobrowicz.
 Boez. = Boezylowicz.
 Bodz. = Bodzantowicz (Kajetan Suffczyński).
 Bog. = Józef Jerzy Boguski.
 Bog. W. = Władysław Bogusławski.
 Bog. Woj. = Wojciech Bogusławski.
 Bogar. = Bogarodzica.
 Boh. = Franciszek Bohomolec.
 Boh. J. = Jan Bohomolec.
 Boh. K. = Franciszek Ksawery Bohusz.
 Boh. M. = Ksawery Michał Bohusz.
 Bońk. = Bońkowski.

Borz. = Ładzisław Borzywojowicz (Władysław Korotyński).
 Bost. = Ferdynand Bostel.
 Boż. = Bożydar (Edmund Bohdanowicz).
 Br. = Józef Brodowski.
 Bran. = Stanisław Brandowski.
 Bratk. = Daniel Bratkowski.
 Brk. = Aleksander Brückner.
 Brodz. = Kazimierz Brodziński.
 Bron. = Marcin Broniowski.
 Brt. = Wacław Berent.
 Brud. = Zygmunt Brudecki.
 Brz. = Paweł Brzostowski.
 Brzoz. = Karol Brzozowski.
 Bst. = Marja Bogusławska.
 B. Sz. = Biblia Szarospatacka, w. XV.
 Bt. = Zdzisław Bittner.
 Btr. = Kazimierz Bartoszewicz.
 Bud. = Szymon Budny.
 Bud. B. = Bieniasz Budny, w. XV.
 Budz. = Michał Budzyński.
 Buk. = Zofja Bukowiecka.
 Bukar. = Pamiętniki Bukara.
 Burl. = Burleszki a. Żarty dla poczciwych kompanów.
 Burz. = Piotr Burzyński.
 Bydg. = Bartłomiej z Bydgoszczy Słownik, 1532.
 Byk. = Piotr Jaksa Bykowski.
 Bz. = Abraham Bzowski.
 Ceg. = Ceglarski.
 Cham. = Ksawery Chamiec.
 Chdż. = Jan Borejko Chodźko.
 Chełeh. = Henryk Chełehowski.
 Chełm. = Zygmunt Chełmicki.
 Cheć. = Jan Checiński.
 Chl. = Antoni Chleboradzki.
 Chleb. = Bronisław Chlebowski.
 Chł. = Kazimierz Chłędowski.
 Chm. = Piotr Chmielowski.
 Chm. B. = Benedykt Chmielowski.
 Chmiel. = Bohdan Chmielnicki.
 Cho. = Jan Kanty Chodani.
 Choc. = Józef Chociszewski.
 Chod. = Stanisław Chodyński.
 Chodk. = Karol Chodkiewicz.
 Chodk. A. = Aleksander Chodkiewicz.
 Chodk. K. = Krzysztof Chodkiewicz.
 Chodź. = Ignacy Chodźko.
 Choiń. = Teodor Jeske-Choiński.
 Choj. = Edmund Chojecki.
 Chom. = Jan Chomętowski.
 Chot. = Ferdynand Chotomski.
 Chr. = Wojciech Chrościński, 1597.
 Chrz. = Mikołaj Chrzysztoporski.
 Chrzan. = Wojciech Chrzanowski.
 Chrzysz. = Pamiętniki Chrzyszczewskiego.
 Chrz. = Leon Chrzanowski.
 Chwał. = Stanisław Chwałczewski.
 Cich. = Mikołaj Cichocki.
 Ciec. = Franciszek Ciecierski.
 Ciecisz. = Cieciszewski.
 Ciek. = Piotr Ciekliński.
 Cieszk. = August Cieszkowski.
 Comp. = Compendium medicum, to jest Krótkie zebranie chorób, 1767.
 Corp. = Corpus juris polonici (Kraków, 1906).
 Cyan. = Jędrzej Cyankiewicz.
 Cyg. = Mateusz Cygański.
 Cyw. albo Gle. = Ustawy eywilne dla Galieji Zachodniej, r. 1797.
 Cz. = Tadeusz Czacki.
 Czahr. = Adam Czahrowski.

Czaj. = Antoni Czajkowski.
 Czajk. = Michał Czajkowski.
 Czar. = Bronisław Czarnik.
 Czart. A. = Adam Czartoryski G. Z. P.
 Czech. = Marcin Czechowicz.
 Czem. = Paweł Czempiński.
 Czer. = Rafał Józef Czerwiakowski.
 Czerm. = Wiktor Czermak.
 Czern. = Gustaw Czernicki.
 Czer. S. = Stanisław Czerski.
 Czers. = Księgi czerskie 1415.
 Cziach. = Piotr Cziachowski.
 Cz. J. = Józef Czech.
 Czn. = Compendium forecolorum, Stanisława Czernieckiego, Kraków, r. 1682.
 Czol. = Aleksander Czołowski.
 Czt. = Jan Czczot.
 Czucz. = Aleksander Czuczynski.
 Ćwik. = Ludwik Ćwikliński.
 DAb. = Djalog o Abrahamie (w. XVI).
 Damb. = Samuel Dambrowski.
 Dan. = Gustaw Daniłowski.
 Dar. = Adam Darowski.
 Dar. J. = Jan Kazimierz Darowski.
 Darow. = Aleksander Weryha Darowski.
 Das. = Wacław Dasypodius.
 Dąb. = Ignacy Dąbrowski.
 Dd. = Maurycy Dzieduszycki.
 Dek. = Jan Dekan.
 Dekal. = Dekalog, w. XV.
 Deo. = Deotyma (Jadwiga Łuszczewska).
 Derd. = Hieronim Derdowski.
 Dęb. = Władysław Michał Dębicki.
 Dęb. L. = Ludwik hr. Dębicki.
 Dęboł. = Wojciech Dębołęcki.
 Dgie. = Dykejonarz geograficzny, 1782.
 Diet. = Dictionarium trium linguarum, 1541.
 Djar. gr. = Djarjusz sejmu grodzieńskiego 1784.
 Djar. w. = Djarjusz marszu wiedeńskiego, 1683.
 Dm. = Franciszek Ksawery Dmochowski.
 Dmusz. = Ludwik Adam Dmuszewski.
 Dobr. = Adam Dobrowolski.
 Dobrz. = Stanisław Dobrzański.
 Dokł. = Dokładna instrukcja Jakubowi Wilmowskiemu, r. 1542.
 Dom. = Ignacy Domeyko.
 Donim. = Antoni Donimirski.
 Dor. = Krzysztof Dorohostajski.
 Dow. = Dowód jasnej szkody cudzoziemskich pieniędzy, 1645 r.
 Dowg. = Anioł Dowgird.
 Drozd. = Jan Drozdowski.
 Drużb. = Elżbieta Drużbacka.
 Drz. = Pamiętniki Drzewieckiego.
 Dub. = Piotr Dubiński.
 Dub. M. = Marjan Dubiecki.
 Dudz. = Michał Dudziński.
 Duńcz. = Stanisław Duńczewski.
 Dutk. = Walenty Dutkiewicz.
 Dworz. = Ignacy Karol Dworzaczek.
 Dyak. = Mikołaj Dyakowski.
 DyB. = Benedykt Dybowski.
 Dyb. = Władysław Dybowski.
 Dyg. = Adolf Dygasiński.
 Dyk. = Dykejonarz geograficzny, r. 1782.
 Dyk. M. = Dykejonarz Medyki.
 Dzd. = A. Bogdan Dziedzicki.
 Dział. = Tytus Działyński.
 Dzied. = Wojciech Dzieduszycki.
 Dzierz. = Józef Dzierzkowski.
 Dziej. = Dziejostwóba dworski mięsopustny z czasów Władysława IV.

Dzik.=Kodeks dzikowski, 1501.
 Dzw.=Jan Dzwonowski.
 Dźb.=Kaeper Druźbieki.
 Ehr.=Gustaw Ehrenberg.
 Ejs.=Marcin Ejszymont.
 Ek.=Ekonomja abo Gospodarstwo, r. 1664.
 Epist.=Epistola albo List Rabi Samuela, 1538.
 Er.=Erotyki, Fraszki, Obrazki, Epigramaty Anonima protestanta, w. XVI.
 Erl.=Zabytek jęz. pols. z początku w. XVI z rękop. bibliot. uniw. w Erlangen (wyd. L. Malinowski).
 Ern.=Ernesti.
 Es.=Esteja.
 ES.=Euzebjusz Słowacki.
 Est.=Ewaryst Estkowski.
 Estr.=Karol Estreicher.
 Ew. ś. Mat.=Ewangielja świętego Mateusza.
 Eww.=Ewweli-Boj.
 Ext.=Exterus (Ludwika Godlewska).
 Ez.=Żywot Bzopa Bernarda Lubeczyka, 1578.
 Fac.=Facecje polskie, r. 1624.
 Fal.=Krzysztof Falissowski.
 Faleń.=Felicjan Faleński.
 Falib.=Krzysztof Franciszek Falibogowski.
 Falim.=Stefan Falimierz.
 Farn.=Stanisław Farnowski.
 Fel.=Alojzy Feliński.
 Feliń.=Zygmunt Feliński.
 Fel. S.=Szcześny Feliński.
 Fil.=Filozof bez religji (Fran. Ksaw. Bohusz).
 Filip.=Kazimierz Filipowicz.
 Fin.=Ludwik Finkiel.
 Flń.=Ewa Felińska.
 Fm.=M. Flaum.
 Fon.=Ignacy Fonberg.
 Form.=Seneki Formula honestae vitae, 1541.
 Fors.=Choroby drzew Forsytha (przekład), Warszawa, r. 1791.
 Fort.=Fortuny i enoty różność, 1524.
 Fred. A.=Aleksander Fredro.
 Fred. J.=Jan Aleksander Fredro.
 Fred. M.=Andrzej Maksymiljan Fredro.
 Fund.=Fundamenta wiary.
 Fur.=Stefan Furman.
 Gac.=Józef Gacki.
 Gad. albo Gadom.=Jan Gadomski.
 Galat.=Joanniejusz Galatowski.
 Gał.=Jędrzej Gałka z Dobczyzna.
 Gam.=Gamaston (Gustaw Kamieński).
 Garcz.=Stefan Garczyński (pisarz XIX wieku).
 Garczyn.=Stefan Garczyński (pisarz XVIII wieku).
 Gasz.=Konstanty Gaszyński.
 Gaw.=Marjan Gawalewicz.
 Gawar.=Wincenty Hipolit Gawarecki.
 Gawiń.=Jan Gawiński.
 Gawr.=Franciszek Rawita Gawroński.
 Gawroń.=Jędrzej Gawroński (1740—1813).
 Gaś.=Wacław Gąsiorowski.
 Gd.=Modlitwy gdańskie.
 Gdac.=Gdaciusa „Kazania“, 1644—47, Toruń.
 Gemb.=Bronisław Gembarzewski.
 Gers.=Wojeiech Gerson.
 Gęb.=Jakób Gębicki.
 Gil.=Paweł Gilowski.
 Gill.=Agaton Giller.
 Girt.=Sebastjan Girtler.
 Gl. a. Glog.=Zygmunt Gloger.
 Gle. p. Cyw.
 Gl. Ep.=Glossa super Epistolas.

Glicz.=Erazm Gliczner.
 Gliń.=Kazimierz Gliński.
 Gliń. J.=Józef Gliński.
 Gliń. Z.=Ziemowit Gliński.
 Glis.=Artur Glisezyński.
 Glog. p. Gl.
 Glos.=Glosy z wieku XV.
 Gluź.=Józef Gluziński.
 Głeh.=Józef Gołuchowski.
 Gnat.=Jan Gnatowski.
 Gocz.=Wojeiech Goczałkowski.
 God.=Cyprian Godebski.
 Godl.=Ludwika Godlewska.
 Gol.=Filip Golański.
 Golj.=Krzysztof Goljan.
 Goł.=Łukasz Gołębiowski.
 Gołqb.=Seweryn Gołębiowski.
 Gom.=Wiktor Gomulicki.
 Gor.=Antoni Gorecki.
 Gorez.=Piotr Gorczyn.
 Gosł.=Stanisław Gosławski.
 Gosł. M.=Maurycy Gosławski.
 Gost.=Anzelm Gostomski.
 Gostk.=Wojeiech Gostkowski.
 Gostyń.=Spisanie budowania na zamku gostyńskim, r. 1561.
 Gosz.=Seweryn Goszczyński.
 Goś.=Wawrzyniec Goślicki.
 Gór.=Adam Górczyński.
 Górń.=Łukasz Górnieki.
 Górs.=Konstanty Górski.
 Górs. J.=Jakób Górski, 1597.
 Górs. K. M.=K. M. Górski.
 Gr.=Aleksander Groza.
 Grab.=Ambroży Grabowski.
 Grab. B.=Bronisław Grabowski.
 Grab. M.=Michał Grabowski.
 Grab. P.=Piotr Grabowski, 1595.
 Grabow.=Sebastjan Grabowiecki, 1590.
 Gray.=Stanisław Graybner.
 Grb.=Wacław Grubiński.
 Grez.=Jan Gorezyczewski.
 Greg.=Jan Kanty Gregorowicz.
 Greg. K.=Kazimierz Gregorowicz.
 Gren.=Ludomir Grendyszyński.
 Grj.=Józef Grajner.
 Groch.=Stanisław Grochowski.
 Grod.=Jan Grodwagner.
 Grodz.=Grodzki.
 Groic.=Bartłomiej Groicki.
 Grot., Grt.=Jan Grotkowski, w XVII.
 Grt. p. Grot.
 Grudz.=Stanisław Grudziński.
 Grusz.=Artur Gruszecki.
 Grz.=Stanisław Grzebski.
 Gust.=Bronisław Gustawicz.
 Gut.=Błażej Gutkowski.
 Gwag.=Aleksander Gwagnin.
 Gwar.=Słownik gwar Jana Karłowicza.
 Haj.=Hajota (Helena Janina z Boguskich Szole-Rogozińska).
 Haur.=Jakób Kazimierz Haur.
 Hel.=Zygmunt Antoni Helcel.
 Henr.=Henrichman.
 Hep.=Juljan Heppen.
 Herb.=Jan Herburt.
 Hil.=Ojciec Hilarjon (Falęcki).
 Hist. Aleks.=Historja o żywocie i znamienitych sprawach Aleksandra W., 1551.
 Hist. w Lan.=Historja w Landzie, 1568.
 Hist. rzym.=Historje rzymskie.
 Hist. uc.=Historja barzo ucieszna, 1665.

- HJ. = Historia o św. Józefie, r. 1530.
 Il. Jana. = Historia prawdziwa księcia finlandzkiego Jana, 1570.
 Hof. = Klementyna z Tańskich Hoffmanowa.
 Holew. = Władysław Holewiński.
 Hoł. = Ignacy Hołowiński.
 Hon. = Honter: De grammatica libri II, w. XVI.
 Hor. = Józef Hordyński.
 Hosz. = Konstanty Hoszowski.
 Hös. = Ferdynand Hösiek.
 H. Pol. = Herbarz rodzin szlacheckich Królestwa Polskiego.
 HR. = Hube: Roty przysięg z w. XIV i XV.
 Hrb. = Benedykt Herbst.
 H. Tr. = Historia Trojańska (z r. 1563).
 Hube = Michał Jan Hube.
 Hube R. = Romuald Hube.
 Hul. = Benedykt Hulewicz.
 Hylz. = Jan Augustyn Hylzen.
 IGost. = Inwentarz starostwa gostyńskiego r. 1726.
 In. I. = Inwentarz ilski.
 Ins. c. l. = Instruktarz celny litewski.
 Ist. o św. Józ. = Historia o św. Józefie (1540).
 Iż. = Iżycki.
 Jabez. = Jan Nepomucen Jabezyński.
 Jabł. = Jan Jabłonowski.
 Jabł. J. A. = Józef Aleksander Jabłonowski.
 Jach. = Stanisław Jachowicz.
 Jag. = Stanisław Serafin Jagodyński.
 Jak. = Walenty Jakubowski.
 Jak. J. = Józef Jakubowski.
 Jak. W. = Wojciech Jakubowski.
 Jam. = Stanisław Jamiółkowski.
 Jan. = Jan Januszowski.
 Jan. Cz. = Czesław Jankowski.
 Jan Kaz. a. J. Kaz. = Jan Kazimierz, król.
 Jancz. = Pamiętniki Janczara Polaka.
 Jank. = Edmund Jankowski.
 Jar. = Feliks Paweł Jaroeki.
 Jaracz. = E. Jaraczewska.
 Jaroeh. = Kazimierz Jaroehowski.
 Jarz. = Adam Jarzembski.
 Jaś. = Jan Nepomucen Jaśkowski.
 Jbł. = Władysław Jabłonowski.
 Jel. = Jerzy Jelonka.
 Jell. = Cezary Jellenta (Napoleon Hirszbant).
 Jeł. = Aleksander Jełowicki.
 Jen. = Ludwik Jenike.
 Jent. = Jentys.
 Jez. = Franciszek Jezierski (w. XVIII).
 Jeż. = Teodor Tomasz Jeż (Zygmunt Miłkowski).
 Jeżow. = Władysław Stanisław Jeżowski, 1638.
 Jędrz. = Jan Jędrzejewicz.
 JGr. = Podkanie Jonasa z Gregorjasem, r. 1598.
 JK. = Jan z Koszyczek.
 J. Kaz. = Jan Kazimierz.
 JKn. a. Knut. = Rozmowa Janusza Knutła z Ohlebówki, magistrata, r. 1642.
 Jnc. = Klemens Janicki.
 Jnsz. = Jan Janiszewski.
 Jod. = Antoni Narkiewicz Jodko.
 Jord. = Jordan (Juljan Wieniawski).
 Jrs. = Mieczysław Jarosławski.
 Jun. = Klemens Junosza (Szaniawski).
 Jund. = Bonifacy Jundziłł.
 Jur. = A. Jurowjusz.
 Jurk. = Jan Jurkowski.
 J. Zaw. = Jakób Zawisza z Kroczoza.
 Kacz. = Zygmunt Kaczkowski.
 Kajs. = Hieronim Kajsiewicz.
 Kal. = Walerjan Kalinka.
 Kalic. = Bernard Kalicki.
 Kam. = Jan Nepomucen Kamiński.
 Kamb. = M. Kambon.
 Kan. = Klemens Kantecki.
 Kant. = Kantyczki.
 Karcz. = Wacław Karczewski (Marjan Jasieńczyk).
 Karł. = Jan Karłowicz.
 Karnk. = Stanisław Karnkowski, 1593, 1596.
 Kurp. = Franciszek Karpiński.
 Karw. = Józef Dunin Karwieki.
 Kasp. = Jan Kasprowiez.
 Kasz. = Kazimierz Kaszewski.
 Kat. G. = Katechizm Gdański.
 Kaw. Nar. = Kawalerja Narodowa.
 Kawecz. = Maksymiljan Kawczyński.
 Kaz. Gnieź. = Kazania Gnieźnieńskie.
 Kaz. Święt. = Kazania Świętokrzyskie.
 Kaz. 1555. = Kazania niedzielne i świąteczne nieznanego autora, spisane około r. 1555.
 Kąc. = Walenty Kącki.
 Ken. = Józef Kenig.
 Kbrz. = Księgi brzeskie, od r. 1402.
 Kęł. = Wojciech Kętrzyński.
 K. G. = Kanejonał Gdański.
 Kie. = Bruno Kieński.
 Kierm. = Kiermasz wieśniacki, w XVII.
 Kierśn. = Atanazy Kierśniaki.
 Kil. = Jan Kiliński.
 Kir. = Adam Honory Kirkor.
 Kirch. = Henryk Kirheim.
 Kis. = Aleksander Kisielewski.
 Kisz. = Leon Kiszka.
 Kit. = Jędrzej Kitowicz.
 KK. = Karol Kaczkowski.
 Kkal. = Księgi kaliskie, r. 1410.
 Kkos. = Księgi kościelne, od r. 1394.
 Kl. = Julian Klaczko.
 Klez. = Józef Kleczyński.
 Klecz. = Stanisław Kleczewski.
 Klim. = Zofja Klimańska.
 Klin. = Antoni Kalina.
 Klon. = Sebastjan Fajban Klonowicz.
 Kluk. = Krzysztof Kluk.
 Kl. p. Kłos. = Adam Antoni Kłobukowski.
 Kłok. = Hieronim Kłokocki.
 Kłos. = Tomasz Kłos.
 Km. = Achacy Kmita.
 Kn. = Grzegorz Knapki.
 Kne. = Stanisław Koniecpolski.
 Kniaź. = Franciszek Djonizy Kniaźnin.
 Knut. p. JKn. = Marejan Kobiernicki, 1589.
 Kobl. = Józef Koblański.
 Koehan. = Jan Koehanowski.
 Koeh. J. = Jędrzej Koehanowski.
 Koeh. W. = Wespazjan Koehowski.
 Kol. = Kołęda, komedia r. 1778.
 Kolb. = Oskar Kolberg.
 Kol. = Klemens Kołaczkowski.
 Kołak. = Stanisław Kołakowski.
 Kołł. = Hugo Kołłataj.
 Kom. = Ignacy Komorowski.
 Kon. = Marja Konopnicka.
 Konar. = Alfred Konar.
 Kon. St. = Stanisław Konarski.
 Konecz. = Franciszek Koneczny.
 Konf. = O konfederacji lwowskiej, r. 1622.
 Konst. = Konstytucja r. 1609.
 Kont. = Stanisław Kontkiewicz.
 Koń. = Michał Kończa.

Kop. = Izydor Kopernicki.
 Kopez. = Onufry Kopezyński.
 Kor. = Wincenty Korotyński.
 Korez. = Wit Korezewski, w. XVI.
 Koron. = Koronowicz (Walerjan Wróblewski).
 Kors. = Rajmund Korsak.
 Koryt. = Onufry Korytyński.
 Korz. = Józef Korzeniowski.
 Kos. = Wincenty Kosiakiewicz.
 Koss. A. = Antoni Kossakowski.
 Koss. H. = Henryk Kossowski.
 Kost. = Jakób Kostrzewski.
 Kosz. = Stanisław Koszutski.
 Kościół. = Willa Zyndram Kościółkowska.
 Kość. = Tadeusz Kościuszko.
 Kot. = Józef Kotarbiński.
 Kotb. = Edward Kotłubaj.
 Kotł. = Henryk Kotłubaj.
 Kow. = Zofja Kowerska.
 Kowal. = M. Kowalewski.
 Kozier. = K. Kozierowski.
 Kozł. = Stanisław Kozłowski.
 Kozłow. = Wiktor Kozłowski.
 Koź. a. Kźm. = Kajetan Koźmian.
 Koź. A. = Andrzej Edward Koźmian.
 KP. = K. Przyborowski.
 Kpet. = Kurjer petersburski.
 Kpł. = Księgi ziemskie płockie, 1412.
 Kpzn. = Księgi ziemi poznańskiej, od r. 1386.
 Kraj. = Jan Krajewski.
 Kraj. M. = Michał Krajewski.
 Krak. = Akta historyczne m. Krakowa, r. 1624.
 Kram. = Stanisław Kramsztyk.
 Kras. = Ignacy Krasieki.
 Kras. A. = Adam Stanisław Krasieński.
 Krasieński. = Zygmunt Krasieński.
 Krasz. = Józef Ignacy Kraszewski.
 Krasz. K. = Kajetan Kraszewski.
 Kraus. = Aleksander Kraushar.
 Kreeh. = Adam Krehowiecki.
 Krem. = Józef Kremer.
 Krk. = M. Krakowski „Polskie słownictwo dentystyczne“, Warszawa, r. 1911.
 Krm. = Olbracht Karmanowski.
 Krom. = Marcin Kromer.
 Krop. = Ludwik Kropiński.
 Krow. = Marcin Krowieki.
 Krp. = Michał Karpowicz.
 Krs. = Stanisław Krysiński.
 Krum. = J. Krumłowski.
 Krup. = Jędrzej Krupiński.
 Krup. F. = Franciszek Krupiński.
 Kryń. = Adam Antoni Kryński.
 Krzem. = Stanisław Krzemiński.
 Krzyw. = Ludwik Krzywieki.
 Krzywosz. = Stefan Krzywoszewski.
 Ksej. = Konstytucja sejm 1576.
 Księgi Jez. = Księgi Jezusa, syna Syrachowego.
 Ksk. = Konstytucje sejm koronnego r. 1576.
 Ks. Ł. = Księgi sądowe łęczyckie, od r. 1393.
 Ku. = Walerjan Kurowski.
 Kub. = Ludwik Kubala.
 Kucz. = Walenty Kuezborski.
 Kul. = Jan Alojzy Kulesza.
 Kulicz. = Adam Kuliczkowski.
 Kulig. = Mateusz Ignacy Kuligowski.
 Kur. = Ewaryst Andrzej Kuropatnicki.
 Kurp. = Karol Kurpiński.
 Kwiat. = Marcin Kwiatkowski.
 Kźm. a. Koź. = Kajetan Koźmian.
 Kźn. = Stanisław Egbert Koźmian.
 L. = Słownik Lindego.

Lach. = Sebastian Lachowski.
 Lachn. = Ignacy Lachnicki.
 Lam. = Jan Lam.
 Lange. = Antoni Lange.
 Lap. = Paweł Lapartowicz, r. 1623.
 Las. = Kazimierz Laskowski.
 Lat. = Jan Lafos.
 Leg. Al. = Legienda o św. Aleksym, w. XV.
 Lekar. = Lekarstwo na uzdrowienie Rzpłtej.
 Len. = Teofil Lenartowicz.
 Lencz. = Lenczewski, Relacje Botera Benese, 1609.
 Leon. = Leonard z Urzędowa.
 Leop. = Jan Leopolda.
 Les. = Józef Franciszek Leski.
 Lesz. = Rafał Leszczyński.
 Leszcz. = Stanisław Leszczyński.
 Leszcz. S. = Samuel Leszczyński.
 LeW. = Włodzimierz Lewicki.
 Lew. = F. H. Lewestam.
 Li. = Jan Libieki.
 Lib. = Karol Libelt.
 Lied. = Wacław Roliez Lieder.
 Lifl. = Wszystkiej Liflanckiej ziemi opisanie (r. 1567).
 Lip. = Pamiętnik Lipskich.
 Lip. J. = Józef Lipiński.
 Lis. = Ksawery Liske.
 Lis. H. = Henryk Lisicki.
 LJ. = Józef Lompa.
 Lk. = Lekarstwo końskie.
 Lpn. = Augustyn Lipnicki.
 Lsk. = Jerzy Laskarys.
 Lsz. = Jacek Liberjusz, w. XVII.
 Lub. = Edward Lubowski.
 Lubel. = Psalterz Lubelczyka, r. 1558.
 Lubien. = Stanisław Lubieniecki.
 Lubom. = Stanisław Herakljusz Lubomirski.
 Lustr. = Księgi lustracyjne, r. 1597.
 Łab. = Hieronim Łabęcki.
 Ład. = Remigjusz Ładowski.
 Łag. = Stosław Łaguna.
 Łączn. = Jakób Łącznowolski.
 Łepk. = Józef Łepkowski.
 Łęcz. = Paweł Łęczycki.
 Łęt. = Julian Łętowski (Władysław Książek).
 Łop. = Hieronim Łopaciński.
 Łoś. = Wincenty Łoś.
 Łoy. = Feliks Łoyko.
 Łoź. = Walery Łoziński.
 Łs. = Józef Franciszek Łęski.
 Łuk. = Józef Łukaszewicz.
 Łźń. = Władysław Łoziński.
 Mach. = Konrad Machczyński.
 Mac. P. = Encyklopedia Macierzy Polskiej.
 Mac. S. = Samuel Maciejowski.
 Macz. = Andrzej Maczowski.
 Mac. z Roź. = Maciej z Rozana, w. XV.
 Mag. = Antoni Magier.
 Magd. = Artykuły prawa magdeburgskiego.
 Magn. = Dominik Magnuszewski.
 Mahr. = Adam Mahrburg.
 Maj. = Erazm Majewski.
 Mak. = Stanisław Makowiecki.
 Mal. = Mikołaj Malinowski.
 Malez. = Antoni Malezewski.
 Malesz. = Władysław Maleszewski.
 Malin. = Lucjan Malinowski.
 Mal. N. = Norbert Eugenjusz Malinowski.
 Mal. P. = Piotr Malinowski.
 Mał. = Antoni Małecki.
 Małp. = Małpa-Człowiek.

Małyszcz.=Stanisław Małyszczeycki.
 Małż.=Małżycki (w. XVII).
 Mańk.=Aleksander Mańkowski.
 Marc.=J. Marcinowska.
 March.=Marchońt.
 Mark.=Marja Markowska.
 Mas.=Tomasz Massalski.
 Mas. J.=Józef Massalski.
 Mask.=Samuel Maskiewicz.
 Masł.=Ludwik Masłowski.
 Mass.=Marjan Massonius.
 Mat.=Marcin Matuszewic.
 Mát.=Karol Mátyás.
 Mat. I.=Ignacy Matuszewski.
 Matejko=Jan Matejko.
 Matł.=Władysław Matlakowski.
 Maz.=Mikołaj Mazanowski.
 Mącz.=Jan Mączyński.
 Mell.=Zofja Mellerowa.
 Meniń.=Franciszek Meniński.
 Mer.=Henryk Merezyng.
 Merw.=Bartold Merwin.
 Mey.=Leopold Méyet.
 Mian.=Mikołaj Mianowski.
 Mias.=Kacper Miaskowski.
 Mic.=Tadeusz Miciński.
 Mich.=J. F. de Michelis.
 Mick.=Adam Mickiewicz.
 Mik.=Kacper Mikosza.
 Mik. z Wilk.=Mikołaj z Wilkowiecka, w. XVI.
 Miłk.=Juljan Miłkowski.
 Min.=Józef Epifani Minasowicz.
 Minisz.=Józef Aleksander Miniszewski.
 Min. W.=Władysław Miniewski.
 Mir.a. Psm.=Mirjam (Zenon Przesmycki).
 Mist.=Rozmowa mistrza ze śmiercią.
 M. Koch.=Mikołaj Kochanowski.
 Mi.=Stanisław Mleczko.
 Ml. duch.=Mleko duchowne, r. 1556.
 Młodź.=Tomasz Młodzianowski.
 Mn.=Helena Mniszek.
 Moeln.=Maurycy Moehnaeki.
 Modl. Konst.=Modlitewnik siostry Konstancji, r. 1527.
 Modl. Wac.=Modlitwy Wacława.
 Mol.=Marcin Molski.
 Mor.=Hieronim Morsztyn.
 Mor. A.=Andrzej Morsztyn.
 Mor. K.=Kazimierz Morawski.
 Mor. T.=Teodor Morawski.
 Mor. Tob.=Tobjasz Morsztyn.
 Moracz.=Jędrzej Moraczewski.
 Moraw.=Franciszek Morawski.
 Morz.=Walerja Morzkowska.
 Mosk.=Hieronim Moskorzowski, Moskorzewski.
 Mosz.=Jerzy Moszyński.
 Moż.=Możdżeński.
 Mr.=Józef Majer.
 Mrong.=Krzysztof Celestyn Mrongowjusz.
 Mrow.=Jan Mrowiński, w. XVI.
 Mrz.=Józef Morozewicz.
 Mrzc.=Antoni Morzycki.
 Muchl.=Antoni Muchliński.
 Mur.=Murmélius.
 Murin.=Marcin Murinius.
 Muy.=K. J. D. Muyschel.
 Myc.=Jerzy Mycielski.
 Mym.=Franciszek Mymer.
 Nag.=Nagoda (Irena Mrozowiecka).
 Nagan.=Edmund Naganowski.
 Nagł.=Antoni Nagłowski.
 Nagur.=Ignacy Nagurezowski.
 Nak.=Józef Nakonieczny.
 Nałk.=Wacław Nałkowski.
 Nam.=Namowy rozliczne, r. 1527.
 Napom.=Napomnienie ku zgodzie (w. XVI).
 Nar.=Adam Naruszewicz.
 Narz.=Józef Narzyski.
 Naw.=Książeczka Nawojki, w. XV.
 Nb.=Teodor Narbutt.
 Ndź.=Zygmunt Niedźwiecki.
 Nen.=Marceli Nencki.
 Niedź.=Leonard Niedźwiedzki.
 Niem.=Juljan Niemcewicz.
 Niem. A.=Andrzej Niemojewski.
 Niemoj.=Ludwik Niemojewski.
 Niem. S.=Stanisław Niemojewski.
 Nies.=Kacper Niesiecki.
 Niesz.=Statuty nieszaawskie Kazimierza Jagiel-
 lończyka.
 Nisz.=Krzysztof Niszczeycki.
 Nor.=Cyprjan Norwid.
 Now.=Maksymiljan Nowicki.
 Now. M.=Michał Nowodworski.
 Nowiń.=Józefat Nowiński.
 Nowod.=Jan Nowodworski.
 Nr.=Władysław Nehring.
 Nuc.=Sebastjan Nuceryn (Orzeszko).
 Nus.=Józef Nusbaum.
 Ob.=Aleksander Obodziński.
 Ochoc.=Pamiętniki Jana Dukłana Ochockiego.
 Ochor.=Juljan Ochorowicz.
 Ocz.=Wojciech Oczko.
 Oczap.=Józef Bogdan Oczapowski.
 Od.=Antoni Edward Odyniec.
 Od. Sz.=Oddawanie tryumfalne Wasyla Szuj-
 skiego na sejmie warszawskim r. 1611.
 Odym.=Walenty Odymalski.
 Oet.=Józef Oettinger.
 Okol.=Szymon Okolski.
 Ol.=Władysław Olendzki.
 Oliz.=Tomasz Olizarowski.
 Olsz.=Jakób Olszewski.
 Olszań.=Olszański (biskup wileński).
 Op.=Baltazar Opeć, w. XVI.
 Opal.=Krzysztof Opaliński.
 Opal. Ł.=Łukasz Opaliński.
 Ork.=Władysław Orkan.
 Orł.=Karol Nepomucen Orłowski.
 Orm.=Prawa Ormian, r. 1601.
 Orn.=Jan Ornowski.
 Or-Ot=Artur Oppman.
 Ort.=Ortyle prawa magdeburskiego.
 Orw.=Jerzy Orwicz. (Natalja Dzierżkówna).
 Orzech.=Stanisław Orzechowski.
 Orzesz.=Eliza Orzeszkowa.
 Os.=Ludwik Osiński.
 Os. A.=Alojzy Osiński.
 Osg.=Mikołaj Ostroróg.
 Os. J.=Józef Osiński.
 Oss.=Józef Ossoliński.
 Ossol.=Jerzy Ossoliński.
 Ossow.=Gottfryd Ossowski.
 Ost.=Ostoja (Józefa Sawicka).
 Ostr.=Teodor Ostrowski.
 Ostr. B.=Bronisława Ostrowska.
 Ostr. S.=Stanisław Ostrowski.
 Ostror.=Jan Ostroróg (Myśliwstwo z ogary).
 Ośw.=Stanisław Oświecim.
 Ot w.=Walerjan Otwinowski.
 Padw.=Pieśni, tańce, padwany, w. XVII.
 Pank.=Jan Pankiewicz.
 Papr.=Bartosz Paprocki.
 Papr. F.=Franciszek Paprocki.

Papr. J.=Jan Aleksander Paprocki.
 Parad.=Paradoksa koronna, 1603.
 Park.=Jakób Parkosz z Żorawicy.
 Pas.=Jan Chryzostom Pasek.
 Paszk.=Marcin Paszkowski.
 Paszk. F.=F. Paszkiewicz.
 Pat.=Jan z Szamotuł Paterok (Kazania, 1524).
 Paw.=Adolf Pawiński.
 Pawl.=Stefan Pawliki.
 Pawlik.=Mieczysław Pawlikowski.
 Pc.=Witold Pracki: Gwara śleszińska.
 P. cheł.=Prawo chełmińskie.
 Pereg.=Peregrynacja dziadowska, 1614.
 Perz.=Ludwik Perzyna.
 Petr.=Sebastjan Petrycy.
 Pfn.=Feliks Pfan „Zasady sztuki polóżniczej“,
 Lwów, 1838.
 Pias.=Józef Piasecki.
 Piątk.=A. Piątkowski.
 Piek.=Franciszek Piekosiński.
 Piel.=Eljasz Pielgrzymowski.
 Pien.=Krzysztof Pieniążek.
 Pieńk.=Karol Pieńkowski.
 Piet.=Antoni Pietkiewicz (Adam Pług).
 Pil.=Roman Pilat.
 Pileh.=Dawid Pilehowski.
 Pim.=Euzebjusz Pimin (Piotr Mohyla).
 Piotr.=Jan Piotrowski, w. XVI.
 Piotr. J.=Jakób Piotrowicki, w. XVII.
 Pir.=Grzegorz Piramowicz.
 Pis.=Szymon Pisulowski.
 P. Koch.=Piotr Kochanowski.
 Pleb.=Józef Kazimierz Plebański.
 Plń.=Aleksander Poliński.
 PmK.=Prawa i przywileje miasta Krakowa
 r. 1560.
 Pń.=S. Pieńkowski.
 Pobl.=G. Poblöcki.
 Poe.=Hipacjusz Poeiej.
 Podez.=Karol Podezaszyński.
 Podk.=Krzysztof Podkański, w. XVII.
 Podl.=Stanisław Podlódowski.
 Podw.=Klemens Podwysocki.
 P. of.=Pamiętniki oficera polskiego.
 Pol.=Wincenty Pol.
 Polit.=Pisma polityczne z czasów pierwszego
 bezkrólewia—Kraków, r. 1906.
 Połuj.=Aleksander Połujański.
 Pon.=Józef Poniatowski.
 Ponęt.=Jan Ponętowski (Sejm lubel. 1569).
 Popł.=Seweryn Popławski.
 Poręb.=Edward Porębowicz.
 Post. pr.=Postępek prawa ezartowskiego prze-
 ciw narodowi ludzkiemu, r. 1570.
 Pot.=Wacław Potocki.
 Pot. A.=Antoni Potocki.
 Pot. L.=Leon Potocki.
 Pot. S.=Stanisław Potocki.
 Pow. o pap. Urb.=Powieść o papieżu Urbanie.
 Pprus.=Pieśń o porażce pruskiej, r. 1510.
 Pr.=Proteus albo odmieniec, z w. XVI.
 Praż.=Teresa Prażmowska.
 Proch.=Antoni Prochaska.
 Prot.=Jan Protasiewicz.
 Prus.=Bolesław Prus (Aleksander Głowacki).
 Prusi.=Jan Prusinowski.
 Prusz.=Seweryna Pruszkowa.
 Przem. a. Ant. z Przem.=Antonin z Przemyśla.
 Przedz.=Aleksander Przedziecki.
 Przędz.=Przędziwa, lnu, konopi przyprawa.
 Przyb.=Jacek Przybylski.
 Przybor. (p. Sul.)=Walery Przyborowski.

Przybysz.=Stanisław Przybyszewski.
 Przyst.=Aleksander Przysiański.
 Przyw.=Przywilej rzeźników sandomierskich,
 w. XVII.
 P. Sand.=Pieśni Sandomierzana.
 Ps. flor.=Psałterz florjański, w. XIV.
 Psk.=Dziennik wyprawy Stefana Batorego
 pod Psków, r. 1581.
 Psm. a. Mir.=Zenon Przesmycki.
 Ps. puł.=Psałterz puławski, w. XV.
 Ps. 1540.=Psałterz z r. 1540.
 Pszń.=Konrad Prószyński.
 Pt.=Józef Potocki.
 Pudł.=Melchjor Pudłowski.
 Pulp.=Pulpit żyjący, 1781.
 Puł.=Kazimierz Pułaski.
 Psm.=Krzysztof Pusman, w. XVI.
 Pyp.=Świadectwo wydane w Długoszyńcu
 w piątek pierwszy po Trzech Królach r. 1604
 przez Sebastjana Pypecia, żupnika długo-
 szyńskiego.
 Pytl.=H. St. Pytliński.
 Pyzdr.=Księgi pyzdrskie, w. XIV—XV.
 Rab.=Władysław Rabski.
 Rach.=Rachunki zamku niepołomskiego, 1571.
 Radl.=Ignacy Radliński.
 Radz.=Michał Radziwiłł.
 Radz. K.=Krzysztof Radziwiłł.
 Rak. K.=Kazimierz Rakowski.
 Rak.=W. Rakowski.
 Rap.=Wincenty Rapacki.
 Rast.=Edward Rastawiecki.
 Rech.=Rachunek dworu króla Wł. Jagiełły
 i królowej Jadwigi—Kraków, r. 1796.
 Rdz.=W. Eljasz-Radzikowski.
 Re.=Radziwiłł Czarny.
 Rej.=Mikołaj Rej.
 Rel. 1685.=Djarjusz prawdziwej relacji z 1685
 roku.
 Remb.=Aleksander Rembowski.
 Rew.=Stanisław Rewieński.
 Roym.=Władysław Stanisław Reymont.
 Rob.=Robak złego sumnienia, w. XVII.
 Rod.=Rodoć (Mikołaj Biernacki).
 Rodz.=Marja Rodziewiczówna.
 Rog.=Józef Rogosz.
 Rogal.=Józef Rogaliński.
 Rog. L.=Leon Rogalski.
 Rogoź.=Stefan Szolc-Rogoziński.
 Rog. St.=Stanisław Roguski.
 Roj.=Kazimierz Rojan.
 Rol.=Józef Rolle (Dr. Antoni J.).
 Rom.=Mieczysław Romanowski.
 Ron.=Bohdan Ronikier.
 Ross.=Stanisław Rossowski.
 Rost.=Józef Rostański.
 Rot.=Roty przysięg z w. XV.
 Rozb.=Soter Rozmiar Rozbieki.
 Rozm.=Rozmowa Polaka z Litwinem, 1564.
 Rozm. piel.=Rozmowa niektórego pielgrzyma,
 1549.
 Rozm. um. Pol.=Rozmowy umarłych Polaków.
 Rozmyś.=Rozmyślanie o żywocie P. Jezusa,
 w. XV—XVI.
 Rozw.=Jan Rozwadowski.
 Roź.=Rozjańskiego „Sztuka babienia“—War-
 szawa, r. 1786.
 Rth.=August Rothe.
 Rud.=Adam Rudnicki.
 Rudom.=Rudomierz (Dziennik, 1665).
 Rul.=Józef Rulikowski.
 Rut.=Welamin Józef Rutski.

- Rwl.=Różnica wiary Luterowej (w. XVII).
 Ryb.=Maciej Rybiński.
 Rybat.=Komedja rybałtowska, 1615.
 Ryb. J.=Jan Rybiński.
 Rych.=Bazyli Rychlewicz, w. XVII.
 Ryd.=Lucjan Rydel.
 Ryg.=Leon Rygier.
 Ryk.=Erazm Rykaczewski.
 Rys.=Salomon Rysiński.
 Rys. A.=Andrzej Rysiński.
 Rysz.=Józef Ryszkiewicz.
 Ryszk.=Franciszek Ksawery Ryszkowski.
 Rz.=Rzeczyńskiego „Złotnik od złota“—Kra-
 ków, r. 1629.
 Rzecz.=G. Rzeczyński.
 Rzew.=Henryk Rzewuski.
 Rzew. W.=Wacław Rzewuski.
 Rzęt.=Stanisław Rzętkowski.
 Rzym.=Historje Rzymskie z w. XVII.
 Rż.=Zygmunt Różycki.
 Sak.=Kasjan Sakowicz.
 Sak. K.=Kalikst Sakowicz.
 Salin.=Wojciech Salinarjusz.
 Sap.=Lew Sapieha.
 Sap. J.=Dziennik Jana Piotra Sapiehy, 1608—
 1611.
 Sar.=Stanisław Sarnieki.
 Sarn.=Zygmunt Sarnecki.
 Saw.=Zygmunt Sawczyński.
 Sb.=Jakób Sobieski.
 Sb. J.=Jan Sobieski.
 Sch.=Franciszek Scheidt.
 Schob.=Feliks Schober.
 Schot.=Herman Schotten.
 Sez.=Ludwik Sezaniecki.
 Sekl.=Jan Seklucjan.
 Sew.=Sewer (Ignacy Maciejowski).
 Sęp=Mikołaj Sęp Szarzyński.
 Sf.=Leopold Staff.
 Sg.=Słownik geograficzny.
 S. Grodz.=Sejm Grodzieński 1793.
 Siark.=Władysław Siarkowski.
 Siem.=Lucjan Siemieński.
 Siem. J.=Juljan Siemaszko, w. XVIII.
 Siemir.=Józef Siemiradzki.
 Sien.=Marcin Siennik.
 Sienk.=Henryk Sienkiewicz.
 Sier.=Wacław Sieroszewski.
 Sir.=Bernard Maciej Siruś.
 S. K.=Słownik łacińsko-polski wyrazów le-
 karskich F. K. Skobla i A. Kremera.
 Sk.=Fryderyk Skobel.
 Skal.=Pamiętnik Cefasa Skalskiego, 1685.
 Skar.=Piotr Skarga.
 Skarb.=Fryderyk Skarbek.
 Skiba=Wolody Skiba (Władysław Sabowski).
 Skr.=Stanisław Skrodzki, w. XVII.
 Skrzet.=Wincenty Skrzetuski.
 Sk. umier.=Skarga umierającego.
 Słks.=Sprawa a lekarstwa końskie, 1532.
 SŁ.=Statut Łaskiego, r. 1541.
 Słonk.=Marcin Słonkiewicz.
 Słow.=Adam Słowiański.
 Słow.=Juljusz Słowacki.
 Słown.=Dictionarius quatuor linguarum (1532).
 Słp.=Sługa pani, opera, 1780.
 Słup.=Stanisław Słupski, w. XVII.
 Sł. wil.=Słownik wileński (wydanie Orgel-
 branda).
 Sm.=Stanisław Smolka.
 Smal.=Walenty Smaleius.
 Smarz.=Tadeusz Smarzewski.
 Smol.=Władysław Smoleński.
 Smoli.=Seweryn Smolikowski.
 Smotr.=Melecjusz Smotrycki.
 Sob.=Franciszek Maksymiljan Sobieszczański.
 Sok.=August Sokołowski.
 Sol.=Stanisław Solski.
 Solar.=Mateusz Solarski.
 Solt.=Soltys z kłeczą, komedja, 1616.
 Sor.=Pamiętniki Soroki.
 Sow.=Leonard Sowiński.
 Sp.=Wł. Spausta.
 S. Par.=Sąd Parysa, z r. 1542.
 Spas.=Włodzimierz Spasowicz.
 Sph.=Jan Fryderyk Sapieha.
 Spiez.=Hieronim Spiezyński.
 Spk.=Sejm piekielny (r. 1622).
 Spos.=Sposób, jako zabiożyć, aby pieniądze
 wywożone nie były.
 Spr.=Sprawa chędogo o Męce Pańskiej, 1544.
 Sprz.=Ksawery Sporzyński.
 Srzn.=Stanisław Starzyński.
 SS.=Stanisław ze Szczodrkowic.
 Ssz.=Wojciech Skarszewski.
 Sta.=Edmund Stawiski.
 Stadn.=Stanisław Stadnicki.
 Star.=Szymon Starowolski.
 Stark.=Juljusz Starkeł.
 Starz.=Leopold Starzeński.
 Stasz.=Stanisław Staszyc.
 Stat. Kaz. Jag.=Statut Kazimierza Jagielloń-
 czyka, r. 1503.
 Stat. w.=Statut wiślicki z r. 1541.
 St. Aug.=Stanisław August Poniatowski.
 Staw.=Sebastjan Stawicki.
 Steb.=Ignacy Stebelski.
 Stef.=Antoni Stefanowicz, w. XVII.
 Stęcz.=Bohusz Zygmunt Stęczyński.
 Stg.=„Stary gracz“.
 Stł.=Statut litewski z r. 1744.
 St. lit.=Statut litewski z r. 1693.
 Stoj.=Piotr Stojęński.
 Str.=Henryk Struve.
 Strasz.=Ludwik Straszewicz.
 Strj.=Hieronim Strojnowski.
 Stroj.=Stanisław Strojnowski.
 Stron.=Kazimierz Stronezyński.
 Strum.=Olbrycht Strumieński.
 Stryjk.=Maciej Strykowski.
 Strzel.=Ustawa towarzystwa strzeleckiego
 krakowskiego, 1564.
 Sts.=Ludwik Stasiak.
 St. wiśl.=Statut wiślicki z r. 1460.
 St. Z.=Statut ziemski Zygmunta I.
 Sul.=Sulima (Walery Przyborowski).
 Sulistr.=Józef Sulistrowski.
 Sum.=Sumarjusz umiarkowania monety, r. 1641.
 Sumiń.=A. Sumiński.
 Sup.=Józef Supiński.
 Sur.=Wawrzyniec Surowiecki.
 Sur. K.=Karol Surowiecki.
 Sus. J.=Jędrzej Suski.
 Susz.=Remigjusz Suszyński.
 Swad.=Swada polska i łacińska (Lublin r.
 1745).
 S. wiśl.=Statut wiślicki z r. 1503.
 Syg.=Antoni Sygietyński.
 Syk.=Erazm Sykst.
 Syn.=Michał Synoradzki.
 Syr.=Szymon Syreński.
 Syrok.=Władysław Syrokomla
 Sz.=Paweł Szezerbiez (Specul. sax. 1581).
 Szaj.=Karol Szajnocha.

Szaj. W. = Władysław Szajnocha.
 Szan. = Józef Kalasanty Szaniawski.
 Szawł. = Teodor Szawłowski.
 Szezep. = Józef Szezepkowski.
 Szer. = Djarjusz wojny z Szeremietem r. 1660,
 wyd. Ambrożego Grabowskiego.
 Szn. = J. Sznabl.
 Szost. = Urban Szostowicz.
 Szt. = Jan Sztoleman.
 Sztym. = Eleonora Sztymmer (Ludwik Sztymmer).
 Szuj. = Józef Szujski.
 Szuk. = Wandalin Szukiewicz.
 Szum. = Tomasz Szumski.
 Szw. = Statut będziański cechu szewskiego,
 r. 1595.
 Szyd. = Wawrzyniec Szydłowski.
 Szym. = Józef Szymanowski.
 Szym. A. = Adam Szymański.
 Szymon. = Szymon Szymonowicz.
 Szym. W. = Wacław Szymanowski.
 Szym. z Ł. = Szymon z Łowicza.
 Słesz. = Sebastjan Słeszowski.
 Słós. = Antoni Słóarski.
 Śniad. = Jan Śniadecki.
 Śniad. J. = Jędrzej Śniadecki.
 Św. = Tomasz Święcki.
 Święt. = Aleksander Świętochowski.
 Świt. = Piotr Świtkowski.
 Św. z Woc. = Świętosław z Wocieszyna, 1449.
 Tacz. = Władysław Taczanowski.
 Tak. = Taksa żywności, Kraków, r. 1573.
 Tarn. = Stanisław Tarnowski.
 Tarn. J. = Jan Tarnowski, † 1561.
 Tat. = Luejan Tatmir.
 Teof. = Szymon Teofil.
 Tet. = Kazimierz Tetmajer.
 T. K. = Tadeusz Korzon.
 Toł. = Adam Tołozko.
 Tołw. = Mikołaj Tołwiński.
 Tom. = Dyzna Bożena Tomaszewski.
 Tomk. = Stanisław Tomkiewicz.
 Torz. = Józef Torzewski.
 Trejd. = Jan Trejdosiewicz.
 Tremb. = Stanisław Trembecki.
 Tren. = Bronisław Trentowski.
 Trep. = Mściław Edgar Nekanda Trepka.
 Tretj. = Józef Tretiak.
 Tręb. W. = Wł. Trębiecki
 Trip. = Aniela Tripplin.
 Trj. = Adam Trojanowski
 Troc. = Michał Abraham Troc.
 Proj. = Feliks Trojański.
 Trz. = Andrzej Trzebiecki.
 Trzt. = Trztyprztycki, w. XVII.
 Trzye. = Jędrzej Trzyecki.
 Tszk. = Konstanty Tyszkiewicz.
 Tuch. = Jan Tucholezyk, w. XVI.
 Turcz. = Juljusz Turezyński.
 Tw. = Samuel Twardowski.
 Tworz. = Marein Tworzydło.
 Twr. = Kacper Twardowski.
 Tym. = Kantorbery Tymowski.
 Tysz. = Aleksander Tyszyński.
 Tyszk. = Janusz Tyszkiewicz (w. XVII).
 Tyt. pr. magd. = Tytuły prawa magdeburskiego.
 Ue. = „Ueiechy“ r. 1655.
 Ueh. = Uchwała cechu szewskiego, r. 1626.
 Uj. = Kornel Ujejski.
 Un. = Uniwersał poborowy r. 1577.
 Uniw. = Uniwersał poborowe od r. 1564 —
 1629.
 Urb. = Aureli Urbański.

Urs. = Jan Ursynus.
 Urzęd. = Marcin z Urzędowa.
 Ust. = O ustanowieniu i upadku konstytucji
 3-go maja.
 Ustaw. = Ustawa ekonomiczna, 1557.
 Ust. cen. = Ustawa cen miasta Warszawy,
 1573 r.
 Ustrz. = Andrzej Ustrzycki.
 Vol. = Volumina legum.
 Volek. = Mikołaj Volekmar.
 W. = Jakób Waga.
 W. A. = Antoni Waga.
 Wad. = Józef Wadowski.
 Wag. = Stanisław Wagner.
 Wal. = Aleksander Walicki.
 Walew. = Cecylja Walewska.
 Wał. = Antoni Wałicki.
 Warg. = Andrzej Wargoeki.
 Warsz. = Krzysztof Warszawicki.
 Was. = Edmund Wasilewski.
 Waśn. = Józef Waśniewski.
 Wawrz. z Prażm. = Wawrzyniec z Prażmowa,
 w. XVII.
 Wei. = Teodor Weichardt.
 Wej. = Aleksander Wejnert.
 Wejs. p. Weys.
 Wen. = Poemat „Wenecja“, w. XVI.
 Wer. = Józef Wereszczyński.
 Wern. = Henryk Wernie.
 Wessl. = Marja Wessłówna.
 Weys. a. Wejs. = Józef Weyssenhoff.
 Wezuw. = Zapał Wezuwusza, 1631.
 Węc. = Zygmunt Węcowski.
 Węg. = Kajetan Węgierski.
 Węgrz. = Antoni Węgrzynowicz.
 Węż. = Wężyk Widawski.
 Wiel. = Aleksander Wielopolski.
 Wiel. W. = Wojciech Wincenty Wielądsko.
 Wielis. = Wielisław (Eugienjusz Skrodzki).
 Wien. = Antoni Wieniawski, w. XVII.
 Wier. = Jan Wiernikowski.
 Wierzb. = Teodor Wierzbowski.
 Wiet. = Hieronim Wietor.
 Wig. = Wigilje za umarłe ludzie, w. XV.
 Wikl. = Pieśń o Wiklepie.
 Wil. = Paulina Wilkońska.
 Wilcz. = Albert Wilczyński.
 Wilk. = August Wilkoński.
 Wirt. = Marja z Czartoryskich ks. Wirtem-
 berska.
 Wirz. = Maciej Wirzbięta.
 Wiszn. = Michał Wiszniewski.
 Wiśl. = Adam Wiślicki.
 Wiśn. = Michał Serwacy Wiśniowiecki.
 Wiśniow. = Sygurd Wiśniowski.
 Wit. = Stefan Witwicki.
 Witk. = Stanisław Witkiewicz.
 Wje. = Tadeusz Wojciechowski.
 Włod. = Ignacy Włodek.
 Wod. = Kazimierz Wodzicki.
 Wol. = Konstanty Wolski.
 Wol. J. = Jan Wolan.
 Wol. W. = Włodzimierz Wolski.
 Wolsz. = Wolsztajn.
 Woł. = Ekstrakt majątności Wołozyna z r. 1776.
 Wor. = Jan Paweł Woroniec.
 Woy. = Wincenty Woyniewicz.
 Wóje. = Kazimierz Władysław Wójeicki.
 Wr. = Walenty Wróbel.
 Wroc. = Jan Wroczyński.
 Wrześ. = August Wrześniowski.
 Wsz. = Teofil Wszelaki.

Wtk.==Stanisław Witkowski.
Wuj.==Jakób Wujek.
Wyb.==Józef Wybicki.
Wybr.==Pamiętniki Wybranowskiego.
Wych.==Jan z Wycholówki (w. XVII).
Wypr.==Wyprawa plebańska Albertusa.
Wyrw.==Karol Wyrwicz.
Wys.==Szymon Wysocki.
Wysp.==Stanisław Wyspiański.
Wys. W.==Włodzimierz Wysocki.
Wysz.==Walerjan Wyszyński.
Wż.==Franciszek Wężyk.
Z. A.==Zygmunt August.
Zab.==Ignacy Zaborowski.
Zabł.==Franciszek Zabłocki.
Zabor.==Zaborski.
Zach.==Jan Zacharjasiewicz.
Zachar.==Grzegorz Zacharjasiewicz.
Zag.==Włodzimierz Zagórski.
Zaj.==Szymon Zajączkowski.
Zakrz.==Walenty Zakrzewski.
Zal.==Bohdan Zaleski.
Zal. K.==Kazimierz Zalewski.
Zal. W.==Władysław Zalewski.
Zał.==Andrzej Załuski.
Zał. S.==Stanisław Załęski.
Zam.==Andrzej Zamojski.
Zam. J.==Jan Zamojski.
Zan.==Tomasz Zan.
Zap.==Gabryela Zapolska.
Zaw.==Teodor Zawacki.
Zaw. I.==Ignacy Zawadzki.
Zawil.==Roman Zawiliński.
Ząbk.==Stanisław Ząbkowicz.
Zb.==Tymon Zaborowski.

Zbs.==Anna Zbąska.
Zbył.==Piotr Zbylitowski.
Zbył. A.==Andrzej Zbylitowski.
Zdrow.==Dobrego zdrowia rządzenie, r. 1532.
Zd. Szl.==Zdanie wolnego szlachcica na sejmiki, r. 1608.
Zdziech.==Marjan Zdziechowski.
Zebrz.==Florjan Zebrzydowski, w. XVI.
Ziel.==Gustaw Zieliński.
Ziem.==Eleonora Ziemięcka.
Zigr.==Jan Zigrovius.
Zim.==Bartłomiej Zimorowicz.
Zm.==Roman Zmorski.
Zwc.==Jan Zawicki.
Zwr. M.==Zwroćenie Matjasza z Podola.
Zych.==Maurycy Zych (Stefan Żeromski).
Zygm.==Obrządek pogrzebu Zygmunta I, r. 1548.
Ziń.==Józef Zieliński.
Z. Al.==Żywot św. Aleksego (1529).
Żarn.==Grzegorz z Żarnowca.
Z. B.==Żywot św. Błażeja.
Żbe.==Żabeczyc.
Żbr.==Szcześny Żebrowski.
Z. E.==Żywot św. Eufrazji, 1524.
Żeb.==Teofil Żebrowski.
Żebr.==Jakób Żebrowski.
Żegl.==Arnolf Żeglicki.
Żel.==Władysław Żeleński.
Żer.==Stefan Żeromski.
Z. Eus.==Żywot św. Eustachjusza (1529).
Żm.==Narcyza Żmichowska.
Żoch.==Feliks Żochowski.
Żółk.==Stanisław Żółkiewski.
Żółkow.==Alojzy Gonzaga Żółkowski.
Żuł.==Jerzy Żuławski.

S. I. Spółgłoska pierwotna w języku polskim, przednio-językowa, cicha (močna), twarda. Dwójka *ś* służy za literę dla dźwięku *ś*, o ile on występuje przed samogłoską: *siano*, *siedzenie*, *siodło*. Dwójka *sz* służy za literę dla dźwięku odpowiadającego czeskiemu *š*, niemieckiemu *sch* (szeroki, szemrać, muszo). Wobec powyższego wymienionych tu dwójek *ś*, *sz* przy przenoszeniu wyrazów z wiersza do wiersza rozrywać nie można, gdyż stanowią one litery nierozdzielne, jakby pojedyncze. **2.** przyimek *z* w staropolskim (szczeg. = łacińskiemu *cum*) i w gwarach: a) samodzielny (w gwarach przed spółgłoskami miękkimi przechodzi w *ś*: Posed *ś* niem): Będziecie jeść każdy *ś* swej winnicy i *ś* swego figu. B. Sz. Rut, wymniawszy sobie prazma *ś* kłosów, jadła. Leop. Tego *ś*. miał rozdrażnić, co miał *ś* to śmiałości i *ś* to siły, że *ś*. mógł zemścić swej lekkości nad swym nieprzyjacielem. P. Koch. Kto *ś*. se mną puści z waju (= *z was dwóch*) ku Saulowi do obozu? Leop. Byli to Mojżesz i Heljasz, widzeni *ś* nim w wielmożności. Leop. Małżeństwa też jeno *ś* cnotliwą aby nie staczał syn twój. Glicz. A tak też dajmy sobie ręce z temi ludźmi i uczynimy sobie *ś* niemi pokój. Leop. Wnijdź do żony brata twego a zejm *ś*. *ś* nią, abyś spłodził plenię bratu twemu. Leop. Postanowili a zjęli *ś* niemi przyjaćielstwo i towarzystwo. Leop. Postali nas, abyśmy *ś* wami postanowili przyjaćielstwo i pokój, ażebyśmy *ś*. spisalili *ś* wami, żeśmy towarzyszymi waszemi. Leop. [Pojechał *ś* nim orać]. b) nierozdzielny, = dzisiejszemu *z* w staropolskim — wogóle, a obecnie przed samogłoskami cichymi (moenemi): Sejm, *ś* sjem (zam. *zejm*, *zjem*, od *zjęć*); schody, spór, spowiedź, smutek, styczeń; skąd, stąd, splamić, skorzystać, stoczyć, sfora, schodzić. **3.** w skröconiach. Rs. = *nubli srebrem*. Sp. = *spółka*. Muz. S. = *solo*, *sam*, *pojedynczo*; S. a. Sin. = (sinistra) *lewa ręka*.

[**Sa**] I. p. [**Sam**]: Cóż ona sobie bidna wdowa z tomy *sa* dziećmy poradzi! **2.** *wolanie na psy: psi psi psi!, pójdz tu! na tu na!*: Wrzeszczy myśliwskim głosem, czyniąc brzmienie żwawe: *Sa sa!* ma wierna trzodo! dalej, me brytany! To! Oni (myśliwi) mówią: *sa, sa, sa, sa!* Wójc. **3.** *wolanie na woły: na lewo! k sobie! kse!* Na woły, miasto k sobie, na lewą rękę, wołają: *sa sa!* Haur. Jedno *sa sa*, drugie do lasa. Haur. (o niezgodnych, nieswornych). Trudno ma wóz dobrze iść, kiedy jeden stary wół ciągnie *sa sa*, a drugi młody do lasa; potrzeba swerności. Gil. **4.** *Ej sa!*

wolanie przy poganianiu krów. 5. p. Ciu. 6. Huciuś wotus a sa sa sa! myśl. przyspiew. < S/S >

Sabadylina, y, blm., chem. alkaloid z nasion rośliny *veratrum officinale*, czyli *sabadilla off.*, C₂₁ H₂₇ NO₇. < Od *Sabadilla* >

× **Sabaizm**, u, blm. p. **Sabeizm**. St. wil.

× **Sabas**, u, lm. y p. **Szabas**. Troc.

× **Sahasz**, u, lm. e p. **Szabas**. I.

[**Sabaśnik**, a, lm. i] p. **Szabaśnik**. < Od *Sabas* >

Sabat, u, lm. y l. × S. p. **Szabas**. Troc. Stare, obdarte kamienie żydowskiego targowiska, w białe płachty śniegu odziane, odprawiały S. razem z mieszkańcami. Bał. **2.** *mniamana schadzka czarowników i czarownic na pewnych górach, w zwaliskach opactwa i t. p., gdzie z udziałem djabłów oddają ś. tańcom i szkaradnym uciechom*. < *Sabbatum*, z Hb. *szabbath* >

Sabatnica, y, lm. e p. **Szabaśnik**: Wezmąć, wezmąć dzikie dreszeze, jak te wieże sabatnice pod piorunem nieba grozy. Brt. < Od *Sabatnik* >

Sabatnik, a, lm. i p. **Szabaśnik**, *pajak, lichtarz wieloramienny*: Aloes ustawia gałęzie jak *sabatniki*. < Od *Sabat* >

Sabatowy przym. od *Sabat*, *szabasowy*: Rok S. = rok święteczny, w którym pola ugorowały i w którym niewolnicy otrzymywali wolność. Żydem jest zacieklemy, który chciałby usmażyć cię i zjeść na *sabatową* wieczerzę. Orzesz. < Od *Sabat* >

Sabatura, y, lm. y *kartuzik* (= *kartusz*) *podługowaty na kule i skalki*. Byk.

Sabaudka, i, blm. p. **Kapusta**. < Od *Sabaudja* >

Sabaudzki bot.: *Kapusta sabaudzka* p. **Kapusta**. < Od nazwy krajiny *Sabaudja* >

Sabeizm, u, blm., × **Sabaizm**, × **Zabaizm** *część boska oddawana ciałom niebieskim (słońcu, gwiazdom, planetom i t. d.)*. < p. *Sabejezyk* >

Sabejezyk, a, lm. owie a. cy *wynawca sabeizmu*. < Od nazwy sekty mandejskiej >

[**Sabel**, bli, lm. ble] p. **Szabla**.

[**Sabela**, i, lm. e] p. **Szabla**. Zdr. [**Sabelecka**].

[**Sabelecka**, i, lm. i] p. **Sabela**.

† **Sabelek**, lka, lm. lki p. **Kokorzyka**. < Por. S. st. *sablji* >

Sabeljanin, a, lm. anie *członek heretyckiej sekty Sabeljusza w III wieku po Chr.* < Od nazwiska *Sabellius* >

Sabeljanizm, u, blm. *wyznanie religijne sabeljan, utrzymujących, że Trójca św. jest potrójnym objawieniem jednej osoby boskiej*. < Od *Sabeljanin* >

Sabina, y, lm. y bot., p. Jałowiec.
 [Sabistować, uje, owa] żyć z kim w przyjaźni, mieć z kim stosunek miłosny, wdawać ś. z kim.
 [Sabistowanie, a, blm.] czynność cz. Sabistować.
 × Sabla, i, lm. e p. Szabla: Roznieście mnie na sablach i psom rozrućcie. Remb.
 Saboit, u, lm. y min. bronzyt, minerał z grupy sylikoidów, z rodziny piroksenu. <Od nazwiska mineraloga węgierskiego Szabó>
 Sabotnik, a, lm. cy ten, co wygrabia saboty. <Od Saboty>
 Saboty, ów, blp. trzewiki drewniane, używane przez wieśniaków we Francji: W bluzie, w pół-czochoch i trzewiakach, czyli sabotach. Koź. <Fr. sabot.>
 [Saburra, y, blm. zamulenie żołądka, pokarm niestrawiony w żołądku. <Łć. saburra (gastrica)>
 [Sacewka, i, lm. i] p. Soczewica.
 [Sachajda, y, lm. y] f. dziewczynisko, wietrznica. 2. p. Prażucha. <Por. Sajda>
 [Sachadyna, y, blm.] = Asafetyda.
 Sachar, a, lm. y, Sachararozny gm. kaczap sprzedający po ulicach lody posledniego gatunku: Lody od sachara. Kupić lodów u sachara. <Od okrzyku takiego roznosiciela „Sachar moroznyj!”>
 Sacharat, u, blm., chem. związek powstający z cukru i jakiej zasady, cukrzacz: S. a. cukrzacz wapnia, strontu. <Od Sachar, p. Sacharyna>
 [Sachararozny niedod.] p. Sachar.
 Sacharometr, u, lm. y p. Cukromierz: S., polaryzator zastosowany do oznaczania ilości cukru w roztworze na zasadzie skręcania prędkości płaszczyzny polaryzacji światła.
 Sacharometryja, i, blm., Sacharymetryja chem. zbiór metod, mających na celu oznaczenie ilości cukru w roztworze, np. w soku wyciśniętym z buraków.
 Sacharomierz, a, lm. e = Cukromierz.
 Sacharoza, y, blm., chem. cukier trzcinowy, buraczany i t. p. ze składem $C_{12}H_{22}O_{11}$.
 Sacharyd, u, lm. y chem. p. Glikozyd.
 Sacharyfikacja, i, blm. zamienianie ś. na cukier; cukrowanie ś., zcukierzenie. <Od *sacharificare>
 Sacharymetr, u, lm. y p. Cukromierz.
 Sacharymetryja, i, blm. p. Sacharometryja.
 Sacharyna, y, blm., chem. 1. związek ze składem $C_6H_{10}O_5$, tworzący ś. z niektórych cukrów pod działaniem wodoru wapnia. 2. bezwodnik kwasu orto-sulfaminobenzoowego, $C_6H_4(SO_2)NH_2$, sacharyna Fahlberga. <Sacharin, od Gr.-Łć. saccharum, z Skr. šarkara>
 Sacharyt, u, lm. y min. odmiana plagjoklastu.
 [Sacher, a, lm. y] rodzaj kłonu.
 [Sachlerz, a, lm. e] p. Szachlerz.
 [Sachlerzenie, a, blm.] czynność cz. Sachlerzyć.
 [Sachlerzyć, y, ył] p. Szachlerzyć.
 [Sachratać, a, ał] komu = pochlebiać celem wyłudzenia czego.
 [Sachratanie, a, blm.] czynność cz. Sachratać.
 [Sachta, y, lm. y, Szachta, Zachta] rząd: Zboże składają w zasięku w sachty.
 [Sachuleczek, czka, lm. czki] p. Sałeczek.
 [Sacka, i, lm. i] koszyk na gołębie. <Od Sada>
 × Sacz, y, lm. e, † Sak. matnia, pulapka, zasadzka, sidła: Nie ujdziem łupu, bo osiedliśmy w zbójcekiej saczy, więc ś. wypadnie niecie do okupu. Pol. <Od l. Sak, a. SOK/SAK>
 [Saczać, a, ał, Socoć, Socić] pchać, popychać. <p. Socić>

[Saczenie, a, blm.] czynność cz. Saczać.
 1. Saczek, czka, lm. czki p. 1. Sak.
 2. Saczek, czka, lm. czki p. 2. Sak.
 × Saczenie, a, blm., czynność cz. Saczyć.
 [Saczewka, i, lm. i] p. Soczewka.
 1. Saczkowy przym. od 1. Saczek: Krój S.
 2. Saczkowy przym. od 2. Saczek: Trzewiki saczkowe. Kon.
 × Saczyć, y, ył osaczać. Śl. wil. <SOK/SAK>
 Sad, u, lm. y l. ogród owocowy: Budujcie domy a mieszkaście i sadźcie sady a jedzcie owoc ich. Wuj. Jabłek wprowadzie nie rodzę, lecz mię pan tak kładzie, jako szcep w hesperyjskim sadzie. Kochan. Mam tak piękne sady, że mię niemi nie przejdzie nikt między sąsiady. Szymon. Pyszne Kiejstut miał sady, pełne jabłek i gruszek. Mick. O „Łazienkach królewskich“, przesłanych, ale wyglądających u nas jak drzewo pomarańczowe w sadzie polskiego chłopca. Gom. S. polny, w którym oprócz drzew i trawy nie ś. nie sieje i nie sadi. Dzierżawic S. 2. [S.] = a) mszeczki ogród. b) choinka zwyciężająca na Boże Narodzenie. Zdr. Sadek, Sadecek, [Sadeniek, Sadyszek]. Zgr. × Sadowisko. <SIOD/SIAD/SIEDZ/SAD>
 † Sada, y, lm. y ? : Wina węgierskiego beczek 330, które, nawiedzając ciało zmarłego pana, goście wypili, i 8 sad wina włoskiego. Goł.
 [Sadawy, Szadawy] (o maści bydłęcia) pośredni między czarnym a gniałym. <Od Szady>
 Sadecek, czku, lm. czki p. Sad: Możesz nadobnych przechadzek użyć około stawków a. po sadeczkach swoich. Rej. <Od Sadek>
 Sadek, dku, lm. dki p. Sad: Słownik śpiewa w sadku. <Od Sad>
 † Sadelnik, a, lm. cy. † Gryfnik wędliniarz, masarz. <Od *Sadelny, od Sadło>
 Sadelko, lka, lm. lka p. Sadło.
 [Sadeniek, nka, lm. nki] p. Sad. <Od Sad>
 Sadlarz, a, lm. e rzeźnik: A ty sadlarzu jakiś, świniobójco, krowignacie. Dyg. <Od Sadło>
 [Sadlaty] podobny do sadła: Czapka sadłata = czapka z białego grubego sukna, kształtu worka od dołu na wierzch wywinętego. <Od Sadło>
 Sadliczka, i, lm. i bot. 1. a. Pyleniec (farsetia) roś. z rodziny krzyżowych. 2. p. Smagliczka.
 Sadlisko, a, lm. a p. Sadło.
 Sadlistość, i, blm., rz. od Sadlisty.
 Sadlisty mający dużo sadła na sobie, tłusty. Myśl.: Dzik Ś. <Od Sado>
 [Sadlak, a, lm. i, Saktak] staropolska czapka sukienna o ośmiu rogach, z obszyciem baranin.
 Sadło, a, lm. a l. tłuszcz obrastający wnętrzności zwierzęce, ludzkie, biel, bł. tłustość: S. wieprzowe dobre jest świeżo przetopione do potraw, jarzyn, do kiszek. L. S. zajęcze = skromi zajęczy. Psim sadłem boki mazać. Rej. Nie miec sadła na psa, bo je zje. Prz. Sadła przed psem nie miotaj. Troc. Wie pies, czyje S. zjadł. Rys. Czuję pies, że zjadł S., a bojąc ś. kija, choć mu i chleb pokazesz, zdaleka cię mija. Pot. Chodzi między ludźmi jako pies, podulając pod ś. ogon, czując to na ś., że komu S. zjadł. Rej. Jako sadłem i tłustością, niech będzie napelniona dusza moja (chwałą Bożą). Wuj. Panna śmietaną zlizala, a młodzieńiec S. zjadł. Sak. (= oboje zawinili). Jak w komarze (= komarze) sadła, w nim nauki. Kn. Jak sadła w raku, tyle w nim statku. Pot. Ile w szczygale sadła. Opal. Wnętrznosci jego są

pełne sadła. Wuj. [Jaźwecowe, jaźwecowe, jaźwecowe, jaźwiowe S.; niedźwiedzie S.] = *leki ludowe*. [Miętusowe S.] = *iran*. Przen.: Spierać ś. o S. komarowe = o *głupstwo, o nic (de lana caprina)*. Kto ma S., temu snadno. Prz. (= *bogactwo*). Obrastać w S. (= w *pierze = bogacieć, panoszyć ś.*). Głupi jak S. Min. (= *jak sak, jak but*). Pojętny jak S. Boh. Obaczę, jeśli teraz wygrzeczniał, przedtem bowiem wielkie z niego było S. Boh. (= *osieł, głupiec*). [S. dać komu] = *dać mu odkosza*. Zalać komu gorącego sadła za skórę = *zależć mu za skórę, dojąc mu do żywego, dać mu ś. we znaki*. Jurysta obiecał cyganowi za skórę sadła zalać. Krasz. Nikt Tatarom tyle sadła za skórę nie zalał. Sienk. 2. *tenże tłuszc obszyty w błonę nakształt bochenka*: W śpiechru wiszą poście i sadła. Tłustość z wnętrzości wieprza zebrana i w siatkę, w czepek, w podobieństwo holenderskiego sera zwinięta, zowie ś. sadłem. Kluk. Włamawszy ś. do komory, bierze poście, S. Klon. 3. × S. a. błona sadłowa = *siec brzuszna (omentum)*. Czer. 4. [Kanie S.] = *Rozchodnik płaskolistny*. Zdr. **Sadłoko**, [Sadoleczko]. Zgr. **Sadlisko**. <Prasłowiańskie Sadło>
× **Sadłogryz**, a, lm. y *przezwisko myjszy*. Przyb. <Sadło + Gryz>
Sadłowato przys. od **Sadłowaty**. L.
Sadłowatość, i, blm., rz. od **Sadłowaty**.
Sadłowaty podobny do sadła: Trzecia powłoczka ciała naszego jest błona sadłowata. Perz. <Od Sadło>
Sadłowy i. przym. od **Sadło**. 2. anat.: × Błona sadłowa = *siec (omentum)*. (p. Błona). Czer. 3. chem.: Kwas S. = *kwas stearynowy*.
f. **Sadłówka**, i, lm. i *gatunek gruszek*. Rost. <Od Sadłowy>
× **Sadnię**, i, il p. **Sednić**: Nieprzywykłe konia sadni siódło. Pot. <Od Sadno>
× **Sadnienie**, a, blm., czynność cz. **Sadnić**.
[**Sadnio**] *krótko*: S. zaprzęć konie.
† **Sadniwy** p. **Sednisty**. Rej. <Od Sadno>
× **Sadno**, a, lm. a p. **Sedno**: Przydawa ś. koniowi uraz na grzbiecie od siódła, co sadnem zowią. Trzye. Na S. lekarstwo. Dor. Ostrożnie tyka! koniowi niezgojone S. Żegl. W sadno. Smotr., Zabł. (= *poczuł*. L.). Są ludzie, gdy go dotkną w S. w obyczajach jego, w których ś. on kocha, chociaż nie o nim rzecz będzie, tedy ś. przecię nadziewa, iż to nań przymówki. Rej. Ale cyt! prawda tyka w S. Koch. W. (= *w oczy kole*). <SIED/SIAD/SIEDZ/SAD>
[**Sadny**] p. **Sadowy**. <Od Sad>
[**Sadocha**, y, lm. y, **Sadula**] *nazwa krowy maści sady*. <Od Sady>
[**Sadoleczko**, a, lm. a] p. **Sadło**.
Sadowić, i, il i. *sadzając umieszczać; usadzać, lokować na siedzeniu; sadzać wygodnie*: Król kazał gości, którzy ś. byli zeszli na gody, przeciwko sobie S. Leop. Gdy przyszło siadać do stołu, sadowiono każdego wedle rangi. Krasz. S. kogo gdzie, na czym. Troc. Podług wieku i stanu, zasług i godności sadowił pan marszałek wkoło stołu gości. Pol. Przen.: × S. króla na tronie = *usadzać, ubezpieczać; wzmacniać, utwierdzać w władzy monarchej*. 2. kogo na gruncie = *osadzać, osiedlać; wyznaczać mu siedlisko*: Własność najpierwszych sadowiła ludzi. Stasz. Wieś targowana nie ma być blisko drugiej sadowiona, boby to było ze szkodą drugiej. Sz. (= *zakładana*). Sadowił w Polsce Holendrów. Troc (= *kolonizował*). 3. † S. co na hare = *wystawiać na sztych, narażać, ryzykować*: Upominał króla, aby Boga nie

pokusił, mało ludu przeciwko nieprzyjacielowi wielkiemu na hare sadowiąc. Orzech. S. ś. i. *siadać wygodnie, rozsiadać ś., zajmować miejsce, lokować ś. na siedzeniu; poprawiać ś. na siedzeniu, gnieść ś. na siedzeniu, usadzać ś., gnieździć ś.*: S. ś. za stołem. Nie sadow ś. daremnie, nie sadow, bo trzeba będzie zaraz wracać do roboty. Kot sadowi mi ś. do spania na kolanach. Sadowi ś. jak kura na jajach. Dziadek ś. z lirą sadowi. Len. 2. *osiadać, osiedlać ś., obierać sobie siedlisko, zamieszkiwać*: Ułożyliśmy sobie S. ś. w kraju Marsów. Stasz. Sadowi ś. w Warszawie. Troc. Omylnie ma mieszkanie, kto ś. na ziemi sadowi. Troc. Nakazał, aby ś. tam sadowili. Ctw. Radzi ś. go, aby ś. tu podle niego sadowił. Falib. Tam ś. ludzie sadowią, gdzie im jest lepiej. Stasz. Przen.: My ś. na tym świecie tak sadowimy i gruntujemy, jakobyśmy tu wieki przebyć mieli. Wuj. Puz ś. sadowi. Troc (= *fusy osiadają, opadają, ustają ś., osadzają ś.*). 3. † S. ś. na czym = *zasadzać ś., gruntować ś., polegać, opierać ś., fundować ś.; zależeć od czego*: Cnota na rozumie ś. sadowiąca. Petr. Niebezpieczno S. ś. na jego nauce. Jan. 4. × S. ś. *usadzać ś., wziąć ś., zawziąć ś., obstawać przy czym, domagać ś., napierać ś.*: On ś. sadowi widzieć ś. z nim; czego tak cheiwie żąda, Bóg mu sprawia. Leszcz. S. <SIOD/SIAD/SAD>

Sadowlec, wca, lm. wcc zool. (segestria) *pałuk dwupłucny*. <Od Sadowy>

Sadowienie, a, blm., czynność cz. **Sadowić**: U stołu, nim ś. ceremonja sadowienia skończy, potrawy ostygają. L.

Sadowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Sadowić** ś. Lek.: S. ś. choroby = *umiejscowienie ś. choroby (localisatio)*.

Sadowina, y, lm. y, **Sadzina** i. *biedny, lichy, mizerny sad*: Gdy od złych wiatrów i od nagłej rudy ochraniał sadowinę, kozieł mi ś. obłąkał. Szymon. 2. *produktu sadu, owoce*: S., źle ususzona, całe mi wygniała na strychu. Kaczk. 3. [S.] p. **Sadzonka**. Przy każdym (futorze) są sady, a kiedy S. na wiosnę okwitnie... Pol. <Od Sad...>

Sadowisko, a, lm. a, i. × S. *siedlisko, siedziba, sadyba, gniazdo, osada*: Nowe Sarmatów, odleglejsze od morza sadowiska. Nar. Sadowiska tych Cymmerów rozciągały ś. naokoło Czarnego morza. Nar. 2. × S. *posada, fundament, grunt, podwalina*: Przegniłe martwemi wodami domów sadowiska. Nar. 3. × S. p. **Sad**. Sł. wil. 4. *myśl: miejsce, na którym glistyce popęd płciowy zaspakajają*. Sł. wil. <Od Sad...>

Sadownictwo, a, blm. *sztuka zakładania i utrzymywania sadów, ogrodnictwo*: Zajmować ś. bawie ś. sadownictwem. <Od Sadownik>

Sadownicza, i, lm. i i. forma ż. od **Sadownik**. 2. *żona sadownika*.

Sadowniczy i. przym. od **Sadownik**. 2. rz. p. **Sadownik**.

Sadownik, a, lm. cy, **Sadowy**, **Sadowniczy** i. *ogrodnik sadowy*: S. ogrodnik drzewny. Troc. Rzadkie, żeby i wewnątrz i po wierzchu cało sadownikowi na czas jabłko ś. dostało. Pot. 2. *dzierżawca sadu*: Postępowi gospodarze dają do tego, aby sadownika nie mieć w folwarku. Dochód z porękawiecznego od rozmaitych dzierżawców (młynarzy, szynkarzy, sadowników, to jest wynajmujących ogrody owocowe). Rol. 3. [S.] *przedsiębiorca zakupujący sady, to jest dwoc na drzewach*. 4. zool. p. **Rusalka**. <Od Sad>
[**Sadowny**] p. **Sadowy**.

Sadowy I. a. [Sadowny] przym. od **Sad**; *ogrodowy*; *szczepiony*: Gruszka, jabłoń sadowa. 2. rz. = a) p. **Sadownik**. b) [S., ego, lm. i] rz. *człowiek doglądający sadu, stróż w sadzie*. 3. zool.: Slimak S. (*helix pomatia*) *brzuchopetelz płucodyszny*. <Od **Sad**>

[**Sadowy**] *sodowy*: Woda sadowa. <Zam. Sadowy, z doprowadzeniem pod **Sadowy**>

Saduceusz, a, lm. e *członek jednej z sekt żydowskich*. <Od nazwiska protoplasty **Sadok**>

[**Sadula**, i, lm. e] p. **Sadocha**: S., krowa brunatna a. ciemno-siwa; czarna, biała pod brzuchem; z płowa sada, podpałala. <Od **Sady**>

[**Sady**] p. **Szady**: Wołków go sadych ciągnęła para. Prusz.

[**Sady** *morowe*] *wynoszenie ś.*, *sadzenie ś. nad innych*. <SIOD/SIAD/SIEDZ/SAD>

Sadyba, y, lm. y, × **Sadziba**, × **Sadowisko** *siedziba, siedlisko, mieszkanie*: Kalisz miał być stolicą tej części sadyby Giermanów. Cz. Na nowych sadybach białaly schłodne dwory szczyśliwych. Krasz. <Ukr. **Sadyba**>

[**Sadyszek**, szka, lm. szki] p. **Sad**. <Od **Sad**>

Sadyzm, u, blm. *rodzaj zboczenia popędu płciowego, wymagającego okrucieństwa dla swej podniety*. <Od nazwiska pisarza francuskiego de Sade, †1814>

Sadz, u a. a, lm. e I. a. **Sadz**, **Sadzowisko**, [**Sadza**, **Sadziec**], **Sadzawica**, **Holdernia** *skrzynia podziurawiona zapuszczona w wodę, do przechowywania ryb żywych*: Sadze na utrzymywanie ryb żywych na każdą potrzebę są skrzynie drewniane wodą napełnione. Kluk. Po ulowionych rybach mało, gdy rządnego sadzu nie będzie. Dor. S. rybi ruchomy, **sadzawica**. Troc. Ó sadzaeh, czyli holderniach. Słós. 2. S. ptaszy = *kociec, kurnik, dzięciorek, ptaszarnia, ptaszyniec, ptasznik*: Kociec albo S. ptaszy. Mącz. S. albo kociec, gdzie kury siadają. Kosz. Kroguliczęta chować potrzeba w sadzu oplecionym giętkimi chabinami. Haur. S. gęsi. Kurnik, szopa a. S. szeroki na kury. Bobr. 3. S. świni = *kociec, chlew, karmnik*. Kn., Troc. <SIOD/SIAD/SIEDZ/SAD>

Sadza, y, lm. e I. część. w lm. *węgiel w stanie wielkiego rozdrobienia, osadzający ś. z dymu, kopeć*: Każdy dym robi sadze. Kraj. M. Częstki spalonych ciał jedne ś. po ścianach wieszają i robią sadze, a drugie rozlatują ś. po proszokokrągu. Torz. Posmolić ś. sadzami. Zapaliły ś. a. zailły ś. sadze w kominie. Sadze angielskie do farby czarnej. Knecht zasię każdy ma żelazną żmiję, którą ołowiem i sadzą utuczy. Miek. 2. [S.] *koza, więzienie, areszt*: Czyściec wygląda jak wielkie miasto, gdzie każdy dom bez dachu jest sadzą dla pokutników. Karł. 3. [S.] p. **Sadz**. 4. chem. *metal w stanie wielkiego rozdrobienia*: S. platynowa, paladowa. 5. lek.: *Sadze na języku = namul, czarniawe obłożenie języka*. 6. myśl. *zagroda w psiarni, w której zamykają psa z suką, aby zaspokoili swój popęd płciowy*. <SIOD/SIAD/SIEDZ/SAD>

Sadzać, a, al, **Sadzić** I. *usadzać, sadować, wyznaczać miejsca do siedzenia, lokować na siedzeniu*: Na ojeowskiej ją stolicy sadzają. P. Koch. S. goście. Troc. Zawsze go podle siebie sadzał. Troc. Ty królów na tron sadzasz, ty ich z tronu zrzucasz. Pot. U nas te merchy najwyżej sadzają, a tę, co nie ma złota, do kąta wepchają. Petr. Pozłocistego, by też nie umiał i kozie ogona zawięzać, alię go na urzędy sadzają. Rej. Będę go bez końca błąkał i sadzał w błocie. Słow. 2. do więzienia

i t. p. = *osadzać, wsadzać, pakować, wtrącać, więzić, aresztować*: Szawel sadzał do więzienia i bijal wiernych. Wuj. Żydzi biczowali, sadzali, wygniali apostołów. Białob. Urząd powinien dobrze opatrzeć komorę, gdzie sadzają. Magd. Sadzan żaden szlachciec być nie ma, jedno prawem przekonany. Herb. Trzeba, żeby kostyry urzędnik publiczny miał i sadzał. Baz. Zaden dla długów nie ma być sadzan, ale dóbr swych wierzycielowi ma odstąpić, a nie iżby miał do ciemniey być wrzueon. Sz. Dłużnik bywa sadzan, że nie chce ś. obwiązać, jako chce wierzycielowi płacić, by ś. jedno zapomógł. Sz. Iż kmiołek wołku nie może należeć, a już go też bić a. mordować a. S. za to? Rej. 3. × S. = *stawiać*: Rad sadzał śkleniec i kufle koło siebie. Troc. 4. p. **Sadzić**. <p. **Sadzić**>

Sadzak, a, lm. i I. [S.] *patyk śpiczasty do sadzenia kapusty*. 2. bot. (*cladosporium*) *roś. z gronady grzybów, z rzędu workowców*. <Od **Sadzać**>

Sadzanie, a, blm., *czynność cz. Sadzać*.

[**Sadzarka**, i, lm. i] *dziewczynna sadząca ziemniaki*. <Od **Sadzać**>

Sadzaweczka, i, lm. i p. **Sadzawka**: S. okrągła na zbieranie wody deszczowej. Krasin.

Sadzawica, y, lm. e p. **Sadz**: S., sadz ruchomy na ryby. Kn. S., sadz ruchomy. Troc.

Sadzawka, i, lm. i I. *zagłębienie w ziemi napełnione wodą przychodzącą i odchodzącą, mały staw*: Sadzawki daleko mniejsze są od stawu; w stawach ryby ś. chowają dla mnożenia, w sadzawkach zaś dla prędkiego ulowienia do żażycia. Kluk. Sadzawki zowią ś. rowy szersze nad cztery sążnie, ale nie tak długie jak kanały, wypelnione wodą przychodzącą i odchodzącą. Swit. S. rybna. Troc. Narybić sadzawkę. Troc. S. do kąpienia. Troc. S. ogrodowa. Przen.: *Sadzawkę uczynić w izbie*. Kn. (= *kałużę z rozlania wody na ziemię*). *Sadzawkęś. uczynił*. Troc. 2. †S. *koza, ciemnica, areszt, więzienie*. Rej. Zdr. **Sadzaweczka**. <Od **Sadzać**>

Sadzawkowy przym. od **Sadzawka**: Woda sadzawkowa. Zool.: Karp S., p. **Karp**.

Sadzawnik, a, lm. cy *dozorca, stróż sadzawek*.

Sadzel, a, lm. e I. [S.] = a) *rana rozlana, wrzód, wrzodzianka; opuchlina*. b) *karbunkul*: Sadzele są wrzody tak czeze, jako i drzeniste. Sien. Fistyły albo sadzele dziurkowate. Urząd. Cyrulik leczy wrzody, rany, sadzele, a to za radą doktorską. Petr. Tym lekarstwem mają być wszelkie takowe zwierzchnie sadzele leczone. Slesz. Gdyby był na skórze jego S. trądu. Bud. Leżał zebrał u wrót bogacza, po cieie którego całym sine osuły sadzele. Min. Przen.: *Czas najlepiej leczy ogniste na sercu sadzele*. Pot. (= *rany serca*). Ach, jak ciężkie miłości sadzele! nie może ich żadne zlezyć ziele. Chr. 2. gór.: *Sadzele = kryształki soli naciekowej*. 3. lek. = a) p. **Guz**. b) *ropień* (abscessus). <Zap. SIOD/SIAD...>

Sadzenie, a I. blm., *czynność cz. Sadzić*: Czasem do sadzenia kur najprzyzwoitszym jest wiosna. Kluk. S. płonek, ziół. Troc. *Planowanie, czyli S. ziół do ziemi bez korzenia, rozszczepiwszy różdżkę od dołu do kolanka*. Syr. Ten układ dobrzeby ś. nadał W. Ks. Mości, bobym ja do indziejstwa, ministerstwa i S. prochami przyłączył. Kraus. (= *wysadzanie, rozsadzanie, rozrywianie*). S. cęgly przez mularza. 2. lm. a *wysadzanie, inkrustacja; wykładanie*: S., sadzona robota. Kn. Kosztownym pokoje przyozdobione sadzeniem. Troc. S. ścian marmurem. Troc.

Sadzenie się, a ś., blm., *czynność cz. Sadzić* ś.

[Sadziba, y, lm. y] sadyba, siedziba, siedlisko. Nb. Wypłoszona część Jazygów z ziemi chełmskiej szukała sobie u dolnego Bugu bezpieczniejszej sadyby. Nar. Wydrążywszy kłodę w niedalekiej sośnie, wpuściłem moje pszczołki na sadybę nową. Syrok. <Czysto Pol. za Sadyba>

× **Sadziół, a**, lm. e l. ten, co sady, zasada, osadza. L. 2. ten, co s. sady, pyszałek, zarozumialec: S., pyszny, z wysoka a wystawnie s. noszący, postawa, affectator. Mącz <Od Sadzić>

Sadzić, i, il l. p. **Sadzać**: Znajdź dobrze, kogo chcesz wysoko S. Nar. W maju kury i gęsi S., odsadzać cieleta, a pod owieczki stare podsadzać jagnięta. Jezów. (=nasadzać). On jeden miał prawo ćwiczyć, do kuny, czyli karceru S. Krasz. 2. Jaja sadzone = kładzione w całości po wypuszczeniu ze skorupy na masło roztopione i tak usmażone. Sadzone jajca. L. Jajca S. Troc. 3. wstawiać, osadzać, usadzać, wprawiać: S. cegłę = kładzą ją na wapno, murując. Mag. Stropować, strop S. Bobr. (=sklepić, wprawiając cegły). S. drogic kamienie. Troc. Przen.: Próżno sadzę w swój wiersz długie słowa, gdy tago nie wypowie i najmędrza głowa. Paszk. Słowa w tym piśmie tak są potrzebnie sadzone, że nie może być żadne opuszczone. Opal. 4. zasadzać, flancować: S. kapustę, płonki, drzewa, maciee. Troc. Noe, począwszy sprawować ziemię, sadził winię. Domb. 5. co czym = wysadzać, nasadzać, nabijać, inkrurować, kameryzować, okładać, wykładać, taflować: Szable djamentami sadzone. L. (kameryzowane. L.). Zbroja szmaragdy sadzona. P. Koch. S. co perłami, rubinami. Troc. S. ściany marmurem, alabastrem, drzewem. Troc. Posadzka cudownym rzemiosłem sadzona. Star. S. ściany marmurem, alabastrem. Kn. Przen.: Niebo nadobnem gwiazdami ślicznie sadzone. Kochan. (=usiane). Samemi sentencjami sady (=sypie, szpikuje, szafuje.). Klnąc, sady djabłami, piorunami (=często ich wzywa, wspomina). S. komplementa a. komplementami (=sadzić s., zdobywać s., silić s. na nie). Krakowiaki drygliwe, baraszkujące, ucinana, krzykliwą nutą i skokliwemi przyspiewkami sadzone, jako te pasy nabijane. Reym. 6. † S. zakładać, budować: S. miasto. S. gniazdo (=stać, wid). Orłowie tam gniazda sadzą. Troc. Przen.: Miasto Jerozolimskie Bóg znouwu sady, a wygnanie do własnych domów prowadził. Kochan. (=zakłada, buduje). 7. † S. co na co = ryzykować, hazardować, dawać na los szczęścia, stawiać, poświęcać: Co na to sadyzisz, o co s. chcesz z mną założyć? Mącz. Koniecznie z nim chciał zakładu, za oną przymówką sadząc gardło swe. Bud. B. Uczciwy człowiek nie sady ladajako chudoby swej na szaniec. Falib. (=wystawia na sztych, naraża). S. (stawić) co we grze. Troc. (=dawać na stawkę). [S. na loteryję]. 8. cz. ni. pęłzić sążnistemi krokami; machać: Wielkimi kroki w pole męzny Hektor sady. Dm. Patrz, jak sady po schodaeh. Mick. S. przez co, z miejsca na miejsce = przesadzać, przeska-kiwać, przelatywać susami: Przez płot sadzą. Od. Koń sady bokiem. Mick. Mamy S. (przez) skąd parę, rzek i parę gór. Mick. Jeźdźcy sadzą z zwieszoną w dół głową. Kon. Koń pod nim sadził szczupakami, jak panienka w tańcu. Przybor. Sadząca z gądzę na gałąź wiewiórka. Jord. S. przez płoty, przez rowy. 9. [Ona siebie przed s. sady] = sama siebie kocha. 10. † S. cenić, szacować. Kłos. 11. hut.: S. naboje = nabijać piec. Łab. l. [S. s.] sięść: S. s. na lipie. 2. przen. † S. s. na czym = zasadzać s., gruntować s., fundować s.,

polegać, opierać s.: Cnota na woli ludzkiej sady s. i tam mieszka. Petr. To jest najpierwszy fundament, na którym s. sady wszystko. Bz. Często podrzy, kto na swym rozumie s. sady. Pot. (=dowierza mu). Siła s. na naszych nadziejach sadząc, oszukiwamy. Falib. W samych nam sobie mieć nadzieję trzeba, bo s. na sobie samo męstwo sady. P. Koch. Sady s. na omylnej rozumu skażonego sile. Troc. Sadzę s. na liście twoim, na statucie, na prawie. Troc. 3. S. s., S. s. z czego, czym = pysznić s., piąć s., nadywać s., chłpić s., puszyć s., wywyższać s., gm. stawiać s.: Niemasz s. czego S. 4. o co, na co = wysilać s., kusić s., wpytać s., usadzić s., wyjeżdżać z czym: Sady s. nad stan w przyjęciu gości. Dziewczęta starały s. go zabawić, sadząc s. na rozmowy. Błot. S. s. na dowcipy. Im s. bardziej na co sady, tym niepewniejszy skutek zabiegów naszych. L. Nikt s. pędzący nie mierzy, i każdy s. sady więcej, niż czynić może. Jabł. [Darmo s., Jasiu, na dowcipy sadyzisz, czterech wołków nie masz, parą nie poradzisz]. Sadzą s. gwałtem na to, aby w tym tam kąkol należeli albo co podobnego do kąkolu. Gór. Sadzą s. na wielkie rzeczy, będąc prostemi żakami. Głiz. Nie sadyli s. nasi przodkowie na stroje. Kras. A. Na słowa niewiele s. sady. Dm. <SIOD/SIAD/SIEDŹ/SAD>

Sadziec, dźca, lm. dźce l. [S.] p. **Sadz**. 2. a. **Upatrek**, † **Kamienna santa** bot. (eupatorium) ros. z rodziny złożonych. Gatunek: S. konopio wy, Konopnica, × **Trank** św. Kunegundy (e. cannabinum).

[**Sadzić, eje, at**] doznawać bólu palącego, polączonego ze swierzbieniem, jakby po oparzeniu s. pokrzywą.

[**Sadzenie, a**, blm.] czynność cz. **Sadzić**.

× **Sadzik, a**, lm. ki l. łobuz, ulicznik, urwis. 2. ten, co s. sady, pyszałek, elegant, frant: A to ci, panie, S. morowy, jaki ci eylinder nadział!

Sadzina, y, lm. y p. **Sadowina**. <Od Sad>

Sadzisto przys. z obfitością sadów a. sadzów. L.

Sadzisty l. pokrity sadami. 2. pełen sadzów. L.

Sadznik, a, lm. i ogród, miejsce, gdzie odchowują szcypy; szcypnik, szkółka, płonnik, rozsadnik roślin. Mącz. <Od *Sadzny, od Sadzić>

Sadzonka, i, lm. i l. a. [Sadowina] gałązka z kilku oczkami (pączkami), bez części korzenia, odcięta od rośliny macierzystej i zasadzona w szkółce. 2. [S.] = a) sadzenie: Kartofle do sadzonki kupić przyszło. Kon. b) szcyp. 3. piw.: S. chmielowa = wysadka chmielowa, karp chmielowy. <Od Sadzony, od Sadzić>

Sadzowaty do sady podobny. Lek.: Namul języka S. Obłożenie języka sadzowate. Sadzowato-czarniawa rybolówka. <Od Sadza>

Sadzowisko, a, lm. a p. **Sadz**: Skamieniał, jak drewno w sadzowisku mozione przez lata. Gliń.

Sadzowy przym. od **Sadza**: Farba sadzowa. Kopeć S.

Sadz, i, lm. e l. × S. plantacja lub park, szpaler drzew, gaik ręką ludzką sadzony. Sł. wil. 2. p. **Szron**: W zimie często rosa do ciała namarżtych przylega i na nich osiadły, marznie, co sadzą, czyli szronem nazywamy. Hube. 3. p. **Sadz**: Na placu mnóstwo sady, czyli łodzi z otworami, służących do przewożenia ryb i utrzymania ich w wodzie. <SIOD, SIAD/SIEDŹ/SAD>

× **Sadźca, y**, lm. y założyciel, fundator: S. miasta. Nar. Antenor, S. Padwy. L. <Od Sadzić>

Sadźcowe rośliny, bot. (eupatorieae) jedno z ple-
mion rodziny złożonych. <Od Sadziec>

Safandulnie przys. od **Safandulny**: Tłukł ś.
Kraśniński S. po kolejach żelaznych. Ask.

Safandulny p. **Safandulski**. <Od Safandula>

Safandulska,iej, lm. ie forma ż. od rz. **Safan-
dulski**.

Safandulski, **Safandulny** l. przym. od **Safan-
dula**. 2. rz. p. **Safandula**.

Safandulstwo, a, blm. *niedolestwo, mazgajostwo,
ociężałość umysłowa, gnuśność*: Owa apatja czy
S. nie jest u nas chorobą... Prus. Trudno, ażeby
wszyscy mieli skłonność do safandulstwa i sie-
dzenia za piecem. Orzesz. <Od Safandula>

Safandula, y, lm. y, **Safandulski** *gamoń, mazgaj
głowa do pozoty, rura, jalopa, jalop, jafula, jafu-
ski, niedolega, fujara, bibula, człowiek do niczego*:
Jak daleki od tego jest mój safandula: ni on
świeci, ni grzeje, wierutny kłoc drzewa. Zabł.
Skąd w takim gnieździe safandulów znalazła ś.
taka zuch-dzieweczyna? Grudz.

[**Safatyna**, y, blm.] p. **Safecina**.

[**Safecina**, y, blm., **Safatyna**] *asafetyda*.

Safeita, y, lm. ci członek sekty mahometańskiej
safetów, powstałej w VIII wieku po Chrystusie.

† **Safena**, y, lm. y anat. p. **Odgoleniowy**.

† **Safian**, a, lm. y] p. **Rokita**.

Saficzny wiersz = *wiersz składający ś. ze stro-
fek czterowersowych, w których trzy pierwsze
wiersze są jedenastogłoskowe, każdy złożony z pię-
ciu stop (trochej, spondej, daktyl, trochej, trochej),
a czwarty wiersz pięciogłoskowy, złożony z dwu
stop. (daktyl, trochej)*. <Od nazwiska wynalaz-
czyni, poetki Safony>

[**Safjan**, a, lm. i] *poduszka safjanowa*. <Od
Safjan>

× **Safir**, u, lm. y p. **Szafir**. Zdr. × **Safirek**.

× **Safirek**, rku, lm. rki p. **Safir**.

× **Safrowy** przym. od **Safir**, *szafrinowy*.

Safryn, u, lm. y min. *minerał z gromady syli-
koidów, z grupy granatu, Mg₅ Al₁₂ Si₂ O₂₇*.

Safizm, u, blm. *nienaturalny pociąg erotyczny
kobiety do kobiety*. <Od nazwiska poetki Safony>

Safjan, u, lm. y, † **Szafjan** *gatunek skóry koź-
lej a. owczej wyprawnej, lekko garbowanej, podob-
nej z tego względu do pergaminu, od którego
różni ś. prążkowaniem i zabarwieniem na różne
kolory, oraz glansem*: Książka oprawna w S.
<Od nazwy miasta marokańskiego Saf(t)ia>

Safjannicki przym. od **Safjannik**: Głównym
przedmiotem wyprzedaży były zawsze safjany...
i inne towary z rzemiosła safjannickiego. Rol.
Miejsceowi fabrykanci związali ś. w tak zwane
bractwo safjannickie. Rol. <Od Safjannik>

Safjannik, a, lm. cy 1. *garbarz wyprawiający
skórki na safjan*. 2. *szewc wyrabiający obuwie
z safjanu*: Szewcy, safjannicy niemieccy. Goł.
<Od Safjan>

Safjanowy przym. od **Safjan**; † **Szafjanowy**:
Skóra. oprawa safjanowa. Inny pokojowiec ś.
rozwiął pokrowiec. Mick. <Od Safjan>

Safior, u, blm. l. a **Safra** *rodzaj farby błękitnej
w handlu, kobalt palony*. 2. chem. *barwnik z płat-
ków kwiatowych rośliny carthamus tinctorius*. <Nm.
Safior>

Saforyt, u, lm. y min. *minerał z gromady lam-
prytów, z rzędu pirytoidów, o składzie smaltynu
i symetrii rombowej*. <Od Safior>

Safra, y, blm. p. **Safior**. Łab. <Fr. safre,
Nm. Zaffer>

[**Saframentnik**, a, lm. cy, **Sapramentnik**] prze-

zwisko złośliwe. <Zam. * Sakramentnik, od * Sakra-
mentny, od Sakrament>

Safran, u, lm. y p. **Safranina**: *Siedziąca z gło-
wą obwiązaną chustką, farbowaną w safranie*.
Krasz. <p. Szafran>

Safranin, u, lm. y p. **Safranina**.

Safranina, y, lm. y, **Safranin**, **Safran** chem.
*liczne barwniki pomarańczowe, czerwone i fioleto-
we, pochodzące od skomplikowanej w swej budowie
zasady fenosafraniny, C₁₈ H₁₆ N₄ O*. <p. Szafran>

[**Safrok**, a, lm. i] *katanka odmienna krojem od
powszechnie noszonej*. <Nm. Schaffroek>

[**Safuł**, u, blm.] *zamieszanie, hałas*.

† **Sag**, u, lm. i, **Sajan** *plaszcz wojskowy*: Czasyby
zdjąć twarde kirys i gigte kolczugi, dosyć w sa-
gu, jużby też w todze swe posługi drogiej czy-
nić ojezyny. Pot. Zgoła krótkiego sagu i kuszy
pociągnąć i poprawić usiłuje. Małp. <Łé. sa-
gum, por. Sajjan>

1. **Saga**: *Na sagę = na ukos, na skos, ukośnie,
po przekątnej*: Zagony rozorywać w podłuż, a nie
w poprzek lub na sagę. Krokiew, deskę urnąć
na sagę. Łab. Zając idzie na sagę (= bokiem
do myślowego).

2. **Saga**, i, lm. i *hajeczno-poetyczne podanie
skandynawskie*: Jakaś północnych ludów święta
S. isei ś. Sf. Zbiór sag islandzkich. <Skd. saga>

Sagaj, a, lm. e *rodzaj sztyletu*: Maury na
brzeżnych piaskach stały uzbrojone w tarcze,
w sagaje, w łuki i strzały. Przyb. <Ż Mal.>

Sagan, u, lm. y *naczynie do gotowania w kształ-
cie wielkiego garnka lub kotła metalowego na nóż-
kach niskich, z uszami, grapa*: S. w kuchni,
naczynie żelazne, miedziane, w którym gotują
wodę lub na wielki rozchód do jedzenia. L. Mie-
działak a. S., w którym różne grube mięsiva go-
tują. L. Zjedzono pełny S. wyborowego bigosu.
Las. Zdr. **Saganek**. <Tur. sagan>

[**Sagan**, a, lm. y] *szmata do cedzenia mleku
wydojonego*.

Saganek, nka, lm. nki p. **Sagan**.
Sagapen, u, blm., **Sagapenum** chem. *gumozwica
nieznanego bliżej pochodzenia, przywożona z Persji
i ceniona w dawniejszej sztuce lekarskiej*.

Sagapenum nieod. p. **Sagapen**.

Sagapeński kopr, bot. p. **Zapaliczka**. Troc.

[**Sagat**, u, lm. y] *tkanina używana na odzież
męską*. <Por. Saja>

[**Sagataje**, ów, blp.] *ubranie z sagatu*: Ubrał ś.
w sagataje.

[**Sagatys**, u, lm. y] *plótno farbowane na niebie-
sko z białymi punktami; plótno popielate; wyrób
lniany domowej roboty (jedna nitka granatowa,
druga niewarowa), pstry, używany na spodnie letnie*.

[**Sagatyska**, i, lm. i] *kreczka z tkaniny roboty
domowej*. <Od Sagatys>

[**Sagi**] *nagi, goly*. <Zap. zam. Nagi>

Sagienit, u, lm. y min. *sieci brązowo-złote
rutylu*.

Sagleta, y, lm. y p. **Sajeta**. Goł.

Sagitalny szew = *spojenie kości czaszki, szew
strzałkowy*. <Od Łé. sagittalis>

Sago, nieod. *krupy i mączka jadalna z rdzenia
palmy sagowej*. <Ż Mal.>

[**Sago**] przys. od **Sagi**, *nago*.

[**Sagować**, uje, ował] *ić na sagę, iść ukośnie*.
<Od [Saga]>

[**Sagowanie**, a, blm.] *czynność cz. Sagować*.

Sagowato przys. od **Sagowaty**.

Sagowaty *do kruszek sago podobny*. Lek.: Śle-
dziona sagowata = *zmiana patologiczna tego na-
rzędu*. <Od Sago>

Sagowcowate rośliny, bot. (cycadeae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych z działu nagoziarnych. <Od Sagowiec>

Sagowiec, wca, lm. wce, Rdzenica, Palma sagowa, Drzewo sagowe, Cykas bot. (cycas) roś. z rodziny sagowcowatych. <Od Sagowy>

Sagowina, y, lm. y, Mączna palma bot. (sagrus) roś. z rodziny palm. <Od Sago>

Sagowy l. przym. od Sago: Kasza sagowa. 2. bot. Sagowe drzewo a. Sagowa palma, p. Sagowiec.

[Saguški] naguški, naguteńki, goluteńki. <Od Sagi>

[Saguško] przys. od Saguški.

[Saha!] wołanie na bydło: na lewo! k sobie!

<Sa! + Ha!>
Sahajdactwo, a, lm. a stanowisko sahajdacznego: Zwiążę ja to moje S., żeby mi ś. gdzie nie podziało. Byk. <Od Sahajdak>

Sahajdacznik, a, lm. cy p. Sajdacznik.

Sahajdaczny p. Sajdaczny: Konaszewicz, nazwany pospolicie od kozaków, którzy swoim pobratymcom przyimki radzi nadawać, Sahajdaczny. Nar. Ataman S. znaczy właściwie dowódzca łuczników. Zal. <Od Sahajdak>

Sahajdak, a, lm. i p. Sajdak: S. strzał większych pełny. Birk. Pełno tam wszystkiego, jak w sahajdaku. Rys. Jadący z nim w karecie postregł sahajdaki u naszych. Boh. <Przez Ukr. z Tur. sajdak, sagdak>

Sahlid, u, lm. y min. piroksen. <Od nazwy kopalni w Szwecji: Sala>

Sainit, u, lm. y min. odmiana pirytu magnetycznego.

Sajta, y, lm. y p. Sajeta. Pol.

[Sajta, y, lm. y] polano, drewno. <Z Nm. Scheit, p. Sajta>

× Saja, i, lm. e, † Saja materyjka włoska, cienka, lekka: Saje wzorzyste. Otw. Nie w pierzu, nie w sai pieszczony, za pracą i duże poty w górze palma i nagroda enoty. Tw. Muchajery, saje... Vol. <Tur. saja, (Rum. saja, Włos. saia, Fr. saye) z Gr. sagia, lm. od saion, od Łć. sagum>

[Saja, i, lm. i] warda, maklut.

Sajan, u, lm. y l. krótka suknia żołnierska u starożytnych, przewiązywana w pasie: Kto we włoszczyźnie ś. kocha, niechaj zbyt nie krótką sukienkę, S. przed sobą niezawarty zarzuci. Górń. Czuchy, falsaruchy, stradjotki, delje, żupany, ony rozliczne włoskie, hiszpańskie wymysły, ony dziwne płaszcze, sajany, kolety, obereuchy. Rej. S. Andromache Julowi darowała, chlamsy. Koch. J. Szaty na nich bywały: niedługie karwatki, kamizole, sajany, niedługie kabatki. Wtk. 2. [S., Sajeta] ubranie odświętne. Zdr. Sajanik, Sajanek. <Por. Włos. saio(ne), Ukr. sajan, polega ostatecznie na tym samym wyrazie, co Saja>

Sajane, nka, lm. nki p. Sajan: Miał na sobie ś., czapkę i obertuch brunatne. Bart. <Od Sajan>

Sajanik, a, lm. i p. Sajan: Dworzanie w sajanikach, w biretkach, z szpadami. Rej. <Od Sajan>

Sajanowy przym. od Sajan: Szkarłatną sajanową maść pierze porwało, purpureum chlamydis pennae traxere colore. Zebr. <Od Sajan>

[Sajda, y, lm. y] l. vulva. 2. część warsztatu kackiego przy podnózkach: S., podnóżka, podstawa u krosien.

Sajdaczek, czka, lm. czki p. Sajdak.

Sajdacznik, a, lm. cy, Sahajdacznik żołnierski uzbrojony w sajdak, łucznik: Rzymianom wielki pożytek dobrzy sajdacznicy przyniosili. Papr. <Od Sajdaczny>

Sajdaczny przym. od Sajdak; Sahajdaczny uzbrojony w sajdak: Kupidynek S. Zabł. Armida sajdaczna. P. Koch. Sajdaczna Djana. Otw. Bohaterka krótko ukasana na złotym wozie sajdaczna jechała. P. Koch. S., ego, lm. i rz. daw. wódcz kozaków drugi po atamanie: S., niby to polny hetman kozacki, wielki zaś hetman ich zwał ś. buńczuczny. Czart. A. <Od Sajdak>

[Sajdać się, a ś., ał ś.] kręcić ś., płątać ś. (koło kogo, koło czego).

Sajdak, a, lm. i, Sahajdak l. futerał, w którym ś. mieścił łuk z cięgiwą i kolczan ze strzałami, a często i inne rzeczy żołnierzowi potrzebne: S., słowo tatarskie, obejmujące w sobie i łuk z cięgiwą i kolczan i taftaj, łubie. Czart. A. Oto wyciągnęli łuk, nagotowali strzały w sajdaku swoim. Leop. (w tule swoim. Leop.). S. z łukiem porwała. Kochan. Ostrzecie strzały, napelniajcie sajdaki. Wuj. Naciągnęli łuk, nagotowali strzały swe w sajdaku. Wuj. Już Apollon przepasał S. pełnostrzały. Tw. Porząc oracz ziemię pługiem, wyorywa sajdaki, strzały, włócznie rdzawe. Stryk. Kolczan, część sajdaka. Otw. 2. kolczan. Zdr. Sajdaczek. <Przez Ukr. z Tur. sajdak, sagdak>

[Sajdak, a, lm. i] l. kieszek. 2. ogon krwi w zagadce. 3. przewisko: Ożenił ś. S., majdak.

4. dziecko niezgrabne, oberwane. <Od Sajdy>

[Sajdanie się, a ś., blm.] czynność cz. Sajdać ś.

[Sajdy, ów, blp., Zajdy] worki, torby.

Sajeta, y, lm. y l. a. Sajeta, Saita sukno cienkie, delikatne, kosztowne: Król w błękitnej sajecie na czele pułku staje. Koch. W. S. angielska, sudańska. Kontusz granatowy z sajety jak atlas. Chodź. 2. [S.] p. Sajan. <Włos. saietta>

Sajetowy przym. od Sajeta: Kontusz S. Troe. Miał on na sobie żupan S. Chodź.

Sajgierować, uje, ował, Sajgrować, Zajgrować chem., hut. rozdzielać metale, znajdujące ś. w aljach a. rudach, za pomocą ostrożnego topienia, odtapianie. <Nm. saigern>

Sajgierowanie, a, blm., czynność cz. Sajgierować.

Sajgrować, uje, ował p. Sajgierować.

Sajgrowanie, a, blm., czynność cz. Sajgrować.

[Sajka, i, lm. i] kobieta używająca lewej ręki zamiast prawej, maklut. <Od Saja>

Sajowy przym. od Saja, z sai zrobiony.

[Sajta, y, lm. y, Saita] polano, szczapa: E, ta było, co ta było — odparł, poprawiając toporzyskiem od ciupagi sajty pługoc; ogień wzburzony zawarezał i zapienił ś. zarzewiem. Tet. <Nm. Scheit>

Sajtalasz, u, lm. e lichy gatunek wina węgierskiego: Musiał poprzestać na sajtalaszu węgierskim, który w zamian za gonty i deski beczkami brał. Kacz. S. był kwaśny i ścinał zęby. Kacz. <Zap. Węg.>

I. Sak, u, lm. i l. wór, worek, miech, torba: Już miał S. pełny zwierzyny wszelakiej. Jabł. Gębę jak S. rozziwi. Sak. 2. a. Sakpalto letni pallot meški, okrycie. 3. × S. gatunek przestronnej szaty kobiecej: Gdy ś. z żonką pobralem, jakież to materje w owych sakach były! a tak to je krajały, tak to sztecznie szyły! Wyb. Jakaż ja nieszczęśliwa! czemuż ja nie włożyła mego saku różowego? Czart. A. Żonki krotofilne na swe

adryjany, na wolanty, ażusty, saki i robrany wy-
ciągający z śpielników koree, z stodół snopy. L.
4. *siec na ptaki, narwyby; workowata sieć rybacka, rozpięta na jednym kabłaku*: S. zwyczajny, S. grabacz. [S. włóczkowy] = *siec z czterema kabłakami*. Ryby łowią też siecią, którą sakiem zowią: bywa nakształt namiotu, z przodku szeroka, a na końcu wązka. Trzye. S., gatunek sieci wązkiej na długim kij, na białe ryby, wyciąga ś. po spodzie wody. Mag. Rybitw jeden ułapił rybkę w bystrej rzece, a wyjąwszy ją z saku, zatrzymał ją w ręce. Papr. Przen.: *silla, matnia, pulapka, łapka, zasadzka, klatka*: Mógł Cezar zginąć wtenczas, lecz bez krwi rozlania, jako w S. uchwycony. Bardz. Baszom fałszywe delacje w S. wpędzają dobra ludzi majątnych. Kłok. Niejeden wpadł w jego S. Paszk. Czyha, jakoby porwał niedźnika zdradnie, i porwie, jeśli jako w jego S. wypadnie. Koehan. Prawiebyśmy do saku zapadli im sami. Zim. Zwiesił nos, widząc ś. być w saku. Pot. Będziesz ty u mnie w saku, zjesz mi katar. Jak. W. Być ci prędzej kiedy w saku abo w sieci. Kn. W S. wganiać. Grabow. Małoś nie był w saku. Troc. 5. × S. *długi kaptur, który wkładają na głowę członkowie bractwa religijnego w czasie procesji*. Troc. 6. Saki = *pewna gra towarzyska*. L. Zdr. **Saczek**. <Ogólnie Sł. i europejski wyraz, polegający na Gr. sakkos, Lć. saecus, z semickiego saq>

2. Sak, u, lm. i *skóra cieleca wyprawna*. Głupi jak S. (= *jak but, jak baran, jak cielę, jak osieł*). Syn szaleje, a ociee głupi jak S. L. S., głupiec, osieł, rura. L. Któż więc ma zdrowy rozum? — ten, co nie jest sakiem. L. Tobie, widzę, saku, moja ręka i kije przypadły do smaku. Zabł. Teraz tak zgłupiał, że go nazywają Sakim. Mick. Zdr. **Saczek**. <Zam. Ssak>

× **Sak p. Siak**. Czy tak, czy S. — wszystko od ciebie zawisło. L. Abo tak, abo S., *vel ajas, vel neges*. Kn. Czy tak, czy S., to wszystko jedno. Skarb. <p. Sa oraz Siak>

Sakać, a, *ał mazarzyć, mówić: sa... zam. sza...*

Sakada, y, lm. *y krótkie i ostre pociągnięcie smyczką, biorące na raz kilka ml.* <Fr. saccade>

Sakanie, a, blm., *czynność cz. Sakać*: Kilka notatek o sakanii (wprowadzam ten termin zamiast „mazarzenia“). Rozw.

[**Sakielnia, i**, lm. *e, Sakwa, Bałamut*] *pugilares*.

[**Sakiew, kwi**, lm. *kwie, Bałamut torba na obroki dla koni*. <p. Sakwa>

Sakiewka, i, lm. i l. *p. Sakwa*: Niewielkie trofea zwycięstwa: sakiewki z owsem i trochę pustych wozów. Sienk. 2. *woreczek do pieniędzy, długi, rozcięty w środku, z dwoma kółkami do zasuwania tego otworu*: S., worek podwójnokolezaty na pieniądze. L. <Od Sakwa>

Sakiewkowy przym. od **Sakiewka**.

Sakla, i, lm. *e chata, dom (u Tatarów i innych ludów wschodnich)*: W ubogiej sakli tatarskiej, on senator potężnej rpltej. Rol. <Kau.>

Saklak, u, lm. i l. *p. Szaklak*. 2. [S., **Sadlak**] *staropolska czapka sukienna o ośmiu rogach, z obszyciem barankowym*.

[**Saklakowy**] przym. od **Saklak**.

[**Saknum** nieod.] w mętowaniu, *siedem*. <Now.>

[**Sakotucha, y**, lm. *y, Sokotucha*] l. *kura radośnie gładząca*. 2. *kobieta wielomówna, rezolutna, świągot*. <Por. Sokotać>

[**Sakowity, Sakowy**] *rozmaity*. <=* Wszakowity>

l. **Sakowy** przym. od l. **Sak**. And. z Kobyl.

2. Sakowy przym. od **2. Sak**: Trzewiki sakowe. Buty sakowe czarne. T. K. Ubrał ś. po myśliwsku w kurtkę z lisami i buty sakowe. Skarb. Skóra sakowa.

[**Sakowy**] p. **Sakowity**.

Sakpalto, a, lm. a p. **Sak**: To w długich sakpaltach i kapeluszach filcowych, to zupełnie en forme we frakach, białych krawatach i w cylindrach. Jun. <Nm. Sackpalto>

Sakra l. y, lm. *y = a) czynność i ceremonja wyświęcenia i namaszczenia. b) papieskie potwierdzenie biskupa*: Legat złożył z urzędu biskupa krakowskiego, a to iż, sakry nie mając, biskupstwo trzymał. Biel. M. Słać po sakry do Rzymu. Rej. Sakrę już na biskupstwo plockie mając. Murin. c) *† S. opłaty posyłane do Rzymu przez duchownych obejmujących nowy urząd kościelny*. Rej. 2. **ów**, blp. = a) *święte sakramenta*: Ojcowie zakonu sakrów mu nie odmówili, bez względu na klątwę. Kraus. b) *miejsce pomazania na ciele duchownego; charakter kapłański*: Z duchownego przed jego straceniem trzeba zdjąć S. <Łć. Sacra, lm. od Sacrum, od Sacer>

Sakralny przym. od **Sakra**: Droгоценne kosztowności sakralne. Mał. <Łć. sacralis>

[**Sakramencki, Sapramencki**] (w przekleństwach) *przeklęty, niegodziwy, djabełski*: Moi chłopcy, służba to ci taka sakramencka, zakamieniała rzecz, że chołdy czelek nie chciał... Saw. A ty S. synu! <Od Sakrament>

Sakrament, u, lm. *y l. znak widomy niewidzialnej łaski Bożej, tajemnica*: S., rzecz niejaka święta, która jest skryta i niewidoma, znak widoczny rzeczy niewidomej, to jest darów Bożych. Kras. S., rzecz zmysłom poddana, która z ustawy Bożej nie tylko znak świątobliwości, ale też i moc skuteczną w sobie zawiera. Kucz. Siedem sakramentów. S. kapłaństwa, małżeństwa. Administrować sakramenty (= *udzielać ich, wykonywać je na kim*). Żart.: Na S. go bierze (= *na małżeństwo*). S. Ciała i Krwi Pańskiej a. S. ołtarza, *Eucharystja*. 2. *opłatek konsekrowany, jako widomy znak tajemnicy Ciała i Krwi Pańskiej, Hostja, Przenajświętszy Sakrament, Najświętszy Sakrament*: Najświętszego Sakramentu wystawienie. Troc. Adoracja Najświętszego Sakramentu. Niechaj będzie pochwalony Przenajśw. S. Kapłan, mając mszę, upuścił na ziemię S. Biel. M. S. niósł arcybiskup lwowski. Biel. J. Przystępować do Najśw. Sakramentu = *do komunji, do stołu Pańskiego*. Przystał na S., że lisa spatrzy i uśmierci. Dyg. Zmarł, opatrzony św. Sakramentami (= *odbywszy spowiedź, przyjmwszy Komunię i ostatnie olejem św. namaszczenie; pojedynawszy ś. z Bogiem*). Książd pośpieszył do chorego z Najśw. Sakramentem (= *z wizytą, z Panem Jezusem*). <Łć. sacramentum>

Sakramentalja, ów, blp. *błogosławieństwa i obrzędy kościelne, jako też rzeczy należące do służby Bożej a przez kościół poświęcone, np. woda święcona, olej św., wino, palmy i t. p.* <Łć. sacramentalia>

Sakramentalnie przys. od **Sakramentalny**.

Sakramentalny l. przym. od **Sakrament**; *mający własność, moc sakramentu*: Na większe uszanowanie sakramentalnego Boga, gdy Go do chorego niosą. Nies. Pokuta sakramentalna maże grzechy. 2. *wroczysty, tajemniczy, stanowczy, pełen powagi, namaszczenia*: Wyrzekł sakramentalne słowa zaklęcia. 3. *święcie zachowywany, wymagany; konieczny, niezbędny, nieodwołalny, niedozowny, powszechnie przyjęty, uświęcony zwyczajem, zwykły*:

Minęła sakramentalna dla każdego mieszkańca stolicy godzina dziesiąta, kto po tej godzinie chce czuwać, zwraca podejrzenie. Zachar. Skromniechno przybrana, jakby owe sakramentalne dawne polskie pięćdziesiąt tysięcy złotych tylko miała. Krasz. Gdyby nie S. o czterech słupach ganecek, nie odgadłbyś, iż to jest szlachecka siedziba. Byk. Sakramentalna formułka: „Jak ś. da, to ś. zrobi”. <Od Łé. Sacramentalis>

† **Sakramentarz** przym. od **Sakramentarz**, *kalwiński, reformowany*: Szedł do synagogi sakramentarskiej, do kalwinistów. Hrb. Gdy ś. wrota wszystkim sektarom do Polski otworzyły, i on ś. też weisnąwszy, do sakramentarskiej ś. trzody przywiązał. Nies. <Od Sakramentarz>

† **Sakramentarz**, a, lm. e *kalwinista, kalwin, reformowany*: S., hydne przezwisko protestantów, że ś. sakramentami od katolików różnią. L. Pamięć sakramentarzów, to jest kalwinistów, musi być w przekłętym. Birk. Kazanie przeciw kalwinistom, sakramentarzom i fnyym odszczepieńcom. Wuj. Pikarei świętym czynią Husa swego, luterani Lutra, sakramentarze Kalwina, każdy swego. Hrb. Niechaj zaleca, jako chce, luteran Lutra, S. Kalwina, bratryk Husa. Hrb. Cała nauka saksońskich kościołów wyrzucona jest przez sakramentarzy w Polsce, na Litwie, na Rusi, w Mazowszu i Podolu. Sekl. <Od Sakrament>

Sakramentka, i, lm. i, i. *zakonnica zakonu nieustającej adoracji Najświętszego Sakramentu*. 2. lm. *klasztor a. kościół tego zakonu*: Marja Kazimiera, żona króla Jana Sobieskiego, sprowadziła Sakramentki z Francji do Warszawy r. 1687. <Od Sakrament>

Sakramentować się, uje ś., ował ś. *przysięgać ś. na sakramenta*: Jeden z drugim ścisła ś., jedzą, piją, sakramentują ś., a jeden pod drugim dolki kopie. Krasz. <Od Sakrament>

Sakramentowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sakramentować** ś.

[**Sakramichalski**]: Było to dziwacatko sakramichalskie! <Zam. Sakramencki>

× **Sakryfikacja**, i, lm. e p. **Sakryfikowanie**: To będzie chwalebna S. z naszej strony i przykład zacy żołnierskiego posłuszeństwa. Łoż. <Łé. sacrificatio>

× **Sakryfikować**, uje, ował i. *ofiarować, poświęcić*: S. baranka. 2. przen. *zrobić z czego ofiarę, odzłować, nie żalować, poświęcić, wyrzec ś. na rzecz czyją; przeznaczyć na co, użyć na co*: Gdy o przyszłą swą ojezyźnie chodzi, S. by rzecz najdroższą ś. godzi. Min. Łatwiejsza sereu ludzkiemu dziesięć prawd ważnych S., niż jednego przyjemnego wyrzec ś. błędu. L. S. resztę dni Bogu. Onby wszystkich sakryfikował swej ambicji (= oddał na pastwę). Sakryfikował na to dzieło 20 lat. × S. ś. *poświęcić ś., ofiarować ś., zrobić z siebie poświęcenie, ofiarę*. <Łé. sacrificare>

× **Sakryfikowanie**, a, blm., × **Sakryfikacja** czynność cz. **Sakryfikować**.

× **Sakryfikowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sakryfikować** ś.

[**Sakryła**, y, lm. y] = **Kaskaryła** pod 2. <Z. Kas karyła, z podprowadzeniem pod Zakryć>

× **Sakrystja**, i, lm. e p. **Zakrystja**.

× **Sakrystjan**, a, lm. i p. **Zakrystjan**.

× **Saksifragin**, u, blm. *proch minowy*. <Łé. saxum + frango>

Saksophon, u, lm. y *narzędzie muzyczne blaszane, podobne trochę do małego puzonu, o dźwięku przy-*

ominującym nieco fagot. Plń. <Od nazwiska wytwórcy Sax>

† **Sakson**, u, blm. *saksonowe prawo, prawo ziemskie saskie*: S., lub prawo chełmińskie, niezym ś. nie różni od magdeburskiego, tylko przydaniem nowych wolności. Ust. (zowią go *speculum Saxorum*, zwierciadłem saskim, iż służy Saxonom i wszystkim ludziom, którzy prawa tego używają, aby prawo swe jako we zwierciadle widzieli. Sz.). <Od nazwy kraju Saksonja>

Saksonowy przym. od **Sakson**, *saski*: Prawo saksonowe = *sakson*. Na ubożu stanął, dźwigając pod pachą olbrzymi foljant prawa saksonowego. Rol. Saksonowe paragrafy wyraźnie tak nakazywały. Rol.

Saksończyk, a, lm. *owie a. cy partyzant, stronnik Sasów*: Do Saksończyków należeli: Rzewusey, Krasińscy, Wielopolscy. Rol. <Od nazwy kraju Saksonja>

[**Saksy**, ów, blp.] *gatunek kartofli*. <Nm. Sachsen = Sasy>

[**Sakulecki**] *przekleństwo*: Ty S. drabie! <Zam. Sakramencki, por. Nm. Saekerlott>

[**Sakumpak**] i. *ze wszystkim, całym*. 2. p. **Sakumpakum**: S. do magazynu! zawołał feldfelbel i wyszedł. Sew. <Nm. Sack und Pack>

Sakum - pakum, [**Sakumpak**] przys. *spakowawszy naprędce, co swoje a. co czyje; zabrawszy a. wydawszy co tchu manatki; łap-cap, łapu-capu*: S., wyjeżdżam! S. wyprawiłem go. (=parfors). <Od Sakumpak>

Sakwa, y, częś. w lm. **Sakwy** i. a. † **Mantyka**, † **Biesaga wór długi z podłużnym otworem tylko w środku długości, do przewieszania przez ramię**: S., wór podwójny, który przez bark dźwigają. I. Myśliwey z sakwami napełnionymi zwierzyną. Kras. Garby jak sakwy miał z przodu i z tyłu. Jabł. **Sakwy dziadowskie**. **Nosić sakwy** (a. chodzić z sakwami) przez plecy. 2. [S., **Sakiew**, **Sakielnia**, **Balamut**] *torba do obroku dla koni*. 3. *sakiewka, trzos, woreczek, mieszek*: Napołnił sakwę dukatami. 4. ogr.: S. owocowa = *miesziste zgrubienie, z którego wychodzą owoce*. Zdr. **Sakiewka**. <Z. Gr. sakk(i)on> por. I. **Sak**>

Sakwojaż, a, lm. e *torba podróżna*. Zdr. **Sakwojażyk**. <Fr. Now. sac-voyage>

Sakwojażyk, a, lm. i p. **Sakwojaż**.

Sala, i, lm. e i. *pokój wielki, przestronny*: S. posiedzeń, bilardowa, teatralna, jadalna, tronowa, redutowa, lietyacyjna, rysunkowa. S. ta wiele może przyjąć ludu. Bardz. Pokój ten wielki jest to S. dla gromadzących ś. moich parafjanów. Koss. Proszę pójść do sali, bo kolacja już gotowa. I. (=do jadalni, do stołowego pokoju). S. na broń powinna być na wolnym powietrzu. Jak. J. Książ biskup wyszedł na salę. Górn. Ta rozprawa na sali była. Górn. Goście patrzają z sali. Kras. S. balowa rześisto była oświecona. Kras. Mały Oleś wszedł do sali, tam, gdzie goście w karty grali. Jach. S. szpitalna. Leżeć na sali (=na sali ogólnej, nie w oddzielnym numerze). S. sekeyjna = *prosektorjum*. S. operacyjna. 2. przen. *publiczność zebrana w sali, słuchacze, audytorjum, widzowie*: Okrzyki i brawa całej sali zmusiły... 3. *salon, bawialnia* (w mieszkaniu prywatnym). 4. *publiczny lokal tańca dla młodzieży niższej sfery, żart. tanchuda* (dawniej podobne zakłady w Warsz.) Srebrna S. S. pod trzema murzynami. S. Szefera, Fidlera. Latać na salę. Tańczyć na sali. Zdr. **Salka**. <Fr. salle, Włos. sala, z Nm.>

[Sala, i, lm. e] l. jedno z dwóch drzewien, przymocowanych do osi wozu: przy tylnej osi osadzone są w nim kłonicie, a przy przedniej kołowrót. 2. obręczka żelazna spajająca tylną część wozu z przednią.

[Salacha, Sałacha, Sałocha] kobieta rozpustna, swawolna, rozwiązła, wolnych obyczajów, lekkomyślna. <p. Sałacha>

[Saladera, y, lm. y] p. Saradela. <Zam. Saradela>

Salam, u, lm. y powitanie: Salamy z nim zamienił i miejsce mu na dywanie obok siebie wskazał. Jeż. Kłaniał mu ś. od progu, oddając mu wschodnim obyczajem salamy. Sienk. <Arab. salem, selam>

[Salamaje, ów, blp., Sałamaje] dudy do grania. <Nm. Schalmel z S. Fr. schalemie, Gr. kalamia>

Salamalek, u, lm. i powitanie (u Arabów, Turków, Persów i t. d.): Arab po zwykłych salamalekach usadził nas pod werendą. Sienk. <Fr. salamalee i t. d., z Arab. (es)selām aleikum!>

Salamandra, y, lm. y zool. p. Jaszczur: S. jaszczurka ogniowa. L., Troc. S., ogniozyw. L. Żył w miłości ciągłą męczarnią, jak S., ten symbol namiętności, w płomieniach. Krasz. <Gr. salamandra>

Salamandryna, y, blm.: Z jadu salamandry płamistej (salamandra maculata) Zalewski oddzielił nader trujący alkaloid, zwany salamandryną. <Od Salamandra>

Salamanja, i, lm. e muz. flet, używany przez derwiszów w Turcji. <Por. Salamaje>

Salami nieod. rodzaj salcesonu z mięsa wieprzowego grubo posiekanego, z dodatkiem czosnku: Każdy ś. brał do potraw zastawionych na środku stołu: bifsztyków, kapłonów... S., rzodkwi, masła. Kraus. <Włos. salame>

Salamlik, u, lm. i sala przyjęć u Turków: Częste podarunki, bakczyś z nosili do salamliku baszyńskiego. Rol. Przen.: Major posiadał względy w salamliku baszyńskim. Rol.

Salamonjak, u, blm., chem. p. Salmjak. <Łé. sal ammoniacum>

Salamonjakalny przym. od Salamonjak: Salamonjakalna fabryka Augusta Wolffa. T. K. <Od Salamonjak>

Salangana, y, lm. y zool. (collocalia) ptak wróblowaty rozciętodzioby z rodziny jeryzków.

[Salantować, uje, owal]: Salantuje między ludźmi, zem skąpa = obnosi ś., rozgłasza ś.

[Salantowanie, a, blm.] czynność cz. Salantować.

Salapa, y, lm. y bot. p. Patat.

× Salarjat l. a, lm. of człowiek pobierający za płatę, pensję: Słudzy nasi salarjaty i pisarze kancelarii naszych koronnych od tego mają być wolni. Woj. 2. u, lm. y: O obowiązkach własności i państwa względem wyrobnicstwa, co autor zowie salarjatem. Oczap. <Od Salarjum, por. Fr. salariat>

× Salarjum, w lp. nieod., lm. a, ów zapłata, wynagrodzenie, opłata; placa, pensja: Rozporządza, aby zostały wydane przedewszystkim salarja, które ś. mają należeć jego domownikom. Czern. S., opłaty od osób prywatnych za pisanie i czynności urzędowe. Gl. Za udzielanie kupcom kredytu utracił S. kwartalne. T. K. S. pisarskie złotych 100. T. K. Obok rubryk dochodowych kładą ś. rubryki ekspensy, w których pisarz obrachowuje swoje S. T. K. Dworzanie

brali bardzo szczupłą gażę, zwaną S., lecz panowie prezentami ich podsycałi. Ochoc. Pierścień mój sędziemu w S. złoży. Rzew. <Łé. salarium>

Salaryjny przym. od Salarjum: Wuj pański miał kiedyś proces o naruszenie kasy salaryjnej Wilk. Dochód S. <Od Salarjum>

Salatera, y, lm. y p. Salaterka.

[Salatera, y, lm. y] p. Saradela. <Zam. Saradela, z podprowadzeniem pod Salatera>

Salatereczka, i, lm. i p. Salaterka.

Salaterka, i, lm. i, [Salatra] szklane lub porcelanowe dość głębokie naczynie do podawania na stół salaty i innych potraw: Ogromna S. najlepszego bigosu. Korz. Zdr. Salatereczka. Zgr. Salatera. <Włos. (in) salateria>

[Salatom nieod.] przysypiew: S., S., siedzi wróbel za łatom. <Now.>

[Salatra, y, lm. y] p. Salaterka.

[Salawy] szalony. <Zam. * Szalawy, od Szal>

Salcefsks, u, lm. y żart. salceson zwyczajny, hycel, kadryl. <Now., z Salceson>

Salceffja, i, lm. e, Salseffja (salsifix a. cercifix) nazwa korzeni rośliny: Kozibród ogrodowy a. porolisićowy (tragopogon porrifolium) u ludu zowie ś. Korzonkami czarnymi a. owsianemi.

Salcerski, Selcerski, Selterski: Woda salcerska = woda mineralna zawierająca w sobie węglan sodu, kwas węglany i t. d.: Zażądano parę butelek szampana z wodą salcerską, i poczęli pić powoli. Krasz. <Od nazwy wsi Selters, gdzie jest źródło tej wody>

Salceson, u, lm. y, × Salceson, × Salcyson gatunek wędliny: S. włoski = stak wieprzowy nadziany mieszaniną z okrawków wieprzowych (ucha, rzyja, podgardle i t. d.) z korzeniami, czasami z dodaniem kawałka ozora (S. włoski z ozorkiem). S. szwabski = nadziany krwią, kawałkami słoniny, hulką. Salceson czarny, zwyczajny = kiełbaśnica nadziana krwią skrzeplą i kawałkami tłuszczu, żart. kadryl, hycel, salcefsks. Na salcesony pokrajana mieszanina włoży ś. w pęcherz wieprzowy i do brze ś. odgotuje; potem surowo zażywa ś., krając w listeczki. Kluk. Z Włoch nam przyniesiono pasztety, torty, salcesony. Petr. 2. posp. żart. poliejant, stółkowy, żandarm. Zdr. Salcesonik. <Fr. saucisson>

Salcesonik, u, lm. i p. Salceson.

Salcesonowy przym. od Salceson: Smak S. Przyprawa salcesonowa.

Salcejon, u, blm., org. jeden z głosów manualnych organu.

× Salcyson, u, lm. y p. Salceson. Troc.

Saldo, a, lm. a wykazany na piśmie stan rachunku w danej chwili, wynikający z porównania aktywów z pasywami; różnica między rozchodem a przychodem, po zamknięciu rachunku po stronie „wzrostu” lub „mniejszości”. <Włos. saldo>

Saldować, uje, owal l. zamykać rachunki w księdze. 2. zapłacić, wyrównać rachunek. <Od Saldo>

Saldowanie, a, blm., czynność cz. Saldować.

Salem nieod. pokój! pokój z tobą!: Ho! kto ty? — S.! waszej jestem wiary. Mick. <Arab., p. Salam>

Salap, u, blm. rodzaj mączki zawartej w bulwiastych korzeniach różnych gatunków storczyka, w pomieszczeniu z substancją do gumy podobną, używany głównie na Wschodzie do przyrządzania przysmaków, a w medycynie jako środek bardzo pożywny. <tubera salap>

Salapowy przym. od Salap: Korzeń S.

× **Saler**, u, lm. y p. **Seler**.
Salernitański przym. od **Salerno** (miasto we Włoszech): Szkoła salernitańska = słynna akademja lekarska, założona w r. 1150. Nie było innego lekarza nad Włocha Benedyktyna, który coś schwycił z salernitańskiej mądrości. Krasz. <Od nazwy Salerno>
 × **Saletarnia**, i, lm. e p. **Saletrarnia**. Troc. <Od Saletra>
Saletra, y, blm., [Sanetra], † **Salitra**, × **Salnitra**, † **Salpetra**, † **Salpitra** l. [S.] gazy w kopalniach wielkich, nasycające sól tak zwaną trzeszczącą. 2. chem. nazwa potoczna niektórych azotanów: barowa (= nitrobaryt), chilijska, czyli sodowa (= nitrotyn), magnezjowa (= nitromagnezyt), potasowa (= nitryt); wapienna (= nitrokalcyt). S. mokra = gaz błotny (CH₄), gdy z wzbuchem ś. zapala. Łab. S. murowa = azotan wapnia tworzący ś. w tytku murów. Łab. <Łé. sal nitrum, sal petrae, Nm. Salpeter. Nm. posp. Saliter>
 † **Saletrarnia**, i, lm. e chem. ziemia przejęta saletrą i służąca do jej wyrobu. <Od Saletra>
Saletran, u, blm., **Saletrzan** p. **Azotan**: S., sól powstająca z kwasu saletrowego i niedokwasu. Fon. S., nitras, sól z kwasu saletrowego i zasady solnej złożona. Śniad. J. <Od Saletra>
Saletrarnia, i, lm. e, × **Saletarnia**, † **Salitarnia** zakład, w którym wyrabiają saletrę. <Od Saletra>
 × **Saletrawy kwas** chem. = kwas azotawy.
 × **Saletrka**, i, lm. i chem. wykwity saletry na murach lub na ziemi. <Od Saletra>
 † **Saletrnik**, a, lm. cy. [Sanetrarz] fabrykant saletry: Do tej klasy należeli: młynarze wietrzni, papiernicy, rudnicy, saletrnicy. Sur. O powinnościach saletrników. L. <Od Saletrny>
Saletrność, i, blm., rz. od **Saletrny**: Œwikła ma nieco w sobie saletrności, jednak warzona S. wszystkę traci. Syr.
Saletrny p. **Saletrzany**.
 × **Saletron**, u, blm. chem. azotan.
 × **Saletrorodek**, dka, blm., chem. azotek. <Saletra + ROD>
 × **Saletroród**, odu, blm., chem. azot: S., ciała proste metaliczne, które w związku z ciepłkiem stanowi gaz saletrorodny. Fon. <Saletra + ROD>
Saletrować, uje, ował zaprawiać saletrą: S. wędliny. <Od Saletra>
Saletrowanie, a, blm., czynność cz. **Saletrować**.
Saletrowaty zawierający w sobie trochę saletry.
Saletrowiec, wea, lm. wea min. jeden z mineralów stanowiących oddzielną gromadę a będących związkami solnymi, wyprowadzanemi z kwasów: niobowego, tantalowego, wanadynowego, fosforowego, azotowego, takżeż kwasów arsenowych i antymonowych. <Od Saletrowy>
Saletrownik, a, lm. i bot. p. łuznik.
Saletrowy p. **Saletrzany**: Gaz S., gas nitrosu, gatunek powietrza, które ś. otrzymuje przez rozkład kwasu saletrowego mocniejszego za pomocą ciał palnych. Śniad. J. × Kwas S. = kwas azotny. <Od Saletra>
Saletrzan, u, lm. y p. **Saletran**.
Saletrzany, **Saletrowy**, **Saletrny**, **Saletrzny** przym. od **Saletra**: Saletrzana szyba. Troc. (= kopalnia saletry). × Kwas S. = kwas azotny. Destylowanie kwasu saletrzanego. Krum. Kwas solny robi ś. z soli pospolitej, jak kwas S. z saletry. Krum. Woda saletrzana. Dek. Ziemia saletrzana. Łęcz. <Od Saletra>

Saletrzny p. **Saletrzany**: Saletrzna szyba. Kn. <Od Saletra>
Saletrzysty pelen saletry: Saletrzysta woda. Troc. Ziemia saletrzysta daje ś. poznać po smaku saletrzanym. Kluk. <Od Saletra>
Salezjanka, i, lm. i zakonnica reguły św. Franciszka Salezego, zakonu mającego za główne zadanie pielęgnowanie dziewczynek. <Od Salezy>
Saflor, u, lm. y, **Zaffer** hut. ruda kobaltowa po wyprażeniu siarki i arseniku. <Od Nm. nazwy roś. Saflor, z Włos. asfiori, z Arab.>
Salicet, u, blm., org. jeden z głosów manualnych organu.
Salicki: Prawo salickie = prastare prawo Franków salickich, wyłączające kobiety od dziedziczenia własności, zastosowane później do wyłączenia potomków żeńskich od dziedziczenia tronu. Przen.: Prawo salickie a. trybunał S. = rodzaj pasjansu.
Salicybas, u, lm. y org. głos organu ostry, pochodzący z piszczałki szesnastostopowej, cynowej a. drewnianej.
Salicyl, u, blm., **Salicylan sodu** = połączenie kwasu salicylowego z węglanem sodu, ciało białawe słodkawo-słone, w postaci łusek krystalicznych, stosowane jako środek leczniczy w chorobach reumatycznych i nerwowych. <Now. natrium salicylicum>
Salicylowy kwas, chem. = kwas orto-oksybenzoesowy, C₆H₄(OH).CO₂H. <Od Salicyl>
Salicyn, u, blm. p. **Salicyna**.
Salicyna, y, blm., **Salicyn** chem. glikozyt, zawarty w korze i liściach wierzby (salix) i wielu innych roślin, C₁₃H₁₈O₇. <Now. salicin>
Salicynal, u, lm. y org. głos organu, podobny do głosu fujarki posterskiej, robionej z kory wierzbowej; pochodzi z piszczałki ołowianej ośmiostopowej.
Salifikacja, i, blm. powstawanie soli. <Now. salificare>
Salina, y, lm. y l. kopalnia soli, żupa sobu. 2. warzelnia soli. <Łé. salina>
Salinarja, ów, blp. podatki solne.
Salinarny, **Salinowy** przym. od **Salina**: Gwałtowne debaty w radzie państwa nad administracją salinarną. Szaj. W. Chemik S. Szaj. W. <Od Salina>
Salinometr, u, lm. y przyrząd do oznaczania zawartości soli w wodzie kotłowej. <Salina + Metr>
Salinowy p. **Salinarny**.
Salit, u, lm. y min. mineral z gromady sylkaidów, z rodziny piroksenu, stanowiący część składową niektórych gnejsów i łupków amfibolowych. <Od nazwy kopalni Sala w Szwecji>
 † **Salitarnia**, i, lm. e p. **Saletrarnia**. L.
 † **Saliter**, a, lm. y] p. **Soliter**.
 † **Salitra**, y, blm. p. **Saletra**: S., jedna z materji wchodzących w zaprawę prochu: jest naturalna i kunsztowna. Jak. J.
 [Salitrować, uje, ował] salutować wojskowo. <Nm. salutieren, podprowadzone pod Salitra>
 [Salitrowanie, a, blm.] czynność cz. **Salitrować**.
 † **Saliwacja**, i, lm. e. lek. ślinienie, ślinotok, ślinopłyn. <Łé. salivatio>
Salizacja, i, lm. e ruch drgający mięśniowy.
Salka, i, lm. i l. p. **Sala**. 2. [S.] = a) mały pokoić wystający z dachu, b) mały osobniotory pokoić, np. w ogrodzie. <Od Sala>
 † **Salm**, u, lm. y p. **Psalm**. <Zam. Psalm>
 [Salma, y, lm. y] psalm. <Zam. Psalm>
Salmjak, u, blm., **Salamonjak**, × **Salmoniak** chem. chlorek amonu, chlorowodan amonjaku,

NH₄ Cl: S., sól tę robią z sadzy, które powstają z gnoju zwierzęcego, napojonego dostatkim soli pospolitej. Krum. <Nm. Salmiak, z sal ammoniacum>

Salmjakowy przym. od **Salmjak**: Spirytus S.
× **Salmoniak**, u, blm. p. **Salmjak**. <Łé. sal ammoniacum>

× **Sainitra**, y, blm., chem. p. **Saletra**. Troc. <Łé. sal nitrum>

Salol, u, blm., chem. *salicylan fenilu, estr kwasu salicylowego z fenolem*, C₆H₄(OH), CO₂(C₆H₅). <Now. salol>

Salomonek, nka, lm. nki bot. p. **Tojad**. <Od Salomon>

Salomonowy: Kłódka salomonowa p. **Kłódka**. <Od Salomon>

Salon, u, lm. y l. *najwykwintniejszy i najobszerniejszy pokój w mieszkaniu, przeznaczony do przyjmowania gości, na zebrania towarzyskie, zabawiania, sala*: Poobwieszano wspinałami pająkami pokoje i salony. Ochoe. Ogród Saski w Warszawie, ten słusznie nazwany letni S. mieszkańców syreniego ogrodu. Zap. Salony = apartamenty. W salonach księcia odbył się wspaniały raut. Przen.: Otworzyć S. = otworzyć dom, zacząć przyjmować gości, urządzić zebrania towarzyskie. 2. przen. goście salonowi, towarzystwo salonowe, świat elegancki, sfera arystokratyczna: Stał się wyrocznią salonów. S. warszawski. Mick. Tak jednostajnie!... jak petersburskich rozmowy salonów. Mick. Hrabia w salonie i w życiu salonowym miał wszystkie wymagane przymioty. Krasz. S. pani Salomei był swego czasu bardzo świetny. Krasz. Są ludzie i salony, które tak przechodzą, jak kwiaty, opadną z nich listki zabarwione na ziemię. Krasz. 3. lokal publiczny elegancki: S. sztuk pięknych = apartamenty mieszczące w sobie wystawę sztuk pięknych, pałac sztuki; przen.: wystawa sztuk pięknych: S. wiedeński stara się dorównać paryskiemu i też zwabia już mistrzów sztuki. S. artystyczny. S. do golenia, strzyżenia i fryzowania włosów (= golarnia, ratura). 4. kol.: S. a. **Salonówka** kol. = wagon salonowy. Zdr. **Salonik**, **Saloniczek**. <Fr. salon>

Saloniczek, czku, lm. czki p. **Salon**.

Salonik, u, lm. i p. **Salon**.

Salonikowy przym. od **Salonik**: Przedział S. w wagonie kolejowym.

Salonować, uje, ował *przyjmować towarzystwo w swych salonach, prowadzić dom otwarty dla wykwintnego towarzystwa*. <Od Salon>

Salonowanie, a, blm., czynność cz. **Salonować**: Ani się można będzie wykręcić teraz od stosunków i salonowania. Krasz.

Salonowiec, wca, lm. wcy *bywalec salonowy, człowiek wykwintnych manjer, elegancki w towarzystwie, światowiec, lew salonowy*. <Od Salonowy>

Salonowość, i, blm., rz. od **Salonowy**, *ułożenie wykwintne*: S. prawdziwa nie polega na wycedzonej oglądzie.

Salonowy przym. od **Salon**: Meble salonowe. Tańce salonowe. Muzyka salonowa (= muzyka popiślowa lekka, melodyjna). Wagon S. przy pojeździe kolei żelaznej (= urządzonej wykwintnie, jak salon). Zapalaki salonowe. Mądrość salonowa (= powierzchowna, polegająca na znajomości i biegłości w zakresie rzeczy potrzebnych do utrzymania się na stopie eleganckiej, wykwintnej). Lew S. Mówił jej zwyczajne salonowe słówka. Orzesz. (= gładkie, jednolite u banalne) Przen.: Umiała ten to-

war swój na salonowych targach zreczenie przodawać. Kaczk. Przen.: *dobrze ułożony, elegancki, dystyngowany, wykwintny*: Człowiek S. (= salonowiec). Manjery salonowe. Nie jest to już obraz węgietacji salonowo-buduarowej. Gad. <Od Salon>

Salonówka, i, lm. i p. **Salon**. <Od Salonowy>

× **Salop**, u, lm. y p. **Salopa**: Żona pedagoga otrzymała S. hatłasowy czarny z futrem białym. Rol.

Salopa, y, lm. y, × **Salop** *dluga, obszerna, zwykle watowa odzież wierzchnia kobieca, z rękawami i peleryną*: Czarna materjalna S. ją okrywała. Korz. Zdr. **Salopka**, **Salopieczka**. Zgr. **Salopisko**. <Nm. Saloppe>

Salopieczka, i, lm. i p. **Salopa**: S. dziecięca.

Salopina, y, lm. y *łicha, nędznu salopa*.

Salopisko, a, lm. a p. **Salopa**.

Salopka, i, lm. i p. **Salopa**.

[**Salota**, y, lm. y] p. **Salata**.

Salpa, y, lm. y zool., p. **Oslonnica**.

† **Salpetra**, y, blm. p. **Saletra**. T. K. <Łé. sal petrae, Nm. Salpeter>

Salpinka, i, lm. i muz. *trąbka u starożytnych Greków*. <Gr. salpiga>

† **Salpitra**, y, blm. p. **Saletra**: **Saletra**, czyli S., była w wieku XVII nader ważnym artykułem handlu dla Gdańska. T. K.

† **Salsa**, y, lm. y, † **Salsza**, † **Szalsza**, † **Szalsza** l. *przyprawa, sos, podlewa do mięsa*: Nie kładź przed mięs salaty, salsy i saporu. Pot. 2. *gorzkie ziele używane do przyprawy*. <Włos. salsa>

Salsaparylla, i, blm. *korzenie krzewu, rosnącego w Wirginji, używane jako środek leczniczy, wzbu-dzający poty i czyszczący krew*. <smilax sarsaparilla>

Salsefyny, in, blp. p. **Wężymord**.

Salseffa, i, lm. e p. **Salceffa**.

† **Salserka**, i, lm. i l. *naczynie na salsę, sosjerka*. 2. *solniczka*. L. <Włos. salsiera>

× **Salseson**, u, lm. y p. **Salceson**. Troc. Lubo w domu każdy kucharz powinien zrobić dobry S. z mięsa wieprzowego z tłustością i korzeniami, atoli włoskie salsesony dla dobrej w nich uprawy są zachwalone. L.

Salsy, sals, blp. *niewysokie wzgórza wulkaniczne, z których wybucha błoto*. <Włos. salsa>

† **Salsza**, y, lm. e p. **Salsa**: Z liścia tego ziela czynią salsze i polewki. Syr. Pieprzna S., którą dają kucharze do pieczystego, czyli sos z octem pieprznym robiony. L. S. pieprzna. Troc.

× **Salt**, u, lm. y = *skok, sus, szprync; taniec, pląsy*. Pot. Widziałem pijanicy mikusia i inne salty po ulicy odprawującego. L. Zdr. † **Saltek**. <Łé. saltus, Włos. salto>

Saltarella, i, lm. e l. *taniec włoski o szybkim tempie, z towarzyszeniem gitary; taniec, pląsy, skoki*: Hymen krotofile wodzi i uciechy, saltarelle, muzykę i wzajemne śmiechy. Zim. Dla saltareli Herod Jana zabił. Pot. 2. *strój balowy do tego tańca*. Biel. M. <Włos. salterello>

† **Saltebret**, u, lm. y *jakas część stroju*: Saltebrety, kolety i insze wymysły—owo zgola do Polski cudze stroje przyszły. Wtk.

† **Saltek**, tku, lm. tki p. **Salt**. Jeżow.

Saltomortaliczny przym. od *salto-mortale* (= *skok zhyt śmiały i niebezpieczny*). Przen.: Szlachta padła ofiarą tych dwóch potęg saltomortalicznych. Krasiń.

× **Salut**, u, lm. y, **Salutacja** *pokłon, salutowanie, pozdrowienie*: Ukazał ś. wśród grzmiących salutów. <Fr. salut, Włos. saluto>

Salutacja, i, lm. e l. p. **Salut**. 2. *wystrzały z dział na okrętach, salwa (powitalna)*. <Łć. salutatio>

[**Saluter**, a, lm. y] p. **Soliter**.

[**Salutirować**, uje, ował] p. **Salutować**. <Nm. salutiren>

[**Salutirowanie**, a, blm.] czynność cz. **Salutirować**.

Salutować, uje, ował l. a. [**Salutirować**] *witać po wojskowemu; oddawać honory wojskowe*: Z miną subordynacji wojskowej salutuje pułkownika. **Wilez**. 2. *bić z dział na powitanie, dawać salwę*: Salutowano zbliżający ś. okręt. **Zart.**: Korki szampańskiego wina wystrzałami salutowały biesiadników. **Ochoe**. S. ś. *witać ś. po wojskowemu, oddawać sobie wzajemnie honory wojskowe*: Wojsko nie salutowało ś. Kis. <Łć. salutare>

Salutowanie, a, blm., czynność cz. **Salutować**: S. bronią, ręką, chorągwią, instrumentem muzycznym. **Gemb**.

Salutowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Salutować** ś.

Salutysta, y, lm. ści *członek stowarzyszenia religijnego, zwanego armiją zbawienia*: Salutysty zgotowali nowej rekrucie pełne zapału przyjęcie. <Od Łć. salus>

Salutystka, i, lm. i forma ż. od **Salutysta**.

Salwa, y, lm. y l. *wystrzał jednoczesny z wielu strzelb lub armat, na komendę; wystrzały na znak uznania, powitania lub uroczystości*. **Przen.**: Cała sala rozgrzmiła salwą oklasków. **Wilez**, (= *grosem, grzmiotem, burzą*). **Wstrząsł** ś. i ryknął od salwy gromów. **Śl. wil**. 2. *zbawienie, wybawienie, ocalenie, ratunek, salwowanie* ś.: Nawet im i to nie pomogło, co już w ostatnim niebezpieczeństwie za największą salwę mają, iż mahometanską chorągiew rozwijają i podnoszą. **Dyak**. **Wart**, aby jakowe za prace swoje i strawione lata miał nagrodę i odebrał względy, zostawując sobie salwę, gdy przyjdzie awans. **Rol**. (?) <Łć. salve, Włos. salva>

Salwa-gwardja, **salwy-gwardji list żelazny**; *zapewnienie, przyrzeczenie*: Ja mam salwę-gwardję od **Carolusa Gustawa**, jako klasztor i kościół mają być na zawsze od zajęcia i postoju wolne. **Sienk**. Nie śmiałyby napadać przeciw rozkazowi i salwie-gwardji królewskiej. **Sienk**. Nigdzie ów nieprzyjaciół nie dotrzymał słowa, ni przysięg, ni salwy-gwardji. **Sienk**. <Salwa + Gwardja, Fr. sauvegarde>

† **Salwatela**, i, lm. e anat. p. **Odpaluszkowy**.

Salwator, a, lm. *owie zbawiciel, wybawca*: Wole wszystkie nieszczęścia, niżelibym ś. rezolwował przeciwko protektorom i salwatorom na dyshonor ich tak szkaradną postąpić niewdzięcznością. **Mat**. <Łć. salvator>

Salwinja, i, lm. e bot. p. **Wiśl**. <Łć. salvinia>

[**Salwirować**, uje, ował] *czatować*. <Nm. salwiren>

[**Salwirowanie**, a, blm.] czynność cz. **Salwirować**.

× **Salwogwardja**, i, lm. e *straż obronna, gwardja przyboczna*. **Mrong**. <Włos. salvaguardia>

Salwować, uje, ował l. *ratować, wybawiać, ocalać, strzec, zachowywać*: S. kogo w niebezpieczeństwie. S. swój honor. Zwyciężony strzelił w łeb zwycięstwy i sam swego salwował życia. **Żln**. **Zjazd** kryminalnej i potocznej jurysdykcji S. **Łoź**.

2. [S.] *przyjmować, gościć, raczyć*. S. ś. *ratować ś., chronić ś., strzec ś., ocalać ś.*: Zwierz salwował ś. na drzewo. Salwowali ś. ucieczką. <Łć. salvare>

Salwowanie, a, blm., czynność cz. **Salwować**: Najbardziej to naszych w salwowaniu gubiło, że ś. trafiło na rolę orana. **Dyak**.

Salwowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Salwować** ś.

Salwowy przym. od **Salwa**: Strażony z drzewa kilku salwowemi wystrzałami. **Bl**.

[**Sałacha**, y, lm. y] p. **Salacha**: Chociaż nie ma pieniędzy młodzieniec, S. mężowemi pieniędzmi podejmuje gacha. **Klon**. **Leżą** grace, motyki, brony, tych sałachy dopadłszy hurmem, na **Orfea** poszły. **Zebr**. (*ferae mulieres*). <Por. Ukr. Sałocha>

Sałaciany, **Sałatny**, **Sałatowy** przym. od **Sałata**. **Troc**.

Sałaciarka, i, lm. i forma ż. od **Sałaciarz**: Czego ty chcesz od tej sałaciarki? **Prus**.

Sałaciarski przym. od **Sałaciarz**.

Sałaciarstwo, a, blm. *stan, zajęcie sałaciarza*.

Sałaciarz, a, lm. e l. *amator sałaty*. 2. *dorożkarz-hołota, dryndziarz, sałata*: Sałaciarze! za grosz szyku! **Bliż**. **Dotąd** jeszcze rzadko który z dryndziarzy, nawet tak zwany S., wyjedzie na zarobek w pierwsze święto wielkanocne. <Od Sałata>

[**Saładyn**, a, lm. y] p. **Oseledec**.

[**Sałaga**, i, lm. i] m. *niepoń, włóczęga*.

† **Sałamacha**, y, lm. y, † **Szałamacha** l. *krupy owsiane lub jęczmienne wypiekane na sadle*: S., potrawa gruba, mąka zmieszana z wodą. **Pot**. **Jagły** upieczone i zmelte, które wodą potym (**Tatarzy**) roztworzą, to jedzą a zowią to sałamachą. **Bron**. **Kiedy** który z Moskali chce lepiej zjeść, sztuczkę stoniny do krup uwarzonych wrzuciwszy, onę sałamachę omaści. **Pasz**. **Gdy** im ani tołokna, ani sałamachy stawało. **Pot**. 2.

[S.] = a) *mieszanka rozmaitych potraw, papka, famula, breja; kasza a. mamalyga rzadka*: **Namieszali** jakiejś sałamachy i dali to jeść. b) p. **Lemieszka**. c) p. **Śloducha**. <Ukr., Brs. sałamacha>

Sałasz, u, lm. e l. [S.] p. **Szałas**. 2. *zł. stajnia*. **Zdr**. [**Sałaszek**]. <Ukr. sałas>

[**Sałamaje**, ów, blm.] p. **Sałamaje**.

[**Sałaszek**, szku, lm. szki] p. **Sałasz**.

[**Sałasnik**, a, lm. cy] *gazda szalaśny*. <Od Szalas>

[**Sałasny**] przym. od **Sałasz**, *szalaśny*: **Gazda** S. <Od Sałas>

[**Sałat**, u, lm. y] p. **Sałata**. <Nm. Sałat, Czes. sałat>

Sałata, y, lm. y, [**Szałota**, **Szolata**, **Salota**, **Salat**, **Szałat**] l. bot. = a) (*lactuca*) *ros. z rodziny złożonych*. **Gatunki**: S. *jadowita* (l. virosa). S. *ogrodowa* (l. sativa) *w niektórych miejscach łoścygą, łoczygą, laktuką zwaną; odmiana jej*: S. *krakowska*, [głębik] (l. cracoviensis). S. *polna a. dzika* (l. scariola). S. *wązkoliściowa a. wierzbówka* (l. saligna). b) S. *świnia* p. **Szarzanka**. c) S. *pokrzywna a. gorzelistka* (seriola) *ros.* d) S. *morska* p. **Skrzydlica**. **Włoch** ś. sałatą karmi, **Polak** na niej schudnie. **Fred. A.** S. *ogrodowa, wieloraka, głowiasta letnia, łoścyga, kędzierzasta, głowiasta zimowa i t. d.* **Kluk**. S. *głowiasta*. **Troc**. S. *liściowa; skubanka, czyli inspektowa, jeszcze nie rozwinięta; rzymska, twarda, do bielenia*. 2. róż-

na ogrodowizna, warzywo drobno pokrajane, przyprawione octem, solą, oliwą, jako potrawa na zimno: S. śledziowa, ogórkowa (= mizerja), pomidorowa. S. z lada czego, sałatne ziola i insze rzeczy, które z octem i oliwą zimno jedzą. L. Włoska potrawa S., gdzie nie tylko z laktuki albo endywi, ale z lada trawy, mając sól i ocet, sałatę robią. Trzt. Przen.: Z kwiatów poezji i muzyki możnaby zrobić sałatę, a ludzkość potrzebuje sztuki mięsa. Krasz. 3. p. Sałaciarz: Dorozkarz wystucha obelg, lecz nie mów mu: S! S. bowiem ujmę przynosi, wyraz to nader zelżywy. Poszli wybrać jak najpokaźniejszą dorozkę kawalerską, bo wieśniak lada sałatą jechać nie chciał. Krasz. Wiesz ty, sałato! że przez moje ręce przeszło już z dziesięciu takich, jak ty, durniów? Prus. Zdr. Sałatka. <Włos. salata, Fr. salade>

Sałatka, i, lm. i l. p. Sałata: S., która nie rośnie w łodygę. Bobr. 2. Kozłek S. p. Roszpunka.

Sałatny p. Sałaciany: Sałatne ziela. Troc.

Sałatowy p. Sałaciany: Miska sałatowa. Troc (= salaterka).

[Sałeczek, czka, lm. czki] mała roślina kapusty, która ś. nawet nie zwinie w główkę.

[Sałhan, u, lm. y] łój barani: Bieć owce na S. Na Ukrainie handel sałhanów, czyli łoj baranięgo. T. K. <Ukr. sałhan>

[Salka, i, lm. i] główka kapusty bez liści i głębia wycięta.

[Sałocha, y, lm. y] p. Sałacha.

† Sałza, y, lm. e p. Salsa.

[Sałtys, a, lm. y] p. Sałtys.

[Sałyga, i, blm.] jadło z zielonego chwastu, zwykle z łobody. Dyg.

[Sałygować, uje, ował] jeść z apetytem, pałaszować, futrować, zawijać, repetować, ćwiczyc.

[Sałygowanie, a, blm.] czynność cz. Sałygować.

Sam, † Sameczny, † Samy, [Som, Sum, Samy, Samuj] i, jeden, wykluczający wszystkich innych a. wszystkie inne; ja (ty, on) bez nikogo, bez niczego; ja (ty, on) tylko, jedynie; jedyny, pojedynczy, odosobniony: Gdy zagnia około siebie pojrżeli, nie widzieli daleki nikogo, ale samego Jezusa z sobą samym. Sekl. Przygoda nigdy sama nie przyjdzie. Rej. Tylkom ja sam uciekł, abym ci oznajmił. Wuj. Samego siebie podawaj we wszystkim przykładem dobrych uczynków. Wuj. Niedobrze człowiekowi być samemu. B. B. (= samotnemu, opuszczone-mu). Jakożei samo siedzi miasto tak ludno! B. B. Prawdziwa jest powieść, że błąd sam być nie może, i gdzie uczynisz jeden, wnetże ich nastąpi więcej. Białob. Kąpiel sama przez ś. bywa z samej wody. Comp. Tylkoż wy jesteście ludzie sami, co macie rozum? Chr. Pies chleba samego nie będzie jadł. Falib. (= suchego). S. jeden to uczynię. Troc. Sama jest dama. Troc. Ja S. to uniósłem. Troc. S. jada, S. spi. Troc. Samym odzieniem żołnierz. Troc. Samą wymową złośliwy. Troc. Samą brodą filozof. Troc. S. stół mi tyle stoi. Troc. Gn S. (bez drugiego) to sprawił. Troc. S. jeden p. Jeden. Kto z ludźmi S. żyć może bez męża, bez żony? Pot. Pierzchają z pulków ryecerze zmieszani, sami na placu zostają hetmani. Kras. Lżej nędznemu nie samemu. Kn. S. sobie żaden nie dostatni. Kn. Jestem S., lecz nie samotny. L. Scypjo nigdy mniej nie próżnował, jedno gdy próżnował; nigdy mniej S. nie był, jedno gdy S. był. Kosz. Nie sam-ci ja taki. Kn. (= nie tylko) S. wybór, S. kwiat, sama śmietanka towarzystwa, S. cymes. Złoto, i jeszcze samo obrączkowe. L. (= i do tego, i to,

wszystko). S. sobie winienes. Rozłączeni byliśmy i sami. Słow. Za wdowcem dzieci są, a kawaler tylko S. Wóje. Co tylko S. chciał, to jadł. Same na nim łachy. Nie takie durnie, jak S. jesteś. [Samy kościoly, samy zwony]. Zostać na polu samemu i w nocy. Mick. S. w sobie = osobny, oddzielny: Pokoik S. w sobie. [S. w sobie spirytus (= bez domieszki, czysty). Śmietana sama w sobie (= nie zaprawna, nie fałszowana). Gospodarstwo samo w sobie]. [S. bez ś. biały, czarny] = bez odmiany, jednostajny co do koloru. [S. od siebie] = S. przez ś. [Co ty S. z siebie zostałeś panem?]. [S. za ś.] = samolub, sobek, egoista, człowiek nieuczynny, nieużyty: Maciek to je taki S. zasie, nikomu nie żyey. Przen.: Sama kobieta, dziewczyna = nie brzemenna: Pédaj, żeś ty jest sama, nie daj po sobie znaku. Nie sama = brzemenna. Jest nie sama a. nie sama chodzi. Panna nie sama. Zadumał ś. i powiedział, że nieboszekka zeznała przed Bojłą, że jest „nie sama“, od ojca. S. na S., † S. a S. = a) przys. samowtór z drugim w miejscu odosobnionym, w cztery oczy; dwóch samych pojedynczo: Gdyśmy ś. S. na S. zamknęli, tak do mnie mówić począł. Kras. (tête à tête). S. na S., gdzie tylko cztery oczy są świadkami. Tremb. Jesteśmy tedy teraz z sobą S. na S. L. Mówić co komu S. na S. Niem. Włodzimierz wyzwał S. a S. na rękę hetmana. Stryjk. b) rz. schadzka dwojga osób na osobności: Skryte schadzki, potajemne S. na S. L. Prosił ją o S. na S. L. Mile S. na S. Półgodzinne S. na S. L. Dzień naznaczony do naszego S. na S. Niem. 2. a) [S.] on sam: Jeden z dachu spadł, zabił idącego człowieka, a samemu nie ś. nie stało. Wrzucą ś. ziarno w ogień i samemu ś. ucieka. Jest S. doma? Troc. Chcę z samą mówić. Troc. A jestże brat u ciebie? samego mi trzeba. Troc. Matka szczerbiece uboga a na zbójcę coraz ś. mieee próżno, bo i na samą okrutnik zmierza. Kochan. Zastałem tedy nie śpiących i księcia hetmana i samę; Rzewuskiego, chorążego litewskiego, i samę. Mat. b) pan, jegomość gospodarz; mąż. Sama = pani, jejność, gospodyni; żona. Pan Krakowski i sama. L. [Przebił swoją samę]. Co prędzej wzięwszy na kolasy dzieci i samę (i żonę), także trochę domowych rupiec, ujechałem do Lwowa. Zim. 3. sam przez ś., sam z siebie, dobrowolnie, o swojej mocy, bez niczyjzego udziału, bez prośnienia: Samo ś. nawinęło, samo to przyszło. Kn. Śmierci szukać nie trzeba, sama przyjdzie. Kn. Nie życz, przyjdzie śmierć sama. Pot. Same ś. drzwi otworzyły. Troc. To ś. samo zagoi. Zegar S. chodzi. Troc. Młyn S. koła obraca. Troc. (= automatycznie). Figura sama ś. rusza. Już czas, żebyś ś. uczył S. beze mnie chodzić. Jabł. Wziąłem ją i S. zaniosłem na cmentarz. Słow. 4. ja (ty, on) swoją osobą, osobiście, nie kto inny, ja (ty, on) właśnie nie inny, ja (ty, on) we własnej osobie, nie wyręczając ś. nikim: Sam nie zażywa i drugiemu nie dopuszcza. Kn. S. ś. osądził. Kn. Sama karmi. S. ś. sobie podoba. Kn. S. ś. czei, kto drugiego czei. Kn. S. siebie żaden nie zna. Kn. S. ś. szpeci, S. sobie szkodzi. Kn. Drugiego chcąc oszukać, S. ś. oszukał; eo drugiemu myślił, to samego potkało; kto drugiemu dół kopie, S. weń wpadnie. Kn. Kto pod kim dołki kopie, S. w nie wpada. Prz. S. sobie winien, S. sobie tego nawarzył. Kn. Kto przez kogo co robi, jakby S. zrobił. L. Sam sobie gęde, S. wesół gęde. Kn. Sameś taki. Kn. (= ty właśnie). Łlesz, abym ja miał być złodziej jaki, sameś razej

taki. P. Koch. S. w piecu lega, drugiego ożogiem sięga. Kn. (= Kocioł garnkowi przygania, a S. smoli). Jaki S. jest, takie drugie chce mieć. Kn. Samo ś. złe trawi. Kn. Prosta jest mowa prawdy, nie potrzebuje wielkich zalotów, sama ś. zaleca i okazuje każdemu. Gil. Samo ś. dobro zaleca. Kn. S. nie mam, a tobie dać mam. Kn. Każdy S. najlepiej wie, co go boli. Pot. Jak innych uczył, tak S. żył, iż mu nikt rzecz nie mógł: zlecz S. pierwszej siebie. Skar. Żem sobie tylko ufał, żem S. siebie lubił, samem też siebie zato nędzny Naręcz zgubił. Nar. Kazał pan, musiał S. Prz. Trudniejsza zwyciężył siebie samego, aniżeli nieprzyjaciół swoich. Ustrz. Jak trudno litość temu pokazywać, kto ś. sam nie chce nad sobą zmiłować! Lubom. Pomówię ja S. z nim. Gór. Nie troszcz ś., już ja to S. załatwię. Domicjan był S. w sobie. Skar. (zaknięty, sekretny, tajemny, milezący. L.). Idź tam; jakoby S. z siebie. L. (= sam od siebie, nie postany). Od siebie samego to mówisz, czyli tobie inisi o mnie to powiedzieli? O dym. (= w swoim imieniu). Kazał mu, żeby mię przestrzegł, jakoby S. od siebie. Troc. S. nie swój, zabawny bardzo, rozerwany. Kn. Każdy król nie jest S. swój, ale wszystkich. Biel. M. S. do siebie (a. S. z sobą) gada. S. swoim być, sobie panem być. L. S. król kazał. Troc. S. to czart wymyślił. Troc. On S. to był. Troc. Pisarz, co S. z siebie pisze. Troc. (= z głowy). Nie S. z siebie te skomponowałeś wiersze. Troc. Żonę wysłał, a S. został (= on zaś). Ten S. = tenże, własnie ten, akurat ten, ten mianowicie. Taki S. = takiż, własnie taki, akurat taki, takuteńki, taki mianowicie: Temu kolerykowi pochlebiać toż samoby było, co zlorzezyć. Pileh. To samo zdrowie, co i mój mąż pił. L. Kula w kulę toż samo słyssałem od Salusi. L. Chłop polski jest takim samym człowiekiem, jak jest chłop niemiecki. Stasz. Może wczora tym samym oddychała technieniem. Mick. O tym samym czasie. Troc. W tym samym dniu. Troc. [S. taki] = taki sam. [Samo tak] = tak samo. [S. ten] = akurat taki, jak trzeba. [Jest to dama twoja sama] = własnie twoja. 5. przy rzeczownikach i przymiotnikach oznacza stopień najwyższy pojęcia lub przymiotu; ostateczny, najcisłej oznaczony: Kto na samy wierzch góry wnijdzie, iż wyżej isć nie może, ten gdy postąpi z miejsca, na dół isć musi. Gór. Wnijdę na samy wierzch wysokości jej. Leop. Ubrany był w długie suknie, z rękawami do samej ziemi. Kras. Nowinę tę do miasta prawie w samy wieczór przyniesiono. Warg. W samym wierzchu siedzi ptak. Troc. W. W S. sejm, w samo wesele brat przyjechał. Troc. (= akurat w sejm, w wesele; kiedy sejm, wesele w najlepsze odbywały ś.). Przy samym końcu utnij. Troc. Do samego południa, poniedziałku, końca czekać nie będę. Troc. (= aż do...). W samej zimie. Troc. (= wśród zimy). Na samym morzu. Troc. (= na pełnym morzu). Cnoty w samo południe teraz trzeba szukać z pochodnią. L. Własnie w S. czas przychodzi. L. Postrzał mi w same oczy wystrzeliła Miłość, a przecię w serce uderzyła. Lubom. W samej sprawie i potrzebie dopiero rady szukają. Warg. Do samego wieczora czekać; przy samym końcu uciąć; na samiuchnym wierzchu siedzi ptak; na samy koniec popehni. Kn. Wielmi silny złoczyńca; sama niecnota. Mącz. (= istna, uosobiona). S. czart musiał to wymyślić. Kn. S. djabel tu nie poradzi (= nawet). Odjęto nam przez tajemne szpiegostwa samę nawet mówienia i słu-

chania wolność. Nar. W S. środek, w samo oko trafił. Samym końcem szabli dosięgłem go przez jagodę. Pas. Wystrzelił i ugodził w S. łeb wojewody. Mick. W samej rzeczy = rzeczywiście, istotnie, naprawdę. [S. raz] = w sam raz, prawie, tylko co. [Samy świeżuchny, samy najlepszy] (= jak najświeższy, jak najlepszy). 6. [S.] = najlepszy: Piwo samo od mielcarza. <SAM>

[Sam, Siam, Saw, Haw, Sa, Sę, Samoj, Samój, Sawo, Sawek, Sawtu, Sawój, Sawuk, Samuk] I. (dokąd?) tu, tutaj, tedy, chodź (chodźcie) tu, pójdź (pójdźcie), zbliż ś. (zblizcie ś.): Pójdź jeno S. Lubom. S., S., światła monarchowie. Brud. S., S., mężni żołnierze, eni junacy, pójdźcie. Bardz. Jeden tam, drugi S. Kn. Ani mię tam, ani mię S., nie wiem, co mam począć. Mącz. (= jestem między młotem a kowallem). Prawa ręka ni ś. S., ni tam ruszyć dała. Otw. To tam, to S. biegają. Zbył. Chodźcie S., panowie goście, hajw na pokój mało! Ref. Dobre piwo pij sam, a zły miód daj S. Rys. Z miejsca na miejsce tam i S. jeździli. P. Koch. (Napis na szabli:) S. tu, starce, S. tu, smyki! proszę, proszę na zraziki! Wójc. Jan, S. tu, światła! Sienk. 2. (gdzie?) tu, tutaj: Łačno rozprawiać z daleka, przez ścianę, S. jeno, gdzie ręką dostanę. Lubom. I tam wre, i S. wre. Rys. Wody morskie jako dwa mury tam i S. stanęły. Żarn. (= po jednej i po drugiej stronie). To tam, to S. ś. kręci, sama nie wie, gdzie bieży bez pamięci. P. Koch. Niewiele ś. z tego S. kąta spodziewać. Ossol. 3. tam.

Samar, u, blm., chem. pierwiastek metaliczny z rodziny metali certyowych, Sm. <samarium>

× Samar, a, lm. y, × Samara siódło do juczenu; juki, obłogi, łomoki: Naprzód szła ledwie podobna do wiary moc tureckich wielbłądów z ciężkimi samary i spiżą obozową. Tw. Układali sucharów Turcy niedojadki, mąki, krupy i inne prowianty różne, ci w skórzane samary, drudzy w wozy próżne. Pot. Podprowadzono pięć koni w samarach, na których wisiły juki próżne. Jeż. 2. † S. odzienie, które układali skazani przez inkwizycję na spalenie. Śl. wil. <1. Śr. Gr. samári, z sagmáron. 2. Nm. samarie, Hl. samaar i t. d., z Prs. samur>

× Samara, y, lm. y p. × Samar. <Por. Czamarara>

Samarskit, u, lm. y min. minerał z gromady saletrców, z rzędu niobianów i tantalánów. <p. Samar>

Samaryjski wiąz, bot. p. Parczelina.

[Samarysek, ska, lm. ski] roś. (tamariuscus).

Samarytanin, a, lm. anie człowiek miłośnierny, gotowy pielęgnować każdego chorego, choćby i wroga. <Od ewangelicznego Samarytanina>

Samarytanka, i, lm. i forma ż. od Samarytanin. Samarytański przym. od Samarytanin: Uczynek S.

Sambak, u, lm. i bot. p. Jaśmin. <tasminium sambac>

Samborzyn, u, lm. y bot. (intsia) roś.

Sambucina, y, lm. y drzewo sambuku: Cinna za poradą lekarzy sprowadzał sambuciny egipskie. Sienk. <Od Sambuk>

Sambuk, u, lm. i l. drzewo wonne, które kupcy europejscy składali królom Gwinei. Śl. wil. 2. S. narzędzie muzyczne o czterech strunach. Śl. wil. <1. Łć. sambucus. Gr. sambykē, z Sem.>

× Samecołóżnik, a, lm. cy, p. Chłopcołóżnik: S., z chłopcami cielesną sprawę miewający. L. Nieczyści, cudzołóżnicy, samecołóżnicy. Leop. <Samec + *Łóżnik, podług Cudzołóżnik>

× **Samcołożny** przym. od **Samcołożnik**.
 × **Samcołośćwo**, a, bhm. p. **Chłopcołośćwo**: S. popelnąć. L. S., zboczenie płciowe, pociąg płciowy mężczyzny do mężczyzny. S. czynne = *pederastia*. S. bierne = *cinaedia*. <Od Samcołożnik, wedle Cudzołośćwo>

Samcowy p. **Samczy**: Nasienie męskie, u zwierząt samcowe, do poczęcia potrzebne. Krup. <Od Samiec>

Samczy, **Samcowy** przym. od **Samiec**: Imiona zwierzęce, które znaczą płć samczą, są rodzaju męskiego. Kopez. Sameza połowa zawiasy = *połowa zawiasy francuskiej, w której jest trzpień*. Podcz. Fizj.: Nasienie sameze = *plym zawierający plenniki*, † plemię, † pokolenie, † płodosok. <Od Samiec>

† **Samczek**, czka, lm. czki p. **Samiec**. Leop. <Od Samiec>

Samczyk, a, lm. i p. **Samiec**: Podługowate jajca lepsze, bo ich skorupa twardsza i smaczniejsza nasienie samezka zamyka. L. S. roczny. Wuj. (samezek. Leop.). <Od Samiec>

† **Sameczny** p. **Sam**. Mosk. <Od Sam>

× **Samerdaki**, ów, bhp. ucz *zadrażnienie paznogiem po głowie*. Goł.

† **Samet**, u, lm. y p. **Samit**: Wszystkiego tu dostać było można, począwszy od najdroższej purpury, sametów, aż do pospolitej fryzy welnianej. Krasz. <Zam. Aksamit, por. Nm. Sammet>

Samica, y, lm. e, **Samka** l. *istota płci żeńskiej*: Powiadają o hijenie, że bywszy samcem, bywa i samicą. Otw. Bocian S. Troc. Karaś S. Troc. Ptastwa drapieżnego S. większa i silniejsza jest od samca. Troc. Paproć S. Troc. Przen.: *połowica, żona; towarzyska, nalożnica*: Lepiej ś. swoją własną cieszyć samicą, a cudzej nie rozłączać pary. Haur. Moja rada jest ta, aby z posrzedka nas był jeden obrany, któryby szedł w poselstwie do raj, do tego nowaka Adama i jego samice. Post. pr. 2. bot.: Kwiaty samice, *foeminei*, same tylko mają słupki. L. (= *kwiaty żeńskie*). Dłoń Chrystusowa S. p. **Koślazek**. Koźle jajka S. p. **Złotogłów**. 3. fl. *główne koryto rzeki*: Wisła dwójaka: jedna S., druga łacha. Klon. S. starym płynie wartem. Troc. Zdr. **Samiczka**. <Od Sam>

[**Samiczek**, czka, lm. czki] p. **Samiec**. <Od Samica>

Samiczka, i, lm. i p. **Samica**: Widziałem walkę byków o śnieżną samiczkę, sama krówki przytomność podniecała sprzeczkę. Hul. Słowik miłośny ś. kwapi samiczkę bawić śpiewaniem. L. S. nieutulonym rzewliwie gardłkiem chodząc szczebiecze a pobocz skrzydła puszczone wlecze. Mias.

Samiczny przym. od **Samica**: Imiona zwierzęce, które znaczą płć samiczą, są rodzaju żeńskiego. Kopez. Samicza połowa zawiasy = *część zawiasy podwójnej zakładana na trzpień drugiej jej połowy*. Podcz.

Samiec, mca, lm. mce l. *zwierzę lub roślina płci męskiej, zapładniająca samice*: Powiadają o hijenie, że bywszy samcem, bywa i samicą. Otw. S. ptak. L. Płocica S. Troc. Kawka S. Troc. S. między zwierzętami zawsze silniejszy. Troc. Przen.: S. baba, jędza. Moraw. (= *Herod-baba, lic milier, sekutnica, awanturница*). 2. *piasek miąłki*: Do gliny na cegłę dodaje ś. trochę piasku miąłkiego, S. zwanego. Ajg. 3. [S.] *kołtun u mężczyzn zwinięty w sznurki*. 4. bot.: Kwiaty samce = *kwiaty męskie, mające w sobie tylko drę-*

ciki z główkami. L. Koźle jajka S. p. **Złotnica**. Zdr. **Samczyk**, [**Samiczek**], † **Samczek**. <Od Sam>

Samit, u, lm. y l. † S., † **Samet**, **Samt**, [S.] *aksamit*. 2. bot. p. **Amarant**. <Zam. Aksamit, p. Samet>

Samiuchny, **Samuchny**, **Samiutki**, [**Samuški**], **Samiuski**, **Samutki**, † **Samiućki**, † **Samuczki**, † **Samiuszki**, [**Samiustek**], **Samiustek**, **Samiusienki**, **Samusienki**, **Samutenki**, [**Samusiek**], **Samiutenki**, **Samiuteniećki** *kompletnie sam, literalnie sam*: Samiuchna biega po pustyniach. Lubom. Dokądże te twoje kroki obracasz samiuchna? Lubom. Ja osierociała i samiuchna. Leop. <Od Sam>

† **Samiuczki** p. **Samiuchny**. <Od Sam>

Samiusienki p. **Samiuchny**. <Od Sam>

† **Samiustek**, [**Samiustek**] p. **Samiuchny**: Przewiozsz wszystkie rzeczy, pozostał S. Leop. A rozpuściwszy tłuszczą, wszedł na górę sam na modlitwę; a gdy było wieczór, S. tam był. Leop. <Od Sam>

† **Samiuszki** p. **Samiuchny**: Chodźcie, synowie, bom ja samiuszka zostawiona. Leop.

[**Samiuski**] p. **Samiuchny**. <Od Sam>

Samiuteniećki p. **Samiuchny**. <Od Sam>

Samiutenki p. **Samiuchny**. <Od Samiutki>

Samiutki p. **Samiuchny**. <Od Sam>

Samjel, a, bhm. *śmiercionośny wiatr afrykański*. St. wil. <Tur. sām-jeli, od Arab. samu>

[**Samka**, i, lm. i] *suchoty dziecinne*.

× **Samka**, i, lm. i p. **Samica**: Gołąb pieszczeni samkę w dzióbek bodzie. Hul. Djabeł do niego pół ucha, pół oka zwrócił do samki. Mick. <Od Sam>

Samkołośćwo, a, bhm. *zboczenie płciowe: pociąg płciowy niewiasty do niewiasty* (tribadja). <Samka + *Łóstwo, LEG/LOG>

[**Samle**, i, bhp.] *pedaly w warsztacie tkackim*. <Nm. Zampel, Sampel>

† **Samnienie**, a, lm. a p. **Samienie**. Orzech. Oczyści nasze S., w którym niezej dobrego nie. Pśń. [**Samny**]: Samna godzina = *pora, w której ś. msza św. (zapewne suma) odprawia*.

† **Samo** przys. od **Sam**, *będąc samym, pojedynczo*. Troc. Przebywał będzie Izrael fale (= z ufością) a S. (*confidenter et solus*). B. Sz.

Samoanalitycznie przys. od **Samoanalityczny**: Pustka z tragiczną niemal boleścią i wstrętem dostrzega nie S., lecz jasnowidząco, że brak jej mocy. Nowiń.

Samoanalityczny przym. od **Samoanaliza**.

Samoanaliza, y, lm. y *analiza samego siebie, rozbiór własnych czynności, własnego ducha*. <Sam + Analiza>

Samoapoteoza, y, lm. y *apoteozowanie samego siebie*. <Sam + Apoteoza>

Samobadanie, a, lm. a *badanie samego siebie, samoanaliza, rozbiór własnych czynności, własnego ducha*. <Sam + Badanie>

Samobicie się, a ś., bhm. *bicie samym sobą o co: S. ś. głową o niespożyty mur uchodziło za cechę wyższego umysłu*. Spas. <Sam + Bicie ś.>

[**Samobij**, a, lm. e] *to, co samo, bez niczyjej pomocy bije*: Kij S. <Sam + *Bij, od Bić>

Samobijający *bijący sam przez ś.*: Zróbto samobijające. <Sam + Bijący, od Bić>

Samobitnia, i, lm. e bart. p. **Dzwon**. <Sam + Bitnia>

× **Samobój**, oju, lm. oje *samobójstwo*: Zbrzydło mi życie, co jest wiecznym niepokojem, postanowiłem dziś je skończyć samobojem. Mick. <Sam + BI/BOJ>

Samobójca, y, lm. y, × **Samokat**, × **Samokatca**, [**Samozabójca**, **Samozbójnik**] *zabójca samego siebie*: Miejsce na cmentarzu dla grzebania samobójców. <Sam + *Bójca, od Bić>

× **Samobójcezenie się**, a s., blm., czynność cz. **Samobójczyć** s.

Samobójczy przym. od **Samobójca**; × **Samobójek!**: Zamach S. Lek.: Obłęd S. (mania suidii, autophonomania). <Od **Samobójca**>

× **Samobójczyć się**, y s., y! s. *zabijać siebie samego, popełniać samobójstwo*: Patrzeć na nich wszystkich samobójczyjących s. przez nierozum, głupstwo! Krasin. **Samobójczym** s. na wszystkie strony: fizycznie w Tarnowskim, moralnie w Paryżu. Krasin. <Od **Samobójca**>

Samobójczyni, i, lm. e forma ż. od **Samobójca**.

× **Samobójski** p. **Samobójczy**. Troc. <Od **Samobój-**>

Samobójstwo, a, lm. a, × **Siebiebójstwo**, × **Siebiebój**, × **Samokaństwo** *zabójstwo samego siebie*: S. popełnił. Troc. S. dobrowolne, z desperacji jakikolwiek sposobem życia sobie odjęcie. Ostr. Wyzierać sobie życie jest obrzydłym w oczach boskich samobójstwem. Pilch. <Od **Samobój-**>

× **Samobrotnik**, a, lm i *samoruch, silnia sama s. obracająca, zegar kuchenny*. L. S. kołowrót kuchenny, rożen z kołowrotem, kołowrotek do obracania pieczystego. Mrong. <Sam + **Obrotnik**>

Samobrzmiący *brzmiący sam przez s.*: Samobrzmiąca litera (Troc) = × samobrzmiączka, *samogłoska*. L. <Sam + **Brzmiący**, od **Brzmieć**>

× **Samobrzmiączka**, i, lm. i p. **Samobrzmiący**. <Od **Samobrzmiący**>

Samobył, u, blm. p. **Samobytność**. <Sam + **Był**>

Samobytność, i, blm., rz. od **Samobytny**.

Samobytny *sam przez s. będący, samoistny*: O S., o istności dawna, z siebie poczęta, nie mająca granic. Smotr. <Od **Samobył**>

× **Samociał** *cały sam przez s.*: Czego s. Król J. Moś zemścił potym, kiedy samociał wojsko tureckie zbił. Wójc. <Sam + **Ciał**>

Samochęć, **Samochęć**, × **Samochotnie** *z własnej woli, ochoty, winy, dobrowolnie*: S. temu winien. Troc. Gdy szkoda S. stanie s... Cyw. Prawdziwie S. s. dręczysz. L. S. szukaliście guzów. L. Zrzec s. jej dobrowolnie, utracić na zawsze S. tę, którą częzę równo z bogi! Stasz. <Sam + **Chęć**>

Samochęć i. a. × **Samochotny**, × **Samochętny** *który sam chce, własnowolny, nieprzymuszony, dobrowolny*: Bezpieczniejsza **samochęć**ym, niżli zniewolonym, rozkazywać. Pilch. 2. p. **Samochęć**: Utraciłam wianek S. <Sam + **Chęć**>

× **Samochętnie** przys. od **Samochętny**: Przeciwno przyzwitości s. wykrazać. Wiszn.

× **Samochętny** p. **Samochęć**: Miłość własna krzywdy **samochętną** zdrady broni naturze. L. Strzeż s. długów, bo to jest **samochętna** majątku utrata i zguba. Wiszn.

× **Samochlubca**, y, lm. y p. **Samochwał**. L. <Sam + **CHLUB**>

× **Samochlubiec**, bca, lm. bcy p. **Samochwał**: Mądrego zwykłeś pochwałami zdobyć, wstyd płatą dla **samochlubca**. L. <= **Samochlubca**>

× **Samochlubny** p. **Samochwałczy**: Grek S. L. <Od **Samochlub-**>

× **Samochlubski**, ego, lm. scy rz. p. **Samochwał**: Zagaścili s. u nas darmopyszkowie i **samochlubsey**. L. <Od **Samochlub-**>

× **Samochlubstwo**, a, blm. p. **Samochwałstwo**. L. <Od **Samochlub-**>

Samochodowy przym. od **Samochód**: Omnibus S. Dorożka **samochodowa**.

[**Samochody**, ów, blp.]: Buty **samochody** = *w których człowiek robi za każdym krokiem milę, za każdym skokiem — dwie mile*. <Sam + **CHOD**>

Samochotnie przys. od **Samochotny**: Myśmy S., oczy zmrzywszy, ślepym wodzom prowadzić nas powierzyliśmy. Smotr.

× **Samochotny** p. **Samochęć**. <Sam + ***Chotny**, **CHOT**>

Samochód, odu, lm. ody, × **Samojazd** *wehikul jeżdzący bez pomocy koni, przy pomocy maszyny benzynowej, automobil*. Pług S. = *pług parowy*. <Sam + **Chód**>

Samochwaleb, y, lm. y *chwalenie siebie samego*: Shelley nie widzi zgola rajskich rozkoszy i tytułu do **samochwaleb**y w iskrze Prometeusza. Jell. <Sam + **Chwalba**>

Samochwalc, y, lm. y p. **Samochwał**: Podły **samochwalec**, co prócz tego umiałeś? L. <= **Samochwalec**>

Samochwalczy przym. od **Samochwalc**; × **Samochwalny**, × **Samochlubny**, *chwalący s., chępliw*.

Samochwalec, lca, lm. loy p. **Samochwał**: Ten S. wyperswadował sobie, że był najpiękniejszym między wszystkimi ludźmi. L. Na Odyńa! niech wrzeszczą **samochwalec**. Słow. <Sam + **CHWAŁ**>

× **Samochwalny** p. **Samochwalczy**.

× **Samochwalski**, ego, lm. scy rz. p. **Samochwał**. <Od **Samochwał**>

Samochwałstwo, a, blm., × **Samochlubstwo** *chwalenie siebie samego, chwalenie s., przechwalanie s., chępliwność*: Żeby ująć **samochwałstwa**. Kras. Można by zbyt kowi miłości własnej przyśadzić takowe S. Kras. Człowiek, im doskonalszy, tym mniej o sobie trzyma, **samochwałstwa** s. strzeże. Kras. Co za czoło kochanki mi swoje wyllezać; ha, i to z **samochwałstwa** mógł uczynić. L. <Od **Samochwał**>

Samochwał, a, lm. owie, **Samochwalc**, **Samochwalec**, × **Samochlubiec**, × **Samochlubca**, × **Samochwalski**, × **Samochlubski** *człowiek chwalący samego siebie, chwalący s., chępliw*, *zarozumialec, pyszałek*. <Sam + ***Chwał**, **CHWAŁ**>

× **Samociąg** przys. *ciągnąc osobście, ciągnąc własnoręcznie*: (Żołnierze) S. wypychają działa w górę. Pol. <Sam + ***Ciąg**, **CIĘG/CIĄG**>

[**Samociągki**, ów, blp.] 1. *małe saneczki ciągnane przez chłopców*. 2. *wózek o dwu kołach ciągnięty przez ludzi ze zbiórką drzewa*. <Sam + ***Ciągki**, **CIĘG/CIĄG**>

Samociernia, i, lm. e bot. (colletia) *rośl. z rodziny szklakowatych*. <Sam + **Oiern**>

× **Samocierny** lek. p. **Samoistny**.

Samoczucie, a, blm. *odczuwanie swego istnienia, świadomość o sobie, samopoczucie*: Istota pozbawiona **samoczucia** nie żyje psychicznie. Gaś. <Sam + **Ozucie**>

Samoczwart przys. *sam z trzema innemi, we czterech, w czworo*: Puścił s. nocą Władysław S. Biel. M. Prawili o bitwie S. Sienk. S. tylko na całą potęgę nieprzyjacielską s. rzucił. Sienk. Potkaliśmy s. S. wobec gości, na udeptanej ziemi. Sienk. <Sam + **Czwart(y)**>

+ **Samoczwarty** przys. *sama z trzema innemi, we czworo*: **Samoczwart**a, to jest wzięwszy z sobą stugę jednego i żonę jego i kapłana, puściła s. na morze. Skar. Na biesiedzie każda potrawa musi przyjsć, jako kasztelanika, a. **samoctrzecia**, a. **samoczwart**a. Rej. <Sam + **Czwarty**>

Samoczynnie przys. od **Samoczynny**.
Samoczynność, i, blm., rz. od **Samoczynny**.
Samoczynny 1. *niezależny w swych czynnościach, samodzielny*. 2. *samodziałający, automatyczny*. <Sam + Czynny >
Samodoświadczenie, a, lm. a *doświadczenie zdobyte przez samego siebie*: Rezultaty pojedynczych samodoświadczeń. Spas. <Sam + Doświadczenie >
† **Samodrug** *będący sam z kim drugim, będący samowtór.* <Sam + Drugi >
Samodrukujący *drukujący automatycznie*: Aparat S. <Sam + Drukujący, od Drukować >
† **Samodwunast** przys. *sam z jedenastu innymi, w dwunastu*: Starosta bydgoski sam, S. tylko Krzyżakom ś. zastawił. Biel. M. <Sam + Dwunast(y) >
† **Samodwunasty** *sam z jedenastu innymi* będący. Sł. wil. <Sam + Dwunasty >
Samodział, u, lm. y 1. *sukno z wełny w domu przędzonej i w domu tkanej; sukno a. płótno proste*. Włod. S., sukmana z przędzy grubej wełny. L. Ten do lemieszka, ten do berta zdalny, temu S., a ten pań bławatny. L. 2. *automat*. <Sam + DZIAŁ >
Samodziałający *samoczynny, automatyczny*: Balony zaopatrzone w samodziałające aparaty fotograficzne. Bl. <Sam + Działać >
[Samodziałek, lku, lm. lki] *przysząd, na którym wyrabiają samodział*. <Od Samodział >
Samodziałka, i, lm. ij 1. *wyrób domowy włósciański*: Konopie uprawia lud i nie tylko tka z nich płótno, ale i miesza je z wełną na samodziałki. 2. p. **Płótnianka**. <Od Samodział >
Samodziałowy, × **Samodzieln** przym. od **Samodział**: Kubrak S.
Samodzieln przys. od **Samodzieln**: Trudno było S. dźwignąć ś. ku twardemu życiu, pracy i mierności. Orzesz. Sąd angielski składał ś. z jednego tylko sędziego koronnego, który rozstrzygał sprawy. S.
Samodzielność, i, blm., rz. od **Samodzieln**: I w stanie społecznym przedziera ś. jakieś czuicie własnej samodzielności człowieka, że jest w sobie przeświadczony, iż odebrał od natury dosyć darów, któreby mu wystarczyły były do utrzymania jego szczególnej istoty mimo związku społecznego. L.
Samodzieln 1. *dzielny sam z siebie, niezależny, oryginalny*: Pomysł S. Zwoleńnik stronnictwa nie jest S. Nie samodzielnego jeszcze umysłu jego chwytają ś. śmieszności i słodycze, z różnych czerpane ulów. Big. Utwór, człowiek S. 2. *niezależny, autonomiczny, niezawisły, udziałny, samostny*: Państwo samodzielne. Władza samodzielna. Panujący S. (= *samowładny*). 3. *poł. S. a. Samorodny obrót płodu = zmiana położenia nieprawidłowego płodu na prawidłowe bez użycia zabiegów sztucznych*. <Sam + DZIAŁ >
× **Samodzieln** p. **Samodziałowy**: Samodzielną żupica. Ust. cen. (= *sukmana z samodziału*). <Od Samodział >
× **Samodzierca**, y, lm. y p. **Samodzierzca**: S. całej Rosji. Troc. <Zam. Samodzierzca >
× **Samodzierzo** przys. od **Samodzierczy**, *samodzierczo*. L.
× **Samodzierczość**, i, blm., rz. od **Samodzierczy**, *samodzierczość*. Sł. wil.
× **Samodzierczy** p. **Samodzierczy**: Samodziercze domy. Stasz. <Od Samodzierca >
× **Samodzierstwo**, a, blm. *samowładztwo, jedy-*

nowładztwo, władza nieograniczona, autokracja. <Od Samodzierzca >

× **Samodzierż**, a, lm. e p. **Samodzierzca**: Fryderyk II, najdoskonalszy samodzierżów namiestnik. Stasz. <Sam + DZIERŻ >

Samodzierżawcy p. **Samodzierczy**.
Samodzierżawny p. **Samodzierczy**: Prozerpina, samodzierżawna Plutona żona. L. <Sam + Dzierżawny, podług Ros. >

Samodzierzca, y, lm. y, **Samodzierzec**, × **Samodzierż**, × **Samodzierca** *samowładca, jedynowładca, monarcha nieograniczony, autokrata*. L. <Sam + DZIERŻ, p. Samodzierżec >

Samodzierzo przys. od **Samodzierczy**. Sł. wil.
Samodzierczość, i, blm., rz. od **Samodzierczy**. Sł. wil.

Samodzierczy przym. od **Samodzierzca**; × **Samodzierczy**, **Samodzierżawcy**, **Samodzierżawny**, **Samodzierżny**. <Od Samodzierzca >

Samodzierżczyni, i, lm. e, forma ż. od **Samodzierzca**; × **Samodzierżyc**, × **Samodzierżycielka**. <Od Samodzierzca >

Samodzierżec, zca, lm. zcy p. **Samodzierzca**. L. <Ros. samodierżec >

Samodzierzenie, a, blm. *panowanie samodzierżce, samodzierżczość, samowładztwo*: Ogół... jednego chce — wielkości Rosji i jej pierwszego w świecie stanowiska przez prawosławie i S. Tarni. <Sam + Dzierzenie >

Samodzierżny p. **Samodzierczy**. Sł. wil. <Sam + DZIERŻ, por. wyżej >

× **Samodzierżyc**, y, lm. e p. **Samodzierżyczyni**: Katarzyna II, imperatorowa i S. całej Rosji. Vol. Carowa, która ś. nazywa samodzierżycę całej Rosji. Kolł. <Sam + DZIERŻ, por. wyżej >

× **Samodzierżycielka**, i, lm. i p. **Samodzierżyczyni**.

† **Samodziesiąt**, † **Samodziesiąt**, † **Samodziesiąt** przys. *sam z dziewięciu innymi, w dziesięciu*: S. przyszedł. Troc. <Sam + Dziesiąt >

† **Samodziesiąty** przys. *sama z dziewięciu innymi*: Samodziesiąta przyszła. Troc. <Sam + Dziesiąt >

† **Samodziesiąt** p. **Samodziesiąt**: Chorągiew dobrze okrytą wybił wstępny bojem, w S. tylko pojechałszy. Pas. <Sam + Dziesiąt >

† **Samodziecie** *przyjście*. Ps. flor. <[Samol] + Idzie >

Samogłoska, i, lm. i, × **Samobrzmiączka** *ton wywołany przez powietrze wychodzące z płuc przez tchawicę i krtani i wywołujące to lub inne brzmienie, stosownie do formy, jaką wtedy przybiera jama ustna*: Samogłoski czyste i nosowe, ścieśnione a. pochylone i otwarte. Iloczas samogłosek. <Sam + Głoska >

Samogłoskowy przym. od **Samogłoska**: Dźwięk S. Samogłosnie przys. od **Samogłosny**. L.

Samogłosny *sam przez ś. wydający głos*. <Sam + Głosny >

× **Samogor**, u, blm., lek. *pogorzenie smoistne, rzekome spalenie ś. ciała wskutek nadmiernego i długo trwającego nadużywania wólki (combustio spontanea)*. <Sam + GOR >

Samograb, u, lm. y *przysząd do odkładania przy żniwiarce*. <Sam + GRAB >

Samogrający *grający sam przez ś., grający automatycznie*: Instrumenty samogrające. Harmoniki samogrające. <Sam + Grać >

Samogrzanie, a, lm. a *ogrzewanie ś. ciała zależne od jego sił żywotnych*. Sł. wil. <Sam + Grzanie >

Samogwałcenie się, a ś., blm., czynność cz. **Samogwałcić** ś.

Samogwałcić się, i ś., II ś. *dopuszczać* ś. *samogwałtu*, *onanizować* ś. < Sam + Gwałcić ś. >

Samogwałt, u, blm., p. **Onanizm**: S., samołożstwo. Troc. < Sam + Gwałt >

Samohipnoza, y, blm. *hipnoza wywołana na samym sobie*, *hipnotyzowanie* ś.: Ani śladu w niej tego zarozumienia niezmiernego, wyrobionego może jedynie drogą hipnozy i samohipnozy. Nowiń. < Sam + Hipnoza >

Samoindukcja, i, blm., fiz. *oddziaływanie prądów na siebie*: Czas trwania pojedynczej oscylacji zależy także od samoindukcji układu, jaki wytwarza ś. w chwili przeskakiwania iskry. Bog. < Sam + Indukcja >

Samoistnie przys. od **Samoistny**.

Samoistnienie, a, blm. p. **Samoistność**: Ogniska włóczogów, chroniących ś. przed Turkami na ziemiach Królestwa, pozbawionego samoistnienia. Jez. < Sam + Isnienie >

Samoistność, i, blm., rz. od **Samoistny**; **Samoistnienie**: Stolica wypija wszelką S. z otaczającego ją kraju. Krasz. Co tylko znalazło ś. w szerokim obrębie jego wpływu, traściło odrazu S. Gom.

Samoistny 1. *istniejący sam przez ś.*, *samodzielny*, *niezależny*, *niepodległy*, *autonomiczny*: S., udzielny co do istoty. L. Państwo samoistne. 2. × S. *samolubny*, *egoistyczny*, *pełen prywaty*; *nieuczynny*: Samoistne dusze. Stasz. 3. lek.: Pogorzenie samoistne p. **Samogor**. 4. patol.: Choroba samoistna, czysto samoistna, × *samocierpna* (morbus idiopathicus). < Sam + Istny >

× **Samoistwo**, a, blm., × **Samojestwo** *samolubstwo*, *sobkostwo*, *egoizm*, *nieuczynność*: Z tym samoistwem szlachty już odpadały od kraju najbogatsze miasta. Stasz. < Sam + IST >

× **Samoisca**, y, lm. y, × **Samoisćciec** *sobek*, *samolub*, *egoista*: Tę rachubę robiłem dla tych zimnych samoisćców, którzy dla siebie są wszystkim. Stasz. < Sam + IST, por. niżej >

× **Samoisćciec**, ćca, lm. ćcy p. **Samoisćca**: S. przy tronie nigdy nie zaśpi: osobliwość zawsze go ćci. Stasz. < Sam + Iściec >

Samoit, u, lm. y min. *minerał z gromady sylkoidów*, z grupy gliny.

[**Samoity**, **Samolity**]?: Kontus S., jeżowym futrem podszyty.

[**Samoj**] p. [**Sam**].

Samojad, a, lm. y, × **Samojedz**, × **Samojedzca**, × **Samojednik**, **Samozerca** *ludożerca*, *ludojad*, *kanibal*. < Sam + JAD, jako nazwa ludu, zap. zam. rodzimego samo - ädnam = Laponja. >

Samojazd, u, lm. y p. **Samochód**: Szybkość samojazdu. Sprz. < Sam + *Jazd, J(AZD) >

Samojazń, i, blm.: Solipsyzm po polsku nazywać można doktryną samojazńi. Dąb. < Sam + Jazń >

[**Samojednica**, y, lm. e] forma ż. od **Samojednik**.

× **Samojednik**, a, lm. cy p. **Samojad**: Bajeczne powieści o samojednikach, o wilkołakach i tym podobnych dziworodach. L. < Od × Samojedny >

[**Samojednik**, a, lm. cy, **Samojeden**] *odbudek*, *samolub*, *egoista*. < Od Samojedny >

× **Samojedny**, × **Samojedzki** przym. od **Samojad**, *ludożerczy*.

Samojedny I. + S. *sam jeden*, *jedyny*: Kaimskie ręce krwią braterską zbroczył, samojednego

w pole wyprowadzić usiłował. Kulig. 2. [S.] *samolubny*, *sam sobie zostawiony*, *samolubny*: Nie bądźmy głupowidze, ani samojedni. Ork. < Sam + Jeden >

× **Samojedz**, a, lm. e p. **Samojad**. I. < Sam + JAD >

× **Samojedzca**, y, lm. y p. **Samojed**.

× **Samojedzki** p. × **Samojedny**. L.

† **Samojedź**, i, blm. I. *jedzenie istot swego rodzaju*; *ludożerstwo*, *kanibalizm*, *antropofagja*: Gdy o połów trudno, wielkie sowy mniejsze sowięta wyjadają i samojedzią ś. zywia. Skar., Haur, Troc. Radzi byli pasterze i bliźey sąsiedzi, że ich zbawił Herkules takiej samojedzi (Kakusa). Klon. 2. zb. = a) *samojady*, *ludożercy*, *ludojady*, *kanibale*, *antropofagi*: S., *antropofagi*, ludzi, którzy drugie ludzie jedzą. Mącz. Lud dziki, bałwochwalski i S., którzy sąsiadów i ojców swoich jedzą. Skar. Orzechowski dziec wołoską nazywa wołoską samojedzią. b) *kraj zamieszkały przez samojadów*, *krajna ludożerców*: W wołoskiej samojedzi ani wiary poddanych przeciwko panu, ani sprawiedliwości pańskiej przeciwko poddanym niemasz żadnej. Orzech. < Sam + JAD, por. Samojad >

× **Samojestwo**, a, blm. p. **Samoistwo**: Ludzie! strzeżcie ś. zaciekać za tak samojestwu, oszustwu i twardej osobistości usłużnemi słowami! Stasz.

× **Samojętne** przys. od **Samojętny**. L.

× **Samojętny** *oddzielny*, *odosobniony*, *osobny*: Gruczolki samojętne, *conglobatae*. Krup. Dwa gruczolki poduszowe są z wielu innych gruczolków samojętnych złożone. Krup. < Sam + Jętny, od Jać >

× **Samokactwo**, a, blm. p. **Samobójstwo**. Dudz. < Sam + KAT >

Samokalectwo, a, lm. a *kalectwo samemu sobie zadane*: W ostatnich czasach w Galicji wypadki samokalectwa wzmogły ś. w sposób w oczy wpadający. < Sam + Kalectwo >

Samokaleczenie się, a ś., blm. *kaleczenie siebie samego*: Usiłowanie samobójstwa a. samokaleczenia ś. już ś. nie powtórzy. Spas. < Sam + Kaleczenie ś. >

× **Samokat**, a, lm. ci p. **Samobójca**. < Sam + Kat >

× **Samokatca**, y, lm. y p. **Samobójca**. Dudz. < Sam + KAT >

† **Samokilk** przys. *sam z kilku innymi*, *w kilku*, *w kilkoro*: Do granicy w bardzo małym poście S. tylko odszedł. Pas. < Sam + Kilka >

× **Samokost**, u, lm. y p. **Kościęc**: S. zowiemy, jeśli miękkie części ciała od kości tak są oddzielone, że tylko same kości za pomocą więzów są spojone. Pfn. < Sam + KOST >

Samokrytycyzm, u, blm., **Samokrytyka** *krytyka samodzielna*, *krytyka osobista*, *indywidualna*; *autokrytycyzm*: Tylko w takich warunkach wychowuje ś. S. społeczny w sferze piękna, ów konieczniejszy warunek silnego i owocnego życia sztuki danego społeczeństwa. Tolw. Do najostateczniejszych krańców posunięty S. i sceptycyzm. Bog.

Samokrytyka, i, blm. p. **Samokrytycyzm**: Pozw obrębem ścisłej samokrytyki uczony ma inny, równie wdzięczny cel. Bog. W prasie rosyjskiej S. jest prawie tak mocno rozwinięta, jak w parlamencie angielskim. Prus. < Sam + Krytyka >

Samokształcenie, a, blm. *kształcenie ś. o własnych siłach*, *bez innej pomocy*, *samoictwo*: Wynagrodzenie w tych działach jest lepsze, a czasu

więcej do samokształcenia. <Sam + Kształce-
nie>

Samokształtować się, uje ś., owal ś. samemu kształtować ś., samemu przez ś. przybierać kształt, kształtować ś., formować ś.: W umiejętności prawda sama rozwija ś. i samokształtuje. <Sam + Kształtować ś.>

Samokształtowanie się, a ś., blm., czynność cz. Samokształtować ś.

† **Samokupiec, pca, lm. pcy p. Jedynekupiec:** Wenetowie na ów czas bogatych towarów indyjskich samokupcy. Nar. Nazywano ich głodotwórcami, samokupcami, monopolistami. Cz. <Sam + Kupiec>

† **Samokupstwo, a, lm. a p. Jedynekupstwo:** Monopolium a. S. pochodzi tylko z łakomstwa, z zazdrości. Haur. Pozwalając osobnego przywileju na samokupstwa jednemu człowiekowi lub towarzystwu, pozbawia ś. przez to wielu osób pożytku. L. Do rozszerzenia handlu wydano edykt, w którym S., czyli monopolum, w handlowaniu zniesiono. Prawa polskie zakazują wszelkiego samokupstwa. Alber. Korzystając z tego prawa, nie trudno było cechom z jednej strony tamować rozkrzewienie przemysłu, a z drugiej docierać mieszkańcom plagami samokupstwa. Sur. Na S. drzewa przywiązane sobie przez kompanję w Szczecinie. T. K. Skargi na S. kompanji pruskiej. T. K. <Sam + KUP>

× **Samokwitły przys. od Samokwitły:** Jak to wszystko samopas po szerokim świecie chadzać musi, S. ś. rozwijać. Brt.

× **Samokwitły ciągle kwitnący:** S. Hymet. Żebr. (*semper florensens*, L.). <Sam + KWIT>

[**Samoletki, ów, bhp.] saneczki używane przez chłopów do spuszczenia ś. z gór.** <Sam + LOT/LEC>

[**Samolity, Samoity?**] Żupan S., jeżowym futrem podbity.

Samolot l. [S., u, lm. y] to, co samo lata: Dywan S. (= *dywan przenoszący człowieka szybko na wielkie odległości*). 2. S., u, lm. y przyrząd do latania po powietrzu, *aeroplan*. 3. † S., a, lm. y *feniks*: S., ptak feniks, który ma być jedyny na świecie, umiera i znowu rodzi ś. Paszk. (o gniwa ez, wczyniec, L.). <Sam + Lot>

Samolub, a, lm. y, × Samolubiec, [Samoludek], † Siebielubiec, † Siebielubca sobek, egoista: To samoluby! Miek. Masz mnie już za takiego samoluba, co iskry zęziowości nie ma w sercu? Krasz. <Sam + LUB>

× **Samolub, i, blm. p. Samolubstwo.** Sł. wil. <Sam + LUB>

× **Samolubczy** przym. od Samolubiec: Samolubeze usta. Wor.

× **Samolubiec, hea, lm. hey p. Samolub.** Wor.

† **Samolubczość, i, blm., p. Samolubstwo.**

Samolubnie przys. od Samolubny.

Samolubność, i, blm., rz. od Samolubny, samolubstwo: S. mniema, iż nie trzeba ś. przymuszać ani trapić dla nikogo. Zabł.

Samolubny l. a. † Samolubieźny siebie tylko kochający, o siebie tylko dbający, egoistyczny: Tam ś. S. Nareyz sobą pieści. L. Z życia samolubnego przeskok do surowej drogi obowiązku i pracy niełatwy jest dla wielu. Krasz. 2. × **S. arbitralny:** Część brzegów Afryki podlega rządowi samolubnemu. L. <Od Samolub>

Samolubstwo, a, blm., × Samolub, † Samolubieźność, † Sobolubieźność miłość własna, miłość samego siebie, zamiłowanie w sobie, sobkostwo, egoizm, prywatna, nieuczynność: Jeżeli ś. powszechnie

złe, to jest S., na bok nie usunie, wtedy napróžno będą Polacy rozprawiać o poprawie rządu. Krasz. A. Przesąd uczonych, wynoszących jedną naukę z pogardą drugiej, jest to S., chcące ś. przecenić lekceważeniem rzeczy sobie nieznanych; jest to uczone barbarzyństwo, wynikające z krótkiego i fałszywego rzeczy widzenia. Śniad. Wszelkie odwiedziny moje pochodzą a. z samolubstwa, a. z obowiązku. Krasz. Gdzie S., tam śmierć. Krasz. <Od Samolub>

[**Samoludek, dka, lm. dkij p. Samolub.** <Sam + Ludek, por. Odludek>

† **Samolóstwo, a, blm. = Onanizm.** <Sam + ŁOŻ>

† **Samolównie** przys. od Samolówny. L.

† **Samolówny, Samolówny podstępny, zdradny, pozorny, ubudny:** Zdała ś. Polakom przysięga Kazimierza podejrzana i samolówna. Stryjk. <Sam + Łówny>

† **Samolóżnik, a, lm. cy onanista.** Troc. <Sam + ŁOŻ>

[**Samolów, owu, lm. owy]** sznur dziesięciosążniowy z haczykami do łowienia ryb. <Sam + Łów, ŁOW>

Samolówka, i, lm. i przyrząd sam przez ś. łowiący zwierzęta, pułapka, łapka, potrzask, samotrask: Wilk gdy w gotową gdzie nade wsią samolówkę wpadnie, nazad mu z niej wyjść nieśladnie. Tw. (= *w wilczy dół*). Ptak ś. w samolówce zapał. Troc. Nastawił samolówkę. Przen.: *matnia, sieć, zasadzka, podstęp, podejście*: Sami w swojej samolówkę wpadli. Białob. Da. Bóg umysł stateczny, żebym w tej wędrowce żadnej ś. zwiesić nie dała świeckiej samolówce. Tw. Tu sami na ś. zbudowali tę samolówkę. Pas. Człowiek sam wpada w tę samolówkę, którą na innych buduje. Pas. Nie odważyli ś. jednak oni brnąć w tę puszcę pełną zasadzek, zasięków i samolówek. Chodź. Na samolówkę te słowa były. Troc. Boję ś., aby to chytra S. na mnie nie była. Troc. Przen.: S. sądowa = *kruczek, wybieg, sztuczka, wykręt*: Samolówki sądowe, wykręty, któremi schytrzają drugich w prawie, *anfractus judiciorum*. Mącz. Wykręty, czyli słowne samolówki, *sophismata*. Pileh. (*sofizmaty*). <Sam + ŁOW>

× **Samolóżstwo, a, blm. = Onanizm.** <Sam + ŁOŻ>

× **Samoluda, y, lm. y, × Samożluda, Samożludzenie lek. omam, halucynacja, złudzenie zmysłów, stan horobliwy, w którym człowiek widzi, słyszy lub czuje rzeczy, bądź rzeczywiste, bądź urojone, ale wtedy przed nim nie istniejące.** <Sam + ŁUD>

Samoludzenie się, a ś., blm. ludzenie ś., oszukiwanie siebie samego, omam: Błaga, szarlatanizm, oszustwo, S., oto są słowa, wygłaszane z góry przez ludzi, którzy nie chcą ś. rachować z faktami. <Sam + Łudzenie ś.>

× **Samomądry mądry według własnego przekonania, mający siebie za mądrego.** L. <Sam + Mądry>

× **Samomocność, i, blm. moc, siła z samego siebie pochodząca:** Stracić wiarę w S. Sł. wil. <Sam + Mocność>

× **Samomyślność, i, blm. zdolność myślenia samodzielnie.** Sł. wil. <Sam + Myślność>

[**Samoniak, u, blm.] amonjak.** <Z Salamonjak>

Samoniszczenie, a, blm. niszczenie samego siebie: Kierunek szukający warunków bratniego spółżycia zamiast samozjadania ś. i samoniszczenia ś. Spas. <Samo + Niszczenie ś.>

Samooobrona, y, blm. *obrona samego siebie, obrona na swoją rękę przedsięwzięta*: Wprost instynkt samooobrony w niej pracował. Orzesz. <Sam + Obrona>

Samooobronny przym. od **Samooobrona**: Środki samooobronne.

Samooobserwacja, i, lm. *e*, **Introspekcja** fil. *obserwacja podmiotowa za pomocą zmysłu wewnętrznego*: Bezpośrednio za pomocą samooobserwacji poznajemy materiał faktów psychicznych. Mahr. <Sam + Obserwacja>

Samooocena, y, lm. *y* **sąd krytyczny o sobie samym, ocena samego siebie**: Wpływ sądów innych ludzi na naszą samooocenę. Pierwszy dał przykład moralności nowej, nie zabraniającej jednostce samoooceny. <Sam + Ocena>

Samoooczyszczanie, a, blm., **Samoooczyszczanie się** rzek = *właściwość rzek, posiadających zdolność pozbywania się nieczystości do nich wrzucanych*: Skoro istnieje S. rzek, można je śmiało zanieczyszczać. <Sam + Oczyszczanie>

Samoooczyszczanie się, a ś., blm., p. **Samoooczyszczanie**.

Samooofara, y, lm. *y* **ofiara z samego siebie, ofiarowanie ś.**, **poświęcenie ś.**: Ustęp o poświęceniu ś., zapareiu, samooferze należy do najpiękniejszych. Nagan. <Sam + Ofiara>

Samooograniczenie się, a ś., lm, a **ś. ograniczenie siebie samego**: Goethe był największym mistrzem w sztuce samooograniczenia ś. dla tym większej twórczości. Spas. <Sam + Ograniczenie ś.>

[**Samoor, a**, lm. *y*] **plug dwuskibowy**. <Sam + OR>

Samoooskarżenie, a, blm. *oskarżenie samego siebie, obwinienie ś.*: Pochody jej, śpiewy pełne samoooskarżenia i skruchy. Brk.

Samoooszukiwanie się, a ś., blm. *oszukiwanie siebie samego*. <Sam + Oszukiwanie ś.>

† **Samooósm** przys. *sam z siedmiu imieni, w osmiu*: On Noe, który jedno S. został żyw. Rej. Biegał S. na pana Borków dom. Rot. <Sam + Ósm(y)>

† **Samooósm** *należący do liczby osmiu*: Samoósmego Noego Bóg zachował. Leop. Pojmali go, potem samoósmego go ścięli. Paszk. <Sam + Ósm(y)>

Samopałny przym. od **Samopał**: Tamże, samopałną kulą w głowę postrzelony, zginął. Nies.

Samopał, u, lm. *y* **gatunek dawnej broni palnej ręcznej**: Kozacka piechota strzelby, samopały nazwane, miała. Papr. Kozacy prażyli Turków z samopałów. Nar. Jednych działa razą, drugich dońcy ukryci z samopałów prażą. Tw. Muszkiety nasze dalej nad Osmana samopały i trzciny sięgały. Tw. Ręka jego od postrzału moskiewskiego zdiurawiona. Birk. Za plugiem chodził kmięć uzbrojony samopałem. Rol. <Sam + PAŁ>

Samopanowanie, a, blm. *czyjaś władza wyłączna, panowanie kogo samego, władza niepodzielna, samowładztwo*: Z faktycznym zwierzchnictwem mężczyzny w domu zwałała ś. ostatnia zawada jego samopanowaniu. <Sam + Panowanie>

Samopas, † Samopasć, † Pustopas przys. *l. paszę ś. sam, bez pasterza*: Koń ten S. ś. nad brzegiem to tam, to sam pasie. P. Koch. Jednorożec tak dziki, że i swojej samicy nierad widzi, bo odszedłszy od niej, S. po pustyniach chodzi, aż ś. miłością zapali i znowu do niej przychodzi. Birk. Owca chodzi S., nie jej nie zatrzyma, znać tu ani pasterzów, ani wilków niema. Karp. Łatwo konia dosięść mógł między onemi, co S. biegały

z siodłami próznemi. Kochan. Bydło S. po łąkach ś. pasie. Troc. Ptacy, co S. latają. Troc. Bydło, S. chodząc, często ś. kaleczy. Wirt. [Żebyś ty świni i krów na S. nie puscał] **2. a.** × **Samopasem** przén. *luźni, wolno, bez nadzoru, wałęsając ś., samowolnie; rozproszenie, pojedynczo, osobno*: S. wałęsali ś., gdzie je noc zagnała, tam swe siodła mieli. Pilch. Ludzie ci, chociaż tak chodzą S. i tu i owdzie, mają jednak każda ich horda głowę, której słuchają. Łęcz. Nieprzyjacieli zewsząd ściśniony daje ś. nogom S. Tw. (= *pierzcha, rozprasza ś., idzie w rozsypkę*). S. kogo puścić. Edukacja jak złą naturę przelamuje, tak dobra, kiedy ją S. puścisz, w zły ś. zwyczaj obraca. Falib. W nieładziemy żyli, S. chodzili. Niem. Nie było słychać o żadnej niewieście, aby S. biegała po mieście. Nar. U nas samopasem chodzą te dwie rozkładnice. Krasz. Rad S. żyje. Troc. S. rozbójstwem ś. porali. Krasz. Bóg rozproszenie dopuścił, tak że ś. już za swych nie znasz i S. każdy chodzi. Ochoc. Myśli S. płaczą ś. bezładnie. Przen. [S.]: Wsyćko S. chodzi, nie jest w moey (o wozie zepsutym, roztrajkotanym) = *chlebocze ś., rusza ś., rozluźniło ś.* <Sam + PAS>

× **Samopas, a**, lm. *y*, × **Pustopasz, Człowiek samopasny włóczęga, powsinoga, lazęga, tułacz; człowiek rozpasany, samowolny, rozpuszczony, rozpustnik**: Poczekaźje, poczekaź, panie samopasie! Zabł. <Sam + PAS>

× **Samopasem p. Samopas.**

† **Samopaska, i**, lm. *i* **łobietka włóczęga ś. samopas, włóczęga, ulicznica, ładacznicca, nierządnicca**. <Od × Samopas>

× **Samopasność, i**, blm., rz. od **Samopasny**. Sł. wil.

× **Samopasny** **l.** przym. od × **Samopas**: Gruby i S. prowadzi żywot. Troc. Człowiek S. p. × **Samopas**: Ludzie nazbyt dworscy, nieuważni, samopasni. Falib. **2. odhulny, samotny, odosobniony, pustelniczy**: Sprzykrzyło mi ś. życie samopasne. Krasz. <Od Samopas>

† **Samopasć p. Samopas. Mrow.**

† **Samopiąt p. Samopięt**: Tak doszczętnie został zniszczony, iż zaledwie S. zdołał ś. schronić. Sienk. <Sam + Piąt(y)>

† **Samopiąty** *należący do liczby pięciu*. Sł. wil. <Sam + Piąty>

× **Samopiek, u**, lm. *i* **rozeń do pieczystego**. Sł. wil. <Sam + PIEK/PIECZ>

† **Samopięt, † Samopięt** przys. *sam z czterema imieni, w pięciu*: Rycerskiego stanu człowiek może łupieżce pokonać samotrzeć, mieszczanin samopięt, a prosty chłop samosiódm. Sz. <Sam + Piąt(y)>

Samopis, u, lm. *y*, *liz*, i *lizj.* **przyrządy zapisujące a. raczej zaznaczający automatycznie objawy i zjawiska różne**. <Sam + PIS>

Samopiszący *piszący, zapisujący automatycznie*: Przyrządy samopiszące = przyrządy obserwacyjne zapisujące automatycznie swe wskazania (jak: termograf, barograf, aktynograf, meteorograf i t. d.). Składowe ruchy za pomocą przyrządów samopiszących bardzo łatwo uwidocznić można. Anemometr S. p. **Anemograf**. Deszczomierz S. p. **Deszczomierz**. <Sam + Pisać>

[**Samopław, u**, lm. *y*] **rodzaj sieci rybackiej**. <Sam + Pław>

Samopłuzny **chłop** = *mogący wychodzić na pańszczyznę z własnym plugiem i zaprzęgiem*: I mnie zniszcza, jak tamtych, co z samopłuznych na

ogrodników poprzehodzili. Krasz. < Sam + Płużny >

Samopłynny *plynący sam z siebie, naturalnie, dobrowolnie*. Przen.: Samopłynną weną lane rymy. Min. < Sam + Płynny >

× **Samopochodność**, i, blm., fl. = Autogieneza. < Sam + Pochodność >

× **Samopochodny** fl. = Autogienetyczny. < Sam + Pochodny >

Samopoczucie, a, blm., lek. *stan chorego, jak i o ile go sam odczuwa*. < Sam + Poczucie >

Samopodział, u, lm. *y podział, który ś. sam dokonuje*. < Sam + Podział >

Samopomoc, y, blm. *pomoc samemu sobie okazana, pomoc własna*. < Sam + Pomoc >

Samoporuszający się sam przez ś. *poruszający ś., ruszający ś. automatycznie*: W torpedy samoporuszające ś. uzbrajają ś. dziś nie tylko torpedowce, lecz wogóle wszelkie statki wojenne. Bl. < Sam + Poruszać ś. >

Samoposiew, p, blm. *posiew sam przez ś. dokonujący ś.* Przen.: Wśród tego szlachetnego samoposiewu rycerzy i pasterzy cywilizacja zaszczerpiła nowy rodzaj ludzi. Lam. < Sam + Posiew >

Samoposwięcenie się, a ś., blm. *poświęcenie siebie samego, dobrowolna ofiara zrobiona z samego siebie*: Ludzi takich nazywają Hindusi mahatmami, duchami wielkimi mądrością, potęgą i samoposwieceniem ś. Nagan. < Sam + Poświęcenie ś. >

Samopowołany który sam siebie powołał, *przypisujący sam sobie powołanie*: Wiele jest samopowołanych, mało jednak nie już wybranych, ale istotne powołanie na pisarza dramatycznego zdradzających. Jell. < Sam + Powołać >

Samopoznanie, a, blm. *poznanie samego siebie; poznanie samo przez ś. przychodzące, samowiedza*: S. swojej niepodległości. Rzew. < Sam + Poznanie >

Samoprawny sam tylko wyłączne mający prawo, *sam tylko uprawniony do czego, uprzywilejowany*: S. kozak starożytny. Okol. Niema uprzywilejowanych ani samoprawnych wiatrów, ani płatnych gienjuszów, ani znękaných ziemian. Smol. < Sam + Prawny >

Samoprząśnica, y, lm. e, *Selfaktor machina do automatycznego przedzenia*: S. ciągła = machina do przedzenia ciągłego włókien, na której rozciąganie, skręcanie i nawijanie gotowej przędzy w kopolki lub na cewki skuteczna ś. jednocześnie. S. obręczkowa = S. ciągła, na której skręcanie i nawijanie gotowej przędzy w kopolki skuteczna ś. zapomocą wrzeciona i oczka, biegnącego po obwodzie obręczki. S. skrzydełkowa = S. ciągła, na której skręcanie i nawijanie gotowej przędzy na cewki skuteczna ś. zapomocą wrzeciona ze skrzydełkiem i tejże cewki. S. wózkowa = machina do przedzenia włókien; na której rozciąganie, skręcanie i nawijanie gotowej przędzy w kopolki odbywa ś. kolejno następującemi po sobie okresami działania maszyny. < Sam + Prząśnica >

Samoprzeszczepialny, **Samoszczepny** zarazek lek. = *przeszczepiający ś. sam z osoby na osobę*. < Sam + Przeszczepiać >

Samoprzewycięzanie się, a ś., blm. *przewycięzanie samego siebie, panowanie nad sobą*. < Sam + Przewycięzanie ś. >

Samopsza, y, lm. e bot. (*tritium dicoecum*) *ros. stanowiąca gatunek pszenicy*. < Sam + PCH >

[**Samora**, y, lm. y] 1. *maciora jądowa*. 2. a. **Samura**] *swinia prośna, maciora*. Zdr. [Samorka].

Samorachujący rachujący automatycznie: Przyrząd S. < Sam + Rachujący >

Samoregulowanie, a, blm. *regulowanie ś. samo przez ś.*: S. funkcji życiowych. Fm. < Sam + Regulowanie >

Samoregulujący przys. od **Samoregulujący**: Przyrządy te pracują S. Fm.

Samoregulujący regulujący sam przez ś., automatycznie: Termostaty ustawicznie ogrzewane posiadają mechanizm S. < Sam + Regulujący, od Regulować >

Samoreklama, y, lm. *y reklamowanie samego siebie*. < Sam + Reklama >

[**Samorka**, i, lm. i] p. **Samora**.

[**Samorobny**] *własnego wyrobu*: Suknia samorobna. < Sam + ROB >

[**Samorod**, a, lm. y] *skała jednolita*. < Sam + *Rod, ROD >

[**Samoroda**, y, lm. y] *ros. sadzona i rosnąca na dachach, rajnik, skoczek, rozchodnik* (*sempervivum tectorum, sedum*). < Sam + ROD >

Samorodek, dka, lm. dki *gór. = metal w stanie rodzimym, znaleziony w kopalni nie w postaci rudy, ale czysto w bryłkach, ziarnach, blaszkach*: S. złota, srebra, miedzi. < Sam + Rodek, ROD >

Samorodnie przys. od **Samorodny**. Troc.

Samorodność, i, blm., rz. od **Samorodny**: S., naturalność. Troc. S. czyli oryginalność. L.

Samorodny, × **Samorody** 1. *sam rodzący ś. i żyjący bez udziału człowieka, samorośli*; rodzimy, naturalny, nie sztuczny, nie robiony: Karmią ś. ziołami, korzonkami i innymi samorodnymi owocami. (= dzikiemi). Kłok. Kwiaty samorodne. Samorodne nosi włosy. Troc. S. cynobr. Troc. Nil ma odnóg samorodnych 5, a dwie przemysłem uczynionych. Łęcz. Złoto, jako burzące-ciało, skały samorodne łamie. Birk. Skrył ś. za płotem samorodnym. L. Miejsce to samorodne miało zasklepienie. Otw. Produkt S. Samorodne złoto bywa najdowane. Spiez. Przen.: Wiersze Homera zdają ś. być samorodne, z taką łatwością zrobione, iż jak ś. zdaje, nie kosztowały ani trudu, ani pilności. Pir. Zart.: Chodzi w samorodnych trzewikach (= bosy). 2. *oryginalny, nie naśladowany*: Gienjusz S. Myśl samorodna. 3. [S. statek drewniany] = *z jednego kawała drzewa zrobiony, nie, jak zwykle, z wielu części; z mniejszej liczby części złożony, niż zwykle*: Stołek S. Obońka samorodna. 4. bot.: Manna samorodna, p. Proso. 5. patol.: Przeszczepienie samorodne = *przeszczepienie samo przez ś., bez szczepienia sztucznego*. 6. pol.: Obrót płodu S. p. **Samodzielny**. Wytoczenie ś. samorodne płodu podczas porodu. < Sam + Rodny, ROD >

× **Samorody** p. **Samorodny**. Przyb. < Sam + ROD >

[**Samorodzie**, a, lm. a]?: Jak mętna rzeka, wezbrana powodzią, otłuka pnie, zebrane w drodze po kamienistych dnach i samorodziach, a potem je, stłuczone, wynosi na falach... Ork < Sam + ROD >

× **Samorodztwo**, a, blm. p. **Onanizm**. < Sam + ROD >

Samorosły p. **Samorodny**: Gruszki samorosłe (= dzikie, polne; dziczki). Chłodnik S. < Sam + Rosły >

Samorosł, u, lm. y *ros. dziko rosnąca, winne ziele* (protomedia casignete, acasignete). Troc, Bobr. < Sam + ROST >

Samorozbiór, oru, lm. ory *analiza samego siebie, samokrytyka*: Niebyswale trafny i bystry S. poety. Jell. < Sam + Rozbiór >

Samorozwinięcie się, a ś., blm. *rozwinięcie ś. naturalne, rozwój własny*: Jest on ode mnie o tyle starszy nie latami, ile doświadczeniem i samorozwinięciem ś. Spas. <Sam + Rozwinięcie ś.>

Samorództwo, a, blm., **Samotwórstwo** biol. (generatio spontanea, aequivoca, primaria, primitiva, archigonia) powstawanie organicznego osobnika bez udziału rodziców (gdy tymczasem w płodzeniu rodzicielskim od już istniejącego ustroju oddziela ś. większa lub mniejsza cząstka samodzielnie dalej rosnąca) powstawanie jestestw żywych nie jako potomstwo rodziców, lecz wprost z materii nieorganicznej. <Sam + ROD>

Samoruch, u, lm. y l. a. × **Samoruchnia** przyrząd poruszający ś. na pozór samodzielnie, automat: S., obrotnik, silnia sama ś. obracająca. L. Przen.: człowiek bezmyślny, automat, kłoc, balwan. Sł. wil. 2. a. × **Samoruszność** władza poruszania sobą samym: Przytoczył ś. niebieski pojazd samoruchem. Przyb. <Sam + RUCH>

× **Samoruchnia**, i, lm. e p. **Samoruch**: Obrót kółek w jakiej samoruchni, automa. Hube. Gdy w jakiej samoruchni jedno koło w tę, drugie w przeciwną obraca ś. stronę... Hube. <Od Samoruch>

Samoruchowy, × **Samoruchy**, × **Samoruszny** poruszający ś. sam przez ś., automatyczny. Gór.: Pochylnia samoruchowa = wyciągająca, po której pełne wózki, staczając ś., wyciągają w górę swym ciężarem wózki opróżnione, łączące ś. z nimi łańcuchem bez końca. Łab. <Od Samoruch>

× **Samoruchy** p. **Samoruchowy**: Zbiega pod niebieską samoruchą bramę. Przyb. <Sam + RUCH>

× **Samoruszność**, i, blm. l. rz. od **Samoruszny**. 2. p. **Samoruch**.

× **Samoruszny** p. **Samoruchowy**: Samoruszne silnie, automata. Hube. Samoruszne woskowe obrazki. L. [Samoruszna rzecz = automat. Kn. <Od Samoruch>

Samorząd, u, lm. y **ustrój administracyjny**, według którego obywatele miasta lub gminy rządzą ś. sami u siebie; **autonomia**: Zgromadzenie narodowe wprowadziło sąd przysięgłych i S. gminny. S. miejski. Zaprowadzić S. <Sam + Rząd>

Samorządca, y, lm. y, **Samorządca** l. **jedynowładca**, **samowładca**, **monarcha nieograniczony**, **samodzierzca**, **autokrata**. 2. człowiek od nikogo niezależny, pan swoich czynności i swojej osoby, sobie pan. Sł. wil. <Sam + Rządca>

Samorządczyni, i, lm. e forma ż. od **Samorządca**.

Samorządność, i, blm., rz. od **Samorządny**, **samorząd**, **udzielność**, **autonomia**.

Samorządny przym. od **Samorząd**, **autonomiczny**: In. tytułuje samorządne.

Samorządca, y, lm. y p. **Samorządca**.

Samorządczyni, i, lm. e forma ż. od **Samorządca**.

Samorządztwo, a, blm. **samowładztwo**, **jedynowładztwo**, **jedynowładztwo**, **monarchja nieograniczona**: Rosja nie chciała ś. samorządztwem swoim w Polsce dzielić z żadnym mocarstwem. Smol. <Od Samorząd>

× **Samorzeczny** sam przez ś. przekonywający, oczywisty, dotykalny: Dowód S. Sł. wil. <Sam + 2. Rzeczny>

Samorzutka, i, lm. l: Żniwiarka S. = rzucająca automatycznie. <Sam + RZUT>

Samorzutnie przys. od **Samorzutny**: Zerwałem ś. z krzesła i ś. padłem mu do nóg. Rzew.

Samorzutność, i, blm., rz. od **Samorzutny**: Talent debiutantki objawił ś. z zastanawiającą samorzutnością. Rozwaga niszczy zarodek samorzutności. Rzew. Przeciwwstawienie indeterminizmu, S., uważane za istotną cechę duszy. Mahr.

Samorzutny z własnego popędu pochodzący, działający pod wpływem własnego zdecydowania ś., decydujący ś. szybko bez wpływów postronnych, występujący mimowolnie pod wpływem energii, żywiołowości czyjej; **żywiłowy**: Padłem mu do nóg jakimś samorzutnym poruszeniem, którego wstrzymać nie mogłem. Rzew. Samorzutna pieśzczoła. Rzew. W jego poruszeniach było coś samorzutnego. Rzew. Było w tej fizjonomji coś silnego, samorzutnego, niezależnego. Krąsz. Tych czynów samorzutnych obawiał ś. sam. Ork. <Sam + RZUT>

Samosadka, i, blm. **sól na jeziorach słonych**, **sama ś. krystalizująca**. <Sam + SIOD/SIAD/SAD>

Samosatenka, i, lm. i forma ż. od **Samosateńczyk**.

Samosateńczyk, a, lm. cy, **Paulinjanin heretyk**; **zwolennik biskupa Pawła Samosateńskiego w III wieku po Chrystusie, zaprzeczającego bóstwa w Chrystusie**. <Od Samosate>

Samosąd, u, lm. y l. **sądzenie samego siebie**, **samoocena**. 2. **osądzenie przestępcy przez samą ludność**, **bez udziału sądu; rozprawienie ś. z złoczyńcą po swojemu**. <Sam + Sąd>

Samosądny przym. od **Samosąd**.

[**Samosiejca**, y, lm. y] **dojrzały a. stary kawaler**.

Samosiej, a, lm. e l. **mak sam ś. zasiewający**.

2. p. **Len**. <Sam + SIE(J)/SIA>

[**Samosiejek**, jka, lm. jki] p. **Samosiejka**. <p. Samosiej>

Samosiejka, i, lm. i l. zb. **zboże samo ś. zasiewające przez wytrząśnienie ziarna**. 2. a. [**Samosiejek**] przen. **dziecię nieprawnego łoża, bękart, dziecię miłości, polczywnik**. <p. Samosiej>

[**Samosiejny**, **Padaliczny**] **który ś. sam zasiał, wyrosły z ziarna rozsypanego**: Nie jest to mak zwyczajny, ale S. <p. Samosiej>

Samosiewka, i, lm. i **roślina, która ś. sama zasiała**: Krzaczki jałowcu i samosiewki karłowatej brzoźki. Pol. <Sam + SIE(W)/SIE(J)>

† **Samosiód** przys. **sam z siebie innemu, w siedmiu**: Tego żałuję, iż nie sam, ale S. z żoną i dziećmi zginać mam. Orzech. Wyszedł oskarżony, S. przysięgszy. Gór. Rycerskiego stanu człowiek może łupieżce pokonać samotrzeć, mieszczanin samopięt, a prosty chłop S. Sz. Jenom odprawił hajduków, aż ów idzie S. Pas. <Sam + Siód(y)>

† **Samosiódny**, † **Samsiódny** **należący do liczby siedmiu, jeden z grona siedmiu**: Ku oczyszczeniu mogą jego przyrodzeni samosiódny niepodejrzani przysięgą ukazać. Ort. Samosiódma była. Troc. Tedy ona może samosiódma z dobrmi ludźmi doświadczyć. Ort. <Sam + Siódny>

[**Samoskoki**, ów, blp.]: **Buty samoskoki = buty samoskuczące na wielkie odległości**. <Sam + Skok>

Samoskrzele, i, blp. **skrzele bez błony przyskrzelewej**. <Sam + Skrzele>

Samoskrzelny przym. od **Samoskrzele**.

† **Samosłaniec**, **ńca**, lm. **ńcy** **który robi siebie posłańcem od kogo, posłaniec-samozwaniec**. Ci nowowiernicy, samosłańcy, którzy bez porządnego powołania na urzędy kościelne sami ś. wdzierają. Wuj. Uchowaj nas od chytrych samosłańców. Skar. <Sam + *Słaniec, od Słany>

† **Samosłaństwo**, a, blm. *rola, charakter samosłańca, udane poselstwo od kogo*: Nie idą odszczepieńcy od apostołów, ale od swej woli i samosłaństwa swego. Skar. <Od Samosłańce>

Samosmar, u, lm. y przyrząd samodzielnie smarujący. <Sam + Smar, SMAR>

× **Samosób** przys. *samopas, osobno*: Pasąc przy morzu pastereczka hoża liczne bydełko S. bez stróża. Ł. <Sam + OSOB: S(OB)/S(IEB)>

[**Samospokojstwo**, a, blm.] *przestawianie na swoim, wystarczanie sobie*. Mrong. <Sam + *Spokojstwo, od Spokój>

Samostawny: Jaz S. p. Jaz. <Sam + Stawny>

Samostrawianie, a, blm., lek.: S. ś. żołądka = zmiana, najprawdopodobniej pośmiertna, postrzegana zwłaszcza u dzieci zmarłych (autodigestio). <Sam + Strawianie>

Samostrzał, u a. † a, lm. y l. *strzelba sama z siebie strzelająca za dotknięciem, trąceniem, pociągnięciem*: S. zastawuje ś. tak, że na miejscu, gdzie ś. zwierz dobrze już wngęcił, nabita flinta ś. osadzi, od cyngla aż do zanęty sznurek, aby, gdy zwierz zanęty ruszy, fuzja wystrzeliła. Kluk. 2. *łuk z kolbą, u którego ciężwa naciągala ś. za pomocą lewara, kusza*: Samostrzały na wystrzelanie strzał. Leop. Czynieś, Panie, mocne ramię moje, jak łączysko samostrzału miedzianego. Wr. Z drzewa laskowego najlepsze obręcze bywają na achtele, także samostrzały dzieciom ku krotofilii. Trzye. Wszystkiego pomoże z kuszy i samostrzału. Rys. <Sam + Strzał>

Samostrzelnik, a, lm. cy *ten, co robi samostrzały*: Z palniku czynią też łączysko samostrzału miedzianego. Syr. <Od Samostrzał>

Samosyc, a, lm. e *kawaler, parobek nieżonaty przyjęty na dworski stół*. <p. Samoszyjca>

Samoszczepny p. **Samoprzeszczepialny**. <Sam + Szczepny>

† **Samosześć** p. **Samoszóst**: Jechał, ale nie wiedzą kto, S. Pas. <Sam + Sześć>

† **Samoszóst**, † **Samosześć** przys. *sam z pięciu innymi, w sześciu*: Drugich niewolników z sobą namówiwszy, uciekł S. stamtąd. Paszk. <Sam + *Szóst, od Szóst(y)>

† **Samoszósty** *należący do grona sześciu*. <Sam + Szósty>

Samoszyjący *szyjący sam przez ś., automatycznie*: Maszyna samoszyjąca. <Sam + Szyć>

[**Samoszyjca**, y, lm. y] p. **Samożyjca**. <Sam + SZY(J), zap. Zam + Samożyjca>

[**Samoszyjec**, jca, lm. jcy] p. **Samożyjec**.

× **Samoszytka**, i, lm. i *maszyna do szycia*. <Sam + Szyć, od SZY>

Samoświadomość, i, blm. *świadomość siebie samego, samopoczucie*: Kategorie myślenia wiąże wedle pojęcia przyczynowości, z doświadczeń nad tą samoświadomością. Spas. <Sam + Świadomość>

Samoświecający *świecający sam przez ś., wydający z siebie światło*: To drzewo jest samoświecające; rzuca ono blask na dalekie przestrzenie, a w pobliżu jego można czytać najdrobniejsze pismo. <Sam + Świecić>

Samota, y, lm. y p. **Samotność**: Niecierpliwą trwać dalej w samocie nielubiej bez uciech oblubieńczych i ojcowskiej chluby. Książ. Nacóż ś. w tej dzikiej grocie głuchej poświęcać samocie? Książ. Ziemowit trąbił, ale mu natura ech nie oddała w tych strasznych samotach. Słow. (= pustkach, głuszach). <Od Sam>

[**Samotak**] *tak samo*.

Samotaki l. [S.] *taki sam*. 2. × S. *tautologiczny*: Podania samotakie, gdzie to samo słowo w tym samym znaczeniu twierdzone bywa o sobie samym. Cyan. <Sam + Taki>

[**Samotażkiem**, **Samotkiem**, **Samotuhem**] przys. *włokąc samemu po ziemi*; × **Samociąg**: Każdy kawał drzewa potrzeba było lub na plecach dźwigać z lasu a. zaprząwszy ś. do niego S., ciągnąc powoli przez jary i góry. Krasz. <Ukr. samotiażki>

† **Samotem** p. **Samotnie**.

Samotka, l, lm. i, **Smuzka** zool. (smintus) *zwierzę ssące szczurowate*. <Od Samota>

[**Samotkiem**] p. **Samotażkiem**: Napatrzyłem ś., jak belki z lasu S. ciągnął. Krasz.

Samotlin, u, lm. y bot. (glaphyria) *roś*.

Samotnący *sam przez ś. tnący, tnący automatycznie*: To gorzej męczy od wszystkich orków, tarcz skaczących i samotnących mieczów. Gliń. <Sam + Tnący, od Ciąg>

Samotnia, i, lm. e, × **Samotnica** l. *samotność, osamotnienie, odosobnienie, pustka*: Wobec tej samotni, wobec spokojnego nieba i ciszy i mojej niedoli wybuchnąłem ogromnym łkaniem. Sienk. 2. a. × **Odłudnia** *miejsce samotne, pustelnia*: Z początku byli dumni ze swej samotni, lecz uczucie ezezości rosło. Rab. Rozpaczając i uciekając w samotnie puszczy. Psm. <Od Samotny>

Samotnica, y, lm. e l. forma ż. od **Samotnik**. 2. × S. p. **Samotnia**: Siadaj, prządź, gospodarz, kiedy ci ś. chce próbować samotnicy, ale to tego nie będzie! Krasz. <Od Samotnik>

Samotniczo przys. od **Samotniczy**: Gwiazdy, rzucone w przestrzeni S. ilma smukła wzrosła i S. stała na wierzchole. Psm.

Samotniczy przym. od **Samotnik**: Katarzyna Radziwiłłowa pędziła samotnicze życie, poświęcone dla Boga i nędzy. Bart. Wszelkie miłośki w obrębie samotniczego mieszkania księżny były rzeczą najściślej zakazaną. Szaj. Wpatrywał ś. godzinami w S. derwiszowy taniec liści. Wroc. Jasne promyki gwiazd całują mroczną, zadumaną toń samotniczych, smutnych, niezgłębionych jezior. Wroc. <Od Samotnik>

Samotnie przys. od **Samotny**; † **Samotem**: Tam jego myśl ś. ś. żarzy. Malez. Ludzie żyjący S. zwykli mówić wiele o sobie. Mick. Wymykał ś. S. z obozu. Rol.

Samotnik, a l. lm. cy = a) *człowiek samotny, żyjący w samotności, odludek, pustelnik*: Nie wesółś, choć w szczęściu, pókiś samotnikiem. Przyb. Porządek ten wiele stanowi dla samotnika. Ochoć. Pójdziesz serce samotnika. Zal. b) *zabawka tak zwana widocznie dlatego, że jedna osoba żywa nią zajęta, bo właśnie trzeba cierpliwie a uważnie zastanawiać ś. nad kombinacjami w przekładaniu kulek*. 2. lm. i = a) [S.] *stary dzik wytrzebony przez inne dziki i wiodący wtedy życie pustelnicze*. b) zool. p. **Duhelt**. <Od Samotny>

Samotność, i, blm. l. rz. od **Samotny**; **Samota**: S., osobność, bezludność. Dudz. Dzieło to było lekarstwem na moją nudną S. Ochoć. S. duchowa. Orzesz. S. dobrem mi jest nieskończonym. Kras. 2. lek.: **Samotności** obawa (monophobia) = *zбочzenie umysłowe polegające na tym, że osobnik sam pozostający doznaje obawy niczym nieuzasadnionej*.

Samotny l. *osamotniony, oddalony od towarzysztwa ludzkiego, odludny, odosobniony, opuszczony; zaciszny, ustronny*: Jestem sam, lecz nie S. L. Samotne miejsce do nauk jest najspokojniejsze. Troc. S. dwór, dom. Człowiek S. Tak po niezmiernym niebie szło samotne słońce.

Mick. Samotnemi otoczeni ściany. Mick. I tak Wacław pozostał S. w pustyni. Malez. Kosztem zakonników, wreszcie z jałmużny i dobrowolnych ofiar stanął kościół S., to jest bez kaplic. Rol. Kwiaty samotne = stojące pojedynczo wśród liści. 2. [S.] = a) sam jeden: Poszed S., bo chciał jak najwięcej mieć. b) wolny, pojedynczy, nieżonaty, kawaler: Chłopak S. 3. anat.: Gruczoł S. p. **Gruczoł**. Grudki samotne jelit (noduli solitarii lymphatici). Żyła samotna a. nieparzysta (vena azygos). 4. bot. **Brodziec** S. p. **Brodziec**. <Od Samota>

× **Samotok**, u, lm. i płynięcie samo przez ś., tok, prąd, pęd, nurt, strumień, wart: S. gwałtowny uniósł łódź. <Sam + TOK>

Samotrąwanie się, a ś., blm. trawienie siebie samego, trucie ś., frasunek: Tęsknota jego daleką jest od wstydliwego samotrąwienia ś. Jocelyna. Jell. <Sam + Trawienie ś.>

Samotresciowy przym. od **Samotresć**. L.

Samotresć, i, blm. 1. wino ciekące z winogron przed ich dozieniem. Śl. wil. 2. wino z suchych jagód. Troc. <Sam + Tresć>

Samotrwały sam przez ś. trwający, nie potrzebujący do podtrzymania swej trwałości przyswajając sobie obcych części: Ciała kopalne są samotrwałe. Śl. wil. <Sam + Trwały>

Samotrząsk, u, lm. i samolówka, pułapka, łapka, potrząsk na ptaki: S., łapka na ptaki. L. Słowa jego za samotrząski staną: kto nieostrożny, na ich lepiej więźnie. L. Lśni S. na molojce. Zal. <Sam + Trząsk>

× **Samotrząska**, i, lm. i klatka pułapka, zatrząskująca ś. automatycznie za ptakiem: U klatki samotrząski wieko tak ś. podeprze, aby ptak wpadający sam siebie zamykał. Kluk. Szczygły łowią ś. też na wabika w klatki, samotrząski zwane. Kluk.

[**Samotrząś**] trzęsąc sam: S. z główki wiązki smiała. <Sam + TRZĄS>

† **Samotrząci** należący do grona trzech, jeden z trzech: Na biesiadzie każda potrawa na stół musi przyjsć jako kasztelanka a. samotrzącia, a. samoczwartą. Rej. Samotrzącia grała. Troc. Zagraj co nam S. Mick. <Sam + Trząci>

Samotrząć przys. sam z dwoma innemi, we trzech: Wierszowiec był na gardle skaran S. i z syny. Biel. M. Rycerskiego stanu człowiek może łupieżce pokonać S., mieszczanin samopięt, a prosty chłop samosiódm. Sz. Dał znak, S. pędzą z bojowiska. Mick. <Sam + Trząć(i)>

† **Samotrząć** przys. sam z dwunastu innemi, w trzynastu, w trzynaście. <Sam + Trząć(i) + naćie = na dziesięcie>

Samotrząstwy należący do grona, do liczby trzynastu: Zabrał towarzyszyów dwanaście, tak iż S. szedł na ono miejsce. Skar. <Sam + Trząstwy>

[**Samotuhom**] p. **Samotążkiem**: Działa... dwa tysiące ludzi... S. ledwo a ledwo odwieczono. <Brs. samotuhom>

[**Samotuzki**, ów, blp.] male saneczki ręczne do przewożenia drobnych przedmiotów w gospodarstwie; Samociągki. <Brs. Samotuzki>

[**Samotuzny**]: Gospodarstwo samotuzne = w którym gospodarz własnemi rękoma, bez parobków robi. <Brs., Ukr. samotuzny>

Samotwór, oru, lm. ory to, co kto sam z siebie stworzył, twór samodzielny: Szczyćieć ś. samotworami piękna. Śl. wil. <Sam + TWOR>

Samotwórczość, i, blm. twórczość samodzielna,

oryginalna: Romantycy zbyt wielki kładli naćisk na S. jednostki. Chm. <Sam + Twórczość>

Samotwórstwo, a, blm. p. **Samorodztwo**. <Sam + *Twórstwo, od Twór>

Samoubezpieczenie, a, lm. a odkładanie rat, któreby trzeba było płacić towarzyszemu ubezpieczeń, w celu zebraniu sumy na pokrycie strat w razie pogorzeli. <Sam + Ubezpieczenie>

Samoubóstwienie, a, blm. ubóstwienie samego siebie: S. w bezdusznej tkwi pysze. Kon. <Sam + Ubóstwienie>

Samoucki, **Samouczny** przym. od **Samouk**: Samouckie jego zdolności. T. K.

Samouctwo, a, blm. uczenie ś. bez przewodnika, samokształcenie ś, autodidaktyka: Grywałem tylko od ucha i z samouctwa. Bukar. Specjaliści nie będą potrzebowali mozolnym samouctwem dopełniać wiedzy uniwersyteckiej. <Od Samouk>

Samouczek, czka, lm. czkowie p. **Samouk**: Schlieman był samouczkiem, przeto nie był wolnym od wielu wad. Ćwik. Muzyka na podwyższeniu, złożona z kilkunastu samouczków. Krasz. <Od Samouk>

Samouczny p. **Samoucki**: Onych samoucznych, w sobie mądrych świadków słuchać nie zaniechamy. Smotr. <Od Samouk>

Samoudoskonalenie się, a ś., blm. udoskonalenie siebie samego bez niczyjgo w tym udziale: Każde ludzom redukować całą działalność swoją do osobistego samoudoskonalenia ś. Spas. <Sam + Udoskonalenie ś.>

Samoufność, i, blm. zaufanie w sobie, ufność pokładana w sobie, wiara w siebie: Zuchwała S. rzadko kiedy kusić ś. ośmiela w materjach, w których sofistmata nie popłuczają. Czart. A. <Sam + Ufność>

Samouk, a, lm. i, **Samouczek** ten, co ś. uczy sam, bez przewodnika, autodidaktyk: Malarz, rzeźbiarz S. (= domorosły). Idealny S., jęzus niezszlifowany, śmiały, dzielny. Krasz. Poradnik (książka) dla samouków. <Sam + UCZ/UK>

Samoukazujący się ukazujący ś. sam przez ś. Min.: Samoukazujące ś. obrazy osi minerałów. <Sam + Ukazujący ś.>

Samoumęczenie się, a ś., blm. umęczenie samego siebie: Ten nowy ideał udowodnia nam najlepiej S. Nietzschego. <Sam + Umęczenie ś.>

Samoumęczenie, a, blm., umęczenie samego siebie: Jakież jest most wiodący z Olimpijskich igrzysk do samoumęczenia fakirów. Mic.

Samouwielbienie, a, blm. uwielbienie dla siebie samego: Używa rozkoszy zemsty i samouwielbienia. Orzesz. <Sam + Uwielbienie>

Samowar, a, a u, lm. y l. naczynie metalowe z kominikiem w środku do gotowania wody na herbatę: Nastawić, pobielić S. S. kipi. Herbatę robią na stołach w samowarach, na które ś. wysadzają co do kształtu i kruszczu. Ocho. Chłopy gdyby hlaki, okute miedzią, jak rząd samowarów. Mick. 2. † S. nalewka, czerpak bednarskiej roboty, z obryczami: Nalewki takie zwano r. 1605 samowarami, a za jedną placono w r. 1609 grosz, w r. 1612—sześć groszy. Wej. Zdr. **Samowarek**. <Sam + War, l. zap. z Ros.>

Samowarek, rku, lm. rki p. **Samowar**.

Samowarnik, a, lm. i stolik pod samowar. <Od Samowar>

[**Samowarz**, a, lm. e] garnek, w którym ś. jedzenie samo, bez ognia jakoby warzy. <Sam + WAR>

† **Samowiarek**, rka, lm. rkowie, † **Samowiernik** ten, co zbawienie opiera na samą tylko wierze, bez

uczynków; pogardliwa nazwa protestantów: Wy, mili samowiarłkowie! Smotr. < Sam + WIAR/WIER >

Samowiązalka, i, lm. i *machina rolnicza do automatycznego wiązania snopów*. < Sam + Wiązać >

Samowiązający wiążący sam przez ś., *automatycznie*: Żniwiarki samowiązające „Single Apron“ uproszczone. < Sam + Wiązać >

Samowiedny wiedzący o sobie, mający samopoczucie: Duch ludzki S.—natura bezwiedna. Śl. wil. < Od Samowiedza >

Samowiedza, y, lm. e, **Samowiedzenie** *wiedza o samym sobie, samopoznanie, samopoczucie; przytomność*: Wola estetyczna jest samowiedzą w sztukmistrzu. Lib. Lud tam doszedł do wysokości samowiedzy narodowej (= uświadomienia narodowego). Będzie miała nie jedną samowiedzę, ale kilkaset, kilka tysięcy, słowem tyle samowiedz, ilu jest ludzi zainteresowanych w istnieniu cukierki. Prus. Wódka odbierała mu samowiedzę. Jord. < Sam + Wiedza >

Samowiedzenie, a, lm. a p. **Samowiedza**. Lib. † **Samowiernik**, a, lm. cy p. **Samowiarek**: Prześtroga samowiernikom, którzy ś. tylko liście odkrywają wiary, a dobrych spraw zaniedbują. Odim. Ci samowiernicy, nieprzyjaciele wszech uczynków dobrych. Wuj. Szata ta swadziebna nie znamionuje wiary, jak samowiernicy wykrcęją, ale miłość i uczynki dobre. Wuj. < Sam + *Wiernik, od Wierny >

[**Samowity**] *naturalny, nie udany, szczerzy, prawdziwy; jedyny do czego, stworzony na kogo, na co*: Boję ś. tego hałasu, niby radośnego, który nie jest samowitym, bo poza nim i pod nim odbywają ś. rozmowy eiche, narady jakies szeptane. Jegomość nie ś. na kwestarza. Chodź. < Od Sam >

† **Samowładny wtret, wdzierca, wścibiśki, intruz, uzurpator, nieproszony**: Iż na urząd nie będąc powołany, sam ś. weń wdał i wtęcił, dzisiejsi-by go nazwali samowładnym. Żarn. Może Bóg sobie prawdziwe apostołskie sukcesory wzbudzić z tych, którzy u was są zwani heretyki a samowładni. Żarn. < Sam + Władz, od Wleźć >

× **Samowładać**, a, ał *być samowładcą, panować samowładnie, despotycznie*. Śl. wil. < Sam + Władać >

× **Samowładanie**, a, blm., *czynność cz. Samowładac.*

Samowładca, y, lm. y, **Samowładzca**, † **Samowłajca**, × **Samowładnik**, **Samodzierca**, × **Samodzierca**, × **Samodziierz**, **Wolnowładca** *władca nieograniczonej, pan wszechwładny; jedynowładca, jedynowładca, monarcha absolutny, autokrata, despota*: S. nad słoniemi, nad stworzeniem mnogim. Uj. S. świata połowicy. Mick. < Sam + Władca, WŁAD; por. Gr. autokrator >

Samowładczy przym. od **Samowładca**, *samowładny, jedynowładny, autokratyczny, samodzierny, despotyczny*. < Od Samowładca >

× **Samowładczyna**, y, lm. y p. **Samowładczyni**: U Pensylwańczyków równość stanu jest ich samowładczyna. < Od Samowładca >

Samowładczyni, i, lm. e, × **Samowładczyna** forma ż. od **Samowładca**. < Od Samowładca >

Samowładnie i. przys. od **Samowładny**: Rządzić, panować S. 2. *samowolnie, dowolnie*. 3. [S.] *dobrowolnie*.

× **Samowładnik**, a, lm. cy p. **Samowładca**: Król wielki, S. świata. Mick. < Od Samowładny >

Samowładność, i, blm. p. **Samowładztwo**: Utrata samowładności narodowej nie może być na przeszkodzie do ćwiczenia ś. w pożytecznych naukach. L. < Od Samowładny >

Samowładny i. *sam tylko władzę posiadający, jedynowładny, jedynowładny, samowładczy, samodzierny, samodzierny, samodzierny, × samodzierny, × wolnowładny, × wolnowładny, × wolnowładny, nieograniczonej w swej władzy, autokratyczny, despotyczny*: Rząd despotyczny albo S., gdy najwyższa władza, żadnymi nie określona prawami, od jednej panującego zawisła woli. Wyrw. W państwach samowładnych wola rządu jest prawem. L. 2. *wszechwładny, wszechmocny, wszechmogący*: Pan S. wiary i sumienia. Mick. 3. *sam sobą władający, udzielny, samodzielny, samoistny, niezależny, niezawisły, autonomiczny, samorządny*: Naród S. 4. *samowolny, arbitralny*: Osądzenia nie według przepisane go sądowego sposobu postępowania, samowładnie wyroki. Cyw. Sam zdawał ś. samowładnym, gdy szło o wyrok jaki. Bukar. < Sam + Władny >

Samowładza, y, blm. p. **Samowładztwo**: S. nad ludem. Śl. wil. < Sam + Władza >

Samowładzca, y, lm. y p. **Samowładca**: Król nasz nie samowładzca, ale ojcem i głową narodu być powinien. L. < Sam + Władzca >

Samowładztwo, a, blm., **Samowładza**, **Samowładność** i. *jedynowładztwo, jedynowładztwo, władza nieograniczona, autokracja, absolutyzm, despotyzm, × samodziernstwo*. 2. *samowola, arbitralność*: Niewolno, aby skrzywdzony sobie za doś uczynienia sam poszukiwał; S. nie zgadza ś. z publicznym bezpieczeństwem. Cyw. < Od Sam + Władztwo >

† **Samowłajca**, y, lm. y p. **Samowładca**: S. nieba i ziemi. Groch. Potomek Jagiełła, cnego samowłajcy sarmackiego. Groch. < Z Samowładzca >

Samowola, i, lm. e p. **Samowolność**: Tyran jest S., ciemiężnik. Krasz. < Sam + Wola >

Samowolnie przys. od **Samowolny**: Gdy jedna część społeczności S. pracą i osobami drugiej części zarządza, takowy stan rzeczy nosi imię niewoli. L. Ty będziesz majtkiem tym S. rzadził. Pas. Zwierzęta ś. S. poruszają. L. (= *dowolnie*). Ciała S. w próżni spadające. Hube. (= *sam przez ś.*)

Samowolność, i, blm., rz. od **Samowolny**; **Samowola**: S. obcych kupców. L.

Samowolny i. *według swojej woli, swego upodobania postępujący, arbitralny, własnowolny; wyłamujący ś. z pod prawa, obowiązku, przepisów*: Gdyby magistratury nie podług prawa, ale podług samowolnego sądziły zdania... Zam. (= *podług swojego wdzimisię*). Samowolne zerwanie zobowiązań. Religja monarchów czyni enotliwemi, a jeżeli ich władza okaże ś. samowolna i sroga, czyni znowu poddanych cierpliwemi. L. Zadziwienie nad samowolnym postępowaniem rządu angielskiego. L. 2. *swobodny, niezależny, dowolny, wolny*: Umiarkowanie używali nasi przodkowie swego samowolnego położenia. Koź. Te ciała udarowane są mocą samowolnego ruchu. Koll. 3. *samowładny, absolutny, nieograniczonej, autokratyczny, despotyczny*: W Egipcie, w Fenicji, w Asyrii—wszędzie były trony samowolne. Lel. 4. *dobrowolny, rozmyslny, nie wymuszony, spontaniczny*: Judasz z matką swoją samowolnego dopuścił ś. kazirodztwa. Poc. 5. *sam z siebie pochodzący, sam przez ś. dziejący ś.*: Samowolne spadanie ciał. Hube. Samowolne zapa-

lenie ś. miałów węgla kamiennego. Lab. 6. chir.: Amputacja samowolna p. **Amputacja**. 7. lek.: Chromanie a. kulenie samowolne = *choroba stawu biodrznego uda*. <Od Samowola>

× **Samowtór** przys. *sam w towarzystwie drugiego, we dwóch, we dwoje, w dwóch*: Ze wsi był powinien z pacholkiem S. zbrojno na koniu stawać. Star. Pojadę S. za nim. Biel. M. Skoczył z szlachtą w puszcze S. tylko. Pas. W Polsce zwad i bójk nie brakowało, stąd wyniki S. bójki poczytywać za pojedynki byłoby błędem. Lel. Poczet zostawiwszy na miejscu, S. z pacholkiem puścił ku Podlasiowi. Krasz. Żart.: *będąc pijanym, podochocnym*: Kiedy sen zmorzył ochotę zgromadzonych, podążył i sam za nami S. Mał. <Sam + Wtór(y)>

× **Samowtórność**, i, blm., rz. od **Samowtórny**: Ta S. bardzo trwała krótko. Jeż.

× **Samowtórny** p. **Samowtóry**: Za czasów dawnych w Słowiańszczyźnie nie brakowało samowtórnych ubijatyk. Lel. <Sam + Wtórny, lub od Samowtór>

× **Samowtóry**, × **Samowtórny** i, *mający w swoim towarzystwie drugiego*: Zjechali ś. prowincjałowie samowtórzy do Rzymu na obieranie generała. Skar. Arlo złocista, uciecho świętego króla psalmisty w trudne czasy jego, kiedy przed Saulem z tobą S. uciekał w góry. Groch. Samowtóra przyszła. Troc. 2. Samowtóra = [nie sama], ciężarna, brzemienna. <Sam + Wtóry>

Samowychowanie, a, blm. *wychowanie siebie samego, bez niczyjej pomocy*: S. może czerpać wskazówki w radach Kanta i Feuchterslebena. <Sam + Wychowanie>

Samowzgarda, y, blm. *wzgarda dla siebie samego, pogardzanie sobą*: Na żadnym ludzkim czole nie masz więcej napisu: trwoga, samolubstwo, duma, nienawiść bratnia a. S. Zdziech. <Sam + Wzgarda>

[**Samowzcion**, a, lm. y] *rokita roś. (salix silesidea)*. <Sam + [Wzcion] od Wziąć (bo ś. sam w zrzębach zasiewa)>

[**Samozabójca**, y, lm. y] p. **Samobójca**. Radz. <Sam + Zabójca>

[**Samozbójnik**, a, lm. i] p. **Samobójca**. Rodz. Pochowali go w nieświęconej ziemi, zwyczajnie jak samozbójnika. Kon. <Sam + Zbójnik>

Samozachowanie, a, blm. *zachowanie ś. czego samego przez ś.*: S. każdego pokolenia zawisło przedewszystkim od opieki poprzedniej generacji. Karł. <Sam + Zachowanie ś.>

Samozachowawczość, i, blm., rz. od **Samozachowawczy**: Popędliwość płynąca z pobudek samozachowawczości. Zawil.

Samozachowawczy *dążący sam przez ś. do zachowania, podtrzymania czego; mający na celu zachować siebie samego*: Instynkt S. Orzesz. Dzikie w porównaniu ze zwierzętami wyższym jest w postępowaniu samozachowawczym. Karł. <Sam + Zachowawczy>

Samozadowolenie, a, blm. *zadowolenie z siebie samego, zadowolenie wewnętrzne*: Z samozadowoleniem widywał postać własną odbijającą ś. w przezroczym zwierciadła. Jeż. Z podwójnym samozadowoleniem. Orzesz. (= z samozadowoleniem płynącym z dwóch źródeł). <Sam + Zadowolenie>

Samozagrzewanie się, a ś., blm. *zagrzewanie ś. samo przez ś.*: S. ś. paszy a. karmy. <Sam + Zagrzewanie ś.>

Samozakażenie, a, blm., lek. *zakażenie ustroju*

judem powstałym a. znajdującym ś. już w nim samym, autoinfekcja. <Sam + Zakażenie>

Samozapalenie się, a ś., blm. *zapalenie ś. samo przez ś.*: S., zjawisko częste w stogach siana, w miale węglowym, w szmatach w papierni używanych. <Sam + Zapalenie ś.>

Samozapalność, i, blm., rz. od **Samozapalny**. **Samozapalny** *mający własność zapalania ś. sam przez ś.* <Sam + Zapalny>

Samozapładnianie, a, blm. *zapładnianie ś. osobnika przez siebie samego* (p. **Samozapłodnienie**). <Sam + Zapładnianie>

Samozapłodnienie, a, blm., × **Samozapłod** zool. *zapłodnienie ś. osobnika przez siebie samego, co ś. zdarza u zwierząt niższych, dwupłciowych, oraz u roślin*. <Sam + Zapłodnienie>

× **Samozapłod**, u, blm. p. **Samozapłodnienie**. <Sam + Zapłod, ZAPŁOD>

Samozapór, oru, lm. *ory zapór powstały sam przez ś.* <Sam + Zapór>

Samozaprzaniec, noa, lm. *ńcy człowiek, który ś. zaparł siebie samego; który, zapomniawszy o sobie, oddał ś. komu lub czemu całkowicie*. <Sam + Zaprzaniec>

Samozaprzanieczy przym. od **Samozaprzaniec**. **Samozaprzaniestwo**, a, blm. *zaparcie ś. siebie samego*. <Od Samozaprzaniec>

Samozasilacz, a, lm. e *przyrząd zasilający co sam przez ś.*: S. skrzynkowy = *machina używana w przeróbce bawełny do samodzielnego zasilania otwieracza ssącego*. <Sam + Zasilacz>

Samozasłużony *na który kto sam zasłużył*: Samozasłużone ubóstwo wśród mężczyzn główną swą przyczynę ma w skłonności do picia. Fm. <Sam + Zasłużony>

Samozastawiacz, a, lm. e *przyrząd do samodzielnego zatrzymywania maszyny*. <Sam + Zastawiacz>

Samozatrucie się, a ś., blm., lek. *zatrucie ś. ustroju istotami trującymi, w nim samym, np. w przewodzie pokarmowym, wytworzonymi (autointoxicatio)*. <Sam + Zatrucie ś.>

Samozjadanie się, a ś., blm. *zjadanie ś. wzajemne, żarcie ś. z sobą, wzajemna nienawiść zacięła*: Kierunek szukający warunków zgodnego spójścia zamiast samozjadania ś. Spas. <Sam + Zjadanie ś.>

× **Samozłuda**, y, lm. y p. **Samoluda**. <Sam + Złuda>

Samozłudzenie, a, blm. p. **Samoluda**: Uczeń powinni wymyślić przyrządy, aby wszelki pozór oszustwa lub samozłudzenia mógł być usunięty. <Sam + Złudzenie>

Samozmaza, y, blm. p. **Samogwałt**. <Sam + Zmaza>

× **Samozmaźnik**, a, lm. *ey człowiek oddający ś. samozmaźnie, onanista*. <Od Samozmaza>

Samozwaniec, ńca, lm. *ńcy człowiek, który sobie przypisał rolę, tytuł czyj, ulający kogo na jego stanowisku, fałszywie tytułujący ś. kim*: Krzyżacy sędziów od papieża na rozstrzygnięcie targu ich z Polską postanowionych samozwaniami tytułowali. Nar. Dymitr S. Nar. <Od Samozwan(y); por. Gr. autókletos.>

Samozwanka, i, im. i forma ż. od **Samozwaniec**. Przen.: Wszystkie te nauki mają tę wadę, że są samozwanki i darmo ś. naukami nazywają, bo imię to im nie służy. Krasz.

Samozwańczo przys. od **Samozwańczo**: S. stawali na sejmie walnym. Paw. S. podszywa ś. pod jego nazwisko.

Samozwańczy, × **Samozwański** przym. od **Samozwaniec**.

× **Samozwański** p. **Samozwańczy**. St. wil. <Od Samozwaniec>

Samozwaństwo, a, blm. *występowanie w roli samozwańca; rola, charakter samozwańca*. <Od Samozwaniec>

Samozwańszczyzna, y, blm. *czas samozwańców w Rosji*: Był to okres samozwańszczyzny na Moskwie. Rol. <Od Samozwaniec, Samozwański>

× **Samozwał**, u, blm. *uczucie z samego tylko żalu złożone*: Życie jego przerażało, będąc głośnym samozwałem na świecie. St. wil. <Sam + Żal>

Samozerca, y, lm. y p. **Samojad**. <Sam + Zerca>

[**Samozójca**, y, lm. y, **Samoszójca**, **Samożynieć**, **Samoszójec**, **Samoszójca**, **Samoszójec**] l. *człowiek żyjący samotnie, człowiek bezżenny, kawaler a. wdowiec*. 2. *skapiec*. <Sam + Żyć>

[**Samozynieć**, **ńca**, lm. **ńcy**] p. **Samozójca**. <Zam. Samozójec>

Samozżytny? *samorodny, spontaniczny*: Wszędzie boleści niezglębiona puszcza, co samożytna korzenie wypuszcza. Fred. A. <Sam + Żyć>

[**Samój**] p. [Sam].

× **Sampan**, a, lm. *owie jespau, jegomość pan, którego przed sobą macie*: Tego sampana i ja nie znam, niedawno widać przybyły. Chodź. Powiedz, wróżko, natychmiast jasno, narodzin krótko rok, dzień, porę i miesiąc zwiędle, sampana. <Sam + Pan>

[**Sampanterka**, i, blm.] *tabaka własnego przygotowania, którą „sam pan tarł”*. <Od „Sam pan tarł”>

† **Sampierz**, a, lm. e p. **Sąpierz**: Powód przysiągł naprzeciw sampierzowi. Ort. Powód żaluje na sampierza ku jego sumnieniu. Ort. Gdy aże S. na roku zawitym nie stanie, powód ziszcze mienionej dziedziny pieniądze. Św. z Woc. <Zam. Sąpierz>

Sampsięci, stów, blp. *sektarze wschodni pierwszych wieków chrześcijaństwa, których dogmaty były nieszanowaną dogmatów chrześcijańskich, żydowskich i pogańskich*. <Arab. šamsi od šam sun, Hb. šemeš = słońce>

† **Samsiad**, a, lm. y, [Samsiad] p. **Sąsiad**. Otw. S. Owo zgoła kotlarze niegodni w Krakowie mieszkać między samsiady, bo im psują zdrowie swoim szalonym grzotem. JKn. Niepewny jest swego państwa dla Turczyzna, który mu samsiadem jest. Jan. <Zam. Sąsiad>

† **Samsiedzki** p. **Sąsiedzki**.

† **Samsiek**, u, lm. i p. **Sąsiek**: Zboże pierwej w izbie tam wysusza, a potem w gumnie wymłóciwszy, do samsieków zsypują. Paszk. Wymłóciwszy zboże, do samsieków spizarynych zsypują. Paszk. <Zam. Sąsiek>

† **Samsiódmy**, † **Samosiódmy** jeden z siedmiu, należący do grona złożonego z siedmiu. <Sam + Siódmy>

Samson l. u, blm. *gatunek tytoniu mocnego*. 2. [S., a, lm. y] *djabek*. <Od imienia Samson>

[**Samson**, a, lm. **owie**] *samolub, sobek, odludek, pustelnik*: A to człowiek żyje ciągiem, jak ten S., że nawet do sąsiadów pójsć nie pójdzie i pogadaniem serca nie ucieszy. Reym. <Od Sam, z podprowadzeniem pod Samson>

Samsonowy przym. od **Samson**.

[**Samsowy**] p. **Zamszowy**: Trzewiki samsowe.

† **Samt**, u, lm. y p. **Samit**: Aby zobaczyć S. cu-

downy nie miększego, miłszego w dotknięciu, piękniejszego dla oka niema na świecie, a składa ś. tak na sukni, że ją do królewskiego płaszcza podobną czyni. Krasz. <Z Nm.>

† **Samten**, *ten tu* (przeć. tamten): W żadnej ogrodzie samtego kwaterze fijołkom miejscea czemuż nie dała? Koch. W. <[Sam] + Ten>

Samuchny p. **Samiuchny**. <Od Sam>

† **Samuczki** p. **Samiuchny**: Jedyna i samuczka. Wuj. Ty zostaniesz S. i opuszczony. Wuj. <Od Sam>

[**Samuj**] p. **Sam**. <Z Samo + j>

[**Samuk**] p. [Sam].

Samum, u, blm., **Samun**, **Chamsin** *duszny wiatr gorący w Saharze i w Arabji, przejęty piaskiem*. <Arab. samm>

Samun, u, blm. p. **Samum**.

Samunowy przym. od **Samun**: Wrogów spali, jak dech S. Uj.

Samura, y, lm. y, myśl, p. 2. **Locha**: Tam Merkuremu przy zwykłej ofercie prośnej samury, którą na rzeź daje, takie z pokorą wylewa pa-cierze. Pot. Niemasz dziwu lwa albo żołnierza na murze widzieć, ale co też tam było po samurze, której i przez płot ciężko, bo jej koły wadzą. Pot. Wiszą tłuste u rosłej prosięta samury. Pot. <Por. Ros. [samur], od Sam?>

Samusienki p. **Samiuchny**. <Od Sam>

[**Samuśki**] p. **Samiuchny**. <Od Sam>

[**Samuśko**]: Tak S. = *tak samo*. <Od Samuśki>

Samuteńki p. **Samiuchny**. <Od Sam>

Samutki p. **Samiuchny**. <Od Sam>

† **Samy**, [Samy] p. **Sam**: Tenże S. krzyżyk z bronzu. Kor. <Od Sam>

Sanaeja, i, lm. e *uzdrowienie*. <Łé. sanatio>

Sanatorjum w l. p. nieodm., lm. a, **ów** *uzdrowisko, zakład leczniczy*, × *leczebnia*, † *lekarnia*: S. w Zakopanym. <Nm. sanatorium>

Sanbernard, a, lm. y *pies z góry św. Bernarda*.

[**Sancewka**, i, lm. i] p. **Soczewka**.

× **Sancyt**, u, lm. y *uchwała, wyrok sejmowy lub konfederacyjny*: Tysiące wydanych od generalności sancytów, to jest wyroków. Ust. <Od Łé. sancire>

× **Sancytowy** przym. od **Sancyt**: Sancytowa deputacja. S. Grodz. (= *roztrząsająca sancyty*).

Sandacz, a, lm. e, **Sendacz**, **Sędacz**, **Sądacz**, **Sądacz**, [Sandak, Sądak, Sedak, Sandzano] zool. (*Lucioperca sandra*) *ryba cierniopromienna, pierśpietwa, okuniowata*. S. wschodni p. **Podsandaczyk**. Zdr. **Sandaczyk**. Zgr. **Sandaczysko**. <Nm. Sanda(r)t, Sander>

Sandaczyk, a, lm. i p. **Sandacz**.

Sandaczysko, a, lm. a m. i ni. p. **Sandacz**.

[**Sandak**, a, lm. i] p. **Sandacz**.

Sandalina, y, lm. y p. **Sandał**. <Od Sandał>

Sandał, u, lm. y 1. *obuwie złożone z podeszwy przywiązywanej rzemykami do nogi, trepka*: Sandały zakonników. 2. bot. = a) a. **Sandalina** (*pterocarpus*) *roś. z rodziny motylkowatych*. b) a. **Sandałowe drzewo**, **Santalowe drzewo**, **Sandałowiec**, **Sandałodrzew**, **Cindelin**, **Cyndelin**, **Czyndalin**, × **Cyndał**, × **Cyndał**, bl. **Santał** (*santalum*) *roś. z rodziny sandałowatych*. Zdr. **Sandałek**. <1. z Gr. sándalon a to z Prs. 2. przez romańskie sandal(o), z Gr. sántalon, z Skr. čandana>

Sandałek, lka, lm. lki 1. p. **Sandał**. 2. *obuwie letnie, rodzaj pantofelka z jednej skóry, licząc podeszwę i wierzch, przywiązywanego na podbicie rzemykami*: Otrzymała ona w podarunku od Sary

ślizne sandałki, bez dzwoneczków wprawdzie. Orzesz.

Sandałodrzew, u, lm. y p. **Sandał**. <Sandał + Drzew>

Sandałowate rośliny, bot. p. **Sandałowcowate**.

Sandałowcowate, **Sandałowate** rośliny, bot. rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych. <Od Sandałowiec>

Sandałowiec, wea, lm. wec p. **Sandał**. <Od Sandałowcy>

Sandałowy 1. przym. od **Sandał**. 2. bot.: Drzewo sandałowe, p. **Sandał**.

Sandaracha, y, lm. y, **Sandaraka** min. *minerał z gromady lamprytów, z rzędu blend (cynobrowców)*. <Gr. sandaraka>

Sandarak, u, blm. p. **Sandaraka**: S., żywica. Troc. Skrobanina na papierze od inkaustu ś. nie zalewa, kiedy ją sandarakiem potrzasz. Troc. <Gr. sandaraka>

Sandaraka, i, lm. i l. bot. p. **Cyprzyk**. 2. a. **Sandarak** chem. *żywica z cyprzyka (callitris quadrivalvis), rośliny afrykańskiej, używana do wyrobu lakierów i werniksów*: S., żywica jałowcowa. Sien. S., żywica pochodząca z drzewa *Thuja articulata*. Fon. 3. min. p. **Sandaracha**. <Gr. sandaraka>

Sandarakowy przym. od **Sandarak** a. od **Sandaraka**: Werniks S.

Sandemanjanin, a, lm. anie *członek sekty sandemanjan w Stanach Zjednoczonych, trzymających ś. ściśle Ewangelię*. St. wil. <Od nazwiska Roberta Sandemana>

Sandomierka, i, blm., **Sandomirka**, **Sandomierska** *pszenica bot. l. nazwa pewnej odmiany pszenicy zwyczajnej (triticum vulgare)*. 2. p. **Pszenica**. <Od nazwy Sandomierz>

Sandomierska *pszenica* p. **Sandomierka**.

Sandomirka, i, blm. p. **Sandomierka**.

Sandwicz, a, lm. e dwa *kawalki chleba z masłem, między które jest włożone mięswo, ser, szynka i t. p.* <Od Ang. sandwiche>

[**Sandzanc**, a, lm. e] p. **Sandacz**.

Sandżak (w Turcji) 1. a, lm. i = a) *chorągiew*: Z jego ręki otrzymał watażka S., to jest chorągiew sułtańska. Rol. b) p. **Sandżakbej**. 2. u, lm. i *część paszalyku, powiat*. <Tur. Sandżak>

Sandżakbej, a, lm. owie, **Sandżak** *rządca sandżaku, niby naczelnik powiatu w Turcji*: Potrzeba było dać audjencją uroczystą hejom, sandżakbejom. Jeż. <Z Tur.>

Saneczki, ek, blp. p. **Sanie**.

Saneczkowy przym. od **Saneczki** 1. Rz.: Przyrząd S. = *część przyrządu do wytwarzania elektryczności indukcyjnej*. 2. lek.: S. *krażek = rodzaj krążka macicznego*.

[**Sanek**, nka, lm. nki] *miara zboża = 4 garncom, pół ćwierci*.

[**Sanetra**, y, blm.] p. **Saletra**. <Zam. Saletra>

[**Sanetrarz**, a, lm. e] p. **Saletchnik**. <Od Saletra>

[**Sangwifikacja**, i, blm., fizj. *tworzenie ś. krwi*, × *ukrwawienie*. <Nł. sanguificatio>

Sangwiniczność, i, blm., rz. od **Sangwiniczny**; **Sangwinistyczność**, **Sangwinizm**.

Sangwiniczny *krwki, krwi gorącej, popędliwy, gwałtowny, porywczy, wrażliwy*: Temperament S. <Od Sangwinik>

Sangwinik, a, lm. ey *człowiek krwki, porywczy, wrażliwy, gorączka, raptus, †krewnik*. <Nł. od Łć. sanguineus>

Sangwinistyczność, i, blm. p. **Sangwiniczność**.

Sangwinizm, u, blm. p. **Sangwiniczność**: Ten tej książki jest lekki, naiwny, w którym zgoła nie widać tego sangwinizmu, o jaki posądza ś. piszący. Kasz. <Od Sangwin->

Sanhedryn, u, blm. *najwyższa zwierzchność, rodzaj senatu, a zarazem najwyższego sądu u starożytnych Izraelitów*: W r. 1807 Napoleon zwołał S. Byłem na panią Zdrojowską zły, jak piekło, że poszła na zebranie sanhedrynu. Orzesz. <Hb., z Gr. synédrión>

Sanhedrynować, uje, ował *odbywać sanhedryn*: Synagoga sanhedrynująca. <Od Sanhedryn>

Sanhedrynowanie, a, blm., *czynność cz. Sanhedrynować*.

[**Saniarka**, i, lm. i] 1. *owca z rogami w tył pochylonemi*. 2. a. [**Saniata**] *owca z rogami zakrzywionemi w łuk*. <Od Sanie?>

[**Saniata**, ej, lm. ej] p. **Saniarka**. <Od Sanie>

× **Sanica**, y, lm. e l. p. **Sanna**: S., sanna droga. Włod. Jest teraz S. a. sanna droga. Troc. [Dobra S., końska śmierć. 2. w lm. Sanice, [**Sanice**, Smyk] *plozy u sań*: Kupić parę sanie. Troc. 3. [S.] *łyżwa*. <Od Sanie>

Sanidyn, u, lm. y min. *jeden z kryształów ortoklazu, powstałych w zawieszeniu, zwykle szarawych lub żółtawych, występujących w skałach trachitowych i fonolitach*. <Od Gr. sanís = tablica>

Sanie, sani, a. sań blp., × **Sań** 1. *wóz, pojazd na płozach do jeżdżenia po śniegu*: S. za saniami, dziek, dziek, dziek, dziek! Jeehaliśmy na saniach. Troc. Jak S. ś. skrzywi. Pot. Sanie bose = *sanie nie podkute*. [Sanie borowe] = *sanie nie kute, bez dyszla*. [S. kopaniki] p. **Kopanik**. [Niepodobna jechać ani saniom, ani kołyma]. Lecim saniami. Malez. 2. *podkłady łyżwowate, plozy podkładane pod ciężary, aby je można było łatwiej przeprowadzić z miejsca na miejsce*: Sanie do przeprowadzenia ciężarów. Jak. J. S. służą do przeprowadzenia armat przez ciasne drogi. Jak. J. Te towary zawlec trzeba na saniach. Troc. 3. [S.] *sieć na ryby kształtu sań*. 4. *powr. przyrząd drewniany, obciążony kamieniami, umocowany do końca grubej liny w czasie jej robienia i sunący ś. za nią w miarę jej kurczenia ś*. 5. *wiośl. burtnica ruchoma, przesuwana, w łodziach wycieczkowych*. Zdr. Sanki, **Saneczki**. <SAN>

Sanitarjusz, a, lm. e *posługacz szpitalny, zwłaszcza w wojsku, pielęgnarz*. <Nł. sanitarius>

Sanitarnie przys. od **Sanitarny**.

Sanitarno - p. **Sanitarny**.

Sanitarność, i, blm., rz. od **Sanitarny**, *zdrowotność*: S. miasta.

Sanitarny *tyczący ś. zdrowia, zdrowotny, zapobiegający chorobom*: Polieja sanitarna (= *lekarzka*). Oddziały sanitarne w wojsku (= *do przewożenia rannych, przy ambulansach i lazaretach*). Stacje sanitarne = *stacje z lekarzem i felczerem w pogotowiu*. Korpus S. w wojsku = *ogół lekarzy i ich pomocników, zostający pod władzą lekarza naczelnego*, Kordon S. *czujność władz sanitarno-policyjnych* rośnie i nabiera sprężystości. Zalecono utworzyć komitety sanitarno-wykonawcze. <Nł. sanitarius>

Sanitarzysta, y, lm. ści *wykonawca poleceń urzędu sanitarnego*: Izraelci uciekają ś. do wszelkich forteli, ażeby przed sanitaryzami ukryć chorych cholerycznych. <Od Nł. sanitarius>

Sank, u, lm. i bot. p. **Sasanka**.

× **Sanka**, i, lm. i p. **Sanki**. **Garez**. S. - *cyganika*. Prz. (= *niepewna, zawodna*). 2. bot., p. **Sasanka**. Troc. <SAN>

Sankada, y, lm. y *przejażdżka sankami dla zabawy, szlichtada, kulig*. Sł. wil. <Od Sanki>

Sankarz, a, lm. e I. ten, co robi sanki, sanie. Sł. wil. 2. właściciel sanek a. powożący sankami, wynajmujący s. na kursy do przewożenia publiczności w mieście. <Od Sanki>

Sankoja, i, lm. e zatwierdzenie przez władzę najwyższą tego, co zostało uchwalone, potwierdzenie, konfirmacja zamieniająca uchwałę w prawo: Projekt zyskał sankoję monarszą. S pragmatyczna p. Pragmatyczny. <Łć. sanctio>

Sankojnować, uje, ował co = udzielić czemu sankę, potwierdzić co, nadać czemu moc prawną. <Od Sankęja>

Sankcjonowanie, a, blm., czynność cz. **Sankcjonować**.

Sanki, sanek, blp., × **Sanka** I. p. **Sanie fiaker na płozach**: Kłoby komu ogankę powstał w największe mrozy a. o św. Janie S., mianoby go za niemądrego. Górn. Na sankach jechać. Troc. Jeździć sankami. Jazda sankami = szlichtada. Przen.: Myśliwy strzaska mu zad, zwierz na przednich łapkach poczołga s. za krzak i tak na sankach pojedzie ku sąsiadowi. 2. [S.] = a) obojczyk gęsi, kaczkci. b) dolna szczelka żrebęcia. 3. mech.: S. wodzika a. łyżwy krzyżuleca a. ślizgacz krzyżaka = saneczki równoleżne do cylindra parowego, kierujące trzosem tłoka. 4. wet. zagłębienie między odnogami szczęki dolnej; rów podszczękowy pomiędzy ramionami żuchwy u konia. 5. zool. widelkowaty obojczyk zrosły ptaków, ostróżka (fureca, fureula). <Od SAN>

Sankiulota, y, lm. ci nazwa szylderca nadawana partji ludowej oraz zagorzałym republikańcom za czasów pierwszej rewolucji francuskiej. <Fr. sans culotte>

Sankiulotka, i, lm. i, blm., rz. od **Sankiulota**. [Sankłoty, ów, blp.] spodnie.

Sankotchawicowy p. **Sankotchawiczny**. <Sanka + Tchawicowy>

Sankotchawiczny, Sankotchawicowy anat. (u ptaków): Mięsień S. (musculus depressor arteriae asperae superficialis maior). <Sanka + Tchawiczny>

[**Sankować, uje, ował** a. S. s.] I. jeździć sankami, używać sanny. 2. myśl., przen. (o psach) trzeć tyłkiem przy ciężkim wypróżnianiu s. <Od Sanki>

[**Sankowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sankować**. [**Sankowanie się**, a s., blm.] czynność cz. **Sankować s.**

Sankowy I. przym. od **Sanki**. L. 2. Hamulec S. = hamulec, który podkłada się pod kola powozowe celem wstrzymania ich obrotu. Łab.

Sanktuarjum w lp. nicod., lm. a, ów miejsce w oltarzu, gdzie s. przechowuje Najświętszy Sakrament; cyborjum, przybytek święty. Przen.: S. wszystkich nadziei (= świątynia, święte świętych, przybytek). Artysta nie lubił do S. swej pracy i natchnienia wpuszczać obcych ludzi. Gaw. <Łć. sanctuarium>

Sanktyfikacja, i, lm. e uświęcenie, ogłoszenie świętym, zaliczenie w poczet świętych. <Łć. sanctificatio>

Sanna, y, blm., [**Sanica**] droga usłana śniegiem do jeżdżenia saniami: Śnieg spadł, będzie dobra S. Tej zimy nie mieliśmy sanny. Kopna S. Śnieg pada, ściele s. S. <= Sanna (droga), p. Sanny>

[**Sannica**, y, blm.] p. **Sanica**. <Od Sanny>

× **Sanny** przym. od **Sanie**: Sanna droga. Troc. Było wozów sannyh z leguminą i towarami około czterdziestu. Pas. <SAN>

Sanoka, i, lm. i, **Drzewo Arystotelesa** bot. (aristotelica) roś. z rodziny lipowatych.

Sanskryt, u, blm. dawny język Hindusów, w którym są pisane ich księgi religijne, ustawodawcze i poetyczne, dziś język religijny braminów. <Skr. saskrta>

Sanskrytolog, a, lm. owie a. odzy lingwista zajmujący s. sanskrytem. BdC. Te odpisy znane w Europie. dzięki całemu szeregowi sanskrytologów. Mic. <Sanskryt + Gr. -lógos>

Sanskrytologja, i, blm. dział językoznawstwa poświęcony sanskrytowi. BdC. <Sanskryt + Gr. -logia>

Santa, y, lm. y bot.: † Kamienna S. p. **Sadzieo**. **Santal**, u, blm. ciało bezbarwne znajdujące s. w drzewie sandalowym: Wół santalu. Zap. <Gr. santalon, p. Sandal>

Santalina, y, blm. barwnik żywicznej natury znajdujący s. w drzewie sandalowym, używany także i do politery. <Od Santal>

Santal, u, lm. y p. **Sandal**. <Łć. santalum> **Santalowy** I. przym. od **Santal**, sandalowy. 2. bot.: Drzewo sandalowe, p. **Sandal**.

Santok, a, lm. i rzadca miasta a. prowincji w Chinach. Sł. wil.

Santon, a, lm. owie pewien mniach mahometan-ski. Sł. wil. <Fr. santon>

Santonina, y, blm., chem. związek trujący, z własnościami laktionów, ze składem C₁₅H₁₈O₂, zawarty w nasionach gatunków rodzaju *Artemisia*. <Od Łć. nazwy giec. Santonicus>

Santoryn, u, blm. naturalny cement ze skał wulkanicznego pochodzenia.

† **Santoska**, i, lm. i dawna nazwa fuzji myśliwskiej: Szturhały i w zwierza te gwintówki, muszkiety, madrytki, eskwibelki, santoski. Sp.

† **Santuz**, u, lm. y p. **Zamtuz**. <Nm. Schandhaus>

Sañ, i, blm., zb. *sanie, sanki*: Młodziez, dzień kończąc wesoło spędzony, tysiączną sanią szlifuje ulice. Mick.

[**Szańta**, y, lm. y] p. **Szanta**.

Sap, u, lm. y I. † S., [S.] *sapanie, oddech*: Chłopi postawali niby słupy, bo z nich ani sapanie było słychać. Gdy zmieszasz ogień z wodą, będzie S.; gdy przyłożysz ogień do prochu ruszniczego, będzie trzask. Żarn. Jak s. organy roztrząsą, to też już będzie więcej sapy a kołatu, niż cudnego piskania. Rej. 2. † Sapy = *gniewy, dasy, fochy*: Skorom to mówił, aż ten w sapy. Pot. Nie wiedzieć, skąd s. wzięły te dasy i sapy. Pot. Sapy to daremne. Troc. 3. a. [Sapa], Sapy, **Sapisko**, **Sapowisko** grunt błotnisty, mokradła: Atolim przecię zwyciężył te sapy, a już za lasem postawiłem nogi. Jabł. Na łąkach, sapać, łąkach nie sieją, bo są ziemię ciężkie. Haur. 4. [S.] p. **Sapka**. Kof chory na sapy. 5. woj.: Syap = przykopy, które za pomocą kosów pod najmocniejszym ogniem formować można. Gemb. <SAP>

Sapa, y, lm. y I. [S., Sapieja] *sapka, katar nosa*. 2. [S.] p. **Sap**. 3. [S.] *bloto wielkie, niezbyt gęste*. 4. *potrawa z maki*. 5. [S.] *graca, mityka*. 6. [S.] p. **Sapatyna**: Sapę komu wygolili = dał mu w skórę. 7. a. **Klepiec** zool. (abramis sapa) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzochoptowa, karpiowata. Zdr. **Sapka**. <SAP> 5. romańskie sappa, Fr. sapa; 7. Gr. *sapa>

[Sapacz, a, lm. e, Sapaj, Sapajka] nos (w zagłose). <Od Sapać>

Sapać, X pa a. pie, pał I. p. Sapać. 2. [S.] = a) okopywać sapa, ogarniać, np. kartofle. b) grzeznąć, chlupotać: W błotnej grudzie stopa sapa. Sf. <SAP; 2. a) od Sapa 5>

[Sapaj, a, lm. e] p. Sapacz. <Od Sapać>

[Sapajka, i, lm. i] p. Sapacz. <Od Sapać>

[Sapałnik, a, lm. cy] robotnik okopujący buraki. <Od Sapać>

Sapała, y, lm. y, [Sapiec] posp. człowiek zwykle zasapany, mocno sapiący. <Od Sapać>

Sapanie, a, bfm. I. a. [Sapota] czynność cz. Sapać. 2. gór.: S. milerza = zjawisko, gdy w czasie wygrzewania i dalszego tlenia wywiązują ś. gazy mocno syczące i buchające, które grożą rozsądzeniem milerza. Łab.

[Sapatnia, i, lm. e] p. Sapatyna.

[Sapatyna, y, lm. y, Sapatnia, Sapa] tylek, zadek, sepet, sempiterna. <p. Sepet, †SAP?>

Sapio, a, lm. e myśl, żart. dzik: Znaczył ś. wyraźnie wytlók potężnego sapcia. Sp. <Od Sapać>

Saper, a, lm. rzy I. a. †Hawerz żołnierz z oddziału będącego pod dowództwem inżynierów wojskowych i zajmującego ś. sypianem szaniców, zakładaniem min, kopaniem rowów i t. p.: Nasi saperzy nosili długie brody. Zarosły jak S. Prz. Broda jak u sapersa. Prz. 2. [S., Caper] robotnik drogowy. <Fr. sapeur>

Saperda, y, lm. y I. X S. mędrak, mądrala: Nie z Pisma św. twoja takowa odpowiedź, miły saperdo, ale z twojej to głowy, jak z pustej stodoły, wyleciała. Pim. Znajdzie ś. choć jeden S., wszystkim innym przeciwny. L. 2. [Saperdy robić] = stroić koperczaki, palić cholewki, zalecać ś. <Łé. saperda, z podejgnięciem pod sapersę?>

[Saperment, u, lm. y] w. do licha! do kata! do diabła! S.! wacpan masz interesa? jakieżto? kieszonkowe, spódniczkowe, czy?... Krasz. Hejże, dzweczę, sapermencie, nie chodź na ogróki. <Nm. sapperment, z Łé. sacramentum>

Saperski przym, od Saper. Po sapersku przys. jak saper.

[Sapertas, a, lm. y] I. zupa postna z włoszczyzny, z kartofli, zupa kartoflana, kartoflanka. 2. sos do kartofli z włoszczyzny i pieprzu przyrządzony. 3. a. [Sopertas] sos a. zupa rzadka, gdy jej jest dużo. <p. Sapor>

Sapiasty I. mający sapkę, zakatarzony. Troc. 2. a. Sapisty, Sapowaty pełen sapów, błotnisty, bagnisty: Grunt S. <Od Sap>

[Sapiec, pea, lm. pecy] p. Sapała: Gościnny wielgi S., jak sie nazre, ućknie za piec. <Od Sapać>

Sapieć, i, al p. Sapać. <SAP>

[Sapieja, i, lm. e] p. Sapa. <Od Sapieć>

Sapienie, a, bfm., czynność cz. Sapieć: Uciekają ludzie, gdzieby usłyszeli smokowe a. węzowe S. L.

Sapieżanka, i, lm. i bot. nazwa odmiany drzewa: grusza zwyczajna (pirus communis) i jego owoców. <Od Sapieha>

Sapisko, a, lm. a p. Sap; bagno, błoto grzązkie: Sapiska, przez które woda chodzi na wiosnę ze śniegów i deszczów, mogą być obrócone na stawki. Stroj. Dla wołów dobra pasza na bagnistych miejscach, tudzież na sapiskach, które często króć, gdy deszcze panują, wody zalewają. Haur. Gdzie susza czy S. Przyb. [S., taká ziemia czerwoná i taká woda czerwoná wychodzi]. <Od Sap>

Sapisty p. Sapiasty. Kal. <Od Sap>

X Sapjencja, i, bfm. rozum, mądrość: Stryj, jedyny reprezentant sapjencji w rodzie. Rol. <Łé. sapientia>

Sapjent, a, lm. ci a. towie, †Sapjenty pedel, bedel: S. akademicki. Sapjentowie, studzy rektorowscy, noszą przed rektorem insygnja albo scepra srebrne, pozłociste. Falib. Zwyki zawsze ser zrana jadać, ponieważ mu bedellus, czyli S. akademicki, powiadał, że ser rozumu dodaje. L. <Łé. sapiens, 2 pp. -ntis>

†Sapjenty, ego, lm. owie p. Sapjent: S., bedel = bidellus, gymnasii custos. Tsch. <p. Sapjent>

Sapka, i, lm. i, [Sapa, Sapieja] lek. katar, niezyt w nosie (coryza s. rhinitis). S. sucha = zapalenie niezytowe błony śluzowej nosa, bez wydzielenia ś. śluzu. Niezyt albo S. Sien. Ryma, S., niezyt i innemi imiony zowiemy wilgoć zbytnią, która z głowy płynie, niegdy jeno w nozdrze, niegdy w czeluści, niegdy w płuca i insze członki Sien. Lekarstwa przeciw katarusowi, to jest niezytowi a. sapee. Spiez. Sapkę i zaległość w głowie, co inni rymą zowią, Syr. Leczenie sapki, to jest zatkania nozdrzy. Sien. Przen.: Jakiz tam też rząd w domu, gdy z onego swaru pan bez sapki, a pani nigdy bez kataru. Pot. Niejednemu w kościele przydaje ś. S. z kazania. Pot. Nagrodzimyć to, cośmy zmordowani nabyli, często szukając cię, sapki. Mor. A. <Od Sapa>

Sapliwie przys. od Sapliwy: Te słowa ponure zaciążyły ludziom poprostu na piersiach: oddychano S. w milezeniu. Brt.

Sapliwy usposobiony do sapania, sapiący; syczący, słwierczący: Z krwią sapliwe piany puszca spolem, stridentem spumam. Żebr. Ogień S. Koch. J. <Od Sapać>

Sapać, nie, nał, nied. Sapać, Sapieć, [Sapotać] I. głośno i ciężko odetchnąć przez nos; prychnąć, parsknąć: Westchnieniem jej pierś napelniona gwałtownie sapa. L. Zerwawszy ś. z ziemi, zapalony krwawym na całej twarzy rumieńcem, odetchnął i sapał. Oss. Ledwie sapał, tak spał smaczno. Troc. Koń sapa. Troc. Wól, gdy ś. zapali, będzie chrapał, sapał, rogami trząsał. Wer. S. z gniewu = fulknąć, sarbnąć, dąsać ś.: Gniewa ś. i na swą niefortunę sapa. Pot. On sapa przeciwko swym wszystkim przeciwnikom. B. B. Sapał od gniewu. Troc = (zajal). Saul, sapając groźbami i mordy na apostoły, prosił, aby mu były dane listy do Damaszku. Żarn. 2. zasyczeć, ksyknąć, zaskwierczeć, zapiszczeć: Żelazo rozpalone w wodzie sapie. Dudz. Krew jego, jak gdy ognista w wodzie ś. poiera szyna, sapa, stridet. Żebr. Płomień ku górze ś. ciągnie, kiedy do niego dobrych drow przykładają, ale jeźliże mu mokrych a sapiących przyłożą, tedy ś. wlece po ziemi z dymem pospołu. Rej. Pochodnia, która mu w ręku gorzeć miała, żalonym tylko dymem kurząc ś., sapała. Otw. Pochodnia, z którą był w ręku, sapała płacziwym dymem. Żebr. 3. zł. buchnąć, wybuchnąć: Sapanęło z pieca. <SAP>

Sapnięcie a, bfm., czynność cz. Sapać.

X Saponifikacja, i, bfm, wytwarzanie mydła, zmydlanie. <Nł. saponificatio>

Saponina, y, bfm., chem. glikozyd, znajdujący ś. w bardzo wielu roślinach, szczególnie z rodziny goździkowatych, ze składem $C_{32}H_{52}O_{17}$. <Od nazwy Saponarja>

Saponit, u, lm. y min. mineral z gromady sylikoidów, z grupy serpentynu. <Od Łé. sapo>

× Sapor, u, lm. y l. a. [Sapor, Sompór, Sopor, Sopór] sos, podlewa, przyprawa, smak do czego przyrządzony: Zuwki nie darmo dziś przezwali sapor, bo sapią. Rej. Owe rozmaite przysmaki, co je sapor, zowią, a prawie sapor, bo chłop po nich sapi, ożarszy ś. Rej. Konew piwa lepsza, niż wszystkie sapor, bo sapią. Lekar. 2. smak, smakowitość: Wino węgierskie odznaczające ś. saporem, odorem i kolorem. Wóje. 3. w lm. Sapor = zamróz wychodzący z ziemi na wiosnę Śl. wil. Zdr. × Saporek. <Łé. sapor; 3. ?>

× Saporek, rku, lm. rki p. Sapor: Szalszom i inszym przysmakom abo saporkom dobrze to ziele przydawać. Urzęd.

[Sapota, y, blm.] p. Sapanie: Godzina sapor, godzina roboty (o robotniku leniwym). <Od Sapać>

[Sapotać, ce, ta] p. Sapanąć. <SAP>

[Sapotanie, a, blm.] czynność cz. Sapotać.

Sapowato przys. od Sapowaty: S. na mnie spojrzal. Troc.

Sapowaty l. a. Sapiasty, Sapisty pełen sapor, błotnisty, bagnisty, mokry: Pomościana potrzebna na miejscach sapowatych, układając wpoprzek drogi drzewa. Os. J. Rola kwaśna i sapowata. Troc. 2. Twarz sapowata = nachmurzona, chmurna, opryskliwa, kwaśna, gniewna, nadąsana. Troc. Twarz sapowata, gniewliwa, opryskliwa. L. <Od Sap>

[Sapowisko, a, lm. a] p. Sap.

[Sapramąda] przekleństwo. <Zam. Saperment>

[Sapramencki] p. Sakramencki. <Zam. Sakramencki>

[Sapramentnik, a, lm. ij] p. Saframentnik. <Nm. Sappermenter>

Saprophyty, ów, blp. grzyby i wogóle te rośliny, które czerpią pożywienie z rozkładających ś. ciał organicznych. <Gr. saporós + phytón>

Saprophytycznie przys. od Saprophytyczny: Mikroby cholery mogą żyć S. Jent.

Saprophytyczny przym. od Saprophyty, będący w stanie saprofitów: Saprophytyczne grzybki zgniliznowe, to jest nieszkodliwe, zwyczajne.

Saprophytyzm, u, blm. stan saprophytyczny czego.

[Sar, a, lm. y] l. p. Sarn. 2. p. Szar.

× Sarabajta, y, lm. owie mnich włóczęga: Dla tego ś. i to, jak sarabajcie, nie podobalo. Pim.

† Sarabanda, y, lm. y, Szarabanda l. starożytny taniec hiszpański, w takcie trzymiarowym, z kastanjetami, i muzyka do niego: Gdy swą słońce jasność gasi, sarabandę chce grać Basi. Koeh. W. Nie kuranty, ni wdzięczne sarabandy wygraie muzyka, żal swój ciężki wydajac. Wysz. Księżniczka tańcowała sarabandę hiszpańską. Niem. Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabant L. Przen.: Zagrać komu sarabandę = wziąć go w obroty, sprawić mu łaźnię, potaćcować z nim. 2. (w ujeżdżalni) miarowy krok konia. <Hp. zarabanda, z Arab. - Prs. serbend>

Saracen, a, lm. i nazwa jednego ze szczepów arabskich, nautawana w wiekach średnich Arabom a później rozszerzona na wszystkich mahometan, przeciw którym przedsiębrano wyprawę krzyżowc. <Gr. sarakenós>

Saracenska, i, lm. i, forma ż. od Saraceni.

Saraceństwo przym. od Saraceni.

Saraceniści, a, blm. zb. saraceni: Marzył o walkach z potworami, mianowicie z najokropniejszym z potworów, saraceniństwem. Szaj. <Od Saraceni>

Saradela, i, lm. e, Seradela, [Saladera, Salatera] rodzaj trawy (ornithopus sativus).

Saraf, a, lm. owie bankier w Turcji: Każdy wielkorządca, każdy dostojnik, jak równie ś. każdy. Jęz. <Arab.>

Sarafan, u, lm. y, × Szarafan, × Serafan l. sukmana chłopów rosyjskich. 2. szeroka sukna zwierzchnia wiesniaczek rosyjskich, otwarta z przodu. 3. szlafrok męski a. damski, otwarty z przodu: S. tegoroczny czarny, kunami podszyty. Ossol. Szarafany—dotąd używane powiewne, dostatnie, z rozpuszczonemi częstokroć połami szlafroki osób poważnych. Czart. A. Zdaje mi ś., że w tym samym codzień chodzić musiałaś sarafanie. L. Zdr. Sarafanik. <Ros. sarafán, z Gr. sárapis, z Prs. serapaj>

Sarafanik, a, lm. i p. Sarafan.

[Sarafin, a, lm. y] p. Serafin.

× Sarah, a, lm. y peniuar, szlafrok: Stanio w żonie swej, woniejącej muguetem, owiniętej w różowy lub czarny ś., obszyty koronką, odnadywał swe dawne znajome. Zap. <Fr.>

Saraj, u, lm. e p. Seraj, Troc.

[Saramuszki]: Ś., dróżki, gruszki = puste gadanie. <Zam. Faramuszki>

[Saraniec, nca, lm. nce] p. Szaraniec. <p. Szaraniec>

[Sarapata, y, lm. y] tarapata, kłopot, bieda, skweres.

[Sarapatny] l. brzydki (niek. garbaty). 2. chorowity.

[Saratać, a, al] szarpać. <Por. Charatać>

[Saratanie, a, blm.] czynność cz. Saratać.

† Sarawary, ów, blp. p. Szarawary: Ociece nierad ś. wyda na ubiory, sprawiwszy mu S. a karwatkę. Glicz. <Gr. sarábara, z Prs.>

† Sarbat, a, al p. Sorbat: Pijąć, cedzą abo sarbają, aby czego szkodliwego nie wypili. Sekl. <SARB/SORB>

† Sarbanie, a, blm., czynność cz. Sarbat.

Sarbat ? szalupa: Zabrał Chodkiewicz pod Parnawą Szwedom dwa okręty z niemałą liczbą sarbatów, a potem spalił dwa okręty z wielką sarbatów. Nar.

Sarcina, y, lm. y drobna bakterja kulista, której osobniki łączą ś. po cztery, tworząc rodzaj gwiazdki. <Nł. sarcina>

× Sarcina, y, lm. y: Sarcin, to jest mułów nakrytych dekami, pod piórnami nie prowadzono, bo tu skarbnym wozów nie używają. Goł.

× Sarczuk, a, lm. i ? : Siodlarzowi za S. bez sajanu groszy 24. Goł. <Nm. Sarschtuch>?

Sard, u, lm. y min. chalcedon brunatny. <Od Łé. sarda, z Gr. sardó>

[Sardak, a, lm. ij] p. Serdak.

Sardanapal, a, lm. e przen. człowiek zatopiony w zbytkach i rozkoszach; rozkosznik, niewieściuch. <Od imienia Sardanapal>

Sardanapalowski przym. od Sardanapal: S. przepych ten onieśmielał go i przerażał. Krasz.

Sardar, a, lm. owie, Serdar ksiądz, gubernator lub general w Persji. <Prs. sar(i)dar>

Sardela, i, lm. e zool. (ongraulis enerasicholus) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopletwa, śledziowata: Ś., mała rybka morska podobna do śledzia; w wielkiej liczbie łowią ś. około Sardynji, skąd ś. też sardelami zowią. Kluk. Sardele przyrządzają ś., jak sardynki, w oliwie lub solone. <Gr. sardélla>

Sardelek, lka, lm. iki p. Serdelek.

Sardelowy przym. od Sardela: Masło sardelowe.

Sardonicznie przys. od **Sardoniczny**.

Sardoniczny *naigrawający ś., kostyczny, szyderczy, uszczypliwý, ironiczny, drwiący*: Przerwała mu z sardonicznym uśmiechem. Krasz. <Łć. sardonius risus. z Gr. sardánios gélös>

Sardonik, a, lm. i, Sardoniks, Sardyk min. odmiana chalcedonu zabarwiona żółtawo lub brunatnawo, używana na kamee. <Gr. sardónyx>

Sardoniks, u, lm. y min. p. **Sardonik**. <p. Sardonik>

Sardyk, u, lm. i p. **Sardonik**. Przen.: Chrystus jest sardykiem, który utrapionym i frasobliwym wesołe przynosi. Odim.

Sardyka, i, lm. i zool. (clupea pilehardus) ryba członkopromienna, obwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, ślędziniowata: Pudełko sardynek. <Gr. sardínē>

[**Sarek, rka, lm. rki**] p. **Sarn**: A dyć ten S. taki kozieł, jucha, jak koń! Las. <Od Sar>

[**Sáren, rna, lm. rny**] p. **Sarn**.

Sarenka, i, lm. i p. **Sarna**: Paniułka hoża jak S.

[**Sareń, rnia, lm. rnie**] p. **Sarn**.

Sarfar, u, blm. według Turków, wiatr chłodny i mroźny, zapowiadający śmierć. Sł. wil.

[**Sarga, i, lm. i**] I. pog. dziewczka. 2. = a) p. **Szargula**. b) wódczga. <p. Szarga>

[**Sargula, i, lm. e**] p. **Szargula**.

[**Sargut, a, lm. y**] kawałek sukna starego; stary surdut, a także słowo obelżywe na ludzi stanu nie wieśniaczego.

† **Sark, u, lm. i** sarkanie, sarknięcie: Któż ty jesteś?, potwora na to bez odwołki odpowiada, wydając z piersi S. głęboki. Przyb. Skończyło ś. na wymówkach, na sarkach i na przeprosinaach. Rozm. um. Pol. <SARK>

1. [**Sarka, i, lm. i**] p. **Sarna**.

2. [**Sárka, i, lm. i**] p. **Sroka**.

Sarkacz, a, lm. e f. mech. wsysacz w pompach kopalnianych. 2. tkac. przyrząd do nawijania cew. <Od Sarkać>

Sarkać, a, at p. **Sarknąć**.

Sarkanie, a, blm., czynność cz. **Sarkać**.

× **Sarkasm, u, lm. y** p. **Sarkazm**: S., konecept subtelny. Troc. <Fr. sarcasme>

Sarkastycznie przys. od **Sarkastyczny**.

Sarkastyczność, i, blm., rz. od **Sarkastyczny**.

Sarkastyczny *szyderski, ironiczny, dokuczliwie złośliwy, kostyczny, zjadliwy, drwiący*: Dowiep S. Uwaga sarkastyczna. Z sarkastyczno-wesołym uśmiechem wodziła Zenia pana Michała po wieczorach i balach. Orzesz. <Fr. sarcastique>

Sarkazm, u, lm. y, × **Sarkasm** wyrażenie sarkastyczne, przycinek, szyderstwo, przygryzek, żart dotkliwy, ironia, przekąs: W ustach zaciętych był wyraz energii i sarkazmu. Krasz. <Gr. sarkasmós>

Sarkinit, u, lm. y min. minerał z gromady sale-trowców, z rzędu arsenianów, poliarsenit, HOMn₃ AsO₄.

Sarknąć, nie, nął, × **Szarknąć**, nied. **Sarkać**, × **Szarkać** I. *chrapiłwie nosem lub gębą wciągnąć; sorbać, chlępnąć, chleptać; wciągnąć nosem śluz, po-ciągnąć nosem, zasarknąć*: Wódka ta, nosem ją sarkając, zaciętość głowy rozgrzewa. Syr. **Sarkać** nosem. Kn. Ustawicznie sarka. Troc. S. z bólu (= syknąć drgnąć). Kto nie sarknie, kiedy zaboli? Troc. Jak to nie sarkać, kiedy kogo boli! Krasz. 2. **Sarkać** na kogo, na co = narzekać, szemrać, wyrzekać, żalić ś., uzalać ś., utyskiwać, skurzyć ś.: Sarkali na to niebożęta

mieszkańce. Pas. Bardzo piękne mają głosy, jednak im nie zazdroszą, ni sarkam na losy. Gasz. Ty słusznie sarkasz, że polska kraina zamiera senna bezezynnością wroga. Uj. Wszyscy na niego sarkają. Ciężko na to nie S.: zdradca mym był synem. L. Na nieszczęście z woli Opatrzności nie należy sarkać. L. 3. gór.: Pompa sarka = *ciągnie sapłwie, pije sarkając, gdy mało wody w czerpaku szybu i gdy z wodą wchodzi i powietrze*. Łab. <SARK>

† **Sarknie** przys. od **Sarkny**.

Sarknięcie, a, blm., czynność cz. **Sarknąć**.

† **Sarkny sarkający, utyskiwy, narzekający, szemrzący**: Rzeczy z tkaniem sarknemi, pełna bolesnych uczuć. Przyb. <Od Sark>

Sarkoda, y, lm. y fizj. zaródk, plazma, protoplazma. Nus. Doszedł do poznania tożsamości sarkody i protoplazmy. S. krzepnie w niższej temperaturze, nie przechodzącej 60°. <Gr. sarkódēs>

Sarkofag, u, lm. i *grobowiec w kształcie trumny*: Wokoło pędzlem i dłotem strojne sarkofagi. Mick. <Gr. sarkophágos>

Sarkofagowy przym. od **Sarkofag**: Większa część obrazów i płaskorzeźb sarkofagowych przypadła na zawsze.

Sarkokola, i, blm. *gatunek gumy wypływającej z krzewu afrykańskiego: penaca sarcocolla*; p. **Łysy** (sok). <Gr. sarkokólla>

Sarkolit, u, lm. y min. minerał z gromady sylikoidów, z grupy wernerytu, (CaNa₂ Al₂ Si₂ O₁₂). <Fr. sarcolite, od Gr. sárks + lithos>

! **Sarkomat, u, lm. y** patol. nowotwór złośliwy, mięsak. <Gr. sárkoma, 2 pp. -tos>

Sarkopsyd, u, lm. y min. minerał z gromady sale-trowców, z rzędu fosforanów.

Sarkozyna, y, blm., chem. kwas metyloamidooctowy, CH₃ [NH (CH₃)] CO₂ H. <Gr. sárks, 2 pp. sarkós>

Sarkwa, y, lm. y bot. (artedia) roś. z rodziny baldaszkowych.

Sarmacki przym od **Sarmata**. Krew sarmacko-rycerska zapomniła tych czasów. Mańk. <Od Sarmata>

Sarman, a, lm. i kapłan a. filozof indyjski. Sł. wil.

[**Sarmanina, y, blm.**] *mierzwa ze słomy*.

× **Sarmat, a, lm. ci** p. **Sarmata**. Troc.

Sarmata, y, lm. ci, × **Sarmat** *Polak starej daty*: Jeszcze, chwala Bogu, nie schodzi Sarmatom na mężach dobrych, na rozumiech bystrych i dostatkach wojennych. Star. Ach, cóż to za S.! Jużem też dawno nie widział takiego antyka. L. Sarmaty, jak dopadną, to potną, pokrają. L. <Od imienia starożytnego Sarmata>

Sarmatka, i, lm. i forma ż. od **Sarmat**.

Sarmatyzm, u, blm. *ogół cech właściwych Sarmacie (obyczaj staroświecki, szorstkość, staroszlachecka rubasność z jej prostotą, szczerością i krewkością)*: Cały dom nosił cechy nawskroś polską, konserwatywną, może nawet miał odcień tej za-cofanej szlacheckiej rubasności, którą w Warszawie zwano później sarmatyzmem. Górs. K. M. Sarmatyzmem zwano szlachecka prostotę i szczerość. Stasz. Zaczyna gust brać górę, niemasz jednak dosyć zachęcenia do tego; jeszcze i tu S. przebija ś. L. Powraca ś. znowu zwietrzały S. L. To pachnie sarmatyzmem. L. Obyczaje nasze mocno jeszcze zadawnionym oddają sarmatyzmem. L. <Od Sarmata>

[**Sarn, a, lm. y, Saren, Sareń, Sarniec, Sar, Sarek**] *samiec sarni, rogala, kozieł*. Troc. <SARN>

Sarna, y, lm. y, [Sarka] l. zool. (capreolus vulgaris) *zwierzę raciczone pełnorogie*: S. samiec = *koziel*. Samica S. = *koza*. Rogi sarny = *porostki*. S. z miękkimi odrastającymi rogami = *gomuła*. Nogi sarny = *cewki*. Biała plama na pośladkach sarny = *serweta*, *chustka*, *zwierciadło*, *lustro*. Tłusta S. = *S. łojna*. Czas zaspakajania popędu płciowego sarny = *ruja*, *bieganie ś.* S. biega ś., koci ś. Część lasu zamieszkiwana przez pewne osobniki sarny = *ostoja*. Miejsce odpoczynku sarny = *koczowisko*. Gniazdo do spania przygotowane przez sarnę = *leżysko*. S. piszczy. Włóczy ś. za nim państwo, by za sarną ogon. Prz. Sarny, leśne kózki. Trzye. Nie wybiegały ś. przed ich zapaleczywością prośne maciory, cielnianie, kotne sarny. L. Jeleń i S. piszcza. Mor. Lekliwe sarny. Mor. Ot, dwie kobietki, jak sarny młode! L. Dosty sarnie ogona po rzyć. Prz. Wysilił ś. w rozum, by S. w ogon. Prz. 2. p. **Sarnina**. 3. *skóra z sarny*. 4. [Sarny ziele] = *ros. żarnowiec miotłowy* (sarthamnus scoparius). Zdr.

× **Sarnka, Sarenka, Sarneczka**. <SARN>
Sarneczka, i, lm. i p. **Sarna**. <Od Sarnka>
Sarni l. przym. od **Sarna**: Comber, udziec S. Mięso sarnie = *sarnina*. Sarnia nóżka w dyscepyliny. 2. bot. Korzeń S. p. **Gorysz**. 3. wet.: Sarnia noga p. **Kozica**.

Sarniak, a, lm. i l. a. **Sarniuk** *młoda sarna*. 2. myśl. *śróć sarni*.

Sarniątko, a, lm. a p. **Sarnię**.
Sarnica, y, lm. e] *sarna - samica*.
Sarniczka, i, lm. i gór. p. **Stupina**.
[Sarniec, ńca, lm. ńce] myśl. p. **Sarn**, *koziel, cap.* <Od Sarn>

Sarnię, ęcia, lm. ęta, Sarniątko, × Sarnusie *młode sarnie*; myśl. *koślątko*. <Od Sarna>

Sarnięcy przym. od **Sarnię**.
Sarnina, y, bhm. *mięso sarny, pieczeń sarnia*: Przyniesiono właśnie sarninę, obudzony winem znalazł ś. apetyt ... wziął dobry zraz. Krasz. <Od Sarna>

[Sarnisia, i, lm. e] *łania*. <Od Sarna>
Sarniuk, a, lm. i p. **Sarniak**: Lepsza była szkapa stara, co sarniuka zwabić chciała. Fred. A. W marcu i kwietniu S. czemcha obrośnię swe różki o drzewo. Pol. <Od Sarn>

Sarnka, i, lm. i p. **Sarna**. Troc. S. godna strzału. Korz. <Od Sarna>

Sarnowaty *dąb, leśń. dąb murszejący, w którym po obrobieniu okazują ś. czerwone plamy, nakrapiane białe-żółtawymi centkami*. <Od Sarna>

[Sarnula, i, lm. e] *nazwa krowy*. <Od Sarna>

Saros, a, lm. y astr. *okres astronomiczny, obejmujący 6585 dni 7 godzin 42 minuty, czyli 18 lat i 10 lub 11 dni, stosownie do tego, czy w okresie tym rok przestępny powtarza ś. cztery, czy też pięć razy. Okres ten stał na znaczenie, że po upływie tego przeciągu czasu zaćmienia słońca i księżycy wracają w tymże porządku, co poprzednio*.

[Sarówka, i, lm. i] p. **Szarówka**.
Sarpinka, i, lm. i *tkanina lniana lub bawełniana wyrobiana przez włóścian rosyjskich nad Wolgą*. <Ros. sarpinka>

Sarsaparylla, i, bhm., **Sasaparylla** apt. *nazwa korzeni niektórych gatunków rośliny, kolcowoju, używanych jako środek pędzący mocz, pot i inne wydzieliny*.

Sartoryt, u, lm. y min. *minerał z grupy lamprytów, z rzędu siarczkosoli*.

Sarwafada, y, lm. y prow. p. **Serdelek**.

[Sas, a, lm. y] p. **Kartofel**. <Od imienia Sas = Nm. Sachse>

[Sasa] l. l. tutaj! 2. przyspiew: (Gońcy rozpuścili na mnie ogary: hajda, hajda, S.! 3. He! S.! he! S.! = *wołanie na woły*. <p. Sa>

Sasafras, u, lm. y, **Sasafrzan** bot. (sassafras) *ros. z rodziny wawrzynowatych*. Gatunek: S. lecarski (s. officinale). Włos. sassafrasso>

Sasafrasowy przym. od **Sasafras**: Drzewo sasafrasowe.

Sasafrzan, u, lm. y p. **Sasafras**.
[Sasajka, i, lm. i] *polewka z mąki i mleka*.

[Sasak, a, lm. i] p. **Kartofel**. <Od Sas>

Sasanek, nka, lm. nki p. **Sasanka**: Pszczółka przysiędzie na świeży S. Len. S. leśny. Kou. Zmarzłem jak S. Sienk.

Sasanka, i, lm. i, **Sasanek, × Sanka, Anemon, Anemona** bot. l. a. **Wietrznicza, Zawilec** bot. (anemone) *ros. z rodziny jaskrowatych*. Gatunki: S. gajowa a. Niestrętek (a. nemorosa). S. jaskrowata a. żółta (a. ranunculoides). S. leśna (a. silvestris). 2. a. **Czarna ziele** (pulsatilla) *ros. z tejże rodziny*. Gatunki: S. dzwonicowata a. zwyczajna, Sank, Sosenka, Czarne ziele, Maczki zajęcze (p. vulgaris). S. otwarta (p. patens), błędnie dzwonicowatą zwaną; ten tylko gatunek był zwie sasaneką. S. zwisła a. łąkowa (p. pratensis). <Hb. Šošan, Šušan = lilja?>

Sasankowy przym. od **Sasanka**: Kwiat S. Sien.

Sasankwa, y, lm. y bot. (camellia sasankwa) p. **Kamelja**.

Sasaparylla, i, lm. e bot. p. **Sarsaparylla**.
† Sasina, y, bhm. *trzcina porąbana dla użycia za nawóz*. Troc. Przyczyniają sobie niektórzy nawozu z sasiny albo z posieczonej trzciny na stawie. Haur. <Tur. saz?, por. Sasyna>

Saski: Kolej saska, p. **Kolej**. Koła wszystkie cztery równe, trzymając u dołu tak zwaną kolej saską, u góry dobiegały od punkladu z każdej strony po półtora łokcia. Wilk. × Kolor S. = *jasnozielony*: Używano także innych kolorów... saskiego pięknej, żywszej zieloności. Gor. Mur S.?: Z czwartej strony dziedziniec zamykał S. mur. Bał. † Wiara saska (Zebr.) = *luterska*. Min.: Cudowna ziemia saska = *minerał z gromady sylkoidów, z grupy gliny, teratolit*. <Od nazwy kraju>

[Sasnał, a, lm. e] = **Dunał**.

[Sasolniczka, i, lm. i] bot. *budowa nazwa na Śląsku rośliny firletki*.

[Sasorowac, uje, ował, Szaszorowac] *figlowac, zbytkowac*, <Od Szaszor>

[Sasorowanie, a, bhm.] *czynność cz. Sasorowac*.

[Sasory, ów, bhp.] *figle*. <p. Szaszor>

Sassolin, u, lm. y l. *knows horny wodny w kryształach*. Lab. 2. min. *minerał z gromady tlenków, z rzędu tlenków szklanych, BH₂ O₂*. <Fr. sassoline, od nazwy miejscowości Sasso w Toskanji>

[Sasyina, y, bhm., Szaszyna] *tatarak; rodzaj sitowia*. <SZASZ, p. Szaszyna>

† **Saszek, szka**, lm. szki p. **Szaszek**: Kiedy nie będzie na tobie ubioru świetnie drogiego, wijaj, bracie, z dworu, bo dziś szlachectwo, rozum w adamaszku chodzi, choć w saszu. Stryjk.

Saszetka, i, lm. i *torbka lub poduszeczka napszczona pachnidłem*. <Fr. sachette>

† **Saszor, a**, lm. y p. **Szaszor**. Km., Troc.

† **Szaszowowy** przym. od **Saszor**. Troc.

× **Saszułka, i**, lm. i *strączek, lupinka*: Bukiew ma ziarnka w saszułkach a. w strączku szarym. Urzęd. <Zam. Szaszuka>

[Sata, y, lm. y] *plótno do wyciskania sera*. S., czterograniasta chustka z omieszonego plótna, w którą ś. ser kładzie, a żętyca ocieka z niej do gielety. <= Szata >

Sataniczny *szatański, djabełski, złośliwy, dybiący na cudzą [szkodę, rad z każdej cudzej szkody: Kult S. = satanizm. W rysach twarzy było coś satanicznego. Był Książę Hubert, S. melancholik. Mic. <według Fr. satanique i t. d., od Satan >*

Satanizacja, i, blm. *nadawanie charakteru szatańskiego: Mamy tu znowu wypadek poniżenia, satanizacji dobrego pierwotnie bóstwa, dlatego, że je czcił naród wrogi. Mat. I. <Od Satan, wedle typu słów Łć. na izäre, z Gr. na -idzō >*

Satanizm, u, blm. I. *ogół właściwości szatana, djabła; nienawiść dla ludzi, zadowolenie z każdej cudzej szkody; sianie zepsucia i demoralizacji dla miłości zła. 2. kult szatana, cześć oddawana szatanowi przez niektóre sekty, oraz przez czarowników i czarownice. <Od Satan, wedle typu rzeczowników na -izm, Gr. -ismos >*

Satelita, y, lm. y astr. p. *Księżyce. Przen.: S. czyj = towarzyszący nieodstępny. <Łć. satelles >*

Satelitka, i, lm. i forma ż. od przen. **Satelita**.
† **Sateniszka**, i, lm. i *atlas używany w Polsce za Sobieskiego na żupany. <Od Satyna >*

Satentur, u, lm. y *materia jedwabna z pięknym połyskiem. <Fr. satin ture >*

[Sátra, y, lm. y] p. **Szater**.

Satrapa, y, lm. owie I. *dowódca wojska i wielkorażąca prowincji w Persji. 2. przen. despota, tyran, ciemiężca. <Gr. satrápēs, z S. Prs. rīšā-trapāvā >*

Satrapa przym. od **Satrapa**.

Satrapja, i, lm. e *provincja perska, rządzona przez satrapę. <Gr. satrapeia >*

Satrapstwo, a, lm. a *godność, urząd satrapy. <Od Satrapa >*

[**Satrzeć**, y, a] I. *patrzeć. 2. przypominać sobie <SZATR, por. Czes. šetřiti >*

[**Satrzeć**, a, blm.] *czynność cz. Satrzeć.*

[**Satu!**] *chodź tu! chodźcie tu! <Sa + Tu >*

Saturacja, i, lm. e I. *nasylenie ś. czym. 2. wysycenie. 3. apt. i chem. zobojętnienie. 4. tech. odwapnienie soku cukrowego za pomocą dwutlenku węgla. Zdr. Saturacyjka. <Łć. saturatio >*

Saturacyjka, i, lm. i p. **Saturacja**: *Infusum! S.!* *jakiś głupi proszek — i już wszystko! Jun.*

Saturacyjny przym. od **Saturacja**: *Aparat S. Szlam S. (chem.) = masa zamieczyszczających sok cukrowy ciał obcych, pozostająca na filtrach po saturacji za pomocą wapna.*

Saturn, a, blm. I. u *alechemików, ów. 2. astr. jedna z głównych planet krążących około słońca, położona między Jowiszem a Uranem. 3. chem.: Drzewo Saturna, p. **Drzewo**. <Łć. Saturnus >*

Saturnalja, ów, blp. I. *dawne uroczystości rzymskie na cześć bożka Saturna, podczas których znikła chwilowo wszelka nierówność stanów. 2. zabawy rozpustne. <Łć. saturnalia >*

Saturniczny, **Saturniński** *wiersz = wiersz miarowy dawnych poetów ludowych rzymskich, o składzie takim: — — — — — | — — — — —*
<Łć. saturnius >

Saturniński p. **Saturniczny**.

Saturnita, y, lm. ci *heretyk podzielaający błędy filozofa Saturnina. <Od imienia gnostyka S. >*

Saturnizm, u, lm. y *chroniczne zatrucie ołowiem. <Od saturnus, daw. chem. nazwy ołowiu >*

Saturnowy przym. od astr. **Saturn**: *Gdzie S. wąż z ogniów S. plecie. Słow.*

Saturować, uje, ował p. **Odwapnić**. <Fr. saturer. >

Saturowanie, a, blm., *czynność cz. Saturować. Satyna y, lm. y, Satyneta wyrób bawełniany podobny do atlasu. Zdr. Satynka. <Fr. satin >*

Satyneta, y, lm. y p. **Satyna**: *Poprawiała fałdy satynety i muślinu. Zap. Te panie w różowych satynetach nie zachwycają jej weale. Zap. Zdr. Satynetka. <Fr. satinete >*

Satynetka, i, lm. i p. **Satyneta**.

Satynlerka, i, lm. i fot. *przyrząd do nadawania połysku fotografom. <Fr. satinière lub Nm. satinieren >*

Satynka, i, lm. i p. **Satyna**.

Satynober, bru, lm. bry *ochra żółtoruda, używana w malarstwie jako farba.*

Satynować, uje, ował *glansować, gładzić, przeciągać między walcami stalowymi dla nadania gładkości i połysku: Papier satynowany (= satynowy, glansowany, welinowy). <Fr. satiné >*

Satynowanie, a, blm., *czynność cz. Satynować. Satynowy* przym. od **Satyna**: *Suknia satynowa. Papier S. = satynowany, glansowany, glansowny, welinowy.*

Satynówka, i, lm. i *przyrząd do satynowania, o dwóch walcach, pomiędzy którymi satynuje ś. papier, tektura i inne materiały. <Od satynować >*

Satyr, a, lm. owie *leśny bożek grecki, lubieżny, o koźlich nogach, ogonie i z różkami na głowie: S. a. dziki mąż. Koehan. S., dziki leśny mąż, czyli bożek z koziemi nogami. Otw. S., dziki mąż. Troc. S. jest u poetów dziw rogaty, od głowy do pasa człowiek, ostatek pół kozy. Troc. Stojąc obok niej, przypominał co najmniej satyra. Bukar. Przen.: człowiek zmysłowy, lubieżnik, kobicciarz, rozpustnik stary: Parę słów wyrzeczonych potem oczarowało do reszty starego satyra. Krasz. † S. opleśniały (= starzec zmysłowy). Zdr. Satyrek. <Gr. sátyros >*

Satyra, y, lm. y I. *utwór poetyczny, dydaktyczno-opisowy, przedstawiający dowcipnie świat i człowieka ze strony śmiesznej lub zdrożnej: S. żartobliwa, gromiąca. S. prawdę mówi, względów ś. wyrzeka, wielbi urząd, cześć króla, lecz sądzi człowieka. Kras. 2. *przymówka, przytyk, przycinek, słówko uszczypliwie. Ł. <Łć. satira, satura >**

Satyrek, rka, lm. rkowie p. **Satyr**: *Na tę grupę składają ś. dwie młode bachantki i dwóch małych satyrków.*

× **Satyropis**, a, lm. owie p. **Satyryk**. <Satyra + pis(ać) >

Satyrować, uje, ował I. *oprowadzać kolorem dla nadania cienia przedmiotowi w rysunku: Na bergynie S. abo tuszować zawgrynem, ferjować blajgielem. Haur. S. farbą białą, brunatną mianą. Troc. 2. × S. kogo, co = krytykować, przycinać, cenzurować, wyśmiewać. Śł. wil. <I. Nm. Schattieren; 2. Od Satyra >*

Satyrowanie, a, blm., *czynność cz. Satyrować. Satyrowy, × **Satyryski** I. przym. od **Satyr**. 2. przym. od **Satyra**. Śł. wil.*

× **Satyryski** p. **Satyrowy**: *Alfazyb satyryskiem i piasy nas zabawi. Grecz. <Od Satyr >*

Satyrycznie przys. od **Satyryczny**.

Satyryczność, i, blm., rz. od **Satyryczny**.

Satyryczny I. przym. od **Satyra**: *Utwory satyryczne. Persjusz, S. rymopis. Ł. 2. uszczypliwie dowcipny, kostyczny, sarkastyczny, szyderczy, sarddo-*

niczny: Utwór treści satyrycznej. <Łé. satiricus>

Satyryjski: Satyryjska choroba pryapism, kiedy męski członek nad przyrodzenie ś. wznosi i nader ś. ciągnie. Syr.

Satyryk, a, lm. cy, Satyrysta, Satyrzysta I. a. × *Satyropis autor satyr, pisarz satyryczny*: Nieobraźliwy S. i dowcipowi, i sercu swojemu zaletę czyni. Gol. 2. człowiek satyryczny (p. Satyryczny), *sarkastyc, krytyk, cenzor, przymawiacz, szyderca.*

Satyrysta, y, lm. ści p. Satyryk: Odkąd zamieszkał pod Alpami, zniknął w nim dramatyk, historyk, S. Tarn. <Od Satyra>

● **Satyryzować, uje, ował I. przemawiać, rozprawić satyrycznie**: Zatrząsby ś. bruk u mnie, gdybym zaczął S. Spas. 2. co = *oceniać satyrycznie, krytykować, ośmieszać, wyśmiewać*: Poeta satyryzuje plotkarstwo. <Od Satyra>

Satyryzowanie, a, blm., czynność cz. Satyryzować.

Satysfakcja, i, lm. e, [Asfekeyjá] I. zadosyćuczynienie za urazę, odszkodowanie moralne: Dasz mi pan satysfakcję za obrazę (= *bedziesz ś. pan ze mną pojedynkował, wyzywam pana na pojedynek*). Niech cię przeprosi, i będziesz miał satysfakcję. W imieniu wszystkich tu obecnych proszę pana o satysfakcję. 2. *zaspokojenie, zadowolenie, wynagrodzenie kogo*: Objąć wsi urządzenie w satysfakcję wierzyciela. Ochoc. 3. *zadowolenie, ukontentowanie, przyjemność, uciecha*: Na tej komedji będziesz miał zupełną satysfakcję. I. Uczynim satysfakcję dla czytelnika, gdy tu niektóre z tych listów wypiszemy. Nar. Figuruj sobie tylko, moja duszo, jaką ja satysfakcję w tych dniach miałam. Orzesz. <Łé. satisfactio>

Sauluk?: S. skórzany, srebrem złocisto oprawny, przy nim zekier kościany z turkusikiem. Kotb.

Saurus, a, lm. y jaszczur, wielka jaszczurka przedpotopowa. <Gr. sauros>

[Saw] p. [Sam].

Sawanny przym. od **Sawanny**: Na północ występuje forma lasów sawannowych, to jest z rzadką roślinnością drzewną.

Sawanny, ów, blp. stepy w Ameryce Północnej. <Hp. sabana>

Sawant, a, lm. ci literat = sensat, uczonej popisujący ś. z nauką, erudyt. <Fr. savant>

Sawantka, i, lm. i forma ż. od **Sawant**: Ciągłe rozmawia o nowej filozofji — S. ! Wilk.

Sawata, y, blm. francuski sposób boksovania ś. nogami. <Fr. savate>

[Sawek] p. [Sam].

Sawina, y, lm. y bot. p. Jałowiec: S. nieplodna. Bobr. < = Sabina >

[Sawiniński]: S. olej = *oleum sabinæ.*

Sawka, i, m. I. lm. owie kozak: Chodzi z fajką S. po majdanie. Nar. 2. *sztuka jedwabiu.* Ins. e. I. <Zdr. od popularnego u kozaków imienia Sawka >

[Sawo] p. [Sam].

Sawojard, a, lm. y cukier. biskopt. <Fr. savoyard >

Sawojka, i, blm., [Zawojka] bot. p. Kapusta. <Fr. savoie >

[Sawój] p. [Sam].

[Saw ten] I. *ten oto, ten tutaj.* 2. *tenże.*

[Saw tu] p. [Sam].

[Sawuk] p. [Sam].

Sażen, a, lm. e rosyjska miara długości = a) dzieląca ś. na trzy arszyny i = 7 stopom angielskim. b) gór. = 10 stopom dziesiętnym, 100 calom dziesiętnym i 1000 lini dziesiętnych. c) S. hutniczy czyli stos = 101.643 stopom sześciennym warszawskim. <Ros. sażen >

[Są] p. [Sam].

[Sąbrzenie, a, blm.] czynność cz. **Sąbrzyć.**

[Sąbrzyć, y, yl, Sombrzyć, Combrzyć] za własy = *targać.* <Zam. Cąbrzyć >

† **Sąc będąc**: Ps. flor. Syn, jenze nie posłucha przykazania otcowa ani macierzyna, a karan S., posłuchać wzgardzi. B. Sz. <Im. do Jestem, † Jeśm, por. 3 os. lm. są >

1. † **Sący będący, który jest.**

2. † **Sący ssący.** Troc, L.

Sacza, y, lm. e bot. (cookia) roś. z rodziny pomarańczowatych.

× **Sączok, czka, lm. czki I. a. Cedzidło, Cedzik, Cednik, Cedzawka, Przesącznik, Odsącznik, Przesiłek, × Cedzina, × Cedzotka, [Cadzka, Cedzidko] filtr.** 2. p. Dren. <SA CZ/SLAK/SIEK(SIK)>

Sączek, czka, lm. czki I. † S. p. Sęk: Sączki na dźzewie. Trzye. Rozszepić różdkę od dołu do kolanka a. sączka. Syr. Zboża niektóre mają sączki gęste, jak pszenica, jęczmień i t. d. Trzye. Na sączku kłos stoi. Troc. 2. u wedy = *zab, haczyk.* Trzye. 3. *pniał z zęba.* L. <SEJK >

Sączenie, a, blm., czynność cz. Sączyć.

Sączenie się, a ś., blm., czynność cz. Sączyć ś.

Sączka, i, lm. i w murach wstrzymujących parcie ziemi, zostawiane na wyłot wązkie pionowe otwory, dla odpieku wody deszczowej w ziemię za murem wsiąkającej. <p. Sączek >

Sączkarnia, i, lm. e prusa do wyciskania rurek sączkowych. <Od Sączek >

Sączkarz, a, lm. e robotnik układający sączki, drenarz. <Od Sączek >

Sączkować, uje, ował zakładać sączki, drenować. <Od Sączek >

Sączkowanie, a, blm., czynność cz. Sączkować.

Sączkowy przym. od **Sączek.**

Sącznica, y, blm., gór. woda zaskórna sącząca ś. w szybie. <Od Sączyć >

Sączyć, y, yl I. wyciskać a. wypuszczać (z siebie) płyn w małych ilościach, kroplami, ciurkiem, cedzić: Wszystkie drzewa wydające owoc pestkowy zwykły S. gumę. Fors. W świetne jutrenka odziana szkarłaty sączy ży srebrne na spragnione kwiaty. Nar. Nimfa, siedząc smutna pod skałą czarnych Etjopów, ostrożnie sączy dzbanem ojca naszych snopów. Fred. A. Góry spragnionym łąkom sączą zdroje czyste. Fel. Zemdłone oczy sączą ezulych łez potoki. Niem. Boleść, oboju nam rozdarszy łono, zaczęła jakieś jady w serca sączyć. Słow. Przen.: Słodycz swego serca rozkosznie w niej sączy. Malez. Uśmiechli sączące z siebie śmierć i truciznę. Krasz. 2. lek.: Kłykeiny sączące p. **Kłykeiny.** Szyszkwina sącząca p. **Lepież. S. ś. I. przeciekać; cieć skąpo, kroplami, strumyczkiem, nitką, ciurkiem; ciurcząć, kupać**: W nawie, przez którą ś. sączy, jednej albo drugiej szczelinie zabieżeć nie trudno. Pileh. Nie kroplami tu ś. sączy, ale płynie nieprzerwanie i nierozdzielnie. Pileh. Mała tam utrata, gdzie ś. tylko sączy. Pileh. Woda ś. sączy do statku (= *wdziera ś.*). Krew po żyłach ś. sączy (= *krąży*). Z pod kapliczki sączył ś. zdroj mały. Brzegi Indji skropione matami strumykami, sączącemi ś. z wysokiego pasma. Lel. Przen.: Nie chce ja ani tego, aby ś. mowa powoli,

jakoby kroplami sączyła, ani też aby pędem leciała. I głos ś. wkońcu perelką już sączył. Śl. wil. 2. *przepuszczać ciec przez siebie, ciec, puszczać*: Beczka, póki w niej nie niemasz, póty nie znać, gdzie ciec miała, ale skoro ją naleją, ali ś. wnet z kilku stron sączy. Górn. Teraz ś. brzozy sączą. Troc. 3. bot. *przechodzić przez porę rośliny w kształcie potu*. < SĄCZ/SIĄK/SIĘK(SIK) >

[Sączyki, ów, bhp.] roś. *sasanki*.

Sączukufel, fla, lm. *fle opój, opilec, bibosz, pijak, pijus, pijanica*, wydmikufel, suszykufel, × sączypiwosz, sączykwatka, wytrzęsikufel, mozymorda, moczywłas, dybikufel, dybidzban. < Sączy + Kufel >

Sączyniec, ńca, lm. *ńce* bot. (*sapota achras*) roś. z rodziny sączykowatych.

Sączyniowate a. Pigwicowate rośliny bot. (*sapotaceae*) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Sąd, sądu a. [sędu], lm. **sądy a.** [sędy] f. a. w lm. **Sądy** sążenie sprawy, sążenie spraw, sesja sądowa, kadencja sądowa: Na każdym sądzie trzy osoby mają być: powodowa strona, obżałowany i sędzia. Baz. S. niesłuszny, gdzie sam sędzia instyguje. Kn. S. bez drugiej strony niedobry. Kn. S. skwapliwy rzadko sprawiedliwy. Kn. Sądy zapowiedzieć, obwołać. Kn. Sądy zawiesić. Kn. Sądy obwołano, zawieszono, pomkniono. Troc. Bez sądu. Troc. Rozstrzelano szpiega bez sądu. S. sprawiedliwy, bezstronny, surowy. Do jutra S. ten odkładam. Górn. Postanowił cię królem, abyś czynił S. i sprawiedliwość. Wuj. Oddać kogo pod S. Czyńcie S. i sprawiedliwość... a przychodnia i sieroty i wdowy nie zasmucajcie ani uciskajcie niesprawiedliwie. Wuj. Nie nasza rzecz w boskich sprawach o was sądy czynić. Skar. Przychodzi mi na myśl on zacny S. króla Salomona. Birk. Co dzień czynię sama z sobą S. własny, Boże, przed Tobą. Groch. (= *rachunek sumienia*). † S. gorący = *doraźny, natychmiastowy*: O rany, o głowę, gdy ma być gorący S. Ort. S. przykazany, edictum iudicium-bannum regium. Ort. † S. gajony (iudicium banitum. Ort.) p. **Gajony**. S. ostateczny, S. Pański, S. Boży ostatni, (Karnk.), S. boski, [S. wieku]. Jak świat światem, aż do sądu Pańskiego, jeden drugiego oszukiwać będzie. L. S. Pański a srogość jego najpierwej ś. pocnie od kościoła Jego. Rej. Tak go zbije, że na S. boski nie wstanie. [Nie zobącys, matko, syna, aż na sądzie wieku] (= *na Józefata dolinie*). Przen.: Nie zważaj na ludzkie sądy (= *gadaniy, plotki, obmowy, języki*). Kto ś. poświęcił dla dobra ludzi, powinien o ich sądzie zapomnieć. Krasin. 2. *wyrok sądowy, dekret*: Podają teraz sobie ludzie przez ręce sądy na piśmie zanego Gobba, które sądy równają ś. mądrości Salomowej. Górn. Przen.: *zdanie, mniemanie, opinja, pogląd, sposób widzenia, zapatrywanie; rozsądek, rozważa*: Mieć zdrowy S. o rzeczy. Dają to pod twój S. Troc. Opierać swój S. na czym. Zmienić, sprostaować pierwszy swój S. Wyrobić sobie S. o czym, w jakiej sprawie. Wypowiedzieć swój S. Zdają ś. na twój S. w tej kwestji. Przen.: Sądy boskie = *wyroki boskie, wyroki Opatrzności, przeznaczenie, zarządzanie losu, Opatrzność, los, fatum*: Sądy boskie, sądy wiekiste, Opatrzność, przejrzenie, los. L. Tak sądy boskie chciały, zwykli ludzie mówić, kiedy nie wiedzą przyczyny, dla której ś. co stało. Otw.

Dziwne sądy boże, że za złych cesarzów takich plag nie było, jak za Tytusa. Skar. Sądy wiekiste, *fatum*. Górn. Srogie piekło przede mną, S. Pański nade mną. Troc (= *palec boski*). Coś zdział, toć z nagrodą odda sądem bożym. Uj. 3. *instytucja sądząca, areopag sędziów*: Stanąć przed sądem. Troc. Zapozwać do sądu. Troc. W sądach trybunalskich, marszałkowskich agitowana sprawa. Troc. Wytoczyć sprawę przed S. Ta sprawa należy do sądu miejskiego, duchownego. Troc. Sądy wyższe, sądy niższe. Troc. S. niższej, wyższej instancji. S. pierwszej, drugiej instancji. Zeznać w sądzie, przed sądem. Ciągnąć ś. po sądach. Karanym za to będziesz w swoim sądzie. L. Zasiadać w sądzie. Pociągnąć, zapozwać kogo do sądu. Rozprawić ś. z kim w sądzie. † Posadzić kogo na sądzie (= *ustanowić kogo sędzią, oddać komu sprawę do sążenia*). U władz becznych stawili mnie sądu! S. ze mnie szydził, zem mógł i na chwilę, Polak bezsilny, zapomnieć o sile rządu. Krasin. Więć coś zeznał, odwołaj przed sądem. Mał. S. apelacyjny. Sądy asesorskie p. niż. Sądy królewskie. Sądy bartne (= *starosta bartny z ósmiu członkami ze szlachty*). Sądy grodzkie, jurdyka (= *w których sądził starosta grodowy w sprawach kryminalnych*). S. komisarski (= *najwyższa instancja do spraw sądzonych według prawa magdeburckiego*). S. komisji skarbowych (= *ustanowiony w końcu w. XVIII w. miejsce trybunału radomskiego, składał ś. z komisarzy od senatu i od stanu rycerskiego, pod prezydencją podskarbiego; sądzono tu sprawy pieniężne*). Sądy kompromisarskie, czyli polubowne. Sądy kopne (= *wiejskie gromadzkie na Krusielowskiej*). Sądy królewskie, † *zadworne*: a) *relacyjne* (król z senatorami i ministrami; *wnosił sprawy referendarz*); b) *asesorskie a. kanclerskie* (= *sądy z udziałem asesorów z kancelarii królewskiej i od stanów*); c) *referendarskie* (= *sądy sprawowane przez referendarza koronnego w sprawach między poddanymi dóbr królewskich a starostami i dzierżawcami*). S. kryminalny. Sądy marszałkowskie (*w sprawach o spokojność i bezpieczeństwo w miejscach, gdzie król przebywał*). Sądy miejskie (= *złożone ze stanów miejskich, w miastach rządzących ś. prawem magdeburckim*) były: a) *radzieckie* (= *złożone z rajców*) i b) *wójtowskie a. ławnicze* (= *złożone z ławników*). Sądy nuncjatorskie (= *sprawowane przez legata papieskiego urzędującego w Polsce — ostatnia instancja w sprawach małżeńskich*). Sądy obozowe (= *czynne w obozach i podczas wojny*). S. okręgowy. S. podkomorski a. graniczny (= *sprawowany przez podkomorzego w sprawach granicznych*). Sądy pograniczne (= *między Polską a Rosją — do załatwiania spraw poddanych tych państw przez sędziów, przez te państwa ustanowionych*). S. pokoju. S. poliej poprawczej. S. polowy. S. potoczny, p. **Potoczny**. S. przysięgłych. Sądy sejmowe (= *w których sądził król z senatem, a potem i z posłami ziemskimi — sprawy odesłane z trybunału*). Sądy szkolne (= *sprawowane przez rektora nad członkami akademji*). Sądy wiecowe (= *sprawowane przez króla i liczną radę panów, prałatów i urzędników ziemskich*). Sądy wiejskie (= *odbywane na wsi, nie u dziedzica, z jurysdykcją cywilną i wojskową nad kmieściami*). S. wojewodzi. Sądy wojskowe (= *sprawowane przez departament wojskowy w Radzie Nieustającej, w sprawach służbowych i w sprawach między wojskowymi a cywilnymi*). Sądy ziemskie. Sądy zjazdowe a. kondescenzyje (= *zwykle sądy zsyłane na grunt*). S. żupniczy (= *złożony z żupnika, pod-*

zupnika, z pisarzem oraz z siedmiu przysięgłemi z pomiędzy górników). 4. Sądy Boże, p. **Ordalja**. 5. przen. *ogół sędziów*: S. udał ś. na naradę, zjechał na grunt. 6. † S. *sprawa, proces*: S. o to nie będzie żaden, upominać ś. swego próżno. Górń. Sami Rzymianie niektóre trudne sądy do areopagu posyłałi, radząc ś. Skar. S. o głowę, o zabój, o poczciwość. Troc. S. o szkodę. Troc. 7. fil.: S. całkowity = S. powszechny, który ludzie powszechnie uznają; *bt. zam. ogólny*. S. warunkowy a. hipotetyczny = S., w którym oznaczony między orzeczeniem a podmiotem stosunek zależy od pewnego warunku. Str. Ilość sądu, p. Ilość. S. jednostkowy a. pojedynczy, p. **Jednostkowy**. S. kategoriyczny, p. **Kategoriyczny**. S. konieczny, p. **Konieczny**. S. prawdopodobny a. możebny = S., którego treść opiera ś. na pewnych pozytywnych danych, przemawiających za jego treścią. Sądy powszechne, sądy szczegółowe, p. **Ilość**. Cała ta myśl: Słońce jest świetne - nazywa ś. sądem, póki jest u mnie wewnątrz. Kopez. <SĄD/SĘD(Z)>

† **Sąd, sędu**, lm. *ędy*, † **Ssad** *naczynie*. Ps. flor., B. Sz. Gdy S. winny ma być otworzony a. berowany, wino w pośrodku sądu lepsze jest, niż wierzchnie albo spodnie. Trzye. Z młodego brzostu bywają obręcze na drewniane sądy. Trzye. Jarzyny zachowują w bani a. w sędzie olejowym. Trzye. Grona winne chować w jakiegokolwiek sądy a. faski. Trzye. Onej niewieście, która Heljasza nakarmiła, sędów już nie stawało, w coby olej lać miała. Rej. Weźcie sobie czystych użytków ziemi w sądy wasze. Leop. Stało tam sześć kamiennych sędów wodnych. Sekl. Piwa przelać w inszy S. Mącz. Przelać w insze sądy. Mącz. Zebrali drobne ryby do sędów. Bud. (w naczynia. B. G.). Sądy spuszczałne — vasa destillatoria. Ort. Zdr. **Sadek, Sadecek**, [Sady-szek]. <SĄD/SĘD, Ssad złożone z Z(E)/S(E)>

[Sądak, a, lm. *ęj*] p. **Sandacz**.

[Sądca, y, lm. *owiej*] p. **Sędzia**. <Od Sądzić>

[Sądceczek, czka, lm. *czki*] p. † **Sąd**.

† **Sądeczny** p. **Sądny**: Stolec S. Sł. wil.

Sadek, dka, lm. *dkę* I. † S. p. † **Sąd**: Kazał, aby ten S. był co rychlej wypróżniony, a potem winem nowym napełniony. Wys. Kazał sobie nasypać S. mąki. Bud. B. Gwoździe sądky po stu kóp sprzedają. Ek. 2. [S., **Schódek**, **Sudek**] *naczynie; naczynie drewniane u góry węższe; naczynie do zlewania mleka lub barszczu*. 3. [S.], *piw. baryłka, beczulka*. <Od † Sąd>

† **Sądnienie**, a, lm. a p. **Sumienie**: Szezęście pobudza ku niesłusznym rzeczom, którzy ś. rozumem, cnotą a sądnieniem nie sprawują. L. <Zam. Sąmnienie>

Sądnik, a, lm. *ę?*: W rewolucji jeden S. zabił własnego ojca, Miek.

[Sądno] *dziwno*: S. mi, zem tego nie słyszał.

Sądny, † **Sądeczny** I. a. **Sądowy** *tyczący ś. sądu*: S. stolec. Henr., Tuch. (= *trybunał*). Sądy wasze do sądnego dnia były odłożone. Birk. S. dzień = a) *dzień sądu ostatecznego, ostatni dzień świata*: Bóg zegnaj, na sądnym dniu chyba ś. z sobą zobaczmy. Pot. (= *na Józefata dolnie*). Przen.: Czekać do dnia sądnego = *bardzo długo, bez końca*: Wygrany zabierze pieniądze, przegrany każe czekać do dnia sądnego. Ochoc. To ś. będzie wlokło do sądnego dnia. Przen.: S. dzień = *gwałt, rozgardjas, rweles, zamęt, piekło*. b) *święto uroczyste u Izraelitów na pamiątkę zbuzrzenia Jerozolimy (Jomkipur)*. 2. × S. *pod sądny*,

którego sądzą: I ta winna! ta sądna! ta przebiegła kuna! ta... ta ścierka! Słow. <Od Sąd>

× **Sądować, uje, ował odbywać sądy, sądzić; procesować**. S. ś. *procesować ś., prawować ś.*: Dobrze mi mówili na dole, że będę ś. musiała S. o moje pieniądze. Zap. <Od Sąd>

× **Sądowanie, a**, blm., *czynność cz.* **Sądować**: Nawet w zwyczajnych czasach S. miało puls urywany, odbywało ś. kadencjami. Spas.

× **Sądowanie się, a ś.**, blm., *czynność cz.* **Sądować ś.**

Sądownia, i, lm. e *izba sądowa, sala posiedzeń sądowych, sąd*. Podez. <Od Sądowny>

Sądowe, ego, blm. *opłata sądowa, koszt sądowe*. Troc. <Od Sądowy>

Sądownictwo, a, lm. a, **Sądowość** I. *ogół instytucji podległych ministerjum sprawiedliwości, sądy krajowe, władza sądowa w państwie*: Służyć w sądownictwie. Zburzywszy władzę konstytucyjną, pod siebie i prawodawstwo, i wykonawstwo, i S. podgarnęli. Ust. <Od Sądownik>

Sądowniczy *przym. od Sądownictwo*: Akt S. Tatarowie podlegają sądowniczej władzy swych kniaziów. Ochoc. Według praw kardynalnych państwa ustają wszelkie władze sądownicze. Kit Komisja sądownicza windykowaniem zamiatwanych sum i dzierżaw mająć ś. miała. Bobrow. <Od Sądownik>

Sądownie *przys. od Sądowny, sposobem sądowym, wobec sądu, przez sąd, prawnie*: Mówił do niego S. Leop. Odpowiadać za co S. S. poszukiwać swojej własności. Korz. Śeigać kogo. S.

Sądownik, a, lm. *cy urzędnik sądowy*. <Od Sądowny>

Sądowny p. **Sądowy**: Jeden człek przed sądowną radą dał ś. miastu na miłość. Ort. S. stolec, sądowna stolica. Tuch.

Sądowo - p. Sądowy.

Sądowość, i, blm., p. **Sądownictwo**: Uwłaczałoby to prawej krajowej sądowności. Krasz. Przedmioty zajęć komisji: bezpieczeństwo i spokojność publiczna, wygoda publiczna, S. i urzędniciej poljeji. T. K. <Od Sądowy>

Sądowy, Sądny *przym. od I. Sąd; Sądowny, † Sądeczny*: Władze sądowe. Izba sądowa. Ścianny sali sądowej były po części nagie. Koź. Koszta sądowe. Powołać kogo przed kratki sądowe. Piąt usiadł na stole sądowym. Sekl. S. urząd. Troc. Sesja sądowa. Wyrok S. Sprawa sądowa. Komornik, woźny S. Dzień S. Troc. Dni sądowe, w których ś. odbywały sądy. Bobr. Wygoda sądowa. Okrąg S. Do akt sądowych zaniósł formalny manifest wojskiego. Mał. Często dostawało ś. oficjaliście sądowemu. Ochoc. Medycyna sądowa = *systematyczny zbiór wiadomości czerpanych z anatomji, fizjologii, chemji, fizyki, celem wyjaśnienia przyczyn uszkodzeń i obrażeń cielesnych, powodów kalectwa i śmierci*. Egzokucja sądowa = *wykonanie wyroku*. Był trzy lata w krzemienieckiej sądowno-educacyjnej komisji. Później sejmiki całe pełniły funkcję sądowno-karną. Remb. Akt ten obejmuje sądowno-lekarską obdukcję i protokół śledczy zarazem. Rol. Projekt przekazania naczelnikom ziemskim czynności sądowno-ślędczej. Królewicz tak odważny, że w rodzaju sądowno-wojennego pojedynku położył trupem króla norweskiego. Spas. 2. † **Sądowe dni choroby**, krytyczne dni. Krup. S., ego, lm. i rz. I. *asesor*: Przydają do tego także każdemu z tych sędziów ośmiu sądowych a. asesorów. Bobrow. 2. [S.] *sędzia*. <Od Sąd>

[Sądra, y, lm. y] *kawałek słoniny, ugotowany w ostatni wtorek, „ma siłę uzdrawiającą, przyłożony na ranę”*. <Por. Szodra?>

Sądy, ów, blp., Sondy, Sońdy, Siońdy, Suńdy, Siondy, Siońdy, Siądy, Siudy, Sządy, Szondy, Szojnda, Szondy, Szójndy, Szajdy, Szundy, Szuńdy, Koromysto, Koromysł, Korzemiosło, Koromęsła, Koroniosło, Kromisło, Kormesła, Kormysła, Kórmeśta] przyrząd do ułatwienia noszenia wody w kowech, wiadrach: palka rozszerzona w środku, z wyślubieniem na kark, mająca po końcach łańcuszki lub sznury z haczykami na końcach do zaczepiania kowek, wiader, nosidło, wodonosze. <Nm. [Selande]>

[Sądyszek, szka, lm. szki] p. † Sąd.

× Sądzel, a, lm. e p. Sądzel. Troc.

Sądzenie, a, blm., czynność cz. Sądzić.

Sądzenie się, a s., blm., czynność cz. Sądzić s.

[Sądzia, ego, lm. owie] p. Sędzia.

[Sądziiciel, a, lm. e] p. Sędzia: Niema skarżyciela, niema sądziela. Prz. <Od Sądzić>

Sądzić, i, il, † Sądzić, częstot.: † Sądziwać, † Sądzywać i. *myśleć, uważać, mniemać, rozumieć, wierzyć, utrzymywać*: Sądzę tak o tym. Troc (= *takie jest moje zdanie, tak s. na to zapatruje*). Sądziłbym jednak, że lepiej zasięgnąć twej mądrej rady. Od. (= *zdawałoby mi s.*). Sądzę, że tak będzie najlepiej. Sądzi, że mu s. to uda. On, jak sądzi, nie byłby zdolnym do tego. Sądziłem, że to żart (= *byłem pewny*). 2. za kogo, za co a. kim, czym = *brać, mieć, poczytywać, uważać za kogo, za co*: Wtenczas cię sądził weale za inszego. Jabł. Choć złą będziesz, niech cię dobrą sądzię. Hul. 3. kogo, co a. o kim, o czym = *wydawać sąd, wyrokować, wnosić, wnioskować, wypowiedzieć zdanie, wyrabiać sobie pojęcie*: S. o rzeczach jest znośić z sobą rozmaitych rzeczy wyobrażenia. L. Z tej próbki można S. o ostatku. Kłok. Ludzie wedle dokończenia każdą rzecz sądzą i sobie wykładają. Baz. S. z rozumu swego = S. *wedle swojego rozumu, samowolnie*. Skr. Przed czasem sądzisz, od prawdy błędzisz. Bratk. (o uprzedzonym). Z twarzy Maciejowskiego nieceś innego S. nie mógł, jeno szczerzy umysł. Górn. (= *wyczytać*). Tak cię sądzą, jak cię słyszą. L. Indzie sądzą i błędzą. Zabł. Ani ślepy o farbach, ani głuchy o dźwiękach S. mogą. Zabł. Nie sądz z pozoru. Prz. Nie sądz nikogo po minie. Tremb. Ludzie jesteśmy, sądzimy więc lepiej o ludziach po ludzku. Kołł. Po ludzku sądząc (= *biorąc rzeczy po ludzku*). 4. × S. co = *prysądzać, przyznawać*: Świat sądził nagrodę. Syrok. 5. *przeznaczyć*: A to już on był jej sądzonym. Jeż. Tak mu to było sądzone. Jeż. Co wszystko nie jest sprawą ślepego losu, ale według trafnego wyrażenia słowiańskiego, rzecz sądzoną, a zatem sprawiedliwą. Krasz. (= *zdecydowaną przez los*). 6. *posądzać, krytykować*: Nie sądzcie, abyscie nie byli sądzeni. 7. a. *Sądować odprawiać sądy, wyrokować na podstawie znajomości rzeczy, opierając s. na dowodach a. na własnym przekonaniu, rozstrząsać sądownie*: S. urzędownie sprawy. Troc. Jutro będzie sądzona sprawa. L. Sędzia musi kilkakrotnie roki sądzić do roku; sobie dobrze czyni, iż pamiętnego bobrów i liszek nabierze, ludziom, iż krzywdy rozsądzi. Rej. W Korezynie Władysław przez cały wielki post sejm sądził. Błaż. Brat sądził kompromis Bierzyńskiego, nie pamiętam już sam, z kim. Bukar. S. kogo = *decydować sądownie o jego winie lub niewinności, słuszności; wydawać nam wyrok potępiający lub usprawiedliwiający*:

Złoczyńców S. będą. Troc. S. kogo niewinnego czego. Troc. S. kogo niewinnym czego i skazować za kim. L. S. kogo winnym czego = skazować przeciw komu. Kn. S. nieprzytomnego nie jest sprawiedliwego. Kn. S. surowie. Troc. Swoje sumnienie każdego ma S. Koehan. Siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego; stamtąd przyjdzie S. żywych i umarłych. Sądź nas po sercu, nie według słów. Uj. Miłość moją niech Bóg sądzi. Uj. S. s. 1. *uważać, poczytywać, mieć, brać, siebie za kogo*: Sądzi s. być szczęśliwym i niegodnym łaski królewskiej. Czy sądzisz s. zdolnym do tego? 2. a. × *Sądować s. prawować s., procesować s., mieć z kim sprawę w sądzie*: Sądzi s. z sąsiadem o grunt. Troc. Z panem poddanemu S. s. nie jest rzecz bezpieczna. Biel. M. Na toby wielu sarkano, gdyby musieli s. z poddanymi S. Leszcz. Święte to czasy w one lata były, gdy z enoty, nie z praw ludzie s. sądzili. Rej. Patryjarchowie niezym s. inszym nie sądzili, jedno prawdą świętą, a słowa ich były: jest, jest! niemasz, niemasz! Rej. Sądził s. w trybunale głównym litewskim z Epimachem Buchowieckim o chłopów swych. Nies. 3. jakim prawem a. gdzie = *podlegać kompetencji jakiego sądu*: Obywatele kraju tego prawem magdeburskim s. sądzą. Troc. Roki ziemskie w miasteczku S. s. mają parafji tych, które s. tam przedtem sądziwały. Herb. 4. × S. s. komu = *wypadać z porządku rzeczy, tak lub inaczej składać s. przez zrzadzenie losu*: Temu urząd sędziego w Babinie s. sądził. Pol. (= *święcił s.*). Tak s. im sądziło. Jeż (= *taki im los padł*). 5. (o sądach) *odbywać s.*: Roki ziemskie w miasteczku S. s. mają. Herb. 6. [S. s.] = a) *rządzić s., sprawić s., sprawować s.*: Toć ja s. sądzię, jak mi (dziewczynie) s. godzi: jedno na ręce, drugie już chodzi. b) *dziwić s.*: Strażnie s. król sądził, kto to był? <Od SĄD/SĘD(Z)>

[Sądzienica, y, lm. e] *sąd*: Tam sądzienice skazują na pobyt różnych winowajców. Dyg.

† Sądziwać, a, al i † S. s. p. Sądzić: Bywać sądziwane mają. Nisz. Roki ziemskie w miasteczku sądzić s. mają parafji tych, które s. tam przedtem sądziwały. Herb.

† Sądziwanie, a, blm., czynność cz. Sądziwać.

† Sądziwanie się, a s., blm., czynność cz. Sądziwać s.

† Sądzywać, a, al i † S. s. p. Sądzić. Skr.

† Sądzywanie, a, blm., czynność cz. Sądzywać.

† Sądzywanie się, a s., blm., czynność cz. Sądzywać s.

Sąg, u, lm. i, [Siąg, Siong, Saga, Siąga] i. *stos drzewa opałowego mający sążeń długości*: Układać drzewo w sągi 2. gór. skała, właśc. sążeń skały do wylucia przeznaczony. <SĄG/SIĄG/SIĘG>

[Saga, i, lm. i] p. Sąg.

Sągarz, a, lm. e leśn. robotnik układający drzewo w sągi. <Od Sąg>

[Sągowe, ego, blm.] *opłata zwycięzcy, składana zwycięzcy przez kującego sążnie drzewa w lesie*.

Sągwa, y, lm. y zool. (nemertes) *glista płaska ze skupienia wirków*.

Sąg, u, lm. i dren, rura glinianą do osuszania łąk i gruntów. Zdr. Sączek. <Pozornie pierwotne, urobione jednak z Sączek>

Sąkwiel, i, lm. e bot. (vateria) *rośl. z rodziny dwuskrzydłowatych*.

† Samnieć się, i s., al s. *bać s., lękać s., wstydzicie s., mieć skrupuły*: S. s. vereri. <Są-† mnieć>

† **Samnienie**, a l. blm., czynność cz. **Samniec** ś. 2. Im. a p. **Sumienie**: Glos., Kaz 1555 i t. d.

[**Samsład**, a, Im. edzi] p. **Sasiad**.

[**Samsladecka**, i, Im. i] p. **Sasiadka**.

[**Samsiecek**, cku, Im. cki] p. **Samsiek**.

[**Samsiedzki**] p. **Sasiedzki**: Oto jakieś małe zaszło samsiedzkie nieporozumienie. Rol.

[**Samsiek**, u a. a, Im, i] p. **Sasiek**. Zdr. [**Samsiecek**].

[**Samusiek**] p. **Samiuchny**.

[**Sapa**, y, Im. owie] *człowiek posepny*. < p. **Sęp** >

[**Sapać się**, a ś., ał ś.] *milczeć z gniewu, sepić ś.*

[**Sapanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Sapać ś.*

[**Sapel**, pla, Im. pie] p. **Sopel**: Uszy zamaranowały, a do wąsów przyrastały saple. Jez. Nim ś. witać zaczął, pierwej saple poobrywał. Jez. < Zam. **Sopel** >

† **Sapierka**, i, Im. i forma ż. od **Sapierz**. L.

† **Sapierz**, a, Im. e, † **Sampierz**, † **Szampierz** 1. *przeciwnik, strona pozwana*. Glos. 2. *współtawodnik, rywal, konkurent*. 3. *rycerz, konik w szachach*. Kochan. < Sa + P(IE)RZ/PIER >

[**Sapolińska polityka**] *roztargnienie, ograniczenie umysłowe* (w anegdocie).

Sasiad, a, Im. edzi, † **Samsiad**, [**Samsiad**, **Somsiad**, **Samsiad**, **Siósiad**] *czyj = a) obok, w pobliżu kogo mieszkający*: † *Żadnego z sąsiad nie widział*. Skar. *Ościenny S.*, o ścianę z kim mieszkający. L. *Przejeżdżając, zatrzymał ś. u państwa cześnikostwa, naszych sąsiadów*. L. *Lepszy jest S. blizki, niż brat daleki*. B. B. S. *dobry za brata stoi*. Kn. *Nie kupuj majątności, kup sąsiada*. Żegl. W. S. *zły za nieprzyjaciela stoi*. Kn. *Sasiada złego abo skup, abo uehodź; sąsiada gdy masz potężnego, a k temu złego, odbieź wszystkiego*. Kn. *Zły głód, wojna, powietrze, gorsi źli sąsiedzi*. Kras. *Ciężki S. we wsi, w domu i na wozie, ale najcięższy w łózku*. Rys. *Zawsze sąsiada S. w oczy kole*. Pot. *Wiedzą sąsiedzi, jak kto siedzi*. Prz. *Sam ś. ehwalisz, znać, że masz niedobre sąsiady*. Szymon. *Masz doma, a u sąsiada prosisz*. Kn. *Nie po wszystko, braćie mój, chodźcie do sąsiada*. Szymon. *Nie pożyczam u sąsiada rozumu*. Kn. *Ten, kto nie gasi ognia u sąsiada, jego ś. ściana prędko zajmie rada*. Koch. W. S. *jest bratu mojemu*. Troc. (= *sasiaduje z bratem*). *Sasiadów nawiedzać*. Troc. *Z sąsiadami, z za kopeca nigdyśmi nie żyli*. Syrok. *Nie mamy z kochanym sąsiadem najmniejszego zatargu*. Krasz. b) *człowiek obok, przy kim siedzący*: *Podać kielich sąsiadowi*. S. *za stołem, przy obiedzie*. *Trącił łokciem sąsiada*. c) *pewna gra towarzyska dorosłejsej młodzieży*. Zdr. **Sasiadek**, **Sasiadunio**. < Sa - + SIAO/SIEDŹ/SAD >

× **Sasiada**, y, Im. y, [**Sasiada**, **Sasiadka** forma ż. od **Sasiad**; **Somsiada**, **Somsiadka**, **Siósiadka**], × **Sasiedzica**: *Pójdę odwiedzić słabą sąsiadę*. Hul. *W niej obywatel miał dobrą sąsiadę*. L. *Bodaj zdrowa była, babo, w mojej wsi stara sąsiado!* Wóje.

[**Sasiadczyń**, **Sasiadeczyń**] *przym. od Sasiadka*: *Dziecię sąsiadczyne*. Kolb.

Sasiadczka, i, Im. i, p. **Sasiadka**.

[**Sasiadczyń**] p. **Sasiadczyń**. Kolb.

Sasiadka, i, Im. i p. **Sasiada**: *Patrzę wkoło — tuż przede mną dwór sąsiadki czy sąsiada*. Syrok. Zdr. **Sasiadczka**, [**Samsiadcza**].

Sasiadować, uje, ował z kim = *mieszkać w czym sąsiedztwie, być czym sąsiadem*: *Sasiadowałem z ojcem pańskim*. Rusini z *dziczą Potowców sąsiadujący*. Nar. < Od **Sasiad** >

Sasiadowanie, a, blm., *czynność cz. Sasiadować*.

[**Sasiadów**] *należący do sąsiada*: *Sasiadowa córka*. Wóje.

Sasiadunio, a, Im. e m. p. **Sasiad**: *Dzień dobry, sąsiadunio!* Dyg.

[**Sasiadzin**] *przym. od Sasiada*. Kolb.

[**Sasiecznica**, y, Im. e, **Sasieknica**] *nizkie belkowanie oddzielające w stodole sąsiak od klepiska*. < Od **Sasiek** >

[**Sasieczysko**, a, Im. a] p. **Sasiek**.

Sasiedni, × **Sasiedny** *przyległy, pograniczny, oboczny, poboczny, okoliczny, ościenny, poblizki*: S. kraj, las, obywatel. *Sasiednie miasto*. *Ustawwszy strażę, wysunął ś. do sąsiedniego domu*. Krasz. *Wsie sąsiednie przyjezdniemi zajęte były*. Bukar. *W sąsiednim pokoju*. < Od **Sasiad** >

× **Sasiedny** p. **Sasiedni**: *Od Kartagńczyków miały sąsiednie miasta rzymskie trudności dosyć*. Biel. M. *Sasiedne państwa*. Wor.

× **Sasiedzica**, y, Im. e p. **Sasiada**: *Ujrzałem twarz mej sąsiedzicy, w jej chwili zaiste wieszczą*. Mie.

Sasiedzki *przym. od Sasiad*: *W swoim smak jeden, a w sąsiedzkim dwa*. Burl. *Sasiedzkie wszystko lepsze*. Kn. *Sasiedzkie ludzie, co nie słuchają k naszemu sądu a. prawu*. Ort. *Sasiedzka pełniejsze krowa nosi wymię*. L. *Sasiedzka trwoga — twoja przestroga*. Kn. *Co do stosunków sąsiedzkich, tak ś. rzeczy mają*. Bukar. *Sasiedzka zażyłość, przyjaźń, zgoda*. *To były tylko zwykłe sąsiedzkie zatargi*. Mick. *Sasiedzkie przysługi*. [S., ego, blm.] *rz. nazwa tańca pewnego*. **Po sąsiedzku** *przys. jak sąsiad, jak sąsiedzi*. < Od **Sasiad** >

Sasiedztwo, a l. blm. *miejsce sąsiednie, okolica, poblizie, blizkosć*: *W sąsiedztwie mieszkam z kim, sąsiad jestem komu*. Kn. *Wziął dzierżawę w sąsiedztwie*. Korz. *Nazajutrz dziwimy ś., że tak cicho w sąsiedztwie*. Pas. (= *u nieprzyjaciół; w obozie, w fortecy nieprzyjacielskiej*). 2. Im. a *dom, rodzina sąsiadów, dwór okoliczny*: *Pojechać z wizytą w S.* *Teraz już ś. pewno po wszystkich sąsiedztwach plotki rozniosły*. Kaczek. 3. *osoba lub osoby sąsiadujące z kim, towarzysstwo sąsiednie*: *Nie byłem kontent ze swego sąsiedztwa przy stole*. 4. blm., zb. = a) *sasiedzi, towarzysstwo okoliczne*: *Na tę uroczystość zjechało ś. do nas całe S.* b) [S.] *przyjaciele z sąsiedztwa*: *S. odzywa ś., że ś. chce przekonać o dostatkach narzeczonego*. < Od **Sasiad** >

Sasiek, u, a. a, Im. i, † **Samsiek**, [**Somsiek**, **Somsiek**, **Samsiek**] 1. *jedno z dwóch miejsc w stodole po obu stronach klepiska, na składanie snopów przeznaczone, za pole, zapolnica, pachna, zastronek, zasiek*: *Przedziały abo sąsiaki w stodolach służą na układanie każdego gatunku zboża osobno*. Kluk. *Pachna, połowa sąsiaku przedzielona od drugiej przez klepisko*. L. 2. *skrzynia zrobiona z gontów; skrzynia na obrok*. 3. *skrzynia z przegrodami wewnątrz*. < Sa - + SIEK >

[**Sasieknica**, y, Im. e] p. **Sasiecznica**.

[**Sasietnica**, y, Im. e] p. **Łąg**. < Zam. **Sasietnica** >

† **Sasicie jesteście**. < Wedle 3 os. Im. są >

† **Sasmy jesteśmy**. < Wedle 3 os. Im. są >

× **Sażenisty** p. **Sażnisty**: *Mnie z ramion sażeniste skrzydła wyrastają*. Kochan. *W każdej rzeczy sażenistej, mogącej ś. na kęsy swoje dzielić, możemy wziąć część małą i wielką*. Petr. *Rzuci mowę nadętą, słowa sażeniste*. Koryt. (= *szerokie opowiadania*). *Osi karety uginały ś. pod ciężarem sażenistych hajduków*. Kras. *Sażeniste ramiona*. Stasz. *Chłop S. Troc*. *Sażenista ręka*. Troc. < Od **Sażęń** >

Sażeń, żnia, lm. żnie, † **Sężeń** [Sozej, Sizeń] l. miara długości = 3 łokciom, 6 stopom: S. jest, kiedy człowiek obie ręce jak najlepiej wyciągnie; taka miara bywa w górach; zowią ją klafter albo łatr. Haur. S. kopalny ma w sobie półzwarta łokcia. Kluk. S. hutniczy sześcienny = 108 stopom sześciennym. Łab. [S. krzyżowy] = długość sznura przydeptanego nogą a wyciągniętego do góry ręką przeciwną. Przen.: Ja widzę na trzy sażnie. Boh. (= bardzo bystro i głęboko). Najbardziej ś. szerzym żeniąc ś. i chociażby za ostatnią zapiąć, ciągnie ś. drugi na S., a ledwie go na piądz. Pot. 2. a [Sąg, Siąg] równoległościenny stos drzewa opalonego pewnych wymiarów, jako miara w handlu drzewnym: Drwa na sażnie rozmierzyć. Troc. W sażnie rozmierzyć. Troc. W sażnie układać. Troc. <SĄG/SIĄG/SIĘG>

Sażniarstwo, a, blm. bicie sażni, t. j. ścinanie czyli spuszczenie drzewa i cięcie tegoż lub przerywanie piły na szczapny a następnie układanie z nich sażni Łab. <Od Sażniarz>

Sażniarz, a, lm. e, **Rębacz** drwał, robotnik siekierą lub pilą przysposabiający i ustawiający sażnie w lesie. Łab. <Od Sażeń>

× **Sażniocal**, a, lm. e cal sażnia kwadratowego. Jak. J. <Sażeń + Cal>

Sażniokreska, i, lm. i punkt sażnia kwadratowego. Jak. J. <Sażeń + Kreska>

× **Sażniolinja**, i, lm. e dwunasta część sażniocala, linja sażnia kwadratowego. Jak. J. <Sażeń + Linja>

× **Sażniosażniocal**, a, lm. e cal sażnia sześciennego. Jak. J. <Sażeń + Sażeń + Cal>

× **Sażniosażniokresa**, y, lm. y kresa sażnia sześciennego. Jak. J. <Sażeń + Sażeń + Kresa>

× **Sażniosażniolinja**, i, lm. e linja sażnia sześciennego. Jak. J. <Sażeń + Sażeń + Linja>

× **Sażniosażniostopa**, y, lm. y stopa sażnia sześciennego. <Sażeń + Sażeń + Stopa>

× **Sażniostopa**, y, lm. y stopa sażnia kwadratowego. Jak. J. <Sażeń + Stopa>

Sażniować, uje, ował mierzyć na sażnie. Jak. J. <Od Sażeń>

Sażniowanie, a, blm., czynność cz. **Sażniować**. **Sażniowe**, ego, blm. zapłata od mierzenia na sażnie, od sażniowania: Sażniowego nie zapłacił. Troc. <Od Sażeń>

Sażniowy l. przym. od Sażeń: Drzewo sażniowe. Sażniowa rama, miara do mierzenia. Troc. 2. mający sażeń wielkości, trzyłokciowy. Przen.: Obluda sażniowe przebiera pacierze, a dobra cudze gwałtownie bierze. L. (= sażniste).

Sażnisto, **Sażniście** przys. od Sażnisty.

Sażnistość, i, blm., rz. od Sażnisty.

Sażnisty, × **Sażnisty** ogromny, potężny, długi nieproporcjonalnie, rużco: Nos S. Krok S. Litera sażniste (= wołowe). Aby być dzielnym żołnierzem, nie trzeba być koniecznie sażnistym drabem. Krem. Sażniste pajuki. Kras. (= rosłe, burczyste). List S., S. rachunek. <Od Sażeń>

Sażniscia p. Sażnisto: S. głupi.

† **Sażyca**, y, blm., żyto naupół z pszenicą: Gdy ś. komu na polu miasto pszenicy S. urodzi, a takie na nasienie nie jest sposobne ziarno, bo w dalszym siewie jużby ś. w żyto obróciło... Haur. <Sa- + *Życa, od Żyto>

[**Scabanie**, i, ii] **zwymyślać**, **zbesztuć**, **złajać**, **skrzyżać**. <S(z) + Caban>

[**Scabanienie**, a, blm.] czynność cz. **Scabanieć**.

[**Scadra**, y, lm. y] l. p. **Szczadra**. 2. **Scadry** = włókna. <Zam. Szczadra>

Scalanie, a, blm., czynność cz. **Scalać**.

Scalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Scalać ś.**

Scalenie, a, blm., czynność cz. **Scalić**.

Scalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Scalić ś.**

Scalić, i, ii, [**Scelić**], **Scalkować**, nied. **Scalać**

skłupić w całość, zespolić w jedno: S. rozrzucone grunta. S. ś. *zrosnąć ś. w całość, złać ś. w jedno*: Charakter gwałtownego rozdierania jakiejś całości na dwie połowy, rozdierania, które S. ś. musi. Jez. <S(z) + Calić, od CAŁ>

Scalkować, uje, ował i S. ś. p. **Scalić**: Mocno scalkowany organizm społeczny. (= *zwarty*). <S(z) + Całkować>

Scalkowanie, a, blm., czynność cz. **Scalkować**: S. wszystkich władców Olimpu. Mat. 1.

Scalkowanie się, a ś. blm., czynność cz. **Scalkować ś.**

Scalować, uje, ował, nied. **Scalowywać** *zebrać calowaniem, zdjąć calując*: Ona lzy te scalowała z bladej, chudej twarzy. Orzesz. <S(z) + Calować>

Scalowanie, a, blm., czynność cz. **Scalować**.

Scalowywać, uje, ywał p. **Scalować**.

Scalowywanie, a, blm., czynność cz. **Scalowywać**: Z ochotą na pieśń staruszki czekała, ażeby mieć pretekst do scalowywania smutnych z czoła małżonka myśli. Jez.

[**Scapić**, i, ii, **Szczapić**, **Szczopić**, **Scopić**, **Zcapić**] *schwycić, schwytać, złapać, porwać*: Mogą mię S. i może obwieszą, a może i nie. Przybor. [S. ś.] *uchwycić ś.* <S(z) + Capić>

Scapieć, eje, ał *zylupić, zharanieć*: Scapiął, słuchając tego. <S(z) + Cap lub CEP>

Scapienie, a, blm., czynność cz. **Scapieć**.

[**Scapienie**, a, blm.] czynność cz. **Scapić**.

[**Scapienie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Scapić ś.**

[**Scebiátko**, a, lm. a] *mały szczupak, szczupaczek*. <p. Szczubłą i t. d.>

Scedować, uje, ował *cedując zdać, przelać na kogo, przekazać komu, ustąpić na rzecz czyją*: Scedowali swe prawa do pozostałej przy nich części dóbr Poniec niejakiemu Kowalskiemu. Kraus. <S(z) + Cedować>

Scedowanie, a, blm., czynność cz. **Scedować**.

Scedzacz, a, lm. e piw. *syfon rurkowy do ściągania resztek z fas.* <Od Scedzać>

Scedzać, a, ał p. **Scedzić**.

Scedzanie, a, blm., czynność cz. **Scedzać**.

Scedzenie, a, blm., czynność cz. **Scedzić**.

Scedzić, i, ii, nied. **Seedzać** *cedząc złać, sączyć złać*: Resztki wina S. do jednej butelki. Fred. A. S. kawę z ustalych fusów. Kiedy Jezus na krzyżu ostatki krwi seedzi. Pot. <S(z) + Cedzić>

[**Scegotać**, oce, otał] *szczekać, dzwonić zębami*. <= Szczekotać>

[**Scegotanie**, a, blm.] czynność cz. **Scegotać**.

[**Sceka**, i, lm. i] p. **Szczeka**.

[**Sceklawy**] pies = *czujny i często szczekający*. <Od Szczekać>

[**Scelenie**, a, blm.] czynność cz. **Scelić**.

[**Scelić**, i, ii] p. **Scalić**.

† **Scelować**, uje, ował *złatać, zreparować*: Zdar- te scelowawszy sieci, rzucił je, gdy Bontes wam świeci. Mias. Lepiej każdą rzecz starą sobie S. a nowej czekać, niżli ani nowej, ani starej nie mieć. Rej. Wyleciały orzeł w górę, scelowawszy białym skórą tak podartą pierzem, znowu wabiąc dzieci do obłowy. Mias. Ty też na warcie wytelnij sobie, łodzi, aż cię sceluje tartem dęby Neptun trójzębny. Mias. <S(z) + CAŁ; por. Cerować>

† **Scelowanie**, a, bhm., czynność cz. **Scelować**. [**Sceluba**, y, lm. y] p. **Szczeluba**.

Scena, y, lm. y I. część teatru, na której aktorzy odgrywają sztukę dramatyczną, widowia, deski teatralne: Ukazać ś. na scenie. Wystawić sztukę na scenie. Sztuka ta nieprędko zejdzie ze sceny, bo ma powodzenie. Przerobić utwór na scenę. Przen.: *miejsce wypadków, teren wydarzeń, widowia, arena, teatr*: Francja była sceną krwawych zaburzeń. Na scenie życia. Przen.: *teatr*. Sztukę tę grano już na wszystkich znaczniejszych scenach europejskich. Przen.: *sztuka teatralna, teatr, sztuka dramatyczna, aktorstwo*: Pracować dla sceny. Poświęcić ś. scenie. 2. część sztuki teatralnej, podział aktu stanowiący ustęp utworu dramatycznego, zależny zwykle od zmian w osobach biorących udział w akcji: Teraz rozdziały aktorów nazywają ś. scenami; nadechodzący lub odchodzący aktor pewną scenę zaczyna; jak więc komedia z aktów, tak każdy akt z scen składa ś. Kras. S. w komedji, pokazanie. Troc. Przen.: *oddzielna chwila przedstawiania ś. na widowni teatralnej oczom widzów*: S. roztania ś. kochanków była wrzuszająca. S. z kurantem jest prześliczna. Co za S. pełna trwogi! L. Przen.: *komedia, symulacja*: August scenę złożenia rządu co lat dziesięć punktualnie wyprawiał. Kras. Przen.: *Zrobił mi scenę zazdrości (= afere z powodu swej zazdrości, wymówkę, wyrzut w tonie gwałtownym)*. Ruszał ramionami i co chwila robił mi sceny. Krasz. 3. *heca, zajście, wypadek, historia, zdarzenie, awantura; widok, obrazek, obraz, epizod*: Sceny z życia biblijnego, pasterskiego. S. karczemna. Krwawe sceny toczą ś. po wszystkich stronach ziemi naszej. Miek. Sceny historyczne i charaktery osób działających skreślił sumiennie. Miek. Nasz naród scen okropnych, gwałtownych nie lubi. Miek. Hez scen i obrazów z samej gry obłoków! Miek. Okropne sceny pobyt jego zakrwawiły. Krasz. Sceny wyprawia, kiedy ś. upije (= *burdy, skandale, Bóg wie nie co*). A to S.! (= *zabawna historia, heca, komedia, opera*). Zdr. **Scenka**. <Łé. scaena z Gr. skēnē>

Scenarium, w lp. nieod., lm. a, ów **urządzenie sceniczne, ramy sceniczne**: Pośpieszono z ukończeniem budowy, aby dać obchodowi odpowiednie S. Spas. <Łé. scaenarium, lub Włos. scenario>

Scenarjusz, a, lm. e I. *książka, w której wypisane są z danej sztuki wszystkie wejścia artystów na scenę oraz hałasy, dzwonki, turkot pojazdów, grzmoty, pioruny i t. p. poza sceną*. 2. S. reżyżerski = *ulożenie sytuacji, zaznaczenie ich w egzemplarzu danej sztuki*. Przen.: *Cały S. przedstawia ś. interesująco i wykazuje istotny temperament powieściopisarski*. Kasz. (= *budowa, układ, technika utworu*). <Łé. scaenarius>

× **Scenarz**, a, lm. e aktor, artysta sceniczny: Ona uczyła mię chodzić, jak S. (lepsze, niż aktor, słowo niech zostanie). Słow. <Od Scena>

Scenerja, i, bhm., **Scenizacja I. układ sceniczny, technika sceniczna, ułożenie sytuacji w danej sztuce**. Jako wytrawny reżyser, zajął ś. scenerją. Bał. 2. **urządzenie sceny, ogół szczegółów składający ś. na scenę dla odegrania na niej sztuki dramatycznej**: Scenerji dokonywa zwykle reżyser. <Nm. Scenerie>

Scenicznosc, i, bhm., rz. od **Sceniczny**.

Sceniczny przym. od **Scena** = a) *tyczący ś. sceny, teatralny, dramatyczny*: Utwór S. Układ S. Przedstawienie sceniczne. Aktor S. b) *mający*

warunki odpowiednie do wystąpienia lub przedstawienia na scenie: Talent S. Postawa, fizjognomja, głos S. aktora. S. układ utworu dramatycznego. Grano Makbeta, jedną z najbardziej scenicznych sztuk Szekspira. <Łé. scaenicus lub Fr. scénique>

Scenizacja, i, bhm., p. **Scenerja**.

Scenizator, a, lm. **rzy ten, co ś. zajmuje scenizacją sztuki dramatycznej, reżyser**: Rozbiór krytyczny dzieła uwydatnił jego wady i usterki, przypisałiby je atoli scenizatorowi, który musiał ś. łamać z niemałymi trudnościami. Nagan. <Od Scenizować>

Scenizować, uje, ował, Scenować I. dokończyć scenizacji, dobierać odpowiednich rekwizytów do wystawienia na scenie jakiej sztuki. 2. modyfikować w sposób możliwy do przedstawienia na scenie, przystosowywać do warunków scenicznych: S. wypadek, fakt historyczny. <Fr. scénizer>

Scenizowanie, a, bhm., czynność cz. **Scenizować**.

Scenka, i, lm. i p. **Scena**.

Scenografja, i, bhm. p. **Skenografja**.

× **Scenopegja**, i, bhm. *stawianie przez Żydów namiotów, czyli kuczek, na pamiątkę obozowania przez 40 lat na puszczy*. <Gr. skēnopégia>

Scenowanie, a, bhm., czynność cz. **Scenować, scenizacja**: Okazał znakomitą zdolność do artystycznego scenowania pomysłu. Spas. W większych powieściach panował naturalizm i dowolność w scenowaniu i układzie.

Scenować, uje, ował p. Scenizować. <Od Scena>

Scentralizować, uje, ował sprawdzić do jednego centrum, skupić w jednym centrum, skoncentrować: S. zarząd kolei. S. ś. zostać scentralizowanym, skupić ś. jednym centrum, skoncentrować ś. <S(z) + Centralizować>

Scentralizowanie, a, bhm., czynność cz. **Scentralizować**.

Scentralizowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Scentralizować ś.

× **Sceptrum** w lp. nieod., lm. a, ów I. *berło (oznaka władzy)*. 2. w lm. wog. *oznaki władzy (monarszej a. innej), insygnja*: Słudzy rektorowsey noszą przed rektorem insygnja albo scepra srebrne, pozłociste. Falib. Niesiono przed marami królewskie scepra:.. miecz..., jabłko..., sceptrum..., koronę.... Przyprawdzili ciało do kaplice i składziono scepra na marach. Biel. M. <Gr. skēptron>

Sceptycyzm, u, bhm., **Sceptyka niedowierzanie, niewiara, powątpiewanie o prawdziwości przyjętych twierdzeń i pojęć ustalonych, podawanie wszystkiego w wątpliwość**: Wszysey zgodzili ś., że (Byron) był apostołem sceptycyzmu. Miek. S. Byrona różny jest od tej obojętności na wszystko, od tej zwierzęcej nieczułości, którą ochrzcieli sceptycyzmem. Miek. <(Gr.) *skeptikismos>

Sceptyczka, i, lm. i forma ż. od **Sceptyk**.

Sceptycznie przys. od **Sceptyczny**: Najwięksi przyjaciele młodoczechów S. zapatrują ś. na owoce ich działalności.

Sceptyczny nacechowany sceptycyzmem, wątpięcy, niedowierzający.

Sceptyk, a, lm. cy *filozof, człowiek wątpięcy o wszystkim i nie wierzący, aby wątpiwości jego kiedy mogły być usunięte*: Byron wyobraża tę drugą epokę sceptyków. Miek. <Gr. skeptikós>

Sceptyka, i, bhm., p. **Sceptycyzm**.

[**Scerębel**, bia, lm. ble] p. **Przerębel**.

[**Scérny**] *szczerzy, czysty, prawdziwy*: Scérne złoto. S. piasek. (= *goły*). <Od Szczerzy>

SCEROWAĆ

Scerować, uje, ował, × Scyrować *cerując złączyć, zreparować.* <S(z) + Cerować; por. Scelować>

Scerowanie, a, blm., czynność cz. Scerować.

[Scérta, y, lm. y] p. Sterta.

[Scerzp, u, lm. y] p. Sierp.

* **Scet:** [Na S.] p. Naszczętnie.

[Scewieć, eje, a], **Wycewieć** [*schudnąć, wychudnąć wskutek choroby.*] <S(z) + CEW>

[Scewienie, a, blm.] czynność cz. Scewieć.

[Scezuła, i, lm. e] p. Szczezuła.

Schab, u, lm. y, [Schab] l. mięso przy zębrach, szceg. z wieprza: Pożytki z ukarimionych wieprzów: mięso, słonina, szynki, kiebasy, kiszki, kompie, schaby. Ład. Sąsiedzi obsyłali ś. to pieczenią, to głową, kiszką, schabem. Pot. Przen.: Tam muza, u nas Wenera, rzadko widzieć, aby który z młodzi szlacheckiej końskie cisnął schaby. Nar. (= *hoki*). 2. [S] (= a) *roitzuj szannerowania kapoty.* b) pog.: Schaby = *plecy.* Zdr. **Schabik, Schabek.** <Por. Chaby? Kaban?>

Schabek, bku, lm. hki p. Schab. Przen.: Co za ciekawość w tym wywiedłym schabku! Słow. (= w *Goplanie*).

× **Schabia, i, lm. e żebro:** Chciałbym tu pod czwartą schabią zobaczyć, czy ty masz serce. Słow. <Now.>

Schabik, u, lm. i p. Schab. Kaczek.

Schahowy przym. od **Schab.** Troc.

Schadzać, a, a] i S. ś. p. Zejść. <Z + Chadzać>

Schadzanie, a, blm., czynność cz. Schadzać.

Schadzanie się, a ś., blm., czynność cz. Schadzać ś.

Schadzka, i, lm. i l. + S. schodzenie ś., zejście ś. do kupy, zebranie, zgromadzenie, zbór: Rada schadzki mieszczan nakazuje, a cokolwiek ś. stanowi w pospolitej schadzee, to niechaj wszyscy zachowują; ktoby do pospolitej rady nie przyszedł, niechaj za to winy odłoży złoty, a jeśli komu mianowicie nakazano przyjsć do schadzki, niechaj odłoży winy czwartą część. P. cheł. W kościele św. Piotra była wielka S. a. synod, na którym arcybiskupi zasiedli. Skar. O postanowienie sobie króla schadzki poczęli miewać, gdzie stąd i zowąd rozmaicie o tej rzeczy rozprawiali. Stryjk. (= *narady, wiece*). Schadzkiśmy zakładali najczęściej w wieczorze. L. Liczna dziś S. była. Troc. Pójdźmy na schadzkę. Troc. Na schadzee to słyszałem. 2. [S.] *nabożeństwo brackie.* 3. *spotkanie ś., widzenie ś. potajemne, umówione, rendez-vous:* S. jest ukrytą, od zwierzechności lub opinii zakazaną. Brodz. Z nim rozmowy i schadzki często sekretne miewała. L. Jeśli kto czynił schadzki przeciw rządowi... P. cheł. Wszystkie skryte schadzki zakazano. Troc. Dom schadzek = *dom publiczny, dom rozmowy.* Polieja miała na oku domy schadzek. 4. S. pierwszego piwa w browarze (Troc) = *odchód pierwszy.* <Od Schadzać ś.>

[Schapać, pie, pa] l. a. [Schapić] *schwycić, złapać, scapić, skraść.* 2. *uderzyć:* S. kogo w twarz. 3. p. **Pochapać.** <Z(s) + Chapać>

[Schapanie, a, blm.] czynność cz. Schapać.

[Schapić, i, ii] p. Schapać.

[Schapienie, a, blm.] czynność cz. Schapić.

[Schapsydensować, uje, ował] *przywłaszczyć sobie, zagrabieć, zagarnąć.* <Od Chapeydens>

[Schapsydensowanie, a, blm.] czynność cz. Schapsydensować: Pomówił przeciwnika o S. intraty. Spas.

SCHEMATYZOWAĆ

Scharakteryzować, uje, ował kogo, co = skreślić charakterystykę kogo, czego; schwyciwszy rysy charakterystyczne wydatnić: S. obyczaje ludzi dworskich. W Mohoreie czynności i obyczaje ludzi przebywających na kresach doskonale scharakteryzowane zostały. Chm. <Z(s) + Charakteryzować>

Scharakteryzowanie, a, blm., czynność cz. Scharakteryzować.

† **Schartabel, a, lm. owie, † Skartabel szlacheć nowokreowany za zasługi wojenne.** Petr., Herb., Skrzet., Cz. <Włos. scartabello>

[Schasnąć, śnie, ś] *zbiednieć, schudnąć:* Konięta my schasty.

[Schaśnięcie, a, blm.] czynność cz. Schasnąć.

Schatrzenie, a, blm., czynność cz. Schatrzyć.

Schatrzyć, y, y] zł. złapać, scapić, schwycić: Lipaj, aby cię nie schatrzyli. <p. Chatrzyć>

[Sched, u, lm. y] *zebranie:* Idziem do gminy na S.

[Scheda, y, lm. y] *człowiek mizerny, biedny, chudy.*

Scheda, y, lm. y l. × S. karta, kartka. 2. dział majątku odziedziczony, spadek, sukcesja: Dostał schedę po stryju. Dobra swoje wyprzedali, nie wydzieliwszy z nich schedy ojczyściej i macierzystej swej siostrze. Rol. 3. [S.] *posiadłość w kilku lub kilkunastu miejscach, złożona z kilkudziesięciu zagonów.* Zdr. **Schedka.** <Łć. scheda, z Gr. schédē>

Schedka, i, lm. i p. Scheda: Dokupił, słyszę, schedkę. Syrok.

× **Scheelin, u, blm., chem. wolfram.** <Od nazwiska chemika Scheele>

[Scheltać się, a ś., a] ś. i. *zmącić ś., zmieszać ś., zbeltać ś.:* Smietanka ś. scheltała. 2. *zdrzeć ś., zetrzeć ś.:* Ledwie kilka kroków uszedł koń, już pot na mnie uderzył... podkowy miał scheltane a. może i od urodzenia bez ocyłów. Fred. A. <Z(s) + Cheltać>

[Scheltanie się, a ś., blm.] czynność cz. Scheltać ś.

Schema, y, lm. y p. Schemat: S., wzór przepisany dawania raportów. L. Kwity były w tabelę podług schemy (szematu) zapisane. T. K. Wypracował na wzór alfabetyczną schemę z taryf podymnego ziemi czerskiej. T. K. <Gr. schēma>

Schemat, u, lm. y, × Schema, l. Szemat l. wzór przepisany, forma stała, zarys, formuła. 2. × S. postać, figura retoryczna. <Gr. schēma>

Schematycznie przys. od Schematyczny.

Schematyczność, i, blm., rz. od Schematyczny.

Schematyczny, l. Szematyczny *tyczący ś. schematu:* a) *przedstawiający (na rysunku a. w opisie) wzór ogólny, podług którego zjawisko jakieś ś. odbywa, czynność jaka jest wykonywana, przyrząd jaki ś. buduje:* Wykaz S. (= *według schematu, wzoru ułożony*). Opracowanie schematyczne. 2. × S. *pełen przenośni, postaci, figur retorycznych, obrazowy.* Śl. wil. Styl, utwór, poemat S. <Śr. Łć. schematiceus>

Schematyzm, u l. blm. sztywne, bezduszne postępowanie podług pewnych wzorów oznaczonych. 2. lm. y w Austrii, spis nazwisk urzędników: Przepadł jak kamień w wodę; dowiadywałem ś. o niego, przeglądałem schematyzmy kościelne, ale nigdzie nazwiska jego nie wyczytałem. Bał. <Gr. schēmatisμός>

Schematyzować, uje, ował *układać podług schematu; porządkować według formuł, sprowadzać do stałych wzorów:* Ogół ściąga systemata filozofii.

ficzne do swego poziomu, upraszcza je i schematyzuje. Kozłow. <Od Schemat; Gr. schēmatidzō>

Schematyzowanie, a, bfm., czynność cz. Schematyzować.

Schimerować, uje, ował zacząć stroić chimery, wziąć na kiel, zgrymusić, znarwić ś.: Może mu koi schimerował? Jeż. <Z(s) + Chimerować>

Schimerowanie, a, bfm., czynność cz. Schimerować.

Schimnik, a, lm. cy asceta: Nie chciał przyjąć święcenia na prezbitera, lecz pozostał schimnikiem. Dzd. <Ros. a. Ukr. schimnik>

Schińszceć, eje, ał, Schińszczyć ś. stać ś. chińskim a. Chińczykiem. Przen.: Gdzie ś. rutyna okaże przemożną, tam wszystko skostnieje, schińszceje, tam forma weźmie przewagę zupełną, a życie, pozbawione treści, przybierze pozory letargu. Dzed. (=zejdzie, zredukuje ś. do form chińskich). <Z(s) + chińszceć>

Schińszczenie, a, bfm. I. czynność cz. Schińszceć. 2. czynność cz. Schińszczyć. 3. p. S. ś.: Żył w Chinach ulegli schińszczeniu.

Schińszczenie się, a ś., niek. Schińszczenie czynność cz. Schińszczyć ś.

Schizaster, a, lm. y gieol. szkarłupnia czyli jeżowiec skamieniały w utworach trzeciorzędowych. Łab. <Now. od Gr. schizō + aster>

× **Schizm, u, lm. y p. Schizma:** Przyczyną może być schizmu, mówiące, że Dant chciał republikanizmu. Słow. <Now.>

Schizma, y, lm. y, × Schizm, × Syzma, × Syzma oderwanie ś., odszczepieństwo, odstępstwo członków od społeczności jakiej religji; rozdział kościoła wschodniego od kościoła zachodniego: S., oderwanie ś. członków od głowy powszechnej. Smotr. 2. zb. schizmatycy. 3. niezgodność tonów muzycznych, rozzerwanie, jakby kłótnia między tonami. Śl. wil. <Gr. schisma>

Schizmatyki, Schizmatyczny przym. od Schizmatyk; × **Syzmatyki, × Syzmatyki:** Parafje schizmatyczne. Zjazd S. <Od Schizmatyk>

Schizmatyczał: który schizmatyczał: Wszystek ś. wydał na pomnożenie i rozkrzewienie jedności między Rusią schizmatyczałami. Nies. <Od Schizmatyk>

Schizmatyczeć, eje, ał stać ś. schizmatykiem a. schizmatycznym.

Schizmatyczenie, a, bfm., czynność cz. Schizmatyczeć.

Schizmatyczka, i, lm. i forma ż. od Schizmatyk; × Syzmatyczka, × Syzmatyczka.

Schizmatyczny p. Schizmatyki.

Schizmatyk, a, lm. cy, × Syzmatyk, × Syzmatyk, † Scizmatyk, † Scyzmatyk wyznawca kościoła schizmatycznego, odszczepieniec. <Gr. schizmatikós>

[**Schlać się, a ś., ał ś., Schlapać ś.**] *spić ś., uchląć ś., strąbić ś., wrznąć ś.:* Łajdusem trzeba być, aby ś. tak S. Zap. <Z(s) + Chlać>

[**Schlanie się, a ś., bfm.**] czynność cz. **Schlać ś.**

Schlapać, pie, pał I. zachlapać, ochlapać, pochlapać, zapręyskać, zabryzgać, splamić: S. odzienie wapnem. 2. zbłocić, zblacić, schlastać, zachlastać, zaszargać. 3. przen. rub. zjeść łapczywie co płynnego, schleptać. [S. ś.] p. **Schlać ś.** Schlapiemy ś. jak bele, bo trzeba przecieź oblać instalację owego jubilera. Bał. <Z(s) + Chlapać>

Schlapanie, a, bfm., czynność cz. Schlapać.

[**Schlapanie się, a ś., bfm.**] czynność cz. **Schlapać ś.**

Schlastać, a, ał, [Schlastać] I. schlapać, zachlastać, zszargać, zbryzgać, zblacić: S. płaszcz błotem. 2. zblić strzepać, sówiocyć, zerznąć, zesmagać: S. konia, batem. Przen.: S. kogo w pismach = skrytykować ostro, nie zostawić na nim suchej nitki, ściąć, zrgbać. S. ś. I. schlapać ś., zachlastać ś., zszargać ś., zblacić ś.: Tak schlastany błotem ciekącym i piaskiem, jakby tu brnął przez jakie morze błotniste. Kacz. 2. zdeboszować ś., zblaczować ś., schluchrać ś., zniszczyć ś. <Z(s) + Chlastać>

Schlastanie, a, bfm., czynność cz. Schlastać. Schlastanie się, a ś., bfm., czynność cz. Schlastać ś.

Schlebiac, a, ał i † S. ś. p. Schlebić.

Schlebianie, a, bfm., czynność cz. Schlebiac.

† **Schlebianie się, a ś., bfm., czynność cz. Schlebiac ś.**

Schlebić, i, il, nied. Schlebiac I. † S. zmienić w chleb, przeistoczyć w chleb. 2. częś. nied. dogodzić czyjej miłości własnej, pochlebić, przypochlebić; potakiwać dogadzając czyjej próżności, poglaskać czyją zarozumiałość: S. czyjej dumie, namiętnościom, próżności. S. ś. I. † S. ś. zmienić ś. w chleb, przeistoczyć ś. w chleb: Pańskie ciało nie przemienia ś. z chleba cieleśnie, ani ś. z chlebem cieleśnie złącza i schlebia. Żarn. 2. × S. ś. ulec schlebianiu, dać ś. pociągnąć pochlebstwami: Dla ujęcia sobie do reszty afektu braci szlacheckiej, schlebionej już znacznie dzisiejszą łaską królewską. Szaj. <Z(s) + Chlebić>

Schlebienie, a, bfm., czynność cz. Schlebić: S. nie jest przystojne świętemu ciału naszego Pana. Żarn.

Schlebienie się, a ś., bfm., czynność cz. Schlebić ś.

† **Schlebnie** przys. od **Schlebny. L.**

× **Schlebny schlebający, pochlebny:** Schlebne zwierciadło. L. <Od Schlebiac>

× **Schlebstwo, a, lm. a schlebianie, pochlebstwo:** Przen.: Na czole gładkim zasiada S. Śl. wil. <Od Schlebiac>

[**Schlibić się, i ś., il ś.**] *pochlebić.* <Z(s) + Chlebić>

[**Schlibienie się, a ś., bfm.**] czynność cz. **Schlibić ś.**

Schlubić, i, il myśl. (o jarzabku) nie przybyć do wabnika, poznawszy ś. na tym, że on głos jarzabka udaje. <Z(s) + KLUB>

Schlubienie, a, bfm., czynność cz. Schlubić.

[**Schlubnąć, nie, nął**] *opaść z sił.*

[**Schlubnięcie, a, bfm.**] czynność cz. **Schlubnąć.**

[**Schlud, a, lm. y, Sklud**] *topór z szerokim ostrzem, z toporzyskiem małym, na jedną stronę odgiętym.* Podcz.

Schludnie przys. od **Schludny.**

Schludniutki *miłutki przez swoją schludność:* Choć skromną, ale schludniutką stała ś. ta pustelnia. Byk.

Schludniutko przys. od **Schludniutki.**

Schludność, i, bfm., rz. od Schludny.

Schludny (o przedmiotach) *czysty, porządkny, świeży, chędogi, starannie utrzymany w czystości:* Domek S. i wesoty, a gościnne sute stoły. Żal. Twój ubiór S., gustowny, zgadzający ś. z majtkiem twoim. Hof. Widok tej wioski, okrytej zielenią, gajami, sadami, schludnej, zabudowanej porządnie, wzbudzał mimowolnie ciekawość i zajęcie. Krasz. Miasto jest suche, schludne, o szerokich ulicach. Flń. Włosy posiwiałe, schludnym czepekkiem ze wstążkami przykryte. Kor. <Z(s) + Kludny>

[Schludzenie, a, blm.] czynność cz. Schludzić.
[Schludzić, i, ii] uporządkować. <Z(s) + Klu-
dzic>

[Schlustać, sta a. szcze, sta] i. a. [Schrustać]
zjechać *chciwie*, spalaśzować, świeżyć, sfutrować, zre-
petować. 2. i [S. ś.] p. Schlastać: Puszczać, bo
cię kordem schluszcze. Pol. <Z(s) + Chlustać>

[Schlustanie, a, blm.] czynność cz. Schlustać.
[Schlustanie się, a ś., blm.] czynność cz. Schlu-
stać ś.

[Schleptać, pce, ptał, nied. Schleptywać chle-
pac wypić, schlapać: S. piwo. Wilki... wodę
schleptują. Ml. <Z(s) + Chleptać>

[Schleptanie, a, blm.] czynność cz. Schleptać.
[Schleptywać, uje, ywał] p. Schleptać.

[Schleptywanie, a, blm.] czynność cz. Schlep-
tywać.

Schlodzenie, a, blm., czynność cz. Schlodzić:
S. zacierów gorzelnicznych.

Schlodzić, i, ii zupełnie ochłodzić, wystudzić.
<Z(s) + Chłodzić>

Schlonać, nie, nał pochłonąćszy strawić: Fale
schłoneły okręt. Kto w przestronnej czczości
stawi kroki, rozdziel bezistnej nocy schłonie go
szeroki. Przyb. Srogie, ah, srogie nimfy, krzyk-
nęła w zapale, ah! nie zwłóczęcie mej śmierci,
a schłoniecie mnie fale! Cho. Świat, ziemia, słoń-
ce przemienie, wieczność je schłonie. Berw. Noe
idzie, która małe, małoduszne schłonie. Wysp.
Tajni życia — schłoił małą tęsknotę. Przybysz.
<Z(s) + Chłonać>

Schlonięcie, a, blm., czynność cz. Schlonać.

Schlópaczec, eje, ał stać ś. podobnym do chło-
paka, nabyć cech chłopaka: Niektórzy myślą, że
dziewczęta skutkiem oboowania ze sobą obu płci
schłopaczeją. <Z(s) + Chłopak>

Schlópaczenie, a, blm., czynność cz. Schlopa-
czec.

Schlópiaty który schłopiał: Pośród najuboż-
szych schłopiałych owruckich ziemian składano
sumy na redompęją. Rol. <Od Schłopieć>

Schlópie się, i ś., il ś. p. Schłopieć: Tradycja
zbojcka wstąpiła w krew i kość kmiecej gro-
mady i osadników szlacheckich, już od wieku
schłopionych. Rol. <Z(s) + Chłop>

Schlópieć, eje, ał, Schłópieć ś. stać ś. prostac-
kim, ordynarnym jak chłop, zdziczeć: Na wsi
żona i najlepiej edukowana schłopieje. L. Zie-
mia ta, co była w domy i familje zaena, teraz
schłopiała. Jan. Obuując z prostactwem, schłopi-
piał, mój synu. <Z(s) + Chłopieć>

Schlópienie, a, blm., czynność cz. Schłopieć.

Schlópienie się, a ś., blm., czynność cz. Schłopi-
pieć ś.

[Schłopotany] p. Skłopotany: Ona pisze S.
list i bardzo żalony.

Schlostać, szcze, stał, Schwostać chłoszcząc
zbić; świeżyć, zasmagać, ściągć, zsioc: S. róż-
gami. Ubitego a różgami schłostanego z miasta
wygnali. Skar. Przen.: zmizerować, zgnębić kogo;
dać ś. we znaki, dokuczyć komu: Ten sam, ale
choroba musiała go S.. ubóstwo też odmienia
jeszcze gorzej postać. Tremb. <Z(s) + Chłostać>

Schlostanie, a, blm., czynność cz. Schlostać.

[Schmulienie, a, blm.] czynność cz. Schmulić.

[Schmulienie się, a ś., blm.] czynność cz. Schmu-
lić ś.

[Schmulić, i, ii] zjechać chmuląc. [S. ś.] I. spo-
sepnieć, schmurnieć, skrzywić ś., posmutnieć. 2.
(o koniu) kłaść uszy. <Z(s) + Chmulić>

Schmurnieć, eje, ał p. Schmurzyć: Śmiał ś.
zrazu serdecznie, potem schmurniał. Orzesz.
<Z(s) + Chmurnieć>

Schmurnienie, a, blm., czynność cz. Schmur-
nieć.

Schmurzenie, a, blm., czynność cz. Schmurzyć.

Schmurzenie się, a ś., blm., czynność cz. Schmu-
rzyć ś.

Schmurzyć, y, ył zrobić chmurnym, nachmurzyć,
zachmurzyć, zasepić: Karol wzruszył ramionami,
schmurzył profil swój pogodny. Las. S. ś.,
Schmurnieć pokryć ś. chmurami, stać ś. chmurnym,
ściemnieć; spochmurnieć, sposepnieć, zasepić ś.: Za-
mek w cieniach nocy odbijał ś. ponuro połama-
nemi swemi kształty na tle schmurzonego nieba.
Krech. Wielkość swą pokładał na umyśle nie
dającym ś. S. Krasz. Twarz ś. schmurzyła. Jez.
Twarz mu ś. schmurzyła i skrzywiła. Krasz.
Schmurzone czoło. Kniaź. Ale gdy potem jąta
snuć przędzę przyszłości, schmurzył ś. nagle
i wtrącił z rozmysłem. Reym. <Z(s) + Chmu-
rzyć>

Schnąć, schnie, schnął a. sechł, [Sechnąć] I.
osychać, pozbywać wilgoci, suszyć ś.: Bielizna
schnie na płocie. Rodne schły zagony. P. Koch.
Ciągnie wapno, u mularza, gdy narzucone na
ścianę zaczyna S., czyli tężec. Mag. Schnie bie-
lizna, osycha z wody, mokrości, wilgotności po-
zbywa. Troc. Schną (osychają) oczy. Troc. 2.
tracić soki żywotne, usychać, zamierać od suchości:
Bukszpany jak schną, tak schną u nas. Kras.
Schnie trawa na łące. Troc. To drzewo schnie,
uschnęło. Troc. Przen.: Drzewa schną na jego
złorzeczenie. Kn. (= strasznie klnie, uszy wiodną
słuchając jego przekleństw). S. na ciełe = chulnąć,
mizernieć, znikać w oczach (patrzających) niszcząc,
kapiąc, pasować, spadać z ciała: Konie schną
i chudnieją z różnych przyczyn. Lk. I koń, na
konia patrząc, kiedy nie je, tedy schnie. Rys.
Człowiek gdyby sechł, jak go ratować. Haur.
Ciało schnie od fraszunku, czerstwość odbiega
mię. Kulig. Schnie, chudnieje i oczywiście z ciała
opada. L. To bydło schnie. Troc. Schną na
ciele. Troc. Schnie ten człowiek. Troc. Poddał
ś. rozpaczy i sechł, jak stare drzewo. Słow.
A w pustyni sechną i wędne i konam boleśnie.
Zal. Od tego czasu, jakem ś. rozkochał, sechną
jak szczepa. Przen.: umierać, konać, truć ś., usy-
chać, wędznąć, dręczyć ś., truchleć: Schnie, mdleje,
obumiera z miłości i kona. L. Prawdziwie, że
już sechną z tęsknoty. L. Schnie nieborak. Troc.
Schnie w nadziei, od miłości. Troc. S. od prag-
nienia. Troc. Ustawicznie schnie z umartwienia.
L. W tak długiej dotąd obietnicy sechnęli, oczekiwając.
Tw. Nieszczęście mniej na tym, co
cierpić, zawisło; bardziej schnie i trapi ś. człek
troskliwą myślą. Jabł. Schnie z niecierpliwości
ogładania córki swojej. Słasz. Niech źli sechną,
widząc enotę, że jej odstąpili. Dm. Sechnęli na
to, że musieli ś. kłaniać swoim dobrodziejom.
Lach. Będą ludzie S. od strachu i oczekiwania
tych rzeczy, które będą przychodzić na wszystkich
świat. Wuj. Szum ten tak bardzo potrwoży, że
od tego S. będą, czegoś jeszcze gorszego czeka-
jąc. Skar. Zły schnie, gdy nie czyni źle. Rys.
3. × S. zanikać, marnieć, zamierać, upadać: Schnie
ta nauka. Troc. Nadto jeszcze, mosanie, sechła
i nad tym pałką, kogo też na sejmiku wybrał
na marszałka. Pol. (= suszyła ś. głowa, wysilata
ś., kamała ś., wyjęzala ś.) × S. ś. zsychać ś.:
Rola schnie ś. Wysp. <SCH/SECH/SUCH>

Schnienie, a, blm. p. **Schnięcie**: S. na ciele. Troc.

Schnięcie, a, blm., **Schnienie** czynność cz. **Schnąć**.

× **Schnięcie się**, a s., blm., czynność cz. **Schnąć s.**

[**Schoda**, y, lm. y] p. **Schód**.

Schodeczek, czka, lm. czki p. **Schód**: Schodeczki sekretne. L. <Od Schodek>

Schodek, dka, lm. dki i. p. **Schód**: Trzeba ją wprowadzić małemi schodkami, żeby s. z nią nie spotkał. L. 2. w lm. *przenośne przeszło schodków*, rodzaj *drabinki*: Schodki w księgarni, w bibliotece, w aptece. 3. tyż.: *stopień naturalny*, próg: Robiliśmy S. po schodku na nartach. Zjeżdżanie krótkimi serpentynami i schodami nie było wcale straszne. 4. woj. *podnózek*, ławka w przedpiersienniu, czyli *brustwerze*, aby załoga, stojąc na niej, mogła z ręcznej broni strzelać na nieprzyjaciela przez brustwer.

Schodkować, uje, ował i. układać w schodki: Ścieżki malownicze, kręte, wily s. ku górze, gdzieś tam obwarowane poręczem lub wystane schodkowaniami złomami wapienia. Krasz. 2. tyż. *zjeżdżać na łyżwach*, na nartach po schodkach, progach. <Od Schodek>

Schodkowanie, a, blm., czynność cz. **Schodkować**.

Schodnisty: Schodniste wybrzeże = *wybrzeże*, a właściwie *pobrzeże*, stopniami (tarasami) podnoszące s. Ml. <Od Schod(zie)>

[**Schodny**]: Schodna strzelba myśliwska = na którą, według przesądu myśliwych, najczęściej zwierzyzna wychodzi. <Od Schod(zie)>

Schodowaty przys. od **Schodowaty**.

Schodowaty podobny do schodów: Schodowate zapadnięcia ziemi. Natk. <Od Schód>

Schodowy i. przym. od **Schód**, **Schody**: Poręcz schodowa. (Ajaks) zstąpił na niższą ławę schodową. Ml. 2. bud.: Klatka schodowa, p. **Klatka**. Kolejka schodowa, p. **Kolejka**. 3. gór.: Całokształt (systematy, sposoby) odbudów: S.-spuszczający, czyli spągowy; S.-wznoszący, czyli stropowy. Łab. 4. hut.: Ruszt S., czyli w schody, naprzylot pod piecem płomiennym, pod cementacyjnym na stal, pod ogniskami kotłów parowych i t. d. Łab.

Schodówka, i, lm. i zool. p. **Krętoschód**.

Schodzenie, a, lm. a czynność cz. **Schodzić**: Jedno jest weście wszystkim ku żywotowi i jednostajne S. Leop. Przykre z tej góry S. Troc. Ćwiczyć młodych do urzędu trzeba dla schodzenia starych urzędników. Troc. Zejście Barbary ze świata zapowiedziało s. mu jako poczętek schodzeń innych nastąpić niebawem mających. Jez.

Schodzenie się, a s., blm., czynność cz. **Schodzić s.**

Schodzić, i, il i S. s. p. **Zejść**. <Z(s) + Chodzić>

† **Schodzeń**, dnia, lm. **dnie wiatr wschodni**: S., *Hirus*. Zebr. S., raczej *wschodzień*. L.

Schodzisto przys. od **Schodzisty**: Neptunie, niech do morza nie płyną S. strumienie, niechaj je nazad morskie wraca zaburzenie. Bardz.

Schodzistość, i, blm., rz. od **Schodzisty**.

Schodzisty spadzisty, pochylty, pochodzisty: Gdzie grunt bardzo pochylty i S. Stroj. Na pagórku niewielkim schodzista mogła leży w gruncie obfitym. Bardz. Rzeki schodziste. Otw. W prawą Tyber wypada z wierzehu schodzistego. Bardz. <Od Schod(zie)>

Schodźba, y, lm. y woj. *punkt zborny* (r. 1807). Gemb. <Z(s) + Chod(zie)>

× **Scholar**, a, lm. **owie** p. **Scholarz**: Król chciał ukrócić swywołę scholarów. Mor. K. <Od Łé. scholaris>

Scholarchat, u, lm. y *władza nadzorczą szkolną*, *inspekcja szkolna*. <Śr. Łé., od Gr. scholarchēs>

× **Scholarz**, a, lm. e. × **Scholar**, × **Scholasta uczeń**, *szkolarz*: Scholarze mają mieszkać po bursach przylegających do szkół parafjalnych. Mor. K. <p. Scholar>

× **Scholasta**, y, lm. **ści** p. **Scholarz**: Najdrobniejsza notatka podrzędnego scholasty wzbudza wielkie zajęcie. <podług Gr. scholastēs>

Scholasterja, i, lm. e i. *urząd*, *godność*, *obowiązek*, *stan scholastyka*: Probstowo, scholasterja, prebendę z czterech wikarjów ustawił. Nies. Wzrost kustodja gnieźnieńska, scholasterja łęczycka, sekretarstwo koronne. Nies. 2. *mieszkanie scholastyka*. <podług Gr. scholastērion>

Scholastycyzm, u, blm., **Scholastyka**, **Scholastyczność**, *scholastyczny kierunek nauki*. <Od Scholastyk>

Scholastycznie przys. od **Scholastyczny**.

Scholastyczność, i, blm., rz. od **Scholastyczny**, *scholastycyzm*.

Scholastyczny, † **Szkolastyczny** *właściwy szkółom średniowiecznym: podporządkowujący badaniu naukowe pod powagę religji, ślepo polegający na Arystotelesie i logice, oraz zajmujący s. subtelności dociekaniem przy pomocy dyjalektyki*: Pilo-zofja, teologja scholastyczna. Kontrowersje scholastyczne. <Od Scholastyk>

Scholastyk, a, lm. cy, † **Szkolastyk** i. *uczony scholastyczny*: Scholastycy i humanisci. 2. (w wiekach średnich) *członek kapituły zajmujący s. sprawami szkoły katedralnej lub kolegjalnej; jeden z prałatów kapituły (tytułarny)*: S., kierownik szkoły w epoce Piastów i nauczyciel zarazem. Wiszn. Do szkoły katedralnej, której rektora zawsze mianował S. katedralny. Wiszn. S. katedralny kijowski pilnie s. zabrał do zbadania skargi. Rol. Prałat-S. kapituły katedralnej warszawskiej. <Gr. scholastikós>

Scholastyka, i, blm. i. p. **Scholastycyzm**. 2. druk. *gatunek czcionek mniejszy od submilu*: S. większa i mniejsza. Mag. Zdr. posp. **Scholka**.

[**Scholerować**, uje, ował] *zwymyślać od cholery*. <Od Cholera>

[**Scholerowanie**, a, blm.] czynność cz. **Scholerować**.

Scholja, ów, blp. *krótkie naukowe objaśnienie wyrazów w starożytnych pisaarach greckich i rzymskich*. <Gr. scholion>

Scholjasta, y, lm. **ści** *uczony piszący scholja*, *komentarze do dzieł klasycznych*. <Gr. scholiastēs>

Scholka, i, blm., p. **Scholastyka**. Łop.

× **Schopić**, i, il? *kazać zejść z koni*: Rotmistrz schopił ludzi pod wałem. Pol.: S. s. I. † S. s. *zerwać s.*, *zeskończyć*, *zejść*: Gdy tam wjeżdżała, schopiła s. z osła, a rzekł jej Kalew: co tobie? Bud. 2. × S. s. *skończyć s.*, *zejść*, *skłonić s.* *ku końcowi*: Nim dzień s. schopił, puszczono potok. Pol. <Z(s) + Chopić>

× **Schopienie**, a, blm., czynność cz. **Schopić**. **Schopienie się**, a s., blm., czynność cz. **Schopić s.**

† **Schorbuk**, u, lm. y p. **Gnilec**. L., Troc. <Zam. Szkodbut>

× **Schorobliwić**, i, il *zrobić chorobliwym*. <Z + Chorobliwy>

× **Schorobliwienie**, a, blm., czynność cz. **Schorobliwić**: Nie wyobrazisz sobie, jak dalece mój organizm schorobliwion i przepłuty. Krasin.

Schorować się, uje, ował ś. *zniszczyć ś. chorobą, spasować przez choroby*: Dziecina mi ś. na nie schorowała. Dyg. Twarz schorowana. Dla matki zbiedzonej i schorowanej był z największym uszanowaniem. Korz. <Z(s) + Chorować >

Schorowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Schorować** ś.

Schorzalszy st. w. od **Schorzały**: Lekarze, lecząc schorzałego człowieka, nie wszystko ciało, ale schorzalsze zawsze leczą miejsca. Jan. Mój ojciec coraz S., słabszy, smutniejszy. Krasin.

Schorzałość, i, blm., rz. od **Schorzały**. Sł. wil.

Schorzały który schorzał, schorowany, wycieńczony chorobą, wyczerpany, zholaty: Jako ten pies S., wlekła ś. ciężko, by ino zamrzeć na swoich śmieciach. Reym. Schorzała gałązka odcina ogrodnik. L. Lekarze, lecząc schorzałego człowieka, nie wszystko ciało, ale schorzalsze zawsze leczą miejsca. Jan. <Od Schorzeń >

Schorzeń, eje, ał i. *schorować ś., zesłabnąć, zniszczyć, zmarnieć, skapiec wskutek chorób*. 2. [S., **Zachorzeń**] zachorować. <Z + Chorzeń >

Schorzenie, a, blm., czynność cz. **Schorzeń**: Smutny ten nałóg miał za następstwo S. spadkobierze. Rol.

[**Schowa**, y, im y] p. **Schowanie**. <Od Schow(ać) >

Schować, a, ał, rozk. **schowaj** a. [schow] i. *sprzątnąć z przed oczu, umieścić w ukryciu; włożyć, położyć nazad w swoim miejscu, skąd nie będzie widać*: Na słowo komenderującego: S. pałasz! pałasz do pochow ś. kładzie i wsuwa. Kaw. Nar. S. pieniądze do kieszeni a. w kieszeni. Schowaj język! Schowaj koszulę, bo ci wyszła z pod kamizelki. S. naczynia do kredensu. Schowaj rakę, bo ci zmarznie (= wsuń pod kołdrę, za pazuchę i t. p.). Schował pieniądze. Troc. S. pieniądze do szuflady = *zgarnąć*. S. papiery do szafy = *zamknąć*. Schowaj swoje pieniądze: ja ich nie wezmę (= weź sobie nazad). Kto schowa za futro, to znajdzie na jutro. Prz. S. nie szkodzi, eo ś. nagodzi. Prz. Przen.: Schowaj swoją radę, propozycję w kieszeń = *schowaj ś. z nią, nie zwracaj mi nią głowy*. Niechaj wielebnego doktorowie swoje tradycje niepisane schowają: teraz już tych ich kupi (= towarów) nikt nie kupi w światłości jasnej słowa miłego Boga. Żarn. 2. † S. kogo = *pochować, pogrzebać*: Schowawszy matkę, przez wyjechał, nie chcąc przestać na sprawach domowych. Orzech. Zszedłszy na brzeg, znaleźli młodzieńca pięknego bez siły i bez ruchu w piasku leżącego; trzeźwili go, jak mogli, gdy nie nie wskórali, ciało jego, łyzy roniące, na brzegu schowali. Cho. 3. *skryć, schronić, ukryć, utaić*: Nie to złodziej, co ukradnie, ale ten, co schowa. Rys. Kto umie kraść, umie i S. Pot. S. kogo przed pogonią. Jakaż cię przepaść przede mną schowała? Uj. 4. *zachować, zatrzymać, odłożyć na przyszłość, zostawić*: Rachuje swoje pieniądze, nie żeby wydać, ale żeby schować. Kras. S. zawsze eo nie wadzi. Kn. Schowane wydaj pieniądze. Troc. We grze trzeba wiedzieć, eo S., a eo odrzucić. Lubom. S. eo na wszelki przypadek, na czarną godzinę. Czego nie zjesz teraz, to schowaj na później. Poczciwie matelysko zawsze mi (a. dla mnie) coś z obiadu schowało. S. ś. i. *skryć ś., ukryć ś., schronić ś.*: Pana nie było, czyli ś. schował. L. Schowaj ś.! kapitan

idzie. L. S. ś. przed deszczem. Schował ś. za piec (= *wsunął ś., uciekł*). S. ś. przed kim. Pływając, schował ś. z głową w wodzie. Uciekając, schował ś. w tłumie (= *znikł, zginął, przepadł*). Księżyce schował ś. za chmury (= *zaszedł*). Była by walka w cieniach schowana. Słow. Z tyłu stońce już wówczas schowane za borem. Malez. Przen.: S. ś. z czym = *schować sobie co w kieszeń, nie wyjeżdżać z czym, iść w kąć z czym*: Schowaj ś. sobie z takimi radami. Boh. Schowaj ś. z twemi oświadczeniami. L. Schowajcie ś. z waszą wiarą, odszczepieńcy. Birk. Na drugi raz ś. z waszą łaciną schowajcie. L. Nadzieja niech ś. jeszcze schowa. Fred. A. To Francja, panie, niech ś. Podlasie schowa. Fred. A. (= *gdzie Podlasie do niej!*). 2. † S. ś. gdzie = *wychować, uchować ś.; przebywać, bawiąc żyć ś.*: Schowawszy ś. tak długo w Polsce, możesz o prawie naszym sądzić. Górn. Wiadomość z popolitowania między ludźmi siły bierze, gdy ś. kto między ludźmi schowa. Glicz. Schował ś. na dworze Zygmunta. Star. Milez, prostaku, eo ś. schował w domu. Papr. Partowie, odabrawszy króla Wonona, schowanego w Rzymie, nieznanome enoty za pewne występki trzymali. Kłok. Schowany w dobrym ćwiczeniu. Troc. Więcej czynił, niż inszy czynili na różnych wojnach, na których ś. schował. S. ś. na czym, = *wzrosnąć, obyć ś. w czym, otrząskać ś. z czym, przywyknąć do czego*: Jak w to trafić, jam ś. w tym nie schował. Alb. <Z(s) + Chować >

Schowadelko, a, lm. a *przedmiot do chowania w nim czego (futerak, pudelko, igielnik i t. p.)*: Miałam srebrne S., w nim złote szwedelko. Len. <Od Schować >

× **Schownia**, i, lm. e p. **Schowanie**. Troc., L. **Schowny** i. *który można schować, dający ś. schować*. L. 2. *szlący do schowania w nim czego*: Szafa schowna, rozedłowa, wydawalna, *armarium promptuarium*. Kn. <Od Schować >

× **Schowanek**, nka, lm. nki *wychowanek, wychowaniec, pupil*: Któż cię na świętym zgonił Aonie, schowanika mądrego cór Mnemozyny. Przyb.

Schowanie, a i. blm., czynność cz. **Schować**: Dać eo do schowania. 2. lm. a. × **Schowka**, × **Schowanka**, × **Schownia**, **Chowanka**, × **Chowanko**, × **Chowanie**, **Schówek**, [Schówka, **Schowek**, **Schowa**] *miejsce do schowania kogo, czego, skrytka, kryjówka*: Niektórzy wodę po potopie wpuszczają w wielkie S. w pośrodku ziemi. Kluk. Nazwan jest apostoł Paweł naczyniem wybranym, przeto że był prawie zakonu moenym schowaniem. Leop. (jakoby almarją. Leop.). Trudno znaleźć S. czasu niebezpieczeństwa. Jabł. (= *schronienie*). Gdy ś. masz modlić, wnijdź do schowania twego i zamknawszy dzwierz twoje, módl ś. Sekl. Sypialnia, jadalnia i skarbiec, czyli S., może jeszcze jedna i druga komnata, oto i wszystko. Paw. × *Języczne schowanie* = *knobel*. Zdr. **Schowanko**. <Od Schować >

Schowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Schować** ś.

× **Schowanka**, i, lm. i l. forma ż. od **Schowanek**. 2. p. **Schowanie**: Na horodyszczu mam schowanekę, której ś. oni nie domyślą. Krasz. <Od Schowan(y) >

Schowanko, a, lm. a p. **Schowanie**.

× **Schowany**, ego, blm. *zabawa dziecięca „w chowanego“*, „w chowanki“: Liczne zakątki, potworzone przez krawędzie łózek, wabiły ich do schowanego. Kos.

[Schówek, wku, lm. wki] p. **Schowanie**: U Satorowej ma schówek na cały swój majątek. Ork. <Od Schow(ać)>

Schód, odu, lm. ody I. = a) † S., btm. *schodzenie, zstępowanie, zejście na dół*. Śl. wil. 2. *spadliwość, spadek, pochylność, stok*: Przybliżył ś. Jezus ku schodowi góry Oliwnej. Sekl (ku ześciu, ku dołowi. Sekl.). 3. *schylek, zbliżanie ś. ku końcowi, koniec*: Na schodzie roku, *sub finem anni*. Błaż. Drugiego potym roku, ku schodowi maja. Błaż. Na schodzie października miesiąca. Stryjk. S. zimy, lata, jarmarku. Troc. Na schodzie wieku swego. Troc. S. księżyca, księżycą kwadrą poślednią, księżycą połowica na schodzie. Kn. (= *zachód księżyca*). Na schodzie jest księżyc. Troc. 4. [S.] *zebranie gromady lub gminy*. 5. [S. słońca] = *wschód*. 6. a. [Schoda] *stopień, gradus, trep*: Ażeby ś. dostać do tego podziemia, trzeba przejść piętnaście schodów. Przen.: Schody na rzece = *lawy, progi, wzniesienia poprzeczne*. Żle mię ostrzygł: porobił mi schody (= *zęby, nierówności pod linję*). 7. Schody = a) a. † S. *węście na wyższe piętra, złożone z przesła u. z przesł schodów*: Do tego mieszkania prowadzi dwoje schodów: schody frontowe i kuchenne. Iść po schodach. Schodzić ze schodów. Wechodzić na schody. Mieszkanie dla stróża pod schodami. Na schodach są przystanki. Na schodach pałą ś. wieczorem lampki. Schody wygodne, strome, spadziste. Schody na wieżę, na strych. Schody kręcone. Schody okrągłe, czyli dane w ślimaka lub śróbę. Świt. Zbiegła po schodach. Schody ś. załamały. S. kręcony. Kn. Schodem schodzą na dół, a wschodem na górę. Troc. Ale wnet z schodu zabieję im drogę, że ich na dworze tym wolniej przywitam. b) *ślady nart przy kroku poprzecznym*. Zdr. **Schodek, Schodeczek**. <Z(s) + CHOD>

[Schódek, dka, lm. dki] *sądek, beczka*. <Zam. Ssadek>

Schówek, wku, lm. wki p. **Schowanie**: Jary posiadaty niemało pieczar i schówków. Rol. Przen.: W głowie tego dziadka jest S., widocznie umyślnie zrobiony dla przechowania tych papierów. Zag. <p. Schówek>

[Schówka, i, lm. i] p. **Schowanie**:

[Schówkowy] przym. od Schówek: Depozyty schówkowe.

× **Schramiały** p. **Schramiały**.
× **Schramieć**, eje, ał p. **Schramieć**.
× **Schramienie**, a, btm., czynność cz. **Schramieć**.

× **Schraniać**, a, ał i × S. ś. p. **Schronić**.
× **Schranianie**, a, btm., czynność cz. **Schraniać**. Troc.

× **Schranianie się**, a ś., btm., czynność cz. **Schraniać** ś.

Schramiały, × **Schramiały** I. *który schromiał, chromy, okulałwiaty*. Przen.: *nadpsuty, nadwierzony*. Śl. wil. 2. [S.] *chorowity, niezdrówy*. <Od Schromieć>

Schromieć, [eje, ał, × **Schramieć** stać ś. *chromym, okulałwiac, ochromieć*. Przen.: *nadpsuć ś., nadwierzyc ś.* Śl. wil. <Z(s) + Chromieć>

Schromienie, a, btm., czynność cz. **Schromieć**.
[Schromstać, a, ał] p. **Schrupać**: Kot schromstał myszkę. <Z(s) + Chrómsać>

[Schromstanie, a, btm.] czynność cz. **Schromstać**.

Schron, u, lm. y I. p. **Schronienie**: Dzisiaj znaleźli S. tutaj straszny. Kasp. Pozostawało jeszcze poczynić modyfikacji parę we względzie

wewnętrznego urządzenia zimowego schronu pszczoł. Jeż. 2. woj. p. **Śródszaniec**. <Od Schron(ié)>

Schrona, y, lm. y p. **Schronienie**. B. Sz. Ja wygnanie szukam schrony u ciebie. Stasz. <Z(s) + Chrona>

× **Schronek**, nku, lm. nki p. **Schronienie**: Gotują tam na łące chłodny S., gdy parzy południe gorące. Przyb. S. bór najgęstszy czyni. Przyb.

× **Schronia**, i, lm. e p. **Schronienie**: Zasmuciwszy rolnika, swą srogosć wymierza w schronią ptaków i pobyt swobody pasterza. God. <Od Schron(ié)>

Schroniciel, a, lm. e ten, co kogo schronił. <Od Schronieć>

Schronicielka, i, lm. i forma ż. od **Schroniciel**.

Schronieć, i, il, nied. × **Schraniać** I. *schować, skryć, ukryć, utaić; dać przytułek*: Zebrane tam widzieli, co ziemia S. w łonie swym najskrytszego mogła. Tw. 2. [S.] *sprzątnąć*: Schron to! S. ś. I. *schować ś., skryć ś., ukryć ś., uciec w miejsce bezpieczne, znaleźć sobie przytułek*: S. ś. gdzie, przed kim, przed czym. S. ś. przed pogonią, przed deszczem. Schron ś. do tego gabinetu. L. Słyszę go, że idzie, schron ś., żeby cię nie postzegł. L. Schronił ś. do Rzymu przed niełaską. Troc. 2. † S. ś. *czemu = ująć, umknąć ś., ustrzec ś. przed czym, opędzić ś. czemu, uniknąć czego*: W zad ustępowaniem schraniał ś. szychowi. Otw. 3. † S. ś. nied. *wzbraniać ś., wystrzegać ś., nie chcieć*: Schraniał ś. lud onego dnia iść do miasta, jak ś. zwykł schraniać lud porażony i uciekający z bitwy. Wuj. <Z(s) + Chronieć>

Schronienie, a I. btm., czynność cz. **Schronieć**. 2. lm. a = a) a. **Schronisko, Schron, Schrona, Schrona**, × **Schronia**, × **Schronek**, × **Schronka** *miejsce, gdzie ś. można schronić, schowanie, skrytka, kryjówka, przytułek, ostoja*: W obcych krajach szukał schronienia swej głowie, bo mścił ś. nad nim chcieli Herkula wnukowie. Dm. Żeby nikt nie dawał żadnemu z nieprzyjaciół schronienia. Troc. Co za S. dla poważnej medytacji. Korz. b) *budka sztyldwacha w wojsku polskim (r. 1809)*. Gemb. b) *Stek lub S. mleczne jest to mlecznych naczyń złączenie ś., receptaculum chylłi*. Krup.

Schronienie się, a ś., btm., czynność cz. **Schronieć** ś.

Schronisko, a, lm. a I. p. **Schronienie**: Dla ryb różnorodnych S. dogodnie. Rol. Z grubego muru stworzyli sobie S. Północne schroniska dotykały do schronisk sultańskich. Sienk. (= *szalasy, namioty, baraki*). 2. *szczeg. stacja, szalas, barak dla turystów w górach, miejsce odpoczynku i noclegów dla nich*: S. Staszycza, Pola. <Od Schronieć>

× **Schronka**, i, lm. i p. **Schronienie**.

Schronny przym. od **Schrona**.

Schroń, i, lm. e p. **Schronienie**: Saturnus dotarł do posępnego schroni. Kasp. <Od Schron(ié)>

Schropawieć, i, il, **Schropowacieć** *zrobić chropawym, chropowatym*. L. <Z(s) + Chropawieć>

Schropawieć, eje, ał, **Schropowacieć**, × **Schropieć** *stać ś. chropawym, chropowatym, nabrać szorstkości*. L. <Z + Chropawieć>

Schropawienie, a, btm. I. czynność cz. **Schropawieć**. 2. czynność cz. **Schropawieć**.

× **Schropieć**, eje, ał p. **Schropawieć**. L. <Z(s) + Chropieć>

× **Schropienie**, a, btm., czynność cz. **Schropieć**.

Schropowacenie, a, btm. I. czynność cz. **Schropowacieć**. 2. czynność cz. **Schropowacieć**.

Schropowaciałe który schropowaciał.
Schropowacić, i, il p. Schropawić. <Z(s) + Chropowacić >
Schropowacieć, eje, ał p. Schropawieć.
[Schrosnąć, nie, nął] rzucić. <Z(s) + Chrosnąć >
[Schroszczenie, a, blm.] czynność cz. **Schrosćcie.**
[Schrosćcie, i, il] p. Schrupać. <Z(s) + CHROST >
[Schrośnięcie, a, blm.] czynność cz. **Schrosnąć.**
[Schromstać, a, ał] p. Schrupać.
[Schromstanie, a, blm.] czynność cz. **Schromstać.**
Schrupać, pie, pał, Schruptać, [Schrustać, Schrosćcie, Schromstać, Schromstać, Schlustać] zjeść chrupiąc: Kot myszkę schrupał. Pies kość schrupał. S. sucharek. <Z(s) + Chrupać >
Schrupanie, a, blm., czynność cz. **Schrupać.**
Schruptać, a, ał p. Schrupać: Kot bury ją schrupał. Krasz. <Z(s) + Chrup(o)ać >
Schrupstanie, a, blm., czynność cz. **Schrupstać.**
[Schrupstać, a, ał] p. Schrupać. <Z(s) + Chrupstać >
Schrustanie, a, blm., czynność cz. **Schrustać.**
Schryply, Schrzyply który schryplł, ochryply: Schryplłe płuca. Słow. Przy nich kruki skaczą i godują i schryplym głosem braci swych zwołują. Uj. Ze schryplych piersi buchało tylko ciszej coraz: „Niech żyje komuna!” Krasz. <Od Schrypnąć >
Schrypnąć, pnie, pnał a. pl, Schrzypnąć, Schrzypieć dostać chrypki, zachrypnąć, ochrypnąć. <Z(s) + Chrypnąć >
Schrypnienie, a, blm., czynność cz. **Schrypnąć.**
Schrystjanizować, uje, ował i S. s. p. Schrześcijanić. <Z(s) + Chrystjanizować >
Schrystjanizowanie, a, blm., czynność cz. **Schrystjanizować:** Mieszkowi odmówioną została zasługa schrystjanizowania Polski. Bałc.
Schrystjanizowanie się, a s., blm., czynność cz. **Schrystjanizować s.**
Schrząstkowacenie, a, lm. a czynność cz. **Schrząstkowacieć.**
Schrząstkowacieć, eje, ał (o tkance ustroju) patol. zamienić s. w chrząstkę. <Od Chrząstkowaty >
Schrześcijanić, i, il, Schrystjanizować zrobić chrześcijaninem a. chrześcijanką. Chm. S. s. stać s. chrześcijaninem a. chrześcijanką: Pierwej chrześcijanić s. musiały indywiduala, dusze, zanim mogły s. s. stosunki między narodami i państwami. Krasz. <Z(s) + Chrześcijanić >
Schrześcijanienie, a, blm., czynność cz. **Schrześcijanić:** Uspokojenie, postęp i szczęście świata czyni zależnym od schrześcijanienia jego stosunków politycznych. Tarn.
Schrześcijanienie się, a s., blm., czynność cz. **Schrześcijanić s.**
[Schrzępać, a, ał] sząć powoli, z kłopotem. <Z(s) + Chrzępać >
[Schrzępanie, a, blm.] czynność cz. **Schrzępać.**
Schrzypieć, eje, ał p. Schrypnąć. <Z(s) + Chrzypieć >
Schrzypienie, a, blm., czynność cz. **Schrzypieć.**
Schrzypły p. Schryply.
Schuchrać się, a s., ał s. zmarnować s. na zdrowiu, zniszczyć s., zmizernować s., znieudolęźnić; zlehoszować s.: Stare to było, schuchrane, słabe i ledwie dychające. Reym. <Od Chuchro >
Schuchranie się, a s., blm., czynność cz. **Schuchrać s.**
[Schucenie się, a s., blm.] czynność cz. **Schucić s.**

[Schucić się, i s., il s.] nabrać ochoty. <Zap. z Słc.: por. Chuc >
Schudły, [Schudnięty] który schudł.
Schudnąć, dnie, dl, X Schudnieć stać s. chudym, zeszcupleć, spaść z ciała, wyschnąć, spasonać: Nie żyję panu turbacji szukaniem go po świecie na zabicie, póki bardziej nie schudnie. Pas. <Z(s) + Chudnąć >
X Schudnieć, eje, ał p. Schudnąć. Bobr. <Z + Chudnieć >
X Schudnienie, a, blm., czynność cz. **Schudnieć.**
Schudnięcie, a, blm., czynność cz. **Schudnąć.**
Schudzenie, a, blm., czynność cz. **Schudzić.**
Schudzić, i, il zrobić chudym, wychudzić, wynędzić, wysuszyć: Was te wstrzeźliwości schudziły znacznie. Wad. Wówczas nie znano jeszcze literatury, coby, jak dziś, zbladziła, schudziła i zubożyła człowieka. Chm. Żyto nie schudzi roli, ale ją utwierdza. Haur. (= nie wyjałowi, nie wycierczy). Przen.: Nie zuboży jałmużna, bo kto ją daje bogatszym, nie schudzi, bo miłosiernego tuży. Koeh. W. <Z(s) + Chudzić >
[Schwacenie, a, blm.] czynność cz. **Schwacić.**
[Schwacenie się, a s., blm.] czynność cz. **Schwacić s.**
[Schwacić, i, il] p. Schwycić. [S. s.] (o koniu) dostać ochwatu, ochwacić s.: Każdy koń s. żytem schwaci. <Z(s) + Chwacić >
† Schwalać, a, ał p. Schwalić.
† Schwalenie, a, blm., czynność cz. **Schwalać.**
† Schwalenie, a, blm., czynność cz. **Schwalić.**
† Schwalić, i, il, nied. † Schwalać wychwalać, wysławiać, uwielbić, zachwalać wielce. Nies. Gdy ujrzeli Sarę, iż była bardzo piękna, schwalili ją przed Faraonem. Leop. Usty i piśmem boską schwalał matkę. L. Wszystkie to rzeczy czasu swego będą schwalone. Leop. Kupidu, tyś mógł Marsa wyraić matce, mogłeś Adonisa i nieznaną S. Dafnę Apolinowi. Tw. <Z(s) + Chwalić >
Schwalnie 1. † S. przys. od Schwalny. 2. [S., Swalnie] namyślnie. <Z Czes. schwalnō >
† Schwalny bardzo chwਾਲony, przesławny, znamienity, wsławiony, głośny, znany: S. Fabjusz w tym, że miał wielkie szczęście w ociąganiu i przewioce czasu. Jan. <Od Schwal >
[Schwalować, uje, ował] uchwalać, potwierdzać, aprobować, sankcjonować: Akt s. schwaluje. <Od Z(s) + Chwalić >
[Schwalowanie, a, blm.] czynność cz. **Schwalować.**
† Schwal 1. a. † Schwala wielka chwala, dumna = zaszczyt najwyższy: Kostka błogostawiony, nowa rzymska chwala, stąd ten S. w Rzymie dawny. L. 2. † Na S., † Naschwał = a) na pokaz, dla popisu, dla parady, na popis, dla oka, dla pozoru, dla formy: Potrzebnie a na S., nie przygodnie ani z trefunku takowe, jakie są, białołowy natura na świat daje. Górn. Na S. co mieć, kupić. Kn. Żeby na S. dobrze było. Troc. Na S. odkładają dalej swe obietnice, aby za niemi chodzono. Górn. b) a. nad S., † Wschwał nadzwyczaj, nął wyraz, nął podziw, nął podziw, co s. zowie, całą gębą, nął wszelką pochwałę: Baszę darami nad S. ludzki kosztownymi ubłagał. Warg. Przykrył dom kamieniem drogi na S. B. B. Był na S. mądrym, dziwnie mężnym, bardzo powściągliwym. Górn. Na S. cudne niewiasty. Biel. M. Na S. moena zbroja. P. Koeh. Miał kilka koni na S. dobrych arabskich. Biel. M. Rozumie, jakoby to było na S. dobrze. Górn. Na S. są duży. P. Koeh. Słup bardzo wielki, który na S. był wywyższony. B. B. Kasze wszelakie, eo s.

doma rodzi, ale na S. drobno. Ek. Grać rozkazując na S. Krasz. Wszystkie rycerze na S. Sienk. <Z(s) (wz) + CHWAŁ>

† **Schwostać**, a, ał p. **Schłostać**: Hetman nasz lordę schwostał. Stryjk. <Z + Chwostać>
 † **Schwostanie**, a, blm., czynność cz. **Schwostać**.
Schwycać, a, ał myśl. (o zającu) *wyskakiwać*.
Schwycanie, a, blm., czynność cz. **Schwycać**.
Schwycenie, a, blm., czynność cz. **Schwycić**.
Schwycenie się, a s., blm., czynność cz. **Schwycić** s.

Schwycić, i, il, **Schwytac**, [Schwacić, Schycić, Skwicić, Schytać], nied. **Schwytować** *złapać, uchwytać, pojmać, pochwytać, ująć, porwać, scapić*: S. kij a. za kij. S. ptaka w sidło (=złowić). S. kota za ogon, zająca za uszy. S. kogo za gardło, za kołnier. S. w lot motylka. Przen.: Czy nie schwycę pana na grzechu przeciw własnym jego zasadom? Krasz. (=nie zdybię). Wylewali całą gwałtowność uczucia, co ich tak gwałtownie schwyciła. Korz. (=zajęła, napadła, opadła, opanowała; ovladnęła niemi). W tym dur mię schwyciła, szczeniaki mi s. ścigły. Sienk. Przen.: Schwyciliśmy porę nadmienić hrabiemu o wdzięczności naszej (=upatrzyliśmy, zdobyliśmy). S. s. 1. *złapać s., porwać s., ująć s.; schwycić jeden drugiego*: Chwyć s. za głowę z oburzenia. S. s. tonąć za belkę. Schwycił s. pod boki (=podparł s.). Schwycił s. za bary. 2. *ulec schwyceniu, złapać s.*: Ptaszek schwycił s. w sidło za nóżkę. 3. *porwać s. z miejsca, zerwać s., pierzchnąć, rzucić s. (do biegu)*: Schwycił s. gnadosz i dalej z jarmarku przez pole za mną wypuści jak strzała. Książ. Przepiórka schwyciła s. Senator (schwytując s.): Co, co? Miek. <Z(s) + Chwyć>

† **Schwyt**, u, lm. y *łapka, różga chwytająca ptaki*: Na ptaki ze krza zgiąć mocną sprężynę a. S., u którego u wierzchu uwiąż sidło z powrozka. Trzye. Skoro ptak padnie na prątek, chcąc ponęty dostać, tedy s. klinik zemskanie, a S. a. sprężyna sidłem ptaka za szyję abo za nogę pochwyć. Trzye. <Z(s) + Chwyt>

Schwytac, a, ał i S. s. p. **Schwycić**: Dziecięciem od Niemców byłem w niewolę schwytany. Miek. Przen.: Jam dopuścił, że przebiegł mój wiek nie schwytany. Kulig. (=z którego w porę nie umiałem skorzystać). <Z(s) + Chwytac>

Schwytanie, a, blm., czynność cz. **Schwytac**.
Schwytanie się, a s., blm., czynność cz. **Schwytac** s.

Schwytliwy który można schwytac, możliwy do schwycenia. Przen.: Są chwile w życiu, schwytliwe ręką, widome oczom, słuchalne uszma. Krasin. <Z(s) + Chwytliwy>

Schwytować, uje, ywał i S. s. p. **Schwytac**.
Schwytwanie, a, blm., czynność cz. **Schwytować**.

Schwytwanie się, a s., blm., czynność cz. **Schwytować** s.

† **Schybić**, i, il *chybiwszy zmylić; spudlować*: Wierz, apostoł siecią schybił, gdy Bóg chciał, onę narybił. Biel. <Z(s) + Chybić>

† **Schybienie**, a, blm., czynność cz. **Schybić**.

× **Schybotac**, cze, tał *zachybotac s., zakołysac s., zabujac s.*: Łódka przy brzegu schybotala, w mur s. wbijając. Zap. <Z(s) + Chybotac>

× **Schybotanie**, a, blm., czynność cz. **Schybotac**.
 [Schycenie, a, blm.] czynność cz. **Schycić**.

[Schycenie się, a s., blm.] czynność cz. **Schycić** s.

[Schycić, i, il i S. s.] p. **Schwycić**. <Z(s) + Chycić>

× **Schyl**, u, blm. p. **Schylek**: Co ci s. stało, nieszczęsny Mitylu, czy twe zdrowie i cały dobytek na schylu! Bjs. <Z(s) + Chyl>

Schylacz, a, lm. e l. ten, co *schyla*. 2. anat.: S. głowy = mięsień mostkowo-obojezykowo-sutkowy, mięsień mostko-obojezyko-sutkowy, mięsień zginający głowę, mięsień mostko-obojezyko-cyckowaty (Kam.), × myszka piersio-kluczo-eyekowa (Krup.), × muszkuł piersiowo-wymionowaty. <Od Schylać>

Schylać, a, ał i S. s. p. **Schylić**.

Schylanie, a, blm., czynność cz. **Schylać**.

Schylanie się, a s., blm., czynność cz. **Schylać** s.
 [Schylacką stać] *stać schyłkowy* s.

Schylene, a, blm. l. czynność cz. **Schylić**. 2. patol. *pochylenie, zwłascza macye* (verso): S. ku tyłowi, ku przodowi a. boczne.

Schylene się, a s., blm., czynność cz. **Schylić** s.

Schylić, i, il, nied. **Schylać** l. *skłonić, uchylić, przychylić, pochylić, nachylić; zgiąć, nagiąć ku ziemi, przygiąć*: Do samej prawie ziemi schylił głowę Kochan. (=spuścił). Schyl (nachyl) usz twoich do prośby mojej. Troc. Schyl głowę. Troc. Oblitze łaski do mnie schyl. Wol. W. S. głowę na piersi (=zwinąć, spuścić). Schyłam ku niemu czoła, wyciągam ramiona. Miek. I karzeł znowu nisko schylił głowę. Słow. Ktokolwiek jesteś, chyl przede mną głowę. Słow. Grom go nie schyli, chyba go połamię. Uj. S. gałazkę. Schylony latami (=zgarbiony, złamany, przybity). 2. *zniżyć, uniznić, zastosować*: Królewską wysokość do dolegliwości poddanych schylił. Troc. 3. † S. gram. *odmienić, deklinować*: Ja wszystkie cudze imiona na końcu schyłam. Bud. 4. anat. × Mięsień schylający, zginacz (flexor). S. s. 1. *skłonić s., przychylić s., pochylić s., nachylić s., zgiąć s., nagiąć s. ku ziemi, przygiąć s.*: Porzeć s. na ziemię głęboko schylony, wybije czołem głębokie ukłony. Przyb. Eneas zebrał członki, do ziemi s. schylił. Dm. Upuścił kapelusze, żeby miał po eo S. s. L. Schylił s. z poszanowania ku ziemi. Troc. Schyl s. po tę rzecz. Troc. Przed złączeniem brzemienia ma lekko pochadzać, schylając s. często ku ziemi. Sien. Krzyż mię boli, nie mogę s. schylać (=chytać). Schyl s. do niej z różanami usteczkami swojami. Groch. Musi s. złamać, kto s. nie chce S. Pot. Schylacie s. obeliski przed pierwszą prawdziwą pięknoscia. Krasin. S. s. z konia ku ziemi (=zwiesić s.). Schyla s. na jej leca, usta do ust łączy. Malcz. Schyliła s. w jego objęcia. Miek. Z takim nad tobą schyla s. objęciami, jak matka nad swym sennym niemowlęciem. Miek. 2. *skłonić s. ku końcowi, mieć s. ku schyłkowi*: Racz zostać, Panie, z nami, gdyż s. dniowi schyliło, i ma s. ku wieczorowi. Ody. <Z(s) + Chylić>

[Schylisko, a, lm. a, *łaskawizna*] *chleb łaskawy*. <Od Schyl>

† **Schyl**, u, lm. y p. **Schylek**: Szałas wysoko zbudował na pagórka schyle. Przyb. <Z(s) + CHYL>

Schylek, lku, blm. l. a. † **Schyl** *pochyłość, spadzistość, spadek, stok*: S. i spadzistość góry. Słow. 2. a. × **Schyl** *zbliżanie s. do końca, chylene s. ku końcowi, blizki kres, dokończenie*: Już dzień był na schyłku, a słabo oświecał sklepy. Ust. Gdy czas przyjdzie schyłku dnia, zamroczy s. K. G. (=zmierzchu). Przyszedszy do schyłku życia swojego. L. Prześladowania tych ostatnich czasów na schyłku tego świata. Baz. Nie rychła na schyłku oszczędność. Fred. M. Na schyłku piwo, beczka. Kn. (=na wyzer-

paniu). Wino jest na schyłku. Troc. S. roku, wiosny, lata. Troc. Na schyłku sejmu dużo ś. uwijano. Troc. Na schyłku zimy przyjechał. Troc (= pod koniec). Abyś nam świecił bez wiecznego schyłku i zachodu. Troc. S. dnia dzwon oznajmia. Niem. Dzieło Kopernika na samym schyłku jego życia wydane. Śniad. To południe schyłku i zachodu nie ma. Tarn. < Od Schył >

× **Schylkowiec**, wea, lm. wey p. Dekadent. < Od Schylkowy >

Schylkowy przym. od **Schylek**: Uwiad S. (= starczy) (marasmus senilis). Pokolenie, do którego dziadowie schyłkową życia należeli potława, pamiętało o tej pieśni przez pół zaledwie. Jez.

† **Schyły** *pochyły, nachylony, spadzisty, pochodzisty*: Rzeki schyły krzywymi ogrodził krajami, *flumina declivia*. Zehr. < Z(s) + Chyły >

† **Schynać, nie, ną!**, †! **Szynać** *schylić, pochylić, nachylić, skłonić, zwiesić, spuścić*: Król sam zrażony został, lecz podniósł Brandeburezyk z konia schynionego. Tw. † S. ś. schylić ś., pochylić ś., chybnąć ś., nachylić ś., skłonić ś., zwiesić ś. < Z + Chynać >

[**Schynać się, nie ś., ną! ś., Schytnąć ś.**] (o dziecku) *zwichnąć krzyż, przelamać ś.* < Z(s) + Chynać >

† **Schynięcie, a**, blm., czynność cz. **Schynać**. [**Schynięcie się, a ś., blm.**] czynność cz. [**Schynać ś.**].

† **Schynięcie się, a ś., blm.**, czynność cz. † **Schynać ś.**

[**Schytać, a, a!**] p. **Schwycić**. [**Schytać, a, blm.**] czynność cz. **Schytać**. [**Schytnąć się, nie ś., ną! ś.**] p. [**Schynać ś.**]. [**Schytnięcie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Schytnąć ś.**

† **Schytrzać, a, a!** p. **Schytrzyć**.

† **Schytrzenie, a**, blm., czynność cz. **Schytrzać**. **Schytrzeć, eje, a!** i. *stać ś. chytrym, przebiegłym*: Teraz świat schytrzał bardziej, niżeli zmędrzał. Star. Nastął król, który nie znał Józefa; ten schytrzał na nasz naród, a wielem złego uciskał go. B. B. (chytrze wynajdował brzemiona nieznośne. B. B.). 2. † S. *zmądrzeć*: Sproszy gardzi ćwiczeniem, lecz kto strzeże karności, schytrzeje. Bud. < Z(s) + Chytrzeć >

Schytrzenie, a, blm. i. czynność cz. **Schytrzeć**. 2. † S., czynność cz. **Schytrzyć**.

Schytrzyć, y, y! i. † S., [S.] *zrobić chytrym*. Głos., Rej. Żył między złościami, wzięty jest od nich, aby zdrada umysłu jego nie schytrzyła. Gil. [To schytrzy oczko, to zmarszczy czoło]. 2. † S., nied. † **Schytrzać** *zwieść chytrnością, oszukać chytrze, zwałczyć przebiegłością, przechytrzyć*: Wykrętami schytrzają drugich w prawie. Mącz. Przeceście nas chytrzyli, rzekąc: dalekośmy od was bardzo, a wy w pośrodku nas mieszkacie? Bud. < Z + Chytrzyć >

Sci... p. Sci...
Scieleśnić, i, i! *zrobić cielesnym, zmaterjalizować*: Duch wlewający oczekiwanie i zapal uniesienia nawet w najbardziej scieleśnione lusz. Krasin. < Z(s) + Cieleśny >

Scieleśnienie, a, blm., czynność cz. **Scieleśnić**. **Scieradło, a**, lm. a *chustka do ocierania potu, patnik; chustka do nosa*. Mym. < Od Scierać > [**Sciernieć, eje, a!**] *ścierpnąć, zdrętwieć*: Ręka scierniała. < Z(s) + Ciernieć, CIERP/TARP > [**Sciernienie, a**, blm.] czynność cz. **Sciernieć**.

† **Scieżkiem** przys. z *żalem, trudno, ledwie, z trudnością*. S. Par. < Z(s) + Ciężko >

Scioptikon (Sci-optikon) u, lm. y fiz. *latarnia czarnoksięska*. < Gr. skia + optikōs >

† **Scismatyk, a**, lm. oy p. **Schizmatyk**.

† **Scjatyeczka, i**, lm. i forma z. od **Scjatyk**.

† **Scjatyeczny** przym. od **Scjatyka**; *chory na scjatykę*.

† **Scjatyk, a**, lm. cy *człowiek chory na scjatykę*. < Łé. sciaticus, z Gr. ischiadikōs >

† **Scjatyka, i**, blm. lek., p. **Kulszowy**.

× **Sejencja, i**, lm. e *nauka, umiętność, wiadomości naukowe*: Runęła stolica prawych sejencji w Polsce. Czart. A. Pan starosta doświadczał go dość długo z wielkim wszystkich i swojej w tych sejenciach biegłości estymacją. Smol. < Łé. scientia >

Sejentyficznie przys. od **Sejentyficzny**.

Sejentyficzność, i, blm., rz. od **Sejentyficzny**.

Sejentyficzny *ściśle naukowy*. < Fr. scientifique >

Sejentysta, y, lm. ści *literat, którego utwory odznaczają ś. sejentyzmem*. Kozłow.

Sejentyzm, u, blm. *uczoność, charakter ściśle naukowy*: Nie można tego kroju literackiego, który we Włoszech zwie ś. sejentyzmem, przemieścić na cały literacki wiek XVII. Kozłow.

[**Śmieć, i, i!**] *ćmieć, łupać, boleć potrosze*: Zęby semio. < S(z) + Ćmieć >

[**Śmienienie, a**, blm.] czynność cz. **Śmieć**.

× **Scofnąć, nie, ną!** *cofając ściągnąć*. < S(z) + Cofnąć >

× **Scofnięcie, a**, blm., czynność cz. **Scofnąć**.

[**Scoka, i**, lm. i] p. **Szczeka**.

[**Scopić, i, i!**] p. **Scapić**.

[**Scopienie, a**, blm.] czynność cz. **Scopić**.

Scosować, uje, ował *statek (fl.) = spuścić na dół, z wodą, in. napuścić*. < Z(s) + Cosować >

Scosowanie, a, blm., czynność cz. **Scosować**.

[**Scubeć, beia**, lm. *bcie, Scubta*] *szczypta*: S. soli, makł. Zdr. [**Scubetka**]. < SZOZUR/SZOZUP, SZOZYŃ >

[**Scubel, bła**, lm. *blę*] p. **Szczupak**. Zdr. [**Scubelek**].

[**Scubelek, lka**, lm. *łki*] p. **Scubeł**.

[**Scubetka, i**, lm. i] p. **Scubeć i Scubta**.

[**Scubta, y**, lm. y] p. **Scubeć**. Zdr. [**Scubetka**].

Scudaczeć, eje, a! *stać ś. cudaczym, zejść na cudaka, zdziwiać*. < S(z) + Cudaczeć >

Scudaczenie, a, blm., czynność cz. **Scudaczeć**.

[**Scudować, uje, ował**] *poprzewracać, skotłować, zrobić nielad*. < S(z) + Cudować >

[**Scudowanie, a**, blm.] czynność cz. **Scudować**.

Scudzołożenie, a, blm., czynność cz. **Scudzo-**

łożyć.

Scudzołożyć, y, y! *zrobić cudzołóżnicą*. Przen.: Komu ta psia mamona serce scudzołoży, nie wierz. Pot. (= *znieprawi, zbalamuci, zepsuje*). < S(z) + Cudzołożyć >

Scudzoziemczalność, i, blm., rz. od **Scudzo-**

ziemczalność, scudzoziemczenie.

Scudzoziemczalność *który scudzoziemczal, scudzo-*

ziemczony.

Scudzoziemczec, eje, a!, **Scudzoziemczyk, ś.**

stać ś. cudzoziemskim, stać ś. cudzoziemcem.

< S(z) + Cudzoziemczec >

Scudzoziemczenie, a, blm. i. czynność cz.

Scudzoziemczyk, 2. p. S. ś.

Scudzoziemczenie się, a ś., blm., niek. **Scudzo-**

ziemczenie *czynność cz. Scudzoziemczyk ś.*: Roz-

maite pokusy ciągnąć go będą do scudzoziem-

czenia ś. Kozłow.

Scudzoziemczyk, y, ył *zrobić cudzoziemskim, przerobić na cudzoziemca*: Polska scudzoziemczyła literaturę. Chm. Wojski utrzymywał, że bajka była wymyślona przez Niemców, aby nas S. Chm. S. s. **Scudzoziemczec** *stać s. cudzoziemcem, stać s. cudzoziemskim*: Był to człowiek zupełnie scudzoziemczony i prócz mowy nie miał w sobie nie polskiego. Sienk. <S(z) + Cudzoziemczyk>

[**Scugiel**, gła, lm. gła] *suczullo*. <Zam. Szezu-dło>

Scukrzac, a, ał p. **Scukrzyć**.

Scukrzanie, a, blm., czynność cz. **Scukrzac**.

Scukrzanie, a, blm., czynność cz. **Scukrzyć**.

Scukrzyć, y, ył, nied. **Scukrzac** *zamienić w cukier*: Ptalina, składnik sily, scukrzający skrobię. <S(z) + Cukrzyć>

[**Sculgać**, a, ał] p. **Sculgnać**.

[**Sculganie**, a, blm.] czynność cz. **Sculgać**.

[**Sculgnać**, nie, nał, nied. **Sculgać**] *przytknąć głośno palcami*. <Por. Ros. ščolkat'>

[**Sculgniecie**, a, blm.] czynność cz. **Sculgnać**.

[**Sculek**, lka, lm. lki] *polewka od klusek, kluszczańka*.

[**Scwoł**, u, lm. y] p. **Szczwoł**. <(S)CWOŁ>

[**Sejcka**, i, blm.] *ślina w ustach na widok je-dzących*: Nas S. zbirá, jak uni jedzo. <p. Sejckaé>

[**Sejckać**, a, ał] *wyssać*. <S(z) + Cyckać>

[**Sejkanie**, a, blm.] czynność cz. **Sejckać**.

Sejfus, u, lm. y p. **Cyfus**. <p. Cyfus>

[**Sejganieć**, i, ił] *oszukiwać*. <S(z) + Cyganieć>

Seyganieć, eje, ał *stać s. Cyganem; stać s. podobnym do Cygana*: Tak s. zmienił, tak zdzi-czał, tak seyganiał. Krasz. <S(z) + Cyganieć>

Seyganienie, a, blm. i. [S.] czynność cz. **Sey-ganieć**. 2. czynność cz. **Seyganieć**.

[**Seygólny**] *wylączny, jedyny*. <Szezególny>

[**Seykać**, a, ał] p. **Szczykać**.

[**Seykanie**, a, blm.] czynność cz. **Seykać**.

[**Seykawka**, i, blm., **Seykutka**] *czkawka*. <Od Seykać>

[**Seykutka**, i, blm.] p. **Seykawka**.

Seylla, i l, blm.: Był między Seyllą i Char-ybda = *był w niebezpieczeństwie z obu stron, był w opałach*. Sroga Seyllę minął, a w Charybde zapłynął. Prz. (= z jednego niebezpieczeństwa popadł w drugie). 2. a. **Ckliwica**, **Cebula morska**, **Cebulica**, daw. **Oszloch** bot. (seilla) *ros. z rodzi-ny liljowatych*. Gatunki: S. dwuliściowa (s. bifolia). S. morska (s. maritima). <Gr. Skýlla>

Scyniczaly *który scyniczał*: Wabi i neci spe-ajalne koło scyniczalych dekadentów. Nagan.

Scyniczed, eje, ał *stać s. cynikiem*. <Z(s) + Cynik>

Scyniczenie, a, blm., czynność cz. **Scyniczed**.

Scyntylacja, i, blm. p. **Iskrzenie**. <Łé. scin-tillatio>

[**Seypak**, a, lm. i] p. **Szczupak**.

[**Seypica**, y, lm. e] i. **szczypanka** 2. p. **Szczepa**.

[**Seypiór**, a, lm. y] *lekarz szczepiący dzieciom ospę*. <Od Szczepić>

Seypuł, u, blm., myśl. p. **Mech**: W młodych rogach (jelenich), seypułem okrytych. Sp.

Seypułowczak, a, lm. i myśl. p. **Jeleń**. <Od Seypuł>

[**Seypułka**, i, lm. i] p. **Szczypułka**.

[**Seyrhać**, a, lm. e] i. *nóż szczerbaty, wyszczer-biony*. 2. *człowiek szczerbaty = któremu brak zębów na przodzie*. <SZCZERB>

[**Seyrkać**, a, ał] *dzwonić dzwonkiem, brzęka-łaćuchami*. <Dźwn.>

[**Seyrkanie**, a, blm.] czynność cz. **Seyrkać**.

[**Seyrnadel**, dla, lm. dle] p. **Trznadel**.

[**Seyrny**] p. **Szczerny**.

× **Seyrować**, uje, ował p. **Scerować**. <S(z) + Cerować>

× **Seyrowanie**, a, blm., czynność cz. **Seyrować**.

Seyry p. **Szczodry**.

[**Seyrnie**, a, lm. a] p. **Ściernisko**.

Seysja, i, lm. e *rozdwojenie, niezgoda, starcie, spór, masnaski*: Nowe w kraju wynikły seysje. Chodź. <Łé. seissio>

Seytala, i, lm. e *pasek skórzany a. pergami-nowy, który Spartanie nawijali na paleczkę, pi-sali na nim rozkazy do swego wodza i odwoławszy, posyłałi, a wódz, ażeby odczytać, nawijał znowu pasek zapisany na paleczkę tej samej grubości*. <Gr. skýtālē>

Seytyjski baranek, **Seytyjska paprotka** bot. p. **Paprotka**.

[**Seywnie**] *przykrzy s.* <Od Czczy>

[**Seywno**] *łaskno*.

+ **Seyzmatyk**, a, lm. ey p. **Schizmatyk**.

Seyzoryczek, czka, lm. czki p. **Seyzoryk**.

Seyzoryk, a, lm. i, × **Szczyzoryk**, × **Seyzoryk**, × **Szczyzoryk**, [Cyzoryk, Seyzryk] i. *nożyk składany kieszonkowy, do zastrugiwania pióra lub ołówka*, × skryptualik, × temperalik: Tem-perować pióro, ołówek seyzorykiem. Wycinać odciski seyzorykiem. Poprzerzynał te papiery seyzorykiem. L. Żart.: „Moja rzecz seyzorykiem wyrzynać.“ — „Kropidłem pluskać!“ dodał Kropi-ciel — „I wykałać szydłem!“ krzyknął Bartek Szydełko, dobywszy swej szpadki. Miek. Żart.: *uczeń szkolny w mundurku*: Władze szkolne po-winny zakazać seyzorykom bywania w towa-rzystwach. Wilcz. 2. chir.: +S. +k'o'z'ik cyfruliczy = skalpel, lancet Zdr. **Seyzoryczek**. <Fr. ciseau, z *seissorium>

Seyzorykowato przys. od **Seyzorykowaty**.

Seyzorykowaty *podobny do seyzoryka*: S. listek wierzby. <Od Seyzoryk>

Seyzura, y, lm. y intr. *roztrzone końce szmyr-ka, za które zeszyta nim książkę przykleja s. do okładek*, wąsy. <Łé. seissura>

[**Seyzryk**, a, lm. i] p. **Seyzoryk**.

× **Seyzoryk**, a, lm. i p. **Seyzoryk**. Troc.

+ **Scza**, y, lm. e p. **Ścieżka**. Ps. flor. <t. j. S(t)dz>

Sezaić się, i s., il s. *czajac s. skryć s.; za-czaić s.*: Sezajona twarz ludzka źle ku nam pogląda. Uj. <S(z) + Czaić s.>

Sezajenie się, a s., blm., czynność cz. **Sezaić s.**

× **Sezarcenie**, a, blm., czynność cz. **Sezaroić**.

× **Sezarcieć**, i, il *zrobić czartem, przerobić na czarta*: Męża (= Twardowskiego), którego... gmin zezarcieł. Gliz. <Z(s) + Czart>

Sezarować, uje, ował *zaczarować, oczarować*: Sezarowaną ziemię na straży obsiadły mocy czartowskie. Jag. Zakochałem s. prawie jak sezarowany. L. Sezarowana chata mej rusal-ce w pałac srebrny s. przekinie. Słow. Kord sezarowany. Uj. Przen.: *oczarować, ośnić, o-mać, zachwyścić*: Nie innego nie czynił, jeno s. z białemi głowami zabawiał, co go były tak bardzo sezarowały. Biel. M. Zwodna postać morskiej syreny nie sezarowała twej łodzi. Berw <S(z) + Czarować>

Sezarowanie, a, blm., czynność cz. **Sezarować**.

+ **Sezcić**, **sezet**, **sczetł** *przezczytać*. <S(z) + Czcić, zam. Czyś>

† **Sczczenie**, a, blm., czynność cz. **Sczoćć**.
Sczepiać, a, al p. **Sczepić**.
Sczepianie, a, blm., czynność cz. **Sczepiać**.
Sczepianie się, a s., blm., czynność cz. **Sczepiać** s.

Sczepić, i, il, nied. **Sczepiać** *czepiając* **złączyć**, *spiąć*; *sfastrygować*: S. brzegi rozdartej tkainy. S. s. l. **przyczepić** s. *jedno do drugiego*, *złączyć* s., *przystać do siebie*, *zewrzeć* s.: Kolczaste szyszki **sczepiły** s. Ilekroć **sczepił** s. z Tatarą, rzekłbyś: w Tatara piorun trzasł. Sienk. Ci patrzą jeno, z kimby s. S. Sienk. **Sczepieni** zapasnicy wodzą s. po polance. Sienk. 2. (o psach) *zewrzeć* s. *przy spółkowaniu*. <S(z) + Czepić>

Sczepienie, a, blm., czynność cz. **Sczepió**.
Sczepienie się, a s., blm., czynność cz. **Sczepić** s.

Sczepka, i, lm. i to, co służy do **sczepiania**, *szpółka* i t. p. <Od **Sczepić**>

Sczepy *służący do sczepiania*: Śruba **sczepna**.
Szcerkiesić się, i s., il s. (o dziewczyźnie) *złoczyć z drogi uczciwości*. <Od **Czerkies**>

Szcerkieszenie się, a s., blm., czynność cz. **Szcerkiesić** s.

Szcerniałość, i, blm., rz. od **Szcerniały**.
Szcerniały *który szcerniał*: Szcerniały od dymu ściany (= *okopcone*). Twarz **szcerniała** (= *opalona*, *ogorzała*). <Od **Szcernieć**>

× **Szcernić**, i, il *zrobić czarnym*, *uczernić*, *pouczernić*. L. <S(z) + Czernieć>

Szcernieć, eje, al *zrobić s. czarnym*, *zająć czarnością*, *poczernieć*, *zaczernieć*: Skóra moja **szcerniała** na mnie. Bud. Skóra tak na mnie **szcerniała**, jak sadze. Chr. Mróz zwarzył konieczny tak, iż wyszła **szcerniała**. L. Teraz mu od zbroi ramiona **szcerniały**. Li. **Szcerniał** jak straszdyło. Sow. Od słońca pożaru **szcerniała** mi głowa. Uj. Twarz **szcerniała** od skwaru (= *ogorzała*, *opaliła* s.). <S(z) + Czernieć>

Szcernienie, a, blm. l. × S. czynność cz. **Szcernić**. 2. czynność cz. **Szcernieć**.

Szcerstwiał *który szcerstwiał*: Chleb S.

Szcerstwieć, eje, al *stać s. czerstwym*, *zeschnąć* s.: Kawałek chleba **szcerstwiał**. L. Chleb, gdy **szcerstwieje**, pomušniony piwem i w piec wsadzony, odświeża s. Kluk. Nie tylko już ten chleb **szcerstwiał**, ale i zakwitł. Oss. Pieczywo **szcerstwiał**. Gaw. <S(z) + Czestwieć>

Szcerstwienie, a, blm., czynność cz. **Szcerstwieć**.

† **Szcerwić** się, i s., il s. p. **Szcerwieć**. <S(z) + Czerwieć>

× **Szcerwiec**, wca, lm. wce *czewiec*. Sł. wil.

† **Szcerwieć**, eje, al, † **Szcerwić** s. *zrobaczywić*. Przen.: Owoce statecznej wiary nie **szcerwieją**. Koch. W. <S(z) + Czerwieć>

Szcerwieniałość, i, blm., rz. od **Szcerwieniały**, *zaczewienienie*.

Szcerwieniały *który szcerwieniał*, *zaczewieniony*: S. od zimna. <p. **Szcerwienieć**>

Szcerwienieć, i, il *zrobić czerwonym*, *zaczewienić*, *zarumienić*, *oblać ponssem*: Czy ta malina była kiedyś białą? a tyś ją może sama **szcerwienieła**? Słow. S. s., **Szcerwienieć** *stać s. czerwonym*, *zaczewienić* s., *zarumienić* s., *oblać s. ponssem*: Zegar różko **szcerwienieł** opłomieniał. Słow. Kusidź dziejów anielieć, by **szcerwienieła** rozochrana, zakochała s. w szatanie. Krasin. Oczy **szcerwienieł** ledwie s. powiekom obronił dały. Wilk. Oto synowie Chwostka, **szcerwieniełszy** s., chwycili bezmysłnie za miecz u pasa.

Krasz. S. s. od wstydu (= *spłonąć*, *zapłonąć wstydem*, *spiec raki*). <S(z) + Czerwienieć, wzgl. Czerwienieć>

† **Szcerwienie**, a, blm., czynność cz. **Szcerwieć**.
Szcerwienieć, eje, al p. **Szcerwienieć**.

Szcerwienie, a blm. l. czynność cz. **Szcerwienieć**. 2. czynność cz. **Szcerwienieć**.

Szcerwienie się, a s., blm., czynność cz. **Szcerwienieć** s.

† **Szcerwienie** się, a s., blm., czynność cz. **Szcerwić** s.

[**Szeczniac**, a, al] p. **Skierzniac**. <Od Czerzonia = Kierznia >

[**Szecznianie**, a, blm.] czynność cz. **Szeczniac**.

Szesać, sze, sał, nied. **Szesywać** l. *zgarnąć czesząc*, *ściągnąć grzebieniem*: Czarne węze z włosów swoich **szesywał**. Otw. S. łupież. 2. × S. *uczesać*, *wyczesać*: Głowę **szesze**. L. 3. × S. *zbić*, *śwyczyć*, *strzepać*, *zesmagać kogo*. Przen.: Co też Ryszkowski zrobił, że go dyrektor cheu tak S. P. Grusz. (= *znękać*, *zmaltretować*). Przen.: S. kogo w karty = *ograć*, *sprawić komu cięgi*: Nibyś. to mnie przedwczoraj na trzy zwroty nie **szesał**. Gaw. † S. s. dok. *złecić* s., *złatać* s., *zbiegać* s., *zmaczać* s., *zmęczyć* s. *bieganiem*. <S(z) + Czesać>

Szesanie, a, blm., czynność cz. **Szesać**.

† **Szesanie** się, a s., blm., czynność cz. **Szesać** s.

Szesywać, uje, ywał p. **Szesać**.

Szesywanie, a, blm., czynność cz. **Szesywać**.

Szeszczenie, a, blm., czynność cz. **Szeszczyć**.

Szeszczenie się, a s., blm., czynność cz. **Szeszczyć** s.

Szeszczyć, y, ył, **Szeszyć** *zrobić Czechem*; *przerobić na czeskie*. S. s. *stać s. Czechem*, *czeskim*. <Od Czeski, wzgl. Czech>

Szeszenie, a, blm., czynność cz. **Szeszyć**.

Szeszenie się, a s., blm., czynność cz. **Szeszyć** s.

Szeszyć, y, ył i S. s. p. **Szeszczyć**.

Szeznąć, źnie, zł l. † S., [**Szeznąć**] *zniknąć*, *zginąć*, *przepaść*, *zmarnieć*: Tego on uczynić nie może, choćby miał S. Sienk. Swoją własną **szeszł** śmiercią. Sienk. [Żebyś **szeszł!**]. 2. [S.] *umrzeć*, (pog.) *zdechnąć*. <Z(s) + *Czeznąć>

Szeźnięcie, a, blm., czynność cz. **Szeznąć**: Koś *znaczy śmierć* i S. Krasz.

† **Szszakawka**, i, blm. = **Czszakawka**. <Od **Szszak**>

Szłeczec, eje, al, **Szłeczyc** s., **Szłowieczec**, **Szłowieczyc** s. *stać s. człowiekiem*, *przyjść na s. postać ludzką*, *zmienić s. w człowieka*. Przen.: *stać s. ludzkim*, *nabrać uczuć ludzkich*, *poprawić s. moralnie*. Sł. wil. <Z(s) + Człek>

Szłeczenie, a, blm., czynność cz. **Szłeczyc**.

Szłeczenie się, a s., blm., czynność cz. **Szłeczyc** s.

Szłeczyc, y, ył i S. s. p. **Szłowieczyc**.

Szłeczyc l. *zmienić w człowieka*. 2. *zrobić kogo ludzkim*, *natchnąć go uczuciami ludzkimi*, *uszlachetnić go*. Sł. wil. S. s. p. **Szłeczec**.

Szłowieczac, a, al i S. s. p. **Szłeczyc**: Człowiek i naturę i jej siły i Boga **szłowieczał**. Spas.

Szłowieczanie, a, blm., czynność cz. **Szłowieczac**.

Szłowieczanie się, a s., blm., czynność cz. **Szłowieczac** s.

Szłowieczenie, a, blm. l. czynność cz. **Szłowieczec**. 2. czynność cz. **Szłowieczyc**.

Szłowieczenie się, a s., blm., czynność cz. **Szłowieczyc** s.

Sczłowieczyć, y, ył i S. s. p. **Sczłeczyć**.
Sczochrąć, a, ał *czochrać stargać*. <S(z) + Czochrać>
Sczochranie, a, blm., czynność cz. **Sczochrąć**.
Sczkać, a, ał p. **Sczkańć**. L.
Sczkanie, a, blm., czynność cz. **Sczkać**.
Sczkańć, nie, nał p. **Sczkańć**. L.
Sczknięcie, a, blm., czynność cz. **Sczkańć**.
Sczołgnąć się, nie s., nał s., † **Sczołgnąć** s. *zesłiznąć s., zsunąć s.* <Z(s) + Czolgnąć>
Sczołgnięcie się, a s., blm., czynność cz. **Sczołgnąć** s.
Sczubić, i, il *sprać po łbie, wytargać za czuprynę, zbić, wyczubić*: Wielka mię chętką bierze S. ję. L. <S(z) + Czubić>
Sczubienie, a, blm., czynność cz. **Sczubić**.
[Sczumaczenie się, a s., blm.] czynność cz. **Sczumaczyć** s.
[Sczumaczyć się, y s., ył s.] stać s. podobnym do czumaka, zdziżyć, wyzbyć s. cech towarzyskich. <Od Czumak>
[Sczybry, ów, blp.] leżanina w lesie, gałązki. <SZCZYB>
Sczyniać, a, ał p. **Sczyniń**.
[Sczyniak, a, lm. i] duże sito do sczyniania, to jest otrząsania z grubego zboża. <Od Sczyniać>
Sczynianie, a, blm., czynność cz. **Sczyniać**.
Sczyniń, i, il, nied. **Sczyniać** i. × S. zmienić w czyn. 2. a. nied. × **Sczyniać** okrazać, tacać ziarno okrągłe po sicie, przetaku, niecce, dla odłączenia większego lub cięższego od mniejszego, lżejszego, niżejszego. L. <S(z) + Czyniń>
Sczynienie, a, blm., czynność cz. **Sczyniń**.
[Sczynki, ów, blp.] odpadki zboża przy jego czyszczeniu; plewy zebrane z różnego gatunku zboża. <Od Sczyniń>
× **Sczynszować, uje, ował** *zokłowiżyć do plucenia czynszu, oczynszować*. Sł. wil. <S(z) + Czynszować>
× **Sczynszowanie**, a, blm., czynność cz. **Sczynszować**.
Sczyszczać, a, ał i S. s. p. **Sczyszczić**.
Sczyszczenie, a, blm., czynność cz. **Sczyszczać**.
Sczyszczenie się, a s., blm., czynność cz. **Sczyszczać** s.
Sczyszczenie, a, blm., czynność cz. **Sczyszczić**.
Sczyszczenie się, a s., blm., czynność cz. **Sczyszczić** s.
Sczyszczyć, i, il 1. *czyszczyć zmieść; zetrzeć, zgarnąć do czysta*: S. pierze z paltona. S. plamę. Podsypan zapal a żywo sczyszczyć paznokciem krzesiwo. Miek. 2. × S.: Niech cię sczyszczyć = *bodajżeś przepadł!* Sł. wil. S. s. *oczyszczyć s.*: Zwolnieje w biegu twa fala swawolna, ty (potoku) sczyszcisz s. znowu w rozległej równinie. Pol. <S(z) + Czyszczyć>
† **Sczyszczyć, soczeje, szcetti** *zliczyć, zrachować*. B. Sz. <S(z) + Czyszczyć>
Só... p. Sób...
1. [Se] 1. *sobie*: Do se samy. 2. a. [Soe] *sobie*: Odpocznijma se, moja miła Kasiu. Kolb. Szczęśliwa se jestem. Odgarnij se włosy z czoła. Wysp. I se poleciał. Przy se. Wo se (= o sobie) = *osobno*. 3. *się*: Nie bój se roboty. Niech se nie frasuje. 4. (wołanie na woły) *kse, ksobie, na lewo*. <Zam. sobie>
2. [Se] przyi. z, ze: So mną. <SE/S/ZE/Z>
Seans, u, lm. e *posiedzenie*: Dla skończenia portretu trzeba tylko jeszcze jednego seansu. S. wypełniony przedstawieniem spirytystycznym, magicznym. <Fr. séance>
Seansowy przym. od **Seans**: Opuścili pokój S.

Sebastena, y, lm. y bot. = **Kostliwka** († śliwka jedwabna). <Sebestena>
× **Sebastokrator, ra**, lm. rzy a., **rowie namiestnik**: S. króla Stefana Duszana. <Sr. Gr. sebastokrator>
Sebec, a, lm. e p. **Sepet**: W kilkunastu skrzyaniach i sebecach znajdowały s. szaty złotogłowe, aksamitne. Paw. <p. Sepet>
Sebestenowa kostliwka bot. p. **Kostliwka**.
[Seblec, ecze, ókl, nied. Seblócyć] *zwolec, zająć odzienie, obleczenie*. <Zam. Sewlec = Zwlec>
[Sebleczenie, a, blm.] czynność cz. **Seblec**.
[Seblócenie, a, blm.] czynność cz. **Seblócyć**.
[Seblócenie się, a s., blm.] czynność cz. **Seblócyć** s.
[Seblócyć, y, ył] p. Seblec. [S. s.] *zdejmnować z siebie odzież, rozbierać s.* <Zam. Sewlóczyć = Zwlóczyć>
[Sebóm] sobą.
Sebr, ra, lm. rowie a. rzy *klasa ludności w Serbji, nie mająca praw obywatelskich*. Sł. wil. <Krc. sebar, S. sł. sebril>
† **Sebranie, a**, lm. a p. **Zebranie**: Koneyljum w Konstancji było S. duchownych, gdzie Husa Jana spalono. Biel. M. <p. 2. [Se]>
Secesja, i, lm. e l. *odłączenie s., usunięcie s., oddzielenie s., zerwanie, wystąpienie ze związku; wyjście plebejusów z Rzymu na górę Świętą; odłączenie s. południowych stanów amerykańskich od Unji, poprzedzające wojnę o zniesienie niewolnictwa*. 2. p. **Secesjonizm**. <Łé. secessio>
Secesjonista, y, lm. ści l. *uczestnik secesji, zwolennik secesji*. 2. *członek stronnictwa dążącego w Stanach Zjednoczonych r. 1861 do odłączenia od Unji stanów południowych*. 3. *zwolennik secesjonizmu*. <Now., od Łé. secessio>
Secesjonistka, i, lm. i forma ż. od **Secesjonista**.
Secesjonizm, u, blm., **Secesja**. 1. w literaturze, *kierunek zbliżony do dekadentyzmu, mniej dbający o treść, a więcej o nastrój melancholijno-fantastyczny i o niezwykłość wyrazów*. 2. w rysunku, *falistota linii fantastycznych, często równoległych i wydłużonych nadmiernie, przy unikaniu trzeźwej naturalności*.
Secesyjnie przys. od **Secesyjny**.
Secesyjny przym. od **Secesja**: *Wojna secesyjna w Stanach Zjednoczonych*. Styl S.
[Sechnąć, nie, nał] p. Schnąć.
[Sechnięcie, a, blm.] czynność cz. **Sechnąć**.
× **Sechser, a**, lm. y p. **Szóstak**, <Nm.>
Secina, y, lm. y *setka, sto osób lub rzeczy*: S. kozaków. Seciny butelek piwa. Ochoc. Brać w niewolę secinami. Dawno, przed secinami lat. Zer. <Od Sto>
[Secówka, i, lm. i] p. Soczewka.
[Sedak, a, lm. i] = Sandacz. <Zam. Sędak>
Sedecemwir, a, lm. owie *członek rządzącego grona szesnastu*: Cóż po królu, gdy go i S. złożyć może? Remb. <Łé. sedecemvir>
Sedecemwirał, u, lm. y *związek szesnastu członków stanowiących rząd*: Ów S. senatorski stanie s. tym w Polsce, czym s. uczyniły na Zachodzie Europy stałe deputacje i delegacje sejmowe. Remb. S. łatwo doprowadzi do oligarehji. Remb.
Sedecyma, y, lm. y org. *głos zasadniczy organu wyższej od pryncypatu o trzy oktawy*. <Łé. sedecima>
Sedecymo rz. nieod., druk. „w szesnastkę“, *format książki, w którym każdy arkusz jest złożony w szesnastoro, czyli ma 32 strony*. <Od Łé. sedecim>

† **Sedencjarja**, i, blm. p. **Sedenterja**. Chm. B.
 × **Sedentarja**, i, blm. p. **Sedenterja**: Życie sedentarja, to jest zbytecznym siedzeniem s. bawiące. Krup. Ci, którzy s. sedentarja bawią, rozmaitym podlegli chorobom. Comp. Mogłaby mu zaszkodzić zbytnia S. Kras. Upominam, aby sobie tak bardzo nie psuli nad sedentarja zdrowia, ale też zażyli potrzebnej agitacji. L. Tkaczy synowie od rodziców mają skłonność do sedentarji. Torz. <Od Łć. sedentarius>

Sedentarnie przys. od **Sedentarny**.

Sedentarny siedzący, pozbawiony ruchu, wymagający ciągłego siedzenia, na ciągłym siedzeniu polegający: Zającie, praca sedentarna. Żywość jego charakteru nie zgadzała s. z zawodem sedentarnym. Sez. Bilard jest dla zdrowia potrzebny, zwłaszcza osobom, które życiem sedentarnym zdrowie straciły. Krasz. (= *sedenterja*). <Od Łć. sedentarius>

Sedenterja, i, blm., × **Sedentarja**, † **Sedencjarja** życie siedzące, sedentarne, pozbawione ruchu.

Sedes, u, lm. y l. † S. miejsce pobytu, siedziba, siedlisko, mieszkanie: Gdzie obok męstwa eksperjencje i bystry rozum S. sobie obrały, tam ludzie odprawować zwykli pielgrzymki. Sienk. 2. **siedzenie w wychodku dla wypróżniającego s., stolec**. 3. anat.: !S., p. **Odbyt**. <Łć. sedes>

× **Sediswakancja**, i, lm. e opróżnienie stolicy; czas, w którym stolica wakuje: Drugi zeszyt publikacji rozpoczyna s. od sediswakancji po usunięciu dziesiątego biskupa. <Od Łć. sedis vacatio>

Sedja, i, lm. e **siedzenie, fotel, stalla**: Oto pani o długiej twarzy i bursztynowych włosach wsunęła s. w fotel, jak w sedję kamienną. Brt. <Włos. sedia>

× **Sedlak**, a, lm. cy mający siedzibę, wieśniak, mieszkaniec siola. Rej. <Czes. sedlák>

[**Sedme**] p. **Siedem**.

[**Sedmówka**, i, lm. i] = **Biedronka**. <Od Siedem: coccinella septempunctata>

Sednić, i, ii, × **Sadnić nabawić sedna, odparzać, przecierać skórę; obcierać, ścierać do krwi, obrażać = kaleczyć, uwierać**: Niedogodne siodło sadni konia. Przen.: Koehają przyjaciela, jak żołnierz konia, żeby na nim jeździł; taka przyjaźń sedni grzbiety przyjaciołom. Fred. M. (= daje s. we znaki, jest uciążliwą). S. s. nabawić s. sedna, odparzać s., obcierać s. do krwi: Tam je pocztowi z miejsca rozkulbaczyli, żeby s. zaś nie sedniły, a paśli czym s. dało. Żer. <Od Sedno>

Sednienie, a, blm., czynność cz. **Sednió**.

Sednienie się, a s blm., czynność cz. **Sednić s.**

Sednik, a, lm. i, Świder S., Wiertak S. = **Centrumhor**. <Od Sedno>

Sednisto przys. od **Sednisty**. L.

Sednisty, × **Sadnisty** i. mający poobcieraną skórę, pełen sedn, poobcierany, pokaleczony, poraniony od przetarcia: Koń S. Rej. 2. × S. lubieżny, jurny, rozwiozły: Trafił na sednistą. Troc. <Od Sedno>

Sedno, a, lm. a, **Sadno** i. rana z obtarcia skóry, obrażenie, odsednienie, miejsce starta, otwór, odparzenie: S. od siodła, od obuwia. S. u czelka od starcia jest i od jazdy. Troc. S. końskie. Troc. 2. przen. **czułe miejsce, miejsce bolące, czuła a. słaba strona**: Ruszył go w S., tknął go w S., trafił, gdzie boli. Ku. Prawda tyka w S. (= kole w oczy) 3. przen. **jądro, istota, rdzeń czego, samo centrum**: Nikt mi jednak nie określił

jasno sedna tej różnicy. Las. 4. [S.] żart. *tyłek, zadek, sempiterna*: Nie más, ino gácie, nie más ino jedne, jesce dziura w sednie. 5. myśl. *znak biały na posładku sarny, chustka, serweta, z wierzciadło*. <Zam. Sadno>

Sednowiec, wca, lm. wce rzem. *świder, wiertak*. <Od Sednowy>

Sednowy przym. od **Sedno**. Tok.: Uchwyt S. (= *oszponie*).

× **Sedukować, uje, ował podejść, zwiesić, oszukać**: Ja cię tu zaraz nauczę, jak to S. sług Bożych. Kaczk. <Łć. seducere>

× **Sedukowanie**, a, blm., czynność cz. **Sedukować**.

× **Seduktor**, a, lm. **owie zwodziciel, oszukaniec; kusiciel**. <Łć. seductor>

× **Seduktorski** przym. od **Seduktor**, *oszukańczy, zwodzicielski*: On wierzył i w pewien S. wdzięk Alfreda. Tarn.

× **Seduktorstwo**, a, blm. *oszustwo, oszukaństwo, podejście*: W S. s. nie wdaję. Krasz. <Od Seduktor>

[**Sedy**] *wszędzy, wszędzie*: Śli my w Polskom, cy ta na Węgry, na Śląsk, na Morawe, sedy nas było pełno. Żer. <Zam. Wszędzy>

× **Sedycja**, i, lm. e *rokosz, bunt, powstanie, rozruchy*: A też to okazowania sedycją pachnęły. Biel. J. Bezbraim Otto w tych sedycjach, które Polskę trapiły, był panem Polski miesięcy kilka. Lel. <Łć. seditio>

† **Sedyment**, u, lm. y *osad, ustoiny, fusy, zgręzy*: S., czyli fus, jest materja, która przez dłuższe lub krótsze stanie spokojne z cieklizny na dno naczynia upada. Krup. <Łć. sedimentum>

[**Sedzelina**, y, blm.] p. **Szron**. <SZAD/SZEDŹ>
Segalasówka, i, lm. i, **Sagalasówka gatunek pszczoły**: Wiadomo, jak u mnie moja S. utrzymana. Krasz. <Zam. Sagalasówka>

× **Segidylla**, i, blm. *taniec hiszpański w takcie trzywiersciowym*. <Hp. seguidilla>

† **Segieta**, y, lm. y *lektyka*. Troc. <Włos.>

Segment, u, lm. y mat. = **Ódcinek**. <Łć. segmentum>

Segregacja, i, lm. e l. p. **Segregowanie**. 2. *praw. rozrachowanie, ile podatków na jedne dobra, a ile na drugie po ich rozłączeniu przypada*. <Łć. segregatio>

Segregator, a l. lm. rzy *ten, co segreguje* 2. lm. *ry rodzaj teki z przyrządem ruchomym wewnątrz, dozwalającym układać przybývające listy, rachunki, papiery podług dat, alfabetu lub gatunków*. <Nł. segregator>

Segregować, uje, ował klasyfikować, gatunkować, dzielić na kategorie, rozdzielać; porządkować, układać: S. grunta dworskie od włościańskich. <Łć. segregare>

Segregowanie, a, blm., **Segregacja** czynność cz. **Segregować**.

Seid, a, lm. **owie najwyższy kapłan u Tatarów krymskich**: Nawyższy pop ma imię S., a popy mniejsi mułna. Nar.

Seismiczny *giao. tyczący s. trzęsienia ziemi*: Centrum seismiczne. Epicentrum seismiczne p. **Epicentrum**. Fale seismiczne (= *walý wody powstające na morzu wskutek trzęsienia ziemi i często zalewające wybrzeża*). <Now., od Gr. seismós>

Seismograf, u, lm. y, × **Sysmograf**, **Seismometr**, × **Sysmometr przyrząd uprzedzający o ruchu warstw podziemnych przed wybuchem wulkanów lub trzęsieniem ziemi**. <Now., Gr. seismós + gráphō, wzgl. + mētron>

Seismograficzny przym. od **Seismograf**: Aparaty seismograficzne w Rzymie zaznaczyły wstrząśnienia... Szpary seismograficzne. Nauk.

Seismologia, i, blm. gie. nauka o trzęsieniach ziemi. <Now., Gr. seismòs + logios >

Seismometr, u, lm. y p. **Seismograf**.
Seismometryczny przym. od **Seismometr**: Zegar S.

Seismoskop, u, lm. y przyrząd wskazujący trzęsienie ziem. <Now., Gr. seismòs + skòpos >

[Sej]: Ni tej, ni S. = tędy owędy. Tej S. = tam siam. <S/S >

[Sejac, a, ał] p. Sijać.

[Sejanie, a, blm.] czynność cz. Sejac.

Sejhan, u, lm. y p. **Sejwan**.

[Sejch, u, blm.] spryt.

Sej dak, a, blm. dawny taniec polski: W Egipcie, mówi Radziwiłł, taniec pana młodego jest w takt za muzyką, dziwnie ś. na tę i na ową stronę łamiąc, kształtem ruskich mietelników, podczas też przy ziemi, jako u nas sejdaka zwykli, tańczące. Goł.

[Sejec, jca, lm. jee, Sojec] = bot. Sądziec. <Z Szedziec, 2 pp. szejca >

Sejm, u, lm. y, † **Sjem** 1. zebranie, wiec, zgromadzenie, zjazd, kongres; spotkanie ś., schadzka: S. świętych ludzi w Nicenie. Białob. (= synod, zbor, koncylium). Był S. abo synod w Szmalkaldzie dla usmierzenia i zgodzenia sekt. Baz. Będą was sądzić na swych synodziech abo sejmiech. Leop. Na dniu ostatnim przed sejmem wszystkiego świata. Wuj. (= spotkaniem ś. na Józefata dolinie). Żądając sobie tego błogosławieństwa Przechyściej Panny, wszyscy ś. z stron dalekich i zamorskich na on czas zeszli; o jaki to był S., tak miłym na Przechyściej Dziewięć patrzaniem wstawiony! Skar. Zgromadzenie czarownie nazywano sejmem. Wóje. 2. ludzie, którzy ś. zebrali, zgromadzenie, gromada, tłum, rzesza; zgraja: Izali prawdziwie, sejmie, sprawiedliwości mówić będziesz? Bud. (o zgromadzenie! B. G.). Wszyscy ci są eudzołoinicy, S. zdradziecki. Bud. 3. † S. zejście, spotkanie, skupienie ś.: Z teraźniejszych częstych głównych sejmów planet teraźniejszym dziwnie rzeczy czasem czasom teraźniejszym opowiadali. Jan. 4. zgromadzenie senatorów i posłów ziemskich na obrady publiczne: Zwolać, złożyć, rozpuścić S. Sejm nie z potrzeby, ale z uporu zerwać chcieli (S. r. 1553). Na to są uczynione sejmy, aby ci, którzy prawy a sprawiedliwościami ludzkimi szafują, gdzieby z praw pospolitych wykraezali... aby byli z tego pohamowani. Rej. Za czasów królów onych tydzień S. trwał: na koniach siedząc z królem po tatarsku, przodkowie nasi radzili; uradziwszy walkę a wojnę, hnet po sejmie było. Orzech. Rzadki jedzie na S. z miłości ku pospolitemu sześcein; ale aby sobie co oberwał. Skar. Sejmy te jako wam źle wychodzą, i jakiejby w nich naprawy potrzeba, sami to lepiej widzicie. Skar. I poganie, gdy swoje sejmy i rady o dobrym pospolitym zaczynali, radzili ś bogów swoich. Skar. Bądźcie miłośniermi na ubogie i strapione i nad temi, którzy tu na sejmie sprawiedliwości zebrać będą. Skar. Posłowie ziemscy na sejmie pod prezydencją marszałka swego obrady publiczne sprawują, nim ś. z senatem złączą. Kras. Co jedli, pili, co sejmy zrywali, a zresztą o nie nie dbali. Niem. S. konny, walny. Troc. S. przerwać. Troc. S. stanął. Troc. Sejmiki zwano często sejmami powiatowemi. Remb.

S. konwokacyjny = zwołanie wszystkich stanów Rzpltej podczas bezkrólewia celem uchwalenia terminu i formy sejmiku elekcyjnego. S. Czteroletni. S. elekcyjny (= dla obioru króla). S. koronacyjny (= na czas koronacji). S. egzokcyjny. Posłowie zdawali sprawę z tego, co ś. na sejmie działało. Lel. Potrzebując mej szabli lub kreski na sejmie. Mick. Ilucznie, gwarno, jak na sejmie. Zal. Sejmy mamy, na których ś. wykrzyczeń można, co dusza zapragnie. Krasz. Przen. (o kumoszkach, babach, służących): Skoro ś. zejdą, zawsze muszą swoje sejmy odprawiać (= rajcować, rozprawić). 5. ogół członków sejmiku: Przed Barbarą S. polski ukłęk. Sł. wil. <SE/S(ZE/Z)+J(E)M/JM >

Sejmik, u, lm. i zjazd szlachty na miejsce wyznaczone w województwie lub ziemi. L. S. wybierał posłów na sejm, deputatów do trybunału, marszałków i innych urzędników. S. odbierał od posłów sprawozdanie o tym, co ś. na sejmie działało (= sejmik relacyjny). S. gieneralny. S. przedsejmowy. S. posejmowy, czyli relacyjny, S. deputacki, S. gospodarski. Biel. M. S. antekomiejalny a. przedsejmowy, relacyjny, powiatowy. Troc. Sejmiki zwano często sejmami powiatowemi. Remb. Na zjazdach powiatowych, czyli sejmikach. L. Pan znaczył na sejmie, szlachcie na sejmiku. Prz. A to prawdziwy S.! (= wieża Babel; chaos, ruwetes, rozgardjasz, jarmark). Przy końcu sierpnia boeiany w liczne zbierają ś. gromady, co lud nazywa sejmikiem boeianów. Wóje. <Od Sejm >

Sejmikować, uje, ował 1. odbywać sejmik, obradować na sejmiku: Starosta miejscowy rozdał sejmikującym gospody w mieście. Bart. Przen: Ptaszki w klatkach sejmikowały bardzo głośno. Krasz. 2. przen. naradzać ś. bez ładu; obradować, gdy trzebaby słuchać, działać; tracić czas na naradaniu ś. Sł. wil. <Od Sejmik >

Sejmikowanie, a, lm. a czynność cz. **Sejmikować**: Instrukcje i sejmikowania, tak wojewódzkie, jak prowinejonalne, nie ubliżały sejmowi walnemu. Bart.

Sejmikowicz, a, lm. e ten, co bierze udział w sejmiku; bywałec sejmikowcy: Grosz na grosz zarobi od sejmikowiczów. Syrok. <Od Sejmik >

Sejmikowy przym. od **Sejmik**: Lauda, czyli uchwały sejmikowe. Wybrano go marszałkiem sejmikowym. Bukar.

Sejmować, uje, ował 1. † S. naradzać ś., radzić, debatować, dysputować: Papieża w Rzymie nie nalazł, z którym S. i o dobrym pospolitym radzić pragnął. Skar. 2. odbywać sejm, obradować na sejmie: O czymże innym teraz sejmują, jeśli o dźwignieniu królestwa nie radzą? Orzech. Sejmowali przez całą zimę z wielkim kosztem. Pas. Wnet z koła sejmujących był wyłączonym. Chodź. Stany sejmujące. 3. † S., p. **Zdjąć**. Ocz. ×; S. ś. naradzać ś., traktować, porozumiewać ś. z kim: Król jechał do Koszyc S. ś. z królem węgierskim. Krasz. <1, 2 od Sejm; 3 od SE/S(ZE/Z)+J(E)M/JM: sjąć, sejmować = zdjąć, zdejmować >

Sejmowanie, a, blm., czynność cz. **Sejmować**: Na zwadach upłynął czas sejmowania. Alber.

× **Sejmowanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Sejmować ś.**

Sejmowe, ego, blm. = opłata od Żydów za wolny handel w czasie sejmów: Według urzędowych rachunków dzierżawił w r. 1690 tak zwane S. od Żydów Daniel Zacharjasiewicz i opłacał miastu ówczesnych złotych polskich 120. Wej.

Sejmowy przym. od **Sejm**: Marszałek S. Sejmowe miejsce a. kolo. Troc. Sąd S. (p. Sąd). Izba sejmowa. Uchwala sejmowa. Popierać myślny całą siłą projekt S. Bukar. Gdy kaduk kogo rzucił, zaraz zrywano sejny, dlatego choro-
 ba ta nazwana sejmowa, *morbis comitalis*. Boh.
[Sejpać, a, al, Stejpać] 1. skubać, rozskubywać: S. szarpie. 2. strzepić, siepać. [S. ś.] strzepić ś., siepać ś. < p. Siepać >

[Sejpanie, a, blm.] czynność cz. **Sejpać**.
[Sejpanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Sejpać** ś.
 † **Sejscie, a, blm.**, czynność cz. **Sejsć**.
 † **Sejsć się, a ś., blm.**, czynność cz. **Sejsć** ś.
 † **Sejsć, sejdzie, szedł** i † **S. ś. p. Zejsć**.
 Ps. flor. < SE/S(ZE/Z) + ISć >
 × **Sejwan, u, lm. y, Sejban** namiot z przodu otwarty. Czart. A. < Prs. >

× **Sejwanowy** przym. od **Sejwan**: Sznury rozciągają sejwanowe, aby ś. od gorąca uchronić. Kaczł.

Sek, u, lm. i wino słodkie hiszpańskie lub z wysp Kanaryjskich: Od kufy malwazji, alekantu, kanaru, seku po 4 złote. Vol. Wina, które morzem przychodzą: francuskie, hiszpańskie, seki, madery. Vol. < Włos. secco >

Sekans, u, lm. e, × **Sekansa** przecięcie. Troc. < Od Łć. secare >

× **Sekansa, y, lm. y p. Sekans**. Troc. < Od Łć. secare >

Sekardyna, y, blm. płyn, którego zastrzyknięcie w wątławy organizm ludzki miało przysporzać mu rzeźkość i młodocianą dziarckość. < Od nazwiska wynalazcy Sequarda >

Sektor, a I. × S. lm., rzy p. **Sekutnik. L. 2.** lm. y nożyca ogrodnicze ze sprężyną, do ucinania gałązek. < Łć. secator >

× **Sektorka, i, lm. i p. Sekutnica**. < Od Sektor >

× **Sekatura, y, lm. y** drażnienie ś., dokuczanie, dręczenie, ciemnienie, utrapienie: Niesłychane znośi musiałem sekatury i prześladowania od domatorów, którzy stolicy nie znają. L. Pomyśl, zebym wolny był od tej sekatury. L. Sekatury, jakimi nam w ciągu całorocznej martyrologji wojskowej dokuczał. Gaw. < Włos. seccatura >

Sekciarka, i, lm. i forma ż. od **Sekciarz**; **Sektarka**.

Sekciarski przym. od **Sekciarz**; × **Sektarski** Nauka sekciarska. Ruch S. zamienia ś. zwolna w sekciarsko społeczny.

Sekciarstwo, a, blm., × **Sektarstwo** charakter, rola sekciarza, ogół cech sekciarzy, zasady sekciarzy, kacerstwo, odszczepieństwo, heretyctwo, herezja: Przez to wyradza ś. niepostrzeżenia coś podobnego do działań masą, a mianowicie S. Spas. To uprzedziłoby dalszy rozwój przelomu w sekciarstwie i federacji zawodowej. < Od Sekciarz >

Sekciarz, a, lm. e, Sektant, × **Sektarz I. kacerz, heretyk, odszczepieniec; stromnik jakiej sekty. 2.** człowiek ślepo przywiązany do swej doktryny: O tej prawdzie zapominają sekciarze impresjonizmu. < Od Sekt >

Sekcja, i, lm. e I. otwieranie różnych części ciała organicznego (człowieka, zwierzęcia, rośliny), dla poznania anatomji, przyczyn i siedliska chorób oraz przyczyn śmierci: S. trupa ludzkiego = obdukcja, rozbiór zwłok. 2. przecięcie: S. ostrokregu płaszczyny. Sekcja konieczna a. ostrokregowa. 3. dział, oddział, wydział jakiej dykasterji: S. ministerjum. S. słowiańska, historyczna, klasyczna wydziału filologicznego. 4. część kraju,

jakie stanowiły elektoralne podziały Francji za czasów rzpltej. St. wil. 5. × S. rozdzielenie w wie-rze: Król rozrywa i miesza stany rzpltej roz-maltemi sekcjami. St. wil. 6. ohir. krajanie, prze-cięcie, nacięcie. 7. mier. wielkość planu, czyli papi-ru zarysowanego, mająca w kwadrat po 25,2 cala warszawskiego. 8. woj. pewien oddział wojska: S. na stopie wojennej ma rot 12. Chrzan. S. gospodarska, pochodowa, dekoracyjna. < Łć. sectio >

Sekcjonista, y, lm. ści zwolennik sekcji, podzia-łow. St. wil. < Now., od Sekcja >

Sekcjonować, uje, ował robić sekcję, krajać, rozbiierać anatomicznie, egzenterować: Chcąc ś. dowodnie przekonać o powodach śmierci, sekcjo-nowałem każdą padłą sztukę. Czwarta część trupów sekcjonowanych w edyuburskim prosek-torium przedstawiała ślady zagojonych tuber-kuł. Ochor. < Łć. sectio, 2 pp. sectionis >

Sekcjonowanie, a, blm., czynność cz. **Sekcjo-nować**.

Sekcyjny I. przym. od **Sekcja**: Posiedzenie sek-cyjne. Łączą ś. sekcje za poprzednim porozu-mieniem ś. króla, prymasa i sekcyjnych przy-identów w jedną całość. Kon. St. 2. dotyczący ś. sekcji lekarsko sądowej: Obraz S. = stan znaleziony przy sekcji. Protokół S. = wywód rozbioru zwłok. Sala sekcyjna, narzędzia sekcyjne, sztuciec S.

† **Sekiel, kla, lm. kla**, † **Sekielezyk, Koń sze-klerski koń rasy seklerskiej, siedmiogrodzkiej, węgierskiej**: Koń S. Koch. W. Jest na stajni S. farbowany. Koch. W. Sekłowi wyrzuciwszy lej-ce Pot. < Węg. szekely „Szekler“ >

† **Sekielezyk, a, lm. i p. Sekiel**: Niech jeno ociec raczej przyniewoli syna do trąby, a nie do wjoli, niechaj go raczej widzi w siedle na dobrym sekielezyku, a nie przy zwierciadle. Koch. W. < Od Sekiel >

Sekin, u, lm. y = Cekin.

Sekluzja, i, lm. e wyłączenie, oddzielenie. < Łć. seclusio >

[Sekmanić, i, il] p. Szachlerzyć.

[Sekmanienie, a, blm.] czynność cz. **Sekmanić**.

× **Sekować, uje, ował** dręczyć, nekcać, prześladować, trapić, dokuczać, drażnić ś. z kim, pikować go: Sekuje gotwą siostrą < Włos. seccare >

× **Sekowanie, a, blm.**, czynność cz. **Sekować**.

Sekrećik, u, lm. i p. Sekret.

!Sekreca, i, lm. e I. wydzielanie ś. płynu jakiego lub materji z ciała, z gruczołów ciała: S. żółci, śliny. S. nerek jest nieznaczna. 2. wydzielina. < Łć. secretio >

!Sekrecyjny przym. od **Sekreca**: Działanie sekrecyjne (= wydzielające).

Sekret, u, lm. y I. tajemnica, wiadomość tajem-na, to, o czym nie trzeba mówić nikomu: To tylko, co we dwóch wiedzą, sekretem ś. zowie. Węg. Święta rzecz nador S., skarb to nieczrów-nany, bo nie z nabytej bryły, jak pieniąż, ula-ny, lecz cząstką duszy naszej i stamtąd do-
 byty, o czym sam jeden Bóg wie, a z nim i ty. Nar. Sekretu ś. zwierzyć jest wolność stracić. Żegl. S. zwierzony zamykaj pieczęcią. L. S. ten mię-dzy nami tylko wiadomy być powinien. L. Miał-bym S. pewny ci objawić. Wyb. Wszak ty wiesz, że ja do sekretu dobry. L. Pewien jestem, że mi tego sekretu dotrzymasz. Boh. Że ś. o tę pannę stara, to nie S. L. (= to nie nowina). Dopuszczać kogo do sekretu. Mamy S. między sobą. Jak postąpimy, to już nasz S.! Nie tak nie cięży, jak S. Prz. Sekretu żadnego nie wy-

dam. Pas. Kiedy mnie los do sekretu przypuścił, pozwól pani, abym ś. i ja przydał na co. Krasz. S. poliszynela = *publiczna tajemnica, rzecz powszechnie znana*. Twój dowcip może nam wiele wydać sekretów natury. Boh. Miej to w sekrecie. Troc. Dochować sekretu. Zdradzić S. Nie wydaj mię z sekretu! Ja ci zaraz ten S. wyjawię. Kras. Już przyjaciel serdeczny, sekretów ś. zwierza. Kras. 2. *sekretność, tajemniczość*: Przy ichmość panach to mówię, niema tu żadnego sekretu. L. Radzimy bez sekretu, ani go chowamy, choć wiemy, że S. jest duszą dobrej rady. Opal. Być obowiązany do sekretu. Niem. (= do milczenia, do dyskrecji). Zalecam ci jak najściślejszy S. L. Więcej nie powiem, bo mi S. nie dopuszcza. Boh. Ale proszę o S., proszę cię, aby nikt tego nie mógł do ciebie, osobliwie baby. Zabł. Jak na spowiedzi, miej to w sekrecie. Jabł. Mieję w sekrecie, com mówił. L. No no no! dajże pokój! przynajmniej w sekrecie między sobą to miejmy, gdyby ś. na świecie o tym miano dowiedzieć... Zabł. Powiedział mi to, lecz w wielkim sekrecie. Jabł. Chciałem z tobą mówić w sekrecie. (= w zaufaniu, sekretnie, poufnie). Pod sekretem = *sekretnie, poufnie, pod obowiązkiem sekretu*: Pod sekretem mogą ci powiedzieć. L. Mówiło to ś. przed dobrym przyjacielem i to pod sekretem. Zachar. Tylko pod sekretem, bo też i mnie pod sekretem jest powierzono. L. Tak ta niesława pod sekretem rozeszła ś. już może po wszystkich sąsiadach. Zachar. 3. *przepis sekretny, recepta, wiadomy niewielu osobom sposób wykonywania jakiej czynności, zwłaszcza gospodarskiej a. jakiej sztuki zdumiewającej*: S. myśliwski, gospodarski. Matka posiadała sekrety na nalewki, kołduny i mądryki. Jeż. S. na tę niemoc. Troc. Sekrety kucharskie, jak podawać kapłona w faszce, lub ryby, która w jednej sztuce byłaby smażona, gotowana i pieczona; jak podawać rybę w postaci drobiu lub drób w postaci ryby. 4. a. † *Sakret wygodka, wychodek, ustęp, przewot, tranzet, klozet*: Pospolity sakret albo domek do potrzebowania, latrina. Mącz. (= szaleć). Domowy albo osobliwy sakret. Mącz. 5. × S. *księga zawierająca porządek, jakim msza ma być odprawiana*: Twoim zdaniem nie po gradułach, po traktach, po ofertorjach, po sekretach, po komunjach i postkomunjach, bo tych wszystkich w Ewangelii nie napisano. Pim. 6. † S., [S.] *pieczęć*: Temu na świadomość a dla lepszej istoty, pieczęci a sekrety nasze własne temu to listu daliśmy zawiesić. Wybr. [S. przycisnąć]. 7. zool. p. **Podsandaczyk**. Zdr. **Sekre-cik**. <Łć. secretum>

Sekreta, y, lm. y modlitwa we mszy św. odmawiana przez kapłana po cichu po Ofiarowaniu. <Łć. secreta (oratio)>

Sekretarczyk, a, lm. i, **Sekretarek**, **Sekretarzyna** marny sekretarz, sekretarz małego znaczenia, podrzędny: Jakiś tam Flawjusz, mieszczanek, S., pisarczyk a. i gorzej. Kaczk. <Od Sekretarz>

Sekretarek, rka, lm. rkowie p. **Sekretarczyk**. Sł. wil.

× **Sekretarja**, i, lm. e p. **Sekretarjat**: Ustąpił dobrowolnie, kontentując ś. sekretarją koronną i probostwem plockim. Nies. Wpókiby kogo na miejscu swoim nie rekomendował do sekretarji. Mat. August ofiarował Horacjuszowi sekretarją w swoim gabinecie. L. <Śr. Łć. secretaria>

Sekretarjalny przym. od **Sekretarja**: Przewertował dokładnie korespondencje sekretarjalne państwa z reprezentantami króla angielskiego. Remb.

Sekretarjat, u, lm. y, × **Sekretarja** 1. a. **Sekretarstwo** urząd sekretarza: S. stanu. 2. *miejsce urzędowania sekretarza, jego kancelarja, biuro*: Byłem w sekretarjacie naszej ambasady. Sł. wil. Ledwie wynaleźli w sekretarjacie mój testament. Sł. wil. 3. S. apostolski = *gabinet papieski, z którego wychodzą bulle i brewe, dotyczące układów z mocarstwami*. <Śr. Łć. secretarius>

Sekretarka, i, lm. i l. forma ż. od **Sekretarz**: Za zgodą i przyzwoleniem wikarji, zakrystjanek, sekretarek i innych siostr zakonnych. Zał. S. 2. *kobieta od sekretów, powiernica, wierzniśca*. L. 3. p. **Sekretarzyk**.

Sekretarski przym. od **Sekretarz**: S. urząd. L. **Sekretarstwo**, a, lm. a l. p. **Sekretarjat**: Wziął kustodją gnieźnieńską, scholasterją łęczyczką, S. koronne. Nies. 2. *okres czasu, w którym kto sekretarzował*: Za jego sekretarstwa. 3. blm., zb. *sekretnik z żoną*: Przyszli państwo S. <Od Sekretarz>

Sekretarz, a, lm. e l. *człowiek dobry do sekretu, powiernik*: Oh, jaki mi S.! ode mnie wy dobywa wszystko, co mam pod sercem, a sam niby ś. droży. Prus. 2. *człowiek prywatny a. urzędnik do pisania za drugą osobą rzeczy, wymagających często sekretu*: Dla wielości sekretarzów, gdy każdy z pisarzów i komorników, chodząc do komory królewskiej (gabinetu), sekretarzem ś. zowie, postanowiono, aby jeden był zawždy S., który ma wiedzieć tajemne odprawy rzpltej. Herb. S. wielki koronny. Troc. S. wielkiego księstwa litewskiego. Troc. Wiele sekretarze, koronny i litewski, zastępowali nieobecnych kancelerzy: na sejmie odczytywali pacta conventa, uchwały senatu. Bobrow. Wiele sekretarze asesorami urodzonymi ś. zwali. Bobrow. S. kabinetyowy. Troc. S. pieczęci wielkiej koronnej. Troc. S. pieczęci mniejszej koronny albo wielkiego księstwa litewskiego. Troc. Po śmierci królewskiej funkeja kancelerzy wakuje, S. wielki na ich miejsce wstępuje. Bobrow. S. stanu = *minister przy osobie monarchy, załatwiający najważniejsze sprawy państwowe*. S. poselstwa. Marszałek stoi na sekretarzu i na kancelerzu. Krasz. Hrabia odszedł do swego gabinetu, do którego schodzili ś. sekretarze. Ochoc. 3. *członek zgromadzenia obrany przez obradujących, do redagowania sprawozdania z posiedzenia*. 4. *książka zawierająca wzory pisania listów*: Nowy S. Korzeniowski. 5. *pewna gra towarzyska*. Goł. 6. p. **Sekretarzyk**: Usiadł przy sekretarzu i w słowach gorących złożył kochanej cioteczce podziękę najserdeczniejszą. Rog. Na sekretarzu, co stał pod oknem, widać było najświeższe pludy literatury galicyjskiej. Rog. 7. Fakt obecności wili stanowił to, co w mowie potocznej nazywamy zajęczkiem lub bzikiem lub sekretarzem. Jeż. 8. woj.: S. placu (w twierdzy). Zdr. **Sekretarzyk**. Zgr. **Sekretarysko**. <Śr. Łć. secretarius>

Sekretarzenie, a, blm., czynność cz. **Sekretarzyć**.

Sekretarzowa, ej, lm. e *żona sekretarza*. **Sekretarzować**, uje, ował, **Sekretarzyć** być sekretarzem, pełnić obowiązki jego: Niektórzy utrzymywali, że Dyzma sekretarzował przy Potockim. Rol. <Od Sekretarz>

Sekretarzowanie, a, blm., czynność cz. **Sekretarzować**.

Sekretarzówna, y, lm. y córka sekretarza.
Sekretarzyć, y, ył p. **Sekretarzować**. <Od Sekretarz>

Sekretarzyk, a, lm. i l. p. **Sekretarz**. 2. a. **Sekretarz**, **Sekreter**, **Sekretarka** gatunek biura do pisania i chowania papierów; szkatulka do przechowywania listów i dokumentów: Schował a rękopis do sekretarzyka. Psm. <Fr. secré-taire>

Sekretarzyna, y, lm. y m. p. **Sekretarczyk**.
Sekretarzysko, a, lm. a m. i ni. l p. **Sekretarz**. 2. sekretarz godzin politowania: Splakalo ś. S.

Sekreter, a, lm. y p. **Sekretarzyk**. L.
Sekretnica, y, lm. e kobieta dobra do sekretu; skryta: Ho! jaka mi marmuzela, S.! nie chce wydusić, boi ś. I cóż to ja wyzieram na przepiegaczkę? Zap. <Od Sekret>

Sekretnie przys. od **Sekretny**.
Sekretnik, a, lm. i papier listowy bez koperty, zaklepany u brzegów; list napisany na takim papierze. <Od Sekretny>

Sekretny przym. od **Sekret**, tajny, tajemny, poufny wymagający sekretu, kryjomy: List S. Korespondencja sekretna. Posiedzenie sekretne. Depesze dyplomatyczne sekretne. Archiwa sekretne należałoby wywieźć do Königsteinu. Krasz. Poleczenie sekretne. W wotowaniu sekretnym (śl. przeziwko 40. T. K. Choroby sekretne (= weneryczne). <Od Sekret>

× **Sekretować**, uje, ował trzymać w sekrecie, uważać za sekret: Waruję sobie, aby posłańca tego tranzakcje, ile można, jak najbardziej sekretowane były. Kraus. <Od Sekret>

× **Sekretowanie**, a, blm., czynność cz. **Sekretować**.

Seksagiena, y, lm. y dwa złote polskie: Magistrowie wyznaczeni na egzaminatorów nie mogli ś. uchylić od tego pod karą jednej seksagieny. Wiszn. <Łć. sexagenus>

Seksagiezymalny mat. p. **Sześćdziesiątkowy**. <Łć. sexagesimus>

Seksta, y, lm. y l. szósta klasa szkolna. 2. jedna z tak zwanych godzin kanonicznych, w których kapłani zakonniczy odmawiają modlitwy przepisane. 3. jedna z części składających modlitwy zwane godzinkami. 4. [S., Syksta a. w lm. Syksta] porozumienie, konszachty. 5. muz. = a) szósty ton gamy diatonicznej. b) odległość równa czterem tonom: S. mała, wielka, zmniejszona, zwiększona. c) utwór dla sześciu wykonawców. <Od Łć. sextus>

Sekstans, u, lm. e l. wog. wycinek koła, obejmujący szóstą jego część. 2. astr. przyrząd służący do mierzenia kątów, utworzonych przez linje, poprowadzone od gwiazd do oku obserwatora; używany zwłaszcza w żeglarskim do oznaczania szerokości geograficznej. <Łć. sextans>

Sekstern, u a. × a, lm. y l. duży arkusz papieru złożony w sześcioro. Troc. 2. zeszyt, poszyt, kajet; książka nieoprawna: S., papier do pisania w kształt mniejszej książki zszyty. L. To, eo ty mówisz, na moich seksternach przyszłego mojego kazania jest. Orzech. Napisałem lekcję moją bez żadnej omyłki; otóż mój S. L. Młodzieniec niedbale ubrany z pomiętego seksterna czytał. Wilk. Książki nieoprawne, czyli jak ś. wyraża inwentarz, w seksterniech. Łźń. Zdr. **Seksternik**, **Seksterniczek**. <Śr. Łć.>

Seksterniczek, czka, lm. czki p. **Sekstern**: Gdy ś. kazanie skończyło, otworzył ksiądz S.

Korz. Spowiedź ta spisana była w osobnym seksternieku. Korz. <Od Seksternik>

Seksternik, u, lm. i p. **Sekstern**: Zakończywszy paciorki, S. szust do kuferka, i dobranoc. Chodź. Seksterniki notatkowe. Łźń.

Sekstet, u, lm. y utwór muzyczny na 6 głosów ludzkich lub na 6 instrumentów. <Włos. sestetto>

Sekstola, i, lm. e muz. grupa z 6 nut, powstała przez zdublowanie trójki, w wykonaniu trwająca tyle, ile 4 nuty tegoż gatunku. <Włos., z Łć. sexta>

Sekstowy akord = utworzony z zasadniczego przez umieszczenie najwyższej jego tercji najniższej. <Od Seksta>

Sekstumwir, a, lm. owie jeden z sześciu kapłanów przywiązanych do czei Augusta, cesarza ródostwionego. <Łć., własc. se(x)vir>

Sekstyljon, u, lm. y szósta partega miliona, wyrażona przez jedność z 36 zerami, a. tysiąc kwintyljonów, czyli jedność z 21 zerami. <Now.>

Sekstyna, y, lm. y zwrotka sześciowierszowa, złożona z jedenastogłoskowych wierszy, rymujących ś.: pierwszy z trzecim, drugi z czwartym, piąty z szóstym. <Włos.>

! **Seksualny** płciowy, do płci należący. <Łć. sexualis>

[**Soksum**]: Fiderlam dramuliksum S. = przyśpiew.

Sekt, u, lm. y wino słodkie ułożone z suchych winogron, z dodaniem alkoholu i skoncentrowanego moszczu: Szkoła tych sektów wybornych, które ś. tak długo w mojej piwnicy chowały, ale niech ich tam Pan Bóg! Kaezk. <Nm. Sekt, z Hp. (vino)seco>

Sekta, y, lm. y l. × S. stronnictwo: S., błędną nauka, osobliwa rola, mająca osobliwe umiowanie, naukę i wiarę w wielu rzeczach. Męż. Filozoficzne zgromadzenia, zwane sektami, zaszczytliwy ś. nazwiskiem mistrzów swoich. Kras. 2. stronnictwo religijne odstępujące od zasad wiary kościoła głównego. Zdr. **Sektka**. <Łć. secta>

[**Sektać**, a, ał] p. **Szeptać**. <Por. Czes. sekolať. Ros. sek(o)tát'i [Sakotać, Sokotać]>

[**Sektanie**, a, blm.] czynność cz. **Sektak**.

Sektarka, i, lm. i forma ż. od **Sektarz**, sektarcka.

Sektarski p. **Sekiarski**. L.

Sektarstwo, a, blm. p. **Sekiarsstwo**. L.

Sektant, a, lm. ci p. **Sekiarcz**. <Łć. sectans>

Sektarz, a, lm. e l. a. **Sektator** zwolennik czyjej nauki, naśladowca, stronnik, adherent, uczeń czyj: Zeno nauczał na miejscu, nazwanym Stoa, od którego sektarze jego rzeczeni byli stoikami. L. 2. p. **Sekiarcz**: Sektarze uporne. Skar. Sektarze, świętokupcy, świętokradcy. Białob. Przen.: człowiek uparty w swych przekonaniach, uparty jak kacarz. Śl. wil. <Od Sekta>

Sektator, a, lm. rzy p. **Sektarz**: W oczach sektatorów tej teorii majaczyli niejaki wyobrażenia, że... Spas. <Łć. sectator>

Sektka, i, lm. i p. **Sekta**. Męż.

Sektor, a, lm. y mat. p. **Wycinek**. <Łć. sector>

[**Sekty**, ów, blp.] szepły <p. Sektać>

[**Sekuciarz**, a, lm. e] egzekutor sądowy, woźny komisarza obwodowego. <Od Sekucyja>

[**Sekucina**, y, lm. y] obróbka, odlamek, opilek.

[**Sekucyja**, i, lm. e] p. **Egzekucja**.

[**Sekuladka**, i, blm., **Sekulatka**, **Siepiucha**, **Fiutka**] potrawa z ziemniaków ugotowanych na rzadko z pietruszką i pieprzem.

[Sekularum]: S. prochorum sekuralum doktorum = *przyśpiew*.

Sekularysta, y, lm. **ści** człowiek wolnomyślny mający za cel rozwój etyczny człowieka. <Now., od Łć. saecularis>

Sekularyzacja, i, lm. e p. **Sekularyzowanie.**

Sekularyzować, uje, ował I. **zmieniać kogo, co zakonnego na świeckie**: S. zakonnika = zmieniać go na księdza świeckiego, nie zakonnego. S. dobra = wywołać dobra zakonne na rzecz skarbu. Dobra sekularyzowane = *poduchowne*. S. szkołę = pozbawić ją wpływu duchowieństwa, zrobić ją bezwyznaniową. S. ś. przejść z zakonnego na świeckiego: Po zniesieniu zakonów niektórzy zakonnicy sekularyzowali ś. Mistrz krzyżacki w Prusiech, hołdownik Polski, sekularyzował ś. Lel. Opaćwa i prelatury w Szwabji S. ś. muszą. L. <Fr. saeculariser, Sr. Łć. saecularizare>

Sekularyzowanie, a, btm., **Sekularyzacja** czynność cz. **Sekularyzować**: Polska daje pierwszy przykład sekularyzowania dóbr kościelnych Lel. **Sekularyzowanie się, a** ś., btm., czynność cz. **Sekularyzować** s.

[Sekulatka, i, btm.] p. **Sekuladka.**

× **Sekulny** ? *wietrzny*: Przy przeprowadzeniu przez rzekę żytnią przy młynach sekulnych do dóbr Wołyńiec. Vol.

Sekund, u, lm. **y** drugi głos, wtór. <Od Łć. secundus>

Sekunda, y, lm. **y** I. druga klasa w szkołach. 2. jedna z tak zwanych godzin kanonicznych, w których kapłani odhynają przepisane modlitwy. 3. jedna z części składających modlitwy, zwane godzinami. 4. *sekundowanie, pomoc, poparcie, sukurs*: Wkrótce nam Cezar w sekundzie przybędzie. Chr. Niech w Bogu swoje mestwo, swoją siłę kładzie, a bez Jego sekundy nie myśli o zwadzie. Pot. S. w pojedynku (= *rola, udział sekundanta, sekundantwo*). U jednego z nich na sekundzie był podpułkownik Cichocki. Ochoe. Bez jego sekundy żaden prawie w kraju nie odbył ś. pojedynok. Koź. Kapitan zamysłony, ponury, kłął w duszy Dahlberga, który mu tę sekundę następczył. Krasz. 5. S. czasu = *sześdziesiąta część minuty*: Po kilku sekundach (lew) odwrócił głowę. Mick. Mój indeks na dwunastej, na samym numerze stanął... żeby choć o sekundę ruszył, choć o włos. Mick. Zegar bije sekundę - to rodzi ś. dziecię; zegar bije sekundę - ktoś umarł na świecie. Syrok. Przen.: *chwila, moment*: Wróć w tej sekundzie. 6. [S.] = a) *wahadło*. b) *altówka*: Grała S. i bas. 7. astr. S. gwiazdowa. S. czasu prawdziwego. S. czasu średniego. 8. fecht. p. *łokieć*. 9. han. drugi egzemplarz weksłu, duplikat weksłu. 10. mat. sześćdziesiąta część minuty łukowej lub kątovej. 11. muz. = a) drugi ton gamy diatonicznej. b) struna skrzypcowa obok kwinty. c) odległość od siebie sąsiednich stopni gamy: S. wielka (= cały ton). S. mała (= pół tonu). S. zwiększona (= półtora tonu). <Łć. Od secundus>

Sekundantwo, a, btm. *rola, udział sekundanta w pojedynku, sekundowanie*. <Od Sekundant>

† **Sekundanja, i**, btm. *sekundowanie, wtórowanie* *bakalarzowi w śpiewaniu*: Pożyteczniejsze jest dać na wielkie miejsce syna na nauki, niż go w miasteczku przy bakalarzu bawić, kędy ś. jeno na rybakdją a. sekundanja sady, a o nauki nie dba. Glicz. <Now., od Łć. secundanus>

Sekundant, a, lm. **ci** I. *świadek pomagający przy pojedynku*: O dobrych sekundantów ś. po-

starać trzeba. Troc. Przysłać komu sekundantów (= *wyzwać go na pojedynek*). <Łć. secundans>

Sekundantka, i, lm. **i** forma ż. od **Sekundant**. **Sekundarja, i**, lm. **e** drugie, *niebezpieczniejsze objawy tej samej choroby (szczeg. syfilisu), następstwa pierwszej nie wyleczonej*. <Od Łć. secundarius>

Sekundarjusz, a, lm. **e** I. *prow. lekarz szpitalny podwładny prymarjuszowi, młodszy ordynator*. 2. *drugi ksiądz, drugi kaznodzieja przy tymże samym kościele*. 3. *drugi skrzypek w orkiestrze*: Ten ostatni, zwany powszechnie ojcem skrzypków, grywał podówczas w Warszawie przy operach włoskich, jako S. Goł. <Łć. secundarius>

Sekundarny, wtórny, powtórnny; drugorzędny: Kolej sekundarna = *kolej z prostszą budową i w urządzeniem ruchu, z większym torem, z mniejszą szybkością, kolej miejscowa*. <Od Łć. secundarius>

Sekund-major, a, lm. **owie** (w dawnym wojsku) *stopień oficerski bezpośrednio niższy od majora*: Rozkazuję w tej chwili sekund-majorowi, żeby z wojskiem do tego miasta ś. udał. <Now., od Łć. secundus + major>

Sekundnik, a, lm. **i** *mała tarcza z podziałkami, mieszcząca ś. na głównym cyferblacie, na której strzałka wskazuje sekundy*. <Od Sekunda>

Sekundogienitura, y, lm. **y** *drugorzędowa, prawa drugiego syna do dziedziczenia; władza nad mniejszym państwem, nadana młodszemu synowi panującego z jego potomstwem, to jest nadana młodszemu synowi*: S. Portugalji w Brazyliji, Austrii w Meksyku. <Śr. Łć. secundogenitura>

Sekundować, uje, ował I. **komu** = a) *wtórować, towarzyszyć w grze, w śpiewie, przygrywać, przyśpiewywać*: S. komu na skrzypcach. Przen.: *przyświadczać, dotrzymywać placu*: Dzielnie sekundują tej gazecie tamte pisma. b) *być sekundantem w pojedynku*: Nie uznacież, żem sekundował, choć to pachło kozą? Pas. 2. *kogo* = *wspierać*; *pomagać komu, opiekować ś. kim; strzec chronić kogo, czuwać nad kim*: Niech cię Pan Bóg sekunduje (= *niech cię mu w swojej opiece*). Nie byłym godny tej łaski, jaką Bóg na mnie zesłał, pozwalając mi tak godną personę S. Sienk. <Łć. secundare>

Sekundowanie, a, btm., czynność cz. **Sekundować**.

Sekundowy I. *przym. od Sekunda*: Wahadło sekundowe = *wahadło, którego czas wahnięcia wynosi sekundę*. Jemu życie nie posuwa ś. jak indeks S., szalejący po cyferblacie zegaru, ale jak żółwie wlokący godzinnik. Krasz. 2. muz.: Akord S. = *trzeci przewrót akordu septymowo-dominantowego*.

[**Sekundówka, i**, lm. **i**] *altówka*. <Od Sekundowy>

Sekundycje, i, btp. *50-letni jubileusz kapłaństwa*. <Now. od Łć. secundus, podług primitiae>

[**Sekuracja, i**, lm. **e**] *asekuracja*. <Zam. Asekuracja>

[**Sekurować, uje, ował**] *asekurować*.

[**Sekurowanie, a**, btm.] czynność cz. **Sekurować**.

× **Sekut, a**, lm. **ci** p. **Sekutnik**: Patrzaj, jak ten S. ize. L. Baba S. (= *sekutnica*). <do piero od sekutnik, -nica>

[**Sekutne, ego, btm.**] p. **Egzekutne**. <Por. Sekucyja>

Sekutnica, y, lm. **e**, × **Sekatorka**, [Egzekutnica] *baba swarliwa, kobieta dokuczliwa, utrapiona*,

któliwa nie do wytrzymania, jęzła, djablica: Te sekutnicę dziś jeszcze różgami otnę L. <Od Sekutny>

× **Sekutnie** przys. od **Sekutny**. L.

Sekutnik, a, lm. cy, [Egzekutnik, Gzekutnik, Dzekutnik] *któtnik, człowiek nieznośny przez swój charakter swarliwy, utrapieniec, dokuczający drugim swoją swarliwością.* <Od Sekutny>

Sekutny *swarliwy, któtniwy, dokuczliwy przez swoje ciągle dogadywanie, utrapiony przez swoje przekomarzanie ś., przekorny: Za cóżes tak sekutna, za coś taka jęzła? Tremb. Baba sekutna. Pot., Klon., Haur. Sekutna to baba. Troc. <Czes. sekutný, od Łć. secutio, secutor?>*

× **Sekwela, i**, lm. e, † **Sekwila** *l. następstwo, wynik, konsekwencja, skutek, wypadek, rezultat; wniosek z czego: Przykład ten niebezpieczny był dla sekweli szkodliwej. Tw. Podejrzany posel białej głowie, podejrzana godzina, podejrzana mowa. Min. Nie tylko czas, ale i miejsce i okoliczności i sekwele narodzenia mojego od Boga z największą oznaczone były mądrością. L. Żadnej to nie uczyni sekweli. Troc. 2. wskazówka na przyszłość, przykład na potym, prejudykat: Pójdzie to w sekwele, res haec affert judicaturis exemplum, quod sequuntur. Kn. <Łć. sequela>*

Sekwencja, i, lm. e muz. *l. następstwo tonów a. akordów, porządek. 2. nazwa starych hymnów kościelnych ze starogregoriańskimi melodjami.* <Łć. sequentia>

Sekwens, u, lm. y *l. × S. kolej, następstwo: Mego pana do kozy zapakowano, teraz na mnie S. L. W kartach: następstwo kilku kart porządkiem starszeństwa w jednym kolorze: Mam S. od asa z pięciu kart. Zdr. Sekwensik. <Łć. sequens>*

Sekwensik, u, lm. i p. **Sekwens.**

Sekwensowy przym. od **Sekwens**: Karty sekwensowe.

Sekwestr, u, lm. y, **Sekwestracja** *l. zajęcie majątku na rzecz skarbu. 2. zajęcie majątku spornego, dla tymczasowego zachowania i zarządu: Biore, przyjmuję, daję eo na S. a. sekwestrem. Troc. Rzecz na S. podana. Troc. Przen.: Język miał w sekwestrze. Pot. = trzy.nac język za zębami. 3. † S. sąd: Obwiniono o czary obydwoh i do sądu, czyli jak wtenczas mówiono, do sekwestru stansławowskiego odesłano. Sł. wil. 4. chir. kawałek kości zamartwiczałej, martwaka. <Łć. sequestrum, sequestre>*

Sekwestracja, i, lm. e *l. p. Sekwestr. 2. chir. oddzielenie ś. martwaka. <Łć. sequestratio>*

Sekwestracyjny przym. od **Sekwestracja**: Oddał w sekwestracyjne posiadanie wszystek swój inwentarz i ruchomości. Rog.

Sekwestrator, a, lm. rzy *l. urzędnik zajmujący ruchomości na rzecz skarbu za zaległe podatki. 2. × S.: Jeżeli rzecz, o którą spór idzie, strony sporne albo sąd komu bez właściwej ugody składu do zachowania daje, wtedy ten zachowujący zowie ś. sekwestratorem. Cyw. <Łć. sequestrator>*

Sekwestratorowa, ej, lm. e *żona sekwestratora. Sekwestrotomja, i*, lm. e *chir. wycięcie, wyjęcie martwaka.*

Sekwestrować, uje, ował *wykonywać sekwestr, zajmować mienie na skarb. <Śr. Łć. sequestrare>*

Sekwestrowanie, a, blm., *czynność cz. Sekwestrować.*

Sekwestrowy przym. od **Sekwestr**: S., w sekwestr wzięty, złożony w pokład. Bobr.

[**Sekwia, i**, lm. e] *relikwja.* <Pomieszcane z Egzekwja?>

† **Sekwila, i**, lm. e p. **Sekwela**: Zaraz też sekwilę robie imaginowali, żeśmy niebardzo wdzięcznymi mieć byli u nich gośćmi. Ośw.

× **Sekwito** *nieod. świta, orszak, poczet: S. dobre ma za sobą. Troc. Masz przyjaciół S., gdye szczęście blask nieci; tak jak zwykł cień za tobą iść, gdy słońce świeci. Min. <Włos. seguito>*

[**Selacha, y**, lm. y] *dziewczyzna rozczochrana lub koltuniasta.*

× **Seladon, a**, lm. i = **Celadon.** <p. Celadon>

Seladonit, u, lm. y *min. mineral z grupy sylvikoidów, z rodziny biotytu, glaukonit, zielonka, ziemia zielona, zielonoziem. <Fr. céladon>*

Selait, u, lm. y *Strüvera min. mineral z grupy solowców, z rzędu fluorków, Mg F₂.*

Selam p. Salem.

Selamlik, u, lm. i *l. pokój, w którym są przyjmowani interesanci w Turcji. 2. przyjęcie = audjencja zbiorowa. <Tur., od Arab. selam>*

× **Selanin, a**, lm. *anie wieśniak, kmieć, włoscianin: Kazał iść naprzód rzeszom kmiecyom (selanom). Rol. <Ukr. selanyn>*

× **Selca, y**, lm. y *poseł, posłaniec, goniec, kurjer: Jesliby kto rękojmie albo posły, które zowią selce, posłane do siebie w rzeczach urzędu ziemskiego, które tak zdawna zowią, aresztując bydło, ubił... Vol. <S(E)Ł>*

Selcerski p. Salcerski. <Od nazwy miejscowości Niederselters>

Seledyn, u, lm. y *l. kolor seledynowy. 2. w lm. ubranie seledynowe, suknie seledynowe: W przedpokoju stał lokaj w seledynach i peruce przepyszej. Krasz. <Fr. céladon>*

Seledynowy błękitnawo-zielony, pomieszcany z szarym: Beryl S. Dwuch lokajków w liberji seledynowej przyjęli gości. Krasz. Pomalować na seledynowo = na kolor seledynowy. Seledynowo-zielony.

× **Seledziec, dzca**, lm. dzce = **Oseledec:** S., pęk włosów na wierzchu głowy, do którego wplatali (Ukraińcy) czerwoną zwykle wstążeczkę. Gol. <Ukr. (o)selëdec>

Selekoja, i, blm. *wybór, dobór: Czynniki przez teorię ewolucji przyjęte, a mianowicie wpływ środowiska, potrzeby i S., suponują już celowość. <Łć. selectio>*

Selekcyjny przym. od **Selekcja wyborowy:** Zboże selekcyjne (= specjalnie dobrane do siewu).

Selakta, ów, blp. *wybór z utworów prozajcznych i poetycznych, wypisy, antologja. <r. ni. lm. od Łć. selectus>*

Selen, u, blm., chem. *pierwiastek nie metaliczny z grupy siarkowej, Se. <Nm. Selen, Nl. selenium, od Gr. selēnē>*

Selenawy kwas chem. *związek ze składem H₂Se O₃. <Od Selen>*

Selenek, nku, lm. nki chem. *związek selenu z jakimkolwiek innym pierwiastkiem, w którym selen jest częścią związku elektroodjemny. <Od Selen>*

Seleniaki, ów, blp. *gromada mineralogiczna. Łab. <Od Selen>*

Selenian, u, lm. y chem. *sól pochodząca od kwasu selenowego.*

[**Selenie**] *różnie. <Zam. wsze —; por. wszelaki i t. d.>*

[**Seleniejaki**] *różny, wszelaki.*

Selenit, u, lm. y min. *mineral z gromady gipsowców, gips spatowy, lodowaty, gips żółtawy, blaszkaty.* <Gr. selēnitēs>

Selenita, y, lm. ci *mniemany mieszkaniec księżycy.* <Gr. selēnitēs>

Selenitka, i, lm. i forma ż. od **Selenita**.

Selenny kwas prow., chem. *kwas selenowy, związek ze składem H_2SeO_4 .* <Od Selen>

Selenograf, a, lm. *owie astronom opisujący księżyc.* <Now., od Gr. selēnē + grāphō>

Selenograficzny przym. od **Selenografja**.

Selenografja, i, bfm. *opisanie księżycy, nauka o księżycu.* <p. Selenograf>

Selenoid, u, lm. y p. **Solenoid**.

Selenostat, u, lm. y astr. *instrument do robienia obserwacji nad księżycem.* <Now., z Gr.>

Selenotropizm, u, bfm. *wpływ światła księżycowego na ruch niektórych roślin, zwracanie ś. ich ku księżycowi.* <Now., z Gr.; por. selēnotrōpion>

Selenowo-olowiany spat min. *mineral z gromady gipsowców, jeden z zasadowych siarczanów miedzi i ołowiu, przypuszczalnie selenian ołowiu, kerstenit.*

Selenowy przym. od **Selen**: Blyszcze selenowe.

Seler, a, lm. y, × **Selera**, a. w lm. **Selery**, × **Saler**, × **Salery**, także **Pietruszka** zwane, bot. (apium) *ros. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: Selery zwyczajne, †Myrsik (a. graveolens). Przon.: [Selery] małe kołtunki wiszące u małych dzieci. Gm.: Złapać kogo za selery = za kudy, za strąki = za włosy.* <Fr. céleri, z Gr. selēnon>

× **Selera**, y, lm. y p. **Seler**. Troc. S. należy do rodzaju pietruszki i czasem za jedno ś. bierze z pietruszką rzepną. Kluk.

Selernica, y, lm. e bot. p. **Biedrzychnik**. <Od Seler>

Selerowy przym. od **Seler**: Korzeń S. Zupa selerowa.

Selerówka, i, bfm. *gatunek wódki słodkiej, dawniej pospolitej.* <Od Selerowy>

Seloukowie, ów, bfp. *heretycy z wieku IV-go. Ś. wil.*

Selfaktor, a, lm. y p. **Samoprząsnica**. <Ang. selfactor>

[**Seligac**, a, ał] (o dzieciach nie umiejących jeszcze chodzić) *przesuwać ś. na pośladkach.*

[**Seliganie**, a, bfm.] *czynność cz. Seligac.*

Seliktar, u, lm. y *szabla sultana noszona w czasie ceremonii przez oficera, zwanego seliktarem-aga.*

Seliktar-aga p. **Seliktar**.

† **Selina**, y, lm. y p. **Szelina**: Słowik w selinach, gdy zorza zakwita, gardłeczką rannym młodą wiosną wita. Zim.

[**Selniczka**, i, lm. i] p. **Solniczka**.

Selterski p. **Salcerski**.

× [**Selug**, a, lm. i] *kapica u cepów.*

Seledec, dca, lm. dce p. **Oseledec**: Ukraińcy przepłatają kosmyk włosów pobocznych wstążkami, jak Podhalanie, i ten zowie ś. seledcem. Gosz. Kozacy ukraińscy noszą goloną lub krótko strzyżoną głowę, z długim na boku kosmykiem, który seledcem, oseledcem zowią; zwykli go uplatać w wstążki, miłosny upominek swych dziewczę. Goł. <Ukr. (o) ōselēdec>

Seledec, dca, lm. dce p. **Oseledec**: S., tak ś. po maorusku zwie „sędź“; był to pukiel włosów zapuszczany przez kozaków od lewej skroni, który spadał aż do ramion; — młodyj wpłatał w niego byndę, wstążkę darowaną od miłej swego serca, coś naksztalt tego, jak dawni ry-

cerze nosili na ramieniu barwę swej damy. Byk. <Ukr. (o) ōselēdec>

Semafor, a, lm. y, **Ramieniec** kol. *ramienny przyrząd sygnałowy optyczny.* <Fr. sémaphore, Now., z Gr.>

Semantyka, i, bfm., jęz. p. **Semazjologja**. BdC. <Fr. sémantique, Now., z Gr. sémantikós>

Semazjologiczny przym. od **Semazjologja**: Różnica psychiczna form a. wyrazów, to jest różnica morfologiczna, lub też semazjologiczna.

Semazjologja, i, bfm., **Semantyka** jęz. *dział nauki języka o znaczeniu wyrazów, z n a c z e n n i a.* <Nm. Semasiologie, Now., z Gr.>

[**Semcerować**, uje, ował] *obmawiać, oczerniać.* <p. Senserować>

[**Semcerowanie**, a, bfm.] *czynność cz. Semcerować.*

Semejografja, i, bfm. *pisanie znakami; nauka rysunku; sztuka przenoszenia tonów na papier; pisanie nut.* <Now., z Gr. sēmeiōgraphos>

Semen, a, lm. *owie kozak nudołowy na Rusi: Bohun ma w pobliżu półtorasta semenów. Sienk.* <Tur. seymen, zmieszane z imieniem Semon>

Semeński przym. od **Semen**: Rozbił w mgnieniu oka lekką chorągiew semeńską Sienk.

[**Semerdak**, a, lm. i] *człowiek lichy, słaby, nierozgarnięty, bez charakteru.*

Semestr, u, lm. y I. *sześcioletni okres czasu. 2. półroczny kurs w wyższych zakładach naukowych.* <Łć. semestris>

Semestralny przym. od **Semestr**, *półroczny: Egzamin S.* <Łć. semestralis>

Semiata, y, lm. ci: Pierwszy raz spotykamy ś. z nazwą Tatarów Lipków, których Kochowski błędnie Semiatami nazywa. Rol.

Semicki, **Semitycki** przym. od **Semita**: Języki semickie: arabski, hebrajski, chaldejski, żydowski. Szezep S.

† **Semicyrkul**, u, lm. y *półkole: Oblała miasto w S., a za wodą lasy, i w tym semicyrkule miasto osadzone. Okol.* <Łć. semi-circulus>

Semidyplomacyjny *napół dyplomacyjny: Reputacja jego rozumu, jego wykształcenia i tej kariery semidyplomacyjnej daje szczególny urok. Korz.* <Now., od Łć. semi + Dyplomacyjny>

Semihistoryczny *napół historyczny: Więć do czarta mego pegaza wyskoki i liczne opowiadania semi-historyczne. Słow.* <Now., od Łć. semi + Historyczny>

× **Semiflor**, u, bfm., chem. p. **Similar**.

[**Seminarja**, i, lm. e] p. **Seminarjum**.

Seminarjalny p. **Seminaryjny**: Historia przekształcenia ś. gąsienicy seminarjalnej w liberalnego motyla. Gnat. <Śr. Łć. seminarialis>

Seminarjum, w lp. nieod., lm. a, ów, l. a. [**Seminarja**] × **Seminarz** *naukowy zakład kształcenia duchownych lub nauczycieli szkół początkowych. 2. lekcje poświęcone zajęciom praktycznym przy wykładach uniwersyteckich.* <Łć. seminarium>

Seminarz p. **Seminaryjny**.

Seminaryjny, **Seminaryjski**, **Seminarski**, **Seminarjalny** przym. od **Seminarjum**: Plac S. <Od Seminarjum>

Seminaryjski p. **Seminaryjny**.

Seminarzysta, a, lm. ści *uczeń, wychowaniec seminarjum.* <Fr. séminariste>

Seminarzystka, i, lm. i forma ż. od **Seminarzysta**. Zap.

Seminizm, u, bfm. *pogląd fizjologiczny, podług którego obie płci mają nasienie wywierające wpływ na płodzenie.* <Now., od Łć. Semen>

Semipelagianin, a, lm. **anie** *wyznawca semipelagianizmu*. <Śr. Łć. semipelagianus = półpelagianin >

Semipelagianizm, u, blm. *złagodzona doktryna pelagianizmu*. <Śr. Łć. semipelagianismus >

Semipelagjański *tyczący ś. semipelagianizmu*.

Semita, y, lm. **oi** l. *człowiek pewnego plemienia wschodnio-kaukaskiego, jak: Żydzi, Arabowie, Syryjczycy, Chaldejczycy*. 2. *posp. Żyd, Izraelita*: Semici powoli a wytrwale wyciskali chrześcijan, zabrali w swoje ręce handel, rzemiosła. Rol. <Od imienia Sema >

Semitka, i, lm. i forma ż. od **Semita**.

× **Semiton**, u, lm. y *półton*. L. <Łć. semitonus >

Semitycki p. **Semicki**.

Semityzm, u, blm. *sprzymianie Żydom, judofilstwo*. <Od Semita >

× **Semjograf**, a, lm. **owie** p. **Stenograf**. Sł. wil. <Now., z Gr. >

× **Semjograficznie** przys. od **Semjograficzny**, *stenograficznie*.

× **Semjograficzny** przym. od **Semjograffa**, *stenograficzny*.

× **Semjografja**, i, blm. p. **Stenografja**. <Now., z Gr. >

Semjologiczny przym. od **Semjologia**, *semjologiczny*.

Semjologia, i, blm. p. **Semjotyka**. <Gr. sēmeiologia >

× **Semjotycznie** przys. od **Semjotyczny**: *Uważać S. po znakach*. Lel.

× **Semjotyczny** przym. od **Semjotyka**, *semjologiczny*.

Semjotyka, i, blm., **Semjologia** *część medycyny zajmująca ś. obserwowaniem objawów organizmu człowieka żyjącego, w celu wyciągnięcia wniosków o stanie zdrowia lub choroby tegoż organizmu*. <Gr. sēmeiōtike >

[**Semla**, y, lm. y, **Zemla**] *bulka*. <Nm. Semmel >

Sempiterna, y, lm. y *zart. zalek, tylek, dupa, stara pani*: Dostał w sempiternę. Aby poprawić pana Vitry, dając mu trzysta w sempiternę. Niem. Ach, panowie! któż słyszał, aby o sempiternie mówiono przy damach. Wilk. <Zart. od Łć. sempiternus >

Semseit, u, lm. y *min. mineral z gromady lamprytów, z rzędu siarkosoli*. Pb, Sb, S₁₆.

Sen, **snu**, lm. **sny** a. [seny], [Syn] l. *spanie, stan śpiącego*, *zart. śpić*: Każdy człowiek pewnego czasu odpoczynku od dzieł potrzebuje, który snem przyrodzonym zwiemy. Krup. S. jest uspokojenie wszystkich zmysłów powierzchownych. Sak. S., zmysłów wszystkich związek, rzecz średnia między śmiercią a żywotem. Białob. S. śmierci bratem. Kulig. O miła śmierci zmysłów, złości zapomnienie, śnie! ty dajesz w pracach odetchnienie. L. Śnie pożądany, co rzeźwisz człowieka i mdłe sposobnym dziełu, czynisz zmysły, gdy osłabiona uspieniem powieka działać nie zdoła obowiązek ścisły. Kras. Gdy S. padnie na ludzkie, leżą a śpią. Skar. Nynaj, dziecię drogie moje, niech zwiąże S. oczki twoje. Groch. Pacjent S. czy spokojny miewa, czy lekki, czy ciężki, czy ś. często przebudza, czy ś. zrywa, czy leży, jak pień? Perz. S. ich morzy. Tw. Snem zmierzony, powieki zasuwają. Hul. Podczas głębokiego snu zginął. Kulig. Łatwa bezbrojna i pobić ospałe, od snu do śmierci przejście bardzo małe. P. Koch. S. zapomniły, spanie twarde. Sien. Popaść, zapaść w S. S. ustawiczny i beznierny, „subet“ z arabskiego zowią.

Syk. A gdy będziem zasypiali, niech Cię nawet S. nasz chwali. Karp. S. mocny, głęboki, niepokojny, przerywany, letargiczny. Zabierać ś. do snu. Pogrążony we śnie. Niezdrowy S. S. twardy. Troc. S. jest obrazem śmierci. Troc. Obudzić ś., ocknąć ś., porwać ś., wybić ś. ze snu. Pozbawić snu. Dać komu (lekarstwo) na S. Książę dotąd snem twardym oddycha. Mick. Dobry S. stoi za dobrym obiadem. Prz. Kiedyś budził mnie ze snu tryumf Milecjada. Mick. Ziemia śpi — i ludzi i wszystkie twory S. objął. Od. We śnie w lekkie owinięty chmury ujrzałem moje dwie umarłe córy. Słow. (= *śpiąc, wśród snu*). W porównaniu z snem pamięci i nadziei S. jest niezym. Krasin. Jak, by po uczynku dobrym, litośnym, S. krzepi ją słodki. Mał. Przez S. = *śpiąc, marząc, drzemiąc*: Pragnęły przez S. pić, a gdy ś. ocuci, jeszcze pragnie. Leop. Widziałem przez S., jakoby mi ś. słońce i księżyc i jedenaście gwiazd kłaniało. Wuj. Przez S. rzucę ś. na niego, a wtym ś. ocucę. Troc. Przez S. go widziałem. Troc. Widziałem to jakby przez S. (= *jakby przez mgłę*). To, co teraz do mnie mówisz, zdaje mi ś., że przez S. powiadasz. L. Pałace kosztowne budują przez S. Birk. Mówiły przez S. O Bogu żadnej wiadomości nie mieli, o czym, jakoby przez S., mówili. Falib. Mój przez S. pogania. Len. Bartek złapał podoficera przez S. za brodę. Sienk. Przen.: *śmierć*: Pod własną tarczą Kaost mniej bezpieczny, mężny Kukulin wprawił go w S. wieczny. Kras. S. nieprzespany. Kochan. Usnął snem sprawiedliwego Krasz. 2. *to, co ś. śni, marzenie senna, widzenie wśród snu*: S., albo śnienie, jest widzenie rozmaitych rzeczy pokazujących ś. we śnie. Sak. Starcowie wasi będą we śnie sny miewać. Leop. Sny przychodzą albo z tych rzeczy, które człowiek widzi, słyszy, a z tych, o których myśli. Białob. Sny są w dzień wymalowane obrazy, cieniem nocnym zepsowane. Lubom. Jakowe sprawy, takie i sny bywają. Bud. B. Co na jawie, to we śnie. Nar. Co kto miluje, to i we śnie czuje. Kn. Sny lekkoskrzydłe. Nar. Jak S. prędko z oczu ginie, tak prędko twoja miłość i uroda minie. Szymon. Wszystko jak S., wszystko jak znikome cienie, co sobie człek niebaczny ma za szczęsne mienie. Groch. S. okropny trapił mię całą noc. Węg. Układałam ś. weześnie, ale mialam S. straszny. L. S. miewa przerwany, wizji, raczej snów straszliwych pełny. Ocz. Śnie mój, ba nie śnie, raczej cię widzeniem nazwę prorokim, boskim obwieszczeniem. Lubom. Chciał zasnąć, porwał ś. strwożony, sny nadzwyczaj dziwnemi ze snu przebudzony. Papr. O nieba! S. że to, czy na jawie słyszę te dziwy? L. Leszek miał we śnie Michała archanioła widzieć. Nar. Snom wierzyć nie trzeba. Troc. Ten S. ś. na jawie sprawdził, ziścił. Troc. S. plugawy, lubieżny. Dziwny S. mi ś. śnił. Troc. Sny mieć. Troc. Snów wykladać. Troc. Snów wykładania nauka, senna nauka. Troc. Powiedz nam S., a wykład jego oznajmiemy. Wuj. Wykład snów w piśmie nie ma nas wzywać do szukania wykładów snów naszych. Skar. Sny niechaj snami będą, ja im wiary nie dawam. Lubom. Kto snom wierzy, oszukawa ś. Rys. Mówią o śnie, powinno ś. wprzód mówić: pie! S. mara, Bóg wiara! a potem dopiero: śniło mi ś., iż... L. We sny nie wierzę, bo ś. wam nie wyjawia. Górn. Jako który chwytą cień i wiatr goni, tak i który wiarę daje snom kłamliwym. Wuj. Przeminał wiek nasz, jak S. Star.

Sny okropne nie są znakiem zdrowia. Pilech. S. znikomy. Kochan. Znika co, jak S. Wszystko jako S. znikło. Miek. Sny okropne trwożyły mię ciagle. Korz. Trapią mię sny okropne. Przen.: *marzenie, rojenie, utopja, przywidzenie, bajka, brednie*: Komuby ś. wszystkie sny alkoranu podobaly? Kłok. Pisali też nasi przodkowie czasem leda sny w kroniki. Biel. M. Uroczę sny młodości. Pol. Zdr. × **Senek**, × **Seneczek**. < SEN/SN >
[**Sen**, **sna**, lm. **sny**, **Jabluszek senne**] *narodził na młodych pędach głogu, ułożyłem galasówki wywołana.*

× **Sena**, y, blm. p. **Senes**. Syr., Troc. < Arab. *senna* >

Senacki przym. od **Senat**: I tu cały spiszek świętokradzki stoi spisany jasno, jak ukaz S. Miek. Jest to interesem kancelarji senackich. Miek.

† **Senactwo**, a, blm. p. **Senatorstwo**: Cyneynat od pluga ku senactwu przyzywany. Trzyce. < Od **Senat** >

Senarmontyt, u, lm. y min. *minerał z gromady tlenków, z rzędu ochr, Sb₂O₃*.

† **Senas**, u, blm. p. **Senes**. Łop.

Senat, u, lm. y l. *rada rządząca, złożona z najznakomitszych obywateli*: S. w starożytnym Rzymie = *rada rządząca, złożona z naczelników rolnów patryjuszowskich*: Świecki S. składali wojewodowie i kasztelanowie. Ochoe. S. tedy, zgromadzenie najznakomitszych państwa obywatelów na radę i rządu państwa; S. polski był średnim stanem królestwa. Kras. U nas nigdy dwunastu wojewodów panowało, z których potem stał ś. S. Leszcz. S. polski, litewski. S. Prus polskich. Słowo „rada“ naddziady nasze senatowi dawały. Cz. Rzymianie nazwali senatem wybór najpoważniejszych swych starców. L. Otrzymał krzesło w senacie. 2. w wiekach średnich, *rada miejska znacniejszych miast*. 3. (w Rosji) *najwyższa władza sądowa*: S. rządzący. Departamenty senatu. Zasiadać w senacie. Obrońca senatu = *mecenas*. 4. *izba wyższa parlamentu*. 5. w Ameryce Północnej, *zgrupowanie przedstawicieli wszystkich Stanów należących do związku*. 6. S. uniwersytecki = *najwyższa władza uniwersytecka, złożona z rektora i profesorów zwyczajnych*. S. akademicki = *rada pedagogiczna złożona z profesorów akademji, uniwersytetu, zwołana dla osądzenia studentów*. 7. † S. p. **Senator**: On S. (senator) pisał pannie Eufrakziej, przykazując jej mocnie. Ż. E. 8. *ogół senatorów, członków danego senatu*: Za trumną postępowały władze cywilne i wojskowe, S., duchowieństwo, akademja, uniwersytet. Dla dostojności zwano ich ojcami, a dla wieku senatorami, senatem. Pilech. 9. *gmach, w którym senat urzęduje*. < Łć. *senatus* >

Senator, a, lm. owie, l. a. † **Senat** *członek senatu, dygnitarz państwa zasiadający w senacie*: Uważam chęci i rozsądek ichmość panów braci moich starszych i młodszych, ichmość panów senatorów i posłów. Warg. Doprosić ś. nie można widzenia tego kowala, jakby jakiego senatora. L. Senatorowie z miejsce w nogi, kryjąc ś. to pod stoły, to pod krzesła. Pas. Choć nie S., venator przeciw. Syrok. Huezno i dworno zjechali ś. panowie senatorowie, kasztelanowie, starostowie i innych magnatów wiele. S. dzisiejszy lepszy od niesenatora, bo pracuje więcej i na większym warsztacie dla kraju. Kacz. 2. *zart. drugoletni uczeń w klasie; uczeń starszy znacznie wiekiem w młodszej klasie*: Weterani drugoletni, tak zwani senatorowie. Dyg.

Nazywali senatorami tych uczniów, którzy siedzieli w ostatniej ławce. Dyg. < Łć. *senator* >

Senatorczyk, a, lm. i *syn senatora, senatorowicz*: W rączkę nie pocałuję, jak inni młodzi senatorczykowie. Niem. < Od **Senator** >

Senatorja, i, lm e l. p. **Senatorstwo**. 2. *obwód we Francji, w którym senator mianowany przez Napoleona I zbierał dochody z dóbr i wpływał na władzę miejscowe*. Śl. wil. < Fr. *senatorerie* >

Senatorjalny przym. od **Senatorja**: Oktawjan August uczynił Dalmację prowincją senatorjalną, t. j. pozbawioną wojskowej załogi. < Fr. *senatorial* >

Senatorjum w lp. nieod., lm. a, ów p **Senatorstwo**: Biskupstwa i do nich przywiązane senatorja. Mat.

× **Senatorka** i, lm. i p. **Senatorowa**. Troc. Dziś niema w kraju różnicy mydlarki od senatorki. L. Królowa z frauymierem, także niektórymi senatorkami. Sb. J. J. O. Krakowska z innemi z kolei senatorkami i damami. Nar. < Od **Senator** >

Senatorowa, ej, lm. e, × **Senatorka** *żona senatora*.

Senatorować, uje, ował *pełnić obowiązki senatora; być senatorem*. < Od **Senator** >

Senatorowanie, a, blm., *czynność cz. Senatorować*: W krótkotrwałym ich senatorowaniu dostrzega ś. zarazem wiek strudzony i konieczność pewną zasługę. Bobrow.

Senatorowicz, a, lm. e, **Senatorczyk** *syn senatora*. Śl. wil. < Od **Senator** >

Senatorowiczowa, ej, lm. e *żona senatorowicza*.

Senatorowiczówna, y, lm. y *córka senatorowicza*.

Senatorówna, y, lm. y *córka senatora*.

Senatorski przym. od **Senator**: Zasiadanie w senacie i wotowanie przy boku pańskim, to jest S. urząd i powaga. Pim. Zwolna postępuje senatorskim krokiem. Jak. W. Senatorska godność. Troc. Senatorska i poselska izba. Troc. Władysław IV na rady senatorskie z lożem ś. kazał wnosić. Krasz. Z pod tych kołpaków senatorska tli wspaniałość. Kras. Krzesło senatorskie. Po senatorsku przys. jak *senator, jak przystało na senatorów*.

Senatorstwo, a, blm., × **Senactwo**, **Senatorja**, **Senatorjum** *godność, urząd senatora*. < Od **Senator** >

Sendacz, a, lm. e p. **Sandacz**.

[**Sendrak**, a, lm. i] *młynek do mielenia zboża*.

× **Sendyk**, a, lm. i p. **Syndyk**. Śl. wil.

[**Sendzielina**, y, blm.] p. **Szron**: Gdy je mgła obsiadzie i S. oprószy. Ork.

× **Seneczek**, czka, lm. czki p. **Sen**: Senku, o wdzięczny seneczku. Groch.

Senega, i, lm. i bot. p. **Krzyżownica**. < *polygala senega* >

× **Senek**, nku, lm. nki p. **Sen**: Senku ludzko pokojący, przyjdź, senku usypiający, lekarzu myśli strwożonych, ciat lekarzu utrudnionych, przychodź, senku, przychodź rączy, przychodź, senku, przyjdź pieszczący! przyszedłeś, senku, a twemi okryłeś skrzydłki czarnemi oczki memu dzieciątczku, senku, o wdzięczny seneczku. Groch. [Kociu, przynies memu dzieciatkowi S.]. < Od **Sen** >

Senes, u, blm., × **Sena**, † **Senas** bot. l. p. **Kasja**. 2. S. dziki, p. **Truszczelina**. S. listki. Biol. M. < Arab. >

Senesowy przym. od **Senes**: Powidelka senesowe. Bot.: *Kasja senesowa*, p. **Kasja**.

Seneszał, a, lm. e w wiekach średnich we Francji, urzędnik naczelny sprawiedliwości w pewnym obrębie, a zarazem naczelnik szlachty w pospolitym ruszeniu. <Fr. sénéchal>

× **Senetycznie** przys. od **Senetyczny**.

× **Senetyczny** łączący teorię z praktyką: Wykład S.

Senior, a, lm. owie 1. starszy, przełożony bractwa, konwiktu i t. p.: S. ciała dyplomatycznego = najstarszy wiekiem z przedstawicieli państw w danym miejscu. Władzy tej mieli wszysej książęta ulegać, piastować ją miał zawsze S., najstarszy z rodziny. Oto S. pełnym odziany kirasem. Mick. 2. Konwent seniorów = posiedzenie mężów zaufania, przewodców partji parlamentarnej, pod przewodnictwem prezydenta izby. 3. pan lenny, suzeren: Cóżby ś. stało z państwem, gdyby wasalowie zapomnieli o obowiązkach względem seniorów i tronu? Chociź. 4. [S.] urzędnik w salinach wielickich. 5. dyrygent muzyki, dyrektor orkiestry. 6. † S., Starzejszy gór. pomocnik sztygara i walcącego w dozorowaniu robót, z pomiędzy robotników starszych wybierany. Łab. <Łé. senior>

Senioralny przym. od **Senior**: Przez umocowanie feudalnego porządku i senioralnego panowania miasta nie mają obrońców praw i swobód. Lel.

Seniorat, u, blm. starszeństwo, urząd senjora; prawo dziedziczenia, następstwa tronu, wedle którego po śmierci monarchy tron przechodzi nie na syna, lecz na najstarszego w rodzie: Nawet Piastowie pozbawieni są tej jakoby cechy senioratu. Łag. <Śr. Łé. senioratus>

Senjorka, i, lm. i forma ż. od **Senior**: O Grabowskiej, staroście, kalwince, w głosie powiadał, że jest senjorką wszystkich kalwinów w Litwie. Mat.

Senjoryta, y, lm. y pani: Okrzyki senjoryty. Sienk. <Hp. senorita>

Senliwość, i, blm., rz. od **Senliwy**. L.

Senliwy i. p. Senny: Gdy S. głodny je, kiedy wstanie, próżna dusza jego. Bud. 2. **sprawdzający sen, usypiający**: Na łożu gnuśnym sen drzymie leniwy, wkoło niego mak rośnie S. Zim. <Od Sen>

Sennawość, i, blm., rz. od **Sennawy**: Ma ś. nieco lepiej i ciągle w sennawości, całe ciało poranione, mało nadziei, może Bóg ś. zmiłuje. Krasin.

Sennawy senny nieco, skłonny do spania. <Od Senny>

Sennie, Senno przys. od **Senny**: Szerog domostw stał cicho, niernochomie, jakby S. Orzesz.

Sennik, a, lm. i t. bożek snu, Morfeusz. L. 2. ten, co niewa sny, snowidz, × śniarz: Brać, gdy zdaleka ujrzeli Józefa, mówili, już go nie Józefem zowiąc: Ono, S. idzie. Skar. Przen.: Plato i filozofem był najpierwszym co do sławy i najbliższym sennikiem co do wymysłów. L. (= marzycielem). 3. książka wykładająca, objaśniająca sny: S., snów wykładacz. Kn. Miałem S., który mi ksiądz pleban odebrał, mówiąc, że to jest książka zakazana. L. Mówi ś. tam o sennikach, badaczach, wróżnikach. Brk. <Od Sen, wzgl. Senny>

Senno p. Sennie: W lasach pół-zielono, w ogrodach płowo, w duszach S. i drzemiaczo. Krasz.

Sennodajny, Sennorodny sprawdzający sen, usypiający: Sennodajna czarownika różga. Przyb. <Now.>

Sennorodny p. Sennodajny: Merkury ciemne mgły sennorodnym spędza palcatem. Książ. <Now.>

Senność, i, blm., rz. od **Senny, senliwość, śpiączka**: Nieprzezwyjęzona S. ją ogarnęła. Skończono senności męczarnie. Wysp.

† **Sennowłocwo, a**, blm., lek. p. **Lunatyzm**. <Od Sennowłok>

† **Sennowłok, a**, lm. i lek. p. **Lunatyk**. <Now.>

Senny i. przym. od **Sen**: Jezus mówił o śmierci Łazarzowej, iż zasnął; uczniowie zaś rozumieli to o spaniu sennym. Bud. Omamienie zniknie, jak mary senne. Węg. Senne widziadła. Senna nauka, do snów wykładania służąca. Kn. Twój S. napój tej zbrodni dokonał. Słow. 2. *któremu ś. chce spać, śpiący, senliwy, rozespany, zasnany, uspiany*: Z nóg zwaleni, senni, rzygający wzbraniać ś. będą przepijania twego. Pileh. A oko stońca weszło; jeszcze nieco senne, przymruża ś., drząc wstrząsa swe rzęsy promienne. Mick. Rozległe łuki zalane teraz jedną ławą mgły, nad którą księżyc już ś. rozrebrzył i czynił ją podobną do wielkiej sennej wody. Weys. 3. [Jabluszeko sennej p. **Jabluszeko**. <Od Sen>

Sens, u, lm. y a. × a i. *myśl, znaczenie, rozumienie, treść*: Na niektórych miejscach, gdzie wykład według litery niebardzo smakował, S. a. rozumienie duchowne brać ś. musiało. S. literalny, mistyczny. Jest wierszyk jeden u Homera, którego ten S. pamiętam. Kochan. Chcę wszystko brać cielesnie, słów, nie sensu patrząc. Gór. Perjod, punkt, kropka w pisaniu oznacza, że ś. S. całkowity zamyka. Kras. S. perjodu. Troc. S. własny (= właściwy), niewłasny słowa. Troc. Piękne, subtelne pisze sensa. Troc (= *myśli, sentencje*). Cóż warte piękne sensa tam i sam na szczęście rzucone! L. Tłomacz niech uważa, żeby wszędzie S. gładko wypadł i równy. Pileh. Zawikłanie mowy zaćmiło S. Pir. Przeczytaj i S., jeśli można, schwytaj. Kors. S. zawity na jarmarku. Jaś. W ten S., w taki S. = *w ten sposób, w te słowa*: Daje mi sprawę o sobie mało nie temi słowy, abo w taki S... Groch. Na ten S. mówił, na tę notę coś... Kn. Mówił tedy w ten S. Pas. W ten S. mu odpisał. L. Na ten S. mówił, napisał. Troc. Przen.: Suknia była w ten S. udrapowana. (= *w ten sposób, desek*). S. moralny z czego = *właściwe znaczenie, wniosek, morał, nauka płynąca z czego*: Bajka częstokroć S. moralny mieści. Kras. 2. *rozum, logika*: W tej powieści sensu niemasz. Nar. Czy to, panie bracie, jest w tym S. jaki? Mick. Nie zawsze szczęście bywa z sensem, i S. w szczęściu. Krasz. Ani sensu, ani kadensu. Prz. Niema w tym za grosz sensu! 3. † S. czyj = *sposób zapatrywania ś., rozumienie o czym, pogląd, sąd, zdanie*: Mówiłem też tu z panem Wickiertem, którego sensa widzę stosujące ś. do interesów W. K. Mości. <Łé. sensus>

Sensacja, i, lm. e, prow.! **Senzacja** zdumienie, wrażenie wielkie, podziw: Kanceliseie krawiec nie doszył mającej sprawić sensację kamizelki. Krasz. <Nł., Fr. sensation i t. d.>

Sensacyjność, i, blm., rz. od **Sensacyjny**.

Sensacyjny przym. od **Sensacja, sprawiający wrażenie wielkie, powszechnie zdumiewający**: S. wypadek. Romans S. Powieści, malowidła sensoryjne. <Od Sensacja>

× **Sensal, a**, lm. e, prow.! **Senzal** ten, co pilnuje cudzych interesów, wyręczyciel, zastępca, mekler. Śl. wil. <Włos. sensale>

× **Sensalka**, i, lm. i, ! **Senzalka** prow. forma ż. od **Sensal**.

Sensat, a, lm. oi, prow. ! **Senzat** *człowiek uczony, poważny, starych zasad; człowiek przesadnie poważny*: Ani żaden doktor, ani mądry S. tego zgadnie. Chm. B. Nie zdarzyło mi ś. jeszcze wiedzieć, żeby w miłości S. był szczęśliwym. L. Pan podczaszy, przyszył teś mój, wielki S., łacinnik, upodobał mnie odrazu. Chodź. Ty już na sensata zakrawasz mi trochę. Fred. A. Co mi z tego, że dziś filut gra rolę sensata? Krasz. <Łć. sensatus>

Sensatka, i, lm. i forma ż. od **Sensat**; prow. ! **Senzatka**.

[**Senserować**, uje, ował] *cenzurować kogo, co, zbierać z kogo, z czego wzorki, przymawiać komu, czemu*: Kto mnie senseruje, niech go kolka kole. Nie senseruj, kawalerze, o mojej głowie. <Zam. Cenzurować>

[**Senserowanie**, a, blm.] *czynność cz. Senserować*.

Sensitometr, u, lm. y fot. *przyrząd do oznaczania stopnia czułości kliszy fotograficznej, czułościomierz*. <Now., Nm. Sensitometer i t. d.>

! **Sensorjum** nieod. *świadomość, przytomność*. <Nl. sensorium>

Sensualista, y, lm. ści, prow. ! **Senzualista**, ! **Sensysta** l. fil. *zwolennik sensualizmu*. 2. *człowiek zmysłowy*. <Now., od Sensualizm>

Sensualistycznie przys. od **Sensualistyczny**.

Sensualistyczny przym. od **Sensualista**, ! **Senzualistyczny**: *Materiaлизм fizjologiczny a. S. Rol.*

Sensualizm, u, blm., prow. ! **Senzualizm** *zmysłowość, pogląd filozoficzny przyjmujący wrażenia zmysłowe za źródło pojęć, przeciw. intelektualizm*. <Nl.>

Sensualny *zmysłowy*: ... korzystał z materiału, ażeby sam popęd kreslić w jego plastycznych i sensualnych objawach. Kasz. <Łć. sensualis>

Sensybilizacja, i, blm. *stosowanie idei pomysłu do czulego przedmiotu*. Śl. wíl. <Now., od Łć. sensibilis>

Sensybilizator, a, lm. y fot. *przyrząd do powiększania czułości klisz fotograficznych*. <Now., od Łć. sensibilis>

! **Sensybilność**, i, blm. *wrażliwość, czułość, tkliwość*. <Now., od Łć. sensibilis>

× **Sensyperda**, y, lm. y *ten a. to, co zwraca głowę, bałamut*: Bakalarz - S. L. Upiwszy ś. gorzałką, gdy ich ten S. zmoże... Pot. (trunek pozbawiający sensu, to jest rozumu, przytomności. L.)

! **Sensysta**, y, lm. ści, ! **Senzysta** prow. p. **Sensualista**. <Now., od Łć. sensus>

Sensytywa, y, lm. y bot. p. **Czułek**: Ładna jej twarzyczka mieniła ś. jak S. za każdym słowem powiewem. Krasz. <mimosa sensitiva>

× **Sensytywny** w wysokim stopniu *wrażliwy; przeczułony, nadczuły*: Była to sensytywna, nerwowa istota. Krasz. <Śr. Łć. sensitivus, Fr. sensitif>

Sentencja, i, lm. e l. *zdanie, wyrażenie, powiedzenie; sąd, mniemanie, przekonanie*: Ta S. (wyrzeczenie, mowa) nie jest jasna. Troc. Libo miał miasto Romanowo zbudować, której sentencji jest Długosz i inni kronikarze nasi. Biel. M. 2. *krótkie wyrażenie o głębokiej, pięknej a. powściągniętej treści, myśl moralna, maksyma; zdanie przysłowione*: S. jest powieść poważna, do obyczajów a. życia służąca. Troc. Przytaczać sentencje z autorów. Sentencji pełen. Troc. Sen-

tencjami mówiący, piszący. Troc. Sentencjami mówił ojciec św. Birk. Sprawdza ś. owa S.: kto ś. modlić nie umie, niech ś. puści na morze. Pas. Sentencje po autorzech łapa. Troc. Przen.: *moral, upomnienie, pacierz, paternoster, słowa prawdy, reprimanda*. 3. *sens, treść, myśl, osnowa, znaczenie*: Szedł do okna i czytał ten list, a S. tego listu ta była... Baz. 4. *orzeczenie sądu, rezolucja, decyzja sądu, wyrok, dekret, osnowa wyroku*: S. w prawie, wyrok zwierchności, czyniącej sprawiedliwość. Kras. S. za nim padła. Birk. Sęstwo sanockie wiaźwazy, tak sentencja swoją rozróżnione strony między sobą umiał ukontentować. Nies. Zdr. **Sentencyjka**, **Sentencyjeczka**. <Łć. sententia>

Sentencjonalnie przys. od **Sentencjonalny**. **Sentencjonalność**, i, blm., rz. od **Sentencjonalny**.

Sentencjonalny *pełen zdań poważnych i moralnych, bogaty w sentencje, wyrażający ś. zdániami zwięzłymi, pełnymi głębszej myśli ogólnego znaczenia*: Dzieło sentencjonalne nie smakuje młodzieńszkom. <Nl. sententionalis>

Sentencjonarz, a, lm. e l. *księga, do której podczas sesji pisarz sądu wpisywał treść uchwały, według której redagował później wyrok z motywami w księdze, zwanej dekretarzem*: Ś., księga zawierająca ogólne sędziów zdanie o sprawie, podług których pisarz dekretowy dekret pisać obligowany. Ostr. 2. *księga mieszcząca protokoły posiedzeń sądu a. rady miejskiej*. Sob. 3. S. komisji skarbu koronnego, zawierającej krótką treść tego, co w protokołach redaguje ś. obszerniej. T. K. Pisarz komisji skarbu spisywał treść obrad w skróconym protokole, tak zwanym sentencjonarzu. T. K. <Nl. sententionarius>

× **Sentencjonować**, uje, ował *wypowiadać swoje zdanie o sprawie, podawać swój głos, wotować*.

× **Sentencjonowanie**, a, blm., *czynność cz. Sentencjonować*: Jedną mieli sentencjonowania arynge; idę in sententiam pryncypała mego. L.

Sentencyjeczka, i, lm. i p. **Sentencja**: Co inszego sentencyjeczkę z Tacyta a. wierszyk z Lukana recytować, a co inszego o Bogu, wierze i kościele Bożym należycie dyskurować. Kraus. <Od Sentencyjka>

Sentencyjka, i, lm. i p. **Sentencja**: Ojciec mój idzie; posłyszę ja tu niejedną sentencyjkę od niego. Boh.

[**Senterunek**, nku, lm. nki] = **Asenterunek**. [**Sen-trawa**, **Sen-ziele**] *czudowne ziele usypiające*. Gliń. J.

Sentyment, u, lm. y a. a l. *uczucie, uczuciowość, serce, zdolność odczuwania, nie obojętność, współczucie*: Różność humorów w jeden S. zawierać, dwojaką wolą jednym godzić rozumieniem. L. Wspaniałość sentymentów. Kras. Król wziął S. za komedję. Krasz. 2. *uczucie dla kogo, miłość, skłonność, słabość ku komu, sympatja, przywiązanie, afekt*: Kto lubi sentymenty, musi prawie komplementy. Prz. Powziąć dla kogo czulsze sentymenta. Nie mógł już mój ojciec mieć tego sentymentu, co dawniej, dla księcia Ponińskiego. Oehoc. 3. × S. *uprzedzenie, upodobanie, zaszcza, zdanie, przekonanie osobiste*: Panowie z swojemi sentymentami rzeczy swojemi dyrgujący. Pas. Ja kiedy co powiem, to mnie z mego sentymentu żaden nie zbije. Boh. <Fr. sentiment>

Sentymentalista, y, lm. ści *człowiek, pisarz sentymentalny; zwolennik, przedstawiciel sentymentalizmu*. <Od Sentymentalizm>

Sentymentalistka, i, lm. i forma ż. od **Sentymentalista**; żart. **Sentymentalka**.

Sentymentalizm, u, blm., **Sentymentalność** *czułość chorobliwa, płakliwość, czułośćkliwość, uczuciowość, cikliwość, ukiwość, rzewność, przeczuwanie*: Chorobliwy S. S. (w literaturze) sprawia wrażenie przesady, a zatem i ucieśności. Lew. <Fr. sentimentalisme>

Sentymentalizować, uje, ował *rozwozić ś. sentymentalnie, udawać sentymentalnego, czulić ś., rozukiwiać ś., rozrzewniać ś.*: Istna sentymentalizująca pasterka! Kow. <Now.>

Sentymentalizowanie, a, lm. a czynność cz. **Sentymentalizować**: Przynajmniej ś. przekonana, czego warte jego furmańskie przyjaźni i S. na temata chłopskie! Kow.

Sentymentalnie przys. od **Sentymentalny**.

× **Sentymentalno-romansowość**, i, blm. *romansowość sentymentalna*. Jeż. <Now.>

Sentymentalność, i, blm., p. **Sentymentalizm**.

Sentymentalny *przesadnie uczuciowy; czułośćkliwość, ukiwly, rzewny, łzawy, afektowany; sadzący sentymentami*: Ton S. Poza sentymentalna. Zobojętniała była na stronę sentymentalną i etyczną tych robót. Krasz. Przez tłum poważnych myśli, które zapełniały jego duszę, nie mogło ś. przedostać sentymentalne uczucie... Leona zastanawiało to, że ją widział. Bał. Sentymentalne zamilowanie nawet w modach narodowych. Orzesz. <Od Fr. sentimental>

Sentymentalka, i, lm. i żart. p. **Sentymentalistka**: Przyczepiano do panienek przydomki: sawautek, sentymentalek, papug. Jeż.

Sentymentować, uje, ował *przybierać ton, postawę sentymentalną, rozwodzić ś. sentymentalnie, sadzić ś. na sentymenty, rozczulić ś.*: Tacy filozofowie, którzy S. umieją, a nie czynić, podobni są do tych, u których postawy siła, a wątku nie. Pileh. <Od Sentyment>

Sentymentowanie, a, blm., czynność cz. **Sentymentować**.

Sentymentowy przym. od **Sentyment**: Po owych pierwszych bohaterkich pismach nastąpiły romanse sentymentowe, a te najszkodliwsze, ponieważ w dowcipnie ułożonych intrygach, w wyrazach wdzięcznych zawierają jad nieznacznie zarażający umysł, trujący obyczajność. Krasz.

! **Senzacja**, i, lm. e prow. p. **Sensacja**: Wywołał Ks. Michał niemata w izbie sensację. Kis.

! **Senzal**, a, lm. e prow. p. **Senzal**: We Lwowie zamieszkały S. bankowy. Pozostają zajęcia agentów i sensali giełdowych. Biel. P.

! **Senzalka**, i, lm. i forma ż. od **Senzal**, *sensalka*: W Anglii istnieje 17 bankierek i 54 senszalek. Biel. P.

! **Senzat**, a, lm. ci prow., p. **Sensat**: Bawił ś. w ogromnego senszata. Dzierz.

! **Senzatka**, i, lm. i prow., forma ż. od **Senzat**, *sensatka*

Sen-ziele, a, blm. p. **Sen-trawa**: Dałam ci w wodzie S. Krasz.

! **Senzualista**, y, lm. ści prow., p. **Sensualista**,

! **Senzualizm**, u, blm., prow., p. **Sensualizm**.

! **Senzysta**, y, lm. ści prow., p. **Senzysta**.

Sep, spu, m., spi, ż., lm. **spy**, † **Syp**, **Zsep**, **Zsyp**, **Zsypka**, † **Sepna**, **Sepowe**, **Osep** *damina z rzeczy sypkich, podatek w ziarnie dawany panu, małdi, małdrat, [sreżne], † porzeżne*. Rej. Po dziesięć groszy poboru płacić mają, bądź gdzie są snopowe dziesięciny albo meszne, spy albo małdry. Vol. Spy, *alias* osepy. Vol. Pod-

wyższa kmieciom na S. miary. Groch. S. dwunastu korey żyta z młynów przyległych nadał probostwu Zygmunt I. Gae. S. królowi, panu należąca. Troc. Wietrzne młyny, które są na spi, płacą po groszy 10. Vol. <SEP/SP/SYP>

× **Sepa**, y, lm. y p. **Sepja**: S. morska, kałamarz. Troc. <Zap. od Sepet>

[**Sepa**, y, lm. y] *dupa, tyłek, zadek, sepet, sempiterna*: Wziąć, dać komu w sepe.

Separacja, i, lm. e l. a. żart. **Separatka** *rozłączenie ś. małżeństwa na czas nieograniczonej co do łoża i pożycia, a to na mocy wyroku władzy duchownej*: S. małżonków tylko od łoża rozdzielą, z wolnością zawsze wspólnego pojednania ś.: w czasie trwającej separacji korzysta żona częścią dochodów umówioną. Ostr. Zdaje mi ś., że nie zgodzimy ś. z sobą; boję ś., żebyśmy nie byli zaraz po ślubie przymuszeni żyć w separacji. L. Żył już wtenczas w separacji z żoną. Koż. 2. *odłączenie roli włościńskiej od dworskiej; rozłączenie posiadłości włościńskich między sobą; podział wszelkich wspólnych pastwisk i t. d.* 3. [S.] *usamowolnienie włościan*. 4. han. *rozdzielenie ś., rozwiązanie ś. spółki handlowej*. 5. rzem. *przegrodka, kieszonka w portmonetce*. <Łć. separatio>

Separacyjny przym. od **Separacja**: Sprawa separacyjna. Leśn.: Linja separacyjna, p. **Linja**.

Separat, a, lm. ci *małżonek prawnie rozłączony z żoną*. <Od Łć. separatus>

Separatka, i, lm. i l. forma ż. od **Separat**: Była to siostra jej, S. wielce ognista. Sow. 2. *pokoik oddzielny w szpitalu dla chorych zamożniejszych*: Separatki dla chorych zamożniejszych wyposażono w oddzielne łazienki. 3. *cela oddzielna w więzieniu a. w szpitalu obłąkanych dla furjantów*; *oddzielny gabinet w restauracji*: Ukaranego separatką, gdzie trzymano go dni cztery. 4. żart. p. **Separacja**: Mąż żyje z nią w separacie.

Separator, a, lm. y l. *przyrząd oddzielający śmietankę od mleka, centryfuga*. 2. gorz. *rozdzielacz, część aparatu gurlniczego w postaci walcu pustego, służąca do dokładniejszego oddzielenia flegmy*. <Łć. separator>

Separatysta, y, lm. ści *ten, co ś. oddzielił od swego stronnictwa, wyznawca, a. dążący do oddzielenia ś.* <Fr. séparatiste>

Separatystowski p. **Separatystyczny**. Sł. wil. <Od Separatysta>

Separatystyczny, **Separatystowski** przym. od **Separatysta**: Separatystyczne dążenia Irlandczyków. <Od Separatysta>

Separatyzm, u, blm. *odrębność, odłączanie ś. od większości, od swego stronnictwa politycznego lub religijnego, dążność do wyodrębnienia ś. pod względem klasowym, miejscowym, narodowym, ze szkodą całości*. <Fr. separatisme>

Separować, uje, ował *dokonywać separacji, rozdzielać, rozgraniczać, odłączać, odosobniać*: S. grunta. S. małżonków = *rozłączać na zasadzie separacji, udzielać im separacji*. S. ś. 1. *rozdzielać ś., rozłączać ś., odosobniać ś.* 2. (o małżonkach) *rozejść ś., rozłączyć ś. na zasadzie separacji*. <Łć. separare>

Separowanie, a, blm., czynność cz. **Separować**: Utrudnienia napotykanne przy usuwaniu serwitutów i separowaniu gruntów szkodzą więcej włościanom, niż własności większej. Bl.

Separowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Separować** ś.

Sépecik, u, lm. i p. **Sepet**. Troc.

[**Sepelenie**, a, blm.] czynność cz. **Sepelić**.

[Sepelić, i, il] p. Szeplielić.

Sepet, u, lm. y l. *skrzynia, kufer*: Pakowane sepety metalem ciężarnym. L. Przyjechawszy, woła na służącego: zdejm prędzej S., nieś go przede mną. L. Siada na sepecie pod oknem. L. Niemasz tego w sepecie. Troc. S. wielki. Troc. 2. przen. *dupa, tyłek, chałupa, stara pani, cymbał, zadek*. Pot. Dać komu w S. Zdr. **Sepecik**. <Tur. sepet, z Sr. Prs. sapat>

† **Sepet, u, lm. y** *gatunek sukna*: Car przysłał wprawdzie raz sepetu, ale tego wypadło zaledwie po półtora łokecia na człowieka, więc którzy mogli, to od innych kupowali i kaftany sobie szyli. Dar.

[Sepetiawy] *szepleniący*. <Od Szeptać + Szeplielić>

Sepetnik, a, lm. cy *rzemieślnik robiący sepety*: Stolarz, S., co sepety robi. Bobr. <Od Sepet>

Sepetowy przym. od Sepet: Klucz S.

[Sepetura, y, lm. y] p. Sepultura. <Zam. Sepultura>

[Sepielenie, a, blm] czynność cz. Sepielić.

[Sepielić, i, il] p. Szeplielić. <SZEP>

Sepja, i, lm. e, × **Sepa** l. *mięczak głowopławy jednoskorupowy*, małwa, błąknot, czernik, atramentnica, kałamarnica, kałamarnica: S., pław morski, kałamarnica, robak mięsisty, mający kilka maćków na przodzie; ścigany od ryb, wypuszcza z siebie sok czarny i tak uchodzi. L. S. ś. w swój inkaust kryje. Klon. Arystotelesa przeciwnie sepją nazywali. Stryjk. 2. apt.: Kości sepji a. kości czernikowe = *plytki wapiaste znajdujące ś. w małwach*. 3. malar. *farba brunatna przyrządzana z płynu wydzielanego przez mięczaka sepję*. <Gr. sepiā>

Sepjolit, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z grupy serpentynu, H₄Mg₂Si₃O₁₀*. <Gr. sepiā + lithos>

[Seplenie, i, il] p. Szeplenić. Przen.: Wszystkie trzy przesłicznie seplenią po angielsku. Es.

[Seplenie, a, blm.] czynność cz. Seplenie: Widzisz pan, oburzanie ś. jest niedołącznym seplenieniem ludzi sentymentalnych. Brt.

[Sepłunić, i, il] p. Szeplenić. <SZEP>

[Sepłunienie, a, blm.] czynność cz. Sepłunić.

† **Sepna, y, blm. p.** **Sep**: Wspominają zapiski osep, sepnę (anuona). Bałc. <Od Sepny>

† **Sepny, Sepowy** przym. od Sep: Korzec S. ma być starożytny, targowy także. Ek.

Sepoje, ów, blp. p. **Sipoje**.

[Sepolenie, a, blm.] czynność cz. Sepolić.

[Sepolić, i, il] p. Szeplenić. <SZEP>

Sepowe, ego, blm. p. **Sep**. <Od Sepowy>

Sepowy p. Sepny.

[Septac, a, lm. e, Septuch, Szeptuch, Szeptun] *zaśęgnywacz, znachor, zamawiacz*. <Od Szeptać>

[Septać, ee, ta] p. Szeptać.

[Septanie, a, blm.] czynność cz. Szeptanie.

[Septanina, y, lm. y] p. Szeptanina.

Septanta, y, lm. y, **Septuaginta** l. *grecki przekład starego Testamentu, wykonany przez siedemdziesięciu tłumaczy około r. 320 przed Chr.* 2. *tygodnię proroctwa Daniela, to jest tygodnie lat naznaczające przyjście Mesjasza*. Sł. wil. <Fr. septante>

× **September, bra, lm. bry** *wrzesień*: Dnia ósmego septembra wielki fest w Piotrkowie, bito z armat. Węgg. <Łć. september>

× **Septembrowy** przym. od September, *wrzesniowy*: Roczki septembrowe naówczas sądziły ś. w Kownie. Mat. Roboty septembrowe. Mat.

Septembrysta, y, lm. ści l. w rewolucji francuskiej, *należący do partji terrorystycznej, która sprawiła rzeź w więzieniach Paryża 2 i 3 września r. 1792*, 2. *pochwalaający, uniewinniający tę rzeź*. <Now.>

Septembryzada, y, blm. *rzeź w Paryżu w septembrze r. 1792*. Sł. wil. <Fr. septembrizade>

Septemwir, a, lm. owie *jeden z siedmiu kapłanów rzymskich czuwających nad obrzędami religijnymi w czasie igrzysk i obchodów religijnych*. Sł. wil. <Łć. septem vir>

Septemwiralny *tyczący ś. septemwirów*. <Łć. septemviralis>

Septemwirat, u, lm. y l. *godność septemwira*. 2. *czas, przez który trwał obowiązek septemwira*. <Łć. septemviratus>

Septenat, u, lm. y, **Septenjum** *siedmiolecie*. <Śr. Łć. septennatus>

Septenjum w lp. nieod, lm. a, ów p. **Septenat**. <Łć. sept(u)ennium>

Septentrjon l. u, blm. *kraje północne, Północ*: Car tytułował ś. królem niemieckim ze względu na Inflanty i cesarzem wszego Septentrjonu. Dar. 2. a, lm. *owie mieszkaniec Północy; Rosjanin*: Ha! po kozakach, Szwedach, septentrjonach i brandenburskiej psiarńi Turczyn! Sienk. <Łć. septentrio(nes)>

Septentrjonalny p. **Septentrjónski**. <Od Łć. septentrionalis>

Septentrjónski, Septentrjonalny *północny; rosyjski*: Naród S. bogate skarby i ozdoby gospodarów swoich utracił. Niem. <Od Septentrjon>

Septet, u, lm. y *utwór muzyczny na 7 głosów ludzkich lub na 7 instrumentów*. <Włos. settetto>

Septidi nieod. w francuskim kalendarzu republikańskim *siódmy dzień dekady*. Sł. wil. <Fr. septidi>

Septony, ów, blp. *zgnilizna, materje gnijące*. <Now., od Gr. septós>

Septuaginta, y, lm. y p. **Septanta**. <Łć. septuaginta>

[Septuch, a, lm. y] l. p. **Septac**. 2. w lm., zł. *korale*.

! **Septycemja, i, blm., lek. p.** **Gnilica**. <Now., od Gr. septós + haíma>

Septyczny *sprzyjający gniciu, gnilny; × gniodrodny, zakażający, posocznicy*. <Od Gr. septicós>

Septyljon, a, lm. y l. *siódma potęga miliona wyrażona przez jedność z 42 zerami*. 2. *tyśiąc sekstyljonów, wyrażony przez jedność z 24 zerami*. <Now. septillio(n)>

Septyma, y, lm. y l. *siódma klasa w gimnazjach pruskich*: Syna do septymy przygotowała; przyjęłoby go może i do seksty. Orzesz. 2. *fiz. siódmy ton gamy diatonicznej*. <Od Łć. septimus>

Septymka, i, lm. i *koronka zawierająca siedem dziesiątków paciorków*. Goł. <Od Septyma>

Septymowy przym. od Septyma: S. akord = *składający ś. z czterech tonów, to jest z tonu podstawowego, tercji, kwarty i septymy*.

Sepulkralna maska = *odlew twarzy nieboszczyka, maska pośmiertna*: Używanie masek sepulkralnych sięga, tak co do czasu, jak co do przestrzeni; poza granice cywilizowanego świata starożytnego. Owik. <Od Łć. sepulcralis>

Sepultura, y, lm. y, [Sepetura] *akt zejścia, metryka pogrzebowa*. <Łć. sepultura>

Ser, a, lm. y, † **Syr**, [Syr], × **Serzec** l. *masa wy ciśnięta z mleka zsiadłego, składająca ś. z stałych części mleka: sernika i tłuszczów oraz wody*: Z twa-

rogu robią ś. sery. Kluk. Zgrzawszy kwaśne mleko, wlewają je w rogi worków dla wysączenia serwatki, i tak ś. robią sery workowe. Kluk. Ogrzewać mleko, S. robić, grzejąc przy ogniu zsiadłe mleko. L. Grudka, gatunek sera owczego z przygotowanej żyntycy robionego. L. Sól na sery, a sery na S. Rys. (= *reka rękę myje...*). Żart.: Kto S. jada, pies go nie ukąsi, złodziej go nie okradnie, i nie starzeje ś. Rys. Niemasz robaczeków w tym serze Troc. S. krowi, kozi, owczy, szwajcarski, holenderski, limburski, śmietankowy. S. suchy, tłusty, zwarzony. Mleko zwarzone, sam S.! Przen.: Nie śmieję ś. z tego, że dyplomacja pruska serami handluje (?). Przen.: „Sery gniesz, dawać sera“ mówi ś., gdy uczniowie szkolni wypychają ś. w ławkę z obu jej końców, ściskając w ten sposób kolegów siedzących w środku. Dać sera w głowę (Krasz.) = *połknąć komu boleśnie kulakiem po głowie*. Bywało od serów na głowie guz na guzie, a śnieców to ani zliczyć. Krasz. Przen.: posp., żart.: Urządzać S. = *trzeć plecami o mur z powodu swędzenia, zydowska mustra*. 2. ogr.: S. owocowy = *powidła twarde*. Zdr. Serek. Zgr. Serzysko. <SER/SYR>

Seradela, i, lm. e p. **Saradela**: Uprawa łąbinu i seradeli na zieloną mierzwę.

Seradelanka, i, blm. *słoma seradeli po omlóceniu*. <Od Seradela>

Seraf, a, lm. owie p. **Serafin**: W niebie na serafy patrzy i cheruby. Przyb. Przen.: Tyś S. pokoju. Krasin. <Hb. saraph>

× **Serafan**, u, lm. y p. **Sarafan**. Czart. A.

Seraficki, **Serafiński**, **Seraficzny** przym. od **Seraf**: Zakon S. (= zakon św. Franciszka Serafickiego, zakon Franciszkanów). Słyszysz trąb sera-fickich łoskotanie weselne na ekstery świata strony? Brt. <Od Śr. Łć. seraphicus>

Seraficznie przys. od **Seraficzny**: Malując starą pannę, S. rozeszkrzydłoną w Bogu. Słow.

Seraficzność, i, blm., rz. od **Seraficzny**: I tu i tam słodycz porcelanowa i S. twarzy.

Seraficzny p. **Seraficki**. Doktor S. = *przydomek dawany św. Bonawenturze z powodu jego pobożności*.

Serafim, a, lm. owie p. **Serafin**.

Serafin i. a, lm. owie, [Serafin], **Serafim**, **Seraf** anioł o sześciu skrzydłach, palający jak płomień, anioł pierwszej hierarchii z pomiędzy siedmiu chórów niebiańskich. 2. [Pas z czarnego serafinu, czyli wełny]. Zdr. **Serafiniek**. <Hb. seraphim, lm. od saraph>

Serafiniek, nka, lm. nki p. **Serafin**. Przen.: Idźże, serafinku, macierzyn kochanku. Rys. (= *aniołku, złotko i. t. p.*).

Serafiński p. **Seraficki**.

Seraj, u, lm. e, † **Szaraj** i. *pałac sultanski*: S., pałac sultana, w którym ustawnie mieszka, po turecku Szaraj, to jest dwór, nazwany. Star. Rozwieszono buńczuki przed bramą seraju earogrodzkiego. Rol. 2. *dom Turka znakomitego*. Sl. wil. 3. *część domu Turka, gdzie mieszkają kobiety, harem*. 4. *ogół żon i nalożnic Turka, harem*. <Tur. serâi, z Prs.>

Serajowy przym. od **Seraj**: Sługa S. Nie jestem Turczyn, nie przechodzę do kochanki z obyczajem serajowym, ale z chęcią służenia ś. L.

Serapejon, u, blm. *świątynia bożka egipskiego Serapisa, z świątynią biblioteką*. <Gr. serapeion>

Seraskier, a, lm. rzy w Turcji, dowódca naczelny, minister wojny; tytuł głównego wodza armji. <Tur. z Prs. seri-asker>

Seraskierat, u, lm. y i. *ministerjum wojny w Turcji* 2. *obwód podległy władzy seraskiera*. 3. *biuro seraskiera, dom mieszczący w sobie zarząd ministerjum wojny*: Szedł strach na całą Europę, jakby w wieży seraskieratu ważyły ś. losy świata. Sienk. <Od Saraskier>

† **Serbać**, a, al p. **Sorbać**: Krup solą rozmąciwszy i uwarzywszy, serbają, łepcą i by świnie piją. Paszk. <SERB/SARB i t. d>

† **Serbanie**, a, blm., czynność cz. **Serbać**.

Serbet, u, lm. y p. **Sorbet**: Turcy zażywają serbetów. Ośw. <Arab.>

Serbian, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z grupy glinu*.

Serbić się, i ś., il ś. *stawać ś. Serbem, przemienić ś. w Serba*: Arnauci serbili ś. co do języka zwłaszcza. Jeż. <Od Serb = obywatel serbski>

Serbień się, a ś., blm., czynność cz. **Serbić** ś.

Serbszczyzna, y, blm. i. *mowa serbska*: Staral ś. swoją serbszczyzną nałamywać na język polski. Krasz. 2. † S. *niewola, niewolnictwo*. <Od Serbski>

Serby, ów, blp. i. *instrument muzyczny, geśle serbskie*: Zwr. M. Dasyć szlachcie na starych, chłop nie dba o herby, byle mu w karczynie dudy a. grały S. Pot. Widziałem, kiedy w wieńcu przechodził ulicę, przed nim Menalka w włoskie przygrywał skrzypice, za nim niesiono S. Zim. 2. *muzykant grający na takich serbach*: Źęta już musiała ustąpić przygotowującym ś. płąsom, do których grali fleciści i serbowie. Krasz. <Od nazwy Serb>

Sercak, a, lm. i, **Sercówka** zool. (cardium) *małż morski bezgłowy dwumuskulowy*. <Od Serce>

Sercanka, i, lm. i i. *zakonnica zgromadzenia Serca Jezusowego*: Zakonnice Jezuitki, Saercoeur, sprowadzone z Paryża, w Poznaniu przyjęły miano Sercanek. Obszerna sala w klasztorze Sercanek przedstawiała uroczy widok. Es. 2. *wychowawica pensjonatu utrzymywanej przez te zakonnice*. <Od Serce>

Serce, a, lm. a, [Serdce, Syrce] i. *anat. narząd mięsisty, główny układ naczyńnego, rozprawdzający krew po całym ustroju i podtrzymujący jej krążenie ciągle*: [S. u człowieka i Sierce u zwierząt]. S. przez swoje na przemiany nadymania i stulania krew z żył wszystkich części do swoich komórek przyjmuje i znowu ją przez żyły rozrzuci. Kluk. S. bić przestało (= *człowiek umarł*). S. krew rozsyła. Troc. S. mu bije, drga. Troc. S. mi biło ciężko, jakby młotem. Słow. Jakby mu nóż w S. wraził. Troc. (= *strasznie boleśnie mu ś. zrobiło*). Przechwalał ś., że nóż w sercu polskim utopił. Serca boleśnie. Troc. Bojaźliwe zwierzęta serca bardzo wielkie mają. Troc. Komórka, komora, jama, † *żołądek serca*, p. **Komórka**. Serca ściskanie a. upadanie, serca podnoszenie. Troc. Przekonałem ś., że Hatfe żyje, słysząc jej S. bijące na sercu. Słow. Ot, na sercu rękę kładę i tamuję jego bicie. Syrok. (przysięgają sobie). Zpod sercaby wyjęła, byleby tylko synalkowi nie odmawiać. Pospółstwo biedne, by za skórą a. pod sercem wziąć z wielkim skwierkiem swym składać a. dawać musi. Kosz. (= *zpod duszy*). Przen.: *ognisko, centrum, najważniejszy punkt*: Palermo, jeżeli nie jest głową, to moralnie jest sercem Sycylii. Przen., piesz.: *duszkę, kochanie, złotko, aniołek i t. p.*: S. moje! Troc. Moje S., bądźże rozsądną! Przekleństwo: [Jebruckie S.!] 2. *świłki*

sko uczuć, skłonności, władza odczuwania, dusza, człowiek czuły, uczucie; czułość, usposobienie człowieka pod względem uczucia: S. jest jako wójt wszystkiego ciała, które inne członki wszystkie snadnie uspokoić może. Rej. Z płaczem mię całowali, aż mi było miło na sercu. L. S. ś. kraje, patrząc na płacz srogi. Groch. Szlochała, aż ś. S. krajało. L. S. żałością ściśnione. Stasz. Krajać ś. na to musi S. sławy echiwe. Troc. Ściśnione miałem boleścią S., patrząc na domy mizerne. Kras. S. jej było na krzyżu zawieszone z synem jej miłym. Op. Czy cię podobno szczęście pomadu dotknęło? a nie pół prawie serca z piersi twych wyjęło? Kochan. Z każdego kąta żałość człowieka ujmuje, a S. swej pociechy darmo upatruje. Kochan. Który serca nasze i myśli wszystkie widzisz z góry. Kochan. Musiałby czestokroć ś. usta śmiać, kiedyby S. płakało. Górn. Wszystkie niebezpieczeństwa pod nogi sobie włoży, sercem nad S. człowiecze. Górn. z obfitości serca usta mówią. Wuj. Będziesz miłował Pana Boga twego ze wszystkiego serca twego. Wuj. Lud ten ustami mię chwali, lecz S. jego daleko jest ode mnie. Wuj. Pan Bóg na serce patrzy. Skar. A cóż ja, ubogi kmięć twój, tobie królowi memu, postawić za potrawę mogę? postawię wszystko S. moje. Tobie. Skar. Nie palmy w ręku, ale wszystko S. moje Tobie niosę. Skar. Ten z Boga jest, którego Pan Bóg S. do siebie pociąga i ducha mu takiego daje, iż mu niebieskie rzeczy smakują, a ziemskie brzydą. Skar. Czego S. pełne jest, o tym język rad mówi. Skar. Nie na karcie to pisał, ale na sercu. Skar. To, co z oczu zeszło, kłaseć sobie na sercu i na myśli mozem. Skar. Duchem św. do serca mówił. Skar. Poprawę z całego serca obiecał. Skar. Tym ś. więcej prawej mądrości napijał, miłując to sercem, co pojmuwał rozumem. Skar. Taką nam daj, Boże, pieśń zaśpiewać wesółym sercem. Skar. Aeczkołwiek ciałem od nich był daleko, ale myślą i sercem od nich ś. nie dzielił. Skar. Ostra żelaza stąpili (męczennicy), ogień w rosę niebieską sobie obrócili, a sami kamienni i żelazni na sercu i myśli swej ku Panu Bogu zostawali. Skar. Aby S. nie twardziało, gdy ś. rozum ostrzy. Skar. Królowi do serca nie padła ta mowa. Dm. (= do gustu; nie była do smaku; nie poszła w smak, nie podobala ś.). S. nasze żadną ś. rzeczą stworzoną nie uspokoi, ani napelni, jedno samym Panem Bogiem. Skar. Aby ś. ta nauka do serca wpoila i w pamięć mocno wbiła. Skar. Sam Pan Bóg do komory serca naszego klucz nosi. Skar. Któż niebem i sercem ludzkim władnie? jedno Bóg. Skar. Utopię S. w świecie. Skar. Mówi On (Bóg) pewnie do serca, gdy do Niego z serca ś. uciekamy. Nuc. Św. Grzegorz Nazjanzeński zowie miłość magnesem, który ciągnie do Boga S. ludzkie. Nuc. W Boga nie wierzą, bo Go w sercu nie mają. Birk. Tam myśl, gdzie i S. Opal. Dziecię za rączkę, matkę za S. Rys. Sereuby ś. padać od wielkiej żałości. Kołak. Serca ich z gniewu ś. padają. Koch. J. Puka ś. z żalu S., że ich nie widzimy. Łączn. U Boga zawždy jest płatniejsze S. wierne, pokorne, unizone, miłosierne, niżli wszystkie ofiary świata tego. Rej. Upokorzone S. Rej. Kto wielkiego i dobrego jest serca, nie szuka pożytku z dobrodziejstwa, ale w samym ś. dobrze czynieniu kocha. Górn. Niechaj serca ich nierozzerwanym węzłem miłość spoi. Koch. W. S. nie sługa, nie wie, co to pany. Prz. W kilku, które przemó-

wił, słowach odzywało ś. S. przez usta. Kras. Powiedz, kto jesteś ty, co sercy władasz? Kras. Serca zawsze polskiego nie mi nie odmieni. Tremb. S. mi boleje. Troc. S. zażalone, zakrzwawione, przejęte, roztargnione, rozżalone, zbolate. Troc. Nakłonić S. swoje do kogo. Troc. Jakby go kto pogłaskał po sercu. Miękkie, twarde, kamienne S. Dobroć, czułość, delikatność, szczerłość — to są serca znaczniejsze przymioty. Hof. To człowiek bez serca! (= bez litości, bez sumienia; niehumaniczny, okrutny). Bez sere, bez ducha — to szkieletów ludy. Mick. Miej S. i patrzaj w S. Mick. W owym sercu blyszczało dwoje jasnych oczu. Mick. Zznam, co S. ustom przekazało. Mick. Docześną burzę w sercu jego wzbudzi. Mick. Chwyta cię obca jak matczyną, ręka, łzy w oczach stają i coś w sercu pęka. Słow. Ale przed Tobą głębi serca utworzę, smutno mi, Boże! Słow. Ale mnie znalazł (anioł śmierci) bez łez i bez serca, już omdlałego na boleści nowe. Słow. Lica swoje wrazić w serca nieczułe. Słow. I tak umarła ta moja dziewczeczka, że mi ś. S. rozdarło na dwieci. Słow. Stwórz w nas S. czyste, z dusz wypłeni kłakole. Krasin. Był wiernym — świat mu S. zaraził niewiarą. Syrok. S. mi to dyktuje. Idź za głosem serca. Sieroty szukają serca, jak ubodzy chleba. Krasz. Oj S., S. szesnastoletnie! Syrok. Czekam go, S. gotowo, czekam go każdą godziną. Wysp. 3. skłonność, pociąg, przekonanie, przychylność, życzliwość, przywiązanie, sympatja, afekt, chęć: Pocziwa Marysia, niech jej Bóg płaci za dobre S. L. Wielkie S. do wiary chrześcijańskiej brał. Skar. Ofaruje mu wielkie dobra z swoją córką, ale on, że nie ma do niej serca, nie chce ją uczynić nieszczęśliwą. Groch. Wielką łaskę u króla miał i sercem pańskim władał. Fałb. Walerjan miał S. do Ceeylji. Groch. Mąż począł S. tracić do żony L. Do kogo S. raz straciemy, ten, cokolwiek czyni, wszystko źle czyni. L. Książęta śląskie serca do Bolesława nie mieli, iż im to był ojca wygnął. Biel. M. Książę nawet złego serca byli na św. Chryzostoma. Skar. (= byli mu niezyczliwi). Żołnierze brali do Gordjana złe S. Skar. (= niechęć). Gdybym był królem lub jaśnie wielmożnym, chciałbym mieć serca sług a. poddanych. Kras. (= być kochanym od nich). Powiedz, z jakim jest sercem twoja panna dla pana mojego? L. (= co czuje dla niego, jakie żywi dlań uczucia, jak jest dlań usposobiona). Dla ciebie jedynie żyję, dla ciebie me S. bije. L. Ludzie S. za światem i staremi obyczajami obracają. Żarn. Izraelcykowie, już na puszczy będąc, do Egiptu zasię obróceni byli. Gil. Dał im Bóg króla wedle serca ich. Rej. (= według życzenia; który im przypadł do serca). Dobrze jego ku mnie stabisz i psujesz S. Troc. Nakłonić S. swoje do kogo. Troc. 4. głębi duszy, skrytości ducha, tajnie duszy: Pełno słów gładkich w gębie, a zdrada w sercu. Birk. Oby była do serca człowieczego szyba! Pot. Z serca pełnego do ust wypływa. Szymon. Co na sercu, to i na języku. Usta to mówią, czego w sercu pełno. Skar. Pan Bóg S. ludzkie ma w swej ręce i sam widzi, co się w nim dzieje. Skar. Otworzyć S. Skar. Gdybyś mógł wejrzeć w S. Troc. Co na sercu u trzeźwego, to na języku u pijanego. Rys. Pókiś w oczach, pótyś w sercu. Brud. Nie mam żadnej niechęci przeciw bliźniemu na sercu swym. Karnk. Otwórz nam S. całe. L. Brać w S., brać co do serca = nie

puścić mimo siebie, dopuścić sobie do głowy, przejąć ś. czym. Czemuż tego sobie nie wziął w S. swe, co jest przyszełego, ale tylko, co jest niniejszego? Leop. (w rozum. Leop.). Jednak to wzięta w S. i poczęła wierzyć temu, bo... Wys. Mędry kładli cudowne zaćmienie słońca przy męce Pańskiej do swego serca. Skar. Z serca, od serca = serdecznie, szczerze, z całej duszy. Ponieważ z serca idzie miłość i zakochanie, otóż rzecz każdą ukochaną i umiłowaną do kochającej i miłującej przyłączamy, i stąd owo mówią: z serca ś. w nim kocha. Sak. Od serca jestem jej przyjacielem. L. Płaczą nie z serca i pewnie zmyślają. P. Koch. Pragnąłbym z duszy, z serca. Z sercem na to pozwoliła. L. Przyjęli go z otwartym sercem. Przyjął mię z wszelką ludzkością i pewny byłem, iż z serca pochodziła. Kras. Bądź zdrów, kochany przyjacielu, ale od serca, prawdziwie od serca. L. Znowu teraz jestem We Pana przyjacielem od serca. Zabł. (= serdeczny). Całą nadzieję położyłem w kompanii kilku poufałych od serca przyjaciół. Kras. Sercem serdecznie ukochana Annisia. L. Całym sercem, bardzo dobrze. L. Z całego serca We Pana proszę. L. Ucieszyłem ś. z całego serca z tak chwalebnej odmiany. L. Musisz coś mieć na sercu. Mięk. (= na dwie duszy; na wewnątrz). Wyrzucam, co mam na sercu. Troc. Z sercem ś. komu otworzyć. Troc. Widziałem z twarzy, co w sercu knował. Mięk. Słowicze wdzięki w męczyzny głosie, a w sercu listie zamiary. Mięk. 5. przeczucie, troska o przyszłość: S. mi to przepowiadało; czuło to serce moje; serce mi totuszyło. Troc. 6. † S. zamiar, zamiysł, widok na przyszłość, cel, wyrachowanie, umysł, intencja: Napominał papież króla do uspokojenia ś. z Węgrzynem, a to tym sercem czynił, że radzić o Matjaszu pragnął. Błaż. Dobrej rzeczy, ale nie dobrym sercem prosił. Skar. 7. odwaga, męstwo, werwa, buta, fantazja, otucha, animusz: S. brać, nie tracić trzeba, komu przyjazne są nieba. Jag. Święty z mąk do męczeństwa jeszcze większe S. brał. Skar. Wziął wielkie S. na nieprzyjaciół. Skar. Czy nie lwie S. było w Chodkiewiczu? Birk. Bądź lwiego serca. Krasz. Wszystkie niebezpieczeństwa pod nogi sobie włoży sercem nad S. człowieka. Górn. Kto ma mieć kiedy S., ma go zaraz z młodu. Mor. A. Cóż to S. ustaje, groźby z siebie składa, już gniew ustal! Bardz. S. stracił poganiec i ustąpił z wojska. Groch. Lechowe plemię, czyś już zaginęło, czyż ś. lwie S. w tehorza obróciło? L. Leżąc na ziemi, na sercu nie upadł. Pileh. Upadło im z tym S., tak że tył podali. Warg. Takżeś. to małego serca? Lubom. Wojenna trąba serca nie wzbudzi małego. Jag. W którym synu kiedy Spartanka zajęła serce widziała, nie znała ś. k niemu. Górn. Tak małe serca ma, iż zajęło go zastraszy. Lubom. Gdzie S., tam i szczęście, audaces fortuna juvat. Kn. Posiłki saraceńskie królowi perskiemu wielkie S. czyniły. Skar. Sam mu S. czynił i bać ś. nieprzyjaciela nie kazał. Skar. Serca dodawać. Kn. S. komu psować. Paszk. S. małe. Troc. (= małoduszność). Człowiek małego serca. Troc. Człowiek wielkiego serca. Troc. S. mu upada. Troc. S. brać. Troc. † Serca komu przyczyniać (= dodawać ducha, odwagi, otuchy). S. straciwszy i przegraną, pierzchać musieli. Nies. Lud i wojsko bez serca. Lel. Kto w S. ubogi, na ucieczkę ma nogi. Prz. 8. [Mieć na sercu, na sumieniu] = być chorym na żołądek. 9. a. [Sercowina] w drzewie, w pió-

rze = rdzeń, dusza. 10. u dzwona = palka metalowa uderzająca w dzwon przy dzwonieniu: Przymównał ktoś prawo bez egzekucji do dzwona bez serca. Troc. Poszedł do dzwona i z samego serca, które we dzwon uderza, po troszec uskrobał metalu. Haur. 11. S. w flecie, w piszczałce. (Troc) = kawałek drzewa, którym główny otwór z jednego końca jest zatknęty. 12. w moździerz = łuź, pilus. Mącz. 13. dziura w gardle matni, w sieci w matnię wpuszczona i rozpięta zowie ś. S. Troc. S. w więciezu lub skrzydlaku jest to sieć ściągająca we środku onegoż, przez którą gdy ryba przejdzie, dla wężyzny wrócić ś. nie może. L. [S., siatka lejkowata wewnątrz innej większej sieci (wierzy). S., część bębna, więcieza lejkowatego]. 14. kurze S. = rodzaj trawy. 15. bot.: Serca okrycie (momordica balsamina) roś. rodzaju balsamki. 16. geol. S. Wenery (Venericardia) małża bezgłowa dwumuskulowy skamieniały. Łab. 17. kol. rozjazd, przecięcie ś. szyn. 18. lek.: Serca bolenie, † Serca ekliwość p. Kordjaka. 19. ślus.: S. w zamku francuskim = trzpień do klucza z rurką. Łab. S. a. wałeczek w kłódce Salomonowej. Troc. Zdr. Sercuszko, Serdunio, Seruncio, Sercunio, [Sercuszczo, Serdeczko, Serdenko]. × Serdynko. Zgr. Sercysko. <Z S(i)erde: S(1)ERD>
× Sercochwyty chwytający za serce: Snem sercuchwytem zemdlony leżałem. Nar. <Od Serce + Chwyty>
× Sercokojnie przys. od Sercokojny. L.
× Sercokojny kojący serce: Lekki sercokojne, serdeczne, † kordjały (remedia cardiaca). <Serce + Kojnie>
× Sercokwiat, u. Im. y bot. p. Kozodzieczyna. <Serce + Kwiat>
× Sercoliściowy bot.: Kołotocznik S. p. Kołotocznik. <Od Serce + Liść>
× Sercolubnie przys. od Sercolubny. L.
× Sercolubny serdecznie miłośny: Tyś w sercolubnym tkwiła mi pozarze. Książ. <Serce + Lubny>
× Sercotomnie przys. od Sercotomny.
× Sercotomny nad którym ś. serce łamie, pęka, krąje: Troski sercotomne. Nar. <Serce + Łomny>
[Sercoń, a, Im. e] wół ze znakiem serca na czole. <Od Serce>
× Sercoprzejmie przys. od Sercoprzejmy. L.
× Sercoprzejmy przejmujący, przenikający serce: S. Amor. Zabł. <Serce + Uprzejmy>
× Sercoruchy poruszający serce: W każdej krainie sercoruchej. Wenery część i chluba słynie. Książ. Zawsze szepecąc mi do ucha, radziła grać zaloty Wenus sercorucha. Zabł. <Serce + Ruch>
× Sercotyczny trafiający w serce: Kupidowe strzały sercotyczne. Zim. Kupid potrzasa kołczanem, już na łuk napięty szykuje między paleo sercotyczne pręty. Nar. <Serce + -yczny>
Sercowato - p. Sercowaty.
Sercowaty I. podobny kształtem do serca: Grzybień ma liście duże, łniące, sercowate, pływające po powierzchni wody. Jank. Liście sercowato-okrągłe. Liść sercowato-wycięty (= mający wycięcie podobne do serca). 2. hut.: Kielnia fornierska sercowata, p. Kielnia. 3. leśn.: Drzewo sercowate = rdzenie, ośrodek, rdzonek. Śl. wil. 4. zool.: Brzódogłowiec S., p. Brzódogłowiec. <Od Serce>
[Sercowina, y, Im. y] rdzeń drzewa, np. bzu, serce. <Od Serce>

× **Sercowędnie** przys. od **Sercowędny**. L.
 × **Sercowędny** *serce troszczący, wędzący, suszący*: Wole, Meceno, prostym siedzieć doma, niżbym szkarlaty nosił sercowędne. Nar. <Serce + Wędzić>

× **Sercowiec**, wca, lm. wcy *człowiek sercowy, uczuciowy, rządzący ś. sercem*: Wzruszający amant, S., ukazał ś. teraz w twardej skórze. <Od Sercowy>

× **Sercowiedca**, y, lm. y *znawca serc ludzkich*: Sąd takowy Pan Bóg, jako S., samemu sobie zostawił. Smotr. <Od Serce + Wied(zieć), zap. z cerkiewnoruskiego>

Sercowładca, y, lm. y, **Sercowładca** *władca serc, panujący nad sercami*. Sł. wil. <Serce + Władca>

Sercowładnie przys. od **Sercowładny**.

Sercowładny *władający sercami, panujący nad sercami*: Amorka też spytajcie, na co łuk napięty z sercowładnemi nosi w swym kolezanie pręty? Zim. Cóżem ci winien, bożku S., żeś mi swą bronią zadał raz szkaradny? L. Pieśni sercowładne. Szymon. <Serce + Władny>

× **Sercowładca**, y, lm. y p. **Sercowładca**. Sł. wil. <Serce + Władca>

Sercowładztwo, a, blm. *władanie sercami, panowanie nad sercami*. <Serce + Władztwo>

Sercowy = a) anat.: Przysionki sercowe (atria cordis). Komory sercowe, p. **Komorka**. Uszka sercowe a. uszy serca (auriculae cordis). Worek S., p. **Osierdzie**. Klapka sercowa p. **Klapka**. !Gruczoł S. zam. *gruczoł krokowy*. Dołek S., [dółyszek], podsercowy, nadółek (serbicus cordis); p. **Nadbrzusze**. b) patol.: Dychawica sercowa = *astma* (asthma, cardiacum). c) przym. od **Serce**: Ty tylko, bożku sercowego bractwa, śmiejesz ś. w duchu z Boreja dziwactwa. L. Chory S. (= *chory na serce*), choroba sercowa. Sprawa sercowa (= *miłosna*). Najdroższy kapitał S. źle umieściłeś. Krasz. Nie mogą decydować o sile i doniosłości sercowych jej uzdolnień. Orzesz. Człowiek S. = *uczuciowy, czuły, serdeczny, iklony, rzewny*. Ogrom bólu zadrał w tym sercowym jęku. Kon. <Od Serce>

Sercówka, i, lm. i zool. p. **Sercak**. <Od Serce>

[**Sercula**, i, lm. e] *krowa z znakiem serca na czole*. <Od Serce>

Sercunio, a, lm. a p. **Serce**: Wyobraź sobie, sercunio, co ś. stało z tą kukurydzą. Rog. <Od Serce>

Sercunio, a, lm. a p. **Serce**: Ot, napijmy ś. lepiej, sercunio. Rog. On trochę podstąpi, ja sercunia folguję i będzie dobrze. Rog. <Od Sercunio>

Sercyoko, a, lm. a p. **Serce**: Serce kobiece lepiej od waszego brzydkiego sercyska kochać umie. Krasz. <Od Serce>

[**Sercarz**, a, lm. e] *1. ten, co robi sery. 2. ten, co kradnie sery*. <Od Ser(ek)>

Serdaczek, czka, lm. czki p. **Serdak**: S. bieleł się na nim, jak śnieg noworoczny. Ork. Miał na sobie S. z płótna czarnego, wszystek podrapany, sukienkę krótką i wytartą, z sukna podłego. Wys.

Serdak, a, lm. i, [**Sardak**] *1. rodzaj kamizelki góralskiej, kożuszaney lub sukiennej, pod górę zapinaney. 2. †S. kaftan; spodnie odzienie; sukmana, siernięga*. L. Przemysł od chłopskiego serdaka promowany do czeskiej purpury. Chm. B. Cóż czynisz, chłopie opły, już ci brzuch na poły

zgnily, szpetnieś S. pobramował, znać, żeś gardła nie żałował. Rej. Przen.: †S. żelazny = *pancerz, kirys, zbroja*: Mars, żelaznym serdakiem odziany. Kochan. Żadnemu ś. w serdaku żelaznym jeździć nie podoba. Star. 2. [S.] *rodzaj gorsetu faldowanego, dziś mało używany*. Zdr. **Serdaczek**. <Może od S(I)ERD>

Serdam *gatunek milicji tureckiej*.

Serdar, a, lm. owie *naczelnny wódz, feldmarszałek turecki*. <Tur. z Prs. ser-dar; p. Sardar>

Serdarstwo, a, lm. a *godność, urząd serdara*: Halil-basza otrzymał S. nad ordami okolicznymi. Rol. <Od Serdar>

[**Serde**, a, lm. a] p. **Serce**: Zawołam ja w serdeu. Kon.

[**Serdeczko**, a, lm. a] *1. p. Serce*. Troc. Nowomiejscy chociaż tak derdotkowie drobni, ale ś. dobrze czują, iż są na wszym godni: jest S., jest i myśl. Rej. Mąsz mi ś., me S., tak pokazać prawie. Papr. Śmieję ś., dziecięcuzko, z serdeczka całego. Groch. Żonko, S. twoje miej w dobrym baczeniu. Papr. Jedna drugiej piękniejsza, aż ś. dziwno zdało, co było miło porzeć, aż S. drgało. Rej. 2. a. [**Syrdyczek**] *środkowa część wianka, środeczek*: Z drobnej ruteńki S. Wóje. Wika Marysia wianeczek, z drobnej ruteńki S. Goł. <Od Ser(d)ee>

[**Serdecznia**, i, lm. e] *ros. leśna, mająca jagódki czerwone*. <Od Serdeczny>

Serdecznić, się, i ś., *il ś. czulić ś., wywnętrzać ś., okazywać serdeczność*: Coraz ś. przybliżał i serdecznij ś., przymilał. Krasz. <Od Serdeczny>

Serdecznie przys. od **Serdeczny**: Mamy o tym myśleć S., kiedy co sprawujemy. Papr. Dziękując S. L. S. im to przypało do smaku. L. Serdecznem ś. uśmieł. W te czasy najmężniej i najserdeczniej bili ś. wszyscy. Warg. Bili ś. nasi S. i mężnie. Jabł. Przymuszeni do rozprawy z bliża, S. poszli do szabel. Warg. Rozumiesz, że nie pojedę, oj, pojedę i S. pojedę. Boh. (= *i jak jeszcze, chętnie*). Ależ temu flutowi dulem S. Boh. (= *porządnie, co ś. zowie*). Mnie ś. chciało spać S. Pas. Cóż tak nieserdecznie żegnasz ś.? Słow. Bo S. Hanna z małą świętą matką swą kochała. Zal. Tak S. źle. Krasin. Trzy razem już płakała, i S., mój Boże! Len. S. zapragnął wojażu. Uj.

Serdecznienie się, a ś., blm., *czynność cz. Serdecznij ś.*

Serdecznik, a, lm. i *1. kamień drogi, turkus obrabiony w kształt serca*. Kn., Troc, Bobr. 2. †S. *sworzeń*: Niełatwo na Rusi żelazny S. najdzie, o drzewianych przyprawach kolaska jak najdalej zajdzie. Paszk. 3. bot. = a) (leonurus) *ros. z rodziny wargowych*. Gatunek: S. pospolity, pospolicie Gęsia stopa, Lwi ogon, Lwian. b) p. **Tysiącznik**. S., **Serownik** ros. (bombax). <Od Serdeczny>

× **Serdecznoduszny** *z duszy z serca pochodzący*: Urok magnetyczny, S. pociąg sympatyczny. Sł. wil. <Serdeczny + Duszny>

Serdeczność, i l. lm. i, rz. od **Serdeczny**: Między nami były wielkie serdeczności. L. Zbyt poufale za rękę mię chwytą a z wielką serdecznością pyta... L. Pochlebni serdecznościami ludzą. L. Ze zwykłą serdecznością powitaną została przez krewnych. Fel. S. Wtedy dopiero poczęły ś. owe serdeczności, całowania i... Kacz. Król z domem rakuskim nigdy w serdecz-

nościach nie był. Krasz. Ścisła z czułością, serdecznością obie jej ręce. Orzesz. 2. † S. *serce*, *męstwo*, *bitność*, *sierdżistość*, *waleczność*, *odwaga*: Serdecznością nasi, liczbą nieprzyjaciela przechodzą, *audacia*. Błaż. Władysław IV, jego serdecznością ucieleszony, o nieczym bardziej nie zamyslał, jako Turkom wypowiedzieć wojnę. Nies.

Serdeczny i. przym. od *Serce* = a) *tyczący ś. serca, sercowy*: Duchy ożywiające czyli serdeczne. Syr. Dbać o serdeczną czystotę. Op. (= o *czystość serca*). Serdeczne lekarstwo. Troc. (= *miłosne*). Odpaliła Zonia: „moje serdeczne interesa kończą ś. jednym”. Krasz. Schował list do kieszeni w okolicy serdeczne. Krasz. Obecnie mu były spazmy serdeczne. Gom. 2. z *serca pochodzący, od serca, czuły, szczery, wylany, ułkowy, rzewny, chwytający za serce, wzruszający*: Jej łzy serdeczne skały przenikają. Kochan. Czemu żal S. przypominać nie da. Kochan. Tak wysokim będąc, do zamknięcia nas swego wywła. jako miłych i serdecznych przyjaciół. Skar. Wśród serdecznych przyjaciół psy zająca zjadły. Kras. Serdeczna miłość, przyjaciół. Troc. Serdeczniejszego pokazać trudno. Troc. Uścisk S. (= *kordjálny*). Płacz S. Zbyl. Naprzód ś. na S. płacz wszystka udała. Otw. Kto obu was S. żal może wystawić? Groch. Serdeczna nienawiść (= *zazarta, zjadła, zawzięta, śmiertelna*). Inni z wielkiego smutku lub płaczu w S. śmiech wpadają. Dudz. Serdeczna inklinacja. Pas. Z serdecznym płaczem rękę jego całować zaczęła. Korz. Mowa serca serdecznej czeka odpowiedzi. Mick. Wlał w niego litość serdeczną dla ludzi i miłość. Słow. Przyjęcie w tym domu było zawsze serdeczne. KK. 3. *serdecznie kochany, ukochany, jedyny, najdroższy*: Mojej serdecznej żonie bardzo do smaku to będzie. L. Ah, serdeczna Filido, rzucam ciebie! L. Bądź łagodny, bądź mi grzeczny, wtenczas, Błażejku S., nad wszystko kochać cię będę. L. Choiseul, brat S. księcia Kaunia. L. Pan pułkownik Bachusiewicz, człowiek S. i poufały. L. Ah, mój S., luby, nieoszacowany! L. Aż nie często słychamy onych pozłocistych słów: mój zło ty, moje serce, mój S.? Klon. Serdeczna Matko, opiekunko ludzi, niech Cię płacz sierot do litości zbudzi. Pśń. 4. *pelen serca, animuszu, fantazji, dziarski, chwacki, waleczny, odważny, bitny, żwawy, ochoczy, sierdżisty*: Nieprzyjaciół z samych porażek coraz serdeczniejszy. Fal. Amazonki nie mniej były serdeczne, jak mężczyzna. Petr. Tyran boi ś. duchów serdecznych. Petr. Leszek Czarny był pan S., z nieprzyjaciół wojny wielkie miewał. Papr. Był potym tak serdecznym w przedsięwzięciu, jak przedtem był słabym. Birk. Z pochwałą od króla, że był S. kawaler. Nies. Tym serdeczniejsze czynią na Turków impety, że im trzyma Chodkiewicz z usarją grzbiety. Pot. Pierwej odważyć ma kilkadziesiąt serdecznych ludzi, którzyby do tych dziur weszli. Piotr. Na serdecznego hetmana Świętołdycza, który go uporeczywie, ale i mężnie bronił. Nies. Serdecznego żołnierza i rozsądnego wodza urząd odprawił. Nies. S. do wojny człowiek. Troc (= *zapalony, jedyny*). S. przed czasem cichy, ale w okazjach żartko czyni. Troc. Od wielkiej walki serdecznej nogi jego osłabły. Orzesz. 5. [Proszek S.] = *pulvis pro infantibus*. 6. anat.: Palec S. ręki = *pięścienny, pięścienny, pięścienny, lekarski*, X *wiermy* = *czwarty, pierwszy przed małym palcem* (*digitus annularis s. medicinalis*). † Komórki serdeczne. p. **Komórka**. † Torba serdeczna (Kluk), Błonna serdeczna p. **Osiordzie**.

† Żyła serdeczna (Sien.) = *żyła pośrodkowa ręki* (*vena mediana*). 7. bot.: Korzeń S. = **Gorysz siny**. 8. lek.: Tęsknica serdeczna. p. **Kordjaka**. <Od Serdec; por. Czes. srdečný>

Serdel, a, lm. e, **Serdelas**, żart. **Serdelans** *duży serdelek*: Jejmość zjadająca potężnego serdela. Wilk.

Serdelans, a, lm. e żart. p. **Serdel**.

Serdelas, a, lm. e p. **Serdel**.

Serdelek, ika, lm. iki, prow. **Sarwafada** *króciutka kiełbaska z samej wieprzowiny drobno usiekanej*: Wolę łaty mego surduta, czasem tylko serdelka i kawałek chleba na obiad, byłem miał swobodę. Korz. <Zap. z Włos. *cervellata*>

Serdelkowy przym. od **Serdelek**. Kiełbasa serdelkowa, p. **Serdelowy**.

Serdelowy i. = **Sardelowy**: Masło serdelowe. 2. a. **Serdelkowy** *przyrządzony taki, jak serdelek*: Kiełbasa serdelowa.

† **Serdeniat**, a, lm. ci, † **Serdeniata** *kozak trzymający stronę Doroszenki*: Byli przyczyną wyrznięcia serdeniatów. Sb. J. <Ukr.>

† **Serdeniata**, y, lm. ci p. **Serdeniat**: Serdeniat dwa tysiące oblegli byli te fortece. Grab.

[**Serdeny, Serdyny**] *duży, okazały*.

[**Serdenko**, a, lm. a] p. **Serce**: Pocies moje S. S. moja, czegożes mi tak smutna? Wójc. O! kląmiesz, S. Krasz. Zawsze dla niej towarzyszył dożgonny jest serdenkiem w życiu i jedynie najukochańszym. Rol. <Od S(I)ERD a. Ukr.>

[**Serdiucki**] przym. od **Serdiuk**: Okalała go świta z doborowych ludzi złożona, mianowicie: pułkownicy serdiucey, Jakób Poletyło, połtawski Iskra... Rol.

[**Serdiuk**, a, lm. i] *członek gwardji przyboecznej hetmana kozaczyzny*: Dwie setnie serdiuków przyboecznej gwardji eskortowało kolebkę. Rol. <Ukr. serdjuk>

X **Serdnica**, y, blm., lek. *dużnica bolesna* (angi. na pectoris s. stenocardia). <Od S(I)ERD>

[**Serdula**, i, lm. e, **Serdunia**] *nazwa pieszczotliwa*: Serdulo moja! <Od S(I)ERD>

[**Serdunia**, i, lm. e] p. **Serdula**.

Serdunio, a, lm. a p. **Serce**: Jutro, serce, będziemy mieli wiele gości, przygotuj ś. na to, serdunio! Słow. <Od S(I)ERD>

[**Serduszczo**, a, lm. a] p. **Serce**. <Od Serduszko>

Serduszek, szka, lm. szki bot. p. **Serdusznik**.

Serduszko, a, lm. a i. p. **Serce**: W serduszku jej jakie pragnienie. Haur. Odkryj mi twoje S., wynurz swe myśli przede mną. L. Wiem, jak lechać ich nieuglaskane S. L. Nowość powinna być two S. słodkim do siebie ciągnąć powabem. L. Nie zapalaj ś. bardzo, moje S., żebyś sobie żołędzka nie zalterowała. Boh. Moje S., mój S. (do mężczyzny); moje S., moja S. (do kobiety). Troc. Coś mu dzwoni nad główką, coś, co cieszy S. Len. Radzę ci trzymać swe S. na wodzy. Korz. Przez S. okiennicy weiskał ś. promień światła. Krasz. W środku kwiatu liljowego są jakoby szecinki żółte, serduszkami nasi zowią. Syr. 2. *chrapka, ansa, uraza, gniew, wątróbka*. Kn. <Od S(I)ERD>

Serduszkowaty przys. od **Serduszkowaty**. L.

Serkuszkowaty *podobny z kształtu do serduszka*: Liście serduszkowate u fijołków. Jund.

Serduszkowy przym. od **Serduszko**: Tylko ludzie, których nazwał ktoś serduszkowem i w polityce, mogą myśleć, że spory nacjeonalne znajdują swe rozwiązanie w porywach uczucia. Spas.

Serdusznik, a, lm. i, **Serduszek** bot. (cardiospermum) roś. z rodziny zapianowatych.
 × **Serdynko**, a, lm. a p. **Serce**. Troc. <Uzes. srdínko >

[**Serdyn**] p. **Serdeny**.

† [**Serdyt**] p. **Sierdzisty**: Gotowy fryd, gdy trafi na serdyta S. Koch. W. (=kosa na kamień). Będę ja wiedział, jako przytępić mu rogi, i choć S., przecież go ja nabawię trwogi. Mor. A. Porwał ś., ale zginał, S., a nie duży. Pot. (=gniew bezsilny nie jest silny). Niechaj też ma lwie serce, kogo starość znuży, coż o nim ludzie mówią?— S., a nie duży. Pot. <Ukr. serdytyj >

† [**Serebranka**, i, lm. i] *transport kruszcu z Syberji do Petersburga*: Przerobiony kruszec do Petersburga ś. odsyła: wyprawy te zowią ś. serebranką. Ochoc. <Ros. >

Serebszczyzna, y, lm. y, **Sierebrzeszczyzna**, **Sierbszczyzna**, **Sierpszczyzna**, **Sierehszczyzna**, **Serepczczyzna**, **Serepczczyzna**, **Serepczna**: *danina, którą Litwa i Ruś uplaćcała w srebrze najpierw Tatarom, a później książętom litewskim, jako główną: S, sierebszczyzna. St. lit. Danina pieniężna, dopóki jeszcze pobieraną była na rzecz państwa, nosiła nazwę ogólną srebrnej dani lub serebszczyzny. Jabł. A. <S. Ukr. i Brs. serebszczyzna, sierébszczyzna, serebszczyzna >*

Serecznik, a, lm. i, **Serownik**, **Welniak**, **Welnik**, **Welnodrzew**, **Bawelna**, **Chrościk** bot. (bom-bax) roś. z rodziny ślazowatych. <Od Serek >

Serecznikowate, **Serecznikowe** rośliny bot. (bombaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych, uważana za plemię roślin ślazowatych. <Od Serecznik >

Serecznikowe bot., p. **Serecznikowate**. <Od Serecznik >

[**Seredyńka**, i, lm. i] *nazwa pieszczotliwa*: Seredyńko moja, czemuś mi tak smutna?

[**Seredzenie**, a, blm.] czynność cz. **Seredzić**.

[**Seredzić**, i, il] p. **Szeredzić**.

Serek, rka, lm. rki i. p. **Ser**: Serki = złożonym palcem po głowie pokręcić. Goł. Poskrobał serka im czasem, czasem figę im pokazał. Fred. A. 2. p. **Konsolacja**. 3. lut. *cegielka, którą ś. podstawia pod tygiel w piecu ciągowym, robiąc próbę*. Łab. <Od Ser >

[**Serekóm**] *przypiew*: S. banóm, banóm, made kanóm, a witere fratres, fratres i zanum.

[**Seremno**] *smutno*: Teraz jeszcze, jak se wspomnieć, to człowiekowi S. Żer. <p. Ceremno >

[**Seremność**, i, blm.] *smutek*: Lodowatą S. ciskają w serce. Żer.

Serenada, y, lm. y i. *muzyka lub śpiew, wykonywane wieczorem pod oknami ulubionej damy, dla okazania jej czci lub miłości*. 2. muz. *forma cykliczna złożona z kilku ustępów w lżejszym stylu, na smyczkowe najczęściej instrumenta*: Walerjan Zubow dawał dla pani Protowej Potockiej serenady z rogowej muzyki w ogrodzie Saskim. Bukar. <Fr. serenade, z Włos. serenata >

! **Serenga**, i, lm. i p. **Serynga**. <Fr. seringue, z Łé. syringa >

Serepczna, y, lm. y p. **Serebszczyzna**: Jagiełło dobra duchowne wyzwolił od wszelkich podatków, serepczn, podwód i t. d. Stryjk.

Serepczczyzna, y, lm. y p. **Serebszczyzna**: Podatki ziemskie, to jest pogłówszczyzna, S. Vol. Na sejmie wileńskim r. 1551 serepczczyznę na wszystkie ziemie litewską, ruską, żmudzka na trzy lata od sochy po 5 groszy uchwalono. Stryjk.

Serepszczyzna, y, lm. y p. **Serebszczyzna**: *Contributio generalis super universam Lithuaniam instituta, alias S., 560 grossorum*. Dub.

! **Serfinki**, ek, blp., chir. *spinki szczyppczykowate*. <Fr. serres-fines >

† **Serga**, i, lm. i *zausznica*. Tuch. <Ros. sérga >

× **Sergiel**, gla, lm. *gle stróż domowy; posługacz, parobek, popychadło*: S., usnacht, stróż domowy, parobek podły, który leda co robi, posługuje a pilnuje domu. Kn. <Nm. Sehergo >

× **Sergient**, a, lm. ci p. **Sierżant**: *Place napełniały ś. przybywającymi z innych burgów zakonnych rycerzami, sergientami, pachołkami, czeladzią i wozami*. Krasz. <Fr. sergent >

† **Sergiety**, **Surgoty** *strój kobiecy*. Haur.

Serja, i, lm. e *kolej, szereg, rząd rzeczy następujących po sobie, a obejmujących jedną grupę, jeden dział*: S. losów loteryjnych, przedstawień, występów, wydawnictw, listów zastawnych. Trzy serje drobnych powieści Korzeniowskiego. <Fr. série >

Serjarz, a, lm. e *lista, registr, spis dekretowy, wykaz, skorowidz* (p. Dekretarz, Sentenejonarz): Widziałem serjarze, alias registra aktów. Mat. Na końcu każdej kadencji S. dekretów ma być spisany. Vol. Dopiero S. układają podawanych wszystkich na dniu wczorajszym punktów, które jutro roztrząsać będą. Krasz. Ugrupowano fascykuly, spisano serjarze bardzo drobnostkowe z wyszczególnieniem treści zarejestrowanych dokumentów. Rol. Podkomorzy czytał S. sędziów sejmowych. Djar. gr. <Od Serja >

Serjo i. przys. *doprawdy, żart na stronę, poważnie; naprawdę, bez żartu, rzeczywistość*: W rzeczach boskich żartuje, S. ś. nie obchodzi, ale wszystko odprawuje w porywezą. Smotr. Rozpoczął łowy na S. Korz. (=na dobre). 2. przym. *poważny, nie żartobliwy bynajmniej, surowy*: Z miną na pozór S., wistocie szyderczą, chodził, przysłuchując ś. Krasz. <Łé. serio >

! **Serjozny** *serjo, poważny, surowy, nie żartujący, bynajmniej nie żartobliwy*: Mina serjozna. Spojrzenie serjozne. Myśli serjozne. <Od późn. Łé. seriusus >

Serka, i, lm. i *statek, narzędzie żelazne hartne*. Skr.

[**Serkoszek**, szka, lm. szk] zool. = **Dzierzba**. <p. Srokosz >

! **Sermon**, u, lm. y *kazanie, długa lekcja, długie gadanie*. <Łé. sermo a. Fr. sermon >

Sernica, y, lm. e i. p. **Sernik**: Wielka, stara S., budowana w kratki z belek na krzyż wiązanych, podobna do klatki. Miek. *Wiecek zawndził o sernicę, na której oczekiwał świeżo ogrzany twaróg*. Kon. 2. zool. (piophila) *owad dwuskrzydły krótkorogi muchowaty*. <Od Serny >

Serniczka, i, lm. i *kobieta robiąca a. sprzedająca sery*.

Sernik, a i. lm. i = a) *worek do wyćiskania sera*. b) a. **Sernica**, **Lesica** *domek przewiewny na czterech słupach lub jednym, służący do przechowywania serów w czasie lata*: Pokazał mu S. Sienk. b) *dentco, krządek pleciony a. koszyk, w którym suszą sery*: W serniku świeżo robione sery suszą. Kluk. c) *kram, stragan, w którym sprzedają sery*. d) **Serniki** = *pierogi z serem, pierogi leniwe*. Przen.: *Orać w S. = orać ukośnie*. 2. lm. *cy ten, co robi sery a. niemi handluje*. 3. blm. chem. p. **Kazein**: S., ciało roślinne białkowe, wchodzące w skład glutenu. Małyszcz. <Od Serny >

Serny, **Serowy** przym. od **Ser**: *Przemysł S. Worek S. Polewka serna*.

[Serojadka, i, lm. i] p. Serowiatka.
 Serojeszka, i, lm. i, Serojeżka, Serojeszkówka, Syrojeszka, Syrojeszkówka *bedlka*; p. Serowiatka.
 <Por. Brs. syrojéżka>
 Serojeszkówka, i, lm. i p. Serojeszka.
 Serojeżka, i, lm. i p. Serojeszka.
 [Serocko] zdr. od Szeroko.
 [Seroka, i, lm. i] p. Sroka.
 [Serokopytnik, a, lm. i] p. Srokosz.
 [Serokos, a, lm. y] p. Srokosz.
 [Serokosz, a, lm. e] zool., p. Srokosz.
 † Seromiot, u, lm. y *ten, co pomiatu serem, co go nie jada*. Petr. <Ser + Miot>
 † Serop, u, lm. y p. Syrop. Grab. P. S. przyrodzony (Rej) = *piwo*. <Sr. Łć. sirūpus>
 † Seroskrobek, bka, lm. bki żart. *mysz*. Przyb.
 Serowar, a, lm. y *ten, co robi sery*. <Ser + War>
 Serowarnia, i, lm. e *fabryka sera*. <Od Serowar>
 Serowski przym. od Serowar.
 Serowarstwo, a, blm. *przemysł serny*.
 Serowato przys. od Serowaty: Gruczołek S. przeistoczony.
 Serowatość, i, blm., rz. od Serowaty.
 Serowaty, Serzasty *podobny do sera*: Masa serowata. <Od Ser>
 Serowe, ego, blm. *danina w serze uiszczana przez kmieci*: Dają (kmiecie) corocznie po jednej kokoszy prostej, po 12 jaj i serowego po groszy 13½ z ćwierci (łanu). Gac. <Od Serowy>
 Serowian, u, blm. *sól z kwasu sernego, czyli serowego, i niedokwasu powstająca*. Fon. <Od Serowy>
 [Serowiatka, i, lm. i, Serojadka, Syrowiatka, Syrowiadka, Surowiatka, Syrojeszka *gabunek grzyba, bedlki, bedlka gołębek* (agarius russula). <Por. Ukr. syrovójidka, syrojidka>
 Serowiec, wea, lm. wee I. [S.] *placek z serem*.
 2. † S. p. Surowiec. Torz. 3. zool. (tyroglyphus siro) *roztocz lądowy*. <Od Serowy>
 Serownia, i, lm. e I. *piwnica na sery*. 2. *izba, fabryka, w której wyrabiają sery*: Mleczarnie, maślarnie i serownie duńskie wzbudzają zazdrość <Od Ser>
 Serownictwo, a, blm. *znajomość, sztuka wyrabiania serów*. <Od Serownik>
 Serownik, a, lm. i bot. p. Serecznik.
 Serowoń, a, lm. e zool. (coenomyia) *owad dwuskrzydły krótkorogi*.
 Serowy I. p. Serny: Zebrawszy z mleka śmietankę, pozostaje część serowa. Krup. Kołacz S. Troc. [Worek S.]. 2. bakt.: Prątek S. (rytothrix). 3. lek.: Otrucie serowe = *otrucie jadłem serowym (tyrotoksyną)*. <Od Ser>
 [Serowy] p. Surowy: Groch S. <SYR, obecna forma obok SUR>
 [Serpać, a, af] p. Sorbać.
 [Serpanie, a, blm.] *czynność cz. Serpać*.
 × Serpanik, a, lm. i, † Serpanka, [Serpanka] *woal kobiecy; chustka na głowę*: Dostaje ona sukna na bekieszę, spódnice i gorset z grodeturu, aż trzy serpaników na głowę. Rol. (por. Sierpanka). <Ukr. sërpanok, z Tur>
 Serpanka, i, lm. i p. Serpanik: Serpanki należą do stroju białogłowskiego. Tyt. pr. Magd. Odejmie Pan córkom siońskim igielki i zwierciadła i serpanki i czepee. Wuj. Na on dzień

odejmie Pan ozdobe trzewiczków, i zaponki, i czapki, i rąbeczki, i pończoszki, i kręcone łańcuszki, i jabłuszka woniąjące, i kołstki, i pierzcionki, i perły na czele wiszące, i bryże, i płaszczyki, i prześcieradła, i igielki, i zwierciadła i serpanki. Leop. (tkanki i letniki. Leop.; i czechły i letniki. Żarn.). <Ukr. serpanka>
 Serpent, u, lm. y muz. *wężownica, dawny instrument muzyczny dęty w kształcie węża, o niskich dźwiękach*. <Fr. serpent, z Łć. serpens, 2 pp. — ntis>
 Serpentyń, u, lm. y, × Serpentyńa min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzenianów, H₄Mg₃Si₂O₈, wężowiec, zmijowiec*. <Łć. serpentinus>
 Serpentyńa, y, lm. y I. a. Serpentyńka *krzywa szabla polska do stroju i do pojedynki, karabela*: Kordy, pałasze, kręte serpentyńy. Koch. W. Już podobno do swojej serpentyńy rwie s., ja bez ceremonji fugas. Wyb. S. służyła do stroju polskiego i na pojedynki. Wóje. 2. *skręt rzeki, załam, zakręt, łuk, zagięcie*: Z wypukłej strony każdego zagięcia i z awiliny (serpentyńy) brzegi koryta ulegają podmywaniu. 3. *łyż. p. Zakos*: Nad spodziewanie jednak spuszczenie s. krótkimi serpentyńami i schodkami nie było wcale straszne. 4. *działko male około funtowego kalibru za Zygmuntów*: W cekhauzie kijowskim znajdowało s. 11 serpentyń żelaznych, długich po 8½ piędzi, kula do nich w kulak. Górs. 5. × S. min., p. Serpentyń: Kolumny z porfiru i serpentyńy. Żer. <Łć. serpentinus>
 Serpentyńka, i, lm. i p. Serpentyńa.
 Serpentyńowy przym. od Serpentyń i Serpentyńa: Pokład S. Pomnik S. Azbest, chryzotyl S. (= *minerał cienko włóknisty, o pięknych połysku jedwabistym, tworzący często żyły w serpentyńie pospolitym*).
 Serpieryt, u, lm. y min. *minerał z gromady gipsowców, z rzędu starczanów, zasadowy starczan miedzi i cynku*.
 Serso, a, blm. *zabawa towarzyska, zasadzająca s. na zęcym podrzucaniu i chwytaniu kótek*: Grać w S. <Fr. cerceau>
 [Sert-pert a. Sertu-pertu] *aby zbyć*: Robić co S. [Sertu-pertu] p. Sert-pert.
 Serwantka, i, lm. i *szafa z przodu i z boków oszklona, w której ustawione są na pokaz cenniejsze srebra, szkło, porcelana i cacka ozdobne*. <Fr. servante>
 Serwantkowy przym. od Serwantka: Figurki serwantkowe.
 Serwantyt, u, lm. y min. *minerał z gromady tlenków, z rzędu ochry, Sb₂O₄*.
 × Serwark, u, lm. i p. Szarwark: Mieszczanie na serwarki, to jest na opracowanie grobel i młynów, także do żniwa i do koszenia po raz w rok powinni. Rol.
 Serwaser, u, blm., I. a. × Serwaserowa wódka, [Serwesowa wódka], † Sedwaser, † Szedwaser, † Stychwaser, † Sztychwaser *plyn, rozpuszczający kruszce, kwas azolowy, kwas saletrzany, rozrówna wódka*: Żydzi monetę psują moczeniem w sedwaserze. Petr. S. kruszce rozwiązuje. Troc. 2. [S.] *wódka z serwaserem i kamieniem piekielnym*. <Nm. Scheidewasser>
 Serwaserowy przym. od Serwaser: × Serwaserowa wódka. Troc (= *serwaser*).
 Serwatożność, i, blm., rz. od Serwatożany. L.
 Serwatożany, Serwatkowy przym. od Serwatka: Mleczna albo serwatożana barwa. Spicz. W ser-

watecznym żupanie. Białość serwateczana. Cziach. Serwateczane naczynia, *vasa serosa*. Kirch. Żyły pulsowe serwateczane humor żółtawy zamykają. Krup. <Od Serwatka>

Serwatoceć, eje, ał zamieniac ś. w serwatkę: Mleko w ciepłe gęstnie, na zimnie serwateczeje, *serescit*. Mącz. <Od Serwatka>

Serwaczenie, a, blm., czynność cz. **Serwatoceć**.

Serwatka, i, blm., †**Syrowatka**, †**Kapałka**, †**Kapalca**, [**Syrwatka**, **Cyrwatka**, **Kapałka**] i. część wodna mleka po oddzieleniu śmietany i twarogu: Kapałka, S. Ern. Po zebranej z mleka śmietanie zostaje ś. twarog, część zgęstniała, i S. wodna. Kluk. Serwatkę wyciskam. Troc. 2. fizj., p. **Osoz**: Krew ma także w sobie serwatkę, *serum*, to jest cieczą żółtawego koloru. Krup., Kirch. S. do nerek przechodzi. Troc. <Syrowatka, zap. od Ser>

Serwatkowy p. Serwatoczany. Troc. L.

[**Serwesowa wódka**] p. **Serwaser**.

Serweta, y, lm. y i. rodzaj kilimka, chusta, zwykle z frendzłą, biała lub kolorowa, do przykrycia stołu, komody: S. adamaszkowa, szydełkowa, kanwowa, dywanowa. Nióst kosz serwetą obwiązany. Kras. Alić już kredenczerze stoły nakryli, już serwety łamią. Pot. Już było po wieczorzy, już serwety zbierał kredencierz. Pot. Tuzin serwet kolońskich, holenderskich, adamaszkowych. Vol. Serwetę składać. Troc. 2. chusta mniejsza, którą jedzący obciera usta, lub którą przy stole zawiązuje sobie pod brodę dla zabezpieczenia ubrania od pochłapania: Wychodzi zapięty serwetą. L. Obtarłem usta serwetą z największą flegmą. Korz. 3. myśl., p. **Lustro**: S. u jelenia, sarny, daniela. Zdr. **Serwetka**. <Fr. serviette>

Serwetka, i, lm. i p. **Serweta**: Serwetki do nakryć stołowych. Sarnę, co błysnęła serwetką. Sp.

Serwetkowy przym. od **Serwetka**.

Serwetnik, a, lm. cy i. tkacz robiący serwety.

2. bot. (mappa) ros. <Od Serweta>

Serwetny p. Serwetowy. L.

Serwetowy, **Serwetny** przym. od **Serweta**.

Serwicjana, y, lm. y służebnica klasztoru: O serwicjanach, pannach świeckich i dziewczkach służebnych. Zał. S. <Od Łć. servitium>

[**Serwilat**, u, lm. y] *salami (wędlina)*. <Nm. Cervelat - wurst, z włos. cervellata>

Serwilista, y, lm. ści człowiek służalczy, podły, umiżony, płaszczący ś. przed kim, lizus: Niegdyś jakobin, teraz uchodzi za serwilistę. Spas. <p. Serwilizm>

Serwilistycznie przys. od **Serwilistyczny**.

Serwilistyczny przym. od **Serwilista**.

Serwilizm, u, lm. y służalczość, płaszczenie ś. przed kim, umiżoność małoletnia, podłość, podlizywanie ś.: Większej części serwilizmów, upodzeń, upadków ludzkich przyczyną jest nawyknięcie do zbytku. Krasz. <Fr. servilisme i f. d., od Łć. servilis>

Serwis, u, lm. y i. komplet naczyń stołowych, zastawa, garnitur stołowy, służba stołowa. S. srebrny, porcelanowy. Troc. S. do kawy. S. stołowy na sto osób, srebrny, nowiuteńki. Ochoc. Sławny S., który miljon talarów był ceniony. Krasz. 2. przybór stołowy złożony z naczynek do octu, oliwy, musztardy, chrzanu, pieprzu, soli, cukru. 3. × S. kwaternkowy = obowiązek dawania najpierwszych potrzeb żołnierzom stojącym na kwatery lub płacenia od nich. L. <Fr. service>

Serwisowy przym. od **Serwis**: Naczynie serwisowe.

Serwita, y, lm. ci zakonnik reguły św. Augustyna, sługa Błogosławionej Marji Panny. <Fr. servite>

Serwitka, i, lm. i zakonnica reguły św. Augustyna. <Od Serwita>

Serwitor, a, lm. owie, zakonnik zawiadujący potrzebami stołowemi klasztoru: Obnosili bracia serwitory. Chodź. Na tej mszy bywa nas kragło osób pięć, nie licząc księdza serwitora i służby kościelnej. Krasz. <Łć. servitor>

Serwitorat, u, lm. y, **Serwitorjat** przywilej dawany od króla nieszlachecie (np. dostawcom dworskim), mocą którego mianu byli za zostających w służbie królewskiej, a więc za zwolnionych z pod sądów miejskich i podlegających jedynie sądom marszałkowskim i królewskim: Nowa konstytucja wprowadziła cla generalne, nie zważając na żadne generalne libertacje, serwitoraty i pretensje. T. K. Serwitoraty a. monopolja są prawdziwą zarazą handlu. L. <Od Serwitor>

Serwitorjat, u, lm. y p. **Serwitorat**: Przepuszczony do serwitorjatu mienił ś. szlacheicem. Bobrow. S., rodzaj uszlacheenia, który wyłączał ich z pod władzy niższych urzędników. Bobrow.

Serwitorka, i, lm. i zakonnica mająca dozór nad potrzebami stołowemi klasztoru: S. w klasztorze do stołu. Troc.

Serwitut, u, lm. y służebność, prawo czyje ustanowione na cudzej własności, ciężar ograniczający prawa właściciela nieruchomości: Uregulować S. Ma S. pasania dwóch sztuk bydła na łące dworskiej. Skupić S. <Łć. servitus, 2 pp. - utis>

Serwitutowy przym. od **Serwitut**, służebnościowy: Prawo serwitutowe. Sprawa serwitutowa. Stosunki ziemiańskie i kwestje serwitutowe znał i uprawiał z zamiłowaniem. Kraus.

Serwować, uje, ował podawać pilkę w grze lawontennis. <Fr. servir>

Serwowanie, a, blm., czynność cz. **Serwować**. **Serwus** nieod. powitanie galicyjskie: S., już tak prędko! Sew. <Łć. servus>

Serycyt, u, lm. y min. mineral z gromady sylikoidów, z rodziny miki potasowej, odmiana muskowitu. <Now. sericit, od Łć. sericum>

Serynet, u, lm. y jeden z głosów organu, przypominający głos pozytywki. Mag. <Fr. serinette>

× **Serynetka**, i, lm. i, pozytywka: Łatwiej nauczyć kanarka po serynetce śpiewać. <Fr. serinette>

Serynga, i, lm. i, **Serenga** sikawka do dawaniu enem. <Fr. séringue, Łć. syringa>

Serzasto przys. od **Serzasty**.

Serzasty p. Serowaty: Powłoka serzasta noworodków (vernix caseosa). <Od Ser>

× **Serzec**, rca, lm. rce p. **Ser**. Troc.

Serzeć, eje, ał zsiadać ś. zamieniac ś. w ser: Mleko serzeje. Sł. wil. <Od Ser>

Serzenie, a, blm. i. czynność cz. **Serzeć**. 2. czynność cz. **Serzyć**.

Serzyć, y, ył zamieniac w ser. L. <Od Ser>

Serzysko, a, lm. a i. m., p. **Ser**. 2. × S. a. †**Syrzysko** = **Podpuszczka**: Podpuszczadło, podpuszczkę, mleko zsiadłe w młodego zwierzęcia żołądku serzyskiem zowią, *coagulum*. Sien., Mącz., Syr. **Podpuszka** abo **S. Haur**. S. zajęcze. Sien., Haur. Cielęce a. zajęcze S. w ciepłej roztwórze wodzie. Troc. **Podpuszczać** świeże mleko serzyskiem. Bobr. 3. bot., p. **Ślaz**. <Od Ser>

Serża, y, blm. p. **Szarsza**: Dziewczęta okryte płachtami serży w ciemne brunatne paski. Zap. <Fr. serge>

× **Serżant, a**, lm. ci p. **Sierżant**. Troc. <Fr. sergent>

Serżowy przym. od **Serża**: Tu i owdzie błysnęła serżowa zapaska dziewczyny. Zap.

Sesja, i, lm. e. [**Cesja**] l. *posiedzenie, narada, obrady, jakiego zgromadzenia a. kolegijum*: S., zasiadanie do rady. Troc. Już król miał iść na sesję. Pas. 2. *okres czasu, na który parlament lub sąd bywa zwołany*: S. sądowa. Zdr. **Sesyjka**. <Łć. sessio>

Sesjonalny przym. od **Sesja**: Sala sesjonalna. Rozpieranie ś. w krzesłach sesjonalnych. Korz. **Seskwaltern, u**, lm. y org. *jedna z odmian głosu zwanego miksturą, w organie*. <Łć. sesquialter>

Seslerja, i, lm. e, **Boimka** bot. (sesleria) *ros. z rodziny traw. Gatunek: S. błękitna (s. coerulea)*.

Sesterc, a, lm. e p. **Sestereja**: Cezar rozdał ludowi puginały i sesterce. Krasin. Wam jałmużną lub pogardą płacą, a wstrętno to sesterce, gdy nikt nie bierze was za serce. Uj. <Łć. sestertius>

Sestercja, i, lm. e, **Sesterc, Sestorc, Sestercjusz** *starorzymiska moneta srebrna = 2 1/2 asa, to jest około czterestu groszom polskim*.

Sesterejusz, a, lm. e p. **Sestercja**. Sl. wil.

Sestorc, a, lm. e p. **Sestercja**.

Sestyna, y, lm. y *forma poetycka z 6-ciu zwrotek 6-wierszowych z 7-mą trójwierszową, o kunsztownym splocie rymów*: Sestyny są prowansalskiego pochodzenia. Lew. <Włos. sestina, Fr. sextine>

Sesyjka, i, lm. i p. **Sesja**.

[**Seszycy, y**, lm. e] *rękojeść u pluga*. <Od Nm. Sech>

Setoizna, y, lm. y *danina z setnej części dochodu*: Dziesięcina była przerabiana na setoiznę. Wor. <Od Set(ny)>

[**Setecznica, y**, lm. e] p. **Wszetecznicza**.

[**Setecny**] *setny, tegi, dzielny*. <Zam. Wszeteczny>

Setek, tka, lm. tki p. **Setka**.

Seter, era a. tra, lm. y, !**Ceter** *gatunek wyzła rasy angielskiej*: Biegły w podskokach dwa psy niezmiernie piękne, złociste setery najczystszej rasy. Orzesz. <Ang. setter>

Seterka, i, lm. i *suka - seter*.

Setka, i, lm. i, **Setek, !Sotek, Setnia, Sotnia, Secina**, × **Setnik** *liczba z stu jednostek złożona; ogół stu osób lub rzeczy*: Kupiłem dwie setki cygar, papierosów. Będzie to kosztowało setki tysięcy. Uciekinierów można już było liczyć na setki. Co miesiąc bałe na setki osób wydawał. Prus. S. = *sto rubli, sto dukatów, sto talarów, sto reńskich, sto koron, sto franków, sto marek i t. d.; banknot takiej wartości*: Wrócił do siebie na niepewnych nogach, z wymienioną już setką. Bał. 2. p. **Stoczniak**. <Od Sto>

× **Setko, a**, lm. a p. **Sto**. Wor. Wybudowano tu naprędeca całe S. budynków dla wysokich i niewysokich gości. Rol. <Od Sto>

Setkować, uje, ował i. rozkładać na setki: Setknę, na sto rozkładam. Troc. 2. *karac co setnego*: S., setnego karac, *centesimare milites*. Kn. S., setnego karac. Troc. <Od Setka>

Setkowanie, a, blm., *czynność cz. Setkować*: S., na sto rozkładanie. Troc. S., *centesimatio*. Kn.

Setkowy przym. od **Setka**: Województwa i powiaty figurują w cyfrach okrągłych, dziesiątkowych lub nawet setkowych. T. K. <Od Setka>

Setlewa, y, lm. y *kar. i. siedem lew*: Po kilku pociągnięciach as wysunął ś. w istocie, niosąc gospodyni setlewę. Krasz. Zalamatem parol, setlewę, keźlewę, wygrałem z kolei wszystkie. Krasz. 2. w grach hazardowych, jak sztos, faraon, *zagięcie karty, na które wygrają ś. siedem razy stawkę*. <Fr. sept-levées>

[**Setme**] p. **Siedem**.

[**Setmédzeset**] p. **Siedemdziesiąt**.

[**Setmedzesti**] p. **Siedemdziesiąty**.

Setnia, i, lm. e p. **Setka**: Romulus cały lud swój wojennym trybem na setnie i pulki podzielił. Fal. Porachuj czas, uznasz, że po siódmej lat setni ona jedynowładna pani słabiec poezęła. Koch. W. Dwie setnie serduków przyboecznej gwardji eskortowało kolebkę. Rol. <Od setny>

Setnictwo, a, lm. a, **Sotnictwo urząd, rola, władza setnika, przełożęństwo nad stem**: Na wyższe miejsce z dziesiątnika, to jest na S. nastąpił Skar. S., sotnictwo. Troc. <Od Setnik>

Setnie, [Setno] i. przazy, od Setny, sto razy, stokrrotnie, stokruc: Bądźcie S. błogosławieni za te dobrodziejstwa. Bals. Miła mi jest czarność tej nocy, radby S. ciemności jej przymożyć. L. 2. [S.] = a) *dużo, wiele, moc kogo, czego*. b) *bardzo, wielce, mocno, szczerze, okropnie, nadzwyczaj, porządnie, co ś. zowie, niezmiernie, tego, dobrze, dzielnie, potężnie, doskonale, wybornie*: Z nim gadać nie może, choćby S. rada. Nar. Koeha cię twój bracišek, bo cię setnie złupił. Nar. Setniem wdzięczem waszmości za łaskawe chęci. Byk. Bił ś. S. Uradowałbyś mię S. S. zimno. Cybula ś. tam S. udawała. S. uściwi ludzie. S. zradowany. Wiele ludzi namęcił S. c) *dawno, od niepamiętnych czasów*: Jeszcze za nieboszczyka księdza.—O to już S. temu! Ork.

Setnik, a i. lm. cy, Sotnik *przełożony nad stu ludźmi, stu żołnierzami, stu domami*: S. abo rotmistrz był to kapitan jazdy rzymskiej, ze sta ludźmi złożonej. Papr. S. woła: Syn to Boży! Pśń. Setnicy w Gdańsku od mieszczan obierani bywają. Troc. Kazał na śmierć zabić wszystkie niewolniki, wszystkie rotmistrze, pułkowniki, wszystkie setniki. Mick. Setnicy powstałi za Kościuszki. Wójc. Żart.: Jeden lekarz od bogatych nie brał jedno po stu czerwonych złotych i dlatego go inisi medycey krakowscey nazwali setnikiem. Biel. M. 2. × S., lm. i p. **Setka**: S. żołnierzów, *centuria*. Kn. S., *liczba sto mająca*. Troc. <Od Setny>

Setnikowa, ej, lm. e *żona setnika*.

Setnikowicz, a, lm. e *syn setnika*.

Setnikówna, y, lm. y *córka setnika*.

[**Setno**] p. **Setnie**.

Setny i. licz. porządkowy od sto: S. rok. Troc. Pierwszy i drugi i S. Górń. Jedna setna część (0,01). 2. *ze stu pojedynczych złożony, zawierający w sobie sto, stokrrotny*: Polifem z jednym, Argus z setnym okiem. L. Jedno ziarno przyniosło trzydziestny, a drugie sześćdziesiąt, a drugie S. owoce. Leop. (stokrrotny. Leop.). 3. *jeden na stu, rzadki*: S. temu wierzyć nie będzie. Troc. Niewielkiej w tym Djana sztuki dokazała, że być Akteonowi jeleniem kazała; setna, która dziś tego figla nie wyprawi. Mor. Przen.: *tegi, lebski, dzielny, nieoceniony, wyborny, rzadki, porządny, wielki, niezmierny, co ś. zowie; cudny, prześliczny*: S. chłop do wypitki i do wybitki. Gaw. S. chłop, ale dał mi bobu! Wójt, gospo-

darz S. Len. Był to rąbacz S. S. to Bernardyn Sienk. A to setna dziewczka! Setne z tego ucieszenie. 4. każdy ze stu nawet, na równi z stu innymi będący, każdy: Powiedział, że setnego będzie ostrzegał, aby baranów nie zbierał. Przen.: bardzo liczny, mnogi, niezliczony, długi, wielki: Wielka a prawie beznierna a jakoby setna liczba. Otw. Te setne pytania bardzo mi ś. uprzykrzyły. L. (= pytania bez końca zadawane). Setne lata sobie zamierzamy. Koch. W. (= *Matuzalowe lata*). [Skoro go już S. czas nie było widać, uwierzyl, że naprawdę stracił ś. mu z oczu]. Ork. <Od Sto>

[Seweretur] przysięgi: S., dektur, przeche-
rektur.

Seweryny, ów, blp. cukier. *babki ponczowe*.

Seweryt, u, lm. y p. Mydlasty.

[Sewiecki] p. Szewcki.

[Sewinoga, i, lm. i] *człowiek kulawy, kulas, kulernoga*.

Sewriuga, i, lm. i p. Siewriuga.

Sezam, u, lm. y, [Sadzamin, Salscemo, Cezama, Cezanna] bot. p. *żogowa*. <Gr. *sésamon*>

Sezamowy przym. od Sezam: Olej S. Bot.:
Sezamowe ziele, p. *żogowa*.

Sezon, u, lm. y *pora roku, pora odpowiednia do czego*: Pierwszy, drugi, trzeci S. w miejscu leczniczym, kąpielowym. S. karnawałowy. Mody na S. letni, jesienny. Martwy S. = *pora ogórkowa, ogórki*. Przen.: Cztery sezony = *gatunek pasjansu*. <Fr. *saison*>

Sezonowość, i, blm., rz. od Sezonowy, rzecz sezonowa: Wszelka S. zaprzętnęła uwagę publiczną.

Sezonowy przym. od Sezon: Mody sezonowe. S. dziennik mód. W tym sklepie zawsze ś. znajduje coś sezonowego.

× Sę = sę, od. sać = ssać: Ptak sie wodę. Troc. Sać mleko, piersi. Troc. S. przestać. Troc. Powoli S. Troc. S. dać. Troc. <Zam. Sę>

[Sę] p. [Sam].

Sęczasto przys. od Sęczasty, *sękaty, sękowaty*.

Sęczasty p. Sękaty. Bobr. Kij, pień S. Drzewo sęczaste. <Od Sę>

Sęczek, czka, lm. czki p. Sęk: Na suchym sęczku. Dyg.

Sęczkowaty przys. od Sęczkowaty.

Sęczkowaty l. *podobny do sęczka*. 2. *mający wiele sęczków, kolanek (articulatus)*. <Od Sęczek>

Sęczówka, i, lm. i bot. p. Soczewica.

Sędacz, a, lm. e p. Sandacz. L., Troc.

Sędaczy przym. od Sędacz: Sędacze mięso. L.

Sędy ? : Pozakładał warsztaty tkackie, na których wyrabiano perczowe jedwabie i S. ze złota i srebra. Kaezk.

× Sędyk, a, lm. i l. p. Syndyk. L. 2. zart. *sędzia*: Jeden z nich, opłonawszy jędyk, prosi: tej kłótni bądźże We Pan S. L.

† Sędzenie, a, blm., czynność cz. † Sędzić.

[Sędzenie, a, blm.] czynność cz. [Sędzić].

Sędzia, i a. ego, lm. owie, [Sądzia, Sądca, Sądzieli] l. ten, co sędzi; osoba wybrana do rozstrzygnięcia spraw, do wyrokowania w kwestjach spornych; przewodniczący na sądach: S. jest osoba, która rozsydek wydawa o jakiej sprawie między dwoma spór wiodącymi. Groic. S. jest mówiącym prawem. Górń. Stąd rzeczony jest sędzia, *judex, quasi jus dictans, iż sędzi i dekreta prawne wydaje*. Sz. S. ziemski, miejski, wiejski. Troc. S. gminny. S. ziemski. Kras. S. pokoju. S. kap-

turowy (= *sędzący w czasie bezkrólestwa*). S. kryminalny. S. trybunalski a. deputat. S. bartny = *członek sądu bartnego, zaprzysiężony, wybierany przez bartników*. Skr., Nisz. W obozach sędzili w zastępstwie hetmana sędziowie hetmańscy, koronny i litewski. S. pospolitego ruszenia. S. wiecowy w dobrach łowickich, należących do prymasa. S. wojskowy. Gemb. S. zakupny, *index infeodatus, comes hereditarius*. Ort. Równy z sędziem, z podsędkiem druga w sądzie siada. Papr. Sędziem marszałkowskiemu przynależy tę sprawę sędzić. Troc. Żaden w swej sprawie sędzią być nie może. Rys. Każdy na ś. łaskawy S. Kn. Niemasz człowieka we wszystkich jego postępkach bliższego i sprawiedliwszego świadka i sędzi nad swoje każdemu sumnienie. Smotr. Niewiniuchna jak stary S. L. (= *na sumnienie przestronne*). S. sprawiedliwy, bezstronny, surowy. Jak ś. ty z ludem swym sprawujesz, takim sędzim nad sobą uczujesz. Groch. Któż mię postawił sędziem aho dzieleą nad wami? Sekl. On jest sędziem. Mor. A. Józef był sędzią braci swej i wszystkich Egipczyków. Hrb. Panie sędzio! pomnij mary, nie sądz za dary. Prz. Jaki S., tacy słudzy jego. Prz. Na trybunach gęby, bez sere, bez rąk: sędzie... to jego sędzie. Miek. S. najwyższy (= *Bóg*). Najwyższego sędziego żywych i umarłych biorę sobie na świadectwo. Troc. Sumnienie jest sędzią w rzeczach moralnych. S. polubowny = *jednacz, pośrednik, rozjemca*: Bądź naszym sędzią. 2. *osoba wybrana do ocenienia przedmiotu przysłanego na konkurs, członek sądu konkursowego*: S. ocenający utwory literackie, nadesłana na konkurs. S. na wystawie. 3. *osoba wybrana do stwierdzenia porządku, w jakim współzawodnicy przybyli do mety*: S. na wyścigach, na regatach. 4. *osoba decydująca w grach towarzystkich, co należy zrobić temu, co dał fant*. 5. a. † Sędziak, † Sędziak *najwyższy urzędnik u Izraelitów przed ustanowieniem królestwa*: Księga sędziów. 6. [S.] zb. sędziowie: Sądźcie mnie, panowie S. Zgr. Sędzisko. <SED/SAD>

Sędziacki przym. od Sędziak.

1. † Sędziak, a, lm. i *najwyższy urzędnik u Izraelitów przed ustanowieniem królestwa, sędzia, sołty*: Pierwej Żydzi byli bez królów, tylko mając sędziaki. Skar. Księgi sędziaków w Biblii, *libri iudicum*. Skar. Rzekł Mojżesz do sędziaków izraelskich. Leop. (do sędziów izraelskich. Leop.).

2. † Sędziak, a, lm. i, † Sędziak = Sandżak-bej: Sędziaki u Turków. Paszk. S., rządea jakiej prowincji, właśnie jak u nas wojewoda. Warg. <Tur. sandżak>

Sędzianka, i, lm. i córka sędziego. <Od Sędzia>

[Sędziaty] *gruby, tłusty, otyły, brzuchaty*. <Od Sędzia>

Sędziatko, a, lm. a *dziecko sędziego*: A między niemi synek niedoleżny, S. z twarzą zwierzęcą kretyna. Słow. <Od Sędzia>

Sędzić, a, lm. e *sym sędziego*. <Od Sędzia>

Sędzicostwo, a, blm., Sędzicowstwo zb. *sędzić z żoną*: S. przyjechali.

Sędzicowa, ej, lm. e *żona sędzica*: Sędzicowej odnaleźć nie zdołał. Rol.

Sędzicowstwo, a, blm. p. Sędzicostwo.

† Sędzić, i, II p. Sądzić: Sędzia musi kilka kroć roki S. do roku; sobie dobrze czyni, iż pamiętnego bobrów i liszek nabierze; ludziom, iż krzywdy rozsądzi. Rej. Przyjdzie Chrystus S. żywe i umarłe. Wuj.

[**Sędzió**, i, il] 1. p. **Szroniec**. 2. *pokrywać ś. gołoledzią*. 3. (o wodzie) *ściąć ś. w łód, zamarzać*. <SZAD/SZEDZ/SAD, z nosówką wtórną>
 † **Sędziecki** p. **Sędziowski**: *Sędziecka stolica*. Baz.

[**Sędzielizna**, y, blm.] p. **Szron**: Wedle karczmy stało kilkoro sani chłopskich, zaprzężonych w poszerzenia i odkryte sędzielizną chude szkapięta. Sienk. Trzymano już pokryte sędzielizną i parskające konie. Sienk. <p. [Sędzić]>

[**Sędzielnik**, a, blm. i, **Szędzielnik**] = **Gontal**. <Od Nm. Schindel>

[**Sędzin**] p. **Sędziowski**: Na twarz nie nie dano sędziną, za pokojem byto bez sędziego. Żebr.

Sędzina, y, lm. y *żona sędziego; kobieta sądząca*: Niech waćpana głowa będzie sędziną. L.

[**Sędzina**, y, blm.] p. **Szron**.
 † **Sędzina**, y, lm. y *fuska*: Grono ku zachowaniu kłaś w niejaka sędzinę czystą, przytłaczając dobrze. Trzye. <Od † Sąd>

× **Sędziół**, u, lm. y p. **Szron**: Onego czasu, gdy Żefir ciepławy sędziół zamiętał i odmładzał trawy... Tremb. (sędzielizna Tremb.). <p. [Sędzić]>

[**Sędziół**, a, blm.] p. **Szędziół**.
Sędziostwo, a, blm., **Sędziowstwo**, † **Sędztwo**, × **Sęstwo** 1. *urząd, obowiązek, rola sędziego*. 2. *sędzia z żoną*: S. odjechali. <Od Sędzia>

Sędziowski, **Sędziecki**, [**Sędzin**], × **Sęski**, † **Sędziny** przym. od **Sędzia**: Sądząc zarobić, więcej wygrać, niż strona, co zyskała dekret, to S. sekret. Kras. *Urząd, mundur S.* <Od Sędzia>

Sędziowstwo, a, blm. p. **Sędziostwo**.
Sędzisko, a, lm. a m. i ni. 1. p. **Sędzia**. 2. *sędzia godzin politowania*: Zwarjował nasz S.: coś bredzić poczyna! Syrok. <Od Sędzia>

Sędziwie przys. od **Sędziwy**. Troc.
Sędziwiec, wca, lm. wcy, × **Sędziwój** *człowiek sędziwy, starzec*. Wor. S., siwiec. L. <Od Sędziwy>

Sędziwiec, eje, ał *stawać ś. sędziwym, starzec ś.*: Woroniec w sędziwiejącym wieku, jak drugi Skarga, kazał, nauczał, pocieszał. Koź. <Od Sędziwy>

Sędziwienie, a, blm., *czynność cz. Sędziwiec*.
Sędziwość, i, blm., rz. od **Sędziwy**; † **Sędziwość**, † **Sędziwość**: Parki, u nóg Plutona przed tronem padszy, włosy siwe i S. postąpiły. Książ. Późna S. wiek wszystkich siwiła. L. Nie wieku, ale obyczajów S. poważna. Fred. M. Na żadnej mu w sędziwości swojej nie schodzi siła. Troc. S. w radzie nie tylko z lat, ale też i z statku bywa nazwana, bo i stary może dać niedojrzałą radę. Troc. Taż sama w ustach słodycz, a w czole S. Malcz.

Sędziwój, oja, lm. oje p. **Sędziwiec**: I otoczyli mię kołem panowie: widzę ich — jacyś starzy sędziwoje w hełmach. Słow. <Reminiscencja imienia S.>

Sędziwy, † **Szedziwy**, † **Szędziwy** 1. *okryty szronem siwizny, posiwiały*: Leciwemu człowiekowi S. włos spokojnie siedzieć każe. Górn. S. starzec. Troc. 2. *poważny wiekiem, stary, podeszły w latach, szanowny dla swojej starości, wiekowy*: S. był zakonnik, eo i z kroku i z siwych włosów wydawało ś. Kras. Sędziwa matrona. S. wiek zmarski i siwiznę przynosi. Troc. Choć lat niesędziwych, ale S. był troską i cierpieniami. Ról. 3. *właściwy ludziom sędziwym, stateczny*: W dziecinnych jego leciech znać było sędziwe obyczaje, postępkę skromną, wstrzemięzli-

we. Min. S. w swoim umyśle a. postanowiony. Troc. <Szedziwy + Sędzia; p. [Sędzić]>

[**Sędzizna**, y, blm.] p. **Szron**: Drzewa były okandyzowane lodem i sędzizną. Pol. <p. [Sędzić]>

† **Sędztwo**, a, blm. p. **Sędziostwo**: Na to S. postanowił syna jego. Wer. Na S. poznańskie elektów czekamy. Psk. <p. Sęstwo>

Sęk, u a. a, lm. i 1. *najtwardsze, najściślejsze miejsce w drzewie, miejsce, z którego gałąź wychodzi*: S., początek gałęzi w drzewie, najwzrostlejsza i najtwardsza część drzewa. L. S. trudny do rozbicia. L. Jodła ma dużo sęków. Sęki są twarde do przernięcia. Troc. Twardego dobył sęku. Troc. Przen.: W sieci, w sitowiu szukać sęku = *zrzędzić, ganić, czeptać ś. bez przyczyny, szukać dziur w całym; trudności wyjmująco bez potrzeby*: Kto w sieci sęku szuka, niechaj go obieszą. Pot. Najdą starzy i w sieci sęki i skrupuły. Pot. I o twym zdrowiu zamyślała sroga macecha i, mając kredyty u męża, sęku szukała w sitowiu. Pot. W sitowiu sęku szukać. Troc. Przen.: *trudność, szkopuł, klin, twarde orzech do zgrzyżenia, nie lada przeszłość*: Tu S., tu twarda kostka! Kn. W tym S., jak go poznać. L. To jest S. i główna przyczyna owej wielkiej trudności, której doznajemy w zbywaniu płodów naszych. L. Jeśli szkuta uwiąznie na haku, już tu S. na cie, flisie nieboraku. Klon. Teraz mi S. zadałeś, którego nio ruszę. Zabł. Wielką zmyślność i język pohamować żony trzynasty tu Herkula S. niezwyjęzony. Książ. Rychlejbyś ś. być spodziewała w grobie, niż w takim niebezpiecznym sęku. Pot. Tak twardego trudno dobyć sęku. Pot. Nauka ta ich zdaje ś. coś, lecz gdy przyjdzie do sęku, rozum jej przeciwny jest. L. (= *gdy przyjdzie orzech zgrzyść*). *Vereor, ne isthaec fortitudo in nervum erumpat denique*, obawiam ś., aby ta śmiałość na S. nie trafiła, abyś tak wysoko nie naciągał, aż ś. stronka spada. Mącz. Tu S., a w sęku dziura. Prz. A toś mi waćpan sęka w głowę zadał! Sienk. (= *ćwieka*). Przekleństwo: Jechał cie S.! (= *niech cie diabli porwą i t. p.*). 2. *część gałęzi po jej ucięciu a. uschnięciu*: Zawiesił torbę na sęku. Z sęków obcinać, pasenkować, trzebić, sztucować. L. S. murszaty = *kiedy po obcięciu gałęzi przy strzale drzewa ukaże ś. pod nią próchno białawe lub czerwone*. S. sarni = S. suchy w drzewie i obumarły, a jeszcze mocno w satace utkwiony. S. ukryty = S. w drzewie obumarły i bielą okryty, który można poznać po guzach na drzewie. S. zarobny = *otwór po sęku szpuntem zabity i smołą oblepiony*. 3. [S.] *kołeczek, zatyczka, na którą zadzierzgają portki z przodu*: Mężczyźni w Luszkowie noszą spodnie, czyli portki, na sęku, buty wywracane. 4. [S.] *drewniana część radła, na której osadzona jest radlica*. 5. Sęki = *koniuszczki rogu jelenia*. 6. bot. dawna nazwa rośliny sasanki. Zdr. **Sęczek**. <SEK>

Sękacz, a, lm. e 1. a. **Sękowiec** *kij sękaty*: Stał się krokiem naprzód i bardziej ś. na swoim sękaczu pochylił. Kon. 2. a. **Sękal** *brona z drzewa jodłowego, w której sęki długie zastępują miejsce zębów*. 3. *zylel, w którym gałęzie ucięte zastępują miejsce nóg*. Sł. wil. 4. a. **Sękowiec** *ekier. baumkuch*. <Od Sęk>

Sękal, a, lm. e p. **Sękacz**.
Sękalec, lca, lm. lce fl. *hak drewniany, na 2 i pół łokcia długi, którym arful do ziemi przybijają*. Sł. wil. <Od Sękal>

Sękato przys. od **Sękaty**, *sękowato, sęcuzasto*.

Sękatność, i, bhm., rz. od **Sękaty**.
Sękaty, **Sękowaty**, **Sęczasty** pełen sęków: Na-
 gotowałem sobie dobry kij S. i gibki. L. Przen.:
 Styl S. (= nierówny, nieładki, jak po grudzie).
 <Od Sęka>

Sękiel, kla, lm. kle część osi, na której s. koło
 obraca. <Nm. Schenkel>

[**Sękoc**, a, lm. e] drzewo sękatę. <Zam. Sę-
 kacza>

Sękowato przys. od **Sękowaty**, sękaty, sęczasto.
Sękowatość, i, bhm., rz. od **Sękowaty**, sękaty,
 sęczastość.

Sękowaty p. **Sękaty**: Sękowata jodła. Chr.
 Maczuga sękowata. Lubom. Sękowata buława.
 Chr. Z łaską sękowatą w ręku. Korz. Siedział
 spokojnie na sękowatej kłodzie. Korz. Przen.:
 Twardy a S. pień radzić i myśleć o tym. Żebr.
 (= twardy orzech do zgryzienia, sęka, nie lada za-
 danie, trudność). Przen.: Rozpieszczonemu każda
 rzecz zaszkodzić będzie więcej mogła, niżli owemu
 sękowatemu, co przywyknie z młodu i złemu
 i dobremu. Rej (= zahartowanemu, wytrzyma-
 lemu). <Od Sęka>

Sękowiec, wca, lm. wce i. p. **Sękacz**: Nija-
 kiej broni ku sobie nigda nie brał, ino S. Tet.
 2. lek. toczeń, liszaj żrący, wilk (lupus). <Od
 Sędowy>

Sękowy przym. od **Sęka**: Niechaj sękowym
 okiem z pod korzanych powiek upatruje (drzewo)
 dziewicy. Słow. <Od Sęka>

Sękulęc, lea, lm. lee fi. kół z sękiem, który s.
 wbija przy końcu harfula dla jego utrzymania.
 Mag.

[**Sęniec**, nca, lm. nce] = **Sadziec** konopiowy.
 <Z Sędzice = Szadzice>

Sęp, a, lm. y i. zool. (vultur, gips) ptak dra-
 pieźny dzienny z rodziny tej samej nazwy. S. p. łowy
 (v. fulvus). S. kasztanowaty (v. mona-
 chus). S. popielasty, S. z głową białą. Troc.
 Sępy drapieżny. Mor. S. mięsożerny. Przyb. S.
 pazurowaty miąszym kłapa głosem. Mor. S. śle-
 py, † **Sępkućiel** = S. bardzo mdłego wrólcu, ossi-
 fragus. Sien. S. dlatego łupi ptaka, iżby go zjadł
 nieboraka. Prz. Tylko sępy tam koczują. Mick.
 I gdm sępa oczyma poza sobą tropił, już on
 wisiał w powietrzu jako plamka szara wielkości
 wróbla, motyla, komara. Mick. Chodzi jak S.
 (= zusepiony, nachmurzony; chodzi jak wilk). Po
 dworach, jako sępi i lwi, broczyli kosy we
 krwi. Wysp. Przen.: Słuchaj, ty dziki sępie! L.
 (= drapieżniku, okrutniku, tyranie, despota, kacie,
 barbarzyńco nieładki). Przen.: S. począł go pła-
 tać na sumieniu. Pot. (= jak płał wątrobę Pro-
 meteuszowi; począł mu robak łoczyć sumienie, począł
 go mól gryźć). I serce odrosłe sępowie co dzień
 rwa. Gawiń. S. pamięci krewią moją zbroczony.
 Berw. 2. przen. **posępność**, **zasepienie**, **chmura**,
troška: Już mu na czoło S. wystąpił i usta s.
 krzywić poczęły. Krasz. Pokazać sępa = zmarsz-
 czyć czoło, zrobić marsa, postawić koczła na czole.
 Ponuro patrzy, sępa umarszczył na czole. Przyb.
 3. przen.: S. morski = statek Normanów, który
 pustoszył kraje Europy zachodniej. Sł. wil. <SRP>

Sępi, **Sępowy** przym. od **Sępa**: Rodzaj S. na-
 leży do rządu jastrzębiego. L. Zylaste ręce, jako
 sępie szpony. Sł. wil. Wzrok S. <Od Sępa>

Sępic, i, il i. **zaciemniać**, **zaciemniać**, **zaciemniać**,
mruczyć, **zachmurzać**, **chmurzyć**: Sępic niebo chmu-
 rami. Sł. wil. Przen.: Daleki jestem od tego,
 abym najmniejszym punkcikiem przeświecnych
 domów miał S. lustry; rzetelnością idę, ale bez
 uszczerbku każdego chwały. Nies. (= thmic,

przygaszać, ćmić, czernić). 2. **robić posępnym**, **za-
 sepiac**, **nachmurzać**, **smucić**, **kwasić**, **martwić**: Gdzie
 chęć przychylna, uprzejmość wesoła, nikt s. nie
 krzywi, nikt nie sępi czoła. Kniaź. Ozoło z bron-
 zu sępity puchy niepokoję. Sow. Żadna chmurka
 nie sępi jej lica. S. s. 1. **zaciemniać s.**, **zaciem-
 niać s.**, **zaciemniać s.**, **mruczyć s.**, **zachmurzać s.**, **chmu-
 rzyć s.**: Dla niej ciemnymi darmo s. chmurami
 sępią niebiosa, srożą obłokami. Lubom. 2. **stawać
 s.** **posępnym**, **posępnieć**, **zasepiac s.**, **smutnieć**; **na-
 chmurzać s.**, **kwasić s.**, **jętrzyć s.**, **srożyć s.**, **ody-
 mać s.**, **marszczyć s.**: Sępiło s. mglistym powie-
 trze szronem. L. Nie przestają S. s. na trzode
 Pańską. Hrb. <Od Sępa>

Sępienie, a, bhm., czynność cz. **Sępic**.
Sępienie się, a s., bhm., czynność cz. **Sępic s.**
Sępiolno, a, lm. a bot. (cryptostemma) roś.

Sępnie przys. od **Sępnym**.
Sępność, i, bhm., rz. od **Sępnym**.

Sępnym, **Sępowaty** i. **posępnym**, **pochlurnym**, **zachmu-
 rzonym**, **ponury**, **smętny**: Widać na sępnym niebie
 bitne wojsk orszaki. Przyb. [Dzień S.]. Księżyce
 sępne skały poświęcał i przenaszał skały. Brodz.
 2. **zasepiiony**, **kwasiły**, **marsowaty**, **stroskany**, **chmur-
 ny**, **nachmurzony**: Coś sępnego tak w żrenicy, jak
 mig w nocy błyskawicy. Sł. wil. <Od Sępa>

Sępota, y, lm. y, **Kobea** bot. (cobaea) roś. z ro-
 dziny **poziółkowatych**. Gatunek: S. p. n. a. a.
 wspinacz (e. scandens).

Sępowato przys. od **Sępowaty**.

Sępowatość, i, bhm., rz. od **Sępowaty**.

Sępowaty i. **podobny do sępa**. 2. p. **Sępnym**:
 Jak straszny, mrukiwy, mściwy, S., nigdy mu
 takie koczły na czole nie siadły. Przyb. <Od
 Sępa>

Sępowy p. **Sępi**: Ścieżki tej nie widział ptak,
 ani na nią poglądnęło oko sępowe. Leop. <Od
 Sępa>

× **Sęski** p. **Sędziowski**: Niektórym wystar-
 czyło sęskich koni. Rzew. <Od Sęd>

× **Sęstwo**, a, lm. a p. **Sędziostwo**: S. najwyż-
 sze rzymskie, **praefectura praetoria**. Skar. S. często-
 kroć fabryk i korupeji profesją. L. Pompeusz
 przyjaćiół Cyncerona do sęstwa w tej sprawie
 nie miał przypuścić. Siem. J. (= do sądzienia tej
 sprawy). Funkcja cię na S. trybunalskie woła.
 Pot. S. sanockie wzięwszy, tak sentencją roz-
 różnione strony między sobą umiał ukontento-
 wać. Nies. <Od Sęd>

Sęsymonista, y, lm. **ści**, **Symonista** zwolennik
 nauki **Simona**; zwolennik **sęsymonizmu**. <Fr.
 saint-simoniste>

Sęsymonistka, i, lm. i forma ż. od **Sęsymonista**:
 Cobyś więc powiedział na to, gdybyś przez babę
 tak suchą, fatalną i, nie wiem pewnie, lecz może
 wąsatą sęsymonistkę ... był pozbawion woli?
 Słow.

Sęsymonistowski przym. od **Sęsymonista**, **sęsy-
 monistyczny**: Doktryna sęsymonistowska.

Sęsymonistyczny p. **Sęsymonistowski**.

Sęsymonizm, u, bhm., **Symonizm** teoria socjali-
 styczna głoszona przez zwolenników nauki hr. **Saint-
 Simona** (1760 — 1825), dążąca do zjednoczenia
 ludzi w jedną moralną i polityczną całość, do opar-
 cia hierarchji społecznej na uzdolnieniu jednostek
 oraz do zniesienia prawa dziedziczenia i przywi-
 leżów. <Fr. saint-simonisme>

† **Sężeń**, znia, lm. znie p. **Sążeń**: Wymierzony
 na sęźnie. Troc.

Sębrykować, uje, ował i. **fabrykując** **zrobić**;
sębrykować. 2. **sfałszować**, **podrobić**: S. podpis,
 kwesel. <Z(s) + Fabrykować>

Sfabrykowanie, a, blm., czynność cz. **Sfabrykować**.

Sfacjendować, uje, ował *facjendując sprzedając; zhandlować, przejacjendować, przeferymarczyć*. <Z(s) + Facjendować>

Sfacjendowanie, a, blm., czynność cz. **Sfacjendować**.

Sfajchtować, uje, ował *powr. zwilżyć wyrób przy wyrabianiu go*.

Sfajchtowanie, a, blm., czynność cz. **Sfajchtować**.

Sfajdać, a, ał *zwałć kałem, ufajdać, zafajdać, osrać, opaskudzić*: S. koszulę. S. ś. I. *zwałć ś. kałem, ufajdać ś., zafajdać ś., usrać ś., opaskudzić ś.* 2. *spaskudzić ś., zesrać ś., zwałć ś.*: S. ś. w portki, w łózko (=zrobić pod siebie). <Z(s) + Fajdać>

Sfajdanie, a, blm., czynność cz. **Sfajdać**.

Sfajdanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sfajdać** ś.

Sfaksymilować, uje, ował *skopjować w postaci faksymile, zrobić podobiznę czego*. <Z(s) + Faksymilować>

Sfaksymilowanie, a, blm., czynność cz. **Sfaksymilować**.

Sfaktorować, uje, ował *faktorując sprzedając, doprowadzić sprzedaż do skutku*: Dopiero jak sfaktorowałem dom trzy razy, to go kupiłem na własność. Jun. <Z(s) + Faktorować>

Sfaktorowanie, a, blm., czynność cz. **Sfaktorować**.

Sfalcować, uje, ował *druk. złożyć arkusz do żadanego formatu, nie zszywając go i nie sklejając*. <Z(s) + Falcować>

Sfalcowanie, a, blm., czynność cz. **Sfalcować**.

Sfaleryt, u, lm. y min. *minerał z gromady lamprytów, z rzędu blendy, blenda cynkowa*. <Gr. sphalerós>

Sfalować, uje, ował I. *zbalwanić, wzburzyć*. 2. † S. *chybić, nie dopisać, szwankować, pokpić sprawę*: Skoro szczęście sfaluje, jakoby nie znali, odbieży, co przy tobie stać obiecowali. Bud. B. S. ś. *zbalwanić ś., wzburzyć ś.* <Z(s) + Falować>

Sfalowanie, a, blm., czynność cz. **Sfalować**.

Sfalowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sfalować** ś.

Sfaldować, uje, ował I. *zebrać w fałty, pofaldować*: S. piasecz. 2. *czoło = zmarszczyć, nachmurzyć, zasępić, postawić kozła*: A ty, moje czaczko, sfalduj czoło, właśnie ci pięknie być dziewczętką. Zabł. Spierać ś. o co, podniósłszy brwi do góry, sfaldowawszy czoło. Pileh. Arcybiskup na te słowa brwi zmarszczył i czoło sfaldował. Jez. S. ś. *zmarszczyć ś., pofaldować ś.*: Czoło sfaldowało ś. w lieźne i skrzyżowane z sobą zmarszczki. Orzesz. <Z(s) + Faldować>

Sfaldowanie, a I. blm., czynność cz. **Sfaldować**. 2. lm. a, **Sfaldowanie** ś. *miejsce sfaldowane, fałd, fałistość*: Południowy skraj wielkich sfaldowań starego świata. Nałk.

Sfaldowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sfaldować** ś.

† **Sfałk**, u, lm. i *otpudek, brak, wyrzutek*: Mąkę przesiać dobrze z otrąb i z sfałków, jak piekarze zwykli czynić. Syr.

Sfałszować, uje, ował *podrobić, sfabrykować, zrobić co fałszywego*: S. podpis, weksel. Żyd złoto, srebro przysada i inszemi fortelnemi sztukami sfalszuje. Grod. Olej szczery, żadnej rzeczy przymieszaniem nie sfalszowany. Sekl. U chorego smak sfalszowany. Koehan. (=fałszywy, nienaturalny, zepsuty). <Z(s) + Fałszować>

Sfałszowanie, a, blm., czynność cz. **Sfałszować**. **Sfałszywieć**, oje, ał *stać ś. fałszywym, fałszywocem*. <Z(s) + Fałszywieć>

Sfałszywienie, a, blm., czynność cz. **Sfałszywieć**.

Sfanatycznieć, oje, ał *stać ś. fanatycznym*. <Od Fanatycznieć>

Sfanatycznienie, a, blm., czynność cz. **Sfanatycznieć**.

Sfanatyzować, uje, ował *zrewoltować przez fanatyzm, przejąć fanatyzmem*: Wschód sfanatyzowany podniósł ś. na podbicie świata chrześcijańskiego. Rol. Sfanatyzowany tłum rzucił ś. na odszczepieńca. S. ś. *zrewoltować ś., wzburzyć ś. pod wpływem fanatyzmu, przejąć ś. fanatyzmem*. <Z(s) + Fr. fanatiser, Nm. fanatisieren>

Sfanatyzowanie, a, blm., czynność cz. **Sfanatyzować**.

Sfanatyzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sfanatyzować** ś.

Sfangować, uje, ował *myśl. dobić (zwierza) przez uderzenie w kręgi karkowe specjalnym nożykiem*: Daniel oko otworzył i zerwał ś.; trzeba było całego wysiłku obojga myśliwych, aby go utrzymać i nożem S. <Od Nm. myśl. Fang>

Sfangowanie, a, blm., czynność cz. **Sfangować**.

Sfanterować, uje, ował *reż. porozcinać etablon na palce rękawiczki*.

Sfanterowanie, a, blm., czynność cz. **Sfanterować**.

Sfantować, uje, ował *kogo = stradować, zlicytować, sprzedać komu rzeczy jako fanty za dług*. <Z(s) + Fantować>

Sfantowanie, a, blm., czynność cz. **Sfantować**.

× **Sfarbować**, uje, ował *ufarbować, pofarbować*. St. wil. <Z(s) + Farbować>

× **Sfarbowanie**, a, blm., czynność cz. **Sfarbować**.

[**Sfornukać**, a, ał] *napędzić do roboty; zlać; pogderać*. <Swarzyć + Nukać>

[**Sfornukanie**, a, blm.] czynność cz. **Sfornukać**.

× **Sfasonować**, uje, ował *kogo = przerobić, przekabacić, urobić podług swej woli*: Kogo chciał, pociągnął, sfasonował i służyć kazał nie sobie, ale dobru pospolitemu i idei. Spas. <Z(s) + Fasonować>

Sfasonowanie, a, blm., czynność cz. **Sfasonować**.

[**Sfasować**, uje, ował] I. *zbić, skuć, sprad, sémiczyć*: S. kogo po pysku. 2. *ściągnąć, zatrzymać*: S. konia (=przyciągnąć cugłami głowę jego do chomała). Głupi poprzętnieć koniowi sfasuje. Żer. [S. ś.] *zmęczyć ś., schodzić ś., zmachać ś., sforsować ś.*: Koń ś. sfasował. Pol. <Z(s) + Fasować>

[**Sfasowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sfasować**.

[**Sfasowanie się**, a ś.] blm., czynność cz. **Sfasować** ś.

Sfastrygować, uje, ował, **Sfastrygować** *zszyc rzadkim ścięciem; fastrygując szepić*. <Z(s) + Fastrygować>

Sfastrygowanie, a, blm., czynność cz. **Sfastrygować**.

Sfastrygowanie, a, blm., czynność cz. **Sfastrygować**.

<Z(s) + Fastrygować>

Sfastrygowanie, a, blm., czynność cz. **Sfastrygować**.

Sfatygować, uje, ował I. *strudzić, zmęczyć, zmordować*: S. umysł, siły czyje. 2. *żart. zniszczyć, znosić*: Rzucił na stół mocno sfatygowany kapelus. Prus. Frak zazwyczaj mocno sfatygowany.

Kraus. S. ś. I. zmęczyć ś., strudzić ś., zmordować ś.: Zaczynają ś. w bitwie hetmani uwijać, aż sfatygowani spoczną trochę. Bardz. Sfatygowani z drogi. L. Dzień i noc kurjerem biegnąc, moenom ś. sfatygował. L. 2. zdebszować ś., wycieńczyć ś., zblazować ś., zniszczyć ś., schuchrać ś. <Z(s) + Fatygować>

Sfatygowanie, a, blm., czynność cz. Sfatygować.

Sfatygowanie, się, a ś., blm., czynność cz. Sfatygować ś.

Sfedrować, uje, ował rzeź. ściągnąć (skórę z cielęciami).

Sfedrowanie, a, blm., czynność cz. Sfedrować.

Sfen, u, lm. y min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu tytanianów, krzemianotytanian wapna. <Gr. sphēn>

Sfenoid, u, lm. y min. postać krystalograficzna połowiczna, układu kwadratowego i rombowego, czworoscian: S. kwadratowy, rombowy. <Gr. sphenoeidēs>

Sfenoidalny przym. od Sfenoid: Hemiedrja sfenoidalna. <Od Sfenoid>

Sfeodalizować, uje, ował p. Sfeudalizować.

Sfeodalizowanie, a, blm., czynność cz. Sfeodalizować, sfeudalizowanie.

Sfera, y, lm. y I. kula, glob, gałka: Co są te niebios przestronne sfery lub sferki zwinione? Dar. J. S., gałka. Troc. Trwał jeszcze ta uroda, te żywych sfery oozu? Ustrz. Wojewoda zaś sieradzki, Szembek, niósł sferę z krzyżem na wierzchu, czyli złote jabłko. Pot. L. S. niebieska p. Niebo. 2. streja, pas ziemi: Paprocie w zwrotnikowych sferach wyrastają na potężne drzewa. Lib. 3. obręb, zakres, świat, koto, dziedzińca, krańca, granice czego, peryferja: S. rządowa, ministerjalna, arystokratyczna. S. ducha. Działać w swojej sferze. Każda rzecz ma ś. zostać w swojej sferze. L. S. działania, władzy, talentu. Sztukmistrz musi ulecieć w sfery ideału. Miek. A bliżsi nieba, czuć wyraźniej możemy, żeśmy na samym dwóch sfer pograniczu. Gosz. Widywali ś. rzadko, żyjąc w dwóch sferach oddzielnych. Krasz. S. życia prywatnego i publicznego. Mał. Wyrwać ś. ze sfery marności i głupoty. Orzesz. 4. warstwa społeczna, klasa, towarzystwo, kółko: Należę do wyższej sfery. To są ludzie ze sfer innych. Krasz. 5. astr.: S. armiralna = kula obrączkowa, przyrząd astronomji przedteleskopowej służący do oznaczenia położenia gwiazd: kombinacja kilku kół, tworzących jakby sieć przezroczystą globusa niebieskiego; kolo główne przedstawiało tu równik niebieski, gdy zaś miało ono położenie ekliptyki, przyrząd nazywał ś. astrolabium. Zdr. Sferka. <Gr. sphaira>

Sferka, i, lm. i p. Sfera: Z okazji książęcego ślubu mógłby wnieść ś. na drabinie swojej sferki towarzyskiej.

Sfermentować, uje, ował dojść do fermentacji, przejść fermentując: Pompe jest niczym innym, jak rozrobionym na rzadko i zaledwie nieco sfermentowanym ciastem. Sienk. <Z(s) + Fermentować>

Sfermentowanie, a, blm., czynność cz. Sfermentować.

× Sferoid, u, lm. y p. Sferoida.

Sferoida, y, lm. y, × Sferoid mat. elipsoidalna obrotowa, bryła kształtu kuli spłaszczonej. <Gr. sphairoeidēs>

Sferoidalnie przys. od Sferoidalny.

Sferoidalny przym. od Sferoida I. fiz.: Stan S. = stan, w jakim pozostaje ciecz, nagle wprawa-

dzona w zekłnięcie z powierzchniami silnie rozgrzanymi, a czego objaw najprostsz okazują krople wody, puszczone na metale rozpalone. 2. mat.; Postać sferoidalna. <Od Sferoida>

Sferokobaltyt, u, lm. y min., minerał z gromady sylikoidów, z rzędu weglanów, CoCO₃. <Now. z Gr. sphaira + Kobalt>

Sferometr, u, lm. y fiz. przyrząd do mierzenia grubości przedmiotów bardzo cienkich, jak np. płytek szklanych, drutów. <Now. z Gr. sphaira + métron>

Sferometryczny przym. od Sferometr.

Sferostylbit, u, lm. y, Stylbit krzemian wodnisty glinki i wapna, zaliczony do zeolitów. Łab. <Now. z Gr. sphaira + stílbō>

Sferosyderyt, u, lm. y min. skupienie półklaste syderytu. <Now. z Gr. sphaira + sidēros>

Sfersznitować, uje ował kip. zmieszać (wino) z innym gatunkiem wina, z wodą lub z spirytusem, dłu otrzymaniu wina o pożądanym przymiotach. <Z(s) + Fersznitować>

Sfersznitowanie, a, blm., czynność Sfersznitować.

Sferulit, u, lm. y min. jedna z kulek promienisto włóknistych, występujących w obsydjanie i perłowcu, złożona z feldspatu i trochy kwarcu, gałko wiec. <Now. z Gr. sphaira + líthos>

Sferycznie przys. od Sferyczny.

Sferyczność, i, blm., rz. od Sferyczny.

Sferyczny przym. od Sfera, kulisty: Angul S. Troc. Trójkąt S. Trygonometria sferyczna = trygonometria kulista, nauka o trójkątach kulistych. Astronomia sferyczna. <Od Gr. sphairikós, wzgl. Lc. sphaericus>

Sferykować, uje, ował piek. zsunąć do siebie wsadzone w piec bochenki chleba, gdy już cokolwiek stwardnieją. <Z(s) + Ferykować>

Sferykowanie, a, blm., czynność cz. Sferykować.

Sferystyka, i, blm. sztuka grania w pilkę.

Sferyt, u, lm. y min. minerał z gromady saletronoców, z rzędu fosforanów, jeden z fosforanów wodnych.

Sfektorzenie się, a ś., blm., czynność cz. Sfezorzyć ś.

Sfezorzyć się, y ś., ył ś. zesmerodzić ś., stchórzyc ś., zebzdziac ś. <Z(s) + Fektorzyć>

Sfeudalizować, uje, ował, Sfeodalizować zrobić feudalnym, zmienić na feudalny: Heraldyka sfeudalizowanych Czechów, nie znająca spólności herbów, ukazuje ś. różną od polskiej. Szaj. <Z(s) + Feudalizować>

Sfeudalizowanie, a, blm., czynność cz. Sfeudalizować.

Sfiglować, uje, ował figlując zmajsztrować, spsościć. <Z(s) + Figlować>

Sfiglowanie, a, blm., czynność cz. Sfiglować.

Sfigmograf, u, lm. y przyrząd kreślący krzywą tętna, wskazującą szczegóły ruchu krwi w naczyniach. <Now. z Gr. sphigmós + gráphō>

[Sfiłotek, lka, lm. lki] = Fijotek.

Sfikać, a, al żart. sforsować tańcem: S. nogi. S. ś. zmęczyć ś., strudzić ś. fikaniem = tańcem. <Z(s) + Fikać>

Sfikanie, a, blm., czynność cz. Sfikać.

Sfikanie się, a ś., blm., czynność cz. Sfikać ś.

Sfiksować, uje, ował, × S. ś. dostać fikacji, zwarzować, zbzikować, stracić rozsądek: Chcesz, żebym ś. narażać na niebezpieczeństwo? czyś ty sfiksował, czy co? (= dostał źle w głowie). Pan Michał sfiksował ś. Chodź. <Z(s) + Fiksować>

Sfiksowanie, a, blm., czynność cz. **Sfiksować**.
Sfiksowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sfiksować** ś.

Sfiksowany który sfiksował, zwarjowany: Na tym punkcie pani moja jest trochę sfiksowana. Krasz. Psisko sfiksowane być musi. Kon. W sprzeczkę zachodzić... i co?... o złą i sfiksowaną dziewczkę. Orzesz.

Sfilować, uje, ował 1. *ściągnąć, przyciągnąć w grze karcianej*. 2. *oszukać, oszachować; wybrnąć* ś.: Zawsze mi koło Wielkanocy sfiluje i chyba w resursie ś. spowiada. Wielis. 3. *rzeź. wskutek mocnego zaparzenia wieprza lub wyrobu rzeźniczego spowodować zmarszczenie ś. skórki*. <Z(s) + Filować>

Sfilowanie, a, blm., czynność cz. **Sfilować**.

Sfinansować, uje, ował *wprowadzić na giełde papiery publiczne świeżo wypuszczone a nie mające jeszcze obiegu wśród publiczności*: Udział dwóch domów bankowych w subskrypcji na pożyczkę rosyjską, która ma być sfinansowana we Francji. <Z(s) + Finansować>

Sfinansowanie, a, blm., czynność cz. **Sfinansować**.

× **Sfinga**, i, lm. i p. **Sfinks**: Paszcza tajemniczej sfingi. Uj. Sam tylko prezes jak egipska S. Deo.

! **Sfingować**, uje, ował *udać, zmyślić, symulować*: Choroba sfingowana. <Z(s) + Fingować>

! **Sfingowanie**, a, blm., czynność cz. **Sfingować**.

Sfinks, a, lm. y, × **Sfinga** 1. *figura leżącego potwora egipskiego o ciele lwim, a piersiach i głowie kobiecej, czasami z skrzydłami*: O tych sfinksach słyszałem, i słowa twoje pomieszały mi ś. Krasin. 2. *przen. coś tającego w sobie myśl nieodgadnioną a milczącego, zagadka*: Ta kobieta, to prawdziwy S. dla mnie. Te pisma zatraconej dawnych sfinksów mowy. Miek. Będę poważny i surowy a pełen tajemnic, jak S. Krasz.

Sfinksowato przys. od **Sfinksowaty**. <Gr. sphings, 2 pp. — gós>

Sfinksowatość, i, blm., rz. od **Sfinksowaty**: Zapala ś. do twojej sfinksowatości, bladeści, figury, czarnych oczu, licha go wie do czego. Krasz. S. kobiet polega na ich niepewnej i błahiej logice. Weys.

Sfinksowaty podobny do **sfinksa**; *zagadkowy, tajemniczy*: Znasz z moich listów sfinksowatego kapitana. Krasz. <Od Sfinks>

Sfinksowy przym. od **Sfinks**: Zadajesz pytanie, nad którym pracowały wieki... jest to owa sfinksowa zagadka. Krasz. Jednak trzeba zagadkę rozwiązać sfinksową. Asn. I ziemia dalej z sfinksowym obliczem będzie pożerać pracujące dzieci. Asn.

Sflaczałość, i, blm., rz. od **Sflaczały**.

Sflaczały który sflaczał. <p. Sflaczać>

Sflaczać, eje, ał, **Sflakowacieć** stać ś. *flakowatym, rozlałym, miękkim, nultym*. <Z(s) + *Flaczać, od Flak>

Sflaczenie, a, blm., czynność cz. **Sflaczać**.

[**Sflagany**] *sflazony, szaszargany, zbloczony*. <Z(s) + *Flagać, od Flaga>

Sflakowacenie, a, blm., czynność cz. **Sflakowacieć**.

Sflakowacieć, eje, ał p. **Sflaczać**. <Z(s) + Flakowacieć>

Sflażenie się, a ś., blm., czynność cz. **Sflażyc** ś.

Sflażyc się, y ś., ył ś. *dać ś. zmoczyć deszczowi, zabłocić ś., zmoknąć*. <Z(s) + Flażyc>

Sflegmieć, eje, ał stać ś. *flegmatycznym, objętym, zimnokrwistym*: Słowianie są miotani ruch-

liwości burzą, może po to, aby w ciągłym zostając ruchu, nie sflegmieli i nie rozpieścili ś. na łonie pokoju. Sł. wil. <Z(s) + *Flegmieć, od Flegma>

Sflegmienie, a, blm., czynność cz. **Sflegmieć**.

† **Sfol**, u, lm. e *pieg*: Brodawek i sfolów zganianie. Sien. <Czes. svał>

† **Sfolga**, i, blm. p. **Sfolgowanie**. Mrow. <Z(s) + Folga, wtórnie od Sfolgować>

Sfolgować, uje, ował 1. *pofolgować, użyć, zwolnić, mieć wzgląd, spardonować, darować, zrobić ustępstwo, dogodzić*: S. próżnowaniem dla pracy nie wadzi. Min. Bóg własnemu synowi nie sfolgował, ale Go za nas wydał na śmierć. B. B. Pospieszaliśmy skoro, a w czasie sfolgowanej jazdy naczelnik badał mnie ciagle o Galicję. Drz. *Zadość sławie i sercu S. ś. godzi*. Malez. 2. [S.] *zaoszczędzić, zachować*: Twoje rącki sfolgowane, moje rącki sfolgowane. 3. cz. ni. p. **Sfolżec**: Mróz sfolgował. × **S. ś. zlagodnieć, zlagodzić** ś.: Co o nim piszą o zarłocetwie i opilstwie, pod koniec życia znacznie ś. sfolgowało. Krasz. <Z(s) + Ffolgować>

Sfolgowanie, a, blm., czynność cz. **Sfolgować**.

× **Sfolgowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sfolgować** ś.

Sfolować, uje, ował *sukno = zbić, zwałkować, aby było grubsze*: Sukno po zrobieniu jest rzadkie, trzeba je oddać do folusa, gdzie je sfolują i zrobią odpowiednim do użycia. <Z(s) + Ffolować>

Sfolowanie, a, blm., czynność cz. **Sfolować**.

Sfolżec, eje, ał, **Sfolgować zelżec, zlagodnieć, puścić, zwolnić, osłabnąć**: Mróz sfolżał. <Z(s) + Ffolżec>

Sfolżenie, a, blm., czynność cz. **Sfolżec**.

× **Sfomentować**, uje, ował *wzburzyć, poduszczyć, podburzyć, podjudzić, poruszyć, zbuntować, podbechtac*: Czyniłem, co mogłem starania, ale wielkie przeciwności sfomentowane od ks. hetmana i od Sapielhy kanclerza znalazłem. Mat. Sfomentował swoje synowie, że męża swego obrzydziła sobie. Mat. <Z(s) + Fomentować>

× **Sfomentowanie**, a, blm., czynność cz. **Sfomentować**.

Sfonografować, uje, ował *utrwalić na płytach fonograficznych, przenieść na płyty fonograficzne*: Szum wodospadu został sfonografowany i za opłatą 5 pensów można go słyszeć w całej Ameryce. <Z(s) + Fonografować>

Sfonografowanie, a, blm., czynność cz. **Sfonografować**.

Sfora, y, lm. y i. p. **Swora**: Ogary przypuszczają do sfory. Kluk. Chartów smycz, gończych psów S., a nie para mówi ś.; inaczej między myśliwcami a śmiechem, a smyczą byłbyś ukarany. Chm. B. S. dla psów. Troc. S. ulubieńszych chartów* mu przepadła. Rol. Dwie rzeczy, rzadko kiedy z sobą zgodne umiał, do jednej sfory zaciągnąć: wolność i posłuszeństwo. Birk. Dawniej przyjaźń z szczerością w jednej sforze chodziły; ten wiek terazniejszy wszystko to rozsforował. Opal. W jednej z nim stoi sforze. Troc. W jednej sforze chodzą godność i skromność. Troc. W jednej sforze cnota i chwala. Troc 2. *rzemień u cepów łączący dzierzak z białkiem za pomocą kopic, gązew*. Zdr. **Sforka**. <Z(s) + *Wora; por. Przewora, Zawora i t. d., od WIER / WR(Z) / WAR (przed spółgłoską) WOR>

× **Sforcować**, uje, ował i † **S. ś. p. Sforować**. Pot. Turczyn swoją potęgę sforcuje. Troc.

Sforcowali nadzieją. Troc. Dali dla niego bankiet wielkim i sforcowanym aparatem. Boh. S. ś. z śmiercią, z żywotem. Troc. Na zgubę moją sforcowali ś. Koch. W. Kupidyn z łuczkiem ś. swym sforcując. Tw. <Z(s) + Foreować>

× Sforcowanie, a, blm., czynność cz. Sforco-
wać.

× Sforcowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sforco-
wać ś.

× Sforzenie, a, blm., czynność cz. Sforzyć.

Sforka, i, lm. i p. Sfora: Dobre dla uciechy sforek kilka a. snyez jedna, druga chartów. Opal. <Od Sfora>

Sformalizować, uje, ował sprowadzić do czczej formy, uczynić formalnym tylko. <Z(s) + Forma-
lizować>

Sformalizowanie, a, blm., czynność cz. Sforma-
lizować: S. to prawa polskiego co do niektórych czynności nastąpiło już pierwaj. Bob.

Sformować, uje, ował i. złożyć w pewną formę, uformować, ukształtować: Sformowawszy w czwórki dragonów, podniósł głowę i dumnie a spokojnie jechał. Sienk. 2. złożyć w należytą formę, ukształcić, wyształcić, doprowadzić do należącego stanu: Szczupły, wysmukły, prawie niesformowany jeszcze. Chodź. [Panienka sformowana] = miewająca już czyszczenia miesięczne, dojrzała. 3. uformować, utworzyć, wysztyfować, wystawić, zebrać (swoim kosztem), wyszykować: S. wojsko, kadry. S. ś. i. złożyć ś. w pewną formę, uformować ś., stanąć w porządku, uporządkować ś. według pewnej formy: Szeręgi żołnierzy, siekąc zapamiętałe, nie zezwoliły im ś. S., ni szabla ś. złożyć. Sienk. 2. złożyć ś. w należytą formę, ukształcić ś., dojść do należącego stanu, dojrzeć. 3. uformować ś., utworzyć ś., zrobić ś., wytworzyć ś., zebrać ś.: Sformował mu ś. wrzód pod pachą. <Z(s) + Formo-
wać>

Sformowanie, a, blm., czynność cz. Sformować.

Sformowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sformo-
wać ś.

Sformulować, uje, ował skryzalizować w pewną formułę, sprowadzić do pewnej formuły, ująć w formułę; wyrazić w formułę, w sposób ściśle określony: S. swoje wymagania. S. swój pogląd na co. S. ś. zostać sformulowanym, skryzalizować ś. w pewnej formułę, wyrazić ś. w niej, w sposób ściśle określony: Potęga moralna ocenić ś. i sformulować nie dająca. Krasz. Zapytanie to nie sformulowało ś. w jej głowie tak, jak my je formujemy. Jeż <Z(s) + Formułowac>

Sformułowanie, a, blm., czynność cz. Sformu-
łować.

Sformułowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sformu-
łować ś.

[Sforniać, a, al] = Przebałękać.

[Sfornianie, a, blm.] czynność cz. Sforniać.

Sfornie przys. od Sforny: Janczarowie stanęli wnet S., uszykowali ś. Sienk. Winniśmy sobie dopomagać S. Tremb.

Sforność, i, blm., rz. od Sforny.

Sforny p. Sworny: Niedaleko zajedziesz kołmi niesfornemi, bo każdy w swoją stronę ciągnie. L. Sforne życie. Susz. Byłem ci i ja w młodości mojej niesforny trochę chłopak. L. <Od Sfora, wzgl. Z(s) + WOR>

Sforować, uje, ował, × Sworyć i S. ś. p. Sworować: S. psy rozsforowane. Troc. Psy sforowane. Troc. Tatarowie sforują konie jako psy, uzdy na szyję od jednego do drugiego włożywszy. Biel. M. Powiaty krakowskie wszystkie wszyst-

ka Rzplta polska z rządami najwyższego majestatu książęcego sforowała. Błaż. Rzueca ś. nie jeden do pisania poematu bez dochodzenia, jaki styl sforuje ś. i sprzęga z materją. Czart. A. Janczarowie sforowali ś. z drugiej strony domów ku rzece. Sienk. (= formowali ś., szykowali ś.). <Od Sfora>

Sforowanie, a, blm., czynność cz. Sforować.
Sforowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sforować ś.

Sforsować, uje, ował, × Sforsować i. zmęczyć, zmordować, zmachać wysiłkiem, wysilić, nadszeregzyć: Ciągłemi pochodami sforsował nogi. S. rękę, dźwigając co. 2. wziąć, zrobić, przewyciężyć co przemocą, przejść co forsownie: Poszaleli, koniecznie chcą ów most S. Sienk. S. ś. i. zmęczyć ś., zmordować ś., zmachać ś. wysiłkiem, wysilić ś., nadszeregzyć ś.: Tak ś. sforsował, tak ś. wszędzie silił. Pot. 2. × S. ś. pasować ś., borykać ś., walczyć, siłować ś., mocować ś.: S. ś. z śmiercią, z żywotem. Troc. <Z(s) + Forso-
wać>

Sforsowanie, a, blm., czynność cz. Sforsować: S. dobrze uzbrojonych portów niemałe przedstawia zadanie.

Sforsowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sforsować ś.

† Sforstować, uje, ował, † Sforstować wyłożyć forsztami, zasklepić dylanami: Na wierzchu uczynił strop sklepiasty z drzewa cedrowego i sforstował go cedrem. B. B. <Z(s) + Forstować>

† Sforstowanie, a, blm., czynność cz. Sforsto-
wać.

† Sforsztować, uje, ował p. Sforstować. <Z(s) + Forsztować>

† Sforsztowanie, a, blm., czynność cz. Sforszto-
tować.

× Sforzyć, y, ył p. Sworować: Trudno Marsa S. z Kupidynem. L. <Od Sfora>

× Sforzeń, rznia, a., † rnia, lm. rznie a. † rnie p. Sworzeń: Miał tak grube palce, jak sfornia furmańskiego łamane kawalec. Pot. <Od Sfora, wzgl. Z(s) + WOR>

Sfotografować, uje, ował co = zdjęcie fotograficzne z czego zrobić, ofotografować: Autor rozprawy kazał S. tytułową kartę tego dokumentu. <Z(s) + Fotografować>

Sfotografowanie, a, blm., czynność cz. Sfotografować.

Sfragid, u, lm. y min. mineral z gromady sytykoidów, z grupy wolokrzemianów, z grupy gliny. <Gr. sphragis>

Sfragistycznie przys. od Sfragistyczny: Uważając S. Lel.

Sfragistyczny przym. od Sfragistyka.

Sfragistyka, i, blm. nauka i znajomość pieczęci, mianowicie dawniejszych; część heraldyki, dyplomatyki. <Now., od Gr. sphragis>

Sfragmentowanie, a, blm., druk. dostanie ś. do krótki niewłaściwej czcionki. <Od Fragment>

Sfrancowacenie, a, blm., czynność cz. Sfranco-
wacieć.

Sfrancowaciale który sfrancowaciał, francowaty.

Sfrancowacieć, eje, al stać ś. francowatym, zostać stoczonym przez francę. <Od Francowaty>

Sfrancuziały który sfrancuział.

Sfrancuzić, i, it zrobić Francuzem. S. ś., Sfrancuzieć stać ś. Francuzem: On w tym powstaniu stanął na zaporze demagogicznym i osobistą urazą Kołłątaja podleganym zamachom sfrancuzionych demokratów. Koź. <Z(s) + Francuzić>

Sfrancuzenie, a, blm., czynność cz. Sfrancuzić.
Sfrancuzenie się, a ś., blm., czynność cz. Sfrancuzić ś.

Sfrasować, uje, ował strapić, strościć, skłopotać, sturbować, zgryźć, zmartwić: Wypadek ten sfrasował go bardzo. Panie, racz sfrasować te nędzne czasy nasze, niżlibyśmy na potym mieli przyjsć na te srogie dekreta Twoje. Rej. (= *napelnic frasunkami*). **S. ś. strapić ś., strościć ś., skłopotać ś., sturbować ś., zgryźć ś., zmartwić ś.:** Matka, lubo sama tym sfrasowana niemało, pocieszała ją w rozmaite sposoby. Kaczk. <Z(s) + Frasować>

Sfrasowanie, a, blm., czynność cz. Sfrasować.
Sfrasowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sfrasować ś.

× **Sfremdować, uje, ował rzem. porzucić robotę u dawnego majstra, aby ś. przenieść do innego, podziękować za robotę, odejść od majstra.** <Z(s) + Fremdować>

× **Sfremdowanie, a, blm., czynność cz. Sfremdować.**

Sfrunąć, nie, nął, [Sfrynąć], nied. Sfruwać zerwawszy ś. pofrunąć: Ptak sfrunął z drzewa. Wrony przemokłe podskakiwały na skibach, kracząc i ciężko sfruwając. Grusz. Sfrunęła wkońcu z marmurowego postumentu. Es. Cały hućcie niebieski z szalestem sfrunął w powodzi jaskrawych pasm na bujną brzozę. Mn. **S. ś. frunąć zebrać ś., zgromadzić ś. w jedno miejsce, zlecić ś.:** Kruki sfruwają ś. do trupa. <Z(s) + Frunąć>

Sfrunięcie, a, blm., czynność cz. Sfrunąć.
Sfrunięcie się, a ś., blm., czynność cz. Sfrunąć ś.

Sfruwać, a, ał i S. ś. p. Sfrunąć. <Z(s) + Fruwać>

Sfruwanie, a, blm., czynność cz. Sfruwać.
Sfruwanie się, a ś., blm., czynność cz. Sfruwać ś.

× **Sfrycować, uje, ował zbić jako fryca:** S. kogo po skórze. Śl. wil. <Z(s) + Frycować>

× **Sfrycowanie, a, blm., czynność cz. Sfrycować.**

Sfrymarczenie, a, blm., czynność cz. Sfrymarczyć.

Sfrymarzyć, y, ył frymarząc zbyć, sprzedać, shandlować: Wszystko sfrymarczył, wszystko zniweczył. Mańk. <Z(s) + Frymarzyć>

[**Sfrynąć, nie, nął**] p. **Sfrunąć.**
[Sfrynięcie, a, blm.] czynność cz. **Sfrynąć.**

Sfukać, a, ał, [Sfuzgać] kogo = *zgrupić, skrzyżować, złączyć, zbestać, zburzować, zjeździć, skarcieć, zwymyślać, sfutrować: Chrystus uczniów swoich dla małej wiary sfukał. Białob. Sfukali go, iż przeciw prawu postom gwałt uczynił. Stryjk. Niech cię sfuka Pan, o szatanie. Wuj. Nie złąjał ani sfukał ich. Wuj. Przy pierwszym widzeniu ś. z nim zbił go z tropu i sfukał. Krasz. <Z(s) + Fukać>*

Sfukanie, a, blm., czynność cz. Sfukać.
[Sfundować, uje, ował] l. **złożyć, ufundować:** S. klasztor. 2. **wymyślić, wymaleść:** Bodaż nie wiekował, kto na tym świecie kołchanie sfundował. <Z(s) + Fundować>

[**Sfundowanie, a, blm.]** czynność cz. **Sfundować.**
Sfuszerować, uje, ował zrobić po fuszersku, spartolić, spartaczyć, spaskudzić robotę: Stolarz sfuszerował szalę dla tandeciarza. Do tych ważnych idei żaden poczciwy demokrata ś. nie przyzna, boście je sfuszerowali, sfalszowali. Bał. To wszystko sfuszerowane, powiem ci szczerze. Es. <Z(s) + Fuszerować>

Sfuszerowanie, a, blm., czynność cz. Sfuszerować.

Sfutrować, uje, ował l. p. **Sfukać. 2. zjeść z apetytem, świeżyć, spalaszować, zpetować, spucować, zmieść, sprzątnąć.** <Z(s) + Futrować>
Sfutrowanie, a, blm., czynność cz. Sfutrować.
[Sfuzgać, a, ał] p. **Sfukać.** <Z(s) + Fuzgać>
[Sfuzganie, a, blm.] czynność cz. **Sfuzgać.**

Sh- p. Zh-
Shintoizm, u, blm. ubóstwianie przyrody: Budaiizm panował tu obok dawniejszego shintoizmu, opartego na ubóstwianiu przyrody.

* **Si ów, ten, tamten:** † Tom wziął w sim czynszu. † Lato sie (por. *Latoś*). To to, to sio. Ni to, ni sio. Pić do siego roku. Od siego, do siego, daj nam Boże doczekać a. takiego, a. lepszego. † Dosiego roku = *tego roku*. Słow. <Ś/S>

× **Si!** w. l. p. **Sio!** Kn., Troc. 2. **przywoływanie konia.** (p. Cesi!). <Dźwn.>

Si siódmy ton guny zaczynającej ś. od Do major, inaczej h. <Now., nazwa zgłoski Si>

[Siabel, bli, lm. ble] p. **Szabla.**
[Siabelhon, u, blm.] p. **Szablak.** <Nm. Säbelbohne>

[Siabelowy] p. **Sobolowy:** Czapka siabelowa
[Siablak, a, lm. i] p. **Szablak.**

Siaber, bra, lm. bry l. × S., [Siabr] pobratymiec, krewniak, kum, brat; druh, towarzysza, kolega, współnik: Rusini Poloweów dla częstych przymierzów i sąsiedztwa w języku swoim zwali kumami czyli kmotrami, siabrami, pobratymcami. Nar. Chociajby też kilka a. kilkanaście uczestników a. siabrow w jednej rzeczy było... St. lit. Jak bracią niedzielną abo uczestników, to jest siabrow, pozywają. St. lit. 2. **prow.:** Siabry = *osoby stale z sobą handlujące:* My z sobą jesteśmy siabrami. Wal. 3. [S.] p. **Bitnik. 4. zł. kół żelazny w jednym końcu spiczasty, a w drugim splaszczony i nieco zakrzywiony, tom.** <Brs. i t. d. siabr, siabör, siabör>

Siabierka, i, blm. p. Siabrowanie.
Siabierstwo, a, blm. l. rola siabra a. siabrow względem siebie. 2. p. Bitnictwo. <Od Siaber>
[Siabr, a, lm. y] p. **Siaber.**

Siabrostwo, a, blm., na Rusi nadnieprowskiej, *odwieczna forma rodowego posiadania ziemi na zasadzie pierwotnej wspólności krwi i pobratymstwa oraz dopuszczenia do rodu, zapewniająca członkom działy niejednakowe i możność rozporządzenia niemi za zgodą siabrow:* S., jako jedna z form rodowego posiadania ziemi. Jabł. A. S. jako forma władania ziemią. Gawr. <Od Siaber>

Siabrować, uje, ował prow. l. *być z kim siabrem, kupować stale jeden u drugiego. 2. żart. zamierzać co pochwycić.* Śl. wil. <Od Siaber, wzgl. Brs. siabrawać>

Siabrowanie, a, blm., Siaber prow. **czynność cz. Siabrować.**

Siabrowanie się, a ś., blm., prow., czynność cz. Siabrować ś.

Siabrowka, i, lm. i *kobieta stale z kim handlująca.* <Od Siabrować>

[Siac, a, lm. e] *skarb.* Przen.: Był on we Widniu, w Prešburgu i w Olomuńcu, tam ś. z austrijackimi siacami, z czeskiemi holkami nauczył tańczyć. Tet. <Nm. Schatz>

[Siácie, a, blm.] l. **siano. 2. zboże; owies:** Warczenie młynka wiejącego S. Matl. <Od Siac>

[Siacisko, a, lm. a] *las zasiany na miejscu po wyrąbanym lesie.* <Od Siaty, p. Siac>

Siac, eje, al, [Siewować, siaty = siany; siejono = siamo] Siewać I. rzucić ziarno po roli, aby weszło: Na grochowsku siewają ozimią pszenicę, dobrze jednak sprawiwszy rolę. Haur. Ktokolwiek skąpo sieje, niech ś. obfitego nie spodziewa żniwa. L. Kto skąpo sieje, będzie też żał skąpo. Skar. Darmo pracujesz, jak ten, który sieje w piasku. Lubom. Próżna rzecz S. na rzece. Min. Sieję na zasianej roli, posiewam drugi raz. Kn. Ten jegomość, ani sieje, ani orze, a wszystko mu ś. rodzi. Boh. Jam siał, a drugi żnie. Kn. Gdzie nie siał, jednakże ze mną zbiera. Groch. Sieje wiatr, wiatrem żyć będzie. Dar. J. Sieją jedlinę. Troc. Siali zboże na roli. Troc. W nadzieję ludzie orzą i w nadzieję sieją. Kochan. Co będzie siał człowiek, to też będzie żał. Wuj. Którzy sieją ze łzami, żał będą z radością. Wuj. Wiele siejecie, a mało użynaacie. Skar. Głupich nie sieją: sami ś. rodzą. L. S. konieczną, rzepę, kwiaty, trawę. S. gęsto, rzadko. S. pod brzołą, pod sochą (= *zasiawszy, zabronować, przyorać*). S. wcześniej. Kto sieje na płoni, będzie zbierał na dłoni. Prz. Siej w błoto, to zbierzesz złoto. Prz. Czemu siejesz kwiaty na tak dzikiej niwie? Słow. Była to jedna z tych ptaszyn, które weale a. bardzo niewiele orzą i siejąc, jadają i piją do syta. Orzesz. Przen.: Rutkę S. = *żyć w staropanieństwie*. Przen.: S. pieniądze a. pieniędzmi = *rozsyypwać, ronić po ziemi przez nieuwagę*: Kotłak z rąk wypuszcza, groszem (z niego) w ziemię sieje. Kam. Szafuj dostatkami, siej marnie pieniędzmi. Susz. (= *rzucaj, szafuj*). Przen.: Myślałem, że gdzieś wielka żyła pękła i kropilkami ciężko w pulsa sieje. Słow. (= *kapie, sączy, cędzi*). 2. *zasiawać, obsiewać*: Nie siej takiej roli, która nie zorana. Wóje. Na sianej gęstym trupem ziemi. Przyb. (= *usianej, zasianej, pokrytej*). Przen.: *sadzić*: Śmieszna, gdy chłop łaciną sieje. Min. Biesami sieje, gniewa ś. i sierdzi. L. 3. *przen. rozsiewać, szerzyć, rozszerzać, rozpuszczać, roznosić, krzewić, mnożyć, rozgłaszać*: Sieją między niemi zazdrość, jednemu przy drugim większą łaskę pokazując. Górn. Matka twa wszystko zię w dom nasz S. poczęła. Skar. (= *wnosić*). Niechaj gdzieindziej zwady takie sieje. P. Koch. Gęste wojny i spory siewają. Pileh. Sieje nowiny, bezbożne nauki. Troc. Niezgody i rozterki siejecie. Skar. Sieje żołnierz nieprzyjacielski niebezpieczeństwa, groźby i gwatły. Ust. Sieje wino łagodne rozmowy. Mias. (= *mnoży je, przysparza ich*). Ludzie ś. biją, fatum śmierci sieje. Tw. Tak te dzieje starożytność w bajkach sieje. Jak. W. Co ś. tam dzieje, tu uprzedzające sława wieści sieje. Tw. Już czarnymi skrzydłami gęste noc siała ciemności. P. Koch. (= *rozrzucała, rozciągała, rozpościerała*). Słońce sieje blask wspaniałe po Dnieprowych wód kryształach. Zal. (= *rozrzuca*). Kwiaty woń sieją. Siał wszędzie postrach i okropne mordy. Niem. Śmierć on śiali naokoło siebie. Książ. Sieje potwarze i plotki o współdworakach. Druž. Siał infamję na obywatela. Miek. Przen.: Wehodzi słuszny rodak z pachółkami dwoma, wasy kręci, to gwizdza, to sieje rękoma. L. (= *rzuca, wymachuje, giestykuluje*). Każda chwila wieści sieje. Pol. Niedorzeczny obyczaj europejski po ślubie karczny objeżdżać i wspomnienia pierwszych chwil szczęścia S. po gościńcach. Krasz. (= *zostawiać*). S. ś. I. *być sianym*: Zwyczaj w tym czasie sieje ś. owies. *sypać ś., padać, prosić*: Jak ś. za grzmotem deszcz rześisty sieje. Pot. [Z góry sie siecka

sieje]. 2. [S. ś.] *błyszcząc, świecić*: Idzie woda, idzie, zdaleka ś. sieje. Bieży woda, na dole ś. sieje. < SIE(J)/SIA >
[Siac, a, blm., Siatys, Siot, Szob, Soez, Szorc, Szorczyk] p. Szot. < p. Szot >
Siad, u, lm. y gim. kucnięcie. < Now. >
× **Siadacz, a, lm. e ten, co siada.** L. < Od Siadać >
Siadać, a, al i S. ś. p. Siąść. < SIAD//SIOD SIEDŹ >
Siadalnik, a, lm. i siadelko u uprząży. Łoś. < Od Siadalny >
Siadalny na którym można siadać, służący do siadania: S., na którym siadają. Troc. < Od Siadać >
Siadanie, a, lm. a czynność cz. Siadać: Najdłuższa w noc siadania nie wam nie pomogą. Ryb.
Siadanka, i, lm. i p. Burtnica. < Od Siadać >
Siadany: Koń S. = *ujężdżony do jazdy wierzchem*. Sł. wil. [Pieśń siadana] = *śpiewana, gdy weselnicy wsiadają na wozy, jadąc do kościoła*. Lewa zadnia noga (konia) zowie ś. siadaną. Pol. [S., ego, blm.] rz. = a) *taniec grany, gdy weselnicy siadają na wozy, jadąc do kościoła*. b) *śpiew przy tejże okazji*: Śpiewać siadanego. < Od Siadać >
[Siadawać, a, al] p. Siąść.
[Siadawanie, a, blm.] czynność cz. Siadawać.
[Siadka, i, lm. i] p. Przysiadka. < Od Siadać, wzgl. SIAD//SIOD/SIEDŹ >
[Siadłak, a, lm. i] *garneczek niski*.
[Siadliśko, a, lm. a] *zmora*.
[Siadłać, a, al] p. Siodlać. < Od Siadło, zam. Siodło >
[Siadłanie, a, blm.] czynność cz. Siadlać.
Siadło, a, lm. a l. × S. *siadliśko, siedzibu, gniazdo, mieszkanie, miejsce pobytu*: Bóg, stwarzając świat, od ziemi wody odłączywszy, zamierzonymi ujął je brzegami, skąd już każda rzecz własną postać brała i w należytem siadle zostawała. Odym. (= *w swoim miejscu*). Pan na wysokości niebieskie wstąpił; tamże nas za sobą wabi, abysmy tym siadłem mizernego świata wzgardziwszy, o rzeczach duchownych myśliłi. Żarn. Nie mając pewnego siadła, tam i owdzie tułali ś. Pileh. (= *przytulku, swojego kąta*). Samopas wałęsall ś.; gdzie ich noc zagnała, tam swe S. mieli. Pileh. Przodkowie nasi S. swoje między ludzkimi narody założyli. Baz. Wandali, straciwszy dane S. swoje w Afryce i królestwo sławne... Klon. W Rzymie S. panowania wszystkiemu światu być miało. Fol. (= *siolica*). Nie pójdzie żadne z nas na swoje S., żaden swojego nie ogląda dachu. L. Wprzód trzeba, aby siadła i mieszkania miały tam pszczoły, gdzieby ani wiatry dochadzały. Otw. (= *pusiekę, ule*). Długo bujawszy, orzeł spoczywa na siadle. Pot. Z cierńowego wyleciawszy siadła, bystrym pędem się głodny pośpiesza do padła. Min. Gorsze S., niż jadło. Prz. 2. myśl. *miejsce, gdzie ptak przesiaduje, grzęda*: Gdy wieczór przychodził, ptacy na S. lecieli. L. Podsuwanie ś. pod S. pojedynczych ptaków. Sp. < SIAD//SIOD/SIEDŹ >
[Siadłocha, y, blm.] p. [Kiszka]. < Od Siadły >
Siadłość, i, blm., rz. od Siadły.
Siadły I. × S., [S.] = a) *zsiadły*: Mleko siadłe (= *kwaśne*). b) *przysadzisty, niski, krępy, zwięzły, karłowaty*; S., krępy, karłowaty, zawiązały. Kn., Troc. W Azji konie są siadłe, niewiele jedzą, a jednak bardzo są pracowite. Łęcz. Dębezak S.

SIADNAĆ

Najrozmaitsza budowa kolumn palmowych: to gruba i siadła, jak doryeka kolumna, to smukła, prawie trzeiłowata. Lib. 3. † S.: *Praefractus*, ciężki, twardy, surowy, który ś. nie da nakłonić, S. Mącz. (= *nieugięty, niezłomny, nieprzeparty*).

[Siadnąć, nie, na!] p. Siąść.

[Siadnięcie, a, blm.] czynność cz. Siadnąć.

[Siadocha, y, lm. y] p. Szadocha.

[Siadować, uje, ował] p. Siedzieć: Rzadko on w domu na Łątku siadował. Tet.

[Siadowanie, a, blm.] czynność cz. Siadować.

[Siadowisko, a, lm. a] *strych chaty, ponieważ tam siadają kurzy na noc.* <Od Siadać, wzgl. Siadować>

[Siaducha, y, lm. y, Siadun] *kurą siedzącą na jajach; nasiadka.* <SIAD/SIOD/SIEDZ>

[Siadun, a, lm. y] p. Siaducha.

Siadywać, uje, ywał p. Siedzieć.

Siadywanie, a, blm., czynność cz. Siadywać.

[Siajcować, uje, ował] *dowodzić, przekonywać we własnym interesie, oszukiwać.* <Nm. schätzen, z upodobnieniem do Rajcować?>

[Siajcowanie, a, blm.] czynność cz. Siajcować.

[Siajcowny, Siajtowny] *zdatny, przebiegły, podstępny.*

[Siajster, u, lm. y] *rzeź, bijatyka.*

[Siajtowny] p. Siajcowny.

Siak, Siako l. a. × Sak, † Szak *owak, nie tak, inaczej:* I tak i S. = różnie, rozmaicie. Bywało tak i S. Młynka i tak i S. wywija. Ni tak, ni S. Równie oszukuje ten, który powiada, że to tak a. S. jest lub było, jak ten, który obiecuje, a nie wypełnia. L. Czy S., czy tak. Rzew. 2. [S. tak a. Siako-tako] = *jakikolwiek, jako tako.* <Ś/S>

Siaki l. owaki, inny: Chwyciłem ś. postępów i takich i siakich. 2. S. taki = a) *jaki taki, pierwszy lepszy, taki sobie, jakiś tam:* Przyjdzie S., dam jemu łaki. Przysed S., fika, mika, podskakuje. Ja sobie siaka taka. Ni taki, ni S. = *ni to, ni owo, nie wiadomo co zacz, niewyraźny.* b) *jaki taki, nienajgorszy, niezgorszy, niezły, niezłego:* Mamy tu przecie las siaki-taki. Syrok. [Siaka-taka poduszeczka aby była do łóżeczka]. Ten ci ni taki, ni S., ale tamten to warjat.

[Siako] p. Siak: Ni siako, ni tako mię przyjęto. Rzew.

[Sialwark, u, lm. i] p. Szarwark.

[Siam] p. [Sam].

[Siampan, a, blm.] p. Szampan: Były tam i wymyślne potrawy nieladajakie i S. Bał.

[Siampować, uje, ował] *złościć ś.* <Nm. schimpfen>

[Siampowanie, a, blm.] czynność cz. Siampować.

[Siandar, a, lm. y] p. Żandarm.

[Siandara, y, lm. y] m. p. Żandarm.

[Siandarmaryja, i, blm.] p. Żandarmerja.

Sianie, a, blm., czynność cz. Siac, siew, siewba, siewba: S., siew, siewba. Troc. [Dwie miarki bobiku na S.].

[Sianie, i, blp.] *dziec. wiśnie.*

[Siankier, a, lm. y] p. Siarkan. <Stc. szarkan, Ukr. szarkań, z Węg. sárkány, z upodobnieniem do [Siankier] = szankier>

Sianko, a, lm. a l. p. Siano: Jagnięta można w stajni karmić otrębami albo drobnym siankiem. Spiecz. Siedli wszyscy na trawie i na sianku. Rej. (= *na wiązce siana, na kupce siana*). 2. *pojedyncze źdźbło siana:* S., siene źdźbiełko. L. Czemu widzisz S. w oku brata? Sekl. 3. *potraw.* Kn., Troc.

SIARA

Siano, a, lm. a, [Sieno] l. *trawa skoszona i uszuszona:* Skoszone trawy ususzają ś. na S. Kluk. Do gumna na S. spać. Trzt. Daj siana wołowi, a cukru papudze. L. Ej S., S., mogliby je księża jeść. Rys. Na sianie dobre wyspanie. Prz. Zajechało mu to w głowę jak fura siana. Fura siana mu w głowę zajechała; dumne marzenia. Wol. Jakby S. włókił przez niego, poszło przezeń mrowie. Pot. Próżno S. młóci. Pot. Nieprzyjaciela potarli nasi, jak suche S. Biel. M. By pies na sienie; sam go nie je, a krowie go nie da. Rys. Nie grab, dudku, siana. Trzt. (= *nie porrywaj ś. na nieswoje rzeczy*). Nie grab, dudku, siana, ulgniesz po kolana; będziesz-li tak zuchwały, uwiązniesz jako mały lios. S. wołowe, końskie. S. grube, wiszowate. Troc. S. w kopie, w styrcie stawiać. Troc. Sterta siana. S. pachnące, wonne, aromatyczne. S. szerniałe, ostre, twarde. Kosić, grabić, zbierać, zwozić S. Przy każdym magazynie było sian strasznych stertami. Dyak. Nie śpij na piernatach, ale na sianie. Korz. Przen.: Miał i tę satysfakcję, że konie za mną S. wiozły. Krasz. (= *włokły ś. bardzo wolno*). Przen.: Wykręcić ś. sianem = *wyklepić ś., wyłgać ś. z czego.* Nie wykręciś ś. sianem. Rys., Szymon. Już mu nie stało na wykręty siana. Pot. Sianem ś. wykręcił. Troc. Na sienie. Słow. Siana jęczmienie kazali już tam Bulgarom zwozić. Sienk. S. obroczone = S. z tytułu *daniny, jakę bartnik obowiązany składać corocznie staroście łomżyńskiemu.* Skr. 2. *prow.:* Miękkie S. = *potraw.* 3. [Kozie S.] p. Kozie. 4. *zł. lytoń.* Zdr. Sianko.

Sianobranie, a, lm. a, Sianozbiór *sprzet, zbiór siana.* <Siano + Branie>

Sianokos, u, lm. y, Sianożęć l. a. Sianożęcie, † Sienosiecz *koszenie siana, kosba; czas koszenia siana:* Płaczą, że zaskrzepła twa ręka młoda do sianokosu i żniwa. Syrok. 2. *łąka zdatna do koszenia trawy na siano.* <Siano + KOS>

Sianokości przym. od Sianokos, *sianożętny:* Podatek liwerunkowy z gruntów ornych i łąk sianokości.

[Sianować, uje, ował] l. *siano kosić i zwozić.* 2. *biczem = starać ś. zimą o siano, jeździć za sianem.* <Od Siano>

[Sianowanie, a, blm.] czynność cz. Sianować. Sianozbiór, oru, lm. ory p. Sianobranie. <Siano + Zbiór>

[Sianożaka, i, lm. i] *kosa do żęcia, koszenia trawy.* <Siano + ŻE/ZA/Ż(E)N>

Sianożątka, i, lm. i p. Sianożęć: S. licha bez deszczu usycha. Syrok.

Sianożęć l. i, lm. i = a) p. Sianokos: Panowie urodzaje i sianożęci rolnikom wypasywali, *agros et prata.* Błaż. S., łąka. Troc. Ogród i mała S. nad Styrem. Korz. S., *foenicacium.* L. Przyjdzie czas sianożęci, kiedy wyniosłe zielsko wraz z poziomą trawą padnie od ręki koszącego. Koch. W. Na czas sianożęci, wykopniska, potrawu. Jord. b) *trawu skoszona:* Bujna S. po łąkach ś. ściele. Książ. 2. × S., a, lm. e *kosiarz.* l. Zdr. Sianożątka. <Siano + Żęć(y), wzgl. ŻE/ZA/Ż(E)N>

Sianożętny przym. od Sianożęć, *sianokości.* Troc.

[Siańba, y, lm. y] *szopa, buła.*

Siara, y, blm., × Szara l. *pokarm w pierśi niewiasty rodzącej (colostrum):* Niezła jest rzecz tego dnia, gdy ś. dziecko urodzi, nie dawać mu matczynego mleka pożywać, bo przy tym czasie niewiastom S. a. plugawość niejaka gęsta z pierśi

SIARATAĆ SIĘ

odechodzi. Sien. Gorączka przy siarze. Troc. S., pierwsze mleko, „colostrum“. Kn. S., pierwsze mleko. Troc. 2. wet. *młodziwo, mleko w wymionach podczas cielienia ś. i bezpośrednio przed i po nim*: Pierwsze mleko, które ś. po odbytych porodzie w eycach wyrabia, S. lub młodziwo u krów zwane. Adam. Napętnienie ś. wymion młodziwem na 12 lub 15 godzin przed cielieniem ś. Adam. S., mleko krowy ociełi ś. mającej, im jest bielsza, tym bliższe ociełenie. Kluk. 3. [S.] *mleko owcze*. <SIAR/SZAR>

[Siaratać się, a ś., at ś.] *witać ś. serdecznie (z kim) lub żegnać ś. rozstając ś.* <Zam. Śratać> [Siaratanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Siaratać ś.*

[Siarbać, a, at] p. Sorbać. <ŚARB/SORB/SERB>

[Siarbanie, a, blm.] 1. *czynność cz. Siarbać*. 2. *napój, polewka*. S. K.

[Siarcyty] p. Siarczysty. <Od Siarka>

[Siarozak, a, lm. i min. mineral z gromady mineralów siarkowych. Łab. <Od Siarka>

[Siarozan, u, lm. y, prow. Siarkan sól pochodząca od kwasu siarczanego. <Od Siarka>

[Siarczany, Siarkowy, X Siarczysty] 1. przym. od Siarka: Wody siarczane. Kąpiele siarczane. Kolor S. Troc. Smród S. Troc. Deszcz S. Ryb. Pan spuścił deszcz na Sodomę S. i ognisty z nieba. Leop. (siarkę i ogień. Leop.). Pieńko siarczane. Przyb. Zendra siarczana. Krum. Wątroba siarczana. Krum. (p. Wątroba). Te słowa siarczaniem i snopkami pachną. Baz. (=stosem). 2. chem.: Kwas S. = związek ze składem H_2SO_4 . Kwas S. dymiący a. n. o. d. h. a. u. z. e. Ń. s. k. i, kwas pirosiarczany, $H_2S_2O_7$. Kwiat S., p. Kwiat pod 13.

[Siarczanka, i, lm. i świeca siarczana. Mur., Mym. <Od Siarczany>

X Siarczasty p. Siarczysty. Mrong.

[Siarzek, czku, lm. czki] 1. p. Siarnik. 2. chem.

p. Siarek. <Od Siarka>

[Siarzenie, a, blm., czynność cz. Siarczyć.

X Siarczół, ołu, lm. oły bot., p. Jaskier. <Od Siarka>

[Siarzoży, y, ył] p. Siarkować. L. <Od Siarka>

[Siarczyk, a, lm. i l. a. Siarzek, Siarnik zapalka. 2. f. S., chem., p. Siarek. <Od Siarka>

[Siarczyn, u, lm. y p. Siarkon.

[Siarczystość, i, blm., rz. od Siarczysty.

[Siarczysty] 1. X S. p. Siarczany: Jezioro siarczyste. Troc. Sukienka siarczystej maści, francuska materja złota. Goł. Dużo siarczysto-zółtego pyłku. Rost. Przekleństwa: Bodajcie siarczyste (a. siarczyste, ogniste) pioruny! [Siarczysta!] Dyg. 2. a. X Siarczasty, [Siarcyty] *gorący, dziański, ognisty, pełen ognia, krewki, zapalony, bystry, żywy*: Wkłada w dyszel Alekto siarczyste woźniki, których dobrze spasił swemi Koeyt pastewniki. Kniaź. Przen.: *jaskrawy, żywy, ognisty, krzyżący, wyrazisty*: Obraz Bogarodzicy, buntem błyszczących ozdobiony bisiorów i co niedziela w świeże bukiety siarczystych goździków ustrojony, główną zajmował ścianę. Chodź. Cezj siarczyste wlepił w klechę. Krasz. (=iskrzące). Przen.: *dosadny, zamaszty, dzielny, serdeczny, dziański, gorący, tegi, ognisty*: Resztę w siarczystym topi pocałunku. Uj. Przen.: *Mróz S. i t. p. = tegi, silny, straszny, trzaskający, djabelny, dojmujący*. 3. bot.: Lulek S., p. Lulek. 4. min.: Kamienie siarczyste = *iskrzyki, purytoidy, rzad mineralów z grupy lamprytów, kizy:*

SIARKOWAĆ

Kamienie siarczyste wielorakie są, najtłowiejsze kizy. Kluk. <Od Siarka>

[Siarczyście przys. od Siarczysty: Przesztraszyć ś. S. Uraczył ś. S. (=co ś. zowie). Zapalił ś., zakochał ś. S. Piotr S. tęsknił do ziemi ojczystej. Rol. Ale nie bierzeie znowu tak S. zaraz niewinnego pytania. Krasz. (=gorąco, serdecznie).

[Siarczka, i, blm., p. Siarka. Żart.: Żeś ino powąchał trochę siaroczki. Kasp. (=prochu).

[Siarek, rku, lm. rki, prow. Siarcezek, f Siarczyk chem. związek siarki z jakimkolwiek pierwiastkiem, w którym siarka ma znaczenie części składowej elektroodjemnej.

[Siarganka, i, lm. i] p. Szargula. <Od Szargać>

[Siarka, i, lm. i l. chem. pierwiastek niemetaliczny dwuwartościowy, należący do gromady tlenu, (S.): S., tłusta ziemna żywica, mająca w sobie kwas kuperwasowy; pali ś. błękitnym płomieniem. Kluk. S., ciało żółte elektryczne, wolnym ciepłem topniejące, które ś. łatwo od ognia zapala. Śniad. J. S. żywa, surowa. Sienk. S. surowa a. szara. Łab. S. rafinowana w laskach, w blokach. Siarki białogorejące. Otw. S. siemieniasta, znajdująca, w Swosowicach, w ziarnach wielkości siemienia lnianego. Łab. Rznięte kamienie znajdują ś. po wielkiej części na siarkach wypiętnowane. Czart. A. Przen.: U tych Polaków S. i saletra w żyłach, miasto krwi. Krasin. (=ogień, duch wojenny). Przen.: Jak nagrodzą nas, którzy ś. siarką i saletrą więcej, niż czym innym, żywimy? Sienk. (=wacaniem prochu, wojną). 2. [S.] *zapalka*. 3. S. do krzesania ognia, siarczysta nitka, papierek (=hubka), heblowina, siarczyste zapalę, podpalę. Kn. S. ciagniona. Troc (=knot, lont?). 4. [S.] *gatunek gruszeki*. 5. [Polska S.] = *jakaś polajanka*. Zdr. Siaraczka. <SIAR/SZAR>

[Siarkan, u, lm. y, Siankier Smok: Wielkie ogniowe siarkany, siedmiomilowe węże z koroną, Antychrysty o 666 żrenicach. Mie. <Węg. Sárkány; por. Siankier>

[Siarkawy kwas, chem. = związek ze składem H_2SO_3 . <Od Siarka>

[Siarkoantymonian, u, lm. y p. Siarkosól. <Now.>

[Siarkoarsenawy kwas, p. Siarkokwas.

[Siarkoarsenny kwas, p. Siarkokwas.

[Siarkokwas, u, lm. y chem. kwas jakikolwiek, w którym atomy tlenu zostały zastąpione przez atomy siarki, np. kwas siarkoarsenny, As_2S_3 , kw. siarkoarsenawy, As_2S_5 , odpowiadające związkom AsO_3H_3 i AsO_5H_3 . <Siarka + Kwas>

[Siarkon, u, blm., prow., chem. sól pochodząca od kwasu siarkowego, siarczyn. <Od Siarka>

[Siarkonośny dostarczający siarki, zawierający w sobie siarkę: Pokłady siarkonośno znajdują ś. pod gipsem. <Siarka + Nośny>

[Siarkosaletra, y, blm., tech. mieszanina dwóch cząstek saletry i jednej cząstki siarki, służąca do wyrobu ogni sztucznych. <Siarka + Saletra>

[Siarkosól, oli, lm. ole chem. sól, pochodząca jak gdyby od kwasu tlenowego, w którym atomy tlenu zostały zastąpione przez atomy siarki, np. siarkoantymonian sodu, Na_2SbS_4 , odpowiadający antymonianowi, Na_2SbO_4 . <Siarka + Sól>

[Siarkować, uje, ował, Siarczyć] *zaprawiać, nacierać, napuszczać, wykadzać siarką*: Winiarze wina, ipsymując, hałunując, biatkując, siarkując, plastrując, psują. Syr. Siarkowany, *infectus sulphure*. Kn. Tytoń siarkowany. S. beczkę, chmiel. <Od Siarka>

Siarkowanie, a, blm., czynność cz. **Siarkować**.
Siarkownia, i, lm. e *pracownia, izba, gdzie przyrządzają siarkę*: S., chyz albo warstat, gdzie siarkę sprawują, warza, *sulphuraria*. Mącz. <Od Siarkować>

Siarkowodorny kwas, chem., p. **Siarkowódor**. <Od Siarkowódor>

× **Siarkowodorowy** kwas, chem., p. **Siarkowódor**. <Od Siarkowódor>

Siarkowódor, oru, blm., chem. *kwas siarkowodorowy*, × *siarkowodorowy*, *siarek wodoru*, † *wodoród siarczysty*, † *gaz hepaticzny*, *związek siarki z wodorem o składzie H₂S. <Siarka + Wódor>*

Siarkowózłty *odznaczający s. barwą żółtą, nieco wypadającą w zieloną*: Siarkowózłte kryształy siarki czystej. <Siarkowy + Żółty>

Siarkowy p. Siarczany: Kolor S. L. Naczynie siarkowe = *naczynie do topienia siarki*. L. S. rzeźmieśnik, górnik albo zlewacz. Kn., Troc. Siarkowa huta. Troc. Pokład S. Błyszczące siarkowe = *minerale z gromady lamprytów, z rzędu błyszczków*. Korzeń S., p. **Gorysz**. Kwiat S. p. **Kwiat**. Wody siarkowe = *obfitujące w siarkowódor, H₂S. <Od Siarka>*

[**Siarmaneko**, **Po siarmaneku**] *śmiado, suchowale, po szarmancku*. <Zam. Szarmaneki>

Siarna, y, lm. y bot. p. **Kolczak**.

[**Siarna**, y, lm. y] = **Sarna**. <SARN/*SIERN>
Siarniczek, czka, lm. czki, **Siarczek**, **Siarnik**, **Siarniczka**, **Siarka** *zapalka*: Skrzesał ognia, zapalił S. i świecę. T. K. <Od Siarnik>

[**Siarniczka**, i, lm. i] p. **Siarniczek**: Przyszedł do sklepiku spytać, czy w nim dostanie siarniczek do zapalenia cygara. Krasz.

[**Siarnik**, a, lm. i] p. **Siarniczek**. <Od Siara = Siarka>

[**Siarowa**] *przekleństwo*. <p. Siarowy>

[**Siarowo**] *strasznie*. <pizys. od Siarowy>

[**Siarowy**] *ładny, zgrabny*. <Od Siara = Siarka, z tym tył, eo Siarczysty>

[**Siarzia**, i, blm.] 1. *starszyzna wojskowa*. 2. a. **Siarzia** m. *osoba mająca jaki wyższy stopień lub znaczenie*.

[**Siarzia**, i, blm.] p. **Siarsia**: Kapról pán! S. wysoki. <Zam. Szarza>

[**Siarteczka**, i, blm.] p. **Siartka**: Pan Jezus wyjon siarteczke z zajonca (= *włosek*). Na wasym koniu niema ani jedny siarteczki.

[**Siartka**, i, blm.] *sierść*: Zapytany wieśniak, czy ma bydło? odpowiedział: a ni mam ta ani siartki (= *ani kłaka*). Zdr. [Siarteczka]. <SIART/SIERC, wtórnie SIERS(C)>

[**Siast**, a, lm. y, **Siasta**] p. **Bocian**. <Por. Hajster>

[**Siasta**, y, lm. y] = **Siast**.

× **Siateczak**, a, lm. i *patol. rak włóknisty* (carcinoma reticulatum). <Od Siatka>

Siateczany p. **Siatkowaty**. Troc., L. <Od Siatka>

Siateczysty p. **Siatkowaty**: Siateczyste budowanie, *reticulata structura*. Kn. <Od Siatka>

Siateczka, i, lm. i i. p. **Sieć**. 2. [S.] = a) *niewód w minjaturze, mała sieć do łowienia ryb*. b) a. [Siateńka] *czapek*. c) *koronka*. <Od Siatka>

Siateczkowy przym. od **Siateczka**: Zmienia s. wygląd protoplazmy po wstrzyknięciu z jasnego siateczkowego na mętny drobnociarnisty. <Od Siateczka>

Siatecznia, i, lm. e, **Reteporyt**, **Retepora** *rodzaj polipnia, czyli koralu punktowanego, czasami skamieniały*. W. A. <Now., od Siatka>

Siatecznica, y, lm. e *zool. (retepora) mszywiol*.

[**Siatek**, tka, lm. tki] p. **Szatka**.

[**Siateńka**, i, lm. i] p. **Siateczka**.

[**Siater**, tra, lm. try] p. **Szater**.

Siatfel, a, lm. e, **Szatfel** *piłnik mało nasiekany, gładzik*. <Nm. Sägefeile?>

Siatka, i, lm. i i. p. **Sieć**: S. na włosy, na grzywki dla kobiet. Siatką włosy opięła. Troc. S. ochronna dla akrobatów zeskakujących w cyrku. Obaczył pod siatką twarzyczkę i zaraz zalsnął. Troc. Nieś w siatece mięso. Troc. S., półka siatkowa w wagonie. S. do Japania owałów. S. w oknach, żeby much przez otwarte okno nie wpuszczać. L. S. w oknie rozpięta. Troc. S. na konie. Troc. Na przedmieściach nie porobiono przekopów, siatek i kobylic. Fin. S. pajęcza. Troc. (= *pajęczyna*). Jako pajęcza S. jest ufanie głupiego. Poc. Żle, kiedy prawa są podobne siatece pajęcezej. Petr. (= *bak s. przebijaj, a mucha uwieźnie*). Uczynił dwie siatce, które miały okrywać a ozdabiać ono dwoje obcozencie, które było na wierzchu słupów. Leop. S. łowcza. Troc. S. na przepiórkę. Troc. Siatki przepiórczane są małe, na lasceczkach osadzone. Kluk. Siatki na piaki, na ryby. L. Patrzaj, gdzieby (drzemlik) siedział albo s. przebiegał nad polem, rozetknł siatkę dziwoceją. Cyg. (= *siatkę do łowienia dziwokoków = sokolów dzikich*). Siatkę na ptaszki zastawił. Troc. Przen.: *siedło, lep, pułapka, matnia i t. p.*: Umyślił tąż go siatką, którą on z karków ich zrzucił, przykrył. Birk. Młodym siatką jest uroda. Dar. J. Szczęście wyskoczyło mu z siatki. Mor. A. (= *z klatki, jak ptaszek, wyskoczyło s.*). Kawalerja lekka otacza armję siatką czujności i obrony nieprzenikalnej. Bl. 2. *robotka kobieca wiązana, wykonywana na pralkach, robota siatkowa; robota szydełkowa w oka*: Siedząc obie przy stole, jedna siatką, druga haftowaniem s. zabawia. L. 3. *przen. rzecz podobna do siatki, w której szczegóły tworzą kratkę, koronka, ażur*: S. geograficzna = *kratki z przecinających s. równoleżników i południków*. S. wodna, S. hydrograficzna = *zbiór systematów wodnych danego kraju*. Uroczy widok przez siatkę lasu świerkowego. 4. *anat.*: a) *część błony brzusznej* (p. Sieć). b) *siatkówka oka*. c) *każde do sieci podobne rozgałęzienie naczyń lub nerwów*. d) S. *dziwna a. cudna, eudowna = rozgałęzienie s. nagłe naczynia większego na mnóstwo gałązek drobnych* (rete mirabile). 5. *bot.*: S. *wodna = Płóceń* siatkowaty. 6. *fiz.*: Siatki dyfrakcyjne = *plytki szklane, na których nacięte są nader gęsto wzajemnie przecinające się układy linii równoległych, służące do badania zjawisk dyfrakcji, czyli uginania światła*. 7. *wet.*, p. **Czepiec**. 8. *zł. kruta*. <SIAT/SIĘC: SI(Si)ŁO>

[**Siatka**, i, lm. i] p. **Szatka**.

Siatkokrusz, u, lm. e: S., niby jaką siatką albo gałązkami poznaczone kruszce kobaltowy. Kluk. <Now.>

Siatkoskrzydły *mający skrzydła siatkowate*: Owady siatkoskrzydłe (neoptera).

Siatkować, uje, ował 1. *siatki robić, robić co tak, żeby było siatkowate, robić co siatkowatego; dzierżyć, krajać nakształ siatki*: Siatkują woreczek. Troc. Odzież żyrafy zdobna, bo izabelowa, siatkowana wielkimi cętkami płowemi. Sł. wil. 2. *latać, zarabiać siatką*: S. dziurę drutem, (= *drutować*). 3. *krajać w długie, wązkie paski*, szatkować: Posiatkuj (w siatki pokraj) kapustę, tutuń. Troc. <Od Siatka>

Siatkowanie, a, blm., czynność cz. **Siatkować**, **Siatkowato** przys. od **Siatkowaty**. L.

Siatkowatość, i, blm., rz. od **Siatkowaty**.
Siatkowaty I. a. **Siatczysty**, **Siatczany** podobny do **siatki**, **azurowy**: **Siatkowate**, **siatezyste** budowanie, *reticulata structura*. Kn. S. sznurek, worek. Troc. 2. anat.: **Błona siatkowata**, p. **Siatkówka**. × **Błona siatkowata**, p. **Sieć**. Istota siatkowata, p. **Istota**. Istota siatkowata kości (substantia reticularis ossium). Warstwa siatkowata skóry (stratum reticulare). **Zawiecia siatkowate** a. żyliste = *sploty naczynne w mózgu* (plexus chorioidei). 3. bot.: **Lepnica siatkowata**, p. **Lepnica**. **Ogórek S.**, p. 2. **Lufa**. 4. hist.: **Tkanka łączna siatkowata**, p. **Krażkowy**. 5. wet.: **Żołądek S.** zwierząt przeżuwających, **czepiec**, **czep**, **siatka** (reticulum). <Od **Siatka**>

Siatkowiec, wca, lm. wca, **Skórzak** bot. I. (lenzites) **roś. z gromady grzybów, z rodziny żagwiowatych**. 2. p. **Gmatwek**. <Od **Siatkowy**>

Siatkowy, × **Siatny** I. przym. od **Siatka**: **Pas S.** kawał ten może być oplatany a. kratkowym węzłem a. też siatkowym. **Jak. J.** naczyń siatkowe roślin. **Kaftaniki siatkowe** na upady. 2. p. **Siatkowaty**: **Mur. S.** a. rzymski = **mur, którego zewnętrzne ściany złożone są z małych, w kwadrat ociosanych kamieni tufowych**. Naczynia siatkowe roślin. 3. anat.: **Błona a. błonka siatkowa**, p. **Siatkówka**. S., **tyczący ś. siatki brzusznej**, **kardunowy**, **siatny**, **sietny**. <Od **Siatka**>

Siatkówka, i, lm. i anat. **błona wewnątrz gałki ocznej, w której rozchodzą ś. zakończenia nerwi wzrokowego, błona, błonka siatkowa** (Kreh.), **błonka siatkowata** (Perz.), **siatkówka nerwowa**, (Rysz.), × **błona kiszkowa**, **siatka** (Kluk) (retina). <Od **Siatkowy**>

Siatkówkowy przym. od **Siatkówka**.
Siatnica, y, lm. e zool. (tetanocera) **owad dwuskrzydły, krótkorogi, muchowaty**. <Od **Siatny**>

Siatnik, a, lm. cy I. ten, **co robi sieci**. 2. u dawnych Rzymian, **zapaśnik napadający na przeciwnika z siecią**. Nar. <Od **Siatny**>

× **Siatny** p. **Siatkowy**: **Sznurek S. Troc.** **Siatne** albo w **sieciach oka**. Kn. <Od **Sieć**>

[**Siaty**] p. **Siad**.
[Siatys, a, blm.] p. [Siad]. <Nm. Schottisch>
Siabek, bka, lm. bki zł. (i u kobiet złego życia) **niszu bez okna, izba ciemna**.

× **Siac, sieże, siągł** p. **Sięgnąć**: **Zali Cię (Boga) moja skarga sieże...** Wysp. <SIĘG>

[Siady, ów, blp.] p. Sady. <Nm. Schande>

× **Siadzenie**, a, lm. a p. **Siodło**: S., **osiadanie**. Gemb. **Siadzenia**, **szaty**, **powozy**, **rozmaite od złota i srebra porządki**. Nar. S., **siodło**. (Ło). **Seytowie** **kochali ś. w pięknych siadzeniach** i konie **uzbrajali do wojny**. Nar. S. **wniósł do kwatery**. **Chodź**. **Miał tylko to, co mu przyjaciele przynosili: ten koni kilka, ów S., inny coś z sukna i szat**. Krasz. **Koń z siadzeniem błyszczącym od złota**. Krasz. <Od **Siąść**>

[Siadziej se] do dzieci, **siądź sobie**.

Siąg, u, blm., **myśl. odległość od siebie dwóch krańcowych punktów rozpostartych skrzydeł ptaka**: **Kondor** **mierzony miał 3,04 m siągu**. Szt. 2. **górszążeń skały przeznaczony do wykucia**. <SIĘG/SIĄG>

[Siąg, u, lm. i] I. p. Sążeń i Sąg: S. **ma łokci 3**. Sol. **Drzewo ścinają, na klocki tną, z nich siągi układają**. Os. J. S., **stos drzewa długi i wysoki na 3 łokcie, szeroki na 5 ćwierci łokcia**. Os. J.

[Siąga, i, lm. i] p. Sąg: **Nie była zdolna śmignać dziewczynę na siągę od bregu, w głąb. Tet. (= na sążeń)**.

[Siągać, a, al] p. Siągnąć.
Siąganie, a, blm.] **czynność cz. Siągnąć**.
[Siągarz, a, lm. e] = Sązniarz. <Od **Siąg**>
[Siągnąć, nie, nał] i † S. ś. p. Sięgnąć.
[Siągnięcie, a, blm.] czynność cz. Siągnąć.
† Siągnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Siągnąć ś.

[Siągowy przym. od **Siąg**.
Siąkać, a, al p. Siąknąć.
Siąkanie, a, blm., **czynność cz. Siąkać**.
Siąkanać, nie, nał, Siąkanać, nied. Siąkać, Siękać I. **wsiąkać**: **Jak woda siąkanie w ziemię tak niszczy ludzkie plemię**. Koehan. 2. **wciągnąć nosem, pociągnąć nosem**: **Nieustannie wciągnąłem nosem, vulgo siąkałem**. Fred. A. **Jeżeli podrostek moeno siąka przy muzyce — nie tracić czasu**. Fred. A. **Zadrapał na kołdrze i jął radośnie siąkać**. Grb. **Jeżeli zawsze i przy każdej nauce siąka i siąka, to hebes, jak Bóg Bogiem**. Fred. A. 3. **wydmuchnąć śluz z nosa smarknąć, wytrzeć nos, oczyścić nos**: **Siąknął w polu, otarł twarz**. Fred. A. **Co chwila nos siąkał, oczy otwierał, a utamować nie mógł płaczu**. Bał. <**SIĘK/SAK/SIK**>

Siąknięcie, a, blm., czynność cz. Siąknąć,
† Siąkowłoty zachowujący wilgoć i wydający ją: **Siąkowłosa wena**. Otw. <Now.>

[Siąniowy] **sienny**: **Drzwi siąniowe**.
[Siąpić, i, il, Siępić] (o deszczu) **mżyć, przesyć**: **Pracowity deszczu górski zciha siąpi. Żer.**

[Siąpienie, a, blm.] czynność cz. Siąpić.
Siąść, adzie, adł, × Sieść, [Sięść, Siadnąć, Siednąć, Siednoć, Siędnąć, Sednąć, Siednyć, Sinunć], nied. **Siadać, siadę, × siędę, [siende, siedng, siynde, siadne]**; **siądiesz, × siędziesz, [siądiesz, siedniesz, siedziesz]**; **siądzie, × siędzie, [siedzie, siędnie, siednie, sedne, sadnie, sundze]**; **siadł, [siędnął, siednął, siednoł, siędnoł, siednuł, siednun; siedneła, siedła, sadła, siednoła]**; **siądź, [siędź, siędź, siądziej (dziec.), siędnij, siędze (= siedźże), siądzie]** I. **usiąść, zając miejsce siadzące, spocząć; zasiąść**: S. **po staniu albo przyszedzszy gdzie zinać, usiadać**. L. **Czy ś. im S. podoba nad źrózłem przejrzystym, czy na podłożnym wzgórk, czy w gaju cienistym**. Przyb. Rozk.: **Siadaj, i t. d. = siądz, usiądz**: **Siadaj pan z nami, dodała najniewinniej**. Korz. **Niech pani siada do fryzowania**. L. **Siadaj pan, panie majster**. **Niech pan raczy S., niech pan siada**. **Siądźmy do stołu**. Troc. **Gdy przyszło siadać do stołu, sadowiono każdego wedle rangi**. Kras. **Na tym stołku rad siada**. Troc. **Siedli goście**. Troc. **Chodźcie, obiedwajcie!** i **siedli i jedli**. Białob. **Siadł i z kłamiwą spokojnością mówi**. Malez. **Tadeusz i Zosia do stołu nie siedli**. Miek. **Oddam pierwszy dzień dobrym stołu z nią siadę**. Miek. **Oba rycerze siedli na konie**. Słow. **W cieniu siadali mileząco i hardo**. Uj. S. **do czego = zasiąść**: **W kole senatorskim gdy siadywał, mógł ś. każdy zadziwić mądrości jego**. Birk. **Książdz pleban siadł do konfesonatu słuchać spowiedzi**. L. **Przen: Proszę siadać! = rozkosz! delieje! palce lizać!** Co za winko! **proszę siadać!** **Ale też dziewczyna! proszę siadać!** [**Siadła tiptka!**] **wołanie na koniu, siedzieć!** 2. **† S. na co, na czym = paść, wystąpić na co, osiąść, zjawić ś. na czym**: **Bładość mu**

siadła na jagody. Bardz. (= *pokryła mu licę*). Gdy ś. w swej nadziei odrwią, to im siada najczęściej w uściech owo: ah niestety! biada! Min. Siadają kury. Troc. Przen.: × Ś. na kogo, na co = *wypaść, przypaść, paść*: Gdy na mnie siadło, klasztor nie zapości. Pol. × Ni siadło, ni padło (Rys.) przys. *ni stąd ni zowąd, naraz, nagle, nie wiedzieć skąd, raptem, w tym*: I tak ni stąd, ni zowąd, ni siadło ni padło, kilkoro tych bestyjek razem mnie ujadło. Zabł. Nie syna zostawuję, ale łotra, który jeszcze ni padło, ni siadło, a już pracą rodziców swych rozlewa, depee. Falib. Sami ni siadzy, ni padzy, czynią konstytucje. Wuj. 3. × S. *upaść, klapnąć, zginąć, przepaść, zostać na koszu, osiąść na łodzie, spełznąć na niczym*: Siadłem, zginąłem, już po mnie, *disperii*. Mącz. Siadłeś, jak sól, *actum est de te*. K. (= *skotłczone z tobą, koniec z tobą*). Jeśli Zawiszy nie będzie, siadłem. Orzech. Na pogrzebie hetmana nie usłyszałeś głosu innego, jeno: jużeśmy siedli, jużei nie będzie do Rusi biegła nas bronić. Orzech. Jak skoro ś. dwa tak wiele panowie złączycie, siedli Turcy i Persowie. P. Koch. Bez pochyby siedlibyśmy byli, by ś. był Annibal z bratem złączył. Fal. Siadłem, zginąłem. Troc. Niemasz cię; i ja w swej nadziei usiadła. Chr. Wnet połowica miasta z trzaskiem upadła, a z swoim budowaniem i ze wszystkim siadła. Prot. (= *runęła, zawałita ś.*). Jeżlibyś co z tych tajemnie wyzioną, to twoja głowa siadła. Kosz. Aleksander wziął przymierze gorzkie z Moskiewskim, Siewierskie państwo bo siadło, Litwie nablądło. Stryjk. Już tam siadło zbawienie i nadzieja polepszenia zginęła, gdzie sobie za pośmiejch mają cieleśną żądę wypełniać. Kosz. Jeśli nie powstajemy, siadło wszystko. Hrb. Kilka tysięcy, com zarobił, siadły makiem u pana Łopaty. Rzew. (= *cicho o nich, jak makiem zasiał; jak kamień w wodę*). 4. *wsiąść*: Przez dłuższy czas siadł do karety, niż do odprawienia całej drogi było potrzeba. L. S. na koń. Przen.: Na karku komu S. = *okiełznać, osiollać, owzdać, opanować, ujarzmić, zawojować, pozbadnąć, podbić go*: Na karku komu sieś = przysieść go, opanować go. L. Nie będziesz królem, narodom zwyciężonym na karku nie siedziesz. Bardz. Chłopy podwiódł, aby siedli na karki panom swym. Birk. [Dziadły dopir na naszego pana siedli gadką] = *powsiadł nań z wymówkami* <SIAD/SIOD/SIEDZ/SIĘD/SIĄD SAĐ>

[Siazenie, a, blm.] czynność cz. Siazyc.

[Siazyc, y, ył] szybko iść, sążwiśtemi krokami, *sulzić*. <= Siazyc, SIĘG/SAG>

[Sibać, a, al] trącać. <p. Szybać>

Siban, u, blm. l. † S. nazwa miesiąca maja. Sł. wil. 2. a. Siwan dziewiąty miesiąc roku cywilnego u Żydów, a trzeci roku świętego. Sł. wil. <Hb. sivan>

[Sibanie, a, blm.] czynność cz. Sibać.

[Sibiela, i, lm. e] duch przebywający w kopalniach: Lecał chmary: strzygów, mamonów, płaczek, sibieli i innych, aby posilić ś. Grusz. <SZYB/CHYB? z Sybilla?>

[Sibretkowie, ów, blp.] nazwanie Mazurów. <Si † Bretek = bratek?>

† Sic, siecze, siki p. Siec: Puseił gońce, aby sikli i mordowali. Janecz.

[Sic, siecze, sieki] p. Siec. Pc.

Sice blp., tkac. *czółenko*. <Nm. Schütze>

[Sicła ziemia] *glinka zielonkawato-niebieska*. <Por. Ukr. sýhla>

[Siciany] p. Siciany.

[Siciarz, a, lm. e] 1. p. Siciarz. 2. *bedlka z gatunku boletus*.

[Sicina, y, lm. y] p. Sito.

× Siki p. Siczowy: Kozacy siccy. L. <Od Sicz>

Sicz, y, blm., × Siecz 1. *siedziba kozaków zaporoskich, Zaporozze*: S., zasiek kozacki, hajdamacki. L. S. zaporoska jest horda kozaków siczowych, mających swe w siczy naddnieprskiej siedliska aż ku granicom oczakowskim. Dyk. Rejestrowi siedzieli głównie na Tomahawce, gdzie mieli swój korzeń, czyli S., to jest wieczny obóz przeciw Tatarom. Moracz. 2. zb. *zaporozcy*: Duchy owe zuchwałe tej, co wódz, dziczy, zaprawione w Smoleńsku krwią północnej siczy. Wyb. <Ukr. Sicz>

[Siczonka, i, blm.] *kośba, sianokos, sieczenie trawy*. Pc. <Zam. Siczonka, od Sicz>

Siczowiec, wca, lm. *wcy kozaki siczowy, zaporozec*: O tym nie wiedzieli ni pijani siczowcy, ni sam hetman zaporoski. Sienk. <Od Sicz>

Siczowy, × Siki przym. od Sicz, zaporoski.

[Sić] 1. a, blm., m. = a) *sitowie, sitnik objicie rosnały w Narwi*. b) *zł. targ, jarmark, zgromadzenie, zbiegowisko*. 2. p. Sieć. Zł.: Zrobić S. = *zasłonić*. <SI(T)>

† Sidalen, ina, lm. lny p. Siedalen. Pim.

[Sidelnik, a, lm. i, Sidlak] *ptak, co ś. na sidła łowi*. <Od Sidło>

Sidelny, Sidłowy przym. od Sidło.

[Sideteczko, a, lm. a] p. Sidło.

Sidelko, a, lm. a p. Sidło: Kręć ś., figluj, jako raczysz; abyś miał w sidelku twoje wolno wprawić serce moje, tego nigdy nie obaczysz. Lubom. Adwersarze własnym sidelkiem samych siebie ułowili. Salin. Czartowskie sidelka. Bals.

[Sidlak, a, lm. i] p. Sidelnik.

Sidlenie, a, blm., czynność cz. Sidlić.

Sidlenie się, a ś., blm., czynność cz. Sidlić ś.

Sidlić, i, il *wikłać w sidła, łowić w sidła, usidlić*: Chcesz mię pochlebniemi S. słówkami. Lubom. Jej uroda S. go pozęła. Troc. S. ś. *łapać ś. w sidła, usidlić ś., wikłać ś.* Ile mamy bogactw, tyle mamy sidel, w których ś. sidlimy i na których, jako ptacy na lepie, lgniemy. Żarn. <Od Sidło>

Sidlnik, a, lm. cy ten, co *sidli, szermierz uzbrojony w sidła*: Sidlniki u Rzymian, przeciwnika powrozem zadzierzgnąwszy, o ziemię rzucali. Pilch. <Od Sidło>

Sidło, a, lm. a 1. *wnik, samolówka, potrzask, pułapka, samotrzask, sieć, pomyśl, matnia*: Podług wielkości ptaszków z mniej lub więcej końskich włosów razem wziętych nakręca ś. sidła. Kluk. Na ułowienie ryb w wodzie, ptastwa na powietrzu, zwierza po lasach, ukryte sidła rzucać nam pozwolono. L. Zajączka w sieci myśliwiec zostanie, jarząbek w sidle na drzewie zostanie. Zbyl. Jak kuropatwa bywa przywiedziona do szlaku a. kózka leśna na sidło, tak i serce pysznego Leop. Temu ptakowi nie kładłem sidła, a widzę, że ś. wnet ułowi. P. Koch. S. *prędko-pomkło na ptaki, na zwierza*. Troc. W napięte wpadł sidła. Troc. 2. *część w lm., przen. lep, zasażka, fortel, podstęp, wybieg*: Sidła na kogo kręcić. Troc. Sidła na kogo zastawić. Kto na kogo S. stawia, sam ś. w nim ułowi. B. B. (= *kto pod kim dółki kopie, sam w nie wpada*). Ludzie ci łatwo w zastawione sidła wpaść mogą. L. Katylna najwięcej ludzi młodych w sidła swe schwytał. Pilch. 3. [S.] *oko w sieci*. Zdr. Sidelko, [Sidelecko]. <SI/SIE, por. Sieć>

[**Sidło**, a, lm. a] p. **Sioło**: Wnet sidła, czyli sioła, wsi, wójtostwa, sołtystwa uzyskiwały mieszczenie na prawie. Lel. < Pomieszanie wyrazów: Siadło, Sidło, Sioło >

Sidłowy p. **Sidelny**. L.

[**Sidup**, a, lm. y] ser i twaróy z wygotowanej serwatki. < Por. Lit. szidupé >

[**Sidziarnka**, i, lm. i, **Siziniarka**] dewotka z septy tejże samej nazwy. < Od nazwy wsi kościelnej Si(d)ziny pod Babią Górą >

[**Siebi**] p. **się**.

Siebie 2 pp. zaimka osobowo-zwrotnego (który 1-go przypadku nie ma) obu liczb i wszystkich trzech rodzajów; 3 pp. **sobie**, a. [se], 4 pp. **siebie** a. **się**, 6 pp. **sobą**, 7 pp. **sobie**, [siebie]. Postaci się nie używa ś. na początku zdania. Zaimka tego używa ś. w miejsce zaimków osobowych wszystkich trzech osób, a mianowicie tej w każdym wypadku, którą wskazują już i inne cechy zdania, jak np. wyrazy „ja“: „chwałę“ — wskazujące, że w zdaniu: Ja nie chwałę siebie a.: Nie chwałę siebie — idzie o osobę pierwszą, że przeto w tym zdaniu „siebie“ = „mnie“ i. swojej własnej osoby, istoty: Myję ś., myjesz ś., myje ś., myjemy ś., myjecie ś. myją ś. Ja ś. widzę, ja go widzę. Czasem mówimy: dziękuję sobie, nie mogę ni na kogo skarżyć, jedno sam na ś. i sam ś. skarżę; omerzałem sobie. Górn. Dozwól mi z sobą płakać. Groch. (= mieć samemu, na samotności. L.). Mam, ale nie sobie tylko: wszystko, co mam, wasze jest. Skar. (= nie dla siebie tylko). Nie mogłem tobie, ledwo sobie. Rys. Pierwej sobie, potem tobie. Rys. Pierwszy punkt szczęścia mieć drugiego siebie. L. (= drugiego „ja“). Mam pieniądze dla siebie. Troc. Naród sobie. Wezmę to z sobą. Troc. Kupiłem sobie. Troc. Myślę o sobie. Troc. Ważpan patrz siebie. L. Sobą mierz drugich. Kn. (na swą słabość patrząc, zrozumiej drugim. L.). Sobą nie mierz drugich. Kn. (nie wszyscy mogą, co ty. L.). Nie chce j z siebie o innych brać miary, L. Sobie pierwej dobrze uczyni, potem drugiemu. Kn. (pierwej Sobkowi, potem Dobkowi. L.). Ty nikomu tak nie wierz o sobie, jak sobie. L. Gdziebyś od siebie uciekł, poniesiesz wszędzie za sobą swoje skłonności. L. Jak sobie kto pościele, tak ś. wyśpi. Prz. Trzeba tu o sobie pomyśleć, to nie przelewki. L. (= o własnym ratunku). Kto sobie zły, komuż dobry? Rys. (= dla siebie). Niż suknia, bliższa koszula przy ciebie, miłość bliźniego od siebie ś. rodzi. Jabł. Sobie dobry, sobie gali. Kn. Co mi po mędrku, co sam żyje sobie. L. O tej dobie każdy sobie. Żegl. Człowiek ś. nie dla siebie tylko rodzi, żyć mu też tylko sobie ś. nie godzi Pilech. Pszczółka nie sobie miód zbiera, wół jarmem dla drugich kark sobie nacie- ra. L. Nie sobie ptaszek miłych dziątek rodzi, i owca w wełnie nie dla siebie chodzi. Stryjk. Kreza syn sobie był niemy, ojen na zdrowie począł mówić. Warg. Dał sobie w pysk. Troc. Kupiłem sobie konia. Troc. Cnota sobie nagrodą, cnota sobie zyskiem. Pot. Cnota ś. sobie samej sobą płaci. Koch. W. Miał z sobą co czynić. Biel. M. Nie wie, co z sobą ma czynić, stanął jak wryty. Nagur. (z swoją figurą, swoją osobą. L.). Dzbanem leje w ś., aż mu po uszach ciecze. Rej. (przez gardziel. L.). Któraż była tak potężna siła, któraby sobą ś. nie obaliła? Tw. (swoim ciężarem. L.). Ta pani ś. nie obejrzy, chyba wszystką sobą, jak wilk. Górn. (= całą swoją osobą, bo ma sztywną szyję, sztywny kark). Robić pod siebie = eszczynić ś. a. paskudzić,

nie ruszywszy ś. z miejsca. Po sobie = po swojej stronie, przy sobie, za sobą, na swoją korzyść: Łotrostwo orężem wsparte zawsze prawo ma po sobie. Nar. Kto ma złoto, ma prawo po sobie. Rys. Nie mając po sobie Pisma św., uciekł ś. do tej obrony. Baz. Korybut w Czechach miał wielu ludzi po sobie, i Praga była po nim. Biel. M. Nie mieli w tym szczęścia i Boga po sobie. Papr. Bezpiechen żyje mimo wszelkiej trwogi, gdy kto łaskawe ma po sobie bogi. L. Mniej trzymaj o sobie, gdy szczęście po tobie. Rys. Po sobie = do siebie, o sobie, z siebie: Baczę, znam to po sobie, że... Troc. Sam widzisz po sobie. Troc. Przez ś. = sam przez ś. = bezpośrednio, w sobie, niezależnie od kogo, od czego a. od kogo innego, osobiście: Dwojaka bywa kąpiel: jedna sama przez ś., druga złożona z różnych ziół. Comp. Nie wszystko, co ś. zda złe, jest przez ś. złe, ale czasem pożyteczne. Karnk. Turcy nie chcą, aby Bóg był wieczny przez swoją wieczność, mądry przez swoją mądrość, ale wszystko sam przez ś., a to żeby nie przypuścić w Bogu rozdzielenia. Kłok. W rzeczach mniejszej wagi rzadca dworu przez ś. rozsądzić może. Kras. (= swoją władzą). Prawdy te przez ś. jasne. Ustrz. Wiadomości same przez ś. do głowy przyjść nie mogą. L. Starość przez ś. uprzykrzona. Pilch. Nie czyń przez drugich, co sam przez siebie uczynić możesz. Kras. Samo przez ś., ś. rozumie, że... Przez ś. nauczyłem ś. tego. Troc (= z siebie). Rozmawia sam z sobą (= do siebie). Jeśli pan chce co jeść, to proszę z sobą. L. (= proszę pójść ze mną). Wszędzie córkę swoją z sobą bierze. L. (= razem z sobą). Pomyśl tylko sobie, co by z tego wynikło (= zastanów ś., weź na rozum). Wyobraź sobie, co mię spotkało. Sobie = dla siebie, dla własnej przyjemności, z łaski na uciechę, dla zabicia czasu: Leżę sobie, patrzę sobie na to, dyskuruję sobie. Troc. Sobieś dobry. Troc. Wyborny sobie! onby wszystkich chciał poprawiać! Spaceruje sobie, a tu robota czeka! On sobie śpiewa. L. Ja tu sobie będę siedział. L. Mam ś. dobrze, żyję sobie wygodnie. L. Lepziej rozkoszy używa, co sobie w cieplej izbie siedzi a grzanki sobie do piwa kraje, niż ten, co po szelinie biega. Rej. Jem sobie, piję i używam. L. Ten sobie mówi, a ten sobie mówi, pełno radości i krzyku. Mick. Wyrwało mu ś. coś na panów braci, których szlagonami nazwał i podrwiwał z nich sobie. Krasz. Nuże, idź sobie precz stąd! L. (= swoim kosztem, swoją drogą). Nie potrzebuję ciebie, pójdź sobie! L. Sobie pan, Sobiepan = pan swobodny sobie, niezależny, pan swojej woli, żart. liberbaron: Gospodarz jeden był sobie panem i oraz pastuchem. Jabł. Sobiepan, hetman zazdrości i łakomstwa. Rej. Od siebie a. od ś. (do koni) = na prawo! Od siebie, k sobie, wyraz stangreta i forszpana, który, mając po prawej ręce konia dyszlowego, kieruje nim ku sobie i od siebie, czyli na prawą i na lewą stronę. Mag. Musi być gdzieś drugi, inny gości-niec, k sobie albo od siebie, którym mijają tę topiel. Żarn. Koń ten, k sobie (ku sobie), czy od siebie, wszelako dobrze etagnie. L. Ciagnie starego ziemia k sobie. Kołak. (= do siebie). Z siebie, sam z siebie = z głowy, z własnego pomysłu: Tacy tłumacze dzieła te z siebie napisać byli zdolni. L. (= oryginalnie). Jozue nie miał tego sam z siebie, ale od Boga. Birk. (= nie z własnego domysłu, nie wyszał sobie z palca). Robić z siebie poświęcenie = poświęcać siebie na co, robić co z zaparciem ś. siebie samego, nie oszczędzając ś., składając w ofierze swoje przekonania,

przesady, przemóc s. na rzecz czyją: Łokietek dosyć z siebie czynił zawždy. Biel. M. Przy sobie = a) Trzymaj ręce przy sobie = nie rwij s. do bicia. b) z sobą, w kieszeni, nadorędnin: Babko, dajże mi pokój, nie mam nie przy sobie. L. (= przy duszy). c) Powiem ci, ale proszę, miejże to przy sobie. Biel. M. = zachowaj to w sekrecie, nikomu nie powiadaj, niech to będzie między nami. Gdy Annibal miasto obległ, mieszczanie wielki głód na s. mieli. Kosz. (= przeciw sobie; zagrażał im głód). Ty cyt, i ja cyt, wiemy na s. obie. Opal. Jozue dostatecznie Żydów w pokoju nie zostawił, mając zawsze na s. nieprzyjaciela. Białob. Jeszcze po wielkim strachu, który na s. mieli, k sobie nie przyszli. P. Koch. Samsonie, masz na s. Filistyny. B. B. (= Filistyni nad tobą!). Królowa Elżbieta, iż miała natenczas co innego na s., bo Węgrzy posłali byli do Napoljei po innego króla, wątpliwą odpowiedź dała. Biel. M. Za s. każdy z osobna. Troc. † Mieć czego z s. — mieć czego tyle, ile trzeba, mieć dosyć czego. Mam z s. roboty. Troc. Mamy z s. pieniędzy, strawy, sił. Troc. 2. Bądźmy, jak dawniej, sobie przyjaciele. Szymon. (= jeden dla drugiego, sobie nawzajem, jeden względem drugiego, w stosunku do drugiego). Jesteśmy sobie siostry kochające s. Ruś sama między sobą nie mogli s. z sobą długo zgodzić o ten Hallez. Biel. M. Ruskie książęta poczęli między sobą waleczyć i jedni drugich wypędzali. Biel. M. A tak tedy dajmy sobie ręce z temi ludźmi i uczynmy sobie z niemi pokój. Leop. Oni są bardzo w dobrej z sobą przyjaźni. L. Nie zawsze z sobą będziemy; prędko przyjdzie nam z sobą s. rozstać. L. To tedy nie mam nie mówić, choćbym ich razem kiedy z sobą nadybał? L. Bracia to sobie. Troc. Siostry to sobie. Troc. 3. się stanowi konieczny dodatek w słowach zaimekowych: starzeć s., bać s., modlić s., pocić s., przechadzać s., starać s., kłaniać s., śpieszyć s., śmiać s., płakać s., pukać s., dziwować s., spierać s., wylegiwać s. 4. się dodane do czasowników czynnych tworzy z nich: a) czasowniki zwrotne: chwalić s., bić s., przygctować s., skaleczyć s. Gniewasz s.? — Nie gniewam. Kn. (= nie gniewam s.). Zaimek się ile możności nie powinien być często użyty. Gol. Staraj s. z nim zobaczyć (= zobaczyć s.). b) czasowniki biernie: Słowo to na tym miejscu bierze s. całe w innym znaczeniu. L. (= jest brane). Pragnieniem rzeczy a wielu zarazem umysł s. psuje, serce bałamuci. L. (= jest psuty, ulega zepsuciu). Pieniądże s. wydadzą, nim s. postrzeżesz. L. (= zostaną wydane, rozjedną s. przez wydawanie). Mógł s. ten człowiek wypuścić, by był nie apelował do cesarza. Leop. (= mógłby być wypuszczonym, można go było wypuścić). c) czasowniki o znaczeniu nijakim: lać s., wzdąć s., sypać s., rozsypać s., przewrócić s., zmienić s., zmylić s., powiększyć s., zmniejszyć s., zmęczyć s., ciągnąć s., rozwinąć s., tworzyć s., formować s. 5. się dodane do trzeciej osoby lp. czasowników, tworzy wyrażenia nieosobiste: Po znużeniu śpi s. smacznie. Do rzeki idzie s. na prawo. Tak s. to mówi. Będzie s. o tym myślało. L. Przeżyło s. w swym życiu niejedną przykrą chwilę. Widziało s. już nie jedno. Panam miał groźnego; wzięło s. może więcej, jak w szkołach, ale mi tego nie żal. Kras. (= więcej play wziętem). Nigdy s. za bogatego udawać nie trzeba, kiedy s. jest ubogim. L. Będzie s. mocno żalowało, że s. tak wiele czasu marnie strawiło. L. Gdyby znało s. dobrze siebie samego, wiedziałoby s., co s. ma złego, a co do-

brego. L. Bawi s. częstokroć z ludźmi występni, ale w rzeczy samej gardzi s. niemi. Zabł. Co s. tknie rozdziału w dobytku, naprzód matce krowa i owce. Gac. Najgorzej zacząć, pójdzie s. dalej. Kras. Nie żyje s. z niemi ani ich s. słucha i uważa; nasza banda górę bierze. L. 6. swój stan normalny, przytomność, zmysły, samopoczucie, świadomość: Przy sobie być = przytomnym sobie być, przytomność swoją mieć. L. Szalałam urażona, nie wiem, com mówiła, mogłes wiedzieć, zem w ten czas nie przy sobie była. Mor. A. Zdawał s. odchodzić od siebie. L. Niektórzy na ten postrach od siebie i od rozumu odchodzili. Birk. Powiadamy o gniewliwym, że od siebie odszedł, że sobą nie włada, że uchylił rozum i przytomność. Pileh. (= o tym, który s. zapamiętał z gniewu). Odeszły od siebie i srode niespokojny. L. Zasmucony, od rozumu odszedł i ledwo kiedy do siebie przychodził. Skar. Zemdał i ledwie przyszedł do siebie. 7. swoje mieszkanie, swój dom, swój kął, swój pokój, progi domowe, swój dach; swoje strony, swoje miejsce stałego pobytu; swój majątek, ojczyzna swoja: U siebie = w stancji swojej. L. Postanowiłem jeść obiad u siebie z garkuchni. L. Czekam tedy pana mego u siebie. L. Tu mój pokój; myśl, jak gdybyś u siebie była. L. Sans façon, bez ceremonji, bez subiekcji, tak jak u siebie. L. (= jak w swoim domu). Proszę do siebie, tam mi resztę dopowiesz. L. Wziąwszy pisma moje, poszedłem do siebie, gdzie zastał brata. L. Poczta zabawiony, do siebie odszedł. Kras. (do swego pokoju. L.). Pójdźcie do siebie, dzieci, zmartwionemu tyle potrzeba mi spokojnej osobności chwila. Zabł. Nie być u siebie w stancji. Dziś nie zejść do ogólnego stołu, ale będę obiadował u siebie. Przebywszy miesiąc w stolicy, wracam nakonie do siebie. Pobiegli po pana Aleksandra, a że ten był u siebie, przystawili s. natychmiast. Krasz. P. [Się]. <SIEB/SOB>

× Siebiebój, oju, lm. oje p. Samobójstwo: Zgub s. siebiebojem. Przyb. < Siebie + Bój >

× Siebiebójca, y, lm. y = Samobójca. St. wil. † Siebielubca, y, lm. y p. Samolub: Ział Ludwik władzę swą na ludzi złych i w społeczności ludzkiej żyć niegodnych siebielubców. Nar. < Od Siebie + LUB >

† Siebielubiec, bca, lm. bey p. Samolub. × Siebielubność, i, blm., × Siebielubstwo rz. od Siebielubny. L. (p. Samolubstwo). < Od Siebie + LUB >

† Siebielubny = Samolubny: Siebielubna pycha. Nar. < Od Siebie + LUB >

× Siebielubstwo, a, blm., p. Siebielubność. L.

† Siebierka, i, lm. i, † Sukno siebierskie gatunek sukna moskiewskiego. Ins. e. l. < Zam. Siebierka, — ski? >

× Siebierski p. Siebierka. [Siebrzny] p. Siebrny.

Siec, cze, kl, Siekać, † Sic, [Sic] l. ciąg z rozmachem, platać, rąbać: Swoją szablą hartowną siekał turskie czoła. Bies. Miecz ostry, na obie strony siekający. Rej. (= obosieczny). W tym pójdą do pałaców i niełutościwie imą S. na s. Szymon. (= nacierać na s., siekać s.). Puklerz odrzuciwszy od siebie, bestją oną zoburzył sieki. Birk. Już go poczęli S. Pas. Wiesz, jako dzielnie brzeszczotem sieką, Mick. Stoją na szafcach Pragi, siekąc wrogów. Mick. Mieczem ostrym sieki na obie strony. Kochan. Pierchających Szwedów siekli nasi. Niem. Sieką wrogów kark

w dwa brzeszczoty. Hol. Siekl (ciął) go mieczem. Troc. Przen.: *rozcinac, krajać, prób, bić*: Galera ta długimi daleko siecze wiosły wodę. Bardz. Na deskach płyną, siekają morskie wody. Bardz. Wybili s. na morze, mocno je siekając. Otw. Są owe ptaszętom skrzydła, któremi wiatr sieką po powietrzu. Kulig. Biedna ja ptaszyna, nie mogą lotem, jak przedtym, S. powietrzne kraje. Toł. Hipogryf prędko skrzydłami machał i tak prędko siekl powietrze, jak piorun. P. Koch. Gdy szybko wiatry siekła, głóg ją w biegu strzymał, gdy za suknią fałdzistą kołcami poimał. Nar. Nie uciekaj, woła, przede mną! (bo siekła nogami). Żehr. Siekę, rąbam drwa. Troc. Czysta izba, wysypana siekaną jedlinką. Krasz. 2. × S., Siekać eo = *rabac raz koło razu na miazgę*: Siekę mięso na siekanę. Troc. Nie trzoba maku siekać. Prz. 3. *ciąć, smagać, ćwiżyć, chłostać; trzepać*: Z różgami s. rozszykują, żeby go siekli. Wys. Wyświecając z miasta zbrodnia, kat siekl różgami. Trzt. Nielitościwie, jak bydlę jakie, go siekl. L. Siekl dziecię różgą, biczem. Troc. Przen.: *ciąć, kasać, gryźć, dokuczać, kłóć*: Sieką muchy konia. Kn., Troc. Przen.: Wiatr siecze. Troc (= *tnie, ostry jest*). Słyszę, jak namiot gęste sieką deszcze. Słow. Przen.: Poczęła opowiadać, jak ją siekły językami, wypominając jej świat i urodę. Tet. Aż do krwi siekl ją szyderstwem. Przybysz. 4. *kościć; żać*: Kiedy taki sieką, tedy nie siecz dzień podle dnia trzy dni, bo kto tak siecze, tedy wszystko rad zgnoi. Haur. Ziola na łąkach sieczonych pastorki zbierają. Otw. Siekę (koszę) siano, łąkę. Troc. S. (żać) owies. Troc. S. owies = kosić na grabki. L. Niezahamowana śmierć siecze wszystko kosą zagniewana. Lubom. Człowiek fałszywy i tak i owak słowa odmieńia i strzyże i goli, i grabi, siecze, insze mówi stojąc, insze siedząc. Wer. Najprzód (osiel) darń przy drodze siekał. Mick. (= *szczykał, szczypał, skubał*). Tak westchnął i siecze a siecze (osiel) koniczyne. Mick. 5. kamienie = *łupać, ciosać, łamać*: S. (łamać) kamienie. Troc. Siekę kamienie = *łamię kamienie, łupam, cieszę*. Kn. S. s. 1. *być sieczonym*: Siecze s. kapusta. Sł. wil. (= *szatkuje s.*). 2. *siecz siebie nawzajem, rąbać jeden drugiego*: Niemcy siekli s. z Polakami. Zbyl. Jak s. zaczniemy S. a rąbać, aż szable jęczą, skry s. sypią. Krasz. 3. *Włosy s. sieką = leżą, pełzną, wylażą*: Jeśli s. której białejgłowie włosy sieką, a temu nie rada, potrzeba naprzód wziąć na laksans, bo z cholery przypalonej najbardziej włosy s. sieką. Slesz. <SIEK>

[Siecanka, i, blm.] p. Sieczanka.

[Sieccak, a, lm. i] p. Sieczkarnia. <Zam. Sieczczak>

[Siececka, i, lm. i] p. Sieć.

Sieclany p. Sieciowy: Wór S. Sł. wil. <Od Sieć>

Sieciarka, i, lm. i l. forma ż. od Sieciarz: S. należy w osadzie do nieruchomości: stółek wróś w ziemię, ona w stółek, i już! Kon. 2. zool. p. Owad.

Sieciarkowate rośliny, bot. (*chaetocladeae*).

Sieciarski przym. od Sieciarz: Zajęcie sieciarskie.

Sieciarstwo, a, blm. rzemiosło sieciarza.

Sieciarz, a, lm. e, [Sieciarz] l. a. × Sietnik robotnik robiący sieci. 2. [S.] rybak. <Od Sieć>

[Siecię, ęcia, lm. ęta] p. Sieć: Mając rybacy takie siecięta, co wylawiają drobne rybięta.

Sieciowy, Sieciany, [Sioiany] przym. od Sieć Swiezo złowione węgorze przenieś w sieciowych workach. Grusz. 2. anat.: Torba sieciowa, siatna a. sietna (*bussa omentalis*). Przyczepki sieciowe a. siatkowe (*appendices epiploici*). Taśma sieciowa okrężnicy (*taenia epiploica*). 3. chir.: Przepułka sieciowa (*hernia epiploica*). S., ego, lm. i rz. *człowiek zastawiający sieci myśliwskie*: Oszczepnicy, sieciowi, osacznicy, naganiacze. Mach. <Od Sieć>

[Sieka, i, lm. i] sieczka.

Siecz, y, lm. e l. a. Siek siekanie, rąbanie, cios: Zaraz do wojny, do mordu, do sieczy! Pot. 2. p. Siez. Troc. <SIEK>

[Sieczanka, i, lm. i, Siecanka] zboże mieszane na karm. <Od Sieć>

Sieczba, y, lm. y sieczenie, koszenie, kosba, żęcie, żniwo: Po deszczyku najlepsza S. zboża, bo s. nie tak mierzwi zboże. Haur. <Od Sieć>

Sieczczany przym. od Sieczka; służący do rznienia sieczki. Os. J. Trawne i siezczane kosy.

Siecze, a, lm. a zboże już dojrzałe: Samson w polu zapalił Filistynów siecza. Pot. <Od Siecz = Siez>

[Sieczek, czka, lm. czki] derkacz.

[Sieczenica, y, blm.] karm dla bydła, złożona z wyki, grochu, owsa. <Od Sieczony>

Sieczenie, a, blm., czynność cz. Siec: S., siekanie skał Łab.

Sieczenie się, a s, blm., czynność cz. Siec s.

Sieczka, i, lm. i l. słoma drobno krzajana na paszę: S. najlepsza pszenna, potym żytna z słomy pogodnej; owsiana chyba w wielkim niedostatku. Kluk. Rznąć sieczkę. Mieszaliśmy s. z niemi, jak ziarno z sieczką. Pot. Kozaków, którzy s. oponowali, na sieczkę rozniósł. Sienk. Owe też duby i torby sieczki nie warte. Oss. (= *funta kłaków*). Byłżeby wart, sami mówicie, choć torbę sieczki, gdybym do dom powrócił bez mojej Kasieczki. Kam. [Cztery dziewczuszki za korzec sieczki]. Przen.: Sieczki urznąć = *poprawić s., sadowiać s. na siadle*: Wsiadł, urznawszy sieczki parę razy, skropił szkapę harapem, ruszył z kopyta. Fred. A. [Sieczkę rznąć] = *wymiotować*. [Narznął sieczki] = *spaskudził s., zerznął s.*, 2. *paciorci szklane formy kawaleczków cienutkiej rurki, smelc*. 3. *siekanie, rąbanina, rzeź, jatki*: Pierwej tam będzie okrutna S., aniżeli koronacja królewska. Orzech. 4. *gatunek siekacza w kształcie halabardy z krótkim trzonkiem*. 5. garb.: S. kory = *rejsówka*. <SIEK>

Sieczkarka, i, lm. i p. Sieczkarnia.

Sieczkarnia, i, lm. e l. komora od sieczki: S., w której w zimie rzną sieczkę. Swit. Przy stajni powinny być: S., schowanie na kulbaki, szory i t. d. Kluk. 2. a. Sieczkarka, Siecznik, [Sieczak] *machina do rznienia sieczki*: S. gilotynowa, bębnowa, kosowa, ręczna, pasowa, maneżowa. <Od Sieczka>

Sieczkarski przym. od Sieczkarz.

Sieczkarz, a, lm. e ten, co rznie sieczkę. L. <Od Sieczka>

× Sieczkonóż, oza, lm. oze nóż w sieczkarni. <Sieczka + Nóż>

Sieczkowy, Sieczczany przym. od Sieczka: Słoma sieczkowa. Troc. Fabryka kos trawnych i sieczkowych. T. K. Galon S. Troc.

Sieczna, ej, lm. e, Przesieczna, Sekans mat. prosta przecinająca krzywą w dwu lub więcej punktach. Płaszczyzna sieczna = *płaszczyzna przecinająca powierzchnię*. S., funkcja trygonometryczna (po łacinie secans); jest to odwrotność do-

stawy. S., linja dotykająca koła we dwóch punktach, części swoje mająca zewnątrz tego koła, *secans*. Jak. J. Linja sieczna trójkątnerka, *secans trigonometrica*. L. <Od Siec, wzgl. SIEK>

Siecznik, a, lm. i p. **Sieczkarnia**: Każdy kolonista posiada konno plugi, sieczniki, żniwiarkę. Siemir. <Od Sieczny>

Sieczny I. a. × **Sieczysty ostry, siekający, do sieczenia służący**: Broń sieczna. Linja sieczna. 2. anat.: Ząb S. = *siekacz, siekający, ząb przodkowy a. przedni, × nacinający* (Rysz), *przerzynający* (Br.), *× śmieszek*, (Dyk. M.) (*dens incisivus s. risorius s. gelasinus*). 3. gim.: Szermierka sieczna. <Od Siec, wzgl. SIEK>

× **Sieczysty p Sieczny**: Kwiat polny od sieczystej stali ścięty na pokos ś. zwali. Nar. Pałasz S. Nar. Broń sieczysta. Troc. Krwie pragną tureckiej sieczyste pałasze. Pot. Lecą sieczyste krzyże jego piorunów. Żer. Przen.: Sieczyste dzięki. Nar. (= *siarczyste?*). <Od Siec, wzgl. SIEK>

Siec, I, lm. i a. e, [Sić, Sיעię] I. *plat z sznurków w oka wiązanych*: Zarzucić, zastawić, wyciągnąć S. Łowić siecią. Wpaść w S. a. do sieci. Zagarnęli ryb mnóstwo wielkie, i rwała ś. S. ieh. Wuj. S. rybia, S. ptasza, S. na zwierza. L. Sieci oczyste. Bardz. Sieci są najwłaściwszym narzędziem łowienia ryb: mając oka, wodę przepuszczają, a same ryby otulają. Kluk. Dryga, S. na jesioty. Mag. Podrywka, S. mała do łowienia ryb, o dwóch pałkach na krzyż, na długim kij, która ś do góry podrywa. Mag. Stronna S., S. pomierna służy na białe ryby. Mag. Wielką siecią nie łów, gdzie więcejzem ułowiż mozesz małą rybkę. Opal. S. rybia. Troc. S. na skowronki. Troc. Ś. wielka rybia do zastanowienia rzeki. Troc. Rybak zmoczone sieci przed słońcem rozpina. Niem. Sieci myśliwskie robią ś. z sznurów konopnych, z mniejszymi lub większymi okami; tak ś. zastawiają, aby zwierza wpadłego okrywały i poplątały. Kluk. S. łowcza na soszkach. Troc. Roztoezono S. na dziki, na zające. Troc. Zajączka w sieci myśliwiec dostanie. Zbyl. Sieci na ptaki bardzo subtelne pajęczyny zowią. Trzye. S. lotowa do okrycia kuropatw. Haur. Kuropatwia S. Got. Gdy ptak na S. patrzy, darmo S. zastawiasz. Birk. Zbierrajcie sieci, bo już ptacy nie lecą. Rys. Dobry łowice wie, jak sieci zakładać. Górn. [Krzawa S., Kierz] *rodzaj sieci na ptaki*. [Drygubica na ryby zowie ś. także siecią]. Przen.: Był wilk w sieci i przed siecią. Rys. (szeszwany, sparzony na zimno dmucha. L.). Czekaj, przed siecią nie złapiesz szczupaka. Malez. Przen.: *matnia, ciasny ką, siła, łapka, pułapka, sak, zasadzka*: Niejednego hordyńca rycerz w S. nagnał. Paszk. Latasz zbiłakana, ryneczko, po lesie, samaś, zostawszy bez matki, jak w sieci. L. Z płochą przyszedł podstawą, by ś. z sieci wyrwał. Rej. W złego ducha sieci próżnowaniem wpadają. Skar. Subtelnostkami swojemi mię pod S. wprawił. Troc. W S. kogo napędzić. Troc. Do sieci wpadnie, kto z głupimi kradnie. Rys. Już to za siecią. Pot. (= *już kłamka zapalla, kłzka po obiedzie*). Gdy mu gniew serce tyka i rozbada, nie już za siecią onym odpowiada. Chr. Widzicie sami, co to za sieci na was. Nagur. Wszędy łakomstwo a swawola tak szeroko rozbiły S. swoje, że trudno i niewinnemu, aby ś. z niej wybić miał. Rej. S. pajęcza = *pajęczyna*. Prawa nasze — S. pajęcza, z której ś. bąk wykreśli,

a mucha uwiąźnie. Paszk. Pająk w oknie S. sobie przędzie. Berw. 2. czego = *rozgałęzienie czego pokrywające pewną przestrzeń, rozchodzące ś. po niej*: S. kanadów, rzek. S. kolei żelaznych, S. rur gazowych, wodociągowych. Tu zmysł przedsiębiorczy pokrywa ziemię siecią dróg żelaznych. 3. [S.] *weselna ceremonia rozciągania obrusa nad panną młodą*: Do sieci, moja Maryś, do sieci, niech ci ś. ten złoty warkoczyk nie świeci. 4. anat.: *część błony otrzewnej nakrywająca jelita, × siatka brzuchowa a. brzuszna, × blona siatkowata a. siatkowa a. sadłowa, × sadło, × kałdun* (omentum s. epiploon). 5. gie.: S. geograficzna = *układ południków przecinających ś. z równoleżnikami, narysowany na kartach geograficznych*. 6. hist.: S. nitkowa komórki = *zrębk nitek w komórce* (mitoma). 7. mat. *powien układ punktów, prostych, krzywych lub powierzchni*: S. powierzchni stopnia drugiego. 8. mier.: S. trójkątów geodezyjnych = *ogół trójkątów, na które dana powierzchnia ziemi została podzielona w celu dokonania jej pomiarów za pomocą trójkątowania (tryangulacji)*. 9. myśl.: S. dziwocza, p. **Dziwoczy**. S. pochodniowa = *S. dziesięć łokci wysoka, dwanaście szeroka, używana do łapania ptaków w nocy przy świetle*. 10. patol.: Sieci zapalenie (epiploitis). Zdr. **Siatka, Siateczka, [Siececka]**. <SIEC/SIAT, od SI/SIE>

[Sieda] p. Siedzieć.

[Siedak, a, lm. i] I. *kawulek drzewa, na którym siada jukas do dojścia owiec*. 2. *stołek*: Chwytei S. za nogę i w łeb nim w czapę drucianą Sulnickiego trzasnął. Tet. <= Siadak>

† **Siedalen, Ina**, lm. Iny, † **Sidalen** *pień kościelna w obrządku wschodnim, którą można spiewać siedzący*. Pim. <Ros. siedalen>

[Siedający] p. Siedzieć.

[Siedam, siedmiu] p. Siedem.

Siedem, Siedm, [Siem] forma osobowo-męska **siedmiu, 2 pp. siedmiu, † siedmi, [forma ogólna siedmiu, siedmi; forma osobowo-męska sidmiu, siódm]; 3 pp. siedmiu, [siedmiom, siedmioma]; 4 pp. siedmiu, [siedmich]; 6 pp. siedmiu, siedmioma, [siedmiema]; 7 pp. siedmiu, [siedmich]. [Sedam, Sedme, Sétmé] *liczebnik główny 7*: S. cudów świata. Grób Artemizja mężowi tak kosztowny urobił dala, że go między siedm cudów świata, albo między rzeczy siedm, które świat za niejaki cud ma, liczą. Warg. Wziął Jagiełło Księciu Opolskiemu za siedm dni siedm zamków; ale pod zamkiem Bolesławem siedm lat Polacy leżeli, aż ś. na ósmy rok poddał. Stryjk. Umiał dobrze grać, a jedenaście w siedm miotać. Glicz. (o jakiejś grze w kostki, zwanej † jedenaście S. S. sakramentów. S. grzechów głównych. Brzydki jak siedem grzechów głównych. Prz. Zrobiło ś. widno, jak w siedmiu kościołach. Prz. A gdy zawołał, mówito jest siedm gromów głosił swojemi Rej. Siedmi grzywien. Braliśmy na początku siedm koni. Ochoc. S. psalmów pokutnych. Od siedmiu boleści p. **Boleść**. Siedmiu braci śpiących. Doskonałe ś. Lukan wszystkich siedmiu nauk, które łacinnicy *liberales*, to jest swobodne zowią, nauczyli. Kosz. S. lat tłustych, S. lat chudych. Niech je S. dróg równych z obu stron rozetnie. Mick. Św. Ewangielję kazał czytać aż po siedem razy. Pol. Zdeptał czart siedem par butów; nim taką parę dobrał. Rodz. <SIEDM/SIODM>**

Siedmiedziesiąt, Siedmiedziesiąt [Siedamdziesiąt, Sétmédzesęć] *liczebnik główny = 70*: S. kroć. Troc.

(= siedemdziesiątkrotnie). Siedemdziesiąt i jeden. Troc. Oko dziadowe już S. ośm zim widziało, Korz. <Siedem + dziesiąt>

Siedemdziesiąte, Siedmdziesiąte, Posiedemdziesiąte, Posiedmdziesiąte po raz siedemdziesiąty; z siedemdziesiątej racji.

Siedemdziesiątka, i, lm. i, Siedmdziesiątka i. cyfra 70. 2. *siedemdziesiąt lat wieku, siódmy krzyżyk*: Był to człowiek dobiegający siedemdziesiątki.

Siedemdziesiątkrotnie przys. od **Siedemdziesiątkrotny**; **Siedmdziesiątkrotnie**: Siedemdziesiąt kroć, S. L.

Siedemdziesiątkrotny *siedemdziesiąt kroć powtórzony, siedemdziesiąt razy powtarzający ś.*

Siedemdziesiątletni, Siedmdziesiątletni p. Siedmdziesiątletni.

Siedmdziesiątnica, y, lm. e, Siedmdziesiątnica i. niedziela trzecia przed **Wielkim postem**, niedziela starozapustna: Dla dni siedmudziesiąt, które do postu i przyprawy do święta wielkanocnego starzy brali, niedziela starozapustna, siedmudziesiątą albo siedmdziesiątnicą zowią. Skar. 2. × S. p. **Siedmdziesiątletnie.** S. wil. <Od Siedemdziesiąty>

Siedmdziesiątny, Siedmdziesiątny złożony z *siedemdziesiąciu pojedynczych.* Kn. Siedmdziesiątny, siedemdziesiąt w sobie mający. Troc.

× **Siedmdziesiątletni p. Siedmdziesiątletni**: Żółkiewski, przy Ceorze mężnie ś. potykając, dokonał zycia, starzec S. Kras.

Siedmdziesiąty, Siedmdziesiąty, [Siedmdziesiąty] liczebnik porządkowy od *siedemdziesiąt.*

Siedmdziesiątletnie, a, lm. a i. okres czasu lat *siedemdziesiąciu.* 2. a. **Siedmdziesiątnica,** × **Siedmdziesiątnica** rocznica *siedemdziesiąta.*

Siedmdziesiątletni, Siedmdziesiątletni, Siedmdziesiątletni, mający lat *siedemdziesiąt kilka*: S. starzec pretensjonalny i zarozumiwały, bez energii, bez zdolności dyplomatycznych, wyglądał, jak ruina. Rol.

Siedmdziesiątletni, Siedmdziesiątletni, Siedmdziesiątletni, Siedmdziesiątletni, × **Siedmdziesiątletni** mający lat *siedemdziesiąt*: Starzec S. **Siedmdziesiątletni, rga, Siedmdziesiątletni** liczebnik zbiorowy od *siedemdziesiąt*: S. ludzi, bydła, dzieci, sań, drzewi.

Siedmdziesiątletni, Siedmdziesiątletni forma osobowo-męska od **Siedmdziesiąt**: S. ludzi, panów, chłopców.

[**Siedmiłowy**] p. **Siedmiomilowy.**

Siedmiokroć, Siedmiokroć, Siedmiokroć siedem razy, *siedmiokrotnie.*

† **Siedemnadziesta, ej, lm. e p. † Siedemnaste.** Gl.

Siedemnaste, Siedmnaste, Po siedemnaste, Po siedmnaste artykuł, punkt *siedemnasty; z siedemnastej racji.*

† **Siedemnaste, ego, lm. e, † Siedemnadziesta** kara 70 grzywien, in. † niemiłościwa: Przywilej opatów tynieckich wylicza kary następujące: miecz, kij, S. (grzywny). Mor. T.

Siedemnastka, i, lm. i, Siedmnastka i. cyfra 17. 2. *siedemnaście lat wieku, siedemnasty rok życia*: S. dawno jej minęła.

× **Siedemnastnik, a, lm. i, Siedmnastnik** *pięniądź wartości siedemnastu mniejszych pieniędzy.* L. <Od Siedemnasty>

Siedemnasty, Siedmnasty złożony z *siedemnastu pojedynczych.*

Siedemnastobok, u, lm. i, Siedmnastobok *wielobok o siedemnastu bokach.*

Siedmnastokąt, a, lm. y, Siedmnastokąt figura geometryczna o siedemnastu kątach wewnętrznych.

Siedmnastokątny, Siedmnastokątny przym. od **Siedmnastokąt.**

Siedmnastolatka, i, lm. i, Siedmnastolatka mająca lat *siedemnaście.* <Siedemnaście + lat>

Siedmnastolecie, a, lm. a, Siedmnastolecie i, okres lat *siedemnastu.* 2. *rocznica siedemnasta.*

Siedmnastoletni, Siedmnastoletni mający lat 17: Doskonałą ś. moim siedmnastoletnim oczom więknością. Ochoc.

Siedmnasty, Siedmnasty licz. porządkowy od 17. **Siedemnaście, Siedmnaście, Siedmnaście, Siedmnaście** licz. 17.

Siedmnaścioraki złożony z *siedemnastu niejednakowych.*

Siedmnaściorako przys. od **Siedmnaścioraki.** **Siedmnaścioro, rga** licz. zbiorowy od 17.

Siedmpalecznik, a, lm. i, Siedmpalecznik roś. (comarum): Turzyca siwa, welnianka, S., czerniec i rosiczka są mieszkańcami tych cmentarzy. Mic. <Od Siedem + Palec>

Siedmset, siedmuset, Siedmset licz. 700. Czekaliśmy tu cztery tygodnie na Salmonowicza o S. wiorst mieszkającego. Ochoc. Potym z S. dziewięćdziesiąt czwartym rokiem, odmieniwszy przydomek, ohrzeił ś. Zabokiem. Mick.

Siedmsetkrotny, Siedmsetkrotny 700 razy *powtórzony, powtarzający ś.*

Siedmsetny, Siedmsetny licz. porządkowy od 700.

[**Siedlacze, ęcia, lm. ęta**] *dzieci siedlaka.* <Od Siedlak>

[**Siedlaczka, i, lm. i, i. a.** [**Siedlaczka**] *szufla do wiania zboża.* 2. = **Łazbień.** S. wil. <SI/SIE>

[**Siedlak, a, lm. i, Siedlicz, Siedlak, Siodlak**] i. *wieśniak, włóściawin, kmieć, chłop.* 2. p. **Siodlarz**: S., mistrz siodlarstwa. Sm. <SIOD/SIAD/SIEDŹ>

× **Siedlarczyk, a, lm. i p. Siodlarczyk.** S. wil.

× **Siedlarski p. Siodlarski.** S. wil.

× **Siedlarstwo, a, blm. p. Siodlarstwo.** S. wil.

× **Siedlarz, a, lm. e p. Siodlarz.**

[**Siedlecza, i, lm. i]** p. **Siedlaczka.**

† **Siedlenie, a, blm., czynność cz. Siedlić**: Wielką pieczęć macie ku siedleniu rozkosznych domów. Spr.

Siedlenie się, a ś., blm., czynność cz. Siedlić ś.: Miasta z siedlenia ś. wśród nich Jezuitów nienkontentowane. Św.

[**Siedlicz, a, lm. e]** p. **Siedlak.**

† **Siedlić, i, il** *zając na siedlisko, objąć za mieszkanie*: S. dom. S. ś. *osiedlać ś., zamieszkiwać gdzie, gnieździć ś., zakładać sobie siedlisko, osiadać*: Orzeł siedli ś. na drzewie bardzo wysokim. Sien. Jastrząb na górach ś. wysoko rad siedli. Sien. Są wszakże te wady i nieudolności szacowne i niepospolitego znaczenia, bo w nich siedli ś. inna od herbownictwa innych krajów zasada, inna natura. Bobrow. (= *krzyje ś.*). Nie mógł ścierpieć siedlących ś. obok siebie rządnych mieszkańców. Św. <Od SIADŹ>

Siedlisko, a, lm. a, × Siedliszcze i. *siedziha, sadyba, gmazdo, dom, mieszkanie*: † Siedzieć siedliskiem. † Siedzieć na siedlisku. Połowy tego aplauzu nie było Sapieze, choć to jego własne S. Pas. Jest tu drugi staw blisko, tam obierzeie S. Kras. Słowiański naród swoje przeniósł siedliska. Troc. Ode wschodu ruszyły ś. ludy i szły naksztalt rozhukanego żywiołu ku zachodowi na nowe siedliska. Ostr. S. Nikt nie dbał

o należytej obronności siedliska. Sienk. Ław bia-
łych polyskują siedliska. Wysp. Przen.: S. cze-
go = ognisko, punkt główny, centrum, zbiorowisko,
rozsadnik: S. zmysłu dotykania jest w całej
skórze, siedliskiem organu powonienia są całe
nozdrze. Śniad. J. Mózg jest siedliskiem wszyst-
kich działań i poruszeń duszy. Śniad. J. W Egip-
cie i na wschodzie Indji było S. mądrości. Lel.
Wszystko ś. zbiegło do Aten, do siedliska ro-
zumu, gienjuszu i gustu. Lel. Polikrates patrzył
gasnącemi oczyma na kraj swój, na siedlisko
swojej rozkoszy. Zer. 2. [S.] plac, na którym
znajduje ś. siedziba włóścińska z wszystkimi
lnylnkami; miejsce przy chacie objęte ogrodzeniem:
Żaden z nich z tych siedlisk nie ma nie ruszać,
i koła jednego. Gae. Puścił Wojciechowi S.
z gruntem wszystkim, izbą, chlewem. Gae. Prze-
daje i daruje zięciowi i córce połowice tego
siedliska na Laskowej, także i trzy zagony rolę.
Gae. W siedlisku mam trzy morgi i na przy-
dátkach trzy morgi. 3. × S. plac miejski: To
miasto sławne od siedlisk swoich. Troc. 4. × S.
pomieszczenie dla ptastwa, ptaszarnia, dzięciorek,
kojec, kurnik, gołębnik, klatka: Gołębniki mocno
czynię dla siedlisk. Troc. S. kurze, ptasze. Troc.
Lata ptaszek, lata, siedliska szukając. Gl. 5.
patol.: S. choroby (sedes morbi). 6. terat.: Sied-
liska niewłaściwość a. niewłaściwość miejsca
narządu jakiego w ustroju (heterotopia). <Od
SIADŁ>

Siedliskowy przym. od **Siedlisko**: Wytworzyły
je stosunki siedliskowe. Sp.

† **Siedliszcze**, a, lm. a p. **Siedlisko**. Troc.
[**Siedla**, y, lm. y, **Sedla**] ława. <SIOD/SIAD/
SIEDŹ>

Siedm - p. **Siedem** -.

Siedm, **siedmiu**, † **Siedm'**, **siedmi** ż., p. **Sie-
dem**: Gdy zapalisz lampy, tedy wszystka siedm'
gorzeć mają. B. B. (= wszystkie siedem razem).
Siedm' kłosów wyrastała z jednego źdźbła bar-
dzo pięknych, a druga siedm' ze źdźbła jednego
zwykłych. Leop. **Siedmią** barw błyszczy razem.
Miek.

× **Siedmak**, a, lm. i p. **Siódmak**. Troc.

× **Siedmgłówny** p. **Siedmiogłowy**.

× **Siedmdziesiątoletni** p. **Siedmdziesiątoletni**.

[**Siedmi**] l. p. **Siedem**. 2. p. **Siódmy**.

Siedmiał, u, lm. y bot. (septas) roś. <Now.,
od **Siedem**>

Siedmio - w wyrazach złożonych oznacza po-
wstanie siedem razy.

Siedmiobarwny, **Siedmiobarwy**, **Siedmiobarbny**,
Siedmiokolorowy, [**Siedmiokraski**] mający siedm
barw, odznaczający ś. siedmiu barwami: **Siedmio-
barwna** tęcza.

Siedmioboczny mający siedem boków.

Siedmiobok, u, lm. i wielobok o siedmiu bokach.

Siedmiobramiasty p. **Siedmiobramy**: Teba sied-
miobramiasta. Ml.

Siedmiobramy, **Siedmiobramiasty** mający siedem
bram: S. gród tebański. Dm.

Siedmiocalowy mający wymiaru siedem cali:
Studniarz wpuścił w pierwszy wywiercony otwór
siedmiocalową rurę. Gwóźdź S. Zagłębienie
siedmiocalowe.

× **Siedmiochodny** p. **Siedmiochody**: Nilu papier-
nego rzeki siedmiochodne. Żebr.

× **Siedmiochody**, **Siedmiochodny**, × **Siedmio-
nogi**, × **Siedmiogębny** (o rzece) mający siedem
odnóg przy ujściu, siedmiu odnogami uchodzący:
Nilus S. Otw.

Siedmiodniowy, **Siedmiodzienny** *tygodniowy*, trwa-
jący siedem dni: Kn., Troc. Termin S.

Siedmiodzienny p. **Siedmiodniowy**.

Siedmiofarbny p. **Siedmiobarwny**.

Siedmiofuntowy ważący siedem funtów.

Siedmiogębny l. mający siedem gęb. 2. × S.

p. **Siedmiochody**: S. Don. Bardz.

Siedmiogłoskowy złożony z siedmiu głosek:
Wyraz S.

Siedmiogłosowy p. **Siedmiogłosny**. <Siedem +
Głosowy>

Siedmiogłosny, **Siedmiogłosowy** wydający siedem
głosów.

Siedmiogłowy, × **Siedmiogłówny**, × **Siedmgłówny**
mający siedem głów: Smok S.

× **Siedmiogłówny** p. **Siedmiogłowy**: **Siedmio-
główna** Hydra. Jabł. S. Smok. Bz. Przen.: Nil
S. L. (siedmiochody, siedmiogębny. L.)

Siedmiogodzinny trwający siedm godzin.

Siedmiogórny mający siedem gór, złożony z sied-
miu gór: Gród S., to jest Rzym. Sł. wil.

Siedmiogórnicy mający siedem herbów: Brzo-
zowski S. z rozmaitych miejscowości. Roł.

Siedmiogęzyczny tycający ś. siedmiu języków,
władający siedmiu językami.

× **Siedmiogęzyk**, a, lm. owie umiejący siedem
języków. L.

× **Siedmiok**, a, lm. i p. **Siedmiokąt**. Troc.

Siedmiokanałowy posiadający siedem kanałów.
Bobr.

Siedmiokąt, a, lm. y, × **Siedmiok** mat. wielo-
kąt o siedmiu kątach wewnętrznych: S. jest figura
o siedmiu anułach i ścianach. Troc. S., hepta-
gon, figura o siedmiu kątach. Sol.

Siedmiokątnie przys. od **Siedmiokątny**. Sł. wil.

Siedmiokątny mający siedem kątów, × siedmio-
kowy: Figura siedmiokątna.

Siedmiokilogramowy ważący siedem kilogramów:
S. pocisk. Bl.

Siedmioklasowy posiadający siedem klas, zło-
żony z siedmiu klas, tycający ś. siedmiu klas:
Upokarzała mnie trochę swoją wiedzą głębszą
i wszechstronniejszą, niż moja siedmioklasowa.
Ost.

Siedmiokolorowy p. **Siedmiobarwny**: **Siedmio-
kolorowe** widmo słoneczne. Sł. wil.

× **Siedmiokowy** przys. od **Siedmiok**, siedmio-
kątny.

Siedmiokorytowy mający siedem koryt, płynący
siedmiu korytami: Nil S. Bobr.

[**Siedmiokraski**] p. **Siedmiobarwny**: Kwiat S.
Kon. <Siem + Krasa>

Siedmiokroć p. **Siedemkroć**. Słow.

Siedmiokropka, i, lm. i zool., p. **Kukułka**: I bez-
skrzydłe mrówki, zielone pająki i czarne szezy-
pawki, siedmiokropki a. biedronki krzątają ś.
razno. Dyg.

Siedmiokrotnie przys. od **Siedmiokrotny**.

Siedmiokrotny, **Siedmiorazowy**, † **Siedmiorazny**,
† **Siedmiornasobny** siedem razy powtarzający ś.,
siedem razy powtórzony. <Od **Siedemkroć**>

Siedmiokształtnie przys. od **Siedmiokształtny**.

Siedmiokształtność, i, blm., rz. od **Siedmio-
kształtny**.

Siedmiokształtny, **Siedmiokształty** posiadający
siedem kształtów, siedmiopostaciowy.

Siedmiokształty p. **Siedmiokształtny**.

Siedmiolatek, tka, lm. tki mający lat siedem,
siedmioletni: Chłopiec starszy, S., jak aniołek
jaki złoty. Len. <Siedem + lato>

Siedmiolatka, i, lm. i, **Siedmioletka** f. a.
[**Siedmiulatka**] dziewczyna siedmioletnia: Wystu-

zył se Kasienkę, siedmiolatkę panienkę. Kolb. 2. bot. = Czosnek szarlotka.

Siedmiolecie, a, lm. a l. a. **Septenat**, **Septenjum** siedmioletni okres czasu. 2. rocznica siódma.

Siedmiolotka, i, lm. i p. **Siedmiolatka**.

Siedmioletni mający siedem lat wieku; trwający lat siedem: S. czas. Troc. Wojna Siedmioletnia.

† **Siedmioliczny** rok = *hebdomaticus annus*. Ohm. B. <Od Siedem + Lieżyć>

Siedmiolistny, **Siedmiolisciowy** mający siedem liści.

Siedmiolisciowy p. **Siedmiolistny**. Bobr., Zabł. † **Siedmiolbiany** p. **Siedmiolbisty**: Siedmiolbiana Hydra. Chr.

† **Siedmiolbica**, y, lm. e *Hydra*. Brud. <Od Siedem + Leb>

× **Siedmiolbisty**, × **Siedmiolbiany** mający siedem łbów: Siedmiolbiste kręgi. Chr.

Siedmiolokciowy mający siedem łokci długości: a. szerokości, a. grubości, a. głębokości: Siedmiolokciowe powłoki, z którymi trzeba było robić różne ewolucje. Mańk. <Siedem + Łokciowy>

[**Siedmiomiarny**]: Pończochy siedmiomiarne = pończochy długie na siedem a przynajmniej na trzy łokcie, faldowane od kostek do kolana.

Siedmiomiarowy i. składający ś. z siedmiu miar, siedmiostopowy: Wiersz S. Bobr. 2. ?; Za litewskie siemię lniane siedmiomiarowe płacono kopiejek 100—150.

Siedmiomiesięczny, × **Siedmmiesięczny** mający siedem miesięcy; trwający siedem miesięcy: Płód S. Bobr. (= przedwcześnie urodzony w siódmym miesiącu ciąży).

Siedmiomiljonowy wynoszący siedem miljonów: Umorzono siedmiomiljonowy dług królewski. T. K.

Siedmiomilowy i. długi na siedem mil: Przeszrzeń siedmiomilowa. 2. [Siedmiomilowe a. **Siedmilowe** buty] = bajeczne buty, w których człowiek za każdym krokiem robił siedem mil drogi: Legiendy średniowieczne mówiły o ludziach z siedmiomilowymi butami. Bał.

Siedmiomorgowy mający przestrzeń siedem morgów: Winnica siedmiomorgowa.

Siedmioniedzielny p. **Siedmiotygodniowy**. Sł. wil. **Siedmionogi**, **Siedmionożny**, × **Siedmiochodny**, × **Siedmiochody**, × **Siedmionurtny** mający siedem odnóg: Nil S. Otw. (siedmiora rzeka. Otw.).

Siedmionożny p. **Siedmionogi**. Bobr.

× **Siedmionurtny** p. **Siedmionogi**. Hul.

Siedmiooktawowy mający siedem oktaw: Fortepjan S.

Siedmioosobowy z siedmiu osób złożony; dla siedmiu osób przeznaczony: Rodzina, ławka siedmioosobowa.

Siedmiopagórkowy, × **Siedmpagórkowy** z siedmiu pagórków złożony, rozłożony na siedmiu pagórkach: Rzym S. Koch. W.

Siedmiopalczasty mający siedem palców. Sł. wil.

Siedmiopertłowy zaopatrzony siedmiu perlami: Korony siedmiopertłowe u mankietów i nad monogramem szapokłaka. Gaw. (= o siedmiu kuleczkach, zakończających sterczące do góry paleczki korony).

Siedmiopiędźlowy mający siedem piędzi długości: Piszczałka siedmiopiędźlowa. Sł. wil.

Siedmiopiętrowy wysoki na siedem pięt: Dom S. Baszta Batorego (inaczej koronna, siedmiopiętrowa), zawierająca w sobie wjazd do miasta, składa ś. z kilku budynków. Rol.

Siedmiopostaciowo przys. od **Siedmiopostaciowy**,

Siedmiopostaciowość, i, btm., rz. od **Siedmiopostaciowy**.

Siedmiopostaciowy p. **Siedmiokształtny**.

Siedmiopęcikowy mający siedem pęcików: Rośliny siedmiopęcikowe stanowią klasę siódmą według układu Lineusza.

Siedmiopęgi odznaczający ś. siedmiu pęgami. Wor.

Siedmioprocentowy przynoszący siedem procentów; kosztujący siedem procentów: Pożyczka siedmioprocentowa.

Siedmioprogi mający siedem progów: Siedmioproga zatoka Dnieprowa. Wor.

Siedmiopromienny z siedmiu promieniami.

Siedmiopunkt, u, lm. y druk. = **Kolonel**.

[**Siedmior nieod.**] p. **Siedmioro**: Paniienka, S. dzieciom mateńka.

* **Siedmiora**: † W siedmiore, p. **Siedmioro**.

Siedmioraki, † **Siedmiory** i. złożony z siedmiu niejednakich, siedmiorodzajowy, siedmiogatunkowy: Siedmiorakie gwiazdy Wielkiej Niedźwiedzicy. [Siedmiorakie ziele] = *fragea aromatica*. Siedmiorakiego mamy więcej rodzaju w naszej pasiece rozmaitych trutni. Sł. wil. 2. † S., a. **Siedmiornasobny**, × **Posiódmy**, × **Posiedmy**, złożony z siedmiu, siedem razy powtórzony, siedmiokrotny, siedmiorazowy: Oczy szalonego siedmiornasobne są.

Leop. (Siedmiorakie. Leop.). Siedmioraka liczbza zawsze ś. św. Duchowi podobała; tak czytamy w Piśmie o siedmiu trąbach, siedmiu pieczęciach, siedmiu baniach gniewu Bożego i t. d. Rej. Duch św. darami S. Pśn. O siedmiorakim Syna Bożego objawieniu. Farn. Oblewać krainy niedźdzyste zwykli odnogami Nil siedmiorakiami. Odm. <Od Siedmior(y, —o)>

Siedmiorako przys. od **Siedmioraki**: † S. pomnożyć. L.

Siedmioramienny mający siedem ramion, odnóg: Świecznik S.

Siedmiorazowy p. **Siedmiokrotny**.

† **Siedmiorazny** p. **Siedmiokrotny**: Złoto dopiero swą bierze ozdobę, gdy w ogniu wytrwa siedmiorazną próbę. Koch. W. Nil siedmiorazną odnogą wystaje. Żebr. Nil S., *septemflaus*. Żebr. (siedmionurtny, siedmionogi, siedmiory, siedmioraki, siedmiochody, siedmiogłówny, siedmiounsty, siedmiogębny, siedmiorogi, siedmiorieczny). Ajaks, pan tarczy siedmioraznej, *clypei septemplexis*. Żebr. <Siedem + Raz>

Siedmioreki mający siedem ręk. Sł. wil.

† **Siedmiorgo**, a, [S.] p. **Siedmioro**: Z zwierząt czystych weźmiesz siedmiorgo a siedmiorgo, samea i samiec. Wuj. (S. a S. Leop.).

† **Siedmiornasobno** przys. od **Siedmiornasobny**; † **Siedmiornasób**.

† **Siedmiornasobny** p. **Siedmioraki**; *siedemrazy tak wielki, siedem razy większy*: Oczy szalonego siedmiornasobne są. Leop. (siedmiorakie. Leop.).

† **Siedmiornasób** p. **Siedmiornasobno**: S. pomnożyć. L. W S., siedem razy tyle. Troc. <Siedmior(y) + nasób, od na sobie>

Siedmioro, rga, † **Siedmiorgo**, [**Siedmiorgo**, **Siedmior**] *liczebnik zb. od 7 i.* (o przedmiotach różnych rodzajów, o rzeczach nie mających liczby pojedynczej): S. ludzi, bydła. Był nieco majątniejszy, ale S. było rodzeństwa. Ochoe. S. dzieci. Leszcz. 2. † S., [S.] *siedem*: Wiele chleba macie? Oni powiedzieli: S.! Sekl. [S. staj]. Mieśliśmy błota jak przez S. stajań. Pas. 3. W S.

† w **Siedmiore** złożyć = w siedem jedno na drugie, w *siedmiornasób*. Tarcza Ajaksa siedmiorską

spodkiem podprawiona była skórą wołową w siedmiore. Otw. <Siedmiory,—a,—o>, od Siedem

Siedmiorogi l. mający siedem rogów: S. baranek. Snsz. 2. p. **Siedmiorażny**: Nil S. L.

† **Siedmironaście** liczebnik zb. od 17: S. skota.

† **Siedmiory** p. **Siedmioraki**: S., septenarius. Pśń. Siedmiora rzeka. Otw. Nil S. L. (p. Siedmiorażny). <Od Siedem>

Siedmioręczny l. a. **Siedmiorzeki** do którego wpada siedem rzek. St. wil. 2. p. **Siedmiorażny**: Nil S. Koch. J.

Siedmiorzeki p. **Siedmioręczny**. Otw.

Siedmiorzemienny zaopatrzony w siedem rzemienn: Tarcza siedmiorzemienna. Ml.

Siedmiorzędny idący siedmioma rzędami, w siedem rzędów ułożony: Siedmiorzędne mury tebańskie.

Siedmiosekundowy trwający siedem sekund: Ja dbam o pewną siedmiosekundową chwilę. Weys.

Siedmiokórny, **Siedmiokóry**, **Siedmiokórzasty** powleczony siedmiu skórami: Pan siedmiokórnej tarczy. Hul.

Siedmiokóry p. **Siedmiokórny**: Tareza Ajaksa siedmiokóra spodkiem podprawiona była skórą wołową w siedmiore. Otw.

Siedmiokórzasty p. **Siedmiokórny**: Tareza siedmiokórzasta. Ml.

Siedmiokrzydły opatrzone siedmiu skrzydłami: Serafy siedmiokrzydłe na tęczowych wioną piórach. Kon.

Siedmiostłupkowy mający siedem słupków: Kwiaty siedmiostłupkowe (heptagynia).

Siedmiostopy, × **Siedmstopny** l. o siedmiu stopniach, septempedalis. Mącz. 2. a. **Siedmiostopowy** na siedem stóp długi, szeroki, gruby i t. p. Sznur S. 3. z siedmiu stóp złożony: Heksamet S. (= o jedną stopę za długi).

Siedmiostopowy p. **Siedmiostopy**.

Siedmiostrojny p. **Siedmiostruny**: Lutnia siedmiostrojna. Nies.

× **Siedmiostrony** p. **Siedmiostruny**: A ty, o cytro, co więc siedmiostrouym słodko ujmujesz słuch dotkliwy tonem. Książ.

Siedmiostruny, **Siedmiostrony**, **Siedmiostrojny** mający siedem strun: Lira siedmiostruna.

Siedmiosylabowy p. **Siedmiozłogłowy**.

Siedmiościan, u, lm. y mat. bryła ograniczona siedmiu ścianami płaskimi.

Siedmiotulny siedmiogłosowy: Siedmiotulna fujara. Ejs.

Siedmiotygodniowy, × **Siedmioniedzielny**, × **Siedmniedzielny** siedem tygodni mający a. trwający: Post wielki, S. Gdy siedmiu braci śpiących kropla deszczu porosi, na siedmiotygodniową wilgoć ś. zanosi. Prz.

Siedmiotysiączny p. **Siedmiotysięczny**.

Siedmiotysięczny, **Siedmiotysiączny** zawierający siedem tysięcy, z siedmiu tysięcy złożony: Oddział S.

Siedmiounojowy siedem uncji mający. Bobr. Sloik S.

Siedmiousty Nil, p. **Siedmiorażny**.

Siedmiowierzchni mający siedem wierzchów: Było w nim istotnie co oglądać w Siedmiowierzchniej wieży, w podziemnych galeriach i gankach. Krasz.

Siedmiowiorstowy długi na siedem wiarst: Kanał S.

Siedmiowiosłowy, **Siedmiowiosły** zaopatrzony w siedem wiosł: Statek S.

Siedmiowiosły p. **Siedmiowiosłowy**.

Siedmiozłogłowy, **Siedmiosylabowy** składający ś. z siedmiu zgłosek.

Siedmiu p. **Siedem**: S. braci śpiących. Było nas S.

[**Siedmiulotka**, i, lm. i] p. **Siedmiolotka**: S. panienska.

Siedmuset p. **Siedemset**: S. żołnierzy, ludzi, chłopców.

[**Siedmizona**, y, lm. y] *latawiec, człowiek rozwiązły*: Eh, z niego taki S.! <Siedem + Żona>

Siedmliśt, u, lm. y bot. p. **Srebrnik**.

† **Siedmnadziesta**, ej, lm. e *kara pieniężna, szczeg. za obrazę majestatu, za świętokradztwo*: Kto przed arcybiskupem miecz wyjmie, winą siedmnadziestą ma być каран. Herb. <= Siedmnasta, p. Siedemnaście >

† **Siedmnica**, y, lm. e *tydzień*. Bud. <Od Siedm >

× **Siedmniedzielny** p. **Siedmiotygodniowy**. St. wil.

Siedmpalecznik, a, lm. i bot. p. **Srebrnik**.

Siedmpalusznik, a, lm. i p. **Srebrnik**.

† **Siedmradzki**, ego, lm. ey *jeden z siedmiu rzadców najwyższych, septemvir*.

× **Siedmsetkroć** *siedemsetkroć sto tysięcy, siedemset tysięcy*. St. wil.

† **Siedmtryjon**, u, blm. *Północ, kraje północne*: Drudzy jadą... ku siedmtryjonu po wileze i lisie futra, a. sibirki, sobole i rysie. Kulig. <z Łć. septemtrion, w połowie przełożono >

† **Siedmtryjoński** przym. od **Siedmtryjon**, *septemtryjoński, północny*: Co samym stronom ausońskim służyło, głoszone i po miejscach septemtryjońskich. Żebr.

[**Siednać, nie, nał**] p. **Siąść**: Dzieci lazom, jak grupie, to je po to na obłoki posadzi, siednie ku nim i leci. Tet. Ty se siednij. Sienk. <p. Siedzieć >

[**Siednięcie**, a, blm.] czynność cz. **Siednać**.

Siedun, a, lm. y l. [S.] *dziecko, które przez długi czas siedzi, nie mogąc ś. nauczyć chodzić*. 2. bot., p. **Szmaciak**. <p. Siedzieć >

† **Siedza**, y, lm. e, [**Siedzba**] *siedziba, siedlisko, sadyba, mieszkanie, gniazdo*: Nigdy ziemia w swej siedzy spoczywa. Przyb. S. godniejsza bogów. Przyb. W cichej swej siedzy niewzruszony. Przyb. Spoczynku S. Przyb. Jaz abo S. jesierza. St. lit. Idź, bohaterka duszo, do siedzy pokoju. Przyb. (= do przybytku). <SIAD/SIEDŹ >

[**Siedzącko**, a, blm.] *postawa siedząca; siedzenie*: Hanka zerwała ś. na S. Ork. <Od Siedząc(y) >

Siedząco przys. od **Siedzący**, *siedząc, w postawie siedzącej*: Chłopcy pili, póki nie usnęli S. Rog.

l. **Siedzący** l. im. od **Siedzieć**: Posąg S. 2. a.

× **Siedziany**, × **Siedzialny** z *siedzeniem połączony, wymagający siedzenia*: Życie siedzące (= *seden-terja*). Wieś siedzący żywot. Troc. Zajęcie siedzącu. 3. przeznaczony do siedzenia, na którym można usiąść: Miejsce siedzące w teatrze. 4.

† Rada siedząca = *zasiadająca, posiedzenie, sesja*: Wyzna to przed siedzącą radą. Ort. 5. anat.:

† Myszka siedząca (Krup.) = *mięsień pośladkowy* (museculus glutaenus). 6. bot.: Liś S. = *nie mający ogonka*. Rost.

2. **Siedzący** *siedząc, siedząco*: Drzemać S.

[**Siedzba**, y, lm. y] p. **Siedza**.

[**Siedzemy**] p. **Siedzieć**.

† **Siedzeniczko**, a, lm. a p. **Siedzenie**: S., *sedicula*, stoleczek. Mącz.

Siedzenie, a l. blm. = a) czynność cz. **Siedzieć**: Człowiek umysłem pracujący i na siedzeniu życie prowadzący bywa kwaśnego humoru. Perz.

S. przy stole, przy pełnej, przy winie. Troc. S. podle kogo. Troc. S. w wodzie cieplej. Troc. S. ptaka na gnieździe, na jajcach. Troc. Ustawiczone nad księgami, nad pracą S. Troc. [S. przy dziecku] = *dożywocie*. [S. na psią wiare] = *stosunek mężatki z obcym mężczyzną*. b) *odsadywanie kary*: S. na gardło. Troc. Na S. w wieży na dnie skazany. Troc. S. główników. Troc. Taki niech winę popada rok siedzenia w wieży. Star. Ojciec, sądząc sprawę jego z dzieżawcą o ekspulsja, skazał chorążego na S. wieży. Bukar. 2. Im. a = a) † S. *posiedzenie, sesja*: Na pierwszym siedzeniu synodowym uchwalono... Skar. b) a. [Siedzisko] *to, na czym s. siedzi; miejsce do siedzenia, miejsce siedzące*: Zrobić S. na bryczce. Wygodne S. Nająłem sobie S. w karecie. Troc. S. w ogrodach. Troc. Chłodnice a letnie siedzenia. Trzye. (= *altanki*). S. na widokach, dziwo-wisko, miejsce ku patrzeniu na widok. Kn. S. na widokach. Troc. (= *na widowiskach*). Nie miękkie w tym siedle S. Troc. To miejsce może wczora było jej siedzeniem. Mick. Głębokość siedzenia ławek szkolnych. Odległość siedzenia od stołu, od pulpitu. Usłali sobie S. z murawy. Usarz, rzuciwszy dzi ryt przed sobą, podnosi go nie s. w siedzeniu nie ruszywszy. Troc. S. siódła. Gemb. Było S. stare, skórą obite, wygniecionone. Krasz. c) × S. *siodło, kulbaka*: S. na koniu ma s. utrzymywać w równowadze, miarkować z stożeniem w strzemionach. Kluk. Wziął konia z siedzeniem. Kras. d) † S. *mieszkanie*: Dać komu wolne S. Wyganiać kogo z siedzenia. e) † S. *siedlisko, siedziba, gniazdo*: Jak cię opuszczają, nasze narodne S.! Przyb. f) † S. = *posiadłość*. B. Sz. g) anat.: *zadek, tylek, pośladek, dupa*. Ocz. S. (pośladek) w ciełe ludzkim. Kn., Troc. Przen.: S. ubrania, u pluder. Troc (= *miejsce przypadające na tylek*). Całe S. przetartł S. u ubrania, pludry, *foeminalia, quae foemora tegunt*. Kn. × Kość siedzenia, p. *Kulszowy*. † Muskul siedzenia = *mięsień pośladkowy* (musculus gluteus). Zdr. † *Siedzenieczko*. < p. Siedzieć >

Siedzeniowy przym. od **Siedzenie**: Karta siedzeniowa w wagonie kolei żelaznej. Anat.: Kość siedzeniowa, guz S., p. **Kulszowy**.

× **Siedzialny** p. **Siedzący**. Troc. < Od Siedzieć >

× **Siedziany** p. **Siedzący**: Siedziana s. bawić zabawką. Troc. Pani Chmielnicka z obwiązaną głową, w pozyceji napół siedzianej leżała na pościeli poduszkami obłożonej. Jez. < Od Siedzieć >

[**Siedziarka**, i, lm. i] *przekupka*. < Od Siedzieć >

Siedziba, y, lm. y i. *miejsce, gdzie kto stale siedzi* = *mieszka, sadyba, siedlisko*, † *siedza*, † *siadło*: Stare drzewa otulały odwieczną siedzibę. Słowiańskie narody prawie od pierwiastków siedzib swoich w Europie poczęły być celem obcej przemocy. Nar. Brak sposobu w obronie swych siedzib przeciw garstce najezdników. L. Włóścianie po spaleniu ich chat ponciekali z swych siedzib. Kacz. (= *zagród, chaty*). S. własna Towarzystwa Wioślarskiego. Prawdziwie pańska S. (= *rezydencja*). 2. myśl. *tylek, siedzenie, pośladek, zadek*. Zd. **Siedzibka**. < Od Siedzieć, wzgl. SIAD/SIOD... >

Siedzibka, i, lm. i p. **Siedziba**: Resztki pięknej niegdy siedziby. Byk. < Od Siedziba >

Siedzihny przym. od **Siedziba**: Poletek S. Każdy gospodarz otrzymał z pomiaru: roli w tych

rębach morgów 12, sianożęci morgów 2, ogrodu i placu siedziwego morgów 2. T. K. < Od Siedziba >

[**Siedzić**, i, i] p. **Siedzieć**.

Siedzieć, i, a], [**sieda** = *siedzą; siedący* = *siedzący; siedzemy* = *siedzimy; siejdzę* = *siedźże; sedza* = *siedziła*], nied. **Stadywać**. [**Siadawać**, **Siadować**] i. *siadzący nie wstawać*: Siedział podle brata. Troc. Siedzieliśmy na ławie. Troc. Siedzi przy ogniu. Troc. Siedzi w ciepłej wodzie, nad węglami. Troc. Ptak, kokosz siedzi na jajcach. Troc. Goście jeszcze siedzą. Troc. Długo u stołu siedzieliśmy. Troc. Kazałem ci S. Troc. Siedź ty. Troc. Ptak siedzi na gałęzi. Troc. S. na poły. Troc. Próżno S. Troc (= *S. z założonemi rękoma*). S. przy kim. Troc. S. proszę. Troc. S. po turecku (= *przysiąść nogi*). Siedzę po turecku, przysiadłszy nogi. Kn. Dobrze, źle siedzi na koniu. Troc (= *trzyma s.*). Siedział na koniu, jak dratwą przyszyty. Karz. Siedź prosto (= *siedząc trzymaj s.*) S. w wannie, w ciepłej wodzie. Sien. Siedzę, jak na szydłach. Kn. (= *jak na rozżarzonych węglach; siedzę niecierpliwiąc s.*). Siedzim na lodzie. Groch. (= *bardzo ślizko, niepewnie*). Wszystko nam s. opak wiedzie, siedzimy tu jak na lodzie. Jag. Do domu godowego nie wchodź, byś miał z niemi S. i jeść i pić. Leop. Gdy im z poćziwemi białemi głowami S. przyjdzie, używają słów niewstydlivych. Górn. Jeden dla swej kochanki, by z nią tylko siedział, i siedmy na s. grzechów śmiertelnych powiedział. Nar. [A S., kury, a S.!] = *zaganianie na grzędę*. S. cicho = *nie odzywać s., milczeć, zachować s. spokojnie, być cicho*. Siedź! a. Siedź cicho, spokojnie! Siedzi, jak mysz pod miotłą. Prz. (= *siedzi cicho, wystraszone*). S. z założonemi rękoma. S. w domu = *przesiadujący; nie ruszać s. krokiem z domu, nie wychylać s. za dom, pleśnieć w domu*. Trzeba podobno w domu S., nie mając czym szumić po mieście. L. (= *zostać*). Niby pies na łańcuchu przywiązany S. trzeba. L. Jeśli dobrze jeździć, lepiej w domu S. Kras. Głupi niedźwiedziu! gdybyś w mateczniku siedział, nigdyby s. o tobie Wojski nie dowiedział. Mick. Obok niego na ławach szkolnych siadywałam. Rzew. Często obie siadywałyśmy na tym ganku. Orzesz. S. nad czym = *dulceć, duknieć, ślezcęć, przysiadac fatłów*: S. mi musi, robić, modlić s. L. S. nad robotą. L. Jak mól zawsze w księgach siedział. Jabł. Siedzi nad tą pracą. Troc. Siedzi dzień i noc na tej zabawie, nad księgami. Troc. S. kamieniem. Siedzą nad tym, co teraz na przyszłe nie ważą. Jabł. 2. przen.: S. na czym = a) *mieć co, posiadać co*: S. na pieniądzech = *mieć pieniądze, dusić je w skrzyni* Odważ czołg majątku na jałmużnę, a przedzej s. zbogacisz, niż siedząc na złota miljonach. Koeh. W. b) *zajmować co jako właściciel a. z prawem rozporządzania s. czym, korzystania z czego; być panem na czym, posiadać, trzymać, utrzymywać co, władać czym; rządzić s., gospodarować na czym, żyć z czego*: Ci na tym siedzieli, co z dziadów mieli. Li. Moi rodzice ubodzy byli, siedzieli na czynszu. L. Człowiek stanu rycerskiego na dobrach czynszowych S. nie ma. Sz. Przodków naszych męstw powinniśmy, że tak szeroko siedzimy. Górn. Z ramienia Jagielly siedział teraz Witold na Wilnie. Krasz. Jakób Rokosowski, podskarbi, na kilkunastu wsiach siedzi. Paw. Siedzi na majątku, jak na lodzie. Orzesz. Przen.: S. komu na karku = *nie wyprowadzać s. od kogo, patrząc od niego utrzymaniu i będąc mu w ten sposób*

ciężarem. 3. przen.: *leżeć, być położonym, rozpościć* — *rać* ś., *znajdować* ś.; *mieścić* ś.: Starosta podolski wziął Litwie niektóre zamki, ku Podolu i Wołyniu siedzące. Stryjk. Miasto to przedtym na górze siedziało, teraz rozwalone. Warg. Aleksandra siedzi nad brzegiem morza Włoskiego. Łęcz. Przy krawędzi góry miasteczko Emaus siedziało. Warg. Gdyby ta wieś miastem była, domby siedział podle domu. Hrb. Jak niebo od ziemi, tak prawda od tej powieści daleko siedzi. Zebr. (= *jest odległa, odstrzelona*). Abo to Polska najbliżej Turków siedzi? czy nie bliżej są Turków Wenetowie? Górn. Na między z rzadka ciche grusze siedzą. Mick. Żleś umył, brud siedzi (= *został*). Utrzyj nos, bo ci smark pod nosem siedzi (= *wiszi*). 4. *nieszukać, przelhywać, gnieździć* ś., *być, znajdować* ś.: Wkrótce jedziesz w tamte kraje, w których Rozyna siaduje. Karp. S. o między (= *sąsiedować*). Tak głębokie (jeziorka), że ludzie dna ich nie dosiędzą (wielkie jest podobieństwo, że djaby tam siedzą). Mick. [Gdzie twój pan siedzi? — U Krajza]. S. z kim na wiare = *żyć z nim bez słuabu*. Wiedzą sąsiedzi, jak kto siedzi. Prz. (= *jak ś. ma, w jakich jest warunkach, w jakim położeniu*). Żeby krzywdy nie mieli od cehiwych sąsiedzi, ale żeby spokojnie siedział, jak kto siedzi Jabł. Sąsiad wie, kto płocho siedzi. Haur. Rodzina moja z Mazowsza pochodzi, gdzie od wieków dawnych Boleszyce siedzieli. Krasz. S. pod prawem = *podlegać prawu, podpadać pod prawo, żyć pod prawem, korzystać z niego, rzucić ś. nim*: Miasta, za własnym prawem siedzące, miały przystęp do dostojestw w Rzymie. Warg. Miasta, które za prawem majdeburskim siedzą, prawo swe z Hali odnosić mają. Sz. Wszysey pod tymże prawem siedziły, śmierci dług równie płacimy. Dar. J. 5. S. gdzie, † S. co = *być uwiezionym, odsiadujący za karę, odsiadujący karę*: Siedział w koczce za zmyślony weksel. L. Na gardło siedział związany. Groch. O onego, co w wieży a w łańcuchu siedzi, wszysey ś. starają, by był uwolniony. Rej. Siedział wieża. Troc. Siedzi w więzieniu na zamku. Troc. Ś. na gardło, na żywot. Troc. 6. = a) *być osadzonym, trzymać ś. w obsadzie, tkwić*: Żab w dziastach, w błonce siedzi. Troc. Żyła u tłustych głęboko siedzi. Troc. Kół, gwóźdź mocno siedzi, ani drgnie. Statek spory, siedzący tylko 2 1/2 stopy w wodzie. Siemir. (= *osiadły, pogrążony*). Przen.: S. u kogo w kieszeni = *być w zależności od niego, jako od swego wierzyciela*. Siedzi u Żyda w kieszeni. b) *leżeć, pasować, przylegać, przystawać*: Szata ta mi dobrze, źle siedzi. Troc. Trzewik siedzi na nodze, jakby ulął. < SIAD/SIADY/SIEDZI/SIAD/SAD >

[**Siedzisko**, a, lm. a] 1. p. **Siedzenie**. Pol. Stare kamienne S. (o ławce). 2. *siedlisko*: Djabeł opuszcza swe S. w Kwietnią niedzielę. Mile panu było to S. Pol. (= *dnów*). 3. *tyłek, zadek, pośladek, dupa*: Wyonaczytek wóz godnie maziom, nie będzie skrzypiął, nie będzie ś. Małgorzata prać znowa ode złości po siedzisku. Tet. < Od Siedzieć >

[**Siedziwa**, y, lm. y, **Kudłata**] *kudziel* (w zagadce). < Od Siedzieć >

Siedź, i, lm. e, **Sieć** 1. [S., **Sieć**] *grzyby gronadne*. 2. bot. p. **Huba** i **Szmaciak**. < SIAD/SZAD >

[**Siej**]: Ni tej, ni S. = *tedy oweły*. < S/S >

Sieja, i, lm. e, **Się** zool. (coregonus maraena),

ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, lososiowata.

Siejba, y, lm. y, **Siewba**, † **Sielba** *sianie, siew*: Omieszkałeś orania i siejby, żąć też nie nie możesz. Skar. S. lnu zaczyna ś. pierwszych dni maja. Przędz. Do żon po poczęciu już ś. nie przybliżają a, siejby na siebę nie dają. Skar. < SIE >

Siejbowłos, u, blm. *środek rzekomy na porost włosów*. < Siejba + Włos >

[**Siejdze**] p. **Siedzieć**: S. law w sałasie. Tet.

[**Sieje — teje**] *tego — owego*: Wy jego znacie, rozmoworliwy, z człowiekiem po ludzku S. popyta, pośmieje ś. Krasz. < S/S >

[**Siejgiec**, a, lm. e] *żyłziak*. < p. Szajgiec >

[**Siejka**, i, lm. i] zool. p. **Siewka**.

Siejny p. **Siewny**: W lewo, w prawo siejne pole, za polami las brzożowy.

† **Siejocha**, y, lm. y p. **Siewka**: Gęsi, także kaczory, siejochy, kuligi, kuropatwy, potarguj, nieśże do Jadwigi. Biel. < Od Siał >

× **Siejohreczka**, i, lm. **owie hreczkosiej**, *rolnik na niewielkim gospodarstwie*: Może mnie z jakim siejohreczką ożenią. Słow. < Siał + Hreczka >

[**Siejono**] p. **Siał**.

† **Siejostlowca**, y, lm. y *gadula, papla, bartoga, pleciuga, bzadura, świegot, klekot, plotkarz, bałatura, bajarz*: Mowili jedni: cóż ten S. chce powiadać? Leop. (świegot. Leop.). < Siał + Słowo >

[**Siejpać**, pie, pał i S. ś.] p. **Sejpać**. < Zam. Siepać >

[**Siejpanie**, a, blm.] czynność cz. **Siejpać**.

[**Siejpanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Siejpać** ś.

[**Siejpicha**, y, blm.] p. **Sekuladka**. < Od Siejpać >

× **Siek**, u, lm. i 1. *cięcie, cios, raz, rąbniecie*: Nie tylko z janczarek nośnych gęsto szyją, ale w sieki ś. rąbią. Leszcz. S. Rycerska sława imię swoje, z nieprzyjacielem w polu chodząc w sieki ręką, na przyszłe światu podać wieki. Pot. Jednym siekiem przeciął. Troc. Przenikający to był S. Troc. 2. S., oguzie, mięso przy ognie bydlęciami, barana, wieprza, Włod. 3. zool p. **Ciernik**. < SIEK >

[**Sieka**, i, blm.] *wółka*. < Od Siekać >

[**Siekacyna**, y, lm. y] *lichy, nędzny siekacz*. < Od Siekacz >

Siekacz, a, lm. e 1. *ten, co sieka*: S., który siecze, rąbie, rębacz, wysiekacz. Kn. 2. *zab przedni a. przodkowy*, × *ucinający*, × *przerzynający*, × *siekący*, × *śmieszek* (dens incisivus). 3. a. **Siekaczka**, [**Siekarzyna**] *narzędzie do siekania, nóż do siekania, tasak; narzędzie o paru ostrzach równoległych do siekania*: S., nóż ręczny o trzech ostrzach do krajania ziół i korzeni w aptekach. S. do siekania mięsa, tłustości, jarzyn i t. d., w kuchni jest potrzebny. L. S. żelazny do siekania gliny przyprawnej. Torz. Posiekać mięso siekaczem. Troc. Siekacze zaczęły ucinąć skrzydła ptasząt. L. Strzała liście ma jako S., dziwujemy ś. więc, co tam za łuki takie mają. Pas. Wyraz tasak we wschodniej Galicji w żadnym prawie znaczeniu nie jest znany, gdyż tam używają wyrazu S. 4. *rodzaj siekierny płaskiej, bardzo szerokiej*. 5. *nóż ogrodniczy*: Kiedy winorodne różdżki obcinają, okrutne im rany siekaczem zadają. Toł. Maciory winne krzywym siekaczem ostro zacinają. Odym. S. ogrodniczy. Troc. S. gnipiasty. Troc. (= *podobny do kopyta*). 6. *rydek, szpadel do rozcinania tor-*

fu. 7. szatkownica. 8. [S.] *deseń na pisankach*. 9. a. Szrubel, Szrotyn rzem. *dlóto boczne nakształt noża, do przecinania na części żelaza rozgranego lub do ucinania nitów — pod uderzeniem młota*. Łab. 10. woj. *nóż faszynowy saperski*. Gemb. II. zool., p. Różanka. <Od Siekać>

Siekaczka, i, lm. i p. Siekacz: S. do obcinania różnych głąbów, osobiwie kapusty. Kluk. Siekać, a, al i. p. Siec. 2. *nacinać (sierp)*. S. ś. I. [S. ś.] *być siekanym, koszonym*. 2. *łośn*. (o drzewie wyrobionym) *pekać na krwędziach wpoprzek urznionych*. <SIEK>

Siekalnica, y, lm. e i. *deska, na której siekają*. L. 2. częś. w lm., p. Siekanie. <Od Siekać>

[Siekanica, y, lm. e] *kapusta siekana*. <Od Siekany>

[Siekaniczko, a, lm. a] p. Siekanie.

Siekanie, a, bfm. I. *czynność cz. Siekać: S. mięsa na pierogi*. S. skał. 2. [S.] *sieczka*. 3. w gimnastyce szwedzkiej, *uderzanie ciała zewnętrzną krwędzią ręki*. 4. × S. *coś posiekanego, niazga po usiekaniu czego, siekanina, siekanika*. Zdr. Siekaniczko.

Siekaniec, ńca, lm. ńce, Siekanica, częś. w lm. Siekanice I. *gatunek grubego szrotu nierównego do nabijania strzelby: Jak nie grzmotną siekańcami!* Len. 2. a. [Sperulec] p. Kitajka. <Od Siekany>

Siekanie się, a ś., bfm., *czynność cz. Siekać ś.*

Siekanina, y, lm. y I. *dlugotrwałe siekanie, rąbanina, rąbanie; rzek, jalki: Szczęście twoje, że ja mam rozum; inaczej byłaby tu wieka S. między nami*. L. S., bitwa. Troc. Przen.: To samo, tylko mniej grzeecznie, jako krewny i zwykłą swą siekaniną, której sens trzeba było łapać, powiedział mu referendarz. Korz. (= *rąbiąc prosto z mostu*). 2. a. *Siekanka coś drobno usiekanego, niazga z posiekania czego, × siekanie; potrawa drobno posiekana*. 3. [S.] *potrawa kwaśna z posiekanego lekkiego i wątróbki*. Zdr. Siekaninka. <Od Siekać>

Siekaninka, i, lm. i p. Siekanina: Do siekaninki więc, do siekaninki! Fred. M.

Siekanka, i, lm. i i. p. Siekanina: Ptaszki te na siekankę drobno posiekać. Haur. Z ziela tego rzezanie a. siekankę czynią na zawarcie żołądka. Syr. S. z ryb, z mięsiwa. Troc. S. do kiełbas. Troc. 2. [S.] p. Kitajka. <Od Siekać>

[Siekarcz, a, lm. e] *kosiarz*. <Od Siekać>

[Siekarzyna, y, lm. y] p. Siekacz. <Od Siekacz>

[Siekawica, y, lm. e] p. Huča: Wzmagał on ś.; miecąc tumanami chmur i gęstą, rzęsiłą siekawicą. Tet. Znamy wszysey ten wiatr halny, który, idąc z siekawicą-deszczem, zrywa dachy. Mie. <Od Siekać>

† Siekiel, kła, lm. kle = Sekiel. L.

† Siekielczyk, a, lm. i = Sekiel. L.

† Siekiom, † Siekmię, † Sieknie *ciętym sposobem, siekąc*. Mącz. <6 pp. od Siek>

Siekiera, y, lm. y, † Siekiera, [Sikiera, Siekiera, Seczera, Sekera] I. *narzędzie do rąbania węższe od topora, na długim stylisku, ciosak, cieślica: S., naczynie ciesielskie*. Jak. J. Nie raz siekierą trzeba w dąb uderzyć, kto go chce wyciąć. Birk. Iżba zimna, dREW niema, stłukła ś. S. Rej. Tępa siekierą niewiele narąbiesz. Sak. Siekierze ś. sęk umknie, kamień kosie. Pot. S. ciesielska, topór. Troc. S. obosieczna. Troc. W pewnym miejscu odcieśliśmy lód siekierami, bo morze jeszcze z brzegu nie było puściło. Pas. Taki smród, że siekierę

powiesić można. [Kwas, jakby go siekierą zawiesił] (= *zaduch*). Przen.: Spadła mu z toporzyska S. w rzekę. Skar. (= *idzie mu opak*) Zła S. nigdy nie zginie. Kn. (= *złego nikł nie chce*). Najgorsza S. u kowala. Kn. (= *zwykle szewc bez butów chodzi*). Wydarł mu siekierę z ręku. Skar. (= *wytrącił mu broń z ręki*). Już nieprzyjaciel stoi z siekierą nad głową swoją. Rej (= *z mieczem; nieprzyjaciel tuż*). Dobrzeć ś. jest na przyszłe rzeczy rozmyślać, ale ś. nie tak trwożyć, jakoby już tuż z siekierą nad głową stano. Rej. Czym go oni podstąpić a ułowieć chcieli, tym ś. sami ułowili, a prawie ś. siekierą swą, jako ono mówią, pociнали. Rej (= *własną bronią*). Siekiera utonęła = *wieść przepadła, jak kamień w wodę*: Jakto, pomiędzy dwiema kobietami S. utonęła? 2. † S., przen. *ciwik, człowiek szczwany, kuty na cztery nogi, przebiegły, doświadczony*. Ciek. Najdziesz przy młodych dworach galanty, przechry i wronami karmione stare siekiery. Klon. 3. przen. *cyfra siedem, siódemka*: Siadła już S. i mój portret ostatni wisi u odźwierka. Pol. Zdr. *Siekierka, Siekiereczka, [Siekieryszka]*. Zgr. *Siekierzysko*. <SIEK>

Siekiereczka, i, lm. i p. Siekiera. Troc. Rąbał, rąbał siekierczką, narąbał szesnaście, jeśli państwo nie wierzycie, porachować każcie, (tu jest 12 trochejów i 4 zgłoski samodzielne w wymawianiu: sna-śete, kaz-cie). <Od Siekierka>

Siekierka, i, lm. i i. p. Siekiera: Laska góraliska z siekierką [= *ciupaga, watażka, wachlarz*]. Przen.: Wszystko stracił: dano mu kija za siekierkę. Falib. (= *Pomieniał ś. stryjek, siekierkę za kijek*. Prz.). Wydarł mu siekierkę z ręku. Skar. (= *wytrącił mu broń z ręki*). 2. żart. *cyfra siedem, żart. buty*: Gotów na kulbakę, mimo dwóch siekierek (= *77 lat wieku*). U nas rok ten 1877 zowie ś. rokiem dwóch siekierek; u Niemców gorzej daleko, bo dwóch szubieniczek. Krasz. Kabalistyczna S. wyrębuje odrazu setki zmarszczek na twarzach. Kacz. 3. Siekierki w klawikordzie, blaszki mosiężne, które uderzają o struny, stąd ś. mówi: klawikord na siekierki. Mag. 4. bot., p. Różanka. <Od Siekiera>

Siekierkowy przym. od Siekierka: Rok S. = rok, w którego cyfrach przeważają siódemki. <Od Siekierka>

Siekierne, ego, bfm. *opłata za prawo rąbania drzewa w lesie*. <Od Siekiera>

Siekiernica, y, lm. e i. [S.] *ból w biodrze, dla którego uśmierzenia puszczają dziewięć razy węgiel rozżarzony na siekierę, leżącą na ziemi przy nodze chorego*. 2. bot. = a) (*hedysarum*) *roś. z rodziny motylkowatych*. Gatunek: S. wielkolistowa (l. grandiflorum). b) (*bisserula pelecinus*) *gatunek rośliny: Nasierka*. <Od Siekiera>

Siekiernik, a, lm. cy I. *kowal robiący siekiery*. 2. [S.] *robotnik pracujący siekierą, cieśla*: Każdy chłop jest urodzony S. 3. [S., lm. ki] *przyrząd w chacie, na którym wieszka ś. siekiera*. 4. *żołnierz uzbrojony w siekierę, topornik*. Deo. Samych siekierników, poprzedzających zwyczajnie główną armję a przeznaczonych do rozrębywania przeszkód i zasięków granicznych, liczone 40000. Szaj. Naprzód szły konne chorągwie z siekiernikami. Kacz. 5. lm. ki apt. *rodzaj turszaka używanego w aptekach*. 6. lm. ki min. *minerał z grupy sylvanoidów, z grupy piroksenu i amfibolu, odmiana hornblendy*. <Od Siekiera>

Siekieromłot, u, lm. y *narzędzie służące za siekierę, a zawazem i za młot*: Wyrabiano z niego rodzaj siekier i siekieromłotów. Sp. Wyroby

kamienne gładzone stanowiły młoty i siekieromłoty. Zdr. **Siekieromłotek**.

Siekieromłotek, tka, lm. tki p. **Siekieromłot**. **Siekieronoszy** noszący siekiere, uzbrojony w siekiere: S. Pirakmon. Otw.

Siekierowato przys. od **Siekierowaty**. L. **Siekierowaty** podobny do siekiery. Kn., Troc. <Od Siekiera>

× **Siekierski**: Pływać po siekierku (Prz.) = nie umieć pływać, iść do dna. <Od Siekiera>
[**Siekierzka**, i, lm. i] p. **Siekiera**. <Od Siekiera>

Siekierzynski żart.: Ostatni z Siekierzynskich = ostatni rubel, ostatnia karta i t. p. <Tytuł powieści>
Siekiera >

Siekierzysko, a, lm. a l. p. **Siekiera**. Troc. 2. stylisko siekiery, dziewczak siekiery, toporzysko. L. <Od Siekiera>

Siekira, y, lm. y p. **Siekiera**. <Zam. Siekiera>

Sieklin, u, lm. y bot. (watsonia) roś. z rodziny kosańcowatych.

[**Siekluki**] jakieś drobne rybki, znajdujące ś. jedynie w strumyku wody mineralnej, zwanym *Smerdonie*, nieopodal Pren nad Niemiem.

† **Siekmie** p. **Siekciem**. <Od Siec>

† **Sieknie** p. **Siekciem**.

† **Siekomy** mogący być rozsielanym, rozdzielny. L. <Od Siec>

Siekosz, a, lm. e zool. (hepatus) krab. <Od Siekać>

Siekrza, y, lm. e bot. (trophis) roś. z rodziny chlebowcowatych.

[**Sieła**] przys. teraz; dotychczas, dotąd. <S/S>

[**Sielak**, a, lm. cy] p. **Sielanin**: Dymitr i S., do towarzyszenia wezwany, odbierali od czarbażego przedmioty ofiarowane. Jez. <Od Sielo>

[**Sielanin**, a, lm. anie, **Sielak**] mieszkaniec siola, wieśniak, włościanin: Mieszczanie i sielanie wszyscy pewnych dni pocztę do księżącej śpiżarni nosili. Błaż. Spóźnij, wiejski fleciu, już dziś grać przestają miłą prostotę sielan i ich obyczaj. Przyb. Jeden z sielan. Wóje. <Od Sielo>

Sielanka, i, lm. i l. forma ż. od **Sielanin**: Jedna S. czworo bliźniąt jednym razem porodziła. Stryjk. 2. blm., zb. *sielanie, wieśniactwo, wieśniacy, włościanstwo*: Któż ma być, jeśli nie ta S., która od jakiegoś czasu zawsze ojca otacza, dla której zapomina nie tylko o nas, ale o wszystkich towarzyskich obowiązkach. Morz. 3. *rodzaj utworu poetycznego, idylla, bukolika, † skotopaska, † pastoralka*: S., pasterka, pastuszka, skotopaska, ekloga, wiersz pasterski, rodzaj poezji, który ma za cel naśladowanie obyczajów życia pasterskiego w stanie najprzyjemniejszej prostoty. Gol. Simonides wiersze swoje pasterskie nazwał sielanki, podobnież Gawiński, Zimorowicz. Przen.: *scena o charakterze sielanki, o nastroju sielankowym*: Do sielanek nie czują ś. stworzoną. Krasz. Ta para marzących kochanków na tle cudnej natury przedstawiała wdzięczną sielankę. 4. [S.] *potrawa z śmietany z żółtkami, ugotowana na rodzaj jajecznicy*. Zdr. † **Sieluszka**. <Od Sielanin>

Sielankarski przym. od **Sielankarz**; **Sielankopisarski**: Talent S. <Od Sielankarz>

Sielankarstwo, a, blm., **Sielankopisarstwo** *wórczość, działalność sielankarza, pisanie sielanek*. <Od Sielankarz>

Sielankarz, a, lm. e l. p. **Sielankopisarz**. 2. *miłośnik sielanek*. <Od Sielanka>

Sielankopisarka, i, lm. i forma ż. od **Sielankopisarz**.

Sielankopisarski p. **Sielankarski**.

Sielankopisarstwo, a, blm. p. **Sielankarstwo**.

Sielankopisarz, a, lm. e, **Sielankarz** *ten, co pisze sielanki, autor sielanek*: S. musi mieć zawsze w pamięci złotą przestrożę poety. Gom. Greckich sielankopisarzy z III-go wieku przed Chrystusem. Sow.

Sielankować, uje, **ował** *hawić ś. w sielankę, żyć sielankowo*. <Od Sielanka>

Sielankowanie, a, lm. a czynność cz. **Sielankować**: Jakieś tam arkaadyjskie sielankowanie z ludem, jakieś apostołstwa po chatach. Goetz.

Sielankowo - p. **Sielankowy**.

Sielankowo przys. od **Sielankowy**, *idyllicznie*: Lecz jakże S., niby tęskna Chloe! brak jedynie baranka na różowej wstążeczce. Mell.

Sielankowość, i, blm., rz. od **Sielankowy**: Poeta goniący za sielankowością. Morz. W całym utworze przebija duch dzikości krwawej, taki niezgodny z sielankowością słowiańską. Siem.

Sielankowy przym. od **Sielanka**, *idylliczny*: Sielankowa prostota czasów. Zał. S. Stał ś. małżonków sielankowych wzorem. Fred. A. Mogli-byśmy sielankowe na wsi prowadzić życie. Krasz. Studjował Horacego, Miliona, Lukrecjusza, kiedy rzecz szła o sielankową i niesielankową miłość. Rol. Sielankowo - poetyczny charakter tego stosunku. Haj. Odczytał elegję w smaku ówczesnym sielankowo-rycerskim. Chm. <Od Sielanka>

× **Sielanny** p. **Sielski**: Rzuca ś. niejedną do pisania poematu bez domyslenia ś., co jest poema, co drama, co sielanny. Czart. A. <Od Sielanin>

† **Sielanski** p. **Sielski**: Sobie ja marzę na sielanską nutę. Koch. W. <Od Sielanin>

Sielawa, y, lm. y, **Sulwica**, [**Moranka**, **Morunka**, **Morynka**, **Muranka**] zool. (coregonus albula) *ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzochopełtwa, łososiowata*: Sielawy augustowskie, połockie. Zdr. **Sielawka**. <Ros., Brs. sielawa>

Sielawka, i, lm. i p. **Sielawa**.

[**Sieląg**, a, lm. i] p. **Szeląg**. <Zam. Szeląg>

[**Sielech**, a, lm. y] *trzpiot*.

[**Sielenie**, a, blm.] *czynność cz. Sielić*.

[**Sieli**] p. **Jeżeli**. <Zam. Jeśli>

[**Sielić**, i, il] *posilać, krzepić*: Wy mnie krupami nie sielić. Tet. <Zam. Sielić>

× **Sieliszczę**, a, lm. a p. **Siedlisko**: Biedny rolnik, w uratowanych sieliszczach grzebiąc leniwo ziemię, na to zdawał ś. pamiętnym, aby nizezemnym płodem przewlec na moment strapięone życie. Sur. Dobry gospodarz, więc i pustę sieliszcza zakolonizował. Rol. <Od Sielo, zap. z Brs. lub Ukr.>

× **Sielka**, i, lm. i p. **Szelka**: Spuszczają ś. ciekawo podroźni na sielkach w te podziemne lochy. Św.

[**Sielnie**] przys. od **Sielny**, *sihuć*: Przecież oni ś. z Maciejem S. obserwują (poważają). Reym. Wraza ci od Jagusi! — mówił zeżłony S. Reym. [**Sielny**] l. a. † **Sielny silny**: Był żołnierz w Hi-berniej, Tunlalus rzeczony, S. okazały, ślachetnie urodzony, lecz nadęty... 2. [S.] *wielki, tegi, co ś. zowie, liczny, ogromny*: Jarmark był S., i choć to jeszcze dość rano, a narodu już ś. gęstwilo niezgorzej. Reym. <Zam. Silny>

Sielski l. a. × **Sielanny**, † **Sielanski** l. przym. od **Sielo**, *wiejski, wioskowy, wieśniaczy*: Lud S. na

wsiach. Stryjk. Napominał ich do robót sielskich, aby ziemię sprawiali i drzewa owocne szczeplił. Stryjk. (= *rolnych*). Ludzie sielskie St. lit. Sielska młodzież. Węg. Tu małym kosztem sielskie rozkoszy kupuję. Zabł. Sielska ma muza, eicha i trwożliwa, ucieka od seen krwawych dzikiego Gradywa. Nar. Pasterka pędzi mą trzodę, nucąc sobie sielską odę. L. Ja wolę kąsek tłusty, a ty sielskie odpusty. Syrok. S. gaduła. Syrok. Sielsko-anielskie dzieciństwo ustąpiło młodości górnej a chmurnej. Dąb. Komisja opracowała projekt założenia w Rosji pięciu co najmniej zakładów naukowych sielsko-gospodarczych. 2. [S.] *swajski*. Po sielsku, sielsko, przys. po wiejsku. L. <Od Siolo>

Sielsko - p. **Sielski**.

Sielsko p. **Sielski**: Przebył on ten okres życia spokojnie i mile, S. i anielsko. Chm.

Sielskość, i, blm., rz. od **Sielski**.

† **Sielucha**, y, lm. y *gburka, prostaczka, chanka*: Zawstydzibyś przyszło tak prostej wieśniaczce, niezgrabnej sielusze. Min. Zdr. † **Sieluszka**. <Od Siolo>

† **Sieluszka**, i, lm. i p. **Sielucha**: Niewiele on sieluszkom na lawory stracił, tylko bykowe przez rok kilka razy płacił. Zim. <Od Sielucha>

[**Siela**], † **Siela** p. **Siła**: Młody som jest, ale przy siela i przy chuci. Tet. S. ś. tam pisało. Biel. J. S. nam państw przybyło. Biel. J. Wielką kupę ludzi zebrawszy, S. sobie obiecywał. Okol. <Zam. Siła>

1. † **Sielo**, a, lm. a p. **Siolo**.

2. † **Sielo** p. 2. **Siła**. <Z Siela = Siła>

[**Siem**] p. **Siedem**.

[**Siemianka**, i, lm. i, **Siemieniucha**, **Siemieniarka**, **Siemiejmiotka**, **Siemiejmiotka**, **Siemiejnotka**, **Siemieniec**, **Siemień**] *zupa z siemienia konopnego; mleko wyciśnięte z siemienia konopnego*. <Od Siemię>

† **Siemiaćzko**, a, lm. a p. **Siemię**: Ziele „obrazki mniejsze”, ziarna ma okrągłe, a w nich jest S. sien. Ziele „miesiączek” S. ma w główce z rzędem położone. Spiez. <Od Siemię>

[**Siemiaćki**, blp.] *ubranie białe koloru ciemno-żółtego lub żółto-ceglanego*. <Od Siemię>

[**Siemiej**, u, blm.] p. **Siemię**: Co za śliczny S. l <Zam. Siemię>

[**Siemiejmiotka**, i, blm.] p. **Siemianka**. <Siemiej + Miotać? p. Siemieniarka>

[**Siemiejmiotka**, i, blm.] p. **Siemianka**. <Zam. Siemiejmiotka? p. Siemieniarka>

[**Siemiejnotka**, i, blm.] p. **Siemianka**: Uderzył go zapach zupy wigilijnej, siemiejnotki. Grusz.

[**Siemientak**, a, lm. i] *gatunek drożdża*. <Od Siemię>

Siemieniasty, **Siemienisty**, **Siemieniasty** *podobny do siemienia; pełen siemienia*: Siarka siemieniasta (p. Siarka). <Od Siemię>

[**Siemieniarka**, i, lm. i] 1. p. **Siemianka**. 2. *kura siemieniata, pstra*: Pokurek szczekał na siemieniarkę, która, wyrwawszy ś. Frycowi z rąk, z wrzaskiem uciekała. Kon. <Od Siemieniasty>

Siemieniasty p. **Siemieniasty**: Widać ptaszka; szary on, S., nakrapiany. Matl. Kura siemieniata (= *siemieniarka*). Koń S. <Od Siemię>

Siemieniec, *ńca*, lm. *ńce* 1. [S., **Siemień**] = a) p. **Siemianka**; *polewka z tartych nasion konopi, zaprawionych mlekiem*. b) *zupa lub breja rzadka*. 2. bot., p. **Konopie**. <Od Siemię>

Siemienisto przys. od **Siemienisty**. L.

Siemienisty 1. p. **Siemieniasty**: Słońce ziemi wewnątrz siemieniste warzy. L. 2. [S.], **Siemienisty**, *rozrodzony, mający wiele członków w rodzie, plenny*. <Od Siemię>

[**Siemieniucha**, y, lm. y] p. **Siemianka**. <Od Siemię>

Siemienny przym. od **Siemię**, *nasienny, nasienny*. L. *Główka siemienna (= nasiennik)*. Sł. wil. 2. *plemienny, rodowy, rodzinny, familijny*: Niektóre imiona wygasły, a wiele żyjących siemiennie. Bobrow. Obok siemiennych chat budowniczy z Grecji wznosili cerkwie i mury. Lel. 3. p. **Siemienisty**: Siemiennie plemię Ruryka nie miało żądzy panowania. Lel. <Od Siemię>

[**Siemień**, a, lm. e] p. **Siemianka** i **Siemieniec**. <Zam. Siemię>

† **Siemiernictwo**, a, blm. *przekupnictwo, handel drobnym, kramarstwo*: Co ś. tknie przekupniów, siemierników, tedy ci nie mają być przypuszczeni do miejskiej przysięgi, ale mają tylko mieć wolność na przekupstwo i S. Dub. <Od Siemiernik>

† **Siemiernik**, a, lm. *cy przekupień, przekupniarz, kramarz, straganiarz, handlarz*: Co ś. tknie przekupniów, siemierników, tedy ci nie mają być przypuszczeni do miejskiej przysięgi. Dub.

[**Siemieszka**, i, blm.] *chleb ludu ruskiego, zrobiony z mieszanki: owsa, żyta, jęczmienia, gryki*. Goł.

Siemię, *enia*, lm. *ona*, [Siemiej] 1. † S. *nasiennie, ziarno nasiennie*: Ziarno gorczyzły najmniejsze między siemionami. Wuj. S. nie padło w polu, lecz w drodze na ziemię. Leszcz. Dobre S., padszy na wyborą ziemię, przyjęło ś. zarazem. Tw. W całej Europie S. Iniane z Rygi idące za najlepsze osadzone Przędz. Dać ptakowi siemienia. 2. *owoc konopi*. Rost. Zdr. **Siemionko**, † **Siemiaćzko**. <SIEMIE: SIE>

[**Siemień**, a, blm.] *siemię białe*. Pe. <Od Siemię, 2 pp. - enia>

Siemionko, a, lm. a p. **Siemię**.

Siemlarka, i, blm., **Ziemiarka** *gór. sól drobna w ziarnach, nieczysta, nie idąca na sprzedaż*. Łab. <Od Siemię>

[**Siem, sia, sio**] *ten*: To siego, to siemu = to tego, to tamu. (por. *Si).

[**Siemi, siem, blp.**] p. **Siem**.

[**Siemiak**, a, lm. i] p. **Siennik**. <Zam. Siemiak>

† **Siemidło**, a, lm. a p. **Siemidło**: Czynią spuszą do Gdańska żelazem, ładrem, siemidłem na farby. Biel. M.

[**Siemie**, i, blp.] p. **Siem**: Zrzucili w sieniach pokrycie zimowe. Rzew. [Siemki, Siemeczki].

[**Siemiec**, *ńca*, lm. *ńce*, **Szyniec**] *narzędzie garniearskie: klepeczka z boków zaostrowana, służąca do zagładzenia nierówności naczyń, ułożonego na kole garniearskim*. <p. Szyniec>

× **Siemik**, a, lm. i p. **Siennik**: Nalazłem w izbie S. naksztat materaca. Kras. <Zam. Siemnik>

Siemiowy p. **Sienny**: Spłatał słomiane płachty do podłóg siemiowych. Żm. <Od Siem>

Siennica, y, lm. e, † **Siennik**, [Siennik] *miejsce, gdzie składają siano; bróg, stodoła na siano, stóg siana*. Troc. S, bróg a. stodoła, gdzie siano składają, S. może być zwana. Mącz. S., sienna stodoła. Volek. Jeździliśmy w las, w którym S. stała. Orzesz. <Od Sienny>

Sienniczek, *czka*, lm. *czki* 1. p. **Siennik**. 2. *ten, co sprzedaje siano*. Biel. M. <Od Siennik>

Siennik, a, lm. i l. a. × **Sienik**, [**Sieniak**] *rodzaj materaca, wór wypchany słomą lub sianem, do leżenia na nim: S. vel potius słomnik, miech słomą napechany, do legania na nim. L. Dano mu S. słomą napechany zamiast materaca. Krasz. Wzruszyć S. Wyrzucić (barłóg) z siennika. 2. p. Siennica: S., foculę. Das. Zdr. Sienniczek. <Od †Sienny>*

Sienny, Sienowy przym. od **Sień**: Słupy sienne. Wuj. [Próg S.]. Drzwi sienne otwarte. Troc (= od *sieni*). Jeden z odźwiernych czyli siennych. Min. (- *szcącjarów*). <Od **Sień**>

Sienny i. † S., [**Sienny**] przym. od **Siano**: Kosa sienna. Troc. Przy dobrym weseląc s. winie, sienne wili korony. Bardz. Sienna stodoła, sienica. Volek. [Prochy, widły, drabiny sienne]. [Sienne roboty] = *czas zbiierania siana*. 2. bakt.: Prątek S. (*bacillus subtilis*). 3. lek.: Gorączka sienna (*cattarrhus aestivus*). <Od **Siano**>

[Sieno, a, lm. a] p. Siano.
† **Sienosiecz, y**, lm. e p. **Sianokos**. Henr. <Siano † **Siecz**>

† **Sieniec, ńca**, lm. ńce p. **Sień**. B. Sz.

Sień, i, lm. e, [**Sienie, Sieni**, lm.]. † **Sieńca**, † **Sieniec** *przejsie wewnątrz domu, prowadzące ze dworu a. ze schodów do mieszkań: S. pospolicie w domach bywa opuszczona, stając s. zebraniem zimna i wiatrów. L. W budynkach naprzód ma być S. widoczna, izby wesole, pokoje wezesne. Haur. S. kością sioniową sadzona. Bardz. Drzwi tego pokoju do sieni zupełnie a jour były. Bukar. Kruclta a. S. na przodku wzdłuż szła według szerokości domu Bożego. Leop. S. pałacowa (= *westybul*). W tej ogromnej sieni bukowanej nie znajdziesz pan tyle kamieni, ile tu pękło beczek wina. Mick. Wejście przez S. Wyjść do sieni. Służące wystają przed sienią. Przen.: Pierwej trzeba przed swoją sienią umieść. Prz. (= *trzeba zacząć poprawę od siebie*). „W sieni na kołku, w słomianym worku“ żart. odpowiedź na pytanie, gdzie co jest. 2. × S. *korytarz, pasaż: S. podługowata między mieszkaniem, jako w klasztorach, kurytarz. Troc. 3. † S. palac. B. Sz. Zdr. Sionka, Sioneczka. < SIE/ SOJ, por. Siał, Sijać, Sojka, Cień>**

† **Sieńca, e**, lm. e p. **Sień**. B. Sz.

† **[Siep! siep, prrr!] nawoływanie owiec.** <Okrzyk.>

Siepacki, Siepaczy, Siepaczowy przym. od **Siepacz**: S., ceklarski, szarpacki. L. Plemię olbrzymów, chcąc wyrugować dzielne z nieba bogi, siepackie niosło mordy i pożogi. L. <Od **Siepacz**>

Siepacz, a, lm. e, [**Siepak**] *kat, oprawca, zbir, łapacz, ceklarz: S., szarpacz, łapacz, ceklarz, oprawca. L. Każdy z tych urzędników ma przy sobie 40 siepaczów, z którymi obchodzi część swoje miasta, doglądając, jeśli s. jakie hultajstwo nie znajduje. Stryjk. O siepaczach rzymskich. Chr. W dom szatański czarni go porwą siepacze, satellites. Brud. Cofnął rękę siepacza do mordów gotową. St. wil. A jutro Litwin sercem podzielił s. gotów i przy czarce adusa ścisła swe siepacze. St. wil. (= *morderce*). Słysz, boskie zmiłowanie z rąk wyrwało go siepaczy. Jan. Cz. <Od **Siepacz**>*

Siepaczowy p. Siepacki. <Od **Siepacz**>

Siepaczy p. Siepacki: Na placu (przed piekłem) pełno rozmaitych słupów, szubienic, haków, łańcuchów, rusztowań i tym podobnych siepaczych narzędzi. Karl. <Od **Siepacz**>

Siepać, pa a. pie, pał i S. s. p. Siepnać.

[**Siepak, a**, lm. i] p. **Siepacz**: Spadła na jego dom zgraja siepaków. Rog. <Od **Siepacz**>

Siepanie, a, blm., czynność cz. **Siepać**: Kwiat ten na dymienię przyłożyć. S. i targanie w niej usmierza. Syr. Proch ten gdy na wrzód przyłożysz, wszystko bolenie i S. ulży. Sien. Otręby pomagają przeciwko kłócin, na bolączki i na bolesne S. w ciele. Spiez.

Siepanie się, a s., blm., czynność cz. **Siepać s.:** Sofoklesowskie S. s. ducha Edypowego, który ciska w niebo pytanie boleści. Żer.

[**Siepelki**, blp.] *instrument nauuczyczny ludu ukraińskiego. Goł.*

[Siepka, i, lm. i] i. w lm. skubanka, szarpie. 2. *naczynto do czerpania wody z studzienki.* <1. Od **Siepacz**. 2. Nm. Schöpfe.>

Siepnać, nie, nął, nied. **Siepać, [Sieptać] i.** † **S. targnać, tarmosić, szarpnąć, zaszamotać, zarwać, rozzerwać, rzucić kim, czym:** Jakom s. nie fatal Wirzbięty za jego gardło ani go siepał w jego domu gwałtem. Kkal. Wilk ten rozjuszony wszystkie dobytki siepał wielkim gwałtem i nieprzyjacielskim je słał na ziemię kształtem. Otw. Nieszczęsna siepa wzięzone swe włosy. Otw. Siepa, dlabi, nęka mię mdła biologiczowska ręka. Chr. Poczeli go siepać i niemilosiernie szarpać. Op. Złodzieje miru nie mają, wszędy gonią ich i wiążą, wszędy ich siepają. Klon. Ból, wrzód, rana siepa mię. L. Ból wielki w żołądku siepający. Comp. [Dziadus słuchali, choć niemi siepało] (= *rzucano, trzęsło*). Przen.: Wszystkich siepa, jak wilk godny. Otw. S. (= *szarpie na opinji, obmawia*). 2. [S.] *machnąć, palnąć, uderzyć, grzmotnąć, huknąć:* Wielka potęga w jej warkoczu, który jak raz oko z serca siepanie, przyjdzie s. łamać i paść od impetu. L. Wiatr tak w niego siepał, iż ledwie s. na nogach utrzymał. Reym. Jałowica jak siepanie moja! Siepnął po gołeniach. 3. **Siepać** *(kanią = wyciągać z niej nitki, wyskubywać po brzegu, strzępić. S. s. i. [S. s.] szarpnąć s., targnąć s., zaszamotać s., rwać s., tarmosić s., pasować s., mować s., miotać s., rzucić s.:* Rozrywa sobą więzy, siepa s. daremnie. Bardz. Z niebem trudno s. nam S. Pot. Niżej w kipiących pianach siepią s. potworne kłęby, zupełnie jak nagie ciała, zdychające w kureczach boleści. Rzew. Co s. ten (djabeł) siepanie ku mnie, to go zaś drugi (anioł) zatrzymie. Tet. Jędrzej Sieczka, mądry chłop, nie gwarzy nie, tylko patrzy i siepanie S. Tet. Siepnął s. Jordan w kulbace. Tet. Dozorca siepał s. z więzieniem. Żer. 2. *strzępić s., sypać s. z brzegu* (o tkaninie). < **SIEP**>

Siepanięcie, a, blm., czynność cz. **Siepnąć.**

Siepanięcie się, a s., blm., czynność cz. **Siepnąć s.**

Siepotą, y, lm. y bot. (*xerotos*) *roś. z rodziny siepotowatych.*

Siepotowate rośliny, bot. (*xerotidae*) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.* <Od **Siepotą**>

[**Sieptać, ce, tał**] p. **Siepnąć.**

[**Sieptanie, a**, blm.] *czynność cz. Sieptać.*

Siera, y, lm. y *ślus. przedłużenie tylnych szczęki, przytrzymującej śrubstak przy warsztacie.* <p. **Sierą**>

Sieraczek, ezka, lm. ozki p. **Szaraczek.**

[**Sieraczkowo**] *przys. od Sieraczkowy.*

[**Sieraczkowy**] p. **Szaraczkowy:** Jechał w sieraczkowym surducie pod szyję zapiętym. Fred. A. ieraczkowa czamarka. Korz. <Od **Sierak**>

SIERAK

[Sierak, a, lm. i, Sirak] I. *siermięga, sukmatna*; *zwierzchnia opończa włóściana, z grubego sukna siwego, z kapturem owalnym*: S. wytarty, w którym w domu chodziła. Min. Chłopów ubranych w krótkie sieraki białe, gunie brunatne. Kaczk. 2. *zwierzchnie ubranie górali z sukna czerwonego, wyszywane sznurkami kolorowymi*. <SIAR/SZAR?>

[Sierakowy] przym. od Sierak: Gawiedzi onej opończowej, sierakowej i postołowej karmić nie było potrzeba. Bukar. Kapotę sierakową na codzień. Rzew.

[Sierawo] przys. od Sierawy.

[Sierawy] *szarawy*: Starczychy owinięte płatami sierawego sukna. Zap. <SIAR/SZAR>

[Sierbić, i, a] p. Świerzbic. <Zam. Świerbić>

[Sierbienie, a, b] czynność cz. Sierbić.

Sierbszczyzna, y, lm. y p. Serebszczyzna: Niepobożnymi podatkami, winami, sierbszczyznami ludzi w swych imionach obciążył. St. lit. <SIERB/SARB?>

† Sierce, a, lm. a, [Sierce] p. Serce: B. Sz., Glos., Pow. o pap. Urb. Kwiatek czysty, smutnego sierca ucieśnienie, rodzaj dziewczyny. Pśń. Na siercu wszystkie goraję. Pśń. To masz nie na listkach, ale więcej siercem a duchem lutościwym rozmyślać. Modl. Konst. Kaldun a. wnętrze, jak wątroba, S. i płuca. Mur. Zdr. Sierdoszko. <Z Sierce: SIERDŹ/SERD/*SARD>

† Sierchl, i, b]m., p. Sierś: Skubanie sierchli. Glicz. Gdy koźle do owy przysadzą, urosnie na nim miękka wełna a. S. Glicz. <SIERZCH>

[Sierciak, a, lm. i, Sierzciak, Skuciak] *powróż skrzęcony ze szczeciny*. <Od Sierć>

Sierciany przym. od Sierć; Sierściany. <Od Sierć>

Sierciak, a, lm. i zool. (tinea tapetiella) *gatunek mola*. <Od Sierć>

† Sierciomnienny *zmieniający sierść*: Ostry lis, S., marmorek nazwany, ukochał śnieżnych gmachów lodowate ściany. Zbe.

Siercistość, i, b]m., rz. od Siercisty, sierścistość.

Siercisty p. Sierścisty. Troc. Włosiennica siercista ostra. Skar. (= ostra, szorstka jak sierść). <Od Sierć>

[Sierczanin, a, lm. anie] *góral tatrzański, tak zwany od odzienia, zwanego sierakiem*. <?>

Sierć, i, b]m., p. Sierś: Ze skóry ciało zwierzęce otulającej wyrastają a. włosy długie, a. S. krótka, a. wełna, a. futro. Kluk. Siercią bydłą wytykają ś. poduszki do siedzenia na krzesłach, na pojazdach. Kluk. S. końska. L. S. zajęcza, po myśliwsku turzyca. L. S. psia, kozia. Troc. Postawy z sierci koziej. Leop. (z wełny koziej. Leop.). Bydła mi nie zostało ani jednej, sierci. Zim. (= ani kopyta, ani klaka). Jakiej sierci koń, wół? Troc. Znam cię wskroś, znam po sierci, farbowany lisie. Min. Znać po sierci zwierza, z mowy człowieka. Zigr. Jezus wskrzesił Łazarza wierę nie po sierci, gdy Łazarz Jezusowi okazują śmierci. Pot. (= nie na rękę, niedogodnie). Nie twojej to sierci. Sl. wil. (= nierówny tobie, gdzie tobie do niego, ani ś. nie umywał do niego). <Zam. Sierś>

† Sierdeczny p. Serdeczny. Pśń. <Od Sierce>

† Sierduszko, a, lm. a p. Sierce. S. Par.

[Sierdy, sierd] p. Skóra.

Sierdzenie, a, b]m., czynność cz. Sierdzić.

Sierdzenie się, a ś., b]m., czynność cz. Sierdzić ś.

SIERBRZESZCZYŻNA

Sierdzień, dnia, lm. dnie p. Sworzeń. Łab <SIERDŹ/*SARD>

Sierdzić, i, il *złościć, gniewać, jętrzyć, drażnić, irytować*. S. ś. złościć ś., gniewać ś., jętrzyć ś., żółdkować ś., irytować ś., srożyć ś., srożyć: Sierdzi ś., a nie ma na eo. Kn. Basami sieje, gniewa ś. i sierdzi. L. Poeta, obyczaje zle u chłopiąt widząc, poczył ś. na nich S., do ludzi ich hydząc. Groch. Niemasz ś. o eo S., swarzyć. Kn. (= niewielka szkoda). Udając gniew, niż sierdząc ś. naprawę. Jord. Musi ś. tam jego chańska mość ś. Sienk. <SIERDŹ/SERD/*SARD>

† Sierdzenie, a, lm. a *rodzaj okucia łoża armatniego (lawety), czopowe*. Jak. J. <p. Sierdzień>

Sierdzenik, a, lm. i: Legary w obu końcach są opatrzone sierdzenikami, na zwiasach przytowanymi do legara. Jak. J. <Od Sierdzień>

[Sierdzień, a, lm. e] p. Sworzeń. <p. Sierdzień>

[Sierdzion, a, lm. y] p. Sworzeń. <p. Sierdzień>

Sierdzistość, i, b]m., rz. od Sierdzisty: Bóg świadek, że żadnej sierdzistości nie piastuję w sercu moim przeciwko waszmości. Rzew. Grozi lwa najeżona grzywa i S. Przyb. Z sierdzistością ś. rozstali. Rzew. S. przeciw własnemu dziecku. Rzew.

Sierdzisty, † Sierdzity, × Sierdzit, † Serdyt, † Sierdziwy, † Sierdziwy I. *skłonny do gniewu, gniewliwy, opryskliwy, zapalczywy; srog, rozdrażniony, gniewny, zirygowany, nasrożony*: Rozdrażniony będąc srodze, zwierz S. nie lżej sam sobą rzuca nad piorun ognisty. Otw. S. Mars stała tnie, co potknie. Min. Sierdzista białogłowa w dzień i w nocy przynagła mężowi, aby Piotra zgładził. Błaz. Każdy ś. brata swego krwi sierdzistym sercem pomścić chce. Górn. Moskiewski z wydania królowy za księcia finlandzkiego bardzo S. był, a tym gniewem obostrzony ku Litwie ś. oburzył. Biel. M. Nie dokaże moc nigdy sierdzista, co łagodność i dobroć. Jabł. 2. *żarliwy, gorliwy*: Trzeba do tego ludzi śmiałych, mężnych, sierdzistych. Petr. <SIERDŹ/SERD/*SABD>

Sierdziście przys. od Sierdzisty: Machabeusz S. wojnę podniósł przeciwko nieprzyjacielom. Gil.

× Sierdzit p. Sierdzisty: S., a nieduży. Troc. Sierdzito przys. od Sierdzity.

Sierdzity p. Sierdzisty: S. gniew. Rej. S. był i zagniewany, mówi z nim nie pora było. Krasz. S. pachotek. Sienk.

† Sierdziwie przys. od Sierdziwy, sierdziście: Zwątpiwszy o sobie, tym ś. sierdziwiej a uporniej potykał. Kosz. <p. Sierdzisty>

† Sierdziwy p. Sierdzisty: Jastrzębie łacno ś. rozgniewają, a sierdziwi są. Trzyc. Mars S. gwałtem ś. wdął w towarzystwo dobrotliwych planet. Słonk. W każdej ś. rzeczy bardzo sierdziwym a przykrym i nieublaganym pokazuje. Kosz. Po głosie spornym a sierdziwym, po głosie spokojnym i wolnym poznać umysł. Bud. B. Skaurus był człowiek surowy, mówca S. Kosz. <p. Sierdzisty>

Sierebrzeszczyzna, y, lm. y p. Serebszczyzna: Imię tego podatku od srebra wywodzi i pisze S. Cz. Pieniężna danina, dla różnicy od danin *in natura*, nazywała ś. w Litwie od słowa sierbro, srebro, S. Cz. <Zachodnioruskie sierbszczyzna, sierebszczyzna>

Sierebszczyzna, y, btm., p. **Serebszczyzna**: Serebszczyzna, S. St. lit. Nie będziemy mogli ani sierebszczyzny, ani płatu żadnego i nijakiego poboru ustanawiać, aż na sejmie. St. lit. [**Sierektum**] przyspiew: S., rektum, piekoratum, doktum. <por. Serektóm>

† **Sierlęzca**, y, lm. e, † **Sierlęzka**, [**Siedlaczka**, **Siedlaczka**] *szufla do wiania zboża*: S., wiewia-dło, wiejaczka. I. Rozmiecie ją sierlęczą. Leop. (wiejaczka. Leop.). <Zam. Siedl->

† **Sierlęzka**, i, lm. i p. **Sierlęzca**: W ręce jego S., a wyczyści bojowisko jego. Leop. (łopata. B. G.). Bo w ręku jest Jego (Chrystusa) S., a tą będzie chędożone przeń bojowisko zboża rozlicznego. Ody. <Od Sierlęzca>

Siermiązka, i, lm. i p. **Siermięga**: Czy to zjawi ś. w siermiązce... klęknię i na twarz padnę. Słow. <Od Siermięga>

Siermięga, i, lm. i, † **Szermięga** I. *proste chłopskie sukniisko*: Koldra z siermięgi. Troc. 2. *gruba sukniia chłopiska, sukmana, gusnia*: Chodzi on w siermiędze, by jako chłopisko. Papr. Za pługiem chodzi w łapeiach a w siermiędze. Stryjk. Wodę wozi bosy, w złej siermiędze. Paszk. W chłopskim odzieniu i siermiędze grubej. Pot. One wory grube a żałobne siermięgi. Gil. Cnota w podłej siermiędze mało dba o nędzę. Prz. Kula w haft i w siermięgę zarówno uderza. Fred. M. Przen.: Chrystus siermięgę człowieczeństwa na ś. przyjąć raczył. Koch. W. (= *powłokę cielesną*). Zdr. **Siermięzka**, **Siermiązka**. <Por. Mordwińskie serming?>

Siermięgowy p. **Siermiężny**: Wpatrywał ś. z ciekawością w tego siermięgowego starca, prawiącego mu o Paryżu i Florencji. Krasz. <Od Siermięga>

Siermięzka, i, lm. i p. **Siermięga**: Ubiór pański porzucą, a siermięzkę wieśniaka prostego frymarkiem bierze. Mor. W krótkich siermięzkach, z piersiami rozmańranemi. Kit. Swoja S. nie ciężka. Prz. Woźnica w białej siermiędze z czerwonymi wypustkami. Korz. Maciej poprawił torbę, obciągnął siermięzki, palcami włosy bezładnie najeżone przegarnał. Krasz. <p. Siermiązka>

Siermiężnik, a, lm. cy ten, co chodzi w siermiędze, chłop, włościanin. Sł. wil. <Od Siermiężny>

Siermiężny, **Siermięgowy** przym. od **Siermięga**: Sukno proste siermiężne. St. lit. Siermiężne ubranie. Bud. B. Nasza bracia siermiężna (= *chodząca w siermięgach*). S. współpracownik pisma. Przybył tu, aby siermiężnych słuchaczy oświecić. Rol.

[**Sierdnik**, a, lm. i] p. **Sworzeń**. <Z Sierdnik, p. Sierdzień>

[**Sierobnia**, i, lm. e] *warsztat*.

Sierocenie, a, btm. I. czynność cz. **Sierocić**. 2. czynność cz. **Sierociec**.

× **Sieroci** p. **Sierocy**. Troc. <Od Sierota>

Sierocić, i, il *robić sierotę, osierocac, pozbawiac rodziców lub dzieci, osamotniac*: Już ich S. nie będziesz. Bud. (więcej ich nie osierocisz. B. G.). Wojny sierocą niedołążne rodzice. Stasz. Papiłjusz posłany do Antjocha, aby wojsko jego z Egiptu wyprowadził, a synów Ptolomeusza żeby nie sierocił. Papr. (nie ubożył, nie pozbawiał dziedzictwa. L.). <Od Sierota>

Sierociec, eje, ai *stawać ś. sierotą, tracić rodziców lub dzieci, zostawać sam na świecie*. <Od Sierota>

† **Sierocin** p. **Sierocy**: Sierocino imienie musi stać w zapowiedaniu aż do ich lat. Ort. <Od Sierota>

× **Sierocinieć**, nca, lm. nce *przysłówek dla sierot*. S. K. <Od Sierota>

× **Sierocinny** p. **Sierocy**: Z dóbr sierocinnych ostatek defalkował złotych 2000. Łżń. <Od Sierota>

× **Sierociński** p. **Sierocy**: O sierocińskie i o wdów ubogich sprawy usilnie zastawował ś. Błaż. Każdy sąd opiekuński ma księgę jedną opiekuńską czyli sierocińską trzymać. Cyw. Czyja to ta wieś tak nieporządna? — Zwyczajnie, sierocińska, odpowiedział. Kras. <Od Sierota>

[**Sierocki**] p. **Sierocy**: Sierockie dobra na drapież okrutnym tyranom podają. Birk. Wesele sierockie (= *sieroty*). Sierockie życie. Kon. Sierockie dziecko. Kon. <Od Sierota>

Sieroco przys. od **Sierocy**: Sama tak ubogo i skromnie, S. go przyjmowała. Krasz. Ludzie piosenkę, S. rzuconą, potrąca nogą. Kon.

Sieroctwo, a, btm., † **Syroctwo** I. *stan sierocy, osierocenie*: O, jak żalodne S. człowieka, kiedy w podeszłym dzieci straci wieku! Mor. A. Patrzy, jakie było S. tej ubogiej matki. Wuł. Zapłakał nad swym sieroctwem. Miał czym S., wdowstwo osłodzić. Mick. 2. przen. *stan opuszczenia, zapomnienia od wszystkich, osamotnienie*: Dla spraw domowych i sieroctwa naszego projektu tego przyjąć nie mogłem. Bukar. 3. *zb. sieroty*: Łzy sieroctwa ciężko spadają na serec. <Od Sierota>

Sierocy, × **Sieroci**, × **Sierocinny**, † **Sierociński**, † **Sierocki**, † **Sierotny**, † **Sirotny**, † **Syrotny**, † **Sierotczy**, † **Sierotczyn**, † **Sirotczy**, × **Sierociński**, [**Sierocki**] przym. od **Sierota**: Sieroca dola. Pobją go sieroce łzy, wylane rzewnie. Pot. Sierociej intraty rachunek. Ustrz. Przen.: Sieroca lutnia. Uj. <Od Sierota>

[**Sieroga**, i, btm.] *chmurki male jak dym, rozwleczone nad ziemią, z których deszcze powstają*. <p. Szreżoga>

Sieromyszka, i, lm. i zool., p. **Palczak**.

Sierospojka, i, lm. i geol. *matka bezgłowa durumuszkulowa*. Łab.

Sierota, y, lm. y m. i z. I. *dziecię po zmarłych rodzicach*: Sierotami nazywają tych, którzy ojca nie mają. Groie. Jestem uboga S., opuszczona, nie wiem nawet, jakich rodziców miałam. L. Młoda dziewczyna rodu szlacheckiego i S. L. (dą S. do lat zupełnych jeszcze nie przyszedł... Cyw. Sierotą dziurę zatkać wszędzie. Pot. Kto ma być sierotą, lepiej ś. nie rodzić. Pot. S. cięższa, niż kamień. Rys. Dziecię matka piastuje, a sierotę Bóg. Prz. S. poniewierana. Wierzono, iż gdzie jest S., tam chleba nie zabraknie, choć nie będzie złota. Pol. Przen.: [Biedny S., chłopczyna niewielki] (= *nieborak, biedactwo*). 2. *ojciec lub matka po stracie dzieci*: Wzoram był ojcem, a dzisiaj sierotą, miałem, ach, miał w swym domu skarb drogi. L. Emil Paweł, który tak wiele miał synów, że ich darował innym familjom, sierotą zniemagła został. Warg. 3. *wdowiec lub wdowa*: S. po żonie, po mężu. L. Świeżo po mężu zostawszy sierotą. Pot. 4. *człowiek biedny, opuszczony, samotnik*: Nie było sieroty w tak wielkim narodzie. Pol. 5. † **S. chłop bezrobny**: Ludzie pod imieniem gołotów, pachotków, obłotków, hultajów, wołasów, odartusów i sierot nie należeli do włościan rolników. Sur. 6. [Sierotami nazywają przyszyki bardzo maleńkie, które wychodzą na ciało wskutek zimna: Sieroty

na niego wystąpiły]. 7. [S.] *ukręcone ze słony figury chłopca i dziewczyny, z którymi chłopaki wiejskie chodzą po domach w zapusty*. 8. [S.] *słotkrotka*. Zdr. Sierotka, Sieroteczka, [Sieroteńka, Sierotyńka]. <SIR>

† Sierotczy p. Sierocy. Leop. <Od Sierotka>

† Sierotczyn p. Sierocy. <Od Sierotka>

Sieroteczka, i, lm. i p. Sierota: Nie osierocaj mnie, miłego męża twego, i tych sieroteczek moich. Skar. Płaczcie stróża swego, panieńskie klasztory, ubogie sieroteczki i szlacheckie córy. Groch. <Od Sierotka>

[Sieroteńka, i, lm. i] p. Sierota.

Sierotka, i, lm. i l. p. Sierota: Gdzież ten jest, któryby ogarnął sierotkę błędnego a. tułaka opatrzył w nędzy jego? Rej. Mężu! ty chcesz uciec w pusty świat daleko i pod moją sierotkę zostawić opieką? Przyb. 2. × Sierotki, × Sierotki = a) p. Przeziwniki. b) *gęsia skóra* (cutis anserina). 3. bot. = a) [S.] p. Murawnik. b) (*vahlia*) *rośl. z rodziny skalnicowatych*. <Od Sierota>

† Sierotny p. Sierocy: S. dom. Mącz. (= *dom sierot; przytułek, schronienie dla sierot*). Wójt a. sędzia może ze sierotnych ludzi, słowie, co przyrodzonych tu nie mają, nagłe rzeczy fołdrować. Ort. <Od Sierota>

[Sierotyńka, i, lm. i] p. Sierota: Sierotyńko! przemawiała, emokając i oblicze w wyraz dobrotliwy przystrajając. Jeż. <Od Sierota>

Sierp, a, lm. y, † Sierp, [Sierzp, Sierzp, Sierzp] i. *narzędzie do żęcia, nóż kształtu półkola z rączką*: Sierpy do trawy mniejsze są i bez zębów, do zboża zaś większe i mają nieznaczne ząbki. Kluk. Tesak albo S. na obcinanie ciernia lub ostu potrzebny. L. Sierpa trzeba ozimnie, kosa ś. zędzie jarzynie. Kochan. Owdzie ze rzyńska powracają żenicy, ei, ostrożbę kłosistemi wieńcy obwodząc sierpy, płasą. L. Grad zboże tak pobił, iż nie było po co z sierpem wychodzić. Górń. Owies ś. już do sierpa godzi. Troc. Poszliśmy nie tak prosto, jako sierpem cisnął, ale wielkimi drogami. Pas. Jedne chorągwie idą, jako sierpem rzucił, inne zaś muszą okładać. Sienk. (= *naprzelaj*). Wnet sierpy gromadnie dzwoniące ustały. Miek. 2. *kształt sierpa*: S. księżycy. S. młodego księżycy z pomiędzy chmur ś. wychylił. Kaczk. 3. anat. S. mózgu = *wyrostek sierpowaty opony twardej mózgu*, × *wyrostek kosowaty*, × *sierpowaty pociąg*, × *blona śródmozgowa* (falx cerebri). Zdr. Sierpik, [Sierzpik, Sierpek, Sierpecek]. <S(IE)R(Z)P, z Tur. sêrpénék>

[Sierpanek, nka lm. nki] p. Namiotek.

Sierpecek, cka, lm. cki p. Sierp. <Od Sierpek>

[Sierpek, pka, lm. pki] p. Sierp. <Od Sierp>

Sierpień, pnia, lm. pnie, [Sierzpień] *ósmy miesiąc roku*: S. od sierpa rzeczon, bowiem tego miesiąca już wszelkie zboża sierpa a żniwa potrzebują. Trzye. S. kłosy kosi. Min. Zima nie przynosi pożytku, ale bez niej nie nie zbiera S. L. S. pogodny winom przygodny. Prz. <Od Sierp>

Sierpik, a, lm. i l. p. Sierp: Ziola zdarzone częścią z korzeniem zdrowym wyrwa, częścią sierpikiem skrawa mosiadzowym. Zebr. Ś. ogrodowy. L. 2, [S.] *rodzaj jaskółki, jeryżk*. 3. a. Sierpik bot. (serratura) *rośl. z rodziny złożonych*. Gatunek: S. *farbierski, daw. jelenim trankiem zwany*. (s. tinctoria). 4. gór. *nóż do próbowania drzewa w obudowie, czy nie murszeje, i do*

oczyszczania z grzybów i pleśni. 5. ślus. *klucz czopowy*. <Od Sierp>

Sierpikowaty bot.: Lucerna sierpikowata p. Lucerna. <Od Sierpik>

Sierpnica, y, lm. e bot. (falcaria) *rośl. z rodziny baldaszkowych*. Gatunek: S. *piłkowana*, *marek sierpnica* (f. vulgaris s. rivini), bł. Potocznie sierzpowaty (sium falcaria). <Od Sierp>

Sierpnik, a, lm. i l. bot. p. Sierpik. 2. gór. *rodzaj zaczerpnika do wydobywania odłamanych części z otworu świdrowego, hak. łab*. <Od Sierp>

Sierpniowy przym. od Sierpień: Upał S. Rata sierpniowa.

Sierpniówka, i, lm. i *niby majówka urządzana w sierpniu*. <Od Sierpniowy>

Sierposz, a, lm. e, Sierzpodziób zool. (cheilatus) *roztocznik lądowy*. <Od Sierp>

[Sierpować, uje, ował] *żyć sierpem*: W sierpniu sierpuj, a prac nie sierpuj. Prz. <Od Sierp>

[Sierpowanie, a, blm.] *czynność cz. Sierpować*.

Sierpowato przym. od Sierpowaty: Rogi S. zagięte. <Od Sierp>

Sierpowaty i. *podobny do sierpa*: Kształt S. Liście sierpowate. Kost. Pierwszy oddział błony mózgowej, S. Perz. 2. anat. = a) Wyrostek S. p. Sierp. b) *Zatoka sierpowata* (sinus falceiformis). <Od Sierp>

Sierpowy przym. od Sierp: Kowal S. <Od Sierp>

† Sierpożeńca, y, lm. y *żeńca, żniwiarz znający zboże sierpem*: Tamteczne trawy mają sierpożeńców. Otw. <Sierp + Żenica>

Sierpszczyzna, y, lm. y p. Serebszczyzna. L. [Sierśon, a, lm. e] i. p. Szerszeń. 2. p. Szyrting. <1. z Sierszon. 2. z Nm. Sersche (z Fr. serge)>

[Sierszeń, a, lm. e] i. p. Szerszeń: Radzę tych sierszeńów nie drażnić. Birk. (= *nie budzić licha, nie jątrzyć sierzdzistego*). Ma sierszenie w nosie. Troc. Dudz. (opryskliwy, czupurny. L.) 2. mniejsze działko, S., wyrzuca 2½ uncji żelaza. Dek. <S(IE)R(Z)CH>

[Sierszyń, a, lm. e] p. Szerszeń. Pe.

[Sierś, i, blm.] p. Sierść. <Zam. Sierść>

Sierściany przym. od Sierść. <Od Sierść>

Sierścień, a, lm. e zool. (trichodectes) *owad półpokrywny uszłowaty*. <Od Sierść>

Sierścistość, i, blm., rz. od Sierścisty.

Sierścisty, Szerścisty, Siercisty i. *oficje sierści okryty, włochaty, kulłaty, welnisty*: Skóra sierściasta. Wuj. 2. *zrobiony ze szczerej, ostrej sierści, szorstki jak sierś*: Włosiennica sierściasta. <Od Sierść>

Sierść, i, blm., Szerść, Sierć, † Sierchł, [Sierzchel, Sierzhel, Sierzkuła, Sierzchoła, Sierzchuła, Sierś, Sierz, Sierzch] *włosy przy skórze zwierzęcia, kudły, kłaki, wełna*: Postawy z sierści koziej. Leop. (z wełny koziej. Leop.). S. z jego kożucha za relikwie skubli. Skar. Przen.: *sierść pewnej barwy, maso zwierzęcia*: Sierści albo masci koni są wielorakie; główne są: czarna, biała, czerwona i brunatna. Kluk. Żelazna S., żelazny koń. Rys. Przen.: *Znać po sierści = znać naukoskoś*. Rej. Znajmy ś. po sierści. Rys. Znamy ś. już po sierści, starliśmy ś. z wami. Piel. Przen.: *Nie twojej sierści, któregoś pragnęła młodzieńca, już go sobie insza wzięła*. Petr. (= *nie równego tobie*). <S(IE)R(Z)CH, gdzie CH z S>

SIERTAĆ SIĘ

[**Siertać się, a ś., ał ś.**] *dąsać ś., rzucać ś.*
<SIERT/*SART>

[**Siertanie się, a ś., błm.**] czynność cz. **Sier-
tać ś.**

[**Siry, ów, blp., Siry**] *widelka w kołowrotku,
w których szpulka siedzi; druciane haczyki przy-
trzymujące nawijaną nitkę.* <Nm. Sehere?>

[**Sierz, y, błm.**] p. **Sierść.**

[**Sierzant, a, lm. ci**] p. **Sierzant.** <Zam. Sier-
żant>

[**Sierzch, u, błm.**] p. **Sierść.**

[**Sierzchel, chli, błm.**] p. **Sierść.**

[**Sierzchoła, y, błm. l. p. Sierść.** 2. lm. y *brzy-
dal, niezdara.* Łop.

[**Sierzchoła, y, błm.**] p. **Sierść.**

[**Sierzciak, a, lm. i**] p. **Sierzciak.**

† **Sierzp, a, lm. y, [Sierzp] p. Sierp:** W eu-
dze żniwo swój S. zapuszczać. Zdr. [**Sierzpik**].

[**Sierzpień, pnia, lm. pnie**] p. **Sierpień.**

[**Sierzpik, a, lm. i**] p. **Sierzp.** <Od Sierzp>

[**Sierzpodziób, oba, lm. oby** zool. p. **Sierposz**
<Sierp + Dziób>

× **Sierzpowało** przys. od **Sierzpowały.**

Sierzpowały l. × S. *podobny do sierzpa, sierpo-
wały.* 2. bot.: Jaskierek S., p. Jaskierek. <Od Sierp>

Sierzytka, i, lm. i, Śmierdziuszka bot. (serissa)
roś. z rodziny marzanowatych. <Now., zap. z se-
rissa.>

Sierżancki przym. od **Sierżant:** Mundur S.
Przen.: *ordynarny, brutalny, gminny, grubijanski,
prostactki.* Sł. wil. <Od Sierżant>

Sierżantstwo, a, lm. a l. stopień sierżanta. 2.
liczba żołnierzy zależnych od sierżanta. <Od Sier-
żant>

Sierżant, a, lm. ci, [Sierżant], × Sergient
w piechocie polskiej od zaprowadzenia w Rzpltej
piechoty cudzoziemskiej — do Stanisława Augu-
sta, *najstarszy z podoficerów, rządzący kompanją
w nieobecności oficerów:* Wyjechałem wcześniej,
niżelim ś. spodziewał, z porucznikiem, sierżan-
tem i jednym służącym. Ochoc. Wrzask jenera-
łów, majorów, sierżantów. Mick. <Fr. ser-
gent>

Siestr - p. Siostr -

Siesta, y, lm. y *wypoczynek południowy, drzem-
ka:* S. na werendzie zapowiada ś. rozkosznie.
Kon. <Włos>

Siestran l. u, lm. y = a) bot. (boltonia) *roś.
z rodziny złożonych.* b) a. **Siostrzan, Siostrzeń,
Siostrzoń, Siostrzamb, Sostroń, Sestruń, Sios-
trzeniec, Siostrzeniec, Siostrzon** bud., p. **Podciąg.**
2. a, lm. **owie** p. **Siostrzan.** <Od Siostra>

× **Siostrzenny** p. **Siostrzany.** Troc.

× **Siostrzeński** p. **Siostrzany:** Syn S. Troc.

× **Siostrzeństwo, a, błm. p. Siostrzenność:** Mora-
lista uważa, jak ś. enoty z siebie rodzą, co za
S. i powinowactwo z sobą mają. Lubom. Wści-
stym z sobą żyły siostrzeństwie. Troc. S. i po-
winowactwo te enoty z sobą mają. Troc.

Siostrzon, u, lm. y l. p. Siostrzan. 2. gór. *kró-
kiew podciągnięta wpoprzek pod okładzinę stropu
przy wybieraniu filarów, rypsa.* Łab.

[**Siostrzonek, nka, lm. nkwie**] p. **Siostrzeniec.**

[**Siostrzónka, i, lm. i**] p. **Siostrzenica.**

× **Siostrzyczny** p. **Siostrzyn:** Brat S. Stryjk.
Juno łechce Jowisza siostrzycznym uściskiem.
Kniaż.

× **Siesć, ędzie, adł** p. **Siąść:** Nie będziesz kró-
lem, narodom zwyciężonym na karku nie się-
dziesz. Bardz. S. proszę. Troc. S. = przegrać,
zginąć, przepaść. Pot. Mógłby pacholek mój na

SIEWECZKA

drugiego lejcowego S. w parze z forysiem. Sienk.
Nogę jakoby w strzemienu postawił i tylko
drugą przełożyć musiał, aby w siodle S. Tet.
<SIAD/SIOD/SIEDŹ/SIĘD/SAD>

× **Sietań, a, błm., chem. arsenik.** <Od Siet-
nieć>

[**Sietniak, a, lm. cy, Sietnik**] (o człowieku, zwie-
rzęciu, drzewie) *chorowity, cherlak, charlak, chu-
derlak, niedołęga, kaleka, ulomny, kretyn:* Walek
Praseularz ze Zębu S. był: głowę miał wielką,
jak kadź, na niej włosy rzadkie i żółte. Tet.
<Od Sietny>

[**Sietniakowato**] przys. od **Sietniakowaty.**

[**Sietniakowaty**] *wyglądający na sietniaka:* Mały,
S. chłop patrzył na niego blademi oczyma. Tet.
[**Sietnica, y, lm. e**] *choroba przewlekle, char-
lactwo, schorzalność, chera* <Od Sietny>

× **Sietnictwo, a, błm. sietnienie, nędzienie, stan
nędzny, charlactwo.** Sł. wil. <Od Sietnik>

[**Sietnieć, eje, ał**] *chorować, nędzić, biednieć,
kapić, marnieć.* <Od Sietny>

[**Sietnienie, a, błm.**] czynność cz. **Sietnieć.**

× **Sietnik, a, lm. cy l. p. Sietciarz.** 2. *ten, co
rozstawia sieci przed łowami.* <Od Sieć>

[**Sietnik, a, lm. cy**] p. **Sietniak.**

× **Sietny** *nędzny, schorzał, mizerny, biedny,
charlactki, kaleki, ulomny.* <SIAT>

Siew, u, lm. y, Siewba, × Siewka, × Siejba,
† **Sielha l. sianie:** Jęczmień, owies do siewu.
Kto skończył S., może spać do żniw. Prz. Te
roboty: oranina wszelka, S., młóćba, drwa,
rowy, kopania, grodza, gnoić, żniwo, kosa, prze-
dza. Ek. 2. *czas siania.* Troc. 3. a. [**Siewa**] *to,
co wysiano, posiew, ziarno, nasienie:* S. wzeszedł.
Przen.: Taką wojnę sprawił S. Kadmów. Bardz.
(= *roboty, agitacja*). W ludzką myśl i serce
idźmy S. prawdy siac choć po iskiere. Sł. wil.
<SIE>

[**Siewa, y, lm. y**] p. **Siew.**

[**Siewacz, a, lm. e**] p. **Siewca:** S. powinien
mieć rękę dobrze wprawioną do chwytania nię,
nasienia podług potrzeby. Kluk. Nasiał ten pie-
kielny S. gorszącego kąkolu. Chm. B. Ziarno
siewaczy zakiełkowało. Jord. <Od Siewać>

[**Siewaczka, i, lm. i**] forma ż. od **Siewacz:**
Tylko śniętem o siewacze, za której krokami
wyrastała zaraz pszenica. Korz.

Siewać, a, ał p. **Siać:** Na grochowisku sie-
wają ozimią pszenicę, dobrze jednak sprawi-
wszy pole. Haur. Ameryka zaczęła S. zboże na
wzór polskiego szlacheca. Jord. Przyszłość ziarn
swoich nie siewa. Kon. Wyka jest to roślina
pastwna, wszędzie po gospodarstwach wiejskich
siewana. <SIE>

Siewalnia, i, lm. e p. Siewnia. <Od Siewić>

[**Siewalka, i, lm. i**] p. **Siewnia:** Powieś sie-
wałkę w śpichrzu. <Od Siewać>

Siewanie, a, błm., czynność cz. Siewać.

[**Siewanka, i, lm. i**] *fartuch wielki lub płachta
używana przy sianiu.* <Od Siewać>

[**Siewarz, a, lm. e**] p. **Siewca.** <Od Siewać>

Siewba, y, lm. y p. Siew: S. rana podczas
omyli, późna zawsze. Kn. Tu ś. po siewbie we-
selim. Mick. <Od Siewać>

Siewca, y, lm. y, × Siewiec, † Siewiarz,
× **Siewnik, [Siewacz, Siewarz, Seworz]** *ten, co
siewa:* S. ten jest djabeł. Farn. (= *krzewiciel,
szerzyciel*), Stankar, kacerstwa zwingljańskiego
S. Steb. <Od Siewać>

Sieweczka, i, lm. i p. Siewka: Stada zórawi,
kaczek, cyranek, kulików, siewczek. Szt. <Od
Siewka>

† **Siewiarz**, a, lm. e p. **Siewca**: Wielką szkołę czynić mogą ospali siewiarze. Haur. <Od Siewać>

[**Siewienka**, i, lm. i] p. **Siewnia**.

† **Siewier**, u, blm. *wiatr północny, boreasz*: Wiatr północny przodkowie nasi zwali siewierem; to dlatego przypisują, iż tego słowa, jako i innych wiele, Polacy zapominają, tak iż już nie mają czym wiatrów zwać. Bud. <SIEWIER>

† **Siewierny północny**: W cerkwi u ołtarza drzwi siewierne. Sak. <Ros. siewierny>

[**Siewierz**, a, blm.] *północ, strona północna*. <SIEWIER>

Siewierzec, rzca, lm. rzce *krzemian podwójny glinki i żelaza bezwodny*. Łab. <Od Siewierz>

Siewka, i, lm. i l. × S. p. **Siew**. Z siewką ś. jeszcze trzeba zatrzymać. Troc. Przen.: W schadz-kach rzucono rozmowami pierwszą siewkę roz-ruchów. Kłok. (= *ziarna, posiew, zasiew*). 2. *plach-ta klinowata używana przy sianiu zboża, siew an-ka*. 3. † S. = *dwie rzędy kamieni wygrzywających w pewnej grze*. Troc. Mam siewkę. Troc. Siewkę mam, *ufartam aculis vinco*. Kn. (= *wygrywam kamieniami na dwie strony*). S., gra kałkułów. Dudz. 4. † S., przen. *gra, igraszka, próbowanie szczęścia, hazard, zmienność, niestalość, chwiejność, zwodni-czość: odmiana, zmiana, przemiana*: Po zabieciu wielkiego księcia o zamki litewskie rozmaici urzędnicy rozmaite siewki grali. Stryjk. (= *próbo-wali szczęścia*). Przez długą szczęścia obojogo siew-kę. Pot. Ach, obłudna na świecie obojętnym S. Pot. Przystojność upatruje, żeby ś. na dwoje roze-rwawszy z miłością, nie był jako S. rozumienia u ludzi. Tw. Boga ś. opatrnością ta S. dzieje, że ubodzy z niskiego stanu w górę wstępują, wysoce na dół upadają. Zarn. Żebyś znowu z mamki była dziewka, daremny zawód, nie idzie ta S. Pot. Już zabiti, on już swojej nie otworzy siewki. Pot. 5. † S. *sied, sidła, matnia, pulapka, zasadzka*: Na nas te chytre siewki przez swe gęste a plonne nowiny zastawiali. Smotr. 6. a. **Ziarnówka** ogr. *drzenko a. krzew, wzrosłe z nasienia w szkółce nasiennej*. 7. a. [**Sie jocha**] zool. (*hiaticula*) *ptak podkasaty*. S. azjatycka a. wsechodnia (*charadrius ful-vus*). S. obrożna (*hiaticula annulata*). S. rzeczna (*h. minor*). S. z wyeczajna a. Siew-niczka, Siejka, Dźdźownik, † Deszczownik (*charadrius pluvialis*). Siewki, p. **Siewko-wate**. <Od Siewać>

Siewkowane, **Siewki** zool. (*charadriidae*) *rodzi-na ptaków brodzących*. <Od Siewka>

Siewnia, i, lm. e, **Siewalnia**, [**Siewalka**] *naczy-nie do nabierania zboża do siewu*: Płacząc, ponie-sie siewnią z nasieniem. Bud. (*siewalnia* albo siewnia po słowiańsku zowią naczynie, z którego sieją. U nas, iż z płachet sieją, musiałby płachtą przelożyć. Bud.). Zdr. [**Siewienka**]. <Od Siewny, wzgl. Siewać>

Siewnica, y, lm. e, [**Posiewnica**, **Draganek**] zool. (*squatarola helvetica*) *ptak brodzący z roz-dziwny czajek*. <Od Siewny>

Siewniczka, i, lm. i zool., p. **Siewka**. Troc. <Od Siewnica>

Siewnik, a, lm. i *maciina rolnicza do siania*: S. szerokorzutny, rzędowy, kupkowy, żłobkowy. S. ręczny do konieczny. × S., lm. cy p. **Siewca**. <Od Siewny>

† **Siewnorodny**, *wytwarzający nasienie samcze*: Pęcherzyki siewnorodne, anat. p. **Nasienny**. <Siewny + Rodny>

Siewny, **Siejny** i. *tyczący ś. siania*: Dzień S. Troc. Ludzie siewni. Troc. S., sianiu służący. Bobr. Zboża siewne. Troc. Dzień S. Troc. Od wigilji Panny Marji Narodzenia ozimy siew po-czynają, a dlatego tę uroczystość mianują dniem siewnym. Haur. [**Matka Boska Siewna**] = *uro-czystość dnia 8 września*. 2. bot.: Lnianka siew-na, p. **Lnianka**. Lucerna siewna, p. **Lucerna**. 3. fizj.: † Sok S., p. **Nasienie**. <Od Siew>

[**Siewować**, **uje**, **ował**] p. **Siać**. <Od Siać>

[**Siewowanie**, a, blm.] *czynność cz. Siewować*. **Siewrany** *zł. zaprzyjaźniony, stowarzyszony, bę-dący w porozumieniu*: W lesie przy gościńcu karczma murowana, jest ci też tam karczma-reczka jeszcze nie siewrana. Pśń. S., ego, lm. i rz., *zł. towarzyszy, kamrat, kolega*. <Zam. Sie-brany, od Siebr>

Siewruga, i, lm. i zool. (*acipenser stellatus*) *ryba kostoluska, jesiotrowata*. <Ros. sevruga>

† **Sieża**, y, lm. e *przyrząd szczególnego rodzaju do połowu ryb*: Jesliby kto komu jaz, sieżę, bądź też gać jaką porąbał, takowy ma onemu zapłacić gwałt. St. lit. <Brs., Ros. sieża>

[**Sieźnik**, a, lm. i] *rodzaj sieci w Pińszczyźnie* Krasz. <Od Sieża>

Się i. p. **Siebie**. 2. [S., a. **Sie**, **Se**, **Sa**, **Sem**, - ś.]: Urzasnąć sa a. werzasnąć se. Napijmy ś. raz drugi. Kazał ij wodę na ś. (= *na ugotowanie siebie samej*) nosić. Dla ś. Już sie już kochali, co już bardzo przez sie jednej godzinecki, co nie mogli bez sie. Do ś. Mam Jasia ładnego, do ś. przystojnego. Z za ś. brał i przed ś. kładł. Trzeba kochać za ś. i za nieboszczyka. Bo ś. Jezus zaparł, ś. raz. Tu sie otwar grób, otwar i... (= *otwarł ś.*). **Siebi** = *siebie*: Żebyś ją tak, jak sóm siebi, sacował. **Soby** = *sobą*: Przed soby, za soby. **Sobą** = ś.: Sam sobą dziwował. Ze **sobóm** = *z sobą*. Wiązał chustkę za sobą = *z tyłu*. Zwiąż mu palec za sobą (= *za jego ple-cami*). Z **sową** = *z sobą*. W sobie = *wewnątrz*: Coś w sobie bolało. <SIE>

[**Siednąć**, **nie**, **nął**] p. **Siąść**. <p. **Siąść**>

[**Siednięcie**, a, blm.] *czynność cz. Siednąć*.

[**Siędy**]: S. - tędy = *tu i owdzie, gdzieiegdzie, miejscami*: Twarz miał piękną, ś. i tędy pokie-reszowaną. <S/S>

† **Siedzenie**, a, lm. a p. **Siedzenie**: S. od złota na koniach. Tw.

[**Siedziol**, a, lm. y] p. **Szędziol**.

× **Sięg**, u, lm. i = **Siąg**. L.

Sięgać, a, ał i † S. ś. p. **Sięgnąć**.

Sięganie, a, blm., *czynność cz. Sięgać*.

† **Sięganie się**, a ś., blm., *czynność cz. Się-gać ś.*

Sięgawka, i, lm. i *zł. ręka*. <Od Sięgać>

Sięgnąć, **gnie**, **gnął**, **gnęła** a. [gła], × **Siągnąć**, × **Siąc**, [**Sygnónc**, **Sygnunc**], nied. **Sięgać**, × **Sią-gać**, [**Sygac**, rozk. *sięgej*; *siengom = sięgam, sy-ga = siega*]. I. *wyciągnąć rękę po co, wyciągnąć rękę, aby dostać do czego, aby dosięgnąć; wyciąg-nąć co w tymże celu*: Sięgnij ręką twoją i weź węża za ogon; sięgnął, jął go, i obrócił ś. w las-kę. Leop. (*wyciągnij rękę. Leop.*). Sięgam czego wysoko albo głęboko leżącego. Kn. Skąpy po one w worek nierad sięga. L. Łakomstwo ludzkie i do grobów sięga. Skar. Pocóż tam sięgać, gdzie dosięga ciężko? L. (= *piąd ś.*). Nie-kiedy machinalnie sięgał do kieszeni. Krasz. Do endzej kieszeni sięgali. L. (= *kradli*). Umiej łuk ciągnąć, umiej bronią władać, nieprzyjaciela sięgać, a sam siebie składać. Star. Każę cię

zbatogować od głowy do pięści, od pierwszej po dziesiątą, każdą S. skórę. Zabł. (= dostać ś., dostać ś. do niej, domać się jej). Ów go za kołnierz tylko co nie sięga. Kochan. Zbliżka i zdaleka wszyscy go sięgają. Kochan. Kilku ich po jednego sięga. Pas. Jedną ręką sięgnął ku czuprynie strachowi. Oss. Sięgnął ręką swą do torby. Wuj. Pieniędzy! krzyczy i buławą sięga. Mick. Skrzyp, skrzyp i już nad łóżem skrawionym sięga nożem. Mick. Tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga. Mick. Wnet sto rąk sięgnęło do urny. Uj. Sięgnęła ręka głowy, znalazła koronę. Słow. (= sięgnawszy pomacała, dotknęła). Margier zapaleczywie do boku mu sięga. Syrok. Nieznacznie rękę w górę sięgnij. Uj. (= wyciągnij, podnieś). Ówdzie spróchniało, skrzypiące żorawie sięgają w studni wodę błękitną. Słow. (= czerpią, nabierają). [Źródłowej wody koniczek sięga (= dostaje). S. wianka (= po wianek). Strzygoniec sięgać z grobu, też jej uciąć. Sięgnęła pod stanik. Sięgnij-no tabakierkę moją z sukmaną. Niech owoców ni może S. (= dostać, dosięgnąć)]. Przen.: zagłębić ś., zasięgnąć, wniknąć, dociec, zatopić ś.: Sięga głęboko w rządy boskie. Troc. Sięgnijmy wyżej. Obcych nie sięgajcie przykładów. Troc. (= nie zasięgajcie, nie szukajcie). Sięgać po co = pożądać czego, starać się o co, zamyslać, myśleć o czym zuchwale: Kto wielu sięga i nad zamiar łaknie, zawsze mu czegoś w niedostatku braknie. Książ. Nadzieją tego urzędu sięga. Troc. Dna morskiego i nieba sięgasz twoim duchem. Kochan. On ś. waży sięgać po rękę Elżbiety. Tremb. Po koronę sięga! Przen.: S. dokąd = dostać, dożyć, dotrzeć: Woda sięgała już do pasa, po szyję. Przen.: Ten karzeł do pasa mi sięga. Troc. Działanie proroków Jehowy sięgało Damaszku i Niniwy. Lel. (= rozciągało ś. do...). Ojcowie nasi daleko sięgali rozumem. Wor. Nauka Kopernika sięgała ostatniego stopnia pewności. Śniad. Sięgać kogo powinowactwem = dotykać go powinowactwem. L. Powinowactwem mię w trzecim stopniu sięga. Troc. Sięgać kogo listami. Kn. (= pisać do niego listy). Sięgał go listem. Troc. Prawda obłoków sięga. Kochan. Cześć nieba sięga. Troc. Sława sięga nieba. Kochan. S. kogo kulą, strzałą. Troc. Sięgać głosem, trąbą. Kn. Muszkiety nasze dalej nad Osmana samopały sięgały. Tw. (= donosiły). Daleko myślą swoją sięga. Troc. Jak S. mogę, przypominam, że ś. już było u nas nieco poprawiło. Krasz. Temi oczyma sięga daleko. Słow. † S. ś. I. do czego = sięgnąć, zwrócić ś., uciec ś.: Zawsze Bóg opatrzy, aby czasu przygody było ś. do czego S. Żarn. (= skąd wziąć, zaczepnąć). Miał ś. zaożyć skarb popolicy, aby podczas potrzeby było ś. S. do czego. Biel. M. 2. rzucić ś., porwać ś., targnąć ś.: Kto by zgwałcił a. sięgnął ś. na tego, któryby dzierzał miejsce cesarskie, jakoby ś. na cesarza sięgnął. L. Łajaniem, mówieniem sięgają ś. na stany przełożonych panów. L. Zygmunta do wojny ś., jak pan baczny, nigdy nie sięgał, aż za wielkim przyczyną daniem. Biel. M. (= posuwał ś., brał ś.). <SIĘG>

Sięgnięcie, a, blm., czynność cz. **Sięgnąć**.
† **Sięgnięcie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sięgnąć** ś.
Sięgorz, a, lm. e zool. (ligula) *głista płaska, pasorzytna*.
Siękla, i, lm. e bot. (ammannia) *roś. z rodziny krwawnicowatych*. <Now. Jakóba Wagi, zap. od Siąknąć>

Sięknąć, nie, nął p. **Siąknąć**.
Sięknięcie, a, bim., czynność cz. **Siąknąć**.
[**Siępić**, i, il] p. **Siąpić**.
[**Siępienie**, a, blm.] czynność cz. **Siępić**.
Siężan, u, lm. y, **Koronne drzewo** bot. (ephe-lis) *roś.* <Od Siąg lub Sięgać>
× **Siężenie**, a, blm., czynność cz. **Siąć**.
Siężyber, bra, lm. bry bot. p. **Manieczka**. <Sięży (od Siąć) + ber>
Siężybob, obu, lm. oby bot. p. **Kasja**. <Now. Jakóba Wagi>
Siężygron, u, lm. y bot. p. **Śniegówka**. <Now. Jakóba Wagi>
Siężynęł, u, lm. y bot. (knightia) *roś.* <Now. Jakóba Wagi>
Siężyplon, i, lm. e bot. p. **Palma**. <Now. Jakóba Wagi>
Siężypuchła, i, lm. e bot. (eriadendron) *roś. z rodziny słazowatych*. <Now. Jakóba Wagi>
Siężyśnia, i, lm. e bot. p. **Flaszowiec**. <Now. Jakóba Wagi>
[**Sif**, u, lm. y] *okręt*: S. wodom seł. Żer. <Nm. Schiff>
Siga, i, lm. i p. **Sieja**: Zarybił ichtjolog duże-mi sigami (siejami) jezioro Trockie. <Ros. sig>
† **Sigaleł**, u, lm. y *rodzaj tkaniny (na suknie damskie)*: Podnosił i wyciągał śliczne leciuchne rendle i sigalety, pokazując jak ś. fałdowały misternie, lśniły i mienily w świetle. Krasz.
Sigilarja, i, lm. e *roś. dawnego świata, skamieniała, właściwa pokładom węglowym*. Łab. <Now., Łé. sigillaria>
Sigle, czyli głoski pojedyncze początkowe wyrazów. Lel.
[**Signarka**, i, lm. i] p. **Sygnaturka**. <Od Łé. signare>
Sigonota, y, lm. ci p. **Sygonota**: Wajdeloci, sigonoci, sigostoni zwali ś. kapłani, których obowiązkiem było... Mick.
[**Sihła**, y, lm. y] *mochar na górze lesistej*. <Ukr. sýhła, Słé. sihel, syhel i wyżej [Siehła]>
[**Sihłowaty**] *iłowaty, mokry*: Rola sihlowata. <Od Sihła>
[**Sijać**, a, al, **Sejac**] *buchać ciepłem, pałać*: Piec gorący, że aż sija. Głowa w gorące sija. <SI/SOJ>
[**Sijanie**, a, blm.] czynność cz. **Sijać**.
[**Sik**, a, lm. i] l. *enema, lewatywa*: Dać S. 2. ten, co ś. zeszczywa w łóżku, szczył. 3. w lm. Siki = szczyzny, wrywa, moc. <SIK>
Sikacz, a, lm. e, [Sikoń] *żart. wino lub piwo liche, lekkie: bura, dryzdu, cienkusz*. <Od Sikać>
Sikać, a, al l. p. **Siknąć**. 2. [S.] = a) *świstać, gwizdać*. b) *pryskać*. <SIK>
Sikanie, a, blm., czynność cz. **Sikać**.
[**Sikawczak**, a, lm. i] *gatunek owsa u górali*. <Od Sikawka>
Sikaweczka, i, lm. i p. **Sikawka**.
Sikawka, i, lm. i l. a. [Sikwa] *przrzęd do wyrzucania z pewną siłą prądu wody, szprycyca, szpryczka, strzykawka*: S. ogrodowa (= złożona z rury, w której posuwa ś. tłok). S. ogniowa (= pompa ssąco-tłocząca z kieszka). S. parowa. S. składa ś. z rurki, u dołu niewielką dziurkę mającej, w górze zaś otwartej, i z stempla w rurce. Hube. Sikawki do ognia. Vol. Nie wspomina Modrzewski w urzędzeniu swoim do gaszenia ognia sikawek, znać, że tamtych czasów nie były jeszcze znajome. Baz. S. do enemy. Czer. (= serenga). 2. † S. morska, p. **Trąba**. Przyb. 3. [S.] zool., p. **Koza**. Zdr. **Sikaweczka**. <Od Sikać>

[Sikiera, y, lm. y] p. **Siekiera**.
[Sikla, i, lm. e] *łajka mokra*. <Por. [Sihła] i SIK? >

[Sikława, y, lm. y, Sikławica, Sikława woda], *wodospad górski*: S. w Strążyskach. On wąwóz zakreśli ś. opodal, potem będzie S., za sikławą pyrę do traktu idzie Sienk. Lasy u podnóża gór ledwo w mroku widzialne, sikławy, jak białe nitki snujące ś. między skałami, dziwne barwy... Żer. <SIK? >

Sikławica, y, lm. e p. Sikława.

[Sikławy] przym.: Sikława woda, p. **Sikława**.
Siknąć, nie, nął, nied. Sikać I. *puścić płyn strumieniem; trysnąć, prysnąć, lunoć, strzyknąć, jalc z sikawki*: Gdy z drżącego sztylet wyjmie ciała, krow nań gorąca oną raną siknie. L. Za ołowiu zepsowaniem dziury cewka dostawszy, sika gwałtownie wodami, *ejaculatur*. Żebr. S. uryną, szcząc. Sikać = szczać. 2. [S.] *ściąć ś. przy egzaminie, pokpić sprawę przy egzaminie, nie zdać egzaminu*. <SIK >

Siknięcie, a, blm., czynność cz. Siknąć.

[Sikoń, a, lm. e] p. **Sikanz**. <Od Sikać >

Sikora, y, lm. y l. a. gm. Siksa *dziewczyzna, koza*: Ciszej, ty sikoro! myślisz, że ja o twoich figlach nie wiem? L. Przyznaj, żeś nie bez jakowychś ukrytych zamiarów te sikory tu przywozła. Sienk. 2. X S. to, co ś. komu okroi, *łapówka, obrywka, oberchapka, zysk, dochód*: Dwa śluby — dwie sikory, a jeszcze przy jednym zapaleniu świec. L. 3. *zł. zegarek*. 4. [S.] *nazwa krowy*. 5. a. [Sinka, myśl. Siniuk] zool. (parus) *ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny tej samej nazwy*. S. bogata a. Bogatka a. S. wielka (p. major). S. mała p. **Ramuszek**. S. czarna mniejsza, S. czarna p. **Sosnówka**. S. ezubata, Czubatka, Koziołek, Kozielek (p. cristatus). S. modra, Bogatka, Sikorka, Sikoreczka (p. coerules). S. uboga a. Błotniczka, Bargiel, Czarnogłówka (p. paluster). Dworna S. Mor. S. dworny ptak. Rys. Zdr. **Sikorka, Sikoreczka**. <SIK >

Sikoreczka, i, lm. i p. Sikora. <Od Sikorka >

Sikorka, i, lm. i p. Sikora: Ja ś. z niego nie śmieję, to nasza Ś. L. Nie wdawaj ś. z jurystami: ei ichmość djabelnie takomi są na sikorkę. L. Suseptant ten lada rzecz rozwleka na kilka arkuszy, wszystko to dla sikorki. Tremb. Że bezsumienny, że sikorki chwytą. Rzew. Płaca także uczeiwa co kwartał do worka, nie bez tego, by nie szła czasem i S. Fred. A. Gotuj worki na sikorki. Prz. Nie wyleci S. z pustego worka. Prz. <Od Sikora >

[Siksa, y, lm. y] l. a. [Siksza] *dziewczyzna zeszczywiająca ś. w łóżku, szczył, szczoł*. 2. p. **Sikora**. <Por. Żyd. Schiekse >

[Siksza, y, lm. e] p. **Siksa**.

[Sikut, a, lm. y] p. **Szczupak**.

[Sikutka, i, blm] p. **Czkawka**. <Dźwn. >

[Sikwa, y, lm. y] l. p. **Sikawka**. 2. *pewna rybka, służąca za przynętę na węgorze*. Pe. <Od Sikać >

[Sil, a, lm. e] *daszek u czapki*. <Nm. Schild >

X **Silehub, a**, blm. *napój z wina reńskiego, śmietanki, cukru i cytryny*. Śl. wil.

Silen p. Silny: Już to był mąż stateczny a S. duszą. Krasz. S. mi jest = nie równia mi z nim. Kn., Troc. Takiej myśli niechaj będzie pan przeciwko tym miastom, którym on S. jest, jakiejby myśli sam przeciwko sobie pragnął od drugich, którzyby mu zdołać mogli. Kosz. (które

któ miasta opanuje, będzie miał pod sobą. L.). <Od Siła >

Silenie, a, blm., czynność cz. Silić.

Sileniec, ńca, lm. ńce bot. (vernonia) *rośl. z rodziny pomielkowatych*. <Od Silen >

Silenie się, a ś., blm. I. czynność cz. Silić ś.: S. ś. choroby, mrozu. Troc. S. ś. na stoleu, chęć do stołca daremna. Troc. (= *wydymanie ś.*). W czasie tego silenia ś. dwóch języków nastąpił zwyczaj mieszania łaćny z polszczyzną. Wiszn. 2. lm. a ś. *wysilek*: To ostatnie S. ś. konającej wilności. Troc.

X **Silic, a, blm., chem. (silicium) krzem**. <Z Łć. silicium >

Silić, i, il, Siłować I. wysilać, wylęzać, forsować: Zbyt siłona ciężiwa najprędzej ś. zerwie. L. Sili miłość. Troc. Swoje bardzo sili koncepta. Troc. Szczęsny, kto sili ramiona, by ziemia była bliżej ku niebu wzniesiona. Kor. 2. *zmuszać, przymuszać, gwałcić, przyniewalać*: Wasi państwo aż nazbyt są dobrzy i łagodni; nie chcą was S. Krasz. [Kto was na to sili, eobyście ś. bili?]. 3. kogo = *przezwyjęztał, mocoować ś., borykać ś., zmagać ś., walczyć z kim*: Rąbie, sili, morduje z nieprzebraną zgrają; jeden dzieściu zwalczył, krocie nań wpadają. Malez. 4. [S.] *zasilać*: Ciemne ehmury, co nad Tatrami zawisły, siliły śniegiem. Tet. S. ś. I. *wysilać ś., wylęzać ś., forsować ś., dobywać ostatka sił, pasować ś., borykać ś., mocoować ś.; sadzić ś., piąć ś.*: Kto ś. bardzo sili, prędko ustać musi. Fred. M. Nie sil ś., jeszcześ daleko do końca, szanuj ś. Tworz. Sili ś., jak chcesz, czaracie, srogimi nacierając pokusami. Poc. Jeśli ś. niebo chęcią nie przymilił zamysłem naszym, darmo ś. mózg sili. Min. Ludzka żądza na to ś. sili, czego jej bronią. P. Koch. Sili ś. na zakaz, chcąc, co ś. nie godzi. Hul. S. ś. z głosem. Kn., Troc. Siłąc ś. to uczynił. Troc. Sili ś. z myślami w tak okrutnych swoich trudnościach. Troc. (= *biżę ś.; suszy sobie głowę*). Gdy sobie dali bitwę, męstwo ś. siliło zobopólnie. Paszk. Których na to ś. złość sili, żeby ją w łyżce wody utopili. Koch. W. Próžno ś. ich pióro z twoim równać sili. Tremb. Sili ś. na nowe słów wynalazki, psując i zarażając język. Śniad. Sili ś., aby w przyjęciu gości drugich zakasować. Na tysiąc grzeźności natychmiast ś. sili. Fred. A. 2. *wzmagać ś., rosnać, zwiekszać ś., potęgować ś., pomnażać ś.*: Dopiero ś. sili zabój, kiedy nawalną gromadę na ś. gwałtownie wiodą. Tw. Dziś, gdy ś. na Tyrowsym widzujemy polu, codzień ś. licha sili i przybywa bolu. Zabł. Sili ś. choroba, *crecicit marbus*. Kn. Stamtąd ś. wyrwał, gdzie ś. bitwa siliła. Troc. Mróz ś. sili. Troc. Nie dopuszczał S. ś. swawolnym i mnożyć. Okol. (= *wzrastac w siłę*). Do tego czasu dzień ś. jasny silił, odtąd już na wstecz trochę ś. uchylił. Zim. (= *przyparował*). 3. [S. ś.] *posilać ś., pokrzepiać ś.* <Od Siła >

Silnia, i, lm. e, Silnica, Silnik *machina, maszyna, przyrząd, narzędzie do pomnożenia skutków siły i skierowania jej ku danemu celowi, motor*: S., machina, wszelkie narzędzie czy to pojedynkowe, czy też wieloskładne, służące do pomnożenia skutków siły jakiegokolwiek. Jak. J. S. parowa, gazowa. S. elektryczna (= *prądnicą, dynamochina, elektromotor*). S. wodna. Przen.: Mówca bada i przyswaja sobie silnie języka. Śl. wil. (= *sposoby silnego wyrażania ś.*). <Od Silny >

Silnica, y, lm. e l. × S. p. **Silaczka**. Krasz. 2. p. **Silnia**. 3. [S.] droga.

Silnictwo, a, bhm. = **Mechanika**. <Od Silnik>

Silnie, **Silno** l. przys. od **Silny**, *krzepko, mocno*: S. zaciśnąć. 2. *usilnie, gorąco, żarliwie, gorliwie*: S. cię proszę. Troc. S. wojnę popierał. 3. *bardzo, nadzwyczaj, wielce, zbytnio*: Rozgniewany S. Rozpalić S. [Chłop był S. bidny].

Silnik, a, lm. i l. *motor; siła poruszająca maszyny, przyrząd*. Łab. (= *wirjal*). 2. bot. p. **Szczmiel**. <Od Silny>

Silno p. **Silnie**: Chłopi chytrze bydlą z pany, a robią S. obłudnie. Brk. Gdyby żył rządnie, toby było wszystkiego obfito i S. Jabł.

× **Silnomówny** *silnie mówiący; wielce wymowny*: S. Demostenes. Czart. A. <Silno + Mówny>

× **Silnoramienny**, × **Silnoręki** *siłny w ręku, silnego ramienia*. Sł. wil. <Silno + Ramienny>

× **Silnoręki** p. **Silnoramienny**. Sł. wil. <Silny + Ręka>

Silność, i, bhm. l. rz. od **Silny**, *siła, moc*. 2. + S. *usilność, usiłowanie, silenie ś., sadzenie ś. na co*: Porusz ś., Panie, ku miłosierdziu, bo Ty znasz, iż ja S. czynię w żalości serca za grzechy moje. Wr. <Od Silny>

Silny, **Silen** l. *odznaczający ś. siłą, mocny, potężny, krzepki, tęgi; gruntowny, fundamentalny*: Człowiek mocny wiele wytrzymać, człowiek S. wiele dokazać może. L. S. jak lew, jak dąb. Ramię silne. Poraż ich moc silną mocą Twa. B. Sz. Silne ręce. Wuj. Był Kazimierz I S. Nar. Wyznam cię ojcem sierot i obrońcą silnym. Kochan. (= *możnym*). Silnym głosem zawołał Górn. (= *doniosłym, gromkim*). Nad ramię bez szwanku przeleciał grot S. Dm. Przy zgodzie byłaby Polska silna sąsiadom. Troc (= *potężna, groźna*). Aż wybrawszy swą porę, w odwet silnym razem w kark niewierny święconym utopił żelazem. Malez. Starzec wysoki, S. Mick. Silne kształty, jak olbrzymy tytańskich czasów. Krasin. Jednością silni, rozumni szaleł. Mick. Dłoń silna. S. w ręku. S. gmach. Silna twierdza. Wzrok S. (= *bystry, dobry*). Uderzenie tak silne, tak było potężne, że struny zadzwoniły jak trąby mosiężne. Mick. Któż z nas tak S., by ś. oparł łzom i westchnieniom? Krasz. (= *wytrzymały*). Silna wola z pomocą. Bożę podola najzawikłańszym trudnościom. Krasz. (= *stanowcza, żelazna, niezłomna, niezachwiana, nieugięta*). Silna wiara. Silne postanowienie. S. charakter. Mężczyzna jak dąb S. Krasz. Silne jej zdrowie ten cios wytrzymało. Korz. Pochwytowała go w coraz silniejszy uścisk. Orzesz. S. oddział wojska (= *groźny przez swoją liczbę*). Prąd S. (= *bystry, gwałtowny*). Silne lekarstwo (= *silnie działające*). Podniecenie, rozdrażnienie silne (= *gwałtowne, w wysokim stopniu, wielkie*). Gorączka silna. Mróz S. Troc. (= *ostry, wielki, tęgi*). Miłość jej tym silniejszym zajęła ś. pożarem. Korz. Przed wichry silnemi padać wam wolno. Słow. Silne westchnienie, uczucie (= *głębokie, serdeczne*). Silne wrażenie (= *głębokie, niezatarte, wstrząsające, piorunujące*). Silna reakcja (= *energiczna, dzielna*). S. dowód (= *niezbitny, stanowczy*). Silne wyrażenie (= *dotkliwe, dosadne*). Nie potrzeba było tak silnych argumentów. Korz. + S. komu = *za silny dla kogo, mający nad kim górę, przewagę, przemagający*: Na ostatek Węgrowie, bacząc sobie silne Polaki, ustępować począł. Papr. Na prawym skrzydle dla gęstwy żołnierza silni naszym byli. Warg. Lubo nas Turcy wielością przechodzą,

silnemi nam jednak nigdy być nie mogą, bo nas męstwem nie celują. Stryjk. Rusacy, z łuków strzelając, naszym silni byli, lecz nasi z kuszami też im nieźle odpierali. Biel. M. Nasi silniejsi byli Krzyżakom żołnierzem, niż pospolitym ruszeniem. Biel. M. Silen mi jest = nierównia mi z nim. Kn., Troc. Już młodzieńcowi był silen. Otw. S. Mikołaj z Łaskim, wojewodą siedleckim, Moskwie S. Nies. Paweł i Jakób w polskim wojsku z Zamojskim hetmanem Moskwie silni. Nies. 2. *usilny, gorący, serdeczny, natężony, żarliwy*: Co na tym miejscu, bawiąc ś., stoicie, i w niebo z chęcią tak silną patrzyacie? (Odm. Silną wnoszę prośbę. Troc. 3. + S. *wielki, ogromny, znaczny, okazały*: Silna suma pieniędzy. Górn. Silnym kosztem Rzymianie gry rozmaite dawali. Górn. <Od Siła>

Silwecha, y, lm. y *zł. chustka*.

I. Siła, y, lm. y, + **Siela**, [Siela] l. *zdolność podolania czemu, możność odparcia, dźwignięcia, uprawienia w ruch i t. d., moc, energia, silność*: S. jest przyczyna dająca ciału ruch a dążąca do poruszenia go. Jak. J. S. *vis*, władza *potentia*. Hube. Na siłach ustawać począł. Skar. Nie godzi na ś. teraz siły rozrywać. P. Koch. Siły przyrody. Gdzie S., tam i moc. Prz. S. bez głowy szaleje, a rozum bez siły młode. Kn., Troc. S. bez rozumu sama ś. kazi. Rys. Wielką ma siłę. Troc. Siły związane mocniejsze. Troc. Siły rozdwojone słabiej. Kn. Siły krzepię, rozruchywam, odejmuję. Troc. S. z rozumem może S. Troc. Siły krwią uchodzą. Troc. Pan jest skała moja i S. moja. Leop. (opoka ma, moc a dużość ma. Leop., wsparcie moje. L.). Siły głupie wielkością swoją upadają, ale skromne bogowie bardzo podwyższają. Li. Radą, nie siłą; rozum siłę przechodzi. Kn. Przeciwny potrzebna jest S., a S. co innego, jeno gdzie ich S.? Kochan. U barbarzyńców S. przed prawem. Bez siły próżny gniew. Tw. Gdzie niemasz siły, i świat niemiły. Kochan. Kędy siły niemasz, tam i żyć niesadnie. Szymon. Trzeba mi spocząć trochę i nabrać sił. L. Bezbożny mniemał, że to ludzka S. zniesie, co boska ręka uczyniła. Kras. S. walczy na siłę. Dm. Tryumf nad samym sobą daje dopiero miarę własnej siły. Krasz. Wstaje, chodzi o swej sile. Mick. (= *o swej mocy, władzy*). Siły żywotne. Dana ci S. lat zbiegłych od chwili zaśniecia twego. Krasin. Ostatnich dni wiele sił stracił. Krasz. Magnetyczną siłą tryskające oczy. Krasz. Nabierać sił. Tracić siły. Opadać z sił. Upadać na siłach. S. jak u komara (= *nikła, wątła*). Nas przeznaczenia nieubłagana S. dzieli. Zm. (= *potęga*). Nie może ustać o własnej sile. Cokolwiek działa, sprawia odmianę, wywiera i objawia jaką czynność, nazywa ś. siłą a. władzą. Śniad. [Na siłę] = a) *ledwie, z wysiłkiem*: Na siłę ś. przekonać dali. Ohl. Na siłę do domu doszkandubał. Na siłę tyle nałabudalem. b) a. przez siłę = *przemocą, gwałtem, siłą*: Werbują i na siłę biorą (żołnierzy). Gosz. Przystosowania przez siłę nadeciągane. L. Nad siłę = *nad możność, więcej niż pozwalają siły*. Fred. M. I koń nad siłę nie skoczy. Rys. [To nie moja S.!] (= *nie poddam!*). To przechodzi moje siły. Wszędzie obaczysz tylko chęci nad siły, zamiary nad sferę, dumę nad stan. Krasz. S. wyższa = *potęga działająca w świecie, w wszechświecie, a stojąca często w poprzek usiłowaniu ludzkim; zrzuczenie losu, wobec którego człowiek nic poradzić nie może*: Choć nie dotrzymał zobowiązania, ale nie jest

winiem: wchodziła tu w grę S. wyższa. S. brutalna. S. fizyczna, materialna, duchowa, moralna. S. zycia. S. reki. S. wysłowienia (= *dosadność, moc*). Czerpać w czym siłę do przetrzymania cierpienia, przeciwności (= *hart, męstwo*). Przen.: *wojsko silne, hufiec potężny, liczny oddział wojowników*: S. zbrojna. Siły lądowe, morskie. Siły nieprzyjacielskie. Sasi oblegli nas taką siłą, że gdyby byli chcieli, to mogliby nas podusić. Kaczk. Barbarzyńcy nastają w niezliczonej sile. Malez. Siły piekielne (= *moc*). Przen.: *jednostka wiele mogąca działać; człowiek wielkiej zdolności, dzielności; cenny pracownik w pracy zbiorowej*: Dyrekcja stopniowo pozbywała się lepszych sił. Wybitna siła teatralna, artystyczna, literacka. Wybitna S. w parlamencie. 2. *stopień napięcia, wysiłek, usilność, energia*: Dał mu w pyśk ze wszystkij siły. Troc. S. głosu. S. przekonania, przyzwyczajenia. S. oporu. S. prądu. Siły ziela, lekarstwa tego są różne. Troc. (= *skuteczność, działanie skuteczne*). Umarł w sile wieku (= *w pełni sił życiowych*). 3. Siły = *humory, poty, gorąco, pasowanie się z sobą, mory*: Siły na chorego biją. Perz. (gwałtowne poruszenia cierpi. L.). Gdy o tych okropnych rzeczach mówił, przez strach pociał się, a siły nań biły i w największe zimno. Skar. Gdy go ujrzysz, westchnęła, biją na nią siły. Jabł. Siły biją na nią. Kon. 4. Idee siły, p. **Idea**. 5. bot.: S. kiełkowania. Siły organotwórcze. S. parcia korzenia. S. ssąca liści. S. poruszająca wodę w roślinie. 6. chem.: Siła katalityczna, p. **Katalityczny**. 7. fil.: S. żywotna (*vis vitalis*). W logice: S. dowodu a. moc dowodu (*nervus probandi, vis argumentationis*). Tak zwana S. a. moc dowodu polega na ścisłe logicznym połączeniu założenia z argumentami. Str. 8. fiz. *przyczyna jakiegokolwiek zjawiska; zdolność ciał oddziaływania na inne ciała*: S. mechaniczna, fizyczna, elektryczna, chemiczna, międzycząsteczkowa. S. chwilowa, jak rzut, strzał; siły ciągłe, jak ciężkość, prężność pary. Punkt przyczepienia, kierunek, wielkość siły. S. wypadkowa = *skład sił składowych, działających na jeden punkt*. Rozkład sił na siły składowe. × S. = *energia*. × *Zachowanie siły = zachowanie energii*. × Siły prężne = *energia cynetyczna i potencjalna*. S. ciężkości, siła dośrodkowa i odśrodkowa, elektrobudząca, elektromotoryczna, elektrowzbudząca — p. **Ciężkość, Dośrodkowy, Odśrodkowy, Elektrowzbudzący**. Linje sił magnetycznych, p. **Linja**. S. prądu elektrycznego, p. **Natężenie**. S. wlotu balonu. W mechanice.: Para sił, p. 2. **Para**. Siła konia, p. **Koń**. Praca siły, p. **Praca**. 9. kol.: S. pary. S. pociągowa. S. udźwigu, p. **Nośność**. Zdr. × **Siłka**, × **Siłeczka**, [**Siłenka**]. < Sił >

2. **Siła**, † **Sieło** [**Sięta**, **Sęta**, **Siula**, forma osobowo-męska **Siłu**] przys. I. *dużo, wiele, mnóstwo, chmara, masa, moc*: Gdzie S. głów do rady i S. rąk do wykonania, sprawy oporem idą. Kłok. Kto S. pragnie, temu nie dostaje. Li. Siłaśmy siali, a mało się użęło. Groch. Siła mogą momenta. Lubom. Kto może S. i wielom rozkazać, tego chce, czego nie może dokazać. Pot. S. złęgo na jednego. Prz. (= *za wiele*). S. to, gdy dwa na jednego. Tw. S. złęgo dwóch na jednego: Boh. Już się na cie S. zbiera złęgo. Bardz. S. to na cie, ciężko to na cie, nie sprostasz temu, i nie będzie ci z to. L. Wszystkich liczyć — na wiersz mój słaby siłaby. Koch. W. Na niewolnika niech kładą kajdany, już też to S., Tan-

kredzie, na pany. P. Koch. (to z granic wychodzi. L.). W każdej sprawie S. na tym należy, jako się co mówi a. czyni. Górn. W trefności jeden naród miewa przed drugim S. Górn. Bywa tego S. Ciek. (= *zdarza się to często*). Siłaby o tym mówić. P. Koch. S. w moim domu biskupich pastorałów, stołków senatorskich. Opal. Nie kto S. umie, ale kto co potrzeba, dość mądry. Fred M. Było jeszcze wszystkich Polaków przy królu szwedzkim S. Pas. Jak szeroko sięgnie oko, S. tego. Len. Ale pieniążników i handlarzy S. w nim było, a takich, co w książki nabożne cały swój żywot włożyli, więcej jeszcze. Jun. [Napiję się S. S. o ni myśli. Teraz niema S. co wziąć (= *nie niemu do wzięcia*). Nie S. = *niedużo*]. 2. *jak dużo, wiele, ile*: Pijcie sami, S. chęcie. Oss. [Niewiadomo, S. razy. Nie zmiarkuje, siłaby tego trza robić. S. ci da? Trza wydzielić, po S. mają wykosić. Zapłać, po siła ci wypadnie. Idą, S. ich jest w chałupie. S. to razy powiadam ci. S. jest kędziarów, tyła jest pościwości. S. razy matka wejrzysz, zaleje się łzami. Ona S. chciała, to tyła miała wojska. 3. [S.] *jak długo*: S. już trzyma prepinacyją? Zdr. † **Siłka**, [**Siłka**]. < Sił >

Siłacz, a, lm. e, **Siłak** *człowiek bardzo silny, Herkules, atleta*: S. jest i w szablę zagrać umie. Krasz. Siłacze cyrkowi (= *zapaśnicy*). < Od Siła >

Siłaczka, i, lm. i, × **Silnica** *kobieta obdarzona niezwykłą siłą, atletka*. < Od Siłacz >

Siłak, a, lm. cy p. **Siłacz**: Gdzie dziś taki, jak ten S. Sawa, co pięścią walił wółu? Oliz. < Od Siła >

† **Siłacroć** przys. *częstokroć, często*: Bywa S. nie juste, chocia będzie prawnie. Górn.

× **Siłeczka**, i, lm. i p. I. **Siła**: Sławić Cię cheę, Panie, wedle drobnej siłeczki mojej. Skar. Ta zbroja święta nie osłabi ich, lecz siłeczki ich pokrzepi. Bals.

[**Siłenka**, i, lm. i] p. **Siła**.

× **Siłka**, i, lm. Iki *siłło, sieć, matnia; petla, petlica*: Jakąż plantę uknułeś na dziś po obiedzie? czy z siłkami na ptaki? Kaczk. Słonki, wiszące na siłkach z włosienia. Siłki druciane, zastawiane przez kłusowników. Spotykałem takich siłek mnóstwo; zastawione są zawsze na ścieżynkach. Górale zarzucali bydłu na rogi po tyczkach siłki z lin i sznurów tak zręcznie, iż koń lub bydlę, niby w kleszcze chwycione, podnosiło się z wody. Pol. < Ukr. sylvka >

Siłka p. **Siła**. Jużes wszystko powiedział? spyta mię który z was; siłkę jeszcze tego mam. Opal. (= *trochę*). Wedle siłek mych ubogich. Cz.

Siłkiem gwałtem, gwałtownie, przemocą, z wysileniem. S. K. < Od Siła >

Siłodajny, Siłodawczy *dający siłę, terzepiący, pokrzepiający, wzmacniający, posilny, pożywny*: Zjednoczenie różnych ziem wedle myśli króla pod prawem jednym i monetą jedną pożądanym i siłodajnym być mogło. Krasz. Czui już w powietrzu miła, ożyweją, siłodajną woń barszczyku. Skiba. < Siła + Dać >

Siłodawczy p. **Siłodajny**: Siłodawcze włosy Samsona. Wor. Nie potrzebował szukać oręż-wiającego i siłodawczego wpływu natury. Orzesz.

Siłokwiat, u, lm. y bot. p. **Tchlin**. < Siła + Kwiat >

Siłomierz, a, lm. e p. **Dynamometr**. < Siła + Mierzyć >

× **Siłorodny** fil. p. **Dynamogeniczny**. < Siła + Rodny >

Siłoskaz, u, lm, y p. **Indykator**. <Siła + Ska-
zac>

† **Silostrady** tracący siły, słabnący: Silostrada
starość. Otw.

Silotka, i, lm, i bot. (Ludwigia) roś. z rodziny
miesiołkowatych. <Od Siła>

Silotwór, oru, lm, ory rzecz wytwarzająca siłę:
Materiały wybuchowe: melinity, ... kinelity,
siłotwory. Bl. <Siła + Twór>

Siłować, uje, owa! i S. ś.: Pan aptekarz chce
go chyba przyprawić o dyspepsję, jeżeli go
jeszcze siłuje do jedzenia. Lam. Nie zastawiaj
ś. obliczu mocnego, ani siłuj przeciw bystrości
rzeki. Leop. (ani usiłuj. Leop., ani walcz). Do
jedzenia siłuje. Kaczk. [Ja ciebie za niego nie
siłowałam]. Napróżno siłowali wędrcze ś. na
górze. Wójc. S. ś. z kim. Wszyscy bogowie
i wszystkie boginie, .. nie przyciągniecie ... ze
szczytów nieba na ziemię Zeusa, .. najbardziej
się nawet siłując. Ml. Siłowal ś. nieborak do
jedzenia i picia. Kaczk. (= przymuszał ś. <Od
Siła>

Siłowanie, a, bfm., czynność cz. **Siłować**.

Siłowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Siło-
wać** ś.: Zobaczył S. ś. dziewczyny, poskoczył
i w mgnieniu oka kubek pełen wody stanął na
cebrzynie. Sew.

† **Siłowstępa**, u, lm, y, † **Spadówchód** wpływ, od-
działywanie na siły nasze: Zabobonni wierzą,
jakoby niebiosy wysyłały moe albo S. jaki swój
na wolę ludzką. Żebr. <Siła + Wstępa>

Siłowy przym. od **Siła**: Duch rozwija siłowe
swe pierwiastki. <Od Siła>

Simel, a, lm, e zł. pieniądź srebrny.

Similor, u, bfm., × **Semilor** chem. splaw miedzi
z cynkiem, obecnie już nieużywany.

× **Simja**, i, lm, e malpa. Sienk. Pokaż simji
zwierciadło, a krygować ś. zacznie. Gliń. <Łc.
sinia>

Simum, u, bfm., **Syum**, **Syom** gatunek wia-
tru: Przyszędł i odszedł jak wiatr S. Mick. S.
wiatr pustyni, śmiertelny wszystkiemu, co tehen
swoim owionie. Mick. S. jest tym dla pustyni,
czym tyfon dla oceanu Spokojnego. Stada koni,
hordami rycerzy obsiadłe, latają, gdyby simu-
mu wiry. Krasin.

× **Sin**, u, bfm., chem. p. **Cyjan**.

[**Sinaceniek**, nka, lm, nki] p. **Siniak**.

Sinawo - p. **Sinawy**.

Sinawo przys. od **Sinawy**.

Sinawość, i, bfm., rz. od **Sinawy**.

Sinawy, × **Siniawy** nieco siny, niezupełnie siny.
Dudz. Plama sinawa. Barwa sinawo-brudna.
Dzierz. Sinawo-czarne ziarno pieprzowe. Miała
plamy ołowiu na sinawo-różowej skórze. Zap.
<Od Siny>

[**Sinda-pinda**] miotła (w zagalce).

[**Sinduk-pinduk**] śmiecie (w zagalce).

× **Sinek**, nku, lm, nki chem. p. **Cyjanek**. <Od
Siny>

[**Singar**, a, lm, y] pukawka u bicza paster-
skiego.

[**Sini**] p. **Siny**; modry, niebieski: Kołdyczewa
nurty sine. Mick. <Ros. sinij>

Siniaczek, czka, lm, czki p. **Siniak**. <Od
Siniak>

Siniaczenie, a, bfm., czynność cz. **Siniaczyć**.

Siniaczyć, y, y! wywoływać siniak a. siniaki na
skórze, pokrywać siniakami: Bije, siniaczy, kale-
czy żonę. <Od Siniak>

Siniak, a, lm, i, l. a. **Podąbek**, **Modrzak**, **Gra-
natek**, **Podlaszek**, **Zajączek**, **Grzyb siny**, **Pod-**

grzybek, **Dębniak**, **Borowik pełny** a. **zajęczy**
(boletus cyanescens) grzyb z rodzaju zwanego
botanicznie **Grzybem**. 2. a. **Siniec**, **Siność**, **Siniza-
na**, † **Sinocina**, **Sinowizna**, † **Rana sina**, † **Raz**
siny chir. plama sina na skórze od urazu, pod-
biegnięcie krwi (sugillatio). 3. a) a. **Dziupnik**,
Kozdubek, [Huzdacz] zool. (Columba oenas) ptak
ze skupienia gołębi. b) p. **Grzywacz**. Zdr. **Sinia-
czek**, [Sinaceniek]. <Od Sini>

† **Siniałość**, i, lm, i **siniec**, **siność**. B. Sz. <Od
Sini>

Siniara, y, lm, y bot. (Solandra) roś. z rodziny
psiankowatych. <Now. Jakóba Wagi>

× **Siniawość**, i, bfm., rz. od **Siniawy**, **sinawość**.

× **Siniawy** p. **Sinawy**.

Sinica, y, lm, e l. [S.] = a) **poziomka**. b) p. **Śni-
ca**. 2. lek. chorobliwa **siność skóry** (cyanosis):
Czterdzieści wypadków choroby żołądkowej, po-
łączonych z kurezami, wymiotami i sinicą. <1.
zam. Sunica? 2. zam. Śnica. 3. Od Siny>

Siniczy lek., przym. od **Sinica** (cyanoticus)
<Od Sinica>

Sinić, i, il robić **siny**. [S., Siwieć bieliz-
nę] = **farbkować bieliznę**. <Od Siny>

† **Sinić**, a, lm, a, † **Sienidło** farba do mal-
wania na sino. Łop. <Od Sinić>

Siniec, nca, lm, nce l. p. **Siniak**: Z uderzenia
a. z upadku lub z gwałtownego szturknienia
bywa S., to jest kwią zajście. Perz. Sińce
trupie = **plamy sine** na skórze po śmierci występu-
jące (livor emortualis). Przen.: Oczy wasze
wzwyżajone poglądać na sińce zgonu, rozciąga-
jące ś. po ciele europejskiego świata. Krasin.
Porobił mu sińce pod oczami = **podbił mu oczy**,
gm. zart. **porobił mu okulary**. 2. bot. p. **Ołownica**.
3. garn. narzędzie garniarskie do wyrobienia
garnków i dzbanków. 4. min. mineral z grupy
sulfidów, z rzędu fosforanów, odmiana **piram-
orfitu**. 5. a. **Rozpiór**, **Bleja**, × **Blik**, [Sobie-
ryba, **Guszczora**] zool. (Abramis ballerus) ryba
członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchople-
twa, karpłowata. Zdr. [Sinaceniek]. <Od Sini>

Sinieć, eje, al l. **stawać** ś. **siny**, **zachodzić**
sinością: Rana bita sinieje. Troc. Siniaty mu
ręce od mrozu. Troc. Patrzy, jak gniew święty
po żyłach tego czoła sinieje. Krasin. 2. **ukazy-
wać** ś., **majaczeć** w kolorze **siny**: Tam poza tym
lasem, gdzie sinieją gór krańce. Śl. wil. <Od
Siny>

Sinienie, a, bfm. l. czynność cz. **Sinić**. 2. czyn-
ność cz. **Sinieć**.

Siniło, a, lm, a bot. **pospolita** nazwa rośliny:
urzet farblerski. <Od Sinić>

Siniuchno przys. od **Siniuchny**.

Siniuchny, **Siniutki**, **Siniuteńki** **zupełnie** siny;
niłuchny przez swoją **siność**. <Od Sini>

[**Siniuk**, a, lm, i] p. **Sikora**. <Od Siny>

Siniuteńki p. **Siniuchny**. <Od Siniutki>

Siniuteńko przys. od **Siniuteńki**.

Siniutki p. **Siniuchny**. <Od Sini>

Siniutko przys. od **Siniutki**.

Sinizna, y, bfm. p. l. **Siność**. Śl. wil. 2. p. **Si-
niak**. <Od Sini>

[**Sinka**, i, lm, i] l. a. **Sińka** p. **Krochmalik**. 2.
p. **Sikora**. <Od Siny>

Sino - p. **Siny**.

Sino przys. od **Siny**: S. co czynię. Troc.

† **Sinocina**, y, lm, y p. **Siniak**: On zranion
za występki nasze, S. jego jest nam lekarstwem.
Bud. <Od Siny>

[**Sinodółki**, ów, bfp.] p. **Kartofel**.

× **Sinogarłę**, ęcia, lm. ęta, × **Sinogarliczę** *pisłkę sinogarliczy*. Pot.

× **Sinogarlica**, y, lm. e p. **Synogarlica**. Cyg., Trzye. S. ma sine gardło. Troc. Upadł między stado barwistych cietrzewi, sinogarlic i dzikich gołębi. Tet. Zdr. × **Sinogarliczka**. < Z Sinogarlicia >

× **Sinogarliczę**, ęcia, lm. ęta p. **Sinogarłę**. < Od Sinogarlicia >

× **Sinogarliczka**, i, lm. i p. **Sinogarlica**.

× **Sinogarliczy** przym. od **Sinogarlica**; **Synogarliczy**: **Sinogarliczym** jękiem lament nuci, że ś. do męża więcej nie powróci. L. < Od Sinogarlicia >

Sinolicy *mający lica sine, siny na twarzy*: Drgały męką sinolice trupy. < Siny + Lice >

× **Sinolog**, a, lm. owie p. **Chinolog**. < Fr. sinologue, Nm. Sinolog, Now. od Gr. sinai + logos >

Sinoś, i, lm. i, **Sintzna**, † **Sinocina**, † **Sinowizna** l. rz. od **Siny**; **Siń**: Ubiczował go aż do siności. Skar. S. błyszczy pomiędzy wąwozów roztwory. Miek. Wzgórza pogrążone w cieniu, powlekły ś. tunanami siności. Niem. A. S. śmiertelna powlokła jego oblicze. Niem. A. Dzień ś. już czynił coraz większy, zorze rozsączały ś. w martwe siności. Reym. 2. p. **Siniak**: S., morderśo zaskórna z uderzenia, z zimna. L. Plaga a. raz od bicia czyni S., ale raz od języka łamie kości. Leop. S., livor. Ort. < Od Siny >

† **Sinowizna**, y, lm. y l. p. **Sinoś**. 2. p. **Siniak**: Ukazały ś. na ciele zbitego szkaradne sinowizny i dęgi, abo blizny. Stryjk. < Od Siny >

× **Sinowodór**, oru, bfm., chem. p. **Cyjanowodór**. < Siny + Wodór >

Sinowronka, i, lm. i zool. p. **Kraska**. < Siny + Wronka >

Sinus, a, lm. y mat. p. **Wstawa**. < Łé. Sinus > **Sinusojda**, y, lm. y mat. *linja krzywa o równaniu y = sin. x, bęłca obrazem przebiegu wstawy*.

Sinusojdalny przym. od **Sinusojda**, *mający postać sinusoidy*. < Od Sinusojda >

Siny, [Sini] l. *odznaczający ś. kolorem ciemniejszym od błękitnego*: Z zajądłości S. L. Wargi sine (= *zsiniałe*). Niemen S. Obiedwie córki sine jak żelazo. Słow. Jeszcze w jej sinej twarzy cierpienie zostało. Malcz. † Rana sina, † raz S., p. **Siniak**. Nisz. Ks. Ł. Lekarstwo na sine razy z uderzenia. Haur. Rana za ranę. S. raz za S. raz. B. B. Gdyby który z pomienionych konfratrów jeden drugiego ranil a. S. raz zadał... (Dyplom Augusta II z r. 1699). Przen.: S. mroz ku nam kroczy, a żyezliwe latę precz ś. bierze. Ryb. J. (= *od którego ludzie sinieją*). Sinobiała platyna. Baron był sino-błady, jak gradowa chimura. Bał. Księgi pokryte bibułą sinobłękitną lub eglasto-różową. Orzesz. Prędko zachwył poetyczny obwijał mu szatą złoistą te myśli sino-czarne, szare, ciężkie. Krasz. Gojąco ś. już, lecz jeszcze sino-czerwonawe blizny na twarzy. Orzesz. Twarz jego sino-czerwona. Krasz. Wdziać sino-czerwone barwy pruskie. Krasz. Sino-krwawy. Troc. Opar sino-liljowy, chłodny, czerstwy wiał w powietrzu. Rodz. Cery podpię, sino-zielonej. Okuniek sino-złoty. Słońce rzuea sino-zółtawy blask na blondynki, szatynki i brunetki. Es. 2. [S.] *niebieski, miodry*. 3. anat.: × **Muszkut** S. (Ryszk.) p. **Grzebieniowy**. 4. chem.: Kamień S., p. **Niebieski**. < SIN, od SI/SOJ >

Siń, i, bfm., p. **Sinoś**: Góry Sorrento zasnuła S. powietrzna. Dąb. < SIN >

[**Sińka**, i, bfm.] p. **Sinka**. < Od Siny >

[**Sio!**] *wolanie odpędzającego ptaki, szczeg. kury*: S. i, S. i, Si! Si! L. A sio! kury! a sio! kaczk. A sio! dyzie (do gołębi). A sio a siona! Assio! assio! A szo! (p. Hejsi, Husi, Hucz). < Dźwn. >

[**Siodeleczo**, a, lm. a] p. **Siodło**. < Od Siodelko >

Siodelko, a, lm. a l. p. **Siodło**. 2. *poprąg z poduszkami na konia w uprzęży pojedynczej*. Sł. wil. 3. [S.] *część uprzęży przy holobłach*. 4. *drzewo w kształcie siodła wyżłobione dla podwyższenia kloca wieszionego na saniach*. 5. *wklęsłość między dwoma wyniosłościami góry*. 6. hut.: S. furty = *próg żelazny u spodu bocznych drzewiczek roboczych w piecach płomienowych, służący do oparcia drągów, któremi ś. przez otwór w drzewiczkach pracuje*. 7. kol. *podstawek lany do przytwierdzenia relsów, przybity do podkładu drewnianego*. 8. myśl. *pióra koloru ciemnego na skrzydłach ptaszek*. 9. org. *otwór przepuszczający wiatr do przeczadek, zamknięty stożkiem po puszczeniu klawisza*. 10. szm. *narzędzie do robienia sznurków węgierskich lub plecionek*. Mag. < Od Siodło >

[**Siodewki**, wek, bfm.] *nogi długie*.

Siodlarczanka, i, lm. i *córka siodlarza*. < Od Siodlarka >

Siodlarczyk, a, lm. i, × **Siodlarczyk** l. *syn siodlarza*. 2. *terminator siodlarski*. < Od Siodlarcz >

Siodlarka, i, lm. i *żona siodlarza*. < Od Siodlarcz >

Siodlarnia, i, lm. e l. *pracownia siodlarska*. 2. a. **Siodłownia** *skład uprzęży, siodeł, rzędów, i l. p. przy stajni*. Podcz. < Od Siodlarcz, wngl. Siodło >

Siodlarski przym. od **Siodlarcz**; × **Siodlarski**, *rymarski*: Warsztat siodlarski. Szydło siodlarskie. **Po siodlarsku** przys. = *sposobem siodlarskim, jak siodlarcz, jak u siodlarza*. < Od Siodlarcz >

Siodlarstwo, a, bfm., × **Siodlarstwo** *rzemiosło siodlarza, rymarstwo*. < Od Siodlarcz >

Siodlarszczyzna, y, bfm. *wyroby siodlarskie, rymarszczyzna*: S. na wystawie. < Od Siodlarski >

Siodlarcz, a, lm. e, × **Siodlarcz** *rzemieślnik robiący siodła, uprzęż i wogóle wyroby z rzemienia, rymarz*. < Od Siodło >

Siodlarczyna, y, lm. y m. *liczy, ubogi siodlarcz*. < Od Siodlarcz >

[**Siodlacki**] przym. od **Siodlak**: S., *osadniczy, sielski*. L. Woda ku pożytku ludzkemu a siodlackiemu. Trzye. < Od Siodlak >

Siodlaczek, czka, lm. czki p. **Siodlak**: Gdy widzi S., iż Pan Bóg dawa wzrost zbożu, które z pracą rozsiewał, iście z weselem na to ogląda. Gil. (pełen nadzieje rolnik ś. śmieje. Kochan.). Ze psami po polu wiatr goni a. z siodlaczkami ładaco błazgoni. L. < Od Siodlak >

Siodlaczka, i, lm. i l. forma ż. od **Siodlak**. 2. *żona siodlaka*. < Od Siodlak >

Siodlać, a, at, [**Siadlać**] l. *konia = wkładać na konia siodło, kulbaczyć go*: Precz pierzełliwa bojaźnił co żywo w pogonie siodłajecie, zbrojna miodzi, wiatronogie konie! L. Żart.: Siodlał nieskończony nos binoklami. Gom. Przen.: Gdy mierzionego smoka orzeł zoczy, siodła go i, by gębą nie kręcił nieczystą, w szyję wkleszcza pazury sponiste łuszczytą. Zebr. (= *dosiada go*). Przen.: Głębokie rzeki, co przejściu wstret dają, mosty siodłają. Koch. W. (pomoszcza. L.). Żart.: Siodłaj portki, dawaj konia. Prz. (o zamęcie w obozie w czasie niespodzianego napadu nieprzyjaciela). 2. przeni.: S. kogo = *jeździć po*

nim; pozablać, ovladać, opanowywać, ujarzmić, uciemiężyć go: Iż mi sąsiadek co z niechęcia a. z nieobaczenia co uczyni, a już wnet S.? Rej. (=powstać nań?). Żądza siodła rozum ludzki, zawsze do boskiego źródła dusza dąży, ale ją ciężar ciała siodła. L. (=przygniata). <Od Siodło >

[**Siodlak**, a, lm. ij] † **Szedlak** i. *sielanin, wieśniak, włościanin, kmięć, rolnik, chłop: Mięso, chleb, owies drogo przedawają, tak iż siodlacy dalej tego nadążyć nie mogą. Paszk. Łupi rzemieślnik siodlaka, S. przyrywa rzemieślnika, jeden z drugiego prawie łupem żywie. Gil. W lud ś. dobrze opatrzeć i ćwiczyć siodlaki, laeno z takich poczynić piesze i kozaki. Biel. M. 2. *koń dobry do siodła, wierzchowiec: S., koń od kulbaki, podsobny, wierzchowy. L. Pan brat prawie z magierska szaty sobie sprawił, ale dla nich nieborak siodlaka zastawił. Bies. Zdr. Siodlaczek. <Od Siodło >**

Siodlanie, a, blm., czynność cz. **Siodlać**.

Siodłaty i. [S.] *mający grzbiet innego koloru; szary; mający uwierzenie ciemniejsze na skrzydłach a. na grzbiecie (szczeg. o gęsiach); (o gęsi) mający skrzydła czarne w połowie: Gęś siodłata. Troc. Wrona siodłata. Troc. Gęsi szarawe, siodłate i pstre nie tak są użyteczne, jak białe. Haur. Siodłata wronka. Klon. [Kura siodłata. Koń S. = z białą łatką na krzyżu]. Siodłate gołębie. 2. zool.: Mewa siodłata, p. Mewa. <Od Siodło >*

Siodło, a, lm. a, [Siodło] i. *siedlisko, gniazdo, siedziba, sadzba: (Jastrzab) rozlał krew winowatą i dumny, spokojny... powrócił na swoje S. Dyg. 2. *siedzenie rymarskiej roboty, wkładane na wierzchowca, kulbaka: S. ma być ani przestronne, ani ciasne, dobrze i równo wysłane. Dor. S. pod człowiekiem nieczystym nieczyste będzie aż do wieczora. Leop. (pokład. Leop.). Pod S. = pod wierzch, do jazdy konnej: Skoczek nogę wywinął, nie można go brać pod S. L. Trzeba dobierać koni, innych do siodła, innych do zaprzęgu. L. Wyszadź kogo z siodła. Przen.: Kto ś. na ten harc najmocniejszy kusi, ujrzyś, alić za S. każdy wypaść musi. Rej. (zbitym będzie. L.). Widzisz, jako tu wypadł z siodła na hareu? Orzech. Przen.: Podbić ich chciał i włożyć na grzbiet swoje siodła. Pot. (=jarzmo; osiodlać, opanować, ujarzmić ich). 3. [S.] = a) grzbiet góry. b) przykrycie po grzbiecie strzechy dla zabezpieczenia od zaciekania, kalonka. c) miejsce na strzesze, gdzie ś. słome spaja i przytwierdza. d) w lm. drążki spojone, kładzione na wierzchowanin dachu dla ochrony od wiatru, lemiaz. 4. anat.: S. tureckie, × dołek siodłowy (sella turcica) część kości klinowej czaszki. 5. cieś. zacięcie drzewa dla podszwanej podpórki. 6. fl. sztuka drzewa pałkowata, na której opiera ś. drygawka. U flisów S., pniak wiejący, który wbijają na kleszcze dla ich ściśnięcia. Mag. 7. geol. jeden z wierzchołków fał w warstwach skalnych falowato powyginanych; miejsce, gdzie warstwa pokładu srodkiem ś. podnosi a z dwóch boków w kierunku swej rozciągłości zanurza ś. w głąb. Łab. 8. woj.: S. u armaty, kawałek balu, mocno okuty, na którym spoczywa dno armaty. Jak J. Zdr. Siodółko, Siodółeczko. [Siodółko, Siodółeczko]. <SIAD/SIOD/SIEDŹ/SAD >**

Siodłowie, a, blm., p. **Siodłowość**. <Siodło + *Głowie, od Głowa >

Siodłowość, i, blm., **Siodłowie** antr. *stan*

czaszki na cimeniu wklęsłej (clinocephalia). <Od Siodłogłowy >

Siodłogłowy antr. *mający czaszkę na cimeniu wklęsłą (clinocephalus). <Siodło + *Głowy, od Głowa >*

× **Siodłojamisty** anat.: × **Muskuł S.** = *mięsień kulczowo jamisty (museculus ischioavernosus). <Siodło + Jamisty >*

× **Siodłooonowy** anat., p. **Krzyżoogonowy**. <Siodło + Ogonowy >

Siodłowato przys. od **Siodłowaty**.

Siodłowatość, i, blm., *zakłócenie płaskie naksztalt siodła; siodłowatość łędzi. <Od Siodłowaty >*

Siodłowaty do siodła podobny. Anat.: **Staw S.** (peronarthrosis.). **Nos S.** = *nos zapuły. <Od Siodłowaty >*

Siodłowiec, wca, lm. wca *wierzchowiec, koń siodłowy. Skarb. <Od Siodłowaty >*

Siodłownia, i, lm. e p. **Siodłarnia**. <Od Siodło >

Siodłowy i. przym. od **Siodło**: **Koń S. Bobr.** (=koń pod siodło, wierzchowy, podsobny). † **Koń S.**, [Koń S.] = *koń lewy w parze. Rej, Gwar. A jeśli siodłowego na leje nie uprzedzisz, sam pod stołem przy dyszlu aż do śmierci będziesz. Pot. Dach S. p. Dach. 2. anat.: Dołek S., p. Siodło. × Kość siodłowa, p. Kulzowy. 3. bot.: Siodłowe drzewo (fagara) roś. z rodziny żółtodrzewowatych. 4. geol. S. układ warstw (p. Siodło). <Od Siodło >*

[**Siodmaczek**, czka, lm. czki] p. **Siodmak**.

[**Siodmak**, a, lm. ij, × **Siodmak**, × **Siedmak** i. *liczba zawierająca siedem jednostek. Kn. 2. moneta na Śląsku, zawierająca siedem krajcarów. Troc. <Od Siedm/Siodm(y) >*

[**Siodółeczko**, a, lm. a] p. **Siodło**. <Od Siodółko >

[**Siodółko**, a, lm. a] p. **Siodło**.

[**Siojstrzycka**, i, lm. ij] p. **Siostra**. <Zam. Siostrzyczka >

[**Siokać**, a, a] *wołać: sio!*: *Będzie na mnie siokała: Sio, ptasku! <Od Sio >*

[**Siokadółko**, a, lm. a] p. **Siokadło**.

[**Siokadło**, a, lm. a] p. **Sokadło**. Zdr. [Siokadółko]. <Od Siokać >

[**Siokanie**, a, blm.] *czynność cz. Siokać*.

[**Siołka**, i, lm. ij] *wieśniaczka. <Od Sioło >*

[**Siołki**, ek, blp.] p. **Szelki**.

Siołko, a, lm. a p. **Sioło**: *Przy waszej majętności daję Eufrozynie plac w siołku, aby żaden z następców nie przesądzał dania tego. Steb. <Od Sioło >*

Sioło, a, lm. a, † **Sieło** *wieś, wioska: Nie tylko stare puste role naprawili, ale i sioła a. wsi na surowym korzeniu wyrobili. Stryjk. Wszystkie krainy, sioła, miasteczka i dwory palili. Stryjk. Ktoby na dom, na S. abo na grunt najechał... St. lit. Gdy już zboże Żmudzi zwożą, tedy sobie kolacje czynią, na które ś. czasem ze czterech sioł składają. Stryjk. Kazał prosić wszystkich, co w onym siele mieszkają. Stryjk. Pasterz przygrywa, huk ś. rozlega po siele wesółym. Tw. Siedem sioł, jeden wół, a dziesięciu rządów. Prz. Mój dziadku! w tym siele kto ziemskie opuścił mieszkanie? Jaś. Wpadli Tatarzy do sioła. Zim. A tam chłop biedny z litewskiego sioła, wybladły, tęskny, idzie chorym krokiem. Miek. Zona na kocie twojego sioła w zielonej mieszka dąbrowie. Miek. Niemasz w całym siole poezciwej dziewczyny. Wójc. Przen.: Lizbona, ślężne światła sioło, mownego Ulisesa nieśmier-*

telne dzieło. Przyb. (= *siedziba, sielisko, osada, kolonia*). <SIAD/SIOD/SIEDŹ, zap. z Brs. i Ukr.>

[Siompawica, y, lm. e] *drobny a gęsty deszcz z mgłą*. <Od Siąpić>

[Siompić, i, ii] p. Siąpić.

[Siompienie, a, blm.] czynność cz. Siompić.

[Siona!] p. Sio!: A sio, a S.! <Sio + Na>

[Sionda!]: S., kokoszka, S.! = *zachęcanie kwolki, aby przycupnęła i dała ś. zlapać*.

[Siondy, ów, blp.] p. Sady. <Zam. Szady>

[Sioneczka, i, lm. i] p. Sień. <Od Sionka>

[Sioneczki, ek, blp.] p. Sienie.

[Sionka, i, lm. i] a. [Sionki, lm.] p. Sień:

Oboje weszli w wąskie sionki. Rzew. 2. anat. × Sionki żyłowe: Odnóżki żył po ręce rozchodzące ś. zostawiają między sobą próżne i wolne miejsca, które się sionkami żyłowymi zowią. Krup. (areolae venosae). <Od Sień>

[Siondy, ów, blp.] p. Sady. <Zam. Szady>

[Siorbać, a, a!] l. p. Sorbać: Widziała ją, jak dziewczki proste siorbają, a wojewodziny stawiają krok, a cóż dopiero królów. Gliń. 2. *chrząkać nosem, mając katar*. <p. Sarbać, Sorbać>

[Siorbanie, a, blm.] czynność cz. Siorbać.

[Siorbnać, nie, bną] p. Sorbać: Zaledwo kilka łyżek zupy siorbniejszy, musiałem wstać i iść do roboty. Wal. <p. Sorbać>

[Siorbnięcie, a, blm.] czynność cz. Siorbnać.

[Siorczyk, a, lm. i] p. Szorczyk: U naszego pana jest S., ma on ta pieniżków, ma on cały koreyk. <Zam. Szorczyk>

[Siorpać, a, a!] p. Sorbać. <Zam. Siorbać>

[Siorpanie, a, blm.] czynność cz. Siorpać.

[Sios, a, lm. y] p. Szosa. <Zam. Szosa>

[Siostrka, i, lm. i] p. Siostra. <Od Siostra>

Siostra, y, lm. y l. czyja = a) rodzona = ta, co pochodzi z tychże rodziców: Siostry go chciały martwego całować. Słow. Starsza, młodsza S. Musisz obiecać, że mię do zamku twojego zabierzesz z matką i siostrą. Słow. Żmija, kobieta, S. — nie S. Słow. Swą mnie siostrą mniema. Słow. b) przyrodnia = ta, co pochodzi od tejże samej matki lub od tegoż samego ojca. c) wujeczna = córka wuja. d) S. stryjeczna = córka stryja. e) S. mleczna = *wykarmiona piersią tejże samej mamki*. Siostry to sobie. Troc. Siostrze (siostrze) dałem. Troc. Do siostry, jak na miecz ostry. Prz. Siostry w Chrystusie (= *obie chrześcijanki*). Kochają ś. jak siostry rodzone. Prz. Do siostry w rok szósty, do brata we trzy lata. Prz. Przen.: Siostry sobie = podobne. Kn. Śmierć, siostra snu, bo nie podobniejszego do umarłego, jak śpiący. Bud. B. Medycyna tak jest złączona z filozofją, że są jakoby dwie siostrze rodzone. Syk. Cnota i chwala są dwie siostrze. Troc. 2. *zakonnica, mniszka*: Siostry miłosierdzia (= *Szarytki*). Dźwiga ś. klasztor sióstr ubogich św. Klary przy kościółku św. Damjana. Zał. S. Siostry ubogie, tak zwane Klaryski. Zał. S. S. furtjanka. L. S. klucznica, S. szafarka. S. kołowa = *zakonnica w klasztorze zamkniętym, która w sprawach gospodarczych wydala ś. na miasto*. S. zakrystjanka. 3. *kobieta należąca do bractwa religijnego*. 4. S. gospodnia = *dzieweczyna usługująca na gospodarstwie ziemianinowej*. 5. bot.: Brat i S., p. Fijołek. 6. cieś. bal, *podłużna połowa kłody*. Gl. Zdr. Siostrzyczka, × Siostrzyczka, Siostrunia, × Siostrula, [Siostrzyczka, Siostrka, Siostryjka, Siostrzeńka, Siostrzeńka, Siostrusia, Siostruś]. Zgr. Siostrzysko. <SIOSTR/SIESTRZ>

[Siostrzeńka, i, lm. i] p. Siostra.

Siostróbója, y, lm. y *zabójca siostry*. Troc. <Siostra + *Bójca>

Siostróbójczy przym. od Siostróbója: Nóż S. Postępek S. <Od Siostróbója>

Siostróbójczyjni, i, lm. e forma ż. od Siostróbója.

Siostróbójstwo, a, lm. a *zabójstwo siostry*. <Od Siostra + *Bojstwo>

× Siostrula, i, lm. e p. Siostra. Sł. wil. <Od Siostra>

Siostrunia, i, lm. e p. Siostra: Ulubiona S. L. Stój, siostruniu, tak nie powinnaś mówić. L.

[Siostrusia, i, lm. e] p. Siostra.

[Siostruś, i, lm. e] ż., p. Siostra: S. moja! <Od Siostrusia>

[Siostryjka, i, lm. i] p. Siostra: Bracisek siostryjke rozpletaje: siostryjce sie serce kraje. Pśń. <Od Siostra>

[Siostrzamb, a, lm. y] p. Siostrzan.

× Siostrzan, a, lm. owie p. Siostrzeniec: On mój S. rodzony. L. Oddał ją w ręce siostrzana. Steb. S. pana rejenta. Rzew. <Od Siostra>

Siostrzan, u, lm. y, Siostrzan, Siostrzon,

[Siostrzeń, Sostron, Sostruń, Siostrzamb, Siostrzeniec, Siostrzeniec] bud. = **Podciąć**: S., podciąć, balka, na której ś. wspierają poprzeczne balki. Dudz. <p. Siostrzan, z Nm. Schlusstram?>

× Siostrzanek, nka, lm. nkwie l. p. Siostrzeniec: Potomstwo Grachowe, a siostrzankowie Afrykanowi. Warg. 2. Siostrzyn mąż a. S., niektórzy z niemieckiego zowią szwagier. Mącz. <Od Siostrzan>

[Siostrzanka, i, lm. i] p. Siostrzenica: Miał siostrzankę Justynjana za żonę. Skar. <Od Siostrzan>

Siostrzaność, i, blm., rz. od Siostrzany; **Siostrzeństwo, × Siostrzeństwo** *stosunek, pokrewieństwo, powinowactwo sióstr między sobą*: S. względem posażnej panny objawia ś. mocniej, aniżeli względem nieposażnej. Jeż. S. dusz. Jeż.

Siostrzanowy, × Siostrzanowy, × Siostrzański, × Siostrzański *należący do siostrzana*: Majątek S. Sł. wil. <Od Siostrzan>

Siostrzany, Siostrzyny, × Siostrzyny, Siostrzyn, Siostrzański, × Siostrzeński, × Siostrzeński, × Siostrzyński, × Siostrzyński, × Siostrzenny, × Siostrzenny, × Siostrzenny przym. od Siostra: Stosunki siostrzane. Miłość siostrzana. Anioł siostrzanego współzucia był dzisiaj jeszcze więcej anielskim, niż zwykle. Kaczk. <Od Siostra>

× Siostrzański l. p. Siostrzanowy. 2. p. Siostrzany. Sł. wil. <Od Siostrzan>

Siostrzenica, y, lm. e, × Siostrzenica l. a. [Siostrzanka], † Siostrzanka, [Siostrzónka, Siostrzónka] *córka siostry*: Miła siostrzenico! L. 2. [S.] *siostra cioteczna*. Zdr. Siostrzeniczka. <Od Siostrzan>

Siostrzeniczka, i, lm. i p. Siostrzenica.

Siostrzeniec, nca, lm. ncy, × Siostrzeniec, × Siostrzan, × Siostrzan, × Siostrzanek, × Siostrzanek, [Siostrzónek, Siostrzónek] *syn siostry*: Miły siostrzeniec! L. Justyn, siostrzeniec Justynjana, syn siostry jego Wigilaneji. Skar. Zdr. Siostrzenieczyk. <Od Siostrzany>

[Siostrzeniec, nca, lm. ncy] p. Siostrzan.

× Siostrzenny p. Siostrzany.

[Siostrzeń, a, lm. e] p. Siostrzan.

Siostrzenieczyk, a, lm. i p. Siostrzeniec: S., faworyt pani. Krasz. <Od Siostrzeniec>

[Siostrzeńka, i, lm. i] p. Siostra.

× **Siostrzeński**, × **Sieistrzeński** p. **Siostrzany**: Syn S. Troc.

Siostrzeństwo, a, blm., p. **Siostrzaność**.
[**Siostrzonek**, nka, lm. nkowie] p. **Siostrzeniec**.
[**Siostrzónka**, i, lm. i, **Sieistrzónka**] p. **Siostrzenica**.

Siostrzyca, y, lm. e, × **Sieistrzyca** *dorodna siostra*: Siostrzyco moja, o, jakież to dziwo! o, jakie szczęście! Słow. Cnota i Piękność — niebieskie siostrzyce. Mick. Nie myśl, siostrzyco Marto, o potrzebach moich. Groch. Nie bójcie się, o siostrzyce, ale do Galilei idźcie. Pśń. Dziewiątne nadobne siostrzyce. L. (= muzy). Wysehle siostrzyce wątek dni twoich wezmą w swe nożyce. L. (= parki). <Od Siostra>

Siostrzyczka, i, lm. i, × **Sieistrzyczka** p. **Siostra**: Mówmy z sobą otwarcie, roztropnie, jak dwie siostrzyczki. Słow. Panu Bogu ś. poleć, ma miło siostrzyczko. Biel. M. Siostrzyczki świątobliwe. Groch. <Od Siostrzyca>

Siostrzyn p. **Siostrzany**: Ś. to grzech. Bardz. <Od Siostra>

Siostrzyny, × **Sieistrzyny** p. **Siostrzany**: Nie chciała powiedzieć, choć na pilną prośbę i usilowanie siostrzyny. Górn. Umarł człowiek i zostawił po sobie siostrzynego syna. Ort. Wszystkoś pokłócił; jam stąd zdradzajyna siostrzyna. Zebr. <Od Siostra>

Siostrzyński, × **Sieistrzyński** p. **Siostrzany**. Grabow. Całowania siostrzyńskie. Otw. <Od Siostra>

Siostrzysko, a, lm. a l. p. **Siostra**. 2. *siostra godna politowania*: Splakało ś. S. <Od Siostra>
[**Siot**, a, blm.] p. [**Siać**]. <Zam. Siat(y) = Sian(y)>

[**Sioty**, **siot**, blp.] *polka* (taniec). <Zam. Szot: Nm. schottisch>

Siódemka, i, lm. i, † **Siódmka** l. *cyfra* 7. 2. *karta a. kostka z siedmiu okami*: Ciągnać bank, mówi: S. przegraje, ósmka wygra. L. 3. *pewna gra hazardowa w kości*. 4. *siódma część*: $\frac{2}{7}$ — dwie siódmki. Jak J. Pięć siódmych części albo jednym słowem pięć siódmek, $\frac{5}{7}$. Jak J. 5. *kosztur, haczyk galganiarki do grzebienia w śmietniku*: Czeka, eleganko! będziesz chodziła na starość z siódmką! Jak przechodzę koło siódmki, to mnie zaraz kręci w nosie. Prus. 6. [S.] *surdut letni z lekkiej tkaniny*. <Od Siedem>

Siódma, ej, lm. e *siódma godzina*: Już S. S. wybiła. Trzy (kwadrans) na siódmą. Przyjdę o siódmą, po siódmą. <Od Siódmy>

Siódmaczek, czka, lm. czki l. p. **Siódmak**. L. 2. bot. (trientalis) *roś. z rodziny pierwiosnkowatych*. Gatunek: S. pospolity (t. europaea). <Od Siódmak>

Siódmak, a, lm. i l. × S. *liczba siedem zamykająca*. Kn. 2. *pieniądz wartości siedmiu drobniejszych pieniędzy*. 3. *ucz. uczeń klasy siódmej*, siódmoklasista. 4. *belka długa na siedem sążni*. Zdr. **Siódmaczek**. <p. Siódmak>

Siódme l. a. **Po siódme siódmy raz**, *siódmy punkt*; z *siódmej racji*: Po pierwsze, po drugie... po S. 2. † S. *opłata z siódmej macki ukopanej rudy od gwarków opolnych dla gwarków sztolnych, wynagradzająca za osuszenie ich kopaliń, czyli za ściąganie wody do sztolni*. Łab. <Od Siódmy>

† **Siódmka**, i, lm. i p. **Siódemka**.
Siódmoklasista, y, lm. ści *uczeń klasy siódmej*, posp. siódmak. <Siódmy + Klasa>

Siódmoklasistka, i, lm. i forma ż. od **Siódmoklasista**.

Siódmy, [Siedmi, Szjódmy] *licz. porządkowy od 7*: S. rok. Pięć siódmych, $\frac{5}{7}$. Niechże cię siódma skóra zabol! Bliż. Anat.: S. krąg szyjowy, p. Krąg. <SIODM>

[**Sióndy**, ów, blp.] p. **Sądy**. <Zam. Sządy>

[**Siósiad**, a, lm. y] p. **Sąsiad**.

[**Siósiadka**, i, lm. i] p. **Sąsiada**.

Sipahowie, ów p. **Spahowie**: Janeczkarowie, sipahowie, dzeledzy i łopidzy odebrali po tysiąc asprów każdy. Rol. <Tur. z Prs. sipahi>

[**Sipalec**, lea, lm. ley] *człowiek ladaco, niedołęga*.

[**Sipiać**, a, al] p. **Spać**: Nie na to ja ś. jednała, żebym z panami sipiała. Kolb. <Zam. Sypiać>

[**Sipianie**, a, blm.] *czynność cz. Sipiać*.

[**Sipieć**, i, al] l. (o deszczu) *mżyć, padać drobno przez czas dłuższy*. 2. a. [**Zasipnąć**] *ochrypnąć*. <SIP>

[**Sipienie**, a, blm.] *czynność cz. Sipieć*.

[**Sipka**, i, blm.] *chryпка; dyfterja*. <SIP>

[**Sipki**]: Groch gotowany całkowicie nazywa ś. zgotowanym „w S.”; toż samo o ziemniakach i t. p. <Zam. Sypki, od Sypać>

† **Sipkość**, i, blm., † **Sypkość**, [**Siplawa**] *ochryplność, chryпка, chrypliwosć*. L. <SIP>

[**Siplawa**, y, blm.] p. **Sipkość**.

[**Siplawo**] przys. od **Siplawy**: S. gada.

[**Siplawy**] *ochryply*. <Od *Siply, SIP>

Sipoj, a, część. w lm. *Sipoje wojsko w Indjach wschodnich, utworzone przez Anglików z krajowców, pod dowództwem oficerów europejskich*. <z Prs. sipahi, p. Sipahowie>

Siposz, a, lm. e, **Szyposz**, *piszczałek za czasów istnienia w Polsce piechoty węgierskiej*: W rocie pieszej, liczącej od 100 — 200 ludzi, bywało od 1 — 2 siposzków. Górs. Dodawali Turkom postarachu przeraźliwe zewsząd piszczków, surmaków, siposzków, brząkaczów i bębniarzy odgłosy. Nar. <Węg. sipos>

[**Siprzak**, a, lm. i] *szypier z berlinki*. <Od *Siper = Szyper>

[**Sipy**] *wino, pik* (o maści kart). <Nm. Schuppe>

Sira, y, lm. y zdł. l. *otwór paleniskowy pod czelusią pieca do wypalania kashi, który przechodząc w kanał, ciągnie ś. wzdłuż pieca*. 2. *sam taki otwór*. <Zap. z Nm. Schüren, Schürloch>

[**Siraczany**] przym. od **Sirak**: Wieśniacy litawscy po większej części i teraz za odzieże siermięg siraczanych używają. Błaż. (= z grubego sukna siwego). <Od Sirak>

[**Sirak**, a, lm. i] p. **Sierak**.

[**Sirkowy**]?: Kładźcie sirkowe drzewa cisowe.

[**Sirny**] *zdrowy*: Na piwie człowiek S. jest.

† **Sirodki**, ów, blp., anat. = anat. **Dziurka**: S., porci, loei per carnes, unde sudor exit. Mur. <Zam. Środki>

Siroko, a, blm., **Syroko** *gorący wiatr południowy, wiewjący głównie we Włoszech, rzadziej w Hiszpanji i Francji, prawdopodobnie przedłużenie afrykańskiego scammum*. <Włos. sirocco>

[**Siroma**, y, lm. y, **Siromacha**] *biedak, nieborak, niebożę*: Potrzeba obszukać tego siromę — oczami na trupa wskazał — czy nie najdzie ś. przy nim. Jeż. Biedny chłopiec, biedna S.: ani to przy nim matki, ani siostry, ani duszy żywej, któraby go do siebie przygarnęła, przytuliła. Jeż. <Ukr. siroma, syröma>

[**Siromacha**, y, lm. y] p. **Siroma**: Po chwili rozległ ś. jego głos: uha! uha! S.! huknął wystrzał, i wszystko uciekło: wiley konie porznęli. Sienk. <Ukr. siromacha, syromacha>

× Sirota, y, lm. y p. Sierota. Zdr. × Sirotko. Pśń.

† Sirotczyn p. Sierocy: Osła siroteczynego zaganił i obrali w zastawie wołu wdowinego. Leop. (sierotecznego. Leop.). <Od Sirotko>

Sirotko, i, lm. i l. × S. p. Sirota. 2. [S.] *bratka*. 3. [S.] p. Bohyr.

† Sirotny p. Sierocy: Gdy wójt forduje sirotką rzecz, może li z nią czynić, jako iściec. Ort. <Od Sirota>

Sirować, uje, ował zdń. *pałic w sirach*. <Od Sira, wzgl. z Nm. sehüren>

Sirowanie, a, blm., czynność cz. Sirować.

† Sirp, a, lm. y p. Sierp. Głos., Mur.

[Sirsula, i, lm. e] p. Szerszeń. <Z Si(e)rszula>

Sirulec, lca, lm. lee zdń. *wązki i długi kawalek drzewa do palenia w sirach*. <Od Sirować>

[Siry] *jasno-popielaty*: Wól S. <Ukr. siryj>

[Sirzba, y, lm. y] p. Swierzba. <Z Świ(e)rzba>

[Sirzchel, chli, blm.] p. Sierść. <SI(E)RZCH>

[Sirzkuła, y, blm.] p. Sierść. Pe. <Zam. Si(e)rzchuła>

[Sisi nieod., Sisiak, Sisia] *dziec. koń, konik*. <Od Ssać, zam Sysiak, o małym zwierzęciu>

[Sisia, i, lm. e] p. Sisi. Zdr. [Siśka].

[Sisiak, a, lm. i] p. Sisi.

[Siśka, i, lm. i] p. Sisia.

1. Sit! sit! w. *głos pasterzy poganiających stado*. Włod. <Dźwn.>

2. Sit, u, blm., Sitowie, Sitnik bot. (juncus) *roś. z rodziny sitowatych*. <SIT od SI, por. Sieć>

[Sita-barana, Siudy-barany]: *Wziąć dziecko na S. = na barana, na plec*.

[Sitak, a, lm. cy] p. Sieciarz.

Sitarski przym. od Sitarz: Przybory sitarskie. Wąs okazały zwano sitarskim. Goł. Na schwał Mazurów, co im u gęby wisi miąższy wąs S. Mias. (= *jać u sapers*). <Od Sitarz>

Sitarstwo, a, blm. *rzemiosło sitarskie; handel sitarski*. <Od Sitarz>

Sitarka, i, lm. i żona sitarza. <Od Sitarz>

Sitarz, a, lm. e ten, co wyrabia sita a. co *nie-mi handluje*: Za chwost mego siodłaka miałem od sitarza dwa szelągi. Alb. W Warszawie w r. 1869 był jeszcze jeden S., który należał do cechu siodlarzy. Błgoraj zamieszkały przez samych prawie sitarzy. Przywlokło ś. jeszcze coś podróznich, S. i kilku wieśniaków z okolicy na piwo. Krasz. <Od Sito>

Sitarzówna, y, lm. y córka sitarza. <Od Sitarz>

Siteczko, a, lm. a p. Sito. <Od Sitko>

Sitek, tka, lm. tki bot. l. p. Przygielka. 2. p. Grzyb. <Od Sit>

Sitka, i, lm. i l. [S.] *reszka, strona monety odwrótne względem tej, na której jest orzeł*. Gra: S., czy orzeł. S.! woła cienkim głosem mały gąsiarek, rzuciwszy w górę miedziaka; orzeł! woła drugi. Kon. 2. bot., p. Grzyb.

Sitko, a, lm. a l. p. Sito: S. z wiekiem. Troc. Nowe S. na kolek. Prz. (*szzeg. o przyjacieli, stara rzecz blaknie wobec nowości*). Nowe S. na koleczku. Jeż. Ni po S., ni po rzeszoto. Prz. (= *przyszłedł nie proszony, nie wiedzieć po co*). 2. *nazwa jakiejś gry dziecięcej*: Jak dzieci zamieniają miejsca, grając S., i gracze, ciągnąc karty swe, frymarczą wszystko. Koch. W. Radzi-by panem, jako graja sitkiem. Pot. Jakoby właśnie S. grał. Biel. M. Zmówili ś., S. grają, gałą sobie. Kn. (zna swój swego; ty cyt, ja cyt).

3. [S.] *siedem gwiazd w kupce, zwanych plejadami*. <Od Sito>

Sitkowato przys. od Sitkowaty.

Sitkowaty 1. *do sitku podobny*. 2. anat.: × Błona sitkowata, bł. doczesna (membrana decidua). <Od Sitko>

Sitkowy i. przym. od Sitko. 2. anat. × Kość sitkowa (Jel.) p. Sitowy. <Od Sitko>

[Sitlisko, a, lm. a] p. Sitowisko: Z sitlisk biła wrzawa ptasia. Kon. Oczeretów, sitlisk i wikliny. Kon. <SIT>

[Sitnąć, nie, na] *niknąć, zwukać*: Gdzie ziemia kwitnie, tam wszystko sitnie. Pol.

[Sitniak, a, lm. i] *chleb sitny, chleb z mąki razowej przesianej przez sito, chleb półpytłowy*. <Od Sitny>

[Sitnięcie, a, blm.] *czynność cz. Sitnąć*.

Sitnik, a, lm. i l. p. Sitowisko: Miejscami polyskiwała tu rdzawa stojąca woda z pomiedzy szaro-zielonych sitników. 2. bot. = a) p.

Grzyb krowiak, Grzyb wołak i Grzyb ziarnisty. b) p. Sit. <Od Sitny, od 2. Sit>

Sitnisko, a, lm. a p. Sitowisko: Wypełznął głupi Franek z sitniska. Kon. Z tych oczeretów i sitnisk biła owa roznośna, głuszająca wrzawa ptasia. Kon. Kępy i sitniska. Kon. <Od Sitny, od 2. Sit>

Sitny 1. a. Sitowy przym od Sito: S. lub. Kn. 2. *przesiewany przez sito*: Mąka sitna (= *razowa przesiewana przez sito*). Chleb S. p. Sitniak. <Od Sito>

Sito, a, lm. a, [Sicina] 1. *sprzęt gospodarski do przesiewania, formy szerokiego i płytkiego bębna o jednym dnie dziurkowanym gęściej aniżeli w przetaku lub rzeszocie, z tkaniny włosianej, drucianej lub jedwabnej*: S. do przesiewania mąki, gąszczów, sosów. Sita do przesiewania mąki mają boki sosnowe, jodłowe. Kluk. Proszek czysty przesiewa ś. przez S. gęste. Krum. Najlepsze S. węgierskie lub biłgorajskie. Torz. Sita dno, lub. Troc. S. gęstsze ma dziurki, niż przetak. Troc. S.? nie to, przetak? — nie tak, rzeszoto? — to, to, to. Prz. (gdy kto stara ś. co odgadnąć). Daremna praca sitem zerpać wodę. Harn. Żydówka mi z nożycek wrożyła na siecie, że mam, leżąc na łóżku, moje skończyć życie. Zabł. Przecedzić przez S. Otręby przez pytel a. przez S. od mąki odłączone. Syr. Pójdą z sitem do wody. Koch. W. Pytłowe mąki tak stają ś. mialkiem, jak gęste jest S. Kluk. Pokłóty, jak S. Deszcz wciąż pluszczy jak z sita, w gęstych kroplach. Miek. 2. [S.] = a) *nazwa gry*. b) *gwiazdozbiór, zwany Włosami Bereniki*: Na północ świeci okrąg gwiazdzistego Sita, przez które Bóg, jak mówią, przesiał ziarnka żyta. Miek. 3. gór.: S. ksztybowe, p. Ksztyhowy. 4. lut.: S. wiszące osadowe = *wanienka, wiadro lub szaflik o dnie sitowym, do płókania włożonej węg rudy, przez zanurzenie tego naczynia za pomocą gibaczki — w wielkiej kadzi z wodą*. 5. piw.: S. chmielowe = *kosz chmielowy, cedzidło chmielowe do odciedzania części stałych przegotowanego chmielu od wrzącej brzezki*. 6. tkac.: S. walcowe = *część składowa maszyny oczyszczających bawełnę w przetróbcie, bęben kurzowy*. Zdr. Sitko, Siteczko. <SI>

Sitosz, a, lm. e bot. p. Grzyb wołak. <Od 2. Sit>

Sitowato przys. od Sitowaty. L.

Sitowatość, i, blm., rz. od Sitowaty: S. drzewa = *choroba drzewa, objawiająca ś. bruzdzeniem rdzenia*.

Sitowaty 1. podobny do sita. 2. anat.: †Blaszka sitowata, p. **Blaszka**. Kość sitowata jest z jednej bardzo cienkiej błonki złożona, która wiele komóreczek w sobie zamyka. Krup. 3. Sitowate rośliny a. **Sitowia** bot. (juncaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych. <Od Sito i 2. Sit>

Sitowi p. **Sitowiany**. Kn. Koszyk S. Bobr. <Od Sitowie>

Sitowiany, **Sitowi** przym. od **Sitowie**: Kosz S. Wor. Nareszcie duch rzeki sitowianą głowę podniósł. Słow. <Od Sitowie>

Sitowie, a, lm. a l. p. **Sitowisko**. 2. [S.] *sitnik wodny*. 3. bot.: = a) a. **Sitowina** roś. z rodziny ciborowatych. b) p. **Sit**. 4. Sitowia, lm., p. **Sitowate** rośliny. <Od Sit>

Sitowiec, wca, lm. wca 1. bot. = a) p. **Złotochróst**. b) p. **Mokrzycznik**. c) × S. p. **Rozświta**. 2. zool.: S. pliszka, *molacilla schoenobenus*, gnieżdzi ś. nisko w sitowiu. Kluk. <Od Sitowy>

Sitowień, wnia, lm. wnie min. mineral z gromady *sylikatoidów*, z grupy *epidotu*, *zoizyt*. <Od Sitowie>

Sitowina, y, lm. y p. **Sitowie**.

Sitowisko, a, lm. a, **Sitnisko**, [Sitlisko], **Sitnik**, **Sitowie** miejsce zarosłe *sitem*: A tam czajka w sitowisku. <Od Sitowie>

Sitowoszczękowy anat. do kości sitowej i do szczęki górnej należy (ethmoideo-maxillaris).

Sitowy 1. a. **Sitny** przym. od **Sito**: Mąka sitowa. Ruchoma dolna skrzynia sitowa opatrzona jest dwoma sitami. Mata sitowa. 2. anat.: Blaszka sitowa, †sitowata, pozioma kości sitowej, †tło sitowe (Perz.). kostka sitowata (lamina cribrosa). Dziurki sitowe kości czołowej, p. **Dziurka**. Grzebień S., p. **Grzebyk**. Komórki sitowe, p. **Komórka**. Kość sitowa, × sitkowa, sitowata, †rzeszotowata, †przetak, durszłak. Urs. (os ethmoidale). Nerwy sitowe (nervi spheno-ethmoidales). Puszka sitowa (bulla ethmoidalis). 3. bot.: Trawa sitowa, p. **Mokrzycznik**. 4. gór.: Płókanie rud sitowe. Łab. Skrzynie (płóczkowe) sitowe nieruchome, skrzynie sitowe potrzebne. Łab. <Od Sito i 2. Sit>

Sitówka, i, lm. i **jagnię tegoroczne**. Młode poznasz owce, sitówki, jarlaczki, kiedy dwa zęby naprzód u spodu mają. Haur. <Od Sitowy>

Sitrza, y, lm. e bot. (phrynum) roś. z rodziny *marantowatych*. <Now. Jakóba Wagi>

[**Situszka**, i, lm. i] zdr. od **Sieć**.

[**Situ**, **situ**] w. 1. *wołanie w grze w sitko*. 2. Zagadka: **Situ situ** (a. **fitu**, **fitu**) pełna skrzynia aksamitu (= *komini z sadzami*).

Sitwes, a, lm. y zł. *wspólnik*.

Siu przys. *gdzieindziej, owdzie, tam*: To tu, to siu. <S/S>

[**Siuber**, bra, lm. bry] 1. p. **Szyber**. 2. *dziecko nieprawe, bękart*. <1. Nm. Schieber. 2. ?>

[**Siubiela**, i, lm. e] 1. *wiedźma, czarownica przemieniająca dzieci, czyhająca na dzieci nie chrzczone, porwijająca je i podstawiająca na ich miejsce dzieci pokracze, z dużymi głowami, nie chodzące*. 2. *kobieta wysoka, chuda, nieprzyjemna, gładka*. <p. **Sibiela**>

[**Siubielijá**, i lm. e] 1. *szubienica*. 2. *cholera w postaci wysokiej baby biało ubranej*. <Szubienica + **Siubiela**>

[**Siublada**, y, lm. y] p. **Szuflada**. <Zam. Szublada>

[**Siubrak**, a, lm. i] *palto*. <Kontaminacja z Szuba + Kubrak>

Siu-bziu nicod. p. **Siu bździu**. Dudz.

Siu-bździu, **Siu-hziu** nicod. *czcze słowa, gadanina, koszałki-opalki, tere-fere*.

1. [**Siuch**, a, lm. y, **Siuh**] 1. *stopa, 12 cali*. 2. *miarą sześć cali długości mająca*: Od biedry do biedry w zadku trzy siuchy. Tet. <Nm. Schuh>

2. [**Siuch**] w. 1. *odpędzanie owiec*. 2. a. [**Siuchna**] *nawoływanie owiec*. 3. S., *maciora*, S. = *nawoływanie świni*. <Por. Si, Siu, Siuchna>

[**Siucha**] *nawoływanie ptaka*.

1. [**Siuchna**, y, lm. y] *owca*. <por. Siuta; a. z **Maciuchna**>

2. [**Siuchna**] w. *nawoływanie owiec*, baż! baś! bazi!, [baśka! baszka basz!]. <Por. Siuta; a. z **Maciuchna**; por. 2. **Siuch**>

***Siucht** w wyrażeniu: **Siuchtem!**, **Siuchty!** **Siuchtaczem!** **Siuchtakiem!** **Po siuchtaku!** **Siuchta!** *cicho, ostrożnie, bacznie*: Oj, S. ś. przymykaj. Kolb. <Por. Szast i t. d.>

Siuchta! w. zł. p. **Siucht**.

***Siuchtacz** w wyrażeniu: **Siuchtaczem**, p. **Siucht**: Nawet te krześcijany z parku krakowskiego to S. z gudłajami trzymają. <p. **Siucht**>

Siuchtacznie gm., zł., przys. od **Siuchtaczny**: **Gadał** tak S., *com nie nie słyszał*.

Siuchtaczny gm., zł., *cichy*. <Od **Siuchtacz**>

***Siuchtak** zł. w wyrażeniu: **Po siuchtaku** p. **Siuchta**.

[**Siuda**, y, blm.] *najgorsze złoże ze stoblosa i innemi chwastami*.

[**Siudać**, a, al] *ścigać, gnać, pędzić*. <Od Ukr. Brs. siudá?>

[**Siudanie**, a, blm.] *czynność cz. Siudać*.

[**Siudro mudro**] *chytro mądre, chytro mudo*: S. z niewielkim kosztem. Prz. <Zam. Ukr. chytro mudro>

[**Siudy**, ów blp.] p. **Sądy**. <Zam. Sządy>

[**Siudy-barany**] p. **Sita-barana**: **Jon** wziął jego na S. i poniósł.

[**Siudy-tudy**]: **Ni S.**, **ni tudy** = *ani tu, ani tam*. <Ukr.>

[**Siufel**, fla, lm. fle] p. **Szufia**. <Z Szufel>

[**Siugać**, a, al, **Sudać**] *siuwać ś., czolgać ś.*: **Dziecko** po ziemi siugá. <Por. Ukr. szuháty i Czes. szuchati se>

[**Siuganie**, a, blm.] *czynność cz. Siugać*.

[**Siuh**, a, lm. y] p. **Siuch**.

[**Siule**, a, lm. e] *skup osadzony w podwalinie ścian, w który wpuszczane są bale*.

[**Siulenie**, a, blm.] *czynność cz. Siulić*.

[**Siuler**, a, lm. y] *oszust*. Łop. <Zam. Szuler>

[**Siulerować**, uje, ował] *grać w karty*. Łop. <Od Siuler>

[**Siulerowanie**, a, blm.] *czynność cz. Siulero-*

wać. [**Siulerowaty**] *lubiący grać w karty, trawić pieniądze na karty*.

[**Siulić**, i, il] *doradzać komu usilnie, wmawiać w kogo*. <Lit. siulyti, z Brs. sulić>

[**Siumny**] p. **Szumny**. <Zam. Szumny>

[**Siunkać**, a, al] = **Siąkać**: S. nos. <Zam. Siąkać>

[**Siunkanie**, a, blm.] *czynność cz. Siunkać*.

[**Siupać**, a, al] *dziec. siedzieć*. <Por. Ukr. siupaty>

[**Siupanie**, a, blm.] *czynność cz. Siupać*.

Siur, a, lm. y, **Siura** karc. *kozera w grze, zwanej bostonem*. <Fr. (jeu, coup)súr>

[**Siur**, a, lm. y] *keret*. <Z Szur>

Siura, y, lm. y karc., p. **Siur**.

[**Siurczeć**, y, al] 1. *płynąć ze szmerem, płynąć ciurkiem*: Z tych źródełk woda siurczy. **Wody**

siurczaly z góry. 2. Młode gęsi siurcom. <Por. Ciurczed>

[Siurczenie, a, b] czynność cz. Siurczed.

[Siurczkiem] p. Siurkiem: Słodkie miody drzew rajskich będą ci same w gębę S. spływały. Dyg. Niebawem jej łyż puściły ś. S. z oczu. Dyg.

1. [Siurek, rka, lm. rki] 1. rzecz a. osoba, wypuszczająca wodę ciągłym cienkim strumieniem, ciurkiem. 2. mały chłopak, pachole. 3. członek męski. 4. nazwa dawana przez lud okoliczny mieszczanom Pierzchnicy w Kieleckim. P. Siurkiem. <Por. Ciurkiem>

2. [Siurek, rka, lm. rki] totr. <Nm. Schurke>

[Siurgut, a, lm. y] p. Surdut. <Fr. Surtout>

[Siurkiem, Siurczkiem, Ciurkiem, Ciurczkiem, Ciurgiem, Ciorkiem, Czurkiem, Dziurgiem, Dziurgiem] cienkim sznurującym strunym: S. zaczęło ś. mleko lać. S. leje (deszcz). <Dźwn.>

[Siurma!] przekleństwo. <Por. Szurmować>

[Siurmować, uje, owa] p. Szurmować.

[Siurmowanie, a, b], czynność cz. Siurmować.

[Siurnieć, i, a] umrzeć. <Por. Szurny>

[Siurnienie, a, b], czynność cz. Siurnieć.

[Siurp, a, lm. y]: W Pierzchnicy (powiat Stopniecki) lud nazywa mieszczan siurpami. <p. 1. Siurek pod 4>

Siurpryza, y, lm. y niespodzianka: Zrobić komu siurpryzę. Nie spodziewał ś. takiej siurpryzy. Aż tu nam pan przyjacielską siurpryzę uczynił. Chodź. <Fr. surprise>

Siusia, i, lm. e p. Pica. Zdr. Siuska. <dziec.>

Siusiać, a, a] szczać cienkim strumieniem, siłcać ciurkiem. Przen.: U Jezusk Wielkich pytałem Mazura, co by za rzeczka? rzekł mi: dziewczęca dziura; więc nie wiem, tak-li, lecz rzeczka małusia do Wisty siusia. Klon. <dziec.>

Siusianie, a, b], czynność cz. Siusiać.

[Siusiecka, i, lm. i] owca czarna. <p. 2. Siuchna>

Siusiu nieod., dziec. psipsi, szczać, (zrobić) z mołą: Dziecko chce S., woła S. Zrób S.

[Siusiu, nieod.] p. Me. <dziec.>

[Siusnąć, nie, na], nied. Siustać, Szustać] 1. a. Sustać. Siustać ś. skoczyć, chlusać. 2. rzucić, uderzyć, chlusać. 3. (o zającu) pokazać ś. i zniknąć, mignąć ś. 4. nied. chlusać, plókać bieleźną. 5. nied. huścić. 6. nied. opychać, to jest w stopie nożnej lub wodnej tłuc zboże, zwłaszcza proso, w celu obrobienia na jagły. 7. nied. dobrze zamieniać, zwłaszcza z okpieniem. 8. nied. a. [Siustać ś., Ciarać ś.] zamieniać ś., pomieniać ś.: Siustaj ś. ze mnom na fajki. <p. Szustać>

[Siusny] rzutki, szybki, bystry: Koń S. <Zam. Szustny>

Siust, u, lm. y tkac. nitki, idące w taśmnie poprzecznie, założone w członkach. <Nm. Schuss>

[Siustać, a, a] i S. ś.] p. Siusnąć.

[Siustanie, a, b], czynność cz. Siustać.

[Siustanie się, a ś., b] czynność cz. Siustać ś.

[Siuska, i, lm. i] p. Siusia: Dałabym ci siuski muśki, ale z ciebie chłop małuśki. Psń.

Siusnięcie, a, b], czynność cz. Siusnąć.

[Siut, u, b] szabur, piarg drobny. <Nm. Schutt>

[Siuta, y, lm. y] 1. bezroga samica tych racowych, których samiec posiada rogi: S. jelenia, daniela, sarny, owey (samice owiec górskich są bezrogi). 2. krowa o jednym rogu. Zdr. [Siutka]. <Zam. Szuta>

[Siutana, y, lm. y, Gomoła] krowa bez rogów. <Od Siuta>

[Siutaś, u, b] p. Siutaż: Pacioreczki są naszyte na tasimce ostrej, zwanej siutasiem, którą katanka obszyta jest dokoła.

Siutaż, u, b], [Siutaś] szmurek cienki roboty szmuklerskiej, używany np. przez tapicerów do krepowania a. do pikowania. <Fr. soutache, z Węg.>

[Siutka, i, lm. i] p. Siuta: Rogacz stał wyżej: troskliwy o swoje siutki, bał ś. je ostawić dłużej w niepewności zdradnej i wydał hasło do ucieczki. Ork. <Od Siuta>

[Siutki, tek, b] wazkie przejścia między budynkami, szyje. <Ukr. sūtka, sūtki>

[Siuty] p. I. Bezrogi. <Zam. Szuty>

Siuzet, u, lm. y przedmiot, rzecz: Wielki talent, S. tylko mdły; S. niewdzięczny, ale zrobione po mistrzowsku. Ost. <Fr. sujet>

Siwaczek, czka, lm. czki p. Siwak. <Od Siwak>

Siwak, a, lm. i 1. p. Siwosz: Żem kawaler, dodał S. mrugając oczkiem, ona wdowa, zapis mi ś. należy. Krasz. Rwą moje siwaki z kopyta. Syrok. 2. ogólna nazwa wyrobów garncarskich z siwej lub czarnej gliny: Garncarnia miejsowa wyrabia i rozsyła piękne naczynia kuchenne i ogrodnicze z gliny czerwonej i siwej, tak zwane siwaki. 3. [S.] wapień siwy, brany do wypalania wapna: Wnętrze szopy, murowanej z kamienia, który nazywają siwakiem. Żer. 4. [Siwaki] gatunek jabłek. 5. myśl. = a) gatunek gołębia. b) p. Kamieniak. Zdr. Siwaczek. <Od Siwy>

× Siwalec, lca, lm. lcy p. Siwosz.

Siwan, u, b] p. Sihan. Śt. wil.

[Siwaniec, nca, lm. nce] p. Siwosz.

[Siwar, u, lm. y] p. Szuwar. <Węg. sívár>

[Siwarnik, a, lm. i] jakiś mały ptaszek w Tatrach, w krainie kosodrzewiny (anthus spinoletta): S. furknie lub świrknie. Pol. Leśny ptaszek, S., ukryty w czarnej głębi smereków, z cicha i rzewnie swawolił. Żer. Szare ptaki: gazda szalaśny i S., śmiało koło szalasu ś. kręcili. Tet. <Od Siwar>

[Siwas, a, lm. y] p. Siwosz. Zdr. Siwaszek.

[Siwasty] p. Siwy: Koń S. <Od Siwy>

[Siwasy] p. Siwawy. <Od Siwy>

Siwaszek, szka, lm. szki p. Siwas: Gdy tak już on S. dokończył swej rzeczy... Rej. Pędzący na parskającym siwaszku. Krasz. <Od Siwy>

Siwawo przys. od Siwawy.

Siwawy, [Siwasy, Posiwawy] niezupełnie siwy, szpakowaty: Koń, włos S. Oko w żrzeniecznym humorze siwawe. Susz. <Od Siwy>

Siwozyk, a, lm. i p. Siwek: Oho, jarmarku dawno u mnie czeka nosaty S. i kobyłka wrona. Książ. <Od Siwek>

Siwek, wka, lm. wki p. Siwosz: Rozprawia o swoich siwkach. Krasz. <Od Siwy>

[Siwenki] p. Siwiuchny: Sokół, koń, gołąb S. <Od Siwy>

[Siwenko] przys. od Siwenki.

Siwerniak, a, lm. i zool. (anthus aquaticus) ptaszek wróblowaty z rodziny świergotków. <p. Siwarnik>

[Siwiarka, i, lm. i] dziewczyna siejąca. <Zam. Siwiarka, od Siew>

[Siwiasto] przys. od Siwiasty.

[Siwiasty] p. Siwy: Konik S. <Od Siwy>

[Siwiça, y, lm. e] trawa łąkowa gruba, podobna do trzciny, niezdatna na paszę. <Od Siwy>

Siwić, i, il 1. robić siwym: Późna szedziwość wiek wszystkich siwiła. L. 2. [S.] farbować

bielizną w praniu, lazurkować. **S. ś., Siwieć, [Siwieć ś.]** ukazywać ś. w kolorze siwym, mającąc siwo, błąszczeń siwo, psirzyć ś.: Na wyboistej drodze siwiły ś. kałuże, niby zmatowane rosą szyby. Reym. (= *polyskiwały siwo*). <Od Siwy>
[Siwidło, a, lm. a] = Lazurek pod I. <Od Siwieć>

Siwiec, wca, lm. wca I. p. **Siwosz:** Nie nowina siwcowi wojna. Rys. Czemu w kwiecie pierwotnych latek ginie młody, ezemu tehnie brzydkiem ogniem S. łokeiobrody? Nar. 2. bot. p. **Rostopasć.** <Od Siwy>

Siwieć, eje, ał I. *stawać ś. siwym:* Czyż to chodzi przywilejem być rozumną siwej głowie; głupniem często, gdy siwiejem, wybaczcie mi, starszankowie. Zabł. Już niemłody, z siwiejącami włosami. Siwieje, ale jeszcze nie osiwił Troc. (= *szpakowacieje*). Włosy mi siwieją, osobliwie na skroniach. Korz. Wązki, szorstki, siwiejący zarost. Orzesz. Lepiej S., niż parszywieć. Prz. Siwieje, jak pies, od mordy. Prz. 2. i [S. ś.] p. **Siwić:** Miejscami zaś po dolkach siwiały wody. Reym. Mej najmilszej siwiały ś. oczy. <Od Siwy>

[Siwiejszy] st. w. od Siwy.

Siwienie, a, bfm. I. czynność cz. **Siwić. 2.** czynność cz. **Siwieć.**

Siwienie się, a ś., bfm. I. czynność cz. **Siwić ś. 2.** [S. ś.] czynność cz. **Siwieć ś.**

[Siwień, wnia, lm. wnie] p. **Siwosz:** Miał ja konia siwnia. <Od Siwy>

[Siwieńki] p. **Siwiuchny:** Osiwiały ś. jego siwieńkie gołębie. <Od Siwy>

[Siwieńko] przys. od Siwieńki.

Siwosnka, i, lm. i bot. I. p. **Ożanka. 2.** p. **Gojnik.** <Now. Jakóba Wagi>

Siwiotek, tka, lm. tki zool. (sphinx pinastri) *owad łuskoskrzydły zwierzcchnicowaty.* <Od Siwy>

Siwiuchno przys. od **Siwiuchny. L.**

Siwiuchny, Siwuchny, Siwiutki, Siwiusienki, Siwiutenki, Siwiutenieczki, [Siwieńki, Siwieńki] ze wszystkim siwy; miluchny przez swoją siwiznę: Wszak to pan S., jak gołąbek! Bratk. Siwiuchne starce. Km. <Od Siwy>

Siwiusienki p. **Siwiuchny. L.**

Siwiusienko przys. od **Siwiusienki. L.**

Siwiutenieczki p. **Siwiuchny.** <Od Siwiuteńki>

Siwiutenieczko przys. od **Siwiutenieczki.**

Siwiuteńki p. **Siwiuchny.** <Od Siwiutki>

Siwiuteńko przys. od **Siwiuteńki.**

Siwiutki p. **Siwiuchny.** <Od Siwy>

Siwiutko przys. od **Siwiutki.**

Siwizna, y, lm. y *siwość, włos siwy:* S. końska. Troc. S. ezyni nas staremi, nie żeby S. miała być przyczyną starości, bo z starości S. idzie, nie starość z siwizny, ale iż o starości naszej jasnie znać dawa i świadczy. Żarn. Wspanialsza, niż złoto, S. Pot. Jakże mojej wstyd mi jest siwizny, gdy młodzieniec mędrszy, niż ja, starzec. L. S. nie mądrości znak jest, ale starości. Kn. Frasunki siwiznę przed czasem przynoszą. Kn. Rzuca ś. na niego S. Troc. Przeżył różowe lata, ale nie doszedł dojrzałej lilji siwizny. Troc. <Od Siwy>

I. [Siwka, i, lm. i] I. p. **Siwoszka:** Wiek pacholecy mile wspomina: jak go raz pierwszy sadzał na siwkę... co to uciechy! Prusz. 2. *nazwa owcy. 3. nasienie cebuli, młoda cebula. 4. kapotka, kurtka z siwego samodziału domowego. 5. gatunek gliny:* Wady ścian z cegły palonej,

z pruskiego muru, z niepalonej cegły, z łupanym lub całkowitym kamieni polnych, z marglu, gliny, rzędziny, siwki, z drzewa i t. p. <Od Siwy>

[Siwki, bfp.] I. *narośle czyli grzyby rosące na wierzbie złotej. 2. gatunek grzybów rosnących na ziemi. 3. kartofle wczesne, modre pod skórką zwierzcchnia, modraki, pyrzaki.* <Od Siwy>

Siwnat, a, lm. y bot. (dryandra) *roś. z rodziny owelkowatych.* <Now. Jakóba Wagi>

[Siwny] p. **Siwy.** <Od Siwy>

Siwo - p. **Siwy.**

Siwo I. przys. od **Siwy:** Białe ściany tudzież na S. pomalowane ramy okien. 2. [S. I. S. I.] *wolanie na koniu siwego.*

Siwobroda, y, lm. y m. *człowiek z siwą brodą:* I temu też siwobrodzie zachciało ś. na starość młodej żony. L. [Stary S.]. <Siwy + Broda>

Siwobrody *mający brodę siwą:* Neptun S., włąjca wód. Zbyl. Charon S. L. Bogów ociee S. Dm. Mąż jej stary, S. Mor. A. Milezałbyś lepiej, dziadu S. I. Tremb. Pod rękę ją prowadzą ochmistrze siwobrodzi. Pot. <Siwy + Broda>

[Siwocha, y, lm. y, Siwocha, Siwula] *krowa siwa.* Zdr. [Siwoszka]. <Od Siwy>

Siwo-czarny *w połowie siwy, w połowie czarny:* S. grzbiet zwierzczenia. Kon. <Siwy + Czarny>

Siwołowy *mający głowę siwą.* L. <Siwy + Głowa>

Siwo-jabłkowaty, Siwo-jabłkowy *w połowie siwy, w połowie jabłkowaty:* Na karezystym siwo-jabłkowatym ogierze. Kaezk. <Siwy + Jabłkowaty>

Siwo-jabłkowy p. **Siwojabłkowy:** S. koń. Troc. <Siwy + Jabłkowy>

[Siwojaj, a, lm. e] *starzec.* <Siwy + Jaje>

+ **Siwokłęsk, a, lm. i?** Koch. W. <Siwy + Kłęsk>

+ **Siwokrusz, u, lm. e:** Kruszec siwy, bardzo kruchy, wiele w sobie przy miedzi żelaza mający. Kluk. <Siwy + Krusz>

Siwokrzyn, u, lm. y bot. (pavetta) *roś. z rodziny marzanowatych.* <Now. Jakóba Wagi>

× **Siwoletni** *siwy wskutek podeszłych lat, osiwiaty:* Siwoletnia starość. Gosł. <Siwy + Letni>

[Siwoń, a, lm. e] I. p. **Siwosz. 2.** *nazwa wółu.* <Od Siwy>

Siwooki *mający oczy siwe.* <Siwy + Oko>

Siwopióry *mający siwe pióra:* Chóralne akordy latawców siwopiórych. Sp. (o zórawiach). <Siwy + Pióra>

Siworny? Tam wódz do męnych rycerskich spraw młodzieży gotowy, tam porządek S., tam dostatek spory i zapaśny. Grab. P.

Siwoskronny *siwy na skroniach:* Siwoskronni ojeowie. Ml. <Siwy + Skronny, od Skroń>

Siwosz, a, lm. e, Siwak I. a, Siwiec, × Siwalec, [Siwas] *człowiek osiwiaty. 2. a. Siwek, [Siwoń, Siwaniec]* *koń siwy.* Zdr. **Siwoszek, + Siwoszek.** <Od Siwy>

[Siwoszka, i, lm. i] I. a. [Siwka] *nazwa klaczy siwej. 2. a. [Siwocha]* *mysz (w zagulce).* <Od Siwocha>

Siwość, i, bfm., rz. od **Siwy, siwizna:** S., kolor siwy. L. Broda siwością okraszona. <Od Siwy>

Siwowato przys. od **Siwowaty.**

Siwowaty p. **Siwawy:** Chudy, suchy, głowa podłysiała, siwowata. Krasz. <Od Siwy>

Siwowasaty p. **Siwowasy:** Kochanek S. L. <Siwy + Wasaty>

Siwowąsy, Siwowąsaty mający wasy siwe: Żołnierz S. <Siwy + Wąs>

Siwwołasy mający włosy siwe: Gdy młódź płasa, dziad potrząsa głową siwwołasą. Len. <Siwy + Włos>

[**Siwowronka, i, lm. i**] p. Kraska. <Siwy + Wronka>

Siwrać, a, ał, Zitać zł. mówić: S. po lemersku = mówić po łódziesku. <Por. Ros zł. sévrit' i t. d. „rozumieć“, z Ngr. (e)skaurō>

Siwranie, a, blm., czynność cz. Siwrać.

[**Siwzły, Siwieszły**] st. w od Siwy.

Siwucha, y l, wódka ordynarna, kottówka, szpagatówka: Z piwnicy dobywa beczki starej siwuchy. Mick. 2. [S., lm. y] p. Siwocha. <Od Siwy>

{**Siwuchny**} p. Siwiuchny. <Od Siwy>

[**Siwula, i, lm. e**] p. Siwocha. <Od Siwy>

[**Siwulek, lka, lm. lki**] pieśz. wól siwy. <Od Siwy>

[**Siwuś, a, lm. e**] pieśz. siwosz: Dziadusi, siwusiu! Koniku, siwusiu! <Od Siwy>

Siwy, [Siwny, Siwasty, Siwiasty] odznaczający ś. kolorem białym, wpadającym nieco w czarny: Oczy siwe. Siwe wody. Tw. Siwe skały. Paszk. Siwa sierś końska. L. Włos S. już przyodził głowę. Troc. Liś S. Pieszay siedział na głazie od stóp do głów S. kurzawą. Krasin. Anioł Boży z dolin, wzgórz siwe mgły rozmiata. Len. S. na głowie, na brodzie, na brwiach. Troc. Królki siwe. Troc. Koń S. Troc (= siwosz, siwek). S. ojciec, siwiec. Troc. Nie przystoi, aby otrok siwej głowie rozkazywał. Wiszn. (= starcowi). S., jak gołąb (= biały). Człowiek S., szedziwy. L. Siwa gdyby gołąb baba. L. Miłość nie jest zrobiona dla ludzi w siwe obrostych włosy. L. Nie wszystkie ludzie mądrzy, chociaż starzy, ani ś. rozum w siwym włosie darzy. Chr. Ach, to pana niecznika siwa, nędzna głowa. Len. Z dzieciństwa do siwego włosa w wojsku służył. Nies. (= do starości). Przen.: dojrzały, wytrawny, doświadczony, stateczny: Jeszcze młodą na ciele była, ale bardzo siwą na umyśle. Wys. Owoż rozum S.! L. Wdzięki jeszcze wiosniacie, a rozsądek S. Tremb. Siwo-płowy kamień. Sienk. Królik dziki jest siwo-płowy. Zajęcomysze z wierzchu są siwo-rdzawe. Siwo-żółty włos spadał mu na ramiona, a broda do pasa sięgała. Krasz. 2. [S] niebieski, modry, błękitny, lilijowy, granatowy, fioletowy: Kwiat, papier S. 3. [S. kamień]? kamień piekielny, lapis: Brodawki wypalają za pomocą siwego kamienia. 4. bot.: Siwa gaska, p. **Podzielonka**. 5. zool.: Karzełek S., p. **Karzełek**. S., ego, lm. e rz. = a) *koń siwy, siwosz, siwek*: Nie miał dobrego, kto nie miał siwego. Prz. Dobrze ciągnie S., kiedy mu kary pomoże. Prz. Hareuje cnotą swą, jako siwym na Kleparzu. Rej. Siwego przeciw podróży oszczędzałem. Krasz. b) [S.] nazwa wólu (= siwoń. e) [Siwa] nazwa wódki (= siwucha); nazwa owcy; nazwa kury; nazwa krowy (= siwocha, siwucha, siwula). <SIW, od SI/SOJ>

[**Siym**] siedem.

[**Siymnaście**] siedemnaście.

[**Siziniarka, i, lm. i**] p. Sidziniarka.

[**Sizeń, zna, lm. znie**] p. Sążeń.

[**Sizyshej, a, lm. e, !Czyczybej, !Czyczybej** przyjaciel domu, kawaler na usługi pani domu: Odgrywał rolę sizysbeja. Krasz. <Fr. sigisbeo, z Włos. cicisbeo>

† **Sjadć, sejmie, sjał, [Sjadć]** zdjąć: Naznamionowadem Pietra w nieuczciwości, iż on kapłana

niektórego przeminał, nie sjawszy czapki. Nam. Z krzyża sjęt o nieszporech, prosiwszy Piłata. K. G. [Korole Mace Boskiej w ołtarzu ze syje fciał sjoné]. Tet. <S(z) + Jąd>

[**Sjela, y, lm. y**] p. **Sila**.

† **Sjem, u, lm. y p. Sejm**. Rej. S. abo zjazd jaki trzymać, zebrać. Mącz. Przewali Jerobama, zjachawszy ś. na S., i ustawili go królem. Leop. Ludwik cesarz z Bugienjuszem papieżem w Akwisgranie S. położyli. Biel. M. Król wyjechał na S. lubelski. Hrb.

Sjenit, u, lm. y min. mineral z gromady tlenków, z rzędu tlenków szklistych: S., skała lita dość podobna do granitu, w której amfibol zastępuje miejsce łyszczyku. Łab. <Od nazwy miasta Syene, dzisiaj Asuan, w Egipcie>

Sjenitowy przym. od **Sjenit**: Płyty sjenitowe w Saharze.

Sjenna, y, blm. żółta odmiana umbrzy. Łab. <Włos. terra di Siena>

Sjesta, y, lm. y siedzenie po obiedzie, wypoczniki południowy, drzemka: Słuchał ich rad i perswazji, jak ś. słucha brzęku owadów podczas sjęsty poobiedniej. Krasz. <Włos. siesta>

† **Sjęt** p. **Sjadć**.

[**Skabe-putra**] ulubiony przysmak Łotwalców, zgotowany z kartofli, buraków, gruszek leśnych, krup, pieprzu i cynamonu tuczzonego, zalany mlekiem kwaśnym i pozostawiony w kuble do skwasnienia. <Łt.>

× **Skabinat, u, lm. y l. urząd ławniczy ławnictwo:** Niepośledni członek skabinatu. Rzew. 2. blm., zb. *ławnicy*: S. Lwowa długo słynał z rozumu i uczciwości. Łżń. <Od Sr. Łć. seabinus = Ławnik>

Skabjoza, y, lm. y bot. l. p. Drjakiew. 2. p. Chaber: No, więc uspokój ś., skabjozo polna. Żer. 3. bł. zam. Świerzbunia. <Nłć. scabiosa>

! **Skabotyńtały** który skabotyńtał: Chorował na manję wielkości wraz z absolutnym upokarzeniem ś. przed skabotyńtą mistrzem Wagnerem. Mic.

! **Skabotyńcie, eje, ał** wyjść na kabotyńta. <Od Kabotyń>

! **Skabotyńnienie, a, blm., czynność cz. Skabotyńcie.**

Skacapić się, i ś., il ś. p. Skacapieć.

Skacapieć, eje, ał, Skacapić ś. stać ś. kacapem. <Z(s) + Kacapieć>

Skacapienie, a, blm., czynność cz. Skacapieć.

Skacapienie się, a ś., blm., czynność cz. Skacapić ś.

[**Skacenie, a, blm.**] czynność cz. **Skacyć.**

[**Skacernie**] okrutnie, bardzo. <p. Kacerny>

[**Skacyć, y, y!**] skomleć, skowyczeć. <Por. Skuczeć>

[**Skaczaniały**] który skaczaniał: Żebrak S. z mrozu.

[**Skaczanieć, eje, ał**] skostnieć, zbrętwieć, zgrażać od zimna. <Od Kaczan>

[**Skaczaniecie, a, blm.**] czynność cz. **Skaczanieć.**

[**Skaczybrózdza, y, lm. y**] geometra. <Skakać + Brózdza>

† **Skaczydło, a, lm. a ? skacanie, podskakiwanie:** Strumyczek leda kto tamą zawiera, choć ś. też gwałtem skaczydła napiera. Pot. <Od Skakać>

[**Skadłub, a, lm. y**] kadłub koński. <Zam. Kadłub>

× **Skadłubina, y, lm. y p. Skalina:** Koźłą rzekło: aczkolwiek wrzask kozi słyszę, ale ska-

dłubina wilka widzę. L. Wetknę papierok w skadłubinę muru, ściany. Troc. Zdr. × Skadłubinka. <Zam. Skalubina. p. Skaluba>

× Skadłubinka, i, lm. i p. Skadłubina: W ulu, trzeba, żeby najmniejszej dziureczki i skadłubinki nie zostawało. Kąc.

[Skadrna, y, lm. y] szwadron, eskadron: S. wojska. <Z Nm. Eskadron, p. Szwadron>

Skadzenie się, a ś., blm., czynność cz. Skadzić ś.

Skadzić się, i ś., if ś. żart. skurzyć ś., zesmrodzić ś., zehdzic ś. <Z(s) + Kadzić>

Skafander, dra, lm. dry p. Oddychalnik: Niech sprawi jeszcze sobie S. i zapadnie na dno. Mic. <Now. Ang, z Gr. >

Skafandra, y, lm. y i. = Skafander. 2. ubranie korkowe a. przyrząd z pcherzy nadętych, pozwalający pływać, utrzymać ś. na powierzchni wody. <p. Skafander>

[Skajać się, a ś., ał ś.] rzec ś., cofnąć ś., zrobić zawód. <Z(s) + Kajać ś.>

[Skajanie się, a ś., blm.] czynność cz. Skajać ś.

Skajdanie, i, if skud w kajdany: I pójdę pieszo aż za świat w te lody — rzeczpospolitej wnuk ja i swobody — pośród złodziejów skajdanionych trzody. Krasin. <od Kajdany>

Skajdanie, a, blm., czynność cz. Skajdanie.

[Skakacz, a, lm. e] l. ten, co skacze, skoczek: Kto ma brząkacze, ma i skakacze. Prz. Dłużej stęka, niżli skakac. Prz. 2. koń robiący podskoki, skakun. <Od Skakać>

Skakać, cze, kał p. Skoczyć.

Skakanie, a, blm., czynność cz. Skakać: S. wesole, chybkie. Troc. Ś. (drżenie) serea, pulsu. Troc.

Skakanina, y, blm., Skakanterja ciągle skakanie, manja skakania: S. w piśmie, w mowie = ciągle i bez zwizku przeskakiwanie z przedmiotu na przedmiot. Mówca zaczął od swej historii z dzieciństwa, dalej skończył do wieku XV-go po Nar. Chr. i wnet przeskoczył na 20 wieków przed Chr... była to S. <Od Skakać>

Skakanka, i, lm. i l. obręcz, sznur a. drut z rączkami, przez który dzieci przeskakują dla zabawy. 2. skakanie, tańce, zabawa taneczna: Im krótsze zapusty, tym większa ochota w zabawie, tym więcej rautów, balów, skakanek. <Od Skakać>

Skakanterja, i, lm. e i. p. Skakanina: S., wierepięctwo, aluzja do słowa galanterja. L. Żebyś ś. nauczyła gładkiego sposobu pisania listów, a nie teraźniejszą skakanterję, co to więcej w liście zobaczy kresek, pauzów, kropek, aniżeli słów. L. 2. przen. kręctwo, matactwo. St. wil. <Od Skakać, na zwór Galanterja i. t. p.>

[Skakować, uje, ował] wskakiwać: S. do wody. <Od Skakać>

[Skakowanie, a, blm.] czynność cz. Skakować.

[Skakany, ego, blm.] nazwa tańca. <Od Skakać>

Skakun, a, lm. y i. p. Skakacz. 2. w szachach, konik. St. wil. <Od Skakać>

Skal, u, lm. e, Skarty, [Isk] bart. kilkanaście pszczoł wysłanych dla wyszukania nowego siedliska dla roju, mającego opuścić barę. <Por. Ukr. skal', Ros. skal'ja>

Skala, i, lm. e i. linja na mapach, planach, rysunkach, z podziałkami wyobrażającymi jednostajnie zmniejszane pewną liczbę razy rzeczywiste wymiary przedstawionego przedmiotu, podziałka,

masztab: S., miara na mapach i abrysach w piędzi, w łokcie, w łaski, w staja, w łany a. w mile. Sol. Długość tę poznać możesz ze skali na tablicy przyłączonej. Świt. S. na mapach, abrysach architektonicznych i geometrycznych, w łokcie, staje, w łany a. w mile podzielona Troc. Przenieść co z większej skali na mniejszą i naodwrot. Przen.: stopa; rozmiar: Robiły ś. interesa na wielką skalę. Ochoe. Bo gdzie serea palą, dobro powszechnie skalą. Mick. Na mniejszą skalę był to pałacyk wielkiej pani lub słynnej artystki. Krasz. (= w minjaturze). Żyć, prowadzić dom na wielką skalę. Mierzyć co podług skali dawniejszych pojęć. 2. kolejny szereg wszystkich stopni od najwyższego aż do najniższego, gama: S. tonów. S. głosu (= rozległość głosu). S. śpiewającego lub instrumentu. Ujawniła ś. tu cała S. uczuć (= wszystkie stopnie, odcienie, uczucia). Mln.: S. twardości minerałów = szereg kolejny dziesięciu minerałów (talk — djament), wyczerpujący wszystkie stopnie twardości minerałów. S. topliwości minerałów = kolejny szereg minerałów przedstawiających wszystkie możliwe stopnie topliwości minerałów. <Wios. scala>

[Skala, i, lm. e. Skale, Skali] wielki kamień, glaz: Z tych skali zatraconych marnego centa nie wygrzebiesz. Ork. Wzłonek skalami prac. Żer. <Z Skale, pierwotnie zb. do Skala>

Skalać, a, ał, × Skalić splamić, zwałac, zbrukać, zapaskudzić, zanieczyścić: Chory skalał koszulę. Wisła przez potop swój żyzny złotym mułem skalala pola. Tw. (= nagnoila). Przen.: pokalać, sprofanować, zeszkaradzić, zhałbić: Filip rzadkie enoty niestęchanemi skalał występkami. Nagur. Liczne plamy skalaly młodość jego, ale te wymawiać trzeba wiekiem. L. Początek Słupiczów skalany zdradą. Rol. S. ś. l. ulec skalaniu, zostać skalanym, splamić ś., zwałac ś., zbrukać ś., zapaskudzić ś., zanieczyścić ś.: Od nich jakoby od trądu ucieka i S. ś. dotknięciem ś. lęka. Uj. (= zarazić ś.). Przen.: pokalać ś., zmasać ś., zeszkaradzić ś., zhałbić ś.: Żadnym występkiem ś. nie skalał. Bóg cię wezwał do siebie, by cię objęcia nie skalaly moje. Mał. Dziecię żadną skazą obojęzaju złego lub złej skłonności nie skalane. Orzesz. <Z(s) + Kalać>

Skalanie, a, blm., czynność cz. Skalać.

Skalanie się, a ś., blm., czynność cz. Skalać ś.: Stąd macie dowód skalania ś. jego najszkaradniejszych zbrodniami. Nagur.

[Skalany] przym. od [Skala], kamienny: Piec S. <Od Skala>

Skalar, u, lm. y mat. część składowa kwaternionu (Hamiltona).

Skalcynować, uje, ował zamienić na wapno, zwapnić. St. wil. S. ś. zmienić ś. na wapno, zwapnić. <Z(s) + Kalcynować>

Skalcynowanie, a, blm., czynność cz. Skalcynować.

Skalcynowanie się, a ś., blm., czynność cz. Skalcynować ś.

[Skalozenie, a, blm.] czynność cz. Skalczyć.

[Skalczyć, y, ył] p. Skalczyć.

Skald, a, lm. owie pieśniarz, poeta i śpiewak u dawnych ludów skandynawskich. <S. Skd. skald>

[Skale, a, lm. a] p. [Skala]; kamienie: Białe S. Samo S. Skalami zawał na wiekiśtom wiecność. Tet. Aż tu S., skaleczki, same drobniutkie skałki. Ork. <p. [Skala]>

Skaleczec, eje, ał zostać kaleką, charłakiem, znieleżnieć: Skaleczał na ręce. L. Wysoka

nauka przesadzi go do innej, obecnej mu ziemi, gdzie zwiędnie i skaleceje. Korz. (= skarleje, stanie ś. kretynem). [Koniec na nogi skalecał. Trza go opiekować, by od mrozów i śniegów nie skaleczał marnie]. Ork. <Z(s) + Kaleceć>

Skaleczenie, a l. blm., czynność cz. **Skaleceć** : 2. czynność cz. **Skaleczyć**: Kozę, robiącą w ogrodzie szkody, kowal pacanowski okuł bez skaleczenia jej. 3. Im. a *miejsce skaleczone, rana*: Teraz wiercą ś bykowi w skaleczeniach strzały. Sienk.

Skaleczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Skaleczyć** ś.

Skaleczyć, y, ył, [Skalczyć] obrazić, zadrasnąć, zranić, okaleczyć: S. rękę, nogę. Chciałbym mego rywala S. przynajmniej. L. Niby to chłop nie człowiek, żeby go można S. Korz. Skaleczyć człowieka znaczyło u niego tyle, co zamachnąć ś. ręką. Tet. Przen.: Niewczesną prawdą można głęboko S. Korz. (= zadrasnąć, dotknąć boleśnie, urazić). Przen.: *uszkodzić, zepsuć, utracić, wyszczerbić; zrysować, zadrasnąć*: Gdzie cząstki są gwałtownie odcięte, tam reszta skaleczona może wystawiać całości. L. Skrócony, umniejszony, ucięty, skaleczony. Bobr. Tłómacz swą niezgrabną ręką skaleczył piękną całość oryginału. S. lustro, blat fortepjanu. S. ś. *ulec skaleczeniu, zranić ś., zadrasnąć ś.*: S. w rękę, w nogę. <Z(s) + Kaleczyć>

Skalenie, a, blm., czynność cz. **Skalić**.

× **Skalenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Skalić** ś.

Skalenoedr, dra, Im. dry, × **Klinowiec** min-powst. krystalograficzna połowiczna, dwunastościan z trójkątów równobocznych. <Now. z Gr. skalēnōs + hēdra>

Skaleń, a, Im. e min. = Feldspat. <Od Skala> [Skali] p. [Skala].

Skalica, y, Im. e *góru urwista*. <Od Skala> × **Skalić**, i, ił i × S. ś. p. **Skalać**: [Woda ś. skalista] = *zmęciła ś.* [Oczy skalone] = *zamglone*.

1. [Skalić, i, ił zęby] = *wyszczerzać, pokazywać*: Wilezyca kły ku niemi skali. [S. ś.] *pełcać, łupać ś., traskać, rysować ś., rozpadać ś., rozszczerpnąć ś.*: Cedrowe ś. drzewo nie skali. <SKAŁ/SZCZEL>

2. [Skalić, i, ił] *parzyć, palić, osmalać*: Są gwiazdami w ciemnicy pod falą tak błyszcząco, że mórz dziwotwory, delfiny, w morzu swoje łuski skala. Słow. <Z(s) + [Kalić]>

! **Skalikować**, uje, ował p. **Skalkować**. <Zam. Skalkować>

! **Skalikowanie**, a, blm., czynność cz. **Skalikować**.

Skalikurek, rka, Im. rki *ptak wróblowaty, wielkości wrony, pysznego pomarańczowego upierzenia* (rupicola peruviana), żyje w połud. Ameryce. Szt. <Now., od Skala + Kurek>

× **Skalina**, y, Im. y, † **Skadlubina**, † **Skalubina**, [Skalubina, Skalubina], † **Skala**, [Skala, Szkała], † **Skaluba**, † **Skadluba** *szczelina, rysa, szpara, rozpadlina, skaża*: S., skała, rozpadlina. Troc. Skaliny, szczeliny poprzeczne, powstałe od młota kuznicznego. Podez. S., szczelina, czarna rysa od złego kucia na żelazie. Łab. Przeżart granitową skalinę Tatr. Żer. <Od Skala>

Skalipka, i, Im. i bot. (woodsia) *roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci*. <Now. Jakóba Wagi>

Skalipłoń, i, Im. e bot. (stachelina) *roś.* <Now. Jakóba Wagi>

Skalirzęs, u, Im. y bot. (trichomanes) *roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci, z rodziny hymenophyllaceae*. <Now. Jakóba Wagi>

Skalirzesa, y, Im. y bot. p. **Zanogcica**. <Now. Jakóba Wagi>

Skalisko, a, Im. a p. **Skala**: W tym S. w naj-sroższym rozroku uderza o dwa dęby. Stasz. Oczy twoje otwarły ś. nagle, gdy o S. łódź twa zawadziła. Psm. <Od Skala>

Skalisto, **Skaliście** przys. od **Skalisty**. Troc.

† **Skalisto** przys. od † **Skalisty**. L.

Skalistołębenkowy anat.: *Szczelina skalistołębenkowa, (fissura petrotympanica)*.

Skalistołuskowy anat.: *Szczelina skalistołuskowa (fissura petrososquamosa)*.

Skalistopotyliczny anat. *nający związek z kością skalistą i potyliczną (petrosalaris s. petro-occipitalis)*: *Szczelina skalistopotyliczna*.

Skalistosutkowy anat.: *Szczelina skalistosutkowa (fissura petromastoidea)*.

Skalistość, i, blm., rz. od **Skalisty**.

Skalisty 1. *pełen skał, opoczysty, kamienisty*: Miejsca skaliste. Troc. Wybrzeże skaliste. Tam skaliste mury dziwna wszechmocność boska sprawiła z natury. Paszk. Skalista Arabja. Troc. Rzeka niezbyt głębokim nurtem zwolna płynąca wśród niewysokich, nieskalistych brzegów. Spas. Droga skalista. 2. *podobny do skały, występujący w postaci skały*: Skalista saletra, stwardniała niby skała. Jak. J. S. szmele. Jak. J. Wapno skaliste. Sól skalista (= *kamienna, kopalna*). Rudy skaliste, twarde, w płatkach długich, szerokich i grubych. Os. J. Przen.: *twardy jak skała, nieużyty, kamienny, nieugięty, nieczuły, zimny, lodowaty, nieuszruszony, niehulzki*: Ta skalistych wnętrzości poezwara, której zguba i Indzkiej krwi cheiwość dogara. L. O serec skaliste! tyś to przyczyną wszystkiego. L. Nie wszystkie sereca są skaliste. L. Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one złote a. tłuste, ale to są lata żelazne, skaliste, twarde, trudne, których nieledajako pożyć; już tu wszystko, jako z kamienia kowal. Jan. 3. anat.: *Kość skalista, a skałowata = część kości skromowej (os petrosum). Żutoka (żylna) skalista w czasce (sinus petrosus). Zwój S. (nerwowy) (ganglion petrosus)*. <Od Skala>

† **Skalisty**, † **Skalubiasty** *pełen szczelin, szpar, rozpadlin, popekany; przepaścisty*: *Praeruptus*, przerwany, stoczysty, S., załomiony, zawiesisty. Mącz. *Praeruptum saxum*, podruzgana, skalista opoka. Mącz. <Od † Skala>

Skaliście p. **Skalisto**: *Ma on w sobie i upór, który ś. czasem i S. stawia. Kaczk.*

Skalkować, uje, ował, ! **Skalikować** *kalkując skopjować, przerysować za pomocą kalki*. <Z(s) + Kalkować>

Skalkowanie, a, blm., czynność cz. **Skalkować**. **Skalkulować**, uje, ował, [Skalkulować] *kalkulując skombinować*. S. ś. *kalkulując zmierkować ś., pótapać ś.* <Z(s) + Kalkulować>

Skalkulowanie, a, blm., czynność cz. **Skalkulować**.

Skalkulowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skalkulować** ś.

× **Skalnia**, i, Im. e p. **Kamieniołom**: S., góra a. skaliste wnętrze ziemi, skąd ś. kamień dobywa. Podez. <Od Skala>

Skalnica, y, Im. e bot. p. **Łomikamień**.

Skalnicowate rośliny, bot. (saxifragaceae) *rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych*. <Od Skalnica>

Skalnik, a, lm. cy l. p. **Kamiennik**. 2. ten, co *wyrebuję w górach skalni do fuzji, czyli krzemienie do krzesiw*. Łab. 3. †S., bot. p. **Łomikamień**. 4. zool. = a) (rupicola) *ptak wróblowaty*. b) (saturus) *motyl dzienny*. <Od Skalny lub Skała>

Skalny l. przym. od **Skała**: Od północnego morza Lodowatego aż do morza Włoskiego skalnego południowego. Biel. M. Imię Piotra opoczystym a. skalnym wykładają. Wuj. Pietrze, ty jesteś skalnym, a na tej skale zbuduję zbór mój. Bud. Kto Piotrowej stolicy nie zna, ten gruntu skalnego wiary nie ma. Białob. Piętrzą ś. skalne ściany. Uj. (= skaliste). 2. bot.: Opich S., p. **Opich**. Ostrężyna skalna, p. **Malina**. Rzasa skalna, p. **Zanogica**. 3. min.: Ciasto skalne = masa zasadnicza, którą tworzy oligoklaz w trachitach. Kłęb S. a. pień S = masa skalna wyruszająca ś. z głębi w postaci olbrzymiego kłębu. Mąka skalna = biały delikatny proszek, powstający wskutek przedkiego ułatniania ś. dwutlenku węgla w jaskiniach i szczelinach wapiennych, in. mleko górne. Mącz S., minerał z gromady sylkoidów, z rzędu węglanów, kalcyt. Mózg S., minerał z gromady sylkoidów, z rzędu serpentynu, z grupy gliny, odmiana kaolinu, litomarga. Olej S. = nafta. Cn H_{2n}+₂, Cu H_{2n}+₆. Spat S. = felspat. 4. zool.: Gołąb S., p. **Gołąb**. Koza skalna, p. **Kozica**. Kozieł S., p. **Kozieł**. Orzeł S. Sumiń. Wróbel S., p. **Plochacz**. <Od Skała>

Skalp, u, lm. y skóra zdarta z włosami z głowy zabitego, jako trofeum u Indjan. <Ang. scalp>

Skalpel, a, lm. e nożyk chirurgiczny i anatomiczny, nieruchomo do rączki przytwierdzony: Przeciąć wrzód skalpelem. Przen.: Nowe utwory, które czytał, rozbił skalpelem Laharpowskim i zabijał szyderstw. Krasz. <Fr. scalpel, z Lc. scalpellum>

[Skalpiérz, a, lm. e] p. **Skaplerz**. <Zam. Skaplerz>

Skalpować, uje, ował zdzierać z głowy skórę razem z włosami: Indjanie Północnej Ameryki skalpują nieprzyjaciela. Przen.: Boyen skalpuje swego pana z respektem, winnym majestatowi. Lis. H. <Fr. scalper>

Skalpowanie, a, blm., czynność cz. **Skalpować**. **Skalubina**, y, lm. y] p. **Skalina**.

Skalwinić się, i ś., ii ś. zostać kalwinem: Chcesz ś. S.? - Czemu? Kalwin książę Radziwiłł... Jez.

Skalwinienie się, a ś., blm., czynność cz. **Skalwinić się**.

[Skał, u, lm. y] p. **Skałka**.

Skała, y, lm. y l. *olbrzymi kamień jednorodny lub różny w swej masie, opoka*: Skały wulkaniczne = skały pochodzenia ogniowego. Skały pochodzenia neptunicznego. Skały granitowe, porfirowe, bazaltowe, masowe, osadowe, wybuchowe. S. azoiczna p. **Azoiczny**. Nagie skały, strome skały, niedostępne skały. Urwiska skał, bryły skał. S. tarpejska. Rozsadzić skałę dynamitem. Uderzysz w skałę i wyjdzie woda z niej, aby pił lud. B. Sz. Skała podwodna, z wody wyglądająca, *murex*. Kn. (= rafa). Kazali mu z skały skończyć. Kłok. Medea barana z złotą wełną zawiesiła w trudnym i ciasnym miejscu między dwiema skaloma na morzu. Biel. M. Tam ogromna S., z której wieszczą Sybilla odpowiedź dawała. Kochan. Trwaj równie skale, której nie mogą poruszyć wały. Kochan. Upada, co ś. na moeniej skale nie buduje. Skar. Łysej wierzch skały. Mias. Na niedostępnej skale zamek stoi. Pot. Noe jest, a ja opuszczona, na

tej skale zostawiona. Krasin. Rodzice nie mają sere takowych, któreby, jak S., twardymi były. L. Uparty, nieczuły, właśnie jakby S., ani żyzy, ani próby ruszyć go nie mogą. L. Nie jedna w świecie tkwi rozbicia S. Krasin. Skały z drogi! Sępy z drogi. Miek. Uważał tę strzechę słomianą jako skałę granitową. Korz. Paryż jest często skałą, o którą ś. cała przyszłość rozbija. Orzesz. 2. [S.] = a) *kamień, kamyle*. b) *głina, brzeg gliniasty*. Zdr. **Skałka**. <SKAŁ/SZCZEL>

† **Skała**, y, lm. y p. **Skalina**: Rozszepiwszy gałąź, w to rozszepienie nasypawszy prochu woniącego, zasię czyście związawszy woskiem z obu stron, zalepić miąższo onę skałę; tedy... Trzye. Lima, S., rozpadlina. Mącz. Przestrzegł, aby paleów nie kładła w skałę przyprawioną a ostremi gwoździami srodze przystrojoną; ta wetknie rękę, a gwoździe zaraz trafiła. Papr. Zdr. † **Skałka**. <SKAŁ/SZCZEL>

× **Skałać**, a, al p. **Skałóć**. Troc. **[Skałamucenie**, a, blm.] czynność cz. **Skałamucić**.

[Skałamucić, i, ii] *zbełtać, zmącić*: S. wodę. <Z(s) + Kałamucić>

× **Skałanie**, a, blm., czynność cz. **Skałać**.

[Skałba, y, lm. y] *szpara między drzewami w ścienu chaty*. <SKAŁ>

[Skałdunić, i, ii] *zgwalczyć kobietę*. <Z(s) + *Kałdunić, od Kałdun>

[Skałdunienie, a, blm.] czynność cz. **Skałdunić**.

1. **[Skałeczka**, i, lm. i] *kamyle*. <Od skałka>

2. **[Skałeczka**, i, lm. i] *dziurka, szparka*. <Od †Skałka>

1. **Skałka**, i, lm. i l. p. **Skała**. L. 2. *ostry odtupek krzemienia do krzesania ognia, używany dawniej do broni palnej zamiast pistonu*: S., krzemień do fuzji, do strzelby, kurkowy kamień. L. Jak S. płaskim bokiem, gdy z lekkich rąk chłopea pierzechnie, tak nasza rybka podskokiem mokre całuje powierzchnie. Miek. (= krzecznie. S. piorunowa = **Piorunowiec**. 3. a. **[Skibka]** = 2. **Karpina**. 4. [S., Skał] *drzazga, drewnisko ostre, którym ś. można zdrasnąć*. S. a. **[Mozden]** = drzazga, która zaszała za skórę. 5. *plamka na rogówce ocznej*, (jeśli większa) *bielmo* (albugo, leucoma). 6. *krosta na podniebieniu dziecka zaczynająca ś. formować*. 7. [S.] *oko tłuszczu roztopionego pływające na zupie*. 8. lek.: Łuski lub skałki na oku, albugo, leucoma, nebula. Perz. 9. min. *minerał z gromady tlenków, z rzędu tlenków szklistych, odmiana chalcedonu, krzemień, krzesak*. <Od Skała>

2. **Skałka**, i, lm. i l. †S., p. † **Skała**: *Rimula*, S. Mącz. 2. [S.] *szczelina na wylot przechodząca, w desce lub ścianiu*.

Skałkowy przym. od **Skałka**: Broń skałkowa (= skałkówka).

Skałkówka, i, lm. i p. **Krzemionówka**.

[Skałkusić, i, ii] *ukraść*. <Z(s) + Kałkusić; por. Kałkuśnik>

[Skałkuszenie, a, blm.] czynność cz. **Skałkusić**.

Skałmuczenie, a, blm., czynność cz. **Skałmuczyć**.

Skałmuczyć, y, yi *zrobić Kałmukiem, przewrócić na Kałmuka*; przen., żart. *zdziżyć*: Przez kilka godzin można było mówić o rzeczach ogólnych, obojętnych, nie postrzegszy w nim skałmuczonego, ale najjuńsze potrącenie o kwestję społeczną odkrywało dzikiego człowieka. Krasz. <Od Kałmuk>

Skaloczepek, pka, lm. pki geol. (orbicula) *małża ramionopława*. <Skała + Czepek>

× **Skaloklej**, u, blm. min. *nafta, olej skalny*. Stasz. <Skała + Klej>

× **Skalolej**, u, blm., *nafta*. Stasz. <Skała + Olej>

Skalosz, a lm. e zool. (hyrax) *zwierzętko z rodzaju wielokopytnych*. <Od Skała>

Skaloszyn, u, blm., apt. *wydzieliny (kał i mocz) skałozna przyładcowego*. (hyrax capensis). dawniej używane jako lek nerwowy (hyraceum). <Od Skalosz>

Skałowdzier, u, lm. y, **Naigrawnik** bot. (maregravia) *rośl. z rodziny naigrawnikowatych*. <Now. Jakóba Wagi>

× **Skałokoz**, a, lm. y *antylopa*. Sł. wil. <Skała + Koza>

Skałoznica, y, lm. e geol., p. **Rozpoka**. <Od Skała>

Skałotocz, a, lm. e, **Raszpelka** zool. (pholas dactylus) *małża bezgłowa dwumuskulowa*: Jak S., rył tunele w skałe głębokiej. Mic. <Skała + Toczyć>

Skałowórczy *tworzący skały*: Minerale skałowórcze. <Skała + Wórczy>

Skałowaty *podobny do skały*. Anat.: × Kość skałowata a. skalista (os petrosum).

Skałoznawca, y, lm. y = **Petrolog**. <Skała + Znawca>

Skałoznawczy przym. od **Skałoznawca**, *petrologiczny*.

Skałoznawstwo, a, blm. = **Petrologia**.

† **Skałuba**, y, lm. y p. **Skalina**: Gdy ś. drzewa szepczą, tedy rozpadlina a. S. pospolicie do rdzenia bywa, rzadko głębsza. Trzye. Niekiedy wilgoć z drzewa wychodzi skałubami, choć ranami w drzewie nasieczonemi. Trzye. Aż przez skryte skałuby i tajemne dziurki między mężne Polaki a nadęte Turki straszny ś. wojny krwawej nagle ogień wzniecił. Pot. Patrz, jak pszożoły woskiem drobne skałuby domów swych zalepiają, *spiramenta*. Otw. Stojąc za ścianą, będzie słucał przez skałubę, co ja będę czynił. Baz. Okrutny szatan, ludzkiej pilny zguby, i w klasztorze wymaca grzechowi skałuby. Pot. Próżnowanie wszech grzechów S. Pot. Tą skałubą dojrzą statecznych przyjaciół. Pot. <SKAŁ>

† **Skałubina**, y, lm. y, [**Skałubina**] p. **Skalina**: Subtelną skałubiną rozpadła ś. była ściana ta, która domy obadwa dzieliła. Otw. Piorun skałubinę sobie w zasklepieniu przeprół. Błaż. Zdr. † **Skałubinka**.

† **Skałubinka**, i, lm. i p. **Skalubina**.

[**Skamejka**, i, lm. i]: Protopop był w skamejce — pisze Ochocki — to jest w czapce honorowej. Bart. (por. Kamilawka). <Zam. Ros. sukamila wka>

Skamforować się, *uje ś., ował ś.* żart. *zniknąć, ulotnić ś. (jak kamfora)*: Toś ty dlatego tak dziś ś. skamforował nagle ze strychu? Bał. <Z(s) + Kamforować>

Skamforowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skamforować ś.**

× **Skamiac**, a, al p. **Skamieni**: S, skamiacym czynić. Kn. Skamiająca twarz Meduzy, *saxificus vultus*. Kn. Skamiający. Troc. <Z(s) + Kamić, Now.>

× **Skamiałość**, i, lm. i rz. od **Skamiały**, *skamieniałość*: Zbiór znalezionych po najwyższych górach skamiałości. Stasz. <Od Skamiały>

× **Skamiały** i. *który skamiał, skamieniały*: Nioba skamiała. Troc. 2. prz. *zakamieniały, zatwardziały, niepoprawny*: S. grzeszniku! Troc. <Od Skamieć>

× **Skamianie**, a, blm., czynność cz. **Skamieć**. × **Skamieć**, eje, al, [**Skamieć**] p. **Skamienie**: Musiałbym równo S., jak Niobe. Km. Niechaj upadnie na nie bojaźń a lękanie, niechaj na miaseu skamieją! Leop. Płonna baśń wprawdzie o onej Niobie, ale podobniej S. było tobie. Mias. <Z(s) + Kamić>

Skamielina, y, lm. y i. p. **Skamieniałość**: Ten gżems skalny przyniósł z pod szczytów ciekawe skamieliny. Brt. Marmur biały i czerwonny zawiera wiele ciekawych skamielin i piękne kryształy. Tet. 2. patol.: × S. (conerementum) *tworzenie ś. zlogów wapiennych w tkankach ustroju, zwapnienie, skredowacenie, oskorupienie*. <Od Skamiały>

Skamieniać, a, al p. **Skamieni**.

Skamienianie, a, blm., czynność cz. **Skamieniać**.

Skamieniałość, i, i. blm., rz. od **Skamieniały**. 2. lm. i, **Skamienielina**, × **Skamienina**, **Skamielina**, × **Skamiałość** *szczyłek roślinny lub zwierzęcy, skutkiem przeniknięcia cząstkami mineralnymi w kamień zamieniony, z zachowaniem wszelako pierwotnej postaci*: Skamieniałości, *fossilia*, szczątki istot organicznych dawnego świata, w łonie ziemi przechowane i będące przedmiotem nauki paleontologii. Łab. Przen.: Ś. językowa = forma wyrazu lub wyrażenia stworzona przez działające niegdyś prawa językowe, a dziś używana jako zwierzęta pozostałość. <Od Skamieniały>

Skamieniały, × **Skamiały** i. *który skamieniał*: Fauna skamieniała = *skamieniałości zwierząt znadowane w ziemi*. Pień S. Przen.: S. z przerażenia (= *osłupiały, zdrtwiał*). Czy to pani sama wyrzynała? zapytał z uśmiechem, pochylając ś. ku skamieniałej kobiecie. Korz. (= *przerażonej, struchlałej*). Każdy drzał w sobie skamieniałym głosem. Uj. 2. patol.: Płód S. (lithopaedion). <Od Skamienieć>

Skamieni, i, il, nied. **Skamieniać**, × **Skamiac** *zamienić w kamień*: Porwał żelazo, rękę wyniósł, skamienił i tak zacisnął, że zlodowaciała żelazna, jak trup. Słow. Kręcił ś., jakby w skoecnym wirując kole, potym stawała skamieniona, a wzrok topiła w ziemię. Krasz. <Z(s) + Kamienieć>

Skamienieć, eje, al, × **Skamieć**, [**Skamieć**] i. *zamienić ś. w kamień*: Niobe, patrząc na trupy swych dzieci, skamieniała. Przen.: *zakamienieć, zatwardzieć, zakrzepnąć*: Nałogi ich z zwyczajem skamieniały i obróciły ś. w kamień drugi. Przen.: *osłupieć, zdrtwieć*: Wszyscy skamieniali, nikt bólem nie władał. Uj. 2. cukier: Lody skamieniały = *stwardniały wskutek wady cukru*. <Z(s) + Kamienieć>

Skamienielina, y, lm. y p. **Skamieniałość**: Skamienieliny drzewa i zwierzęcych kości. Maz. <Od Skamieniały>

Skamienienie, a, blm. i. czynność cz. **Skamienieć**. 2. czynność cz. **Skamienieć**: Czy rozumiecie jednak takie S. duszy? Mic.

× **Skamienina**, y, lm. y p. **Skamieniałość**.

Skamlać, e, al, **Skamlać**, **Skomleć**, **Skomlić**, **Skamleć**, [**Skamrać**, **Skumlać**] (o psie) = *piszczeć żalostnie, skowyczeć*. Przen.: *prosić, żebrać o co natrętnie, molestować o co*. <Od Skomleć>

Skamlanie, a, blm., czynność cz. **Skamlać**.

[Skamleć, i, ai] p. Skamlać.
 [Skamlenie, a, blm.] czynność cz. Skamleć.
 [Skamlać, a, ai] p. Skamlać: Będzieta S. o ratunek. <p. Skomleć>
 [Skamlanie, a, lm, a] czynność cz. Skamlać: Napisał natychmiast list błagalny, podły od uniożonych skamlań. Żer.
 Skamonja, i, lm. e bot. p. Powój. <Łé. scammonia>
 [Skamra, y, lm. y] komar. Łop. <Kontaminacja, zam. Komar>
 [Skamrać, rze, rał] p. Skamlać: Głodne dzieciiska wciąż skamrzą.
 Skamranie, a, blm., czynność cz. Skamrać.
 Skanalizować, uje, ował co = zaprowadzić w czym kanały: S. miasto, dom. <Z(s) + Kanalizować>
 Skanalizowanie, a, blm., czynność cz. Skanalizować.
 Skancerować, uje, ował stoczyć, zeżreć, zesześcić ratiem, wrzodami i t. p.: Twarz mu skancerowała. <Z(s) + Kancerować>
 Skancerowanie, a, blm., czynność cz. Skancerować.
 Skand, u, blm, chem. pierwiastek metaliczny, analog glinu, Sc, ekabor. <Now. scandium>
 Skandal, u, lm. e, !Skandal, !Skandal zajście gorszące, scena gorsząca, awantura, zdarzenie wywołujące oburzenie, zgorszenie, wstyd publiczny: Narobił skandalu. Wyprawiać, wyrabiać skandale. Z tego powodu były skandale. Bukar. Chciał z nią zawiązać stosunki, nie wywołując skandalu. Krasz. Zdr. Skandalik. <Gr. skandalon>
 Skandalicznie, przys. od Skandaliczny.
 Skandaliczność, i, blm., rz. od Skandaliczny.
 Skandaliczny przym. od Skandal: Tak opiewa skandaliczna kronika miasta. Proces S. Romans S.
 Skandalik, u, lm. i p. Skandal: Znam parę tajemnie jego, które pachną skandalikiem. Bał. Przedziwnie, będziemy mieli nowe zajęcia, panie nasze umierały z nudów i braku skandalików. Bał.
 Skandalista, y, lm. ści człowiek znany z swoich skandalów: Niepoprawny literacki S. Spas. <Od Skandal>
 Skandalizować się, uje s., ował s. stawać s. skandalem, robić s. skandalicznym; gorszyć s.: Przybrał poważną i skandalizowaną minę. Korz. <Fr. scandalisear>
 Skandalizowanie się, a s., blm., czynność cz. Skandalizować s.
 Skandować, uje, ował wypowiadać wiersze wydłużając rytm głosem. <Łé. scandere>
 Skandowanie, a, blm., posp. Skandówka czynność cz. Skandować: Oto jest kilka wierszy skandowania. Mick.
 Skandówka, i, lm. i szczeg. ucz. p. Skandowanie.
 Skandynawizm, u, blm. ruch umysłowy w celu zjednoczenia pod jednym rządem trzech królestw skandynawskich (Szwecji, Norwegji i Danji). <Od Skandynawja>
 Skandyzować, uje, ował enkier = skryzystalizować, pokryć kryształkami cukru. S. s. (o cukrze) skryzystalizować s., pokryć s. kryształkami cukru. <Z(s) + Kandyzować>
 Skandyzowanie, a, blm., czynność cz. Skandyzować.
 Skandyzowanie się, a s., blm., czynność cz. Skandyzować s.

× Skanianie, a, lm. a p. Skraplanie. Sł. wil. <p. Kanienie>
 [Skantopić, i, ii] upić s. <Por. Kantopić + Upić s.>
 [Skantopienie, a, blm.] czynność cz. Skantopić.
 Skantować, uje, ował żart. urobić podług zasad filozofji Kanta: Filozofja Kanta wielu skantowała głowy: dowodem Kalasanty Szaniawski. Niem. <Od Kant>
 Skantować się, uje s., ował s. i. przechylić s. na kant, zboczyć s.: Łódź s. skantowała. Jeden róg w zrab zbudowanego karczmiska, choć wychylony i skantowany, trzymał s. jeszcze. Krasz. 2. a. [Skantować s.] sfajdać s. twardo, z wysiłkiem, zerznąć s. <Z(s) + Kantować>
 Skantowanie, a, blm., czynność cz. Skantować.
 Skantowanie się, a s., blm., czynność cz. Skantować s.
 [Skantrzenie, a, blm.] czynność cz. Skantrzyć.
 [Skantrzenie się, a s., blm.] czynność cz. Skantrzyć s.
 [Skantrzyć, y, yi] zabić, zdławić, zgłuszyć: Syćko sie naokoło lee S., stulać dołu, a ono rośnie! Tet. [S. s.] skurwić s. <Z(s) + Kantrzyć>
 [Skańtować się, uje s., ował s.] p. Skantować. <Zam. Skantować s.>
 [Skańtowanie się, a s., blm.] czynność cz. Skańtowanie s.
 Skap, u, lm. y gór. p. Kapa.
 † Skapa, y, lm. y?: Ty nie wzdrygasz s. sprawić sobie wieniec za dziesięć groszy a. za grzywnę, ale jażci S. na szyi Brk.
 Skapać, pie, pał i. i nied. Skapywać = a) spaść kroplami, kapiąc spłynąć, ściec: Wosk z świec skapywał na posadzkę. Tylko przesunie s. po odrzwiu, jakby zeń na ziemię skapywał. Byk. Woda z powieszzonego sera skapywała (= ociekada). b) skropić, zrosić, zlać kroplami, pokapać: Mieszales i lzy przy wdzięcznym obłapiu, którym twoja twarz i moja skapie. Chr. (= ocieknie kroplami). W serdecznym żalu oba s. obłapia i lęz obfitych strumieniami skapia. Chr. Jak mi jeszcze kropla skapie, to cię trzepnę po łapie. Fred. A. c) [S.] przen. kapiąc zebrać s., uciulać s., usklać s. przez kapienie: Grosz s. gromadził, bez zimę skapując zwolna, i aż z wiosną miary swojej dochodził. Karcz. 2. p. Skapieć: Pułki te bardziej niewygodą skapia, niżeli temi walki, co ich trapią. Chr. Skapał zgoła na oczekiwaniu zakończenia sprawy swojej. Nagur. Boda-jeś skapał, jak pies na powrozie (= zmarniał). „[Zdechnij, suko, skap! zmarnij!” Ork. Z bogatego skapał na biedę. S. = umrzeć (pog.), paść, zdechnąć, zginąć: Żyd skapał. Owce mi syćkie skapały. Matka skapała ze wstydu (= mało s. pod ziemię nie skryła). S. w domu, czy zginąć za Tatrami, było mu jedno. Tet. Coby nijakie bydlę, cy ode wsi, cy kabadź indziej ukradzione, nie skapało. Tet. Widzisz, co z niego? — marnie skapie i zgnije. Ork. Jak na przednówku, mór idzie na bydlę, i chłopca taka bieda ścisnie, że mu ostatnie ciele skapie. Ork.] <Z(s) + Kapać>
 Skapanie, a, blm., czynność cz. Skapać.
 [Skaparzenie, a, blm.] czynność cz. Skaparzyć.
 [Skaparzyć, y, yi] ugotować kiepsko: Skaparzyć-tem jakoś obiad. <Z(s) + Kaparzyć>
 [Skapcanieć, eje, ai, Skapconieć] wyjść na kapcana, spusować, podupaść, zbiednieć, zniedołężnieć, opuścić uszy, zapatycznieć: S. na zdrowiu, na humorze, na majątku. Przyjechali inżynierzy, za-

częli mierzyć... za dwa lata już była kolej żelazna... to właśnie jest cała zguba: od tego miasto upadło, a my wszyscy skapcanieli: skapcanieli furmany, skapcanieli kupcy, krawcy i szewcy... wszyscy skapcanieli. Jun. <Z(s) + Kapcanieć>

[Skapcanienie, a, blm.] czynność cz. Skapcanieć.

[Skapcieć, eje, ał] *zbiednieć*: Te ptaki, jak się dostały do tego chłopa, okropnie skapciały. <Por. Skapcieć>

[Skapcienie, a, blm.] czynność cz. Skapcieć.

Skapianie, a, lm. a lek. p. Skrapianie.

Skapieć, eje, ał, Skapać, [Okapać] *zmarnieć, upaść, zniszczyć, zmarnować s., zgnęźnić; zginąć, umrzeć*: Od prae, od trudności nieskończonych prawie skapieją i na zdrowiu schodzą. Kosz. Niniejszą bitwą ród ludzki skapieje. Chr. Ale swojego nie dam, choćbym miał S. Reym. Kieś nie wytrzymał, a padł i skapał, na to cię hnet w tym błocisku zagrzebli. Żer. Czuję, że musi jechać na Mazowsze, bo inaczej skapieje w Bogdańcu. Sienk. <Z(s) + Kapieć>

Skapienie, a, blm., czynność cz. Skapieć: Nowe S. wśliznęło s. do jej serca. Reym.

[Skapiny, in, blp.] *oczepiny*. <Od 2. Kap>

Skapitalizować, uje, ował *obrócić na kapital pewne wartości, jak mienie, dochody i t. p.*: Przez czterdzieści kilka lat skapitalizował cały dochód z domu. Majątek ziemski skapitalizował przy pomocy faktora Judki i wyjechał do Paryża. S. s. *wrócić s. w postaci kapitału, nabrać wartości kapitału*: Las skapitalizował s. przez coroczny przyrost, stanowiący nizki wprawdzie, ale składany procent. <Z(s) + Kapitalizować>

Skapitalizowanie, a, blm., czynność cz. Skapitalizować.

Skapitalizowanie się, a s., blm., czynność cz. Skapitalizować s.

Skapitulować, uje, ował *dać za wygraną, zrobić ustępstwo z swych przekonań, zasad, ustąpić, poddać s. stronie przeciwniej, nie upierać s. więcej, (przen.) złożyć broń*: Nie jest prawdopodobne, aby młodocześni od razu skapitulowali. <Z(s) + Kapitulować>

Skapitulowanie, a, blm., czynność cz. Skapitulować.

Skaplerny p. Skaplerzowy: M. Boska Skapler-na. <Od Skaplerz>

Skaplerz, a, lm. e, Szkaplerz I. *szeroki pas z tyłu i z przodu habitu zakonnego, z tejże, co on, tkaniny, przez całą długość habitu do dołu wiszący*: S., paejenja mniska, krótki ubiór mniski. L. S. mniski. Troc. S. dzienny, nocny. Troc. Już a. na kraj świata prędko uciecze, a. u czerńców czarny S. oblecze. Sł. wil. 2. *dwie tabliczki z tkaniny złożone z sobą, jak okładki książeczki, na których są wyrażone mijały Chrystusa i M. Boskiej—do noszenia po poświęceniu na szyi*: Kramiki z szkaplerzami. Koss. Wpisać s. w S. Miałem zaszyte w szkaplerzu weksle. Kras. Wziął S. do ręki, który znalazł nietknięty na swojej piersi. Kacz. 3. *nabożeństwo szczególne czci M. Boskiej*: Prywatne nabożeństwa szkaplerza, różańca, paska, sznurka. L. Karmelici uczili Bogarodzieę w połowie XIII stulecia zaprowadzeniem szkaplerza. Sł. wil. Zdr. Skaplerzyk. <Śr. Łé. scapularium>

Skaplerzny p. Skaplerzowy.

Skaplerzowy, Skaplerny, Skaplerzny przym. od Skaplerz; Szkaplerzowy, Szkaplerzny.

Skaplerzyk, a, lm. i p. Skaplerz.

[Skapnąć, pnie, pnał, pnęła a. pla] 1. *kapnąć-szy spaść*. Przen.: Widać, że z onegdajszej mszy i wam coś skapło (= oberwało s., dostało s.). 2. *umrzeć, zdechnąć*. <Z(s) + Kapnąć>

Skapnięcie, a, blm., czynność cz. Skapnąć.

Skapnięty który skapnął. Przen.: Skapnięty z odrzwia i jakby przyklejony do progu, stał sobie Icek w pokorze. Byk. <Od Skapnąć>

Skapolit, u, lm. y min. *minerał z grupy sylkoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy wernerytu, prętwie c.* <Now., z Łé. scapus. + Gr. lithos>

Skapować, uje, ował zł. *spostrzec*. <Z(s) + Kapować>

Skapowanie, a, blm., czynność cz. Skapować.

Skapowany zł. *zdradzony*. <Od Skapować>

Skaprysić, i, il *okazać kaprys, postąpić kapryśnie, zgrymasić*. <Z(s) + Kaprysić>

Skapryszenie, a, blm., czynność cz. Skaprysić.

× Skapsonieć, eje, ał p. Skapcanieć: Ejże, Łosiu, tyś mi okrutnie skapsoniał. Przybor.

× Skapsonienie, a, blm., czynność cz. Skapsonieć.

[Skapsunieć, eje, ał] *być schorowanym*. <p. Skapcanieć>

[Skapsunienie, a, blm.] czynność cz. Skapsunieć.

Skaptować, uje, ował I. *zjednać, ująć sobie kogo, ściągnąć na swoją stronę, zyskać go dla siebie*: S. kogo sobie pochlebstwem, podarunkiem, pieniędzmi, namową. Mniejby czart wskórał, aczby rozum skaptował, gdyby pamięć nie po jego stronie była. Bals. 2. [S.] *zniezolić, in. z a w o j o w a ć*: Magda skaptowała sobie Józefa zupełnie. <Z(s) + Kaptować>

Skaptowanie, a, blm., czynność cz. Skaptować: Całą fortunę stracił na S. sędziów na swoją stronę.

[Skapucenie się, a s., blm.] czynność cz. Skapucieć s.

[Skapucieć się, i s., il s., Skapnąć] *zdechnąć, umrzeć*. <Od Kaput>

[Skapucieć, eje, ał, Zejść na kaput] *podupaść, zbiednieć*. <Od Kaput>

[Skapucenie, a, blm.] czynność cz. Skapucieć.

[Skapuniony] *święty, z odciętą głową*. <Od Kapuniec = Kaptoniec?>

[Skapyrować, uje, ował] *stracić całe mienie, przyjść do ostatniej nędzy, zmarnieć*. <p. Kaperować>

[Skapyrowanie, a, blm.] czynność cz. Skapyrować.

Skapywać, uje, ywał p. Skapać.

Skapywanie, a, blm., czynność cz. Skapywać.

[Skar, u, lm. y, Skarantność] *kara, upomnienie rodzicielskie*. <Od Skarać>

Skarabeusz, a, lm. e *owad z rodziny legopoltrywych, chrząszcz czarny lśniący, z głową tarczowatą, uzbrojoną w część ostrych wydatności, rozchodzących s. nakształt promieni słońca, czczony przez starożytnych Egipcjan jako bóstwo słońca*. <Łé. scarabaeus>

[Skaracz, a, lm. e] *rzęznik z frendzlami lub z wyszyciem po końcach, do ogólnego użytku w chacie*. <Brs., z Lit. skara>

Skarać, rze, rał, + Skaźnić *dotknąć karą, pokarać, ukarać*: Trzeciego dnia skarał P. Bóg Montekukulego, bo go z działa postrzelono. Pas. (= dotknął go karą, spuścił nań karę). Prosił zatym, aby Ossolińskiego król do siebie wywołał i skarał. Boh.

Bóg cię skarże, nie ujdiesz karania. Kn. Bodaż go Bóg skarzał! L. Czy mnie djabli skarali! L. Niech mię Bóg skarże, jeżeli... S. kogo na zdrowiu, na potomstwie. Niech cię ręka boska skarże! <Z(s) + Karać>

† Skarady p. Szkaradny: Korezrak, któryście ukradli, ten jest, z którego pija pan mój... skaradąście rzecz uczynili. Ist. o św. Józ.

† Skaradzie przys. od Szkarady. Rozm.

Skarambulować się, uje ś., ował ś., zderzyć ś., potraćić ś.: Jeździł ostro pełnym klusem, potraćił więc i obalił kilku pieszych ludzi, skarambulował ś. z kilku dorożkami. Wilk. <Z(s) + Karambulować>

Skarambulowanie się, a ś., blm., czynność cz. Skarambulować ś.

Skaramelizować, uje, ował cukier, (gorz.) = przeparzyc go w kartoflach. <Z(s) + *Karamelizować, od Karamel>

Skaramelizowanie, a, blm., czynność cz. Skaramelizować.

Skaranie, a, blm. I. czynność cz. Skarać. 2. kara: S. boskie z takim utrapieniem! (= *terzyć Pański, utrapienie, nieszczęście*). A to S. boskie z tym chłopakiem! Jużci upatrzył zły humor, S. Boże! Krasz. [Kiej] sie już nie bois skaranja zadnego].

[Skarantność, i, lm. i] p. Skar. <p. Karętność>

† Skaraskać się, a ś., ał ś. odmaznać ś., odzcepicić ś., wwołnić ś. od kogo a. od czego, pozbyć ś.: Nie mógł on ś. S. fatalnego kruka. Pot. Gabor, chcąc ś. nasz Węgier S. co prędzej, cztery piechot tysięcy Turkom i pieniędzy posyła. Pot. <Z(s) + Karaskać ś.>

† Skaraskanie się, a ś., blm., czynność cz. Skaraskać ś.

Skarb, u, lm. y I. zbiór pieniędzy lub przedmiotów cennych, odnajdywanych w koryjówkach, a szczeg. w ziemi: Gdy rzeczy znalezionej przoszącego właściciela dociec nie można, zowią ś. skarbem, na które powszechność krajowa ma najpierwsze prawo. Cyw. S., pieniądze od nieznanomych ludzi i niewiadomych z dawnych czasów skryte. Sz. Pospolicie powiadają, iż oracze na roli skarby znajdują. L. S. znalazł. Kn. Baśń o zaklętych skarbach. Dwa skarby, to jest obfite składy kótek szklanych kolorowych, które, jak wiadomo z badań ś. p. Kopernickiego w Horodnicy nad Dniestrem... 2. a. Skarby (lm.) bogactwa, zbiór kosztowności zgromadzonych gdzie: Nie było przedtym osobnego rzpltej skarbu, ale królowie, posiadając znaczne dochody, sami o wszystkich potrzebach wiedzieli. Skrzet. Niemierne ma skarby. Troc. Skarbu dobywa. Troc. O, jako ś. zdradzać dacie, którzy błoto za S. macie, śkło za drogic kamienie! Biel. M. Co ś. kolwiek skarbow na świecie znajduje, względem skarbow niebieskich cyfrą są. Kulig. Gdzie S., tam i serce. Pot. Skarby mieczowi rozkradną złodzieje. Mick. Niechaj ś. w imię i skarby bogaci. Mick. Wojna niezliczone pożarła skarby. Kaezk. W tej bachanalji poszły skarby ducha i serca. Krasz. Wyczytał w jej oczach skarby miłości i rozkoszy. Orzesz. Przen.: rzecz nieocenioma, brylant, klejnot, skarbu ś.: To S., to serca pociecha mego. Groch. Swój najmniejszy pokaz łaski, cheć, iżby za nader drogi S. przyjmowano. Górn. S. to jest rzadki: dobry, zdolny i przywiązany sługa. Kras. Jam skarbu dopadł, takiego człowieka. L. Ten pan marszałek to S., nie człowiek. Lubom. Odważyłam ś. oddać taki

S., jakim ty jesteś. Korz. Pełna miłości, sercem bogata, patrzała w dziecię, w swe skarby. Len. 3. [S.] majątek, bogactwo, dobytek: A siła też skarbu za niom biezest? 4. p. Skarbiec: Pospolity S. Jan Łaski na sejmie w Piotrkowie założył radził. Baz. W skarbie rzpltej korony chowają. Troc. Wybierać ze skarbu. Troc. S. kościelny, miejsce, skarbnica. Kn. Dla zasilenia skarbu dozwolono wydawać dyplomy nobilitacji. Bukar. Wolna gotówka w skarbie państwa, 5. fisk, fiskus, kasa państwowa, finanse państwowe. dobro publiczne, majątek państwa: Król wziął na S. dobra jego, ale mu wyznaczył przyzwoitą pensją. L. (= *skonfiskował*). Płacić podatki do skarbu. Ma pensję od skarbu. Minister skarbu. Zgromadzenie narodowe zagarnęło fundusze klasztorne na rzecz skarbu. To do trzechkroćtysięcy miało S. kosztować. Ochoc. 6. zarząd skarbowy: Plenipotent dyrekcji austriackiej lwowskiej skarbu solnego. Nies. Skarbek, × Skarbieczek. <Śr. Grn. Searf = drobna moneta, lub SKARB/SZCZEB>

Skarbcowy przym. od Skarbiec: Skrzynia skarbcowa. Rejestr S.

Skarbczyk, a, lm. i p. Skarbiec.

Skarbek I. bku, lm. bki p. Skarb: Oddawała nieszczęśliwemu bratu mały S., w radości serca uzbierany od kolebki. Orzesz. 2. bka, lm. owie = a) p. Skarbnik. Troc. S., który skarby zbiera, chowa. Włod. b) S., *cacodaemon*, który według mniemania pospółstwa, nad kruszcami i skarbami przełożony jest. Włod. S., figlarz, sowa, ptak pilnujący skarbow (cobalus). Bobr. <Od Skarb>

Skarbi, ego, lm. owie p. Skarbnik: Cześnicy, skarbiowie, podkomorzowie, podłowczowie, miecznicy. Bobrow. <Od Skarb>

× Skarbieczek, czku, lm. czki p. Skarb: Nie mam najmniejszego skarbieczku. L.

Skarbić, i, it I. † S. robić majątek, dorabiać ś., bogacić ś., wzmagać ś. w bogactwa, starać ś., zabiegać o bogactwa, pomnażać skarby: Pośkarbiowie, opuściwszy dobre szafowanie powierzonych pieniędzy, sami sobie i domom swym skarbią. Skar. Nie powinny dzieci rodzicom S., ale rodzice dzieciom. Bud. Dla wasem zbierał, na was robiłem, dzieciście moje, wamem skarbił. Skar. Sobie skarbił minister z podatków, a na króla nienawiść zwałił. Pot. Wolał raczej S. w rzeczach niebieskich, aniż na ziemi. Birk. Nie skarbiecie sobie tam, gdyż złodzieje wykopywają i kradną pokłady, gdzie skarb od mólów i od rdzy niszczeje, lecz w niebie; gdzie ś. nie trzeba bać zdrady. Pan nie każe sobie S. tu, gdzie mól a rdza wszystko pogryzie, ale tam na górze, gdzie skarb wieczny a nigdy nieprzebrany jest. Rej. 2. co = zbierać (pieniądze), gromadzić, zbijać (bogactwa): Srebro i złoto skarbią sobie drogie. Kulig. Skarbiecie sobie skarby w niebie. Skar. Nie skarbiecie sobie skarbow na ziemi. Wuj. Skarbiłes twą szkatułę i brzegów dokładał, budowałeś wystawnie, wsi z gruntu zakładał. Zbył. Przon.: Rzecz piękna S. sobie w kraju zastugi, nie szafując grosza. Bukar. Przen.: S. sobie co = zaskarbić, zjednywać, kaptować; zastugiwać sobie na co: Biesiadami i ucztami przyjaźnił sobie S. Pileh. Ta sama ręka, której ja przyjaźnił skarbiłem, krzywdę mi uczyniła. Boh. Skarbił sobie miłość poddanych. Troc. S. sobie czyją łaskę. Troc. <Od Skarb>

Skarbiec, bca, lm. bce, Skarbnica, Skarb: × Skarbnice miejsce bezpieczne, gdzie przecho-

wują skarby, kosztowności: S., w którym ś. chowały ozdoby królewskie i niektóre rzpltej klejnoty, był na zamku krakowskim. Skrzet. S. kościelny. S. jasnogórski. Nieprzyjaciół zabierze skarby po skarbcach złożone. Wad. Skarby niebieskie, które zachowuje Bóg świętym w skarbcu wiecznej chwaly swojej. Kulig. W skarbcu próżnują pieniądze. Troc. Niezmierną ma w skarbcu gotowiznę. Troc. Dał wielki S., który może złupić i tym gościnność w klasztorze zakupił. Miek. W skarbcu masz pieniążki, szafuj i baw ś. Słow. Murowany S. z herbowną chorągiewką. Krasz. Wszystko nam dałeś, co dać mogłeś, Panie, z skarbcia wiecznego miłościwej łaski. Krasiń. Przen.: S. sekretów gospodarskich. Troc (tytuł książki = bogaty zbiór). <Od Skarb>

Skarbenie, a, bhm., czynność cz. **Skarbić**.

× **Skarbeniec**, nca, lm. nce p. **Skarbiec**. Troc. <Od Skarb>

Skarbnę, ego, bhm. *opłata do skarbu*: Widzi mi ś. niesprawiedliwością potrącenie z chudych zwykle żołnierzy skarbnego na rzecz tłustego zwykle podskarbiego. Górs. <Od Skarbný>

Skarbnica, y, lm. e i. forma ż. od **Skarbnik**, *kasjerka*. Ks. Ł. 2. p. **Skarbiec**: Jest tam S. cesarska, kędy przed drzwiami zawsze leżą wielkie wory pieniędzy. Star. Eljazyb uczynił sobie skarbnicę niemalą. Leop. (pokładnicę. Leop.). Oddaje prezent, którego pewnie ani w królewskich, ani w cesarskich nie znajdziesz skarbnicach. Pas. Wszakem tego nie własnymi siłami, ale z skarbnice szkodrobliwych rąk W. K. Mości nabył. Troc. Przen.: W tych to tajnikach koczacy ukrycie znajdowali i nazywali one skarbnice wojskową. Sw. Przen.: *źródło, zasób, zapas, zbiór rzeczy nieocenionych*: Cała darów boskich S. stoi wam otworem. Bals. S. pamiątek na Wawelu. S. wiedzy. Wyczerpnęła wszystko ze skarbnicy wiadomości swoich, wszystko, coby mi ulgę przynieść mogło. Bukar. Piękno natury jest skarbnicą gotowych form pięknych. Lib. 3. *skrzynia, kufer, szafa do chowania kosztowności; skarbona, puszka na pieniądze*: S. w domu skarbu. Leop. Na skarbnicę drogich klejnotów pełną zawsze dybia złodzieje. Petr. Rzucił ś. do skarbnicy pieniędzy szukać. Skar. S. kościelna. Skar. Karbony a. skarbnice gotowych zawsze pieniędzy w pierwszym kościele na ubogie. Skar. 4. p. **Kasa**. Zdr. **Skarbniczka**, × **Skarbuszka**. <Od Skarb>

Skarbniczek, czka p. **Skarbnik** a) lm. owie: Pewnie S. posadzi tu jakiegoś krewniaczka, to z nim nanowo zagramy. Byk. b) lm. czki: S., staroświecki gatunek pojazdu, niby to wóz skarbný. L. Przyjechało ś. dawniej na skarbniczku prostym, ale za każdym razem S. z miasta pieniądze przywoził. Kras. Skarbniczkiem czyli telegą przejeżdżających widziałem. L. Woli jego żona, aby ją na sprężynach giętkich zawieszoną po balach, po asamblach kareta wozila, niż gdyby do kościoła skarbniczkiem jeździła. Węg. <Od Skarbnik>

Skarbniczka, i, lm. i p. **Skarbnica**: S., skarbuszka, puszka do zbierania w niej pieniędzy, karbonka. Troc. <Od Skarbnica>

Skarbnik, a i. lm. cy = a) a. × **Skarbak**, × **Skarbi**, × **Skarbný** *ten, co zbiera zasoby do skarbu i zawiaduje nimi, kustosz skarbnicy, skarbcia, podskarbi*; *tytułarny urzędnik ziemski*: S. łucki do śmierci nie zaniechał tego zwyczaj.

Ochoc. Mąż Elzbiety Drużbackiej był skarbnikiem żydaczowskim. b) p. **Kasjer**. c) *zły duch, strzegący bogatych żył kruszcowych w kopalni, polski kobold*; [rodzaj bóstwa opiekuńczego górników i kopalni, jądra]: Bohaterem wielu podań ludu górniczego jest S., gnom, strzegący skarbow podziemnych. 2. lm. i *staroświecki pakowny wóz podróży, najczęściej czterokolny, na żywność, paszę i przybory potrzebne w podróży, a. przewożący w skrzyniach zebrane podatki, wóz skarbný*. Zdr. **Skarbniczek**. <Od Skarbný, wzgl. Skarb>

Skarbnikostwo, a, **Skarbnikowstwo** i. lm. a *urząd skarbnika*. 2. bhm., zb. *skarbnik z żoną*. <Od Skarbnik>

Skarbnikowa, ej, lm. e *żona skarbnika*.

Skarbnikowicz, a, lm. e *syn skarbnika*.

Skarbnikowiczowa, ej, lm. e *żona skarbnikowicza*.

Skarbnikowiczówna, y, lm. y *córka skarbnikowicza*.

Skarbnikowstwo, a, lm. a p. **Skarbnikostwo**.

Skarbnikówna, y, lm. y *córka skarbnika*: Miała za sobą Konstancję Lipską, skarbnikównę bełską. Nies.

Skarbný i. p. **Skarbowy**: Komora skarbná. Leop. Podskarbi ma kwitować pod swą pieczęcią skarbną. Herb. Wóz S. Goł. (= *skarbnik*). Wozy skarbné. Rej. Wóz S. (a. karbný) = a) wóz zasobny w żywność, od zasoby = facultates -skarb; b) wóz skarbowy, to jest dla celów skarbowych przeznaczony; c) wóz wojenny, przeznaczony do użytku wojennego. Wóz S. na pospolite ruszenie. Bliż. Ować tak hetmańskimi, jako i skarbnemi słowy nasyceni, odeszli z gniewem. Piotr. Przen.: Chętni wie i łaskawie w swoje skarbné serce wzięła najpokorniejsze próśby moje. Fred. A. × S., ego, lm. i rz. p. **Skarbnik**: Litwa do swego skarbcia, na zamku w Wilnie złożonego, miała strażnika, kustosza, którego skarbnym zwała. Nies. S., thesaurius, pewnie zawsze książętom potrzebny, później między dostojników wchodzi, a za nim podskarbi. Bobrow. Tak ś. stało z komornym, a potem ze skarbnym, którzy wyszli na komorników i skarbników. Bobrow. S. W. Ks. Litewskiego. Troc. S. strzegł na zamku wileńskim złożonych dokumentów i klejnotów księstwa. Wóje. S. kościelny. Troc. <Od Skarb>

Skarbokradzca, y, lm. y *ten, co skarb okrada, co kradnie skarby*. <Skarb + Kraść>

Skarbokradztwo, a, lm. a *okradanie skarbu publicznego*: Jeśli co pospolitego wezmą, to skarbkradztwem nazywają. Kucz.

Skarbona, y, lm. y, † **Karbona**, **Skarbnica** *puszka do składania pieniędzy*: S. w kościele do składania ofiar. Zdr. **Skarbonka**, × **Skarbuszka**. <Zmieszanie wyrazów Karbona (Karbona), z Gr. Karban(ās), z Hb. gorbān + Skarb>

Skarbonka, i, lm. i p. **Skarbona**.

Skarbot, u, lm. y, **Sarbat** *rodzaj statku wodnego*: Przybyli Szwedzi Dźwiną na 15 skarbotach, uzbrojonych mniejszemi działami. Nar. <Szwed Skarbāt lub Dnm. Scharboot>

[**Skarbownik**, a, lm. cy] *rodzaj mitycznego karzełka w czerwonej czapeczce, krasnoludek*. <Od Skarb>

Skarbowo - p. **Skarbowy**.

Skarbować, uje, ował i. *zliczyć na karbach*. *spisać karbami*. 2. *zebrać w karby, zmarszczyć, zbrózdzić, sfaltonać*: Starość czoło skarbować,

Ziele to listki na skarbowane. Sien. Białe rękawy koszuli w dłoni skarbowane i wstążką opięte. Mick. <Z(s) + Karbować>

Skarbowanie, a, blm., czynność cz. **Skarbować**. **Skarbowość**, i, blm. 1. *zawiadywanie dochodami pieniężnymi*: S. leśna. 2. *państwowe gospodarstwo finansowe*: Znać ś. na skarbowości. Urządzić S. S. w Polsce i jej dzieje. Paw. 3. a. × **Skarbstwo** *ministerjum skarbu, zarząd finansów*: Służby w skarbowości. <Od Skarbowy>

Skarbowy, × **Skarbny**, × **Karbny** 1. *tyczący ś. skarbu, pochodzący od skarbu państwowego, należący do skarbu, rządowy*: Pisarze skarbowi. Vol. Dano mi asygnację do pisarza skarbowego. Pas. Trybunał S. Troc. Sprawy skarbowe. Troc. Sądy skarbowe. Troc. Pisarz ś. koronny, pisarz ś. litewski. Troc. Majątek, dom S. Mogliby nam wyśmieniecie dać skarbowych koni. Krasz. Aresztant w ubraniu skarbowym. Ma mieszkanie skarbowe. Rozbicie zjednoczonej instytucji skarbowo-płatniczej. Paw. Związki rachunkowości skarbowo-sejmowej wiele przedstawiają braków. Paw. 2. *należący do pana, do właściciela majątku, dworski*: Liberja skarbowa. Opał S. <Od Skarb>

Skarbowka, i, lm. i i. ? *miara do oznaczenia wysokości woły w rzecze*: (Dźwina) szerokości 120 sążni, głębokości skarbowki od 10 do 12 stóp w pierwszych miesiącach po puszczeniu rzeki. Pol. 2. fl. *budka pisarza na tratwie*: Mają dobre zapasy w skarbowce, czyli baraku na tratwie. Wóje. <Od Skarbowy>

× **Skarbstwo**, a, blm., p. **Skarbowość**: Kamienica należąca do urzędu skarbstwa w Wilnie. T. K. <Od Skarb>

[**Skarbunek**, nku, blm., **Motaska**] *karbunkul*. <Zam. Karbunkul>

× **Skarbuszka**, i, lm. i p. **Skarbona**. Troc. **Skarbuś**, a, lm. e p. **Skarb**: S. mamusi! potworzyła kilkakrotnie. Zap. <Od Skarb>

Skarcenie, a, blm., czynność cz. **Skarcieć**.

Skarcieć, i, il i. × S. *powściągnąć, powstrzymać, pohamować, utemperować, ukrócić*: Ten przykład nowy skarcieć pleć naszą. L. 2. *skrzyżować, napomnieć, zganić, sfukać, zbuzować, złać, zbesztać*: S. młodzianaszka swawolnego. S. postępek nierozważny. 3. *ukarać*: Ołówkiem skarcieć nieposłuszną uczenicę. Korz. Skarć, łowcze, charta ręką i sforą. Słow. <Z(s) + Kareić>

Skarczować, uje, ował *karczując zniwelować*: S. pole. <Z(s) + Karczować>

Skarczowanie, a, blm., czynność cz. **Skarczować**.

Skarga, i, lm. i i. *zaskarżenie, zażalenie, protest; akcja sądowa przeciw komu, przeciw czemu*: Wnieść, podać, zanieść skargę do sądu. S. o potwarz, o gwałt. Gdzie niema skargi, tam niema i sądu. Prz. Wystąpić ze skargą przed króla. Na mocy praw uczynił skardze zadość. Mał. S. apelaacyjna. S. ekscydeneyjna, ekspulsyjna, p. **Ekscydeneyjny**, **Ekspulsyjny**. 2. *skarżenie ś., uskarżanie ś., utyskiwanie, uzalenie ś., żal, lament, molestowanie*: Zdarzą ś. correlativa: nędza i S. Birk. Janusz, książę mazowiecki, ojca księdza Skargi dla tego Skargą przezwał, iż ś. często przed nim uskarżał, na krzywdy sobie uczynione, mówiąc mu: wszystko ś. skarżysz, miły Pawełki, moglibyśmy cię Skargą nazwać. Birk. Wywodzić skargi. Szczęsny wysłuchiwał skargi i prośby włóscian. Bukar. I takim był i potom: ni żalu, ni skargi. Malez. Skargi Jeremja-

sza (= *treny*). Usta tak ułożone, jak grdyby na nich siedziała jakaś niewysłuchana S. Kaczk. <SKARG>

[**Skargnąć**, nie, nął, **Skarguleć**] *zmarznąć, skostnieć, zgrabić*: Ognia palić nie dasz? a toć małe (dzieci) na nie skargną. Kon. A biegajno, Witek, i przynieś dzieciaka, bo do cna skargnie. Kon. <por. Kargol>

[**Skargnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Skargnąć**. **Skargowy** przym. od **Skarga**: Ślachta zjeżdżała ś. na najbliższe po sejmie kwerele grodzkie, czyli na sądy skargowe. Paw.

[**Skarguleć**, eje, ał] p. **Skargnąć**: Dziecina skarguleje, zsinieje od zimna.

[**Skargulenie**, a, blm.] czynność cz. **Skarguleć**.

[**Skarknąć**, knie, knął, knęła a. kła] *zniszczyć, zlechnąć*: Szkapsko skarkło. <KARK; por. Kurez>

[**Skarknięcie**, a, blm.] czynność cz. **Skarknąć**.

[**Skarkulować**, uje, ował] p. **Skalkulować**: Dobrze skarkulowałaś sprzedać nasze dusze. Syrok. <Zam. Skalkulować>

[**Skarkulowanie**, a, blm.] czynność cz. **Skarkulować**.

Skarlać, a, ał i S. ś. p. **Skarlić**.

Skarlały, **Skarłowaciały** *który skarłał, stał ś. karłowatym, zmalły*: Biedne skarłałe dziecko wielkich pradziadów! Krasz. Mówię, umiłowanie społeczne nie mieści ś. dziś w marnych, skarłałych sercach. Brt. Wszędzie rozbicie, zapomnienie obowiązków i egoizm, rozradzający ś. na skarłałej społeczności. <Od Skarlec>

Skarlanie, a, blm., czynność cz. **Skarlać**.

Skarlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skarlać ś.**

Skarlec, eje, ał, **Skarlić ś.**, **Skarłowacieć** *stać ś. karłem, karłowatym, zmaleć*: Zmalał, skarłał przez brak zasobów, nie wyczerpanych z gnuśnego życia. Kasz. Przen.: Jego pieśni zawdzięczamy, żeśmy nie skarleli. Asn. (= *nie stał ś. kretynami*). <Z(s) + Karlec>

Skarlenie, a, blm. i. czynność cz. **Skarlić**. 2. czynność cz. **Skarlec**.

Skarlić, i, il, **Skarłowacieć**, nied. **Skarlać** *zrobić karłem, karłowatym*. S. ś., **Skarlec**, **Skarłowacieć** *stać ś. karłem, karłowatym, zmaleć*; przen. *stać ś. kretynem*: Czego ś. tknie, to ś. skarła. Krasin. Więcej nawet gdy ś. cały skarli (lud) i życia szczęście bierze, jak ś. zdarza... Słow. Nawet gdy ś. cały skarli, o tamtych jeszcze wie, że nie umarli i jeszcze cierpią. Słow. <Z(s) + Karlić>

Skarlīga, i, lm. i bot. (*hamiltonia*) *roś. z rodziny sandałowcowatych*. <Now. Jakóba Wagi>

Skarłowacenie, a, blm. i. czynność cz. **Skarłowacieć**. 2. czynność cz. **Skarłowacieć**: S. roślin. Przyczynili ś. do rozdenerwowania i skarłowacenia naszego wieku.

Skarłowaciałość, i i. blm., rz. od **Skarłowaciały**. 2. lm. i *rzecz skarłowaciała*: Zniesienie wszystkich skarłowaciałości i zbroczeń, jakie w średnich wiekach potworzyła przemoc, to były główne zdobycze rewolucji. Bał. <Od Skarłowaciały>

Skarłowaciały p. **Skarlały**: Drzewa skarłowaciałe, robaczliwe, chore... siedzą wokół wody. Mick. Kto wie, czy dziki murzyn australijski nie jest skarłowaciałym potomkiem jakiegoś plemienia, które stało wyżej od niego pod względem kultury. <Od Skarłowacieć>

Skarłowacieć, i, il p. **Skarlić**: S. talent. Sow. <Z(s) + Karłowacieć>

SKARŁOWACIEĆ

Skarłowacieć, *eje*, *ał* p. **Skarleć**: Nam starym aż ś. chce westchnąć, że te ludziska skarłowaciele tak. Krasz. Robak zgnilizny podgryza i toczy stary organizm, który tak skarłowaciał, tak jest lichy, że nie ma odwagi spojrzeć w oczy prawdzie. <Z(s) + Karłowacieć>

Skarp, *pia*, *lm. pie* zool. (*rhombus maximus*) ryba oścista, bezcierniowa, gardłopłetwa, z rodziny *lokoplęwów*.

Skarpa, *y*, *lm. y*, **Szkarpa**, *×* **Eskarpa** *l. pochyła ściana wykopu lub nasypu ziemnego; płaszczyna spadzista przedpiersienia, zamykająca jedną stronę rowu fortecznego, stok: S., płaszczyna spadzista przedpiersienia i tarasu wałowego, zamykająca jedną stronę rowu fortecznego. Jak. J. S., pochyłość wału. Troc. S. wału fortecznego. Gemb. Przez równe pola, przez skarpy, przez doły wciąż uciekają przed nieprzyjaciół. Pot. 2. podpora muirowana dla wzmocnienia muru, zwężająca ś. ku górze: Skarpy przy świątyniach gotyckich. Spozstrzegła w drodze skarpy przedwiecznych murów, załki zawždy otwarte. Zer. Dżika róża po nagich skarpach pełza. Zer. Murował na skarpe [Skarpować, Szkarpować] = muirować coraz cieniej ku górze: Tym ś. też utwierdzają mury, kiedy je na skarpe muirowują, to jest coraz cieniej od fundamentu aż do samego wierzchu wywodząc. Haur. 3. [S.] okop pochyły naokoło domu, po którym chodzić nie można. 4. † S. dół, jama: Liszki w głębokiej grzebień skarpie. Pot. Złęknie ś., uciec trudno, skryć w tąż w onej skarpie. Pot. 5. [S. a. w lm. Skarpiele] oddzielne urwisko brzegu Wisły. <Włos. scarpa, Fr. escarpe>*

[Skarpać, a, *al*] *złubić*, *byle jak zrobić, sparolić*. <Z(s) + Karpać>

[Skarpanie, a, *blm.*] czynność cz. **Skarpać**.

[Skarpiup, a, *lm. y*] *l. strup na ranie. 2. p. Skarlupa*. <p. Skarlupa>

Skarlupa, *y*, *lm. y* p. **Skorupa**: S. krokodylowa, *cataphractum*. Kn. S. = łuska krokodyla. Bobr. S. krokodylowa, smocza. Troc. S. węzowa. Troc. S. żółwia. Troc. S. pławów morskich. Troc. S., skóra, czyli łuska węzów, żółwiów i tym podobnych. Włod. Przen.: Muzy, powiedziecie, któż z synów achejskich najpierwej krwawą skarłupę zdarł z wojownika. Ml. (= *pancerz*). Przen.: Cobyto było, jakby S., ścierwo, poszła na dno? Gadam. (= *łupina, łódka wątła*). Zdr. **Skarlupka**. <(S)KORA + LUP>

Skarlupka, *i*, *lm. i* p. **Skarlupa**.

Skarły, *blp. p. Skal*.

† **Skarmiać**, *a, al* p. **Skarmić**.

† **Skarmianie**, *a*, *blm.*, czynność cz. **Skarmiać**.

† **Skarmić**, *i*, *il*, *nied.* † **Skarmiać** *zjesć, spożyć, strawić; zużyć na karmienie, spaść*: Nie miej nikogo za konfidenta, póki korea soli z nim nie skarmisz. Fred. M. Rozmiotł w pole kawalec, święte ciało, święte palec (św. Stanisława), chcąc, by to marnie strawiono, przez ptaki skarmiono. Pśń. Myśliwcy ubogich nieboraków majątności psy (= psami) skarmiają. Kosz. Lepiej to świniąmi albo bydłem S., niż zgnoić. Ek. <Z(s) + Karmić>

† **Skarmienie**, *a*, *blm.*, czynność cz. **Skarmić**.

[Skarnia, *i*, *lm. e*] *policzek, lice, jagoda*. <= Skroń>

Skarogniada, *ej*, *lm. e* *klacz maści skarogniadej*. <p. Skarogniady>

Skarogniady, [Skarogodny] *odznaczający ś. maścią ciemno-gniady*: Kazał okulbaczyć klaczkę

SKARTOWAĆ

skarogniada. Pol. S., *ego* *lm. e* *rz. koń skarogniady*: Pobiegłem do stajni, koniuszy zaraz mi pokazał skarogniadego, przeznaczonego dla mnie. Krasz. <Kary + Gniady>

[Skarogodny] p. **Skarogniady**.

Skartować, *uje*, *owal* *złupić, wyszukać za pomocą karoty, zniewolić kogo do wydatku*. <Z(s) + Karotować>

Skartowanie, *a*, *blm.*, czynność cz. **Skartować**.

Skarpeciarka, *i*, *lm. i* *pracownica robiąca skarpetki*. <Od Skarpetka>

Skarpecisko, *a*, *lm. a* p. **Skarpetka**.

Skarpeć, *i*, *lm. e* p. **Skarpetka**.

Skarpetą, *y*, *lm. y* p. **Skarpetka**. Goł., L.

Skarpeteczka, *i*, *lm. i* p. **Skarpetka**.

Skarpetka, *i*, *lm. i*, **Szkarpetka**, **Skarpeć**, **Skarpetą**, **Szkarpetą**, *w* *lm.* [Karpetki, Karpytki] *pończocha męska o krótkiej cholewce*: Cerować, nadrabiać skarpetki. Skarpetki czyjeś tu leżą = para skarpetek. Zdr. **Skarpeteczka**. Zgr. **Skarpecisko**. <Śr. Łć. scarpus, Włos. Searpa i t. d.>

[Skarpiele, *i*, *blp.*] p. **Skarpa**.

Skarpnica, *y*, *lm. e* zool. (*cecrops*) *skorupiak widłonogi pasorzytny*. <Od Skarpny>

[Skarpny, Skarpny, Skartny, Poskarpny] *człowiek = mało jedzący i mizerny, suchy*.

Skarpować, *uje*, *owal*, [Szkarpować] *l. p. Skarpa. 2. ścinać lub usypywać ziemię podług danej pochyłości. 3. umacniać skarpami*: S. brzeg rzeki. <Od Skarpa>

Skarpowanie, *a*, *blm.*, czynność cz. **Skarpować**.

Skarpowato przys. od **Skarpowaty**.

Skarpowaty *podobny do skarpy*: Słońce kryło ś. za dalekie góry i lasy, za skarpowate baszty i mury zamczyska. Prus. <Od Skarpa>

Skarpownica, *y*, *lm. e* *woj. czwarta część koła, której używają dla nadania częściom fortyfikacji okrągłości*. Troc. <Od Skarpa>

Skarpowy *przym. od Skarpa*: Pomiedzy czarną koronką drzew skarpowych ś. przesunęła. Zap. <Od Skarpa>

† **Skartabel**, *a*, *lm. owie* p. **Schartabel**. Zdr.

† **Skartabelatka**. <Włos. scartabello>

† **Skartabelat**, *u*, *l.* *blm. stan skartabela. 2. lm y dyplom szlachecki skartabela*. L. <Od Skartabel>

† **Skartabelatka**, *i*, *lm. i* p. **Skartabel**: Brat szlacheic zagonowy, szlacheic swierczala S. bratem był wojewodzie, kasztelanowi... na sejmiku... w trybunale, ale nie wobec stosunków familijnych. Jez. <Od Skartabel>

Skartaczować, *uje*, *owal* *zbić, znieść, wystrzelać, szdziesiątkować kartaczami*. <Z(s) + Kartaczować>

Skartaczowanie, *a*, *blm.*, czynność cz. **Skartaczować**.

Skartelować, *uje*, *owal* *związać kartelem, zrzeszyć w kartel*: Celem organizacji galicyjskich fabrykantów jest zbieranie informacji, śledzenie postępu w sposobach fabrykacji i wspólna akcja obronna przeciw bojkotującym Galieję skartelowanym przemysłowcom. <Od Kartel>

Skartelowanie, *a*, *blm.*, czynność cz. **Skartelować**.

[Skartny] p. **Skarpny**; *wybredny w jadle*: Skartne byki.

Skartować, *uje*, *owal* *l. karty = kartując zmieszać; stasować. 2. przen. ukartować, uknuć, ułożyć, uplanować*: Wielka rzecz w polityce wiedzieć,

czy rzeczy tak są skartowane, że ś. czego dobrego z nich można spodziewać. Lubom. × S. ś. *ułożyć ś., sformować ś., uszykować ś.*: Skartowały ś. pomieszane piechoty. Leszcz. S. <Z(s)+Kartować>

Skartowanie, a, blm., czynność cz. Skartować.
× **Skartowanie się, a ś., blm., czynność cz. Skartować ś.**

† **Skarucha, y, lm. y, [Skarucha]** I. p. **Skorupa**: 2. *kawałek kory zdjętej z drzewa*: Samo tylko gałąź i list jady suchy a rozmoczone z drzewa ognie skaruchy. Pot. <Por. Skóra>

† **Skarupa, y, lm. y, [Skarupa]** p. **Skorupa**. Ocz. <Por. Skarupa>

! **Skaryfikacja, i, lm. e** chir. *nacięcie, nasieknięcie (skóry)* (scarificatio). <Łé. scarificatio>

! **Skaryfikator, a, lm. y** I. *narzędzie rolnicze do spulchniania ziemi, spulchniacz*. 2. chir. *baniecznik (scarificatorium)*. <Od Łé. scarificatorium>

! **Skaryfikować, uje, ował** chir. *zabrasnąć, naciąć, nasiekać (skórę)* (scarificare): Pokazała ś. gangrena, skaryfikowano, znowu tedy nie, ale doktorowie ostrzegli mnie, że koniec blizki. Bukar. Musieli mu cyrulicy aż S. odbite ciało. Mat. <Od Łé. scarificare>

! **Skaryfikowanie, a, blm., czynność cz. Skaryfikować.**

Skarykaturować, uje, ował *przedstawić w karykaturze, odтворzyć kogo, co w sposób karykaturalny*: Nie byłoby w tym jeszcze żadnej osobistej aluzji, gdyby humorysta nie był rysom owej skarykaturowanej postaci nadał pewnego podobieństwa z Filipem. Gaw. <Z(s)+Karykaturować>

Skarykaturowanie, a, blm., czynność cz. Skarykaturować.

† **Skarzadłość, i, lm. i** p. **Szkaradziństwo**. Modl. Wac. <SKAR, p. Szkarad ->

† **Skarzenie, a, lm. a** *skaranie, kara*. S. Par. <Od *Skarzyć - Skarać>

Skarzyk, a, lm. i bart. p. **Zasklep**: S., tak bartnicy zowią wiaz woskowy albo pierwsze wiązanie pszczelne w ulu, commosis. Mącz., wiaza, waza, pierzga, ulicznik, przedmieście. L. [Skarzać się, a ś., ał ś.] *uskarżać ś.*

[Skarżanie, się, a ś., blm.] *czynność cz. Skarżać ś.*

Skarzenie, a, blm., czynność cz. Skarżyć.
Skarzenie się, a ś., blm., czynność cz. Skarżyć ś.

Skarżyciel, a, lm. e, [Skarżypietrek, Skarżypyta] *ten, co skarży, oskarżyciel, donosiciel*: S. w sądzie = *powód*. Niemasz skarżyciela, niemasz sędzieciela. Prz. <Od Skarżyć>

× **Skarżycielezyn** przym. od **Skarżycielka**. Troc. L. <Od Skarżycielka>

Skarżycielka, i, lm. i forma ż. od **Skarżyciel**, *oskarżycielka*: Ty śmiesz być skarżycielką. Przyb.

Skarżycielski przym. od **Skarżyciel**. Troc.

Skarżycielstwo, a, blm. *rola skarżyciela, skarżenie, donosicielstwo*: Za to S. nienawidzili ją wszyscy chłopcy. Kos. <Od Skarżyciel>

Skarżyć, y, ył, [Skardzyć] I. *kogo, co = zaskarżać, oskarżać, obwiniać, występować ze skargą na kogo, podawać nań skargę*: S. kogo do sądu. Ten, który skarżył, świadków nie miał. Troc. Skarżą sobie swoje krzywdy. Troc. Ucho jedno daj skarżącemu, drugie chowaj obwinionemu. Prz. Gdy tak skarżył cień Dantu, oni odłamki rozbitych zbroie rzucali na dół. Krasin. 2. a. S. ś. na kogo = *donosić, zawiadamiać o jego winie*:

Skarżył przed ojcem na siostrę. Mnie szukają, na mnie skarżą. Uj. S. ś. [S.] *uskarżać ś., użalać ś., żalić ś., utyskiwać, narzekać, wyrzekać, biadać*: Skarżyli ś. na nie przodkowie nasi, skarżymy ś. my i którzy po nas nastaną, S. ś. będą, jak dobre stare obyczaje zginęły. Górn. Król Zygmunt skarżył ś. na Lubezany cesarzowi Maksymiljanowi. Stryjk. Panu Bogu ja tej krzywdy, mnie dziś uczynionej, skarżę ś., że mnie niewinnego zabić chcecie. Baz. Ludzie starzy niemal wszyscy skarżą ś. na dzisiejsze czasy. Górn. Skarżyłem (skarżyłem ś.) na niego o tę krzywdę. Troc. Skarży ś. na ból w krzyżach. Drugi ś. skarży, choć mu nie nie dokucza. Skarżył ś. na niesprawiedliwość swojego zwierzchnika. Klęknę ś. ś. Bogu. Słow. Zwykłym nawet nie skarżą ś. jękiem. Krasin. Nie skarżcie ś., lecz śpijcie. Słow. Skarżył ś., że łańcucha podźwignąć nie może. Mick. O nie ś. nie skarżę. Korz. Nie masz S. ś. na co. Krasz. [Zona skarży, że kielbasę pewno cygan ukradł]. Przen: Większa część tych domków, porozgradzana lub opuszczona, skarżyła ś. na swą nędzę i upadek (= *wzbudzała litość swą nędzą i swym upadkiem*). <Od Skarga>

[**Skarżypietrek, rka, lm. rkowie]** p. **Skarżyciel**. <Zart., Skarżyć + Pietrek>

[**Skarżypyta, y, lm. owie]** p. **Skarżyciel**.

[**Skaserować, uje, ował]** p. **Skasować**: Już-ci śtyry roki, jak tę kopalnię skaserowano. <Nm. kassieren>

[**Skaserowanie, a, blm.**] *czynność cz. Skasować.*

Skasować, uje, ował, [Skaserować] *zrobić, żeby nie było: znieść, zamknąć, zwinąć, unieważnić, odwołać, uchylić; wykreślić, przekreślić, wygluzować, wymazać i t. p.*: S. wyrok, testament, decyzję. S. zakon, szkołę. Aresztowanie poddanych zbiegłych król Zygmunt I skasował. Vol. S. markę na prośbie. <Z(s)+Kasować>

Skasowanie, a, blm., czynność cz. Skasować: Zamieszkałem zaraz w Cudnowie, i moja żona ze mną, aż do czasu skasowania tego powiatu. Ochoe.

× **Skaszać, a, ał** *kosząc sprzątać*: Mieszkaniec tej góry skaszał trawę z przepaści niedostępnej skały. Kam. <Od Skosić>

× **Skaszanie, a, blm., czynność cz. Skaszać.**

× **Skaszenie, a, blm., p.** **Skrupienie**. Sl. wil. <Od Kasza>

Skatalogować, uje, ował *spisać w katalog*: S. księgozbiór. <Z(s)+Katalogować>

Skatalogowanie, a, blm., czynność cz. Skatalogować.

Skatolizacja *który skatolizował* <Od Skatolizować>

Skatoliczyć, eje, ał *zostać z czasem katolikiem a. katolickim*: Anglja wkrótce skatolizuje. <Z(s)+Katoliczyć>

Skatoliczenie, a, blm. l. *czynność cz. Skatoliczyć.*

Skatoliczyć, y, ył *zrobić katolikiem a. katolickim*. <Z(s)+Katoliczyć>

Skatować, uje, ował, nied. × **Skatowywać** *zbić bez miłosierdzia, po katowsku*: Tak bardzo ciało jego skatowane, jakby nożami było pokrajane. Olym. Pięknież to tak S. kobietę: pewna śmierć lub choroba na kilka tygodni. L. Rusacy nasze jeńce okrutnie skatowywali. Błaz. <Z(s)+Katować>

Skatowanie, a, blm., czynność cz. Skatować.

× Skatowywać, uje, ywał p. Skatować.
× Skatowywanie, a, blm., czynność cz. Skatowywać.

[Skaubana, y, lm. y] szczelina. <Zam. Skaubana, p. Skalba>

Skawalać się, a ś., al ś. p. Skawalić ś.
Skawalanie się, a ś., blm., czynność cz. Skawalać ś.

Skawalenie się, a ś., blm., czynność cz. Skawalić ś.

Skawalić się, i ś., il ś., nied. Skawalać ś. zbic ś. w kawał, w kawały, zlepić ś. w bryły, grudy: Mąka, piasek skawaliły ś. Mleko ś. skawaliło (= zsiadło ś.). <Od Kawał>

× Skawalkować, uje, ował konia = ujeździć. Przen.: podbić, powściągnąć, poskromić. <Z(s) + Kawalkować>

× Skawalkowanie, a, blm., czynność cz. Skawalkować.

Skawęczyć, y, al zmarnieć, skapić, zmizernować ś., zmarnować ś.: Z więzienia wypuszczony, już nie mógł więcej wskórać, lecz znienagła zawsze truchlejąc, wychorzał się skawęczał. Błąż. Gryzieniem o mężobójstwo w domu marnie S. miał Błąż. Na żalosnym wygnaniu mizernie S. musiał Błąż. <Z(s) + Kawęczyć>

Skawęczenie, a, blm., czynność cz. Skawęczyć.
[Skawędzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Skawędzić ś.

[Skawędzić się, i ś., il ś.] umierając, męczyć ś. <KAW; por. Kawęczyć>

† Skawiały?: Twardy, S. rąb, ilex. Mur.

[Skawroda, y, lm. y] p. Skowroda.

[Skawronek, nka, lm. nki] p. Skowronek.

[Skawulęć, eje, al] skomleć jak pies. <Dźwn.>

[Skawulenie, a, blm.] czynność cz. Skawuleć.

Skaz, u, lm. y i. † S., p. Skaza. Sekl. 2. a. Skaziń skazanie, wyrok, dekret: Urząd ma według statutu S. przeciw takiemu uczyni i żalobnikowi skazania swego dąć. St. lit. Jeśli kto za pozwem nie stanie, tedy urząd ma przeciw niemu S. dla nieposłuszeństwa na upał uczynić. St. lit. 3. † S. wskazywanie, ukazanie, pokazanie: Skazu i gąbki godną popadł winę, iudicio linguaque. Zebr. 4. [S.] bielno na oku. <1. KAZ w Kazie, reszta KAZ w Kazać>

Skaza, y, lm. y, † Skaz i. skażenie, zepsucie, szkoda, uszczerbek, przen. zgorzenie: Dobrodziejstwo niecnotom uczynione jest skazą dla dobrych. Nar. Sprawiedliwy po śmierci nie ogląda zatracenia albo skazu. Leop. Woda morska jest słona, aby powietrza nie zarażała, bo nie masz nic, coby ś. przeciwiało skazie, jak sól. Łęcz. Jako najczystsza lilja, zachowała białosć swoją od skazy świata. Skar. Co czynię, nie czynię ku skazie księdza Podlódowskiego, ale iżbyś W. K. Moś skazy jakiej w rzpltej nie użul. Górn. Nie chciałem, żeby to nierówne małżeństwo jakiej skazy nie przyniosło. Boh. Na skazę to jego było... Troc. (= ze szkody). S. ś. wszędzie za czasem wprowadza. Troc. Przeciw tej powszechnej zarazie i skazie biją prawa. Troc. 2. rysa, kresa, pęknięcie, szczelina: S. na zwierciadle, na oku, na powierzchni polerowanej. Przen.: wada, uszkodzenie, brak, niedostatek, feler: Wzroku S. i w innych osobach wszystko mu na opak pokazuje. L. Przyrodzona S. Troc. (= znak od urodzenia, znak przyrodzony). S. na skórze garbowanej, cienkie miejsce. L. Przen.: Ludzi wieku tego brzydka S.: uwierzą prędko, a nie pytają ś. ani uważają, kto mówi i czym dowo-

dzi. Skar. (= przywara). Przen.: skazitelnosć, niedoskonalosć, ulomnosć, slabosć, nieudolnosć: Tak ś. ma powstanie z martwych: bywa siano w skazie, wstaje w nieskazie. Bud. Przen.: plama, zmaza, zakał, poszlaka, zarzut: Śmierć moja zmyje skazę, którą oczerniłam tę familją. L. Gdy czarność na twarzy obaczy i zmazy, aby też przepatrował i na duszy skazy. Rej. S. na duszy, na sumieniu. Tu leży rycerz, co walczyl bez trwogi i żył bez skazy. Niem. Książęciu hańba, narodowi S. Mick. Najlżejszej skazy nikt na nich nie znalazł. Krasz. Dziecię żadną skazą obyczaju złego lub złej skłonności nie skalane. Orzesz. 3. × S. miejsce obrażone, rana, skaleczenie, blizna: Plastrzyk na skazę przyłożył. Haur. Przyłóż ten plaster na skazę i wszystkie jad wyciągnie. Troc. 4. [S.] = a) Ogląda te dźwirze i widzi w nich durkę od klucza, a zresztą żadnej skazy. b) nieprzyjemność; bieda. 5. bot. = a) (phelipaea) roś. z rodziny ostrojęwaty, z plemienia zarazowyc. b) p. Zaraza. 6. patol. następcu zakażenia, skażenie krwi (dyserasia s. diathesis). S. amonowa (krwi) (ammoniaemia). S. gnilna (krwi), gnilca, posocznica (septicaemia). S. krwotoczna (haematopathia). S. moczanowa (diathesis uratica). S. ropna, ropnica (pyaemia). S. szczawianowa (oxalaemia). Zdr. Skazka. <Z(s) + KAZ>

Skazać, ze, zał, nied. Skazywać, † Skazować, [Skazować], † Skazawać i. × S., [S.] wskazać, ukazać, pokazać, wytknąć (palcem). Patrzącemu ludowi palcem go skazałem. Jabł. Cała wieś teraz mię palcem skazywać będzie. L. Co żywo, będzie palcem skazywało: otóż tej ś. pani fochów zachciało. Wad. Skazujący palec, wtóry palec. Mącz. (rózen. L.). Dopierom ja do nich przemówi, skazując na ów kubek z talarami. Pas. Skazał na mnie palcem. Troc. Wenera, której żadna inna nie zrównywa w kunszcie zwodzenia, więcej w twarzy nie skazywa, tylko słodkie omdlenie. Przyb. (= nie okazuje). Skazuje, jaki wpływ mieć mogły zwyczaj do obyczajów. Czarl. A. Krytyczne rozbranie rzeczy S. powinno, kto ś. myli. Śniad. (wykazać, okazać). Drogi poznawania od przyrodzenia człowiekowi skazane. Śniad. [A gdy jo matka skazała, gdy w ogródku kwiatki rwała]. 2. wydać wyrok, zawyrokováć, zadekretować, osądzić; potępić: Jesliby kogo o dekret pytano, a onby skazał taki, jakiby rozumiał, skazując nie był według prawa, żadnej szkody stąd nie odniesie. Sz. Gdy kto dekret skaze, nie może od niego odstąpić bez przyzwolenia onego, za którym skazał. Sz. Skazuję za kim, dekret wydaję po kim, osądzam kogo niewinnym czego. Kn. Azaby nie skazano za mną, gdybym ja, nie mając pisanego dowodu, wiele świadków za sobą postawił? Hrb. Klaujan o Żydziech skazał i dał im wolność mieszkania w Rzymie. Skar. (= zawyrokováł na ich korzyść). Co są, jednacze skazali (= orzekli). Skazuję przeciw komu, osądzam być winnym czego, potępiam dekretem. L. Gdy strona pozwana na roki nie stanie ku dosyueczynieniu ekskuzy a. niewinności swej... na takowego zysk na być skazan. Skr. Skazał sędzia. Troc. Skazał mu sędzia winę pieniężną. Troc. Skazano (osądzono) złozyńcę na gardło, na szubienię. Troc. S. na kim winę = zasądzić, przysądzić karę komu, skazać kogo na karę pieniężną. Skr. Niewinną duszę już na śmierć skazali. Kochan. Nie skazuj na śmierć okrutną człowieka dobrego. Kochan. Nero

Piotra na krzyż, a Pawła pod miecz skazał. Skar. Radnym nie tylko nikogo na śmierć nie skazał, ale i umarłych ożywił. Bemb. S. kogo na więzienie, na galery, na wygnanie, na rotę arestancie, na osiedlenie. Wyrokiem soboru, przez cara, wielkiego kniazia zwołanego, metropolita w mnichy skazany. Lel. Na kopanie kruszców skazany. Troc. Takowemu przysięga z dwoma świadkami wiary godnemi na być skazana. Skr. (= *wyznaczona, ferowana*). Nie rozrzynał tej sukni utkanej, lecz cała niech będzie z nas jednego, komu ją skaże los o nią miotały. Odim. (= *przysądzi*). Dobra sprzedać tych, którzy są skazani, *proscriptio*. Siem. J. W prawie jest opisano, do którego dnia skazywać i przedawać wolno. Siem. J. Życie jego wielką nagrodą otaksowane a prawie skazane było. Siem. J. Szała, jak na przęgierz skazana. Krasz. Przen.: Niż być skazanym w eichym mniszym stanie na modlenie s. i na rozmyślanie. Mick. (= *przeznaczonym, osużonym; zmuszonym do...*). Los nas skazał życiu, co wiedzie przez mękę do zguby. Krasin. Moje sumienie nie skazuje tego i basta! Bliż. Dawno już przez lekarzy skazany na śmierć (= *orzekli o nim lekarze, że umrzeć musi*). 3. [S.], †S., [Skazyć] *powiedzieć*: Skazała kochanka do swego miłego. Potym wyrzekli a skazali pospolitym przykazaniem i wyrokiem wszemu narodowi żydowskiemu... Leop. 4. × S. do kogo, obwieścić kogo,awiadomić kogo o czym, zwłaszcza przez nadarzonego, nie przez umyślnego posłańca. L. 5. *posłać*: S. kogo po eo, o eo. L. [S. komu = *posłać komu wiadomość*. S. = *dać znać*]. [S. po kogo = *posłać po kogo*]. † S. s. *okazać s.*, *ukazać s.* Glos. <Z(s)† Kazać>

† Skazan skazany.

Skazanie, a l. blm., czynność cz. **Skazać**. 2. Im. a, = a) × S. = *złamanie, sąd wyrzeczony, orzeczenie, sentencja*: S. przytoczone. Troc. 3. a. † **Skazić**, † **Skazawanie**: *wyrok, orzeczenie sądu, dekret*: S. albo dekret. Herb. Gdy kto skazaniu sądowemu dosyć nie uczyni... Groic. Mocą tego prawa, które mamy o skazaniu, dobra Rosejusza sprzedać można było. Siem. J. (*de proscriptio* L.). Na Pańskie S. (= *orzędzenie*). Ty w tymże skazaniu jesteś. Żarn. (w tymże potępieniu, teje kary godny. L., *pod tymże zarzutem*). Dość czynić skazaniu grodzkiemu. Troc. S. hetmana w wątpliwość nie, ma być pociągnięte. Troc. S. po kim, przeciw komu. Troc. (= *wyrok uniewinnający, wyrok potępiający*).

Skazaniec, nca, Im. ncy *człowiek skazany, potępiony przez sąd, delikwent*. <Od Skazany>

† **Skazanie się**, a s., blm., czynność cz. **Skazać s.**

† **Skazawać**, a, ał i † S. s. p. **Skazać**.

† **Skazawanie**, a l. blm., czynność cz. **Skazawać**. 2. Im. a p. **Skazanie**: Aby sędzie w ich wyrokaniu skazawania byli jednego humu i zgodni. Św. z Woc.

† **Skazawanie się**, a s., blm., czynność cz. **Skazawać s.**

× **Skaziciel**, s, Im. e p. 1. **Skaźca**: Wy skaziciele enoty. L. <Od Skazić>

† **Skaziciel**, a, Im. e p. 2. † **Skaźca**.

× **Skazicielka**, i, Im. i forma z. od **Skaziciel**: Śpiewaczki, swywalne niewiasty, skazicielki dobrych obyczajów. Skar.

Skazić, i, il 1. *zepsuć, uszkodzić, naruszyć, nadwerżyć, nadwątlić, zburzyć, znieść, rozwalić, zrujnować*: Wierz mi, że wszędy wszystko tym

skazimy, gdzie z mierności a z enoty najmniej wykroczy. Rej. Komu dobry chleb i wino gorzkim s. być zda, znak jest febrы i skazonego niemocą języka. Skar. Nieprzyjaciel postronny nie uczynił tak wielu szkód królestwu naszemu, jak Zbigniew przez wewnętrzne walki; i skaziłby je do końca, by s. było go z pośrodku nie wygładziło. Biel. M. Ja skażę kościół ten ręką uczynioną, a po trzech dniach drugi zbuduję, Wuj. Rzymianie po Augusteie, przerabiając język Wirgiljusza i Horacego, skazili go i zeszcęcili. Sniad. (= *spaczyli*). Opuszczone słowo struje szczęście domowe. dni pogodę skazi. Słow. (= *zwarzy, zmrozi*). Dzisiejszych czasów panowie są skazeni złym zwyczajem, nieumiejętnością i fałszywym dźwieniem o sobie. Gór. (= *zdemoralizowani*). Obrzezanie skazili swym dekretem apostołowie. Skar. (= *skasowali, znieśli*). 2. *zepsuć, zarazić, zatruc*; *zgorzyszyć*: Spirytus skazony = *denaturowany*. Skazona potrawa. Papr. Prawo to czyni, aby ten, który zgrzeszył, napotył albo zgrzeszyć nie mógł, albo przestał, a swym złym przykładem drugiego nie skaził. Gór. Cnota prawdziwa, gdy ją kto raz zgubi, do serca skazonego wracać s. nie lubi. Min. Jabłko skazone drugie sobą kazi. Koch. W. 3. *skalać, splamić, zbezczeszczać, splugawić, zezkażać, zbrudzić, sprofanować*: Te usta zły duch słowy szkaradnymi skaził. Mick. Stanisław August podpisał podane sobie przez Moskwę warunki, które imię jego skaziły na wieki. Niem. Nie, zostań niepodobna, chyba sławę S. Malez. Czyste zwierciadło S. może lekkie tchnienie. Słow. Żadna plochość nie skaziła Delfina. Krasz. S. s. 1. *ulac skazenię, zepsuć s.*: Abyście to, co s. skaziło, naprawili. Skar. Wielka woda rzadko s. zatehnie, gdzie przeciw temu (= *przeciwnie*) mała woda wnet s. skazi. Gór. Gdy s. korzeń skazi, gałązki s. psują. Birk. Rychlej da s. dobry S., niżli zły naprawić. Skar. I rozum S. s. może. Pot. (= *szwankować*). Mieczysławowi głowa s. skaziła. Papr. Skazony rozum. Troc. (= *spaczony*). 2. [S. s.] *rozchwiać s.*, *nie przyjąć do skutku*: Wesele s. skaziło. 3. *zarazić s.*, *zatruc s.*, *struc s.*: W Węgrzech będąc, skaził s. Jagiełło bawolim sercem, iż go nie mało jadał, tak iż mu gorączka z tego przypadła. Biel. M. <Z(s)† Kazić>

× **Skazinnosc**, i, blm. p. **Skazitelnosc**. Wor.

† **Skazisty** 1. p. **Skazitelny**: Musi to skaziste ciało przyoblec nieskazitelność, a to śmiertelne nieśmiertelność. Leop. 2. *skazony, pełen skaz.* <Od Skaza>

Skazitelnosc, i, blm. 1. rz. od **Skazitelny**;

× **Skazinnosc**: S. jest rozsypanie s. rzeczy na części, z których s. składa, jak ciała i drzewa zgnie w proch s. obracają. Boh. Stworzonych rzeczy S. Koch. W. Czasie, rzeczy pochłonie, i brzydka dawność wy prowadzić wszystko do skazitelnosci. Żebr. Wnet na żywego będziesz z uciechą oczu twych patrzyła w dziwnę ozdobie ciała i jasności niepodległego już skazitelnosci. Odim. 2. † S. *skaza, zepsucie, skażenie, błąd, wada, grzech, nieprawosc, zbrodnosc*: Stanisław strofuje Bolesława, aby obyczajów i skazitelnosci tak sprośnej poniechał. Błaż.

Skazitelny, † **Skazisty**, † **Skażny** 1. *podległy skazie, nietrwały, ulomny, przemijający, znikomy*: Niechaj s. skazitelna materja rozsypuje w proch. Koch. W. Ciało umiera, dusza jest nieskazitelna. Karnk. 2. † S. *skazony, skalany*: O za-

ślepieni! przezeście ś. dali uwikłać w sidła żądy skazitelnej? Ody. (= *nieczystej, plugawej, nieporządnej, sprośnej*). <Od Skaza, wzgl. Skazić>

1. Skazka, i, lm. i p. Skaza.

2. Skazka, i, lm. i l. [S.] = a) p. Skazówka. b) *bajka, klechda*: Wszystkie wielkich rzeczy czekają z tej skazki. Berw. 2. × S. *wykaz ludności, sporządzony przy rewizji*: Liczba dusz męskich w skazkach, po pierwszej rewizji zapisanych. Bukar. O wykreśleniu z księgi genealogicznej tych wszystkich osób, które dostąpiły uznania w godności szlacheckiej jedynie na podstawie metryk chrztu, świadectwa osób prywatnych i skazek rewizyjnych. T. K. <Z(s) + Kazka, zap. z języków ruskich a. z Ukr. i Ros.>
Skazkowy przym. od Skazka: Skazkowych dusz ma sto.

× Skazodrog, ogu, lm. ogi = Drogoskaz; *wszystko, co wskazuje drogę*: Znaki zodiaku są skazodrogami pozornego pochodzenia. <Skazać + Droga>

Skazować, uje, ował p. Skazać. Skr., Ks. Ł.

Skazowanie, a, blm., czynność cz. Skazować.

× Skazowczy *ukazujący, wskazujący*: Rejestr S. Sł. wil. <Od Skazówka>

Skazownik, a, lm. i l. × S. p. Skazówka. Sł. wil.

2. † S. anat. *mięsień wyprostny palca wskazującego* (musculus extensor indicis s. indicator). <Od Skazować>

Skazówka, i, lm. i, Wskazówka, × Skazownik, † Skazyciel i. *strzałka, igła ruchoma, wskazująca w jakim przyrządzie z podziałami minuty, godziny, stopnie, kierunek i l. p.*: S. zegarowa = *indeks*. S. w barometrze, termometrze. Cień skazówki na kompasie. Hube. Obrót zegarkowych skazówek czyli indeksów. Ustrz. S. godzinna i minutowa. Jak. J. 2. *pręcik do wskazywania*: Dziecku przy nauce sylabizowania pokazują litery skazówkę. 3. a. *Skaźnik wykładowy, oznaka, znak; rzecz, okoliczność pozwalająca ś. orjentować*: S. biegu pieca hutniczego. Łab. S. ciśnienia u maszyn parowych. Łab. Słownik będzie służył piszącym tu i owdzie za skazówkę. L. Język jest skazówką stopnia, do którego przyszedł naród w cywilizacji i oświeceniu. Sniad. Bóg swoimi drogami zsyła odpowiedź w dobrym natchnieniu i użytecznej skazówce. Korz. Zbyt nagle zerwanie z nim może skazówką dla świata zostanie Fred. A. Przen.: Konarski przewodniczą skazówką był poprawy narodu. L. (= *przewodnikiem*). <Od Skazać>

× Skazówkogardłowy anat.: × Muszkuł S. p. Rylcowogardłowy. <Skazówka + Gardłowy>

Skazówkowy przym. od Skazówka. Anat.: † Mysza skazówkowa, p. Rylcowognykowy. <Od Skazówka>

Skazujący i. im. od Skazywać. 2. × Sposób S. = *tryb oznajmujący*. Troc. × Zdanie skazujące = *zdanie definicyjne*. Troc. 3. anat.: Palec S. = *wskazujący, wskaziciel, + rożen* (index).

† Skazyciel, a, lm. e p. Skazówka: S. zegarkowy. Bals. <p. × Skazyciel>

Skazywać, uje, ywał i † S. ś. p. Skazać.

Skazywanie, a, blm., czynność cz. Skazywać.

† Skazywanie się, a ś., blm., czynność cz. Skazywać ś.

1. † Skaźca, y, lm. y, × Skajśca, × Skazyciel, † Skazyciel, × Skaźca *niszczyciel, burzyciel; ten, co sprawdza skażenie, gorszyciel; demoralizator*: Jako przeciwko zarażonym członkom, nieprzyja-

ciolom, a skażcom ojczyzny czynić ś. będzie. Niem. Pokój a próżnowanie, wiele to są skażce człowieka. Górn. Matyjasza powiadali być wielkim skażcą królestwa węgierskiego, który jeno łupi poddane. Paszk. Naprawę zakonu mieli Żydzi za skażcę zakonu. Wuj. S., psotnik, zły człowiek. Gosł. Czytaj, w jakiej Katylna a insze burzyce a skażce pospolitej rzeczy sławie zostawali. Rej. Ktoby z naszych został skażcą i przestępcą tego przymierza, tego my jako złoczyńcę karać będziemy. Baz. Żydzi u nas żadnego nie robią rzemiosła, a przecię rzemieślnikom skażcami są. Petr. (= *szkodą*). Prac naszych S., niespokojny Achilles. Otw. Atreowiez, S. Troi. Otw. Królów, męzny S. Darjuszów. Papr. S. młodzi, pospolitego prawa, dobrych obyczajów. Troc. <Od Skazić>

2. † Skaźca, y, lm. y a. owie, † Skazyciel × Skazyciel i. *ten, co wskazuje*. 2. *donosiciel, szpieg, donuncjator, wywiadowca, detektyw, łapacz*: Karcił tych srogo, co zbiór swój kryli, skażcom zaś za pracą naznaczył pewną nagrodę i płacą. Chr. Zbójcy, siepacze, oprawcy, skażcowie wszędzie nos wraźną, by ś. nie skrył który. Chr. <Od Skazać>

† Skaźnić, i, il p. Skarać. B. Sz. <Z(s) + Kaźnić>

† Skaźnienie, a, blm., czynność cz. Skaźnić.

Skaźnik, a, lm. i l. p. Skazówka: W miarę postępu nauki za S. jej rozwoju przyjmujemy w ogólności jej możność przepowiedni. Kram. 2. *rejestr, spis, skorowidz, wykaz, indeks*. 3. mat., p. Indeks. <Od Skazać>

† Skaźny p. Skazitelny: Nieskaźna jego enota. Przyb. Wina te w nieskaźnych kryształowych czarach ś. pieniały. Przyb. <Od Skazać>

† Skaźni, i, lm. i p. Skazanie: Sentencji skaźni Bożej nie chcą dosyć uczynić. Wuj. Gdyby strona aktorowa od dekretu sądu barłnego, nie przeżywszy skaźni, apelowała. Nisz. Mówił mu, aby ś. o swoje osobę nie bał, S. żadna nań nie wyjdzie, aby tylko dał o sobie sprawę. Skar. Oskarżony kiedy ś. zaprzy, a podług skaźni przysięże, to wolen. Górn. Skaźni na winnych czynił i karać ich kazał. Skar. Każdy przed obliczem Pańskim stanąć a ze wszystkich słów liczbę czynić, a potem S. sędziogo odnieść musi. Hucz. <Z(s) + Kaźni>

× Skaźca, y, lm. y p. l. Skaźca. Troc.

Skażenie, a, blm. l. czynność cz. Skazić: S. obyczajów. S. wnątrzu, spustiens. Mur. 2. *skaza, skazitelność*: Sieje ś., mówi apostoł, w skażeniu, powstanie w nieskażeniu. Kucz.

Skażenie się, a ś., blm., czynność cz. Skazić ś.

Skażony im. od Skazić, *skażony*: a) † Skażonym być, disperire. Ps. flor. b) [S.] *wściakły* (np. pies); (człowiek) *nawiedzony, opętany od szatana*. Skażoność, i, blm., rz. od Skażony, *skażenie, skazitelność*.

× Skażyciel, a, lm. e p. 2. Skaźca: S., który co pokazuje. Troc. <Od Skazać>

† Skażyciel, a, lm. e p. l. Skaźca. Nam. <Od Skazić>

[Skażyć, y, y] p. Skazać. <KAZ>

× Skażyszeze, a, lm. a *czynnik skażenia, zepsucia*: W przybieranych do rządu osobach nigdy nie szukał zewnętrznego blasku bądź imion, bądź wstęg, dawnego tu skażyszeza i zakału. Stasz. <Now. Od Skazić>

Skąd] przys. z *jakiego miejsca, odkąd; z jakiego źródła; z jakiej przyczyny, jakim sposobem, co znów!* Czolem! wpród czolem! obaj ś. witają

i wzajem, dokąd i S., ś. pytają. Jabł. Powodzenie wyżej go jeszcze podniosło, aby tam koniecznie stanął, skądby pewniej na złamaną zleciał. Pileh. S. idziesz? — Ledwie chodzę. — Słabyś? — I jak jeszcze! Kras. S. Litwini wracali? — Z nocej wracali wycieczki. Mick. S. ci to do głowy przyszło? S. to masz? Skądś to wziął? Skądże to tak pilno? L. (= dla czego?). Rada-bym wiedzieć, S. u kata moja córka może ś. tak uczeiwie stroić? L. (= z czego?). A skądżeście te pieniądze wzięli? — Wszakżeś Wac Pan ze wszystkim zaspokojony; skądem je wziął, to Wac Panu nie do tego. L. E! skądby zaś. Krasz. (= coś znów). <Z(s) + Kąd>

Skądbądz, †**Skądkolwiek**, **Skądkolwiek** przys. z jakiegobądź miejsca, z jakiegobądź źródła: Każdy wolał S. pożyczyc i oddać. Bał. <Skąd + Bądz>

Skądciś, [Skądści, Skądsić, Skądsiś, Skądsik, Skądés, Skądési] z jakiegoś miejsca, niewiadomo skąd: Przybłąkało ś. to S. <Skąd + Ś>

[Skądési] p. **Skądciś**: Królowi ś. ma na pomoc wyjechać. Mic.

[Skądés] p. **Skądciś**.

Skądinąd l. a. **Skądindziej**, **Zinąd** z innego miejsca; z innego źródła: Sprowadzę to S. Dowiedzieć ś. o czym S. 2. z innego względu, pod innym względem: S. dobrze ś. stało, że trochę pocierpiał. Ozłówek to S. pocziwiy. <Skąd + Inąd>

Skądindziej p. **Skądinąd**: Rady ich zasięgała, bo jej S. wziąć nie mogła. Krasz. <Skąd + Indziej>

†**Skądkolwie** przys. p. **Skądbądz**. Kaz. 1555. <Skąd + Koli + wie(k)>

Skądkolwiek przys. p. **Skądbądz**. <p. Skądkolwie>

[**Skądsić**] przys., p. **Skądciś**: Stać naznosił S. doniczek z kwiatami. Dąb.

[**Skądsik**] przys., p. **Skądciś**.

[**Skądsiś**] przys., p. **Skądciś**.

[**Skądści**] przys., p. **Skądciś**: Ja jego S. znam. Sienk.

[**Skąma**, y, blm.] l. p. **Oskoma**: Tobie S., jak psu w domu. Prz. Jest mi S. na sercu. 2. zadrość. < = Skoma>

Skąpac, **pie**, **pał** *kąpiąc* zmoczyć, zlać pod przy-musem. S. ś. *kąpiąc* ś. zlać ś.; zmoczyć ś. mimo-wolnie: W studni ś. trochę skąpał. L. Wypadł z wozu i skąpał ś. w kałuży po uszy. Trzeba ś. S. w tej misie, a to jest woda świę-cona. Mick. Skąpał ś. biedak po szyję. Mick. Zaraz w bagnie skąpałby ś. plucha. Mick. Przen.: Duszę jej skąp w zdroju ofiary Twojej. AKS. <Z(s) + Kąpac>

Skąpanie, a, blm., czynność cz. **Skąpac**.

Skąpanie się, a, ś., blm., czynność cz. **Skąpac** ś.

[**Skąpca**, y, lm. y] p. **Skąpiec**. <Od Skąpić>

†**Skąpek**, pka, lm. p. **Skąpiec**: By to dobrze uważali ci skąpkowie, nie takby twardo poczynali. Birk.

Skąpia, i, lm. e bot. l. p. **Sumak**. 2. bł. p. **Gar-bownik**.

Skąpiarz, a, lm. e p. **Skąpiec**: Sąsiedzi za dobre mi nawet wezmą, żem takiego skąpiarza złapał. Rog. <Od Skąpić>

Skąpica, y, lm. e forma ż. od **Skąpiec**; †**Skępi-ca**, **Skąpicha**. L. <Od Skąpiec>

Skąpicha, y, lm. y p. **Skąpica**: Nazywał ją starą komediantką, skąpichą, bez serca, bez sumienia. Gaw.

Skąpicieł, a, lm. e ten, co skąpi czego. <Od Skąpić>

Skąpicielka, i, lm. i forma ż. od **Skąpicieł**.

Skąpić, i, ii, †**Skępić**, [Skąpować] *oszczędzać zbyt* *zbyt* *zbyt*, *żalować wydać*, *oszczędzić*, *sknerzyć*, *skąpować wydawać*: Nie skąpmy na własne potrzeby. Kół. (= nie żałujmy sobie). Dobry gospodarz, chcąc być całym od szkody, nie skąpi na opłatę stróża. Kół. On skąpi więcej, niż przystoi, a wżdy ubożeje. B. B. Jak Żyd, skąpi gościom potraw i napitków. Mick. Dział nie skąpił. Rol. Kto ma sił mało, niechaj niemi skąpi. Uj. Pospolicie mówią: nie pójdzie to nigdy snadnie, wten-czas S., gdy już na dnie. Prz. <Od Skąpy>

†**Skąpie** p. **Skąpo**: Każdy będzie S. żał, kto S. rozsiewa, lecz który hojnie sięje, hojnie żniwo miewa. Leop.

†**Skąpiec**, pca, lm. pcy, × **Skępiec**, †**Skępeca**, [Skąpca], †**Skąpek**, **Skąpiarz**, **Skąpigrosz**, × **Skąpożyjski** ten, co skąpi, sknera, kulwa, liczykru-pa, szperka, smażywiecheć, wędzi-grosz, żmindak, gm. gównozjad: Niech wszystkie djabli wezmą skąpstwo i skąpów. L. S. zbiera, a djabeł worek szyje. Prz. S. do odmowy ma wykręt gotowy. Prz. U skąpca z obzar-stwa i pijaństwa nikt nie zachoruje. Prz. Po świni i po skąpcu zawsze stypa. Prz. Może przyjaćiel mój wyrwie piękną naszą Helusię z rąk tego starego skąpca. Chodź. <Od Skąpy>

Skąpieć, eje, ał, †**Skępieć** *stawać ś. skąpnym*: On dziś a. skąpiał, a. chce być hardy. Rej. Przysłowie: stary skąpieje. Oss. <Od Skąpy>

Skąpienie, a, blm. i, czynność cz. **Skąpieć**. 2. czynność cz. **Skąpieć**.

Skąpigrosz, a, lm. e p. **Skąpiec**. L., Troc. <Skąpić + Grosz>

[**Skąpijszy**] p. **Skępszy**.

Skąpiradło, a, lm. **owie** *przebrzydły skąpiec*. <Od Skąpić, podług Czupiradło i t. p.>

Skąpka, i, lm. i zool. (vulsella) *małża bezgłowa jednomyślnowa, znajdujenna w utworach eoceno-nowych trzeciorzędowych*.

Skąpo, †**Skąpie** przys. od **Skąpy**: S. namie-rzyć, naważyć. S. tego = za mało. Nieskąpo mi było pieniędzy. Pas. S. Bogu dają. Birk. S. daje Troc. S. ś. obchodzi. Troc (= ekonomicznie). Małe i S. ciekące źródło. Warg. U króla naszego człowiek ma S., ale jednak nie zatrzy-mują żołdu ani na godzinę. L. (= mało, biednie, szczuple utrzymanie). S. o eo = *braknie tego, trudno o to*: S. teraz o zboże. Troc. S. S. było o ten towar, o takich ludzi. Troc.

Skąpoś, i, blm. l. rz. od **Skąpy**, **brak**, **niedo-statek**: Dla skąpości spowiedników przeska-dzało ś. niekiedy duchownemu "pragnieniu jej. Wys. 2. p. **Skąpstwo**: Terazbyś ludzie nie-kóre może tak skąpe ujrzał, że ś. przed ską-pością zebranych worów pieniędzy, jakoby świę-łości, napatrzeć nie mogł, jedno nad niemi leżą. Kosz.

[**Skąpować**, uje, ował] p. **Skąpić**.

[**Skąpowanie**, a, blm.] czynność cz. **Skąpować**.

× **Skąpożyjski**, ego, lm. scy p. **Skąpiec**: Pan S. kilka kwadragiem na rok odprawiał, a pie-niądze zbijał. L. <Skąpo + Życ>

Skąpstwo, a, blm., × **Skępstwo**, **Skąpoś** *wada* *charakteryzująca skąpca, sknerstwo, zbyt* *oszczęd-ność*: S. jest niegodziwe i podle, oszczędność chwalebna i pożyteczna. Kras. Niech pan wie-rzy, że to nie przez S. Korz. <Od Skąpy>

†**Skąpszy**, × **Skępszy** st. w. od **Skąpy**.

Skąpy *1. zły oszczędny*: Skąpego nie obierają sobie za przyjaciela. Prz. Godzi ś. bogatym być, ale ś. nie godzi skąpym być. Skar. Kto na cudzym ś., swego nigdy nie udzieli. Rys. Ś. starzec. Troc. **2. niedostateczny, niewielki, niewystarczający, skromny, szczupły, nędzny, biedny, kusy, ograniczony**: Ś. obrok bierze. Skar. To pełne, to zmyślone i skąpe czynili sztychy, znać, że ś. oba szermować uczyli. P. Koch. Skąpe środki do życia. Miara, waga skąpa. Skąpe światło nie rozpraszało ciemności. Gom. Skąpa żywność. Troc. Ś. był obiad. Troc. (= ekonomiczny). Skąpe teraz śtano. Troc. **3.** × Ś. ciężki, trudny, głodny, drogi: Ś. teraz rok. Troc. Skąpe mamy czasy, zarobku niemasz. Troc. **4. patol.**: Skąpe mczenie, l oligarja (oligaria). Ś., ego, lm. i rz. p. **Skąpiec**: Ś. dwa razy traci, dwojako płaci. Rys. Cheiał ś. Ś. obwieścić, że talara stracił, żeby jednak za powrót dwóch groszy nie płacił, ukradł go pokryjomu. Kras. Ś. ma pełne kąty. Prz. Ś. zawsze w nędzy, choć dosyć pieniędzy. Prz. U skąpego czarł szafarzem. Prz. U skąpego zawsze po obiedzie. Prz. Skąpemu djabel worek szyje. Prz. <SKĄP>

† **Skąsać, a, al** *kasając zjeść*: Jako ty śmiesz w swej gębie świętą szablę nosić, a tyś skąsał zęboma swych chrześcijan dosyć. Biel. M. <Z(s)† -kąsić>

† **Skąsanie, a**, btm., czynność cz. **Skąsać.**

Skąsić, i, il *1. (przygryzwszy ścisnąć) przygryźć, zagryźć*: Regient pomruknał i skąsił usta. Chodź. **2.** [Ś.] *zjeść*: Z zakazanego drzewa jabłuszko skąsił. <Z(s)† Kąsić>

Skąszenie, a, btm., czynność cz. **Skąsić.**

† **Skeleton, u**, lm. **y** = **Kościec**. Kireh. <Gr. skelētōn>

Skenografja, i, btm., **Scenografja malarstwo dekoracji teatralnych**. <Gr. skēnographia>

Skeptycyzm, u, btm. = **Sceptycyzm**. <Now., od Gr. skeptikōs>

Skeptyczka, i, lm. **i** = **Sceptyczka.**

Skeptycznie przys. od **Skeptyczny, sceptycznie.**
Skeptyczny = Sceptyczny: Widocznie najskęptyczniejszych nawet zrazu ogarniał zapal. Orzesz. <Od Gr. skeptikōs>

Skeptyk, a, lm. **cy** = **Sceptyk**. <Gr. skeptikōs>

Skeptyka, i, btm. = **Sceptyka**. <Gr. skeptikē (philosophia)>

[**Skierzewa, Skier-z, Skierz, Skir-z, Skyrz, Skisz**] *z powodu, z przyczyny, dla*. <SKRZ, częśći z Czes. skrz, por. Skróś>

Skędzierzawić, i, il, †Skędzierzować *zrobić kędzierzawym, zwinąć, poskręcać w kędziory*: Ś. włosy. Ś. ś., **Skędzierzawić stać ś. kędzierzawym, pozwinąć ś., poskręcać ś. w kędziory**. <Z(s)† Kędzierzawić>

Skędzierzawienie, a, btm. **1.** czynność cz. **Skędzierzawić. 2.** czynność cz. **Skędzierzawieć.**

Skędzierzawienie się, a ś., btm., czynność cz. Skędzierzawić ś.

† **Skędzierzować, uje, ował** p. **Skędzierzawić**: Miasto skędzierzowanych włosów (przystąpi) ogolenie i łysność. Skar.

† **Skędzierzowanie, a**, btm., czynność cz. **Skędzierzować.**

× **Skępeca, y**, lm. **y** p. **Skąpiec**: Ś. własnym swoim jest niewolnikiem. Troc. Pod takim sknerą, skępeą i śmierdziuchem. Chr. Ś. jest jako na skale jagody: ludziom nie po nich, jeno wronom gody. Rej. <Od Skąpy>

× **Skępić, i, il** p. **Skąpieć**: Skępi potrzebnych wydatków. Troc. Wtenczas Ś., gdy już na dnie. Troc. Skępisz, gdzie dać potrzeba; gdzie nie trzeba, przepelniasz. Kn. Ś. czego = skarbić czego. L.

× **Skępiec, pca**, lm. **pcy** p. **Skąpiec**: Ty skępcze łakomy, skupujesz wsi, domy, gęsto folwarki i przestronne siola, pół świata na cię dzisiaj ciasne zgola. Koch. W. Ci oszczędniecy a skępcy raczej, co to z włoska jadają. Rys. A. Jest to pan szambelan, sąsiad tutejszy, bogacz, Ś. i rywal każdego, kto ś. zakocha w Helusi. Chodź.

× **Skępieć, eje, al** p. **Skąpieć**. Troc.

× **Skępienie, a**, btm. **1.** czynność cz. **Skępić. 2.** czynność cz. **Skępieć.**

× **Skępstwo, a**, btm., p. **Skąpstwo**: Ś. z szaleństwem w towarzystwie chodzi. Jabł.

× **Skępszy p. Skąpszy, l.**

[**Skętrzenie, a**, btm.] czynność cz. **Skętrzyć.**

[**Skętrzyć, y, ył**] *zgrzeszyć cudzołóstwem*. <Z(s)† Kętrzyć>

1. Ski, — **cki** *zakończenie imion szlacheckich* (= Nm. herr von...) Szlachta od miast, wiosek, zamków nazwana; do tychże sylabę -ski a. -cki przydawszy, np. do słówka Koniecpole przyłożwszy ski, będzie Koniecpolski, a tak co ś. miało mówić per substantiva: pan Koniecpola, mówi ś. per substantivum et adjectivum pan Koniecpolski. Chm. B. Dobrze rzemieślnikowi mieć przezwisko na -wie, nie na -ski, szlachecka to. Jeżow. Da wnet tysiąc, da i dwa, byle mu -ski dano, a k temu miłoseiwym panem nazywano. Papr. Nie tak ci mnie zowią; nie Janajże mi, nie Pietraj mi, bom ja -ski a. -cki, jegomość, pan starosta. Kn. Nie każdy szlachecko, co ś. na -ski kończy. Bies. W Polsce przydomki na różne ś. kończą terminacje, przezwiska zaś pospolicie na -ski; w Litwie przeciwnie: przezwiska różne mają terminacje, a zaś przydomki wszystkie na -ski, np. Poeiej korzeniowski, Tyszkiewicz łoboj-ski, Wojna jasieniecki, co znaczy dóbr tych pana. Jabł. [Nie Jonajże mi, bom ja ski-cki (=nie tak mię zowią].

2. Ski nieod., p. **Skije.**

× **Skialogiczny** przym. od **Skialogja**: Zjawiska skialogiczne. Śł. wil.

Skialogja, i, btm., *nauka o cieniach*. Śł. wil.

Skiba, y, lm. **y** **1.** *podłużny pas ziemi wzdłuż całego pola, między dwiema bródami*: Pług rysuje w ziemi bródki i skiby odwała. Dm. Oracze dobrzy skiby albo bryły wielkie zwykli młotami rozbijają. Trzye. Przywłaszczycie stąd nie wolno choćby jedną skibę rolną. Syrok. Przen.: Dusza przypadła zajacem pod skibę. Drużb. Przen.: Może nam Bóg lepsze, niżeli na domowej skibie, obmyślić ehleby. Pas. (= w ojczyźnie, w kraju rodzinnym). **2. cienko skrajany kawałek, np. chleba, kromka, krajanka, glon, pajda**: Job nie jadł skiby chleba sam, żeby jej z nim sierota jeść nie miała. Żarn. Przynies mi skibę ehleba w ręce twej. Bud. Ś. ehleba. Troc. **3.** [Ś.] *żelazo u pluga, lemiesz*. Zdr. **Skibka, Skibeczka**. <Ś. Gnm. seiba, Nm. Scheibe>

Skibeczka, i, lm. **i** p. **Skiba**: Ś. omaślona. Wiek. [Ś. sera] (= krajanka). <Od Skibka>

[**Skibiak, a**, lm. **i**] *gatunek kartofli, o których mówią: na skibiaki trzeba szerokie skiby*. <Od Skiba>

[**Skibić, i, il**] *plug = nakładać żelazo na bosą deskę u pluga*: Jak sie lemiesz dodrze, to sie daje skiba, cyli sie skibi. [Ś. ś.] (o ziemi przy

oraniu) przewracać ś. całemi płatami, czyli skibami, które potem trzeba rozrywać. <Od Skiba>

[Skibienie, a, b] czynność cz. Skibić.

[Skibienie się, a ś., b] czynność cz. Skibić ś.

Skibka, i, lm. i l. p. Skiba: Daj mu aby skibkę chleba. Bals. Przyjdź a jedz chleb i rozmocz skibkę swoją w occie. Leop. Niech zjem skibkę chleba. Leop. 2. [S., Skipka] łuczywo, drzazga do podpalenia ognia, in. skałka.

Skibny, Skibowy przym. od Skiba: Do tej braci od pluga, co od skibnej wstęgi zwołana, do lemieszka przywiązała księgi. Las. <Od Skiba>

× Skibokrajny krajający skiby, służący do krajania skib: Plug S. Nar. <Skiba + Krajac>

× Skibowalny odwołający skiby: Plug S. Nar. Lemieszko skibowalny. Zebr. <Skiba + Walić>

Skibowato przys. od Skibowaty.

Skibowaty podobny do skiby. <Od Skiba>

Skibowy p. Skibny. <Od Skiba>

× Skic, u, lm. e p. Szkie. Sł. wil.

[Skickać się, a ś., a] ś. 1. zachłapać ś., zablościć ś., zaszargać ś. 2. nied. buchać, broczyć ś., lać ś. (o krwi). <Z(s) + Kickać>

[Skickanie się, a ś., b] czynność cz. Skickać ś.

[Skiczka, i, lm. i] 1. żaba. 2. osoba żywego usposobienia, żywiec. 3. osoba złośliwa, co skacze do oczu, opryskliwa. <Od Skickać>

Skidać, a, a] 1. [S.], †S. zrzucić, odrzucić: [A skidajże, moja Kasiu, wszystek z siebie zbior]. Traktat ś. zatym rozewie i skida. Chr. 2. [S.] (o śniegu) spaść, upaść; padać: Wielki śnieg skida. S. ś. 1. zejść, przejść, minąć, upłynąć: I na cóż ś. to, Hipolicie, przyda z Dyjana włozyć, aż ś. młodość skida? Chr. 2. †S. ś. zwałić ś. na karę, nadejść, spaść na kogo: Samymby siebie trzeba ś. uzalić, nim ś. wiek wiecznej niepamięci skida. Pot. 3. [S. ś.] sfajdać ś. <Z(s) + Kidać>

Skidanie, a, b] czynność cz. Skidać.

Skidanie się, a ś., b] czynność cz. Skidać ś.

[Skidłać, a, a] zmieszać, zbetać, zmącić: Mleko skidlane. <Z(s) + Kidlać>

[Skidłanie, a, b] czynność cz. Skidłać.

[Skidować, uje, ował, Skidywać, Skidować] zrzucić co z góry: S. snopy z wozu. <Od Skidłać>

[Skidowanie, a, b] czynność cz. Skidować.

[Skidować, a, a] p. Skidywać.

[Skidwanie, a, b] czynność cz. Skidować.

[Skidywać, uje, ywał] p. Skidować.

[Skidywanie, a, b] czynność cz. Skidywać.

☞ [Skidzień, dnia, lm. dnie] wilkołak. <Z(s) + KID>

[Skiała] skąd: A S. waćpan? <Z(s) + K>

Skieleć, u, lm. y l. anat. p. Kościec: S. naturalny = kości ciała, zostające w związku przyrodzonym. S. sztuczny = kości powiązane w sposób właściwy środkami mechanicznymi. S. wewnętrzny u kręgowców pokryty jest częściami miękkimi. S. zewnętrzny a. powierzchniowy u skorupiaków, owadów pokrywa części miękkie ustroju. Lepił, wprosiwszy ś. do Ritschla pod jego kierunkiem, zmuszony mrzeć głodem, aby mieć za co kupić na S. i gliny na wyrobienie swej myśli. Krasz. 2. wiązanie, rusztowanie, belkowanie: S. okrętu. 3. całokształt twardych, podstawowych części przedmiotu, jako pozostałość po zmarzeniu całości: Tam na wierzchołku drzewa S. wianuszką powiewa. 4. min.: S. krystaliczny = postać

krystalu minerału o wystających krawędziach, a zapadłych bokach 5. ogr. wiązanie drzewa karłowatego, całokształt wszystkich jego gałęzi. <Gr. skeletón lub skeletós>

Skieletołogia, i, b] m., Szkieletologia nauka o kościach, więzach oraz o ich stosunku wzajemnym do siebie. <Gr. skélēton + logos>

Skieletowato przys. od Skieletowaty.

Skieletowaty, Szkieletowaty podobny do skieleto: W milejącym giesieie skieletowatej jej ręki wyczytać można było rozpaczliwe upominanie i pewną groźbę. Orzesz. <Od Skieleć>

Skieletowy przym. od Skieleć; Szkieletowy: Żebraczka o bezzębnej twarzy i skieletowych rękach. Orzesz.

[Skieletować, uje, ował] zużytkować; porobić wydatki; brać na książkę. [S. ś.] zużytkować ś.: Ka sie to podziało? — Skieletowało sie (= wyszło). <Z(s) + Kieletować>

[Skielectwo, a, b] czynność cz. Skielectwo.

[Skielectwo się, a ś., b] czynność cz. Skielectwo ś.

Skieleć, skła, lm. skły, [Skier] zł. zbior, łapacz, strażnik policjant. <= Skil(a), z Gr. skýl(l)os>

[Skieleć się, a ś., a] ś., Grzać ś.] (o psach) zaspakajac popęd pciowy. <Od Skieleć(a)>

[Skieleć się, a ś., b] czynność cz. Skieleć ś.

Skielebasieć, i, il skrećić, pokielebasieć, zgnatwać. S. ś. skrećić ś., pokielebasieć ś., zgnatwać ś. <Z(s) + Kielebasieć>

Skielehaszenie, a, b] czynność cz. Skielehasieć.

[Skieleczec, y, a] skowyczeć, skomleć: Psy skieleczaty. <p. Skielek>

[Skieleczenie, a, b] 1. czynność cz. Skieleczec. 2. czynność cz. Skieleczyc.

[Skieleczyć, y, y] narzekać, biadać, płakać, prosić o co z płaczem, stwierzać: Skieleczyć mi nad głową. Dziecko skieleczy.

[Skielek, u, b] 1. skowyt, skowyczenie. 2. zgiełk. <Kontaminacja Dżwn.>

[Skieleka, i, lm. i, Jura] baśń, bajka, plotka; Skieleki, baśni prawione przy kądzieli.

Skielekować, uje, ował co = sprowadzić kielekowanie czego: S. jęczmień, pszenię. <Z(s) + Kielekować>

Skielekowanie, a, b] czynność cz. Skielekować.

[Skielezem] przys. krzywo, na ukos, ukośnie, w bok: S. o twe serce idą, puszczone Kupida strzały. Niem. <Z(s) + KIEŁZ>

† Skielezać się, a ś., a] ś. p. Skieleżnąć ś.

† Skieleżanie się, a ś., b] m., [Skieleżanie ś.] czynność cz. Skieleżać ś.

[Skieleżać, a, a] skrećić, zboczyć, skierować ś., zwrócić ś.: Przeleciał przełęcz Jaworzyńską, skieleżnął na dół, w ten bór stary. Tet. <p. Skieleżnąć>

[Skieleżanie, a, b] czynność cz. Skieleżać.

† Skieleżnąć się, znie ś., znać ś., [Skieleżnąć ś.], nied. † Skieleżać ś. zesłiznąć ś., zemknąć ś., pośliznąć ś., powinąć ś.: Na całe życie człowieka trzeba mieć wzgląd, a nie już jeśli ś. język w czym skieleżnie, karać. Baz. Z napojów rozkosznych niemierność rośnie, która snadno skieleżać ś. do pieszczoty. Baz. (= kloni ś., przechyla ś.). <Z(s) + Kieleżnąć>

Skieleżnięcie się, a ś., b] m., czynność cz. Skieleżnąć ś.

[Skiepinia, y, lm. y] *szpara*. <Brs.>
Skiepszczeń, eje, ał p. **Skiepsćieć**. St. wil.
 <Z(s) + Kiepski>

Skiepszczenie, a, blm., czynność cz. **Skiepsz-**
czeń.

Skiepsćieć, eje, ał, **Skiepszczeń** 1. a. [Skieps-
 śnieć] *stać ś. kiepskim, spasować, zeslabnąć, zniecz-*
nieć, zbiednieć, zmizernieć: Przez ten rok bar-
 dzo skiepsćiał. Coś ty, Maryś, tak skiepsćiała?
 2. [S.] *zglupieć*: Któż na to poradzi, skoro star-
 arch skiepsćiał, zbraniał. Dyg. <Z(s) + Kiep-
 ścieć>

Skiepsćienie, a, blm., czynność cz. **Skiepsćieć**.
 [Skiepsćnieć, eje, ał] p. **Skiepsćieć**.

[Skiepsćnienie, a, blm.] czynność cz. **Skiepsćnieć**.
 [Skier, a, lm. y] p. **Skier**.

[Skierc, a, lm. e, Skiere] 1. *mądry dzieciak*.
 2. *łobuz*. <Por. Czes. skrętek>

[Skierdz, a, lm. e] *pasterz wiejski*. <Lit.
 (s)kerdzius>

[Skieresić, i, il] p. **Skiereszować**: S. skórę
 szablą.

[Skiereszenie, a, blm.] czynność cz. **Skieresić**.
Skiereszować, uje, ował, [Skieresić] *polkier-*
szować, parqbać, pociągć, popłatać, pochlastać:
 Skiereszował go haniebnie, bo cały pysk mu
 rozplatał. Kaczk. Na grzbiecie mundur skier-
 eszowany. Chęć. <Z(s) + Kiereszować>

Skiereszowanie, a, blm., czynność **Skieresz-**
ować.

Skierka, i, lm. i, p. **Skra**. Ocz. Skierki na
 nią padały, sukieneczki gorzały. Oóź, jeżeli
 ogień ś. wznieca z ocalałej siekierki w popiele?
 Kor. <p. Iskierka>

[Skierki, rek, blp.] *oczka tłuszczy na rosole*.
 <p. Skierka>

Skierny, ów, blp. p. **Skije**. <Z fałszywej lm.
 Skier od Ski>

[Sierny] *uparty, naprzykrzony*.

Skierować, uje, ował, nied. **Skierowywać** 1.
 eo = *nadać czemu pewien kierunek, zwrócić, obró-*
cić, nawiązać: S. wzrok, myśl, usiłowania ku
 czemu. Godność i władza Józefa do pożytecz-
 nego końca skierowana była. Bals. Widząc
 piękne córki We Pana przymioty, do niej mój
 afekt skierowałem. Boh. Interesiki nasze skie-
 rowały nie najgorzej. L. (= *polkierował, poprowa-*
dził). Skierował rozmowę na inny przedmiot
 (= *naprowadził*). Skierowują (i) wzrok na obli-
 cze atamana, dodał... Krech. Kilka razy spo-
 tkał jej wejrzenie skierowane na siebie. Krasz.
 Posłaniec zdał pismo, ale wyznał, że do mnie
 był skierowany. Ochoć (= *posłany, adresowany*).
 Wróg ku Kamieńcowi skierował odwrót. Rol.
 Groźba skierowana była przeciw samemu panu.
 Rol. Skierowano sprawę do sądu (= *zwrócono,*
oddano; przekazano sądowi). 2. gm. *skraść, ukrasć,*
ściągnąć, zwędlzić: Skierował mu zegarek. S. ś.
przybrać pewien kierunek, zwrócić ś.; udać ś.
w pewnym kierunku: Strumień skierował ś.
 w bok (= *skreślił*). Z ogrodu przez pałac znowu
 ś. dostali na Nowy Rynek i skierowali ś. ku
 mieszkaniu. Krasz. Skierował ś. milezący ku
 swojej kamienicy. Krasz. Skierował ś. tąż samą
 drogą, którą niedawno przesunął ś. hrabia. Krasz.
 Przez długi korytarz skierowała ś. ku pokojom
 na rogu zamku. Krasz. <Z(s) + Kierować>

Skierowanie, a, blm., czynność cz. **Skierować**.
Skierowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skie-**
rować ś.

Skierowywać, owuje, ywał i S. ś. p. **Skiero-**
wać.

Skierowywanie, a, blm., czynność cz. **Skiero-**
wywać: Sądy zwróciły ś. do magistratu o ści-
 śłe podanie granic nowo przyłączonych dzielnic,
 celem prawidłowego skierowywania spraw.

Skierowywanie się, a ś., blm., czynność cz.
Skierowywać ś.

[Skier-z] p. **Skerzewa**.
 [Skierzniac, a, ał, **Szerzniac**] *zrobić masło*.

<Z(s) + Kierzniac>
 [Skierznianie, a, blm.] czynność cz. **Skierzniac**.
 [Skije, ów, blp., Ski, **łyżby**, **Skierny**, **Śietery**,
Śietery, **łyżwice**, † **łyże** *narty norweskie, polskie,*
góralskie, rodzaj bardzo długich łyżew do ślizga-
nia ś. po śniegu. <Nr. Ski>

[Skik, Skikś! Kyć!] *w. oznaczający skok, szustl*
smyk! hyc! choc! S. na ziemię, na piec. Jedzą,
 piją i skaczą, a w punkcie S. do piekła! Brud.
 [Skikać, a, ał] p. **Skakać**: Pehła skika. O la
 Boga! to ci raki zatracone dopiero! skikają ni-
 kiej króliki. Jun. <SKOK, może pod wpływem
 Kicać>

[Skikanie, a, blm.] czynność cz. **Skikać**.

[Skiki-bryki lm.] *owce w zagadce*: Przylecieli
 sody-boły i zajeli S. <Skikać, Brykać>

[Skiklać, e, ał] *zwicklać, skrećić, stargać, zmo-*
tać. <Z(s) + Kiklać>

[Skiklanie, a, blm.] czynność cz. **Skiklać**.

[Skiknąć, nie, nął] p. **Skoczyć**.

[Skiknięcie, a, blm.] czynność cz. **Skiknąć**.

Skiksować, uje, ował *zrobić kiksa, zagrać fał-*
szywie na instrumencie, sfalszować. <Z(s) + Kik-
sować>

Skiksowanie, a, blm., czynność cz. **Skiksować**.

[Skikś!] p. **Skik!**

[Skiku! Skiku!] *w. wyrażający skakanie, skoki*
powtarzane: S. S. do ślacheica. A konicek S. S.!

Skilnik, a, lm. i zł. *oprawca, rękawcz, hycel*. <Od
 Ski(e)l(a)>

Skila, y, lm. y zł. *pies, zły człowiek*: Chara-
 kteryistyczne, że psa, jako stróża domu, zarówno
 nazwano jako i złego człowieka w rozumieniu
 złoczyńców, to jest dobrego w rozumieniu in-
 nych. Estr. <p. Skiel>

[Skilańdz, a, lm. e, **Kindziuk**] *żołądek wieprzowy*
lub barani nadziany, wędzony; rodzaj sałcesomu.
 <Lit. skylandis>

[Skilańdz, a, lm. e **Kandziuch**, **Kindziuch**] *kiszka*
gruba u świni. <p. Skilańdz>

Skimlować, uje, ował gm. *spoić kogo wódką*.
 S. ś. gm. *spić ś.* <Z(s) + Kimlować>

Skimlowanie, a, blm., czynność cz. **Skimlować**.

Skimlowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skim-**
lować ś.

† **Skin**, u, lm. y *skinienie, giest rozkazujący*:
 Cud na S. boskiej potęgi ś. stanie. Przyb. S.
 Menalka dla młodszych miłym jest rozkazem.
 Grez. Stały ezartów gminy, zważając na strasz-
 nego komendanta skiny. Przyb. <Now., od Ski-
 nąć>

Skinąć, nie, nął, [Skiwnąć] 1. *kiwnąć, kiwną-*
szy dać znak, zrobić giest: S. komu, na kogo
 głową, ręką, palcem. Paweł, stojąc na wscho-
 dzie, skinął ręką na lud. Wuj. Skinęli na towa-
 rzysze w iuszej łodzi, aby im przyszli na pomoc.
 Wuj. Skinął na tego Szymon Piotr i rzekł.
 Wuj. Głowami waszemi skinęcie a przyzwólcie.
 Skar. Mądremu dość S., ostatka ś. domysli. Kn.
 Skinął głową, ręką na niego. Troc. Ona tylko
 lekko mu głową skinęła, jakby to nie był król.
 Bukar. Zwrócił ś. ku nim twarzą, palcem na
 znak skinął. Mick. Skinąłem na znak, że chęć

mówić. Anioł siedzący na szczycie wzgórza skinął skrzydłami i uciszył je. Słow. Wszyscy biegają, gdzie skinie. Krasin. Skinął na Tadeusza. Miek. Na znak zgody głowami skinęli. Miek. Ile razy krwawą chustką skinie, tyle pałaców zmieni ś. w pustynię. Miek. Łowczyzna głową mu nigdy nie skinęła. Krasz. (=nie skłoniła ś.). Ów zaś skinął głową, że tak i będzie, przeczym nabrał tehu w piersi. Sienk. Zginiemy za nią, kiedy skinie. Zal. 2. [S.] *zrzucić*: koł znowu w siodło skinie mego ducha. Słow. 3. [S.] *co* = *spuścić, opuścić co z ceny*. <Z(s) + Kinąć>

Skinienie, a, lm. a, †Skin *kwionięcie, znak dawny poruszeniem głowy, ręki; giest rozkazujący*: Czekać na S. Gotów na każde S. Który może i te, którzy przeciw nam ciągną, i wszystek świat jednym skinieniem zgładzić. Wuj. I myśli ich i same skinienia, nie tylko rozkazania radziby wypelnili. Skar. Jako strzały napięte, skinienia hetmańskiego czekali. Skar. Gotów na jedno S. wolą Jego świętą uczynić. Birk. Gotów pełnić najmniejsze jego S., a gdyby można i same myśli. Kłok. Na S. twoje wszystko tam pierzenie, jak przed słońcem cienie. Nar. Prawem dla mnie będzie każde twe S. Niem. Człowiek, na którego S. miliony ludów drży. Chodź. Skinieniem głową, ręką go pokazał. Troc. Bóg wszystkie rzeczy skinieniem swoim rządzi. Troc. Stany tam pełnią najmniejsze króla S. Troc. Skinieniem głowy podziękować. Rzew. Dwuch karłów wiernie na S. służy. Słow. Semonis skinieniem tylko odpowiedział. Krasz. <Od Skinąć>

Skipton, u, lm. y *przyrząd projekcyjny optyczny, używany przy odczytach, wykładach do rzucania na ekran powiększonych obrazów, które mogą być widziane zdaleka przez wszystkich; wydłoskonalona latarnia magiczna*. <Now., od Gr. skiā + optikōs>

Skipieć, i, ał I. kipiąc spłynąć: Aby kucharzom za odejściem z garków nie skipiało. Haur. Szumowina z rosółu skipiała. Chłop. strzeże komina, żeby warza nie skipiała. Dyg. Po rozpętaniu sloty zwałilo się na świat takie szaleństwo, że ś. zdawało, iż świat skipi i rozbłyśnie ś. płonieniami. Tet. Przen.: *zawrzeć, wzburzyć ś.*: Krzysia skipiała; spadło to na nią naksztalt gromu. Jeż. 2. [S.] *nied. wrzeć, gotować ś.*: Stoi piwo na kominku i skipi. <Z(s) + Kipieć>

Skipienie, a, blm., czynność cz. Skipieć.

[Skipka, i, lm. i] p. **Skibka**.

Skipnąć, nie, nął zgasnąć: Gołdziu, masz tu kawałek świeczki: zapraw w Hehtarzyk, bo tamta skipnie. Zap. <Z(s) + Kipnąć>

Skipnięcie, a, blm., czynność cz. Skipnąć.

!Skir, a, lm. y *patol., p. Rak*: W lewej stronie mózgu znaleziono S. wielkości kurzego jajka. St. wil. Pół serea polskiego zgnilo do skira boleści. Żer. <Łé. seirrhos, z Gr.>

!Skirowato przys. od **Skirowaty**.

!Skirowaty, patol. podobny do skira, rakowaty (seirrhosus). <Od Skir>

[Skirz] p. **Skerzewa**: S. ciebie = *przez ciebie, dla ciebie, z twojej przyczyny*. <p. Skerzewa>

Skirzenie się, a ś., blm., gm., czynność cz. Skirzyć ś.

[Skirzyć się, y ś., ył ś., Skizić ś.] *spieć ś., upić ś.* Na Nowy Rok skirzę ś. jak szwiec. <Z(s) + Kirzć ś.>

[Skisawo] przys. od **Skisawy**: S. ś. pali.

[Skisawy] *kwaśny, kiepski*. <KIS>

Skisiały który skisiał, skisły: Rośliny, napojone skisiałami sokami, dają pokarm kwaśny i cierpki. Sur. [Mleko skisiałe] = *kwaśne, zsiadłe*. <Od Skisieć>

[Skisiany]: Skisiane krupy = *łajno (w zagadce)*. **Skisić, i, il, skwasić, ukwasić, zakwasić, dać skisnąć**. <Z(s) + Kisić>

Skisieć, eje, ał p. Skisnąć.

Skisły który skisł, skisiały: Mleko skisłe. Sienk. (= *kwaśne, zsiadłe*). <Od Skisnąć>

Skisnąć, śnie, snął a. sł, Skisnąć, Skisieć skwasić, skwasić ś.: Chleb skisł. Piwo, wino skisło. Przen.: *Bodajęś z kicią swą skisła! Jeż.* (= *pekła*). <Z(s) + Kisnąć>

[Skisz] p. **Skerzewa**.

× **Skiszczaj, u, lm. e** *krąg sera*. St. wil. <Lit. skyszczius>

Skiszenie, a, blm. I. *czynność cz. Skisić. 2. czynność cz. Skisieć.*

Skis, a, lm. e *prow., gm. przekleństwo*. Bran. <KIS/KWAS>

Skisliwy mogący skisnąć. <Od Skisnąć>

Skisnienie, a, blm., Skisnięcie. Skisnięcie, a, blm., Skisnienie *czynność cz. Skisnąć.*

[Skit, u, lm. y] *klasztor wyznania wschodniego, pustelnia*: Pustelnia ta (S.) mnichów, rzucona między skałami nadbrzeżnymi, istnie sępie gniazdo. Rol. Na czele tego ludu stawały starodawne skity, liczące po kilkunastu mnichów. Rol. Jednowierey targnęli ś. na S. Rol. <Ukr., Ros., z Gr.>

[Skitski] przym. od **Skit**.

Skivać, a, ał nied. zwoływać przez kłamanie: Cienie Orleana, męża i dzieci skiwające ku sobie. Lib. <Z(s) + Kiwać>

Skiwanie, a, blm., czynność cz. Skiwać.

[Skiwnąć, nie, nął] p. **Skinąć**. <Z(s) + Kiwnąć>

[Skiwnięcie, a, blm.] *czynność cz. Skiwnąć.*

[Skizic się, i ś., il ś.] p. **Skirzyć ś.**

[Skizenie się, a ś., blm.] *czynność cz. Skizić ś.*

[Skłagać się, a ś., ał ś.] (o mleku) *ściąć ś. oł. podpuszczki, stężyć, zsiąć ś.* <Z(s) + Klagać ś.>

[Skłaganie się, a ś., blm.] *czynność cz. Skłagać ś.*

Sklamantes *nieod. = Klamantes: S! Żer.* <p. Klamantes>

Sklamrować, uje, ował klamrami związać, spoić, ściągnać <Z(s) + Klamrować>

Sklamrowanie, a, blm., czynność cz. Sklamrować.

Sklamrzyć, y, ał I. narzekać, utyskiwać, biadować, lamentować, skwierczeć, skomleć, żalić ś.: Ogromniee taki, sklamrzy. Wysp. 2. [S., Sklamrzyć] *bezczeć, płakać, prosić, naprzykrzać ś. ciągle jednostajnym głosem*. <Koutaminaeja z Skomleć + Klamor>

Sklamrzenie, a, blm., czynność cz. Sklamrzyć.

[Sklamżenie, a, blm.] *czynność cz. Sklamrzyć.*

[Sklamżyć, y, ył] p. **Sklamrzyć.**

[Skłanka, i, lm. i] p. **Szklanka.**

Sklarować, uje, ował I. plyn = sędzić do czysta, zlać oddzieliwszy od metów. 2. powr. wyczesać abieg na bokchelu. S. ś. stać ś. klarowanym przez opadnięcie metów, ustać ś. <Z(s) + Klarować>

Sklarowanie, a, blm., czynność cz. Sklarować.

Sklarowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sklarować ś.

† **Skłasnać**, *śnie*, *snął klasnąć*, *zderzyć na płask*: Rozgniewał ś. Balak i skłasnął rękami swemi. Bud. Skłasnęli nad tobą dłońmi, świstali i chwiali głową. Bud. <Z(s) + Klasnąć>

Skłasyfikować, *uje*, *ował złożyć w całość za pomocą klasyfikacji*: Trzeba zebrać i S. jego pomysły poetyckie, pomysły stylu i formy. <Z(s) + Klasyfikować>

Skłasyfikowanie, a, bfm., czynność cz. Skłasyfikować.

† **Skłasnięcie**, a, bfm., czynność cz. Skłasnać. [Skłać, skłynie, skłał] *kląć zwinymyślać*: S. kogo, komu. Ale jakże ich przeprosi! skorom ich tak skłał? Ork. Zgniewał ś. i skłał mię w złości. Dyg. <Z(s) + Kląć>

Sklecać, a, ał i S. ś. p. Sklecić.

Sklecanie, a, bfm., czynność cz. Sklecać.

Sklecanie się, a ś., bfm., czynność cz. Sklecać ś.

Sklecanie, a, bfm., czynność cz. Sklecić.

Sklecanie się, a ś., bfm., czynność cz. Sklecić ś.

Sklecić, i, il, nied. **Sklecać** *klecąc zbudować, byle jak złożyć w całość, skleić*: Budowa naprędce skleciona. Korz. Wznosił naprędce sklecony karawan-seraj. Rol. S. domek z kart. Czytał od siebie sklecone wiersze, które chciały być miłosne. L. (= spartolone, sklezione). Słowacy, na miejscu Wandalów nastąpiwszy, tak dalece języki pomieszałi, że z onych dwu trzeci skleciłi. Błaż. Przen.: Po płodzie baran może być poznany, jeśli cudne baranki skleci. Trzye. (= spłodzi). S. ś. złożyć ś., skleić ś., zawiązać ś., dojść do skutku jako tako: Z małych ś. rzeczy wielkie sklecają i wznoszą. Kras. Pokój, kiedy ś. jakokolwiek skleci, nie trwa więcej, tylko ile trzeba do odetchnienia. Ustrz. <Z(s) + Klecić>

Skleić, i, il, nied. **Sklejać** *spoić klejem, zlepiać*: Sklejam szkło, porcelanę, fajans! Przen.: Swemi usty skleić pasterki usta pieszczone. Zabł. (= zamknął, zasklepił). Rzeki te, mile szemrząc, me na sen sklejąją powieki. L. (= stulają, zmrużają, zwiężają). Ledwie sen nad rankiem skleić powieki. Krasz. Przen.: *sklecić, złożyć w całość; skojarzyć, doprowadzić do skutku*: Całą noc przedumał, jak tu tę chatę S. Krasz. Dwuch myśli S. z sobą nie mógł L. (= złączyć w całości, złożyć do kupy). Tam nazajutrz czekał długo na mój przyjazd Sosnowski, pisarz litewski, chcąc jeszcze ten sejmik S. Mat. S. ś. *ulec sklejeniu, zlepiać ś.*; *przystać do siebie*: Karty w książce skleity ś. Przen.: Oczy ś. razem skleity, zasnąłem. Książ. (= zamknęły, zwarty, stulity, zmrużyły ś.). Dawna harmonja skleity ś. na nowo. Ocho. (= skojarzyła ś., skleciła ś., zawiązała ś., doszła do skutku). Nie skleić ś. to. Kn. (z piasku bież nie będzie. L.). <Z(s) + Kleić>

Sklejenie, a, bfm. l. czynność cz. Skleić: Dać rzecz rozbitą do sklejenia. 2. lm. a *miejsce, gdzie skleiono a. gdzie ś. skleilo*. 3. lek. *połączenie ś. tymczasowe tkanek ustroju, z powodu jakiegokolwiek rozdzielonych, poprzedzające ich wzrost ostateczny*; (conglutinatio).

Sklejenie się, a ś., bfm., czynność cz. Skleić ś.

× **Sklejność**, i, bfm., rz. od Sklejny, *spójność, spójnia, łączność*: Katolicyzm zastępował tę S. i organiczne instynkta, których zarówno z innymi ludami nie posiadamy. Kajs.

× **Sklejny dający ś. skleić**; przen. *zgodny, harmonizujący*: Niesklejny jego z bratem umysł. Nar. <Od Skleić>

[Sklenia, y, lm. e] p. Szklanica.

[Skleniać, a, ał] *zdeptać, podeptać*: S. len. <Z(s) + Kleńać>

[Skleńanie, a, bfm.] czynność cz. Skleńać.

Sklep, u, lm. y l. p. **Sklepienie**, Podez. Sklepu obciążystość wierzchnia, spodnia. Troc. S. łamany, niegładki, wysoki, okrągły, spłaszczony, podługowaty. Troc. Sklepu rzeźbanie, rycie floryzowane. Troc. Świat był naksztalt gmachu sklepionego, a niebo naksztalt sklepu ruchomego. Miek. S. mię mroźnych ma murów pochłania. Wysp. Wysuwają nóg rzędy i po niebios sklepie przelatują jak tabun rumaków po stepie. Miek. Tam go źrebięta powitają bliźnie i palmy, niebios trzymające sklepy. Słow. 2. a. **Sklepiisko**, *pomieszczenie zasklepione z wierzchu, loch, piwnica*: Sklepy bywają różne, jak piwnice, tylko że te wyżejają dają ś. na wierzchu, piwnice zaś w ziemi. Świt. Przywileje te po dziś dzień zostają w sklepie królewskim, *in archivo*. Błaż. Drugiego czy trzeciego dnia zawałił ś. S. Koss. S. podziemny. Troc. S. dolny koło domu. Troc. Już prawie wchodzi do sklepu, aż tu nasi dadzą ognia w kupę. Pas. Otworzę zawory sklepów podziemnych i zejdziemy po schodach. Wysp. S. kościelny = *podziemie kościelne, piwnica, krypta*: Pod kościołem jest sklepów niemało w ziemi, gdzie kaplice miewali i grzebli ś. tam sami. Star. S. na cmentarzu = *grób sklepiony murowany*. Pogrzebu kościołom życzy nie we sklepie lub kościele, lecz gdzie żytni łan ś. ściele. Syrok. Sklepy podwalne (kazamaty) pod bastjonem. Jak. J., Gemb. 3. [S.] *piwnica w potocznym znaczeniu*. 4. *izba z wejściem bezpośrednim od ulicy, do sprzedaży towarów, magazyn*: S. korzenny, sukieny Troc. S. kolonialny, spożywczy. Kto chce sobie stawić kram a. też S. do składania towarów, powinien płacić pewną sumę na rok. Łęcz. (= skład). Każde pismo moje chce mieć naksztalt kupieckiego sklepu, w którym między innymi towarami są też rozmaite burki większe i mniejsze. L. Mamy S. cały korzenny, sprzedajemy pieprz, imbir, gałgan, goździki. L. S. mydlarski. Trzymać, utrzymywać S. z pieczywem. Przen.: Ubrana była w szarą suknię z pasem, przy którym brzęczały kluczyki, cały S. kluczyków. Kos. 3. anat.: a) † S. mózgowy (Krup), † sklepik (Perz.) = *sklepienie mózgowie (fornix cerebri)*. b) † Sklepy a sklepik w mózgu (Syr.) = *komory mózgowie (ventriculi cerebri)*. c) † Sklepy serdeczne, p. Komórka. Zdr. Sklepić, Sklepićzek. Zgr. Sklepiisko. <Z(s) + KLEPI>

Sklepać, pie, pał l. *spłaszczyc, ścięczyć przez klepanie, zbić na płask*: S. blachę. 2. *zrobić byle jak, sklecić, spartolić*. Sł. wil. 3. *zmówić aby zbyć, odmówić piąte przez dziesiąte*: S. pacierze. 4. [S. ogień] = *rozpalić, rozniecić*. <Z(s) + Klepać>

Sklepak, a, lm. i bart. *klateczka matki w ulu, matecznik*. <Od Sklep>

Sklepanie, a, bfm., czynność cz. Sklepać.

[Sklepiarka, i, lm i] forma ż. od Sklepiarz.

[Sklepiarz, a, lm. e, Sklepnik] *właściciel sklepu, kupiec*. <Od Sklep>

Sklepiczarka, i, lm. i forma ż. od Sklepiczacz, *sklepiarkarka*.

Sklepiczarski przym. od Sklepiczacz, *sklepiarski*.

Sklepiczacz, a, lm. e p. Sklepiarz.

Sklepiczek, czku, lm. czki p. Sklep. <Od Sklepić>

Sklepiczurnia, i, lm. e zł. *sklep*. <Od Sklep>

Sklepiczyna, y, lm. y m. *lichy, marny, biedny sklepik*. <Od Sklepić>

Sklepić, i, ii *robić sklep = sklepienie, zasklepić*: Powydrązał pieczary, sklepił korytarze. S., zasklepić pokój. Troc. Mul.: S. z wolnej ręki = S. bez buksztelów. S. rolką, p. **Rolka**. S. w kanafas, p. **Kanafas**. Przen.: *zasklepić, zalepić, zamykać, oblepić*: S., zasklepić wiśnie w cukrze. Troc. On sklepił orlim pierzem swe serce gołębie. Krzepiący go spoczynek sklepi mu oczęta. Przyb. (= *skleja, stula*). Burzliwość krwi snowi żrzenie S. nie da. L. **S. s. tworzyć z siebie sklepienie, zasklepić s.**, *zamykać s.*, *zawierać s.*: Niebo tak nad nim s. sklepi, jak Boga dłoń. Uj. Czy sklepią s. jeszcze trzy buki, j. k. wprzód? Oczeret sklepi s. w ogrodzie. Uj. Skrzeplę i sklepiące s. rany na nowo rozkrwawiają Pileh. (= *zaciągające s.*, *zabliźniające s.*). <Od Sklep lub Z(s) + KŁEP>

Sklepidło, a, lm. a — **Buksztel**. <Od Sklepić>

Sklepienie, a, l. blm., czynność cz. **Sklepić. 2. lm. a**, **Podniebie, Podniebienie**, *murowana a. kamienna pokrywa lochu, izby, przedstawiająca s. jako wklęsły strop, będący jakby przedłużeniem muru ściennego*: S. przez układ kamieni w krąg nieznacznie pomykanych wiąże s. z środkiem. Pileh. S. baniaste gotyckie. S. hełmowe a. żagielkowe, p. **Hełm**. S. kasetonowe. S. kolebkowe a. żłobiate, a. bezkowane, p. **Kolebka**. S. kopankowate, klasztorne, nieekowe, p. **Kopankowaty**. S. kręcone (na schody). S. stożkowe. Kędy kaganiec, z środka sklepien ciemnych zwieszony, blade promienie rozwoził. Niem. Sień wielka jak refektarz, z wypukłym sklepieniem. Mick. Herb Horoszków Półkozie jaśniał na sklepieniu. Mick. Przen.: S. niebieskie = *nieboskłon, firmament, strop nieba*. Jak Atlas gwiazdzistemu dał wsparcie sklepieniu. Kochan. Tysiąc złotych gwiazd zdoła niebieskie S. Dm. Na wielkim niebios sklepieniu zapiszę czyny Sarmatów. Moraw. Przen.: S. lodowate (Troc) = *powierzchnia lodowa wody, skorupa lodowa, pancierz lodowy*: Gdy s. na stawach lodowate tworzą sklepienia. Troc. 4. anat. = a) S. czaszki, † *czarna t. a (eranium)*. b) S. jamy noso-gardłowej (*forix pharyngis*). a) S. mózgu (*forix cerebri*). S. pochwy macicznej (*forix s. laquear vaginae*). Zdr. **Sklepieniko**.

Sklepieniec, ńca, lm. ńce p. **Zwornik**. Podez. Sklepieniec tych odrzwi są prawdziwymi terrakotami. Sob. Sklepieniec te z gliny mocno czerwonej. Sob. <Od Sklepić>

Sklepienie się, a s., blm., czynność cz. **Sklepić s.**

Sklepieniowy, Sklepienny przym. od **Sklepienie**: Łuki sklepieniowe. Mur, cegła, budowanie sklepieniowe. Bobr. Kaseton S., p. **Koszyk**.

Sklepienny p. Sklepieniowy: Na tych wyinkach sklepiennych widzimy cztery godła herbowe. Sok. Klucz S. z wyobrażoną na nim trupa głową z dwoma piszczelami. <Od Sklepienie>

Skleplik, u, lm. i l. p. **Sklep**: Pancerze, hełmy były wiele w modzie; miał ich w sklepiku ogromne zapasy. Krasz. Sklepiki zostały zamknięte. Rol. 2. *sklep spożywczy na małą skalę, handiel wiktuałów*: S. z bukami, z miotłami, z wiktuałami. Lepiej kupować u kupa, niż w sklepiku na grosze. Skredytowała w sklepiku. Sługa poszła do sklepiku. 3. anat. † S. (Perz.) = *sklepienie mózgowe*. † Sklepiki mózgu (Syr.) = *komory mózgowe*. 4. hut. *czeluse mylowa z przodu peca mylowego w hutach cynkowych polsko-sląskich*, † *kapliczka*, † *kaplica*. Łab.

Sklepiarkka, i, lm. i. **Sklepiarzka. 1. utrzymująca sklepik z wiktuałami**: Zaprzyjaźniwszy s. z sklepiarkką, pan Oyrjan wyjednał sobie u niej kredyt. Skiba. Sklepiarce po buki latasz. Kon. <Od Sklepiarz>

Sklepiarski, Sklepiarski przym. od **Sklepiarz**: Jest w jego wyrzekaniach i obrachunkach coś sklepiarskiego. Bog. W.

Sklepiarstwo, a, blm., *prace sklepiarza*: Stracił na sklepiarstwie. Handel i S. kótek rolniczych Łas. Taka działalność korporacyjna wyparła zupełnie drobne S. spekulacyjne. <Od Sklepiarz>

Sklepiarz, a, lm. e, **Sklepiarz ten, co utrzymuje sklepik z wiktuałami**. <O! Sklepiarz>

Sklepiarzówna, y, lm. y *córka sklepiarza*.

Sklepikowy przym. od **Sklepiarz**: Jaskrawo kolorowany pejzażek niedołęznego artysty sklepikowego. Krasz. (= *w sklepikach wystawiającego swe prace*).

Sklepiń, y, lm. y m., × **Sklepiń lichy, nędzny sklep**. L. <Od Sklep>

Sklepieniko, a, lm. a p. **Sklepienie**: Brak organicznego wypływania gurt sklepienik z profilów filarów jest w rozbrajaniu z gotyceznem. <Od Sklepienie>

Sklepiony 1. im. od Sklepić. 2. a. Sklepiasty *zasklepiony, powstały wskutek zasklepienia, mający sklepienie*: Świat był naksztad gmachu sklepionego. Mick. Świat był jak ciemne sklepienie. Uj. Sień, piwnica sklepiena. Przen.: Pierś sklepiena wyrażała męża (= *wypukła, wydatna*). 3. anat.: Paznokieć S. a. sklepiasty (unguis tegularis). Zakręt S. w mózgu (gyrus fornixatus). 4. gór.: Murowanie sklepienie w kopalni = *oprawa miłarska sklepienia*. Łab.

Sklepiisko, a, lm. a l. p. **Sklep**: W jednym sklepiisku zapadłym jak dziwny rodzaj pokuty. Mick. Skoczył na konia, w sto kopyt odrazu o bruk uderza, daje ognia z głazu, zadzwonił echem o bramy sklepiiska. Gosz. Każę jeńca z baszty murowanej ciemnego sklepiiska przemieścić w insze komnaty. Syrok. Miłoś naszą zatnuwasz, w uwodne powiódzsy sienie sklepiiska, skąd wyjścia niemasz. Wysp. 2. [S.] = **Klepiisko**. <Od Sklep>

Sklepiisto przys. od **Sklepiasty**: Okładano szczelnie, S. kamieniami. Jama w skale S. była wykowana P. Koch.

× **Sklepiistość, i**, lm. i anat. *wydatność (eminentia)*. <Od Sklepiasty>

Sklepiasty 1 p. Sklepiony: Jaskinia sklepiasta. Otw. 2. *podobny do sklepu*: Gdy pod sklepiastym usiadę drzewem, cień mię od słońca zastoni. L. Dziób zakrzywiony, szeregka sklepiasta. 3. patol.: Paznokieć S. a. sklepiasty (unguis tegularis). <Od Sklep>

× **Sklepiźna, y**, lm. y p. **Sklepiźna**: S. podły, mizerny sklep L. S., liehe sklepienie Troc. Przen.: Żółwiowa S. Jabł. (= *pancerz, tarcza, skorupa*). <Od Sklep>

[**Sklepika, i**, lm. i] *deszczka lub listewka żeluzna z dziurkami po końcach, aby s. pęta, liny nie porzecić*.

[**Sklepińca, y**, lm. e] forma ż. od **Sklepieniec**. **Sklepieniec, a l.** [S] lm. cy p. **Sklepiarz. 2. lm. i** bud., p. **Zwornik**. Polcz. 3. hut. = **Mazuch**. Łab. <Od Sklep lub Sklepić>

[**Sklepińkowy**] przym. od **Sklepieniec**. <Od Sklepieniec>

[**Sklepienny**] p. **Sklepowy**: [Partuch, kaftan S] = *z materiału kupionego w sklepie*. <Od Sklep>

Sklepowa, ej, lm. e ofcjalistka pełniąca obowiązki subiekta w sklepie, osoba obsługująca gości kupujących w sklepie: Panna S. przyszła, prowadząc za sobą modniarkę. Wilez. < Od Sklepowy >

Sklepowy przym. od Sklep: a) *tyczący s. sklepu - sklepienia*: Sklepowa cegła, do sklepienia, bywa z jednego boku klinowata. Kluk. (= *sklepówka*). Słup S. = *podtrzymujący sklepienie zbiegające s. nań z czterech stron*. S. rzemieślnik, robotnik. L. b) *tyczący s. sklepu = magazynu*: S. towar, po sklepach sprzedawany. L. Rzeźnik S. (= *nie jatkowy, najczęściej wędliniarz*). Zajęcie sklepowe. Urządzenie sklepowe. < Od Sklep >

Sklepowka, i, lm. i cegła klinowata do sklepień używana. < Od Sklepowy >

Sklepywać, uje, ywał p. Sklepać: Sklepywano ten papier drewnianymi młotkami. Rust.

Sklepywanie, a, blm., czynność cz. **Sklepywać**: W sztucznym sklepywaniu przewagi podziwiał tylko sztukę, nie nadto. Rol.

Skleremja, i, blm. *tworzenie tkanek łącznej*. < Now. z Gr. sklērōs + hāima >

Skleroklaz, u, lm. y min. *minerał z gromady lamprytów, z rzędu siarkosoli, siarkosol ołowiu, PbAs₂S₄*. < Now. z Gr. >

Sklerometr, u, lm. y przyrząd do oznaczania twardości mineralów. < Now. z Gr. sklērōs + mētron >

Sklerotyka, i, lm. i, p. *Twardówka oka (scelera)*.

Skleroza, y, lm. y patol. *stwardnienie, zwyrodnienie włókniaste (sclerosis)*: Doktor dostaje sklerozy i umiera. Stenk. < Łć. sclerosis, Now. z Gr. >

[Sklesczenie, a, blm.] czynność cz. **Sklescyc**.

[Sklesczenie się, a s., blm.] czynność cz. **Sklescyc s.**

[Sklescyc, y, ył] p. **Sklesczeć**. < Z(s) + Klesczyć >

[Sklescyc się, y s., ył s.] (o psach) *zczepić s. przy zaspakajaniu popędu piciowego*. < Z(s) + Klesczyć >

[Sklesczeć, y, ał. Sklescyc] *spalić s. płomieniem*. < Z(s) + Klesczeć >

[Sklesczenie, a, blm.] czynność cz. **Sklesczeć**.

[Sklezić, i, il] *krzywić, paczyć*: Jak zrobi, to zrobi, jak sklezi, to sklezi. < p. Skleż >

[Sklezenie, a, blm.] czynność cz. **Sklezić**.

*Skleż tylko wyrażeniach: [Sklezia] = *na ukos*: Pobiegł sklezia dla skręcenia drogi (= *na przełaj*). [Na skleziu] z ukosu: Kopać na skleziu. (Por. Skietzem). < SKLIZ/SkLEZ, por. SLIZ i SKIEŁZ >

[Skleżny gnat] *kuiper, kość krzyżowa*. < p. Skleż >

[Skłęcie, a, blm.] czynność cz. **Skłać**.

[Skłęczenie się, a s., blm., czynność cz. **Skłęczyć s.**

† Skłęczny *wygięty*. Kłos. < Od Skłęczyc >

† Skłęczyc, y, ył *skrzywić w kaulak zgiąć*: S. gałąź jak łuk a drugi jej koniec tak ziemią przysypać. Trzye. Koń mając grzbiet na dół skłęczony ku ziemi, w piersiach ma urazę. Trzye. † S. s. [S. s.] *zgiąć s. w kaulak, skulić s., skrzywić s.*: S. s., curvari. Ps. flor. Skłęczyc s., jak łuk wygięty. Trzye. Skłęczyc s. zalotnik w ostatnim kąciku. < Z(s) + Klęczyc >

Skłęsać, a, ał i. p. Skłęsnać. 2. [S.] *stłoczyć*: S. gratami (= *pozostawić gratami*). < Z(s) + Klęsać >

Skłęsanie, a, blm., czynność cz. **Skłęsać**.

Skłęsło przys. od Skłęsty: S. co czynić. Troc. **Skłęsty** *który sklął*: Skłęstych gołeni. Troc. < Od Skłęsnać >

Skłęsnać, ęsnie, ęsnął a. ał *będąc nadętym, wygórowanym, spaść, zapasć, opaść, ochlapnąć; stęchnąć*: Wór rzemienny nadęty wiatrem, skoro w nim lada dziurkę uczynisz, skłęśnie. Skar. Pęcherz nadęty skłęśnie od szpilki. Troc. Wrzód sklął. Troc. Skłęsło to. Troc. Przen.: Mioszek mu sklął albo skłęsnął. Pot. (= *skurczył s., skulił s., ściągwał s.*). Sklął bisurmański księżyc. Troc (= *spetł, ściemniał, spasował, upadł, zbiedniał*). < Z(s) + Klęsnać >

Skłęsnięcie, a, blm., czynność cz. **Skłęsnać**. Patol. *ustąpienie opuchnięcia, otęchnienie (detumescencia)*.

† **Sklimkować, uje, ował i.** *zmyślić wykrętnie*: Powiadać, prawić, zmyślić co, żartować, stroić postawę, obiecać. S. Koch W. *Złote góry obiecają, ołowianych nie sklimkują*. Bies. 2. *zrobić co sklimkowaniem*. St. wil. < Z s) + Klimkować >

† **Sklimkowanie, a**, blm., czynność cz. **Sklimkować**.

Sklinować, uje, ował i. *ściągnąć, ścisnąć klinami*. Druk.: S. formę = *ścisnąć ją klinami i galkami, mając ją oddać pod prasę*. 2. *minerał = ściąć kryształ po krawędziach*. < Z(s) + Klinować >

Sklinowanie, a, blm., czynność cz. **Sklinować**.

Sklistyn, u, lm. y min. *czarna odmiana proksenu, dwukrzemian wapna, magnezji i żelaza, augit*.

Sklistyniec, ńca, lm. ńce min. *minerał z gromady sylkoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy epidotu, aksynit*. < Od Sklistyn >

Skłubiać, a, ał p. Skłubić.

Skłubianie, a, blm., czynność cz. **Skłubiać**.

Skłubić, i, il, nied. Skłubiać *ująć w kluby, skrepować*: Posłanowił skłubiać tak swoje, jako też i cudze postępki. Sur. < Z(s) + *Kłubić, od Kluba >

Skłubienie, a, blm., czynność cz. **Skłubić**.

Skłuczenie, a, blm., czynność cz. **Skłuczyc**.

† **Skłuczować, uje, ował, † Skłuczyc i.** *kluczując zamknąć, zbiec*. 2. *kogo = osidlić*. Pot. < Z(s) + Kluczować >

† **Skłuczowanie, a**, blm., czynność cz. **Skłuczować**.

† **Skłuczyc, y, ył p. Skłuczować. † S. s.** *skrzywić s., skulić s., skurczyć s.*: Niewiasta zgarbiona, skłuczona albo skrzywiona nie mogła s. podnieść. Sekl. < Z(s) + Kluczyc >

Skłud, a, lm. y = **Schlud** < p. Sklut >

[**Skłudzać, a, ał**] p. **Schludzić**.

[**Skłudzanie, a**, blm.] czynność cz. **Skłudzać**.

[**Skłudzenie, a**, blm.] czynność cz. **Skłudzić**.

[**Skłudzić, i, il, nied. Skłudzać**] *szarpać, schować*: S. zboże. Tyś zeżon pszeniczko i skłudził. < Z(s) + Kludzić >

[**Skłupić się, i s., il s.**] i. (o rzeczach miękkich i wilgotnych) *zbić s. w kupę, zgęścić s.*: Błoto, meko skłupilo s. 2. *skulić s., skurczyć s.*: Kto sie ozeni, to sie skłupi. < Z(s) + Klupić s. >

[**Skłupienie się, a s., blm.**] czynność cz. **Skłupić s.**

[**Skłut, a**, lm. y] p. **Schlud**: Topór obcios (S.). < Por. Lit. skliutas >

[**Skłutać się, a s., ał s.**] *zblócić s., zaszargać s.* < Z(s) + Klutać >

[**Skłutanie się, a s.**] blm., czynność cz. **Skłutać s.**

Skłuteń, a, lm. e min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy epidotu, odmiana aksynitu. <Now. Od Sklut?>

Skłaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Skłaczyć ś.

Skłaczyć się, y ś., ył ś. zlepić ś., zbić ś. w kłaki: Włos ska mu ś. skłaczyły. <Z(s) + Kłaczyć >

Skład, u, lm. y l. złożenie, sposób złożenia, ustrój, układ, budowla, organizacja; rozkład, urządzenie, konstrukcja, kompozycja, struktura, plan: Ciała mające pewny i stały S wewnętrzny, organizacja, nazywamy organiczne. L. S. osobisty korporacji = ogół osób składających ją, personel. Należał do składu komisji. Sądownictwu nazemu nikt nie zarzuciłby nie umiał, taki był S. Jego. Ochoe. S. osobisty gimnazjum = *ciało nauczycielskie*. Podróżny tabor w tym samym był składzie i porządku, jakieśmy go już widzieli. Krasz. K. S. twarzy = ogół rysów składający ś. w pewien sposób na kształt twarzy. Piękną jest i S. twarzy tak u niej szczegółowy, że kto ją zna, jej obraz nosi w sercu żywy. Szymon. Wdzięczy S. twarzy. Troc (= wyraz). S. ciała = *bulowa, postawa, kompleksja, figura, kształt*: W seraju staranie jest osobliwe, ażeby młodź trzymała grzeczną dobrego składu. Kłok. Młodź składu dobrego i grzecznego. Troc. Przen.: *składność, ulatność, zwięzłość, szykowność*: [Ma S. do tej roboty, do tej rzeczy] = *jest zwięzły do niej*. [Żadnej dziewczce nie w S.] = *nieskładnie, niezgrzecznie*. Aniładu, ani składu (= *rzeczność*). Do składu. Troc. S. jakiego dzieła, wierszów = kompozycja, spisanie. L. Niemasz biesiady ani ślubnego obiadu, kędyby nie śpiewano pieśni twego składu. Zim. (= *składnia*). [Śpiewa składem swój gęby] (= *improvizuje*). Do składu, X po składu, X po składzie = *do rymu* (składnie, rymownie. L.). Insza jisać po składzie, insza wiersz. Pot S. budynkowy (Troc.) = *plan budynku w przekroju poziomym, grundrys*: S. rysunek określony w rzutach poziomych, jakoby płaszczyzną poziomą zrobione przecięcie budowli. Podcz. S. wewnętrzny, powierzchniowy. Troc. S. gramatyczny = *konstrukcja, składnia*. L. Język polski ś. wynosi bogactwy słów, pięknocią składu, głęboką węzłowatością, jednak nie bez wyrozumienia. Troc. 2. S. X S. *stafa, zwrotka*: Pierwsze te składy, wierszem związane, śle-é poufale, eny gien-rale. L. Pieśni pierwszej S. pierwszy. P. Koch. 3. X Składy = *złotki, sylaby*. Śl. wil. 4. Okoliczności, rzeczy = *ukształtowanie ś., zbieg, stan, konstrukcja*: Z ustanowieniem rządu śpieszyć potrzeba, póki pomyślny S. okoliczności dozwala. L. 5. *składanie ś., składka, kwesta; pieniądze zebrane sposobem składkowym*: Jesliby zmarły był niedostateczny, tedy na pogrzeb z prośby bywa S. społeczny. Paszk. S. miłości, z którego nie na podjanie ale na pokarm ubogich wydają. Skar. (por. góra miłosierdzia). S. pieniądze (składane, złożone pieniądze) na budynek. Troc. S. na wino, na ucztę. Troc. 6. *rzecz składkowa, składowa*: S. apostołski, S. wiary, X Symbol apostołski, † Spolek apostołski = *Wierzę w Boga*: Pierwej, niżeli ś. rozeszli apostołowie, dwanaście członków wiary chrześcijańskiej wydali, a wyznając to, z wielu części złożone, którą każdy apostoł przydawał, zowią składem apostołskim, inaczej Wierzę w Boga — od pierwszych słów. Karnk. Mówił głośno S. apostołski: Wierzę w Boga i t. d. Nar. Zwołany od Konstantyna r. 325 zbor powszechny do Nicei z 310 bisku-

pów ułożył S. wiary, w którym natura Trójcy wymieniona przez współistność Syna, jak Ojea. Lel. 7. *złożenie ś., składanie ś., zamierzenie ś., rozped, zapęd, rozmach, zamach*: Orzeł na pewne obłowy już śmiłym składem uderzył gotowy. Susz. 8. *depozyt, pokład*: S. aut *potius* zkład, pokład. L. Kontrakt depozytu albo składu ma za cel rzecz ruchomą, która ś. powierza strażcy cudzej bez użytku tejże. Ostr. Dać co na S. (= *do przechowania*). 9. *ślad po złożeniu, załamba, fałta, sztuba*: Składy na obrusie prasowanym. 10. a. [Składaj] *miejsce składania, magazyn, depo; sklep sprzedazy towarów*: Składy, gdzie ś. zachowują potrzeby artyleryczne, szafcowe i t. d. Łs. Składy papierów prawnych. Krasz. (= *archiwum*). S. towarów magazynowych, magazyn. L. W Syrii nad golfem znajdują ś. wielkie składy kupieckie. Łęcz. S. kupeczy, *contubernium*. Ort. S. owocu, żywności, zboża. Troc. S. kupi, towarów. Troc. (= *kram, handel*). S. hurtowy. S. apteczny (= *drogierja*). S. wódek (= *szynk*). S. wędlin (= *wędliniarnia*). S. mydła (= *mydlarnia*). S. perfum (= *perfumerja*). S. węlny. W pysznym pałacu japońskim zrobiono S. słomy dla wojska. Krasz. Składy wojskowe. Składy drzewa nad Wisłą. [S.] = *kupa arzewa, kłocow, szychta*. Przen.: *zbiór, skarbiec*: Druidowie, S. wielu tajemnic narodowych i religijnych. Lel. S. sekretów lekarskich. Troc (tytuł książki). S. zwłok = *sklep, krypta, grób familijny*: Ojciec wyraził pozwolenie, by S. zwłok familijnych znajdował ś. u Bernardynów. Bukar. † S. kupi, składowe miasto (L.) = *przywilej dawny miastu, na mocy którego kupcy z towarami tylko przez to miasto musieli przejeżdżać, zatrzymywać ś. w nim i sprzedawać swe towary*: Niektórym miastom naszym były od dawnych królów nadane przywileje: kupcy nie mogli tylko w przywilejach wyrażonemi drogami jeździć, a na tych składach towary swoje składować i mieszczanom tylko sprzedawać. Skrze: W średnich wiekach dawano miastom przywileje na składy, *emporia*: nikt nie mógł z naznaczonym rodzajem towarów te miasta minąć i musiał kilka dni bawić, według danego rozkazu w przywileju, a towary swoje wystawić przedząy. Cz. Przywilej na S. miastu Lublinowi. Herb. Wrocławianie uprosili byli sobie S. wolny u króla z wielką szkodą naszą i Niemców, którymby było nie wolno dalej po towary z obu stron jeździć. Jedno do Wrocławia na S.: było tego zamknięcia czte y lata, gdzie już Wrocławianom było bardzo tesno bez polskich towarów, a Polacy przez czeską ziemię sprawowali do Niemiec kupie swoje, jak chcieli. Biel. M. To miasto ma S. Troc. S. minął. Troc. 11. † S. *towarzystwo, spółka, kompanja, stosunek, znajomość, styczność, łączność, związek, spółczność, komitywa, zażyłość*: Miał go za człowieka, który ze zmi S. i towarzystwo trzymał. Wuj. Nie miejże z nim żadnego składu, aby ś. wstydał. Leop. Tak żebyśmy też właśnie i my czynić mieli, nigdy z podejrzanemi składów nie dzierzeł. Papr. Zaś jeślis krześcijanin, miej S. z krześcijany, a nie wdawaj ś. w żadne biesiady z pogany. Papr. Żadnego składu z białemi głowami mieć nie chciał Kosz. By ś. syn twój nie ku ledajakiej białej głowie wdawał, a nie z każdą niewiastą towarzystwa a składu miał. Gilez. Gdzie rozum z enotą — dobry S. Rvs 12. † S. *układ, umowa, ugoda*: Składem zapłacić (= *stosownie do układu, dobrow. lube*). Wedle przyjacielkiej ugody a. wedle składu sądownie uczy-

nionego. Nisz. Starosta bartny do składu ma przymusić. Nisz. Do którego składu przypozyczać ś. mają Nisz. 13. [S.] = a) *miejsce najwyższe wzdłuż zagonu idące środkiem jego.* b) *szeroki zagon zorany na 8—30 skib.* c) *rola z dwóch zagonów złożonych w jeden.* d) *(o trzech dziewczynach): Po składzie = trzymając ś. pod rękę.* 14. anat.: Składy, p. Komora. 15. bart. *ocena, szacunek, oszacowanie*: S. pieniężny = ocena pieniężna. Skr. S. sądu bartnego = ocena sporządzona przez sąd bartny. Skr. 16. chem.: S. jakościowy = *wyliczenie pierwiastków, z których jest utworzony dany związek, a ciał chemicznych wchodzących do danej mieszaniny.* S. ilościowy = *ymienienie na wagę lub objętość ilości pierwiastków, składających dany związek, lub ciał chemicznych tworzących mieszaninę.* 17. il.: S. wodny = *znegnięcie ś. wody w jedno głębsze miejsce, ciągnące ś. na rzecze czasem do ćwierci mili.* dopóki ś. woda nie rozbiegnie na mieliznę. St. wil. 18. gór.: S. ciała kopalnego = *masa ciała kopalnego wewnątrz ziemi, nie tworząca ani żyły, ani pokładu.* 19. mech. Skład sił, p. Siła. S. ruchów, S. prędkości, S. przyspieszeń. 20. min.: S. kryształowy = *minerał pożyteczny, przez górników poszukiwany, wypełniający szczeliny skał.* S. mineralogiczny skały = *wykaz mineralów, z których skała jest złożona.* S. piętrowny, S. wpleciony = *żyłki rudy kruszcowej w rozmaitych kierunkach przerywające masę płtnią i w niej krzyżujące ś.* 21. ogr. *szeroki pas ugrodlu pomiędzy dwoma rzędaniami drzew.* 22. org. bok miecha składający ś. do kucy. *fałk.* <Z(s) + KŁAD>

Składacz, a, lm. e i. ten, co składa: S., który z siebie składa: S. w drukarni, który literę składa, z Niem. *zecer, zycer.* L. 2. *zecer w drukarni.* 3. † S. autor, pisarz (Mącz.); *rytmotwórca, poeta, wierszopis; kompozytor muzyczny:* Żywoć św. Katarzyny był od niemianowanego, ale wiernego składacza wypisany. Skar. S. historii. B. B. Iż równą sobie każdy pojąć ma, razi też to jeden S., na imię Ovidius. Glicz. To pisał sługa djabelski, Pocius, S. matactwa, nowy Symon. Skar. Czemu, wyschła zazdrości, zowieś próżne lata składaczów wierszopisów, jakby to utrata? Ryb J. Ty, Febe z Westą, i ty, Jupiter, i które składaczowi pominać ś. zejdzie, *quosque alius vali fas appellare.* Zebr. Dawnoż z ciebie pisorym? wszakżeś składaczmi gardził, jako płochemi. Herb. 4. × S. ten, co ś. składa na co, *należący do składki:* Składacze na rząd dający, składający ś. na bankiet albo pień, *collatores symbolarum* Kn. 5. ten, co składa maszyny, przyrządy, *ustawiacz, monter.* Łab. <Od Składać>

Składaczka, i, lm. i l. forma z. od Składacz: S., *poetria.* Mur. 2. *robotnica składająca kwiaty.*

× **Składaczowy, × Składaczów** przym. od Składacz: Nie mogę wyrozumieć mniemania składaczowego, *mentem autoris* Mącz. <Od Składacz>

× **Składaczów** p. Składaczowy. Troc. <Od Składacz>

Składać, a, ał i S. ś. p. Złożyć. <Z(s) + KŁAD>

[Składaj, a, lm. e] p. Skład. <Od Składać> [Składak, a, lm. i, Składaniak] *nożyk składany:* Sywick sprzęt gazdowski musi mieć: torbkę, S., ruśnice, ciupage. Tet. <Od Składać>

Składalnia, i, lm. e i. oddział fabryki, w którym towar wykończony układają w paczki. 2. *machina do składania towaru.* <Od Składalny>

Składalność, i, blm., rz. od Składalny.

Składalny, × Składzisty, † Składny i. dający ś. składać, składany: Składny, składalny, składzisty, *plicatilis.* Kn. Nożyk S. 2. a. × **Złożysty** często składający, *lubiący składać:* Język niemiecki jest bardzo S. Sf. wil. <Od Składać>

[Składaniak, a, lm. i] p. Składak. <Od Składany>

Składanie, a, lm. a i. blm., czynność cz. Składać: Sam rzymski biskup pewnych czasów wzywał ludzi na kolekty, to jest na S. jałmużny na ubogie. Skar. S., złożenie płótna, listu, papieru. Troc. S. recepty. Troc. S. wierszy. Troc. S., złożenie dwóch słów. Troc. S. obozu. S. kogo, złożenie z urzędu. Troc. S. na kogo. Troc. S. maszyny (= *montowanie*). 2. † S. składka: Tędy starsi mają wedle obyczaju i liczby strzelców S. niezynie i podnieść pieniężne. Strzel. 3. [S., Składka] *rzecz (np. zboże) złożona z wozu do budynku.* 4. [S.] *szpara między składowemi częściami przedmiotu:* W szparach miary drewnianej na składaniu ujrzał, że mu ś. coś błysło. 5. chir.: S. kości = *dostosowywanie do siebie końców kości złamanych, zastawianie.*

Składanie się, a ś. blm., czynność cz. Składać ś.: S. ś. na co, *contributio.* Kn.

Składanka, i, lm. i l. × S. p. Składka: Składanki cechowe nie gdzieindziej mają być oddawane, jedno do skrzynki magistratowej. Dub. Rzemieślnikom klucze od ich przywilejów i składanek podbierano. Smotr. Ubogich ludzi do niepotrzebnych składanek i kosztów przywodzą. Vol. 2. [S.]? *pieniądze złożone, uskutkowane, oszczędności:* Tak mi już kanalarz dozierał za to, że mam składankę, a on po kotłach jada. Zap. <Od Składany lub Składać>

Składany i. im. od Składać: Składane pieniądze na co, *skład, collecta.* Kn. (= *składkowe, składka*). Składana wieczerza, obiad, pośnik, bankiet, *colatitia coena.* Kn. Składana wieczerza. Bobr. 2. *dający ś. skład ś. zrobiony tak, aby go można składać, składający ś., składalny:* Łódzko składane. Nóż, łokieć S. Trzech mieszczan w czerwonych składanych czapkach, których cienkie końce zwieszały ś. im z boku aż na łokiecie. Sienk. 3. *złożony z części, nie poje tyż, nie jednolity:* S. ze sztuk, z części. Kn. Liś S. S., złożony, nie z jednej sztuki, więcej sztuk lub części obejmujący L. Ruch S., jaki bierze ciało razem popędzone od wielu sił, mających takie kierunki, jakie ś. spodoba. Jak. J. Ilkoś składana, *complexa,* składa ś. ze dwóch lub kilku liter, związek z sobą przez znaki mających. Ustrz. Gdy będą trzy ilości jednakowego gatunku, stosunek pierwszej do trzeciej nazywa ś. składanym, *ratio composita.* L. Pomiaru składane, w których niewiadome ilości są czworogranu i sześciogranu. Ustrz. Procent S. (= *doliczaniem procentu od procentu nie podniesionego*). 4. anat.: Gruzoły składane, p. Gruzoł. 5. mech.: Krążek S., p. Krążek. <Od Składać>

[Składeczka, i, lm. i] *zmarszczka, zakładka, fałka:* Napiję ś. wozółki, pójdzie kiecka we składeczki. <Od Składka>

Składka, i, lm. i l. a. × Składanka, † Skład *składanie ś. na co, kwesta, kolekta:* Zrobić, zarządzić składkę na pogorzalców. Dla utrzymania wojska S. powszechna jest koniecznie potrzebna. L. S. na budowę kościoła. Opłacają składkę szkolną i latarniową (= *opłatę, podatek*) 2. *pieniądze ze składki osiągnięte, fundusz składkowy, ofiara dobrowolna:* Wystawić pomnik ze składki. Zbierać składkę na powodzian,

3. × S. *układ, ułożenie, kompozycja*: O jednym prawie staremu myśle wierszów składką. L. 4. *składane, zwalanie (winy) na kogo, na co*: Niech odtąd będzie daremna na naturę S.; wstyd wspomnieć, że częste winy przypisują sereu. L. < Od Składać >

× Składkować, uje, ował dawać składkę, brać udział w składce. < Od Składka >

× Składkowanie, a, bfm., czynność cz. Składkować, *składka*: Wszystkie towarzystwa naukowe i literackie oparte są na składkowaniu.

Składkowy, [Składni] ze *składek kupiony, sprawiony, ze składek powstały*: Fundusz S. Szafunek grosza składkowego. Sur. Obiad S. Zabawa składkowa. Dar S. Czytać, pisać i rachować nauczył go składkowym sposobem. Orzesz. < Od Składka >

Składne, ego, bfm. l. × S. p Składowe: Czopowe płać od piwa, S. od wina. Vol. Od komagi a. pipy win tych składnego po złotych 8. Vol. S. winne na mieszczan. pogłównie na żydów. T. K. 2. [S.] *składka weselna*. < Od Składny >

[Składni] l. *składany, zbierany*: Pranie składniej bielizny (= *zbranej od całej służby*). 2. p. Składkowy: Orszak weselny wchodzi do szynkowni a składnią wódkę i składnie piwo. < Od SKŁAD, obok Składny >

Składnia, i, lm. e l. [S.] *uczta, na którą ś. składają w trzeci dzień wesela starsi weselnicy* 2. bud. *układ, konstrukcja*. 3. fil. *synteza*. St. wil 4 gram. *nauka poprawnego łączenia wyrazów w zdaniu, syntaksys*: S. rzędu, szyku, zgody. Układ, czyli zjednoczenie części mowy, zowie ś składnią, konstrukcją, syntax. Kopez. 5. mat.: S. równań = sposób rozwiązania równań za pomocą linii prostych lub krzywych, *constructio aequationum* Śniad < Od SKŁAD >

× Składniczy l. *syntetyczny*. St. wil. 2. patol. *kojarzeniowy, i koordynacyjny (coordinatorius)*. Kurez S. (spasmus coordinatorius). < Od Składnik >

Składnie, [Składno] przys. od Składny: S., do składu, rymownie, rymem. Kn. Jak uskakuje każdy, jak ś. S. chroni. L. Między enotami zupełna panuje zgoda; niektóre atoli z nich osobom niektórym składniej przypadają Pileh.

Składnik, a l. lm. cy ten, co utrzymuje skład towarów: S. węgiel. S. tabaczny w Kaliszu rzeczy swoich nie ratował, ale skład tabaczny ocalił. T. K. 2. lm. i = a) *część składowa ciała jakiegokolwiek, zwłaszcza chemiczna, ciału wchodzące w skład czego*: Tlen i azot są składnikami powietrza. S. istotny = S. *znamienny, konieczny (e ementum)*. Białko, najważniejszy S. naszych pokarmów. Dziwny związek dwu sprzecznych z sobą składników, który, aby w retorecie życia móc dostrzec, trzeba było chyba oko w drobnowidz uzbroid. Orzesz. S. dodawania, S. sumy (= *cażila z liczb lub wielkości, które do siebie dodajemy*). Syntezować najprostsze składniki. Mahr. b) [S.] *uwrocić; zagon poprzeczny*. < Od Składny lub SKŁAD >

Składniowy przym. od Składnia: Udoskonalenia składniowe Chleb. Rozbiór S. (= *syntaktyczny*).

[Składno] l. p. Składnie: Nieraz już ja chciał ś. z wami, panie Rudnieki, zapoznać, ale nie S. było mi jakoś. Gliń. 2. *zgodnie, ręka w rękę*: Prepinatory S. z chłopami idą.

Składność, i, bfm., rz. od Składny: S. rymów lepiej rzeczy wpaja w umysł. Szczególniej też nie miał żadnej składości do koni. Kon. S. ro-

zumu Troc. (= *trafność, zdrowość*). S. członków człowieczych. < Od Składny >

Składny l. × S. p. Składowy: Części składne w każdej rzeczy są te, które inszych nie składają, a z pierwszych nieskładnych są złożone. Trzye. Miasto składne (Troc), p. Skład. 2. † S., p. Składalny: S., składalny, składzisty, *plicatilis*. Kn. 3. † S. *składny, złożony, sztukowany*: Jednostajne te słupy wyższe są nad owe słupy składne. Star. Cyrkiel ma być S. Troc. Reguła trzech prosta i nieskładna, *regula trium directae simplex*. Jak. J. Przen.: Nieskładny = *prosty, nieskomplikowany, nie wymyślny*: Nieskładne wiejskie tańce, *incompositi motus*. Otw. 4. † S. *składający, kompozytorski, twórczy*: Udawał ś. do muzyki składnej, a pieśni piękne z wierszami i śpiewaniem składał. 5. *harmonijny w smyck częściach, udatnie złożony, symetryczny, zgrabny, kształtny, formny, wdzięczny; zwięzły, szykowny, poręczny*: Talijka składna, minka fartyczna, czaruje człowieka. L. (kibitna, sudanna. L.). Diewczyna ładna i składna. L. Wdzięczna, miła, hoża, składna, luba wszystkim dziewczeczka. L. Składnego śpiewania nie słuchać. Troc. × Czworobok S. = *kwadrat*. S. wiersz, rymowny. L. (= *zgrabny, lekki, udatny, harmonijny*) Wiersz twardy i nieskładny szedł mu jak z kamienia. L. (= *niezgrabny, niezdatny, ciężki, niesmaczny*). [Składna kobyła. Bryczka składna. Wieczera była huczna i składna. Dwie owce składne. Córka była składna do tego]. Broń składna (myśl) = *poręczna, dobra do ręki, którą ś. dobrze składać*. Przen.: Trudne, bezdrożne, nieskładne drogi L. Bardz. (nie przetarte, nie torowane. L., *niewygodne, niegłutkie*). < Od SKŁAD >

Składowe, ego, bfm. l. a. × Składne *owlata za przechowanie, przetrzymanie czego na składzie*. Kol.: S., magazynowe, piarowe. 2. *prawo składu, depozytu*. St. w l. < Od Składowy >

Składowisko, a, lm. a *miejsce składow, zbiorowisko, nagromadzenie*: Składowiska materji solnych, złożone z gipsu, a rzadziej z soli kuchennej. < Od Składowy >

Składowo-rozbiorczy analityczno-syntetyczny, przez rozumowanie i doświadczenie odbywany. St. wil. < Składowy + Rozbiorezy >

Składowy, × Składny przym. od Skład: Składowe przywileje różnym miastom dawane. Skrzet. Miasto Gdańsk miało prawo składowe. Piwo składowe, p. Lagrowy. Arsenał S. Rozdzielić eo na części składowe. Składowa część morskiego organizmu. Asn. Siła składowa (p. fiz. Siła). S., ego. lm. i rz. *dozorca składu lub składow, magazynier, magazynowy*. < Od Skład >

[Składziak, a, lm. i] *zagon chłopski*. < Od Skład >

Składzik, a, lm. i l. p. Skład: 2. [S.] *szparzaka*: Trzy pokoiki i S. z sienią stanowią całe moje mieszkanie. Krasz. < Od Skład >

× Składzisty l. p. Składalny: Składalny, składzisty, *plicatilis*. Kn. Noż S. Troc. 2. *złożony, składający ś.*: Korzeń S. Troc. Skóra z łusek składzista. Troc. < Od Skład >

Skłamać, mie a. + ma, ma l. *popęlić kłamstwo, zmyślić kłamliwie, świadomie powiedzieć ni prawde, zelgać*: Kłamea wielki: na jednej nodze stojąc, dziesięć razy skłama. Kn. Wolął S., niż przyznać ś., że nigdy na koniu nie siedział. Korz. Darujcie! skłamałem mimo chęci. Kto raz skłama, temu drugi raz nie wierzą. Prz. 2. † S. kim, kogo = *okłamać, oszukać kogo*: Trzykroć mną skłamał, a nie chciał prawdy powiedzieć.

Wuj. Zygmunta cesarza do tego przywiedziono, iż skłamał Janem Husem. Zigr. Nie skłamałem Dawidem, iż plemie jego będzie trwało na wieki. Wr. S. kogo. B. Sz. Skłaman. Głos.

<Z(s) + Kłamać>

Skłamanie, a, btm., czynność cz. **Skłamać**.

Skłaniać, a, ał i S. s. p. **Skłonić**.

Skłanianie, a, btm., czynność cz. **Skłaniać**.

Skłanianie się, a s., btm., czynność cz. **Skłaniać s.**

[**Skłaniany**] *dobry*: Wianek, chociaż ruciany, ale S. <Od Skłaniać>

[**Skłapnąć**, **nie**, **nał**] *schleptać, schlapać, zjesć lub wypić łapczywie, seźłopać*. <Z(s) + Kłapnąć>

[**Skłapnięcie**, a, btm.] czynność cz. **Skłapnąć**.

Skłasoć, **adzie**, **adi** *zniośszy złożyć; poskładać, naskładać*: Zmiećcie z drogi kamienie i składzicie je w stopy. Leop. (uczynicie z nich stopy. Leop.). Tam swe misterstwa wszyscy składli: Fidjas, Lisyp i inni śnicerze. L. Skłali chorych u nóg Jęgo, a On je uzdrowił. Leop. (składli je u nóg Jęgo. B. G.). 2. [S. wogin] = *rozłożyć ogień*. <Z(s) + Kłasoć>

Skłabia, i, Im. e, **Zółw** bot. (testudinaria) *ros. z rodziny pochrzynowatych*. <Now. Jakóba Wagi>

Skłębic, i, il *zgnatwać, zwinąć w kłęb, skotłować*: Wir skłębi wodę. S. s. *zgnatwać s, zwinąć s. w kłęb*: Nieba! to ród węża, żona zbrodniami podobna do męża, córki do ojca, a do matek syny, jak w jednym gnieździe skłębione gadziny. Słow. Przen.: Skłębili mu s. myśli, pomieszali obrazy i zaćmiły marzenia (= *skotłowały s.*). <Z(s) + Kłębic>

Skłębienie, a, btm., czynność cz. **Skłębic**.

Skłębienie się, a s., btm., czynność cz. **Skłębic s.**

Skłon, u. Im. y I. †S. *skłonienie s., ukłon, pokłon*: Zaszedł, czyniąc mu grzeczne a pokorne skłony. Przyb. 2. *niebuskłom, sklepienie niebieskie, firmament*. Z dali milczącej, modro-sinej, gdzie się z pół śniegiem S. jednoczy, przez czystą, m. czną biel równiny postać tułacza ciemna kroczy. Sf. <Z(s) + KŁON>

Skłonić, i, il, nied **Skłaniać** I. *schylić, nachylić, przychylić, spuścić, zwiesić*: Bojąc s., skłoniły ku ziemi oblizca swoje. Odym. Racz, Boże, ku nam S. swoje uszy Groch. Skłoniecie miłościwie ucha do mnie! Uj. S. kark do jarzma. Troc. (= *ugiąć, przychylić*). [Pytała, gdzie jej oblubieniec, skłoniła przed wojskiem oczy swoje]. Tylko co trochę nadół głowy skłonił P. Koch. Senność błękitów gnie moje kolana i ręce skłania twarzy za wezglowie. Wysp. Coraz niżej głowę skłaniać Mick. Rzekła, skłaniając odurzoną głowę na ramię panny Kamili. Korz. (= *składając*). Przen.: S. gdzie głowę = *złożyć, spocząć, przytulić s., schronić s.*: W domach własnych i głowy gdzie S. nie mają. Paszk. Przen.: Do czego kogo przyrodzenie skłoni, niepotrzebnie s. z tego wyłamuje. Pot. (= *skłonny czyni*). Przen.: *nakłonić, pociągnąć, znieślić, znieślić, zmusić, nagić, namówić; zjednać, ująć, zrobić przychylnym*: Skłaniać chłopca do nauk. Troc. Nadeń hetmana sobie życzliwszego nie znali, co ich tak dobrocią skłonił. Chr. Nie cheemy wykladać powodów, które nas do tej nowości skłoniły. Mick. Ty mię skłonisz do szaleństwa. Słow. (= *doprowadzisz*). To była najpierwsza myśl, która skłoniła jego wolę. Korz. Gubernator bardzo łagodnie skłaniał mnie, abym

wyznał, co wiem. Ochoc. 2. × S. *skłonić s., złożyć ukłon, uklonić s., pokłonić s.* Pol. Skłonił nisko ichnościom. Malez. 3. *zwrócić, skierować, obrócić*: Przy bramie ku południu skłonionej. Błaż. Ogień połowicę prawie Krakowa ku południowi skłonioną wyniszczył. Błaż. Przen.: Skłoniła myśl, serce do niego. Troc. Jeśli afekt swój skłoni ku mnie, miałbym s. za wiele szczęśliwego. Krasz. S. s. I. *schylić s., nachylić s., nagić s., zwiesić s., zwinąć, opaść*: Kościół skłoniony do ruiny. Koss. Skłania s. dzień = *kłoni s., ma s. ku schyłkowi*: Wyszedł na pole dla rozmyślenia, gdy s. już skłaniał dzień. Leop. Dzień s. skłonił ku wieczorowi. Sekl. (= *przechylił s.*). Gdy już blade słońce s. skłaniało ku zachodowi. Odym. (= *chyliło s.*). Przen.: Wszystkie skłonił do snu. Słow (= *mające s. do snu*). Intereza wojewody skłaniały s. już do upadku. And. Francja urzędowa zdaje s. skłaniać w stronę zwycięzów (= *przechylać s. na ich stronę, brać ich stronę*). Zwyczaj skłania s. do francuskiej mody. Troc. Od lubej w miłym dany upominku skłaniał s. bukiet z róży i barwinku. Słow. Przen.: S. s. ku czemu, do czego = *zgodzić s., przystać, zdecydować s. na co*: S. s. do zgody. Jednak oni jeszcze do wierzenia nie skłaniali s. Odym. Twoja pani inne ma żądania i do tych moja powolność s. skłania. Fról. A. Skłania s. do woli, do zdania twojego. Troc. Skłonił s. do tej rady. Troc. 2. *złożyć ukłon, uklonić s., pokłonić s., schylić s.*: Eljasz skłonił s. ku ziemi tak, że schylił oblicze swe aż do kolan swych, modląc s. Leop. Skłonił s. nisko przed nim aż do ziemi. Troc. Gość skłonił s. pokornie ku ziemi. Skłonił s. gościom ukłanie. Mick. Posłuchał, przyszedł. skłonił s. nisko. Mick. I grzecznie s. skłoni. Mick. Żyd skłonił s. Korz. 3. *zwrócić s., skierować s., obrócić s.*: Niech s. skłania my-l wasza k temu, iż moc z wysokości niebios odniesiecie. Odym. 4. †S. s. *zwrócić s., zawrócić s., skierować s., zboczyć, wstąpić*: Gdy w drodze byli, skłonili s. do kościoła poblizszego. Birk. Chodź, proszę cię, skłóńmy s. do miasta Jebuzeów. Leop. Skłoniłem s. do domu twojego. Troc. 5. †S. s. *gdzie = skłonić, złożyć gdzie głowę; schronić s., znaleźć gdzie przytułek*: Przytechawszy, pytali s. jeżeliby tam był który chrześcijanin, do którego by s. S., jako goście tejże wiary, mogli? Skar. Nie wiem, gdzie s. z małżonką S. mam? do gościniego domu nie puszcza, miasto wszystkie ludu pełne. Skar. Łokietek do Węgier uciekł i do Amadei wojewody s. skłonił. Biel. M. Izasław do nas s. skłonił i prosi nas o ratunek. Biel. M. (= *do nas s. uciekł*). Temu, któryby s. do domu twego skłonił, nie potrzeba krzywdy czynić. Petr. Skłonił s. Eizeusz do pokoiku i odpoczął w nim. Leop. (= *cofnął s.*). 6. †S. s. *od czego = uchylić s., otworzyć s.* Głos. <Z(s) + Kłonić>

Skłonienie, a, btm. I. czynność cz. **Skłonić**. S. umysłu, serca, myśli ku czemu. Troc. S. kogo do czego. Troc. 2. †S. *schronienie, przytułek, kął spokojny, ucieczka*: S., miejsce skłonięcia s., miejsce uciezki, schronienia. Kn. [Ja mogę mieć S. głowy do śmierci u ciebie]. Użyłymi w domu swoim skłonięcia. Troc. Aby buntownikom żadnego nie dawano skłonięcia. Troc. 3. †S. *skłonność, przychylność, życzliwość, powiag.*

Skłonienie się, a s., btm., czynność cz. **Skłonić s.**: S. s. dokąd. Troc.

Skłonno I. Skłonno mi = *chce mi s., jestem skłonny*: S. mi aż do łez. Słow. 2. [S.] *nizko*: S. s.

klaniać. 3. [Niechaj to wszystko będzie Bogu S.] = *zgodnie z wolą Boga, po Bogu, miłe Bogu*. <Od Skłonny>

Skłonność, i l. blm. = a) †S. *skromność, umiżoność, poddawanie ś., uległość*. Błaż. b) *usposobienie, poddanie do czego, łatwość podlegania czemu, łatwość czego*: S. do drgawek, kureczów, do zamiębień, do suchot. 2. = a) lm. i ku czemu = *upodobanie, pociąg, manja, żyłka do czego, instykt, pochomość, namiętność, popęd, zamiłowanie, predylekcja, słabość, nałóg do czego, inklinacja*: Przyrodzone śmierzyć skłonności. Troc. Do czego S. kto czuje, w to ś. niechaj zaprawuje. Kn. O skłonności człowieka przyrodzonej a. o jego instynktach. L. Młody książę znamienitą skłonnością, enotą i ludzkością swoją serca ludzkie sobie zniewolił. Błaż. Mieć, czuć S. do czego. Człowiek złe lub dobre ma skłonności z natury. Rej. Wielka jest w nas S. do złego, z której też pochodzą wszystkie grzechy. Wuj. Odmienne i z sobą walczące myśli i skłonności miał. Skar. S. do grzechu nie jest grzechem, a uczynienie grzechu to grzech. Skar. Z wielką ś. skłonnością do złego ludzie rodzą, ale od tego Pan Bóg rodzice daje, aby z nich skłonności złe, jako z roli chwasty, wykorzeniał, a nie dopuścili im rość, jak drzewo w lesie. Skar. Nad sobą i zemi swemi skłonnościami panem być. Skar. Złym skłonnościom naszym nie dogadzając Skar. Królem prawym będziesz, je-li sam sobie i skłonnościom swoim złym i popędliwościom rozkazować nawykiesz. Skar. W każdym miejscu i czasie człowiek jest człowiekiem, te same w nas skłonności, co były przed wiekiem. Kras. Do żadnej nauki przeciw własnej skłonności przychylić ś. niepodobna. Koł. Pijak ma S. do trunku. Brodz. Jeden fizjonomista złe bardzo z twarzy Sokratesa wyczytywał skłonności. Kopez. Konkluduję o sercu i skłonnościach. Kor. b) blm. ku komu = *pociąg, afekt, sentyment, sympatja, miłość, słabość, inklinacja*: Ma S. ku kobiecie dobrze mi znanej. Brodz. Silna S. ochwyła go odrazu. Korz. Nie ganię ja zupełnie twej skłonności. Korz. c) blm. *ciężenie ku sobie, sympatja*: S. przyrodzona jednej rzeczy do drugiej, *sympathia*. Kn. <Od Skłonny>

Skłonny i. †S. *giętki, gibki, ruchliwy, fertyczny, obrotny*: Słonie niesklonne. Mor. A. 2. †S. *uległy, pokorny, potulny, skromny, powolny*. Błaż. 3. †S. *przychylny, życzliwy, dobrze usposobiony*: Za kim skłonna fortuna, za tym także ludzie. Tw. Każde słówko skłonne jej wysoko sobie waży. Górn. 4. *gotowy, chętny, zdecydowany, kłamiący ś. do czego, pochopny*: Jestem S. mniemać, że zbyt surowy rygor szkolny wyrządził więcej szkody, niż pożytku, dziełu wychowania. Dyg. 5. *mający skłonność (do czego); przywykły do czego przez swoją słabość, nałóg; pochopny*: Wola stała ś. skłonna do złego. 6. *usposobiony, łatwo podlegający czemu, łatwy do czego*: Wszczepili chorobę swoją w skłonnych do przyjęcia jej obojga pięci młodzieży Ochoc. S. do suchot, do zamiębień. Niesklonny wcale do łatwego zawrotu głowy. Krasz. 7. [Skłonna dziewczucha] = *pełna uszanowania dla starszych*. <SKŁON(ie)>

[Skłopiony] *ochlapły, obwisły*: Skłopione na dół uszy u ośta. <lm. od *Skłopić>

Skłopotać, cze, tał i. zgnać kłopotami, struć, zgryźć, sfrasować, strapić: Strudzony, skłopotany zasnął snem kamiennym. 2. *zakłopotać, zambarasować, zafrasować*: Jak mnie ta jego skłopotana mina bawi. L. Skłopotany trochę dodał

żywo, jakby zagadywał. Krasz. S. ś. *zgryźć ś. kłopotami, struć ś., sfrasować ś., strapić ś.* <Z(s) + Kłopotać>

Skłopotanie, a, blm. czynność cz. **Skłopotać**. **Skłopotanie się, a ś., blm.**, czynność cz. **Skłopotać ś.**

Skłopotany i. im. od **Skłopotać** a. od **Skłopotać ś.** 2. [S., **Skłopotany**] *frasobliwy*: Ona pisze list S. i bardzo żalony.

***Skłós**: †W S., p. **Wskłós**: Szelegzną brzytwą balwierz zarywa go w skłós. Trzt., Troc. <Wz(ws) + Kłós>

Skłócać, a, ał i S. ś. p. Skłócić.

Skłócanie, a, blm., czynność cz. **Skłócać.**

Skłócanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skłócać ś.**

Skłócenie, a, blm., czynność cz. **Skłócić.**

Skłócenie się, a ś., blm., czynność cz. **Skłócić ś.**

Skłócić, i, il, nied. Skłócać i. kłócić zwaśnić, pokłócić: Sprzysięgli ś. ojezyznę S. Pileh. 2. *plyn = kłócić zmieszać; wzruszyć, zmącić, zbełtać*: Wino z gruntu skłócone nie zaraz ś. ustoi. Tw. Skłócony napój. Boch. Tyś zdrój, wilk rzekł, skłócił w stoku. Jak W. Przen. *zmącić, splątać, zmatwać*: Skłócone myśli jedne w drugich giną. Miek. 3. [S. kogo] = *zwy-myślać, złać*. S. ś. 1. *kłócić ś. zwaśnić ś., pokłócić ś., poróżnić ś., poswarzyć ś.*: Tak ś. z sobą skłócili, że ś. wyzwali na pojedynkę. L. S. ś. za głupstwo jest to wykradać życie należące do kraju i monarchy. Korz. 2. (o płynie) *kłócić ś. zmieszać ś.; ulec skłóceniu, zbełtać ś., zmieszać ś., zmącić ś.* Przen.: Dob egające zewsząd gwary skłócały ś. tu ze sobą pośpieszonym, jakby stłumionym szeptem. Brt. <Z(s) + Kłócić>

Skłócić, a, blm., czynność cz. **Skłóć.**

Skłóć, skole, skłól, Skłuć, nied. X Skłatać kłócićm zbość; pokłóć raz koło razu: S. igłą papier. Troc. Skłóty strzałami jak rzeszoto. <Z(s) + Kłóć>

Skłótwa, y, lm. y i. gieol., p. Nakłótek. 2. zool. (millepora) *polip stubi-naty kolonjalny w wapienną korulowinę*. <Od Skłóć, wzgl. Skłóty>

Skłucie, a, blm., czynność cz. **Skłuć.**

Skłuć, uje, ul p. Skłóć.

[Skłupnąć, nie, nął] *uderzyć*. <Por. Z(s) + Kłupnąć>

[Skłupnięcie, a, blm.] czynność cz. **Skłupnąć**. [Skłuty, ów, blp] *rupiecie, graty, stare narzędzia*. <Od SKŁÓT w Skłócić>

Skłys, a, lm. y i. śn. p. Kłys.

Skmetować, uje, ował?: A może ja też co skmetuję? Krasz. <Z(s) + Kmetować>

Skmetowanie, a, blm., czynność cz. **Skmetować.**

[Sknająć, a, ał] *wziąć komu co*. <Z(s) + Knająć>

[Sknajanie, a, blm.] czynność cz. **Sknająć.**

[Sknara, y, lm. y] *człowiek dokuczliwy; sknera*. <Por. Ukr. sknara>

[Sknarzenie, a, blm.] czynność cz. **Sknarzyć.**

[Sknarzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Sknarzyć ś.**

[Sknarzyć, y, ył] *dokuczając prosić*. [S. ś.] *udawać biednego*. <p. Sknara>

[Sknać, nie, nął]? *schuć*: Ona chodzić ma, bo kwiaty skły Tet.

Sknera, y, lm. y i. a. X **Gmera skąpiec, kutwa, liczykrupa, dusigrosz, żmindał**: Tego humoru są sknerowie chewi: sam nie użyje, gości nie po-

SKNERCZEĆ

żywi. Żegl. S. bogaty. Troc. Dochód wydany płacząc w sknerze wzbudza. Hul. Ów stary S. dla grosza, o który ś. czeladnik dopomina, ledwie ze złości nie pęknie. Pilch. Zbiera bez przestanku pieniądze i bieduje S. L. 2. [S.] *skąpiec mrukliwy*. 3. *człowiek wciąż skwierzący, narzekający*. <por. Sknara>

[Sknerzeć, y, a] (o dziecku) *krzyżeć*. <p. Sknera i Sknerzyć>

[Sknerzenie, a, b] 1. czynność cz. Sknerzeć. 2. czynność cz. Sknerzyć.

[Sknerzyć, y, y] 1. a. [Sknerzyć] *być sknerą, skąpić, kutwić*. 2. *jęzeć, biadować*. 3. (o świnia) *kwiczeć*. <p. Sknera>

Sknerowało przys. od Sknerowaty. Troc.

Sknerowatość, i, b]m., rz. od Sknerowaty. Troc.

Sknerowaty *skąpy nieco, zakrawający na sknerę*. Troc. <Od Sknera>

Sknerski przym od Sknera. <Od Sknera>

Sknersko przys od Sknerski: Wszedł mężczyzna stary, ubogo, a raczej brudno i S. ubrany. Krasz.

Sknerstwo, a, b]m., *charakter sknerzy, skąpstwo, zmiudactwo*: S. jest córką starszą łakomstwa. L. Ręczę ci, że nie objętność, nie S. mówily wzoraj przeze mnie. Krasz. <Od Sknera>

[Sknerzenie, a, b]m.] czynność cz. Sknerzyć.

[Sknerzyć, y, y] p. Sknerzyć: Złotem nie sknerzył — sypał po p.ńsku. Krasz. Zrobić jak najwięcej pieniędzy i użyć ich za wszystkich przodków, którzy pościli i sknerzyli. Krasz. <Od Sknera>

[Sknięcie, a, b]m.] czynność cz. Sknąć.

Sknocenie, a, b]m., czynność cz. Sknocić.

[Sknocenie się, a, s., b]m.] czynność cz. Sknocieć s.

Sknocieć, i, il *spartolić, sfuszerować, spaskudzić (rob. tę)*. S. ś. 1. [S. ś.] *zepsuć, zepsuć, zepsuć, zepsuć*. 2. *myśl*. (o dziłkim zwierzu) *sfajdać*. 3. *spaskudzić*. <Z(s) + Knoćić>

[Sknut, a, lm, y] *duży kawał*: S. chleba (= *pajda, gład*).

Sknutować, uje, ował *zbić knutem, zbatożyć*. <Z(s) + Knutować>

Sknutowanie, a, b]m, czynność cz. Sknutować.

Sknykować, uje, ował *kosz zgiąć materiał (wici) pod kątem*. <Z(s) + Knykować>

Sknykowanie, a, b]m., czynność cz. Sknykować.

Skoalizować, uje, ował *związać w koalicję*. S. ś. *związać*. w *koalicję*: Stosunki trzech skoalizowanych mocarstw. Kraus. <Z(s) + Koalizować>

Skoalizowanie, a, b]m., czynność cz. Skoalizować.

Skoalizowanie się, a, s., b]m., czynność cz. Skoalizować s.

Skobel, bia, lm, ble, x Skóbl, Szkobel, Skóbel, Skubel, x Skóblia, [Skobla] 1. *pręt żelazny zgięty w postać uszka i wbity w drzwi, futrynę, więsko i t. p. ostrymi końcami, a służący do zakładania wrzeciędza. kłótki lub do swarcia ś w nim zasuw*: S., haczyk u drzwi, o który wrzeciędz zakł. dają. L. Skoble, wrzeciędz z dobremi kłótkami sporządźcie Haur. Drzwi na S zawarte. Troc. Przy skoblu wisi wrzeciędz. Troc. 2. *klótko okrągłe na śrubkę*: Śruba ze skoblem. Troc. 3. *jeń z haków, na które zwieszają zawiasami drzwi*: Nasmaruj skoble zawiasowe, aby drzwi nie skrzypiły. Troc. 4. *część zamka przytwierdzona do ramy, a w którą wchodzi rygiel zamka*

SKOCIĘ

i w którą zapada klamka: S. do zamku. Troc.

5. p. Skublica. Zdr. Skobelek, Skoblik. <SKOB>

Skobelek, ika, lm, iki p. Skobel

Skobiecenie, a, b]m., czynność cz. Skobiecieć.

Skobiecenie się, a, s., b]m., czynność cz. Skobiecieć s.

Skobiecieć się, il ś. p. Skobiecieć.

Skobiecieć, eje, a]l, Skobiecieć się *stać s. pod-bnym kobiecie, zniewieścić, zdelikatnieć, ostabić*: Już co moje serce, to ś. z zajęcem nie bratało, nie skobieciało. Krasz.

<Od Kobieta>

[Skobla, i, lm, e] p. Skobel: S. bednarska.

[Skoblenie, a, b]m.] czynność cz. Skoblić.

Skoblica, y, lm, e, Skóblia 1. p. Skobel: Otworzyłam najmilszemu mojemu, a z pod palców moich płynęła mira przez skoblice regła. B. B. Owe hulajgrody, żelaznemi skoblicami potężnie popspinane, trudno było naprędeć rozbierać. Pas. 2. *nóż wygięty w kółko, z dwiema rączkami po końcach, a wygięty w kółko, z rączką prostopadłą do niego, służący do wyrabiania korytek, do wystrugiwania wnętrza naczyń, do wyrównywania klepek; rolzaj dłuta (np. do dłubania stępy)*. 3. [S.] *część składowa sochy*. Zdr. Skobliczka. <Od Skobel>

Skobliczek, czka, lm, czki *rodzaj małej żabki, czyli kawałek mały żelaza nakształ klamry z dwoma zastrzonymi końcami, do zbijania cienkich desek*: Skobliczki sprzedają s. na kopy, jak gwoździe. Łab. <Od *Skoblik>

Skobliczka, i, lm, i t. p. Skoblica. 2. a. Rynszpak leśn. *małe dłutko żłobiaste, zgięte w kształcie sierpa, służące do wyrzynania liter, liczb i znaków na drzewie*. Sł. wil. <Od Skoblica>

[Skoblić, i, il, Skóblić, Skóblić] 1. *drzewo = czyszczyć, obłupiać z kory*. 2. *zrywać, zdzierać korę z drzewa*. <SKOB>

Skoblowy przym. od Skobel.

[Skobronk, a, lm, i] p. Skowronek.

[Skobroźny] p. Skowroźny.

Skobuziały który skobuział: Wszyscy chodzą jak pomarszczeni, skobuziali jak sowy, mało co mówią, ustawnie płaczą. L. <Od Skobuzieć>

Skobuzieć, eje, a]l *stać s. kobuzem, przelziezgnąć s. w kobuz*: Kiedy sowa skobuzieje, wyżej lata niż jastrząb. Prz. Przen.: *osowieć, sponieć*: Śliczne We pana oczęta skobuziały. L. Od ciebie każdy ucieka, boś skobuział i z tanie dziwne cię uwiodło, że o twych ziolkach wszystkich trzymasz nazbyt podło. L. <Z(s) + Kobuzieć>

Skobuzienie, a, b]m., czynność cz. Skobuzieć.

[Skocenie się, a, s., b]m.] czynność cz. Skocieć s.

[Skocień, a, b]m.] *gatunek lnu*.

Skochać, a, a]l. x S. skłonić, *zniewolić swemi powabami do kochania*. Sł. wil. 2 [S.] *zgwalić*: S. dziewczyne. † S. ś. 1. *ucieszyć*. 2. *rozradować*. 3. *uweselić*. 4. *ukontentować*. 5. *udelektować*. 6. 2. (o roślinach) *udać*. 7. *przyjąć*. 8. *rozkoszować w danych warunkach, rozrosnąć*. 9. *bujać*. Gost. <Z(s) + Kochać>

Skochanie, a, b]m., czynność cz. Skochać.

† Skochanie się, a, s., b]m., czynność cz. Skochać s.

[Skocić się, i, s., il ś.] (o czymś okrągłym) *stoczyć* s.

† Skocieć, ćca, lm, ćce p. Skojec. Kłos., Troc. <Od Skot>

† Skocię, ęola, lm, ęta *bydlętko*. Ps. flor. <Od Skot>

† **Skocina**, y, lm. y *bydlę*: Niech wezmą sobie każdy skocinę wedle domów ojców, skocinę na dom, którą między barany albo koźleży obierzeć, albo jagnię, albo koźlę Bud. <Od Skot>

[**Skociubić**, i, ii] *sfałdować, zmarszczyć*. [S. ś.] 1. *zmarszczyć ś.*, *skurczyć się*. 2. *zgiąć ś.*, *skulić ś. we dwoje*. <Od Kociuba>

[**Skociubienie**, a, bfm.] czynność cz. **Skociubić**. [**Skociubienie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Skociubić ś.**

Skocja, i, lm. e bud. *załamek wklęsły, otoczony dwoma paskami pomiędzy wałeczkami, w bazach atykich*: S. dolna, górna. <Gr. skotia>

† **Skocki** przym. od **Skot**, *bydlęcy*. B. Sz. <Od Skot>

[**Skocurzenie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Skocurzyć ś.**

[**Skocurzyć się**, y ś., ył ś.] *pozwiijać ś.*, *po-gmatować ś.*: Tak się syćko skocurzyło, że nieporada tego teraz wyprościć. Przen.: Syćko się u nas w chacie skocurzyło (= nastal chaos, zamęt).

† **Skocoz**, a, lm. e *człowiek ochotny do tanów; tancerznik, fikalski* Goł. <SKOK>

Skoczek, czka i, lm. owie ten, co skacze, *skakacz, linoskok, akrobata*: Jakie ten S. koziołki wywraca! L. Na rynku tym wszyscy skorczkowie i kuglarze swoje figle wyprawują. Star. Staje ś skoczkiem, niżeli ś. rodzi, jakby z umysłu tańcem na świat idzie. Susz. Skoczkwowie u Rzymian, *salii*. L. W tym biegli w ptaszycach głosach sypią ś. wieszczkowie, i siedm męże bankietni, za niemi skoczkwowie. Bardz. 2. lm. i = a) *koń skoczny*; częste miano *końskie*: Każ mi okulbaczyć skoczka. L. S. nogę wywinął i jescze chroma, nie można go brać pod siodło. L. b) *koń, konik w szachach*. Sł. wil. c) p. **Skok**, *podskok*: Podrosła skoczkwów jońskich dziewczyna uczy ś. z chęcią, *motus jonicus* Kniaź. Egzercyjeja w Paryżu miałem te: kawalkacje, lutnią i skoczka. Boh. d) [S., *Hocy*] *taniec polegający więcej na tupaniu, niż na podskakiwaniu; wuty do tego tańca*. e) [S] *konik polny; owad skaczący (jak pchła, muchy i t. p.)*, f) *żart. zajac*. Troc. g) *uszek stalowe lub brązowe, skręcające i nawijające, łączące z wrzecionem, przędzę na samoprząśnicy i niciarce obrączkowej*. h) bot. = a) *man-tisia, roś.* β) p. **Rzeźucha** i **Rojnik**. i) zool. α) p. **Piewik**. β) (*dipus*) *zwierzę szczurowate z rodziny skoczkwowatych*. <Od SKOK>

Skoczenie, a, bfm., czynność cz. **Skoczyć**.

Skoczka, i, lm. i i a. × **Skocznic** *kobieta skacząca, akrobatka, baletnica, tancerka*: S ta jak pięknie skacze! Wui. Jan, prorok święty, w nagrodę dany jest skoczce przeklętej. Odym. Jejme panie Tańcolubskie, owe to wysmukłych kibici i bystrolotnych nówek skoczki. L. 2. [S.] = a) *pchła*. b) a. **Kozaczka** *dziewczyzna, która zesła z drogi prawej*. e) *owrzodzenie pod językiem*. <Od Skoczek>

Skoczkwowaty: bot. Rośliny skoczkwowate (chytridiaceae). <Od Skoczek>

Skoczkowy przym. od **Skoczek**: Ku Herkulesa chwale będą deptać, jak zwykło czynić skoczkowe plemie. Petr. (skoczki, *salii*, przy ofierze Herkulesa odprawowali zbrojne tańce. Petr). <Od Skoczek>

Skocznia, i, lm. e *wał ze śniegu usypany, z którego wykonywa ś. skok na nartach*. <Od Skoczyć>

× **Skocznic**, y, lm. e i. p. **Skoczka**: Rzekł-byś, niewolnice lub wyzwolone niedawno śpie-

waczki i skocznie. Krasz. 2. a. **Płasnica**, *orchester* dla muzyki i tańców, przy której też siedzieli senatorowie Podcz. <Od Skoczn>

Skocznie, **Skoczno** przys. od **Skoczny**.

Skoczno p. **Skocznie**: S. przygrywały muzyki. Haur. S. gra muzyka. Troc. [Ady mi S. zagrajcie].

Skoczność, i, bfm., rz. od **Skoczny**.

Skoczny, † **Skokny**, † **Skokliwy**, † **Skokotliwy** 1. *tyczący ś. skoku, skakania, skaczący, podskakujący, usposobiony do skakania*: U niektórych ptaków z palców przedzielonych dwa są na przedzie, a dwa w tyle stopy; takowe nogi zowią skoczne. *scansorii*. L. Siedzi rumiany Bachus i co słowo bęknie, ledwo mu S. kaidun od śmiechu nie pęknie. L. Idź przy nim, przed nim, za nim, jak skoczne ogniki. Słow. *Płaczą ś. skoczne kręgi przy śpiewach i brzęku. Mick.* Po salach skoczne płaczą ś. tańce. Berw. 2. *podulający do skakania, do tańca, raźny, żywy, lekkki*: *Piosnka, muzyka skoczna. Skoczne dźwięki radością oddychają, radością słuch poją. Mick.* 3. anat.: † *Żyła skoczna = tętnica (arteria)*. <Od Skok>

Skoczogon, a, lm. y, **Skoczogonek** zool. (podura) *owad, który skacze, wznosząc ś. ogonem*. <Skoczyć + Ogon>

Skoczogonek, nka, lm. nki p. **Skoczogon**. <Od Skoczogon>

Skoczogonny przym. od **Skoczogon**: Owad S.

Skoczozłotka, i, lm. i zool. p. **Pchła**. <Skoczyć + Złotko>

[**Skoczula**, i, lm. e] *miano krowy*. <Od Skoczyć>

[**Skoczybródza**, y, lm. y] *giometra, miernik*. <Skoczyć + Bródza>

Skoczyć, y, ył, **Skoknąć**, [Skiknąć], nied. **Skakać**, [Skikać] i *odbić ś. nogami od ziemi, podskoczyć, wykonać skok; wzbić ś. w górę odskoczywszy*: Rozebrawszy ś. do koszuli, gorzej skoczył, niż póki skakał w kabacie. Gór. Skaczą od jednego końca do drugiego. Kłok. Lubi gwarzyc jak sroka, skakać jak wróbel na nici. L. Gdyby kózka nie skakała, toby nózki nie zła-mała. Prz.: Skakać na jednej nodze. Troc. Skakaj po izbie. Troc. Wydobywała ś. ze śniegu, skacząc. Korz. Konie, czując ciężar nad siły, zaczęły skakać Korz. Piłka skacze. Morze igra; wały okrutne na nich skaczą. Pas. (= *biją, wzbi-jają ś.*). Woda coraz bardziej skacze. Pas. (= *rzuca ś., balwani ś., przewraca ś.*). Woda skacząca albo wytryskująca. Sekl. Wrejące, skacze żywica. Brud. (= *burzy ś., cwałuje, balwani ś., kipi, wzdyma ś.*). Woda skacze coraz dalszemi obręczy. Uj. W zad S. = *uskoczyć wylł.* Troc. Przen.: Kto większą pychę ku górze skoczył? Zigr. (= *uniósł ś., podniósł ś., wywyższył ś.*) Przen.: Skoczyło co w cenie, skoczyła cena = *podsko-czyła, podniosła ś., poszła w górę*: Skoczyło zboże albo cena. Kn. 2. Skakać od radości, od wesela (Troc) = *wyskakiwać, podskakiwać sobie, płasnąć, tańczyć*: Kto nie wesół, niech nie skacze, komu bieda, niechaj płacze. L. Czech śpi, Włoch rozkoszy strzeże, a Francuz sobie skacze. Paszk. Są drudzy, co skacząc umieją rządzić, a drudzy i skakać i rządzić nie umieją. Lubom. Poszaleli ei panowie, całą noc skakali. L. Pistakaliśmy wam, a nie skakaliście. Żarn. (wyście nie tańco-wali. Bud.). Skakać po muzyce. Troc. Skakać komu, skakać po czyjej woli = *być mu powolnym*. Jak grają, tak skaka. Kn. Po cudzej woli żyć, skakać. Paszk. Tak widzę skakać, jak zagrają

dudy. Bratk. Jak pan zagra, tak jas kakać mu-żę. Fred. M. Kto za miodu skacze, ten na starosć płacze. Prz. Lud przy innej muzyce nie potrafi skakać. Mick. Przen.: Latorośl od swej matki odstrychniona skoczy wzgórze tym bujniej, kiedy przesadzona. Tw. (=wybuja, wzbije ś., wystrzeli). 3. Skakać co = wykonać skakaniem. Szkoła taneczna, gdzie ga'ardy skakać ucza. Petr. Nauczył ś. grać na lutni, śpiewać, galarwy skakać. Opal. Przen.: Jeśli komu nie godzi ś. szatańskiego tańca skakać, tedy człowiekowi chrześcijański-mu dopiero nie godzi ś. o nim ani pomyśleć. Gil (=szatanowi nadskakiwać). Przen.: Skakać psiego = robić co z musu, jak pies skacze z musu. Wierz mi, że cię wywioda na głębię z miastkiego, ani ś. obaczysz, kiedy skoczysz psiego. Rej. Dziś tu leży nie jeden, co wczoraj był żywy; ni króle ni księżęta nie wydrą ś. z tego, by był mocarz największy, każdy skoczy psiego. Rej. Zapomniał ten skąpiec, iż we wzrym przyjdzie S. psiego Rej. Widzę, bracie, stąpasz pyszno. nie wiem, by-ć na dobre wyszło, boć niedługo czekać tego, że też za mną skoczysz psiego. Rej. Przedziwnie koziołka skacze. L. (=wywraca, fika). 4. przen.: drzeć, drgnąć, trząść ś.; bić, kołatać, tętnić: Ręka mu od radości skacze. Boh. Du-za w nim skacze od radości. L. Wróżka: jeśli oko skacze, wesola nowina. Pot. Tehną żyły jeszcze, skacze serce strachem zdjęte. Bardz. Skakało (drgało) mu serce. Troc. Młoda w nim krew i żywe serce skacze. Troc. Aż mi serce skacze, o tym myśląc Troc. Już moje serce od radości skacze. Boh. Dusza w nim skacze od radości. L. O Boże, jaka radość! jakże serce skacze. Mick. Serce w ochotnych męzach skacze do potkania i nieśmiertelnej sławy męstwem otrzymania. Stryjk. (=rwie ś., wyrwana ś., aż drży). Przen.: Wiatr skacze (Troc) = tańcuje, harcuje, hasa, wyprawia hurce. 3. zerwać ś., porwać ś., rzucić ś., poskoczyć, doskoczyć, dopaść: Skoczyłam jak osa, gdy ś. kto dotknął choć nosa. Comp. Ręcoz ku niej skoczył. Kochan. (= przypadł). Pułki J Pana starosty spiskiego, odważnie skoczywszy, uczynili w nieprzyjaciela szkodę niemalą. Szer. Skoczcie pod mury we wszystkim biegu. Pas. Skoczywszy na koniach i krzyk uczyniwszy, uagnęło ś. jelenie na dół. Pas. Konieczka karmimy, wycieramy, ale też konieczek musi skakać, kiedy mu każą. Rej. S. komu do oczu (= przyskoczyć). Skoczył do nieprzyjaciela. Troc. Skoczył z miejsca jak oparzony. Skoczyłem do ucałowania ręki starszki. Kra-z. Skoczył na księżny pokój. Mick. Była jak lwica, gdy skoczy z ukrycia. Uj. Co skoczy, to na oczy. Prz. (o złym koniu). Kiedy mu swoi na pomoc skoczyli Mick. Przen.: S. po rozum do głowy = ruszyć conceptem, poradzić ś. głowę, wpaść na pomysł: S. do głowy po rozum. Oss. Skoczyliście kaducznie do głowy po rozum. Oss. Czekaj We Pan, trzeba nam tu S. do głowy po rozum. L. S. dokąd = puścić ś. w skok, pobiec co żywo, popędzić: Skocz do ogrodu, może go tam jeszcze zastaniesz. Skocz za tym posłańcem, niech wróci. Przen.: Aleś pan do czego innego skoczył. Korz (=przeszedł raptownie). Przen.: Naprzód do tej księgi, potem do konstytucji skoczył. Troc (= uduł ś., zajrzał). Przen.: Skoczył ogień do kościota i ogarnął go. Troc (= buchnął, przerzucił ś.). Przen.: Na tę nowinę zazdrość do niego skoczyła i w poły go, jako wąż ziunny, obąpiła. P. Koch. (= przystąpiła; opadła, ogarnęła, zsięła, opanowała go). Przen.: Kujawy

między ś. podzielili, tak iż na stronę Władysława Brzeskie dzierżawy skoczyły, a Ziemomysłowi przypadły Włocławskie. Błaż. (=przeszły, udeszły, przypadły, odpadły). 4. przez co = przeskoczyć: Sto cudnych interesów zewsząd mnie obskoczą, te mi przez głowę skaczą, a te z boków tleczą. Z panem Astolfem skaczą przez krzesła, przez stoły. Fred. A. Skakać przez kij, przez obręcz. S. z czego = wskoczyć. S. na co = wskoczyć. S. z jednego na drugie = przeskoczyć. przesadzić. Lekka jazda, zwarszy ostrogami konie, skoczy za rzekę. Bardz. S. w co = wskoczyć. Przen.: Oczajdusza w piekło skoczy. Zal. Przen.: W orieńby za nim wskoczyła (=życieby za niego oddała). Przen.: †S w ptaki = dać ś. omanić. 5. [S] = skakać. 6. anat.: †Żyła skacząca, skoczna, skokna, tętna = tętnica (arteria). 7. patol.: Tętno skaczące (pulsus saltans s. saliens). <SKOK>

[Skoczkany] pijany. <Zap. od Koćka = Kotka>
Skodyfikować, uje, ował zerwać, ujęć w koleks, ułożyć w systematyczną całość: Rzecz ugodzona i dokładnie skodyfikowana wróciła do izby we cztery dni później. Kal. <Z(s) + Kodyfikować>
Skodyfikowanie, a, bfm., czynność cz. Skodyfikować.

† Skofja, i, lm. e, † Skofja I. czepiec nocny. Troc. 2. pokrowiec, futerał: Wielkie pod drogą skofją niebardzo wiatrom posłuszne chorągwie ś. wiją. Pot. 3. piórnik, kita na szyszaku: Patrz, na hełmie jego jak świeci dwoista skofja. Koch. J. Hełm, trzy szkotije mający. Koch. J. Oszczep jemu wierzchołek od szyszaka strącił, a pierze i skofiją od wierzchu odtracił. Koch. J. 4. wierzchołek chorągwi, symbol, ozdoba u wierzchu drzewca chorągwi: Działo kozackie i chorągiew z orłem przy drzewu; gdzie S. było serce złociste. Okol. <Sr. Gr. skufi i Włos. scuffia>

† Skofjot, u, lm. y ubiór na głowę: Ubiory na głowę, które Włochy skofjotami zowią. Got.

† Skofryka, i, lm. i szlafmyca: Ma pod sobą w karcie skrzynekę, w której chowa nocne papucie i ducheń a. skofrykę do sypiania. Got.

[Skogola, i, lm. e] komar. <Dżwn.>

[Skogucenie, a, bfm.] czynność cz. Skogucieć.

[Skogucieć, eja, a] zmienić ś. w koguta: Jeśli kura w domu pieje, to skoguciała. <Od Kogut>

[Skohucenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Skohucieć ś.

[Skohucieć się, i ś., il ś.]: Kurce ś. babie skohucieć = brała je za kurę, a tu naraz przekonała ś., że to był kogut. <Od Kohut>

× Skoić, i, il I. ukoić, złagodzić, usmierzyć, ułagodzić: Otrzeć lzy z oczu naszych. S. żal głębokki. Przyb. [Wdowcowi dziecko S.]. 2. uglaszać, ulobruchać, ukroić. <Z(s) + Koić>

Skojarzać, a, al i S. ś. p. Skojarzyć.

Skojarzanie, a, bfm., czynność cz. Skojarzać. Skojarzanie się, a ś., bfm., czynność cz. Skojarzać ś.

Skojarzanie, a i. bfm., czynność cz. Skojarzyć. 2. lm. a = a) związek, spokrewnienie, koligacja: Była panna posażna z domu Dolimów. — S. piękne i pełne zaszczytów. b) fil. złączenie, zespolenie, związanie z sobą stanów psychicznych, wyobrażeń tak, że odtworzenie ś. w świadomości jednego stanu pociąga za sobą odtworzenie ś. drugiego lub kolejne reszty stanów związanych. a s o cja eja: S. pojęć. S. kontrastu. S. kolejne, p. Kolejny. Ze skojarzania stosunków oraz i pojęć o tych stosunkach powstaje inteligencja. Karł.

Skojarzenie się, a s., blm., czynność cz. Skojarzyć s.

Skojarzeniowy przym. od Skojarzenie: Ośrodek S. w mózgu.

Skojarzyciel, a, lm. e ten, co skojarzył: Klemens XI, główny S. związku ślubnego, nie omieszkał wstawić s. u dworu. Szaj. < Od Skojarzyć >

Skojarzyć, y, ył, nied. Skojarzić związać trafnie, odpowiednio, złączyć szczęśliwie; związać prawdziwo, skoordynować: Dwa nowo skojarzone stadła. L. Tak dobrze skojarzony związek. L. Dobrych tylko i sobie podobnych prawdziwa przyjaźń skojarza. Pileh. Przyjaźń w wierne skojarzy spólnie. Mick. Dobrana para; djabeł sto par butów zdarł, nim ją skojarzył. Orzesz. S. s. złączyć s.: Skojarzył s. z towarzystwem podłym. Rzew. < Z s > + Kojarzyć >

+ Skojciec, jca, lm. joe p. Skojec.

[Skojcenie, a, blm.] czynność cz. Skojczyć.

[Skojczyk, y, ył] p. Skojczyk.

+ Skojec, jca, lm. joe, + Skojciec, + Skojciec ^{1/2} grzywny: Scotus, czyli S., jest dwudziestą czwartą częścią grzywny, czyli dwoma groszami. Cz. Trzydzieści i dwa lotów, a 48 skojcy mają mieć jeden funt. Herb. Całe jego jedzenie ledwo pięć skojców, to jest dwie uncje niepełna zaważało. Skar. S., trzecia część uncji. grzywny dwudziestą czwartą, waży groszy 10 ceną. wagą ośm półgroszków starych, nie piórunków. Grz. Skojcy półtora w łocie, w uncji trzy skojce srebra i złota. Kn. S. a. Scotus. Ostr. Skarbiec jego miał w sobie zawierać korcami mierzone srebro i złoto i całe perł skojce. Krasz. Dali mu dwadzieścia skojców. Sienk. < Skojciec, -jca; ur. Łe. scotus, zap. z Nm. >

× Skojenie, a, blm., czynność cz. Skoić.

Skjka, i, lm. i zool. małż: S. malarska (unio pictorum). S. perłorodna (margaritana margaritifera). A ty w pośrodku tkwisz, jak ślimak w skojce. Kon. < SKOL >

Skok, u, lm. i l. skoczenie, sus, poskoczenie, podskok, w lm. hopki: We Włoszech tańców, skoków, maszkar nawykł. Birk. Scypjo przy muzyce ciało swe rycerskie skokami ćwiczył, nie z postawą tańcującego. Kosz. Niektóre bydłota, trzy albo cztery skoki ku górze uczyniwszy, na ziemię padszy, zdychały. Ząbk. Ryś, jeśli pierwszym skokiem nie porwie zdobyczy, więcej s. nie kusł. B. B. (= zapędem, rozpędem, rzutem, napędem). Skazówki zegarkowe przez skoki idą, i choć za każdym skokiem nieco odpoczywają, przecież małymi temi odpoczywkami ciągły ruch ich nie przerywa s. Ustrz. W trzecim dosięgi tego drzewa skoku. Troc. Przen.: Co S., to na bok. Prz. (= nic s. nie wiedzie, wszystko chybiu). S. robiąc, wpadł w bezkę wkopaną. Mick. Posuwał s. olbrzymim skokiem. Korz. S. na nartach wykonywa s. zawsze bez kija. W S., skokiem, + wskokiem = skacząc, w lot, pędem, w te pęty, duchem, biegiem, w cwał: Skoro pod góry przyszli, woty s. one skokiem wzięty. Kosz. (= biegiły skacząc, puściły s. pędem). Rozproszeni w S. prawie na koniec miasta bieżeli. Warg. W S. więcej przybiera pułków a w zamku s. zawiera. Biał. Gdy choroba następuje, do doktora w S. uciekamy s. Petr. Posłał hetman skokiem do króla, prosząc o ratunek. Biel. M. Biegła skokiem do grobu, *currit cito*. Pśń. Broń, proszę, niech mi wróć wskokiem. Bardz. (= natychmiast). Skokiem (skacząc) bieży. Troc. Skokiem przybiegł do mnie. Troc. Jednym skokiem. Troc. Do Biskali służy

swego w S. wysyła. Kochan. W S. znowu po gęśli puszczy wszystkie palce. Zal. Baba w skoki chudzi, śmiechami żyje i zestarzeć s. nie chce. Krasz. (= podrygując, tańcząc). Za godzinę stępią pół mili, kłusem podróżnym milę, rysią czyli skorszym kłusem dwie mile, w skoku wielkim cztery mile ubiegano. Got. 2. zdolność skakania, sprężystość w nogach, żart. dryg: Drapnawszy, co miał skoku w łapie, aż dotąd drapie. Mick. 3. przen. przeskok, przerzut, przejście, zmiana nagła; krok, postęp nagły: Wielki to jest S. odmiana życia. Lubom. Jest to S. trudny. Tw. Ale to tu zaśię na nas drugi trudny S. Rej. (= przeprawa, sęk). 4. × S. szałek: Dać S. wodzie. Troc. 5. S. śruby = odległość jednego pasma linii spiralnej na śrubie od pasma sąsiedniego: S. śruby, odległość od jednego paska śruby do paska przyległego. Jak J. 6. S. przy wale wodnym = dno wygięte w zastosoowaniu do kota wodnego dość blisko je otaczające, celem uniknięcia straty wody. Łab. 7. S. wózka = wielkość podniesienia s. wózka wrzeciennicy, samorzadniczy ciągłej i niciarki. 8. [Jeleni S.] = grzyb na łachawie, hedlka na łuchawie, łuchajek, łachawiec, łachawnik (boletus cervinus). 9. bot.: Kozi S., p. Koziskok. 10. gim.: S. gimnastyczny na wysokości a. w wyż, na odległość a. w dal, w dół a. w głęb. S. baskijski = S. z nogami skrzyżowanymi. Il. fil., w logice: S. w podziale (salutis s. hiatus in dividendo) = gdy członny podziału nie są pojęciami bezpośrednio podrzędnymi względem pojęcia dzielonego, lecz należą do dalszych podziałów Str. S. we wnioskowaniu (salutis in concludendo) = kiedy myśl przeskakuje bez logicznej zasady od przesłanek do wyniku Str. 12. lek.: × Skoki = drgania, drgawki: Skoki albo drganie jakiego członka Petr. 13. mat. postęp, progres: S. liczb, postęp liczb przez przydawanie a. moltiplikowanie jednaj liczbą terminów ostatnich, *progressio* S. l. S. arytmetyczny, geometryczny. S. dziwny, *progressio monstrosa*. Sol. 8. liczb a. S. arytmetyczny (progressio arithmetica) jest postęp przez przydawanie a. moltiplikowanie jednaj liczbą terminów ostatnich, jako jest: 2, 4, 6, 8, rosnących przez przydawanie; także: 2, 4, 8, 16, 32 — rosnących przez moltiplikowanie przez 2. Troc. S. geometryczny (progressio geometrica) jest postęp wielkości przez moltiplikowanie jednaj wielkością terminów ostatnich, jaki jest 1, 2, 4, 8, 16. Troc. S. dziwny (progressio monstrosa) powstaje przez moltiplikowanie produktów przez następujące liczby porządkiem przyrodzonym, jako: 0, 2, 3, 4, 5; 1, 2, 6, 24, 5. Troc. 14. muz. przejście nagłe od tonów wyższych do niższych: Poddaj instrument wszystkim skokom twojej imaginacji. Korz. 15. myśl: Skoki = nogi zająca. Otw., Troc. Przen.: Niebezpieczeństwem często człowiek kupuje moment krótki rozkoszy i za skoki chwytą swej pociechy. Pot. (= za nogi). Czy tak ręczę, jak sarna, masz w podziale skoki? L. Przen.: Skoki przypiekać = frycem w czym być, odbywać nowicjat. L. 16. = a) a. podym (tarso-metatarsus) część nogi ptasiej między gołenią i palcami: S. upierzony aż po same palce. Szt. Bieliki różnią s. od orłów właściwych przedewszystkim skokiem, przynajmniej w połowie z piór ogółconym. Szt. b) samiec podczas aktu pokrywania samicy. Kotł. c) S. baranów = parzenie s. owiec. Zdr. Skoczek. < SKOK >

Skokietować, uje, ował kokietując zjednać, skapetować: Sądzidam, że będzie umiała korzystać

z tego położenia, aby S. sobie jakiego starego wdowca. Bar. <Z(s) + Kokietować>

Skokietowanie, a, bhm., czynność cz. **Skokie-tować**.

Skokliwy p. Skoczny: *Lascivus*, S, rozpustny. Mącz. Pieszczona łania płocha i skokliwa. L. Owe krakowiaki drygliwe, baraszkujące, ucinną, brzękliwą nutą i skokliwami przyśpiemami sadzone. Reym. <Od Skok(nąć)>

Skoknąć, knie, knął a. kł p. Skoczny: Załóż ś., kto lepiej skoknie na brzęk cytary! Nar.

Skoknięcie, a, bhm., czynność cz. **Skoknąć**.

† **Skokny p. Skoczny**: Anat: Żyła skokna (Sien.) = tętnica (arteria). <Od Skok>

† **Skokotliwy p. Skoczny**. Rej. Koń szpakowaty z młodą skokotliwym bywa. Dor. Koń nadto bystry i S. Dor. Człowiek S. Fred. M. Galatea nad koźlą młode skokotliwsza. Otw. Milet, Febem ojem i męską siłą S., *robore superbus*. Zebr. (=wynoszący ś., pysznący ś. *zuchwale*). <SKOK — otlwy>

Skokowy przym. od **Skok** = a) Nogi tylne skokowe u koników i świerszczów. b) koło wodne skokowe = obracające ś. w skoku. Łab. Miot S. = *młot z helzą w środku toporzyska osadzoną, przy-ciskany w końcu tegoż toporzyska ramionami, osadzonemi w kole palczastym*. Stawidło skokowe = *trafujące odbojwem z hoku na koło wodne środkobierne*. c) anat.: Kość skokowa, p. **Napiętkowy**. Staw S. = łączący gołęń z kością skokową (articulatio talocruralis). Podpórka skokowa (sustentaculum tali). <Od Skok>

Skoksować, uje, ował węgiel kamienny = *zamięcić na koks* (p. *Koksować*). <Z(s) + Koksować>

Skoksowanie, a, bhm., czynność cz. **Skoksować**.

Skolaejonować, uje, ował zestawić, porównać, sprawdzić, skonfrontować: Wydanie doktora Kętrzyńskiego skolaejonowane przez doktora Wiślickiego z rękopisem krakowskim. Smol. Wyroki trybunału piotrkowskiego, skolaejonowane przy łaskawej pomocy szanownego profesora. Kraus. <Z(s) + Kolaejonować>

Skolaejonowanie, a, bhm., czynność cz. **Skolaejonować**.

[**Skolały**] *silnie zziębły, skolezali, sztywny od mrozu*: Skolałe ciało. Sir. <Od Skoleć>

Skolankowacenie, a, bhm., czynność cz. **Skolankowacenie**.

Skolankowacieć, eje, ał zrobić ś kolankowatym. Bobr. Trzeba sobie trochę eugli puścić, a nie, to człowiek skolankowacieje. Krasz. <Z(s) + Kolankowacieć>

Skolecyt, u, lm. y min mineral z gromady *sylikoidów, z rzędu wodorokrzenianów, jeden z zeolitów*. <Od Gr. skólaks>

[**Skoleć, eje, ał**] *ostąpić*. <Od Kol>

1. [**Skolenie**, a, bhm.] czynność cz. **Skoleć**.

2. **Skolenie**, a, bhm. czynność cz. **Skolić**: Lub polem, lubó pójdziesz skałą ostrą na S. psów, zwierz gonących rączy. Pot. Paw ma S. krzykliwe, uszy przerażające. L. Przen.: S. wiatru. Brt.

[**Skolerzenie**, a, bhm.] *choroba skurlata, czyli wymienia*: Odmówili pacierze przeciw zwartogłowianiu, skolerzeniu. Tet. <Od Skolorzyć>

Skoleżenie się, a ś., bhm., czynność cz. Skoleżyć ś.

× **Skoleżyć się, y ś., ył ś. żyć ś. po koleżeńsku**: Skoleżyła ś. ze mną. Jez. <Od Kolega>

Skolić, i, II l. p. Skomlić: Kundel bity, gdy ś. zre jadem, choć go odpędzą, po staremu skoli.

Jabł. Psy spuszczone głośno skola. L. *Nicto*, skole, pośledziwszy zwierz abo ptaki, jak psy czynią. Macz. Romul ssał sobakę, co za zwierzem skoli. Pot. Psy za dzikiem huf, huf, huf! skola. Troc. Psa słyszeć skolającego. Troc. Pies skoli, skuli, skomli, gdy ś. łasi Dudz. Kogo boli, ten skoli. Prz. (= *wyrzeka, płucze*). Przen: *roznosić wieści, mówić o kim*. Rej. 2. (o lisie). *szczekać*. <SKOL>

Skoligacenie, a, bhm., czynność cz. **Skoligacenie**, a ś., bhm., czynność cz. **Skoligacenie się, a ś., bhm., czynność cz. Skoligacenie się**.

Skoligacenie, i, il, spowinowacenie, spokrewnienie, skuczynowacenie, szczeg. przez małżeństwo. S. ś., Skoligowacenie ś. spowinowacenie ś., spokrewnienie ś., skuczynowacenie ś.: Członek możnej i nadzwyczajnie szeroko skoligaczonej w Wielkopolsce rodziny. Szaj. Z herbownemi całego województwa skoligaczone. Rol. <Z(s) + Koligacenie>

Skoligowacenie się, uje ś., ował ś. I. sprzymierzyć ś., zbratać ś., stowarzyszyć ś. 2. p. Skoligacenie ś.: Pochodził z dawnej rodziny, z licznymi rodzinami tak w Księstwie, jak w Koronie skoligaczonej. <Z(s) + Koligowacenie>

Skoligowanie, a, bhm., p. **Skoligowanie ś.**: Wzyscy trzej postowie byli sobie koligatami i niejako familijnie około teraźniejszego skoligowania rzpiętej z Turcją działali. Szaj.

Skoligowanie się, a ś., bhm., Skoligowanie czynność cz. **Skoligowacenie ś.**: Tego zaś nas. Polaków, z Niemean i skoligowania ś. na wojnę turecką przez sejm wielki tak ś. trzymał sekret, że Turcy nie wiedzieli. Dyak.

Skolje, i, bhp. krótkie, najczęściej z jednej strofki złożone pieśni rozmaitej treści, spiewane przy biesiadzie, przy puharze, przez starożytnych Greków. <Gr. skólion>

Skolj za, y, lm. y skrzywienie kręgosłupa spowodowane wadliwym siedzeniem przy pisaniu. <Gr. skoliosis>

Skolkować, uje, ował skłóć kolkami, znieść przez kolki: Skolkowany książę stracił cały majątek, rozszarpany przez podwładnych. Rol. <Od Kolka>

Skolkowanie, a, bhm., czynność cz. **Skolkowacenie**.

Skolonizowacenie, uje, ował ziemię, majątek = *porozdzielać na kolonie*: S. Dzikie Pola. <Z(s) + Kolonizowacenie>

Skolonizowanie, a, bhm., czynność cz. **Skolonizowacenie**.

Skolopsyt, u, lm. y min. mineral z gromady sylikoidów, z grupy leucytu. <Od Gr. skólops>

[**Skolorzenie się, a ś., bhm.**] czynność cz. **Skolorzyć ś.**

[**Skolorzyć się, y ś., ył ś.**] (o owey) *mająć, zwykle co rok jagnię, nie urodzić naraz jagnięcia, a wskutek tego zachorować na wymiona i przestać dawać mleka*: Oweca ś. skolorzyła. <Zap. z Nm. Koller, por. Cholera>

[**Skolajrzak, a, lm. i**] p. **Skolajrza**. <p. Skolajrza>

[**Skolajzy**] p. **Skorożrzy**: Owies S. <p. Skolajrza i Skorożrzy>

Skolatać, cze, tał zniszczyć, zrujnować przez kolatanie, rozbić, zgruchotać: Wiatry okręły skolatały. Troc. Skolatana fortoca. Troc. Przen.: Skolatany utrapieniem potrzebował poczynku i odechnienia. Śniad. Tak skolatane państwo pierwszy dźwignął Aureljan. Lel. Jej serce straszne skolatały ciosy. Słow. Jestem ojczyzny synem

skołatanej. Mat. [S. s.] uderzyć s. <Z(s) + Kołatać>

Skołatanie, a, blm., czynność cz. **Skołatać**.

[Skołatanie się, a s., blm.] czynność cz. **Skołatać** s.

Skołazać, eje, ał l. *zsztywnieć, skostnieć, zdrętwieć, zgrabić, osłupieć, ściernięć*: Czuli, jak serce na chwilę bić mu przestało z trwogi, i język skołzał. Bał. Broda wpila s. w pi-rs, oczy skołżały. Tet. Zawadzi s, potknie, zapłacz s. w suknie, język mu skołżeje — poco, naco? Tet. 2. [S.] o kartoflach) *zdębieć, ostygnąć*. <Z(s) + Kołzać>

Skołczenie, a, blm. l. czynność cz. **Skołczyć**. 2. lek.: S. zębów = *zdrętwienie, ściernienie*, X skoma, X skomina (zwłaszcza od kwasów ostrych) (stupor dentium).

[Skołjrzak, a, lm. i] l. p. **Skołjrz**. 2. *orzech wcześniej dojrzewający, skółwrzak*. <p. Skółjrz>

[Skołka, i, blm., Skulka] *okulenie byllęcia, gdy do kopyta wlezie jakiś robulek*. <p. Skuła>

Skołjrz, y, lm. e bot. 1. p. **Babka**. 2. [S., Skołjrzak, Skołjrzak, Skołjrzak] *owis biały (avena alba), odmiana owsa zwyczajnego*. <Z Skołjrz, a to z Skorożrza; p. Skołożrzy>

[Skołjrzak, a, lm. i] l. p. **Skołjrz**. 2. *kapusta nierozwinięta*. 3. *roś. lecznicza na rany*. <Z Skołjrz, od Skołożrzy>

[Skołjrzany] *orzech = młodociany, nierwszy zdjęty z drzewa*. <Z pierwotnego Skorożrzany>

† Skołożrzy p. Skorożrzy: Skołożrze, ranne grona. Łop. <p. Skorożrzy>

[Skołomacenie, a, blm.] czynność cz. **Skołomacić**.

[Skołomacić, i, il] *zamącićwszy, zawrócićwszy komu głowę, skłonić go, namówić*: Skołomaciłem go żelą najął mieszkanie. <Z(s) + Kołomacić>

Skołowacenie, a, blm. l. czynność cz. **Skołowacenie**. 2. X S. patol. *kurcz jednoczesny wszystkich mięśni ciała, tężec (tanus)*.

Skołowaciał który *skołowaciał*: *życie z niej uszło prawie; skołowaciała leżała z pianą na ustach i oczyma nieruchomemi*. Krasz. *Zyjemy wśród świata skołowaciałego*. Krasz. <Od Skołowacenie>

Skołowacenie, eje, ał l. *zglądnieć, w kół wyrosnąć*. 2. *zsztywnieć, stężeć, zwrętwieć; stawić jak słup, znieuchomieć*. Orzesz. 3. *stać s. kołowacim, stracić głowę, odurzeć, zbaranić*. <Z(s) + Kołowacenie>

Skołowanie, a, blm. = **Ataksja**. <Z(s) + Kołowanie>

[Skołowrzak, a, lm. i] l. p. **Skołjrzak**. 2. *orzech podługowaty*. <Zam. Skołjrzak>

[Skołjrywy] p. Skorożrzy: Rzadki ten na świecie owoc S. Pot. <Od Skorożrzy>

† Skołożrzy p. Skorożrzy: Owoce skolożrze. Troc. <Z Skorożrzy>

Skołtunić, i, il *zbić, splatać, skłębic w koltun*. Kon. S. s. p. **Skołtuniec**: *Pozbawił go brzydkiego liszaju na uchu, nie każąc s. głowie S. Gliń. Przen.:* To czyniło go wszechwładnym panem całego tego skoltunionego kłębka stosunków majątkowych. Spas. <Z(s) + Kołtunić>

Skołtunienie, a, blm., czynność cz. **Skołtunienie** i **Skołtuniec**.

Skołtunienie się, a s., blm., czynność cz. **Skołtunienie** s.

Skołtuniec, eje, ał. **Skołtuniec** s. *zbić s., skłębic s., splatać s. w koltun*. <Z(s) + Kołtuniec>

[Skołuda, y, lm. y] *zbierać, ciulać, skąpiec*. Pe. [Skołudzać, a, ał] *zbierać, ciulać, skąpieć*.

[Skołudzenie, a, blm.] czynność cz. **Skołudzać**. **Skołupian**, u, lm. y bot. p. **Olbrzymka**.

Skołysać, sa a. sze, sał zmóc, *zmurzyć snem, kołysząc, ukolysać*: *Północna ciszo! roztocz swoje skrzydła i w sen mię skolysaj*. Uj. *Dotąd dębom, skolysanym nocą, ojezyste słowa szeleszeją nad głową*. Uj. *Skołysany jednostajnością szumiącej wody, począł zapadać w senność*. Kaczk. <Z(s) + Kołysać>

Skołysanie, a, blm., czynność cz. **Skołysać**.

1. **Skoma**, y, lm. y, **Oskoma**, † **Szkoma**, **Skomina**, **Oskomina** a. w lm. **Oskominy**, [Skama, Oskumina] l. *drętwienie zębów po kwasach*. 2. *chęćka, chrapka, apetyt, ślinka na co*: *Wielką nam chwaleniem uczynił skomę tej enoty*. Górn. *A tobie S., jak psu doma*. Prz. (= *obliź s. smakiem, a tobie figa*). *Dłużej czynię nie chcę skomy*. Troc. *S. mu tego, co drugi je*. Troc. 2. *zazdrość*: **Skoma-ć**, **bolejesz** Kn., Troc. *S. mu było na to patrzeć*. Troc. <SKOM>

2. **Skoma**, y, lm. y *dowcip szyderczy, docinek złośliwy*. <Gr. skōmma>

Skomasować, uje, ował *połączyć w jedną całość, scalić*: *Włóścianie postanowili zarzucić szachownicę i posiadłości swoje połączyć w całość*, t. j. S. <Z(s) + Komasaować>

Skomasowanie, a, blm., czynność cz. **Skomasować**.

Skomatycznie przys. od **Skomatyczny**.

Skomatyczność, i, blm., rz. od **Skomatyczny**. Mat.

Skomatyczny *uszczypliwý, szyderczy, kostyczny, obraźliwy*: *Ksiądz mi munderunku nie oddał, a jeszcze S. dał mi respons*. Mat. *Skomatyczne repliki i indukty zakazane są palestrze*. Czart. A. *Udała s. mowa trybunalska, bo mu Pan Bóg krzywdę, przez Grabowskiego pijanego w skomatycznych słowach na obiedzie u Sołohuba uczynioną, sownie wynagrodzić raczył*. Smol. <Gr. skōmatikós>

Skombinować, uje, ował l. *złożyć w całość w pewnej kombinacji*: *Najumiejtniej dobrane i skombinowane kłomby*. Korz. *Sprawa ta jest przez pana skombinowana*. Korz. *Kalestwo jego skombinowane z jego złośliwością*. Korz. 2. *zmiarkować, spojrzeć s.; kombinując przysięg do pewnego przekonania*: *Mecenas chciał s. kłócić zrazu, potem ziewał, skombinowawszy, że sprawa nie była tego warta*. Krasz. <Z(s) + Kombinować>

Skombinowanie, a, blm., czynność cz. **Skombinować**.

Skombrja, i, lm. e p. **Skumbra**.

Skomenderować, uje, ował *zakomenderować*: *Ognia! skomenderował pan Skrzetuski*. Sienk. <Z(s) + Komenderować>

Skomenderowanie, a, blm., czynność cz. **Skomenderować**.

Skomentować, uje, ował *objaśnić za pomocą komentarzy*: *Czytamy już skomentowane dzieła gienjuszów*. Prus. <Z(s) + Komentować>

Skomentowanie, a, blm., czynność cz. **Skomentować**: *Wyjasnienia w celu skomentowania kilku ustępów z jego programu*.

Skomlega, i, lm. i zool. (otaria) *zwierzę ssące pletwinogię*.

[Skomkać, a, ał] *zgnieść, zmiętosić*. <Z(s) + Komkać>

[Skomkanie, a, blm.] czynność cz. **Skomkać**.

Skomleć, i, ał l. p. **Skamlać**: *Pies skoli, skuli, skomli, gdy s. łasi*. Dudz. *Potym jęki po ję-*

kach skomla; to psów granie. Mick. 2. myśl. *wylawać głos właściwy lisowi.* <SKOM(L)>

Skomlenie, a, blm., czynność cz. Skomlać a. Skomlić.

Skomlić, i, il p. Skomlać.

[Skomo] l. a. Skómo: Jest mi na co S. = *bierze mię oskoma, mam apetyt, slińka mi leci na co.* 2. p. Rzekomo. <1. p. 1. Skoma; 2 z Rzkomo>

Skomon? Ale odjąwszy ludzi europejskich z czola. ostatek czerń, szarańcza, motłoch, S., smola. Pot., Gom.

Skomoroch, cha, lm. chy a. x szy, †Skomoroch l. niedźwiednik. Goł., Troc. Niedźwiedników w Moskwie skomorochami zowią. Paszk. Dudarze skomoroszy płacą każdy od siebie po 20 groszy. Vol. 2. *kuglarz, pajac, śni szek, arlekin, blazen.* Wasze to okazowanie równać można owym lalkom, co je skomorochowie zwykli ludziom na śmiechowisko ukazować, a potem z niemi w pudło. Falib. <Ros., Brs. skomoroch>

Skomoroski przym. od **Skomoroch:** Znać, żeś nie tylko djakiem, ale i skomorochem bywał, ponieważ i kolendować umiesz; zaczym i odpowiadać ci na te twoje skomoroskie szyderstwa nie trzeba. Pim. (= *blazeńskie*). **Po skomorochu** przys. *jak skomoroch:* Ten zwyczaj, na który ty niewstydliwie po skomorochu gdacesz, nie wczorajszy jest. Pim. <Od Skomoroch>

Skomosić, i, il l. x S. rozbestwić, rozłukać, znarować: Zrzebać dzikiego nie zrywaj, czym go bardziej skomosisz. Troc. Skomoszona szkapa. Nar. Skomoszone konie. Nar. 2. † S. *opunować.* Pot. 3. [S] *zgnieść. S. s. rozszżyć s., rozgniewać s., rozszerzić s., rozdać s., rozłukać s.* <Z(s) + Komosić>

Skomoszenie, a, blm., czynność cz. Skomosić.
× **Skomoszenie się, a s., blm., czynność cz. Skomosić s.**

[Skompanić, i, il] *skomponować, ułożyć.* <Zam. Skomponować>

[Skompanienie, a, blm.] *czynność cz. Skompanić.*

Skompensować, uje, ował zrównoważyć, wynagrodzić jedno drugiem, potrącić wzajemne należności. S. s. 1. z kim = *obliczyć s., wyrównać swoje wzajemne pretensje.* 2. z czym = *zrównoważyć s., wynagrodzić s. czym, wyrównać czemu.* <Z(s) + Kompensować>

Skompensowanie, a, blm., czynność cz. Skompensować.

Skompensowanie się, a s., blm., czynność cz. Skompensować s.

Skompia, i, lm. e bot. p. Skąpia.

Skompilować, uje, ował kompilując złożyć, zestawić w całość; dokonać kompilacji: Rozumowania historyczne skompilowane na sposób nie-co dyletancki. <Z(s) + Kompilować>

Skompilowanie, a, blm., czynność cz. Skompilować.

Skompletować, uje, ował zrobić kompletnym, zebrać w komplet; dobrać brakujących części dla otrzymania pełnego kompletu: S. zdefektowane dzieło, zdefektowany zbiór. S. chorągiew, pułk. <Z(s) + Kompletować>

Skompletowanie, a, blm., czynność cz. Skompletować.

Skomplikować, uje, ował zawiązać, zaciemnić zbyt wielu szczegółami, zbyt wielką złożonością: Ustrój skomplikowany. Choroba skomplikowana. Sprawa skomplikowana (= *zawiła*). Skorkowska, Kniksi Trzaska" tworzą zbieg spółgłosek wiele

skomplikowany dla dostojnych gardeł twojej rodziny. Orzesz. Każdemu wiadomo, jak są skomplikowane potrawy, służące za przywieńcie człowiekowi. Funkcja mówienia jest nadzwyczaj skomplikowana. <Z(s) + Komplikować>

Skomplikowanie, a, blm., czynność cz. Skomplikować.

Skomponować, uje, ował l. † S. złożyć, zebrać, skompletować, sformować: Skomponowali sejmik wileński naówczas niedoszły i na nim dwóch deputatów w kredensie zapisali. Mat. 2. *ułożyć, utworzyć, złożyć:* Nagrodźmy rymopisa, który skomponował tę pieśń ku chwale bogów. L. S. utwór muzyczny. Skomponował panegiryk rymem podoficer młody. Mick. 3. † S. *udać:* Gdy s. kłaniałem podkancelerzemu, łagodnie to, ale skomponowaną miłą i dobrocią przyjął. Mat. 3. *zmyślić, wymyślić, wysnuć sobie z fantazji:* List fałszywy, skomponowany. Skar. Przecież tego nie skomponowałem (= *z palca sobie nie wyszedłem*). <Z(s) + Komponować>

Skomponowanie, a, blm., czynność cz. Skomponować.

Skompostować, uje, ował zawiązać kompostem: S. grunt. <Z(s) + Kompostować>

Skompostowanie, a, blm., czynność cz. Skompostować.

Skompromitować, uje, ował narazić na kompromitację, zblaznić; narazić czyją godność, honor, lojalność: Skompromitował go publicznie. Stawiony przed komisją skompromitował mię Ochoc. (= *wylał, zdradził*). S. s. *narazić s. na kompromitację, zblaznić s.; narazić swój honor, swoją godność, zdradzić s. z swą nielojalnością;* Obawiając s. S., ruszył ramionami. Krasz. <Z(s) + Kompromitować>

Skompromitowanie, a, blm., czynność cz. Skompromitować.

Skompromitowanie się, a s., blm., czynność cz. Skompromitować s.

× **Skomprimować, uje, ował zgęścić, ściśnięć.** <Łć. comprimere>

× **Skomprimowanie, a, blm., czynność cz. Skomprimować.**

Skomputować, uje, ował obrachować, obliczyć: Miał przygotowany skrypt taki, ze zaległe od księcia hetmana jemu należące kapitulacje skomputowawszy, wyniosło sumę 60,000 złotych. Mat. <Z(s) + Komputować>

Skomputowanie, a, blm., czynność cz. Skomputować.

† **Skomoroch, cha, lm. chy a. szy p. Skomoroch:** Skomoszy, dudarze, skrzypkowie, piszczykowie i co jedno graniem bawią s., po 6 groszy. Biel. J. <Spol-szezone z Skomoroch>

Skomunikować się, uje s., ował s. porozumieć s. (listownie i t. p.): Pilnowano mię nie tak ściśle, bym w mieście ze znajomymi nie mógł s. S. Ochoc. <Z(s) + Komunikować s.>

Skomunikowanie się, a s., blm., czynność cz. Skomunikować s.: Można było wynaleźć sposób skomunikowania s. Bał.

Skomunizować się, uje s., ował s. pajdnąć s., zbliżyć s.: Kompromis pozostawił obydwuch procesowiczów skomunizowanymi. Spas. <Now., od Łć communis>

Skomunizowanie się, a s., blm., czynność cz. Skomunizować s.

Skon, u, lm. y l. skonanie, zgon, agonja, śmierć: Panieńskiego wstydu do skonu ochraniała. Otw. Dotrzymał jej wiary aż do ostatniego skonu. Star. Za blizkim skonu mężem czuła żona mdle-

je, chce zań umrzeć; śmierć we drzwi, aż żona błednieje. Zabł. Jest skonu blizka. Lubom. Jako kładła na głowę jego obie dłonie, jak ręce wyciążała przy ostatnim skonie. Zim. Niemasz zaś w śmierci, wierz mi, tak straszno nie, jak myśl sama skonu ostatniego. Lubom. Ja nędzny ziębne, ledwo nie do skonu. Nar. Pomnę, ach pomnę, jakoś przy ostatnim skonie złożyła w poł martwą głowę na mym łonie. Nar. Przen.: Przetrwaj dzieło to aż do świata skonu. Pot. (= do końca, do skonczenia świata). Nie chciał porażonych nieprzyjaciół znieść do skonu. Chr. (= do szczętu) <Z(s) + KON/CZN/CZE>

Skonać, a, al, nied. × **Skonywać I.** † S. dokonać, skończyć, skończyć. Ps. flor, B. Sz. Glos. 2. dokonać żywota, skończyć życie, umrzeć: Doszła go wiadomość, że książkę już konać albo S. miał Błaż. Skonany = zmarły Troc. Już skonał, jeszcze powieki, jeszcze s. usta nie zwały. Mick. Gdy skonał w moim ojcowskim uścisku, chciałem go spalić na popiół w ognisku. Słow. Skonał i skostniał i stał s. jak kamień. Słow. Jeżeli kłamie, bodajem s. udawił, bodajem skonał. L. Przystań, bo skonom ze śmiechu! (= pęknie). Przen.: Tony symfonji skonały. Korz. (= ucichły, zamilkły). <Z(s) + Konać>

Skonanie, a, btm. I. czynność cz. **Skonać** = a) † S. koniec, skończenie, spełnienie. Glos. b) skon, zgon, śmierć: Zakonu dziadów i pradziadów... do skonanania swego pilnie a stale strzegł. Orzech. Stał do skonanania przy słowie swoim. Górn. Czuję s. już blisko skonanania Skar. Dobędzie s. iskierka ta przy pożegnaniu, jako ostatni promyk życia przy skonananiu. Mick. Duch nie zgaśnie przez S. Zal. Przen.: Aż do samego świata skonanania. Biel. M. 2. [S.] piana zebrana do czarów z ust zmarłego.

Skoncentrować, uje, ował sprowadzić w jeden punkt, ześrodkować, zogniskować, zgęścić, skupić: S. wojsko (= ściągnać w jedno miejsce, w jedną masę). S. roztwór przez odparowanie rozpuszczalnika (= stężyć, skondensować). S. uwagę, siły (= zebrać). S. s. skupić s., zogniskować s., ześrodkować s., zgęścić s. <Z(s) + Konceptrować>

Skoncentrowanie, a, btm., czynność cz. **Skoncentrować.**

Skoncentrowanie się, a s., btm., czynność cz. **Skoncentrować s.**

Skoncytować, uje, ował ułożyć, zreferować, skomponować, zretagować: Jak on to ładnie skoncyptował! Chodź. Udolni dyrektorowie wprzód skoncyptowane mieli gotowe konstytucje. Szaj. Potym jużbym ja sam skoncyptował i punkta, alias interrogatoria wraz ułożylibyśmy. Krasz. Poprosił gościa, aby mu już skoncyptowany krótki list do kancelarii wojewody ruskiego przepisał. Krasz. <Z(s) + Konceptrować>

Skoncyptowanie, a, btm., czynność cz. **Skoncyptować.**

Skondemnować, uje, ował skazać, potępić: Ojciec mój jest Bulkowa zastawnym posesorem, który nie był ani przypozwanym, ani skondemnowanym. Mat. Dam s. raz, drugi S., zaapeluję, będę cię po sądach wodził, abym za chciwość ukarał. Krasz. Zabierać majątki skondemnowanych. Tat. <Z(s) + Kondemnować>

Skondemnowanie, a, btm., czynność cz. **Skondemnować.**

Skondensować, uje, ował skoncentrować, stężyć, zgęścić, skurwić: Drobnostkowa analiza została z umysłu skondensowaną w ten sposób, aby... Ask. <Z(s) + Kondensować>

Skondensowanie, a, btm., czynność cz. **Skondensować:** Trzeba podziwiać sztukę skondensowania olbrzymich materiałów archiwalnych. Lis. H.

[Skondze] skądzie: A S. pan Maryne znajom? Tet. <Z Skądzie>

Skonfederować, uje, ował związać w konfederację, sprzymierzyć. S. s. związać s. w konfederację, sprzymierzyć s.: Państwa skonfederowane nie tylko łączą siły swoje na wojnie, lecz rady i rządy mają wspólne. Wyrw. H. H. H. H. Chołkiewicz Karol z niemi s. skonfederował był. Mask. Przen.: Targując akord rozdany, przeciwko zgodzie tonów skonfederowany. Mick. <Z(s) + Konfederować>

Skonfederowanie, a, btm., czynność cz. **Skonfederować.**

Skonfederowanie się, a s., btm., czynność cz. **Skonfederować s.**

Skonfiskować, uje, ował I. zabrać na skarb a. na rzecz strony pokrzywdzonej: S. dobra czyje. Nowy han cały ich dobytek skonfiskował. Rol. 2. gazetę i t. p. = zaaresztować cały jej nakład, aby nie dopuścić do puszczenia jej w obieg. <Z(s) + Konfiskować>

Skonfiskowanie, a, btm., czynność cz. **Skonfiskować.**

Skonfrontować, uje, ował I. kogo z kim = postawić na oczy w celu porównania, sprawdzenia powierczowości a. zeznań: S. świadków. S. obwinionego z świadkiem. 2. zestawić, porównać, sprawdzić, skoncjonować: S. kopję z oryginałem. S. dwa rękopisy. Skonfrontowali potym swoje listy. Korz. <Z(s) + Konfrontować>

Skonfrontowanie, a, btm., czynność cz. **Skonfrontować.**

Skonfundować, uje, ował I. S. s. p. Skonfundować. <Zam. Skonfundować>

Skonfundowanie, a, btm., czynność cz. **Skonfundować.**

Skonfundować, uje, ował I. a. Skonfundować zmieszać, zawstydzić, zażenować, zbić z tropu: Chrześcijańskie panny swoją go odwagą skonfundowały. Skar. Skonfundowało to bardzo wojewodę Pas. Potężnie uderzą na nas. chcąc nas pierwszym zamachem S. Pas. Skonfundował mię mocno. Krasz. 2. [S.] obrazić, rozgniewać. S. s. zmieszać s., zawstydzić s., zażenować s.: Skonfundowani byli i zmieszani młodzi myśliwi. Korz. Skonfundowałaś s., jak panną po ślubie. Sienk. <Z(s) + Konfundować>

Skonfundowanie, a, btm., czynność cz. **Skonfundować.**

Skonfundowanie się, a s., btm., czynność cz. **Skonfundować s.**

[Skonfundować się, uje s., ował s.] zmartwić s. <Od Łé. confusus>

[Skonfundowanie się, a s., btm.] czynność cz. **Skonfundować s.**

! Skongiestjonować, uje, ował przekrócić. <Od Łé. congestio>

! Skongiestjonowanie, a, btm., czynność cz. **Skongiestjonować.**

Skonić, i, il przeznaczyć piechura do służby konnej, zrobić go kawalerzystą: Wyéwicył swoich żołnierzy w podwójnej służbie: pieszych S., konnych zaś spieszyć stało s. u niego kwestją chwili. Rol. <Od Kon>

† Skoniecznie przys. od Skonieczny. Pot.

† Skonieczny końcowy, krańcowy, ostateczny. Pśn. Trzecie pole skonieczne. Wej. <Od: z końca, według Konieczny>

SKONIENIE

Skonienie, a, blm., czynność cz. Skonić.
[Skonierować, uje, ował, Skónierować, Skunierować] *zwymyślić, złać, zbesztać, zbużować.* <Z(s) + Konierować>
[Skonierowanie, a, blm.] czynność cz. Skonierować.
Skonjugować, uje, ował żart. złączyć, sprząc: Jemu o konjugacjach gadać! niechby wprzód sens z mową swoją skonjugował. Krech. <Z(s) + Konjugować>
Skonjugowanie, a, blm., czynność cz. Skonjugować.
Skonkludować, uje, ował załdecydować, zawyrokováć, przyjąć do ostatecznego wniosku, orzec ostatecznie: Konsyljum z trzech doktorów skonkludowało, że ja żyć nie mogę. Bukar. Skonkludowałem, że Prezydentowa w takich okolicznościach ma rację. Chodź. Materja skonkludowaną będzie Chodź. <Z(s) + Konkludować>
Skonkludowanie, a, blm., czynność cz. Skonkludować.
Skonkretować, uje, ował zrobić konkretnym, sprowadzić do postaci konkretnej: Nie znajdujemy tu już, jak np. w „Analitykach”, tak skonkretowanych wyrażeń technicznych, jak... Nagan. <Od Konkret>
Skonkretowanie, a, blm., czynność cz. Skonkretować.
Skonsolidować, uje, ował 1. złąć, zespolić, zjednoczyć, skupić: Rousseau cały świat skonsolidowałby w szrubach wątpliwej i niebardzo konsekwentnej doktryny. Spas. 2. (o państwie) ubezpieczyć papiery publiczne na dochodach państwowych. S. s. ustalić s., utrwalic s., okrzepnąć: Rwącość i bystrość umysłowa nie dozwala ich jakiemukolwiek życiu umysłowemu i społecznemu dojrzeć i S. s. w pewne formy stałych ustaw i prawideł. Szaj. <Z(s) + Konsolidować>
Skonsolidowanie, a, blm., czynność cz. Skonsolidować.
Skonsolidowanie się, a s., blm., czynność cz. Skonsolidować s.
Skonstatować, uje, ował istnienie czego stwierdzić; ustalić = zaznaczyć, przekonać s. o rzeczywistości czego; dowieść jasno: Skonstatowano ten fakt doniosły. <Z(s) + Konstatować>
Skonstatowanie, a, blm., czynność cz. Skonstatować.
Skonsternować, uje, ował przerazić, przestraszyć, zatrwożyć, zgnębić, strapić: Skonsternował mię tą wieścią niespodzianą. S. s. przerazić s., przestraszyć s., zatrwożyć s., strapić s.: Odwiedziła go parę razy sama pani z córkami i powracała bardzo skonsternowana Krasz. A że s. stało, jako s. stało, skonsternowany do dom wrócić musiałem. Gliń. <Z(s) + Konsternować>
Skonsternowanie, a, blm., czynność cz. Skonsternować.
Skonsternowanie się, a s., blm., czynność cz. Skonsternować s.
Skonstruować, uje, ował zrobić, zbudować coś wymagającego pewnej konstrukcji S. nowy aparat. Oba w nim (w gmachu Filharmonji warszawskiej) skonstruowane frontoniki nad partjami rezalitowemi w następ-twie tego są suche, a proporcja samych rezalitów zbyt przysadzista. Tolw. <Z(s) + Konstruować>
Skonstruowanie, a, blm., czynność cz. Skonstruować.
Skonsumować, uje, ował spożyć, zjeść. <Z(s) + Konsumować>

SKONTYNGIENSOWAĆ

Skonsumowanie, a, blm., czynność cz. Skonsumować.
Skonsygnować, uje, ował postawić na stopie gotowia wojennego, zabronić w tym celu wydać s. z miejsca pobytu: Planu swego wówczas w wykonanie wprowadzić nie mógł, konsygnowanym będąc w Bachezyseraju. Jeź. Z powodu rozruchów skonsygnowano wojsko w koszarach. <Z(s) + Konsygnować>
Skonsygnowanie, a, blm., czynność cz. Skonsygnować.
† Skonterfetować, uje, ował sportretować: Kto-by chciał tak S. ludzie. Górń. <Z(s) + Konterfetować>
† Skonterfetowanie, a, blm., czynność cz. Skonterfetować.
Skontować, uje, ował han. za towar kupiony pod warunkiem opłaty po pewnym przeciągu czasu płacić zaraz gotowem i pieniędzmi, z potrąceniem pewnych procentów. <p. Eskontować>
Skontowanie, a, blm., czynność cz. Skontować.
Skontraktować, uje, ował zgodzić, z-mówić, wynająć za kontraktem. Miłowezyc z Bugłowem skontraktowałem z panem burgrabią krakowskim po cztery tysiące na rok. Pas. Za skontraktowane, ale jeszcze nie wykonane dienowanie ansz'agowano... Po chwili skontraktowany przezeń właściciel łodzi wysiadł na brzeg. Żer. <Z(s) + Kontraktować>
Skontraktowanie, a, blm., czynność cz. Skontraktować.
Skontro, a, blm., Skontro-księga księga handlowa, w którą codziennie wciągają s. pewne wypłatki i wiadomości dotyczące s. handlu. Sł. wil. S. jarmarkowe, wekslowe, towarowe. Sł. wil. <Włos. scontro>
Skontrolować, uje, ował poddać kontr-oli, sprawdzić, zrewidować dla kontroli: Skontrolował rejestra, przy pomocy Stanisława sprawdził ich wiarygodność. Abg. S. poborców i subkołektorów. Nie miałem czasu S., czy Florek wszystko zapakował, com mu polecił. Krasz. <Z(s) + Kontrolować>
Skontrolowanie, a, blm., czynność cz. Skontrolować: S. tych wszystkich, którzy s. wogóle dotykali pieniędzy wojewódzkich. Paw.
Skortować, uje, ował, Reskontować f. han. (o kupcach) zbierać s. w oznaczonym miejscu dla ułatwienia ws. obłych rachunków i umorzenia wspólnych należności. Sł. wil. Księgarze skortują zwykle w Lipsku. 2. karc. wygrać partję przeciwną. <Od Skontro>
Skortowanie, a, blm., czynność cz. Skortować.
Skonturować, uje, ował co = złąć kontury czego na rysunek, odrysować co w konturach: S. bryłki plazmatyczne. <Z(s) + Konturować>
Skonturowanie, a, blm., czynność cz. Skonturować.
Skontuzjować, uje, ował słuć, uszkodzić kontuzjując: Kula, skontuzjowawszy powierzchnię szyi, uwięzła w epoletach. Spas. <Z(s) + Kontuzjować>
Skontuzjowanie, a, blm., czynność cz. Skontuzjować.
Skontyngiensować, uje, ował wyznaczyć w postaci kontyngiensu (p. Kontyngiens): Podatek zarobkowy zostanie skontyngiensowany, to jest będzie w ogólnej swojej sumie z roku na rok wyznaczany przez ogólnopństwowy zarząd skarbowy. <Od Kontyngiens>

[Skontyngiensowanie, a, blm., czynność cz. Skontyngiensować.]

Skonwertować, uje, ował zamienić obligacje rządowe, papiery publiczne na inne, z innymi warunkami: Minister domaga ś., aby banki skonwertowały przedewszystkim pożyczki dłużnikom swoim. Donim. < Z(s) + Konwertować >

Skonwertowanie, a, blm., czynność cz. Skonwertować: To powoduje instytucją tą do skonwertowania listów zastawnych na 3 $\frac{1}{2}$ %. Donim.

× **Skonwinkować, uje, ował** l. zniewolić, zobowiązać, ująć, zjednać, zobligować, skaptować: Cheesz sobie kozaków in poculis S., by przyjaciółmi ci byli w razie zwycięstwa. Sienk. 2. zmusić kogo do uznania czego za prawdę, przekonać kogo o co, dowieść komu czego: S. kogo o zbrodnię, o kradzież. Mielezko, skonwinkowany na wszystkie boki, stracił rezon. Przen.: Oñjealista tradował skonwinkowane procesem dobra. Ochoe. (= wygrać). × S. ś. przekonać ś., upewnić ś.: S. ś. o słuszności zarzutu. < Z(s) + Konwinkować >

Skonwinkowanie, a, blm., czynność cz. Skonwinkować.

Skonwinkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Skonwinkować ś.

× Skonywać, a, ał p. Skonać.

× Skonywanie, a, blm, czynność cz. Skonywać.

† **Skończąć, a, ał** i † S. ś. p. **Skończyć.** < Z(s) + * Kończąć >

† **Skończanie, a, blm., czynność cz. Skończąć.** Ps. flor.

† **Skończanie się, a ś., blm., czynność cz. Skończąć ś.**

Skończenie, a, blm. l. czynność cz. Skończyć. 3. p. **Skończenie ś.:** Na blizkim skończeniu wieku swego będąc, do syna tak mówił. Falib. Na skończeniu świata nie tylko przyjaciela, nie znalazłbyś brata. Pot. 4. † S. skonanie, skon, zgon, śmierć: Schowaj grzechu śmiertelnego i też skończenia nagłego. 5. mier.: S. stanowiska = załatwienie wszystkich potrzebnych pomiarów na danym stanowisku.

Skończenie się, a ś., blm., niek. Skończenie czynność cz. **Skończyć ś.;** koniec, kres, schyłek. S. ś. widowiska.

× **Skończenie przys. od Skończenny.** Sł. wil.
× **Skończenieństwo, i, blm., p. Skończoność.** Sł. wil.

× **Skończenny** który ś. musi skończyć, mający swój koniec, ograniczony: Istota skończenna. Sł. wil.

Skończoność, i, blm., rz. od Skończony; × **Skończenieństwo.** Siem. Nieskończoność musi zejść do skończoności. Krasin.

Skończony l. im. od **Skończyć:** Praca skończona. Troc. To człowiek stary, którego zawód S. Korz. 2. który skończył, wykwalifikowany, patentowany, doskonały: Gimnazista, prawnik, artysta S. Wirtuozka skończona. Kasz. Przen.: zdecydowany, zupełny, kompletny, formalny, zdeklarowany, co ś. zowie, w całym tego słowa znaczeniu, całą gębą: Gdy doszedł do lat dwudziestu, był to młodzieniec S. Korz. S. osioł, głupiec, łotr, oszust. Przen.: doskonały, klasyczny, wykłintny: Korespondencje te, nie mówiące o skończonej formie literackiej, pochlebnie świadczą o dojrzałości sądu autora. 3. × S. ograniczony, ciasny:

S. (określony) jest rozum ludzki. Troc. < Od Skończyć >

† **Skończyciel, a, lm. e** ten, co skończył a. skończy: Patrzenie na przodka i skończyciela wiary Jezusa Krystusa. Żarn. < Od Skończyć >

† **Skończycielka, i, lm. i** forma ż. od **Skończyciel.**

Skończyć, y, ył, [Skojczyć], nied. † Skończyć, † Skończywać l. ukończyć, zakończyć, dokończyć, dokończyć, doprowadzić do końca, zrobić koniec: S. nauki. Gdym skończył szkołę — po św. Pietrze... Syrok. S. dziesięć lat życia Skończyła toaletę. Skończył życie ten, z którym mnie przyjaźń najszczerza łączyła. Ochoe. S. z kim = załatwić ś. Pozwól, niech tylko z tym człowiekiem skończę. Krasin. Co jedna skończy mówić, to druga zaczyna. Słow. Goście tymczasem skończyli jeść lody. Mick. 2. skończyć mówić: Skończyłem, panowie! Gdy skończył szmer powstał między słuchaczami. 3. a. † **Skończyć skończyć życie, umrzeć, skonać:** Matka najwięcej stać ś. utrapiała, która od żalu, że tam nie skończyła, męstwem w tym wszystkich mężów przewyższyła. Odym. Ludwik II skończył r. 857. Jak żył, tak skończył. Kn. Marnie skończył (= na marny mu koniec przyszło). Skończył samobójstwem. Skończy na szubienicy. 4. † S. półkończyć, zmóc: Z poranku do wieczora skończysz mię. o Panie! Groch. S. ś. l. zakończyć ś., dobiec do końca: Skończyło ś. kazanie. Spór ś. skończył. Msza ś. skończyła. Słow. Walka i pasowanie ś. z nędzą mają ś. kiedyś S. tryumfem. Krasin. Ma ś. S. nasza bieda. Len. Ty mnie cheesz, ja też ciebie cheę wzajemnie, i skończyło ś. L. (= i rzecz skończona, i kwita, i basta, i koniec). 2. spełnić ś., upłynąć, przejść, zejść, zbiec, zlecieć, minąć: Rok skończył ś. Tak ś. to jakoś skończyło. Ochoe. Kontrakt, termin ś. skończył (= wyszedł, wyekspirował). 3. [S. ś.] skończyć życie, umrzeć: Tak ś. czterej budowniczowie zbojeckiej chałupy skończyli. Tet. < Z(s) + Kończyć >

Skoordynować, uje, ował przystosować do ogólnego, wspólnego celu, porządku; postawić wspólnie z czym: Liczne zastępy otrzymają wspólny kierunek i wprawione zostaną w ruch skoordynowany. Bl. Należy dawać wykształcenie skoordynowane, ześrodkowane w kierunku jednego punktu kierowniczego. Zawil. Przyczyny skoordynowane z sobą. < Z(s) + Koordynować >

Skoordynowanie, a, blm. czynność cz. Skoordynować.

l. **Skop, a a. † u, lm. y, † Skopiec** baran trzebiony: S., baran czyszczony. Troc. Baranki, które nie mają być do rozmnożenia, pokładając, poczynią ś. skopami. Kluk. Lopatka skopu. Leop. Togo skopu spalisz. B. B. Oñarujcie z stada cieleca dwa, skopu jednego, baranów rocznych siedm. Wuj. Pan drze chłopu jako skopa, djabel pana — jak barana Jabl. 2. † S. danina dla panującego za Piastów. 3. astr. = astr. **Baran.** S. na niebie, znak niebieski wiosenny. Żebr. Skoro wiosenny S. w próg przyjął domowy stołce. Bardz. Zdr. **Skopek.** < SKOP >

2. **Skop, u, lm. y** inż. ilość ziemi do skopania przeznaczona, zbiórka. < Od Skopać >

[Skop, u, lm. y] p. Skopek. Zdr. × Skopek, [Skopecek, Skopecyk].

[Skopacz, a, lm. e] motyka o dwu zębach na końcu, do zrzucania gnoju z wozu na pole. < Od Skopać >

SKOPAĆ

Skopać, pie, pał, nied. Skopywać, † Skopować
1. *kopiąc znieść, zrównać, zniwelować*: S. nierówność, górkę. 2. *wzruszyć kopaniem*: S. ogród. 3. *stłuc kogo nogami; kopiąc zbić; pokopać*. 4. [S. kartofle w polu] = *wykopać wszystkie*. <Z(s) + Kopać>

Skopanie, a, blm., czynność cz. Skopać, Skopcenie się, a ś., blm., czynność cz. Skopció ś.

Skopcić się, i ś., il ś. żart. *zemsrodzić ś, skurzyć ś, zebździeć ś*. <Z(s) + Kopeć>

[**Skopcieć, eje, ał**] *zakopcić ś*. <Z(s) + Kopeć>

[**Skopcenie, a, blm.**] *czynność cz. Skopcieć.*

Skopcy, ów, blp. tajemna sekta religijna w Rosji, której wyznawcy w celu zniszczenia w sobie popędów płciowych kastrują ś. Włóścieanie zaciągają pożyczki u skopców na 10% miesięcznie lub za odpowiedni odrodek. Bl. <Ros. skopàe -pej>

Skopezyk, a, lm. i p. Szkopek. Pol.

[**Skopecek, cka, lm. cki**] p. [Skop].

Skopecyk, a, lm. i p. [Skop].

Skopek, pka, lm. pki p. I. Skop: Baranek albo S., *agnellus. Macz.* <Od I. Skop>

× **Skopek, pka, lm. pki I. × Ś. I. p. [Skop].**

2. p. **Szkopek.**

[**Skopernać, nie, nał, Szkopyrknąć**] *umrzeć, szczeg. o Żydach*. <Zap. Z(s) + Kopyrtnąć>

[**Skopernięcie, a, blm.**] *czynność cz. Skopernać.*

[**Skopiaki, ów, blp.**] *spodnie.*

1. **Skopić, i, il zebrać, złożyć w kopę:** Cudze snopki porządnie skopileś, nie nie uroniwszy. Wiszn. S. siano, konieczynę. <Z(s) + Kopic>

2. **Skopić, i, il trzebić barany, robić je skopami.** <SKOP>

† **Skopiec, pca, lm. pce p. I. Skop.** <Od I. Skop>

[**Skopiec, pca, lm. pce**] p. **Szkopek:** Dojowy S. Henr. <Od [Skop]>

1. **Skopienie, a, blm., czynność cz. I. Skopić.**

2. **Skopienie, a, blm., czynność cz. 2. Skopić.**

Skopię, ecia, lm. eta młody skop, jagnię: Ołtarz święty otoczyli tłustymi byki i skopięty. Słow. <Od I. Skop>

Skopjować, uje, ował co = zając z czego kopję, przekopjować. <Z(s) + Kopjować>

Skopowanie, a, blm., czynność cz. Skopjować: Wojsko egipskie śmieszyło skopjowaniem europejskich mundurów (= niewolniczym naśladowaniem).

† **Skopować, uje, ował p. Skopać.**

† **Skopowanie, a, blm., czynność cz. Skopować:** Przy tych wozach ma każdy mieć łańcuch, rydel, motykę, siekiere dla skopowania i wszelkiej potrzeby. Tarn. J.

Skopowina, y, blm. mięso skopowe, baranina: S. z rzepą. Troc. <Od Skopowy>

Skopowy przym. od I. **Skop:** Nawarzaszwy głów, nóg i podrób skopowych a. drobicych. Ocz. Zamsz sprzedają skopowy, cośmy leszem zwali. Biel. M. Skopowa pieczenia zadnia. Troc. <Od I. Skop>

† **Skopszczyzna, y, blm. podatek gruntowy:** Musiał ostatnie z grzbieta swego i żony swej zdjąwszy, u nieprzyjaciół skopszczyznę z gruntów swych własnych płacić. <Od Kopa: oplata z kopy>

Skopuł, u, lm. y p. Szkopuł: Błogo mi, zem nie rozbił ś. o S. który. Kulig. Ocean, srogim zturmem wzdęty, o zakryte skopuły roztrąca

SKORNIA

okręty. Pot. Okręt ś. uskrzynął między skopułami. Troc. <Łć. scopolus, z Gr.>

Skopycenie, a, blm., p. Skopycenie ś.
Skopycenie się, a ś., blm., Skopycenie czynność cz. Skopycić ś.

Skopycić się, i ś., il ś. (o koniu) 1. *dostać choroby, w której koń staje na przodzie rogu (=kopyta), a staw ostatni tu i owdzie ś. porusza.* Sl. wil. 2. [S. ś.] *poszkapić ś., potknąć ś., pośliznąć ś.* <Od Kopyto>

× **Skopytać, a, ał tupać nogami, jak koń:** Rumał skopytał. Troc. <Por. Ukr. kopofaty>

× **Skopytanie, a, blm., czynność cz. Skopytać.**
Skopywacz, a, lm. e piw. przyrząd do przerabiania słodzin w kadzi pomocniczej. <Od Skopywać>

Skopywać, uje, ywał p. Skopać.

Skopywanie, a, blm., czynność cz. Skopywać.

† **Skora, y, lm. y, I. p. Skóra:** Kozia S. Mym. 2. a. [Skora] *kora:* S. a. kora na drzewie. Troc. Skorą obrosłe drzewo. Troc. Mówię już nie mogę więcej, bo ś. już drzewna S. pnie na białą szyję. Otw. <SKOR = KOR>

[**Skorać, a, ał**] p. **Wskórać.**

Skoralenie się, a ś., blm. czynność cz. Skoralieć ś.

Skoralieć się, i ś., il ś., Skoralowieć ś. zacerwieniść ś., sponsowieć: Nie widzą, jak nieraz luczwo skorali ś. ogniem nad ich głowami. Głiń. <Z(s) + Koralić>

Skoralowieć się, i ś., il ś. p. Skoralieć ś.: Skoralowione usta tancerek do podawanych pochyłały ś. szklanie. Głiń. <Od Koralow>

Skoralowienie się, a ś., blm., czynność cz. Skoralowieć ś.

[**Skoranie, a, blm.**] *czynność cz. Skorać:* Wazrywo w suszę nie może skorania wziąć z ziemi.

† **Skorba?** Już są drudzy z skorby. Biel. M.

[**Skorbacz, a, lm. e**] *rozrosła już kroska na podniebieniu dziecka, pochodząca z ostrości pokarmu matki.* <Por. Skorbut?>

[**Skorbelacha, y, lm. y**] *karabela, szabla.*

[**Skorboleć, eje, ał**] ? *zdrętwieć:* S. od zimna.

[**Skorbolenie, a, blm.**] *czynność cz. Skorboleć.*

[**Skorbusz, a, lm. e**] *ros. nostrzyk żółty (melilotus officinalis).*

Skorbut, u, lm. y lek. p. Gnilec. <Śr. Łć. scorbutus>

[**Skorc, a, lm. e, Skórc**] p. **Szczygieł.** <SK(W)OR>

Skorczenie, a, blm., czynność cz. Skorcieć.

Skorcieć, i, il skusić, pobudzić: W jego wieku, jak djabeł skoreł, człowiek pokoju nie ma. Krasz. <Z(s) + Koreić>

Skorek, rka, lm. rki zool. (forficula) owad prostoskrzydły. <SKOR>

[**Skorki, ów, blp.**] p. [Korki]

Skorlit, u, lm. y = Piknit, Sl. wil.

[**Skorłupa, y, lm. y**] I. p. **Skorupa:** Jako S. wżgardzony, wszystkie mnie urągają. Ryb. 2. *łupina orzecha; skorupa żółwia, pancierz żółwia.* Zdr. [Skorłupka]. <p. Skarłupa, SKOR + LUP>

[**Skorłupka, i, lm. i**] p. **Skorłupa.**

[**Skornat, a, lm. y**] *nazwa wolu.*

Skornia, i, lm. e p. Skórnia: Skornie, skorzenie, obuwie na goleń zachodzące, sztyble, kamasz. Włod. Te skornie niedobrze wam na nogach leżą. Wys. Choć śmierdzi dziegieć, nie on tego nie czuje, rozciągnawszy za piecem, wnet S. smaruje. Rej. <SKOR, p. Skóra>

[**Skorno**] *skoro, jak tylko*: S. co = równo z czym. S. świt. Jak S. go zobaczyła, oka z niego nie spuściła. <Od Skorny>

[**Skorny, Skórny, Skurny**] *skorny, prędki* <Od Skory>

Skoro I. przys. = a) *prędko, szybko; zaraz, natychmiast, bezzwłocznie, wnet; skwapliwie, nagle, raptownie, raptem*: S., prędko, skwapliwie. Troc. Jeden łeb utniesz, drugi rośnie S. Mick. Kto działa S., nie bywa mu sporo. Prz. Nie wszedł jednak S., bo wewnątrz sycieć było kilka głosów różnych. Krasz. [Przybawajcie a. S. Kto nie S. chodzi, sam sobie szkodzi]. Izraelitowie, gdy przezezwali jaką klęskę, uciekali ś. S. do arki Pańskiej. Bals. b) *zaraz*: S. po śmierci Krzywousty odstali od Polski Prusowie. Biel. M. S. z młodu znaki przyszłej świętobliwości tań ś. w nim nie mogły. Skar. Naród słowiański nie S. z początku swego tak jest nazwany. Biel. M. S. na wiosnę okręci przywieźć kazał. Skar. Od stworzenia człowieka S. Mrow. [S. po półnoey]. e) [S.] *wkrótce*: S. napotkał te sowy. d) [S.] *zaraz, wcześniej, na czas*: S. umierał, powiedział... e) † S. = *prawie*: S. takowa i ona była trefność. Górn. f) [S.] *jak prędko? czy prędko? rychło-li?* S. pódziesz do lasu? 2. sp. = a) S. co = równo z czym; *skoro tylko co, ledwo, jak tylko*: S. tylko, S. jeno. Troc. S. nasi do lasu weszli, nieprzyjaciele wypadli na nich. Błaż. S. dom mój uczęciło takie lubo gościę... Malez. Nazajutrz, S. świt, puściłem ś. w górę. Sienk. b) *jeżeli, kiedy, ponieważ*: S. tak postępujesz, to i ja obmyślę co innego, c) *kiedy*: Przyjedź Fabijanie!—S. ni mam na cym. <Od Skory>

Skorochód, oda, lm. ody *człowiek, który chodzi prędko, biegun, szybkobieg*. <Skoro + Chód>

Skoroda, y, lm. y bot. p. **Barwica**. <Por. Ukr. skoroda?>

† **Skorodoktór, ora**, lm. orowie *doktor niedoświadczony*: Aza nie lepiej na onych sędziach dobrze umiejętnych przestać, niżli ś. na te skorodoktory spuszczać? Hrb. <Skory + Doktor>

Skorodrzęły dąb, bot. (*quercus pedunculata*) *gatunek dębu, dąb szypulkowy*. <Zam. Skorodrzęły>

Skorodyt, u, lm. y min. *minerał z gromady sale-trowców, z rzędu arsenianów, Fe As O₄ + 2 H₂ O*. <Now., od Gr. skoródion>

Skorojrzak, a, lm. i *skoro dojrzewający, rychlik*: Owies S. <Z Skorórzak, z Skorórzzy>

Skoropis I. u, lm. y, Skoropism I. = a) *pismo a. wiersz ułożony naprędce*. b) *pismo pośpieszne ze skróceniami*: S., z tytlami pismo prędkie, abrewiacja, włóczka. L. Ten zielnik pisany w r. 1588 w dwóch kolumnach skoropisem. Wiszn. c) *gatunek pisma cerkiewno-słowiańskiego ze skróceniami*: Strykowski polega na świadectwie ruskich skoropisów, bez nazwiska autorów i dat od niego cytowanych. Nar. 2. a, lm. owie, a. × **Skoropiszec, Skoropisarz, × Chwytopis** *pisarz piszący przez skrócenia, abrewiator, stenograf*. <Skory + Pisać>

Skoropisarz, a, lm. e p. **Skoropis**. Kżn. <Skoro + Pisarz>

Skoropism, u, lm. y p. **Skoropis**: S. na weselu przyjacielskie. Zabł. Ojcowie Bazyłjanie uczę języków: greckiego, słowiańskiego, S. zwanego. Vol.

× **Skoropiszec, szca**, lm. szcy p. **Skoropis**. L. <Skoro + Pisać>

Skoropiśny przym. od **Skoropis**: Cerkiewne i cywilne pismo dzieli ś. na ustawne, półustaw-

ne i skoropiśne (= *kursywa*). Wiszn. <Od Skoropis>

Skoroplynnie przys. od **Skoroplynnny**. L.

Skoroplynnny *szybko płynący*: Krew w nim skoroplynnna i burzliwa. Pilch. <Skoro + Płynny>

† **Skororżliwy** p. **Skorożrzy**. Troc.

Skoroschnący p. **Prędkoschnący**: Lakier S. do trumien. <Skoro + Schnący>

[**Skorosina**, y, lm. y]: Lasy jarzębowe w górach, skorosiną zwane. Pol. <p. Skorusza>

Skorośpiejka, i, lm. i *ros. prędzej dojrzewająca i wydająca owoce, aniżeli inne tegoż gatunku*: Gruska S. Kartofle skorospiejki. Sł. wil.

<Skoro + Śpieć>

Skorośó, i, blm., rz. od **Skory**. Wen. S., na-głość. Troc.

Skorośnioa, y, lm. e, **Groszkownica**, bot. (ses-bania) *ros.* <p. Skorusza>

Skoroświt, a, lm. y zool. (phytomyza) *owad dwuskrzydły krótkorogi, muchowaty*. <Skory + Świt>

Skorotop, u, blm., **Skorotopnik** *mieszanina z trzech części saletry, jednej części siarki i jednej części trocin powstała, palna i prędko topiąca kruszce*. Łab. <Skoro + TOP>

Skorotopnik, a, blm., p. **Skorotop**. <Skory + Topnik>

[**Skorować, uje, ował**] *oblupać, ociosać z kory*. <Od Kora>

[**Skorowanie**, a, blm.] *czynność cz. Skorować*.

Skorowidz, a, lm. e *szczegółowy spis alfabetyczny a. według przedmiotów zawartych w książce lub książkach*: S. Dziennika praw. <Skoro + Widz>

Skorowidzowy przym. od **Skorowidz**: Wska-zówka skorowidzowa.

Skorowóz I. oza, lm. ozy a. *owie ten, co prędko woz*. Sł. wil. 2. ozu, lm. ozy *wóz do przewożenia naprędce z miejsca na miejsce*. Sł. wil.

<Skoro + Wóz>

Skorozrost, u, blm., p. **Gojenie ś.** <Skoro + Zrost>

† **Skorozrzywy** p. **Skorożrzy**.

† **Skorożliwy** p. **Skorożrzy**.

† **Skorożrzęły** p. **Skorożrzy**. Troc.

† **Skorożrzy**, † **Skolożrzy**, † **Skolojżrzy**, † **Skorożrzęły**, † **Skorożrzywy**, † **Skorożrzywy**, † **Skolożrzywy**, † **Skolożrzywy**, † **Skolożrzywy**, † **Skolożrzyliwy**, † **Skorożliwy**, † **Skorożyty**, [Skolojży] *wczesnie dojrzewający*: Na cytryny, gruszki, wiśnie gęsty przez gwałt list ś. ciśnie i wszystkim rodzaj S. Koeh. W. Tam naprzód widzieć rannych kwiatków pierwoiny, łakocie jare, fruktów skorozrzywych nowiny. Zim. W tenczas, gdy poczną okwitać ogrody, wypatrywszy na trześniach skorozrzy jagody, obtecałem je zerwać. Zim. Będzie kwitnęła, jakoby skorozrzy jagoda winna. Leop. Przen.: *prędki, przedwczesny, za wczesny*: Skon S.

<Skoro + Żrzcé „dojrzewać“, ŻRZ/JRZ>

Skorożrzył, a, lm. y bot. *ludowa nazwa owsa bialego (avena alba), odmiany owsa zwoyczajnego (a. sativa)*. <p. Skorożrzy>

† **Skorożrzywy** p. **Skorożrzy**.

† **Skorożyty** p. **Skorożrzy**: Fjgi skorozryte. Leop. (dojrzałe. B. G.). <Skoro + Żyć>

[**Skorpa**, y, lm. y] p. **Skorupa**. <Z Skorupa>

[**Skorpać**, a, ał] *złutać, zesztukować*. <Z(s) + Korpać>

[**Skorpanie**, a, blm.] *czynność cz. Skorpać*.

Skorpjon, a, lm. y, † **Szkorpjon**, † **Szkorp**, † **Szkorpica** astr. i zool., p. **Niedźwiadek**: Po-wszechne jest mniemanie, że S., otoczony żarem,

sam siebie żądłem zabija. Mick. Dusza brzemienna zbrodni swych ciężarem jest jak S., opasany żarem. Mick. Podobnie dusza zła kona w cierpieniach lub żyje jako S. w płomieniach. Mick. Tuląc ś. pelzną, jako skorpiony. Mick. Przen.: Skorpiony zawiedzionej pychy tak cięż wychłostały i takim straszonym zatruty jadem. Brt. <Gr. skorpion>

Skorpionowy przym. od **Skorpion**; † **Szkorpionowy**: Umieli trzymać ś. jednego z kręgów ogona skorpionowego, godzącego w tętno życia narodu. Mic.

Skorpnia, i, lm. e bot. (swartzia) roś. z rodziny *brzyzgowatych*.

Skorzonera, y, lm. y, **Skorzonera**, † **Skorzonira**, nazwa dawana korzeniom rośliny: wężymord ogrodowy (scorzonera hispanica), jako jarzynie, a niekiedy i samej roślinie. <Włos. scorzonera>

[**Skorsować**, a, ał] *korsając (szturchując) spełdzić*: S. z łózka. <Z(s) + Korsować>

[**Skorsowanie**, a, bfm.] czynność cz. **Skorsować**. [**Skorszmy**] *chętniej*: Kuźdy S. bierze, jak daje. <Od Skorsz>

† **Skortacja**, i, bfm. *nierząd, prostytucja, wszeteczeństwo, porubstwo*: Żywot przykryctwem i skortacją pomazany. Baz. <Łé. scortatio>

[**Skoruch**, a, lm. y, **Skorusza**, **Skoruśniak**] *jarzyna z wyuczajna* (sorbus aucuparia). <SKORUCH>

† **Skoruczko** zdr. od **Skoro**: S. ś. wytrzeźwia, zapomnią wszystkiego. Papr.

Skorumpować, uje, ował *zepsuć, zdemoralizować datkiem, przekupić*: Ani go S., ani wyrozumieć nie mogli. Chodź. Nakoniec skorumpowany, znudzony, przyrzekł pójść. Krasz. Słownikami jedwabnymi skorumpował. Krasz. <Z(s) + Korumpować>

Skorumpowanie, a, bfm., czynność cz. **Skorumpować**.

Skorupa, y, lm. y, × **Skorlupa**, × **Skarlupa**, [**Skarlupa**, **Skarlup**, **Skarupa**, **Skorpa**, **Skorepa**, **Skórepa**], † **Skarupa**, † **Szkarlupa** i. *kawałek z rozbitego naczynia glinianego, czerep*: Jako ś. obróci garnek na skorupy, w błoto idzie, już go nikt nie zlepi do kupy. Pot. Wyrzuć z kuchni te skorupy. Troc. Przen.: *ślabe, liche naczynie gliniane*: Srebrna służba stołowe naczynie, tureckie skorupy. Petr. Która S. tłustości zawre, już tak do skonu śmierdzi. Falib. Czego ś. nowa S. nawarzy, tego już żaden nigdy nie wyskwarzy. Bies. Przen.: S. ś. o skorupę uderzyła. Kn. (= zwycięstwo obu stron żalosne). Czasem S. garncelek przetrzyma. Prz. 2. *powłoka twarda, zasklepiająca co po wierzchu*: S. jajowa. Troc. (= *lupina*, × *skorupina*). Ptaszę, gdy ś. już ostoi w jajku, tedy pokarmu szukając, w skorupę kolacze i klucze noskiem. Sak. Jaje otacza S. wapnista. L. S. ślimacza = *muszla, koucha, małżowina*, × *skorupina*. S. pławu morskiego, nieskładana, jednostajna, *coucha*. Kn. (małżowina. L.). Z oceanickich tumultów wypienione znajdują ś. różnych farb skorupy po brzegach. Tw. Stronom skorup po połowie, ostrygę jedzą sędziowie. Jak. W. S. żółwia = *pancerz*. S. żółwia, ślimacza, składana, nieskładana. Troc. To ziemia! patrz, jak nad jej wody trupie wzbil ś. jakiś głaz w skorupie, ... to samoluby. Mick. S. z zasechłej materji na strupie, na ranie. S. lodowa (= *pancerz lodowy*). Gdy S. zimowa zejdzie z pola Troc. S. ziemi = *zewnątrzna zakrzepła warstwa kuli ziemskiej*. Przen.: Świat ś. w skorupę zatwardziałą zaszył. Serce jego okryło ś.

skorupą lodową (o człowieku nieużyty). 3. bud.: Na ciosach dostarczanych z łomu bywa powłoka warstwowata, czyli S., miększa od kamienia, którą ś. zdejmują. 4. [S.] *dachówka*. Zdr. **Skorupka**, [**Szkarupka**]. Zgr. **Skorupsko**, **Skorupisko**, [**Skorupczysko**]. <SKOR + ŁUP> [**Skorupczysko**, a, lm. a] p. **Skorupa**. <Od Skorupka>

Skorupi przym. od **Skorupa**. L. <Od Skorupa>

Skorupiak, a, lm. i zool. (w lm. crustacea) nazwa zwierząt, stanowiących jedną z gromad zwierząt stawonogich: Skorupiaki liścionogie (phyllopoda). Skorupiaki krótkoodwłokowe (brachyura). Skorupiaki długoodwłokowe (macrochaeta). <Od Skorupa>

Skorupiany i. *złożony z skorupy*: W domu nie tylko są naczynia złote i srebrne, ale i drewniane i skorupiane. Bud. S., z skorupy glinianej. Troc. Robota skorupiana. Troc. Ozłoba skorupiana z kamienia rzezana a. na gipsie wybijana bywa. Troc. 2. p. **Skorupiasty**: Grzbiet jego i koszulaskorupiane, to jest krwią dysypinami wyciśnięną zawrzałe. Nies. <Od Skorupa>

Skorupiasto przys. od **Skorupiasty**.

Skorupiasty, **Skorupiaty**, **Skorupowaty**, **Skorupiany**, **Skorupi**, × **Skorupy** *podobny do skorupy*: S., skorupie podobny. Troc. Wodorost S. Min.: Kamień S. <Od Skorupa>

Skorupiatło przys. od **Skorupiaty**.

Skorupiaty p. **Skorupiasty**: Żółwki morskie skorupiate. Otw. Wrzody skorupiate. Syr. <Od Skorupa>

Skorupić, i, il *powlekać skorupą, zaskorupiać, sklepić, zasklepiać*: Śmierdząca woda, pleśnią skorupiana. Przyb. Jest tam chalupa okrągła, z błota ulepiona, skorupinami z jajec ptaszyc skorupiana. Km. S. ś. p. **Skorupiec**. <Od Skorupa>

Skorupiec, eje, ał, **Skorupić** ś. *zamieniać ś. w skorupę*: Już skóra skorupieje, a oczy palają, lice znać zapalone o gorącece dają. Bardz. Sehną wargi przemożone, język skorupieje, więdną żyły. Bardz. <Od Skorupa>

Skorupienie, a, bfm. i. czynność cz. **Skorupić**.

2. czynność cz. **Skorupiec**.

Skorupienie się, a ś., bfm., czynność cz. **Skorupić** ś.

Skorupina, y, lm. y i. *licha skorupa*. 2. × S. p. **Skorupa**: Skorupiny z jajec. Km. Skorupiny od włoskich orzechów. Haur. Nie mógł ślimaka dobyć z skorupiny. L. Na odnodze Meksykańskiej są tak duże żółwie, iż na skorupinie jednego sześć mężów stanęło. Łęgez. <Od Skorupa>

Skorupisz, u, bfm. = **Margiel**. Łab. <Od Skorupa>

Skorupka, i, lm. i i. p. **Skorupa**: Garncarska flasza mocno uderzona, z której ś. nie najdzie S. na noszenie trochy ognia i na poezerpnicie trochy wody z dołku. Skar. Już stłeczony, już go jedno skorupki. Birk. Czego ś. S. za młodu napije, tym i na starość traci. Boh. Nalej krzynekę mleka w skorupkę. Prus. *! Przen.: Dostyć ja mam pieniędzy, dosyć tych złotych skorupek. L. 2. p. **Kaganek**: Części kaganaka są: nos, gdzie knot wychodzi, skorupka, przykrywka na knot, pehadło a. kopystka. Łab. 3. Skorupki = *rodzaj gry*. Skorupki, gra. Troc. Skorupki, gra, gdzie s. rzucają skorupy na wodę, i czyja dalej zaleci i częściej podskoczy, ten wygra; co i kamykami ś. dzieje. Włod.

4. embr.: S. zębowa = warstwa zębinowo-szkliwna zęba powstającego. <Od Skorupa>

Skorupkowy przym. od Skorupka: Sąd S. = ostracyzm.

Skorupokrusz, u, lm. e min. *minerał z gromady pierwiastków, z rzędu metalów kruchych, k o b a l d s k o r u p o w y.* <Skorupa + Krusz a. KRUCH a. Kruszyć>

Skorupowato przys. od Skorupowaty: Piaszkowce karpackie łamią ś. czerepowato, czyli S. Skorupowatość, i, blm., rz. od Skorupowaty.

Skorupowaty p. Skorupiasty. <Od Skorupa + Skorupowy przym. od Skorupa. Min.: Blenda skorupowa = blenda krystaliczna o budowie ziarnistej, niekiedy cienkowłóknistej lub zbitiej, dzieląca ś. na skorupy, o powierzchni nerkwatej. Kobald S. p. Skorupokrusz. Spat S. = minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów.

Skorupsko, a, lm. a p. Skorupa: Skorupska z ostryg. L.

× Skorupy p. Skorupiasty. Troc.

[Skorusy] przys. *prędko, wnet.* Patrzem, a tu S. smereki rozehylają ś. <Od Skoro>

[Skorusza, y, lm. e, Skoruszyna, Skoruch, Skoruśniak] *jarzębina (sorbus aucuparia). Bronzowo-złoty liście błyszczą ś. skorusze. Tet. Wskazał kołosem toporzyska na krzyż nacięty na skoruszy. Tet. Przypadł niespodziany wczesny śnieg jesienny, tak gruby, że pokrył krzaki borówek i bruśnie, obłamał i zasypał czerwone gałęzie skorusz, trawy pogrzebał. Tet. <SKORUCH >*

[Skoruszczyna, y, lm. y, Skoruszyna] *skorupa z jaja.* <SKOR, p. Szczerzuszyna>

1. [Skoruszyna, y, lm. y] p. Skorusza: A jednak czuł, że cienie skoruszyny łatwiej nie złamie, kiedy ją chyli, aby owoc jej poźreć. Tet. Obrączkowe pnie skoruszyn. Matl. <Od Skorusza>

2. [Skoruszyna, y, lm. y] p. Skoruszczyna.

[Skoruśniak, a, lm. i] p. Skorusza. <Od Skorusza>

[Skorut, a, blm.] p. Szkorbut.

Skory 1. *prędki, wyrówny, pochopny, skwapliwy, ochotny, skłonny, chętny, porywczy, gorący:* Nie chcę ja być skora do obmowy. L. S. do roboty. Młodzież próżna nauki, a rozpusty eheiva, skora do rozwiołości, do cnoty leniwa Kras. Do karanania leniwy, do nagrody S. Tremb. (= *chętny, łatwy*). S. do przebaczenia. Rzew. Skora ochota. Troc. Skora pilność, jako S. koł, prędko ś. wysiliwszy, ustanie. Troc. S. to i porywcy człowiek. Troc. Na ratunek bliźnich S. Kras. Skoryś nazbyt! Troc. Gdy dobroć twoja, Panie, tak dla obcych skora. Fred. A. Niedźwiedź każdej pory do przysługi S. Moraw. (= *gotowy*). S. do zakochania. Ty nawet mileżeć rada i płonić s. skora. Mick. Zawsze niewiasta, choć grzesznica w ciebie, skorsza ku Panu, bo miłuje wiele. Zal. Skora, jak sikora. Prz. Taki S., jak skarbowa kobyła. Prz. 2. *bystry, żywcy, prędki, ognisty, krewki, nagły, gwałtowny:* Niechaj cię próżnej chwały nie zwodzą pozory, nie szukaj z tego chluby, żeś w pisaniu skory. Dm. Skore rzeczy nietrwał. Kn. (= *co nagle, to po djable*). Mowa twoja skora, z rzeczy w rzecz, jak strzała z łuku do celu bieży. Orzech. Rojzjus, Hiszpan, człowiek i bardzo uczony, i na odpowiedź dziwnie S. Górń. Nie bądź tak skora, wszystko ś. stanie, tylko wytrwaj do wieczora. Mor. S. rozum. Troc. Rumak S. Słow. Ten pochód S. coś nakształt napaści. Mick. <SKOR>

Skoryca, y, lm. e bot., p. Cynamon. <Od Skora = Kora>

Skorygować, uje, ował co = *zrobić korektę czego, poprawić:* S. rękopis, druk. O taryfie z r. 1684, rękami W W. Hetmanów i J W W. Deputatów podpisanej, a na teraźniejszym sejmie skorygowanej. T. K. <Z(s) + Korygować>

Skorygowanie, a, blm., czynność cz. Skorygować.

Skoryl, u, lm. e min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy granatów; turmalin czarny.* <silix scorlus, z Nm. Schörl >

[Skorynka, i, lm. i] *skórka chleba.* <Ukr. od Skora>

[Skoryszek, szka, lm. szki] p. Skorzec. <Ukr. od Skora>

[Skorzątko, a, lm. a] *pisik skorca = szpaka.*

[Skorzec, rca, lm. rca] p. Szpak. Zdr. Skoryszek. <SK(W)OR>

Skorzej st. w. od Skoro *prędzej, łatwiej, swatniej:* [Kogo jak kogo, capu dzikiego S. za raeie do gorzei hycis, jako eoby Sobka mieli kie dostać! Tet].

† Skorzenie, a, blm., czynność cz. Skorzyc.

[Skorzeń, rznia, lm. rznie] p. Szpak. Troc. <SK(W)OR>

[Skorzeńka, i, lm. i] p. Skorznia: Skorzeńki skopowe za kolana groszy 12. Grł. <Od Skorznia>

[Skorznia, i, lm. e] p. Skórnia. Zdr. [Skorzeńka].

Skorzonera (Skor-zonera), y, lm. y bot. p. Skorzonera.

[Skorzyca, y, blm., Skórzyca] *cynamon.* <Od Skora = Kora>

† Skorzyc, y, ył *śpieszyć ś., pilnić:* Jak najśpieszniej z rzeczą skorzył. Pot. <Od Skory>

Skorzynka, i, lm. i p. Skórnia.

† Skorzypięta, y, lm. owie 1. *człowiek bjażliwy, tchórz.* 2. p. Storczipięta. L. <Skory + Pięta >

Skorzystać, a, ał 1. *wyciągnąć dla siebie korzyść, odnieść korzyść, zyskać:* S. z okazji, z czasu. z rady. Przyjechałem tu umyślnie, abym mógł w tym zawodzie cokolwiek S. Pas. Skorzystał z jakiejś nadzwyczajnej zrzeczności. Krasz. Wiele w szkole skorzystał (= *nabył wiadomości*). 2. † S. p. Skorzyscić: One (pszezoły) skorzystał. Skr. <Z(s) + Korzystać>

Skorzystanie, a, blm., czynność cz. Skorzystać.

Skorzyszczenie, a, blm., czynność cz. Skorzyscić.

Skorzyscić, i, il 1. † S., † Skorzystać *przywłaszczyc sobie, skraść, ściągnąć, złupić, zagrabic:* Jeślim co komu skorzyscił, oddaję czworako. L. Skorzysciłeś niesłusznie, zagryzłeś, zabiles. Opal. Gdyby rzeczy zastawne zginęły, tedy wierzyciel przysięże, iż onych rzeczy nie skorzyscił i ku pożytkowi swemu nie obrócił. St. lit. Dzieci mają zwyczaj nieco rodzicom S., a mówić, że to nie grzech. L. Wszystkie swoje rzeczy od Szwedów zabrane stracił, szyper też znaczną mu sumę skorzyscił, tak ze wszystkiego ogołocony. Nies. 2. × *zdarzyć, poszczęścić:* Nie fortunniej ei nad to Bóg nie mógł S., lecz co za moc twej myśli, co to mogło ziścić. Książ. <Od Korzysć>

1. **Skos**, u, lm. y 1. *kawałek tkaniny odcięty pod kątem ostrym do nitki:* Kołnier daje ś. ze skosu aksamitu. 2. = *Glif*. 3. *spadek przy robo-*

tach grabarskich, aby ś. ziemia nie obsypywała oflis. <p. 2 Skos>

2. Skos: Na S. [na skos, z skosa, na skosę] przys. na ukos, ukośnie: Poprowadzić drogę, radlicę na S. Wiązanie ciesielskie na S. = przez ścięcie ukośnie. <Z(s) lub Wz. + KOS, p. Kosy Wskos>

[Skosa] p. 2. Skos.

Skosić, i, il I. *zrobić skośnym, skrzywić*: Tak on ś. może wydaje tym, co na niego oczyma skoszonymi patrzą. Krasz. **2. ściąć kosą, zsieć**: Wszystko w porę zasiano, skoszono i zebrano. Korz. Trawa była przed dwoma tygodniami skoszona. Korz. Padł bohater, jak ów kwiat skoszony. Stasz. <1. od Skos; 2. Z(s) + Kosić>

Skosisto przys. od **Skosisty**.

Skosisty p. **Skośny**: Grunta przykre, górne, kręte, skosiste jak mierzyć. Haur. Kominy mają być skosiste. Haur. Strzała skosista, w górę ku lewej stronie idąca. Nies. <Od Skos>

Skosmacenie, a, blm., czynność cz. **Skosmacić**. **Skosmacenie się**, a ś., czynność cz. **Skosmacić ś.**

Skosmacić, i, il *zrobić kosmatym, zemszyć*: S. sukno, barchan. A bałwan zwycięski toczy ś., skosmaconym łbem bije w skałę, jak piorun. Dab. S. ś. *zrobić ś. kosmatym*. <Z(s) + Kosmacić>

Skosmopolizować, uje, ował *zrobić kosmopolitą; przerobić na kosmopolityczne*: Skosmopolizowany postępowiec. <Z(s) + Kosmopolizować>

Skosmopolizowanie, a, blm., czynność cz. **Skosmopolizować**.

[Skostawać, a, ał] p. Skosztować.

[Skostawanie, a, blm.] czynność cz. Skostawać.

× **Skostnąć**, nie, nał p. **Skościeć**: Biedny chłopeczyna w tej niewoli skostnie. Pol. <Z(s) + Kostnąć>

Skostniały, **Skościejały**, × **Skośniały** który *skostniał* I. w kość zamieniony (ossificatus): Wól S. (struma ossea). Mięsień S. 2. przen. *zdrętwiały, zdrewniały*: S. od zimna, ze strachu. Skostniała dłoń. (Waż) przeziębły, w pól S., przysypany szronem. Mick. <Od Skostnieć>

Skostnieć, eje, ał, **Skościeć**, × **Skośnieć** *zmienić ś. w kość; zdrętwieć, zesztynieć, zgrabić; skamienieć, osłupieć*: Jedna twarz pobladła, tam upadł drugi, tam bracia skostnieli. Słow. Ręce mi od zimna skostniały. Skonał i skostniał i stał ś. jak kamień. Słow. <Z(s) + Kostnieć>

Skostnienie, a, blm., **Skostniecie** I. czynność cz. **Skostnieć**; *stan skostniały*: W bezwładzie i skostnieniu członków upadła na twardą glinę. Tet. 2. *przemiana w kość tkanki innej ustroju*: Związki skostnienia = jądra kostne, miejsca kostniejące (puncta s. nucleii ossei).

× **Skostnlenie**, a, blm., p. **Skostnienie**.

[Skoszarować, uje, ował] *użyć (kawała ziemi) pod koszarę owiec, aby go nawieźć, ulepszyć*. <Z(s) + Koszarować>

[Skoszarowanie, a, blm., czynność cz. Skoszarować.

Skoszenie, a, blm., czynność cz. **Skosić**.

Skoszlawić, i, il i S. ś. p. **Skoślawić**. <Z(s) + Koszlawić>

Skoszlawieć, eje, ał p. **Skoślawieć**.

Skoszlawienie, a, blm. I. czynność cz. **Skoszlawić**. 2. czynność cz. **Skoszlawieć**.

Skoszlawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Skoszlawić ś.**

† **Skoszokopnik**, a, lm. cy saper. Sł. wil.

Skosztować, uje, ował, [Skostawać] I. *czego = doświadczyć smakiem; pokosztować, posma-*

kować, popróbować: Panny w znowie, piwa na kadzi podczas S. nie wadzi. Rys. Patrzenie, jako są oświecone oczy moje, [iżem skosztował trochę miodu tego. B. G. Przed zajściem słońca nie skosztuje chleba a. czego innego. B. G. (= nie weźmie do ust). Weź i skosztuj tych [naszych wetów. Pas. Skosztował miodu i pyta: Skąd ten miód? Powiadam: Z beczki. Pas. Parę tyłek skosztował. Korz. 2. + S. kogo = doświadczyć, spróbować, wypróbować: Skosztuj nas, sług twoich, przez dziesięć dni; a on, usłyszawszy takową rzecz, skosztował ich przez dziesięć dni. Leop. Skosztowałeś nas, Boże, wypławiłeś nas, jako pławią srebro. Bud. (doświadczyłeś. B. G.). Kto nie skosztował złego, nie godzien dobrego. Kn. (= zaznać). Nie sądź, aż skosztujesz. Kn. Kupiłem pięć jarzm wołów i idę S. ich. Wuj. Niechże bliżej naszego pana poznają i skosztują, dopiero w nim zasmakują. Krasz. + S. ś. *spróbować ś., zmierzyć ś.*: Postanowił jawnie wstąpić S. i rozprawić, by też mu do ostatniego przyszło. Pileh. Cheesz tedy, skosztujmy ś., kto-li z nas co może. Nagur. Jam jest mocniejszy, niżli ty, rzekł komor lwowi; skosztujwa ś., kiedy cheesz. L. <Z(s) + Kosztować>

Skosztowanie, a, blm., czynność cz. **Skosztować**.

† **Skosztowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Skosztować ś.**

[Skos] p. 2. Skos.

Skościały, **Skostniały**, × **Skośniały** który *skościał*: Skościeałe członki. Bardz. Galicja, jakby śmiercią ozioniona, wystawiała obraz trupa skościałego. Koź. Nieruchoma, skościała, zimna. Słow. Ze skościałym językiem i skościałymi członkami, straszliwym wzrokiem za kradnącą wodziła. Tet. <Od Skościeć>

Skościeć, eje, ał p. **Skostnieć**: Korale są tego przyrodzenia, by najmniej ich wiatr dójdzie, natychmiast kamieją, bywszy pod wodą prądem, nad wodą kościeją, *fiunt super aequora saxum*. Żebr. Bodayem skościał, jeżeli to prawda. L. Przeszłej zimy o małym nie skościał i rękoma od mrozu zmartwiałymi już władnąć nie mógł. L. Stanał i z przestachu skościał. Pot. Serec mi skościało. Stonk. Skościała jak drewno. Słow. <Z(s) + Kościeć>

Skościenie, a, blm., czynność cz. **Skościeć**.

Skoślawić, i, il, **Skoszlawieć** *zrobić koślawym, skrzywić*: Syna za powrotem zastał skoślawionym. L. S. ś., **Skoślawieć**, **Skoszlawieć** *zrobić ś. koślawym, skrzywić ś.* Przen.: Kształtująca ś. forma często ś. ubiera w spaczone, skoślawione i zeszepeczone postacie. Lib. <Z(s) + Koślawieć>

Skoślawieć, eje, ał p. **Skoślawieć**.

Skoślawienie, a, blm. I. czynność cz. **Skoślawieć**. 2. czynność cz. **Skoślawieć**. 3. p. **Skoślawienie ś.** Wet.: S. stawu skokowego.

Skoślawienie się, a ś., blm., niek. **Skoślawienie** czynność cz. **Skoślawieć ś.**

Skośniały który *skośniał, skostniały, skościały*: Wpycha w zanadze rękę skośniałą. Uj. Nowy ruch wpływa w skośniałe społeczeństwa członki. Krasz. S. w dziwactwie człowiek. Krasz. (= zutwardziały). <Od Skośnieć>

Skośnica, y, lm. e *linja skośna*: Bękarty uprawnione uprawnienia swego pamiętkę mieli oznaczoną dodaniem w herbie lambelu kilkozębnego a. skośnicę w prawą. Bobrow. Żeleźca (w herbie) podzielone skośnicą w lewo. Nies. <Od Skośny>

Skośnie, Skośno przys. od **Skośny**, *ukośnie*.
 × **Skośnieć**, eje, ał p. **Skostnieć**.
 × **Skośnienie**, a, bfm., czynność cz. **Skośnieć**.
Skośnik, a, lm. i *gatunek dluta rzeźbiarskiego*: Nóż S. tokarski. <Od Skośny>
Skośno p. **Skośnie**.
 × **Skośnościąg**, u, lm. i woj. *krótka linja obronna skośna, z której nacierają nieprzyjaciela z boku*. Troc. <Skośny + Ciąg>
 × **Skośnoczworoboczny** *równoległoboczny*, × czwartokątny. Anat.: 1. Mięsień S, czworokątny łopatki, × kwadratowo-ukośny, × nierównokątny, × ukośno-długi (musculus rhomboideus). 2. Dół S równoległoboczny w mózgu (fossa rhomboidea). 3. Zatoka skośnoczworoboczna w rdzeniu kręgowym ptaków (sinus rhomboideus). <Skośny + Czworoboczny>
Skośnogłowy, ego, lm. i antr. × **Skośnogłów** *człowiek o głowie skośnej* (plagiocephalus). <Skośny + Głowa>
 × **Skośnogłów**, owa, lm. owy p. **Skośnogłowy**. <Skośny + Głowa>
Skośnooki *mający skośne oczy*. Deo. Tłuszcza skośnookich mord. Brt. <Skośny + Oko>
Skośnorombowy min., p. **Monokliniczny**. <Skośny + Rombowy>
Skośnoszczęki antr. *mający szczęki skośne, wystające naprzód* (prognathus). <Skośny + Szczęka>
 × **Skośnoszczękość**, i, bfm., [antr., rz. od Skośnoszczęki] (prognathismus).
Skośność, i, bfm. l. rz. od **Skośny**. 2. chir. *skrzywienie boczne kręgosłupa* (scoliosis).
Skośny, × **Skosisty** l. *na skos idący, ukośny*: Kierunek S. Plisa u sukni skośna. Chustka skośna = *rogówka, krzyżówka, [kosynka]*. 2. *pochyły, spadzisty, stoczysty*: Grunta skośne. 3. u narciarzy: Krok S. = *połączenie kroku poprzecznego z wchodzeniem zakosami*. 4. [S.] *przewrotny*. 5. anat.: † Myszka skośna a. krzywa. Mięsień S. górny oka p. **Bloczkowy**. Mięsień dolny oka. Mięśnie skośne brzucha (musculi obliqui abdominis). Mięsień S. ucha (m. auricularis). Mięśnie skośne głowy (musculi obliqui capitis). 6. kraw. S. a. szlamisty kawałek materiału = *ucięty nie podług wątku, ale na ukos; skos*. 7. mat.: Skośne (linje) = *dwie proste w przestrzeni nie przecinające s. i nierównoległe*. <Od Skos>
Skot, u a. a l. bfm. † S. *bydło*. Ps. flor., B. Sz., Ks. Ł., Klon. Tobie sykulskie S. tysięczny kraje i stada tuczą i liczne sprzężają. L. Drobnny S. owiec. Książ. Dla bydła ich i dla dobytku ich i dla wszego skotu ich. Bud. (dla wszzech zwierząt ich. Bud.). Oliara z skotu, z owiec albo z kóz. Leop. Wystrzegaj s. od jedzenia głów wszelkiego zwierzęcia i skotu. Spicz. Doma chowanie ni ku czemu, jedno a. do skota, a. do koziej. Głiez. 2. [S.] *bydło rogate*. 3. † S., † Skocina *bydło*: Wiem, węzu, że najehytrszym w polu jesteś skotem. Przyb. 4. † S. p. **Skojec**. Biel. M. Skojec a. *scotus* r. 1520 = złotym 9, r. 1568 = złotym 2 groszy 17. Ostr. Skarb panującego, powstający ze skotów, czyli danin, od kniazia wybieranych. Lel. Sześć grzywien w pełnym swoim, nie niżonym z miłosierdzia walorze znaczyło 6 skotów. Mał. 5. † S. *mienie, dostatek*. <SKOT, może z Grm; 4. Sr. Łé. scotus, zap. z Grm.>
 [Skotaczka, i, lm. i] p. **Skotarka**. <Od Skotak>
 † **Skotak**, a, lm. i, [Skotak] l. a. † **Szkotak**, [Szkotak] = a) p. **Skotarz**: Oweczarów i skota-

ków dozierać. Zaw. Niż takim królem, skotakiem być wole. Pot. Ledwie z życiem uciekły zlekane skotaki. Przyb. A S., wolarze, każdy, kto koło niego przechodził, to splunął. Dyg. b) [S., Szkotak] *pastuch krów*. 2. *myśl, zajęcie, kot, szarak*. <Od Skot>

[Skotaków] *do skotaka należący, pastuszy*: Dziewka skotakowa. <Od Skot>

[Skotarhina, y, lm. y, Skotyga] *panna, dziewczyna* <Por. Koczerbicha i Skotyga>

× **Skotarka**, i, lm. i, [Skotaczka, Szkotaczka], × **Skotopaska** *pasterka, pastuszka*. Śl. wil. <Od Skotarz>

× **Skotarski** przym. od **Skotarz**, *pastuszy, pasterki*. Śl. wil. <Od Skotarz>

Skotarz, a, lm. e l. × S., a. **Skotnik**, [Skotnik], † **Skotak**, [Skotak], † **Szkotak**, [Szkotak], × **Skotopas**, † **Szkotopas**, † **Skotopasca** *pastuch, pasterz bydła*: Poezeiwyeh skotarzów uciechly. Dm. Czujny S. Sak. S., pastuch, pasterz. Troc. 2. [S., Skotak] *chłopiec*. <Od Skot>

Skotłować, uje, ował *skłębnić, wzburzyć, zmącić, zwichrzyć*: Wszystko złodziejze w szuladach skotłowali (= *poprzeuracali*). S. komu głowę = *zawrócić, skłopotać, zaambarasować*. S. s. *skłębnić s.*, *zaroić s.* *tlumnie, siloczyc s.*: Naród skotłował s., kiej ten wrzątek kipiący. Reym. Słuchał zapamiętany w on świat biały, skotłowany w sobie i nieprzejrzany. Prus. <Z(s) + Kotłować>

Skotłowanie, a, bfm. l. czynność cz. **Skotłować**. 2. p. **Skotłowanie** s.

Skotłowanie się, a s., bfm., niek. **Skotłowanie** czynność cz. **Skotłować** s.

[Skotnia, i, lm. e, Skotnica] p. **Skotnica**. <Od Skot>

Skotnica, y, lm. e l. [S.], † **Skotnica**, [Skotnik, Skotnia] *wygon; droga koło lasu między polami do pędzenia bydła*. Bieleń roście po wsiach na skotnicach, przy drogach. Syr. Przen.: Nauka ta jest większą skotnicą do wszej rozpustności a grzeszenia. Gil. (= *droga, gościncem, torom*). Miał wójt wspólny wygon, zwany skotnicą, to jest, że wygon przez pole do lasu służył mu wraz z gromadą. Gae. 2. † S. *skarbiec*, *skarbu*: Oprócz kasy gminnej po grodach utworzyła s. książka S., to jest panującego skarb. Lel. <Od Skot>

Skotnictwo, a, bfm. *hodowla bydła domowego*: Wyrządzić szkody w skotnictwie. Sp. <Od Skotnik>

Skotniczy przym. od **Skotnik**, *pasterski*: O roli niedźwiedzia dla gospodarstwa skotniczego. Sp' Plemiona skotnicze. Sp. <Od Skotnik>

Skotnik, a, lm. i l. p. **Skotarz**: Inni mieli pieczę nad bydłem, dostarczonym z danin, jak powołowe, krowa podworowa i t. d., z którego szło dla załogi mleko i mięso; stąd skotniki. Piek. 2. [S.] p. **Skotnica**. 3. Skotniki = *miejsce porosłe mchem i jałowcami*. <Od Skot lub Skotny>

† **Skotny** przym. od **Skot**, *bydlęcy*. L.
Skotograf, u, lm. y *przyrząd do pisania w ciemności*. <Now. od Gr. skotos + graphō>

† **Skotokradca**, y, lm. y, † **Skotokrajca** *złodziej bydła*. <Skot + Krasé>

† **Skotokrajca**, y, lm. y p. **Skotokradca**. Klon. <Z Skotokradca>

Skotolóstwo, a, bfm. *nierząd ze zwierzęciem, sodomja*, (zoophilia erotica). <Skot + Łoże>

× **Skotopas**, a, lm. *owie* p. **Skotarz**: S., *bulbus*. L. S. podolski. Zim. (= *wolarz*). <Skot + PAS>

† **Skotopasca**, y, lm. y p. **Skotarz**: Szlachta przedziergała ś. w wolarzy, skotopaseów i wie-przarzy. Oehoc. <Skot + PAS>

× **Skotopaska**, i, lm. i l. p. **Skotarka**: Gdy siedział pod lipą nad brzegiem strumyka, przechodziła tamtędy nadobna S. L. Nieczuła, ale piękna S. L. Godna koehania S. L. 2. *wiersz pasterski, sielanka, pastoralka, bukolika*: Jeśli co ważne jest, Porębski złoty, skotopaski twoje w tej wadze u mnie, żeby ś. mógł do nich Teokryt przyznać; tak ja trzymam o nich. Koehan. Skotopaski, piosnki pastusze. Troc. Wiersz sielankowy? no proszę! czemuż nie skotepaskę? Gom. <Od Skotopas>

[**Skotyga**, i, lm. i] p. **Skotarbina**. <Od Skot?>

Skotysta, y, lm. *ści zwolennik skotyizmu*: Z powodu cichej tonistów i skotyistów walki, która ś. przy końcu w murach akademii krakowskiej toczyła. Wiszn. <Od nazwiska filozofa ang. Duns Scotus lub Scotus †1308>

Skotyizm, u, blm. *pogląd filozoficzny ang. filozofu Jana Dunsu Scotu, przeciwnika Tomasza z Akwinu*. <Od nazwiska Dunsu Scotu>

× **Skować**, a, ał l. p. **Skuć**: Skowaliśmy przodków orężem na pługi. Paszk. Każde mię ś., uwięzić najściślej. Syrok. 2. [S.] *okuć, zakuć w co*: S. kogo blaheją na pierśi (= *włożyć mu pancierz*). <Z(s) + Kować>

[**Skować**, a, ał] *schować*. <Zam. Schować>

× **Skowanie**, a, blm., *czynność cz.* × **Skować**.

[**Skowanie**, a, blm.] *czynność cz.* [**Skować**].

[**Skowarnek**, nka, lm. nki] p. **Skowronek**.

† **Skower**, a, lm. y *psiak*. Pot. <p. Skowyra>

Skowera, y, lm. y p. **Skowyra**: Wójt, chociaż ś. widzi prosta ś., da czasem chytrym poborcem o ziemię. Rej.

× **Skowerać**, a, ał p. **Skowyrac**.

× **Skowieranie**, a, blm., *czynność cz.* **Skowerać**.

[**Skowerny**] p. **Skowyrny**.

[**Skowork**, a, lm. i] p. **Skowronek**.

[**Skowornek**, nka, lm. nki] p. **Skowronek**.

[**Skowroda**, y, lm. y, **Skawroda**] *patelnia*: Wystąpiła na stół jajecznicą na skowrodzie, przez samą gospodynię pontyfikalnie wniesiona. Oehoc. Lud taki wstanie, mówili prorocy, że miodem ludów napelni skowrody, a kiedy zechce, to ręce otworzy, słońce zatrzyma i chleby rozmnoży. Słow. <SKOWROD>

[**Skowronaszek**, szka, lm. szki] p. **Skowronek**.

Skowronczany p. **Skowronczy**: Pieśń... rzecby można skowronczana, bo ś. śpiewa w letniej ciszy, a skowronek towarzyszy. Len. <Od Skowronek>

Skowroneczek, czka, lm. czki p. **Skowronek**: Już śpiewasz, skowroneczku, już też i ja orzę. Pśń.

Skowronek, nka, lm. nki, [**Skowarnek**, **Skowork**, **Skowornek**, **Skobronk**] zool. (*alauda arvensis*) *ptak wróblowaty stożkodzioby, z rodziny tej samej nazwy*: S. krótkopalcowy (*calandrella brachydactyla*). S. borowy, p. **Ledwuohna**. S., na wiosnę wylatując, na powietrzu śpiewa. Kluk. Już S. na górze pięknie przepioruje, słowiczek we krzu krzyczy, gzęgżołeczka kuje. Rej. Jastrząb wrzeszczy, kokosz krzeczorze, zóraw krekka, orzeł kwili, S. mile górgi zbiera. Toł. Skowronkowie wdzięczni. Mor. Po mojej śmierci niech, chee-li, i niebo upadnie a skowronki potłucze. Rej. (= *niech ś. dzieje, co chce*). Kiedyś może S. trzepotać ś. w niebiosy, to i mnie nikt nie wzbrowni... Len.

S. dzwoni, przepioruje. Skowronki rozkosznie śpiewały. Korz. Jak S. zaświergoli, myślą chłopi o roli. Prz. Zdr. **Skowroneczek**, [**Skowronaszek**, **Skowronyszek**]. <SKOWRON, kontaminacja z SKWIER/SK(W)OR, + WRON>

[**Skowronić**, i, ii] *ściwergotać*: Skowroneczek skowroni. <Od Skowronek>

[**Skowronienie**, a, blm.] *czynność cz.* **Skowronić**.

[**Skowronka**, i, lm. i] *kraska, ptak należący do wronowatych*. <Od Skowronek>

Skowronkowy l. p. **Skowronczy**: Pieśni skowronkowe. Kon. Pieśń i zorza w pierś mają trąca skowronkowych drzeniem piór. Kon. Leciały dźwięki skowronkowych śpiewów i fujarek pastuszych. Orzesz. 2. [Skowronkowa szwama = *boletus laticis*. Skowronkowe drzewo = *modrzew*. S. a. skowronczy korzeń = *radix gentianae*]. <Od Skowronek>

[**Skowronyszek**, szka, lm. szki] p. **Skowronek**. <Od Skowronek>

× **Skowronczany** p. **Skowronczy**: Pieśń skowronczana piewę ze snu budzi. Kasp. S. strzela śpiew. Kasp. Skowronczane stada w górę wlatują i śpiewem wesołym wszystko budziły ze snu. Psm. <Od Skowronek>

Skowronczę, *ęcia*, lm. *ęta* *piśkę skowronków*: Skowronczęta. Jak. W. <Od Skowronek>

Skowronczy, **Skowronkowy**, × **Skowronczany**, **Skowronczany** l. przym. od **Skowronek**: Niektórzy z bojaźni łacniej ś. poddają; jest to coś, jak skowroncze pole przy kobusie. Lubom. Gdybym mogła pomknąć chyżo skowronczemi loty Prusz. Pieśni skowroncze. Dyg., Zag. Pieśni dziękczynne, modlitwy błagalne popłynęły do łanów poszlakach skowronczych, zwały ś. w jedno z głosami wszechżycia. Dyg. Miał zaiste słodycz, zbożność i polot pieśni skowronczej Psm. 2. [S.] p. **Skowronkowy**. <Od Skowronek>

[**Skowroźny**, **Skobroźny**, **Skowryśny**] l. *wesoły*. 2. *zgrabny, ruchliwy, ładny, zwinnny, żywy, krzepki*. <Por. Szkowrozie i Skowyrny>

[**Skowrózenie**, a, blm.] *czynność cz.* **Skowrózyć**.

[**Skowróżyć**, y, yi] l. p. **Skowyrac**. 2. (o małych azieciach) *piszczeć, narzekać*. <Por. Skowyrac>

[**Skowryśny**] p. **Skowroźny**.

× **Skowycie**, a, blm., p. **Skowyczenie**.

Skowyczeć, y, ał, × **Skowytać**, [**Skowyrceć**] *wydawać psu właściwy głos żalony*: S., skolić, jak pies uderzony lub uderzenia ś. bojaży. Dudz. Jaki to żal, kiedy psina koehana skowycze! Bol. Nie pójdzie tam pies, gdzie drugi skowycze. Pot. Kondel skowycze. Brud. Pies, co owo tylko nie mileząc skowycze, niech ci ś. w poetę myśliwstwa nie liczy. Biel. Skowyczałeś jak psiatko. Słow. Gończe skowyczą, kraczą sokoły. Słow. Przen.: Pies skowycze, kiedy jest bity. Jund. Serec skowycze, jak pies na łańcuchu. Przybor. Rwać włosy, S. z rozpaczy. Żer. Kiedy pomyślał o tych wszystkich drogich serec głowach, które utracił, skowyczał w nim jeszcze teraz z bólu stare serec. Sienk. Wiehura, skowycząc, gnala ją ku nieznanym granicom. Przybysz. <Kontaminacja z (S)KU/(S)KOW + SKUK + K(U)WIK>

[**Skowyczek**, czku, blm., **Skowyczk**] *sok brzozy, oskola*.

Skowyczenie, a, blm., **Skowyk**, **Skowyt** *czynność cz.* **Skowyczeć**: Warczenie psów zajadłe i S. Wóje.

[Skowyczk, u, blm.] p. Skowyczek.
Skowyk, u, blm. p. Skowyczenie: Psy go udu-
 sić nie mogły, a wilk je kaleczyć zaczął; na ich
 S. rozgniewał ś. i kazał go kordelasem dobić.
 Koź. Wśród wrzawy, skowyku i śmiechu po-
 chwyca borsuka. Pol. Z krańców płaszczyzny
 wyrwał ś. S. i naszczekiwanie ogarów. Grusz.
 <p. Skowyczeć>

Skowyknąć, nie, nał zaskowyczeć: Pies kilka
 razy skowyknął, jakby go potrącono. Prus. <p.
 Skowyczeć>

**Skowyknięcie, a, blm., czynność cz. Skowyk-
 nąć.**

[Skowyra, y, lm. y] m., **Skowera l. pies. 2.**
gderacz, zrzęda, nudziarz, niedogodek, malkontent;
desperat. 3. żart. przewisko dzieci, małych zwie-
rząt. 4. sknera, skaniec. 5. zgrabny. <Kontami-
 nacja Z(S)KU/(S)KOW + SKWIER/SK(W)OR;
 por. Ukr. skoverity, skoviryty>

[Skowyrać, a, ał, Skowróżyć] *zrzędzić, gderać,*
namrotać, nudzić. <p. Skowyra>

[Skowyranie, a, blm.] czynność cz. Skowyrać.

[Skowyrny, Skowerny] l. *zwinny, ruchliwy, żywa-*
wy, żyw; wartki, prędkie; zgrabny: Dzieci nie
 mamy; toby nam było weselej, jakby taki S.
 gad szczebiotał w domu. Bał. S. piesek. 2.
 Pies S. = *przychylny.* <Por. Skowrózny, Sko-
 wyrknąć i Ukr. kovernuty>

Skowyt, u, blm., p. Skowyczenie: Pies naro-
 bił skowytu. Doszli zwierza, wrzask znówu, S.;
 zwierz ś. broni. Mick. Psiarnia pierzcha ze sko-
 wytem. Mick. Chrapliwy S. (psa). Kon. <p. Sko-
 wyceć>

Skowytać, a, ał p. Skowyczeć: Kiedym ka-
 zała trafić w serce tego starca, to skowytales
 jak psiatko; nie, mam, nie, ja załuję dobrego
 staruszka. Słow. Sereca skowytały im w pier-
 siach z bólu. Sienk. <p. Skowyczeć>

Skowytanie, a, blm., czynność cz. Skowytać.

† **Skozacić się, i ś., il ś. p. Skozaczyć ś. Troc.**

Skozaczyły który skozaczał, skozaczony: Ru-
 sinka trochę skozaczała, trochę zlaszona, a ogła
 dzona niemieckim polorem. Rol. <Od Skoza-
 cząć>

Skozacząć, eje, ał p. Skozaczyć ś.: Ziemia-
 nie, rozmiłowawszy ś. w tym życiu bez jutra,
 skozaczeli na dobre. Rol. <Z(s) + Kozacząć>

Skozaczenie, a, blm., czynność cz. Skozacząć.

**Skozaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Sko-
 zaczyć ś. i Skozacić ś.**

**Skozaczyć się, y ś., yl ś., † Skozacić ś., Sko-
 zacząć l. stać ś. kozakiem; przejąć ś. obyczajami**
kozackimi, rozpuścić ś., zhańdamaczyć ś.: Po-
 hrebiszczanie także byli zbuntowawszy dopiero
 już ś. skozaczyli. Tw. Utracił wszystko na bur-
 ku, bój ś. o niego, aby ojezyny Tatarom lub
 Turkom nie sprzedał, żeby ś. nie zburmanił i nie
 skozaczył. Birk. Wielu było skozaczonych szlach-
 ciców. Sienk. 2. [S. ś.] *puścić ś. na nierząd,*
upaść moralnie: Dziewczyna ś. skozaczyła. S. ś.
 w małżeństwie = *sprzeni-wierzyć ś.* <Z(s) + Ko-
 zaczyć>

**Skoziołkować, uje, ował myśl. koziołka prze-
 wrócić:** Trafiłem wilka w grzbiet, że aż sko-
 ziołkował; a potem, machnąwszy parę razy po-
 lanem, zginął. <Z(s) + Koziołkować>

**Skoziołkowanie, a, blm., czynność cz. Skozioł-
 kować.**

Skoźleć, eje, ał zmienić ś. w kozła; zrobić ś.
koźlim: Welna na jaguńcicu skoźleje. Glicz.
 <Z(s) + Koźleć>

Skożlenie, a, blm. l. czynność cz. Skoźleć. 2.
 czynność cz. Skoźlić.

× **Skoźlić, i, il zrobić kozłem a. koźlim:** Zmarsz-
 czy ś. i skożłone czoło posepi. Pot. Łatwo serce
 odmieni i czoło skożli. L. (= *postawi kozła na*
czole). <Z(s) + Koźlić>

Skóbel, bla, lm. ble p. Skobel: Siedziało tak,
 jakby na S. zamknął. Ork.

Skóblica, y, lm. e p. Skobllica: Na końcach
 drzewo z drzewem spięte żelaznami skóbllicami.
 Pas.

[Skódny] *szkodny, robiący szkody:* Bydlę skód-
 ne. <Od Szkoła>

[Skómo] p. Rzekomo. <Zam. Rzkomo>

[Skóńcień] *koniecznie.* <Pod wpływem Skoń-
 czyć>

[Skónierować, uje, ował] p. Skonierować.

[Skónierowanie, a, blm.] czynność cz. Skónie-
 rować.

Skóra, y, lm. y l. a. [Skórzycza] anat. powłoka
zewnątrzna ogólna (integumentum commune) ciała
ludzkiego, zwierzęcego: S. składa ś. ze skóry wła-
 ściwej (cutis) i z jej utworów: włosów, paznoci,
 gruczołów, naczyń i nerwów skórnych. Jedna go
 S. a kości. Kn. (przejrzeć go na obie strony,
 chudy. L.). Kości tylko biedne a S. została.
 Kochan. S. a kości. Tremb. Do skóry = a) *do*
żywego. Nie do żywego, nie do skóry, łaskawie;
 strzyż, nie odzieraj; pobory znośne stanów: dość
 wełnę strzye, a S. cała, co rok ci będzie wel-
 ną dawała. Kn. Nie trzeba skóry łupić, bo
 insza nie zroście, ale wełnę strzye, bo insza po-
 roście. Falib. Łupi poddanych aż do żywej skó-
 ry. Pot. Czyniliście im wielkie krzywdy, łupiąc
 ich ledwie nie ze skóry, rozbijając ich z mająt-
 nostek ich. Birk. S. świeżo odarta. Troc. Spra-
 wę krótką z natury ciągną, drą do trzeciej skó-
 ry. Jak. W. Z jednego wołu dwóch skór nie drą.
 Prz. Tajemnie ubogiego drze ledwie nie ze
 skóry. Groch. Sąsiedzi obojętnie patrzaliby, choć-
 by cię kto ze skóry odzierał. L. Profesor ten
 za najmniejszą omyłkę skórę z uczniów zdiera.
 Pileh. (= *pastwi ś. nad niemi*). Wyciągaliby mię
 ledwo nie ze skóry, póki jeno w Wacku czuli
 pieniądz który. Alb. Drą go w mieście i w kare-
 mie, we dworze i w kościele, ledwie że nie ze
 skóry. Opal. Nie mam nie, i chociażby mię od-
 dzierano jak węgorza ze skóry, to i fieniczka
 przy mej duszy nie znajdują. L. Wrzeszczy, jak-
 by go ze skóry darli. S. oparzona obłazi. Dałby,
 gdyby miał pod skórą. Troc. (= *z pod sercabu*
wyjął, aby dać). Pospólstwo biedne, by za skó-
 rą a. pod sercem wziąć, składać ś. musi. Kosz.
 By miał i pod skórą, tody musi dobyć. Rej.
 Znać człowieka po skórze. Rys. (= *nawet z po-*
wierzchności). Chciał być zakonnikiem, na co
 był przyzwolił kapłan, znając go już, jak mówią,
 po skórze, iż ś. do doskonałego stanu miał. Skar.
 Czulem ich przez skórę. L. (= *przezsuwałem, co*
za jedni). Ten, co nas zna przez skórę do ostat-
 niej żyłki, z naszych sądów i z naszej śmieje ś.
 omyłki. Pot. (= *co nas nawskróś przenika*). Wie
 wszystko i przez skórę widzi. Korz. Ledwom
 już nie wyskoczył z skóry. Lubom. (= *gwał-*
townie byłem poruszony. L.). Człowiek ze skóry-
 by wyskoczył, słysząc dobre słowo od pani. L.
 Z radości ona ledwie ze skóry nie wyskoczy.
 Pot. Krewkość to ludzkiej przynosi natury do
 lubieżności wyskoczyć ze skóry. Burl. Na jedno
 skinięcie twoje ledwie ze skóry nie wyskoczy.
 Górn. Siedzi pod figurą, a djabła ma za skórą.

Prz. Węża tylko znaleźmy po skórze. Mick. S., skórką gęsia, X S. z sierotniała, łsierotki, [sierdy] (cutis anserina). Przen.: Prawdziwie, nie chciałbym być w skórze twojej. L. (= w twoim miejscu, położeniu). Chciałbym widzieć tych ichmościów w skórze naszej choć przez tydzień. Zabł. Przen.: *postać, powierzchowność, rola, charakter*: Polacy Zygmunta enót naśladować zaczęli tak, iż ś. prawie od jego czasu w inszą skórę byli przyoblekli i znowu z grubych obyczajów wypolerowane odrodzili. Stryjk. (= inszemi ś. stali). Jest tu pod skórą litery tajemnic wielka, abowiem jest nam wymalowane staranie Pana naszego Jezusa o tych ludziach. Birk. Wilk w baraniej skórze. Nar. Obłąk ją w szlachetną skórę. Korz. Ludzie pagną wyjść ze swojej skóry i uchościć za coś wyższego, niż są w istocie. Korz. [Weszysey synowie obrócili ś. w naszą skórę] = wrodzili ś. w nas. Lżej o cudzej skórze wojować. Tw. Trząś ś., stąpał, jak w nieswojej skórze. Zabł. (= jak nieswoją, jak nieprzytomny). Zewsząd mądrego wypłaszają i radziby go w własną skórę zaszyć. Pileh. Był to po prostu łotr o twardej skórze. Mick. (= gruboskórny, niewrażliwy już na ucziwość, z wyłartym czołem). Przen.: Zalać a. zaleźć komu za skórę = dojąc komu do żywego, dokuczyć mu, dać mu ś. we znaki, dojąc mu srodze. Ubolewam, że takiego masz oja; zalał on i mnie za skórę. L. Obranaś z ozdób, ojezyzno, lecz i to mało, bo ś. za skórę więcej nalało. Chr. Nikt Tatarom tyle sadła za skórę nie zalał. Sienk. 2. przen. tylek, zalek, dupa: W skórę wziął od żołnierza. L. Po skórze oberwała od matki. L. Skóry im wezbrano. Jabł. Obieście warte po skórze. Zabł. (= oberwać po skórze). S. będzie w robocie. L. Skórą odpowiadać musi. Dudź. Nie jeden człek to swą skórą płacił. Jabł. Jeśli kto ukradł mniej, niż trzy szelągi, na skórze i na włosiach bywa karan, to jest u prażi różgami weźmie chłostę, a włosy mu na wierzchu głowy zawiązą i urzną. Sz. Taką rzeczą źle będzie koło waszej skóry. L. S. w strachu. L. I na skórze dłużnika wolno satysfakcji szukać. L. Wraca ś. nazad, lecz z skórą niecałą. L. Skórą swoją płacił. Troc. Przen.: *bezpieczeństwo, głowa, gardło, całość, interes osobisty*: O skórze i o zdrowiu jego myśli. Skar. Hamuj koła z góry, a ochronisz skóry. Kn. O waszą tu skórę chodzi. Jam człek wolny, rad rzpltej skórą i mieszkciem, krwią i majątkiem służyć. Krasz. X Pierwsza S. na człowieku = naskórek. Troc. S. obwisista, która wołom pod szyją wisa. Volck. (= łalok bydlęcy). 3. S. odarta z ciała, ze zwierzęcia (Troc) = rzemień. S. lwia, niedźwiedzia, oweza, wśłowa, wężowa, świnia. Troc. S. z siercią a. wełną. Troc. Opuszczać skórę, u rzeźnika, zdejmować skórę z bydlęciami. Mag. Na sobola więcej waży, niż na tchórze, bo lepszą skórę ma. Rej. Po śmierci osła skórę na bęben obrócał. Prot. Nie osła na mnie skóra. Prz. (= nie jestem nieczuły na razy). Lepszy jest zawsze żywy głos, niż zdechła S., co ją na pergamin wyprawują. Rej. Dziś to wszystko zastąpiła książka, jak Rej powiada, zdechła S. Krasz. Będzie tam tych fraszek tak wiele, żebyś ich na wołowej skórze nie spisał. Górn. I na wołowej skórze, mówią, ś. nie zmieści, długo rzecz opisując, wedle przypowieści. Pot. Com przez pół roku ucierpiał, nie spałabyś wszystkiego na wołowej skórze. Zim. Nie pij na żywego niedźwiedzia skórę. Jabł. Jeszcze S. na

baranie, a już kuśnierz pije na nią. Prz. Gdzie nie staje wilej skóry, tam lisiej nadstawić. Kn. (jako cię mogą, jeśli nie siłą, tedy przez nogę. L.). Czego nie możesz sprawić lwia (skórą), tam lisią nadstaw; co ś. pocziwie sprawić nie może, to chytrością a krzywoprzysięstwem przełomieć. Kosz. Na lwiej skórze mało miewali, przydawali k niej i lisią, to jest, czego gwałtem nie mogli, fortelem a chytrością wydzierali, a zasię też gdzie chytróść nie płaćła, tam mocy używali. Kosz. Słucha psiej skóry. L. (= bębna, jest żołnierzem. L.). Zdartą lwia skórą okrył swe pamiętne zwłoki. Wor. Cyrograf na byczej skórze podpisał ty i bisy. Mick. Przysięgli strzelać ś. przez niedźwiedzia skórę. Mick. 4. S. garbowana, wyprawna. S. nie garbowana, surowa. Z cudzej skóry szerzej rzemień krajać i na cudzej strawie hojno sobie poczynać. Kosz. Szwiec, kiedy ś. na skóry zadłuży, tedy podszwami wypłaca. Rej. Przekleństwo żartobliwe; [Skóra (a. skórka) na buty, język na podszwy, zęby na podkówki]. 5. [S.] fartuch skórzany górników. 6. [S.] hetka, wywołoka, lichy koń. 7. [A S., a!] = odpędzanie owcy. 8. † S. na drzewie = kora; lub: S. a. kora na drzewie. Troc. Skórą obroste drzewo. Troc. S. a. łub na drzewie. Trzye. Pierwszą skórę na drzewach wierzchną, a grubą łubem zowią. Trzye. Trzeba skóry z drzewa, żeby z bydlęcej była do buta cholewa, ktoby rzekł, że wyprawić miała S. skórę? Pot. (= kora dębowa potrzebna garbarzom). 9. S. na cielebie = powierzchnia chleba spieczona: Skóry mu chleba szkoda, nie karmnego wołu. Falib. 10. X S. na mleku = kozuch, kozuszek. L. 11. S. na śniegu po odwilży = skorupa. L. 12. garb.: S., biała (= wygarbowana, pętlzona na ospie żytniej, aby pęcznieć), dębnicowa (= robiona w ekstraktach dębnicowych), funtowa (= przyrządzana bez wapna); gąbezasta (p. Gąbezasty), hamburska jarzmowata (p. Jarzmowaty), moczona, mrożona, niedogarbowana, pasowa (= na pasy), powozowa (= fordeka), półchlebowa (= wapniona a potym w ospie żytniej napędzona), solona, spirytusowa (= napędzona na odpadkach spirytusu), sucha, sucho solona, uprzężowa (= rajcajg), wapniona, wykończona (= curychtowana), wytrawiona (= bejcowana), zakonserwowana, zielona (= surowa). 13. min.: S. górna = minerał z gromady sylilikoidów, z rzędu wodorokrzemianów, z grupy serpentynu, baltymoryt. 14. patol.: S. ciemna (nigredo cutis). S. jezasta (ichthyosis cornea s. hystri-cismus). S. lśniąca (liodermia), hamburska jarzmowata (xerodermia). S. wężowa (ichthyosis serpentina). Otarcie skóry (excoriatio). Popękanie skóry (rymae cutis). Rozpadliny skóry (rhagades). Twardzina skóry (sclerodermia). Zapalenie skóry (dermatitis). Żółtość skóry (xanthodermia). 15. ręk.: S. litewska, p. Litewski. 16. tap.: S. angielska = przedni gatunek ceraty, naśladowujący skórę. Zdr. Skórka, Skóreczka. Zgr. Skórsko. <SKOR/KOR>

[Skórac, a, a!] p. Wskórac.

Skóranie, a, blm., czynność cz. Skórać.

[Skórc, a, lm. e] p. Szczygł. <p. Skore, Skorzeń>

Skórczan, u, lm. y bot. (macrolobium) roś. z rodziny brzykwowatych.

Skórczyk skórka?: A że baranie skórczyki mogą być i duże i małe, niepodobna ś. było domyślić, czy suma nie ograniczała ś. do takich rozmiarów, że ją za indemnizacją pobytu wziąć było można. Krasz.

Skóreczka, i, lm. i l. p. **Skóra**: Obrzezować będziecie skóreczkę członka męskiego. Leop. 2. † S. p. **Naskórek**: S., pierwsza skóra na ciele. Bobr. <Od Skórka>

Skórek, rka, lm. rki p. **Skorek**.

[**Skórepa**, y, lm. y] p. **Skorupa**.

Skórka, i, lm. i l. p. **Skóra**: S. na buty, język na podszwy. Prz. S. na buty — grzeźniejsze wyrażenie niemieckiego hundsfoot, bo hundsfootami zwano skóreczki z tyłu butów na samej pięcie, do podpierania ostróg. L. Gęsia S. — występująca na ciele ludzkim od zimna. S. jagnięca. Troc. S. na rękawiczki. Skórki popielicze, wiewiórcze. Biel. M. Przen.: S. barania = *list zastawny (od którego strzygą kupony)*. Kupowały ś. skórki i składały w kapitaliki. Krasz. Wies, w mieście kamienica i skórki baranie. Chęć. S. za wyprawkę nie stauie. Prz. (= *niewarta gra świeczek*). S. na owocu. Troc. (= *blonka*). S. pomarańczowa. Kazał zakadzić zasuszonemi skórkami z jabłek. Korz. S. na drzewie cienka, miękka pod korą; S. abo skóra na drzewie zwierzenia, na niektórym kora. Kn. S. na chlebie, prow. **Skorynka**, **Skórynka**. S. chlebowa odernięta. Troc. S. na mleku. Troc. 2. *blonka*: Skórki są miękkie pokrywy, z nitok złożone, niektóre wewnętrzne części otulające: tak koszulki otaczają żyły, blonka mózg, czepok-tłustość. Kluk. S. która zewnątrz okrywa skórę, *cuticula*, jest substancji bardzo cienkiej, przezroczystej i nieczującej. Kirch. (= *naskórek*). 3. p. **Napletek**: Obrzezować będziecie skóreczkę członka męskiego. Leop. (skórkę członka tajemnego. Leop.). 4. anat. † S. = *blona*, *blonka*: S. winogronowa, p. **Jagodówka**. × S. panieńska = *Błona* dziewicza. 5. apt. Panieńska S., [dziewicza S.] (pasta gummosa) = *stodkie ciasto ślazowe, sprzedawane w tabliczkach po aptekach, jako środek od kaszlu lub jako przysmak*. 6. hist. S. skóreczka = *warstewka zarodki na powierzchni niektórych komórek nabłonka*, † *naskórek* (epidermis). 7. wiośl., p. wiośl. **łóże**.

Skórkować, uje, ował i. fortep. *oklejać skórką młotki w narzędziach muzycznych*. 2. tkac. *obciągać skórą górne walki wyciągowe*. <Od Skórka>

Skórkowanie, a, blm., czynność cz. **Skórkować**.

Skórkowato przys. od **Skórkowaty**. L.

Skórkowatość, i, blm., rz. od **Skórkowaty**.

Skórkowaty podobny do skórki, do skóry: Liście skórkowate, *folium membranaceum*, jakoby ze skórki suchowatej, mało soczyste. L. <Od Skóra>

Skórkowy i. przym. od **Skórka**: Bueiki, rękawiczki skórkowe. 2. anat.: † Substancja skórkowa, p. **Korowy**. <Od Skórka>

[**Skórlajda**, y, lm. y] *urwis*.

Skórlat, u, lm. y, **Skurlat**, † **Szkórlat** i. staru skóra do łatania. 2. bot. (*courataria*) roś. <Skóra + Łata>

† **Skórnia**, i, lm. e, † **Skornia**, † **Szkornia**, [**Skorznia**, **Skórznia**], † **Skorznia**, † **Skórznia**, † **Skorzeń**, † **Łystecian** *obuwie na gołeń zachodzące, sztyłpa*, w lm. *kamasze, sztyblety*: Te skórnice niedobre wam na nogach leżą. Wys. Łystecianki, na lyste czyli łyki obuw, skórnice, pończochy. Kn. 2. p. **Nogawica**. Zdr. † **Skorzynka**. <Od Skóra, p. Skorznie>

† **Skórnicki** przym. od **Skórnik**: Przedawał wyroby skórnicie. Ochoc. <Od Skórnik>

Skórnik, a i. lm. cy = a) *garbarz*. Troc. Gospodę ma w domu Symona skórnika. Leop. (w domu garbarza. Leop.). b) *handlujący skórami*. L.

e) *zart. lekarz chorób skórnych*: W gwarze warszawskiej doktora specjalistę od chorób skórnych nazywają skórnikiem. 2. lm. i = a) *naczy nie skórzane do płynów, burdziuk*: Młodego wią nie zlewają w skórniki stare, bo inaczej pukają ś. skórniki, wino ś. rozlewa i skórniki w utratę idą. Sekl. (skórzane sędy abo dzbany. Sekl.). b) zool. (*dermestes lardarius*) *chrząszcz pięciocłonkowy z rodziny tej samej nazwy*. <Od Skórny>

Skórnomięśniowy embr.: Błazka skórnomięśniowa zarodka, z której rozwijają ś. skóra i mięśnie. <Skórny + Mięśniowy>

Skórny i. przym. od **Skóra**: Choroby skórne. Bywają też wszy po ciele w skórze, sprośnię je Polacy zowią (mendoweszki), ja je zowią skórniami. Sien. Handel S. Troc. (*handel skórami*). 2. bakt.: Grzybica skórna, p. **Grzybica**. 3. anat.: Łój S. (*sebum cutaneum*). Maź skórna (płodowa) (*vernix caseosa*). Gruczoły skórne, p. **Gruczoł**. Otworki skórne, p. **Dziurka**. 4. fizj.: Odruchy skórne. Przeziw S. (*transpiratio*). <Od Skóra>

[**Skórny**] i. a. [**Skurny**] *skóry, rzęski, zwawy*. 2. *skóry, pochopny, skłonny*: S. do kłęcia. <Od Skór(y)>

[**Skóroba!** **Skuniuda!**] *odpędzanie świń*.

Skórodrzew, a, lm. y bot. p. **Parozelina**. <Skóra + Drzewo>

Skórojad, a, lm. y wet. *pasorzyt żyjący na skórze u zwierząt*. <Skóra + Jadać>

Skórolup, a, lm. y, † **Skórolupiec** *zdzierca, wyzyskiwacz, łupieżca*: Czyż ja tego mieszkogryza, tego skórolupa mokro z Warszawy puszę? Sienk. <Skóra + Łupić>

† **Skórolupiec**, pea, lm. pecy p. **Skórolup**: Skórolupcy doktorowie. Gosł. <Skóra + Łupić>

[**Skórować**, uje, ował] p. **Skorować**: S. drzewo. Łab. <Od Skóra>

[**Skórowanie**, a, blm.] *czynność cz. Skórować*.

Skórowato przys. od **Skórowaty**.

Skórowaty i. a. **Skórzany**, **Skórzasty** *podobny do skóry, skórkowaty*. Sł. wil. 2. *znajdujący ś. na skórze zwierząt*: Owady skórowate. Sł. wil. <Od Skóra>

Skórowy *tyczący ś. skóry, skórny*: Taksy skórowej dla garbarzy. Wej. Podatki: pogłówny, dymowy, S. T. K. Przekładał niedogodność podatku skórowego. T. K. <Od Skóra>

Skórowka, i, lm. i embr. p. **Kosmówka**. <Od Skórowy>

Skórsko, a, lm. a p. **Skóra**: [Wyciągnął S. wołowe i oówek i piśe, co ta kany kto pedział grzysnego]. <Od Skóra>

Skórynka, i, lm. i prow., p. **Skórka**: S. chleba. Orzesz. <Od Skóra>

Skórzak, a, lm. i l. [**Skórzaki**], **Skórznie** *spodnie skórzane; spodnie ze skóry owczej z wełną*. 2. bot. = a) (*derminus*) *grzyb z rodziny bełkowatych*. b) p. **Siatkowiec**. 3. patol. *nowotwór torbielowaty, torbiel skórzasta (cystis dermoidalis)*. S. włosisty (*trichocystis*). <Od Skóra>

Skórzanka, i lm. i embr. p. **Kosmówka**. <Od Skórzany>

[**Skórzanny**] p. **Skórzany**.

Skórzany, [**Skórzanny**] i. *zrobiony ze skóry*: Pas S. Buty skórzane. Szybko ze skórzanej torebki dobył listów. Krasz. S. miech. L. Skórzana flasza L. Wór S. do czerpania wody. Św. Zart.: Domawiającemu ś. skórzana kazał dopłacać monetą. L. (= *skórę mu wyłoid*). Nie płacą długów swoich skórzana monetą. L. 2. S., z kory, korkowy, korzany. Kn. S., korko-

wy. Troc. 3. bot.: Drzewo skórzane p. **Rzemienica**. 4. p. **Skórowaty**: Cery skórzanej. Kaczk. 5. emb.: X Błona skórzana, p. **Kosmówka**. <Od Skóra>

Skórzasto przys. od **Skórzasty**.

Skórzasty p. **Skórowaty**: Liście skórzaste. Rost. Wodorosty tworzą mocno przylegające skórzaste skorupy na głazach. Patol.: Torbiel skórzasta, p. **Skórzak**. <Od Skóra>

† **Skórzenka**, i, lm. i l. p. **Skórznia**: Przynieśiono mu skórzenki, które miał obuwać na nogi. Wys. Kazał nogę sobie pilować, aby mógł skórzenki subtelnie nosić. Wys. Gładka S. na nodze. Szymon. Skórzenki jałowicze pacholećtom i wyrostkom po groszy 12. Tak. <Od Skórznia>

† **Skórzeń**, rznia, lm. rznie p. **Skórnia**. L.

Skórznia, i, lm. e p. **Skórnia**: Obuwszy ś. w skórznie. Wuj. Nie miał na nogach chodaków, jeno skórznie. Chł. Drabanci w sukniach ładajackich, w bóciach kowanych albo baczmagach, drudzy w trzewikach a. w skórzniach. Niem. S. Śniło mi ś., że mi djabli skórznie z nóg ściągają. Sienk. 2. Skórznie, p. **Skórzak**: Chodził zawsze w kozuchu wytartym, często w skórzniach prostych, w czapce baraniej, w koszuli zgrzebnej. Krasz. 3. [Skórznie] buty z cholawami. Zdr. † **Skórzenka**. <Od Skóra, wzgl. SKOR>

Skórzycza, y, lm. e l. [S.] p. **Skóra**: Bębnił Cikowski na chłopskiej skórzycy. Kasp. 2. [S., Skorzycza, Szórzycza] **cynameon**. 3. apt.: S. biała = kora rośliny korzybiel biały (canel. a alba). <Od Skóra>

X **Skórzycowy** przym. od **Skórzycza**, **cynameonowy**: Krople skórzycowe = tinctura cinamomi. Kwiat S. = flores cassiae. <Od Skórzycza>

Skórzyn, u, lm. y, **Bertoletja**, **Orzesznica** bot. (bertholletia) roś. z rodziny mirtowatych. <Now. J. Wagi>

[**Skótnik**, a, lm. i] p. **Skotnik**. <Od Skot>

Skóweczka, i, lm. i p. **Skówka**.

Skówka, i, lm. i l. a. **Okówka** okucie w postaci rurki z grubym dnem a. szerokiej obłóczki, nabijanej na koniec czego; zakończenie łuski, pręta u parasola i t. p., kościane, rogowe lub metalowe. 2. kawał sztaby żelaznej zgiętej dwukrotnie pod kątem prostym, z końcami zaostroszonymi, używany przez cieśli do przytrzymywania belek przy pasowaniu, do skuwania belek w tratwy i t. p., k i a m r a. Łab. Zdr. **Skóweczka**. <Od Skuwać = Skówać>

[**Skówyrceć**, y, a] p. **Skowyrceć**. <Kontaminacja z Wyrceć i Warzeć>

[**Skówyrzenie**, a, b] czynność cz. **Skówyrceć**.

Skra, y, lm. y p. **Iskra**: Siarki dotknięte małą skrą prędko wymiatują mury. P. Koch. Stąd ś. skry wypierzechnione miecą, stąd kule i kamienie porywane lecą. Tw. W żagwi skrę chować. Ocz. (= węża w zamutrze chować). Jak ś. zaczniemy sieć a rąbać, aż szable jęczą, skry ś. sypią. Krasz. Przen.: I z gruzów rumowiska skrę życia wykrzesze. Namacał go po skrach. Rys. (= doszedł kłębka po nici). Zdr. **Skierka**. <p. Iskra, formy oboczne>

† **Skrab**, u, b]m., p. **Skrabowatość**: S., chrabowatość, np. kory drzewnej, skropawość. L. <SKRAB/SKROB>

[**Skrabacha**, y, lm. y] p. **Skrabaczka**. <Od Skrabac>

[**Skrabacz**, a, lm. e] p. **Skrabaczka**. <Od Skrabac>

[**Skrabaczka**, i, lm. i, **Skrabacz**, **Skrabacha**] miotła stara, zużyta, np. do zgarbiania barłogu w lesie, do zamiatania w stajni, drapaczka, drapak, drapak. <Od Skrabac lub Skrabacz>

[**Skrabac**, bie, ba], † **Skrabac** i [S. ś.], † S. ś. p. **Skrabnac**: Szalona rzecz jest skrabac a dotykać słowy tych, którzy mogą naprędeć to odpłacić. L. Niechże ś. za mną na dach pałacu skrabają. Bardz. Chłopaki skrabali ś. po drabinach na kalenice, patrząc na drogi. Reym. Dzieci związały ś., skrabając ś. na drzewa i spychając wronie gniazda. Reym. <SKRAB/SKROB>

Skrabanie, a, b]m., czynność cz. **Skrabac**.

Skrabanie się, a, ś., b]m., czynność cz. **Skrabac** ś.

[**Skrabatka**, i, lm. i] **krawatka**. <Zam. Krawatka = Krawatka>

† **Skrabnac**, nie, na] i † S. ś. p. **Skrabnac**: Skoro ty kogo skrabniesz w jego poczciwości, wierz mi, żeć też przyczyni niemałej pilności, aby ś. gdzie dowiedział też twoich przypadków. Rej. <SKRAB/SKROB>

† **Skrabnięcie**, a, b]m., czynność cz. **Skrabnac**.

† **Skrabnięcie się**, a, ś., b]m., czynność cz. **Skrabnac** ś.

† **Skrabowato** przys. od **Skrabowaty**. L.

† **Skrabowatość**, i, b]m., rz. od **Skrabowaty**; † **Skrab**.

† **Skrabowaty** **chropowaty**, **szorstki**. Lepiej pniak wyżej szepcić, gdzieby skóra gładka była, a nie skrabowata. Trzye. Na drzewie starym skóra skrabowata a chropawa. Trzye. Drzewo to list ma szeroki a S. dla gęstości żyłek. Trzye. U konia dobrego nogi mają równe być, a nie skrabowate. Trzye. <SKRAB>

Skracać, a, a] i S. ś. p. **Skrócić**.

Skracałość, i, b]m., rz. od **Skracały**.

Skracały dający ś. **skracać**. <Od Skracać>

Skracanie, a, b]m., czynność cz. **Skracać**: S. utamków za pomocą dzielenia licznika i mianownika przez wspólny dzielnik. S. sobie czasu zatrudnieniem.

Skracanie się, a, ś., b]m., czynność cz. **Skracać** ś.

Skrachować, uje, owa] **sprowadzić krach**, przyczynić ś. do upadłości. S. ś. upaść, zbankrutować skutkiem krachu giełdowego, stracić na spekulacjach giełdowych: Bontoux ś. skrachował, Rotzyl zato ś. wzbogacił. <Od Krach>

Skrachowanie, a, b]m., czynność cz. **Skrachować**.

Skrachowanie się, a, ś., b]m., czynność cz. **Skrachować** ś.

[**Skrada**, y, b]m.] **gatunek trawy** (luzula maxima).

† **Skradać**, a, a] i S. ś. p. **Skrasć**. <Z(s) + Kradać>

† **Skradanie**, a, b]m., czynność cz. **Skradać**.

Skradanie się, a, ś., b]m., czynność cz. **Skradać** ś.

† **Skradka**, i, lm. i to, co ś. dzieje ukradkiem; **skradanie** ś.: Śladnie zatrzeć imieniem bratskim lub skradki, jest mi z tobą dowora mówienia w ukradki. Żebr. <Od Skrasć>

Skradzenie, a, b]m., † **Skradzenie** czynność cz. **Skrasć**, **kradzież**.

† **Skradzenie się**, a, ś., b]m., czynność cz. **Skrasć** ś.

[**Skradzieć**, e]je, a] **dostać śnieżki**, **okryć** ś. **śnieżką**: Skradział mi owies.

† **Skradzenie**, a, b]m., p. **Skradzenie**: S. rzpltej. Petr. (= okradzenie).

[Skradzienie, a, b] czynność cz. Skradzieć. Skraisko, a, lm. a p. Skraj: Na skraisku ogromnego szmatu borów. Darow. Na skraiskach lasów; tulili ś. pojedynczo rzucone futory. Dub. M. <Od Skraj>

Skraj, u, lm. e l. p. Kraj: Jaśniej świecą u skrajów, niżli w środku samych wstęg. Lib. Zmarszczki jego są takie łagodne, a obrzeża je białe S., niby szatę bożą. Psm. S. skóry (garb.) = rant. Przen.: 'Postawić ciekawość ludzką na skraju nadziei. 2. [S., Skrajka] kawałek chleba, kromka, krajanka. <1. od Z kraja; 2. Z(s) + Krajać>

[Skraj] przys. z brzegu, z początku, od początku: W początku rwały S. nawet razem z trawą, potem już, rozwydrzone, ostawiały inne liście prócz koniecznych. Ork. Raczili go ziemniakami i śmiali ś., opowiadając całą historję S. Ork. <=Z kraja>

Skrajać, je, jał, Skroić, nied. Skrawać l. przykrajac według miary, według formy, wykrajac: Jak chcemy, tak skrajemy materję, która pod naszym dostaniem ś. rękę. L. Tak trzeba skrawać, jak może, stawac. Prz. S. szatę, kontusz. Troc. S. takiej szaty nie każdy krawiec umie. Troc. Przen., żart.: S. komu kurtę = wyłożyć go, zbić go, dojąc komu, dać mu ś. we znaki, dosolić mu. Nie tak to łatwo teraz komu kurtę skroić. Wyb. Przen.: Skrój ś., Dorotko, na model tych ptaszek, którym powszechnie imię dajem gaszków. Zabł. (= urób ś., uformuj ś., ulóż ś.). 2. zdjąć przez odkrajanie, ściąć, zerznąć: Ziola zdarzone, częśc z korzeniem zdrowym wyrwa, sierpkim skrawa mosiadzowym, succidit. Zebr. S. przyłepkę z chleba. 3. pokrajac, nakrajac, ściąć: Patrzajta! ino, jaki godny lemiesz! oj, niemało on ziemi skroić! Kon. S. słoninę, marehew. S. ogórek w talarki. 4. skropić, zdzielić, chlasnąć, strzapać, złoic, zerznąć: Kulą Niemca gwizdnął, drugi kilku szabłą rznął, trzeci batem skroić. Pol. 5. bil.: S. bilę = wpędzić do łuzi, uderzwszy ją za pośrednictwem innej bili. <Z(s) + Krajać>

[Skrajnik, a, lm. cy, Skrajownik] człowiek pierwszy lub ostatni w szeregu, np. żołnierz. <Od Z kraja>

Skrajanie, a, b]m., czynność cz. Skrajac.

[Skrajka, l, lm. i] l. p. Skraj. 2. deszczka. <Od Skraj>

† Skrajni p. Skrajny: Skrajnie wszystkie tej tkaniny strony subtelną listwą wokrag były zobrażone. Otw. Skoro nasi do lasu weszli, Wołochowie drzewa niedorabane ze pniów spychają, począwszy od skrajnich. Błaz. <Od Skraj lub Z kraja>

Skrajnie przys. od Skrajny: Powstała z Wiadomości Warszawskiej Gazeta Warszawska była organem S. zachowawczym. Smol.

Skrajność, i, lm. i rz. od Skrajny; rzecz skrajna, objaw skrajny: Uśmierzają ś. skrajności. Dąb. L.

Skrajny, † Skrajni, × Krajny l. na skraju będący, brzożny, krańcowy, końcowy: Obożny ma wiedzieć, wiele wozów rynkowych, a wiele skrajnych; jeżeli będzie w rynkowym rzędzie sto wozów, trzeba w skrajnym dwieście. Tarn. J. Skrajna deska. L. W każdej proporeji wyraz pierwszy i ostatni zowią ś. wyrazami skrajnemi. Cz. Przen.: krańcowy, ostateczny, radykalny, najwyzszy, do niemożności posunięty, niemożliwy, nadmierny: Skrajne stronnictwo Jakobinów. Człowiek S. w przekonaniach, w sposobie myślenia,

postępowania. Skrajna popozycja, lewica, prawica w parlamencie. Przedłużenie tej pogadanki choćby o chwilę byłoby skrajną nie przyzwyczajoną. Weys. 2. giec.: Góry skrajne = ciągnące ś. wzdłuż krawędzi wyżyny. Morza skrajne = leżące na krawędzi (nie wśród) łądu. <Od Skraj lub Z kraja>

[Skrajownik, a, lm. cy] p. Skrajnik.

[Skraniec, ńca, lm. ńce] kraniec, brzoż, skraj. <Kontaminacja Skraj + Kraniec>

Skrapiać, a, a] p. Skropić.

Skrapialnia, i, lm. e izza, w której ś. odbywa skrapianie. <Od Skrapiać>

Skrapialnica, y, lm. e kropidło mechaniczne.

Skrapianie, a l. b]m., czynność cz. Skrapiać.

2. lm. a, Skrapianie, × Skapianie, × Skanianie kapiel kroplista. Sł. wil. (= natrysk, prysznic).

Skraplacz, a, lm. e, Zgęszczalnik, Kondensator przyrząd lub naczynie do zgęszczania i skrapiania odchodzącej z cylindra pary, oziębiałnik <Od Skrapiać>

Skrapiać, a, a] i S. ś. p. Skropić.

Skrapianie, a, l. b]m., czynność cz. Skrapiać. 2. lm. a p. Skrapianie.

Skrapianie się, a ś., b]m., czynność cz. Skrapiać ś.

× Skrasić, i, i] l. zczzerwienić: Miód zaszumi w głowie, a rumieńcem skrasił licę. Syrok. 2. okrasić, upiększyć, ozdobić: Wyrazy starca niezwykłą sfojdczą skraszono. S. ś. zczzerwienić ś. sponsowieć: Skrasili ś. uśmiechem i spojrzeli mile po sobie. Wilk. <Z(s) + Krasieć>

[Skrasieć, eje, a] ubarwić ś. pstro: Groch jescie nie skrasiał. <Od Krasa>

[Skrasienie, a, b]m.] czynność cz. Skrasieć.

Skrasieć, dnie, dt, nied. × Skradać l. × S. kogo = okrasieć, obrać: Gwałtu! skradnie mię. L. Kto cudzego nie oddaje, ten, jako może, skrzywdza, albo raczej skrada. Grod. 2. eo = kradnie, ściągnąć; ukrasieć, zeskaumotować: Za pomocą nieskradzonych jeszcze przez panią Chmielnicką i jej amanta baryłek złota kupiono od Tatarów całą resztę jeńców koronnych. Szaj. Tych skarobów nikt nie skradnie. Berw. Mówią, że skrad pieniądze pułkowe. Mick. Przen.: Ekspresja uczuć skradziona naturze, podchwycona z gwaru i ruchu codziennego życia (= żywcem przejęta, podpatrzona). S. ś., nied. Skradać ś. pójść chyłkiem, pomknąć ukradkiem: Postrzegsz matkę, skrada ś. i chce uciekać. L. S. ś. dokąd = zbliżyć ś. chyłkiem, podsuwać ś. ukradkiem, podkraść ś., przekraść ś.: Skradł ś. cicho pod obóz nieprzyjacielski. Papr. Skrada ś. po cichu, na palcach, aby je mógł podstuchać. L. Skradać ś. muszę, jak wilk wehodzący do wsi. L. Do oknam ś. cicho skradła i wszystkim widziała. L. Ci dwaj przed sobą często ś. skradali a o królownę króla nalegali. Kochan. Gonił sarny, zające, do kaczek ś. skradal. Kras. Skradal ś. do swojego pokoju. Troc. Lis ś. do kur, a kotka do myszy czołgiem skrada. Troc. Skradając ś., ukradkiem. Troc. Walić mi tam w tę gromadę, eo ś. pod nas skrada. Len. Czatownik radzi, abysmy ś. skradli. Mick. <Z(s) + Kraść>

Skrasnieć, eje, a] zczzerwienić ś., sponsowieć: A lice to skrasnieje, to znowu poblednie. Syrok. Jagody skrasnieją mu rumieńcem. Syrok. <Z(s) + Kraśnieć>

Skrasnienie, a, b]m. czynność cz. Skrasnieć.

[Skrauceć, y, a] l. (o kocie) miauceć. 2. molestować, zebrać. <Kontaminacja Skrauceć i t. d. + Mrauceć>

[Skraucenie, a, b] czynność cz. Skrauceć.
[Skrauja!] myśl. *sygnał do gonu*. < Zap. z Lit. >

[Skraw, u, lm. y] *strzep, gałganek*. < Od Skrawać >

Skrawać, a, a] p. Skrajać.

Skrawanie, a, b]m., czynność cz. Skrawać.

Skrawczenie, a, b]m., czynność cz. Skrawczyć.

Skrawczyć, y, y] zł. *ulrasć, zwędzić*. < Od Skrawek lub Krawiec >

Skraweczek, czka, lm. czki p. Skrawek: Maszyny służące do otrzymywania nadzwyczajnie cienkich skraweczków. Nus. < Od Skrawek >

Skrawek, wka, lm. wki l. *ściniek, zrzynek, obciniek, obrzynek, obrawek*: S. czystego białego płótna. Perz. Skrawki papieru. Przen.: *cząstka z brzegu czego, pasek brzeżny*: S. tarczy księżycowej (= sierp). Odstąpił mi S. puszczy. 2. [S.] *część bochenka chleba*. 3. anat. = a) S. ucha, † koźłek (Perz.), × kąt ucha, † podskok (Ryszk.). b) p. Łakotka. 4. hist.: S. drobnowidzowy (*coupe microscopique*) 5. zoot., u nietoperzów = *wstawa ucha* (tragus). Jar. Zdr. Skraweczek. < Od Skraw >

Skrawężenie, a, b]m., czynność cz. Skrawężyć.

Skrawężyć, y, y] *obkantować, zebrać ostre krawędzie w wyrobach z drzewa, z kamienia lub metalu*. < Od Krawędź >

[Skrawić, i] p. Skrawiwić. < Zam. Skrawiwić >

[Skrawienie, a, b]m.] czynność cz. Skrawiwić.

Skrawkowy, anat., przym. od Skrawek; Kozłkowy, × Koziołkowy (tragiens). < Od Skrawek >

Skrawo przys. od Skrawy.

Skrawy *iskrzący ś., jaskrawy, żarzący ś., ogniasty, uderzający swym blaskiem*: Skrawa pożaru pochodnia. Słow. Serca zniegiesz skrawych ócz kryształem. Krasiń. Od skrawych zórz topnieje w... złoto tryptyku wnętrze. Kon. Śniegi skrawych puchów. Kon. < Od Skraw >

† Skraćcać, a, a] i † S. ś., [Skraćcać i S. ś.] p. Skraćcić. Troc. Nie skraćcaniami włosami ma ś. zalecać kobieta. Karnk. Dopiero linę do kotwicy skraćca. Pot. [Ze cię, cłeku, jaz skraćci, jaze do wnętrza]. Tet. < Z(s) + *Kraćcać >

Skraćcanie, a, b]m., czynność cz. Skraćcać.

Skraćcanie się, a ś., b]m., czynność cz. Skraćcać ś.

Skraćcanie, a, b]m., czynność cz. Skraćcać.

Skraćcanie się, a ś., b]m., czynność cz. Skraćcać ś.

Skrażać, a, a] p. Skrażlić.

Skrażanie, a, b]m., czynność cz. Skrażać.

Skrażlenie, a, b]m., czynność cz. Skrażlić.

Skrażlić, i, i]m., nied. Skrażlić *zrobić krągłym, zaokrąglić*: Policzki skrażlone Chińczyka. Lib. Nić zsnuję, w kłębek skrażlić. < Z(s) + Krąglić >

[Skrażwa, y, b]m., Skrontwa, Skrzatwa, Skrzętwa, Skrzęt] l. *skrzętność, uwijanie ś.*: Nie mam skrażwy. Nie dają nam skrażwy (= tyle czasu, żeby ś. skraćcić. Gwar.). 2. *swoboda; spokój, odciążenie, odpocznik*: Nie dał mi skrażwy, aż poszedłem z nim. 3. *wytrwałość, cierpliwość*: Nie ma skrażwy do tej roboty. < Z(s) + KRĄT/KRZĘT >

Skrażać, a, a] i p. Skrażyć. 2. [S.] *obrzynać, skrawać*.

[Skrażak, a, lm. i] *przetak mniejszy, służący do skrażania czyli potrzęsania w kółko zboża, z czego powstają skrażki*. < Od Skrażać >

Skrażanie, a, b]m., czynność cz. Skrażać.

Skrażenie, a, b]m., czynność cz. Skrażyć.

[Skrażki, ów, b]p., Skreżki, Skreżowiny, Skrażyny] *plewy i inne lżejsze części kłosów, oddzielone przez skrażanie*. < Od Skrażyć >

Skrażyć, y, y]m., nied. Skrażać l. † S. *skrajac w krążki, w talarki*: Włożył funt róży świeżej, nożem skrażanej. Trzye. 2. [S. i nied. Skreżać ziarno na przetaku] *przesiać, poruszając przetakiem w ten sposób, aby ziarno po nim krążyło*. 3. *krążąc schodzić a. zjeżdżać; okrążyć, objechać a. obejść*: Skrażyłem ziemię i schodziłem ją. Wuj. Szatan przechadzał ś., skrażył ziemię. Bud., Leop. Skrażyłem świat, tu leżę w nadziei bezpieczny. Stryjk. On-ci całą Afrykę skraży i Libiję, chcąc fortunnie odprawić swoją legację. Pot. < Z(s) + Krążyć >

[Skrażyny, yn, b]p.] p. Skrażki. < Od Skrażyć >

Skredowacenie, a, lm. a, × Skredowacina, × Skredowanie patol. *zwapnienie, oskorupienie, × skamielina* (calcificatio). < Z(s) + Kredowacenie >

Skredowaciany patol. *zamieniony w istotę kredowatą, podległy skredowaceni* (calcificatus).

× Skredowacina, y lm. y p. Skredowacenie.

× Skredowanie, a, lm. a p. Skredowacenie. < Z(s) + Kredowanie >

Skredytować, uje, owa] *dać a. wziąć na kredyt, na kredkę, zborgować*. < Z(s) + Kredytować >

Skredytowanie, a, b]m., czynność cz. Skredytować.

Skrekoczeć, y, a] *wydawać głos właściwy sroce, krzekać*. Sl. wil. < KREK + SKRZEK >

Skrekoczenie, a, b]m., czynność cz. Skrekoczeć.

[Skrepiować, uje, owa] *zdechnąć*: Jesteś ci to gdzie skrepiuje, zanim do logru dojdziemy. Gaw. Żeby nie tracę... toby skrepiował do znaku. Ork. < Z(s) + Krepiować >

[Skrepiowanie, a, b]m.] czynność cz. Skrepiować.

[Skrepnąć, pnie, pna] a. p] p. Skrepnąć: Niech skrepnie, ktoby was nie słuchał. Ork. < Z(s) + Krepnąć >

[Skrepniecie, a, b]m.] czynność cz. Skrepnąć.

Skreślać, a, a] p. Skreślić.

Skreślanie, a, b]m., czynność cz. Skreślać.

Skreślenie, a, b]m., czynność cz. Skreślić.

Skreślić, i, i]m., nied. Skreślać l. *kreślić zrobić; nakreślić, narysować, wyrysować, napisać*: Czarownik przyszedł i uczynił koło i skreślił dziwne charaktery w koło. P. Koch. Biada, kto tutaj w imieniu Boga wstąpi w czarami skreślone koło. Słow. (= *opisane*). Nad łortą obraz, wielkimi rozmiary skreśleni więźnie, księża, Tatarsy. Syrok. 2. *napisać, opisać, wystawić obraz czego, odmalować, odrysować słowami*: Obraz epoki, skreślony ręką współczesną. Ochoe. „Karpacey górale“, utwór skreślony z znajomością ludu. Dzieło skreślone przez nieznanego autora. 3. *przekreślić, zamazać, wykreślić, skasować; odjąć, umorzyć z rachunku*: Skreślił w liczniku i w miarowniku po zerze. Zatrzymanej tą drogą sumy skreśla piątą część. < Z(s) + Kreślić >

[Skretek, tka, lm. tki] *skretek, os pluga*. Łop. [Skretes] p. Kretes: Do skretesu. < Z(s) + Kretes >

Skrewić, i, i] l. *nie dopisać, zawiesić oczekiwania, chybić*: A nuż paniez skrewi? Uj. Czoło

SKREWNIENIE

wiek, choćby najlepszy, zawždy w czymś S. musi. Orzesz. 2. karc. *mieć więcej ok, aniżeli gra wy-maga*: Skrewiłem i stawkę przegrałem. 3. [S.] *porwał, ukrasć*. <Z(s) + Krewić>

Skrewienie, a, blm., czynność cz. **Skrewić**.
Skrewnić, i, il *spokrewnić, spowinowacić, skuzy-nować, skoligacić*. Przen.: Afekt skrewniony. Troc. S. s. *spokrewnić s., spowinowacić s., skuzy-nować s., skoligacić s.* Warg. Obruszyła s. cała można familja Sanguszków i z nią skrewnione domy. Koź. <Z(s) + Krewnić>

Skrewnienie, a, blm. l. czynność cz. **Skrew-nić**. 2. p. S. s.: Miał z niemi S. B. B. (= *pokre-wieństwo*). Ligł wodzów skrewnieniem zawarte. Bardz. Boga z ludźmi S. Gd. Pokój dał Bóg i na-wet do skrewnienia dwu monarchów drogę. Piel.
Skrewnienie się, a s., blm., niek. **Skrewnienie** czynność cz. **Skrewnić** s.

[**Skrebiały, Zalawę**] *spróchniały*. <Im. od *Skre-bieć, p. Krebieć>

Skrecaacz, a, lm. e anat. l. *mięsień skręcający, × skrętny, × wykrecający (musculus rotator)*. 2. †S. *mięsień nawrotny (pronator)*. Krup. (p. Na-wrotny). <Od Skrecać>

Skrecająca, a, al l. i S. s. p. **Skrecać**. 2. [S.] *kręcić, oszukiwać, kłamać*.

Skrecać, a, lm. a piw. *szybnik*. <Od Skrecać>

Skrecałość, i, blm., rz. od **Skrecały**.

Skrecały dający s. skręcać. <Od Skrecać>

Skrecać, a, blm. l. czynność cz. **Skrecać**. 2. fiz. *zmiana zachodząca w postaci ciała, gdy w jednym końcu jest przytwierdzone, a w drugim ulega obrotowi dookoła osi swej*.

Skrecać się, a s., blm., czynność cz. **Skrecać** s.

[**Skrecać**, y, lm. y] *krętanina*.

Skrecać, a, blm. l. czynność cz. **Skrecać**: Próbowanie wytrzymałości żelaza przez S. Łab. 2. chir.: S. igłą naczyń krwionośnych (acutor-sio). 3. fiz.: Waga skręcaenia = *przyrząd do mie-rzenia sił, polegający na skręceniu drutu lub nici*: Wagi skręcaenia służą głównie do mierzenia masy ziemi, oraz do mierzenia sił elektrycznych i magnetycznych. 4. mat. *krzywizna druga linii krzywych skośnych*. S. krzywej skośnej w punk-cie danym = *granica stosunku kręta pomiędzy płasz-czyną ściśle styczną do krzywej w tym punkcie a taką płaszczyzną w punkcie sąsiednim do dłu-gości łuku pomiędzy temi dwoma punktami, gdy długość tego łuku maleje nieograniczenie*. 5. patol.: S. jelita (torsio intestini). S. serca osiowe (trochoecardia).

Skrecać się, a s., blm., czynność cz. **Skrecać** s.

Skrecać, i, il, † **Skrecać**, [Skrecać], nied. **Skrecać**, † **Skrecać**, [Skrecać] l. *kręcać zwinąć*: Świderek skręcony. Nie skręcanemi włosami ma s. zalecać kobieta. Karnk. S. drut spiralnie. S. papier w fidibus. Ofiaruję ci dwa prześcieradła, które masz czas S. i zwinąć; spuścisz s. i drap-niesz prosto nad Elbę. Kras. Miał chustkę brud-ną i wolno na szyi okrecać. Korz. 2. *zrobić kręce-niem, ukręcić, uwić*: Skreć mi przytym biczek z piasku. Mick. 3. przen.: S. co, S. ezemu łeb = *zaniechać czego chytrze, zatuszować, umorzyć pota-jennie*: Skreć sprawę za łapówkę. 4. kark = *złamać*: Lecąc na gniadoszu, ledwo nie skręci-łem karku. Książ. Nogim mało nie skręcił, łaz-ząc za turkawki na drzewo. Książ. (= *nie zwich-nął*). Obawiałem s., czyś karku nie skręcił. Krasz.

SKRĘPOWANIE

Pod względem bezpieczeństwa nie było pewności najmniejszej co do wyjścia z karkiem nie skręconym. Jez. 5. × S. co komu = *skrasć, ściągnąć, grypsnąć, zwędzić*: Oto chustka twoja, którąś niedawno dla mnie skręciła gładko twej pani. L. Na wykierowanie zamysłów We Pana kies-kę skręciłem. L. 6. *skierować, zawrócić, zboczyć, zwrócić; odkrecić na bok, odchylić, odwrócić*: But wielki skręca, mały ciśnie nogi. L. (ściera, gdy s. noga w nim kręci. L.). Koło figury skręciś na prawo (= *weźmiesz s.*) Gdy zgubił ślad w lesie, skręcił na drogę, pytając przechodzących, czy nie widzieli tych, których ścigał. Bał. Skręciła nieco z drogi bitej i była na samym brzegu morza. Żer. Przen.: Irenę dotknął ironiczny, uszczypliwy ton, na jaki Maurycy skręcił ich rozmowę. Bał. (= *sprowadził*). Przen.: Kary go-dzien, iż swe skręcił od Klarysy do Sylwii seree. L. (= *skłonił*). Przen.: *skrewić, nie dopisać, zawieść; odwrócić s., wycofać s., wykrecić s., wy-winać s. od czego*: Więc twój książę jegomości pełen dobrej chęci, gdy lepszego zwierza ujrzy, może jeszcze skręci. Fred. A. Nasz badamut skręci. Uj. 7. anat.: Mięśnie skręcające a. sk r e t - n e, skr e c a c z e, × w y k r e c a j a c e (musculi rotatores). 8. gór.: Szyb skręcony = *ksórego wień-ce i cprawa pod wpływem ciśnienia z poboków wyszły z pionu*. Łab. S. s. l. *zwinąć s.*: Pies skręcił s. w kółko i spi. Czuję, jak mu s. z głodu wnętrzości skręcają. Jez. Kottun s. skręcił. Co mi za pociecha z nazwy, kiedy mi skręca wnętrzości? Sienk. 2. *skręcić, wziąć s. na bok, zawrócić, zwrócić, zboczyć, skierować s.*: Stąd nie gościńcem puścili rumaki, ale na prawo, skręcając s. dołem. Mick. Już skręca s. na dół. Krasin. Podpatrywali je ludzie zdaleka, dokąd s. skręca po tańcu, bo w którą stronę poszły, tam był niedługo zmarły. Tet. 3. Mało s. nie skręci = *mało nie oszaleje, nie może sobie rady dać*: Mało s. nie skręci z głodu. Ile razy chrześcija-nie nie byli w równej sile, Turcy s. zawsze skręcili. Kłok. Coś ty s. skręcił, zwarzował, czy co? Krasz. (= *kręćka dostał*). 4. [S. s.] *zawrócić s., zakolować s., zakrecić s.*: Niemasz takiej przepaści, żeby s. w głowie skręciło. <Z(s) + Kręcić>

* **Skrecać**: [Na skręciu] = *na pogotowiu, pod ręką, napodórzedziu*. <Od Skrecać>

[**Skrecać**, y, lm. y, **Krecać**] *pojedyncza nić do kręcaenia powrozu*. Pc. <Od Skrecać>

[**Skrecać**, a, blm.] czynność cz. **Skrecać**.

[**Skrecać**, i, il, **Skrecać**] *ukrasć zreczenie, gryps-nąć*. <Z(s) + Kręcać, może zam. Skrecać>

Skrepować, uje, *owal mocno, ściśle zwinąć; ściągnąć więzami*: S. zbrodniaza. Ani ruszyć s. mogłem, jakby skrępowany. Jabł. Przen.: Pan Najwyższy serca i umysły nasze prawdziwą skrępował miłością. Kos. Przen.: *ograniczyć swobodę*: Szczerpłością tych kart skrępowani, dziś to prze-rwać musimy, co w przyszłej części domówimy. L. Gwałtowne środki mogą na chwilę S. ludność. (= *obezwładnić*). Przen.: *zobowiązać, zwinąć, ograniczyć w swobodzie*: Skrępowano mię przy-sięgą. Korz. Aby już te kajdany najprędzej go skrępowady. Korz. Gospodarstwo państwowe, skądinąd rozumne, ale poczuciem obywatelskich obowiązków nie skrępowane, przerodziło s. w na-dźycie. Rol. S. s. *zwinąć s., splatać s., ograni-czyć swobodę*: S. s. słowem, obietnicą. <Z(s) + Krępować>

Skrepowanie, a, blm., czynność cz. **Skrepować**.

Skrępowanie się, a. ś., bhm., czynność cz. **Skrępować** ś.

[**Skrępsić**, i, il] p. **Skrępsić**. <Z(s) + Krępsić>

[**Skrępszenie**, a, bhm.] czynność cz. **Skrępsić**.

Skręt, u, lm. y, † **Skrzęt**, [**Skrzęt**] l. rzecz skręcona: **Skręty** włosów. (Hul.) = *zwoje, zwitki, kędziory, pierścienie, pękłe, kosy, warkocz*. **Skręty** węzłowe. (Przyb.) = *pierścienie, kręgi, zwoje, sploty, kłęby*. 2. *skręcenie w bok, zakręt*: **Skręty** drożne. Hul. **Skręty** zawile strumienia. Karp. (= *gzyg-zaki, wężyki*). S. na schodach. Na skrocie ulicy, drogi. 3. † Na S = *chyłkiem*: Ktoś leży nie jak śpiący z wczasami zwykłymi, lecz na S. obalony i twarzą do ziemi. Przyb. 4. [S.] *krętanina, kłopot, ambaras, zachód*: Lasów tam dostatek, i o drzewo niema skrętu. Kon. Inszy uznałby taką beczynność mozołem i skrętem za katy, bo... pan kijowski chwili nawet darmo nie tracił. Syn. 5. *część wozu poruszająca ś. na swoim, służąca za podstawę ręczynom, ramię sźnic trzymające dyszel*. Troc. S. pojazdowy. Jak. J. 6. [S.] p. **Krzepczina**. 7. [S., **Huzew**] *obrzec na każdą z całego smreczka*. 8. [S.] *siatka na ptaki*. 9. anat. = a) † S. (Perz.) = *ślędnik ucha, labirynt słuchowy (labyrinthus)*. b) × S. p. **Krętarz**. 10. fiz. p. **Gwint**. 11. fl. *kręt, odmet, wir*. 12. geol. (trochus) *mięczak bruchopelży, skrętowy, znajdujący w lej-prze utworu triasu, krężolek, kędziór*. 13. kol.: S. igły = *czop obrotowy, koło którego iglica obraca ś. przy przedstawianiu zwrotnicy*. 14. leśn., p. **Kłus**. 15. *tyż. zatrzymanie ś. podczas jazdy na nartach przez nagłą zmianę kierunku*. 16. a. **Skrętka** powr. *jedno z podłużnych pasem, z których jest skręcony powrót, pokrętka, lecyk*: Postronek bywa o dwóch i o trzech skrętach, skrętkach, dwudrotowy, trzydrotowy. L. S., powrót raz albo po prostu kręcony. Kn. <Z(s) + KRĘT/KRZĘT>

[**Skręta**, y, lm. y] l. *drut*. 2. *koniec dyszla przytwierdzonego do wozu*.

Skrętarka, i, lm. i l p. **Nitkownica**: *Niciarka, nitkownica*, S., machina do nitkowania przędzy.

2. *gwinciarzka ręczna*. <Od SKRĘT>

Skrętek, tka, lm. tki l. p. **Skrętka**: *Zwinawszy tysiąc rubli asygnacyjnych w najciaśniejszy S., poszedł z niemi do pałacu*. Bukar. [S., **Skrętek**] *oś pługa*. 2. bot. = a) (funaria) *roś. z gromady mechów liściastych, z rodziny skrętkowatych*. Gatunek: S. higrometryczny a. zliszczyn (f. higrometrica). b) = **Promiennik**. 3. bud. *szlak grecki jakby ze sznurka jednostajnie poskręcanego złożony*. Podcz. 4. chir. *koniec skręcony tętnicy*. 5. zool. (sphaeroma) *skorupiak równonogi*. <Od SKRĘT>

Skrętka, i, lm. i l. a. **Skrętek** *zwitek, rulon, trąbka*: S. *pieniędzy drobnych*. L. 2. *pasmo nici skręconych*. 3. *prow. papieros rękoma skręcony*. 4. [S.] *powrótsło do wiązania snopów*. <Od SKRĘT>

Skrętliczka, i, lm. i bot. (cyrtandra) *roś. z rodziny ostrojowatych*. <Od SKRĘT>

Skrętnica, y, lm. e bot. p. **Uroczyn**. <Od SKRĘT>

× **Skrętnie**, × **Skrętno** przys. od **Skrętny**. Troc.

Skrętno p. **Skrętnie**.

Skrętność, i, bhm., rz. od **Skrętny**. Troc.

Skrętny, × **Skrzętny** l. *kręcący ś., kręcący, spiralny*. Troc. Ręka Jehowy uczyniła węża skrętnego. Bud. *Głosem ramienia skrętnym po-*

dejnowała tren sukni z tyłu. Brt. 2. anat.: † **Myszki skrętne** (Perz.) = *mięśnie skręcające, skręcające (musculi rotatores)*. <Od **Skręt** lub Z(s) + KRĘT>

Skrętogrodek, dka, lm. dki geol. (spirula) *mięczak jednoskorupowy głowopławy w utworze eocenovym, trąbka*. <Skręt + Gród>

Skrętogle przys. od **Skrętogle**: *Pędy S. ulistnione*. Rost.

Skrętogle: *Ulistnienie skrętogle, gdy liście wychodzą z węzłów pojedynczo*. Rost. *Liście skrętogle*. <Skręt + Głę

Skrętomierz, a, lm. e *licznik skrętu w przędzalni*. <Skręt + Mierzyć>

Skrętowaty anat.: † **Pacierz S.** = *krąg drugi szynny*, a. *obrotowy (epistropheus)*. <Od **Skręt**>

Skrętowy l. przym. od **Skręt**. 2. *Mięczak S. = gatunek mięczaka głowistego, zwanego pospolicie ślimakiem (gasteropoda)*. 3. † S. anat. *tyczący ś. skrętów kości udowej, krętarzowy (trochantericus)*. <Od **Skręt**>

[**Skręzać**, a, a] p. **Skrzążyć**: S. *zboże, nasiona, makę na przetaku, mak na siecie*.

[**Skrężanie**, a, bhm.] czynność cz. **Skręzać**.

[**Skrężenie się**, a, ś., bhm.] czynność cz. **Skrężyć** ś.

[**Skrężki**, ów, bhp.] p. **Skrążki**.

[**Skrężowiny**, in, bhp.] p. **Skrążki**.

[**Skrężyć się**, y, ś., y] *uwinąć ś., zakręcić ś.* <Z(s) + Krężyć = Krążyć>

1. **Skrob**, **Skrob!** w. *wyrażający skrobanie*: S., S., S.! w okno. <SKROB>

2. **Skrob** l. iu, lm. ie, **Skrobia**, [**Skrobiek**, **Skróbek**, **Reżydło**] *króchmal*; p. **Mączka**: *Nasi króchmal zowią skrobiami, a to właśnie polskie słowo, nie od pierwszego skutku, który ś. przez króchmal rozumie, ale od skrobienia pranych chust lnianych*. Syr. 2. † S., ia, a. a, lm. ie a. *ykrosta, wyrzut świerzbicy na ciele*: *Wszelkie paruchy i skroby wódka ta goi, gdy nią będą wymywane*. Trzye. *Lekarstwo pomoene przeciw skrobom, świerzbom i wszelkiemu ospaceniu skóry człowieka*. Urzęd. <SKROB>

Skrobacz, a, lm. e l. ten, co *skrobie*. Kn., Troc. 2. p. **Skrobaczka**: *Wyroby krzemienne składowe ś. z nożów, skrobaczów i pilek*. Ossow. S. u *złotników, rodzaj dłuta kończącego, trójkątnego, do zeskrabywania kruszczy, polerowania i t. p.*, szab. Łab. S. u *piwowarów, przyrząd do zgarniania słodzin, osadzających ś. na zewnętrznej stronie cedzidla w odsiewaczu Hessego*. 3. [S.] = a) a. [**Skrobaczka**, **Skrobaka**, **Skrobicha**] *miotła zdarta, drapak, drapak, drapak*. b) *noż do skrobienia kartofli*. c) *rodzaj hebla*. d) *miły na małej wodzie*. <Od **Skrobać**>

Skrobaczka, i, lm. i l. a. **Skrobacz** = a) *ta, co skrobie*. L. b) a. **Skrobado**, **Skrobak** *narzędzie do skrobania*: S. a. *łopatką, narzędzie do oskrabania ziemi z desek u sochy*. S. u *moździerów i armat, tyżka żelazna do wyskrabania z komory wszelkiego nieochędstwa*. Jak. J. *Uzywali Rzymianie w łaźniach swych skrobaczek, czyli drapaków nakształt grzebła, którymi upoconych skrobano*. Pilch. S., *graca*. 2. [S.] p. **Skrobacz**. 3. [S.] p. **Rzekotka**. 4. chir. *narzędzie do wyskrabania a. zeskrabywania, drapak* z ka. (raspatorium s. radula). 5. rzem., p. **Cyklina**. <Od **Skrobacz** lub **Skrobak** lub **Skrobać**>

Skrobać, bie, ba i S. ś. p. **Skrobnąć**.

Skrobado, a, lm. a p. **Skrobaczka**. <Od **Skrobać**>

Skrobak, a, lm. i l. p. **Skrobaczka**. 2. rzeźak, nóż do skrobania. Kn. <Od Skrobać>

[**Skrobaka**, i, lm. i] p. **Skrobacz**.

Skrobanie, a, blm. l. czynność cz. **Skrobać**: S. drzew, płonek. Troc. 2. chir. wykonywanie zabiegu zapomocą skrobaczki (skrobadła) lub łyżeczki ostrej (raspatio). 3. lek.: Szmer skrobania = szmer przy osłuchiwanu płuc.

Skrobanie się, a s., blm., czynność cz. **Skrobać** s.

Skrobanina, y, lm. y, **Skrobina** l. oskrobina, rzecz oskrobana. 2. pismo skrobane, miejsce wy-skrobane na papierze: Uchyła s. testament, gdy poprawy i skrobaniny w istotnych punktach w sobie zawiera. Ostr. <Od Skrobać>

Skrobanka, i, lm. i l. chir. płótno skrobane, rodzaj skubanki, dawniej do opatrywania ran używane (lanugo linea). 2. leśn. prow. sztuka sosnowa zdalna na belki, tylko okorowana. 3. [S., **Rysowanka**] jajko wielkanocne kolorowe, z wydrapanym na nim deseniem: Ładny, jak S. Prz. <Od Skrobany lub Skrobać>

Skrobarka, i, lm. i machina do skrobania (fräsmaschine). <Od Skrobać>

[**Skrohek**, bka, lm. bki, **Skrobigarcek**, **Skrobigarnek**] l. p. 2. **Skrob**. 2. sknera, kutwa, skapiec. <Od Skrobać>

Skrobia, i, lm. e l. [S.] miazga skrobana: Na ból głowy przykładają skrobię z rzepy lub jej liście. 2. p. 2. **Skrob**: S., krochmal zawarty w ziarnie zbożowym, w mące. Małyszcz. S. brazylijska, tapioka (tapioca s. amyllum manihot). S. kruchlana (amyllum maranthae). 3. †S., patol. rodzaj wysypki (= ? skroby). Urs. <p. 2 Skrob>

Skrobiak, a, lm. i ciałko skrobiowate (corpus amyloideum stratiforme). <Od Skrob>

× **Skrobiasty** reżydlowaty (amylaceus). <Od Skrobia>

Skrobiawica, y, blm. patol. zwyrodnienie swoiste (amyloidosis). Badania doświadczalne nad etjologią skrobiawicy. <Od Skrobia>

[**Skrobicha**, y, lm. y] p. **Skrobacz**. <SKROB>

[**Skrobieć**, i, ii, **Szkrobieć**, **Skróbieć**] krochmalic. <Od Skrobia>

Skrobideska, i, lm. i, **Skrobiwiór** żart. = stolarz. <Skrobać + Deska>

[**Skrobienie**, a, blm.] czynność cz. **Skrobieć**.

[**Skrobigarcek**, cka, lm. cki] p. **Skrohek**. <Skrobać + Garcek>

[**Skrobigarnek**, nka, lm. nki] p. **Skrohek**. <Skrobać + Garnek>

Skrobina, y, lm. y p. **Skrobanina**: Skrobiny z skórek melonowych. Syr. <SKROB>

Skrobiowatość, i, blm., patol. zwyrodnienie tkanek (degeneratio amyloidea). <Od Skrobiowaty>

Skrobiowaty patol. skrobiowatością dotknięty (amyloideus): Sledziona, nerka skrobiowata. <Od Skrobia>

Skrobiowy, przym. od **Skrobia**, krochmalowy. Chem.: Guma skrobiowa = dekstryna. <Od Skrobia>

[**Skrobiopiórko**, a, lm. owie] lichy pisarz, pisarzyna, gryziopiórko. <Skrobać + Pióro>

[**Skrobiwiór**, a, lm. owie] p. **Skrobideska**. <Skrobać + Wiór>

Skrobnąć, nie, nał, † **Skrabnąć**, [**Skrabnąć**], med. **Skrobać**, † **Skrabać**, [**Skrabać**, **Szkrobać**], † **Skrobotać** l. pociągnąć po czym czym ostrym, drapnąć, drasnąć: Skrobać eo po wierzezu = oskro-

bywać. S. złoto. L. S. drzewo. Kn. Język zamulony daje poznać, że żołądek należy przeczyszczyć, bo język skrobać na nic s. nie przyda. Perz. Skrobać ryby, czesać, czeżować. L. Czemu łuskę z ryb skrobiją? mniemam, temu pono, że gdyby pierze miały, toby je skubiono. Koch. W. Skrobać papier, rzemień. Troc. Skrobał, skrobał, aż przeskrobał. Prz. (= broił, broił, aż przebrał miarkę). Myszka siedzi sobie i ząbkami serek skrobie. Kon. Żart.: Skrobać marchewkę = a) deptać komu po piętach, idąc za nim. b) pocierać palcem o palec, nasładując skrobanie, w celu przedrzeźniania s., przekomarzania s. komu: Naśmiewał s., skrobał mu marchewkę na palcu. Krasz. [Kierdę skrobać] p. 2. **Kierda**. Żart.: pisać. Nie nie odpowiedziawszy, skrobał dalej po złotawym papierze. Krasz. 2. czyścić len z paździerzny pozostałych w nim po wymiędleniu lub objaniu, czesać len. 3. [Skrobać] gmerać, grzebać, przebierać palcami: Sobek sobie w kobzę skrobie. 4. Skrobnać = uderzyć, zdzielić, strzelić, ściągnąć (ciąjem), palnąć, grzmotnąć, gruchnąć, rąbnąć, lunąć: S. kogo w łeb, w kark. Przen.: S. kogo = dosolić mu, pomacać go po kieszeni, skubnąć go; machnąć, skazać go: Skrobnęli go na 25 rubli kary. Opatrzny z wasześci chłop, rzekł, matusię dobrze skrobnałeś, ale tego na wyprawę nie będzie nadto. Krasz. Przen.: S. kogo = zadrasnąć go, przyciąć mu, przymówić mu, uszczypnąć, zrobić mu przytyk. L. 5. drapnąć, zamknąć, pierzchnąć, prysnąć, uciec: Jużem też myślał sobie: nuż żęby S. Kaczk. 6. szczoł. Skrobać = odwracać zapomocą noża a. sita szozccinę, któ a w pęczku jest jeszcze odwrócona lebkim tam, gdzie są ogonki. S. s. l. podrapać s., postkrobać s.: W głowę s. skrobie, konceptów dobywa. Jabł. Poglądając na to, w łeb s. skrobie. Jabł. Myśli, co rzecz, nieborak, stojąc s. w łeb skrobie. Rej. Długo s. skrobie chłop, nim s. ruszy. Alb. 2. Skrobać s. = drapać s., gromolić s., gmerać s., grzebać s., drzeć s.: Fluctuari, po wodzie s. skrobać. Mącz. Skrobać s. na dach, pod górę. Ktoś skrobie s. do drzwi. S. uderzyć s., grzmotnąć s., palnąć s., gruchnąć s., wyciąć s., rąbnąć s., lunąć s.: S. s. w łeb o belkę. <SKROB/SKRAB>

Skrobnięcie, a, blm., czynność cz. **Skrobnąć**.

Skrobnięcie się, a s., blm., czynność cz. **Skrobnąć** s.

Skrobogryz, a, lm. y zool., p. **Gryzoń**. <Skrobać + Gryźć>

† **Skrobotać**, cze, tał i † S. s. p. **Skrobać**. Rej. <SKROB>

† **Skrobotanie**, a, blm., czynność cz. **Skrobotać**.

† **Skrobotanie się**, a s., blm., czynność cz. **Skrobotać** s.

[**Skrobotucha**, y, lm. y] zła baba, wiedźma, jędza. <SKROB>

Skrobotawy mający skroby, krostawy. <Od Skroby>

Skroby, ów, blp. rodzaj wysypki świerzbicznej (psudracia). <p. 2. Skrob>

Skrochmalenie, a, blm., czynność cz. **Skrochmalic**.

Skrochmalenie się, a s., blm., czynność cz. **Skrochmalic** s.

Skrochmalic, i, ii i. l. zmienić w krochmal. Sł. wil. 2. zanadto ukrochmalic: S. bielizną. S. s. gm. spic s., strąbić s., skuc s., udsiudzić s., ulutać s., zalać pulkę. <Z(s) + Krochmalic>

Skroczyć, a, lm. e l. szczególny rodzaj cwału i klusa, polegający na jednoczesnym poruszaniu naprzód i w tył nogami tej samej strony, przez co

SKROĆ

chód staje się kołyszającym (np. u niektórych koni, u żyrafy): Te konie mają skrocze nadzwyczaj wydłużone. Koń pod nią przyuczony do tego chodu, który skroczem nazywają. Jeź. 2. [S.] kłus wolny. <Od Z krocze>

[Skroć nieod.] z powodu. <Zam. Skrość>

[Skrodzenie, a, blm.] czynność cz. Skrodzić.

[Skrodzić, i, il] p. Skródlić. <SKROD>

Skrofuliczny przym. od Skrofuły; [Skryfuliczny] zółzowy, zółzowaty (serofulosus): Dziecko skrofuliczne (= mające skrofuły). Humory skrofuliczne (= wynalujące skrofuły). S., ego, lm. i rz. człowiek chory na skrofuły.

Skrofuloza, y, blm., zółzy, zółzowatość (serofulosis). <Łć. serofulosis>

Skrofuły, ów, blp., †Skrofuły, [Skryfuły] patol. (serofula) zółzy. <Łć. serofulae>

Skroić, i, il i S. s. p. Skrajać: Jak chcemy, tak skrojemy materję, która pod naszą dostanie s. rękę. L. S. szatę, kontusz. Troc. S. takiej szaty nie każdy krawiec umie. Troc. Wszystko to było tak skrojone i uszyte, że uwydatniało kibić. Ochoe. Strój s. Dorotko, na model tych ptaszek, którym powszechnie imię dajem gaszków. Zabł. Nie tak to łatwo teraz komu kurtę S. Wyb. <Z(s) + Kroić>

Skrojenie, a, blm., czynność cz. Skroić.

Skrojenie się, a s., blm., czynność cz. Skroić s.

Skrokantować, uje, ował cukier. zastarzał s., szersztwieć: Ciastko skrokantowało. <Od Skrokant>

Skrokantowanie, a, blm., czynność cz. Skrokantować.

Skrokietować, uje, ował uderzyć swoją kulą w kulę przeciwnika w grze, zwanej krokiem. <Z(s) + Krokietować>

Skrokietowanie, a, blm., czynność cz. Skrokietować.

× Skrolity niby ulany z iskier, skrami osypany: Trywja s. śmieje wśród wiecznych swych druhów, zdobiących niebo skrolitemi wzory. Sł. wil. <Skra + Lity>

Skrom, u, blm. l. tłuszcz, tłustość, sadło ze zwierząt: S., sadło z zająca, który nie tak w kuchni używany, jak bardziej w aptekach lub w domu gospodarze chowają; ten przykładają do rany jakowej, żeby ogień wyciągał i goił. L. Jak s. rana otworzy, trzeba skromem bobrowym zatykać. Sienk. 2. a. [Skrom, Skrom', Krom] tłuszcz zajęczy. 3. [Jeść ze skromem] = a) jeść tłusto. b) jeść z mięsem w dzień postny. c) pościć. <SKROM>

[Skromadzenie, a, blm.] czynność cz. Skromadzić.

[Skromadzić, i, il, Szkreptać] czyścić przez skromanie: S. marchew, rybę z łuski. <Ukr. skromadyty>

Skromić, i, il i S. s., [S.] uskramiać, łagodzić, uśmierzać, poskramiać, ukroćcać, miarkować, powstrzymywać, powściągać, hamować, temperować: Wrodzoną zapalczywość Marsową męczyć, błągać, S. i uśmierzać mają. Ber. Banie gorącość skromią i pragnienie gaszą. Trzye. Trzeba, żebyś skromił wszystkie zbytki. Wuł. Pan wielkich trzód przecię s. nie skromi, na jedną tylko endzą s. łakomi. Leszcz. Są grozy, są urzędy na to wyznaczone, aby te wszeteczności wždy były skromione. Rej. Abyśmy skromili a króćili w sobie nadęte myśli swoje. Rej. Kto chce być tylko za możnego miany, niech skromi afekt na gniew wyuzdany. Bardz. 2. [S.] skąpić, ograni-

SKROMNOŚĆ

czać s., być oszczędnym. †S. s., [S. s.] uskramiać s., poskramiać s., uśmierzać s., łagodzić s., ukroćcać s., miarkować s., powstrzymywać s., hamować s., temperować s. <SKROM>

[Skromić, i, il] kogo = dawać mu jeść z mięsem pomimo postu, posp. trefić go. [S. s.] jeść z mięsem w dzień postny. <SKROM>

Skromienie, a, blm., czynność cz. Skromić. Skromienie się, a s., blm., czynność cz. Skromić s.

[Skromka, i, lm. i] p. Kromka.

† Skromliwie przys. od Skromliwy, skromnie.

† Skromliwość, i, blm., rz. od Skromliwy, skromność

† Skromliwy p. Skromny. Pśń. <SKROM>

Skromnie, [Skromno], †Skromno przys. od Skromny: S. mu odpowiedział. Troc. S. tę urazę znośnie. Troc. Ja nie wierzę memu szezęściu, rzekła S. Korz. S. żyje. Troc. S. zażywny. Troc.

Skromnisia, i, lm. e forma ż. od Skromniś.

Skromnisiostwo, a, blm. rola, charakter skromnisia a. skromnisi: Wdowa, mająca za sobą dziesięć lat małżeństwa, bawiła s. w S. Kow. <Od Skromniś>

Skromniś, a, lm. e człowiek skromny a. udający skromnego, niewiniątka, cicha woda, świętoszek: Strzeżcie s. tego skromnisia. Tremb. <Od Skromny>

Skromniuchno przys. od Skromniuchny; Skromnusięko, Skromniutko, Skromniuteńko, × Skromniuczko: Panna S. płakała. Auszp. Przypomnieć dobrodziejstwo niektórego czasu możemy, ale ze wstydem, S. Górn.

Skromniuchny, Skromnusięni, Skromniutki, Skromniuteńki, × Skromniuczki bardzo skromny; miłuchny przez swoją skromność. <Od Skromny>

Skromnusięni p. Skromniuchny.

Skromnusięko przys. od Skromnusięni; p. Skromniuchno.

Skromniuteńki p. Skromniuchny.

Skromniuteńko przys. od Skromniuteńki; p. Skromniuchno.

Skromniutki p. Skromniuchny: Była piękna, skromniutka i przyehylnością ku mnie zobowiązywała. Bukar. S. jak cudowny obrazek. Prz. <Od Skromny>

Skromniutko przys. od Skromniutki; p. Skromniuchno: S. popijały sobie cienkim winkiem. Sow.

[Skromno], †Skromno p. Skromnie. Glos.

× Skromnościwy p. Skromny. Troc. <Od Skromny>

Skromność, i, blm. l. rz. od Skromny: Wdzięczna jest S., gdy postać ułoży, zda s., iż nowych z nią wdzięków przybyło. Kras. S. obyczajów. S. w spojrzeniu, w mowie, w gościach. S. panińska. Obraza skromności. Abyśmy tego ubożego należeć mogli, którego S. pokrywa, a wstyd mu przeszkadza (zebrać). Skar. S. cheiwościom i rozkoszom panuje. Skar. Sere niewinnych okraso, skromności! Kras. Cechą jest tak enoty, jako i nauki, S. Kras. S. wielkim towarzyszy, małych najzuchwalsze kroki: siedzi nieraz słowik w ciszy, kiedy w lesie krzeczają sroki. Kras. S. jest pierwszą tych zabaw zaletą. Ochoe. Zdobią go wielkie chrześcijańskie enoty: ubóstwo, S. i pogarda świata. Mick. S. podwaja zasługę. Korz. Przez S. zamilezał o swojej zasłudze. Wielkość duszy w parze ze skromnością chodzi. Kras. A. Piękny to widok we wsi i u dwora, kiedy przy cnoście S. i pokora. Rej. Cięrp z pokorą i skromnością. Błaż. S. wasza niech bę-

dzie wiadoma wszystkim ludziom. Wuj. Żle dóbr Bożych używacie, a nie pomnicie na pokorę i S. chrześcijańską. Skar. Nie jest to prawda, iż S. pochwał nie lubi: nie wydaje ś. ona z tym, iż ich godna, ale czuje, iż jej ś. należą. Kras. S. w życiu, mierność, umiarkowanie (przec. zbyt). L. S. w dostatku poznać, nie w nędzy. Kn. S. w życiu zdrowiu dogadzająca, umiarkowanie zdrowia życiem, *diæta*. Kn. Samą skromnością tej choroby pozbyć możesz. Troc. 2. [S.] *skapstwo*.

Skromnotka, i, lm. i bot. (ehretia) *roś. z rodziny ogórecznikowatych*. <Od *Skromnota>

Skromny, †**Skromliwy**, ×**Skromnościwy** i. *wstydlivy, nieśmiały, czysty, przystojny; cnotliwy, przyzwoty, obyczajny, moralny, niewinny, uczciwy*: S. jak filojek. O tobie wątpi wiek dzisiejszy, czyś był mędrszy, czy skromniejszy. Koch. W. Obyczaj skromne i wstydlive. Kochan. S. w obyczajach i postępkach. Troc. Uczony, S., pracowity, szczerzy, czysto jak święty Franciszek Ksawery. Syrok. Chłopiec S., jak panienka, a wyrachowany, jak stary Orzesz. Żart.: S., jak księżę uszy. Prz. (= *ksiądz musi, rad niewiad, wszystkiego wysłuchać na spowiedzi*). Skromne wejrzenie. Mieszkanie dla skromnej panienki. Gorszace, nieskromne widoki. 2. *nie zachwały, nie pyszałkowaty, nie zarozumiały, cichy, pokorny, potulny*: Malarz S. już ś. wyrejerował w tył i schował za drugich. Krasz. Żart.: S. jak kobiałka za wozem (a. jak zajęc w kapuscie). Prz. 3. *umiarkowany, nie wymagający, powściągliwy*: S. w jedzeniu i napoju. Korz. S. w wymaganiach. 4. = a) *nie wykwinny, nie wydatny, nie przesadny, nie krzyczący, prosty, niepokalany*: Nie gardzono i skromnym domorostym miódkiem. Ochoe. Skromne utrzymanie. Skromne stanowisko lokaja. Zajął skromne miejsce na strychu. Krasz. Królowa w skromnym stroju. Krasz. Kazałem sobie podać S. posiłek. Korz. S. obiadek. Skromne obiady zdrowiu ludzkiemu służą. Troc. b) *niewielki, mały, szczupły, mierny, niepokalany*: S. fundusik. Skromna sunka. Człowiek skromnego brzucha. Troc. Rezultaty skromne. Człowiek skromnych wymagań. 5. [S.] *skapny*. <SKROM>

[**Skronia**, i, lm. e] p. **Skróń**: S. pała, jak tarcza metalowa na słońcu. Kaczk.

× **Skronie**, a, lm. a p. **Skróń**: Skronia twoje obarezone myślami. Krasin.

Skroniowozuchwowy *tyczący się skroni i zuchwy*. Anat.: Staw S. (articulatio temporomundibularis). <Skroniowy + Zuchwowy>

Skroniowy i. anat. przym. od **Skróń**: Kość skroniowa. Troc. Komórki sutkowe kości skroniowej (cellulae mastoideae). Mięsień S. (museulus temporalis). Tętnice skroniowe, †pieski (arteriae temporales). Powięź skroniowa (aponeurosis temp.). Nerwy i żyły skroniowe (nervi et venae temporales). 2. antr.: Wymiar S. (diametros bitemporalis).

[**Skrontwa**, y, lm. y] p. **Skrątwa**.

[**Skrony**, **Poskrony**, **Poskroś**, **Skroś**, **Skróć**, **Skróś**, **Pokrony**, **Pokroś**, **Skróny**, **Skruć**, **Skróć**, **Skuli**, **Króć**] *dla; z powodu kogo, czego; przez kogo, przez co*: S. ciebie mię ojciec zerznął. S. tobie chodzę. Biermy ś. do roboty choćby S. zagrzania. Tet. <Sid. od **Skróś**>

Skróń, i, lm. e, × **Skronie**, [**Skronia**] i. anat. (tempus) *okolica boczna głowy ponad uchem*, †pieski: Dwie żyły na pieskach a. na skroniach z obu stron. Spiez. Natrzeć sobie skronie

spiryttusem. Wiekiby całe spał na skronia obie (lpd.). Słow. Biednemu poecie pulsa rozrywały skronie. Korz. 2. przen. *głowa*: Ledwo sarmacką koroną skronie swe opasał. Troc. Aureola na skroniach. W Ermitażu wielka monarchini, zrzucając koronę ze skroni, była tylko jedną z najmilszych i najświetlejszych osób swego czasu. Ochoe. Ognisty wieniec na skroni. Mick. Gdy my w spoczynku S. ospała złóżym... Mick. Patrz, poeto, skronie anielskie złożyła na ręku. Mick. Przen.: Siwa S., siwe skronie = *głowa siwa, swizna, wiek sędziwy*: Raczcie mię w łasee i w swej zachować obronie aż do późnego wieku i do białej skronie. Kochan. Od dzieciństwa aż do siwych skroni żył świętobliwie. Birk. Od pierwszej młodości aż do swej białej skroni i późnej starości. <SKRON>

† **Skropawo** przys. od **Skropawy**.

† **Skropawość**, i, blm., rz. od **Skropawy**: *Ferri rigor*, S., surowość. Mącz.

† **Skropawy**, † **Skropowaty**, † **Skrapowaty** *chropawy, chropowaty, szorstki*: S., skrabowaty, chrabowaty, chropawy. L. <(S)KROP/CHROP>

Skropić, i, il, nied. **Skrapiać** i. *kropiąc zwilżyć; spryskać, zbryzgać, pokropić*: S. bieliznę do prasowania. Wielkie podległości syjamskiej korony krętym strumieniem skrapia Mena rzeka. Przyb. Będziecie mieli dosyć chleba, ale go potem ciężkim S. trzeba. Jabł. Skrapiam oblicze łzami, które płacz wasz z oczu moich wyciska. L. Zadrzał, jakby go zimnym mrozem skropił. Pot. Żart.: Zjadłem sztukę sera... i skropiłem winem. Fred. A. (= *zakropiłem*). 2. *kropiąc zbyć, kropiąc zmyć*: Nie skropisz tego święconą wodą. Rys. Pił rzetelniej od innych, a jak mówiono, i u siebie wina nie skrapiał. Kaczk. 3. *uderzyć, kropnąć, lunąć, dzielić, skrobnąć, dojąć, ściągnąć*: Psa tak skropił harapnikiem, że skowyczał. Boh. Jam panicza piastował, czasem i skropił. Fred. A. <Z(s) + Kropić>

Skropienie, a, blm., czynność cz. **Skropić**.

Skropkować, uje, ował? : S. kartę, to ś. dziś zowie fortunę zrobić. L. <Z(s) + Kropkować>

Skropkowanie, a, blm., czynność cz. **Skropkować**.

Skroplać, a, ał i S. ś. p. **Skroplić**.

Skroplanie, a, blm., czynność cz. **Skroplać**.

Skroplanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skroplać** ś.

Skroplenie, a, blm., czynność cz. **Skroplić**.

Skroplenie się, a ś., blm., czynność cz. **Skroplić** ś.

Skroplić, i, il, nied. **Skroplać**, **Skraplać** *zamienić w krople; przeprowadzić ciało ze stanu lotnego w płynny zapomocą ściskania lub oziębienia a. przez jedno i drugie naraz, skondensować*. S. ś. *zmienić ś. w krople; przejść ze stanu lotnego w płynny*: Perły, które przylgną do skorupy mięczaka, pozostaną w tym rozmiarze, w jaki ś. pierwotnie skropiły. Lib. Przen.: Uczucie skropiło ś. naprzód w przekonanie, a potem skrzepiło na postanowienie. Spas. <Od **Kropła**>

† **Skropowato** przys. od **Skropowaty**.

† **Skropowatość**, i, blm., rz. od **Skropowaty**.

† **Skropowaty** p. **Skropawy**: *Levis*, gładki, nieskropowaty. Mącz.

[**Skrosina**, y, lm. y]: Całe lasy jarzębowe, w górach skrosiną zwane, pałą ś., niby w ogniu, w czerwieni jagód. Pol. <p. **Skoruszyna**>

Skrostawieć, eje, ał p. **Skrostowacieć**. Śł. wil. <Z(s) + Krostowieć>

Skrostawienie, a, blm., czynność cz. **Skrostawieć**.

Skrostowacenie, a, blm., czynność cz. **Skrostowacieć**.

Skrostowacieć, eje, ał, **Skrostawieć zrobić** ś. *krostowatym, dostać krosti.* <Od Krostowaty>

[**Skroś**] 1. *nawskroś, przez, na wylot, na przestrzal:* Rurka wskroś (na S.) przewierciana. Troc. Na S. ten grzebień nie przejmuję. Troc. Jeśli skrzydło jaskółcze ś. przetrze S. burzy. Kon. 2. p. **Skrony:** Nawet kościół zaniedbał S. niego. Ork. Ino mi ś. enie okropnie S. tego, że Józka nima. Ork. Idę na jarmark S. omasty (= *względem omasty, po omastę*). <SKROS/SKROZ>

† **Skrotnąć, tnie, tnął** a. tł p. **Skrotnieć**. <Z(s) + Krotnąć>

† **Skrotnieć**, eje, ał, † **Skrotnąć** 1. *stać ś. krótszym, zmniejszyć ś.:* Bojażń Boża przysporzy dni, a lata bezbożnych skrotnieją. Leop. (skrócone będą. Leop.) 2. *spuścić z dzikości, złagodzić, usmierzyć ś., spokornieć, ścićnąć, obłaskawić ś.:* Ukrotnąć S., popuścić dzikości, pokorniejszym być, *mansuefieri.* Mącz. O jakoby tu moc turecka skrotła! Wer. <Z(s) + Krotnieć>

† **Skrotnienie**, a, blm., czynność cz. **Skrotnieć**.

† **Skrotnięcie**, a, blm., czynność cz. **Skrotnąć**.

† **Skrotny** *krótkotrwały, krótki.* <KRÓT>

† **Skrowiszcze**, a, lm. a *skarb:* Mówią, skąd ma pieniądze ten pan? a on iszcze, do zamku ś. wrywając, grabine S. Klon. <Z(s) + KROW/KRY, S. Ś. sukrowiście?>

× **Skrowito** przys. od **Skrowity**. L. Szpak nieskrowito po gałązkach lata. Mor.

× **Skrowitość**, i, blm., rz. od **Skrowity**.

× **Skrowity** p. **Skromny**. Troc. Opuściła męża całe dobrego i skrowitych wielce obyczajów. L. Wyniosłość nieskrowita krwawe stanowi prawa. L. (= *niepohamowana*). Nieskrowitą nadęty pychę. L. Nieskrowita swywola ni plei, ni latom przepuszcza. L. Wiczystym być poddanym żąd nieskrowitych i gnuśnego ospalstwa. L. Od rozumu odeszłego nieskrowite słowa. Pileh. Czas nieskrowity, aby stał przed sąd Boży, dał mu rok zawity. Kołak. <Por. Czes. skrovny = skromny?>

[**Skroziem**] przys. *wskroś ziemi:* Bodaj ty S. poszedł (= *bodajś ś. w ziemię zapadł*). <Łam. Skroś + ziem>

[**Skróbek**, bka, lm. hki] p. 2. **Skrob.** <Od Skrobać>

[**Skróbić**, i, il] p. **Skrobić**.

[**Skróbiecie**, a, blm.] czynność cz. **Skróbić**.

Skrócenie, a, lm. a 1. czynność cz. **Skrócić**: S. pisma, czasu, życia. Troc. S. wydatków. Troc (= *ograniczenie, zmniejszenie, redukcja*). Stu przeszło świętych, aniołów i aniołków, unosząc ś. w śmiałych i ruchach, i skróceniach, muzykuje i śpiewa i tańczy. 2. *miejsce skrócone, abrewjacja:* W piśmie tym pełno skróceń. 3. *krótki zbiór, skrót, kompendjum:* Rzym był wszystkim świata skróceniem; co jedno po wszystkim świecie było, to ś. w Rzymie znalazło. Skar. (= *minjatura*).

Skrócenie się, a ś., blm., czynność cz. **Skrócić** ś.

Skrócić, a, lm. e *ten, co skrócił:* Kromer skróciacielem jest Długosza. L. (*abbreviator, wypiśnik*. L.). <Od Skrócić>

Skrócić, i, il, [Skrózić], nied. **Skracać**, [Skrócać, Skródzać] 1. *zrobić krótszym, przykrócić; zre-*

dukować: Rzecz skracając, nie wspominam dalszych szczegółów. Groch. S. szatę. Troc. Nie skracaj mąk dla niej. L. Niewytrwałym skracaj mękę. Uj. S. eugle. Dla rozpustnych niewieściuchów służbę Bożą skracać i jakoby na jednej nodze stojąc, odprawować. Pim. Praca lata skraca. L. Skracam komu czas. Troc. Skrócił sobie żywota opilstwem. Troc. S. komu życie. Troc. S. dni swoje = *odebrać sobie życie*. Skróceć młodego króla przywłaszczoną władzę. Fel. S. książkę, mowę. Troc. Dzionek na towarzyskim skracają igrzysku. Miek. Cheiała S. tę pierwszą wizytę. Korz. Przez ścieżki nieznaną drogę skracają. Len. [A moje koniki, skracajcie mi drogę, bo ja bez dziewczyny wytrzymać nie mogę]. Księżna, chcąc sobie drogę S., poczęła prosić jednego z zakonników, by opowiedział starodawną powieść. Sienk. Przen.: × Nieskrócona w cudach ani osłabiała w potędzie ręka boska. Koch. W. (= *nieograniczona*). 2. [S.] *przerwać:* Za trzy dni twój żywot ma być skrócony. 3. *skulić, skurczyć, cofnąć:* Boże, nie chciej odwracać twarzy od ubogiego, ani rękę skracać. Prot. 4. *uprosić, zredukować:* Program skrócony. Rozwiązać zadanie skróconym sposobem. Procedura skrócona. Metoda skrócona. 5. † S., [S.] *ukrócić, powściągnąć, powstrzymać, usmierzyć, poskromić, pohamować, zmiętygować, utemperować:* W munsztuku a wędzidle czeluści ich skróć. Leop. (uzdą czeluści ich zewrzyj. Leop.). S. mieczem bezcennyh ludzi, Troc. Już skróconemi między narodami gramy bezpiecznie swemi chorągwiemi. P. Koch. Wskrzeszają mądrą wolność, skracając swawolę. Niem. 6. mal. *zmniejszyć, skulić, skurczyć przedmiot, osobę, stosownie do odległości od oka patrzącego:* Skracać przedmioty, osoby w malowidłach na sufitach. 7. mat. *sprowadzić do prostszej postaci, uprościć:* S. ułamek za pomocą dzielenia licznika i mianownika przez wspólny dzielnik. Dodawanie, mnożenie skrócone a. przybliżone. Skracać w rachunku zależącym na stosunku ilości do ilości znaczy zmniejszać, dzieląc jedną liczbą obie ilości, byle stosunek między niemi ten sam pozostał. S. ś. 1. *stać ś. krótszym:* Rozmową przyjemną czas ś. skracca. Skracaj ś., bo mowa twoja jest zbyt długa (= *używaj skróceń*). 2. [**Skracać** ś.] *ubywać, mijać, przechodzić:* Latka skracając ś. <Z(s) + Krócić>

[**Skróda**, y, lm. y, **Skruda**] *kupa, dużo:* S. gałęzi. <SKROD>

Skródlenie, a, blm., [**Skrudzanka**] czynność cz. **Skródlieć**.

Skródlieć, i, il, **Skrudlieć**, [**Skrodzić**, **Skrudzić**] *bronować przed drugim oraniem dla rozbitcia grudy:* Rolnik radli, skródli, ugorzy, odwraca. Klon. Gdy chłop skródli, uważaj, czy dobrze utrze rolę. Haur. Oko mieć trzeba, gdy chłop skrudli a bronami włóczy, wiele razy na jeden zagon obróci bronę. Haur. Przewraca i skródli ziemię, aby siał. B. B. [Drozd ludzi tak nawołuje: „Orać, orać, siać, siać, S.“]. Ork. <SKROD>

[**Skródzać**, a, ał i S. ś.] p. **Skrócić**.

[**Skródzanie**, a, blm.] *skracanie.* <Od Skrudzać>

[**Skródzanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Skródząć** ś. <Od Skródzać ś.>

[**Skródenie**, a, blm.] czynność cz. **Skródzić**.

[**Skródenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Skródzić** ś.

[**Skródzić**, i, il i S. ś.] p. **Skrócić**.

Skrój, oju, lm. oje *skiba, skład roli*. < Od Skroić >

† **Skrócić**, i, II *poskromić, ovladnąć, zniszczyć*. Ocz. < SKROM >

† **Skrócić**, a, blm., czynność cz. **Skrócić**. [Skrócić] p. **Skrócić**: Co ja już djabłów S. ciebie zjadła. Ork.

Skrós i. p. **Wskros**: S. ciemnoty wiedziony jej gwiazdzistym wzrokiem. Mick. S. okien różnobarbnych powoju rośliną wdzierając s... Mick. 2. [S.] p. **Skrócić**: Ojciec nie daje. — S. jakiej przyczyny? Bśl. Najlepszy chłop S. tego i sam zginął i towarzysze przezeń szwankowali. Tet. Kościół zaniedbowałach S. niego. Ork. 3. [S.] *wciąż*. < SKROS/SKROZ >

[**Skrócić**, y, lm. e] *nimfa, boginka eteryczna, przejrzysta, przeświecająca*. (p. Poświstnica). < Skros + Świelica >

Skrócić przez *wieki trwający, wskros* *wieki ciągnący s.*: Idź do głośnej jakiem skros-wiekowym Ramy. Kon. < Skros + Wiekowy >

Skrót, u, lm. y i. *skrócenie, rzecz skrócona, konspekt, szkic, kompendjum*: S. historii. Przen.: Należy go uważać za przedstawiciela i S. ducha, od którego otrzymuje swą godność i swą naturę. Chm. 2. *elektrot. krótkie połączenie*: Przyczyną pożaru był S.

[**Skrócić**, i, lm. i] *wymówka, napomnienie, pacierz, kara, nauka*: Dám ja ci S., poekáj ino. < KROT >

[**Skrócić**] p. **Skrócić**.

Skrucha, y, lm. y *żal serdeczny wobec grzechu popełnionego, kruszący twarde serce grzesznika, winowajcy*: Kiedy człowiek za grzech żałuje a go sobie obrzydzi, to zowie skruchą; ta skrucha jest zmiękczenie serca dobrowolne. Skar. Wzięli to słowo (S.) na podobieństwo od rzeczy widocznych, cielesnych, które kamieniem a czym twardym skruszone bywają; żadnej inszej żałości, czy to z śmierci przyjaciół, czy dzieci, czy skądinąd kłopotów i frasunków, skruchą nie zowiemy, jedno żal z utracenia łaski Bożej. Karnk. S. jest zmiękczenie serca dobrowolne, nie zmuszone jaką bojaźnią. Skar. Żałujecie za grzechy swoje a skruchę w sobie wzbudzaście. Skar. Twarde serca swym wzdychaniem i łzami do skruchy pobudzał. Skar. Ten, co grzechu przestaje, musi zaś żałować i na potem go sobie obrzydzić, a to zowie s. skruchą. Skar. Oczy toczą łzy, gdy skruchą świętą serce dotknięte będzie. Birk. Z skruchy płacze, że zgrzeszył, a z nadziei śpiewa. Koch. W. Na skruchę s. zdobywa i tak westchnie z serca, składając ręce w niebo. Koch. W. Doskonały żal za grzechy zowie s. też skruchą doskonałą. Jeł. Aktem skruchy nazywamy modlitwę, w której wyrzucamy przed Bogiem żal za grzechy. Kras. A. Mówił potem z nami akt skruchy i wszystkie modlitwy. Pas. Z niej S. wszelkie zmyła skazy. Mał. Gdy sobie uprzytomnił krzywdy, które braćiom wyrządził, zdjęła go S. < Z(s) + KRUCH/KRECH/KRUCH >

× **Skruchęć**, eje, ał p. **Skruszęć**. < Od Kruchki >

× **Skruchęć**, a, blm., czynność cz. **Skruchęć**.

[**Skruchęć**, i, blm.] *karność*. < p. Skróćność >

[**Skruchęć**] p. **Skruchęć**. < Zam. Skros >

[**Skrucha**, y, lm. y] p. **Skrucha**.

[**Skrudlenie**, a, blm.] *czynność cz. Skrudlić, skrudlenie*. Troc.

[**Skrudlić**, i, II] p. **Skrudlić**: Po zasiewie rolą S. trzeba. Troc. Siejom, skrudlom, orajom. Tet.

[**Skrudzanka**, i, lm. i] p. **Skrudlenie**.

[**Skrudzenie**, a, blm.] *czynność cz. Skrudzić.*

[**Skrudzić**, i, II] i. p. **Skrudlić**. 2. *niepokoić s., naprzykrzać s.* < SKROD >

Skrupić, i, II *zemić grubo, na krupy, zesztutować*. Przen.: Fortuna spytuje złemu, niż dobremu skrupi. Pot. S. s. I. *zemić s. grubo, na krupy, zesztutować s.* Przen.: Skrupi s. na kim, komu = *padnie na kogo, dostanie mu s.*; *odpoku-tuje, beknie, zapłaci*: Jednemu s. zmieie. tobie s. skrupi; komuś ci s. zmieie, tobie s. skrupi. Kn. (= *kowal zawinił, ślusarza powiesili*). Starosta może doieć tajemnicy; jejmości s. to skrupi, a mnie zmieie; ją połają, a mnie z domu wypędzą. L. Ta-li snadź enocie twej będzie obrada, że tobie skrupi, a innym s. zmieie. Chr. Niech s. to na tobie skrupi, jeśli Zofją kochasz czule, idź na kule. Zabł. Tak s. rozbój Atyśowi skrupi. Pot. 2. *zbić s. w gruzelki*. < Z(s) + Krupić >

Skrupienie, a, blm., czynność cz. **Skrupić**. **Skrupienie się**, a s., blm., czynność cz. **Skrupić s.**

× **Skrupulacki** p. **Skrupulacyjny**. L. < Od Skrupulat >

Skrupulant, a, lm. ci p. **Skrupulat**: Pułkownik paliwoda i nieszczególny S., doskwierać musiał dobrze Doroszeńce Rol. < Sr. Łć. serupulans >

Skrupulat, a, lm. ci, × **Skrupulat**, **Skrupulat** *człowiek skrupulacyjny, trwożliwego sumienia; pedant, rygorysta*: Jaki S! wszystko s. u niego nie godzi, grzech. L. Mamy prałata nie skrupulata. Pas. < Sr. Łć. serupulatus >

Skrupulatka, i, lm. i *forma ż. od Skrupulat*. **Skrupulatnie** przys. od **Skrupulacyjny**: Rozbie-rają S. wszystkie fakta. Korz. (= *akuratnie, ściśle, drobiazgowo, pilnie, pracowicie*), Spełnił polecenie S. (= *co do joty*).

Skrupulatność, i, blm., rz. od **Skrupulacyjny**; × **Skrupulatność**.

Skrupulacyjny, × **Skrupulacyjny**, × **Skrupulacki** *pełen skrupułów, dręczony skrpułami; sumienny, pedantyczny, akuratywny, ścisły, drobiazgowy, punktualny, dokładny*: Człowiek S. w rzeczach wiary, w spełnianiu obowiązków. Poszukiwania skrupulatne. Dozór S. Skrupulatna kontrola. Zyczliwość trwożliwa, oglądająca s., skrupulatna. Korz. < Od Skrupulat >

Skrupulizować, uje, ował, × **Skrupulizować** *powodować s. skrpułami, być ścisłym, drobiazgowym; mieć pewne wątpliwości, być zhytecznie ostrożnym, robić sobie z czym ceregiele*. < Od Łć. serupulus >

Skrupulizowanie, a, blm., czynność cz. **Skrupulizować**.

Skrupuł, u, lm. y, × **Skrupuł** i. *drobna jednostka wagi w układzie miar nowopolskich, trzecia część drachmy, czyli dwunasta część lita*: Pomieszales skrpuły apteczne ze skrpułami rozważgi. Jord. 2. *niepokojąca wątpliwość w rzeczach sumienia; delikatność, drażliwość wstrzymująca od czynu, mogącego komu sprawić przykrość*, w lm. *ceregiele, ceremonje*: Bez skrpułu korzystać z nieumiejętności. Korz. Ojeze, bałam s. twoich skrpułów. Korz. Adwokat ma jeszcze jakieś skrpuły. < Łć. serupulus >

Skrupułowy *ważący skrpuł*. Bobr. < Od Skrupuł >

Skruszać, a, ał i S. s. p. **Skruszyć**: Twardy pokład skrusza s. i w popiół rozrabia. Pol.

Skruszały *który skruszał*: Mięso w occie skruszałe. Tylko zwierzyzna skruszała dobra. Fred. M. Przen.: Skruszała minka. L. (=rzadka, pokorna L.). <Od Skruszeć>

Skruszanie, a, blm., czynność cz. **Skruszać**.

Skruszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skruszać** ś.

Skruszczenie, a, blm., p. **Skruszczenie się**: Jeżeli w postaci skamieniałości ukazują ś. minerały zawierające metal ciężki, jak piryt, żelaziak brunatny, spat cynkowy, żelaziak czerwony, syderyt, mówimy wtedy o skruszczeniu i o skamieniałościach kruszcowych.

Skruszczenie się, a ś., blm., niek. **Skruszczenie** czynność cz. **Skruszczyć się**.

Skruszczyć się, y ś., ył ś. min. *zmienić ś. w kruszec*. <Od Kruszec>

Skruszeć, eje, ał, × **Skruczeć** I. *stać ś. kruchym*: Już skruszało mięso. Troc. Tatarowie mięsa nie gotują, tylko pod kulbakę włożą, a gdy tak cały dzień między szkapim a ciepłem ludzkim skruszeje, dopiero jedzą. Kłok. 2. *przen. zmięknąć, spokojnieć, ulec skrusze*: Serce grzesznika skruszało. Serce skruszone. Troc. Zbliżyliśmy ś. z sercem skruszonym. Słow. <Z(s) + Kruszeć>

Skruszenie, a, blm. I. czynność cz. **Skruszyć**: S., zmiżdżenie, rozdrobienie na cząstki maleńkie, zwłaszcza kamieni moczowych w pęcherzu, (tripsis). 2. czynność cz. **Skruszeć, skruszenie** ś.; *skruca*: Wielkie jest jako morze S. twoje; któż cię zleczy? Jeruzalem Jeruzalem! S. serca. Troc.

Skruszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Skruszyć** ś.

Skruszyciel, a, lm. e *ten, co skruszył a. skruszy*: Zbawiciel nasz, węża starego S. Białob. S. zdrój rajskiego. Białob. <Od Skruszyć>

Skruszycielka, i, lm. i forma ż. od **Skruszyciel**.

Skruszyć, y, ył, nied. Skruszać, † Skruszywać I. *rozbić lub zgnieść co kruche, stłuc w drobne kawałki, zmiżdżyć, zdruzgotać, strzaskać, pokruszyć*: W winnicy trzeba bryły aby na drobniuchny proch skruszywane były. Otw. Weż cukru skruszonego. Troc. Wymierzone drzewo o jego tarcz skruszył. P. Koch. Ryś zepsuł (=zagrzył) sarnęczkę, a kiedy ją skruszy... Pol. (=s hrupie, schrosta). Lody bowiem skruszyły to arcydzieło (most), a woda pale wyrwała i uniosła. Gom. Przen.: Duńczyki wielką kłeską pobili i ono moene i srogie ich wojsko skruszył. Skar. (= rozbił, rozproszył, zniszczył, zniósł, rozgromił). Wielką miłością i sercem często zwyciężał tam, gdzie wszelka inna siła skruszona została. Krasz. (= złamana, zmasakrowana). Miłości jednej, wielkiej, nieskończonej S. nie zdołał. Zm. 2. *przywieść do skruchy, zmiękczyć, rozczulić, rozrzucić, wzruszyć, rozbroić*: Skruszmy serce swoje żalem prawdziwym, wołajmy do Pana o odpuszczenie grzechów. Damb. Serca skruszonego i unizonego, Boże, nie wzgardzisz. Wuj. Zaden ich tak S. nie mógł słowami swemi, jak on. Skar. S. ś. I. *ulec skruszeniu, rozsytać ś. w drobne kawałki, pokruszyć ś., zdruzgotać ś., zmiżdżyć ś., strzaskać ś.*: I kamień ś. od starości skruszy Troc. 2. *przen. ulec skrusze, wzruszyć ś., rozczulić ś., zmięknąć, rozrzewnić ś.*: Niech ś. serce moje na taką miłość twoją skruszy. Skar. Serce skruszone. Troc. Udałem skruszonego, alem ś. chciał wywinąć. Ochoc. Jeśli ś.

skruszą, to sercem niecałym. Uj. <Z(s) + Kruszyć>

Skrutator, ra, lm. rowie a. rzy I. badacz, inkwizytor, indagator: Ojciec S. w niektórych klasztorach. Troc. 2. *ten, co oblicza głosy podane przez głosujących*. <Łć. serutator>

† **Skrutnie** przys. od **Skrutny**: Nowym strachem potrwożona S. Otw. Zapłakała S. Otw. Uderzył go w szlachetne piersi S. Otw.

† **Skrutny** I. *okrutny, srogi, straszny*: W skrutnych ranach spiekło krwi srogie wszędzie bryły. Koch. W. Nie postrzegł przed nogami skrutnego węża. Otw. 2. *ogromny, wielki, olbrzymi, niezmierny*: Sisyphus dźwiga kamień S. Otw. Nad wielorybami leżąc, przyciska skrutne ich grzbieity łokciami. Otw. 3. *zł. duży*. <Z(s) + KRUT/KRET>

× **Skrutować, uje, ował** badać, śledzić, przetrząsać, szperać, dochodzić: Skrutuję sumienie, nie mi ono nie wyrzuca. Krasz. <Łć. serutari>

× **Skrutowanie, a**, blm., czynność cz. **Skrutować**.

Skrutynjum w lp. nieod., lm. a, × **Skrutynjum** I. *badanie, inkwizycja, indagacja, śledztwo sądowe*: Na S. dadzą sprawę. Biel. M. S. sąd ma odprawować. Troc. S. wywoźdź. Troc. Chorąży spojrział po tej zeschłej mumji, czyniąc jej S. od głowy do nóg. Chodź. (= przeglął). 2. w prawie kościelnym, *przedwstępne zbadanie, czy powołany do zjęcia urzędu kościelnego odpowiada uzdolnieniem zadaniu*. 3. *głosowanie tajne, balotowanie*. <Łć. scrutinium>

Skrwawić, i, il *zbroczyć krewią, zakrwawić; zranić, skaleczyć do krwi*. Przen.: Na jago sercu ciemna, ciemna skrwawiona zastona. Malec. Biorę me serce skrwawione i duszę rozdarta. Berw. S. ś. *zbroczyć ś. krewią, zakrwawić ś.; skaleczyć ś. do krwi, zranić ś.* Przen.: A Maćkowi aż gorzko, aże skrwawi ś. dusza. Las. <Z(s) + Krwawić>

Skrwawieć, eje, ał *stać ś. krwawym, zrobić ś. czerwonym, jak krew*: Słońce ogniście weszło między buki, las cały skrwawiał, zajęczały krukki. Słow. <Od Krwawy>

Skrwawienie, a, blm. I. czynność cz. **Skrwawieć**. 2. czynność cz. **Skrwawieć**.

Skrwawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Skrwawieć** ś.

Skrwawy skrwawiony, krwawy: I ludzieby nie widzieli twojej (do słońca) skrwawej bieli, tylko szarą mgłę tęsknoty, po mej srebrnej, złotej. Len. <Kontaminacja Skra + Krwawy>

× **Skryba, y, lm. owie, × Szkrzyba, × Skrybent, Skryptor** I. *pisarz, pisarczyk, gryzpiórek*. 2. u Żydów, *pisarz, uczoney w piśmie*: Skrybowie i Faryzeusze. Zał. Skrybowie żydowsey a skrybentowie dzisiejsi. Wuj. Na stolicy Mojżeszowej zasiadali skrybowie, to jest w zakonie uczeni wykładae. Białob. <Łć. scriba>

× **Skrybencki** przym. od **Skrybent**.

Skrybenda, y, lm. y *pisania, bazgranina, gryzmoty, gryzmolenie*: Któż mi moją skrybendę nagrodzi? (mówi instygator). L. Drwię ja ze wszystkich lekarzów, z ich rad, z ich skrybendy. Zabł. (= z ich recept). <Od Łć. scribenda>

× **Skrybent, a**, lm. ei I. p. **Skryba**. 2. *autor*. Troc. <Łć. scribens, 2 pp. — nris>

× **Skrybizm, u**, blm.?: S. faktury i romantyzm nastroju kojarzy ś. tam dziwnie z pewnymi ibsenowskimi motywami. Bog. W. <Od Skryba>

1. Skrycie, a 1. bhm., czynność cz. Skryć. 2. Im. a = a) *miejsce skryte, skrytość, tajnik, kryjówka, schowanie*. Kn., Troc. We skryci = in insidiis. Ps. flor. (= w zasadzce). b) Sereca S. (momordica balsamina) roś. z rodzaju balsamki. <Od Skryty>

2. Skrycie przys. od Skryty.

Skrycie się, a ś., bhm., czynność cz. Skryć ś. Skryć, yje, ył a. [u], nied. Skrywać 1. *schować, ukryć, zataić, utaić*: Trudno S., co na wierzchu. Pot. Niema nie skrytego, żeby ś. nie odkryło. Leop. Błyśnie i znów go skryją wiatrem gnane chmury. Malcz. I nie skryjesz ze wstydu pod ziemię oblicza. Mick. W chustce skryła twarz boską. Mick. A więc pieśń o zemście naszej skryjmy w serca głębi. Uj. Przen.: †W garść S. = nie mieć za nic. Rej. 2. × S. zakryć, okryć, zasłonić; przykryć: Maskami skryli twarze. Uj. S. ś. 1. *schować ś., ukryć ś., schronić ś.*: Skryła ś. do altany w ogrodzie. L. W cichy kącik gdy ś. skryję, wdzięcznej świebody zażyję. Bardz. Nadzieja ś. w kącie skryła. Brud. Jam ś. skrył za piec. Pas. Słońce skryło ś. w fale bursztynowe. Słow. 2. × S. ś. *zakryć ś., okryć ś., zasłonić ś., przykryć ś.*: Moje oczy od ciągłych łez posępną skryły ś. zasłoną. Słow. <Z(s) + Kryć>

[Skryfuliczny] p. Skrofuliczny.

[Skryfuły, ów, bhp.] p. Skrofuły. <Zam. Skrufuły>

[Skryjomie] *kryjomie, kryjomio, pokryjomu, tajemnie, skrycie*. <Kontaminacja Skrycie + Kryjomie>

[Skryk, u, Im. ij] p. 2. Skrzyp. <Zap. = Skrzyk>

Skryp! p. 1. Skrzyp: A w tym słyszę, że coś w młynie S., S.! Rog. <Dźwn.>

[Skrypcenie, a, bhm.] czynność cz. Skrypcieć.

[Skrypcieć, i, il] *schować, skręcić, zataić*. <Od Gr. kryptō>

Skrypcik, u, Im. i p. Skrypt: Ten S. mój. Żebr. Dostał pieniędzy i dał S. Korz.

[Skrypcyjá, i, Im. e] p. Konskrypcja. <Zam. Konskrypcja>

† Skrypiec, pca, Im. pce p. Skrzypce. Tuch. [Skrypnąć, nie, ną] (o Zydzie) *umrzeć*. <Z(s) + Krepnąć>

[Skrypniecie, a, bhm.] czynność cz. Skrypnąć.

Skrypt, u, Im. y a × a, † Skrypta, × Skryptura *pismo = a) każde pismo urzędowe*: Postanowienia sejmowe spisane były, jako skrypta, w archiwum składane. Wóje. b) *oblig, rewers, kwit, weksel, cyrograf*: Dać S. na pieniądze pożyczone. Ponabywać czyje skrypta. Stań się prawo wekslowe, które formalność skryptów, ale nie hipoteki określiło. Ochoe. c) *list, pismo, korespondencja, bilet*: Chciałbym ci w niniejszym skrypcie przesłać dopełnienie moich obserwacji. Krasz. Zdr. Skrypcik. <Od Łé. scriptum>

Skryptomanja, i, bhm. = Pisomanja: Choruje na skryptomanję, niekiedy i nas listami zarzuca. Rog. <Skrypt + Manja>

Skryptor, a, Im. owie 1. p. Skryba: Jestem skryptorem. Krasz. Od lat kilkunastu skromny S. w kancelarii wojskiego, podniesiony został do tej wysokiej godności. Rol. 2. (w Galicji) *pisarz = sekretarz urzędu*: S. biblioteki. <Łé. scriptor>

Skryptura, y, Im. y p. Skrypt: Ostąpił na widok tej skryptury, wyraźnie ręką księcia nakerśloniej. Rol. Stare skryptury = stare papiery. Troc. <Łé. scriptura>

† Skrypturalik, a, Im. i p. Skrypturał. Troc. S. temperalik. Kn. Sw. męczennika poganie zaczął kom zawiesili i skrypturalikami kłóć i rznąć kazali. Skar. <Od Skrypturał>

† Skrypturał, u, Im. y, † Skrypturał *nożyk, scyzoryk*. Troc. S., nożyk, którym pióra temperują a. rzeżą ku pisaniu, *scriptorius gladius*. Mącz. Zdr. † Skrypturalik. <Śr. Łé. scripturalis> [Skrypulał, ta, Im. ei] *skapiec*. <Zam. Skrupulał>

Skryształować, uje, ował, Skryształić, nied. Skryształowywać, Skryształoć *zmienić w kryształ, dokonać krystalizacji*: S. alun, sól kuchenna. S. ś. 1. *zmienić ś. w kryształ, ułożyć ś. w formę krystaliczną*: Siarka i bizmut skryształowują ś. bardzo pięknie. 2. *przen. okrępnąć w pewnych formach, przyjmując postać ustaloną, sformować ś. w kształty konkretne*: Kiedy ś. zupełnie skryształowała nowa ekonomiczna polityka francuska, zarysy te zaczęły ś. uwydatniać. To usposobienie miasta skryształowało ś. w stereotypowych wyrażeniach. Bał. Jeżeli Leon kochał, to miłość ta nie zstąpiła jeszcze na ziemię, nie znała wyrazów: „kocham, moja”, nie skryształowała ś. w słowa. Bał. Zapach szat tych ludzi przypomniawszy mi coś z przeszłości jego... ale... nie umiał sobie tego wytlómaczyć, przypomnienie było słabe, by ś. S. mogło w słowo, w obraz. Bał. <Z(s) + Krystalizować>

Skryształowanie, a, bhm., czynność cz. Skryształować.

Skryształowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Skryształować ś.

Skryształowywać, uje, ywał i S. ś. p. Skryształować.

Skryształowywanie, a, bhm., czynność cz. Skryształowywać.

Skryształowywanie się, a ś., bhm., czynność cz. Skryształowywać ś.

Skryształoć, a, ał i S. ś. p. Skryształować. Skryształanie, a, bhm., czynność cz. Skryształoć.

Skryształanie się, a ś., bhm., czynność cz. Skryształoć ś.

Skryształenie, a, bhm., czynność cz. Skryształić.

Skryształenie się, a ś., bhm., czynność cz. Skryształić ś.

Skryształić, i, il i S. ś. p. Skryształować: Błyszcza one (oczy) jak na gałązkach wody perelki, kiedy ją wiecher skryształili. Mick. Będziesz miał błoto w djament skryształone. Żm. Cierpienie ustawało, skoro ś. w utwór poetycki skryształilo. Spas. Skryształacie mię w klejnot wiedzy, na czarny węgiel rzucicie iskrę objawień. Mic. Żądza doświadczenia wszystkiego, aby zarówno rozkosz, jako i cierpienia w utworze sztuki S. Spas. Skryształone tonie. Tet. Jasnosc czynów skryształili duszę. Gliń. Też zimy, kiedy usnęła na skryształonym łożu, światło mię jakies z głuchego snu gwałtownie ocuciło. Słow. Skryształone dusz męty. Kon. <Z(s) + Krzytałić>

Skrytek, tka, Im. tki bot. p. Gwiazdosz. <Od Skryty>

Skrytka, i, Im. i, Skrytość, [Skrywka] *mirzsee, gdzie można co skryć, gdzie ś. można schować, kryjówka, schowanko*: Napadł ją w skrytce. L. <Od Skryty>

Skrytobójca, y, Im. y ten, co zabija z ukrycia. <Skryty + bójca>

Skrytobójczo przys. od **Skrytobójcy**: Mistrz Krzyżaków zgładzony S. przez zakonnika -rycerza. Szaj.

Skrytobójczy przym. od **Skrytobójca**: Poległ rzymski król Albrecht, ugodzony skrytobójczą ręką swego własnego synowca. Szaj.

Skrytobójczyni, i, lm. e forma ż. od **Skrytobójca**.

Skrytobójstwo, a, lm. a *morderstwo popełnione przez skrytobójcę*: Każda śmierć niespodziewana zaczęła uchodzić za S. Szaj. <Od Skrytobójca>

Skrytojarzmowy, antr. *człowiek o niewydatnych kościach jarzmowych* (cryptozygos). <Skryty + Jarzmowy>

× **Skrytojadrek**, drka. lm. drki, p. **Bezjadrek**. <Skryty + Jądro>

Skrytokrystaliczny min. *nie ujawniający widocznych śladów ani zarysów kryształów*: Rogowice i jaspis są skrytokrystaliczną odmianą kwarcu. Bryła leżała na skrytokrystalicznym wapiaku. <Skryty + Krystaliczny>

Skrytokwiatowe p. **Skrytopłciowe**. <Skryty + Kwiatowy>

Skrytowlowiec, wca, lm. wcy *klusownik*. <Skryty + Łowiec>

Skrytowlówstwo, a, blm. *klusownictwo*. <Od Skrytowlowiec>

× **Skrytomądek**, dka, lm. dki = **Bezjadrek**. <Skryty + Mądo>

Skrytopłatka, i, lm. i bot. (clandestinaria) *roś.* <Skryty + Płatek>

Skrytopłciowe, × **Krytopłciowe**, **Skrytokwiatowe**, **Zarodnikowe** rośliny bot. (cryptogamia) *dział roślin nie kwitających, nie dających nasienia, rozmnażających się zaś za pomocą zarodników*. <Skryty + Płciowy>

Skrytosz, a, lm. e zool. (dorippe) *skorupiak krótkoogonowy*. <Od Skryty>

Skrytość, i l. blm., rz. od **Skryty**: Chytra S. Lubom. S. tylko złości sprzyja; niech ją moralna nauka między grzechy główne położy. Stasz. W skrytości = *skrycie, pokryjomu, w tajemnicy, w sekrecie*: [Kocha] mię, Marysiu, ale też w skrytości. 2. lm. i = a) *rzecz skryta, tajemnica, tajnia, tajnik, sekret*: Bóg objawca skrytości. Farn. Tobie są wiadome wszystkie skrytości nasze. Stasz. Zawsze bywa, że ś. wszelaka S. nakoniec odkrywa. Tremb. Skrytości, trudne rzeczy, od prostaków zakryte. Petr. Skrytości serea. b) × S. p. **Skrytka**.

Skryty i. im. od **Skryć**: Niema nie skrytego, żeby ś. nie odkryło. Leop. Skrytych nie znajdziesz pieniędzy. Troc. Skryte rzeczy niepożyteczne. Kn. (= *będące w ukryciu; świeca pod korcem*). Pan Dorymo nadto S. oczom moim, znać, że lęka ś. ukazać tym, czym jest. L. 2. *tajemny, tajny, sekretny, niewidzialny, zamaskowany; niedocieczony, niezbadany, tajemniczy, niedostępny*: Skrytemi drzwiami wychodzą. L. Skryta rana nieuleczona. Kn. Skryte są Pańskie sądy Kochan. Skryte sądy buskie. Troc. Co było skrytym, na zawsze zostanie. Fred M. Boże wieczny, który znasz skryte rzeczy. Wuj. Skryte knowania, podejścia, podszepty (= *pokątne, kryjome, ukradkowe; podziemne knowania*). Skryte postanowienie. Troc. Skryta tego jest przyczyna. Troc. Skryte rzeczy własności. Troc. 3. *trudny do odśzukania, zapadły, w którym ś. można skryć, dobry do ukrycia ś., niedostępny, przepastny*: Skryte w tym lesie są miejsca. Troc. Skryte miejsce, gdzie ś. można skryć, *latebrosus locus*. Kn. 4. *nie*

lubiący z natury swej zdradzać swego wewnętrzne stanu duszy, nie otwarty, zamknięty w sobie, milczący: S. swoje myśli i zamysły kryje. Troc. <Od Skryć>

Skrytykować, uje, ował *krytykując zganiać*: S. kogo w pismach = *posp. ściąć, zrywać*. Złożymy sesję i skrytykujemy porządnie naszego oryginała. Korz. <Ź(s) + Krytykować>

Skrytykowanie, a, blm., *czynność cz. Skrytykować*.

Skrywać, a, ał i S. ś. p. **Skryć**.

Skrywanie, a, blm., *czynność cz. Skrywać*.

Skrywanie się, a ś., blm., *czynność cz. Skrywać ś.*

[**Skrywka**, i, lm. i] p. **Skrytka**. <Od Skrywać>

[**Skryzał**, a, lm. e] p. **Skryzał**: Wstępując po skryżalach schodów, Mag Litwor rzekł... Mic. <Ukr., Brs. skryzał>

[**Skrzak**, u, blm.] l. p. **Skrzek**. 2. a. [**Skrzát, Skrzok, Skrzot**] *dziecko płaczące*. <l. Kontaminacja Skrzek + Ikrzak; 2. Kontaminacja Skrzek + Skrzat>

[**Skrzale**, i, blp.] p. **Skrzele**.

[**Skrzas**, u, blm.] *spokój*: Dać komu skrzasu.

[**Skrzat**, a, lm. ci], [**Skrzak, Skrzot, Skrzok, Skrzet**] l. *istota mityczna, duch domowy w postaci karzełka, dostarczający pieniędzy, dostatków, podrzucający dzieci, krasnoludek*: Trzebaby kupić sobie takiego skrzata, takiego wabia, żeby pieniądz był w mieszk. Bodać cię skrzaci wzięli S. i od ognia i od złodzieja ustrzeże. Sienk. 2. p. **Skrzak**; wog. *małe dziecko, dzieciak, bęben*: S. to, któren ledwie od ziemi odrósł. Sienk. Miło jej było uchodzić nie za skrzata, ale za żrządą dziewczkę. Sienk. 3. *ognik błędny*. Zdr. [**Skrzatek**]. <S. Gnm. serato>

[**Skrzatek**, tka, lm. tkł] p. **Skrzat**.

× **Skrzawy** p. **Skrzący**.

Skrzący, × **Skrzawy** *iskrzący, iskrzący ś., jaskrawy, błyszczący*: Te oczęta ogniem skrzące. L. W śkup ognisty skrzącemi skrzydły związały ś. orły. Krasz. Mróz S. = *w czasie którego kryształki śniegu błyszczą od słońca, jak iskry, siarczysty*. <lm. od Skryć ś.>

[**Skrzátwa**, y, blm.] p. **Skrátwa**: Nie mam przed plebanem skrzátwy, bo ś. boję większej kłatwy. Wójc. <KRZÉT/KRZÁT/KRET>

[**Skrzebel**, bla, lm. ble] *wróbel*. <SKRZEB>

[**Skrzebić**, i, ił] p. **Skrzeblać**. <SKRZEB>

[**Skrzebienie**, a, blm.] *czynność cz. Skrzebić*.

[**Skrzeblać**, a, ał, **Skrzebić**] *popłukiwać, kńczyć*. <p. Skrzeblić>

[**Skrzeblanie**, a, blm.] *czynność cz. Skrzeblać*.

[**Skrzeble**, i, blp.] *zwierzátka bajeczne*: Iść na S. = zimowa gra młodzieży (jednego śród siebie ustawiają z miechem otwartym nad rowem, reszta idzie naganiać. Gwar.). <p. Skrzebel>

[**Skrzeblenie**, a, blm.] *czynność cz. Skrzeblić*.

[**Skrzeblić**, i, ił] (o dziecku) *plakać, mazać ś.*

<Od Skrzebły>

[**Skrzebły**] *placzący, narzekający*. <SKRZEB>

[**Skrzeo**, a, lm. e] *grube, wyniosłe drzewo sosnowe*.

<p. Skrzek>

[**Skrzecha**, y, lm. y] p. **Skwarka**. <Zam. Skrzeczka>

Skrzeczec, y a. [e], ał i. a. **Skrzekotać** p. **Rzechotać** pod 1): *Zołny niemiło skrzeczwały. Mor. Orzeł ogromnie skrzeczy, nie jak gołąb grucha. Przyb. Bąk bęczy, kaczką kwaka, gęś gęga, łabędź skrzecze. Toł. Skrzeczają tam nietoperze. Tw. Skrzeczają żaby, rzegocą. L. Kiedy żaby*

zrana skrzeczą, będzie deszcz. Kluk. Skrzeczą żaby. Troc. Orzeł skrzecze. Troc. [Żaba skrzecze]. Sroka na płocie ustawicznie skrzeczy. Kras. Skrzeczy jak świerszcz w końcu izby. Korz. Myśl.: Żółw skrzeczy. 2. przen. *piszczeć, narzekać, żalić ś., utyskiwać*: Każdy skrzeczy o swoje rzeczy. Prz. Darmo ś. Kachna gryzie, darmo na mię skrzeczy, nie mówię ja, że szpetna, gdyż jest w samej rzeczy. Koch. W. Przen.: Kapela gra, spytać ś.: u kogo? — u księdza; w kościele bieda skrzeczy i ostatnia nędza. Druzb. Pospolitość skrzeczy. Wysp. 3. [Macica skrzeczy] = określenie pewnej choroby. <SKRZEK>

[Skrzeczek, czka, lm. czki] l. *krzak, krzaczek*: Młoda z druchnami i swachnami ubiera z różnobarwnych wstążek wieniec, jak gaik, na skrzeczeku lub na gałązce jedliny a. sośniny. Gac. 2. p. Skwarka. 3. a. [Skrzek], †Krzeczek zool. p. Chomik. <Od Skrzek>

Skrzeczenie, a, blm., Skrzek, Skrzekot, ×Krzek czynność cz. Skrzeczeć: S. kart i szelst papierów przyzywał coraz więcej ochotników. Korz.

Skrzeczek, i, lm. i l. [S.] p. Skwarka: Skrzeczki, skwarki. Troc. 2. a. *Grzęzy* hut. *resztki kruszcu pozostałe po jego wytopieniu*. 3. myśl. *przyjęta w żelazach, w sidle*. <Od Skrzeczeć>

Skrzeczkowy przym. od Skrzeczek: Koń mu nogą w dziurę skrzeczkową zapadł. Sionk.

Skrzek, u l. blm. p. Skrzeczenie. Troc. Orłowy S., *clangor*. Mącz. S. żab, skrzeczenie, rzekot żab. Dudz. Oczeretów gąszcz i gęsty szwarz na stawiskach, kędy żabi pada S. i wieszczami żabi rozbrzmiewa ś. rzekot. Wysp. S. sroki, łabędzia. S. zajęca. Garcz. Rzym na trzech panów pozwolił bez skrzeku. Chr. (= bez szemrania). 2. †S. *krzak, kierz*: Nad brzeźnami skrzeki świnia znajdziesz. Koch. J. 3. a. ×Krzek, [Skrzak] *żkra zwierząt ziemnowodnych, składana kłębami lub sznurami*: S. żabi. 4. *potrawa niezwykle osolona*: Słony jak S. 5. [S.] = a) p. Galak, b) *drzewo przysadziste, gałęziste u dołu i krzywe, drzewo skrzekowate*. c) *część drzewa zwrócona do cienia, to jest tu północy*. d) *roślina wodna*. e) = Chomik: Zły jak S. f) *świerszcz*. 6. zool. *mięczak z rodzaju „unio“*. Zdr. Skrzeczek. <SKRZEK/KRZEK>

Skrzeka, i, lm. i gm. *człowiek hyle czego skrzeczący, piskla*. <SKRZEK>

[Skrzekać, a, al] *trzeszczeć*: Uciekał, aż mu krypeć skrzekał. <SKRZEK>

[Skrzekanie, a, blm.] czynność cz. Skrzekać. Skrzekliwy, ×Krzekliwy *skrzeczący, piskliwy*: Orzeł, łabędź S. Coś pan myślał? że co? — podchwycił ośheło skrzekliwym głosem adwokat. Tet. <SKRZEK>

†Skrzekoła, a, lm. e żaba. Przyb. <Skrzek + Łajac>

Skrzekot, u, blm. l. p. Skrzeczenie: Słychać ś. pieśni żabiej. Gosz. 2. [S., lm. y] *odmiana cietrzewia (tetrao medius): bastard z guszycy i cietrzewia*. <SKRZEK>

Skrzekotać, cze, a. ×ta, tał p. Skrzeczeć: Bąk bęczy, kaczątka kwaka, gęś gęga, łabędź skrzekocze. Toł. Sroka skrzekocze. Fred. M. Małpa, gdy ich ujrzęła, tak jako ona zwykła, na nie skrzekotała. Papr. Chrościeł skrzekota, a tu słowik gra. Syrok. <Od Skrzekot>

Skrzekotań, a, blm., czynność cz. Skrzekotać: Śpiew słowika, szmer wody i żab S. Malez. [Skrzekowate drzewo] p. Skrzek. <Od Skrzek>

Skrzel, i, lm. e l. a. [Skrzela], częś. w lm. Skrzele, [Skrzale] *narządy oddechowe ryb i niektórych płazów, †oskrzele, dychawki (bronchie)*: Skrzele, oskrzele, u ryb, otwory rogową pokrywką okryte, pod któremi ś. naczynia oddechania znajdują. Kluk. S. dychawkowe = *rozgałęzienie obwodowej części dychawki w fałdzie skóry u wodnych gąsienic zwierząt stawonogich*. 2. [Skrzele, Skrzelki] *przyrząd, przez który przechodzą przy kołowrotku nici, rodzaj szpulki*. 3. anat. *małżowina, muszla, koncha* Skrzele nosa, ucha, kości sitowatej. Perz. Zdr. Skrzelka. <SKRZEL, od (S)KRZY/(S)KRZE>

[Skrzela, i, lm. e] l. p. Skrzel: Suchy jak S. 2. *poła u sukmany, szereg dolna jej część; spódnica kaftana męskiego*.

[Skrzelać, a, al] p. Strzelać. <Zam. Strzelać>

[Skrzelanie, a, blm.] czynność cz. Skrzelać.

[Skrzele, a, lm. a] l. *skrzyłka u kapelusza, kania, rondo*: Na głowach mieli małe kapelusiki czarne, okrągłe, z wązkim skrzelem. Tet. Świeci ś. na nim blacha na piersi, a z pod czarnego skrzela świeci ś. twarz rumiana. Tet. Spoglądała na tę twarz rumianą pod czarnym skrzelem, z za którego sterczało pióro długie. Tet. 2. [Leniwy chłop skrzela sobie nie złamie] = *krzyża; rękawa sobie nie urwie*. <p. Skrzel>

Skrzelice, ic, blp. Skrzeliny *rodzaj okienic z ruchomych listewek poprzecznych, zachodzących na siebie brzegami, żaluzje*. <Od Skrzel>

Skrzeliny, in, blp., p. Skrzelice. Podcz. <Od Skrzel>

Skrzelka, i, lm. i p. Skrzel: [Płoczekka małeńka złote skrzelki miała]. Pół. Od boków wyskoczą skrzelki. Mick. S. tryska z wód głębi. Kon. Przez staw rzucają ś. tęcze, rozbite skrzelką. Kon. [Skrzelki, przyrząd przy kołowrotku] Gwar. <Od Skrzel>

Skrzelodyszny zool. *oddychający skrzelami*: Do skrzelodysznych należą ryby. Nus. <Skrzel + Dyszny>

Skrzelonoszy p. Skrzelowaty: Skrzelonosza ryba. Otw. <Skrzel + Nosić>

Skrzelowaty, Skrzelonoszy *mający skrzele wyraźnie*: Ryby skrzelowate. Śł. wil. <Od Skrzelowy>

Skrzelowy l. anat., przym. od Skrzel: Listek S., p. Listek. Łuk S., p. Łuk. Organ S. Pokrywa skrzelową, p. Pokrywa. Żyły skrzelowe. Ślós. 2. patol.: Łuk S. (arcus bronchialis) — *przetoka szyi skrzelowa (wada rozwojowa)*. Rak S. (carcinoma bronchialis). Szpara skrzelową (wada rozwojowa). 3. zool.: Błona skrzelową, błona przy-skrzelowa (membrana bronchiostega).

Skrzelówka, i, lm. i zool. (erenilabrus) *ryba cierniopromienna*. <Od Skrzelowy>

Skrzemieniały który *skrzemieniał, skamieniał, stwardniał*: Skrzemieniałe owoce palm i oliwy. Lib. Skrzypy mają korę skrzemieniałą. Rost.

Skrzemienieć, i, il w *krzemień zamienić, zakrzemienieć*. Przen: S. serce i t. p. = *zakamienieć, zatwardzić, zmiezczyć*. <Od Krzemień>

Skrzemienieć, eje, al w *krzemień ś. zamienić, skamienieć, stwardnić*: Pierwej wół latać będzie, woda skrzemienieje. Nar. <Od Krzemień>

Skrzemienienie, a, blm. l. czynność cz. Skrzemienieć. 2. czynność cz. Skrzemienieć: S., skamieniałość w krzemień. Łab.

Skrzenie, a, blm., czynność cz. Skrzyć. Skrzenie się, a ś., blm., czynność cz. Skrzyć ś. Skrzep, u, lm. y l. to, co *skrzepło, co powstało w skutek skrzepnięcia*. 2. chem. *ścięta pod jakim-*

badź wpływem materja koloidalna: S. białka. 3. lek. krew ścięta (coagulum, crassamentum sanguinis). S. pośmiertny. Skrzepów badanie (inoscopia). 4. min.: S. aragaitowy, krzemionkowy, wapienny. <Z(s) + KRZEP >

× Skrzepczec, eje, ał p. Skrzepić. L. <Z(s) + Krzepczec >

× Skrzepczenie, a, blm. 1. czynność cz. Skrzepczec. 2. czynność cz. Skrzepczyć.

× Skrzepczyk, y, ył p. Skrzepić..

× Skrzepiać, a, ał i S. s. p. Skrzepić.

Skrzepianie, a, blm., czynność cz. Skrzepiać.

Skrzepianie się, a s., blm., czynność cz. Skrzepiać s.

Skrzepić, i, il, × Skrzepczyć, nied. Skrzepiać 1. pokrzyć, ukrzyć, wzmocnić, umocnić, posilić, stężyć, zahartować: Bardzo głodny, anim jeszcze mdłych kości skrzepił moich. Prot. Otóż tedy w Tarezyne skrzepiwszy mój żołądek, ruszyłem ku Grójcowi. Wilk. Wzrósł w skrzepiających trudach orania i kośby. Orzesz. Chrystusa wśród mąk widziadła... widziadłem ducha skrzepiała. Wysp. Byłem potęgą czasu, co skrzepiła ogień, skruszyła skały. Przybysz. 2. [S] wspomóc, poratować, zapomóc, wesprzeć: Skrzepił go rzetelnie, jak i nieboszyk: ożenił go, juści drzewa dał na izbę. Ork. Zeby go też cem móg skrzepieć. 3. lek.: Lek skrzepiający (medicamentum tonicum s. roborans). S. s., Skrzepieć, × Skrzepczec 1. pokrzyć s., ukrzyć s., wzmocnić s., umocnić s., posilić s., stężyć, zahartować s., wzmóc s.: Skrzepiał s. na duchu tym, że noc była księżycowa. Orzesz. 2. [S. s.] wzmóc s. na siłach, na zdrowiu, na majątku, poprawić s., stanąć na nogi. 3. [S. s.] wysilić s. <Z(s) + Krzepić >

Skrzepie, a, lm. a skrzep krwi z naczyń upuszczonej (placenta sanguinis). Sł. wil. <Od Skrzep >

Skrzepienie, a, blm. 1. czynność cz. Skrzepić: Może on tak kiedy zgasnąć wśród ciemności i eiszy bez słowa pociechy i skrzepienia. Orzesz. 2. czynność cz. Skrzepieć: [Miałaby gmina niemale S. Ork. Niech was do bydła najmie za pasterza, będzie miał większe S. Ork. Takie to mam z tych synów S. na starość. Ork.]

Skrzepienie się, a s., blm., czynność cz. Skrzepić s.

Skrzeplina, y, lm. y skrzep krwi zatykający naczynie krwionośne, zakrzep (thrombus). <Od Skrzepły >

Skrzepliwość, i, blm. zdolność płynów do krzepnięcia (inonexia s. inosis).

Skrzepliwy posiadający zdolność krzepnięcia (coagulabilis). <Od Skrzepły >

[Skrzepla, ej, lm. e rz., Skrzepła duda] dziewczyna płuczną, płaska. <SKRZYP + Skrzebły >

Skrzeplność, i, blm, rz. od Skrzepły, rzecz skrzepła: Ziele to S. i zbieżenie krwi rozgania. Syr. <Od Skrzepły >

Skrzeplony który skrzepł, zakrzepły, zastygły, stężały, ścięty; zdrętwiały, zesztyniały, zgrabiły, skostniały, skolczaly: Tłustość, polewka skrzepła. Troc. Skrzepłe zagrzać mięso. Troc. Skrzepłym powiewem wodę wiatr ścina. Hul. (= wywołującym skrzepnięcie). Przen.: zamaryły, zmartwiały, zlodowaciały: Skrzepłe ożywiać popioły, serec. Troc. Mnie z skrzepłej twarzy krew uciekła. Hul. Ocknij s., martwy leniu, o ty cząstko świata dzielnego napół skrzepła! Nar. Nakoniec radość S. głos rozwiąże. Korz. Skrzepłe ciało naszego

domu ożywiła dusza, która weń wstąpiła. Korz. Mimo tych słów twarz jej stała s. jakby skrzepła, bo odrazu wszystkie jej nadzieje rozsypały s. w proch. Sienk. Ręce skrzepłe od zimna. Nie zagrzeje s. S. od zimnego. L. <Od Skrzepnąć >

! Skrzepnąć, pnie, pnął a. pl, S. s. 1. zsiąść s., ściąć s., zakrzepnąć, stężyć, zgęstnieć: Skrzepła s. tłustość, polewka mięsna, potrawa tłusta. Kn. Na to słowo skrzepnęła krew we mnie. Stasz. Nad Trojańskiego grodu strumieniem martwym Niobe skrzepła kamieniem (= stłamieniła) L. 2. zesztynieć, skostnieć, zdrętwieć, zgrabić, skolczec: Skrzepnęłyby członki Perseuszowi od głowy Meduzy, by nie Pallas. Bardz. Cały skrzepłem od chłodu. Syrok. [Chałupę ozwał! niech umarzną! niech skrzepną!] Ork. 3. [S., Skrepnąć, Skrypnąć (o Żydzie, niechrześcijanie) umrzeć. <Z(s) + Krzepnąć >

! Skrzepnielina, y, lm. y kawalek krwi skrzepłej. Sł. wil. <Od Skrzepniały >

Skrzepnienie, a, blm., p. Skrzepnięcie.

Skrzepnienie się, a s., blm., p. Skrzepnięcie s.

Skrzepnięcie, a, blm., Skrzepnienie czynność cz. Skrzepnąć.

Skrzepnięcie się, a s., blm., Skrzepnienie s. czynność cz. Skrzepnąć s.

Skrzepowy przym. od Skrzep. Patol.: Martwica skrzepowa (necrosis ex coagulatione). <Od Skrzep >

† Skrzep, u, lm. y = Pochrzepczyna: Obsyłał s. sąsiedzi to pieczenia, to głową, kiszka, schabem, skrzepem. Pot. <Zam. Krzept, Chrzept >

Skrzesać, sze, sał, † Skrzosać, nied. Skrzesać 1. dobyć ognia zapomocą krzesiwa: Skrzesałszy z krzemienia ogień, gotowali obiad. Leop. Skrzesać z panewki. Słow. Stopą po fal przerozu brylantowe iskry skrzesa. Słow. Prędko ognia trza S. Len. Ktoś skrzesał ognia i zatlił małą świeczkę łojową. Zer. Przen.: S. ognia w pałasze, gdy przyjaźń ściemnieje. Malcz. (= stanąć do pojedynku). 2. krzesząc ściąg, zgładzić: Uczuła nad sobą szły spiętrzone żłogich, skrzesyanych, niebosiężnych skał. Tet. <Z(s) + Krzesać >

Skrzesanie, a, blm., czynność cz. Skrzesać.

[Skrzesić, i, il] 1. a. [Skrzysić], nied. † Skrzysać wskrzesić. 2. p. Okrzysić. <Z(s) + Krzesić >

[Skrzesiwo, a, lm. a] krzesiwo. <Zam. krzesiwo, pod wpływem Skrzesać >

[Skrzesowatość, i, blm.] cecha czerwonej smolnej twarzieli u iglastych. Pe.

[Skrzesowaty] odznaczający s. skrzesosowatością.

Skrzesz, a, lm. e l. † S, [Skrzysz] rodzaj płatków: Sama skrzyszów napiekła, on też zabił skopu. Pot. 2. [S., Skrzysz] pewien rodzaj zbitej twarzieli smolnej w drzewie iglastym. Pe. <2 por-Skrzesowaty >

Skrzeszać, a, ał p. Skrzesać.

Skrzeszanie, a, blm., czynność cz. Skrzesać.

[Skrzeszenie, a, blm.] czynność cz. Skrzesisć.

Skrzetułka, i, blm. uczniowska gra w karty o łapy. Goł.

[Skrzęk, u, lm. i, Żwink] dźwięk. <Dżwn >

† Skrzęt, u, blm. 1. krzątania, uwiwanie s., tartas, rwetes: Przy bramach trudno było wśród ogólnego skrzętu przejechać. Sienk. 2. p. Skręt: Są to trzy skrzęty (liny), które w największej szardze trzymają okręty. Pot. <Z(s) + KRZĘT/ KRAT >

[Skrzęta, y, lm. y], † Skrzęta krzątanie s., uwiwanie s., staranność, zatrudnienie, zabiegi, czyn-

SKRZĘTLIWIE

ność: Dozór wewnętrzny miasta, ośzczędstwo, ozdoby i tysiączne domowe skrzęty, których sami obmyślać już nie zdołali, drugim zostawili. L. Macoszyna S. Pot. Ludzka S. dziwna ustaw nawydziwiała, cura. Zebr. < Z(s) + KRZĘT/KRĄT >

[Skrzętliwie], †Skrzętliwie przys. od Skrzętlivy.

[Skrzętliwość, i, blm.], †Skrzętliwość rz. od Skrzętlivy. Modl. Wac.

[Skrzętliwy] p. Skrzętny: Taka ci z niej skrzętliva, nijak na miejscu jej nie utrzyma. Karcz.

Skrzętnica, y, lm. e bot. p. Uroczyn.

Skrzętnie przys. od Skrzętny: Chociaż akt weselny przypadał po jutrze, przecież ludzi S. biegających nie widziałem. Kras. Utailem S. moje urodzenie. Stasz.

× Skrzętnik, a, lm. cy człowiek skrzętny: Stójno, skrzętniku! Troc. <Od Skrzętny>

†Skrzętnogospodarny skrzętny w gospodarowaniu: S.: zaczął s. krzątać, ażeby jak najprędzej mógł łaki posprzątać. Koch. W. <Skrzętny + Gospodarny >

Skrzętność, i, blm., rz. od Skrzętny: S., chęć zbioru, mniej czynna w zbieraniu, jak troskliwa w wydatkach. L. Oszczędność nie wydaje nad potrzebę, a S. obraca na użytek to, co by s. zmarnować mogło. Kras. A. Nadto skrzętności łakomstwem s. zowie. Nar. Ustawiczne do cudzych krajów podróże, zbytek za powrotem... w lat kilka potrafiły rozproszyć to, co wiekami S. przodków zgromadziła. Kras.

Skrzętny, [Skrzętliwy], ×Krzętny i. wiecznie krzątający s., uwijający s., zapobiegliwy, czynny, gospodarny, pilny, pracowity, ruchliwy, ×okrzętny, ×oprzętny. Masz sługi skrzętne ku posłudze swojej. K. G. Przyjechał legat papieski dla skrzętniejszego wyrozumienia sprawy, Błaż. (ad cognoscendam diligentius causam. Krom.). Dziś s. ludzi skrzętnych namnożyło, którym potwarzy i prawo ustawiczne miło Kochan. (= pieniączów. L.). Zatem skrzętna gospodyni o wieczery pićność czyni. Kochan. Skrzętne po domach biegają kucharki. Kras. Skrzętne pracownice miodu. Brodz. Skrzętna gospodyni. Troc. Skrzętna do usług przyjacielska zyczliwość. Troc. Gdy kto przyskąpo żyje i przechećwie S., mówmy, że jest oszczędny i jutra pamiętny. L. Wól s. śmiać, widząc mrówki w małej pracy skrzętne. Kras. 2. × S. skąpy nieco, wyrachowany oszczędny: Przodkowie nasi byli skrzętni na swoje, a hojni na publiczne potrzeby. L. 3. †S. prędki, poręczny, popędliwy, niecierpliwy. Km. Nie bądźcie skrzętni przeciwko Bogu. Leop. (nie bądźcie odpornymi. B. G.). Człowiek, że s. przeciwko Panu krnąbrnym a skrzętnym stawil, zaginie z ludu swego. Leop. Strofował ją, iż była harda i skrzętna. Żabk. Skrzętnych (niespokojnych) s. wystrzegaj ludzi. Troc. 4. × S. naglący, natarczywy, nalegający: Na tak skrzętną propozycję pozwolenie i odmowa niebezpiecznymi były. Troc. 5. × S. nierozmyslny: S. (nierozmyslny) to był uczynek. Troc. 6. [S.] uparty, nieznośny, zrzędnny, marudny; niecierpliwy, gniewliwy; placzliwy. 7. × S. p. Skrzętny. L. <Z(s) + KRZĘT/KRĄT >

[Skrzętwa, y, blm.] p. Skrzętwa: Namiętności, skrzętwy nie dając rozumowi, zaślepiają człowieka. Petr. Gdy kogo tak zdybia, iż mu nie dadzą skrzętwy, to obieca, ale nierad. Górn. <Z(s) + KRZĘT/KRĄT >

SKRZYDEŁKOWATO

[Skrzok, a, lm. i] p. Skrzat. <Zam. Skrzat>
[Skrzot, a, lm. y] p. Skrzat. <Skrzot>
†Skrztusić się, i s., il s. krztusić s., dlawić s.
<Z(s) + Krztusić s. >

†Skrztuszenie się, a s., lm. a s. czynność cz. Skrztusić s.: Brat mój tej nozy wyjazdu z Wołczyna całej prawie nie spał, wielkie mając skrztuszenia s.

Skrzybaczka, i, lm. i łopata, łopatka do skrzybania. Troc. <Od Skrzybać >

[Skrzybać, bie, bał, Skrzybotać] skrobać przezrażliwie. Dudz. Błoto po ulicach S. będziez do śmierci. L. <Połączenie SKRZYP: SKROB >

[Skrzybanie, a, blm.] czynność cz. Skrzybać. [Skrzybot, u, blm.] skrzybanie, zgrzyt: S. łyżek s. rozehodził przez wywarte drzwi i okna. Reym. Ino mlaskanie a S. łyżek zapelniały izbę. Reym. <Połączenie SKRZYP: SKROB >

[Skrzybotać, oczę, tał] p. Skrzybać: Ino łyżki skrzybotały o wręby (misek). Reym.

[Skrzybotanie, a, blm.] czynność cz. Skrzybotać.

Skrzyczeń, y, ał kogo = złajac, zymoid, sfukać, zymyślać, zbużować, zbesztać. S. s. zmordować s. krzyčeniem: Dziecko s. skrzycało. <Z(s) + Krzyczeń >

Skrzyczenie, a, blm., czynność cz. Skrzyczeń. Skrzyczenie się, a s., blm., czynność cz. Skrzyczeń s.

[Skrzyczka, i, lm. i] p. Skwarka. <Zam. Skrzeczka >

Skrzyć, y, yl i. i S. s. iskrzyć s., jarzyć s., żarzyć s., sypać iskry, błyszczyć, lśnić s.: Nad brylanty skrzę jej oczy. Słow. Oczy jej skrzyły jak gwiazdy. Przybysz. Czarne bajadery lśnią skarbami, na warkoczach skrzę gwiazdy. Mie. Skrzyły s. pieniądze. Chl. Odwaga i męstwo skrzyło s. w jego oczach. U młodych skrzę s. oczy. Sienk. Słońce w upalne południe gdyby święta monstrancja skrzy s. nad morzem. Przybysz. 2. [S.] dokuczać, zrzędzić, suszyć komu głowę. <Oboczna forma Iskrzyć >

Skrzydelnik, a, lm. i, Skrzydlatek geol. (strommus) mięczak brzuchopełny trąbkowy w utworach kredowych. Łab. <Od Skrzydelny >

Skrzydelnny, Skrzydłowy przym. od Skrzydło: Ikarowi słońce wonne woski, skrzydelne związki rozgrzewa Zebr. Kąty narożnikowe, ramienne, skrzydelne służą do naznaczenia kierunku różnym linjom fortyfikacji. Jak. J. <Od Skrzydło >

[Skrzydło, a, lm. a] p. Skrzydło. <Od Skrzydło >

Skrzydło, a, lm. a i. p. Skrzydło: Przyszedeś, senku, a twemi okryteś skrzydłki czar-nemi oczki memu dzieciąteczku. Groch. 2. dotne sprężyste części nosa, mające za podstawę chrząstki: Skrzydło nosowe żrebca. Kształtny nosek z lekko wzdętymi skrzydłkami nozdrzy. Bał. 3. część składowa wrzeciennic, samoprząśnicy i niciarki szydłkowej. 4. kuna żelazna do przymocowania nieruchomej części śrubsztaka do stołu warsztatowego. 5. × S. anat. zrzęzik mały (lobulus). 6. antr. część zewnętrzna skrzydła większego kości klinowej w czaszce. 7. bot. jeden z dwóch bocznych płatków korony roślin motylkowatych. Rost. 8. × S. okul., p. Skrzydlik. 9. wet szczołka pęcino-wa. <Od Skrzydło >

Skrzydłkowato przys. od Skrzydłkowaty: Nielupki, których dwa boki są S. rozwinięte. Rost.

Skrzydełkowaty *mający skrzydełka*: Słupek zamienia ś. na niefupkę na kantach skrzydełkowaną. Rost. <Od Skrzydełkowy>

Skrzydełkowy przym. od **Skrzydełko**. Przen.: Rozmowa z panią młodą... w takim stylu skrzydełkowym. Wyp. (= *lekkim, motylkowym, ulotnym*). <Od Skrzydełko>

Skrzydłacz, a. lm. e l. a. **Skrzydłacz** *istota skrzydłata*: Orzeł płoszy błędne po lasach skrzydłaczów orszaki. Nar. Przen.: *koń przedki w biegu, wiatronogi, skrzydłolotny*. Przen.: *Pegaz*: Wsiadł na skrzydłacza i brząkał na lirze. Kniaź. 2. bot. (pterosperrum) *roś. z rodziny zatwarowatych*. 3. zool. (strombus) *brzuchopełz przodokrzepny*. <Od Skrzydło>

Skrzydłak, a, lm. i l. p. **Skrzydłak** 2. [S., **Pierznianka**] *miotłka z skrzydła ptasiego*. 3. [S., **Pior-nak**] *wielkie pióro do pisania, z skrzydła wyrwane*. 4. bot. *niełupka mająca dwa boki skrzydełkowanie rozwinięte*. 5. bud. *ozdoba architektoniczna nad oknami lub drzwiami w kształcie skrzydeł, w środku których umieszcza ś. wazon*. <Od Skrzydło>

× **Skrzydłany** p. **Skrzydlaty**: Trudno sieci kłaść przed oczy skrzydłanych, to jest ptaków: wnet je spłoszysz. Skar. <Od Skrzydło>

Skrzydlastogardłowy p. **Skrzydłowogardłowy**. <Skrzydlasty + Gardłowy>

Skrzydlastonogi *szybkonogi*: S. Merkurjusz. Bobr. <Skrzydlasty + Noga>

Skrzydlasty l. × S., p. **Skrzydlaty**: Skrzydłaści aniołowie. Groch. Zwierzę skrzydłaste. Troc. U mywa koło skrzydłaste, które woda, podpływając, porusza, ma na czele deski a łopatki, które woda, pehając, obraca. Os. J. 2. anat.: † *Kość skrzydłasta = klinowata, klinowa* (p. *klinowy*) (os. spheroidale). *Haczyk* S. kości klinowej, p. **Haczyk**. *Wyrostek* S., × *skrzydlik* (processus pterygoideus). *Otwór czaszki kliniasto - S.*, p. **Kliniasto - Skrzydlasty**. <Od Skrzydło>

Skrzydlatek, tka, lm. tki *gieol.*, p. **Skrzydlenik** Łab. <Od Skrzydlaty>

Skrzydlatość, i, blm., rz. od **Skrzydlaty**. Przen.: *Skrzydlatością i blaskiem miesiąca moje ramiona dumne*. Słow. Za snów S. błogosławię Tobie. Kon. *Nad ziemią S. taka, taka lekkość, przejrzystość*. Kon.

Skrzydlaty l. a × **Skrzydlasty**, × **Skrzydłany** *mający skrzydła, uskrzydłony*: Ptak S. S. *Pegaz*. Kraj. S. syn *Wenery*. L. *Więc ś. ukryłem pod piastunki szatę, sądząc, że dziecko smoka nie-skrzydlate*. Słow. S. *trzępiotek*. Berw. (= *amerek*). *Dwa serca przebite grottem skrzydlatego bożka*. Orzesz. *Skąd w królestwie skrzydlatym tyle zamieszania? Mick*. Przen.: *lekki, lotny, powiewny, nieuchwytny, eteryczny, szybkołotny*: *Chmurka skrzydłata*. Mick. *Mysł skrzydłata*. Żm. *Bujam po morzu gdzieś w skrzydlatej łodzi*. Krasin. *Wyleciałem naprzód miłością*. S. Uj. O, śnie S. *śłodkich udręceń i cierpień!* Berw. *Przez usta uśmiechnięte wylatują dowcipu słowa skrzydlate*. Rog. 2. bot.: *Łodyga od zbiegających po niej ogonków skrzydłata*. Rost. 3. *gór*: *Świder* S. = *świder z uszami czyli skrzydłami do skrubania i równania otworu*. Łab. <Od Skrzydło>

Skrzydlenie, a, blm., czynność cz. **Skrzydlić**. **Skrzydlenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Skrzydlić** ś.

Skrzydlica, y, lm. e bot. (alaria) *roś. z rodziny wodorostów, z rzędu ciemnic, z rodziny lami-*

narieae. *Gatunek*: S. *jadalna*, *Sałata morską* (a. *esculenta*). <Od Skrzydło>

Skrzydlić, i, *it zaopatrywać w skrzydła, uskrzydlać*: *Żartko biegł, co siły, niecierpliwosć i radość stopy mu skrzydliły*. Przyb. *Obie śpieszą, a radość skrzydliła im nogi*. Przyb. *S. ś. dostawać skrzydeł; wznosić ś. jakby na skrzydłach*: *I pierś wzniesiona i skrzydli ś. szata*. Słow. <Od Skrzydło>

Skrzydlik, a, lm. i l. *plasterek, płatek, zrazik*: S. *wędliny, połędwicy*. *Skrzydliki ozoru*. Mick. 2. anat. × S. = *wyrostek skrzydlasty* (processus pterygoideus). 3. okul. × S. = *skrzydełko, przypadość gałki ocznej* (pterygion). <Od Skrzydło>

Skrzydlikowaty l. do **skrzydlika** podobny. 2. okul.: *Blizna skrzydlikowata oka* (pseudopterygium). <Od Skrzydlik>

Skrzydlin, u, lm. y bot. *pterocarpus*. <Od Skrzydło>

Skrzydłina, y, lm. y *liche, nędzne skrzydło*: *Żebym tak miał jakie takie skrzydliny, fruwałbym jak nie do nieba*. Dyg. <Od Skrzydło>

Skrzydłeczko, a, lm. a p. **Skrzydło**. <Od Skrzydełko>

[**Skrzydłenko**, a, lm. a] p. **Skrzydło**.

Skrzydliisko, a, lm. a l. p. **Skrzydło**: *Gęś wzbije ś. na skrzydliiska, polecie*. Przen.: *Skrzydliiska burzy zaświszczały w górach*. 2. *zewnątrzna część sieci od matni do brzegów*. <Od Skrzydło>

Skrzydłacz, a, lm. e p. **Skrzydłacz**: *Niechaj w górę wzniesiona drużyna skrzydłaczy zbożne, prawdziwe cele postępu zobaczy*. Syrok. <Od Skrzydło>

Skrzydłak, a, lm. i, **Skrzydłak** *gatunek wiewiórki z pobocznymi ścianami, które ś. rozwarło jak skrzydła na płytce wodzie kijami zatykają* (L.), żak. <Od Skrzydło>

Skrzydłeczko, a, lm. a p. **Skrzydło**: *Gdybym ci ja miała skrzydłeczka, jak gąska*. Sienk. <Od Skrzydło>

Skrzydło, dła, lm. dła, dęł a. [dół], [Krydło] l. *jedna z przednich kończyń ptaka, przysposobionych do utrzymywania go na powietrzu i do lotu*: *Skrzydła są części samym tylko ptakom najwłaściwsze, któremi rozciągnionymi, jak jakimi wachlarzami, przebijając powietrze, na nim ś. unoszą i latają*. Kluk. *Płastwa i większa część owadu lata skrzydłami, lecz te skrzydła są rozmaite*. L. *Dwie skrzydła (lpd.) orła wielkiego*. Leop. *Orzeł skrzydła rozpościera*. Troc. *Biegł, jakoby mu kto skrzydła przyprawił*. P. Koch. *Byśmy i skrzydła mieli, tedy stąd nie wyjdziemy*. Skar. *Miłość gwałtownym pędem ognia swego dodała-ć skrzydeł do tej drogi*. Pśń. *Jeź ś. kureczka zwabił nie dały, gdy je kokosz wabiła, gdy skrzydła swoje rozciągała, więc też teraz skrzydła swoje ścisnęła, kureczka niewdzięczne opuściła*. Żarn. S. *nietoperza*. W *po-goń za mną skrzydłami uderzył*. Mick. *Hiacza z Rogowa, z tych, co w herbie rogi jelenie i S. sępie noszą*. Krasz. *Skrzydła moje zwicnięte*. Korz. *Ptak ze skrzydły złamanemi*. Kon. *Skrzydła usarskie*. I *otóż lecą zwycięstwa dziwne*. Panie, *skrzydlate wielkim skrzydeł lotem*. Wyp. Przen.: (chmura) *podlatuje i skrzydła w błękiecie zanurza*, podobne do *niknących piór Anioła Stróża*. Mick. *Skrzydła promieniste zanurzyła w błocie*. Sow. (= *skalala* ś.). *Obejść, przyjąć komu skrzydła = ukrócić jego swawolę, butę, pozabawić polotu*: *Obeinają skrzydła baszom, żeby*

ś. nie mogły wysoko wzbijać. Kłok. Skrzydła mu obcięto, przycięto. Troc. Skromnie ś. sprawować w pociechach swoich, nie ś. nie chlubić przed światem a nie rozciągając skrzydeł swoich w możliwościach swoich. Rej. (=nie panosząc ś., nie puszczając ś., nie pyszniąc ś.). Nie wylataj, jeszcze skrzydła nie urosły. Kn. (=jeszcześ za młody). Skrzydła czyje = opieka, piecza, ochrona, osłona, protekcja: Uciekać ś. pod skrzydła czyje. Skar. Skrzydła opiekuńcze. Bacznie nade mną, matko, rozciągałaś skrzydła. Toł. Obszerne dziedzińce zamku wypełniły ś. temi, którzy pod skrzydłami królowej szukali opieki. Krasz. Przen.: Więć ś. S. śmierci rozpostarło nad zamkiem, co dnia któreś z tej rodziny marło. Słow. (=władza, moc, panowanie). Mknąć w dal na skrzydłach pieśni (=będąc umoszonym przez pieśń). Na skrzydłach prądów leczę przez morze. Dan. Wierchem wiał świeży wiatr i budził zimnemi skrzydły dusze odrętwiałe i śpiące. Las. Przen.: siła wzlotu, polot: Młodości! podaj mi skrzydła! Mick. Skrzydła wieszczę. Skrzydła myśli moich uniosły mię. Korz. 2. *miotalka, okurzaczką ze skrzydła*, pierzanka: S. gęsie do zmiatania. Troc. Stochoł w młynach bywa do lekarstw skrzydłem zmiatany. Syr. 3. *skrzele, pletwa*: Skrzydła u ryby. Troc. 4. *śmiga wiatraka*. Os. J. Skrzydła wiatrakowe. Troc. Wiatrak miał cztery tegie skrzydła ustawione na krzyż. Prus. 5. bot. *strona, połać*: Wieprz dziki, gdy mu myli obława psów skolących szyki, ów skrzydły kęsom chciwym chybkami uchodzi, a wali krzywą szablą, kędy ś. nagodzi. Żebr. Były i dziki, ale wyniosły ś. skrzydłem. S. budowli = *pawilon boczny*. S. pałacu. Troc. Dwa tylko pawilony o piętrze i jedno S., w którym niewielkie dwa pokoje i ogromna oranżeria były mieszkalne. And. S. wojska w szyku bojowym. Skrzydła obozowe. Tw. Skrzydła w szyku. Kn. Skrzydła są dwa końce wojska uszykowanego do boju. Papr. Jedni na czoło, a drudzy skrzydłami puścieli hordy swoje zagonami. Paszk. Prawe, lewe S. Sapieha uszykował swoje prawe S. Pas. Drugich lewym skrzydłem przetrzęgnięto od schodów i nuż ich sieć. Pas. S. tatarskie z tyłu zbiegało się z skrzydłem. Malez. Skrzydła mogą być oparte o zawady naturalne, jakimi są: morze, rzeka, jezioro, bagno i t. d. Chrzan. [S.] = *poła surduta*. Potym ś. odważył i podniósł S. namiotu do góry. Słow. S. kortyny. Troc. S. kapelusza = *rondo, kania*: W kapeluszach z obwisłemi skrzydły. Korz. S. okna = *jedna z dwóch połów otwierających ś.* S. drzwi, wrót = *poła drzwi, podwój, wierzeja*. S. wiosła = *poboczna część jego*: Plusk skrzydła wiosłowego. Przen.: †Gonić, galić na swe S. = *ciągnąć na swoją stronę, na swoją korzyść, na swój młyn wodę ciągnąć*. Kreśli prywatę postłów, z których każdy na swe S. goni. Rej. Wszyscy dziś sobie na swe S. galą, a choć wszystko źle, przecię sobie chwałę. Rej. †Na czyje skrzydła przejść a. przyjść = *dać ś. komu, paść na czyje ręce*. Rej. W cudzą ś. rzecz nie wdawaj, ani jej przerywaj, aż na twe S. przyjdzie. Dzw. (na róg stołu, gdzie siedzisz, aż na ciebie kolej przyjdzie. L.). †Na S. puścić = *puścić mimo siebie, zaniedbać*. Rej. 6. Ś. u dachówki = *podłużny brzeg dachówki nieco zagięty*. Mag. 7. u rzeźnika, *pieczeń wołowa przy rżazowej*. Mag. 8. część składowa *trzepałka, uskuteczniająca trzepanie przędzina*. 9. †S. a. w lm. **Skrzydła** cytara. B. Sz. 10. anat.: Skrzydła = *wyrostki kostne kości klino-*

watej: S. większe (ala magna). S. mniejsze (ala parva). S. popielate w mózgu (a. cinerea). × S. nietoperza = *wiązadło szerokie macycy* (a. vesper-tilionis). †S. = *podpasze* (axilla). Perz. S. nosa = *jeden z jego boków odgraniczających nazewnątrz dziurki nosa* (a. nasi): Skrzydła płuc = *zrazy płuc* (lobi pulmonum). Dyk. M. Skrzydła podniebienne = *wyrostki skrzydłowate, skrzydłaste* (processus pterygoidei). II, bud. *boczna nawa kościola z niższym sklepieniem*: Prawe, lewe S. 12. gór.: S. sztolni = *odnoga, rozgałęzienie w bok pedzone*. Łab. 13. inż.: Skrzydła upustu = *boki, czyli wyloty szluzu*. Łab. 14. org. *wierzch a. spód miecha*. 15. pow. *urządzenie chroniące od obryzgnięcia błotem osoby siedzące w powozie*. Sanie opatrzył i związał je mocno; z boków poddawał skrzydła, zabezpieczające od wywrotu. Jeż. 16. ryb. *boczna część sieci, więcierza, niewodu*. 17. zdń. *ściana boczna pieca pięciokątnego*. Zdr. **Skrzydło**, **Skrzydłeczko**, × **Skrzydłeczko**, [**Skrzydłeczko**]. Zgr. **Skrzydłisko**. <SKRZY>

Skrzydłobiały mający białe skrzydła, *białostozdły*, *białostkrzydły*: Amor S. Zim. <Skrzydło + Biały>

Skrzydłoblonisty mający skrzydła z błon, *nie z pierza, błoniastostkrzydły, błonostkrzydły*. Kn. Nietoperze, muchy skrzydłobloniste. Troc. <Skrzydło + Błonisty>

Skrzydłolotny, **Skrzydłoloty** na skrzydłach latający, *skrzydlaty, przedkolotny*: S. Pegaz. Haur., Troc. Orzeł, S. posłaniec. Ml. Przen.: Sen. S. L. <Skrzydło + Lotny>

Skrzydłoloty p. **Skrzydłolotny**: Bożek S. Chr. Przen.: Skrzydłolote lata. L. <Skrzydło + Lot>

Skrzydłonogi, **Skrzydłopięty** 1. *mający nogi uskrzydłone*: S. Merkury. Otw. Przen.: *szybko biegnący, wiatronogi, bystronogi, bystrołotny*: Skrzydłonogie konia. Koeh. J. Skrzydłonogie jelenie. Nar. Fortuna skrzydłonoga. Troc. 2. zool., p. **Mięczak**. <Skrzydło + Noga>

× **Skrzydłonoszy** noszący skrzydła, *mający skrzydła, uskrzydłony, skrzydlaty*: S. Kupid. Petr. <Skrzydło + Nosić>

Skrzydłonóg, oga, lm. ogi, zool. p. **Skrzydłopław**. <Skrzydło + Noga>

Skrzydłookienny *tyczący ś. skrzydła okiennego*. Troc. <Skrzydło + Okienny>

Skrzydłopalcat, a, lm. y, **Powietrzalec** gieol. (pterodactylus) *zwierz dawnego świata, prawdopodobnie latający, z rzędu jaszczurek*. <Skrzydło + Palcat>

Skrzydłopięty p. **Skrzydłonogi**: W rącznych zabiegach bystremi dzianety biegiem skrzydłopiętym pięknej dopadł mety. Nar.

Skrzydłopław, u, lm. y, **Skrzydłopławka**, **Skrzydłonóg** (pteropoda) *mięczak jednoskorupowy z delikatnymi skorupami*. Łab. <Skrzydło + Pław>

Skrzydłopławka, i, lm. i p. **Skrzydłopław**. <Skrzydło + Pławka>

Skrzydłopłochy *pierzchliwy, szybkoulatujący*: Czas S. Nar. (porywczy. L.). <Skrzydło + Płochy>

× **Skrzydło-podniebny** p. **Kliniasto-skrzydłasto-czeluściowy**. <Skrzydło + Podniebny>

Skrzydłoruchy *ruszający skrzydłami*: Zefir S. Nar. <Skrzydło + Ruch>

Skrzydłoryb, a, lm. y gieol. (pterichtis) *ryba skamieniata z rzędu ganoidów*. Łab. <Skrzydło + Ryba>

Skrzydłoszpon, a, lm. y zool. (palamedea) *ptak podkasały*. <Skrzydło + Szpon>

Skrzydłowato przys. od **Skrzydłowaty**. L.
Skrzydłowaty 1. podobny do skrzydła. Kn. 2. anat. † Wyrostki skrzydłowe (Urs.), wyrostki skrzydłaste (processus pterygoidei). 3. wet.: Kosteczka skrzydłowa w nodze konia (os hamatum). <Od Skrzydło>

× **Skrzydłowichrowy latający szybko, jak wicher**: Cherubin S. <Skrzydło + Wichrowy>
Skrzydłowogardłowy, × **Skrzydłowopłykowy**, × **Skrzydlostogardłowy** anat. (pterygopharyngeus). <Skrzydłowy + Gardłowy>

Skrzydłowo-podniebienny p. Kliniasto-skrzydłasto-cieluściowy. <Skrzydłowy + Podniebienny>
 × **Skrzydłowopłykowy** p. **Skrzydłowogardłowy**.

Skrzydłowy 1. a. **Skrzydłowy** przym. od **Skrzydło**: Pióro skrzydłowe. Oficer, podoficer S. = stojący na końcu kolumny. Adjutant S. = oficer przy generale do roznoszenia jego rozkazów. Sł. wil. 2. anat.: Naczynia, nerwy, mięśnie skrzydłowe = mające związek z wyrostkami skrzydłastymi kości podniebiennej. 3. myśl. = stojący na skrzydle, na końcu oblawy, naganki. 4. zool.: Pokrywy skrzydłowe owadów (elytrae). <Od Skrzydło>

Skrzydłówka, i, lm. i (elio) **mięczak brzuchopławy jednokorupowy, z delikatną skorupą**. Łab. <Od Skrzydłowy>

[**Skrzyhyceć, y, ał**] (o kuropatwie) **głos wydać, ciekotać**. <SKRZEG/SKRZYG/SKRŻ(ytac)>
 [**Skrzyhyczenie, a, bfm.**] czynność cz. **Skrzyhyceć**.

[**Skrzykać, a, ał**] **być przy zdrowiu**.

[**Skrzykanie, a, bfm.**] czynność cz. **Skrzykać**.

Skrzykiwać, uje, iwał i S. ś. p. Skrzyknąć.

Skrzykiwanie, a, bfm., czynność cz. Skrzykiwać.

Skrzykiwanie się, a ś., bfm., czynność cz. Skrzykiwać ś.

Skrzyknąć, nie, nał, nied. Skrzykiwać zwołać krzykiem: Kto tam hultajów skrzyknie, może o całą rzplą nie dbać. Sienk. A zima szła... skrzyknąwszy mrozy do szeregów. Las. S. ś. **zwołać ś. krzykiem**: Co parę dni to ś. skrzykną po ulicach i łowią Laszki i do Dniepru prowadzą. Mick. Łackie mieszczaństwo, szczególnie młodzi, poczuli skrzykiwać ś. po mieście. Sienk. Czelaź swoją skrzyknął. Kon. <Z(s) + Krzyknąć>

Skrzyknięcie, a, bfm., czynność cz. Skrzyknąć.
Skrzyknięcie się, a ś., bfm., czynność cz. Skrzyknąć ś.

[**Skrzyła, yl, bfp., Ożydła**] **skrzydła, wyłogi u kamizeli**. <Skrzyżowanie wyrazów Skrzydła i Skrzela>

Skrzyn, u, lm. y bot. (empleurum) roś. z rodzinny marzanowatych.

Skrzynczasto przys. od **Skrzynczasty**.

Skrzynczasty p. **Skrzyniasty**, pełen skrzynek, zaopatrzony w skrzynki: Koło młyńskie skzynczaste od wody z góry na nie spadającej porusza ś.; koło takie na ezele ma skzynczki, na które woda wpadając, ciężarem swoim koło obraca. Os. J. Jako pompą wysoką folują ku górze wodę, jako zasię kołem skzynczastym. Sur.

Skrzynczka, i, lm. i, [Krzynczka, Skzynczeniek] p. Skrzynia: S. wotowa, puszka na tabliczki, kartki, gałki wotowne. Kn. S., szkatułka pisarska, Troc. S. białogłowska do rupieci. Kn. Nastawiali różnych rzeczy: flaszek, flaszczyk, pudełek, skzynczek. L. Poszedł do swojej skzynczki. Korz. <Od Skrzynka>

Skrzyncznik, a, lm. i bot. roślina „cibotium cumingi”. <Od Skzynczka>

Skrzyncznikowy przym. od **Skrzyncznik**. Apt.: Łuski skzyncznikowe (paleae cibotii s. haemostaticae).

[**Skrzynczeniek, nka, lm. nki**] p. **Skrzynczka**.

Skrzynia, i, lm. e, [Krzynia, Skrzyń, Skzyncnica] 1. rodzaj kufru prostego, paka z wiekiem na zawiasach, lada: S. mączna w młynie. L. S. dębowa, okuta, zameczysta. S. żelazna. S. na węgle. Trumnę z nieboszczykiem przywieziono w skzynci. Rurmusowa S., która wprzód wody nabiera i drugim skzynciom przez rury rozdała, *castellum, receptaculum*. Kn. S. wodna, w którą z rurmusu woda ciecze, *labrum*. Kn. Kupił sobie skzyncię. Troc. S. puklasta, sepet wielki. Troc. S. wapienna. Troc. S. wapienna do rozczyniania, moczzenia. Kn. S. wapna = pewna miara wapna: S. wapna, pewna miara wapna, 12 taków zawierająca. Sol. S. wapna ma taków 12. Troc. W nowej skzynci pod ławą. Prz. (= rzecz cana w poniewierce). S. do chowania pieniędzy (= szkatuła). Szpetnie, gdy kupny język za niewinnym gada, nieladnie, gdy trybunał wiele w skzyncię składa. Hul. S. kościelna. Sekl. (karbona. L.) Z jednej skzynci obadwaj dobrze ś. mieli. L. Istniał jeden tylko skarb koronny, jedna S., kasa główna, jeśli nowożytnego użyć tu można wyrażenia. Paw. Ta suma leży u pana w skzynci. Korz. Chowa przywileje w skzynci zameczystej. S. Pańska, S. przymierza Pańskiego (Troc) = arka przymierza. 2. S., skzynczka szkła = paka zawierająca 120 tafli szkła: W hucie szklanej tafle zwykły ś. pakować po sztuk 120 w paki, które ś. nazywają skzynciami. Torz. 3. bud. sztuka drzewa znacznej grubości, położona poziomo w ziemi przy ścianie budowli, prostopadle do podwaliny, mająca w środku na wyłot wyrobioną pazę, czyli otwór podłużny. Sł. wil. 4. fl. wiązanka drzew w pasie, w której mieści ś. od 40 do 60 sztuk. Sł. wil. 5. gór. = skzyncia drewniana okuta lub blaszana do przewozu podziemnego w kopalni, jako część wózka kopalnianego. Łab. 6. hut.: S. płóćkowa, p. Fola. S. płóćkalna, osadowa = naczynie z wodą, nad którym zawieszony jest sito osadowe, przyrząd do płóćkania rudy. Łab. Skzyncie sitowe nieruchome, podłużne, z sitami w dnach; ustawione nad sobą jak rafy; po nich sypie ś. ruda przepiókiwana przepływem wody. Łab. Skzyncie sitowe potrząsalne = takie, jak i skzyncie sitowe nieruchome, tylko potrząsane w czasie sypania na nie rudy. S. = dolna zaprawa pieca wielkiego, część od spodku do poziomu form, gdzie ś. zbiera stopiona surowizna i żuźle. Łab. S. wiatrowa, wiatrowpust = przyrząd z kurkiem, zasuwą lub kluczem, blisko form wielkopiecowniczych umieszczony, dla zamykania przepływu wiatru do dyszy lub wpuszczania go. Łab. S. cementacyjna = skzyncia równoległościenna ogniotrwała, w której ś. żelazo, w sztabach przygotowane na stal, układa warstwami z węglem dla zementowania w odpowiednim piecu. Łab. 7. inż.: S. nurkowa, keson = ogrodzenie z forsztów bitych w dno lożyska wody, szczelnie spojonych, urządzane przy mrowaniu filaru mostowego w wodzie. 8. lek.: S. potna = rodzaj łaźni. 9. mech.: S. przesuw = pokrywa przesuw przy cylindrze maszyny parowej, obejmująca je. Łab. S. ogniowa = kotlina u parowozów, zastępująca palenisko. Łab. S. ciepła = zbiornik do przyjmowania wody ciepłej ze skraplacza. 10. myśl. główna część nory lisa: [S., jama legowa lisa, od której kilka nor dla

wyjścia na wierzch ziemi jest wyprowadzonych].
II. ogr. S. inspektowa belgijska, głęboka, do przechowywania roślin. 12. ryb. naczynie drewniane z tarcic, zbudowane w kształcie tratwy a służące do przewożenia ryb żywych wodą. Zdr. Skrzynka, Skrzyneczka, † Skrzynuszka. < Łć. serinium >

Skrzyniarz, a, lm. e ten, co robi skrzynie. < Od Skrzynia >

Skrzyniasto przys. od Skrzyniasty.

Skrzyniasty, Skrzyńczasty, Skrzynczasty pełen skrzyń, zaopatrzony w skrzynie. Troc. < Od Skrzynia >

[Skrzynica, y, lm. e] p. Skrzynia. < Od Skrzynia >

Skrzyniowy, Skrzynny I. przym. od Skrzynia: Skrzyniowa tafla szklana ma być tak wielka, jak pół arkusza regalowego papieru. Torz. Zbiornik S. 2. hut.: Kociel S. = wyginany, Waita. Kamienie skrzyniowe, p. hut. Kamień. < Od Skrzynia >

Skrzynka, i, lm. i I. p. **Skrzynia**: Skrzynki u koła wodnego, na które z góry woda bije, im głębsze, tym lepsze. Sol. Zamknąć co w skrzynce. Troc. S. na przodku woza. Troc. S. pocztowa. S. do listów i gazet. Nim poczynasz budować, radź ś. swojej skrzynki. Pot. (= kasy). Wszystkie sądy polskie utrzymywały ś. ze skrzynki, to jest opłat uiszczanych za decyzje, wyroki, akta proceduralne przez strony. T. K. Jesienią w skrzynkę zieloną pod czarny krzyżyk Jasia złożono. Len. (= w trumnę). 2. [Skrzynka rzezalna] sieczkarnia, lada. 3. [S. żabia] = Skojka malarska. 4. korzec węgla (miarą). Łab. 5. gis.: S. formierska, S. do formowania, p. 2. Kastel. < Od Skrzynia >

Skrzynkowato przys. od Skrzynkowaty.

Skrzynkowaty podobny do skrzynki: Trumna skrzynkowata. < Od Skrzynkowy >

Skrzynkowy I. przym. od Skrzynka: Forma skrzynkowa do urabiania cegły. Groby kamiennie skrzynkowe. 2. hut.: Miech S. = miech czworoboczny z rurą wiatrową u wierzchu; od spodu w skrzyni działa tłok z klapą w dnie, otwierający ś. ku wnętrzu. Łab. Pies S. = piec cementacyjny, naczynny: w przestrzeni sklepionej, ogarnianej płomieniem z paleniska, mieszczą ś. skrzynie szczelne równoległościennie, ogniotwale, w których kładzie ś. żelazo węgiem przesypane i w tychże cementuje, czyli przerabia ś. na stal. Łab. Aesor S., p. Aesor. 3. mech.: Naczynie skrzynkowe p. Naczynie. < Od Skrzynka >

† Skrzynnik, a, lm. cy stolarz. Mym. < Od Skrzynny >

× Skrzynny p. Skrzyniowy: Skrzynna mysz. L. < Od Skrzynia >

Skrzynować, uje, ował robić, stawiać skrzynki u koła młyńskiego. < Od Skrzynia >

Skrzynowanie, a I. blm., czynność cz. **Skrzynować**. 2. lm. a mech. zbiór skrzynek w kole młyńskim: Frzy stawianiu skrzynowania nieustannie trzeba mieć pilność w zachowaniu śródwagi i pionu.

[Skrzynówek, wka, lm. wki] p. Skrzynów.

[Skrzynów, owa, lm. owy] p. Krzynów. Zdr. [Skrzynówek].

[Skrzyń, i, lm. e] p. Skrzynia.

Skrzyńczasto przys. od Skrzyńczasty. Śl. wil.

Skrzyńczasty p. Skrzyniasty: Korzecznik ma koło skrzyńczaste, które bierze na ś. wodę. Troc. < Od Skrzynka >

1. **Skrzyp**, × **Krzyp**, × **Skryp** w. wyrażający skrzypnięcie: S., S. i już nad łożem skrwawionym sięga nożem. Mick.

2. **Skrzyp**, u, lm. y f. **skrzypienie, skrzypnięcie**: Zapory więzienia z żalonym otwierają ś. skrzypem. L. Z zatrudnionego furmaństwa, z rozliczonych rzemioł jaki S., jaki kołat na każdej ulicy. Rej. Trzeszcząca szruba przykre gdy skrzypy wydaje, że ją tyka mój ucisk, bolejąc, wyznaje. Tot. Silnego lwa leda S. zastraszy. Pileh. Śród ciszy nocnej postyszał S. otwierających ś. drzwi. Krasz. Para tłustych siwków, ciągnących pług ze skrzypem. Reym. 2. [S.] *stępa u wrót, to jest kawał drzewa grubego w środku wyłobiony i wkopany w ziemię*. 3. a. **Koński ogon, Koniogon, [Skryk, Chwoszcz, Choscka, Kostka, Chostka, Chwoszczaj, Krzęść, Krząstka]** bot. (equisetum) ros. z gromady paprotników, z rzędu skrzypów. Gatunki S. błotny (e. palustre), S. leśny, Przęstka, Przęsłka, Przęslika (e. silvaticum), S. namulny, mułowyy, strzępeczka (e. limosum), S. polny, Kądziołka, [Jedlinki, Strzępka, Przęslika], × Świńskie orzechy (e. arvense), S. zimowy, [Chwoszcz, Chwoszczka, Strzępka wielka (e. hiemale)]. Zdr. **Skrzypek**. < SKRZYP >

Skrzypaczka, i, lm. i forma ż. od Skrzypak.

× **Skrzypać**, a, ał p. **Skrzypieć**: Kto pierwsze targi opuszcza, często musi z swoim do domu nazad S. Pot. (= wlec ś. wozem skrzypiącym). Skrzypa drzwiami. Troc. Skrzypcy gdy przed nim skrzypali, w niemocy go pocieszali. Pśń. Miło skrzypać na skrzypcach. Troc. < SKRZYP >

Skrzypak, a, im. i p. **Skrzypek**: S. przestanie dygać (= kiwać) swoje. Słow. A co, gdybyśmy tych skrzypaków przywołać kazali? Tet. < SKRZYP >

Skrzypanie, a, blm. czynność cz. **Skrzypać**.

[Skrzypca, y, lm. e] p. **Skrzypce**: Zbrojna w twój talent, ze skrzypcą i Bogiem, jeźdźisz do krajów, gdzie sława cię czeka. Syrok.

Skrzypce, piec, blp., I. a. **Skrzypki**, [Skrzypca, Skrzypka, Skrzypice, Skrzypowina, Skrzypowiny, Skrzypinek, Skrzypowisko], † **Skrzypiec** narzędzie strunowe pewnej rozciągłości: S., narzędzie muzyczne (gędziebne), na którym smyżkiem przez struny przeciągając grają. L. Mówiłem ci mało sto razy, żebyś mi nie rypał na tych przeklętych skrzypcach twoich. L. Skrzypców i wszystkich instrumentów muzycznych, na których są struny, wierzch bywa jodłowy. Kluk. Rzępółic na skrzypcach. S. wielkie, małe. Troc. Do skrzypców (skrzypie) fletnie przyłączono. Troc. S. basowe. Troc. (= wiolonczela? buseila?). 2. Na stołach rozpięto tak zwane S., to jest sznurami przymocowane deseczki do utrzymywania w czasie kołysania ś. okrętu szklanek i butelek. Chełm. 3. gwiazdozbiór *Plejady*: Tutaj być powinny w tej stronie nieba te S. z gwiazd. Słow. < SKRZYP >

[Skrzypcia, i, lm. e] mysz (w zagadce).

† **Skrzypcista**, y, lm. ści p. **Skrzypek**. Troc. < Od Skrzypce >

Skrzypodrzew, a, lm. y bot. p. **Bandurowiec**. < Skrzypce + Drzewo >

Skrzypcowato przys. od Skrzypcowaty. L.

Skrzypcowaty podobny do skrzypiec: Liście skrzypcowate, *panduriforme folium*, okrągławe zakończone, ma boki nakształt skrzypców wycięte. L. < Od Skrzypce >

Skrzypcowy I. przym. od **Skrzypce**; † **Skrzypiczn**: Struny skrzypcowe. L. Skrzypcowe akordy komarów. Gom. Dusza ty moja skrzypcowa! Brt. 2. bot.: Drzewo skrzypcowe, p. **Bandurowiec**.

[**Skrzypeyjá**, i, lm. e] p. **Konskrypeja**. <Sid.> [**Skrzypeczek**, czka, lm. czkowie] p. **Skrzypek** <Od Skrzypek>

Skrzypeczka, i, lm. I p. **Skrzypka**: S. ta z gwiazd? — na siostry wesele sprowadź ją z nieba. Słow. (aluzja do gwiazdozbioru). Niema zabawy bez jego skrzypeczki. Pol. S., nie stanowiąc oddzielnego fakultetu, do każdego składnie przypadała i zwiększała zaletę i wesołość dworaka. Chodź. <Od Skrzypka>

Skrzypeczki, czek, blp., p. **Skrzypki**: Małym dzieciom bębenek albo S. u nas dają, żeby ś. zabawiały Petr. Przy skrzypeczkach gąski pogubiła. Mick.

Skrzypecznik, a, lm. cy, **Skrzypkarz** *rzemieślnik wyrabiający skrzypce*. Sł. wil. Stradivarius S. <Od Skrzypki>

Skrzypek I. pka, lm. pkowie. posp. **Skrzypak**, × **Skrzypka**, × **Skrzypeista**, † **Skrzypiec**, [**Skrzypiec**, **Skrzypista**] = a) *muzyk grający na skrzypcach*: Witaj, skrzypku polskiej ziemi, bracie między braćmi twemi. Sł. wil. Nie kpi S. z skrzypka, ani też surmacz z bębniasty. Prz. Przen.: × S. = *muzyk, poeta, śpiewak*: W szkole Pitagoresowej śmieszna to rzecz mody, niżli być filozofem. zostać skrzypkiem wprzody. Min. Na głos Orfeusza, skrzypka trackiej góry, wyzwały ś. z dzikiej tygrysy skóry. Dm. Stań mi tu, sławny Tassie, włoskiej skrzypku ziemi. Zabł. b) a. **Skrzypiciel** *grajek, muzyk karczemny, muzykus*. L. Karczmarz ma mieć muzykę zyczajną: dudę i skrzypka, którym tanecznicy plać. Haur. Gdy deszcz szedł, biedny musiał S. skończyć, gdy mu struny odwilżały. Ł. Ła godnie rznie ten S. Troc. S. podły. Troc (= *rzępoła*). S. jak zarznął od ucha, aż urwał rękaw od koźneha. 2. pku, lm. pki p. 2. **Skrzyp**: Ostatni oddech skrzypkiem z piersi ś. dobywa. L. S. w piersiach konającego gra. Troc. Siedzi ostatni S. w piersiach jego. Troc. Zdr. **Skrzypeczek**. <SKRZYP>

[**Skrzypiać**, a, a] p. **Skrzypić**.

[**Skrzypianie**, a, b] czynność cz. **Skrzypiać**. **Skrzypica**, y, lm. e I. częś. w lm., posp. p. **Skrzypee**: Arfy, lutnie, skrzypice. Wuj. Wskok ś. do skrzypie rzucisz, po skrzypicach w puzony. Bies. Tylko Boga a skrzypie. Rys. A cóż mi to za wesele, gdzie niema skrzypicy. Len. Krócej skrzypicy, niż tanecznicy. Prz. Z oberży się rozlegają skrzypiciel — weselisko! Las. 2. **Skrzypice** na niebie, gwiazd złożenie skrzypicom coś podobne, *lyra*. Kn. 3. × S. *ryba morska, lyra*. Kn. Zdr. (lm.) [**Skrzypiczki**]. <SKRZYP>

Skrzypiciel, a, lm. e p. **Skrzypek**. Pol. S. ukochany od narodu wielce. Len. Skrzypicielu, będziesz w niebie, a basista wedle ciebie. Wóje. <Od Skrzypić>

Skrzypicielka, i, lm. i forma ż. od **Skrzypiciel**. **Skrzypicielski** przym. od **Skrzypiciel**. Sł. wil. <Od Skrzypiciel>

[**Skrzypiczki**, czek, blp.] p. **Skrzypica**.

Skrzypiczny przym. od **Skrzypice**, *skrzypcowy*: Skrzypiczne pieśni, *lyrica carmina*. Kn. <Od Skrzypice>

Skrzypić, i, il, [**Skrzypiać**] I. *sprawić, aby skrzypiało*: S. drzwiami. 2. p. × S., p. **Skrzypieć**. Słup drogoskazu skrzypić. Garez. <SKRZYP>

Skrzypie, a, b]m. zb. *zarośla skrzypu, miejscce zarosłe skrzypem*: Brzegi obrośnięte szuwarem, trzciną i kępami skrzypiu. Pol. <Od Skrzyp>

† **Skrzypiec**, pea I. lm. pce, [**Skrzypiec**] p. **Skrzypee**. Mur., Mym. 2. *rodzaj tortur do ciągnięcia złoczyńców*: Gdy jej ten junak opowiadał, jak wiele głów zabił, jak jest mężny, była wtenczas już na skrzypcu, bojąc ś., aby jej też tak nie zabił. Górn. Wie złodziej, iż wilk nosi, a potym go też poniosa, iż mu być pewnie a. na skrzypcu, a. na gałęzi. Rej. [Mandaryni nie byłiby ś. wahałi dać nas wyciągnąć na S.]. Był jak na skrzypcu. Troc (= *jak na torturach, jak na igłach, jak na sztyłtach, jak na rozżarzonych węglach*). 2. lm. pcy p. **Skrzypek**. <SKRZYP>

Skrzypieć, i, a. [e], a], × **Krzypieć**, × **Skrzypić**, × **Skrzypać**, jednot. **Skrzypnąć** I. *wydawać skrzyp, chrzęścić ostro, trzeszczeć, zgrzytać wskutek tarcia*: U żmudzkiej kolasy oś nigdy mazi nie uzna, dlatego koła dziwnie wrzeszczą; także i na Rusi, i stąd ona przypowieść: skrzypi, by ruska kolaska. Paszk. Koło najgorsze najbardziej skrzypie. L. Co szpetnego, to i złego; im gorsze koła, tym bardziej skrzypią. Glicz. Otóż ja będę zgrzytał na was, jako więc skrzypi wóz bardzo nałożony siana. Leop. Prędzej dziś, niżli echory, zdrowiem placi duży, wszak skrzypiącego koła, mówią, będzie dłużej. Koch. W. Skrzypi piła, lina. Kn. Wóz, piła, lina skrzypi. Troc. Skrzypiąc, koła ś. toczyły. Troc. Kto wytrwa, kiedy stół i drzwi skrzypią, wytrwa, kiedy i łóżko będzie skrzypiało. Rej. Buty skrzypiące. S. drzwiami. Skrzypiące zawiasy. Brud. Drzwi S. przestały. Troc. Śnieg skrzypi pod nogami, kiedy mroź. L. (= *chrzypi*). Na dworze dziś z mrozem ostry wiatr uszy szczypie, skrzypi pod nogami. Opal. Skrzypiące mrozy. Tw. Umykaj, czarnomoreu, z swą mażą skrzypiącą. Malez. Słyszysz, jak skrzypią spróchniałe krzyże? Słow. 2. † S. *grać na skrzypcach; rzepolić*: Próżno temu S., kto nie chce tańcować. Rys. Choćby dziś i Orfeusz skrzypiał, co ciałe piekło usypiał... Pot. Skrzypiały skrzypee na tym weselu. Troc. Skrzypi ta muzyka. Troc. 3. *chrzęścić, rzeźzić, grać w piersiach*: Technienie skrzypiące umierającego. Wys. Już mu skrzypi w piersiach. Troc. 4. Skrzypi co = *nie idzie smarownie, gładko, idzie jak po grudzie, kuleje, chroma, wlecze ś. leniwo*: Na dobrej wodzy chłopstwo trzymając, wszystko porządnie, a nie skrzypiąc, idzie. Kosz. Nikt bez wady: skrzypiące świat zdawna idzie i stać będzie. Fred. M. Skrzypiące twoje idą rzeczy. Troc. Skrzypi sprawa jego. Troc. Wszystko skrzypi temu, co żałuje pieniędzy. Pot. (= *kto smaruje, ten jedzie*). 4. lek.: oddech skrzypiący = *nieprawidłowy*. 5. myśl. (o niektórych ptakach) *głos sobie właściwy wydawać*: Drozdy skrzypią. Mor. Zórawie skrzypią. Skar. Kania skrzypi, kawka kwaeze. Toł. Głuszec skrzypi (in. *szlifuje*). P. **Skrzypnąć**. <SKRZYP>

Skrzypiel, a, lm. e bot. p. **Kołożak**. <Od Skrzypieć>

Skrzypienie, a, b]m., czynność cz. **Skrzypieć**: Zdała czasem S. drzwi otwierających ś. chwytal. Krasz.

[**Skrzypinek**, nka, lm. nki] p. **Skrzypce**. <Od Skrzypieć>

† **Skrzypiotać**, oce, ta], † **Skrzypotać** *krzyżać skrzypkami*: Jerowie skrzypiotwały. Mor. <SKRZYP? + -otać>

† **Skrzypiotanie**, a, b]m., czynność cz. **Skrzypotać**.

[Skrzypista, y, lm. ści] p. Skrzypek. <Od Skrzypie>

Skrzypka, i, lm. i I. [S.] p. Skrzype: Oj, to nie była anielska S., jeno wieś dobra, co leci szybka. Len. Uboga S. tułacka. Len. S. mała, byle grała, żołnierza pociesza. Len. 2. bot., p. Lepnica. <SKRZYP>

Skrzypkarz, a, lm. e p. Skrzypecznik. <Od Skrzypka>

Skrzypki, ek, blp., p. Skrzype: Już smyczek i S. me nieużyteczne powiesić na czasy stary muszę wieczne. Petr. <lm. do Skrzypka>

Skrzypliwe przys. od Skrzypliwy. Troc. Pout wiatry skołatany wre S. Bardz.

Skrzypliwość, i, blm., rz. od Skrzypliwy. L.

Skrzypliwy, † Skrzypny *skrzypiący zwykle*: Wóz S. Był to rodzaj skrzypliwej nuty w koncercie. Jez. <Od Skrzypie>

Skrzypnąć, pnie, pnął, pnęła a. [pła] l. p. Skrzypieć: Drzwi wydają złodzieja, gdy skrzypną. Pot. Ktoś skrzypnął drzwiami. L. Bramę jedną odemknęła tak, że zawiasami najmniej nie skrzypnęła. Otw. Stałem pod drzwiami, słucham, skrzypnięto. L. S. było, dając znać. Groch. U małej furty skrzypnęły zawiasy. P. Koch. [Okiennica skrzypła]. 2. *piardnąć*: Ktoś tu skrzypnął = trzasnął, pierdnął głośno. Kn. <p. Skrzypie>

Skrzypnięcie, a, blm., czynność cz. Skrzypnąć.

† **Skrzypny** p. **Skrzypliwy**: Skrzypne wichry. Przyb. Morze to dzieli od skrzypnych Trynackrji brzegów Kalabryj. Przyb. <SKRZYP>

† **Skrzypotać, oce, otał** p. **Skrzypotać**: Żre lew, rozdziera, a krwawą paszczką skrzypoce. Koch. J. (= *zgrzyta*).

† **Skrzypotanie, a, blm., czynność cz. Skrzypotać.**

Skrzypowate rośliny bot. (equisetinae) jedna z klas paprotników. <Od Skrzyp>

[Skrzypowina, y, a. w lm. Skrzypowiny] p. Skrzypec.

[Skrzypowisko, a, lm. a] p. Skrzypec.

Skrzypowy przym. od Skrzyp.

[Skrzypuch, a, blm.] zb. *bedłki rosnące na pniach drzewa zrąbanego i używane po wysuszeniu do krzesania ognia, jak hubka, a. do podkurzania pszczoł.* <SKRZYP>

† **Skrzysać, a, ał** p. **Skrzesić**: Cuda czynili kuglarskim obozajem, to jest skrzysali umarłe na znowie. Biel. M. <KRZES>

† **Skrzysanie, a, blm., czynność cz. Skrzysać.**

† **Skrzysić, i, il** p. **Skrzesić**.

Skrzysto przys. od **Skrzysty**: Drogi kamień, który zielono, jak południe w lesie, a S. gorzał w jego nausznicy. Psm.

Skrzysty = Iskrzysty. <Od Skra>

[Skrzysz, a, lm. e] p. Skrzesz. Pe.

† **Skrzyszenie, a, blm.] czynność cz.. Skrzysić.**

† **Skrzytać, a, ał** *zgrzytać*. Henr. Poziewając, skrzyta zęby. P. Sand. <Daw. Skrzytać, potem zgrzytać: SKR(ZE)S>

† **Skrzytanie, a, blm., czynność cz. Skrzytać.**

× **Skrzytek, tka, lm. tki** *świerzcz.* Sl. wil. <p. Skrzytać>

[Skrzytwa, y, lm. y] *mróz*: Zabili ręce o ramiona, bo S. była coraz cięższa. Reym.

[Skrzytwały] *zmarzły*: Trzęśta ś. ino w sobie, jako ta drzewina skrzytwała, Hanczyna dusza. Reym.

[Skrzytwieć, eje, ał] *zmarznąć.*

[Skrzytwienie, a, blm.] czynność cz. Skrzytwieć.

[Skrzywanek, nka, lm. nki] jedna z części wozu: Pojedyncze części wozu są: koła na osiach, ozwora, zgłóWKi z skrzywankami, dyszel.

Skrzydzenie, a, blm., czynność cz. Skrzywdzić.

Skrzydzieć, i, il *wyrządzić krzywdę, ukrzywdzić*: Kto ś. w małej rzeczy skrzywdzi, skrzywdzi i w wielkiej. Rys. Panią Onufrową okropnie skrzywdził. Korz. Jako mściciel skrzywdzonej kuzynki, obsypał niegodziwca najhaniebniejzemi słowy. Korz. Rzuciłaś szpetną potwarz na człowieka, który nie skrzywdził, nie spotwarzył nigdy. Mał. <Z(s) + Krzydzieć>

Skrzywać, a, ał i S. ś. p. **Skrzywić.**

Skrzywianie, a, blm., czynność cz. Skrzywać.

Skrzywianie się, a ś., blm., czynność cz. Skrzywać ś.

Skrzywić, i, il, nied. Skrzywać *zrobić krzywym, wykrzywić, przekrzywić, skoślawić, zgiąć, zgarbić*: Paraliż mu głębę skrzywił. L. Skrzywił brwi sułtan i namarszczył czoła. P. Koch. Skrzywiam co. Troc. Jest to lokaj Niemiec we dworskiej żalobie, nie śmiejący ręk podnieść, ani głowy S. Mick. Potarł czoło, skrzywił nosa. Mick. Druga postać sine usta skrzywiła w szyderstwo. Uj. S. buty, obcas. Przen.: † S. znaczenie czego i t. p. = *zbożyć, spaczyć*. Kobieta niezła, lecz ze skrzywionym wychowaniem. Korz. S. ś. 1. *stać ś. krzywym, wykrzywić ś., przekrzywić ś., skoślawić ś., zgiąć ś., zgarbić ś.*: Do tej ofiary cielca takiego szukają, co mu ś. w czole rogi dwuletnie skrzywiają. Otw. Jużem ś. skrzywił od starości, jużem zgrzybiał. P. Koch. Deska ś. skrzywiła. Troc. (= *spaczyła*). Stał przybity, usta mu ś. skrzywiły. Krasz. Linja spacerowa młodzieńca znowu ś. skrzywiła. Korz. 2. *zrobić kwaśną minę, zmarszczyć ś., postawić kota na czole, zrobić marsa, okazać nieukontentowanie*: Skrzywi ś. na tę propozycję. Troc. Skrzywił ś., jakby chorował na glisty. Jabł. Troc. Skrzywił ś., jak sperka w grochu. Prz. Tak ś. skrzywił na mnie, żem aż raka upiekł. Kuzynko! rzekł, skrzywiwszy ś. do płaczu pan Paweł. Korz. <Z(s) + Krzywić>

Skrzywienie, a, lm. a I. czynność cz. **Skrzywić**: Wyprostowanie pewnych skrzywień i wh. nabytych w uprawianym fachu. 2. p. S. ś. Chir. *zbożenie kregostupa od położenia sobie właściwego* (ineurvatio, inflexio). S. *bożne* (scoliosis). S. *przednie* a. ku przodowi (lordosis). S. *przednioboczne* (lordoscoliosis). S. *tylne* a. ku tyłowi (kyphosis). S. *tyłoboczne* (kyphoscoliosis). S. *twarzy*.

Skrzywienie się, a ś., blm., niek. Skrzywienie czynność cz. **Skrzywić ś.**

Skrzywiony I. im. od **Skrzywić**. 2. *który ś. skrzywił; kwaśny, markotny, posepny, uciążliwy*: Mina skrzywiona. [S. jak motyka].

[Skrzyżliwy, Krzyżhy] *trzeżwy*. <Żam. trzeżwy, pod wpływem Krzesić>

Skrzyżaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Skrzyżaczyć ś.

Skrzyżaczyć się, y ś., ył ś. stać ś. z czasem krzyżakiem: Litwa skrzyżaczyła ś. Marszałek przysłał jako tłumacza Tomasza Szurwilta, Litwina skrzyżaczonego. Stadn. <Z(s) + Krzyżaczyć ś.>

[Skrzyżał, a, lm. e], [Skrzyżal] I. w Karpatach, *piaskowiec dający ś. taplowato łupac, używany do budowy, na podłogi i t. p., płaskur*: Nakoniec dno wąwozu: po skrzyżalach nagiego

łupku pluska ś. żyła wody, szemrze po okru-
chach. Matl. 2. a. [Skrzyżala, Skrzyżalka] *plyta*
kamienna, pokrywka na garnek z cienkiego kamie-
nia. 3. plyta, tafla: S. lodu = kra plynaca rzeka
na wiosne. <Polska postać wyrazu Skrzyżal>

[Skrzyżala, i, lm. e] p. Skrzyżal: Podtym bu-
kiem jest garnek, przykryty skrzyżalą, a w tym
żelazniaku pełno okrągłych dukatów. Ork.

[Skrzyżenie, a, bfm.] czynność cz. Skrzyżyé.

[Skrzyżenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Skrzy-
żyé ś.

[Skrzyżalka, i, lm. i] p. Skrzyżal.

Skrzyżować, uje, ował, [Skrzyżyé], nied.
Skrzyżowywać i. złożyć na krzyż: Skrzyżowując
ręce na piersiach. Jeż. Przen.: × Julian miał
szyję skrzyżowaną. Petr. (= *skrzyżowaną*). Przen.:
S. żelazo, pałasz = złożyć ś. pałaszami, pojedyn-
kować ś., stanąć do walki: Pragnęli na spotka-
nie więcej mieć czasu i choć kilkakrotnie żelazo S.
Sienk. Dwóch krzywych szabel skrzyżowałem
końce. Uj. 2. × S. imię Boże = *przeżegnać* ś.: Nie
wejdziesz wprzód, aż nim otworzy tobie, skrzy-
żujesz słodkie imię Boże. Śl. wil. 3. z kim = *zmie-*
szować, mieszać: Ś. rasy. Gdyby zmusić ich do
pracy, gdyby S. z innemi warstwami. Prus. 4.
przen. *pokrzyżować, zmylić, popsuć, poplątać*:
Dama głośnym ukłonem skrzyżowała plan jego
i zmusiła do przywitania ś. z sobą. Bał. S. ś.
I. przedzielić ś. na krzyż wzajemnie: Tu ś. drogi
skrzyżowały. 2. z kim, z czym = *przejsć sobie*
drogę nawzajem, minąć ś., dążąc po drogach krzy-
żujących ś., przeciąć sobie drogę nawzajem: W dro-
dze na zamek jadąc, skrzyżował ś. z Gniewo-
szem, zdążającym do miasta. Krasz. Statek
„Arche“ skrzyżował ś. z parowcem, na pokła-
dzie którego spostrzegliśmy pastorów. 3. anat.:
Więzadła skrzyżowane (ligamenta cruciata).
<Z(s) + Krzyżować>

Skrzyżowanie, a, lm. a czynność cz. Skrzyżo-
wać: Po kilku orężów skrzyżowaniach Tiepoli
łódź Dżordża nogą odepchnął. Jeż.

Skrzyżowanie się, a ś., bfm. I. czynność cz.
Skrzyżować ś.: Spotkanie to było jakby S. ś.
rapirów. Bał. 2. anat.: S. ś.,! przekrzyżowanie
nerwów wzrokowych (chiasma nervorum optico-
rum). S. ś. piramid w rdzeniu przedłużonym
(decussatio pyramidum).

Skrzyżowywać, uje, ował i S. ś. p. Skrzyżo-
wać.

Skrzyżowywanie, a, bfm., czynność cz. Skrzyżo-
wywać.

Skrzyżowywanie się, a ś., bfm., czynność cz.
Skrzyżowywać ś.

[Skrzyżyé, y, ył i S. ś.] p. Skrzyżować: Pęk
zółtych mleczków tkwił nad czołem (konia) pod
skrzyżonym rzemieniem. Kon. <Od Krzyż>

Sksiężec, eje, ał stać ś. księdzem, nabrać uspo-
sobienia księzkiego: Bardzo księżał; widać, że
więcej niebem, niż ziemią zajęty. Koź. A. <Od
Ksiądz>

Sksiężenie, a, bfm., czynność cz. Sksiężec.

Skubacz, a, lm. e, × Skubak, × Skubek ten,
co skubie. L. <Od Skubać>

Skubaczka, i, lm. i forma ż. od Skubacz. L.

Skubać, bie a. [ba], bał, [Szkubać, Szkubo-
wać, Skubść], † Skućć, jednot. Skubnąć i. szczy-
piąc wyrwać; wyskubywać: Sierć z jego kożu-
cha skubie. Flejtuski z skubanych nitek z bia-
łego płótna. Perz. S. trawkę i jeść. 2. rozdzie-
lać przez skubanie, rozskubywać: S. pierze (= drzeć).
S. wełnę, włosie. S. sierć, wełnę. Troc. S. szar-

pie. 3. *ogalać przez skubanie, oskubywać*: Sku-
bał ptaka. Troc. Czemu łuskę z ryb skrobiją? —
mniemam, temu pono, że gdyby pierze miały,
toby je skubiono. Koch. W. Jedne ptaszki skubi,
a drugie na rożenek wścibia. Falib. Strzyże,
mówią, nie skubie dobry pasterz owce. Pot.
Przen.: S. kogo = *rwąć, zarywać, szarpać*: S. nie-
przyjaciela podjazdami. Przen.: S. kogo = *pod-*
bierać, okradać a. obdzierać potrosze: Miasto
pomocy i miasto obrony, skubie on te nędzniki,
jako iastrzab wrony. Rej. Choć eię tam nie za-
gniota, jednak przedsię skubią; nie każdy tam
wyleci, jako przyszedł z szubą. Rej. Nie patrząc
winniejszego, ale nieboraka, gdy widzi, iż jest
co skuć, skubie więc prostaka. Klon. Wkrót-
ce zjadła swoje grosze i mnie skubała potro-
sze. Węg. Tego nie lubię, gdy mnie kto jak
indyka i parzy i skubie. Fred. A. Grzech S.
bliźniego. Troc. 4. cz. ni. *macać, dłubać, gmerać,*
skrobać: Nie S. po głowie, poprawując forbot-
ków a. wianeczków. Rej. Chory skubie koło
siebie w gorączce. S. ś. I. *skubać siebie*: Wrony
skubią ś. na deszcz. 2. przen. *guzdrać ś., maru-*
dzić, halamucić, dłubać ś., mitrzyćć: Skubię ś.,
leniwo ś. ubieram. Dudz. Gdy jest godzina wsta-
nia, nie skubże ś. Leop. Wierca ś., skubią ś.
około regiestrów, nie wiedząc, jak mają co czy-
nić. Glicz. 3. *zwlekać z wydatkiem ze skapstwa,*
syplać ś. <SKUB>

× Skubak, a, lm. ey p. Skubacz. Troc. <Od
Skubać>

Skubanie, a, bfm., × Skubienie, × Skubisko
czynność cz. Skubać. Lek.: S. w gorączce (eroci-
dismus floccorum, lectio s. vonatio).

Skubanie się, a ś., bfm., czynność cz. Sku-
bać ś.

Skubanina, y, bfm. *skubanie zmuadne.*

Skubanka, i, bfm. I. *wełna lub tkanina skubana,*
używana zamiast waty i pierza: Skubanki uży-
wano do podszywania odziewek i kołder zimo-
wych a zarazem wyściłania poduszek i mate-
raców. Wóje. 2. *płótno rozskubane na nitki, daw-*
niej do opatrunków używane, szarpia (lintheum
carptum). 3. *ucz. piłka zrobiona z drobniutko usku-*
banych kawałków gumy. <Od Skubany>

Skubankowy przym. od Skubanka. Chir.: Czop,
czopek S., p. Czopek. S. Pęczek a. zwitek S.
(pulvillus, plumaceolum).

[Skubant, a, lm. ci] p. Skubent: Przecież pa-
nowie skubanty nie mogą mieszkać jak niebo-
skie stworzenie. Bał. <Zam. Student, z aluzją
do Skubać>

× Skubek, bka, lm. bkowie p. Skubacz. L.
<Od Skubać>

Skubel, bla, lm. ble p. Skobel. Łab. W tej
chwili zaskrzyphiał drewniany S. u drzwi. Dzierz.
Wszędzie ś. mówi S. zapuścić, na S. drzwi za-
mknąć. Bobrow. Kto urwie S., kiódka brzdęć!
Tet. Zdr. Skubelek. <Zam. Skobel>

Skubefek, lka, lm. lki p. Skubel.

[Skubent, a, lm. ci, Skubant] *student, uczeń.*
<p. Skubant>

× Skubienie, a, bfm. p. Skubanie. Troc.

× Skubisko, a i, lm. a *miejsce skubania*: Co
tego pierza na skubisku! Śl. wil. 2. p. Skuba-
nie. Śl. wil. <Od Skubać>

[Skublica, y, lm. e] = Skoblica.

Skubnąć, nie, bnał p. Skubać: To trawkę
skubnie wśród parowu. Gor. (= *uszczerknąć*).
Wróble tyle zjedzą, ile gdzie ziarna skubną.
Orzesz. A żeby tak gdzie Szwedów po drodze S?
Sienk.

Skubnienie, a, blm., p. Skubnięcie. Troc.
Skubnięcie, a, blm., × Skubnienie czynność cz. Skubnąć.

[Skubś, bie, bl] p. Skubać. <Zam. Skuś>
[Skucenie, a, blm.] czynność cz. Skucyć.
[Skucenie się, a s., blm.] czynność cz. Skucyć s.

[Skuciak, a, lm. i] p. Sierciak. <Od Skut(y)>
[Skuciarcz, a, lm. e] tkacz przerabiający sierść krowią, cielęcą, kozią na nici lub krajki. <Od Skut(y)>

Skucie, a, blm., czynność cz. Skuć.
Skucie się, a s., blm., czynność cz. Skuć s.
Skucina, y, lm. y, Szkucina] i. sierść: Miał też garść tej skuciny, która nadaje czerwonym wirchom ognistą barwę. Mic. 2. coś małego, np. mały człowiek, male zboże. 3. skapiec. 4. roś. *juncus trifidus*. <Od Skut(y); do 2. p. Skut, Skut>

[Skueja, i, lm. e] egzekucja. <Zam. Egzekucja>

[Skucyć, y, ył, Kucyć, Skuczyć] i. przykrzyżć sobie: Sytko skucy od głodu. Tet. 2. jęczeć, biadać. [S. s.] komu = nudzić s., przykrzyżć s.: Niech s. wam nie skuczy, że ja chodzę za wami. Krasz. <Skrzyżowanie Skuczeć + Kucyć>

Skucynik, a, lm. cy] egzekutor. <p. Skueja>

[Skuczeć, y, ał, Skulczeć] i. narzekać, plakać.

2. skowyczeć, skomlić. <SKUK>

[Skuczenie, a, blm.] i. czynność Skuczeć. 2.

czynność cz. Skuczyć.

[Skuczno] tęskno. <Ukr. i t. d. skuczno>

[Skuczny] dokuczliwy. <Ukr. i t. d. skucznyj, por. do-kuczny>

Skuczony?: Pędzą skuczni na koniach jezd- cy. Sienk. <Por. Kuczeć, Kuczać>

[Skuczyć, y, ył] p. Skucyć.

Skuć, uje, uł, Skować, nied. Skuwać, Skowy- wać i. zespolić, spojć przez kucie: Skować komu ręce i nogi. Troc. S. dwa kawałki żelaza. 2. zakuć, zamknąć przez kucie: Śmiertelnym skute są do siebie żelazem. Krasin. Pierś w archanielskie skuję wam pancerze. Uj. 3. zrobić przez kucie, ukuć, wykuć: Skuty ze żelaza. Troc. 4. przerobić przez kucie, przekuć: Skowaliśmy przod- ków orężem na pługi. Paszk. 5. posp. zbić, spruć: S. komu pysk. S. s. gm. spić s., wrznąć s., strą- bić s., skrochmalic s.: Szwadron po wsi gdzieś s. szwenda lub jak skuty chrapie w rowie. Pol. <Z(s) + Kuć>

Skud, a, lm. y, † Sz kud, † Sz kud złoty lub srebr- ny pieniądz różnej wartości w różnych krajach: Pięćset skudów jak w błoto rzucił. Fred. M. <Włos. sudo>

× Skudłać, a, ał i × S. s. p. Skudłać: Sku- dłały. Troc. <Z(s) + Kudłać>

× Skudłanie, a, blm., czynność cz. Skudłać.

× Skudłanie się, a s., blm., czynność cz. Sku- dłać s.

Skudlenie, a, blm., czynność cz. Skudlić.

Skudlenie się, a s., blm., czynność cz. Sku- dlić s.

Skudlić, i, il i S. s. p. Skudłać: Oczy upła- kała i włosy szkaradnie skudliła. Pot. S. komu włosy. Troc. <Z(s) + Kudlić>

Skudłaczenie, a, blm., czynność cz. Skudłaczyć.

Skudłaczenie się, a s., blm., czynność cz. Sku- dłaczyć s.

Skudłaczyć, [y, ył i S. s. p. Skudłać: Pan Józef Ambroży przymusnął z lekka dłonią sku- dłaćzone nieco w objęciach Albina włosy. Jeź.

Skudłaćzone włosy palcami rozczesał. Krech. <Z(s) + Kudłaczyć>

Skudłać, a, ał, × Skudłać, Skudlić, Skudła- czyć, † Skukłać pozwijać, pozlepiac w kudły; roz- kudłać, pokudłać, stargać, potargać, rozstargać, rozczochrać; skędzierzawić: Czegóż oni ci sku- dłałi tak te włosy? L. S. s. pozwijac s., pozle- piac s. w kudły; rozkudłać s., pokudłać s., potar- gac s., rozstargać s., rozczochrać s., skędzierzawić s.: Zakurzone i skudlane włosy wiązali w tyle głowy jedni drugim powrózkami w hareopfy. Żer. <Z(s) + Kudłać>

Skudłanie, a, blm., czynność cz. Skudłać.

Skudłanie się, a s., blm., czynność cz. Sku- dłać s.

Skudło, a, lm. a, Szkudło, Szkudła i. deszczul- ka lupana jednostajnej grubości, zwykle z drzewa dębowego, do krycia dachów: Różnica jest mię- dzy gontem a skudłem: skudła niedrożone po- spolicie dębowe bywają. Pończ. 2. deszczulka z jednej strony karbowana podłużnie, służąca do podbijania w górę słomy i równania jej kłomów przy robieniu strzechy, strycharka, strze- bałka. <Czes. skudla, škudla, z Łć. scanda- la>

Skufja, i, lm. e nakrycie głowy duchownych prawosławnych, rodzaj jarmutki. <Ukr. skufija z Włos. scuffia, p. Skof(i)ja>

[Skuka, i f. blm. nudy. 2. w lm. i skargi, za- wodzenia. <Ukr. skuka: KUK>

[Skukać się, a s., ał s.] dziec. schować s., skryć s.

[Skukanie się, a s., blm.] czynność cz. Sku- kać s.

† Skukłać, kie, kłał i. p. Skudłać: Ubiór po- mierny, nie skukłany, dziwnie wymyślony. Rej. 2. starmosić, zmordować, potarmosić, poturbować, zgnębić, zniechęcić, zbić: Boi s. kto kogo, wnet go skukle, aby s. go więcej nie bał. Petr. Marjusz Cymbrow skukłał i tak starł wuiweez, że ledwie s. znalazł, ktoby nowinę kłęski do domu zaniósł. Opal. Delijunaków było z sędzia- kiem sześć tysięcy, których nasi skukłali, igra- jąc, nie licząc. Wer. Głyby ich raz skukłał, trudnoby wskórali. Wer. Bolesław zwojował Ruś i Węgry z Czechy, z Morawiany, skukłał i bun- towniki pruskie z Pomorzany. Paszk. Ufasz pono żołnierzowi twemu, a żeś to kilku skukłał po jednemu, masz zważyć wespół wszystkich zjed- noczonych. P. Koch, Chee harde pogaństwo S. i zwyciężyć. Pot. <Z(s) + Kukłać>

† Skukłanie, a, blm., czynność cz. Skukłać.

Skuksać, a, ał, Skukakować zbić kulakami a. szturchaniami: Godzieneś być skuksanym. L. <Z(s) + Kuksać>

Skuksanie, a, blm., czynność cz. Skuksać.

[Skulać, a, ał] i. [S. s.] p. Skulić: S. nogę.

2. i nied. [Skuliwać] stoczyć. [S. s.] stoczyć s.: Wianeczek skulał s. mi z mojej głowy. <Z(s) + Kulać>

[Skulanie, a, blm.] czynność cz. Skulać.

[Skulanie się, a s., blm.] czynność cz. Skulać s.

Skulawić, i, il zrobić kulawym, okulawić, znie- dołączyć przez okulawienie: Pradziad jegomościa sprowadził chudego i skulawionego z pod Wied- nia. Krasz. <Z(s) + Kulawić>

Skulawienie, a, blm., czynność cz. Skulawić.

[Skulbaczenie, a, blm.] czynność cz. Skulba- czyć.

[Skulbaczyć, y, ył] osiodłać. <Z(s) + Kulba- czyć>

[Skulczec, y, a] p. Skuczec. <Skrzyżowanie Skuczec + SKOL, p. Skulec, Skulić>

[Skulczenie, a, b]m., czynność cz. Skulczec. [Skuldonić się, i, s., il, s., Skuldonić s.] stać s. *kuldonem*: Chłop ma przywiązanie do swojego gniazda i nigdy nie wzdycha do tego, aby s. ściaraszyl i skuldonil. Dyg. <Od Kuldon>

[Skuldonienie się, a, s., b]m., czynność cz. Skuldonić s.

Skulec, i, a] p. Skamlać. Troc. <SKOL>

1. Skulenie, a, b]m., czynność cz. 1. Skulić.

2. Skulenie, a, b]m., czynność cz. Skulec i 2. Skulić.

Skulenie się, a, s., b]m., czynność cz. Skulić s.

Skuler, a, lm. y *rodzaj łodzi wyścigowej, w której każdy wioslarz pracuje dwoma wiosłami*. <Ang. skuller>

[Skuli] p. Skrony: Przysed S. pinindy do pana. <Skrzyżowanie Skrós i t. d. + Kwoli, Gwoli>

[Skulibaba, y, lm. y p. Skulidupa. <Skulić + Baba>

Skulica, y, lm. e zool. (glomeris) *zwierzę stawonogie, należące do wijów tęporożnych*.

1. Skulić, i, il, nied. [Skulać] *zwinąć w kłęb; skurczyć, stulić*: S. nogi. S. s. 1. *zwinąć s. w kłęb; skurczyć s., stulić s.*: Skulił s., jak żyła w garnku. Prz. *Leży skulouy*. 2. *zbiec s., ściągnąć s.*: Baranina w gotowaniu skuli s. *Płótno po praniu skuliło s.* (= *zstąpiło s.*). 3. [S. s.] *zgiąć s., zgarbić s., ulec sparaliżowaniu*: *Bo daj s. skulił*. <Z(s) + Kulić>

2. Skulić, i, il p. Skamlać: *Pies skoli, skuli, gdy s. łasi*. Dudz. <SKOL>

[Skulidupa, y, lm. y, Skulibaba] *roś. kubeba*. <Skulić + Dupa>

Skuling, a, lm. i *długa łódź dwuwiosłowa, używana do wyścigów*. <Ang. skulling>

[Skuliwać, a, a] l. i [S. s.] p. Skulać: *Łzy jak groch z oczu mu s. po licach skuliwały*. *Moracz*. 2. *zboże = skraćcać na przetaku* (p. [Skraćzyć]).

[Skuliwanie, a, b]m., czynność cz. Skuliwać.

[Skuliwanie się, a, s., b]m., czynność cz. Skuliwać s.

[Skulmaczenie, a, b]m., czynność cz. Skulmaczyć.

[Skulmaczyć, y, y] s]m., czynność cz. Skulmaczyć <p. Skulmaczyć>

Skulnąć, nie, n]ł *stoczyć od jednego zamachu, skoziłkować*: *Skulnął swe działa z pagórka i wysypał jazdę i piechotę ze wsi ubocznych*. *Moracz*. S. s. *stoczyć s. za jednym zamachem, skoziłkować s.* <Z(s) + Kulnąć>

Skulnięcie, a, b]m., czynność cz. Skulnąć.

Skulnięcie się, a, s., b]m., czynność cz. Skulnąć s.

× Skulptor, a, lm. owie a. rzy *artysta zajmujący s. skulpturą, rzeźbiarz, snycerz*. <Łć. sculptor>

× Skulptura, y, b]m. *snycerstwo, rzeźba*: *W naturze natrafiamy na ślady skulptury ozdobowej, posągowej i dramatycznej*. Lib. <Łć. sculptura>

× Skulpturalny, Skulpturyczny, Skulpturowy *przym. od Skulptura*. *Przen.: kształtny, jakby wyrzeźbiony*: *!Ręka i nóża skulpturalne*. *Krasz*. <Od Skulptura>

× Skulpturowy p. Skulpturalny: *Skulpturowe natyry rabaty*. Lib. <Od Skulptura>

Skulpturyczny p. Skulpturalny: *Skulpturyczne kształty*. Lib. <Od Skulptura>

[Skula, y, lm. y] 1. *policzek*. 2. *wrząd, wrzod, dzianka*. 3. *choroba gardłana*. 4. a. [Skolka, Skulka] *okulenie bydła wskutek wlezenia mu do kopyta jakiegoś robaczka*. <SKUL>

Skulakować, uje, owa] p. Skuksać. <Z(s) + Kulakować>

Skulakowanie, a, b]m., czynność cz. Skulakować.

[Skulka, i, b]m.] p. Skula.

1. [Skumać, a, a] Skumotrzyć] *pokumać, zbrać, spoufalić*. [S. s.] *pokumać s., zbrać s., spoufalić s.* <Z(s) + Kumać>

2. [Skumać, a, a] badać. <Czes. skoumati>

1. [Skumanie, a, b]m.] 1. czynność cz. 1. Skumać.

2. p. Skumanie s.: *Duchem podawali śniadania i częstowali gorzałką na przedsze S. Reym*.

2. [Skumanie, a, b]m.] czynność cz. 2. [Skumać].

Skumanie się, a, s., b]m., niek. Skumanie czynność cz. Skumać s.

Skumbra, y, lm. y, Skombria, Skumbrja *rodzaj makreli, poławianych w morzu Czarnym*. <Ukr. skumbrija, z Ngr. skumbre, z Gr. skombros>

[Skumłaczenie, a, b]m., czynność cz. Skumłaczyć.

[Skumłaczyć, y, y] s]m., czynność cz. Skumłaczyć <Z(s) + Kumłaczyć>

[Skumlać, e, a] p. Skamlać. <Skomleć>

[Skumlanie, a, b]m., czynność cz. Skumlać.

[Skumlienie, a, b]m., czynność cz. Skumlić.

[Skumlić, i, il] = Skamlać: *Przytym dzyngi, piszczałki, flet, kobza i z drumlą; daleko piękniej gęsi gędzą i psi skumlą*. *Pot. Skumlił, jak szczeniak, do rozgorączkowanego warg przytykając cienką tkaninę szatki starościanki*. *Głiń*. <Zam. Skómlić, p. Skómlić>

[Skumo] p. Rzekomo. <Zam. Rzkomo>

[Skumos] p. Rzekomo. <Zam. Rzkomo>

[Skumotrzenie, a, b]m., czynność cz. Skumotrzyć.

[Skumotrzenie się, a, s., b]m., czynność cz. Skumotrzyć s.

[Skumotrzyć, y, y] i [S. s.] p. 1. Skumać. <Od Kumotr>

[Skumpty] *skapy*.

Skundleć, eje, a] (o psach) *wyrodzić s., odrodzić s.*, × *zakundleć*. <Z(s) + Kundleć>

Skundlenie, a, b]m., czynność cz. Skundleć.

Skuner, a, lm. y *mały statek dwumasztowy, s zoner*. <Ang. schooner>

[Skunia, i, lm. e, Szkuna] *śpichlerz*. <S. Gnm. seugina, p. Nm. Scheune>

[Skunierować, uje, owa] p. Skonierować. <Z(s) + Kunierować>

[Skunierowanie, a, b]m., czynność cz. Skunierować.

[Skunierować, uje, owa] = Skonierować: *Skunierował mnie, spsioczył i odeszłach z niczym*. *Ork*. <Z(s) + Kunirować>

[Skunierowanie, a, b]m., czynność cz. Skunierować.

[Skuniuda! Skóroha!] *odpedzanie świa*.

Skunksowy *przym. od Skunksy*: *Koźnierz S. Skunksy, ów, b]p. futro śmierdziała (meftis), zwierzęcia drapieżnego z rodziny kun*. <Ang. i t. d. skunks>

Skup, u, lm. y 1. *skupowanie, zakup; wykupowanie*: *Młyny, dające trzecią miarkę starości, mają być na skupie, to jest do wykupienia*. *Os. J. Szoltystwa, wójtostwa są na skupie*. *Troc. S. Szoltystwa na skupie bywały*. *Vol. S. powinowa-*

temu należący. Troc. Oprawa zawsze jest dzieciom na skupie. Troc. Skupem dziedziny nabyć. Troc. S. weksli. S. kolei żelaznej przez rząd. 2. † S. = dowóz towarów, kupi, pokupność, odbyt. Pot. <Od Skupić>

[Skup] (zam. *skub*) w. wyrażający skubanie, skubnięcie: Baranecka S. S.!

[Skupczenie, a, b] czynność cz. Skupczyć.

[Skupczyć, y, ył] przehandlować, zamienić. <Z(s) + Kupczyć>

Skupczyzna, y, lm. y, Skupczyzna zgromadzenie narodowe, sejm w Serbji. <Srb. skupczyzna>

Skupiać, a, ał i S. s. p. l. Skupić.

[Skupiać, a, ał] p. 2. Skupić.

Skupianie, a, b]m., czynność cz. Skupiać.

Skupianie się, a s. b]m., czynność cz. Skupiać s.

Skupiciel, a, lm. e ten, co skupił a. skupia. <Od 2. Skupić>

Skupicielka, i, lm. i forma ż. od Skupiciel: Maszyna występuje jako S. i organizatorka nowej produkcji.

1. Skupić, i, il, nied. Skupować, Skupywać, × Skupowywać, [Skupiać] l. zebrać drogą kupną, zgromadzić kupując; wykupić. Koni wiele skupowano. Birk. Ktoby zboże na drogość skupował, aby je drożej sprzedał, ma być karan dwudziestą złotych. Sz. Potrawy skupują, obsono. Kn. Skupował wioski okoliczne. Korz. Rząd skupuje prywatne koleje żelazne. S. grunt dzierżawiony (= spłacić). S. sąsiada, *pellere vicinum agris pretio*. Kn. (= wykupić jego majątność). 2. karc.: S. kartę (w niektórych grah) = wziąć sobie kartę ututową, która s. wyświęciła, i dać wzamian dziewiątkę tego samego koloru. <Z(s) + l. Kupić>

2. Skupić, i, il, nied. Skupiać, † Skupiwać zebrać w kupę, zgaruwać, zgromadzić, zogniskować, ześrodkować, skoncentrować: Rośliny w gromady skupiać. L. Moc skupiona i zjednoczona zawsze mocniejsza, niż rozdzielona. Herb. Te dwie potęgi skupione żywności. Troc. Frye skupia 100000 wojska, które, nim my s. zbierzemy ku obronie, do Saksonji wkroczą. Krasz. S. myśli, uwagę. S. w żrenicy całą potęgę duszy i ciała. S. s. zebrać s. w kupę, zbic s. w jedną masę, zgromadzić s., zogniskować s., ześrodkować s., skoncentrować s.: Pospólstwo podżegane skupia s. tłumnie. L. Zły naród skupiał s. około fatesznego Mahometa. Rej. Gwiazd senat na niebie skupiony. Dar. J. Gałęzie skupione, *conferti*, gęsto ze wszech stron pień okrywają. Jund. Nie dokuca jedna bieda człeku, aż s. wiele skupi. L. (= zjedzie). Skupili s., jak liszki do kuśnierza. Prz. Jak s. skupili, Tatarowie posilkowi najpierwej od nas uciekli. Pas. Król przybył do obozu i wszystkie województwa skupiły s. Pas. Ze łzami prawie skupili s. do stołu. Mick. Gniew s. srogi we mnie skupia, jak piorun. Słow. W ich ręku skupiła s. władza polityczna. Zasadniczy pogląd Rousseau'a skupił s. w tym, że oświata przynosi zepsucie tylko. Żeby myśleć płodnie, trzeba s. S. w sobie. Krasz. <Z(s) + 2. Kupić>

1. Skupienie, a, b]m., Skup czynność cz. 1. Skupić: Wracam do projektu skupienia Czaplince. Korz. Wziąłem s. do skupienia inwentarza. Krasz. Szóstka kozerna służy do skupienia wyświęconej kozery.

2. Skupienie, a l. b]m., czynność cz. 2. Skupić: Najdzielniejszy duch w skupieniu. Słuchało mszy wojsko z wielkim skupieniem ducha. Rol. S. myśli, uwagi, umysłu. 2. lm. a = a) gru-

pa przedmiotów w klasyfikacji. b) skupienie s. = a) anat.: Skupienia Payera (agmina Payerii) = kępki gruczołków w jelicie, gruczołki skupione, grudki chłonne jelita. β) fiz. agregat: S. wyraża zbiór cząstek najdrobniejszych, czyli atomów jednej natury, z których wszystkie ciała powstają. Fon. S., skupienia materji. Ciała są w trojakim stanie skupienia: stałym, ciekłym i lotnym.

Skupienie się, a s., b]m., niek. Skupienie czynność cz. Skupić s.

× Skupień, pnia, lm. pnie ten, co skupuje: S., skupujące potrzeby strawne. Troc. <Od Skupić>

Skupiętka, i, lm. l bot. p. Wymiotnica.

Skupina, y, lm. y ogr. kłomb z krzewów i drzew. <Od 2. Skupić>

Skupiony l. im. od Skupić. 2. anat.: Gruczoły skupione i skupiono-zbiorowe, p. Gruczoł. Skupione grudki chłonne jelita, p. Skupienie.

Skupisko, a, lm. a miejsce, gdzie s. co skupia: Musiano oczyścić dolną część domu, służącą całemu sąsiedztwu za S. śmieci i brudu. Szaj. (= stek), <Od 2. Skupić>

× Skupiwać, a, ał i † S. s. p. 2. Skupić: Upór przy swowoleństwie na szanie razi i skupiwa. Okol.

× Skupiwanie, a, b]m., czynność cz. Skupiwać. Skupnia, i, lm. e bot. (steria) roś. <Od 2. Skupić>

† Skupno przys. od Skupny: *Mangonizo*, wysmukują, piększą, foremno a S. czynię. Mącz.

† Skupność, i, b]m., rz. od Skupny, pokupność, pokup, odbyt, popyt: Mangonium, nauka wysmuknienia a ku skupności przyrządzenia. Mącz. Niekupność, nieodbyt a. zły odbyt kupi. Kn. S., przedajność. L.

† Skupny l. mogący być skupionym, sprzedajny, sprzedajny: S., co na dary łatwo s. da przedarować. Mącz. S. to szczekacz. Troc. 2. ze skupu pochodzący, skupiony, kupiony: Odbieżysz skupnych wiosek i domu pysznego. Li. 3. poszukiwany w handlu, pokupny, mający odbyt: Skupne rzeczy gdzie, dobry odbyt na co. Kn. Futro rybie, im bielsze i centkowatsze, tym skupniejsze i droższe jest. Haur. Cnota skupniejsza, niżli złoto i drogie kamienie, i słodsza, niżli miód w plastrzech. Leop. (pożądliwsza. Leop.). Skupnemu winu nie potrzeba wiechy. Koch. W. Skupny to towar. Troc. Tym ukarmi wołu jako kraszoną sieczką, i skupniejszy wół kupeowi. Ek. <Z(s) + Kupny>

Skupować, uje, ował p. 1. Skupić.

Skupowanie, a, b]m., czynność cz. Skupować: S. zboża, żywności, wina. Troc.

× Skupowywać, uje, ywał p. 1. Skupić:

× Skupowywanie, a, b]m., czynność cz. Skupowywać: Zaśmiał s. ze Stelli, bogatego próżniaka, bawiącego s. poezją i skupowywaniem dzieł sztuki. Orzesz.

Skupczyzna, y, lm. y p. Skupczyzna.

Skupywacz, a, lm. e ten, co skupuje: Śród wiościan coraz więcej wypływa na wierzeh sprytnych i rzutkich skupywaczy ziemi. <Od Skupywać>

Skupywać, uje, ywał p. 1. Skupić.

Skupywanie, a, b]m., czynność cz. Skupywać.

[Skurać, a, ał] p. Wskórać.

[Skuranie, a, b]m.] czynność cz. Skurać.

[Skurbańić się, i s., il s.] l. stoczyć s., starabanić s.: O, ledwo s. skurbańić! 2. skraćić s., zmarszczyć s. <Z(s) + Kurbańić s.>

[Skurbanienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Skurbanić ś.**

Skurcz, u, lm. e l. fizj. = a) skurczenie ś. mięśni podczas ich czynności ogólnej (contractio musculi). b) skurczenie ś. mięśnia serca (systole). 2. mal. położenie figury na obrazie, przedstawionej w taki sposób leżaco, że patrzącemu wydaje ś. krótszą, niż jest wistocie: Malował dla osób, co krytykowały skurcze, których zrozumieć nie mogły. Krasz. <Z(s) + Kurcz>

Skurczać, a, ał i S. ś. p. Skurczyć.

Skurczanie, a, blm., czynność cz. **Skurczać.**

Skurczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Skurczać ś.**

[**Skurczarz, a**, lm. e] *skapiec*. <Od Skurczać>

Skurczenie, a, blm. l. czynność cz. **Skurczyć.** 2. p. S. ś. Hut.: S. w odlewach. Miara skurczenia. Łab.

Skurczenie się, a ś., blm., niek. **Skurczenie** l. czynność cz. **Skurczyć ś.** 2. fizj.: S. ś. kurczenie ś., kurcz jakichkolwiek tkanek a. mięśni ustroju (contractio). 3. patol. skrócenie ś. prze-wlekle a. stałe mięśni, ścięgien, przykurczenie (contractura). 4. wet.: S. ś. ścięgien kopytuch u konia (tenoncus).

Skurczony l. przym. od **Skurcz**: Mimo męki tej pozycyi skurczowej nie poruszył ś. jednak ni razu. Reym. 2. anat.: Smuga skurczowa mięśnia. Pierścień S. macicy. 3. lek.: Szmer S. serca. Brzmienie skurczowe serca (sonus systolicus). <Od Skurecz>

Skurczybut, a, lm. y p. **Skurczybyk**: Zaraz ś. tu dowiesz, hulłaju, skurczybucie, czego chcemy. Przybor. <Skurezyć + But>

Skurczybyk, a, lm. i, **Skurezybut, Skurczy-palka**, [Skurczypał] *uczwiśko*: Ha, S!; nie powiem, żebym was miłował, ale ś. o was bałem. Sienk. <Skurezyć + Byk>

Skurczyć, y, ył, nied. **Skurczać, † Skurczy-wać** l. *ściągnąć do kupy, skulić; skrzywiwszy skrócić*: Uschła wnet ręka królowa, którą był wyciągnął przeciw prorokowi, ani jej mógł zasie ku sobie S. Leop. Zgrzybiały, skurczony starzec, *decrepitus*. Mącz. I on siedzi między ślachtą pokorniusienki, skurczony, i nie nie mówi. Pas. Słońce tę deszczukę skurczyło. L. (= *skrećilo, spaczyło*). Przen.: S. rękę w wydatkach. L. (= *skapić*). Skurczonaś sią, skurczoną będziesz też zał ręką. Pet. (= *skąpa*). Frasunek serdeczny skurczy człowieka, ale z powieści wesółych rozraduje ś. B. B. (poniża serce. B. G., *ściśnie*). 2. † S. *ściągnąć, przyciągnąć*: Zarazem kazał obie do ciemnicy wrzucić, powrozy do drabiny mężnie kazał S. Papr. (skrepować. L.). S. ś. l. *ściągnąć ś. do kupy, skulić ś., skrzywiwszy ś. skrócić ś.; ściętnić ś., ulec skurczeniu, skurczowi*: Zołądek rozszerza ś. za włożeniem w niego potraw i zaś skurczywa, głodny będąc. Sak. Skurczył ś., zmarzszy, i idzie. Deska od zimna skurczyła ś., a od gorąca rozszerzyła ś. Ręka mu uschła i skurczyła ś. Tkanina w praniu skurczyła ś. (= *skuliła ś., zbiegła ś., zstąpiła ś.*). Baranina w gotowaniu skurczy ś. 2. *skulić ś., zmniejszyć ś., zmaleć, uszczuplić ś.*: Powoli luna blednąć i skurczać ś. poczęła. Bał. Dochody, fortuna skurczyły ś. Przen.: Jeden ś. kurczy, a drugi nadyma. Jabł. (= *zachowuje ś. potulnie*). 3. *skąpic, oszczędzać, ograniczać ś., redukować wydatki swoje, menażować ś.* <Z(s) + Kurczyć>

[**Skurczypał, a**, lm. y] p. **Skurezybyk**. <Skurczyć + Pał>

[**Skurczypałka, i**, lm. i] m., p. **Skurczybyk**: Wszak zawszem mówił, że to S. ten rudy harcerz. Pol. <Skurezyć + Pałka>

Skurłat, u, lm. y l. p. **Skórlat**. Troc. 2. a. [Szkurłat] myśl. *wymię kozicy, owcy*. <SKOR>

Skurpiały który skurpiał: Kto wie, czy rodzi-na Kurpiów Drażków z zaściankiem tego imienia nie jest skurpiałą latoroślą sąsiednich Drażewskich. Krzyw. <Od Skurpieć>

Skurpieć, eje, ał stać ś. z czasem *Kurpiem*: Familja Olender, w wsi Cieloszka osiadłszy, dziś zupełnie skurpiała. Krzyw. <Od Kurp>

Skurpienie, a, blm., czynność cz. **Skurpieć.**

[**Skurwić, i, ił**] l. *uwieść, zbalamucić (dziewczynę, kobietę)*. S. ś. l. *zostać kurwą*. 2. [Jeżeli na kapuscie listki nie zawiąza ś. w główkę, mówią, że kapusta skurwiła ś.]. <Z(s) + Kurwić>

[**Skurwienie, a**, blm.] czynność cz. **Skurwić.**

Skurwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Skurwić ś.**

† **Skurwy** p. **Skurwysyn**: Nazywa go i bękart, i skurwego syna. Pot. <Z(s) + Kurwa>

Skurwysyn, a, a. † Skurwego syna, † Skurwy syn, z kurwy syn przekleństwo: syn kurwy; bękart: Pójdźże precz, z kurwy synu, nie bywaj mi w domu. Zwr. M. Kłątwa go nie minie, usłyszysz: z kurwy synie. Dzw. Dzisiaj nie tylko szlachcic, chłop z prostego gminu gniewa ś., choć mu prawdę rzeczesz: skurwy synu. Pot. Słysz, skurwysynie. Troc. Niby pieś.: S. to szczwany! Troc (= *hulłaj, ptaszek i t. p.*). S. miło rżnie na skrzypcach. Troc. <Z kurwy syn>

Skurwysyństwo, a, blm. *pochozenie skurwysyna, rola skurwysyna*: S., zadawanie od matki, łajanie, żeś nieuczciwej matki synem. L. Gdy szlachcic szlachcicowi zada S., tedy takowy swowolny ma dać owemu, co mu łajał, 60 grzywien. Tarn. J. <Od Skurwysyn>

Skurzenie, a, blm., czynność cz. **Skurzyć.**

Skurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Skurzyć ś.**

Skurzyć, y, ył l. co = *zetrzeć, strzezać kurz z czego*. 2. *posp. spalić, wypalić, skopcić*: Myślał, jak tego przykrego nieprzyjaciela, ostrożnie skurzywszy, na głowę pogromić. Petr. S. funt tytoniu. S. dom, wieś. S. ś. *posp. l. spalić ś., wypalić ś., skopcić ś.* 2. *skopcić ś. = zesmerdzić ś., zehzdzić ś., puścić baka*. <Z(s) + Kurzyć>

× **Skus, u**, blm. *smak*. Śl. wil. <Z(s) + Kus, p. Skusić>

[**Skus, a**, lm. y] *beczka?*: S. piwa.

Skusić, i, ił, nied. × **Skuszać** l. *kusząc skłonić do czego, pobudzić pokusą, pokusić, podkusić*: Każdy skuszony bywa, od pożądlivosti swojej po-ciągniony. Skar. Okazja i najświętszego skusi. Kras. Djabeł mię skusił. L. Nie mamy nic takiego, coby cheiwość twoję S. mogło. Stasz. (= *pobudzić, pociągnąć*). Kasza smaczniej skusza apetyt, jak podlaskie kuropatwy. L. Podarankiem S. Miek. 2. † S. *doświadczyć smakiem, skosztować, spróbować, pokosztować, popróbować*. Ps. flor. B. Sz. Glos. Skusiwszy potraw smaczno przyprawionych, pije za złych czar do postów onych. Chelch. Skuś (skosztuj) tych jabłek. Troc. Przen.: Dyalektykę tylko umiał, Pisma św. ledwo skusił. Skar. (= *liznął, powąchał*). Lud wszystek zebrał, chcąc już ostatniego szczęścia swego z nieprzyjacielem S. i abo wygrać, abo z wszystkim zginać. Biel. M. Skusił szczęścia swojego. Troc. Święty Boży skażenia nie skusi. Ryb. (= *nie zaznał*). Nauka ta Awicenny już

SKUSZAĆ

częstokroć skuszona. Sien. (= *doświadczona, sprawdzona*). 3. [S.] = a) *zwieść*: Najstarszy djabeł pytał, co chtëorny na świecie skusił (= *zdzielał, zrobił pokusami*). Kiej djabeł S. nie może, to babę pośle, i baba skusi. b) *zwieździć, doświadczyć*: Kęs świata skusiłem. c) *nie dotrzymać postu*. S. ś. 1. *ulec pokusie, odważyć ś.*: Ale ty ś. nie skuszaj na gwałty dwa razy. Słow. Skusiłem ś. na tę wizytę, a teraz żałuję. 2. [S. ś.] *wyjść za mąż*. <Z(s) + Kusić>

× Skuszać, a, ał i S. ś. p. Skusić.

× Skuszanie, a, blm., czynność cz. Skuszać.

× Skuszanie się, a ś., blm., czynność cz. Skuszać ś.

Skuszenie, a, blm., czynność cz. Skusić.

Skuszenie się, a ś., blm., czynność cz. Skusić ś.

† Skusność, i, blm. *pokusa, pokuszenie, kuszenie, próba*: S., pokusność, gdy kto bywa pokuszonym. L. Panie, pomóż mej skusności. Ryb. <Od Skus(z)ny, p. Skušny>

† Skuć, bie, bi, [Skuć] p. Skubać: Najslabszy może S. lwu zdechtemu brodę. Pot. Sierć z jego kozucha za relikwie skubli. Skar. Kogóż smaczniej S., jedno gąsiora, co ma gęsty mech? Falib. S. go z piórek i z skrzydeł odzierać. Birk. Widząc, iż tam nie było co S.... Górn. [Trudno S. trawę, gdy jej niema]. Ork. <SKUB>

[Skuški] *twardy, zleżały*.

[Skušny] *zachciwony, kuszący*. <Od Skusić>

[Skut, a, Im. y] *chłopak*. <SKUT? Nm. Schote?>

[Skutać, a, ał] 1. *czkać, mieć czkawkę*. 2. *wspominać podczas czkawki*: Pewnikiem mnie w domu skutają. [S. ś.]: Skuta mi ś. = *mam czkawkę*. <Zam. Szczkutać: SZCZK/SZCZYK, p. pod Czkwaka>

[Skutanie, a, blm.] *czynność cz. Skutać*.

[Skutanie się, a ś., blm., czynność cz. Skutać ś.

× Skutecznić, i, il p. Skutkować: S. zamiary, plany. × S. ś. *przychodzić do skutku, uskuteczniać ś., spełniać ś., ziszczać ś.*: Tak on wróżył; nam teraz wszystko ś. skuteczni. Dm. <Od Skutek>

Skutecznie przys. od Skuteczny: S. wyrabiał w sobie sentyment. Korz. Tym skuteczniej pomóc nam zdołasz.

× Skutecznienie, a, blm., czynność cz. Skutecznić.

× Skutecznienie się, a ś., blm., czynność cz. Skutecznić ś.

Skuteczność, i, blm. 1. rz. od Skuteczny: Ta przyczyna mniej lub więcej ma w sobie skuteczności. L. S. próśby, modlitwy, lekarstwa. 2. × S. *działanie skuteczne, skutek, wpływ, moc skuteczna*: Sam nie wiem, co za moc a S. jakąś tajemną ma żywy głos. Leop. Przykład jego S. wydaje. Troc. Gwiazdy S. swoje na ziemię wylwają. Troc. <Od Skuteczny>

Skuteczny 1. *wydający skutek, przynoszący skutek, działający skutecznie, dzielny, zbawiczny, niezawodny, pewny w swych skutkach*: Środek S. Nieskuteczne są umowy, gdzie oręż prawo daje. Nar. Skuteczna przyczyna, *causa efficiens*. Karnk. S. do wyperswadowania orator Nies. We wszystkim pilny, wierny, użyteczny i S. był panu swemu. L. (nie darmojad. L.). Arystoteles we wszystkich swych dyskursach jest S., *utilis*. Syk. (nie próżny, nie czezy. L.). Napomnienie jego skuteczne było. Troc. Lekarstwo skuteczne. Troc. Zaledwie zdołał przełknąć nieszczęśli-

SKUTEK

wą filizankę ziódek skutecznych... Wóje. Znam ja sposób jedyny, straszny, S. niestety. Mick. 2. mech.: Siła skuteczna maszyny parowej, siła jej rzeczywista, pozostała po odtrąceniu straż z wszelkiego rodzaju oporu. Łab. <Od Skutek>

Skutek, iku, Im. tki 1. *wynik, następstwo, rezultat, efekt*: Jakie przyczyny, takie też i skutki. Baz. Gdzie jednakowa zachodzi przyczyna, tam S. powinien być jednakowy. Rogal. S. każdy od pierwszej zawiś przyczyny. Alb. Gdzie nie masz przyczyny, tam też ani S. być nie może. Zigr. Dla dobrych skutków źle czynię ś. niegodzi. L. Chciał dalej mówić czarunksięźnik stary, lecz poznał, że już S. brały czary. P. Koch (= *że już skutkowały, działały*). Nastąpił S. Pomyślny S. Będąc na nowym państwie, umyślił pokazać zarazem S. mniemania o dzielności swojej. Stryjk. S. nie dał na siebie długo czekać. Wiesze, skąd nasze miody? — skutkiem są pracy i zgody. Niem. (= *owocem*). Przywodzić co do skutku swego. Troc. Poszło wszystko z dobrym skutkiem. Lekarstwo skutku swego nie miało, nie doszło. Troc. Żadna rzecz nie jest tak użyteczna, któraby przelotem S. jaki sprawić mogła. Pilch. S. czynię, wydaję, do skutku przywodzę. Troc. Dobry, zły, pomyślny S. Jakież stąd skutki wyniknąć mogą? Kras. Żaden go nędzny bez skutku nie wezwał. Kras. (= *deremnie*). S. próśby, zabiegów, starań. Skutki nieuwagi. Zawsze gorzkie lekarstwo gorzkie skutki sprawia. Słow. Z tych niewczesnych bojów źle wynikną skutki. Mick. To są skutki tajonych łez. Korz. [Wiele było starości, a niewiele skutku]. Kon. W skutku, Wskutek, Skutkiem przys. *jako S., z powodu, z przyczyny, na zasadzie, stosownie do*: W skutku odezwy świetnej prefektury... L. Wskutek jakiejś wieciezki do miasta zachorował i umarł. Bukar. Skutkiem nieporozumienia wypadł spór. Możesz skutkiem tych leków umierać, wstawać wiek wieków. Mick. Wskutek czego w jesieni udał ś. Krasiński do Spezji. Tarn. 2. † S. *skuteczność, dzielność*: Spór o skutku abo dostojności św. Sakramentu. Baz. 3. *ziszczenie, rzeczywistość, spełnienie, spełnienie ś., urzeczywistnienie, wykonanie*: Nie bierzmy nadziei za skutki. Koł. Kto ś. do cudzego domu dobieżnie w myśli kradzieży, czyli to zamysł jego bierze, czy nie bierze S., pod tęż karę podpada. Ostr. Po prawie nie, kiedy skutku swego brać nie ma. Górn. Rady tak zbawiennej dotąd nie przywiodłeś do skutku. Baz. To na ten czas do skutku nie doszło Stryjk. Doprowadzić co do skutku. Dekret wypadł i musiał wziąć S. Bukar. × Skutkiem, × W skutku przys. *w samej rzeczy, urzeczywistnić, istotnie*: Występek ten nie tylko groził, ale i w skutku krwi rozlewu był przyczyną. Ostr. Iż nieplonnie mówię, w skutku obaczysz obietnicę moję. L. Cokolwiek zlecisz, skutkiem to chętnie wypełnię. L. Nie miłujemy słowem tylko a. językiem, ale skutkiem i prawdziwie. Leop. (uczynkiem i prawdą. Leop.). Coś był usty obiecał, skutkiemś wypełnił. 4. † S., [S.] *czyn, uczynek, dzieło, postępek; sprawa, rzecz*: S.—*factum*. Ort. Skutki cielne = *czynny, działania ciała, nie ducha*. Skutków a. dzieł. Ps. flor. Pójdźcie a oglądajcie skutki Pańskie, co za cuda uczynił na ziemi. Leop. Wszystkie skutki, które uczynił Bóg, trwają na wieki. Leop. Gdym ś. obrócił ku wsem skutkom, które uczyniły ręce moje, ujrzałem we wszech rzeczach marność. Leop. Kain zabił brata, że skutki jego źle były, a jego

brata sprawiedliwe. Leop. Poznawaj nie po słowach człowieka, ale po skutkach. Rej. Spniałem uczynił skutki swoje, nabudowałem sobie domów, naszczepiłem winnic, naczyniłem ogrodów, nadziałałem sobie stawów. Leop. 5. [S.] koniec: Trzeba temu zrobić S. Ten opowiada, jaki S. (= co ś. stało). 6. [Skutki]=ostateczne postanowienie: Narzeczony ś. pyta, czy ma przyjechać do skutków (=do zawarcia umowy o małżeństwo). 7. fil. a. **Efekt konieczne następstwo przyczyny**: Pojęcie istoty, zasady metafizycznej, substancji sprowadza się właściwie do pojęcia przyczyny, a pojęcie objawu, zjawiska, fenomenu — do pojęcia skutku, wywołanego przez tę przyczynę. Str. 8. lek. **wynik działania leku zadanego** (effectus). S. uboczny = **wywierany przez lek zadany oprócz rzeczywistego pożądanego**. I najlepsze lekarstwo nie zaraz S. swój czyni. Skar. 9. a. **Efekt mech., praca mechaniczna w jednostce czasu**. <(S)KUT>

Skuterudyty, u, lm. y min. minerał z gromady lamprytów, z rzędu pirytoidów (iskrzyków), piryt teteralny, Co As₃.

[Skutka, i, lm. i] **czkawka**. <Od Skutać>

Skutkować, uje, ował i. być skutecznym, sprawić skutek, działać; pomagać: Przypisować komu sprawę jest to głosić, iż on jest jej skutkującą przyczyną. L. Lekarstwo skutkuje. Kara nie skutkowała, bo poprawy nie było. Skutkuje, jak psu rumianek. Prz. Z konieczności musiałoby to S. podwyżkę cen. 2. × S., × **Skuteczność uskutecznić, spełniać, wykonywać, przywozić do skutku**: Biegaj czymprędzej, skutkuj to przedsięwzięcie. Stasz. Aby intencje fundatorów były skutkowane. Wej. <Od Skutek>

Skutkowanie, a, blm., czynność cz. Skutkować.

Skutnerować, uje, ował co = nadać czemu kutner, zrobić kutnerowatym, podnieść na czym barwę, skosmacić, zbarwić, zemszyć, zmechacić co: S. sukno. Suknia dobrze skutnerowana, zbarwiona. Macz. <Z(s) + Kutnerować>

Skutnerowanie, a, blm., czynność cz. Skutnerować.

† **Skutnie skutecznie**. Sekl. <(S)KUT>

[Skutwasić, i, il] **zgotować, uwarzyć**. Pół ćwierci pszenice i pół jęczmienia zmiesza ś., i baba ta skutwasi co na święta, jaką plaeynę. Ork. <Z(s) + Kutwasić>

[Skutwaszenie, a, blm.] **czynność cz. Skutwaszić.**

[Skuty, ów, blp., Szkuty] **włosy ludzkie; sierść bydła**.

[Skutyra, y, lm. y] **dziewczyna**. <por. Nm. Schutek?>

Skuwać, a, ał i. i S. ś. p. Skuć. 2. [Skuwa tego]=**rzucić piłkę na tego towarzysza gry**.

Skuwanie, a, blm., czynność cz. Skuwać.

Skuwanie się, a ś., blm., czynność cz. Skuwać ś.

[Skuza, y, lm. y] **sknera, skąpiec, kutwa**. <Zam. Skudza: SKAD/SKUD/SZCZĘD?>

[Skuzić, i, il] **skąpieć, kutwić**.

[Skuzować się, uje ś., ował ś.] **ekskuzować ś., tłumaczyć ś., usprawiedliwiać, uniewinniać ś.** <Zam. Ekskuzować>

[Skuzowanie się, a ś., blm.] **czynność cz. Skuzować ś.**

Skuzynować się, uje ś., ował ś. spowinowacić ś. przez kuzynostwo, spokrewnić ś., skoligacić ś.: Mama, zobaczywszy rękawiczki i frak, powiada mi: Do czegoś to, gdy ś. idzie do skuzynowanego domu na herbatę? Krasz. <Od Kuzyn>

Skuzynowanie się, a ś., blm., czynność cz. Skuzynować ś.

[Skuzenie, a, blm.] **czynność cz. Skuzić.**

[Skwacenie, a, blm.] **czynność cz. Skwacić.**

[Skwacić, i, il] **nadwerezzyć przy robocie**: S. sobie rękę. <Zam. Schwacić, p. Ochwacić>

Skwadra, y, lm. y i. × S. **węgielnica, narzędzie stolarskie lub ciesielskie do prostowania węglów**. 2. **rodzaj węgielnicy, która służyła do nadawania elewacji działom w dawnej artylerji polskiej**. <Włos. squadra>

× **Skwadron, u, lm. y szwadron, eskadron**: S., hufiec. Troc. <Włos. squadrone>

Skwadrować, uje, ował, × Skwadruplikować **zwiększyć w czwórnasób, pomnożyć czterokrotnie, wziąć we czworo**. <Z(s) + Kwadrować>

Skwadrowanie, a, blm., czynność cz. Skwadrować.

× **Skwadruplikować, uje, ował p. Skwadrować**. <Z(s) + Kwadruplikować>

× **Skwadruplikowanie, a, blm., czynność cz. Skwadruplikować.**

Skwama, y, lm. y min., p. min. Kamień. <Łé. squama>

† **Skwapiać, a, ał i + S. ś. p. Skwapić ś.**

† **Skwapienie, a, blm., czynność cz. Skwapiać.**

† **Skwapienie się, a ś., blm., czynność cz.**

Skwapiać ś.

† **Skwapić, i, il, + S. ś., nied. + Skwapiać ś.** **pokwapić ś., pośpieszyć, pośpieszyć ś.**: Łaskawy nie skwapiał z karaniem. Skar. Bez starej królowej rady skwapiać ś. nie chcą. Murin. Nie chciałem ś. z tak pocieszną nowiną skwapiać. Sb. J. Skwapiam ś., kwapię ś. Troc. Na niepewną bitwę nie ś. nie skwapiając. Zwc. <Z(s) + Kwapić>

† **Skwapienie, a, blm., czynność cz. Skwapić.**

† **Skwapienie się, a ś., blm., czynność cz.**

Skwapić ś.

Skwapliwie przys. od Skwapliwy: Wiele, źle i S. pisał. Skar. Co czynisz, czyń prędko, a nie S. Zegl. Bieżeli do Betlejem S., naleźli dziecię w żłobie. Pśń. Pochwycił białe jej paluszki i S. ucałował. Krasz. (= z całą gotowością). Słońce, bożycu przepiękny, od dziś dnia poczniesz nam błędną i będziesz S. uchodził przed księżyce m bładym a zimnym. Dyg.

Skwapliwość, i, blm., rz. od Skwapliwy; † Kwapliwość: Posądzanie prędkie i S. w domysłach i podejrzeniu. Skar. Nierozmyslna S. L. Insza prędkość, insza S. Fred. M. Występkowi ś. równa S. w sądzeniu. Min. S. zawsze szkodliwa. Kn. Cierpliwość, nieskwapliwość, łagodność. Wuj. Znalazłem nieukontentowaną matkę o tę moję nieskwapliwość. Mat. Ze skwapliwośćią najuniżeńszą odskoczył. Rzew.

Skwapliwy, × Pokwapliwy, × Kwapliwy, † Kwapny, [Kwapny] pośpieszny przez gorliwość, ochoczość, skory, pochopny, prędki: Sąd S. rzadko sprawiedliwy. Zegl. Na cudze zdrowie i życie nie jestem S. Boh. Rzecz skwapliwa często szkodliwa. Klon. Aby nie był S. z wyrokiem tajemnym swoim. Górn. W posądzaniu S. Skar. S. na zysk. Skar. Reszta ledwie w skwapliwej ucieczce ocalenie znalazła. Kras. Nie będąc do sporów skwapliwą. Śniad. Stanęli u wrót jaeyś skwapliwi rycerze. Malez. <Z(s) + Kwapliwy>

† **Skwapnie przys. od Skwapny, skwapliwie**: Abyście ś. pohamowali, a nie S. nie poczynali. Bud.

† **Skwapność, i, blm., rz. od Skwapny, skwapliwość.**

† **Skwapny**, [Skwapny] *skwapliwy*: Jest to naród gorzki i S. Bud. Upomina nas, abyśmy ostrożnie a nieskwapnie byli. Wuj. <Z(s)† Kwapny>

Skwar, u, lm. y, † **Skwara** *spieka, spiek, spiek-kota, upał, żar, gorąco*: Róża skwarem zwiędła w suchy liść ś. zmienić. Zabł. Minęły słońca letniego skwary, łaskawa jesień dzieli swe dary. Nar. By mi S. letni nie wadził. Nar. Przykre psa wściekłego skwary. L. (= *kanikula*). S. kości nie łamie. Prz. S. zwrotnikowy. Gdy niebo wrzało ogniami letnimi tak, iż zmije od skwaru skakały po ziemi. Mick. Gorąco nieznosnie i duszność w piersiach, choć S. dniowy już był ustał, a słońce chyliło ś. do zachodu. Krasz. Jak Arabi skwarem spiekle miotają błuznierstwa wściekle. Koź. Przen.: Teofil Ortolog, skwarów luterzańskich dymem okopeiły, do Litwy przybył i Ruś tymże okadem zaraził. Smotr. Szczęśliwy, komu S. zwątpienia nie wysuszył w sercu tego źródła pociechy, które wytryska z wiary. Tet. <SKWIER/SKWAR>

Skwara, y, lm. y i. p. **Skwarka**. 2. † S. *zapałach mięsa smażonego*. Rej. 3. [S.] *tluszcz wysmażony ze słoniny lub masła*. 4. † S., p. **Skwar**: S. teraz. Troc. Chmura na powietrzu dżdżysta, gdy słońce jej przypiecze skwarą swą ognistą, węglem zda ś. Tw. Wino ś. mać, gdy bywa wielka S. lecie a wielki mróz zimie. Trzyc. W krajach wilgotnych lecie nie bywa S. wielka. Trzyc. Przen.: S. na mię, skwaro mi, dogrzewa mi, duszno mi, ciasno mi. Kn. Przen.: Wszeteczny zawsze podoba ś. sobie, chociaż go zewsząd szpetna S. skrobie. Rej. (= *zepsuta krew, świerzób i t. p.*) 5. p. **Zuzel**: S. kruszczów, żuzel, łuska. Włod. Stalna, mosiężna S., *squama*. Kn. Troc. <p. Skwar>

† **Skwarceć**, y, ał p. **Skwierceć**. L. <SKWARK/SKWIERK>

† **Skwarceczek**, czka, lm. czki i. a. [Skwarceczek] p. **Skwarka**: Są tacy pieszoszkowie jako lisowie, co je skwarceczki karmią; a potym ubogi lis ani ś. obaczył, kiedy w stępieć wpadnie. Rej. Kości moje jako skwarceczki wyschły. Leop. Ubogi, lada sobie natopiwszy skwarceczków, kilka snopów przed sobą, kilka palił garceczków. Pot. 2. lm. *różgi suche, chróst, susz*: Do chatki trafił jeden z owych rozestańców i tam króla przy skwarceczkach wiódł miasto kagańców. Pot. <Od Skwarek>

† **Skwarczenie**, a, bfm., czynność cz. **Skwarceć**; *skwierczenie*.

Skwareczka, i, lm. i p. **Skwarka**.

Skwarek, rka, lm. rki i. p. **Skwarka**: Na sparzonym miejscu cała skóra chorego podobieństwo miała do skwarka lub strupa. Perz. 2. [S., Skwark] żart. *dziecko a. zwierzę młode*.

[Skwark, a, lm. i] p. **Skwarek**.

Skwarka, i, lm. i, **Skwarek**, [Oskwarek, Oskwarek, Skrzeczka, Skrzecza, Skrzeczek, Skrzyczek, Skrzyczka, Skwierczka, Skwirczka] i. *kawałek tłustości a. skórki usmażony, sperka, szperka*, w lm. *szwedzki*: Kości moje jako skwarki wyschły. Smotr. Skwarki dobrze wyskwarzone. Troc. Kartofle kraszone słoniną ze skwarkami. 2. Skwarki, posp. = *wysypka na wargach*, opryszczki (herpes labialis). Zdr. **Skwareczka**. Zgr. **Skwara**. <p. Skwar>

× **Skwarliwie** przys. od **Skwarliwy**.

× **Skwarliwy** p. **Skwary**: Skwarliwe lato. Nar. <Od Skwar>

× **Skwarna**, y, bfm., × **Skwarne** i. *lekarstwo na wymioty*. Rej. Próżno mi skwarne dawasz, ja nie będę gonił, bym też najbardziej piwa wczorajszego zronił. Kochan. 2. lek. *niestrawa, niestrawność* (indigestio). Opiwszy ś., przewraca a jęczy, a dwa palee sobie w gębę tka, aby co rychlej skwarne zrzucił. Rej. Ożralcom syropy w gardło leją, skwary od trzeciego dnia w żołądku macają, a ono im w brzuchu pełno, a w mieszku nie masz. Rej. 3. myśl. = a) *łajno jastrzębie*: S., *excrementum accipitris*. Mącz. b) a. × **Skwarw** *lekarstwo na wymioty dla sokółów*. <Od Skwary>

× **Skwarne**, ego, bfm., p. **Skwarna**. Troc. <Od Skwary>

Skwarnia, i, lm. e bot. p. **Wymiotnica**.

Skwarno przys. od **Skwary**: S. na dworze = *jest skwar, piecze*. S. mi, p. **Skwara**.

Skwary i. a. × **Skwarliwy** *dokuczający skwarem, upalny, gorący*: Upał lata skwarne srogi. L. Skwarne-li słońce mdłemu zbożu szkodzi, mróz-li kwiat warzy, nie mię nie obchodzi. Książ. Pijaństwo zamienia ś. w skwarne niestrawność. Pilch. (= *palącą, piekącą*). S. dzień sierpniowy. Dopływów bońskich co niemiarą, nie wysychających w skwarne lato. Rol. 2. × S. *skwierczący*: Gdy w środku różna tłuszcz skwarne mi głosy skwierczy. Słow. <SKWAR>

Skwarota, y, lm. y bot. (heliopsis) *roś. z rodziny złożonych*. <SKWAR>

Skwarw, u, bfm., p. **Skwarna**: Kłedy zbliżał ś. marzec, przyrządzano sokołom tak zwany S., to jest lekarstwo na wymioty. Wójc. <SKWAR>

Skwarzenie, a, bfm., czynność cz. **Skwarzyć**: Piec na S. węgla ziemnych. Os. J.

Skwarzenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Skwarzyć** ś.

Skwarzenina, y, lm. y *to, co skwarzą*: Kilkunastu widzów cisnęło ś. w otwartych na rozcież drzwiach izby karczemnej, z której buchało światło, hałas, muzyka, zapach wódki, tytoniu i kuchennej skwarzeniny. Krasz. K. <Od Skwarzony>

Skwarzyć, y, ył i. *tluszcz = prażyć, smażyć, topić na ogniu*: Rozpalone naczynie na żarze ognistym skwarzy tłustość i rzuca wybuchem pienistym. Dm. Łój S. L. [Spirkę nożykiem krajał i na patyku skwarzył]. Tet. Przen.: Falarys srogi skwarzył lite z miedzi cielec z ludźmi. Nar. 2. × **Węgle** S. (Os. J.) = *palić, dusić, tlić, wypalać węgle*. Przen.: Człowiek skwarzy mózg na wymyślenie różnych wynalazków. L. (= *suszy, łamie sobie głowę*). 3. cz. ni. *dokuczać skwarem, palić, prażyć, piec, dopiekać*: We dnie nam skwarzą słoneczne upały. Syrok. 4. [S. kogo] = *doskwierać, dopiekać, zapiekać mi, zalewać mi sadła za skórę*: Jasne pany skwarzyli biedniejszych. S. ś. i. *być skwarzonym, smażyć ś., prażyć ś., topić ś. na ogniu*: Słonina skwarzy ś. w rynee. 2. *być wystawionym na skwar, piec ś., prażyć ś.*: Dokądże będziesz ś. skwarzył na słońcu? 3. *schnąć z żalu, usychać z tęsknoty, z żądzy; palić ś.*: Rozkoehany skwarzy ś. Żebr. (= *palić ś.*). Ani pomyślał Adonis, iż gdzieś tam żona i dzieci w nędzy ś. skwarzyły. Byk. <SKWAR>

Skwasic, i, ii, **Skwasnić**, nied. **Skwaszać** i. *zmienić w kwas, zrobić kwaśnym, skisic, dać skisnąć, zakwasic*: Jest w naturze płyn powszechny, który może wszystkie ciała skwaszać i odkwaszać. Stasz. S. piwo, wino przez niedbalstwo. Przen.: S. komu humor = *zrobić kwaśnym, zepsuć*,

popsuć, zwarzyć: Łza przynajmniej serce pali, a powaga je skwasza. Syrok. Słowa aptekarza rozstroiły i skwasły mu humor. Bał. 2. [S. siano] = *zgrabić jeszcze wilgotne siano*. S. ś. 1. *przejść w kwas, zrobić ś. kwaśnym, skisnąć, skwaśnić*. 2. *przen. zejść ni na tym, ni na owym, skończyć ś. marnie*: Jeszcze ś. darmo karnawał nie skwasi, zaraz uderzę jak w dym do mej Kasi. Zabł. Czy nie myślisz o tym, że gdy rzeczy ś. skwaszą, to Bóg wie, co tam ś. stanie. Jeż. 3. [S. ś.] *zniechęcić ś.* <Z(s) + Kwasić>

[Skwasielina, y, lm. y] 1. *niepogoda*. 2. a. [Skwasielnica] *łiche zboże*. <KWAS/KIS>

[Skwasielnica, y, lm. e] p. Skwasielina.
Skwaszać, a, ał i S. ś. p. Skwasić.
Skwaszanie, a, blm., czynność cz. Skwaszać.
Skwaszanie się, a ś., blm., czynność cz. Skwaszać.

Skwaszenie, a, blm., czynność cz. Skwasić.
Skwaszenie się, a ś., blm., czynność cz. Skwaszać.

Skwaszony im. od Skwasić. *Przen.: skwaśniały, kwaśny, zgorzkniały, skrzywiony, zwarzony, cierpki, zgryźliwy*: Skwaszona, jak kot zdychająca. Rog. <Od Skwasić>

Skwaśniały 1. im. od Skwaśnić, *skisły*: Wino skwaśniałe jak przywrócić do pierwszego smaku. Ślesz. Piwo skwaśniałe. Troc. 2. p. Skwaszony.

Skwaśnić, i, il p. Skwasić: Te trzy śmierci skwaśniły życie moje. Karp. <Od Kwaśny>

Skwaśnić, e, je, ał, [Skwaśnić ś.] *stać ś. kwaśnym, skisnąć, skisnąć, skwasić ś.* *Przen.: Słuszny człek jest i niegłupi, tylko skwaśniał. Krasz. (= zgorzkniał, stetryczał, stał ś. kwaśnym).* <Z(s) + Kwaśnić>

Skwaśnienie, a, blm. 1. czynność cz. Skwaśnić. 2. czynność cz. Skwaśnić.

[Skwaśnienie się, a ś., blm.] czynność cz. Skwaśnić ś., *skwaśnienie*.

Skwatek, a, lm. rzy kolonista europejski w stepach Stanów Zjednoczonych. <Ang. squatter>

Skwaterka, i, lm. i forma ż. od Skwatek: Przybyła też żona Wila, olbrzymia S.

Skwer, u, lm. y plac publiczny w mieście obsiany trawą i zadrzewiony, wirydarz. Zdr. Skwerek, Skwerzyk. <Ang. square>

† Skwera, y, lm. y sknera, skąpiec, kutwa, dusi-grosz, liczykrupa.

× Skwerczenie, a, blm., czynność cz. Skwerczyć.

× Skwerczyć, y, ył p. Skwerczeń: Cybuzek zaczął mu S., jak młody wróbel. Prus. <SKW(I)ERK/SKWARK>

Skwerek, rku, lm. rki, p. Skwer.

Skweres, u, lm. y. 1. a. Kweres, [Skweret, Skwereta] *bieda, galamatjas, kłopot, ambaras, kram, tartas, zamęt*: Narobił skweresu. 2. p. Cieślca. <Skrzyżowanie Kweres + SKW(I)ER, por. Ukr. skwërest'>

[Skweret, u, lm. y] p. Skweres.
[Skwereta, y, lm. y] p. Skweres. <Brs. skwereta>

× Skwerować, uje, ował *prezentować broń*. Troc. Szydłwach skwerował, warta stanęła do broni. L. Zańczyły fanfary na trąbach i kottach. a oba oddziały broń skwerowały. Byk. <Ang. square?>

× Skwerowanie, a, blm., czynność cz. Skwerować: Utrzymał na wodzy, wedle wojskowego regulaminu, sentyment. aż wprzód z wszelką

przynależną randze wojskowej godnością S. broni i raport honorowy odebrał. Byk.

Skwerzyk, a, lm. i p. Skwer.

Skwężenie, a, blm., czynność cz. Skwężyc.
Skwężyc, y, ył zł. *namówić, wymóc, nakłonić do złego*. <Z(s) + Kwężeć>

Skwiatować, uje, ował cukier. (o cukierku) *zestarzawszy ś. dostać plamek*. <Od Kwiat>

Skwiatowanie, a, blm., czynność cz. Skwiatować.

[Skwicenie, a, blm.] czynność cz. Skwicić.
[Skwicic, i, il] p. Schwycić. <Zam. Schwycić>

[Skwiercenie się, a ś., blm.] czynność cz. Skwiercić ś.

[Skwiercić się, i ś., il ś.] *wrzeszczeć, drzeć ś.*

Skwierczeń, y, ał, × Skwerczeń, [Skwierzyć, Skwirzeń], † Skwirzeń, † Skwarczeń, jednot.

× Skwierknąć 1. *trzeszczeć, syczeć, skrzeczeć, piszczeć*: Leją wino na wapno niegaszone;

jeśli w nim woda, tedy będzie skwiercało, puszczając z siebie bębele, i rozpadnie ś. Trzyc.

Skwierczy żelazo gorące w wodzie, woda w ogniu, olej w lampie. Troc. Skwierczy świeca. Troc.

Zardzewiałe chorągiewki na dachu skwiercały żałośnie. Prus. Zapach skwierczącego mięsa.

Sienk. Tuczyna Piszczałka piszczał i skwiercał jak tysiące naraz duszonych szeszurów. Orzesz.

Przen.: *skrzeczeć, piszczeć, utyskiwać, żalić ś., uskarżać ś.*: Ukrzywdzony skwierczy. Kn. Skwierczy lud ubogi na takie ciężary. Troc. Biedni podani skwierczeli u jego drzwi. Oss. 2. [S.] *piszczeć, plakać*: Czego ty skwierczysz? 3. [S.] *napierać ś. czego natrętnie*. 4. *świerkać, świergotać*: Jemiołuchy skwierczą. Mor. Skwierczy w dymnym dachu jaskółka. K. G. Wróbel na dachu skwiercał. Troc. 5. myśl. (o zajacu schwytanym przez psa) *piszczeć*. <SKWI(E)RK/(SKWARK)>

Skwierczek, czka, lm. czkowie, Skwierka *człowiek ciągle skwierczący, utyskujący, piskla*. <Od Skwierczeń>

Skwierczenie, a, lm. a, Skwierk, × Skwir, × Skwir czynność cz. Skwierczeń: S. ognia. L. Przez okna te wydobywały ś. zapachy sosów i odgłosy siekań, szorowań i skwierczeń. Jeż.

W izbie milczenie, skwierczeniem niemowlecia tylko przerywane. Orzesz

[Skwierczka, i, lm. i] 1. p. Skwarka. 2. *ła*: Skwierczki mu stanęły w oczach. <Od Skwierczeń>

Skwierk, u, lm. i p. Skwierczenie: S. ptaków, świekot. L. Wróbel przeszkadzał kazaniu piskiem i skwierkiem. Birk. Słyszę dziatek wielki S. i wrzask niewieści. Kon. Ani łupiestwa, ani skwierku ubożego ludu za grzech sobie nie masz. Wuj. Pospólstwo biedne, by za skórą a. pod sercem wziąć, z wielkim skwierkiem swym składać ś. a dawać musi. Kosz. Panowie wiele rozpraszania z wielkim nakładem a uprzykrzeniem i skwierkiem poddanych czynią. Kosz. (z skwierkiem ich żałośnym. Wer.) <SKWI(E)RK>

† Skwierk, a, lm. i p. Świerk. Troc. <Zam. Świerk>

Skwierka, i, lm. i p. Skwierczek.

× Skwierkliwie przys. od Skwierkliwy.

× Skwierkliwość, i, blm., rz. od Skwierkliwy.

× Skwierkliwy *wiecznie skwierczący, utyskujący*: Skwierkliwym nigdy nie dogodzisz. Fred. M. Co jeno z natury niedołęznego jest, wszystko to skwierkliwe jest. Pileh. Strzeż ś. skwierkliwych, bo im nigdy słusznie nie dogodzisz. Troc. <Od Skwierk>

SKWIERKNAĆ

Skwierknać, nie, nął p. **Skwierzeć, wydać skwierka, zaśkrzeczec, zaśkwierzeć, sijknać, pisać:** Stał ś. męczennik jako słup, ani skwierknał, ani ruszył ś., gdy go kaci drapali. Skar.

Skwierknięcie, a, blm., czynność cz. Skwierknać.

× **Skwiernić, i, il skalać, splamić, skazać, sprofanować:** Ukraiński bies już niemało zbiesił ludu i dzień za dniem dalej skwierni. Zal. × **S. ś. skalać ś., splamić ś., skazać ś., sprofanować ś.** <SKWI(E)RN, zap. z Brs.>

× **Skwiernienie, a, blm., czynność cz. Skwiernić.**

× **Skwiernienie się, a ś., blm., czynność cz. Skwiernić ś.**

× **Skwierny plugawy, obrzydliwy.** Słow. S. jad już skutkuje. Wor. <SKWI(E)RN, zap. z Brs.>

[**Skwierzenie, a, blm.**] czynność cz. **Skwierzyć, [Skwierzyć, y, y]** p. **Skwierzeć.** <SKWI(E)R/SKWAR>

! **Skwinanoja, i, blm. I. silne zapalenie gardła** † **Slinogor** (synanche s. cynanche): S. ślinne jagody w uściech zapala. Troc. 2. [S.] myśl. **zapalenie gardła u psa, fe bra.** <Skrzyżowanie Gr. synagehe † kynagehe>

× **Skwir, u, lm. y p. Skwierzenie:** Jakże płacze, jakie skwiry wron i orłów słychać było. Słow. Z wron krzykiem, orłów skwirem. Słow. Czemu tu gwary uciechły jak wroni S.? Słow. Jaskółczy hymn kto rzesom wieszczę będzie, gdy młodość kwili puchaczowy S.? Zag. Brzmiał, jak złowrogi S. sów. Zag. <SKWI(E)R/SKWAR>

[**Skwirać, a, ał, Skwirzeć**] *piszczeć, plakać.* <p. Skwir>

[**Skwiranie, a, blm.**] czynność cz. **Skwirać.**

† **Skwirzeć, y, ał, [Skwirzeć] p. Skwierzeć:** Żelazo rozpalone w wodzie skwirzezy. Dudz. Skwirzezy żelazo gorące w ogniu, woda w ogniu, olej albo ogień w lampie. Kn. Rusacy ratunku Kazimierza przeciwko gwałtowi Odrowąza skwirczeli (*implorabant*. Krom.). Błaż. (= *molestowali*).

Skwirzenie, a, blm., czynność cz. Skwirzeć.

[**Skwirzka, i, lm. i]** p. **Skwarka.** <=Skwierzka>

× **Skwirk, u, lm. i p. Skwierzenie:** Bez skwirku pospolitej rzeczy. Ek. Ustawicznym skwirkiem na nim to wymogli. Błaż. S., w nędzy stękanie. Paszk. Wrzask, S. nieraz słyszeli ludzie w powietrzu. Tet. <=Skwierk>

[**Skwirny**] *dokuczliwy.* <SKWI(E)R, por. Doskwierać>

[**Skwierz, a, lm. e]** *świerszcz.* <SKWI(E)R>

[**Skwirzeć, y, ał**] p. **Skwirać.**

[**Skwirzenie, a, blm.**] czynność cz. **Skwirzeć.**

[**Skwitać, a, ał**] *kwitnąć.* <Z(s) † Kwitać>

[**Skwitanie, a, blm.**] czynność cz. **Skwitać.**

[**Skwitniały**] chleb = *spleśniały.* <Od Z(s) † Kwitnąć>

Skwitować, uje, ował I. kogo = *pokwitowawszy lub w inny sposób zwolnić z należności:* S. kogo z długu. 2. z czego = *dać z czym za wygrane, zerwać z czym:* Cóżecie to z dworskiego życia skwitowali? — Ono mnie skwitowało, nie ja ś. dobrowolnie zwolniłem. Krasz. S. z przyjacieli. **S. ś. zwolnić ś. nawzajem od długów, zobowiązań; wyrównać wzajemne swoje rachunki, stanąć z kim na czysto.** <Z(s) † Kwitować>

Skwitowanie, a, blm., czynność cz. Skwitować.

Skwitowanie się, a ś., blm., czynność cz. Skwitować ś.

SLUTOWAĆ

[**Skyrz**] p. **Skerzewa.** <Czes. skrz>

[**Sła, i, lm. e]** p. **Szła.**

[**Słabikarz, a, lm. e, Szlabikarz, Ślabikarz, Ślabizówka**] *elementarz* <Od Sylaba>

[**Słachetca, a, lm. i]**: Podobnie czyni książak łowicki względem słachetkówek, to jest włościan nie królewskich. Krzyw. <Od Szlachta>

[**Słać, eje, ał**] *zlać.* <Z(s) † Lać = Zlać>

Słalom, u, blm. łyż. nieprzerwana jazda wężem na terenie pełnym trudności i przeszkód. <Duńs., Nrw. slalom>

† **Słama, y, lm. y, † Słama, † Szłama futerko lisie a. rysie z brzucha i boków.**

Sławista, y, lm. ści badacz, znawca języków lub literatur sławiańskich. <Nm. od slavus, Sławe i t. d.; Nm. Sławist i t. d.>

Sławistyczny przym. od **Sławistyka:** Sprawozdanie z literatury sławistycznej. Brk.

Sławistyka, i, blm. filologja sławiańska: Dał ś. już poznać z wieloma pracami na polu sławistyki. <p. Sławista>

Sławizm, u, blm. charakter sławiański, sławianstwo, sławiańszczyzna: Stosowanie przez każdego wyznawcę sławizmu wielkiej zasady: slavus sum, nihil slavici a me alienum puto. Spas. <p. Sławista>

[**Słaknać, nie, nął, Ślaknać**] *zmoknąć i zziębnąć na słoicie, skurczyć ś. od zimna.* <SŁEK/SŁAK>

[**Słaknięcie, a, blm.**] czynność cz. **Słaknać.**

[**Słakwa, y, blm.**] *słota; deszcz ze śniegiem wolno padający.* <SŁEK/SŁAK>

[**Słech, a, lm. y]** *skroń.* <= Słuch>

[**Słedni, Śledni, Sleni, Śleni**] *pośledni, ostatni, tylny.* <SLAD>

[**Słeni**] p. **Sledni.** <Z Śledni>

Słeter, a, lm. y p. Skije.

[**Słęga, i, lm. i]** *futryna.* <por. Ros. sljaga>

† **Słęzak, a, lm. i gatunek sukni.** Rej. <Słęzak?>

Słip, a, lm. y myśl. *samolówka na niedźwiedzie:* W górach używano kłód, a raczej wników, ślipów. Sp.

Słiper, a, lm. y belka krótka grubości 8 — 10 cali. <Ang. sleeper>

† **Słizac się, a ś., ał ś., ślizgać ś.** Rej. <SLIZ>

† **Słizanie się, a ś., blm., czynność cz. Słizac ś**

Słojd, u, blm. kształcenie zręczności rąk za pomocą uprawy w używaniu różnych narzędzi rzemieślniczych. <Szwed. slöjd>

Słoka, i, lm. i dwuwiersz: Dwuwiersz znamionujący naszego krakowiaka odnajduje ś. w słokach indyjskiej poezji bohaterkiej. Kawecz. <Skr. śłoka>

× **Słostram, u, lm. y = Podciąg** (belka). <Nm. Schlussstram>

[**Słozą, y, lm. y]** p. **Słozą:** Słozy takie, że to jak ten krupny grad. Kon. Zdr. [**Słozka**]

[**Słozka, i, lm. i]** p. **Słozą:** Rozpletli koski, na moje słozki. Połuj.

† **Słubić się, i ś., il ś. spodobać ś.** B. Sz. <Z(s) † Lubić>

† **Słubienie się, a ś., blm., czynność cz. Słubić ś.**

Słuks, u, lm. y bursztyń żółty lichszego gatunku. <Nm. Schlug>

[**Słuniszko, a, blm.**] *słoneczko.* <p. Słońce>

† **Słutować, uje, ował, † S. ś. zlitować ś.** Ps. flor., Głos. Święta Marja, morska gwiazdo, naświetlejsza Pani, slutuj ś. nade mną. Now. <Z(s) † Lutować>

† **Slutowanie**, a, blm. I. czynność cz. **Slutować**, *zlutowanie* ś. 2. *łitość, miłosierdzie*. Ps. flor.

† **Slutowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Slutować** ś.

† **Slutujący** I. im. od **Slutować**. 2. *łitościwy, miłosierny*: Slutującym być. Ps. flor. <Od Slutować>

† **Sluza**, y, lm. y *lza*. Sienk. <Ślōza, może pod wpływem Śluz>

[**Ślabak**, a, lm. i]?: Rozum nakazuje mi przedewszystkim osłepić tego ślabaka. Dyg. <Od Ślaby>

[**Ślabeka**, i, lm. i] *człowiek ślabowity*. <Od Ślaby>

[**Ślabica**, y, blm.] *glina lekka*. <Od Ślaby>

Ślabić, i, it I. *robić ślabym, osłabiać, walczyć*: Niemasz niskaąd posiłku, owszem ich ślabi narzekanie nad stratą swoją. Jabł. Starość wszystko ślabi, nadweręża i niszczy, Stasz. Takie zawady bezprawnie przemysł niszczy, a razem ojezyczne ubożę i ślabię. L. Zewnętrzny połysk mineralów pokrywa ś. osobną powłoką, która jego świetność ślabi. Lib. (= *przytlumia, przyćmiewa*). 2. +S. *ślabować, chorować, niedomagać*: Bardzo już począł nieboszczyk książę hetman S. Mat. S. ś. p. **Ślabnąć**: Związki jej z życiem i światem widocznie ś. ślaby i urywały. Kaczk. <Od Ślaby>

[**Ślabiduda**, y, lm. y] p. **Ślawiduda**. <Zam. Ślawiduda>

Ślabieć, eje, ał p. **Ślabnąć**: Oczy im ślabieją, chwieją ś. nogi. L. Trwoży ś. serce we mnie i truchleje, i ręka czemuś nadzwyczaj ślabieje. Lubom. Zbytнім opychaniem ciała duch ślabieje i rzeskość swą traci. Pileh. Kto bywa wielkiego umysłu, ten serce swe zmocni, że mu nie ślabieje z bojaźni, a takiego za mężnego mamy. Leon. Od tego czasu, jak obrócił lud swój na chrześcijany, począł S. i chorować, w której chorobie umarł. Biel. M. Ciężką chorobą będąc zjęty, od przyrodzonej mocy i dużej opuszczonej, już ślabieję, już ustawam. Baz. W srogim więzieniu począł ten nieborak pomału S. Baz. Hetman coraz bardziej na zdrowiu ślabiał. Boh. (= *podpadał*). Codzień ślabieję, i bodaj dziś umrę. Chodź. Zygmunta głos ślabiał. Bał. Szczęście zmieniać ś. i potęgę szwedzka znacznie S. zaczęła. Pas. Ręka ślabieje, ślabieje nasza myśl. Kras. Przen.: Już mniej o bogach swoich rozumieć i do służby ich S. począł. Skar. (letnieć, zimniejszym być opuszczając ś. L.). <Od Ślaby>

Ślabienie, a, blm. I. czynność cz. **Ślabić**. 2. czynność cz. **Ślabieć**.

[**Ślabienki**] p. **Ślabiuchny**: Ślabienkie to było od urodzenia. Orzesz.

[**Ślabienko**] p. **Ślabiuchno**.

Ślabiuchno przys. od **Ślabiuchny**; **Ślabiutko**, **Ślabiuteńko**, **Ślabiusienko**, × **Ślabiutenezcko**, [**Ślabienko**].

Ślabiuchny, **Ślabiutki**, **Ślabiutenki**, **Ślabiusienki**, × **Ślabiutenezcki**, [**Ślabienki**] *zupelnie ślaby*: Niemasz nic tak potężnego, coby niebezpieczeństwa nie mogło uciepieć od ślabiuchnej jakiej kreatury. Birk. Człowiek, ślabiuchne dzieło natury. L. <Od Ślaby>

Ślabiusienki p. **Ślabiuchny**. <Od Ślaby>

Ślabiusienko p. **Ślabiuchno**.

× **Ślabiutenezcki** p. **Ślabiuchny**. <Od Ślabiutenki>

× **Ślabiutenezcko** p. **Ślabiuchno**.

Ślabiutenki p. **Ślabiuchny**. <Od Ślabiutki>

Ślabiuteńko p. **Ślabiuchno**.

Ślabiutki p. **Ślabiuchny**. <Od Ślaby>

Ślabiutko p. **Ślabiuchno**.

Ślabizna, y, lm. y I. *miejsce śłabe, ślaby stan rzeczy, śłaba strona, rzecz śłaba, ślabość*: Znać trzeba ślabizny państwa, za któreby go najspodobniej ujmować i psować. Kłok. Wywiódł, co za potęga państwa, co też za ślabizny, za któreby go najspodobniej ujmować i psować. Troc. Słynął z daru i inicjatywy obywatelskiej, ze swady i umiejętności ujęcia każdej sprawy za jej ślabiznę. Las. 2. *ściany boczne brzucha między żebrami i biodrem, nad biodrze* (hypochondria). Cięty w ślabiznę. P. Koch. Żebra od pachy zaczęte kończą ś. na ślabiznie. Troc. Poruszył ś. Felek, a przestąpiwszy z nogi na nogę, szczytną mnie w ślabiznę tak, że omal nie wrzasnął. Kon. 3. *pachwiny, dymiona* (inguina). 4. *nadpepcze! nadbrzusze* (epigastrium). 5. † Kość pod ślabiznami (Urs.) kość biodrzna. † *kirś* (os ilium). 6. [S.] = a) *przyrodzenie, organ płciowy*. b) *mięso z bólow bezkostne*. 7. fecht.: S. karabeli, pałasza = część *kołcowa, zwężająca* ś. 8. wet. *boki brzucha poniżej lędźwi* <Od Ślaby>

Ślabiznowy przym. od **Ślabizna**: Gruczoły ślabiznowe (anat.), p. **Gruczoł**. Błona ślabiznowa, otrzewna (peritoneum).

Ślabnąć, bnie, bnał a. bł, **Ślabieć**, **Ślabić** ś. *stawać ś. ślabym, opadać z sił, tracić siły, mdleć, walczyć*: Zmysłów ślabną sprężyny. L. Ślabnie i bezwładny pada na fotel. Ślabnie zapał, gorliwość (= *stygnie, zmniejsza* ś.). <Od Ślaby>

Ślabnica, y, lm. e ryb. *gatunek sieci*: Więcierze, potrestnice, ślabnice, wiersze, zabrodnie, niewody, żaki. Śl. wil.

Ślabnienie, a, blm., p. **Ślabnięcie**: S. postęp swój brało. Lel.

Ślabnięcie, a, blm., **Ślabnienie** czynność cz. **Ślabnąć**.

Ślabo przys. od **Ślaby**: S. myślący człowiek. L. Nad głębiną, jakoby, w nią już wpaść miał, S. stoi, trzący i strapiony. Skar. Aż mi S., w głowie mi ś. kręci. L. (= *niedobrze, mdło, cłkwo mi*). Ach, jak ja jestem pomieszany, jak mi jest S.! L. Jeśli on skarb niebieski, co mądrością zową, nie będzie nam nadany, S. z naszą głową. Rej. (= *złe*; niewiele dokażemy. L.). **Ślabośmy** ś. w drogę opatrzyli, letnieśmy ś. wybrali. Kn. (= *niedostatecznie*). S. ś. broni. Troc. S. odpiera razy. S. udaje. Troc. S. rozwinięty. S. przygotowany do egzaminu. Z matematyki odpowiadał S.

Ślabodusznie przys. od **Ślaboduszny**.

Ślaboduszność, i, blm., rz. od **Ślaboduszny**.

Ślaboduszny *tyczący ś. śłabej duszy, matoduszny*: Jakaż mądrość wytrysnąć może z błędów, fałszu lub ślabodusznych wykrętów? T. K. <Ślaby + Duszny>

Ślabomyślność, i, blm., rz. od **Ślabomyślny**: Azeby rozciągnąć nad nim kuratelę, potrzeba dowodów ślabomyślności. Krasz.

Ślabomyślny *odznaczający ś. umysłem ślabym, nietęgą głową, mający umysł osłabiony*: To człowiek S., imaginatyk..., powiem otwarcie, potrzebujący kurateli. Krasz. <Ślaby + Myślny>

Ślabogłowy *odznaczający ś. nietęgą głową*: S. epikurejczyk, Fryderyk Wilhelm II. <Ślaby + Głowa>

Ślabosily *odznaczający ś. słabymi siłami, ślaby, niemocny*: S. rogacz. Sp. <Ślaby + Siła>

Słabostka, i, lm. i *bagatelny przejaw słabości charakteru, wada objawiająca ś. w rzeczy blażej; nałóg, nawyk, któremu pobbłażać można, manja*: Od jednej tylko słabostki nie był wolnym. Ryl. <Od Słabość>

Słabość, i, [Słabota] l. bfm., rz. od **Słaby**: S. wzroku, słuchu. S. charakteru. Wielki jest przedział między słabością, która ulega, a bezwstydem, który swój upadek rozgłasza. l. S. ludzka. S. natury ludzkiej. S. właściwa — niedostatek pobudek fizycznych; niewłaściwa, która ze zbytku władz pobudzających ś. rodzi. Śniad. J. S. zdrowia tego nie dozwala. Troc. Zmocnił S. państwa swojego. Troc. S. serca. Troc. (= *dobrodusznosc*). Bez światła rozumu dobrze słabością ś. staje. L. (= *brakiem energii, słamazarnością, powolnością*). Odpokutował za winy swoich przodków i własną S. ducha. 2. lm. i = a) *ułomność, niedostatek, słaba strona, wada, niedoskonałość*: Epikur nie byłby, jak Seneka, chwaleą rozpaczcy Katona, za słabosęby to poczytał. L. Niewiadomość, błąd i wykraczanie są słabościami ducha. Zabł. Na słabości ludzkie i biedy, był litościwym. Krasz. Charakter i słabości urzędników były mu wiadome. Korz. b) *niemoc, choroba, zdrowie nadwężone* (valetudo infirma): S. jest sama choroba, często innych różnych chorób gatunków przyczyna. Krup. Przez S. rozumiemy ułożenie części całych takie, iż te nie są zdolne do wykonania dzieł i czynień fabryce dobrze ułożonej przywoitych. Krup. Powrót do zdrowia podługiej słabości. L. Słabości biją na mnie, kiedy widzę umarłego. L. (= *sily, młodości*). [S. św. Walentego]. c) [S.] *cholera*. d) S. miesięczna = *miesiączka* (menstrua). e) *połóg, poród*: Zona spodziewa ś. słabości. f) *skłonność, pociąg, żyłka, miłość, afekt; upodobanie, nałóg, manja*: Przywiązanie do sieroty przechodzi czasem w S. Ma Ś. do gry, do koni. 3. lek.: × S. francuska, weneryczna, p. **Przymiot.** <Od Słaby>

[**Słabota**, y, lm. y] p. **Słabość**: Miał on zaletnicę (koeliankę), i ta go zdradziła, gdzie ma swoje słabotę: miał on na głowie włos znaczny; gdyby mu ten włos wyrwali, wtedy go z ławościami mogli schwytać. <Od Słaby>

Słabować, uje, *owal chorować od czasu do czasu, niedomagać.* <Od Słaby>

Słabowanie, a, bfm., czynność cz. **Słabować.**

Słabowito przys. od **Słabowity**: Jest to świat uśpiiony i wzrasta S. z powodu braku powietrza. Orzesz.

Słabowitość, i, bfm., rz. od **Słabowity**.

Słabowity *skłonny do chorób, chorowity, odznaczający ś. wątłym zdrowiem*: Człowiek S. Przen.: Może ze strachem, z boleścią ukrytą popierał głowę króla słabowitą. Śl. wil. (= *słabą, nie mającą energii*). <Od Słaby>

Słaby i. *niemocny, wątły, mały, bezsilny*: Gdyby Samsona siedmiu powrozów związano, tak będzie słabym, jako inni ludzie. Leop. (tak nie będzie duż. Leop.). S. opór. Słabe natarcie (= *nie dzielne*). Jeżeli S. fundament, S. też i budynek; jeżeli S. dowód, słabe też być musi i zdanie na nim zbudowane. Boh. I S. oręż czasem ubezpieczy. Kras. Słaba pomoc, podpora. Kn. Słabemu i spracowanemu wszystko ciężko. Kn. Słabe siły. Troc. S. w ręku. Troc. S. na nogi. Troc. S. wzrok i rozum. Troc. Na słabej nici wiszą wszystkie ludzkie rzeczy. Kochan. (= *nie-trwałej*). Ten na słabym gruncie ś. buduje. Kochan. (= *nie-trwałym*). S. materiał. Słaba

forteca (= *niewytrzymała*). Będę słabym, jako inni ludzie. Wuj. Słabe zdrowie. Troc. Zdrowia był zawsze słabego. Skar. Czasem też S. mocnemu ś. przyda. Kras. Niechaj ś. nigdy S. na mocnych nie dąsa. Kras. Puls S., ledwie ś. namacać dający. Krup. (= *niewyraźny*). Słabsze chorągwie za szwadrony husarskie ordynowano. Pas. Cugle z słabego wyciekły urzędca. Miek. Pastwili ś. nad słabymi kobietami (= *bezbronniemi*). Jam za słaba do walki olbrzymiej. Zm. Zarozumiały a S. minister. Krasz. Słabe światelko (= *ledwie dostrzegalne*). To słaby tylko cień recepcji naszej. Ochoc. Piersi mdłe, słabe, ciasne. Syr. Głos S. (= *nie doniosły, cichy*). Słaba nadzieja. Rej. Słaba to nadzieja. Troc. Słaba jest sprawiedliwość bez pomocy oręża. Nar. (= *bezsilna*). Narzekamy na terazniejszy wiek, iż ludzie są w nim słabsi, niżeli przedtem byli, azatym krócej żyją. Kras. Słaba pamięć (= *kiepska*). Słabe uczucie. Co kto może wykonać, w tym jest możny, a co kto nie może, w tym ma być za słabego miany. Bardz. (= *niedolnego*). S. w arytmetyce (= *nie biegły*). S. w wierze Greczyn. Jabł. (= *chwiejny, niestały*). Człowiek słabego umysłu, charakteru, słabej woli. (= *nie-stanowczy*). Słabe zasady. Kobiety słabe, lekko-myślne, płochy. L. Słaba strona kogo = *czuła*. Ku słabej stronie serca atak przypuszczać. L. W słabą stronę uderzyć. Za słabe kogo ująć miejsce. Troc. Trunek S. = *nie tęgi, cienki*. Wino słabe. Troc. Słaba herbata. Słaba farba. Troc. (= *blada, młta*). S. kolor. Utwór S. = *niedolny; nietęgi, nieszczególny, kiepski, lichy*. Słaba obsada ról. † W tak znaczą wigilją S. nam dał obiad. Star. 2. [Słaba woda] = *odbierająca siły, osłabiająca*. 3. *chory nieco, niezdrów, cierpiący, niedomagający*: Cóż to panu jest, czy pan S.? L. Pójdę odwiedzać słabą sąsiadę. Hul. Słabyś? — I jak jeszcze! wszak wiesz, że ś. ja nigdy zbytecznie nie pieszczę. Kras. 4. *proch chory poważnie, obłożnie*. Wal. 5. × Luk S. = *wolny, nie naciągnięty*. Troc. 6. † Słaba kość (Urs.) *kość podniebiena* (os palati). 7. fecht.: Cięcie słabe = *raz naturalny wymierzony w odsłonięte miejsce przeciwnika*. 8. gram.: Spółgłoska słaba, p. **Dźwięczny**. 9. kar.: Kolor S. w kartach = *nie zapewniający wygranej*. 10. min.: Wody słabe = *cieplice z bardzo niewielką zawartością części stałych, akraotermy*. 11. piek.: Mąka słaba = *mało wydajna, mało rosnąca, niespora*. <SEĀB>

1. **Słać, śle a. szle, słał, częstot. † Syłać** *posyłać, wysyłać, wyprawiać dokąd*: Nie słałem ich, a przecię bieżeli. Wuj. Po żywność S., jako to zowią — w picowanie. Tarn. Gęste śle posły, listy częste pisze, prosi i radzi, aby ś. zjeżdżali. P. Koch. Upominali Matjasza, przeczyby to czynił, iż mistrzowi śle ludzi przeciw królowi. Biel. M. Śle a śle abyś przyszedł na wieczór, *rogitat*. Mącz. Chowam was w miłości, choć was śle znosić różne doległości. Ody. Ażebyście słuchali proroków, którychem ja syłał do was. Leop. Pod osobą poselstwa śpiegi syłają, Kosz. (= *nasylają*). W Rzymie złoczyńców nętracono, ale za morze syłano. Biel. M. Śle gońca za gońcem. Litwa zagraża, Wallenrod niegodnie ani sam walczy, ani szie do boju. Miek. Atylla do obu imperatorów słał, ażeby mu pałace w stolicach swych przygotowali. Lel. Cheiał już S., by odprawiono Dzierżyńskich. Krasz. Szlemy szanownemu jubilatowi słowa hołdu, (= *zasylamy*). Wieść ode wsi słała do twojej zapuka bramy. Mał. <SEĀ/SEĀ>

2. Słać, ściela, stał 1. *robić postanie, rozkładać pościel, przygotowywać łóżko do spania, robić legowisko*: Na gołej ziemi albo na deskach, nie ścieląc, sypiał. Skar. Pościeli tam okrutnie siła ściela. Pas. Kiedyż drugim S. będziem łożę gruzami z wielkich gmachów sultana? Słow. S. gniazdo = *uścielać, wić*. Ptasek pod dachem cudzym gniazdko sobie ściela. Wad. Wilgi, arozdy, makolągwy ziemby i t. d., gniazdko ścieląc, nocą przyjemnie. Wirt. Przen.: Na Pobózu całe rojowisko ziemian stało sobie gniazdo. Rol. (= *osiedlało ś*). Miło tam patrzeć, gdzie w nadobnym ciełe enota z rozumem gniazdo sobie ściela (= *obiera sobie siedlisko*). **2. rozścielać, rozpościerać, mościć, rozkładać**: Pod bydło, a zwłaszcza woty, aby pilnie siano (= *robiono podściółkę*). Wjechał do Jeruzalem wśród okrzyków ludu ścielącego szaty i gałązki oliwne pod Jego stopy. Kajs. S. dywan. Po ulicach kwiaty ściela. Syrok. Już ścielą gwiazdy na zamilkłej toni swe blade sny. Przybysz. Przen.: Ścielę tę prośbę pod nogi twoje. Troc (= *składam*). S. most. S. drogę (= *torować, mościć, brukować*). Przen.: Dzieci te, którym fortuna do wielkich urzędów drogę ściela... Klok. (= *otwiera*). Przen.: S. kogo = *kłaść mostem, rozciągać pokotem*: Niechaj ci tak Bóg wszystkich niewdzięczników ściela. Pot. (= *podtaje, rzuca ci pod nogi*). S. pod swe nogi nieprzyjaciela. L. Koni i wielbłądów nieprzyjacielskich mostem ściela. Susz. Nasi w szroder Tatarów śmieje przebili ś.; każdy dwu, trzech ściela. Stryjk. Antyloch Echopola, który stał na czale, jednego z pierwszych mężów silną zdjął ściela. Dm. Potocki i Jerzy Lubomirski pod Cudnowem 37000 Moskwy trupem ściela. Kajs. Z samopałów ścielą nacierające na nich szereg. Niem. Olbrzym wszędzie stał trupy przed sobą. Blot. Śmierć trupem ściela. Troc. **3. × S.** sobie koncepta, pretensje = *układać, roić sobie, rościć*. L. Różne sobie koncepta i imprezy ściela. Jabł. Zygmunt August przyjął obronę Infantant przeciw Moskwie, ścielając do nich pretensją. Papr. Bano ś., aby Moskwa dla tytułu imperatorstwa nie słała prawa jakiego do Rosji polskiej. Wyrw. Rzeczpospolita do tych sobie summ (neapolitańskich) pretensją ściela. Znł. S. s. 1. [S. ś.] *słać sobie gniazdo, gnieździć ś.*: Ptastwo ś. ściela. **2. rozścielać ś., rozpościerać ś., rozkładać ś., kłaść ś. mostem, pokotem**: Sanna ś. ściela (= *szykuje ś., bo śnieg pada*). Łodyga ścielająca ś., *procumbens*, kiedy ś. po ziemi rozciąga, np. u poziomek. L. Łodyga ścielająca ś., *rozesłana, repens*, na ziemi całkowicie leży i ze spodku korzonki w ziemię puszcza. Jund. Pokorna szlachta bogatym dziedzicom do nóg ś. ściela. L. (= *upada, pada*). Całuję nogi, upadam do stóp, unizam ś. pod stopy, ścielę ś. pod nogi i t. d. L. S. ś. mostem u nóżek czyich. Troc. Przen.: Ściela ś. droga do czego (Troc) = *otwiera ś., nadarza ś. sposobność, otwiera ś. pole*: Tym sposobem nie Panu Chrystusowi, ale Jego przeciwnikowi droga ś. ściela. Hrb. Ściela ś. droga do pokoju. **3. × Ściela ś. komu** = *udzieli mu gładko, jak po maśle, wiedzie ś., powodzi ś., szczęści ś., udaje ś.*: Gdzie ś. szczość nie ściela, nie wadzi iść przez fortele. Jag. Kiedy ś. ściela, znaj przyjaciele. Rys. <S(T)Ł/ŚCIEL>

[**Śladek, dka, lm. dkowie**] *piwowar*. <Czes. sladek>

[**Śladnie, Śladno**] przys. od **Śladny**: Śladniejby to nabrać, gdyby był czas po temu (= *maiejsza o nabranie...*).

[**Śladno**] p. **Śladnie**: S. tak mówić, ale... (= *dobrze*).

[**Śladny**] *śladny, łatwy*. <Zam. Śladny>

Ślaniać, a, ał suwać, powłóczyć: Staniem krokami trwożliwy jak dziecie. Uj. S. s. 1. *chwiać ś., potaczać ś., iść krokiem niepewnym*: Sam ś. stania na nogach, jakby był pijany. Mick. Zegnając ś. i krzyżąc, stania ś. z przestraczu. Mick. (= *nie może ustać, utrzymać ś. na nogach*). **2. a. [Ślanikać ś.] błąkać ś., błądzić, stapać krokiem powolnym, waleśać ś., włóczyć ś.**: Obłok strudzony zaczął po niebie ś. S. Mick. Ślania ś. po kątach. Wszyscy w świetle koleją wciąż ś. przed nim staniają. Len. Ja będę nad moją oczysznią ś. S. Uj. Ażeby jedną z tych istot, co ś. z szelestem łaskotliwym staniały i podawać ś. zdawały. w objęcia swoje pochwycić. Jeż. Zawiodły mgielki o świecie swój korowód powolny, staniający ś. nisko nad łąką. Weys. <SŁON>

Ślanianie, a, blm., czynność cz. Ślaniać.

Ślanianie się, a ś., blm., czynność cz. Ślaniać ś.

1. Ślanie, a, blm., czynność cz. 1. Ślać.

2. Ślanie, a 1. blm., czynność cz. 2. Ślać: S. łoża, gniazda, drogi. Troc. Roszenie czyli S. na łące — wystawianie lnu i konopi na działanie słońca, rosy i deszczu, celem osłabienia spójności włókien z częściami drzewiastymi łądygi. 2. [S., lm. a.] = a) *postanie, pościel*: Świergołuska (ptak) szuka słomy na swe S. b) a. [Ślańsko, Ślańcko] *ściółka, paściółka dla bydła*.

Ślaniec, ńca 1. × S., lm. *ńcy postaniec, wysłanico; poseł*: Służba na traktach wymagała ślanców pieszych i konnych dla utrzymania związku miejsc odległych. Śł. wil. Węgiersey ślanice stają przed królową. Bobrow. 2. [S., lm. ńce] *ten stan na łąkach a. polach nieuprząonych zamiast moczenia, aby jego włókna odstąpiły od kostry*. <Od Ślany, od 2. Ślać>

Ślanie się, a ś., blm., czynność cz. Ślać ś.

[**Ślanikać się, a ś., ał ś.] p. Ślaniać**: Nie jucha nie robi, ino ś. z łąką w kąć ślaniką. <Od Ślaniać>

[**Ślanikanie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Ślanikać ś.**

[**Ślańcko, a, lm. a**] p. 2. **Ślanie.**

[**Ślańsko, a, lm. a**] p. 2. **Ślanie.**

× **Ślap, i, blm., p. Śzlap.** Troc.

× **Ślapaczek, czka, lm. czki p. Ślapak.**

Ślapać, pa a. pie, pał i S. s. p. Śzlapać ś. Stup.

× **Ślapak, a, lm. i p. Śzlapak.** Troc. Zdr. **Ślapaczek.**

Ślapanie, a, blm., czynność cz. Ślapać.

Ślapanie się, a ś., blm., czynność cz. Ślapać ś.

[**Ślapcie, i, blp.] p. Karpie.** <p. Śzlapcie>

Ślapić, i, ił p. Śzlapać: Koń ten bardzo ślapi. Troc.

Ślapisty p. Śzlapisty: Koń S. Troc. Bydło ślapiste. Troc. <Od Ślap>

[**Ślaptak, a, lm. i**] p. **Śzlapak.**

Sława, y, lm. y 1. rozgłos, chwala, głośne imię: S., głośna i rozeszła wieść wszędy z wielu spraw znacznych uczynionych. Nagur. S. jest dana od enotliwych pochwała enotliwemu. Pileh. S., rozgłoszenie jakieś rzeczy albo imienia z podziwieniem. Lubom. S. urasta z zdań wielu, chwala z dobrych. Pileh. S. jest to rzecz tak słodka, że też dla niej wazą ludzie zdrowie swoje. Biel. M. Przodkowie nasi, że ś. w sławie kochali, tedy synom swoim pospolicie imiona dawali

złożone z sławą: Przemysław, Stanisław, Mieczysław, Władysław, Bolesław, Waclaw i t. d. Stryjk. Kto przed sławą ucieka, tego ona goni. Górn. Cnota sławą ś. płaci. Groch. To piękna sława, kto ją z enoty najdzie; zinać nabyta równo z słońcem zajdzie. Rej. Żywot krótki, ale S. wieczna. Mącz. Do nieba S. trakt uściele ładnie. Bardz. Miłość sławy. Żądza sławy. Pole sławy. Zyskać sławę. Okryć ś. sławą. Dobić ś. sławy. S. jego imienia rozbrzmiewa po świecie. Jego S. leci aż do nieba. Rej. Których kości już dawno prochu nie znać, ale S. kwitnie i kwitnąć zawsze będzie weale. Kochan. Kto ś. sławy dobił, lepiej ś. tym, niż złotym łańcuchem ozdobił. Kochan. W ręce Bożej szczęście, a na osobę człowieka uczonego włoży sławę jego. Wuj. Ten, co dobrze komu czyni, nie ma u ludzi sławy za to pragnąć, jedno u samego Pana Boga. Skar. Daleko ś. S. ich szerzyta. Skar. Rycerską sławę waszę depece. Skar. S. oręża polskiego. Nie dla korzyści, ani dla swej sławy na ostre żelaza nieprzyjaciół nacierał. Skar. (= *chluby*). S. twoja po świecie szeroko ś. rozejdzie. Skar. Kto swej nie ma, cudzą ś. sławę świetnym i chwalebny nie uczyni. Bomb. S., dźwięk próżny. Kras. S. stugębna. Dm. Mężu, co sławy chęć wyszałeś w mleku. Niem. Hetmanie, pełen nieśmiertelnej sławy. Niem. S. jest rozgłoszenie rzeczy, jest córką fortuny. Troc. Między chwałą a sławą jest ta właśnie różność, która jest między szczęściem a szczęśliwością. Troc. Bóg ci plecie z sławy nieoszczędną ręką niezwiędłe korony. Troc. S. to parszywa. Troc. Z własnej gęby S. nie popłaca. Troc. Wódz to był wielkiej mocy i sławy, kiedy po nim lud prosty tak płacze. Mick. Mąż niepożytej, wiekopomnej sławy. Nasze malarstwo rodzajowe i historyczne pozyskało sławę europejską. S. wszechświatowa. 2. *imię u ludzi, opinia, reputacja; dobre imię, uznanie u ludzi, honor*: S. i zła i dobra jest bardzo głośny dzwon, a brzmi na wszystkie strony szeroko. Rej. Zaczemu dobra S. największym dziedzictwem. Min. Dobrej sławy człowiek. Troc. Złej, podejrzaney sławy człowiek. Troc. Służmy poczciwej sławie, a jako kto może, niech ku pożytku dobra spólnego pomoże. Kochan. Którego świętobliwości S. daleko słynęła. Skar. Gdy mogli wielkie zyski odnieść, przestali na sławie dobrze czynienia. Kras. Dla żartu do-wcipnego szarpać cudzą sławę. Kras. S. dobra, rzecz nieoszacowana, nieskazitelna, stoi za bogactwo. Kn. Sławę dobrą nadewszystko przekładaj; wszystko utraciwszy, sławy dochowaj. Kn. Każdemu miłsza być ma S. bez zdrowia, niżeli zdrowie bez sławy. Warg. Łacniej ś. może zjednać, gdy mu szkodę uczyni a. ranę na ciele, niżli na dobrej sławie a. powieści. L. Straciwszy aż do sławy, cierpiąc takie męki, już już nieraz od własnej miałem polec ręki. Tremb. Ujmujący drugim sławy będą wyniszczeni. Zachar. (potwarczy. L.). Szkodzić komu na sławie. Dwie śmierci ludzkie miał na sławie. Tet. Niedobra S., zła S. = *nieślawa, dyshonor*: Odjazd ten byłby z wielką nieślawą J. K. M., ze złą sławą Korony tej i szkodą. Górn. W Statucie Litewskim ludzie złej sławy są, którzy ś. trzy razy w rejestrze złoczyńców znajdowali. Skrzet. (= *infamisy*). 3. × S. *wieść, pogłoska, słuch, fama*: S. o złości świata otarła ś. o uszy nasze. Otw. Po tym cudu rozeszła ś. ta S. po wszystkiej ziemi onej. Wuj. Czasu onego usłyszał Herod sławę o Jezusie. Leop. Sławę puszczone o Auguście, żeby

miał pojąć żonę Barbarę. Górn. Starożytna S. i jednostajne rozumienie opiewa, że Lech z Czechem z Karwackiej ziemi wyszli. Błaż. (= *podanie, tradycja*). Z dawnych pisarzy, względ mając na czasy, miejsca i na sławę statecznie od wielu wieków przyjętą, tę historję zebrałem. Błaż. S. zwiększa to wszystko, co głosi i stu gębami wieści trwożne plecie. Kras. [Posła o Maćku S., ze kradnie konie]. Zdr. *Sławka*. <SŁOW/SŁAW/SŁU/SŁY>

Sławetnie przys. od **Sławetny**. L.

Sławetnieć, eje, ał *stawać ś. sławetnym; stawać ś. mieszczaninem*: Akta bartne kamienieckie świadczą, jako drobna szlachta osiada w mieście i sławetnieje. Krzyw. <Od Sławetny>

Sławetnienie, a, blm., czynność cz. **Sławetnieć**.

Sławetność, i, blm., rz. od **Sławetny**: Tutaj (w miejscu niewłaściwego użycia wyrazu *sławetny*) zgola tej sławetności nie pojmuję. Wal.

Sławetny, † **Sławętny** i. † S. p. **Sławny**: Miasteczko sławetne składy kupieckimi. Biel. M. 2. *tytuł ławnika; tytuł mieszczanina*: Pobiegł na skargę do wójta; zgromadził ś. cały urząd; karczmarz dla sławetnej ławicy stawił garcam wszelaki trunek. Oss. S., ego, lm. i rz. = a) *mieszczanin*: Zabierają ś. do stanu małżeńskiego: urodzony (= *szlachcic*) Józef A. ze sławetną (= *mieszczanką*) Marją B.; S. (= *mieszczanin*) Jakób C. z pracowitą (= *włościanką*) Katarzyną D. Wal. b) [S.] *obywatel miejski*. <Od Sława (*Sławęta) z Sławętny>

Sławętność, i, blm. i. rz. od **Sławętny**. 2. † S. *sława, powaga, fama*. B. Sz., Głos.

† **Sławęty** p. **Sławetny**. S. Par.

Sławianożerca, y, lm. y *wróg zabity Słowian, słowianożerca*. <Sławianin zam. Słowianin † Zerca>

Sławianstwo, a, blm., × **Sławina**, *słowianstwo, słowiańszczyzna*: ...Szumny nurt Wisły pędzi po sławianstwie. Moraw. <Zam. Słowianstwo>

Sławiciel, a, lm. e *ten, co sławi, chwalcza, wychwalcz, wielbiciel*: S., wychwalcz, praedicator. Mącz. <Od Sławić>

Sławicielka, i, lm. i forma ż. od **Sławiciel**.

[**Sławiczek**, czka, lm. czki] *słowiczek*. <Zam. Słowiczek>

Sławić, i, il *głosić na sławę, rozślawiać, wysławiać, robić sławnym, wielbić*: Dowody dobroczynności twojej potomność S. będzie. L. Mieszkańcy ziemi, sławcie Jehowę. Bud. Sławię kogo, wysławiam, rozślawiam. Troc. Najświętsza Panno, Ciebie moje serce sławi. Słow. Sławny dary Pańskiej ręki. Zal. Klnijcie, co on przeklnie, sławcie, co on sławi. Uj. Łańcuch zórawi pieśnią radosną sławił jezioro, gdzie ś. lilja pławi. Uj. Wieszczu! niechaj opróżnione twoje imię będzie sławione na wieki. 2. *głosić, opiewać, śpiewać, opisywać*: Wojnę okrutną sławie Pigmolów małych, którzy kłeskę popadli od zórawiów śmiałych. Kn. 3. *mówić, opowiadać, głosić, rozgłaszać*: Sławią co, wieść jest, gruchnęło. L. Dziś też jeszcze, powiada Karjon, sławią, iż w Tauryce Gotowie mieszkają, którzy języka niemieckiego używają. Stryjk. Romulus i Remus, od wilezyey wychowani, jako sławią, Rzym zdobyl. Stryjk. 4. *nieślawić, osławiać, obmawiać, czernić, obgadywać*: Józef bardzo rad zapomniał krzywdy swojej i rzeczy onej nie sławił. Skar. Wnet ś. grożą cheieć o nich mówić, cheieć S. Górn. Józef, nie chcąc S. Marji, że brzemienią była, umyślił ją opuścić. Białob. (= *narażać jej*

na niesławę). Lud cię pierwaj błogosławił, a potom cię bezenie słaWił. K. G. Postronni królowie słaWią Koronę polską, jakoby tu siła pieniędzy rozdać mieli. Górn. S. ś. I. *być sławnym, zażywać sławy, słynać*. Troc. Sławili ś. dowcipem. Krasz. Drezno słaWi ś. czystością obyczajów swych mieszkańców. Sł. wil. 2. (o wieści) *rozchodzić ś., szerzyć ś., krążyć*: Sławią ś. nowiny. Troc. 3. [S. ś.] *chłubić ś., chwalić ś., przechwalać ś., pysznić ś.*: Sławiłś ś. urodą. < Od Sława a raczej SŁAW >

Sławien p. Sławny.

Sławienie, a, bIm., czynność cz. Sławić: Modlitwa ich stanowi nie prośbę, ale S. Ałłacha. Jez.

Sławienie się, a ś., bIm., czynność cz. Sławić ś.

Sławin, u, Im. y, Popielucha bot. (tephrosia) *roś. z rodziny motylkowatych.*

× **Sławina, y, bIm., p. Sławianstwo**: W to wierzyl lud w całej sławinie. Pol. < Now. od Sławus, Sławe i t. d., por. Nm. Sławine >

Sławka, i, Im. i p. Sława; bagatelna, niedość chlubna sława: Wszystko dla sławki poświęcać. Sł. wil. Dla kęsa sławki, jako trawki, żołnierz zdrowie waży. Prz. < Od Sława >

Sławnie, × Sławno przys. od Sławny.

× **Sławno p. Sławnie**. Wen. S. jest bardzo u Boga i u ludu między złemi żyć dobrze. Skar.

† **Sławnodawny sławny z dawien dawna**: Sławnodawnych mistrzów malowania. Kochan. < Sławny + Dawny >

Sławnogłośny głośny ze swej sławy, głośnosławny: Sławnogłośne miasta. L. < Sławny + Głośny >

Sławnokonny sławny z swych koni, słyący konimi: S. Hades. Ml. < Sławny + Konny >

× **Sławnoradny sławny z swych rad**: S. konsyljarz. L. < Sławny + Radny >

[**Sławność, i, Im. i] uroczystość.** < Od Sławny >

Sławny, Sławien, † Sławetny, † Sławetny I. *cieszący ś. sławą, słyunny, głośny, rozgłośny, znamienity, wiekopomny*: Sławien Oktawi bardziej przez uczone męża, niż przez wojny zwycięskie i krwawe oręża. L. Maż zuchwały i hardy i więcej synów swoich enotą, niżeli swoją S. Otw. Wielec S. = przestawny. L. Obiecujemy (Jagiello) za sławne syny nasze, iż gdy jeden z nich rząd obejmie, monety bez rady panów nie dopuści kować. Herb. S. kraj od wina kosztownego. Troc. S. doktor, patron. Troc. Sławne miasto z mądrych praw. Troc. S. to chleb krakowski w bułkach dużych, jak przednie koło u karety. Ochoc. S. dziś dzień. Troc. (= *pamiętny*). Mistrz dzieje wyraził na wszystek świat sławne słowieński. Kochan. Jako w chrześcijaństwie, tak i po wszystkim S. Tarnowski pohaństwie. Kochan. Rafael, S. malarz. Górn. Zwycięstwy wielkimi S. Skar. Znać było z oczów zuzdrość Niemców, że Pan Bóg Polakom sławną fortecę oddał. Pas. Sławni dowódey owi naszych legionów. Mick. Kilka portretów sławnych ziomków naszych. Sławna akademją macie państwo w Wilnie. Mick. Z tego tylko Grek na Wschodzie S. Mick. 2. *znany powszechnie; zawołany*: Człowiek dla godności i dostatków swoich S. Troc. S. myśliwy. S. w kosterstwie, w pijatycie. Troc. S. to lotr, złodziej. Troc. (= *osławiony*). 3. [S.] *dobry, znakomity, wybitny, nie byle jaki, wyróżniający ś., nie zwykły*: Nie sławna, ani przepieczna to rada. Ostr. S. zrobiła matce prezent, taki S., któryż insza niewiasta zrobiłby nie potrafiła.

Sławnych rodziców dziatki, a usługują. Córce-ka sławnej matki. < SŁAW >

× **Sławochciwość, i, bIm., rz. od Sławochciwy**. L.

× **Sławochciwy żądny sławy**. L. < Sława + Chciwy >

Sławodajny dający sławę, zapewniający sławę, chlubny, zaszczytny: Mogłabyś zobojętnieć i przelać sławodajne swe łaski gdzieindziej. Orzesz. < Sława + Dać >

† **Sławodbały dbający o sławę**: Sławodbali poetowie. Otw. < Sława + Dbały >

Sławofil, a, Im. e ten, co sprzyja Słowianom, przyjaciel Słowian, słowianofil: Należał do grupy zachodowców, walczących ze sławofilami. Spas. < Now. od Sławus, Sławe i t. d. + Gr. philos >

Sławofilski przym. od Sławofil: Kierunek S. wyobrażał spotęgowanie uczucia rasowego. Spas.

Sławofilstwo, a, bIm. sprzyjanie Słowianom, słowianofilstwo: Wszystko ludzkie (= co ludzkie) cenię, S. za obce uznają. Spas. < Od Sławofil >

× **Sławogodny godny sławy**. L. < Sława + Godny >

Sławokraśny zdobny w sławę, sławny. Słow. < Sława + Kraśny >

× **Sławolubnie przys. od Sławolubny**. L.

× **Sławolubność, i, bIm., rz. od Sławolubny**. L.

× **Sławolubny lubiący sławę**. L. < Sława + Lubny >

× **Sławoród, oda, Im. odowie Słowianin**. Wor. < Sława + Ród >

† **Sławosłowie, a, Im. a pieśń pochwalna**: S. na zwiastowanie Panny Marji. Pim. < Sława + Słowo >

× **Sławowskrześca, y, Im. y wskrzesiciel sławy**: Nie wypada z tak szczupłej liczby sławowskrześców naszych przypuszczać tak okropnej myśli. Wor. < Sława + Wskrześca >

[**Sławskie**] przys. *po słowacku*: Ja do ni czeskie, a ona S.

[**Słaza, y, Im. y] zbiegowisko podrostków, hałastra**: S. chłopaków, dziewcząt, a nawet zamężnych kobiet zbiega ś. < Od Słazić = Złazić >

[**Słaka**] zool., p. Słomka.

[**Słap, u, Im. y] rodzaj sieci**. < p. Słęp >

[**Słębny, p. Srebrny**: Miała słębną miednicę. Wil. < Zam. Srebrny >

[**Słebro, a, Im. a] p. Srebro**: Miała słebra stołowe. Wil. < Zam. Srebro >

[**Słepać, a, a] złopać**. < Dżwn. SZLEP/CHLEP i t. d., por. Szleptać >

[**Słepanie, a, bIm.**] czynność cz. Słepać.

† **Słeza, y, Im. y p. Słoz**. < własc. Słza >

[**Słęb, u, Im. y] p. Słęp**.

[**Słębiny, In, bIp.] dziewosłębny, swaty**: Lecz kiedy Damazy popiera S., po płaczach i żalach tak rada tam padła, że wdowa na dworze wdowczyka osiadła. Pol. < SŁĘB/SŁĄB zam. SNĘB/SNĄB >

[**Słęp, u, Im. y] p. Słęp**. Zdr. [Słęppek, Słępik, Słępyszek]. Zgr. [Słępisko]. Pe.

[**Słęppek, pka, Im. pki] p. Słęp**. Pe.

[**Słępiany] p. Słępny**. Pe.

[**Słępić, i, il] p. Słępić**. Pe. < Od Słęp >

[**Słępienie, a, bIm.**] czynność cz. Słępić.

[**Słępić, a, Im. i] p. Słęp**. Pe. < Od Słęp >

[**Słępnik, a, Im. cy] p. Słępnik**. Pe. < Od Słępny >

[**Słępny, Słępiany] przym. od Słęp, słępowy**: Słępna się. < Od Słęp >

[**Słępyszek, szka, Im. szki] p. Słęp**. Pe.

[**Słep**, u, lm. y, **Słęb**, **Słęp**, **Słęb**] *sieć stojąca prostokątna, składająca się z trzech płócien równoległych, o dużych oczach, zastawiana w poprzek wody*. Zdr. [**Słępek**, **Słępiak**, **Słępszek**. Zgr. **Słępisko**]. <SŁĘP/SŁĄP/SŁOP, p. **Słopiec**>

[**Słępiany**] p. **Słępowy**. <Od **Słęp**>

[**Słępić**, i, ii, **Słępić**] l. *napędzać ryby do słępu*. 2. *wystraszać chowające się ryby*. <Od **Słęp**>

[**Słępienie**, a, b] czynność cz. **Słępić**.

[**Słępiak**, a, lm. i] p. **Słęp**.

[**Słępisko**, a, lm. a] p. **Słęp**.

[**Słępnik**, a, lm. cy, **Słępnik**] *rybak łowiący słępem*. <Od **Słępny**>

[**Słępny**] p. **Słępowy**: Sieć słępna.

[**Słępowy**, **Słępny**, **Słępiany**] przym. od **Słęp**.

[**Słępszek**, szka, lm. szki] p. **Słęp**.

[**Słoboda**, y, lm. y, **Słobodyszczę**] *mała osiedłość wiejska, powstała z osiedlenia dobrowolnie przybyłych włościan, zwabionych swobodami, na kilka lat przyrzeczonemi; wola: Sądzi się tam nasza S. Miasta, miasteczka, wsie, słobody*. Vol. Chłop na słobodę za granicę wychodzi. Perz. Bardzo dalekie słobody tych czasów. Pim. Osobliwie na słobodach obuchem i kijem nieboraku świąszczennikowi grożą. Pim. Trzeba było nanowo osiedlać ziemię, przybyszom dawać pewne folgi, owe słobody, tak ponętne dla kmieci rzeszy. Rol. Zdr. [**Słobódka**, **Słobodeńka**]. <Ukr. słoboda: SWOBOD/SŁOBOD>

[**Słobodeńka**, i, lm. i] p. **Słoboda**: Gdzież słoboda nasza stara, S. cicha? Lied.

[**Słobodnik**, a i. [S., lm. cy], **Słobodzianin**] *mieszkaniec słobody, właściciel słobody: Dojrzałeś tam prostych słobodników chłopów*. Byk. 2. lm. i, bot. (Inuema) *rośl. z rodziny sączyńcowatych*. <Od **Słoboda**>

[**Słobodyszczę**, a, lm. a] p. **Słoboda**: Ustawione na polską stronę wyprawy, na jarmarki, na dwory szlacheckie, na cerkwie unickie i słobodyszcza. Kacz. <Od **Słoboda**>

[**Słobodzianin**, a, lm. anie p. **Słobodnik**: Ludzi wolnych od danin, a słobodzianów, trzydziestu. Rol. Słobodzianie niechętnie osiedlali na płaszczynach wystawionych na pierwszy impet napałów hajdamackich. Rol. <Od **Słoboda**>

[**Słobodzki**] przym. od **Słoboda**: Żyć w stanie słobodzkim. <Od **Słoboda**>

[**Słobódka**, i, lm. i] p. **Słoboda**: Wieś Tyszczyszcz z słobódką Paehnówką. Vol. Nie chciał mu onej słobódki bezprawnie puścić. Steb. Hej ty, słobódko cicha! Lied.

[**Słocin**, u, lm. y bot. (aglaia) *rośl. z rodziny niędlinowatych*.

[**Słodejszy**, **Słodejszy**] *słodszy*. <Od **Słodka**>

[**Słodejszy**] p. **Słodejszy**. <Od **Słodka**>

[**Słodeczny** *pełen słodyczy, zaprawny słodyczą*. Mącz. <Od **Słodka**>

† **Słodek**, dka lm. dki *sardela*: Beczka słodków. Troc. S., rodzaj ryb małych, do którego sardele należą. L. Od beczki flądrow, słodków po 6 groszy. Vol.

[**Słodka**, jej, b]m. *wódka słodka*: Mosiek postawił fiaskę kwadratową słodkiej i kieliszek. Sew. <Słodka (wódka)>

[**Słodkawy** przys. od **Słodkawy**.

[**Słodkawy** - *czuły* *czuły zaprawiony słodyczą*: Słodkawy - czuły to powitanie przykrzejsze daleko wywarło na mnie wrażenie, niż ostrość i sarkazm Rozalji. Orzesz. <Słodkawy + **Czuły**>

[**Słodkawość**, i, b]m., rz. od **Słodkawy**: S., mierzna słodkość. L. Dziwnie wyglądał (prorok) wśród tych wytwornych słodkawości (= *ckliwość*).

[**Słodkawy** i. a. × **Słodkawy** *nieco słodki*: Bywają niektóre potrawy słodkawe, ale nie zgoła słodkie, drugie gorzkawe, drugie też bardzo słodkie. Syk. 2. bot.: Bedka słodkawa, p. **Krówka**. <Od **Słodka**>

[**Słodka** i. *odznaczający się smakiem cukru, miodu*: S. miód. Trzt. Potrawy bardzo słodkie nazywają niektórzy po polsku drojkie. Syk. Słodkiś jak chrzan. Kn. Nie bądź S., bo cię zliżą. Prz. Kapusta słodka (potrawa). W rzekach i jeziorach mamy wodę słodką, w morzach — gorzkosłoną. Nektar S. Mick. 2. przen. *przyjemny, miły, ujmujący, rozkoszny, rajski, luby, wdzięczny*: Ma djabeł dosyć cukru i grzech czyni słodkim. Pot. Słodka kompanja. L. Jakoż to S. pan każdemu i miłosierny. Wuj. Najsłodszy Jezu! Słodkie imię Jezus. Nieczuły, ani lży, ani próśby słodkie mogą go wzruszyć. L. Słodkie karteczki od amantów. L. S. bilecik. L. Ona wywabie troski umie z głowy słodkimi słowy. Kochan. S. dym ojczyzny (*dulcis fumus patriae*). Prz. Słodkie słoweczka. Słodkie marzenia. Słodki uśmiezek. Słodka pieszczota. Mick. To kropka słodkiej rosy upada jej w ranę. Malcz. Oczu tylko wojskiego (sen S. nie bierze. Mick. Głos S. Słodkie nadzieje. Słodka rozkosz. Więc ci słodkiego życzę pokrzepienia. Mał. Włos ś. rozwiął pełny słodkiej woni. Słow. 3. [Słodka ryba] = *jaź, biała ryba*. 4. [S. strup] = *wyrzuty skórne na twarzy u dzieci; wyrzuty na wargach i brodzie, ognipiór* (crusta, lactea, lactigo): S. strup najczęściej dzieciom ś. przytrafia. Perz. 5. apt.: Słodkie drzewko, p. **Lukrecja**. 6. [Drzewo gwajakowe a. burgundzkie słodkie] p. **Gwajakowy**. Kasztan S., p. **Kasztanowiec**. Korzeń S., p. **Bób**. Strącze słodkie, p. **Szarańczyn**. <SŁOD>

[**Słodka** przys. od **Słodka**: Wszystko u niego dawano S. Rukar. Kapusta na S. Jeśli ma być S., niechże będzie jak cukier; a jeśli gorzko, to jak piołun. S. pamiętać, co gorzko było cierpieć. Żegl. Co niegdyś było gorzko wytrzymywać, to pospolicie S. opowiadać. Pileh. Nadto mi jest S. ciebie słuchać. L. S. umierać dla całości narodu. Stasz. Panny S. spoglądały na muzykantów. Korz. Psuł dziewczę, jak tylko mógł, najsłodszej i najpokorniej. Krasz.

[**Słodkobrzmiący**, **Słodkodźwięczny** *odznaczający się słodkim, rozkosznym brzmieniem, miłe wpadający w ucho*: Panu na słodkobrzmiących lutniach grajeje. Kochan. Słodkobrzmiąca cytunia Amfjona. Min. Febie, na lutni mistrzu słodkobrzmiącej. L. Kaliope słodkobrzmiące struny wielkim przebieży palcem. Zebr. <Słodka + **Brzmiący**>

[**Słodkocierpki** *słodka a zarazem cierpki*: Przez kilka dni gderał to swoim słodkocierpkim głosem. Bał. <Słodka + **Cierpki**>

[**Słodkocukrowy** *słodka, rozkoszny jak cukier*: Słodkocukrowe słowa. Auszp. <Słodka + **Cukrowy**>

[**Słodkodźwięczny** p. **Słodkobrzmiący**. <Słodka + **Dźwięczny**>

[**Słodkogorzki** *niby słodka niby gorzki*: Żywot dworski S. Kn. (świećta niewola, nędza; strojno, ale głodno. L.). <Słodka + **Gorzki**>

[**Słodkogorzko** przys. od **Słodkogorzki**. L.

[**Słodkogórz**, orzu, lm. orze bot. p. **Psianka**.

[**Słodkogronny** *mający grona słodkie*: Słodkogronne wino. Stryjk. <Słodka + **Gronny**>

× **Słodkogroźny** *słodka, ale zarazem groźny*: Słodkogroźna mina. L. <Słodka + **Groźny**>

× **Słodkojęki** wydający jęki słodkie, słodko-brzmiący: Polskiej cytry brzęk S. <Słodki + Jęk>

× **Słodkokorzenny** przyjemny dla swojej przyjemności korzennej: Smak S. <Słodki + Korzenny>

Słodkokwaskowaty słodki a zarazem kwaskowaty. <Słodki + Kwaskowaty>

Słodk kwaśny słodki a zarazem kwaśny. Krasz. S. napój. <Słodki + Kwaśny>

! **Słodemocz**, u, blm., ! **Słodomocz**, ! **Moczostód** moczówka cukrowa, cukrzyca, [choroba cukrowa] (diabetes mellitus). <Słodki + Mocz>

Słodkomównie przys. od **Słodkomówny**. **Słodkomówność**, i, blm., rz. od **Słodkomówny**: S. grecka. Pileh.

Słodkomówny mówiący słodko, wdzięcznie; mający przyjemną wymowę: S., wdzięcznomówny. Mącz. S. hymn. Zim. Chciej za lichym Nazonem zmiekczyć Cezara słodkomównym tonem. L. <Od Słodka Mowa. Słodko mówić>

× **Słodkomruczny** rozkosznie mrużący, wdzięcznie szemrzący: Słodkomruczne wód potoki. Brud. Strumyk mały słodkomrucznym szemrze biegiem. L. Słodkomruczna wjola. Koch. W., Troc. <Słodko + Mruczny>

Słodkonudny okliwy: S. ogień miłości. Książ. <Słodki + Nudny>

Słodkopachnący p. **Słodkowonny**. L. <Słodko + Pachnący>

× **Słodkopienny** mile śpiewający, pełen wdzięcznego pienia: Słodkopiennie usta. Zebr. <Słodki + Pienie>

× **Słodkopłodny** wydający słodkie owoce: Słodkopłodne drzewa. Nar. <Słodki + Płodny>

Słodkopłynny, × **Słodkotoczny** rozkosznie płynący; wdzięczny przez swoją płynność: Słodkopłynne dni trawie. L. Z ust jej nietrudno dostać słów słodkopłynnych, w których jadowita niespodziewana trucizna ukryta. L. <Słodko + Płynny>

Słodkopowiewny mile powiewający: Słodkopowiewne skrzydło. Wor. <Słodko + Powiewny>

Słodkorymny tworzący słodkie rymy, mile rymujący: Słodkorymne głosy z ust wdzięcznych muzy wychodziły. L. Wszakże pomiędzy rozrywki miłemi i słodkorymnej muzy nie pomiataj. Książ. <Słodki + Rym>

Słodkosłony słodki a zarazem słony: S. smak charakteryzuje sól kuchenną. Śl. wil. <Słodki + Słony>

× **Słodkostrojny** nastrojony na słodkie tony, dźwięki: Słodkostrojna lutnia. Nar. <Słodko + Strojny>

Słodkosyropowy słodki jak syrop: Kiedy mu uwierzy, S. optymizm z tej wiary wyniknie. Słow. <Słodki + Syropowy>

Słodkość, i l. blm. a. **Słodycz**, † **Słodź**, **Słodź**, **Słodyca** rz. od **Słodki**: S. cukru, miodu. Troc. S. zbytnia w gorzkość ś. obraca. Kn. 2. lm. i rzecz słodka, przysmak słodki, łakoć, smakołyk, delicja: Amonjusz, gdy uczniowie jego na obiedzie jeno potrawy słodkie jedli, synowi swemu kazał chłostę dać, mówiąc mu, iż ku słodkości trzeba niekiedy kwaśnego. Glicz. Słodkości, łakotki. Troc. Przen. ir.: Słodkości, jakie jej rycerzyk znosił. Sienk. (= przykrości). 3. przyprawa słodka do mięsa i do ryb. Czn.

× **Słodkotoczny** p. **Słodkopłynny**: Rym S. Nar. <Słodko + Toczny>

Słodkotrawny słodkiego smaku, przyjemny w smaku, choć trujący: Słodkotrawna trucizna. Wor. <Słodko + Trawny>

Słodkousty złotousty, słodkomówny. <Słodki + Usta>

† **Słodkować**, uje, ował słodzić, uprzyjemniać, umilać: Trófnemi powieściami przyjemnemi mizerją onę sobie słodkował. Pien. <Od Słodki>

† **Słodkowanie**, a, blm., czynność cz. **Słodkować**.

× **Słodkowato** przys. od **Słodkowaty**. L.

× **Słodkowaty** p. **Słodkawy**. L. <Od Słodki>

Słodkowiedziecnie przys. od **Słodkowiedziecny**: Instrumenta S. brzmiące. Auszp.

Słodkowiedziecny pełen słodkiego wdzięku: S. wiersz Homera. Stryjk. Polihymnja, retorów królowa, słodkowiedziecną jest zalecona mowa. Koch. W. <Słodki + Wdziecny>

† **Słodkowito** przys. od **Słodkowity**. L.

† **Słodkowity** bardzo słodki: Na słodkowitym gdy winie zasięde, kto wina kupi, wychwalać go będzie. Bratk. <Od Słodki>

× **Słodkowladnie** przys. od **Słodkowladny**.

× **Słodkowladny** z słodyczą władający: Słodkowladna sercami wymowa. L. <Słodko + Władac>

Słodkowodny tyżący ś. wody słodkiej: Zbiorniki słodkowodne (= zawierające wodę słodką). Twory słodkowodne. Śl. wil. (= tyżące w wodach słodkich). Wapienie słodkowodne (= tworzące ś. w wodach słodkich). <Od Słodka woda>

Słodkowonny, **Słodkopachnący** pełen rozkosznej woni: Pełno słodkowonnego kwiecia. Psm. <Od Słodka woń>

Słodlin, u, lm. y bot. p. Bób.

Słodliwka, i, lm. i bot. (lansium) roś. z rodziny miedlinowatych.

† **Słodnać**, dnie, dnął a. dń, † **Słodnieć** .1. stać ś. słodkim, nabierać słodyczy: 2. wydawać ś. słodyczą, smakować rozkosznie, przejmować rozkoszą: Wyroki twoje więcej aniżeli miód słodnęły ustom moim. Zarn. Oby nam tak słodnęło słowo Pańskie, jak Dawidowi. Białob. Dotąd im ta pamięć w sercu słodnie. Pot. W rozkoszach życie mu słodko. Chr. 3. rozkoszować ś., lubować ś., cieszyć ś., kochać ś. w czym: S. szczęściem. <SŁOD>

† **Słodnieć**, eje, ał p. **Słodnać**: Żyć nie może, bić może, i takiemu śmierć słodnieje. Pot. Przyniosła i orzechów i fig słodniejących. Otw. (= słodkich). O jak słodniały podniebieniu memu wyroki Twoje nad miód ustom moim. Bud. Tak mu słodniało w sercu miasto niebieskie, że rad umierał. Skar. Serce ś. kocha w olejkach, a dusza słodnieje dobrami radami. Leop. (dusza ś. cieszy. Leop.).

Słodnienie, a, blm., czynność cz. **Słodnieć**.

Słodnięcie, a, blm., czynność cz. **Słodnać**.

× **Słodnik** a, blm. gliceryna, alkohol trójoksypropionowy.

Słodniowy tyżący ś. słodzenia. Apt.: Korzeń S. = lukrecjowy (radix liquiritiae). Sok S. = lukrecja (succus liquiritiae).

Słodno przys. od **Słodny**: Przestrzegać tego, aby piwo z kadzi jak najslodniejsze zlewano do beczek i żeby na kadzi jak najslodniej było. Haur.

Słodny słodem dobrze zaprawiony, pełen siodu: Piwo słodne. <Od Słód>

! **Słodomocz**, u, blm., p. **Słodkomocz**.

† **Słodosyczny** słodkomruczny: Słodosyczne zdroje. Wiszn. <SŁOD + Syczeć>

SŁODOWAĆ

Słodować, uje, ował ziarno w masie doprowa. *dział sztucznie do kielkowania, wyrabiać słód.* <Od Słód>

Słodowanie, a, blm., czynność cz. **Słodować:** S. na krótki wyrost, p. **Krótki.** S. na średni, długi wyrost.

Słodownia, i, lm. e, **Rostownia, Roszczarnia, Rostnik, [Ozdownia, Ozdnica, Oźdnica, Ozd, Oźd]** pomieszczenie w browarze, w którym ś. słód wyrabia: S. pneumatyczna, bębnowa, skrzynkowa. Gdzie znaczna jest propinacja, muszą być wielkie mieleuchy i słodownie. Świt. Słodownie być powinny w mieleuchu. Świt. <Od Słodować>

[**Słodownica, y**, lm. e] *gatunek gruszeki.* <Od Słodowy>

Słodownictwo, a, blm. *nauka o robieniu słodu.* <Od Słodownik>

Słodowniczy przym. od **Słodownik. S., ego**, lm. **owie rz.**, p. **Słodownik.**

Słodownik, a, lm. cy, **Słodowniczy robotnik** zajmujący ś. wyprawą ziarna na słód: Słodowników i piwowarów dosyć wszędzie mamy. Syr. Słodownicy, co słody robią, a piwa nie warzą, płacą po złotych 2. Vol. Na czeladź domową, wyjąwszy słodowników, browarników i furmanów, nie wolno Żydom trzymać osób religii chrześcijańskiej. Skrzet. Jeżeli ten S. chce zrobić prezent Mielnickiemu, to niech robi. Prus. <Od Słód>

Słody przym. od **Słód:** Ekstrakt S. Cukier S. = maltoza. Kwiat S., p. Kwiat pod 18. **Młódz słodowa** = ziarno poddane słodowaniu w chwili puszczania kielków.

[**Słoducha, y**, lm. y], † **Sołodusza, † Szolodusza** zupa z maki hreczanej i żytniej rozproszanej w ukropie, trzymana przez noc w piecu, a w dzień przez dobę, i podawana na zimno. <SŁOD>

[**Słodyca, y**, lm. e] p. **Słodkość.** <Zam. Słodycz(a)>

Słodycz, y, lm. e p. **Słodkość:** S., słodkiego co, np. słodkie piecie. Kn. Przydaj słodyczy do tego. Troc. Odpowiedziała z tą słodyczą anielską, która charakter jej łagodny cechowała. Bukar. S., dobre skłonności natura w nią wlała, w oczach moich w urodę i enoty wzrastała. Niem. Dla niego ta żona piolunem, a dla mnie byłaby słodyczą. L. Rzadko S. bez goryczy. Prz. Listy Cyceona wdziękiem i słodyczą tak zaprawione, że ś. ich odezwać nie można. Kras. Jakaś posępna S. w jej każdym ruszeniu. Malcz. Jedne znał tylko przyjaźni słodycze, jednego tylko wybrał przyjaźni. Mick. Chowa wdzięczność za pierwsze miłości słodycze. Mick. Pieśni słodycze. Len. Umysł nakarmiony wzniosłymi proroków wróżbami, słodyczą ewangeliczną ozdoby. Koź. W głosie usłyszał harmonję uczucia i słodyczy. Orzesz. Dzieci lubią słodycze. <SŁOD>

[**Słodyczka, i**, lm. i] bot. I. *orlik pospolity* (aquilegia vulgaris). Stare samury ryją po solotwinach za słodyczką. Pol. 2. *jemiola* (viscum album). <Od Słodycz, por. Słodyczka>

[**Słodyszka, i**, lm. i]: Paproć S. (polypodium vulgare). <SŁOD, por. Słodziszek>

Słodyś, a, lm. e, **Słodziszek człowiek słodziutki, liuz:** Widziałem u niej jakiegoś słodysia, gaszka umizgusia. L. <SŁOD>

Słodzie st. w. od **Słodko.** Wor. Uszu naszych żaden głos S. nie pieści, jak chwalebne o naszych uczynkach powieści. Przyb.

Słodzenie, a, blm., czynność cz. **Słodzić.**

SŁODZONA

Słodziczka, i, lm. i, **Cukrzeliżka** bot. (hedynois) roś. <Od Słodzić>

Słodzić, i, il *robić słodkim, zaprawiać słodyczą, osładzać:* S. co miodem. Stąd moral ś. wywodzi, że kawa eukrem ś. słodzi. Rozb. Przen.: *uprzyjemniać, umilać:* Dosyć grzech słodki, nie trzeba go S. Pot. Usty swemi me usta słodziła. Lubom. Gofred syt świata świecą zostawuje rozkosz, a niebo tylko sobie słodzi. P. Koeh. S. życie nadzieją. Troc. Słodzi mu małżeństwo. Troc. Jej dobroć nieszczęśliwym gorzkość losu słodzi. Tremb. (= *łagodzi*). Tam laty, pracą, troskami znużony słodził w zaciszu niesmaki korony. Kras. Naukami tęsknotę wygnania słodzili. Fel. Wiek, w którym żyjemy, panowanie, pod którym sobie słodzimy, jest epoką naszego oświecenia. L. (pod którym słodkiego bytu doznajemy. L.). Człowiekiem, od którego dobrodziejstwa idą, słodzą ś. dobrodziejstwa. Gór. 2. piwo = *zaprawiać słodem.* L. 3. apt. *odejmować części kwaśne i słone.* St. wil. 4. chem. *zobojętniać kwas.* St. wil. <SŁOD>

× **Słodzic, dźca**, blm. *culcier owocowy, glikoza, glukoza.*

× **Słodziennik, a**, blm. *gliceryzyna.*

Słodzięń, a, lm. e bot. *lukrecja* (glycyrrhiza). Gatunki: S. gładki, (g. gładra), *słodki korzeń, lukrecja.* S. gruczołonośny (g. glandulifera). S. na jeżony (g. echinata). <SŁOD>

Słodziń, in, blp., † **Młoto, † Młoto, † Młoto**, [Młoto] *pozostałość z słodu, z którego wyciągnięto wszystkie części potrzebne do wyrobu piwa:* Jeśli słód bardzo będzie gruby, pójdzie wiele dobrego w S. Kluk. S. od piwa dają wieprzom. Kluk. Syn marnotrawny z wieprzami jadł S. Kulig. S., *latius młoto*, łupiny ładajskie, które świniom rzucają. Kn. <SŁOD, lub od Słód>

Słodziński prow., p. **Słodziuchny:** A to słodzińska gruszczyca! Chodź. <Od Słodki>

Słodzińko prow., przys. od **Słodziński.**

Słodziśzek, szka, lm. szki bot. p. **Bób.** <SŁOD, por. Słodyszka>

Słodziuchno przys. od **Słodziuchny;** × **Słodziuczko, Słodziutko, Słodziuteńko, Słodziusko, Słodziusienko**, prow. **Słodzińko.**

Słodziuchny, × Słodziuczki, Słodziutki, Słodziuteńki, Słodziuski, Słodziusienki, prow. **Słodziński** *bardzo słodki, zupełnie słodki:* Studnie te mają wody takie, iż gdy morze ustępuje, tedy są słone, a kiedy wzbiera, bywają słodziuchne. Łęcz. Kładzie jej w ucho słodziuchne słoweczka. L. S., *dulciculus.* Mącz. Mina słodziuchna. L. Zły duch bardzo ś. w najpiękniejszym pod słodcem ciebie. Orz. <Od Słodki>

× **Słodziuczki** p. **Słodziuchny.** Troc. <Od Słodki>

× **Słodziuczko** p. **Słodziuchno.**

Słodziusienki p. **Słodziuchny.** <Od Słodziuski>

Słodziusienko p. **Słodziuchno.**

Słodziuszek, szka, lm. szkowie p. **Słodyś:** Matka myszeczka rzecze: ten S. jest to kot, bies na nas w tym świecie. Jak. J. <Od Słodziuch(ny)>

Słodziuski p. **Słodziuchny.**

Słodziusko p. **Słodziuchno.**

Słodziuteńki p. **Słodziuchny.** <Od Słodziutki>

Słodziuteńko p. **Słodziuchno.**

Słodziutki p. **Słodziuchny.**

Słodziutko p. **Słodziuchno:** Trzeba było grzechniutko, S., powoli. Syrok.

† **Słodziżona, y**, lm. y, [**Słodziżona**] p. **Słodziżona:** Troc. And. z Kobył., Ocz. Trajan pański skarb

zwał słodzoną, albowiem jak gdy S. roście, inne wszystkie członki ustawają, tak też gdy pańskiego skarbu przybywa, wszystko ciało państwa i rzpltej jego wspolek z członkami swemi mdleje i umiera. Kosz. Zdr. [Słodzonka]. <obok Sledziona, SŁODZ/SLEDZ zam. SŁOZ/SLEZ>

[Słodzonka, i, lm. i] p. Słodzona.

Słodź, i, lm. e l. † S. p. Słodkość. Troc. 2. a. Słodź lek., napół płynny, gęsty, słodki, zawierający wiele cukru rozpuszczonego lub miodu (linetus). <SŁOD>

Słoiżek, czka, lm. czki p. Słój: Myślę z strachem, w co pójdą słoiżki, co krasorodne przywożą barwiczki. Żabł. <Od Słoiż>

Słoiż, a, lm. i p. Słój: Godne wieczko na taki S. Mącz. S. maści, pomady, musztardy. <Od Słój>

Słoiżarz, a, lm. e ten, co robi słoiżki: S., am-pullarius, co słoiżki robi, czasarz. Mącz. <Od Słoiż>

Słoiżowato przys. od Słoiżowaty.

Słoiżowaty podobny do słoiża: Dno kwiatowe słoiżowate. Rost. <Od Słoiż>

† Słoiżek, szka, lm. szki p. Słój. Troc. <Od Słój>

† Słoiżaczek, czka, lm. czki p. Słój: Postawiono na stole kilka bochnów chleba, kilka brył masła i kilka pieczeni w zrazy pokrajanych, co naprędce w słoiżaczki między siebie rozewano. Kit. <Od Słój>

Słoiżczek, czka, lm. czki p. Słój: Miała słoiżek alabastrowy olejku nardowego, a stłukszy on S., wylała olejek na głowę jego. Leop. Przy-nies maści nardowej S. Li.

Słoiżcznica, y, lm. e bot. (urceolaria) roś. z gromady porostów, z rodziny misecznicowatych. <Od Słoiżek>

Słoiżek, jka, lm. jki l. p. Słój: Do naczyń chemicznych należą także szkła wałkowane, po polsku słoiżkami zowią. Krm. S. na olejki albo na wonne rzeczy, jak aptekarzów, cyrulików, myrothecium. Kn. Miała S. alabastrowy olejku nardowego, a stłukszy on słoiżczek, wylała olejek na głowę jego. Leop. Niewielki S. nardu. Li. S. na olejki. Troc. S. malarski. Troc. Słoiżki kuglarskie. Troc. 2. † S.: S., skarb królewski—fiscus. Ort. <Od Słój>

† Słoiżer, a, lm. e kwef, opona, zastona. <S. Czes. slojeř, z Nm. Schleier>

† Słoiżerowato przys. od Słoiżerowaty. L.

† Słoiżerowaty p. Słoiżowaty: Pantherinae mensae słoiżerowate a. słoiżowate stoły, jakoby flader. Mącz. Polymitus, wzorowata, słoiżerowata suknia, która z rozmaitych wzorów i rozmaitej farby nici jest tkana. Mącz. Scutulata vestis, słoiżerowata suknia, to jest kreski, strefy a cyrkle okrągłe na sobie mająca, jak bywają tarcze a. misy malowane. Mącz. <Od Słój, por. Słoiżerowaty i Słoiżerowaty>

† Słoiżerowato przys. od Słoiżerowaty, słoiżerowato. L.

† Słoiżerowaty p. Słoiżowaty: Konie same cisa-we a. gniade, a czoło, nozdrze, ogon, grzywa, nogi wszystkie białe, Włosi nazywają lebero, my słoiżerowatemi. Dor. <Od Słój, p. Słoiżerowaty>

Słoiżowac, uje, owal, Fladrowac, naśladowac słoiże drzewa, marmuru, mazerowac. <Od Słój>

Słoiżowanie, a, bfm., czynność cz. Słoiżowac.

Słoiżowato przys. od Słoiżowaty.

Słoiżowatość, i, bfm., rz. od Słoiżowaty: S., żyły, fladry na drzewie, na marmurze. Bobr.

Flader, fladrowanie, S., słój drzewa. Bobr. S. w sośnie, w modrzewiu. Troc.

Słoiżowaty, † Słoiżerowaty, † Słoiżerowaty, † Słoiżerowaty, † Słoiżerowaty mający po sobie stoje, znaczony żyłkami, fladrowaty; ułożony w stoje, warstwy: S. kamień, który ma flader regularny wpoprzecz idący. Os. J. Pantherinae mensae, słoiżerowate abo słoiżowate stoły, jakoby flader. Mącz. Słoiżowate drzewo. Troc. Słoiżowate spojenie, jak w rurach wodnych, puzanach, dudach, pyxidatae commissurae. Kn. (= za pomocą buks, w które wchodzą końcami dwie sztuki łączone). <Od Słój>

† Słoiżerowato przys. od Słoiżerowaty. L.

† Słoiżerowaty p. Słoiżowaty: Segmentatum, słoiżerowata, szrotowana, pstra robota, to jest z małych sztuczek spojona, jak bywają skrzynki. Mącz. (mozaika. L.)

Słoma, y, lm. y, [Słuma] l. a. (zdr.) Słomka, Słominka przestale źdźbło zbożowe: S. pszeniczna = pszenianka, owsiana = owsianka, prosi-ana = prosianka a. prośnianka, hreczana = hreczanka, jęczmienna = jęczmianka, a. jęczmienianka, grochowa = grochowiny, bobowa = bobowiny. S. żytnia, rżana. 2. zb. mnóstwo słom razem: S. potrzebna na poszycie dachów, na sieczkę, na maty. Kluk. Wiązka, pęczek a. snop słomy. Wypechać siennik słomą. Słoma prosta, równa = równianka. L. Słomą pomierzwić. S. siano zjadła, niedobra to sprawa. Jag. Słomą chceć zga-sić — szaleństwo. L. Słomę przynosisz na ogień, nie wodę. Pot. (= dolewasz oliwy do ognia). Próż-no słomę młócić. Prz. S., jak S., byle kłosa doma. Prz. Siedzenie wystane słomą. Korz. Słomy stało więcej na jej tokach, niż zboża. Korz. Sypia na gołej słomie (= nie nakrytej). Zgr. Słomisko, Słomsko. <SŁOM>

Słomiak l. a, lm. i = a) balwan ze słomy. Przen.: Prawda, że głupiego słomiaka odprawidmo do was. Krasz. b) ul słomiany, dzw on. 2. u, lm. i bot. (astelma) roś. z rodziny złożonych. <Od Słoma>

Słomian, u, lm. y l. p. Słomianka. 2. bot. (car-pesium) roś. z rodziny złożonych. <Od Słoma>

Słomianeczka, i, lm. i p. Słomianka.

Słomianiec, nca, lm. nce min. p. Karfolit. <Od Słomiany>

Słomianka, i, lm. i l. mata, plecionka ze słomy: S. do okrywania ścian w cieplarniach. S. do wycierania nóg. 2. [S.] a. † Słomian = wielkie naczynie uplecione ze słomy i wikliny kształtu starej urny mazowieckiej, do przechowywania zboża, bania, bodnia, bańka, króbkka, kosz ze słomy, Por. Korobka. S., słomiana kadź abo kosz. Kn. 3. kapelus z słomiany. Troc. 4. [S.] strzecha słomiana. 5. [S.] ul ze słomy, słomiana k. Zdr. Słomianeczka. <Od Słomiany>

Słomiano-żółty odznaczający się kolorem słomy, żółty jak słoma, słomkowy (pod względem koloru). <Słomiany + Żółty>

Słomiany, [Słomianny] l. przym. od Słoma: Kapelus z S. Mata słomiana. Troc. Dach słomiany (= strzecha). Wór S. (Mym., Troc) = sien-nik. Prędko giną i rosną ognie słomiane. P. Koch. Wszędzie pszczoły w słomianych pudełkach. Pas. S. Kosz. Troc. Słomianego koloru. Troc. W rol-nicznych osiadłościach i słomianych chałup zbiorach. Stasz. Płacz, jęki, krzyki rozpaczy w słomianej dziedzinie. Małcz. Przen.: nietrwały, słaby, warty, mały, niewytrwały, niestały: Miłość mężczyzn słomianym ogniem w sercach świeci. L. S. zapał. Trzymajno lepiej! czy masz słomiane ręce? 2. bylejak, lalajaki, lichy, mizerny, kiep-

ski: Grabeio i wiązcie mocno, aby nie rzeciono: S. to robotnik, płacę tu stracono. Szymon. Słomiane racje obrońcy starego kalendarza. Sak. Słomiane argumenta. L. Lepszy S. żywot, niż jedwabna śmierć. Rys. Nasz kawalerowiec wierzają w przysłowie, że S. chłopiec złotą pannę bierze. Jeż. 3. *nie rzeczywisty, pozorny, nominalny; fałszywy*: S. wdowiec, słomiana wdowa = *mąż a. żona w czasie dłuższej nieobecności drugiego małżonka*. Słomiana wdowa nie żałowała sobie niczego. Bał. Licytant S. (= *podstawiony, figurant*): 4. bot.: Kwiat S., p. **Radostka**. 5. cukier: Cukier S. = *cukier ugotowany do karmelu i ciągnięty w rękach w laski*. <Od Słoma>

Słomiasto przys. od **Słomiasty**. L.

Słomiasto-żółty *żółty jak słoma, słomiany*: Żółraw z słomiasto-żółtym czubem. Szt. <Słomiasto + Żółty>

Słomiasty 1. *pelen słomy, obfitujący w słomę*: S. nawóz. Troc. Nawóz S. na ozime role lepszy. Haur. Każ nawozie świeży i dobrze S. gnój koński. Kluk. 2. *słomiany*: S. kolor. L. <Od Słoma>

+ **Słomić**, i, *il złamać*: Byłliby ślepy a. chromy a. słomionej ręki... nie przystąpił offerować Panu. B. Sz. <Z(s) + Łomić>

[**Słomiecnik**, a, lm. i] p. **Słonecznik**. <Zam. Słonecznik>

+ **Słomienie**, a, blm., *czynność cz. Słomić*.

Słomieniec, *ńca*, lm. *ńce* min. p. Karfolit.

Słominka, i, lm. i p. **Słoma**, *słomka*: Gdzie było jakie piórko, S., puszek, wszystko chwytają i po dziurach zawlóczają. Krasz. Słominki nikt nie poda. Orzesz. O swojej chacie marzymy, do której jeszcze ani słominki nie było. Orzesz. <Od Słoma>

Słomisko, a, lm. a p. **Słoma**: Mnie tylko S. przytęchle dają. Papr.

Słomka, i, lm. i l. p. **Słoma**. 2. a. **Słęka**, **Słonka**, [**Słonka**] = a) myśl., p. l. **Dubelt**: Oddał mu kartkę zapraszającą na słomki do lasu. Korz. Czatujeć na mnie, jak myśliwi na słomkę. Krasz. b) zool. (*scelopax rusticola*) *ptak podkaszak z rodziny bekasów*. <1. Od Słoma. 2. zam. Słaka>

Słomkowo przys. od **Słomkowy**: Pomałować na S. (= *na kolor słomkowy*).

Słomkowy przym. od **Słomka**: Kapelusze S. Kolor S.

× **Słomny** p. **Słomowy**. Dudz. <Od Słoma>

× **Słomosiek**, a, lm. i *sieczkarz*. <Słoma + Siec>

Słomowy, × **Słomny** przys. od **Słoma**: Kiełek S. (piw., p. Kiełek). <Od Słoma>

Słomsko, a, lm. a p. **Słoma**: Trudno stare S. zapalić, ale jeszcze trudniej ugasić. Prz. Dymy wielkie, a wszystkie w oczy nieprzyjacielowi były z tych słomsk zapalonych. Okol. <Od Słoma>

[**Słom**, a, lm. y, **Słomieć**] *ławka*. <SŁON, p. Słomić i Słaniać ś.>

Słonawo przys. od **Słonawy**; + **Słoniawo**.

Słonawość, i, blm., rz. od **Słonawy**.

Słonawy, × **Słoniawy**, *Solowaty* *nieco słony, niezupełnie słony*. <Od Słony>

Słoneczko, a, lm. a l. p. **Słońce**: S., śliczne oko, dnia oko pięknego. Szymon. Już S. z wody morskiej ślicznie wejrzęło. Nar. Obaczmy wkrótce, że ci S. dogrzeje. L. Słoneczek małych skąd tyle? kto je utoczył tak mile, znać, że je słońce złociło i przez swe ciepło spłodziło. Dar. J. Jak-

że cudnie w przypołudnie S. oświeca. Len. Już S. powstało i przegląda ś. w rzece. Len. Matki oblicze, jak S. pogodne. Len. 2. [S.] *chrząszczyk pszeniczny (biedronka)*. <Od Słonko>

Słoneczkowy przym. od **Słoneczko**: [Siostra słoneczkowa] = *istota mitologiczna w baśni*. <Od Słoneczko>

[**Słonecznica**, y, lm. e l. *jeden z pomiędzy promieni słonecznych, złowieszczy, szkodliwy*. 2. *zjawisko atmosferyczne: słupy koło słońca*: Słonecznice biją, będzie deszcz. Nad niemi (chmurami) stanął wspaniały słup jasności, a o jakieś 23° na zachód zaświeciła jaskrawa, tęczowa, wielka i świetna S. Matl. 3. *jedna z chmurzek czerwonych przy zachodzie słońca*. 4. a. + **Słonecznik**, *część w lm. kregi jasne, jakby drugie słońca w pobliżu słońca, najczęściej przed zachodem ukazujące ś. na niebie przed zmianą powietrza*: Czasami dusza, wyjrawszy oczyma, na jakiej tarczy wielkiej słonecznicy a. na strasznej twarzy ś. zatrzyma. Słow. Po bokach słońca świecą blade dwie słonecznice, jak dwa słońca; zjawisko nierzadko zdarzające ś. w Zakopanym. Matl. 5. *jeden z słupów jasných koło księżycy*. 6. *choroba oczu, światłowstręt*: S. w oczach, gdy kto na światło patrzeć nie może. Syr. 7. p. **Słonecznik**: Koń słonecznicę cierpiący. Troc. 8, bot., p. **Tomilek**. 9. a. **Ukleja błyskawka** a. **błyskotka**, [**Kaczoryna**, **Kuleja**] zool. (*alburnus delineatus*) *ryba członkopromienna z rodziny uklejowatych*. Słonecznice (heliozoa) *skupienie sarkodników*. <Od Słoneczny lub Słonecznik>

× **Słonecznić się**, i, ś., *il ś. stawać ś. jasnym, oczywistym jak słońce*: W człowieku już i wola i wiedza o sobie słonecznią ś. Krasin. (= *przeblyskując, świecą*). <Od Słoneczny>

Słonecznie, **Słoneczno** przys. od **Słoneczny**: Od serca mi jej wiało tyle woni i tyle światła, że mi dziś słoneczniej, niż gdybym w Boga patrzył ś. najwieczniej. Słow. (= *jaśniej, pogodniej, więcej świetlano*). Poza mną jasno było i S., poza mną ciągnęły ś. łąki kwieciste. AKS. Im bliżej wieczora, tym jaśniej i słoneczniej, i zda ś., że wyjaśniło ś. niebios oblicze. Matl. Ach, jak tu dobrze, S., ciepło! Bał. Spada dzicz na lirę S. ostrunioną. Kon.

Słonecznieć, *eje*, *a!* *jaśnić jak słońce*: Z ciemnych oczu spływał źródł litości, a w uśmiechu słoneczniała miłość. <Od Słoneczny>

Słonecznienie, a, blm., *czynność cz. Słonecznieć*.

× **Słonecznienie się**, a, ś., blm., *czynność cz. Słonecznieć ś.*

Słonecznik, a, lm. i, [**Słonecnik**, **Słomiecnik**] 1. + S. *zegar słoneczny, kompas*: S., kompas, zegar na słońcu użyniony, godzinnik na murze. Haur. Już na słoneczniku (zegarze słonecznym) pierwsza. Troc. 2. × S. *złożona kopuła cerkwi*: Na błękitach cudownej pogody swemi złotymi błysnął słoneczniki Kijów. Słow. 3. + S., p. **Słonecznica**: Słoneczniki widzą ś. na powietrzu suche przy ognistej farbie, to jest cyrkule koło słońca. Haur. 4. a. **Słonecznica**, + **Kaduk koński** *choroba koni*: S. albo kaduk jest, kiedy koń, idąc w drodze a. stojąc, głową poczenie trząsać, wszystkim ciałem drzeć i t. d. Lk. Koń bywa lunatyk; nazywają tę chorobę rostrucharze S. Dor. 5. + S.: Spustoszę ołtarze wasze a połamię słoneczniki wasze. Bud. (obrazy słoneczne. Bud.). 6. a. **Heliant**, **Jablko ziemne** bot. (*helianthus*) *rośl. z rodziny złożonych*. Gatunki: S. bulwowy, [K ar-

tofel włoski] (h. tuberosus), hodowany w ogrodach pod nazwą bulw, bulb, topinamburów. S. zwyczajny a. pospolity, × peruwjański, × słońce indyjskie (h. annuus). S., bl. **Postonek**. 7. min. *jaspis krwawy a. krwawnikowy*. Łab. <Od Słoneczny>

Słonecznikowy l. przym. od **Słonecznik**: Olej S. Makuchy słonecznikowe. A słonecznikowe ziarna nie mogą konopnych zastąpić? Sienk. 2. bot.: Helenka słonecznikowa, p. **Dzielnia**.

[**Słonecznik**, a, lm. a] *miejsce oświetlone przez słońce*: Przez wiosnę szła z domu na tę polankę, na S. śródleśne. Tet. <Od Słoneczny>

Słoneczno p. **Słonecznie**: Cicho było naokoło i spokojnie, i S., i wesoło, jak to bywa w pierwszych dniach sierpnia. Sienk.

Słonecznolicy mający lica jasne jak słońce: Sława ma tylko jasność księżycową, a Chwały światłość jest słonecznicą. Faleń. <Słoneczny + Lice>

Słoneczność, i, blm., rz. od **Słoneczny**, *blask słoneczny, jasność słoneczna*: Mój duch słoneczności z siebie zaniedbał wydobyc. Krasin. S. lica. Słow. Dnia S. Asn. Więc gdy porównam tę S. ducha... do nocey, która mię otacza głucho... Asn. Czy (świt)... wszędzie nam, jako S. konieczna w ludów rozwoju? Kon. W S. patrzmy! Kon. Zostawiłam ją zapatrzoną w S. Kon. Gdy na S. wyjdzie znów. Psm.

Słoneczny l. przym. od **Słońce**: Wiele tysięcy komet w naszym układzie słonecznym, *systema solare*. Hube. Świat S., zbiór wszystkich ciał, około słońca krążących, wraz ze słońcem wzięty. Śniad. Podczas zarania zorza rumiana znak na wszystkie strony wydawać zwykła swym światłem, nim, wdziedzna lampa na niebie rozświeci słoneczna. Odym. Upni S. Strona słoneczna = *wystawiona na działanie słońca*. Miejsce słonecznym promieniem oblane. Troc. Dzień S. Klimat S. Zegar S. (= *kompas, + słonecznik*). Lasy pełne wczesnej woni leśnej i słonecznej krasy. Len. Sam wódz wszystkiego wojska ją prowadził, S. pan, jak go tam zwano (bo w tarczy miał słońce złote), Zydrum z Maszkowic. Krasz. Przen.: *jasny, świetlany, pogodny, wesoły*: Rzadko można było widywać króla w tak słonecznym humorze. Krasz. Zawód urzędniczy przyczynił ś. do pozbawienia go słonecznego na świat poglądu.

2. astr.: Promienie słoneczne. Widmo poglądu. Czas S., p. **Czas**. Godzina słoneczna prawdziwa. Średnia. Miesiąc S., p. **Miesiąc**. 3. bot.: Mlecz S., p. **Kozibród**. 4. fiz. *działający za pośrednictwem promieni słońca*: Maszyna słoneczna, motor S. = *motor przeobrażający bezpośrednio energię promieni słonecznych w pracę mechaniczną*. Mikroskop S. = *mikroskop rzucający na ekran obraz przedmiotu oświetlonego przez słońce*. Tęże nie słoneczne = *teżenie (solanki) przez działanie ciepła słonecznego*. Łab. 5. lek.: Kąpiel słoneczna, p. **Kąpiel**. Opaska słoneczna, p. **Gwiazda**. Rażenie słoneczne = *przeżranie głowy przez słońce (insolatio)*. 6. min.: Kamień S. = a) *bursztyn*, b) *przezroczyste kawałki oligoklazu z wrosłymi blaskami hematytu*. <Od Słonko>

[**Słoneko**, a, lm. a] p. **Słońce**.

[**Słoneczko**, a, lm. a] p. **Słońce**.

Słoni l. p. **Słoniowy**: Z pyska słoniego wychodzą dwa kły wielkie. L. 2. bot.: Wiesz słonia, p. **Werpnia**. <Od Słoń>

× **Słoniawy** przys. od **Słoniawy**, *słonawo*. L.

× **Słoniawy** p. **Słonawy**: Woda tam jest słoniawa i tylko ją piją w czasie oblężenia. L.

Ryby, w morzu igrające, słoniawą rosą ziola przy brzegach pluskały. Otw. <Od Słony>

× **Słonica**, y, lm. e *samica słonina*: S. jak długo nosi w żywocie, jest niewiadoma. Kluk. <Od Słoń>

[**Słoniczko**, a, lm. a] p. **Słońce**.

× **Słoniczolo**, a, lm. a woj. p. **Przeciwastraz**. <Słonié + Czoło>

Słonié, i, il *zastłaniać, osłaniać, zatulać od słońca, zakrywać*: Każdy z tych rycerzów lewe ramię puklerzem słoni. Przyb. Okrutna! w tymże przyjaźni, że mi prawdę słonisz, mnie cieszysz, radość dajesz, a sama łyż ronisz! Wyb. (= *ukrywasz*). Słoni obrusem dziedziniec szeroki. Uj. Ułomności moje ludzkie słońcem powagą. Uj. Słonionemi przejściami popod słupy przemknęła ś. kneźna biała. Krasz. Słoniąc obraz śmierci wolności obrazem. God. Całą ziemię kir żalobny słoni. Wysp. (= *okrywa*). [Tobie świeci słońce, mnie go chmura słoni]. × S. ś. *przyć ś. na słońcu, przebywać na słońcu*: Nie słoń ś., nie pal ś. na słońcu. L. <SŁON>

1. † **Słonie**, a, lm. a, [Słonie] p. **Słońce**: [Pojeździemy za słonią. Wracą po słoniu]. I ledwo nam zaświeci złotogrzywe S., aż go już w grubej chmurze widzimy zastonie. Pot. Kto chce zostać sławnym, raz niech go całodniowe upali S., drugi noc zimna, głód, pragnienie przemorzy. Pot. Gdy dojmie S... Nagur. <Zap. dopiero od Słońce>

2. † **Słonie**, a, lm. a p. **Słoń**. Troc.

[**Słonieć**, ica, lm. ica] p. **Słoni**.

[**Słoniećnik**, a, lm. i] p. **Słonecznik**.

Słonieć, eje, ał *stawać ś. słonym, leżeć w wodzie słonej, w rosole*. Troc. <Od Słony>

Słonieć, a, blm. l. czynność cz. **Słonić**. 2. czynność cz. **Słonieć**.

† **Słonierz**, a, lm. e *część ubioru niewieściego*. Ks. Ł. <Kontaminacja Słojerz i (za)słonié>

[**Słonieszko**, a, lm. a] p. **Słońce**.

Słonik, a, lm. i zool. (eurelionida) *chrząszcz czteroczonkowy*. <Od Słoń>

Słonikowiec orzechowy zool. p. **Orzechowiec**. **Słoniemia**, i, lm. e bot. (feronia) *rośl. z rodziny pomaranczowatych*.

Słonina, y l. blp. *tluszcz przy skórce na polciach nierogacizny*: Tłustość wieprzowa ciągnąca owa po bokach zowie ś. słoniną. Kluk. Smażyć słoninę. Kartofle ze słoniną. Świeża, stara S. Szpikować zwierzynę słoniną. Szlacheć musi kwaśne piwo pić lecie, słoninę jeść. Sar. Słoninę wymoczywszy, chłop w Rusi przyłożył na ranę, i stanął mu za balsam. Sar. Poćić słoniny. Urznąwszy sztukę słoniny od polcia, naszpikował jako pieczenia. Kras. A. Pożytki z ukarminionych wieprzów: mięso, S., szynki... Ład. Posesorowie łatali tę stratę chowem bydła i wysyłaniem słoniny i jagiel do Warszawy. Bukar. Kiedy mam kapustę ze słoniną a kaszę ze szwedami, u mnie bankiet. Boh. Zebraliście za te winy trzy duże polecie słoniny. Niem. Psa od słoniny, pijaka od flaszki—nie nie odstraszy. Min. S. a jagły dobre na czas nagły. Krasz. Chlebem i przyskwarszoną słoniną żył cały okrągły rok. Krasz. Uśmiecha ś. jak szczur do słoniny. Kacz. S. węgierska. Kto inny zjadł słoninę, a inszy ma płacić winę. Prz. 2. † S., lm. y *rzecz solona*: Kmin z każdymi słoninami, to jest rzeczami nasolonemi, strawność naprawia. Trzye. Zdr. **Słoninka**. <SŁON>

Słoniniak, a, lm. i patol. (steatoma) *nowotwór o tkance słoninowatej, tłuszczak, × łojak*
<Od Słonina>

Słoniarz, a, lm. e ten, co sprzedaje słoninę.
<Od Słonina>

Słonieć, ńca, lm. ńce, **Słoninik**, **Słoninowiec** min. steatyt, krzemian magnezji wodnisty, czyli łojek wodnisty, biały, tłusty w dotknięciu, mały.
<Od Słonina>

Słoninka, i, blm., i. p. **Słonina**: Młoda S. Mysz, trochę słoninki obaczywszy w łapie, życie traci. Birk. Przodkowie słoninką ś. zabawiali, nie bażanty. Falib. Ty ś. tego boisz, jak właśnie mysz słoninki. Sienk. 2. [S.] przen., druk. *robotą, przy której ś. zecer nie napracuje, a dobrze zarobi.* <Od Słonina>

Słoninik, a, lm. i p. **Słonieć**: S., hiszpańska kreda, kamień, z którego, zmieszawszy go z gliną, robią bardzo mocne tygielki złotnicze. Kluk. <Od Słonina>

Słoninowość, i, blm. i. rz. od **Słoninowaty**. 2. patol. *zmiana chorobliwa tkanek, czyniąca je podobnymi do słoniny.*

Słoninowiec, wca, lm. wce p. **Słonieć**. <Od Słoninowy>

× **Słoninowy** przym. od **Słonina**: S. skład, S. przekupień. L. <Od Słonina>

[**Słonio**, a, lm. a] p. **Słonie**.
× **Słoniokostny** zrobiony z kości słoninowej.
<Stoń + Kostny>

Słoniowacina, y, lm. y, **Słoniowatość** patol. rodzaj trądu potężnego ze zgrubieniem znacznym członków (elephantiasis arabum). S. naczyniasta (angioelephantiasis). S. skóry (pachydermia). <Od Słoniowaty>

Słoniowacisty dotknięty słoniowacina (elephantiasis).

Słoniowato przys. od **Słoniowaty**.
Słoniowatość, i, blm. i. rz. od **Słoniowaty**. 2. lm. i patol. p. **Słoniowacina**.
Słoniowaty podobny do słonina. Patol.: Trąd S., Syr. <Od Słoń>

Słoniowy, **Słoni** i. przym. od **Słoń**: S. jeździec, rządcą, *elephantista*. Kn. (= *kornak*). Ż pyska słoniowego wychodzą dwa kły wielkie, co nazywamy słoniową kością. L. Słoniowe zęby. Leop. Słoniowa trąba. Troc. 2. z kości słoninowej (= z kłów słonina) zrobiony: S. grzebień. Troc. <Od Słoń>

[**Słoniowy**] przym. od **Słonie**, słoneczny.
Słoniówka i blm. część zęba przypinająca wyglądem kość słoniową; zębina, zasada zębowa, istota zębowa (substantia eburnea dentis).

Słonirośla, i, lm. e bot. (phytelephas) roś. z rodziny paln. <Stoń + Rośla>

Słonisko, a, lm. a m. i ni., p. **Słoń**.
[**Słonisko**, a, lm. a] p. **Słonie**.
Słonistęp, u, lm. y bot. i. (testudinaria elephantipes) roś. z rodzaju skłabi. 2. (elephantopus) roś. z rodziny złożonych. <Stoń + Stęp>

[**Słoniuszczko**, a, lm. a] p. **Słonie**.
Słonizna, y, blm. rzecz bardzo słona. <Od Słony>

Słonka, i, lm. i i. [S.] mały grzybek cały żółty, rosnący jesienią na gruntach piaszczystych. 2. zool. p. **Słonka**. <1. SŁON. 2. zam. Słaka>

Słonko, a, lm. a i. p. **Słonieć**: W lecie S. bywa gorące. Trzye. Już S. wysoko. L. S. przegrzewa w poranek. Len. 2. zł. masło. <SŁON/SŁUN>

[**Słonne**, ego, lm. e] p. **Grzej**. <SŁON/SŁUN>
[**Słonnej**] ku słoniowi zwrócony, słoneczny: Miejsce słonne. <SŁON/SŁUN>

Słono przys. od **Słony**: S. co czynić. Troc (= *przesalac*). S. jada. Troc. S. jak w żupie. Prz. Przen.: W sereu mu S. Brud. (= *gorzko*). Za granicą nosił ten tytuł, S. opłacony po hotelach. Krasz. (= *drogo*).

Słonojodowy słony i zawierający jod w swym składzie: Iwoniec, słynny ze swojej wody słonojodowej, leży nad górnym Wisłokiem. Tet. <Słony + Jodowy>

Słonokwaśny słony i kwaśny zarazem. Bobr. <Słony + Kwaśny>

Słonomiar, u, lm. y narzędzie do mierzenia słoności solanki, rodzaj areometru, czyli wagi, w kształcie cewki szklanej, zanurzonej w solance, ze stosownym podziałem ściągającym ś. do wydatności soli. Łab. <Słony + Miara>

Słonosiarczany słony z przymieszką siarki w swym składzie: Truskawice, znany od wielu dziesiątek lat ze swych źródeł słono-siarczanych. Szaj. W. <Słony + Siarczany>

Słoność, i, lm. i i. rz. od **Słony**, smak słony; stopień, ilość zawartej w czym soli: Karpacka sól od warzonej sporniejsza, to jest większa S. wydaje. Kluk. Zupa dobra na S. Trudno człowieka takiego z słoności tej, to jest ze zwyczajnego złego, wymoczyć. Glicz. S. też. Kon. Przen.: † Spluńże przez z języka swego one marne gorzkości i słoności. Rej. (one plugastwa. L.). 2. † S. ziemia nieplodna, † słoniawa: Przemienienia Bóg ziemię rodzajną w S. dla złości mieszkańców w jej. Bud. (w nieplodną. B. G.).

[**Słonuszko**, a, lm. a] p. **Słonieć**. <SŁON/SŁUN>

Słony i. odznaczający ś. smakiem przez sól zmienionym, solony: Słone wody. P. Koch. W miejscach od kraju morza oddalonych woda jest słodsza, aniżeli przy brzegach. Krup. W morzu woda jest słona, a inne wody nie są słone. Syk. W ruskich krajach po wsiach znajdują ś. słone wody, z których prasolowie warzą sól. Syk. S. jak skrzek. Przysmak S. i pieprzny. Krasz. Szynka za słoną (= *przesolona*). Bagno słone = z którego wody służą do warzenia soli. Łab. Jezioro słone = osadzające na brzegach sól kuchenną, która do użytku jest brana. Łab. Ług S. = ług pokryształiczny, nieczyste sole po warzeniu solanki w panwiach pozostałe, które do następnego warzenia mogą być użyte po poprzednim onych oczyszczeniu. Łab. Przen.: nieskromny, niemoralny, tłusty, pieprzny: Błazen królowej, Spatz takie wygadwał słone rzeczy, iż ś. izba śmiechami rozlegała. Krasz. Pospolite sobie Boże stworzenie, dowcipem tylko niezbyt wykwiutnym, ale dobrze słonym odznaczające ś. Krasz. 2. drogi: Ceny słone (= *wysokie, wygórowane, nieprzystępne*). 3. bot. Ziele słone, p. **Przelot**.

[**Słonyszko**, a, lm. a] p. **Słonie**: Powietrza nie ukrzywdzę, bo ledwie dech złapać mogę, ani słonyszka tego, bo w suterynach siedzę. Kon.

Słoń, a, lm. e, [Słoń], † **Wosłoń**, † **Słonie** i. zool. (elephas) zwierzę ssące kopytowe, należące do rzędu słoni. Gatunki: S. afrykański (e. africanus). S. indyjski (e. indicus). S. nieruchawy. Przyb. O słoniu ten słuch dawny, iż nierychło rodzi, ale nie dziw, bo silną rzecz świata przywodzi. L. Z muchy słoniu robią, Min. Z komara słoniu. Birk. Ś. ryczy. Troc. Przen.: A ruszcie ś., ty słoniu! (o człowieku ciężkim, nieruchawym). 2. † S. wieża, roch w szachach: Na skrzydła szachownicy srogie słonie postawiono, a z nich ś. rochem bronie polecono. Kochan. 3. p. **Kozieł** pod 15. <Tuk. a(r)slan>

[**Stoń**, a, lm. e] p. **Stonie**: Leżą sobie na piochach i wygrzewają ś. do słońca, bo słońce, to u nich S. ś. nazywa. Kaczk. <Zap. zam. Stonie >

Słońce, a, lm. a, † **Słońce**, [Słońce, Stonie, Słonie, Słoń] l. = a) astr. *gwiazda stała, bryła niebieska, dokoła której krąży ziemia, punkt środkowy naszego układu planetarnego, źródło światła i ciepła a wogóle energii utrzymującej życie i wszelką działalność na ziemi*: S. jest niezmiernym globem ognistym, przeszło milion razy większym od naszej ziemi, nie tylko własnym świeci światłem, lecz onym planety oświeca. Łs. S., planeta największa, około której wszystkie inne krążą, 1,448,000 większy od ziemi, obracający ś. około swej osi w przeciągu dni 25, godzin 12. Śniad. S. jest naszą gwiazdą światłą i stałą. Śniad. Promieniste S. L. S. tak na dobre, jak na złe wschodzi. Prot. Rano piękne S. swoje po ziemi rozpłaszcza, roztacza promienie. Troc. S. wschodzi, zachodzi, piecze, świeci. Troc. S. jednym ziemiom umyka światła swego, żeby drugim udzielić i wszystkim dostawało. Troc. Dłużej nie bawię, bo przy słońcu świecy (słońcu jasności przydawać) nie trzeba. Troc. Wschód słońca poprzedza zorza zaranna, zachód — wieczorna. L. Od wschodu słońca początek dnia, od zachodu — nocy. Karnk. Z południa coraz do wieczora S. niżej; starszy dziś każdy, niżli wczora. Kulig. Obieg ziemi koło słońca. L. Stanie słońca, *solstitium*. Spicz. Przesilenie słońca. Już trzecie S. rybami rok skończyło. Otw. (trzy lata już minęły. L.). Pod słońcem niemasz większego sknera. L. (= *na świecie, na całej kuli ziemskiej*). Równiej piękności trudno pod słońcem znaleźć. L. Pod słońcem niemasz lepszego człowieka. Troc. Niemasz nic nowego pod słońcem. Kras. S. górolotne. Groch. Jedno S. doś na niebie (panowanie towarzysza nie lubi, dwaj ministrowie w jednym zborze ś. nie zgodzą. L.). Nie miec ś. z motyką na S. Rys. (= *nie kuś ś. o rzeczy niepodobne*). Plamy na słońcu szukać. Rzecz tak pewna, jak S. na niebie. L. To pewniejsza jak S. L. To tak jest rzecz pewna, jako że we dnie S. świeci. L. Czemu ja to nie mam patrzeć na to, jak na S.? Lach. (widzieć jak na dłoni? własnymi oczami przekonać ś.? L.). Kiedy nam S. świeci swoją twarzą jasną, niechaj ś. zaćmi księżyc, niechaj gwiazdy gasną. Pot. Mniej dba o gwiazdy, komu S. świeci. Pot. Morzu wody przylewać, słońcu przydawać poehodni. Chm. B. Zna gwiazda S., które ją oświeca. Nar. Słońca, mówią, i ognia używać nie żałuj. Szymon. O, jak piękny, gdyby S.! L. Puhacz nie rad w S. patrzy, woli za krzem siedzieć. Rej. S. podwójne, potrójne. Troc. [Młodzi obchodzą zgromadzenie trzy razy wkoło po słońcu = jak S. idzie, od wschodu na zachód. Zamiatają izbę za słońcem = od wschodu do zachodu]. Oko słońca weszło. Mick. Tak po niezmiernym niebie szło samotne S. Mick. Pod kręgiem słońca, jako krew czerwonym, i pod namiotem tym zapowietrzonym żyliśmy, słowa nie mówiąc do siebie. Słow. S. wstawiało za jutrzeńką, rozradowane, szczęśliwe. Mn. Przen.: *szczęście, radość, pomysłność*: Będzie i przed naszymi wrotami S. Jeśli do końca Bóg zginąć nam nie przejrzał, nie wszystkiego słońca jeszcze odjął i je przed naszymi wrotami kiedyż wzdry ustanowi. Tw. Nie weszło S. nad świętych mogiłą i coraz pod jej na tej ziemi było. Krasin. Tyś była słońcem mojego życia. Przen.: *piękność, rzecz piękna, istota*

świetlana, ideał: Słuszna na tak śliczne S. ś. zapatrować, do którego oczu tesknica zdejmuję. Troc. Przen.: *Świeci nad głową S. chwaly (= nimb, aureola)*. Staś, on prorok ogorządy, w oczach błyszczący słońcem chwaly. Uj. (= *blaszkciem*). Oj, było nie siedzieć na stepie bez końca, Krakowianek oczu nie oglądać słońca. Za słońca = *za dnia; za dni słonecznych, kiedy ciepło*: Za słońca zetrzeć len i ma go możyć przed św. Bartłojem. Ek. b) *miejsce oświecone przez słońce, miejsce słoneczne; światło dzienne; otwarte powietrze*: Gołębie na S. z gołębieńca wychodzą. Kn. Nigdy nie wychodzi na S., które nie sądzi godnym, żeby mogło jego twarz oświecać. L. Na słońce wystawiam, na słońcu bielę, suszę, mam, trzymam. Kn. Na słońcu rad bywam, bawię ś., *soliculor*. Kn. Wylegiwac ś. na słońcu. Na słońcu pokój, sala. Troc. (= *od strony słonecznej*). Wypuść kureczkę na S. Troc. Śnieg topnieje na słońcu. Nic z niego nie będzie: niknie, jak śnieg na słońcu. Krasz. Przen.: *Cudze złe na słońcu, swoje w cieniu stawiamy*. Fred. M., Troc. (= *na widoku*). Przen.: *Na słońcu co mieć = przed oczami mieć; naśladować*. Kn. Mam kogo, co na słońcu = *naśladować czego, kogo*. Troc. 2. astr. *każda gwiazda stała*. 3. *gatunek fajerwerku: koło wirujące i wyrzucające snopy ogniste*. 4. bot.: × S. indyjskie, p. **Słonecznik**. Zdr. **Słonko**, **Słoneczko**, [Słoneńko, Słonuszko, Słonyzsko, Słoniuszko, Słoniuszczko, Słonieszko, Słoniczko, Słunieszko, Słuniszko, Słonisko, Słoniczko, Słonio]. <SŁON/SŁUN >

× **Słońcochron**, u, lm. y *parasolik*. Sł. wil. <Słońce + Chronić >

Słońcokłon, u, lm. y bot. (*tithonia*) *ros. z rodziny złożonych*. <Słońce + Kłonić >

Słońcokrąg, egu, lm. egi, **Słońcokrąg** bot. p. **Posłonek**. <Słońce + Krąg >

Słońcokrąg, u, lm. i bot. p. **Słońcokrąg**. <Słońce + Krąg >

Słońcokwiat, u, lm. y bot. p. **Tomilek**. <Słońce + Kwiat >

Słońcolist, u, im. y bot. (*heliophila*) *ros.* <Słońce + Liść >

× **Słońconośny** *noszący słońce*: S., *solifer*. Kn. <Słońce + Nośny >

× **Słońcorodny** *utworzony przez słońce*: S., *soligena*. Kn. <Słońce + Rodny >

[**Słońcować, uje, ował**] *wystawiać na działanie słońca*. [S. ś.] *wygrzewać ś. na słońcu*. Mrong. <Od Słońce >

Słońcowanie, a, blm. l. [S.] *czynność cz. Słońcować*. 2. × S. lek. p. **Kąpiel**.

[**Słońcowanie się, a ś.**, blm.] *czynność cz. Słońcować ś.*

Słońcowy p. **Słoneczny**: I to, co rzeczom słońce nazywa światłości, grzała miłość; słońcowe powiedzmy miłości. Zebr. Studnia, słońcowa w ziemi tebańskiej, *fons solis*. Zebr. [Słońcowa matka] = *istota mitologiczna w bajce*. <Od Słońce >

Słończę, ęcia, lm. ęta *pisikę słonki*. <Od Słonka >

× **Słończę**, ęcia, lm. ęta, *niewielkie słońce*: Siłą słończą bagniska wysuszą. Sł. wil. <Od Słońce >

Słończy przym. od **Słonka**: Śrut S. <Od Słonka >

Słończysto przys. od **Słoneczny**. **Słończysty** *podobny z postaci do słońca*. <Od Słońce >

Stop, a, lm. y *samolówka z kłoców drzewnych na dzikiego zwierza*. <SŁOP/SŁAP/SŁĘP>

Stopiec, pca, lm. pce l. a. **Stępieca** pułapka, potrzask, łapka: W grudniu możesz łowić ptaki i insze zwierzyzny słopcami a. potrzaski. Trzye. S., łapka na wilki. Zaw. Stępiece abo słopce na wilki. Trzye. S., pułapka do łowienia ptaków. Cyg. 2. [Słopce, lm.] *języzek u samolówki*. <Od Słop>

† **Słopeń**, pnia, lm. pnie *stopu, stopień* (= gradus); *ślad* (vestigium). B. Sz. Kazania Husyty (Prace filol. IV 574, 585. <Zam. Stopień, pod wpływem SŁOP, por. Szłopeń i Czes. šlupen> [Słopki, ów, blp.] *łapka dREWNIANIA na lisy*. <Od Słop>

Słota, y, lm. y *deszcz kilkodzienny z wiatrem i chłodem, pluta, pluskota, szaruga, flaga*: Wieszecka przykrej słoty, kawka okopecona. Tol. Przykre ei, drobiu kochany, wiatrów, słoty z spiekotą przemiany. L. Nastąpiły wielkie słoty, śniegi. Pás. Wpóśród roboty nadeszły słoty. Kras. Na kopach siedzą wrony zmokłe, obrzydłe gospodarzom, jako wróby słoty. Miek. Gdy na gody S., nie doczekasz błota. Prz. Jakby przyszło życie dać dla sztuki, niech ją S. porwie. Krasz. (= *łcho*). Zdr. [Słoteńka]. <SŁOT>

[Słoteńka, i, lm. i] p. **Słota**: S. na nas bije. X **Słotliwie** przys. od **Słotliwy**, *słotno*.

X **Słotliwy** p. **Słotny**: Słotliwe chwilo i inne niewygody. Vol. Słotliwe dni. L. <Od Słota>

Słotno przys. od **Słotny**.

Słotny, X **Słotliwy** *odznaczający ś. słotą, dżdżysty*: Z gęstym śniegiem flagi słotne. Hul. Pora czasu nadzwyczaj słotna. Ust. <Od Słota>

Słotwian, u, lm. y bot. (fagonia) *roś. z rodziny parolistnikowatych*.

Słotwinka, i, blm. woda lecznicza jednego ze źródeł Krynicy. <Od Słotwina = źródło kwaśne>

Słowaczec, eje, ał, **Słowaczyć** ś. l. *stawać ś. Słowakiem*. 2. X S. *stawać ś. Słowianinem*. St. wil. <Od Słowak>

Słowaczenie, a, blm. l. *czynność cz. Słowaczec. 2. *czynność cz. Słowaczyć*.*

Słowaczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Słowaczyć ś.*

Słowaczyć, y, ył l. *przerabiał na Słowaka a. na słowackie*. 2. a. X **Słowiaczyć** *łłowaczyć, przekładać na słowiańskie*. S. ś. p. **Słowaczec**. <Od Słowak>

† **Słowarz**, a, lm. e *słownik*: Wielmi pożyteczny S. Słown. <Od Słowo: Czes. slovář i t. d.>

[Słoweczko, a, lm. a] p. **Słowo**.

[Słowońko, a, lm. a] p. **Słowo**.

X **Słowaczenie**, a, blm., *czynność cz. Słowaczyć.*

X **Słowiaczyć**, y, ył p. **Słowaczyć**: Bardziński, Otwinowski rytmem wymienitym słowiacząc dawnych, pięknej doszli chwały. Dm. <Od Słowiak = Słowak>

Słowianizm, u, lm. y *właścwość mowy słowiańskiej*: Tyle w tej francuszczyźnie słowianizmów! <Now. od Słowian(in)>

Słowianofil, a, lm. e, **Słowianofil** *zwolennik Słowian i wszystkiego, co słowiańskie*. <Słowian(in) + Gr. philos>

Słowianofilizm, u, blm., p. **Słowianofilstwo**: Dzisiejszy S. autor gani. Jun. <Od Słowianofil>

Słowianofilski przym. od **Słowianofil**; **Słowianofilski**: Program S. <Od Słowianofil>

Słowianofilstwo, a, blm., **Słowianofilstwo**, **Słowianofilizm**, **Słowianofilizm** *sprzyjanie Słowianom i temu wszystkiemu, co słowiańskie*. <Od Słowianofil>

Słowianoruski słowiański o zabarwieniu rosyjskim: Sekeja słowianoruska wydziału filologicznego. <Słowianin + Ruski>

Słowianożerca, y, lm. y, **Słowianożerca** ten, co *nienawidzi Słowian, prześladowca, gnębiel, łepiciel Słowian*. <Słowianin + Żerca>

Słowianożercozy przym. od **Słowianożerca**; **Słowianożercozy**.

Słowiożerstwo, a, blm., **Słowiożerstwo** *nienawiść do Słowian*. <Słowian(in) + Żreć>

Słowiańsko-archeologiczny *tyczący ś. archeologii słowiańskiej*: Zrozumiał ciasnotę słowiańsko-archeologicznych marzeń Kollara. <Słowiański + Archeologiczny>

Słowiańskość, i, blm. *charakter słowiański*: Hieronim z Pragi słowiańskości nigdy ś. nie zapiera. Brk. <Od Słowiański>

Słowiaństwo, a, blm., **Sławianstwo**, X **Słowienstwo**, **Słowiańszczyzna**, **Sławianśszczyzna** *zł. Słowianie, świat słowiański, ludy słowiańskie*: Niemcy mieliby wolne ręce rzucić ś. na S. Walka z słowiaństwem. <Od Słowianin>

Słowiańszczec, eje, ał, **Słowiańszczec**, **Słowiańszczyć** ś., **Sławianśszczyć** ś., **stawać ś. Słowianinem** *lub słowiańskim*: Ludy słowiańskie, przyjmując w siebie obce napływy, które powoli słowiańszczały, wyrabiał sobie stan rycerski, panów i żupanów. Tet. <Od Słowiański>

Słowiańszczenie, a, blm. l. *czynność cz. Słowiańszczec. 2. *czynność cz. Słowiańszczyć*.*

Słowiańszczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Słowiańszczyć ś.*

Słowiańszczyć, y, ył *przerabiał na Słowianina* *lub na słowiańskie*. S. ś. p. **Słowiańszczec**: Oręż grecki rozrzucał Słowian po cesarstwie, które coraz więcej słowiańszczyło ś. Bart. <Od Słowiański>

Słowiańszczyzna, y, blm., **Sławianśszczyzna** l. *ziemie zamieszkałe przez Słowian, ojczyzna Słowian*. 2. *zł. p. Słowiaństwo*. 3. *wszystko, co słowiańskie: język, literatura, obyczaje, zwyczaje i t. d.* <Od Słowiański>

Słowiczeć, eje, ał *stawać ś. podobnym do słowiczego*: Głos twój słowiczeje gdzieś we mgłach po rosie. Uj. <Od Słowiczy>

Słowiczek, czka, lm. czki p. **Słowik**: Słowiczku mój! a leć, a piej! Miek. <Od Słowik>

Słowiczenie, a, blm., *czynność cz. Słowiczeć*. **Słowiczę**, ęcia, lm. ęta *pisłkę słowicze*. <Od Słowik>

Słowiczka, i, lm. i *samica słowika*: Wierny lubezyk rozkochanej weń słowiczki. Poręb. <Od Słowiczek>

Słowiczo przys. od **Słowiczy**.

Słowiczy, **Słowikowy** przym. od **Słowik**: Dama z bystrym dowcipem i słowiczym głosem. Mor. A. Muza słowicza. Min. Musi mieć S. kamień pod językiem: wiem zapewne, że jest, a widzieć go nie mogę. L. Słowicze wdzięki w męzczyzny głosie, a w sercu listie zamiary. Miek. <Od Słowik>

X **Słowieć**, i, il l. *wyrażać słowami, wypowiadać, wyrażać*: Górnio i myśli i słowi. Przyb. Nie umie dusza moja S. swej wdzięczności, Panie, tylko przez czucie, tylko przez poszczębiotanie. Przyb. Wiedzieć, co mówię o monarsze takowym i co o nim S. Piel. 2. † S. *głosić, ogłaszać, mówić o kim, o czym*: Nie dba, gdy go zowią ludzie

głupim i prostym uszczypliwie słowia. Baeh. 3. † S. *wysławiać, wychwalać, wielbić, uwielbiać*: Słowili lud taki błogosławiony, którego jest Pan, Bóg jego. Leop. × S. ś. *być słownym, wyrażać ś., nazywać ś.*: Nie mógł już słówek obwijać w bawelnę i mówił tak, jak ś. rzecz sama słowia. Kacz. <Oo Słowo>

† Słowie I. a. [S.] *nibyto, niby, niejako, rzekomo, jakoby*: Gracjan uciekł do węglarza, ten, w jakiejś tam pieczarze ukrywając go S., wnet zdradziecko zabił. Tw. Trąbicie w trąby, a to S. na pięknym miesiącach nowie. Kochan. [A ja pójdę do komory, S. płakać będę] 2. *to jest, czyli, mianowicie, właściwie, w dosłownym znaczeniu*: Wolno wypuścić dłużnika z swego dzierżawienia a. obrony, S. z jeństwa. Ort. Iściec, S. pierwszy dłużnik, niektórą część swemu pożyczcy zapłacił. Mac. z Roż. Przez ortyle, S. prawo. Ort. O tym, eo ś. dworu przyłubuje, S. pochlebujecie. Ort. To jest ród Ezau, który S. jest Edom. Leop. Jako Bożą matkę, matkę S. nad niebo wyższą, prosta pogańska robota wymalować śmie, k temu tych, którzy z Krystusem królować będą, jako S. tych świętych nie wstydzą ś. pogańską robotą wyrażać? Żarn. <3 os. lp. od * Słuc, * Słowę = nazywać ś., znaczyć, SŁÓW>

Słowień, wnia, lm. wnie bot. p. Len.

[Słowieńko, a, lm. a] p. Słowo. <Od Słowo>

× Słowianstwo, a, blm., p. Słowianstwo: Pragnę, jak On (Chrystus), zbawiać ludy słowem! — podejmę męczeństwo, rozbudzę duchowe S. Wyp.

[Słowijaszek, szka, lm. szki] p. Słowik. Por. Gregoraszek. <Od Słowik>

Słowik, a, lm. i I. a. [Słowin], † Słowik zool. (luscioła) *ptak wróblowaty zębodzioby*: S. mury, p. Pleszka. S. rdzawy (l. vera). S. szary (l. philomela), *znany z pięknego śpiewu*. S. wirginijski, p. Kardynał: S. nuci wdzięcznie pienia w gniaździe osiadłej samicy, a zbyt czułe rozrzewnienia podawając w okolicie, czyli zwalnia, czyli śpieszy, bawi, ludzi, smuci, cieszy. Kras. S., nie zapomniawszy starodawnej skargi, kwiląc pieśni całą noc, ptastwo drobne gęszy. Żim. Między gałęziami słowicy rozkosznymi gardły wdzięcznie przebierali. P. Koch. I S. tylko po św. Wit śpiewa. Kn. (rozkosz krótka rzecz. L.). Niewinni słowikowie. Mor. Słowika ubić zasmęcisz anioła. Biel. Śpiewa S. na topoli, a przedsię go serce boli. Kochan. Słowiki jęczą. Słow. [Są słowikowie, eo po lasach jęczą]. Kon. [Śpiwają słowicy]. Żart.: Głos słowika, eo żrebęta tyka (= wilka) S., eo kobyłę dusi. 2. S., piszczałka wodna, S. robiony. Kn. 3. *armata z wieku XVI, strzelająca kulami żelaznymi 31-funtowej wagi*. Zdr. Słowiczek, [Słowijasek]. <SŁÓW>

Słowikowy, p. Słowiczy: Lutnie od słowikowej trącone gromady płaczą i szumią listkowemi struny. Słow. (= od poetów).

[Słowin, a, lm. y] p. Słowik.

[Słowinko, a, lm. a] p. Słowo. <Od Słowo>

[Słowinko, a, lm. a] p. Słowo. <Od Słowo>

× Słowistość, i, blm. *przepelnienie słów, obfitość słów*. Sł. wil. <Od Słowo>

Słownictwo, a, lm. a I. a. Słowikarstwo = a) sztuka pisania słowników, pisanie słownika, leksykografja, leksykologja. b) dział słowników w literaturze, dział prac słownikarskich: Na czele słownictwa polskiego stoi praca Lindego. 2. *zasób wyrazów w danym zakresie, terminologja*: Polskie S. mineralogiczne. Ton odrębny hebraj-

ski spotegowany przez S. synagogi. Nagan. 3. × S. *słowo nic nie znaczące, frazes pusty*. Sł. wil. <Od Słownik>

Słowniczek, czka, lm. czki p. Słownik. <Od Słownik>

Słowniczny p. Słownikowy: Podkreśliły podobieństwo słownicze pomiędzy Mazurami a Kurpiami. Krzyw. <Od Słownik>

Słownie przys. od Słowny, *ustnie*: Zelżyłgo S. i czynnie (= słowami). S. mi obiecał. Troc. S. sens tylko potrafił. Troc (= *dosłownie, literalnie*). S. (prawdziwie) to uczynię. Troc (= *pod słowem honoru*). S. to tylko mówisz. Troc. Słowo Roże jedno jest na piśmie, a drugie S. i ustnie jakoby przez ręce nam podane. Karnk.

Słownik, a, lm. i *słownik, dykcyjonarz, leksykon*: S. powinien mieć ile można wszystkie wyrazy języka i ich znaczenie, czy są jednoznaczne, czy wieloznaczne. Kopez. S. narodowy. Kopez. Towarzystwo to nowo ustanowione będzie miało najpierwsze staranie o ułożenie polskiego dykcyjonarza a. słownika; wolno im będzie jak chcą nazywać ten zbiór słów polskich. L. Poszukaj tego słowa w Mowniku, kiedy go w słowniku niemasz. Troc. S. Lindego, Wileński. S. encyklopedyczny (= *encyklopedja*). S. biograficzny, geograficzny. S. poetów polskich. S. biblijny a. konkordancja = *wykaz wszystkich wyrazów zawartych w Biblii, z włączeniem wersetów, w których są załączone te wyrazy*. Zdr. Słowniczek. <Od Słowo lub Słowny>

Słownikarnia, i, lm. e *redakcja słownika*. <Od Słownik>

Słownikarski przym. od Słownikarz; × Słownikopisarski: Materiały słownikarskie. Po słownikarsku przys. jak słownikarz. <Od Słownikarz>

Słownikarstwo, a, blm., p. Słownictwo. <Od Słownikarz>

Słownikarz, a, lm. e, × Słownikopis *układacz słownika, leksykograf*: Omyłek takich nie można wybaczyc słownikarzom. Kopez. <Od Słownik>

× Słownikopis, a, lm. owie p. Słownikarz. <Słownik + Pisać>

× Słownikopisarski p. Słownikarski. <Słownik + Pisarski>

Słownikowy, Słowiczy przym. od Słownik: Materiały słownikowe.

Słowność, i, blm., rz. od Słowny *rzetelność w dotrzymywaniu słowa*: S. w traktowaniu interesów i ludzkość w obcowaniu są to ogniwa, z których składa ś. łańcuch porządnego społeczeństwa między ludźmi. L. Odeszła od nas starożytna szczerłość, prawda i S. Haur.

Słowny I. przym. od Słowo, *wyrażony słowami, ustny, na słowach zasadzający ś.*: On tylko jest mocny około gadek i słownej bitwy, z których pochodzą zazdrości, swary, bluźnierstwa. Leop. S. pozew, testament, dekret. Kn. Od podziału Polski między syny Krzywoustego pierwszeństwo w kraju, lecz słabe i słowne, było przy Krakowie. Nar. (= *nominalne*). Słowne miłosierdzie jest nie posadzać i nie potępiać; uczynkowe nie tylko dawać, lecz i winy odpuszczać. Żarn. Kredyt jest dwojaki: jeden S., drugi zastawny. Sur. (= *na słowie oparty*). Gdyby jeden a. dwa za kogo S. dług zaręczyli... Nisz. Poręczenie słowne. Obelgi słowne i czynne. 2. × S. *dosłowny, literalny, zgodny ściśle z oryginałem*: Tłumaczenie słowne, literalne, słowo do słowa przekładające. Kluk. (= *słowo w słowo, wierny przekład*).

Słowne wyrozumienie, sens S. Troc. 3. *dotrzymujący słowa, wierny danemu słowu*: Jakżeś jest S., mój panie Bartłomieju! L. Wielomówny rzadko S. Kn. Cośmy wam raz dali, słowniśmy, nie odbieramy. Smotr. Dać a. nie dać, to w rękach każdego jest; ale dawszy zasię brać słownemu to nie przystoi. Orzech. Rzemieślnicy mają być... słowni. Haur (= *stawić ś. na słowie*). 4. *na czczych słowach tylko zasadzający ś.*: Słowna to tylko obietnica, z rzeczy nie nie będzie. Troc. Człowiek S. = *wiele obiecujący, a niczego nie dotrzymujący*: S., co mówi, a nie uczyni, *verbosus*. Kn. 5. *tyczący ś. słowa gramatycznego, czasownika, ze słowa urobiony*: Rzecznik S. Słowne przydatki, słów przydatki, *praepositiones inseparabiles*. Kn. Słowne przydatki a. prepozycje słowne. Troc. Czasy, spadki słowne. Troc. <Od Słowo >

Słowo, a, lm. a I. *wyraz*: S., cząsteczka mowy z liter czyli głosek złożona, z jednej zgłoski lub też z więcej, wyraz. Kopez. Mowa roście z słowa; przodek mowy S. jest. Białob. Nie zawždy jedna moneta idzie, i słowa nie każdemu wiekowi jednaki służą. Bud. S. cudzoziemskie w polszczyznę wtrącone (= *barbarizm*). Nigdy żadne daremne a próżne S. nie wyszło z świętych ust jego. Rej. Słów dosyć, rozumu niewiele. Kn. (= *gadaniwy, frazeologji*). Słowa to tylko, nie będzie z tego nic. Kn. S. uszczypliwe, karezemne, dwuwykładne, łagodne, jedwabne, wysokie, trudne, wspaniałe, niedomówione. Troc. Słowa część wymowna, sylaba. Troc. S. szkody nie nagrodzi. Troc. Fałszywy człowiek słowa swoje opakuje, tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi, i siecze, insze mówi stojąc, insze siedząc. Wer. Rzecz podta słów wspaniałych potrzebuje. Kn. O tym nie trzeba słów wiele, bo każdy bacz. Górn. Mądrej głowie dość dwie słowie. Prz. Słowa według rzeczy; słów miara rzecz, słowa z rzeczy idą. Kn. Słowa do rady, rzecz do zwady. Kn. S. nie ukąsi, mów choć dowoli, od słów nie boli. Kn. Słować ja wytrwam, dalej nie. Kn. Słowa za słowa, wszak nie droga mowa. Kn. Konia munsztukiem zatrzymasz, lecz S. gdy ś. wymknie, już go nie lza nakierować. Bud. Plotkaś! usłyszysz S., przyłożysz dziesięć, a z muchy wielbłąda zrobisz. L. Pomylić ś., jako człowiek, w słowie mogłem. L. Poczciwego człowieka i złe S. boli. L. Słowa sobie mówić nie dasz, nie trzeba być tak porywczym. L. Św. Małgorzata, gdy jej za mąż chciał książę polskie, słowa na to rzec nie dała. Skar. Odezwał ś. w te słowa. Mówić temi słowy. Słowa Pisma św. Temi słowy kończy ś. Ewangielja św. na dzień dzisiejszy. Podobno wszystko łatwiej słowy wyrzec, niż rzeczą samą wypełnić. Kochan. Tobiem ja złego słowa nie rzekł. Kochan. (= *marnego słowa nie powiedział*). Owa księga pod ławą legła, która ś. słowy, a nie rzeczą nadstawia. Górn. Nie ma ś. co podobać, kiedy kto bez potrzeby cudzego słowa pożyczą. Górn. Słowa ze łzami zmieszane. Skar. To S. tak przyjęła, jakoby je był kto z nieba mówił. Skar. Prawdziwa miłość ojczyzny pokazała ś. w nich nie słowy, nie udatnością, ale rzeczą samą. Skar. Od słów do mieczów. Ku. Od słowa do słowa, aż boli głowa. Kn. (= *od żartów do prawdy*). S. do słowa, nakoniec ś. poczuli. Tremb. Ostrożnym być trzeba, słowa wydają, słowa potępiają, słowa obowiązują, słowa miękczą, słowa łowią, słowa wiążą, siła ich narzekało, iż mówić umieli. Lubom. Chwilę cieszył słowy łagodniemi.

Odym. (łagodną rozmową. L.). Głuchemu próżne słowa. Skar. (daremna namowa. L.). Jeśli mi jeszcze S. piśniesz, to... L. Ani słowa więcej! Do mnie nie powiedział i słowa. L. Piękna, ani słowa! † Na te słowa = *w te słowa, temi słowy*: Tak na te słowa ten doktor napisał. Wuj. (prawie temi słowy, temi wyrazy. L.). Nie dosyć jest, mówi Teodoretus na te słowa... Wuj. Myślą to raczej godzi ś. pojmować, niż słowy a. piórem opisać. Odym. Słów siła o przeczytaniu tych ksiąg czytelnikowi płodzie nie trzeba. Smotr. Nie chcę więcej słowy was bawić. Hrb. Powiedz mi rzecz całą we dwóch słowach. L. Ja ś. z nim w czterech słowach umówię. L. Krótco mówiąc, starguję do trzeciego słowa. Pot. Trzemi słowy, to jest kilkiem słów, jako najkrócej. Mącz. Słowem, jednym słowem, krótco mówiąc. Kn. Słowem, tacy przyjaciele, jakich i wtenczas liezono niewiele. Mick. Do słowa pierwszego dał zań asprów 10. Paszk. (od razu. L.). Powiedz nam do słowa, żebyśmy o tym dłużej nie wąpili, jeśliś ty Chrystus? Odym. (otwarcie, bez ogródki. L.). Króla na S. wszysey słuchają. Leop. (byleby najmniejszą rzeczą wyrzekł. L.). Dajcie złotych [12, a chcecie S. słyszeć, jeno 11. Alb. (= *ostatnie, rzetelne S., ostatnią cenę*). [Prepicator na dwa słowa sprzedaj] (= *w dwóch słowach skończył targ*). Łapać kogo za słowa. Któż dzieci podchwytuje za słowa? Kacz. S. w S., co do słowa, † S. od słowa = *nie chybując, bez zmiany, dokładnie, wiernie*. Słyszalem tę arją w Rzymie, S. w S. ją pamiętam. L. Wszystkie prawa dawne takiej mocy mieć cheemy, jakoby tu S. od słowa pisane były. Herb. S. w S. przełożyć na polskie byłoby niezrozumiałe. Nagur. (= *dostownie, literalnie*). Symmachus przetłumaczył Pismo Św. na grecki język nie S. do słowa, ale samo rozumienie. Skar. Oni stąd wszystko i S. po słowie, tak jako trzeba, obadwaj słyszeli. P. Koch. (= *co do słowa, każde słowko*). Co do słowa spełniłam rozkazy We Pana. L. (= *co do joty*). Za wszystkie prawa sultan jedno S. swoje kładzie. Kłok. (= *wyroki, decyzję, wolę*). S. dobre, ujmujące. L. S. dobre stoi za datek. Kn. Dobrego mu słowa żaden nie rzecze. Kn. Nie da mi dobrego słowa (= *zawsze oburkliwy, hardy*). Cnota ma dobre S. u pogan samych. Birk. (= *uznanie*). Dajcie mi dobre S., wspomnijcie mię mile, pamiętając na moje przeszłe krotofile. Żim. On jakby ich nie poznał: i czapki nie chciał zdjąć, i słowa dobrego nie dał. L. (żadnej grzeczności nie oświadczył. L.). Na to moje wołanie słowa mi nie dała, i takem ja jej, tak mnie ona postradła. Żim. (= *słowa odpowiedzi*). S. uznania, podzięk. Spodziewam ś., że We Pan za nami dasz dobre S. L. (= *przemówisz, przyczynisz ś.; poprzecz nas*). Ludziom żebyśmy ś. dobrze, poczęsnie stawili, z nas aby im S. dobre i pociecha dobra urosła. Glicz. Zwymyślał go ostatniemi słowami (= *najbrutalniejszymi*). Słowem, w słowie = *słownie tylko, nie prawdziwie, nie szczerze, rzekomo, pozornie, nominalnie, na oko*: Odeszli do swych namiotów postawie, jakoby w słowie chcąc precz odjechać. Stryjk. Słowem tylko albo tytułem są chrześcijanie, nie samą rzeczą. Sekl. Nie miłujmy słowem tylko a. językiem, ale skutkiem i prawdziwie. Leop. Słowem, w słowie to obiecał. Troc. W słowie ta tylko obietnica. Troc. W słowie tylko uczynny. Troc. Według słów Pisma św... (= *jak mówi Pismo św., stosownie z jego brzmieniem*). Nie móc słowa przemówić z przestachu, z zachwytu (= *zanie-*

mieć). Opowiadać swojemi słowami (= nie słowami autora rzeczy opowiadanej). Ola Boga, trzeba słowa kupować (o tym, co niejasno, krótko odpowiada). Słowa są niby ciałem mowy, a myśl jest niby duszą jej. Kopez. Myśl prosto leci z duszy, nim ś. w słowach złamie, a słowa myśl pochłona. Mick. Bóg wyrzekł S.: stań ś.! Mick. Słuchajcie pilnie, a ja w krótkim słowie wyjawię powód, wyłożę zamiary. Słow. 2. mowa, zdolność mówienia, wymowa, wysłowienie: (Jezus) dał słowa niemym, słyssał i głuchy, przeklęte z ciała on wyganiał duchy. Mias. Dar słowa. 3. Słowa do pieśni, do melodji = tekst, treść słowna: Nutę pamiętam, ale słów zapomniałem. Pieśń bez słów. 4. S. Boże = a) Pismo św.; Ewangielja: Ja S. Boże, jak umiem, tak opowiadam. Birk. S. Boże jedno jest na piśmie, a drugie słownie i ustnie, jakoby przez ręce nam podane. Karnk. b) kazanie: Ksiądz modły skończył, mszał bogaty złożył, teraz zaczyna mówić S. Boże. Słow. Dziś zał pod strzechę niosę w Bożym słowie. Słow. Kazania w ruskiej cerkwi pospolicie zowią słowy. Smotr. b) [Boskie S.] = pozdrowienie: Niech będzie pochwalony J. Chrystus. 5. Syna Bożego zwiemy Słowem, iż przezeń wszystkie rzeczy jakoby za wyrzeczeniem słowa jednego Bóg Ociec stworzył i wolą swoją przezeń nam objawił. Hrb. A S. ciałem ś. stało. Wuj. Czy wierzysz w Ojca, w S., w Ducha Świętego? Krasin. S. honoru, S. ucziwego człowieka, S. najświętsze, S. szlacheckie = przyrzeczenie, przysięga, zapewnienie, zobowiązanie, zaręczenie: Bijąc ręką w rękę: S.! L. (= zgoda!). Niechże i tak: S.! L. Daję w tym moje S., a jesteście kontenta? L. Dała mi S. i nawzajem moje przyjęła. L. Dałem S. i muszę go dotrzymać. L. Już on tu nie ma swojej woli; raz dał S. Pilech. Obiecał to enotliwym słowem. Kłok. Słubujemy przed Bogiem dobrym, ucziwym, szlacheckim i chrześcijańskim słowem naszym, iż to trzymać będziemy. Herb. Więć w on czas ledwie co ważyły księgi, S. szlacheckie był to zapis tęgi. Groch. W statucie litewskim zlecono słowem dobrym, to jest daniem w zakład ucziwości własnej, zaświadczyć chorobę. Cz. Przyrzekam to słowem pocziwym. L. (jakem pocziwy. L.). Zaręczam słowem honoru. L. Na moje S. L. (= na moją odpowiedzialność). Na honor i pocziwość ci mówię, wielkie S.! L. S. jedno jak tysiąc. L. Dane S., ścisłniona ręka wiele u niego waży. L. S. kupieckie i wiara nie tak uczy. Grod. A S. kędy? Żegi. Ja pocziwemu na S. wierzę, a złemu i na kartę nie wierzę. Boh. S. wiatr, karta grunt (= czarne na białym). To przyjaciel, co na S. pożyczca, u Żyda na zastaw dostanie. Trzt. Siebie i królestwo swe na S. oddał. Pilech. Nie mogąc dostać zamku, wziął na S. obłożonych, a gdy mu bramę otworzono, wszystkich potracił. Nar. Nierzetelność w słowie i w przyrzeczeniach. L. Na słowie ś. nie uścił. P. cheł. Szczerze ś. w swoim słowie stawił. Ustrz. Trzymam komu S., wiare, umowę; dotrzymuję słowa. Kn. Na moje S. uczyń. Troc (= na moją odpowiedzialność). Na S. jego wziął sto talarów. Troc. Dać, brać na S. Troc. (= na kredyt). Ma ś. żonę z jakąś bogaczką; wiem, że twojej pani słowa nie dochowa. L. Pierwej, gdy co zacnego i w Polsce zmagiano, tedy to czeskim słowem zdzierzeć obiecano. Rej. Nie da Bóg, abym została miała w słowie nie być wdzięczną służy tak zacnego. P. Koch. (żeby nie dotrzymała obietnicy. L.). Nie dał mu tej ziemi, ale go jesz-

eze na słowie i dalszej odwolece zostawił. Skar. Posłali Polacy do Elżbiety, aby ich więcej na słowie nie trzymała, a Jadwigę przysłała. Stryjk. Cięższego niemasz nie, jak kiedy kogo długo na słowie dzierzą; nie tak mi ciężko, gdy mi od mówisz, jak kiedy długo obietnicę wleczesz. Górn. Z zapłatą mię na słowie trzymasz. Alb. [Trzymałeś mię, Jasiu, trzy lata na słowie]. Trzymam cię za S.! (= pamiętaj, żeś dał S., powołuję ś. na twoje S.). S. kapłańskie! S. rycerskie, że mnie pan nie zdradzisz. Krasz. Panna dała mi S. = przyrzekła wyjść za mnie. Jestem z nią już po słowie (= po deklaracji). Zwróciła mi pierścionek i S. Zwolnić kogo ze słowa. Cofnął swoje S. [Na słowie umrzeć] = ślepo zawierzyć. Stawić ś. na słowie. W słowie ś. stawić. Troc. 7. gram. część mowy konjugująca ś, czasownik: Słowa czynne, przechodnie, nieprzechodnie, nijakie, bierne, nieosobiste, jednolite, częstotliwe. X S. nieosobiste jednorodne, p. Jednorójny. Zdr. Słowko, Słoweczko, [Słoweczko, Słoweńko, Słoweńko, Słowienko, Słowinko, Słowinko, Słowinko]. Zgr. Słowsko. <SŁOW/SŁAW/SŁY>

X Słowomiennik, a, lm. i objaśnienia wyrazów, nomenklatura. St. wil. <Od Słowo + Miano>

X Słowomocen p. Słowomocny: O! archanioł ś. nasz smuci, S., gromowładny, a nie może już dać rady. Zal. <Słowo + Mocen>

X Słowomocny, X Słowomocen połączny w słowie, władający słowem. St. wil. <Słowo + Mocny>

X Słowopieśń, i, lm. i poezja, pieśń, piosenka. St. wil. W słońce wiary pójrzyj bez znużenia, chleb mu powszedni w S. ś. zmienia. Zal. <Słowo + Pieśń>

X Słowopłynny którego mowa jest płynna, potoczysta: Usta słowopłynne. St. wil. <Słowo + Płynny>

X Słoworodować, uje, ował objaśniać słoworód, zajmować ś. etymologjā. <Od Słoworód>

X Słoworodowanie, a, blm., czynność cz. Słoworodować: Te zgadywane etymologje... wzbudziły nieufność do słoworodu i słoworodowania wogóle... S. jest jedną z gałęzi językoznawstwa. Kawcz.

Słoworodowy przym. od Słoworód, etymologiczny: Poszukiwania, badania, wywody słoworodowe. <Od Słoworód>

Słoworób, oba, lm. owie p. Słowotwórca. <Słowo + Robić>

Słoworóbstwo, a, blm. tworzenie nowych wyrazów: Galicja jest klasycznym krajem słoworóbstwa. Kozł. <Od Słoworób>

Słoworód, odu, lm. ody 1. X S. słowo pierwotne, z którego ś. rodzą insze słowa. Kopez. 2. nauka o pochodzeniu słów; tworzenie jednych wyrazów z drugich, etymologja: S. ludowy. <Słowo + Ród>

Słowosiewca, y, lm. y = Siejosłowca: Jedni na Pawła mówili: cóż wždy ten S. mówić chce? Wuj. <Słowo + Siewca>

X Słowoszyk, u, blm. składnia, syntaksys. St. wil. <Słowo + Szyk>

Słowotworny p. Słowotwórczy: Słowotworne usta. St. wil. <Słowo + Tworzyć lub od *Słowotwór>

Słowotwórca, y, lm. y, posp. Słoworób ten, co tworzy nowe wyrazy, neolog. <Słowo + Twórcza>

Słowotwórczy przym. od Słowotwórca; Słowotworny: Talent S. Usta słowotwórcze. Tu język nasz po raz pierwszy zdaje egzamin swojej

wielkiej sily słowotwórczej. Piek. < Słowo + Twórczy >

Słowniok, oru, lm. **ory** zbiór wyrazów, zebra-
nie wyrazów, zasób, komplet wyrazów: S. w słow-
niku. BdC. < Słowo + Zbiór >

Słowód, odu, lm. **ody**? : Trzeba przystąpić do
wrażnych dowodów, mówi p. Zajęczkowski
i p. Hnatowski, zadając zaraz nowe pytanie, czy
też nowy S. na piśmie. Budz.

Słowsko, a, lm. a p. **Słowo**: Nadawszy gębę,
nabrzmiały słowska gadał Birk. < Od Słowo >
† **Słozenie**, a l. blm., czynność cz. **Słozyć**. 2.
lm. a = a) choroba obłożna. Ps. flor. b) treść. S.
Par.

Słód, odu, lm. **ody** gorz., piw., ziarna żyta,
jęczmienia, owsa, grochu, które moczone, a następ-
nie suszone w ciepłe, puściły rostkę: S. jest zbo-
że zmoczone, a gdy kiełki puści, ususzone, naj-
pospoliciej jęczmień, często pszenica i t. d. Kluk.
S. kielkowany i suszony jęczmień. S. owsiany,
pszenny. S. palony, p. Farba. S. powietrzny
a. wiatrowy (= suszony na powietrzu bez pomocy
ognia). S. zielony (= dostatecznie wyrosły, lecz
nie suszony jeszcze). < SŁOD >

† **Słozyć**, y, ył, [Słozyć] i † S. s., [S. s.] p.
Słozyć: Słożon będzie losowy rozdział, a innych
imienia k innym pójdzie. B. Sz. S. na kogo. S.
Par. (= zdać, polecić, poruczyć). < Z(s) + Łozyć >

[Słodz, odzi, lm. odzi] p. **Słodkość**. < SŁOD >

Słój, oju, lm. **oje** 1. warstwa czego leżąca na
drugiej warstwie. 2. przybývajúca w ciągu roku
jedna z warstw drzewa mniej więcej kolistych
i współśrodkowych względem rdzenia pnia 3.
w drzewie = desek drzewa, mazer, flader: Jawo-
rowe drzewo starłaze bardzo szacują dla pięk-
nego słoju. Ład. Przen.: Kły słoniowe dla bia-
łości i osobliwszego słoju są bardzo łagodne. L.
(= żyłek). Jarząbek z wierzełu popielaty, z kasz-
tanowatemi słojami i czarnymi plamkami. L.
(= morygami, pregami, marmurkiem). 4. na mar-
murze, kamieniu = warstwy różnorodnie lub różno-
kolorowe, żyłki, desek. 5. naczynie cylindryczne
z rowkiem pod wrębem na sznurku, owiazujący
przykrycie tego naczynia: S. na marynaty. Słoje
toczone bywają bukowe. Kluk. (= puszkę). Apte-
karz wychodzi, trzymając S. w ręku. L. Obmyli
naprzód spiekłą krew z ran jego, a potem słoje
z puzder swych wyjąwszy, mirną i sokiem bal-
samu wonnego napoili je. Ody. Czy tych na
patyczkach (śliweczek), czy ze słojem? Wójc.
Zdr. Słoik, Słojek, Słoiczek, † Słoiszek, † Słoja-
czek. < SŁOJ >

[Słonie, a, lm. a] p. **Słońce**.

Słoweczko, a, lm. a p. **Słowo**. < Od Słowo >

[Słówenko, a, lm. a] p. **Słowo**. < Od Słowo >

Słówko, a, lm. a p. **Słowo**: Proszę na S. Troc.
I słówka nie mówił. Troc. Nie piśnij ani słówka!
(= nie wypuść pary z ust). S. wróblem wyleci,
a wołem ś. wraca. Prz. W tym jeden uśmiech
i S. miodowe wytrąca oręż. Mick. Nadstawia
swe uszko, chwytą S., oj! S. Len. Słówka idą
jak z płatka. Len. Słówka łacińskie, francuskie,
niemieckie do wycuczenia ś. na pamięć w podręcz-
niku szkolnym. Wyuczył ś. słówek łacińskich.
(= wukabul). < Od Słowo >

Słówkołów, owa, lm. **owy** ten, co łowi cudze
słówka: Takie słówkołowy i giestów szperacze
więcej broją, niżeli trucizna i zbójca. Mick.
< Słowo + Łowić >

[Słuc, oze, kl] p. **Słuc**. < Zam. Słuc >

Słuch, u l. blm. = a) zmysł a. zdolność odczu-
wania przez ustrój dźwięków i szmerów wszelakich,

skądkolwiek pochodzących, słyszenie, zmysł słu-
chowy (auditus): Słuchem albo uszyna będzie-
cie słuchać, a nie zrozumiecie. Leop. Ów huk
i srogi impet szkodzi słuchowi. Pas. Nie mam
słuchu. Jabł. (ogłuchłem, oślełem. L.). Wzrok
i S. są to główne narzędzia nauki i mądrości.
Śniad. S. jest czucie i pojęcie głosu i wszyst-
kich jego odmian. Śniad. J. S. delikatny, tępy.
Słuchu jest słabego, ostrego, cienkiego. Troc.
b) a. [Słych] ucho, słuchanie, uwaga; posłuch:
Gdy ciekawy S. każdy nadstawia, tą odpowiedzią
przybyłych odprawia. L. Otóż nakładam słucha,
powiedz prawdę do ucha. Petr. Miałem uszy zam-
knięte, żem tych nie chciałem wieści w S. brać.
Kulig. W S. nam nie idzie nauka Chrystusowa.
L. Godny słuchu, słuchania, uwagi. L. Uży-
czyć komu słuchu. Troc. Mów, co chcesz, ja
nie mam słuchu. Troc. Wiem to ze słuchu. Troc.
Grać do słuchu, nie do tańca. Możeby i wo-
łał, ale co rozkaz, to S. Sienk. (= powinność,
posłuszeństwo, subordynacja). 2. lm. y a) [Słych]=
to, co słyszymy, co ś. słyszeć daje, dźwięk, głos;
wieść, pogłoska, słowa, posłuch, fama: Stał ty-
siąc krzyżów wzorki, tysiąc dzwonów słuchy,
szumy, szeczekania, gwizdy, zawieruchy. P. Koch.
Nie, synowie moi, niedobry to S., kiedy o was
słyszę. Bud. Przyszedłem wywiadywać ś., jeśli
bybyś tak sobie niemądrze poczynił, jak o tobie
S. jest. L. Często o nich przychodzą słuchy,
że ci po drodze siła rozbijał. P. Koch. Frasnęk
na frasnęk przyjdzie i S. na S. Leop. Słuchy
doszły hetmana, iż nieprzyjacieli miał mieć po-
moc. Bud. Feniks na wonnym gniaździe, jak
słuchy o tem prawdziwe, ma grób i pieluchy.
P. Koch. S. (wieść) odległych rzeczy większy,
niż są, bywa. Troc (bęba za górą coś wielkie-
go. L.). Nankier trucizną, jak S. był, umorzony.
Błaż. Był ten S. w hordzie tatarskiej o Janu-
szu, jakoby dwie głowy nosił na ramionach. Gór.
O nim były słuchy chwalebne. Psw. Wszystkę
Ruś za zdrajcy wszystkim w S. publikował. S.
puszczać = rozgłaszać. Dudz. Opowiadajcie mię-
dzy narody a puście S. Wuj. (rozgłaszać. B. G.).
Kto wierzył słuchowi naszemu? Wuj. S. puszc-
czać między ludźmi. Troc. Kiedy go ten S. doj-
dzie. Troc. Dochodzą nas słuchy, że ś. wilki
maskują w baranie kozuchy. Tremb. b) myśl:
ucho zajęcze: Ucho zajęcze myśliwi zowią słu-
chem. Klon. Zajac swe słuchy przymusnął, leg-
nie pod miedzą i usnął. Książ. c) woj.: S. ziem-
ny = otwór w ziemi, przez który słyszają: Chcieli
nasi przez podkop zamek wziąć, ale Moskwa,
mając wszędy około murów słuchy ziemne, skoro
poculi, skąd ś. nasi kopią, poprzedzili ich pod-
sadzeniem prochów. L. < SŁUCH/SŁYCH >

Słuchacz, a, lm. e l. ten, co słucha: Mówca
porwał słuchaczów. Byłem słuchaczem sławne-
go profesora de Haen. Krup. Zaczęła ś. kome-
dja, słuchacze umilkli, każdy uważa. Boh. Słu-
chacz gotowy nie potrzebuje przedmowy. Prz.
Zalobni słuchacze! Tym moeniej widek i pioska
rozżala, żem był jedynym widzem i słuchaczem.
Mick. Audytorjum pełne słuchaczów. Wolny S.
w uniwersytecie = nie student ale uczęszczający na
wykłady. 2. [Miała krowa uszy, ale to nie uszy,
tylko słuchacze]. < Od Słuchać >

Słuchaczka, i, lm. i forma ż. od **Słuchacz**:
Miał dosyć pojętych słuchaczek swojej lekcji. L.

Słuchać, a, ał, † **Słuchawać**, † **Słuchywać** l.
nadstawiać ucha, aby słyszeć; uważać z pomocą
słuchu, dawać ucho: W głębokim ponurzony
mileniu zdawał ś. patrzeć i nie widzieć, słu-

chać i nie słyszeć. L. Umilkł głos; Numa jak wryty słucho długo jeszcze, ale już głos nie odzywa ś. więcej, daremno pilnego nadstawia ucha. Stasz. Tak mówi pan: Kto słyszy, niech słucho. Wuj. Porwę ś. ze snu, a słuchoam pilnie, ucho nadstawiwszy. Koch. J. Wiele S. rzecz bezpieczna, wiele mówić rzecz wszeteczna. Rys. Słuchając, mądry mędrszym będzie. Bud. Słuchaj mnie We Pan przynajmniej. No słuchoam. L. S. kazania, mowy, lekcji. Troc. S. mszy. Troc. Wiele słuchoaj, mało mów. Troc. S. miło mówiącego o tym. Troc. S. go przykro, pożyteczno było. Troc. Gdy chcemy, aby nas słuchoano mówiących, bądźmy cierpliwi w słuchoaniu i drugich. Djar. gr. Czworaki rodzaj ludzi, którzy słuchoali i słuchoają i potem S. będą świętych słów a nauki Chrystusowej. Rej. Jagiełło tak nabożnie słuchował mszy, że chociaż już nieprzyjaciele najężdżali, nie chciał ś. ruszyć, aż pierwej wysłuchoał wszystkiej mszy do końca. Tworz. Słuchaj, jako bije w ścianę z gwałtownym dźwiękiem wiatr zmieszany. Kochan. Kiedykolwiek będziesz chciał o tym mówić, jako obiecujesz, będę cię zawsze rad słuchoał. Kochan. Miał co S. za to od ojca! (= dostał burę, miał pacierz od ojca). Nie słuchoaj języka złośliwego. Wuj. Kto z Boga jest, słów Bożych słuchoa; dlatego wy nie słuchoacie, że nie jesteście z Boga. Wuj. Słuchoałeś znać mego w Wilnie kazania. Skar. Ludzi słuchoaj, a swój rozum miej. Prz. Kto słuchoa pochlebę, mądry być nie chce. Prz. Słuchoaj uchem, a nie brzuchem. Prz. Książd pleban szedł do konfesjonału S. spowiedzi. L. S. spraw czyich. Kn. Musiałem rad nie rad S. napomnienia. Kras. Miło go było S. Kras. S. kogo, czego = być słuchoaczem, uczęszczać na kursa, na wykłady: S. lekcji jakiej, mistrza. L. S. prawa, filozofji na uniwersytecie. Pitagoras był profesorem fizyki; tej pod nim słuchoał z inżenierami. Numa. Otw. Tam razem słuchoaliśmy lekcji Hubego. Bukar. Król słuchoa postów, audjencją, słuchoanie daje. L. (= przyjmuje ich na posluchoaniu). Proszę, królu, abys mnie cierpliwie słuchoał, daj mi tajemne słuchoanie, a ja tobie powiem, co ś. dzieje. Skar. Panowie ci spraw urzędu swego pilnowali i łaskawie poddanych swych słuchoywali. Kosz. Nie S. cale i nie przestawać z takimi święgotami. L. (= nie zważać na to, co mówią). Nie żyje ś. z niemi, ani ś. ich słuchoa i uważa. L. Wszystkich ś. radź, a jednego słuchoaj. Rys. (= stosuj ś. do jednego). Jak źle nigdy, tak źle zawsze S. żony. Pot. Nie słuchoaj chytrności niewieściej. Leop. (nie przystaj na zwodzenie niewiasty. Leop.). Więć kiedy u ciebie wolnego ucha nie mam, niechaj w niebie bogowie, ludzie na ziemi słuchoają. Lubom. (niech ich głos mój wzruszy. L.). Grzesznych Bóg nie słuchoa, ale jeśli kto Bożym chwalecą jest, tego wysłuchoywa. Leop. Jednym uchem słuchoa, a drugim wypuszcza (o roztargnionym). S. lekcji ucznia (= przesluchować). On słyszał, oni jeszcze słuchoali. Mick. Szlachta wstaje, słuchoa. Słow. Słuchoajcie pilnie, a ja w krótkim słowie wyjawię powód. Słow. Ubliżające słowo padało przez nikogo nie słuchoane. Korz. Włosy nam na głowie stawały, słuchoający. Kon. (= słuchoając). Słuzzy, słuchoający, po jagodach ciekły. Sienk. Słuchoajno, ty lotrze, co ty sobie myślisz! 2. [S.] = słuchoać spowiedzi, spowiadać. 3. [S.] = słyszeć: Nie widzieliście wy, nie słuchoaliście wy kochanka mojego? 4. S., [S. ś.] kogo, czego = być mu poslušnym: S. kogo w czym. W stanie żołnier-

skim taką moc ma rozkazanie starszych, iż być musi wszystko, co każą; ja słuchoam hetmana, a mnie słuchoają towarzysze moi. Star. Chcąc być należycie słuchoanym, trzeba rozkazywać przyzwocie. Zabł. Tak mnie to słuchoasz i w takiej powadze było u ciebie moje rozkazanie? Mor. A. Kto ludzi nie słuchoa, ten i Boga nie słuchoa. Rys. Mądry rozumu słuchoa, jak musi. Rys. Więć trzeba S. Boga, aniż ludzi. Wuj. Poddani w tym nie słuchoali panów swoich. Stryjk. Ojca jako głosu Bożego słuchoa. Skar. Słuchoałem cię, mój ojeze. Karp. Słuchoaj przykazania boskiego, matki, ojca. Troc. Mówię ci, słuchoaj ś. Prus. Janie! — Słuchoam pana (= jestem na usługi pańskie). 5. † S., [S.] do kogo, ku komu, ku czemu = należeć, podlegać mu: Są siedzkie ludzie, co nie słuchoają k naszemu sądu a. prawu. Ort. Księgi, co ku Bożej służbie słuchoają i co niewiasty z nich mają obyczajnie czyść. Ort. Teraz ziemia słuchoa do klasztoru, któremu jest nadana, do czarnych mnichów. Krasz. [Białka by jemu nie słuchoała. Łąki słuchoali do Klek, naszym przodkum]. [S. ś.] spowiadać ś.: Wyście ś. nie słuchoali. Spowiedzi ś. nie słuchoała. Nie dopiekajta, bom sie już z tego słuchoał. <SŁUCH/SŁYCH>

Słuchalnia, i, lm. e miejsce do słuchoania, audytorjum. Troc. <Od Słuchalny lub Słuchoać>

[Słuchalnica, y, lm. e, Słuchanica, Słuchalnica] konfesjonał: Możesz ś. i tu wyspowiadać, książd zawsze siedzi w słuchoalnicy. Ork. <Od Słuchalny>

× Słuchalny p. Słuchowy: S., do słuchoania należący. Troc. Kanał S. w tyle zamknięty jest bębniem. Kluk. <Od Słuchoać>

[Słuchanica, y, lm. e], p. Słuchalnica. <Od Słuchoać>

Słuchanie, a i. b.m., czynność cz. Słuchoać: Komisarz dla słuchoania rachunków dobra objęźdza. Kras. Czytanie nie stoi za S. Ku. 2. † S., lm. a posluchoanie, audjencja: S. komu zjednać. Troc. Proszę, Królu, abys mnie cierpliwie słuchoał; daj mi tajemne S., a ja tobie powiem, co ś. dzieje. Skar. Dostawszy słuchoania, opowiedział królowi przyczyny swojego przyjazdu. P. Koch. Przypuszczony do słuchoania u cesarza. Skar. 3. † S. poslucho: Płacze, żałości, ciężkie narzekania miejsca nie mają u niej ni słuchoania. Lubom. 4. † S. poslušestwo, karność, subordynacja, dyscyplina: W wojsku sprawy żadnej ani słuchoania nie było, przeto nie mogli udziałać. Biel. M. 5. † S. słucho, słyszenie, zmysł słyszenia: Niememu mowę, głuchemu S. przywrócił. Wuj.

[Słuchanie się, a ś., b.m.] czynność cz. Słuchoać ś.

[Słuchalnica, y, lm. e] p. Słuchalnica. <Od Czes. lub Ukr. słuchoatel>

Słuchawka, i, lm. i i. przyrząd u telefonu, za pomocą którego słuchoają przesyłanej rozmowy, odbierak telefoniczny, 2. lek narzędzie do wysłuchoywania badawczego, zwłaszcza płuc i serca, stetoskop. <Od Słuchoać>

Słuchawkowy przym. od Słuchawka: Otwór S. [Słuchem]: Jak na mak S. pchają ś. do dziadusia (kiedy cicho w powietrzu, wtedy mak sieją; wielka cisza, kiedy mówił. Gwar). <Od Słuch>

[Słuchliwy] i. a. [Słuchmienny, Słuchniany] poslušny: Pies wierny i S. Reym. 2. przez którą łatwo można słyszeć, akustyczny: Powietrze

czyniło ś. ostre... a takie słuchliwe, że tupot i ryki pędzonego do wodopaju inwentarza słychać było głośniej. Reym. <Od Słuch>

[Słuchmienny] p. Słuchliwy. <Brs. Ukr. słuchmiennyj, słuchmjanyj>

× Słuchnia, i, blm. akustyka. Sł. wil. <Od Słuchać>

[Słuchniany] p. Słuchliwy: Pies S. <Od Słuch>

Słuchomierz, a, lm. o lek. przyrząd do mierzenia bystrości a. czułości słuchu. <Słuch + Mierzyc>

Słuchota, y, lm. y zool. (haliotis) brzuchopelz przodoskrzelny. <Od Słuch>

[Słuchować, uje, ował] p. Słyszeć: Dziewki, baby już o nim słuchowały, że to muzyka (grajek, muzykant), jakiego niema drugiego we świecie. Tet. Słuchowałek ze (od) staryk ludzi o wrózkak, co na skodę ludziom cyniły. Tet. <Od Słuch>

[Słuchowanie, a, blm.] czynność cz. Słuchować.

× Słuchowiec, wca, lm. wey ps. należący do kategorii obdarzonych pamięcią słuchową: Można by wątpić, czy osoby typu słuchowego są w ścisłym znaczeniu słowa tylko słuchowcami. <Od Słuchowy>

Słuchowy i. przym. od Słuch; × Słuchalny: Rożek S. = rodzaj trąbki wzmacniającej dźwięki. Meat S. Krup. Otwór S. Hube. 2. anat.: Ciecz słuchowa w błędniku ucha (aqua acustica). Kielich a. lejek S., p. Lejek. Labirynt S., p. Labirynt. Nerw S. (nervus acusticus). Pole słuchowe kory mózgowej, ośrodek S. (centrum acusticum). Prążki słuchowe w mózgu (striae acusticae). Trąbka słuchowa a. Eustachego = przewod łączący gardło z jamą uszną (tuba acustica s. Eustachii). 3. fiz.: Rury słuchowe, tuby akustyczne = służące do przeprowadzenia głosu na znaczniejszą odległość, ułatwiający słyszenie dźwięków słabych przez powstrzymanie rozprzestrzenienia ś. fal głosowych na boki. 4. fizj.: Obrazy słuchowe. Wrażenia słuchowe. 5. patol.: Omam S. (acoasma). Przewzuliaca słuchowa (hyperacusis). <Od Słuch>

[Słuczenie, a, blm.] czynność cz. Słuc, słu-czenie.

Sługa, i A) lm. sługi, a. słudzy, sług a. [sługowie, ów] m. Służebnik, Służący, † Służyciel. [Służebny, Służbowy], × Służek, × Służaka, × Służały, [Służenka] i. służący, jeden z czeladzi domowej, ten, co pozostaje w służbie u kogo: S. ma być wierny, nie leniwy, nie pyszny. Rys. Kto nie ma sługi, niech sobie sam służy. Rys. S. panu ma dogadzać; S. nie ma rozkazować; S., co z rejestru czyni, zły, chociaż nic nie przewini; S., nad którym stać trzeba, ni płacy godzien, ni chleba. Kn. S., wiedząc wolą pańską, a nie czyniąc jej, sroższemi karami będzie karany, niżeli niewiadomy. Rej. S. pana rozumie. Kn. Jaki pan, taki S. Boh. Jaki S., taki pan, jaki pan, taki kram. Petr. Kto panu rad, i służyć powinien uczestować. Haur. Ani panowie, ani słudzy ich. Vol. Słudzy go zjedli. Kn. (kto czeladź wielką chowa, zubożeje. L.). Starego sługi z jedną winą nie gardzić, aby nowotnego z dwiema nie dostać. Haur. Sługami własniobysmy mogli zwać, którzy są a. na wojnie jęci, a. za pieniądze kupni (serwi, niewolnicy). Petr. S. z pierwszego razu zawsze dobry. Troc. (= nowa miotła zawsze dobrze miecie). S. podły. Troc. Ma sług siła. Troc. Wiele sług ma za sobą. Troc. Kto ś. na sługi

spuści, tego Pan Bóg opuści. Prz. Kto ma sługi, te mu robią długi. Prz. Są też tacy, co służą nie jako słudzy, ale jako przyjaciele, jak u wielkich panów, których dworzanie zwiemy. Petr. To pan, to pan, to dobrodziej nasz, a my jego słudzy. L. Przodkowie nasi z panów wszelką nienawiść, a z sług wszelką zelżywość otarli, zowiąc pana ojcem czeladki, a sług domownikami. Pileh. Siedział ze wszystkimi sługami żoninemi i za naszą czeladzią. Pas. Przybył z poczem sług. Ciężki z sługi pan. Prz. Ruszajcie, kupiec na sługi zawoła, ja z dziećmi pójdę ku miastu. Mick. Struchlały sługi, struchlał pan wybladły, drżące ku zbójcom wznosił dlonie. Mick. Serce nie S., nie zna, co to pan. Orzesz. Starszy S. = przelożony nad sługami. Troc. Dziś na radzie obiera król synowi starszego sługe. Mor. A. (= ochmistrza, guwenera). Rab Boży, to jest S. Boży. Pim. S. Boży, Chrystusowy, S. oltarza = ksiądz, kapłan. Oltarz miał dostatkem sług swoich. Ochoc. Myśmy słudzy Chrystusowi, wy Baalowi słudzy. Krasz. Ociec św. pisze ś. sługą sług Bożych. Sekl. S. słowa Bożego = prodykant, minister. L. S. kościelny = kościelny, dział kościelny a. zakrystjan, † wytrykus, a. organista. S. miejski, urzędowy, sądowy (Troc) = pacholek, woźny. Pospólny S. jest ku prawu wybran, a k temu przysięgi podług prawa. Ort. Słudzy urzędu marszałkowskiego mają go pojmąć (= ceklarze, oprawcy, zbiry, siepacze). [S. miejski] = policjant. Przen. Cóż mówić o wędrownych sługach Melpomeny? (= aktorach). Przen.: S. damy jakiej = służbę jej swoją oddający, kawaler usłużny, wielbiciel, adorator, amant. Miewają białołowy biesiadki nietrefne lada z kim, a S. poczciwy będzie na stronie. Górn. Rozumna panna, która ma sług wiele, tak ś. stawia każdemu słuźce, iż żaden z nich nie jest, któryby nie rozumiał, że coś ma przed drugimi. Górn. Wzgardzony był od pewnej wdowy, której ś. oświadczył sługą. L. Przen.: Oświadczać grzeczność: S., unióny S., pokorny S., najniższy S. L. Najniższy S., i podnózek pana dobrodzieja. Przechodząc: S., mospanie! L. (= czolem). Jestem twoim sługą. Troc (= gotów do usług). Przen.: Odesłałem książkę i S. unióny. Korz. (= i bywaj zdrów, i basta, i kwita z nami, kłaniam). Ja nie potrzebuję patronów; S. We Pana! L. Przodkowie nasi nie podpisawali ś. w listach jak tylko bratem, potym powolnym sługą, dzisiejsi zaś najniższemi sługami. L. Jegomość, który za honor poczytał pisać ś. moim sługą i podnóżkiem, gniewałby ś., gdybym go nie nazywał dobrodziejem moim, a jeszcze osobliwym. L. 2. [S.] wybrany przez towarzyszków uczestnik w grze „w polowanie“. 3. woj. żołnierz stanu szlacheckiego w poczcie rotmistrza lub towarzysza, mogący stawać w pierwszym szeregu, w dawnej jeździe polskiej. B) lm. i ż., Służebnica, Służebna, Służąca, × Służanka, [Służewnica, Usłużebnica, Służnica, Służbista], † Służbista, † Służbica, † Służycielka, × Służała kobieta służąca u kogo, służąca: Pani markotna, ale pan nie gani, gdy S. będzie piękniejszą od pani. Min. Zgodzić, odprawie sługę. S. do wszystkiego. Zostają twoją sługą. Troc. Zdr. Służka, Służeczka, × Służbiczka. <SŁUG>

Sługiwać, uje, iwał, służyć niejednokrotnie: Sługiwał do mszy. Sługiwał po rozmaitych okrętach. Gaw. Sługiwał po różnych miejscach. L. <Od Sługa>

Sługiwanie, a, blm., czynność cz. Sługiwać.

† **Ślugować**, uje, ował, [Ślugować] *służyć przez dłuższy czas, pozostawać w służbie, usługiwać, posługiwać*: Kucharzowi w kuchni słuował. L. Pan nowy ma wiedzieć, kędy przyjęty sługa i jak długo słuował. Troc. [O]! słuował ci ja, Zosiu, bez niejedną wiosnę]. Ork. [Ta, co ta na plebanji słuowała]. Ork. <Od Sługa>

Ślugowanie, a, blm., czynność cz. **Ślugować**.

Ślugus, a, lm. y pog. *śługa, fagus, famulus*: Tu w tym domu tak wielu jest sługusów. L. S., nie Ś., chłop chamezyk, nie chama, mieszczanek, tyk, nie łyżak, wszyscyśmy od Adama. L. Za nim jechał wóz, na którym jeszcze jeden S. Chodź. <Od Sługa>

[**Śluma**, y, lm. y] p. **Śłoma**. Zgr. [Ślumsko]. <Śłoma = Śłoma>

[**Ślumsko**, a, lm. a] p. **Śłuma**.

[**Śluń**, a, lm. e] p. **Śłoń**.

† **Śłuńce**, a, lm. a p. **Śłońce**. Głos. A gdyż było S. za górę zaszło i uczyni ś. mrokowa éma. B. Sz.

Śłup, a, lm. y, [Śłup], **Śłupiec** l. *belka wkopana, wbita w ziemię, pal*: Śłupy ordynaryjne bywają sosnowe, dębowe. Kluk. S. w wilezym dole. Kras. S. wkopany w ziemię dla przeseł plotu, pal. Kn. S. czworograniasto pochodzisty ku górze, ostrosłup, piramida. L. Chrobry ku wiecznej sławie Polaków postanowił żelazne śłupy w rzekach wszędzie na znak zwycięstwa i granicy. Biel. M., Nar. Przywiązano skazańca do śłupa. Śłupy graniczne. Biegają wszystkie razem za miasto pod S. na wzgórek. Mick. Grób jego — Europa, S. — śnieżne Bałchany, napis — wieczna pamiątka między chrześcijanami. Kochan. S. publiczny, gdzie zawieszają dla wiadomości wszystkich. Troc. S. z ogłoszeniami. S. do przywiązania koni. Troc. S. przed domem dla odwrotu wozów. Troc. 2. *kolumna, filar*: Kolumna a. S., filar z całego kamienia, *pila* vero z wielu kamienia murowany S. Mącz. S. wspierający budowanie, kolumna. Chm. B. S. kamienny w budowaniu, filar całkowity. Kn. Śłupów architektonskich jest pięć rodzajów: toskański, dorycki, jonicki, koryncki, rzymski a. składany, Sol. Śłupy wokoło czego = *perystyl*. L. S. nagrobkowy a. na pamiątkę wystawiony. Troc. S. w ołtarzach. Troc. S. kwadratowy, okrągły. Troc. Górnik, kopiąc pod ziemią, zostawuje śłupy, aby na nich ziemia utrzymywała ś. Os. J. S. jest rzecz doczesna; wolę ja tych śłupów nabudować około siebie, co ś. nigdy nie obalą, to jest: jeden z cnoty, drugi z sprawiedliwości, trzeci z dobroci, czwarty, abym każdemu zachował, co czyje jest; a gdy ś. ja temi śłupy ostawiam, to jest pewna rzecz, iż ś. nigdy nie obalą. Rej. Zle nasienie w S. roście. Troc. To drzewo w S. roście. Troc. Wierzą, przyskał, śłupy dawał. Gor. (= *dęba stawał*). Lud ten jest prawie jak S. chrześcijańskiej wiary. Skar. (= *przedmurze*). Żona Lotowa słu pem ś. soli stała. Skar. (= *balwanem, bryłą*). Stał jak S. wryty. Przyb. Mów, będę już milczał jak S. L. Do śłupabym wolał mówić. L. (= *do ściany*). Przen.: Oczy w S. poszle strętwiąle. Syr. (= *kołem stanęły*). W S. idą oczy. Troc. Niech w S. idą oczy, niech ś. z mową pożegnają. Troc. Jakże on jest bardzo zmieniony, oczy w S. L. Bydła, tę chorobę mające, stęka, nadyma ś., oczy mu w S. stawają wytrzeszczone. Haur. Z patrzienia ledwo mu w S. nie szły źrenice. L. Oczy ma nie ruszał, ani oczu zmrużał, jedno niemi jako w S. na jedno miejsce patrzył. Kosz. Oczy

przewraca w S. Mick. Chłop wywrócił ś. na wznak, oczy w S. postawił. Korz. W niemy S. ś. zamieniła. Orzesz. Przen.: *wał, snop*: Czarny S. dymu. Przyb. Pogoda pewna, gdy dym z kominą w S. w górę idzie. Troc. Przed ludem izraelskim był S. obłoczysty przez dzień, a S. ognisty przez noc. Leop. W śłupie obłokowym przed niemi idziesz we dnie. B. Sz. A Pan szedł przed niemi na okazanie drogi we dnie w śłupie obłoku, a w nocy w śłupie ognistym. Wuj. Po śłupie światłości księżycowej odchodził na południe. Słow. S. powietrzny, wodny = *trąba powietrzna, wodna*. Bobr. O kilka mil od Neapolu S. morski upadł w północy na dwie wioski. Śł. wil. 3. *pas; bryt*: S. kilimu, obicia. Troc. Zaszczytnymi częściami (na tarczy herbowej) mogą być: krzyże, S., pas, wstęgi, krokiew, roztrój. Bobrow. S. na ornacie (= *pas środkowy wzdłuż ornatu*). 4. ? : Miał jeszcze pół śłupa nie zmłóconego zeszłorocznego żyta. Krasz. 5. [S.] *część pługa umocowana w grzędzie*: Na śłupie stopa, na stopie lemiesz. 6. anat.: S. a. stos kręgowy, p. **Kręgosłup**. 7. fiz.: S. barometryczny = *pręcił ręki w barometrze*. 8. giec.: Śłupy Herkulesa = *cieśnina Gibraltarska*. 9. hut. *jeden z kamieni stanowiących zaprawę pieca wielkiego*. Zdr. **Śłupiek, Śłupik, Śłupczek**. Zgr. **Śłupisko**. <ŚLUP = ŚTLUB>

[**Śłupcie**, i, blp.] *samolówka na niedźwiedzie*: Na Litwie znów częściej ś. dają spotykać dość komplikowane, „stępiec“ drewniane, podobnie jak w Karpatach śłupcie. Sp. <Śłopiec = Śłopiec>

Śłupcowy przym. od **Śłupiec**. Szew.: Śłupcowa skóra na podszwy (= *z karku wołu*). Śłupiec, śłupcowa skóra, najgrubsza skóra wołowa od krzyża. Mag. <Od Śłupiec>

Śłupczek, czka, lm. czki p. **Śłup**. Palce w młynach prochowych są śłupeczki płaskawe, przechodzące przez oś walca, na obie strony równo występujące, które, zaczepiając o bródki tłuków, podrywają one do góry. Jak. J. Oliwne śłupczki. Groch.

Śłupiek, pka, lm. pki i. p. **Śłup**: S. z numerem kwatery na ementarzu. Śłupki w balustradzie = *balaski*. 2. w szydełkowej robótee kobiecej = *cząsteczka długa i grubsza w desenie robótki*. 3. [S.] = a) *drewniana część brzozy, w którą wbijają ś. zęby; część grabi, w którą wbijają ś. zęby*. b) Śłupki jałowe, p. **Jałowy**. c) p. **Kolotówka**. d) *kieliszek*: Franek widział, że obaj są już po kilkunastu śłupkach i niedużo im brakuje do zupełnego odpustu. Ork. Pójdź i ty, Franek, do ratusza (= do karczmy)! postawisz choć ze dwa śłupki. Ork. 4. anat.: S. ślimaka w uchu (columella modiolae cochleae). Śłupki szklwne zębów (prismata adamantina). 5. bot. *narząd płciowy żeński u roślin kwiatowych* (pistillum): S., prącie w samym środku kwiatu na zarodku osadzone, które pyłek z główek do zarodka doprowadza. L. (stępel. Kluk), 6. bud. *każda sztuka drzewa pionowo w krześle dachu stojąca, stojec, storezyk, sztyber*. 7. garb. *falchok*. 8. gór. *jedna z podpór z drzewa krokwanego, używanych do oprawy cembrunku, stojąca na legarze lub wieńcu i podpierająca wieńiec wyższy lub w chodnikach przy pobokach — wciasy*. 9. kol.: S. ostrzegawczy a. międzytorowy, p. **Międzytorok**. 10. myśl.: *Zając daje śłupka a. staje śłupka = usłyszawszy jakiś szelest, nagle podnosi ś. na tylnie nogi i widać, skąd grozi niebezpieczeństwo*. <Od Śłup>

† **ŚlupiarSKI** *smycerski, rzeźbiarski*: Uczynił Mojżesz dwa cherubiny robotą ślupiarSKą. Wuj. <Od Ślup lub *Ślupiarz>

ŚlupiaSto przys. od **ŚlupiaSty**.
ŚlupiaSty 1. *pełen ślupów*: Przen.: Od tureckich narodów przejęli Rzymianie owe szaty ślupiaSte. Fal. (z wyłogami, bramowane. L.). 2. a. **Ślupisty**, **Ślupny** *podobny do ślupa*: Figura okrągło ślupiaStą. Boh. gór.: Świder S. = używany przy poszukiwaniach węgla do wyciągania na wierzch kłoczków, czyli okazów większych przewierconego węgla kamiennego. Łab. <Od Ślup>

× **Ślupiatka**, i, blm. *ziemia szarawa, glina tłuSta ciągliwa, nad samą rudą pokazująca* ś. Os. J. <Od Ślup>

[**Ślupica**, y, lm. e] 1. a. **Ślupnica**, **Stolec** *część pługa, łącząca płuz z grądzielem, osadzona w spodniej jego części*. 2. *ślupki wpuszczone w płozy u san i noszące stramy*. 3. m. *człowiek głuchy jak pień, twardy jak ślup*: Wszystko to jednak nie tylko skromnie, ale i wesoło ta dusza pobożna znosiła, nawet i nie stęknęła; skąd za wstydzony bies nie zwał jej inaczej tylko S. Nies. <Od Ślup>

Ślupić, i, II *zamieniać w ślup, robić osłupiałym, zdrętwiałym, kamieniem*: Niech cię to zadziwem nie ślup: świat zazwyczaj nieludzki, niewdzięczny i głupi. Zabł. S. ś. (o koniu) *stawać dęba, wspiąć ś.*: Rumak, który dotąd na woli był i najtęższemu chłopu grzbietu tknąć nie pozwolił, ślupił ś., w powietrze ś. ciskał. Głiń. Ślupią ś. konie pozbawione jeźdźców. Czajk. <Od Ślup>

Ślupiec, pca, lm. pce 1. p. **Ślup**: S. rzezany z kamienia, z drzewa, jako w ołtarzach. Troc. Żelaznemi ślupcy graniczą (= odgraniczają) kraj. Wor. Tutaj za miastem przy wzgórku u ślupca zasiadaliśmy na czaty. Miek. 2. *podpora w kształcie ślupa, filar, stempel*: S. w podkopach, stępel wzwynny, podpierający jaki ciężar na nim spoczywający. Jak. J. S. w wianzu, co od wierzchu krokwy do płatew a. do balki środkiem idzie i buntę trzyma, *arrectaria*. Kn. S. wschodu kręconego (= schodów kręconych). Troc. Około ślupca stopnie idą. Troc. S. wiatrakowy. Troc. Zawiasowy ślupiec, część drzwi przy zawiasach. Kn. (= ta część prostopadła futryny, u której są zawiasy). S. u lichtarza = *podstawa, noga, rączka*: Sprawisz lichtarz ze złota, którego S. i przęty z jednej materji będą. B. B. S. u lichtarza kościelnego na wiele świec. Troc. A była robota świecznika z ciągnionego złota i S. jego i kwiaty jego ciągnione były. Wuj. 3. *ślup w tyle statku, w którym jest rudel uprawiony*. Mag. 4. *część drewniana pługa, łącząca nasad z grądzielem*. 5. [S.] *ślupiec stanowiący w chacie góralskiej boczną ramę okna*. 6. [S.] *garb. = a) najgrubsza skóra wołowa od krzyża. Mag. b) osiem par podszew z rdzenia skóry wykrajanych*. <Od Ślup>

Ślupiec, **eje**, **al** *stawać ś. ślupem, stawać ślupem, kamienieć, drętwieć, truchleć*: Podniebienie i ja ślupieliliśmy z podziwienia. Krasz. <Od Ślup>

Ślupienie, a, blm. 1. *czynność cz. Ślupiec*. 2. *czynność cz. Ślupić*.

Ślupienie się, a ś., blm., *czynność cz. Ślupić* ś. * **Ślupień**, **pnia**, lm. **pnie** = *Bazalt*. Łab. <Od Ślup>

Ślupiętka, i, lm. i, **Przeciskok**, **Łojownik** bot. (stylidium) *roś. z rodziny ślupiętkowatych*. <Od Ślup>

Ślupiętkowate *rośliny, bot. (stylidiaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dunlickiemych*. <Od Ślupiętka>

× **Ślupik**, a, lm. i p. **Ślup**. Troc. <Od Ślup>
× **Ślupikowy** przym. od **Ślupik**. Bobr.

[**Ślupina**, y, blm.] *ślupyj rzędem obok siebie wkopane, a u wierzchu żerdziami spojone w rodzaj palisady*: Otoczył dom swój parkanem ze ślupiny. <Od Ślup>

Ślupisko, a, lm. a p. **Ślup**: Jakieś S. przede mną wodę rozsiekło w dwa przęgi. Słow. <Od Ślup>

Ślupisto przys. od **Ślupisty**.
Ślupisty p. **ŚlupiaSty**: Już w tych ślupistych oczach. co na wieki kosną, ah, niepodobna ujrzyć powódź łez radosną. Przyb. <Od Ślup>

Ślupkookie zool. (podophtalmata) *dział skorupiaków*. <Ślupiek + Oko>

Ślupkować, **uje**, **ował** = **Kółkować**. <Od Ślupiek>

Ślupkowanie, a, blm., *czynność cz. Ślupkować*.
Ślupkowato przys. od **Ślupkowaty**.

Ślupkowaty *podobny do ślupka*. Hist.: Nablonek S. a. *walczkowaty*. <Od Ślupiek>

Ślupkowie, a, blm. *ogół ślupków w łowiecie (gynaeceum)*: Kwiat nijaki = nie mający kielicha, przęcikowia i ślupkowie. Rost. <Od Ślupiek>

Ślupkowy 1. przym. od **Ślupiek**: Sól ślupkowa = w *bakwanach, kopalna*. 2. bot.: Kwiat S. = nie mający przęcików. Rost. Znamię ślupkowe.

Ślupnia, i, lm. e bot. (obeliscaria) *roś.* <Od Ślup>

[**Ślupnica**, y, lm. e] p. **Ślupica**. <Od Ślupny>

× **Ślupnik**, a, lm. cy *ten, co mieszka na ślupie*: Symon S., na onym 40 łokci wysokim ślupie trzydzieści lat wycierpiawszy, umarł. Skar. S., na ślupie mieszkający. Troc. <Od Ślup>

Ślupny 1. p. **Ślupowy**. 2. p. **ŚlupiaSty**: Zawsze ja widzieć będę te zmrużone powieki, oczy ślupne i zgasłe. Przyb. (= *ślupem stojące*). <Od Ślup>

× **Ślupobuwie**, a, lm. a, × **Śluponóg**, × **Ślupostolec** *podnóże, podstawa ślupa, podślupie, baza kolumny, filaru*. Rogal. <Ślup + Obuwie>

Ślupogłów, **owu**, lm. **owy**, × **Ślupowieniec**, × **Ślupokraniec** *bud. kapitel, głowica, makowica, rzeźbione górne zakończenie filaru, kolumny, na którym ś. osadzają belkowania i gzymsy*. <Ślup + Głowa>

× **Ślupokraniec**, **ńca**, lm. **ńce** p. **Ślupogłów**. <Ślup + Kraniec>

Ślupomiar, u, lm. y *miara względna równa połowie spodniej średnicy ślupa, a służąca do pomiaru pojedynczych części i członków tegoż samego, co i ślup, porządku i dzieląca ś. na 30 części, zwanych minutami, m o d u ł.* <Ślup + Miara>

× **Śluponóg**, **oga**, lm. **ogi** p. **Ślupobuwie**. <Ślup + Noga>

× **Ślupopień**, **pnia**, lm. **pnie** *bud. głownia ślupa, sam ślup bez kapitelu i podstawy*. <Ślup + Pień>

× **Ślupopis**, u, lm. y, × **Ślupopismo** *napis na ślupie, na kolumnie*. Śl. wil.

× **Ślupopismo**, a, lm. a p. **Ślupopis**. <Ślup + Pismo>

× **Ślupostawoa**, y, lm. y *ten, co stawia ślupy*. <Ślup + Stawić>

× **Ślupostolec**, **lca**, lm. **lce** p. **Ślupobuwie**. <Ślup + Stolec>

Ślupować, **uje**, **ował** 1. *wkopywać na linji ślupy*. Brzoz. 2. *przecinać (tarczą herbową) ślupem, pasem*: Tarcze, przedzielone na liczne wązkie kręgi parzyste, są stosownie do kierunku ślupowane, pasowane lub wstępowe. Bobrow. <Od Ślup>

SŁUPOWANIE

Słupowanie, a, blm., czynność cz. **Słupować**.
 × **Słupowienie**, nca lm. nce p. **Słupogłów**
 < Słup + Wieniec >

Słupowy, **Słupny** przym. od **Słup**: Z obrazu słupowego Jowisza zdjął Dyjonizy szatę złotą. Warg. Fidjasz obraży słupowe robił. Warg. (= *statuy, figury, posagi*): Słupowa odbudowa kopalni = *rodzaj filarowego całokształtu odbudowy, gdy przez gęste przecinanie ś. cho tników na krzyż tworzą ś. filary o podstawach kwadratowych*. Łab. S. zegar (Troc) = *zegar słoneczny, kompas poziomy*. < Od Słup >

† **Słuski** p. **Służski**.

† **Słusz**, u, blm., † **Słusza** *słuszność, racja, sprawiedliwość, zasadność, przyzwoitość*: S., *fas*, Ūrs. Gdzie gwałt panuje, rząd, słusz ustępuje. Kn. Nagrody za usługi wierne każdemu według słuszu naczynają. Chr. S. i wzgląd, *ius et fas*. Chr. Na Pompeja ś. targnąć nie bez słuszu musimy wszyscy. Chr. < SŁUCH >

† **Słusza**, y, blm., p. **Słusz**: Nie rychlej, aniż podobno była S., między święte był policzony. Birk. S. nie jest wziąć chleb dzieciom, a szeptem rzucić. Sekl. < SŁUCH >

Słuszać, a, ał i. a. [S.], † S. p. **Słuchać**. Ps. flor. Kto słuchał raz, to słusza. Zal. (= *jest postulzonym*). 2. † S. nieos. = a) a. † **Słuszać**, † **Słuszyc** nieos. *być słusznym, godzić ś., być właściwym, wypadać, należeć ś., być obowiązkiem, przystać*. Ps. flor., B. Sz., Glos., Pat. I pogrzbion, jak słusza na jego zaeny stan. Hist. w Lan. I co tobie było zbytniego a. plugawego, coby obrażać słuszało. Op. Oenicie (oeknijcie ś.) pospolicie ludzie wszyscy, boć nie słusza spać słuźcie... Op. Ty niewieskie rzeczy, co słuszają na panny i panie, słowie na niewieskie twarzy. Ort. Słusza w świetle chodzić, a w enotach ś. mnożyć. Wiszn. Tam niewdzięcznemi gośmi byli i odkazu, jako słusza, nie odnieśli. Biel. J. Także słusze człowiekowi odejmać ś. frasunkowi. Kochan. Ty, coć Bóg dał siłę i serce po temu, uderz ś. z poganinem, jako słusze enemu. Kochan. Pamiętamy was, jako ś. godzi i słuszy bracią pamiętać. B. B. Noc tę świętą nie na modlitwie, jako słusza, ale na pijaństwie strawili. Wuj. Nie słuszałyby to tobie, abyś taką rzecz uczynić miał; nie, to nie słusza na cię. B. B. Bo to słusza na każdego ulutować upadłego. Rej. Co tylko słuszało oznajmić królowi, ja mu okazałem. B. B. Przyjął ja wdzięcznie i czestował, jako na takie słuszało. Biel. M. Jeśli pohamujesz szablę twoję od mordów, uczynisz, co słusza, bo nie godzi ś. tobie pomsty szukać. Birk. Na mnie to nie słusza, abym z tobą miał walezyć. Jabł. Obrzydność broił, co i mówić nie słusza. Leop. Dobre słusza za dobre oddawać. Jabł. Urzędnik żeby umiał rozkazać, co słusza na gospodarstwo i na sposób roli. Trzye. Wino zdrowe jest, gdy go kto będzie pożywał jak słusza a. ile potrzeba a. ile służy latom. Trzye. b) *tyczyć ś., dotyczyć kogo, czego, ściągac ś. do kogo, do czego; służyć, być pożytecznym komu, czeniu*. Glos. Wszystko nam z boskiej mocy, co słusza ku żywotu i pobożności, darowano jest. Gil. < SŁUCH >

Słuszanie, a, blm., czynność cz. **Słuszać**.
Słuszać, y, ał i. † S., p. **Słuszać**. 2. [S.] *słuszać*.
 < SŁUCH >

† **Słuszej** st. w. od **Słusza**, *słuszniej*. Rej.
 < SŁUCH >

Słuszenie, a, blm., czynność cz. **Słuszeć**.

SŁUSZNY

Słusznie, [Słusnie, Suśnie] I. a † **Słuszno** przys. od **Słuszny**: Co jest S. i dobrze, to jest i sprawiedliwie. Górń. Nie tylko sprawiedliwie, ale też i S. z służącymi postępować mają. L. Mało historyków, którzyby chronologją S. zachowali. Kłok. Pobożność tak, jako potrzebuje prawdziwe nabożeństwo, S. Pana Boga wzywa Rej. Tak ubogim umarł ten rycerz, że nie miano, czymby go S. pochowano Bach. Budynki porządne, ponieważ ś. oni S. budują w obozach. Pas. Jako najsluszniej z nim postępuje. Troc. S. oskarżony. Troc. S. ś. zgubnych obawia skutków. Kaczk. 2. [S.] *zapewne, prawdopodobnie, być może*: S., że i tak zrobię.

† **Słuszno** p. **Słusznie**. Pat. Nie czyń, o czym wątpisz, jeśli jest S. a. niesłuszno Bud.

Słuszność, i, blm. I. rz. od **Słuszny**: S. wzrostu, należyta dużosc. L. 2. *prawo naturalne, racja, zasadność*: S. zamyka ś. pod prawem przyrodzonym, a sprawiedliwość pod prawem pisany. Górń. S. coś zacniejszego jest od sprawiedliwości, bo pochodzi z baczenia przyrodzonego i z prawa przyrodzonego. Petr. W Bogu jest wrodzona taka miłość, która *aequitas et rectitudo*, a po polsku S. i prawość nazwana być może. Salin. Sama S. tego wyciąga, aby każdemu, co jest, wypłacano. Pileh. Słusznością państwa stoją, nieprawością giną; prędzej później złozyficy swej kary nie miną. Śkrzet. Ja mam S. za sobą, on bezprawy prawa. Zabł. Wszystkę S. w szablę swej położył. P. Koch. Ani w prawo, ani w lewo nie uniosła ś., a pod sznur słuszności krzywiznę prostowała. Koch. W. Masz S., masz racją L. Nie bez słuszności powiedział Seneka: zadne zwierzę nie jest tak niedogodliwe, jako człowiek. L. (= *nie bez zasady*). S. w sercu, prawda na języku. Prz. Czyniąc ten wyrok, bardziej ś. afektem, niż słusznością, uniosł. Skar. Zaprawdę ma po sobie S. Kras. A. Lepiej przyjaciele, niż Boga i S. urazić. Fred. M. Ocenł S. wyrzutów. Mick. Chęć swą nad S. lub nad możność wzmaga. Mick. S. niech i mną rządzi dziś i zawsze. Mał. < Od Słuszny >

Słuszny, † **Słuszny** I. z *słuszności* *wypływający, zgodny z czym prawem naturalnym, zasadny, usprawiedliwiony, właściwy według sumienia*: Słuszna uwaga (= *trafna*). Brühl bardzo słuszną przywiązywał wagę do pierwszego wrażenia. Krasz. To, co jest słusznego, samo nakazuje sumienie. L. Panowie, to, co jest sprawiedliwą a słuszną, sługom dawajcie. Leop. Wiele fałszywych świadków mówiło, a nie były świadectwa słuszne. Żarn. Za słuszną przyczyną. Skar. Czy nie miał autor słusznych powodów do takiego twierdzenia? Śniad. S. postępek. Troc. S. żal. Troc. Gniewasz ś.? masz słuszną, bom cię obraził. L. 2. *właściwy, należyty, odpowiedni, stosowny, przyzwoity, potrzebny, w sam raz, dogodny; dostami*: Słusznej straży na nich nigdzie nie trzymał. Jabł. Ma słuszne wojsko z sobą i kozaki. Jabł. (regularne, linjowe. L.). Prośby nasze słusznego czasu będą wysłuchane. Birk. (= *swego czasu*). Judasz szukał, jakoby słusznego czasu wydał Jezusa. Bud. Gdy był wieczór, przyszedł Jezus ze dwunastą, a gdy był czas S., siadł do stołu i dwanaście z nim. Żarn. Prośli posłowie węgiersey, aby Jadwiga po koronacji mogła mieszkać przy matce do słusznego czasu dla jej młodych lat. Biel. M. Zasiać w S. czas. Ek. Radzie tego miasta głównego dać podarzenia słuszniejszego. Wiet. Zapewnić opiekę praw, słuszne względy i pomoc w po-

SEUSZYĆ

trzebie. Sur. Oczy słusznej składności (= *regularnej, prawidłowej*). Rodzicom słuszna nigdy być nagroda od dzieci nie może. Skar. Nie daj mi ubóstwa, ani bogactwa, ale daj mi słuszne pożywienie. B. B. Mieli pożywienie słuszne w klasztorze i nie byli mu ciężkimi. Birk. (= *porządne*). 3. do czego, ku czemu, czemu = *odpowiedni, stosowny, dobry, nadający się, podatny*: S., potemny, przytomny, godny, *habilis*. Volek. Jagnięce mięso nie jest ku jedzy słuszne, bo jest niestrawne. Sien. Na miejscach mierznych, gdzie jest słuszna materia szczepom abo ziołom, tam są też najwięcej kochają. Trzye. Nie wiem, co lepszego; uczynię wszystko, co słusniejszego być zbawieniu memu ukażesz. Skar. Kasztelan ma wojsku swemu miejsce naznaczyć i na miejscu ku tej sprawie słusznym namiot swój rozbić. Herb. (= *dogodnym*). Bacząc miejsce ku zdradzie słusniejszego, niż ku czemu innemu, w noey je swojemi hufcami zasadził. Kosz. Zebrawszy wybór słusznych do boju ludzi, z niemi pod Jeruzolimę przyciągnął. Nies. 4. *okazały, pokazny, duży, przyzwolony, sporny, dostatny*; *postawny*: Te łaski w Arelacie, kędy ciało jego spoczywa, skonotowane, słuszną księgę napełniły. Nies. Zaasygnował mu sumę dość słuszną na odbudowanie bastjonu. Kaczk. Kasia dostała męża Austryjaka, słusznego, gdyby dęba, wojaka. L. Wehodzi S. rodak z pacholiki dwoma, wasy kręci, sieje rękoma. L. Gdy im co człowiek S., jak oni zowią, to jest z wielkim brzuchem i długimi wąsami, doniesie, wtedy jak w Ewangielją wierzą. L. Słuszna postawa, tusza. Księżna była wzrostu słusznego, postawy majestatycznej. Bukar. Mężczyzna słusznego wzrostu. Korz. Człowiek słusznego wzrostu. Niem. Póki by do lat słusznych młodzieńce nie przyszedł. Skar. (= *dojrzałych, pełnych*). Wydobył rączki z pod kołderki i kładzie tak palec na palec, jakby sobie kalkulował: medytuje i patrzy, dalibóg tak rozumnie, jak co słusznego. Korz. (= *dorosłego*). [Radzą ludzie o mnie, jak o słusznej dziewczce]. 5. *poważny, dostojny, uczciwy, stateczny, godny, zacny, rozsądny*: Nadstaw ucha na głosy całej słusznych ludzi. L. Nie mógł za granicę do poznania przyjść z kim słusznym. Kłok. Odsuwała od rządu ludzi słusznych. Wirt. Czwartą scheda poszła na siostrę Pelagję, wydaną za Zabokryckiego, słusznego ziemianina bractawskiego. Rol. 6. [S.] *porządny*: S. gospodarz <SLUCH>

† Słuszyć, y, ył p. Słuszać. <SLUCH>

× Służaka, i, lm. i p. Służący: Wszystkich służaków i samych panów we zbrojach. Nar.

Służalczo przys. od Służalczy. <Od Służyć>

Służalczość, i, blm., rz. od Służalczy; Służalstwo: Przebiegłym rozumem i wschodnią służalczością dosięgnął najwyższych zaszczytów dworskich. Orzesz.

Służalczy i. × S. przym. od Służalec: Miejsce służalczym mękom wyznaczone. Nar. (= *niewolniczym, dla niewolników*). Ciało utrzymujemy dla duszy, w duszy zaś części służalcze, za których pomocą ruszamy się i dajemy sobie wyżywienie. Pileh. (posługujące. L.). 2. *pluszający się przed kim, niewolniczy, pełzający przed kim, zbytnio unizony*. <Od Służalec>

Służalec, lca, lm. lcy, pog. służący, służus, fagas: Służalce stół zastawiają. L. Podczas tej sceny służalce gaszą kagańce. L. Służalców trzymają dla okazałości i bezpieczeństwa osoby. Mik. Miałbym tylko unizający tytuł służalca lub gorszy jeszcze, Ochoc. A pod nogi jego są ścielą

SŁUŻBA

z wiecznym niezgłodzonym uśmiechem bezcelności wyzłoconych służalców. Imion wielmożnych służalce. Sow. Twych służalców sprośna dziecia. Fred. A. <Od Służały>

Służalstwo, a, blm. l. rola służalca; p. Służalczość: Przy drobnej i ubogiej szlachcie zostały: S., czolganie się i podłość. Koź. 2. zb. *gromada służalców*: Niezmierna liczba zbiegłego od Greków służalstwa. Nar. <Od Służały>

× Służała, y, lm. y ż., p. Sługa, *dziewka do roboty*. Troc. <Od Służały>

Służały który długo służył, *zestarzały na służbie, doświadczony w służbie*: Nasza strona męstwem i biegłością służalcego żołnierza, *veterani militis*, przemogła. Błaż. Przyszło mu dwa tysiące służalych żołdaków. Pot. Onych czasów, kiedy się żołnierz pachotek S. ukazał, bardzo go szanowano. Falib. Znaczny książę chowa poczet jazdy i piechoty służalcy przy dworze swym. Vol. Towarzystwo ludzi służalych, rycerskich. Pien. Samego służalcego wojska odeszło na tysiąc. Rzew. Służali ludzie, służała czeladź. Troc. Porządna i służała piechota. Troc. S. jestem z dawna družba, więc po staremu wiem, bracie, co służba. Pol. Zabierał każdego, kto był pod ręką, nie tylko poddanych i parobków, ale i czeladź służalą suchedniową, barwianą. Rol. Człek S. i wojny świadom. Sienk. × S., ego, lm. i rz. = a) p. Służący: Poszlij służalcego na pocztę. Troc. b) [S.] *żołnierz wysłużony, weteran*. <Od *Służać = Sługiwać>

[Służanin, a, lm. anie] *dworzanin*. <Od Służyć>

× Służanka, i, lm. i p. Sługa: Oż mnie obchodzi taka jakaś S. Krasz. <Od Służanin>

Służąca, ej, lm. e p. Sługa: S. do wszystkiego. <Od Służyć>

Służący, ego, lm. cy a. [ci] p. Sługa: W czasach naszych uskarżamy się na złych służalcych. L. Panowie nie są lepiej dlatego służeńi, iż mają ustawicznie służalych swoich. L. <Od Służyć>

Służba, y, lm. y l. *służenie, usługa, usługi, posługi, służącego u kogo, obowiązek u kogo*: Przyjmuję służbę u kogo = przystaję do jakiego pana. L. Odejsz ze służby. Porzucić służbę. Podjękować za służbę. Zgodzić się do służby. Wstąpić do służby. Co sześć tygodni to służbę odmieniam. L. S. sług, S. czeladzi. Troc. Jest bez służby. Przyjąć służbę u kogo. Troc. W pańskiej zostawać służbie. Troc. Służbę wypowiedzieć. Lubom. Służbę komu wypowiedzieć. Troc. Z służby szedł. Troc. Na służbie czyjej być. Troc. Już dwie służby miała w tym kwartale. Jest w służbie u doktorstwa. Mam łatwą służbę. Psia S.! Dba o służbę, jak pies o piątą nogę. Orzesz. Pierwsza S., potym nabożeństwo. Poczciwa S. nie hańbi. Oddała córkę do służby. Przybiegli do domu, gdzie służbę służyli, a pani swojej to oznajmili. Górn. (gdzie w służbie zostawali. L.). Przekładają znośną służbę nad ubogą swobodę. Kłok. Marja siedziała wedle nóg Pańskich, ale Marta zabawiała się około rozlicznej służby. Wuj. Gdy mu inni te służby pomniejsze oddadzą. Mick. (= *usługi*). 2. S. publiczna = *urząd, urzędowanie, posada biurowa*: Wstąpił na służbę do komisji spraw wewnętrznych. Ukończyć służbę. Lata służby. Znak honorowy za nieskazitelną służbę. S. wojskowa = *żołnierka, stan żołnierski, wojskowość*. S. rycerska. L. Bolesław roku drugiego służbę do Pomorza przy- powiada rycerstwu. Błaż. (= *wyprawę wojenną*)

SEUŻBICA

Służbę odbywał u dworu. L. Bóg wywodzi trawę i ziele na górach ku służbie ludzkiej. Leop. (= *aby służyły ludziom, ku pożytkowi ludzi*). S. Boża = a) *stan duchowny*: Poświęciła syna służbie Bożej. b) *chwala Boża, nabożeństwo, msza*: Co za służba Boża była w Grecji, aż to ze strachem a wstydem człowiek musi czytać. Biel. M. S. Boża, czyli religja, jest to u Amerykanów wewnętrzna powinność ludzi ku Bogu, która ma być wolna. L. W służbie kościoła promowano paziów na wysokie w hierarchji stopnie. Oehoe. Ruś msze swoje zowie służbą. Hrb. W Wilnie oprócz nabożeństwa zwykłego trzy służby Boże odprowadzają ś. na każdy dzień. Rut. Kapłani i słudzy Boży na służbach Bożych przy ołtarzach i mszach świętych gardła dają. Jan. Polacy obyczajem dawnym przed następującą bitwą służby Bożej słuchali. Nar. Siódme (= siódmy grzech główny) lenistwo w służbie Bożej. 3. S. abo w potkaniu z drugim niektórzy mówią, abo w liście piszą: Moja S. *vel* W. M. moja S., *per præcisionem scilicet*, jest gotowa, powolna. L. Jest teraz ten obyczaj siebie i swoje służby, bo tak mawiamy, każdemu zalecać. Baz. Najniższe służby moje z wiernym poddaństwem łasec W. K. Mości zalecam. Sap. Jaśnie wielmożnemu Panu a Panu Mikołajowi Zebrzydowskiemu i t. d. Jan Januszowski powolne służby swe w miłościwą łaskę zaleca. Jan. Rozkazał ś. kłaniać, swą służbę powiedzieć, *nuntiare salutem*. Mącz. S. moja Was Panu. Troc. Powiedz mu służbę moją. Troc. Służby moje zalecić proszę. Troc. Powiedz mu służbę ode mnie, służby me zaleć. Kn. Szli do dworu, każdy ich służbą przywitał. Trzt. Jaśnie Panie! (rzekł do hetmana z ukłonem) służby moje na rozkazy. Wóje. Śpiewam miłości pieśczone, grzeźne zaloty, ofiary i one pochlebne pieśni, słowa pełne chęci, służby, ukłony, któremi więc nęci miodź dziewczyny. Opal. (= *umizgi*). 4. *zb. służy, służący*: Niech ma za sobą tytuły dumne, liczne bogactwa i służby tłumne. Żabł. Jechali bez zadnej służby ponad brzegiem rzeki. Niem. Książę Kondeusz z liczną służbą przejeżdżał tedy do Koblenz. L. Idzie ojciec, S. cała, patrzy, a tu myszka mała... Kon. Krzątała ś. S. około śniadania. Mick. S. męska, żeńska. Wędrowało drugie tyle służby pałacowej. Rol S. zdrowia: a) *cywilna = lekarze urzędujący, pilnujący urzędzeń zdrowotnych publicznych*. b) *wojskowa = lekarze wojskowi*: Za Batorego po raz pierwszy spotykamy w wojsku polskim służbę zdrowia. Górs. S. kolejowa (= *personel kolejowy*). S. drogową, stacyjną. S. parowozowa, pociągowa. S. ruchu. 4. † S. *zapłata za służenie, pensja służących, zasługi*. Post. pr. Prusowie rozgniewali ś. na Konrada, iż im nie zapłacił służby albo żołdu, gdy byli z nim przeciw Bolesławowi. Biel. M. (wysłuzoną płatę. L.). 5. = a) † S. *stołowa = miejsce, gdzie umieszczają naczynia stołowe, statki kuchenne, kredens, bufet*: Wodnego naczynia stół a. S. w kuchni, na który dzbany, kotły i t. d. z wodą stawiają, *urinarium*. Mącz. Stojąc u służby, skienięc stół. Wer. Na służbie stał antwas z wodą i ręcznik. Biel. M. Na służbie stołowej, czyli kredensie. L. b) *naczynia, sprzęty stołowe, serwis*: Zjednął sobie kubki i kufliki złote na służbę, aby wina w nie nalewano. Leop. Rozkazał jej doprowadzić tam, gdzie była jego S. srebrna, aby jej dali potraw jego i wina jego. B. B. Wysłał dla nich wszystkę srebrną stołową służbę. Skar. Że jeden senator rzymski srebrną sobie służbę sprawił, zaraz go o to z senatu wyrzucono. Star.

SEUŻBOWIEC

S. Jednego pana dziś więcej waży, niż srebro trzydziestu kościołów kanonicznych. Star. S. stołowa, czyli sprzęt stołowy. Bobr. S. od srebra; już za nie cynowa Słup. S. stołowa. Troc. S. srebrna, szklana. Troc. Roznoszono tace z całą służbą kawy. Mick. 6. S. kmieca = pewna miara gruntu, z której pańszczyzny robi lub ś. opłaca. L. Różne były wymiary służb, to jest ziemi, z której powinność odbywano. Cz. W Kijowie i na Wołyniu, gdzie włók mi-rzonych niemasz, jeno służby, z każdej służby osiadłej po pół złotemu poboru; a iż na innych służbach bywa po kilka dymów, tedy dymy na jeden złoty składać ś. mają. Vol. Kmiecie z służby każdej mają płacić po 10 groszy. Vol. Danina panu służb sześć na te dobra. Troc. Dano przywilej na tę wioskę na służb cztery, na służb półtory. Troc. Zdr. [Służbiczka]. <SŁUG>

† Służbica, y, lm. e p. Sługa: Nuż też owa S. co będzie kosztować! ano pani narzekła, iż u drugich widać, zawżdy panna ubrasza, niżli u niej bywa. Rej. <Od Służba>

Służbiczka, i, lm. i l. [S] p. Służba: Ze służbiczki na służbiczkę ją uboga sieroteczka. 2. † S. p. Służebka. <Od Służba>

[Służbiny, in, bhp.] służba, służy. <Od Służba>

Służbista, y, lm. ści *pedant pod względem służby, gorliwy, akuratywny w pełnieniu służby*: Z niego S., jak z djabła organista. Prz. 2. † S., ej, lm. e z. [Służbista] p. Sługa: Do Witolda do więzienia jeno żenie wolno było chodzić ze dwiema służbistami tylko; żona ubrała go tedy w biało-głowskie odzienie, a na jego miejsce służebną pannę posadziła, tak że za żoną wyszedł ranó miasto służbistej panny. Biel. M. Skazał, iż gładza królowna, rzecz ista, niżli S. Klon. To już będą ochmistrze, baby i służbiste, i służbiste służbistych, i tych też służbiste. Ciek. S. woła na panią swoją. Chr. Ta świetna strojem, owa służbistami. Groch. Drugą S. koszulę dała do prania. Wóje. <Od Służbisty>

Służbistość, i, bhm., rz. od Służbisty, *piłność, pedanterja, akuratywność w służbie*: Wymagał od swych oficerów nie tylko służbistości przed frontem, lecz wglądał w ich życie prywatne. Łoś. Nie wzbudził może upadającą służbistością swą zaufania wielkiego. Krasz. <Od Służbisty>

Służbisty l. *pozostający w służbie, służący, służebny*: Pani służbiste panny wrzódły wysłała. L. 2. *pilny, akuratywny, pedantyczny w służbie, cały oddany służbie*: Sercem wylany i S. dla kraju, ale dumny przed ludźmi. Można sobie wystawić, w jaki ruch wprawiał takiego służbistego prezesa przejazd której z wysokich figur. Siem. 3. *niewolniczy*: Uczeń arabsey trwonili... całą zdolność na objaśnianie i wykładanie Arystotelesa, którego służbistami zostali stronnikami. Szan. <Od Służba>

Służbobioreca, y, lm. y ten, *co najmuje służbę, co bierze kogo do służby*: Na Zachodzie w stosunkach pomiędzy służbowcami a służbobiorecami nie dopuszczają ś. poufałości tego rodzaju. Jez. <Służba + Brać>

Służbodawca, y, lm. y *pan względem sługi; chlebowdawca służby*: Dopelniając ściśle obowiązków w myśl służbodawcy swego, elektora, wpłynął Bogusław dużo na losy tych prowincji. Kalie. <Służba + Dawca>

Służbowiec, wca, lm. wcy *służący, sluga, ofcjalista*: Na Zachodzie w stosunkach pomiędzy służbowcami a służbobiorecami nie dopuszczają ś. poufałości tego rodzaju. Jez. <Od Służbowy>

SŁUŻBOWOŚĆ

Służbowość, i, blm., rz. od **Służbowy**; *znajomość służby; sprawy dotyczące służby, służba*: Miał wielką pretensję do służbowości. Korz. <Od Służbowy>

Służbowy, **Służebny**, × **Służbisty** przym. od **Służba**: Interes S. Pokój S. [S., ego, lm. i] rz., p. **Sługa**: Dam ci trzech służbowych. <Od Służba>

† **Służbka**, i, lm. i, † **Służbiczka** *credensik*. Mącz. <Od Służba>

[**Służbkwie**, ów, blp.] *sludzy*. <Od Służba>
Służbna, ej, lm. e p. **Sługa**; Panna S. = *panna służąca, pokojowa, pokojówka, młodsza*: Garderobna, S. od szat. Bobr. <Od Służebny>

Służebnica, y, lm. e. [**Służewnica**, **Usłużebnica**] p. **Sługa**: Oto ja S. Pana mego; niech mi ś. stanie według słowa twego. A oczy moje jak służebnie, które przestają pracować dla braku oliwy w lampie wieczornej. Słow. Zdr. **Służebniczka**. <Od Służebny>

Służebstwo, a, blm., p. **Służebność**: Robić jest S. cieleśne. Hrb. (= *powinnością, obowiązkiem, koniecznością, musem*). W służebnictwie zrodzony. Rzew. (= *w stumie służgi*). <Od Służebnik>

† **Służebnicze** p. **Służebniczo**. Kn. <Od Służebniczy>

Służebniczek, czka, lm. czkowie p. **Służebnik**: Nie jako statysta, ale jako mizerny klecha, S. Boży, widzę i sądzę. Krasz. Jakób z Lublina, ów S., co wydał psalterz. Wiszn. <Od Służebnik>

Służebniczenie, a, blm., czynność cz. **Służebniczyć**.

Służebniczka, i, lm. i p. **Służebnica**, *służka*: Pewność służ i służebniczek, aby czeili pany swe, służąc im pilnie, wiernie, użytecznie. Gil. Proszę nie racz wzgardzać próśb służebniczki twojej. Wys. Policzona w poczet służebniczek jego. Wuj. Owo ja S. Pana mego. Białob. S., niewolniczka. Bobr. <Od Służebnica lub Służebnik>

Służebniczo, † **Służebnicze** przys. od **Służebniczy**.

Służebniczy i. przym. od **Służebnik** a. **Służebnica**, *służbowy*: Służebnicze konie. Ek. (= *do służby należące*). Zakazał P. Bóg wszelakiej roboty służebniczej w święta. Hrb. 2. *służalczy, niewolniczy*: Nie uraził ś wojewoda odmówieniem służebniczej uległości swoim rozkazom. Bukar. Nie znalazłem służebniczej niewoli dependenta. Wyb. <Od Służebnik>

Służebniczyć, y, ył *służyć, być służebnikiem a. służebniq*, *pędzić życie służebnicze*. Wor. <Od Służebnik>

Służebnik, a i. lm. cy = a) p. **Sługa**. Sekl., Rej. S. boski stateczny zawsze wesół i bezpieczny. Groch. Wszakżem obiecał tak, jak świat, zapłacić, który zwykł swoich służebników tracić. Jabł. Służebnicy ołtarza Chrystusowego. b) *niewolnik*: Jeśliby ławnicy w którym grabstwie wymarli, tedy król rzymski może służebnika przez dekret wolnym uczynić i w onym grabstwie go do ławice obrać. Sz. c) † S. = **Instygator**: *Officiales vel ministeriales, alias służebniki, nullus nisi palatini iudicare habent potestatem*. Vol. (woźnych. L.). Ustanowił Mieczysław Stary po prowincjach, a mianowicie ziemi krakowskiej, niestychanych w kraju instygatorów, czyli, jak na ów czas nazywano, służebników. Nar. Stanowił służebników (urzędników) i sędziów, którym przodkował Henryk z Kietlic. Mor. T. 2) lm. i *mszał*

SŁUŻKA

w kościele wschodnim: Napisałi [schizmatycey w swoich mszałach a. służebnikach bluźnierską naukę. Sak. Te dowody z ich służebników, trebników, to jest mszałów i agiend są wybrane. Sak. Weź służebniki w Kijowie drukowane, a znajdziesz w nich takową naukę. Pim. Zdr. **Służebniczek**. <Od Służebny>]

Służebnościowy przym. od **Służebność**, *serwitutowy*: Przywilej S.

Służebność, i, lm. i l. a. **Służebnictwo** = a) † S. *służenie na pożytek*: Bóg wywodzi na górach trawę i ziele ku służebności ludzkiej. Leop. (ku służbie ludzkiej. Leop., ku usłudze. L.). b) *przywilej, atrybucja, własność, własność*: Klucze Pańskie są własna S. moey Chrystusowej, służebnikom a cerkwi do skonania świata powierzona. Hrb. c) † S. *subordynacja, hierarchja*: Gdyby wszyscy byli równie oświeceni, nie potrzebaby żadnej służebności słowa Bożego w kościele, którą S. przecię Chrystus ustanowił. Wuj. 2. *prawo korzystania z jakiego szczegółu własności, obciążające cudzą nieruchomość, serwitut (np. prawo przepływu wody, ścieki, prawo widoku, przejścia, czerpania wody, użytkowania z pastwiska, zbiórki w lesie i t. p.)*. <Od Służebny>

Służebny i. a. **Służbowy**, × **Służbisty** przym. od **Służba**, *służący, zostający w służbie*: Tak samo Esterę, jako fraucymer abo służebne panny jej, kazał król ozdobić. Leop. Panna służebna = *panna służąca, młodsza, pokojówka, garderobiana*. Jaki ojciec, taki syn, jaka pani, taka służebna panna. Kosz. Aniołowie są służebni duchowie, posłani na posługę. Wuj. Lud. żołnierz S. = *płatny, najemny*. Aleksander posłał do Czech lud S. zbierać za pieniądze przeciw Moskiewskiemu; nad temi żołnierzami był potem Czech starszym. Stryjk. Służebnym żołnierzom, którym ś. byli Albrecht i Aleksander zadłużyli, zapłacił król Zygmunt. Stryjk. Człek jest służebnym żołnierzem w komplecie i najemnicze dni jego na świecie. Chr. Ludzie służebni. Troc. Żołnierz S. Troc. Łowiec S. Troc. Służebna czeładź. Troc. 2. [Chleb S.] = *zarobiony na służbie*. 3. × S. *obciążony służebnością, emfiteutyczny*: Grunt emfiteutyczny a. służebne dobro. Cyw. S., ego, lm. i rz. a) p. **Sługa**. L. Sędzia i podsędek wybierający służebnego, stróża i oprawcę. Wiszn. Służebni, czeładź stale płatna i niższa służba na koszeie żupnika wielkiego lub bachmistrza utrzymywana. Łab. [Zajęto służebnemu konie]. b) *żołnierz*: Nasi przysiędże tatarskiej więcej nie cheieli wierzyć, poczęli służebnych więcej przyjmować a chować na Podolu. Biel. M. Służebni uciekli. Stenk. <Od Służba>

Służeczka, i, lm. i p. **Sługa**: Ich każdemu podnóżkiem zwałęś ś., drobnutkim służeczką. L. <Od Służka>

× **Służek**, zka, lm. żkowie p. **Sługa**. Troc.

Służenie, a, blm., czynność cz. **Służyć**: S. wojny Troc.

[**Służeńka**, i, lm. owie] p. **Służka**: S. mu powiedział. Jasna zoreńka, Boża S., niech sobie świeci Bogu! Ś. wil. Służko mój ty, służeńko! <Od Sługa>

[**Służewnica**, y, lm. e] p. **Sługa**. <Zam. Służebnica>

Służka, i, lm. m. owie, [żcy], ż. i l. p. **Sługa**: Rzadko na dobrego, wiernego, posłusznego służkę trafisz. Skar. Mów, Panie, bo słucha S. Twój. Leop. Ja S. Twój, Panie. Wisn. Zbawiciel mówi to służkom swoim ku pociesze. Baz. Nędznego służkę twego pojмали nieprzyjaciele. Baz. Służ-

kowie, kucharze, masztalerze, woźnice rzucali ś. do bramy. Biel. M. Ci służkowie. Papr., Przyb. Pan ten solennie sejmik uczestował, aby swe do urzędu służki wy kierował. Nar. [Służko mój ty, służenko]. Bóg wejrzał na pokorę służki swej. Wuj. Otom S. Pana mego, stań ś. według słowa twego. Pśń. [A i Jewka, S. kajsi]. Tet. Zart.: S., wyleż z pod łóżka, podaj pani nici (o osobie chcącej ś. kim wyręczać). 2. Bojarowie jedni byli putni, drudzy służkowie, do usług zamkowych, do wozenia listów, wyciskania podatków i tym podobnych obowiązków używani. Cz. 3. † S. *czatownik stepowy*: Może zwiedzał z ojcem placówki służków, czatowników stepowych. Rol. 4. Im. i, *Snużka*, gór. *kawatek deszczulki zatknięty w dziurkę w ścianie solnej lub po boku chodnika, dla postawienia na nim kagan-ka*. Łab. Zdr. [Służenka]. < Od Sługa >

× *Służliwość*, i, blm. *usłużność, uległość*: Posłuszny, cichy, łaja ś. dawał i bezcześcić, rozumu wielkiego nie okazując, ni zbytku służliwości. Krasz. < Od *Służliwy, od Służyć >

[Służnica, y, Im. e] p. *Sługa*. < Od Służyć >

× *Służny* l. przym. od *Sługa*: Appjusz przewdziął służnego żupana, sługa zaś jego. Chr. Sam im w służnej postaci służyć pozwolił. Smotr. 2. *obowiązany do służby żołnierskiej*: Stefan Chmielecki, ubogi szlachcic, w początkach na służnej wioszczyźnie w państwie Ostrojskim osiadły. Rol. 3. † S. ku czemu, p. *Służny* B. Sz. Pod niebytność królewską baczył czas S., aby skutek swego fortelu zdradliwego okazał. Stryjk. < Od Sługa >

† *Służski*, † *Służski feudalny*: Prawa służkiego, alias de iure feudali. < Od Sługa >

† *Służyciel*, a, Im. e p. *Sługa*: Przełożeni słuźyciele są Boży. Bud. < Od Służyć >

† *Służycielka*, i, Im. i p. *Sługa*: Zalecam wam Febę, siostrę naszą, która jest S. zboru. Bud.

Służyć, y, ył l. *być sługą, zostawać w służbie, posługiwać komu stałe*: S. komu a u kogo, posługować komu z umowy w tym a. owym. Troc. S. za lokaja, za stangreta, za kucharza, za stróża (= *być lokajem, stangretem, kucharzem, stróżem u kogo*). S. za sekretarza u kogo. Troc. Służyła do wszystkiego, za kucharkę, za niańkę, za bonę, za pokojówkę. S. na małe, na wielkie myto. Troc. Kto służy, wolność traci. Mor. Słuźże tu dalej takiemu panu! L. Za długi czas służony na dworze dał mu król starostwo. P. Koch. Kto dobrze służy, dosyć ś. upomina zapłaty. Petr. Zawsze u dworu dziesięć na jednego służy. Rys. Niedobrze mówią: służonym być dobrze, źle. Gol. (zam. *obsługiwany*). Panowie najdrożsi najgorzej bywają służeni i najbardziej oszukiwani. L. Słuźący, słuźąca, p. *Sługa*. Kto służy z łaski, ma worek płaski. Prz. [Cicha służy u Marzanny, Kania zaś Cichej dospomaga]. Tet.

× S. co = S. w czym, *pełnić jaką powinność*: Wojnę S. Star. Służyłem wojnę podczas pospolitego ruszenia. L. Z chęcią ja będę tę i wszelką S. wojnę. L. Bojarowie putni z gruntu wojnę służyli. Cz. Wszyscy obywatele służbę ziemską S. mają. St. lit. (do pospolitego ruszenia należeć. L.). Carz tatarski każdą prawie wojenną potrzebę sam Litwie z horąd służy. Stryjk. S. piechotę. Dudz. S. mszę, nabożeństwo = *olprowiać*. Rozkazali, aby żaden mszy św. nie służył oprócz papieskiej wiadomości. Skar. Pop a. władyka z djakonami służy. Pim. Tu żadna nieprzystojność nie dzieje ś., gdy djakoni nie jako ofiarujący, ale jako słuźący, nie dotykając ś. Najśw.

Sakramentu, patynę i kielich podnoszą. Pim. Służył on tam liturgją z patryarchą u Bożego grobu. Sak. W kościołach, gdzie kwaśnym chlebem słuźą... Skar. W przasnym chlebie służy u ołtarza. Skar. Przy władycznych cerkwiach znajduje ś., że popi takimi bukłkami słuźą. Sak. Chce pop kwartą wina do półroku a. i dalej S. Sak. U Rusi w poście mszy nie mają, jeno w sobotę a niedzielę, a gdy pop służy w inszy dzień, pod jedną osobą w niedzielę poświęconą pożywa. Skar. † S. jaką = S. *jaką służbę*. Żołnierską kilka lat służył. Stryjk. W Witebsku półtora lata żołnierską służyłem. Stryjk. S. hajducką. Dudz. (= za *hajduka*). Dworzańską S. Papr. Kto służy dworską, nie ma opatrzenia, takowy każdy godzin obieszenia. L. S. pisarską (pisarską służbę) urzędniczą, hajducką u kogo. Troc. Jaroszyńscy słuźują to rycersko, to pełnią funkeje poselskie. Rol. † S. na koń = S. *konno*, S. w konnicy: S. na koń usarską, Kn. S. na koń usarską, rajtarską, S. piechotę. Troc (= w *piechocie, pieszo*). [S. przy wojsku, przy piechocie. Służyła u świni = do świni]. S. do stołu = *usługiwać przy stole, obsługiwać jedzących*. S. do mszy = *być ministrantem, posługiwać księdzu przy mszy*. Córka na febrę zachorowała, matka nad nią słuźąc, płakała. Skar. (= *pielegrnując ją, doglądając jej*). S. damie i t. p. = *zalecać ś. jej grzecznościami, nadskakiwać jej, zasługiwać ś. jej, robić jej grzeczności, być jej kawalerem*: Służył jednej pięknej i zacnej Rzymiance czas długi, pokazując wielką przeciw niej miłość. Górn. Osoba ta, którejm służył, obruszyła ś. przeciwko mnie; zdało jej ś. widzieć we mnie niecałą wiarę przeciwko sobie. Górn. S. ojeździe i t. p. = *zasługiwać ś. wobec niej, kłaść zasługi, działać w jej interesie, zabiegać o jej dobro*: Nie jest S. ojeździe zjeżdżać na sejmiki i t. d. L. Słuźmy poezowej sławie. Czym mogę panu S. = *być użytecznym, na co ś. panu mogę przysłać, co mogę dla pana zrobić*. Ubolewam, że nie mogę w tym S., ale w czym innym całym sercem. L. Jeśli mogę w czym S., proszę mi poufale rozkazać. L. Uczyń w wszystkim, w czym sobie S. każesz. L. Mówże, w czym ci mogę S. L. Słuź, jeśli chcesz, aby ci słuźono. Jabł. Przebacz, iż nie taką rzecz daramę tobie, któraby należała tak zacnej osobie; nie mogę przez chudobę S. w większej sile. L. Do ostatka w sprawie kraju wiernie służyli. Ochoe. Niezym celom S. nie będę. Kras. Dawniej, kiedy męże stawali do boju, znali jakiej sprawie słuźą. Kras. S. We Panu w tej sprawie będę. Troc. Ś. Bogu = *żyć po Bogu, być pobożnym, być oddanym Bogu, chwalić Boga*: S. Bogu we dnie i w nocy znaczy chwalić Boga bez przestanku. Smotr. W każdym stanie S. P. Bogu jest to być szczęśliwym. Kras. Słuź Bogu, a czarta nie draźnij. Kn. Konstantyn na początku pogąńskim bogom służył. Skar. (= *klaniać ś. im, oddawać im cześć*). S. komu czym = *podać mu uprzejmie; częstować czym*: Jakim towarem mogę pani S.? Mamy tylko weinę, jedwabiem S. pani nie mogę. Słuźono nam do obiadu po jednej potrawie. L. Słuźono nam likworami i zakąską z konfitur. L. S. komu = *być do czegoj rozporządzenia, na czyje usługi*: S. panu = *ato jestem, stawiam ś. na pańskie rozkazy*. Słuźę panu = *niech pan raczy wejść, przysść, podejść, proszę pana, niech pan będzie łaskaw*. Już też dawno, jak mieliśmy honor pani służyć. L. (= *być u pani, widzieć panią, pokłonić ś. jej, złożyć jej swoje uszanowanie*). 2. † S. komu, ku komu = *być jego poddanym,*

podlegać mu; należeć do niego, być jego własnością: Galja potym rzymskiej mocy służyła. Stryjk. Zonie Eryka dziedzicznym prawem służyło księstwo Szczecińskie. Błaż. Przemyskie włości za Kazimierza Sprawiedliwego już ku Polsce służyły. Stryjk. 3. Pies służy = *siedzi na tylnych łapach prosto jak słupek*: Piesek S. umie. Troc. Służy piesek, umie S., plesać. Kn. Szarmantra umiała S., tańcować. warować i szeczekać. L. Przen.: Już kto ś. bardzo sam przylizuje a układa a służy, oto! tylko mu w oczy patrzaj, żeby nie pokasał. Krasz. 4. przen. = a) *być użytecznym, być czymś własnością, przydać ś.*: Niech panu służy ta tabakierka, ten zegarek. L. Ponieważ cię dotychczas nazywali starościecem, niechże i na potym służyć ci ten tytuł. L. (= *niech zostanie przy tobie*). S. za co = *być czym, stać, starczyć za co, zastępować co*: Poczciwe imię służy mi za największe bogactwo. L. Roztropność moja może ci S. za zaręczenie. L. Służy za to, miasto tego. Troc. Lasy służyły powstańcom za przytułek i twierdzę. Lei. Trzy sznurki służy za lice. Korz. Włóczęga ś. po świecie. u dworów za szpiegi służył. Krasz. b) S. do czego = *być przeznaczonym, używać ś.*: Służy co do czego, ku czemu. Dudz. To żelazo do polerowania miedzi, nóż do krajania służy; lekarstwo do tej choroby, na tę chorobę służy. Troc. (= *pomaga, jest dobre*). To lekarstwo mi dobrze służyło. Troc. Skwapliwy dowcip do Pisma św. wykładu nie służy. Skar. Trzy żyrandole służyły do oświecenia tego ogromnego pokoju. Korz. c) *dobrze S., wychodzić na zdrowie, być zdrowym, dobrze robić, iść na pozYTEK*: Nie wszystkim jedno służy albo zdrowo. Kn. Porozumieć ś. trzeba z swym żołądkiem, jakowe mu jadło służy. Perz. Mleczne potrawy suchotnikom służy. Krup. Wino każdemu przyrodzeniu służy, gdy go pożywasz miernie. Trzye. Służy mi tu powietrze. Kn. Proste jadło i napoje każdemu służy. Hof. d) Nie służy mi zdrowie, głowa, nogi, język. Kn. = *wymawia mi posłuszeństwo, nie dopisuje mi, szwankuje, nie sprzyja mi, nie mam zdrowia*. Co tobie, to we grze szczęście służyło. L. Im więcej graliśmy, tym więcej szczęście mi służyło. Korz. W Bogu nadzieja, że fortuna służy Auszp. Szczęście mu służy, on sam w nieszczęście ś. niesie. Bardz. Życie długo, niech wam szczęście służy. Klok. Śmiałym służy fortuna. L. e) Służy czas = *jest pomyslny, dobry, sprzyja, pozwala, jest po temu*: Póty mi dobre służyły czasy, póki worek dostarczał. L. (zażyłem dobrych czasów. L.). Wiek komu służy, lata służy = *przy ezerstwości jest, krzepkim jest, żwawym, jarym*. L. Zażyć świata, póki służy lata. Prz., Mick. Pókiś ty młody, pókiś służy lata, zażywaj świata. Mor. A. Póki mi służyły lata, miałem wygodę i łaskę u świata. Jabł. Każ wino nosić, póki beczka leje, póki wiek służy, a śmierć nie przyspieje. L. f) *przystępować, przystać, należeć ś., pasować, być właściwym, uchodzić, wyznaczać, godzić ś.*: Przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, któremu służy wszelka moc, pokłon i chwala teraz i zawsze. Skar. Bogu spanie nie służy. Białob. Nie wszystko wszystkim służy, co jednemu służy. Gawiń. Nie służy (nie przynależy) tobie takie szaty nosić. Troc. Nie służy to temu, nie temu po tym, nie tegoby mu trzeba. Kn. Służy mi to. Troc. 5. † S. czasowi = *stosować ś. do czasu, naginać ś. do okoliczności*: Heretycy za szczęściem szli, czasem tylko służąc. Skar. Człowiek rozumny S. czasowi powinien. Nagur. <SŁUG>

[Słybrny] p. Srebrny. <Zam. Srebrny>
 † Słych, u, blm., [Słych] p. Słuch: Tak wiele razy w S. mi podawano mową i do czytania drukiem wyrażano, jak grzechy brzydkie. Kulig. [Chłopi porodziawiali gęby do słychu] (= *aby słuchać*). Niemasz słychu, bo gdzież jaka powieść stara, by ś. kiedy w tych grunciech wyłęgła poczwara. Ejs. Zapadł gdzieś; ni słychu, ni widu. Kn. (nie słychać, jak kamień w wodę wrzucił, nie dowołasz ś., daremna nadzieja. L.) (= *ani dudu o nim*). Wieści, ni słychu, kędy ś. obraca. Zal. O panu sędzi nie było i słychu. Pol. Ani słychu, ani dychu w dalekiej Dąbrowie. Len. O Rakoczym słychu-dychu. Ork. Powędrował, i żadnego już o nim słychu nie było. Orzesz. [Ze słychu = *z opowiadania innych, ze słyszenia*]. Nie puszczajta wody do wuszów (= do uszu), aby im nie wypłókać zatkania starego słychu (= *tego, co dawniej słyszeli*). S. skrzypek zaleciał (= *głos, dźwięk*). <SŁYCH/SŁUCH>
 Słychać, a, a! l. [S.], † S., † Słychywać p. Słyszec: Słychałem częstokroć takie rzeczy; wszyszy jesteście bardzo ciężcy cieszciele. Leop. Przywodzę słowa te z ust tych do mnie mówione a w uszy moje słychane. Smotr. Słychałem mowę pruską, gdym bywał w Gdańsku, bardzo podobną litewskiej. Biel. M. I jam o waszych dziełach słychywał, Pot. W tragedjach haniabne i nieznośne rzeczy słychamy. Petr. Tego ucho człecze nie słychało. Lubom. Od niemom to często słychywał. Warg. Kto kiedy słychał lichwą większą nad tę! Wuj. Nie słychano tego od wieków, ani to do uszów przychodziło. Dambor. Słychany, o czym kiedy słyszano; niesłychany, o czym nigdy nie słyszano, praktyki tego niemasz. bez przykładu, niebylica. L. Tarnowsey wszystkim słychane i znajome waleczniki. Warg. (= *wszystkim wiadome*). Rzeczy mało widane albo słychane. Otw. S. Azaś nie słychał arabskiej przypowieści? Otw. S. Ta rzecz przedtym zgółta niesłychana była i prawie nowiną. Smotr. Czy słychaneż to rzeczy, które nam naprawi! Jabł. Rzecz tak sroga i niesłychana. Górn. Bracisz-kowie ... słychaliście co nowego tym czasem niebycia mego? Mik. z Wilk. [Daje ś. S. Wolałbym nie S. Niech słycham o tobie. Nowineczke jaką tam słychasz. Ja słychał. Żałośne mowy słychano. Czyś ty S. miał? = *czyś słyszał*]. Ej, pięknaż to wolność, bodaj o takowej nie S. Falib. [On go S. pyta, jeżeli nie słycha o królewskiej córce]. 2. [S. Słychnąć,] *śmierdzić, cuchnąć*: Kiej po robocie napiję kieliszek, to nie tak słycham] (= *wydaje woń wódki*). 3. a. [Słyszec], nieos., [Slychno, Słyszno] = a) *można słyszeć, można usłyszeć, daje ś. słyszeć*: S. straszne pukanie u drzwi po trzy razy. L. Cóż tam S., Elwiro? Mor. A. (= *co nowego*). Co tu S. dobrego? L. Dobry dzień, panie kumie, co tu S.? L. Powiedz mi rzetelnie, jak też o mnie na świecie S.? L. (= *co też o mnie mówią*). Dobre daleko S., a złe jeszcze dalej. Rys. O Oryginesie, jakoby miał diabłom ofiarować, nie S. ani u Rufina, ani u Jeronima, ani u konevljach. Skar. (= *ani wzmianki, ani śladu niema*). Wrzaski i niewieście słychać narzekania. Kochan. S. było tymczasem pioruny, krzyki. Troc. S. tam było same biesiadniki. Kras. Biada temu państwu, gdzie głosu Ewangeliji nie S. Wor. Kiedy niekiedy S. rzenie koni. Mick. Wtym S. krzyk w karczynie. Mick. S. tysiące coraz głośniejszych hałasów. Mick. Wokół S. było nocnych kurów pianie. Słow. Wewnątrz skroni S. krwi

pukanie. Uj. b) *jest pogłoska, wieść głosi, powiadają, chodzą wieści, gadają*: S., gruchnie, gadają, wieść jest, sława, pogłoska, słuch. K. S., że król na łowach. Troc. S. było, ale to nieprawda. Troc. S. o tym będzie wszędzie. Troc. S., że Kowno, że Wilno oblegli. Mick. [Co tam na Madeja słychać? (=co mówią o nim?)]. c) [S.] = *widać*: Wyjrzyj, czy go z miasta nie S. Nie S. go jakoś]. d) S. = *daje ś. czuć, śmierdzi, cuchnie zalatuje*: Rybaka S. rybą. Tu w pokoju czymś S. Jak tu S. terpentynę! S. jakiś swąd, stęchlizną. To mięso już S. S. od niego piwsko (=bucha od niego). <SLYCH/SŁUCH>

Slychanie, a, blm., czynność cz. **Slychać**.

× **Slychiwać**, a, ał p. **Slyszec**: Z tego, co ś. tu i owdzie slychiwało, zdaje ś., że Leszek wojny nie lubi. Krasz. <Od Slychać>

× **Slychiwanie**, a, blm., czynność cz. **Slychiwać**.

[**Slychnać**, nie, nał] p. **Slychać**.

[**Slychnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Slychnąć**.

[**Slychno**] p. **Slychać**: U nas o wilkach nie S. Nie S. nie było. Tet. Z chłopów ani sapu nie było S. Było S. gorzałkę. <Zam. Slyszno>

[**Slychować**, uje, ował] p. **Slyszec**: Nie będziesz slychował, iżech ja ś. kochala. Slychował Sobek z ludzi starszych o bogieńkach. Tet. Jo jesece ze staryk ludzi slychował o śmiertnicy. Tet. <Zam. Od Slychać>

[**Slychowanie**, a, blm.] czynność cz. **Slychować**.

Slychu p. **Slych**. <Od Slych>

† **Slychywać**, a, ał p. **Slychać**.

† **Slychywanie**, a, blm., czynność cz. **Slychywać**.

† **Slyk**, u, lm. i p. **Szlyk**.

[**Slyna**, y, lm. y] *sluch, opinja, pogłoska, wieść, rozgłos*: Ja ta nie wiem, taka S. idzie, że ś. tam podobno trafią inni. Ork. <p. Slynać>

Slynać, nie, nał i. *być sławnym, używać rozgłosu; być znanym*: Slynie w lekarskiej nauce. Troc. Imię jego wszędzie slynie. Troc. O, eny młodzieńcze, który w sławie slynieś godnym potomkiem Aleyda wielkiego. Lubom. Mężnym zapaśnikiem życzy sobie S. Li. Ktokolwiek z was jest, co poeta slynie... Opal. Wszak widzisz, jako z czasem wszystko marnie ginie, jedno co jest poeziwe, to na wieki slynie. Rej. Królewska rzecz jest dobrze czynić, a źle S. Petr Slynie Aleksander, że pół świata nieszczęśliwym uczynił Kras. Biłgoraj slynie z wyrobów sitarskich. Naród, który grzechnością i rozumem slynie. Tremb. Czyny twoje slyną mądrością w pokoju. Niem. Slynie szeroko w Litwie Dobrzyński zasłanek. Mick. S. cudami. Mick. Jasna Góra slynie na cały kraj. Mówią, że królowny slyną wdziękami. Słow. Ten dzień wiecznie będzie slynął. Słow. Pałac slynął ze swych skarbów. Krasz. 2. *dać ś. slyszec, rozlegać ś., rozbrzmiewać*: W całym tłumie jeden okrzyk slynie: w przepaść z nim! Uj. <SLY/SŁU/SŁOW/SŁAW>

Slynięcie, a, blm., czynność cz. **Slynać**.

Slynnie przys. od **Slynnny**: Potężnym dzwonkiem S. machać umiałem. Wilk.

Slynnność, i, blm., rz. od **Slynnny**: Lubila oddawać przysługi przyjaciółom i przyjaciółkom, do czego przywiązywała całą swoją S. Koź.

Slynnny slynący, głośny, rozgłośny, okrzyczany, ośławiony, znany powszechnie, zawołany, wzięty: Cezar po kręgu ziemi łagodnością S. L. Sławny przechodzi do potomności, a S. zwykle tylko między współczesnymi slynie. Kras. A S. kuglarz,

śpiewak, jarmark, rozbójnik. Kawa „Pod dzwonicą“ slynnna w swoim czasie na całą Warszawę. Piwko wyrabiał swoje pączki i alfonki slynnne w staromiejskiej dzielnicy. Posesorowie łatali tę stratę chowem slynnnego bydła i wysyłaniem słoniny i jagiel do Warszawy. Bukar. Prowincja slynnna z gleby urodzajnej po wszystkich świecie. Rol. <Od Slynać>

† **Slyplik**, a, lm. i *klinik przy żelazach na zwierza, u samolówki*: U sprężyny zastawionej na ptaki ma być przywiązany na sznurce S. abo klinik. Trzyc. Powrozek sidłowy slyplikiem możesz rozpiąć przy obłąku. Trzyc. Prątek przywiązesz slyplikiem przy przężynie wiszącym jednym końcem. Trzyc.

[**Slyszać**, a, ał] p. **Slyszec**.

Slyszalnie przys. od **Slyszalny**: Bóg przy światła dokonie do lubego syna S. przerzeka... Przyb.

Slyszalność, i, blm., rz. od **Slyszalny**: Granice slyszalności tonów.

Slyszalny, † **Slyszny dający ś. slyszec, możliwy do uslyszienia**: Niemoty, nie mogąc myśli swoje wyrazić slyszalnemi znakami, do mig udawać ś. muszą. Kopez. <Od Slyszec>

[**Slyszanie**, a, blm.] czynność cz. **Slyszac**.

Slyszec, y, ał, [**Slyszać**, **Slychać**, **Slyszac**], † **Slychać**, częstot. † **Slychiwać**, † **Slychywać**, [**Slychować**, **Slychować**] i. *mieć sluch, nie być głuchym*: Tak mówi Pan: kto slyszy, niech slucha. Wuj. W głębokim ponurzeniu zdawał ś. patrzeć, a nie widzieć, sluchać, a nie S. L. Nie slyszy na jedno ucho. Troc. Są bestje, które nie slyszą. Troc. Slyszący, sluch mający. Troc. Dobrze S., niedobrze S. Troc. 2. *odbierać wrażenia dźwięków, pojmować zmysłem sluchu*: Slyszę co = dochodzi mię. L. Pytał go, jeśliby slyszal co nowego? — powiedział, że nie. L. Nie nie wie, kto nie slyszal. Oss. Tak cię sądzą, jak cię slyszą. L. Slyszę słowa, ale rzeczy nie rozumiem. Orzech. Slyszalem jak przez sen. L. Pókiś w domu moim, nie uslyszysz nie uchem, ani okiem swoim ujrzysz, czymbyś ś. zgorzyszyć mógł. Kochan. Co ludzie radzi slyszą, temu łatwo wierzą. Kochan. Juź u mniichów slyszę dzwony. Kochan. Świadek powiedział, że o tym slyszal z ust pewnej osoby. Górń. Ani oko widziało, ani ucho slyzało. Wuj. Tak długie uszy mając, w Szczecinie S. mógł, com ja na kazaniu w Wilnie mówił. Skar. Slyszy, jak trawa rośnie. Prz. (= *domyślny*). Slyszal, że dzwonią, ale nie wie, w którym kościele. Prz. (= *ma białamutne wiadomości*). Czy czujesz a slyszysz? Troc. Nie slyszy największego szumu. Troc. Sluchając kazania, slyszalem ten huk. Troc. Slyszales, co mówił. Troc. A slyszysz? — Slyszalem, alem niedobrze zrozumiał. Troc. Slyszę, ale nie dbam o to. Troc. Juź go slyszę; pono nie, to chód nie jego. L. Slyszalem to temi uszami, na te uszy. Dudz. S. co na własne uszy. Bądź ist tej pocieszliwej nowiny, jako byś ją w uszy swoje slyszal. Rej. Bo iżeśmy na zamku w uszy swe slyszeli. Piel. Czy slyszysz? czy czujesz? Kn. Nie slyszę wrzokmo, nie slucham. Kn. Slysząc, nie sluchamy. Kn. Aby tylko S., nie sluchać. Lach. Slyszę! to jest rozumem! dobrze! *approbantis*. Kn. Nie slyszę, odpowiadając na co, czego nie cheemy dać, uczynić, to jest nie zezwalam, nie przyzwalam. Kn. Slyszę, *irridentis*, szydząc, bardzo, wej bardzo, zgadłeś, ale. Kn. Slysząc to, dziatki biegną wszystkie razem za miasto pod slup na wzgó-

rek. Mick. I ja to słyszę, i ja tak wierzę, płaczę i mówię pacierze. Mick. Słyszę, jak namioł gęste sieką deszcze. Słow. Grzmot, co huczy nad falą, niesłyszany przemija. Krasin. Przejdziesz, jak dźwięk niesłyszany od ludzi. Krasin. Com słyszał i widział, w księgi umieściłem. Mick. Nie widzi oko, nie słyszy ucho, jak jęk czyścowy i śmierci pole. Zal. Zechcesz S. szum topieli. Berw. [Słysz uchem, a nie brzuchem. Wiele słysz, a mało mów]. × Słysz! = *słuchaj!*, *słuchajno!*, *hej!*, *hola!*: Słysz, bracie, nie ścierpię tych przytyków. Troc. Słysz, Wiecek! mawiał Felek. Kon. Przypomnij, słysz, sierp dzwoni. Wysp. Słyszysz, słyszałeś? czyś ty słyszał? = *rozumiesz?* *rozumiałeś?* Idź za drzwiami! słyszysz? Czyś ty słyszał, że ś. masz uspokoić? Słyszyszże, ty zawzięty odszczepieńcze! Bals. Słyszałeś! a nie słyszyszże! *tibi ego dico, an non.* Kn. (= *czy nie do ciebie mówię? do kogo ja mówię, he?*). † Siny mróz ku nam kroczy, a zycliwe lato precz ś. bierze, acz nierad każdy słyszy na to. Ryb. J. (= *waża, zwraca uwagę*). 3. *dowiedzieć ś. z opowiadania innych, ze słyszenia, od ludzi*: Pytał go, jeśli by co słyszał nowego? powiedział, że nie. L. Com słyszał, to powiadam. Kn. (jakem kupił, tak sprzedaję; nie wyszałem tego z pała. L.). Słyszałem. że brat odjechał. Troc. Słyszałem tę nowinę. Troc. S. mi ś. zdarzyło. Troc. Cóż to o Waspanu S. mi ś. trafia? Co ja to słyszę? (= *czy to prawda, czego ś. dowiaduję?*). Słyszałem, dzisiaj Bielecki ś. żeni. Słow. (= *mówiono mi, doszło do mojej wiadomości*). Byt dziennika, jak słyszę, mocno zachwiany. Bał. 4. Dać ś. S. = *odezwać ś.*, *przemówić a. zagrać*; *zabrznieć, rozleć ś.*: Tym ś. dał przede mną S. Troc. Nie przed jedną osobą z wielkimi ś. S. dała pretensjami. Troc. Dało ś. S., że pokój będzie. Troc. (= *rozszła ś. wieść*). Znakomity artysta dał ś. S. na koncercie wtorkowym. Przed wybuchem Wezuwiusza dał ś. S. huk podziemny. 5. [S.] = a) p. **Słychać**: S. we stajenki anielskie piosenki. S. o tym, słynie to. Kn. S. zapach. Czy słyszysz dym? b) *wogóle czuć*: S. ból. Wal. Od owego upadnięcia jeszcze słyszę ból w nodze. Wal. 6. † S. u kogo, od kogo = *mieć dobrą lub złą sławę, opinię, słynąć*: Dobrze słysz u ludzi. Birk. Ci senatorowie źle od szlachty słyszeli o dekret Zygmunta między Jagiellem a Krzyżakami. Biel. M. Tego gdy zaniecha, lepiej od nas S. będzie i u swoich na większą ś. począstkę sposobie może. Smotr. 7. [S.] = *być posłusznym*: Prosi, ale on nie słyszy. <SŁYCH/SŁUCH >

Słyszenie, a, bfm. l. czynność cz. **Słyszeć**: Wiem o tym ze słyszenia. Patol.: S. błędne (peracusis). 2. *słuch, zdolność odczuwania i rozróżniania dźwięków*: Straciwszy S., do spraw jest niesposobny. Ryb. Głuchym S. a niemym mowę przywrócił Wuj. 3. † S., † **Słuchanie** *posłuchanie, awuljencja*: Cesarza imci zdrowie nawiedzisz i prosić będziesz, aby dano czas słyszenia u imci. Dokł.

[Słyszno] p. **Słychać**. <Od Słyszno >

× **Słyszno** *krężny dający ś. słyszeć po całym okręgu*: A jeśli nie ustawały: owszem, częściej zaczęły powracać, a każdy z nich trząś powietrzem jak grzmot, jakby tysięcy ludzi cierpiących razem przedśmiertny, S. krzyk! Krasin. <Słyszno + Krąg >

× **Słyszny**, p. **Słyszalny**: W kościele nie był S. gomon. L. Ledwo słyszne zapadnięcie w zamku drzwi. Brt. <SŁYCH >

† **Słza**, **ty**, lm. y p. **Słza**. Ps. flor., B. Sz. Jęta słzami omywać nogi Jego. Op. K Tobie wołamy wygnane dzieci Jewiny, k Tobie wzdychamy, łkając a płacząc w tym to padole słz. <Starsza forma wyrazu Łza >

† **Słzawy** *łzawy, płynących oczu*. B. Sz. <Od Słza, p. Łzawy >

† **Słzić**, i, ii *plakać*. B. Sz. <Od Słza >

† **Słzenie**, a, bfm., czynność cz. **Słzić**.

× **Smacisko**, a, lm. a p. **Szmat**. L. <Zam. Szmacisko >

Smaczek, czku, lm. czki l. p. **Smak**: Woda z tej sadzawki ma S. bananowy, kolor zaś burzyny Sienk. 2. rzeźb.: Ostatnie smaczki, p. **Dotknięcie**. Przen.: Matematycznie jakby wykreślony ten właśnie największy S. Brt. <Od Smak >

Smaczelina, y, lm. y, **Żółtopla**, **Mangostan**, **Mangistan**, **Garcynja** bot. (garcinia) *ros. z rodziny okretnicowatych*. Gatunki: S. gumigutnik (g. cambogia). S. mangostan (g. mangostana).

† **Smaczen** p. **Smaczny**. Troc. <Od Smak >

Smaczliwka, i, lm. i bot. (persea) *ros. z rodziny wawrzynowatych*.

Smacznie, **Smaczno** przys. od **Smaczny**: S. gotuje. Śpi S.

Smaczniuchno przys. od **Smaczniuchny**; **Smaczniutko**.

Smaczniuchny, **Smaczniutki** *bardzo przyjemny, rozkoszny w smaku*: Smaczniuchna potrawa. Grod. <Od Smaczny >

Smaczniutki p. **Smaczniuchny**: Obiadek już pewno gotów? Ś., wyśmienity, jak zwykle. Ost. <Od Smaczny >

Smaczniutko p. **Smaczniuchno**.

Smaczno l. p. **Smacznie**: U pańskich stołów S. i okazale jedzą. Kras. O tej porze już S. spać będzie. L. S. po trudach zasypia. Oss. Rytm ś. niesmaczno takiemu kojarzy, co ś. z swym szczęściem pasuje i swarzy. Lubom. (niegladko. L.). S. potrawy warzyć, jeść. Troc. S. śpi. Troc. 2. p. **Smaczny**: Głodnemu wszystko S. Kn. Mówił, nie uważając, co S., ale co zdrowo. Pilch. <Od Smaczny >

Smaczno *brzmiający przyjemnie brzmiający, słodko-brzmiający*: Smacznobrzmiać strumyczki. Górn. <Smaczno + Brzmiający >

× **Smaczno** *łudny ponętnie ludzający*: Smacznołudne pochlebstwo. Błaż., Nagur. <Smaczno + Łudny >

Smaczność, i, bfm., rz. od **Smaczny**. Glos.

Smaczny l. *dobry w smaku, przyjemny pod względem smaku, smakowity, apetyczny*: Potrawy mniej smaczne i mniej wytwornie warzone głodnemu żołądkowi przypadają do gustu. Pilch. Niemasz nie rozkoszniejszego, jak u stołu tak smaczno wśród powszechnej wesołości pociągać winka starego. L. Smaczne wino. Falib. Choćby najsmaczniejsze rzeczy same w sobie były, a język nie byłby sposobny do przyjęcia smaku ich, tedy żadnego smaku nie uczuje. Sak. Smaczna potrawa. Troc. Aż mogły tak smaczne owoce zinać ś. w owym panie rodzić, jedno nie z dobrego drzewa? Orzech, Nigdyśmy smaczniejszych potraw nie jedli. Skar. Potrawa smaczna do powtórzenia wzywa. Skar. S. to owoce, choć w podłej lupinie. Kras. Po smaczny kęsku i wodę pić miło. Kras. Najsmaczniejszy kęsok nie jest dość S., aby ś. nie przejadł. Orzesz. Przen.: S. kęsok = *niezła gratka, rzecz łukoma, rzecz nie do pogardzenia*. Tysiąc dukatów to kę-

sek. L. 2. *przen. słodki, przyjemny, miły, wdzięczny, rozkoszny, luby*: Smaczna gąbka. Troc (= smaczna buzia). Życzę ci smacznego apetytu. Smacznego ci snu życzę. L. Młodym sen S. zdrowia i wzrostu przyniża. Skar. Sen S., czyste sumienie to szczęście, to dobre mienie. Zbyl. A. Bodajto zasnąć, byle sen był S. Kras. Smaczne kradzione. Burl. (w cudze dwie łyżki djabeł miodu włożył, a w swoje łyżkę; cudzy chleb najsmaczniejszy). Chcecie, aby wam kaznodzieja smaczne rzeczy powiadał? Skar. Smaczna to rzecz rządzić, dzierżeć miasta, wsie, włości. Górn. Przen.: Król ś. ociągał, chociaż smaczne kondycje podawał nieprzyjaciel. Górn (= *pojętne, korzystne*). Przen.: Smaczna to praca. Troc (= *przyjemna, pociągająca, interesująca*). Smaczne są w tej księdze rzeczy. Troc (= *ciekawość*). Przen.: Starościna idzie z coś niesmaczną miną. L (= *kwaśna, cierpka, posepną*). <Od Smak>

[Smaga, i] l. bhm. *suchość w ustach, pragnienie*: Mam straszną smagę, dajcie mi pić, choć język pomoczyc. 2. lm. i? : Kolo namiotów gmach ludzi, a za niemi wozy ładowne, podłużne smagi, nieprzejrzane szeregi keni, oswobodzone z juków wielbłądy. Kacz. <1. SMAG, por. Smażyć; 2?>

× Smagacz, a, lm. e ten, co kogo smaga. Troc. <Od Smagać>

× Smagaczka, i, lm. i l. forma ż. od Smagacz. 2. różgu, łoża, pręt, bicz. St. wil.

Smagać, a, ał p. Smagnąć.

Smaganie, a, bhm., czynność cz. Smagać: Katy do smagania chutne. Odym.

Smaganiec, ńca l. lm. *ńcy człowiek smagany*: Zbrodnie świata czas wyjawi i wszech zbrodni smagańce. Brud. Ów sławny Belizary, ów tryumfów S. Li. 2. lm. *ńce = a) kara smagania*: Kara u Cyganów tańczyć smagańca, przy czym drudzy na dromlach grają. Książ. b) [S.] *bójka*. <Od Smagany>

[Smagle] l. *ciemnawo, ponuro*: Księżyc nie spojrzalby tak S. z za chmur bronzowych, jak ja w onej dobie. Gliń. 2. *sprawnie; dużo, wiele*. <Od Smagły>

Smaglica, y, lm. e zool. (calobata) *owad dwuskrzydły, krótkorogi, muchowaty*. <Od Smagły>

Smagliczka, i, lm. i, *Sadliczka, Burak morski, Kamiennie ziele, Kamiennik, Opoczylec bot. (alysum) roś. z rodziny krzyżowych*. Gatunki: S. górna (a. montanum). S. kielichowa a. krótkodziobowa (a. calycinum). S. skalna, w ogrodach znana pod nazwą: Koszyk złoty (a. saxatile). <Od Smagły>

[Smaglisty] p. Smagły. <Od Smagły>

Smaglwo przys. od Smaglawy.

Smaglwość, i, bhm., rz. od Smaglawy. L.

Smaglawy l. *śniadawy, czarniawy; smagły, ciemno-brunatny*: Potrzebowałaby bielidla, gdyby tysiączne wdzięki nie nagradzały płci nieco smaglawej. Kras. Był on twarzy melancholicznej, płci smaglawej, włosów czarnych. Ustrz. Patrząc ś. we zwierciadło a widząc ś. białą, lubiła go smaglawa, że jej pochlebiało. Kras. U ludzi chuderlawych, smaglawych zatwardzenie żołądka ze skąpości żółci pochodzi. Perz. Niebo środkiem czoła bladnie, prawą skronią złożone na wezgiowiu cieni, jeszcze smaglawe, lewą coraz ś. rumieni. Mick. 2. [S.] p. Smagły. <Od Smagły>

Smagło, Smagle l. przys. od Smagły: Różdżka to ona, co tak S. rosła, że wierzchem cedrów na Libanie doszła. Mias. S. zaciąć. Troc.

Każdy na osła do bieza ś. bierze i S. zatnie. L. (śmigając. L.). 2. [S.] = a) S. iść = *pośpiesznie, rażno*. b) S. bić = *mocno, ostro*.

Smagłość, i, bhm., rz. od Smagły. Troc. S., gibkość, cienka długość lub wysokość. L.

Smagły, †Smigły l. a. [Smagły, Smaglisty] *wysmukły, gibki, smukły, wybuchający, giętki, cienki a długi, wiotki*: Zaraz z różdżki daje znaki drzewko, smagłą sięgając prosto w górę cewką, w jaki urośnie dąb za czasu przyjściem. L. W lesiach ciemnych drzewa bardziej na wwyż rosta, niż na niższą, też smagle bywają, niewiele gałęzi u dołu niewając. Troc. Żydzie, kup ten kij, widzisz, jak S. Rys. Te smagle drzewka, te drzewa ruchawe, których głowa posłuszna jest powianiu wiatrów. Karp. Nie jakiś młody, S. Mars wysokiego i wspaniałego wzrostu. Stasz. (= *strzelistego*). Smagła skóra. Troc. Wzrost kobiet angielskich jest S., a strój ciężki. L. S. bicz. Smagle razy]. 2. *smaglawy, śniady, czarniawy*: Smagła cera. Len. 3. [S.] *okrągły, owalny*: S. na gębie. <SMAG; 3. por Smakły>

Smagnąć, nie, nął, Smignąć, nied. Smagać, Śmigać l. *uderzyć ze swistem, uderzyć czym wiotkim, ściągnąć, zdzielić, lunąć, chłostać, ćwiczyc, siec, biczować, batożyć*: Żaden woźnica nie będzie ustawicznie konia smagał. Pileh. Lew, gdy go ta męczy plaga, ogonem ś. w boki smaga. Jak. W. Smagano dziś złoczyńce. Troc. Smagać (siec) różgą. biczem. Troc. Ceklarz go niedawno u słu-pa smagał. Książ. Pojmanyh nielitościwie smagają. Pileh. Kiedy mię katy nie przestają smagać. Słow. Kobiet bitych słychać szloch i swist wężowy smagającej pałki. Słow. Po razu każdy z tych kmiociów smagnie biczem grzbiet wasze-ciów. Gosz. Leniweca książdz niech smaga batem, bo mu *paternam* zdaje *potestatem*. Syrok. [Kazał-bym narznąć różeg estery furi, kazałbym smagać do dziesiątej skóry]. Pśń. Przen.: A może da ś. pokorą przeblagac i wstrzymać rękę, co ma Greków smagać. Uj. Ileż razy Tyś (Boże) nas nie smagał! Uj. (= *karał*). Waleczny wojewoda ruski Jabłonowski przez kilka godzin armatnim smagał ogniem chmarę tatarską. Szaj. (= *trze-pał, prażył*). Smagał mnie szyderstw, przypomnie-niami, nielitościwym obejściem. Krasz. (= *chłostał*). Oeknął ś. sultan... stu żądzami smagan, z puchów rozkoszy powstał jak huragan. Deo. Przen.: Deszcz smaga = *tnie, siecze, trzepie, zaci-na*. Wiatr smagał zachodni. Krasz. 2. [Smagać] = *iść prędko, machać*. <SMAG; por. Sma-żyć>

Smagnięcie, a, bhm., czynność cz. Smagnąć.

Smajlista, y, lm. *śoi zwolennik pisarza angielskiego Smilesa, głoszącego samopomoc*. <Od nazwiska Smiles, wym. Smajls>

[Smajchlować, uje, ował] *ocyganić, oszachro-wać*. <Z(s) + Majchlować>

[Smajchlowanie, a, bhm.] *czynność cz. Smaj-chlować*.

Smak, u, lm. i, [Szmak, Smaka] l. *jeden z zmysłów, którym rozróżniamy, co kwaśne, co słodkie, co gorzkie, co cierpkie i t. d., × smakowanie, łukuszenie (gustus, gustatus): S., smakowanie, czucie, czyli zmysł smaku, ukuszenie*. Kluk. S. zależy z części rzeczy smacznych w usta wchodzących, bo choćby najsmaczniejsze rzeczy same w sobie były, a język nie byłby sposobny do przyjęcia smaku ich, tedy żadnego smaku nie czuje. Sak. Smaku zepsucie, gdy inszy chorey S. ma, niżby powinien mieć z rzeczy, którą kosztuje. Krup. Zaostrzyć komu w czym S. Troc.

(= *apetyt*). Dogadzać smakowi. Troc (= *podniebieniu*). S. stracić. Troc. Mieć S. dobry. Troc. Obliź ś. (a. obejdz ś.) smakiem Prz. (= *wyperswaduj sobie, bo nie dostaniesz*). [S. do snu]. Przen.: *apetyt, chęć, chrapka, oskoma*: Niejedna z mieszczanek robi sobie S. na jej syna, by go przerobić na swego zięcia. Bał. Przen.: *poczucie estetyczne, wrażliwość na piękno, zdolność odczuwania piękna i brzydoty w przedmiotach, gust*: Prędkie owo uczucie smaku w tym, co pożywamy, powodem jest, iż ten wyraz przeniesiono do znaczenia owego prędkiego, niby bez uwagi i zastanowienia ś. w dziełach nauk i sztuk: *rozeznania, co jest dobre i piękne*. Pir. Żeby S. dobry sobie sprawić, ma ś. czytać niewiele a dobrze. Przyb. Łączyć S. z nauką. Węg. S. ten, który uszy czują, jest z zwyczaju. Górn. S. estetyczny. Nazywamy smakiem władzę rozeznawania piękności od brzydoty w dziełach natury i sztuki. Śniad. S. wyrobiony, zepsuty. Epoka dobrego smaku. S. do rokoko powracać zaczął. Krasz. Obraz wielkiego porządku i doskonałego złego smaku. Orzesz. Nie ma smaku w gębie (= *mówi rzeczy nieprzystojne*). Przen.: *gust, upodobanie, zamilowanie, pociąg, żyłka do czego*: Mieć w czym S. Troc. O S. szkoda ś. wadzić. Troc. Przypaść do smaku, pójść w S. = *podobać ś.* Przypaść ludziom do smaku. Troc. Powinien im dogadzać i do smaku być. Krup. Jej postęпки nie zawsze mi były do smaku. L. Nie w S. szły jegomości częste węksle. Kras. Modlitwa odszczepieńcom w S. nie pójdzie. Birk. Już mi steciami kniejo krażyć niemilo, już mi łuk z strzałami nie w S. idzie. Ustrz. Nie idzie mu w S. kazanie, gdzie jego występku dotkną. Białob. Naszym to bardzo nie w S. było; jeśli narzekać na króla. Biel. M. Nie pytano ś., czy ten stan do smaku nie przypada. Ochoe. Do smaku im gospoda i gospodyni młoda. Mick. Nie bardzo mi może w S. było iść karku nastawić. Krasz. S. wieku zmienia ś. jak szata. Krasz. Żem od południa nie prócz śliwy w gębie nie miał, dlatego mi i twoje żarty nie w S. Sienk. 2. = a) *przymiot czego w taki lub inny sposób działający na zmysł smaku*: Język jest naczyniem ukuszenia, dlatego aby smaki pokarmów przez niego łatwiej przenikały. Sak. Woda, im jest czystsza, tym więcej jest bez smaku wszelkiego, a bez smaku być powinna, jeżeli ma być zdrowa. Kluk. Gnoj kazi S. w jagodach winnych. Trzye. Który z tych dwóch fruktów ma smak wyżsienitszy: pomarańcza, czy brzoskwinia? Węg. Czy nie ucho słów rozsądza, a smaku usta jedzącego? Leop. Nie wiem, jaki to S. może być w zielonym jeszcze owocu! L. S. w potrawach, trunkach. Troc. Zmienić S. Troc (o potrawie, napoju = *przybrać smak nienaturalny, zepsuć ś.*). Przykrogo smaku w tej rzeczy nie usmakował. Troc. Gruszki, jabłka dobrego, złego, kwaśnego smaku Troc. S., jedna z fizycznych własności minerałów rozpuszczalnych w wodzie. Łab. b) *dobry smak, smaczność, smakowitość*: Im czego bardziej pragniem, to S. prędzej traci. Pot. S. zdrowia nieprzyjaciel. Kn. (- *nie wszystko zdrowo, co smakuje*). Odjąć, zepsować jakiej rzeczy S. Troc. Nie tam w S. nie bywa. Troc. Tyle smaku, co w raku. Prz. Chleb smaku mało ma, jeśli nie ukwaśnieje za włożeniem kwasu. Sekl. [Na, choć na S.] = *na spróbowanie*. 3. *przen. przymiot, warunki dzieła zdolne zadowolnić poczucie estetyczne, gust*: Rzecz wykończona z wielkim smakiem. 4. [S.] *przysmak, smakolyk*:

To jajecznicza z kiełbasą, a to gorzałka z tłustością, a to inne smaki były. Reym. 5. [S.] *woń przyjemna, zapach lechący mile podniebienie*: Kucharki wnosiły dymiące miski, i smaki wiały po izbie. Reym. Smaki słoniny przysmażanej wiały po drogach, aż w nozdrzach wierciło. Reym. Przen.: *słodycz, rozkosz, przyjemność, pociecha, uciecha, ukontentowanie*: Serce zarażone smaki świata tego. Skar. Cnotą jest odbiec tego, co smakuje, jeżeli ten S. cną, poczciwość truje. Lubom. Usta piękne pięknych ust smaczniej ś. tykają, lecz złączone z czarnymi smaków swych nie mają. Gawiń. Z takim smakiem o rzeczach niebieskich rozmyślał, iż dla słodkości, którą na duszy czuł, ły z oczu jego wypłynęły. Skar. Gdy Pismo św. czytać począł, taki w nim S. miał, iż mu żadna inna nauka smakować już więcej nie mogła. Skar. Już to przypowieść jest na świecie stara, gdzie S. w języku, tam w sercu przywara. L. (słowa słodkie, serce fałszywe. L.). Znalazła S. w rozmowach z rolnikami. Węg. Z smakiem umiera, kogo swoi płaczą. Mur. A. 6. *przyprawa zrobiona dla dodania jej do potrawy, aby jej nadać smak jaki*. S. rybi, przysmak, rosół rybi, sałsa. L. Zbił o to pacholka, że on, znosząc ze stołu, chlupnął z półmiska smaku od ryb lub rosółu. Iz. Z łakomstwa smaku z ryb nadpił. L. 7. anat.: Nerw smaku, nerw ukuszenia, nerw smakowity = *nerw smakowy* (nervus gustatorius). 8. kip.: *Harmonia smaku = pożądane ustosunkowanie ciała ekstraktowych w winie*. Kozł. S. wina = *smak siarkowodoru w winie*. 9. patol.: S. opaczny (parageusia). Stępienie smaku (hypergeusia). 10. piw.: S. piwa cierpki, czysty, drętki, drożdżowy, gorzki, pełny, słodki, stęchły, swędny, winny, wiorowy (= *nalany od wiorów używanych do klarowania piwa*), wodnisty, zwietrzały. Zdr. **Smaczek**. <Śr. Dnm. smak, Sr. Gnm. smac(h)>

Smaka, i, lm. i l. † S. *apetyt, chęć do jedzenia*. Perz. Gdy poczuje chory smakę, czyli chęć do jada, znak, że ś. choroba przesila. Perz 2. [S.] p. **Smak**. Przen.: Kto jakiej smaki, myśli, że każdy taki. Prz. <Od Smak>

† **Smakarz, a, lm. e p. Smakosz**: Smakarzów, którzy delikatny gust pański przejęli, aby miał przypuścić do stołu swego, tego na sobie przewieść nie może. Pileh. <Od Smak>

Smakolyk, a, im. i przysmaczek, łakoć, delikates, specjał, frykas: Mama, gospodyni zawołana, tysiącnie opatrywała go smakolykami. <Smak + Łyk>

Smakosz, a, lm. e, † Smakarz, † Smakowniczek, lubiący smacznie jadać, łasuń, wybredny w potrawach; znawca smacznych rzeczy: Bo to widzisz, taki wygodniś i S. Wilcz. <Od Smak>

Smakoszostwo, a, blm., Smakoszowstwo usposobienie smakosza, rola smakosza: Moje S. nie przeszkadza mi prawdziwie piękne rzeczy cenić. Krasz. <Od Smakosz>

Smakoszowski przym. od Smakosz: Wieczera smakoszowska. Krasz. **Po smakoszowsku** przys. jak smakosz: Jadł zwolna i po smako-zowsku. Krasz. <Od Smakosz>

Smakoszowstwo, a, blm, p. Smakoszostwo: Wszystkie te jego szkolne przymioty z przybytkiem smakoszowstwa jeszcze bardziej ś. spotęgowały. Wilcz. <Od Smakosz>

Smakować, uje, ował, [Szmakować, Smankować] i. mieć smak, być w możności rozróżniania smaku: Chory jeszcze nie smakuje. Troc. 2. do-

chodzić smaku, próbować, kosztować czego: Smakując, delikaćkie jem, *ligurio*; smakując, popijam, kosztuję trunku, *libo*. Kn. (= *cmokając, mlaskając*). S. (kosztować) czego. Troc. Przebiegały małe kupki, pogładając w okna i jakby smakując tylko w myśli małego rabunku. Krasz. Przen.: Szukając onego panowania, Jeroboam sercem do niego przystał. Skar. Na tym przestać mają, aby takie pisma czytały tylko i smakowały. Jak. W. Przen.: Rumak jego wdzięcznym głosem porzyża, wędziła smakuje, nogami ziemię kopa. Kochan. (= *żuje, przewraca w pysku, gryzie*). 3. = a) *mieć smak, okazywać swój smak*: Wszystko, co jem, smakuje wyśmienicie L. Jeżeliś głodny, będzie ci dobrze ten obiad smakował. L. Cebulą to smakuje. Troc (= *traci*). Jak to wino smakuje? Troc. b) *mieć dobry smak, być smacznym, smakowitym*: Co smakuje, to kosztuje. Żegl. Nie wszystko zdrowo, co smakuje. Kn. Nie wszystko jednym smakuje. Bies. (= *do gustu*). Człowiek, kiedy co ma, nie wie, jak to smakuje, aż dopiero gdy to straci, toż to cukruje. Haur. Szlachetne zdrowie, nikt ś. nie dowie, jako smakujesz, aż ś. zepsujesz. Kochan. Gdzie wykład według litery niebardzo smakował, rozumienie duchowne brać ś. musiało. Groch. (gdzie niesmaczny był L.). Nie smakuje mi to wino, Troc. Bo mu mięso człowiecze lepiej smakowało. Kochan. Począł-m rybę jeść, która mi tak wybornie smakowała. zem cały prawie półmisek wypróżnił. Pas. Smakuje mu, jak psu trawa. Prz. Smakuje mu to, jak kozie wilezy głos. Prz. Dla ciebie zjadł smakuja truciźny. Kras. Niech ci proste potrawy najlepiej smakuja. Hof. Przen.: *być do gustu, podobać ś.*: Nie nędzemu nie smakuje, srogą gorycz wszędzie czuje. L. (= *nie go nie cieszy*). Nam prace bardziej nad ich bankiety smakuja. Pilch. Gnuśne próżnowanie im smakuje. Gór. (= *w smak im, uśmiecha im ś.*) Wszystkim zdanie smakowało Tęczyńskiego, *placuit*. Błaż. (= *podobało ś., dogadzało*). W siódmym roku już świat jej gorzkim być, a S. rzeczy boskie poczęły. Skar. Zawszy nam więcej smakuje każdy zakazany owoc tego świata, niżli te święte dobrodziejstwa. Rej. Śmiech, niż płacz, komuś bardziej nie smakuje? Lubom. 4. S. sobie kogo, co, w kim, w czym = *mieć w nim upodobanie, gustować w nim; lubić, umiłowac, upodobać sobie kogo, co*: Tę naukę (w tej nauce) sobie smakuje. Troc. Chleb polski sobie smakowali. Troc. (= *chwalili sobie*). Nie tam sobie nie smakuje. Troc. Sam ś. sobie smakuje. Troc. (= *kocha ś. w sobie, przypadł sobie do serca, zadowolony z siebie*). Zaczął S. w osobnych przechadzkach i dumaniach. Niem. Dziewczęta więcej smakowały w jadłach słodkim. Sow. Umysł mój smakował w tym, eoby go odrażać powinno. L. Mądrzy ludzie w dowiepnych żartach smakuja. Dudz. 5. † S. komu co = *zachwalać, dodawać gustu, apetytu do czego*: S. komu co = *przymilać mu co*. L. Czarnoksiężnik w miłości utopił myśli Rugierowe i Aleynie smakował delieje nowe, żeby go nigdy z swego nie puściła dworca. P. Koch. <Od Smak>

Smakowanie, a, blm. l. czynność cz. **Smakować**. 2. † S. *zmysł smaku*: Widzenie, słyszenie, dotykanie, S., powonienie. Wuj.

Smakowicie, × **Smakowito** przys. od **Smakowity**. Troc.

× **Smakowito** p. **Smakowicie**. Troc.

Smakowitość, i, blm., rz. od **Smakowity**: Smakowości dodawać. Troc.

Smakowity l. *pelen smaku, wyśmienity pod względem smaku, bardzo smaczny; apetyczny*: Winogrona smakowite. Otw. Wino zaraz z bani smakowite, cale nietrwale jest. Pilch. Szczep S., a owoc przykry, gorzki, jadowity. Lubom. Wina smakowite. Mor. (= *wytworne*). Miody smakowite. Otw. Smakowita pasza. Li. Nie smakowitszego niemasz nad polewkę dworską. Birk. Jabłuszko smakowite żółcieje, dojrzewa. Sow. Obiad S. Ucztę miał smakowitą. Tet. S. zapach wieprzowego tłuszczu. Sienk. (= *nęćący*). Szykowali pilnie do wieczerzy, od której już po całym domu zapachy szły smakowite. Reym. Przen.: „Kajdany“, „płomień“, powtarzał przytym z tym samym smakowitym akcentem. Brt. To dumne samopoczucie tego „ja!“; ta smakowita błogość tego słowa, jak u murzyna. Brt. 2. anat.: † Nerw S. (Ryszk.) = *nerw smaku, nerw smakowy* (nervus gustatorius). <Od Smak>

† **Smakowniczek**, czka, lm. **czkowie** p. **Smakosz**: Jeżeliś jest z owych smakowniczków, co owo cudzym przyganiają potrawom, takich nie lubię. Opal. <Od Smakowny>

Smakownie przys. od **Smakowny**. L. Dom urządzony S. Krasz.

Smakowność, i, blm., rz. od **Smakowny**: Proste jego ubranie wyróżniało ś. jakoś smakownością swoją. Krasz.

Smakowny *pelen wytworzonego smaku, gustowny, wdzięczny, miły*: Głos S. Otw. Prawda sama smakowne porywa rozumy, nadętość ślepe tylko może uwieść tłumy. Dm. Przywiozłem mu pas słucki, niezbyt bogaty, ze złotem, ale bardzo S. Bukar. Wszędzie było widać ogień Woroneza, wiersz Naruszewiczowski, znać było jego szkołę co do wyrażeń, czasem niesmakownych. Koź. Literatura jest to smakowne i umiejętnie rozbiernie pisarzy wzorowych. Śniad. <Od Smak>

Smakowy l. przym. od **Smak**: Wrażenia smakowe. 2. anat.: Brodawki smakowe, p. **Brodawka**. Nerw S., † *smakowity* (nervus gustatorius) = *nerw smaku*. Pole smakowe kory mózgowej (centrum psychogneusticum). 3. hist.: Kubki smakowe na języku. 4. patol.: **Przezułica smakowa** (hypergnesia). <Od Smak>

[**Smakucki**]: Komendyks S. koderzey Mazur heha fiasom bałabasom bałabinka opinka = *przyśpiew*. <Now.>

Smala, i, lm. e l. *wieś arabska, której mieszkańcy mieszkają w namiotach; orszak, służba księcia, naczelnika arabskiego*. <Arab.>

[**Smalara**, y, lm. y] p. **Smalárz**.

[**Smalárz**, a, lm. e, **Smalára**] *człowiek w załuszczonej ubrawiu*. <Od Smalić>

† **Smalc**, u, lm. e p. **Szmelc**. Rej. <Nm. Schmelz>

† **Smalcat**, u, lm. y *rodzaj ciastek z ciasta francuskiego*: Z tego ciasta robić będziesz smalcaty, pokrajawszy w kwadrat, na członek, wzdłuż i wszerz, a różki w środek pozawijając, pozynogować i upiecz. Czn. <Od Smalec>

× **Smalcować**, uje, ował l. *smarować, krasić a. zaprawiać smalcem*: S. bułkę, kaszę. Śl. wil. 2. p. **Szmeleować**: S. łój. Trzy kamienie łaju smalcowanego. Przyw. Gorącość słoneczna prawie smalcuje. Śl. wil. Smalcowany, z smalcem, osmalczony. Troc. <Od Smalec i Smale>

× **Smalcowanie**, a, blm., czynność cz. **Smalcować**.

† **Smalcownia**, i, lm. e, † **Smalcownica** *pracownia szmelcarska, miejsce, gdzie topią, topielnia*. Tuch. <Od Smalcować>

† Smalcownica, y, lm. e p. Smalcownia. Tuch. <Od Smalcownia>

Smalcowy, Szmalcowy l. przym. od Smalec. 2. anat.: † Kaletki smalcowe, p. Kaletka. † Przyczepki smalcowe = przyczepki sieciowe (appendices adiposae). <Od Smalec>

Smalcówka, i, lm. i, Szmalcówka gatunek śledzia tłustego.

Smalcuga, i, blm., p. Szmalcuga. Łab.

[Smalczak, a, lm. i] drag, gataż. <Od Smalić; por. Smolak>

† Smalczysty smalcowany, szmalcowany. Troc. <Od Smalc>

Smalec, lcu, lm. lce l. p. Szmalec: S., sadło topione. Troc. Miasto ma-ła może użytecznie wziąć smalec gęsiego lub kaczego. Syr. 2. × S. p. Szmelc. 3. anat.: × S. uszny = wydzielina woskowata przewodu słuchowego zewnętrznego, wosk uszny, woskowiny, woszczek, × woskówka, !tuszcz uszowy (cerumen). <Nm. Schmalz>

Smalenie, a, blm., czynność cz. Smalić.

[Smalerz, a. lm. e] niedorostek, smarkacz. <Od Smalić, por. Smolarz, Smoleń>

Smalić, i, H l. osmalać, przypalać, przyswędzać, opalać, kopać: S. wieprza zabitego. Piorunowy płomień i trawy na niwie i krzaki wkoło smalić; swąd ś. rozszedł polem. Przyb. Stąd piecze, stąd smalić; tam obito, tu omal co nie przyszło do tego. L. Przen.: Ani mnie w nieuciecznych miejscach hańba smali. L. Mróz smali i piecze, opalając jak ogniem wysunięte z ukrycia ciało. Szym. A. Przen.: Duby smalone = brednie, koszałki - opalki, głupstwa, banialuki, androny: Dziewczyna duby smalone bredzi. Mick. Tam duby smalone prawiono o dziadzie. Pol. Z tysiące podobnych dubów smalonych nastuchał ś. Jord. Przen.: S. choiewki do kobiety, do panny = zapalać ś. do niej; umizgać ś., zalecać ś. jej; latać za nią, stroić koperczaki: Doszły mnie nowinki, że waś smalisz cholewy do panny Reginki. Zabł. Porzuć Telefa; Telef miguś metki, smaląc cholewy do innej kokietki, niełatwo k. tobie hartowne, o Fili, inną miłością serduszko przychyli. L. 2. palić, émić, kurzyć: S. lulkę, tytoń. Tytoń był tylko szyldem i pozorem, a ci, co nie nie smalili prócz cholewek, wlekli ś. tu ciągnieni rozlegającymi ś. daleko wesolemi śmiechami i wrzawą. Krasz. 3. [S. gorzałkę] = pić tego, doić, trąbić, ciągnąć, smolić; upijać ś. <SMAL/SMOŁ>

Smalta, y, lm. y chem. szkło, zabarwione na niebiesko zapomocą kobaltu i w stanie sproszkowanym używane jako farba.

Smaltowy odnoszący ś. do barwy jasnej, bladobłękitnej, podobnej do farby smalty: Anhidryt, chalcodon S. Miedź błękitna jest koloru smaltowobłękitnego. <Od Smalta>

Smaltyn, u, lm. y, Smaltyna min. minerał z gromady lamprytów, z rzędu iskrzyków, CoAs₂; S., arsenek kobaltu, z pozoru popękanej powierzchni kryształów, zwany kobaltem siatkowym. Łab. <Fr. smaltine, Nm. Smaltin od Smalte>

Smaltyna, y, lm. y min., p. Smaltyn. <p. Smaltyn>

[Smalż, a, lm. e] rodzaj grzyba, prawdzik (boletus esculentus). <Por. Smardz i Brs. smół = Małż>

[Smand, u, lm. y] p. Smađ. <Zam. Smađ = Swađ>

[Smandrać, a, al] tratować trawę wysoką. <Por. S(z)matrać>

[Smandranie, a, blm.] czynność cz. Smandrać. [Smandzenie, a, blm.] czynność cz. Smandzić.

[Smandzić, i, il] swędzić. <Od Smand>

Smar, u, lm. y, [Smara], (garb. Szmira) każda materja używana do smarowania części maszyn, smarowidło, maż: Smary mineralne. S., tłustość do smarowania miechów; robią ją, mieszając tran z olejem. Os. J. <Nm. Schmeer>

[Smara, y, lm. y] l. p. Smar. 2. omasta na włosy. <Nm. Schmeer>

× Smarag, a, lm. i p. Szmarağd. Mur. Dżamenty wielkiej wagi, za dwa grosze trzy szmaragi. Kras.

× Smaragd, u, lm. y p. Szmarağd.

× Smaragdowy p. Szmarağdowy.

[Smare, a, lm. e] p. Smardz.

[Smarczeć, e, al] mżyć: Nieraz ś. zdarza, ani pada, ani pogoda, jeno smaree. <Od Smark>

[Smarczenie, a, blm.] czynność cz. Smarczeć.

Smarczysto przys. od Smarczysty. L.

Smarczysty l. × S. p. Smarkaty: 2. anat. Błona smarczysta, p. Błona. Gruczołek S. Krup. <Od Smark>

† Smard l. u, lm. y smród, plugastwo, rzecz plugawa: Córko, chowaj wstyd w mowie, bo to twoje skarby; złote tkanki, łańcuszki toć bez tego smardy. Papr. Nie dba o biestiady ani o te smardy. Rej. Scelerosus, lotrowski, niecnota, smardy podszyty, przypowieść polska. Mącz. 2. a. † Smerd, † Śmierd, rodzaj służebnych mieszkańców osiadłych po wsiach i miastach: Flagro, sługa, który bicie zasłużył, S., nogieć. Mącz. Przen.: chłop, cham, prostak, grubijanin; śmierdziuch, plugawiec, smród, świńtuch, nicpoń, hultaj, urwis, łotr: Petulans, scurra, zlej a plugawej gęby S. Mącz. Z szubienicy ś. urwał, S., nogieć, kija godny. Mącz. Wszystkim tam gniewno było na te sprosne smardy, którzy osobę króla tak podło poważali. Papr. Odmienięby nam trzeba dobrze dumy harde, a nie schodzić nam ze światła takowemi smardy i tako niedbałemi o sprawy pocziwe. Papr. Pycha owo na świecie błazni owe smardy, co chodzą, wzniośszy głębę, by Boga nie znali. Rej. <SMARD/ŚMIERDŹ/ŚMIARD/SMROD>

[Smardlina, y, lm. y, Smarglina] smrodynia, porzeczką czarna (ribes nigrum). <SMARD/ŚMIERDŹ>

† Smardowski przym. od Smard: Vernilis, słudze przyzwoity, S. Mącz. <Od Smard>

† Smardowstwo, a, lm. a lotrostwo, plugastwo. Mącz. <Od Smard>

Smardz, a, lm. e l. a. Smarszcz, Smarz, [Smarc, Smarż, Smor-z] l. bot. = a) (morehella) roś. z gromady grzybów, z rodziny piestrzeńcowatych. Gatunki: S. jadalny, a. zwyczajny, prawdziwy, [Huchna] (helvella esculenta). S. wyborny, zwany [Huchną] (h. deliciosus): Smarze a. piestrzeniec. Syr. Grzyby i smarze suszone; rydze kwaszone. Kluk. Nad piestrzyce a. smarze jeszcze rydze lepsze. Syr. b) bł., zam. Sromotnik: Phallus, rodzaj krytopielowy bedłek, po wierzezu siatkowanych, od spodu przysklepionych. Kluk. 2. [S.] male dziecko. <SMARG/SMARK>

[Smareka, i, lm. i] gęstwina leśna.

[Smarglina, y, lm. y] p. Smardlina. <Zam. Smardlina>

† Smargnać, nie, nął p. Smergnąć: Drzeweczko z ziemi wytargnie, którym ku Morawcowi dosyć chybko smargnie. Papr. (z szmerem macha,

szermuje. L.) <(S)MARG, por. Smergnąć, Smarnąć>

† Smargnięcie, a, blm., czynność cz. Smargnąć.

Smark, u, lm. i, [Smarkiel] 1. a. Smarki, Smarkoty, Smarkociny *wydzielina śluzowa nosa, śluz nosa*, †śliz, twozgrza, posp. gil, baba z nosa, babok, glut (pituita s. mucus narium). 2. a Smarkacz, Smarkaty a. Smarkata, [Smarkala, Smarkla], Smarkul *dzieciak, dziecuch, smerda, żak, niedorostek, młokos, gil, smierdział, smród, fajel*. <SMARK>

Smarkacica, y, lm. e p. Smarkata: Nieznośna S.! powiedziała o Ewuni dziecku. Jez. <Od Smarkata>

Smarkaczna, y, blm., wet. p. Nosacizna. <Od Smarkaty>

Smarkacz, a, lm. e p. Smark: Matka mi tę naukę, gdym jeszcze był smarkaczem, zawsze do głowy wbijała. Boh. Smarkaczowi temu nos utrę. Troc. Cóż to u djabła myślicie, smarkacze? Korz. <Od Smark>

Smarkaczka, i, lm. i l. p. Smarkata. 2. [S.] p. Smarkatka. Troc. <Od Smarkacz>

Smarkaczostwo, a, blm. charakter, rola smarkacza, żakostwo. <Od Smarkacz>

Smarkaczowski przym. od Smarkacz, żakowski: Postępek S.

Smarkać, ka a. cze, kał p. Smarknąć. S. ś. 1. mazać ś. *wypływającymi z własnego nosa smarkami, być wciąż usmarkanym*. 2. [S. ś.] mieć katar: Dziecko ś. smarceze. <SMARK>

[Smarkala, i, lm. e] p. Smark.

Smarkanie, a, blm., czynność cz. Smarkać.

Smarkanie się, a ś., blm., czynność cz. Smarkać ś.

Smarkata, ej, lm. e, Smarkacica, Smarkacz, Smark, × Smarkaczka, Smarkula *dziewczyzna mała, gil, fajel, smerda, smród*. <p. Smarkaty>

Smarkatka, i, lm. i, l. a. [Smarkaczka] *świeca z lichego łożu, topiąca ś. w sople, szabasówka*. Troc. 2. [S.] *chustka do nosa*. <Od Smarkaty>

Smarkaty 1. a. × Smarczysty *pełen smarków; zasmarkany, usmarkany*: [Z głupim ś. nie naga-da, ze smarkatym ś. nie naje]. 2. Koń S. = nosa-ty, mający nosaciznę, †wozgrzywy. S., ego lm. ci rz., p. Smark. <Od Smark>

[Smarkiel, kła, lm. kle] p. Smark. <Od Smark>

[Smarkla, i, lm. e] p. Smark.

Smarnąć, nie, nał, nied. Smarkać *wydmuchnąć nosem smarki*. Kn. S. na podłogę. S. w chustkę (= wytrzeć nos). <SMARK>

Smarnięcie, a, blm., czynność cz. Smarnąć.

Smarkocinowy przym. od Smarkociny: Wewnątrz smarkocinowa błonka nosa. Perz. Gruczolek S. L. <Od Smarkociny>

Smarkociny, in, blp., p. Smark.

[Smarkol, a, lm. e] *wyzwisko*: Ty Mazewski smarkolu. <Od Smark lub Smarkać>

[Smarkolenie, a, blm.] czynność cz. Smarkolić.

[Smarkolić, i, H] (o deszczu drobnym) *padać, mżyć*. <Od Smarkać>

× Smarkoty, ów, blp., p. Smark: W błonce, która pokrywa wewnątrz nozdrza, znajdują ś. gruczolki, które oddzielają S. Kirch. <Od Smark>

Smarkul, a, lm. e p. Smark: Nie śpisz, smarkulu? zapytała groźnie. Zap. <Od Smark>

Smarkula, i, lm. e p. Smarkata. <Od Smarkul>

[Smarnąć, nie, nał, Szmarnąć, Smarnąć] 1. *uderzyć*: S. w pysk. 2. S. wódki = *golnąć, palnąć, żyłnąć*. 3. *ujść a. upić znaczną część*. <p. Smargnąć + Smarować>

Smarnia, i, lm. e, a. Maźnia *fabryka smarów*. <Od Smar>

Smarnica, y, lm. e = Maźnica. <Od Smar>

[Smarnięcie, a, blm.] czynność cz. Smarnąć.

† Smarostaw, u, blm., p. Stawomaż. <Smarować + Staw>

[Smarowacka, i, lm. i, Smarowanie] *mięsiecie, masaż*. <Od Smarować>

Smarować, uje, ował, † Szmarówac, [Szmarówac] 1. *mazać, pomazywać, szceg. czym tłustym, namaszczać, nacierać smarowidłem*: Osi smarują jaką tłustością, np. mydłem, łożem. Rogal. Oś smarują, by suche koło nie skrzypiało; patronowi dłoń smaruj, by nie mówił mało. Min. S. wóz, drzwi, aby nie skrzypiały. Troc. S. ranę maścią. S. chleb masłem. Troc. S. buty sadłem, dziegieciem. S. panewki. Wziąwszy chleba i masła, to smarują i jedzą, to znowu wstaną i robią. Pas. S. gardło pendzelkiem. Są tacy ludzie, co wszystko miodem smarują w oczy, znałem takich, ale za oczyma — dziegieciem; może ty do nich należysz? Krasz. Przen.; S. komu rękę, dłoń = *dawać mu łpówkę, zjednywać go sobie dalkiem*: Kto smaruje, ten jedzie. Żegl. Tak to, kochany sąsiedzie: kto smaruje, głódziej jedzie. L. Kosztu trzeba: idzie wóz smarowany prędej. Pot. Sędziom ręce S. Ostr. Smaruj ręce prawnika, aby mówił śmiało. L. Przen.: *malować byle jak, gwazdać*: Będzie smarowała te obrzydliwe pejzaże. Kow. Przen.: *isać szybko, zamaszycie*: Tymczasem protokulista smarował coś nadzwyczaj szybko po papierze. Krasz. Przen.: S. komu skórę = *łoić, garbować, ćwiczyc*: Tatarzyn kiedy żonę nahażką smaruje, rozum do głowy żenie przystępuje. Bratk. Bogatszych oskarżonych kniaź knutami tak długo S. każe, aż mu ś. opłacać muszą. Paszk. Na przyszły adwent każe sobie grzbiet dyscypliną dobrze S. Sienk. Przen. Konie aż brzuchami po ziemi smarują i pędzą jak charty Kaczek. (= *trą, szorują, muskają*). Przen.: *szorować, pomykać, machać, pędzić, sunąć, rwać, wyrzywać*: Zając smarował, jakby mu kto piątą nogę przyprawił. [Smaruj, piorunie, wytykaj, piorunie! = *uciekaj, piorunie (zakłęcie)*]

2. *świectać, walać, smolić*: Kiedy sami sobie jeść gotują żołnierze, smarują i drą odzienie. Papr. 3. garb., p. Natłuszczać. S. ś. 1. *smarować siebie*: Nazajutrz nie było sesji, bo ś. panowie po utrażnieniu smarowali i olejek po przestachu brali. Pas. Takim zbity, będą ś. musiał przez kilka czasów S. L. 2. × S. ś., posp. (o dziecku) *odbywać potrzebę naturalną, fajdać*. Śł. wil. <Od Nm. Schmeer>

Smarowanie, a, × Smarowiny, × Smarowidło 1. blm. = a) czynność cz. Smarować: Pędzel do smarowania gardła. Czer. b) [S.] p. Smarowacka. 2. lm. a *lek do wcierania, smarowidło, maść, maź*: Doktor przepisał mu S. na bok. Przen.: *baty, basarunek, laźnia, smarowidło, waly, fryko*: Kilka-krotnie zaaplikowane mu S. szczerą ojcowską ręką skutkowało niezmiernie mało. Kos.

Smarowanie się, a ś., blm., czynność cz. Smarować ś.

Smarowidło, a, lm. a l. to, czym ś. smaruje, smar, maź, maść: Wóz bez smarowidła, taniec bez dziewczki za nie nie stoi. Prz. 2. p. Smarowanie: Cyrulik wysmaruje za grosz abo za dwa, a weź-

mie czasem kilka złotych od smarowidła. Sak. Sprawić komu S. (= *baty, łaźnię, wały, basarunek, fryko*). <Od Smarować>

× Smarowiny, in, blp., p. Smarowanie: S., doktorom drogo płaci. Troc. <Od Smarować>

Smarownia, i, lm. e miejsce, gdzie smarują. Kn., Troc. S., miejsce, gdzie oliwą smarowano zapasników. Bobr. <Od Smarować>

Smarownie przys. od Smarowiny, jak po maśle, jak po mydle, jak z płatką, gładko, łatwo, jak po stule, pomyślnie: Wszystkie mu S. idą rzeczy. Troc. Co aby szło smarowniej, *facilius*. Błaż. Rozumiem, że to wszystko pójdzie nam smarowniej. Pot. Tak ci wszystko pójdzie smarowniej. Pot. Lekkie i pomniejsze sprawy S. idą. Pileh. Polska mowa Krukberka Krupskim przechrzeła, a potem smarowniej niejako Krupką mienieć ś. przyzwyczajka. Błaż.

Smarownik, a, lm. cy I. ten, co smaruje: S., unctor. Kn. S., co smaruje kogo. Włod. S. łaźniowy. Pileh. 2. a. Smarowóz kol. ten, którego obowiązkiem jest smarowanie kół pociągów: S. kolejowy. <Od Smarowiny>

Smarowność, i, blm., rz. od Smarowiny: S. olejów mineralnych jest mniejsza od smarowności olejów roślinnych i tłuszczów zwierzęcych.

Smarowiny I. nadający ś. do smarowania, łatwy do smarowania: Tłuszcz, olej S. 2. smarowany: Towarzysz rozmowny stoi za wózek S. Prz. Koła smarowne. Przen.: Smarowna to grzanka Sienk. (= *łakomy kasek, wyborna gratka*). 3. lekko pomylający, posuwisty, szybko mknący, szybujący: Lecei smarownemu równy okrętowi. P. Koch. <Od Smarować>

Smarowóz, oza, lm. ozy p. Smarownik. Przen.: [S.] *człowiek zatłuszczony, brudas*. <Smarować + Wóz>

Smarowy I. przym. od Smar: Towar S. Oleje, tłuszcze smarowe. 2. anat.: × Worki smarowe, kaletki śluzowe (*bursae mucosae*).

Smarszcz, a, lm. e p. Smarz. Zdr. [Smarszczk]. [Smarszczk, a, lm. i] p. Smarszcz.

Smarz, a, lm. e (Smarz), I. [S.] = a) ślimak. b) zwierzątko bajeczne, którego skóra bardzo droga. Smarza chwytac = zimowa zabawa młodzieży: jednego zawiązują w miechu, poczym idą naganiać smarza. 2. bot., p. Smardz. Zdr. Smarzyk. <SMARK/SMARG, p. Smardz>

[Smarzyk, a, lm. i] p. Smarz. [Smarz, a, lm. e] p. Smardz.

[Smatlać, a, ał, Smatlać, Smatlać] I. macać kolo siebie: S. w kieszeni. 2. powlóczyć nogą, krzywo chodzić. <Por. Czes. šmatati, šmatlati>

[Smatlanie, a, blm.] czynność cz. Smatlać.

[Smatlak, a, lm. i] przewisko lekceważące. <Od Smatlać>

[Smatlacz, a, lm. e] zły robotnik, dłuabacz. <Od Smatlać>

[Smatlać, a, ał] p. Smatlać. [S. ś.] I. iść powoli, drobnym krokiem lub nieważnie. 2. wtercić ś. <p. Smatlać>

[Smatlak, a, lm. i, Smatłega] słaby, nieporządnny chłopiec, niedołąga. <Od Smatlać>

[Smatlanie, a, blm.] czynność cz. Smatlać.

[Smatlanie się, a ś., blm.] czynność cz. Smatlać ś.

[Smatława, y, lm. y] wódka. [Smatławy] przewisko lekceważące.

[Smatłega, i, lm. i] p. Smatlak. † Smatrzy, a, lm. y buda kupiecka, tas, stragan, kram: Takich pętle i haftek na smatrzy wezmę

sześć tuzinów. Falib. Był na ten czas haniebnie wielki ogień, tak iż ś. i S. w kilka miejsc zapalał. Biel. J. Smatrzy i kramnice szródryn-kowe sukienników i przekupniów Kazimierza Wielkiego jest budynku pamiątka, *tabernae Błaż*. <Nm. Schmetterhaus, czy Schmeiderhaus?>

[Smatry, ów, blp.] nos (w zagadce): Pod pa-trami S., pod smatrami drzwi kościane. <Od Smatrzyć>

[Smatrzenie, a, blm.] czynność cz. Smatrzyć.

[Smatrzyć, y, ał] p. Smotrzyć.

[Smatulenie, a, blm.] czynność cz. Smatulić.

[Smatulić, i, il] robić niedbale, opieszale. <por. Smatlać>

[Smawiać się, a ś., ał ś.] umawiać ś., targo-wać ś. <Z(s) + Mawiać>

[Smawanie się, a ś., blm.] czynność cz. Sma-wiać ś.

[Smażać, a, ał] często smażyć.

[Smażanie, a, blm.] czynność cz. Smażać.

† Smażarz, a, lm. e ten, co smaży: Nie było w ten czas tak wymyślnych piekarzów, tortar-zów, smażarzów. Rej. <Od Smażyć>

[Smażenica, y, lm. e, Smażonka] jajecznicza. <Od Smażony>

Smażenie, a, blm., czynność cz. Smażyć.

Smażenie się, a ś., blm., czynność cz. Sma-żyć ś.

Smażenina, y, lm. y potrawa smażona: Z kuch-ni daleko rozchodził ś. zapach smażeniny. Krasz. <Od Smażony>

× Smażnik, a, lm. i konfitura. <Od Smażyć>

[Smażonka, i, lm. i] p. Smażenica. <Od Sma-żony>

Smażyć, y, ył I. prażyć co tłustego a. co w tłusz-czu: S. słoninę = *skwarzyć, topić*. S. jaja, ryby, ciasta w maśle (a. na maśle) lub w tłustości, albolii też w oliwie. I. Pyszka smażona w maśle, w oliwie. Troc. Pasztet, ryba, mięso smażone. S. rybki w maśle. Troc. S. chmiel do piwa, po-widła. Troc. (= *wygotowywać w kotle, × szmelco-wać*). Z różnych owoców powidła smażą. Kluk. Wino smażone, moszcz aż do trzeciej części wy-warzony. Ślesz. Przen.: Nieprzyjacieli przelicz-ny nas tu będzie jak w rosole S. Jabł. Przen.: S. koncepty i t. p. = *z wysiłkiem klecić; wysilać ś. na nie*: Mając w głowie tyle, maluczka przede drzwiami wstrzymałem ś. chwilę, S. bujne kon-cepta i rozumne treści na okrasę poselskiej o wojnie powieści. Zabł. S. sobie głowę, mózg nad czym = *suszyć, łamać, wysilać*. Długo nad tym listem rozum i obłudne serce (myśli) S. mu-siał. Troc. 2. × S. pędzić, dystylować, przepalać: S. (przepalać) wódkę. Troc. S. ś. I. być smażo-nym, prażyć ś., skwarzyć ś.: Słonina ś. smaży. Przen.: A kto z nas wie, co ś. w tym wilezym dole praży i smaży. Krasz. (= *gotuje ś., szykuje ś., knuje ś., święci ś.*). Przen.: W hutach maj-strowie żalą ś., że ś. cały dzień smażą w ogniu. Torz. (= *pieką ś., prażą ś., skwarzą ś.*). 2. *suszyć sobie mózg, łamać sobie głowę, silić ś., sadzić ś., wysilać ś.*: Zakonniecy po ambonach smażyli ś. w pochwały enoty tych, którzy największe nie-enoty pełnili. Stasz. (= *rozpływali ś. w pochwa-lach*). Choć ś. też sforeuje, choć ś. drugi smaży, próżno to, gdzie natura nocie nie pobiąży. Pot. Nie trzeba ś. S. nad temi niemieckimi książ-kami. Korz. (= *dulczec, słęczec*). Przen.: Srożej ś. zgonu bojaźnią smaży, kto bardziej rozkoszy syty. L. (= *dręczy, trapi ś., trosku*). 3. (o zbożu) *dojrzewać, plowieć*. L. <SMAG>

SMAŻYSTY

× **Smażysty** możliwy do smażenia. Bobr. <Od Smażyć>

Smażwiecheć, chćia, lm. *chćie skąpieć, kutwa, zmindać, sknera, liczykrupa, sperka*: Zostawił jemu oćiec, S. szczery, jedząc chleb za pieczyste, rzó-kiew za selery, kilka włości obszernych. Nar. <Smażyć + Wiecheć>

† **Smażenie**, a, blm., czynność cz. **Smażić**.
† **Smażenie się**, a s., blm., czynność cz. **Smażić** s.

† **Smażić**, i, il i † **S. s.** p. **Smucić**. B. Sz., Glos., Kaz. 1555. <= Smażić>

[**Smaż**, u, lm. y] p. **Swąd**. <SMĄD/SWĄD>

[**Smażenie**, a, blm.] czynność cz. **Smażić**.
[**Smażenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Smażić** s.

[**Smażić**, i, il, **Smandzić**, **Smażić**] 1. *wędzić*.
2. *boleć, dokuczać*: Smażi go coś. [S. s.] *wędzić* s. <SMĄD/SWĄD>

[**Smaża**, i, lm. i] *smuga, pręga*. <SMĄG/SMUG>

† **Smażek**,tku, lm. tki p. **Smutek**. Glos., Kaz. 1555. <= Smażek>

[**Smażysz**, a, lm. e, **Smentarz**, **Smentor**, **Smentarz**, **Smentarz**, **Smintarz**, **Swintarz**, **Smyntarz**, **Cwentarz**, **Cmentach**, **Cmętarz**, **Cmętarz**, **Centyryz**, **Cyntyryz**, † **Smyntarz**, † **Cmyntarz** *cmętarz*. <Rom. cimentario, cimentire, cementeri i t. d., z Gr. koiméterion>

[**Smechtać**, a, ał] *miąć*. <por. *Mechtać*, *Miechtać*>

[**Smechtanie**, a, blm.] czynność cz. **Smechtać**.
[**Smedles**, a, lm. y] *strug, ośnik*.

[**Smek**, a, lm. i, **Smok**] *ślimak*. <Nm. Schneke podprowadzone pod rodzime wyrazy>

† **Smelarz**, a, lm. e, † **Smilor**, † **Szmelar**, † **Szmelarz** *podhutman, podszygar*. Łab.

Smelc - p. **Szmelc** -.

× **Smelcony**, **Szmelcowany**: Spiże smelcone w Lipparze. Wor.

[**Smelka**, i, lm. i] 1. p. **Wodzianka**. 2. *polewka z maki*.

[**Smentarz**, a, lm. e] p. **Smażysz**.
[**Smentor**, a, lm. e] p. **Smażysz**.

[**Smera**, y, lm. y] p. **Szmer**.

[**Smerać**, rze, rał, **Smyrać**] 1. *czmerać, gmerać, lechtać*: S. kogo po plecach. 2. *szukać, przewracać*. 3. Świnie smerajo = *zbierają ziarno rozsypane*. 4. *Szeleścić czym, szemrać; lekko do drzwi drapać*: Cosik smeralo; myślałem, co złodziej. Mys smerze. <Szmerać>

[**Smeranie**, a, blm.] czynność cz. **Smerać**.
[**Smercz** *jadalny*] *gatunek bedłki*. <p. **Smardz** i t. d.>

[**Smereczek**, czka, lm. czki] p. **Smerek**.
[**Smereczyna**, y, lm. y] 1. p. **Świerk**: Ze smerczyn płachta już opadła. 2. p. **Smereczyna**.

† **Smerd**, a, lm. owie 1. p. **Smard**: Gdy s. ubogi człowiek do prawa uciecze, zaraz mu mówią: nie dla was to piszą statuty, smerdowie, ale dla panów. Star. S. był już tak poddany kniaźski, jak czerń była poddaństwem bojarów i duchownych. Lel. Mniej zamożni rolnicy ulegli dawnemu prawu puścizny, dlatego smerdami zwani. Lel. To, co pozostało pod komendą Olgierda i Kiejstuta, było prawdopodobnie zbieraniną smerdów (poddanych). Stادن. 2. † **S.**, dawna nazwa pewnego rodzaju żołnierzy uzbrojonych dzidą i łukiem u starożytnych Litwinów i Słowian, z osobnego podobno plemienia, zamieszkałego kiedyś na Podlasiu. Sł. wil. <Ukr. smard>

SMĘDZIĆ

Smerda, y, lm. y 1. *młokos natrętny i zarozumiały, smarkacz, fufel, dzieciuch, żak*: Ten kauzperda, uczciwszy uszy pańskie, jeszcze chłopiec S., już tak sławny był pieniacz. Wyb. Patrzenio, co za poufałość, gdyby nie był S. bez konsekwencji. L. 2. [S.] *mały chłopaczek; ptaszek, piesek i t. p.* <SMERD/SMARD/SMIERD>

[**Smerdlenie**, a, blm.] czynność cz. **Smerdlić**.
[**Smerdlić**, i, il, **Smęrlić**] *smażyć co pośpiesznie na kominku; smażyć nieumiejętnie, niezręcznie, krecić s. przy kuchni*. <SMERD/SMARD?>

Smerdowski przym. od **Smerd**: Statek czyli ruchomość jest dziedzicznie własnością bojarską, smerdowską i innych ludzi. Lel. <Od Smerd>

[**Smereczek**, czka, lm. czki] p. **Smerek**.
[**Smereczyna**, y, lm. y, **Smereczyna**, **Smereczyna**] 1. p. **Świerk**. 2. *drobne gałązki z igłami z smereku, służące za paszę dla owiec*.

[**Smerek**, a, lm. i] p. **Świerk**. Zdr. [**Smereczek**, **Smereczek**]. <Ukr.>

Smereka, t, lm. i bot. p. **Świerk**: Justyno, patrz, ta S. jak bardzo w górę s. spina. Karp. [**Smerekowy**] przym. od **Smerek**, *świerkowy*: Świst S. (= szum smereków).

[**Smergać**, a, ał] p. **Smyrgnąć**.
[**Smerganie**, a, blm.] czynność cz. **Smergać**.

× **Smergiel**, gla, lm. gle p. **Szmergiel**. Troc.
[**Smergnąć**, nie, nął] 1. p. **Smyrgnąć**. 2. [S., **Szmerhnać**, nied. **Smergać**, **Szmerhać**] *posunąć, pociągnąć niedbale*: S. nogami.

[**Smergnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Smergnąć**.
[**Smerekowy**] *świerkowy*. <Por. Czes. smrk>

[**Smerla**, i, lm. e] p. **Szmerla**.
[**Smerlenie**, a, blm.] czynność cz. **Smerlić**.

[**Smerlenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Smerlić** s.

[**Smęrlić**, i, il] p. **Smerdlić**. [S. s., **Smyrlić** s.] *ucho s. palić*: W piecu s. smerli.

Smęcenie, a, blm., czynność cz. **Smęcić**.
Smęcenie się, a s., blm., czynność cz. **Smęcić** s.

Smęcić, i, il i **S. s.** p. **Smucić**. Ps. flor., Rej, Błaż. Melancholizują, smęcą rozmowę. Żer. Mieszkałem tam siedm dni, smęcąc s. między niemi. Leop. Smęcę s., smucę s. Troc. Nie smęc s.!

wtraćł Jaksę. Glin. <Z(s) + Męcić = Mącić>

† **Smęcien** (jako orzeczenie) p. **Smutny**. Ps. flor. Boć s. rychlej rozgniewa, kiedy S. będzie. Rej. Król S. był, że go te przygody w jego starości potykały. Murin. Pyta s. go, czemu by był S.?

Jabl. Skądem został niepomału S. Wys. Oćiec mój rachuje sobie dni; jeżeli dłużej zamieszka, tedy będzie bardzo S. B. B. <Forma odmiany rzeczownikowej do **Smętny**>

[**Smęcusiętki**] *piesz. ze wszystkim smutny, bardzo smutny*.

[**Smęcusiętko**] przys. od **Smęcusiętki**.
† **Smęcony** *zaniepokojony, zaturbowany, smutny*. <Od smęcić>

[**Smędlak**, a, lm. i] *sucha gałąź szpilkowa po opadnięciu z niej szpilek; w lm. chróst, krzaki, gałęzie suche*, [smędzie, smędzigona]. Gęstwa była straszna, drzewo nigdy nie ciężte, ehraścia, smędlakami zarośnione i zatrżepane. Tet. <SMĄD/SMĘD>

[**Smędrak**, a, lm. i] *przezwiśko*. <Por. **Smandrac**>

Smędzenie, a, blm., czynność cz. **Smędzić**.
† **Smędzenie się**, a s., blm., czynność cz. **Smędzić** s.

Smędzić, i, il i † **S.**, [S.] i † **S. s.** p. **Swędzić**: Ziemia kędy najwyższa płomieniem s. smędzi

i w głąb kupa i w szczyt ś. wymiędzwiwszy, wędzi. Żebr. Lubo siwe czabany za granicę pędzi, lubo też piwo robi i browary smędzi. Pot. [Gęś oskubanom trza w ogniu S.]. Palą pod nim w piecu, smędzą go. 2. [S. biedę] = *domagać ś. od biedaka zwrotu należności*. 3. [S., Smędzić] boleć. <SMAD/SMĘD/SWAD/SWĘD>

[Smęzdym, a, lm. owie, Kopcidy, Płodzidy] *lichy kucharz*. <Smędzić + Dym>

[Smędzie, a, blm. zb., p. Smędlak.

[Smędzigona, y, blm.] zb., p. Smędlak.

Smęt, u, lm. y p. Smutek: Przecież i tam ludzie mają serca, tylko ich nie kwaszą niepotrzebnym smętem. Lam. Cisza była niema, jak bezsilność, jak smętu dno ostatnie. Brt. Nędza, S., ponure niedołośćwo naokół — wszystko to pozostać musi. Brt. <Z(s) + Męt, Mąt>

Smętarny, Smętarzowy przym. od Smętarz.

Smętarz, a, lm. e p. Cmentarz: Wzdłuż i wpoprzek S. zbiega. Mick. Wzięłam ją — i sam zaniosłem na S. Słow. I nie zostało mi nie — oprócz Boga; i tam mój S. — a tamtędy droga! Słow. Gdzie smętarze między zbożami biela, wszędy przecie oje leżą — bity naród. Żer. Przen.: Świat cały jest obszernym smętarem pamiętek. Zdr. Smętarczyk. <p. pod Smętaryz>

Smętarzowy p. Smętarny.

Smętarczyk, a, lm. i p. Smętarz.

Smętek,tku, lm. tki l. p. Smutek. Modl. Wac. Co jest sól w oku, to jest S. w sercu. Żarn. W smętku będziecie płakać i narzekać. Damb. Cierpiat Jezus na świecie trud, troski, S. Psń. Syn głupi smętkiem matce swej. Bud. Stara przypowieść, iż po smętku wesele, a po wielkim zaburzeniu radość bywa. Rej. W smętku nie nie smakuje. Ryś. W smętku do ciebie ś. uciekam. Troc. [Cierpiat P. Bóg za nas S.]. Wstałem, by składać me usta na S. twego czoła. Krasz. Wara ci w kamraty żal cedzić, żołnierza smętkiem psuć. Żer. Młodsze oglądały ś. za nim ze smętkiem w oczach, ogromnie w tej chwili kobiecych. Brt. 2. [S.] *najstarszy z djabłów*: A niechże was S.! 3 [S.] *lekkie przelekstwo*: Niech go S. weźmie (= *kucażka zdziobie, smród ogarnie, niech go P. Bóg kocha*). <Od Smęt>

[Smętkować, uje, ował] *wahać ś.* <Od Smętek>

[Smętkowanie, a, blm.] czynność cz. Smętkować.

† Smętliwy p. Smutny. Troc.

Smętność, nie, nął p. Smutnieć: Nie smętnij mi tak! Kras. Jednak, Adamie mój, nie smętnij zanadto, obraz ten tu skreślony czytając. Kras. <Od Smętny>

× Smętnia, i, lm. e smutek, smutny widok: Spuścić głowę nad smętnią przegranego pola. Słow. <Od Smętny>

Smętnica, y, lm. e *istota smętna*: Ludzie snują ś. i wiercą naokół, jak gdyby pogrążeni w falach szczególnego eteru, w cienkich mgłach smętnicach. Żer. <Od Smętny>

Smętnić, i, il p. Smucić: Widok pól obłękniętym dalekim smętniący oczy. Słow. <Od Smętny>

Smętnie przys. od Smętny, smutnie: Codzień smętniej serce kwili.

Smętnienie, a, blm. l. czynność cz. Smętność. 2. czynność cz. Smętnić.

Smętność, i, blm., rz. od Smętny: S. szła polami pustemi. Kon. Starościna nie mogła ś. ze swojej smętności otrząść. Gliń.

Smętny p. Smutny. Glos., Kaz. 1555. Na smętne przygody dobra myśl przystoi. Rej. Widziałem tych wielu, których miłość smętne czyniła. Górn. Smętne sinogarlice. Mor. Głosy smętne słyzałem. L. Samotny pójdzie smętną doliną, dni jego łzami, pieśniami spłyną. Len. [Smęt-na ja]. <Od Smęt lub Smęcić>

[Smętysz, a, lm. e] = Cmentarz.

† Smiara, y, lm. y, † Śmiara, *cichość, łagodność; poniżenie, upokorzenie*. Ps. flor. Prze prawdę śmiarę i prawotę i odwiedzie cię dziwnie prawica twoja. P. puł. <Z(s) + Miara>

† Smierny *cichy, pokorny, uniżony, potulny, łagodny*. Ps. flor. <Od Śmiara lub Śmierzyć>

† Smiesza, y, lm. y *mieszanka, mikstura*. Ps. flor.

† Smiesić, i, il *zmieszać*. B. Sz. <Z(s) + Mie-sić>

† Smieszenie, a, blm., czynność cz. Smiesić, *zmieszanie*.

† Smilar, a, lm. y gór. p. Smelarz. Łab.

† Smilstwie, a, blm., p. Smilstwo. Modl. Wac. <Czes. smilství>

[Smilstwo, a, blm.], † Smilstwo, † Smilstwie *nieczystość, nierząd, lubieżność, cudzołóstwo*: Z bałwany swemi S. stroili. Leop. <Z(s) + Mił>

† Smilować się, uje ś., ował ś. p. Zmilować ś. <Z(s) + Miłować>

† Smilowanie się, a ś., blm., czynność cz. Smilować ś.

[Smintarz, a, lm. e] p. Cmentarz. <p. pod Smętaryz>

[Śmiot, u, lm. y, Sumiot] *kupa śniegu, zasp śnieżna*: Podczas zamieci tworzą ś. smioty. <Z(s) + Miot>

Smirgieł, gła, lm. gła p. 2. Szmergieł. Sł. wil., Troc.

[Smiterny] p. Śmiertelny: Jus ta seweykowa dusyeka wysła z tego smiternego ciała. <Zam. Śmiertelny>

† Smirzenie się, a ś., blm., czynność cz. Smirzyć ś.

† Smirzyć się, y ś., ył ś. z kim = *zawrzeć z nim mił, pokój*. B. Sz. <Z(s) + Mirzyć ś.>

Smitsionit, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikowitów, z rzędu węglanów, jeden z węglanów bezwodnych, spat cynkowy, ZnCo₃*. <Od nazwiska Smithson'a>

† Śmiady l. *śniady*: Niektórzy Rusaków chcą mianować od płci i barwy smladej albo rumiano-czarnej. Stryjk. 2. *blady*: Tam między niemi jeździ książę jakieś blade, oczy mu podśiniały i lice ma smlade. Rej. <Zam. Śmiady = Śniady>

† Smladzenie, a, blm., czynność cz. Smladzić.

† Smladziały *zaśniedziały*: Nie chcą od was więcej ani złota, ani srebra smladziałego. Bz. <Od Smladzić>

† Smladzić, eje, ał p. Śniedzić. L. <Zam. * Smladzić = Śniedzić>

[Smlod, u, lm. y] p. Smlod. <p. Smlót>

[Smlot, u, lm. y] p. Smlod: Na grzędach pozasiewane ziola, macierzanka, S., boże drzewko. Krasz.

[Smlod, Smlód, Smlot, Smlod] *ros. zębrzyca* (laserpitium latifolium).

† Smlócenie, a, blm., czynność cz. Smlócić.

† Smlócić, i, il p. Zmlócić. Ks. Ł.

Smlód, odu, lm. ody bot. l. p. Koprownik. 2. p. Smlod. <Czes. smled?>

[Smochtać, cze, tał]: S. mówią o świni, gdy np. z ziemi zbiera ziarnka zboża. Gwar. <por Cmoktać>

[Smochtanie, a, blm.] czynność cz. **Smochtać**. [Smocica, y; lm. e] p. **Smoczycza**. <Od Smok>
Smoczek, czka, lm. czki l. p. **Smok**. 2. *wiaderko w pompie podobne do kociołka, zazwyczaj mosiężne*. Świt. 3. a. **Cmoczek** kawałek bulki umoczonej w mleku, wiązany w szmatkę, dawany niemowlętom w usta do smoktania, aby je uspokoić. 4. [S.] = a) *kran, kurek*. b) a. [Smoczyk, Smorse] dozorca akcyzy. 5. żart. *duży pułar*: Hej, dać tu S.!—jedno jeszcze zdrowie—wivat! kocharmy ś! spełnić musimy... Wkrótce podano groźne narzędzie, z którego żaden frye i jednego tyka nie pociągnie. 6. zool. *gęba niektórych owadów* (rostrum): Owady dwuskrzydłe mają pyszczyk urządzony do ssania, to jest mają S. (haustellum). Jar. S.. wydłużenie żuchwy i wargi dolnej u owadów błonkoskrzydłych, np. pszczoł. Szn. 7. ilz., p. **Lewarek**. <Od Smok>

Smoczeń, cznia, lm. cznie bot. p. **Osiędrzan**. <Od Smoczy>

Smoczę, ęcia, lm. ęta *plód smoczy*: Smoczęta po ziemi pełzają. Pilch. Smoczęta te nie innego nie są, jeno gatunek węzów. Pilch. <Od Smok>

Smocznice, nie zool. *rodzaj robaków* (trematoda). <Od Smocznik>

Smocznik, a, lm. i zool. (trachinus) *ryba ciernioprmienna*. <Od Smok>

Smoczogłówka, i, lm. i bot. = **Pszczelnik** (dracoccephalum moldavica). <Smoczy + Głowka>

Smoczy. × **Smokowy**, † **Smoczyn** l. przym. od **Smok**: Smocza jama. Zęby smocze przez Kadma w ziemię wsiane. Otw. Przen.: Zadajesz mi kłamstwo w żywe oczy, poczekajno, języku S.! Tremb. (= *jaszczurczy, potwarczy*). S. ród. Uj. (= *jaszczurcze plemie*). [S. pysku!] = *połajanka* 2. apt., chem.: Krew smocza = *materje żywiczne rozmaitego pochodzenia* (z *calamus draco, pterocarpus draco, dracaena draco*, do różnych rodzin należących), mające jedną *prawie tylko wspólność między sobą, to jest barwę krwistą*. 3. astr.: Miesiąc S., p. astr. Miesiąc. 4. bot. = a) p. **Smokowiec**. b) Smocza głowa, p. **Pszczelnik**. c) [Korzeń S.] p. **Osiędrzan** i **Zmijownik**. d) Lilja smocza (antholira) = *ros. z rodziny kosaćcowatych*. e) Liść S. (dracophyllum) *ros. z rodziny nastroszowatych*. 5. min.?: S. kamień drogi. Bobr. (może serpentyn, zmijowiec?). <Od Smok>

† **Smoczycza**, y, lm. e, [Smoczycza, Smocica], † **Smokini**, † **Smokinia** *samica smocza*: Echidna była dziwem, panną połowicą, a drugą połowicą S.; z niej ś. urodziła S. Lerneńska. Otw. (= *hydra Lerneńska*). S., bestja sroga, wiele głów mająca. Otw. <Od Smok>

Smoczydrzew, u, lm. y bot. p. **Smokowiec**. <Smoczy + Drzewo>

[Smoczyk, a, lm. i] p. **Smoczek**. † **Smoczyn** p. **Smoczy**: Igrzyska smoczynie. Otw. (= *pityjskie*). <Od Smok>
 † **Smoczyński** Apollo (Otw.) = *pityjski*. <Od Smok>

Smoczysko, a, lm. a m. i ni. p. **Smok**: Przy samych wschodach stoi ogromne S., rżnięte z hebanowego drzewa. Kacz. [Była to królewna, a S. spał koło niej]. <Od Smok>

[Smodies, a, lm. y] *noś stolarski*. <p. Smedles>
 [Smogórz, orza, blm.] *torf*.

Smok, a, lm. i l. zool. (draco) *jaszczurka agamowata*: S., *draco volans*, rodzaj gadu podobny do jaszczurki, lecz skrzydlasty i cokolwiek podlatuje, w Afryce i Indji; nie jest to jednak taki S., jakiego bajeczne powieści wystawiały. L.

S. moczydła nie utracą. Prz. 2. *potwór bajeczny w postaci węża ognistego, opatrzonego skrzydłami i wielu głowami, hydra*: Ognisty S. leżał utajony, ezubem i pstrocinami złotemi upstrzony. Otw. Smoccy w łomkach zakrywają ś. i dziwne węzły i kręty i powikłania ciałem swym wyprawują. Wer. Z korzenia węzowego wyjdzie bazyliżek, a plód jego będzie S. ognisty latający. B. G. Krakus zabił smoka. Na lwa srogięgo bez obrazy siędziesz i na ogromnym smoku jeździć będziesz. Kochan. Niechże ten S. będzie za pomocą twoją starty pod nogami naszymi. Skar. Koń na smoka wskoczył wszystkimi nogami i przycisnął go do ziemi. Skar. Ślepie jak u smoka, paszcza straszna i szeroka. Pas. Zabił ogromnego smoku. P. Koch. [A w Krakowie na ulicy siedzi tam S. w kamienicy... Św. Jerzy dobył strzały, strzelił ei mu prosto w garło]. S. samym technieniem zabija. Troc. Przebrzydły zakon, podobny smokowi. Mick. Przen.: Biedna dziewczyna, zawsze od tego straszego smoka, matki swej, strżona. L. (= *Cerbera, potwora*). Przen.: S. turecki = *Porta otomańska, Turcja*: Wydarł te kraje smokowi turekiemu. Troc. 3. *trąba morska*. Boh. 4. S. powietrzny = *tecza*: S. powietrzny, wypiszą staw lub jezioro, zalał pola niemi. Krasz. 5. a. **Smoczek lewar** do przelewania płynów z jednej beczki do drugiej. Goł. 6. [S., Smek] *ślimak*. 7. *wąż gumowy służy do zasilania pomp, lub też wąż gumowy do przelewania płynów z naczynia do naczynia przez ich krawędzie, rodzaj syfonu; koniec przewodu ssącego przy pompie, opatrzone wentylem ssącym; koniec rury wodociągowej ssący z rzeki wodę dla wodociągu*, w s. k.: Warstwy nanośne piaszczyste dokoła smoka wodociągowego. S. wodociągowy przy stacji pomp na Czerniakowskiej funkcjonuje od pewnego czasu nienajgorzej. Gdyby ś. sztytu koniec z nadworu palił, jak smokiem ciągnąć będzie w piec płomień. Torz. (smoktając, wsarkając, wciągając ś. L.). 8. astr. *gwiazdozbiór północny, oddzielający Niedźwiedzie Wielką od Małej*. 9. woj. × S., p. **Kolubryna**: S. działo. dupelkolubryna, wyrzuca kulę o 40 funtach. Dek., Tw. Król kazał smoka wielkiego wytoczyć. Troc. Jak ś. ma S. latający sporządzić. Dek. (pewny gatunek ognia puzkarskiego. L.). Zdr. **Smoczek**. <SMOK>

Smokiew, kwi, lm. kwie bot. p. **Smokowiec**. <Od Smok>

Smoking, a, lm. i *rodzaj krótkiej męskiej kurtki, wciętej, z długimi wyłożonemi klapami, niezapinanej; zwierchni długi stanik damski z klapami, otwarty z przodu*: Nadstawił ś. komiecznie, rozrzucając klapy swego smokinga. Zap. <Ang. smoking>

† **Smokini**, i, lm. e p. **Smoczycza**. Mur. <Od Smok>

† **Smokinia**, i, lm. e p. **Smoczycza**: Echidna S. Otw. <Od Smok>

Smoknać, nie, nał, nied. **Smoktać**, **Smukać** = **Smoknąć**: Smoknął na konia. L. Nianka smokcze dzieku. Smokaś = *ssać; chlipać, chleptać, sarkać, żłopać, duić*: Kiedy winne smokczę soki, natenczas mię pod obłoki niesie Bachus krasny. Nar. Począwszy od staruszka włóczobrony wołka, aż do pstrego, co matki pierś smokcze, kociołka. Ejs. Smokczę polewkę. Troc. Uważ, jak ta ziemia jest smokcząca w siebie wodę; taka ś. w ogniu zapewne na wapno upali. Torz. (= *chłonna, wciągająca, absorbująca*). Kiedy te pany

Węgry tylko wino smokezą. Krasz. S. cybuszek. Kon. Wszystkich parobków kochała, i Pawła i Gawła głaskała, cackała, smoktała, ściskała. L. (= *całowała*). Nigdy tak siostra brata nie smokeze rodzona, lecz tylko lubieżnego męża czuła żona. Hul. Ustawicznie ś. smokezą. <Dźwn.>

Smoknięcie, a, blm., czynność cz. **Smoknąć**.

Smokobójca, y, lm. y **zabójca smoka**: Lecz taki Witeź smokobójca może mieć nie tylko jedną piętę do zranienia. Mie. <Smok + -bójca, od Bić>

Smokorodowie, ów, blp.: S., np. żołnierze z smoczych zębów przez Kadma wysianych powstałi; ziemiorodni bracia. Otw. Waleczne smokorodów! plemię. Otw. <Smok + Ród>

Smokowiec, wea, lm. wce, **Smokiew**, **Smoczydrzew**, **Smokowe** a. **Smocze drzewo** bot. (dracaena) roś. z rodziny liljowatych. Gatunek: S. krwawosok a. S. właściwy (d. draco). <Od Smokowy>

Smokowijowy tech.: Żywica smokowijowa, p. Krew.

Smokowy p. **Smoczy**. Przed studnią smokową ku bramie gnojnej. Leop. Bot.: Smokowe drzewo p. **Smokowiec**. <Od Smok>

Smokrzyń, u, lm. y bot. (sapium) roś.

Smoktać, cze, tał p. **Smoknąć**.

Smoktanie, a, blm., czynność cz. **Smoktać**.

Smokwa, y, lm. y *owoc drzewa figi*: Figa liść puszcza i smokwami brzęknie, Sł. wil. <Ros. i t. d.>

Smokwiany przym. od **Smokwa**. Apt.: Żywica smokwiana = *krew smocza* (sanguis draconis). <Od Smokwa>

Smolaczek, czka, lm. czki p. **Smolak**: Oświecać można dom smolaczkami, które tupać ś. z korzenia drzewa sosnowego. Chodź.

Smolak, a l. lm. i = a) × **Smolak** p. 2. **Karpina**: Żywicy ma chojna dosyć, dobre to na smolaki, ale lasu z tego nie będzie. Pol. Światła coraz przybywało we wsi, smolaki gorzały po dziedzińcach. b) zool., p. Dzik. 2. lm. cy = a) p. **Smolarz**. b) *strażnik pograniczny w lesie, pobereźnik*: Ziemia Halicka na zapłatę smolakom ku ubezpieczeniu Podgórze od opryszków podatek podymnego obraca; lecz ci smolacy *ad privatos usus* zażywani być nie mają, a oprócz komeud przez ziemie naznaczonych komisją wojskową za najwyższą władzę znać. Vol. Przysłuchiwałem ś. z ciekawością, jak pobereźnicy, których tam smolakami nazywają, opowiadali. Sł. wil. c) [S.] *drab (przewizsko)*. Zdr. **Smolaczek**. <Od Smoła>

Smolanka, i, lm. i l. [S.] *beczka po smole*. 2. *gatunek gruszek*: W tym sadzie dziećmi na smolanki i sapieżanki polowaliśmy. Krasz. 3. bot. p. **Firletka**. <Od Smolany>

Smolany l. przym. od **Smoła**: Dym S. Troc. S. piec, huta smolana. Troc. (= *do palenia smoły, smolarnia*). Woda smolana p. **Kwas**. 2. *smarowany smołą, uglany smołą, smolony*: Upiory w smolanych beczkach żyweem palono. L. (= *w beczkach od smoły*). Pochodnie smolane. Tw. Smolane powrozy. Jeź. S. wieniec, szturmowy wieniec = *koszka napełniona materiałem palnym i smołą obłama*. Mrong. Krążki smolane = *rodzaj wojennych ogni*. Jak. J. Pęki smolane. Jak. J. <Od Smoła>

Smolarnia, i, lm. e, **Smolownia** *piec do wyrabiania smoły, huta smolna*: Osoby w smolarni. Vol. A to S. dziś nie dymi? Sienk. <Od Smolarz>

Smolarski l. przym. od **Smolarz**: Piec S. Praca smolarska. 2. patol.: Rak S. = odmiana raka skórnego. <Od Smolarz>

Smolarstwo, a, blm. *rzemiosło smolarzy*: S. i pokrewne gałęzie przemysłu pozostawiły po sobie pamiątkę w mnóstwie nazwisk rodowych. Krzyw. <Od Smolarz>

Smolarz, a, lm. e l. a. **Smolak**, **Smolnik**, [**Smółka**] *ten, co wypala czyli pędzi z drzewa smołę i handluje nią; ten, co smaruje smołą*: S., co robi smołę i co smołą polewa. Kn. Pośpieszyli żywym krokiem ku chacie smolarza, stojącej tuż przy samym wejściu do lasu. Sł. wil. S. smołą, szewe skórami śmierdzi. Prz. Smolarzy dziewięciu, z tych dwaj po dwa piece mający. Gac. 2. [S.] *chłopiec, któremu twarz smołą wymażą na obchodzie podczas Zielonych Świątek*. <Od Smoła>

Smolasty p. **Smolny**: Na iglastych drzewach Brazylii niema smolastych szyszek. Lib. <Od Smoła>

[**Smolawa**, y, lm. y] l. a. [**Smolicha**] *nazwa krowy czarnej*. 2. *kobieta zaniedbana*. 3. *szopa, wozownia w zagadce*: S. w izbie, a rogi na dworze. <Od Smoła>

Smolący l. im. od **Smolić**. 2. [Ubranie smolące = *jasne, łatwo brudzące* ś. Ubranie nie-smolące = *ciemne*]. <Od Smolić>

[**Smoląg**, a, lm. i] p. **Smoluch**: Nasze dziewczki jak smolagi. <Od Smolić>

Smolecuga, i, lm. i, p. **Szmelcuga**. Swad.

[**Smolec**, lcu, blm.] l. p. **Szmalec**. 2. a. **Smótec** *sól zanieczyszczona*. <2. od Smoła>

[**Smolej**, a, lm. e] *flaszka z wódką*. <Od Smolić (wódkę)>

Smolenie, a, blm., czynność cz. **Smolić**.

[**Smoleń**, a, lm. e] l. p. **Smoluch**. 2. *pijak*. 3. *wół czarny*. 4. *pogrzebacz*. <Od Smolić>

[**Smoleńka**, i, lm. i] = **Firletka smółka**.

[**Smolicha**, y, lm. y] p. **Smolawa**. <Od Smolić>

Smolić, i, ii l. *smarować, mazać smołą, nasmalac*: S. beczkę. Kn. S. (nasmalac) beczkę. Troc. Po siedle smolonym (poznata szatana). Wóje. Smolony. smołą napuszczany albo polewany, nasmalany. Kn. 2. *brudzić, walać, brukać na sucho, morusać*: S. kogo sadzami (= *czernić*). Przen.: Kto chce drugich S., i sam ś. powala. Prz. (= *czernić*). 3. *puszczać z siebie brud, sadze i t. p.*: Kociół garnkowi przygania, a sam smoli. Prz. Aby nie przyganiała garnkowi, kiedy sama smoli. Korz. Kto sam smoli, to każdego czarnym widzi. 4. *pić tego, golić, doić, trabić, chlać, żłopać*: S. gorzałkę. Mazury tam siedzą i piwo smołą przemyskie a. też nawet wareckie. Kaczk. 5. S. a. **Smalić** cholewki do panny, do kobiety = *umizywać ś., zalecać ś., stroić koperczaki*: Cholewki do niej smolił. Korz. <Od Smoła>

[**Smolidratwa**, y, lm. y] pog. *szewe, ciągniskóra*: Sewey — S., a rzeźnicy — kolibyki. Sewey — S., młynarze - popielarze. <Smolić + Dratwa>

[**Smolidupek**, pka, lm. pki, **Smolidupka**] *przewizsko*. <Smolić + Dupka>

[**Smolidupka**, i, lm. i] p. **Smolidupek**. <Smolić + Dupka>

† **Smolik**, a, lm. i p. **Smoluch**. Rej. <Od Smolić>

[**Smolin**, a, lm. y] *nazwa wołu*. <Od Smoła>

† **Smolina**, y, lm. y, [**Smolnina**] *drzewo smolne*: Zapaliliśmy parkan, prędko ś. jał, bo z smoliny samej. Mask. <Od Smoła>

[**Smolipysk**, a, lm. i] pog. l. p. **Smoluch**. 2. *górnik*. 3. *kowal*. 4. *fabrykant*. 5. *robotnik z hut*. Grusz. 6. *maszynista*. <Smolić + Pysk>

Smolisto przys. od **Smolisty**. L.

Smolistość, i, blm., rz. od **Smolisty**.

[**Smolisty**] *pełen smoly*: Piekla otchłań smolista. Przyb. Głownie smoliste. Ustrz. Ruda smolista. Węgiel S. Blenda smolista. Piwniczka, jako ś. patrzy, ankary smoliste i gąsiorzy spleśniałe. Sienk. Czerwone ogromne stońce spadało ciężko, niby kadź roztopionego żelaza, z której buchały krwawe wrzątki i białe dymy smoliste czarne, popręgowane gorejącymi żagwiami Reym. <Od Smoła>

[**Smolnąć, nie, nął**] i. *wypić (wielki kubek wódki mocnej), wysmolić, goliąć, kropnąć, palnąć, machnąć*. 2. *palnąć, grzmotnąć, lunąć, huknąć, zdzielić*: S. kogo w łeb (pięścią lub kijem). <Od Smolnąć>

× **Smolnia**, i, lm. e *głownia smolna*: Czarownice chwytają smolnie, widła, motyki i już lecą na niego. Książ. <Od Smolny>

[**Smolnica**, y, lm. e, **Smólnica**] *naczynie od smoly, muźnica*. <Od Smolny>

[**Smolnięcie**, a, blm.] *czynność cz. Smolnąć*.

Smolnik, a i. lm. cy p. **Smolnarz**: Towarzysze smolników. Vol. 2. bot., p. Kokornak. <Od Smolny>

[**Smolnina**, y, lm. y] p. **Smolina**. <Od Smolny>
Smolno i. przys. od **Smolny**. 2. † S. *siłwa, tego, mocno, boleśnie, dółkliwe*. Rej. Wybić kogo S. Zwr. M., Troc. Wybić, wywalić, opalać poddanego S. kijem. Ern.

Smolność, i, blm., rz. od **Smolny**: Suchość i S. w drzewie jest sposobnością do spalania. Rogal.
Smolny, Smolasty, Smolisty *łusty nakształ smoly, zawierający smolę, żywiczny*: Smolne drzewa służą do rozżarzenia ognia. Gór. Smolna sosna dodawa żywicy. Groch. Łuczywo smolne. Woda smolna suchotnikom pomocna Krup. Kazałem zapalić smolne beczki i ogniowe słupy. Słow. Smolna chmura z ognia ś. wydała. Bardz. Powietrze przesycone smolnym dymem. Krasz. Min.: Wapniaki, łupki smolne. <Od Smoła>

[**Smolowaty**] *podpalany (o maści wołu lub krowy barwy czarnej)*. <Od Smoła>

Smoluch, a, lm. y i. a. [**Smoruch, Smolik, Smolipysk, Smoleń, Smołąg**] *człowiek zasmolony, kopciuch, morus, bruś*: Na cóż ś. zda ten S. niezgrabny (Dyjogienes)? chyba to, żeby kuchnię wycierał lub robił łopatą! Min. 2. bot. p. **Paskudnik**. 3. myśl. *dzik przebywający w norach otoczonych gulem żywicznymi*. Zdr. **Smoluszek**. <Od Smolnić>

[**Smolucha**, y, lm. y] i. a. [**Smolawa, Smolicha**] *nazwa krowy czarnej*. 2. *gatunek grzyba trującego*: Dziecko zna muchara, smoluchę i psią bedkę. <Od Smolnić>

Smoluszek, szka lm. szki p. **Smoluch**. <Od Smoluch>

Smoła, y, lm. y i. *żywica otrzymywana przez dystalację suchą drzewa*; chem.: mieszanina produktów suchej dystalacji drzewa i węgla kamiennego, złożona z bardzo wielu związków organicznych: [Farmazońska S, Finikinidyni] chinoidinum. S. gazowa = powstająca obok gazu oświetlającego i wody amonjakalnej przy suchej dystalacji węgla kamiennego; mazista mieszanina najrozmaitszych związków organicznych, przeważnie aromatycznych. [Juda-szowa S.] = *aloes*. Szewcka S. = S. zgeszczona, otrzymywana z przepędzenia drewna iglastego. Rośt. (p. Pak). Smoły ziemne = węglowodory stałe i ciekłe, niekiedy pomieszane z ciałami żywicznymi i węglowymi, pisasfalt. S. ziemna = bitum; asfalt, S. żydowska. Łab. Żywica przez ogień

przeuszezona; jedna sama wycieka z sosny, a tę prawie zowią żywicą; druga, którą zowią smołą, bywa twarda, a tę wypalają z drzewa w piecach, a potem, w kotłach warząc, czynią twardą. Urzęd. Miętką albo rzadką smołę mazią zowiemy. Sien. Kto smoły ś. tyka, ten też smołą cuchnie Bach. Zazdrość z światłości ciemność robi, z śniegu smołę. Birk. Sława tu jest o tobie, jakobyś był czarniejszy, niż S. Jabł. (wierutny złoczyńca. L.). Czarny, jak S. Przylepił ś. jak S. (= trudno ś. od niego odmazać). Cóżem ja winien, kiedy do mnie lezie, jak S. ? L. (samo mi w ręce lezie. L.). S. rzędziuchna, subtelną. Troc. S. skrobana z naw. Troc. S. do naw. Troc. S. klejowata. (pisasfalt) Troc. S. biała. Troc. Smołę palić, robić. Troc. Smołą trącić. Troc. Smołą co polewać. Troc. Pozapalali pochodnie z słomy i smoły. Rol. Przen.: Aż S. z oczu kapala (= oczy ciemne jak noc, jak węgiel). Smołę ma w ręku, smołę ma za paznogiąciami (Troc) = *ma pociąg do kradzieży, ma długie ręce*. Złodziej, ma smołę w ręku, Ignie mu wszystko do ręku. Kn. Łgarz, matacz, a tak mi ś. coś widzi, że ma smołę w ręku. Dyg. 2. pog. (o człowieku) *smról, śmierdziuch*; zb. *halastra, motłoch*: Iż leda błazen, leda, mówię, S., w stroju, w pojeździe. w aksamitnej szacie, równa ś. z pany. Bratk. S. ta go nie znała. Pot. (chalastra. L.). Ale odjąwszy ludzi europejskich z czoła, ostatek cześć, szarańcza, motłoch, skomon. S. Pot. 3. pot.: S. dziecięca p. **Smolka**. <SMOŁ>

Smolak, a, lm. i l. × S., p. **Smolak**. 2. [S.] *jeden z dwóch drągów podkładanych zamiast kół pod sochę dla jej przewiezienia*. <Od Smoła>

Smolka i, lm. i l. *smoła wśród milerza sącząca ś. z węgla podczas zweglania*. Łab. 2. × S. *kadzidło*: Smolki smolanej, smolki grubej funt; smolki hiszpańskiej funt. Ins. e. l. 3. m. [S.] *djabel*: S. i Węglak byli to djabliki, występujące w dyalogach. Wójc. Osoby te: S., Pampphilus, Śmierć, stędzy, Węglak, Gęba, Galant. Dziew. 4. a. × **Smoła dziecięca**, × **Pierwogój**. × **Mekonjum pierwsze wypróżnienie ś. noworodka** (meconium). <Od Smoła>

Smolkowy i. przym. od **Smolka**. 2. **Smolkowa trawa**, bot. p. **Rogalica**. <Od Smolka>

× **Smolować, uje. ował wylewać smołą**, smolić. <Od Smoła>

× **Smolowanie**, a, blm., *czynność cz. Smolować*.

Smolowcowy przym. od **Smolowiec**: Chodnik S. Tektura smolowcowa.

Smolowiec, wca, lm. wca i. *beton sztuczny bitumiczny, sztuczny asfalt, smoła z piaskiem lub ziwnem, służąca do wykładania chodników, podłóg i t. p.* 2. a. × S. p. **Smolowień**. <Od Smolowcy>

Smolowień, wnia, lm. wnie, × **Smolowiec retynit**, *mineral do żywic ziemnych należący, woskowo lub brudno żółty, kruchy*. Łab. <Od Smolowcy>

Smolownia, i, lm. e p. **Smolarnia**. <Od Smoła>

Smolowy i. przym. od **Smoła**: Czarność smołowa. Barwniki smolowe = *otrzymywane ze smoly gazowej*. Oleje smolowe. Plaster S. do wrywania włosów (dropax). Sosna smołowa. Trądzik S. (acne picealis). Węgiel S. Woda smołowa (= woda do picia zaprawiona smołą). 2. lek.: × **Jamulka smołowa**, p. **Jamulka**. 3. min.: **Kamień S.**, p. **Retynit**. Węgiel kopalny jest smolowocząrnym. <Od Smoła>

[**Smolsko**, a, blm.] *wódka, gorzałka*. <Od Smoła>

† **Smółwa**, y, lm. y *umowa, układ, pakt*. Ps. flor. <= Smowa, Zmowa >
 [Smolydza, y, lm. e, Smolyza] *wiciokrzew czarny* (lonicera nigra).
 [Smolyza, y, lm. y] p. Smołydza.
 [Smontarz, a, lm. e] p. Smątyrz.
 [Smorgać, a, al] l. *szczytać, rwać*: S. liście. 2. p. Smorgnać. <SMARG/S(Z)MORG/S(Z)MERG >
 [Smorganie, a, blm.] *czynność cz. Smorgać*.
 [Smorgnać, nie, nał, Smornać, Smórgnać, Szmórgnać, Szmórgnać, nied. Smorgać] l. *wypić, palnąć, golić, machnąć, tyknąć (wielki kubek mocnej wódki)*. 2. p. Smyrgnąć. 3. smarznąć. 4. osmyknąć, obmusnąć, obciągnąć: S. liście z gałęzi. <p. Smorgać >
 [Smorgnięcie, a, blm.] *czynność cz. Smorgnać*.
 [Smorgończyk, a, lm. i] *niedźwiedź wytresowany w Smorgonji*.
 Smorgoński *tyczący ś. zakładu tresowania niedźwiedzi w litewskim miasteczku Smorgoniach*. Żart.: Akademia a. szkoła smorgońska. Litwin ten musiał w smorgońskiej terminować akademji. L. Rozbiega ś. wszystkim ród zwierzęcy dla lwa chorego za doktorami, co ich mieć mogą libejskie knieje i smorgońska szkoła. L. Akademik, gagatek S., smorgońska duda = *człowiek źle wychowany, niezgrabiasz, gap, rura, duda, grubijanin*. Gagatek S. wywieziony w akademji smorgońskiej, gach niepocieszny, nieoskrobany, gap. Oss. Ten gaszek S. mógłby ś. podobać Izabeli! L. A ty smorgońska dudo! znaj, żem z ciebie drwiła, właśnieś też wart zazdrości. Zabł. Cóż ty ś. tak skrzywiła? smorgońska fiuko, fu fu w głowie. Słow.
 [Smornać, nie, nał] p. Smorgnać.
 [Smornięcie, a, blm.] *czynność cz. Smornać*.
 [Smorsc, a, lm. e] p. Smoczek. <Z Ros. nad-smotrščik >
 [Smoruch, a, lm. y] p. Smoluch. <Zam. Smoluch, pod wpływem Smarować >
 [Smorucha, y, lm. y] l. a. [Smoruga] *kobieta smoluch*. 2. *nazwa krwi*. <Od Smoruch >
 [Smoruga, i, lm. i] p. Smorucha.
 [Smorz, a, lm. e] p. Smardz.
 Smorzewka, i, lm. i bot. (piscidia) *roś. z rodziny motylkowatych*.
 Smozka, i, lm. i *skóra z barana - wyporka, wyprawiona na zamsz, na glans a. na szer*. <Por. Nm. Schmasche >
 [Smotłok, a, lm. i, Smotrak, Smotruch] *niechluj, brudas, plugawiec*. <Od S(z)małtać >
 [Smotrak, a, lm. i] p. Smotłok. <Od S(z)małtać >
 Smotrawa, y, lm. y bot. (telekia) *roś. z rodziny złożonych*.
 [Smotrucha, y, lm. y, Smoczycza] *kobieta silnie zbudowana, mocna, ale zabrudzona*. <Od Smotrak >
 [Smotryk, a, lm. i, Okara] *człowiek śmiesznie wyglądający*.
 [Smotrzenie, a, blm.] *czynność cz. Smotrzyć*.
 [Smotrzyć, y, ył, Smatryć] *zbierać*. <(S)MOTR >
 † Smowa, y, lm. y *zmowa, porozumienie*. Ks. Ł. <Stz > + Mowa >
 † Smowca, y, lm. y *ten, co podpisuje umowę*. B. Sz. <Od Smowieć = Zmowieć >
 [Smowieć się, i ś., il ś.] *rozmówić ś.* <Z(s) + Mowieć >
 [Smowienie się, a ś., blm.] *czynność cz. Smowieć ś.*
 [Smowiny, in, blp., Smowy] *zmówny, zaręczyny*. <Od Smowieć >

[Smowy, smów, blp.] p. Smowiny. <Lm. do Smowa >
 [Smólnica, y, lm. e] p. Smolnica.
 [Smółka, i, lm. i] l. p. Smolarz. 2. *suchy wosk czarny*. 3. *młoda żywica na drzewach iglastych*: (Sosna) białą smółkę sączy. Kon. Smółki topną. Kon. W borach sosnowych i puszczech sychać wszędzie smółkę. Widok nielada: szyjki oblepione smółką, a całe butelki niehem porośnięte. Kaczk. 4. *rodzaj gruszek z zapachem smółki*. 5. *mleko krowy przed ociepleniem*. 6. bot., p. Firletka. <Od Smoła >
 [Smórgnać, nie, nał] p. Smorgnać.
 [Smórgnięcie, a, blm.] *czynność cz. Smórgnać*.
 [Smrecuszek, szka, lm. szki] p. Smrek: *Rzednieją stare drzewa, młode smrecuszki*. <Od Smreczek >
 [Smreczak, a, lm. i] p. Świerk. <Od Smrek >
 [Smreczek, czka, lm. czki] p. Smrek.
 [Smreczyna, y, lm. y] l. p. Świerk: *Naigłach smreczyny perła ś. grube krople*. Matl. 2. p. Smreczyna. <Od Smrek >
 [Smrek, a, lm. i] p. Świerk. Matl. *Padaly odwieczne smreki i jedle*. Ork. *Kiedy go do woj-ska odebrali, to był jak S. w uboży, gibki, śmigły i rosły*. Ork. *Począł płonąć jak S. na suchu podpalony*. Ork. Zdr. [Smreczek, Smrecuszek]. <SMREK, zap. Słc. >
 [Smrekowy] *przym. od Smrek, świerkowy*: *Ponad polaną soi las S. Matl. Miejscami całe ubocze gór zavalone było łomem smrekowym*. Tet. <Od Smrek >
 [Smrekówka, i, lm. i] *tumak* (mustela martes). <Od Smrekowy >
 [Smrezoga, i, lm. i, Rzęzoga] *lekka mgła biała a rzadka*. <Zam. Srezoga >
 [Smroczyzna, y, lm. y] bot. p. Świerk. <Od Smrok >
 Smrodek, dku, lm. dki p. Smród: *Sąsowne rury dają wodzie S. żywcowy*. Kluk. <Od Smród >
 Smrodliwie *przys. od Smrodliwy*. L. Troc.
 Smrodliwiec, wca, lm. wce bot. p. Bożowoń.
 Smrodliwość, i, blm., rz. od Smrodliwy.
 Smrodliwy, † Smrodny *pełen smrodu, śmierdzący*: *Do smrodliwych kul oprócz zwykłych materji trzeba dodać naraszplowanego końskiego rogu*. Jak J. *Jeżeli dym z pilek ognistych będzie S., nazywają ś. smrodliwe kule*. Jak J. *Wyżewy smrodliwe*. Smrodliwe miejsce. Troc. *Przez oszczędność zajmą kwaterę smrodliwą i lichą, ale taną*. Krasz. <Od Smród >
 Smrodnica, y, lm. e bot. (foetidia) *roś.* <Od Smrodny >
 † Smrodnik, a, lm. i *zadek, tyłek, dupa*: *U przegierza jednej wszetecznicy naczosano świerzbjącego smrodnika*. Paszk. <Od Smrodny >
 † Smrodność, i, blm., rz. od Smrodny: *Liście mirtowe działają S. oddala*. Trzye.
 † Smrodny p. Smrodliwy: *Smrodne wonie bardzo zarażają ciała zwierząt subtelných*. Trzye. <Od Smród >
 Smrododrzew, a, lm. y bot. p. Przemierzła. <Smród + Drzewo >
 Smrodynia, i, lm. e bot. l. a. [Smrodzina, Smardlina, Smarglina] p. Porzeozka. 2. p. Śliwa. <SMROD >
 † Smrodza, y, lm. e *śmierdziucha*: *Jeśli ś. dusza nazad do tej wróci smrodzy (prześmiardłej baby) w sądny dzień, niech poradzą o tym teolodzy*. Pot. <SMROD >

Smrodzenie, a, blm., czynność cz. **Smrodzić**.
 × **Smrodziciel**, a, lm. e ten, co smrodzi; *śmierdziel*, *śmierdziuch*, *plugawiec*. L. <Od Smrodzić>
Smrodzić, i, il l. *napelnić smrodem*, *zasmradzać*, *fetoryzić*: Wynosć s., nie smrodź tu swoim czosnkiem! 2. *pierdzić*, *hędzić*, *kurzyć*, *kopcić*: Kto tu smrodzi? Troc. Przen.: Ksiądz biskup Paweł, co to wiecznie wicherzył a smrodził. Krasz. <Od Smród>

Smrodzieniec, *ńca*, lm. *ńce* l. [S., **Urwiwól**, **Wilżyna**, **Świńska wierzbina**] *roś. ononis arvensis*. 2. p. **Asafetyda**. <Od Smród lub Smrodzić>

Smrodzina, y, lm. y l. [Smrodziny] *smród*. 2. bot. p. **Wiciokrzew**. <Od Smrodzić>

Smrodziuch, a, lm. y ten, co smrodzi, *śmierdziel*. Zgr. **Smrodziuszysko**. <Od Smrodzić>

Smrodziuszysko, a, lm. a m. i ni. p. **Smrodziuch**. <Od Smrodziuch>

Smrok, a, lm. i bot. p. **Świerk**. <p. Smrek>

Smród l. *odu*, lm. *ody* = a) *śmierdzenie*, *woń nieprzyjemna*, *obrzydliva*, *fetór*: S. z wychodka, z gęby. Jakim osobliwszym przypadkiem ludzie w takiej nędzy i smrodach dwie godziny przeżyć mogą? Krasz. S. podpaszny, parkot. Troc. Kto ma pszczoły, to ma miód; kto ma dzieci, to ma S. Prz. Przekleństwo: Niech cię S. ogarnie! Przen.: Łże, że aż S. (= *aż pfe*, *aż wstrętne słuchać*). Gród — S., ziemstwo — kiepstwo. Każdy ród ma swój S. Prz. (= *ma swego zakale*). b) *to*, *co wydaje smród*, *plugastwo*, *nieczystość*, *kał*, *fecesy*, *gówno*: Matka dzieciątka dla smrodu nie zamietuje, ale S. on ociera i omywa. Żarn. c) lek.: † Nosa S. = owrządzenie w jamach nosowych (ozaeana). 2. *oda*, lm. *ody* a. *owie* = a) *śmierdziuch*, *plugawiec*, *śmierdziel*; *gówniarz*, *smarkacz*, *dzieciuch*, *gól*, *smarkul*, *fajfel*: Smrodowie i plugawcy. Wuj. Gdy s. na męża rozniewa, nazywa go „smrodzie”. Biel. M. Złóżeie z siebie tych nieczemnych smrodów (Tatarów) obrzydliwe jarzmo. Paszk. Konstantyn, jako s. z młodu okazał plugawym, także i na starość smrodem był, bowiem był łakomy, fryjowny, okrutny. Biel. M. Wiesz go! S. taki, a już s. do papierosów bierz! b) [S.] *Żyd*. <SMROD/SMARD/SMIERDŹ>

Smucenie, a, blm., czynność cz. **Smucić**.
Smucenie się, a s., blm., czynność cz. **Smucić** s.

× **Smuciciel**, a, lm. e ten, co smuci. L. <Od Smucić>

Smucić, i, il, † **Smącić**, † **Smęcić**, × **Smętnić** *napelnić smukiem*, *zasmucać*, *martwić*, *trapić*, *frasować*: W pomyślnym szczęściu boję s. odmiany, w przeciwnym tuszę, że ten, co smuci, smutek odwróci. Pir. Smuci mię ta wiadomość, ten postępek syna. Nie smuć nas swoim smutkiem. Korz. Cień grzechu już anioła smuci. Uj. S. s. *być smutnym*, *martwić s.*, *trapić s.*, *frasować s.*: Smuci s. kto z was, niech s. modli. Wuj. Podczas wielkiego głodu, gdy braci chleba nie stawało, S. s. zaczęli. Skar. Przyszedł do niej młodzieniec jasny i piękny, pytając jej, czemu s. tak bardzo smuciła? Skar. Ani s. z tego smuć, ani cieszyć. Kras. Po grobach lubił błakać s. i smucić. Dm. To cieszą s., to znowu trapią s. i smuć. Mick. Myślałem, że s. smucisz za wzgardę kości twoich. Słow. Dawne czasy poszły w lasy, równiny s. smuć. Len. (= *wyglądają smutnie*). [Niedługoch s. nad nią smucił] (= *po jej śmierci*). <p. Smęcić>

† **Smucien** p. **Smutny**.
Smucin, u, lm. y bot. (Kennedy) *roś*. <Od Smucić>

Smug, u, lm. i, † **Smuk**, **Smuga**, [Smąga] l. (część. **Smuga**) *widoczny ślad pociągnięcia*, *muśnięcia* *po czym*, *strych*, *pas*, *prega*, *strefa*: S. swój rozwija złota jasność słońca. Kasp. (= *wstęgi*). 2. *wązki a długi pas ziemi*, *łąki*, *lasu między rolami a lasami*: Oddałem Haliczanom brylant mej korony, ów Słonim, co wśród smugów wznosi s. pod niebo, Wołkowyskie moje rozległe dzierzawy. Słow. Przen.: Patrzysz, Boże, na ten padolny S. Kasp. (= *na ziemię*, *na padół ziemski*, *na świat*) 3. [Smug] = a) *łaska*, b) *kawałek pola*. e) *bagno*. Zdr. **Smużek**. <SMUG/SMĄG>

Smuga, i, lm. i l. p. **Smug**: S. u malarza, strych, który s. od pęzła zostaje, gdy s. ko'or nawodzi. Mag. W wybielonym płótnie pozostają niektóre smugi niezupełnie dobielone. Przędz. Smugami. Torz. (pasami, w pasy. L.). Postrzegł, że chłopiec od pasa, jak długi, okryty w jakieś niezwyčajne smugi. Pulp. (= *brzozy*, *pregi*, *busy*). Smugi od żyłek pulsowych zrobione Krup. Żyłowata S. Wei. Grzbiet sinemi znaczoney smugi. Hul. [Chrąse, co ma po sobie smugi]. (Chmura) z nieba aż do ziemi spuszcza długie smugi, jak rozwite warkocze: to są deszczu strugi. Mick. (= *wstęgi*). Przen.: Marzeń pokręcone zwiły s. smugi (= *zwoje*, *pasma*). Dunajec rozpleciony w kilka smug jasnych (= *wstęgi*, *strumieni*). Przen.: Z żywota matkim wyszedł i przez takąż smugę i mnie i mego (Bóg) wyprowadził sługę. Chr. (ciaśninę L.). Wetulinus, wyrzawszy s. smugiem koło Regium, nowy bunt zapalił. Chr. (= *przesmykiem*). Na tych smugach znajdował s. miały liczne trzody. Nar. Woli jałówka pulchne deptać smugi. L. (*virentes campos*). 2. anat.: S., Kresa a. † Krysa biała brzucha, p. Kresa. Smugi ścięgniste = *smugi poprzeczne na mięśniach prostych brzucha* (inscriptions tendineae). 3. gór.: S. przy żył kruszcowej = *jedna z warstw tak zwanej łupiny* (p. gieol. łupina). Zdr. **Smużka**. <SMUG/SMĄG>

Smugła, i, lm. e bot. (spathelia) *roś. z rodziny bigonecznikowatych*.

Smugły p. **Smukły**: Moje smugłe łanie, czy mnie kochacie? Słow. <Zam. Smukły>

Smugowany *mający po sobie smugi*, *pasisty*, *pregowany*. Czernieca (roś.) smugowana. <Od *Smugować, od Smuga>

Smugowato przys. od **Smugowaty** L.

Smugowaty l. *wązki a długi*, *wydłużony*: Ziemia smugowata. 2. anat. × **Ciała smugowate** = *ciałka prążkowane*, *prążkowane*, × **Ciała laskowane** w **mózgu** (corpora striata). <Od Smug>

Smugowie, a, lm. a, [Smugowina] *rola zarosła silnie trawą*: Te to smugowia mokną w porze deszczów. Żer. <Od Smug>

[Smugowina, y, lm. y] p. **Smugowie**. <Od Smug>

Smugowy l. przym. od **Smuga**. 2. patol.: Zapalenie płuc smugowe. <Od Smug>

† **Smuk**, u, lm. i p. **Smug**. Troc. Przy zdroju był S. piękny, zielony. P. Koeh.

Smukać, a, ał l. × S. i × S. s. p. **Smuknąć**. 2. [S.] p. **Smykać**. <(S)MUK/(S)MYK>

× **Smukanie**, a, blm., czynność cz. **Smukać**.
 × **Smukanie się**, a s., blm., czynność cz. **Smukać** s.

† **Smukarski** przym. od **Smukarz**; † **Smukirski**, † **Smukierski** L.

† **Smukarz**, a, lm. e, † **Smukirz**, † **Smukierz** *ozdabiający*, *upiększający*, *przystrojający kogo lub co*, *piekarczyk*: *Cosmeta*, S., który przyochędaża, piekroszka. Mącz. <Nm. Schmücker>

† **Smukawica**, y, lm. e rodzaj sukni niewieściej za czasów Zygmunta III. Gl. S., niewieścia suknia, a. w strefy, lub też dlatego nazwana, że gładko, czyli pięknie zrobiona. Ust. cen.

† **Smukierski** p. **Smukarski**: *Mangonicus*, S., co ku wysmuknieniu należy. Mącz.

† **Smukierz**, a, lm. e p. **Smukarz**: S., przyozdabiający suknie. Rej. <Nm. Schmücker>

† **Smukirski** p. **Smukarski**.

† **Smukirz**, a, lm. e p. **Smukarz**: *Mangones*, wszelakich rzeczy poprawiacze, smukirze, gremplarze. Mącz. <Nm. Schmücker>

Smukla, i, lm. e bot. (*baetris*) roś. z rodziny *palm*. <Od Smukły>

× **Smukłoszozypcy** mający szczytce cienkie a długie: Rak S. <Smukły + Szczypec>

Smukłość, i, blm., rz. od **Smukły**.

Smukły, **Smugły** i. **wysmukły**, **smagły**, **wiotki**, **wybujały**, **cienki** a **wysoki** a **długi**: Patrz, jak niesie pod obłoki jodła smukła wierzech wysoki. Dar. J. Pod nim S. arabezyk dla bodźca ostrogi, zwinawszy ś., obalił kilku w rymszok z drogi. Zabł. Obeszli małą dolinkę, otoczoną smukłemi włoskimi topolami Bał. Smukła sarna, pelzający lis, kiejający szarak, sadząca z gałęzi na na gałąź wiewiórka. Jord. 2. **wymuskany**, **ulizany**, **gładki**: Tedy na starość wygolić ś., tedy i smukłym gaszkim być mi wypada. Tw. Koń wszystek gładki, S. Pot. Smukłe korki. Pot. 3. anat.: Mięsień S. uda, × muskuł cienki, † myszka cienka, wysmukła, × muskuł płaski uda (*museulus gracillis*). Pęczek S. rdzenia (*funiculus gracilis medullae*). 4. zool.: Karp S., p. I. Karp. <Od Smuknąć>

Smuknąć, nie, **nał**, nied. **Smukać** i. **smoknąć**, **cmoknąć**. Śl. wil. S. na konia. 2. **wciągnąć nosem**, **puścić nosem**: Tabaczkę całym nosem na dzień dobry smuknę. Fred. A. 3. **musnąć garścią dla osmuknięcia**, **obmusnięcia czego**: S. ręką gładką, pogładzić, gładzić gałązkę, ścierając ręką liście, obmorgać. L. 4. i **Smykać ś.** **wymknąć ś.**, **wyrwać ś.**, **wysunąć ś.**, **wypuścić ś.**, **wyhyc**, **wylecieć**: Hej, smuknę z kosza za starą dumką swoją. Śl. wil. Kiedy ś. król na wózku wymknął z śród orszaku, wszystkim smukać zabroni, sam charty na smyczy trzymał. Pot. Mara za drzewem cieżczała, lecz na to miejsce coraz ś. wyżej w górę smukała. Oss. 5. [**Smukać**, **Smykać**] **krasć**, **ściągąć**. S. ś. I. p. wyż. 2. **Smukać ś.** = **muskać ś.**, **gładzić ś.**, **stroić ś.**, **elegantować ś.**: Ależ mu w poczciwości równego poszukać: lepak i przyjacielski, choć ś. nie rad smukać. Iż. <(S)MUK/(S)MYK>

Smuknięcie, a, blm., czynność cz. **Smuknąć**.

Smuknięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Smuknąć ś.**

† **Smukowny** **gładki**, **wygładzony**: Czoło jej smukowniejsze nad alabaster gładzony. Tw. Smukowne nogi. Żebr. <Od Smuknąć>

Smukwa, y, lm. y zool. (*scollia*) owad błonkoskrzydły. <Od Smukać>

[**Smulać**, a, ał] I. zł. **ruszać**, **tykać**, **brać**. 2. a. [**Osmulać**, **Wysmulać**] **trzeć jeden przedmiot o drugi aż do jego uszkodzenia**.

[**Smulanie**, a, blm.] czynność cz. **Smulać**.

Smulec, lca, blm. I. [S.]: **Docierać do smulca** = **docierać sianami do ziemi, gdy jest zła sanna**. Poszedł smulec = **poszedł zawstydzony**. 2. gór. **sól nieczysta w Wieliczce**, **zmieszana z ziemią, błotem i piaskiem, na sprzedaż nieprzydatna**. Łab. <p. Smólec>

[**Smura**, y, lm. y] **mgła**. <SMUR/CHMUR>

[**Smurgiel**, gla, lm. gle] (o dziecku) **smarkacz**, **fafel**.

† **Smusik**, a, lm. i, † **Smuszek**, † **Smużyk** **skórka jagńcica lub baranka okryta wełną, wyprawiona albo surowa**. Ust. cen. Cło płacą króliki, smusiki, skóry niedźwiedzie. Vol. <p. Smoszka i por. Nm. Sehmasche>

[**Smusz**, a, lm. e] I. **skóra zdarta z węgorka**. 2. **kawał płótna białego, którym przykrywają trumnę, gdy wiozą umarłego do kościoła a. na cmentarz**. <p. Smusik>

Smuszek, **szka**, lm. szki p. **Smusik**: **Smuszków** od sta... Ins. e. I. **Staremu młoda** — jakby do kożuszka z starych skór przyszył młodzieńczego smuszka. Bratk. <Por. Smusz, Smoszka i Nm. Sehmasche>

Smuszka, i, lm. i I.?: **Żyja tu ślady arktycznej fauny: świstak, kozica, serek i S. Mię. 2.** [S. węzowska] **skórka z węzła**. <p. Smusz>

† **Smuszkowy** przym. od **Smuszek**: **Smuszkowe futro**. Ins. e. I. <Od Smuszek>

[**Smuta**, y, lm. y] p. **Smutek**: **Nie dodaj mi wielkiej smuty**. Wóje. <Ukr. smuta>

Smuteczek, **czku**, lm. czki p. **Smutek**: **Będę rozkładała i składała smuteczki swego życia**. Żer.

Smutek, **tku**, lm. tki, **Smętek**, † **Smątek**, † **Zamutek**, **Smęt**, × **Smutność**, [**Smutkość**] **stan ducha niewesoły, przygnębiony, zmartwienie, strapienie, zgryzota, frasunek, żaloba**: Wielka smutnemu pociecha, gdy mu kto smutki i płakania pomaga. Skar. Od nieznośnego smutku omiadała i więcej przemówić nie mogła żadnego słowa. Op. Takci na świecie: raz radość, drugi raz S. Kochan. Jako mol odzieniu, a robak drzewu, tak S. męża szkodzi sereu. Wuj. Będziecie płakać i lamentować wy, ale S. wasz w radość ś. obróci. Wuj. Patrząc na taki S. Dawida naszego, jako łzami twarzy naszej polewać nie mamy? Skar. Boże daj, aby moja żaloba pospolite smutki zastąpiła. Skar. Nie umarłemu twym smutkiem nie pomożesz. Skar. S. jako mgła szeroko wszystko koło nas zajmuje i ocienia. Skar. Białe głowy i panienki, sługi twoje, jako owieczki bez paszy, któreś jako dzieci miłowała... na ziemi siedzące, głowy zwiesiły i zamilkły, łzami tylko a smutkiem mówiąc. Skar. Cóż nam za pociechy na ten S. P. Bóg zostawił raczej? Skar. Najczęściej S. z nadzieją chodzi. Karp. Za (= czy) nie wiesz, że w tym młynku S. z weselem chodzi? Gawiń. Frasunek, długie troski, nieustanne smutki swej mocy na mej twarzy wyraziły skutki. Tremb. Smutkowi ś. nie poddaj. Kn. Z wyrazem smutku wiecznego na twarzy. Krasin. Precz, precz S. wszelki, zapal fajki, staw butelki. W twarzy S., czoło co schyla w cichości, którego całym blaskiem uśmiech cierpliwości. Malez. Radość i nieradość, S. i niesmutek tak bystro, nakształt mieszanych przez szulera karty, tasują ś. w głowie i mkną przez serce. Jeż. Oczy miały wyraz dojmującego smutku. Orzesz. Smutki dane w udziale nam biednym. Orzesz. S. ciężki, cichy, głęboki. Pograżony w smutku. Zdr. **Smuteczek**. <p. Smętek>

[**Smutkość**, i, blm.] p. **Smutek**.

† **Smutliwie** przys. od **Smutliwy**, **smutnie**.

† **Smutliwy**, [**Smutliwy**] p. **Smutny**: **Jezus, ujrzawszy matuchną smutliwą, pobieżał do niej**. L. <Od Smut>

Smutnawo przys. od **Smutnawy**: **Coś pociągającego, miluchnego uśmiechało ś. S. w jej okrągłuchnej, lekko zarumienionej twarzy**. Krasz.

Smutnawy, × **Smutnowaty** *smutny nieco, niewesoły, nieswoj.* <Od Smutny>

Smutnie, **Smutno** przys. od **Smutny**: Tylko wiatr szumi, uginając S. kłosa. Malez.

Smutnieć, **eje**, **ai**, **Smętnąć** *stawać ś. smutnym*: Na kurhanie, nad krynicą smutniała kalina. Uj. Tylko olehy martwo smutniały. Żer. <Od Smutny>

Smutnienie, **a**, blm., czynność cz. **Smutnieć**.

[**Smutnieńki**] przys. od **Smutny**: Smutnieńkie święta miałabym ja, gdybym u siebie siedziała. Orzesz. <Od Smutny>

[**Smutnieńko**] przys. od **Smutnieńki**.

Smutno p. **Smutnie**: I pusto, S., tęskno, jak u Marji w myśli. Malez. Nie przyleciała z ptaszyn ani jedna; i spostrzegłem to, i było mi S. Słow. Twardowskiemu okropnie S. biło w pierśiach serce. Krasz.

× **Smutnodur**, **u**, blm., × **Smutnodurstwo** patol. *przynęgnięcie umysłowe, zaduma, melancholia* (melancholia). Perz. <Smutny + Dur>

× **Smutnodurstwo**, **a**, blm., p. **Smutnodur**. <Od Smutnodur>

× **Smutnogra**, **y**, lm. **y** *tragiedja*. Mrong. <Smutny + Gra>

Smutnooki *mający oczy smutne*: Na miejscu czarownych chwil utrud i zachwyceń stała przede mną surowa i smutnooka wiedza. Orzesz. <Smutny + Oko>

× **Smutność**, **i**, lm. **i** p. **Smutek**. L. <Od Smutny>

× **Smutnowato** przys. od **Smutnowaty**: S. ś. uśmiechnę. Krasz.

× **Smutnowaty** p. **Smutnawy**. <Od Smutny>

× **Smutnowrogi** *złowrogi, przepowiadający coś smutnego*: S. puszczyk. Książ. <Smutny + Wrogi>

Smutny, † **Smutliwy**, [**Smutliwy**], **Smętny**, † **Smętnliwy**, † **Smucien**, † **Smęcien** *l. pełen smutku, żaloszny, tęskny, zasmucony, morkotny, posepny, strapiony; świadczący o smutku*: Smutna wdowa (= niepokieszona). Smutna sierota. Smutnemu trudno śmiech przychodzi. Kochan. Smutna twarz. Sekl. W Tobie ja samym, Panie, człowiek S. nadzieję kładę. Kochan. Gdy to młodzieniec usłyszał, odszedł S. Wuj. Ujrzał go z twarzą spuszczoną a smutną. Skar. Teraz dom wszystkich królewski smutną bez słońca tego ciemnością i czarną chmurą zaszedł. Skar. Wielka smutnemu pociecha, gdy mu kto smutku i płakania pomaga. Skar. A chociaż ten przypadek nie tyka mię zblizka, S. będę przez tydzień. Niem. A jeśli ś. rozśmieję, to jak za pokutę, a jeśli śpiewać będzie, to na smutną nutę. Malez. S. ksiądz stoi u łóżka i smutniejsza czeladka, i smutniejsza od niej družka, i smutniejsza jeszcze matka. Mick. Smutne zadumanie. Wodzę okiem po nieszczęściu światach, S. jak bocian stojący na czatach. Słow. A mnie myśl smutna ży pędzi do oka. Od. Ja smutkiem twoim smutna. Korz. Obie jeszcze smutne po ojeu żalobą. Krasz. [S., jak ziemię zaprzędał] = S., jakby ziemię własną sprzedał. 2. *zasmucający, przykry, oplakany, pożałowania godny*: S. przypadek. L. Po chwili smutnej pogoda. Zabł. S. stan czego (= nie pocieszający). Smutne położenie. S. fakt. S. obraz przedstawił ś. naszym oczom. Smutne następstwa. S. był rezultat rozpoznania. Bał. Smutna nowina. 3. *Smutne drzewo*, p. **Nieusmiał**. <p. Smętny>

Smuzić, **i**, **ii** myśl. *wydawać głos właściwy zajęcowi*.

Smuż, **u**, lm. **e** myśl. *skórka zajęcza, kożuch*. Zdr. **Smużek**, **Smużka**, [**Smużk**]. <p. Smuż>

1. **Smużek**, **żka**, lm. **żki** p. **Smuż**.

2. **Smużek**, **żka**, lm. **żki** p. **Smuż**.

Smużenie, **a**, blm., czynność cz. **Smużić**.

[**Smużk**, **a**, lm. **i**] p. **Smuż**.

1. **Smużka**, **i**, lm. **i** p. **Smuga**: W głębi, jak S. śniegu, wysnuwał ś. niedościgły prawie dla oczu, przecudny potok Golo. Żer. Po lewej stronie biurka, korzystając z jaśniejszej smużki światła, siedzi młoda kobieta, zajęta robótką szydełkową. <Od Smuga>

2. **Smużka**, **i**, lm. **i** l. p. **Smuż**. 2. zool., p. **Sa-motka**.

Smużyk, **a**, lm. **i** p. **Smusik**. Troc.

Smużyna, **y**, lm. **y** l. *lińchy, nędzny smug*: Teraz na piasku S. blasku. Sł. wil. 2. bot. (callisia) *ros. z rodziny strójlcowatych*. <Od Smug>

Smycz, **y**, lm. **e** a. **ty** l. *rzemień a. sznur, na którym prowadzą charty na polowanie, a potem je z niego zmykają*: Na S brać psy myśliwe. Bardz. Psy spuścić z smyczy, wysworować. Chm. B. Smyczy ze psów zemkniono, *copula detrahitur*. Żebr. Sam król trzymał na smyczy męża i sokoła. Mor. Niejeden zajęc minął nie poszczwany, choć mu go pod S. ogary nażoną. Pot. Barana na smyczy prowadzi Jabł. Myśliwi smyczą karzą. Chm. B. S. ze dwu smyczy a S. podwójna. Troc. Puścić charta ze smyczy. Troc. Zbierać psy na S. Troc. Tęgo docinasz, a drugi jak zajęc pod S. leci. Pas. Utkana z jedwabiu S. Mick. Pędzi, jakby chart ze smyczy. Kon. Charty biegają smyczą (myśl.) = *linją prostą za pierwszym*. Przen.: A gdzie Djana plon ubity liczy, tam serce moje uwięzło na smyczy. Nar. (= na uwięzi, w pętach). Ah! kto ich ukaze, kto mi ich dogoni, kędy mi te oszusty zdarły ś. ze smyczy? Tremb. (z rąk mi ś. wymknęli, z łapki. L). Prowadzić kogo na smyczy = *wodzić kogo na pasku, za nos, powodować nim*. Dzieci nasze nie zawsze mają biec na smyczy. Cóż zuchwałszego nad człowieka, gdy mu jako ze smyczy szczęście łaski zmyka, zadarszy karku, przeciw niebu bryka. L. (= *sypie jak z rękawa, z rogu obfitości*). Taki człek na świat nasz wychodzi, który wszystkich szczęścia jak na smyczy wodzi. Jabł. (= *pasmem*). Zawsze zazdrość przy enocie na smyczy. Pot. (= *w parze*). Jak ze smyczy = *jak z bicza, bez namysłu, na poczekaniu, od ręki*: On na to jak ze smyczy rzece... Pot. 2. *para chartów*: Chartów S., gończych psów sfora, a nie para, mówi ś. Chm. B. Pędzi konno przez zwierzyniec, a za nim epaj, łapaj, ścinaj, dołóż, dwa smycze chartów. L. Trzydzieści swor na w psiarni, chartów kilkanaście smyczy. Opal. Ma kilka smyczy. Troc. 3. *p-pręg, pas u strzelby*: Bieć na S! zwawo ku mostowi! 4. [S.] *nie sześć łokci długa*. 5. [S.] *plótno sześć łokci długie*. <(S)MYK/(S)MOK>

Smyczak, **a**, lm. **i** l. [S.] *smyk, dzieciuch, malec, smarkacz, fufel*. 2. rzem., p. **Smyczek**. <Od Smyk>

Smyczek, **czka**, lm. **czki** l. p. **Smyk**: S. bywa z drzewa zamorskiego a. klonowy, tziemiowy, jabłonkowy. Kluk. Ciągnąc smyczkiem tam i sam. L. Już S. i skrzyпки nie niepożyteczne powieścić na czasy, stary, muszę wieczne. Petr. Więcej skrzypek na S., prządka na wrzeciono, niż husarz na kopję weźmie. Koch. W. S. jego wydobywał tony wielkie i pełne. Korz. Uderzać po strunach drzewem smyczka. 2. [S., Smyczka]

rzemyk: Na smyczku u pasa wisi kozik. Dyg. 3. [S., **Smyczek**] *sznurek przy bacie*. 4. [S.] *skrzypek*. 5. myśl. [S.] *sidło z włosów końskich na kabląku w drzewo wetknięte, służące do łapania kwiczołów, drożdżów i t. p.* 6. *żł. pilnik*. 7. *noż. grzbiet z blachy u bukfeju*. 8. a. **Smyczak** rzem. *prątek giętki z fiszynu, trzciny, stali, z przytwierdzoną doń struną z jelita lub włosia końskiego, służący do obracania rolki czyli bloka osadzonego na borze, do wiercenia nim dziur w metalu, do obtaczania wyrobów złotniczych, zegarmistrzowskich*: S. wierciłowy. <Od Smyk>

[**Smyczenie**, a, bfm.] czynność cz. **Smyczyć**.

[**Smyczenie się**, a s., bfm.] czynność cz. **Smyczyć** s.

[**Smyczk**, a, lm. i] p. **Smyczek**.

[**Smyczka**, i, lm. i] l. p. **Smyczek**. 2. bot. *turzyca ostrza* (*Carex acuta*).

[**Smyczkować**, uje, ował] p. **Smykować**. <Od Smyczek>

Smyczkowanie, a, bfm. l. [S.] czynność cz. **Smyczkować**. 2. muz. *różne sposoby użycia smyczka*.

Smyczkowy przym. od **Smyczek**: *Kwartet S. Smyczkowe instrumenty = rżnięte, jak skrzypce, altówki, wiolonczele, kontrabasy*. <Od Smyczek>

× **Smycznik**, a, lm. cy l. ten, co robi smyczki. L. 2. *skrzypek*. L. <Od Smyk>

† **Smyczny** pokorny, cichy, potulny. Pat. <Od Smycz>

Smyczowy przym. od **Smycz**: S. pies. L. <Od Smycz>

[**Smyczyć**, y, ył] l. charty = *brać na smycz*. 2. wlec. [S. s.] *wlec s. po ziemi za kim*: *Tasiemka smyczy s. za suknią*. <Od Smycz, wzgl. (S)MYK>

l. **Smyk!**, × **Zmyk!** w. l. *myk! szust! szust! psirek! chlust!*: Widząc, że to nie przelewki, do domu S.! L. (= *zemięknąłem*). Zając S.! psy za nim. Zając S.: *zza płota na łękę Mick*. Pan mnie potrzebuje, da znać, S.! *trzy susy, i już ja ujegomości*. L. 2. *myk! chaps!*: *Złodziej S. zegarek z kieszeni Na św. Benedyk kaczka jaje S.!* Prz. <(S)MYK/(S)MK>

2. **Smyk**, a, lm. i l. a. **Smyczek** *narzędzie, za pomocą którego grający na instrumencie rżniętym pociąga pasmem włosia końskiego po tymże instrumencie*: *Trzeba poboru dla tego choru, u którego oprócz smyka niema w worku i fenika*. Zabł. *Weź zatym swoją lutnię, weź struny i smyki; nie chęć odtąd ni pochwał, ani znać krytyki*. Zabł. 2. × S. *grajek jarmaczny*. Troc. *Przen: lichy poeta wędrowny, trubadur, rapsod*. Troc. 3. [S.] *żerdź, u której wisi kubał do zórawia (studni)*. 4. [S.]: *Dla hamowania wozu z góry, przywiązuje s. z tyłu wozu S., to jest świeżo ścięty kilkonastoletni świerk, żeby tarcie gałęzi o ziemię bieg wozu wstrzymywało*. 5. [Smyki] *sanie, płozy, suwadła*. 6. [S.] *rodzaj san w kształcie litery A, gdzie na samych płozach kładą kamienie wielkie, beczi i t. p., aby je przewieźć*. 7. [S.] *długie drzewo karbowane służące do folowania sukna*. 8. [S.] *rodzaj brony*. 9. [S.] *rzemień, pasek: Prowadzić psa na smyku*. S. u pasa do przywiązania kozika. Spodnie na smyku. 10. *złodziej zręczny, eskumoter, porywacz, rzezimieszek*: *Wielu żebraków znajdziesz opitych, rozpustnych, smyków*. Klon. 11. *pies myśliwski, który ukradkiem zwierzę pożera*. Troc. 12. *chłystek, smarkacz, młokos, gułowas*: *Rzekła: Z takim smykiem tańcować nie będę*. Troc. *Kokietka ta, gdyby sobie przynajmniej jakiego wolnego obrała smyka,*

mniejbym s. dziwiła, ale to żonatego. L. O wy smyki, smyki! *wszystko też na łeb idzie*. Wyb. (= *letkiewiczze, pędziwiatry, niestatki, wietrzniki*). *Zosia była wtedy straszny jeszcze smykiem; nikomu ani s. śniło uważać ją za coś więcej, jak za dziecko*. Dąb. 13. [S.] *włóczega*. 14. *gór. żerdź jodłowa prosta, z kory odarta, położona w dnie chodnika aż do podszybia, dla łatwiejszego przesuwania kiblów z urobkiem*. Łab. 15. *myśl. ogon zająca, omyk, osmyk, kosmyk*. 16. rzem., p. rzem. **Smyczek**: S., *pręt w łuk zgięty, z cięciwą ze struny, okręconej na krążek, w którym osadzony jest świderk; pociąganiem smyka nadaje s. świderkowi bardzo szybki obrót*. Łab. S. *wiartarski*. S., *listwica, śliz*. Łab. <(S)MYK/(S)MUK/(S)MK>

Smykać, a, ał i S. s. p. **Zemknąć**. <(S)MYK/(S)MK>

[**Smykanie**, ego, bfm.] *polonez (taniec)*. <Od Smykany, od Smykać>

Smykanie, a, bfm. l. czynność cz. **Smykać**. 2. [S.] *włóczenie s., latanina*.

Smykanie się, a s., bfm., czynność cz. **Smykać** s.: *Po smykaniu s. czolnka u tkacza staje s. płótno*. Petr.

[**Smykany**, ego, bfm.] *taniec wolniejszy*. <Od Smykać>

[**Smykawka**, i, lm. i] l. *trawa młoda, świeżo wyrastająca*. 2. *trawa skrzyż łakowy*. <Od Smykać>

† **Smykły**, † **Zmykły** *smukły, żwawy, mknący, pomykający, dobrze zmykający, prędkie, szybkie, lotny*: *Z tobą na smykłych saniach po beznieżnym ledzie niechaj sajdaiczny synek, Kupido, przyjedzie*. Koch. W. <Od Smyknać>

Smyknać, nie, nął i i S. s., nied. **Smykać** i S. s. p. **Zemknąć**: *Nie smykniesz tu niczego*. Troc. *Kto mi pierścionek smyknał?* Troc. [Smykać a. **Smukać** = ukradkiem skubać i wynosić zboże ze stodoły lub śpichrza]. *Ci, zachodząc wszędy, z cichych wód różne rybki smykają na wędy*. Gawiń. *Swe srogi i ogromny w tej skale zamyka Polifemus owece a wyniona ich smyka*. Koch. J. *Na węza łakomego, co dzieci połyka, pošlem bociana, co rad węze smyka*. Biel. M. *Smykam, kradnę co komu, sprzątam*. Kn. *Więć z kądzieli, co tkwiła w ławie u przypiecka, smyka kłaków*. Gosz. *Niech s. noga po ziemi wesoło smyka*. Petr. *Niechaj wody z siebie wypuszczą rzecz smykającą s. Leop*. *Bóg skarał węza, mówiąc: na brzuchu smykać s. będziesz*. B. G. (= *suwać s., petzać, czolgać s.*). *A żoneczka w złocistej smyknięta koleisie*. Słow. (= *przemknęła*). 2. [S.] *skoczyć, uciec*. 3. [Smykać] *włóczyć, ciągnąć po ziemi*: *Po ogrodzie nim smykali*. 4. [Smykać] *szczypać, rwać, skubać*: *Bydelecko, trawke smykaj sobie*. 5. [Smykać] *targnąć, rwać*: *Smykać włosy*. 6. [Smykać s.] *włóczyć s.* <(S)MYK/(S)MUK>

M)kać>

Smyknięcie, a, bfm., czynność cz. **Smyknać**.

Smyknięcie się, a s., bfm., czynność cz. **Smyknać** s.

[**Smykować**, uje, ował, **Smyczkować**] *grać smyczkiem*: S. na basach. *Smykuje lewągryką*. <Od Smyk>

[**Smykowanie**, a, bfm.] czynność cz. **Smykować**. **Smykowy** przym. od **Smyk**, *smyczkowy*. <Od Smyk>

[**Smynięc**, nca, lm. nce] *znak tkacki zrobiony rubryką na przędzy nawiniętej na warsztacie*.

[Smyntarz, a, lm. e] p. Smątyrz.
 [Smyr, u, lm. y, Szmyr] *torzos*: Gdy S. kwitnie od ziemi, przepowiadają ostrą zimę; gdy w środku — takąż zimę w połowie; gdy zaś kwitnie od wierchołka — zima najcięższa będzie na końcu. S. zbierają w maju. Gwar. <p. Szmer = Szmyr>
 [Smyra, y, lm. y] *wółka*. <p. Szmer(a)>
 [Smyrać, a, ał] l. p. Smerać. 2. *zmykać*. 3. *biegać*. <S(Z)MER/S(Z)MYR>
 [Smyrała, y, lm. y] *zmykający, zdołający zmykać*. Gwar. <Od Smyrać>
 Smyranie, a, blm., czynność cz. Smyrać.
 [Smyrcek, cka, lm. cki] p. Świerk. <Od Smyrk = Smrek>
 [Smyrek, rka, lm. rki] p. Świerk.
 [Smyrg, Smyrk] w. *hyc! szust! chlust! skik!*: Dalej ja S. ze słomy na ziemię. Kon. <S(Z)MYRG i t. d.>
 Smyrgać, a, ał p. Smyrgnąć.
 Smyrganie, a, blm., czynność cz. Smyrgać.
 [Smyrgnąć, nie, nał, Smergnąć, Szmergnąć, Smyrać, nied. Smyrgać, Szmergać] l. i [Szmajsnąć, nied. Szmajsnąć] *cisnąć, rzucić z rozmachem*: Dział smyrgnął na bok kule. Smyrgnął mu ze złością czapkę pod nogi. 2. *skoczyć prętko, smięgnąć, chlustnąć*: Zajac z pod miedzy smyrgnie. Kon. Smyrga jak w winogrodzie szpak. Prz. Wiewiórki smyrgały do jam. Sienk. <S(Z)MERG/S(Z)MYRG/S(Z)MARG i t. d.>
 [Smyrgnięcie, a, blm.] czynność cz. Smyrgnąć.
 [Smyrk] w., p. Smyrg: Ja smyrk ze słomy. Kon.
 [Smyrlenie się, a, s., blm.] czynność cz. Smyrlenie s.
 [Smyrlicie się, i s., it s.] p. Smerlicie.
 [Smyrnać, nie, nał] p. Smyrgnąć
 [Smyrnięcie, a, blm.] czynność cz. Smyrnać.
 [Smysiak, a, lm. i] p. Smysłak.
 † Smysł, u, lm. y p. Zmysł: S. ukuszenia, *sensus gustus*, jest S. powierzechowny, pojmujący rzeczy smak w sobie mające. Sak. Umorz w mych płaci smysłach, miły gospodnie, wszystko, coby mię mogło oddalić od wiekuistego żywota. Naw. Smysły. Ocz. Gdy dusza rozsądek czyni o rzeczach, zowie s. rozumem; gdy rozpamiętywa rzeczy, zowie s. pamięcią; gdy czuje, zowie s. smysłem. Sak. Samego człowieka inaczej S., inaczej imaginacja, inaczej rozum ludzki, inaczej Boska widzi rozumność. Bardz. Gdy gniew minie, tedy zasię człowiek k sobie a ku pierwszemu smysłowi przechodzi. L. S. wewnętrzny, wewnętrzny, duszny. Troc. Smysły wewnętrzne są: S. spółny, fantazja, pamięć. Troc. Wewnętrzne smysły dane są, abys czuł i pojmował. Troc. S. spółny jest początkiem wiedzenia naszego, mieszka pod przodkiem głowy u ciemieniem i rzeczy widzanej, słyszanej, kosztowanej i dotkniętej wyrażenie przyjmuje. Troc. Wszystkie smysły zwabi do rozumu. Troc. Smysłem pojętny. Troc. Smysłem a. smysłami pojmowanie. Troc. Smysłem niepojętny, nieczuły. Troc. Pierwszy S. powierchony jest dotykanie. Troc. Jest na wszystkich smysłach zdrowy. Troc. — Minerwa smysłu wielkiego była nad ludzi. Biel. M. Zbawiciel po zmartwychwstaniu otworzył S. uczniom, aby Pismo zrozumieli. Karnk. Słuchaj mnie, synu, a ucz s. nauki smysłu, a słowa moje uważaj na sercu swym. Leop. (nauki mądrości, rozumu. L.) Niemasz tam smysłu dobrego, gdzie jest gorzkość. Leop. Syn Boży przyszedł i dał nam zmysł, abyśmy poznali Boga. Leop. (smysł. B. G.). W ko-

ściele chcę pięć słów smysłem swym mówić, abym też inne nauczył. Leop. (wołę pięć słów zrozumitelnie przemówić, abym i drugich nauczył, niżeli dziesięć tysięcy słów językiem obcym. B. G.; zrozumiale. L.). Bóg tych, którzy Go poznać nie chcieli, podał we zły S., aby to czynili, co nie należy. Żarn. (w nierozum. L.). Aza zaeność ten klejnot nie krasi wszystkiego, gdy s. zaeny urodził, choć smysłu głupiego. Kob. — Ci teologowie tych, którzy co dobrego piszą, psują i na opaczny S., jako oni zwykli, wykładają. Żarn. Jest fałszowaniem nauki do czego inszego przystosować słowa Pisma św., aniżeli słusza, a. też nie w tym smysle, w którym są pisane. Gil. <Starsza forma wyrazu Zmysł: Z(s) + MYSL>

† Smysłowy p. Zmysłowy: Smysłny, S., *ad sensus pertinens*. Kn. Oto wpuszczę w was ducha, a będziecie żywe; dam też wam smysłowe żyty i każę na was obroś mięsą, a rozeiągnę po was skórę. Leop. <Od Smysł>

[Smysłak, a, lm. i, Smysiak] *człowiek zmyslny, lepski*. <Od Smysł>

† Smysłenie, a, lm. a, † Zmyslenie *poemat*. Mym. S., dietamen. Mur. <Z(s) + Myślenie>

† Smysłność, i, blm., rz. od Smysłny, *zmysłowość*: S., *sensualitas*. Mym. S., *czułość smysłowa* pieściwa, smysłem lubieżne dogadzanie. Troc.

† Smysłny p. Zmysłowy: S., smysłowy, *ad sensus pertinens*. Kn. S. dowcipny, rozumny. Km. <Od Smysł>

† Smysłstwo, a, blm., p. Zmysłowość: Ciała w próżnowaniu, w obzarstwie, w smysłstwie ustawicznym przebywające są skłonnniejsze ku zarażeniu. Sien. <Od Smysł>

[Smysłny] l. p. Zmyslny. 2. *zręczny, pracowity*. 3. *mądry, rozsądny*. 4. *ir. nie szanujący cudzej własności*. 5. *przyszły, ładny, skłatny, zgrabny* (o ludziach i o rzeczach). 6. *ciekawcy*. <Zam. Smysłny>

[Smysłać, a, ał] *szukać czego, przewracać co z szelcstem*. <Por. S(z)matlać>

[Smysłanie, a, blm.] czynność cz. Smysłać.

† Sna p. Snadź. Rej, Pat., Pr. Proś Boga, owabyć S. była odpuszczona ta myśl serca twój. Leop. (owabyć snadź. Leop.). I w ogień S. nie boi s. skoczyć. Glietz. Dni swoje w żalości, noey tracę łzami, a gdyby s. frymark ten stał między nami, że od tego czasu miałbym żyć w radości, snaby jej mniej było. Grabow. Pójdę, owa S. s. potka ze mną Pan, a co mi rozkaże, powiem ci. Leop. Mają tego S. dziś za złego człowieka, który, broniąc praw ludzkich, sprzeciwia s. niegdy panom, aby ich nie złamali. L. Snabym też rzekł sprawiedliwemu, że żywotem będzie żył... Leop. Ze względem ziół tych gruby ten błąd aptekarski nikogo nie struł, to S. czyni mała miara tego jadu. Sien. Nie czynicie tego w dzień święty, by s. S. rozruch nie stał w ludu. Leop. <Zam. Snadź>

Snad p. Snadź: Śliczne na rzeki brzegach stało S. pachole, skwapliwą w letnich wodach pływać mając wołę. Toł. S. jakoby s. poprawił. Troc (= *tak jakby...*). S., żeś pił. Troc. S. przyjedzie. Troc. S. w przysiedze uwiązany a. w obietnicy. Mick. S., że obrożę charta poznali. Słow. S. pójdę na śmierć, na wojnę. Berw. Już miał gębę zatknąć chustą, którą S. na podorędziuzymał Panas. Krasz.

[Snad, Snod] *zaraz, w tej chwili*. <SNAD>
 [Snadki] *miakki, płytki*: Morze snadkie. <SNAD>

[Snadkość, i, blm.] rz. od Snadki.

Snadnie, Snadno przys. od **Snadny**; [Snamno]: Kto głowę schyli, porazić go S.; S. ułowieć, kto w ptaki sam wpadnie. Tw. Ty, panie, wszystko możesz, wszystko tobie S. Paszk. Znikąd tak S., jako z złego sąsiada, szkoda nie przypadnie. Kochan. A ja swym cichym szepciem sprawię uniem S., że człowiekowi łacno słodki sen przypadnie. Kochan. Żyć nie tak, jako mówić, S. Kęchan. Snadniej o łabędzia czarnego i o kawkę białą, niż o dobrą żonę. Opal. Pókiśmy w szczęściu, wszystko idzie S., w nędzy i statek i rozum odpadnie. Kras. Kto guza szuka, S. go otrzyma. Pas. S. to uczynisz. Troc. Przeciągali sejmik w nadziei, iż za ich odejściem snadniej im rzeczy pójda. Albor. Pan nie jesteś skryty, gdy ś. do roli szpiega przyznajesz tak S. Słow. Bóg na to dał mowę człowiekowi, aby mógł najsnadniej maskować swe myśli. Prus. <SNAD>

Snadniuchno przys. od **Snadniuchny**; † **Snadniuczko, Snadniusieńko, Snadniuteńko**. Wuj. S. próg wyłamał. Ryb.

Snadniuchny, † Snadniuczki, × Snadniusieńki, × Snadniuteńki *bardzo snadny, łatwiuchny*: Snadniuchnym staraniem możesz to wszystko sobie zjednać u niego. Rej.

† **Snadniuczki, p. Snadniuchny**: P. Bóg znajdzie snadniuczka drogę, gdy chce pokarać złośliwego. Rej. <Od Snadny>

† **Snadniuczko p. Snadniuchno**: S., *facillime*. Mącz.

× **Snadniusieńki p. Snadniuchny**: Sposób S. Sol. <Od Snadny>

× **Snadniusieńko p. Snadniuchno**. L. <Od Snadniusieńki>

× **Snadniuteńki p. Snadniuchny**: Snadniuteńka mam do tego drogę. Troc. <Od Snadniutki>

× **Snadniuteńko p. Snadniuchno**: Gdziekolwiek posłyszysz jakąkolwiek mowę, S. pojmuje wszystkłą jej osnowę. Toł.

Snadno p. Snadnie: Dwie rzeczy S. pozbyć, ale trudno nabyć: grosza i zdrowia. Jag. S. traci równowagę rozsądku z uczuciem. Kor. Dobry połów! ciągnij, bracie! wyciągnąć niesnadno. Kasp.

× **Snadnomówny mający łatwość mówienia, wymowny; chętny do mówienia**. Bobr. <Snadno † Mówny>

Snadność, i, blm., rz. od Snadny: Już w polskim tłumaczeniu taka wdzięczność i S. wierszów nie idzie, jaką snadnością, krótkością i wdzięcznością oryginał jest przyeukrowany. Leop. (= *plynność, gładkość, łatwość wierszy*). Wesole żarty ukazują dobrą na umyśle S. Petr. Opóźniwszy tej do pomyslnego skutku snadności. Troc. Wielką snadnością sprawy wszystkie sprawują. Troc. Ma wielką S. do nauk. Troc. S. rozumu. Troc. S. w ujęciu. Troc. Wielką S. ma do mówienia. Troc. S. rozsądna, krótkomówna o rzeczach. Troc.

Snadny, [Stadny, Snamny], † Snażny i. *łatwy, sposobny, podatny, zdatny, nadający ś., dobry, gotowy do czego*: Woda czyni ziemię snadną do przyjęcia wszelakich rzeczy postaci. Syk. Przytrafił ś. dzień S. do tego. Sekl. (= *dogodny, odpowiedni*). Snadna będzie wymówka. Koch. W. S. sposób do tego. Troc. Snadna rzecz do wynalezienia. Troc. Już mieli ojca po sobie snadnego. Auszp. (= *powolnego, skłonnego, przychylnego, chętnego*). 2. [S.] *dobry*. <SNAD>

† **Snadzenie, a, blm., czynność cz. Snadzić.**

† **Snadzenie się, a ś., blm., czynność cz. Snadzić ś.**

† **Snadzić, i, il, † Snażyć** *ćwiczyć, uprawiać*. Ps. flor. † **S. ś. ćwiczyć ś., uprawiać ś.** <SNAD zmieszane z SNAG>

× **Snadzizna, y, blm. płytkość, mielizna**: Z powodu snadzizny brzegów Małego morza, bat nie mógł ś. zbliżyć do półwyspu. Grusz. Walek zepchnął łódź, tkwiącą dziobem w snadziznie, głębiej w morze. Grusz. <SNAD>

[**Snadzie**] *pięknie, ślicznie, nadobnie, wdzięcznie, powabnie*. <SNAG zmieszane z SNAD>

Snadz, Snać, † Snaść, † Sna i. *widzieć, widocznie, zdaje ś., jakby można sądzić, być może, zapewne, pewnie, prawdopodobnie*: On srogi turecki lud S. i Bogu nienawistny jest. Baz. Tak ś. tego gorliwie uczyć mamy, gdyż nam S. jeszcze więcej tego potrzeba. Rej. Przyszedł do mnie jakiś mąż z piękną siwą brodą, snadźby zwiódł i świętego oną swą urodą. Rej. Liro ty moja śpiewna! z czarodziejskiego drewna S. ciebie wyrobiono. Syrok. 2. *broń Boże, czego Boże broń, uchowaj Boże, przypadkiem, czasem*: Matka każe podłożyć co miękkiego dziecieniu w głowy i to opatrzo, żeby go S. nie obudzono. Glicz. Uczy ś. pływać przy pławie, aby S. nie utonął. Glicz. Sybarytezyki kury wygnały, aby S. sen ich nie był przerwany. L. Aniołowie mu przytomni byli, aby S. pokrzywdzony nie był. Kucz. 3. × **S. własciwie, uprawdźcie, co prawda**: S. żadnego obłoku na niebie nie było, przecież podczas południa słońce ś. mroczyło. Któż ty S. jesteś? Syrok. (= *ostatecznie, mianowicie, koniec końców, niby*). 4. † **S. niby to, jakoby**: Podniósł zatym S. rękę. Otw. S. <SNAD>

[**Snaga, i, blm.] i. czystość, ochędóstwo**. 2. a. [**Snażność**] *staranie*. <SNAG>

[**Snamno**] p. **Snadnie**.

[**Snamny**] p. **Snadny**. <Zam. Snadny>

[**Snarz, a, lm. e]** *sennik*. <Od Sen>

[**Snaszyca, y, lm. e]** *młoda mężatka*: Już ja chrzestnych dziewięć cór ściszałem, a co snażyc, to dwadzieścia cztery. Zm. Ażje kumie, gdzie S. twoja? Zam. <Srb. snašica, p. Sneszka>

† **Snaść p. Snadz**. Troc. <SNAD>

Snaść, i, lm. i l. [S.] wóz wiejski po odjęciu od niego kół, wasąg. 2. † **S. narzędzie, statek**: Po snaści rzemieślnika poznać, instrumenta deklarat artificem. Rys.

† **Snażno niezręcznie, niesprawnie**. Jeżow.

<= Snażny>

† **Snażny szkodliwy, zły**. B. Sz.

[**Snażenie, a, blm.] czynność cz. Snażyć.**

Snażenie się, a ś., blm., czynność cz. Snażyć ś.

Snażność, i, blm. i. † S., rz. od Snażny: Wstrzymują ś. niektórzy od miłości dla snażności i pożytku duszy swej. Petr. Zbytni pokarm i picie przeszkadzają zdrowiu i snażności ciała. Petr. Chwalmy Boga wszelaką snażnością a czystością duszy i ciała. Wuj. Świadom był jego sumnienia snażności i czystości duszy jego. Wys. Jan św. aniołem był nazwan dla świątobliwości, dla snażności i czystości żywota. Białob. Judyt S. a czystość miłowała. Leop. Niewinnością i snażnością te, co przywary miały, wyprzedziła. Bz. Biała szata snażności świadectwo. Bz. 2. [S.] p. **Snaga**.

Snażny i. † S. a. [S.] czysty, ochędźny, chędogi, porządny, schludny: To najpotrzebniejsza w ubiorze, aby był ochędźny a S. Górn. Człowiek na umyśle i na ciele S. i rządnie sposobiony. Petr. 2. *czysty, cnotliwy, niewinny, niepokalany, nieska-*

zitelny: Oblubienicę moję we krwi mojej oplókałem i snażną, bez zmaży, bez zmarsku zostawiłem. Bz. Poczciwy przestawa na swoim sumnieniu snażnym. Petr. Cnotliwy będzie miał serce spokojne i sumnienie snażne od Boga. Petr. 2. [S.] p. **Snaży**. 3. [S.] p. **Snadny**: Nauka ta służy ku snażniejszemu nabyciu majątności. Petr. W długiej sukni do tańca niesnażna. Jeżow. Wziąwszy też i sam kogo tam do boku, bije jej ezotem i w snażnym poskoku on i pozorne pary przed nią płyną. Mias. Kto nie umie pochlebiać, kto w zbytkach niesnażnym. Jurk. <SNAG>

[**Snaży, Snoży, Sznoży, Snuży, Snożni**] *piękny, śliczny*. <SNAG>

[**Snażyć, y, y!**] *czyścić, chędożyć*. 1. [S. s.], † S. s. *starać s.*, *silić s.*, *usiłować*: Lilji tej starej nowe kwiatki, choć s. snażą, nie dogonią. Pot. Niemniej oehocze snażą s. szeregi, w takt odprowadzając z panami pobiegi. Mias. W ogniu złej żądzy ciągnie s. i snaży. Pot. 2. † S. s., † **Snadzić s.** *czwyczyć s.*, *wprawić s.* Ps. flor. <SNAG zmieszane z SNAD>

[**Snać, śnie, snać!**] 1. (o rybach i drobiu) *umierać, zasypiać, usypiać*. 2. † S. (o rybach) *umierać, zasypiać, usypiać*: Ta ryba śnie, a szczupak już usnął. Troc. <SN/SEN>

[**Sneba, y, lm. y!**] *dziób, nos, nochal*: Niech każdy patrzy swoi snebe. <Nm. Schnibbe, Dnm. Snebbe>

[**Snelka, i, lm. i!**] *polewka z chleba pokrajanego w kostkę, naparzonego ukropem, osolona i okraszona masłem, wodzianka, kapłon, panata, waserzupka, gramatka*.

[**Sneszka, i, lm. i!**, † **Sneszka** *synowa*. Troc. Tu leży w jednym grobie córka sławna ona Aleksandra VI-ego, Tais, S., żona. Zigr. S., synowa żona, synowa, *nurus*. Mącz. <SNECH>

† **Snędzenie, a, blm.**, *czynność cz. Snędzić, znędzenie*.

† **Snędzić, i, if p.** **Znędzić**. B. Sz. <Z(s) + Nędzić>

† **Sniear, a, lm. y p.** **Snycerz**: S., co obrazy a. kamienie rzeże. Mur. <Nm. Schnitzer>

† **Sniczar, a, lm. e p.** **Snycerz**. Słown. <Nm. Schnitzer>

[**Snidanek, nka, lm. nki!**] p. **Śniadanie**. <Ukr. snidanok>

† **Sniem, u, lm. y = Sejm**. <starsza postać: sn/sa/s(z) + IM/JM/JA/JE>

† **Snimać, a, al zdjąć; zebrać**. <Z(s) + Imać>

† **Snimanie, a, blm.**, *czynność cz. Snimać*: We snimani a. w sebrani. Ps. flor.

[**Snizka, i, lm. i!**] *laska piwnowa w jarzmie od strony dyszła, umieszczona stale, do utrzymania w równej odległości poziomych części jarzma*. <Ukr. snizka>

Snob, a, lm y *człowiek bez wychowania i majątku, udający pana; człowiek z niskimi popędami, wielbiący niskie czyny; głupiec zadowolony z siebie*. <Ang. Snob>

Snobizm, u, blm. *nyszałkowatość, udawanie dystynkcji*: Cały S., który z moich słów przegląda, leży wyłącznie we mnie. Górs. K. M. <Od Snob>

Snobizować, uje, ował małpując wyższych, czuł zadowolenie: Zawsze obok Anglika jest ktoś, co go snobizuje. <Od Snob>

Snobizowanie, a, blm., *czynność cz. Snobizować*.

[**Snod**] p. **Snąd**.

[**Snoflaki, ów, blp.**] *gatunek kartofli*.

× **Snojawa, y, blm.** *lunatyzm, somnambulizm (sommambulismus)*. <Sen + Jawa>

Snop, a, lm. y, [Snopiec] 1. *pek zboża zżętego związany powroślem*: Snopy nie mają s. wiązać, tylko z suchego zboża. Kluk. S. zboża, żyta. Troc. Snopy wiązać, zbierać. Troc. W snopy wiązać. Troc. S. niemłócony. Troc. Snopów kopa, dziesiątka. L. Rok od roku gorszy: mało w polu snopów. Wad. (nieurodzaj, nie kopuje zboże. L.). Ci, którzy drugich grzebią, jak snopy padają. Bardz. (= jak muchy, pokotem). Pogaństwo na oslep w ogień lażło i jako snopy padali. Pas. Przen.: Twój ojciec i twoja matka musieli żyć za S. Rzew. (= za ordynarję w ziarnie, w zbożu). Przen.: Gęste snopy iskier padały daleko. Ostatni pasek ognisty ginie, żegnając dzień potężnym snopem światła. Chełm. 2. × S. *wiązka, wiązanka, pęczek*: Starzec, niosąc na sobie z lasu brzemień drzew, gdy s. spracował. S. on położywszy, śmierci wołał: abyś mi ten S. na ramię założyła. Kosz. Przynieś S. słomy i wiązań siana. Troc. S. żelaza — *wiązka z dwunastu prętów złożona*. Wóz żelaza ma snopów 2; S. żelaza ma szyn 12. Sol. [S. lnu = *wiązka, garniec*]. Przen.: *łańcuch, związek, ogniwo*: Kupido powiązał świat w S. zgody wzajem użyteczny. L. 3. † S. *pień katoński*: I złoczyńcy, stojąc już przed snopem na placu, miewają jeszcze nadzieję. Orzech. 4. zł. *złoty, złotówka (30 groszy)*. Zdr. **Snopek, Snopeczek**. Zgr. [Snopeczysko]. <SNOP>

[**Snopeczysko, a, lm. a!**] m. i ni., p. **Snop**.

Snopeczek, czka, lm. czki! 1. p. **Snop**. 2. [S.] = a) *garstka zboża zżętego przynoszona na dożynki*: Otoć też ten z niwy swój S. niosę. Groch. (= *plon*). b) *równianka, bukiet*: Druga równianki równała, trzecia snopeczki wiązała. Goł. <Od Snopak>

Snopek, pka, lm. pki! p. **Snop**: Z niedobrze suchego zboża małe wiązać trzeba snopki. Kluk. Jeden ziarno, drugi S. bierze. Nar. Chłop wyjrzał z stodoły przez poszycie, snopka podniósłszy. Pas. Kiedy mu co rzecze, to kijem jak w S. Paszk. (= *młóci go, garbuje*). Tatarowie na snopkach z różg uplecionych przez rzeki przepłyną. Stryjk. Drewna, które na sobie do miasta niósł Protagoras, w S. ułożył. Kosz. W szkatułce miał upominkowe snopki włosów, dane w zakład przyjaźni. L. (= *kosmyki, pasma, promyki, loki, pierścienie*). S. strun, ziół, szparagów. Troc. S. kwiatków. Troc. Zwierciadełka blaszane w snopkach, każdy S. po 5 zwierciadeł. Łżń. <Od Snop>

[**Snopel, pla, lm. ple!**] 1. *smark, gól, glut*. 2. *sopel, śpiczasty kawałek lodu u dachu wiszący*. <Zam. Sopol>

[**Snopie, a, blm.**], † **Snopie** zb. *snopy*: [Będzie tu snopia, jako deseu kropia. Mamy małe S.]. Bitwa sroga: lecieli jak S. z koni Turcy. Biel. M. Manases stał nad temi, co S. wiązali na polu. Leop. Zboże w snopiu kładziono w gumna. <Od Snop>

[**Snopiec, pea, lm. pce!**] p. **Snop**.

† **Snopka, i, lm. i!** p. **Sznupka. L.**

Snopkowe, ego, blm. *danina w snopkach, które zbiera pleban od parafjan*: Klechy rozeszli s.: ei za niedobranym snopkowym, czyli petycją, inni do znajomych. Krasz. <Od Snopkowy a raczej od Snopek>

Snopkowy przym. od Snopek.

† **Snopny p.** **Snopowy**: Dziesięcina snopna. <Od Snop>

Snopowy, † **Snopny** przym. od **Snop**: Dziesięcina snopowa. Tuch. Snopowe dziesięciny albo meszne. Vol. Żyto snopowe. <Od Snop>

[**Snopówka**, i, lm. i] *sieczka urznięta ze snopa niemiłocznego*. 2. *kurczę wylęgle podczas żniw*. <Od Snopowy>

† **Snorczecka**, i, lm. i *ozdoba szyi*. Ciek. <Od Snorka>

[**Snorka**, i, lm. i, **Sznórka**, **Sznurka**] *wstążka*. <Zam. Sznurka>

[**Snosek**, ska, lm. ski] i. *jaje bardzo małe*. 2. *żółtodziób, młokos, smarkacz*. <Z(s) + Nosić>

Snow, u, blm. *snowanie ś.*, *pasmo*: Z obu stron płomienie, co zagarnął w tyły (szatan), włokąc śpięzaste snowy, balchanem ś. wity. Przyb. Nie zapomni i Dyjany twój rym wdzięcznym snowem tkany. Petr. <SNU/SNOW>

[**Snowa**] *znowu, nanowo, powtórnie*. <Z(s) + Now(y)>

[**Snowacz**, a, lm. e] i. *robotnik tkacki snujący osnowę*. 2. *przyrząd tkacki do nawijania cew*. <Od Snować>

Snować, *snuje, owal* i **S. ś. p. Snuć**.

[**Snowadło**, a, lm. a, **Snowadło**] *duży kołowrót, na który nawijają całą przędzę przygotowaną do wyrobienia płótna; bęben, na który ś. nawija osnowa*. <Od Snować>

Snowalnia, i, lm. e i. a. **Snowica** *oddział tkalni, w którym snują osnowę*. 2. a. **Snownica**, [**Snowalnia**], **Snowidło** *część warsztatu tkackiego: przyrząd do snucia nici, składający ś. ze stepna i dwu skrzydeł, motowidło*. <Od Snować>

Snowanie, a, blm., *czynność cz. Snować*.

Snowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Snować ś.*

Snowarka, i, lm. i *tech. machina do snucia przędziwa w pasma*. <Od Snować>

Snowica, y, lm. e p. **Snowalnia**. Przen.: *Czasy wyprzedzone z snowicy wróżb guślarskich*. Gliń. <Od Snować>

Snowidło, a, lm. a p. **Snowalnia**. Troc. <Od Snować>

Snowidz, a, lm. owie, × **Sennik**, × **Śniarz**, × **Snownik** *ten, co mówi sny*: Przebóg! co teraz za świat z swemi maksymami: ludzi wierzących bacznie przeważa snowidzami. Zabł. Czyś pokusa, czyś mara, warjat, czy S.? Zabł. <Sen + Widz>

× **Snowieszczba**, y, lm. y *ułamczenie snów, wróżenie przyszłości ze snów*. <Sen + Wieszczba>

× **Snowieszczek**, czka, lm. czki *ten, co wróży ze snów; wykładacz snów*: Snowieszczków przepowiadania fundują ś. na samym tylko filustowie. Boh. <Sen + Wieszczek>

[**Snownica**, y, lm. e] p. **Snowalnia**. <Od Snować>

× **Snownik**, a, lm. ey p. **Snowidz**: Oto S. (Józefa tak bracia zwali) idzie, zabijmy go. Birk. <Od Snowy>

Snowy, **Senny** przym. od **Sen**: *Wiesć snowym bajkom podobna*. Wysp. <Od Sen>

Snoza, y, lm. y i. a. [**Zanoza**, **Snózka**, **Snózka**, **Zanoska**, **Zanyska**] *kijek cienki, którym ś. jurzmo z boku zasawa, [jarzeka, jarzemka, z atka, szczeble]*: Wyrębiają też lekką zawczasu lipinę na jarzma i wysoką na snozy buczynę. Otw. 2. w lm. *rodzaj klamer drewnianych, które przymocowują ręce winowajcy do ławki kary*. Śl. wil. 3. a. **Sznoza** *jeden z szczebliów szerokich w końcach i w środku drabinek, łączących listwy poboczne, czyli posmyki, miecz*. 4. [S.] *deseczka, listew-*

ka poprzeczna w ulu, służąca pszczołom do przyczepiania plastrów; półka w ulu; deseczka przybita nad dłużnią u barci, śnit. 5. [Snoze w wodnym kole młyńskim] = *deski spodnie w korcówkach*. 6. [S.] *przyrząd do podnoszenia kamienia w żarnach*. 7. [S.] *potok głęboki*. Zdr. [Snozka]. <Z(s) + NOZ/NIZ>

Snozik, a, lm. i *bart. drewniana rama wewnątrz ula, dająca ś. wysuwać, do której przyczepia ś. plaster miodu*. <Od *Snoz, p. pod Snoza>

Snozować, *uje, owal* *przymocowywać ręce winowajców snozami do ławek, na których wymierzają im karę*. <Od Snoza>

* **Snozowanie**, a, blm., *czynność cz. Snozować*. **Snozowy** przym. od **Snoza**: *Ul S. (= z klamrami drewnianymi)*. <Od Snoza>

[**Snoźni**] p. **Snaży**. <= Snażny>

[**Snoży**] p. **Snaży**. <= Snaży>

[**Snózka**, i, lm. i p. **Snoza**. <Od Snoza>

[**Snózka**, i, lm. i] p. **Snoza**. <Od Snoza>

Snucie, a, blm., *czynność cz. Snuć*.

Snucie się, a ś., blm., *czynność cz. Snuć ś.*

Snuć, *uje, ul*, **Snować** i. *wysnuwać, wyprowadzać z czego watek, tworzyć nie coraz dłuższą i dłuższą, prząć; rozwijać nici z kłębka; [nawijać przędzę na snownicę]*: Snują niepewne nieci czułe Parki, gdy ś. rycerze porwali za barki. Kras. Jedwabne robaczki jedwab snują. L. *Pa- jak znowu kleci zdartą swą przędzę i z siebie ją snuje*. Odym. Ci, co materje jedwabne robią, lecie tam w chłodzie snują jedwabie swoje. Star. *Nie snowana*. Leop. (*nie watkowa*. Leop) *Przen.*: Historję dawnych wieków poczytywano za wolne pole fikcji, snowanej na tle podań niepewnych. Szaj. *O! w boleści i z boleści dla mej pieśni snuję tresci*. Zal. *Zerwała w jednej chwili cały wytrwale snuty watek*. Gom. *Ach! nie czas jeszcze z lotnej marzeń wstęgi S. węzły życia i wieńce potęgi*. Śl. wil. *Krwawa praca pod krzyżem snuła przyszłość nową*. Sow. (= *przygotowywała, torowała*). *Gdy słyszę tak łaskawe wyrazy, mniemam, iż sen mi snuje kłamliwe obrazy*. L. *Żrzebie ochoczy pochrapuje, uchem strzyże i nozdrzą dym gorący snuje*. L. (= *ciągiem wysuszcza*). *Zawiślańskie przeciwieństwo kuje już tumany snują mroczne*. Zal. (= *rozwijają, rozkładają, rozpóścierają*). *Niektórzy panowie snuli koło niego nieprzeliczone kabały (= knuli nieprzeliczone intrygi)*. *Snowała fortuna w sąsiednich narodach nowe dla Polski wojen przyczyny*. Nar. *Z żelaza pancerze w gęste snują ogniwa subtelni płatnerze*. Ustrz. (= *ciągną, wyrabiają*). *Jemu featia budują, jemu bobkiem obeliszki snują*. Tw. (= *zasnuwają, obwijają*). **S. ś. i. wysnuwać ś., wywijać ś., rozwijać ś. wátkiem, pasmem ś. suwać, prząć ś.** *Przen.*: *Wszystko ś. dotąd snuje jak z kłębka*. L. *Snuje ś. wąż, wije ś., sinuła*. Kn. (= *sunie ś., czółga ś., pelza*). *Snułem ś. po najwyższej sośnie dla podebrania gniazda*. Stasz. *Trzy języki smokowi z srogiej snowały ś. gęby*. Otw. (= *wysuwały ś.*). *Po rozległych ciemnościach snują ś. ogniki*. Uj. *Z tego początku wszystko złe ś. snuje*. Troc. (= *wywiązuje*). *Jad ś. z tej żaloby snuje*. Wysp. *Tysiąc myśli snuje mi ś. razem*. L. *Tysiąc smutnych myśli snulo mi ś. po głowie*. Kras. *Snować ś. w imaginacji poczęły rozmaite projekta*. Kras. *Myśl jego była zanadto pod naciskiem, by mogła S. ś. prawidłowo*. Sienk. (= *rozwijać ś.*). *Rozwijał watek, z którego właśnie jego uczucia i dzieje ś. snuły*. Chm. *Przy hałasie i nędzy koncepta ś. nie snują*. Troc. (= *nie trzymają ś.*). *Przen.*: *przepływać,*

plynąć, sunąć, przechodzić, tułać ś., błądzić, plątać ś.: Okręt za wietrznym snuje ś. obrotem. Troc. Snuł ś. okręt do portu. Troc. Snują ś. statki ku brzegowi, srebrnymi kęgamii ś. obtaczając. Krasin. Snuje ś. nad wodami obłok tajemniczy. Syrok. Snujący ś. po drogach próżniak. L. (= *walęsa-jący ś.*) Smutne widoki snujących ś. figur okropnych lieznego ubóstwa. L. (= *przesuwających ś. kolejno*). Po całych dniach chodził i snuł ś. dokoła domu. Krasz. W oczach ś. snują dziwne gorączki kolory. Słow. Te i tym podobne myśli snuły ś. po głowie. Korz. (= *roily ś., troily ś., błąkały ś., powstawały kolejno w głowie*). Tysiąc myśli snuje mi ś. razem. L. Tysiąc smutnych myśli snuło mi ś. po głowie. Stasz. Różne mu w myśli projekta ś. snuły. Kras. Przen.: *wieć ś., ciągnąć ś., rozciągać ś., iść, przechodzić*: Snuje ś. wstęgą strumyk wśród łąnów. Snuł ś. szlak, który przebywali. Rzew. Przen.: Zdawało jej ś., że postać jego snuje jej ś. przed oczami. L. (= *stoi jej na oczach, nie schodzi jej z oczu*). Przen.: *kręcić ś., wijać ś.; krzątać ś. wymijając ś. wzajemnie, roić ś., biegać tam i sam*: Snują ś. Fenikowie: część prowadzi mury, zamek wznosi, część ciągnie kamienie do góry (budując Kartaginę). Koch. J. W lecie gospodarze dobrzy po polu ś. snują. Haur. Około cedru biegała po trawie, jak pracowity snując ś. pajęczek! Słow. Szpieg począł przezierać i S. ś. pomiędzy ludzi królewskich. Dyak. Przen.: Snuło mi ś. na języku (= *plątało ś., kręciło ś.; już miałem na języku, tylko co miałem wymówić*). Przen.: W rozerwaniu, gdy Węgrzy między sobą ś. snują, też ani Czechowie pokoju nie zażywali. Błaż., *dumita dissident*. Krom. (= *różnił ś., dzielił ś., zrywając jedni z drugimi*). Korona polska, po królu owdowiała, w gwałtownym niebezpieczeństwie snuje ś. Błaż., *in maximo versatur discrimine*. Krom. (= *obraca ś., wije ś., nie może sobie znaleźć miejsca*). <SNU/SNOW>

[Snufać, fie, fał, Sznupać, Śnupać] *zażywać tabakę*. <Nm. Schnupfen>

[Snufanie, a, blm.] czynność cz. Snufać.

[Snukać, a, ał] *wciągać, wdzwiać*: S pończochy. <Zam. Smukać>

[Snukanie, a, blm.] czynność cz. Snukać.

[Snurecka, i, lm. i] p. Snurka.

[Snurka, i, lm. i] p. Sznurka. Zdr. [Snurecka]. <p. Snorka>

[Snuwadło, a, lm. a] p. Snowadło. <Zam. Snowadło podług Snuwać w złożeniach>

[Snualnia, i, lm. e] p. Snowalnia: Ze szpulek przedza idzie na snualnię. S. u tkacza służy do snucia osnowy ze szpulek, z drabki. Mącz. <Zam. Snowalnia, p. pod Snuwadło>

Snuż, a, blm., zb., bart. *pszczoły napastnicze, rabusiowskie, zabierające miód mniej silnym barciom, łakotniki, zjednice, zjedź, wilki*. Sł. wil.

[Snuża, y, lm. e, Snóza] jedna z beleczek poręcznych w bronie. Zdr. [Snużka]. <Zam. Snóza>

Snużka, i, lm. i l. [S.] p. Snuża. 2. gór., p. Służka.

[Snuży] p. Snaży.

Snycerka, i, lm. i forma ż. od Snycerz, rzeźbiarka.

Snycernia, i, lm. e, † Sznicernia, † Śnicernia *warsztat snycerski, pracownia snycerza*. <Od Snycerz>

× Snycerować, uje, ował, † Sznicerować, † Śnicerować *rzeźbić w drzewie, kamieniu lub metalu*. <Od Snycerz>

× Snycerowanie, a, blm., czynność cz. Snycerować.

Snycerski przym. od Snycerz; † Sznicerski, † Śnicerski, *rzeźbiarski*: Roboty snycerska. <Od Snycerz>

Snycerstwo, a, blm., † Sznicerstwo, † Śnicerstwo *rzeźbiarstwo, sztuka snycerska*. <Od Snycerz>

Snycerszczyzna, y, blm., † Sznicerszczyzna, † Śnicerszczyzna *roboty snycerska, wyroby snycerskie*: S. na wystawie sztuki stosowanej. <Od Snycerz>

Snycerz, a, lm. e, × Snicerz, × Sznicerz, Śnicerz, † Sznicer, † Sznicar, † Snyczar, † Śnicarz *artyista rzeźbiący w drzewie, w kości słoniowej, w kamieniu, rzeźbiarz*. <Nm. Schnitzer>

[Snycka, i, lm. i, Snycka] *synowa*. Wójc. <Zam. snészka>

† Snyczar, a, lm. owie p. Snycerz. Mur. <Nm. Schnitzer>

[Snycka, i, lm. i] p. Snycka. <p. Snycką>

[So] *sobie, się*. <por. Se = Sobie>

[Sob, Cabe, Cza] w. *na prawo!* <Od Siebie, por Sa pod 3) oraz Kse, Ksobie; ale może obcego pochodzenia>

[Sobacá] *przekleństwo*: To ty S.! Dyg. <Od Sobaczy>

Sobaczenie, a, blm., czynność cz. Sobaczyć.

Sobaczka, i, lm. i l. × S., p. Sobaka. Przen.: Bawcie ś., wacpaństwo, we dwóch, a ja pójdę ś. umizgać do tej sobaczki. L. (= *bestyjki, szelmutki*). 2. gór., p. Hamulczyk. Łab. <Od Sobaka>

Sobaczy pog., przym. od Sobaka, *psi, pieski, suczy*: Sobacza natura. Wymyślania: S. synu! Sobacza mordal! Sobacze nasienie! [Sobace oko!] Lichtensztein — sobacza mać! Oczy jego przybierały wyraz coraz bardziej ciekawy, przebiegły i S. Zer. <Od Sobaka>

Sobaczyć, y, ył gm. *łajac ostatnimi słowy, wymyślać, lżyć*: S. komu. Za te dumania będe drwił i sobaczył, aż mu krew popłynie oczyma. Prus. <Od Sobaka>

Sobaka, i, lm. i l. × S. *pies*: Nie mieszaj ś., sielska sobako, między dworskie. Kn. (nie składaj ś. z dworem, bo przyptacisz worem; nie równia mi z tobą. L.). Domowe sobaki, choć ś. kasaają, wilka ujrzawszy, nań ś. rzucają. Kn. (znają ś. oni, zna swój swego, nie wtykaj palca między drzwi. L.) Sierdzista S. wilkom strawa. Birk. S. szczenna. L. Trójgłowiata S. Cerber. Bardz., Otw. Daj gnaty sobace. Troc. 2. m. i ż. *przekleństwo: bestja, lotr, szelma i t. p.*: S., psia jucha, skórką na buty. L. Fora z świętego miejsca, sobaki, czarownicy, mężobójcy. Birk. [Zjedynaka pies a. S. Prz. On gorsy od sobaki. S. kawaler]. Zdr. Sobaczka. <Po części z Rus., z Irańskiego, por. Medyjskie spaka, N. Prs. sabah>

Sobą l. 6 pp. od Się. 2. [S.] = się. Dziwował sobą. Tuszca, wierząc, S. trwoży. Pśń. <p. Się>

Sobek, bka, lm. bki, Sobkowicz l. a. † Siebielubiec, † Siebielubca, † Sobolub, † Sobolubieżnik, † Sobierad, † Sobieradzki, † Sobiedobrski, † Sobiegara *samolub, egoista*: Sam sobie tylko dobry, to jest S., przyjaźni nie nabędzie. Fred. M. Tak ś. wiele tych sobków rozmnożyło, iż każdy tylko sobie gali z uciśnieniem braciej. Skar. Pierwej

Sobkowi, potym Dobkowi. Prz. (pierwej sobie, potym tobie; dam rad drugiemu, degodziwszy sobie samemu. L.). 2. żart. *pieniądze, które kto sobie uskladał, podbierając kogo, szczeg. męża*: Uzbierała sobie sobka. 3. posp. *król Jan Sobieski*: Za króla Sobka nie było w stodole i snopka. Prz. Złeś waszmość trafił: król S. na łowy wyjechał do pałacu swojej pięknej pani. Wóje. (do Wilanowa). 4. [S.] *zając, ho ma pochłodzić z chłopu Sobka (Sebastjana)*. <SOB>

[Sobić, i, il], †Sobić *przywłaszczać, przyswajać*. Rej. S. s. I. *zaopatrywać ś. w co, robić sobie zasób czego, przewidywać ś. w co*: Czym kto może najlepiej, w żywności ś. sobił. Biel. M. Król nasz o koronę nie dba, w sławę ś. nie sobi. Pot. Sobił ś. w sławę. Troc. Obrót i dzielność — konia, ręka serce zdobi kawalera; w to ś. niechaj każdy sobi. Pot. Zawsze mądre i dobre stąd chwalono pany, gdy ś. w takież, jak sami, sobili dworzany. Pot. 2. na co = *przyspusabiać ś., przygotowywać ś., szykować ś.*: Choć słaby jeszcze, prezentuje ś. żołnierzom, na mowę ś. sobi. Pot. 3. *rozgaszczać ś., osiadać, rozlokowywać ś., rozpościerać ś. jak u siebie, osiedlać ś.*: Niemcy po kasku Ren przechodzą, Francją tłumem nasiadają i tam ś. sobią. Warg. Gdyby nieprzyjacieli udało ś. na dobywanie zamków, iż wiele należy na tym, aby w ręce jego żadne municje nie przychodziły i nie miał ś. gdzie S., postanawiamy, aby... Vol. Czemuż ś. tak sobią na świecie, jakoby żyć wiecznie mieli na nim? Pot. Za Kazimierza Wielkiego już lepiej miasta pozęły ś. S. i osadzać w Polsce. Biel. M. (= *zagospodarowywać ś., bogacieć*). <SOB>

†Sobiedobrski, ego, lm. cy p. Sobek. <Od Sobie + Dobry>

†Sobiegarn, a, lm. y p. Sobek. <Sobie + Garnąć>

Sobienie, a, blm., czynność cz. Sobić.

Sobienie się, a ś., blm., czynność cz. Sobić ś.

×Sobiepan, a, lm. owie *niezależny od nikogo, niepodległy nikomu, samodzielny, młujący niezależność*. Tuch. Gospodarz jeden był sobiepanem i oraz pastuchem. Jabł. S., hetman łakomstwa i zazdrości. Rej. <Sobie + Pan>

×Sobiepański przym. od Sobiepan. <Od Sobiepan>

×Sobiepaństwo, a, blm. *rola sobiepana, niepodległość, niezależność, samodzielność, zamiłowanie niepodległości*. S., swoboda, wolność. Włod. <Od Sobiepan>

†Sobierad, a, lm. owie p. Sobek. <Sobie + Rad>

†Sobieradzki, ego, lm. dzcy p. Sobek. <Od Sobierad>

[Sobieraha, y, lm. y] zool. p. Siniec. <Sobie + Ryba>

Sobietrawka, i, lm. i bot. p. Palczatka. <Sobie + Trawka>

†Sobiewolny p. Swawolny. Sekl. <Sobie + Wolny>

[Sobilka, i, lm. i] *ros.* (myagrum sativum).

[Sobizdrzał, a, lm. y] p. Sowizdrzał. <Zam. Sowizdrzał>

[Sobkiem] przym. *pojedynczo, luzem, samemu*: Bodał to parobkiem chodzić sobie S. Len. <SOB>

Sobkostwo, a, blm., Sobkstwo, ×Siebielubstwo, ×Sobolubstwo, †Sobolubność, ×Siebielubność, †Sobolubieństwo *samolubstwo, egoizm, prywatna*. <Od Sobek>

Sobkowiec, a, lm. e p. Sobek: My z tą arystokracją sobkowiczów nie chcemy mieć wspólnego. Krasz. <Od Sobek>

Sobkowski przym. od Sobek; †Siebielubny, †Sobolubieźny *samolubny, egoistyczny*: Postępek S. <Od Sobek>

Sobkstwo, a, blm., p. Sobkostwo: Na co twoje S. wynidzie? Skar. S. bezrozumne. Skar. Nienawisć, zazdrość, S. te tak niechrześcijańskie grzechy, znikły. Krasz. S. na każdym niemal kroku. Rol. <Od Sobek>

[Sobocha, y, lm. y, Sobotka, Sobótka, Sobotula, Sobola, Sobula] *nazwa krowy*. <Od Sobota>

Soboistka, i, lm. i bot. (tillandsia dianthoidea) *ros. z rodzaju oplątwy*.

Soboli p. Sobolowy: Futro sobole. <Od Soból>

×Sobolno przys. *w futrze sobolowym, w sobolach*. L. <Od *Sobolny = Sobolowy>

Sobolowato przys. od Sobolowaty.

Sobolowaty *do sobola podobny*: Koń S. = o maści *kasztanowatej, ryżowej*. <Od Soból>

Sobolowy, [Siabelowy], Soboli przym. od Soból: Kołpak sobolowym rąbkiem obwiedzion. Krasin. Czeka sokolowe, a brwi sobolowe. Wóje. <Od Soból>

†Sobolub, a, lm. y p. Sobek. <SOB + -lub>

†Sobolubieństwo, i, blm., p. Sobkostwo. Troc.

†Sobolubieźny p. Sobkowski: Umysł S., to jest sam w sobie ś. kochający. Troc. <SOB + Lubieźny>

×Sobolubstwo, a, blm., p. Sobkostwo. Sł. wil. <Od Sobolub>

[Sobon, a, lm. e] *nazwa wółu w sobotę kupowanego*. <Od Sobota>

†Sobopólnie przys. od Sobopólny, zobopólnie.

†Sobopólność, i, blm., rz. od Sobopólny.

†Sobopólny p. Zobopólny. L. <S(z) + Obopólny>

×Sobornie p. Soborno: Kapłan cząstki Hostji djakonom rozdaje, jeśli S. z niemi służy. Sak. List pisany od wszystkiej Rusi S. do Syksta papieża. Smotr. <Od Soborny>

Sobornik, a, lm. i *księga soborów*: Ruś wszędzie unję florencką wpisała w swoje soborniki. Bart. <Od Soborny>

×Soborno, ×Sobornie *zbiorowo; wspólnie*: Jeżeli jest księży więcej i chcą mieć udział w mszy, to wtedy odprawiają S. jedną mszę. <Od Soborny>

Soborny p. Soborowy: Postanowienie soborne. Katolikos jest imię greckie i znaczy ś. powszechny a. S. Fund. Miasteczko z soborną cerkwią świętą i piękną. Krasz. (= *katedralną*). <Od Sobór>

†Soboropiśca, y, lm. y, †Zboropiśca *pisarz soborowy, zborowy = piszący o soborach*: Nasz bezimienny S., maskarą kleryctwa przykryty. Smotr. <Sobór + *Piśca, od Pisać>

Soborować, uje. *ował obradować na soborze, odbywać sobór*: Stracili tyle czasu, soborując we Florencji napróżno. Bart. <Od Sobór>

Soborowanie, a, blm., czynność cz. Soborować.

Soborowy, Soborny przym. od Sobór: Duchowni greckiego obrządku, cerkwiom soborowym służyący, wolni są od tego podatku. Vol. (= *katedralnym*). Po rozterce soborowej nastąpiło porządkowanie stosunków między państwami a papieżem. Mor. K. Uniwersytet erfureki odznaczał ś. wybitnym soborowym duchem. Mor. K. <Od Sobór>

×Soborzysko, a, lm. a p. Zborzysko: Na tym soborzysku heretykiem. Sak. <Od Sobór>

× **Soborzyszczce, a**, lm. a p. **Zhorzysko**: Atanazjusz patryjarcha, będąc odsadzony od całego soborzyszczca Syrmieńskiego, uciekł ś. do Juljusza papieża. Ruś. <Od Sobór>

Sobota, y, lm. y *szósty dzień tygodnia, wigilja niedzieli*: Chrześcijanie zamiast soboty święcą niedzielę. Karnk. S. jest imię żydowskie, które, wykładając po łacinie, *cessatio*, to jest przestawanie zwiemy, a stąd święcić sobotę znaczy przestać roboty i odpocząć; z tego zaś znaczenia to nastąpiło, że dzień siódmy sobotą zwiemy, iż P. Bóg, dokonawszy stworzenia, od wszelkiej sprawy, którą uczynił, odpoczął. Kucz. S. święteczna. Biel. J. Strzeżcie soboty mojej; ktoby ją pomazał, śmiercią niech umrze. Hrb. (= *szabas*). Sobotę nie z hebrajskiego, lecz ze słów słowiańskich *sobie robota* wywodzi. Kolł. Dużo roboty na nią czekało: S. — robota. Bał. Dłuższa S., niż niedziela. Ku. (większa przedmowa, niż księga, większa sień, niż dom. L.; *dłuższa spódnica, niż suknia, bo ją z pod sukni widać*). Wielka S., wielkotygodniowa = *wigilja wielkanocna*, [Krasna S.]. W sobotę Wielką ognia i wody poświęcić, bydło nią kropić i wszystkie kąty w domu poczarować — to też rzecz pilna. Rcj. S. Zielona = *sobota przed Zielonemi Świątkami*. Zdr. [Soboteńka]. <Łé. sabbatum z Hb., por. Sabat>

[Soboteńka, i, lm. i] p. **Sobota**. <Od Sobota>

[Sobotka, i, lm. i] p. **Sobocha**. <Od Sobota>

Sobotni, X Sobotny, [Sobotniejszy] przym. od **Sobota**: Kurjer S. (= z *soboty*). Obrachunek S. Siódmy dzień S. jest, to jest odpoczynienia Boga twójego. Leop. Apostołowie odmienili dzień S. w niedzielę. Białob. Był to dzień S., nie poszedłem do zamku. Pas. Dni sobotnie poszeżę. Smotr. Sobotnim sztychem na niedzielny targ. Prz. (= *byle jak, byle zbyć, aby prędzej, po partacku*). <Od Sobota>

[Sobotnica, y, lm. e] *dziewczyzna biorąca udział w obrzędzie Sobótek*. <Od Sobota>

[Sobotniejszy] p. **Sobotni**. <Od Sobotni>

× **Sobotnik, a** l. lm. cy = a) *ten, co uważa sobotę za święto, co świętuje w sobotę*. Mącz. b) *członek jednej z sekt w kościele wschodnim*. 2. lm. i = a) *spis zmarłych do wspominek u Rusinów*: Ruskie sobotniki, jak żydowskie Thorah, około kija okręcają, nie wiążąc ich, jak my nasze księgi. Bud. Ihumenowi i braci za odprawowanie sorokoustów i sobotników. Rol. b) [S.] *część wypłaty miesięcznej pobierana w sobotę*. <Od Sobotni>

× **Sobotny** p. **Sobotni**.

Sobotować, uje, ował l. *święcić sobotę, obchodzić szabas, szabasować*: Sobotuj sobotę Panu. Wuj. 2. † S. *świętować, odpoczywać, wypoczywać*: Siódmego roku będzie sobotowała ziemia (odpoczywała). Wuj. (= *ugorowała*). W ten czas S. święcić i odpoczywać będą. Damb. Jezus w Wielki piątek umarł, nazajutrz sobotował i odpoczywał w grobie. Wuj. <Od Sobota>

Sobotowanie, a, blm., *czynność cz. Sobotować*.

[Sobotula, i, lm. e] p. **Sobocha**. <Od Sobota>

[Soboty, ot, blp., **Zamsze**] *podsiemia, czyli ganki, około dzwonnicy drewnianych, wsparte na filarach, pod płaskim dachem*, blank: Zajmujące są rysunki cerkiew-k w Poturzyey i Warężu i wiadomości o ich budowie, otoczonej podsiemiami, czyli tak zwanemi sobotami. Gers.

Sobowótór, ora, lm. **ory** czyj = *drugi jakoby egzemplarz jego*; Przen.: S. czyj = *zupelne do*

niego podobny, wykapany on, jakby z samego skóry zdjął. <SIĘB/SOB + Wtóry>

Soból, a, lm. e l. zool. (mustela zibellina) *zwierzę ssące drapieżne z rodziny kun*. 2. a. w lm. *skóra z sobola, futro sobole*: Drogokupne sobole. Mor. Znam ś. na lisach farbowaanych, na kopconych sobolach. L. (= *nie dam ś. oszukać*). Lis grzeje, kuna chłodzi, S. zdobi, baran wszy płodzi. Prz. 3. [Dwie sobole] lpd. = *dwie brwi (w zagadce)*. <Przez Ruś, z języków turko-tatarskich>

[Sobóm] p. **Się**.

Sobór, oru, lm. **ory** l. *wielki zjazd członków kościoła obradujący nad sprawami kościoła, wyznania, koncylium*: Od Florencji nazwisko swoje wziął S. florenski. Steb. Żadnego soboru klętw srożej kacerstwo nie zgromiła, jak prawo Władysława Jagiełły. Oss. S. powszechny, ekumeniczny. S. trydencki. Duchowieństwo na S. prowincjonalny zgromadzone. Oss. (= *na synod*). S. przestał być pragnieniem i marzeniem ogółu i wieku. Mor. K. 2. *katedra, cerkiew katedralna w kościele wschodnim*. <Cerkiewno-ruskie sobor>

Sobóteczany p. **Sobótkowy**: *Sobóteczane wyspiewki*. Karcz. <Od Sobótko>

[Sobótecka, i, lm. i] p. **Sobótko**. <Od Sobótko>

Sobótko, i, lm. i l. a. w lm. **Sobótki uroczystość obchodzona przez lud dnia 23 czerwca a polegająca na paleniu ogni, przeskakiwaniu przez nie, korowody koło nich i śpiewy**: U nas w wilją św. Jana niewiasty ognie paliły, tańcowały, śpiewały, djabłu cześć i modłę czyniąc; tego obycaju pogańskiego do tych czasów w Polsce nie chcą opuszczać, ofiarowanie z bylicy czyniąc, wieszając po domach i opasując ś. nią, czynią sobótki, paląc ognie, krzesząc je deskami, aby była prawie świętość djabelska, śpiewając pieśni, tańcując. Urzęd. Gdy słońce Raka zagrzewa, a słońce więcej nie śpiewa, sobótkę, jako czas niesie, zapalono w Czarnym Lesie. Kochan. Tak to matki nam podały, same także z drugich miały, że na dzień św. Jana zawładł S. palana. Kochan. Kiedy sobótkę, jako zwyczaj niesie, zapalicie na błoni równym lub przy lesie. Zim. W wigilję i w dzień św. Jana obchodzą jeszcze sobótki, palą w nocy ognie, przeskakują je i wkoło nich tańcząc śpiewają. Gac. 2. [S.] *sabat czarownic na Łysej górze*. 3. [S.] p. **Sobocha**. Zdr [Sobótecka]. <Od Sobota>

Sobótkowy, Sobóteczany przym. od **Sobótko**: *Pieśni sobótkowe*. <Od Sobótko>

Sobrzan, u, lm. **y** bot. (grevillea) *rośl. z rodziny owelkowatych*. <Now. J. Wagi>

[Sobula, i, lm. e] p. **Sobocha**: S., *krowa urolzona w sobotę*.

[Soby] p. **Się**.

[Socac, a, al] p. **Saczać**.

[Socanie, a, blm.] *czynność cz. Socac*.

[Socenie, a, blm.] *czynność cz. Socić*.

Socha, y, lm. **y** l. *drzewo rososchate do podparcia, dźwignia, rososcha*: [Jechać do boru po sochę]. Sochy, przy studniach postawione dla ciągnięcia wody a. w szopach dla podpory dachu, bywają dębowe. Kluk. Nowokrzeszcy błędowi swojemu radziby sochę podparli, ale im ta S. nie nie płaćna do ich błędu. Gil. (podpora, wsparcie, filar. L.). Olbrzymowie, ludzie wielecy a wysocy, by jakie sochy. Glicz. [S., drag wbity w ziemię, często rososchaty, na którym ś. sieć wiesz. Pe. S. = *wysoki słup dębowy, rososcha*

ty u góry, podtrzymujący krokwie w stodole. Dach jest wsparty na sochach, to jest słupkach. S. = żelazna belka kwadratowa w przekroju, dźwigająca cewie, a w dolnym końcu rosochata, rozwidlona i rosochami obejmująca paprzykę zakutą w biegunie (kamieniu młynskim). S. = słup dębowy, podpierający belkę zwaną wilezkiem]. 2. *sprzęt kuchenny do wieszania naczyń, hak, wieszadło*. 3. [S., Sochor] *drag*. S. = *żerdź*. Bijże, S., boć ich trocha i to płocha. Rys. 4. † S. *halwan, posąg, figura, statua*. B. Sz. 5. [S.] *lewa rękójść u pluga*. 6. [S.] *deska brzożowa osadzona w dziurze grzędzieli, płacha, widła, nasad*. 7. *pierwotny rodzaj radła, cały z drzewa, mający tylko krój i lemiesz żelazne*. S. na tęgie grunta zdalniejsza jest od pluga; składa s. ona z dwóch sośników żelaznych, reszta cała jest z drzewa. Kluk. Wieszniaczą grunt sochą rozjęty zębce słońców i perskie wykazuje szczęty. Tremb. Najmować chłopca z sochą do wycrania. L. Sieje s. pod sochę, gdy s. posiane nasienie, plugiem lub sochą orząc, płytko zagrzebuje. Kluk. Które pola niszczył Mars płochy, teraz bezpiecznie ryje kmieć sochą. Kniaź. Czasem ja pójde z sochą. Syrok. Gdy razem z czeladzią swą sochę zaprzęże, równiejsze będą skiby. Syrok. Macochę łbem o sochę. Prz. 8. S. ziemi = *dwudziesta część morga*, hak ziemi: S. ziemi, hak ziemi, *uncus*. L. Kazimierzowi Jagiellończykowi po 9 groszy z każdej sochy pobor Litwa postąpiła. Stryjk. Sochagia w Szkoleji przypominają nam wspólność imienia sochy. Cz. 9. [S.] *szalas leśni na czterech żerdkach powiazanych, pokryty łubami*. 10. *jarzmo*: Samnitowie przy ciąsinach Kaudyjskich Rzymian przez zelżywe sochy przeganiali. L. Przen.: S. wołów = *para wołów, jarzmo wołów*. 11. † Dał je obiesić na pięci sochach. Leop. = *na szubienicy*. 12. bot., p. *Stroigla*. 13. ryb. *widelki drewniane do opierania podrywki przy wyciąganiu jej z wody*. 14. woj. *roboty fortyfikacyjna osłaniająca bastjon*: Sochy, *contregarides*. Łs. Zdr. *Soszka, † Sozka, † Szoska*. <SOCH; 4. Czes, socha>

Sochacz, a, lm. e l. a. Socharz, Sochacznik, [Kijak] mieszkaniec podmiejski a. wieśniak mający prawo przynosić mięso na targi i sprzedawać je: Zyczyby należało bliższego wyjaśnienia takiego cechu wielkiego, stolarzów, sochaczów. 2. [Sochacze] *reszki gałęzi sterczących przy drzewie; suche gałęzie u drzewa rosnącego*. <Od Socha>

Sochacznik, a, lm. cy p. Sochacz. <Od Socha>

Socharz, a, lm. e p. Sochacz: Żaden S. ani inisi nie mają bydła zabitego i oprawionego do miasta przynosić, ale żywcem i tu one bić. Przyw. Żaden z rzeźników cechowych nie ma s. ważyć wykupować od socharzy bydła w mieście. Przyw. Socharze, vulgo kijacy miejsy, także i okoliczni z miasteczek i wsiów nie mają bijać i przedawać mięsa wszelakiego rodzaju, także i wieprzów, jedno począwszy od św. Jakóba apostoła aż do postu Wielkiego. Przyw. Po obraniu cechmistrzów mają z pośrodka siebie braci dwóch obrać do dozoru bydła zdrowego i do bicia sposobnego, tak u braci, jako socharzów, którzy biją wszelakiego rodzaju bydło na przedaj. Przyw. <Od Socha>

[Sochor, a, lm. y] p. **Socha.** <Od Socha>

Sochowy przym. od **Socha**. L. <Od Socha>

[Socié, i, i] p. **Saczać.** <SOT, Słc. sotit', saeet'>

Socjal-demokrata, y, lm. ci w Niemcezech =

członek stronnictwa ludowego z odcieniem socjalistycznym. <Nm. Sozialdemokrat>

Socjalik, a, lm. cy posp., żart. p. Socjał: Wicek S.

Socjalista, y, lm. ści, posp. Socjał *wyznawca zasad socjalizmu.* <Fr. socialiste, Nm., Socialist i t. d.>

Socjalistka, i, lm. i forma ż. od Socjalista.

Socjalistowski przym. od **Socjalista:** „Pierwszy maj“ ma zawierać najzapalczysze mowy przywódców socjalistowskich i anarchistowskich. <Od Socjalista>

Socjalistycznie przys. od **Socjalistyczny:** W Glasgowie miasto prawie że S. buduje i wychowuje bezpłatnie. Oczap.

Socjalistyczny przym. od **Socjalista:** Partja socjalistyczna. Ruch, poseł S. Propaganda socjalistyczna.

Socjalizacja, i, blm., p. Socjalizowanie: Na wyborach będziemy szli ręką w rękę z socjalistami rewolucyjnymi, chociaż różnimy s z nimi co do taktyki, a zwłaszcza co do sprawy rolnej; oni są za socjalizacją ziemi, my za unarodowieniem. <Fr. socialisation>

Socjalizm, u, lm. y systemat polityczno-filozoficzno-ekonomiczny, dążący do zaprowadzenia równości praw i równego podziału mienia i pracy między ludźmi. S. z katedry = *teoria głoszona z niektórych katedr uniwersyteckich, a dążąca do rozciągnięcia opieki państwowej nad losem robotników.* S. państwowy = *teoria, iż rząd państwowy powinien wziąć na siebie prowadzenie wielkich przedsiębiorstw przemysłowych (kopalni, kolei i t. p.).* S. chrześcijański = *dążenie do oparcia stosunków między przedstawicielami wielkiego przemysłu a robotnikami na podstawach moralności chrześcijańskiej.* <Fr. socialisme, Nm. Socialismus i t. d.>

Socjalizować, uje, ował rozumować, rozprawić *na sposób socjalistyczny; urządzić według zasad socjalizmu:* Krzykactwo socjalistyczne lub socjalizujące wyciska piękno reakcji na czole najliberalniejszych i najdemokratyczniejszych obywateli. Opinia teoretycznie socjalizujących ekonomistów. <Fr. socialiser>

Socjalizowanie, a, blm., Socjalizacja *czynność cz. Socjalizować.*

× **Socjalnie** przys. od **Socjalny, społecznie, towarzysko.**

Socjalno-demokrata, y, lm. ci demokrata *podzielający zasady socjalistyczne:* Krwawe rozruchy spowodowała drobna ta garstka socjalno-demokratów. Nagan. <Socjalny + Demokrata>

Socjalno-demokratyczny *demokratyczny z zabarwieniem socjalistycznym:* Partja socjalno-demokratyczna. Dano początek organizacji dzisiejszego stronnictwa socjalno-demokratycznego. Donim. <Socjalny + Demokratyczny>

Socjalność, i, blm., rz. od Socjalny.

Socjalny *dotyczący społeczeństwa ludzkiego, społeczny, towarzyski:* Jest to człowiek S. Sł. wil. Cnoty socjalne. Sł. wil. Pan August wiele gadał o ludzkości i socjalnych postępkach. Korz. Socjalna demokracja = *stronnictwo polityczne dążące do usunięcia wszelkich różnic społecznych i kapitalistycznych sposobów produkcji, a żądające uregulowania pracy, bezpłatnego kształcenia i uważania religji za sprawę prywatną; progresywnego podatku dochodowego i wzbudzenia pracy dzieci.* Kwestja socjalna = *badanie, jak usunąć złe stosunki społeczne i jak poprawić położenie klas pracujących.* Praktyczne urzeczywistnienie wszystkich teorii socjalno-ekonomicznych. Spas. Społeczeń-

stwa rozdarte polemiką socjalno-sekciarską. Nagan. <Spolszczone z Fr. social, Nm. Sozial i t. d., z Łć. socialis>

Socjał, a, lm. y posp. p. **Socjalista**. Zdr. **Socjalik**. <p. Socjalny i Socjalista>

Socjologicznie przys. od **Socjologiczny**: Oce- niając S. poezję Lermontowa, krytyk z jednej strony ścieśnił, z drugiej niepomernie rozsze- rzył swoje zadanie. Spas. <Od Socjologiczny>

Socjologiczny przym. od **Socjologia**: Chłop- ski rozum znalazł znów dla siebie gotową strawę w socjologicznych teoriach. Bog. W. Zagad- nienia socjologiczne. Edukacja socjologiczna = udzielanie wiadomości realnych: o własności, stowa- rżyszeniach wzajemnych, kredycie, ubezpieczeniu, o znaczeniu gminy, państwa i t. p. <Od Socjo- logja>

Socjologia, i, bfm. nauka o objawach życia społecznego, o prawach, którym ono jest podległe, o podstawach urządzenia bytu społecznego. <Fr. sociologie i t. d., Now. z Łć. socius + Gr.-logia>

Socjopata, y, lm. ci?: Dzieło artysty legło na spodzie, dzieło zaś socjopaty dobyło ś. na wierzch. Karz. <Socjo-pata, podług Psychopata i t. d.>

Socjusz, a, lm. e towarzysz, współnik, kolega, kompan, sprzymierzeniec: Ojcowie Franciszkanie go nie posłuchali, socjusza jego do krwi zbili. Bart. Rzekomi socjusze kalumnjatora wypry- sięgli ś. publicznie, że go nigdy nie widzieli. Rol. <Łć. socius>

Socjuszka, i, lm. i forma ż. od **Socjusz**. Troc. × **Socjuszostwo**, a, bfm. × **Socjuszostwo** towa- rzystwo, współtowarzystwo, koleżeństwo, kompanja, stowarzyszenie. Śl. wil. <Od Socjusz>

× **Socjuszowski** przym. od **Socjusz**. <Od Socjusz>

× **Socjuszostwo**, a, bfm., p. **Socjuszostwo**. [Soki, ego, lm. ccy] *soltys*. Jeż. <Ros. sotskij> [Socwa] przys. *trudno, ledwie*. <Czes. Śl. soty>

Socynista, y, lm. ści p. **Socynjanin**: Znajdu- jemy wzmianki o dwóch Janach Arciszewskich i o Samuelu Arciszewskim, zagorzałych socyni- stach. Kraus. <Od nazwiska Socyn (Soeinus)>

Socynjanin, a, lm. anie, **Socynista** zwolennik socynjanizmu. 2. posp. *arjanin, nowochrzescieniec, rakowianin*. L. <Od nazwiska założyciela Socyn (Soeinus)>

Socynjanizm, u, bfm. sekta religijna zaprzeczają- ca bóstwa Chrystusowi, istności Ducha św., ta- jemnicy wcielenia, grzechu pierwotnego, łaski, nie uznająca Sakramentów św. i t. d. <Od Socynja- nin>

Socynjanka, i, lm. i forma ż. od **Socynjanin**.

Socynjański przym. od **Socynjanin**: Gdy mię- dzy tłómaczami byli nauczyciele Socyna przychylni, zachodził wami pytanie, czyliby jej do socynjań- skich liczyć nie należało. Wiszn. <Od Socynja- nin>

[Socz. a, bfm.] p. [Siac]. <Zam. Szot>

† **Soczany** p. **Soczewiczny**. L.

Soczek, czku, im. czki p. **Sok**: Komuż milej kiedy czas zbieżał upłynny, jakoż gdy, leżąc w chłodni, tykał S. winny? Nar. <Od Sok>

Soczelca, y, lm. e bot. (vismia) roś. z rodziny dziurawcowatych. <Now. J. Wagi>

Soczenie, a, bfm., czynność cz. **Soczyć**.

† **Soczenie**, a i bfm., czynność cz. † **Soczyć**. 2. lm. a *zarzut, obwinienie, oskarżenie, potwarz, kalunnja*: Wymyślali na mię fałszywe S. Wr.

[**Soczenie się**, a ś., bfm., czynność cz. [**Soc- czyć ś.**].

† **Soczenie się**, a ś., bfm., czynność cz. † **Soc- czyć ś.**

Soczewica, y, lm. e i. a. **Soczowica**, † **Socze- wica**, † **Soczewicza**, † **Soczka**; [**Soczka**], † **Socz- ka**, bot. = a) a. **Soczewka**, **Gęsia wyka** (eryum) roś. z rodziny motylkowatych. Gatunek: S. zwy- czajna a. **Soczówka**. [S. królowej] p. **Błogosławiączka**. Przen.: Sprzedać co za garść soczewicy = *za byle co, za marne pieniądze*. b) S. większa, p. **Lędzian**. 2. × S. fiz., p. **Soczewka**. Zdr. **Soczewiczka**, [**Cecowiczka**]. <SOK>

Soczewicowato przys. od **Soczewicowaty**.

Soczewicowaty i. *podobny do soczewicy*. 2. anat., p. **Soczewkowaty**: Jądro soczewicowate w mózgu. Kostka soczewicowata, p. **Okragły**. <Od Soczewica>

Soczewiczka, i, lm. i i. p. **Soczewica**. 2. bot., p. **Lędzian soczewiczka**. <Od Soczewica>

Soczewiczny p. **Soczewicowy**: Soczewiczne pole. L. Soczewiczna stoma. L. Soczewiczna fi- gura. Troc. Skiełko soczewiczne w perspekty- wie. Troc. Soczewiczne kamienie. <Od Socze- wica>

Soczewicowy, **Soczewiczny** i. przym. od **Socze- wica**; × **Soczewiczkowy**, × **Soczany**, × **Socz- any**: Konserwy grochowe, kminkowe, soczewi- cowe. 2. anat.: † **Kości soczewicowe** = *trzeszczki, kosteczki międzystawowe palców*, (ossa sosamoidea). <Od Soczewica>

† **Soczewicza**, y, lm. e p. **Soczewica**. Troc.

Soczewka, i, lm. i i. część *wahadła zegaro- wego*: ciężar w kształcie kuli mocno spłaszczonej, podobny do ogromnego ziarna soczewicy. 2. bot. p. **Soczewica**. 3. a. × **Soczewica**, [**Sancewka**, **Seców- ko**, **Czasówka**] fiz. *szkła a. wog. środki przezro- czyste ograniczone powierzchniami krzywymi*: So- czewki kuliste, walcowe, lensyki zbierające, czyli skupiające (promienie): dwuwypukłe, czyli podwójnie wypukłe, płaskowypukłe i wklęsło- wypukłe, czyli meniski wypukłe. Soczewki roz- praszające a. rozrzucające: dwuwklęsłe, czyli podwójnie wklęsłe, płaskowklęsłe i wypukło- wklęsłe, czyli meniski wklęsłe. S. wypukła jest szkłem palącym i powiększającym; S. wklęsła — szkłem umniejszającym. Soczewki achromatycz- ne, aplanatyczne, p. **Achromatyczny**, **Aplana- tyczny**. Soczewki oczne i przedmiotowe (p. Ob- jektywa). Środek optyczny soczewki = *punkt soczewki, przez który przechodząc, promienie nie załamują ś.* Skiełka w przezornikach nakształt soczewicy robione nazywają soczewkami. Huhe. S., czyli szkło w lunecie, *lens*. L. S. oczna = *lokular*. 4. anat.: S. oka, † *kryształek*, × S. kryształiczna, † *ziarnko kryształowe* = *ciałko okrągłe, przezroczyste, o dwóch powierzch- niach wypukłych, podobne do soczewicy, skupiające promienie światła* (lens cristallina). × S. ucha = *kosteczka soczewkowa ucha*, † *kosteczka okrągła* (Kireh.), † *kostka okrągława* (Br.), † *ta- lerzyk* (Perz.) (ossiculum orbiculare auris). 5. patol.: *Zaćmienie soczewki, zaćma* (cataracta). Zapalenie soczewki (phacitis). <Od Soczka>

Soczewkowato przys. od **Soczewkowaty**.

Soczewkowaty i. *do soczewki podobny*. 2. a. **Soczewicowaty** anat.: Soczewkowata kosteczka p. **Soczewka**. 3. chir. **Nóż S.** (culter lenticu- laris) = *mający zakończenie zaokrąglone nakształt soczewki*. <Od Soczewka>

Soczewkowy i. przym. od **Soczewka**. 2. min.: *Miedź soczewkowa, miedniak S.* = *lirokonit, ar- senjan miedzi z arsenjanem glinki*, 2 (CuOAs,

O_3) + 3 Al O As₂ O₅ + 32 Aq. 3. zool.: Jedno-
uściece S., p. Jednosciecec.

Soczewnik, a, lm. i bot. (phacidium) roś. z gro-
mady grzybów, z rzędu workowców, z rodziny
luszczeniowatych.

Soczka, i, lm. i p. **Soczewica**. Troc., Gwar.
<SOK>

Soczne rośliny, bot. (guttiferae a. garcinieae)
rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych. <Od
Sok>

Socznia, i, lm. e bot. p. **Powój**. <Od Sok>

Socznicza, y, lm. e l. czas puszczenia soku, osko-
ły. Kn. 2. miejscowość wystawiona na wylewy rzeki.
Wiszn. Niech kto chce chwali Egipt i Nilową
płodną socznicę. Klon. 3. woda szkodliwa dla
roślinności, sphywająca z lasu iglastego na pole
orne a. na łąkę. 4. bot. p. **Powój**: S., ziele, lekar-
stwo czyszczące. Bobr. <Od Sok>

Soczowica, y, lm. e bot. p. **Soczewica**.

Soczówka, i, lm. i l. ziarno soczewicy. 2. † S.
wyka kanadyjska: Zaleca sadzenie szczepów,
zasiewanie konieczyn, lucerny, soezówki, czyli
wyki kanadyjskiej. T. K.

Soczyć, y, ył l. † S. = a) sieci, sidła zastawić,
podchodzić: Białe głowy, jakoby zwierz, soczy
a łowi. Glicz. Niewinne soczą a podszezuwają
możniejsze świata tego na niewinne pańskie.
Rej. b) potwarzać, czernić kogo; demascjować:
Niech pyszni nie soczą na mnie, ne calumnientur
me. Wr. Człowieka będą złe uczynki same S.
i sądzić. Wr. 2. [S.] wyszukiwać na śniegu tro-
pów zwierząt. [S. s.] wynosić s. nad innych. <SOK/
SAK>

† **Soczyć, y**, ył wytaczać sok, napełniać sokiem,
posoczyć: Pod ołtarzem rzezana ofiara nóż soczy
wrażony. Żebr. † S. s. puszczać sok, sączyć, w sok
s. obracać, rozplywać s., broczyć. Kn. Te gruski s.
jeszcze nie soczą. Troc. Winna macica, brzoza s.
soczy. Troc. <Od Sok>

Soczyn, u, lm. y bot. (posoqueria) roś. <Now.
J. Wagi>

Soczystkowate rośliny, bot., (ficoideae) rodzina
przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych. <Od
Soczysty>

Soczysto, Soczyście przys. od **Soczysty**.

Soczystość, i, blm., rz. od **Soczysty**.

Soczysty, † Sokasty, × Sokowaty l. pełen soku,
opływający sokiem: Owoce miły, S. Przyb. (= roz-
pływający s. w ustach). Trześnia... owoce S.,
Kluk. Łodyga sozysty. 2. malar. a) dokonany
pendzlem umaczany suto w farbie i oleju, po-
zostawiający na płótnie ślad gęsty, sozysty: So-
zyste malowanie. Technika sozysty. Sozyste
położenie pendzla. b) powstały z zespołu gorą-
cych, pięknie z sobą zharmonizowanych tonów: Fizjo-
gnomja towarzystwa lwowskiego musiała s. zary-
sować w fantazji Fredry w nader jaskrawych
i sozystych kolorach. Big. <Od Sok>

Soczycie p. **Soczysto**.

Sod, u, blm., Sód chem.: pierwiastek metaliczny
z rodziny potasowców, czyli metali alkalicznych, Na.
<Now. od Soda>

Soda, y, blm. = a) [S.] roś. zbierana w okławę
Bożego Ciała przeciw duszności. b) chem. węglan
sodu; S. krystaliczna, Na₂ CO₃ + 10 H₂ O; S. palo-
na, czyli kaleynowana, Na₂ CO₃ = węglan sodu
bezwodny. S. gryząca, żrąca, czyli kaustyczna =
wodan sodu, HNa O. c) min. mineral z gromady
sylikoidów, z rzędu węglanów, należący do węglan-
ów wodnych i zasadowych: S., sól ługowa, gatu-
nek potaszu. Sniad. J. <Nm. Soda, Fr. soude
i t. d.>

† **Soda, y**, blm.?: Liście to, na głowę przy-
kładane, oddała sodę, to jest zbytne spanie.
Trzye. (= senność, śpiączka?).

Sodalicja, i, lm. e, **Sodalistwo** stowarzyszenie,
bractwo; szczeg. kongregacja religijna Najśw. M.
Panny, mająca na celu rozszerzanie wiary, moral-
ności i czystości obyczajów. S. łowiecka. <Łć.
sodalicium>

Sodalis, a, lm. owie l. towarzyszy, brat, kolega:
Tu około piwnicy w ratuszu spotykało s. znajo-
mych; potem ciągnęło nieraz pod zamek i na
zamek, gdzie nie brakło dawnych sodalisów.
Krasz. Sodalisowie z orłem pruskim na pier-
siach nie zawstydzili s. swego godła. 2. szczeg.
członek sodalicji Najśw. M. Panny: Po zniknie-
niu tego stowarzyszenia długo jeszcze wyra-
żenie: jakim S. marianus — zastępowało u nas
późniejsze słowo honoru. S. marjański. Kaczek:
<Łć. sodalis>

[**Sodaliska, i**, lm. ij p. **Sodówka**.

Sodalistwo, a, lm. a p. **Sodalicja**: Od Jezu-
itów, mocą bulli papieskiej, przeszło do katedry
S. w r. 1777. Rol. Dawnych zwyczajów wiele
przywrócił, bractwa zakładał, S. przekazane ka-
tedrze przez Jezuitów wskrzesił. Rol. <Od
Sodalis>

Sodalit, u, lm. y min. mineral z gromady syli-
koidów, z grupy piroksenu i amfibolu, chlorokrze-
mian glinki i sody, 3 Na₂ Al₂ Si₂ O₈ . Na₂ Cl₂.
<Soda + Gr. lithos>

[**Sodk, a**, lm. ij sito z włosia. <= Sadek?>

Sodnik, a, lm. i, **Solówka, Solanka** bot. (saj-
sola) roś. z rodziny komosowatych. Gatunek: S.
koleczysty a. Krzyżowniczeki (s. tragus et
s. kali). <Od Soda>

Sodoma, y, lm. y rozpusta, orgja wszeteczna,
zgorzenie: Wzgardziwszy te wszystkie głosy
Pańskie, bujasz sobie po tej nędznej Sodomie
świata tego. Rej. <Od nazwy miasta Sodoma>

Sodomczyk, a, lm. i, **Sodomita pederasta, samco-
łożnik bierny** (pathicus): S., co s. grzechem so-
domskim bawi. Kn., Troc. Bobr. S., pederastes.
Kn., Zigr. Cudzołożnicy, sodomczyey. Wuj. <Od
Sodoma>

Sodomita, y, lm. ci p. **Sodomczyk**: Ten ksią-
żę ordynat był mente captus i S. Rzew. <Od
Sodoma>

Sodomja, i, lm. e, × **Sodomstwo**, grzech so-
domski = spółkowanie z osobą tejże płci lub z hy-
dłciem: Ja to uważam za sodomją, za obrazę
praw Boskich i ludzkich. Wielis. <Od Sodoma>

[**Sodomnik, a**, lm. cy] bliźnierca, wszetecznik.
<Od Sodoma>

× **Sodomowy** p. **Sodomski**. Troc. <Od Sodo-
ma>

Sodomski l. a. × **Sodomowy** grzech, p. **Sodo-
mja**: Obrzydliwość grzechu sodomskiego. Kłok.
Zakon nie jest dla sprawiedliwego postanowiony,
ale dla niesprawiedliwych sodomskich grzeszni-
ków. Leop. Para s. sodomskim grzechem. Troc.
Poszli za obrzydliwością sodomską. Troc. Skłon-
ny do sromoty sodomskiego narodu. Troc. 2. bot.:
Jabłko sodomskie (solanum sodomaeum) roś. z ru-
dzaju psianki. <Od Sodoma>

× **Sodomstwo, a**, lm. a p. **Sodomja**.

× **Sodowiec, wca**, lm. wce min., p. **Natrolit**.
<Od Sodowy>

Sodowy l. przym. od **Soda**; z sodą przyrzę-
dzony: Woda sodowa. Wody szczawniczekie naj-
silniejszymi są szczawami sodowo-słonymi w ca-
łej Europie. Tet. 2. min.: Ałun S. = mineral

z gromady gipsowców, rzędu siarczanów, mendocyt, $Na_2SO_4 \cdot Al_2S_3O_{12} + 24H_2O$. Feldspat sodowo-wapienny, p. Labrador. Kankrynit S. = mineral z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z rodziny amfibolu, z grupy leucytów. Mika sodowa, p. Mika. Mikroklin S. = mikroklin obfitujący w sod. Ortoklaz S. = obfitujący w domieszkę równopostaciową krzemianu sodowego. Saletra sodowa = mineral z gromady saletrowców, z rzędu azotanów, $NaNO_3$. <Od Soda>

[Sodoma, y, lm. y] burza. <Zam. Sodoma>

Sodówka, i, lm. i, a. [Sodaliska] sprzedająca wodę sodową w budce, w kiosku: W „Jedynym dziele” pokazuje nam autor sodówkę, mającą niezym niewytłomaczony pociąg do malarzy. Kos. <Od Sodowy>

[Sodz, a, lm. e, Sadz] skrzynia podziurawiona do przechowywania w wodzie ryb żywych. <= Sadz>

[Sodzel, a, lm. e] wrzód (na plecach), wrzodził, wrzedzionka. <= Sadzel>

[Soe] p. l. Se. <Zam. Sobie>

Sofa, y, lm. y szeroka ława wyścielana, bez poręczy: Poprawiła ś. niespokojnie na sofie. Bał. Sofy, stoły, dokota krzesła proste, stoliki jesionowe, zwierciadła w czarnych ramach — oto cały sprzęt ich prawie. Krasz. Zdr. Sofka, Sofeczka. <Tur. z Arab.>

Sofeczka, i, lm. i p. Sofa. <Od Sofka>

× Sofety, ego, lm. owie p. Softy. Sł. wil.

Sofi, ich rodzaj mnichów muzułmańskich. Sł. wil.

Sofista, y, lm. ści starożytny filozof grecki, należący do szkoły filozofów holdujących dialektykę, według których wszystko na świecie jest względne, a przy pomocy sztuki dowodzenia można wykazać, że każde zdanie jest zarówno prawdziwe lub zarówno fałszywe. Przen.: człowiek usiłujący dowieść rzeczy fałszywej zapomocą zręcznej dialektyki i podstępnych argumentów. <Gr. sophistēs>

Sofisterja, i, blm., p. Sofistyka: Ruch umysłowy, dążący ku sofistery. Mick. Umysły chore na sofisteryją pozwalają sobie o wszystkim rozprawić na prawo i na lewo. Mick. Czy pańska przemądrzała S. pobita prosty chłopski rozum? Tet. <Fr. sophisterie>

Sofistycznie przys. od Sofistyczny.

Sofistyczność, i, blm., rz. od Sofistyczny.

Sofistyczny przym. od Sofistyka; wykretny, fałszywy, zwodniczy: Rozumowanie sofistyczne. I to twierdzenie zbiedz da, a mianowicie w wieku tak sofistyczno-prawniczym. Stadn. <Od Sofistyka>

Sofistyka, i, blm., Sofisterja l. sztuka dowodzenia rzeczy fałszywych w założeniu przy pomocy błędnych wniosków i pozornie słusznych argumentów; dowodzenie zapomocą sofizmatów: Przeszłość spada na niego całym ciężarem sofistyki zyciowej zaniedbanych obowiązków. Kasz. 2. fałsz, kręctwo, wykręt. <Gr. sophistikē>

Sofistykować, uje, ował posługiwać ś. sofistyką, rozumować, dowodzić sofistycznie: Dobryś! sofistykujesz: taka wzajemność ciągnie za sobą posiadanie. Krasz. <Od Sofistyka>

Sofistykowanie, a, blm., czynność cz. Sofistykować: Dawał złote rady, miał łatwość sofistykowania nadzwyczajną, kota ogonem przewrócić nie go nie kosztowało, przegadał i przekrzywał każdego. Krasz.

Sofizm, u, lm. y p. Sofizmat: To S., jako! uczucia na sąd wpływać nie powinny? Krasz. <Gr. sophismós>

† Sofizma nieod., ni., p. Sofizmat.

Sofizmat, u, lm. y, Sofizm, † Sofizma l. wnio-

sek pozornie prawdziwy, oparty na błędnej zasadzie a. na błędnym rozumowaniu; fałsz z pozorem prawdy. 2. fil., w logice, nieprawidłowy syllogizm, błędny syllogizm: S. rogaty; S. zasłonięty; S. łągarz. Str. W sofizmatach myśl przeskakuje bez logicznej zasady od przesłanek do wyniku. Str. <Gr. sóphisma, 2 pp. - atos>

Sofizmatycznie przys. od Sofizmatyczny.

Sofizmatyczny oparty na sofizmatach, sofistyczny. <Od Sofizmat>

Sofka, i, lm. i p. Sofa.

Sofra, y, lm. y stół: Pielgrzym, usiadłszy na sofrze, mileżał tak długo, aż gwiazda pierwsza na niebie ś. pokazała. Jeż. <Blg., z Tur.>

Sofronista, y, lm. ści stróż obyczajów w starożytnej Grecji. <Gr. sóphronistēs>

Softa, y, lm. owie l. student szkół wyższych w Turcji. 2. mnich turecki odprawiający modły nad grobami sultanów. <Tur.>

Softy, ego, im. owie, × Sofety: sędzia hebrajski. Sł. wil. <Łć. sufes, 2 pp. sufetis, z Hb. i Punickiego sóphēt>

[Sogłówek? czy Sogłówka?]: Kiedym sogłówkami do was tu dążył (= miedza, dróżka między polami?).

[Soić, i, it] karmić własną piersią niemowlę, dawać mu piersi.

Soja, i, blm. l. × S. = a) sos grzybowy do potraw. Sł. wil. b) ekstrakt z szynki. Goł. 2. gatunek fasoli delikatnej. <1. Japońsk. sojin>

[Sojee, jca, lm. jce, Sejec] = bot. Sadziec.

[Sojek, jka, lm. jki] l. ? sójka. 2. wól. <p. Sójka>

[Sojenie, a, blm.] czynność cz. Soić.

[Sojka, i, lm. i] p. Sójka: Rozdrażne sojki. Mor. Dziś dobrodziejka jak S. rzegoce, nie pamięta, że to bardzo szkodzi enocie. Papr. Człowiek świergotliwszy nad garliczkę, która zawsze huzy swym głosem, nad sojkę, nad kobytkę, która świerkoece ustawicznie, blegotliwszy. L.

[Sojkies, a, lm. y] p. Sójka: Zaczęli bić i sojkiesami okładać.

Sojusz, u, lm. e przymierze, związek, aljans: Sojusze, traktaty, przymierza. Dudz. Zawrzał S. Przen.: Rzadko fortuna z enotą zawiera sojusze. Nar. (= chodzi w parze, łączy ś.). Ty, z którym w wierne weszłam przyjaźni sojusze. L. Nie miej żadnych z obłudą sojuszków. Krasin. (= związków, łączności, stosunków, styczności). Pasterz z niebem sojusze odnawiał, gwieźdźdząc ś. myślą na szlaku. Uj. <Ros. sojuz>

Sojuszać, a, at i S. ś. p. Sojuszyć. <Od Sojusz>

Sojuszanie, a, blm., czynność cz. Sojuszać.

Sojuszanie się, a ś., blm., czynność cz. Sojuszać ś.

Sojuszenie, a, blm., czynność cz. Sojuszyć.

Sojuszenie się, a ś., blm., czynność cz. Sojuszyć ś.

Sojusznica, y, lm. e, Sojuszniczka forma ż. od Sojusznik: Naturalną sojusznicą Austrii byłaby Francja, dziejowa S. Rosji. Skrzydlatego narodu wierne sojusznice. Wor. Rzekł do swej sojusznicy. Gom. <Od Sojusznik>

Sojuszniczka, i, lm. i p. Sojusznica: Konfederacja targowicka z sojuszniczką swą miała ś. za mścielkę. Smol. <Od Sojusznik>

Sojuszniczy przym. od Sojusznik, sprzymierzeńczy, aljancki: Podałem mu rękę sojuszniczą. Glin. Układ odporny do zrównoważenia umowy sojuszniczej, łączącej Austro-Węgry i Włochy. <Od Sojusznik>

Sojusznik, a, lm. **cy uczestnik sojuszu, sprzymierzeniec, aliant**: Czyńcie teraz to, czego po przyjaciółach i sojusznikach króla mego spodziewać ś. godzi. Oss. Niemało sojusznikom naszym miast nałowił. Jabł. <Od Sojusz>

Sojuszowy przym. od **Sojusz, aljansowy, związkowy**: Najistotniejszym interesem państwa rosyjskiego, z państwem polskim w przyjacielskich, sojuszowych związkach będącego, aby prawa i swobody narodowe żadnego uszczerbku nie doznawały. Kis. <Od Sojusz>

Sojuszyć, y, ył, nied. **Sojuszać** łącząc sojuszem, sprzymierzać. Przen.: Z jutrem S. Kor. S. ś. łączyć ś. sojuszem, zawierac sojusz, sprzymierzać ś. <Od Sojusz>

Sok, u, lm. i f. część płynna czego, ciecz zawarta w czym: Oliwę i S. balsamowy na krzyżmo święcą. Groch. Gdy kto kwiecie tej rośliny ściśnie, zaraz palce jego krwawym ś. sokiem sfarbują. Otw. S. jagodowy, winogronowy. S. owocowy, roślinny. Puszczać S. z siebie. S. wyprasowany. S. drzewa jest wilgotna, którą korzeń podaje drzewu ku jego żywności. Trzyc. Weź soku malinowego. Troc. Wino mi dano, w którym kropki soku szlachetnej wici pawnowy chemik nie znalazł. Krasz. W S. obrócić. Troc. S. wytłoczyć, wycisnąć. Troc. S. z zieleń, owocu. Troc. S. brzozy do picia bardzo zdrowy. Troc. S. z jagód winnych niedożrzałych. Troc. S. z drzewa wypuszczam narznięciem. Troc. S. miodowy na zieleń, na liściu drzew. Troc. S. cytrynowy. Troc. Piję wodę z sokiem. Przen.: Militarizm wysysa (a. wyciska) ostatnie soki żywotne z narodu. 2. S. spreparowany = przegotowany a. smażony z cukrem. S. gęsty w aptyce. Troc. (= syrop). S. do potraw. L. (p. Salsa). S. do pieczystego. Troc. (= sos, podlewa) 3. [S. bylicowy] = **Krew** pod 7 b). 4. fizj.: S. jelitowy (succus entericus). S. sterczowy (succus prostaticus). S. trawiący (succus digestivus). S. żołądkowy, trózczyzna żołądkowa (Perz.) (succus gastricus). Soki ustroju = **humory**. 5. patol.: Niedokwaśność soku żołądkowego (hypochlorhydria). Przekwaśność soku żołądkowego (hyperchlorhydria). Zdr. **Soczek**. <SOK>

† **Sok**, a, lm. **owie potwarca, oszczerca, obmówca; denuncjant**: Jeśliby kto go obmówił, że Rzpłtą zdradzić miał, a takowy powiadać i S. jeśliby jawny świadectwem nie dowiódł, gardłem ma być karan. St. lit. S., starodawna nazwa skarżącego. Brk. <Zap. S. Ros. SOK, sok, por. Soczyć>

[**Sokadło**, a, lm. a] p. **Sokadło**.

[**Sokadło**, a, lm. a, **Sokadło**] daw. narzędzie do nawijania nici z kłębów na cewki, złożone z korytką, dwóch rączek, kółka i walca. Zdr. [**Sokadło**]. <Zam. Sokadło>

† **Sokasty** p. **Soczysty**: S., **succosus**, wilgotny. Mącz. (soczysty. L.). <Od Sok>

Sokiel, kla, lm. **kle fortep.**, p. **Zokiel**.

Sokma, y, lm. y? **tatarski korpus wojska**: Tatarzy rzucili ś. w pole dwoma sokmami, każda po 50000 ludzi. Kub. <? Ros. sokmā, sakmā, drożyna, ślak, ślad>

× **Sokoczynność**, i, bfm., fizj. **wytwarzanie ś. mleczu**, × **mleczenie**, × **umleczenie**, × **wyrabianie mleczu** (chylificatio). Ryszk. <Sok + Czynność>

× **Sokodyniec**, Ńca, lm. **ńcy myśliwiec polujący na odynce, na dziki**: Jeśli pole nawiedzi i tam go nie uprzedzi z myśliwym łukiem żaden S. Nar. <SOK, p. Soczyć, + Odyniec>

Sokolarnia, i, lm, e myśl. 1. **miejsce wychowywania i pielęgnowania ptaków myśliwskich**: Niedaleko stolicy swojej ma wielką sokolarnię. L. 2. **ogół tych ptaków należących do danego właściciela**. <Od Sokół>

[**Sokolaszek**, szka, lm. szkl] p. **Sokół**. <Od Sokół>

Sokole, ęcia, lm. ęta **piszę sokolów**: Sokoleta nadobnych ptaszeków z młodu używają, a potem sobie po wysokości powietrza rozkosznie bująją. Rej. <Od Sokół>

Sokoli 1. a. **Sokolowy** przym. od **Sokół**: Ktoby komu sokole gniazdo skaził, abo umyślnie sokoly pod gniazdem podkłół, abo z gniazda sokoly młode pobrał, zapłaci sześć rubli groszy. St. lit. Skrzydła sokole. Lot S. (i przen. = **bystry, nieścisgniony**). Przen.: Obaczysz nędzników, gdy im obetniesz te pióra sokole. Wad. (= **gdy ich ukróciś, pozdawisz polotu**). Wzrok S. = **bystry, przenikliwy**). Koń mój ze skrzydłem sokolim. Miek. 2. bot.: Gryka sokola, p. **Ustróżka**. <Cd Sokół>

Sokolica, y, lm. e, [**Sokolicha**] **samica-sokół**: Dzikiej sokolice w kurzym gnieździe nie siedzieć. Krasz. Przen.: **dziewoja, wymarzone dziewczę, pani czyjzego serca**. <Od Sokół>

[**Sokolicha**, y, lm. y] p. **Sokolica**. Dyg. Sokół i S. długo wróble jedli. Krasz. <Od Sokolice>

Sokolik, a, lm. i p. **Sokół**. Przen. **chłopiec dorodny, wymarzony, kochanek**. <Od Sokół>

[**Sokolinka**, i, lm. i] **biedna sokolice, nieboga, biedactwo**: Pani młoda z kumory nie wyndzie: zasargowała się S. do złotego pasa.

Sokolnia, i, lm. e **sala gimnastyczna stowarzyszenia sokolów**. <Od Sokół>

Sokolnica, y, lm. e p. **Sokółka**. Troc. <Od Sokół>

Sokolnictwo, a, bfm., myśl. 1. **sztuka pielęgnowania i tresowania sokolów**. 2. **polowanie z sokolami i wogóle z ptakami drapieżnymi**: Dzieło Kazimierza Wodzieckiego: O sokolnictwie i ptakach drapieżnych. <Od Sokolnik>

Sokolnicostwo, a, lm. a **urząd sokolniczego**: Po upadku wielkiego kanclerza dostał wielkie S. Krasz. <Od Sokolniczy>

Sokolniczy przym. od **Sokolnik**: Sokolnicze księgi. Cz. Sokolnicze sprzęty. L. S., ego, lm. **owie** p. **Sokolnik**.

Sokolnik, a, lm. cy, **Sokolniczy, Sokolowy** 1. myśl. **człowiek wychowujący i pielęgnujący ptaki myśliwskie (sokoły i t. d.)**; **przełożony nad polowaniem z sokolem**: Niektórzy sokolnicy insze jeszcze obyczaje rządzenia ś. z sokolami wiedzą. Trzyc. 2. **urzędnik dworski zawiadujący sokolnictwem**: Mieli dawni książęta swoich myśliwców, nazwanych sokolnicy. **falconarii**. Nar. Dogandzi basza, najstarszy S. Kłok. Sokolniki zaczęli należeć pierwiej do liczby sług, potem do urzędników dworu. Cz. Sokolnikiem, czyli też rybątem, przy dworze mazowieckim zostaniesz? Sienk. <Od Sokół>

Sokolski **tyczący ś. stowarzyszenia gimnastycznego sokolów**: Popis S. <Od Sokół>

Sokolstwo, a, bfm. 1. **instytucja sokolów-gimnastyków, stowarzyszenie sokolów-gimnastyków**: S. nie jest zbiegowiskiem rozmaitej zbieraniny. <Od Sokół>

Sokolownia, i, lm. e? : U sokolowni, przed bramą miejską. Wej.

Sokolowaty 1. **podobny do sokola**. 2. **Sokolowate** (falconinae) **rodzina ptaków drapieżnych**: Drapieżce sokolowate. Sumiń. <Od Sokół>

† **Sokołowe**, ego, blm. *rodzaj powinności*: S., socol, castodia vel solutio hereditorum. Wiszn. <Od Sokołowy>

Sokołowy l. p. **Sokoli**: Oczko sokołowe. Wóje. 2. [S.] przen. *tyczący s. pana młodego*: Dwór S. = *chata pana młodego*. Na sokołowym polu zleciały s. sokoły. Wóje. S., ego, lm. i rz., p. **Sokolnik**: Na Szląsku ze służby występuje S., falconarius. Bobrow. <Od Sokół>

Sokomierz, a, lm. e cukr. *przyrząd do mierzenia soku w baterji dyfuzyjnej*. <Sok + Mierzyć>

[**Sokor**, u, lm. y] p. **Topoła**: W cieniu zwieszających s. wierzb, kalin, czeremch i gdzieniegdzie ocalonych sokorów i dębów. Siem. Szeroka ulica starych klonów i sokorów prowadziła do zamku. Krasz. Łoza, trzmielina, krzak olszyny, białe trzaski osiczyny i sokoru. Krasz. <SOKOR>

Sokora, y, lm. y p. **Topoła**: S., *populus nigra*, gatunek topoli. Kluk. Szemrały nad nią zeicha liście wielkiej sokory. Żer. <p. Sokor>

Sokorowy przym. od **Sokora**: Drzewo sokołowe. Las S.

Sokorzyna, y, blm. l. *lasek sokorowy*. 2. *drewno sokory*. <Od Sokora>

Sokoskaz, u, lm. y cukr. *przyrząd należący do uzbrojenia odparnicy*. <Sok + Skazać>

[**Sokotać**, cze, ta!] (o kurze) *gdakać radośnie*. <Dźwn.>

[**Sokotanie**, a, blm.] *czynność cz. Sokotać*.

Sokotok, u, lm. i l. *wydzielanie s. nadmierne soku*. 2. patol.: S. sterczowy (prostatorrhoea). S. żołądkowy (gastrorrhoea a. gastrosuccorrhoea). <Sok + Tok>

[**Sokotucha**, y, lm. y] p. **Sakotucha**. <Od Sokotać>

× **Sokowaty** p. **Soczysty**: Frukt sokowate, jako pomarańcze. Łęcz. <Od Sok>

[**Sokowik**, u, blm.] *kwias z soku brzoźowego lub klonowego*. <Od Sok, podług Brzoźowik>

Sokowy l. przym. od **Sok**: Pokarm S., który drzewa przez pory z korzenia biorą. Trzye. 2. hist.: Ceweczki sokowe, × poniki sokowe, w tkance łącznej. <Od Sok>

Sokół, oła, lm. oły l. zool. (falco) *ptak drapieżny z rodzaju tej samej nazwy*: S. męzny, S. drzewny, wodny. Troc. S. białożor (Troc) a. S. norweski, p. **Białożor**, S. drzemlik, S. jastrząb, S. kania, S. kobusek, S. krogulec, S. raróg. Troc. × S. gołębnik a. krogulec (f. columbarius). S. podolski wielkie ma skrzydła i nogi, Kluk. Prawo mienia sokoła tak oznaczało szlacheca, jak noszenie szabli lub szpady. Cz. Sokoły górnołotne. Mor. Nienawidzi kaczka sokoła. P. Koch. (zazdrość. L.). Sowy z sokołem w jeden rząd nie włożysz. Wad. (= *kurzy do indyków nie należy*). Sowa, choćby pod niebiosą latała, sokołem nigdy nie będzie. Kn. Po głosie cię każdy pozna, żeś sowa, choć s. za sokoła udajesz. Pim. Nie urodzi sowa sokoła, jeno takie, jako sama. Prz. S. kiedy zepsieje, biedna wrona mu dogrzeje. Kn. (= *na pochyle drzewo i kozy skaczą*). Ten, który cheiał sto sążni bujać nad sokołem, potknął s. i w szkaradnym błocie ryje czołem. L. Wprawienie sokoła do łowów zależy na tym, żeby go często na rękę nosić. Troc. Przen.: *młodzian dorodny, ideał czyj, młodzieniec wymarzony, oblubieniec, narzeczony, rycerz czyj*: Janku, mój sokole! Przen.: [S.] = *dziecko dziewczyny niezamężnej*. 2. *członek towarzystwa gimnastycznego „sokolów”*. 3. [S.] *rodzaj tańca*. 4. *woj. armata mniejszego kalibru z roz-*

dzaju polowych w dawnej artyberji polskiej, falkon: Bywały sokoły wielkie, średnie i małe, czyli sokoliki a. falkonet. Górs. Działo wielki S., czwarta część koluwryny, wyrzucą trochę więcej niż pięć funtów. Dek. Sokoły, *faucons*, z gatunku śmigownie a. węzów, do 6 funtów kule strzelają. Jak. J. Zdr. **Sokolik**, [**Sokolaszek**]. <SOKOL, por. Arab. saqr?>

Sokółka, i, lm. i, **Sokolnica** *mały sokół (działo)*, falkonet. Łs. <Od Sokół>

Sokratejon, u, blm. *świątynia wzniesiona w Atenach na znak żalu, że Sokratesa skazano na śmierć*. <Gr. sōkrateion>

Sokratycznie przys. od **Sokratyczny**.

Sokratyczny l. *tyczący s. nauki filozofa Sokratesa*: Braknie mu mądrości sokratycznej, poznania, że głupi. Syrok. Ironja sokratyczna = *udawanie, że s. nie rozumie czego, aby tym sposobem lepiej poznać myśli drugiego*. Metoda sokratyczna uczenia = *naprowadzanie na właściwą odpowiedź zapomocą pytań zrecznie dobieranych*. 2. *Miłość sokratyczna = czysta, idealna, platoniczna*. Śl. wil. <Od Sokratyk>

Sokratyk, a, lm. cy *uczeń, zwolennik filozofa Sokratesa*: Sokratycey po śmierci mistrza otworzyli oddzielne szkoły. Ostatni rozdział pod napisem „Uczniowie Sokratesa” traktuje o tak zwanych niezupełnych sokratykach, którzy jednostronnie rozwinięli różne zasady mistrza. Str. <Gr. sōkratikōs>

Sól, nieod., muz., *nuta G., piąty stopień od Ut*. <Włos.>

Sola boston p. **Boston**.

† **Solan**, u, blm. l. chem. *chlerek*. 2. min.: S. miedzi = *mineral z gromady solowców, z rzędu chlorków, a takamił*. <Od Sól>

Solanina, y, blm., chem. *trujący glikozyd, zawarty w kartoflach kiełkujących i w wielu roślinach psiankowatych; skład jej zapewne: C₄₃H₇₅NO₁₅*. <Od Łé. solānum>

Solanka, i, lm. i l, *pieczywo z mąki pszennej, formy waleczka, posypane grudkami soli*. 2. [S.] *duża solniczka, drewniana zwykłe*. Troc. 3. a. solówka = *beczka od soli*: Wapna S. Ius. c. l. 4. [S.] *miara objętości gospodarska, zawierająca więcej niż osmą część beczki*. 5. bot. a) p. **Kłaczel**. b) p. **Sodnik**. 6. lek. *woda ze źródła zawierającego sole (przeważnie sól kuchenną) (aqua salsa)*. prow. surowica, rosół. <Od Sól, 5. Łé. solānum>

Solankowosiarczany: *Kąpiele solankowosiarczane = z solanki zawierającej siarkę*. <Solankowy + Siarczany>

Solankowy przym. od **Solanka**: *Kąpiele solankowe*. <Od Solanka>

Solano, nieod. *wiatr afrykański, wiejący niekiedy w Hiszpanji*. <Hp., z Łé. solānus>

Solanowy przym. od **Solan**.

[**Solárek**, rka, lm. rki] *beczulka na sól*. <Od Sól>

Solarjum, w lp. nieod., lm. a, ów l. *kompas zegar słoneczny*, 2. *ganek nakryty, altana przy domu*. 3. *czynsz gruntowy*. 4. *mieczak skrętowy, przewódnik, kompas*. Łab. <Łé. solarium>

Solarka, i, lm. i forma ż. od **Solarz**, † *pra-sółka*.

Solarnia, i, lm. e l. *miejsce solenia mięsa*: Gdyby w Tryjeście była S. na węgierskie woły, pewnieby Francja tu wolała solone mięso kupować, niż miliony sypać do Irlandji. Wyrw. 2. [S.] *nazwa dołu*. 3. † S. *budynec w Wieliczce, gdzie warzono sól nieczystą, którą następnie sprze-*

dawano jako warzonkę. Łab. <Od Sól, wzgl. Solarz>

Solarny słoneczny: Przyznaje większy wpływ powtarzającym ś. codziennie, niezmiennie, majestatycznie zjawiskom solarnym. Brk. <Od Łć. solaris>

Solarowy olej = wyrabiany z odpadków, przy fabrykacji gazu lub dystrylacji nafty otrzymanych. <Nm. Solaröl>

Solarski przym. od **Solarz**: Tabor, szlak S. Pol. Mazia solarska. Pol. <Od Solarz>

Solarstwo, a, bism. zajęcie solarza, przemysł solarza, handel solą. <Od Solarz>

† **Solarz**, a, lm. e p. **Prasoł**: Sprowadził solarzy i rozpoczął pomyślnie warzenie soli. T. K. Do piekła gościnie, jako solarzom do Szląska. Pot. <Od Sól>

Sola weksel weksel własny, którego tylko jeden egzemplarz wydano: Pożyczki udzielane na sola weksle. <Nm. Solawechsel, z Łć. solā>

Sold, a, lm. y moneta włoska = dwudziesta część lira, półtrzecia grosza. <Włos. soldo = Fr. sou, z Łć. solidus>

× **Soldaki**, ów, blp. korpus żołnierzy tureckich, których pióra otaczające ich zawój są tak wysokie, że zakryją sultana od wzroku ludu w czasie ceremonij. Śl. wil.

[**Solec**, lca, lm. lce] p. **Sudziec**. <?>

Solecyzm, u, lm. y gruby błąd gramatyczny; wykroczenie przeciwko składni; fałszywy szyk wyrazów. <Gr. solokismós>

× **Solemny** p. **Soleny**: Krepowały Ludwika solemne zaręczenia wydane narodowi. Stadn. <Łć. sollempnis>

Solen, a, lm. y geol. małża bezgłowa dwumuskulowa w utworach trzeciorzędowych, pochwa, układniczka, nożenie e. Łab.

Solenie, a, bism., czynność cz. **Solió**.

Solenity, ów, blp. skamieniałe skorupiaki kształtu pochwy do noża. <Od Gr. Solén>

Solenizacja, i, lm. e × **Solenizacja** obchód uroczysty, uroczystość, np. imienin: Zjeżdżano ś. na solenizację. W dniu twojej solenizacji! jakiem karmazyn!! Chodź. <Fr. solennisation>

Solenizant, a, lm. ci × **Solenizant** i. ten, co obchodzi uroczystość swoją, np. imieniny: Każda z tych figur, reprezentujących pory roku, składała solenizantowi właściwe sobie dary. Bukar. 2. myśl. nowicjusz w gronie myśliczych na polowaniu. <Fr. solennisant>

Solenizantka, i, lm. i forma ż. od **Solenizant**: Dał ś. widzieć ogród cały w iluminacji i cyfry solenizantki różnego koloru ognia palące ś. Kras. <Fr. solennisante>

Solenizować, uje, ował, × **Solenizować** obchodzić uroczystości, świętować: Narodziny królowej jejmości skromnie były solenizowane. Grab. Dla przepędzenia czasu grywali w marjasza, każdą pulę solenizując obchodzącym kielichem. Ochoć. <Fr. solenniser>

Solenizowanie, a, bism., czynność cz. **Solenizować**.

Solenie przys. od **Soleny**: Dzień ten był S. obchodzony. Przyrzekł S. Przen.: Wyobraźcie sobie sługę swego porządnie podmarzłego a głodnego S. Rol. (=porządnic, djabelnie, strasznie).

× **Solennik**, a, lm. cy?: Solennicy wileńscy na tymże trybunale co do czopowego sprawić ś. mają. Vol.

× **Solenizacja**, i, lm. e i. p. **Solenizacja**. 2. pogrzeb uroczysty. Troc. <Fr. solennisation>

× **Solenizant**, a, lm. ci i. p. **Solenizant**: Jasnie wielmożnego solennizanta zdrowie! Kras. 2. duchowny odprawiający uroczystą ceremonję kościelną, celebrans. Troc.

× **Solenizować**, uje, ował i. p. **Solenizować**. 2. odprawiać uroczystość, celebrować. Troc. Jest corocznie solennizowany. Troc. <Fr. solenniser>

× **Solenizowanie**, a, bism., czynność cz. **Solenizować**. Troc.

Solenność, i, i. bism., rz. od **Soleny**: Poeta w równej mierze lubił światowość i S. Góm. 2. uroczystość, obchód, ceremonja solenna: S. ś. zakończyła ceremonję ucałowania ręki królewskiej. Sez. S. ta przyszła w samej istocie do skutku. Kacz. <Od Solenny>

Soleny, × **Solemny** uroczysty, święteczny: Solenna wotywa. Obchód S. Solenne obiady. L. Solenne przyrzeczenie. Solenna obietnica. W impecie strzeli i zabije, a co ci z tego, że solenne nabożeństwo i nagrobek sprawi? Krasz. <Łć. sollempnis = sollempnis>

Solenoid, u, lm. y drut skręcony w postać linji śrubowej, używany do doświadczeń elektrodynamicznych i elektromagnetycznych, gdy bowiem przebiega po nim prąd elektryczny, posiada on własności magnesu. <Gr. solēnoeidés>

† **Soleń**, a, bism., chem. chlor. <Sól>

× **Soletowany**?: Pani strojna, ubrana, soletowana, obwieszona łańcuchami. Krasz.

[**Solewka**, i, lm. i] p. **Solówka**.

Solfar, u, lm. y kopalnia siarki: Eksploatować S. <Fr. soufre z Łć. sulphur>

Solfatara, y, lm. y jaskinia, jama, jezioro, jako krater wulkanu, zięjącego parą wodną, dymem i gazem, najczęściej siarczystym, ale nie wybuchającego gwałtownie. <Włos. solfatara>

Solfedźjowanie, a, bism., czynność cz. **Solfedźjować**.

Solfedźjować, uje, ował muz. p. **Solfjować**. <Włos. solfeggiare>

Solferyno kolor = kolor krwawo-czerwony. <Od nazwy wsi Włos. Solferino>

Solfjować, uje, ował, **Solfedźjować**, czytać nuty, śpiewając: do re mi fa sol la si. <Fr. solfier>

Solfjowanie, a, bism., czynność cz. **Solfjować**;

Bobizacja, **Bocedyzacja**, **Damenizacja**, **Solmizacja**:

× **Solfy**, ów, blp. nuty muzyczne. Troc. <Włos. solfa>

Solica, y, lm. e wybuch błotny; miejsce, skąd wyziewa gaz zapalny (wodorodno-węglisty) wraz z brzą gliny rozrobionej wodą i napojonej solą morską. <Od Sól>

× **Solicytacja**, i, lm. e p. **Solicytowanie**: Po długich starosty piotrkowskiego solicytacjach pojechałem z nim wieczorem do ks. kanclerza. Mat. <Łć. sollicitatio>

× **Solicytant**, a, lm. ci, × **Solicytator**, × **Solicytor** dopraszający ś., domagający ś.: Urosła z tych ambitnych osobna klasa natrętnych dywanowi solicytantów. Szaj. <Od Łć. sollicitans>

× **Solicytator**, a, lm. rzy p. **Solicytant**: Był z niego najupartszy S. w Warszawie; czy to na pokojach, czy na ulicy, czy w kościele nawet, nie dawał każdemu pokoju, co miał jakiegoś wpływu u rządu. Rzew. <Śr. Łć. sollicitator>

× **Solicytor**, a, lm. owie p. **Solicytant**: Na ganku czeka solicytorów para. Jez. <Fr. sollicitateur>

× **Solicytować**, uje, ował pobudzać, niepokoić, nagabywać, upraszać, domagać ś.: Królową imé.

ustawiczną prośbą S. trzeba. Kalie. Pierwszy królewski minister, przez swoją ambicją a. przez wielkie oferecje solicytowany, nie skłaniał s. do rekonyliacji z książętami Czartoryskimi. Rzew. <Łć. sollicitare>

× **Solicytowanie**, a, blm., **Solicytacja** czynność cz. **Solicytować**.

Sollé, i, il I. *posypywać solą, zaprawiać solą, przesywać solą*: Aby s. mięso długo zachować mogło, a. s. soli, a. wędzi. Kluk. S. rosół. Masło solone i masło bez soli. S. rydze. S. potrawę. Troc. 2. [S.] *kwasić, kisić*: S. ogórki. 3. *udzielać słoności, robić słonym*: Sól czarna lepiej soli, niżli biała. Troc. 4. ? : Już wojska rzymskie na Partę ruszyły, już król medyjski dobrze ręce solił. Chr. <Od Sól>

† **Solid**, a, lm. y *moneta, szeląg, 1/3 grosza, 6 denarów*. <Od Łć. solidus>

Solidarnie przys. od **Solidarny**: Ręczył S. Działają obaj S.

Solidarność, i, blm. I. rz. od **Solidarny**: S.: jeden za wszystkich, wszyscy za jednego. Bronili s. w imię solidarności. 2. *statek, stateczność, solidność*. Sł. wil.

Solidarny *jednoznaczny, obowiązany a. obowiązujący s. do jednoci z kim innym, dążący z kim do jednogo celu; poczuwający s. do odpowiedzialności jeden za drugiego*: Działanie solidarne (= działanie jednego za wszystkich i wszystkich za za jednogo, ręka w rękę). Poręczenie, zobowiązanie solidarne. <Fr. solidaire>

Solidaryzować, uje, *owal* *robić solidarnym, łączyć solidarnie*: Małżeństwo solidaryzuje życia, jeśli nie serca. S. s. z kim, z czym = łączyć s. solidarnie, poczuwać s. do solidarności, podzielać co, pisać s. na co: Minister nie solidaryzuje s. z wnioskiem radykalnym. Część prawicy nie solidaryzowała s. ze swojemi sprzymierzeńcami. Solidaryzują s. w zupełności z dążeniami ogółu. <Fr. solidariser>

Solidaryzowanie, a, blm., *czynność cz. Solidaryzować*.

Solidaryzowanie się, a s., blm., *czynność cz. Solidaryzować s.*

Solidnie przys. od **Solidny**.

Solidność, i, blm., rz. od **Solidny**: Firma Laroussa daje rękojmię solidności. Do towarzystwa należą ludzie znani ze swej solidności.

Solidny I. *poważny, na którym można polegać, ustalony, zasługujący na kredyt, odpowiedzialny*: Firma solidna. Dom S. Człowiek S. (= stateczny). On sam, człowiek S., oparł s. parciu wiatrów, a papierki uleciały. Darow. Kupiec, zakład S. 2. *maszynny, dokładny, porządkny, gruntowny, pewny, mocny*: Meble solidnej roboty. <Nm. solid, Fr. solide, z Łć. solidus>

Solidometria, i, blm. *część geometrii traktująca o linjach i kształtach w przestrzeni, zajmująca s. pomiarem i własnościami brył, stereometria, × bryłomierstwo*. <Now. od Łć. solidus + Gr. metron>

Solidometryczny przym. od **Solidometria**.

Solidyfikacja, i, blm., p. **Solidyfikowanie**.

Solidyfikować, uje, *owal* *stężyć wodę słoną*. <Łć. solidificare>

Solidyfikowanie, a, blm., **Solidyfikacja** *czynność cz. Solidyfikować*.

Solima, y, blm., poet. **Jerozolima**: Druga odmetem ginąca S. Krasin. Byłem w Solimie i Rzymie. Od. <(Jero)zolima>

Solimanowie, ów, blp. *monarchowie panujący*

jakoby przed Adamem, osoby romansów wschodnich. <Od imienia Soliman>

Solimski poet. **jerozolimski**. <Od Solima>

Solinowy *zrobiony ze szkła średniego gatunku między białym a zielonym, przy którego wyrobie używają soli zam. saletry; dotyczący takiego szkła*. L. Szkło solinowe. Sł. wil. <Od Sól>

[**Solinówka**, i, lm. i] *chustka wełniana kolorowa*.

× **Solipsowie**, ów, blp., żart. **Jeziuci**, *gdyż przeważnie myśleli tylko o sobie*. <Śr. Łć. solipsi, od Łć. solus + ipse>

Solipsyzm, u, blm. I. × S. p. **Sobkostwo**. 2. *pogląd filozoficzny uznający tylko świadomość swego „ja” za rzeczywistość, cały zaś świat zewnętrzną za złudzenie, krańcowy subiektywizm*: Pyrronizm nazywa s. nominalizmem i solipsyzmem. Dęb. <Od Łć. solus + ipse>

Soliród, *odu* I. lm. *ody*, **Soliróg**, **Soliródka** bot. (*salicornia*) *ros. z rodziny komosowatych*. 2. chem. † S., blm. *chlor*. <Sól + Ród>

Soliródka, i, lm. i bot. p. **Soliród**.

Soliróg, oga, lm. *ogi* bot., p. **Soliród**. <Sól + Róg>

Solista, y, lm. *soi wirtuoz lub śpiewak mogący s. popisywać samodzielnie*. <Włos., od Solo>

Solistka, i, lm. i forma z. od **Solista**.

Soliter, a, lm. y I. *ten, co sam jeden istnieje*: Niema na świecie tworu, któryby był sam jeden, niejako soliterem, bez siostr i braci. Sł. wil. 2. *djament większy oddzielnie oprawny*. 3. *ogr. drzewo lub krzew samotny*: W nich rzadkie krzewy i drzewa iglaste, a często osobliwe solitery, to jest rośliny szezepione nisko lub wysoko na odpowiednich podkładach. Jank. Rośliny ozdobne pojedyncze, czyli solitery, służące do ozdobienia parków. 4. a. **Dołogłowiec**, [**Saliter**, **Soliter**] zool. (*taenia*) *plazimec pasorzytny, tasiemiec*. <Fr. solitaire, z Łć. solitarius>

× **Soliterka**, i, lm. i *karetka na jedną osobę, egoistka*. <Od Soliter>

[**Soliwka**, i, lm. i] p. **Solówka**.

Solmizacja, i, blm., p. **Solfjowanie**.

Solmizować, uje, *owal* p. **Solfjować**. <Włos. solmizare>

Solmizowanie, a, blm., *czynność cz. Solmizować*.

[**Solniak**, a, lm. i] I. *kamień soli*. 2. *tluczek do tłuczenia soli w kamieniach*. <Od Solny>

Solnica, y, lm. e p. **Solniczka**: Solniec na stół postawił chędogą. Haur. Dobrze ten żyje, komu s. błyszczy na skromnym stole ojcowiska S. L. <Od Solny, wzgl. Sól>

Solnictwo, a, blm. *nauka o kopaniu i warzeniu soli* Łab. <Od Solnik>

† **Solnicze**, ego, blm. *podatek od soli w bryłach*: Myto od soli tołpiastej nazywano solniczym. Paw. <Od Solniczy>

Solniczka, i, lm. i, **Solnica** I. a. [**Selniczka**] *naczynie kuchenne lub stolowe na sól*: S., pieprzniczka, musztardniczka. Broń Boże, żeby s. S. na stole nie wyróciła! L. (zła wróżba. L.). 2. anat. † S. (Perz.) *dołek stawowy, w którym tkwi głowica kości udowej, panewka, + oetnica* (acetabulum). <Od Solnica>

Solniczy przym. od **Solnik**: Gdyby czterech tysięcy złotych z cła solniczego rocznie zebrać nie mogli, zapłacą mniej. Paw. S., ego, lm. *owie* p. **Solnik**: Solnik, abo S., abo solny pospolicity, pisarz komór solnych, dozorca solny. Kn. Troc. <Od Solnik>

Solnik, a, lm. cy I. † S. *ten, co jest zajęty około wydobywania soli, solarz*: S., niekiedy rębacz

soli, lecz to niewłaściwie. Łab. 2. †S., p. **Prasol**: S., prasol, co sól przedawa. Troc. 3. a. **Solniczy, Solny** pisarz na komorze solnej; dozorca solny. Kn. 4. źródło wody słonej, z której s. sól wywarza. Sł. wil. 5. bot., p. **Przelot**. 6. myśl., p. **Lizawka**. <Od Solny>

Solnisko, a, lm. a **step przesycony solą**. <Od Solny>

Solno przys. od **Solny**: S. nam było — ha! dwóch z nas już nie wstanie. Uj. (?)

Solny l. a. × **Solowy** przym. od **Sól**: Dochód S. Troc. Solna stępa. Troc. S. tłuć. Troc. S. górnik. Troc. Solna góra, żupa. Troc. Solna huta, karbarja. Troc. Solna kurzawa. Troc. Ropa solna. Skład S. Za Bolesława Wstydlwego znaleziono kruszec S. u wsi Bochni, która dziś miastem jest. Błaż. Wody solne łatwo s. poznają po słonym smaku. Kluk. 2. chem.: Kwas S. = kwas chlorowodorowy, chlorowódor. 3. gór.: Huta solna = zakład, w którym przez odparowywanie solanki na ogniu w dużych kotłach płaskich otrzymuje s. sól, zwaną stąd warzonką, × karbarja, × wieża, × koktura. Komora solna, p. gór. Komora. Komornik S., p. gór. Komornik. Okno solne, p. gór. Okno. Okruchy solne = gór. **Sumówka**. Szpak S., spat S. w Wieliczce = sól w kryształach włóknistych, łatwych do rozdzierania, smaku słono-gorzkiego. Ściana solna = boczna ściana wyrobu, z której sól wybierają. Łab. † **Wągl** S. = węgiel drzewny solą przejęty, oskorpiony, z zapachem truflowym, w soli znajduwany. Łab. Śmietnik S. = jedno z górnych pieter w kopalni soli, złożone przeważnie z soli, które s. na powietrzu rozplývają. Żupa solna, p. gór. Komora. S., ego, lm. i rz., p. **Solnik**: S., albo solniczy, albo S. pospolity, pisarz komór solnych, dozorca solny. Kn. <Od Sól>

l. Solo, a, lm. a l. **główna popisowa partja lub chwila w operach i dziełach muzycznych instrumentalnych; utwór muzyczny lub śpiew wykonany na jednym instrumencie lub przez jednego śpiewaka z akompanjamentem lub bez; taniec wykonany przez jednego tancerza lub tancerkę**: Można słuchać jej (puszczy) głosów od świtu do nocy, jak wspianego koncertu, gdzie chóry przeważają, ale gdzie nie brak i mistrzowskich, przepięknych solów. Gom. 2. karc., w grze, zwanej lombrem: S. małe = gra z ręki, bez przybierania kart. S. wielkie = gra z warunkiem wzięcia wszystkich dziewięciu lew. <Włos.>

2. Solo przys. pojedynczo, sam jeden, samotnie: Śpiewać, grać S. Cóż tak S. używasz przehadzki? (= w pojedynkę). <Włos.>

× **Solochwalca, y**, lm. y **chwalca soli**: Do czegoż te pochwały, któremi każdy S. zdroju jakiego sól wynosi! Krum. <Sól + Chwalca>

Solodajność, i, blm., rz. od **Solodajny**.

Solodajny, Solonośny zawierający sól, wydający sól: Pokład S. <Sól + Dać>

Solomierz, a, lm. e, **Halimetr** narzędzie służące do dochodzenia ilości soli znajdującej s. w roztworach solnych. <Sól + Mierzyć>

[**Solonka, i**, lm. i] l. mięso solone, szceg. wieprzowe. Sł. wil. 2. p. **Kosmera**. <Od Solony>

Solonośny p. **Solodajny**: Pokład S. II S. = il solny w utworze miocenowym, ha i d a. Łab. <Sól + Nośny>

Solotworny tworzący sól, wydający sól: Pierwiastki solotworne. <Sól + Tworzyć>

Solowar, a, lm. owie ten, co s. zajmuje warzeniem soli. L. <Sól + War>

Solownia, i, lm. e **warzelnia soli, budynek**,

gdzie sól warzą: S., solowarny gmach, wieża. Nar. <Sól + Warzyć>

Solowarny służący do warzenia soli: S. gmach. Sł. wil. <Od Solowar>

× **Solowato** przys. od **Solowaty**.

× **Solowatość, i**, blm., rz. od **Solowaty**: S., solność. Troc.

× **Solowaty, Słoniawy** cokolwiek słony, słonawy: Solowate ma humory. Troc. <Od l. Solowy>

Solowe, ego, blm. clo od soli, podatek, opłata od soli. Sł. wil. <Od l. Solowy>

Solowiec, wca, lm. wce l. min. jeden z minerałów należących do gromady solowców, przedstawiających związek metali z chlorem, bromem, jodem lub fluorem. 2. zool. (artemia) skorupiak listkonogi. <Od Solowy>

1. Solowy p. Solny: [Słup S.]. <Od Sól>

2. Solowy pojedynczy, w jedną osobę, wykonywany solo: Tańce występowały pod postacią popisów solowych. <Od Solo>

Solówka, i, lm. i l. a. [**Solewka, Soliwka, Solárek**] beczka od soli: S. gruszek, jabłek. 2. sos słony pozostały po przedmiotach słonych, np. po śledziach, po mięsie. Sł. wil. 3. bot., p. **Sodnik**. <Od Solowy>

× **Solubyt, u**, blm., patol. odwapnianie się kości (haliteresis) <Od Sól + Ubyć>

× **Solubytny** przym. od **Solubyt**. Patol: Zanik kości S.

Soluciarz, a, lm. e druk. ten, co składa solut. <Od Solut>

Solucja, i, lm. el. × S. rozwiązanie zagadnienia.

2. wypróżnienie, rozwołnienie (solutio alvi). 3. †S. zapłata, zapłacenie: Sądzony i na solucją znacznej sumy kondemnowany. Nie daj Boże, abyśmy do solucji pociągnięci byli. Szaj. 4. apt. i chem. rozczyń, rozpuszczenie, roztwór. <Łć. solutio>

Solut, u, lm., y **ustęp druku bez miejsc pustych, o wierszach pełnych**: Bity S. Ciągnać, składać S. <Łć. solutus>

Solutny druk., przym. od **Solut, pełny, bez pustych miejsc, bity**: Wiersz S. Szpalta, kolumna solutna (p. druk. Kolumna). <Od Solut>

× **Solwować, uje, ował** l. rozwiązać. 2. odłożyć, zawiesić, odroczyć: Solwowano sesją do dnia następnego. Pas. 3. zapłacić. <Łć. solver>

× **Solwowanie, a**, blm., czynność cz. **Solwować**.

Sola, y, lm. y l. woda słona, mrowie. Sł. wil.

2. [S.] kamień podwodny, rafa; mielizna, wyspa.

Syrok. Zdr. [**Solka**]. <l. SOL. 2. Lir. sała>

[**Soldacik, a**, lm. i] p. **Soldat**: Nie lekkie już i tak życie soldacika młodego. Orzesz. A służa Boży pójdzie za soldacikiem krok w krok. Rodz. <Od Soldat>

[**Soldacina, y**, lm. y] m. lichy, nędzny soldat, żołnierzyna. <Od Soldat>

[**Soldacisko, a**, lm. a] m. i ni., p. **Soldat**: S. to przepadało za bębnami swemi. Orzesz. <Od Soldat>

[**Soldacki**] przym. od **Soldat, żołnierski**.

[**Soldat, a**, lm. ci, **Zoldat, Soldot**] żołnierz prosty, szeregowiec. <Ros. soldat>

[**Soldatka, i**, lm. i] żona soldata, żołnierka. <Od Soldat>

[**Soldra, y**, lm. y] p. **Szoldra**.

[**Soldziuszka, i**, lm. i] p. **Paproč**. <Zam. Słodziuszka, por. Słodyczka>

[**Solecki**] p. **Soltysowski**: Stosunek łanów sołeckich do ogółu osad wiejskich. Paw.

Solectwo, a, lm. a l. p. **Soltysostwo**. 2. posiadłość ziemska, do której był przywiązany urząd

soltysa: Tu i owdzie we wsiach usadowiły ś. różne sołectwa i wójtostwa. Krzyw.

Sołeczek, czka, lm. ozki l. p. **Sołek**. 2. p. **Sół**. **Sołek**, lka, lm. lki l. × **S. sklepik**, *piwniczka na mleczywo po dworach dawnych*: **S.**, czyli sklepik na mleczywo. Świt. 2. p. **Sół**. Zdr. **Sołeczek**. <Od **Sół**>

× **Solestwo**, a, lm. a p. **Sołtysostwo**.

† **Sołhak**, a, lm. i *lucznik*. Pot.

[**Sołka**, i, lm. i] p. **Soła**.

[**Sołod**, u, a. w lm. **Sołody**, *choroba skórna na głowie, parczy*. <Ukr. **Sółud**, **sółod**>

[**Sołoducha**, y, bfm., **Soładucha**, **Sołoducha**, **Sołodusza**, **Sołodusza**] *rodzaj zupy słodkiej; rodzaj zupy słodkiej, przyrządzonej z dwóch części żyta i jednej części mąki greckiej*: Pojechał do Malczera, gdzie sołoduchę na łokcie sprzedają. Prz. (Darow.). <Ukr. **sołoducha**>

[**Sołodusza**, y, bfm.] p. **Sołoducha**.

[**Sołodyca**, y, lm. e] *roś. jedynie nad rzeką Wieprzem rosnąca, z której niegdyś wyrabiano cukier*, [szawar miodowy]. <Ukr.>

[**Sołodywy**] *parszywy*. <Od **Sołod**>

Sołomica, y, lm. e bot., p. **Kąkol**. <Ukr. **sołomyca**>

! **Sołoczak**, a, lm. i *miejsce, gdzie na powierzchni ziemi sól występuje, solnisko*: Oazy wśród piaszczystych pustyni i bezpłodnych sołoczaków. <Ukr.>

[**Sołotwina**, y, lm. y] *gęste zarośla leśne*: Dziki (w styczeniu) po zacisznych sołotwinach leżą. <Ukr.>

[**Sołowija**, i, lm. e] p. **Szałwja**. <Zam. **Szałwja**>

Sołowy przym. od **Sół**, *spiżarniany*: Rzeczy sołowe.

Sołpuga, i, lm. i zool.: **Sołpugi** = *dział pajęczków* (solifugae). <Łé. sol(i)puga>

× **Sołtan**, a, lm. owie p. **Sułtan**: Galgi, sołtany, murze i wszystkie zastęp. Bron.

× **Sołtana**, y, lm. y *suknia kobieca futrem podbita*: **S.**, strój kobiecy. Haur. Umiano skorzystać z lupów z pod Chocimia i z pod Wiednia, szyjąc z nich męskie delje i niewieście sołtany. Wóje. <Od **Sołtan**>

× **Sołtestwo**, a, lm. a p. **Sołtysostwo**.

Sołtys, a, lm. i, × **Szołtys**, [**Sałtys**, **Szałtys**] l. *najwyższy urzędnik administracyjny wiejski, przełożony nad jedną z kilku wsi tworzących gminę*: **S.**, rusticalis magister, villiens seu sołtetus villanorum. Ort. Jestem w tej tu wsi starszym, jestem sołtysem. L. b) *wójt*. Wóje. c) *chłop zamieszany*. d) **Sołtys** = *gatunek grzyba*. <Śr. Nm. Schultheize, z czego Nm. Schultheiss i Schulze>

Sołtysi p. **Sołtysowski**. <Od **Sołtys**>

[**Sołtysia**, i, bfm.] zb. *możne rody chłopskie w starych wsiach na Podhalu*. <Od **Sołtys**>

[**Sołtysiak**, a, lm. i], × **Sołtysik**, × **Szołtysik** *syn sołtysa*: Kuba, miawszy kij w rękę, położył go na sołtysiaka, ale go zaraz wziął precz. Wilk. <Od **Sołtys**>

[**Sołtysianie**, an, bfp.] *potomkowie właścicieli sołtystwa u górali*. <Od **Sołtys**>

[**Sołtysianka**, i, lm. i] p. **Sołtysówna**. Wóje. <**Sołtys**>

× **Sołtysik**, a, lm. i p. **Sołtysiak**.

[**Sołtyska**, i, lm. i] p. **Sołtysówna**. <Od **Sołtys**>

Sołtyski p. **Sołtysowski**. <Od **Sołtys**>

Sołtysostwo, a, lm. a, **Sołtysostwo**, × **Sołtystwo**, × **Sołtestwo**, × **Szołtystwo**, **Sołectwo**, **Solestwo**, × **Szołectwo** l. *urząd, obowiązki soł-*

tysa. 2. *dom, zagroda sołtysa*. 3. *bardzo mała królewszczyzna, dawana za zasługi, jako chleb dobrze zasłużonych*. 4. *sołtys z żoną*. <Od **Sołtys**>

Sołtysowa, ej, lm. e, × **Szołtysowa** *żona sołtysa*. <Od **Sołtysowy**>

Sołtysowski, **Sołtysi**, **Sołtysowy**, [**Sołtysów**] przym. od **Sołtys**; × **Szołtysi**, × **Szołecki**, [**Szołeckij**]. <Od **Sołtys**>

Sołtysowstwo, a, lm. a p. **Sołtysostwo**.

Sołtysowy p. **Sołtysowski**. <Od **Sołtys**>

[**Sołtysów**] p. **Sołtysowski**: **Sołtysowa** córka. <Od **Sołtys**>

Sołtysówna, y, lm. y, [**Sołtysianka**, **Sałtysianka**, **Sołtyska**, **Sałtyska**, **Szołtyska**] *córka sołtysa*: Wszakże Dryszek tak poświęcił wszystko dla sołtysówny. Krasz. <Od **Sołtys**>

× **Sołtystwo**, a, lm. a p. **Sołtysostwo**: Adam na smowny dzień s listem na **S.** przyjął do Landa i pokładał list. Rot. Widziało ś. naszemu ryeczom, aby nijeden szlachcic albo iny którykole oświecony kupić miał albo nabyć sobie sołtystwa. Św. z Woc. Ustanowienie sołtystw, zdaje ś., stąd ma początek, że dawni książęta puste grunta, nadawali prywatnym; ci mieli zrazu zupełną wolność od wszelakich powinności, ale z czasem włożono na nich służbę wojskową, rozsądzi przedtem sprawy między wieśniakami. Skrzet. Wójtostwa i sołtystwa zasłużonym żołnierzom naznaczamy. Vol. Mniejsze królewszczyzny, tenutami czyli dzierżawami zwane, i najmniejsze wójtostwa i sołtystwa. Bobrow. <Od **Sołtys**>

1. [**Som**] p. **Sam**: **S.** ta jest młacycka, bory strasne, topiele, co ik (= ich) ani nie zgruntujes, ani nie przeżres, bo ta kawiś idzie, aż do kraju świata. Żer. <Zam. **Sám**>

2. [**Som**, a, lm. y] p. **Sum**.

Soma, y, bfm. *napój boski, nektar*: Personifikacja sił i zjawisk przyrody, ognia i somy (napoju boskiego), chmur i błyskawic. Brk. <Skr.>

× **Somacja**, i, lm. e *żądanie połączone z zagrożeniem; odezwa nalegająca; ultimatum*: Wysyłał somacje, co do których była zgóry pewność, że nie będą słuchanemi. Jaroeh. <Fr. sommation>

Somacyjny przym. od **Somacja**: Wystąpił z memorjałem, stanowiącym jakoby somacyjne ultimatum. Jaroeh.

Somatologiczny przym. od **Somatologia**.

Somatologia, i, bfm. l. ! *S. lek. nauka o ciele, anatomja*. 2. *fil. ogół nauk zajmujących ś. materja (przeciwieństwo do pneumatologii, zajmującej ś. duchem)*. <Now. z Gr. **sōma** + **lógos**>

! **Somatyczny** *cielesny, tyżący ś. ciała, w przeciwieństwie do ducha*. Pinel rozpowszechniał panowanie doktryny somatyczno-moralnej. Rol. <Od Gr. **somatikós**>

Somatyzm, u, bfm.?: System przez zwolenników somatyzmu wykłety. Rol.

[**Sombelan**, a, lm. owie] p. **Szambelan**. <Zam. **Szambelan**>

[**Sombelański**] przym. od **Sombelan**, *szambelański*: Myślałem, że to już kuso ze sombelańskimi. Wil.

Sambreryt, u, lm. y min. *zbitý fosforan wapnia, który tworzy wodę deszczową, przenikając do podłoża wapiennego*. <Od wyspy **Sombrero**>

[**Sombrzenie**, a, bfm.] *czynność cz. Sombrzyć*. [**Sombrzyć**, y, y] p. **Sąbrzyć**. <Zam. **Ca-brzyć**>

[**Somina**, y, bfm.] *mięso suma*. <Od 2. **Som**>

! **Somity**, ów, bfp., embr. p. **Praczlony**. <Od Gr. **sōma**?>

! **Somnambul**, a, lm. e, ! **Somnambula**, ! **Somnambulik** *lunatyk*, × *sennowłok*, × *nocobłąd*, † *miesięcznik*, × *księżycznik*, × *ponocnik*. <Śr. Łé. *somnambulus*>

! **Somnambula**, i, lm. e p. **Somnambul**: Przecież to jest chyba S.! Brt.

Somnambuliczny przym. od **Somnambulik**: Sobowtór osoby S. Spas.

! **Somnambulik**, a, lm. cy p. **Somnambul**: Tak S. w półśnie uświadamia sobie nagle, że wokół nigdzie oparcia niema. Brt.

Somnambulistka, i, lm. i *lunatyczka*: Opis sposztrzeń, robionych nad pewną *somnambulistką* w Wilnie przez Śniadeckiego i Franka. <Od *Somnambulizm*>

! **Somnambulistyczny** przym. od **Somnambulizm**, *lunatyczny*, × *nocobłądny*: Symptomata *somnambulistyczne*. <Od *Somnambulizm*>

! **Somnambulizm**, u, blm. *lunatyzm*, *lunatyctwo*, × *nocobłąd*, × *sennowłoctwo*, † *sennowłoka*, † *miesięcznictwo*. <Now. od Łé. *sonnus* + *ambulare*>

† **Somnienie**, a, lm. a p. **Sumienie**. Pow. o pap. Urb. <Zam. *Sąmnienie*>

× **Somniferyczny** *sprządzający sen*, *usypiający*: *Somniferyczne* kantaty i recytatywa *Vaccai*. Od. <Od Łé. *somnifer*>

Somo, neod. *kolor słomkowy*, *paljowy*, *palja*. [**Sompór**, *oru*, lm. *ory*] p. **Sapor**. <Zam. *So-pór*>

[**Somsiad**, *ada*, lm. *edzi*] p. **Sąsiad**: Lepiej mieć wesołego *somsiada*. *Sienk*.

[**Somsiada**, *y*, lm. *y*] p. **Sąsiada**.

[**Somsiadka**, *i*, lm. *i*] p. **Sąsiada**.

[**Somsiąg**, *u*, lm. *i*] p. **Sąsiąg**.

[**Somsiąg**, *u*, lm. *i*] p. **Sąsiąg**.

[**Somszowy**] *skórzany*, *zamszowy*: *Somszowe* spodnie i rękawice. <p. *Zamszowy*>

× **Sonancja**, i, blm. 1. *dźwięczność*: Naturalnie, nie mogłem zapomnieć tak pięknej *sonancji* tych słów. *Chodź*. 2. *Irzmienie*, *osnowa*, *treść*: Punkta do dekretu w tejże *sonancji*, jak projekt był, przez księcia kanclerza i przez nas były podpisane. *Mat*. <Nm. *Sonanz*, z Łé.>

Sonant, u, lm. y, jęz. *spółgłoska zgłoskotwórcza*: *Zgłoskotwórcze* (*sonanty*) *płynne* i *nosowe*. *BdC*. Najlepiej jest przyjąć *utartą* w językoznawstwie nazwę *sonanty*. *Rozw*. <Łé. *sonans*>

Sonata, y, lm. y *muz. utwór muzyczny klasyczny*, *złożony z 3 lub 4 części o ściśle określonym charakterze*. *Zdr. Sonatka*. <Włos>

Sonatina, y, lm. y *mała sonatka*, *najczęściej dla dzieci skomponowana*, *złożona z 2 lub 3 części*. <Fr. *sonatine*>

Sonatika, i, lm. i p. **Sonata**.

Sonda, y, lm. y 1. *przyrząd do mierzenia głębokości wody*, *ołowianka*. S. o bardziej złożonej budowie = *batometr*. *Sondy* do badania głębszych warstw ziemi = *świdry ziemne*. 2. *narzędzie do wprowadzania do szynki, serów i t. p., aby wydobyć ich cząstki wewnętrzne i przekonać ś. o ich dobroci*. 3. *pręt żelazny z trzonkiem, używany przez strażników w rogatkach do szukania kontrabandy*. 4. *narzędzie chirurgiczne służące do badania owróżdzeń, ran; z głębnik*. S. do badania przewodu pokarmowego, *cewki moczowej* = *świeczka*. *Zdr. Sondka*. <Fr. *sonde*>

Sondka, i, lm. i p. **Sonda**.

Sondować, *uje*, *owal* *zapuszczać sondę*, *badać głębokość* lub *wnętrze* *zapomocą sondy*: S. dno morza, jeziora. *Rzucano kotwicę*, nie *sondując*

głębi. S. *ranę*. *Przen.*: *z głębiuć*, *badac*, *macac*, *wyrozumiewac*: *Dano mi rejestr obywateli*, których miałem S. *uczucia* i *charaktery*. *Bukar*. *Obie przyjaciółki skrzyżowały spojrzenia*, jakby *sondując się*, i *spuściły je* po chwili *ku ziemi*. *Bał*. <Od Fr. *sonder*>

Sondowanie, a, blm., *czynność cz.* **Sondować**. **Sondy**, *ów*, *bip.*, p. **Sądy**: *Nabrawszy wody*, *zakładala S. na ramiona*. *Klekotały konewki* na *lipowych sondach*. *Kon*. <Zam. *Sądy*>

Sonecik, u, lm. i p. **Sonet**: *Lecz cóż ta góra*, co *zrodził poeci*? — *ona myszkę* — *on S. Moraw*.

Sonecista, y, lm. *ści*, **Sonetopisarz** *ten*, *co tworzy sonety*, *autor sonetów*: *Naśladowca włoskich sonecistów*. <Fr. *sonnetiste*>

Sonecistka, i, lm. i *forma ż.* od **Sonecista**, *sonetopisarka*. <Od *Sonecista*>

Sonet, u, lm. y *utwór liryczny składający ś. z 14 wierszy w 4 zwrotkach*, *z których dwie czterowierszowe i dwie trzywierszowe*: *Sonet* *Krymskie* *Mickiewicza*. *Zdr. S. necik*. <Fr. *sonnet*, *Włos. sonetto*>

Sonetomanja, i, blm. *manja tworzenia sonetów*. <Sonet + *Manja*>

Sonetopisarka, i, lm. i *forma ż.* od **Sonetopisarz**, **Sonecistka**.

Sonetopisarz, a, lm. e p. **Sonecista**: *Poezja konwenejonalna* w *naśladowaniu sonetopisarzy włoskich* *upatrywała swój ideał*. *Zaw. I*. <Sonet + *Pisarz*>

[**Sonica**, *y*, lm. e, **Sonycia**, **Sunica**, **Sumnica**, **Sinica**] *poziomka*. <*Sonica* = *Ukr. sonjeia* *zami sunica*>

[**Sonik**, a, lm. i, **Sunik**, **Sumik**] *część ściany między oknami*. <Ślc. *somik*>

Sonika, i, lm. i *w grze zwanej faraonem*, *pierwsza karta odkryta przez bankiera*. <Fr. *sonica*>

Sonna, y, lm. y p. **Sunna**.

[**Sonno**] *smutno*. <Ukr. *zam. sunno*>

Sonometr, u, lm. y *fiz.* = **Monochord**. <Łé. *sonus* + *Metr*>

[**Sonycia**, i, lm. e] p. **Sonica**.

[**Sondy**, *ów*, *bip.*] p. **Sądy**.

Sopek, *pka*, lm. *pki* *szluczna mogiła*, *często zwłoki ludzkie zawierająca*, *kurhan*, *kopiec*, *naspa*, *nasyp*, *żalnik*. <Od *Ros. sop*; *por. Sopka*>

Sopel, *pla*, lm. *ple*, † **Szapel**, × **Sopla**, **Sopleń**, [**Snopel**, **Sąpel**] 1. *ciecz zmarzła lub stężała w formie wydłużonej i śpiczastej*, *zwieszającej ś. ku dołowi*: S. *lodowy* (= *okisł*). *Zawisły mrozem sople spięte*, *glacies adstricta pependit*. *Żebr*. *Kto zliczy w marcu wiszące z dachów mroźne sople*? *Kulig*. *Na kark chłopen*, który *szedł pod rosistym dachem*, S. *z lodu ukuty* z *wielkim spadł zamachem*. *Min*. *Sople zmarzłe u dachów*. *Troc*. *Čzęsto im wiszą po brodach sople lodowate*. *Paszk*. S. *u nosa zmarzły wiszący*. *Ka*. (= *gil*, *glut*). S. *mu zawsze u nosa wisi*. *Troc*. S. *u stropu pieczary* (= *stalaktyt*), *sterczący na dnie pieczary* (= *stalagmit*), *soplenie*, *nacie* *k. Łab*. *Bursztynowe sople*. *Zim*. *Przen.*: *Na sosny konarach wiszą sople sosny*. *Krasin*. 2. *w zamku*, *w kłódce* = *trzpień*, *w który klucz wchodzi*. *Troc*. *Zdr. Soplek*. <SOP>

Sopelek, *lka*, lm. *lki* p. **Sopel**.

[**Sopelek**, *lka*, lm. *lki*] p. **Supel**.

[**Sopertas**, *u*, lm. *y*] p. **Supertas**.

[**Sopiatka**, i, lm. i, **Sopiłka**, **Supiłka**] *fujarka*, *piszczałka*: *Niósł pies bębenek*, a *suczka sopiałkę*. <SOP>

[Sopiłka, i, lm. i] p. Sopiłka. <Ukr.>
Sopka, i, lm. i *ostrokrag, stożek wierzchołkowy wulkanu.* <Ros. Czes. sopka>
 [Sopkać, a, a] *łkać.* <SOP>
 [Sopkanie, a, b] czynność cz. Sopkać.
 × **Sopla, i, lm. e** p. **Sopel:** Na żar palący płciowego pociągu spada S. nieubłaganej reguły kościelnej. Spas.
Soplasto przys. od **Soplasty.**
Soplasty podobny do **sopla:** Kęs S. lawy, p. **Lopin.** <Od Sopel>
Soplenie, nca, lm. nce l. p. **Sopel:** S., kamień ciekący, gatunku wapienistego; staje ś. z ziemi rzadkiej ciekącej i kamieniającej; kształt ma pospolicie sopla zimowego od dachu wiszącego. Kluk. (= *sopleń*). 2. bot. (uvularia) roś. z rodziny *liłjowatych.* <Od Sopel>
Sopleń, a, lm. e p. **Sopel.** <Od Sopel>
Sopleńcowy przym. od **Soplenie:** Jaskinia sopleńcowa (= z *soplami u stropu*).
Soplica, y, lm. e bot. (dammar) roś. S. biała (d. alba a. orientalis). <Zap. od Sopel>
[Soplos, a, lm. y] l. a. [Kocółak]. 2. *cielę niewyrośnię; człowiek mały.* <Od Sopel>
Sopłowaty podobny do **sopla:** Utwory soplwate w jaskiniach. <Od Sopel>
Sopor, u, lm. y p. **Sapor:** Skąd ja jej wezmę tych pulpetów i soporów, do których tam jejmościanka przywykła? Krasz.
!Soporoficzny l. *usypiający.* 2. *senny, śpiący:* Stan S. niedźwiedzia w zimie. <Od Śr. Łé. soporificus, Fr. soporifique>
[Sopot, u, lm. y] l. *wytrysk wody, źródło.* 2. *źródła belkoczące.* <SOP>
[Sopór, oru, lm. ory] p. **Sapor.**
[Sopówka, i, lm. i] *kuna kamionka.*
Sopran, l. u, lm. y *najwyższy głos kobiecy, o skali sięgającej od jednokreślnego C aż do trzykreślnego F.* 2. a, lm. owie, **Sopranista** ten, *co śpiewa sopranem.* <Włos. soprano>
Sopranista, y, lm. ści p. **Sopran:** A czemuś kobiety nie umiały pilnować? ha? stary sopranisto, którego za stróża dają pannom dojrzałym. Krasz. <Fr. sopraniste>
Sopranistka, i, lm. i forma ż. od **Sopranista:** Wszyscy śpiewali bardzo poprawnie, najgłośniej zaś S. Rog. <Od Sopranista>
Sopranowy przym. od **Sopran:** Głos S. Klucz S. <Od Sopran>
 † **Soprznąć, nie, nął, † Sparznąć** *ustąpić, cofnąć ś., odstąpić ś.:* Pilecki, gdy szlachta go jawnie nienawidziła, soprznął on przed zazdrością, a starostwa odstąpił. Błaż. *cessit invidiae.* Krom.
 † **Soprznienie, a, b]** czynność cz. **Soprznąć.**
[Sopuch, a, lm. y] *wahłuch, brzuch.* <SOP>
[Sopucha, y, lm. y] l. *czelusz w piekarniku.* 2. a. **[Gruba]** *otwór od komina.* 3. *otwór rury piecowej, przez który dym przechodzi.* 4. *sadza.* 5. *czad.* 6. *żart. tylek, zadek.* <SOP, por. Czes. sopuch>
[Sopula, i, lm. e] *jujka, żupanik.*
[Sor, a, lm. y] l. p. **Sarn.** 2. a. **[Sar, Szar, Szur]** *warstwa, pokład.* <1. zam. Sarn. 2. zam. Szor>
Sora, y, b] *gatunek piwa peruńskiego, z kukurudzy.* Śl. wil.
 † **Soraz, a, lm. y** hut., p. **Sularz.** Łab. <Nm. Schürer>
Sorba, y, lm. y *gatunek jabłek.* Śl. wil.
[Sorbać, a, a], Siorbać, Siorpać, Siarbać, Sarpać, † **Sarbać, † Serbać** *pić, jeść co rzadkiego wciągając w usta, sarkać w siebie, łęptać, chleptać, żłopać, chlipać; pić pomatu, wciągając plyn*

w usta przez wargi ledwo odemknięte, cedzić przez zęby: Sucharki w święto z baraninką sorba. Stryjk. <SARB/SORB i t. d.>
[Sorbanie, a, b] czynność cz. **Sorbać.**
Sorbecik, u, lm. i p. **Sorbet.**
Sorbet, u, lm. y l. a. † **Szorbet** *napój chłodzący i orzeźwiający z cukru, z soków owocowych i wonności:* S., Turków picie przednie z soku limonjowego. Star. 2. [S.] *cukier sokami owoców rozmaitych zaprawiony i do takiej gęstości doprowadzony, że ś. z trudnością nabrać daje łyżeczką:* S. malinowy, różany, ananasowy, kawowy. 3. *cukier. rodzaj lodów: masa składająca ś. z żółtek, cukru, owoców — zamrożona w mroźnicach.* Zdr. **Sorbecik.**
Sorbonista, y, lm. ści *uczeń Sorbony; doktor Sorbony (= uniwersytetu w Paryżu).* <Fr. sorboniste>
Sorc, a, lm. e l. [S.] p. **Szorc.** 2. † S., † **Szorc;** † **Szorstuch** *furtuch.* Ust. cen. <Nm. Schurz>
Sordawalit, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z rodziny amfibolu, minerał czarny, szklisty wśród skał wybuchowych.* <Od nazwy miasta Sordawala w Finlandji, Ros. Serdobol>
 † **Sordyt** *godzien pogardy:* A kto S. i nieduż, baczycie tego nie chce. Rej. <Łé. sordidus>
 † **Sorec, rca, lm. rce** *przy kieracie: łańcuch z szalą.* Łab. <Nm. Schurz>
Sorek, rka, lm. rki zool. l. (sorex) *zwierzę ssące owadożerne, z palcami wolnymi, pokryte miękkim włosiem.* 2. *Sorki (soricidea) zwierzęta kręgowie ssące owadożerne.* <Łé. sorex>
Sorga, i, lm. i bot. p. **Gryża.** <Włos. sorgo>
Sorgo, nieod. p. Gryża: Rolą zajmują ś. tyle tylko, aby mieć dostateczną ilość S. Sienk. <Włos. sorgo>
Sorgowy przym. od **Sorga:** Cukier S. Plan-tacja sorgowa.
Sorgum, nieod., p. Gryża. <Sorghum = Śr. Łé. sorgum, Włos. sorgo>
[Sorlo, a, b] *świńskie łopatki przednie.*
 † **Sornowy?** S. z koszem. Mor. T.
[Soroczka, i, lm. i] *koszula.* <Ros. soroczka>
Sorok, a, lm. i *czterdzieści sztuk skórek:* S. soboli ma sztuk 40. Sol. Soroka sobolów przednich drożej nie mają przedawać nad złotych 200. Vol., Gostk. S. = 40 skórek kunich. Kłos. <Ros. sorok>
Sorokop, a, lm. y bot. p. **Szmaciak.** <* Sor † Kop(aé)>
Sorokoust, u, lm. y *nabożeństwo 40-dniowe za umarłych:* Ihumenowi i braci za odprawowanie sorokoustów i sobotnik 1000 złotych. Rol. (p. Sobotnik). <Ukr. sorokoust>
[Sorokowiec, wca, lm. wce] *moneta srebrna austrijska = 200 krajcarom, 40 — 42 groszom polskim, w anegier:* Chorąży dobywa sorokowca, daje dziewczynce, by drugą flaszę przyniosła. Wóje. <Ukr. sorokovec>
[Sorokowik, a, lm. i] *nróz czterdziestopniowy.* <Ros. sorokovik>
 × **Sorokówka, i, lm. i** *moneta = 40 groszom, czterdziestówka, czterdziestak:* Fałszywa S. Słow. Nie pożaluję białej sorokówki. Słow. <Ukr. Sorokivka>
 † **Sorom, u, b]** *[Sorom] srom, wstyd.* Pot. Majętności swych mężów gubią, albo czasem za dyjamencik, a leda co takiego ku ochędóstwu S. druga przeda. Gór. [S., swatkwowie, Ś., zbierajcie ś. do domu]. Wóje. <Rus srom>
 † **Soromiot, a, lm. owie** *ten, co nie dba o wstyd, bezwstydnik, sprośnik:* Skoro bóg S. (Bachus)

trunkiem gorącego wina ruszył mówić, com miał tajemnego. Petr. (o wstyd nie dbający, miece wstydem na stronę. Petr.). < Sorom + Miot, może *Sor + Miot >

† Sorownia, i, lm. e hut. palisko przy piecu trybowym ołowianym. < Od Nm Shüren >

! Sort, u, lm. y, × Sorta gatunek. < Fr. sorte >
× Sorta, y, lm. y p. Sort: Wyroby rozlicznych sort szkła i szyb wysyła do Polski. < Fr. sorte >

× Sortarz, a, lm. e, × Sortjer, † Sortyż człowiek biegły w gatunkowaniu wełny i owiec według dobroci wełny. < Od Sort >

× Sortjer, a, lm. rzy p. Sortarz.

Sortować, uje, owal gatunkować, dobierać, porządkować według gatunków: S. przedziwo według jego przymiotów. < Od Sort >

Sortowanie, a, blm., czynność cz. Sortować.
Sortownia, i, lm. e, [Sortyrówka] izba a. budynek do sortowania towarów, wyrobów, brakarnia: Proponował założenie sortowni wełny. < Od Sortować >

Sortownica, y, lm. e i. machina magnesowa do sortowania wiórów mosiężnych. 2. p. Sortownik. < Od Sortować lub Sortownik >

Sortownik, a i. lm. cy robotnik rozdzielający przedziwo według gatunków. 2. lm. i, Sortownica przyrząd do sortowania, przyrząd gatunkujący: S., przyrząd do oczyszczenia zboża od obcych nasion. S., część składowa młocarni, rozdzielająca ziarno na gatunki, według jego wielkości. S., machina do gatunkowania kartofli. < Od Sortować >

Sortyment, u, lm. y, Asortyment i. zapas książek, które jaka księgarnia od innych nakładców ma sobie do sprzedaży udzielone. 2. wyborowy zbiór książek do sprzedaży lub prenummerowania. 3. wog. zbiór jakich towarów do sprzedaży przeznaczonych, zapas dobierany. < Nm. Sortiment, z Włos. sortimento >

Sortymentowy przym. od Sortyment; Asortymentowy: W piasek leją blachy, kowadła, bukisy, capy i inne sortymentowe żelazo. Os. J. < Od Sortyment >

[Sortyrówka, i, lm. i] p. Sortownia: Oczekując na wagoniki z węglem, stali robotnicy, by je przesunąć do sortyrówki. Grusz. < Od Nm. Sortieren >

† Sortyż, a, lm. e p. Sortarz.

Soryt, u, lm. y log. sylogizm łańcuchowy (sylogismus acervatus), sylogizm złożony niepełny, sylogizm skrótowy. Str. < Gr. sōreitēs, od sōrós = kupa >

Sorzyczna, y, lm. y bot. (voandzeia) roś. z rodziny motylkowatych. < Now. J. Wagl >

Sos, u, lm. y i. płynna przyprawa do mięsa, do ryb, podlewa: Szezupak z żółtą polewką czyli sosem. L. Pieczeń z sosem zawieszonym. S. do sztuki mięsa: kartoflany, pomidorowy, ogórkowy, szczawiowy. Ryba z sosem tatarskim. Łzy jak poczną łać ś. na talerz, to będą pierożki z długim sosem, jak czasem szezupaka dają. Korz. 2. zły lub dobry humor: Nie w dobrym sosie. Zabł. Kiedy nie jest w złym sosie, to ś. i przechodzi. L. Jesteś jakoś nie w swoim sosie. Nietrudno tu ś. domyślić, żeście w złych sosach. Krasz. (= pokwaszeni). 3. posp., p. Sok: W spragnionej ziemi żyłach wyschły żywe sosy. Nar. Gruszka puszcza z siebie S. 4. proszek z kredki, do ciemnowania rysunku. Zdr. Sosik, Sosiczek. < Fr. sauce >

† Sos, u, lm. y wypustek, pęd roślinny, latorośl. Zdr. † Sosik, † Szosik. < Nm. Schoss >

[Sosacznik, a, lm. i] rodzaj sieci.

[Sosanka, i, lm. i] roś. skrzypp, (equisetacea). < Ukr. sosonka >

Sosieczka, i, lm. i p. Sosna. < Od Sosenka >
Sosenie się, a ś., blm., czynność cz. Sosyc ś.
Sosenka, i, lm. i l. p. Sosna: Oto między kilku temi sosenkami grób jego. Chodź. 2. bot. p. Sasanka. < Od Sosna >

Sosenkowy przym. od Sosenka: Kijek S. Kolor S. Comp. < Od Sosenka >

[Sosia, i, lm. e] p. Sosna. < Zam. Sośnia >

Sosiczek, czku, lm. czki p. Sos. < Od Sos >

[Sosieneczka, i, lm. i] p. Sosna. < Od Sosienka >

[Sosienka, i, lm. i] p. Sosna.

[Sosienkowy] przym. od Sosienka, sosienkowy. < Od Sosienka >

Sosiennik, a, lm. i p. Sośniak. Mosk. < Od Sośnia >

Sosik, u, lm. i p. Sos. < Od Sos >

† Sosik, u, lm. i, † Szosik p. † Sos: Z korzenia ziela tego obdłużne sosiki albo pączki klinem wychodzą. Syr. Z kapusty głąbia papie, jak sosiki wyrastające, zoładkowi dobre. Syr. Sosiki a. wypustki szparagów aby były grube, co robić trzeba. Kluk. Palmes, winny S. i innych drzew latorośl; palmo, winne sosiki przywiązują do tyczy. Macz. < Od † Sos >

[Sosinecka, i, lm. i] p. Sosna.

Sosiska, i, lm. i delikatna, soczysta kiełbaska do gotowania na parze. < Fr. saucisse >

[Sosiska, sk, blp.] żelazne narogi u sochy. < Zam. Soszyska, od Socha >

Sosisty pełen sosu, soczysty: Owoce S. < Od Sos >

Sosiuryt, u, lm. y, Sosuryt min. odmiana anortytu. < p. Sosuryt >

Sosjerka, i, lm. i naczynie stołowe do sosów. < Fr. saucière >

Sosna, y, lm. y, [Sośnia, Sośna, Sosia, Soślina], † Sosznia l. bot. (pinus) drzewo z rodziny szyszkowych. Gatunki: S. karłowata, p. Kosodrzew. S. pospolita a. Jodła S., Choica, [Chwoina] (p. silvestris); odmiana z warstwanymi drzewa grubszymi a nie tak zbitymi zowie ś. Choiną a. Chojką. S. wejmuta (p. strabus). S., drzewo po dębie najpożyteczniejsze i pierwszej wielkości; kolce ma naksztalt nitki, na zimę nie odpadające. Kluk. S. tłusta w łeczywo obrócona. Kn. Góra zadrzała, zdało ś., że moc dębów i sosen spadała. Jabł. S. sadzona, ogrodna, linba, jądrka w szyszkach mająca. Kn. Jak kłasy niw, jak sosny borów, tak oni byli synami. Krasin. Sosny wybujały, a jam jeszcze mały. Len. Uroda w sosnę. Orzesz. Leje jak w wypróchniałą sosnę. Sienk. [S. bernardyńska] = podwójna, to jest gdy z jednego pnia wyrastają dwie sosny, dawane hojnie klasztorowi bernardyńskiemu w Tykocinie. 2. a. Sośnina drzewo sosnowe. Zdr. Sosenka, [Sosienka], × Sosnka, Sosieczką, [Sosieneczka, Sosieczka]. Zgr. Sośnisko. < SOSN >

Sosnka, i, lm. i l. × S., p. Sosna. 2. bot., p. Wilczomlec. < Od Sosna >

Sosnogron, u, lm. y bot. p. Mamutowy. < Sosna + Grono >

Sosnorodny, † Sosnorody l. rodzący sosny, obfitujący w sosny: Sosnorodna góra. Nar. Bór S. Min. 2. rodzący ś. na sosnach: Osa sosnorodna. Chr. < Sosna + Rodny >

† Sosnorody p. Sosnorodny. < Sosna + Ród >

Sosnoweczka, i, lm. i bot. p. **Przęstka**. <Od Sosnowka>

Sosnowiak, a, lm. i zool. p. **Piędziówka**. <Od Sosnowy>

Sosnowy i. a. **Sośniany** przym. od **Sosna**: Sosnowe drzewa. Kluk. S. las, bór. Troc. Sosnowa szyszka. Troc. Sosnowa żywica (= *smoła*). Woń sosnowa. Pień S. rzucony mostem ze wzgórza na wzgórze. Krasin. W starożytności zdobiono zwycięzów na igrzyskach istniskich wieńcem z gałązek sosnowych. Gniewał ś. na mnie strumień i ten las S. Syrok. 2. anat.: × Gruczoł S. = *ciężko szyszakowe w mózgu*, szyszynka, × wyrostek szyszakowy (glandula pinealis s. conar:um). 3. zool. p. **Krzyżodziób**. <Od Sosna>

Sosnowka, i, lm. i l. [S.] *gatunek gruszek*. 2. zool. p. **Raniuszek**. <Od Sosnowy>

× **Sosowy** przym. od **Sos**: Sosowe naczynie. L (= *sojjerka*). <Od Sos>

[**Sosrąb**, **ębu**, lm. **ęby**, **Sozrąb**, **Sosręb**] = bud. **Siestrzan**: Na wyżynnej powale z rzędu modrzewiowych grubych sosrębów zwieszają ś. spiżne meczetowe lampy. Mie. <Stc. so + Pol. * Srąb = zrab?>

[**Sosręb**, u, lm. y] p. **Sozrąb**.

[**Sostron**, a, lm. e] p. **Siestrzan**.

Sosuryt, u, lm. y min., p. **Sosiuryt**. <Od nazwiska uczonego Saussure'a>

[**Sosyc się**, y ś., ył ś.] *teżyć ś., być czego pełnym, odgrażać ś.* <Zam. Socyc ś.??>

[**Sosyna**, y, lm. y] *trawa*.

† **Sosz**, u, bhm., p. **Szos**. Klon. <Nm. Schoss>

Soszka, i, lm. i, † **Sozka**, † **Szoska** i. p. **Socha**: Już na parkany duże goni świnię, już sieci na soszkach w doły, w stęgnach miece ukrytą zdradę na kwiezoły. Tw. (widły łoweze do sieci. L.). Płótno do bielienia rozpięte na soszkach za pętelki. Przędz. Soszki, widły łoweze do sieci. Troc. Soszki sromotne w starożytności nakształt szubienicy. Troc. Soszki sromotne żołnierskie, kędy kazano przechodzić zwyciężonym żołnierzom. Bobr. 2. [S.] *narzędzie gospodarskie: mała socha do oborywania kartofli, buraków, marchwi*. 3. *obojczyk płasi, ostróżka, sanki*. <Od Socha>

† **Sosznia**, i, lm. e p. **Sosna**. Gac.

[**Sosznik**, a, lm. i] p. **Naróg**. <Od Soszny>

Soszny przym. od **Socha**: Ej! soszne me woły! usłużne me woły. Syrok. <Od Socha>

Soszywka, i, lm. i zool. (erioptera) *owad dwuskrzydły, długorogi*.

[**Soślina**, y, lm. y] p. **Sosna**. <Zam. Soślina>

[**Sośna**, y, lm. y] p. **Sosna**.

[**Sośnia**, i, lm. e] p. **Sosna**. Kochan, Błaż. Jesliby który bartnik drugiemu sośnią a. dąb z boru jego porabiał... Nisz. Za każdą sośnią po cztery grosze. Skr. Sośnie pękają od mrozu. Kon. Z żywicznej sośni jest a. z modrzewa. Kon. <SOSN>

[**Sośniak**, a, lm. i] i. a. **Sośnina** *sosnowy las, bór*. Kn. 2. *sośna karłowa, o twardym, zawilgłym drzewie, zwykle na krańcu lasu rosnąca*: To, panie, ani las sosnowy, ani sośnina; — to S, bo to już z tego pożytku niema: ani ś. las odzieje; ot! stoi, bo stoi, póki tego wiatr nie przewróci, bo rąbać tego nie warto nawet na paliwo, bo to zawile i jak skała twarde. Pol. <Od Sośnia>

Sośniany p. **Sosnowy**: Zał mu borów sośnianych. Krasin. <Od Sosna>

Sośnica, y, lm. e bot. (anacamperos) *ros. z rodziny gruboszowatych*. <Od Sosna>

[**Sośnie**, a, bhm.] zh. *sosny*: Jak jeno opadnie z Hermańskiego sośnia czeczowina. <Od Sosna>

[**Sośnik**, a, lm. i] p. **Naróg**. <Zam. Sosznik>

Sośnina, y, lm. y i. a. [**Sośniak**] *las sosnowy, bór*. Kn., Troc. Piasek zarosły sośniną krzakowatą. Krasz. 2. bhm., p. **Sosna**: S. dobra powinna być jasno-żółta i ciężka. Kluk. 3. *młoda, niewielka sosna*. Śl. wil. 4. *wierzchołek a. gałąź sosny*. Śl. wil. 5. bot. *sośna pospolita* (pinus silvestris). Zdr. **Sośninka**. <Od Sosna>

Sośninka, i, lm. i p. **Sośnina**: Gaikami małej i krzywej sośninki. Korz. Na wzgórzu tym karłowata S. rośnie. Orzesz. <Od Sośnina>

Sośnisko, a, lm. a p. **Sosna**. <Od Sosna>

[**Sotać się**, a ś., al ś.] *strzepić ś.* <Ukr. sotaty>

[**Sotanie się**, a ś., bhm.] *czynność cz. Sotać ś.*

Sotern, u, lm. y *lekkie wino białe francuskie*. <Fr. sauterne>

× **Sotko**, a, lm. a p. **Sotnia**: Ujrzał Beniowski dwa sotka Tatarów. Słow. We mnie krew moja kozacza wyplynie sotkiem strumieni. Słow. Było tam tych Niemców i mieczowych i krzyżowych jakie dobre S. Chodź. <Ukr. sotka>

× **Sotmas**, a, lm. owie *głupiec, głupeć, dulek, idjota*: Dawne miano (jego) przytają, późniejszym zaś czasem zwali go szydercy sotmasem. Tremb.

Sotnia, i, lm. e, **Setnia**, × **Sotko** *setka, secina*: Ukraina po trzykroć tysięcy ludu wyprawiała na wojnę, a teraz i na zupełną sotnię zdobyć ś. nie może. Koch. W. Zaciągnęła wartę podwójna S. Rzew. <Rus. sotnia>

Sotnictwo, a, lm. a i. *urząd setnika*. 2. *ogół osób zostających pod władzą setnika*: Całe sotnictwa, czyli wioski, ręczą za pewność. Ciee. <Od Sotnik>

Sotniczanka, i, lm. i *córka setnika, setnikówna*: At, zwyczajnie, nie do jednej ś. uśmiechnie, jak naprzykład do sotniczanki Horpyny. Krasz. <Od Sotnik>

Sotniczka, i, lm. i *zona setnika; setnikowa*: Gdy nagle owa przypadła S. Słow. <Od Sotnik>

Sotniczy, przym. od **Sotnik**: Był tam w kolasię pop. sotnicza żona. Słow. <Od Sotnik>

Sotnik, a, lm. cy p. **Setnik**; [**Sotski**] S. i koszowy siczny kozackiej. Nar. Przyszli kozacy Granowscy, 400 głów, z trzema sotnikami. Bukar. S. pewien Nyczaj zarabany. Słow. <Rus. sotnik>

Sotnikować, **uje**, **ował** *być sotnikiem, pełnić obowiązki setnika*: Biegnie na koniu goniec od teścia, którzy natenczas sotnikowali. Jeż. <Od Sotnik>

Sotnikowanie, a, bhm., *czynność cz. Sotnikować*.

Sotny: Do stanów niewolnych zalicza historyk... i sotnych (pozostałość dawnej ludności, osiedlonej przez kniazów w pobliżu grodów dla odbywania służby na rzecz księcia, jego rodziny). <Rus. sotnyj>

[**Sotór**, **ora**, lm. **ory**] *torba pleciona ze słomy na książki; torba, sakwa ciesielska lub rzeźnicka*. <Stc. sotor, soter>

[**Sotski**] p. **Sotnik**. Bart. <Ros. sotskij>

[**Sotwa**, **Scotwa**] przys. *trudno, ciężko*. <Stc. sotwa>

Sowa, y, lm. y, [**Sowica**] i. zool. (surnia nisoria) *ptak drapieżny nocny*. S. biała, [białka] (nyctea nivea). S. błotna (otus brachyotus). S. jarzębata (surnia nisoria). S. mszarna.

(syrnium lapponicum). S. płomykowata, [Płomykówka], Pójdźka, Pućka, Sówka (strix flammea). S. włochata (ulula dasypus). Sówką nazywam tego ptaka, którego pospolicie sową nazywamy, dla różnicy od owej wielkiej sowy leśnej, puchaczem zwanej. Kluk. Jak łązna S. do kątów ś. kryje. Hist. w Lan. Ptaka wesolego nie widać prócz puchacza i głosu smutnego łąznej sowy. Bardz. Chrapliwe sowy. Hul. S. huczy, we dnie nie dojrzy, w nocy widzi. Troc. Sowy piszcą. Troc. Gawiń. S. gdzie śpiewa, tam źle ś. dzieje. Petr. S. na dachu kwili, komuś umrzeć po chwili; sowka woła: pójdź! Kn. S. dnia nie lubi, S. śleporodna. Kultig. Chroni ś., jak S. światła. Biel. M. Orłowi południe, noc sowie przystoi. L. Sowa sową będzie, chociaż na złocie usiedzie. Prz. S. gdy zjastrzębieje, wyżej niż sokół chce latać. Troc. Marszczy ś., wzrok nurzy, jak S. Ejs. Sowy z sokolem w jeden rząd nie włożysz. Wad. (=kury do indyków nie należą). Po głosie cię każdy pozna, żeś S., choć ś. za sokoła udajesz. Pim. Nie urodzi S. sokoła, jeno takie, jako sama. Wójc. To jest doświadczone, iż nie urodzi S. sokoła, siko ra słowika, jastrząb gołębia. Żarn. S., choćby pod niebiosa latała, sokolem nigdy nie będzie. Kn. S. nie odrodzi ś. w sokoła. Fred. M. Z pustej stodoły rade leca sowy. Fred. M. (= pustki w głowie). Pokaż przed światem, że nie sowy płodzisz w głowie. L. (= że masz głowę nie od parady). My tu czarnym korowodem, sowy, kruki i puchacz. Mick. Przen.: †Zadać na sowę, zadać na co sowę - spuścić nos na kwintę, schować dudy w miech, smutno ś. odezwać. Zadał na to sowę posłowie. Pot. Słyszając to, zwiesił nosa i nie darmo zadał sowę. Pot. Zadać na sowę - gdy kto ś. smutnie odezwał. Wójc. 2. [S.] (= a) gatunek bedłki. b) kolej drugorzędna w okolicach Cieszyna. c) części rodne: Jaka głowa, taka S. (= jakie włosy na głowie, takie i gdzieindziej). 3. kożuch lodowy odrywający ś. od dna rzeki, nieraz z piaskiem i kamyczkami. 4. wiośl. łódź pacierzówka bezramienna, większa od łupiny, ciężka i pakowna. Zdr. Sówka, Soweczka, Sóweczka. Zgr. Sowisko. <SO W>

[Sować, a, ał] schować: Ociec mie uczył ukraść, dobrze S. Tet. <Zam. Schować>

[Sowanie, a, blm.] czynność cz. Sować.

[Sowar, u, lm. y] p. Szuwar.

Sową: [Z sową] p. Się. <Zam. z Sobą>

Soweczka, i, lm. i p. Sowa. <Od Sówka>

Sowierbia, i, lm. e geol. małża dwuskorupowa bezgłowa w utworze oksfordzkim jurajskim. Łab. <Od nazwiska uczonego Sowerby>

Sowgryn, u, blm. rodzaj farby zielonej: S., sok kosacowy, farba malarska. Troc. <Nm. Saftgrün>

Sowi I. a. [Sowin, Sowiny] przym. od Sowa: Rodzaj sowi należy do rzędu jastrzębiego. L. Nos ma mopsowaty, oczy sowie. L. (= male, ciemne). Sowie oczy, ślepe, zmrużone. L. Sowie oczy rodziców w dzieciach. Pot. (= rodzice są ślepi na błędy dzieci). Chce on sokoły zalecieć, ale podobno rychlej pójdziemy sowiego. Rej. Przen.: Sowim dniem wszystko robił. Zebr. (= w nocy, ukradkiem). Mina sowa (= osowiała, posepna, ponura). 2. bot.: × Sowa strzala p. Strzala i Krewnik. 3. myśl.: O sowim locie - o zmierzchu: Wcale nie było widać stoniek o sowim locie. Sowie berło = narzędzie myśliwskie. Łop. <Od Sowa>

× Sowiasty osowiały, posepny, smutny, ponury Sł. wil. <Od Sowa>

Sowiátko, a, lm. a p. Sowię. <Od Sowa>

[Sowica, y, lm. e] p. Sowa.

Sowicha, y, lm. y, Widlica bot. (hyphaene) ros. z rodziny palm. <Od Sowa>

Sowicie, Sowito I. przys. od Sowity; †Zowicie, × w Sowit: Oddajcie jemu, a S. we dwójnasób oddajcie; w kubku, w którym on wam mieszał, odmieszajcie jemu dwójako. Leop. Nie nasyciłaś mych uszu swemi pieśniami, a i tę trochę płacę S. łzami. Kochan. Dobrodziejstwo S. oddawaj. Kn. Syna wyprawil na wojnę S. Sł. wil. (= obficie, szczerze go zapatrzysz). 2. [S.] rzewnie, serdecznie: S. płakać.

Sowieć, eje, ał stawac ś. osowiałym, posepnieć smutnieć: Ptaki, gdy cierpią jaką dolegliwość zaraz sowieją. Haur. Gołębią gdy sowieją, na deszcz. Haur. Znak deszczu, gdy gołębią sowieją. Troc. Ptastwo sowieje, rozwiera dzioby i opuszcza skrzydła. Pol. <Od Sowa>

[Sowiencka, ek, blp.] p. Sowię: Siedzi sowa, a S. niebozenka siedzom. <Od Sowię>

Sowienie, a, blm., czynność cz. Sowieć.

[Sowieniec, hca, lm. hce] pułap pod szczytem stodoły. <Od Sowa>

Sowię, ęcia, lm. ęta a. [sowiencka], Sowiátko pisklą sowie: U sowy nie piękniejszego nad jej sowięta. Pot. Jej córki były brzydkie, jak sowięta. Rog. <Od Sowa>

[Sowin] p. Sowi: Sowina uroda. Wójc. Na sowinym grobie. Wójc. <Od Sowa>

[Sowina, y, lm. y] licha, nędzna sowa. <Od Sowa>

[Sowiny] p. Sowi: S. nagrobek. Wójc. <Od Sowa>

Sowiooki mający oczy podobne do sowich: Ate-ne sowiooka. Siem. <Sowi + Oko>

[Sowirzał, a, lm. y] p. Sowidrzal.

Sowisko, a, lm. a p. Sowa.

*Sowit: × WS., p. Sowicie: W S. kawy wspanalam, jak zwyczajnie. L.

Sowito p. Sowicie: Od beczki miodu po groszy 12, od miodów starych S. po groszy 24. Vol. Dar najmniejszy każdego (Jagiello) tak wdzięcznie przyjmował, iż w czwórmasób S. hojnie odarował. Stryjk. Kto ś. w błędnej wierze urodził i w niej trwa, ten tylko jest prostym synem piekła; ale kto urodzony w prawdzie, do niedowiarstwa ś. przynosi, S. będzie synem piekła. Birk. Owa ani obaczysz, jako to Bóg S. zawetuje. Rej. S. komu oddać. Troc. Miód, którym S. zaleli, zaczerwienił ich twarze. Chodź.

Sowitość, i, blm. I. rz. od Sowity: Obaczyła, że ś. jej z sowitością pszenica wróciła. Prot. (= z nasypką, z okładem, z lichwą). Widzisz, jak ś. jałmużna wraca z sowitością! Prot. 2. †S. prowizja, procent: Zapis na zapłatę sumy iścizny, sowitości, szkód, nakładów. St. lit. Powinni potomkowie iściznę i z sowitością zapłacić. St. lit. Jeśli by dłużnik przed rokiem w liście opisanym zmarł, tedy potomki więcej nie mają płacić, jedno iściznę jemu pożyczaną, a sowitości, win, ani nakładów nie nie mają płacić. St. lit.

Sowity I. hojny, obfity, bogaty, suty, szczodry, dostatni, z nadmiarem, z lichwą odmierzony: Dobremu Pan troski jego kiedy tedy sowitami pociechami nagrodi. Rej. Sowita nagroda. Kochan. Masz S. kawał chleba. Rzew. Sowite od niego odbiera dobrodziejstwa. Troc. Sowitą ci płacić

będę wdzięcznością. Troc. Kocień aptekarski ukro-
pu wrzącego my sowitym naczyniem zowiemy.
Syr. 2. × S. dwa razy większy, dwa razy tyle
wynoszący, podwójny, dubeltowy. B. Sz., Skr. Brał
na ołtarzu pieniądze, a kładł do sowitej suknie.
Biel. M. Sowita kwarta = podwójna kwarta od
starostw. T. K. Sowita nagroda, kara, praca.
Troc. 3. † S. wzięty we dwoje, we dwoje złożony,
podwójny, dubeltowy: Olejek ten ma być chustą
sowitą nakryty. Syr. Chusteczkę trzy -i czworo-
sowitą maczać. Syr. 4.?: Miał jechać do stolicy
swego województwa z bronią i tam posły sowite
obierać. Bart. 5. woj.: S. towarzysz = który sta-
wiał do jazdy polskiej zamiast siebie szeregowego.
Poczet S. = składający ś. z dwóch szeregowych
bez towarzysza. Górs. Z sowitym poczem niech
staną przy tobie. Mick. <SOW/SU>

Sowizdrzalska, jej, lm. ie rz. kobieta lekka, pło-
cha, wietrzna, lekkomyślna, niestateczna, narwaniec.
<Od Sowizdrzalski>

Sowizdrzalski przym. od Sowizdrzał; Sowi-
zdrzałowy, × Sowizrzalowy, × Sowizrzalski.

Sowizdrzalstwo, a, bfm., × Sowizrzalstwo, lekko-
myślność, płochość, wietrzność, niestateczność, nie-
bacność.

Sowizdrzał, a, lm. owie, × Sowizrzal, Sowi-
zdrzalski, [Sowizrzal, Sowizrzal, Sowizrzal, Sobi-
zdrzał] awanturnik nieszkodliwy, narwaniec, lekko-
duch, postrzelewiec, wietrznik, trzpiot, pędziwiatr,
niestatek: Ja ciebie oślepię, jak ci zacznę o zło-
tym mówić sowizdrzale, a może twoje czyste
serduszek rozpale. Słow. Był to S. pierwszego
rzędu. Korz. Został kilku sowizdrzałów pokazu-
jących rozmaite niemieckie sztuki. Sienk. <Sowi-
zrzal, -zdrzał = Nm. Euleu-spiegel>

Sowizdrzałowy p. Sowizdrzalski: Malżeństwo
przychodzi tutaj w S. sposób. <Od Sowizdrzał>

[Sowizrzal, a, lm. owie] p. Sowizdrzał.

[Sowizrzal, a, lm. owie] p. Sowizdrzał.

× Sowizrzalski p. Sowizdrzalski: Gach z mi-
ną sowizrzalską. Zabł. <Od Sowizrzal>

× Sowizrzalstwo, a, bfm. p. Sowizdrzalstwo.
<Od Sowizrzal>

× Sowizrzal, a, lm. owie p. Sowizdrzał. Troc.
S. dom cały przewrócić gotowy. Niem.

× Sowizrzalowato przys. od Sowizrzalowaty.

× Sowizrzalowaty zakrawający na sowizdrzala:
S. umysł. Troc. <Od Sowizrzal>

× Sowizrzalowy p. Sowizdrzalski: Sowizrzal-
owe żarty śmierdzą. Trzt. <Od Sowizrzal>

† Sowgarda, y, lm. y załoga dla strzeżenia od
nadużyć, z kilku żołnierzy złożona: Po wyjeździe
zostawiły sowgardę, to i tak bylibyśmy od prze-
śladowań zastąpione. Skr. <Fr. sauvegarde>

[Sozdem, Zozdem, Z ozdem] z kretešem, ze
szczętem. <p. Ozd pod 2. ?>

[Sozej, a, lm. e] p. Sążeń.

Sozja, i, bfm. materia z kory drzewnej, którą
Anglicy przywożą z Indji.

[Sozrab, ebu, lm. eby] p. Sosrab: Znajduje-
my tu i sozręby z inną tylko nazwą: siestrza-
nów lub podciągów. Gers.

† Sozka, i, lm. i p. Socha: Grabarze do roz-
stawiania potrzebują sozków, do pobijania w zie-
mię sozków — szlaci. Kluk. <Zam. Soszka>

[Sozyczny chleb] = żytni, razowy.

Sód, odu, bfm., p. Sod.

Sógłówka, l, lm. l ściezka polna; miedza: Roz-
patrywał ś. w kwiatkach, któremi natkane są
sógłówki i stępy. Jeż. <Spolszczenie Ukr. sù-
holovok>

[Sójek, jka, lm. jki] wól.

Sójka, i, lm. i l. a. × Soja, × Sojka (garrulus
glandarius) ptak wróblowaty z rodziny kruków.
[S. halna] orzechówka (nucifraga caryocatactes).
[S. turecka] p. Orzechówka. 2. [S.] pieróg z ka-
pusty, z buraków lub z kaszy jaglanej. 3. a. [Soj-
ka, Sojkies] kuks, kuksaniec, kułak, szurchaniec:
Dał mi sójkę w bok. Kon. Jeden drugiemu daje
sójki w brzuch. Sienk. <Od Soja>

Sól, soli, lm. sole I. chem. związek chemiczny,
który możemy wyobrazić sobie: a) jako produkt
zastąpienia wodoru w kwasie przez metal; b) jako
produkt zastąpienia wodoru w wodanie zasadowym
przez rodnik kwasowy; c) jako związek bezwodnika
kwasowego z bezwodnikiem zasadowym; d) w nie-
których razach (jak sole amonowe i do nich podo-
bne) jako związek kwasu z zasadą. S. amonjao-
ka = salamonjak, salmjak, chlorek amonu, NH₄ Cl.
S. beczkowa = wyboje, czyli rummy, to jest sól drob-
na, którą nabijają w beczki i sprzedają na wagę.
Łab. S. centnarowa = w kawałkach ważących około
centnara, centnarka. Łab. S. ciechocińska.
S. cynowa = chlorek cyny Sn Cl₂. S. ezerwona =
surowy węgiel potasu wypalony. [S. ezdrońska,
a. halicka] = zineum sulfuricum. S. Gmelina =
nadtlenek potasu, K₂ Fe C₆ N₆. S. Hom-
berga = kwas borny, H₃ BO₃. S. kamienna a. ko-
palna = chlorek sodu kopalny. S. kryształowa a.
oczkowa. S. krupiasta a. gradowa (odmiana soli
kuchennej). S. kuchenna = warzona z solanki
i oczyszczona od przymieszek; chlorek sodu wogóle,
Na Cl. S. lodowata (znajdowana w soli szybi-
kowej w foremnych kryształach równoległości-
nych). S. loisowa = sól gorsza od karbarji, dla
przewarzenia wydawana, sto chmal. S. morska =
sól warzona z wody morskiej. [S. oczkowa] (= w
kryształach zwanych oczkami). S. oczkowa =
najpiękniejsze kawałki białej soli, w Wieliczce
wśród pokładów szybikowej, a nawet zielonej soli
znajdujące ś. w kryształach przezroczystych lub
w kroplach, czyli łach. Łab. † S. odkupna = daw.
w warzelniach królewskich na Rusi = sól nad
obowiązkową ilość półtorej beczki z waru otrzy-
mana, za którą przedsiębiorca oddzielnie otrzymywał
wynagrodzenie. Łab. S. orłowa w Wieliczce = idąca
na sól królewski i dla dworu, najczystsza, z pokła-
dów szybikowej, w beczkach z wypalonym na nich
orzełkiem. S. pinkowa = chlornik cyny z chlorkiem
amonu, Sn Cl₄ + 2 NH₄ Cl. S. powinna =
ilość soli z warzelnii ruskich należąca królowi z każ-
dego waru. S. rumowa, rumówka (w Wieliczce)
= z kawałków odpadających przy dozywaniu
soli. S. Schlieppeggo = siarkoantymonjan sodu Na₂
Sb O₄. S. Seignette'a = winian sodu i potasu
C₄ H₄ KNa O₆. S. spiżowa (stanowiąca średni
pokład w Wieliczce). S. suchedniowa, suche-
dniówka = zakupowana przez szlachtę w Bochni
lub w Wieliczce i wydawana jej w Suche dni. S.
Sylwjuza, sylwin = chlorek potasu. S. szpetna,
błotnik = sól nieczysta do murowania podpór
pod strop w komorach wielkich używana. Łab. S.
szczawikowa = kwaśny szczawian potasu K HC₂ O₄.
S. szybikowa = najczystsza sól drobnoziarnista,
kryształizowana, z najniższych pieter kopalni wie-
lickich. Łab. S. trzeszcząca = odmiana soli wie-
lickiej, trzeszcząca, gdy ją rozgrzać w ręku lub
urzucić w wodę, co pochodzi od uwalniającego ś.
gazu węglowodoru. S. trzeźwiająca = mieszanina
chlorku amonu z suchym wapnem gaszonym. S.
warzona = sól kuchenna wygotowywana z solanki
i oczyszczona od przymieszek. S. winna = kremor-
tartar. S. zasadowa. S. zielona = poślednia,

gruboziarnista odmiana soli wielickiej, zmieszana z gliną i anhidrytem. S. złota = chlornik złota z chlorkiem sodu lub potasu, $AuCl_3 + NaCl$ a. $AuCl_3 + KCl$. S. jest treść a. istota w wodzie topniejąca. Boh. Skąd s. S. wzięta, w to s. obraca. Kosz. (z wody w wodę. L.). Sól ziemnej, kamiennej, kopalnej w Wieliczce i Bochni dobywają. Nar. S. Wieliczka nazywa s. w dawnych przywilejach *magnum sal*, dla różnicy od mniejszej szyby bocheńskiej. Nar. Bałwan soli. Troc. S. bałwaniasta. Troc. S. zamorska. Troc. Z soli wymoczyć. Troc. S. w żupach sypać. Troc. S. na dom, na gospodarstwo. Troc. Chyba furman S. wozie taką szkapę kupi. Alb. Kwiat soli, perła, S. oczkowata, jara. Kluk. Z słonych wód prasolowie warzą S. i tropy formują. Syk. Solé istne roślinne, *salia essentialia vegetabilia*. Krum. Winna S., *cremor tartari*. Perz. Zła potrawa bez soli, zła i przesolona. Pot. Chleb z solą a z dobrą wołą. Troc. Bez towarzystwa, jakby mięso bez soli, zażywać myślistwa. Pot. Prawdy i żartów jako soli zażywać, bo przedko przesolisz. Troc. S. ma być chędogą, a nie błotną. Troc. Chlebem i solą przyjaźniłowi i ludzi niewołą. Jabł. Z nim więcej zjadł soli, niż korzec. Birk. (dawną zażyłość i znajomość miał. L.). Żeby człowieka poznać, trzeba z nim zjeść beczkę soli. Jeść z solą = z *postem ścisłym*, bez okras. Przen.: Zdybiem s. u soli. Rys. (= u stołu, przy obiedzie). Z tym, co z kąta goli, zdybiemy s. gdzie u soli. Czahr. (choć w gar-kuchni. L.). Pamiętamy na S., którąśmy na pałacu królewskim jedli. Leop. (na chleb, żywność, pokarm. L.). Bez pieniędzy do targu, bez soli do domu. Prz. Przedać co z solą i pieprzem. Troc. (= słono, drogo). Za S. przyszło, za S. wyjdzie. Kosz. (na cie przyszło, na mycie odeszło; jak nabyte, tak odbyte. L.). Solą być komu w oku = być mu nienawistnym, razić, klucć go w oczy, być przedmiotem zawiści. Cnota zawsze złemu solą w oku. Pilch. Miłeś mi jak S. w oku. Kn. Co jest S. w oku, to smutek w sercu. Żarn. Każdy s. wam spowiednik solą w oku staje. L. Innych powodzenie solą w oku mu było. Pilch. Któryż z pokojem król na tronie siedzi? solą są w oczu każdemu sąsiedzi. Pot. Nieprzyjaciele tak ich w oczu kopa, jakby zasypał ich solą. Pot. 2. przen. *dowcip*: S. atyka = *dowcip wykwiłtny*, humor wytworny; żart *dowcipny*. Przen.: *rozsydek*, rozum: Mowa wasza niechaj będzie zawsze solą potrząsiona. Birk. Kładą przy egzorcyzmie S. święconą w usta. Hrb. Przen.: [Nie do soli] = nie w porę, niestosownie: Teraz mi nie do soli (gdę np. zasmuconemu proponują zabawę) (= *teraz mi to nie w głowie*). 3. [S. kosmacka] *truć* *czna jakoby z [kosmacza]*. 4. W robieniu prochu, S., tłuściość od saletry pozostała, plugastwo. L. (ustoiny. L.). 5. apt.: S. angielska, gorzka = *siarcan magnezowy* (sal amarum s. anglicum). S. glauberska = *siarcan sodowy* (sal mirabile Glauberi). S. dziwna Glaubera. Krum. S. karlsbadzka sztuczna (sal carolinum factitium). Sole lekarskie = *leki zawierające sole* (medicamenta salina). 6. bot.: S. babia, p. **Rozłup**. 7. min.: S. angielska = *epsonit*, *minerał z gromady gipsowców*, z rzędu *siarcanów*. S. gorzka = *siarcan magnezji*, sól epsomska $MaSu_2 + 5Aq$. Łab. S. karlsbadzka, p. **Karlsbadzki**. Sole organiczne = *związki solne metali lekkich, pochodne kwasów organicznych, zawierających C, H, O*. <SOL>

Sól, sol, lm. **sol** 1. *szpizarnia, komora chłopska*: Żyta trzeba dobrze suche do solu a. do spi-

żarni znosić. Trzye. Soły abo szpizarnie mają być w równi budowane, w którychby s. chowało naczynie piwne, winne a. też olejowe. Trzye. Złodziej stara s. odemknąć solu i komory. Klion. 2. *špichrz, špichlerz, žytnica, magazyn zbożowy*: S., *granarium*, gdzie żyto zsypują. Macz. 3. [S.] *szafa na srebro i naczynia, kredens*. Zdr. **Solek, Soleczek**. <SOL/SIOŁ a. z Grm. SAL>

[Sólka, i, lm. i] p. **Soła**.

[Sóndek, dka, lm. dkij] = **Sądek** pod 2.

[Sópka, i, lm. i p.] **Szopka**: Nie byłaś w sópce? Tet.

Sóweczka, i, lm. i zool. 1. p. **Sowa**. 2. (glau-cidium passerinum) *ptak drapieżny nocny*. <Od Sówka>

1. **Sówka**, i, lm. i zool. 1. p. **Sowa**: Sówką nazywam tego ptaka, którego pospolicie sową nazywamy, dla różnicy od owej wielkiej sowy leśnej, puhaczem zwanej. Kluk. (= karliczka). S. próżna światłości. Lubom. Jak wróble na sówkę, na mię biją wszyscy, na mię jadą, kraczą. Kn. Za swym szedł zdaniem, jako ptak na sówkę, niemasz też dziwu, że wpadł w samolówkę. Pot. W błękitnym polu szara S., w prawą tarczy skierowana głową. Nies. 2. a. [Pójdźka, Pucka, Pódzka] (athene noctua) *ptak drapieżny nocny z rodziny sów*: Sowa na dachu kwili, komuś umrzeć po chwili; S. woła: pójdź! Kn. 3. (hadena) *owad łuskoskrzydły ze skupienia nocnicówek*. 4. myśl. *stonka*. <Od Sowa>

2. **Sówka**, i, lm. i, **Zsuwka** hut. *potajemny odcięk, czyli dziurka, przed lochorem, gdzie fryszerz, spuszczaając żuzel, wypuszcza zarazem i nieco żelaza, aby je sobie przywłaszczyc*. Łab., Os. J. <Od Suwać i t. d.>

Spacer, u, lm. y, [Spacerz, Szpacer, Szpacyjer, Spacyr, Spancer] 1. *przechadzka, spacerowanie, promenada*: Pani poszła na S. L. S. konny (= *przejazdzka*). Spacery ci tylko w głowie. Ciągłeby chodziła tylko po spacerach, a w domu roboty po uszy. Obie strony zapatrywały s. na wojnę, jako na S. wojskowy. Przecież to niedaleko, spacerem sobie przejdiesz (= *špiwajacy*). [Chodzili po spacerze]. Codzień odbywamy długie spacery. Przen.: Sumnienie trzeba posłać na S., a ja s. tylko z odwagą zostanę. L. (wyprawić, odłożyć, oddalić. L.). I u najlepszej kobietki idzie czasem na S. enotka. L. (pryśnie. L.). 2. *miejsce przechadzki, promenada*: Mamy tu w okolicy piękne spacery. Zdr. **Spacerek**, [Szpacerka, Szpacyrka]. <Z Nm. Spazieren>

Spacerek, rku, lm. rki p. **Spacer**: Przeszedłem sobie spacerkiem, nie wiem nawet kiedy, tę przydłuższą przestrzeń. <Od Spacer>

† **Spacernik**, a, lm. cy p. **Spacerowicz**: Owi spacernicy, gdzie który mógł, uciekał pod dach. Pas. <Od Spacer>

Spacerować, uje, *owal używać spaceru, przechadzać s.*: Cóż, Janie, spacerowałaś wczoraj długo? czy nie przeziębiles s. podczas ulewy? Bał. Cały dzień S. z laseczką w ręku, to za mało! (= *zbijać baki, szlifować bruki, wałęsać s., próżnować*). <Nm. Spazieren>

Spacerowanie, a, blm., czynność cz. **Spacerować**.

Spacerowicz, a, lm. e, † **Spacerownik**, † **Spacernik** ten, *co używa spaceru, spacerów*: O wiele mniej niż zwykle spacerowiczów i gapiów ulicznych. Liczne grona spacerowiczów podążyły za miasto (= *wycieczkowiczów*). <Od Spacer>

† Spacerownik, a, lm. cy p. Spacerowicz. <Od Spacer>

Spacerowy przym. od Spacer: Ogród S. L. Zonia zrzuciła z siebie ubranie spacerowe i padła na krzesło. Krasz. Kostjum S.

[Spacerz, u, lm. e] p. Spacer.

Späch, u, lm. y] odpadki zboża przy jego wianiu, plewy, puste kłosa. Pe. <Od Spachac pod 2.>

† Spachacz, a, lm. e ten. co s. sofa, co idzie wspak: Tergiversator, S., który nie chce zostać. Mącz. <Od Spachnąć>

Spachac, a, a] I. † S. zbroić, splatać, popelnić co, dopuścić s. czego. B. Sz. Czemu taki zuchwalec, jako szalony, iman być nie ma, póki czego gorszego nie spacha? Górn. Te wszystkie złości spachali obywatele ziemi i splugawili ją. Leop. Chodzili we wszystkich grzechach Jeroboamowych, które on spachał. Leop. 2. [S., Spachnąć] znieść ze zboża „piórem“ plewy pozostałe po zwianiu. <Z(s) † I. Pachac>

× Spachac się, a s., a] s. p. Spachac s.: Spachaly s. psy. Troc. Spachali s. ci szalbierze. Troc. Spachal s. ten język od tureckiego. Troc. <Z(s) + 2. Pachac>

Spachanie, a, b] m., czynność cz. Spachac.

× Spachanie się, a s., b] m., czynność cz. Spachac s.

† Spachnąć, nie, n]ł cofnąć s., podać tył, rzucić s. w tył, pójść wspak: Tergiversari, wspak iść, trwożyć sobą, opierać s. Mącz. <Wz † PAOH>

[Spachnąć, nie, n]ł] p. Spachac.

† Spachnienie, a, b] m., czynność cz. † Spachnąć: Tergiversatio, opieranie, S., podanie tyłu. Mącz.

[Spachnięcie, a, b] m.] czynność cz. [Spachnąć].

[Spachowato] przys. od Spachowaty.

[Spachowaty, Spachowy] pochylty, spadzisty.

[Spachowiny, in, b] p., Spaszki, Spachy] plewy i inne przymieszki zgarnięte z zboża wianego, zgoniny. <Od Spachac>

[Spachowo] przys. od Spachowy.

[Spachowy] p. Spachowaty.

[Spachy, ów, b] p.] p. Spachowiny. <= lm. od Spach>

Spacja, i, lm. e I. a. × Spacjum druk., czcionka bez litery do rozdzielenia liter lub wyrazów; przedział, odstęp między wierszami. 2. org. szpara w pasczalec, którą wiatr dmucha do labji i przez to gra. Zdr. Spacyjka. <Od Łé. spatium>

Spacjować, uje, ował wstawiać spacje między litery a wyrazy; rozsadać, rozstawiać litery; Druk spacjowany = rozstrzelony. <Od Spacja>

Spacjowanie, a, b] m., czynność cz. Spacjować.

Spacjowy przym. od Spacja.

× Spacjum w lp. nieod., lm. a, ów p. Spacja: S. u zecera, którym przekłada słowa i wiersze. Mag. <Łé. spatium>

[Spacyjer, a, lm. y] p. Spacer.

Spacyjka, i, lm. i p. Spacja. <Od Spacja>

Spacykować, uje, ował, mul. zgładzić pacykując. <Z(s) + Pacykować>

Spacykowanie, a, b] m., czynność cz. Spacykować.

Spaczać, a, a] I. S. s. p. Spaczyć.

Spaczanie, a, b] m., czynność cz. Spaczać.

Spaczanie się, a s., b] m., czynność cz. Spaczac s.

Spaczenie, a, I. b] m., czynność cz. Spaczyć. 2. lm. a a Spaczenie s. miejsce spacone w czym, krzywizna, skrzywienie: S. we drzewiach, w blacie stołu. 3. lek.: S. umysłowe = zloczenie umysłu (perversio s. paranoia).

Spaczenie się, a s., b] m., czynność cz. Spaczyć s.

× Spaczkować, uje, ował p. Szpaczkować. L. <Zam. Szpaczkować>

× Spaczkowanie, a, b] m., czynność cz. Spaczkować, szpaczkowanie.

Spacznik, a, lm. i zool.: Karp S. p. Karp.

Spacznica, y, lm. e gór. 1. Spaczny ort, dawna nazwa części kopalni ku dolowi obróconej. 2. obręcz dębowa pod dnem kubła lub beczki dla większej wytrzymałości dodana, zabezpieczająca wątroty od zepsucia i spaczenia. Łab. <Od Spaczny>

[Spacznie] p. Wspak.

Spaczny, × Spaozysty I. spaczony, wygięty, skrzywiony: Nie chowali umowy, jak ich ojcowie, obrócili s. w łuk S. Leop. (jak łuk omylny. B. G., niedobrze natężony. L.). 2. gór.: S. ort, p. Spacznica. Chodniki spaczne (= idące ku dolowi w miarę oddulania s. od swego początku). Spaczni, kopiący w orcie spacznym, to jest w przodku odwróconym, czyli na upadzie. Łab. <Od Spak>

Spaczyć, y, y] nied. Spaczać wykrzywiać, wygiąć, skrzywić, skreślić: Zbyteczne ciepło spaczyło deskę. Krzywda tej dzieweczyny zwichnęła, spaczyła moje drogi. Bał. Przen.: S. wyobrażenia, sąd, pojęcia. S. s. I. zwrócić s. wspak, cofnąć s.: Tak wielka w tej rzece liczba ludzi i koni została, aż s. woda w niej spaczyła i hamowała. Biel. M. Wody, które na dole są, zbieżą i opadną; a które z wierzchu cieką, w jednej kupie s. spaczą. Leop. (= zepnąć s., spiętrzą s.). 2. wykrzywić s., wygiąć s., zgiąć s., skrzywić s.: Każ s. deskom S. Stow. Przen.: Jesliby spaczyło s. serce twoje tak, żebyś nie chciał słuchać Boga, zginiesz. Leop. (jesliby s. upierało. L.). Spaczyły s. dawne pojęcia. Byli to ludzie młodzi, którzy nie spaczyli s. jeszcze, nie rozpaczali. Bał. (= nie wykoleili s.). <Z(s) + Paczyć>

[Spaczyna, y, lm. y] p. Swaczyna.

× Spaczysty p. Spaczny.

Spac, śpię a. [spiem], śpi, śpiąc a. [spięcy], × Sypnąć, częstot. Sypiać I. być pograżonym we śnie, spoczywać snem: Chłopi w grochowinach śpią po pracy głęboko. Tremb. Snem związany, śpi jak zarzeczany. Groch. Śpi jak zabity, jak zarznięty. S. mocno. S. snem twardym, głębokim. Nasiekli wielu bezpiecznych przy wielkim obozie i śpiących na obie uszy. Nar. S. na oba uszy. Śpią tego, jakby ich porzezał; nie dowołasz s. nikogo. Kn. Kto napoły śpi, różne mu s. snują widziadła; a niekiedy we śnie samym śni s. mu, że śpi. Pileh. Gdy s. S. kładę na łożę, bezpiecznie odpoczywam. Ryb. Kto śnać w nocy S. nie może, kup sobie dłużnika łożę. Gol. Jakże mi s. masz? spałżeś dobrze w nocy? L. Dobrze mu s. na tym łożu spało. Bud. [Jak mu s. też ładnie śpi!]. Nigdy wcześniej S. nie idzie. L. (= nie kładzie s. do snu). Idź S., powiadam temu, który poziewa. L. S. długo gospodarzowi sromota i hetmanowi. Kn. Śpiący umarłemu podobny. Kn. O siedmiu braaci, których śpiącemi zowią, historia. Skar. S. po obiedzie rzadko s. powiedzie. Kn. Tam śpij, gdzie s. upijesz. Rys. † Między mirtami przy Idejskim dole wdzięczny sen spało nadobne pachole. Zim. (= wdzięcznym snem). Wszedł na śródek okrętu i spał snem ciężkim. Leop. Chee mi s. S. (= jestem śpiący, senny). Czego bardzo pragniemy, o tym i śpiąc myślimy. Kn. Chodzenie śpiąc — choroba lunatyków. Krup. Czujny: śpi nie śpiąc. Kn.

(= *śpi jak zając*). Snu używa bardzo krótkiego, i to jakby tylko w pół śpiąc. Pilech. Przez pół śpiąc. Sienk. Nie każdy śpi, co chrapi. L. A on śpi; nie śpi! tylko chrapi; oczy śpią, serce do uczynku kwapi; tak frant śpi, jak kot, kiedy ś. uciszy, śpi kot, spróbujcież wtenczas biegać, myszy. Bratk. (lieha nie budzić, kiedy lieho śpi. L.). Śpiącego lwa budzić. L. Spisz do białego dnia. Troc. Spij smacznie po pracy. Troc. S. nie śpiąc, S. słabo. Troc. Śpiąc co robić. Troc. S. oczy otworzywszy, S. jak zając. Troc. Spał snem sprawiedliwego. Ja śpię, a serce moje czuje. Wuj. Nie spałem i stałem ś. jako wróbel... sam jeden na dachu. Wuj. Ubogi zgoła nie nie miał, oprócz owce jednej maluczkiej, która, chleb jego jedząc i z kubka jego pijąc i na łonie jego spijając, była mu jako córka. Wuj. Gdy dwaj rzeka, żeś pijany, możesz iść S. bez nagany. Rys. Kto śpi, ten nie grzeszy. Prz. Spał smaczno drugiej nocy. Kras. Chcąc S., czytając, niechże i zasną. Kras. Poszły oczyma cichemi blyszczące nawiedzać inne po namocie śpiące. Słow. Nawet matka własna nie słyszała, choć wiem, że także tej nocy nie spała. Słow. Spał jak bobak w norze. Miek. Dzieci jedne spały na ławach, inne poobsiadały ogniska. Orzesz. Djabeł (a. lieho) nie śpi = *a może? kto to wie? a nuż?*: Djabeł nie śpi, a nuż ś. baba wyda jeszcze; za mąż? Przen.: S. snem wiecznym, nieprzespanym = *nie żyć, spoczywać snem wiecznym, leżeć w grobie*: Śpią w grobach pożegnani dum i bojów towarzysze. Zal. Przen.: *być spokojnym, zażywać spokoju, nie troszczyć ś., nic sobie z niczego nie robić, kpić sobie ze wszystkiego*: Siedź cicho, kiedy śpi lieho. Prz. Nie budź lieha, kiedy śpi. Prz. Temistoklesowi młodemu nie dały S. trofea Milejadesa. Birk. (= *nie dawały mu spokoju*). Jeśli jego causa na sejmie nie dojdzie, to na onę swoją zbrodnią śpi bardzo dobrze. Górn. Nie frasuj ś. o to, śpij, na to dobrze. Kn. Śpi on na to dobrze. Troc. Śpij na oboje ucho bezpiecznie. P. Koch. Zrobię ja to, a ty sobie tymczasem śpij na obie uszy. L. Wolny od bogactw, śpię na uszy obie, oddawszy wiatrom smutki i kłopoty. Nar. S. przy mnie będzie, S. będzie na wieki. Krasin. Przen.: *być nieczynnym, obojętnym, apatycznym, gnuśnieć, drzemać, spoczywać*: Nie spałoby tu trzeba: pilności, czujności potrzeba. Kn. Na wszystkie te pobudki, lepiej niż on, Endymjon spał. Warg. Pan na to zdaleka przez palce patrzy a prawie śpi. Rej. Tymczasem nie spał Jugurta: wszędy obiegał, zachęcał, utarczkę wznawiał. Pilech. (= *nie próżnował*). Boska sprawiedliwość nad złoczyńcą onym nie spała. Skar. Gdy wybuchła wojna, gdy Tatarzy kraj naszli, wtedy przestępa wypływał znów, bo wtedy spały prawa. Sienk. Przen.: *pozostawać w stanie nieświadomości, drzemać, nie obudzić ś. jeszcze*: Ależ była Hanka mała, jeszcze dusza w ciałku spała. Zal. Rozbudził piękne żądze, co w mym sercu spały. Syrok. Grom śpiący w chmurze. Śf. (= *zakłety*). Blaski niknące spały na zglach. Słow. 2. z kobietą = *spółkować z nią, odbywać z nią sprawę cielesną*: Gdyby mąż bydlit swą poczesną żonę w małżeństwie, a ten mąż spałby z inną niewiastą... Ort. <SP/SYP>

Spad, u, lm. y p. Spadek: Ościelali wierzchy domów słomą z taką pochyłością, iż przy wygodnym dżdżów spadzie przebywali zimę bezpiecznie. Pilech. S. kamienia. Troc. S. i skok wody. Troc. Krwi tylko słyehać nieustanny S. Krasin. Pod spadem bezgłębym. Krasin. Szedł odwie-

dzić spady wód szumiące i koleby myśliwskie. Tet. <Z(s) + PAD>

Spadać, a, al p. Spaść. <Z(s) + Padać>

Spadać się, a ś., al ś. popadać ś., spēkać ś., potrzaskać, popekać, pokrajać ś.: Zastłona kościelna od wierzchu aż ku dołowi spada ś. na dwoje. Groch. Gdy ś. komu miecz skrzywi, woli go, o ścianę zawadziwszy, łamać a napraszczać, a choćby ś. i złamał, woli natenczas szkodę mieć, niżliby mu ś. czasu potrzeby S. miał. Rej. Świat, niebo i ziemia — wszystko ś. S. i odmienić musi. Rej. Trudna rzecz mieć cię mądrym, choćbyś ś. chciał S., lecz głupim mógłbyś nie być, gdybyś nie chciał gadać. Koch. W. Serce ś. spada od żalu. Górn. [Jeden kwiatek zerwała, rączka jej ś. spadała. Cóżś sobie ulubila do mnie nie gadać? ja do ciebie na słowińko choćbyś ś. S.]. <Z(s) + Padać>

Spadać, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzemianów, z grupy serpentynu, H₃ Mg₃ Si₆ O₂₁*.

[Spadalki, ów, bhp., Spadki] *owoc robaczywy (np. gruszeki, jabłka), spadły z drzewa*. <Od Spadać>

† Spadały który ś. spadał, popekany, pokrajany, porysowany: Lekarstwem tym S. język u dzieci gdy namażesz, uleczy. Spiez. <Od Spadać>

Spadanie, a, bhm. 1. czynność cz. Spadać: S. kamienia z góry. Troc. 2. p. Spadanie ś.: S. kości. Troc. 3. rozpadlina, pęknięcie, szczelina, rysa: S. (rozpadlina) od gorąca. Troc. 4. fiz., p. Spadek.

Spadanie się, a ś., bhm., niek. Spadanie czynność cz. Spadać ś.

Spadek, dku, lm. dki 1. a. Spad *spadanie, spadnięcie, upadek*. Zostaje w górach aż do spadku śniegów. L. Fiz.: S. czyli spadanie ciała = *bieg ciała nie podpartych, posuwających ś. w kierunku pionowym pod działaniem siły ciężkości, czyli przyciągania ziemi*: S. swobodny i S. ciała rzucenego. Prawa swobodnego spadku ciała. 2. *pochyłość, spadzistość, nachylenie poziomu naturalne lub sztuczne*: Sztolnia, aby nią wody spływały, powinna mieć najmniej $\frac{1}{100}$ spadku łab. S. góry (= *pochyłość*). S. przy robotach grabarskich (= *skos*). S. rzeki. Woda nie ma spadku. L. (= *ścieku*). Oddalenie wierzchu rzeki od linii poziomej w długości danej spadkiem wód nazywamy. Hube. S. linii kolejowej. S. rynsztoka. Rzeki płyną za spadkiem, który dla siebie znajdują. Kluk. Wysoki S., gdy grobla znacznie podniesiona, i woda z znacznej wysokości na koło płynie. Os. J. Pochyłość o znacznym spadku. Zjechał ze szczytu wzgórza i poezął bronować jego S., zwrócony do Białki. Prus. 3. *zniżka, obniżka, zmniejszenie ś. cen, kursu papierów*: W dzisiejszych czasach ludzie szaleją i umierają przy spadkach kursów pioniężnych. Bał. 4. *zmniejszenie ś., utrata, ubytek*: S. wilgotności w ciele, descens. L. 5. *upadek, utrata, strata, zguba, ruina, klęska*: Pokażę wielkie utraty i spadki, które on na wojnach popadł. Orzech. Ludzie podobni w spadku do żeńczego kłosa, który sam ś. do sierpa na zgubę nachylił. Wad. 6. S. tonów, głosów = *zniżenie tonów, głosów, spuszczenie tonu*: Pilnie uważaj, jakie ewoluje tonów, jakie spadki, formaty i trele robi. L. 7. *kadencja rytmiczna, rytm*: Spóśb pisania wierszem nierymym, czyli bezskładnym a do spadków nie przywiązany, nie nowy. L. 8. *majętność, która na kogo spada po krewnym, puścizna, dziedzictwo, sukcesja*: Zbiór wszystkich rzeczy i wszystkich praw zmarłego nazywa ś.

jego spadkiem, puścićzną, a względem dziedziców dziedzictwem. Cyw. Jeśli własność nabyta od moich przodków na ich dzieci przyjdzie, tedy ją spadkiem abo własnością przymarłą zowią. Sz. S. po kim brać, dziedziczyć L. Po mnichu żaden spadku nie bierze. Groie. Pragnąc spadków po stryju, nie życzył mu żywota. Otw. Otrzymał eo w spadku. Janusz, płockie książę, umarł, ... po którym księstwo płockie w Mazowszu do Korony na Albrychta króla spadkiem przypadło. Stryjk. Które państwa nań spadkiem i prawem dziedzicznym przypadły. Skar. Ja wam spadkiem północne przekazuję ziemie. Wor. Po matce wziął w spadku i dumę i upór Soltykom właściciel. Rol. 8. bart. *upadek, wymarcie pnia pszczelnego*. 9. [Spadki] p. *Spadałki*. 10. × S. gram. *przyadek, deklinacyjny*. Dudz. II. lek.: S. gorączki (defervescencia). [S. z głowy] = *zapalenie oczu*: Utrzymują, że zapalenie oczu jest skutkiem bólu głowy, a stąd mówią, że to „S. z głowy”. 12. woj.: Spadki u armaty, stopnie cieżczenia jej ku otworowi. L. Obręcze pierwszego i drugiego spadku armaty. Jak. J. <Od Spad>

* **Spadek**: [Spadkiem, na S.] *napowrót, nazad*; *znów*: Wrócił się na S. Jak pójdzie na S... <Czes. zpátek>

Spadilla, i, lm. e kare. = *as pikowy w grze, zwanej lombrem*. <Fr. spadille>

Spadkobierca, y, lm. y *ten, co bierze po kim spadek, dziedzic, sukcesor*: Domniemany, naturalny S. Fortuna utrzymuje ś. w ręku spadkobierców Halszki Rokozińskiej. Rol. S. konieczny, p. **Konieczny**. <Spadek + -bierca, od Brać>

Spadkobierczy przym. od **Spadkobierca**: Przywilej S. <Od Spadkobierca>

Spadkobierczyna, y, lm. y p. **Spadkobierczyni**. Śl. wil. <Od Spadkobierca>

Spadkobierczyni, i, lm. e, × **Spadkobierczyna** forma ż. od **Spadkobierca**, *dziedziczka, sukcesorka*: Główna S. S. wielkiego majątku. Rol. <Od Spadkobierca>

Spadkobierstwo, a, lm. a *dziedzictwo, dzielnienie, spadek, sukcesja*, spadkobranie: Drogą naturalnego spadkobierstwa majątek jego braciowski przeszedł na młodszego brata. Rol. W biednej tej kobiecie, Halszce, zbiegły ś. dwa spadkobierstwa neuroptyczne: po dziadku z linii matczynej i po ojcu. Rol. <Spadek + -bierstwo, od Brać>

Spadkobrać, bierze, brał *brać spadek, dziedziczyć, należeć do spadku, być spadkobiercą*: Siostry wraz z braćmi spadkobrali w równych częściach. Spas. <Spadek + Brać>

Spadkobranie, a, blm. I. czynność cz. **Spadkobrać**. 2. p. **Spadkobierstwo**: Zrównanie praw kobiet i mężczyzn co do spadkobrania. Nie utracił przez wyrok prawa spadkobrania. Prawo spadkobrania rozciągało ś. do nieskończoności na wszystkich agnatów zmarłego linii męskiej Spas. S. córek. Spas. <Spadek + Branie>

Spadkodawca, y, lm. y *ten, co zostawia po sobie spadek, zapisodawca, testator, testamentararz, flegator, testamentnik*. <Spadek + Dawca>

Spadkodawczyni, i, lm. e forma ż. od **Spadkodawca**, *zapisodawczyni, testatorka*: Nazwisko Rusinowskiej, jako bliższej krewnej i spadkodawczyni Wolskich, daje powód do wnioskowania w duchu hipotezy szan. pana. Kraus. <Spadek + Dawczyni>

Spadkomierz, a, lm. e *mier. narzędzie do wyznaczania różnicy wysokości*: S. udokładniony z libellą i lunetą. S. zwierciadlany. <Spadek + Mierzyc>

× **Spadkować**, uje, ował gram. *odmieniać przez przypadki, przypadkować, deklinować*: S. rzeczownik. <Od Spadek>

× **Spadkowanie**, a, blm., czynność cz. **Spadkować**.

Spadkowość, i, blm., lek. *dziedziczność, spadek, dziedziczenie, obarczenie dziedziczne (hereditas)*. <Od Spadkowy>

Spadkowy I. przym. od **Spadek**, *dziedziczny, sukcesyjny*: Król, iż księżęta mazowieckie żadnego męskiego dziedzica nie odumarli byli, prawem spadkowym abo kadunkiem pozostałe majątności sobie przysądzał. Błaż. Postępowanie spadkowe. Spadkowe łaski, jakie odebrałem w jej domu. Rzew. Dobra spadkowe (= *dziedziczne, sukcesyjne*). Magnaci żyli zwykle z swemi lieznemi dworami na wsi, w zamkach spadkowych. Pot. 2. lek. *odziedziczony (hereditarius)*: Choroby spadkowe. <Od Spadek>

Spadlać, a, ał i S. ś. p. **Spodlić**.

Spadlanie, a, blm., czynność cz. **Spadlać**.

Spadlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spadlać ś.**

Spadlisko, a, lm. a gór. p. **Kotlisko**. <Od Spadły lub Spadły(y)>

× **Spadlisto** przys. od **Spadlisty**; **Spadzisto**.

× **Spadlistość**, i, blm., rz. od **Spadlisty**, *spadzistość*.

× **Spadlisty** p. **Spadzisty**. Troc. W miejscach spadlistych nawozy niedługo trwać zwykły. Haur. <Od Spad lub Spadły(y)>

Spadły I. a. × **Spadnięty** *który spadł*: Ze stołka spadł dziecię podnieść. Troc. Głowy spadły. Troc. Urzędnik S. z etatu = *który stracił posadę wskutek jej zwinienia*. Lica osypane perzyną spadły od promieni stepowego słońca. Krasin. Jak anioł S., leżący w piękności, Italja drzemie wśród naddziadów kości. Krasin. (- *upadły, stracony z niebios*). Za tysiąc spadłych głów na katowskim pniu zemsta mu. Uj. W ruinach spadły bogi, światowitne... Wysp. Na zbielej twarzy szklity ś. jeszcze długo spadły lzy. Ork. Spadły na mię przedałem majątność. Troc. Spadły na mię po żonie dzierzawy. Mick. 2. [Obłok S.] p. **Obłok**. 3. † Szyb S., p. **Kotlisko**. 4. hut.: Piec S. = *który zmniejszył ś. w swej wydajności*. <Od 2. Spaść>

[Spadnąć, nie, nął] p. 2. Spaść.

Spadnica, y, lm. e rzem. *cewa spadkowa (Fallrohr)*. <Od Spadnąć>

Spadnienie, a, blm. I. p. **Spadnięcie**: ś. z drabiny, z konia, z wieży. Troc. S. czopka. Troc (= *spadnięcie języzka podwiebieniowego, czopka w gardle*). 2. † S. *upadek, zguba, ruina*. Ps. flor.

Spadnięcie, a, blm., **Spadnienie**, † **Spadzenie** I. czynność cz. 2. **Spaść**. 2. wet.: S. puszki kopytowej = *wykopycie (exungulatio)*.

× **Spadnięty** p. **Spadły**: Spadniona nagle na mię przeciwność. Troc.

Spadochron, u, lm. y I. *przrzęd postaci rozwartego parasola, służący do powolnego opuszczania ś. na ziemię ze znacznej wysokości*: S., płachta wielka z sznurami, uchroniająca od szwanku w spadaniu. Mag. 2. gór. urządzenie pozwalające zatrzymać klatkę wydobywalną w razie zerwania ś. liny, przeciwspad. 3. zeg. przrzęd chroniący czop balansowy od złamania w razie upadku zegarka, paraszut. <Spad + Chronić>

Spadochroniczny, Spadochronowy przym. od **Spadochron**: Popis S. <Od Spadochron>

Spadochronista, y, lm. *ści ten, co spuszcza ś. spadochronem*: Popis w Praterze znanego dobrze w Warszawie spadochronisty, pana Szymańskiego. <Od Spadochron>

Spadochronistka, i, lm. i forma ż. od **Spadochronista**.

Spadochronowy p. Spadochroniczny: Przemysł S. **Spadoskaz, u**, lm. *y skażnik pochylności drogi*. <Spad + Skazać>

† **Spadowchód, odu**, lm. *ody p. Siłowstęp*: S, siłowstęp, influencja niebieska. Zebr. <Spad + Wchód>

Spadowy I przym. od **Spad. 2** lek.: Spadowa kąpiel, × *spadówka* = *spadanie wody z wysokości na kapiącego ś.*, zwłaszcza odrazu w ilości większej, natrysk ulewny. <Od Spad>

× **Spadówka, i**, lm. i p. **Spadowy**. <Od Spadowy>

× **Spady, ów**, blp. *nizina, miejscowość niska*. <Od Spad>

[**Spadyjać, a, ał**] p. 2. **Spaść**. <Zam. Spadywać>

[**Spadyjanie, a**, blm.] czynność cz. **Spadyjać. Spadyment, u**, lm. *y cień spodni od wyskoku u malarza*. Mag. <Now. od Spadać?>

† **Spadywać, a, ał** p. 2. **Spaść**: Jabłka dojrzale same spadywają. Bud. Obrona, gdy deszcz gwałtem spadywa. Otw. Komuby włosy z głowy lazły i spadywały, lekarstwo. Syr. Dzielnica takiego spadywa na rzplą. St. lit. <Od Spadać>

† **Spadywanie, a**, blm., czynność cz. **Spadywać, spadanie**.

† **Spadzenie, a**, blm., p. **Spadnięcie**. Ps. flor. **Spadzisto** przys. od **Spadzisty**; [**Spadzito**]: S. orać. Troc. Zagon szczytem S. orany. Troc.

Spadzistość, i, lm. i l. rz. od **Spadzisty**; [**Spadzistość**]: Góry mają większą S. ku zachodowi, niżeli ku wschodowi. Stasz. Góra ś. jakaś zwolna zaczynała, długa S. wstęp na nią czyniła. Karp. On już na spadziściach, on w purpurze potęgi schodzi do trumny. Krasin. 2. antr.: S. mózdku (declive cerebelli). S. robaka górnego w mózdku (declive vermis superioris). 3. tech.: S. a. ukośność żelazka w strugu = *kąt jego nachylenia*. <Od Spadzisty>

Spadzisty, † Spadlisty, [Spadzity] I pochodziły, pochły, stromy, stoczysty, przepaścisty: Prosto spadziste góry, skały przepaściami zowią. Łs. Wiomy, jak dumne tytanów zawroty ukrócił Jowisz spadzistemi grotty, fulmine caduco. Książ. (= *spadającymi, uderzającymi*). Stroje spadziste i weinane. L. (= *wolno puszczone*). Spadziste miejsca na polu. Troc (= *spadki, pochylności*). Nie trzeba różnowate kopy robić, ale tak, żeby w sobie były spadziste. Haur. 2. wet.: Krzyż S. u konia. <Od Spad>

[**Spadzito**] przys. od **Spadzity, spadzisto**. Pe. [**Spadzistość, i**, blm.] rz. od **Spadzity, spadzi-**

Spadzity p. **Spadzisty**. **Spadz, i**, blm., bart. *miodunka, wypoty roślin, sączące ś. z gałązek i liści*. <Z(s) + PAD, Ukr. spad'>

[**Spadz**] p. **Spatki**. <p. *Spadek>
† **Spahier, a**, lm. *rzy, Spahis jeden ze spahów*: Z brańców czynią janczarów i spahierów. Pas. <p. Spahowie>

Spahijski tyczący ś. spahów: Przybrał postawę, jaką przybierali rajasy wobec urzędników lub spahijskich oficjalistów. Jeż. <Od Spahja>

Spahilar-agasi, ego, lm. *owie dowódzca spahów*. <Tur.>

Spahilyk, u, lm. *i obszar kraju podległy pewnemu dygnitarzowi tureckiemu*: Zarządzał swoimi obszernymi spahilykami. Jeż. <Tur.>

Spahis, a, lm. *owie p. Spahier*: Korpus spahisów wystawił rząd francuski swoim kosztem w Turcji podczas kampanji r. 1854. Ściąga też jazda turecka, jak to oni nazywają—„spahisy“. Sienk. <p. Spahowie>

Spahja, i, lm. *e żołnierze z oddziału spahów*: Człowiek mógłby ś. ukryć, gdyby nie spahje. Jeż. S. po bazarze ś. włóczy. Sienk. <Tur., p. Spahowie>

Spahowie, ów, blp., **Sipahowie** *nieregularna kawalerja turecka; lekka jazda francuska w Algierze, złożona najczęściej z krajowców, dowodzona przez oficerów europejskich*. <Tur., z Prs. sipah>

Spajać, a, ał l. p. **Spoić. 2. p. Spawać. Spajalność, i**, blm., rz. od **Spajalny**.

Spajalny p. Spawalny: Cyna spajalna (= *do lutowania*). <Od Spajać>

Spajanie, a, blm., czynność cz. **Spajać. [Spajtaszenie, a**, blm.] czynność cz. **Spajtaszyć**.

[**Spajtaszyć, y, ył**] *skraćć*. <Z(s) + Pajtaszyć>

[**Spak, u**, blm.] *ospałość*. <Od Spać>

Spak solny, Szpak solny, Spat solny min.. w Wieliczce, *sól w kryształach włóknistych, łatwych do rozdzielania, smaku słono-gorzkiego, znajdowana w ile. Łab.* <Nm. Spat>

† **Spak p. Wspak. [Spaklacień, a**, blm.] czynność cz. **Spaklacić**.

[**Spaklacić, i, ił**] *sfuszerować, spartolić*. Mrong. **Spakować, uje, ował** l. *złożyć w paki, zapakować, związać w łomoki*: S. rzeczy do podróży. Spojrzał na córkę swoją zapłakaną, na spakowane drobnostki. Bał. Panie! rzeczy są już spakowane. Wiśl. 2. *zjeść z apetytem, spakaszować, sfutrować, świczyć, zrepetować. S. ś. I. spakować swoje rzeczy*: S. ś. do wyjazdu. 2. *stłoczyć ś., zgromadzić ś. w zbitej masie*: Gdy ś. to wszystko spakowało do jednej budy, Stanisław ledwie ś. nie udusił od ścisku. Krasz. <Z(s) + Pakować>

Spakowanie, a, blm., czynność cz. **Spakować. Spakowanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Spakować ś.**

Spalać, a, ał i S. ś. p. **Spalić. Spalanie, a**, blm., czynność cz. **Spalać.**

Spalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spalać ś. Spalenie, a**, blm., czynność cz. **Spalić**: S. ciała

umarłego (concrematio). Idź na S.! = *na zbity łeb*, *na złamanie karku, do wszystkich djabłów i t. p.* [S. rózty] = *palenie kilku włókien lnu na czerwonym suknie przy twarzy, jako lekarstwo na różę*. Przen.: Młody farmaceuta, który zdaje od lat dwóch egzamin i marzy o wstąpieniu na scenę w razie spalenia po raz trzeci. Zap. (= *przeпадnięcia, niepowodzenia przy egzaminie*). 2. chem.: S. elementarne = *analiza elementarna, doświadczenie, w którym związek organiczny zostaje przeprowadzony w ostateczne produkty utlenienia swoich pierwiastków, ażeby z ilości tych produktów wywnioskować o ilości pierwiastków węgla i wodoru, a pośrednio i tle—w związku organicznym*. wet.: × S. języka, p. **Kurdziel**.

Spalaniec, *ńca*, lm. *ńcy* człowiek godny spalania, zatraceniec, obieś, wisielec i t. p. S., spalania godny, *ustulandus*. Kn. S., spalania godny. Troc. Czemu wy chcecie tam, spaleńce! Wysp. <Od Spalony>

Spalenie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Spalić** *ś.*
Spalenisko, a, lm. a l. a. × **Spalisko** pogorzelsko, *zgliszcz*, *miejsce spalania* *ś.* *czego*, *miejsce pożaru*. 2. [S.] *miejsce, gdzie ogień palono*. <Od Spalony>

Spalenizna, y, lm. y l. *przypalenie, przyswędzenie, swąd; przedmiot spalony, przypalony*: Tę potrawę czuń spalenizną. Musiało *ś.* tu coś zalić, bo czuń spalenizną. Czarne bazaltowe skały i melafiry są jakby żuzle i spalenizny wulkaniczne. Śl. wil. Dostrzeże wewnątrz czarne spalenizny znaki. Malcz. 2. *zgorzelizna, ogień piekielny, gangrena*: Kto raz dostał tej spalenizny, nie wyjdzie z niej i umierać musi. Krasz. <Od Spalony>

[**Spaleńcuch**, a, lm. y] p. **Paleńcuch**. <Od Spalaniec>

† **Spaler**, u, lm. y p. **Szpaler**: Gdy widoki zaane S. uchylają, osoby *ś.* więc stroją, *ubi tolluntur festis aulaea theatris*... Żebr. <Włos. spalliera. Fr. espalier>

† **Spalera**, y, lm. y p. **Szpalera**. L. <Włos. spalliera>

Spalić, i, il, nied. **Spalać**, [zpołała = spaliła] l. *strawić ogniem, zniszczyć za pomocą ognia, puścić z dymem*; chem.: a) *złączyć z tlenem lub innym pierwiastkiem, któremu towarzyszą objawy ognia*; b) *złączyć powolnie z tlenem bez objawów ognia*. S. w perzynę obrócić. L. Ogień gore tak długo, póki stawa dREW; jak skoro spali one, a nie przyłożysz, natychmiast gaśnie. Syk. Mała iskierka całe miasto S. może. Kłok. Miasto złoczyńca spali, król go ledwie zbuduje. Fred. M. Krawiec. igły szukając. za grosz świecy spalił. Rys. (= *nie warta gra świeczki*). Żeby cię jasne pioruny spaliły! L. Niech piorun spali i książki i łacinę! L. (= *trzaśnie*). S. co na proch, na popiół. Kn. Troc. Spalono bluźniercę. Troc. Skąpiec, żeby rdza nie gryzła talarów, przecierał je kawałkiem sukna zawsze jednym, który za kluczem także chował, myśląc go kiedy na srebro S. Osz. (srebro z niego wypalić. L.). Gdybym Hektorem lub Parysem była, dla niejbym Troję drugi raz spaliła. Druzb. Dom zrzuć, spale, grunt domu zaorzę. Słow. Chciałem go S. na popiół w ognisku. Słow. Mieczysław wtargnął do osad niemieckich i spalił sto wsi. Mor. T. Patrzy jak zbój, co siedem wsi spalił. Na jej ołtarzu mamy S. złe, jakie jest w nas. Tarn. S. pieczeń (= *przypalić*). S. na panewce = *nie wystrzelić, pstrzyknąć*. Pistolet, spaliwszy na panewce, nie wystrzelił. Kłok. Proch spalił z panewki. Troc. Wyciągnął rękę czarną, spaloną strumieniem smoły, może sadił, iż łatwiej litości dostąpi. Krasin. Tam opadło wieńce i serc spalonych popioły. Krasin. Jakoś inaczej teraz spojrzę na spalonego wstydem Szarskiego. Krasz. (= *plonącego, palającego, zacierwionego*). Inni przyskali tak, jakby na panewkach proch spalał. Krasz. Przen.: S. za sobą mosty, okręty = *tak sprawę poprowadzić, że z niej już *ś.* wycofać nie można*. [S. buty] = *ucieć ze służby*. [S. komu rzepę na polu] *nie sobie z kogo nie robić*. 2. *rozpalić, rozognić*: Kapusta, którą lecie zbierają, spalenszą krew czyni, niżli ta, którą zimie zbierają. Spicz. Pragnieniem spalony. Troc. (= *rozgorączkowany, strawiony*).

3. *wypalić, zużyć na palenie*: Spalam przez zimę 40 korcy węgla. Spala po kilka cygar dziennie. 4. *wysuszyć, zwarzyć gorącym, spiec, przypiec, wypalić*: Słońce spaliło zboże. Upałem spaloną deszcz ożywił ziemię. Troc. Usta spalone. Przen.: Jesień zwarzyła kilkustopniowym mrozem resztę kwiatów, spaliła nać kartoflaną. 5. *opalić, spiec*: Słońce go spaliło. 6. przen. [S.] = *napisać zły stopień przy egzaminie*: Przy maturze nigdy tak wielu nie spalono. 7. przen.: Osieł, wlaższy w zboże, tam jak je, tak je, cały zagon spalił, potym jak świnia, w zbożu *ś.* obalił. Jabł. (= *zniszczył, wytrzebił, spustoszył*). S. *ś.* l. *ulec spaleniu, zgorzeć, splonąć*: Dwa budynki podługowate, jako szopy, spaliły *ś.* Pas. Jeśli fałsz wydam, niech *ś.* ogniem spale. Słow. Przen.: *stracić mienie w pożarze, pogorzeć*: Sąsiad nasz spalił *ś.* Przen.: Gdyby oczu nie wystrzelała, samaby *ś.* spaliła od nich. Krasz. Ledwo *ś.* nie spale ze wstydu. 2. chem. *wypalić *ś.* ze szczętem, bez śladu*: Gotowe związki organiczne spalają *ś.* i rozkładają. Nus. Alkohol spala *ś.* na powietrzu w zupełności na kwas węglowy i wodę. 3. *opalić *ś.*, ogorzeć, spiec *ś.**: S. *ś.* na słońcu, od ognia. <Z(s) + Palić>

× **Spalisko**, a, lm. a l. p. **Spalenisko**: Oeta, góra śmiercią i spaliskiem Herkulesowym sławna. Otw. 2. p. **Krematorjum**. <Od Spalić>

× **Spalistość**, i, btm., rz. od **Spalisty**, × **spalino** *ś.*

× **Spalisty**, × **Spalny** do spalania, mogący być spalonym. *palny*. L. <Od Spalić>

× **Spalnia**, i, lm. e p. **Sypialnia**. Pomez. <Od Spać>

× **Spalność**, i, btm., rz. od **Spalny**, × **spalistość**: Stahl przyznawał flogistykowi, że jest przyczyną spalności metalów. L. <Od Spalny>

× **Spalny** p. **Spalisty**. L. <Od Spalić>

Spała, y, lm. y *nacięcie podłużne przy odcinku drzewa iglastego, od strony południowej zrobione dla wydobycia żywicy*. Śl. wil.

Spałaszować, uje, ował *zjeść łapczywie, zmieść świeżycy, sfutrować, zrzepetować, spucować*. <Z(s) + Pałaszować>

Spałaszowanie, a, btm., czynność cz. **Spałaszować**.

[**Spałek**, lka, lm. lki] *kawał drzewa na opał, klocek*. <Zam. Szpałek>

[**Spałkowaty**] *krótki a gruby*: Palec S. <Od Spałek>

† **Spałość**, i, btm., *ospałość, sennność, śpiączka*: Kolyszeie *ś.* i cholebeie *ś.*, bo wam Pan przymieszał ducha spałości. Leop. <Od Spały>

Spałować, uje, ował *robić spały, nacięcia na drzewach dla otrzymania żywicy*. <Od Spała>

Spałowanie, a, btm., czynność cz. **Spałować**.

[**Spałstek**, tka, lm. tki] *kawałek drzewa, który bydłociu choremu na rozdęcie zakładają do pyska, gniotąc mu boki*: Rozdętemu świeżą trawą bydłociu S. w pysk *ś.* kładzie. Tet.

† **Spały** l. *który spał*: Nie spałego smoka smem twardym zmorzyli. Żebr. 2. *ospały, senny, śpiący*. <Od Spać>

Spamiętać, a ał *utrzymać w pamięci, zapamiętać*: Trudno mi tyle nazwisk S. Ty im to, Boże niebieski, spamiętasz! Słow. (= *policzysz*). Ile tam wałk stoczono, ile ludzi legło, nikt nie zliczył, nikt nie spamiętał. Sienk. [S. *ś.*] l. *opamiętać *ś.*, zorientować *ś.**: Dyć *ś.* spamiętajeie, gosposiu. Wysp. Książd *ś.* pierwej spamiętał, że poruszać dalej, i dał znak. Reym. 2. *oprzytomieć*:

Jeżeli człowiek ś. nie spamięta, nie przeżegna ś., djabeł go wodzi po moczarach. <Z(s) + Pamiętać>

Spamiętanie, a, blm., czynność cz. Spamiętać: Prawa powinny być jasne, krótkie i do spamiętania łatwe. Djar. gr.

[**Spamiętanie się, a ś., blm., czynność cz. Spamiętać ś.**

† **Spampanata, y, lm. y mowa ciemna, niezrozumiała; makaronizm:** Ludzie godni nie mieliby takich spampanat ani pisać, ani mówić. Lubom. (mowa o makaronizmach. L.). Jeszcze wielu piszących czynią jakieś spampanaty z pism swoich, to jest nadziewają swoje ramoty takimi perłami, że ledwie ś. na papierze ostoją. L. <Włos. spampanata>

[**Spacer, a lm. y**] **I. p. Spencer. 2. gołąb z przodu czarno łśniący, z tyłu zaś biały. 3. p. Spacer.** Zdr. [Spancerek, Spancyrok]. <p. Spencer>

[**Spancerek, rka, lm. rki**] **p. Spacer.** [Spacerz, a, lm. e] **I. p. Pancerz. 2. p. Spencer.** <Od Pancerz pod wpływem Spacer>

[**Spancyrok, a, lm. i**] **p. Spacer.**

[**Spanek, nku, lm. nki**] **spanie, sen.** <Od Spać> **Spangolit, u, lm. y min. jeden z zasadowych siarczanów miedzi i ołowiu, minerał z gromady gipsowców, z rzędu siarczanów, Cl Al SO₄. 6Cu O₂ H₂.**

† **Spaniale przys. od Spaniały, wspaniale.**

† **Spaniałość, i, blm., rz. od Spaniały.**

Spaniały I. †S., p. Wspaniały: Spaniałego nazywamy *magnanimum*, wielkiego umysłu człowieka, i dziejami wielkimi i godnością u ludzi wstawionego. Petr. Jesteś miłosierny w uczynku, ludzki i dziwnie każdemu układny, hojny, S., jako pan z panów. Łęcz. 2. [S.] (tylko o człowieku) *imponujący*.

[**Spanić się, i ś., H ś.] zrobić ś. panem** (jeśli np. syn chłopca, zostawszy urzędnikiem, wstydzi ś. ludu). <Od Pan>

Spanie, a, blm., czynność cz. Spać, sen: S. jest nierobotnych marne kochanie. Kn. (S., ujma żywota. L.). Spaniem głodu pozbyć. Kn. Lekarstwo na S. S. (sen) twarde, słodkie. Troc. S. przypołudniowe. Troc. S., oczy otworzywszy, jako zając. Troc. S. czyniący, przynoszący, usypiający kogo. Troc. Lekarstwo S. czyniące. Troc. Lekarstwo na S. Przen.: Obawiam ś., by nasza walczność, od nieprzyjaciela wolna, do swego ś. spania znowu nie wróciła. Warg. (= *ospałości, gnuśności*).

Spanieć, eje, ał wyjść na pana, nabrać n. łogów, manjer pańskich, zdumnieć, zhardzić: Ona ś. już tak rozpieściła, tak spaniała, że nie pojmowała, co pocnie, jak wytrzyma. Krasz. Nie zechcesz nas znać, Ofka, spaniejesz, wyprzesz ś. Gliń. <Od Pan>

Spaniel, a, lm e myśl. gatunek psa myśliwskiego: Do aportowania z wody używa ś. psa z gatunku spanielów. Białe S., w łaty kasztanowate. S. wypłaszający i podający ptastwo z wody. <Ang.>

Spanienie, a, blm., czynność cz. Spanieć: Nie zapytała o powód spanienia. Jeż.

× **Spaniol, a, lm. e Hiszpan:** Za temi drzwiami jest główna siła Spaniolów. Żer. <Fr. Espagnol i t. d.>

Spaniolit, u, lm. y min. minerał z gromady lamprytów, z rzędu siarkosoli, tetraedryt rębciowy, szwacyt.

Spanoszały który spanoszał, spanoszony. <Od Spanoszeć>

† **Spanoszać, a, ał i †S. ś. p. Spanoszyć.**

† **Spanoszenie, a, blm., czynność cz. Spanoszać.**

† **Spanoszenie się, a ś., blm., czynność cz. Spanoszać ś.**

Spanoszeć, eje, ał, Spanoszyć ś. wzbogacić ś.; dorobić ś., dochrapać ś. majątku, obrosnąć w pierze: Pyszny nądzka, kiedy spanoszeje. Troc. Grek ten spanoszył ś. na dworze carów. Krasin. Przen.: Nie da z tą Laszką rady człowiek, póki ś. krwią nie spanoszy. Słow. <Od Panosza>

Spanoszenie, a, blm. I. czynność cz. Spanoszeć. 2. czynność cz. Spanoszyć.

Spanoszenie się, a ś., blm., czynność cz. Spanoszyć ś.

Spanoszyć, y, ył, †Spanoszać I. kogo = zrobić panem, wzbogacić: Wielbić go będziesz, a on cię spanoszy, i w nim pożądnym (=pożądanym) zażyjesz rozkoszy. Chr. Rozbój prędzej S. może. Karp. 2. †S. *hojnie zaopatrzyć:* Jadwiga dwa ołtarze w kościele krakowskim spanoszyła (*dotawił*. Krom.) Błaż. **S. ś. p. Spanoszeć:** Morawy spustoszywszy, wywiódł nazad wojsko, wielką korzyścią i zdobyczą spanoszone. Błaż. Spanoszył ś. teraz. Troc. Zatrudnić ś. człowieka obrazem, nagle spanoszonego i dumnego razem. Fred. A. Tymoszko przypominał spanoszonego chłopca. Rol. <Z(s) + Panoszyć>

[**Spanować, uje, ował**] **opanovać:** Ryma (=katar) go spanowała. <Z(s) + Panować>

[**Spanowanie, a, blm.**] **czynność cz. Spanować.**

[**Spantować, uje, ował**] **sfantować, stradować kogo, zająć mu rzeczy.** <Zam. Sfantować>

[**Spantowanie, a, blm.**] **czynność cz. Spantować.**

Spany I. przepędzony na spaniu, który zszedł na spaniu, przespany: Noc wszystkim dobrze, mało spana. Troc. Dni i noce prowadził nie spane. P. Koeh. Noc ta mało spana wszystkim była. Tw. 2. †S. *na spaniu polegający:* Niemoc spana (Urząd.) = *śpiączka, †spik, letarg* (lethargus). <Od Spać>

[**Spapać, a, ał**] **zjeść.** <Z(s) + Papać>

[**Spapanie, a, blm.**] **czynność cz. Spapać.**

[**Spapęzić się, i ś., H ś.] zmęczyć ś., zgrzać ś.** <Z(s) + Papezić>

[**Spapężenie się, a ś., blm., czynność cz. Spapęzić ś.**

[**Spaprać, prze, prał**] **I. zniszczyć, źle zrobić, niedbale wykonać, sfuszerować, spartolić:** A któż to tak spaprał? połowa gnoju na skibach! Reym. 2. *zhabrać, powalać, zbrukać.* <Z(s) + Paprać>

[**Spapranie, a, blm.**] **czynność cz. Spaprać.**

Spapużeć, eje, ał stać ś. papuga: Spapużeje i sowa, i smoku jagód tokajskich ezarą uspie soku. Tw. <Z(s) + Papużeć>

Spapużenie, a, blm., czynność cz. Spapużeć.

I. †Spar, u, blm., [Spar, Sparka, Sparnia, Par] sparzenie, upał, parność, gorąco, duszne powietrze. Biel. M., Rej. Pragnące napoi, na zimnie ugrzeje, na sparze ochłodzi. Wuj. <Z(s) + Par>

2. †Spar, u, lm. y, I. potrzask, mechanizm z płazkiem łatwo poruszonym, jako wabik na ptaki, w spar: S. wielki, zwany krzyżowym, w który są dwa lub cztery ptaszki zasparzone, i mały o jednym tylko ptaku. Cyg. Uczyń wielki S. na sążeniu albo piętnaście precz w pole ku ptakowi, skąd ptak idzie, a tam na tym sparze wielkim mają być trzy ptaszki, chociaż za nogi uwiązane. Cyg. Ptasznik pierwsze ptaki żywo zachowują i na spary abo waby je obraca, aby dru-

dzy spadali na znane powaby. P. Koch. Przen.: Powabnym ich sparem zwabieni. Błaż. (= przy-
nęta). 2.?: Spary są krystalizowaniem, które
podobnym sposobem robią ś. z ciał wapiennych,
jak kryształy kamienne układają ś. z ciał wśkło-
miennych. Stasz. Zdr. Sparek. <Czes. spár>

† Spara, y, lm. y. [Spara] p. Szpara: Wódka
ta odejmuje smród między sparami u nóg. Spiez.
Unguem ostendere alicui, ni zacz kogo nie mieć,
a jak my mówimy. palec mu przez spary ukaza-
ć: naści kocik. Mącz. (figę komu pokazać. L.).
S. między palcami w kopycie, między pazurami.
Troc. S. w jelenim kopycie. Troc. S. rękawicz-
na. Troc. Dmuchać w spary = w garść, w palec.
L. Ten dziś brat, z kim grosz idzie, gdy kogo
ocz poprosisz, pójdziesz wzad, dmąc w spary.
Ryb. J. Napominam was, abyście na taką niego-
dziwość przez spary nie patrzali. Pileh. S. między
klepkami w beczce, w ścianie między deskami,
rozpadlina, skaubina, rysa. L. Spary, sparunki
między ławami, z których jest okręt zbudowany,
muszą być ubite dychtem. Otw. Wążuchna była
S., *tenis rima*. Zebr. Na sparze siedzieć = na
karku siedzieć. Rej. Nieprzyjacieli na sparze im
zawsze siedzi. Vol. (na karku, dogrzawa im. L.).
Łaskawym okiem i mową pieszczoną nadzieję
jego na sparze trzymała. Lubom. (na słowie go
trzymała. L.). Iż obyczaje dworskie są jako w spar-
rze, każdy ś. im więcej przypatruje. Baz. (na
widoku, w oczy biją. L.). <Czes. spára>

Sparać, a, al p. Spróc. <Z(s) + Parac>
† Sparać się, a ś., al ś. złączyć ś., zbratać ś.:
W krótkim czasie nowi żołnierze z staremi sparali ś. i w równym stopniu męstwa stanęli.
Pileh. <Z(s) + Parac>

Sparadnieć, eje, al stać ś. paradnym, stać ś.
okazałym, pompatycznym. Sł. wil. <Z(s) + Parad-
ny>

Sparadnienie, a, blm., czynność cz. Sparadnieć.
! Sparadrap, u, lm. y przylepiec, plaster leplki,
(emplastrum adhaesivum). <Fr.>
Sparafjaniaty który sparafjaniał. <Od Spara-
fjanieć>

Sparafjanieć, eje, al stać ś. parafjaniskim,
przybrać manjery zaściankowe, przejąć ś. wyobra-
żeniami partykularnemi, parafjaniszczyną: Suk-
nie moje wyjdą z mody, ja sam sparafjanieję,
zestarzeję, zgłupieję. Krasz. <Od Parafjan(in)>
Sparafjanienie, a, blm., czynność cz. Spara-
fjanieć.

Sparafrazować, uje, ował wyrazić w innej for-
mie, powiedzieć innemi słowy: Moznaby tu tak
S. przysłowie: „Mądry Polak po krzyku“. Wcys.
<Z(s) + Parafrazować>

Sparafrazowanie, a, blm., czynność cz. Spara-
frazować.

Sparagrafować, uje, ował druk. (o maszynie
druk.) wskutek drgnięcia wydrukować litery po-
dwójnie. <Od Paragraf>

Sparagrafowanie, a, blm., czynność cz. Spara-
grafować.

Sparaliżować, uje, ował dotknąć paraliżem, po-
razić, ubezwładnić: Sparaliżowało go w połowie
ciała. Przen.: zwichnąć, ubezwładnić, udaremnić,
zepsuć, zniweczyć, pokrzyżować: S. zamiary, za-
mysły, usłowania. Resztę instytucji wypadki
sparaliżowały. Ochoc. (= ubezwładniły). Miał ta-
lent niezaprzeczoną, ale sparaliżowany lenistwem.
Krasz. Kilkoletni pobyt w dużym mieście sparali-
żował mu serce, znieprawiał umysł. Gom. Jedyną
jeszcze stroną nie sparaliżowaną we mnie była

chętka sławy. Krasz. Sparaliżowany wstrzyma-
nym odjazdem był do niczego. Krasz. Dość
liczny jest u nas zastęp patryjotów zdrętwiałych,
sparaliżowanych niedolą narodu. Święt. S., ego,
lm. i rz. *człowiek dotknięty paraliżem, paralityk*,
× porażenie. <Z(s) + Paraliżować>

Sparaliżowanie, a, blm., czynność cz. Spara-
liżować, bezwład, paraliż.

Sparanie, a, blm., czynność cz. Sparać.
† Sparanie się, a ś., blm., czynność cz. Spa-
rać ś.

Sparcelować, uje, ował rozparcelować: Bank
ziemski sparcelował osobiście lub zapomocą
spółek ziemiańskich 5600 hektarów. <Z(s) +
Parcelować>

Sparcelowanie, a, blm., czynność cz. Sparcelo-
wać.

Sparcenie, a, blm., czynność cz. Sparcieć.

Sparceta, y, lm. y, Esparceta bot. l. p. Rzęs-
nia. 2. p. Traganeł. 3. niek. zam. Siekiernica.
<Fr. esparcette>

[Sparcha, y, blm.] spokój.
Sparciały l. który sparciał: Rzdokiew, rzepa
sparciała. 2. [S.] = a) zwiędły, b) pomarszczony:
Kartofle i jabłka sparciały. Twarz u starego
sparciała. <Od Sparcieć>

Sparcie, a, blm., czynność cz. Zeprzeć: S.
błędów heretyckich, do Ewangelji wniesionych.
Żarn. <Z(s) + Parcie>

Sparcieć, eje, al l. (o rzeple, rzodkwi) zesta-
rzawszy ś. stracić jędrność i soczystość, złykowa-
cieć. Przen.: Czyż bogatej wyprawie ubliżą
skromne przydziewki dla biednych dzieci? — nie
zgasną przy nich brylanty, ani sparcieją jedwa-
bie i koronki. Przen.: zestarzeć ś., zepsuć ś., stać ś.
strupieszalym: Jak wam kości sparcieją, będzie-
cie wy jeszcze wnuki ode mnie i od niej piasto-
wali. Sienk. Przedewszystkim żołnierzy zając,
żeby próżnowaniem nie sparcieli. Sienk. 2. [S.]
pomarszczyć ś. <Z(s) + Parcieć>

Sparcie się, a ś., blm., czynność cz. Zeprzeć ś.
[Sparć, zeprze, sparł i S. ś.] p. Zeprzeć.

Sparndonować, uje, ował przebaczyć, przepuścić;
dać za wygraną: No! spardonuję niektórym a.
może wszystkim. Kaczk. Wszystkie lubadzkie
baby bały ś. Magdy, która, kiedy na to przy-
szło, nikomu nie spardonowała. Dyg. <Z(s) +
Pardonować>

Sparndonowanie, a, blm., czynność cz. Spardo-
nować.

Sparek, rku, lm. rki l. † S. p. † Spar: Ptaszka
masz mieć na sparku, a gdy ujrzysz, a on (kro-
gulec) bieży, albo kędy siedzi albo buja, rusz spa-
rem, aby ujrział ptaszka. Cyg. 2. [S.] *ptak*
uwięziony za nogę sznurkiem, zwanym „potarż“,
*i umieszczony w sieci, wystawionej na ptaki dra-
pieżne*. <Od 2. † Spar>

× Sparek, rku, lm. rki wyziewy gorące i du-
szące, któremi ś. powietrze napelnia w czasie wio-
sennej lub letniej pogody, gdy po rześnym desz-
czu nastąpi ciepło mocne. Sł. wil. <Od 1. † Spar>

[Sparka, i, lm. i] p. Spar. <Od Spar>

× Sparkać się, a ś., al ś., × Sparkocić ś.
(o kozach, owcach, zającach, kotach) zaspokoić
pupęd płciowy. <Z(s) + Parkać ś.>

× Sparkanie się, a ś., blm., czynność cz.
Sparkać ś.

× Sparkocenie się, a ś., blm., czynność cz.
Sparkocić ś.

× Sparkocić się, i ś., il ś. l. p. Sparkać ś.
2. † S. ś. *okozić ś., wydać na świat kozłę*. <Z(s) +
Parkocić ś.>

Sparmanja, i, lm. e bot. p. Jeżałka. < Od nazwiska Sparmanu >

[**Sparnia**, i, lm. e] p. i. † **Spar**. < Od Sparny = Sparzny, Parny >

[**Sparnik**, a, lm. i] *palik pionowy w plotach*. † **Sparny** *znajdujący ś. w szparach między palcami*: Sparnym rozpadlinom lekarstwo. Syr. Sparnym wrzodom. Syr. S. wrzód u owiec. Troc. < Od Spara >

Sparodjować, uje, ował co = *zrobić parodję czego, zepsuć jaki utwór lichym jego wykonaniem, przedstawić co poważnego w sposób komiczny*. < Z(s) + Parodjować >

Sparodjowanie, a, blm., czynność cz. **Sparodjować**.

1. **Sparować**, uje, ował i. *złączyć parę zwierząt dla spółkowania*: Słonka w marcu czy w kwietniu przybywa już sparowana po większej części. 2. p. **Sparzyć**. S. ś. p. **Sparzyć**. < Z(s) + 2. Parować >

2. **Sparować**, uje, ował cięcie, cios, fecht., *zbić, ułamać wzajemnym machnięciem broni siecznej*: Sparowawszy cios w głowę, zarypostował silną manszetą. Zag. Sparowała śmiała cięcie Kazimierza i zgięła je ku ziemi. Bał. < Z(s) + 3. Parować >

1. **Sparowanie**, a, blm., czynność cz. 1. **Sparować**.

2. **Sparowanie**, a, blm., czynność cz. 2. **Sparować**.

Sparowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sparować** ś.

[**Sparóg**, oga, lm. ogi, **Sparóg**] i. w kuźni, *kwadrelko z jednej strony okrągłe, a z drugiej czworograniaste*. 2. Sparogi = *upiększenie z dwu końców skrajnych krokwi w dachu chaty, krzyżujących ś. i ozdobnie wyciętych*. 3. *hak*.

[**Sparskać**, a, ał] i. *spryskać, opryskać*. 2. *zarkztusić ś.* 3. *parsknąć*: S. od śmiechu. < Z(s) + Parskać >

[**Sparskanie**, a, blm.] czynność cz. **Sparskać**. **Sparszały**, **Sparszywały** *który sparszał, sparszywał, parszywy*. < Od Sparszeć >

Sparszeć, eje, ał p. **Sparszywieć**: *Taki pies sparszeje, a potem ś. wściecze*. Biel. *Konie padną, a krowy sparszeją*. Sienk. < Z(s) + Parszeć >

Sparszenie, a, blm., czynność cz. **Sparszeć**.

Sparszywały, **Sparszały** *który sparszywał, parszywy, parchaty*: *Miejsce sparszywałe*. B. B. S. pies. Zer. < Od Sparszywieć >

Sparszywieć, eje, ał, **Sparszeć** *dostać parchów, stać ś. parszywym, zachorować na parchy*: *Gdyby koń sparszywał*. Syr. *Pies, kiedy ś. starzeje, zawzdy ś. w ogon gryzie, zawzdy sparszywieje*. Rej. < Z(s) + Parszywieć >

Sparszywienie, a, blm., czynność cz. **Sparszywieć**.

Spartaczenie, a, blm., czynność cz. **Spartaczyć**. **Spartaczyć**, y, ył p. **Spartolić**. < Z(s) + Spartaczyć >

[**Spartać**, a, ał] p. **Spartolić**. < Z(s) + Spartać >

Spartait, u, lm. y min. *kalcyt z domieszką Pb CO₃, plumbokaley t, manganokaley t*.

[**Spartanie**, a, blm.] czynność cz. **Spartać**.

Spartanin, a, lm. *anie*, **Spartańczyk** *człowiek surowych obyczajów, dzielny, wytrwały*. < Od Sparta >

Spartańczyk, a, lm. cy p. **Spartanin**: *Złapaniem spartańczyka na grzechu*. Krasz. < Od Sparta >

Spartański przym. od **Spartanin**, *właściwy Spartaninowi, nieugięty, zahartowany, wytrwały, wytrzymali*; *surowy*: *Charakter S. Spartańska cnota*. < Od Spartanin >

Spartańsko przys. od **Spartański**: *Co to za szkoda, że Eliza jest tak S. enotliwa*. Krasz.

[**Spartny**, **Sparty**, **Sperty**] *uparty; nie ustępujący w sprzeczce; uporczywy*. < Od Sparty >

Spartolenie, a, blm., czynność cz. **Spartolić**. **Spartolić**, i, il, **Spartać**, **Spartaczyć**, [**Spartać**] *zrobić po partacku, sfuszerować, spaskudzić*. < Z(s) + Partolić >

Sparty i. p. **Zeprzeć**. 2. [S.] p. **Spartny**: *Niech se ta łód gazduje, kie je taki S. Tet*.

† **Sparunek**, nku, lm. nki p. **Szpara**: *Spary, sparunki między ławami, z których jest okręt zbudowany, muszą być ubite dychtem*. Otw. < Nm. Sperrung >

Sparzać, a, ał i S. ś. p. **Sparzyć**.

Sparzanie, a, blm., czynność cz. **Sparzać**.

Sparzanie się, a ś., blm., czynność cz. † **Sparzać** ś.

× **Sparzelina**, y, lm. y (combustura) = **Opalenizna**. Troc. *O sparzelinach, gdy ś. kto ogniem oparzy*. Sien. *Rozgorzały wosk na swe ciało puszczała i sparzeliny i rany one nosiła*. Skar. *W rozpalonym obuwiu chodził bez najmniejszej jednak sparzeliny i oczernienia*. L. *Okrutnik kazał mu rozpalone rozenki między rany kłaść, a potem solą dręczyć sparzeliny*. Skar., Trzye. < Od Sparyć >

Sparzelizna, y, lm. y = **Oparzelizna**. < Od Sparyć >

Sparzenie, a i. blm., czynność cz. **Sparzyć**. 2. lm. a = **Opalenizna**. Troc.

† **Sparzenie**, a, blm., czynność cz. † **Sparzyć**. **Sparzenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sparzyć** ś.

† **Sparzenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sparzyć** ś.

† **Sparznąć**, nie, nął, [**Sparznąć**], (Spar-znać), † **Soprznąć** *pierzchnąć, przysnąć; odstąpić, odstreczyć ś. od czego, dać za wygraną z czym, skwitować z czego, porzucić kogo, co*: *Pochlebey ś. któremu w kołnierzu wszyją, toż gdy sparznie z przyjaźni za lada niesmakiem, aż z faworyta będzie zabijakiem*. Pot. *Zaraz od zawziętku sparznęli, destiterunt*. Błaż. *Jeśli tych to buntowników weźmiemy, sparznie najpotężniejszy, i tak spłoszymy ptaki*. Pot. *Już do jednania z królem szli, lecz gdy ś. inaczej wszystkiego dowiedzieli, sparzli prędko*. Biel. M. *Gdyby ś. z tą wiadomością otworzył hetman, sparznąłby był naród moskiewski, a inszego za pana byłiby wzięli*. Błaż. *Coć cię ten kontempt w żywe serce zarznął? wzdys ś. kochać nie przestał, z miłościś nie sparznął przez to swej Argienidzie*. Pot. < PAR-Z >

[**Sparznąć się**, i ś., il ś.] *złamać post, strefić ś.*: *Sparznąłbyk sie tys, kieby beło na co (= rozgrzeszyłbym ś.)*. < Z(s) + Par-znąć >

[**Sparznienie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Sparznąć** ś.

† **Sparznięcie**, a, blm., czynność cz. **Sparznąć**.

[**Sparznik**, a, lm. i] *robaczek legnący ś. lutem u owiec w szparach kopyt, skutkiem czego kuleją*.

< Od Spara >

[**Spárzno**] przys. od **Sparzny**, *parno*.

[**Sparzny**] *parny*. < Od † Spar >

[**Sparzt**, u, lm. y, **Spaszt**, **Ospaszt**] i. *ściana w łóżysku potoku, po którym woda spływa*. 2. *prostopadła ściana skały*.

Sparzyć, y, ył, nied. **Sparzać** I. *oparzyć, dokużyć gorącym, ogniem; obrazić gorącym, ogniem*: Parzy ogień, żelazo, mróz, bież. Kn. Choć dłoń sobie sparzy, kontent. Słow. Na to kowal chowa kleszcze, żeby ręk nie sparzył. L. (aby go nie ugarzało. Rys.). Sparzył sobie palce. Troc. Synek w beki, matka skacze, jak sparzona. Jabł. Skoczy ona z krzesła, jakoby ją sparzył. Pot. 2. *złazić ukropem*: S. kapustę przed ugotowaniem. S. psom a. dla psów = *parze, ospe im zgotować*. 3. † S., nied. *spierać* ś.: Któż przy ekspiracji, pytam ś., nie sparza, kiedy przyjdzie oddawać wszystko z inwentarza? Pot. 4. [S.] = a) rzucić. b) uderzyć. c) ukrusić. d) Gdy za wiele wieje ś. do kierzni ukropu, wyrabia ś. masło kruche, bez eseneji, tak zwane masło sparzone. S. ś. I. *obrazić* ś. *gorącym, ogniem, oparzyć* ś.: Późno, sparzywszy ś., dmuchać. Pot. Sparzywszy ś. ukropem, zimnej nie dowierza wodzie. Nar. Kto ś. na mleku sparzy, ten na wodę dmucha. Rys. Kto ś. na gorącym sparzy, i na zimne dmucha. Fred. M. (po szkodzi mądry. L.). Przen.: S. ś. na kim, na czym = *zaniósł* ś. *boleśnie, uszukał* ś. *sromotnie, źle wyjść, nabrać smutnego doświadczenia*: Sparzył ś., poczuł, dało mu ś. znać. Kn. Byście ś. jeno na tej kupi nie sparzyli. Szymon. Jagiełło bardzo ś. sparzył na obietnicach Zygmunta. Biel. M. Jednak ś. nieprzyjaciel na swej dumie sparzy, bo kiedy Pan Bóg za kim, któż przeciwny będzie? Paszk. Jużem ś. raz sparzył, więc przeto u niego kupować nie myślę (= *zapłaciłem frygowe*). 2. [S. ś.] *nie zdołał utrzymać złapanej piłki, spadającej z góry, w grze w palanta*. <Z(s) + Parzyć>

† **Sparzyć**, y, ył, nied. **Sparzać** I. *złączyć w parę a. w pary, dobrać do pary*: Miłość go z żoną jak dwa sparzyła ognia w jeden łańcuch. Pot. (= *skojrzyła*). Czas może rozróżnione serca znówu S. Pot. Już oczu mu powieka nie sparzy. Chr. (— *nie zamknie, nie stuli, nie zmruczy*). 2. [Sparzać, Parzyć] *pokładać we dwie skiby, płytko orząc*. S. ś. *złączyć* ś. *cieleśnie, zaspokoić popęd płciowy*: Tyle ambicji Kleopatrze noc dała ona, w którą ś. wodze rzymsey z nią sparzają. Chr. <Z(s) + 2. Parzyć>

[Sparzysko, a, Im. a] I. *miejsce przymokre przy błotkach, bagnach, trzymające środek między murawą a łąką*. 2. Sparzyska = *źródlika, w których w zimie gnie śnieg, oparzelisko, oparzysko*. <PAR, p. I. Para pod 5>

† **Sparzysto** przys. od **Sparzysty**.

† **Sparzysty** p. **Sparzysty**: S. mający spary. Kn., Troc. <Od Spara>

Spas, u, Im. y I. [S.] *przestrzeń w wybrzeżu lasu i przy wygonie do lasu, na którą zwykle bydło wkracza*. 2. † Spasy = *żywność; ofara*. Pot. 3. † S. *przechadzka, spacer; miejsce przechadzki, promenada*: Ze stanu swego przyjechał był oglądować miasto, mieliśmy S. około Krakowa. Piotr. W gaju tym przechodzonego spasu sobie zażywa. Tw. Ganki tam wokoło, bluszezem posnowane, umbry czynią w południe i spasy kochane mile ś. przechodzącym. Tw. Ujrzała go po spasio wieczornym ś. przechodzącego. Tw. <I. 2. PAS, 3. Włos. spasso>

1. [Spas, a, bIm.] *wroczyłość Przemienienia Pańskiego, d. 6 sierpnia*: Na Spasa bociany do cieplice, a bąki do lasa. St. wil. <Rus. Spas>

2. [Spas, u, Im. y] p. **Szpas**: Ze spasu = *z żartów, ze zbytków, żartem*. <Nm. Spass>

3. [Spas, u, bIm.] *zł. spokoj*. <Włos. spasso?>

Spasać, a, ał i S. ś. p. I. **Spaść**. <Z(s) + Pasać>

[Spasać się, sze ś., sał ś.] *opasać* ś. *paskiem*. <Z(s) + × Pasać>

Spasanie, a, bIm., *czynność* cz. **Spasać**.

Spasanie się, a ś., bIm., *czynność* cz. **Spasać** ś. † **Spasiciel**, a, Im. e *ten, co spasz, wypasa, pozwala bydłu robić szkodę w polu*: Imieniem tylko byli pasterzami, lecz rzeczą samą depastores, spasielimi, potym już rzeczę samą pasterzmi porządnymi stali ś. Zigr. <Od I. Spaść>

Spasienie, a, bIm., *czynność* cz. I. **Spaść**: Spas, S., *szkoda* we zbożu, na łące. Troc.

Spasienie się, a ś., bIm., *czynność* cz. **Spaść** ś.

Spasiony, **Spasły**, **Spasny** *który ś. pasł, tkusty, otyły, gruby, tegi, brzuchaty; (o zwierzęciu) tuczny, karmny*: Baba była tęga, spasiona i czerwona jak burak. Przybor. Wieprz S. <Od I. Spaść>

[Spaski] *tyczący* ś. *Spasa = wroczyłości Przemienienia Pańskiego*: Spaskie poświęcenie owoców. <Od I. [Spas]>

× **Spaskować**, uje, ował *co = oznaczyć paskami, strefami, postrefnować, ułożyć, wyszyć w paski* *cu na całej przestrzeni*. <Z(s) + Paskować>

× **Spaskowanie**, a, bIm., *czynność* cz. **Spaskować**.

Spaskudnieć, eje, ał *stać* ś. *paskudnym, oszpetnieć, zeszpetnić, zbrzydnąć*. <Z(s) + Paskudnieć>

Spaskudnienie, a, bIm., *czynność* cz. **Spaskudnieć**.

[Spaskudować, uje, ował] *skraść*. <Z(s) + Paskudować>

[Spaskudowanie, a, bIm.] *czynność* cz. **Spaskudować**.

[Spaskudrać, a, ał] p. **Spaskudzić**. <Spaskudzić + Babrać i t. d.>

[Spaskudranie, a, bIm.] *czynność* cz. **Spaskudrać**.

Spaskudzenie, a, bIm., *czynność* cz. **Spaskudzić**.

Spaskudzenie się, a ś., bIm., *czynność* cz. **Spaskudzić** ś.

Spaskudzić, i, il I. *zrobić paskudnym, zakwamić, zwałać, zabrać, zbrukać, splugawić*: S. surdut. Przen.: S. kogo = *sponiewierać, zmieszać z błotem*: W jednym miejscu był świadkiem, jak baba złajała, spaskudziła męża. Jez. [S. kogo równo z błotem]. 2. a. [Spaskudrać] *zrobić* *co złe, nieumiejętnie, sfuszerować, spartolić*: Partacz zawsze spaskudzi robotę. S. ś. I. *splugawić* ś., *zwałać* ś., *zabrać* ś., *zbrukać* ś. 2. *sfajdać* ś., *zesrać* ś., *zrobić pod siebie*. 3. *splamić* ś., *skalać* ś., *popęlić czyn niehonorowy, nieuczciwy; (o dziewczynie) stracić wstyd*. 4. *narobić sobie wstydu, zblaznić* ś., *zblamować* ś., *pokpić sprawę, zhajać* ś.

Spasłość, i, bIm., rz. od **Spasły**.

Spasły p. **Spasiony**: Koń S. i wieprz karmny. L. Obawiała ś. trochę moich pasłych koni i nieznanego furmana. Bukar. Killkadziesiąt dorodnych pasłych krówek. Las. S. jak wieprz. <Od I. Spaść>

Spasować, uje, ował, **Spaszować** I. *w grze karcianej, powiedzieć: pas! odstąpić kolejkę w grze, nie grać w danym razie*. 2. *zaprzestać, zaniechać, przestać brać udział, ustąpić, dać za wygraną, skwitować*. 3. a. × S. ś. *podupać na zdrowiu, spaść z ciała, zmizernieć, wyczerpać* ś., *stracić na wyglądzie*: Starościanka dużo spasowała — nie dziwnego: mówią, że książkę zawróciła pannie głowę. Hof. Jam ś. spasował. Pol. 4. *dojść do upadku, zbieźnieć, zmarnieć, stracić majątek, podupać*. <Z(s) + Pasować>

[Spasować, uje, ował] *zartować, kpić, drwić*, Spasuje chyba? — Nie! sumiennie wam gadam: że ś. sam podejmę. Ork. <Zam. Szpasować>

Spasowanie, a, blm., czynność cz. Spasować. [Spasowanie, a, blm.] czynność cz. [Spasować].
× Spasowanie się, a ś., blm. czynność cz. Spasować ś.

[Spasówka, i, lm. i] I. *post na Rusi przed świętem Spasa, to jest przed Przemienieniem do Wniebowzięcia*: Miała ich (postów) wiele Ruś, i łacinnicy je przyjęli, obchodzono więc w całej Polsce filipówki, petrówki, spasówki. Goł. a) *gatunek jabłek i gruszek wczesnych*. b) *gatunek gruszek*. <podług Ukr. spasiwka>

[Spaszki, ów, blp.] p. Spachowiny.

Spaszować, uje, ował i × S. ś. p. Spasować: Gdy fortuna spaszuje, każdy cię z nich mija. Min. Coś ona teraz strasznie spaszowała. Es. <Z(s)+Paszować>

Spaszowanie, a, blm., czynność cz. Spaszować.

× Spaszowanie się, a ś., blm., czynność cz. Spaszować ś.

[Spaszt, u, lm. y] p. Sparzt.

† Spas, i, blm., [Spas] † Ispas, † Ispasz I. *spasienie, wypasienie, szkoda w zbożu, na łące*: S., spasienie, szkoda w zbożu, na łące. Troc., Ks. Ł. [Jak wilk ś. łasi, a jak prędko co pocnie, zemknie od spasi]. 2. *pasza, karm*: Kąkol świniom w żyr podali i młotu na tąż S. puścili. Smotr. (= na spasienie). 3. *miejsce, któregoś ś. szkoldnik wdziara, stronę otworem dla nieprzyjaciela stojąca; tyły nieprzyjaciela*: Klucznik lecie łąk i spasi, wód od złodziejstwa ma strzec. Ek. To ś. państwo nie czuje, iż na spasi siedzi. Rej. Na babę dawno czarny rycerz godzi, jeno że mu pop (w szachach) od spasi zachodzi. Kochan. [Idzie od spasi]. Przen.: Zająć, zabezpieć, zaskoczyć, zastąpić komu od spasi = *odgadnąć czyje usiłowania, odkryć czyje zamiary, zdemaskować kogo, sparaliżować jego projekty, pomylić mu szyki, pokrzyżować zamiary*: Zabezpieć nieprzyjaciela od spasi, przedsięwzięcie ich wytrącić. Mącz. *Ehudere alicujus machinationem*, wyrozumieć czyje kuszenie, zabezpieć mu od spasi, bywa mówiono. Mącz. Zaskoczono mu od spasi. Rys. Zabezpieć kogo od spasi. Troc. Patrz, jak ta Ewanielja wszystkim obłudnym chrześcijanom od spasi zabiega, a prawie im usta zawięzuje. Wuj. Zaskoczyła od spasi. Piotr. <Z(s)+PAS>

1. Spasć, sie, sł, nied. Spasać I. *upaść, utuczyć, opaść, wypaść*. Sł. wil. 2. *zjeść jako paszę; jedząc ogolocić, wypaść*: Pół tryfusa gnitek spaszszy, mało już o żabki włoskie dbał. Wer. Nas wszystkich, jak kot myszy, spasio. Zm. O gryce, jako roślinie chętnie przez sarny spasio. Spasiona łąka, rola. Troc. Przen.: W kagańcu olej światło karmi, a jeśli wszystkę oliwę płomien spasio, zaraz gaśnie. Birk. (= *strawi, zużyje*). S. kim = *oddać komu jako paszę, oddać mu do zjedzenia*: Cały zapas kartofli spasił trzoda. S. byłem łąkę, zboże. Troc. Wśród spasionego byłem podwórza szczątki ogródka kwiatowego pani dzierzawczy. Krasz. [Dajże mi i kielbase, bo ci krowę wilkiem spasio]. S. ś. *upaść ś., utuczyć ś., utyc*: Tak zażywał paszy hojnie, że ś. spasił i stył. Jabł. <Z(s)+I. Paść>

2. Spasć, spadł, spadnie, nied. Spadać, × Spadywać [Spadyjać] I. *paść na dół, upaść z góry, zlecieć, opaść*: Kto spada z wysoka, natrąca boka. Kn. Wcalesmy ś. ciebie nie spodziewali; praw-

dziwie, jakby z obłoku nam spadłeś. L. Czy z deszczem spadłeś? Czart. A. Na taki ogień należałoby połowie z koni S. Pas. Spadła cegła z dachu. Troc. S. na głowę, na szyję. Troc. S. z konia. Troc. Hetman Kalinowski spada z konia. Moracz: Spadł mi czopek. Troc. Jak deszcz spadać mi będą dukaty, we wszystko opływając, będą bogaty. L. Oglądać ś. muszę zawsze, jeśli skądkij a. batóg nie spada na plecy. L. Co z woza spadło, to już przepadło. Prz. Witajże, nasz cnotliwy Miłoszu! dla Boga, a skądżeście tu spadli? Zim. (= *skądżeście ś. tu wzięli tak niespodzianie*). Machaut prędko od sułtana spadnie dniem i nocą, żeby wezyr nie odkładał i wskok rzeczy docierał. Tw. (= *przybiegl, zjawił ś.*). Paż zostanie tu wiecznie, choćby mi spadł łeb siwy Słow. Na dziewiczym wianie za każdym pocaunkiem jeden listek spada. Słow. Łzy jedna po drugiej spadały z jej lica. Krasin. Niechaj te wrota na głowę mu spadną. Moskale zdumieli ś., mówiąc: czyś z nieba spadł? Pas. Człowieku! a toć ty nam jak z nieba spadłeś! (= *Pan Bóg cię nam tutaj chyba zesłał*). Spadła z oczu zasłona, i znikły marzenia. Fred. A. W przepaść spada katarakta. Uj. W mgłę ś. rozplynę białą i spadnę łzami na jaki polny kwiat. Uj. Na wystrzał bulli z tronów spadały korony. Słowo — a spadną więzy, co nas gniotą. Sf. (= *oblecą*). Dzień był duży, i mgły całkiem spadły. Reym. Co za przeznaczenie: z takiego przepychu S. do niedostatku! Krasz. Żart.: S. z ambony = *zostać ogłoszonym z ambony w zapowiedziach ślubnych*. Spadł na niego z wojskiem. Troc. (= *wpadł, napadł, rzucił ś., natarł*). Przen.: Prędko, nieznacznie spadał jastrzębiami oczami na jej twarz i włosy. Reym. (= *wpijał ś. w nie*). Przychylał ś. i drapieżnemi, kradnącemi zrenicami spadł na jej usta płonące. Reym. S. z etatu = *stracić posadę etatową wskutek jej zwinięcia*. Spadł mi kamień z serca, ciężar z duszy (= *zrobiło mi ś. lżej na sercu, na duszy, odetchnąłem swobodniej*). Cisza spadła straszliwa. Słow. (= *zapadła, zapanowała, nastala*). 2. Przen.: S. na kogo = *zważyć ś., zgromadzić ś., trafić, dotknąć kogo, skupić ś. na kim*: Tyle kłopotów spadło na moją głowę! (= *zwałiło ś.*). Ważny obowiązek spadł na moje barki. Bodaj krew jego na moją głowę spadła, jezeli... Stasz. Oto jest zbrodzień, córka twoja niewinna, niechaj na mnie tylko gniew twój spadnie. L. Gwałtowna jakaś nieszczęśliwość spadła i mniej przezorne umysły ludzkie opanowała. Stem. J. Wszystkich przemian ból, wszystkich zgonów żal razem spada na nas. Krasin. Przen.: S. na kogo = *przypaść drogą sukcesji, dostać ś. w spadku, przejść na kogo*: Na niego cały ten majątek spadnie. L. Spadła na niego po bracie ta majątność. Troc. Spadło na nią dziedzictwo jakieś w Polsce. Krasin. 3. *zwisnąć, zwiesić ś., opaść*: Spadła mu z ramienia głowa. Ma długą, siwą brodę, aż po pas spadająca. L. (= *sięgająca*). Długie wąsy mu spadały. Len. 4. *opaść, zniżyć ś., pójść na dół*: Poziom wody spadł. Barometr spadł. Przen.: *zniżyszyć ś. co do wartości, stracić na cenie, stanąć*: Ceny spadają. Kurs papierów spadł. Papiery spadają. Złoto spadło w cenie. Jakaż to będzie cena, do której czerwone złote spadną? L. Spadła moneta, cena. Troc. Zboże spadło. Troc. Przen.: † Spadło mu z grzanki = *spuścił z tonu, schował dudy w miech, przerachował ś., stracił na minie, spuścił nos na kwintę*: Spadło mu z grzanki, omyliła go nadzieja, tańszy teraz. Kn. I najlepsza ko-

medja, skoro ś. nie podoba damom, musi S. z teatru. L. (=ustąpić, zejść z sceny). Przen.: zejść na niższy szczebel, upaść, przysiąc do upadku, stracić na wartości moralnej, na znaczeniu: Spadł z trzeciego ucznia w klasie na dziesiątego. Ten człowiek spadł niżej zwierzęcia. Spada jej uroda, jej potęga. Troc. (=niknie, maleje, zmniejsza ś., ubywa jej). 5. na czym, z czego = stracić co, na czym; opaść z czego, schudnąć, zeszcupleć, zmizernieć, spasować: Spadł bardzo na udach ten wół. Troc. Rozgniewał ś. Kain bardzo, i spadła twarz jego. Leop. (i spadł na obliczu swoim. Wuj.). S. z sił, z nóg = siły, władzę stracić. L. Ze z nóg spadł, ze sobą nie władnie z nagłej uczieczki, na ziemi ś. kładnie. Leszcz. S. z ciała. S. z nadzieje. Troc. (= stracić nadzieję). 6. astr.: Gwiazdy spadające = meteory drobniejsze. 7. bart.: [Pszczoły spadły] = wyginęły. 8. garb. (o skórze) = sflaczać po wytrawieniu: Wapnica zgniła = wapno stare, w której skóry spadają i w razie niedozoru gnić zaczęła. 9. gór.: Szyb spadły = szyb zapadły, spadliśko. Łab. 10. hut.: Piec spadł = w wydajności swojej obniżył ś., produkcja jego zmniejszyła ś. Łab. 11. mat.: Funkcja spadająca, descendens, w której ś. potęgi ilości nieznaney, postępując, zniżają. Śniad. 12. mech.: Kłapy spadające = kłapy zawiasowe w maszynach parowych. Łab. 13. myśl. (o ptakach) zlecieć, sfrunąć na pewne miejsce: Gdy spadną (czyż) na drzewo, tedy rusz sparkiem, a oni (czyż) będą spadać na sieci. Cyg. S. zaraz po strzale, S. dymem, upaść kamieniem. × S. ś. l. nied. schodzić ś., odpowiadać sobie, zgadzać ś., przypadać do siebie: Granice językowe nie spadają ś. z granicami mitów. Brk. 2. † Spadać ś., dok. i nied. rozpaść ś., pęknać, popadać ś., rozłupać ś., rozszczepić ś., pokrywać ś. Troc. Zasłona kościelna od wierzchu aż ku dołowi spada ś. na dwoje. Groch. Gdy ś. komu miecz skrzywi, woli go, o ścianę zawadziwszy, łamać a napraszczać, a choćby ś. i złamał, woli natenczas szkodę mieć, niżliby mu ś. czasu potrzebe spadać miał. Rej. Świat, niebo i ziemia — wszystko ś. spadać i odmieniać musi. Rej. Trudna rzecz mieć cię mądrym, choćbyś ś. chciał spadać, lecz głupim mogłobyć nie być, gdybyś nie chciał gadać. Koch. W. Serce ś. spada od żalu. Górn. Serce mu ś. od żalu spadać musi. Troc. <Z(s) + 2. Paść>

× Spasie przys. od Spasły, ilusto: Miliony nierządu naszego strawić ś. nie mogły, a kilku-nastu jak najspasiej ś. onym powytuczalo. L. <Od Spasły>

Spasne, ego, blm. l. zapłata za pasienie. Troc. Spasnego od wołu czyli konia od ludzi kupujących, gdzie będą popasali, grosz jeden. Vol. Spasnego od wołu lub konia po 2 lub po 1 groszu. T. K. 2. wynagrodzenie, kara za szkody, zrobione przez bydło w polu. Troc. 3. prawo pasienia, prawo wspólnego pastwiska. Sł. wil. <Od Spasny>

Spasny l. p. Spasły: Pan z dworem swoim zjadał całego wołu tucznego, spasnego wieprza. Wóje. Nawet spasnym cugowcom nie przebaczo. Jun. Abo też spasna, kiej ta lepa. Reym. Krowa młoda, na piąty rok ledwo idzie, spasna! Reym. 2. † S. pasący ś., żywiący ś.: Bóg Nabuchodonozora, straciwszy, zmienił w sianem spasną marchę. Koch. W. 3. † S. paszę dający, obfity w paszę, pasący: S. Epir. Otw. <Od l. Spasć>

† Spasny zbawczy: Gdy pasterze nocą paśli stanął przy nich anioł S. Wiszn. <Z(s) + PAS, to samo, co w l. Paść., Czes. spasny i t. d.>

Spat, u, lm. y, × Szpat l. min. nazwa ogólna mineralów dających ś. dzielić na cienkie blaszki mieniące. S. błękitny, p. Lazulit. S. brunatny, bury, gorzki, magnezowy, talkowy, p. Dolomit. S. cynkowy, p. Smitsonit. S. djamentowy, p. Korund. S. islandzki, podwójny, wapienny, p. Kalcyt. S. polny, p. Feldspat. S. solny, p. Szpak. Łab. S. żelazny, p. Syderyt. 2. wet. choroba końska, ułoga, włoga eizna, wytyecz, [łoga-wizna]. <Nm. Spat>

× Spatela, i, lm. e p. Szpatela. L.

Spaten, u, blm. gatunek piwa: Rubinowy S. <Nm. Spaten(bräu)>

[Spateńki] p. l. Spatki. <Od Spatki>

[Spaterac, a, at] p. Spartolić. <Por. Terać>

[Spateranie, a, blm.] czynność cz. Spaterać.

Spatjopiry, u, lm. y min. mineral z gromady lamprytów, z rzędu pirytoidów, mający skład smaltynu, lecz symetrię rombową, safloryt, piryt żelazisto-kobaltowy. <Gr. spathe + pyrites>

1. [Spatki, Spateńki] spać, tuli luleńki: Lulaj, Kaziu, S. <Ukr.>

2. [Spatki, Spatkiem, na Spadz] z powrotem. <Czes. zpátky>

Spatowy, Spatyczny przym. od Spat; × Szpatowy: Galman S. (= spat cyukowy). Gips S. Żelaziak S. (= spat żelazny). <Od Spat>

[Spatrywać, uje, ywał] p. Spatryc.

[Spatrywanie, a, blm.] czynność cz. Spatrywać.

Spatrzac, a, al i † S. ś. p. Spatryc. <Z(s) + Patrzac>

Spatrzanie, a, blm., czynność cz. Spatrzac.

† Spatrzanie się, a ś., czynność cz. Spatrzac ś.

Spatrzanie, a, blm., czynność cz. Spatryc.

† Spatrzanie się, a ś., blm., czynność cz. Spatryc ś.

[Spatryc, y, ył], † Spatryc, [Spatrzac], † Spatrzac, nied. [Spatrywać] l. patrzac znaleźć; upatryc, wypatryc: Spatruje, cy tam niema kej jakiego porzannego bucaka. Ja spatryłem dla ciebie dziewczynę. Zm. Przysięgi na Sakrament, że wilka spatrzy i usmierci. Dyg. (= zdybie, wyśledzi). Kiej jegomość tak nie folguje ciarachom, to i nam Pan Jezus łacniej dopomoże, żeby ich S. Dyg. 2. † S. zobaczyć, obejrzeć, zbustrować; popatryc; patrzac poszukać, przekonać ś.: Idźcie a spatrzajcie. Wuj. Nie wiem, jeśli tak wiele mam? spatrzę! Glicz. Spatrz Was Pan ten towar, każdemu wolne obejrzanie. Troc. (= obejrzuj). A spatrzyłeś dom do przedania? Troc. Pójdźmy S. zboże. Troc. 3. a) eo = sprobować, skosztować: Wędę z robaczkami gdy ujrzały, rzekła szczuka do lina: potrawyc rozkoszne, ale za to gardło dać robaczysko sprośne: lin rzekł: spatrzam, jeśli smaczny! wnet połapił robaczka na wędzie. Papr. Nie spatrzę, jeśli to zrozumiesz. Hrb. Kilka ś. kopji skruszyło i szczęścia spatrzyło. Biel. J. Szedłem, abym spatrzył mądrości, błędów i szaleństwa. Leop. (= abym ś. przypatrzył im. Leop.). b) kogo = doświadczyć, wyrozumieć: Tych osób, eo najbliższe panieńskiego ucha, złotem spatrzę, aza ś. i mnie udo-brucha. Pot. † S. ś. z kim = sprobować ś., doświadczyć ś., zmierzyć ś.: Radby ś. był z nieprzyjaciółmi spatrzył, wszakże nad zakazanie hetmańskie nie chciał ś. tego ważyć. Biel. M. Rycerz mniema, że to mąż jaki doświadczony, nie myśląc, aby białą plecią być miała, chce ś. z nią S. P. Koch. Łuk porwawszy, krzyknął:

ze mną ś. spatrza! *mecum tibi sint certamina.*
Żebr. <Z(s) + Patrzyć>

Spatula, i, lm. e i. *łopatka z wgnieceniami, dla skłaniania na niej „królów” w probierni.* 2. p. **Szpatela**. 3. *narzędzie formierskie: mała blaszka w kształcie języzeczka, używana przy formowaniu w piasku, łyżeczka, łopateczka.* Łab. 4. *łopateczka do nakładania farby na paletę lub zbierania jej z palety.* <Łé. spatula, oraz z Łé. Nm. Spatel>

[Spaty] *spát*: Małej ś. dziecinie S. zacheiało. <Ukr.>

[Spatyczeń, eje, ał] (np. o członku) *wyprężył ś. jak patyk.* <Od Patyk>

[Spatyczenie, a, blm.] czynność cz. **Spatyczeń**. **Spatyczny** p. **Spatowy**: Anhidryt S. (=blaszkowaty). Żelazo spatyczne. <Od Spat>

Spauzować, uje, ował z czym = *wstrzymać ś.; przerwać co.* <Z(s) + Pauzować>

Spauzowanie, a, blm., czynność cz. **Spauzować**. **Spawać, a, ał spajać**, *łączyć ściśle żelazo z żelazem a. ze stalą przez kucie lub walcowanie po rozgrzaniu ich do białości, spogrzewać, szwejsować.* <= Spajać>

Spawalność, i, blm., rz. od **Spawalny**, *spajalność*. **Spawalny** i. *który można spawać, dający ś. spawać, spajalny*: Stal spawalna. 2. *służący do spawania, szwejsowy*: Piec S. Łab. <Od Spawać>

Spawanie, a, blm., czynność cz. **Spawać**. **Spawęczaki, ów**, zool. (pedipalpi) *jeden z rzędów pajków.*

Spazm, u, lm. y i. *kurcz, drgawki* (spasmus): S., *ciągnięcie gwałtowne części myszczastych, tak iż część naturalnie miękka twardnieje.* Krup. Lew, król zwierząt, leżał chory na spazmy, czy na wapory. Jak. W. 2. *gwałtowne i niepołamane łkanie z omdleniem, z śmiechem nerwowym*: Piękna Teresa, pieszczona dziecic, nie chciała; płakała, chorowała, dostawała spazmów. Korz. <Łé. spasmus z Gr. spasmós.>

Spazmatyczka, i, lm. i i. *niewiasta skłonna do spazmów, cierpiąca na spazmy, drgawki a. kurcze.* 2. *udająca to cierpienie.* <Śr. Łé. spasmaticea>

Spazmatycznie przys. od **Spazmatyczny**, *spazmowo*: Zaczęła szlochać S. Korz. Ścisłaliśmy ś. jakoś nęrowo, S., płacząc i mówiąc coś bez związku. Dąb. Rozchichotana S. Orzesz.

Spazmatyczny, Spazmodyczny, Spazmowy przym. od **Spazm**, *kurczowy*: Atak S. Drgnięcia spazmatyczne. Łkanie spazmatyczne. Zanosila ś. namiętnym, spazmatycznym płaczem. Orzesz. <Od Śr. Łé. spasmaticus>

Spazmatyk, a, lm. ey, *człowiek cierpiący na spazmy, kurcze a. drgawki, skłonny do spazmów.* <Śr. Łé. spasmaticus>

Spazmodyczny p. **Spazmatyczny**: Knox był fanatykiem spazmodycznym, ponurym, krzykliwym. <Łé. spasmodicus. Od Gr. spasmódēs>

Spazmologiczny przym. od **Spazmologia**.

Spazmologia, i, blm. *wiadomości o spazmach, kurczach, drgawkach.* <Ngr. spasmos + -logia>

Spazmotoksyna, y jad (toksyna) *wywołujący spazmy, kurcze.* <Nł. (Gr.) spasmotoxinum>

Spazmować, uje, ował *przechodzić atak spazmów*: Natalia płakała, spazmowała, rozpaczała. Bał. <Od Spazm>

Spazmowanie, a, blm., czynność cz. **Spazmować**.

Spazmowo przys. od **Spazmowy**, *spazmatycznie*.

Spazmowy p. **Spazmatyczny**: Spazmowe ruchy. Krup. (=konwulsyjne. L.). Lekarstwo spazmowe (=przeciw spazmom). Sł. wil. <Od Spazm>

Spaźniać, a, ał i S. ś. p. **Spóźnić**. **Spaźnianie, a, blm.**, czynność cz. **Spaźniać**. **Spaźnianie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Spaźniać ś.**

Spaćhać, a, ał, nied. **Spaćhiwać** *zwąchać, zwietrzyć, zwęszyc*: Ogar spaćhał trup skotaka. Sł. wil. S. ś. i. a. [Spaćhnać ś., Spaćknać ś.] z kim = *spićhnać ś., zwąchać ś., zmówić ś., porozumieć ś., wejść w konspiracyjy*: Spaćhawszy ś. z ludźmi swojej faryny. Pot. Już buntownik z podobnemi sobie spaćhał ś. Pot. Mógł ś. staruch z babą sobie równą S. Pot. 2. † S. ś. *zarazić ś.*: W Krakowie posków husyckich nie chcieli mieć duchowni, aby nasi od nich ś. nie spaćhali. Biel. M. Racki język, serbski, charwacki, bułgarski już mają coś pogańskiego, bo ś. od Turków spaćhali. Gór. <Z(s) + Paćhać>

Spaćhanie, a, blm., czynność cz. **Spaćhać**. **Spaćhanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Spaćhać ś.**

Spaćhiwać, uje, iwał i S. ś. p. **Spaćhać**. **Spaćhiwanie, a, blm.**, czynność cz. **Spaćhiwać**. **Spaćhiwanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Spaćhiwać ś.**

[Spaćhnać się, nie ś., nął ś.] p. **Spaćhać**. [Spaćhnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Spaćhnać ś.**

† **Spąd, u, lm. y**, † **Szpad** *jakaś miara zboża*: Biskup chełmiński wymówił sobie u Krzyżaków ze 200 włók podatki, to jest z każdej włóki S. pszenicy i żyta każdy rok. Biel. M. W bitwie tej klejnotów a pierścieni nabrali piętnaście spądów. Biel. M. Nabrawszy we Włoszech dzieśięć spądów srebra, udał ś. do Węgier. Paszk. <SPAD>

Spąg, u, lm. i gór. *podkład warstwy kopalnej, spodnia część utworu, znajdujaca ś. pod warstwą ciała kopalnego.* Łab. S, podkład, skała pod warstwą rudy, węgla i t. d. Kont. W polskoszląskiej grupie wapienia muszlowego S. tworzą wapienie.

[Spąga, i, lm. i] p. **Szponga**. Zdr. [Spązka]. <Nm. Spange>

Spągowy gór., przym. od **Spąg**: S. całokształt odbudowy kopalń (=schodowy, spuszczejacy). Łab. Kamień S., podstawowy, spodni, znajdujący ś. pod pokładem. Łab.

[Spąknać się, nie ś., nął ś.] p. **Spaćhać**. <Zam. Spąchnąć ś.>

[Spąknięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Spąknać ś.**

Spaśowieć, eje, ał p. **Sponsowieć**: Usta jej więcej jeszcze spaśowiwały i parę razy drgnęły. Orzesz. <Zam. Sponsowieć>

Spaśowienie, a, blm., czynność cz. **Spaśowieć**. **Spaśzyn, u, lm. y** bot. p. **Marchewnik**.

[Spązka, i, lm. i] p. **Spąga**.

Specjalik, u, lm. i p. **Specjal**: Jeślim S. jaki jej posłał, pewnie go nie tknęła, nie podzieliwszy ś. ze mną. Oehoe.

Specjalista, y, lm. ści i. ten, *co studjuje poszczególłą tylko gałąź wiedzy, co gruntownie i wszechstronnie zna jaki przedmiot; ten, co ś. oddaje wyłącznie pewnemu zajęciu, zawodowic*: Nauki posługują ś. i takimi wyrazami, które niespecjalistom są zupełnie nieznanne. Bog. Lekarz S. (=zajmujący ś. przeważnie tylko jedną gałęzią lecznictwa). Kupiec S. Żart.: Żłodziej S. od okra-

dania wozów. S. od ładnych twarzyczek. 2. [S.] *sojalista*. <Fr. spécialiste i t. d.>

Specjalistka, i, lm. i forma ż. od **Specjalista**.
Specjalizacja, i, lm. e p. **Specjalizowanie**: Powstało mnóstwo syndykatów rolnych, ulegających pewnej specjalizacji. Zaznaczył we wstępie istnienie dwu kierunków w nauce: jednym z nich jest S. Bog. <Fr. spécialisation>

× **Specjalizm**, u, lm. y p. **Specjalność**: S. w wydawnictwie. Zbytecznie pograżony w swym specjalizmie. Orzesz. <Now.>

Specjalizować, uje, ował i. **rozszczegółwiać** na specjalności: S. naukę. 2. **opowiadając wdawać** ś. w szczegóły, **wykladać**, **opisywać** drobnostkowo; **szczegółowo oznaczać**: Nie chcąc zbyt rzeczy S., nie opisuję wam innych kłesk. S. ś. i. **dzielić** ś. na specjalności: Fizyka i chemia, specjalizując ś., utworzyły zupełnie nowe gałęzie wiedzy. 2. **dzielić** ś. na specjalistów, **zwracać** ś. do różnych specjalności: Uczeń specjalizują ś. <Fr. spécialiser>

Specjalizowanie, a, blm., **Specjalizacja** czynność cz. **Specjalizować**.

Specjalizowanie się, a ś., blm., **Specjalizacja** i. **czynność** cz. **Specjalizować** ś. 2. lek. !S. = **wyróżnianie** ś., **wydatniwienie** ś.: S. ś. choroby, przypadku.

Specjalnie przys. od **Specjalny**.

Specjalność, i, × **Specjalizm** i. blm., rz. od **Specjalny**. 2. lm. i **gałąź** wiedzy, **zawód**, **zajęcie**, **któremu** ś. **któ** wyłącznie oddaje, a tym sposobem **szczególna biegłość** jego w tych rzeczach: Specjalnością tego lekarza są choroby żołądka. Wyroby skórzane są specjalnością tego kucepa. Specjalnością naszego krawca był wyrób spodni.

Specjalny i. **dotyczący głównie jednej rzeczy**, **osobny**, **osobliwy**, **wyłączny**, **szczególny**, **umysłny** dla **jakiego celu**, **odrębny**: Specjalne gałęzie nauk. Specjalne pozwolenie, przygotowanie. Wino to ma jakiś S. zapach, smak (= **sobie tylko właściwy**, **charakterystyczny**). Zawód S. 2. **niezwykłej dobroci**, **wyjątkowo dobry**; **przedni**, **wyborowy**, **wykwintny**, **rozkoszny**, **przedziwny**, **rarityny**: Specjalne potrawy. Kto tylko miał co specjalniejszego, to mu niósł i oddawał. Pas. <Od Fr. spécial, wzgl. Łć. specialis>

Specjał, u, lm. y i. × S. **osóbki**, **stawa** albo **życie**, różne od pospolitego życia drugich, z którymi kto mieszka, **specjałami** niektórzy zowią. Kn. 2. **przysmak**, **łakoć**, **delikates**, **delicja**: Mięso bazantowe do jedzenia jest osobliwym specjałem. Haur. Za specjał te frukta mu dano. Jabł. **Strzeż** ś., by twe specjały wraz ci ś. śmiercią nie stały. Li. Jako prosty żołnierz, nierad ś. specjałami pasę. Pas. Spisane dokładnie wszystkie specjały stołów polskich. Mick. Przen.: Sto kijów niewielki S.! L. (= **nieszczególna pociecha**). Wierz mi, drogi serca mego specjale! L. (= **skarbie i t. p.**). Mój ty specjale, nie kocham cię weale. Kras. Jaki mi S.! rozumie, że do tej jego przebrzydłej maskary wdychać nie przestanę. L. (= **ananas**, **gagatek**). Co? dla ciebie?—jaki mi S. L. 3. × S. **osobliwość**, **rzadkość**: Były tam specjały, nie mające w sobie żadnego rarytetu, ale z samego tylko zrobione złota. Pas. Zdr. **Specjalik**, **Specjalek**. <Łć. specialis>

Specjalek, lka, lm. lki p. **Specjał**. Hof. <Od Specjał>

Specyficznie przys. od **Specyficzny**.

Specyficzność, i, blm., rz. od **Specyficzny**: S. leku, choroby, zarazka. Pojęcie specyficzności jest ogólne, rozległe, a zarazem wątle.

Specyficzny **właściwy** sobie, **wyłączny**, **swoisty**: Leki specyficzne = **specyfiki** (remedia specifica). Choroba specyficzna. Waga specyficzna = **oznaczenie**, **ile razy ciało jest cięższe, aniżeli woda tejże samej objętości**, **ciężkość gatunkowa**. Fil.: **Energja specyficzna** zmysłów. <Fr. spécifique wzgl. Śr. Łć. specificus>

! **Specyfik**, u, lm. i i. **lek** **swoisty**, **właściwy**, **potoczny** **głównie na jedną chorobę**: Naparstnica jest specyfikiem na serce. 2. **niek.** **lek** a. **środek tajemny**. <Fr. spécifique, wzgl. Śr. Łć. specificum>

Specyfikacja, i, lm. e **wyszczególnienie**, **spis szczegółowy**; **wyliczenie pojedynczych rzeczy tworzących jedną całość**. <Fr. spécification>

Specyfikacyjny przym. od **Specyfikacja**: System S.

† **Specyfikować**, uje, ował **wyszczególniać**, **wyliczać**: Za ręką i pieczęcią swą specyfikując, jako wiele czopowego, a że zupełnie i sprawiedliwie, odsyłają. Vol. <Śr. Łć. i Włos. specificare>

† **Specyfikowanie**, a, blm., **czynność** cz. **Specyfikować**.

[**Specyfinder**, dra, lm. dry, **Spicyfinder**] **krętaacz**, **zmysłacz**. <Nm. Spitzfinder>

× **Specymen**, u, lm. y **wzór**, **próba**, **próbka**, **okaz**: Halka służyła niejako za S. jej dobroci. Orzesz. <Łć. specimen>

[**Spedaczka**, i, lm. i] **spowiedź**: Odbyli spedaczkę. Dyg. <Od Spedać ś.>

[**Spedać**, a, ał i S. ś.] p. **Spowiadać**. <Z(s) + Pedać>

[**Spedanie**, a, blm.] **czynność** cz. **Spedać**.

[**Spedanie się**, a ś., blm.] **czynność** cz. **Spedać** ś.

Spedycja, i, lm. e **załatwianie przewozu lub wysyłki rzeczy i towarów do miejsc odległych**, **ekspedycja**. <Śr. Łć. speditio>

Spedycyjny przym. od **Spedycja**; p. **Ekspedycyjny**: Kantor S.

Spedytor, a, lm. rzy p. **Ekspedytor**. <podług Nm. Spediteur>

[**Spedzenie się**, a ś., blm.] **czynność** cz. **Spedzić** ś.

[**Spedzić się**] **opowiedzieć** ś. <Z(s) + Pedzić>

[**Spekać się**, a ś., ał ś.] **zbyć** ś., **pozbyć** ś. **kogo**, **czego**, **zwołnić** ś. **od kogo**, **od czego**: Ledwom ś. od niego spekał. <Ukr. spēkaty sia, por. Pek>

[**Spekanie się**, a ś., blm.] **czynność** cz. **Spekać** ś.

Spektakl, u, lm. e **widowisko**, **przedstawienie teatralne**. <Fr. spectacle z Łć. spectaculum>

Spektakłowy przym. od **Spektakl**: Wodewil S.

Spektator, a, lm. rzy **widz**: S., **przypatronnik**. Troc. Jestem prostym spektatorem. Krasz. <Łć. spectator>

Spektatorka, i, lm. i forma ż. od **Spektator**.

Spektr, u, lm. y **widmo**, **widmo słoneczne**. (p. Widmo). <Łć. spectrum>

Spektralnie przys. od **Spektralny**: W rurce badanej S.

Spektralny **widmowy**: **Spektralna analiza** = **wykrywanie składu chemicznego ciał za pomocą widma**, **czyli obrazu**, **jaki** ś. **ukazuje**, **gdy patrzeć przez pryzmat na te ciała płonące**. <Od Fr. spectral>

Spektrometr, u, lm. y **fiz. spektroskop** **połączony z narzędziem mierniczym**, **dozwalającym oznaczać dokładnie położenie linii widmowych**. <Now., Fr. spectromètre i t. d.>

Spektroskop, u, lm. y fiz. przyrząd do badania widma słonecznego i wog. widm ciał świecących, którego główną treścią jest pryzmat rozszczepiający promienie światła: S. nie tylko potwierdził, co nam teleskop wskazał, ale odsonił nadto źródło blasku tych gwiazd nagle rozpromienionych. Kram. <Now., Fr. spectroscopie i t. d.>

Spekulacja, i, lm. e, [Spekulacja, Szpekulacja] l. rozważanie, badanie rzeczy nie podpadających pod zmysły: Dysputacja i S., farbowanemi słowy ustrzępiona. Ocz. 2. rachuby, widoki w życiu potocznym, w handlu, w przemyśle: Wszystko teraz w spekulację bije. Drz. Żyd jest personifikacją pieniędzy i spekulacji. Korz. Zła S. rodziców założyła na nią to jarzmo. Korz. 3. przedsiębiorstwo obliczone na zysk, zależny od warunków, okoliczności niezależnych od przedsiębiorcy; kupno przedmiotu, kiedy jest tańszy, w przewidywaniu zysków ze sprzedaży jego, kiedy podrożeje: S. giełdowa = obliczanie zysków z powodu przewidywanej różnicy cen, kursów. 4. fil. dochodzenie prawd leżących poza obrębem doświadczenia, domysły nie dające ś. oprzeć na podstawie doświadczenia. Zdr. Spekulacyjka. <Łć. Speculatio>

Spekulacyjka, i, lm. i p. **Spekulacja**: Doszedł do majątku drogą pracy uczciwej, wspieranej oszczędnością i spekulacyjkami godziwymi. Jeż. <Od Spekulacja>

Spekulacyjnie przys. od **Spekulacyjny**.

Spekulacyjność, i, bhm., rz. od **Spekulacyjny**.

Spekulacyjny przym. od **Spekulacja**; fil. spekulatywny: Duch S. Rozum S. zagnieździł ś. pod takimi ładnemi lokami. Korz. Ta sama spekulacyjna rachuba, przebiegłość i cheiwość. Bał. Filozofja spekulacyjna (= wywodząca poznanie za pomocą dociekania, rozumowania, w przeciwieństwie do filozofji empirycznej). Metodę dedukcyjną nazywają często syntetyczną, progresyjną, spekulacyjną i apryjoryczną... Spekulacyjną nazywane ją niekiedy dlatego, że ś. opiera na zasadach ogólnych, dostępnych głównie dla oderwanego, abstrakcyjnego myślenia, oznaczonego zwykle mianem spekulacji (speculatio). Str. <Od Spekulacja>

Spekulant, a, lm. ci, **Spekulator**, [Spekulat, Spekulista] człowiek oddający ś. spekulacjom handlowym, goniący za zyskami okolicznościowymi: Spekulanci giełdowi. Filut S. całował spekulanta głupea. Korz. <Nm. Spekulant z Łć. speculans>

[Spekulantny, Spekulantny, Szpekulantny] zrzeczny, zgrabny; mądry. Bliż. <Od Spekulant>

Spekulantka, i, lm. i forma ż. od **Spekulant**.

[Spekulat, a, lm. ci, Spekulista] l. p. **Spekulant**. 2. człowiek przemyślny. 3. człowiek obrotny, zapobiegliwy. 4. człowiek szczególnie do czego uzdolniony: Piotr to dopiero S. do rojów. Rol. Zająceek, jak S., lata kole wilka. <Łć. speculatus>

[Spekulatny] l. przemyślny, przebiegły, zwinny, obrotny, zapobiegliwy. 2. udatny, wynaleziony: Muzyka spekulatna, taniec S. Gwar. <Od Spekulat>

Spekulator, a, lm. rzy l. p. **Spekulant**. 2. × S. prosty żołnierz gwardji cesarskiej. Śl. wil. 3. × S. = szpieg, denuncjant, donosiciel, podsłuchujący. 4. filozof spekulacyjny. <Fr. spéculateur, wzgl. Łć. speculator>

Spekulatywnie przys. od **Spekulatywny**.

Spekulatywność, i, bhm., rz. od **Spekulatywny**.

Spekulatywny p. **Spekulacyjny**: Wiedza spekulatywna. <Łć. speculativus>

[Spekulista, y, lm. ści] p. **Spekulat**: Żołnierz mądry, S. <Od Spekulować>

Spekulować, uje, ował l. przemyśliwać, obmyślać, kombinować. 2. na co, na czym = liczyć, rachować na co, obiecywać sobie co: On wiele spekulował na cenie żyta. Śl. wil. <Łć. speculari>

Spekulowanie, a, bhm., czynność cz. **Spekulować**.

Spekulum, w lp nieod., lm. a, ów narzędzie chirurgiczne do badania wnętrza niektórych organów ciała, wziernik (speculum). <Łć. speculum>

Speleologia, i, bhm. nauka o jaskiniach (część geologii). <Now. od Gr. spēlaion + lōgos>

Spelunka, i, lm. i jaskinia, nora; przen. obskur-na miejscowość, brudny lokal, zakazany, zapalły kąt szereg. dom schadzek. <Łć. spelunca>

Spelen p. **Spełny**: [Jánek nie ma spełna rozumu]. Człowiek niespełna rozumu.

Spelgnąć, nie, nał *pełgnąc* spalić ś., slić ś.: Padła iskierka jedna, potem druga, zatrzeszczały badyle, (rzucone w ogień) spelgły w górę, jakby kto pióro osmalił. Kon. <Z(s) + Pełgnąć>

[Spelgnięcie, a, bhm.] czynność cz. **Spelgnąć**.

Spełna p. **Spełnie**: Niespełna są księgi moje. Troc. S. tysiąc ich było. Troc (= okrągło, jak obszył). S. jest wszystko, nihil desideratur. Kn. Nie mi nie wzięto, wszystko swoje mam S. Star. W bitwie i ten, co wygra, nie S. zostaje. L. (= nienaruszenie). S. zapłatę wyciągają. Karnk. Trwała ta wrzawa dwie godziny S. Jabł. Na cudze nie cheiwy, kiedy swoje S. Kouch. W. Przen.: Nie wszystko ma S. doma. Rys., Tw. (= jest niespełna rozumu). <Z(s) + 2 pp. Pełen>

× **Spełnaletni** p. **Pełnoletni**. <Spełna + Letni>

× **Spełnia**, i, bhm. spełnienie, wykonanie: S. wyroku chyżo ś. zbliża. Uj. <Now. od Spełniać>

Spełniacz, a, lm. e, **Spełniciel** ten, co spełnia, wykonawca: Są to bez sumienia i pojęć zdrowych spełniacze woli waszych. Krasz. <Od Spełniać>

Spełniać, a, ał i S. ś. p. **Spełnić**.

Spełnianie, a, bhm., czynność cz. **Spełniać**: Pierwsze było S. zdrowia J. K. Mości. Troc.

Spełnianie się, a ś., bhm., czynność cz. **Spełniać** ś.

Spełniciel, a, lm. e p. **Spełniacz**: Myśl, której byleś spełnicielem ślepym. Zm. <Od Spełnić>

Spełnicielka, i, lm. i forma ż. od **Spełniciel**.

Spełnić, i, il, nied. **Spełniać** l. + S. co = *przeżyć spełna*: Książd Obertyński pięćdziesiąt lat spełnił w kapłańskim stanie. Drz. 2. *wypełnić, dopełnić, uskutecznić, urzeczywistnić, wykonać, dokonać, ziszczyć*: S. obowiązek, przyrzeczenie. S. swoją powinność. Nie obieuj nigdy skoro, bo S. często niesporo. Kn. S. polecenie. Dług ten spełni ś. chyba na Jozafatowej dolinie. Ochoc. (= zostanie uiszczony, spłacony, wyrównany). Co przyrzekł, spełnił. Niem. (= dotrzymał). Dziękuję ci, iżeś słowo mi swoje spełniła. Skar. Najtwardsze rozkazy musisz S. co do joty. Mick. Sędzia spełnił Robaka rozkazy. Mick. S. ofiarę. Spełnia tego rodzaju egzekucje kryminalne. Ochoc. Dział mój spełniony; teraz na cię kolej. Mał. Czyn spełniony. 3. kielich i t. p. = *wychylić, wypić spełna, wysuszyć, wypróżnić*: U stołu będziem sobie gadać należycie i kielich za pomyślnie spełnimy przybycie. Niem. W Mazowszu gwałtem ś. do zbytniego picia wzywają, mówiąc: a. mi spełń, a. ze mną poedynek czyń. Paszk. Spełniać napój z kielicha. L. Piją wszyscy, jednako do siebie spełniają.

Bach. (= *przepijają*). Spełnione za zdrowie moje kieliszki. Troc. S. czyje zdrowie = *spełnić kielich za czyje zdrowie*: Dziękuję za spełnione zdrowie brata mojego. Troc. U stołu spełnialiśmy rześiste zdrowia. Kras. (= *tnasty*). Samozwaniec dużemi roztruchanami spełnia miody i wina. Kras. Niech spełni do dna, choć może smak zgani. Słow. Spełnijmy zdrowie solenizantki! Przen.: S. puhar rozkoszy, boleści (= *przejść wszystkie możliwe rozkosze, boleści*). S. puhar mądrości (= *posiąść wszelkie mądrości*). S. ś. I. *skończyć ś. spełnia, wyjść zupełnie, przejść*: Jeszcze ś. jej cztery lata nie spełniły, a czytać już umiała. Skar. [Im (dziadusiowi) już ryczyk na dziewiąty po osiemdziesięciu spełniło ś.] 2. *ziścić ś., urzeczywistnić ś., skutecznie ś., wykonać ś., wypełnić ś.*: Szóste słowo Jezusowe na krzyżu: spełniło ś. Pot. Spełniła ś. wróżba. Troc. Spełniły ś. nadzieje, życzenia, przepowiednie. Spełnia ś. na dziecku, na co ojciec zasłużył. Krasz. Spełniony sen nasz i cel naszych dróg. Sf. <Z(s) + Pełnić>

† **Spełnie**, **Spełna** przys. od **Spełny**, *pełno, kompletnie, suto, zupełnie, ze wszystkim, jak obszył, okrągło*: Przyszłoby nam i to tu S. powiedzieć, co... Sekl.

Spełnienie, a, blm. I. czynność cz. **Spełnić**: W rozkazie tym tkwił wyrok, z warunkowany spełnieniem lub też niespełnieniem onego. Jez. Wytrzymałość w spełnieniu pewnego obowiązku doprowadza do tego, że robi zeń przyjemność. Karł. 2. *dopełnienie, uzupełnienie*: Dwa kąty, które razem wzięte czynią 180 (stopni), nazywają ś. spełnieniem jeden drugiego. Jak. J.

Spełnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Spełnić** ś.: Widzimy aż nadto S. ś. jej proroctwa. L. [Spełnoletni] *pełnoletni*. <Spełny + Letni>

† **Spełny**, † **Spełen** *całkowity, nienaruszony, kompletny, dostateczny, wystarczający, zupełny*: Boć ś. już łaska Pańska na wszym odnowiła, i wszystkie spełną znajdziesz, jako pierwiej była. Rej. Trzeba, żeby każdy pasiecznik... miał od pana taką spełną żywność, którąby ś. rok od roku obejść mógł. Kąc. Ci nauczycielowie nie życzą tego uczniom swym, aby ś. czego dobrego nauczyli, jeno żeby od nich kwarty dobre a spełne brali. Glicz. Mąż spełnego rozumu. Bud. Człowiek niespełnego rozumu. Sak. Dobre mienie, zdrowie zawždy z żonką spełniejsze. Rej. Spełna jest bielizna. Troc. <Z(s) + Pełny>

[**Spełny list**] *wyrok egzekucyjny*. <Od Ros. ispołnitelny list>

[**Spełtek**, tka, Im. tki] *laseczka, kijek*.

Spełzać, a, ał p. **Spełznąć**. <Z(s) + Pełzać>

Spełzanie, a, blm., czynność cz. **Spełzać**.

× **Spełzić**, i, il *sprawić, aby spełzło, spłowiło*. Sł. wil.

Spetzenie, a, blm., czynność cz. **Spetzić**.

Spetły, × **Spetzniony** I. *wypetły, spłowiły, zblakły, wyblakły*: Zniszczone, spetłe szaty ma i twarz pobladła. Sf. 2. *który spetł, skończył ś. na niczym*. Troc. <Od Spetznąć>

Spetznąć, znie, znał a. zł, nied. **Spetzać** I. a. × **S. ś. petzając zsunąć ś., szolgnąć ś., ześlizgnąć ś.**: Wąż spetł ze stoga. Grobla ś. zspowwała, spetzając na dół. Trzye. (= *usuwając ś., osiadując, sleszając*). 2. *spłowieć, zblaknąć, zblakować, wyblaknąć, wypłowieć, zleść*: Perkalik spetł. Kolor ten wcale spetnął. Troc. 3. *zbladnąć*: Pamięć Marysi spetła nagle, jak obraz na deszcz wyflesiony. Tet. 4. S. na niczym = *przejść bez śladu, zejść na niczym, nie ułatć ś., nie przyjść do skutku, zawieść, nie dopisać, nie ziścić ś., rozwinąć ś.,*

rozchwiać ś.: Zdrowe niektóre wynalazki postanowiono, wszakże one wszystkie w niwecz spetły. Błaż: Cały ten miesiąc próżno mu spetł. Boh. Na przewłokach życie spetza. Pileh. Sławnego Achillesa śmierć wczesna porywa, Tytona z wiatrem spetza starość ekliwa. L. Spodziewają ś., że obrady nasze spetzną, jak spetły kiedyś obrady tych, co budowali wieżę babilońską. L. Moje tu projekta spetły na niczym. Ochoc. Spetnie na nie i zmarnieje. Kras. Spetł dzień na niczym. Rzew. Spetł prędko ten ogień. Troc. Spetła nadzieja. Troc. Aby żadna sprawa sądowa nie spetła. Troc. (= *nie upadła*). Spetło prawo jego na tę wieś. Troc. Te słowa nie spetły daremnie. Fred. A. 4. *ujść bezkarnie, upiec ś.*: Krnąbrność taka bezkarnie Litwie nie spetnie, *non impunita erit*. Błaż. Tobie jednemu łupienie i napastowanie sąsiadów spetło. Nagur. <Z(s) + Pełznąć>

Spetnienie, a, blm., p. **Spetnięcie**. Troc.

Spetnięcie, a, blm., **Spetnienie** czynność cz. **Spetznąć**.

× **Spetzniony** p. **Spetły**: Teraz po spetznionych zamiarach. Czart. A. <Od Spetznąć>

Spencer, a, Im. y, × **Spencerka**, [**Spencer**, **Sponcer**, **Spencer**, **Spencyr**, **Spencer**, **Spencyr**, **Spender**, **Spendzer**, **Pencer**] I. *kurtka, kaftan (jakby frak po odjęciu pól)*: Lokajczyk w spencerku węgierskim. W podartym spencerze i w pół boso całymi dniami hasał po dziedzińcach i placach miejskich. Orzesz. 2. [**Spencer**] *surdut*. Zdr. **Spencerek**. <Od nazwiska lorda Spencera>

Spencerek, rka, Im. rki p. **Spencer**.

× **Spencerka**, i, Im. I p. **Spencer**. Sł. wil. <Od Spencer>

× **Spendować**, uje, ował *złożyć, wydatkować, ekspensować, ofiarować, odstąpić*: Był to prałat ku Bogu, pańskiego animuszu, na którego część spendował fortunę swoją. Nies. Na uboższą szlachtę siła spendował, nakładając im na nauki w Rzymie. Nies. Na tom własną substancję swoją przez tak długi czas dla usługi publicznej, inter alienos, i S., poterać musiał. Dar. Ożenił go z krewną, sam nawet spendując koszt na łuczne wesela. Chodź. <Nm. spenden>

× **Spendowanie**, a, blm., czynność cz. **Spendować**.

Spenetrować, uje, ował I. *zwiadzić, przetrząsnąć, zbadać, odkryć, wysledzić, przeniknąć, przewąchać*: Odrzu spenetrował prawdę. Chodź. Spenetruje on wszystko dobrze, zanim uderzy. Sienk. Może ś. podoba S. błąd. Słow. Okolice tutejszą spenetrowałem à fond, i ona mię także spenetrowała. Orzesz. 2. [S., **Sponiterować**, **Posponować**, **Pusponitować**] *ubliżyć, zbezczęścić, znieważać*. <Z(s) + Penetrować>

Spenetrowanie, a, blm., czynność cz. **Spenetrować**.

× **Spensjonować**, uje, ował *uwolnić z urzędu i dać emeryturę*. <Z(s) + Pensjonować>

× **Spensjonowanie**, a, blm., czynność cz. **Spensjonować**.

† **Spera**, y, Im. y *sfera*. Rej. <Zam. Sfera>

× **Speranda**, y, Im. y, † **Sperans** *zysk spodziewany, nadzieje, widoki na przyszłość*: Odwołując ś. do znacznej sperandy, którą kredką na stole doskonale wypisał. L. Nie jest bez sperandy, bo ma księdza w rodzie. Moraw. Mam w sperandzie kilka polowań. Należało wyciągnąć dochód, wykazać wydatki, nawet sperandy zysków przy zaprowadzeniu pewnych meljoracji. Rol. <Od Łć. sperandus>

† **Sperans**, u, lm. e p. **Speranda**: Nasienia najpewniejszego swego własnego oka, uchodząc w tym daremno speransu. Haur. Mnie i sumienie gryzie i speransów już żadnych nie mam. <Włos. speranza>

Sperfumować, uje, ował zlać perfumami, skropić obficie pachnidłami, uperfumować, wyperfumować. S. s. *spurfumować siebie*. <Z(s) + Perfumować>

Sperfumowanie, a, blm., czynność cz. **Sperfumować**.

Sperfumowanie się, a s., blm., czynność cz. **Sperfumować** s.

Sperka, i, lm. i, **Spyrka**, **Szperka**, [Szpyrka] i. *kawałek słoniny surowy lub smażony*: Skrzywił s., jak S. w grochu. Prz. 2. [S.] *słonina*: Póty kot miauczy, póki sperki nie zje, a potem s. oblizuje. Sienk. <p. Szperka>

Sperlać, a, ał i S. s. p. **Sperlić**.

Sperlanie, a, blm., czynność cz. **Sperlać**.

Sperlanie się, a s., blm., czynność cz. **Sperlać** s.

Sperlenie, a, blm., czynność cz. **Sperlić**.

Sperlenie się, a s., blm., czynność cz. **Sperlić** s.

Sperlić, i, il, nied. **Sperlać** *obspać perlami*, *okryć jakby perlami*, *uperlić*: Każda kita jakby osrebrzona po brzegu, siwawa, sperlona, jak ręka włożona w kryształową wodę. Matl. Krzaki nie zakwitły, tylko je rosy sperliły. Gliń. S. s. *okryć s. perlami*, *zabłyszcząc jakby perlami*. <Z(s) + Perlić>

! **Sperma**, y, blm., fizj. *nasienie męskie a. samcze*, †plemię, †pokolenie, †sok siewny, †płodnorodny, †mnożliwy, †płodosok. <Gr. sperma>

! **Spermacet**, u, blm., apt., p. **Olbrot**. (p. Kaszlot). <Nł. sperma ceti>

Spermatogeneza, y, blm. *proces powstawania ciałek nasieniowych*. <Sperma + Gienega>

Spermatyn, u, blm., **Spermatyna** *ciało chemiczne otrzymywane z nasienia samczego*, X nasiennik. <Nł. spermatinum>

Spermatyna, y, blm., p. **Spermatyn**. <Nł. spermatinum>

Spernal, a, lm. e l. [S.] p. **Szpernal**. 2. † S. hak. H. Jana. <Nm. Sparrnagel>

X **Spernować**, uje, ował czym = *pogardzać, pomiać*: Wszystkimi moimi wierszami spernuje. Sł. wil. <Łć. spernere>

X **Spernowanie**, a, blm., czynność cz. **Spernować**.

† **Sperować**, uje, ował *obłożyć aresztem*: Gdy kto speruje na cudze imienie o dług. Magd. <Nm. sperren>

† **Sperowanie**, a, blm., czynność cz. **Sperować**.

Spersonifikować, uje, ował *ująć w postać osoby*, *uosobić*. <Z(s) + Personifikować>

Spersonifikowanie, a, blm., czynność cz. **Spersonifikować**: Czemu do spersonifikowania wojny nie wzięto postaci męskiej, lecz niewieścią? Jeż. † **Spersztak**, a, lm. i p. **Spesztak**. Łab.

[**Sperty**] p. **Spartny**. <Zam. Sparty>

[**Sperulec**, lca, lm. lca, **Oblák**, **Siekaniac**] *kij juhaski*. <Nm. Sparrholz>

† **Sperunk**, u, lm. i *areszt na mieniu*: S. ten idzie naprzód. Magd. Uczyniwszy S. Magd. <Nm. Sperrung>

Sperylit, u, lm. y min. *minerał z gromady lamprytów, z rzędu iskrzyków, piryty platynowy Pt As₂*.

X **Sperzyniec**, eje, ał *obrócić s. w perzynę*; *pójść na marne*, *zmarnieć*: Sperzynięją ich nieba i raje. Krasin. <Od Perzyna>

X **Sperzynienie**, a, blm., czynność cz. **Sperzyniec**.

Spesartyn, u, lm. y min. *granat mający w swym składzie przeważnie krzemian*. <Nm. Spessartin>

Spetak, a, lm. i l. a. † **Spesztak dno**, *spół chodnika, sztolni; deski, czyli podłoga w dnie sztolni lub stoku*. 2. p. Próg. Łab. <Nm. Sparrstock?>

Spetlenie, a, lm. a *zadzierzgnięcie petli*.

Spetryfikować, uje, ował *zmienić w skamieniałość*, *skamienić*. S. s. **Spetryfikować** *zmienić s. w skamieniałość*, *skamienieć*. <Z(s) + Petryfikować>

Spetryfikowanie, a, blm., czynność cz. **Spetryfikować**.

Spetryfikowanie się, a s., blm., czynność cz. **Spetryfikować** s.

X **Speza**, y, lm. y l. *koszt, nakład, wydatek, sumy, ekspens*: Kościół wielką spezą budowany. Troc. Dla chwały nieznośne spezy na bankiety czynimy. Star. Zawsze on s. broni kosztem a. spezą. Pot. A że to była koligatka, w pańskim chowana domu, i niby przywykła do spezy, do zabaw, do zbytku... Krasz. 2. *fundusz*: Mało mając spezy, nie mógł zaczętej dobudować wieży. Odym. <Włos. spesa>

[**Spęcenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Spęczyć** s.

Spęcherzykowanie, a, blm. *utworzenie się pęcherzyków*.

[**Spęczyć się**, y s., yl s.] *zgrubieć*, *stać s. brzemienią*. <Z(s) + Pęczyć s.>

Spęcznić, eje, ał *pęczniejąc zgrubieć*, *stać s. pękatym*, *nabrzmieć*, *wzdąć s.*: Groch spęczniał. Żyły mu na karku spęczniały. Sienk. <Z(s) + Pęcznić>

Spęcznienie, a, blm., czynność cz. **Spęcznić**.

[**Spęd**, u, blm.] *spisobność*, *śmiałość*: Spędz nie mam iść do kumoski. <Z(s) + Pęd>

Spędzać, a, ał i S. s. p. **Spędzić**. <Z(s) + Pędzać>

Spędzanie, a, blm., czynność cz. **Spędzać**.

Spędzanie się, a s., blm., czynność cz. **Spędzać** s.

Spędzenie, a, blm., czynność cz. **Spędzić**. S. płodu = *sztucznie wywołane poronienie* (abactio partus).

Spędzenie się, a s., blm., czynność cz. **Spędzić** s.

Spędzić, i, il, [rozk.] *spadź*, nied. **Spędzać**, † **Spędzać** i. *pędząc zebrać*, *zgrupować*; *zegnać*: Spędził bydło do kupy. Troc. S. rozproszone owce. Zbrojny zastęp ludzi spędził robotników. Rol. 2. *pędząc*, *rozpędzając usunąć*; *zegnać*, *przepędzić*: Kto ciska kamieniem na ptaki, spędzi je. Wuj. S. *nieprzyjaciela z pola*. Troc. Dymy, spędzone ruchem masy ciała, rozproszyły s. nagle. Sienk. (= *rozpędzone*, *związane*). Szczęśliwie, jeżeli ich stamtąd nie spędził nadzorca haremowy. Rol. Jak skromnych wznosi, tak Bóg pysznych spędza. Leszcz. (= *strąca*, *poniża*, *upośledza*). Wtym: „Stójcie, stójcie!” krzyknie starszy zbójca i spędza bandę precz z drogi. Mick. Przen.: *usunąć*: S. płód = *wywołać poronienie płodu*. S. plany z ciała. Ziele to ma moc rozbijając i spędzać bolączki ogniste. Urzęd. [S. urok] = *usunąć chorobę zadaną przez czary*. Ile sposobów, aby prawo obejść, aby S. sprawę z rejestru, to jest nie dopuścić do decyzji. Kal. Riza pasza gniew spędził, uspokoił s. i dalej z Musakim rozmowę ciągnął. Jeż. (= *otrząsnął s. z gniewu*). Skory na karkach bądź jakich złe spędzać humory. Uj

(= *wywierać*). S. [na kogo winę = *zegnać, zwa-
lić, złożyć*: Każdy idzie, gdzie mu ś. podoba,
jeden na drugiego spędza, i jak ryby ich łowią.
Pałac spalił i ogród zniszczył, a spędzał (na to),
że ś. to przypadkiem stało. Moracz. 3. *przepędzić,
przeżyć, strawić, przeżyć*: Swą młodość na czyta-
niu spędził. L. Chwile te niepokoju i umartwie-
nia spędzę wśród swoich. Ochoc. Życie przy
królowej znękaney, pół dnia spędzającej na reli-
gijnych praktykach, przykrzyło ś. Krasz. Lat
spędzonych z niemi nie zapomnę do zgonu. Krasz.
4. *pedzeniem z mordować, zmęczyć*: S. konie. S. ś.
zmęczyć ś., z mordować ś. *pedzeniem*. <Z(s) +
Pedzić>

[Spędzisz, a, lm. e] *złodziej; złodziej zboża.*
<Od Spędzić>

[Spękacenie, a, blm.] *czynność cz. Spękació.*

[Spękació, i, i] 1. *zrobić pękacym.* 2. *zrobić
gruba, brzemieną, zapłodnić kobietę.* <Od Pęka-
ty>

× Spękać, a, ał 1. *spowodować spękanie, zryso-
wać, potrząsać*: Mina spęka twierdzą. Garez.
2. a. S. ś. *popękać, potrząsać, zrysować ś., pory-
sować ś., popadać ś., pokrajać ś.*: Mury koło
bramy Bosackiej spękały w mrozach. Kacz. k.
Spękała ś. beczka. Troc. Choćby ś. mężowi S.,
musi dla jejności być. Troc. Spękam ś. do złości.
Wyb. Matka mi nie zastąpi ciebie, nie wy-
leczy spękanego serea. Przybor. (= *rozdartego*).
<Z(s) + Pękać>

Spękanie, a 1. × S., blm., *czynność cz. Spękać.*
2. lm. a *miejsce spękane, pęknięcie, rysa, szpara,
szczelina*: W wiclu minerałach krystalicznych
ciśnienie lub uderzenie wywołuje spękania praw-
idłowe, różniące ś. kierunkiem od płaszczyzn łup-
liwości.

Spękanie się, a ś., blm., *czynność cz. Spękać ś.*
Spętać, a, ał 1. *związać pętami, skrepować*: S.
konie na pastwisku. Tak hasa, jak sroka spę-
tana. Zabł. Spętana suknia = *wązka u dołu, krępu-
jąca nogi*. Spętano mu nogi. Troc. Muchy spę-
tane przedzą obrzymiego pajaka. Bał. (= *usi-
dlone, zaplątane, uwikłane*). Poznał młodzieniec,
że w tych worach dusze kupców ukryte i spę-
tane pączą. Krasin. Przen.: Mówiła mi, żeś żak
w tym zawodzie, i że w trzech dniach spętała
cię zupełnie. Ochoc. (= *pozbadła, ujarzmiła, opa-
nowała, osiadała, okiełznała*). Przen.: Przyszędł
pierwszy mróz, który spętał wody. Sienk. (= *ściął,
skut*). 2. przen. *skrepować, związać, ubezwładnić*:
Wszystko miasto kłatwą i zapowiedzią obrzędów
kościelnych spętane było. Błaż. Świąteł marną
spętany żalobą. Krasin. Dusza, ciągle spętana
tego życia kałem i prozą, potrzebuje pokarmu
modlitwy. Krasz. 3. *splątać, zwikłać, zmatwać,
zaplątać, stargać, potargać*: Nieci, powrozy spę-
tane. S. ś. 1. *splątać ś., zwikłać ś., zmatwać ś.,
zaplątać ś., stargać ś., potargać ś.*: Powrozy spę-
tały ś. 2. przen. *splątać ś., skrepować ś., związać
ś.*: Sam widzi, jaką niedorzeczność popełnił,
jeżeli ś. danym Ożarowskiemu słowem spętał ze
swoim adjutantem tak blisko. Kacz. <Z(s) +
Pętać>

Spętanie, a, blm., *czynność cz. Spętać.*
Spętanie się, a ś., blm., *czynność cz. Spętać ś.*
[Spętlek, lka, lm. lki] *spinka.* <Od Spętać>
+ Spiauter, u, blm., + Szpiauter, + Szpianter
chem. cynk. <Nm. Spiauter>
Spiauteryt, u, lm. y min. *blendy promienista.*
<Od Spiauter>

Spiąć, zepnie, a. × spnie, spiąt, [Spie] 1. *zrze-
pić; zapiąć; zapinając złączyć*: S. szpilką, sprząż-

ką, klamrą. S. eo przączką. Troc. Zepnij te
deski goźdzmi, klejem, te baiki klamrami. Troc.
S. haftką. Bóg z przybytku kortynami spiętego
Mojżeszowi wołą swoją opowiadał. Żarn. (= *opię-
tego*), Srebrną haftką na nogach kształtyny koturn
spina. Dm. S. na guziki. Wyka rżesna spina zbo-
że, którym spięciem zadusza je, a stąd spień
zwana. Syr. (= *oplatuje*). Żelaziem spinają okrę-
ty. Ustrz. (= *sprzegają*). Nawę spięli do nawy.
Tw. Okop wziął czynić, wozy spinać, po wozach
strzelców rozstawił. Warg. Turkusem zbroje
spięte. Krasin. Koszula spięta guzikiem blysz-
czącym. Orzesz. Przen.: Spięci ścisłym miłości
małżeńskiej ogniwo. Min. (= *złączeni, skojarzeni,
związani*). Przen.: W moim dworzaniu mają
być te dwie rzeczy pospołu spięte: nauka z ry-
cerskim rzemiosłem. Górn. 2. *ściągnąć, ścisnąć*:
S. konia ryngortem. Troc. Spinam konia ostro-
gami. Troc. Basza siadł na koń, spiąt go ostro-
gą. Słow. Zastała córkę spinającą cieśniej pasek
szlafrocza. Korz. Płaszczyk S. paskiem. Bał. 3.
× S. łuk = *napiąć, naciągnąć*: Feb siadł zdala,
łuk spina. Dm. 4. [S.] *spętać*: W żelaza
mę spieni. Spięty = *compeditus*. Ps. flor. Koń spię-
ty. Spiął chłopaka do konia (= *przywiązał*).
Jakim ja bólem spięty. 5. lek.: × Spinający = *kur-
czowoy, drgający* (spasticus). S. ś. 1. *zostać spiętym,
zapiąć ś.*: Opony podzielasz, aby ś. mogły jedna
z drugą spinać. Leop. (spajać. Leop.). 2. *spiąć
siebie, opiąć ś., ściągnąć ś., skrepować ś., ścisnąć
ś.*: Ciężarne chodzie powinny w przestronnych
szatach, aby ś. kształtami nie spinały. Cziah.
3. *wspiąć ś., stanąć dęba*: Spną ś. rumaki,
niecierpiące sfory, targa ich dzikość i zhukana pieni.
Kniaż. <Z(s) + Piąć>

[Spie] p. Spiąć. < = Spiąć>

[Spica, y, lm. e] 1. *prątek, iglica, drut do robie-
nia pończoch.* 2. p. *Spica*. 3. *spisa, kopja*. Pie-
chury z rusznicami a. z długimi spicami. Chodź.
<Nm. Spitze i Spiess>

[Spicak, a, lm. i, Szpicak] *motyka do rudy i do
kamieni.* <Nm. Spitzhacke>

[Spicamer, a, lm. y] *młot spiczasty do dzuwa-
wienia, dziobnik.* <Nm. Spitzhammer>

Spichlerski przym. od Spichlerz; *żywnościowy,
prowiantowy*: Spichlerskie statki. Warg. <Od
Spichlerz>

Spichlerz, a, lm. e p. Spichrz. Przęt, gdzie
żyto sypują, S. Volek. Sycylją i Egipt zwano
spichlerzami Rzymu dla swojej żywności. Kras.
Dawniej Polskę spichlerzem całej Europy, jak
niegdys Sycylją i Egipt spichlerzami Rzymu, na-
zywano. Skrzet. Zdr. Spichlerzyk, [Spichlerok].
† Spichlerznik, a, lm. cy *nalozorca spichlerza*:
S., eo ś. spichlerzem opieka. Mącz. <Od Spich-
lerz>

Spichlerzyk, a, lm. i p. Spichlerz.
[Spichlerok, rka, lm. rki] p. Spichlerz. <Od
Spichlerz>

Spichrz, a, lm. e. × Spikrz, Spichlerz, × Spiklerz,
× Szpichlerz, [Spikrz, Spikrz, Spiklerz, Spich-
lerz, Szpiklerz], † Spiz 1. *budynek na zboże*: S.
jest to budynek, w którym omłócone ziarna zbóż
i wychędożone, każdy gatunek osobno, w prze-
gradach zsypują ś. do przechowania. Kluk. Przen.:
skład, zbiór: Wytworzył w głowie bogaty S.
ustaw, procedur, najzawilszych ścieżek i naj-
ciaśniejszych przesmyków prawnych. Orzesz.
<Nm. Speicher, Sr. Grn. Spicher, Dnm. Spe-
ker>

Spicie, a, blm., *czynność cz. Spić.*
Spicie się, a ś., blm., *czynność cz. Spić ś.*

× Spicruta, y, lm. y p. Szpicruta. Zdr. × Spicrutka.

× Spicrutka, i, lm. i p. Spicruta: Wysoczył z karetki chłopczyk w aksamitnym fioletowym ubraniu ze spicrutką w ręce. Bał. <Od Spicruta>

Spicwaga, i, lm. i pow. przyrząd umocowany w końcu dyszla (3 orczyki kute) do zaprzęgnięcia do powozu lub wozu czterech lub pięciu koni wzdłuż. <Nm. Spitzwage>

[Spicyfinder, dra, lm. dry] p. Specyfinder. <Nm. Spitzfinder>

× Spicz, u, lm. e mówka, przemówienie: Wyjąknął rodzaj spiczu przed wychyleniem kieliszka. Krasz. <Ang. speech>

Spiczak, a, lm. i l. p. Kilof Łab. 2. a. † Szpizczak = a) a. Podciołek młody jeleń, dostający pierwszych rogów. b) przen.: wyrostek, dostający zarostu, głowos, młodzieniaszek, młokos. 3. [S.] p. Spiczak. <1. 3. Nm. Spitzhaeke. 2. Czes. špičák z Nm. Spiesser, a raczej od Nm. Spiess>

Spiczasto przys. od Spiczasty.

† Spiczastogardłowy anat.: † Myszka spiczastogardłowa (Krup.) = mięsień ryłcowogardłowy, ryłcopolitykowy, † muskuł skazówkowo-gardłowy, † myszka ryłcowo-otchłaniowa × muskuł kołczysto-gardłowy a. podnoszący gardło (musculus stylo-pharyngeus). <Spiczasty + Gardłowy>

× Spiczastograniasty anat.: † Muskuł S. brzucha = mięsień stożkowy brzucha, † muskuł ostrosłupny, † myszka kończasta brzuchowa, † piramidalna a. mała brzucha (musculus pyramidalis obdominis). <Spiczasty + Graniasty>

× Spiczastość, i, l. blm., rz. od Spiczasty. 2. lm. i anat. wyrostek kołczysty, † ość, oścień, kołec, × wyrostek ościasty, tarń, × wyrostek tarnisty, kołczysty, cierniowy, × kołczastość (processus spinosus). <Od Spiczasty = Spiczasty>

† Spiczastowidełkowy anat.: † Muskuł S. (Ryszk.) = mięsień ryłcowognykowy, ryłcognykowy, † myszka ryłcowo-języczko-kostna (Perz.), † muskuł unoszący kość językową w górę, † myszka skazówkowa a. kończasta kości językowej, muskuł ryłcotypoidalny, (musculus stylohyoideus). <Spiczasty + Widełkowy>

× Spiczasty l. p. Spiczasty: Koniec jego spiczastego nosa rozkwitał najpiękniejszą purpurą. Orzesz. 2. anat. = a) × Muskuły spiczaste = mięśnie półkolcowe (grzbietu), × muskuły półościeiowe a. tarniste, współspiczaste, † myszki półościeieniowate a. kołczyste (musculi semispinales). b) × Muskuł ogonowo-S., p. Krzyżo-ogonowy. c) × Muskuły spiczaste = mięśnie kolcowe, × ościeiowe, × ościeieniowe, tarniste, kołczyste (musculi spinales). 3. gór.: Klin S. = okładzina ścięta ukośnie, wpędzana za wieniec w szybie lub za odrzwia w chodnikach, celem ich wzmocnienia. <Od Szpic>

Spić, spije, spił, nied. Spijać l. upić wierzchnią warstwę płynu: Spił śmietankę, a zostawił samo mleko. 2. Spijać = zapijać, wychylać kielichy, urządzać sobie libacje: Walnieś ś. bawiła, spijając za moje zdrowie. L. Dobrze wam zgotowana smakuje biesiada, dobrze ś. wino spija, dobrze mięso zjada. Dm. Spijano węgryzna obficie. Ochoc. 3. † S. [S.] wypić: Tak ś. był z przyjaciółmi spiknął, że wszyscy z rąk prawych

krzew sobie puścili i wspólnie spili. Warg. Zjadło ś., spilo ś.; już po wszystkim, poszło wszystko. Kn. [Zebyscie nam pomogli zjeść, S.] 4. † S. przezić, przehulać: Na ucztach spijają ś. folwarki, wsie i włości. Jez. S. ś. l. upić ś. bardzo, urznąć ś., strąbić ś., schlać ś., udziudzić ś., ululać ś., skuć ś.: Leżał, spiwszy ś. srodze. Birk. Kazaliśmy dać wina, walnieśmy ś. spili za zdrowie Niemców, co ś. w onych bitwach bili. Niem. Rozeszli ś. wszyscy spać, bo ś. byli wszyscy bardzo spili. B. B. On ś. spił, rozum, zmysł wszelki zostawił na dnie butelki. Jak. W. Czyś ś. spił na jakiej stypie? Słow. Spił ś. jak bęła, jak sztok, jak cztery dziewczki. Przen.: upoić ś., odurzyć ś. rozkosznie: Obietnicami ich upaja, ktorými spijają ś. tak bardzo. Birk. Puścił ś. był na stepy i na lasy, by ś. wiatrem S., zgubić w dali. Sienk. <Z(s) + Pić>

† Spidwas, u, lm. y szafa. Kn. Zdr. † Spidwasek.

† Spidwasek, ska, lm. ski p. Spidwas: Capsula, S: a. skrzyneczka, szafka. Mącz. Fercula pulpita, almarje, spidwaski, w których poganie chowali obrazy swoich bogów. Mącz.

Spiec, cze, kl, nied. Spiekać l. ścisnąć gorącym, zlepić piekąc, wysuszyć upałem, zapiec, spalić: Bułka spieczona. Słońce ziemię spiekło. Troc. Usta spiekła gorączka. Bał. Podniósł ś. z łózka z ozięziałą głową, ze spieczonemi gorączką ustami. Bał. Widok ten spadł na jego duszę spieczoną ogniem namiętności. Bał. 2. † S. upiec: W każdym piecu najmniej po trzy pieczywa S. Ek. Przen.: S. raka = sponowiec, zarumienić ś., zczervenienie ś., oblać ś. rumieńcem, zapłonąć wstydem: Nie spiekła raczka na twój widok. Bał. 3. opalić: Słońce go spiekło. 4. [S.] ukręcić, zwęździć. S. ś. l. zostać spieczonym, zeschnąć ś. od gorąca, zapiec ś., spalić ś.: Sucha chwila niedobra ku oraniu, bo wtenczas ziemia ś. spieczce, a tak suche gruzły nie mogą ś. zdrobić. Trzyc. 2. sparzyć ś., spalić ś., opalić ś., osmalić ś.: Cmy kolo światła ś. snują, aż ś. też i same podczas nieopatrznie spieką. L. 3. spalić ś., ogorzyć, opalić ś.: S. ś. na słońcu. <Z(s) + 2. Piec>

Spieczenie, a, blm., czynność cz. Spiec.

Spieczenie się, a ś., blm., czynność cz. Spiec ś.

Spieczetować, uje, owal stwierdzić pieczęcią: Wszystko rządnie pod datą onegoż dnia pierwszego spisali i spieczetowali. Biel. J. Na odrbrzeżu jakąś nieznaną pieczęcią spieczetowane. Wiszn. <Z(s) + Pieczętować>

Spieczetowanie, a, blm., czynność cz. Spieczetować.

Spiek, u, blp. p. Spieka.

Spieka, i, blm., Spiekota, Spiek upał piekący, skwar, gorąco, żar: Dla gorącości i spieki okrutnej słonecznej wiele rzek w toniach swoich powysychało było. Błaż. Zupełne trzy miesiące, spieką i posuchą srogą gorając, do szczytu urodzaj spaliły. Błaż. Od spieki lasy i ziemia gorzały. Chm. B. Niemasz Palmiry, co wraz ze mną piła, gdy S. była. Karp. Słońce z pomiędzy ciężkich ehmur razi spieką. Sf. Przyjdzie czas, w którym cień krzyża spieką ś. wyda narodom. Kraśn. Potrzebna też to S. teraz właśnie? Gaw. <Od SPIEK w Spiec>

Spiekać, a, al i S. ś. p. Spiec.

Spiekanie, a, blm., czynność cz. Spiekać.

Spiekanie się, a ś., blm., czynność cz. Spiekać ś.

Spiekielniać, a, al i S. ś. p. Spiekielniać.

Spiekielelnianie, a, blm., czynność cz. **Spiekielelniać**.

Spiekielelnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Spiekielelniać ś.**

Spiekielelnić, i, il, nied. **Spiekielelniać** zrobić *piekielnym, złym, strasznym, szkaradnym, podłym jak piekło*. S. ś. *stać ś. piekielnym, złym, strasznym, szkaradnym, podłym jak piekło*: Bezkarne dopuszczano ś. wszystkiego, aby ś. serea ich zemstą zatruli i wszystkie w nich spiekielelniły uczucia. Krasin. <Od Piekielelny>

Spiekielelnienie, a, blm., czynność cz. **Spiekielelnić**.

Spiekielelnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Spiekielelnić ś.**

Spiekłość, i, blm., rz. od **Spiekły**. Modl. Wac. Wodą S. ziemi ś. odmiękeza. Trzyc. S. warg. Wysp. <Od Spiekły>

Spiekły który ś. *spiekł, spieczony, zapiekły, spalony*: Obmyli spiekłą krew z ran Jego. Odym. Kęś błoeka spiekłego mówić śmie do twórcy swego. Dar. J. Spiekłą ziemię deszcz odwilżył. Troc. Kędzior spiekłą krwią i brudem zamazany. Krasin. Spiekłej ziemi deszcz nie rosi. Len. Spiekłe lato. Pot. Spiekłe barwy ogniem trawionych rajów. Przybysz. Spiekłe, puste, ostre ściernisko, na którym usnęło zmęczone, chore przeznaczenie. Wroc. Z namiętnym pożądaniem tułę do mej piersi twój gorączka S. zmrok — o morze moje! Przybysz. Wrozęsknione ramiona ujmuję bólem S. zmrok morza i tułę do siebie, piję jego wieczność, moje wieki i tajemne szczęście. Przybysz. <Od Spieć>

Spiekota, y, blm., p. **Spieka**: Przykre ci, drobinu kochany, wiatrów, słoty z spiekotą przemiany. L. Kraży Feb w górę, susz w gardle niemierna, ej! czas, Wirgili, tę zwilżyć spiekotę. L. Boże! eo za S. Syrok. <Od Spieka>

Spiekowy spiekający ś.: Koks S., kruchy, z węglą średniego. Łab. <Od Spiek>

[**Spienek**, nka, lm. nki] p. **Spionek**: Torba borsucza skórzana a. z niei czarnej dziana, którą sobie sami mężczyźni na drutach czyli spienkach wyrabiają. Pol. <Od Spień>

Spienieć, i, il I. *okryć pianą*. 2. *wspienieć, zmieni w pianę, wzburzyć na pianę, ubić na pianę, zrobić pianistym*: S. piwo, jajko. Przen.: Z Etny niebo napród spieni siwy dym, potem ogień wybuchnie. Pot. (= *skłębi, wzbije*). S. ś. I. *okryć ś. pianą*: Gdy ś. koń z pracy zagrzeje, że ś. aż spieni. Haur. Pędzi na spienionym rumaku. Przen.: Jednego dnia rozbiło wściekłe plemię ludu mego w spienionym szale bramy pałacu mego. Przybysz. (= *wściekłym, gwałtownym, burzliwym, zaciekłym*). 2. *wspienieć ś., zmieni w ś. w pianę, zburzyć ś.*: Ciężko oddycha i spienioną krwią pluje. Perz. Ogromne kawaly kry pędziły szalonym pędem wśród spienionej i brudnej wody. Bał. <Z(s) + Pienieć>

Spieniecie, a, blm., czynność cz. **Spienieć**.

Spieniecie się, a ś., blm., czynność cz. **Spienieć ś.**

Spieniezać, a, ał p. **Spienieżyć**.

Spienieżanie, a, blm., czynność cz. **Spieniezać**.

Spienieżanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spieniezać ś.**

Spienieżyć, eje, ał *zmienić ś. w pieniądz, zostać spienieżonym*: Już prawda spienieżała, już ś. prawda całe przedała. Lubom. <Od Pieniądz>

Spienieżenie, a, blm. I. czynność cz. **Spienieżyć**. 2. czynność cz. **Spienieżyć**.

Spienieżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spienieżyć ś.**

Spienieżyć, y, ył I. *zmienić na pieniądze, sprzedać dla zyskania gotówki, dla wycofania pieniędzy*: Spienieżywszy, eo ś. sprzętów zostało, wyjechał. Kras. Gdyby było miast wiele, miałby ziemianin gdzie swoje rzeczy S. Górn. Abyś stąd nie odjeżdżał, ażbyś tę swoją kupią spienieżył. Bud. Zle ś. (skoro ś.) zboże spienieżyło, zaraz postawy przybyło. Kn. (ma chleb rogi, drogo pszenicę przedał. L.). Wszystko można S. w mieście. Syrok. Często kalekę konia w cudnym deku nieuważnemu roztrucharz spienieża. Pot. (= *drogo sprzedaje*). 2. [S., **Spienieżyć**] *posrebrzyć*. <Z(s) + Pienieżyć>

× **Spień**, a, lm. e. **Spionek**, × **Spionka** I. *kolec u sprzązki, iglica*. Pot. Uczynisz 50 spieniów miedzianych. Leop. (iglic. Leop.). Swoją gębusię zasnurować spieniem. Gwar. Jednego spienia po tak dostatniej matce nie wzięwszy, mam aż nad kondycją moją. Boh. 2. S. a. śpilka czolnka tkackiego dla cewki, *panuelliūm*. Kn. <Z(s) + PIEN/PN/PIN/PIA/PIE/PON?, por. Trzpień>

Spieprzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spieprzyć ś.**

Spieprzyć się, y ś., ył ś. gm. *zesmrodzić ś., zebździeć ś., skurzyć ś., skadzić ś.* <Z(s) + Pieprzyć>

[**Spiera**, y, lm. y] *klótnica*. <Od Spierać ś.>

Spierać, a, ał I. i S. ś. p. **Zeprzeć**. 2. p. **Sprać**.

Spieranie, a, blm., czynność cz. **Spierać**.

Spieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Spierać ś.**

[**Spierzenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Spierdzieć ś.**

[**Spierdzieć się**, i ś., ał ś.] *zesmrodzić ś., zebździeć ś., skurzyć ś.* <Z(s) + Pierdzieć>

[**Spierka**, i, lm. i] *spieranie ś., spór, sprzeczką*. <Od Spierać ś.>

[**Spierny**] *sprzeczny, przekorny*: A jaki też naród tutejszy S., proszę pana. Kon. <Od Spierać ś.>

Spierścieniać, a, ał i S. ś. p. **Spierścienić**.

Spierścienianie, a, blm., czynność cz. **Spierścieniać**.

Spierścienianie się, a ś., blm., czynność cz. **Spierścieniać ś.**

Spierścienić, i, il, nied. **Spierścieniać** *zwinąć, skrócić w pierścień, w postać pierścienia, skłębić ś.* Sł. wil. S. ś. *zwinąć ś., skrócić ś. w pierścień, w postać pierścienia*: Wskrosz nieba zastępująca jasność, obłączyło spierścienioną w wieniec, objęła gwiazdę. Krasin. <Z(s) + Pierścienić>

Spierścienienie, a, blm., czynność cz. **Spierścienić**.

Spierścienienie się, a ś., blm., czynność cz. **Spierścienić ś.**

[**Spierunić**, i, il] *piorunując zwymyślać*. <Od Pierun = Piorun>

[**Spierunienie**, a, blm.] czynność cz. **Spierunić**.

+ **Spierwu** z początku, zrazu, *najpierw*: Jarosław przykro S. i rzeźwo ś. potyka. Błaż. Mieczystaw S. udał ś. był do zięciów. Biel. M. <Z(s) + Pierw>

Spierzchać, a, ał p. **Spierzchnąć**.

Spierzchanie, a, blm., czynność cz. **Spierzchać**.

Spierzchnąć, chnie, chnął a. chł, nied. **Spierzchać** I. *pierzchnawszy zemknąć, uciec, przysnąć, drapnąć, porwać ś. skąd*: Szybkim spierzchnął uskokiem. Przyb. 2. (o skórze) *schropowacieć od zimna, od powietrza, popadać ś., posiekać ś.*: Skóraby na Szwedach spierzchnęła, żeby owe afekta największych ludzi widzieć mogli. Sienk. <Z(s) + Pierzchnąć>

Spierzchnięcie, a, blm., czynność cz. **Spierzchnąć**.

× **Spierzenie**, a, blm., czynność cz. **Spierzyć**.
× **Spierzenie się**, a, s., blm., czynność cz. **Spierzyć** s.

× **Spierzyć**, y, ył *okryć pierzem, opierzyć*.
× **S. s.** *dostać pierza, okryć s. pierzem, opierzyć s.* Sł. wil. <Z(s) + Pierzyć>

† **Spiesić**, eje, ał, † **Spieszyć** *zepsuć, zejść na psy, spodlec, wyrodzić s., zmarnieć, skapconieć*: Gdy sokół spiesieje, bije go i wrona. Prz. <Od Pies, p. Zepsuć>

† **Spiesienie**, a, blm., czynność cz. **Spiesieć**.
† **Spiesrać**, a, ał] *wyrównać*. [S. s.] *zdobyć s.*: Ledwo sie spiesrać na krowe.

[**Spiesranie**, a, blm.] czynność cz. **Spiesrać**.
[**Spiesranie się**, a, s., blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

Spieszać, a, ał i **S. s.** p. 2. **Spieszyc**.
Spieszanie, a, blm., czynność cz. **Spieszać**.
Spieszanie się, a, s., blm., czynność cz. **Spieszać** s.

† **Spieszczanie**, a, ał i † **S. s.** p. **Spieszcic**.
† **Spieszczanie**, a, blm., czynność cz. **Spieszczac**.
† **Spieszczanie się**, a, s., blm., czynność cz. **Spieszczac** s.

† **Spieszczenie**, a, blm., czynność cz. **Spieszcic**.
† **Spieszczenie się**, a, s., blm., czynność cz. **Spieszcic** s.

† **Spieszec**, eje, ał p. **Spiesieć**: Prawie spieszeje, jeśli jej W. M. jeden lub dwu bracia nie wesprą. Zam. J. <Zam. Spiesieć>

× **Spieszienie**, a, blm., czynność cz. × **Spieszyc**.

† **Spieszienie**, a, blm., czynność cz. **Spieszec**.
† **Spieszliwie** przys. od **Spieszliwy**, *spiesznie*.
† **Spieszliwy** p. **Spieszny**.

Spiesznie przys. od **Spieszny**, *spiesznie*: Co do literatury, ta wzrastała spieszniej, jak (= niż) umiejętności. Niem. S. zaczął uciekać. Krasz.

Spieszno, (jako orzeczenie) *spieszno, spieszny s.* *pilno jest*: Nam S., nam tęskno, wszak już blisko północy godzina? Krasin. <Od Spieszny>

Spieszność, i, blm., rz. od **Spieszny**, *pospiech*: S. rzadko kiedy na dobre wychodzi. Kras. S. nocego rycerza. Kl.

Spieszny i. p. **Spieszny**: Rozmowa gdy jest ucieczna, droga przy niej spieszna. Kn. Trafiło mi s. w dość spiesznej podróży wstąpić do jednego domu. Kras. Krokiem sąziustym, nie spiesznym jednak. Kras. Obmyślenie spiesznego i skutecznego ratunku. Śniad. 2. † S. *pomyślny*. Ps. flor. <SPIECH, p. Spieć>

1. **Spieszyc**, y, ył i **S. s.** p. **Spieszyc**: Kto s. nazbyt spieszy, później dojdzie. Kn. Nie spiesz s., bo ustaniez. Prz. Po jałmużnę niegdyś do Włoch spieszył. Kras. Spieszyl na kraju swojego obronę Władysław. Kras. Z dobrą otuchą do Osmana spieszył. Kras. Nie do wód on spieszył. Kras. Zewsząd komtury do stolicy spieszą. Miek. Ubodzy spieszą do powszedniej pracy. Zał. <SPIECH, p. Spieć>

2. **Spieszyc**, y, ył, nied. **Spieszać** *zrobić z konnego pieszym, pozabawić konia*: Trudno tu było użyć jezdnych, musiał król S. swoich i wręcz ścinać s. z nieprzyjacielem. Nar. Wywieszył swoich żołnierzy w podwójnej służbie: pieszych skonić, konnych zaś S. stało s. u niego kwestją chwili. Rol. S. s. *stać s. pieszym, zsiść z konia*: Zaraz spieszyli s., konie porzucili, a w ordynku z pieszymi stanęli. Warg. Spieszyszysy s.,

na mur z chorągwią skoczył. Sar. Do boju dragoni spieszyli s. wszyscy, spętawszy konie na trzy nogi. Górs. <Z(s) + Pieszyc>

† **Spiescić**, i, il, nied. † **Spieszczac** *zepsuć pieszcotami, rozpiescić, zniewieścić*: W szczęściu spieszczony. Wad. † **S. s.** *zepsuć s. pieszcotami, rozpiescić s., zniewieścić*: Gdy s. tym szczęściem serec w nim spiesieło, w brzydką s. pychę wyniosło. Wad. <Z(s) + Piescić>

[**Spiesrać się**, a, s., ał s.] *dostać Pietra = stchórzyć, przestraszyć s., zleknać s.*: Spiesrać s. srodo szlacheie. Reym. <Od Pietr>

[**Spiesranie się**, a, s., blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

[**Spiesranie**, a, blm.,] czynność cz. **Spiesrać** s.

Spijanie się, a s., blm., czynność cz. **Spijad** s. [Spik, u, lm. i] p. **Spik**.

Spikać się, a s., ał s. p. **Spiknąć** s.

Spikanard, u, lm. y, **Spikanarda** l. a. † **Szpikanard**, † **Szpikanarda**, † **Szpiagnarja**, † **Spika nardowa**, **Spikanarda**, **Narda**, † **Nardus** bot. (nardostachys) ros. z rodziny kozłkowatych: Kiedy Król był na pokoju swoim, S. mój wydał wonność swoją. Wułj. 2. p. **Nard**.

Spikanarda, y, lm. y p. **Spikanard**. Troc.

Spikanardowy przym. od **Spikanard** a. **Spikanarda**: Olejek S.

Spikanie się, a s., blm., czynność cz. **Spikać** s. **Spikierować**, uje, ował tapic. *obciągnąć płótnem a kretonek wierzchnią warstwę włosia pod pokryciem mebla.* <Z(s) + **Pikierować**>

Spikierowanie, a, blm., czynność cz. **Spikierować**.

† **Spiklerz**, a, lm. e p. **Spiohrz**. Troc. L.

Spiknąć się, nie s., ał s., nied. **Spikać** s. l. *spachnąć s., spaknąć s., zmówić s., tajemnie, zwąchać s., porozumieć s., sprzyścić s., wziąć s. za ręce*: Na pana (przeciwko panu) s. spiknęli. Troc. **Spikną** s. na ojezyczny zgubę. Troc. Zle, gdy wraz na jednego spikną s. dwie siły. Gawin. Zle będzie temu mnóstwu spikającemu s. na mnie. Bud. Nikt s. tak przy wolności nie popisał a przeciwko Turkom nie spiknął, jak Skanderbeg. Baz. **Zspiknął** a **sprzysiągł** s. Jehu przeciwko Joram. Leop. **Spiknęli** s. z sobą i konspirowali, lecz przekłeta jest zgoda takowa, która s. dzieje ze zgubą czyją. Damb. Herod z Piłatem zjednali s. i spiknęli na śmierć Jezusową. Damb. Równie winnym jest, który na życie królewskie spika s., jak i ów, co te dopełnia zmówki. Ostr. Tak s. był z przyjaciółmi spiknął, że wszyscy z rąk prawych krew sobie puścili i spólnie spili. Warg. Z heretykami spiknęli s. byli na to, aby z tej unji nie było. Birk. Jak s. na nich spikniemy, każdy od nich stronić będzie. L. Dwa stronictwa spiknęły s. z sobą. Przyjął służbę na dworze Ferdynanda po zwycięstwie jego nad książętami niemieckimi, spiknionymi przeciw niemu. Alber. Wam ojezyczna, gdy na nią świat spiknął s. cały, konając, odkazała wszystkie skarby chwały. Koż. **Spiknęli** s. na jego przesładowanie i zgubę. Sniad. Przen.: Wszystkie nieszczęścia na mnie s. spiknęły (= *uwzięły s., zwały s.*). Okoliczności spiknęły s. i odmówiły mi pomocy. Korz. 2. † S. s. *zjednoczyć s., zespolić s., złączyć s., wziąć s. za ręce*: Do której popędliwości pohamowania wszyscy mieliby s. S. Baz. Światło chwały wiekuistej z okiem wewnętrznym s. spika. Dżb. <Z(s) + 2. **Piknąć**>

Spiknienie, a, blm., *spiknięcie s., spiszek, zmowa, sprzysiężenie, konszachty, konspiracja*: Turek s. bał spiknienia obudwu królów przeciw sobie. Biel. M. (= *sojuszu, przymierza, sprzymierzenia, aljansu*). <Od **Spiknąć** s.>

Spiknięcie się, a s., blm., czynność cz. **Spiknąć** s.

† **Spikomard**, u, lm. y = **Nard**: Wódki białe, olejki, rumidła, spikomardy, perfumy i weneckie mydła. <p. **Spikanard**>

Spilśniać, a, ał i S. s. p. **Spilśnić**.

Spilśnianie, a, blm., czynność cz. **Spilśniać**.

Spilśnianie się, a s., blm., czynność cz. **Spilśniać** s.

Spilśnić, i, il, nied. **Spilśniać** *zbić, skleić nakszali pilśni, skoltunąć, skłębic, filcować*. S. s. *zbić s., skleić s. nakszalt pilśni, skoltunąć s., skłęb-*

bić s., filcować s.: Włosy mu s. spilśniły. Koch. W. Ziele to kwitnie kwiatem gęstym, w okołkach swych jakby spilśnione. Syr. <Z(s) + **Pilśnić**>

Spilśnienie, a, blm., czynność cz. **Spilśnić**.

Spilśnienie się, a s., blm., czynność cz. **Spilśnić** s.

Spilować, uje, ował, nied. **Spilowywać** *ściąć, zebrać, zetrzeć, zgładzić zapomocą pilnika lub piły*. Przen.: Sentymentalizm w duszy jej spilowała praca, to sprowadziło ją na drogę rzeczywistości. Jeż. <Z(s) + **Pilować**>

Spilowanie, a, blm., czynność cz. **Spilować**.

Spilowywać, uje, ywał p. **Spilować**.

Spilowywanie, a, blm., czynność cz. **Spilowywać**.

Spina, y, lm. y l. *sprzązka*: Spiny wielkie z łańcuchami. Mie. 2. † S. *rzecz napięta, ciężka*: Skarb pospolity byłby jako jedna S. a. ciężciwa wojny na każdego nieprzyjaciela. Baz. <p. **Spinka**>

1 [Spina, y, lm. y, **Spina**] *plecy; grzbiet, kręgosłup, stos pacierzowy* (spina): U dobrego konia grzbietowa S. jakoby na dwoje s. rozdziela. Dor. <SPIN>

Spinacz, a, lm. e l. *ten, co spina*: S. wagonów. Grusz. 2. zool. (sparassus) *pająk dwurączny*. <Od **Spinać**>

Spinaczek, czku, lm. czki p. **Spinak**.

Spinaczka i, lm. i l. *pęto, powróż do pętania koni*. 2. *powróżek łączący dwie brony*. 3. † S. anat. = a) *kość cięższa goleni, strzałka* (fibula). Ryszk. b) *Muskuly spinaczki = mięśnie strzałkowe* (museuli peronei). Ryszk. 4. *zł. kielbaska*. <Od **Spinać**>

Spinać, a, ał i S. s. p. **Spiać**.

Spinak, u, lm. i p. **Szpinak**. Kluk. Zdr. **Spinaczek**.

[Spinak, a, lm. i] l. *pęto na nogi konia*. 2. a. [Proc] *rzemień wiążący u dołu kleszcze chomątu*. <Od **Spinać**>

Spinanie, a, blm., czynność cz. **Spinać**: S. wagonów (= *sprzeganie, zezepianie*).

Spinanie się, a s., blm., czynność cz. **Spinać** s.

[Spindzak, a, lm. i, **Doliniec, Wołyniak**] *przezwiśko mieszkańca Kraśnego Łęku około Żabiego*. <Ukr>

Spinecik, u, lm. i p. **Spinet**.

Spineczka, i, lm. i p. **Spinka**.

Spinel, u, lm. e, × **Szpinel** min. *minerał z gromady spinelowców, z rzędu glinianów, Mg Al₂ O₄*: S. *almandyn* = S. *niebieskawo-czerwony*. Chlorospinel = S. *trawiasto-zielony*. S. *pleonast* = S. *czarny, cejlonit*. S. *półszlachetny*. S. *szlachetny* = S. *czerwony i przezroczysty, ceniony w jubilerstwie*. <Nm. Spinell, Fr. spinelle>

Spinelowce, ów, bhp., min. *jedna z gromad mineralów, obejmująca związki solne, wyprowadzające s. z wodorotlenków glinu i boru*. <Od **Spinelowy**>

Spinelowy przym. od **Spinel**: *Rubin S. = czerwona odmiana spinelu, ceniona w jubilerstwie*. <Od **Spinel**>

Spinet, u, lm. y, **Szpinet** *dawny instrument klawiszowy podobny do małego klawikordu*: Krucze pióra potrzebne są do spinetów, instrumentów muzycznych. Kluk. Zdr. **Spinecik**. <Włos. spinetta>

Spinka, i, lm. i, × **Spinka**, × **Szpincka** l. *guziczek połączony podpórką z krążkiem nieruchomym a dwa guziczki luźno z sobą złączone — do spinania dwóch brzegów białizny*: Spinki do koltnerza, do mankietów, do gorsu koszuli. 2. [S.] = a) *belec-*

ka ciętsza od stragarza, łącząca płatwy. b) Spinaki = pęta. 3. chir. przyrządzić do spinania brzegów rany. 4. kol.: S. sprężyny a. S. resorowa wagonu = rodzaj nitu przechodzącego wiązkę sprężyn nawskróś, celem ich połączenia. Zdr. Spineczka. <Od Spinać wzgl. Z(s) + PIN/PN/PIE i t. d.>

[Spinoczyzsko, a, lm. a] spinak, powróż: Jeżeli nie macie podwiążezyzyska, mam ja tu kawał spinoczyzyska. <Zam. Spinaczyzsko, zgr. od Spinak>

Spinozysta, y, lm. ści zwolennik poglądu filozoficznego Spinozy. <Od Spinoza>

Spinozizm, u, blm. pogląd filozoficzny Żyda holenderskiego Spinozy, uważający każdy szczegół wszechświata za część Boga. <Od Spinoza>

× Spinterometr, u, lm. y narzędzie fizyczne do mierzenia siły iskier. Sł. wil. <Now. z Gr. spinthés + métron>

Spiołuniec, i, il zaprawić piołunem, goryczą: Dzikim rozstrojem każdą pieśń spiołuniec. Uj. <Od Piołun>

Spiołunienie, a, blm., czynność cz. Spiołuniec. Spionek, nka, lm. nki l. † S. p. Spień. 2. [S., Spienek, Spionek, Szpionek] = a) drut do robienia pończoch. b) oś, na której obraca ś. cewka w warsztacie tkackim. <p. Spień>

× Spionka, i, lm. i p. Spień. Troc.

Spionować, uje, ował l. sprandzić pionem pionowość czego; sprostować według pionu, zrobić pionowym: S. mur. 2. gm. zmierzyć oczami od stóp do głów. 3. zbadać ranę pionem czyli sondą: Wyczyściwszy ranę w głowie, pionem ją spionujesz, czy jakowej szpary w czaszce nie docieczesz. Perz. <Z(s) + Pionować>

Spionowanie, a, blm., czynność cz. Spionować. [Spiorczenie się, a ś., lm.] czynność cz. Spiorczyć ś.

[Spiorczyć się, y ś., ył ś.] postrzepić ś., ponadziierać ś.: Spiorczyły się wam kirpce. <Od Piórko>

Spioruniać, a, ał i S. ś. p. Spiorunować. <Od Piorun>

Spiorunianie, a, blm., czynność cz. Spioruniać. Spiorunianie się, a ś., blm., czynność cz. Spioruniać ś.

Spioruniec, i, il i S. ś. p. Spiorunować: Powinniśmy w sobie wyrabiać doskonałą moc uczucia, zlewać je, spioruniać w sercu. Słow. <Od Piorun>

Spiorunienie, a, blm., czynność cz. Spioruniec. Spiorunienie się, a ś., blm., czynność cz. Spioruniec ś.

Spiorunować, uje, ował. Spioruniec, nied. Spioruniać l. zelektryzować jakby piorunem: Spiorunowany książd ś. nie walił. Słow. (= jakby gromem rażony). P. Helena, spiorunowana niejako wyznaniem czy też oskarżeniami Chmielnickiego, odegrać nie mogła roli Sabinki. Jeż. Chwilę stał tłum w niemym przerażeniu, spiorunowany i przerażony. Jbł. Spiorunował go wzrokiem. Morz. Miał minę człowieka spiorunowanego przestraciem i zmartwieniem. Orzesz. Spiorunowała towarzystwo „pryncypalnemi“ tyradami. Żer. Przygnębiony, spiorunowany wyrokiem. 2. zbić, złać w jedno, jakby pod działaniem piorunu. 3. myśl. zabić z broni palnej: Głuszc spiorunowany zleciał na jakieś 80 kroków. Brzoz. S. ś. zmienić ś. w piorun: Ból serca przeistoczył ś. w chorobę nieuleczalną i straszłą, która każdej chwili mogła S. ś. Rog. <Z(s) + Piorunować>

Spiorunowanie, a, blm., czynność cz. Spiorunować: Czyś ty nigdy nie marzyła o spiorunowaniu dwóch modlitw w jedną modlitwę? Słow.

Spiorunowanie się, a ś., blm., czynność cz. Spiorunować ś.

Spir, u, lm. y, Szpir, Swaja maszt boczny na okręcie: Spiry, poboczne maszty, osobliwie na okrętach wojennych, powinny mieć wysokości od 15 do 18 sążni. Kluk. Niezmierne mnóstwo sosnowego drzewa, pod imieniem masztów, spirów, balów i t. d., do portów Bałtyckich spławiane bywa. Jund. <Nm. Spiere>

Spiracja, i, blm., koś. sposób, którym Duch św. pochodzi od Ojca i od Syna, tchnienie. <Łé. spiratio>

Spiral, u, lm. e l. p. Spiralna. 2. zeg. sprężynka okrągła w zegarku, poruszająca wahadło w jedną i drugą stronę. <Fr. spirale>

Spiralcangi, ów, blp., zeg., p. Kliple. <Nm. Spiralzange>

Spiralifer, a, lm. y drobny przyrząd, służący do wykazania zasady śruby okrętowej. <Now. z Fr. spirale>

Spiralizować, uje, ował zeg. przesuwac włos, gdy ś. zegarek spieszy a. opóźnia. <Fr. spirailiser>

Spiralizowanie, a, blm., czynność cz. Spiralizować.

Spiralna, ej, lm. e, Spiral mat. linja krzywa rozwijająca ś. w nieograniczoną liczbę zwojów naokoło punktu znajdującego ś. zewnątrz lub wewnątrz krzywej: S. Archimedesza. S. logarytmowa, hiperboliczna, paraboliczna. <Od Spiralny>

Spiralnie przys. od Spiralny.

Spiralność, i, blm., rz. od Spiralny.

Spiralny śrubowaty, ślimakowaty, wężykowaty, kręty. <Od Fr. spiral>

Spirant, a, lm. y jęz. przydech: S. krtaniowy. Rozw. <Łé. spirans>

Spirarcha, y, lm. owie dowódzca dzirytników rzymskich. Sł. wil. <Gr. speirarchés>

Spirarchja, i, lm. e urząd, obowiązek spirarchy. Sł. wil. <Od Spirarcha>

Spirea, i, lm. e, Spireja bot. p. Tawuła: Tak idąc wśród bzów i sumaków wązko wygrodzonym, spireą sadzonym szpalerem, monologował. Gray. <Łé. spiraea, z Gr.>

Spireja, i, lm. e bot. p. Tawuła. <Łé. spiraea, z Gr.>

Spirometr, u, lm. y fizj. przyrząd do mierzenia powietrza wdychanego i wydychanego przez płuca, × dechomierz, pneumometr. <Nł. od Łé. spirare + Gr. métron>

Spirometrja, i, blm., fizj. mierzenie oddechu spirometrem. <Od Spirometrja>

[Spir, u, lm. y] p. Spirytus: Kazała go spierem natrzeć. Zap. <Ros. spirt>

Spirować, uje, ował kip. nadawać winu tegość przez dolewanie do niego spirytusu. <Od Spirt>

Spirowanie, a, blm., czynność cz. Spirować.

Spirula, i, lm. e gieol., p. Skrętogrodek. <Łé. spirula>

Spiryl, a, lm. e bakterja skręcona wężykowato, kształtu śrubki: Czyste hodowle spirylów. Nen. <spirillum, Now. od Łé. spira>

Spiryt, a, lm. ci spirytysta: Zapytała mię, czy słyszałam lub czytałam o wierze i nauce spirytów. Orzesz. <Fr. spirite>

Spirytka, i, lm. i forma ż. od Spiryt: Syn ten matki spirytki wyglądał mocno na krańcowego materialistę. Orzesz.

Spirytualista, y, lm. ści zwolennik spirytualizmu, wyznawca zasad spirytualizmu. <Fr. spiritualiste>

Spirytualistka, i, lm. i forma ż. od **Spirytualista**.

Spirytualistycznie przys. od **Spirytualistyczny**.

Spirytualistyczny przym. od **Spirytualista**: Co do ludów Iberji, to te odznaczały się większym pociąganiem do spirytualistycznych dumań. <Od **Spirytualista**>

Spirytualizacja, i, blm., p. **Spirytualizowanie**.

Spirytualizm, u, blm. pogląd filozoficzny przyjmujący odrębne istnienie duszy; dawanie przewagi duchowi. <Fr. spiritualisme>

Spirytualizować, uje, ował i. otrzymywać spiryтус z czego, wyciągać spiryтус, wysłok, przepędzać na spiryтус. Śl. wil. 2. fil. uduchowiać. Śl. wil. <Fr. spiritaliser>

Spirytualizowanie, a, blm., **Spirytualizacja** czynność cz. **Spirytualizować**.

Spirytualja, ów, blp., **Spirytuozja gorące napoje**, trunki, napoje spirytualne: Choć miał wstręt do spirytualjów, cnotliwszym i wstrzemięźliwszym względem starszych okazywać się nie mógł. Krasz. <Łć. spiritualia, Now. znaczeniowo>

Spirytualnie przys. od **Spirytualny**.

Spirytualność, i, blm., rz. od **Spirytualny**.

Spirytualny i. duchowy, duchowny. 2. spirytuosowy: Jest to oznaką tkliwych uczuć dla spirytualnych napojów. Krasz. <Od Łć spiritualis>

Spirytuozja, ów, blp., p. **Spirytualja**: Twarz zdawała się częstszego użycia pocieszających spirytuozjów dowodzić. Krasz. <Śr. Łć. spirituosus, Now. znaczeniowo>

Spirytus, u, lm. y, [**Spirit**] i. chem. = a) różne alkohole, a szczeg. etylowy, zwany również winnym, także metylowy, zwany drzewnym. S. czysty, do pieca. S. skażony (denaturowany), do palenia. Natrzeć kogo spirytussem. [S. dziegłowy a. wyskok] = spiryтус angelicae comp. [S. muraszkowy a. morowy] = spiryтус formicarum. b) † S. niektóre ciecz lotne, jak: S. siarczany = siarek węgla; S. dymiący Libawjusza = chlorek cyny, Sn Cl₄. 2. [S. moskiewski] = tinctura capsici comp. <Śr. Łć. spiritus (vini)>

† **Spirytusek**, ska, lm. ski zły duch domowy. Śl. wil. S., zły duch. Troc. <Od **Spirytus**>

Spirytusować, uje, ował i. zaprawiać spirytussem: S. wino. S. ś. zmieniać ś. w spiryтус (szczeg. o sokach owocowych). <Od **Spirytus**>

Spirytusowanie, a, blm., czynność cz. **Spirytusować**.

Spirytusowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spirytusować** ś.

Spirytusowy przym. od **Spirytus**: Lampa, maszyna spirytusowa. Termometr S. Garb.: Skóra spirytusowa = napędzona na odpadkach spirytusy.

Spirytysta, y, lm. ści i. a. **Pneumatysta** zwolennik spirytyzmu. 2. p. **Pneumatolog**. <Fr. spirite>

Spirytystka, i, lm. i forma ż. od **Spirytysta**.

Spirytystyczny przym. od **Spirytyzm**: Seans S. Doświadczenia spirytystyczne. <Od **Spirytysta**>

Spirytyzm, u, blm. i. wiara w duchy i w zabobonne wywoływanie ich zapomocą medjów, oraz w możliwość stosunków z niemi. 2. p. **Pneumatyzm**. <Fr. spiritisme>

Spis, u, lm. y, † **Spisek** i. spisywanie, obliczenie, † popis: S. ludności. 2. spisanie, wykaz przedmiotów, rejestr, lista, katalog: S. rzeczy na końcu książki. S. ruchomości, domów. 3. † S. rzecz napisana, dzieło, pismo, praca piśmienna, rozprawa pisana: Nie mogę wszystkim w tym naszym

spisie dosyć uczynić. Baz. Andrzeja Frycza Modrzewskiego spisów o poprawie rzpltej księga pierwsza. L. 4. † S. prawo spisane, umowa, układ, komplamacja, ordynacja, pakta: Spisom unji to jest przeciwnie. Troc. <Z(s) + PIS>

† **Spis**, u, lm. y p. **Spisa**: Upatrzyszwy czas, popadszy S., skoczył do namiotu Seewola i zabił kanclerza, co podle króla siedział. Wer. <Nm. Spiess>

Spisa, y, lm. y, † **Spis broń kłująca**, złożona z drzewca z grotem żelaznym, w którą bywały uzbrojone ostatnie dwa rzędy, siódmy i ósmy, w niektórych rotach piechoty polskiej w wieku XVI-ym: Prusaki trzymali z sobą poplecione wół spisy. Tw. Hajdamaki na koniach ze spisami. L. Drzewo od spisy, ratysze. L. W bojach rozmaitych poczciwi i rycerscy ludzie idą na działa, na niecze, na spisy. Rej. Imię Jezus w sercu i w uszach mając, na spisy ostre, na działa i strzelbę wypadli. Skar. Warte dzięki tygrysów, a spis karabele. Mick. Teraz obacym, kto lepiej robi spisa. Mick. Dzidy, po rusku spisy zwane, hajdamaacy mieli krótkie, nad cztery łokcie nie dłuższe, grotem ostrym żelaznym z obu stron opatrzone; bronią tą hultajstwo dziwnie zręcznie i daleko lepiej od Polaków szermować umiało. Kit. S. jak rohatyna i proporzec była prototypem z dwóch stron ostrej krótkiej lancy ulańskiej. Gemb. <Nm. Spiess>

× **Spisa**, y, lm. y p. **Spiza**: Miasta winny były dostarczać wozów wojennych z pewną ilością spisy, czyli zapasów żywności. Paw. <Nm. Speise>

Spisać, spisać, spisał, nied. **Spisywać**, † **Spisować**, [**Spisować**] i. zebrać, zgromadzić na miemie, zrejestrować, ułożyć spis, ponotować: S. bieżnie do prania. S. inwentarz. Co lepszego, spisował i w pamięć brał. Warg. Aten z Spartą mędrców spisza. Koch. W. U Rzymian patres conscripti, ojcowie spisani. Groch. S. wszystkich obecnych. Tegoby na wołowej skórze nie spisać. Nie spisałby tego na dziesięciu skórach wołowych. Pas. 2. × S. wciągnąć do spisku, zbuntować: Roznoszono wieść, jakoby ją z Imcią Rybińskim po to przyjechał do wojska, aby je S. do związku przeciwko Samom. Kaczk. Pół zalogi zamkowej spisał przeciw Murdeljonowi. Kaczk. 3. zredagować na piśmie, ułożyć piśmiennie: Nikomu ś. inszej wiary o Krystusie spisować nie godzi. K. G. Wedle odwiecznego obyczaju i podań spisano statut. Ochoc. S. inwentarz. Pisarze wieczowi, czyli dziaki, spisywali uchwały wieczów. Bart. S. kapitulację. Krasz. S. akt rejentalny, S. akt przed rejentem. S. kontrakt, protokół. S. punkty umowy. 4. [S.] rozpisać, ogłosić: Spisali znova, zeby sie ty kuchnisty pozijdzaly. 5. † S. pokryć rysunkami, malowidłami: W łazience domowej ustawiono piec czy kominek spisany. Paw. Przen.: S. komu skórę, tylek = ściąć, strzepać, zbić, ściwić, wygarbować. S. ś. 1. [S. ś.] z kim = porozumieć ś. piśmiennie, skomunikować ś. listownie. 2. zmówić ś., spaknąć ś., spiknąć ś.; utworzyć spisek: Emburonów król z Amboryksem ś. na wojnę spisał. Warg. Czech ś. przeciw Polsce z Krzyżaki spisował. Kochan. Dowiedział ś. król, że ś. nań spisują; ale łatwo poradzić tym, co pekój psują. Jabl. Baezył Wojdyło, iż nań był nielaskaw Kiejstut; namówił Jagiełła, iżby ś. spisał z pruskim mistrzem przeciw Kiejstutowi zawsze być. Biel. M. Od was samych słyszemy, że ś. spisacie, wszystkich pobuntujecie i na króla nastąpiacie. Rut. Posłali

nas ku zwan, abyśmy z wami postanowili przyjaciółstwo i pokój, ażebyśmy ś. spisali z wami, żeśmy towarzyszami i przyjaciółmi waszemi. Leop. Siedem województw południowych spisało ś. między sobą, że na sejm nie zjadą. Moracz. 3. *popisać ś., pokazać ś., odznaczyć ś.*: Ale spisałeś ś. pięknie! L. Pamiętam, jak dziś, spisaaliśmy ś. wtenczas należyście. Korz. Spisał ś., jak Grabski w tańcu. Prz. <Z(s) + Pisać>

Spisanie, a, blm., czynność cz. Spisać.
Spisanie się, a s., blm., czynność cz. Spisać ś.
Spisek, sku, lm. ski l. † S. p. Spis: S. praw, dobr. Troc. Spiski przodków naszych. Troc. Nie chciał ś. obiecać na obiad, aż mu pierwszej gości proszonych S. posłał. Star. Chcieliśmy od nich mieć imiona przełożonych na spisku. Leop. S. imion żołnierzy do apelu. L. Oboźny ma mieć na spisku wszystkie wozy, aby wiedział, wiele rynkowych, a wiele skrajnych. Tarn. J. Mają być deputowane osoby, żeby popisały wielkość imion, a takowe spiski aby były na sejm zniezione, a tam z takowych spisków rozsądzić ś. będzie magło... Herb. S. czyli inwentarz majątku. L. Mam na spisku tysiącami przykładów, ale mileżeć muszę. Star. Ofiaruję ci ten S. żywota św. męczennika. Wys. Krótki S. abo krótki zbiór rzeczy. Pilch. Pan rozkazał Mojżeszowi, aby im to dał wszystko na spisku, aby ś. tego pilnie uczyli. Rej. (krótko na piśmie. L.). Myśmy ś. na to obietnicami, spiski i przywilejami obowiązali, że... Herb. (= *podpisami, skryptami, dokumentami, rewersami*). Weźmij S. twój a siadysz napisz 50. Wuj. (cyrograf. L.). Arcybiskup podał pod rozsądek panów rad S. pewny. Biel. J. Po przeczytaniu tego spisku prosili postłowie, aby im był zostawion. Biel. J. Na żaden inny S. pozwolić nie mogą. Biel. J. (= *redakcję*). Na S. zgodzili ś. senatorowie wszyscy. Biel. J. 2. [S.] *odpis, kopja*. 3. *sprzysiężenie, zmowa przeciw komu, konspiracja, bunty*: Odkrył S. Ktoby ś. spisków i schadzek zakazanych dopuścił. Troc. S. Katyliny. Dla niegoś spiski kował. Fred. A. Znękany spiskami na życie, ujęć musiał z kraju. Mor. T. <Od Spis, wzgl. Z(s) + Pis>

Spisglas, u, blm., Spizglas antymon. Kn., Troc, Kluk. <Nm. Spiessglas>

× **Spisglasowy** przym. od **Spisglas**: Spisglasowe masło. Krum. Wątroba spisglasowa. Krum. (p. Wątroba).

† **Spisk, u, blm. śpiączka, śpk, ospałość**: Ociężność i S. jakiś wszystkich serea objął był. Błaż. <Od Spać>

[**Spiskać, a, ał**] *zgwizdać*: Los gdy pomstę zamierzy, czy zdala, czy zblizka, zawsze djabeł patrona lub powoda spiska. Zabł. Gdzie ś owe podziały gry szumne, parady! wszystko to kaduk spiskał, wygaś to z pamięci! Tremb. Niech was tu kat spiska. mnie staremu na takie wyniś pośmiewiska! L. Bodażże cię kaduk spiskał! Wóje. <Z(s) + Piskać>

[**Spiskanie, a, blm.**] czynność cz. **Spiskać.**

Spiskować, uje, ował knuć spiski, sprzysięgać ś., konspirować, znowić ś. tajemnie przeciw komu: Mam dowody w ręku, że spiskowano przeciwko mnie. Krasz. <Od Spisek>

Spiskowanie, a, lm. a czynność cz. Spiskować, spisek: Niecierpliwiły Gustawa nieustające w jego stolicy spiskowania postłów rosyjskich. Kal.

Spiskowiec, wca, lm. wey, Spiskowy, × Spiskownik uczestnik spisku, sprzysiężeniec, konspirator. <Od Spiskowy>

Spiskownik, a, lm. cy p. Spiskowiec.

Spiskowo przys. od **Spiskowy**: Inna rzecz zawrzeć ślub głośno, uroczyście, z wybranym narodu, inna S. Bart.

Spiskowy przym. od **Spisek**. [S., ego, lm. i rz., p. **Spiskowiec**: Pogrzebnie za nim stąpali spiskowi. Krasz. <Od Spisek>

Spisne, ego, blm. l. † S. a. Napisne zaplata od pisania: Poborea spisnego niech nie bierze; od kwitów niech nie bierze. Herb. Starostowie, burgrabiowie, poborey nie mają brać spisnego. Tarn. J. 2. *potrącenie zapłaty za wywóz jakiej sztuki drzewa z lasu. Sł. wil.* <Od Spis>

Spisniczy przym. od **Spisnik**: Spisnicze legje rzymskie. Papr. <Od Spisnik>

Spisnik, a, lm. cy, Spisnik żołnierz uzbrojony w spisę: Spisnicy u dawnych trzymali po siedm spisów w ręku, które jeden po drugim w potrzebie ciskali, Papr. Tak spisnicy, czyli pikinierowie, jak też i muszkietierowie nosili u boku szablę. Górs. <Od Spisa>

Spisować, uje, ował i † S. ś. p. Spisać.

Spisowanie, a, blm., czynność cz. Spisować.

† **Spisowanie się, a s., blm., czynność cz. Spisować ś.**

† **Spisownik, a, lm. cy l. p. Spisywacz**: S., który spisuje, registrator. L. 2. *komplikator*. L. <Od Spisować>

1. **Spisowy** przym. od **Spis, rejestrowy; popisowy, konspiracyjny.** <Od Spis>

2. **Spisowy l.** przym. od **Spisa**: Drzewce spisowe. 2. min.: Pirył S. a. oszczepowy (= *w którym kryształły zrastają ś. w pewną charakterystyczną postać*). <Od Spisa>

Spisywacz, a, lm. e, × Spisnik, † Spisownik ten, co spisuje, registrator. <Od Spisywać>

Spisywać, uje, ywał i S. ś. p. Spisać.

Spisywanie, a, blm., czynność cz. Spisywać.
Spisywanie się, a s., blm., czynność cz. Spisywać ś.

× **Spisnik, a, lm. cy p. Spisywacz**: Spisnicy funduszów duchownych. Wor. <Od Spis>

Spisnik, a, lm. cy p. Spisnik Wen, Troc. Każdy muszkietnik miał około siebie dwu spisników. Nar. <Od Spisa>

[**Spitrasić, i, il, Spietraszyć**] *licho co ugotować lub usmażyć.* <Z(s) + Pitrasić>

[**Spitraszenie, a, blm.**] czynność cz. **Spitrasić.**

Spity który ś. *spit, upił; pijany, gm. urzuęty, strąbiony, skutny, wstawiony*: S. jak bela. Głuchy a. S. Fred. A. <Od Spić>

[**Spiuć, a, lm. y**] p. **Spiuć.** <Od Spać>

[**Spiuszek, szka, lm. szk]** *podwójna kora na galazce wiśni.* <Od Spiuć>

[**Spizdruta, y, lm. y**] p. **Szpicruta.** <Zam. Szpicruta>

Spiz, u, lm. e, Śpiz, × Spiza chem. l. *bronz na działa i na dzwony; Ze spizy działa odlewane.* Troc. Przen.: Kuty ze spizy siedział jedynowładca wielu królestw dawnych. Kraśni. 2. *wog. stop, aljaż*. 3. *przen. dzwon; armata*: O świecie ryknęły spize <Nm. Speise. Sr. Gmm. Spise>

† **Spiz, u, lm. e p. Spichrz**: Ze szkółki są drzwi do stancji dyrektora, dalej szpital o czterech oknach, S. (spichrz) o dwóch. T. K. <Zam. Spichrz>

1. × **Spiza, y, lm. e p. Spiz**: Na większe działa wziął z sobą spizy abo miedzi, żeby ich tam ulano gdzieby mu je potrzeba było. Baz. Przywiózł z sobą spizy bardzo wiele na lanie działa i wszelkiej strzelby. Baz. Przen.: Arse-

nał spiżą, napelniony. Tw. (= działami, armatami). Echo święconej spiży w chmurach ś. kołyszce. Syrok. (= dzwonu). <Nm. Speise, Sr. Gum. Spise>

2. × **Spiza**, y, lm. e, × **Spyża** l. żywność, prowiant: S., co w spiżarni naspiżowane jest. Troc. S. wojenna, pica. Troc. Spiżą fortecę opatrzyc. Troc. Prochy i spiże. Troc. Gdy z wojskiem jechał przez ziemię ich, posłali mu moc spiży, jak oto: maki, gęsi, miodowników i innych rzeczy, które ku stołowi należały. Kosz. Zabrali im wszystką spiżę. Leop. (wszystko, co ku żywności przysłużyło). Leop.). Panowie, sami, do gumien, spiklerzów i spiżarni włamawszy ś., wszelką spiżę zabierali. Błaż. Strzelba mało zamkowi wadziła, jednak iż spiże na nim mało było, głodem go przymorzono. Paszk. Będąc w obłężeniu, spiży nie mieli. Leop. Niż z brzegu zepchniesz, pilnie o sobie radź, cobyś przeżył i tam i sam czeladź, na trzy miesiące miej spiży przynajmniej. Klon. Spiży nie było w mieście; już wytrawili byli on ostatek, co było schowane. Leop. Głód wziął moc w mieście, a spiże nie dostało ludowi. B. B. (chleba. B. G.). 2. p. **Spiżarnia**: Wlece mrówka, co zdoła, do swej spiży dzióbkiem, baczna na przyszłą porę, w stos układa z czubkiem. Iż. <Nm. Speise, Sr. Gum. Spise>

Spiżak, a, lm. i **dzwonek spiżowy**: Z pod mgły słyhać było spiżaki, dzwonki spiżowe, wołów liptowskich, co ś. tam pasły. Tet. <Od Spiż>

Spiżany p. **Spiżowy**. L. <Od Spiż>

Spiżarenka, i, lm. i p. **Spiżarnia**. <Od Spiżarnia>

Spiżarka, i, lm. i p. **Spiżarnia**: Czym twe spikrze lepsze od mojej spiżarki? L. Kotka często kroć miasto myszy spiżarkę splondruje. Haur. <Od Spiża>

× **Spiżarni**, ego, lm. owie p. **Szafarz**. <Od Spiżarnia>

Spiżarnia, i, lm. e **skład na spiżę** = żywność, na produkty spożywcze: Żyta dobrze suche do solu a. spiżarni znosić. Trzye. (= do spichrza). Na spiżarnie starości zima sposobi ziemię, zasiewa wiosna z jesienią, a ładuje lato. L. Zdr. **Spiżarka**, **Spiżarenka**. <Od Spiża>

Spiżarniany, × **Spiżarny** przym. od **Spiżarnia**: Zapasy spiżarniane. <Od Spiżarnia>

× **Spiżarny** p. **Spiżarniany**. Troc. Odwiedzać wnuków do ich spiżarnych szalasy. Przyb. <Od Spiżarnia>

× **Spiżglas**, u, blm., p. **Spisglas**.

Spiżokuty **spiżem okuwany**: Spiżokute strzały. Nar. (spiżane grotty mające, L.). <Spiż + Kuty>

× **Spiżować**, uje, ował l. **zupastrywać w spiżę** = w żywność, **prowjantować**. Pot., Troc. S., dawne to i przez najlepszych pisarzy polskich używane słowo, znaczy: obficie napelniać, opatrzyc. L. Tego dnia, gdy ś. galera spiżowała żywnością, nie mogliśmy ś. wybrać. Warg. Król obóz żywnością jak największą S. każe. Błaż. Żywności tylko tyle brać mają, jak przez noc wychować ś może, nie spiżując wozów. Vol. Kto wóz spiżuje, głód mu nie dokucza. L. 2. † S. **zbierać**, **gromadzić**: Domy pełne majątności, którechy ty nie spiżował. Leop. W dołach tych tak długo przeszli spiżowali cesarze niezmiernie zbiory bogactw. Tw. <Od Spiża>

Spiżowanie, a, blm., czynność cz. **Spiżować**.

Spiżowico, woa, lm. wce min. **minerał** z **gromady sylikoidów**, z rzędu krzemianów bezwodnych, z rodziny **piroksenu**, bronzyt, (Mg, Fe) Si O₃. <Od Spiżowy>

Spiżowo-zółty **barwy metalicznej zielonawo-zółtej**. <Spiżowy + Żółty>

Spiżowy, **Spiżany** przym. od **Spiż**: Spiżowe działo. Troc. Piasty kół do armat ciężkich mają buksy spiżowe. Jak. J. Nagle na rozkaz pana spiżowe bramy ś. rozwarły. Krasin. Sól spiżowa.

Splamić, i, ił co = **zespścić plamę**, **zrobić na czym plamę**: S. kajet, fartuszek, podłogę. Precz stąd! splamisz stopnie tronu. Słow. (= **zwalasz**, **zbrukasz**, **skalasz**). Brud zawsze cię splami. Krasin. Przen.: S. honor i t. p. = **skalac**, **skazić**, **pokalać**, **zbezczęścić**, **zniestawić**, **sprofanować**, **zhańbić**, **spodlić**: S. usta mową nieprzystojną. S. dobre imię. Kat. ci zerwie ostrogi i twarz splami dłoń. Słow. Czystą, niezmiętą i niesplamioną była do wieczora Korz. Musisz pani wynieść za ognisko rodzinne i S. swoją kobiecą godność. Święt. S. ś. l. **zostać splamionym**: Suknia splamiła ś. 2. przen. **skalac** ś., **skazić** ś., **pokalać** ś., **zbezczęścić** ś., **zniestawić** ś., **zhańbić** ś., **spodlić** ś.: S. ś. złym czynem, zbrodnią, podłością, technostwem. Żaden ś. nie splami terroryzmem. Krasin.

<Z(s) + Plamić>

Splamienie, a, blm., czynność cz. **Splamić**.

Splamienie się, a ś., blm., czynność cz. **Splamić** ś.

! **Splachnograf**, a, lm. owie **zajmujący ś. opisywaniem wnętrzości**. <Now. z Gr. splagechnon + graphō>

! **Splachnograficzny** przym. od **Splachnografja**.

! **Splachnografja**, i, blm. **opisanie trzew a. wnętrzości**. <Now. z Gr. splagechnon + graphō>

! **Splachnologiczny** przym. od **Splachnologja**.

Splachnologja, i, blm. **nauka o trzewach a. wnętrzościach**. <Now. z Gr. splagechnon + logos>

! **Splachnotom**, u, lm. y **narzędzie do rozcinania trzew**. <Now. z Gr. splagechnon + tomos>

! **Splachnotomiozny** przym. od **Splachnotomja**.

! **Splachnotomja**, i, blm. **anatomja trzew a. wnętrzości**. <Now. z Gr. splagechnon + tomē>

Splanować, uje, ował p. **Splantować**: Tylko miasto hellenistyczne zbudowane było na terenie odpowiednio splanowanym. Ćwik. <Z(s) + Planować>

Splanowanie, a, blm., czynność cz. **Splanować**.

Splantować, uje, ował l. a. **Splanować** **zrównać na płask**, **urównać**, **zniwelować**: S. plac, drogę. 2. przen.: **osadzić na koszu**: A czy też pewno przyjedzie kochany wujaszek? boby to desperacja była, gdyby nas miał S. Skarb. Innym razem ci opowie, jakom Bohuna splantował, bom i na języki ś. z nim próbował. Sienk. Słuchajcie, co mi Bohun mówił, gdy sobie chciał drwić ze mnie, nimem go do ostatka splantował. Sienk. Przyjechał opowiadać, jak Chmielnickiego splantował. Sienk. <Z(s) + Plantować>

Splantowanie, a, blm., czynność cz. **Splantować**.

Splasnąć, śnie, szał a. s! l. **splaszczyc** ś., **skłęsnąć**, **osiąść**: Góry splasły, jary ś. zapadły. Kam. 2. a. × **Splesnąć**, **klasnąć**: Splasnęła rękami biedna Ohijowa i słowa przemówić nie mogła. And. Anastazja rękoma splasnęła. Orzesz. Aurelka krzyknęła, Katarzyna splasnęła rękoma i zajęczała: Jezus Marja! Orzesz. <Z(s) + Plasnąć>

Splasnienie, a, blm., czynność cz. **Splasnąć**.

Splatacz, a, lm. e ten, co **splata**. <Od Splatać>

Splataczka, i, lm. i forma ż. od **Splatacz**.

Splatać, a, ał i S. s. p. **Splesć**.
 Splatanie, a, blm., czynność cz. **Splatać**.
 Splatanie się, a s., blm., czynność cz. **Splatać s.**
 Splatanka, i, lm. i rzecz spleciona, plecionka:
 U czapek były ze wstążek splatanki. Książ.
 <Od Splatany>
 [Splaza, y, lm. y, Plazowina, Plazina] *plaszczyczna, równina*: S. zesieczona (skoszona). Pe.
 <Zam. Plaza, pod wpływem Spleznąć>
 Splażenie, a, blm., czynność cz. **Splażyc**.
 [Splażenie się, a s., blm.] czynność cz. **Splażyc s.**
 Splażyc, y, ył *zbić (plagami), splazować*: Uważał siebie za istotę wynoszoną i podziwianą na złość i na przekór owemu kniaziowi Januszowi, eo Chmielnickiego S. mógł. Jez. <Z(s) + Plażyc>
 [Splażyc się, y s., ył s.] *zmoknąć*. <Zam. Służyc s.>
 × **Splącony splątany**: Dla najpiękniejszej, najendniejszej w postaci i ruchu i w brwi spląconych uroku najpierwszej. Kasp. <Zam. Splątany>
 Splądrować, uje, ował p. **Splądrować**: Mówisz, że ci pałac splądrowali? Krasz. Splądrował Krym wszystek, o Boskim dowiedział s. wkońcu. Rol. <Z(s) + Plądrować>
 Splądrowanie, a, blm., czynność cz. **Splądrować**.
 † **Splasać, a, ał skraść, ściągnąć, grypsnąć, zwędnąć**: Na gardło siedział, że był trochę spiżę splasał. Bud. <Z(s) + Płasać>
 † **Spląsanie, a, blm., czynność cz. Spląsać**.
Splątać, cze, tał płacząc skłębic; zwikłać, zgnatwać, stargać, popłatać, powikłać, potargać: S. niei. Przen.: Głos gniewliwego niezrozumiany, splątany, słów próżno. Pileh. W chwili pęta splątali swego ducha (= *spętali, skrepowali*). Włosy w węze splącz. Mick. Krzyk czarnych ptaków i piosnkę dziewczęcą łomotem swoim splątała szaruga. Uj. (= *zmieszała, zmąciła*). S. s. *ulec splątanu, zostać splątanym*: Niei splątały s. Pary tańczące splątały s. (= *zmieszały s.*). Konie splątały s. i zaczęły wierzgać i szarpać s. na bok. Korz. (= *spętały s., zaplątały s.*). Młodzieniec splątany w strzemiionach i cuglach zniknął w wodzie. Krasin. Dwa ideały i w sercu i w myśli tak mu s. splątały. Uj. Najniepotrzebniej splątał s. z tą babą (= *wdał s., związał s.*). <Z(s) + Płatać>
 Splątanie, a, blm., czynność cz. **Splątać**.
 Splątanie się, a s., blm., czynność cz. **Splątać s.**
 Splec, u, blm., × **Spleć** myśl. I. a. **Splecenie, Splecenie s., Splecenie, Splecenie s.** *choroba końska, psia. Ostror. 2. choroba psa: kurcz, okuliawienie z powodu zaziębnienia*. <Z(s) + Plec>
 1. **Splecenie, a, blm. I. a. † Splecenie** czynność cz. **Spleś**: Tam, kędy lipy z jaworem gałęzi S. na cień jedną z drugą więzi, tam znieś każę wonie. L. 2. anat.: × S. *splót* (plexus).
 2. **Splecenie, a, blm. I. czynność cz. Splecić**. 2. myśl: p. **Splec**: Gdy koń, kładąc s. a. i w biegu, poruszy z miejsca w stawie chrząstek, także i żył suchych onym przyległych narazi, spleceniem to zowią. Dor.
 1. **Splecenie się, a s., blm., czynność cz. Spleś s.**
 2. **Splecenie się, a s., blm., czynność cz. Splecić s.**
 † **Splecić, i, II, Spleczyć** 1. *postawić, odwrócić do siebie plecami*. 2. *konia = nabawić go splecu,*

to jest wykręcenia stawu barkowego. S. s. I. *stanać, odwrócić s. do siebie plecami*. Troc. 2. (o koniu) *dostać splecu*. <Od Splec, wzgl: Z(s) + Pleczyć>

† **Splecienie, a, blm., p. I. Splecenie**. Troc. Drobne drzewa, nasadzone między płotem, gdy wzrosta, można je splatać, nawodząc jedno ku drugiemu, z którego splecienia zrasza s. płot mocny. Trzye.

Spleczenie, a, blm. I. czynność cz. Spleczyć. 2. p. **Splec**.

Spleczenie się, a s. I. czynność cz. Spleczyć s. 2. p. **Splec**.

Spleczny spleczony, uległy splecowi: Na spleć niemasz sposobu, jeno żyłę tę spleczną trzeba kazać zaciąć. Dor. <Od Spleczyć>

Spleczyć, y, ył i S. s. p. Splecić: Spleczy s. koń. Lk. S. s., o koniach: nabyć pewnego gatunku choroby, wypleczyć s. L. <Z(s) + Pleczyć>

× **Spleć, ciu, blm., p. Splec**. Troc. Sposób na zastarzały S. Dor. <Zam. Splec>

! **Splen, u, blm., p. Splin**. Zdr. ! **Splenik**. <Ang. spleen>

! **Splenalgiczny** przym. od **Splenalgja**. <Od Splenalgja>

! **Splenalgja, i, blm. ból śledziony**. <Now. z Gr. splēn + algēō>

× **Splendeca, y, lm. e p. Splendor**: W grobach nawet, do których na każdy dzień leca, jeden drugiego głupią wyściga splendecą. Pot. Rozpościeraj s., jako chcesz, pieszczochu: zgaśnię w grobowym ta S. lochu. Koch. W. Silecie wy s., panowie, na koszty próżne, budując splendecę różne. Koch. W. Stroskany o splendecę rodu, chętnie zadość uczynił propozycjom kasztelanowej. Rol. <Włos. splendezza>

× **Splendecja, i, lm. e p. Splendor**: Pełne splendecji i majestatu pompy sam z całym wojskiem obchody czynił. Nies. Z pańską komitywą i splendecją stawiał s. Nies. <Łć. splendentia>

Splendor, u, lm. y, [Splendor], × Splendeca, × Splendecja okazałość, przepych, pompa, blask, wspaniałość, parada, wystawność, świetność: Niezszechęście wielkim ludziom splendoru dodaje. Jabł. Okrył swój ród nowym splendorem. <Łć. splendor>

[**Splendor, u, lm. y**] p. **Splendor**: Choćbyś też miał największe splendury i nożyce obcinać pazury, choćbyś chodził w złotym aksamicie i poganiał seś koni wkarycie, chybabych też mere osalała, abych ciebie, kostyroy, kochała. L. <Zam. Splendor>

! **Splenemfraksja, i, blm. obrzmienie śledziony**. <Now. Gr. splenemphraxis>

! **Splenetyczny, ! Splenowy, ! Splinowy dotknięty chorobą śledziony, śledziennik**. Przen.: Rozpacz splenetyczna i zazdro-na. <Łć. spleneticus>

! **Spleniczny tyżący s. śledziony**. <Od Gr. splēnikōs>

! **Splenifikacja, i, blm., ! Splenizacja stwardzenie śledzionowate**. <Now. z Gr. splēn + Łć. facere>

! **Splenik, u, blm., p. Splen**: Miał mieć jakiś powód do tego spleniku. Krasz. <Od Splen>

! **Splenizacja, i, blm., p. Splenifikacja**. <Od Splen>

Splennik, a, lm. ey, Splinnik chory, cierpiący na splen, melancholik, śledziennik: Ojciec srogi, do tego wielki oryginał, S. Słow. <Od Splen>

! **Splenoğraf, a, lm. owie, zajmujący s. splenografja**. <Now. z Gr. splēn + graphō>

! **Splenograficzny** przym. od **Splenografja**. <Od Splenografja>
 ! **Splenografja**, i, blm. *opisanie śledziony*. <Od splēn + grapho>
 ! **Splenologiczny** przym. od **Splenologja**.
 ! **Splenologja**, i, blm. *nauka o śledzionie*. <Now. z Gr. splēn + logos>
 ! **Splenopatja**, i, lm. e *choroba śledziony*. <Now. z Gr. splēn + pathē>
 ! **Splenotom**, u, lm. y *narzędzie do rozcinania śledziony*. <Now. z Gr. splēn + tomos>
 × **Splenotomja**, i, lm. e l. *anatomja śledziony*.
 2. *nacięcia a. wycięcia części śledziony*. <Now. z Gr. splēn + tomō>
Splenowy, **Splinyowy** i. *tyczący ś. splenu*. 2. p. **Splenetyczny**. <Od Splen>
 × **Splęsnąć**, **śnie**, **snąć** p. **Splęsnąć**: *Chorażyna splęsnęła rękami Korz.* <Z(s) + Pleśnąć>
 × **Splęsniecie**, a, blm., *czynność cz. Splęsnąć*.
Splęść, **splęcie**, **splótl**, nied. **Splatać**, [**Splętać**] i. *złączyć przez plectenē, zapleść, zwić*: Sznuły splecione. Jak. J. Drobne drzewa nasadzone między plotem, gdy wzrosną, można je splatać, nawodząc jedno ku drugiemu, z którego splecenia zrasta ś. płot mocny. Trzyce. Kania przędza len splata. Przędz. (= *spina, płacze*). Len ma być pinie wyplewiony od chwastu, zwłaszcza od kanej przędzy, która, len splatając, bardzo mu szkodzi. Trzyce. Ręce splecione spoczywały na zaokrągleniu figury. Orzesz. Jasne, bujne włosy, splecione we dwa warkocze. Rol. Przen.: *złączyć, zjednoczyć, zbratać, zespolić, skojarzyć, spoić*: Splatasz serec i rozwiązujesz, gdyby igraszkę. Krasin. 2. *zrobić przez plectenē, upleść, zwić, uwić*: S. koszyk. Komu ślubny splatasz wieniec z róż, lilii i tymianka? Miek. Przen.: *plotać, paplając stworzyć, zmyślić plotkę*: S. bajki, gawędzi. L. Ludzie podczas leda co mówią, trzęsą, splotą. Kn. (nie wszystko prawda, co ludzie mówią. L.). 3. *opleść, plotać okolicę*: Serec mi splatasz koroną gwiazd. Mic. 4. anat.: Mięsień spleciony karku, †muskul przeplatany, †myszka przepleciona, †muskul przepleciony, zawikłany, †myszka zawita (musculus complexus). Mięsień spleciony mały, p. **Karko-sutkowy**. S. ś. l. *złączyć ś. przez plectenē*: Ptaki nocne, splatacie ś. w wieniec nade mną! Krasin. Przen.: Oni ś. spletili i upadli. Wr. (= *splątali ś., usidlili ś., zaplątali ś., spętali ś.*). W rozumie nieraz potknięcie ś., ustanie, zmyli, splecie, jakoby trzy po trzy bajął. Glicz. (= *splącze ś., zawikła ś., zmieszka ś.*). Z jestestwem całym świata jestestwo jego węzłem braterstwa ś. splata. (= *jednoczy ś., łączy ś., spaja ś.*). Dziwne a sprzeczne uczucia splotły ś. naraz w serec dziewczyny. Sienk. (= *skojarzyły ś.*). Przen.: *złożyć ś., ułożyć ś., wziąć pewien obrót, wypaść*: Wszystko ś. tak splata, że chyba ś. powiesić. Słow. Tysiące smutnych splatało ś. na to powodów. Rol. 2. *splęść sobie włosy swoje*: Pierwej, niż ś. goła splecie. Kn. (= *w mgnieniu oka, natychmiast, jak piórko opali*). [Siostrzyczka spleciona chodzi zasmucona]. <Z(s) + Pleść>
Splęsniałość, i, blm., rz. od **Splęsniały**, *plęsn.*
Splęsniały który *splęsniał*: Chleb S. Troc. Splęsniałe wino. Ser S. Starzec S. Troc (= *strupieszwały, zgrzybiały, sparciały*). Dziadu S. Pot. S. trup. Kn., Troc. Tym splęsniałym hajdukom to obowie szkodzi. Fred. A. Drzewo zbutwiało, splęsniało. Łab. <Od Splęsnieć>
Splęsnieć, i, if *okryć plęsnia, zrobić, aby splęsnia-*

ło: Drut elektryczny rdza litewska splęśni. Syrok. <Od Pleśń>

Splęsnieć, **eje**, af *okryć ś. plęsnia, opleśnić, zakwitnąć = dostać plęsnia, zapleśnić, zaśnieżyć*: Chleb, ser splęsniał. Buty w wilgoci splęsniały. Przen.: Nasz przyjaciel po rozłączeniu ś. z nami splęsniał, mieszkając w głębi powiatu swego; bo jak na sprzęty złożone w miejscu zamkniętym plęśń pada, świeżość im odbiera i farby płowieją, tak też plęśń pada na duch, skoro niczym nie jest odświeżony. L. (= *zmarniał w zastoj, zgnuszał, sparafjaniał, stał ś. abnegatem, zacofał ś.*). <Z(s) + Pleśnieć>

Splęsnienie, a, blm. i. *czynność cz. Splęsnieć*. 2. *czynność cz. Splęsnieć*.

Splęsniecie, a, blm., *czynność cz. Splęsnąć*.

[**Splętać**, a, af i S. ś.] p. **Splęść**. <Zam. Splatać>

[**Splętanie**, a, blm.] *czynność cz. Splętać*.

[**Splętanie się**, a s., blm.] *czynność cz. Splętać ś.*

[**Splęteczka**, i, lm. i] *dziewczyna*: Nadobna Kasienka już nie S. (= *już jest po rozplecinach, już mężatka*). <Od Splętko>

[**Splętko**, i, lm. i] p. **Splotka**.

× **Splętny** *dający ś. splęść*. L. <Od Splęść>

Splęwka, i, lm. i zool. (argulus) *skorupiak widlonogi*.

[**Splęzać się**, a s., af ś.] p. **Splęznąć**. <Z(s) + Plezać ś.>

[**Splęzanie się**, a s., blm.] *czynność cz. Splęzać ś.*

[**Splęzienie się**, a s., blm.] *czynność cz. Splęzić ś.*

[**Splęznąć**, **znie**, **zł**, **Splęzić ś.**, **splęzie**, **Splęznąć ś.**, nied. **Splęzać ś.**, × **splęzam**, **Splęzić ś.**] *splęznąć, zeszlizgnąć s., obsunąć ś., zjechać*. <Z(s) + PLEZ/PLOZ>

[**Splęznięcie**, a, blm.] *czynność cz. Splęznąć*.

[**Splęzić się**, **zie** s., **zł** s.] p. **Splęznąć**.

Splęży, **splęz**, blp., leśn. *deszczki z drzewa iglastego na podkłady pod dachówkę karpiówkę, w miejscach, gdzie ś. jedna z drugą bokami stykają*. Si. wil. <Brs.? Z(s) + PLEZ>

[**Splęć**] p. **Splot**: Ka są Cmy, w cieniu leśnym popod spleciom konarów pohowane, jak zajające? Tet. <Od Splatać>

! **Splin**, u, blm., ! **Splen** *śledziennictwo*, × *śledziennica*, *hipochondrja*, *chorobliwy smutek i przygnębienie*, *wada*, *obrzydzenie życia*. <Ang. spleen>

! **Spliniaczny** *dotknięty splinem*: S. pan wybędniał głośno rytm piosenki na stole. Gom. <Od Splin>

! **Splinnik**, a, lm. cy, **Splennik** *człowiek dotknięty splinem, dziwak znużony, śledziennik*. <Od Splin>

Splinyowy przym. od **Splin**; **Splenowy**.

Splondrować, **uje**, **ował**, **Splądrować**, † **Splundrować** i. *przetraszać, przeszukać, przepatrzeć w celu rabunku, zrabować, złupić, ograbić*: Tatarzy kraj splondrowali. 2. *przeszukać, przepatrzeć, przetraszać; zbadać, zwiędzić szczegółowo*: Chodziłem na brzeg rzeki, splondrowałem góry. Syrok. <Z(s) + Plondrować>

Splondrowanie, a, blm., *czynność cz. Splondrować*.

Splot, u, lm. y, × **Splotka**, × **Plot**, [**Splęć**] *zaplot, × zaplotek, × zaplotka*, w lm. × *zaplociny* i. *splecenie, rzecz spleciona, powstała wskutek plectenē*: Tegim ś. członki ociągnęły splotem, *complexu coierunt*. Żebr. S. włosów = *war-*

koź, kosa. Rozczochrały sploty swych warkoczy. Przyb. S. złotowłosy. Książ. Włosów migające sploty. Berw. Był to S. kwiatów najpiękniejszej krasy i najmiłszej woni. Ochoć. Sploty węża = węzły, skręty, pierścienie, zwoje, kregi. Splotami węża wiją ś. stopnie. Krasin. Skręt a. S. liny. 2. anat.: Sploty, wiązki a. splecenia naczyń krwionośnych a. nerwów, × splotki, × zawięcia (plexus). Sploty naczyń tętnicze: falisty a. wężykowaty (p. nudulatus), pętelkowy (p. ansatus), kresowy (p. linealis), podłużny, ostrokątowy (p. longitudinalis, angulus acutus effingens), krzewisty (p. dendriticus), podłużno-oczkowy (p. maculoso-longitudinalis), oczkowy (maculosus), mimośrodkowy a. gruczolowy (p. excentricus), wzwodowy (p. erectilis). Sploty chłonnicze = zwoje limfatyczno-naczyniowe. Sploty nerwowe: kulzowy (p. ischiadicus), ramienny (p. brachialis), sromowy a. sromny (p. pudendalis), trzewny a. brzuszny a. słoneczny a. trzewowy a. × żołądkowy (p. coeliacus s. ganglion solare) Zdr. Splotek. <Z(s) + Plot>

Sploteczka, i, lm. i p. **Splotka**. <Od Splotka>
Splotek, tka, lm. tki p. **Splot**.
Splotka, i, lm. i l. × S. p. **Splot**: Wieśniaeką splotkę zmieniono w fryzurę. Zabł. [Splotki = warkocze]. 2. [S., **Spletka**] *tasienka, wstążka do zaplatania warkoczy*. Zdr. **Sploteczka**. <Od Splot>

[Splotny] przym. od **Splot**: Strumyki wiją ś. splotne tysiącami skręty. Wysp. Na wstążkę, używaną do zszywania kapeluszy, mówią, że jest splotną.

Splotowaty do **splotu** podobny. Patol.: Nerwiak S. a. splotowy (neuroma plexiforme). <Od Splot>

Splotowy l. przym. od **Splot**. 2. patol. p. **Splotowaty**. <Od Splot>

[**Splotwy**]?: Uwiązawszy do dołu wielki kosz S., w którym była żywność... Pol.

[**Sploznąć, źnie, zy**] **spelnąć, splowieć, zblaknąć**: Cera z pierwszej krasy splozła. Chr. [S. ś.] p. **Spleznąć**: Helle od strachu z kozła ś. splozła. Pot. <p. Spleznąć>

[**Sploźnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Sploźnąć**.
[**Sploźnięcie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Sploźnąć ś.**

Splucie, a, blm., czynność cz. **Spluć**.
Spluć, uje, ul p. **Splunąć**.
Splugawiać, a, al i S. ś. p. **Splugawić**.
Splugawianie, a, blm., czynność cz. **Splugawiać**.

Splugawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Splugawiać ś.**

Splugawić, i, il, nied. **Splugawiać** l. **spaskudzić, zwalać, zanieczyścić, zbrudzić, zbrukać, skalac, splamić, zeszpecić**: Te rzeczy, które z człowieka wychodzą, te go splugawiają. Leop. Więcej splugawia człowieka źle czynić, aniżeli mięso jeść. Żarn. Trunki i potrawy splugawione. Biel. M. Błogosławieni, którzy zachowają czystość serdeczną i co śmiertelnymi grzechami duszy swej nie splugawiają. Odym. Staś tak ś. obawiał znaleźć swój ideał splugawionym, spospolitowanym, uwiedłym. Krasz. 2. † S. **napaskudzić, narządcać, nasrać**: Obrazy wypalili, groby porozwalali, w chrześcielnie splugawili. Skar. S. ś. l. **zwalać ś., spaskudzić ś., zeszpecić ś., splamić ś., zbrudzić ś., zbrukać ś., skalac ś.**: Ci to są, którzy ś. nie splugawili niewiastami, bo są dziewicami. Leop. (= niezmarali ś.). 2. [S. ś.] **sfajdać ś., spaskudzić**

ś., *zrobić pod siebie, zesrać ś.* Wencesaław cesarz przy chrzcie świętym ś. splugawił. Troc. <Z(s) + Plugawić>

Splugawienie, a, blm., czynność cz. **Splugawić**.
Splugawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Splugawić ś.**

[**Splujnąć, nie, ną]** p. **Splunąć**. <Zam. Splunąć>

[**Splujnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Splujnąć**.

Splunąć, nie, ną, [Splujnąć], Spluć, nied. **Spluwać** l. **plunąwszy rzucić**: Spluńże precz z języka swego one marne gorzkości i słoności. Rej. Spluwam zabobonie na co złego, aby mię chybiło. Kn. Spluwać począł dość często, jakby w aktualnej zostawał saliwacji. L (= *pluć*). Żyd splunął z oburzeniem i zerwał ś. Bał. A skotak, wola rze — każdy, kto koto niego przeehodził, splunął. Dyg. 2. [S.] *nie utrzymać piłki złapanej w grze w palanta*. <Z(s) + Plunąć>

† **Splundrować, uje, ował** p. **Splondrować**.
Murin. <Z(s) + Plundrować>

† **Splundrowanie**, a, blm., czynność cz. **Splundrować**.

Splunięcie, a, blm., czynność cz. **Splunąć**.

Spluskać, a, al i S. ś. p. **Splusnąć**. <Z(s) + Pluskać>

Spluskanie, a, blm., czynność cz. **Spluskać**.
Spluskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spluskać ś.**

Splusnąć, śnie, sną, Spluskać, Spluszczyć *zbluzgać, zbrzygać, spryskać, schlapać, zachlapać, zabryzgać*. Krasz. S. błotem, krwią. Przen.: *splugawić, skalac, zeszkaradzić, zeszpecić, skazić, splumić*; Nie dosyć na tym, iż ś. kto wystrói: gdy enotę spluska, za djabła to stoi. Rej. Prawda każdego ozdobi by złotem, leż bardziej spluska, niż śmierdzącym błotem. Rej. 2. *zrobić przez pluskanie; pluskając ulepić*: P. Bóg spluskał, ale nie umuskał. Prz. (o człowieku nieokrzesanym). 3. [S.] *skraść. S. ś., Spluszczyć spluskać siebie, zbrzygać ś., zbluzgać ś., spryskać ś., schlapać ś., zachlapać ś., zabryzgać ś.*: Jedz chleb — nie spluskasz ś. Kn. (= *nie zrzygasz ś.*; *skromne życie zdrowe*). <Z(s) + Plusnąć>

Spluszczyć, oje, al p. **Splusnąć**: *zostać spluskany, schlapać ś., zbluzgać ś., zbroczyć ś., ociec, zmoknąć*: Koniom w nich wielka jest wygoda, bo nie spluszczeje, gdyż nie pod gołym niebem, ale pod namiotem sucho i pięknie stoi. Pas. Nogi pokrajane krwią spluszczały. Nies. <Z(s) + Pluszczyć>

Spluszczenie, a, blm. l. czynność cz. **Spluszczyć**. 2. czynność cz. **Spluszczyć**.

Spluszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spluszczyć ś.**

Spluszczyć, y, ył i S. ś. p. **Splusnąć**: Oczy spluszczył i patrzeć na niego nie chciał. Krasz. <Z(s) + Pluszczyć>

Splusnięcie, a, blm., czynność cz. **Splusnąć**.
Splusnięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Splusnąć ś.**

Spluwa, y, lm. y gm. p. **Spluwka**: Wszysey trzej przychodzili zawsze z „brońkami“, czyli „spluwami“. Zer. Zdr. **Spluwka**. <Od Spluwać>

Spluwacz, a, lm. e, [Spluwała] *ten, co spluwa, płowacz, spulator*. Mącz. <Od Spluwać>

Spluwaczka, i, lm. i l. forma ż. od **Spluwacz**. 2. a. × **Spluwka**, × **Spluwarczka**, × **Piasecznica**, × **Piaseczniczka**, × **Płowaczka**, × **Płowalnik** *naczyńko do spluwania w nie, kraszuarzka*. 3. żart. *maleńka kieszonka z prawej strony paltota, żakietka, okry-*

cia lub kurtki, umieszczona wyżej od zwykłej kieszeni biodrowej i więcej, niż ona, wysunięta ku przodowi. <Od Spluwać>

Spluwać, a, ał p. Spluwać.

Spluwak, a, lm. i zł., p. Spluwka. <Od Spluwać>

[Spluwała, y, lm. y] m., p. Spluwacz. <Od Spluwać>

Spluwanie, a, blm., czynność cz. Spluwać.

× Spluwareczka, i, lm. i p. Spluwareczka. <Od Spluwać>

Spluwka, i, lm. i l. [Spluwki] = *pluociny, śliny splute*. 2. × S., p. Spluwareczka. 3. a. Spluwa, Spluwak zł. *rewolwer, pistolet*. <Od Spluwać>

[Spluzać, a, ał] splumić, poplumić: Dziewka kurę rzezała i nożyczek splużała. <Z(s) + PLUG >

[Splużanie, a, blm.] czynność cz. Spluzać.

Spluzać, a, ał i S. s. p. Spluścić.

Splużalność, i, blm., rz. od Splużalny.

Splużalny dający s. spluwać: Wniosek zaciągnięcia pożyczki, splużalnej w latach pięćdziesięciu. <Od Splużać>

Splużanie, a, blm., czynność cz. Splużać.

Splużanie się, a s., blm., czynność cz. Splużać s.

Splużenie, a, blm., czynność cz. Splużać.

Splużenie się, a s., blm., czynność cz. Splużać s.

Spluché, chcia, lm. chce m. i ż., Szpluché, † Szpluchie l. *szmata, płat, galgan, ściierka, szmata oderwana od sukni; uboga suknia wytarta, łachman, łach*: Spluchieciem (ścierką) to zetrzyj. Troc. Chudopacholski S. L. 2. przen. *plaski kawał czego, szmat*: Roku 1369 ostateczna S. szlaskiej ziemi królestwu czeskiemu przypadła. Błaż. S. roli, ziemi, niewielki ubogi kawał ziemi. L. Inszy w ciężkim ubóstwie na swych spluchciach żyjąc, inszy z łotrostw pożywienia szukając Grab. P. Kmiec, co ubogi S. porze. Nar. Ojczysty S. swemi włomi sprawuje Koch. W. Granicami spluchcia swego małego kontentował s., przestawając na maluchnej osiadłości swojej. Warg. Miał nadzieję jaki S. ojcowizny odzyskać. Krasz. Ziemia staje s. piękną, wielmożną w każdym swoim spluchciu. Dyg. Krew zmoczyła S. piasku Sahary — i po wszystkim. Zer. S. rudej roli tak daleki, że widzi s. jakoby chmura. Zer. 3. × S. *biedak, chudopachulek, chudzina, chwałak, nieborak, kłopotarz*: Ubogi to S. Troc. 4. [S.] *pęk*: S. słomy. Zdr. Spluchetek. <p. Pluché>

Spluchetek, tka, lm. tki p. Spluché: Lepiej było przy skromnym spluchetku zostawać, niż szukać figlem zbioru, który często chybiał. Opal. Wóz toczył s. zwolna, a w miarę, jak s. toczył, ustawało po drobnych spluchetkach ornej ziemi pokrzykiwanie na woły, ciągnące pługi. Kon.

Spluciel, a, lm. e, † Splucca ten, co spluwać a. co spluwa. L. <Od Spluwać>

Splucielka, i, lm. i forma ż. od Spluciel.

Spluścić, i, il, nied. Spluścić l. *znięść, skasować, umorzyć przez zapłacenie*: Wszystkie długi przodków swoich spluścił, dobra zastawne wykupił. Kras. Mąż zazdrością dwakroć spluści. Fred. M. Wolę S. pani ten dług wdzięczności natychmiast. Bał. (= oddać, uiścić; wynagrodzić; wywozować s., odpłacić s. panu). Albo Ty myślisz, o Ty wiecznie żywy, że Ciebie kocham za jakąkolwiek bądź w niebie zapłatę, którąbys spluścił mi dni mých utratę? Krasin. S. częściami, ratami = *wypłacić*: Miałem obowiązek rozdzielić mają-

tek mój między siebie i Dawidka, spluając tobie procent aż do mojej śmierci. Bał 2. kogo = *zapłaciwszy skwitować; skupić czyje prawa do własności, zaspokoić pieniędzmi*: Majętność po ojcu brat mój objął, mnie spluścił, siostry wyposażył. Kras. Gdyby kilku na jednych dobrach mieli długi, mający większy kapitał ma prawo S. mającego mniejszy kapitał a. jeżeli S. nie zechce, tedy mniejszej sumy właściciel większego spluści; gdyby zaś oba nie chcieli siebie S., mają s. zgodzić, aby komu trzeciemu przestawili, a pieniądze między sobą podzielili. Cz. Sukcesor hojnie spluścił schedy. Rol. S. s. na majstra, rzem. = *zwolnić s. od przypadającej należności za wypisanie na majstra przez wniesienie do kasy cechu odpowiedniej sumy*. <Z(s) + Pluścić>

[Spluścić, i, lm., i] spluścić, spluścić części dziedzictwa brata lub siostry: Komu dać grunt i chałupę, a la tych drugich spluścić. Jużeśwa spluścić zrobili. <Od Spluścić>

† Spluścić, u, lm. e *placz*: Żalowali tego żołnierza, że je tak marnie upuścili, i ledwie im nie do spluściu było. Biel. J. <Z(s) + Pluścić>

† Spluścić, y, lm. y p. Spluściel. Ort. <Od Spluścić>

Spluźać, a, ał i S. s. p. Spluździć.

Splużanie, a, blm., czynność cz. Spluźać.

Splużanie się, a s., blm., czynność cz. Spluźać s.

Spluścić, cze, kał *zmyć, usunąć płaczem*: Łzą nie spluścisz ciężkiej doli. Sł. wil. S. s. *zmordować s. płaczem; zapłakać s.*: Porwał s. starzec splukany i zbladły na głos z Bożego, co słytał, natchnienia. Kras. Chciałem tam, życia złożony ostatki, splukany starzec, być pogrzebiony. Pot. Wydarł bogactwa splukany ubogim. Cho. Przen.: *zrosić s.*: W kwiat splukany krople niebios siękną. Sł. wil. Jutrzenka blada splukana rosą. Sł. wil. <Z(s) + Pluścić>

Splukanie, a, blm. l. czynność cz. Spluścić. 2. p. S. s.: Szczęśliwy cię oglądać po świeżym splukaniu, jeszcze eichemi łzami żalu brylantową. Słow.

Splukanie się, a s., blm., niek. Splukanie czynność cz. Spluścić s.

Splaszac, a, ał i S. s. p. Splaszyc.

Splaszanie, a, blm., czynność cz. Splaszac.

Splaszanie się, a s., blm., czynność cz. Splaszac s.

Splaszczac, a, ał i S. s. p. Splaszczyc.

Splaszczanie, a, blm., czynność cz. Splaszczac.

Splaszczanie się, a s., blm., czynność cz. Splaszczac s.

Splaszczenie, a l. blm. = a) czynność cz. Splaszczyc i Spluścić. b) p. S. s.: Co to za pokora chytra! jakie S. pocieszne, coś cudownie lisiego! Krasz. 2. lm. a *miejsce splaszczone, plaskość czego*: S. góry. S. ziemi = *odstępstwo od postaci kulistej, różnica między średnicą ziemi równikową a biegunową, stosunek tej różnicy do średnicy równikowej*.

Splaszczenie się, a s., blm., niek. Splaszczenie czynność cz. Splaszczyc s.

Splaszczyc, y, yl, × Spluścić, × Zapluszczyc, nied. Splaszczac zrobić *plaskim, rozplaszczyc, zgnieść na plask, przypłaszczyc*: S. kulę ołowianą. Troc. Ziemia jest nieco splaszczoną kulą. Hube. Nos ma ze wszystkim splaszczony. L. (= *skłębły*). Liście splaszczony, *folium compressum*, mięgiste, ale przytym plaskie. L. Splaszczony i w tył

cofnięte czoło. Bał. Spłaszczyl mu mordę pięścią. Rzew. Demokracja pospolituje ludzi, niweluje, spłaszcza ludzi, robi ich ohydą masą. Przybysz. (=robi poziomemi). Mat.: † Kwadrat S., p. Kwadrat. Kwadrat podłużny spłaszczony = równoległobok. S. ś. stać ś. płaskim, skłębnać, przyplaszczyc ś., rozplaszczyc ś.: Kula od skały spłaszczyła ś. Zając ze strachu spłaszczyl ś. ku ziemi (= przy-padł, przycupnął). Przen.: unizyc ś., upokorzyc ś.: Cóż więc przywiodło ciebie w więzieniu, abyś ś. spłaszczyl przed władzą? Słow. <Z(s) + Płaszczyc >

× Spłascić, i, il i × S. ś. p. Spłaszczyc. Troc. <Zmieszanie PŁASK z PŁAST >

Spląt, u, blm., p. Spląta: Naznaczyli wysokość splātu corocznego i ilość lat. Jez. [Nie żądam gruntu, ino splātu z niego, ale odrazu]. Ork.. Walczyc już tylko o drogi S. zycia. Gliń. <Z(s) + † Płat >

Spląta, y, lm. y, Spląt, [Splątek, Splątunek, Splątka] i. splacenie: Jak uniknąć spraw nieoddzielnych od współwłaścicieli jednej wsi, kiedy ani S., ani przestawienie jest podobne? Cz. Zastawny dzierżawca Tarnawy nie ustępował z niej, oczekując spląty należnego kapitału. Rol. S. weksłów, długu, wierzyteli. 2. splacanie ratami, wypłata: Wziąć, kupić co na splątę (= na raty). <Z(s) + Płata >

Splatać, a, al i. platając sprawić; pochwierować, schlastać, zrzębać: Takeśmy we dwóch splatali Bohuna, jak szczupaka. Sienk. 2. urządzić, zbroić, wyrządzić, wypłatać: S. komu figla. Spląta zawsze coś takiego, za eo mało było kijów poszednich. Krasz. <Z(s) + Płatać >

Splatanie, a, blm., czynność cz. Splatać. [Splątek,tku, lm. tki] p. Spląta: Domagają ś. splatku z pozostałego majątku. Gac. Została była rata pieniędzy grzywien pięć splatku Jędrzejowi, bratu, od młodszego braciej. Gac. Zznał, że już ci stryjowie wzięli wszystek S. z tej to karczmy. Gac. Starsze rodzeństwo pozbyło go ś. z gruntu niewielkim splátkiem. Las. <Od Spląt >

[Splątka, i, lm. i] p. Spląta: Jeden ma wziąć splátkę, a ja grunt. <Od Spląta >

Splątunek, nku, lm. nki] p. Spląta. <Od Spląt >

Splaw, u, a. †iu, [iu], lm. y a. †ie, [ie] i. spadek rzeki, naturalny bieg wody: Staw na splawiu, to jest pierwszy od rzeki zaczynający ś., zwykły ś. prędko zamulać. Haur. 2. fala, wał wodny, balcan, tón: Nawa widzieć nie mogła towarzyskiej nawy, przez morskie błakając ś. splawy. Bardz. 3. splawianie, spust po wodzie, przewóz towarów wodą, żegluga: Cło nowe w W. Ks. Litewskim i S. wodny na tak gwałtowną rzpltej potrzebę ustanawiamy na lat dwie. Vol. 4. splawy, zlew, zbieg dwóch rzek: Brańów nad splawem Seretu z Dunajem. Błaż. Gońmy co żywo do splawu i ezajek. Krasin. 5. to, co splywa na wierzch, pod wierzch wody, co ś. unosi na wodzie nie tonąc: a) kępa na stawie, która z wodą podnosi ś. i opada: S., wyspa lub ostrów na stawach pływający, lasem zarosły. Pol. b) a. Splawnik = ryb. Pław: Splawy u sieci. L. e) a. [Splawiuk] część wędki z kory, pływająca po wodzie. Gwar. d) [S.], Sadz, Sadź, Sadzawisko, Sadzawica, [Sadza, Sądziec], Pudło, Holdernia skrzywnia podziurawiona, zapuszczana w wodę, do przechowania w niej ryb w żywym stanie. 6. [S.] = kawalki pola, gdzie woda wiosenna znosi iltuste części i osadza. 7. † Splawy, lek., p. Odchód. Zdr. Splawik, Splawek. <Z(s) + Pław >

[Splawa, y, lm. y] i. przypływ wody. 2. wierzchołek drzewa: Na krzyżowych splawach świerków stopniały lód zamieniał ś. na olbrzymie krople. Zer. <Z(s) + PŁAW >

Splawek, wka, lm. wki i. p. Splaw: S. u wędki, u kotwicy (= pływak). S. u wędki do utrzymywania haczyka w pewnej głębokości. 2. sztabka stopionego kruszcu: Znalezienie splawków (lingots) bronzowych. Kop. 3. [Splawki] = łączki pod pochylnością wzgórz, z których splywając, nawóz czyni je obfitszemi w trawę. 4. garb: Splawki = części korkowe kory dębowej, które splywają, na wierzch dębicy w kadzi. 5. piw. cienki jęczmień pozostający przy zamoczeniu na powierzchni wody: Zbierać splawki ze słodu, to jest ziarna zepsute, słomę lub barkóg, który ś. na wodzie unosi. Mag. <Od Splaw >

Splawiacz, a, lm. e. × Splawiciel ten, co splawia, plawiciel. <Od Splawiać >

Splawiać, a, al p. Splawić.

Splawialny dający ś. splawiać. Sł. wil. <Od Splawiać >

Splawianie, a, blm., czynność cz. Splawiać.

× Splawiciel, a, lm. e p. Splawiacz. L. <Od Splawiać >

× Splawicielka, i, lm. i forma ż. od Splawiciel.

Splawić, i, il, nied. Splawiać i. spuścić po wodzie, na wodę, przeprowadzić wplaw: S. zboże do Gdańska. 2. [S.] włożyć na łodzie. 3. puścić wplaw, splókać, zmyć, skapać, zlać: S. konia, czarownicę. Precz, bo cię ryceerze moi porwą i splawią na rzece. L. Przen.: S. żrzenieć w łez powodzi. L. We krwi niewinnej ma być ręką twoją splawiona. L. (= zbroczona). Ostrym tarciem głowę zjętą i twarz splawioną pokazuje świętą. Mias. (= ociekłą, zbroczoną). Członki krwią splawione zdejmują z krzyża. Mias. Widok splawionego świata po burzy. Pol. Łąka splawiana przez zalew (= zalewana). 4. ÍS. stopić, rozpuścić, przeprowadzić przez ogrzewanie ze stałego w ciekły stan skupienia: Splawił Aaron nuszki i wlał je w formę i uczynił z nich cięć lane. Leop. Jak gdybyś cheiał srebrem niesplawionym ozdobić naczynie. Leop. 5. chem. przez zmieszanie ciała sproszkowanego, nierozpuszczalnego z wodą utworzyć rodzaj emulsji, a następnie zlać ciecz mętną, ażeby z niej zebrać później bardzo mialki, zwolna osiadający proszek, odplawić, odszlamować. <Z(s) + Pławić >

Splawienie, a, blm., czynność cz. Splawić.

Splawik, a, lm. i i. p. Splaw. 2. geol. mięczak brzochopełczy skrętołowy (nerita), rozdepka, pływak. Łab. <Od Splaw >

[Splawina, y, blm.] i. zb. gałęzie drzew, służące do zastawiania ścian na zimę. 2. drobne gałęzki, liście, mech, wrzos do pokrycia milerza, użyte w celu utrudnienia przystępu powietrza. <Od Splawieć >

Splawisko, a, lm. a i. miejsce splawu, spadu wody: Role, które są na splawisku, bardzo bywają urodzajne. Haur. 2. jedna z kep, które San, opadwszy, zostawia wśród swego łoża. <Od Splawieć >

Splawka, i, lm. i p. ryb. Pław. <Od Splawieć >

Splawne, ego, blm. zapłata od żeglugi, za przewożenie towarów wodą: Poborca splawnego od kupeów wybrać nie mógł. Vol. <Od Splawny >

Splawniczny, ego, lm. owie il. p. Splawnik. <Od Splawnik >

Splawnik, a l. lm. cy fl. = a) a. **Splawniczy retman**, przewodnik statku wodnego. b) **flisak**, oryl. 2. lm. i = a) p. **Splaw**: S., kawałek korka lub piórko utrzymujące wędkę na powierzchni wody. b) gorz. *przymieszka zanieczyszczająca zboże, jako to: plewa, ziarno puste, oset, które, jako cięższe, spływają na wierzch w kadzi.* <Od Splawny, wzgl. Splawić>

Splawno (jako orzeczenie) przys. od **Splawny**: Tak tam szeroko, S., a rybno i przezroczo. Byk. <Od Splawny>

Splawność, i, blm., rz. od **Splawny**: Przekładano potrzebę ułatwienia splawności na rzece Dniestrze. L. Rady patryjotyczne względem ułatwienia splawności rzek naszych. L. Niewolno z rzeki takiego szukać pożytku, któryby tamował publiczną S. Stasz. <Od Splawny>

Splawny 1. *żeglowny, zlatny do splawiania, do spuszczenia transportów, do żeglugi, spustny*: Splawna Wisła. Torz. Rznał kanały splawne. 2. *splawiający, splókający*: Kanał S. = odprowadzający nieczystości płynne. Klozet systemu splawnego (= waterklozet). 3. *plawiający ś., ociekły, zlamy, zboczony, zbluzgany*: Dwanaście koni bije i krwią S. stos gdzieś pod lasem zamienia w ogień. Słow. 4. *× S. spływający, spadający, zwisający, spuszcający ś.*: Splawne jej aż za pas warkocze. L. 5. *gór.*: Sztolnia splawna = mająca w swych przedłużeniach stoki z tak obfitą wodą, że na niej splawiają na łodziach urobek do sąsiedniego kanału lub rzeki. Łab. <Od Splaw lub Splawić>

[**Splaz**, u, lm. y] *pochyłość, łagodna spadzistość, spadek*. Pol. <Z(s) + Plaz>

[**Splaza**, y, lm. y] *duży kawał roli; lan*: Taką S. kartofli. S. żyta. <Z(s) + Plaza>

[**Splazina**, y, lm. y] 1. *wzgórek, miejsce nieco wyższe, porośnięte drzewami, wśród błot*: Śród wielkich, odkrytych błot mała S., na której porósł gaik brzozowy a. sosnowy. 2. *pochyłość, spadzistość, spadek, stok*: Pasma stepowych wyżyn, które geologowie do czarnomorskiej wcielają splaziny. Pol. Danja jest splazina. <Z(s) + Plazina>

Splazistość, i, blm., rz. od **Splazisty**. Pol.

Splazisty *lekką spadzisty, pochylty*: Obszar podgórzy karpaccich przebiera ś. na urodzajne, splaziste stoki. Pol. <Od Splaz>

Splazować, uje, *owal zbić płazem*: Tak go splazowano, że musiał obłożnie leżeć i był w niebezpieczeństwie życia. Mat. <Z(s) + Plazować>

Splazowanie, a, blm., czynność cz. **Splazować**. [**Splochać**, a, ał] *zniszczyć*: S. ubranie (= złać). <Z(s) + Plochać>

[**Splochanie**, a, blm.] czynność cz. **Splochać**.

[**Splochnąć**, nie, nął, **Splonać**] *spłowieć, zblaknąć, spęknąć, wypłowić, wyblaknąć*. <Z(s) + PŁOCH/PEŁZ i t. d.>

[**Splochnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Splochnąć**.

× **Splodek**, dku, lm. dki *to, co jest spłodzone, płód*: Który kiedy rodzic swego spłodku wstydział ś., jak ś. ei swoich zrodków wstydzali, że ś. do nich znać nie zezwolili. Smotr. <Od Spłodzić>

[**Spłodność**, i, blm.] *plodność*: Czarownica potrafi sprowadzić S. kobiecie. <Z(s) + Plodność>

Spłodzenie, a, blm., czynność cz. **Spłodzić**.

× **Spłodziciel**, a, lm. e *ten, co spłodzi a. co spłodził, rodzic, ojciec*. Przen.: Ślezakom ś. mniej przeciwko spłodzicielom: swoim Polakom powstawać, aniż. Krzyżakom, godziło. Błaż. (= przodkom). <Od Spłodzić>

Spłodzić, i, il, nied. **Spladzać** *zapłodniwszy kobietę, samiec, powołać do życia*: Biada temu,

który mówi ojer swemu: czemu spladzasz? a matce: czemu rodzisz? B. B. Głowa mu ś. była napsowała, dlatego osobno mieszkali, tę jedną tylko spłodziwszy córkę. Pas. Dzieci z nieszczęśliwych spłodzone rodziców. Czart. A. Archanioł Pannie powiedział, iż moc Najwyższego miała w jej żywocie S. jej własne nasienie. Gil. Natura rodzi i spladza rzeczy. Petr. Przen.: *stworzyć, skomponować, ułożyć*: Kilka listów, które w gorączce można było S. Słow. Autor tym razem spłodził rzecz mierną. S. myśl, ideę. <Z s) + Plodzić>

Spłomieniać, a, ał i S. ś. p. **Spłomienić**.

Spłomienianie, a, blm., czynność cz. **Spłomieniać**.

Spłomienianie się, a ś., blm., czynność cz. **Spłomieniać ś.**

Spłomienić, i, il, nied. **Spłomieniać** 1. *spalić płomieniem*: Niech wszystko płonie! — spłomienione. Wyp. 2. *zrobić płomiennym, płomienistym, objąć płomieniem, rozplomienić, rozżarzyć*: Zdołaj duchy S. Słow. Krzewy przylesne, na które padł od spłomienionych traw odblask, poczęły ś. rumieńcem krwawieć. Ork. S. ś., **Spłomienieć** *stać ś. płomiennym, płomienistym, zająć ś. płomieniem, rozplomienić ś., rozgorzeć, rozognić ś., rozpaść ś., rozżarzyć ś.*: Cały świat ś. spłomieni. Słow. Szczęście, że woli nie dał z siebie dostać, bobym ś. w straszny był spłomienił postać. Słow. Tam spłomienia ś. język, który wypowiedział: Ergo Deus non est! Mie. <Z(s) + Płomienić>

Spłomienieć, eje, ał p. **Spłomienić**. Ork. <Z(s) + Płomienieć>

Spłomienienie, a, blm. 1. czynność cz. **Spłomienić**. 2. czynność cz. **Spłomienić**.

Spłomienienie się, a ś., blm., czynność cz. **Spłomienić ś.**

Spłonać, nie, nął 1. *pojść z dymem, zgorzeć gwałtownym płomieniem, zbluzować ś., obrócić ś. w perzynę, spalić ś.*: Ogień pod miasto podłożył, którym spłonie zarazem. Tw. Choćby ręka wzdrgnęła, odważnie wykonam: kościoty będą łupić, i od ognia spłoną. Bardz. Złoto największym nie spłonie pożarem. Troc. Wolalbym sto razy, żeby moje stodoły i toki spłoneły. Krasz. 2. *okryć ś. płomieniem, spłonić ś., zczzerwienić ś., zarumienić ś., sponsowieć, oblać ś. rumieńcem*: Gdy świt spłonał, dwa trupy płynęły Dunajem. Uj. Spłoniem w rajskim dusz zachwycie. Zal. Od ieh skrucz niebo spłonie tęczą. Krasin. Ty go kochasz, ha! spłonełaś cała, odgadłam cię. Bał. (= stanęłaś w ogniu, spiekłaś raki). <Z(s) + Płonać>

1. **Spłonić**, i, il *zapłonić, rozognić, zczzerwienić, zarumienić*: Twarz w północie mu spłoniło. Śl. wil. S. ś. 1. † S. ś. = *spłomienić ś., spalić ś., pojść z dymem, obrócić ś. w perzynę*: Miasta ogniem spłonię. Pilch. 2. *spłonać, zapłonić ś., okryć ś. płomieniem, stanąć w ogniach, zczzerwienić ś., sponsowieć*: Niechaj zapalem oblicza ś. spłonią. Słow. (= zapalają, zapalą ś., rozgorzeją). Świętym ogniem gniewu każda twarz ś. spłoni. Śl. Spłonił ś. na to Sieniawski i w oka mgnieniu karabelę ze złotej pochwy wyrwał. Tet. <Z(s) + 1. Płonić>

2. **Spłonić**, i, il *zrobić płonnym, wyjałowić, wysilić, wysuszyć*: Jeśli taką rolę głęboko lemieszem podejmiesz, bardziej ją zepsujesz i spłonisz, że na niej nie ś. nie urodzi. Haur. S. ś., **Spłonieć** *stać ś. płonnym, wyjałowić, wysilić ś.* <Z(s) + 2. Płonić>

Splonieć, eje, ał p. 2. **Splonić**: Wszelkie drzewo domowe, gdy go nie opatrują, splonieje, a stawa s. leśnym. Trzyc. (= wyrodi s., zdzić zje). <Z(s) + Płonieć>

1. **Splonienie**, a, blm., czynność cz. 1. **Splonić**.

2. **Splonienie**, a, blm., czynność cz. **Splonieć**.

3. **Splonienie**, a, blm., czynność cz. 2. **Splonić**.

1. **Splonienie się**, a s., blm., czynność cz. 1. **Splonić s.**

2. **Splonienie się**, a s., blm., czynność cz. 2. **Splonić s.**

Splonka, i, lm. i l. **przrzęd do wywoływania wybuchu**: S. rozsadzająca = kapsel (Sprengkapsel). S. wybnehowa = petarda. 2. **kapiszon broni palnej**. <Od Splonić>

[**Splonać**, śnie, szał] p. **Splonać**.

× **Sploszać**, a, ał i × **S. s. p. Sploszyć**: Niech nie trwożą w twym niebie matki niepokoję; sama sploszam je od ciebie, jak komary złe. Uj.

× **Sploszanie**, a, blm., czynność cz. **Sploszać**.

× **Sploszanie się**, a s., blm., czynność cz. **Sploszać s.**

Sploszenie, a, blm., czynność cz. **Sploszyć**.

Sploszenie się, a s., blm., czynność cz. **Sploszyć s.**

Sploszyć, y, ył, nied. **Splaszac**, × **Sploszac** *nastraszywszy pobudzić do pierzchnięcia; plosząc spędzic; stropić*: Ostrożnie, żebyście ptaków nie sploszyli. Pot: Reszcie mar nie sploszonych rękami odpychał. Uj. Bombardują miasto — wymamlał do siebie, brnąc dalej sploszonymi krokami. Żer. Przen.: S. szczęście. By nie S. miłości pierzchliwego ptaka. Malcz. S. s. *przestraszyć s., stropić s., zestrachać s., zleknąć s.*: Pilnuj, żeby s. koń nie rozgrzał, żeby s. czego nie sploszył. Korz. <Z(s) + Ploszyć>

Splosięcie, a, blm., czynność cz. **Splonać**.

Splowiałość, i, blm., rz. od **Splowiały**, *barwa splowiała*: Umarłych ludzi miała złotą białosć, trumniany w szatach powiew i S. Słow. S. powszechna, cichość martwa, nuda bezkreśna. Orzesz. (= szarzysta). Podobne w splowiałości swojej do małych pagórków nadbrzeżnego piasku. Kon. <Od Splowiały>

Splowiały który *spłowiał, zblakły, wyblakły, spęzły*: Zboże splowiałe. L. S., popęzły. Kn. Włosy opadające z pod splowiałej chustki na zorano i zwiędłe czoło. Orzesz. Oczy splowiałe (= bez życia, bez wyrazu, młte, mgliste). <Od Splowić>

Splowieć, eje, ał l. *stać s. płowym, nabrac koloru blade-żółtego*: Splowiało zboże (= dojrzalo, dostało s.). Pole splowiało od dojrzałych kłosów. 2. *wypłowieć, spęznąć, zblaknąć, wypłowieć, wyblaknąć*: W cós s. nam ta barwa nasza, ta świetność nasza obróciła? jako nam bardzo splowiała! Jan. 3. (o życie) *dostać śnie i, rdzy*. <Z(s) + Płowieć>

Splowienie, a, blm., czynność cz. **Splowieć**: S. żyta, gdy od wody abo wiatru jest, jakby go opalił. Mącz.

[**Splodzić się**, i s., it s.] p. **Spleznąć**. <Z(s) + Płodzić s.>

[**Splozy**, ów, blp.] p. **Oplóziska**. <Z(s) + Płozy>

[**Splózenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Splodzić s.**

Splóczyny, yn, blp. *woda brudna po oplókaniu czego pozostała, pomyje*. <Od Splókać>

Splókać, czo, kał, nied. **Splókiwać** l. *plózcąc zmyć; stoknąć, splawić*: Deszcz splókał ulicę.

Przen.: Wychodek splókiwany = *waterklozet*. Tą krwią dopiero grzechyście splókali Uj. (= *zglądzi*). 2. *przegrać, przepuścić na grę*: A kto mi splókał Sieniawę i Przemyślany? Kaczek. S. s. 1. *zostać splókanym*. 2. *żart. zgrać s.*: Splókał s. w karty co do grosza. Może to jeden z tych, co s. splókali na giełdzie i teraz muszą s. oszczędzać. Bał. <Z(s) + Płókać>

Splókanie, a, blm., czynność cz. **Splókać**.

Splókanie się, a s., blm., czynność cz. **Splókać s.**

Splókiwać, uje, iwał i S. s. p. **Splókać**.

Splókiwanie, a, blm., czynność cz. **Splókiwać**.

Splókiwanie się, a s., blm., czynność cz. **Splókiwać s.**

× **Splótniały** który *spłótniał, zbladły jak chusta*: Oblewa łzami spłótniałą twarz starca. Węg. Nie mogła s. oderwać od martwych i spłótniałych zwłok. Węg. <Od Splótnieć>

× **Splótnieć**, eje, ał *zbladnąć jak chusta*, × **wypłótnieć**, × **popłótnieć**, × **zapłótnieć**: Jak twarz jego spłótniała! Przyb. Zgasły gwiazdy, spadła noc, spłótniał miesiąc nakształt chusty. Pot. Spłótniał z przerażenia. <Z(s) + Płótnieć>

Splótnienie, a, blm., czynność cz. **Splótnieć**.

[**Spluż**, a, lm. ej] *część pługa, w której s. nogi trzymają*. <Z(s) + Pług>

[**Splycenie**, a, blm.] czynność cz. **Splycić**.

[**Splycić**, i, it] *zgrupować*: Kilka majątków kupiwszy, splycił 2000 morgów. <Ros. spłotit'>

Splyn, u, lm. y l. *splyw, ściek, odpływ*: Tędy obrocony S. ułatwiły zarazem i połączenie wszystkich wód. Sur. 2. = **Aljaż**. 3. bud. S. kolumny = *piersień górny i dolny kolumny, warg*: Słup ma S. górny i dolny, pierścień górny i dolny. Podcz. S., *apophygis*, łączy dwie części płaskie, z których jedna nad drugą występuje. Rogal. S. tak dwa członki płaskie wiąże, żeby s. wydawały jedną i nierozdzieloną sztuką. Rogal. <Z(s) + Płyn>

Splynać, nie, nał, nied. **Splywać** l. *plynąć zbiec na dół, popłynąć w dół, ściec*: Spływa woda z góry. Troc. Żydzi odpowiedzieli: krew jego niech na nas spływa i na nasze syny. Odm. (= *niech spadnie na nas, niech nas dotknie*). Sultanowie wymyślili sposób osuszać złotą powódź, która tak często do szkatuły wezyrowej spływa. Kłok. Potok z gór spływa. Wojewoda skoczył z brzegu, i zaraz koń spłynął, bo rzeka była bardzo głęboka. Pas. Czy słyszycie nad szmerem spływającej krwi ciężkie chrapanie katów? Krasin. Z oczu strumień łez nie spływa. Słow. Przen.: Z tą żoną wielkie w dom jego spłyną bogactwa. Boh. (= *przejdą*). Niech na dom jego wszelkie spływają szczęśliwości. Troc. Na kogo czyja wina spływa, temuć s. przywłaszcza; jeśli s. nie przywłaszcza, toć nie spływa; jedna Adamowa wina przez podawanie rodzaju na nas ścieka. Salin. (= *przechodzi, pada*). Nowa sukcesja spływała na Macieja. Rol. (= *spadała*). Spływa to na mię. Troc. Z ręki cugiel s. wywinął, sam po prawej łopatek (konia) bokiem na dół spłynął, *defluit*. Żebr. (= *zsunął s., spęzł*). Spływając z siodła, już s. bokiem chyli. Miek. Na przygastę nasze skronie spłyn, Duchu! Uj. (= *zstąpi, zejść, spuść s.*). Anioły rzadko spływają z niebios ku ludziom. Orzesz. Błogosławieństwo, łaska na kogo spływa. Kwiat liljowy spływał bez szelestu na ziemię Sienk. (= *zlatywał łagodnie, opadał; osiadał na ziemi*). Tu i owdzie z leszczy-

ny, brzoź i grabów spływały liście na ziemię. Sienk. Wspaniała czerwcową noc spłynęła na ziemię i rozsyłała nad pobożowskim miljarde gwiazd, pełzających na szafirowym nieba sklepieniu. Jez. Słonka promyki spływają do nas przez listki drżące. Słow. Otucha zaraz spłynęła w ich serca. Sienk. Lekko falująca powierzchnia łagodnie spływała ku południowi. Rol. (= *skłaniała* *ś.*, *staczała* *ś.*, *chyliła* *ś.*). Poza wzgórzem spływa wzgórze, z winnie kapią bluszcz i róże. Krasin. Z zamku spłynął huczny głos trąby i zeli. Uj. Droga wężowym ruchem po kamieniach spływa. Uj. 2. przen.: S. gdzie, dokąd = *zjawić* *ś.*, *przybyć*: Kiedyś za wczesnej młodości spłynął na stepy. Rol. Panowie polscy znacznie później spłynęli na kresy, bo na początku XVII stulecia. Rol. 3. przen.: Spływać = *zwiszać*, *zwieszać* *ś.*, *spadać* *łagodnie*, *spuszczając* *ś.*: Szata z ramion jego do kostek spływała. Ody. Girlandy ognia spływały po dżamji, przytulonej do świątyni katedralnej. Rol. Znany płaszcz komtura z posępnym krzyżem na barkach spływa. Słow. 4. *popłynąwszy zniknąć*; *zejść*, *odejść*, *upłynąć*, *wylać* *ś.*, *ujść*, *odpłynąć*: Wody, które na dole są, spłyną i zginą, a nie będzie ich. Leop. (zbieżą a opadną. Leop.). On bałwan zlekką, jak wosk od ognia, rozpuszczony spłynął. Birk. Nieprzyjaciele niech napadną, niech zewsząd spływają; ale aby spłynęli od oblicza twego, jak płynnie wosk od ognia. Poe. (niech *ś.* zbiegają, by stopnieli, rozplynęli, zginęli. L.). Zniknęły już śniegi, spłynęły już lody. Len. Krwi spłynęło i lęz morze. Krasin. Przen.: *minąć*, *upłynąć*, *przejść*, *zejść*, *zbiec*, *ubiec*: Godziny te spłynęły mi tak przeczysto. Orzesz. [Małatek zginie i uroda spłynie]. 5. *opłynąć*, *ociec*, *oblać* *ś.*, *zbroczyć* *ś.*, *ubroczyć* *ś.*, *zalać* *ś.*: Padszy na ziemię, spłynął krwawym potem. Bz. Choć spłynął krwią nieczystą, choć zawraca oczy, trzymaj krzepko pohańca, bo wnet ci wyskoczy. Sł. wil. Samotny pójdzie smętną doliną, dni jego łzami, pieśniami spłyną. Len. Polegnę i ja, ale wprzód ziemia ta krwią spłynie. Sienk. 6. a. S. *ś.* *plynąć* *złączyć* *ś.*; *zlać* *ś.* *w jedno*, *zmieszać* *ś.*: Łza chłopska i szlachecka spłynęły *ś.* razem. Syrok. Przen.: Krótka radość, długi żal — wszystko w jedno spływa. Fred. A. Dźwięki ich czynów spłynęły w chór serafinów. Uj. Dawni niewolnicy słowiańscy spłynęli *ś.* w dalszych wiekach z różnoplemienną masą narodu. Szaj. W nieskończonych oddalach spływają pobliza. Przybysz. 7. *wypłynąć*: Tonęła i jeszcze raz ponad wodę spłynęła. Wójc. 8. *przepłynąć*: Ład był niewarowny, niespłynione brody, *innabilis unda*. Zebr. <Z(s) + Płynąć>

Spływ, u, lm. y l. *splywanie*, *splynięcie*, *ściek*: Powrót wiosny nie sprawił wesołości tyle spływy swemi. Przyb. 2. *spłyn*, *splynięcie* *ś.*, *zlanie* *ś.*, *połączenie*, *zbieg*, *mieszanina*: Dziwna istota! co za S. złego i dobrego! pociąga ku sobie i odtrąca razem. Fred. A. 3. × S., przen. *fulda*, *zmarszczka*, *skład*: Szata *ś.* łamała w spływy. Słow. 4. × S: *prąd*, *fala*: Powraca do ciebie miłości S. Sł. wil. 5. anat.: S. zatok (opony twardej mózgowia) (confluens sinuum). 6. bud. *próg ciosowy pochylony nazeunątrz ścięty i nieco dla okapu wystający ze ściany — w oknie gotyckim*. 7. gór. S. solanki pod stołami suszałniemi w warzelni. S. solanki błotnej w podszybiu. Łab. 8. hut. *miejscie w piecu płomiennym u spodu komina, gdzie odpływają żużle i nieczystości*. Łab. <Z(s) + Pływ>

Spływacz, a, lm. e bot. p. Topian. <Od Spływać>

Spływać, a, ał i S. *ś.* p. Spłynąć. <Z(s) + Pływać>

Spływanie, a, blm., czynność cz. Spływać. Spływanie się, a *ś.*, blm., czynność cz. Spływać *ś.*

Spływek, wku, lm. wki bud. *żłobkowaty członek kroju, żłobek, wkłosek*. <Od Spływ>

× Spływnik, a, lm. i = 2. Rząp. <Od Spływ>

Spływowy I. przym. od Spływ. 2. gorz.: Przyrząd S. = *naczynie, do którego spływa spirytus ściekający z chłodnicy*. Dzwon S. = *klosz szklany, przykrywający przyrząd spływowy*. <Od Spływ>

Spobożnieć, eje, ał *stać* *ś.* *pobożnym*: Iabusie zaczęli *ś.* brać do edukacji, spobożniały nagle magnatki. Korz. <Od Pobożny>

Spobożnienie, a, blm., czynność cz. Spobożnieć.

Spocenie, a, blm., czynność cz. Spocić. Spocenie się, a *ś.*, blm., czynność cz. Spocić *ś.* [Spochabia] = *na ukos*. <Z(s) + *Pochabie, p. Spochoba>

Spochmurnieć, eje, ał i. *stać* *ś.* *pochmurnym, okryć* *ś.* *chmurami, zachmurzyć* *ś.*: Niebo spochmurniało. 2. przen. *stać* *ś.* *chmurnym, ponurym, nachmurzyć* *ś.*, *nasrożyć* *ś.*, *sposepnąć*: Wielu nas tak zamilowanych w anglomanji, żeśmy zeszywnieć i S. nawet radzi. Sł. wil. Skończywszy czytanie tego listu, spochmurniał. Orzesz. <Z(s) + Pochmurnieć>

Spochmurnienie, a, blm., czynność cz. Spochmurnieć.

[Spochoba, Spochowa, Spochopa, Spochopia] z *ukosa, ukośnie*. <Z(s) + *Pochob(ie), por. Pochobiasty>

[Spochopa] p. Spochoba. <Zam. Spochoba>

[Spochopia] p. Spochoba. <Zam. Spochoba>

[Spochowa] p. Spochoba. <Zam. Spochoba>

Spocić, i, ii *zmoczyć* *potem*, *zapocić*: S. koszulę.

S. *ś.*, *Spotnieć okryć* *ś.* *potem*, *zgrzać* *ś.* *aż do potu*, *zapocić* *ś.*: Cały spościłem *ś.*, jakbym z wody wylazł. Zabł. Spocił *ś.* jak mysz. Spocił *ś.* nad pracą. Powróćim do domu spoceni, zużeni. Syrok. Konie spocone. <Z(s) + Pocić>

Spocząć, cznie, czał, [Spocznać], † Spoczynać, nied. Spoczywać, † Spoczynać I. *odpocząć* *sobie*, *wychnąć*: Na co *ś.* wam przyda tak wiele sypialnych pokojów, kiedy w jednym tylko spoczywacie? Pilch. (= *sypiacie*). S. snem twardym. Ja legnę, może duch troskliwy spocznie. Mick. Niech pan spocznie! (= *niech pan siada, niech pan siądzie*). Gdzie ona spocznie, tam i ja usiądę. Krasin. Trzeba mi S. trochę i nabrać sił. L. Jejmości S. trzeba po takiej podróży. L. Jeleń okrutnie zgrzany obległ na murawie i pod drzewem spoczywał w cieniu chłodnym prawie. Zebr. Wnet nie spoczawszy dotąd, choć nie unużony, Twórca spoczał i wracał od dzieła stwarzania do nieba niebios. Przyb. Od dnia śmierci sprawiedliwego nie spocznie europejski świat. Krasin. (= *nie uspokoi* *ś.*). S. komu, czemu = *dać wypocząć*. Wszysey ptacy i zwierze różne ucieknęły i ludzie od prac swych ciała spoczynęli. Km. Cokolwiek koniom na polance spoczawszy, ruszył. Krasz. Powlokłem *ś.* nazad, spoczywając koniom i sobie. Krasz. Przen.: S. na laurach = *zawiesić swoją działalność, spełniwszy, co trzeba; skwitować z dalszej działalności, będąc sytym chwale i zaszczytów*. Miałżeby już spoczywać na swoich wawrzynach? Fred. A. Przen.: S. w Bogu, S. na wieki = *usnąć, zasnąć = umrzeć*: We dwa dni potym spoczał w Panu. Rol. Brakło chyba tych, którzy na polu chwały spoczęli. Rol. (= *legli*,

SPOCZĄTKOWAĆ

polegli, złożyli głowy). Przen.: *przestać być czynnym, leżeć w spokoju, nie być w użyciu*: Dziś plug spoczywa, zieleni ś. rola. Słow. Miecz rdzą stoczony spoczywa u boku. Krasin. Lada broszurka, co spoczywa w zapylona w stosach papierów bibliotecznych. Bał. (= *zajmuje miejsce*). 2. na kim, na czym = *zatrzymać ś.*: Oczy jej na tobie spoczęły. Głowa twoja ostatniej wieczery spoczęła na piersi Pańskiej. Krasin. (= *legła*). Przen.: Ta miłość nie na jednym spoczęła człowieku. Mick. (= *ograniczyła ś., poprzestąpiła, zadowolona ś., zabastowała*). Wszystkie zapasy uczucia spoczęły na pierwszej osobie. Rol. 3. na czym = *oprzeć ś., wesprzeć ś., lec, mieć co za podporę*: Cały gmach spoczywał na 4312 marmurowych kolumnach. Szaj. Przen.: Na tym pałacu honor niewiasty spoczywa. Słow. Przen.: Ciężar spraw kraju i polityki europejskiej spoczywał na czole, osłoniętym lekką chmurą. Krasz. (= *widniał, był widocznym*). 4. *zalec, lec, znajdować ś., zataić ś., skryć ś.*: Miłość spoczywa w głębi dusz czystych, jak kropla rosy w kielichu kwiatu. Sł. wil. Wracam: dziewczyna moja wybrana na chłodnej trumnie spoczywa. Sł. wil. Stała ś. cichość, jaka przystoi w miejscu, gdzie trup spoczywa. Słow. Duch jego wraz z duchem przodków spoczął w nieości. Krasin. (= *pogrążył ś., utonął*). Na tych strunach duch przegrywa i w tej pieśni sam spoczywa. Krasin. W głębokości umysłu i serca spoczywa najpewniejszy warunek szczęścia na ziemi. Kaezk. 5. [Słonko spoczywa = *zachodzi (w czerwcu)*].

† **Spoczątkować**, uje, ował co = *zapoczątkować, dać czemu początek, założyć, ufundować*. <Z(s) + Początkować>

† **Spoczątkowanie**, a, blm., czynność cz. **Spoczątkować**.

Spocziwieć, eje, ał stać ś. *spocziwym*. <Z(s) + Spocziwy>

Spocziwienie, a, blm., czynność cz. **Spocziwiać**.

Spoczęcie, a, blm., **Spocznienie** czynność cz. **Spocząć**, *spoczynek*.

[**Spocznąć**, nie, nął] p. **Spocząć**. <Zam. Spocznąć>

Spocznienie, a, blm. p. **Spoczęcie**. Troc. Śnie mój luby, spocznienia wiecznego obrazie. L. Po wysługach pracowitych nigdzie przytułku i spocznienia nie znajdziesz. L. Jeden na ementarzu sybirskim szuka spocznienia. Słow.

[**Spocznioć**, a, blm.] czynność cz. **Spocznąć**.

Spocznik, a, lm. i, **Spoczynek**, Bono gór. *potmościk w szybach zjazdowych, w miejscu, gdzie ś. drabinki co kilka sążni zmieniają, z otworem dla przejścia górnika z jednej na drugą i dla odpoczynku*. Łab. <Od Spocząć>

Spoczwarzać, a, ał p. **Spoczwarzyć**.

Spoczwarzanie, a, blm., czynność cz. **Spoczwarzać**.

Spoczwarzenie, a, blm., czynność cz. **Spoczwarzyć**.

Spoczwarzyć, y, ył, nied. **Spoczwarzać** *zrobić poczwarnym, spaczyć poczwarnie, skarykaturować*: Wy je (podania) będzicie spoczwarzać, rozbiierać, przyrównywać, sromocić wykładem i niszczyć anatomją waszą. Krasz. Na widok kalekich ciał, spoczwarzonych postaci na sztychu. Krasz. Twarz rumianą i życia pełną wykrzywiła, spoczwarzyła słabość. Krasz. Śmierć jest jędzą, spoczwarzając serca. <Z(s) + Poczwarzyć>

SPODEK

† **Spoczynac**, a, ał p. **Spocząć**.

† **Spoczynanie**, a, blm., czynność cz. **Spoczynać**.

† **Spoczynac**, nie, nął p. **Spocząć**.

Spoczynek, nku, lm. nki, [**Spoczywek**] i, *spoczęcie, spoczywanie, bezczynność, spokój*: Często niespokojny bywa S. Pilch. S. siły zwatłone przywraca. Chr. S. wszystkie biedy leczy. Bardz. S. po pracy. Kras. Skołatany utrapieniem, potrzebował spoczynku i odetchnienia. Śniad. Przez niebacność na to prawidło w urządzeniu czasu do pracy i spoczynku, do zatrudnień i zabaw, zaprawiamy S. tęsknotą, zabawę nudą, pracę udreżeniem, a rozrywkę niesmakiem. Śniad. Zakon spoczynkowi łaje, o wojnę prosi, własnej żąda zguby. Szukał spoczynku w domu swojemu, wiekowi i starganemu na usłudze publicznej zdrowiu. Ochoc. Około dziesiątej rozchodzono ś. na S. Bukar. (= *rozchodzono ś. spać*). Ze już późno było w noc, poszedłem na S. Kras. Udać ś. na S. Słońce już zaszło, i ludzie mieli ś. już ku spoczynkowi. Przen.: Dzień też miał ś. już ku spoczynkowi. Sienk. (= *ku schyłkowi, ku końcowi*). Stan spoczynku = *stan emeryta, dymisja*: Szechenyi przeszedł w stan spoczynku (= *dostał emeryturę, dymisję*). Był przeniesionym w stan spoczynku. [Na spoczynku] = *w chwili wolnej, podczas wypoczynku*. Przen.: Ostatni, wieczny S. = *pokój wieczny, wieczne odpoczywanie, stan człowieka po śmierci*: Miejsce wiecznego spoczynku (= *mogiła, grób*). Złożono go na wieczny S. Podkomendni z wodzami co do jednego obok siebie na wieczny pokładli ś. S. Rol. 2. *zostawienie gruntu na kilka lat odlogiem, aby ś. stał plenniejszym, ugor, popar*. 3. *miejsce spoczynku, siedzenie urządzone dla wypoczynku*: W ogrodzie puławskim spoczynki szczęśliwie umieszczone, zasłonięte od skwaru słońca i zawsze jakiś miły oczom widok wskazują. And. 4. a. **Odpoczynek**, **Podest** bud. *obszerniejsza płaszczyzna między schodami do wypoczynku idącego po schodach*. Podez. 5. *fiz. stan ciała, gdy wszystkie jego części w czasach po sobie następujących niezmiennie miejsce w przestrzeni zajmują*: Z powodu ruchu ziemi i wog. ciał niebieskich niema w przyrodzie spoczynku bezwzględego. Człowiek jadący jest w spoczynku względnym względem powozu. 6. gór., p. **Spocznik**. Łab. <Z(s) + *Poczynek>

† **Spoczynięcie**, a, blm., czynność cz. **Spoczynać**.

Spoczynkowy przym. od **Spoczynek**: Sofa spoczynkowa. Bobr. Miejsce, gdzie siedział, było spoczynkowe łoże. Przyb. S. bieg planet jest wtedy, gdy one, odbywając swe drogi około słońca, zdają ś. nie mieć biegu pomiędzy gwiazdami stałymi. S. prąd elektryczny. Druga szpona łożowa (w armacie) spoczynkowa, *de couche*. Łs. Powinowactwo spoczynkowe, *affinitas quiescens*, jest to, które w dawnych już związkach ma miejsce. Śniad. J. (w chemji). <Od Spoczynek>

Spoczywać, a, ał p. **Spocząć**.

Spoczywanie, a, blm., czynność cz. **Spoczywać**. [**Spoczywek**, wku, lm. wki] p. **Spoczynek**. <Od Spoczywać>

† **Spodar**, a, lm. owie p. **Hospodar**. Pot. <Ukr. Spodar>

Spodeczek, czka, lm. czki p. **Spodek**. <Od Spodek>

Spodek, dka, lm. dki, [**Spodziek**] i. † S., [S.] *spód, część spodnia, strona spodnia, dół*. Rej. Na spodku, na spodzie. Troc. Kilka materaców, jeden na dru-

gin leżących, były spodkiem tego łoża bardzo miękkim. L. (= podściółką, podkładem). Zawsze mocny na wierzchu, a słaby na spodku. Bies. Spodem, spodkiem, od spodku, od spodu, od **spodz**, **odespodz**, od dołu. L. Spodkiem ziemia drży: nieba zaburzone z góry huk srogi na niego spuszcza ją. P. Koch. Pójdiesz szrodkiem, byś skrzydła, gdzie ś. kiniesz spodkiem, z wód nie nagięży, górą ogniem nie zetlały. Zebr. Wielka te mury wieża biła z góry, a ode spodku rogata tarany. Star. [Na onej koszulinie u boku jakoby też kieszonkę igłą przyściegła, ino że od spodu, coby chłopaki nie najrzały, i takech se tę groszówkę chowała]. Kon. [Pod spodkiem, pod S., na S., na spodku, ze spodku. Spodkiem a. **spodkę** = spodem, dołem czego]. 2. **podbrzusze** zwierząt: S. soboli. St. wil. 3. **podstawka, rodzaj talerzyka pod skłankę, pod filiżankę**. 4. X S. **żydowska czapeczka okrągła z czarnego aksamitu, jarmulka, szabasówka**: Wyrabiano w Ostrogu wielką ilość żydowskich spodków, czyli szabasówek, to jest czapeczek krągłych z aksamitu czarnego, smuszkami sobolowemi okładanych. Darow. 5. [S.] = a) a. **Spodk piernat**: Nie znali spodków, pierzyn napełnionych. Goł. Spodki, pierzynki, beciki puchowe. Goł. b) **spód wozu**. c) **część wewnętrzna**: Przybić zamek od spodku. (= od wnętrza). Na spodku skały, piestronka. d) **suknia kobieca wełniana ciemna, obszyta galonkami**. e) Spodki = **podszewy**. f) Spodki = **najniższe płazy w izbie pod podłogą**. g) **nieruchomy kamień młyński, na którym obraca ś. biegun**. h) **zadek, pośladek, tyłek**. 6. bud. **część łączona znajdujca ś. bezpośrednio pod wierzchnią tablicą głowicy kolumny**. Podcz. 7. gór., p. **Ocios**. 8. hut. a) **kamień spodni a. denny u pieca wielkiego, spód zaprawy, w którym dla dokładnego obsuszenia są przewiewy na krzyż**. b) S. fryszerski. c) S. w piecach płomiennych = **trzon**. Łab. d) S. miechów trójkątnych, spodek skrzyni miechowej trójkątnej drewnianej. Łab. 9. mat.: S. prostej prostopadłej do prostej danej = **punkt przecięcia ś. tej prostopadłej z prostą**. Zdr. **Spodeczek**. <Od Spód>
Spodenki, ów, blp. I. p. **Spodnie**. 2. myśl. **futro na nogach niedźwiedzia**: S. rdzawo-czerwone. Sumiń. <Od Spodnie>
Spodzjadować, uje, ował zjadać podjazdami: S. stronę przeciwną. Rzew. <Od Podjazd>
Spodzjadowanie, a, blm., czynność cz. **Spodzjadować**.
Spodjum, w lp. nieod., lm. a, ów chem. **węgiel z kości, używany do odbarwiania i odbianiania**: Ważną rubrykę wywozową stanowią: nafta i wosk ziemny, drzewo... S. i kości. Tet. <Gr. spōdion>
Spodkowy przym. od Spodek. Mat.: Krzywa spodkowa a. wprost spodkowa punktu względem krzywej płaskiej = **miejsce geometryczne spodków prostopadłych, poprowadzonych z punktu danego do krzywej danej, in. podarna**. <Od Spodek>
Spodłały, Spodłony który spodłał, znikczemiały. <Od Spodleć>
Spodleć, eje, ał, Spodlić ś. stać ś. podłym, podlejszym; znikczemiać: Pomiedzy podłemi i on spodłał w swym postępowaniu. Takli, śmierci, która okropnym walisz ludzi grotem, spodlałaś, że i myszy nawet łowisz z kotem? L. <Z(s) + Podleć>
Spodlenie, a, blm. I. czynność cz. **Spodleć**. 2. czynność cz. **Spodlić**.
Spodlenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spodlić ś.**

Spodlić, i, ii zrobić podłym, znikczemiać: W stanie politycznym a. mu nie zostawił żadnego miejsca, a. mu wyznaczył takie, które sam wprzódy spodlił. Sur. Tego, co spodlił mi duszę, nie-szczęсна łaski jeszcze błagać muszę. Fred. A. Lepiej niech będzie głupim, a rodu nie spodli. Syrok. S. ś. p. **Spodleć**: Jeśli ś. spodlimy, wolność naszą stracimy. Wyb. Gmin ludu spodłony. Przyb. Byle ś. w pychę nie spodliła, w cud ś. zolbrzymi. Krasin. Śród podłosci niespodłony. Krasin. Szła niespodłona przez podłosci morze. Krasin. Ani ś. kiedy śmie (dwuch kartów) odezwać słowy: spodłonym tworem Bóg odmówił mowy. Słow. Przypomniał mu, jak dalece od tego czasu spodlił ś., wytarł i upadł nizko. Bał. <Z(s) + Podlić>
Spodni, [Spodny] I. tyjący ś. spodu, na spodzie będący, dolny, niższy: Spodnie i wierzchnie ubranie. Warstwa spodnia. Spodnich rzeczy atlasowych zaden nie miał; wielka była ozdoba, gdy wyłożki takie miał u rękawów. Star. †Spodnia broda (Mur) = **włosy obrastające organa płciove człowieka**. 2. †S. człowiek = **antypoda**: Kraje spodnich ludzi, **antipodum**. Jan. 3. Biał S. = **biłucha, na której machinerja jaka jest ustawiona i przytwierdzona**. Łab. 4. anat.: †Członki spodnie, p. **Kończyna**. 5. gieol.: S. czyli e o e e a o wy pokład utworu trzeciorzędowego. Łab. Pokład S. ciemny = **wapień szary, czyli lias, wapień grafitowy — jeden z trzech pokładów, stanowiących gromadę jurajską**. Spodnie węgle kamienne z rudą bulastą żelazną — **jedno z ogniw w utworze węglokamiennym**. <Od Spód>
[Spodniak, a, lm. i, Spodniarka, Spodówka, Spodnica, Dennica, Dejnica, Dymnica, Poddennica] spodnia deska u wozu. <Od Spodni>
[Spodniara, y, lm. y] **spodniczyna obdarta**. <Od Spodni>
[Spodniarka, i, lm. i] I. p. **Spodniak**. 2. **kawalek sukna, którym z wewnątrz zakłada ś. dziurę w podszewie kypca**. 3. **kobieta dokuczliwa i pyszałkowata, a zajmująca niższe stanowisko społeczne**. <Od Spodniara>
Spodniarz, a, lm. e **krawiec wyłącznie spodnie szyjący, specjalista od szycia spodni**. <Od Spodnie>
[Spodnica, y, lm. e] p. **Spodnica**. <Od Spodni(a)>
† **Spodnice, ie**, blp. **gacie, gatki, kałesony**. Mym. <Lm. od Spodnica>
[Spodk, u, lm. i] p. **Spodek**.
[Spodkę] p. **Spodek**. <= Spodkiem>
Spodnie, ni, blp. a. para spodni = **męskie ubranie na nogi, majtki, pantajony**: Nie ma tyle rozumu, żeby uważał, czy ta osoba, z którą w rzecz ś. wdaje, S. lub spodnicę nosi. L. (=czy mężczyzna, czy kobieta). Mam dwie pary spodni: jedne cieńsze, drugie grubsze. Pies mu nogawice u spodni obszarpał. Zdr. **Spodenki**. Zgr. **Spodniska**. <Od Spodni>
[Spodnik, a, lm. i] p. **Spodnica**: S. z tabinu. Troc. Sprawił żonie ze złotego tabinu S. Opal. Inny w salopie kobiecej, spodniku lub nawet ornacie. Sez. [Wpadła w rzekę, zamooczyła spodnika]. <Od Spodni>
Spodniowy przym. od **Spodnie**: Materiał S. (= na spodnie).
[Spodnisia, i, lm. e] p. **Spodnica**. <Od Spodni(a)>
Spodniska, ów, blp. p. **Spodnie**. <Od Spodnie>

[Spodnożek, a, lm. i] = Bina. <p. Spodnożek>
 [Spodnożek, żka, lm. żki] p. Bina. <Zawiera może NOZ/NIZ. p. Nizać, Nóz, Snoza >

[Spodny] p. Spodni. <Od Spód>
Spodobać się, a ś., ał ś. podobać ś., *wzbudzić w kim upodobanie do siebie, przypaść komu do gustu, do serca:* Wszystko pozwolić jestem ci gotowy, boś mi ś. z tańca swego spodobała. Odym. Bylica roście, gdzie ś. jej ziemia spodoba. Trzye. Tak mi ś. spodobało, moja w tym wola. L. Bijże teraz, którego ci ś. spodoba. Pas. <Z(s) + Podobać ś.>

[Spodobanie, a, blm.] *upodobanie, gust:* Dziewczyno, S. w tobie, gdybyś mnie przyjęła ku swojej osobie. A to S. ich nie pierwsze było.

[Spodobaniec, nca, lm. nce] *rodzaj tańca.* <Od Spodobany>

Spodobanie się, a ś., blm., *czynność cz. Spodobać ś.*

× **Spodobany** *który ś. podobał, miły:* Mocno był księciu Korjatowi S. Mick. <Od Spodobać ś.>

× **Spodobek, u, lm. i:** *Nadłupie czyli S., epistylum. Rogal.* <Spód + Belka>

× **Spodobnić, i, il** *sprować do podobnego wyglądu, upodobnić:* Aby duch prawdy spodobnił sobie różne skarykaturowane ludzi natury. Słow. <Od Podobny>

× **Spodobnieć, eje, ał** *zbliżyć ś. podobieństwem do kogo, do czego, upodobnić ś.:* Wszakże prawda, że i nam przyszłość z ideałem Cyprjana spodobnieje. Żm. <Od Podobny>

× **Spodobnienie, a, blm. i.** *czynność cz. Spodobnieć. 2. czynność cz. Spodobnieć.*

† **Spodobnion** (jako orzeczenie) *spodobniony.*

× **Spodobny** *mający ś. podobać, posiadający warunki podobania ś. St. wil.* <Od Spodobać ś.>

Spodomanoja, i, blm. *zgadywanie, wróżenie z popiołów.* <Z Gr. spodōs + manteia>

[Spodorać, rze, rał] *zorać po raz pierwszy.* <Z(s) + Podorać>

[Spodowanie, a, blm.] *czynność cz. Spodorać.*

[Spodówka, i, lm. i] p. Spodniak. <Od Spód>

† **Spodrabać, bie, bał** *wyciąć, podciąć, zrąbać.* B. Sz. <Z(s) + Podrabąć>

† **Spodrabanie, a, blm.,** *czynność cz. Spodrabać.*

Spodumen, u, lm. y min. *minerał z gromady sylkoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z rodziny amfibolu, glinokrzemian litynu, popioleń,*

† popiolec, LiAlSi₂O₆. <Gr. spodoúmenos>

[Spodwodzenie się, a ś., blm.] *czynność cz. Spodwodzić ś.*

[Spodwodzić się, i ś., il ś.] *podnosić ś.* <Z(s) + Podwodzić ś.>

* **Spody:** [Zpod S.] = *z pod spodu.* Por. * **Spody.** <Od Spód>

Spodziac się, eje ś., ał ś., [Spodzieć ś., Spodziac ś.], nied. **Spodziewać ś., [Spodziewać ś.]** *l. domyślić ś., przeczuć, że co będzie, powziąć nadzieję, oczekiwać, tuszyć sobie:* W Podgórzu mówią „zdziewać ś.“ zamiast „spodziewać ś.“ L. Jeśli Boga naprzód nie będzie a postanowienia lepszego, próżno ś. czego dobrego spodziewać. Koehan. A myśmy ś. spodziewali, iż on miał odkupić Izraela. Wuj. Starzy nie mamy ś. już spodziewać. Skar. Opuścił wszystko, co miał i czego ś. na świecie spodziewać mógł. Skar. Czego ś. my innego spodziewać mamy? Skar. Tam są ryby, gdzie ś. ich najmniej spodziewasz. Rys. Czegóż ś. spodziewać mamy? Jak zaradzić złemu? Młodz. Któż ś. mógł spodziewać, że takich wielkich panów mogą bajki gniewać? Gor. Przy-

słowie: Spodziewane z wiatrem idzie, a niespodziewane wiatr przynosi. Haj. Gdzie ś. czego nie spodziewasz, tam często nadziejesz. Kn. Przypadnie na was on dzień ostateczny, gdy ś. nie spodziejecie. Wuj. Ani ś. spodziejesz. Żegl. „Nie spodziewałem ś. tego!“ — słowo jest ciekła głupiego. Kn. Spodziewać ś. awansu. Mądry zawsze na obiedwie stronie spodziewa ś. Fred. M. Czego kto sobie życzy, tego ś. spodziewa. L. (= *to sobie obiecuje*). Spodziewam ś. być u was i ustnie mówić. Wuj. Nie taki miała pożytek z tego, jako ś. spodziewała. Skar. Lubo ś. mógł S. ujścia, padł w bitwie zabity. Bardz Spodziewaj ś. śmieie, póki dusza w cieie; póki jeno człowiek ziewa, wszystkiego ś. niech spodziewa. Kn. Niech ś. mej córki nie spodziewa. Boh. To przezorny djabeł! ktoby ś. tego o nim spodziewał! L. Niech ś. po bracie moim niezego nie spodziewa, bo go wydziedziczył. L. !Herman nie chciał ś. pisać królem, iż ś. spodziewał jeszcze brata przyjechać na swoje królestwo. Biel. M. (latynizm). Spodziewać ś. czego złego (= *być na co przygotowanym*).

2. Spodziewać ś. kogo, czego a. [komu, czemu] = *oczekiwać przybycia:* Spodziewamy ś. dziś gości. Po ciemnościach spodziewam ś. światłości. Wuj. Często, skąd ś. nie spodziewa, stąd posiłki człowiek miewa. Koch. W. Spodziewała ś. słabości.

3. przypuścić, sądzić, pomyśleć, ufać: Ktoby ś. był spodziewał, że... Baz. Spodziewam ś., że teraz już nie nie przeszkodzi, abyś nas często odwiedzał. Korz. 4. po kim = *rokować sobie, zakładać na nim nadzieję, oblicywać sobie; liczyć, rachować na kogo:* Spodziewał ś. po synu większej pociechy. 5. [S. ś.] *spozrzeć ś., obejrzać ś.:* Cas mu ehyzo leci, ani ś. nie spodział. 6. *domyślić ś.:* Któż ś. mógł spodzieć, kaj panny szukać. Spodziewać ś., Spodziewam ś. przys. ma ś. rozumieć, oczywiście, naturalnie, samo ś. przez ś. rozumie, to ś. wie: Z tego chyba nie nie będzie? — Spodziewać ś. <Z(s) + Po + Dziać>

× **Spodzian** *który ś. spodział, spodziewający ś.:* Prawdziwie, mój szanowny Panie, nie S. byłem, iż tak rzekę, kwestji. Chodź. <Od Spodzian>

Spodzianie się, a ś., blm., *czynność cz. Spodzianić ś.*

Spodziec, dźca, lm. dźcy a. dźce, Spodziniec *terat. mający uście cewki moczowej nie na końcu pęca, lecz u spodu jego, przyczym zwykle i cewka moczowa mniej lub więcej bywa rozłupana.* <Od Spód>

Spodzieństwo, a, blm., Spodziństwo *terat. stan spodźca (hypospadiasis).* <Od Spodziec>

[Spodzieć się, eje ś., ał ś.] p. Spodziac ś.

[Spodziek, dźka, lm. dźki] p. Spodek. <Od Spód>

[Spodzienie się, a ś., blm.] *czynność cz. Spodzianić ś.*

× **Spodziw** p. Podziw: *Żywności nad S. więcej przystawiono. Pileh. Był Chodkiewicz na wszystkie fatygi nad S. otwardniały. Nar.* <Z(s) + Podziw>

Spodziewać się, a ś., ał ś. p. Spodziac ś.

Spodziewanie, a, lm. a p. Spodziewanie ś.: *Wynik nad S. pomyślny. Te ręce spodziewania nie zwiodą mego Mał. (= nadziei).* Nie on szlachetne spodziewania ziści. Syrok.

Spodziewanie się, a ś., blm., niek. Spodziewanie *czynność cz. Spodziewać ś.*

† **Spodziewny** *którego ś. można spodziewać; spodziewany.* L. <Od Spodzieć ś.>

Spodzinić, *ńca* lm. *ńcy* a. *ńce* p. **Spodziec**. <Od Spód>
Spodziństwo, a, btm. p. **Spodziectwo**. <Od Spodzinić>
 † **Spodziwić się**, i *ś.*, *ił* *ś.* *zdziwić* *ś.*, *zdumieć* *ś.* Pśń. <Z(s) + Podziwić *ś.*>
 † **Spodziwienie**, a, btm. *podziw*, *zdziwienie*. Rozm.
 † **Spodziwienie się**, a *ś.*, btm., czynność cz. **Spodziwić** *ś.*
 † **Spodziwny** p. **Podziwny**. Kosz. Siła jest kobiet kamiennego serca, które za statecznością spodziwną gwałtowniej *ś.* miłości sprzeiwią, niż która w morzu skała nawalnym wełnom. Górń. Dając *ś.* uwodzić temu o sobie wielkiemu mniemaniu, podnoszą *ś.* w pychę spodziwną, i ona swą nadętą twarzą... mniemają... Górń. <Z(s) + Podziwny>
 * **Spodź**: † Ode spodź, † od spodź = *od spodu*, *ze spodu*, *spodem*, *pod spodem*: Piramidy cegłą ode S. podmurowane. Star. Pod donieą od S. mają być węgle. Trzyc. Listki te z wierzech zielone, ode S. przybielsze. Urzęd. <Od Spód>
Spoetycznić, *eje*, *ał* *stać* *ś.* *poetycznym*. <Od Poetyczny>
Spoetycznienie, a, btm., czynność cz. **Spoetycznić**.
Spoetyzować, *uje*, *ował* *poetycznie* *wystawić*, *odziać* *w* *szatę* *poezji*: Spoetyzował słabości i zdrożności ludzkie. Sł. wil. <Z(s) + Poetyzować>
Spoetyzowanie, a, btm., czynność cz. **Spoetyzować**.
Spoganiały, **Spogańszczały** *który spoganiał*. <Od Spoganieć>
Spoganić, i, *ił*, **Spoganizować**, **Spogańszczyć** *zrobić poganinem lub pogańskim*. Sł. wil. S. *ś.* p. **Spoganieć**: Świat *ś.* spoganił, sturczył, żydził. Bał. <Z(s) + Poganić>
Spoganieć, *eje*, *ał*, **Spoganić** *ś.*, **Spogańszczeć** *zejść na poganina*, *stać* *ś.* *poganinem* *lub* *pogańskim*: Żydzi z czasem spoganieli a do cudzych *ś.* bogów udali. Skar. Nauki i sakramentów nie mając, za czasem spoganieli. Skar. <Z(s) + Poganieć>
Spoganiecie, a, btm. 1. czynność cz. **Spoganić**. 2. czynność cz. **Spoganieć**.
Spoganizować, *uje*, *ował* i S. *ś.* p. **Spoganić**.
Spoganizowanie, a, btm., czynność cz. **Spoganizować**.
Spoganizowanie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Spoganizować** *ś.*
Spogańszczały p. **Spoganiały**. <Od Spogańszczeć>
Spogańszczeć, *eje*, *ał* p. **Spoganieć**. <Od Spogański>
Spogańszczenie, a, btm. 1. czynność cz. **Spogańszczeć**: Widzimy tu wpływ Reja, a może i protestantyzmu, który jako reakcja przeciw zeświecczeniu i spogańszczeniu, starożytności klasycznej mało dowierzał. Brk. 2. czynność cz. **Spogańszczyć**.
Spogańszczenie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Spogańszczyć** *ś.*
Spogańszczyć, y, *ył* i S. *ś.* p. **Spoganić**. <Od Spogański>
[Spogardliwy] *wyrozumiął*. <Z(s) + Pogardliwy>
Spoglądać, a, *ał* p. **Spoglądnać**. <Z(s) + Poglądać>
Spoglądanie, a, btm., czynność cz. **Spoglądać**.
Spoglądnać, *nie*, *nał*, nied. **Spoglądać** *spójrzeć*, *rzucić okiem*, *zwrócić oczy*; *poglądać*, *spozierać*,

wodzić oczyma: Ta panna nadto ciekawie na tego Warszawianina spogląda. L. Spogląda z niepokojnością po Hersylji, po Tacji, po Sabińczykach. Stasz. Nie spoglądaj pan tak za niemi. Krasin. Będą na mnie patrzyli w kościele, niejedna mrugnie, niejedna spoglądnie. Fred. A. Nie można było na nie S. bez żalu. Kaczk. Spoglądać na co przez szpary. Fred. A. Spogląda miłosiernie. Pułkownik spoglądał na mnie zło-wrogimi oczyma. Sienk. <Z(s) + Poglądnać>
Spoglądnięcie, a, btm., czynność cz. **Spoglądnać**.
Spogodnieć, *eje*, *ał* *stać* *ś.* *pogodnym*, *wypogodzić* *ś.*, *rozjaśnić* *ś.*: Twarz mu spogodniała. <Z(s) + Pogodnieć>
Spogodnienie, a, btm., czynność cz. **Spogodnieć**.
Spogrzewać, a, *ał* *skwac* *na gorąco* *żelazo* *z żelazem* *lub* *ze stalą*, *spajać* *je* *na gorąco* *pod walcem*, *spawać*, *szwajcować*. <Z(s) + Pogrzewać>
Spogrzewanie, a, btm., czynność cz. **Spogrzewać**.
[Spohadać, a, *ał*] *komu* = *współczuć*, *wchodzić* *w czyje położenie*, *litować* *ś.*: Syty głodnemu nie spohada. Prz. Jak to trzeba każdemu w nieszczęściu S. ? Gor. <Brs. spahadać>
[Spohadanie, a, btm.] czynność cz. **Spohadać**.
Spoicieł, a, lm. *e* *ten*, *co spaja* *a.* *co spoił*. L. <Od Spoić>
Spoiciełka, i, lm. i forma *ż.* od **Spoicieł**.
1. Spoić, i, *ił*, nied. **Spajać** *kogo* = *upoić*: Tacza *ś.*, jakby miał być winem spojony. Otw. Przyrzekli mi, że go w śmierć spoją. Krasz. Spojono nieboraka, a gdy *ś.* ocknął, był już odziany w jakiś łachman munduru. Krasz. Upił *ś.* Watzdorf, upił niespojony Pflug, który zwykle wszystkich grzebał. Krasz. <Z(s) + Poić>
2. Spoić, i, *ił*, nied. **Spajać** 1. *złączyć ściśle*; *skleić*, *zlepić*: Czaszę onę zdruzgotaną tak spoić, iż i rozpadlin znać na niej nie było. Skar. Ule bywają z deszczek a. z łat grubych dychtownie spojone a. zbite. Haur. Spajać metale = *lutować* *a.* *spawać*. Różne kosztowności spaja, wiąże z sobą, to rozdziera, pruje. Krasin. Przen.: *zjednoczyć*, *zespolic*, *skojarzyć*, *złać* *w* *jedno*, *związać*, *zbratać*: Wiemy o ich jednomyślnej zgodzie a prawie w jedno spojonej w prawdziwie braterskiej równości. Siem. J. Przyjaźń wszystkich nas ze wszystkimi wzajemności ogniwem spaja. Pileh. Małżeństwa, które interes spaja, łamią czasem związku miłe. L. Odszczepieństwo od kościoła potym weale *ś.* naprawić i S. nie mogło. Skar. Łodzi do przebycia rzeki spajali. Warg. (= *zczepiali*, *spinali*, *zbijali*). Ojciec mnie z tobą spoić, echo mówi: dzieli. Malcz. Przez groby, męki, trudy w jedną miłość spaja ludź. Krasin. Spajasz w tonów plecionkę, w pierseień dźwięków głos swój z królewskiem. Krasin. 2. *zrobić ściśłym*, *spoiśłym*, *ściśnąć*, *stężyć*: Lada zwierzę ma lepiej spojona skórę, niż człowiek. Górń. 3. chir.: Opaska spajająca, jednocząca (fascia uniens). 4. lek.: X Lekki spajające, zaróbki (remedia constitentia). S. *ś.* *zawrzeć* *ś.*, *przystać do siebie*, *zrosnąć* *ś.*, *złączyć* *ś.* *ściśle*; *zjednoczyć* *ś.*, *zespolic* *ś.*, *skojarzyć* *ś.*, *związać* *ś.*, *złać* *ś.*, *zbratać* *ś.*: Rząd najlepszy, gdy *ś.* królestwo z kapłaństwem spaja. Skar. Złote rękojęcie zostały w dłoniach i spoily *ś.* z ustami mocno na zawsze. Krasin. Spaja *ś.* z braćmi. Krasin. A niewiasty i dziewczki, spojone dłońmi, snuły *ś.*, przechylały na prawo, na lewo, pośpiwywały. Dyg. <Z(s) + 2. Poić, POJ, por. Wpoić>

Spoidło, a, lm. a l. a. **Spoiwo**, **Kleidło** to, co spaja fizycznie a. moralnie, łącznik, ogniwo, spójnia: Grot łuku S. pośrodku rozerwał. Ml. Pogoń za zyskiem była jedynym spoידłem ludzkości. Próbnjąc eo chwila wytrzymałości spoidla. Gom. 2. anat.: S. wielkie mózgu a. × największe, × spojenie mózgowie (corpus callosum cerebri). S. rdzenia kręgowego (commissura medullae spinalis). 3. apt.: × S. = lek złączający, środek łączący z sobą leki niezgodne do połączenia s. w miksturze (remedium coniungens). <Od 2. Spoic>

Spoidlówy l. przym. od **Spoidło**. 2. hist.: Komórki spoidlowe w rdzeniu kręgowym. Włókna spoidlowe, przebiegające obie półkule mózgowie. <Od Spoidło>

† **Spoilszy** st. w. od **Spoily**: Drzewo takie jest twarde, spoilsze, ważniejsze i mocniejsze. Jak. J. <Od Spoily>

† **Spoilo** p. **Spoisto**. L.

† **Spoistość**, i, blm., rz. od **Spoily**: Większa lub mniejsza S. czyni większą lub mniejszą mocność ciała. Jak. J. S. jest wszędzie jednakowa, kiedy wszystko ciało jest złożone z jednorodnych cząstek, które równie mocno trzymają s. między sobą. Jak. J.

† **Spoily** p. **Spoisty**. <Od 2. Spoic>

Spoina, y, lm. y *miejsce spojenia, fuga, szczelina spojona*: Spoiny między deskami, ceglami, głazami, wypełnione zaprawą, kitem, cementem. <Od 2. Spoic>

Spoisko, a lm. a rzem. *miejsce zlutowania*. <Od 2. Spoic>

Spoisto przys. od **Spoisty**; † **Spoilo**. L. S., złączone, składnie. Troc.

Spoistość, i, blm., rz. od **Spoisty**: Tej pogodnej spoistości, która łączy rodzinę Dubieńskich, nie należy nazywać samochwalstwem. Weys.

Spoisty, † **Spoily** l. *dający s. spoic, spajalny, złączysty*. 2. *mający własność spajania s. z czym*. 3. *spajający*. Kn. 4. *scisły, tegi, dychtowny, twardy, szczelny, zbity*: Ukształt zwierza przedstawia s. w postawie silnej, jędrnej, spoistej i zarazem pięknej. Lib. <Od 2. Spoic>

Spoiwo, a, lm. a l. p. **Spoidło**: S. utworu czysto przedmiotowe. Kot. 2. hist. *istota zlepna a. l. kítowa między komórkami nabłonka walcowatego*. 3. a. *Lepiszcze min. cement naturalny służący do spajania cząstek w jedną całość w zlepiankach, okrucchowcach i rumolepach*. Łab. <Od 2. Spoic>

[**Spojdzić**, y, a] p. **Spojrzed**.

[**Spojdzenie**, a, blm.] czynność cz. **Spojdzić**.

× **Spojedynkować** się, uje s., ował s. *odbyć z kim pojedynkę*. <Z(s) + Pojedynkować s.>

× **Spojedynkowanie** się, a s., blm., czynność cz. **Spojedynkować** s.

1. **Spojenie**, a, blm., czynność cz. l. **Spoic**.

2. **Spojenie**, a, lm. a l. blm., czynność cz. 2. **Spoic**: Siła, przez którą ciało opiera s. rozerwanu, zwiemy siłą spojenia, *vis cohaerentiae*. Hube. Wszystkie ciała mają siłę spojenia. Hube. S. duchowne od wszelkiego odszczepienia i sporów wolne, jeden w Chrystusie kościół. Skar. 2. *miejsce, w którym spojono, spoina*: S. ciała naszego jest z kości, z chrząstek. Troc. 3. anat. = a) *zrost a. połączenie dwu kości zapomocą chrząstkozrostu, niemal zupełnie w ruch nie pozwalające*, × *związek kości* (symphysis), † *zrost przez pośrodek* (Urs.), † *zroszenie*

nie, † *staw oskład zrosły*: S. błoniste (synmenesis). S. kostne (synostosis). S. ścięgliste (syntenosis). S. więziste (syndesmosis). S. krzyżowo-biodrowe, łonowe. × S. ledworusne = *staw nieruchomy* (synarthrosis). b) † S. = *szew kostny*. Kirch. 4. bud., cieś.: S. cegieł, kamieni w murze = *szew, stosuga*. Podcz. S. w jaskółczy ogon, w kanię, p. **Jaskółczy**. 5. chir. *połączenie brzołów rany*. <Od 2. Spoic>

Spojenie się, a s., blm., czynność cz. **Spoic** s.: S. s. z grzbietem dzikiego konia. Rzew.

† **Spojować**, uje, ował *pojąć jednego za drugim, pobrać*: Kobiety te rzkomo sobie mężę spojowały, ale po prawdzie w cudzółóstwie żyły. Wuj. <Z(s) + Pojmować>

† **Spojowanie**, a, blm., czynność cz. **Spojmo**wać.

Spojnica, y, lm. e l. to, co służy do spojenia, *spójnia, spoidło, spoiwo, łącznik, cement*. 2. × S. anat. *błona słuzowa powlekająca część przednią gałki ocznej i powierzchnię wewnętrzną powiek*, spojówka, łącznica, † *błona przyrośnięta a. złączająca* (Krup.), † *błona przyrośnięta a. złączna, † powłoczka łącząca* (Dyk. M.), † *błonka białkowa* (Perz.) (coniunctiva). <Od Spójny>

Spojownik, a, lm. i *hebel do robienia fug, do laskowania, złobkowania*. <Od 2. Spoic>

Spojówka, i, lm. i l. anat. = a) p. **Spojnica**.

b) *Zatamek spojówki = miejsce przejścia z gałki ocznej na powiekę* (fornix coniunctivae). 2. okul.: *Spojówki gałkowej obrzmienie* (chemosis). Zapalenie spojówki (coniunctivitis, syndesmitis). Zeskórnienie spojówki (xerophthalmus). Żylaki spojówki (cirsophthalmia). 3. rzem. *kolba do lutowania*: S. kątowna (= *zgięta pod kątem*). S. płomienna (= *z płomykiem jak u lampki*). S. prosta (= *spiczasta*). <Od 2. Spoic>

Spojówkowy l. przym. od **Spojówka**. 2. anat. (coniunctivalis): *Naczynia spojówkowe*. <Od Spojówka>

[**Spojrzą**, a, lm. i] *spojrzenie, rzut oka, wzrok*. <Od Spojrzec>

Spojrzed, y, a] a. posp. **S. s.**, [Spójrzec, Spojzrec, Spojrziec, Spojdrzec, Spojdrzec, Spozrzec, Spozdrzec, Spozrec, Spozrieć, Spozrieć, Spozryć], nied. **Spozierać**, [Spozirać] l. *pojrzed, rzucić okiem, skierować oczy, poglądnąć, popatrzeć, wejrzec*: Spojrzał na mnie łaskawie. Troc. Spojrzyj wysoko, spojrzawszy, uważ głęboko, kto te niebiosy budował. Dar. J. Spójrz na ludzkie zabawy po świecie, co ich za sprawy. Dar. J. Spojrzą po sobie senatorowie i poczną s. okropnie śmiać. Pas. Marsem spoziera wokoło. Krasiń. Spojrzał z twarzą tak litosną, że rozplakałem s. jak dziecko głośno. Słow. Spojrzał w okno, na zegarek. Spojrzeliśmy sobie trzykroć oko w oko. Mick. Panie, po lieu moim spójrz wyblądłym, daj mi grosz jaki, jeszcze dziś nie jadłem. Okiem iskier pełnym spojrzal po narodzie. Uj. S. grzechu niema. Fred. A. Spojrzyj po kobietach naszego towarzystwa: ileż tam rozwiązyłych Messalin! Bał. Każdy wesoło w błękity spoziera. Asn. Spojrzeliśmy w ciemnię lipowej alei. Sienk. 2. *dać baczenie, zwrócić uwagę, dać oko na co*: Spojrzyj, co dzieci robią. Troc. Spojrzy na mnie, jak duch s. mój biedzi. Wysp. (= *spojrzyj*). <Z(s) + Pojrzec>

Spojrzenie, a l. blm., czynność cz. **Spojrzed**. 2. lm. a, [Spojrzak] *wzrok w chwili patrzenia, oczy zwrócone na kogo, na co, rzut oka*: Błagalne S. Oczy tonęły w niezgłębionym spojrzaniu. Berw

Słowo jest komentarzem tylko, a tekstem zawsze są spojrzenia. Krasz. Serca wędły i łamały ś. pod jego spojrzeniem. Orzesz. Przen.: Ostatnie spojrzenia dnia zagładają do nieoświetlonego pokoju. Węys. (= *bliski*). <Od Spojrzeć>

Spojrzenie się, a ś., bfm., posp., czynność cz. Spojrzeć ś.

Spojrzeniowy przym. od **Spojrzenie**: Pojedynek S. <Od Spojrzenie>

[**Spojrzić, i, ał**] p. **Spojrzyć.**

[**Spojrzenie, a, bfm.**] czynność cz. **Spojrzyć.**

[**Spojstrzec, że, gł**] p. **Spostrzec.** <Zam. Spostrzec>

[**Spojstrzeżenie, a, bfm.**] czynność cz. **Spojstrzec.**

[**Spojzdrzec, y, ał**] p. **Spojzrzeć.**

[**Spojzdrzenie, a, bfm.**] czynność cz. **Spojzdrzec.**

[**Spojzrec, y, ał**] p. **Spojzrzeć.**

[**Spojzrenie, a, bfm.**] czynność cz. **Spojzrzyć.**

Spokładać, a, ał I. † S. pokładać: Panowie mianowani scepra a. ornamenta na ołtarzu spokładali. Biel. M. 2. [S.] *zorać pierwszy raz.* <Z(s)† Pokładać>

Spokładanie, a, bfm., czynność cz. Spokładać.

× **Spokoić, i, ił** *uspokajać, usmierzac, koić*: Serce spokoić. Wad [Doktorze, oj, tkóry rany gois, co ty mego serca, panie, nie spokois?]. Może już nie pochlebstwem ... ale tym puginałem będę musiał ich S. Krasin. × **S. ś. uspokajać ś., cichnąć, przycichać, usmierzac ś.**: Już były wiatry ucichły szalone, i niepogoda już ś spokoiła. P. Koch. Z każdym dniem smutek i boleśś spokoiły ś. Bał. <Od Spokój>

[**Spokoj, u, bfm.**] p. **Spokój.**

× **Spokojem, † Z pokojem być = być spokojnym**: Był Konrad z Bolesławem w pokoju przez niejaki czas; wszakże nie mógł być spokojem długo. Paszk. Kto sam S. siedzi, nie wdawa ś. w żadne mordy, w żadne okrucieństwa świata tego. Rej. Maslaus, chociaż porażon, przedsię nie chciał być S. Biel. M. <Od Spokój>

Spokojen p. Spokojny.

× **Spokojenie, a, bfm., czynność cz. Spokoić.**

× **Spokojenie się, a ś., bfm., czynność cz. Spokoić ś.**

× **Spokojnica, y, lm. e** forma ż. od **Spokojnik**: Na lieho wyjde, czy na spokojnie. Słow.

Spokojnie, [Spokojno] przys. od **Spokojny**: S. żyje. Troc. S. śmierci czeka. Troc (= *ze spokojem, z rezygnacją, bez szemrania*). I S. oddał ducha książę ostatni na Rużynie. Zal. Nie mogę tego słuchać S. (= *cierpliwie, z zimną krwią*).

[**Spokojnięki**] p. **Spokojniuchny.** <Od Spokojny>

[**Spokojnięko**] p. **Spokojniuchno**: Życie S. Orzesz.

× **Spokojnik, a, lm. cy** człowiek *spokojny, żyjący w spokoju, prowadzący życie spokojne, miłośnik spokoju*: W kraju, przerzniętym wstążką jasną siedmiu Nilów, mógłbym o spokojnikach zapominać wiejskich. Słow. <Od Spokojny>

× **Spokojniś, a, lm. e** człowiek *lubiący spokojność*. L. <Od Spokojny>

Spokojniuchno przys. od **Spokojniuchny**; **Spokojniutko, Spokojniuteńko, Spokojniusienko, [Spokojnięko]**: S. i wesolo Panu swemu ducha oddała. Skar.

Spokojniuchny, Spokojniutki, Spokojniuteńki, Spokojniusienki, [Spokojnięki] *zupelnie spokojny; miluchny przez swoją spokojność*: Spokojniuchne przyjsie Chrystusowe. Wuj. <Od Spokojny>
Spokojniusienki p. Spokojniuchny. L.

Spokojniusienko p. Spokojniuchno.

Spokojniuteńki p. Spokojniuchny. <Od Spokojniutki>

Spokojniuteńko p. Spokojniuchno.

Spokojniutki p. Spokojniuchny. <Od Spokojny>

Spokojniutko p. Spokojniuchno.

[**Spokojno**] p. **Spokojnie.**

Spokojność, i, bfm., rz. od **Spokojny, spokój, pokój, cisza, milczenie**: Zakłócić S. Ś. morska. Troc. S. umysłu. Troc. S. nie czasu, nie miejsca, nie okazji, ale swojego własnego umysłu jest darem, kiedy umysł, od bojaźni, żądry i wszelkiej trwożliwości daleki, ukontentowaniem cieszony ś. swoim. Lubom. Nie zna S. gmachów okazałych, częściej sen smaczny w lepiankach ś. mieści. Kras. Nie daje mi spokojności (= *wciąż mię nagabuje*). S. sumienia. Jak wierzchołek gór wysokich nad chmury ś. wynosi i z nieustającej pogody korzysta; tak umysł człowieka prawego oświecony i stały, mimo potoczne i niechybne życia przygody, niewzruszoną ś. spokojnością cieszy. Kras. S. życia jest odetchnieniem w boleści. Kras. Zginęliśmy, lecz z sobą przeniesiem do grobu S. i świadectwo własnego sumienia. Niem. Znajdziesz mieszkanie w śniegu i S. Słow. Bądź spokojnością wśród burz niepokoju. Krasin. Bóg cierpienia zżyła, ale można S. wyprosić u Boga. Słow. Jużem jest w spokojności u Boga. Wysp. Spokojności ś. ino zbędziesz, że nawet to jądło pokrzywą ci ś. w gębie wyda. Reym. Rządy same jej jakoś w ręce szły, a z niemi powaga w niej rosła i karność pełna moey a spokojności. Reym. <Od Spokojny>

Spokojny, (jako orzeczenie; Spokojen odznaczający ś. spokojem = a) Człowiek, umysł S. = *cichy, łagodny, potulny, nie gwałtowny*. S. jestem. Troc. Królowi temu Bóg dał pokój wielki, tak iż spokojnym zwany będzie. Skar. Koń S. (= *nie narowisty*). Jestem S. o kogo, o co = *nie troszczę ś., głowa mię o kogo, o co nie boli, jestem pewny kogo, czego*: Jestem S. o los córki, o syna. Zapytywał czasem o pieniądze i usypiał S. zaręczeniem, iż jest ich nad miarę i potrzeby. Krasz. (= *uspokojony*). b) *nacechowany spokojem*: Spokojne morze i żadną chmurą nie zaćmione niebo szczęśliwą nam wróżą żeglugę. L. Spokojne czasy. Troc. Ocean S. (= *Wielki*). Oblicze spokojne. Spokojna Ukraina bogdaj na czas długi. Matez. Sen S. (= *równy, nie przerywany, łagodny*). Spokojne posiadanie (= *nie kwestjonowane*). Życie spokojne (= *nie awanturnicze; bez troski*). Pędzi żywot S., jak u P. Boga za piecem. Sumienie spokojne. Na wieczach zwyczajnych, spokojnych głos podnosili tylko obywatele grodu. Bart. Na dżdże, wichry i szrony S. Krasin. (= *nieczuły*). Przen.: Pałasz jego bardzo spokojnej natury. Boh. (= *leniwej, nie bitnej*). <Od Spokój>

Spokorniały który *spokorniał*. <Od Spokornieć>

Spokornieć, eje, ał *stać ś. pokornym, spotulnieć, zlagodnieć, spuścić z tomu, schować dudy w miech, przycichnąć*: Na widok bata spokorniał. <Z(s)† Pokornieć>

Spokornienie, a, bfm., czynność cz. Spokornieć. † **Spokorzenie, a, bfm., czynność cz. Spokorzyć.** Rej.

† **Spokorzyć, y, ył** *upokorzyć, zrobić pokornym, zniżyć rogów*. <Z(s)† Pokorzyć>

Spokój, oju, bfm., [Spokoj] *spokojność, pokój, cisza*: Daj mi S.! (= *zostaw mię w pokoju, nie*

nuż mię, odczep ś.) S. ducha, (= pogoda). S. duszy. Chciał sobie kupić S. Rol. S. w natu-rze, w powietrzu. <Z(s) + Pokój>

Spokrewniać, a, ał i S. ś. p. Spokrewnić.
Spokrewnianie, a, blm., czynność cz. Spokrew-niać.

Spokrewnianie się, a ś., czynność cz. Spokrew-niać ś.

Spokrewnić, i, ii, nied. Spokrewniać *złączyć związkami pokrewieństwa, spowinowacić, skoliga-cić. S. ś. złączyć ś. związkiem pokrewieństwa, spowinowacić ś., skoligacić ś.:* W tym stopniu spowinowacy jestem z mężem, w którym z żoną jego spokrewniony. Ostr. Protęgował mnie, jako spokrewnionego. Ochoc. <Z(s) + Pokrewnić>

Spokrewnienie, a, blm., czynność cz. Spokrew-nić.

Spokrewnienie się, a ś., blm., czynność cz. Spokrewnić ś.

[Spokroś] = Skrony: S. tego. <Z(s) + Po-kroś>

Spokusić, i, ii, nied. Spokuszać *skłonić, pociągnąć pokusą, skusić:* Kłamstwem czart spokusza. Syrok. Nad błotem krzyż postawią, to czart nie spo-kusi. Mogę sobie spokojnie bąki strzelać i na-patrzyć ś. dowoli na to, co mię spokusi. Krasz. S. ś. *ulec pokusie, skusić ś., zlakomić ś.:* Kto wie, czy panna Irena nie spokusi ś. do miasteczka. Krasz. Spokusiwszy ś. na drzewo wiadomości dobrego i złego, narody Europy rozwiązały za-gadkę myślenia Spas. <Z(s) + Pokusić>

Spokuszanie, a, blm., czynność cz. Spokuszać.
Spokuszanie się, a ś., blm., czynność cz. Spo-kuszać ś.

Spokuszenie, a, blm., czynność cz. Spokusić.
Spokuszenie się, a ś., blm., czynność cz. Spo-kusić ś.

Spolaczali, Spolaczony *który spolaczał.* <Od Spolaczę>

Spolaczę, eje, ał, Spolaczyć ś., Spolonizować ś., Spolszczyć, Spolszczyć ś. stać ś. Polakiem a. polskim: Półwysep krymski spolaczał od jeń-ców polskich. Rol. <Z(s) + Polaczę>

Spolaczenie, a, blm. i. czynność cz. Spolaczę. 2. czynność cz. Spolaczyć.

Spolaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Spo-laczyć ś.

Spolaczony 1. im. od Spolaczyć. 2. p. Spola-czali.

Spolaczyć, y, yi, Spolonizować, Spolszczyć *zrobić Polakiem a. polskim. S. ś. p. Spolaczę.* <Z(s) + Polaczyć>

[Spolać się, a ś., ał ś.] p. Spolić.

[Spolanie się, a ś., blm.] czynność cz. Spolać ś.
Spolaryzować, uje, ował *ulec polaryzacji:* Światło spolaryzowane = światło, w którym drga-nia eteru dokonują się. Elektrody metaliczne spolaryzowane = elektrody, które ś. pokryły produk-tami rozkładu elektrolitów, osłabiającymi natęże-nie prądu.

Spolaryzowanie, a, blm., czynność cz. Spolary-zować.

† **Spolegać, a, ał** 1. na czym = *opierać ś., leżeć, spoczywać:* Pacierz, na którym głowa spolega, nazywa ś. unoszącym. Perz. 2. przen.: S. na kim = *polegać na kim, spuszczać ś. na kogo, liczyć nań z zaufaniem.* <Z(s) + Polegać>

† **Spoleganie, a, blm., czynność cz. Spolegać.**

[Spolegliwy] *pewny, godny zaufania.* <Od Spo-legać>

† **Spolenie, a** 1. blm., czynność cz. Spolić.

2. Im. a *węzły, związek, ognivo:* Przyjaźni zwią-zek spoleniu krewnemu ś. równa. Warg.

† **Spolenie się, a ś., blm., czynność cz. Spolić ś.**

× **Spolerować, uje, ował** *wypolerować.* Sł. wil.

<Z(s) + Polerować>

× **Spolerowanie, a, blm., czynność cz. Spole-rownąć.**

Spoliczkować, uje, ował *zbić po policzkach, wy-policzkować, znieważać policzkiem:* Spoliczkowa-nych przez nią liczy ś. kilku. Jeż. S. ś. *zbić ś. wzajemnie po policzkach, wypoliczkować ś., znieważać ś. policzkami.* <Z(s) + Policzkwować>

Spoliczkowanie, a, blm., czynność cz. Spolicz-kować: Poczulem szaloną ochotę do spoliczko-wania jej.

Spoliczkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Spoliczkować ś.

† **Spolić, i, ii zespolić, złączyć, związać, spoić** *pospołu, sprząc:* Statków 50 w most spolił.

Warg. Z jego nogą spolił swoją nogę. Otw.

Szwedzi spolili siły swe z Moskwą. Tw. † S. ś., [Spolać ś.] zespoli ś., złączył ś., spoić ś. *pospo-łu, sprząc ś., związać ś.:* Widzisz, jak buntow-nicy z sobą ś. kleją, jak ś. z sobą spolał! Pot.

Wojewoda wołoski, spoliwszy ś. z Tartary, Braclaw ubieżał. Biel. M. Mszejcz postął do Bo-lesława, aby ś. oba spolili przeciw margrabiom.

Biel. M. Do czego przyjdzie, jeśli tak wielkie mnóstwo z nieprzyjacielem ś. spoli Warg.

Wojewoda kijowski i wojewoda braclawski mieli przy sobie zbiór ludzi niematy, ale że ś. gniewali, nie chcieli ś. z sobą S. Biel. J. <Od Spół>

Spolimeryzować się, uje ś., ował ś. *chem. ulec polimerji, skupić ś. wskutek polimerji:* Wystę-pują jako mieszaniny cząstek podwójnie i po-trójnie spolimeryzowanych. <Z(s) + Polimery-zować>

Spolimeryzowanie się, a ś., blm., czynność cz. Spolimeryzować ś.

Spolitycznić, eje, ał 1. *stać ś. politycznym:* Poezja spolityczniała u większej części naszych romantyków po r. 1831. Spas. 2. *stać ś. polity-kiem, stać ś. zręcznym, ostrożnym, przebiegłym w swych działaniach.* 3. *stać ś. politycznym = grze-cnym, uprzejmym, gładkim, delikatnym.* <Z(s) + Politycznić>

Spolitycznienie, a, blm., czynność cz. Spoli-tycznić.

[Spolityczny list] *wyrok egzekucyjny.* <Zam. Ros. ispołnitelnyj list>

Spolitykować, uje, ował *zbyć co grzecczością, dwornością; odstąpić od czego przez politykę, zignu-rownąć co przez delikatność:* Poznał, że stary żoł-nierz spolitykował. Jeż. Rozmowa poszła mu po nosie, ale spolitykował, udając, że nie słyszy.

<Z(s) + Politykować>

Spolitykowanie, a, blm., czynność cz. Spolity-kować.

× **Spoljacja, i, Im. e** *wyzucie z posiadania przez gwałt lub podstęp:* Syn św. pamięci hrabiego jest zagrożony spoljacją. Krasz. <Łć. spolia-tio>

× **Spoljacyjny** *przym. od Spoljacja:* Rozdział między klasami społecznymi, wypełniony niena-wiścią i spoljacyjnymi instynktami. Remb. <Od Spoljacja>

× **Spoljał, u, Im. y,** × **Spoljum** *łup, zdobycz.* Troc. Spoljały. Ustrz., Chr. <Od Łć. spolium>

Spoljarjum, w lp. nieod., Im. a, ów 1. *kryjów-ka, jaskinia lotrów:* Mknąc ze spoljarjów, niosą wśród cichości niedochrupane przez tygrysy kości. 2. *szatnia, miejsce zostawiania odzieży przy*

cyrkach, garderoba: Ojciec mój skonał w S. Krasin. 3. *skarb u Rzymian, powstały ze zdzierstw*. <Łé. spoliarium>

† **Spoljator, a**, lm. **owie zdzierca, łupieżca, grabiciel, grabieżnik, wydzierca, rabuś, rozbójnik**. <Łé. spoliator>

× **Spoljum**, w lp. nieod., lm. **a, ów p. Spoljał**: W trzosie różnych spoljów i łupów zachowywały ś. oszczędności. Krasz. <Łé. spolium>

Spolny I. × **S. wspólny**: Przybył do królewicza dla spolnej rady. Boh. 2. † **S. ościenny, sąsiedni, sąsiedzki, graniczny**: Pokój, który zawsze między państwami zachowan był, będzie przez nas całe trzyman. Biel. J. <Od Spół>

Spolonizować, uje, ował i S. ś. p. Spolszczyć: Wielu Niemców i Rusinów spolonizowało ś. Inni widzieli w Kurpiach spolonizowane szczątki Jadzwingów. Krzyw. <Z(s) + Polonizować>

Spolonizowanie, a, blm., czynność cz. **Spolonizować**.

Spolonizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spolonizować ś.**

Spolować, uje, ował I. polując złowić; upolować; ubić na polowaniu: S. zwierza. Przen.: Spolowałem piosenkę! nie będą ś. gniewać myśliwi, że do domu wracam bez zwierzyny. Mick. Chcieli by cię S. dla Izy. 2. **polując spenetrować; upolować**: Las mało widać był spolowany, zwierza w nim ś. legło wiele. Krasz. W Rumianej lasy piękne i niespolowane. Krasz. Spolowaliśmy parę kniei jeszcze i na późny obiad wróciliśmy. Krasz. <Z(s) + Polować>

Spolowanie, a, blm., czynność cz. **Spolować**: Spojrzał na nią z ukosa, jakby podejrzewał ją o S. zajączka w głowie. Jez.

× **Spolszczacz, a**, lm. **e ten, co spolszcza, polonizator**. <Od Spolszczać>

Spolszczać, a, ał i S. ś. p. Spolszczyć. **Spolszczały, Spolszczony, Spolonizowany który spolszczał**.

Spolszczanie, a, blm., czynność cz. **Spolszczać**. **Spolszczanie się, a ś., blm.**, czynność cz. **Spolszczać ś.**

Spolszczed, eje, ał p. Spolszczyć: Przysłowiowej siły robotczej chłopca polskiego kolonista nie zastąpi swą tępą flegmą, więc albo spolszczeje, jak ś. to stało z kolonistami, których Fryderyk Wielki nad Notecią osiedlił, a. zmarnieje, jak większa część kolonistów obecnych w Poznańskim. Przybysz.

Spolszczenie, a, blm. I. czynność cz. **Spolszczed**. 2. czynność cz. **Spolszczyć**.

Spolszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spolszczyć ś.**

Spolszczony I. im. od **Spolszczyć**. 2. p. **Spolszczały**.

Spolszczyć, y, ył, nied. Spolszczać I. a. Spolaczyć, Spolonizować zrobić Polakiem a. polskim. 2. **przełomaczyć, przełożyć na język polski**: S. utwory Byrona. S. ś., **Spolszczed, Spolaczed, Spolaczód ś., Spolonizować ś. stać ś. Polakiem, przejąć ś. narodowością polską; stać ś. polskim**: W potomstwie spolszczeni cudzoziemcy często są gorliwymi, a czasem nawet zapaleńszymi Polakami, niż czyści narodowcy. Koź. Można kochać i Rusinów pod warunkiem, aby ś. spolszczyli. Spas. Nie polszczysz tam cudzoziemczą, lecz ś. cudzoziemszczyzna spolszczała. Koź. Ustalił ś. spolszczony odgłos wołoskiego słowa przeważnie w ustach polskich. Szaj. <Z(s) + Polszczyć>

[**Spolubić, i, il**] **polubić, pokochać**. [S. ś.] **polubić ś., pokochać ś.** <Z(s) + Polubić>

[**Spolubienie, a, blm.**] czynność cz. **Spolubić**. [**Spolubienie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Spolubić ś.**

Spółka p. I. † **S.**, p. **Spółem**. B. Sz. 2. [S., **Spółka**] **zacierki z kartoflami**. <SPOŁ>

Spółeczeński p. Spółeczny: Mocne trunki miłe są ludziom nie ukształconym jeszcze spółeczeńską obyczajnością. Cz (= *towarzyską*). S. porządek Rzew. Obdzili zarówno wszystkich jej członków korzyściami stanu spółeczeńskiego. Gosz. Obowiązki spółeczeńskie. Gosz. W porządku spółeczeńskim. Gosz. Nowy porządek S. moźolnie u siebie wznosiły. Wiszn. Spółeczeńska budowa. Kor. (= *publiczna*). Wyobraża on pożytek S. Żer. <Od Spółeczny>

Spółeczeństwo, a, lm. **a**, † **Współeczeństwo, Spółeczność, † Spółecznictwo, † Spółek, † Spółek I.** × **S. p. Spółeczność**: Żadnego z nim nie ma spółeczeństwa. Troc. 2. *towarzystwo, kółko, grono, kompanja*: Małe a dobrze dobrane spółeczeństwa są najlepszą dla młodego szkołą. Wiszn. Nie zaniedbuj wchodzić w dobre spółeczeństwa.

Wiszn. 3. *ogół osób (a. przen. jakichkolwiek istot) złączonych, jako członkowie, w jedną organiczną całość; ogół mieszkańców kraju, związanych z sobą ogólnym obyczajem, wspólnymi interesami i stosunkami, niezależnie od organizacji politycznej*: S. ludzkie (= *ludzkość, rodzaj ludzki*). Ludzie z sobą łączący ś., żeby podług pewnych przepisów do społecznego kresu doszli, zowią ś. spółeczeństwem. Cyw. Początek wymowy sięga pierwiastków spółeczeństwa ludzkiego. Pir. Całość i spokojuść spółeczeństwa ludzkiego. Śniad. Ciała niebieskie wymierzają nam czas i są fundamentem porządku i ładu w czynach nie tylko człowieka, ale całego społeczeństwa. Śniad. Wiara nie tylko jest potrzebą społeczeństwa, ale warunkiem żywota ludzkiego. Krasz. Obowiązki względem siebie i względem społeczeństwa (= *względem ogółu*). Życie umysłowe społeczeństwa. S. musi walczyć z tak niepożądanymi objawami. S. chrześcijańskie. Położył wielkie zasługi dla społeczeństwa. Mrówki żyją spółeczeństwami. <Od Spółeczny>

× **Spółeczniac, a, ał i × S. ś. p. Spółecznić**. × **Spółecznianie, a**, blm., czynność cz. **Spółeczniac**.

× **Spółecznianie się, a ś., blm.**, czynność cz. **Spółeczniac ś.**

× **Spółecznicza, y**, lm. **e**, × **Spółeczniczka** forma ż. od **Spółecznic**.

Spółeczniectwo, a, lm. **a I.** † **S.**, p. **Spółeczeństwo**. 2. † **S.**, *spółka, stowarzyszenie, towarzystwo, konsorcjum*: Kontrakt spółecznictwa fabryki krajowej płóciennej. Przędz. 3. blm. *zajmowanie ś. politykę społeczną, działalność na polu społecznym, branie udziału w sprawach społecznych, rola społecznika*: Tak zwane S. jest plagą naszych czasów. BdC. <Od Spółecznic>

× **Spółeczniczka, i**, lm. **i p. Spółecznicza. L.** <Od Spółecznicza>

× **Spółecznić, i, il**, × **Spółeczniac uspołeczniac, wiązać w społeczeństwo**: Obyczajów podobieństwo społecznia i utrzymuje przyjaćielstwa. Oss. × **S. ś. uspołeczniac ś., wiązać ś. w społeczeństwo; nabierać upodobania do życia społecznego, do towarzyskości, cywilizować ś.** <Od Spółeczny>

Spółecznie przys. od **Spółeczny, spółem, pu-spółu, wespół, wspólnie, razem, do spółki, łącznie, wzajemnie**. Km., Rej. Daję wam nowe przykazanie, abyście ś. zobopólnie miłowali, jakem ja was miłował, abyście ś. i wy tak miłowali

S. Leop. Cokolwiek im z ofiar zbywało, w kościele pospolitą wieszczą jedząc, S. trawili. Zigr. S., społem. Troc. Czego pracą dostaną a S. ś. dorobią, tedy żona po mężowej śmierci ma u męża trzecią część, a dwie części na potomki mężowe. Magd. Zapisem tym waruję, iż powinni temu to bratu Tomaszowi oddać S. grzywien pięć. Gac. Stanąwszy S. z bratem swym, obligują ś. obadwa S., iż na tej służbie uczciwie ma dotrwać Paweł. Gac. A my Ciebie z Bogiem Ojcem, z Duchem św. S. chwalić i Twą Matkę słać będziem na wieki wiecznie. Pśń. I tak se już S. wyrzekali na ten świat. Reym. (Parobey) szczyrzyli zęby do dziewczyn, a prześmiewali ś. S. Reym.

× **Spolecznienie**, a, blm., czynność cz. **Spolecznic** ś.

× **Spolecznienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Spolecznic** ś.

Spolecznik, a, lm. cy I. a. † **Wspolecznik** *współuczestnik, kolega, współtowarzysz, towarzysz, współnik, kompan*: Oto jest S. losów moich. L. Jest to w biedzie potiecha mieć spoleczników biedy. L. S. zaboju tego. Troc. W domu razem wychowani, w wojsku spolecznicy, potom pokrewieni, w całym nakoniec życiu jednomyślni. Siem. J. 2. *działacz spoleczny, ten, co bierze udział w ruchu spolecznym*. <Od Spoleczny>

† **Spolecznisty** p. **Spoleczny**. <Od Spoleczny>

Spoleczno - p. **Spoleczny**.

[**Spolecznością**] przys. *społem, gromada, hurmem*: Życzmy wszyscy S. <Od Spoleczność>

Spoleczny, i, lm. i I. a. × **Spoleczeństwo** rz. od **Spoleczny**, *wspólność, wzajemność; obcowanie, styczność, stosunki, towarzystwo, kompanja, spółka, łączność, związek, współzycie*: Mamy S. i towarzystwo z Krystusem a z Ewanielją i członkami jego. Baz. Wielką S. ma syn z ojcem swoim. Farn. Liberjusz papież S. brał z heretykami. Skar. Z Rusią, nie widzę, aby za Hermana Polaacy S. taką wiedli, któraby ich do podniesienia przeciwko Węgrom wojny zjednoczyć mogła. Błaż. Wykląć, wyrzucić kogo z swojej spoleczności. Troc. Czym wszystkę im przeciał S. z sobą. Troc. Przywiódł narody pograniczne do spoleczności swego nazwiska i sprawił, że ś. narodu jego nazwiskiem zwali. Troc. Uczulem w sobie obowiązek, żeby przez domową S. uprzyjemnić mężowi tę prawdziwie Styksową okolicę. Śniad. S. kościelna. Bobr. Żyć na świecie bez spoleczności przybranego przyjaciela śmierci ś. równa powolnej. Choin. 2. p. **Spoleczeństwo**: S. ludzka. Troc. Prawo jest modłą, podług której ludzie w spoleczności mieszkać i żyć mają. Gór. Ten język ludzie w jednę S. zgromadził. Skar. S. jest jedną moralną istnością, której członkami są obywatele. Stasz. S. jest przeznaczeniem człowieka. Śniad. Zaniedbanie instrukcji religijnej w wychowaniu młodzi ściągają okropne na ludzi i całą S. nieszczęścia. Śniad. Na uczącej ś. młodzieży oparte są nadzieje doskonałej spoleczności. Śniad. Jeżeli są ludzie, będący biczem i obelgą spoleczności, są także drudzy, będący jej przykładem i ozdobą. Śniad. Zaprzętał sobą ówczesną S. kresową. Rol. Onego czasu przychodzili tu ludzie po kontakt czuciowy ze spolecznością. Brt. Ich nie obierał król ani biskup, ani podawca, jedno wszystka S., przez Ducha ś. sprawiona. Rej (= *ogół, cała gmina*). 3. × S. *spółka, towarzystwo, stowarzyszenie, zgromadzenie, konsorcjum*: Tytułuje ś. jenerałem spoleczności wykupywania więźniów. Nies. 4. † S. *spółkowanie, zaspakajanie po-*

pedu płciowego: Oweom do spoleczności i rodzaju kiedy ma być czas. Haur. Tę chorobę z białą głową często sprawuje S. Troc. Zdrowe potomstwo z pomiernej pochodzi spoleczności. Troc. 5. † S. *komunja św.*: Po spoleczności świętej cokolwiek z ofiar zbywało, w kościele pospolitą wieszczą jedząc, spolecznie trawili. Zigr. <Od Spoleczny>

Spoleczny, † **Spolecznisty** I. *wspólny, wzajemny, obopólny; współrzędny*: Jestem spolecznym sługą z tobą, Leop. (spółsługa twój. B. G.). Spoleczna i zobopólna miłość. Wuj. Dobra przyjaciół są spoleczne. Troc. Podobno to J. K. Moś do naszego spolecznego zachowania zachować raczyła. Niem. 2. *dotyczący spoleczeństwa, spoleczeński, socjalny*: Interes S. tego wymaga (= *ogólny*). Porządek S. Sprawy spoleczne. Machina spoleczna. Instytucje spoleczne (= *publiczne*). Zdolny do spolecznego wyrobienia ś. Bart. Wysoka łagodność, zdradzająca wykształcenie wyższych warstw spolecznych w rzpltej. Rol. Szumowiny spoleczne. Hjerarehja spoleczna. Czytała o jego projektach spoleczno-ekonomicznych. Gaw. Intencje spoleczno-etyczne. O satyrze polskiej, pomimo wielkiego jej znaczenia literackiego i spoleczno-historycznego, nie posiadamy dotąd wyczerpującego studjum. Pogląd na oświatę i sprawy spoleczno-narodowe. Tal. Obszar stosunków spolecznych i spoleczno-politycznych. Jeż. Nie dziw, że z czysto spoleczno-reformacyjnym ruchem armji zbawienia godził ś. najzupełniej. Nagan. Podporządkowanie spoleczno-religijne narodowości, wchodzących w skład rzeczypospolitej. Rol. Prądy spoleczno-sekciarskie. 3. × S. *publiczny, ogólny, wspólny dla wszystkich*: Miejsce spoleczne ma być bezpieczne. Kn. Judasz dał im S. znak, rzekąc: którego pocałuję, teni jest. Sekl. (= *umówiony*). 4. ekon.: Harmonja spoleczna, p. **Harmonja**. 5. fil.: Indywidualizm S. i Intelektualizm S., p. **Indywidualizm** i **Intelektualizm**. <Od Spolecz>

1. † **Spolecz**, lku, lm. lki I. p. **Spoleczeństwo**: S., towarzystwo, przyjaźń. Błaż. Racz nas w S. swych wiecznych wliczyć. K. G. (= *w poczet, w liczbę, w grono*). 2. † S. *apostolski = skład apostolski, Wierzę w Boga, symbol apostolski*: Działki nasze modlitwę Pańską i S. apostolski mówić umieją. Rej <Od Spół>

2. † **Spolecz** p. **Spolecz**: Na to S. zgodzić ś. nie mogli. Glicz. (pospołu z sobą. L.).

Spolecz, × **Spolecznie**, † **Spół**, † **Spolecz**, † **Spół**, † **Spół**, † **Spół**, [Spół], *współ, pospołu, wspólnie, razem, do spółki, łącznie, wzajemnie*: Zmówił ś. lew z owcą, cobykolwiek S. ułowili, aby szło w równy dział. L. Te trzy enoty rzadko ś. u ludzi S. znajdują. Wuj. Zaczęli ś. wymawiać S. wszysey. Wuj. (= *hurmem*). Dziecię, gdy z cudzego, a nie matki własnej pokarmu używa, S. też bierze w ś. zwyczaj żywota a obyczajów cudzych. Glicz (= *jednocześnie, zarazem*). [Kupimy sobie S. wieś (= *na spółkę, do spółki*). Ojcowie S. nam wziąć ś. nie dali (= *pobrać ś.*). <Od Spół>

[**Spółownik**, a, lm. cy] *wspólnik*.
[**Spółzenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Spół**zyć ś.

[**Spółzyć się**, y ś., ył ś.] *włożyć ś., uprawić ś., wdrożyć ś. w co*. <Z(s) + Położyć>

[**Spółóg**, ogu, blm.] *włożenie ś., wprawa*: Ni más społogu do roboty. <Z(s) + Połóg>

Spółu p. **Spolecz**: Urząd ziemski z starostwem S. stać nie może. Herb. Zie i dobre S. znosić. Rej (= *zarówno, narówni*). Było natenczas S.

osób o sto i dwadzieścia. Rej. (w kupę zgromadzonych. L.). Złóż to S., a rób jedno z nich. Wuj. Gdy rozmawiali i S. ś. pytali, Jezus ś. przybliżywszy, szedł pospołu z niemi. Skar. Cesarz królowi dał, gdy byli S. w Wiedniu. Biel. M. [Pojdemy S.].

† Spółudni, † Spółudny, † Zpołudny popołudniowy. Sł. wil. <Od Z południa>

† Spółudny p. Spółudni. Mącz.

Spomadować, uje, ował posmarować obficie pomadą, wypomadować: S. włosy. S. ś. spomadować sobie włosy. <Z(s) + Pomadować>

Spomadowanie, a, blm., czynność cz. Spomadować.

Spomadowanie się, a ś., blm., czynność cz. Spomadować ś.

Spomagać, a, ał p. Wspomóc. <Zam. Wspomagać>

Spomaganie, a, blm., czynność cz. Spomagać. Spomarańczowiały który spomarańczowiał: Wietrzące ś. polecie spomarańczowiałej od papryki słoniny. Jeż <Od Spomarańczowieć>

Spomarańczowieć, eje, ał stać ś. pomarańczowym. <Od Pomarańczowy>

Spomarańczowienie, a, blm., czynność cz. Spomarańczowieć.

Spomeksować, uje, ował zetrzeć, zgładzić pomeksem. <Z(s) + Pomeksować>

Spomeksowanie, a, blm., czynność cz. Spomeksować.

† Spomianka, i, lm. i, † Wspominek wzmianka: Pan Krystus o tym sam czynił spomiankę. Gil. <Wz(s) + Pomianka>

[Spomiatać, a, ał] porzucić, poronić (o krowie cielnej). <Z(s) + Pomiatąć>

[Spomiatanie, a, blm.] czynność cz. Spomiatać.

† Spomienić, i, il p. Wspomnieć. Pśń.

† Spomienienie, a, blm., czynność cz. Spomienić.

[Spomierzenie, a, blm.] p. Spomierzenie ś.

[Spomierzenie się, a ś., blm., Spomierzenie] czynność cz. Spomierzyć ś.

[Spomierzyć się, y ś., ył ś.] zamierzyć ś. na kogo. <Z(s) + Pomierzyć>

× Spominać, a, ał p. Wspomnieć: Kto łaskaw, nie zapominaj, kto nielaskaw, nie spominaj. Rys.

× Spominanie, a, blm., czynność cz. Spominać.

[Spominek, nku, lm. nki] wspomnienie. <Z(s) + Pominek>

Spominka, i, lm. i wzmianka. <Od Spominać>

† Spomionąć, enie, onął p. Wspomnieć. Kaz. 1555. <Wz(s) + Pomionąć>

× Spomknąć, nie, nął, nied. Spomykać zemknąć, zsunąć: Figury ustawiając na szachownicy, babę (królową) wylotem kontusza na ziemię spomknął. Syn. <Z(s) + Pomknąć>

× Spomknięcie, a, blm., czynność cz. Spomknąć.

[Spomnąć, i, nął] p. Wspomnieć. <Z(s) + Pomnąć>

† Spomniały który wspomniał: Spomniałe na mię w głębokości nimfy wraziłem. Żebr. <Od Spomnieć>

Spomnieć, i, ał, [Spomnąć], nied. Spominać I. wspomnieć, wzmiankować: Co którego z magnatów spomną, to nie rzeką tylko „zdrajca, katowskiemu godny nieczca“. Pas. 2. przypomnieć: Spominieni generałowie pod tę świętą podstąpili górę. Wóje. Kto łaskaw, nie zapominaj; kto nie łaskaw, nie spominaj. Rys. <Z(s) + Pomnieć>

Spomnienie, a, blm., czynność cz. Spomnieć.

[Spomnięcie, a, blm.] czynność cz. Spomnąć. † Spomoc, y, lm. e p. Pomoc: S. upadku. Leop. <Z(s) + Pomoc>

† Spomocnica, y, lm. e p. Wspomożycielka: S., auxiliatrix. Pśń. <Z(s) + Pomocnica>

† Spomocnik, a, lm. ey I. p. Wspomożyciel: S. mój i obrońca Ty jesteś, Boże. Leop. 2. opifex. Henr. <Z(s) + Pomocnik>

Spomozenie, a, blm., czynność cz. Spomóc.

† Spomożyciel, a, lm. e p. Wspomożyciel: Bóg mój, S. mój, a będę mu ufał. Leop. Bóg ojca mego, S. mój. Leop. Panie, wspomóżże mię opuszczając, a która chyba Ciebie nie ma żadnego innego spomożyciela. Leop. Stał ś. spomożycielem w potrzebach i smutku ich. Wr. <Od (W)spomóc>

† Spomożycielka, i, lm. i p. Wspomożycielka: Pautrix, obronicielka, życzyicielka a. S. Mącz. <Od Spomożyciel>

Spomóc, oże, ógl I. † S. [S.] p. Wspomóc. 2. [S.] = a) obdarzyć: Może mnie Bóg spomóże młodym młodzieńcem. b) dać radę, uradzić, poradzić. c) poradzić komu = zmóc go. d) S. komu co = dać ży przykład, nauczyć (dzieci) czego złego: Poczł mu to spomóg? <Z(s) + Pomóc>

Spompować, uje, ował piw. ściągnąć z pomocą pompy (piwo odfermentowane z kadzi fermentacyjnych do beczek, dla odstania ś.). <Z(s) + Pompować>

Spompowanie, a, blm., czynność cz. Spompować.

[Spomstować, uje, ował] zowmyślać, wzywając pomsty Bożej: Spomstuję, zwyczajtam, co ino wlezie... niech mają! Ork. <Z(s) + Pomstować>

[Spomstowanie, a, blm.] czynność cz. Spomstować.

[Spomszczenie się, a ś., blm.] czynność cz. Spomszczić ś.

[Spomszczony] zmęczony, sponiewierany. <Od Spomszczić>

[Spomszczić się, i ś., il ś.] 1. zemścić ś. 2. zmęczyć ś., spracować ś. 3. zdobyć ś. na co, dochrapać ś. czego: Spomszczył ś. na konia. <Z(s) + Pomśczić>

† Spomykać, a, ał poposuwac: Bolesław, chcąc ozdobić Kraków, mieszczanom wójta ustawił, który spomykał ulice, rynek, aby to rządnie w okręgu swoim rozdzielone było. Biel. M. (= rozszerzył usuwając w głąb domy?) <Z(s) + Pomykać>

† Spomykanie, a, blm., czynność cz. Spomykać.

Spona, y, lm. y, † Szpona I. kłamra, kluba, szpona, zwora: Ściany łoży armatnej spojone są czterema sponami. Jak. J. (= ryglami). S. na wyprężoną ścianę. Troc. Sponą cząmbry ujął. Troc. S. do łączenia brył ciosu. Podcz. 2. S., Szpona, zwora, szpaga = a) poprzecznicza drewniana, spajająca dwie belki, łącząca ramy drewniane w budowlach, w kołowrocie konnym i t. p. Łab. b) listwa zasunięta na jaskółczy ogon prostopadle do kierunku włókien drzewa, przeciw paczeniu ś. desek zbitych. 3. [S.] rzenień, na którym wisi bijak u cepów. 4. × S., p. Szpon: Sponę jastrząb wyciągnął, sponą kuropatwę przejął. Troc. Kotwice wyrzucone, gdy w morzu dno schwyca w swe haczyste spony, trzymają okręt prawie niewzruszony. L. 5. bot., p. Przytulja: S., ziele, ostrzyca, od spinania szat rzeczona. Syr. Zdr. Sponka. <Z(s) + *Pona, od PON/PE/PA/PN/PIE/PIA>

[Sponalewać, a, ał] ponalewać. <Z(s) + Pona-lewać>

[Sponalewanie, a, blm.] czynność cz. Sponalewać.

[Spencer, a, lm. y] p. Spencer. <p. Spencer>

Spondaiczny przym. od Spondej, złożony ze spondejów: Wiersz S. Sł. wil.

Spondej, u, lm. e stopa o dwóch długich samogłoskach — w heksametrze greckim. <Gr. spondaios>

Spongjoblasty, ów, blp., hist. 1. komórki macierzyste komórek glejowych. 2. komórki zwójowe, wypustkowe w warstwie wewnętrznej, ziarnistej siatkówki oka. <Gr. spoggiā + blastos>

Spongjoplazma, y, blm. hist. zryb siatkowaty pierwszocza komórkowego. <Gr. spoggiā + plásma>

[Sponica, y, lm e] p. Spódnica. <Zam. Spódnicia>

× Sponieważać, a, ał p. Sponieważyc.

Sponieważanie, a, blm., czynność cz. Sponieważać.

Sponieważenie, a, blm., czynność cz. Sponieważyc.

× Sponieważyc, y, ył znieważując sponiewierać: Nie wziął ś. do tego przedmiotu wzorem innych, aby go wyszydzić, dowiecipem niewczesnym S. Sł. wil. <Z(s) + Ponieważyc>

Sponiewierać, a, ał, [Sponiewirać] poniewierając zmarznąć; zniszczyć, sterać, powycierać po kątach: S. ubranie. Sponiewierany, wytarty, jak ty wyglądasz, pijakul Zbił go, skopał, sponiewierał (= zniżył). Pizen.: zbezczeszcic, zelzyć, znieważyc, znieślawic: S. popioły ojcowskie. Głupia grzeszność moja mnie sponiewierała, zgnubiła, pokutuję teraz za nią. Korz. (= wystawiła mię na poniewierkę). Sponiewierał go od najgorszych słów (= zwinysłał, zbeształ). S. ś. sponiewierać siebie; ulec sponiewieraniu, sterać ś., powycierać ś. po kątach, zmarznąć ś., zniszczyć ś.: Nie dam ś. S. jak plebeje prości. Sł. wil. [Marysi Hohołowskiej] ni mógek brać, sponiewierał ś. bez nłom godnie]. Tet. Tulając ś., sponiewierał ś. po świecie. Rzecz w swoim miejscu leżąca nie sponiewiera ś. L. (nie zawierwszy ś. L.). <Z(s) + Poniewierać>

Sponiewieranie a, blm., czynność cz. Sponiewierać.

Sponiewieranie się, a ś., blm., czynność cz. Sponiewierać ś.

[Sponirować, uje, ował] kotlet = osypać bułką lub sucharkiem.

[Sponirowanie, a, blm.] czynność cz. Sponirować.

× Sponisty p. Szponisty. Troc. Czemuz za króla ptaszak nie czyżka obrano, ale orla sponistego ten honor w rzeszy powietrznej spotyka? L. Gdy mierzzonego smoka orzeł zoczy, siodła go i by gębę nie kręcił nieczysty, w szyję wkleszcza pazury sponiste. Zebr. Jastrzab S. L. <Od Spona>

[Sponiterować, uje, ował] p. Spenetrować. S. ś. zniszczyć ś. wskutek złego życia, schuchrać ś.: Kobieta sponiterowana. <Z(s) + Poniterować>

[Sponiterowanie, a, blm.] czynność cz. Sponiterować.

Sponiterowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sponiterować ś.

Sponka, i, lm. i I. p. Spona; spinka, hafka. 2. † S. bransoleta, manela; naramiennik: B. Sz. S., knaflik, armilla. Ort. Szaty niewieście, pierścionki, sponki a. ręczne ochędóstwo. Sz. 3. [S.]

węgiel: Robić pakę na sponkę (= zarzynając brzegi desek, aby jedna w drugą wchodziła). <Od Spona>

× Sponsja, i, lm. e przyrzeczenie, obietnica uroczysta, ślub: W kole byli Kościuszko i Sawicki, deputaci brzescy, zapomniawszy przy rugach uczynionych mi sponsji swoich, na głowę mi mi przeciwni. Mat. <Łć. sponsio>

Sponsowieć, eje, ał, Spasowieć zrobić ś. ponsowym, oblać ś. ponssem, zarumienić ś., zczzerwienić ś., spiec raki: Sponsowiała, syknęła, ale powściągnęła ś. tylko. Orzesz. Okragława i bladawa twarz jej sponsowiała na podobieństwo piwonji. Orzesz. Sponsowiała i nie dokończyła myśli. Łoś. <Z(s) + Ponsowieć>

Sponsowienie, a, blm., czynność cz. Sponsowieć.

Spontanicznie przys. od Spontaniczny.

Spontaniczność, i, blm., rz. od Spontaniczny. <Od Spontaniczny>

Spontaniczny, Spontaniczny powstający bez podnieci z zewnątrz, samorzutny, sam z siebie wypływający, dobrowolny, dowolny: Ile noey nie spaliśmy, ażeby wspólnie czuwać nad stwierdzeniem realności lub nierealności spontanicznych objawów, które podczas snu Eusapji zachodziły! Oehor. Hipoteza gieneracji spontanicznych. <Od Łć. spontaneus>

Spontanicznie przys. od Spontaniczny: Nasza natura jest moralną S. Szawł.

Spontaniczność, i, blm., rz. od Spontaniczny: Teorja Henne'a spontaniczności dobrych instyktów. Szawł. <Od Spontaniczny>

Spontaniczny p. Spontaniczny. <Fr. spontané>

Sponurzeć, eje, ał stać ś. ponurym, sponsepnieć, sponchmurnieć: Polacy byli wesolemi niegdys, ale dziś sponurzełi w grobie, nie lubią żartów. Krasin. Sponurzał do reszty, zgarbił ś., głowę zwiesił. Rodz. Sponurzał, zdziezał, nie uśmiechnął ś. nigdy. Rodz. <Od Ponury>

Sponurzenie, a, blm., czynność cz. Sponurzeć.

Spopadać, a, ał p. Spopasć.

Spopadanie, a, blm., czynność cz. Spopadać.

Spopadnięcie, a, blm., czynność cz. Spopasć.

Spopasć, dnie, dt, nied. Spopadać sobie I. † S. powziąć zwyczaj, przywyknąć, znarowić ś., pozwolić sobie z natogu, przez zuchwalstwo: A co nam tu swawolne żywoty niektórych duchownych spopadli wyrzucać, na to taka odpowiedź. Wuj. Bo już sobie tak spopadły, żeby duże gęsi jady. Rej. Spopadać sobie. Troc. Spopadł sobie. Troc. 2. [S.] sobie kogo = pozbadnął go, wziął kogo za przedmiot szykan. <Z(s) + I. Popasć>

Spopielacenie, a, blm., czynność cz. Spopielacieć.

Spopielaciały który spopielaciał. <Od Spopielacieć>

Spopielacieć, eje, ał stać ś. popielatym: S. od kurzu. <Z(s) + Popielacieć>

Spopielać, a, ał i S. ś. p. Spopielic.

Spopielaty który spopielal: Siedząc na ziemi u spopielatego komina, patrzała na gasnące w nim jedna za drugą iskierki. Krasz. Ściany były spopielate od dymu. Orzesz. <Od Spopieleć>

Spopielanie, a, blm., czynność cz. Spopielać: Alchimyicy roztwarzanie kruszców w żywym srebrze nazywać zwykli spopielaniem. Krum. S. względem węgla ma miejsce, które na otwartym miejscu zapomocą ognia obracają ś. w proch szary. Krum.

Spopielanie się, a s., bhm., czynność cz. **Spopielac** s.

Spopielec, lca, lm. lca min., p. **Spodumen**. <Now. od Popiół lub Spopieleć>

Spopieleć, eje, ai, **Spopielić** s. *zmienić s. w popiół*. Przen.: Wiara w przyszłość i w byt nie zależny spopieliała na ognisku rodzinnym. Rol. (= *stłala, wyliła s., zanikła*). Uczucia spopielają. <Z(s) + Popieleć>

Spopielenie, a, bhm. l. czynność cz. **Spopielec**. 2. czynność cz. **Spopielić**.

Spopielenie się, a s., bhm., czynność cz. **Spopielić** s.

Spopielić, i, it, nied. **Spopielac** *obrócić w popiół*: Kruszcowi wszystkie te nieczystości odebrał ogień, gdy go spopielał. Torz. S. s. p. **Spopieleć**: Serce moje w trumnie s. spopielą. Krasiń. Liś zesehnie i w proch s. spopielą. Dan. <Z(s) + Popielić>

[**Spoponić się**, i s., it s.] *zmezczyć s., zmordować s.*

[**Spoponienie się**, a s., bhm.] czynność cz. **Spoponić** s.

× **Spoprzeczać**, a, ai p. **Spoprzeczyć**,
× **Spoprzeczenie**, a, bhm., czynność cz. **Spoprzeczać**.

× **Spoprzeczenie**, a, bhm., czynność cz. **Spoprzeczyć**.

× **Spoprzeczyć**, y, yt, nied. × **Spoprzeczać** *zatrzymać, zagrozić wpoprzek*: Pamięć ludzka tak jak rzeka: tam s. tylko zatrzymuje, gdzie ją palami spoprzeczysz. Sł. wil. <Z(s) + Poprzek>

× **Spoprzysiąc**, eże, agł p. **Poprzysiąc**. <Z(s) + Poprzysiąc>

× **Spoprzysiężenie**, a, bhm., czynność cz. **Spoprzysiąc**.

Spopularyzować, uje, ował *zrobić popularnym; upowszechnić, rozpowszechnić*: Szczególny ten biskup spopularyzował rozwody, spychając je do przedpokojów. Rol. (= *spopolitować*). S. s. stać s. popularnym, rozpowszechnić s., upowszechnić s.; spopolitować s. <Z(s) + Popularyzować>

Spopularyzowanie, a, bhm., czynność cz. **Spopularyzować**.

Spopularyzowanie się, a s., bhm., czynność cz. **Spopularyzować** s.

Spor, u, lm. y l. × S. *korzystać, nabytek, przybytek, skutek dobry*. Sł. wil. 2. [S.] = a) *porządek*. b) *powodzenie*. c) *pośpiech*. 3. × S., p. **Sporysz**: W kłosach żytnych ujrzysz ziarna czarne, nad insze większe, sporem nazwane; nieczym one nie są jak gniazdkami robaczek i zdrowiu szkodzą. Kluk. 4. gór.: †S. *łańcuch mniejszy u kołowrotu*. Łab. <SPOR>

Spora, y, lm. y l. †S. p. **Spór**. Biel. M. Nieprzyjaciele grożą nam, wiodąc swoje spore. K. G. S. urosła między niemi. Żarn. Daremna jest S. naprzeciwko prawdzie. Gil. Gdyby jaka S. była między braćmi. Gac. 2. bot. *organ płciowy odezwany od przedostka*. <Z(s) + POR/PIER/PRZ>

[**Sporachy**] p. **Spory**: Sporacha już dziewczyna. <Od Spory>

Sporadycznie przys. od **Sporadyczny**.

Sporadyczność, i, bhm., rz. od **Sporadyczny**.

Sporadyczny, × **Gdzieniedny** *tu i owdzie trafiający s., rzadko widziany, pojedynczy, przypadkiem tu lub owdzie napotykanym, rozszany, oddzielny*: Sporadyczne przypadki tyfusu. Gwiazdy spadające sporadyczne. <Gr. sporadikos>

[**Sporawo**] przys. od **Sporawy**.

[**Sporawy**] p. **Spory**. <Od Spory>

† **Sporczywy** p. **Sporny**: Legat papieski sporczywe trudności i niesnaski między księżciem pomorskim a Krzyżakami rozsądził. Błaz. <Od Sporek>

Sporek, lm. rki l. rku p. **Spór**: Myśmy, powiadają postowie, nie mieli żadnych sporków z królem Henrykiem. T. K. 2. rka bot. (*Spergula*) *ros. z rodziny mokrzcycowatych*. Gatunek: S. pastewny a. rolowy, Szpergiel, posp. Świnokrop. [S. zwyczajny] p. **Kozielek**. <I. od Spór, 2. od Spor>

† **Sporka**, i lm. i p. **Spór**: Zwołeniemy poczęli s. spierać między sobą, ktoby był między niemi największy, którą dysputację a. sporkę i przedtym czynili. Wuj. Wszczęła s. była przed nami napród we Lwowie pod bytnością naszą... kontrowersja a. S. między sławetnemi burmistrzem i rajcy tego miasta... a wszystkimi Ormianami w tymże mieście mieszkającymi. Corp. W sporki z kim wstąpić. Troc. O sprawiedliwości rozmaita jest u ludzi S. Gil. Ta dziwna S. s. skończyła. Lubom. W sporki z kim wstąpić. Troc. <Od Spora>

Sporkowy przym. od **Sporek**: Kwiat S.

[**Spornaski**] p. **Spory**. <Od Spory>

[**Spornia**, i, lm. e] *ściana przeciwbiegła słońcu, odbijająca promienie słoneczne*. <Od Sporny>

Spornie przys. od **Sporny**. Troc. Poddani s. krnąbrnie a S. opierają i wszystkiego zbraniają. Kosz.

Spornik, a l. †S., lm. i a. *cy człowiek sprzecznym, sprzecznik, kłótnik, przeciwnik*: Cóż tedy na to rzekną spornicy? Skar. W duchu s. na te sporniki żalujemy. Skar. Dwojaki mól was gryzie: jeden, co doma rzeczy miesza, drugi postronny S. a. zawisnik. Jan. 2. [S., lm. i] *pręt łączący przynogi lub rozpierający je u pługa*. <Od Sporny>

× **Spornostka**, i, lm. i *drobnostka sporna; spór, o błahostkę*: Trudno mi wasze żwawe pogodzić, spornostki. Nagan. <Od Sporność>

Sporność, i l. bhm., rz. od **Sporny**: S., skłonność do sprzeczenia s. i zwady. Kn., Troc. Perdykas zabił w Egipcie od własnych rycerzy dla jego sporności. Biel. M. Protestantyzm wyrodził s. w coś, czego treścią była S. sceptyczna. 2. †S., lm. i *spór, zwada, swar, sprzeczka, kłótnia, rozterka, nieporozumienie*: Aby mąż raczej żonę swą opuścił, niż w ustawicznej z nią mieszkał sporności. Odym.

Sporny l. a. [**Spórny**, **Spierny**] *lubiący s. spierać sprzecznym, przekornym, swarliwym, kłótniwym, zwadliwym niezgodnym*: Karz dzieci, aby snadź potym jako niekarni nie sprzeciwiali s. a sporni nie byli, a tobie jakiego żalu nie nawarzyli. Glicz. Nie bądź odpornym, jako jest naród ten S. B. B. Nie chciejcie spornemi być przeciw Panu. Wuj. On jest naszym namiętniejszym, najadawitszym a nasporniejszym nieprzyjacielem. Żarn. Ja nie chcąc być S., zezwalam na to. Tworz. Po głosie spornym a sierzdiwym, po głosie spokojnym i wolnym poznać umysł. Bud. Kardynałowi pokój z Turkiem niebardzo k myśli był, lecz nie do końca był w tym S. Biel. M. A wiesz, co będzie z nieprawego wrzasku? — rząd trwały, kościół chwały, łeb S. na piasku. Niem. Ludu S. a zły, pokorę przyjm do łona. Uj. 2. *spierający s., zostający w sporze, przeciwny*: Sporna strona. Troc. 3. a. † **Sporczywy** *hedący przedmiotem sporu*: S., o którego spór jest. Kn. 4. [S.] *uparty, przekorny*: Was ojciec bili, boście sporni

byli. Przen.: *oporny, trudny do wykonania, do obrobienia, niewdzięczny*: Sporna robota polna (jeżeli rola chwastem zarosła). Sporne drzewo (= *trudne do rąbania*). <Od Spór>

Sporny p. Spory: Kopalna sól od warzonej daleko jest, jak mówią, sporniejsza, to jest, że mała jej część większą słoność wydaje. Kluk. (ostrzejsza. L.). <Od Spory>

Sporo, † **Sporze** przys. od **Spory** = a) *dość dużo, dostatnio, niemają*: Za moim pilnym staraniem S. było w domu. Bud. B. (= *zasobnie; nie było niedostatku*). U łakomego nigdy nie S. Falib. Wszystko idzie S. z rąk boskich. Nar. Zbytek, byś najspornej natkał, jak morze, wszystko poźre. Star. Do sałaty oliwy S., a octu mniej przylej. Troc. Od tego wypadku upłynęło S. czasu. Zebrał S. pieniędzy (= *sporą kupkę*). S. było jedzenia. b) *ochoczo, rażno, nie ociągając s., prędko, składnie, zręcznie, z znacznym postępem, nie zmusznie*: Nie zawsze S., co bywa skoro. Kn. (po mału dalej zajdziesz. L.). Spólnie lżej, sporzej, lepiej. Kn. S. rośnie: jak konop rośnie. Kn. Nie S. kwiatki, jagody, poziomki zbierać; nie S. drobne rybki skrobać. Kn. Nauczę cię S. chodzić. Kn. Z swą s. fantazją bieżę, nawet ruszyć s. z miejsca mi nie S. Bardz. (= *niejako*). Złą powiadać wieść każdemu nie S. Lubom. (= *nie spieszno*). Nam ku wykonywaniu pobożności nie z miejsca nie S., czego przyczyna nieszczęśliwe żądze nasze. Zarn. Gdy mu s. zamysły nie S. wiodą... Pileh. (= *nie z dobrym skutkiem*). Walczym z sobą i, co jeszcze gorzej, walczym i z samym Bogiem, i tym nam nie sporzej. Paszk. [Jak w gromadzie, to sporzej]. S. chodzi. Troc. Sporzej stąpać nie mogą. Troc.

Sporogon, u, lm. y *jedna z komórek rozrodczych mchów*: Zapłodniona komórka jajowa nie kiełkuje bezpośrednio, lecz rozwija s. w S; ten, z łodygą, z liśmi, z korzeniem oddziela s. od przedrostka i pędzi żywot niezależny. Dobr. <Gr. sporá + gónos>

× **Sporość**, i, blm., rz. od **Spory**. Sł. wil.

[**Sporować**, **uje**, **ował**] i. *wystarczać*: Nie sporuje mi jadła dla dzieciów. 2. *postępować, przyrastać, przybywać, mnożyć s., iść sporo*: On niby pracuje, a robota mu nie sporuje. [S. s.]: Nie sporuje mi sie = nie zdarza s., niestosowna pora. Gwar. <Od Spor(y)>

[**Sporowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sporować**. [**Sporowanie się**, a s, blm.] czynność cz. **Sporować s.**

+ **Sporozumieć się**, e s., ał s. *porozumieć s., skomunikować s.* <Z(s) + Porozumieć s.>

+ **Sporozumienie się**, a s., blm., czynność cz. **Sporozumieć s.**: Niektórzy panowie mieli mieć przez listy niejako z niektórymi tu pany S. Z. A.

× **Sporasnie** przys. od **Sporsny**, *sprośnie*.

× **Sporsność**, i, blm., rz. od **Sporsny**, *sprośność*. Sł. wil.

× **Sporsny p. Sprośny**. Sł. wil. <Zam. Sprośny>

Sport, u, lm. y *rozrywka wymagająca ruchu i zręczności, jak wyścigi konne, polowanie, wioślarsstwo*: Oddawać s. sportowi. Uprawiać S. S. łyżwo-wy, wioślarski, cyklistowski. Robił sobie S. z rzucania kamkami w przechodniów. <Ang.>

Sportman, a, lm. owie p. **Sportowiec**: Wielki myśliwy, wielki koniarz i S. Krasz. <Ang. sportsman>

Sportologia, i, blm. *nauka o sporcie*: Biegły w sportologii. Orzesz. <Now. od Sport + Gr. -logia>

Sportować, **uje**, **ował** *zajmować s. sportem, uprawiać sport, oddawać s. sportowi*: Dla tej publiczności i dla całego świata sportującego słyną pewne teatru tutejsze farsami! Nagan. <Od Sport>

Sportowanie, a, blm., czynność cz. **Sportować**. **Sportowiec**, **woa**, lm. **wey**, **Sportman**, **Sportsman**, **Sportsmen** *człowiek oddany sportowi, zwolennik sportu*. <Od Sportowy>

Sportowo - p. **Sportowy**.

Sportowy przym. od **Sport**: Trykot, kostjum S. Czapka sportowa. Zapasy sportowo-szulerskie. Przedsięwzięcie moje sportowo-turystyczne przypadło Flamandom do smaku. <Od Sport>

Sportretować, **uje**, **ował** *kogo = zdjąć z kogo portret, zrobić czyj portret*: Wszystkie wyobrażone osoby były wiernie sportretowane (= *oddane, odtworzone, udane, przedstawione*). <Z(s) + Portretować>

Sportretowanie, a, blm., czynność cz. **Sportretować**.

Sportsman, a, lm. i p. **Sportowiec**: W nim poznać łatwo było sportsmana. Krasz.

Sportsmanka, i, lm. i forma ż. od **Sportsman**: Sportsmankom towarzyszyło zaledwie dwóch cyklistów. <Od Sportsman>

Sportsmański przym. od **Sportsman**: Sportsmańskie insygnja. Orzesz. <Od Sportsman>

Sportsmen, a, lm. i p. **Sportowiec**: Wyścig wzbudził wielkie zainteresowanie między sportsmenami. Sportsmeni noszą tylko oznaki sportsmeńskie, ale lubią odmianę. Prus.

Sportsmenka, i, lm. i forma ż. od **Sportsmen**.

Sportsmeński przym. od **Sportsmen**: Sportsmeni noszą tylko oznaki sportsmeńskie, ale lubią odmianę. Prus. <Od Sportsmen>

1. **Spory** i. a. [**Sporawy**, **Sporachy**, **Spornaski**, **Sporny**] *dość duży, dostatni, niemają*: Wino uspić może, kto go sporą czasą pije. Górn. Spore pułhary wysuszał. Pileh. Uszedł już S. kawał drogi. Spora nawa. Troc. S. dom. Troc. Kroki spore. Troc. Wolę zraz pieczeni S., niżeli kalafjory. Pot. Spostrzegłem na stole S. worek czerwonych złotych. Kras. Więc sporym, który leżał koło drzewa, kłosem rzucił, przełamał gałąź, i padła z owocem. Kras. Mam S. worek mych własnych talarów. Mick. Przewodnicy szli krokiem równym, sporym, tak że nadażyć im było trudno. Jun. Spora część województwa ruskiego oczyszczona od łupieży. Rol. 2. *znacznie postępujący, rażny, ochoczy, składny, zręczny, nie ociągający s., nie zmuszny; p. Niespory*: Spora, niespora to praca. Troc. (= *wdzięczna*). Droga spora. Troc. [S. = a) *wystarczający na długo; wydajny, podzielnny*: Żyto spore do chleba. Spore drzewo. Troc. S. chleb. Troc. Spore, niespore ziarno, zboże. Troc. Bukowe drzewo sporsze, niżeli sosnowe. Troc. b) *sytny, wnet głód zaspakajający, pożywny* (o artykułach spożywczych)]. 3. † S., [S.] *skory, prędki, szybki, żywawy*. Orzech. Dla sporszej jazdy, kto dalej żegluję, płócienne nawom rozdymają buje... Pot. <SPOR>

2. **Spory**, **ów**, blp. *zarodniki mikroskopijne, ciałka wytwarzane przez rośliny skrytokwiatowe*: Gdy S. oddzielają s. od rośliny macierzystej i padną na grunt odpowiedni, natenczas kiełkują i dają początek nowej roślinie. <Gr. sporá, sporós>

Sporys, a, lm. y bud. *podpora, przypora mrowiana u. drewniana*. Podesz.

Sporysz, a, lm. e, [**Sporzysć**] i. × S. *szkło powiększające, drobnowidz, mikroskop*. Sł. wil. 2. [S.]

dua lub więcej owoców (orzeczków, kartofli, ogórków i t. p.) zrosniętych razem, dwa jajeczki, lipka. 3. lekarstwo (na spędzenie płodu i t. d.) ze sporyszu: Udało się jej sfabrykować na swój rachunek fiaskozkę sporyszu. Zap. 4. bot. = a) a. † Spor (claviceps) rośl. z gromady grzybów, z rzędu workowców, z rodziny gruzelkowatych. Gatunek: S. z b o ż o w y (c. purpurea): Wdarł się grzyb w spichrze moje; pleśń je niszczy, rdza pożera i S. wypełnia. Brt. b) S. a. S. trzeci. p. Połonicznik. c) p. Wilczomlec. <Od SPOR>

[Sporyszek, szka, lm. szki] *jakaś roślina*. <Od Sporysz>

Sporządkować się, uje ś., ował ś. sformować ś. w porządek, w szyk bojowy: Czarniecki przed Tolo-czynem kazał ś. S. swoim. Moracz. <Z(s) + Porządkować>

Sporządkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sporządkować ś.

Sporządzać, a, ał i S. ś. p. Sporządzić.
Sporządzanie, a, blm., czynność cz. Sporządzać.
Sporządzanie się, a ś., blm., czynność cz. Sporządzać ś.

[Sporządca, y, lm. y] *ten, co sporządza*. <Od Sporządzać>

Sporządzenie, a l. blm., czynność cz. Sporządzić. 2. † S., lm. a rozkład, porządek, plan, dyspozycja: Między aniołami niższy aniołowie od średnich chorów, a średnie od wyższych biorą swoje iluminacje, wiadomości i sporządzenia. Konf. Liturgją św. postylami i wszelkim innym zbawienym sporządzeniem cerkiewnym opatrzył. Smotr. S. boskie. Troc (= *zrządzenie boskie, wola boska, przeznaczenie*).

Sporządzenie się, a ś., blm., czynność cz. Sporządzić ś.

† **Sporządził, a, lm. e ten, co sporządził a. co sporządzi.** Troc. Otruty umarł bez żadnego potom sporządziela tak szkaradnego uczynku wyjawienia. Ustrz. (= *sprawcy*). <Od Sporządzić>

† **Sporządził, a, lm. i forma ż. od Sporządził.**

Sporządzić, i, il, nied. Sporządzać l. × S. komu co = *zgotować, narazić na co; zapewnić, zjednać, zyskać*: Ojczyźnie, rodzicom, świątńcom i domom swym wojnę sporządzali. Piłch. Ta umiejętność w dawnych okolicznościach mogła S. im wziętość, znaczenie, sławę. Kaezk. 2. *porządnie ułożyć, wygotować, zrobić, wyszykować*: S. plan (= *wykonać*). S. kosztorys. W księgę sporządzoną zapisywali imiona nasze. L. Hr. de Morville sporządził statystykę księżniczek, będących na wydaniu. Krasz. 3. co = *urządzić, zarządzić, zorganizować*: S. igrzyska. Troc. Szkoły dobrze sporządzone. Troc. Wszystko według upodobania swego sporządza. Troc. Ja pójdę tymczasem królestwo S. Jag. 4. × S. kogo = *oporządzić, zaopatrzyć, wyekwipować, wysztyfować*: Sześć ś. na jednego dobrze sporządzonego żołnierza składać mają. Troc. 5. *narządzić, naprawić, zreparować*: Zapłacił od kufierka starego ślusarzowi, że mu go sporządził. L. S. ś. l. × S. ś. = *oporządzić ś., ubrać ś., ogarnąć ś., przyprowadzić ubranie na siebie do porządku*: Deklarowaliśmy, żeby iść w kompanją, eokolwiek wytechnawszy i sporządziwszy ś. Pas. l tak 12 sierpnia, sporządziwszy ś. w stroje odświętne, zbliżyli ś. wszyscy do Moskwy. Dar. W moderunku nakazano unikać wszelkiego zbytku i przepychu, a S. ś. tak, jak tego pole i bój wymagały. Górs. 2. [S. ś.],

narobić nieporządku, zrobić pod siebie, sfajdować, spaskudzić ś., zesrać ś. <Z(s) + Porządzić>

† **Sporze, [S.] p. Sporo:** Ziarno, co padło na na dobrym ugorze, wydało z siebie owoc S. Ody. (= *stokrotnie, sownie*). [Dary swoje S. składają w oborze] (= *przedko, żywawo*). <Od Spory>

Sporzej, † Wsporzej, [Sporzy, Sporzy] st. w. od Sporo.

1. **Sporzenie, a, blm., czynność cz. 1. Sporzyć.**

2. **Sporzenie, a, blm., czynność cz. 2. Sporzyć.**

1. **Sporzenie się, a ś., blm., czynność cz. 1. Sporzyć ś.**

2. **Sporzenie się, a ś., blm., czynność cz. 2. Sporzyć ś.**

[Sporzić, i, il] (Spor-zić), p. Spojrzeć. <Zam. Spóżyć>

[Sporzić, i, ał] (Spor-zieć) p. Spojrzeć. <Zam. Spóżyć>

[Sporzienie, a, blm.] (Spor zienie), l. czynność cz. Sporzić. 2. czynność cz. Sporzić.

[Sporzy] p. Sporzej. <Zam. Sporzyć>

Sporzycha, y, lm. y bot. (tripsacum) rośl. z rodziny traw. <Od Sporyć>

1. **Sporzyć, y, ył a. S. ś., nied. † Sparzać** prowadzić spór, spierać ś., sprzeczać ś., wadzić ś., klócić ś. Bobr. Naczelnie władze duchowne same pomiędzy sobą sporzą. Szaj. Gdy on co rzekł, nie było już ś. o co sprzeczać i S. Krasz. Któż przy ekspiracji, pytam ś., nie sparza, kiedy przyjdzie oddawać wszystko z inwentarza? Pot. [S. ś. ze sobą wzięli, któremu teraz iść w drogę]. <Od Spór>

2. **Sporzyć, y, ył l. przysparzać, powiększać, przynosić, pomnażać; darzyć, zdarzać, szczęścić, błogosławić na mieniu:** Skarbem, który Bóg sporzy, szafujesz hojnie. Stryjk. Bóg kres życia zapisuje, dobrym sporzy, złym ujmuje. Susz. Bóg mój łaskawy, sporzy me rymy i wszystkie sprawy. Petr. Matka jeszcze i rodzice... sporzyli ją (krwawicę) ciężam. Karcz. 2. † S. *zdolać, po dotać, móc, potrafić*: Twoja prawica gdzie otworzy, nie zawrze żaden; i zaś nie sporzy odwieś drzwi, gdzie Twój zamek zapadnie. Mias. S. ś. *przysparzać ś., przyrastać, przybywać, powiększać ś., przynosić ś., pomnażać ś.; darzyć ś., zdarzać ś., szczęścić ś., wieść ś., powodzić ś., udawać ś.:* I w mie-zku, i w komorze, i na zdrowiu, i w dobrej sławie wszystko ś. sporzy za pocziwami zasługami. Rej. Poruczyć wszystko w opiekę Panu, a mieć tę nadzieję, iż ś. nam wszystko S. po myśli będzie. Rej. Gdy kto dobrze Panu wierzy, hojnym funtem wszystko mierzy, a nacz ś. kolwiek oborzy, dziwno mu ś. wszystko sporzy. Rej. Co zostało, to jakos ś. sporzy. Syrok. O sw. Mateuszu! intrata ś. sporzy. Syrok. [Mioda rozdaje chleb ubogim, aby jej ś. samej chleb darzył i sporzył]. <Od Spory>

[Sporzy] p. Sporzej. <Zam. Sporzyć>

[Sporzysko, a, lm. a] *sporek, świniokrop, świni-ska trawa, rdest pasi* (polygonum aviculare). <Od Spor>

[Sporzyć, i, lm. i] l. *korzyść, pożytek; wygoda*. 2. *pośpiech*: Gdy w zbożu dużo ostu, żniwo sierpami idzie bez sporzyści (= *niespora, opornie, zrudnie, marudnie*). 3. p. Sporysz. <Kontaminacja Spor(y) + Korzyść>

[Sporzyna, y, blm.] *przyrost, przybytek*: Konopie sadzą dla włókna wele sporzyny (= *do lnu dodają, żeby mieć więcej przędzy*). <Od Spory>

[Sporzyć, y, ał] p. Spojrzeć. <Zam. Spóżyć>

[Sporzenie, a, blm.] *czynność cz. Sporzyć.*

† **Sposabiąć, a, ał i † S. ś. p. Sposobić.**

† **Sposabianie**, a, bfm., czynność cz. **Sposabiać**.
† **Sposabianie się**, a s., bfm., czynność cz. **Sposabiać** s.

× **Sposażenie**, a, bfm., czynność cz. **Sposażyc**.
× **Sposażyc**, y, ył *uposażyc, wyposażyc, obdarczyć, opatrzyć, zaopatrzyć*: W pszenięc Bóg sposażył polską ziemię. Prusz. <Z(s) + Posażyc>

Sposągowiec, eje, al, **Sposażec** *stać s. niby posągiem, skamienieć, osłupieć*. <Od Posągowy>

Sposągowiec, a, bfm., czynność cz. **Sposągowiec**: Profesor zrozumiał to S. stugi. Brt.

Sposażec, eje, al p. **Sposągowiec**: Stracił władzę, wolę, ochotę czynności, stęzał i sposażał na progu z otwartymi ustami. Krasz. <Od Posąg>

Sposażenie, a, bfm. l. czynność cz. **Sposażec**.
2. czynność cz. **Sposażyc**.

Sposażyc, y, ył *zmienić jakby w posąg, uwiernoczyć, jak posąg*: Sposażony dziewicy spojrzaniem. <Od Posąg>

Sposepić, i, il *zrobić posepnym, zasepić*: Josioń sposepiła naturę na dworze. Jez. <Z(s) + Posepić>

Sposepienie, a, bfm., czynność cz. **Sposepić**.

Sposepiaty *który sposepniał, osepiaty, zasepiony*: Pochód otwierali Tymko i Krzywonos, pierwszy S., zgniewany, mroczny. Jez. <Od Sposepić>

Sposepnieć, eje, al *stać s. posepnym, osepnieć, zasepić s., posmutnieć, stracić humor*: Potarla ręką po czole, zafrasowała s. bardzo, sposepniała. Bał. Bez niej pejzażyk straciłby wiele i sposepniał. Bał. <Z(s) + Posepnieć>

Sposepniecie, a, bfm., czynność cz. **Sposepnieć**.
† **Sposiadać**, a, al *zdobywszy posiąść; opanować, zabrać*. Km. <Z(s) + Posiadać>

† **Sposiadanie**, a, bfm., czynność cz. **Sposiadać**.

† **Sposobiciel**, a, lm. e *ten, co sposobi*: Imiona tych ludzi, co byli sposobiciele albo sprawcy onego budowania. Leop. (przezczyńcami. Leop.). <Od Sposobić>

† **Sposobicielka**, i, lm. i forma ż. od **Sposobiciel**. <Od Sposobiciel>

Sposobiczek, czku, lm. czki p. **Sposób**: Oto S., użyty na kapuściane serca i skórzane wory. Krasin. [Albo panna ma S., a. nie ma żadnego sposobiczku] (= *posagu, wiana*). <Od Sposobik>

Sposobić, i, il, † **Sposabiać** l. *robić sposobnym, usposabiać, przysposabiać, przygotowywać; kształcić, promować*: Jan św. sposabiał ludzi ku przyjęciu Mesjasza. Wuj. Krystus na świat przyszedł, nie z miejsca na miejsce przyszedłszy, ale sobie człowieczeństwo sposobiwszy. Żarn. Sposobił twoje myśli i serce do tego. Troc. Winnica, niżeli s. sposobi, siła kosztuje, siła czasu i pracy bierze. Dambr. Sprawami enotliwymi codzien więcej s. sposabiał na przyjęcie nowych łask z nieba. Wys. Pan Jezus niech do tego sposobi i przygotowuje uszy i serca wasze. Dambr. Cieżka, mówią, rzecz czelku na sławę zarobić, a ja mówię, że lekka, byle rzecz S. Kras. (ukartować. L.). Sposobił syna do stanu duchownego. Sposobił go do usług. Troc. Sposobił go na to. Troc. 2. × S. = *przygotowywać, szykować, robić zapasy, zasoby; zbierać co, starać s. o co*: Deputowali go, żeby żywność sposabiał, gdzie będzie mógł najsmadniej, i do wojska odsyłał. Vol. 3. † S. sobie mieszkanie = *urządzać, zakładać, obierać*: Rady szuka, w którejby ziemi miał swe sposabiać mieszkanie. Otw. 4. † S. w co = *zaopatrywać, opatrywać, ekwipować*: Nowych wojsko za-

ciągów w obozy wprowadził, miasto w żywność sposobił i porty do bitwy. Pot. 5. † S. sobie = *brać za swoje, przywłaszczać, przyswojać, zagarniać sobie*: Sposobili sobie nieco z owych rzeczy zebranych. Leop. S. dziecię = *przysposabiać, przybrać, adoptować*. Potrzeba, aby ten, który sposabia a. przywłaszcza dziecie, był gospodarzem i takim, któryby mógł płodzić. Sz. Gdy Ester ojca i matki nie miała, tedy ją Mordochus sposobił sobie za własną córkę. Leop. 6. † Człowiek dobrze sposobiony = *zbudowany*: Ludzie zdrowi, dobrze sposobieni, wzrostu wielkiego. 7. † S. słowo = *czasować, konjugować, odmieniać*. S. s. l. *przysposabiać s., przygotowywać s., gotować s.; promować s., kształcić s., uczyć s.*: Mając wolniejszy czas, poczęła więcej, niż kiedy, S. s. do nabożeństwa. Wys. Szkoda wielka, żeś s. nie sposobił do nauk. L. (żeś s. nie aplikował do nauk. L.) Miał s. S. do roli. Jord. W Krakowie sposobili s. dwaj bracia Śniadecey. Niem. W jedną nam drogę iść: w miłość; a oto ni ty, ni ja s. w drogę nie sposobię. Sf. (= *nie wybieram s., nie wybieram s.*). Kończył interesa i sposobił s. do ożenienia. Ochoc. Dobrzy przyjaciele, których ogradem, sposobili s. w drogę. Krasz. Wstrętno na śmierć długo s. S. Uj. Bór sposobił s. do powitania słońca porannego. Dyg. 2. † S. s. w co = *zaopatrywać s. w co*. Rej. 3. † S. s. z kim = *obcować, przestawać, wdawać s., żywać s., stykać s., łączyć s., bratać s. z kim, przywykać do kogo*: Mejunhard do Inflant zajechał, gdzie znienacka z ludem s. sposabiając, języka s. nauczył. Stryjk. <Od Sposob>

Sposobienie, a, bfm., czynność cz. **Sposobić**: S., adoptio, jest wybór prawny, ku pociesze tych, którzy dzieci nie mają, wynaleziony i do przyrodzenia skłonny. Sz. Chlubimy s. w nadziei i sposobieniu synów swoich. Wuj. S. dziecka cudzego na swoje (adoptio) miało warunki, że... Moracz. S., konjugacja słowa. Troc.

Sposobienie się, a s., bfm., czynność cz. **Sposobić** s.

Sposobik, u, lm. i p. **Sposób**, *fortel, wybieg, sztuczka*: Sliczne sposobiki, wykwinne wybiegi! L. Bolesny opis nizezemnych sposobików. Kor. <Od Sposób>

† **Sposobiety** p. **Sposobny**: W miejscu sposobistym zasadzki założył. Błaż. <Od Sposób>

Sposobnie przys. od **Sposobny** = a) † S. *należycie, porządnie, skutecznie*: Bolesław, nie mogąc przez zimę nie S. sprawować, rozpuścił żołnierza. Błaż. 2. † S. *właściwie, stosownie, przyzwyczajenie*: O tych tak nieznośnych rzeczach ani S. mówić, ani s. poważnie użalać, ani wolnie wołać mogą. Siem. J. (= *niejako mówić, nie wypadła mówić*). 3. † S., [S.] *wygodnie, swobodnie*: W świecie zamykają s. S. i bez ciasnoty morze i ziemia, i wyspy i lądy. Łęcz. [Każden żył po swojemu, jak mu s. widziało, jak mu sposobniej było]. Reym. (= *zręczniej*).

Sposobność, i, lm. i l. bfm., rz. od **Sposobny**: Narody wynoszą s. do innych krain albo sposobnością lepszą gruntów uwiedzione, a. też potrzebą przyciśnione. Błaż. Sposobnością miejsca i położeniem obronnym zabezpieczony. Star. 2. *dar, uzdolnienie, zręczność, zdolność, talent*: Niektórzy sposobnością od natury większą obdarzeni, rozumu ludzkiego granice rozprzeżstrzeniają. Alber. S. nalogiem nabyta. Troc. (= *wprawa, biegłość*). Wielką do pióra ma S. Troc. Ta pracowita uprawa swych sposobności wyszła mu

na dobre. Śniad. W tym przybytku nauk młode pokolenia ziomków powinny rozwijać i doskonalić swe siły i sposobności. Śniad. Bogactwa i dostatki, podając sposoby, ujmują zapał i usilności, bez której najszcześniejsze w człowieku sposobności marnieją i giną. Śniad. Przyrodzenie, obdarzywszy tyłą sposobnościami człowieka, do samych tylko zaszczytów enoty i rozumu przywiązało cechę zacności. Śniad. Nauki, ożywając, ćwicząc i upładniając władze i sposobności ludzkie, są prawdziwą duszą ciała towarzyskiego. Śniad. 3. † S. *skłonność, usposobienie, podatność, pociąg*: Mając ostry rozum i wrodzoną do wszystkiego dobrego S. Skar. 4. *okoliczność sprzyjająca, pora stosowna, okazja*: Niezgody chrześcijan podają S. Turkowi do rozszerzenia potęgi. Kłok. Dać S. nabycia statystycznych wiadomości o majątkach. Ochoe. Miałem S. poznać ś. z nim. Nie dawaj dziecku sposobności do złego (= *pochopu; nie pokazuj drogi do złego*). <Od Sposobny>

Sposobny, † **Sposobisty** 1. *zdolny, zdolny, uzdolniony, zręczny*: S. to medyk, malarz. Troc. S. w językach i naukach (= *biegły, uczony*). Polacy, równie jak i inne narody, sposobni do wyczerpania ś. wszelkich umiejętności. L. S. do czynienia największych rzeczy. Piotr. J. [Do niego nie S.]. Tak S. do tego, jak osieł do tańca. Troc. 2. *usposobiony, skłonny, pochopny, skory, gotowy*: Dał im duszę nieśmiertelną, rozumną.. i do otrzymania chwały wiecznej sposobną. Skar. Do wszystkiego dobrego stawiała ś. sposobną. Skar. Żeby przyrodzenie nasze mogło być sposobniejsze ku chwale boskiej. Gd. Sposobniejszy był król do urzędzenia balu, niż... Rzew. Nasz wiek jest mało sposobnym do czynów, bo w nim wiara osłabła, a miłość omal że nie jest zupełnie wygnana. Rzew. On na to S. (= *można ś. po nim tego spodziewać, to do niego podobne*). 3. × S. *dogodny, podatny, stosowny, odpowiedni, przydatny*: Hetman upatruje sposobne czasy, sposobne miejsca, sposobne sztuki (stratagemata, fortele. L.) i stosowne okazje do bitwy. Star. Opowiem ci to w sposobniejszym czasie. L. Nie mają wiadomości miejsce bitwie sposobnych. Warg. Wyspy te dla swej ostrości nie są sposobne dla ludzi, tylko dla wężów. Łęcz. (= *dobre*). Piotr. acz był młodszy, wszakoż dla sposobniejszych obyczajów wszysej mu państwa zyczyli. Papr. 4. † S. *trafny, dosadny, dobitny*: Dowodzi to bardzo sposobnymi przykładami. Otw. 5. † S. syn, sposobiony syn = *przysposobiony, przybrany, adoptowany*. Tuch. 6. † S. *dobry, pomysłny, w pożądanym stanie będący*: Sposobne zdrowie. Troc. Książd Maciejowski prze niebardzo sposobne zdrowie nad Prądnik odjechał. Gór. <Od Sposób>

Sposobowość, i, blm. fil. *stosunek całego sądu do władzy poznawczej; sposób, w jaki ś. w sądzie co stwierdza lub zaprzecza*. <Od Sposowy>

Sposoczyć, eje, ał patol. *zamienić ś. na posokę* (o tkankach rozpadających ś.). <Od Posoka>

Sposoczenie, a, blm. 1. *czynność cz. Sposoczyć.*

Sposoczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Sposoczyć ś.*

Sposoczyć, y, ył *zwaląć, splamnić posoką, zjuszyc, zbroczyć, skrwawić*. S. ś. *zwaląć ś., splamnić ś., posoką, zjuszyc ś., zbroczyć ś., skrwawić ś.*: *Cruentare se, skrwawić, zjuszyc a. S. ś. krwią*. Mącz. Ociec, co ś. krwią syna sposoczy. L. <Z(s) + Posoczyć>

Sposób, obu, lm. oby 1. *jakość, tryb; manjera, manjer, metoda, wzór, modła, moda*: Wypisali a prawie jakoby na oko wymalowali S. życia jego. Rej. Widzę, że prawda: jeden rodzenia S. człekowi, tysiąc zginienia. Koch. W. S. zapatrywania ś. Ile głów, tyle sposobów myślenia. Kras. Gdy więc wszystkie sposoby ratunku upadły, wśród serdecznych przyjaciół psy zająca zjadły. Kras. Weisnęło ś. do mowy naszej wiele sposobów mówienia obcych. Śniad. (= *zwrotów, wyrażen*). Polanie znali ich obyczaj i S. wojowania. Bart. S. wyrabiania eukru (= *sztuka*). Nie z dawnego uchwalenia i sposobu dla własnego frasunku nie upuszczal. Warg. W jaki S. do nich odezwę ś.? L. (= *w jaki sens, jakim kształtem*). Zaczął w tym sposobie... L. (= *tak*). Generał w dobry S. mówi L. (= *łagodnie, z perswazją, jak do kogo dobrego*). Uprzykrzyło im ś. być zawsze na jeden S. szczęśliwemi. Oss. Jakim sposobem? W jakim S., jakimże sposobem jabym mógł temu podolać? (= *jakim cudem*). Nie wiem, jakim ś. to sposobem stało, przyszło do tego. Nie wiem, jakim ś. to sposobem dzieje. Baz. W ten S., tym sposobem. Troc. Powiedzcie, w jaki S. można wam dogodzić? Niem. [Koniecznym sposobem] = *koniecznie*. Kształtnym komu co wydrzeć sposobem. Troc. Pałac umeblowany w S. monarchiczny. Ochoe. Likier na S. zagraniczny. W groźnym sposobie napisali do mnie. Rzew. (= *tonie*). Morał w tym sposobie: jak ty komu, tak on tobie. Fred. A. Takim sposobem, [na taki S.] = *w takim razie, wobec tego, jeśli tak*: Takim sposobem rzecz przedstawia ś. zupełnie inaczej. Dziwnym sposobem złożyło się tak... (= *dziwnym trafem, zbiegiem okoliczności*). Sposobem próby, pożyczki (= *hytu-tem*). Żadnym sposobem, w żaden S., na żaden S. = *żadną miarą, nijak, ani weź, pod żadnym pozorem, ani rusz, za nic*: On go żadnym sposobem słuchać nie chciał. Wuj. Żadnym mi sposobem Alwar do głowy nie chciał wleźć. Kras. 2. *środek, droga*: On jakiś podaje S., zmiłuj ś., powiedz, czy jeszcze został nam który? L. (= *radę, wyjście*). Pospolicie mawiają: mam ja swe sposoby; trudno sposobem ś. ratować, kiedy grosza niemasz; pewniejszymby tu był S., abyśmy do tego przyjsz mogli, cośmy zgubili. Falib. Lecz mi pozwolicie dać wam sposoby, że wolność i sławę sowiecie utrzymacie. Jabł. Na wszystko można znaleźć S. L. (= *radę*). Mam ja S. na upór (= *lekarstwo*). Polskim rzeczom nie poradziś, tylko po polsku: obee sposoby pomieszają sprawę. Fred. M. Tysiąc mam sposobów, ażeby mu co do grosza pieniądze z kieszeni wyciągnąć. Czart. A. Jest S. na S. Żadnego do tego nie widzę sposobu. Troc. Wszystkich do tego poruszał, ruszał sposobów. Troc. (= *spre-żyn*). S. pewny, niezawodny, skuteczny. Podać komu S. Wynaleźć S. Chwyć ś. jakiego sposobu. Wszelkich używał sposobów, a wszystko daremnie. S. na co, przeciw czemu = *sekret, przepis, recepta*. Na różne choroby są różne sposoby. Orzesz. [Nie mogą innego sposobu wziąć, ino to dziecko oddać dziadkom] (= *znaleźć innego wyjścia*). Wziąć ś. na S., brać ś. na sposoby = *skoczyć po rozum do głowy, uciec ś. do fortelów, do sztuczek, do figłów mądrości*. S. do życia = *środku utrzymania, byt, kawalek chleba*: Która miała o mnie staranie, umarła; więc straciłem wszelki S. do życia. L. Będąc bez szeląga, nie ma sposobu do życia. L. Ta enotliwa panienska była bez sposobu; czy możnaż ją było

opuszczyć? L. 3. Nie S.! = *nie można, niepodobna, niepodobieństwo, rzecz niemożliwa*: Nie S. ustawnie przegrywać, trzeba kiedykolwiek i wygrać. L. Ale czy S.? maszże przyczyny rozumieć, że cię kocha? L. (= *czyż to możliwe*). 4. *kształt, pozór, powierzchowność*: Ci, którzy ś. w naukach kochają, pierwszy pożytek ten mają, że S. dobrych cnót wezmą. Kosz. (kształt, piękność, ozdoba. L.). Gdy koń jest, który ma S. wielki a długi, gdy też insze członki ku jego wielkości rymują ś. Trzyc. (kształt, wzrost. L.). Zmysły mają ś. przez S. sług i dworzan. Sak. (niby nakształt. L.). 5. *styl w malarstwie; styl w architekturze, struktura*: S. zakopiański. 6. [S.] *mienie, majątek*: Utracić S. Bojeli sie pozycyć mu swoich ostatnich sposobów. 7. [S.] *posag*. 8. × S. *sposobność, okazja, okoliczność po temu, pora po temu*: Pragniesz pokazać swej dzielności próby, jest miejsce i S., jaki ś. rycerzowi z dawnych lat nie trafił. P. Koch. Chciał piękną kobietę uwieść, ale więcej w tym miał odwagi, niżeli sposobu. L. [Gorzalka nie grzech, byle jeno przy godnym sposobie i zbrataniu, to na zdrowie idzie]. Reym. 9. gram.: × S. *tryb w konjugacji*. L. Zdr. **Sposobik, Sposobiczek**. <Z(s) + po + SOB>

× **Spospolicenie**, a, blm., czynność cz. **Spospolić**. 2. czynność cz. **Spospolićcie**.

× **Spospolicenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Spospolić się**.

× **Spospolićały**, † **Spospolitowały** który *spospolićały, spowszedniały*. L. <Od Spospolićcie>

× **Spospolić**, i, il i × S. ś. p. **Spospolitować**. <Z(s) + Pospolicić>

× **Spospolićcie**, eje, ał; **Spospolićć** ś. *stać ś. spospolitym, spowszednieć, stracić urok nowości*: Która rzecz spospolicieje, nie ma powagi. Biel. M. W tym domu honor ten nie jest gościem, ale spospolićał. Troc. <Z(s) + Pospolicić>

Spospolitować, uje, ował, × **Spospolićć** i, *zrobić spospolitym, pozbanicć uroku, sprofanować, sponiewierać*. S. ś., × **Spospolićć** i. *stać ś. spospolitym, stracić urok, spowszednieć; upowszechnić ś., rozpowszechnić ś., stać ś. zwykłym, utrzeć ś.*: Zbrodnie, spospolitowawszy ś., za nie teraz nie stoją. Górń. Henryk areybiskup księży żon, także kucharek, co ś. było spospolitowało między niemi, nie popuścił. Biel. M. (= *weszło w zwyczaj*). Za panowania Tyberjusza spospolitowało ś. to wiele donosić do cesarza. Górń. Bardzo ś. w ludzi wkradło i hardzo ś. spospolitowało. Czech. Spospolitowane opinje. Troc. 2. † S. ś. z kim = a) *stać ś. ludzkim, popularnym, zniżyć ś. do kogo*: Mam to dufanie, że król będzie ś. ludzkie sprawował i że ś. z wami spospolituje. Leop. (askawie ś. obchodzić będzie. B. G.). b) *spoufalić ś., pokumać ś., stanąć na stopie familjarnej, być za pan brat*: Przełożonych, którzy ś. z mniejszemi spospolitowali, chwalcie. Górń. <Z(s) + Pospolitować>

Spospolitowanie, a, blm., czynność cz. **Spospolitować**.

Spospolitowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spospolitować się**.

Sposponować, uje, ował p. **Spostponować**: Jak Giedroję pijany sam nie wiedział, co gadał, tak to gadanie S. trzeba. Mat. <Zam. Spostponować>

Sposponowanie, a, blm., czynność cz. **Sposponować**.

† **Spostarcie się**, a ś., blm., czynność cz. **Spostrzeć się**.

Spostponować, uje, ował, **Sposponować** *zlekceważyć, zbagatelizować, zrobić umję, nie uszanować*

należycie; sponiewierać: Tym godność jego hetmańską i całego wojska zaporoskiego wielce spostponował. Sienk. <Łć. postponere>

Spostponowanie, a, blm., czynność cz. **Spostponować**: Czegóż on dochodzić miał? — krzywdy, spostponowania, wystawienia na sztych godności szlacheckiej. Jeż. Spostponowaniem honoru mojego przemazał należność swoją. Glin.

Spostrzec, że, gl, **Postrzec**, × **Postrzegnać**, nied. **Spostrzegać**, **Postrzegać** i. *zauważyć, zobaczyć, zoczyć, ujrzyć, dostrzec, zaobserwować*: Otóż i ona: spostrzegam ją, z tamtej strony tu idzie. L. Odstąpi swych zamysłów i placu odbiegnie, gdy cię naprzeciw sobie śmiałego postrzegie. Węg. Aby nieprawi i winni spostrzegli, że Bóg im grozi i pokuty woła. Mał. Nie przyleciała z ptaszyn ani jedna — i spostrzegłem to, i było mi smutno. Słow. 2. × **Postrzegać** = a) *strzec, pilnować, mieć (na kogo, na co) oko*: Ten człowiek jest podejrzany, muszę go postrzegać. L. Niemasz złego, jeżeli wielu tam jest psów, gdzie wielu postrzegać i wielu utrzymywać potrzeba. Siem. J. Turcy tak tego postrzegają, aby patryjarchowie żadnych o zjednoczeniu namów i traktatów w papieżem nie czynili, jako postrzegać zwykli całości swojego państwa. Smotr. Do domu ś. udał, i gdyś ty aleksandryjską wiódł wojnę, twójego postrzegał pożytku. Siem. b) *przestrzegać, zachowywać, pełnić*: Tak gościennych praw postrzegał Jowisz. Siem. J. S. ś. 1. *poznać ś. na czym, zmiarkować ś., pomiarkować ś., połapać ś., zorientować ś.*: Spostrzegł ś., że go kradną, oszukują. Ani ś. spostrzeże, kiedy wpadnie w pułapkę (= *ani ś. spodzieje, ani ś. obejrzy*). Grabarz spostrzeże ś. zrana i powie: ktoś był tu w noc, jeszcze ktoś pamięta o niej. Krasin. 2. *opamiętać ś., zastanowić ś., zreflektować ś., zmiłogować ś.*: Każdy ś. spostrzeże i z wyznaniem swych błędów do ciebie przybiega. L. 3. [S. ś. za kim] = S. kogo: Uciekł jeden, a domyślając ś., że już spostrzegli ś. za nim, wlaź w wodę. <Z(s) + Postrzec>

† **Spostrzec się**, tari ś., trze ś. i. *zmieścić ś., pomieścić ś., wleźć*: Niepodobieństwo, żeby w tak małej ziemicy tak wiele narodów S. ś. mogło. Kochan. Brzyce postaw rżędem gęsto od sieci... dlatego, żeby ś. ptaków tym więcej spostařo. Cyg. <Z(s) + po + *Strzec, p. Rozpostrzec>

Spostrzegacz, a, lm. e ten, *co spostrzeża, obserwator*: Imię, jako tytuł utworu, wysuwa na czoło osobę, mającą ściagnąć głównie uwagę spostrzegacza. Kasz. <Od Spostrzegać>

Spostrzegać, a, ał i S. ś. p. **Spostrzec**.

Spostrzegalnia, i, lm. e *obserwatorium, szczeg. astronomiczne*. <Od Spostrzegalny>

Spostrzegalność, i, blm., rz. od **Spostrzegalny**.

Spostrzegalny, † **Spostrzeżny** *dający ś. spostrzec, zauważyć, dostrzegalny*. Kn. <Od Spostrzegać>

Spostrzeganie, a, blm., czynność cz. **Spostrzegać**.

Spostrzeganie się, a ś., blm., czynność cz. **Spostrzegać się**.

Spostrzegawczość, i, blm., rz. od **Spostrzegawczy**: S., doweip, styl jedrny dają mu niezaprzeczenie patent na dobrego pisarza. Kasz.

Spostrzegawczy *zdolny do robienia spostrzeżeń, bystry w spostrzeganiu, obserwacyjny*: Umysł, dar S. i to wiele znaczący ustęp z noty zgrzyliwego, ale nie pozbawionego spostrzegawczych zdolności ambasadora. Rol. <Od Spostrzegać>

Spostrzeżenie, a i. blm., czynność cz. **Spostrzec**. 2. lm. a *odkrycie zrobione drogą obser-*

wacji, nabycie świadomości zjawiska: Czynie spozstrzeżenia nad czym.

Spostrzeżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spostrzec** ś.

† **Spostrzeżny** p. **Spostrzegalny**. L. <Od Spozstrzec>

Sposzycie, a, blm., czynność cz. **Sposzyc**.

Sposzyc, yje, ył, nied. **Sposzywać** *poszzywać w jedno*: Sposzyc te arkusze. Sł. wil. × Przen.: Trzebawy S. te wyciągi, te cytacje, te myśli. Sł. wil. (= złączyć, zebrać w jedno). <Z(s) + Pozzyc>

Sposzyt, u, lm. y *zeszyt, poszyt, seksstern*: Słownik nasz wychodzi sposzytami. Widziałem na stole jakiś S. gruby. Syrok. (= wolumin). <Z(s) + Pozzyt>

Sposzywać, a, ał p. **Sposzyc**.

Sposzywanie, a, blm., czynność cz. **Sposzywać**.

Spotęgować, **Spotęźnić**, **Spotężyć**, nied. **Spotęgowywać**, **Spotęźniać**, × **Spotęzać** *zrobić potężniejszym, wzmóc, podnieść, wzmocnić*: S. zapal, miłość, piękno. Okoliczności składały ś. same, by S. uczucie wzajemne. Rol. S. ciekawość czyją. S. ś. stać ś. *potężniejszym, wzmóc ś., podnieść ś. w sile, w stopniu; wzmocnić ś.*: Smętny wyraz jej oczu pozostał, powiem nawet, spotęgował ś. Bał. <Z(s) + Potęgować>

Spotęgowanie, a, blm., czynność cz. **Spotęgować**.

Spotęgowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spotęgować** ś.

Spotęgowywać, uje, ywał i S. ś. p. **Spotęgować**.

Spotęgowywanie, a, blm., czynność cz. **Spotęgowywać**.

Spotęgowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spotęgowywać** ś.

× **Spotęzać**, a, ał i × S. ś. p. **Spotęgować**.

× **Spotężanie**, a, blm., czynność cz. **Spotężać**.

× **Spotężanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Spotężać** ś.

Spotężenie, a, blm., czynność cz. **Spotężyć**: Mogli ocenić, jakie zarody sławy, spotężenia i wielkości dla rzpltej spoczywały w tej gienjalnej głowie. Spas.

Spotężenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spotężyć** ś.

Spotęźniać, a, ał i S. ś. p. **Spotęgować**.

Spotęźniały *który spotęźniał*: Przeciw wyrodnie spotęźniałemu ziomkowi stanął hetman koronny Koniciepcowski. Szaj. <Od Spotęźnieć>

Spotęźnianie, a, blm., czynność cz. **Spotęźniać**.

Spotęźnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Spotęźniać** ś.

Spotęźnić, i, il l. *zrobić potężnym, obdarzyć potęgą, wzmocnić*: Posłannictwo nas unosi i spotęźnia. Wysp. 2. p. **Spotęgować**. S. ś. l. a. **Spotęźnieć** *stać ś. potężnym, nabrać potęgi, wzrosnąć do potęgi, wzmocnić ś.* 2. p. **Spotęgować**. <Z(s) + Potęźnić>

Spotęźnieć, eje, ał p. **Spotęźnić**. <Z(s) + Potęźnieć>

Spotęźnienie, a, blm. l. czynność cz. **Spotęźnić**. 2. czynność cz. **Spotęźnieć**.

Spotęźnienie się, a ś., czynność cz. **Spotęźnić** ś.

Spotężyć, y, ył i S. ś. p. **Spotęgować**: Tylko spotężone (intensywne) gospodarstwo może na małym kawałku ziemi wystarczyć na wyżywienie rodziny. Big. <Z(s) + Potężyć>

Spotkać, a, ał, × **Potkać**, [**Spotknąć**], nied. **Spotykać**, × **Potykać** l. S. kogo u. S. ś. z kim = *napo-*

kać, złybać kogo w drodze, natknąć ś. na kogo w drodze, zejść ś. z kim w drodze: Spotkanych o wacpana ś. dopytywali. L. S. kogo na ulicy. Zawsze go spotykam w tym samym miejscu. Gdziekolwiek spotkawszy ś. ze Szwedami, wszędzieśmy ich bili. Pas. Przen.: Jeśli gdzie młodych spotkacie drżących niecierpliwie do czynu, zwiążcie ich zaraz straszniemi przysięgi. Krasin. (= *znajdziecie*). Palce spotkały ś. z zimnym żelazem sztyletu. Krasin. (= *trafiły na nie*). [Spotkały butelkę w tym sianie] (= *znalazły*). Spotkał oczy Maćka i zadrzał z bojaźni. Miek. Nigdy szczęścia w życiu nie spotkali. Słow. (= *nie zaznali, nie doznali, nie doświadczyli, nie skosztowali*). Spotkał ś. z obojętnością ogółu. Porozkładał książki w takich miejscach, gdzie oko gości koniecznie z niemi S. ś. musi. Korz. (= *paść na nie*). Spotkał interdykt królestwo całe. Mor. T. (= *spadł na nie*). Mnie wielka fortuna spotyka, a ty zawsze będziesz gołym. Boh. Myślimy, patrząc na zdrożność, czy wielką, czy małą: i nas to mogło potkać, eo innych spotkało. Kras. Spotkała mię niezasłużona wymówka. Spotyka mię w tej chwili przyjemność nielada. Syrok. 2. lS. przen.: S. kogo czym = *przyjąć, podjąć, powitać go czym*: S. kogo łagodniemi słowy. 3. × kogo z czym = *ofiarować, zaproponować mu co*: S. kogo z katedrą, z monarchją. S. ś. l. *spotkać jeden drugiego, napotkać ś., zdybać ś., zejść ś.*: Spotkaliśmy ś. trafem u sąsiada. Przen.: Pięść ś. spotyka z pięścią i z ramieniem ramię. Miek. Oczy ich spotkały ś. Bratnio spotykamy ś. na jednym przynajmniej punkcie ludzkich uczuc i pojęć. Orzesz. (= *zgulzamy ś. na jedno*). 2. [S. ś.] *navinąć ś., napatoczyć ś.*: Żołnierz im ś. spotkał. 3. *zetrzeć ś., uderzyć na siebie, natrzeć na siebie, zewrzeć ś.*: Kto mi takie słowa powie, na najmniejszymbym ś. spotkał płaszczu. L. <Z(s) + Potkać>

Spotkanie, a l. blm., czynność cz. **Spotkać**: Wybicie na czyje S. 2. lm. a p. S. ś. = a) *schadzka, zjazd*. Bała ś. raptownego spotkania. Korz. S. monarchów. Ciekawe między nami będzie to S., gotuje jegomości niejedno pytanie. Niem. b) *walczących = potyczka, starcie ś., utarczka*: Tatarzy, rozbici na małe czambuły, zręcznie unikali spotkania. Rol. Zdr. **Spotkanko**. <Od Spotkać>

Spotkanie się, a ś., blm., niek. **Spotkanie** czynność cz. **Spotkać** ś.

Spotkanko, a, lm. a p. **Spotkanie**: Oświadczał, że ma dziś maleńkie S. <Od Spotkanie>

[**Spotknąć, nie, nął**] *spotkać*: Jak go kto spotknie. S. ś., nied. **Spotykać** ś. *potknąć ś., utknąć, usterknąć ś., zawadzić nogą o co*: Natrafiwszy ciało Anhellego, spotknął ś. na nim. Słow. Koń leci... otóż widzisz — spotknie ś. i pada. Syrok. <Z(s) + Potknąć(ś.)>

[**Spotknięcie**, a, blm.] czynność cz. **Spotknąć**.

Spotknięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Spotknąć** ś.

† **Spotliwość**, i, blm., rz. od **Spotliwy**: Woda z rudy żelaznej ciekąca ku spotliwości ciała pobudza. Trzye. <Od Spotliwy>

† **Spotliwy** *skłonny do pocenia ś., łatwy do pocenia ś.* <Z(s) + Potliwy>

Spotniały *który spotniał, spocony*: Ocierali tuszte wasy i spotniałe czupryny. Chodź. <Od Spotnieć>

Spotnieć, eje, ał *okryć ś., oblać ś. potem, spocić ś., zapocić ś.*: Jakem spotniał, jakem ś. uziął. Ejs. Pan spotnieje i, jak drzwi otworzą, może zawiać! Korz. Chory spotniał. Przen.: Szyby,

mury spotniały (= *zaszły para, okryły ś. rosą*)
Powoli biały role kłós odzieje, jagoda cierzenie,
miódem dąb spotnieje. Mias. (= *ocięcze*). <Z(s)+
Potnieć>

Spotnienie, a, blm., czynność cz. **Spotnieć**.
[Spotrafić, i, il] *potrafić, zdołać*: Tym malus-
kim luterom niewiele rozumieć spotrafię. Kon.
<Z(s)+Potrafić>

[Spotrafienie, a, blm.] czynność cz. **Spotrafić**.
[Spotrudna] przys. I. *trudno, ciężko, z trudno-
ścią*: S. ś. uda = *trudno, aby ś. podobano*. 2. *rząd-
ko kiedy*: S. ś. zdarza. W gospodarstwie trzeba
robić i S. biało cnotdzić. <Z(s)+potrudna>

Spotrzebować, uje, ował, nied. **Spotrzebowywać**
*zżyć na potrzebę a. na potrzeby, zużytkować, wy-
potrzebować*: Dawano wszystkiego dla czeladzi,
koni, co tylko mogli S. Pas. Oprócz niezmiernej
ilości surowego kamienia spotrzebowywano co-
dziennie 6000 gładów ciosowych. Szaj. Marzną
i spotrzebowują drzewa sporo. Jeż. Przen.: Ile
ś. spotrzebowano wytrwałości i siły! Krasz.
Młody z całą żywocią nie spotrzebowanych i nie
rozwinionych uczn. Krasz. <Z(s)+Potrzebo-
wać>

Spotrzebowanie, a, blm., czynność cz. **Spotrze-
bować**.

Spotrzebowywać, uje, ywał p. **Spotrzebować**.
Spotrzebowywanie, a, blm., czynność cz. **Spot-
rzebowywać**.

Spotulnieć, eje, ał *zrobić ś. potulnym, spokor-
nieć*: A to ci garbus spotulniał, niby baranek!
Es. <Z(s)+Potulnieć>

Spotulnienie, a, blm., czynność cz. **Spotulnieć**.
[Spoturać, a, ał] p. **Spotyrać**. <Z(s)+Potu-
rać>

[Spoturanie, a, blm.] czynność cz. **Spoturać**.
× **Spoturmaczenie**, a, blm., czynność cz. **Spotur-
maczyć**.

× **Spoturmaczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Spotur-
maczyć się**.

× **Spoturmaczyć**, y, ył *sturczyć, poturczyć;
nawrócić na wiarę mahometańską, zbisurmanić*.
× S. ś. *sturczyć ś., poturczyć ś.; przyjąć wiarę
mahometańską, zbisurmanić ś.*: Zagrożony śmier-
cią spoturmaczył ś. Rol. <Z(s)+Poturmaczyć>

Spotwarzać, a, ał p. **Spotwarzyć**.

Spotwarzanie, a, blm., czynność cz. **Spotwarzać**.
Spotwarzenie, a, blm., czynność cz. **Spotwa-
rzyć**.

Spotwarzyć, y, ył, nied. **Spotwarzać** kogo =
*rzucić nań potwarz, obwinić fałszywie, oczernić,
zmiesławić przez zadanie fałszu, oskarżyć oszzer-
czo, oszkalować*: Siostrzeńca swego zabił z pot-
warzy swej żony, abowiem go spotwarzała, by
ją miał ponieć gwałtem. Biel. M. Ciężko
spotwarzony złością człowieka niewstydlwego.
Ryb. Nie dbaj o nią, gdy uczciwe czyny twoje
kała błotem i spotwarza. Bał. <Z(s)+Potwa-
rzyć>

Spotworniały który *spotworniał*: Spotworniałe
lingamy. Mie. <Od Spotwornieć>

Spotwornieć, eje, ał *stać ś. potwornym*. <Z(s)+
Potwornieć>

Spotwornienie, a, blm., czynność cz. **Spotwor-
nieć**.

Spotworzenie, a, blm., czynność cz. **Spotwo-
rzyć**.

Spotworzyć, y, ył *zrobić potworem; skrzywić,
spaczyć potwornie, spoczwarzyć*: Rozprzężenie ży-
wiotów duchowych wywołuje różne gminne zja-
wiska spotworzonych dążeń pobożnych. Szaj.

Spotworzone natelnienie pobożne. Szaj. Kona-
nia mękami spotworzone oblicze. Krasz. <Od
Potwór>

[Spotyczka, i, lm. i] p. **Spotyka**. <Od Spotyka>
[Spotyka, i, lm. i] I. *zła przygoda*. 2. [Spoty-
ki, Spotyczka] *spotkanie*: Chodzić na spotyki.
<Od Spotykać>

Spotykać, a, ał p. **Spotkać**. S. ś. I. p. **Spot-
kać**. 2. p. **Spotknąć** ś. <Z(s)+Potykać>

Spotykanie, a, blm., czynność cz. **Spotykać**.
Spotykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spoty-
kać się**.

Spotyrać, a, ał, [Spoturać] *spowieierać, sty-
rać, skołatać*: Lud spotyrany bojami i włóczęgą.
Wor. Spotyranym Edwinowi i Jasiowi dali
pieczonej gęsi i gorzałki podstatkiem. Wilk.
<Z(s)+Potyrać>

Spotyranie, a, blm., czynność cz. **Spotyrać**.
[Spoucząć się, a ś., ał ś.] *poucząć ś., zdoby-
wać naukę, oświecać ś.*: Naród zaczął S. ś. wię-
ce], gazety czytać. <Z(s)+Poucząć ś.>

[Spouczanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Spou-
cząć się**.

Spoufalać, a, ał i S. ś. p. **Spoufalić**.

Spoufalanie, a, blm., czynność cz. **Spoufalać**.
Spoufalanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spou-
falać się**.

Spoufalenie, a, blm. I. czynność cz. **Spoufalić**.
2. p. S. ś.; *poufalość, zażyłość, familjarność, kon-
fidencja*.

Spoufalenie się, a ś., blm., niek. **Spoufalenie**
I. czynność cz. **Spoufalić** ś. 2. *poufalość, zażyłość,
familjarność, konfidencja*.

Spoufalić, i, il, nied. **Spoufalać** *uczynić poufa-
łym, dopuścić do poufalości, zbytńo ośmielić*: S.
sobie damę Troc. Spoufalił sobie służbę. S. ś.
*stać ś. poufałym, zbytńo ośmielić ś. względem kogo,
być z kim za pan brat, pokumać ś.*: Spoufalał ś.
ścisł, jednał sobie ludzi w ognieniu oka. Ochoc.
Nie spodziewałem ś. nigdy tak S. z tym pani-
czem. L. <Z(s)+Poufalić>

[Spować, a, ał] *spiać*. <Od Spać=spawać>

[Spowanie, a, blm.] czynność cz. **Spować**.

Spoważniać, a, ał p. **Spoważnić**.
Spoważniały który *spoważniał*: Przecież do-
czekaliśmy ś. ciebie, doktorze, zawsze tak S.,
że można umrzeć, czekając twojej pomocy. L.
<Od Spoważnieć>

Spoważnianie, a, blm., czynność cz. **Spoważ-
niać**.

Spoważnić, i, il, nied. **Spoważniać** *robić poważ-
nym, dodawać powagi, pozbawić lekkożyłności*:
Książka, zmuszając do pracy, spoważnia, stęża.
Krasz. Spoważnieni widokiem ogólnych klęsk
i niedoli. Orzesz. <Z(s)+Poważnić>

Spoważnieć, eje, ał *stać ś. poważnym, sensu-
tem, pozbyć ś. lekkości, nabyć powagi*: Dziś wszyst-
ko już inaczej, wszystko spoważniało. Kochan.
Komedje te nie mają ducha komicznego i tak
bardzo spoważniały, że do tragedji podobne. L.
<Z(s)+Poważnieć>

Spoważnienie, a, blm. I. czynność cz. **Spoważ-
nić**. 2. czynność cz. **Spoważnieć**.

[Spowędrować, uje, ował] *powędrować*. <Z(s)+
Powędrować>

[Spowędrowanie, a, blm.] czynność cz. **Spowę-
drować**.

Spowiadać, a, ał i S. ś. p. **Spowiedzieć**.
<Z(s)+Powiadać>

Spowiadalnica, y, lm. e p. **Spowiednica**. Podcz.
<Od Spowiadać>

Spowiadanie, a, blm., czynność cz. **Spowiadać**.

Spowiadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spowiadać ś.**

Spowiecie, a, blm., czynność cz. **Spowić**: Nie wiem, jak długo oczy nasze w tym spowiciu milezały. Przybysz. (= *pieszczotach, otuleniu*).

Spowieć, ije, il, Spowinać, nied. Spowijać i. zawiązać, okręcić w pieluchy, w powijaki: S. dziecię. W dzień narodzenia twego wodą cię nie zmyto, ani w pieluchy spowito. Bud. Drugi raz kładziony jest w kołyskę i spowity. Słow. Przen.: *owinać, otulić, osłonić, okryć*: Spowiwszy mnie w chłodne prześcieradło białe, położyli w rowie pod przydrożnym murem. Sf. Z zagłów tureckich śmiertelna chusta spowiła ciało. Słow. Teraz cię szata granitu spowiła nakształt pnącego ś. ziela. Uj. Działalność jego wojenną spowił autor w piękną opowieść epiczną. Remb. Mrok spowił już ziemię. W mowie każdego człowieka leży spowity śpiew. Krasz. Myślę o tobie, choć obłąd me myśli spowija. Przybysz. A otóż nadeszła godzina, błękitem spowita, godzina bólu i tęsknoty. Przybysz. Nade wszystko Kocham morze, gdy godzina zmroku, krwią i błękitem spowita, do jego łona ś. tuli. Przybysz. 2. [S.] **powić, urodzić**: Spowiła mu syna. <Z(s) + Powić>

Spowiedać, a, ał i S. ś. p. Spowiać. Pot. <Z(s) + Powiedać>

Spowiedanie, a, blm., czynność cz. **Spowiedać. Spowiedanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Spowiedać ś.**

× **Spowiednia, i, lm. e p. Spowiednica. Troc. <Od Spowiedny>**

Spowiednica, y, lm. e, Spowiadalnica, × Spowiednia konfesjonal: Z płaczem prosił, aby usiadł kapłan w spowiednicy a uszy podał spowiadającym ś. nędznikom onym. Birk. <Od Spowiedny>

Spowiedniczy przym. od Spowiednik: Surowe kary na gwałtowników pieczęci spowiedniczej. Bals. <Od Spowiednik>

Spowiednik, a, lm. cy ksiądz spowiadający, ojciec duchowny: S., ojciec spowiedny. L. <Od Spowiedny>

Spowiedny przym. od Spowiedź: Spowiedna pieczęć, *sigillum confessionis*. Birk. S. oćciec powinien tę pieczęć milczenia zachować. Birk. (= *spowiednik*). Poznałem te dusze spowiedne. Wysp. <Od Spowiedź lub Spowiadać>

† **Spowiedzenie, a, blm.**, czynność cz. **Spowiedzieć.**

† **Spowiedzenie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Spowiedzieć ś.**

Spowiedzieć, wie, wiedział, nied. Spowiadać i. † S. zbyć ś. przez powiedzenie, wypowiedzieć, zeznać, zwierzyć ś.: Dostawszy wrzodu na wstydlwym miejscu, boją ś. S. lekarzowi. Wuj. 2. **Spowiadać, † Spowiedać, [Spowiedać]** (niewłaściwie, o księdzu) **śluchać spowiedzi**: Ten kaznodzieja dobrze spowiada. Troc. Ten, o którego pytasz, księdzem był, ja go znam; spowiadał żonę moją i dzieci w ojczyźnie. Słow. Przen.: Gdym przeszłość z tajemnie spowiadał. Słow. (= *badał, wypytywał, egzaminował*). 3. × S., [S. ś.] **powiedzieć**: Dam ten podarunek prorokowi, a spowie nam drogę naszą. Bud. Nie śmieją S., na co patrzają. Słow. [Spowiedział ś. staruszkowi o swoich dziadach] (= *opowiedział*). S. ś. i. † S. ś. **zwinąć ś., wyznąć, zeznać, przyznać ś., wyjawić**: Spowiedział ś. był jeden, skoro prawdę uznał, iż jednego czasu na szyderstwo w tyle ojcu św. wiecheć słomy był uwiązał. Birk. 2. † S. ś., **nied. Spowiadać ś. wyspowiadać ś., odbyć spowiedź**: Chory, szukający

ratunku, niech ś. wszystkich dolegliwości swych spowie. Ocz. Przynajmniej raz w rok, około Wielkanocy spowiadać ś. i komunikować we własnej parafji. Człowiek spowiada ś., upadszy u nóg kapłańskich i złożwszy pokornie ręce. Karnk. Jeśli nie grzeszysz, jako mi powiadasz, czego ś, miła, tak często spowiadasz? Kochan. Chciał Wacław od św. Jana wiedzieć, z czego ś. królowa spowiada, grożąc mu: abo ty zginiesz, abo wszystkie grzechy, których ś. żona moja przed tobą spowiada, wyjawisz. Skar. Spowiadać ś. z grzechów. Troc. Tylko mi ś. pozwalaj spowiadać przed sobą. Słow. [Spowiadających się tego musiała. Grzechów ś. swoich spowiadali]. Przen.: Spowiadać ś. = *zwierzać ś., wynurzać ś., tłumaczyć ś., wywnętrzać ś.*: Spowiadać ś. światu z swych dumań. Syrok. Spowiadał ś. swej ukochanej z swych uczuć. Zbyt głośno spowiadała ś. z swych wrażeń. Rol. Paniez musiał mu ś. z każdego niemal kroku spowiadać. Rol. 3. † S. ś. **opowiedzieć ś., wymienić swoje nazwisko, zameldować ś., zanonosować ś.**: Spytał: kto? — spowiedzieli ś.; pojął ich. Birk. Do bramy przyszedzły, spowiedział ś., z której był strony. Paszk. On ś. im spowiedział był Żydwinem. Leop. Moi byli więźni do więzienia, którzy, gdy ś. spowiedzieli, sowiecie im to oddano. Pien. Niespowiedziany, co ś. nie spowiedział, coby zacy był, *inconfessus*. Kn. <Z(s) + Powiedzieć>

Spowiedź, i, lm. e spowiadanie ś.: S. jest grzechów naszych żalobliwe przed Bogiem wyznanie i pokorne odpuszczenia ich żądanie. Hrb. Wyznaje człowiek grzech przed Bogiem i namiestnikiem Bożym, to zwiemy spowiedzią. Skar. S. tajemna abo do ucha. Skar. (= *uszna*). Spowiedzi śluchać. Kn. (= *spowiadać*). Z grzechów S. uczynić. Troc. Jaka S., takie rozgrzeszenie. Prz. (= *jaka praca, taka płaca*). Iśe, chodzić do spowiedzi. Być, bywać u spowiedzi, uczęszczać do spowiedzi. Jak na spowiedzi, miej to w sekrecie. Jabł. Wyznał wszystko, jak na spowiedzi. Oss. Wyznał wszystko, jak na spowiedzi, powiedział całą prawdę. Krasz. Jestem już po spowiedzi. Szlachta coś mruczy, najeża wąsa, lecz do spowiedzi hurmem ś. tłoczy. Syrok. S. żywotną uczynić. Troc. S. jeneralna = S. z całego życia. Sam Bóg spowiedzi twojej wysłucha, sam Bóg i grzechy twoje przebaczy; odbyłeś S. tuż przed potrzebą. Syrok. Nim kulą w łeb palną, bezpieczniej będzie odbyć S. gieneralną. Syrok. S. wielkanocna. Przygotowanie do spowiedzi. [Iśe na S.] (= *do spowiedzi*). Sekret mnie poufany jest sekret spowiedzi. Zabł. Spowiedzi pieczęć wiąże usta księdza. Mał. (= *tajemnica spowiedzi*). Przen.: Nie chciał z głupim zasiadać na spowiedzi. Papr. (= *wdawać ś. w sekrety, w zwierzenie, w konfidencje*). Przen.: *wyznanie, wynurzenie ś., zwierzenie ś.*: Chee ś. już zwierzyć mu swej miłości, lecz z bojaźni zachował na czas sposobniejszy tę S. tak trudną. Stasz. Niby nawpół żartem, dopomagał mu do tej spowiedzi. Krasz. <Od Spowiadać>

[**Spowieka**] przys. z *pod oka*: W tym spojrziała S. i ujrzała człowieka. <Z(s) + *Powieko>

× **Spowietrznić, i, il zrobić powietrznym**: Ręce pokładniesz na białe powietrze i w nim ś. ważyć będziesz spowietrznioma. Krasin. <Od Powietrzny>

× **Spowietrznienie, a, blm.**, czynność cz. **Spowietrznić.**

Spowijać, a, ał p. Spowić. <Z(s) + Powijać>
 × **Spowijak, a, lm. i p. Powijak. L.** <Z(s) + Powijak>

Spowijanie, a, blm., czynność cz. Spowijać.
Spowinać, nie, nał p. Spowić: W Herodotowej Scytji czuó słowiańszczyznę spowinięta. Krasz. Pismo myśl w sobie spowinięta niosło na drugi koniec świata. Krasz. (=zawarta, ukryta). <Z(s) + Powinać>

Spowinięcie, a, blm., czynność cz. Spowinać.
Spowinowacać, a, ał i S. s. p. Spowinowacić.
Spowinowacanie, a, blm., czynność cz. Spowinowacać.

Spowinowacanie się, a s., blm., czynność cz. Spowinowacać s.

Spowinowacenie, a, blm., czynność cz. Spowinowacić: S. wyobrażeń (associatio idearum).

Spowinowacenie się, a s., czynność cz. Spowinowacić s.

Spowinowacić, i, il, nied. Spowinowacać 1. zrobić powinowatym, spokrewnić, skoligacić. 2. † S. zjednać, ująć, zobowiązać, zobligować; zyskać przychylność, względy, skaptować: S. sobie kogo. Nie s. im miłszego nie zdało, jako to, aby sobie tak szlachetnego króla jakąkolwiek chutliwą czynnością spowinowacili. Baz. 3. † S. zrobić powinnym, skrepić obowiązkiem, zmusić, zniewolić: Nie możemy sobie nigdy Boga S., aby nam co wedle sprawiedliwości był winien. Skar. Wola Pańska nikomu nie spowinowacena. On nikomu nie winien, nie daje z przymuszenia ani z powinności, jeno z szeszodroblności. Skar. Niezmierna łaska nikomu nie spowinowaconego Boga światu s. zjawia. Skar. 4. a. × **Ablaktować** ogr. *spoić z sobą części dwóch roślin zakorzenionych w celu rozmnożenia; zeszczerpić gałęzie rosnące. S. s. stać s. powinowatym, spokrewnić s., skoligacić s.:* Spowinowaciecie s. z nami: dawajcie nam córki wasze, a nasze bierzcie sobie. Bud. W tym stopniu spowinowacony jestem z żoną, w którym z mężem jej spokrewniony. Ostr. Kto s. spowinowaca z zacniejszemi, niżli sam, zamiast przyjaciół nabędzie panów. Petr. Z nieprzyjaciół stali s. przyjaciółmi i spowinowacili s. Warg. <Z(s) + Powinowacić>

Spowodować, uje, ował, nied. Spowodowywać 1. co = wywołać, zrzędzić, pociągnąć za sobą, sprawić, sprowadzić, stać s. przyczyną, powodem czego: Spowodował wielkie nieszczęście. Chęć oszukania jednej strony spowodowała większą czujność drugiej strony. Nieurodzaj spowodował drożyznę. To spowodowało smutne następstwa, upadek. Usunięcie wszystkiego, co spowodowało wojny, tak domowe, jak zewnętrzne. Jez. Wskutek zmian społecznych, przez rewolucję spowodowanych. Rol. To zapobieganie spowodowało śledzenie każdego ruchu kozaków. Moracz. 2. S. kogo do czego = skłonić, pobudzić, być dla kogo powodem, popchnąć, zmusić, zniewolić: Zamiar osadzenia jednego ze synów w Nowogrodzie spowodował Giedymina do ochrzczenia Narymunta. Stadn. <Z(s) + Powodować>

Spowodowanie, a, blm., czynność cz. Spowodować.

Spowodowywać, uje, ywał p. Spowodować.

Spowodowywanie, a, blm., czynność cz. Spowodowywać.

Spowolnić, eje, ał stać s. powolnym, ociężać, zleniwieć; zlagodnieć. <Z(s) + Powolnieć>

Spowolnienie, a, blm., czynność cz. Spowolnieć.
Spowszechniać, a, ał p. Spowszechnić.

Spowszechniały który spowszechniał. <Od Spowszechnieć>

Spowszechnianie, a, blm., czynność cz. Spowszechniać.

Spowszechnić, i, il, Spowszednić, nied. Spowszechniać zrobić powszechnym, powszednim, upowszechnić, spospolić: Spowszechniona maksyma. L. (= oklepiana, banalna, szablonowa). <Z(s) + Powszechnieć>

Spowszechnieć, eje, ał, Spowszednieć stać s. powszechnym, powszednim, upowszechnić s., spospolić, utrzcć s., wejść w zwyczaj, nie razić nowością, nadzwyczajnością: Występki wobec bezkarności spowszechniały. <Z(s) + Powszechnieć>

Spowszechnienie, a, blm. 1. czynność cz. Spowszechnić. 2. czynność cz. Spowszednieć.

Spowszedniały który spowszedniał: Smutek już S. Nar. (= który s. już stał chlebem powszednim). <Od Spowszednieć>

Spowszednić, i, il p. Spowszechnić: Wszak pustynie Sahary potrafili S. restauratorzy i przedsiębiorcy Anglii i Francuzi. Krasz. <Od Powszednieć>

Spowszednieć, eje, ał p. Spowszechnieć: Co s. łatwo nabywa, łatwo spowszednieje. Lach. Spowszednieje, kto s. spółkuje. Żegl. Tam życie spowszednieje, tam wdzięki zagasną. Syrok. Te tryumfy nie bawią mię już, spowszedniały mi. Bał. <Z(s) + Powszednieć>

Spowszednienie, a, blm., czynność cz. Spowszednieć: Ta chęć wznowienia prawdy wychodzi czasem na pewne jej S. Tarn.

[Spozdrzcć, y, ał] p. Spojrzecć. <Z(s) + Pozdrzcć>

[Spozdrzenie, a, blm.] czynność cz. Spozdrzcć.
Spozierać, a, ał p. Spojrzecć. <Z(s) + Pozierać>

Spozieranie, a, blm., czynność cz. Spozierać.
[Spozim] przys. pod zimę. <Z(s) + Po + Zim(a)>

[Spozimek, mka, lm. mki] początek wiosny. <Od Spozim>

* **Spozimie** w wyrażeniu: [Na spozimiu, Na przedwiosniu] pod koniec zimy. <Od Spozim>

Spoziomić, i, il uczynić poziomym, poniżyć, zniżyć, pozbawić cech podniosłości: Czyż godzi s. tak S. powołanie kaptana? Sł. wil. <Od Poziomy>

Spoziomienie, a, blm., czynność cz. Spoziomić: S. ideału.

Spoziomować, uje, ował sprowadzić do poziomu, zrównać z poziomem, znivelować. <Z(s) + Poziomować>

Spoziomowanie, a, blm., czynność cz. Spoziomować.

[Sporozować, uje, ował] dostrzec, spostrzec. <Z(s) + Pozorować>

[Sporozowanie, a, blm.] czynność cz. Sporozować.

† **Spozwać, wie, wał, nied. Spozywać nazapozywać; nazwoływać, nawzywać:** Spozywali ludzie bardzo wiele, ale nie widać, aby tego jaki pożytek był. Biel. J. <Z(s) + Pozwać>

† **Spozwanie, a, blm., czynność cz. Spozwać.**

× **Spozytywizować, uje, ował zrobić pozytywnym:** Nie należy on do pokolenia dzisiejszego, spozytywizowanego, zmaterializowanego. Jez. <Od Pozytywizm>

× **Spozytywizowanie, a, blm., czynność cz. Spozytywizować.**

† **Spozywać, a, ał p. Spozwać.** <Z(s) + Pozywać>

† **Spożywanie**, a, blm., czynność cz. **Spożywać**.
[**Spożdzić się**, eje ś., ał ś.] p. **Spożdzić ś.**
<Zam. **Spożdzić ś.**>

[**Spożdzenie się**, a ś., blm.] czynność cz.
Spożdzenie ś.

[**Spożdźwać się**, a ś., ał ś.] p. **Spożdzić ś.**
[**Spożdżwanie się**, a ś., blm.] czynność cz.

Spożdźwać ś.
[**Spożrenie**, a, blm.] czynność cz. **Spożryć**.

[**Spożryć**, y, ał] p. **Spojrzeć**. <Z(s) + *Po-
żryć zam. **Pożr(z)ęć**>

[**Spożrzyć**, y, ał] p. **Spojrzyć**. <Z(s) + Po-
żrzyć>

[**Spożrzenie**, a, blm.] czynność cz. **Spożrzyć**.

Spożycie, a, blm., czynność cz. **Spożyć**: Do
spożycia tych oehłapów mięsa trzeba było oczy-
wićie mieć osobny sekret. Bał.

† **Spożyczać się**, a ś., ał ś. *nazapozyczać ś.,
zadłużyć ś., odłużyć ś., zapożyczyć ś.*: Na stroje ś.
spożyczają a. zadłużają. Gil. <Z(s) + Poży-
zczać>

† **Spożyczenie się**, a ś., blm., czynność cz.
Spożyczać ś.

Spożyć, yje, ył, nied. **Spożywać** I. *pożywszy
jakis czas strawić; zużyć na przeżycie*: O jakimś
szczęśliwie spożył wiek w tym stanie, którego
nie wie, co to sere nierówne kochanie! L. 2.
zjeść, skonsumować: S. obiad, wieczerzę. Król
Fryderyk pewnie więcej spożywa winogron, niż
którykolwiek z jego poddanych. Krasz. Przen.:
Owoc jego nauki spożywali wszystkie poddani.
Korz. (= *korzystali z niego*). 3. kogo = *pożyć, po-
konać, dać mu radę, zbiedz, sprostać mu*: S. nie-
przyjaciela. 4. ekon. *zniszczyć a. zmniejszyć uży-
teczność lub wartość czego w celu zaspokojenia
potrzeb ludzkich, zużyć, spotrzebować*. <Z(s) +
Pożyć>

Spożyteczniać, a, ał p. **Spożytecznić**.

Spożytecznianie, a, blm., czynność cz. **Spoży-
teczniać**.

Spożytecznić, i, il, nied. **Spożyteczniać** *zrobić
pożytecznym, zużytkować, zużyć*: Obym nową wios-
nę, nowe lato i nową jesień na korzyść i po-
ciechę ludzkości spożytecznić! Sł. wil. <Od Poży-
teczny>

Spożytecznienie, a, blm., czynność cz. **Spoży-
tecznić**.

Spożytkować, uje, ował, nied. **Spożytkowywać**
I. *zużyć pożytecznie, zużytkować, obrócić na poży-
tek, wyzyskać, wyciągnąć (z czego) korzyść*: S.
materiały do pracy naukowej. Nie spożytko-
wane stożysko. Krasz. W dobrym gospodarstwie
wszystko ś. spożytkuje. Materiał spostrzegaw-
czy spożytkowywa obiektywnie. Kasz. 2. [S.] (= a)
skorzystać, b) spożyć, zjeść: Oni to spożytko-
wali ze smakiem. <Z(s) + Pożytkować>

Spożytkowanie, a, blm., czynność cz. **Spożytko-
wać**.

Spożytkowywać, uje a. ywa, ywał p. **Spożytko-
wać**.

Spożytkowywanie, a, blm., czynność cz. **Spożytko-
wywać**.

× **Spożywacz**, a, lm. e p. **Spożywca**. <Od
Spożywać>

Spożywać, a, ał p. **Spożyć**. <Z(s) + Poży-
wać>

Spożywanie, a, blm. I. czynność cz. **Spożywać**:
S., jedzenie, konsumowanie, używanie płodów a.
wyróbów na swój pożytek: na odzież, pokarm.
2. fizj. *ubyt, ubywanie, niknienie istoty organicznej
wskutek życia samego, zużywanie ś.* (ablatio).

Spożywca, y, lm. y, × **Spożywacz** *ten, co spo-
żywa, konsument*: Sklepikarstwo, zgubne dla
przedsiębiorców i niekorzystne dla spożywców.
<Od **Spożyć**>

Spożywco - p. **Spożywczy**.

Spożywczy I. *tyczący ś. spożywców*: Stowa-
rzyszenie spożywcze. 2. *dający ś. spożyć, jadalny,
służący do pożywienia*: Produkty spożywcze =
wiktualy. 3. *tyczący ś. produktów spożywczych*:
Sklep S. (= *sklep z wiktualiami*). Sklep spożywczo-
dystrybucyjny. 4. ekon.: Kredyt S., p. **Kredyt**.
<Od **Spożywca**>

Spód, odu, lm. ody, † **Spodek**, [Spodek] I. a.

† **Spódnica** *spodnia, dolna część, dół; dno*: S.
wału. Troc. S. skrzyni, beczki, okrętu. Zgręży
idą na S., osiadają na spodzie. Być na spodzie,
pod spodem (czego). Na św. Walek nie ma lód
pod spodem balek. Prz. *Potożyć co na S., na sam
S.* Chleb spalony od spodu a. z pod spodu. Suk-
nia uszargana od spodu, u spodu, spodem. S.
góry. U spodu góry (= *u stóp góry*). To bywa
spodem, co było na wierzchu. Wad. Spodem,
spodkiem, od spodku, od spodu, od spódz, ode
spódz, od dołu. L. S. u karety, u pojazdu, dra-
gi, na których pudło spoczywa. L. Cały rok
jedną jeździłem kareta, a tylko wierzch kaza-
łem odnowić i S. dać inszy. L. Zawsze tam pod
tym twardym lodem śmiały i wolny nurt twój
płyne spodem. Moraw. Kilka wichrów raz po
raz prześwisnęło spodem. Miek. [S.] p. **Knowie**.
[Złapałem rybkę płynącą po spodzie]. Pod S.,
subtus. Kn. Pod S. jestem, *subsum*. Kn. 2. *stro-
na spodnia, strona odwrotna, lewa strona*: Wierzch
sukna jest gładki, a S. kosmaty. Włóż jeszeze
pod S. chustkę, bo ś. zaziębisz (= *pod wierzch,
pod wierzchnie ubranie*). Weź pod S. barchankę.
<Z(s) + POD>

Spódnica, y, lm. e, [Sponica, Spódnik, Spodnik],

† **Spodnik** I. *spodnia suknia kobieca negliżowa od
pasa ku dołowi, kładziona pod wierzchnie ubranie*:
Była w samej tylko koszuli i spódnicy. Prasować,
rurkować spódnice. Siedziała z bosemi stopami,
wysuniętymi z pod siwej spódnicy. Orzesz. Przen.:
Trzymać ś. spódnicy (matki lub żony) = *nie śmieć
zrobić samodzielnego kroku*. S. nim rządzi (= *kobie-
ta*). Obaj panowie hetmanowie w spódnicach cho-
dzą, to jest są pod pantoflami. Krasz. 2. *część
kostiumu niewieściego od pasa do dołu*. 3. *część
spodnia tużurka, żakietu, od pasa ku dołowi, obie
poły razem*. 4. † **Spódnice** = *gacie*. Mym. Nadzia-
łasz dla lewitów spódnice Inianych. Leop. (suknie
spódnice. L.). 5. † S. p. **Spód**: S. = spodnia czyli
dolna część czego. Kn. 6. † S. *dół, parter butyn-
ku*. Troc. 7. † S. = *dolna półka w szafie*. Troc.
8. [S.] p. **Spodniak**. Zdr. **Spódniczka**, [Spódnisia].
Zgr. **Spódniczysko**. <Od **Spodni**>

Spódnicowato przys. od **Spódnicowaty**.

Spódnicowaty *podobny do spódnicy, buchasty jak
spódnica*: Spodnie spódnicowate. <Od **Spód-
nica**>

Spódnicowy przym. od **Spódnica**: Materiał S.
<Od **Spódnica**>

Spódniczarka, i, lm. i u krawcowej, *pracownica
uzdolniona specjalnie w szyciu spódnic*. <Od
Spódnica>

[**Spódniczatko**, a, lm. a] p. **Spódniczyna**: Spód-
niczątka nijakiego nie miałam. Kon. <Od **Spód-
nica**>

[**Spódniczek**, czka, lm. czki] p. **Spódnik**. Pe.
<Od **Spodnik**>

Spódniczka, i, lm. i p. **Spódnica**: Widziałam
wiele takich, co w jednej spódniczce przedtym,

dziś w sukniach, w salopach, szubach paradnych chodzi. L. Przen.: Trzymał ś. spódniczki faworyty hetmańskiej. Krasz. (= *podtrzymywał z nią dobre stosunki dla swoich widoków*). Z innym uczuciem witamy spódniczki, które, aby sejmikować, dopuszczają ś. gwałtu na własnej naturze (= *kobiety*). <Od Spódnica>

× Spódniczny przym. od Spódnica. L. Spódniczyna, y, lm. y, [Spódniczatko] licha, *nędną spódnica*: Dobrzeby było z tego rubla spódniczyne sobie przynajmniej kupić. Prus. Zdr. Spódniczynka. <Od Spódnica>

Spódnicznica, i, lm. i p. Spódnicznica. Spódnicznisko, a, lm. a p. Spódnica: Zaraz zrzędziocha brudne S. wdziała. Jak. W. <Od Spódnica>

[Spódnik, a, lm. i] p. Spódnica. Zdr. [Spódniczek]. <Od Spódnica>

[Spódnisia, i, lm. e] p. Spódnica. *Spódy: [Od Spódy] = *od spodu*. Por. *Spody. <Od Spód>

Spój, oju, lm. oje i. *spojenie, wiązanie, złączenie*: Twa ręka spojen takowych węzłów ś. trudzi. L. 2. *miejsce spojenia, spoina, wiązanie, szew, fuga, węzły, ogniwu, nity*: W spróchniałej chałupie wszystkie spoje rozwalniają ś., a za zmocnieniem ś. jednych rozsiadają ś. drugie. Nawa, puściwszy spoje, gęsto w ś. wodę bierze. Pilch. 3. *spójnia, związek, łączność, skład; budowa*: Nie pstrylił stoicy pism swoich przynętami kwiatkami; cały onych S. i tok ma w sobie coś stałego. Pilch. 4. a. × Spójnica to, czym ś. co spaja, *materiał spajający, spoiwo, spoidło, lepiszcze, cement*: Coraz mniej ziarenek piasku, a coraz więcej bryłek nuli-perowych, zlepionych spojem wapiennym. Przen.: Lechowie była to klasa przewodnicząca w Polsce, jedynie polityczna, S. państwa. Bart. <Od 2. Spój>

Spójnia, i, lm. e, × Spójnik *łączność, spójność, związek, ogniwu, węzeł, łącznik, atrakcja*: Młodzież to przyszły naród, więc braterstwo i S. młodzieży to państwa jedność i trwałość narodu. Bał. Ona była teraz dla Żydówki jedyną spójnią, łączącą ją ze światem. Bał. *Złoto zmieszane z miedzią, włożone w merkurjusz, łączy ś. z merkurjuszem, miedź zaś osobno zostaje, skutek ten sprawuje S. wybierna. OS. (affinitas electiva. L.)*. Jeżeli cząstki jednorodne ś. łączą, np. z wody kropeczek większa ś. robi, takową spójnią zwiemy łącznią. OS. <Od Spójny>

× Spójnica, y, lm. e p. Spój. <Od Spójny>

Spójnie przys. od Spójny. <Od Spójny>

Spójnik, a, lm. i l. × S., p. Spójnia: Straciliśmy ten ostatni S., który nas z ludem ściśle łączył. Koź. 2. gram. *część mowy nieodmienna służąca do spajania zdań i wyrazów, do wyrażania ich stosunku między sobą*: S., *conjunctio*, pomaga innym wyrazom, aby jedną i zwięzłą czyniły mowę. Kopez. <Od Spójny>

Spójnikowy, przym. od Spójnik. Spójność, i, bhm. l. rz. od Spójny; Spoiłość, † Spoilność, × Spójnięcie: Bezprzeznaczna S. od natury we wszystkich jej działach jest zachowywana. L. (= *łączność, związek*). 2. fiz. *siła utrzymująca w związku cząstki tego samego ciała, a od której zależy trojaki stan skupienia ciała i różnice ich własności, jak: ciągliwość, klepalność, twardość, sprężystość, wytrzymałość, kohezja*.

Spójny, Spoiisty, † Spoilny i. *odznaczający ś. znaczą spójnością, ściśle, szczelny, zbity, tęgi, dychtowny, twardy*: Określona spójna różnorod-

ność. Karł. 2. × S. *spojony, złączony, związany*: Wstaniem nie już w ciało przetrzeni, wstaniem jej dźwięków znów spójni łańcuchem. Krasin. Zostawię ciębie spójną z ręką rycerza. Stow. 3. mat.: Pojedynczo S., p. *Jednospójny*. <Od Spój lub 2. Spój>

[Spójrzec, y, a] p. Spójrzec. <= Spójrzec>

[Spójrzanie, a, bhm.] czynność cz. Spójrzec.

[Spólnica, y, lm. e] *sąsiadka*: Spólnice = *sąsiadki na jednej roli*. <Od Spólnik>

Spólnictwo, a, bhm. *wspólnictwo, należenie do spółki, spółka, udział w czym*: I w spółnictwie niedoli czując trwogę świętą. Malez. Wciągnął wielu najmożniejszych panów w S. swoich zdręcznych zamysłów. Szaj. Mogły służyć za dowód przekupienia i spółnictwa w występny czynie. Skarb. Zamykano w wieży za dowiedzione S. występku. Skarb. <Od Spólnik>

Spólniczenie, a, bhm., † Spółkowanie anat. *łączenie ś. naczyń krwionośnych gałązkami bocznymi (unctio per anastomosin)*. Kirch. <Od Spólniczyc>

Spólniczyc, y, yl anat. (o naczyniach krwionośnych) *łączyć ś. zapomocą gałązek bocznych (per anastomosin iungi)*. <Od Spólnik>

Spólnie przys. od Spólny, *wspólnie, spolem, pospolu, do spółki*: Aniołowie i święci pośpiewują S. chwałę Pańską. Reym.

Spólnik, a, lm. cy, Wspólnik i. † S. = Spółecznik. L., *uczestnik spółki*. S. urzędu. Troc (= *kolega, towarzysz*). 2. [S.] *współwłaściciel domu lub gruntu niepodzielnego*. 3. [S.] *sąsiad; najbliższy sąsiad*. <Od Spólny>

Spólność, i, bhm., rz. od Spólny; Spólnota, *wspólność, społeczeństwo*: Posłowie puścili ś. w drogę z zaleceniem wyrobienia królowi szwedzkiemu spólności zawartego pokoju. Alber. S. urzędu. Troc. Spólności a. towarzystwa reguła. Troc (mat., *regula spółki*). <Od Spólny>

Spólnota, y j. bhm., p. Spólność: S. Polan z Litwą, szczepowa i językowa, nie od tak dawna była zerwaną. AB. 2. lm. y, *spółka*: O nowych spólnotach nie byłoby co mówić, gdyby ś. na Litwie i Rusi obszerne nie otworzyło do tego poie, gdzie wszakże ta S. innym posła trybem. Bobrow. <Od Spólny>

Spólny, Wspólny i. p. Spółeczny: Chcesz z nierównym panem żyć, musisz mu swej własności ustąpić, ale z równym spólna gra bywa. L. Poeciwy człowiek, co z cnotą ślub bierze, więcej spólnego, niżli swego, strzeże. Rej. A jako kto może, niech ku pożytku dobra spólnego pomoże. Kochan. Kąkol nie ma spólnego z pszenią. Skar. Z innego ojca idzie a spólnego nie z nami nie ma. Skar. Przwyczajn wszystko czyni między nami spólnie, niemasz między nami ani powodzenia, ani nieszczęścia pojedynkowego; żyjemy za jedno. Pilch. U przyjaciół wszystkie rzeczy spólnie. Pot. Biskupi z synodu list S., który *synodicam* zowią, pisali do cesarza (= *posuszechny, zbiorowy*). Dla ułożenia interesów za spólną radą i pomocą stanów sejm w tym jeszcze roku naznaczy. Alber. Spólna moc tylko zdoła nas ocalić. Mick. Obmyślając spólnie dobro rzeczy, myślisz, jakoś zwykły, co radzić uprzejmie na trudnym sejmie. Mias. (= *rzeczy pospolitej*). Rzymscy hetmanowie: Sęppjon, Atylus i Katonowie, skarby wzgardziwszy, spólną rzecz mnożyli. Stryjk. I gdzie ś. oni tych czasów podzieli, co dia spólnych spraw swych za nie nie mieli? Rej. (= *ogólnych, krajowych, społecznych*). 2. fizj.: *Czucie spólnie a. ogólne (coenestesia)*.

SPÓLOWAĆ

× Czujnia spólna, świadomość, przytomność (sensorium commune). <Od Spół>

[Spółować, uje, ował, Szpilować] *nadać* ś. *być do twarzy, pasować*: To mu spółuje.

[Spółowanie, a, bfm.] czynność cz. Spółować.

[Spółstwo, a, lm. a] *sąsiedztwo*. <Od Spół>

† Spół p. Spółem: Leci pareczka we S. zgodliwa. Nar. Szczęście z nieszczęściem S. grają ludźmi, jak piłką rzucają. Dar. J. Odkrywają sobie S. swe miłosne skargi. P. Koch. S. jechać. Kn. <Z(s) + Pół, wzgl. POŁ>

Spóładministrator, a, lm. rzy, Współadministrator *administrator wespół z kim innym, spółtowarzysz administratora*: Książę Sanguszek tych obydwu spóładministratorów do posesji dóbr ordynackich nie dopuścił. Mat. <Spół + Administrator>

Spółakcjonariusz, a, lm. e, Współakcjonariusz,

× Spółakcjonator, × Współakcjonator *akcjonariusz wespół z innymi*: Spółakcjonariusze cukrowni. <Spół + Akcjonariusz>

× Spółakcjonator, a, lm. rzy, × Współakcjonator p. Spółakcjonariusz: Prymas został pierwszym aktorem kompanji, do handlu wschodniego uformowanej, i teje spółakcjonatorem. Rol. <Spół + Akcjonator>

Spółaktor, a, lm. rzy, Współaktor *jeden z grona aktorów, spółtowarzysz aktora*: Znały porządek wchodzenia i wychodzenia, obracania ś. w potrzebie do widzów lub do współaktorów. And. <Spół + Aktor>

× Spółambijent, a, lm. ci, Współambijent *współzawodnik, współubiegający ś.*: Spółambijenci nasi dobrowolnie odstąpią. Chodź.

Spółapostol, a, lm. owie, Współapostol *spółtowarzysz apostoła*: S. Piotra św. Paweł. Smotr. <Spół + Apostol>

Spółapostolować, uje, ował, Współapostolować *apostolować wespół z innymi*: Spłynęły na nowych chrześcijan z daru spółapostolującej władzy książęcej pewne swobody i przywileje szlacheckie. Szaj.

Spółapostolowanie, a, bfm., czynność cz. Spółapostolować.

Spółarendarz, a, lm. e Współarendarz *ten, co urękuje wespół z kim innym*. <Spół + Arendarz>

Spółaresztowany, ego, lm. i *jeden z grona aresztowanych, spółtowarzysz aresztowanych*: Dowiedzieli ś. współaresztowani i pozazdrościli tej swobody. Drz. <Spół + Aresztowany>

Spółarmator, a, lm. rzy a. owie, Współarmator *jeden z grona armatorów, spółtowarzysz armatorów*: Kupiec Bell podał ze współarmatorami swemi prośbę do parlamentu. Budz. <Spół + Armator>

Spółarystokrata, y, lm. ci, Współarystokrata *jeden z grona arystokratów, takiż arystokrata jak i inni arystokraci*: Kondolecyjne odwiedziny współarystokratów przyjmował z upodobaniem. Byk. <Spół + Arystokrata>

Spółarystokratka, i, lm. i forma ż. od Spółarystokrata; Współarystokratka. <Spół + Arystokratka>

Spółasceta, y, lm. ci, Współasceta *takiż asceta, jak i inni asceci*: Napewno wyparliby ś. go współasceci, gdyby widzieli, jak go dziecina opłatała. Byk. <Spół + Asceta>

Spółasesor, a, lm. owie, Współasesor *jeden z grona asesorów, spółtowarzysz asesorów*: Protest przeciw podstarościemu oraz pozostałym współasesorom. Kraus. <Spół + Asesor>

SPÓBRATERSTWO

Spółautor, a, lm. owie a. rzy, Współautor *autor czego wespół z kim innym*: Kiedy cada ta robota udana, której kandydat sądził ś. być współautorem, była ukończona, wprowadzono go na posiedzenie filomatów. Chm. <Spół + Autor>

Spółautorka, i, lm. i forma ż. od Spółautor; Współautorka. <Spół + Autorka>

Spółautorstwo, a, bfm., *rola spółautora, udział w autorstwie*. <Spół + Autorstwo>

Spółbajarz, a, lm. e, Współbajarz *bajarz narówni z innymi bajarzami*: Każdy inny S., korzystając ze zręczności, wypaliłby demagogiczne kazanie. Byk. <Spół + Bajarz>

Spółbankietnik, a, lm. cy p. Spółbiesiadnik. Troc. <Spół + Bankietnik>

Spółbiesiadnictwo, a, bfm., Współbiesiadnictwo *biol. (symbiosa), wspólne pożycie z istotą odmiennego gatunku jako współbiesiadnik*. <Od Spółbiesiadnik>

Spółbiesiadniczka, i, lm. i forma ż. od Spółbiesiadnik; Współbiesiadniczka. <Spół + Biesiadniczka>

Spółbiesiadnik, a, lm. cy, Współbiesiadnik 1. a. Spółbankietnik, Współbankietnik, Spółgodownik, Współgodownik *jeden z biesiadników, uczestnik biesiady*: S. powoli kolegę swego zmieczy. Pileh. 2. *biol. istota żyjąca w towarzystwie innej istoty i karmiąca ś. odpadkami jej żywności lub wytworami przemiany materji*. <Spół + Biesiadnik>

× Spółbieżec, y, ał, Współbieżec *biec wespół z kim innym*. Troc. <Spół + Bieżec>

× Spółbieżenie, a, bfm., czynność cz. Spółbieżec.

× Spółbiskup, a, lm. i, Współbiskup *biskup narówni z innym biskupem, spółtowarzysz biskupa*: Konstantynopolski biskup zwierzechności na insze trzy spółbiskupy swoje nie przywłaszcza. Smotr. <Spół + Biskup>

Spółbliźni, ego, lm. i, Współbliźni *bliźni w stosunku do bliźniego*: Na spółbliźnich uzyskuj tryumfalny wianek. Miek. <Spół + Bliźni>

Spółbojownicza, i, lm. i forma ż. od Spółbojownik; Współbojownicza: Powinna była ustąpić miejsca współbojowniczce. Kor. <Spół + Bojownicza>

Spółbojownik, a, lm. cy, Współbojownik *jeden z bojowników, spółtowarzysz bojowników*. <Spół + Bojownik>

† Spółbożenie, a, bfm., czynność cz. Spółbożyć.

† Spółbożyć, y, ył *zrobić półbogiem*: Niech te dwa gienjusze, nieśmiertelnie znane, spółbożą bohaterzy, od siebie śpiewane. Przyb. <Spół + Bożyć>

Spółból, u, bfm., *podzielenie czyjego bólu, litość*: Uczymy dzieci niesienia pomocy, współuczucia (współradości i współbólu), ofiarności. Gąś. <Spół + Ból>

Spółbracia, i 1. lm. od Spółbrat. 2. × S. bfm., ż., zb. *ogół spółbraci*: Sprawy te tobie i twojej spółbraci przypisuję. Smotr. <Spół + Bracia>

Spółbrat, ta, lm. cia, Współbrat *jeden z braci*: Król ten, co w ludziach swoich uznaje współbraci. Kras. Widziałem jednak z okna klasztornego sprawy kraju inaczej może, niż inni jego współbracia. Krasz. (= konfratrzy). <Spół + Brat>

Spółbraterski, Spółbratni *przym. od Spółbrat; Współbraterski, Współbratni*. Troc. <Spół + Braterski>

Spółbraterstwo, a, bfm., p. Współbraterstwo. Troc. <Spół + Braterstwo>

Spółbratni p. **Spółbraterski**. <Spół + Bratni>
 × **Spółbrzękliwy**, × **Współbrzękliwy** *jedno-*
brzmiący: Rymowane wierszowania Mateusza są
 na sposób pseudo-Owidjusza: ten sam tok, ta-
 kież częstokowanie, podobnie współbrzękliwych
 słów zbliżenie. Lel. <Spół + Brzękliwy>

Spółbrzmieć, i, ał, **Współbrzmieć** *brzmieć wespół*
z czym innym. <Spół + Brzmieć>

Spółbrzmienie, a, bfm. l. czynność cz. **Spół-**
brzmieć: Gdy rozliczne instrumenta zabrzmia,
 staje ś. z tylu rozlicznych i wspacznych dźwię-
 ków S. Pileh. (harmonja, zgłośność. l.). 2. fiz.:
 Kombinacyjne tony, tony, jakie ś. tworzą przez
 spółbrzmienie dwu tonów; tony takie powodują
 zjawisko dudnienia. Kram.

Spółbrzmienność, i, bfm., rz. od **Spółbrzmien-**
ny: Wracalem do tej spółbrzmienności kro-
 niki Kadłubkowej z żywociarzem św. Stani-
 sława. Lel. Nie sądzę, żeby oprócz przypad-
 kowej spółbrzmienności zachodził jakikolwiek
 inny związek. Łag. <Od Spółbrzmienny>

Spółbrzmienność *jednobrzmiący*: Cokolwiek w wy-
 razach jego z kroniką jest zgodne, spółbrzmien-
 ne, on to w kronice znalazł, z kroniki wziął
 i przeistoczył. Lel. <Spół + Brzmieć>

Spółbudownik, a, lm. cy. **Współbudownik** *ten,*
co wespół z kim innym buduje: Przy królownie
 został biskup chełmski, a przydani mu dwaj:
 wojewoda kaliski i kasztelan czerski, współ-
 budownik mostu Zygmunta. Bart. <Spół + Bu-
 downik>

Spółbyt, u, bfm., **Współbyt**, **Spółbytność**, **Współ-**
bytność *byt społeczny narówni z bytem kogo*
innego lub czego innego: Współbyt, wykluczają-
 cy hegemonję. Mosz. <Spół + Byt>

Spółbytność, i, bfm., **Współbytność** p. **Spółbyt**:
 Budować system wiedzy naukowej to znaczy
 budować system współbytności i następstw.
 <Od Spółbyt>

Spółcesarz, a, lm. e, **Współcesarz** *cesarz na-*
równi z innym cesarzem. <Spół + Cesarz>

† **Spółchlebojeja**, y, lm. y *wspólnie z drugim*
żyjący ś., na wspólnym stole będący: Dom ś.
 składa z spółchlebojejów, to jest z jednej spi-
 żarni żyjących. Petr. <Spół + Chlebojeja>

× **Spółchodzący** astr.: Gwiazda spółchodząca
 p. **Gwiazda**. <Spół + Chodzący>

Spółchrześcijanin, a, lm. anie *chrześcijanin na-*
równi z drugim, brat w Chrystusie. Wuj. <Spół +
 Chrześcijanin>

Spółcierpieć, i, ał, **Współcierpieć** *cierpieć*
wespół z kim innym, współczuć, dzielić z kim cier-
pienie: Na wielu spółcierpiących boleś podzie-
 lona nie tak gryzie, a łatwiej bywa poniesiona.
 Toł. <Spół + Cierpieć>

Spółcierpienie, a, bfm. l. czynność cz. **Spółcier-**
pieć. 2. ból, *cierpienie podzielane z kim innym,*
kondolencja.

Spółczesność, i, bfm. l. rz. od **Spółczesny**,
współczesność. 2. zb. *pokolenie społeczne*: Prawda
 ta była zbyt oczywista, aby była mogła ujęć
 uwagi współczesności polskiej. Jaroeh. <Od
 Spółczesny>

Spółczesny, **Współczesny** l. komu, czemu, z kim,
 z czym = *spólny co do czasu, równoczesny, jedno-*
czesny, synchronistyczny: Zjawiska społeczne.
 Spółcześni temu kronikarze niewiele wiedzą
 (= *owoczesni, tamoczesni*). S. nam = *tegoczesny,*
nowoczesny. 2. fl.: Kontrast S., p. **Kontrast**.
 <Spół + Czesny>

Spółcześnie przys. od **Spółczesny**, *współcześnie*.

Spółczłowiek, a, lm. *spółludzie*, **Współczłowiek**
takiż sam człowiek, jak i inni: Stosunki domowe,
 rodzinne i towarzyskie ze współludźmi dają po-
 czątek porządkowi moralnemu, czyli temu łań-
 cuchowi praw i obowiązków, który ludzi wiąże
 z sobą i jednoczy. Śniad. <Spół + Człowiek>

Spółczucie, a, bfm., **Współczucie**, **Spółczulość**
 (sympathia) *odczuwanie wrażeń, zwłaszcza przy-*
krych, osoby drugiej, ułkiwość wobec przyszłości osób
drugich, litość: Mieć dla kogo S. Współczuciem
 obudzał ufność i wywoływał wdzięczność. Krasz.
 <Spół + Czucie>

Spółczuć, uje, uł, **Współczuć** *czuć wespół z kim*
innym: Tamta współczuła wszystkiemu i wszyst-
 kim. Prus. <Spół + Czucie>

Spółczująco, **Współczująco** przys. *w sposób spół-*
czujący, z współczuciem: Łagodnie i współczują-
 co wtrącił: czy nie za wielki ciężar dla sił nie-
 wieśców? Orzesz. <Spół + Czujący>

Spółczulny l. a. **Współczulny** *współczujący, kon-*
sensualny. 2. anat.: Nerw S. a. z wojowy,
 × **spółczuciowy** (nervus sympathicus) 3. patol.:
 Róża spółczulna (erysipelas sympathicum). Zapal-
 enie oczu spółczulne (ophthalmia sympathica).

Spółczulość, i, bfm., p. **Spółczucie**. <Spół +
 Czulość>

Spółczyna, y, lm. y *marna, licha spółka*: Na-
 wet ta marna S., którą założył, zwałała mu na
 łeb tylko pretensje i nienawiść. Prus. <Od
 Spółka>

× **Spółczyniciel**, a, lm. e, × **Współczyniciel** *ten,*
co wspólnie z kim co czyni, współdziałacz, sprawca
czego wespół z kim innym. <Spół + Czyniciel>

× **Spółczynicielka**, i, lm. i forma ż. od **Spół-**
czyniciel; × **Współczynicielka**: Najśw. Marja
 może ś. nazwać współczynicielką naszego zba-
 wienia. Bals.

Spółczynnictwo, a, bfm., **Współczynnictwo** *spół-*
dział: Stosunek ich wzajemny wymagał pośred-
 nictwa i współczynnictwa, wprowadzających ży-
 wioły postronne. Jez. <Od Spółczynnik>

Spółczynnik, a, lm. i, **Współczynnik** l. S. gło-
 wowy, p. **Głowowy**. 2. fiz. *liczba wyrażająca*
ilościowo pewne własności ciała i dla tych ciało
charakterystyczne: S. rozszerzalności, załamania
 światła, sprężystości, indukcji elektrycznej. 3. a.
 × **Koeffejent** mat. *czynnik iluzbowy jednowianu*
lub wog. wyrażenia algebraicznego, który pisze-
my zazwyczaj po stronie lewej innych czynników:
 S. niewiadomej lub zmiennej. S. całkowity,
 ułamkowy, dodatni, ujemny, wymienny, niewy-
 mienny, rzeczywisty, urojony, zespolony. Spół-
 czynniki wielomianu = *spółczynniki wyrazów*
wielomianu, równania. Spółczynniki rozwinięcia,
 dwumianowe. Spółczynniki szeregu, podstawie-
 nia. Metoda spółczynników nieoznaczonych. Spół-
 czynniki równania krzywej. S. kątowny prostej.
 <Spół + Czynniki>

Spółczynny, **Współczynny**, **Spółdziałający** *działa-*
jący wespół z kim innym, przyczyniający ś. do
czego wespół z kim innym: Mięśnie społeczne,
 p. **Spółdziałający**. <Spół + Czynnny>

Spółdłużnik, a, lm. cy, **Współdłużnik** *ten,*
co zaciągnął dług wspólnie z kim innym, co razem
z kim jest dłużnikiem. <Spół + Dłużnik>

Spółdoktor, a, lm. owie *doktor towarzyszy inne-*
go doktora, doktor narówni z innym doktorem,
konsyljarz: Spółdoktorowie dawno odeszli. Krasz.
 <Spół + Doktor>

Spółdryblas, a, lm. y, **Współdryblas** *jeden z gro-*
na dryblasów, spółtowarzysz dryblasa: Niektórzy

z jego współdryblasów czytywali... Żer. <Spół+ Dryblas>

Spółdworak, a, lm. cy, **Współdworak** jeden z dworaków, *spółtowarzysz dworaków*: Sieje plotki o współdworakach. Drużb. <Spół+ Dworak>

Spółdymny używający wspólnego ogniska, *mieszkający pod jednym dachem*: S., ego, lm. i rz. *człowiek używający wspólnego z kim ogniska, współmieszkaniec, współlokator*: Spółdymnych zawiera dom, to jest jednego ogniska używających. Petr. <Spół+ Dymny>

Spółdziałacz, a, lm. e, **Współdziałacz** ten, co działa *współ z innym, który bierze udział w działaniu innych*: S. w przedsięwzięciu. Orzesz. <Od Spółdziałacz>

Spółdziałaczka, i, lm. i forma ż. od **Spółdziałacz**. BdC. <Od Spółdziałacz>

Spółdziałać, a, ai, **Współdziałać** z kim w czym = *współ z kim działać, przykładać ś. do czego czynnie, przyczyniać ś. do czego swoim udziałem*. <Spół+ Działać>

Spółdziałający l. p. **Spółczynny**. 2. anat.: Mięśnie *spółdziałające*, *spółczynne* (musculi socii s. congeneres). 3. apt.: Leki *spółdziałające* (medicamenta synergetica). <Spół+ Działający>

Spółdziałanie, **Współdziałanie**, a l. b.m., czynność cz. **Spółdziałać**. 2. lm. a *uczestnictwo w działaniu, pomoc czynna*: Liczyć na czyje S.

Spółdziedzic, a, lm. e, **Współdziedzic** *dziedzic narówni z kim innym, współwłaściciel*. Troc. Pracowałem, abym ś. z wami dzielił i was do nabycia mojego przypuścił i *spółdziedzicami* uczynił. Skar. <Spół+ Dziedzic>

Spółdziedzictwo, a, b.m., **Współdziedzictwo** *wspólne dziedzictwo, własność wspólna*. Troc. <Spół+ Dziedzictwo>

Spółdziedziczenie, a, b.m., czynność cz. **Spółdziedziczyć**, *spółdziedziczyć*.

Spółdziedziczka, i, lm. i forma ż. od **Spółdziedzic**; **Współdziedziczka**. <Spół+ Dziedziczka>

Spółdziedziczyć, y, yi, **Współdziedziczyć** *dziedziczyć na wspólnie, posiadać wspólnie z kim innym, mieć swój udział w mieniu, współdziedziczyć*. <Spół+ Dziedziczyć>

Spółdzielczość, i, b.m., rz. od **Spółdzielić**; **Współdzielczość**.

Spółdzielić, **Współdzielić** *oparty na współudziale wielu osób*: Stowarzyszenie *spółdzielić*. <Spół+ Dzielić>

Spółdzielnik, a, lm. i *dzielnik wspólny największy dla dwu lub więcej liczb*. <Spół+ Dzielnik>

Spółdzierzawca, y, lm. y, **Współdzierzawca**, ten, co jest w spółce z *dzierzawcą*, co z nim *współdzierzawi*, *współarendarz*. Troc. <Spół+ Dzierzawca>

Spółdzierzawczyni, i, lm. e forma ż. od **Spółdzierzawca**; **Współdzierzawczyni**. <Spół+ Dzierzawczyni>

Spółdzierzawić, i, ii, **Współdzierzawić** *dzierzawić co na spółkę z kim, trzymać co w dzierzawie wspólnie z kim*. <Spół+ Dzierzawić>

Spółdzierzawienie, a, b.m., czynność cz. **Spółdzierzawić**.

Spółdźwięcze, a, b.m., p. **Spółdźwięczność**. <Od Spółdźwięk>

Spółdźwięczność, i, b.m., **Współdźwięczność**, **Spółdźwięk**, **Współdźwięk**, **Spółdźwięcze**, **Współdźwięcze** fiz. *zjawisko akustyczne polegające na tym, że ciało brzmiące ma własność wprawiania w brzmienie ciała innych, jeżeli są nastrojone na ton, który ono samo wydaje; struna fortepjanu*

np. odezwie ś., gdy w pobliżu niej zaśpiewamy tonem, na który ona jest nastrojona. <Spół+ Dźwięczność>

Spółdźwięk, u, b.m., **Współdźwięk** p. **Spółdźwięczność**: Daj mi czuć jeden *współdźwięk z oceanu tonów*. Kon. <Spół+ Dźwięk>

[**Spółczek**, czka, lm. czki] p. **Spótek**. Pe. <Od Spótek>

Spółcezeństwo, a, lm. a p. **Spółcezeństwo**: Jazda turecka, chcąc mieć S. zwycięstwa, *powięzawszy w lesie swych koni, wspólnie z janczarami rzuciła się na wały*. Boh. (= udział w zwycięstwie). <Od Spółeczny>

[**Spółecznie**] *razem, wspólnie*: Wraz składały przed nią węzłki, bo *ano S. ś. zmówiły i nanieśli jej, co ino która mogła*. Reym. <Od Spółeczny>

Spółeczność, i, lm. i, X **Współeczność** l. p. **Spółeczność**: Przyjemność *współeczności i biesiad*. Czart. A. 2. [S.] *spółka, rzecz wspólna*: Mówił, że *państwo to S.* <Od Spółeczny>

[**Spółeczny**] *wspólny*. <Od Spótek>

1. **Spótek**, lku, lm. lki, **Wspótek** l. † **Spótek**, † **Spótek** *towarzystwo, obcowanie, kompanja, spółcezeństwo*: Tego za *nieczemnego* mają, kto w onym *spółku* nie bywa. Rej. Z *bluzniercami* nie mamy czynić żadnych *spółków towarzystwa*. Petr. *Niesłusznie do spółku ludzkiego* przychodzą ci, którzy, *mogąc, sobie podobnych nie rodzą*. Zim. *Chcąc żyć tylko dla siebie, nie dla spółku ludzi*. Chroni ś., *jako sowa, od spółku ludzkiego*. Prot. *Jak odyniec, sam pustopas chodzi a żadnego spółku z innemi nie używa*. Rej. *Każdy ucieka od spółku i od towarzystwa jego*. Rej. *Zabronił mu towarzystwa i spółku wszęgo z ludźmi*. Warg. *Wszystkie członki wiary chrześcijańskiej według spółku apostolskiego wierzę*. Baz. (= *składu apostolskiego*). 2. [S.] *spółka*: Kupić co z kim do *spółku*. 3. [S.] *szufelka do wylerania wody z łódki*. Zdr. [**Spółczek**]. <Od Spół>

2. **Spótek** p. **Spółem**. L.

Spółelektor, a, lm. rzy a. rowie, **Współelektor** *jeden z grona elektorów, takż sam elektor, jak i inni elektorowie*: Elektor *bawarski* wybrany został *głosami współelektorów* na tron cesarski. Tarn. <Spół+ Elektor>

Spółemigrant, a, lm. ci, **Współemigrant** *jeden z grona emigrantów, takż sam emigrant, jak i inni emigranci*: Rodzina ta cała z *zudem współemigrantów* przeniosła ś. do Lwowa. And. <Spół+ Emigrant>

Spółfachowiec, wca, lm. wcy *człowiek tego samego fachu a. tego samego zawodu*. BdC. <Spół+ Fachowiec>

Spółfirmowiec, wca lm. wcy, **Współfirmowiec** *spółnik firmowy*. <Spół+ Firmowiec>

Spółgłos, u, lm. y *głos dający ś. słyszeć wspólnie z innym głosem*: J, na którym tyle budujemy, *bywa miłym do wymawiania przyborkiem, spółgłosem*. Lel. <Spół+ Głos>

Spółgłoska, i, lm. i *jeden z dźwięków mowy niezłolnych brzmieć samodzielnie, bez spółdziałania samogłoski*. <Spół+ Głoska>

Spółgłoskowy przym. od **Spółgłoska**.

X **Spółgnięcie**, a, b.m., p. **Spółgnięcie**: S. i *liptkość* *cząstek jednego ciała*. Rogal. <Zam. Spółgnięcie>

Spółgracz, a, lm. e, † **Spółgrający** *karc. uczestnik gry, partner*, † *spółka, † spółkoster*. <Spół+ Gracz>

Spółgrać, a, ai l. *brać udział w grze*. 2. *wtór-*

wać, akompanjować komu w grze na narzędziu muzycznym: Spółgrający. Troc. <Spół + Grać>

Spółgranicze, a, lm. a, **Współgranicze** *wspólna granica dwóch krajów*. L. <Od Spół + Granica>

Spółgraniczny, **Współgraniczny** *mający wspólną granicę, ościenny, sąsiedni*. L. <Spół + Graniczny>

Spółgranie, a, blm., *czynność cz.* **Spółgrać**.

Spółhandlować, *uje, ować*, × **Spółkupozyć** *handlować wspólnie z kim*: Spółhandlując, spółkupeżąc, handel wspólny z kim prowadząc. Troc. <Spół + Handlować>

Spółhandlowanie, a, blm., *czynność cz.* **Spółhandlować**.

Spółherbownik, a, lm. cy, **Współherbownik**, **Spółklejnotnik**, **Współklejnotnik** *ten, co należy do jednego z kim herbu, co ma wspólny z nim herb, stryjec herbowny*: Prawo spadku do majątku szlacheckiego służyło nie tylko bliższym i dalszym krewnym, lecz wogóle wszystkim współherbownikom, czyli stryjcom herbowym. Tet. <Od Spółherbowny>

Spółherbowny, **Współherbowny** *mający wspólny z kim herb*: Ona mi jest i współherbowna po mężu, i sama krewna. Kaczk. Głosy tych kilku giną wśród gromady spółherbownych. Rol. <Spół + Herbowny>

Spółhetman, a, lm. i a. **owie**, **Współhetman**, **Spółhetmani**, **Współhetmani** *spółtowarzysz hetmana*. Śl. wil. <Spół + Hetman>

× **Spółhetmani**, *ego*, lm. **owie** p. **Spółhetman**. Kn. <Od Spółhetman>

× **Spółhodowny**, × **Współhodowny** *gdujący wspólnie z innymi, spółbiesiadny*: Goście spółhodowne. L. <Od Spół + Hodować>

Spółhrabia, *ego*, lm. **owie**, **Współhrabia**, *takież sam hrabia, jak i inni hrabiowie*. <Spół + Hrabia>

Spółhrabianka, i, lm. i, **Współhrabianka** *takież sama hrabianka, jak i inne hrabianki*: Czyniła razu pewnego wymówkę współhrabiance pewnej. Jez. <Spół + Hrabianka>

Spółhulaka, i, lm. i, **Współhulaka** *spółtowarzysz hulaki, wspólnie z kim hulający*: Chroni ś. z wybrańszym gronem biesiadników i współhulaków do Moritzburga. Jaroch. <Spół + Hulaka>

† **Spółgrający**, *ego*, lm. y p. **Spółgracz**. Kn. <Spół + Igrający>

Spółimiennik, *ego*, lm. cy, **Współimiennik** *ten, co ma wspólne z kim imię, imiennik*. <Od Spółimienny>

× **Spółimienny** *wyraz (Pir) blizkoznacznym, synonim*. <Spół + Imienny>

Spółinstytutka, i, lm. i, **Współinstytutka** *spółtowarzyszka instytutek, takież sama instytutka, jak i inne; spółwychowawca instytutu*: Ożenił ś. z moją współinstytutką. Żm. <Spół + Instytutka>

Spółinteresowany, **Współinteresowany** *interesowany wspólnie z kim innym, związany z kim interesami*: Najważniejszym zadaniem było porozumieć ś. z dawnym swym sprzymierzeńcem, współinteresowanym królem pruskim. Jaroch. <Spół + Interesowany>

† **Spółistnie** *przys.* od **Spółistny**, *spółistotnie*. L.

Spółistnienie, i, blm., p. **Spółistotność**. Troc.

† **Spółistność**, i, blm., p. **Spółistotność**. Troc. **Spółistności** i **spółistności** boskich osób bronimy przeciw arjanom. K. G. <Spół + Istność>

† **Spółistny** p. **Spółistotny**: W Trójcy św. trzy osoby są spółistne. K. G. Chrystus jest S. Ojcu swemu. Wuj. Słowo jest i wieczne i z Cjcem

spółistne, to jest jednej a wspólnej istności. Żarn. <Spół + Istny>

Spółistota, y, lm. y, **Współistota**, **Spółistność**, **Współistność**, **Spółjestestwo**, **Współjestestwo** *istota wspólna z kim a. z czym istniejąca*: Libelt daje wyobraźni równe z rozumem prawa i nazywa ją współistotą ducha. <Spół + Istota>

Spółistotnie *przys.* od **Spółistotny**. Troc. Bóg własnemu synowi swojemu nie sfolgował, choć S. jednorodzonemu. Odym.

Spółistotność, i, blm., rz. od **Spółistotny**; **Konsubstancjalność**, † **Spółistność**, † **Spółjestestwo**, † **Współjestestwo**. <Od Spółistotny>

Spółistotny, † **Konsubstancjalny**, † **Spółistny**, † **Spółisty**, † **Spółjestestny** *teższe samej istoty, co i drugi*: Chrystus był spółistotnym i przyrodzonym Ojca wiecznego, Bogiem prawym z Boga. Odym. <Spół + Istotny>

† **Spółisty** p. **Spółistotny**: Syn jest S. z Ojcem. Żarn. Dziwnie w myśli wiekistej Wiecznego począł rodziciel S. Odym. <Spół + Isty>

† **Spółjadacz**, a, lm. e *ten, co wspólnie z kim jada, stołownik*: S., komensal, który u kogo do stołu chodzi. Volek.

× **Spółjadać**, a, *al jadać razem z kim, stołować ś. z kim wspólnie*. Troc., L. <Spół + Jadać>

× **Spółjadanie**, a, blm., *czynność cz.* **Spółjadać**. **Spółjednoczenie**, a, blm., **Współjednoczenie** *czynność cz.* **Spółjednoczyć**.

Spółjednoczyć, y, ył, **Współjednoczyć** *jednoczyć, zespolać, łączyć w jedno, wcielać nawzajem*: Umysł pobożny gruntownie nas z Bogiem współjednoczy. L. <Spół + Jednoczyć>

† **Spółjestestnie** *przys.* od **Spółjestestny**. L.

† **Spółjestestny** p. **Spółistotny**: Wierzym Chrystusa za spółjestestnego z Ojcem. Skar. <Spół + Jestestny>

Spółjestestwo, a, blm., **Współjestestwo** i. † S. p. **Spółistność**. Skar. 2. p. **Spółistota**. <Spół + Jestestwo>

Spółka, i, lm. i, **Współka** i. *rzecz wspólna, wspólny rachunek, motja*: Gramy na spółkę. Idę z panem do spółki. Co twoje, to i moje, wszystkiego na spółkę używać będziemy. L. 2. *grono osób złączonych wspólnym interesem, stowarzyszenie, towarzystwo, zjednoczenie, konsorcjum, kompanja*: Spisane akt spółki. S. handlowa = *umowa dwóch lub więcej osób, wkładających w przedsięwzięcie swe kapitały w widokach podzielenia ś. zyskami*. S. bezimienna = *umowa, w której spółnicy są nieznanymi i nie odpowiadają za straty większe ponad ich wkłady*. S. firmowa = *S. zawiązana celem prowadzenia przedsięwzięcia pod firmą spółkową, co pociąga za sobą solidarność*. S. komandytowa = *S. zawarta między odpowiedzialnymi solidarnymi spółnikami firmowymi a jednym lub więcej dostarczycielami funduszu, odpowiedzialnymi tylko do wysokości swoich wkładów*. S. myśliwska, mleczarska, opałowa. O spółkach, czyli towarzystwach ludzi kupejących. Jabł. Kontrakt spółki albo kompanji, ugoda wzajemna z obowiązkiem korzystania z zysków wspólnych. Ostr. Dom handlowy „Wokulski i S.” Zart.: *zwolennicy, naśladowcy, towarzysze, czyli tacy, jak on, podobni jemu, tego samego wari*: Jest to sztuczka Karola i spółki! 3. *konszachty, szacherka, zmowa, interesy wspólne, porozumienie, stosunki, przymierze, związki*: Pomówiono Bakona o spółkę z diabłem, o czarnoksiężstwo. 4. [S.] p. **Pochłapka**. 5. [S.] *pečzak (kasza jęczmienna) z grochem*. 6. [S.] **Spółka** *zacierki z kartoflami*. 7. mat.: *Reguła spółki = reguła trzech, zastosowana do proporcjonal-*

nego podziału zysku między właścicieli udziałów: Reguła spółki dzieli zysk cały na części w stosunku składki każdego. Łs. 8. myśl. strzelanie dwóch lub więcej myśliwych do jednej i tej samej zwierzyny. <Od Spół>

Spółkandydat, a, lm. ci, **Współkandydat** *kandydat narówni z innymi kandydatami, jeden z grona kandydatów*: Okazało ś., że Henryk sam więcej miał głosów, niżeli wszyscy razem spółkandydaci. Mor. T. <Spół + Kandydat>

Spółklejnotnik, a, lm. cy, **Współklejnotnik**, p. **Spółherbownik**. <Spół + Klejnotnik>

Spółkolega, i, lm. dzy, **Współkolega** *kolega w stosunku do swego kolegi, spółtowarzysz*: Po ubiorze wacpana znać, że musisz być owego doktora współkolegą a. przynajmniej substytutem. L. Kochany współkolego nieszczęścia! L. <Spół + Kolega>

† **Spółkolennik**, a, lm. cy, † **Współkolennik** p. **Spółplemiennik**. <Od Spół + Kolano>

Spółkoleżanka, i, lm. i forma ż. od **Spółkolega**; **Współkoleżanka**: Strona praktyczna zaokrąglenia wychowania wyrażała ś. przez długie z spółkoleżankami rozmowy, pełne tajemnic i zwierzeń. Jeż. <Spół + Koleżanka>

Spółkolokator, a, lm. owie a. orzy, **Współkolokator** *jeden z grona kolokatorów, kolokator narówni z innymi kolokatorami*: Współkolokatorowie Zadory, lubo pokrzywdzeni, musieli ś. zgodzić z losem. Byk. <Spół + Kolokator>

Spółkomisarz, a, lm. e, **Współkomisarz** *komisarz narówni z innymi komisarzami, jeden z grona komisarzy*: Delegowała jednego ze swych współkomisarzy do rzek: Biebrzy, Orzycy, Łęku i Netty. T. K. <Spół + Komisarz>

Spółkompan, a, lm. owie, **Współkompan** *uczestnik tejże kompanji, co i drugi, spółtowarzysz, spółkolega*: Na odgłos projektu powstałi wszyscy spółkompanowie moi z miejsc swoich, i nastąpiła zgoda. L. <Spół + Kompan>

Spółkoncertant, a, lm. ci, **Współkoncertant** *koncertujący wspólnie z kim innym, współuczestnik koncertu*. <Spół + Koncertant>

Spółkoncertantka, i, lm. i forma ż. od **Spółkoncertant**; **Współkoncertantka**. <Spół + Koncertantka>

† **Spółkoster**, y, lm. owie, **Współkoster**, p. **Spółgracz**: S., *collisor*, spółgrający. Kn. <Spół + Koster>

Spółkować, uje, ował i. a. † S. ś. z kim = obcować, wdawać ś., łączyć ś., bratać ś., przestawać, mieć stosunki, styczność; być w spółce: Z herezyki spółkował. Skar. Ludzie wyżsi mają S. ze światem duchów. Krasiń. Przyrzekł Ziemomysł, że już więcej z Krzyżakami S. ś. nie miał. Błaż. Kto na ś. krzyża brać jest niesposobnym i mnie, znosząc go, mężnie naśladować, ten nie jest godnym ze mną S. S. Ody. Tytares nie chce S. z żadną rzeką. Bardz. Wilej w lutym kupą chodzą i spółkują ś. Haur. Nie spółkuję z tobą. Troc. Przen.: W tym rzeczy materialne z niematerialnymi spółkują. Troc (=współ ś. znajdując, idąc w parze). 2. × S. brać udział, współdziałać, uczestniczyć: S., mieć towarzystwo, uczestniczyć, brać udział, działać wspólnie. Skr. Ja S. chcę z tobą w śmierci. Lubom. 3. łączyć ś. cieleśnie, odbywać sprawę cielesną, obłapiać, chędożyć, pierdolić: Niewstydnie z sobą spółkowali. Wad. S. z żoną. Troc. 4. anat.: × Nerw spółkujący twarzy (nervus communicans faciei). Tętnice spółkujące mózgu (arteriae communicantes cerebri). S. ś. i. † S. ś., p. wyż. 2. [S. ś.] trzymać co na spółkę:

Baba nasiała prosa i posła do djabła, że będzie się S. (potym ułożyła ś., że weźmie wierzch, a djabeł spód). 3. [S. ś.] z kim = mocować ś. <Od Spółka>

Spółkowanie, a, blm. i. czynność cz. **Spółkować**: S., społeczność, towarzystwo. L. W wierze i w łasce S. K. G. Nawet w codziennych posiedzeniach duszą wszelkiego spółkowania jest wiara. Lach. S. nerwów. Krup. Swym wyrokiem zakazał commerce i S. z Sasami i Szlżakami. Nies. Gdy tak widoczna rzecz była, czemuż spółkowania Niżowców do tychże obrad potrzebowano? Alber. (=udziału). Żadnego z nim nie mam spółkowania. Troc (=stosunków, styczności). Mażeńskie S. Troc. Nieporządne z białą głową S. Troc. Gdy białogłowa mężczyzną do spółkowania przypuszcza. Krup. Albo jedność i przyjaźń, a. żądza obopólnej pomocy zniewala je do ustawicznego spółkowania. Sur. Z czarnymi chmurami mam przyjaźń i S. Krasiń. 2. a. † **Spółniczenie** (Kirch.) anat.: × S. naczyń = Anastomoza.

Spółkowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spółkować** ś.

Spółkowy przym. od **Spółka**: Kapitał S. = powstały z połączenia majątków różnych osób. Browar S. (=należący do spółki). <Od Spółka>

Spółksiążę, ęcia, lm. ęta, **Współksiążę** *takież sam książe, jak inni księżta*: Stosunek do współksiążąt, braci, krewnych. Mał. <Spół + Książę>

× **Spółkupczenie**, a, blm., czynność cz. **Spółkupczyć**. Troc.

× **Spółkupczyć**, y, ył p. **Spółhandlować**: Spółhandluje, spółkupczę, handel spółny z kim prowadzę. Troc. <Spół + Kupczyć>

Spółkuracjusz, a, lm. e, **Współkuracjusz** *jeden z danych kuracjuszów, spółtowarzysz kuracjuszów*. <Spół + Kuracjusz>

Spółkuracjuszka, i, lm. i forma ż. od **Spółkuracjusz**; **Współkuracjuszka**. <Spół + Kuracjuszka>

Spółlenno, a, lm. a, **Współlenno** *wspólne lenno*: U nich ś. ochrzcił, skoro go dopuszczono do współlenna z Witoldem. Konez. <Spół + Lenno>

Spółleśnik, a, lm. cy *spółtowarzysz leśnika, takież sam leśnik, jak i inny*: Gości innych nie widział oprócz spółleśników. Mick. <Spół + Leśnik>

Spółłgnięcie, a, blm., **Współłgnięcie**, † **Spółłgnięcie** *spoiłość, spójność, ścisłość*. S. atomów. <Spół + Łgnięcie>

Spółlicytant, a, lm. ci, **Współlicytant** *takież sam licytant, jak i inny, ten, co staje wspólnie z innymi do licytacji*: Przesilenie finansowe teraz ogólne, współlicytantów z pewnością nie będzie. Rog. <Spół + Licytant>

Spółlokator, ra, lm. rowie a. rzy, **Współlokator** *jeden z lokatorów danego mieszkania, spółtowarzysz lokatora*: Znajomości zabrane z spółlokatorami. Jeż. <Spół + Lokator>

Spółmałżonek, nka, lm. owie, **Współmałżonek** *małżonek w stosunku do małżonka*: S., posiadacz dożywotni majątku, nie miał prawa sprzedawać go, zastawiać, niszczyć. Spas. <Spół + Małżonek>

Spółmatka, i, lm. i, **Współmatka** *matka chrzestna, kuma, kmotra, chrzestna*. L. <Spół + Matka>

Spółmęka, i, lm. i, **Współmęka** *wspólna męka*: Konająca od współmęki. Len. <Spół + Męka>

Spółmiernie przys. od **Spółmierny**.

Spółmierność, i, blm., rz. od **Spółmierny**; **Współmierność** = a) Zasada spółmierności kary do winy.

b) bud. *proporcjonalność, symetria*: Kolumny porządku korynckiego są spółmierne, bo w każdej z nich wysokość tak ś. ma do średnicy, jak 10 do 1. e) mat. *własność posiadania wspólnej miary*. <Od Spółmierny>

Spółmierny, **Współmierny** *odznaczający ś. spółmiernością, dający ś. mierzyć tą samą miarą, co i inne*: Kolumny, ilości spółmierne. <Spół + Mierny>

Spółmieszczanin, a, lm. *anie*, **Współmieszczanin** i. *mieszczanin z tego samego miasta, co i drugi, spółobywatel miejski*: Zastał Żywczaka z dwoma współmieszczanami zegnającego ś. przy młodzie. Krasz. 2. † S. *spółmieszkaniec, spółobywatel*: Aniołowie miłują nas jako tych, którzy mamy być współmieszczanie ich. Wuj. <Spół + Mieszczanin>

Spółmieszczanieństwo, a, blm., **Współmieszczanieństwo** *stosunek zachodzący między spółmieszczanami wskutek zamieszkiwania ich w jednym mieście, rola spółmieszczan*. <Spół + Mieszczanieństwo>

Spółmieszkać, a, ał, **Współmieszkać** *mieszkać z kim razem, do wspólki; zajmować wspólne mieszkanie*. Kn. <Spół + Mieszkać>

Spółmieszkanie, a, blm., *czynność cz. Spółmieszkać*. Kn.

Spółmieszkaniec, ńca, lm. *ńcy*, **Współmieszkaniec** *mieszkaniec tegoż domu, tegoż mieszkania, współlokator; ten, co mieszka w tym samym mieście, współmieszczanin, spółobywatel; mieszkaniec tej samej wsi, miejscowości*: Już nie jesteście goście i przychodnie, aleście spółmieszkanicy z świętymi i domownicy Boży. Smotr. <Spół + Mieszkanie>

Spółmieszkanica, i, lm. i forma ż. od **Spółmieszkaniec**; **Współmieszkanica**.

† **Spółmiłośnica**, y, lm. e p. **Spółzałotnica**. Mor. A. <Spół + Miłośnica>

× **Spółmiłośnicki** p. **Spółmiłośniczy**. L. <Od Spółmiłośnik>

× **Spółmiłośnictwo**, a, blm., p. **Spółzałotnictwo**. Sł. wil. <Od Spółmiłośnik>

× **Spółmiłośniczy**, × **Spółmiłośnicki** przym. od **Spółmiłośnik**; × **Współmiłośniczy**, × **Współmiłośnicki**. <Od Spółmiłośnik>

× **Spółmiłośnik**, a, lm. *cy*, × **Współmiłośnik** p. **Spółzałotnik**: Kto widział w dziewostęby ślać spółmiłośnika! Mor. A. <Spół + Miłośnik>

Spółmyślnie przys. od **Spółmyślny**.

Spółmyślność, i, blm., rz. od **Spółmyślny**; **Współmyślność**.

Spółmyślny, **Współmyślny** *jednomyślny*: Spółmyślni w obradach. <Spół + Myślny>

Spółnabywca, y, lm. y, **Współnabywca** *ten, co nabywa a. nabył co z kim do spółki*. <Spół + Nabywca>

Spółniebianin, a, lm. *anie*, **Współniebianin** *niebianin narówni z innymi, spółmieszkaniec nieba*: (Anioł) spieszy wracać między współniebiany. Miek. <Spół + Niebianin>

Spółniebianka, i, lm. i forma ż. od **Spółniebianin**; **Współniebianka**. <Spół + Niebianka>

Spółniewola, i, blm., **Współniewola** *spółność niewoli, niewola dzielona wspólnie z kim innym*. Troc. <Spół + Niewola>

Spółniewolnica, y, lm. e forma ż. od **Spółniewolnik**; **Współniewolnica**. <Spół + Niewolnica>

Spółniewolnictwo, a, blm., **Współniewolnictwo** *stan spółniewolnika*. <Spół + Niewolnictwo>

Spółniewolnik, a, lm. *cy*, **Współniewolnik** *niewolnik wspólnie z kim innym, także sam niewolnik*,

jak i inny, spółtowarzysz niewoli. <Spół + Niewolnik>

Spółobecność, i, blm., rz. od **Spółobecny**; **Współobecność**, **Spółprzytomność**, **Współprzytomność**.

Spółobecny, **Współobecny**, **Spółprzytomny**, **Współprzytomny** *obecny, przytomny wspólnie z kim innym, współświadek czego*. <Spół + Obecny>

Spółobjaw, u, lm. y, **Współobjaw** *objaw występujący wspólnie z drugim, zjawisko chodzące w parze z innym objawem*: S. w rozwoju produkcji. <Spół + Objaw>

Spółobrońca, y, lm. y, **Współobrońca** *obrońca wspólnie z kim innym*: Osobliwie związki rodzinne kierowały w szukaniu spółobrońców takiej sprawie przed sądem Bożym. Szaj. <Spół + Obrońca>

Spółobwiniać, a, ał p. **Spółobwinić**. <Spół + Obwiniać>

Spółobwinianie, a, blm., *czynność cz. Spółobwinić*.

Spółobwinić, i, ił, **Współobwinić**, **Spółoskarżyć**, **Współoskarżyć**, † **Spółobżalować**, nied. **Spółobwiniać**, **Współobwiniać**, **Spółoskarżać**, **Współoskarżać** *obwinić kogo narówni z innymi, zarzucić, komu udział razem z kim innym w danym przestępstwie, przypisać mu współwinę, wnieść skargę razem z kim innym*: Spółobwiniony, spółobżalowany. Troc. <Spół + Obwinić>

Spółobwinienie, a, blm., *czynność cz. Spółobwinić*.

Spółobywatel, a, lm. e, **Współobywatel** *mieszkaniec jednego miasta, współmieszczanin; także mieszkaniec kraju, jak i kto inny, rodak, ziomek*: Przeląć krew współobywateli. <Spół + Obywatel>

Spółobywatelka, i, lm. i forma ż. od **Spółobywatel**.

Spółobywatelski przym. od **Spółobywatel**; **Współobywatelski**.

Spółobywatelstwo, a, blm., **Współobywatelstwo** 1. *wspólne korzystanie z praw obywatelskich; stosunek zachodzący między współobywatelami*. 2. zb. *współobywatele*. <Spół + Obywatelstwo>

† **Spółobżalować**, uje, ował p. **Spółobwinić**: Spółobwiniony, spółobżalowany. Troc. <Spół + Obżalować>

† **Spółobżalowanie**, a, blm., *czynność cz. Spółobżalować*.

Spółoddzielnoptciowy bot., p. **Oddzielnoptciowy**. <Spół + Oddzielnoptciowy>

Spółodkupiciel, a, lm. e, **Współodkupiciel** *ten, co odkupił wspólnie z kim innym*. <Spół + Odkupiciel>

Spółodkupicielka, i, lm. i forma ż. od **Spółodkupiciel**; **Współodkupicielka**: Ksiądz Suarez zowie Najsw. Marją współodkupicielką. Bals.

× **Spółojciec**, jca, lm., *jcowie*, × **Współojciec** *ojciec chrzestny, kmotr, kum, chrzestny*. L. <Spół + Ojciec>

Spółojczyzna, y, lm. y, **Współojczyzna** *wspólna ojczyzna; także sama ojczyzna, jak i inne ojczyzny*: Stanowcze przyswojenie sereu jednej z tych różnostronnych współojczyzn. Szaj. <Spół + Ojczyzna>

Spółopieka, i, lm. i, **Współopieka** *opieka wykonywana wspólnie z kim innym, spólna opieka*. Sł. wil. <Spół + Opieka>

Spółopiekun, a, lm. *owie*, **Współopiekun** *ten, co ś. wspólnie z kim innym opiekuje, co wykonywa opiekę na wspólkę z kim innym*. <Spół + Opiekun>

Spółopiekunka, i, lm. i, forma ż. od **Spółopiekun**; **Współopiekunka**. <Spół + Opiekunka>

Spółopiekuństwo, a, lm. a, **Współopiekuństwo** stan, rola, obowiązki współopiekunów, *współopieka*, *wspólna kuratela*. <Spół + Opiekuństwo>

Spółopuszczać, a, ał i S. ś., **Współopuszczać** i S. ś. p. **Spółopuszczać**. <Spół + Opuszczać>

Spółopuszczenie, a, blm., czynność cz. **Spółopuszczać**.

Spółopuszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spółopuszczać** ś.

Spółopuszczenie, a, blm., czynność cz. **Spółopuszczać** ś.

Spółopuszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spółopuszczać** ś.

Spółopuszcic, i, il, **Współopuszcic**, nied. **Spółopuszczać**, **Współopuszczać opuszcic jedno narówni z drugim**. S. ś. *opuszcic ś. wespół z czym drugim*. Na oczy współopuszczały ś. rzęsy, białka zaciągały ś. barwą błękitną, rysy martwiały i twarze blade. Zer. <Spół + Opuszcic>

Spółorędowniczka, i, lm. i, forma ż. od **Spółorędownik**; **Współorędowniczka**. Sł. wil. <Spół + Orędowniczka>

Spółorędownik, a, lm. cy, **Współorędownik** ten, co wespół z kim innym oręduje za kim, co wspólnie z kim wstawia ś., jeden z orędowników, protektorów. Sł. wil. <Spół + Orędownik>

Spółoskarżać, a, ał, **Współoskarżać** p. **Spółobwinic**. <Spół + Oskarżać>

Spółoskarżanie, a, blm., czynność cz. **Spółoskarżać**.

Spółoskarżenie, a, blm., czynność cz. **Spółoskarżać**.

Spółoskarżyciel, a, lm. e, **Współoskarżyciel** ten, co obwinia wespół z kim innym, co wnosi skargę razem z kim innym. <Spół + Oskarżyciel>

Spółoskarżycielka, i, lm. i, forma ż. od **Spółoskarżyciel**; **Współoskarżycielka**.

Spółoskarżycie, y, ył p. **Spółobwinic**. <Spół + Oskarżycie>

[**Spółować się**, uje ś., ował ś.] *zrównać ś.* <Od Spół>

[**Spółowanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Spółować się**.

Spółoznaczać, a, ał, **Współoznaczać** p. **Spółoznaczyć**. <Spół + Oznaczać>

Spółoznaczenie, a, blm., czynność cz. **Spółoznaczać**.

Spółoznaczenie, a, blm., czynność cz. **Spółoznaczać**.

Spółoznaczyć, ył, **Konotować** fil. <Spół + Oznaczyć>

Spółpanować, uje, ował *panować wespół z kim innym*. Troc. <Spół + Panować>

Spółpanowanie, a, blm., czynność cz. **Spółpanować**. Troc.

Spółparafjanin, a, lm. anie, **Współparafjanin** ten, co z kim innym należy do tejże parafji, jeden z parafjan. <Spół + Parafjanin>

Spółparafjanka, i, lm. i forma ż. od **Spółparafjanin**; **Współparafjanka**. <Spół + Parafjanka>

Spółpasażer, a, lm. owie, **Współpasażer** *takież sam pasażer, jak i inni, spółtowarzysz podróży*. Spółpasażerowie wstrzymali pociąg. <Spół + Pasażer>

Spółpasażerka, i, lm. i forma ż. od **Spółpasażer**. <Spół + Pasażerka>

× **Spółpasienie**, a, blm., czynność cz. **Spółpaść**.

× **Spółpaść**, sie, si *pasac wespół z kim innym*. Troc. <Spół + I. Paść>

Spółpatron, a, lm. owie p. **Spółrzecznik**. Sł. wil. <Spół + Patron>

× **Spółpicie**, a, blm., czynność cz. **Spółpicie**. <Spół + Picie>

× **Spółpicie**, ije, il, nied. × **Spółpijac** *pic wespół z kim innym, brać udział w pijatyce*. L. Troc. <Spół + Picie>

Spółpielgrzym, a, lm. i a. × **owie**, **Współpielgrzym** *spółtowarzysz pielgrzymia*. <Spół + Pielgrzym>

Spółpielgrzymka, i, lm. i forma ż. od **Spółpielgrzym**; **Współpielgrzymka**: Przestrogi i rady, jak ś. ma w tej pielgrzymce względem współpielgrzymek zachować. Ohm. <Spół + Pielgrzymka>

× **Spółpijac**, a, ał p. **Spółpicie**. <Spół + Pijac>

× **Spółpijak**, a, lm. cy, **Współpijak** p. **Spółpijanica**. L. <Spół + Pijak>

× **Spółpijanica**, y, lm. e, × **Spółpijak**, × **Współpijak** *ten, co ś. wespół z kim upija, spółtowarzysz pijatyki* czyich. Troc. <Spół + Pijanica>

× **Spółpijananie**, a, blm., czynność cz. **Spółpijac**. Troc.

× **Spółplemieniec**, niea, lm. niey p. **Spółplemiennik**. <Spół + Plemieniec>

Spółplemiennik, a, lm. cy, **Współplemiennik**, † **Spółkolennik**, † **Współkolennik** *człowiek należący do jednego z kim plemienia*. <Spół + Plemiennik>

Spółplemiennosc, i, blm., rz. od **Spółplemienny**; **Współplemiennosc**.

Spółplemienny, **Współplemienny** *należący do tegoż plemienia*. <Spół + Plemienny>

Spółplaczk, i, lm. i, **Współplaczk** *placzk* *placząca wespół z kim innym*: Słuchając ich, płakałaś, jedyna współplaczk, starej Polski pieśniowiej jedyna słuchaczko. Oliz. <Spół + Placzk>

Spółplywak, a, lm. cy, **Współplywak** *ten, co pływa wespół z innymi, spółtowarzysz pływak lub pływaków, jeden z pływaków*: Każdy współplywak swego orszaku. Berw. <Spół + Plywak>

Spółpoddanka, i, lm. i, **Współpoddanka** *spółtowarzyszka poddanych, jedna z poddanek*. <Spół + Poddanka>

Spółpoddany, **Współpoddany** *poddany narówni z innymi, jeden z poddanych*. <Spół + Poddany>

Spółpodpisać, sze, sał, **Współpodpisać**, nied. **Spółpodpisywać**, **Współpodpisywać** *podpisać wespół z innymi*: Należał do osób współpodpisujących kontrakt przedślubny. Jaroch. <Spół + Podpisać>

Spółpodpisanie, a, blm., czynność cz. **Spółpodpisać**.

Spółpodpisywać, uje, ywał p. **Spółpodpisać**. <Spół + Podpisywać>

Spółpodpisywanie, a, blm., czynność cz. **Spółpodpisywać**.

Spółpodróżnik, a, lm. cy, **Współpodróżnik**, **Spółpodróżny**, **Współpodróżny** *spółtowarzysz podróży*. <Spół + Podróżnik>

Spółpomoc, y, blm., **Współpomoc** *pomoc wzajemna*: Odkryły ś. przed nim szerokie horyzonty, przeniknione atmosferą zgody, życzliwości wzajemnej i spółpomocy. Jeż. <Spół + Pomoc>

× **Spółposłaniec**, niea, lm. niey, **Współposłaniec** *spółtowarzysz posłańca*. Kn. 2. *spółtowarzysz posła, ambasadora*. Troc. <Spół + Posłaniec>

Spółpotęga, i, lm. i, **Współpotęga** *wspólna potęga*: Przewidywanie własnych zamiarów jest zaprzeczeniem przymiotu najwyższego dobra, owszem, dowodzi współwieczności i współpotęgi ztego. Zer. <Spół + Potęga>

Spółpowietniczka, i, lm. i, **Współpowietniczka** forma ż. od **Spółpowietnik**.

Spółpowietnik, a, lm. cy, **Współpowietnik** *współ-ohywuteł w powiecie*. <Spół + Powietnik>

Spółpożycie, a, blm., **Współpożycie** *wspólne po-życie*: S. niewieście. Morz. <Spół + Pożycie>

Spółpożyteczny, **Współpożyteczny** *również po-żyteczny*. Spas. <Spół + Pożyteczny>

Spółpraca, y, **Współpraca** *wspólna praca, udział w pracy, współpracownictwo*: My z naszej strony, wraz z współpracą twórczą, zdołaliśmy zbudować zamki. Mie. Niepodobiestwo współpracy dało powód przed kilku laty do dymisji Bismarcka. <Spół + Praca>

Spółpracować, uje, ował, **Współpracować** *praco-wać wespół z innymi*. Troc. Te zajęcia jednały mu względność i szacunek współpracujących. Korz. <Spół + Pracować>

Spółpracowanie, a, blm., *czynność cz. Spółpra-cować*.

Spółpracownica, y, lm. e, **Spółpracowniczka** forma ż. od **Spółpracownik**; **Współpracownica**, **Współpracowniczka**. <Spół + Pracownica>

Spółpracownictwo, a, blm., **Współpracownictwo** *rola współpracownika; praca wspólna z kim innym, udział w pracy zbiorowej*: S. w gazecie, w piśmie zbiorowym. <Od Spółpracownik>

Spółpracowniczka, i, lm. i forma ż. od **Spół-pracownik**; **Współpracowniczka**.

Spółpracownik, a, lm. cy, **Współpracownik** *ten, co pracuje wespół z innymi, spółtowarzysz pracy*: S. w kantorze. S. pism. <Spół + Pracownik>

× **Spółpresbyter**, a, lm. rzy, × **Współpresby-ter** *prezbiter narówni z kim innym*: Presbyterów a. starszych proszę, ja S. a. spólstarszy: paście rzodę Bożą. Żigr. <Spół + Presbyter>

Spółpretendent, a, lm. ci, **Współpretendent** *jeden z pretendentów, także sam pretendent, jak i inni pretendenci*: Stara ś. drogą uczciwą o spłatę licznych współpretendentów do fortuny. <Spół + Pretendent>

Spółprzytomność, i, blm., rz. od **Spółprzytom-ny**; **Współprzytomność**. <Spół + Przytomność>

Spółprzytomny, **Współprzytomny** p. **Spółobecny**. <Spół + Przytomny>

† **Spółrękojmia**, i, lm. owie, *ten, co ręczy wespół z kim innym, poręczyciel także sam, jak i inni, jeden z poręczycieli*. P. cheł., Troc. <Spół + Rękojmia>

Spółrobotnica, y, lm. e, forma ż. od **Spółrobot-nik**; **Współrobotnica**. <Spół + Robotnica>

Spółrobotnik, a, lm. cy *spółtowarzysz robotni-ków, jeden z robotników, współpracownik*. Troc. Apostołowie nazywają ś. sługami Nowego Testa-mentu i spółrobotnikami Bożemi. Żarn. <Spół + Robotnik>

Spółrodaczka, i, lm. i, forma ż. od **Spółrodak**; **Współrodaczka**. <Spół + Rodaczka>

Spółrodak, a, lm. cy, **Współrodak** *jeden z ro-daków, współziomek*. L. <Spół + Rodak>

Spółrództwo, a, blm., **Spółrództwo** *!syngieneza (syngenesis)*. <Spół + Rództwo>

Spółrówniennica, y, lm. e forma ż. od **Spół-równiennik**; **Współrówniennica**, **Spółrówniennica**, **Współrówniennica**, × **Spółrównica**. <Spół + Ró-wiennica>

Spółrówniennik, a, lm. cy, **Współrówniennik**, **Spółrówniennik**, **Współrówniennik** *mężczyzna rów-nego z kim wieku, jednego z nim wieku, równi-nik, rówiennik*: Wspomnij ojca swego, Achilla, mego współrówniennika. Ml. <Spół + Równiennik>

Spółrówniennica, y, lm. e p. **Spółrówniennica**. <Spół + Równiennica>

Spółrówniennik, a, lm. cy po **Spółwiennik**. <Spół + Równiennik>

× **Spółrównica**, y, lm. e p. **Spółrówniennica**: Twoje cię spółrównice będą czcie panią i oblu-bienieę. L. <Od Spół + Równy>

Spółrówność, i, blm., rz. od **Spółrówny**: S. boskich osób. K. G. <Spół + Równość>

Spółrówny *jeden z wzajemnie sobie równych*: S., compar. Urs. Głos był z obłoku w te słowa słyszany, którym zalecał syna spółrównego: ten jest mój syn... Odym. <Spół + Równy>

Spółruch, u, lm. y, **Współruch** *fizj. ruch mimo-wiedny, towarzyszący ruchowi innemu i z nim ś. kojarzący (syncnesis)*. <Spół + Ruch>

× **Spółrurnik**, a, lm. cy, × **Spółwodnik** *jeden z sąsiadów korzystających z jednej rury wodocią-gowej*. Kn., Troc. <Spół + Rurnik>

Spółrządca, y, lm. y, **Współrządca** *spółuczest-nik w rządzeniu, spółtowarzysz rządcy, ten, co rzą-dzi wespół z kim innym, jeden z rządców*. L., Troc. <Spół + Rządca>

Spółrządczyni, i, lm. e forma ż. od **Spółrządca**; **Współrządczyni**: Służył jej urzędowy tytuł spół-rządczyni królestwa. Szaj. <Spół + Rządczyni>

Spółrządzenie, a, blm., *czynność cz. Spółrzą-dzić*: Nie wygasta myśl spółrządzenia braci i synów. Lel.

Spółrządzić, i, ii, **Współrządzić** *rządzić wespół z kim innym, brać udział w rządzeniu*. <Spół + Rządzić>

Spółrządnie przys. od **Spółrządny**; **Współrząd-nie**.

Spółrządność, i, blm., **Współrządność** *1. rz. od Spółrządny. 2. lek., p. Kojarzenie. 3. fil.: S. pojęć (coordinatio notionum). S. sądów. Stosu-nek spółrządności sądów. Str.*

Spółrządny, **Współrządny** *1. należący wespół z innymi do tego samego rzędu, równoważny*: Zdania, myśli spółrządne. Znaczenie spółrządne. Rola spółrządna. **2. astr.**: Spółrządne astrono-miczne, czyli spółrządne punktów na sferze nie-bieskiej = *azymut, czyli poziomotuk i wysokość; wzniesienie proste i zboczenie; długość i szerokość*. **3. fil.**: Pojęcia spółrządne = *należące do zakresu wspólnego nadrzędnego pojęcia*. Str. Pojęcia spół-rządne posiadają zawsze wspólne cechy rodza-jowe, ale pozostałe ich cechy nie są wspólne. Str. Dwa sądy są współrządne, gdy ich pod-mioty są pojęciami współrządne. Str. Klasa spółrządna, p. Klasa. **4. giec.**: Spółrządne giecograficzne, czyli spółrządne punktów na ziemi = *długość i szerokość*. **5. gram.**: Zdania spółrząd-ne = *główne względem siebie, jednakowe podrzędne i t. p.* **6. mat.**: Spółrządne, × **Koordinaty** = *wielkości wyznaczające elementy utworu geometrycznego w stosunku do pewnego układu punktów, prostych lub innych utworów geometrycznych, zwanego układem spółrządnych*: Spółrządne na płaszczyźnie, w przestrzeni, w rozmaitości lub przestrzeni wielowy-miarowej. Spółrządne Descartes'a lub karte-zjańskie (p. Kartezjański), prostokątne, ukośno-kątne, barycentryczne, krzywolinjowe na po-wierzchni, eliptyczne, hiperboliczne, rzutowe (p. Odcięta i Rzędna). <Spół + Rządny>

Spółsejmować, uje, ował, **Współsejmować** *sej-mować wespół z innymi*: I Hulewicz, jak brat syjamski, podobniuteńki do współsejmujących. Rol. <Spół + Sejmować>

Spółsejmowanie, a, blm., *czynność cz. Spół-sejmować*.

Spółsejdzia, i a. ego, lm. owie, **Współsejdzia** *sędzia wspólny z innymi sądzący, jeden z grona sędziów*: Dekret nie jest ważny, jeśli sędzia miał inne współsejdzie i towarzysze, a opuściwszy je, samby skazał. Sz. <Spół + Sejdzia>

× **Spółsiadać**, a, al *siadać wspólny z innymi*: Spółsiadający z kim. Troc. <Spół + Siadać>

× **Spółsiadanie**, a, blm., czynność cz. **Spółsiadać**.

† **Spółsiadzenie**, a, blm., czynność cz. **Spółsiadzić**.

† **Spółsiedzieć**, i, al, **Współsiedzieć** *siedzieć z kim pospólny*: Spółsiedzący, spółsiedzę. Troc. Goście spółsiedzący przeciwko panu po ciehu szemrali. Odym. <Spół + Siedzieć>

Spółsielanin, a, lm. anie, **Współsielanin** *spółmieszkaniec siola, jeden z sielan*: Ze łzami w oczach współsielanin pożegnał. Jez. <Spół + Sielanin>

Spółsiostra, y, lm. y, **Współsiostra** *siostra czyja taka, jak i druga, jedna z sióstr; siostra narówni z daną kobietą; siostra w Chrystusie; każda kobieta, jako członek roztaju ludzkiego*. St. wil. <Spół + Siostra>

Spółskazaniec, nca, lm. ncy, **Współskazaniec** *spółtowarzysz skazańca, takiż sam skazaniec, jak i inny*: Pozostawało mu tylko przejść pomiędzy trupami współskazanieców swoich. Jez. <Spół + Skazaniec>

Spółsłuchać, a, al, **Współsłuchać** *śłuchać wspólny z innymi*: Magnetycznie na mówiącego i współsłuchającego oddziaływa. Żm. <Spół + Słuchać>

Spółsłuchanie, a, blm., czynność cz. **Spółsłuchać**.

Spółsługa, i, lm. dzy, **Współsługa**, × **Spółsłużebnik**, × **Współsłużebnik**, × **Spółsłużyciel**, × **Współsłużyciel** *spółtowarzysz służby; spólny sługa*: Jestem S. twój i braci twojej. B. G. (społeczny sługa. Leop.). Cześć boską oddają stworzeniu i, opuściwszy Pana, spółsługi chwala. Zigr. <Spół + Sługa>

× **Spółsłużebnica**, y, lm. e, × **Współsłużebnica** *spółtowarzyszka służebnic; wspólna służebnica*. Troc. <Spół + Służebnica>

× **Spółsłużebnik**, a, lm. cy, × **Współsłużebnik** p. **Spółsługa**. Troc. Zadają ci to własni twoi terazniejszego dworu spółsłużebnicy. Smotr. <Spół + Służebnik>

× **Spółsłużyciel**, a, lm. e, × **Współsłużyciel** p. **Spółsługa**: Patryjarcha ten w Duchu św. miły nasz brat i S. Smotr. <Spół + Służyciel>

Spółspadkobierca, y, lm. y, **Współspadkobierca** *spadkobierca narówni z innymi, ten, co wspólny z innymi przystępuje do spadku, spółsukcesor*. <Spół + Spadkobierca>

Spółspadkobierczyni, i, lm. e forma ż. od **Spółspadkobierca**; **Współspadkobierczyni**. <Spół + Spadkobierczyni>

× **Spółspiczasty**, × **Współspiczasty** p. **Półkolcowy**. <Spół + Spiczasty>

Spółspiskowiec, wca, lm. wcy, **Współspiskowiec**, **Spółspiskowy**, **Współspiskowy** *spółtowarzysz spiskowców, uczestnik spisku*: Spółspiskowcy ś. rozbiegli, a więźnia jak niema tak niema. Rol. <Spół + Spiskowiec>

Spółspiskowy p. **Spółspiskowiec**: Spisek był odkryty, a nieubłagany Ruryc Wadima i jego spółspiskowych śmiercią potracił. Lel. <Spół + Spiskowy>

× **Spółspoić**, i, il, × **Współspoić** *spoić wzajemnie, skojarzyć*: Para taka miłości i szacunku czuciem współspojona. Przyb. <Spół + Spoić>

× **Spółspojenie**, a, blm., czynność cz. **Spółspoić**.

× **Spółsprawca**, y, lm. y, × **Współsprawca** *który brał udział w jakim czynie*: Bóg jest, który sprawuje w nas cheenie; bez onego a. sprawce, żebyśmy chcieli, a. spółsprawce, gdy chcemy, do dóbr pobożności nie nie możemy. Zigr. <Spół + Sprawca>

Spółsprzymierzeniec, nca, lm. ncy, **Współsprzymierzeniec** *spółuczestnik przymierza, jeden ze sprzymierzeńców*. <Spół + Sprzymierzeniec>

Spółsprzymierzenie się, a, s., blm., czynność cz. **Spółsprzymierzyć** s.

Spółsprzymierzyć się, y, s., ył s., **Współsprzymierzyć** s. *sprzymierzyć s. nawzajem*: Tu potracono współsprzymierzonych Katyliny. Kacz. <Spół + Sprzymierzyć s.>

× **Spółstać**, oje, al, **Współstać** *stać wspólny z kim innym, stać obok kogo, obok czego*: Spółstoję. Troc. Spółstoję, consto. Kn. <Spół + Stać>

× **Spółstadnik**, a, lm. i, × **Współstadnik** *jeden ze stadników danej grupy, takiż stadnik, jak i inne stadniki*. Troc. S., aries rivalis. Kn. <Spół + Stadnik>

× **Spółstanie**, a, blm., czynność cz. **Spółstać**.

× **Spółstarszy**, × **Współstarszy** *starszy narówni z kim innym*: Presbyterów a. starszych proszę ja, spółpresbyter a. S.: paście trzodę Bożą. Zigr. <Spół + Starszy>

× **Spółstołownik**, a, lm. cy, × **Współstołownik**, × **Spółjadacz**, × **Współjadacz**, × **Komensal** *ten, co s. z kim spólnie stołuje*: Dworzanie, współstołownicy moi, nigdy mnie nie odstępowali. L. <Spół + Stołownik>

Spółstróż, a, lm. e, **Współstróż** *jeden z grona stróżów, spółtowarzysz stróża*: Zaraz mi przyniosli moi współstróżowie inne kamienie. Ciec. <Spół + Stróż>

Spółstworzenie, a, lm. a, **Współstworzenie** *takiż stworzenie, jak i inne, jedno ze stworzeń*: I ja cię ezcze pniem i drugim spółstworzeniem. Susz. <Spół + Stworzenie>

Spółsukcesor, a, lm. rzy, **Współsukcesor** *jeden z grona sukcesorów, należący wspólny z innymi do spadku, spółspadkobierca*. <Spół + Sukcesor>

Spółsukcesorka, i, lm. i forma ż. od **Spółsukcesor**: Jako S. mojej babki, posiadam prawo przemówić na rzecz tych, którzy zostali pokrzywdzeni. Orzesz. <Spół + Sukcesorka>

Spółswat, a, lm. ci, **Współswat** *jeden ze swatów czyich, swat narówni z innym swatem*. L. <Spół + Swat>

Spółswawolnik, a, lm. cy, **Współswawolnik** *swawolący razem z drugim*. Jez. <Spół + Swawolnik>

Spółszczepowy, **Współszczepowy** *należący do jednego szczepu*: S. z Litwinami lud Jadzwinów. Tet. <Spół + Szczepowy>

Spółszkodliwy, **Współszkodliwy** *tak samo szkodliwy, jak i inny*. Spas. <Spół + Szkodliwy>

× **Spółszyk**, u, lm. i, × **Współszyk** *bataljon w tymże samym szyku, co i inny bataljon*. Troc. <Spół + Szyk>

× **Spółszykować**, uje, ował, × **Współszykować** *przyprawiać do takiegoż szyku bojowego, jak i inny oddział wojska*. Troc. <Spół + Szykować>

× **Spółszykowanie**, a, blm., czynność cz. **Spółszykować**.

× **Spółścisty**, × **Współścisty** *anat.*: × **Polączenie** *współściste* p. **Półścisty**. <Spół + Ścisty>

Spółśmiertelnik, a, lm. cy, **Współśmiertelnik** także *sam śmiertelnik, jak i inni*: Człowiek żyje, kręci ś. w gronie współśmiertelników, dzieli ich trudy i znoje. Krasz. <Spół + Śmiertelnik>

Spółśrodek, dka, lm. dki, **Współśrodek** *środek*, centrum *wspólne*: S. dla rozchodzących ś. promieni. <Spół + Środek>

Spółśrodkowo przys. od **Spółśrodkowy**: Wyrostki różnej długości, ułożone S. Nus.

Spółśrodkowość, i, blm., rz. od **Spółśrodkowy**; **Współśrodkowość**. <Spół + Środkowość>

Spółśrodkowy, **Współśrodkowy** *mający jeden, wspólny z innymi środek, koncentryczny*: Okręgi kół spółśrodkowe (=nakreślone z wspólnego środka). <Spół + Środkowy>

Spółświekier, kra, lm. krowie, **Współświekier** *świekier wspólny z innym świekrem*: S., consocer. Kn., Troc. <Spół + Świekier>

Spółtowarzysz, a, lm. e, **Współtowarzysz** *jeden z grona towarzyszy, kompan, spółkolega*: Spółtowarzysza nikt nie chce na tronie. Chr. <Spół + Towarzysz>

Spółtowarzyszka, i, lm. i, **Współtowarzyszka** forma ż. od **Spółtowarzysz**: O współtowarzyszkę upraszałem bogów. L. <Spół + Towarzyszka>

Spółtwórstwo, a, blm., p. **Spółrództwo**. <Od Spół + Twór lub Tworzyć>

Spółubiegać się, a ś., al ś., **Współubiegać** ś. *spółzawodniczyć, rywalizować, konkurować, emulować*. <Spół + Ubiegać ś.>

Spółubieganie, a, blm., p. **Spółubieganie** ś.: **Współubieganie**, czyli usilne staranie ś. o równość. L.

Spółubieganie się, a ś., blm., niek. **Spółubieganie**, **Współubieganie** ś., niek. **Współubieganie** czynność cz. **Spółubiegać** ś.

Spółubolewać, a, al, **Współubolewać** *ubolewać wspólnie z kim, brać udział w czyjej bolesti, współcierpieć*. L. <Spół + Ubolewać>

Spółubolewanie, a, blm., czynność cz. **Spółubolewać**.

Spółuczennica, y, lm. e, **Współuczennica** forma ż. od **Spółuczeń**. L. <Spół + Uczennica>

× **Spółuczennictwo**, a, blm., × **Spółuczeństwo**, × **Współuczennictwo**, × **Współuczeństwo** *wzajemny stosunek współuczniów do siebie*: S., *condiscipulatus*. Kn. <Od Spółuczeń>

Spółuczeń, cznia, lm. czniowie, **Współuczeń** *spółkolega szkolny, towarzysz ze szkolnej ławy, × kondysceypuł*. Troc. Był on jego przyjacielem i S. w akademji. L. <Spół + Uczeń>

× **Spółuczeństwo**, a, blm., p. **Spółuczennictwo**. Troc. <Od Spółuczeń>

Spółuczestnictwo, a, × **Spółuczeństwo**, **Współuczestnictwo**, × **Spółuczestnictwo**, × **Współuczestnictwo** *uczestnictwo, udział w czym wspólnie z innymi, należenie do wspólki, współudział*. L. <Spół + Uczestnictwo>

Spółuczestniczka, i, lm. i forma ż. od **Spółuczestnik**; **Współuczestniczka**, × **Spółuczestniczka**, × **Współuczestniczka**. <Spół + Uczestniczka>

Spółuczestnik, a, lm. cy, × **Spółucześnik**, **Współuczestnik**, × **Spółuczestnik**, × **Współuczestnik** *ten, co uczestniczy w czym wspólnie z kim innym, co podziela coś z kim; współnik*: S. doli i niedoli czyjej. Wojny, ucieczki mej spółuczestnicy. Chr. <Spół + Uczestnik>

× **Spółucześnictwo**, a, blm., p. **Spółuczestnictwo**. Troc. <Od Spółucześnik>

× **Spółucześnik**, a, lm. cy p. **Spółuczestnik**. Troc. <Spół + Ucześnik>

× **Spółuczestnictwo**, a, blm., p. **Spółuczestnictwo**. <Od Spółuczestnik>

× **Spółuczestniczka**, i, lm. i p. **Spółuczestniczka**. <Spół + Uczestniczka>

× **Spółuczestnik**, a, lm. cy p. **Spółuczestnik**. <Spół + Uczestnik>

Spółudział, u, blm., **Współudział** *spółuczestnictwo, udział w czym wspólnie z drugimi*: Przy współudziale jednego z dostojników sprawę pomyślnie załatwiono. Koncert z spółudziałem znakomitego artysty. <Spół + Udział>

Spółudziałowiec, wca, lm. wcy, **Współudziałowiec** *mający w jakim przedsiębiorstwie swój udział, swój wkład wspólny z innymi, akcjonariusz*. <Spół + Udziałowiec>

× **Spółurodzony**, × **Współurodzony** *przyrodzony, przyrodni*. Troc. <Spół + Urodzony>

Spółurzędnik, a, lm. cy, **Współurzędnik** *kolega biurowy, towarzysz w urzędowaniu*. L. <Spół + Urzędnik>

Spółurzędowy, **Współurzędowy** *dzielący wspólnie z kim swój urząd*. Troc. Oktawjusz przymusił konsula swego spółurzędowego do ustąpienia z Rzymu. Nagur. <Spół + Urzędowy>

× **Spółustanowiciel**, a, lm. e, × **Współustanowiciel** *ten, co bierze a. brał udział w ustanowieniu czego, jeden z ustanowicieli, współzałożyciel*: Towarzystwo złożone po części z mężów, którzy tej magistratury byli współustanowicielami i najwięcej w niej pracowali. L. <Spół + Ustanowiciel>

Spółuszykować, uje, owal, **Współuszykować** *uszykować wspólnie z innymi; ustawić w takimże szyku, jak i inni, współrzędnie, skoordynować*: Od cinki i przystawy jednym nazwiskiem zowią spółuszykowanemi, *coordinatae*. Hube. Spółuszykowane stosunki, *coordinatae*. Śniad. <Spół + Uszykować>

Spółuszykowanie, a, blm., czynność cz. **Spółuszykować**.

Spółuważać, a, al, **Współuważać** *uważać narównie z innymi*. <Spół + Uważać>

Spółuważanie, a, blm., czynność cz. **Spółuważać**: Upraszamy, abyś najlaskawiej zalecił współuważanie przytomnych wraz z wielmożnością waszą na sejmie posłów. Kalie. <Spół + Uważanie>

Spółużalenie, a, blm., **Współużalenie** *spółuczucie*: Ten pogardzający zmienił na S. Ciec. <Spół + Użalenie>

Spółwalczenie, a, blm., czynność cz. **Spółwalczyć**.

Spółwalczyć, y, ył, **Współwalczyć** *walczyć wspólnie z drugimi, spółbojować*: Zamojski oświadczył, iż jego i z nim spółwalczących krwią wydarta nieprzyjacielowi była ziemia inflancka. Alber. <Spół + Walczyć>

Spółwędrowiec, wca, lm. wcy, **Współwędrowiec** *spółtowarzysz w wędrowce, ten, co wędruje wspólnie z kim innym*: A tam upiory, twoi współwędrowce, spotkają cię w mroku. Mick. <Spół + Wędrowiec>

Spółwiecznie przys. od **Spółwieczny**.

Spółwieczność, i, blm., rz. od **Spółwieczny**; **Współwieczność**.

Spółwieczny, **Współwieczny**, × **Współwieczysty**, × **Spółwieczysty**, **Współwiekuisty**, **Spółwiekuisty** *l. wieczny równie jak i kto inny, jednakową wieczność mający*: Ojca i Syna i Ducha św. jedno

jest bóstwo, S. majestat. K. G. Syn, Duch św. i Bóg Ojciec są spółwieczni. Troc. 2. a. × **Spółwiecezy** w jednym z kim wieku żyjący, spółczesny: Spółwieczni senatorowie. Troc. <Spół + Wieczny>

× **Spółwiecezy** p. **Spółwieczny**. <Od Spół + Wiecz>

× **Spółwieczystość**, i, blm., rz. od **Spółwieczysty**.

× **Spółwieczysty** p. **Spółwieczny**. <Spół + Wieczysty>

× **Spółwieczyscie** przys. od **Spółwieczysty**.

Spółwiedzenie, a, blm., czynność cz. **Spółwiedzieć**.

× **Spółwiedzieć**, wie, wiedział, **Współwiedzieć** wiedzieć o czym wspólnie z kim innym. L. **Spółwiedzący**, *conscius*. Kn. <Spół + Wiedzieć>

Spółwiekuistość, i, blm., rz. od **Spółwiekuisty**. **Spółwiekuisty** p. **Spółwieczny**. <Spół + Wiekuisty>

Spółwiekuście przys. od **Spółwiekuisty**.

Spółwierca, y, lm. y, **Współwierca**, × **Współwiernik** człowiek jednej z kim wiary, spółwyznawca: Procenta, jakie Żydzi opłacają swym współwiercom, są ogromne. Krasz. Ja twą uwagę na to zwrócić muszę, że ty, jako S., katolik, powinienś przede wszystkim szanować patryjarchalizm. Eww. <Spół + Wierca>

Spółwierczy przym. od **Spółwierca**; **Współwierczy**: Węzły moralne, łączące Rosję ze współwierczym i współplemiennym z nią narodem bułgarskim. <Od **Spółwierca**>

× **Spółwiernik**, a, lm. cy, × **Współwiernik** p. **Spółwierca**: Nie dzielę ja mniemania współwierników moich. Niem. <Spół + Wiernik>

Spółwierzenie, a, blm., czynność cz. **Spółwierzyć**.

Spółwierzyć, y, ył, **Współwierzyć** wierzyć wspólnie z kim innym, być wspólnie z kim wiary: Im mniej ochoty do wojny i popierania wojennych kroków królewskich czuł w sobie Opaliński, tym ścisiej wiązało go to z całą resztą spółwierzącej braci szlacheckiej. Szaj. <Spół + Wierzyć>

Spółwieszcz, a, lm. e, **Współwieszcz** także sam wieszcz, jak i inny: Zaleski pozostał głuchym na dzwieczną piosnkę współwieszcz. Budz. <Spół + Wieszcz>

Spółwięzień, znia, lm. zniowie, **Współwięzień** towarzysz więzienny, jeden z więźniów, dzielący z kim więzienie. Troc. **Spółwięźniowie** spólnie z sobą płakali. Skar. <Spół + Więzień>

Spółwina, y, lm. y, **Współwina** wina wspólna, spółczestnictwo w winie. <Spół + Wina>

Spółwinny, **Współwinny** winny wspólnie z kim innym. <Spół + Winny>

Spółwioślarz, a, lm. e wiośl. towarzysz w wiosłowaniu, także wioślarz, jak inni. <Spół + Wioślarz>

× **Spółwładnie** przys. od **Spółwładny**. Troc.

× **Spółwładność**, i, blm., rz. od **Spółwładny**; × **Współwładność**, × **Spółwładztwo**, **Współwładztwo**, × **Spólnowładztwo** 1. wspólność władzy, dzielenie władzy wspólnie z kim innym. 2. ludowładztwo, gminowładztwo, demokracja. Troc.

× **Spółwładny**, × **Współwładny** 1. dzielący z kim władzę, wladający wspólnie z kim. 2. ludowładny, ludowładczy, gminowładny, demokratyczny. Troc. <Spół + Władny>

× **Spółwładztwo**, a, blm., p. **Spółwładność**.

Spółwłasność, i, lm. i, **Współwłasność** własność wspólna, rzecz posiadana wspólnie z kim innym. <Spół + Własność>

Spółwłaściciel, a, lm. e, **Współwłaściciel** właściciel na spółkę z kim innym, współposiadacz. <Spół + Właściciel>

Spółwłaścicielka, i, lm. i, forma ż. od **Spółwłaściciel**; **Współwłaścicielka** <Spół + Właścicielka>

× **Spółwodnik**, a, lm. cy p. **Spółrurnik**. Troc. <Spół + Wodnik>

Spółwojować, uje, ował, **Współwojować** wojować wspólnie z kim: Bóg spółwojuje z Żydami przeciw Filistynom. Poe. <Spół + Wojować>

Spółwojownik, a, lm. cy, **Współwojownik** ten, co wojuje wspólnie z innym przeciw komu. Troc. <Spół + Wojownik>

Spółwychowanek, nka, lm. nkwie p. **Spółwychowaniec**. <Spół + Wychowanek>

Spółwychowanica, y, lm. e forma ż. od **Spółwychowaniec**; **Współwychowanica**, **Spółwychowanica**, **Współwychowanica**. Troc. <Spół + Wychowanica>

Spółwychowaniec, nca, lm. ncy, **Współwychowaniec**, **Spółwychowanek**, **Współwychowanek** człowiek wychowany wspólnie z kim innym. Kn. <Spół + Wychowaniec>

Spółwyznawca, y, lm. y, **Współwyznawca**; **Spółwierca**, **Współwierca**, × **Spółwiernik**, × **Współwiernik** człowiek jednego z kim wyznania, jednej wiary. <Spół + Wyznawca>

Spółwyzwoleniec, nca, lm. ncy, **Współwyzwoleniec** ten, którego wyzwolono wspólnie z kim innym. Troc., L. <Spół + Wyzwoleniec>

Spółzaborca, y, lm. y, **Współzaborca** jeden z grona zaborców, ten, co zabrał wspólnie z kim innym: Po raz pierwszy to jeden z sąsiadów i spółzaborców Polski odzywał ś. w Warszawie w sposób tak jawny i stanowczy przeciw Rosji. Kal. <Spół + Zaborca>

Spółzachwyt, u, lm. y, **Współzachwyt** wspólny zachwyt: Siła i rozkosz w całym jestestwie obojga... spółzachwyt przeistaczał ś. i wyrażał ś. na zewnątrz w bezwiednym naśladownictwie ruchu i wzajem beczennego brzmienia głosu. Żer. <Spół + Zachwyt>

Spółzakonnik, a, lm. cy, **Współzakonnik** spółtowarzysz zakonny, konfrater: Ks. Wolf miał do siebie adresowane prośby do spółzakonników, domagających ś. małueckich dogodności. Krasz. <Spół + Zakonnik>

× **Spółzaletnik**, a, lm. cy p. **Spółzalotnik**. Troc., L. <= Spółzalotnik>

× **Spółzaletność**, i, blm., p. **Spółzalotnictwo**. L. <= Spółzalotność>

Spółzależność, i, blm., **Współzależność** wzajemna zależność: Stała współzależność procesów subiektywnych i obiektywnych. <Spół + Zależność>

Spółzalotnica, y, lm. e, **Spółzalotniczka** forma ż. od **Spółzalotnik**; **Współzalotnica**, **Współzalotniczka**. <Spół + Zalotnica>

Spółzalotnictwo, a, blm., × **Spółzalotność**, **Współzalotnictwo**, × **Spółzalotność**, × **Spółmiłośnictwo**, × **Współmiłośnictwo** zaloty wspólnie z kim innym, współubieganie ś. o przedmiot miłości, rywalizacja. <Od **Spółzalotnik**>

Spółzaletniczka, i, lm. i p. **Spółzalotnica**. Zabł. Obawiasz ś. współzalotniczki. L. <Spół + Zalotniczka>

Spółzalotnik, a, lm. cy, **Współzalotnik**, × **Spółzaletnik**, × **Spółmiłośnik**, × **Współmiłośnik** konkurent, rywal, zalotnik wspólnie z kim innym: Współzalotnik do panny. Rzew. Polny maczek zdał mi ś. współzalotnikiem. Kon. <Spół + Zalotnik>

Spółzałożyciel, a, lm. e, **Współzałożyciel** *jeden z grona założycieli, ten, co założył coś wspólnie z kim innym.* <Spół + Założyciel>

Spółzałożycielka, i, lm. i forma ż. od **Spółzałożyciel**; **Współzałożycielka**: S. i filantropka stowarzyszenia kobiet. <Spół + Założycielka>

Spółzamaskowany, **Współzamaskowany**? Każda kobieta, bardzo nawet kochająca, będzie miała jakiegoś rywala na pokaz, trzymanego w pewnej perspektywie, współzamaskowanej jakimś rodzajem fatalizmu. Jeż. <Spół + Zamaskowany>

Spółzapaśnik, a, lm. cy, p. **Spółzawodnik**. <Spół + Zapaśnik>

Spółzarobienie, a, blm., **Współzarobienie** p. **Konfermentacja**. <Spół + Zarobienie>

× **Spółzawodca**, y, lm. y, × **Współzawodca** p. **Spółzawodnik**. Stasz. <Od Współzawód>

Spółzawodnica, y, lm. e, **Spółzawodniczka** forma ż. od **Spółzawodnik**; **Współzawodnica**, **Współzawodniczka**. <Od Spółzawodnik>

Spółzawodnictwo, a, blm., **Współzawodnictwo**, × **Spółzawód**, × **Współzawód** *spółzawodniczenie, konkurencja, rywalizacja, zapaśnictwo, współubieganie* s.: Często tręcali o siebie przypadkowo rywale, i przychodziło do najśmieszniejszych przygód spółzawodnictwa. Szaj. 2. ekon., p. **Konkurencja**. <Spół + Zawodnictwo>

Spółzawodniczenie, a, blm., czynność cz. **Spółzawodniczyć**; **Współzawodniczenie**, **spółzawodnictwo**.

Spółzawodniczka, i, lm. i p. **Spółzawodnica**. <Od Spółzawodnica>

Spółzawodniczy przym. od **Spółzawodnik**; **Współzawodniczy**: Przedstawiciel firmy nieraz daje zważenne wskazówki w zakresie handlu i walki spółzawodniczej z tandetą. <Od Spółzawodnik>

Spółzawodniczy, y, ył, **Współzawodniczy** *być spółzawodnikiem, iść z kim w zawody, współubiegać* s., *konkurować, rywalizować*. <Od Spółzawodnik>

Spółzawodnik, a, lm. cy, **Współzawodnik** *ten, co współzawodniczy, współzapaśnik, współubiegający* s., *konkurent, rywal*: Głowę straconego posłano jego spółzawodnikowi Sulejmanowi. Szaj. <Spół + Zawodnik>

Spółzawodny, **Współzawodny** *wynikający ze współzawodnictwa, połączonej ze współzawodnictwem, konkurencyjny, zapaśniczy*: Współzawodna duma. Słow. <Spół + Zawodny>

× **Spółzawód**, **odu**, blm., p. **Spółzawodnictwo**: Wyłączonego przemysłu i handlu nie posiadali, mając współzawód z licznym mieszczaństwem chrześcijańskim. Rzew. <Spół + Zawód>

Spółziemianin, a, lm. anie, **Współziemianin** *ten, co pochodzi z tejże ziemi, prowincji, krainy, co i drudzy*: Jedni współziemianie pracowali koło ustawy rządu, drudzy wewnątrz i zewnątrz kraju. L. <Spół + Ziemia>

Spółziomek, mka, lm. mkowie, **Współziomek** *jeden z ziomeków jakiego społeczeństwa, syn tejże samej ojczyzny, co i drugi, spółrodak, spółobywatel kraju*. L. <Spół + Ziomek>

× **Spółziomka**, i, lm. i forma ż. od **Spółziomek**; **Współziomka**. Ocz. <Spół + Ziomek>

Spółziennik, a, lm. i, × **Kowarjant** *mat. pewna forma algebryczna, napotykana, w teorii przekształcenia tych form zapomożoną podstawień*. <Spół + Zmiennik>

Spółznaczny, **Współznaczny** *mający wspólne znaczenie, jednoznaczny, równoznaczny*: Wyraz S. =

blizkoznaczny, synonim. Kopecz. <Spół + Znaczy>

Spółzalaować, **uje**, **ował**, **Współzalaować** *zalaować* *wspólnie z kim, dzielić* *czyj* *żał*. Troc. <Spół + Zalaować>

Spółzalaowanie, a, blm., czynność cz. **Spółzalaować**. Troc.

× **Spółzartok**, a, lm. i *żący* *wspólnie z kim innym, spółtowarzysz* *czyj* *w żarcie*. Troc. <Spół + Zartok>

Spółzoldować, **uje**, **ował**, **Współzoldować** *służyć* *razem z kim w wojsku, być* *wspólnie z kim na żołdzie*. <Spół + Zoldować>

Spółzoldowanie, a, blm., czynność cz. **Spółzoldować**. Kn., Troc.

Spółzoldownik, a, lm. cy, **Współzoldownik** *ten, co z kim spółzolduje, spółzoldnierz*. Troc. <Spół + Zoldownik>

Spółzoldnierz, a, lm. e, **Współzoldnierz** *spółtowarzysz* *żołnierzy, towarzysz broni*. Pileh. <Spół + Zoldnierz>

Spółzycie, a, blm., **Współzycie** *1. czynność cz. Spółżyć*. 2. *życie z kim wspólne, wspólne pożyte*. 3. *biol. symbioza (symbiosis)*. 4. *gorz. objaw współdziałania dwóch fermentów*. <Spół + Życie>

Spółżyć, **yje**, **ył** *1. żyć z kim jednocześnie*. 2. *żyć* *wspólnie z kim na jednym miejscu*. Troc. <Spół + Żyć>

Spółżyjtko, a, lm. a *istota żyjąca* *wspólnie z innym żyjątkiem*: Żyjtko w kropli wody nie zdoła opowiedzieć swym spółżyjtkom o tym, czym jest człowiek. Nagan. <Spół + Żyjtko>

Spółżywy, **Współżywy** *spółżyjący*: Jezu z Ojcem spółwieczny, S. K. G. <Spół + Żywy>

Spór, **sporu**, lm. ory l. × S., p. **Wspór**: Spory kryją tu nieznaczące. Pol. (= *zatory*). 2. a. † **Sporek**, † **Spora**, † **Sporka**, [**Sporka**] *spieranie* s., *spieczka, dysputa*: Nie byłoby mi trudno na wszystkie twoje słowa dać nową odpowiedź, ale iż S., że nie rzekę swar, nie ma końca, zaniecham. Górn. Stał s. między apostołami S. bez zwady, zdanie różne bez nieprzyjaźni. Skar. Kto każdą rzecz dowodnie powiada, temu s. nikt nie waży sporu trzymać. Górn. Ani w tym sporu trzymać będę, żeby rozsadek mój miał być lepszy, niż czyj inny. Górn. Ma to do siebie szczęście, iż przebryka, gotowo z samym iść spory Jowiszem. L. S. wiodę, sprzecam s., spieram s. z kim. Kn. Nie wojną ani mieczem, ale złośliwymi uczynki S. trzymał. Kosz. S. puszczaamy do prawa, do sądów, gdzie s. strony z sobą rozpierają. Kosz. Toczył S. Był S. długi między Niemcami. Skar. Tu o żaden w nauce i w religii S. nie szło. Skar. S. nierozstrzygnięty. Mick. Staczać spory z wielebnymi magistrzy, lektory, doktory. Syrok. Spory sąsiedzkie (= *nieporozumienia*). S. literacki = *polemika*. Załatwić, zakończyć S. Nie ścigani od cesarza książęta polscy wdali s. spólnie z Węgrami w spory. Mor. T. 3. bot. † S., p. **Sporysz**: W kłosach żytnych ujrzysz ziarna czarne, nad innsze większe, sporem nazwane; niczym one nie są, jak guiazdkami robaczek i zdrowiu szkodzą. Kluk. [Ciężko rodzącym zamiast herbaty dają liść rozmarynu. S. żytni, a niekiedy i bursztyn tuczony]. 4. fil., w logice: S. (naukowy) = *rozważanie argumentów za i przeciw przez dwie osoby różniące s. w poglądach na dane założenie*. Str. S. piśmienny = *polemika*. S. ustny = *dysputa*. 5. fl.: S. wody, *dokład wody = hicie fali o brzeg*. <1. Z(s) + POR/PIER(Z)/PRZ; 2. SPOR; 3. Z(s) + POR/PIER/PR(Z)/PAR>

[Spóra, y, lm. y] 1. *upór*. 2. *człowiek hardy, niesworny*. <p. Spór>

Spórka, i, lm. i f. p. Spór: A o nie żadnej spórki po dziś dzień nie mając. Zwc. S. między pisarzami naszymi urosła. Bobrow. 2. [S.] = a) *pomoc, wsparcie*. b) *korzyść, zysk*: S. z dziecek. <Od *Spora>

[Spórkować, uje, ował] *klócić s., sprzeczać s.* <Od Spórka>

[Spórkowanie, a, lm.] *czynność cz. Spórkować*. † Spórnik, a, lm. *cy przeciwnik, kłotnik*. Gosł. <Od Spórny>

[Spórny] p. Sporny. <Od Spór> † Spóździć, i, ił i † S. s. p. Spóźnić. <Z(s) + Poździć>

Spóźniać, a, ał i S. s. p. Spóźnić. **Spóźnianie**, a, blm., *czynność cz. Spóźniać*. **Spóźnianie się**, a s., blm., *czynność cz. Spóźniać s.*

Spóźnić, i, ił, † Spóździć, nied. **Spóźniać**, **Spóźniać** *zrobić za późnym, opóźnić, zrobić co po niewczasie, zwlec*: Tę szczęśliwość, której on tak cheiwie pragnie, jakaś zbyt długa spóźnia przewłoka. L. Co spóźni godzina, lata nie zagają. Pot. Bardzoście wasze poselstwo spóźnili. Mick. S. s. *przybyć a późno, zjawić s. po niewczasie, opóźnić s.*: Czas s. znacznie spóźnił. Troc. Już s. spóźniło. Troc. Deputat trybunalski spóźniający s. godziną na se-ję utraci z pensji 9 zlotych; spóźniający s. dwiema godzinami, utraci 18 zlotych. L. Jużeście s. spóźnili do ołtarza, ale u stołu nam to nagrodzicie. Pas. Ze waszeć mi z listami spóźnił s., to gorzej. Malcz. Pora spóźniona (= *późna, za późna*). Ale cóż s. panna Aniela tak spóźnia? Fred. A. Spóźniła s. kucharka z obiadem. Zegar spóźniał s. na dobę o trzy minuty. Spóźniona pora nie pozwałała już na wizytę. Bał. Gdzieniegdzie spóźniony rozkwitł pączek. Bał. <Z(s) + Późnić>

Spóźnienie, a, blm. i. *czynność cz. Spóźnić*. 2. p. S. s.: Bież już bez spóźnienia. Wyb. **Spóźnienie się**, a s., blm., *niek. Spóźnienie czynność cz. Spóźnić s.*

Spracować, uje, ował i. X S. *zmęczyć, zmordować, strudzić, sforsować, znużyć, sfatygować*: Wiedzie mię po przykrych górach, co mię spracowały. P. Koch. Spracowałeś uszy nam wszystkim twoim wielomówieniem. Post. pr. Przen.: Na komodzie stos obdartych, spracowanych książek do nabożeństwa. Kow. (= *zużytych, zniszczonych, wymęczonych*). 2. *zmordować pracą*: Ty dzierzysz kierownicze wiosło; spracowałeś już dłonie. Sf. Spracowane lata i zdrowie. Troc. (= *sterane w pracy*). S. s. i. X S. s. *zmęczyć s., zmordować s., strudzić s., znużyć s., sforsować s., sfatygować s.*: Starzec, niosąc na sobie brzemię drew, gdy s. daleko niosąc spracował, śmierci wołał. Kosz. Lud stał tak zsykowany, a konie ich bardzo s. spracowały. Leop. (bardzo s. zrabiały. Leop.). Bili s. tak mężnie, aż s. wszyscy spracowali; zawołał jeden na odpoczywanie. Biel. M. Daj mi jeść, bom bardzo spracowan. Leop. (bom s. bardzo zrobił. Leop.). Pójdźcie do mnie wszyscy, którzyście są spracowani, a ja ochłodzę was. Rej. 2. *zmordować s. pracą, narobić s., napracować s.*: Spracowanego posilić. Troc. Nędzarka spracowana. Orzesz. Niejeden spracowany rzemieślnik bił s. w piersi. Bał. Spracował s., jak kot na piecu. Prz. <Z(s) + Pracować>

Spracowanie, a, blm., *czynność cz. Spracować*; S., *zmordowanie*. Kn.

Spracowanie się, a s., blm., *czynność cz. Spracować s.*

Sprać, **spierze**, **sprał**, **Zeprać**, nied. **Spierać** i. *zmyć przez pranie*: S. plamę. Heljogabal płótna s. żadnego, które raz prano, nie dotykał, mieniać, jakoby to była żebracza rzecz spieranego płótna używać. Kosz. 2. *zbić, strzepać, schlastać*: Pyski ci spierę (= spiorę). Zabł. Spralbył cię, tobyś nie brewerowała. Sew. Tam go razem z towarzyszem podróży spral deszcz do nitki. Byk. (= *ściął*). <Z(s) + Prać>

! **Spraj**, u, blm., **Sprej**, *chir. mgła karbolowa, w celach odkażających używana podczas opatrunków, a zwłaszcza podczas zabiegów chirurgicznych*. <Ang. spray>

[Sprąga, i, lm. i] i. *krzywda*. 2. a. [Sprózka] *miejsce w płocie żerdziowym dające s. rozsuwać dla przejścia*. <1. Z(s) + PRAG, por. (S)prażyć; 2. Lit. praga>

Spragmatyzować, uje, ował *scharakteryzować w sposób pragmatyczny*: Autor najważniejszą rzecz z dokumentu zaczerpnie i dobrze spragmatyzuje. <Z(s) + Pragmatyzować>

Spragmatyzowanie, a, blm., *czynność cz. Spragmatyzować*.

[Spragniały] p. Spragniony: S. spania.

Spragniony, [Spragniały] *strawiony pragnieniem, pragnący bardzo*: Lotne rumaki młodoców spragnione kurz, miasto wody, piją. Krasin. Przen.: Ziemia spragniona = *sucha, spalona*. Przen.: *żądny, cheiwy, p oządliwy, stęskniony*: Spragnione oczy moje ciekawie go wyglądają będą. L. Słówko pieszczone ożywia chęci spragnione. L. Uczucie wydelikaczone, spragnione miłości, razi niemile brzęk pieniędzy, proza życia. Bał. <Z(s) + Pragnąć>

Spraktycznić, eje, ał *stać s. praktycznym*. <Z(s) + Praktyczny>

Spraktycznienie, a, blm., *czynność cz. Spraktycznić*: Wyrzuca jej brak zapалу, zmaterjalizowanie, S., egoizm, a zapowiada nową erę. Krasz.

Spraktykować, uje, ował i. *sporządzić co zapomocą praktyk, sfabrykować*: Indukta sprawy o dzieciobójstwo, czyli zamordowanie Marjanny z rodziców Nouków, przez Żydów inkarcerałów spraktykowane. Sul. 2. † S. kogo = *przeciągnąć na swoją stronę, skaptować, przekabacić, przerobić na swoje kopyto*: Wpadł Gustaw do Infant, przez pewne osoby wprzódry sobie Ryzany spraktykowały. Star. Pospólstwo zawiedzione, od hersztów spraktykowane. Żarn. Spraktykował wojsko, które właśnie, kiedy s. bić poczęło, odstąpiło go i na mięsne jatki wydało. Mask. † S. z kim = *spiknąć s., spachnąć s., zmówić s. chyttrze i sekretnie*: Spraktykował s. jeden książ z kilkudziesiąt Tatarów na życie Dymitra. L. Wybieranie urzędników trudne, bo gdy niektórzy spraktykują s., choć w niewielkiej liczbie, wybiorą, których będą chcieli. Petr. Chcieli niektórzy panowie koronację jak najdłużej zwlec, żeby s. lepiej spraktykowali. Biel. M. <Z(s) + Praktykować, wzgl. + Praktyki>

Spraktykowanie, a, blm., *czynność cz. Spraktykować*.

† **Spraktykowanie się**, a s., blm., *czynność cz. Spraktykować s.*

Spranie, a, blm., *czynność cz. Sprać*.

Spranie się, a s., blm., *czynność cz. Sprać s.*

Spraskanie, a, blm., *chem. właściwość ciał pewnych, które przy nagrzewaniu trzeszczą i rozpryskują s. (decrepitation)*. <Z(s) + Praskanie>

Sprasować, uje, ował I. *prasując zgladzić*: S. gors u koszuli. 2. *ścisnąć przez prasowanie, ścisnąć prasą*: S. książkę. <Z(s) + Prasować>

Sprasowanie, a, blm., czynność cz. **Sprasować**.

Spraszać, a, ał I. p. **Sprosić**. 2. [S., S. s.] *prosić*. [S. s.] p. **Sprosić**: Żyd sprasza s. żandarmowi. <Z(s) + Praszać>

Spraszenie, a, blm., czynność cz. **Spraszać**.

[**Spraszenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Spraszać s.**

Sprawa, y, lm. y I. *sprawianie, sprawienie = a*) †S., [S.] *uprawa*: Ziemia, gdy bez sprawy leży, sama z siebie skłonna jest do mnożenia ciernia. Gil. [S. roli]. b) †S., [S.] *porządek, ład, szyk*: Lud szykował i przed obozem w sprawie stał. Warg. Nieprzyjaciela gotowego czując, hetman lud pogotowiu uszykowany ma, w sprawie stoi, strzelby nasadza, straży czuć nakazuje. Żarn. Nieprzyjaciel w sprawie czeka. Birk. Do sprawy przyjsz nie mogli ani też jeden do drugiego przejść. Biel. M. Gdy Polacy bez sprawy szli, jako doma bezpiecznie sobie poczynając, Wołochowie zasadzkę na nich uczynili. Biel. M. Wojewoda, wciągając do Rusi, sprawą szedł tak, iż we dnie i w nocy koni nie rozpuszczano. Biel. M. Gdy s. o blizkim nieprzyjacielu dowiedział król, jechał sprawą. Paszk. Gdzie tylko Skanderbeg s. ruszył, wszędzie sprawą jechał, jako ku potkaniu. Baz. Zapomnieli rozsyпки, ale sprawą uchozili. Birk. Dziesięcioletni Leszek naparł s. z wojewodą jechać, aby widział ludzi w polu i sprawą wojenną. Biel. M. Wyszesław, wyrozumiawszy o wielkości i potężnej sprawie wojska naszego, uciekł z wojska swego. Stryjk. S. rycerska. Biel. M. (= *sztuka wojowania, strategika*). Wojsko w sprawie idzie, stanęło. Troc. Nieprzyjaciel sprawą, bez sprawy uchozili. Troc. Gdy widział, że sprawą wielką szli, nie kusił s. o nie. Biel. J. Aby te szkoly w dobrej sprawie były. Vol. Złożywszy ciało na dół pod kaplicę, tążę zasię sprawą odeszli na zamek. Biel. M. Rozbój, nie S., gdzie s. wszystko godzi. Troc. Niemasz z nim sprawy. Troc. (= *trudno z nim dojść do ładu*). Zła S., zły rząd z nim. Troc. Bez sprawy wszystko robi. Troc. [Babi naród w głos szlochał, czyniąc sprawę wedle nosów]. Reym. c) †S. *rządy, rząd, dowództwo, komenda*: Konstantynopolskie cesarstwo było pod sprawą Łacinników 50 lat. Biel. M. Leszek Kraków murem obtoczył i sprawą miejską samym Niemcom poruczył. Biel. M. Lud swój w sprawie dobrej rządzili. Wer. Gordjanus cesarz był dobrej sprawy i śmiałości. Biel. M. (= *dobry rządcą i żołnierz*). Gdzie jest rada rozważna, a S. ćwiczona, więcej jeden radą swą poradzić i sprawić może, niżli ich wiele, co nie nie umieją. Rej. (doświadczone dowództwo. L.). Kiejstuf, hetmana mądrą sprawą i rycerza mężną prawicą urządy wypełniając, żywy w ręce krzyżackie przyszedł. Stryjk. (mądrym komenderowaniem, rządzaniem wojska. L.). Nastąpił drugi pułk za sprawą Opolskiego książęcia i Zulistawa idący. Błaż. (pod komendą, pod dowództwem. L.). Na dobrą sprawę = *jeśli chodzi o dobre zarządzenie; według sprawiedliwości, właściwie*: Na dobrą sprawę powinni by raczej być ukarani, niż nagrodzony. L. d) *rozprawa, dysputa*: S., rozprawa, rozbiór jakiej rzeczy, jakiego interesu, jakiej materji. L. Krótka S. albo rozmowa między biskupem a Halizeuszem. Baz. e) S. *sądowa = proces*: Prokurator od sprawy jednego dnia przed sądem bierze 4 grosze, a tak ile dni sprawuje, tylekroć 4 grosze ma wziąć. Groic. Spra-

wy, nie osoby sędzić s. mają. Fred. M. S. każda, czyli actio jest, gdy kto w sądzie własności swej lub jakiego pokrzywdzenia swego dochodzi. Zam. Już idzie S. na stół. L. Któż w swej sprawie sędzią? Kras. Sprawę odbiezaną laeno wygrać. Kn. Jaka S., taka odprawa. Kn. S., czyli rząd, jak w Osieku: obiesiwszy, dopiero po ortel. Prz. Ten ukradł, ów obieszon, S. jak w Osieku; taka to sprawiedliwość jest naszego wieku. Min. S. o głowę. Troc. Sądową sprawę wygrać, mieć z kim, przegrać. Troc. S. karna. S. uczeiwa. Troc. (= *sprawa cywilna, proces cywilny*). S. o uczeiwe. Troc. S. o szkodę. Troc. Sprawę utracić. Skr. (= *przegrać proces*). Sprawy zaniedbać. Skr. Na sprawę utraconą poprawować s. Skr. O sprawę pozwać. Skr. O sprawę prawo zacząć a. sprawę prawnie czynić. Skar. (= *wszczęć sprawę, rozpocząć proces*). Wytoczyć sprawę. Racz sędzić w tej sprawie łaskawie. Tremb. Cny Antenorze. proszę, i ty sprawie mej bądź przychylnym. Kochan. Jego łotrowskiej sprawy od małych aż do wielkich wszyscy jawnie bronią. Kochan. Ja w sądzie sprawę wygrałem, on bez dowodów, a ja bogaty. Syrok. Żaden w swej sprawie sędzią być nie może. Rys. Trudna z głupim S. Kn. S. wróciła znowu do sądów granicznych. Mick. Sprawę miał słuszną i, co dziwniejsza, wygrał ją. Krasz. S. honorowa = *pojedynek*. Przen.: *akia dotyczące sprawy*: Skrzynia wielka biała, w niej przywileje stare i iusze różne sprawy. Kotb. f) *wpływ, działanie, oddziaływanie*: Influenta, skuteczność albo S. niebios, gwiazd na ziemi. Kn. S. niebieska. Troc. *przyczynienie s., przyczyna, wpływ, wdanie s., pośrednictwo, interwencja*: Bazyli posłał do Rusi biskupa, za którego sprawą jawnie wiarę Chrystusową przyjęła. Błaż. Za sprawą i rządzaniem tego hetmana. Troc. Za sprawą Duchła św. Cedry sprawą gęstego liścia używały gorąca słonecznych promieni. P. Koch. (= *wskutek*). †S. *skutek, owoc, wynik, rezultat*: Sylwjuusz pracował wiele koło narodu litewskiego, wszakże wszystka S. i pożytek jego pracy ten tylko jest, że miejsce onego położenia więcej, niż początek narodu opisał. Stryjk. Rozkosz mu nigdy dobrej sprawy nie przyniesie, ani końca pochwalnego. Glicz. g) *rzecz do załatwienia, potrzeba do załatwienia, interes*: Co ty tu masz za sprawę? nie możesz w przedpokoju czekać? L. (= *co ty tu masz do roboty*). Jechał w sprawie jakiej. Kn. Jechałem w tej sprawie do niego. Troc. Dobrze, źle sprawę sprawić. Troc. Maciejowski, kanclerz, miał na sobie wielkie sprawy. Górn. Ja z umarłym nie chcę mieć sprawy. Boh. (= *nie chcę mieć do czynienia*). Zakazali biskupi, aby nikt z niemi sprawy nie miał, ażeby chrzest św. brali. Skar. (= *styczności, stosunków; aby s. z niemi nikt nie wdawał*). Zła S. z nim. Kn. Snadniej dojść sprawy z jednym, niżeli z dwoma. Kłok. (= *do ładu, do porozumienia, trafić do końca*). Z poczciwemi ludźmi zawsze dobra S. L. (= *dobre wyjście*). Dobra S. krótka odprawa. Trzt. Wypędzić tego kutwę? dziwaka, z którym sprawy dojść nie można. L. Wdać s. w jaką sprawę. Ważyć sprawę. Malez. Głupia S.! (= *głupia historia, głupie położenie, fatalny traf, krytyczna przygoda*). Bez łyżki zła S., chociaż dobra potrawa. Prz. Ministerjum spraw wewnętrznych, zewnętrznych. Domowe, potoczne sprawy. Baz. Warto zapieć tę sprawę i niech kielich podadzą. Syrok. Przen.: *Zapijając sprawę = upijać s., zakrapiać s.* Pokpić sprawę = *źle s. spisać, zbijać s., zrobić głupstwo*. h) †S. *zajęcie, zatrudnienie, rzemiosło*: Gdyby was Faraon pytał, jaką

ś. sprawą bawicie, odpowiedzcie: myśmy pastuchami. B. B. (= *co uprawiacie*). [A czy to dla księdza S. na piecu siedzieć?] (= *rzecz właściwa, odpowiednia dla księdza; czy wypadła księdzu*). i) †S. *wiadomienie, wiadomość, zawiadomienie, informacja, objaśnienie, relacja, raport*: Sprawę wziąć od kogo = *dowiedzieć ś., odebrać wiadomość*. Pudł. O szanecach pogotowanych sprawę wziął. Warg. O tym od swoich śpiegów sprawę miał. Skar. Nie byli przy tym, ale dostateczną o tym mają sprawę. Górn. Ty do tego powodem byłeś, jak ja mam sprawę. Górn. 2. *sprawienie ś., sprawianie ś.* = a) *sprawowanie ś., zachowanie ś., postępowanie*: Chory ś. źle w niemocy zachował, nie chowając lekarskich ustaw; opat, dowiedziawszy ś. jego złej sprawy, modlił się za niego czynić zakazał. Skar. b) × S. *rozprawienie ś. z kim, bitwa, wojna*: Sprawę (potrzebę) wygrał, przegrał. Troc. c) *sprawozdanie, wytłómaczenie ś., zdawanie rachunku, usprawiedliwienie*: Sprawę komu dawać, sprawować ś. komu o co, wywodzić ś. z czego, wymierzać ś. L. Nie umiem sprawy dać. Troc. Uczyń mi sprawę o tym. Troc. Inszej sprawy dać nie mogli, tylko że to było z rozkazu królewskiego. Troc. Przyjmuję twoją sprawę, wymówkę, *purgationem*. Mącz. Przen.: Zdać sobie sprawę z czego = *wytłómaczyć sobie co, zrozumieć co, zorientować ś. co do czego*: Zdać sobie jeszcze nie może sprawy z tego, co widzi i słyszy. Bał. 3. †S. *działanie, akcja, rzecz*: W tragedji „Odprawa posłów greckich“ S. jest w Troi. Kochan. 4. *czyn, uczynek, postęp, dzieło*: Sprawowanie, S., czyn, uczynek—za jedno czasem bierzemy. Petr. Z spraw człeka lepiej poznasz, niżli z ust dobrego. Bach. Dobrą naukę nauczyciela zle sprawy niszczy. Kn. (= *złe życie, złe postępowanie, złe prowadzenie ś.*). Zle sprawy rodzą dobre ustawy. Kn. Dziwne sprawy boskie. Rys. Sławne sprawy jego. Troc. Bogu tajemne nie są ludzkie sprawy. Kochan. Wy, którym władza do rąk jest podana, oglądajcie ś. w swych sprawach na Pana. Kochan. Nie na herb przodków patrz, ale na sprawy. Sęp. Za enotliwe sprawy sama cnota hojną nagrodą jest. Górn. Wiele spraw znacznych przodków naszych w ciemnej noży leżą. Biel. M. Temi dwiema rzeczami każde królestwo stoi: nagrodą za poczciwe sprawy a karaniem za złe sprawy. Kopez. Wszystkie nasze dzienne sprawy przyjm litosnie, Boże prawy. Karp. Bałwany pogańskie, srebro i złoto—S. rąk ludzkich. Leop. (= *dzieło, robota*). Sprawy = *dzieje, historia*: Pisać o sprawach i porządkach narodów. Błaż. Tak czytamy w sprawach apostołskich. Kucz. Sprawy ludzkie. Troc. 5. †S. *sprawność, zdolność, zdolność, sposobność*: Modlić ś. za przełożone, żeby im Bóg dał dobrą sprawę na przełożenie. Karnk. 6. chem.: S. *chemiczna = zjawisko chemiczne uważane w całym swym przebiegu*. 7. fizj. i patol. *czynność ustroju lub narządów jego, proces, funkcja (processus. functio)*: S. karmienia wewnętrznego. Troc. S. *cielesna = spółkowanie, stosunek płciowy*. Krzywda ś. dzieje żenie, gdy mąż z obcą ma sprawę. Petr. Jeśliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łożo nierządem cudzołożnym maże ś. Kucz. S. *małżeńska wszelkiego czasu bez grzechu być może, a to kiedy ś. dzieje w nadzieję płodu, a dla uwarowania ś. cudzołóstwa*. Sz. I bez sprawy małżeńskiej może być małżeństwo. Karnk. Gdyby kto z bydłem przeciw przyrodzeniu sprawę miał... Groic. Przez gładkość i piękną postawę

chciała go zażyć i mieć z nim potajemną sprawę. Kraj. 8. myśl. *wnętrznosci zajmą, które ś. zaraz w kniei psom gończym dają*. L. Zdr. **Sprawka, Spraweczka.** <Z(s) + PRAW, wzgl. Od Sprawić >

Sprawca, y, lm. **y**, × **Sprawnik**, × **Sprawiciel** l. ten, co *sprawił a. sprawia, wywołuje, sprowadza co, twórca, winowajca czego, inicjator*: Bojaźń zawsze do swych sprawców powraca. Piłch. Sprawco koła słonecznego, tyś dał dniowi jasność. Groch. Rozruchów niewiadomy S. L. Trudno odzyskać sprawcę kradzieży. Głowa i sprawę był buntu. Troc. Sprawcą natury jest Bóg. Troc. Błogosławieństwo wam da S. zakonu. Leop. (zakonodawca. Leop.). S. bankietu. Troc. Zapozwał przed trybunałem, żem S. gwałtu i konflagraty. Syrok. Nie brakło jeszcze sprawców zamieszek. Mor. T. Lasecznik, S. choroby. 2. × S. *strona pozywająca do sądu, powód*: S. (powód) sprawę przegrał. Troc. Na prośbę sprawce. Troc. 3. *wykonańca, spełniacz, pełniciel*: Nie słuchasz, ale sprawce zakonu u Boga są świątobliwymi. Hrb. Był sprawcą królewskiej pomsty. Troc (= *narzędziem*). Wodze żywota chrześcijańskiego, stróż zakonu Bożego i sprawce sakramentów Pańskich. Grab. P. (= *administratorzy sakramentów*). Wybrani na sprawców najwyższych rządów w ziemach. Proch. 4. × S. *pełnomocnik, plenipotent, zastępca, wyreczytel, komisant, przedstawiciel czyj, agent, powiernik*. To jest antykryst a. S. jego. Rej. Sprawy przez hetmańskie sprawce na Potto naznaczone mają być odprawiane. Niem. rzeba im będzie wszystkim mieć jednego sprawcę przy dworze J. K. Mości, któryby nad niemi żadnej władzy nie miał. Grab. P. Żądali Polacy, aby mogli przy dworze tureckim swego agenta a. sprawcę chować. Paszk. Kupey, którzy na ten jarmark przyjadą albo sprawce swe posią. Vol. Stanąć przez sprawcę swego. Troc. Król posłał na ręce księcia brunświckiego list do sprawcy swego w Neapolu, żeby mu sumę 50000 dukatów zaraz wypłacił. Bart. 5. × S. *urzędnik; rządca, zarządca, kierownik, zawiadowca, dozorca; gubernator, naczelnik, władca; donódcza, komendant*: S., urzędnik. B. Sz. S., sędzia, urzędnik. Biel. M. Kościelny ekonom a. S. Skar. Winieć najął innym sprawcom, którzy mu oddadzą owoc czasu swego. Wuj. Dziedzic jest pod opieką i sprawcami, aż do zamierzonego czasu od ojca. Leop. Do okrętu, do zamku, do winogrodu mądrego sprawcy szukać każe, a cóż do ćwiczenia działek! Falib. Agamemnon, jako wielki a. czelny S., uczynił rzech do wszystkich. H. Tr. Pismo zowie wiernie nauczyciele a. sprawce a. przełożone kościoła Pańskiego. Rej. W tym sprawcy okrętu na nich zawołali żeby ś. nie trwożyli. Zbył. A. (= *sternicy*). S. domu królewskiego, *major domus*. Skar. (= *marszałek*). Zbytki kościoła i sprawce jego. Rej. (= *rządców kościelnych, przełożonych*. L.). Najdują ś. różne w Piśmie św. nazwiska rządcielów albo sprawce kościelnych. Rej. Gdy skosztował S. onego wesela wina... Białob. (= *marszałek, starosta weselny*). Pan, wezwawszy szafarza a. sprawcę domu swego, kazał, by wszystkich parobków zwolawszy, ukontentował za pracą każdego. Odim. Jaki jest S. miasta, tacy są i obywatele. Skar. (gubernator. L.; *burmistrz*). Jagieło Skirgielona na miejsce swoje wielkim sprawcą litewskim przełożył. Błaż. (= *wielkorządca*). Juljana miano za dobrego sprawcę rzpltej. Skar. Saturn, syn urodzony nieba szerokiego i S. najdawniejszy pała-

cu górnego. Papr. S. wojska, komenderujący. L. Każdy S. ludu rycerskiego i rotmistrz z historii Marjusza nauczyć ś. może szykowania wojska. Stryjk. Porażkę tę przypisano niezgodzie sprawców naszych. Biel. M. Przywódzca i S. Warg. Na sprawcach wszystka moc walki należy, bo gdzie tych niemasz, wszystko ś. wspak jeży. Rej. <Od Sprawić>

Sprawczy przym. od **Sprawca**: Gatunki przyczyn czworakie: materialne, formalne, sprawcze i celowe. Spas. Upowszechniona wiara w dusze i duchy... którym przypisuje ś. rolę czynników sprawczych, gdy chodzi o zjawiska przyrody. Mahr. <Od Sprawca>

Sprawczyzna, y, lm. y *blaha sprawa, nieznaczący proces, procesik*: Wygrał nieborak sprawczyńę swoją. Kras. <Od Sprawka>

× **Sprawczyzna**, y, lm. y p. **Sprawczyjni**. Troc. Tyś jest sprawczynią wszelkich nieprawości, której złość białogłowska mięskie siły dała. Bardz. Bierz mię za sprawczyńę uciech wacpani L. Rzeczy ludzkich i boskich Fortuno, S. Bardz. Ah, ciebie, szczęścia naszego sprawczyńę, wspólną rąk naszych pracę będziemy żywić. Książ. Szlachta polska jest stanowicielką praw, sprawczyńą sądów. Skrzet. <Od Sprawca>

Sprawczyjni, i, lm. e, × **Sprawczyzna** forma ż. od **Sprawca**; × **Sprawicielka**. <Od Sprawca>

† **Sprawdą** p. **Zaprawdę**. Glos. <Z(s) + Prawda>

[**Sprawdy**] *doprawdy, naprawdę, tak jest, w samej rzeczy*. <Z(s) + Prawda>

Sprawdzać, a, ał i S. ś. p. **Sprawdzić**.

Sprawdzalność, i, blm., rz. od **Sprawdzalny**: S. doświadczeń. Gren. <Od Sprawdzalny>

Sprawdzalny *dający ś. sprawdzać, możliwy do sprawdzenia*: Fakta sprawdzalne. Gren. <Od Sprawdząć>

Sprawdzanie, a, blm. l. czynność cz. **Sprawdzać**. 2. fil., w logice p. **Sprawdzenie**.

Sprawdzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprawdzać** ś.

Sprawdzenie, a, blm. l. czynność cz. **Sprawdzić**. 2. a. **Sprawdzanie** fil., w logice, *weryfikacja, poznane rozpatrzenie treści argumentów zapomocą odmiennych działań* (verificatio): Niema pewniejszego środka sprawdzenia, czyli weryfikacji, naszych poglądów nad przeprowadzenie badań w dwóch odwrrotnych kierunkach (zapomocą dedukcji i indukcji) i przekonanie ś., czy doprowadzają do zgodnych wyników. Str.

Sprawdzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprawdzić** ś.

Sprawdzian, u, lm. y *miara, probierz, kryterjum*: Rachunek, najpewniejszy S. w rzeczach gospodarczych. Przy udziale dedukcji i indukcji badamy przedmioty poznania z dwóch przeciwległych stron, a w zgodności wyników tych przeciwległych badań posiadamy najlepszy S., czyli t. zw. kryterjum prawdy. Str. <Od Sprawdzić>

Sprawdziciel, a, lm. e *ten, co sprawdził a. co sprawdza, weryfikator*. <Od Sprawdzić>

Sprawdzicielka, i, lm. i forma ż. od **Sprawdziciel**.

Sprawdzić, i, il, nied. **Sprawdzać** l. co = *przekonać ś., czy co jest zgodne z prawdą*: S. wiadomości, rachunki, cytaty. Te wiadomości trzeba było S. i wyłuszczyć. Sniad. Sprawdząć znane i odkrywać nieznanne wypadki przeszłości. Wje. S. co z oryginałem. 2. *ziścić, urzeczywistnić, speł-*

nić: Sprawdzaj, Boże, co wielka jego życzy dusza. Pir. Chcieliśmy S. na sobie bajkę Ezopa o psie, który porzucił mięso, żeby uchwycić jego cień i pozór zwodniczy. Sniad. [Nie sprawdził im tego, co oni myśleli]. S. ś. l. *ziścić ś., urzeczywistnić ś., spełnić ś., potwierdzić ś.*: Wszystko ś. skutecznym doświadczeniem i na poddanych i na czeladzi sprawdziło. Kras. Sny, przewidywania sprawdziły ś. Sprawdzają ś. wyroki, przepowiedzenia. Pas. Sprawdząć ś. zaczął na domowi temu wróżona wielka ruina. Słow. W tym sprawdzonym gajów Elizu obrazie, zda ś., że nieoddzielne od tarcz i orężów snują ś. po przysionkach dusze wielkich mężów. Koź. I tutaj sprawdza ś., że u nas kobiety rządziły brzydszą rodą połową. Rol. 2. [S. ś.] *dotrzymać słowa*. <Z(s) + Prawdzić>

Spraweczka, i, lm. i p. **Sprawa**: By najmniej-sze spraweczki, które czynił, wielką dostojność brały. Wys. Piękna to S. Troc. Pięknaś zrobił spraweczkę. Troc. <Od Sprawka>

Sprawiąć, a, ał i S. ś. p. **Sprawić**.

Sprawianie, a, blm., czynność cz. **Sprawiąć**: Kośła zajęty był sprawianiem sarny. Tet.

Sprawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprawiąć** ś.: S. ś. u sądu, odpowiadanie na zażębę. Troc.

[**Sprawianka**, i, blm.]: Odsypować sprawiankę pod oziminę = *orać*. <Od Sprawiąć>

× **Sprawiciel**, a, lm. e p. **Sprawca**. Troc. <Od Sprawić>

× **Sprawicielka**, i, lm. i p. **Sprawczyjni**. Troc. <Od Sprawiciel>

Sprawić, i, il, nied. **Sprawiąć**, × **Sprawować** l. = a) *wywołać, spowodować, sprowadzić, wywrzeć, uskutecznić, zrobić, odbyć, załatwić*: Sprawiąć, użyć swojej lub obcej władzy, by uskutecznić cel jaki. Niem. Wszystkie skutki na świecie są według wymiaru sił sprawujących. Rogal. (skutkujących, działających. L.). Moje mię serce i ta ręka sprawi niezwyčajnym, póki dusza żyje. P. Koch. Przez nie wszystko, przy boku je swym zawždy mając, sprawował. Skar. Co sam S. mozesz, drugiemu nie zlecaj. Troc. Spraw dobrze, com rozkazał. Troc. To lekarstwo konkockęj lepszą sprawuje. Troc. Poty sprawujące lekarstwo. Krup. To lekarstwo poty, womity sprawia. Troc. Co kłótnie wielkie sprawiło. Troc. Sprawiąć niepokój, zaburzenie w żołądku, mdłości, rozwolnienie. Mam te rzeczy S. Troc. Nic nie sprawił. Troc. Spiewając, to sprawisz. Kn. Siła sprawił, który, co mógł, to uczynił. Dor. Kto chce dobrze S., trzeba ś. zabawić. L. Jak mi tego nie sprawisz, to sto kijów, chlópez. L. Wszystko, cokolwiek jest złego, bład sprawuje. Bardz. Tym ś. zatrudniajmy, co rozkosz nam S. zdoła. L. Gdy ś. uczniom kochanym zjawił, wielką pociechę w sercach sprawił. Odym. (= *wzbudził*). Jak na nas byliście sprawiedliwemi, nie mniej też sprawiedliwość sprawujecie nad niemi. Jabł. (= *okazujcie*). Noc w obu obozach sprawiła milezienie. Tw. Zakradzsy ś. komu wiatr w ucho, sprawuje w nim szum. Perz. Lekarstwo możne wszystkę niemoc odegnąć, raz przyłożone, wszystko sprawuje, tak że więcej nie bywa przykładane. Zigr. Artysta sprawił na niej nieopisane wrażenie. Bał. Wiele z własnej chęci na wojnę ś. spisało tak dalece, że blisko 12000 człowięka z siebie samych sprawił (= *wystawili, wysztyftowali, dostarczyli*). Przypadek, los tak sprawił (= *zrzędził, chciał*). S. komu uciechę, zawód, kłopot, ból,

przykrość: (= nabawić kłopotu, zadać ból). Sprawili to na obecnych silne wrażenie (= wywarło). Sprawiać psoty, haree (= wyprawiać). [Śmiechy sobie sprawia z dziada]. Chodząc pokutę sprawiać za grzechy do Rzymu. Krasz. (= odprawiać, odbywać). A! Bóg jeden wie, co to kosztuje taką pańszczyzną sprawiać. Krasz. (= odrabiać). [Żeby mi kto światło w izbie sprawił]. b) stworzyć, utworzyć, zrodzić, uformować: Słodzona (śledziona) jest sprawiona z maternej ziemi. Jezus był bardzo nadobny, jako Duchem świętym sprawiony z panny. Wr. (= poczęty). Serce czyste spraw we mnie, mój miły Panie! Rej. c) zdziałać, dokonać, dokazać, dopiąć, osiągnąć, wskorać: Gniewając ś. niewiele sprawisz. Kn. Co mógł dobrego S.? nie nie sprawisz groźbą i prośbą; złotem więcej S. możesz. Troc. Sprawili ten sprawny minister, że pokój stanął. Troc. Oni w rzeczy naszej wielkie staranie czynili, ale jeśli co sprawili albo uprosili, nie wiemy. Baz. Więcej ty sprawisz jednym słowem, niż ja dziesięciu. Kn. Jest, który kształtem próżniującego najwięcej sprawuje. Fred. M. Tu jeszcze nie dobrego nie sprawili, a chleba siłę zjedli. Pas. Gdzie żoldacy mało posłuszni, tedy też niemi mało sprawi. Bud. B. Nie mógł nie S. Warg. (= poradzić). d) S. urząd = pełnić, spełniać, piastować: Rządy państwa, urząd sprawował. Troc. Sprawuje urząd, urząd mam na sobie, wypełniam obowiązki urzędu, piastuję urząd. Kn. Anastazjusz sprawował stolec papieski rok jeden. Biel. M. Prokurator od sprawy jednego dnia przed sądem bierze 4 grosze, a tak, ile dni sprawuje, tylekroć 4 grosze ma wziąć. Groic. (= urzęduje, jest czynnym). Dnia tego wództwo sprawował sahadaczny Zarucki. Krasin. Sprawował urząd starszego nad armatą. Moracz. (= generalstwo artylerji). Nad wszystkim sprawiała rządy symboliczna syrena. Gom. — Sprawować mszą św. I. (= odprawiać, mieć). Utrzymują, że ś. tej świętej ofiary inaczej sprawować nie godzi, jeno pod oboją osobą. Wuj. — Sprawować handel = uprawiać, prowadzić, trzymać: Ja też tego sam pragnę, aby kupie obudwu nas wprawno po naszych państwach wozic a handle sprawować można. Baz. 2. oddziaływać, wpłynąć, poskutkować: Wszystko ś. dzieje mocą gwiazd, jako sprawujących na te nizkości ziemskie. Lat. Nie dać mu jesę, aby to lekarstwo lepiej w nim sprawowało. Trzyc. (= działało, skutkowało). Weź naraz pigulek trzy, a jeśli te nie sprawią, tedy na drugi raz weź pięć. Syk. (= nie pomoga). † S. kogo (o lekarstwie) = ruszyć, zmóc: Gdyby zbytnio kogo lekarstwo sprawowało, aż do młodości, jak to zastanawiać. Syr. Sprawilo (ruszyło) mię lekarstwo. Troc. Manna go lekko sprawila. Paw. (= przeczyszcila). 3. skłonić, skierować, sprostować, naprostować, wyprostować: Możesz błakające ś. losy narodu S. z manowców na bitą drogę. Kaczk. Przen.: † S. kogo = uniewinnić, usprawiedliwić, wylómaczyć: S. = justificare. Ps. flor. Sprawować kogo, tłómaczyć, usprawiedliwiać. Rej. Chłop dosadny i wielki wása kręci, czapkę na ucho sprawia. Kaczk. (= ściaga, zsuwa, poprawia). † S. kogo ku czemu = skłonić, nakłonić, zrobić przychylnym czemu, skłonnym do czego, usposobić, pobudzić, przywieść do czego: Iż mu ś. kłaniali, k'temu wszystkie sprawili. Rej. Cesarza też w tym sprawiono, iż przyszedł k sobie, szukał przyczyn jednania ś. z królem polskim. Biel. M. Leganie wznak sprawuje człowieka ku manjej i ku morze. Flegma sprawuje człowieka ku trę-

dowi a. ku dziakiemu świrbu. 4. [S. dyl] = przyćśać bok dyla, aby go zrównać z płaszczyną całej ścian. 5. † S. przygotować, przyrządzić, przyszykować, przysposobić: Św. Jan sprawował drogę Pańską. Białob. (= prostował, torował). Przyjdzie głos wołającego na puszczy: sprawujcie drogi Panu. Rej. Przed ruszeniem w drogę konie przynajmniej kilka dni mają być przeczyścione i sprawione. Dar. W dzień św. Szczopana wszelkie konie sprawują, krwi upuszczają, zęby im chędożą, potym jęczmieniem w piwie umoczonym posilą. Haur. Uszczypliwiemi, na rozruchy sprawionemi książkami ziemię napełniają. Wuj. Umysł źle sprawiony, serce żądzami zakazone. Wuj. Duszę swą źle sprawili a. postanowili. Rej. Wpadł w niemoc; sprawiwszy ś. chwalebniemi świętościami, umarł. Papr. (= opatrzywszy ś.). [Jasiek sprawił tuste raki]. 6. rybę, zwierzę = przygotować do jedzenia, do gotowania lub pieczenia, oprawić, oporządzić, rozplatać, wypatroszyć, wybebeszyć: Sprawiać ryby do warzenia a. nasolenia, platając wywnętrzać. L. Kto ryby sprawia i plata, może ś. wywiedzić, jaką karmią żyją. Trzyc. Rybę sprawując, nalazła w niej piękny kamień. Skar. Sprawować (oprawić) ryby, wolu, ptaka. Troc. S. śledzia na zakąskę. Zabitego wieprza sprawowano. I. S. zająca, sprawę z niego wyjąć i dać psom w kniei. L. Sprawiam bydłęcia. Troc. Gęś oskuś, wieprza zabić, wołu pięknie S. Zwr. M. Bojarski syn ubrany, sprawując gęś w kuchni, trzewa włóki z niej zęboma. Piel. Skrobać, sprawować ryby. Bobr. [S. wieprza] = oczyścić, wytrzebić, wykastrować, wymisic. S. człowieka = rozplatać, poświętować, porąbać, posiekać; zabić, zgładzić: Posłani w łóżnik siepacze sprawili go okrutnie. Tw. Gdy ją już mieli do końca S. kaciłowie, nie mogli powroza dostać, którymy ją udusili. Kłok. Będę ogniem grody tyrańa korzył, a zdrającę Tereusza śród zapału sprawię. Zebr. Podarujecie go nam, panie: już my go sprawim! Sięnk. 7. × S. rolę i t. p. = uprawić: Na grochowiaku siewają ozimią pszenicę, dobrze jednak sprawiwszy pole. Haur. Noe, począwszy sprawować ziemię, sadił winnicę. Damb. Tam zastał zyczne, ale nie sprawiane role. Jabł. Litwa wtenczas w nie sprawionych puszczech żyła. Stryjk. Chłopów tam usadzono, aby grunta, przez wojny w rolnika ogolocene, sprawowali. Błaż. Sprawiać gnojem ogród, gnoić ogród. Kn. (= nawozic). Role miękką nie trzeba na jęczmien sprawować. Haur. Sprawować ogród, rolę. Troc. Można S. pieczolowicie warzywne ogrody. Fred. M. Przen.: Jupiter satyrem ś. stawil kształtnym, gdy Niktejównę na bliźnięta sprawil. Zebr. (= zapłodnil). 8. S. wojsko, żołnierzy, rotę = uszykować, przyprrowadzić do porządku, ustawić w szyku bojowym: Soliman pędem na strażę przypadnie, jeszcze do końca niedobrze sprawione. P. Koch. Przyciągnąwszy do Macedonji, trafił na sprawione wojsko. Rej. Wojsko sprawował. Troc. Krzykliwe ptastwo, jak wojsko sprawione przed szturmem, wiąże ś. w sznurek. Uj. 9. [S.] zreparować, naprawić, sporządzić, narządzić: S. złamaną nogę u pluga. 10. S. co = kazać zrobić swoim kosztem a. kupić gotowe dla kogo, posp. zafundować: Sprawuję, sprawiam komu, sobie szatę, wóz i t. d. Kn. Parz, jakie mi suknie sprawia: ze starzyzny tylko przerabiać każe. L. Nie zrywaj starej sukni, póki nowej nie sprawisz. Rys. S. komu suknią, wóz, karetę i konie. Troc. Sprawil sobie szaty niemieckie. Troc. Zrzuca żupan, sprawuje

fraczek orzechowy. Niem. Sprawił ornat, kielich do kościoła (= ofiarował sprawiwszy). II. *wyprawić, wydać, urządzić co, wystąpić z czym*: Skoro tu przyjedzie, wnet na S. wesela. Boh. Przez cały rok nikt w państwie jego uczy nie spawił. Min. Kilka razy w rok sprawował bankiet, na który zapraszał przyjaciół swoich. L. Sprawują igrzyska, widoki. L. Sprawił wesela, bankiet, igrzysko. Troc. Sprawił gody małżeńskie synowi. Wuj. Pogrzeb jego był znamenicie sprawowan. Biel. M. Sprawiał sobie hulanki w gromadzie współbraci. Syrok. Stryjaszek myśli wkrótce S. ci wesela. Mick. 12. S. komu baty, łaźnię, mydło, fryko, wnyki, lanie = *wyprawić, dać*. 13. × S. kogo, co = *urządzić, zarządzić, pokierować, powodować, poprowadzić, dyrygować, komenderować czym, panować nad czym*: S., dirigere. Ps flor. Podbiwszy Czechy, starosty, aby ci imieniem królewskim ziemię czeską sprawowali, postanowił. Błaż. Leszek Słowakom, Panonją natenczas sprawującym, na pomocy bywał. Błaż. Cyrenius Syrją sprawował. Sekl. (był starostą albo gubernatorem Syrji. Sekl.). Sprawował chwalebnie państwo bronią i sprawiedliwością. Kłok. On konnych sprawował. Warg. Turcy nie mieli ludzi, coby umieli flotę porządnie S. Kłok. Helikońska bogini, sprawuj pióro moje. Zbyl. Człowiek rozmyśla sprawy swoje w sercu swoim, ale Pan sprawuje język jego. Rej. Wicezny Twóreo, co swą mocą dzień sprawujesz z ciemną nocą. Groch. Wolności ten nie godzien, kogo ciało, a nie dusza sprawuje. Górń. Kogo rozum sprawuje, ten w tym hercu wygrał. Rej. Rządzą a. sprawują owieczki Pańskie wedle wiernej wolej... Rej. Bóg sprawował w ich niewiedomie duszach. Zał. Gwiazdy świat sprawują. Troc. Połock, osierocoony po książęciu, od Tatarów zabitym, i wolnie przez swych obywateli sprawowany, podbili. Sw. 14. † S. kogo = *objaśnić, poinformować, uprzedzić, oświecić, uświadomić, powiadomić, uwiadomić*: Sprawili służebnicy Saula, mówiąc: tak a tak nam mówił Dawid. Leop. Z porażki uszedłem ja tylko sam, żebym cię w tym sprawił. Leop. We wszystkim ją nauczę i sprawię. Lubom. Szamotulski sprawił Władysława o wielkim ludu Krzyżaków, ale nikczemnym. Biel. M. (= *domiósł mu*). Kiedyby go o tym kto wcześniej sprawił, niepochybieby przybiegł. P. Koch. Ty mię S. cheiej, dokąd ś. mam obrócić. Tw. O tych zamysłach nieprzyjacielskich od zbiegów sprawiony, uprzedza je. Pileh. Eneas Sylwiusz, może od Czechów źle sprawiony, tak napisał. Błaż. (= *male edoctus*. Krom.). Sprawilem go, oznajmiłem mu. Troc. 15. † S. z pola = *sprzątnąć, zebrać, zwieść*: Gdy już sprawicie z pola wszystko zboże wasze... Leop. 16. † Aza teraz nie sprawię krwi jego z rąk waszych? Bud. (aza nie mam szukać krwi jego? B. G., dochodźcie, patrzeć zabójstwa jego po was? L.). 17. † S., [S.] dokąd = *wyprawić, wysłać, wyekspedjować*: Do składu wrocławskiego Polacy przez czeską ziemię sprawowali do Niemiec kupie swoje. Biel. M. [Pszenciczka mi ś. urodziła, o j da sprawilem do Krtońska do Gdańska]. 18. [Sprawi] = *ujdzie, jest jakie takie*: Ows licha, ale żyto jeszcze sprawi. 19. † S. gór.: S. kruszec = *przebrać i przeczyścić rudę z piasku przez osiewanie, rafowanie*. Łab. S. kruszec = *przemęć go po raz ostatni*. Troc. 20. wet. (o konowalach) *dokonać operacji nacięcia podniebienia u koniu*. S. ś. I. = a) *uwiniąć ś., zwinąć ś., zakrzywić ś.; załatwić ś., skończyć z czym, spisać ś.*: W pierwszej zaraz bitwie wybornie ś. sprawił.

Mick. Powiem starej kucharce, niech ś. szybko sprawi. Syrok. Trzeba ś. duchem i cicho S. aby biedy na ś. nie napytać. Sienk. [Pamiętaj, panie młody, byś ś. zanie sprawił]. S. ś. gracko, galancie. b) *nied. zachowywać ś., postępować, prowadzić ś., żyć dobrze lub źle, poczynać sobie*: Sprawuj ś. tylko tak, jak dotąd, to będzie szysztko dobrze. L. Jako ś. kto sprawuje, takie szysztocie uczuje. Kn. Źle, dobrze ś. na tym urzędzie sprawował. Troc. 2. *stanąć w szyku, uporządkować ś.*: Nasi, prędko ś. sprawiwszy, z Wołochy potkali ś. Biel. M. 3. † S. ś. *poinformować ś., dowiedzieć ś., zasięgnąć wiadomości, przekonać ś.*: Możesz ś. o tym i od inszych S. P. Koch. Jeśli słowom moim nie wierzycie, tedy wzdy sprawujcie ś. temi dziwy i cudami, które czynię. Wuj. Stąd ś. iacno S. możesz, jak częstokroć niebezpieczna... Wuj. 4. komu = *zdać sprawę, wytłomaczyć ś., usprawiedliwić ś., umiawnić ś.*: Sprawować ś. o co komu abo czego, wywodzić ś. z czego, odpowiadać na co, wymierzać ś., tłómaczyć ś., liczbę dać. L. Nie mam racji sprawiąć ś. waepani, gdzie idę. L. (= *opowiadać ś.*). Z utraczonego siostry majątku do szeląga S. ś. musisz. L. (= *wyliczyć ś.*). Kornelji sprawować ś. nie dopuszczano. Skar. By mi ś. sprawiał i nadsprawiał. Mącz. Hamuje ludzi, chwytając ich za szaty: chodzisz, pry, z mego sukna w nowej szacie, spraw mi ś., bracie. Klon. Sprawować ś. komu o co, u sądu. Troc. Sprawować mu ś. kazano. Troc. (= *pociągnięto go do odpowiedzialności*). Obwiniony przyjąć będzie powinien, a gdyby ś. nie sprawił, ogniem ma być spalony. Magd. On mnie winę daje, ja nie jestem winien i chcę ś. z tego S., jako prawo najdzie. Ort. S. ś. komu na kryżu = *oczyszczyć ś. z zarzutu przez przysięgę*. Zaprze ś. kto tego, a nie mogą tego nań dokażać, tedy może ś. on tego S. na kryżu. Ort. Z którego upadku nie tylko że mamy liczbę dać, ale jako o głowę mamy ś. sprawować. Koehan. Jeśli mu kto co takowego zadał, gotów jest każdemu przed wszystkimi ś. S., tak ustnie, jako i przez pismo. Biel. J. Aczby nie był powinien tu ś. tego nikomu sprawować, jedno tam, gdzie tego czas i miejsce jest, to jest na sejmie, wszakże przecie i tu tego milczeniem zbywać nie chce. Biel. J. Niech równo z nami przed jednym sędzią sprawiąją ś. w grodzie o każdą krzywdę. S. ś. komu w sądzie = *usprawiedliwić ś., zdać sprawę, dać zadosyćuczynienie*. Skr. Nie wiem, dlaczego bym się miał sprawować komu; wszakże każdy jest panem w własnym swoim domu. Niem. Sprawia ś. z odbytego przed braćmi poselstwa. Uj. Lepiej, że ś. sądownie sprawisz. Rol. [Nie sprawiają ś. przede mną, przerwał Franek, kładąc dłoń na jego ramieniu]. Ork. Może i mam (co do ciebie), jeno mi ś. nie chce przede tobą sprawiąć. Dyg. Wolisz ś. sprawiąć przed pijakami w karczmie. Dyg. 5. *rzucić ś., powodować ś., kierować ś.*: Którykole duchem sprawiąją ś., rodzeni są ciż synowie Boży. Rękop. z w XV (quicunque spiritum Dei agunt, hi filii Dei sunt). Jak zawiasami drzwi ś. sprawują, tak poważnością stolicy apostołskiej wszystkie ś. kościoły rządzą. Skar. We wszystkich rzeczach przystoi rozumem ś. sprawować. Kłok. Szczęśliwi, którzy ś. Pańskim zakonem sprawują, którzy Pana i wyroków Jego naśladowają. Kochan. Azaż by też tobie nie przystało sprawować ś. enotami a sprawami Pana swego? Rej. Jak wedle stanu obmyślić przyszłość i obyczaj, którym ś. sprawiąć po-

trzeba? Krasz. 6. †S. ś. przysposobić ś., przygotować ś.: Wpadł w niemoc; sprawiwszy ś. chwalebniemi świętościami, umarł. Papr. (= opatrzywszy ś.). 7. [Bydłę ś. nie sprawia] = nie chce jeść. <Z(s) + Prawić >

Sprawiedlina, y, lm. y, Justynka, Justyoja bot. (justicia) roś. z rodziny rozdzielnocwiatych. <Od Sprawiedliwy >

† **Sprawiedliwić, i, il usprawiedliwiać, uniewinniać, †S. ś. komu = zadosyć uczynić sprawiedliwości, postąpić według sprawiedliwości, wymierzyć sprawiedliwość:** Król, wyrozumiawszy sprawę, S. ś. we wszystkim ukrzywdzonemu kazał. Błaż. (sprawiedliwie mu krzywdę nagradzać kazał. L.). <Od Sprawiedliwy >

Sprawiedliwie I. przys. od Sprawiedliwy: Różbójnicy niesprawiedliwie wydzierają, a S. ś. dzieła. Kn. Sławny prawników wyrok: sprawa sprawiedliwa, ale nieprawna, na tym zasadza ś., iż majątek może być nabyty S., płacąc zań właścicielowi umówioną sumę, ale dla niedopełnienia prawa solenności w tej sprzedaży, nieprawnie posiadac ś. będzie. Ostr. Cokolwiek ś. prawnie dzieje, S. ś. dzieje. Sz. S. pochlebiano ludowi. Bart. 2. [S.] = a) *naprawdę, doprawdy, rzeczywistość*: A kiej S. w oknach ś. świeci. b) *dobrze, słusznie, trafnie*: S. mówi.

† **Sprawiedliwienie, a, blm., czynność cz. Sprawiedliwić.**

† **Sprawiedliwienie się, a ś., blm., czynność cz. Sprawiedliwić ś.**

Sprawiedliwość, i, blm., †Sprawiedność, †Sprawiedność I. rz. od Sprawiedliwy: S., nałóg czynienia podług prawa. Kopej. S. jest stateczny, nieodmienny a prawie wieczny umysł każdemu to, do czego prawo ma, oddawać. Sz. Sprawiedliwości własny jest urząd każdemu przywłaszczając, co jego jest, osobliwie w zapłatach i w karaniu. Baz. S. jest dobrowolnie oddać każdemu, co czyje jest. Wiśn. Najświętsze prawo, najświętsza S. przywłaszczyci do każdego, co komu należy. Rej. S. nie tylko każdemu przywłaszcza, co komu właśnie przynależy, ale też nie nikomu nie wydiera, owszem rzeczy swoje własne sprawiedliwie rozdaje. Rej. Grzesznemu człowieku nie trzeba sprawiedliwości, jedno miłosierdzia. Post. pr. Zaeny to klenot S. święta, ta pięknie zdobi króle i książęta. Rej. Z dobroci wypływa poczciwość, czyli, co jedno znaczy, S., przez którą szanujemy innych należytości. L. S. każdemu jego zaenność i zasługi przyznawa. Sz. Cnota zamordowana, S. potłumiona. Birk. S. jedna jest prawna, druga rozdawna, *distributiva*, która wedle godności tak czeią, jak też i hańbą rzpltej szafuje. Orzech. S. jak bogacza, tak sierotę sądzi. Stryjk. S. jest najprzedniejszy skarb każdego królestwa. Rej. Jako duszy swej własnej w ciełe swym, tak sprawiedliwości strzegł. Orzech. Nie ufa swej sprawiedliwości, kto złotu od siebie mówi rzecz kaze. Kochan. S., przyjaciółka skromności ludzkiego dobra, panna ona z nieba, wszystkich innych enót królowa. Górn. Prawo ludzie stanowią dla sprawiedliwości, nie dlatego, żeby ś., do prawa stosując, niesprawiedliwie sądzić miało. Górn. Miłujcie S., którzy sądzicie ziemię. Wuj. Prawda wyrosła z ziemi, a S. z nieba pojrzała. Wuj. S. rozkazuje, aby nikomu krzywdy nie czyniono, ale co czyje jest, dano. Baz. Aza nie godzien tego, żeby go z ławicy ruszono, który lepszym rozumie być pożytek, niżliby S. Baz. Fundament pokoju i dobre-

go ludzkiego jest S., którą ziemia stoi, którą królestwa spokojne, trwałe i mocne zostają. Skar. Przy prawdzie i sprawiedliwości murem stanął. Skar. Ani przyjaźnią, ani postrachem nie dał ś. od sprawiedliwości odwieść. Skar. Dla grzechów poddanych złe urzędniki przepuszczają S. Boża. Skar. Jeśli to prawo takie (o kmiotkach) ma jaką odrobinę sprawiedliwości, spytały praw i obyczajów wszystkiego świata chrześcijańskiego. Skar. Trzęsie ś. ziemia bez sprawiedliwości, bez niej każdego królestwa mury ś. obalają. Skar. Kto kupuje urząd, przedaje S. Klon. Czy kochasz S.? zachowujesz prawa? Nar. S. jest wszystkich enót źródłem. Troc. S. każdemu swoje oddawa. Troc. Zawikłana często S. Troc. Z nowego wieku dnieniem S. ś. odnowi. Krasin. Poczucie sprawiedliwości, 2. *zadosyćuczynienie sprawiedliwości, zarządzenie sprawiedliwe, satysfakcja prawna, uwzględnienie wynagad prawu, słuszność*: †Odbierać S. (= osiągać S.). Sprawiedliwości dostać. Troc. Czynieć każdemu S. Troc. Leszek objeżdżał kraj od starostwa do starostwa, czyniąc wszędzie S. poddajnym. Biel. M. S. czynimy, kiedy dobrego i słusznego umiejętność skutkiem wyznawamy i uczymy, słuszne od niesłusznego, godne od niegodnego rozeznając, a dobre ludzkie nie tylko bojąnią karania, ale też i nadzieją pewnej nagrody mnożąc. Sz. Żaden sobie sam sprawiedliwości nie może czynić, ale do urzędu powinien ś. udać. Tyt. pr. magd. Nie oszczędzali i życia, i pokazali, iż są ludzie kawalerskiego serca, umiejący czynić sobie S. za krzywdę. L. (= *wymierzać sobie satysfakcję*). Wymiar sprawiedliwości. Skr. Wspomagajcie uciśnionego, czyńcie S. sierocie, bróńcie wdowy. Wuj. Szczęśliwość S. pochwał, ale ś. starano każdemu scisnąć S. wymierzyć. Śniad. Trzeba oddać S. kozakom, że jeden drugiemu nie ukradł. Moracz. 3. *usprawiedliwienie przed Bogiem, prawność, uczciwość, bogobojność, niewinność, świętobliwość*: S. zakonna, S. wiary, S. życia. Sekl. 4. [S.] *słuszność, prawda, racja*: Nie wchodzę w to, czy S. mają żartujący z wspomnionego zwyczaju. L. [Mieliście S. Po sprawiedliwości = *po prawdzie, według słuszności*. Na S. nie mam ani trojaka przy duszy = *naprawdę, na sumienie, na uczciwość*]. 5. †S. na co, do czego = *słuszna pretensja, prawo do czego*: Wszyscy Leszka obrali, mówiąc, że ma na królestwo S., które mu Bóg dawno naznaczył. Biel. M. Goworek do Leszka mówi: dla mnie jednego nie opuszczaj królestwa, bo masz do niego S. nad inne. Biel. M. Jeśli kto inny chciał być królem nad bliskość i S. Kazimierzową, będzie go miał za nieprzyjaciela. Biel. M. 6. *urząd sprawiedliwości, sąd, prawo, ręka karząca*: Żebyś mnie przynajmniej z sprawiedliwością nie pokłócił. L. Groźną mi sprawiedliwością. L. S. jak bogacza, tak sierotę sądzi. Stryjk. Nie uszedł sprawiedliwości. Dośięgnie go ręka sprawiedliwości. Sądy takich zbrodni nie karzą, ale je karze S. wyższa. Bał. Gdyby wpadł w ręce sprawiedliwości, hrabina prosiłaby męża o surowość. Krasz. Lepiejby było żywcem go pojmać i sprawiedliwości oddać. Sienk. (= *pod sąd*). 7. †S. *szubienica, miejsce trawienia zлочытców, szafot*: Złodziej, odwiązany od szubienicy, nim ten, co go odwiązał, zlał z wysokości sprawiedliwości, uciekł. Trzt. <Od Sprawiedliwy >

Sprawiedliwy I. przyznający każdemu jego prawa, oddający mu, co mu ś. należy, na co zasłużył:

Kto sprawiedliwość czyni, S. jest. Leop. Nieba sprawiedliwe! L. S. człowiek, uczynek. Troc. S. jakkolwiek śmiercią zachwycon będzie, nigdy nie zginie zapłata jego. Rej. W pamięci wiecznej będzie S. Troc. Kazimierza Sprawiedliwym nazwano, że Konarskiego nie dał ściąć o pogębek, gdy kostki z nim grał. Biel. M. Sędzia S. Najbardziej zmięcza rozgniewanych bogów trochę zboża z sprawiedliwych brogów. Li. (= *poczciewie zebranych*). Sprawiedliwszy od innych św. Bruno kochał Bolesława, jak swoją duszę, więcej niż życie. Mor. T. Nie nadobne, co nadobne, lecz co sprawiedliwe. Len. Nad sprawiedliwymi cięży niekiedy ręka Pańska. Mał. — **Sprawiedliwa**, ej, bfm. *sprawiedliwość, rzecz sprawiedliwa, sprawa sprawiedliwa, słuszna, słuszność*: Sprawiedliwa wygrywa. Żegl. Przy sprawiedliwej zawsze niebo stawa. Pot. Żeby on miał sprawiedliwą, czyby sprawiedliwości nie dochodził? Falib. Odważnieśmy ś. bili przy naszej sprawiedliwej. Leszcz. S. Sprawiedliwsza o boskiej pomocy nam tuszy. Bardz. Pracujcie, a co sprawiedliwa będzie, dam wam. Sekl. Panowie, to, co jest sprawiedliwa a słuszna, sługom dawajcie. Leop. Prokuraci z stronami foremnie kuglują onemi wykrętały, onemi dekrety, byś miał najsprawiedliwszą a nie miał kalety, a. lisa w zanadrzu, a. wuja w prawie, przegrasz. Paszk. 2. *usprawiedliwiony, uzasadniony, słuszny, właściwy*: Gniew S. Kara sprawiedliwa. 3. *prawdziwy, akuratywny, należyty, rzetelny, dobry, porządkowy, chrześcijański, katolicki = uczciwy*: Sprawiedliwa waga, miara. Troc. Trzydzieści tysięcy było wojska sprawiedliwego. Troc (= *co ś. zowie*). S., powinny. Bobr. Sprawiedliwa kwarta = kwarta zwiększona od starostw przez reformę Czartoryskich. T. K. [Miska sprawiedliwa, to ś. sama obraca (uczciwa, rzetelna)]. Gwar. [Panna sprawiedliwa (= *niewinna, czysta, niepokalana; dziewica, prawiczka*)]. 4. *prawy, uczciwy, bogobojny, świętobliwy, nieskazitelny*: Mał S. Nie było w Sodomie i dziesięciu sprawiedliwych. 5. [S.] *prawdziwy, nie zmyślny, zgodny z prawdą, autentyczny*: Gadka sprawiedliwa. 6. [S.] *prawdziwy, istny, wcielony, typowy*: To S. kozak, tylko mu konia daj i nahajkę. 7. bot.: Grzyb S., p. Grzyb. <Od Prawda>

† **Sprawiedlnosc**, i, bfm., p. **Sprawiedliwość**. Ps. flor. <Czes. spravedlnost'>

Sprawienie, a, bfm., czynność cz. **Sprawić**: Wiele mieć do sprawienia. Troc.

Sprawienie się, a, ś., bfm., czynność cz. **Sprawić s.**: Wstyd człeku złego sprawienia ś. L.

Sprawka, i, lm. i l. p. **Sprawa**: O lada sprawkę sto lat ś. procesujemy. Skar. Mam tu sprawkę. Troc. 2. *sztuczka, figiel, psota; tu, co kto przeszkobił*: Co znaczy mina rzadka i twarz pomieszana? zapewne jakąś sprawkę. L. Sprawki dziecinne. L. Już wiem o wszystkim: to jego S.! Boh. Ta S. pachnie kozą. Korz. 3.! [S.] *zasięgnięcie wiadomości, danych o kim, o czym*: A to sprawki, to stemple, a to świadectwa od doktorów, że był chory. Orzesz. <Od Sprawa>

Sprawne, ego, bfm. *rodzaj daniny*: Miał sobie skarb jeszcze zapewniony dochód od każdej niecki tytułem sprawnego grosz jeden. Paw. <Od Sprawy>

Sprawnictwo, a, lm. a, **Sprawnikostwo**, **Sprawnikowstwo** *urząd, obowiązki sprawnika*. Śl. wil. <Od Sprawnik>

Sprawnie przys. od **Sprawy**: Podaj kartę S. Hul. Nie zwykli Turcy nigdy S. ustępować.

Kłok. S. wojsko ustępowało. Troc. S. wysłuchawszy, rzekła posłowi... Pśu. (attente. L.). Dobry jest zakon, jeśli go kto zakonnie a S. używał. Leop. Ta Ewanielja ku wielkiej radości wszemu narodowi ludzkiemu na on czas i potem sprawnieby miała być. Rej. (właściwie. L.). Rozkoszą cielesną S. gardzić mamy. Kosz. *Dolet hoc cordi meo*, jest mi tego S. żal. Mącz. (= *rzewnie, szczerze, mocno*). Przełożeni wszyscy sprawnieby ś. mieli dobrych nauk rozmiłować a za nie ś. obiema rękoma ująć. Kosz. (= *gorliwie, szczerze, pilnie*). Ś. wszystkie prowadzi rzeczy. Troc. Płacę (służącym) powiększyć, aby ohotniej i sprawniej pełnili swoje obowiązki. Wiszn. Cyrusa wszyscy S. miłowali. Kosz. (serdecznie. L.). O sprawiedliwy sędzio, ty każdego S. obdziałasz, według zasług jego. Kochan. Wszystkim światem S. rządzi. Ryb.

Sprawnik, a, lm. cy l. p. **Sprawca**: Gdzie orszak sprawników sprawy? Wysp. Stanie... duch sławy... zwołując... przeświętej sprawniki sprawy. Wysp. Abramowicz, skarobów koronnych S., podniesiony do stanu szlacheckiego w rok po wzięciu Kamieńca. Rol. 2. a. **Kapitan S.** *naczelnik powiatu w Roji*: S. dystryktu wszystkiego. Rol. <Od Sprawny>

Sprawnikostwo, a, lm. a p. **Sprawnictwo**. <Od Sprawnik>

Sprawnikowstwo, a, lm. a p. **Sprawnictwo**. <Od Sprawnik>

Sprawność, i, bfm., rz. od **Sprawy**: Moja S. tego dokazała, że to ś. tak stało. Boh. Od marszałka sprawności po większej części zawisł pomyslny skutek sejmowych obrad Skrzet. Jego wielkiej sprawności ugody i pokoje są świadkami. Troc. W zwykłym porządku większe i mniejsze przyjemności podniecają S. życiową. Karł. Chcąc okazać moją S. (w myślistwie), zmierzylem ś. natychmiast. Sienk. 2. X S, fiz. i tech., p. **Efekt**. 3. fiz. *zdolność narządów ciała do wykonywania należytego czynności sobie właściwych*.

Sprawy i. *zręczny do załatwiania czego, dobrze sprawniający ś., dzielny, chwacki, graczi, sprytny, obrotny, zdalny, zdolny*: Sprawna główka do wszystkiego. L. S. z waści ptaszek. L. Gdy chcesz być sprawnym, folguj czasowi, darmo go nie puszczaj. Haur. Do interesu pieniężnego za kasy S.: jakże dowcipnie umie kredytorów odprawić, lichwiarów ujmować, kupców namawiać. L. (= *jedyny*). Kto sprawniejszy, ten lepszy; pocziwość nie płaci. Węg. S. toż jeden sam, co z wielką asystencją sprawić może. Bud. B. Najsprawniejszego z całej Korony polskiej mam stangreta: szalenie ze mną pędzi. L. Sprawnego posłę kurjera z listem, że ś. do króla szczęśliwie dobierze. Jabł. Sprawnego mi do tej sprawy trzeba człowieka. Troc. S. radą i rzeczą. Troc. S. to naród. Troc. Bardziej do dobrego, niżli do złego S. Troc. Naród do łuku S. Troc. S. ku bitwie. S. jak knut w rękę kata. Mick. Do wiecznych żartów i figlów szczególnie S. To nie polieja, która była dość sprawna. Sienk. [Pyta, jakim sprawna w domu]. Wojsko sprawne = *dobrze wyćwiczone, obrotnie*. 2. *uprawny, dający ś. uprawić*. 3. *przyprawiony do porządku, w szyku będący*: S. odwrót wojska. 4. *należyty, odpowiedni, właściwy, trafny, celowy; przydatny, stosowny, nadający ś. do czego, dobry do czego*: Sprawniejszy dowód. Błaż. Olej i pokost S. do pozłocenia. Troc. Dobrze i sprawne rozporządzenie palców na kole młyńskim. Troc. 5. [S.] *dający ś. łatwo utuczyć*: Wieprz S. 6. † S. wiek = *doj-*

rzeczy, pełnoletność: Aetas legitima tłumaczono przez wiek S. a. lata sprawne. Bliż. 7. † S. *sprawiedliwy, słuszny*. Ps. flor. 9. † List S. = *donoszący, informujący, oznajmujący*: Na tym miejscu o wszystkim doszły go sprawne listy. Chr. (= *awizacja*. L.). 8. [S.] *duży*. <Od Sprawa>

× **Sprawomówca**, y, lm. y *patron, adwokat, obrońca, rzecznik*: Polskiego sprawomówcę uczy stawać ładnie dowcipny Kwintyljan, tłumaczon dosadnie. L. W wielkiej sprawomówców trzodzie wymownych niewielka jest liczba. Sir. <Sprawa + Mówca>

Sprawosławnić, i, ii *zrobić prawosławnym*. <Od Prawosławny>

Sprawosławnienie, a, blm., czynność cz. **Sprawosławnić**.

Sprawota, y, lm. y l. × S. *licha sprawa, sprawa czynna*: Tak ś. skończyła moja S. Boh. 2. † S. *indagacja*: Słuchajże sprawy tych złoczyńców. Pot. 3. × S. *procedura sądowa*. Hel. <Od Sprawa>

Sprawować, uje, ował l. × S. i S. ś. p. **Sprawić**. 2. [S.] kogo z czego, dok. = *wyuczyć przez prawowanie, przez proces*: S. kogo z gruntu. <1. Od Sprawić; 2. Z(s) + Prawować>

Sprawowanie, a, blm. l. czynność cz. **Sprawować**: Przywrócił księdzu mszy św. S. Skar. S. jest czynienie skuteczne, które pochodzi z nado-gu. Petr. S. bankietu, wesela, igrzysk. Troc. S., odprawowanie rzeczy której. Troc. Ochota, biegłość w sprawowaniu rzeczy. Troc. W sprawowaniu albo gubernacji poddanych srogość z słodkością miarkował. Wys. S. państwa, rządów, urzędu, ludzi, wojska. Troc. S. roli, ogro-da. Troc. 2. p. S. ś.: Zte, dobre S. ucznia. Dostał czworak na cenzurę ze sprawowania. Oezu nie śmiejąc podnieść, stoją jako niemi, nie mogli ś. na żadne zdobyć S. Pot. (= *tłumaczenie ś., usprawiedliwienie*). Ani na S., ani na me prośby nie chciał przestać twój język łajania i groźby. Sep.

Sprawowanie się, a ś., blm., niek. **Sprawowanie** czynność cz. **Sprawować ś.**

Sprawozdanie, a, lm. a *przedstawienie stanu rzeczy, raport z przebiegu czego*: S. kwartalne, roczne. S. z działalności stowarzyszenia. S. kasowe. Ze prawdą to było, przekonały późniejsze sprawozdania. Rol. Na akcie odczytano S. dotyczące ubiegłego roku szkolnego. S. z targu, z giełdy. Zdr. **Sprawozdańko**. <Sprawa + Zdanie>

Sprawozdańko, a, lm. a p. **Sprawozdanie**.

Sprawozdawca, y, lm. y *ten, co zdoje sprawę, autor sprawozdania; recenzent*: S. teatralny. <Od Sprawa + Zdać>

Sprawozdawczo przys. od **Sprawozdawczy**: Nie zaniedbuje scharakteryzować S. kraju i mieszkańców. Weys.

Sprawozdawczy *tyczący ś. sprawozdania*: Tydzień, rok S. (= *objęty sprawozdaniem*). Czynność, praca sprawozdawcza. Referat S. <Od Sprawozdawca>

Sprawozdawczyni, i, lm. e forma ż. od **Sprawozdawca**.

Sprawozdawstwo, a, blm. *sprawa składania sprawozdań, obowiązek sprawozdawczy*: Dziennikarstwo przyjęło na siebie obowiązek powszechnego sprawozdawstwa. Pol. <Od Sprawa + Zdać>

Sprawuneczek, czku, lm. czki p. **Sprawunek**: Wysyłają go czasem na sprawuneczki. L. <Od Sprawunek>

Sprawunek, nku l. × S., blm. *zalatwienie sprawy*: Czartoryskim, srodze takim sprawunkiem interesu zmartwionym. Kit. 2. lm. nki = a) *kupno drobnej rzeczy; rzecz kupiona w handlu*: Sprawunki = *zakupy*. Wysyłać, wychodzić na S., za sprawunkami, po sprawunkach. L. Porobić, zalać sprawunki. Obładowany sprawunkami. Wszak mamy dzisiaj jechać po różne sprawunki. Krasz. b) [S.] *prezent pana młodego dla panny młodej*. Zdr. **Sprawuneczek**. <Od Sprawić>

Sprażenie, a, blm., czynność cz. **Sprażyć**. **Sprażenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprażyć ś.**

× **Sprażyć**, y, ył l. *uprzyżyć, upalić*: S. kawę, mąkę. 2. *zgrzać, ugotować*: Garnuszek śmietanki sprażonej. Krasz. × S. ś. l. *uprzyżyć ś., upalić ś.* 2. *zgrzać ś., ugotować ś.* <Z(s) + Prażyć>

! **Sprecyzować**, uje, ował *ustalić dokładnie, oznaczyć ściśle*: Owa przyjęta przez autora data jest nieco ściślej sprecyzowana, niż u Brunnera. Balc. <Z(s) + Precyzować>

! **Sprecyzowanie**, a, blm., czynność cz. **Sprecyzować**.

! **Sprej**, u, blm., p. **Spraj**.

[**Sprentny**] p. **Sprytny**. <Od Spręć>

Spreparować, uje, ował *preparując zrobić; przyrządzić*: S. lekarstwo. Część zbiorów spreparowanych, lecz nie wypchanych. Czy nie mądry Guccio tak to spreparował zrzęcznie? Krasz. <Z(s) + Preparować>

Spreparowanie, a, blm., czynność cz. **Spreparować**.

Sprezentować, uje, ował l. *przedstawić, pokazać, zaprezentować*: Matka sprezentowała gościom swego synalka. Jeżeli zginę, oni mnie może nie sprezentują, jak pana Longina, bo zbyt srogą naukę dostali. Sienk. Sprezentował otrzymane podarunki. 2. S. broń (o wojskowym) = *wystawić ją przed siebie w sposób przepisany, dla oddania honorów wojskowych*. S. ś. *pokazać ś., przedstawić ś., zaprezentować ś.*: Nim ś. paniom sprezentuje, zechce ś. stosownie przyodziać. Rol. Gospodyni w zmienionej już toalecie mu ś. sprezentowała. Bal. <Z(s) + Prezentować>

Sprezentowanie, a, blm., czynność cz. **Sprezentować**.

Sprezentowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprezentować ś.**

[**Sprędko**] *prędko*. <Z(s) + Prędko>

[**Spręśować**, uje, ował] *dokazywać, swawolić*. <Od Spręsy>

[**Spręśowanie**, a, blm.] czynność cz. **Spręśować**. [**Spręśowny**] p. **Spręśnik**.

[**Spręsy**, ów, blp.] *szpryncy, figle, zbytki, swawola*. <= Szpryncy, Sr. Gnm. Sprenzen>

[**Sgręśnik**, a, lm. cy, **Spręśowny**] *szprync, figlarz, swawolnik, urwis*. <Od Spręsy>

[**Spręć**, u, blm.] *spryt, zwinność, fertyczność*. <Zam. Spryt, pod wpływem Prędkości>

Spręża, y, lm. e bot. p. **Cewnica**.

Sprężać, a, ał i S. ś. p. **Sprężyć**.

Sprężak, a, lm. i, **Dwuorzeszek** bot. (elaterium s. rhexma) *nasiennik a. owoc dwu- lub wielokomórkowy, w którym każda komórka po dojrzewiu odosobnia ś. jako guzik (coceus) suchy, pękający ze sprężystością*. <Od Sprężać>

Sprężanie, a, blm., niek. **Sprężanie ś.** czynność cz. **Sprężać**.

Sprężanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprężać ś.**

Sprężenie, a, blm. 1. czynność cz. **Sprężyć**. 2. p. S. s.: Palec ręki, opuszczonej w sprężeniu odrazy, rozeszły ś. Brt.

Sprężenie się, a ś., blm., niek. **Sprężenie** czynność cz. **Sprężyć** ś.: Dobywszy wreszcie z czyichś ust opryskliwych, co za goście są w przedpokoju, krzyknęła sprężeniem ś. postaci całej. Brt.

× **Sprężnik**, a, blm., chem., p. **Kauczuk**. <Od Sprężny>

× **Sprężność**, i, blm., p. **Sprężystość**.

× **Sprężny** 1. p. **Sprężysty**: Lawa stopiona zaczyna wrzeć, wznosić ś., ale skoro moc ognia zwolnieje, gazy sprężne nikną lub tracą swoją sprężystość. L. Z trunków robiących płyn S. ś. wydobywa. L. Z zendry żelaznej prędko ś. wydobywa płyn S., saletroczyn. Os. J. 2. bot.: Drzewo sprężne, p. **Cewnica**. <Z(s) + Prężny>

Sprężyca, y, lm. e bot. 1. p. **Meszek**. 2. komórka płonna, opatrzona zgrubieniami spiralnymi przy zarodnikach mchów i wątrobowców. <Od Spręż(ać)>

Sprężyć, y, ył **prężąc skręcić**; **wyprężyć**, **zwinąć w kłęb konwulsyjnie**: Tak ją nagle sprężyło, że ją jakby zdrewniała wynieśli. S. ś. 1. **skurczyć ś. konwulsyjnie**, **skręcić ś. wyprężywszy ś.**; **zesztynnieć**: Nina sprężyła ś. niewolnie w poczuciu rzeźkości. Brt. Zawisli w konwulsjach sprężeni! Mie. Teraz ja cheę! — krzyknęła nagle, tupiąc nogą; i sprężyła ś. cała przed nim. Brt. (Tygrysica) nagle w skok ś. sprężyła w gibkim lędźwi zwrocie. St. Zaszczękały orczyki, sprężyły ś. konie. Reym. 2. **spaczyć ś.**, **skręcić ś.**, **wygiąć ś.**: Każdy blok jest trzema refami obity, aby ś. drzewo nie sprężyło albo popadało. <Z(s) + Prężyć>

Sprężyk, a, lm. i zool. (elater) **chrząszcz pięcioczłonkowy z rodziny tej samej nazwy**: Zawzięte łowy na komary, poszukujące cienia, na świętojańskie robaczki, sprężyki i t. d. Dyg. <Od Sprężyć>

Sprężyna, y, lm. y, † **Sprężyna**, [Prężyna] 1. listewka, pręt, skręt spiralny ze stali, kauczuku, fibry lub innych materiałów tak osadzony, że dąży do rozprostowania ś., do odzyskania postaci, jaką posiadał przed zgięciem: S., laska, czyli żelazo zgięte gwałtem, jako w zegarze bez wag, w kłótkach, w zamkach żelaznych. Kn. S. w zegarach, kłótkach, w zamkach. Troc. Części zamku są: rygiel, kłamka, zasuwka, deka, S. L. S. w zegarku kieszonkowym = **włos**. Która godzina? — Pękła mi S.! Sprężyny w zamku broni palnej skałkowej: walcowa, deklowa, spustowa. Gemb. Dzieciak jak na sprężynach: nie usiedzi chwili spokojnie. Przen.: **sila poruszająca, ożywcza; dusza czego, os czego, czynnik, narzędzie, motor, działacz; pobudka, podnieta, powód, bodziec**: Intryga, interes, to jest sprężyną wszystkiego. L. Zazdrość i miłość własna, w sercach kobiet dwie najmocniejsze sprężyny. L. Wszystkich sprężyn ruszymy, mamy gojowy po temu. L. Dalejże, natęż wszystkie sprężyny twojej wybiegłości. L. S. czyjej czynności. Poruszył wszystkie sprężyny, aby dopiąć celu (= użył wszelkich środków, dróg). Był on główną sprężyną do wszystkiego. Wprzód nim krew, pieniąż wojnę rozpoczyna: w skarbie drga zwycięstw ukryta S. Sł. wil. Był on silną sprężyną powstania Kościuszki. Koź. Hrabina była główną sprężyną, około której obracały ś. wszystkie przeciw Prusakom intrygi. Krasz. 2. **resor**: Głęb mi ś. ten interes poszczęścił, wkrótcebyśmy mogła na sprężynach

jeździć. L. 3. flz. **każde wogóle ciało sprężyste**. 4. hut.: S. we fryszercie = sztuka drzewa świerkowego nie obrabiona, kilka sążni długa, 6—8 cali gruba, na której wagę od miechów fryszerskich trójkątnych zawieszają. Łab. Sprężyny miechowe żelazne, drewniane, wewnątrz miecha trójkątnego. Łab. 5. myśl. **ogon orla**. Zdr. **Sprężynka**. <Z(s) + Prężyna>

Sprężynek, nka, lm. nki apt. (elaterium) **sołk wysuszony owocu przepękli (momordice elaterium)**.

Sprężynka, 1, lm. i p. **Sprężyna**. Przen.: W głowie pękła S. L. (= brak mu piątej klepki w głowie). <Od Sprężyna>

× **Sprężynność**, i, blm., p. **Sprężystość**: Serce mocą odpierania swojego a sprężynności wyrzucił humory do żyły bijącej. Boh. Zdźbła na słońce i powietrze wystawione twardzieją, a tak nabierają większej siły i sprężynności. Brz. <Od Sprężynny>

× **Sprężynny** 1. p. **Sprężynowy**. L. 2. p. **Sprężysty**: Woda nie może być ściśniona, jak powietrze, i zbywa jej na tej własności sprężynnej, której nie ma żadne inne ciekące ciało oprócz powietrza. L. <Od Sprężyna>

Sprężynować, uje, ował tap.: S. meble = **zaopatrywać je w sprężyny**, **dawać w nich sprężyny**. <Od Sprężyna>

Sprężynowanie, a, blm., czynność cz. **Sprężynować**.

Sprężynowało przys. od **Sprężynowały**.

Sprężynowatość, i, blm. 1. rz. od **Sprężynowały**. 2. × S., p. **Sprężystość**: Żelazo ma nad wszystkie metale największą S. Kluk.

Sprężynowaty 1. do sprężyny podobny. 2. patol.: Palec S. (doigt à ressort). <Od Sprężyna>

Sprężynowy, × **Sprężynny** przym. od **Sprężyna**: Stal sprężynowa. Hamulec S. Materac S. Waga sprężynowa. Zegar S. (p. Chronometr).

Sprężynówka, i, lm. i **laubzega**. <Od Sprężynowy>

Sprężystość, i, blm., rz. od **Sprężysty**; × **Sprężystość**, × **Sprężynność**, × **Sprężynowatość**: S. ciał jest usiłowanie, które mają pewne ciała ściśnione przywracać ś. do pierwszego stanu po ściśnieniu. Rogal. S. powietrza. Hube. S. włókien rośliny. Lawa stopiona zaczyna wrzeć, wznosić ś., ale skoro moc ognia zwolnieje, gazy sprężne nikną lub tracą swoją S. L. Siła sprężystości (= siła, z jaką cząstki ze swego położenia wyprowadzone usiłują do niego powrócić). Granica sprężystości (= największa zmiana, jakiej ciało ulec może, nie tracąc własności odzyskiwania postaci pierwotnej). S. ciał lotnych = **prężność**. S. rządu, władzy.

Sprężysty, × **Sprężysty**, × **Sprężynny**, × **Sprężynny** **giętki, gibki, elastyczny**: Ciała, które, odmieniwszy kształt swój w ściśnieniu, gdy to ustaje, do swojej pierwszej pory przychodzą, zwiemy sprężystymi, od sprężyny, która nam to widocznie pokazuje. Rogal. Powietrze jest rozciekłym tłocliwym i sprężystym. Jak J. Ciała niesprężyste po uderzeniu nie mają mocy wrócić do swego kształtu Rogal. Płyn S. = **rozprężliwy**. Ciało jest doskonale sprężyste, gdy pierwotną swą postać zupełnie odzyskuje, a w granicach swej sprężystości każde ciało jest doskonale sprężyste. Chrzastka sprężysta (hist.) (cartilago elastica). Guma sprężysta, p. **Kauczuk**. Zwinną Amerykanką sprężystym skokiem odbiła ś. od siodła. Bał. Przen.: **energiczny, dzielny, nieugięty w wykonywaniu, silny**: S. charakter, rząd. Na miejsce niesprężystego męża chciała tylko po-

stawić sprężystego gospodarza. Jez. S. i nie-pardonujący wykonawca rozkazów hetmańskich. Rol. S. naczelnik. <Od Sprężyc>

Sprężycie przys. od **Sprężysty**: Działac S. X **Sprężycieć**, eje, ał *stawać s. sprężystym*: Dusza sprężycieje, drga, gra ciałem, głosem. Sł. wil. <Od Sprężysty>

X **Sprężycienie**, a, blm., czynność cz. **Sprężycieć**.

Sprobować, uje, ował i S. s. p. **Spróbować**. <Z(s) + Probować>

Sprobowanie, a, blm., czynność cz. **Sprobować**. **Sprobowanie się**, a s., blm., czynność cz. **Sprobować s.**

Sprocesować, uje, ował kogo = *zniszczyć, zrujnować przez proces, strudować*: Ja mu z gardła wyrwę moje pieniądze: rewers mój zaoblatowany, to i procesuję go choćby dziś jeszcze. And. <Z(s) + Procesować>

Sprocesowanie, a, blm., czynność cz. **Sprocesować**.

[**Sprociwić się**, i s., it s.] p. **Sprzeciwić s.** <Z(s) + Prociwić s.>

[**Sprociwienie się**, a s., blm.] czynność cz. **Sprociwić s.**

Sprodukować, uje, ował *produkując zrobić, stworzyć*: To, co może dziś S., nie należy jeszcze do literatury. Kozłow. <Z(s) + Produkować>

Sprodukowanie, a, blm., czynność cz. **Sprodukować**.

Sprofanować, uje, ował *zbezcześcić, znieważać, splugawić, skulać, obedrzeć z świętości, z uroku*: S. świętego eo, na pospolite i świeckie używanie obrócić. Kn., Troc. Dom Boży chcieli zburzyć a. S. Wuj. Kościół sprofanowany powtórnie konsekrują. Sprofanowany wstyd s. nie nagrodzi, ktokolwiek s. w nim aby raz uszkodzi. Chr. <Z(s) + Profanować>

Sprofanowanie, a, blm., czynność cz. **Sprofanować**.

[**Sprofitować**, uje, ował] *zyskać, skorzystać, odnieść pożytek*. <Z(s) + Profitować>

[**Sprofitowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sprofitować**.

Sprojektować, uje, ował *skryształizować, ująć w formę projektu*: Najkapitałniejsza część tej drogi była sprojektowana, a następnie zbudowana i ukończona przez inżyniera Stańkowskiego. <Z(s) + Projektować>

Sprojektowanie, a, blm., czynność cz. **Sprojektować**.

Sprokurować, uje, ował *dostać, dostarczyć co przez staranie s., wyrwać skąd, wystarać s. o co, zdobyć = wytrzasnąć skąd*: Noc miałem przepędzić w mojej celi, gdzie dokładny wizerunek cudownego obrazu N. P. Latyczowskiej sobie sprokurowałem. Byk. Jak mu tę żonkę S., dalifur, to sek! Krasz. Otóż my sprokurowaliśmy mu taką książeczką mitrę. Bał. Prosiłiśmy mamurę, czyby nam nie mógł jakiej łódki S. Szt. Rób, co chcesz, ale sprokuruj mi ową sumę. Es. <Z(s) + Prokurować>

Sprokurowanie, a, blm., czynność cz. **Sprokurować**.

Sproletaryzować, uje, ował *zmienić na proletarjat a. na proletarjusza*. <Z(s) + Proletar(jusz)>

Sproletaryzowanie, a, blm., czynność cz. **Sproletaryzować**.

Spromieniać, a, ał i S. s. p. **Spromienić**.

Spromienianie, a, blm., czynność cz. **Spromienić**.

Spromienianie się, a s., blm., czynność cz. **Spromieniać s.**

Spromienić, i, it, nied. **Spromieniać** I. *skupić, zebrać, skoncentrować promienie*: Gra perel, w których tęcza blask spromienia, jeszcze z rozkoszy drży kwiecie. Sł. wil. 2. *przejść promieniami; opromienić; zmienić w promienie*: Obłoczek spromieni słońce. Kon. Gór przyczola, w blaski spromienione, rozbudzą doliny. Kon. Męstwo spromienia czola blade. Mark. S. s. *skupić s., zebrać s., skoncentrować s. w jedno, jak promienie*: Takie listy są prawdziwie zlewaniem s. światłości i spromieniają s. w duchu. Słow. <Z(s) + Promienić>

Spromienienie, a, blm., czynność cz. **Spromienić**.

Spromienienie się, a s., blm., czynność cz. **Spromienić s.**

Spropagować, uje, ował *zjednać, zyskać, wyzyskać, wciągnąć propagowaniem*. Zer. Egzaltacja Zosi spropagowana na rzecz bigoterji, a inieja tywa do tego wyszła od księstwa. Bał. Książd Aureli zamysłał S. ją do klasztoru p. p. Norbertanek i posagiem jej wzbogacić klasztor. Bał. <Z(s) + Propagować>

Spropagowanie, a, blm., czynność cz. **Spropagować**.

[**Sporokować**, uje, ował] *mówiąc zdecydować; orzec, zawyrokováć*: Dziewięcioroś dziełek miała. - Coś za prorok, sporokował, coś moje dziełki zachował? <Z(s) + Prorokować>

[**Sporokowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sporokować**.

X **Sprosić**, a, Im. e ten, co sprosił a. co sprosiła. Sł. wil. <Od Sprosić>

X **Sprosićelka**, i, Im. i forma ż. od **Sprosićel**.

Sprosić, i, it, nied. **Spraszać** I. *zaprostawszy zebrać*: Niechaj s. wszyscy moi domownicy cięszą, niech sproszą wszystkich sąsiadów. L. Sprosiłem przyjaciół na ucztę wspaniałą. Mick. 2. *ściągnąć, sprowadzić na dół prośbami*: On s. na dół nie da S. Uj. 3. X **S. zobowiązać prośbami**: I jeszcze go sprosił, aby mnie skalek przywiózł. Chl. [S. s.] *uprosić, wyprosić s.* <Z(s) + Prosić>

[**Sprosiny**, in, blp.] *zapraszanie gości na gody weselne*. <Od Sprosić>

X **Sprosnomówca**, y, Im. y, X **Blazgoni człowiek sprośnie mówiący**. <Sproсны + Mówca>

X **Sprosnomówność**, i, blm., rz. od **Sprosnomówny**: Blazgonienie, S., mowa wszeteczna. Bobr.

X **Sprosnomówny sprośnie mówiący, lubiący prowadzić rozmowy wszeteczne**. <Sproсны + Mówny>

Sprośność, i, Im. i, rz. od **Sproсны**; **Sprośność**, + **Sprostność**: Ubrał s. w onę szatę sprośnościami pokalaną. Warg. (= *postępkami sprośnemi, grzechami, nieprawościami*). Zaprowadzili ją na miejsce sprośności. Bals. (= *do domu publicznego, do lupanaru, do burdelu*). Nieobyczajność zamyka w sobie inne występki a sprośności, jako pijaństwa, fryjerstwa i t. d. Glicz. Choć oboje to: i ochędżnym być i nie wydwarzać s. — jest dobre w sobie, jednak kiedy kres swój przejdzie, już s. w S. obrócić musi. Górń. Uciekła z nim do Tyńca, gdzie w sprośności oboje żyli. Sienk. (= *w nierządzie, w cudzołóstwie*). Taka S. pysznej chuci. Zal. Sprośnościami hydnej dumy pomieszał rozumy. Krasin. <Z Sprostność>

Sproсны p. **Sprośny**. <Z Sprostny>

Sprosta *prosto, poprosto*: Odziany S. Krasz. <Z(s) + Prost(y)>

× **Sprostaczalność**, i, blm., rz. od **Sprostaczaly**. Sł. wil.

Sprostaczaly *który sprostaczal*. <Oñ Sprostaczec>

× **Sprostaczec**, eje, ał stać *ś. prostakiem, schłopieć, zordynarnieć, zghurawacieć*. Sł. wil. <Z(s) + Prostaczec>

× **Sprostaczenie**, a, blm. I. czynność cz. **Sprostaczec**. 2. czynność cz. **Sprostaczyć**.

× **Sprostaczyć**, y, ył *zrobić prostakiem, gbuwem, grubijanimem*. Sł. wil. <Z(s) + Prostaczyć>

Sprostać, a, ał, × **Wyprostac** komu, czemu = *dorównać, wyrównać, podolać, wydolać, dać radę, dotrzymać placu*: Nie napieraj *ś.*, czemu nie sprostaś. Petr. Żadne stworzenie temu nie sprosta. Skar. Czemu ty nie sprostaś, temu nikt inszy nie sprosta; czego ty nie będziesz mógł uczynić, tego też iście nikt nie uczyni. Mącz. Potrzeba, aby sam siebie człowiek dobrze znał i ku temu dopiero *ś.* stosował, obaczając, czemu *S.*, a czemu nie może *S. Górni*. Możeszli *S.*, podejmuj *ś.*, a nie możesz *S.*, daj pokój. Białob. Na to *ś.* pokuszajmy, czemu *S. możemy*. L. Trudniejszych rzeczy, niżli im *S. możesz*, nie badaj *ś. B. B.* Ty sam *S.* nie możesz sprawom ludu tego. Rej. Nie tak nauka, jak bięgłością wszystkiemu sprostał. Papr. Męczarniom wszystkim sprostało me życie. Krasin. (= *wytrzymało je*). Jemu z tego tłumy żaden nie sprosta. Krasin. Nikt wielkością umysłu nie zdołał mi *S.*, a kto czuje swą wyższość, godzien przy niej zostać. Mick. Nikt nie sprosta mu w szczęściu. Rzew. *S.* komu światnością krwi. Rzew. Gdyż sobie wyobrażał, że ma głos piękny, i nikt mu nie sprosta w sztuce deklamacji. Dyg. <Z(s) + Prostać>

† **Sprostaly** *który może sprostać, wyrównujący*. Sł. lit. <Od Sprostal>

Sprostanie, a, blm. I. czynność cz. **Sprostać**. 2. † *S. możność, siły po czemu, srodki odpowiednie, zdolność*: Gdy pan będzie miał co darować, ma pierwej sobie rozważyć majątność a dostatek i *S. swoje*. Kosz.

† **Sprostnie** przys. od **Sprostny**, *sprośnie*: Puścili *ś.* synowie izraelscy za marnościami i *S.* czynili. Leop.

† **Sprostność**, i, blm., rz. od **Sprostny**, *sprośność*: Ustawienością grzeszenia ludzie *ś.* w bydlęcą *S.* obracają. Wuj. *S. grzechu*. Wuj. *S. człowieka wywraca drogę jego*. Wuj. (głupstwo. B. G., zdrożność. L.). <Od Sprostny>

† **Sprostny** p. **Sprośny**: Grzech *S.* i szkarady. Karnk. Co może być sprośniejszego nad rozniewanego człowieka? Wuj. (szkaradniejszego. L.). Zadałeś posłom naszym nieumiejętność, jakoby oni tak sprośni byli, aby radzili o tym, czego nie znają. Orzech. (tak nieokrzesani, tacy prostacy. L.). <Od Z(s) + Prost(y)>

Sprostować, uje, ował, [**Sprościć**] i. *zrobić prostym, naprostować, sprowadzić do postaci prostej, wyprostować, zrównać, wyrównać*: *S.* pałak, obręcz. *S.* linję krzywą, wynaleźć linję prostą jej równą. Jak. J. *S.* drogę, kierunek. 2. *poprawić, skorygować*: Pozwalamy sobie *S.* w nim niektóre błędy w pisowni. Rol. *S.* pojęcia. [*S. ś.*] *wyprostować ś.*: Grusza sprostowała *ś.*, kiedy ją puścił z rąk. <Z(s) + Prostować>

Sprostowanie, a I. blm., czynność cz. **Sprostować**. 2. Im. a *szczegół, miejsce, które należy poprawić, poprawka*: Sprostowania = *wykaz błędów, które ś. wkładły do dzieła, do utworu, z objaśnieniami, jak je poprawić należy*.

[**Sprostowanie się**, a *ś.*, blm.] czynność cz. **Sprostować ś.**

[**Sprosty**] *prosty, zwykły, zwyczajny*: Coby cię nie to królewic, ale jaki *S.* górol nie przespał. Tet. <Z(s) + Prosty>

× **Sprostytuować**, uje, ował *skompromitować*: Co mi ten Raczyński narobił! sprostytuował mnie, nie spytawszy... przyjechał tu z księciem Czetwertyńskim, zapewniwszy pana Potockiego, że ja będę wojewódzkim marszałkiem. Oehoc. <Z(s) + Prostytuować>

× **Sprostytuowanie**, a, blm., czynność cz. **Sprostytuować**.

Sprosy, ów, blp., p. **Szczębliny**. <Nm. Spross>

Sproszczenie, a, blm., czynność cz. **Sprościć**.

Sproszenie, a, blm., czynność cz. **Sprościć**.

[**Sproszenie się**, a *ś.*, blm.] czynność cz. **Sprościć ś.**

Sproszkować, uje, ował *zetrzeć, zmiażdżyć na proszek*. <Z(s) + Proszkować>

Sproszkowanie, a, blm., czynność cz. **Sproszkować**.

Sprościały *który sprościł*. <Od Sprościć>

Sprościć, i, il I. [*S.*] = a) p. **Sprostować**: Raz tylko czoło sprościł, drugi raz go skrzywił. Pol. (= *wygladzi, wypogodzi*). Po co mamy nakładać drogi, kiedy możemy *S. Ork.* b) *poprawić, przyganić*. Gwar. Nie bój się, oni cie ta sproscem. Wyjdę świtanem, to ja cię tu sproszczę. Ork. 2. † *S. zwrócić, skierować*. B. Sz. (Mał.). 3. † *S. strząsnąć (np. jarzmo), uwolnić*. B. Sz. (Mał.). [*S. ś.*] I. p. **Sprostować**: Jak *ś.* zegniesz, to *ś.* sprości (usprawiedliwienie z zarzutów słownej obelgi). Gwar. 2. na kogo = *wykierować ś.*, *wyjsć*: I ony hłop się zaś sprościł na gazde jako prędy. Tet. Wto fee się ze zbójectwa na gazde *S.*, nie musi o figlak myśleć. Tet. <Z(s) + Prościć>

[**Sproście**] *prawie*. <Z(s) + Proście>

Sprościć, eje, ał stać *ś. prostym, prostakiem, schłopieć, zordynarnieć*: Zapomniała ze szczętem wszystko, czegokolwiek *ś.* uczyła, co więcej, zgrubiła, sprościła. Orzesz. <Z(s) + Prościć>

Sprościenie, a, blm., czynność cz. **Sprościć**.

Sprośnica, y, Im. e I. *kobieta sprośna, wszeteczna, nierządnicza, lalacznicza, lajadziczka, prostytutka, kurwa*. Troc. Rozkosz odpędził i sprośnicę zawstydił. Skar. Sprośnicę do tego przywiódł, iż przysięgła iść na pokutę. Skar. (= *jawnogrzesznicę*). 2. † *S. prostaczka, kobieta nieokrzesana, chamka, grubijanka*. Ciek. <Od Sprośnik>

Sprośnie przys. od **Sprośny**; † **Sprostnie**: *S.* mówi, żyje. Troc. *S.* raniony. P. cheł. *S.* pouciekali. Troc. Bolesław Mścisławowi żonę mocą wziął i z nią *S.*, z zgorzeniem poddanych mieszkał. Skar.

Sprośnik, a, Im. cy *człowiek sprośny, rozpustnik, wszetecznik, nierządnik, bezwstydnik, lubieżnik, lajalak, kurewnik*. Troc. Niewstydlive postęпки sprośników. Skar. Ten *S.*, ten dowódzca szalonej młodzieży, kiedy już chee, niech *ś.* żoni, jak należy. Zabł. <Od Sprośny>

× **Sprośnomówca**, y, Im. y, × **Sprośnomówca** *człowiek sprośnie mówiący, lubiący prowadzić rozmowy wszeteczne*, × *blazgoñ*. Troc. <Sprośny + Mówca>

× **Sprośnomówność**, i, blm., rz. od **Sprośnomówny**, × **Sprośnomówność**. Troc.

× **Sprośnomówny**, × **Sprośnomówny** *lubiący mówić sprośnie, prowadzić rozmowy wszeteczne*. Troc. <Sprośny + Mówny>

SPROŚNOŚĆ

Sprośność, i, lm. i rz. od **Sprośny**; **Sprośność**, † **Sprośność**. Troc. <Od Sprośny>

Sprośny, **Sprośny**, × **Sprośny**, † **Sprośny** i. *wszeteczny, nieczysty, rozwiązły, rozpasany, wyuzdany, nierządny, bezwstydnny, lubieżny*: Sprośny odnosi ś. do obyczajów; plugawy — do potrzeb naturalnych bez grzechu; szpetny — do tego, od czego oczy ś. odwracają, chociaż niektórzy tej różnicy nie zachowują. Kn. Ludzie sprośni, złościami wszystkimi pomazani, w nieczystości żyjącej. Skar. Zbrodzień i sprośny cielesnik. Skar. Nauczyciel dzieci ma odebrać wszelkie okazje widzenia rzeczy sprośnych. Petr. (= niemoralnych, nieprzyzwoitych, gorszących). Ja będę rywalem tego gacha, co broni niewierny sprośnej. Słow. 2. *plugawy, nieczny, bezczny, wstrętny, obrzydliwy, obrzydły, ohydny, szkaradny, szpetny, paskudny, potworny*: Która rzecz jest ku uczynieniu sprośna, ta i ku mówieniu nieuczciwa. Baz. S. uczynek. Troc. Nero, będąc w złościach najsprośniejszy... Troc. Skępiec i najsprośniejszego ś. dopuści postępk. Troc. O marna mucho, o sprośny bałwanie, jaka twoja pycha! Rej. Pijaństwo jest rzecz sprośna. Kochan. Która sprośną przywarą słusznie ś. i Bóg i ludzie brzydzą. Górn. Ten sprośny występki. Górn. Sprośną rzecz uczynili, zabici będą przed oczyma Indu swego. Wuj. Józef... oskarżył bracią swą o grzech bardzo sprośny. Wuj. Rzec jest bardzo sprośna z siły miarkować sprawiedliwość. Sz. Łachmany sprośne rzucza z grzbietu swego. Birk. Głód był tak srogi, że ludzom cielsk, korzenia i inszych pokarmów sprośnych nie stawało. Murin. Ten starzec żądnym, jakże taki charakter w starych ludziach S.! Słow. Sama nazwa tej gry sprośna jest. Jord. Od mechery sprośny smród zdaleka w nozdrzach wiereń. Sienk. 3. *sromotny, okrutny, straszny, haniebnny, fatalny*: Sprośna burza, powstawszy, ostatnią zgubą utonienia przegraża. Birk. Sprośna ucieczka. I gdzie zbawienia dzieło rozpoczęte, sprośny pohaniec deptał miejsca święte. Kras. W wyrazach sprośnych mieszać fałsz z zuchwałością. Kras. W tym kopisku porzą ś. gady jadowite i ryją kiernozny sprośne. Stasz. 4. *ordynarny, prosty, prostacki, prostaczy, grubiański, dziki, gruby, surowy, nieokrzesany, barbarzyński*: Bardzobym ja temu rad, aby ś. tych gier rozmownych, jako we Włoszech ludzie zacniejsi mają, też u nas ludzie niesprośni jęli. Górn. Korzystał w przyjaźni tej białołowy, jako i pięknej i młodej, niesprośny młodzieniec jeden. Górn. (= *gładki, grzeczny*). Tak grube i sprośne potrawy, żeby na nich w Polsce najędzniejsza zagrodniczka nie przestawała. Bart. [Proszę was tego za złe nie mieć, moich sprośnych słów wyrozumieć]. (= *nie uczonych*).

<Sprośny, od Z(s) + Prost(y)>
× **Sprotestancenie**, a, blm.; czynność cz. **Sprotestancieć**.

× **Sprotestancieć** który **sprotestancieć**: Polak S. Sł. wil. <Od Sprotestancieć>

× **Sprotestancieć**, eje, ał p. **Sprotestantyzować**. Sł. wil. <Od Z(s) + Protestant>

Sprotestantyzować, uje, ował **zrobić** protestanckim a. protestantem. S. ś., × **Sprotestancieć** stać ś. protestanckim a. protestantem, przejąć ś. zasadami wiary protestanckiej. <Z(s) + Protestantyzować>

Sprotestantyzowanie, a, blm., czynność cz. **Sprotestantyzować**.

Sprotestantyzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprotestantyzować** ś.

SPROWADZINY

Sprowadzać, a, ał i S. ś. p. **Sprowadzić**. **Sprowadzanie**, a, blm., czynność cz. **Sprowadzać**.

Sprowadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprowadzać** ś.

Sprowadzenie, a, blm., czynność cz. **Sprowadzić**. **Sprowadzenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprowadzić** ś.

Sprowadziciel, a, lm. e ten, co **sprowadził** a. co **sprowadzi**: Wywdzięczyli ś. Trynitarze kardynałowi Denhofowi, swemu pierwszemu sprowadzicielowi do Polski. Szaj. <Od Sprowadzić>

Sprowadzić, i, il, nied. **Sprowadzać** i. **przyprowadzić**, **przywieść**; **weszać**: S. więźniów do sądu. S. wojsko, policję dla przywrócenia porządku. S. doktora, felczera, księdza do chorego. S. komu gościa, dziewczyne, faktora. Przeucudnieby było, gdyby ją tu można S. L. Zakładał kosztowne ogrody, kazał wycinać perspektywy, sprowadzać wody. L. S. towary skąd wodą, kołami, koleją = *przywieść a. kazać sobie przysłać*. Sprowadzać eo z zagranicy = *importować*. S. zakonników, profesorów = *powołać, zamącażować*. Janik, areybiskup gnieźnieński, sprowadził Cystersów do Brzeźnicy. Sł. wil. Profesorów do jakiej nauki gdy komisja edukacyjna w kraju znaleźć nie może, sprowadza ich z zagranicy. Djar. gr. S. zwłoki czyje z zagranicy. S. rzemieślników z cudzych krajów. Troc. S. kogo na kogo = *naprowadzić*. S. na kogo śpiegów, zbójów. Mądry zając, co na drugiego ogary sprowadzi. Prz. (= *zwabi, ściągnie*). Co cię tu sprowadza? (= *po coś tu przyszedł, w jakim celu przybywasz?*). Przen.: *sponsorować, ściągnąć, przynieść, sprawić, pociągnąć za sobą; zwabić, zwałić na kogo, wywołać*: Lekarstwo to sprowadza ulgę, sen. Wzburzenie mas mogło S. nieobliczone następstwa. Rol. Sprowadzi to złe następstwa. O, dzięki Skardze, że bytnością swoją błogosławieństwo sprowadził tu Boże. Sł. wil. 2. *przyprowadziwszy zebrać w jedno miejsce*: Czy prawdę mówisz o nim? ja cię z nim sprowadzę. Sł. wil. (= *postawię cię z nim na oczy, skonfrontuję was*). Przen.: *Sprowadzać wszystko do jednego ogólnego prawa (= podciągnąć pod ogólne prawo)*. S. do jednego środka, ogniska, punktu = *zśrodkować, zogniskować, skoncentrować*. S. eo do mniejszej liczby (= *zredukować*). S. zadanie do najprotszego wyrażenia. Człowiek usiłuje S. cuda do najprotszszych rozmiarów. Ochoc. S. ułamki do wspólnego mianownika = *zmienić ułamki o różnych mianownikach na ułamki o jednakowym mianowniku, nie naruszając ich wartości liczebnej*. 3. na dół: *Sprowadź go na dół z góry*. Troc. S. kogo ze świecą ze schodów. Obecność służącego sprowadziła ją z nieba na ziemię. Bał. (= *strąciła*). 4. z jakiego miejsca, w bok, z drogi = *odprowadzić, odwieść*: Mnie tymczasem sprowadzono z tamtego miejsca. Pas. S. kogo z drogi enoty, uczciwości. S. kogo na manowce. S. kogo na złą drogę. Sprowadził rozmowę na domowe sprawy. Krasz. (= *skierował*). 5. [S.] *prowadząc spędzić*: Sprowadziłech ładny wiek. S. ś. *znieść ś., zjechać z swymi rzeczami na mieszkanie, przybyć z swym dobytkiem na nowe mieszkanie, wprowadzić ś.*: Pan pewno niedawno sprowadziłeś ś. do tego domu? Bał. Sprowadzimy ś. na zimę do Warszawy. <Z(s) + Sprowadzić>

[**Sprowadziny**, in, blp.] *uczta przy wprowadzeniu ś. do nowo zbudowanego domu*. <Od Sprowadzić ś.>

Sprowadzka, i, blm. *sprowadzenie ś. na nowe mieszkanie*. <Od Sprowadzić ś.>

[**Sprożka**, i, lm. i] p. **Sprąga**.

Spróbować, uje, ował, **Sprobować**. [**Sprógo- wać**] i. *zrobić próbę, odbyć próbę z czym, rozpoznać przez próbę, poddać co próbie, zrobić co na próbę, użyć na próbę, popróbować*: Spróbujmy, może wskóramy. L. Spróbuj szezęśeia, może wygrasz! Pierwej spróbuj, potem strofuj. Rys. (=przekonaj ś.). Spróbowawszy, psa obiesić. Rys. S. pióra, czy dobrze pisze. Spróbuję jeszcze tego sposobu, tego środka. † S. kogo = *doświadczyć, poddać próbie, wypróbować*: Zły człowiek dlatego żyje, żeby przezeń dobry był spróbowan. Wuj 2. *ośmielić ś., powazyć ś., pokusić ś., odważyć ś.*: Tylko spróbuj z nim zacząć, to ja ci pokażę! No, spróbuj uderzyć! Spróbuj tylko strze- lić, to nie tak trudno, tylko początek każdy jest trudny. 3. *skosztować, pokosztować*: S. potrawy. Każdyby chciał S. tego specjału (= *liźnąć*). Przen.: Doznasz, gdy spróbujesz. Kn. Kto czego przedtem nie spróbuje, bardziej poczuje. Kn. (=nie przejdzie, nie doświadczy). S. ś. i. z kim = *doświadczyć, kto mocniejszy, wystąpić do walki*: Spróbuj ś., kiedy chcesz, ale na goła łby. L. Wnet ś. w czuby spróbujemy. L. Oficerowie z nowo organizowanego wojska w Warszawie przybywali S. ś. z czarnymi huzarami; znany z odwagi i zawołany rebasez 17 huzarów jedne- go po drugim zwał, sam wyszedłszy bez szwan- ku. Byk. 2. † S. ś. = *doświadczyć, wyrozumieć, zba- dać, poznać siebie*: Któryby człowiek tak ś. nie spróbował i takowym ś. być nie nalazł... Gil. <Z(s) + Próbować>

Spróbowanie, a, blm., czynność cz. **Spróbować**.

Spróbowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Spró- bować ś.**

[**Spróbnęk**, nku, blm.]: Na S. = *na próbę*: Może z was który na S. ze mną pójsz zechce? Gliń. <Od Spróbować>

[**Spróchnizna**, y, lm. y], † **Spróchnizna rzecz spróchniała**, *mursz*: Można zagrażyć w zbutwie- linie, w zdradnej spróchniznie, w zgniłych mokra- dach. Tet. <Zam. Spróchnizna>

[**Spróchniak**, i, lm. i] i. *drzewo spróchniałe*: Fale wynoszą na ramionach, okrytych pianą, spróchniakki wierzb i młode drzewka i ostawiają je koło pnia przy brzegu. Ork. 2. a. [Gajówka] *próchnica, glinka burawa, grunt po wyrąbaniu gaju*. <Od Spróchniał(y)>

† **Spróchniałość**, i l. blm., rz. od **Spróchniały**, *spróchnienie*: Próchnienie = S. Kn. S. kości. Perz. (patol. caries). Poznasz S., gdy kość nieładka, owszem poprzegryzana. Perz. 2. lm. i *niejśce spróchniałe*: W chorobie zaraziły go wrzody i sprosne spróchniałości, robaki rodzące. Skar. <Od Spróchniały>

Spróchniały, [**Prochniaty**] i. *który spróchniał*: Zab S. Kość spróchniała. Drzewo spróchniałe. Bliższą oczy, jak rdzeni spróchniałej światel- ka. Miek. Leje, jak w spróchniałą sosnę. Sienk. Przen.: S. ufomek pnia zaszczytnego. Fred. A. Odgrazał ś., że tę spróchniałą lafiryndę zbije na kwaśne jabłko. Bał. (= *zniszczoną*). 2. Krzemień S. (silex carii) = *odmiana kwarcu dziurkowatego*. Łab. <Od Spróchnieć>

[**Spróchniatka**, i, lm. i] *istota spróchniała, próch- no*: A ona umarła wczora od wieczora, w zie- mi leży S. <Od Spróchnieć>

Spróchnieć, eje, ał *zmienić ś. w próchno, zmur- szec, zepsuć ś., zwiolszczyć, zbutwieć*: Drzewo spróch- niało. Łab spróchniał. <Z(s) + Próchnieć>

Spróchnienie, a, blm., czynność cz. **Spróchnieć**. † **Spróchnizna**, y, lm. y p. **Spróchnizna**: Patrż: w tej spróchniznie koza odpoczywa mała; jakże sobie spokojnie sehronienie obrała! Cho. <Od Spróchnieć>

† **Spróchy**, ów, blp., p. **Szpruchy**. <Nm. Spruch>

Sprócić, a, blm., czynność cz. **Spróc**.

Spróc, sporę, sporze, spról, Spruć, nied. **Spró- wać**, † **Sparać** i. *poprót, rozmuścić szew a. szwy, rozpuścić co w szwach*: S. pończochę, to jest niei z niej wysnuć. Mag. Żonka moja spróła kaftanik dawno zaczęty. Słow. Przen.: † S. = *zniszczyć, znieść, zburzyć, zgładzić*: Kto wolność spara, zakon go ani ubezpiecza wiara. Chr. Nie miał mocy S. wolą Jowiszową, *rescindere*. Zebr. Czas burzący, jako morze, wszystkie nasze sprawy sporze. Rej. 2. *skłóć, zbość, splatać, podwiertować*: Jednego strzelca Niemca spról na śmierć adyniee. Tet. <Z(s) + Próć>

[**Sprógować**, uje, ował] p. **Spróbować**. <Z(s) + Prógować>

[**Sprógowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sprógo- wać**.

Sprószenie, a, blm., czynność cz. **Sprószyć**.

Sprószyć, y, ył *prochem posypać, poproszyć, osy- pać czym mialkim, potrząsnąć czym*. <Z(s) + Prószyć>

Sprówać, a, ał p. **Spróc**.

Sprówanie, a, blm., czynność cz. **Sprówać**.

× **Sprózniać**, a, ał p. **Spróznieć**.

× **Spróznianie**, a, blm., czynność cz. **Sprózniać**.

× **Spróznieć**, i, il, nied. × **Sprózniać** *wyprózniać, spełnić, wychylić do dna*: Ten wesół spróznia czaszą pełną wina. Miek. <Z(s) + Próznieć>

Spróznienie, a, blm., czynność cz. **Spróznieć**.

Spróznować, uje, ował *zmaruwać na próżno- waniu, przepróznować*: Nie spróznował ani chwili. Krasz. <Z(s) + Próznować>

Spróznowanie, a, blm., czynność cz. **Spróžno- wać**.

Sprudel, dla, blm. *woda jednego z gorących źródeł leczniczych karlsbadzkich*: Skończyłem (pię) swój S. w zeszyły piątek. <Nm.>

Sprusaczenie, a, blm., czynność cz. **Sprusac- zycyć**.

Sprusaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spru- saczyć ś.**

Sprusaczyć, y, ył *przejść zasadami, charakterem prusactwa, zrobić Prusakiem*. S. ś. *przejść ś. zasadami, charakterem pruskim, stać ś. Prusa- kiem*. <Z(s) + Prusaczyć>

Spruszczenie, a, blm., czynność cz. **Spruszczyć**: Czynie prasę odpowiedzialną za prędkie S. Niemiec znaczy tyle, co czynić barometr odpo- wiedzialnym za niepogodę.

Spruszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spruszczyć ś.**

Spruszczyć, y, ył *zrobić pruskim*. S. ś. *stać ś. pruskim*: Epoka to Niemiec nie spruszczonej jeszcze. <Od Pruski>

× **Spryca**, y, lm. e p. **Szpryca**. <Nm. Spritze>

Sprych, u, lm. y i. † S. *rzut, skok*: Widok ten zostrzył S. wzrokowy pod ezarta powieką, tak iż różnił przedmioty daleko. Przyb. Któżby, Nilu, rzekł, na tak twój bieg eiehy, że w po- wódź takie miałbyś czynić spryehy gwałtownie! Bardz. (= *susy, szpryca, zbytki*). 2. [S., **Sprych**] *spryt, zdolność*. <1. PRYCH; 2. zmieszane z Spryt>

× **Sprych**, a, lm. y i. p. **Szprycha**. Łab. W ko- łach promień każdy, czyli S., jest niby dragiem

i t. d. Rogal. S. kołowy. Troc. 2. anat. = a) × S. × **Sprycha**. × Kość sprychowa, × Przyłokieć, † Przykosteł łokciowy, † mały piszczel łokciowy czyli pręt = kość promieniowa, promień (radius). Perz. Ściągnij sprycha kieszonkową, p. **Kieszonkowy**. b) strzałka goleni (fibula). Perz. <Nm. Speiche. zmieszane z Sprys(a)>

× **Sprycha**, y, lm. y l. p. **Szprycha**. 2. a. † **Sprys**, † **Sprysa** *drag przewodniczy*: Cło od wiosła i sprychy statku, tym kanałem pławionego. Vol. Wyznaczył opłatę po 8 złotych polskich od wiosła lub sprychy. T.K. 3. anat., p. × **Sprych**. <Nm. Speiche, zmieszane z Sprys(a)>

† **Sprychnie** przys. *rzutnie, skocznie, żywio, sprytne, zwinnie*: Juno narzeka: Jowisz pocóż ś. z Kalistą nie kuma? Junonę małżonkę przecz cierpi? przecz żonice nie odleci S.? przecz sobie Lykaona teściem nie wystrychnie? Żebr. <Od Sprych>

Sprychowaty 1. do sprych podobny. 2. anat.: † Ściągnij sprychowate przyszwę, wiązadło promieniaste stępu (ligamentum laciniatum tarsi). <Od Sprycha>

Sprychowadłoniowy anat.: Tętnica sprychowadłoniowa (arteria radiopalmaris). <Sprychowo + Dłoniowy>

Sprychowolokciowy, Promieniowolokciowy anat.: Stawy sprychowolokciowe, górny i dolny (innervatione s. articulationes radioulnares, superior et inferior). <Sprychowy + Łokciowy>

Sprychowonadgarstkowy, Promieniowonadgarstkowy anat.: 1. Staw S. (innectura s. articulatio radiocarpalis). 2. Więzy sprychowonadgarstkowe (ligamenta radiocarpalia). <Sprychowy + Nadgarstkowy>

× **Sprychowy** 1. przym. od × **Sprych**, *szprychowy*. 2. anat. = a) Kość sprychowa, p. × **Sprych**. † **Zyła sprychowa**, p. **Odpromienny**. b) Mięśnie sprychowe a. promieniowe (musculi radiales): przedni, zewnętrzny długi i krótki, wewnętrzny. c) Nerw S. (nervus radialis) głęboki, powierzchowny. <Od × Sprych(a)>

[**Sprychta**, y, lm. y] *mysz (w zagadce)*. <Por. Prychta i Ukr. sprychty>

Spryciarka, i, lm. i forma ż. od **Spryciarz**. <Od Spryciarz>

Spryciarz, a, lm. e żart. *człowiek posługujący ś. sprytem dla dopięcia swego celu, człowiek sprytny*. <Od Spryt>

× **Sprycmajster**, tra, lm. *trowie* p. **Szprycmajster**. <Nm. Spritzmeister>

× **Sprycować**, uje, ował p. **Szprycować**.

× **Sprycowanie**, a, blm., czynność cz. **Sprycować**.

× **Sprycownik**, a, lm. cy p. **Szprycownik**.

× **Sprykać się**, a ś., ał ś. posp. *zebździeć ś., zesmrodzić ś.* <Por. Pryk>

× **Sprykanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprykać ś.**

[**Sprykować**, uje, ował] *ściskać*. <Z(s) + Prykować>

[**Sprykowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sprykować**.

† **Sprys**, u, lm. l. p. × **Sprycha**. Troc. Flis z kowanym sprysem. Klon. 2. *zastrzał, podpora z drzewa a. z muru do umocnienia ścian*. Dudz. <Śr. Gnm. Spriez>

† **Sprysa**, y, lm. y p. × **Sprycha**. <Sprys, z mieszane z Nm. Speiche>

Sprysak, a, lm. i węgl. *drag z hakiem do poruszania i ściągania okrywkki z milerza zetłonego,*

czyli z ostudzonej sztuki. Łab. <Nm. Spreisshaken>

Spryskać, a, ał, **Spryszczyć**, nied. **Spryszczać** *pryskając skropić, zapryskać, zbrzyzczać, opryskać, popryskać*: Spryskał mię błotem. S. kwiaty. S. franki do prasowania. [S. ś.] *sirzaskać*: ś. *popękać*: Szabla ś. spryskała. <Z(s) + Pryskać>

Spryskanie, a, blm., czynność cz. **Spryskać**. [**Spryskanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Spryskać ś.**

† **Spryskować**, uje, ował *piętnować, wypalać piętno*. Glicz. <Z(s) + Pryskować>

† **Spryskowanie**, a, blm., czynność cz. **Spryskować**.

Sprysnąć, śnie, szał 1. *spółznąć na niczym*: Teraz gniew twój tak na niczym sprysnął. Słow. 2. [S., **Zbrzyznąć**] *zeskoczyć*: S. z konia. <Z(s) + Prysnąć>

× **Sprysz**, u, blm. 1. *powierzchniowe wyrzuty na roztopionym srebrze*. Troc. 2. chem. *wydziałenie ś. ze wzburzeniem ilitu, rozpuszczonego w stopionym srebrze podczas krzepnięcia tego metalu*. <Nm. Spriss>

Spryszczać, a, ał p. **Spryszczyć**.

Spryszczenie, a, blm., czynność cz. **Spryszczać**.

Spryszczyć, eje, ał p. **Spryszczyć**. <Z(s) + Pryszczyć>

Spryszczenie, a, blm. 1. czynność cz. **Spryszczyć**. 2. czynność cz. **Spryszczyć**.

Spryszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Spryszczyć ś.**

Spryszczyć, y, ył, nied. **Spryszczać** 1. p. **Spryskać**: Ciepliczna woda żelazo jakoby błotem obtaeza i spryszcza. Petr. 2. *wywołać przyszcze, pokryć przyszczami*. 3. [S.] *usmażyć, upiec*: S. mięso. S. ś., **Spryszczyć** 1. *okryć ś. przyszczami, dostać przyszczy*: O bardzo ostre żądła ci więg bęcy mają, a pewnie ś. wnet spryszczy, kogo ukąsają. Rej. 2. *zmienić ś. w przyszcz*, w przyszcze: Sparzeliznę od ukropu, póki ś. nie spryszczy, tak wyleczysz... Ślesz. 3. [S. ś.] *usmażyć ś., upiec ś.* <Z(s) + Pryszczyć>

Spryszczydło, a, lm. a p. **Pryszczeń**. Ocz. <Od Pryszczyć>

Sprysnięcie, a, blm., czynność cz. **Sprysnąć**.

[**Sprysny**] p. **Sprytny**. <Zmieszane Sprytny + Smyś(1)ny>

Spryt, u, blm. *zręczność, przebiegłość, przytomność umysłu w rzeczach praktycznych, zdolność radzenia sobie w mgnieniu oka, dowcip w wynajdywaniu korzyści czego i w usuwaniu przeszkód*: S., żywość umysłu, która szybko rzecz każdą chwytą, rozumiewa, domyśla ś., jak ma być wzięta, przywłaszcza ją sobie; równie tak nazwyamy iskrzenie ś. własnej myśli i conceptów; S. odcieniem dowcipu. Czart. A. Ma S. do wszystkiego, do handlu, do interesów. Sprytu i łatwego pojęcia odmówić mu nie było można. Krasz. Z oczu szarych i głęboko osadzonych pod nawisłemi brwiami S. patrzył i wytrawność. Krasz. Służba ta wyraz twarzy zaprawiła mu już zachwałym i chwytnym sprytem. Orzesz. Brak mu sprytu, a nie apetytu. Prz. <Fr. esprit>

Sprytkować, uje, ował *mgrdkować?*: Jakiemu miała redakeja wyobrażenie o kim, ktoby obojętnie stuchał, co pierwszy lepszy brutal o jego mateeby mówił, sprytkując, że szatanowi ś. kłania. Jun. <Od *Sprytek, od Spryt>

Sprytkowanie, a, blm., czynność cz. **Sprytkować**.

Sprytnie przys. od **Sprytny**: Plan S. obmyślany.

Sprytność, i, blm., rz. od **Sprytny**, *spryt*: Pokochała naprzód jego S. do muzyki. Sienk.

Sprytny, [Spryśny, Sprentny] i. *pełen sprytu, dowcipny, zręczny; przebiegły*: S. do czego. Sprytnego spekulanta miałem przed sobą. Sęp. Kiedyś taki S., to cię biorę na Cyncerona. Krasin. S. chłopak jak ogień. Krasz. Była szelma jak ogień sprytyna; brała go szturmem. Krasz. 2. [S.] *zdalny, użyteczny*: Sprytne łóżko. < Od Spryt >

[**Sprytownia**, i, lm. e] *dystylarnia wódek*. < Od Spryt = Spirt >

[**Sprytucha**, y, lm. y] *figlarka*. Zdr. [Sprytuszka]. < Od Spryt >

[**Sprytuszka**, i, lm. i] p. **Sprytucha**. < Od Sprytucha >

[**Spryza**, y, lm. y; **Pryza**, **Prychna**] *panna lubiąca ś. stroić*. < Nm. Preis(e)? >

† **Sprzać**, a, ał p. **Sprzajać**: Każdy sprza człowieka dającemu. Bud. Konstancjusz był zarażony sektą Arjuszową i nie sprzał chrześcijanom. Biel. M. Żądam ci a. sprzam ci dnia dobrego. Mącz. Jaśnie oświeconym panom wszęgo dobrego i szczęśliwego panowania z umysłu a życzliwie sprza i winszuje. Glicz. < Zam. Sprzajać, p. Przać >

† **Sprzanie**, a, blm., czynność cz. **Sprzać**.

Sprząc, *ęze*, ał, **Sprzęgnąć**, × **Sprzągnąć**, nied. **Sprzęgać**, × **Sprzągać**, × **Przgać** i. *złączyć za pośrednictwem czego, zaprząć razem z kim, z czym, zeswoować*: S. bydło, bestje: jedno z drugim razem zaprzęgać. Kn. Bardzom kontent, żeś wacpani tak piękny cug koni sprzęgła. L. Myśliwiec ma je (psy) umieć tak S., żeby wszystkiego miał dosyć, a niezęgo nazbyt. Ostror. 2. *spiąc, złączyć, skojarzyć, związać, zespolić, zjednoczyć, spoić*: Płaszcz mocno haftkami srebrzystymi sprząga. Dm. Sprzęgać wagony kolejowe (= *złączyć sprzęgłami*). Będziesz szczęśliwa, jeśli sprzęgniesz z miłością wierności ogniwo. I. Zgoda sprzęgła razem w krąg nieskończony trumny pogrzebów i życia korony. Krasin. Sprzągl razem i powiazał dwa niezgodne światy. Słow. Sprzęga dusze w harmonję. Uj. S. ś. I. *sprząc swęgo konia lub wołu z zaprzęgiem innego rolnika*: Aż wstyd było wyjść z radem na pole lub ś. S. do pługa. Krasz. [Dwaj ubodzy włóścianie sprzęgają ś. z sobą, to jest pożyczają sobie konia i orzą kolejno lub jeżdżą]. 2. *złączyć ś., połączyć ś., spoić ś., zespolić ś., spącznąć ś.*: Psy, spółkując, sprzęgły ś. Tylko ta wolność prawdziwa, która ś. sprząga z rozumem. Petr. Konrad, z Krzyżaki sprzągszy ś., wojnę przeciwko Prusakom podniósł. Błaż. Zawsze musi szkodować, kto ś. ze złym sprzężę. Szymon. (= *wda, zada*). Na czole, zamiast wianka mirtu, sprzęgały ś. twardej miedzi blachy. Krasin.

Sprzączka, i, lm. i, lep. **Sprzązka**; † **Przączka**, † **Przęczka**, † **Pręcza**, [Pręcza, Pręcza, Sprzązka, Spręcza] i. *rameczka, najczęściej metalowa, do przewlekania przez nią czego i zatrzymywania w niej zapomocą trzpieni*: Sprzączki srebrne, miedziane, mosiężne a. z kompozycji białej leją w formach w piasku wytłoczonych. Os. J. S. u pasa, u trzewików, u kamizelki. Cyfry i sprzązki z liczbą lat służby. Mick. 2. anat.: † S., p. **Łydkowy**. < Z(s) + Przączka >

Sprzączkarz, a, lm. e, lep. **Sprzączkarz** *rzemieślnik robiący sprzązki*. < Od Sprzączka >

Sprzączkowy i. przym. od **Sprzączka**. 2. anat.: † **Sprzączkowa** kość = **sprzączka** (fibula) (p. **Łydkowy**). < Od Sprzączka >

[**Sprządk**, dok, blp.] *wspólne przedzenie zebranych przadek*: Zęsty sie dziwki na S. Były u tego gospodarza S. < Z(s) + Prządk >

Sprząg, u, lm. i, **Sprzęg**, † **Sprzęga** i. *sprzęganie, sprzężenie*: Kmieciewi nowo osadzonemu trzeba dać sprzężaj wołów według zwyczajnego sprzęgu. 2. *konie, bydło do zaprzęgu*: Do orania, odwracania, bronowania, zasiewania i gnojenia jest S. folwarczny, do którego są fornale i parobcy. L. 3. *konie, bydło razem zaprzężone, w zaprzęgu będące, sprzężaj, cug*: Potrafię i słowy i zwykłą groźbą pędzić S. wołowy. L. Bachus swą sztuką ujął tygry w S. niepospolity. Nar. Ten furman dobry ma S. Troc. 4. *związek, łączność, spójnia*: Te jej siły wewnętrzne siepią ś. oto bez sprzęgu. Brt. Gdy ś. w sprzęgu trzymają trzy woły pospołu, żadnego z nich nie może lew pokonać. Min. „Tam-tam“ nazywa ś. narzędzie w orkiestrze, które dzwon udaje, raz z nim w górne idzie sprzęgi, raz się znów staje z nim na dole. Wysp. 5. *związek, sojusz, przymierze, aljans*: Oktaw gotów był z Antonim nowe mieć sprzęgi, byle on ś. z nim koroną dzielił. Chr. 6. mech., p. **Sprzęgacz**. < Z(s) + PRZĄG/PRZĘG >

× **Sprzągać**, a, ał i × S. ś. p. **Sprząc**.

× **Sprzęganie**, a, blm., czynność cz. **Sprzągać**. × **Sprzęganie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprzągać ś.**

Sprzągla, i, lm. e zool., p. **Ostlonnica**. < Od Sprzągły >

× **Sprzągłość**, i, blm. *zgodność, jedność, harmonja, duch zgody, pomoc wzajemna, solidarność*: Tam sprzągłości w urzędowaniu, tam szczerzej pracy spodziewać ś. trzeba, gdzie przywiązanie ku rządzący umysły kieruje. Djar. gr. < Od Sprzągły >

× **Sprzągnąć**, nie, nął i × S. ś. p. **Sprząc**.

× **Sprzągnięcie**, a, blm., czynność cz. **Sprzągnąć ś.**

× **Sprzągnięcie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprzągnąć ś.**

Sprząść, *ędzie*, ał i. *skotczyć przedzenie*. 2. *zrobić przez przedzenie, uprząść*. 3. *złączyć w jałno przez przedzenie*. Przen.: Odtąd już w jedno myśli swe sprządziem i czuję pospołu i żyć już będziemy tylko dla Boga, tylko dla siebie. Śł. wil. S. ś. *złączyć ś., zrosnąć ś.*: Kawałki węża jeszcze ś. sprząda jak płótna kawał. Słow. < Z(s) + Prząść >

Sprzątac, a, lm. e i. ten, co sprząta. L. 2. p. **Sprzątałski**. 3. [S.] ten, co ściąga, kradnie, złodziej. < Od Sprzątać >

Sprzątac, a, ał p. **Sprzątnąć**. < Z(s) + Przątać >

Sprzątałska, ej, lm. e forma ż. od **Sprzątałski**. L.

Sprzątałski, ego, lm. scy, **Sprzątac**. I. *człowiek mający manję sprzątania, nieustannie sprzątający*. < Od Sprzątać >

Sprzątanie, a, blm., czynność cz. **Sprzątać**: Czasu nie było do sprzątania obozu. Warg. (= *związania*). Pogoda mierna a sucha rolnikowi do sprzątania we żniwo z pól bardzo służy (= *do sprzęgu*). S. z pola rychle niemają pożytek uczyni, że ś. wczas bydło rozpuści. Haur.

Sprzątania, y, blm. *zmudne, ciągle sprzątanie*. < Od Sprzątać >

[**Sprzątek**,tku, blm.] p. **Sprzęt**. < Od Sprzęt > [Sprzątk, i, lm. i] *ros. kuzin polny*. < Od Sprzątek >

Sprzątnąć, nie, nął, [Przątnąć], nied. **Sprzątać**, [Przątać] i. *uprzątnąć, zabrać, usunąć co*

z miejsca, na którym dłużej być nie powinno, schować w miejsce właściwe: S. ze stołu. S. walające ś. ubranie. S. co z drogi = wziąć precz, usunąć. S. co do kredensu, do kuchni. Kąsek ten królowi jegomości sprzątnął był z przed nosa. Rol. (= zabrał zmienacka). Sprzątnął mu pannę z przed nosa. S. z pola = zebrać, pozierać, zwieźć: S. pszenię, koniczynę. Markotny, że nie sprzątnął, jak rozumiał, z pola; cóż było sprzątać, kiedy płonna rola? Min. Już sprzątnął z pola. Troc. S. urodzaje. Troc. Przen.: S. z talerza = zmięść, wymieść, spucować, spalaszować, sfutrować, świczyć, zrepetować, zjeść łapczywie. 2. pokój, mieszkanie = posprzątać w nim, zrobić w nim porządek, przyprowadzić do porządku: Sprzątnij izbę. Troc. Zobaczyła drzwi od pokoju doktora naoszczędz otwarte: służący sprzątał właśnie. Bał. 3. co = ukraść rzecznie, ściagnąć, grypsnąć, buchnąć: S. co, sztucznie ukraść. Kn. (smykać, zemknąć. L.). Złodziej te rzeczy sprzątnął. Troc. 4. przen.: S. kogo = zabić, stracić, zgładzić: Nie jedną już żonkę z świata sprzątnął, niektóre arsenikiem, niektóre z miłości podawiawszy na łożku. Opal. Mało mając na tym, iż jednego sprzątnął, i drugiego brata zabić kazał. Strvjk. S. kogo z świata. Troc. Śmierć go sprzątnęła. Troc. (= zabrała). Sprzątnął nieprzyjaciela. Troc. Najnierozumniejsza byłaby rzecz karę zbrodni odwlekać na czas, którego by ten sam, co ma karać, był sprzątniony. Alber. <Z(s) + Przątnąć>

Sprzątnienie, a, bhp., p. **Sprzątnięcie**: S. rzeczy ze stołu. Troc. Po sprzątnieniu zbóż z pola. Troc. Te trucizny miał dane dla sprzątnienia Krzysztofa. Alber.

Sprzątnięcie, a, bhm., **Sprzątnienie** czynność cz. **Sprzątnąć**.

Sprzączka, i, lm. i p. **Sprzązka**. **Sprzązka**, i, lm. i p. **Sprzączka**. Zdr. **Sprzączeczka**. <Pod wpływem Sprzągać>

Sprzązkarz, a, lm. e ten, co robi sprzązki, sprzązkarz. <Od Sprzązka>

Sprzązkowaty przys. od **Sprzązkowaty**. **Sprzązkowaty** podobny do sprzązki: Zapinki sprzązkowate. Kop. <Od Sprzązka>

Sprzązkowy przym. od **Sprzązka**; **Sprzączkowy**. **Sprząznik**, a, lm. cy, **Sprząznik**, **Sprząznik** gospodarz, mający jednego konia, którego sprząga do pary z koniem pożyczonym od drugiego gospodarza. <Od Sprząg>

† **Sprzechodzenie**, a, bhm., czynność cz. **Sprzechodzić**.

† **Sprzechodzić**, i, il **poprzechodzić**. L. <Z(s) + Przechodzić>

[**Sprzecinać**, a, al] **poprzecinać**: Kawałka skóry na nim całej nie było; sprzecinali gałęziami het. Tet. <Z(s) + Przecinać>

[**Sprzecinianie**, a, bhm.] czynność cz. **Sprzecinać**.

Sprzeciw, u I. [S.] bhm. **sprzeciwieństwo**, **przeciwieństwo**, **sprzeciwienie** ś.: Na S. = na przekór. Flet wiódł wtór i pogwizdywał wesoło, świegotął, figle czynił, jakby na S. bębenkowi. Reym. 2. lm. y **protest**, **opozycja**; **apelacja**: Oklaski i sprzeciwy. Od wyroku założono S. <Z(s) + Przeciw>

† **Sprzeciwia** p. **Przeciwie**. <Z(s) + Przeciw>

Sprzeciwiać się, a ś., al ś. p. **Sprzeciwieć** ś.

Sprzeciwianie się, a ś., bhm., czynność cz. **Sprzeciwiać** ś.

Sprzeciwieć się, i ś., il ś., [**Prociwieć** ś.], nied. **Sprzeciwiać** ś., **Przeciwieć** ś., [**Przezywiać** ś.] I.

wystąpić przeciw komu a. czemu, **oprzecić** ś., **zoponować**, **zaprotestować**, **stanąć na zawadzie**, **stanąć wpoprzek komu**, **czemu**, **zrobić co na przekór**, **nie zgodzić** ś.: Co ja wam każe, czynić będziecie, a żaden z was nie będzie śmiał S. mi ś. Niem. Zapomnieć trzeba tego, czemu ś. sprzeciwiają nieba. Lubom. **Sprzeciwiać** ś. słowom czym. Otw. S. (= **zaprzeczać**). Nauki kacerskie sprzeciwiają zkościelnej nauce. Kucz. (= są sprzeczne, niezgodne, nie zgadzają ś. z nią, **przeczą jej**). **Sprzeciwiasz** ś., pani, samej sobie. Bał. 2. **Sprzeciwiać** ś. komu = **robić mu na złość**, **drażnić** ś. z nim, **dokuczać mu**, **przekomarzać** ś. z kim: Nie sprzeciwiaj ś. kotu, bo cię udrapie! 3. komu = **przedeźwinać kogo**, **odzywać** ś. **echem**, **naśladować kogo**: Fauni śpiewali, lasy im ś. odzywają, a lasom ś. wokół góry sprzeciwiają. Szymon. <Z(s) + Przeciwieć ś.>

Sprzeciwienie ś., a ś., bhm., czynność cz. **Sprzeciwieć** ś.

× **Sprzeciwieństwo**, a, lm. a p. **Przeciwieństwo**: W kraju zawojowanym trzeba żołnierze zostawić, póki ś. obawiasz sprzeciwieństwa obywatelów. Baz. Bunt sprzeciwieństwa bywają w tym mieście. Bud. S. poządlowości przeciw rozumowi. Wuj. Domejki i Dowejki wszystkie sprzeciwieństwa pochodziły, rzecz dziwna, z nazwisk podobieństwa. Mick. <Z(s) + Przeciwieństwo>

† **Sprzeciwiony** **przeciwny**, wręcz **odmienny**: Ogień element wodzie S. Bardz. <Od Sprzeciwieć(ś.)>

[**Sprzeciwna**] **przeciwnie**. <Z(s) + Przeciwny>

† **Sprzeciwnik**, a, lm. cy, [**Sprzeciwnik**] **przeciwnik**, **wróg**, **nieprzyjaciel**: Nieprzyjaciel i S. Wuj. Czart, S. nasz. Wuj. Ci sprzeciwnicy Pańscy muszą marnie zginąć, bo obiecanie pomsty nie mogą ich minąć. Lubel. (= **buntownicy**). S. Pana Krystusów, antychryst. Wirz. Trzeba mądrze obaczać, co S. czyni, nieprzyjaciółom nie wierz nigdy, psu a świni. Rej. Bo tak ś. serce przeciwnikom skruszy, gdy ty nakłoniśz k nam łaskawe uszy. <Od Sprzeciwny>

Sprzeciwny 1. **lubiący** ś. **sprzeciwiać**, **przekorny**, **dokuczliwy**: Muchy, baki, komary sprzeciwnie. S. dzieciak. 2. † S. **przeciwny**, **sprzeczny**, **różny**, **niezgodny**. 3. [S.] **czemu = przeciw czemu opowiadający** ś., **występujący**, **przeciwny**, **niechętny**, **nierad**. 4. † S. **szkodliwy**, **wrogi**: Tak nas świat zbłaźnił, iż co ludziom jest sprzeciwne, w tym ś. kochamy. Rej. <Z(s) + Przeciwny>

[**Sprzeczka**, i, lm. i] p. **Sprzączka**. Dyg. <Zam. Sprzączka, pod wpływem Przeczka>

× **Sprzeczac**, a, al I. **zaprzeczac**, **przeczyć**, **zapierać**, **oponować**, **protestować**: Nikt temu nie sprzeczca. Troc. 2. p. niż.: Oczywiście to prawom, tej propozycji sprzeczcało. Troc. S. ś. I. **prowadzić sprzeczkę**, **spierać** ś.: O słówko ś. najmniejsze sprzeczca, jak zajadły. L. My ś. sprzeczali nie wiedzieć o co. L. Zawsze z kinkolwiek sprzeczca ś., klóci, pojedynkuje. L. S. ś. o weinę kozią. Ja ś. z panem Ś. nie będę o słowa. Bał. Przen.: S. ś. a. × **Sprzeczac** **nie zgadzac** ś., **nie pasować**, **nie harmonizować**, **klócić** ś.: Obicie sprzeczcało ś. z ciężkimi draperjami. Orzesz. <Z(s) + Przeczac(ś)>

Sprzeczalska, kiej, lm. kie forma ż. od **Sprzeczalski**.

Sprzeczalski, kiego, lm. sey ten, co ś. lubi **sprzeczac**, **sprzeczka**. <Od Sprzeczac>

× **Sprzeczanie**, a, bhm., p. **Sprzeczanie** ś.: S. wielkie prawdy ustępuje. Kn. Po długim w tej

rzeczy sprzecznaniu, obaczywszy prawdę, nie chciał dłużej dysputować. Paszk. Bywa o tym S. między ludźmi. Petr.

Sprzeczenie się, a ś., blm., × **Sprzeczenie** czynność cz. **Sprzeczać** ś., *sprzeczką*, spór: S. ś. dwóch propozycji. Troc. (= *niezgodność*, *kontrast*).

† **Sprzeczen** p. **Sprzeciwny**.

[**Sprzeczenie**, a, blm.] czynność cz. **Sprzeczyć**.

× **Sprzeczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprzeczyć** ś.

Sprzeczką, i, lm. i, × **Sprzeczenie**, † **Przezać**, † **Przeczką**, † **Prza**, † **Przeciwność** *sprzeczenie* ś., *spieranie* ś., spór, *zwada*: Na sprzeczkach ów dzień minął. Skar. Mileć i nie wdawać ś. w sprzeczkę. L. Na uprzątnienie tych sprzeczek. Troc. Zaszła o tym S. Troc. Co po tej sprzecze? Troc. We wściekłość najmniejsza wprawiła mnie S. Miek. Przen.: Te dwie rzeczy sprzeczkę między sobą mają. Troc. (= *przeciwieństwo*, *kontrast*). Abyśmy z prawami Boga i natury nie byli w sprzecze. Kołł. (= *w sprzeczności*, *w niezgodzie*, *w rozterce*). <Z(s) + **Przeczką**>
† **Sprzecżliwie** przys. od **Sprzeciwny**, *sprzecznie*, L.

† **Sprzeciwność**, i, blm., rz. od **Sprzeciwny**, *sprzecznosc*.

† **Sprzeciwny** p. **Sprzeciwny**: Wszczęły ś. sprzeciwniwe zażęcia między biskupem a szlachcą o dziejeinę. Błaż. <Od **Sprzeczać**(s)>

[**Sprzecznąć się**, nie ś., **nał** ś.], × **Sprzeczyć** ś. *posprzeczać* ś., *wszcząć spór*: Sprzeczne ś. casem z żoną.

× **Sprzecznia**, i, lm. e *sprzecznosc*, *przeciwieństwo*, *kontradycja*, *kontrast*. Wszchidea dialektycznych sprzeczni rojem przez naturę wskróś przepływa. Krasin. <Od **Sprzeczn**>

† **Sprzecznica**, y, lm. e, † **Sprzeczniczka** forma ż. od **Sprzecznik**. L.

† **Sprzeczniczka**, i, lm. i p. **Sprzecznica**.

Sprzecznie przys. od **Sprzeciwny**; † **Sprzeciwnie**. [**Sprzecznienie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Sprzecznąć** ś.

† **Sprzecznik**, a, lm. cy I. *człowiek lubiący ś. sprzeczać*, *sprzeczka*. 2. *przeciwnik*: W sądzie dozwalają sprzecznikowi mówić, co mu ś. zda, o świadkach, o sprawie. Baz. <Od **Sprzeciwny**>

× **Sprzecznomówność**, i, blm., rz. od **Sprzecznomówny**. Bobr.

× **Sprzecznomówny** *sprzecznający się słownie*, *sprzeciwny*, *przekomarzający* ś., *klóliwy*, *spierający* cy ś. Bobr. <**Sprzeciwny** + **Mówny**>

Sprzecznosc, i I. blm., rz. od **Sprzeciwny**: S., skłonność do sprzecznania ś. L. S. charakterów, poglądów. 2. lm. i *rzecz sprzeczna*, *sprzeciwieństwo*, *przeciwieństwo*, *niezgoda*, *kontrast*: Dwie sprzeczności: ogień i woda. Duch sprzeczności. Być w sprzeczności z samym sobą. Jest to S. dziwna, ale mi ś. tak zdawało uczynić potrzeba. Krasz. 3. a. I **Kontradycja** fil. *zasadnicza*, *całkowita niezgodność*, *pojęcie przeciwne tożsamości*: Prawo sprzeczności (lex contradictionis). Prawo sprzeczności należałoby właściwie nazywać „prawem wyłączenia sprzeczności“, gdyż treść jego sprowadza ś. do zdania: Wszelka S. w myśleniu wyłącza możliwość poznania prawdy. Str. Prawo sprzeczności stanowi zasadę wszelkiego przeczenia. Str. Pojęcia niezgodne znajdują ś. do siebie w stosunku bądź sprzeczności, bądź przeciwieństwa, t. j. są a. sprzeczne a. przeciwne. Stosunek sprzeczności pojęć (contradictio notionum). Str. S. między sądami. Str. S. jaw-

na (contradictio patens). S. skryta (contradictio latens). W rozumowaniu jego jest wiele sprzeczności. <Od **Sprzeciwny**>

Sprzeciwny, † **Sprzeczen** (jako orzeczenie), † **Sprzeciwny** I. a. [**Sprzeczny**] *lubiący ś. sprzeczać*, *swarliwy*, *klóliwy*, *niezgodny*, *przekorny*: Baba ta sprzeczna jak djabeł. L. S. to człowiek. Troc. [Ja pann nie chcę być sprzeczna] (= *nie chcę zaprzeczać*). 2. *przeciwny*, *całkiem różny*, *niezgodny*, *odmienny*, *opaczny*, *sprzeciwiający* ś.: Głos drugi, S. pierwszemu, szepce mi: nie wierz temu. L. Zdanie wacpana sprzeczne z moim wszędzie. Niem. Poglądy sprzeczne. Niepodobna, aby dwie sprzeczne propozycje oraz prawdziwe były. Troc. Sprzeczna ta rzecz prawu temu. Troc. Mam nadzieję w ten sposób sprzeczne zgodzić zdania. Miek. Uczucia sprzeczne. Wszystkie sprzeczne siły w jeden nastrój ś. złączyły. Krasin. 3. *o który ś. można sprzeczać*, *sporny*, *o który spór iść*: Sprzeczna to rzecz—majętność. Troc. 4. *niepomysłny*, *wrogi*, *nieprzyjazny*: Nie ugiął ś. pod ciężarem sprzecznych i bolesnych wydarzeń. Rol. Wiatr S. Sprzeczna odpowiedź skłoniła pokusić ś. o przejście rzezonej cieśniny. L. (= *odmowna*). 5. [S.] *oporny*, *twardy*, *trudny*, *niewdzięczny*: Tam to ziemia jałowa, sprzeczna. <Z(s) + **Przeciwny**>

[**Sprzeczyć**, y, ył] *bronić*, *odmawiać*, *żałować*: Za pierwszych osiedleńców kto ta gdzie komu ziemi sprzeczy! Ork. × S. ś. p. **Sprzecznąć** ś.: Sprzeczyli ś. z sobą, śmiejąc. Krasz. <Z(s) + **Przeczyć**>

Sprzec, spre a. **sprzeje**, **sprał** *przejąc zepsuć* ś.: Mięso sprzało. <Z(s) + 2. **Przec**>

[**Sprzedacz**, y, lm. e] p. **Sprzedać**: Co pán má na S.? <Zam. **Sprzedać**>

Sprzedać, a, ał, nied. **Sprzedawać**, [**Sprzedając**] i S. ś. = **Przedać** i P. ś.: Dlaczego ś. enotliwi skarżą na fortunę?—iż nie umieją swego towaru S. Kras. **Sprzedawać** miłość—hańba kobiecie; **sprzedawać** pieśni—hańba poecie. Balin. Przyjechała sześciorgiem koni i powozem, ale odarto, i nie znać po niej wielkiego państwa, tylko to ś. sprzedaje za coś wielkiego. Krasz. Posiadłość obowiązuje S. pod wykreśleniem z rejestru. Moracz. Wie, gdzie sprzedają tombak za złoto. Orzesz. Czyś ty ś. sprzedał Filistynom? Uj. <Z(s) + **Przedać**>

[**Sprzedaj**, **Sprzedej**, **Przedaj**]: Na S. = *na sprzedaż*. Vol., Dudz. Krowa na S. Wywozić co na S. (= *na handel*). Choćby i na S. wiódł—ma prawo, bo ś. o nie stara. Ork. [Oddaje mu krowę do sprzedaju]. <Z(s) + **Przedaj**>

[**Sprzedając**, a, ał i S. ś.] p. **Sprzedać**. <Z(s) + **Przedając**>

[**Sprzedajanie**, a, blm.] czynność cz. **Sprzedając**.

[**Sprzedajanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Sprzedając** ś.

Sprzedajnie przys. od **Sprzedajny**.

Sprzedajność, i, blm., rz. od **Sprzedajny**; × **Sprzedajność**.

Sprzedajny, **Sprzedajny**, **Przedajny**, **Przedajny** I. *przeznaczony do sprzedania*, *wystawiony na sprzedaż*, *który można kupić*: Jeśli kto zastał na rynku rzecz jaką przedajną, bydło albo towary inne i chciałby to kupić, eo ku przedaniu wystawiono, tedy... P. cheł. **Przedajny** dziś i niebo. Jag. (aluzja do odpustów). Zdrowie za kopę każdemu przedajne mają. Star. 2. a. † **Przedarzny**, † **Przedarowny** *sprzedający ś. drugim*, *prze-*

SPRZEDANIE

kupny, biorący łapówki: To miasto sprzedajnie prędko zginie, jeśli kupca dostanie. Pilch. Sędzia S. <Od Sprzedaj, wzgl. Z(s) + Przedajny>

Sprzedanie, a, blm., czynność cz. **Sprzedać**.
Sprzedanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprzedać** ś.

Sprzedawać, aje, awał i S. ś. p. **Sprzedać**. <Z(s) + Przedawać>

Sprzedawanie, a, blm., czynność cz. **Sprzedawać**.

Sprzedawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprzedawać** ś.

Sprzedawca, y, lm. y, **Przedawca**, × **Przedawacz**, † **Przedawca**, † **Przedajnik**, [Przedawatel] *ten, co sprzedaje*: Sprzedawcy i nabywcy. S. majątku, zboża. Uliczny S. lodów. <Z(s) + Przedawca>

Sprzedawcy przym. od **Sprzedawca**, *kupiecki, handlowy*: O rozmaitej wielkości borów świadczą też wyraźnie taksy i ceny sprzedawcze. Krzyw. <Od Sprzedawca>

Sprzedawczyk, a, lm. i, **Przedawczyk** *ten, co sprzedaje* = zdradca za pieniądze, zdrajca, zaprzędnik: S. ojcowizny. Napiętnować sprzedawczyka. Wojsko moskiewskie, wyrozumiawszy od sprzedawczyków nasze niedostatki, potężny ostatni szturm uczyniło. <Od Sprzedawca>

Sprzedawczyni, i, lm. e forma z. od **Sprzedawca**.
Sprzedaż, y, lm. e, [Sprzedacz], **Przedaż**, † **Przedaża**, † **Przedaj** i. *przedanie, przedawanie, handel*: S. hurtowa, cząstkowa. S. na raty. S. publiczna (= *licytacja*). Dobra wystawione na S. (= na *subhastę, na subhastację*). Akt sprzedaży. S. papieru, śledzi, mydła. Krytyka sprzedaży książki nie zaszkodzi. Syrok. Mieć sumienie, honor na S. 2. gór.: † S. żupy = *wypuszczenie żupy w dzierzawę za sumę zgóry do skarbu królewskiego zaliczoną*, a renda. Łab. <Z(s) + Przedaż>

× **Sprzedażność**, i, blm., p. **Sprzedażność**.
Sprzedażny p. **Sprzedażny**: Cena sprzedażna. Suma sprzedażna. W kontrakty sprzedażne zagarnął i posprzedawał. Koż. <Od Sprzedaż>

[Sprzedaj] p. **Sprzedaż**. <= Sprzedaż>
[Sprzeka, i, lm. i] i. *ten, co ś. lubi sprzeczać, człowiek spreczny*: S., sprzecznik, wybrydnik, wybrzydający, niedogodek, hyrny. L. Od tego leżenia zrobiła ś. S., maruda, kwękaćka dokuczliwa. Dyg. 2. *sprzeczka, klótnia, spór*. <Z(s) + Sprzeka>

† **Sprzekrawać**, a, ał *poprzekrawać; pociąć*: Sprzekrawał w poły szaty ich. B. B. <Z(s) + Przekrawać>

† **Sprzekrawanie**, a, blm., czynność cz. **Sprzekrawać**.

Sprzełaj p. **Przełaj**. <Z(s) + Przełaj>
[Sprzenieważenie, a, blm.] czynność cz. **Sprzenieważyc**.

[Sprzenieważyc, y, ył, nied. **Przenieważać**] *przemóc, wziąć górę (nad kim)*. <Z(s) + Prze + Nie + Ważyć>

Sprzeniewierca, y, lm. y = **Przeniewierca**. <Od Sprzeniewierzyć, wzgl. Z(s) + Przeniewierca>

Sprzeniewierczy = **Przeniewierczy**. <Od Sprzeniewierca>

Sprzeniewierstwo, a, lm. a = **Przeniewierstwo**.
Sprzeniewierzać, a, ał i S. ś. p. **Sprzeniewierzyć**.

Sprzeniewierzenie, a, blm., czynność cz. **Sprzeniewierzać**.

SPRZEZROCZENIE

Sprzeniewierzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprzeniewierzać** ś.

Sprzeniewierzenie, a, blm., czynność cz. **Sprzeniewierzyć**.

Sprzeniewierzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprzeniewierzyć** ś.

Sprzeniewierzyć, y, ył, nied. **Sprzeniewierzać** *co = ukraść nadużywszy zaufania czyjego, przywłaszczyc sobie*: Agent sprzeniewierzył mu pieniądze. Rog. S. ś. = **Przeniewierzyć** ś.: Czym mógłbyś zdradzać i sprzeniewierzać ś. przeszłości. Krasin. Miałemże teraz S. ś. memu staremu przyjacielowi Marsowi i odpoczywać w deliejach? Kaczek. <Z(s) + Przeniewierzyć ś.>

Sprzepaszczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprzepaszczyć** ś.

Sprzepaszczyć się, i ś., it ś. *zapaść ś. nakształt przepaszczi*: Sprzepaszczi ś. pierś i głos w nią zapadnie. Słow. <Z(s) + Przepaszczyć>

† **Sprzewracać**, a, ał, [Sprzewracać] *przewracając zrynować, zryć, skopać; poprzewracać, powywracać*: Wszystkie pościel jego sprzewracał w chorobie jego. Wuj. Sprzewracał koła wozów ich. Leop. (pozruczał. B. G.). [(Dziki) na polanę przyszły i sprzewracały do imentu]. † S. ś. *poprzewracać ś., zrynować ś.*: Sprzewracała ś. cała ziemia. Bud. <Z(s) + Przewracać>

† **Sprzewracanie**, a, blm., czynność cz. **Sprzewracać**.

† **Sprzewracanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprzewracać** ś.

Sprzewratniać, a, ał p. **Sprzewrotnić**.

Sprzewratnianie, a, blm., czynność cz. **Sprzewratniać**.

Sprzewrotnić, i, it, nied. **Sprzewratniać** *zrobić przewrotnym, skazać, spaczyć*. Sprzewratniająca rozum dialektyczna szermierka i jałowe subtelności scholastyki przestawały zatrudniać zdolność myślących. Szan. Nowe ludy miały poddać pod uprawę rozumową niezawalone jeszcze ani sprzewrotnione umysłu władze. Szan. Niektóre pisma Arystotelesa, zepsute już w samym tekście... a bardziej jeszcze sprzewrotnione niedokładnymi tłumaczeniami. Szan. <Od Przewrotny>

Sprzewrotnieć, eje, ał *stać ś. przewrotnym, zrynować, spaczyć ś., skazać ś.*: Z świętym staniem ś. świętym, z przewrotnym sprzewrotniejesz. <Z(s) + Przewrotnieć>

Sprzewrotnienie, a, blm. i. czynność cz. **Sprzewrotnić**. 2. czynność cz. **Sprzewrotnieć**: Trzeba by wyjaśniać, jak wiele przyczyniali ś. do sprzewrotnienia rozumu i ci, co budować chcieli oddzielne spekulacji systema, do tej lub owej stosowane religii. Szan. Trzeba rozbiierać, jak skażenie języka, postępujące coraz dalej z upadkiem nauk i smaku, przyczyniało się nawzajem do osłabienia i sprzewrotnienia działań umysłowych. Szan. Fatalny wpływ, który miała filozofja aleksandryjska na religjā, na moralność, na S. umysłów i na skażenie języka. Szan.

[Sprzewrócenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Sprzewrócić** ś.

[Sprzewrócić się, i ś., it ś.] *przewrócić ś.* <Z(s) + Przewrócić>

[Sprzezywać, a, ał] *wyzywając sponiewierać; wymyślać*. <Z(s) + Przezywać>

[Sprzezywanie, a, blm.] czynność cz. **Sprzezywać**.

Sprzezroczenie, a, blm. i. czynność cz. **Sprzezroczyć**. 2. *stan przezroczyści*: Powłoka doprowadzona nieledwie do sprzezroczenia. Deo.

Sprzezczyć, y, ył *zrobić przezroczyście.*
<Od Z(s) + Przezroczy>

Sprzęcik, u, lm. i p. Sprzęt: Obdarzyli go podarkami z książek i małych sprzęcików. Śniad. (= cacek). <Od Sprzęt>

Sprzędzenie, a, bfm., czynność cz. Sprząść.
Sprzęg, u, lm. i p. Sprząg.

† **Sprzęga, i, lm. i p. Sprząg:** Z dwóch gryfów sprzęgę składali. Nies. <Od Sprzęgać>

Sprzęgacz, a, lm. e l. ten, co sprzęga: S., który bydlę sprzęga, *jugarius, poganiacz.* Kn. S., kojarzyciel, połączyciel, *conjurator amoris.* Kn. 2. [S.] *łańcuch a. klamra drewniana, łącząca dwie brony.* 3. [S.] *część brony: cztery drążki zbite w kształcie ramy.* 4. a. **Sprzęgło, Sprząg mech.** *przysrząd łączący, łącznik, mufa:* S. łańcuchowy, śrubowy. S. osi i wałów. <Od Sprzęgać>

Sprzęgać, a, ał i S. s. p. Sprząc. <Z(s) + Przęgać>

Sprzęganie, a, bfm., czynność cz. Sprzęgać: S. wałów, a raczej czopów wałów, walców, bębnow i t. d., zapomocą łączników, czyli muf. Łab.

Sprzęganie się, a s., bfm., czynność cz. Sprzęgać s.

Sprzęgła, i, lm. e zool. (salpa) jedna z osłonnic. <Od Sprzęgły, = Sprzągła>

Sprzęgło, a, lm. a p. Sprzęgacz. <Od Sprzęgać>

Sprzęgłość, i, bfm., rz. od Sprzęgły, związek, skupienie, spójnia, spoiłość: S. jej sił żywotnych i układzenie wewnętrzne zwyciężyły zmore hysterji. Brt. <Od Sprzęgły>

† **Sprzęgły** *który s. sprzągl, splełany, złączony:* Troc. Raz dwóch sporych węzów, pod piękną dąbrową sprzęgłych, laską był grzonoł. Zebr. <Od Sprząc>

Sprzęgnać, nie, nął i S. s. p. Sprząc.

Sprzęgnięcie, a, bfm., czynność cz. Sprzęgnać.

Sprzęgnięcie się, a s., bfm., czynność cz. Sprzęgnać s.

Sprzęt, u, lm. y l. a. [Sprzątek] sprząkanie, sprząknięcie z pola, zbiór, zwózka: S. zboża, siana. 2. a. † **Sprzętr = a)** przedmiot należący do porządków domowych, *grat, statek, mebel, narzędzie, naczynie, jedna z ruchomości gospodarskich, rekwizyt:* Oto nasze sprzęty: cztery kąty i piec piąty. L. Ojcowie nasi lepiej s. od nas mieli, choć drewnianych sprzętów używali. L. Sprzęty rzemieślnicze, domowe, kuchenne, wojskowe, gospodarskie, oracze. Troc. Traktował mnie, jak S. w domu jakiś niepotrzebny. Ochoe. b) bfm., zb. *ogół sprzętów czyich, rzeczy, graty, mienie, porządki domowe, meble, naczynia gospodarskie, utensylja, rekwizyty:* S. domowy, naczynia, jako są kadzi, achtle, sedy, prasy i t. d. Trzye. Majątek między nie podzieliła, S. i ochędostwo im rozdała. Warg. Cały swój S. kawalerski sprzedał. Boh. Mówi o zbytecznym i wymyślnym sprzęcie a. ochędostwie domów, to jest, jak dziś modnie mówią, o meblach, które z Paryża sprowadzamy. L. Składam niezdarną w tej dobie szablę, wesołość, nadzieję i tę lutnię biedną: oto mój S. cały! Karp. Opatrzył sprzętem (sprzętami) dom, okręt, ogród, łowy. Troc. Zabrano kozakom wszystkie 17 dział z innym sprzętem. Moracz. Tu stary S., rozrzucony po kątach, ginał w mroku. Krasz. c) † S. *obłogi, tłumok, bagaż, pakunek:* Stonie S. cesarski niosące. Tw. Na granicy Turcy nasz S. oględowali. Warg. d) [S.] *narzędzie rolnicze:* Kiedy nie robią sprzętem... Zdr. **Sprzęcik.**

Sprzętarstwo, a, bfm. wszelkie wyroby z drzewa.
<Od *Sprzętarz>

Sprzętny i. † S. skrzętny, pilny, gospodarny: Sprzętna gospodyni o wiczerzy pilność czyni. Kochan. 2. [S.] *prędkie, szybkie, dogodny.* 3. [S.] *zdolny, chwacki, sposobny, zręczny:* Fajne to s. chłopczyko widziało, do rzeczy i sprzętne do wsykiego: i ku trocu (tartaku), i koniom, i ku młynu, a grać to już wiedział doimentnie. Tet. <Od Sprzęt, wzgl. Sprzątać>

Sprzętowy przym. od Sprzęt. Troc. L. Kuźnia fryszerska sprzętowa, topornia = kuźnia, w której wyrabiają wszelkie grubsze narzędzia, jak topory, siekiery, paprzyce myjskie, okuciu wałów i t. p. Łab.

† **Sprzętr, u, lm. e p. Sprzęt:** Dwór świetny, świetne statki, szaty i wszystkim S. Kosz. Książę na sprzętrze rzeczy swych prostym, ale jednak ochędostwem przestawiając, bukowych mis, drewnianych łyżek używał. Kosz. Teraz żadnego prostego takiego mieszczańca niemasz, któryby s. drewnianym sprzętem nie brzydził, a na srebrze a. na złocie nie jadał. Kosz. <Od Sprzęt>

[Sprzęznik, a, lm. cy] p. Sprząznik.

Sprzęż, a, lm. e i. † S. pomocnik, towarzysz: Ubogiego z Cyreny męża na ratę dadzą panu za sprzęza. Mias. 2. p. **Sprzężaj.** <Od Sprzęgać>

Sprzęża, y, lm. e l. p. Sprzężaj: Na wozie zręcznie ruszać będziesz sprzężaj ptaków. Hul. 2. *przen. pasmo, ciąg, łańcuch, poczet, szereg:* Mając tak wielu świętych męczenników sprzężaj, nie tylko nam krzyż Pański, ale suknie ciężą. Pot. <Od Sprzęgać>

Sprzężaj, u, lm. e, Sprzęża, Sprzęż, Sprząg i. konie, bydlę robocze do zaprzęgu, zaprząg; konie, bydlę robocze razem z wozem, z plugiem, do którego są zaprzężone: Kupił S. i naczynia gospodarskie. Troc. S., to jest bydlę i naczynie wozowe, plugowe. Troc. Wszystek S. zwoził zimową porą. Zer. Przen.: S. wszystkim słoneczny pod Faetonem nie miał swej zwyczajnej wagi. Otw. 2. † S. *para wołów, jarzmo wołów.* 3. [S.] = a) *pańszczyzna odbywana z kołmi:* Dwa dni na piechotę, a dwa sprzężajem. b) *inwentarz; konie.* <Od Sprzęgać>

Sprzężajny przym. od Sprzężaj: Bydło sprzężajne. Pańszczyzna sprzężajna (= odbywana ze sprzężajem). S., ego, lm. i rz. *włościanin mający sprzężaj:* Jutro wyjadą na pole tylko sprzężajni. <Od Sprzężaj>

Sprzężenie, a, bfm. l. czynność cz. Sprząc: Nalazł syna orzącego dwanaściami wołów, a on między tym dwanaściami sprzężeniem wołów był sam jeden. Leop. (= sprzężajem). Takie jest złączenie, S. i zjednoczenie w Trójcy, iż Syna od Duchą, albo Duchą od Syna lub od tegoż Ojca odłączyć nie może. Smotr. (= związek, łączność, węzeł). 2. S. *zapłodnienie, kopulacja:* Zapłodnienie przez tak zwane S., czyli kopulację.

Sprzężenie się, a s., bfm., czynność cz. Sprząc s.

Sprzężna, ej, lm. e, !Konjugata, !Konjunktywa anat. i pot. wymiar prosty wchodu miednicy, wymiar strzałkowy (conjugata vera). <Od Sprzężny>

× **Sprzężnia, i, lm. e spójnia, łączność, związek:** W najściślejszej sprzężni pozostaje rozwijanie s. dalsze ludzkości na planecie tym z życiem dalszym umarłych. Krasin. <Od Sprzężny>

[Sprzęznik, a, lm. cy] p. Sprząznik.

Sprzężność, i, bfm. l. rz. od Sprzężny. 2. [S.] gwałtowność.

Sprzeżny 1. a. × **Sprzeżysty** dający ś. sprzeżać, łączyć, kajarzyć. 2. Zebro sprzeżne = znajdujące ś. przy łopatkach woku. Troc. 3. anat.: † Kość sprzeżna (Urs.), p. **Jarzmowy**. 4. bot. służący do łączenia ś. pociowego, tyczący ś. rozmażania, pociowy, kopulacyjny: Dwie komórki zlewają ś. razem, tworząc jedną, która wtedy zowie ś. zarodnikiem sprzeżnym. Zarodnik Ś. u niektórych grzybów. <Od Sprzeż, wzgl. Sprzeżać>

Sprzeżony 1. im. od **Sprzeżo**. Troc. Siły, które obaliły Rzym, nie były nigdy sprzeżone w myśli i woli jednego człowieka. Tarn. 2. fiz.: Punkty sprzeżone = punkt świecący i jego obraz w soczewce. 3. fizj.: Ruch Ś. a. złączony (motus coniugatus). 4. mat., w algiebrze: Liczby sprzeżone = dwie liczby zespolone $a + ib$, $a - ib$, różniące ś. tylko znakiem przy wyrazie urojonym. W geometrii: Średnice sprzeżone = dwie średnice (w elipsie lub hiperboli), z których jedna dzieli na dwie równe części cięciwy równoległe do drugiej. <Od Sprzeżo>

× **Sprzeżyna**, y, Im. y p. **Sprzeżyna**.

× **Sprzeżystość**, i, blm., rz. od **Sprzeżysty**, sprzeżystość.

Sprzeżysty 1. × S. p. **Sprzeżysty**. L. 2. × S. p. **Sprzeżny**. Troc. 3. [S.] przedki, gwałtowny, gwałtowny. <Zam. Sprzeżysty>

† **Sprzodku** p. **Przodek**: S. powiodło ś. jego stronie, ale potem uciekać musieli. Biel. M. <Z(s) + Przodek>

† **Sprzy sprzyjający**, przyjemny. Glicz.

× **Sprzyczynić**, i, it spowodować, sprawić, pociągnąć za sobą, wywołać, sprowadzić: Ze zmartwychwstały Tytus Lecha berłem władą, wszystko to twa roztropna sprzyczyniła rada. L. <Z(s) + Przyczynić>

× **Sprzyczynienie**, a, blm., czynność cz. **Sprzyczynić**.

† **Sprzydawać**, aje, awał naprzydawać, pododać, podokładać: Wiele nad słowo Boże wypisane sprzydawali i nawymyślali. Gil. <Z(s) + Przydawać>

× **Sprzydawanie**, a, blm., czynność cz. **Sprzydawać**.

× **Sprzyciacielenie**, a, blm., czynność cz. **Sprzyciacielić**.

× **Sprzyciacielenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sprzyciacielić** ś.

× **Sprzyciacielić**, i, it, × **Sprzyjaźnić**, nied. × **Sprzyjaźnić** związać przyjaźnią, zrobić przyjaźniolmi, zaprzyjaźnić, poprzyjaźnić. × S. ś. związać ś. przyjaźnią, stać ś. przyjaźniolmi, zaprzyjaźnić ś., poprzyjaźnić ś. Bobr. S. ś. z kim, accedere amicitiis alicuius. Mącz. Nasi chrześcijanie ś. sprzyciacielili i w sąsiedztwie mieszkają z ludźmi rozmaitych zabobonów będącemi. Gil. <Z(s) + Przyjaźnić>

Sprzyjać, a, al, † **Sprzeać**, † **Przyjać**, † **Przyjać**, † **Sprzyjać**, [Sprzyjać] 1. komu = być przyjaźnie usposobionym dla niego, żywić dla niego życzliwość, przychyłność, przyjaźń: Kto swoim nie sprzyja, nikomu nie sprzyja. Kn. Sprzyjałeś mi młodemu, teraz gardzisz starym. L. Wiem, że mi sprzyja. Troc. Teraz widzisz, że nam niebo nie sprzyja. Kochan. Nie dziwuję ś. iż mi nie sprzyja, bo mię za swego nie mają. Skar. Jako cię oni miłować i S. ci będą? Skar. Wielkich obiedwie strony sędziów mają na to: zwycięskiej sprzyja niebo, zwyciężonej Kato. Dm. Temu życzymy usty, a tamtemu sprzyjamy sercem. Pilch. Całą mą duszą sprzyjam wojskości. Sienk.

(=jestem w niej zamilowany). Sprzyjaj takiej świętej pracy i takiej miłosiernej chęci, a pomóż i przyłóż ś., co możesz. Skar. Przen.: być pomyslnym, służyć, dopisywać: Wiatr, pogoda, szczęście sprzyja. Jeśli ci szczęście sprzyja, wariuj ś. nadymać. Min. Kamieniec przy najbardziej sprzyjających warunkach oprzeby ś. nie był w stanie. Rol. Ciemność nocy sprzyjała mu i kryła go przed ludźmi. Bał. (=była mu na rękę). Przen.: Przyjemniej w noey piosnkom i cyterze S., niżeli na ś. brać pancerze. Chr. (=ucha udzielać, miłe przysłuchiwać ś.). 2. † S. pozwolić, dozwolnić: Przed sądem burgrabskim, nim kto pocznie swoją rzecz, bierz dozwolenie, mówiąc: „panie wójcie, sprzyjaj mówić“ — a., jak indziej jest zwyczaj: „dopusć sprawę“. Groic. Pante sędzio! sprzyjajesz waszmość sprawę? N. żądaje na A. Sz. Ten, który rzecznika potrzebuje, ma oń żądać sędziego temi słowy: panie, sprzyjaj mi, waszmość, człowieka, któryby u sądu rzecz moję sprawił. Rzecz sędzia: „Sprzyjaję“. Sz. 3. † S. komu czego = życzyć, wieszować mu: Sprzyjam ci szczęśliwej noey. Mącz. Byś syna takiemu nauczycielowi nie poruczał, któryby jedno zapłatę chciał mieć, a tego dyseypułowi nie sprzyjał, żeby z siebie nauczonym ś. stać mógł. Glicz. Sprzyjają sobie społecznie szczęśliwego dnia wielkanocnego. Paszk. Sprzyjali mu tego honoru. Troc. Będą mu S. szczęśliwego przybycia. Troc. <Z(s) + Przyjać>

† **Sprzyjając**, a, al, [Sprzyjając] p. **Sprzyjać**: Pan nasz nieuczonym kapitanom nie sprzyja. Kosz. Bóg mi sprzyja. Petr. Ten, który rzecznika potrzebuje, ma oń żądać sędziego temi słowy: sprzyjaj mi waszmość człowieka, któryby u sądu rzecz moję sprawił. Rzecz sędzia: „sprzyjaję“. Sz. Antiochus Żydomi i zdrowia, i imienia, i szczęścia dobrego sprzyja. Leop. <Z(s) + Przyjając>

Sprzyjanie, a, blm., czynność cz. **Sprzyjając**. † **Sprzyjajny** p. **Sprzyjazny**. Ocz. <Od Sprzyjać>

Sprzyjanie, a, blm. 1. czynność cz. **Sprzyjać**. 2. a. † **Sprzyjazność** przyjaźń, życzliwość, łaskawość, przychyłność. Troc.

† **Sprzyjazność**, i, blm. 1. rz. od **Sprzyjazny**. 2. p. **Sprzyjanie**: Tak wielka jest przyrodzenia ludzkiego wåtłość, iż prawdziwą S. dla lada przyczynki dopuszczamy sobie wydrzeć. Baz. <Od Sprzyjazny>

× **Sprzyjazny**, × **Sprzyjaźliwy**, × **Sprzyjaźny**, † **Sprzyjajny** przyjazny, sprzyjający, przychylny, życzliwy, łaskawy: S. nieporządnie. Troc. Al-Mansor przyzwał do dworu swego uczonych ze wszystkich okolic, pozakładał i inne naukom sprzyjazne instytucje. Szan. Sposób, jakim szerzyło ś. oświecenie między Arabami, nie był wcale sprzyjaznym ustaleniu jego panowania. Szan. W odmęcie wydarzeń... nie mogły żadne naukom najsprzyjaźniejsze usiłowania trwałych zjednać korzyści. Szan. <Z(s) + Przyjazny>

× **Sprzyjaźliwie** przys. od **Sprzyjaźliwy**. Sekl.

× **Sprzyjaźliwy** p. **Sprzyjazny**: Mąż S. sprzyja k sobie przyjaźliwy. Bud. Ta rzplta źle jest postanowiona, w której stany nie są sprzyjaźliwe. Górn. O wdzięczna lutni! i mnie sprzyjaźliwą bądź, gdy cię wzywam. Kochan. <Z(s) + Przyjaźliwy>

× **Sprzyjaźnić**, a, al i × S. ś. p. **Sprzyjaźnić**.

× **Sprzyjaźnianie**, a, blm., czynność cz. **Sprzyjaźnić**.

Sprzyjażnianie się, a ś., bhm., czynność cz. **Sprzyjaźniać ś.**

× **Sprzyjaźnić, i, ii i × S. ś.,** nied. **Sprzyjaźniać i × S. ś. p. Sprzyjacielić:** S. sobie kogo. Troc. (= *ująć, zjednać, skaptować*). Cesarz, chcąc sobie Wenety Ś., dał księciu ich za żonę córkę. Skar. Kottjusz sprzyjażniony z Augustem. Nar. S. ś. z kim. Troc. Którzy mądrości szukają, z Bogiem ś. sprzyjażniają. Bud. Nie nazwał-żebyś ś. szczęśliwym, gdybyś widział codziennie ludzi mających sprzyjażniających ś. z tobą? L. Żli ludzie ani między sobą, ani z dobrami S. ś. nie mogą. Karp. Lecz tu dwóch raz sprzyjażnionych już na zawsze jedną osobę czyniło. Stasz. Jasiukowie z Krystyną i jej synem sprzyjażnili ś. nawet Orzesz. Z pannami byłam już ściśle sprzyjażniona. Orzesz. <Z(s) + Przyjaźnić>

† **Sprzyjażnić przys.** od **Sprzyjażny.** Troc.

Sprzyjażnienie, a, i. bhm., czynność cz. **Sprzyjaźnić. 2. Im. a stosunek przyjaźny, przyjaźń:** Przeszkadzał zawsze zamężniom królewskim i sprzyjażnieniom z Austryjakami. Nar.

Sprzyjażnienie się, a ś., bhm., czynność cz. **Sprzyjaźnić ś.**

× **Sprzyjażny p. Sprzyjażny.**

Sprykra = z *przykra* (p. Przykro). <Z(s) + Przykro>

Sprykrzenie, a, bhm., czynność cz. **Sprykrzyć.** **Sprykrzenie się, a ś.,** bhm., czynność cz. **Sprykrzyć ś.**

Sprykrzony I. im. od **Sprykrzyć. 2. [S., Sprykrśny]** *uprzykrzony; naprzykrzony; zrzędn.* <Od Sprykrzyć>

Sprykrzyć, y, ył komu co = *zrobić przykrym, nudnym, zdrzydzić, obmierzić, zniechęcić kogo do czego:* Nie sprykrzyły mi twojej drogi przy-mówki ludzi złośliwych. Ryb. Sprykrzyli sobie Izraelici panowanie sędziów. Hof. S. ś. stać ś. przykrym, znużyć ś., uprzykrzyć ś., naprzykrzyć ś., przejeść ś.: Dobrze ś. nigdy nie sprykrzy. Kn. Mało ś. nie sprykrzy. Kn. By to było Panu Bogu miło, namby ś. nigdy nie sprykrzyło. Rys. Sprykrzyło mu ś. być skromnym poniterem. Bukar. Te igraszki ś. sprykrzyły. Węg. Samemu tobie sprykrzyła ś. ta dolina. Niem. W Stolpeu król stara kochankę posadził, gdy mu ś. sprykrzyła. Krasz. Już mi ś. z nim życie sprykrzyło. <Z(s) + Przykrzyć>

[**Sprykrśny**] I. p. **Sprykrzony:** Dziecko sprykrśne (= *grzymaśne, nieznośne*). 2. *natrętny.* <Zam.

* **Sprykrzny,** od **Sprykrzyć**

† **Spryłaże przys.** = z *pryłaże* (p. Przelaj).

Sprzymierzać, a, ał i S. ś. p. Sprzymierzyć. <Z(s) + Przymierzać>

Sprzymierzanie, a, bhm., czynność cz. **Sprzymierzać.**

Sprzymierzanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Sprzymierzać ś.**

× **Sprzymierze, a,** Im. a *przymierze, sojusz, koalicja, związek, konfederacja, aljans:* Król Władysław zaczął marzyć o owej wyprawie tureckiej w sprzymierzu z Wenecją. Moracz. <Z(s) + Przymierze>

Sprzymierzenie, a, bhm., czynność cz. **Sprzymierzyć:** S., aljans, skojarzenie, sojusz, spojenie się wzajemnych. Jez.

Sprzymierzeniec, ica, Im. ica, **Sprzymierzony ten,** co zostaje z kim w przymierzu, co ś. z kim *sprzymierzył, konfederat, sojusznik, aliant:* Ma potężnych sprzymierzeńców. Naturalny, wierny S. Wrócili pod Głogowę nie bez otuchy, bo przy-

był im jeden jeszcze S. Moracz. S., *conjuratus*. Nar. (= *sprzysiężnik, spiskowiec*). Przen.: Znalazł sobie sprzymierzenia w osobie mej ciotki (= *popiecznika*). <Od Sprzymierzony>

Sprzymierzenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Sprzymierzyć ś.**

× **Sprzymierzeniowy** przym. od **Sprzymierze:** Tajemnice sprzymierzeniowe. <Od Sprzymierze>

Sprzymierzeńczy, × Sprzymierzeński *tyczący ś. sprzymierzeńców, sprzymierzony:* Wojska sprzymierzeńcze. <Od Sprzymierzeniec>

Sprzymierzeńczyni, i, Im. o forma ż. od **Sprzymierzeniec.** Rodz. <Od Sprzymierzeniec>

× **Sprzymierzeński p. Sprzymierzeńczy:** Sprzymierzeńska wyprawa. Nar. <Od Sprzymierzony>

Sprzymierzeństwo, a, bhm. I. × S. p. **Sprzymierze. 2. stan, charakter, rola sprzymierzeńców.** <Od Sprzymierzony>

Sprzymierzony I. im. od **Sprzymierzyć i Sprzymierzyć ś. 2. p. Sprzymierzeńczy:** Mocarstwa sprzymierzone planu jeszcze nie zakreśliły. Krasz. S., ego, Im. i rz., p. **Sprzymierzeniec:** Sprzymierzeni na to nie pozwolili. Troc. <Od Sprzymierzyć>

Sprzymierzyć, y, ył *złączyć, związać w przymierze, skonfederować:* S. państwa. S. ś. *złączyć ś., związać ś. przymierzem, skonfederować ś.* <Z(s) + Przymierzyć>

† **Sprzyprawiać, a, ał, † Sprzyprawować I.** *przyprawić każdą z wielu rzeczy, pozaprawiać:* Kozkoszne potrawy sprzyprawiał i dawał i z osobna każdego znamienicie darował. Biel. M. 2. *przygotować każdego z wielu; naprzyrządzać, nagotować, przyszykować wiele rzeczy.* <Z(s) + Przyprawiać>

† **Sprzyprawianie, a,** bhm., czynność cz. **Sprzyprawiać.**

† **Sprzyprawować, uje, ował p. Sprzyprawiać:** Ponieważ idziemy do stołu Krystusowego, racz nam sumnienia S. K. G. <Z(s) + Przyprawować>

† **Sprzyprawowanie, a,** bhm., czynność cz. **Sprzyprawować.**

Sprzysięć się, eże ś., ał ś., nied. **Sprzysięgać ś. spiknąć ś. pod przysięgą, zrobić spisek:** Sprzysięgli ś. z innymi na zgubę Rzpłtej. Pileh. Spiknął ś. a sprzysięgł ś. Jehu przeciwko Joram. Leop. Już i chłopstwo przeciwko nam sprzysięga ś. i wojuje nas. Skar. Zbrali ś. niektórzy z nich i sprzysięgli ś. Leop. (i zaślubili to pod kłatwą. Leop.). Przen.: *wziąć ś., zawziąć ś., spiknąć ś., usatwić ś., wystąpić do walki, zmówić ś.:* Zdawało ś. że ś. na nas całe piekło sprzysięgło. Wszystko ś. nań sprzysięgło. A to ś. wyraźnie sprzysięgli przeciw mojej białej sukni. Bał. <Z(s) + Przysięć (ś.)>

† **Sprzysięga, i,** Im. i p. **Sprzysiężenie:** Sprzysięgi tak częste chrześcijan na Turka. Oss. Odchodzi, aby ś. dowiedział onej sprzysięgi. P. Koeh. <Z(s) + Przysięga>

Sprzysięgać się, a ś., ał ś. p. Sprzysięć ś. <Z(s) + Przysięgać>

Sprzysięganie się, a ś., bhm., czynność cz. **Sprzysięgać ś.**

× **Sprzysięglec, ica,** Im. ica p. **Sprzysiężeniec:** Kara na sprzysięgłców. Nagur., Troc. <Od Sprzysięgły>

Sprzysięgły I. a. Sprzysiężony *który ś. sprzysięgł, spiskowy.* Troc. Wy wszystkie razem zwy-

cięskie duchy, mężobójczym sprzysięgłe żelazem, co byt poświęcacie dumie. Wysp. 2. × S. *zawzięty, zajadły, zdeklarowany, zaciekły, zabity, fanatyczny*: S. nieprzyjaciel imienia chrześcijańskiego. Troc. Nieprzyjaciel główny, na zdrowie, koronę i dostojęństwo J. K. Mości S. Troc. × S., *ego*, lm. i rz., p. **Sprzysiężeniec**: Wszystkie sprzysięgłe pojmano. Skar. <Od Sprzysięg (ś.)>

× **Sprzysiężca**, y, lm y p. **Sprzysiężeniec**. L. <Od Sprzysięg (ś.)>

Sprzysiężenie, a, lm. a, † **Sprzysięga**: *zmowa pod przysięgą, spisek, konspiracja*: Przystąpić do sprzysiężenia. Wykryto S. <Od Sprzysięg (ś.)>

Sprzysiężeniec, *ńca*, lm. *ńcy*, × **Sprzysięgłeo**. × **Sprzysięgły**, × **Sprzysiężca**, × **Sprzysiężnik** *uczestnik sprzysiężenia, spiskowiec, konspirator*. Stem. <Od Sprzysiężony>

Sprzysiężenie się, a ś., blm., czynność cz. **Sprzysięg** ś.

× **Sprzysiężnik**, a, lm. cy p. **Sprzysiężeniec**: Łokietek postraszyć umyślił Mazurów, sprzysiężników krzyżackich. Stryjk. (= *sprzymierzeńców*). Na Rzym ś. zawzięli sprzysiężnicy. Chr. Sprzysiężnicy na prawa narodów. Śtasz. <Od Sprzysiężny>

Sprzysiężony p. **Sprzysięgły**: Sprzysiężona ludzkość cała. Kras. <Od Sprzysięg (ś.)>

Spisać, a, al, [Spisoczyć] *zelpać, zbesztać, zwymyślać*: Spisał tego djabła łączyckiego. Gliń. <Od Spisać>

Spisanie, a, blm., czynność cz. **Spisać**. **Spisać się**, i ś., il ś. p. **Zepsieć**. <Z(s) + Psieć ś.>

Spisać, eje, al p. **Zepsieć**. <Z(s) + Psieć>

Spisienie, a, blm., czynność cz. **Spisać**.

Spisienie się, a ś., blm., czynność cz. **Spisać** ś. [Spisoczenie, a, blm.] czynność cz. **Spisoczyć**. [Spisoczyć, y, ył] p. **Spisać**: Skunirował mnie, spisoczył, i odeszłaś z niczym. <Z(s) + Psio-czyć, wzgl. Psiaćczyć>

[Spispsiać się, a ś., al ś.] *piesz. zeszczab* ś., *zsiusiać* ś. <Od Psipsi>

[Spispsianie się, a ś.] blm., czynność cz. **Spispsiać** ś.

× **Spsucie**, a, blm., czynność cz. **Spsuć**. × **Spsuć**, uje, ul *napsuć*. Bobr. Oj! nie mało prochu spsuto! Syrok. <Z(s) + Psuć>

† **Sptaszeć**, eje, al *stać* ś. *ptakiem, w ptaka* ś. *zmienić*: Świeżo sptaszały, k nam pole przegrawszy, *auxerunt volucrum turbam*. Żebr. <Z(s) + Ptaszeć>

† **Sptaszenie**, a, blm., czynność cz. **Sptaszeć**. [Spubiczenie, a, blm.] czynność cz. **Spubiczyć**.

[Spubiczyć, y, ył] p. **Spublikować**. <Z(s) + Publiczyć>

[Spublikować, uje, ował, Spubiczyć] *znieważył publicznie, nabawić wstydu publicznie*. <Z(s) + Publikować>

[Spublikowanie, a, blm.] czynność cz. **Spublikować**.

[Spuch, a, lm. owie] *strycharz*. <Żart. od Spuchnąć (od wódki)>

Spuchać, a, al p. **Spuchnąć** (intumescere).

Spuchlina, y, lm. y, [Spuchlizna], × **Spuchłość**, × **Spuchnienie** *miejsce spuchnięte, nabrzmienie, obrzmienie, opuchlina, puchlina*. <Od Spuchły>

[Spuchlizna, y, lm. y] p. **Spuchlina**. <Od Spuchły>

† **Spuchlnić**, i, il p. **Spuchlnić**. L. <Z(s) + Puchlnić>

† **Spuchlnienie**, a, blm., czynność cz. **Spuchlnić**.

Spuchłostopny *mający stopy spuchłe*. Zwierzęta spuchłostopne (tylopoda) = *dział zwierząt ssących przeżuwających*. Śl. wil. <Spuchły + Stopny>

× **Spuchłość**, i, lm. i p. **Spuchlina**. <Od Spuchły>

Spuchły, **Spuchnięty** *który spuchł, obrzękły, nabrzmiały, dotknięty puchliną* (tumens, tumidus, tumefactus, czasem: oedematosus, hydropicus). <Od Spuchnąć>

Spuchnąć, *chnie, chnął* a. **chł**, nied. **Spuchać** patol. I. *obrzęknąć, obrznieć, nabrzmieć, odąć* ś., *wzdąć* ś. (tumere). Oblicze moje spuchnęło mi od płaczu. Leop. Słuchając go, zaledwie uszy mi nie spuchły. L. Bodajś spuchł! I krzyczę i dzwonię, aż mi język odrętwiał, aż mi spuchły dłonie. Fred. A. 2. *dostać puchliny* (hydropie affie).

<Z(s) + Puchnąć>

Spuchnienie, a, lm. a l. p. **Spuchnięcie**. 2. × S. p. **Spuchlina**.

Spuchnięcie, a, blm., **Spuchnienie** czynność cz. **Spuchnąć**.

Spuchnięty p. **Spuchły**. <Od Spuchnąć>

Spucować, *uje, ował zjeść łapczywie, świeżyć, sfutrować, spalaszować, zrepetować*. <Z(s) + Pucować>

Spucowanie, a, blm., czynność cz. **Spucować**.

Spudłować, *uje, ował strzelawszy chybić, nie trafić, zrobić pudło*. <Z(s) + Pudłować>

Spudłowanie, a, blm., czynność cz. **Spudłować**.

Spudrować, *uje, ował upudrować, wypudrować*: Żeb sobie spudrowała i poleciała. Zap. <Z(s) + Pudrować>

Spudrowanie, a, blm., czynność cz. **Spudrować**.

× **Spukać się**, a ś., al ś., † **Spuknąć** ś. *spękać* ś., *popękać, pęknąć, strzaskać* ś., *potrzaskać, roz-pęknąć* ś., *rozpaść* ś., *spadać* ś., *popadać* ś.: Choć tak wiele było ryb, sieć ś. nie spukała. Sekl. (= *nie porwała*). Od śmiechu dobrze ś. nie rozsiędę, dobrze ś. nie spukam. L. By ś. też i S. mieli, tedy to, co ś. mówi, prawdą ś. zawsze pokazać może. Żarn. To postrzęszysz, tylko ś. nie spuka od gniewu. Pot. Byś ś. spukał, nie dokazesz. Kn. Niech ś. pan hetman strzeże, żeby ten garniec, który przystawił do ognia, nie spukał ś. na głowę jego. Boh. <Z(s) + Pukać>

[Spukały, Spukany] *chory na rapturę*. <Od Spukać ś.>

× **Spukanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Spukać** ś. [Spukany] p. **Spukały**. <Od Spukać (ś.)>

† **Spuknąć się**, nie ś., al ś. p. **Spukać** ś. Błaz. <Z(s) + Puknąć>

† **Spuknięcie się**, a ś., blm., czynność cz. **Spuknąć** ś.

[Spulać, a, al] I. p. **Szpułać**. 2. *ić powoli*: Musi S., bo go noga boli. <Zam. Szpułać>

[Spulanie, a, blm.] czynność cz. **Spulać**.

[Spularz, a, lm. e] I. p. **Cewnik**. 2. *kółko w warzłacie tkackim*. <Od *Spula = Szpuła>

Spulchniacz, a, lm. e, **Skaryfikator** *narzędzie rolnicze do spulchniania ziemi*. <Od Spulchniać>

Spulchniać, a, al p. **Spulchnić**.

Spulchniały *który spulchniał*: Spulchniała jej nogi najmniejsza rzecz raniła. Węg. <Od Spulchnieć>

Spulchnianie, a, blm., czynność cz. **Spulchniać**.

Spulchnić, i, il, † **Spulchnić**, nied. **Spulchniać** *zrobić pulchnym*: Wapno grunt tegi spulchnia. Kluk. Ziemia skopana, zorana lub innym sposobem spulchniona być ma dla roślin. Kluk. <Z(s) + Pulchnić>

Spulchnieć, eje, ał stać *ś. pulchnym*. <Z(s) + Pulchnieć>

Spulchnienie, a, blm. 1. czynność cz. **Spulchnić**: Radio służy do spulchnienia powierzchniowej warstwy ziemi. 2. czynność cz. **Spulchnieć**.

[**Spulstak, a**, lm. 1] p. **Cewnik**. <Nm. Spulstoczek>

Spulweryzować, uje, ował sproszkować, zetrzeć, zmiażdżyć na proszek. <Z(s) + Pulweryzować>

Spulweryzowanie, a, blm., czynność cz. **Spulweryzować**.

[**Spulek, lka**, lm. lki] łopatką używaną do splótkowania łożki i wylewania z niej wody. <Od Nm. Spülen>

† **Spuma, y**, lm. y piana: Wenus w morskiej spumie urodzona. Pot. Próżność myśli ludzkiej wodnej równa spumie. Pot. Z morskiej kolebka utoczona spumy. Pot. <Łć. spuma>

Spurpurowiały który spurpurowiał, sczerwieniony, zaczerwieniony, sponsowiały: Wojeiech S. na twarzy ucałta i winem. Brt. <Od Spurpurowieć>

Spurpurowieć, i, il p. Spurpurzyć: Na spurpurowionych falach jeziora zakolysała *ś. łódź*. Jbt. <Od Z(s) + Purpurowy>

Spurpurowieć, eje, ał stać *ś. purpurowym, sponsowieć, sczerwienić* *ś.*, *zaczerwienić* *ś.* <Z(s) + Purpurowieć>

Spurpurowienie, a, blm. 1. czynność cz. **Spurpurowieć**. 2. czynność cz. **Spurpurowieć**.

Spurpurzenie, a, blm., czynność cz. **Spurpurzyć**. **Spurpurzenie się, a** *ś.*, blm., czynność cz. **Spurpurzyć** *ś.*

Spurpurzyć, y, ył, Spurpurowieć zrobić purpurowym, upurpurzyć, upurpurować, zaczerwienić, zrumienić: Luna wody spurpurzyła. S. *ś. stać* *ś. purpurowym, sczerwienić* *ś.*, *zarumienić* *ś.*: Ta rzeka krwią *ś.* naszą spurpurzyła. Min. <Z(s) + Purpurzyć>

Spurt, u, blm., cyk. *umiejętność nadawania nogom powiększonego i przyspieszonego ruchu, zwykle przy kołcu wyścigu*. <Ang.>

Spurtować, uje, ował cyk. *posługiwać* *ś. spurtem*. <Od Spurt>

Spurtowanie, a, blm., czynność cz. **Spurtować**. [**Spuskać, a, ał i S.** *ś.*] p. **Spuscić**: Na parobków *ś.* nie spuskał. <Z(s) + Puskać>

[**Spuskanie, a**, blm.] czynność cz. **Spuskać**. [**Spuskanie się, a** *ś.*, blm.] czynność cz. **Spuskać** *ś.*

[**Spusobny**] *porządny*. <Spósobny zam. Spósobny>

Spust, u, lm. y 1. *spuszczanie, spuszczenie*: S. surowizny z pieca hutniczego. S. żelaza, wypuszczenie z pieca wielkiego żelaza roztopionego. Os. J. S., wypuszczenie wody ze stawu w celu połowu ryb lub osuszenia dna. S. stawu jesienny, wiosenny. S., spuszczenie stawu, sadzawki. Kn., Troc. Spusty i podwyższenia głosu. Węg. (= *zniżenia, spadki*). S. rzeką, morzem, spuszczenie, splaw, pławienie. L. (= *transport wodny*). Cheiał spustowi zboża z Egiptu przeskody czynić. Skar. Pieniądze z Niemiec przechodzą niemałe tym, którzy spusty do Gdańska czynią. Biel. M. Nie bronie spustu do Gdańska. Gostk. Śmlecarze, którzy do spustów smoły palą. Vol. Ryga ma S. ze wszystkiej Białej Rusi Dżwiną. Biel. M. Jesienny S. wczas odprawować, aby szkuty nie zamarzyły. Ek. Towary do spustu (na S.), jako smoła, drwa. Troc. S. złożony z wielu statków prowadził szypcer, często szlachcic

równy rządcy dóbr. Wóje. (= *transport*). 2. *upust, odpływ, ujście, ściek, kanał odchodowy, miejsce najniższe, któredy spuszcza* *ś. woda ze stawu*: S. wody, spadek wody, zlewek, splaw, spłynienie wody. L. To jezioro spustu nie ma. Troc. S. rowu. Troc. Spusty Dnieprowe. Tw. (= *progi*). S. wychodkowy. [S. jałowy] = *upust, przez który woda idzie nie na koło młyńskie*. Przen.: *przełyk, gardziel*: Ma dobry S. (= *pragnienie; tego pije, dużo pić może*). 3. a. **Wystawa** = *pochyłość gór ku jakiej stronie świata*: S. letni a. południowy (= *pochyłość góry ku południowi*). S. zimowy, północny (= *pochyłość góry ku północy*). 4. *rzecz do spuszczenia*: S. w bramach = *krata żelazna do spuszczenia*. Kn. S. w bramie podnieść. Troc. S. = *drzwi spustne*. L. (= *załuzje*). S. u łuku, cyngiel, za którego ruszeniem łuk spuszcza. L. Litwin znalazł kuszę napiętą, którą gdy włożył sobie na szyję, z przygody dłuhać, trafił na S., tak że mu ciężwa zaraz szyję ucieła. Stryjk. S., część zamku broni palnej skałkowej. Gemb. Spusty = *karby na walcu w środku zamka strzelbowego, których jest dwa: pierwszy i drugi*. St. wil. Tracił w słopie S. i został *ś. w łapce* (= *zapalkę w pułapce*). S. w zamku. Zamknął drzwi na dwa spusty (= *na dwa razy*). S. u stawu. L. (= *śluz, stawidło, zastawa*). Użęsto moeny S. nie wstrzyma powodzi. Koch. W. 5. *to, co spuszczają, wypuszczają*: Staw obszerny, S. roczny wart pokazną sumę. S. piwa, gorzałki = *ilość naraz przygotowana i wypuszczona z browaru, z gorzelni, zacier, war*: [Beczkę piwa wypila i dwa spusty gorzałki. Wóje. Prosimy na S. wódki, na war piwa]. 6. a. [**Spuszczać, Stosygiel** = *wielki hebel ciesielski płaski do kantowania desek, z dwoma nosami*. Łab. P. **Rabanek**. [S., hebel ciesielski i bednarski, długi około 3 stóp, którym spusca dwóch ludzi]. 7. [S.] *ceber*. 8. *gór. mały szybik wewnętrzny, jakby komin, zwykle deskami podłużnie wyłożony, łączący wyrób niższy z wyższym, np. dwa chodniki*. Łab. 9. *hut.*: S. do rajmowania w piecach muflowych cynkowych = *kanał przechodzący przez mury piecowe od przodu czelwicy mufłowej do kanału pod popielnicą, aby wyprzątany rajmówkę z mufla na dół spuszczać*. Łab. S., sztych, otwór spustowy z przodu pieca wielkiego, w dniu babki, przy jednym z jej boków, do wypuszczenia surowizny w skrzyni zebranej. Łab. 10. *mysl.* Spusty, haki = *karby na walcu kurkowym*. 11. *rzem.*: S. *śrubby* = *krok śrubby, wysokość równi pochylej, stanowiącej zwój śrubby*. <Z(s) + PUST, p. Spuscić>

† **Spustki, ów**, blp. *pociśki, piki*. B. Sz. <Od Spust>

Spustnica, y, lm. e *rura blaszana, przez którą woda deszczowa z rynny okapowej na dół spada*. <Od Spustny>

Spustny, Spusciasty 1, który można spuszczać; który *ś. spuszcza, spuszczany*: S. staw, spustna sadzawka, z których *ś. woda spuszcza*. L. Staw S. Troc. Spustne drzwi = *spuszczane drzwi, do spuszczenia na dół*. L. (= *załuzja*). Drzwi, kraty spustne. Troc. Strony na instrumentach są spustne. Troc. 2. × S. *możliwy do spustu, splawny, żeglowny*: Spustna rzeka. Troc. Spustna rzeka, splawna, na której statki iść mogą. L. 3. *spadzisty, pochylony*: Góra spustna. 4. *gór.*: † Góra spustna = *spuszczająca wodę sąsiedniej sztolni, opolna*. Łab. Szyb S., p. **Opolny**. Łab. <Od Spust>

× **Spustoszałość, i**, blm., rz. od **Spustoszały**, *stan spustoszenia, spustoszenie*. L.

Spustoszały który spustoszał, spustoszony, opuszczony, zrujnowany: Kościół S. Otw. Wszystko, co święte, obrzydliwie spustoszałe stoi. Krasin. <Od Spustoszeć>

Spustoszeć, eje, ał stać ś. pustym, zamienić ś. w pustkowie: Wszelkie królestwo przeciw sobie rozdwojone spustoszeje. Bud. Kraj spustoszał po napadzie Tatarów. Przen.: W Atenach już nauki spustoszały. Skar. (= upadły, zanikły). <Z(s) + Pustoszeć>

Spustoszenie, a l. b.m., czynność cz. **Spustoszeć.** 2. l.m. a a. **Spustoszałość** stan tego, co spustoszało a. co spustoszone, ruina, zniszczenie: Nie widzieliśmy dość spustoszeń i obrzydliwości na świętych miejscach? Krasin. 3. b.m., czynność cz. **Spustoszyć.**

Spustoszytel, a, l.m. e ten, co spustoszył a. co spustoszy. <Od Spustoszyć>

Spustoszytelka, i, l.m. i forma ż. od Spustoszytel.

Spustoszyć, y, ył obrócić w pustkowie, w ruine, uczynić pustym, zniszczyć, zlewaśtować: Nieprzyjaciel kraj spustoszył. Nie zjadły to wiek skaził, nie zła spustoszyła chwila: wojna domowa wszystko to sprawiła. Bardz. <Z(s) + Pustoszyć>

Spustowy l. przym. od **Spust:** Kurek S. 2. hut.: Całka spustowa a. przodkowa a = znajdująca ś. od strony, w której jest lochor do spuszczenia żużli. Łab. Drąg S. = łamulec S. żelazny, służący przy piecu wielkim do odbicia zatłkanej dziury spustowej u spodu zaprawy pod habką i wypuszczenia ze skrzyni surowizny stopionej. Łab. Łopata spustowa = łopata żelazna lub surowiznowa lana, do przecinania roztopionej surowizny, wypływającej rzeczką od spustu pieca wielkiego. Łab. Otwór S., p. Spust. Łab. Piec S. = piec z otworem spustowym, z którego wylewa ś. kruszec do czerpaka przed piecem. Łab. Strona spustowa a. robocza = bok przodowy pieca wielkiego. Łab. 3. inż.: Rura spustowa. Kanał S. Naczynia spustowe a. upustowe = naczynia, w które ś. zlewa płynu z mętów osiadłych na dnie. <Od Spust>

† **Spustynia, i, l.m. e p. Pustynia:** Tułające ś., niech szukają spustyń swoich. Bud. <Zam. Pustynia>

[Spuszczać, a, l.m. e] p. Spust.

Spuszczać, a, ał i Ś. ś. p. Spuścić.

† **Spuszczałdny** dystrylacyjny: Sądy spuszczałdne, wasa distillatoria. Ort. <Od Spuszczałdo>

[**Spuszczałdo, a, l.m. a, Puszczałdo**] narzędzie do spuszczenia krwi. <Od Spuszczać>

Spuszczenie, a, b.m., czynność cz. Spuszczać: O sposobie wycinania i spuszczenia drzewa wiedzą ci, którzy ś. z siekierą obchodzić umieją. Kluk. S. stawów, wypuszczenie wody z nich przez otworzenie mnieliów lub upustów, dla łatwiejszego wyłowienia. Kluk. S. kruszeu. S. dostojności. Skar. (= złożenie). Nagotował żelaza wiele na gwoździe do drzwi i na S. Leop. (= na zraqb). S. flisówki. Troc. S. dźwięku, głosu w mowie. Troc. Koń ku spuszczeniu ma być pięcioletni. Trzye. Klacz do spuszczenia nie ma być przymuszona, lecz sama przez ś. rozegrzana, jeżeli S. nie ma być nieskuteczne. Kluk. Miesiące przed spuszczeniem krowę w mierności karmi chować. Lk. S. owiec z barany. Trzye.

Spuszczenie się, a ś., b.m., czynność cz. Spuszczać ś.: Nad wszystko jeden należy postawić przepis: pracę własną a niespuszczenie ś. na ludzi. Krasz.

Spuszczenie, a, b.m., czynność cz. Spuścić: Namawiali go do spuszczenia państwa. Skar. (= do złożenia rządu). Czas ku spuszczeniu świerzopek z kołmi najlepszy, gdy ś. noc ze dniem na wiosnę zrówna. Trzye. Świnia ś. we cztery miesiące po spuszczeniu oprosi, bowiem cztery miesiące nosi. Trzye. Znalazłem do spuszczenia portki, weale jeszcze niezłe (= do zbycia).

Spuszczenie się, a ś. l. b.m., czynność cz. Spuścić ś. 2. l.m. a ś. miejsce do spuszczenia ś., zejście, zjazd: Za piecem ukryte i sztuczne S. ś. do piwnicy. Szaj.

[**Spuszczać, e, ał**] spleśnieć, zatęchnąć. <Z(s) + *Puszczać, p. Puszyć>

[**Spuszelina, y, b.m.**] stęchlizna. <Od Spuszczać>

[**Spuszenie, a, b.m.**] czynność cz. **Spuszedz.**

Spuścić, i, il, nied. Spuszczać l. wypuścić ku dołowi, opuścić, zsunąć: Spuszczać co po powrozie. Kn. Z ganku drabinę plecioną spuszczała i po niej przystęp do siebie dawała. P. Koch. Bóg spuszczał mannę Izraelitom z niebios (= zsyłał). Za moję zbrodnię spuścił Bóg śmierć na cię. Mał. O to tylko Boga proszę, aby nam wiktoryją nad nieprzyjacielem S. raczył. Sienk. S. pion, doświadczając pionem, czyli ścianą. Mag. Spuść sierp swój i żnij. Leop. (zapuszć sierp swój Leop). S. roletę. Z zamachem spuścił ciężce. Jeż. Trzy dni powraca Piotr bez połowu, co sieć wyciągnie, to spuszcza znowu. Len. (= zapuszcza). Wszystkieśmy kotwice spuścili. Warg. (= zapuścili, zarzucili). Spuszczać z góry spuszczone. Troc. Spuść linę niżej. Troc. Spuszczać do piwnicy po powrozie. Troc. Spuszczać łyż. Troc. (= ronić). Znalaziono drzwi spuszczone, jak do piwnicy, po wejściu zamykające ś. wewnątrz na rygiel. Boh. (= zapadające). Spuść spust. Troc (= drzwi spuszczone). Spuszczać żagle, opuszczać. Kn. (= strychować. Haur.). S. spodnie = zdjąć, zrzucić ku dołowi. S. piaszcz, spódnicę. Troc. 2. opuścić, zniżyć, zwiesić, obwiesić, schylić, skłonić: Ujrzał go z twarzą spuszczoną a smutną. Skar. Spuściłem głowę, jak osieł leniwy. L. S., zwiesić głowę. Troc. Spuściwszy główkę na dół, i pisnąć nie śmiały. Gasz. Spuścił ręce. Troc. Spuścił ogon. Kn. Nieraz chcę ś. przelecieć, skrzydełka rozpuszczam, lecz widząc szczyplność miejsca, znowu one spuszczam. Toł. Spuszczam uszy. L. (= stulam). S. oczy, w ziemię patrzeć. Troc. Oczy w ziemię spuszczone trzymał i głowę skłonioną. Star. To słysząc, posłowie, spuściwszy oczy na dół, ze wstydem wyszli. Nar. Spuść oczy, zawstydył ś. L. Oczka spuszcza dla skromnej bojaźni. Hul. Spuszczała oczy ze wstydem i poniżeniem. L. S. powieki, jakby marząc. Krasz. (= przygnęwać), Spuszczała skronie, i w końcu jej czoło utonęło w jej dłoniach. Krasin. Nie spuszczać oczu z kogo, nie spuszczać z oczu kogo = mieć go ciągle na oku. S. kogo z oczu, z oka. Troc. (= zostawić go bez dozoru). Nigdy z męża swego oczu nie spuszcza. L. (= patrzy weń, jak w tęczę, nie odrywa odeń oczu). Królowa ta nigdy nie spuszczała czujnych oczu z narodu swego. Przyb. Uważaj pilnie, nie spuszczać z oka. L. Szedł za nim, nie spuszczać go z oka. Bał. Na szczęście, obok ogółu, żyjącego wyłącznie przyszością, stały jednostki nie spuszczać z oczu obecności. Gom. O kilka kroków od spuszczonego drzewca rogatki stanęła. Orzesz. Kapelusik spuszczonej (= nie stosowany). L. S. = zniżyć: Spuszczać ton, spuszczać z tonu. Nie jest to pierwszy ton, który ona podnosi i spuszcza. L. Tak na kwintę spuścił, że trudno

jego pomieszanie opisać. L. Spuszczam z basu na kwintę, jak osielek, gdy na niego ciężkie tłómoki kładą. L. Otóż to przecięj teraz spuści z tonu. L. Spuszczam głos, półgębkiem mówię. Kn. S. cenę. Troc (= *zniżyć, obniżyć, zmniejszyć*). Spuszczam cenę = tańszy jestem. Kn. (= *nie drożę ś. już*). Przen.: Spuszcza zboże, tanieje. Kn. Zboże spuściło. Troc (= *poszło na dół*). Przen.: Chan, słysząc o tej rezolucji naszej, spuszcza taniej i nie tak, jak pierwiej, straszy. Tw. S. z czego = *stracić na czym*. Nieprzyjaciel z owej żwawości w bitwie spuścił. Pilch. (sfolgował, popuścił. L.). Wiek zoszył trochę go hamował, że z pierwszej nieco spuścił okrutności. P. Koch. Spuść ze swej srogości. Słow. Ona cieszona i ubezpieczona z bojaźni spuściła. P. Koch. Spuścił teraz, lżej, wolniej postępuje, spuścił z kwinty, z psychy. Troc. (= *schował dudy w miech*). Spuszczam lżej, wolniej postępuję w czym, opuszczam. Kn. (opuszczam ś. L.). Spuszcza mróz, zima = *puszcza, słabnie, folguje*. Spuszcza wiatr. Troc (= *słabnie, ustaje, ucisza ś.*). 3. *ściąć*: Gdy pomiędzy wielkimi drzewami wiele będzie młodych drzew, potrzeba przy wycinaniu pierwszych wielkiej dołożyć ostrożności, ażeby tym drugim nie szkodzić; tym końcem trzeba u wielkiego drzewa gałęzie poobeinać, a dopiero cały pień powoli ś. L. Drzewa spuszczać mają na tym miejscu, którądy ludzie nie zwykli chodzić. P. cheł. Gdyby kto podcięte drzewo przy drodze spuścił... P. cheł. Stajnia z drzewa dobrze spuszczonego budowana być powinna. Dor. Spuszczają drzewo. Troc. S. komu włosy = *ostrzyć, obciąć, zebrać*. [Spusca spustem (pracuje heblem) dwóch ludzi]. 4. Spuszczają krowy = *doić*. Kn., Dudz. Spuszczają, doić krowy. Troc. 5. S. psa z łańcucha, ze smyczy (Troc) = *zemknąć go z łańcucha, ze smyczy; odwiązawszy puścić wolno, zwolnić*: Półki pies na łańcuchu uwiązany, przypadek stać ś. może, że zerwie łańcuch a. kto szalony spuści go. L. Przywiąż znowu psa spuszczonego. Troc. Ś. ze smyczy, wysworować. Chm. B. Trzymam parę chartów na smyczy w chrości nie, a gdyby trzeba spuszczać a. zajęcowi zajechać, niktby mnie nie uprzedził. Zbył. 6. [S.] = a) *puścić*: S., nie trzymaj. b) co = *nie dotrzymać czego, złamać co*: S. ślub. 7. *puścić wolno, odprężyć, zwolnić*: Spuszczają cięciwę, sprężynę, zamek, strzelbę. L. S. zegar, zamek, łuk, stronę, strzelbę. Troc. Sznurek wyprężony tego, spuszczonego. Jak. J. S. zatrząsk = *puścić wolno, aby ś. zasunął, zatrzasnął, zamknął*. Trzeba zamek S. Trzeba zamek S.! bieży do drzwi i zamyka. L. Już mamy pokój; spuść łuk po potrzebie. Bardz. Tatarowie łuki swe spuścili, z pół ustąpili. Li. Spuszczony łuk, nie naciągany. L. Spuść łuk! ho łepkę ci ukróć. Słow. 8. S. oko w pończosze = *dać mu ś. zemknąć z druta, opuścić, wypuścić, zgubić*: Oka w pończosze podnieść, rozrachować, przybierać, zebrać, S., zgubić. Mag. Przen.: † S. próżno rękojemstwa = *woolnić od poręcznia*. 9. † S. urząd, dostojenstwo = *złożyć, opuścić, porzucić*: Papieża prosił, aby mógł, biskupstwo spuściwszy, w komórze na modlitwie ś. zamknąć. Skar. W Kluniaku opactwo spuścił i w Jeruzalem przemieszkował. Skar. Urzędy czasem dobrowolnie spuszczać mamy. Bud. B. Podskarbi koronny spuścił do rąk królewskich urząd żupnika krakowskiego. Paw. 10. † S. komu = *ustąpić, dać mu pierwszeństwo*: Uroda jej białością śniegowi nie spuszcza. Ustrz. 11. † S. komu co = *ustąpić, odstąpić, oddać, przekazać; złać,*

przelać, scedować na kogo: Syn ustawicznie ojca swego namawiał, aby mu królestwo spuścił, przekładając mu to, że był chory. Hist. rzym. Tedy otec, uwierzywszy słowom jego, spuścił mu królestwo. Hist. rzym. Spuszczają komu majątność = *wzdawać*. L. Spuszczam co za pieniądze. L. (= *przedaję*). Przed gajnym sądem z pełnym prawem swe imienie wydała i spuściła. Ort. Spuść mi korzec pszenicy. Kn. S. komu dług, prawo, urząd. Troc. Spuść mi ten zegarek za pieniądze. Troc. Spuścił mu majątność. Troc. Zapłacę ci spuszczonego zegarek. Troc. Obiedwie strony mogłyby ze swych wymagań cokolwiek S. Moracz. Zart.: *sprzedac za byle co, stopić = zbyć*: Spuścił Żydowi zegarek. 12. *wypuścić = a*) × S. *wystrzelić, wypalić, dać ognia*: Wziąwszy flintę, wymierzwszy do ptaszka, gdy spuścił, nabój fuzją rozdarł. Perz. Kiedy Bóg dopuści, samo olstro spuści. Rej. Spuść! Troc (= *ognia!*). Spuścili na nich strządy. Troc. b) co = S. *wodę z czego, osuszyć przez ściągnięcie wody*: S. rowy. Troc. Spuszczają staw, sadzawkę. Troc. c) S. *wodę, płyn z beczki, z kadzi i t. p. = wypuścić, zlać, ściągnąć, wytoczyć, scedzić*: S. wodę z wanny. S. wodę z rowu. Troc. × Spuszczają wodę = *pewna sztuka w grze w piłkę*. Gol. d) *puścić, wypuścić, wysłać, pchnąć*: S. psa na kogo. Troc (= *poszczuć*). Rajtarów na tych swawolników spuszczonego. Troc. 13. Spuszczają co wodą, rzeką = *splawiać, transportować, odstawiać wodą*: Nie mam poblizku rzeki portowej, którąbym mógł spuszczać drzewa do budowli okrętowej. Torz. Roku 1629 do samego Gdańska spuszczać, czyli splawiać zboże pozwolono. Cz. Gdy spuścisz zboża do Gdańska szkutami, musisz je sprzedać, jako ustanowią sami. Star. *Frumentor*, przekupuję zboże, spuszczam do Gdańska. Mącz. Spuszczam towary rzeką (na rzece) wodą. Troc. 14. kogo, co z kim, z czym = *złączyć przez puszczenie = a*) *przyjąć, dopuścić jedno do drugiego*: Spuszczają psa z psem. Kn. (naszczuć. L.). S. psa ze psem, kogo z kim na szable, na pistolety. Troc. Dawno o tym myślił, aby go był z kim puścił i powadził. P. Koch. S. samca z samiecą, samiec z samecem = *dopuścić, przyjąć jedno do drugiego dla zaspokojenia popędu płciowego*: Spuszczają ogiera z klaczą. L. Koń Darjusza poczuł ono miejsce, gdzie był spuszczone z klaczą, i zarżał najpierwej. Biel. M. S. krowę z bykiem, owcę z baranem. b) *zestawiać jedno z drugim przez wpuszczenie jednego w drugie, sfugować*: Deszczki gładko spuszczone. Torz. 15. *stopić, rozpuścić, roztopić, splawić, zszmelcować*: Spuszczają wosk, łój = *rozpuszczać, roztopiać*. Kn. Rzeczy kościelne nie mają być Żydom przedawane, wyjąwszy, by pierwiej spuszczone a. zszmelcowane i do pierwszej materji przywrócone były. Sz. Z jatek do konwentu ośm kamieni toju spuszczonego. Zał. S. 16. † S. komu przysięgę = *wyznaczyć, ferować, pociągnąć kogo do przysięgi*: Przysięgę komu spuszczam, *defero alicui jusjurandum*. Kn. 17. [Bulki spuszczone] = *wczorajsze* (por. Spuścić pod 10). 18. [Spuszczają] p. S. ś. 19. *bed. heblować*: [Spusca spustem (pracuje heblem) dwóch ludzi]. 20. druk. *zsunąć (kolonnę a. formę) z szuflki na zebret*. 21. gór.: Spuszczają otwór świdrowy = *wiercić*. Łab. Całokształt schodowy spuszczeni = *odbudowa prosta a. spągowa, powstająca przez wcięcie całiny pod stropem, a następnie przez wycinanie przy cofaniu ś. schodów, przez co wyrób poklatki coraz więcej od spągu ś. opuszcza*. Murowanie spuszczone (oprawa mularska), gdy w miarę pogłębienia szybu mur sam schodzi na dół. Łab. 22. mech.: Ostro-

krążek spuszczaony = *gatunek kłapy spalającej*. Łab. 23. myśl. *zabić ptaka na drzewie, w locie*. S. ś. l. nied. **Spuszczają ś.**, [**Spuszczają**] *zejść, zejść, zstąpić, zsunąć ś. na dół, z góry; opuścić ś., opasć, osiąść*: Spuszczam ś. z drzewa, złażę. Kn. Uciekając, spuścił ś. z okna po linie. Spuścił ś. z wieży, z drzewa. Troc. Kapłani ku nam już ś. tu spuszczały, lecz już nam czas iść, ono ś. ruszają. Lubom. Oto na chmurach sam Chrystus ś. spuszcza. Krasin. Poczynam jeszcze niżej ś. garbił i spuszczał, aż czoło jego zniknęło z oczu narodów. Krasin. Spuścił ś. ulicą ponad staw. Korz. Na czajkach spuszczałem ś. Dnieprem i Wołą i Dniestrem. Krasin. S. ś. do studni, do szybu. Pierścienie czarnych włosów aż do stóp ś. spuściły. Krasin. (= *zwiąsiły ś., spadły, opadły, sięgły*). Przen.: × S. ś. = *zniżyć ś., unieżyć ś., nagiąć ś. ku niższemu*. Spuszczają ś. do jego tępego rozumu. Troc. Panie, spuściłeś ś. do podłości stanu mego. Troc. Nasza rozmowa musi ś. nieco niżej S., iżby tym porządniej do wyższych coraz rzeczy postąpić mogła. Pileh. (= *zejść na niższe tory*). 2. † S. ś. *puścić ś. samopas, rozpuścić ś., wyuzdać ś., rozpaszać ś.*: Obłudnicy chcieli, żeby on, ubezpieczywszy ś., tym ś. bezpieczniej słowem spuścił. Żarn. (= *językowi folgować*). 3. na kogo, na co = *zdać ś., liczyć nań z zaufaniem, polegać, ubezpieczyć ś. na kogo, na co, zawierzyć, zaufać, powierzyć ś. mu*: S. ś. na wołę Opatrzności, na los, na sługi. Nie spuszczały ś. na to, że Turcy próżnują. Koehan. Na wołę ś. my Jego w pokorze spuszczały. Skar. Pilnuj sam zawsze swego, nie spuszczały ś. na drugiego. Kn. Bóg nie opuści, kto ś. nań spuści. Żegl. Na jedną ś. broń nie spuszczały. Kn. (dobrze jest mieć wiele drzwi w domu. L.). Spuść ś. na mnie zupełnie. L. Nie straci, kto ś. spuści na Boga samego. Bach. To prawym, szlachetnym rycerzom przystoi nie spuszczać ś. na wici, stać gotowo w zbroi. Stryjk. Spuść ś. na moje doświadczone oko. Rzew. Pani Nowowiejska spuściła ci ś. z tajemnicy dobrze! Sienk. Mnie, ile staruszcze, a zwłaszcza, iż ś. mam na kogo S., i później wstać można. Kras. Nie spuszczały ś. na niego tak ślepo, iżbym sam nie miał we wszystko wejrzeć. Kras. Spuściecie ś. tylko na mnie, ja kota nawrócę. Kras. Spuszczę ś. na twoje słowo, na twoją pilność. Troc. 4. *wypuścić plyn nasienny w chwili łączenia ś. płciowego* (o mężczyźnie lub kobiecie). 5. [S. ś. z kogo] = *odstąpić, opuścić kogo*: S. ś. z Boga. <Z(s) + Puścić>

† **Spuścić, eje, al stać ś. pustym, spustoszyć**: Dopuszczę na was bestje leśne, które i was i dobytek wasz pokażą a zamordują, tak iż wszystkiego mniej będzie i spuszczały drogi wasze. Leop. <Z(s) + Puścić>

† **Spuścienie, a, blm., czynność cz. Spuścić**. **Spuścisty p. Spustny**: Brzegi nie mają być przepaściste, ale pochyłe i spuściste. Hube. Nos S. (= *pociągły*). Wąs S. (= *obwisły*). Szybko spuścista sprężyna. Min. Zwierzchnia suknia z rękawami długimi, spuścistemi. Sienk. (= *spuszczamenną*). <Od Spuścić>

Spuszczana, y, lm. y l. p. Puścizna: W spuściznie XVIII wieku i lat następujących nie równie charakterystycznego nie znajdujemy, jak pamiętniki Ochockiego. Krasz. Nazwę tę S. owa nosi w dokumentach. Rol. Spuścizną szczuplutki dorabiał ś. samoistnego bytu. Jord. 2. × S. *dopuszt, dopuszczenie, rządzenie*: Może za nader szczęsną wyroków spuścizną będzie tobie lekarstwem, co drugim trucizną. Kras. <Z(s) + Puścić>

[**Spusznik, a, lm. cy**] *rozpusznik*. <=*Spusznik, od Spustny>

[**Spych, u, lm. y**] *krawędz góry wysokiej i spadzistej*. <Od Spychać>

Spychacz, a, lm. e l. [S.] *robotnik lichi, robiący, aby tylko zepchnąć robotę*: Wziął do chałupy innego jakiego spychacza. 2. *narzędzie rolnicze do spychania w kupki siana po zgrabieniu*. 3. a. **Sztosajz garb. rodzaj noża do zeskorobrywania skóry w grubość. <Od Spychać>**

[**Spychaczka, l, lm. l**] *robotnica licha*: Tolerowała zrazu swoją pomocnicę w wyrycie kuchennej i nazywała ją spychaczką. Dyg. <Od Spychacz>

Spychać, a, al i S. ś. p. Zepchnąć. <Z(s) + Pychać>

Spychanie, a, blm., czynność cz. Spychać: Królowie więcej mają kłopotów, zdrad i obłudności i utrat i spychania jeden drugiego, aniżeli prawdziwego wesela. Skar.

Spychanie się, a ś., blm., czynność cz. Spychać ś.

Spylene, a, blm., czynność cz. Spylić.

Spylene się, a ś., blm., czynność cz. Spylić ś.

Spylić, i, il l. zmiesć, zetrzeć, strzepać pył, omieść z pyłu, skurzyć, okurzyć: S. stolik. 2. *zapylić, skurzyć, zakurzyć*: Okno miał wykwiśnię, choć spyloną, zawieszono firanką. Krasz. 3. × S. *zmienić w pył, zetrzeć, zmiażdżyć na pył, sproszkować*: Hydrze Herkul łbów tysiąc jednym razem spyli. Kniaź. 4. × S. *zmieszać, stropić, zbić z toru, zakłopotać, zdetonować, zdekoncertować*: S. kogo odpowiedzią. Śl. wil. Konceptem spylił mądrego pana wojewodę. Śl. wil. [S. ś.] 1. *zawstydzić ś.* 2. *nie odpowiedzieć a. źle odpowiedzieć w szkole, na egzaminie*. <Z(s) + Pylić>

[**Spyniać, a, al**] p. **Spynić**.

[**Spynianie, a, blm.**] *czynność cz. Spyniać*.

[**Spynić, i, il, nied. Spyniać**] *wstrzymać w biegu, powstrzymać*: Najdzielniejszy z partji (w grze) rzucił krąg drewniany, a przeciwnicy spyniają go tak zwanymi „spynaczkami“, to jest stosownej długości drążkami. <Ukr. spynaty, spynjaty>

[**Spynienie, a, blm.**] *czynność cz. Spynić*.

[**Spypląć, le, łal**] *spaskudzić, sfuszerować, spartolić*. <Z(s) + Pypląć>

[**Spyplanie, a, blm.**] *czynność cz. Spypląć*.

[**Spyra, y, lm. y**] p. **Szpera**. Zdr. [**Spyrka**].

[**Spyrcany**] przym. od **Spyrka**; **Szperczany**:

Rosół S. (= *ze słoniny*). <Od Spyrka>

[**Spyrcarka, i, lm. i, Szperczarka**] forma ż. od **Spyrcarz, masarka**. <Od Spyrcarz>

[**Spyrcarz, a, lm. e, Szperczarz**] *handlujący słoniną; rzeźnik*. <Od Spyrka>

[**Spyrka, i, lm. i**] p. **Spyra**. <p. Szperka>

[**Spyrutka, i, lm. i**] *przyrząd tkacki*.

[**Spyskać, szcze, skat**] *zryć*: Kiej gadzina spyszcze w sadzie, czy baby ś. poswarzą, albo dzieciaki ś. pobiją. Reym. Wszystkie świnię sąsiedzkie wlażą teraz do rzeczypospolitej i trzy najlepsze prowincje już spyskały. Sienk. <Z(s) + Pyskać>

[**Spyskanie, a, blm.**] *czynność cz. Spyskać*.

† **Spyskłać, a, al i † S. ś. p. Spysklić**. <Z(s) + Pyskłać>

† **Spyskanie, a, blm., czynność cz. Spyskłać**.

† **Spyskanie się, a ś., blm., czynność cz. Spyskłać ś.**

† **Spyskanie, a, blm., czynność cz. Spysklić**.

† **Spyskanie się, a ś., blm., czynność cz. Spysklić ś.**

† Spysklić, i, ii, † Spysklać, † Spysklać splugawić, skalać, zmaczać, zeszepecić, zwałać, zbrukać; sprofanować. † S. ś. splugawić ś., skalać ś., zmaczać ś., zwałać ś., zbrukać ś., sprofanować ś. <Z(s)+Pysklić>

† Spysklać, Ia a. Ie, Ia i † S. ś. p. Spysklić: Ziemię ucynek spyskła tak szkarady. Pot. Ustąpiłaś od męża i spyskłałaś ś., a z innym cudzołóstwo popełniłaś. Leop. Takim jedzeniem człowiek ś. spyskle. <Z(s)+Pysklać>

† Spyskanie, a, btm., czynność cz. Spysklać: Niemasz na świecie pospolitszego grzechu, jako świętokraństwo a S. i podeptanie świętych darów Pańskich. Żarn.

† Spyskanie się, a ś., btm., czynność cz. Spysklać ś.

Spyszna, Z pyszna przys. *pysznie, dumnie, wyniosłe, hardo, imponująco*: S. spoglądać na kogo. S. mówić. Przen.: Mieć ś. S. = być w opalach, mieć za swoje: Elżbieta koroną wymknęła była, przetoż o to miał ś. z pyszna podskarbi, bo ś. nań rzuciwszy wszyscy, dobrze go nie rozsiekali. Biel. M (= kuso z nim było). Miałże ś. S.: zagrożono mu procesem o obrazę. Rol. <Z(s)+Pyszno>

Spyszniaty który spyszniaty: Człowiek ten, choć był możnością wspaniały, bynajmniej nie był dlatego S. Leszcz. <Od Spysznieć>

[Spysznić, i, ii] zrobić pysznym. <Z(s)+Pysznić>

[Spysznie] *pysznie*.

Spysznieć, eje, ał stać ś. pysznym, zdumnieć, zharzanieć: Daj go Bogu, spysznieliście coś Pas. Ciało spyszniaty, chce samym sobą żyć. Krasin. <Z(s)+Pysznieć>

Spysznienie, a, btm. i. czynność cz. Spysznić. 2. czynność cz. Spysznieć.

[Spyszny] p. Pyszny. <Z(s)+Pyszny>

Spytać, a, al, S. ś. zapytać, zapytać ś., zadać pytanie: Spytał anioła: jak ci na imię? a anioł mu odpowiedział: czemu ś. o moim imieniu (o moje imię. L.) pytasz? Skar. Darmo my z tobą słowy robimy, trzeba cię, widzę, dać na męki, spytają cię pytki lepiej i dowiedzą ś. wszystkiego. Birk. A czy wolno ś. S.? Boh. Spytałem go nieśmiało: co to wszystko znaczy? Syrok. Hrabina spostrzegła to posępne zadumanie i spytała Julji o powód. Bał. S. nawiasem, znie-nacka. <Z(s)+Pytać>

Spytanie, a, btm., czynność cz. Spytać.

Spytanie się, a ś., btm., czynność cz. Spytać ś.

× **Spytek, тка, lm. tkowie** ten, co ś. pyta, co ś. dopytuje, dowiaduje: Oż ci do tego, spytku ciekawy? Nar. <Od Spytać>

Spytki, ów, blp., Pytki dopytywanie ś. w celu wymuszenia prawdy, badanie, śledztwo, indagacja, egzamin: Co ty mnie na S. bierziesz! Krasz. Ledwie z tych spytków wyswobodzony, wpadł w ręce dworzan. Krasz. Jak cię wezmę na S., to wypiewasz więcej, niż moje niewinne uszy usłyszeć mogą. Gliń. <= Pytki, pod wpływem Spytać>

Spytkować, uje, ował: S., powrozem dla mocy tego okręcić, jak skrzynię u rudla. Mag. <Od Spytki>

Spytkowanie, a, btm., czynność cz. Spytkować. [Spytlać, a, al] *uwałać, unurzać*: Całą babę spytlał we smole.

[Spytlanie, a, btm.] czynność cz. Spytlać.

Spytlować, uje, ował i. *przepuścić przez pytel, przesiał*. Przen.: Gdyby mi ś. nawinął kiedy, spytlowałbym go na otręby. Jeż. 2. *zjeść z ape-*

tytem, spucować, sfutrować, spałaszować, zrepetować, świeczyć. Sł. wil. <Z(s)+Pytlować>

Spytlowanie, a, btm., czynność cz. Spytlować. [Spytować, uje, ował] *próbować*. <Od Spytać>

[Spytowanie, a, btm.] czynność cz. Spytować.

[Spytować się, uje ś., ówał ś.] p. Spyttywać ś.: Spytowali się za niem i śli. <Od Spytać>

[Spytowanie się, a ś., btm.] czynność cz. Spytować ś.

[Spytywać się, uje ś., ywał ś., Spytować ś.] *pytać ś., dopytywać ś., wypyttywać ś.*: Spyttywał ś. spyttykanych na uboczu ludzi, co tam na dole słychać. Ork. Idę na miasto, spytuję ś., ale trudno się z niemrawcami zgwarzyć. Ork. <Od Spytać>

[Spytywanie się, a ś., btm.] czynność cz. Spyttywać ś.

× **Spyża, y, lm. e p. 2. Spiża.** Rej. Nie podnosił głowy nawet, gdy strażnik zagadał do niego, przynosząc spyżę. Sienk. Stado wołów, pędzone na spyżę dla wojsk. Sienk. Myśleli jeno o tym, żeby sakw ze spyżą dla siebie i dla koni nie zamoczyć. Sienk. Do Martwego domu, co wieczór przywożą spyżę. Bśl. <Nm. Speise, Śr. Gnm. Spise>

[Sracceniec,ńca, lm.ńce] p. Sracz. <Od Srać>

[Sracyniec,ńca, lm.ńce] p. Sracz.

Sracz, a, lm. e i. ten, co sra, co ś. często wy-próżnia. L. 2. a. [Sraja, Srał, Srajek, Srała, Sraluch, Srajk, Srajta] *zasraniec, malec, smarkul, herbeć, smarkacz, smark, gówniarz, śmierdziel, śmierdziuch, smród*. 3. a. [Sraaka, Sracceniec, Sracyniec] *ustęp, wygódka, wychodek, przewot, kloaka, tranzet*. <Od Srać>

Srarczka, i, lm. i i. × S. *kobieta srająca, często wychodząca z potrzebą.* Macz., Troc. 2. a. *Srajka biegunka, rozwołnienie, stolec rzadki, laska*: Stolec bardzo rzadki sraczką nazywamy. Perz. (= drzgdz). S. go napadła. 3. [S.] p. **Sraaka**. <Od Sracz, wzgl. Sraaka>

Srać, sram a. [serem, seresz, serom], srał, rozk. sraj, srajcie a. [ser, sercie], częstot. Srywać wypróżnić ś., fajdać, paskudzić, rznąć, kantować: Szelał dam od wychodu, nie zjem, jeno jaje; drożej sram, niżli jadać, zło to obyczajne Koehan. Kto serdeczny, krew leje; a ten sra, kto tehorzy. Pot. (= bzdzi, popusza ze strachu). Srał, pierdział, trawy ś. dzierzzał; trawa ś. urwała, dupa ś. zwałała. Prz. (= tere-fere). S., nie wojować. Rys. (kozy paść. L.). Sram na to = kpię sobie z tego, gwizdzą na to. <SR/SIER/SER>

× **Srać, srać, srać!** *okrzyk zwołujący kaczki.* L. † **Sraga, i, lm. i p. Sroka**: Od puku tego sragi z kukułkami rozleciały ś. Haur.

[Sragi, ów, blp.] l. a. [Srogi] *koziółek, kobyła, kobylica, przyrząd, na którym ś. składzie większe kłuki drzewa celem przepilowania ich na krótsze kawałki*. 2. *spód stołu, nogi stolowe zwykłe a. więzane*. 3. *nazwa pewnej konstelacji gwiazd*.

[Srajbisz, a, lm. e] *mazgaj*. <Od Srać>

[Srajda, y, lm. y] p. Sracz. <Od Srać>

[Srajduła, y, lm. y] *bajarz, plotkarcz*. Żdr. [Srajdułka]. <Od Srajda>

[Srajdułka, i, lm. i] p. Srajduła. <Od Srajduła>

[Srajek, jka, lm. jki] p. Sracz. <Od Srać>

[Srajk, a, lm. i] p. Sracz. <= Srajek>

Srajka, i, lm. i p. Srarczka: Napadła mię S.

[Srajkozina, y, btm.] *niegdys tabaka syrakuzńska na Litwie*. <Zam. Syrakuzana>

[Srajmurek, rka, lm. rki] p. Osrajmurek. <Srać + Murek>
 [Srajta, y, lm. y] p. Sracz. <Od Srać>
 [Srajwula, i, lm. e] kobieta niedbala, plucha, *flaura, flejtuch*. <Od Srać>
 Sraka, i, lm. i l. × S. *pośladek, tylek, zadek, dupa*: Piardł Litwin, a tak, niewiele mówiąc, mówiła zań S. Opal. 2. [S.] p. Sracz. Zdr. [Sraczka]. <Od Srać>
 [Sral, a, lm. e] p. Sracz. <Od Srać>
 [Srala, i, lm. e] l. p. Sracz. 2. a. S. Bartek *pierdola, fafala, ciura, cienięga*. 3. a. [S. Bartek, Strala, Stral] *djabel wietrznik, wyrządcający szkody, kręcąc ś., tańcując najczęściej w postaci wiru, wiatru, maleńkiej trąby powietrznej*. <Od Srać>
 [Sralki, lek, blp.] *ślivki drobne, lubaszki*. <Od Srać>
 [Sraluch, a, lm. y] p. Sracz. Zdr. [Sraluszek]. <Od Srać>
 [Sralucha, y, lm. y] forma ż. od Sraluch. Zdr. Sraluszka. <Od Sraluch>
 [Sraluszek, szka, lm. szki] p. Sraluch. <Od Sraluch>
 [Sraluszka, i, lm. i] p. Sralucha. <Od Sralucha>
 Sranie, a, blm., czynność cz. Srać.
 [Srap, u, blm.] *trąd*. <Czes. Sře. Svrab>
 [Srab, ębu, lm. ęby] *zrab*. <=Zrab>
 [Srabek, hka, lm. hki, Szrumbek] *sankci*. <Od Srab>
 [Srebelny] p. Srebrny. <Od Srebló = Srebro>
 Sreberko, a, lm. a p. Srebro: Macie zapewne jakie sreberka, których ś. wam pozbyć trzeba L. (= *sprzęciki, naczynia srebrne*). Dam jej sreberka, dam jej klejnociki, wraz do szkatułki mieć będzie kluczyki. L. <Od Srebro>
 [Srebniasto] przys. od Srebniasty, *srebrzysto*.
 [Srebniasty, Srebnisty] *srebrzysty*. <Od Srebrny>
 [Srebnisto] przys. od Srebnisty, *srebrzysto*.
 [Srebnisty] p. Srebniasty. <Od Srebrny>
 [Srebrny] p. Srebrny.
 Srebrek *złota stop srebra i złota*. Łab. <Od Srebro>
 Srebrnawo - p. Srebrnawy.
 Srebrnawo przys. od Srebrnawy.
 Srebrnawy *neco podobny do srebra*: Księżyc rzucił srebrnawe światło. Orzesz. Rosy pokrywały ziemię jakby szronem srebrnawym i perlistym. Reym. Wielkie zwierciadła łamały w sobie srebrnawe światło kryształów, zwieszających ś. od licznych pajaków. Orzesz. Włos srebrnawo-popielaty. Zap. Srebrnawo-rudy polysk. Zap. <Od Srebrny>
 Srebrniaczek, czka, lm. czki p. Srebrniak: S. dziesięciocentowy. Bał. <Od Srebrniak>
 Srebrniak, a, lm. i l. p. Srebrnik: Rzucił wróćce parę srebrniaków. Bał. 2. *gołąb z jasnoszarym grzbieciem, lśniącym jak srebro*. 3. *ruda srebrna*. 4. p. Sryblanik: Gniazdo szerszeni, gotowych na wezwanie Chmielnickiego wysypać ś. na lachów, duków i srebrniaków. Jeż. 5. [S.] *roś. (potentilla anserina)*. Zdr. Srebrniaczek. <Od Srebrny>
 Srebrnica, y, lm. e bot. l. p. Owetka. 2. *roś. (petrophylla)*. <Od Srebrnik>
 Srebrniczy przys. od Srebrnik. L. <Od Srebrnik>
 Srebrnie p. Srebrno: Oczy jej S. polyskujące nieruchomo tkwiły w twarzy męża. Orzesz. Oczy

jej S. rozbłysły. Orzesz. Toń zamigocze płowo i S. pod słońce. Sienk. S. ozwonity ich zbroje, S. polyskiwały. Psm. <Od Srebrny>
 Srebrnieć, eje, ał *stawać ś. niby srebrnym, bieleć*: Blask srebrniejącego lazuru. Tet. Srebrnieje duch, srebrnieje świat. Kon. <Od Srebrny>
 × Srebrniejszy st. wyż. od Srebrny: S. od miesiąca (= księżyc). Glin. <Od Srebrny>
 Srebrnienie, a, blm. czynność cz. Srebrnieć.
 Srebrnik, a, lm. i l. a. Srebrniak, [Srebnik, Strzebrznik, Strzybrznik] *pieniądz srebrny*: S. wielki, sykiel żydowski, pół talera nasze stare niemal. Kn. S. mały, poczwórny grosz. Kn. Za kilka srebrników twój rozsięka (cię) lud. Krasin. Judasz sprzedał Chrystusa za 30 srebrników. Posły worki ze srebrnikami dla Judaszów niosły. Uj. (= *dla sprzedawczyków*). 2. + S. *rzemieślnik robiący wyroby srebrne*: Niektóry imieniem Demetriusz S., który robił obrazy z srebra odlewane. Wuj. Przedawał to złotnikom i srebrnikom. Leop. 3. bot. = a) a. Pięćperst, Złotnik, Pięćparcie, percie, palców, Pięćlistów, + Pięćperstowe ziele, + Pięćparcie, + Pięćparstycia, + Pięćperst, [Pięćpaluszki, Pięćpaluszki Matki Boskiej] bot. (potentilla) *roś. z rodziny różowatych*. Gatunki: S. biała wiec (p. monspelliensis). S. biały (p. alba). S. błotny, Siedmpalecznik, Siedmpalusznik, Palecznik (p. comarum s. comarum palustre). S. kurze ziele, [kurskie ziele], Siedmliśt, Drzewianka, Przerwi-pęp, Pępawa, posp. Dąbrówka (p. tormentilla). S. leśny (p. rupestris). S. pospolity, niek. Pięćperst żółty, × Złotnik, × Gęsie ziele (p. anserina). S. rozestłany, Pięćciornik (p. reptans). S. srebrzysty, Srebrnik (p. argentea). b) p. Owetka. c) [S.] = bot. Rzepnik. d) *chwast (alechemilla)*. 4. min.: *lyszczyc nakładający kolorem srebra, kocie srebra*. Łab. S., *kamień drogi (androdamas)*. Kn. <Od Srebrny>
 Srebrnikowate rośliny, bot. = Owetkowate. <Od Srebrnik>
 Srebrniuchny p. Srebrniutki. <Od Srebrny>
 Srebrniutki, Srebrniuchny *miluchny przez swój przymiot srebrny*: S. śpiewny głos niewieści. Przybor. <Od Srebrny>
 Srebrno - p. Srebrny.
 Srebrno, Srebrnie przys. od Srebrny: Nie kosztowno, nie S., ale proste rzędy. Zbyl. Coraz wyraźniej i srebrniej dzwoniły wody strumienia. Orzesz.
 Srebrnobarwy, Srebrnofarby *odznaczający ś. srebrną barwą*: Liś S. <Srebrny + Barwa>
 Srebrnobrody *mający srebrną, siwą brodę*: Starzy srebrnobrodzi wojewodowie i kasztelanowie na kolana przed tym dzieckiem padali. Krasz. <Srebrny + Broda>
 Srebrnodrzew, a, lm. y bot. p. Owetka. <Srebrny + Drzewo>
 Srebrnodźwięczny, Srebrnodźwięki *odznaczający ś. dźwiękiem srebra*: S. głos dziecka. <Srebrny + Dźwięczny>
 Srebrnodźwięki p. Srebrnodźwięczny. <Srebrny + Dźwięk>
 Srebrnofalisty *odznaczający ś. srebrną falą*: Nurty srebrnofaliste. Ml. Penęj S. Ml.
 Srebrnofarby p. Srebrnobarwy. <Srebrny + Farba>
 Srebrnogłowie, a, lm. a, Srebrnogłów *tkanina nitkami srebrnymi przetykana, lama srebrna*: Miał

szatę ze srebrnogłowia, na skroniach tjarę, polyskującą djamentami i szmaragdami. Psm. <Srebrny + Głowa>

Srebrnogłowy mający srebrną głowę. <Srebrny + Głowa>

Srebrnogrzywy mający grzywę srebrną: Srebrno-grzywa fala. Tet. <Srebrny + Grzywa>

Srebrnogwoździsty nabijany gwoździami srebrnymi: Miecz S. Miecz z rękojeścią srebrnogwoździstą. Ml. <Srebrny + Gwoździsty>

Srebrnokwiecisty mający po sobie kwiaty srebrne: W białym srebrnokwiecistym żupanie. Kaczk. <Srebrny + Kwiecisty>

Srebrnolicy mający lica srebrne: Księżyc S. Tet. <Srebrny + Lice>

Srebrnolisty mający liście srebrne: Wierzby srebrnoliste. Żer.

Srebrnolity lany z srebra: Srebrnolite klamry. Ml. Oczy wierzyć nie chciały, że ta jasna, srebrnolita wstęga tam pójdzie. Żer. <Srebrny + Lity>

Srebrnoluki uzbrojony w łuk srebrny: S. bóg. Sienk. S. Apollo. Mi. <Srebrny + Łuk>

Srebrnoluski okryty łuską srebrną: Ryby srebrnoluskie. Nar. <Srebrny + Łuska>

Srebrnonogi mający nogi srebrne: Tak rzekła wód morskich pani srebrnonoga. Dm. <Srebrny + Noga>

Srebrnoognisty błyszczący ogniem srebrnym: S. piorun. Ml. <Srebrny + Ognisty>

Srebrnopiany, **Srebrnopienny** okryty srebrną pianą: Potok S. Tet. Morze srebrnopiane. Tet. <Srebrny + Piana>

1. **Srebrnopienny** p. **Srebrnopiany**: (Wettawa) wzburzy ś. znou i szumem radosnym potoczy w oddal srebrnopienne fale. Psm. <Srebrny + Piana>

2. **Srebrnopienny** mający pień srebrny: Brzoza srebrnopienna. Tet. <Srebrny + Pień>

Srebrnopióry mający pióra srebrne: Ptak S. Min. Strzydła srebrnopióre. L. Łabędź S. Nar. Wywabiała srebrnopiórego karpia. Mick. Przychodzi, o Wenus, i twój S. podłotek. Berw. Anioł S. Asn. <Srebrny + Pióro>

Srebrnoplenny płynący jak srebro: S. kryształ, krztusząc ś., wywnętrzają pieczary. Zabł. <Srebrny + Płynny>

Srebrnorunny, **Srebrnoruny**, **Srebrnowelny** mający srebrne runo. <Srebrny + Runo>

Srebrnoruny p. **Srebrnorunny**: Gdzie woły, konie, trzoda srebrnoruna codziennie krwawi poświęcone zgliszczą. Mick. <Srebrny + Runo>

Srebrnoskrzydły mający srebrne skrzydła: Motyl S. <Srebrny + Skrzydło>

Srebrnoszaty odziany w srebrne szaty: S. miesiąc. Zabł. Zaznajamiała ś. ze srebrnoszatami gajami. Żer. <Srebrny + Szata>

Srebrnoszyi mający szyję srebrną: S. łabędź. <Srebrny + Szyja>

Srebrnoświecący, **Srebrnoświatny** świecący jak srebro: Srebrnoświecąca osłona. Ml. <Srebrno + Świecący>

Srebrnoświatny p. **Srebrnoświecący**: Księżyc S. Kulig. <Srebrny + Światny>

Srebrnotarczy mający tarczę srebrną: Księżyc, S. pan nocy. <Srebrny + Tarcza>

Srebrnotkany przetykany srebrem: Materje srebrnotkane. <Srebrno + Tkany>

Srebrnotoki o srebrnym toku: Księżyc S. Nar. S. blask po niebie. L. <Srebrny + Tok>

Srebrnowelny p. **Srebrnorunny**: Bielutkie chatki, jakby owieczki srebrnowelne, bez symetrii

rozbiegane po pastwisku. Byk. <Srebrny + Welna>

Srebrnowłosy mający włosy srebrne: Piastun S. przy wychowanku. <Srebrny + Włos>

Srebrnozęby mający srebrne zęby: Srebrnozęba paszczęka. Deo. <Srebrny + Ząb>

Srebrnożyły mający srebrne żyły: Kamień S. <Srebrny + Żyła>

Srebrny, **Srebrzany**, [**Slebrny**, **Slybrny**, **Srebrny**, **Srybrny**, **Srebrzny**, **Strzebrny**, **Strzybrny**, **Slybrzny**, **Srebelny**, **Srybelny**, **Srebelny**, **Slybelny**, **Srebrzny**]

1. przym. od **Srebro**: Serwis S. Trunek jeno dał, o kubek S. nie nie dbaj. Kn. Na koniach przy koronacji były nity srebrne, pozłociste, z drogie mi kamieniami. Biel. M. Moneta złota — czerwona; moneta srebrna — biała; zdawkowa — czarna. Cz. Pieniądz S. (= srebrnik). Są ludzie, którzy przychodzą na świat ze srebrną łyżką u gęby, a drudzy przychodzą z drewnianą. L. (= w czepku ś. rodzą). Kolor S. Piana, taca, łyżka srebrna. Galon S. I jakże serec ci nie skacze, gdy widzisz orły złote, srebrne? Mick. Huta srebrna (= w której wytapiają srebro). Dań srebrna = **Serebszczyzna**. Lew S., p. Lewek. 2. zawierający w sobie srebro, obfitujący w srebro: Góra, ruda, żyła srebrna. 3. z blasku, z barwy podobny do srebra, srebrnawy, srebrzysty: Księżyc, promień, blask, liść, strumyk S. Fala, fontanna, mgła srebrna. Siedzą na srebrnej księżycem lewadzie. Słow. Nad ziemią lekki srebrnejmgły tuman. Berw. Na wodzie srebrna droga, zaczynająca ś. tuż niedaleko przed przodem statku i idąca w dal, coraz szersza i coraz srebrniejsza. Kos. [S. oko u konia ślepego] (= zbielade, zaszele bielmem). [Srebrna] = krowa jasnopłowa. [Ciemno-srebrna] = krowa srokata. S. włos starca (= swy). 4. dźwięczny jak dźwięk srebra, dźwięczny, metaliczny: Głos S. Nie ozwie ś. srebrne słowo. Mick. 5. wiek S. = jelen z pięciu rzekomych okresów, oznaczanych przez Hezjoda i Owidjusza, przedstawiających coraz smutniejszy stan ludzi po wypędzeniu z ruin, czasu panowania Zeusa. Srebrne wesele = powtórzenie wesela z powodu dwudziestopięcioletnia pożycia małżeńskiego. 6. Nad łąką tworzyło ś. jezioro mgły srebrnobiałej. Prus. Księżyc srebrno-błady. Srebrnobłękitna jasność. Sew. Pancierz rąbkim srebrnoblyszczącym ostrumieniony. Ml. Nar. Srebrnomodne oczy. Tet. Śliwy, okryte srebrno-popielatemi liśmi. Zap. Stoł napół rozgniewana, jak miesiąc srebrno różana. Słow. Potok srebrno-siny. Kasp. Srebrno-siwę kędziory faliste na płaszcz mu prądy spływały bujnemi. Psm. Księżyc srebrnoświatny. Kulig. Srebrno-zielony odbłask. Zap. W głębi ujrzał cara Aleksieja, siedzącego na podwyższonym tronie o kolumnach srebrnozłocistych. Dar. Purpura i złoto wpadały nagle w ciemnieć leśną i migały olśniewająco pomiędzy pniami, zataczając srebrnozłote gzygżaki. Zap. Rąbek srebrnozłoty wschodzącego słońca. Rodz. Kamień srebrnożyły. 7. min.: Piryt S., argentyt piryt = mineral blisko spokrewniony z pirytem magnetycznym, Fe₂AgS₅, Tetraedryt S., frajbergit, biało-krusz = srebrnodajna odmiana tetraedrytu. †S., ego, lm. i p. **Srebrowy**: Odźwierni, srebrni, cieśle, wolni i t. d. każdy od głowy po 10 groszy. Biel. J. <Od Srebro>

Srebro, a, lm. a, †**Srzebro**, [**Srybro**, **Śrebro**, **Srybro**, **Strzebro**, **Strzybro**, **Srebro**, **Sreńbro**, **Srybło**, **Srybło**, **Sribło**, **Strzebło**, **Strzebło**, **Strzybło**] 1. min. = a) mineral z gromady pierwiastków, z rzędu metali ciężkich, Ag: Gdzieś ty ś. podziewał? Zło-

to, S. widziałem, a Ciebie nie widziałem! Okuty, oprawny w S. Kuty w srebrze. S. czarne = otrzymane z topienia, nie oczyszczone. b) Białe S. = białokrusz, białomiedziak popłatny, tetraedryt srebrny, frajbergit, odmiana srebrodajna tetraedrytu. Kocie S. = muskowiit, mineral z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzmianów, z grupy miki. Nowe S. = najzylber, argintan, stop miedzi i cynku. S. rogowe = klerargiryt, mineral z gromady solowców, z rzędu chlorków metali ciężkich. Żywe S. = rtec, merkurjusz, mineral z gromady pierwiastków, z rzędu metali ciężkich, Hg. 2. S. malarskie = a) S. płatkowe, listkowe, księżeczkowe. b) farba złożona z cyny, bizmutu i merkurjuszu. 3. zb. pieniądże srebrne: Wylczył mu należność w części srebrem, w części papierami. Zapłacił za to rubli srebrem trzy. 4. zb. a. w lm. a wyroby, naczynia srebrne: Srebra stołowe. Umierając, S. mu zapisał. Cyw. To są srebra jeszcze z wyprawy mojej nieboszczki matki. Srebra i plater. 5. przen.: blask, połysk, odblask srebrny: Ujrzał S. białego miesiąca. Słow. Sen ze srebra i kryształu. Krasin. Księżycowe S. pomieszało ś. tu z cieniami pod drzewami siedzącymi. Kos. Zdr. Sreberko. <SREBR z dawniejszego ŚRZEBR>

Srebrobarwy, Srebrnobarwy odznaczający ś. kolorem srebra. <Srebro + Barwa>

Srebroblyszcz, u, blm. błyszcz srebra, argientyt, mineral z gromady lamprytów, z rzędu błyszczów, Ag₂S. <Srebro + Blyszcz>

Srebrodajny, Srebroonośny zawierający srebro, wydający srebro, bogaty, obfitujący w srebro: Srebrodajne góry (= góry srebrne). <Srebro + Dajny>

Srebrodźwięczny, Srebrodźwięki odznaczający ś. dźwiękiem srebra: Głos S. <Srebro + Dźwięczny>

Srebrodźwięki p. Srebrnodźwięczny. <Srebro + Dźwięki>

Srebroglowowy p. Srebroglowy: Córka siedziała w szacie srebroglowowej. Biel. J. <Od Srebroglów>

Srebroglowy, Srebroglowowy przym. od Srebroglów: Pośłał mu szaty złotogłowe i srebroglowe. Baz. W białej srebroglowej szacie, haftowanej w złote różgi. P. Koch. Pan młody ubrany był w srebroglowej delji z haftem czerwonym. Szaj. <Od Srebroglów>

Srebroglów, owu, lm. owy, Srebrnogłowie materia jedwabna tkana srebrem, srebrolita: Ci w złotogłowy, ci w srebroglowy, ci w bisior, ci w jedwabie ś. przybierali. Paszk. Nazajutrz upominki pannie młodej oddawane były: altembasy, złotogłowy, srebroglowy na szaty. Paszk. Narzeczony robił swej bogdancie dar weselny ze srebroglowu lub złotogłowu na suknie lub odziewkę. Wójc. <Srebro + Głowa>

× Srebrogorz, a, blm. nidy choroba od połknięcia srebra, przekupstwo: Gardło mu S. zasiadł. Kn. (= przekupiono go, przedarowano, zatłkano mu gębę). <Srebro + GOR>

Srebroility, Srebrnolity tkany srebrem. <Srebro + Lity>

× Srebrolubnik, a, lm. cy człowiek chciwy srebra, lubiący srebro, pieniądże. L. <Od Srebrolubny>

× Srebrolubny chciwy, żądny, łaknący srebra, pieniądzy, chciwy na pieniądże. L. <Srebro + Lubny>

Srebrolubstwo, a, blm. chciwość, żądza srebra, pieniądzy. <Srebro + Lubstwo>

Srebroonośny p. Srebrodajny. <Srebro + Nośny>

× Srebropawężnik, a, lm. cy noszący tarczę srebrną, mający pawężę srebrną, srebrzystą. Macz. <Srebro + Pawężnik>

× Srebropawężny uzbrojony tarczą, pawężą srebrną, srebrzystą: Rycerz S. <Srebro + Pawężny>

Srebroplunny, Srebrnoplunny płynący srebrem, srebrzysty: Królowa srebroplunnych toni. Dm. (= morska). <Srebro + Płunny>

Srebrouzdny mający uzdę srebrną. L. <Srebro + Uzda>

Srebrowato przys. od Srebrowaty.

Srebrowaty podobny do srebra, mający cechy srebra. Śl. wil. <Od Srebro>

Srebrowy przym. od Srebra: Puzdro srebrowe. Puzdra wielkiego czerwonego, z wielkimi czterema faszami, które jest w rejestrze srebrowym, w skarbu znaleźć nie może. Sb. J. + S. ego, lm. i, + Srebrny kredencarz. L. <Od Srebro>

Srebrzak, a, lm, i 1. [S.] p. Srebrnik. 2. min.: S. czerwony = pirargiryt, czerwokrusz. <Od Srebro>

Srebrzan, u, lm. y bot. 1. (leucadendron) roś. z rodziny owelkowatych. 2. p. Kajapat. <Od Srebro>

Srebrzany p. Srebrny: Jakaż im (gołąbkom) jasność skrzydła świeci łuną srebrzaną. Wysp. <Od Srebro>

Srebrzeć, eje, ał, Srebrzyć ś. 1. stawać ś. srebrem. 2. błyszczec, świecić, bieleć jak srebro: Zda ś., bóstwa srebrzeją. Słow. Srebrzała na tle murawy jak lilja. Uj. <Od Srebro>

Srebrzelina, y, lm. y bot. (nivenia) roś. z rodziny kosacowatych. <Od Srebrzeć>

Srebrzenie, a, blm. 1. czynność cz. Srebrzeć. 2. czynność cz. Srebrzyć: Sztuka złocenia i srebrzenia zasada ś. na dziurkowatości kruszców, w które przez dziurki przenika zrobiona mieszanina z złota albo srebra i merkurjuszu. Rogal. Srebrzenie się, a ś., blm., czynność cz. Srebrzyć ś.

[Srebrzny] p. Srebrny.

Srebrzyca, y, lm. e patol. choroba powstająca przez zatrucie ustroju długim zażywaniem azotanu srebra (argyria s. argirosis). <Od Srebro>

[Srebrzycka, i, lm. i] nie srebrzysta: Chustka przetykana srebrzycką. <Od Srebrzyca>

Srebrzyć, y, ył srebrem pokrywać, posrebrzać: S. miedz, guziki, łyżki. S. w ogniu, galvanicznie. Przen.: nadawać blask, barwę srebra, wygląd srebrzysty: Księżyc srebrzył milczące fale. Koń białymi piany srebrzy skrwawiony munsztuk i wędziła. Słow. We dwie pędziły po srebrzonej wstędze drogi. Gaw. S. ś. p. Srebrzeć: Niech ś. srebrzą, niech ś. złocą nasze Raclawice. Len. Z jej twarzy każdy żywszych naciąga promieni, narcyz wdzięczniej ś. srebrzy, a róża czerwieni. Nar. W dolinie srebrzy ś. rosa. Księżyc długim ś. słupem srebrzył w Niemna wodzie. Słow. Na skroni jego ciemny włos nagle poczynął S. ś. i bieleć. Krasz. (= siwieć). <Od Srebro>

Srebrzysto - p. Srebrzysty.

Srebrzysto p. Srebrzyscie.

Srebrzystość, i, blm., rz. od Srebrzysty.

Srebrzysty 1. zawierający srebro, obfitujący w srebro: Ołów S., zawierający w sobie srebro, z którego toż srebro ma ś. wydzielać przez kupelację. Łab. 2. mający wygląd srebra; błyszczący, iskrzący ś. jak srebro: Stal srebrzysta = biała

polerowana, używana głównie do wyrabiania delikatnych narzędzi ostrych. Łab. Srebrzysta światłość księżycy. Topole już straciły S. liść. Korz. Skrzydła srebrzysto-białe muskały strop lazuruowy. Es. 3. *dźwięczny, metaliczny*: Głos S. Śmiały ś. srebrzystym głosem i klaskały. 4. zool.: Mewa srebrzysta, p. Mewa. <Od Srebro.>

Srebrzyście, Srebrzysto przys. od **Srebrzysty**: Zasmiała ś. S. i nieco filuternie. Orzesz.

Srebrzyściec, eje, ał stawać ś. srebrzystym: Srebrzyściec kraj pamięci... światłem pierwszych zórz. Kon. <Od Srebrzysty>

Srebrzyściecie, a, blm., czynność cz. Srebrzyściec.

[**Sredzina, y, lm. y**] *środek, wewnątrz*: Gród na Wawelu, mocny położeniem swoim we sredzinie, wspaniałością się żadną nie odznaczał. Krasz. <ŚROD>

[**Srejbas, a, lm. y**] *smarkacz*. <Zam. Srajbas od Srać?>

[**Sreń, i, blm.**] p. **Szreń**. <p. Szron>

[**Sretnąć się, nie ś., ał ś.**] *spotkać ś.* <p. Śretnąć: Srześ i Sratać>

[**Sretnięcie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Sretnąć ś.**

† **Sreznia, y, lm. y p. Osep**. <t. j. Śrzezna>

[**Sreżoga, i, lm. i**] p. **Srzeżoga**: Patrzył w doliny i widział, jak roztoki ś. budzą, jak ś. powoli rozrzedza i niknie mglista S. Ork. <p. Śr(z)żoga>

Sreżoga, i, lm. i p. Srzeżoga. Troc. <p. Śr(z)żoga>

[**Srękowiny, in, blp.**] *zrękowiny, zaręczyny, rękowiny*. <<Z(s)† Rękowiny>

[**Sręzoga, i, lm. i**] p. **Srzeżoga**: Cudniez to było patrzeć na te świty, sręzoga drzące srebrną, w ten czas ranny. Kon. <p. Śr(z)żoga>

[**Srochny srogi, haniebnie wielki, okrutnie duży, straszny**. <Od Srogi>

[**Sroczana, ej, lm. e**] *nazwa krowy*. <Od Sroka>

Sroczałko, a, lm. a p. Srocze.

Srocze, ćcia, lm. ćta *piszkę srocze*: Mięso sroczał młodych dobre jest dla naprawienia wzroku. Spiez. Zdr. **Sroczałko**. <Od Sroka>

Srocza, i, lm. i l. p. Sroka: S. krekze na płocie, będą goście nowi; S. czasem omyli, czasem prawdę powie. Szymon. Przen.: *szczębiotka*: Ciebie wybieram, sroczo moja. Fred. M. 2. *klacz srokata*: Popędził na srocze w pole. Dzierz. 3. bot. p. **Ostróżka**. <Od Sroka>

Sroczy l. przym. od Sroka: Piąty rząd ptaków S. L. 2. bot.: Gniazdo srocze, p. **Marchew**. [Srocze łapki] = **Ostróżka**. <Od Sroka>

Srodze l. p. Srogo: Odpowiedział król ludowi S. Leop. S. go bił Troc. S. pokrzywdzony, ucisniony. Ażem mu nakłęła S. Fremb. S. udręcza napastnika. Rzew. Wozy obarezone S. skrzypią po gleistej drodze. Syrok. S. ma pieniędzy. Troc. Panna ta S. jej była podobna. Pot. (= *bardzo, wielce*). Wojewoda S. ś. śmiał z tej przestrogi. Pas. S. bogaty, brzydki. [S. pięknie. S. lekko]. 2. † S. *dokładnie; ściśle*: O tym S. pisze Josephus z Casta. Syk. Jezus powiedział, że nie przyszedł łamać zakonu, a owszem go jeszcze więcej wszędy S. potwierdzał w każdym rozkazowaniu swoim. Rej.

Srodziej st. w. od Srodze: S. ś. gniewał. Troc. Pasterz zawsze wiedział, gdzie łyż pływają, gdzie niedola S. gniótła. Chełm.

† **Srog p. Srogi**.

[**Sroga, i, lm. i**] *połączenie nóg stołowych w kształcie krzyża*.

Srogi, † Srog (jako orzeczenie), [**Strog**] **I. okrutny, surowy, groźny, straszny, ostry, nieludzki barbarzyński, nielitościwy, rozbestwiony**: Gdy S był, widziałeś jawnie iskry w oczach jego. Orzech Tegoć nie wydrze nieprzyjaciela S. Kochan. Jak lwica sroga libijskiej pustyni. Kochan. Na inne łaskawy, sam na ś. S. Skar. Bałem ś., iżes człowiek surowy, trudny a S. Sekl. Żołnierz nasz rozhukany srog jest ludziom wiejskim. Klon. Dobry, rozgniewany, sroższy. Kn. Lew S. Mor. Na sądzie ostatecznym obróci Krystus twarz swoją surową na tych, co będą po lewicy stali, twarz już nie cichą onę barankową, ale lwią, srogą. Ody. Nie tak S. lew, jak go malują. Kn. S. miedzianego byka wynaleźca. Warg. Pijanemu wszystko równo ś. widzi, a czasem i wielki pan srog mu nie będzie. Żarn. Niechaj będzie S. nieprzyjacielowi, a sąsiadowi niech na zdrowie nie następuje. Warg. Sprzymierzeńcom bez przyczyny wojną srog nie będzie. Warg. S., straszny na wejrzaniu. Kn. Że mu przerwał onę sprawę, krzywo patrzy i srogą czyni mu postawę. P. Koch. Pospolicie srogimi takich nazywają, co mają przez twarz paragraf; sroższy to psinieć, co rozejął, niż co ma rozejętą gębę. Bies. Nie straszny, nie masz ś. czego bać; nie srogeś mi, S. jak misa ryb a. grochu. Kn. Piękny początek, ale srogie dokończenie tej przypowieści. Rej (= *przeróżające*). Gdybyś mógł widzieć, jak w sereu jest ranną i smutną ta, którą zowiesz srogą i okrutną. Lubom. Świat S., świat przewrotny. Karp. S. w postępkach. Troc. S. to pan. Troc. Sroga twarz. Troc. Przyjdzie ta chwila, nie minie nikogo, kiedy śmierć władzę swą rozciągnie srogą. Gor. Widzę, że wzrok coś nie S. Pol. [Niedola ma sroga: już ci mi zarosła do dzieweczyny droga]. Sroga rzecz, *immane dictu*. Kn. I to mi dziecko sroga śmierć wydarła! i ta mi córka na rękach umarła. Słow. 2. *straszny, okrutny, ciężki, haniebnie dokuczliwy, dojmujący, nieznośny, silny, dający ś. we znaki*: Rana głęboka na paznogieć za srogą bywa poczytana. P. cheł. Sroga zima. Troc. Ból S. Sroga rana. Otw. S. (= *pastudna, fatalna*). Los S. (= *nieublagany*). Czas, *cierpliwość najsroższe rany utagał*. Słow. S. zawód. S. miód, S., czuję, że mi ulżyło, i żem ś. trochę pocieszył. Sienk. (= *potężnie działający, bardzo tęgi*). 3. *haniebnie wielki, okrutny, ogromny, straszny, olbrzymi, niezmierny, potężny*: Srogim sumptem kazał cysterny po drodze z ciosanego kamienia porobić. Star. Rozdawał posłom upominki drogic, czeladź też wzięła podarunki srogie, każdy z osobna z worki bogatemi. Auszp. Wysła ś. stąd serów i masła sroga wielkość do inszych krajów. Łącz. (= *bez lilcu*). Żeglarzom twarzę bladną, serce zdjął strach S. Kochan. Zawrzał srogim gniewem. Moschea ta pięknie zrobiona, mając srogą rzecz słupów marmurowych. Star. Ogórki srogie i bachurowate. Haur. Sroga wieża. Troc. S. olbrzym. Troc. S. występek. Troc. Przy srogim filarze, a raczej narożniku, było jakieś okno. Pas. Wytępił moc srogą stworzeń rozmaitych. Dyg. [Wiewióreczka mała ma onegone S. Chłtop S. (= *wysoki*). Las S. Jasność sroga]. <SROG>

Srogo, Srodze przys. od **Srogi**: S. z nim postępuje. Troc. S. go pobł. Troc. S. na kogo spojrzeć. Troc. Machabejczyk, widząc, że ś. mu Nikanor przyostrzym stawi i coś srożej ś. okazuje, rozumiał, że ta nieochota z dobrej myśli

SROGOMÓWNIE

nie pochodzi. Leop. Zaraz też uczuł te bóle wątrobiane i inne, które od pewnego czasu coraz częściej i srożej go napastują. Orzesz.

× **Srogomównie** przys. od **Srogomówny**. L.

× **Srogomówność**, i, blm., rz. od **Srogomówny**. Troc.

× **Srogomówny srogi w mowie, mówiący surowo**. Troc. Kn. <Srogo + Mówny>

× **Srogooki mający wzrok srogi, oko surowe, o surowym wejrzaniu**. Abas S. Koch. J. <Od Srogi + Oko>

× **Srogostrojny groźno głośny**: Srogostrojnej wrzask trąby. Nar. <Srogo + Strojny>

Srogość, i, blm. l. rz. od **Srogi**: Na cóż ś. przyda okrutnemu lwowi S.! Lubom. S. występku. Troc. S. zimy. Troc. Oczy, w których dziś S. zwierząt z ludzką ś. jednoocy, Malez. (= *krwiożerczość, dzikość*). Tylko ta S. pozwałała ś. krzewić i plenić ludzkiemu życiu i pracy. Sienk. 2. † S. *głód srogi, drożyzna straszna*: Roku 1440 zima w Polsce straszna i wielka była, za czym S. niewymowna żywności urosła. Strzyk. [**Srogowny**] *srogi, okrutny, nieznosny*: Ból S. <Od Srogi>

[**Srogszy**] *srogszy*. <Od Srogi>

Sroka, i, lm. i [**Seroka, Stroka, Sarka**], † **Sraga** zool. (pica caudata) ptak wróblowaty z rodziny *kruków*: S. pstra wszędzie, choćby i za morze poleciała. Pileh. S. zawsze pstra zostaje, w którekolwiek leci kraje. Kn., Troc. Niech też srokę kto wsadzi w klatkę pozłocistą, przykryje ją kitajką a kamchę czystą, by też ustawicznie figi tam jadała, przecię niech czyni, co chce, wdy będzie śmierdziała. Rej. S. ze krza, a dwie w kierz. Tw. (dosyć tego wszędzie, nie trudno o to, niedroga to rzecz. L.). S. ze krza, a dzie się w kierz. Troc. S. przyleciała, będą goście. Petr., Troc. Sroki szczebiejące. Mor. Sroki szczegotały. Mor. Sroki za sową latają, narzekawszy ś. darmo, nie za to nie mają. Rej. S. bije na jastrzębia i skrzekocze, przecię jastrzębiem, a S. sroką. Fred. M. Skrzekocze nad wróblami S. Chr. Śpiewa, jak S. L. (aż uszy boją. L.) Tańcujące hasasz, jak S. spętana. Zabł. Człeka takiego przyrównują sroce, który, co ślina do ust przyniesie, bełkoce. Pot. Lubi gwarzyć, jak S. L. S. brzechoc. Papr. Jak S. rozpieszczona brzechotał. Papr. S. po włosku gada, przecię ona brydzi. Fred. M. Biskupy niemądre zowie Nazjanzen sroki kraczące. Skar. I jam sroce nie wypadł z pod ogona. Troc. (= *i ja nie jestem bylejakiego rodu, i ja nie jestem byle kto*). Nie sroccem z ogona wypadł. Rys. Wiedzą ludzie, żeś ty z ogona sroce nie wypadł. Pim. Toś ty jeden pan, a my wszysey sroce wyszli z ogona; tegośmy rzemiosła ludzie, co i ty, darmo dzwigasz chwosty. L. Żydek-faktor, gadatliwy jak S., zwiczny jak jaszczurka. Orzesz. Zdr. **Sroczka**, [**Syrocka**]. <SROK>

Srokaćki, nek, blp., p. **Srokaćiny**: Ułapiłem sarneczek parę; jeszcze mają S. na grzbiecie. Szymon.

Srokaćiny, in, blp. *pstre plamy*: Sarneczka srokaćiny upiększona. Węg. <Od Srokaty>

Srokaćizna, y, blm. p. **Pstrokaćizna**: Rozmaita na bydle bywa S. Pot. <Od Srokaty>

Srokacz, a, lm. e, **Srokosz** l. *koń lub wół srokaty, pstry*: S., srokaty koń. Troc. Koń S., żona Magda; co ma Bóg dać, to i tak da. Sienk. 2. przen. *człowiek siwiejący, szpakowaty, siwosz*. <Od Sroka>

SROMAĆ

Srokato przys. od **Srokaty**, *pstrokato*: Jeśli będzie miał w głowie trochę mniej S., jeśli przestanie burdy robić... Tremb. (= *pstro, wichrowato, zielono*).

Srokatość, i, blm., rz. od **Srokaty**.

Srokaty, × **Strokaty** l. *pstrokaty, pstry*: Srokata masę zwierząt. Odłączył barany barwy odmiennej i srokate, a wszystkie stado jednostajnej barwy poruczył w moc synom swoim. Leop. (pstre i nakrapiane. Leop.). S., tarantowaty koń. Meniń. [S. koniczek, cztery białe nogi]. Srokate włosy, srokacizna. L. Ciele srokate, kura srokata. 2. *gadatliwy, świegotliwy*: Nagadał mnie imię pan Kreps swoim srokatym językiem. Krasz. 3. Zima srokata = *niejednostajnie śnieżna*: Było to w czasie takiej srokatej zimy, kiedy raz pierwszy zbliżał ś. ku Tatrom w roku 1834. Pol. 4. myśl.: Pole srokate a. mieszan e = *gdziegdzie pokryte śniegiem*: Wiatr wypala oziminy na polu srokatym. Pol. <Od Sroka>

Srokosz, a, lm. e l. p. **Srokacz**: Idzie ku mnie mój S., cielec zaszepiony. Ejs. 2. a. **Serokos**, **Serokosz**, [**Serokopytnik, Dzierzba a. Dzierzba wielka**] zool. (lanius excubitor) ptak wróblowaty z rodziny *dzierzb*. <Od Sroka>

[**Srokoszek**, szka, lm. szki, **Serkoszek, Dzierzba rudogłowa**] zool. (lanius rufus) ptaszek wróblowaty srokoszowaty. <Od Srokosz>

Srokoszowate (laniidae) rodzina ptaków wróblowatych. <Od Srokosz>

[**Srokula**, i, lm. e] *nazwa krowy*. <Od Sroka>

Srom, u, blm., **Sromota**, † **Sromięźliwość**,

× **Sromięźność**, † **Sromięźliwość**, † **Sromięźliwość** l. *wstyd, wstydlivość; konfuzja, hańba*: S. jest oną przednią czatą, która jest wszystkich cnót stróżem. Górn. Kto ś. na złe udawa, zwłaszcza ku frejowi albo ku psocie, już taki traci S., enotę wysoką, wstyd przyrodzony. L. Pięć razy wojsko większe nie bez sromu straciwszy, ledwo wódz uszedł z pogromu. Koch. W. Truchleję, kiedy w Polski spaść ma dzieje mord i S. Krasin. Zmartwychwstaje ś. z pod gromu — nie zmartwychwstaje z pod sromu. Krasin. Znoszę brzemień sromu. Słow. Zniosłem niezczęście, lecz nie zniosę sromu. Słow. † S. mię (nieos.) = *wstyd mi, wstydzę ś., sromam ś.*: Nie byłoby mię † S. wyznać, iż czego nie wiem. Górn. Panie, jestem zawstydzony, i S. mię obliczności Twojej. B. B. Nie S. was tych bezecznych ludzi wymyśli. Birk. S. kota. Kn. (*amissa cauda*. L.). 2. a. **Sromota** *członek wstydlivy męski*. 3. anat.: S. niewieści = † kiep, łono niewieście, × rodnica, × otwór rodni, † sromota kobieca (Perz.), † członek tajemny niewieści (Urzęd.), † członek przyrodzony białogłowski, † zła twarz (Mur.) (vulva, pudendum muliebre): Za dyjamenek S. druga przeda. Górn. 4. patol.: Sromu krwiak (episiohaematoma). Sromu zapalenie (vulvitis). <SROM>

[**Sromać** a, a!] l. p. niżej. 2. *gniewać ś.*: Zacon tańś na mać S. S. ś., [**Sromać**], † **Sromać ś.** *wstydzic ś., zenować ś.*: Sromam ś. z czego, za co. Troc. S. ś. za złości swoje. Otw. S. Bardzo ś. S. i słusznie wstydać musiał. Wiśn. Boże mój, wstyd ci mię, a sromam ś. podnieść oblicza mojego do Ciebie. Damb. Czestokroć panowie tak wiele o sobie plotą, iżpochleba, by najniewstydlivszy, S. ś. musi. Górn. Ludzie ś. tych grzechów nie sromają, w których mają siła towarzystwa. Górn. Sromajmy ś. wdy. Wuj. Rzymianie nie sromali ś. tego, posłać do Grecji po prawa; a wy czemu ś.

wstydić macie postać do cudzych ziem po dobrą radę? Górn. Sokrates u Platona mówi: Dawno-bych ja zginął, ale mię to dzierz, iż ś. uczye nie sromam. Górn. <SROM>

† **Sromanie**, a, blm., [Sromanie] czynność cz. **Sromać**: S., reverentia. Ps. flor.

Sromanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sromać** ś.

† **Sromieźliwie**, przys. od **Sromieźliwy**. Kwiat., Pśń.

† **Sromieźliwość**, i, blm., rz. od **Sromieźliwy**; p. **Srom**: B. Sz., Pat.

† **Sromieźliwy** p. **Sromny**. Pat., And. z Kobyl. <Zam. Sromieźliwy>

Sromieźliwie przys. od **Sromieźliwy**, *wstydlivie*.

† **Sromieźliwość**, i, blm., rz. od **Sromieźliwy**; p. **Srom**: Nie odehodzi od niewiasty rozumnej, bowiem wdzięczność sromieźliwości jej jest nad złoto. Leop.

† **Sromieźliwy** p. **Sromny**: Łakomstwo natury ludzkie mieni (= przemienia): z łaskawych okrutne, z sromieźliwych wszeteczne czyni. Skar. Panienkom sromieźliwym panieze ochotne sposabia w towarzystwo hymen dożywotne. Żim. Sromieźliwą twarz odkryła. Otw. Marja, jako panna sromieźliwa, nie była przez czas porożenia Elżbiety. L. Jako, ku latom przyszedszy, ma wstydlivym być który, póki jeszcze mówić nie umiał, a już go ku niesromieźliwej nieczystości sposobiono? Kosz. <Zam. Sromieźliwy, por. Sromieźny, od SROM>

× **Sromieźnie** przys. od **Sromieźny**, *wstydlivie*. Sł. wil.

× **Sromieźność**, i, blm., rz. od **Sromieźny**; p. **Srom**.

× **Sromieźny** p. **Sromny**. Sł. wil. <Sromieźny od SROM>

Sromny i. p. **Sromowy**: Wargi sromne u kobiet. 2. a. † **Sromieźliwy**. × **Sromieźny**, † **Sromowaty**, [Sromotliwy] *wstydliviy, sromajacy ś., skromny*: Zrenie sromne. 3. *sromotny*: Nudzą mię te oklaski, które za tak sromną kupilem cenę. Bał. <Od Srom>

[Sromo] przys. od **Sromy**.

Sromocenie, a, blm., czynność cz. **Sromocić**.

Sromocić, i, il i. *sromoty nabawiać, na srom narządzać, wstydić, zawstydząć, zniesławiać, hańbić, znieważać, wysmiewać*: Sromocił go, że chciał mieć królestwo jego. Leop. (zganiał a obrzydził go. Leop.). Gdy ty z innych szydzisz, azaż też kto ciebie S. nie ma? B. B. Sromocą mię przeciwnicy moi, mówiąc: Gdzież Bóg twój? Bud. Nie sromoc miana Boga twego. Bud. Ktokolwiek rodzice swe nieuczciwieni słowy S. śmiał, takowy jest umarły. Orm. (= *żyć*). S. poczęli Dominika św., słowa mu dobrego nie dając. Birk. 2. kobietę = *gwałcić, bezczęścić, hańbić*: Kazał ją żołnierzom swoim S. i nieczystość z nią pełnić. Skar. <Od Sromota>

Sromota, y, blm. i. p. **Srom**: S. go ruszyła. Troc. U nich niemasz żadnej sromoty. Pas. Toście nie przyszli, by ś. kajać w skrusze? toście nie przyszli, aby na kolanie biadać, że wam S. upadła na dusze? Sf. Żeby życia, co cięży, nie oddać z sromotą. Malez. † S. kobieca. Włosy na sromocie. Mur. Wskasany do sromoty. Mur. Dzik go ranił u sromoty. Troc. 2. *rzecz przynosząca wstyd, hańba, wstyd, ubliżenie, zniewaga, poniżenie*. Pat. W rzeczach uczciwych, gdy ś. jeden na drugiego sili, niemasz sromoty żadnej dać ś. zwyciężyć. Górn. Nie wiem, co to

za S. uczye ś. od mędrszych. Górn. Co kędy indziej chwalebna cnota, tam jest występkiem, wstydem i sromotą. Lubom. Wielkiej dopuścił ś. sromoty. Troc (= *czynu sromotnego*). [Nie będziesz ci miała od ludzi sromoty]. <Od Srom>

[Sromotliwie] przys. od **Sromotliwy**.

[Sromotliwy] p. **Sromny**. <Od Sromota>

Sromotnie przys. od **Sromotny**: S. uciekli. Troc. S. gadać. L. Oto marnie a S. gardło dać muszę. Górn.

Sromotnik, a, lm. cy i. *plugawiec, wszetecznik, sprośnik, bezcznik, bezwstydnik*. Troc. S., *corruptor*. Mącz. S., gwałcieciel niewiast. Bobr. 2. a. bl. **Smardz** bot. (phallus) *roś. z gromady grzybów, z rzędu podstawczaków, z rodziny sromotnikowatych*. Gatunek: S. bezwstydnny a. Jaje djabie, Panna bedłka, Denna huba. (ph. impudens). <Od Sromotny>

Sromotnikowa bedłka bot. p. **Muchomór**. <Od Sromotnik>

Sromotnikowate rośliny (phallacei) *rodzina roślin*. <Od Sromotnik>

Sromotno (jako orzeczenie zdań nieos.) *rzecz sromotna, srom, wstyd*: Nie S. mi wyznać... <Od Sromotn(y)>

Sromotność, i, blm., rz. od **Sromotny**: S. w gadaniu. L.

Sromotny i. *hańbiący, huniebnny, zelżywy, bezczny, nieczny, naganny*: Nie tak sromotna rzecz jest nieszlacheicowi nie czynić spraw pocziwych, jak szlacheicowi. Górn. Sromotne drzewo (krzyż) na ramiona (Chrystusowi) zwała. Pśń. Miał taką śmierć sromotną podjąć! Skar. Sromotna to rzecz na niego. Troc. Zbytnie dostatki i sromotne ubóstwo, te obie kończyny stanu ludzi na tym padole płaczu, zarówno niechęć wzbudzają i wielkich wymagają enót. Rzew. Gdyby zaprawdę oszczerstwem sromotnym było jej zeznanie. Mał. (= *nikczemnym*). 2. *bezwstydnny, sprośny, niesromotny, wszeteczny, gorszący*: S. w mowie. L. O niewstydzie S., jako łada co mówisz! Skar. Większa część naszej szlachty robi sług swoich (= sługi swoje) współnikami słabości sromotnych. Krasz. <Od Sromota>

† **Sromowato** przys. od i. **Sromowaty**.

1. † **Sromowaty** p. **Sromny**. L. <Od Srom>

2. † **Sromowaty** p. **Szramowaty**. L.

Sromowy, **Sromny** i. przym. od **Srom**. 2. anat. = a) Splot S. (plexus pudendalis). b) Szpara sromowa, × *szczelina wstydnna*, (rima pudendi). <Od Srom>

[**Sromy**] *stromy, spadzisty*: Brzegi srome. <Zam. Stromy>

[**Srot**, u, lm. y] p. **Śrot**. <Nm. Sehrot>

[**Srowo**] przys. od **Srowy**.

[**Srowy**] p. **Surowy**. <Zam. Surowy>

[**Srozoga**, i, lm. i] p. **Srzezoga**.

† **Srozumieć**, e, al i † S. ś. p. **Zrozumieć**. Modl. Wac. <Z(s) + Rozumieć>

† **Srozumienie**, a, blm., czynność cz. **Srozumieć**.

† **Srozumienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Srozumieć** ś.

× **Sroż**, a, lm. e p. **Śreż**.

Sroże srożeje, *sroży* ś. Pot. <Z Srożeje>

Srożec, eje, al i. *stawać ś. srogim*: Coraz bardziej srożeje. Troc. 2. a. **Srożyć** ś. *zachowywać ś. srogo, znęcać ś., burzyć ś., dokazywać srodze, szaleć; jątrzyć ś., sierdzić ś., rzucac ś. z gniewu, stawac ś. gwałtownym, gwałtowniejszym*: W prawą Seylla, w lewą Charybdys srożeje. Otw. On srożeje tym więcej srodze rozgniewany. Otw. Moro-

we powietrze srożeje. Troc. Wiatry srożeli (tak!). Troc. Parlamentą dokuczają zakonowi srożęjącemu wyrokami. Śniad. <Od Srogi>

Srożenie, a, blm. I. czynność cz. Srożec. 2. † S. czynność cz. Srożyć.

Srożenie się, a s., blm., czynność cz. Srożyć s.: W takim mu srożeniu s. z ust iskry padają, a z gniewu oczy ogniem nie małym palają. Koch. J.

† Srożny groźny, srogi na wejrzanie: Ziemskich bogów postać srożna. L. <Od Srożyć>

† Srożyć, y, ył wywierać co z srogością: S. siłę na dzieciach. Błaż. S. s. I. p. Srożec: Niechaj s. niebo jako chce sroży, czystego serca nie nie zatrwoży. Nar. Nie każdy śmiały, co s. zwierzechnie sroży. Kras. Gniew jego s. sroży. Troc. 2. [S. s.] trzymać s. poważnie, dumnie. <Od Srogi>

Srożypląt, u, lm. y, Korzeniodrzew bot. (rhizophora) roś. z rodziny srożyplątowatych.

Srożyplątowe a. Dziwokłowane rośliny bot. (rhizophoraceae) rodzina przyrodzona roślin dwulścienne. <Od Srożypląt>

[Srół, u, lm. y] p. Srół. <Nm. Schrot>

[Srucenie, a, blm.] czynność cz. Srucieć.

[Srucieć, i, II] zrzucić. <Z(s) + Rzucić>

† Srumać się, a s., at s. p. Sromać s.: Dobrze s. rzecz wodzi, gdy s. dziecię sruma a wstydzi. Nam. <= Sromać s.>

† Srumanie się, a s., blm. czynność cz. Srumać s.

† Srumięźliwość, i, blm. p. Srom. Mącz.

[Sruta, y, lm. y] oberwanie s. skały. <Od Srucieć>

[Sryblanik, a, lm. cy, Srebrniak]: „Dobrze urodzeni“ koczacy u pospólstwa rycerskiego zarabiali sobie na przewiska lachów, duków, sryblaników. Jeż. <Ukr. sriblanyk>

[Sryczyń, cznia, lm. cznie] pog. styczeń. Pe.

[Srys, u, lm. y] p. Sreż.

Srywać, a, at p. Srać.

[Srywak, a, lm. i] rodzaj złego ducha, ukażującego s. jakoby w trzęsawiskach. <Od Srywać>

Srywanie, a, blm., czynność cz. Srywać.

[Sryzoga, i, lm. i] p. Sreżoga.

[Sryż, a, lm. e] p. Sreż.

[Sryż, a, lm. e] p. Sreż.

† Szratł p. Sreśc. B. Sz.

† Szrządzenie, a, blm., czynność cz. Szrządzić.

† Szrządzić, a, lm. e szrządzić. Modl. Wac.

<Od Szrządzić>

† Szrządzić, i, II p. Zrządzić. Pat. <Z(s) + Rządzić>

† Szrzągać się, a s., at s. p. Zrzągać s. B. Sz.

< Szrzągać, p. Pośrzągły >

† Szrząganie się, a s., blm., czynność cz. Szrzągać s.

† Szrebro, a, lm. a p. Srebro. Tuch.

× Szrenieć, eje, at p. Szronieć. Troc. <Od Szron>

× Szrenienie, a, blm., czynność cz. Szrenieć.

× Szrenisty p. Szronisty. Troc.

† Szresieć, i, II, Szresieć zatrwożyć. B. Sz. <Z(s) + Rześć, od RZAS zam. ŻAS, p. Przerzasnąć, urzasnąć>

† Szreszenie, a, blm., czynność cz. Szresieć.

† Szresc, ecie, atł zająć drogę, spotkać s. z kim.

B. Sz. Szresc, p. Pośrzesc i Szrtać >

[Szreż, y, lm. e] p. Sreż.

[Szreż, i, lm. e] p. Sreż.

Sreżoga, i, lm. i, I. [S.] p. Sreżoga: S. zda s. być dymem farby niby błękitnej, a jest rozwlókła i wieszająca s. po powietrzu. Troc. Dziwny poranek zasłał jezioro półprzejrzystą sreżogą. Żer. Pasza przeszła sreżogą. 2. bot., p. Śnieć. <SR(Z)EŻ>

† Szron, u, blm. jakas danina na Mazowszu. Wiszn.

Ssać, ssie, ssał, × Sać, [Sysać, Susać] I. smokcząc pić mleko z piersi: Dawać S. = karmić piersiami, dawać piersi. Rano wstawszy, gdym chciała dać S. małemu dziecicęciu, znalazłam go umarłym. Zał. Sać mleko, piersi. Troc. Sać przestać. Troc. Sać dać. Troc. Po woli sać. Troc. Sę co. Troc. Leżeć jak niedźwiedź mrużąc a łapę S. nie przystoi. Rej. Przen. wyciągać, wysysać, pić płyn z czego: Człowiek ten puszczał s. w wodę stojącą i dał s. S. cały pijawkom. L. Ptak się wodę. Troc. Przen.: ściągać, nurlować, toczyć, gryźć, trapić, dojnować, wysysać, gniebić: Zazdrość wewnątrz ssie, a przeto zdrowiu szkodliwa. Kras. Zniewieśiałego pana faworyci, harpie państwa, krew poddanych ssali. Kras. Takem zgłodniały, że aż mię ssie. Przen.: S. co = wyciągać z czego korzyść, wyzyskiwać co: Ssajmy karty Talmudu. Krasiań. 2. anat.: † Naczynia ssące, × naczynia wysysające (Czer., Śniad. J.) = chłonicie, naczynia chłonne, naczynia limfatyczne, † żyły ssące (Sien.), † żyły sysające (Perz.), † naczynia wciągające (Dyk. M.), × naczynia wzięwające (vasa absorbentia s. lymphatica). 3. fiz.: Działanie ssące = polegające na udziale ciśnienia atmosferycznego, w szczególności podnoszenia s. cieczy w rurach z powietrza opróżnionych, to jest w pompach ssących. Pompa ssąco-tłocząca. Przewiew ssący. Przyrząd ssący.

Ssak, a, lm. i, Ssawiec, Zwierzę ssące zool. (mammale) zwierzę z gromady zwierząt kregowych. <Od Ssać>

× Ssalny tyjący s. ssania: S., syt ze ssania, fellebris satietas. Kn. <Od Ssać>

Ssanie, a, blm., czynność cz. Ssać.

[Ssatrzenie, a, blm.] czynność cz. Ssatrzyć.

[Ssatrzyć, y, ył] obejrzyć, zlustrować, zmierzyć oczyma: Ssatrzył jom od stóp do głów. <Z(s) + Satrzyć>

Ssawiec, woa, lm. woe I. × S. osesek, niemowlę przy piersi. 2. zool., p. Ssak. <Od Ssać>

Ssawka, i, lm. i I. przyrząd pneumatyczny do wyciągania wilgoci: S., przyrząd powietrzny do wyciągania resztek zabiału z głów cukru rafinadowych. Ssawki, otwory w ssawnicy. 2. [Ssawki] = a) gatunek grzybów. b) p. Podbuczki.

3. bot. narząd roślin pasorzytnych, służący do przyczepiania s.: Kanianka z łodygi wypuszcza wiele ssawek, czyli korzonków wehodzących do łodyg żywiciela. Rost. 4. zool. (haustellum, haustorium) narząd brodawkowy do przytrzymywania s. u niektórych zwierząt niższych: Widzę meduz latarnie, ich drgające ssawki. Mic. <Od Ssać>

Ssawkowy przym. od Ssawka. Den.: Sposób S. przytrzymywania zębów sztucznych (Adhäsions-system). <Od Ssawka>

Ssawnica, y, lm. e i. pompa ssąca. 2. cukr. aparat cukrowniczy służący do wysysania z głów cukru ostatnich cząstek wilgoci: S., przyrząd, na którym kładą s. wybielone głowy cukru, w celu wyssania z nich wody.

Ssące zwierzę, zool., p. Ssak. <Od Ssać>

† Ssad, u, lm. y p. † Sad: S. zdunowy. Ps. flor. Ssady mosiężne lszczące, jeż s. lszczali jak zło-

to. B. Sz. <SSAD/SSEJD, z czego SĄD/SĘJD>

[Sse] poganianie wołów na lewo; wołanie na woły, aby zawracały. <Zam. Kse>

Ssep, u, lm. y zsypanie ś. naturalne w jedno miejsce, nagromadzenie ś. okruchów ciał mineralnych, żwirowisko, gruzownia, naspa, usypnia. St. wil. <Z(s) + Sep>

† Ssofać, a, al potrać, odjąć. Korez. <p. Cofać?>

† Ssofanie, a, bfm., czynność cz. Ssofać.

× Sstaw, u, lm. y p. Staw. Jar.

[Sściurceć, y, al] nudzić. <Z(s) + Siurceć>

[Sściurcenie, a, bfm.] czynność cz. Sściurceć.

St! w. cyt! sza! milcz! cicho! : S! milcz! taka jest wola moja; st! milcz!, wszakże jest pani twoja. L. <Dźwn, p. Pst>

[Staa!] wołanie na krowę, żeby stanęła. <Od Stać>

Stabilista, y, lm. ści stronnik, zwolennik stabilizmu. <Fr. stabiliste>

Stabilizacja, i, lm. e prow. wprowadzenie djurnisty na etat, mianowanie urzędnikiem etatowym

Uchwalono ustawę o stabilizacji inspektorów okręgowych szkół ludowych w Galicji. <Fr. stabilisation>

Stabilizm, u, bfm. niechęć do zmian, obstawanie przy obecnym stanie, np. jakiej instytucji. <Fr. stabilisme>

Stabilizować, uje, ował prow. wnieść na etat, dać posadę etatową. <Fr. stabiliser>

Stabilizowanie, a, bfm., czynność cz. Stabilizować.

Stablerować, uje, ował cukier. ugotować cukier odpowiednio do próby i następnie ubić go na pomadę.

Stablerowanie, a, bfm., czynność cz. Stablerować.

† Stabny p. Sztabowy: Chwali sprawę głosem

Lybis, chwali S. stróż Melant, prorae tutela. Zebr. <Od Staba = Sztaba>

[Stabrok, a, lm. i] krowa sucha.

† Stabryn, u, bfm. y? : Trzewiki panieńskie z stabrinem. Tak.

Stabulacja, i, lm. e karmienie trawą bydła na stajni latem. <Łć. stabulatio>

Stabulacyjny przym. od Stabulacja: Zaprowadzili w utrzymaniu krów system S.

[Stacę, ćcia, lm. ęta] bydlę: Stace było zmęczone drogą, więc spoczywało spokojnie. Tet. <Zam. Stacę, od Statek>

[Stach, a, lm. y] lina utrzymująca maszt łódki w postawie prostej a przywiązana do przedniej części łódki. <Śr. Dum, Stach, Nm, Stag>

Stachcenie, a, bfm., czynność cz. Stachcić.

Stachcić, i, il wł. skrać.

[Stachija, i, lm. e, Stachja] jedna z lin cienkich, nawieszanych dla niechwiejności masztu od jego wierzchołka do krawędzi statku; powrót łączący wierzchołek masztu z krawędziami statku. <Od Stach>

[Stachja, i, lm. e] p. Stachija.

Stachla, i, lm. e hut., p. Sztachla. Łab.

Stachować, uje, ował l. gór. gdy kłopeć nie odstaje łatwo od ściany po skończeniu odciosów i zrobieniu otworu, podcinać z boku na kilka cali przy ścianie, zachodząc w tył, aby łatwiej zapędzić kliny. Łab. 2. p. Sztachować. Łab. <Nm. stache(r)n>

Stachowanie, a, lm. a, Stachunek czynność cz. Stachować.

Stachulec, lca, lm. lce l. [S.] przyrząd do podsuwania płótna w krosnach tkackich. 2. hut., p. Sztachulec. Łab. <Nm. Stafholz, Stakholz>

Stachunek, nku, lm. nki gór., p. Stachowanie. Łab.

[Staciawki, wek, bfp.] sztachety. <Brs.>

Staciwa, Staciwy, ciw, bfp. 1. warsztat tkacki starego systemu; ramy tego warsztatu; części krosien domowych stanowiące wraz ze słupkami główną podstawę krosien; drążki stanowiące podstawę krosien: Staciwy u krosien. Troc. 2. a. [Staciwo] fryzy u drzwi, dwie długie i dwie krótkie listwy drewniane (u stolarzy fryzy), stanowiące szkielet drzwi góralskich, obijany deskami. 3. U niewodu są staciwy drewniane do zakładania łonogo. <STAT>

[Staciwo, a, lm. a] p. Staciwa.

[Staciwy l. ciw, bfp.] p. Staciwa. 2. a. Staciwowy przym. od Staciwa: Ramy staciwe.

Stacja, i, lm. e l. a. † Statywa miejsce zatrzymania ś. w drodze, przystanek dłuższy, postój, popas: Wybrawszy ś. z puszczy, po mieszkaniach

abo stacjach swoich bawili 40 lat. Leop. Aby ś. każdy żołnierz w stacji swojej cicho sprawował. Troc (= w kwaterze) S. poeztowa. Odprowadziliśmy do pierwszej stacji (do pierwszego pokarmu) twojego brata. Troc. S. kolejowa (= budynek stacyjny, dworzec kolejowy). S. osobowa, towarowa, węglowa. S. pośrednia, główna, drugorzędna, centralna. Pociąg, nie zatrzymując ś., mija mnóstwo pomniejszych stacji. Sienk. Co S. przyczepiano nowe wagony i lokomotywy. Sienk. S. okrętów = stanowisko okrętów, miejsce, gdzie S. okrętów, stanowisko. Troc. Brańska placówka była związana z innymi, znanymi w ówczesnych urzędowych dokumentach pod nazwą stacji moskiewskich, Rol. Przen.: Jeszcze do końca XVI wieku Lwów jest stacją handlową pierwszego rzędu (= punktem, ogniskiem, rynkiem handlowym).

2. stanowisko, miejsce, gdzie geometra stanie z instrumentem, mierząc grunta: Niedostępne miejsca ze dwóch stacji mierzyć trzeba. Troc. S., miejsce, gdzie geometra z instrumentem stanie w rozmiarowaniu gruntów. Sol. Stacje kościelne = droga krzyżowa Chrystusa Pana na Kalwaryję, przedstawiona w czternastu obrazach lub rzeźbach, dla rozpamiętywających mękę Pańską: Stacje męki Pańskiej. Obchodzić stacje. Po procesji S. bywa. Troc. Gdzie ś. stacje i procesje odprawują. Troc. Mowy publiczne, czyli kazania, i stacje podczas adwentu i postu nie będą miewane tylko od kapłanów. L. 3. a. Stacyjne powinność żywienia króla, dworzan, żołnierzy w podróży, zamieniana niekiedy na opłatę pieniężną: S., statio, a. stan = wolność panującemu lub dawniej fundatorowi a. panu bawienia bezpłatnie w dobrach, przez które przejeżdża. Cz. Ubogim chłopom po wsiach stacją naszym dragonom, hajdukom wydawać każemy, lubo to na wesele, lub odpust do Częstochowy, lub na sejm do Warszawy jedziemy. Star. Wydaliśmy tak wiele poborów, tak wiele stacji, że nam wsi i miasteczka bez ludzi zostały. Star. Stacji, która teraz ojezyznę wniwecz obróciła, żaden żołnierzowi dawać nie powinien, jako jej też za ojców naszych nigdy nie dawano, dopiero to Stefan piechoćie swej węgierskiej kazał dawać chłopom jeść, ale przecię do wozu nie od chłopów nie brano. Star. Żadnych stacji a. rozkazowania a. zstępowania w dziedziectwach naszych nie będziemy czynić, a jeśli potrzeba nas do tego przyćśnie, żebyśmy stanie tam czynili, tedy wszystko chcemy zapłacić. Hrb. Zamieniono za Piastów na pieniądze powinność nazwaną stan, hospitatio principum, czyli stacje, to jest obo-

wiązek włościąńców do żywienia i utrzymania dworu książęcego we wszystkich dobrach ziemskich, przez które książę przejeżdżał. Nar. Żadna chorągiew więcej stacji nad sześć złotych z lanu wybierać nie ma. Troc. Poboecznych stacji żołnierze wybierać nie mają. Troc. Żołnierze ze swego żyją, stacji żadnych nie wyciągają. Krasz. Każdy mu na stacją królewską złożył po dwu talarów. Piotr. 4. przen. *ordynarja, prowizja, obrok*: S., pewny wyznaczony obrok, ordynarja, prowizja. L. W wielkich domach trzeba oddzielić stacją na rok, na miesiąc i t. d.; co zostanie na zwyż od rocznego wychowania, to sprzedać może. Petr. 5. S. klimatyczna = *uzdrowisko klimatyczne*. 6. *pracownia na pewną okolicę, zakład przeznaczony do wykonywania badań, robienia spostrzeżeń, do zastosowywania w sposób próby używanych gdzieindziej środków i wynalazków*: S. doświadczalna, próbna. S. meteorologiczna = *mająca na celu zastosowanie meteorologii praktycznej: zbieranie spostrzeżeń dotyczących temperatury, ciśnienia atmosferycznego, wilgotności atmosferycznej, siły i kierunku wiatru, zachmurzenia i t. d., obserwatorjum meteorologiczne*. Stacje meteorologiczne udzielają sobie wzajemnie spostrzeżeń zapomocą telegrafu. S. oceny nasion. Anglję nie darmo nazwano stacją doświadczalną nauk społecznych i politycznych. 7. *zakład, pracownia obsługująca swoją sieć mniejszą lub większą przestrzeń kraju*: S. telegraficzna, telefoniczna. S. filtrów, pomp. 8. *arch. osada z czasów przedhistorycznych*: S. krzemienna. Glog. Zdr. *Stacyjka*. <Łé. statio>

Stacjonarny: Ludność stacjonarna = *nie zwiekająca s. ani ubynająca*. <Łé. stationarius>

† **Stacjonarz**, a, lm. e ten, co s. żywi cudzym kosztem, pieczęziarz, darmozjad: Miał spokojny szlachcie, a przecię więcej, niż drudzy szarpacze, stacjonarze i pobereziacy i oni zarębać. Birk. <Łé. stationarius>

Stacjonować, uje, owa! i. cz. czyn. *wznaczyć (komu, czemu) stanowisko*: Był stacjonowany jako młody porucznik oficerów w Galicji tuż przy granicy rosyjskiej. Przez pięć lat byłem stacjonowany w Galicji. 2. cz. ni. *mieć gdzie stanowisko, stać, przebywać*: Monitory S. będą stałe na Dunaju. Żart.: Młodzież, stacjonując każdej niedzieli przed sztachetami kościoła, szeptała między sobą. Orzesz. (= *wystając*). <Fr. stationner>

Stacjonowanie, a, blm., czynność cz. **Stacjonować**.

× **Stacjowy** p. **Stacyjny**. L.

Stacyjka, i, lm. i p. **Stacja**.

Stacyjne, ego, blm., p. **Stacja**: Zabroniono wybierać pod nazwą stacji, stacyjnego, choć pozwolono jeść i pić, ile potrzeba wymaga. Paw. <Od **Stacyjny**>

Stacyjny, × **Stacjowy** przym. od **Stacja**: Budynek S. Służba stacyjna.

Staczać, a, a! i S. s. p. **Stoczyć**. <Z(s) + **Taczać**>

Staczanie, a, blm., czynność cz. **Staczać**.

Staczanie się, a s., blm., czynność cz. **Staczać** s.

† **Staczenie**, a, blm., czynność cz. **Staczyć**.

† **Staczyć**, y, yl p. **Starczyć**. Glos. <Zam. **Staczyć**>

Stać, stoi, stał, [Stojąc, Stojąc, Stoić, stoima a. stojemy = *stoiący*; stojal = *stał*; stojeli a. stojali, sta, stojal = *stał*; ja budu stoję; stojący = stojąc] i. *być na nogach, trzymać s. na nogach*: Pijany na nogach S. nie może, tacza s. to tam,

to sam. Dambr. Tak chory, że o swojej S. nie może mocy. Troc. Ostatek krwi z siebie tocząc, jednak na nogach stał. Górń. Sarna na nogach by człowiek stojała. Wad. Kogo nogi nie bolą, bodaj zdrów stał. Pim. (niech sobie stoi. L.). Człowiek fałszywy i tak i owak słowa odmienia: insze mówi stojąc, insze siedząc. Wer. Na jednej nodze stojąc, sprawić co. Kn. (prędko, igrając, jak pióro opalił. L.). Starzy, co jedną nogą w grobie stoją. Bardz. Pod lata moje stare, pod zeszyły mój wiek już jedną nogą stoję w grobie, albowiem z tym światem co godzina rozstać mi s. przychodzi. Smotr. Człowiek stoletni, który lada dzień na mary pójdzie i jedną nogą na łodzi Charona stoi. Kulig. Nie każdy wie, kto za nim stoi. Alb. (oglądaj s. za sobą. L.). Aktor i pozwany w sądzie siedzieć nie mają, ale stojąc mają sprawę swe uczeiwie odprawować. Sz. Gdzie stoję, tam zaraz i mieszkam, bo wszystko z sobą noszę. L. Tak pojedziecie, jak stoicie. L. Wyszedł z pożaru tak, jak stoi (= *wszystko mieć stracił*). Stojal nieboraczek zdala. Troc. Stoi żołnierz na warcie. Troc. Wojsko w sprawie stało. Troc. Umilkli strzeley, stali szewcacy z dziwieni. Mick. Stoi wyciągnięty jak drut, dwa palce przy skroni, a podoficer macha rękoma i krzyczy. Sienk. Przen.: Swawola żadnym obyczajem S. nie może pospołu z szlachectwem. Star. (= *isć w parze*). Miłość z bojaźnią nie stoi. Troc. 2. *być w położeniu prostopadłym; być, trzymać s. na podstavie; nie przewracać s.; znajdować s., trzymać s., wznosić s., mieć s.*: Lichtarz stoi na stole. Troc. Stoi drzewo, namiot. Troc. Stojal orzel nad herbem. Troc. (= *był umieszczony*). Stał dom na tym miejscu. Troc. To miasta jeszcze wtenczas stało. Troc. (= *istniało*). Stoi drązek, choć nie podparty. Stojąca warstwa, żyła, ciała kopalnego = *stroma, silnie pochyla, prawie pionowa*. Łab. Góra stoi przed nami. Przen.: Otworem co stoi, otworzono co. Kn. Dom ich stoi mi otworem, i tam mam wolny przystęp. Dambr. (= *jest dla mnie otwarty*). Tym tylko wieściom do wschodu droga otworem stała. Siem J. (= *wolna była*). Skarby me ci stoją nieobronnym otworem. Nar. Obywatel, którego i serec co do czułości, i dom co do przyjęcia otworem (stoi), skarbi sobie miłość powszechną. Kras. Jagoda winna nie więcej tylko sześć dni ma stać na macicy, gdy s. dostoi. Trzye. (= *zostawiać, wisieć na niej*). Wielkie państwa stoją fortunie na celu. Bardz. (wystawione są. L.). Stoi co na przeszkodzie (= *przeszkadza*). [S. na zdradzie, S. komu na zdradzie] = *zamyslać co złego*. Łzy mu w oczach stoją (= *bkyszczą, kręcą s.*). Stoi w piśmie i t. d., pisano jest. L. (= *powiedziano*). Dalej stoi w piśmie, iż wyznawali świadectwo Jego Rej. W Piśmie św. tak stoi: gdy... Biel. M. W gazecie lipskiej stało, że między Prusami a Austryją stanął traktat. L. Pisze Jozephus o tym tak, jak wyżej stoi. Biel. M. (= *jak wyżej podano*). Ta kapituła (= *rozdział*) natenczas stała na końcu ksiąg. Leop. [W liście stojało tak]. 3. *sterczeć, być wyprężonym, podniesionym ku górze*: Koinierzyk stojący, wykładany. Komu koinierzyk nie stoi, niech tych żartów nie stroi, w strojnych s. dziś kochają. Trzt. Członek męski stoi. 4. *nie ruszać s. z miejsca*: Stoi Ceres zdumiała. Ustrz. Czego ty stoisz, jak pień zamysłony? L. Próznictwo woli S. i nie nie robić, niżeli s. dać do roboty najać. Lach. Wy tylko stoicie, i nie rusza was i gniew i sromota. P. Koch. Otóż milczę już, stoję jak niemy. L. Już gęby więcej nie

otworzę, będę stać jak głupi. Boh. Otóż stoi ciebie! mówię, co masz mówić. L. Gębę rozdział i stoi jak wryty. L. Będę do stołu stać, wzięwszy widelec. Pot. (= *usługiwał*). [Nie chciał im nikt w kamotry S.] (= *ofiarować s.*, *być gotowym*). Sługa, nad którym S. trzeba, ni płacy go dzień, ni ehleba. Kn. (= *piłnować go nieodstępnie*). Czelnadzi wiele żywił, o którą s. bardzo starał, stojąc częstokroć nad niemi, gdy s. uczyli. Kosz. (= *wystając nad niemi, nie odstępując ich*). Nieprzyjaciel już nad szyć wam stoi. Star. (= *siedzi wam na karku*). Spojrzę... dzied jakiś... biały, wysoki, stoi ode mnie tuż o dwa kroki. Syrok. Słońce na niebie stoi. Troc. Okręt stał na kotwicach. Troc. Przekłętwo Pańskie zawždy S. musi nad głowami ich, a Opatrzność św. Jego już zawždy musi być złożona z nich. Rej. (= *wisi, unosi s. nad niemi, zagraża im*). Kto s. umrzeć boi, temu śmierć w oczach ustawicznie stoi. Lubom. (= *nie schodzi z oczu, smuje s. przed oczami*). Karbona śmierć przed oczyma ludzkimi będzie stała zawsze. Warg. Nieboszyk stoi mi na oczach (= *widzę go ciągle przed sobą*). Ustawicznie mi na myśli stoi; tęsknię za nim. L. To jest przyrodzenie człowieka, iż zawždy krzywda jego tuż ustawicznie stoi u progu jego a przed oczyma jego. Rej. (złe s. długo pamięta. L.). Odkąd, droga Dafno, nazywasz mię towarzem, odtąd przyszłość błyszcząca stoi oczom moim. Cho. (= *smuje mi s. przed oczyma, uśmiecha mi s., widzę ją przed sobą*). Tak mu zbanek myślał] = *stał mu w pamięci*. Przy przejściu z Egiptu morze i Jordan ścianami stały. Poe. Oko głuszości na rosole stoją. Podpił sobie, często mu w gębie strawy stały, nie chcą iść w usta. Bardz. (= *tkwiły*). Stała mu oś w gardle. (= *wsparła s.*). Przen.: Stanie mu to kością w gardle (= *da mu s. we znaki, boliem mu to wyjdzie*). S. w mierze, nie wahać s., kroku nie odmieniać. L. Proszę wacpana, stój w mierze, nie ruszaj s. (fechtując). L. Ze strachu tak drzę, że stać nie mogę w mierze. L. Księżyc nigdy w mierze nie stoi: raz szczupleje, drugi cerę bierze. Pot. W swej klubie stoją. Rys. (nie przestępują, nie przekraczają. L.). Stoi w brzegach rzeka. Troc. Nieprzyjaciele położyli s. obozem niedaleko od nas, ale tego dnia Polacy w pokoju stali. Stryjk. Stoi cena w mierze. Troc (= *nie zmienia s.*). Stojące dobra = *nieruchome, nieruchomość*: Stojące dobra, leżące, nieruchome. Ostr. Wierzyciel długi swego dochodzić ma wprzód na ruchomych rzeczach dłużnikowych, potem na stojących imieniu jego. Groic. Majętności stojące, role, winnice, domy; ruchome — sprzęty i t. d. Petr. 4. przen. *stać przy kim, przy czym mocno, obstać przy czym, być wiernym czemu, trzymać s. czego, nie odstępować czego, dotrzymać czego, upierać s., trwać w czym, trzymać czyją stronę*: Stójcie podpasani w prawdzie, przyobleczeni w pancierz sprawiedliwości. Gil. Obiecaliśmy s. do Chrystusa na wieczera. Jego; stójmy w słowie i w powołaniu naszym. Skar. Paganie mocniej w swoich obrządkach stoją, niżli chrześcijanie. Skar. Patryjarcha Jakób stał czasu utrapienia swego mocną wiarą, na obietnicach Bożych zasadzoną. Żarn. Gdy złoździej, który powołał, na tym, co wyzna, do końca stoi, a z tym i na śmierć idzie... Groic. Czyń, co chcesz, ja w tym stoję, co słyszysz, i S. będę. Skar. Stoję przy tym i nie odmienię zdania mego Pilch. Siedm dni trwał na męczeństwie, przez które w cierpliwości wielkiej przy tymże stał, co i pierwej, i drugie siedm dni wytrwał,

i jeszcze go statecznym znaleźli. Skar. Dzierżę to mocno, stój przy tym mocno, nie unoszę s. za czym innym. Rej. Jak mur moeny, przy enocie stał. Skar. S. przy czym murem, niewzruszenie. Stał do skonania przy słowie swoim. Górn. Piłat, stojąc przy swym zdaniu stałe, rzekł: com napisał, tom napisał. Ody. Przy swoim zdaniu stoi żarliwie. Lubom. Zajuszeni przy uporze stoją. Zbyl. Stoją w onych uprzech swoich. Rej. Ofiarując on pokój, lecz przy broni stoi. Jabł. Pokaże to każda jego sprawa, że stoi zawsze przy sprawiedliwości. P. Koch. S. przy kim zdaniem, obroną, pomocą, trzymać za kim, pomagać komu, stronę jego trzymać. L. Stój mocno przy mnie, wierny kolego. L. Stałem przy nim do gardła. Troc. Stoję przy tym, com powiedział. Troc. Stoi przy prawdzie, przy wolności. Troc. Ci, co przy Michale stali, puścili s. na burdę. Skar. Na dobrego pasterza należy, żeby pasł owieczki; druga, żeby przy nich stał. Damb. (żeby ich nie opuścił. L.). Połączenie przy pierwszym książęciu swoim statecznie stali, nie chcąc przyjąć Skirgajła. Stryjk. Bolesław sprawował królestwo dobrze, i dlategoż mocno przy nim stali wszyscy, ani ich nie ustraszyla sąsiedzkie poselstwa. Biel. M. Bił na tych, co przy cesarzu stali. Skar. Skoro zaczęcie sfałuje, jakoby nie znali, odbieją, co przy tobie S. obiecowali. Bud. B. Potępiąją drugich, jakoby prawda po ich stała. Skar. (= *była po ich stronie, świadczyła za niemi*). Nie tylko te przykłady za naszą rzeczą stoją, ale też... Glicz. Te słowa za naszą sentencją stoją. Glicz. (= *przemawiają*). Żywoty wielu świętych nauczają nas, że kto stoi w wierze i ufności przy Bogu, nigdy... Kozł. Stoję przy słowie, w umowie. Troc (= *trzymam s. jej*). [Stań za nami] = *wstaw s., przemów za nami, broń nas*. [Zawdy stałam za tobą] = *trzymałam*. S. przen. na czym = *trzymać s., nie upadać, być silnym, istnieć; opierać s., zasadać s., polegać, gruntować s. na czym*: Piękność na mniemaniu stoi. Górn. Pan poddanemi, a poddani panem stoją. Rys. Miasta nie domami, ale ludźmi stoją. Opal. Ustawami i mężami miasta stoją, nie murami. Kn. Ludzie ludźmi stoją, człowiek s. bez człowieka nie obejdzie. Lubom. Jeśliby mocarz powstał sam przeciwko sobie, toć s. już rozdwoił i nie będzie mógł S., ale już koniec ma. Leop. Wojskami państwa wszystkie stoją i stały. Karp. Miasta rzemieślnikami stoją. Troc. Radą i poradą twoją państwo stoi. Troc. Tatarowie niczym innym nie stoją, jeno prędkością swą, a druga, że wielką nędzą ścierpieć mogą. Biel. M. Dwoma rzeczami rzplta stoją: wojennych ludzi męstwem a uczonych rozumem. Górn. Temi dwoma rzeczami rzplta stoi: nagrodą pocziwych spraw a złych karaniem. Górn. Słuszności państwa stoją, nieprawością giną. L. Bez rządu żadne państwo długo S. nie może. Star. Nierządem Polska stoi; lepiej, żeby rządem stała, i mocniej stała i bogatszą była. Węz. Ogień ma materją, którą stoi, stoi, to jest drwa, które trawi. Karnk. Otom rodzica wasza, was dwojgiem stojąca, *vestra parens, vobis animosa crealis*. Zebr. (szczyca s. wami. L.). Gotlandja urodzajem, bydlem i innymi rzeczami dobrze stoi. Paszk. (= *dobrze s. ma*). Wtenczas świat może dobrze S., kiedyby go ludzie mądre sprawowali. Glicz. A jako to S. może, że kapłan uczynkami Boga s. wyrzeka? Smotr. (= *być może, ostać s. coś podobnego*). Kmita ludzie uczone przy sobie bawili i niemi stał. Biel. M. (= *miał wzięcie, uzna-*

nie, slynął przez nich). Rozumne rozmowy toé to zabawy są ludzi sędziwych; temi oni, krom tańca, krom muzyki, dobrze S. mogą. Górn. Jeszcze w skrzydle lewym była nadzieja, gdzie wszystka już stała suma rzeczy. Tw. (= od niego zawista). Byt gazety stoi na ogłoszeniach. „Beben“ stał na ogłoszeniach. Gom. Przen.: S. dobrze, ile = *był dobrze, źle położonym, mieć s. dobrze, źle*: Dobrze stoi w interesach, w naukach. Był biedny, ale teraz dobrze stoi. Nauka dopomaga, abyśmy u Pana Boga dobrze stali. Glicz. Chcę w jej sercu wyczytać, jak stoi względem swej powinności. L. (jak s. ma. L.). 6. zatrzymać s., ustrzymać s., stanąć: Duszą jest egzercerunku kawalerji, ażeby na słowo: stój! koń jak wryty na nijsesu stanął. Kaw. Nar. Stój, nie mów tak wiele. Zegar stoi. Kn. (= nie idzie). Zegar, młyn stoi. Troc. Fabryka stoi (= jest nieczynna). Wtym: „Stójcie, stójcie!” krzyknie starszy zbójca i spędza bandę przez z drogi. Mick. „Stój, stój! odpowie, hardy młokosie, pomnę, co ojciec rzekł stary. Mick. Łyczkowie kamieniecy także s. wiele obłężenia boją, bo w czasie obłężenia handel stoi. Sienk. Woda stojąca, spływu nie mająca. L. (= nie bieżąca). Wody stojące są jedne stawowe, drugie błotne, trzecie jeziorne. Kluk. I woda, stojąca, gnije. Oss. Stoi jezioro, rzeka = zamarza. Kn. 7. być w pełnym biegu, trwać, ciągnąć s., być czynnym: Stoi sejm, jarmark. Troc. Stała bitwa od południa do zachodu. Warg. Póki bitwa stoi, więźniami s. nie bawić. Tarn. J. W tym roku mrozy stały aż do Świątek od marca. Biel. M. (= trzymaly). Sejm czterdzieści dni stał. Biel. M. Konecyljum bazylijskie stało ośm lat. Biel. B. Maksymiljan od Władysława był porażon; stała ta waśń między niemi kilka lat. Biel. M. We dni jarmarkowe, póki jarmark będzie stał, przedawać im wolno. Herb. Jeszeze w rozmowie stali. Zabr. Trybunał stoi, agituje s. L. Ospa stoi. L. 8. o kogo, o co = dbać. S. o co, po czym. Glos. Co ja tam stoję o twego ojca! u nas żołnierzy krótka ceremonia. L. (= robię sobie z niego). Chcę waćpani pokazać, jak o jej łaskę stoję. L. Nie stoję ani o tysiąc Augustynów, ani o tysiąc Cyprianów, by przeciw mnie stanęli. Birk. Kto o pieniądz nie stoi, za pieniądz nie stoi. Jag. Ta mam, o co nie stoję, nie mam, o co stoję. Groch. Nie stoję o twą łaskę. Kn. Nie stoję o jego łaskę. Troc. O nic, byłem s. zemściła, nie stoję; obmów, osławy żadnej s. nie boję. P. Koch. Nie stoję o srebro, nie stoję o złoto, tylko o cię, Marjo, jedyna pieszczoła. Glog. 9. † S., [S.] starać s. o kogo, o co, dążyć do czego, pragnąć, domagać s. czego, nastawać, sadzić s., dybać, czyhać na kogo, na co: S. o którą pannę, to jest w małżeństwo pożądać. Mącz. Prawodawca mniej powinien S. o ukaranie, jak raczej o zapobieżenie zbrodni. Ostr. Niech dzieci z dzieciństwa poznają, o co mają S., a czego s. wystrzegać. Baz. Eleazar zawždy stał o to, aby szkodził Symeonowi. Leon. Prześladowanie gwałtowne było od tych, którzy na tym stali, aby zatłumili wiarę chrześcijańską. Białob. Przyciągnął ku niemu i o tym stał, aby dobył miasta. Leop. Król rozbiierał mądry w swojej głowie, jeśli to miał uczynić, ocz stoją panowie. Kob. Kochamy s. w świeckich marnościach, pożądliwie po nich stojąc. Fur. S. komu na gardło i t. d., następować na gardło, o zdrowie S., *facere insidias*, S. na kogo. Mącz. Wyrażnie mu wszystko powiedziano, jako na zdrowie Gofredowi stano. P. Koch. S. na gardło, nastawać na życie, chciaé

zgubić. Błaż. Nie ma w głowie tej myśli, żeby sobie sam miał S. o zdrowie. P. Koch. Postanowili między sobą bracia, aby jeden drugiemu na gardło nie stał, ani majątności najeżdżał. Stryjk. To dziw S. temu na śmierć, co cię tak miłuje. P. Koch. Saul przeciwil s. Dawidowi i stał na to mocno, aby go stracił. Leon. Z każdego próżnego, nie rzekąc kłamliwego i na kręw stojącego słowa, liczbę oddamy w dzień sądny Panu. Smotr. (śmiercią groźnego. L.). Syna, jakby mu po koronie stał, udawie kazał. Fur. Wacław oglądać s. musiał na Zygmunta, który pod nim stał o jego państwo. Biel. M. Absalon ojca niepomału trapił i o królestwo jego pod nim stał. Gil. Weź dziecię i wróć s. do ziemi żydowskiej; jużci zmarli oni, którzy stali o śmierć dzieciątka. L. Już wszyscy zmarli, którzy stali o twój żywot. Leop. [Zona ci na życiu stoi. Na życiu mu stają]. 10. gościć, przebywać, kwaterować, mieszkać, zostawać gdzie, bawić gdzie, być: S. stancją, gospodą, mieszkać. L. Uczniowie przyjezdni stoją na stacji. Niedaleko od tej stancji stał sławny bogacz. L. Pokażę waćpanu pokoje, w których S. będziecie! L. (= rezydować). Jak dobrze stoisz, szambelanie! L. Śmierć pod różnie w jednym gościńcu i Kupido stali. Wad. S. gospodą u kogo. Troc. Stoję u kupca. Troc. Kto do mnie zajedzie na nocleg, musi tak zapłacić, jak gdyby cały tydzień stał na Krakowskim Przedmieściu. L. Gdzie stoi gospodą twój kapitan? L. Mój pan stoi garnizonem o dwie mile od wspomnianego zamku. L. Wojska obozem stoją. Łs. (= są rozłożone). Stoi wojsko na granicy. Troc. Stoi ten regiment osadą, garnizonem. Troc. Stałem garnizonem w tym mieście. Troc. [Bardzo mi tęskno, że przy rodzicach nie stoję. Pan cesarz we Wiedniu stoi. S. u cię nie będę = nie zostanę u ciebie]. × S. lata u kupca, u rzemieślnika (Troc) = *praktykować, terminować*. 11. † S. stawić s., stanąć, przybyć osobście: Obiecałem mu S. u prawa i pomagać mu. Górn. Choć sąd nie najdzie obwinionego winnym, przecię w prawie S. musi, iż za czasem może s. nań co pokazać. Bud. B. Do sądu na pierwszy pozew nie stał. Nisz. S. roki. S. w rocech = *stawić s. na roki, na termin*: Stał roki na Dzierżka o koń. [Wszystkie panny w rząd stały] (= *ustawiły s.*). 12. † S. za co = *rzęczyć, odpowiadać, zaręczać*: Pan nam pewnie obiecuje s. S. za szkodę. Rej. 13. za kogo, za co = *starczyć, móc zastąpić kogo, co, ująć za kogo, za co*: W domu nie pytaj chłopca lub kucharki: sam stał za wszystko, za wszelkie szafarki. Jabł. 14. *przedstawić wart-ś, być wartym, znaczyć, płacić, kosztować, wynosić, ważyć, rónnać s. czemu*: S. za co. B. S. Pruski mistrz cheiał Łokietkowi Pomorską ziemię zapłacić, jako stoi. Biel. M. Stoi więcej, niż jako przedano. Górn. Pokazał im djamenty, pytając s., czego by mogły S. Kłok. Lewkowy taler 66 groszy stoi. Dow. Ona kotlinka nie stoi 20 groszy. Gostk. Prosiłem, aby na te rzeczy dał sto dukatów, jakoż, że stały więcej, rad uczynił. Warg. Wziąwszy z sobą, co więcej stało, mniej ważyło, ujechali. P. Koch. Kazał zapłacić one drwa, za co stały. Baz. Agnus Dei, drzewo św. Krzyża w złoto oprawne i djamenty — stało to przynajmniej za dwieście sztuków, krzyżyk na szyi stał czterdziestu czerwonych złotych. Warg. Ziemia ta, stoi za czterysta łutów srebra. Leop. Leda co przed s. wzięwszy, co nie stoi za grosz, mogą sobie za tysiąc złotych oszacować. Rej. Strzałka, która za

grosz ledwo stoi, człowieka zabija. Falib. Jest tak dłużny, że jego majątność za to nie stoi. Górń. (= tego nie pokrywa). I z żoną i z dziećmi za to nie stoisz, czym zapłacić masz. Rej. Nędzniku, ciężkażby to była zapłata twoja: ty sam i z duszą, i z ciałem nie stoisz za przestępek twój, a tu ś. zapłacić obowiązujesz. Rej. Koń stał za sześćnaście grzywien. Taniej przedawa, niż to stoi. Ek. Dla doczesnego mienia tak wielkie fatygi znosim, które przy śmierci nie będą S. figi zgniłej. Kulig. [Stoi po dukacie]. Stoi ten towar trzy talary. Troc. Kamienica jego stoi (warta) za dziesięć tysięcy. Troc. Zaleta stoi. Troc. (= zaloty są kosztowne, pociągają koszt za sobą). Stoi mię co = kosztuje, wynosi, wydałem na co, poniosłem koszt czego: Więcej mię stoi, niż gdybym w kramie kupił. Mącz. Niewiele go ta suknia stała. Troc. Wiele go ten synek stoi. Troc. Stoją go gry, tańce. Troc. [Sąsiadom lepiej stoją (więcej warte są) gońcaki, niżli dobre dla chłopów]. Przan.: być cenionym, mianym za co, być w cenie, uchodzić za co: Mądry, wierny przyjaciel więcej królom stoi, niż wojska tryumfalne. Jabł. Po czwartej żonie Jagiełło żadnego posagu nie wziął, ale stała za niego, gdy mu dwóch synów porodziła. Stryjk. (= starczyła). Podporę starości odjąłeś nam, a te pieniądze za to nie stoją; za bogactwa nam stało patrzeć na syna naszego. Skar. Gdyby na to świadectwa z pisma nie było, zezwolenie w tym świata wszystkiego stałoby za rozkazanie, bo wiele rzeczy, które ś. za podaniem kościelnym chowają, za pisany zakon stoją. Skar. Jeden mądry stoi za dziesięć głupich. Kn. Każdemu zwyczaj stoi za drugie przyrodzenie. Rej. Tysiąc rozkoszy nie stoją za jedną mękę. Burl. Ach, ty sama możesz mi ś. za wszystko. L. Dla miłości za fraszkę stoi i rzecz niebezpieczna. Zbyl. Każdemu śmierć stoi za dzień Pański. Rej. Już umiejętność za nie prawie stoi. P. Koch. Każda za nie stoi i każda nie płaci, która enotę i czystość raz utraci. P. Koch. Sokrates i Kato i wszyscy filozofowie za nie stoją u niego. Górń. Obaczmy, czego każda rzecz stoi. Troc. Stoi za trzech. Troc. Złe sumnienie stoi za kata. Troc. Owa dziś przy dostatku rozumu dostaje, a bez niego (dostatku) pan mędrak nie stoi za jaje. Kob. Pan dobry za ojca stoi. Prz. Przyjaciel stoi za skarb drogi. Troc. Nie wiem, za co bogactwo jego będzie stało, kiedyby enoty z prawdą przy sobie nie miało. Kob. Już niszcz rozum, także za nie godność stoi, kiedy kto swoje sprawy nieenotliwie stroi. Kob. Stoi za moje = optaci mi ś. Kn. Nie stoi za moje. Kn. Stoi za nasze = staje ś. według naszego życzenia. Orzech. 15. a. † Zstać, Stawać, dok. Stanąć = jest dosyć, nie brak, starczy, wystarcza, dostaje: Drugiemu na rok stałoby namysłu i roboty, co u mnie w momencie. L. Zaprawdę dniaby nie nie stało, bym wszystko wylczyć miał. Skar. By ś. to wszystko wylczyć miało, słówby mi nie stało. Górń. Hetman obawiał ś., by mu zboża nie stało. Warg. Tego tylko do nędzy Trojanom nie stało. Bardz. Gdy mu swego nie stało, na cudze ś. rzucił. Biel. M. [Snuróweczka nie staje] = nie schodzi ś., nie dopina ś. Snuróweczka nie nie stanie = nie obstaje, nie obejmie. Sukianeczka S. mnie nie może. Porachujże, cy stanie za twoje = czy dość będzie odszkodowania. S. mię na co = wystarcza mi, mam na co, jestem na tyle zasobny, zdobędę ś. na co: Przypatrując ś. twojemu rymowi, i mnie ś. pisać zachciało, oddaję memu nauczycielowi

wiersze, na jakie mię stało. Karp. [Przynosi każdy, o wiele go S. Piosnecki nás nie ś., koledę nám trza dać. Nie S. niekiedy Żyda na takie sumienie, kieby tak chłopą zdar, jak propinator. Nie S. cię na to, kieby ci poszeł na robotę (= niedoczekanie twoje)]. 16. † S. dobrze, pięknie i t. p. = przedstawiać ś., prezentować ś., wydawać ś., wyglądać: Naczynia z drzewa jaworowego pod pokostem bardzo cudnie stoją. Trzye. We dwa rzędy sadzony ogród kształtniej stoi. Zim. Niech ś. nie kwapi na białą głowę, która by pcią a. brwiami dobrze stała, ale coby była enotliwa. Gliez. Dobrze mu ta szata stoi. Troc. (= do twarzy mi). 17. [S.] wstać: Przyłożyła głowę: zrosła ś. ji i stała (= wstała, ożyła). 18. [S.] zacząć, począć, jąć: Stała kołysać. Stał sikać wodą, budzić. Przypomniała sobie baba dziewię wieczór i płakać stała. Orzesz. 19. [S.] służyć: Staje mi na to = to mi służy do tego. Dziś mi grajom, dziś mi stoi muzyka. 20. † S. przestawać, przestawać. Głos., Gosł. 21. [S.] stać ś., zostać: Bodaj byłam martwa stała. Coś smutna stała? 22. bart., o pszczołach = zbierać miód: Pszczoły na świerku stoją. S. ś. dok., nied. Stawać ś., [Stajać ś.] i. zrobić ś., powstać, wynurzać, przytrafić ś., zdarzyć ś., dokonać ś., przyjść do czego, nastąpić, wydarzyć ś., wypaść. Co jest to, co już było, jeno to, które jeszcze będzie; co jest to, co ś. już stało, jeno toż, co ś. jeszcze S. ma? Leop. Co ś. już stało, trwoży ją, jakoby ś. S. dopiero miało. Ustrz. Rzekł Bóg: niech będzie światłość! — i stała ś. światłość. B. G. I stał ś. wieczór, i stał ś. ranek, dzień pierwszy. B. G. Co ś. dziś nie stało, jutro ś. S. może. Oss. Co ś. stało, rozstać ś. nie może. Kn. Co ś. stało, odstać ś. nie może. Górń. Co ś. stało, to ś. stało. L. (= klanka zapadła). Ha! stało ś. Przyb. (= trudna rada, cóż robić, darmo). Co, nie chcesz, być ś. stało, nie czyni to drugiemu. L. Ja ś. troszczę, by ś. co nie stało. L. (nieszczęścia ś. boję. L.). Co ci ś. w łeb stało! Bardz. (czy ci ś. w głowie pomieszało. L.). Amen! niech ś. stanie! Groch. To ś. stało w tym roku. Troc. (= miało miejsce, zaszło). Kiedy ś. to stanie, co mam czynić? Troc. Nazwał Bóg światłość dniem, a ciemność nocą; i stał ś. wieczór, i stał ś. zaranek. Troc. Co ś. z twym synem (twojemu synowi) stało? Troc. Niech ś. co chce stanie. Troc. (= dzieje). Nie wiem, co ś. ze mną stanie. Troc. (= będzie; jak mną los pokieruje). S. ś. to może (= być). Im więc podziękuj za to, co ś. stało, a jak ś. stało, opowiem. Mick. A ja — ach nie wiem — co ś. ze mną stało! czy mię anieli do nieba zabiorą... Słow. [Każdemu się stało łózecko osobliwe. Bogu sie stały suknie strasne (= zrobiły ś. bogate). Juz sie nam nocka stała. Stał się obraz]. 2. kim, czym, jakim = zrobić ś., zostać: Siostra jego matką mi ś. stała, a mąż jej ojcem. L. Skoro choć jedną wina butelkę wypije, wnet staje ś. miłym i wołym. L. Poświęcajcie ś. a stańcie ś. świętymi. Leop. (bądźcie świętymi. Leop.). Z świętym świętym ś. staniem, a z przewrotnym sprzewrotniejsz. Żarn. Z jakim kto przestaje, takim ś. sam staje. Boh. Słowo stało ś. ciałem, to jest wieliło ś., przywzięło ciało, to jest z ciałem ś. zjednoczyło. Gil. 3. † S. ś., [S. ś.] w co = przemienić ś., przejść, przeobrazić ś., przedzierzgnąć ś., przerzucić ś., przekopyrtnąć ś.: Spiewał, jako ś. w stok Cyjanna w okamgnieniu stała. Pot. [Stał ś. w konia, w ptaka]. 4. spełnić ś., ziszczyć ś., uskutecznić ś., wykonać ś., działać ś.: Stał ś. wola Pańska. Leop. Nie stawaj ś. wola moja, ale Twoja.

Leop. Pilnować będziem, aby ś. stało, co ś. tu umówi. Jabł. [Na moim ś. stało] (= na moje wyszło). 5. † S. ś. *ostać ś.*, *utrzymać ś.*: Aby wszystkie wody z samej pary miały pochodzić, to żadna miarą S. ś. nie może, *non est concedendum*. Śyk. (= *przypuścić nie można*). 6. [S. ś.] *skończyć ś.*: I stało się już z niem. I stało ś. = *i już koniec opowiadania*. 7. [S. ś. we słowie] = *stawić ś. na słowie, dotrzymać słowa*: Stała ś. nam szynkareczka we słowie. <ST>

[Stadenka, i, lm. i] p. **Stado**: Zaganiała Marynia stadenkę do ogrodu. <Od Ukr. stada = Stado>

× **Stadjum** w lp. nieod., a, ów *okres, pora, faza*: Choroba była w pierwszym S. Wyższe S. rozwoju (= *stopień*). Dziecięce i niedojrzałe S. metody. <Gr. *stádion*>

Stadko, a, lm. a p. **Stado**: Jaskółki szczebiocząc wybiegły z pod wody, całe ich unosi ś. S. Len. Od jedności świętej, od stadka wybranych Pańskich ludzie tłumem odłączali ś. Wiśn. (= *od zgromadzenia, społeczności, społeczeństwa, od zboru*). <Od Stado>

Stadkowy przym. od **Stadko**: Na drugi dzień polowaliśmy na dziki stadkowe. <Od Stadko>

[**Stadlenie**, a, b]m.] czynność cz. **Stadlić**.

[**Stadlić**, i, il] p. **Hurtować**. <Od Stadło>

[**Stadlina**, y, b]m.] *zrebięta do trzech lat życia mające*. <Zam. Stadnina, może pod wpływem Stado>

Stadło, a, lm. a l. † S. *stan, stanowisko*. Głos. S. Par., Pot. Poddani, któregokole stadła byli by i ezei. Św. z Woe. Wszelkiemu wiernemu krześcijaninowi, któregokolwiek stadła będącemu, dawa zdrowowienie. Wiet. 2. *para małżeńsca, małżeństwo*; *samiec z samiecą żyjący z sobą*: Będzie li kto nalezion w niemalżeństwie, słowie aż przestąpi S., bądź mąż a. niewiasta... Ort. Osobliwa to jest łaska od miłego Boga, gdy małżonkowie w stadle a w przyworze małżeństwa swego dziatki mają. Glicz. Wielka miłość jest w niebie, choć tam niemasz stadła; wiele stadł na ziemi, a miłość przepadła. Min. Nowemu stadłu sam pobłogosławi. Koch. W. Stad ci teraz feniksem prawie zgodne S. Kras. Znajdą ś. i w naszym kraju białogłowy, co umieją szanować święte stadła związki i pełnią dobrych matek i żon obowiązki. Niem. Piętnaście lat żyć z sobą — nie wczorajsze S. Zabł. W nierównym stadle trudno ś. spodziewać zgody. Troc. S. gołębi, trukawek. Troc. Wszystkie mnożące ś. zwierzęta albo żyją z sobą ciągle w stadle, jak gołębie, albo czasowo, jak większa część ptastwa. L. 3. [S.] *stado*: S. gęsi, świń. 4. † S. *stadjum, faza, stan przejściowy, okres, doba*: Kościół Boży ma trzy stadła: pierwsze było jakoby ciemność a noe, aż do przyjścia Jezusowego; wtóre stadło jest światłości a łaski; trzecie wiecznej chwały. Wr. <STA>

Stadniarnia, i, lm. e *stajnia przeznaczona do hodowli koni*: Szedł naprzód do stadniarni, którą mieliśmy porządną. Korz. <Od Stadni>

[**Stadnich**, a, lm. y] *pasterz stadny*. <Od Stadni>

Stadnicze, ego, b]m. *opłata od stanowienia klaczy*. Kn. S., myto od stadnika. Troc. <Od Stadni>

Stadniczek, czka, lm. czki *młody stadnik*: S. we trzech lat. Wej. <Od Stadnik>

Stadniczy przym. od **Stadnik**. S., ego, lm. **owie, Stadnik** *zawiadowca stadła, dozorca stadła, koniuch; pastuch koni*. <Od Stadnik>

Stadnik, a l. lm. i = a) *samiec w stadninie do zapładniania samic, ogier, byk, kiernoz*: Klacz rodziła zrzebięta podobne stadnikom, ojcom swoim. Petr. U wołów samiec cały zowie ś. byk a. S. Kluk. Jak S. z pojedynku uchodząc pierwszego, bieży w las na pustynią. Bardz. Do stadła dziesięciu maciorek jeden zdołać może S. albo kiernoz, a do sta dziesięć. Haur. S. albo kiernoz wielki. Haur. b) *samiec przewodniczący stadu*: S., wódz stadła. Troc. 2. lm. cy p. **Stadniczy**: S., dozorca stadła końskiego. Bobr. S., dozorca stadła, stadny, stadowy parobek. L. S., czyli pastucha. Jabł. (koniuch. Kn.). Najczęściej dostawało ś. stadnikom, bo tam oko jego bywało zawsze i ciągle. Korz. **Stadniczek**. <Od Stadni>

Stadnina, y, lm. y, [**Stadziną**] *stado zwierząt utrzymywane dla chowu, dla rozplodu*: Ma swoje na paszy stadninę. Iż. Zdr. **Stadninka**. <Od Stadni>

Stadninka, i, lm. i p. **Stadnina**: Dopadszy stadninki, chodzącej po grudzi, skoczył na zrebaka i popędził. Sienk. <Od Stadnina>

Stadninowy przym. od **Stadnina**: Koń, przychówek S.

Stadnisko, a, lm. a *pastwisko, miejsce pasania bydła, koni*. <Od Stadni>

Stadni, × **Stadowy** l. przym. od **Stado**. Kozły stare a stadne. Bud. Bydło rogate, owczarne, stadne, ehlewnie. Haur. (woły, owce, konie, świnie. L.). Co tak posępne stadne moje woły? Kosz. Waga stadnych zwierząt. Sp. Jedno z tych zwierząt stadnych, które żyją z wzajemnego oszustwa. Miec. 2. wet.: Kiła stadna, p. **Kiła**. Choroba stadna = *pomorek*, × *pomuclha, epizootja* (epizootia). Biegunka stadna. Przen.: <Od Stado>

Stado, a, lm. a, [**Stadło**] l. *liczna gromada zwierząt czworonożnych lub ptaków, trzoda*: Oto idzie Rachel z stadem swym. B. Sz. Tysiąc trzód i tyle stad w paszach mu chadzało. Otw. Został wielkie bogactwa i majątności w stadach wołów, w trzodach owiec bardzo wiele. Leop. Położyli ś. synowie izraelscy, jakoby dwie małe stadze kóz. Leop. Job była tysiącami i wielbłądów miał stadami. L. O gromnicach wilki stadem chodzą. Górń. (= *kupa*). S. bydła, koni. Troc. S. jeleni, dzików. Troc. S. kuropatw, ryb. Troc. S. kaczek, gęsi, kawek, wron, wilków, koni. Chodźcie, latać stadami. Zbierać ś. w stadła. Z tego stadła, mniemacie, że ś. który przyda do posługi ojezycznej? Kochan. Stadła igrają przy wodzie. Kochan. Koni stadła niezliczone. Kochan. Jednej świnie ś. kondys, przypowieść powiada, naskubie; nie natrze wilk i niedźwiedź stadła. Pot. (gdzie zgoda, tam i siła. L.). Jeden kot stadła myszy ś. nie boi. Kn. Zdrowym wzgardziwszy rozumem, idzie jak ptak za stadem, jak ryba za szumem. Pot. Ptaki drapieżne radniej same, niż w stadzie latają. Trzyc. Gdzie wielkie S., psów wiele trzeba. Kn. Jedna owca parszywa wszystko S. zarazi. Kn. Nad głowami krążą kruków stadła. Miec. (Chmurki) zrazu jak stadła dzikich gęsi lub łabędzi, a z tyłu wiatr jak sokół do kupy je pędzi. Miec. Koń stadła Sobieskich z konopiastą grzywą. Pol. Przen.: *gromada, chmara, banda, kupa, tłum*: Udatne dziewoje od matek stadem pędzono do szaraju. Koch. W. Tatarowie, dobywszy Sandomierza, ostatek gminu, stadami nagnawszy w Wisłę, potopili. Stryjk. Dzikie stadła są, gdzie klacze podług upodobania własnego rozmnażają ś.; lepsze są chowane stadła, gdzie jak ogiery, tak klacze od roku do roku chowają ś. na stajni.

Kluk. (dziś stada = *tabuny*). Całe stado granatów poczęły lecieć na zamek Sienk. Potym S. myśli opadło ją, jak stado ptactwa opada drzewa Sienk. [W stadzio nie chodzę do kościoła. (= w kompanji). Niedawno czerwień ś. las na uboczu — dziś pustka, nagł wyrąb i stada zgnitych pniaków, bielejące w słońcu. Ork.]. 2. następujący zwyczaj z czasów pogańskich: Pisze Długosz, że jeszcze za niego o Świątkach zwykli ś. byli ludzie schadzać po wsiach i tańce wymyślać k woli bożkom, a zwali to pospolicie S. Biel. M. Słowianie w swym tańcu mieli zapewne coś uroczystego, religijnego, kiedy ś. zbierało Boże S., kiedy z dziewiczej góry zstępowały młodociane, przyszłe mężnych oblubienice; z miejsce swoich młodojcy boże, zamężne niewiasty i żonaci, i starce, i dzieci, a klaszcząc w ręce i wykrzykując: Ładol Ładol, wśród piasów i śpiewów postępowali ku horodyszczom, gdzie odbywały ś. ofiary, obrządki i biesiady wspólne. Goł. Szał czasem opanowywał nad ranem (na Kupałę) te gromady, i dziksze z nich szły jak stada w las, porywając gwałtownie dziewczęta; zwano też te szaly stadem; rodzina jednak każda pilnowała swoich i stała na czatach, aby do stada nie dopuścić i od porwania bronić. Krasz. Na Podlasiu tyko-cińskim jeszcze z naszej pamięci święto powyższe (S.) obchodzone było na Zielone Świątki przez pasterzy pod nazwą „wołowego wesela“. Głog. Zdr. Stado, [Stadeńka]. <STAD od ST>

× Stadowy p. Stadny: Stadowe konie, które ś. w stadach po dworach chowają, tym bywają lepsze, im pan stada większym jest miłośnikiem dobrych koni. Kluk. Klacz stadowa. Troc. Parobek S. Bydło stadowe. Troc. Stadowe miejsce. Troc. <Od Stado>

[Stadziha, y, lm. y] l. p. Stadziha: Lekowałem przez dwa lata całą a całą jego stadziha. L. 2. Włosy nam tu strzygą na stadziha = długie, prawie zakrywające szyję. <Od Stado>

! Stafaż, y, lm. e ozłoha, upiększenie, otoczenie, to wszystko, co otacza przedmiot dla uwydatnienia go, dla ozdoby: Łowiecstwo służy tylko jako S. dla leśnictwa. Do stafaży tego wspaniałego obrazu służą począłi nawet krajobrazy. Big. Wyładki historyczne służą nie tylko do stafaży obrazu, lecz są współrzedną częścią osnowy całego poematu. Big. <Nm. Staffage>

Stafelit, u, lm. y mn.: S. Steina = powłoki groniaste i nerkwate o niewyraźnej budowie włókniastej, spoczywające na fosforycie zbitym w Nasau-skim. <Od Nm. Staffel z końcówką grecką>

× Stafier, a, lm. rzy, × Stafir, drabant; woźnica paradny: Za nim szli pacholąt w barwie sześciu i sześciu stafierów. Ossol. S. lokaj. Troc. S. a. sztafier = paradny furman. Goł. Miał przy sobie sześciu stafierów prócz innej czeladzi. Boh. <Włos. staffiere>

! Stafliomat, u, lm. y okul. choroba gałki ocznej, garbiak. <Gr. staphylōma>

! Stafiorafja, i, lm. e chir. zeszyście podniebienia miękkiego i języzka (Gr. staphylē + raphē).

† Stafir, u, bfm., p. Sztafirowanie.

× Stafirować, uje, owal i × S. ś. p. Sztafirować: Wszetecznicza już pysk stafiruje, brew muszezo, włos plecie. Pot. Patrz, jak ona ś. kłania i stafiruje. Haur. <Nm. staffieren>

× Stafirowanie, a, bfm., p. Sztafirowanie.

× Stafirowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Stafirować ś.

Stagnacja, i, bfm. zastój, brak ruchu, zatrzymanie ś., zatamowanie: S. krwi. S. w handlu,

w przemyśle. S. umysłowa. <Śr. Łć. stagnatio>

Stagnacyjny przym. od Stagnacja: Uśpienie stagnacyjne. Śt. wil. <Od Stagnacja>

! Stagno, a, lm. a woda stojąca, staw, bagno: Z domów na stagnach (na źródłach lub stawach). Wej. <Łć. stagnum>

! Stagnować, uje, owal być w zastoju, nie postępować: Papiestwo, stagnujące od Innocentego III do reformacji, cofa ś. do tego stopnia, że w oczach naszych traci władzę świata. Spas. Królewskość kwitnie, ale i stagnuje w okresie od XVI do XVIII wieku. Spas. <Łć. stagnare>

! Stagnowanie, a, bfm., czynność cz. Stagnować. [Stagzyga, i, lm. i] piłka ręczna (do pilowania).

<Nm. Stocksäge>

[Stairant, u, lm. y] urząd podatkowy. <Nm. Steueramt>

[Staisko, a, lm. a] l. a. [Stawiska lm.] koniec staja, odkąd zaczyna ś. nowe staje. 2. bródza podwójna, którą oddzielają części pola i zagony. 3. Staiska = miejsce, gdzie ś. woły zatrzymują podczas orki. 4. pas poprzeczny pola między końcem jednego staja a początkiem drugiego. 5. a. [Staje] miara = 60 krokom. 6. a. [Staja] miara długości gruntowej = 500 krokom (Kolb.) a. (Cz.) = 200 krokom. <Od Stajać = Stawać>

[Staj, a, lm. e] p. Staja: Przyszedszy na S. <STAJ od ST>

[Staja, i, lm. e l. a. [Staj] miejsce stogów, przy których zawsze siano koszone dla kóz i owiec bywa i szałas dla pasterzy. Pol. Ogrodzenie staj. Szopę Hucul zowie staję. Wit. 2. pewna miara długości pola: Odprowadziła go dalej jak o staję. Uszedł cztery staje pola. Nasiąłem staję. Zdr. [Stajka]. <Od Stajać>

1. [Stajać, a, a] l. stawać. 2. wstawać, podnieść ś. 3. stać. [S. ś.] p. Stać. <ST(A)>

2. [Stajać, e, a] stopnieć. <U(s) + Tajęć>

× Stajadło, a, lm. a p. Staje: Nam teraz ciężko kilka stajadł abo kroków dla Boga postąpić. Wuj. <Od 1. Stajać>

Stajaly który stajał, stopniały: Śnieg S. Przen.: † Miecz S. = osłabiony, pozbawiony mocy, jabby zmiełki. Km. <Od 2. Stajać>

[Stajanczysko, a, lm. a] l. p. Stajanie. 2. p. Stajanczysko. <Od Stajanie>

[Stajanecko, a, lm. a] p. Stajanie. <Od Stajanko>

1. [Stajanie, a l. bfm., czynność cz. 1. Stajać. 2. lm. a=a) stajnia, pomieszczenie: Po bokach dla służby, koni i psów chaty, szopy i stajania. Krasz. Naprędece pobudowano szopy i stajania. Krasz. b) przestrzeń pola długa na 120 kroków, po której zaoranu oracz nawraca, by zaorać nieco dalszą takąż przestrzeń, czyli następne S. c) miara nieokreślona, od 50 do 60 kroków: Ujechałem ezworo stajań. Uszedł ze 4 stajania. Odprowadziła go na S. Toć i chata leśnego ledwie o S. Fred. A. d) a. [Staje]: Mila polska liczy stajań 36. Sol. Dienne S. a. plosa. Trzye. Przez jedno S., ad unius jugeri spatium. Błaż. Niejeden S. roli abo jaką niewielką majątnostkę kupi w jakim powiecie, aby tam urzędu dostał. Baz. e) a. [Staje] kawalek pola uprawnego = 2/3 morga, 20 zagonów; kawał pola długi na 60 kroków; kawał pola, którego wielkość określają bliżej ilości korcy wysiewu: S. pode dwa korce gruli. Zdr. [Stajanko, Stajanecko, Stajonko]. Zgr. [Stajanczysko]. <Od 1. Stajać>

2. [Stajanie, a bfm.] czynność cz. 2. [Stajać]. [Stajanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Stajać ś.

[Stajanka ziele]: Bylica, S., lipa, koziołki = *ziola zbierane na św. Jan.*

[Stajanko, a, lm. a] 1. kilka zagonów złączonych. 2. p. 1. Stajanie. <Od Stajanie>

[Stajączko, a, lm. a] kawałek pola mniej więcej morgowy. <Od Stajanie>

Staje, a, lm. a, [Stajo, Stajanie, Stajenie], × Stajadło 1. dawna miara długości, używana do pomiarów gruntu, różna w różnych okolicach kraju: S. = 20 łasek dziesięciolokciowych; miara długości równa 20 prętów; miara długości w polu obejmująca około 20 prętów, czyli 300 stóp, a 100 kroków dużych. S. geometryczne ma kroków geometrycznych 125 a. łokei 416 i calów 16; S. statutowe łokei 84. Ostr. S. ma w sobie kroków 125, to jest stóp 625. Haur. S. geometryczne ma kroków 125 a. 625 stóp, mila liczy 32 staj. Troc. Na kilka staj (stajun) stąd wieś leży. Troc. S. powinno mieć 220 kroków. Czahr. Łan polski dzieli s. na 3 pola; w każdym polu wzdłuż jest staj 4; każde S. ma wzdłuż 150 stóp. Jak. J. S. roli, ośmnasta część Janu. Grz., Troc. Betanja była niedaleko Jeruzalem, jakoby na staj pięciornasce. Rej. Chata leśnego ledwie o S. Fred. A. 2. [S.] p. 1. Stajanie: S. ma być sążni 36, a każdy sążeń łokei 3 kupieckich wzdłuż, a w szerzą zagonów 45, aby równy był jeden, jako drugi, ma być skib 8, a zagon ma być 3 łokeie wszere. Ek. [S. = kawałek pola]. Zdr. [Stajko]. <ST(A)>

[Stajenczysko, a, lm. a, Stajenczysko 1. miejsce, gdzie s. łączą poprzeczną bródka dwa stajania. 2. bródka między dwoma stajaniem lub między stajaniem a przeczka. <Od Stajenie>

Stajenczka, i, lm. i p. Stajnia. <Od Stajenka>

[Stajenczko, a, lm. a] p. Stajenie. <Od Stajenka>

[Stajenica, y, lm. e] p. Stajnia.

[Stajenie, a, lm. a] p. Staje. Zdr. [Stajenka, Stajenczko]. <p. Stajenie>

Stajenka, i, lm. i p. Stajnia: S. betlejemska. 2. [S.] plac większy śród gotoborza. <Od Stajnia>

[Stajenka, a, lm. a] 1. p. Stajenie. 2. zagroda na bydło. <Od Stajenie>

Stajenne, ego, blm. 1. opłata za użycie stajni dla koni. 2. kol., p. Postojowe. <Od Stajenny>

† Stajenniczka, i, lm. i dziewczka od stajni: Helena, dobra S., która tak pilnie żłobu Pańskiego szukała. Skar. <Od Stajennik>

† Stajennik, a, lm. oy p. Stajenny: O, szczęśliwy gospodarz, szczęśliwy S., u którego Jezus tego chorego umieścił. Wuj. <Od Stajenny>

Stajenny przym. od Stajnia: Stajenna miotła. Troc. Czeladź stajenna. Troc. S., ego, lm. i, † Stajennik parobek stajenny, koniuch: Zawołaj stajennego. Troc. <Od Stajnia>

[Stajka, a, lm. a] p. Staja.

[Stajko, a, lm. a] p. Staje: Stajek pięcioro. <Od Staje>

Stajnia, i, lm. e, [Stánia, Stajnia] 1. maszarnia, maszarnia, pomieszczenie dla koni, a niek. i bydła: S. od stania nazwana, a stania końskiego, bo insze zwierzęta częścię leżą, niż stoją. Dor. S. może być a. pojedyncza, gdzie jednym rzędem konie stoją, a. podwójna, gdzie dwoma rzędami, w pośrodku przejście zostawiwszy. Kluk. Mój arabczyk stoi na stajni u brata. Mam na stajni cztery pary koni roboczych. Stajnie i wozownie do wynajęcia. Został woznicą przy stajni królew-

skiej. Przen., żart.: Trzyma sobie kobietę na stajni (=na utrzymaniu; nałożnicę). Sprawiedliwość i łakomstwo nie mogą w jednej stajni być. Fur. (= w parze, razem, pospołu). S. na krowy. L. = obora. S. na osły = oślarnia. L. 2. przen. ogół koni czyich, firma sportmeńska: Ma piękną stajnię. Konie z pierwszorzędných stajni. Zdr. Stajenka, Stajenczka. <STAJ>

[Stajnica, y, lm. e] p. Stajnia. <Od Stajnia> [Stajo, a, lm. a] p. Staje. Zdr. [Stajonko]. <Zam. Staje>

[Stajonko, a, lm. a] p. 1. Stajanie: Po obu dwóch stronach drożyny stały niwki żyta, na którym nie widać było jeszcze kłosów, stajonka wczesnych kartofli. Zych. <= Stajanko>

Stajowy mający staje długości, na staje długi, dwudziestoprętowy. Kn., Troc. Zagon, skład S. Trzystajowy, pięciostajowy. L. <Od Staje>

[Staksować, uje, ował] otaksować, ocenić. <Z(s) + Taksować>

[Staksowanie, a, blm.] czynność cz. Staksować.

Stakuleo, lca, lm. lca p. Sztachel. L. <p. Sztakulec>

Stal, i, lm. e ż., × Stal, u, lm. e m. chem. związek żelaza z węglem, zawierający tego ostatniego 0,5 do 1°/₆: Słowo S. toż samo w całej prawie północy miało znaczenie, jak u nas. Cz. S., wydoskonalone żelazo. Kluk. S., żelazo doskonałe, z węglikiem złączone. Śniad. J. S. s. staje z żelaza, z którego są wyprowadzone wszystkie ziemne cząstki, żeby żelazne mogły uformować masę twardszą. Kluk. S. hartem istotnie od żelaza różni s. Os. J. Stalu. Psñ. Ach tyran, jakie serce podobne do stali! Mor. A. Twardsze ma przyrodzenie nad nieużyta S. Lubom. Mówmy, co chcemy, serce nie stałem, żal zawsze żalem. Kras. Stali dobrej (stalu dobrego) do tego trzeba. Troc. S. damasceńska, damascenka, dziwerowana, dżwirówka, bułat. Łab. (= pochodząca z Domaszku w Syryj). Przen.: S. marsowa. Troc. (= miecz). On ma z stali serce (= kamienne, nieczule, nieużyte). Czas uderzyć w strunę drugą, w czynów S. Krasif. (= hart, moc, potęgę). Na czoło wszystkie S. żołnierza swego uszykował nieprzyjacieli. Błaż. (= wybór). Przen.: Niewiele tam stali, co pospółstwo chwali. Kn. (niewiele tam wątku dobrego, chwalebego. L.). Przen.: Wszystko to S., wszystko to łotrowie, stek łotrów; niemasz czym brząknąć. Kn. <Nm. Stahl>

× Stal, u, lm. e 1. p. Stal. 2. p. Stala: Między kanoników gnieźnieńskich policzył i w stalu osadził. Nies.

Stala, i, lm. e, Stalla, × Stal 1. jedno z siedzeń w chórze kościelnym, w prezbiterjum — dla księży, † forma. Troc. L. Stale kanonickie. 2. × S. wszelkie inne siedzenie: Wię go też ze czeią wziętem za kolana, prosząc, aby łaską gościęcą oznaczył i choć na chwilę w stalli zasiąść raczył. Sł. wil. <Fr. stalle, z Nm.>

Stalagmit, u, lm. y jeden z nacieków wapiennych o kształcie stożkowym, tworzących s. na spódzie pieczury. <Od Gr. stalagmōs>

Stalagmitowy przym. od Stalagmit.

Stalagmometr, u, lm. y gorz. przyrząd zbudowany przez Traubego do przybliżonego oznaczania zawartości olejów fuźlowych w spirytusie i liczenia liczby kropel, wypływających w jednostce czasu z odpowiedniego kształtu zbiorniczka. <Gr. stalagmōs + mētron>

Stalak, a, lm. i nóż a. wilelec cały razem z rączką z jednego kawałka stali. <Od Stal>

Stalaktyt, u, lm. y utwór wapienny w postaci sopła, zwieszający się z stropu wielu grot i pieczar, soplenie. <Od Gr. stalaktitón>

Stalaktytowy przym. od **Stalaktyt**.

Stale, × **Stalo** l. przys. od **Staly**: Niemasz dobra na świecie, któreby S. człowieka przywiązywało; wszystko się przeje. L. (=na stale, statecznie, raz na zawsze). S, moeno, statecznie. Troc. 2. [S.] stanowczo. <Od Staly>

† **Stalec**, lca, lm. lca anat. p. Krąg. <Od Staly>

Stalió, a, blm., czynność cz. **Stalió**.

Stalica, y, lm. e l. [S.] = a) część pluga. b) żelazne okucie na przednim końcu skrzyżki rzeźulnej sieczkarni: Żeby kosa nie zacięła o głowę skrzyżki, okuta jest głowa stalicą blaszaną. 2. (u miecznika) narzędzie do polerowania stali i żelaza. Mag. 3. gór.: Stalica = pale w dniu chodnika lub sztolni białe, zwłaszcza w kurzawce, dla ustalenia gruntu i dania legarów pod oprawę. Łab. <Od Stal oraz od Stal(y), po części z Nm. >

Stalió, i, il, × **Stalować** l. *zapraviac stalą, nadkładać stalą, powlekać stalą, hartować*: Kopyć ziemię motyką staloną. Li. Naczynia różnie stalą. Os. J. Pałasze stalone. Łączn. Szabla stalona. Bardz. Stalona bułaty. Wad. Wszyscy czują stalony grot jego dziury. Bardz. Oszezepy stalone w ręku kręci. Szymon. Kowal stali, to jest ostrzy siekiery, noże. Przen.: *zatwardzać, utwierdzać, umacniać, utrwalać, zakamieniać, hartować i t. p.*: U tych, co z młodu do dobrego nie sposobieni, prawa, by też stalone były, padać się muszą. Petr. Niezwalczonej pleć nadobna Sparty męskimi niedoleżną myśl staliła harty. Nar. Laur duszę stałł w harty męstwa. L. Serce stalone myślisz zmiękzyć prośbami. Bardz. <Od Stal>

[**Staligwa**, y, lm. y] *plaszek kulik polny*. <Brs., Pol. Staligwa = Ukr. stołyhva>

[**Stalina**, y, blm.] *stearyna*.

[**Stalinoga**, i, lm. i] *rzeczk, środek wzmacniający nogi*: Witaj, chlebie, S. <Stalió + Noga>

× **Stalisto** przys. od **Stalisty**. L.

× **Stalisty** l. *zawierający w sobie cząstki stalne, pełny stali*: Stalista woda. Syr. Złam S. = odłam żelaza drobnoziarnisty. Łab. 2. przen. skalisty, zakamieniał, zatwardział, kamienny, nieużyty: Któż tak zatwardziałego a prawie stalistego serca jest, żeby go to zgwałcenie nie poruszyło? Smotr. <Od Stal>

Staliwo, a, blm. *stal lana*. <Od Stalió>

Stalka, i, lm. i *kawałek stali, rzecz stalowa*: Musat u rzeźnika—S. do ostrzenia. Mag. S. do ostrzenia noży, do obciążania ostrzy, trójgraniasta, prążkowana. S. w gorsecie, w krynolinie = listewka stalowa, brykla w gorsecie. S. a. **Stalówka** do pisania = pióro stalowe. S. = narzędzie stalowe postaci wilczego zęba—do polerowania, polerownik. Łab. S. do krzesania ognia. S. = narzędzie stalowe do wygnięcia łabzi w piszczałkach organowych. <Od Stal>

Stalla, i, lm. e p. **Stala**: Pan wojewoda zalecił mnie mocno marszałkowi i prezydentowi ks. Przedwojewskiemu, bogatemu i z siebie i ze stallów (= ze stali). Ochoć. (= z beneficjów kościelnych).

† **Stalmach**, cha, lm. chy a. szy p. **Sztelmach**. Troc. Kowale, stalmaszy i t. d. Petr. Kowal kradł, wykpnął go od śmierci stalmachem. Pot.

(= kowal zawinił, ślusarza powiesili). < Nm. Stellmach(er) >

† **Stalmachowa**, ej, lm. e p. **Sztelmachowa**. <Od Stalmach >

† **Stalmachowy** p. **Stalmaski**.

† **Stalmaski** przym. od **Stalmach**; × **Stelmaski**, † **Stalmachowy**: Stalmaskie rzemiosło. L.

† **Stalmastwo**, a, blm., × **Stelmastwo** *rzemiosło sztelmacha*: Telesfan S. robił, od Lidów królem obran. Stryjk. W stalmastwie, w kuźnictwie. Darow. <Od Stalmach >

† **Stalmaszka**, i, lm. i p. **Stelmaszka**: S., żona stalmacha (= sztelmachowa), lub też kobieta stalmastwem się trudniąca. L. <Od Stalmach >

[**Stalmasnia**, i, lm. e, **Sztelmasnia**] *pracownia sztelmacha*. <Od Stalmach >

[**Stalmo**] przys. od **Stalmy**.

[**Stalność**, i, blm.] rz. od **Stalmy**.

[**Stalmy**] *ukośny, pochylony*: Góra stalma.

Stalnica, y, lm. e l. *pręt stalowy, obok którego chodzi nóż żniwiarki i tym sposobem żniwiarką tnie jakby nożycami*: Stalnice, okucie do ład sieczkowych, po którym suwają się noże sieczkę krające. Łab. 2. piw. przyrząd do regulowania. Zdr. **Stalniczka**. <Od Stalny >

Stalniczka, i, lm. i p. **Stalnica**. <Od Stalnica >

× **Stalny** p. **Stalowy**: Pałasze stalne. Chr. Stalna skwara. Troc. I ja sam czuję się, że nie jest S., że mię także ta krzywda wszech wspólna bardzo obchodzi. Jan. Stróż zatrzasnął stalne wrota, aż zawyla podziem głuha. Syrok. Na pierściach stalna błyszczą się łuska. Syrok. Niech mu na oczy w cichym uspieniu przychodzą męża w stalnym odzieniu. Len. <Od Stal >

× **Stalogryz**, a, lm. y *rebacz, jurek, żuch, śmieciek, wytrawny znawca fechtunku, dzielnie robiący broń*: Z tym starym stalogryzem nie są żarty. L. <Od Stal + Gryz >

Staloryt, u, lm. y *rycina na płycie stalowej wykonana*. <Od Stal + Ryt >

Stalorytnia, i, lm. e *pracownia, gdzie wykonują staloryty*. <Od Staloryt >

Stalorytnictwo, a, blm., *sztuka, rzemiosło rytowania na stali*. <Od Stalorytnik >

Stalorytnicz przym. od **Stalorytnik**. <Od Stalorytnik >

Stalorytnik, a, lm. cy *pracownik robiący ryciny na stali*. <Od Staloryt >

1. **Stalować, uje, ował** l. S. *zamawiać, obstalowywać*: S. obiad, ubranie. S. kogo, aby przyszedł na pewną godzinę. 2. *ustawiać, umieszczać*: Spławy u rybaka stalują się do niewodu. Mag. 3. [S.] = a) *zestawić, stosować, łączyć dwa przedmioty*. [S. się] *udawać, chcieć uchodzić za co*: Staluje się jak pijany (= udaje pijanego). < l. Nm. (be)stellen; 2 i 3 od Stal(y) >

2. **Stalować, uje, ował** l. × S., p. **Stalió**: Stalowana woda u kowalów. Syr. (= w której żelazo na stal hartowano. L.). Woda stalowana albo kowalska. Cziach. Pijać wino czerwone z wódką stalowaną. Cziach. Przen.: W walce z niesprawiedliwością losu i ludzi... mało kto staluje się i czysci. Bał. <Od Stal >

1. **Stalowanie**, a l. blm., czynność cz. 1. **Stalować**: Gręzy u rybaka są kółka żelazne ważne; do stalowania niewodu potrzeba ich 30. Mag. Oprotki u rybaka do stalowania niewodu, powrozy 60 sążni długości. Mag. 2. lm. a *belkowanie domu, strzecha*: Jaskółka, że pod stalowaniem polskim rodzila się przy jakim dworze... Słow.

2. Stalowanie, a, blm., czynność cz. 2. Stałowac.

[Stalowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Stałowac ś.

Stalownia, i, lm. o fabryka stali: S., zakład, gdzie wyrabiają stal: czy to kuźnia stalowa, czy piec cementacyjny, czy ogniska rafinowe do przeciągania stali, czy wreszcie wyrobnia stali lanej. Łab. Robotnicy hut żelaznych i stalowni w Stanach Zjednoczonych. Bl. <Od Stałowac, wzgl. od Stal>

Stalowny stalony, mający stal w sobie. Brandnary stalowne. Cz. <Od 2. Stałowac>

Stałowo przys. od Stałowy: Pomalować na S. (= na kolor stalowy).

Stałowo-czarny czarny z odcieniem stalowym: Stałowo-czarne jedwabne skarpetki. Zap. <Od Stałowy + Czarny>

Stałowokory mający korę barwy stalowej: Otoczony drużyną młodzieży (drzewnej) śmigłej, gładkiej, stalowokorej. <Od Stałowy + Kora>

Stałowo-niebieski niebieski z odcieniem stalowym: Na nim (pancerzu) szlaków stalowniebieskich dziesięć ś. błyszczą. Ml. Stałowniebieskiemi żrnięciami co chwila kogoś chwytają, śledził, więził. Zap. <Od Stałowy + Niebieski>

Stałowo-szary szary z odcieniem stalowym. <Stałowy + Szary>

Stałowy, × Stałny przym. od Stal: Stałowe przeczki. Troc. Ostrz S. Ruda stalowa, stalówka = żelazo na stal. Łab. Trzebaby mieć nerwy stalowe, aby bez szkody na zdrowiu przenieść tyle wzruszeń. Kolor S. (= przypominający kolor stali). <Od Stal>

Stałowka, i, lm. i l. p. Stałowy. 2. a. Stalka pióro stalowe do obsadki. 3. wązki pasek stalowy, z którego wyrabiają sprężyny do kłódek. <Od Stałowy>

Staluga, i, część. w lm. Stalugi, Sztaluga wszelka podstawa złożona z listew, drążków drewnianych, jak: nogi, trójnóg, statyw, kozioł, kobyłka—do umieszczenia na niej tablicy szkolnej, biejtramu malarzkiego, blatu stołu i t. p. <p. Sztaluga>

Stalunek, nku, lm. nki, † Stalung obstalunek, zamówienie czego: Porobił liczne stalunki. Wykończył stalunki. S. na obiad. <Nm. (Be)stellung>

† **Stalung, u, lm. i p. Stalunek:** Ta to jest przyczyna, czemu niektórzy, mając listy bez stalungu od króla, jeszcze kować nie poczuli. Paw.

Stalunkowy przym. od Stalunek, obstalunkowy, zamówiony, obstalowany: Obiad S.

Stalwarki, ów, blp. pokłady z drzew w górach do wyciągania wody z szybu. Troc. <Nm. Stellwerk>

× **Stało p. Stałe:** Trzymaj ś. S. i nie daj ś. zwyciężyć jej wdziękowi. L. <Od Stały>

× **Stałopłyn, u, lm. y:** Co późniejszy chemicy stałopłynem, aer fixus, to najnowszy kwasem lub gazem węglistym, acidum carbonicum nazwali. L. <Od Stały + Płyn>

Stałość, i, lm. i l. rz. od Stały: Początki kości młodych zwierząt codzien większą biorą S. Krup. (= tęgość, tężyzna, krzepkość, moc, twardość). S., stateczność, statek, wytrwanie, wytrwałość. L. Upór taki, który ś. ku rzeczy dobrej ściąga, mamy zwać stałością. Górń. Z męstwa oświeconego wynika S., która trwa w przedsięwzięciach ehwałebnych. L. Niewiernicy ujrzają w stałościach swych utwierdzone wierne. Rej. S. umy-

ślu, charakteru. Wielki to klenot, kto to w sobie czuje: stałością pisze, cnotą pieczętuje. Rej. Podpierajże ś. mocnym drzewem stałości swojej a nos Chrystusa nie tylko na ramionach swoich, ale ustawicznie i w sercu swoim. Rej. S. w przygodzie wielka pomocnica, bo każda przez nią złomi ś. tęsknica. Rej. Ty wejrzyj na mnie a w trudności dodaj mi serca i stałości. Kochan. Niewzruszona wierność i potężna S. Herb. Doświadczycę chcąc twojej stałości. Jag. Wszystko stałością przełamać starali ś. Ust. S. umysłu cechą jest prawego męża. Kras. Mawiali stoicy, iż S. człowieka wszystko przewyższa. Karp. Twoim będę naukom winien S. duszy. Gor. S. (stateczność) w miłości. Troc. Pochwalam cię, że masz więcej od drugich stałości w znoszeniu biedy. Mick. Może stałością na jej wzajemność zarobię. Mick. Taka była dla Zosi Dobrzyńskiego S. Mick. Przysięgam na kobiety S. niewzruszoną nienawidzić ród męski. Fred. A. 2. × S. dojrzałość owocu; dojrzałość wieku człowieka: Ten owoc tu nigdy do stałości nie przychodzi. Troc. Dorósł był stałości wieku ludzkiego. Troc. 3. † S. utwierdzenie, gruntu śliny, fundament: Bóg założył ziemię na stałości jej; nie pochyli ś. na wiek wiekom. Leop. <Od Stały>

Stały i. nie płynny i nie lotny, tęgi: Te ciała stałemi (cohaerentia) nazywamy, których części tak mocno są spojone, iż ś. nie rozlatują, choć je w górę podniesiemy, jakie są: żelazo, krzemień, drzewa i t. d. Hube. Ciała są stałe i płynne. Os. J. Lekarz wyczyszcza ciało zawczasu z złej materji, która pochodzi z jakiego nadpuscia ciekłych a stałych ciała części. L. Łąd S. Stasz. 2. przywiązany do miejsca, nieruchomy, nieporuszony, niewzruszony: Piece chemiczne względem postawy dzielą ś. na stałe, furni stabiles, i przenośne, portatiles. Krum. S., nie błakający ś. L. Żołnierz nigdy swojej woli panem, nigdy stałym na miejscu, nigdy pewnym, bo zawsze pod ordynansem. L. Święta doroczne stałe. Mieszkaniec S. jakiego miejsca (= stałe mieszkający, nie przyjezdny, nie przejezdny). S. pobyt gdzie. Miejsce stałego pobytu. Księga ludności stałej. Otrzymał stałą posadę (= etalową, pewną). Termin S. 3. ciągły, nieprzerwany, niestanny: Ruch S. i przerywany. Zapewnił synowi stałe utrzymanie. Dochody stałe (= stałe powtarzające ś.). S. odbiorca, prenumeratorem, gość. 4. stateczny, nieugięty, niezachwiany, niezłomny, wytrwały, wytrzymały, wierny: Człowiek S. Troc. Mąż, charakter, umysł S. S. w przyjaźni, w postanowieniu, w miłości. Jest człowiek S., by cedrowe drzewo, nie nakrzywi ś. w prawo, ni na lewo. Rej. S. umysł, im większe zwycięży nieszczęście, większą sławę sobie chowa. Mor. A. S. nie traci w nieszczęściu nadziei. L. Bądźcie stałemi a nieporuszliwi. Leop. Podał mu rękę, nie tak w wojnach i potyczkach, jako w obietnicach i rzetelności stałą. Siem. J. Cnoty jego w młodych latach okazowały ś. jako w nastalszym męzu. Biel. M. Wiarę przyrzeka, miłość obiecuje stałą. Węg. Mozeby prośby przyjęła twoje, ale czy będziesz mi S.? Mick. [Żebyś ja wiedziała, żeś ty o mnie S.] (= dla mnie S.). 5. anat.: Części stałe ciała (partes solidae corporis). 6. astr.: Gwiazda stała, p. Gwiazda. Stała aberacji = kąt, na jaki ś. gwiazda pozornie usuwa od swego położenia średniego. Stała słoneczna = liczba wyrażająca natężenie promieniowania. 7. ekon.: Kapi-tał S., p. Kapital. 8. fiz.: Stałe punkty termo-

metru = temperatury stateczne, na których opiera ś. podziałka termometru (temperatura topliwości lodu i temperatura wrzenia wody). Prądy elektryczne stałe i przerywane. Równowaga stała, stateczna. 9. mat.: Ilość stała. 10. patol.: Kurecz S. (spasmus tonicus). Mroczki stałe w oku (scotoma fixum). II. Jaz S., p. Jaz. < Stał(y), Od Stać > [Stamat, u, blm.] włóczka czerwona. < p. Stament >

Stambila, i, lm. e. prow., p. **Stampila**: Odbić eo stambila. < Zam. Stampila >

Stambilować, uje, ował prow. odbijać stambila, stemplować. < Od Stambila >

Stambułka, i, lm. i l. fajka, hulka turecka: Przycisnął rozniesiony popiół w stambułce. Fred. A. 2. **gabulek** małej flaszczyki pekatej. < Od nazwy Stambuł >

† **Stamca**, y, lm. y ten, co ociosuje kamienie: Sroga liezba słów zwyczajnych mularzom, stamcom, kamieniarzom, cieślom. Sol. < Nm. Steinmetz >

× **Stamejza**, y, lm. y p. **Sztamajza**: Staral ś. wbieć sobie w pamięć owe stamejzy, knyple, cyklingi, cyklingstale. Korz. < Nm. Stemmeisen >

† **Stament**, u, blm., † **Stamęt**, † **Sztament**, † **Stamet**, † **Sztamet** *gabulek tkaniny wełnianej, kamlot*: Nie sam aksamit, nie sam atlas, ani sama przedajna w najbogatszym sklepie leży lama; znajdziesz włóczki, stamenty i wielbłądzą przedzę. Pot. Pończochy z stamentu szarego, postrzygane. Gol. < Fr. estamet >

† **Stamet**, u, blm., p. **Stament**. Biel. M. < Fr. estamet >

Stemęt, u, blm. p. **Stament**.

† **Staniecki** przym. od **Stamca**: Mistrze stanieckiego rzemiosła. Klon. Od **Stamca** >

[**Stamój**] przys. p. **Stamtąd**: Borowy S. go wygonił. Reym. < Z(s) + Tamój >

Stampeda, y, blm. *przybicie = ucisk, przytępienie*: Zwalił chyba wypadnie winę haniebnej ucieczki na karb jakiejś dziwnej stampedy moralnej. Rol.

Stampila, i, lm. e. prow. **Stambila** *pieczęć, stempel*.

Stamtąd, [**Stamtela**, **Stamój**] przys. z *tamtę* *miejsca, zonąd, zowąd*: S. przyszedł. Troc. S. przyjdzie sędzię żywych i umarłych. S. dotąd. < Z(s) + Tam + Tąd >

[**Stamtela**] przys., p. **Stamtąd**. < Z(s) + Tam + Tela >

Stan, u, lm. y l. *jakość, na którą złożyły ś. dane warunki, okoliczności; położenie, sytuacja, pozycja*: S. teraźniejszy Rzpltej deklarujemy za S. aktualnej obrony przeciw wojsku i rządowi nieprzyjacielskiemu. L. Zaden w swoim, ale raczej w cudzym stanie jest szczęśliwym. L. S. panieński wcale mi ś. jeszcze nie naprzykrzył. L. Iść za męż, S. odmienić. L. Już masz, córko, lata, które ci S. obierać każą. L. W klasztorze ją grzebią, by posąg nie wychodził z domu; strach słuchać, gdzie fortuna S. obiera komu. L. S. małżeński = *małżeństwo*. Rytygierz w małżeński S. domagł ś. Wendy. Błaż. Ś. kawalerski. S. królestwa tego z pory swojej wzruszony. Troc. O stanie zdrowia twojego wiedzieć sobie życie. Troc. S. poważny, błogosławiony, odmienny kobiety = *brzemienność, ciąża*. [Ona jest w takim stanie] = *ona jest w ciąży, przy nadziei*. S. zdrowia, choroby, majątku, interesów, kraju, umysłu. Dom, suknia w dobrym, w złym stanie. Kupił fortepjan stary, ale jeszcze w dobrym stanie. Doprowadził majątek do kwitnącego stanu. Zastał nędzarza w opłakanym stanie. S. oświaty w Pol-

see. S. majątkowy. S. umysłu chorego. Cudzego nie pragnąc, na swoim stanie i powołaniu przestawał. Skar. Życie nad S. (= *nad możność*). Jest w stanie wygodzenia bliźniemu. L. Znałem go, ale w nędzy; jam znał w dobrym stanie. Kras. Nie ś. z moim lepszego nie zrobiło stanem. Karp. S. zasiewów, ozimin. S. powietrza. Akt stanu cywilnego (= *akt urodzenia, ślubu, chrztu, zejścia*). Akta stanu cywilnego. Urzędnik stanu cywilnego. W handlu: S. czynny = *majątek, wszystko to, co ś. posiada więcej nad długi, należności, zobowiązania, aktywa*; S. bierny = *długi, należności, zobowiązania, pasywa*. S. skupienia materji. Ciała są w trojakim stanie skupienia: stałym, ciekłym i lotnym. S. sferoidalny, p. **Sferoidalny**. Materja promienista, S. promienisty materji, p. **Promienisty**. S. krytyczny, p. **Krytyczny**. Ciało w stanie równowagi. Ciało w stanie elektrycznym (= *ciało naelektryzowane*). S. wody = *wodostan, wysokość wody w wodobiorach*. Łab. 2. † S. = *pleć, rodzaj*: Siostra jego, strój męski wzięwszy, S. zmyśliwszy, do zakonu św. Franciszka wstąpiła. Nies. 3. *zawód, zajęcie, zatrudnienie, sposób do życia, rzemiosło, fach*: S. obieraj jak najlepszy. Kn. Każdy ma ś. postanowić a S. sobie szustny wybrać. Glicz. Ociec aby syna swego ku czemu przywiódł, S. jaki a wezwanie onemu zamierzył a założył. Glicz. Szczęście lub nieszczęście ludzkie zawisło od stanu życia, do którego ś. biorą. L. Tak ogólne powinności chrześcijańskie, jak obowiązki obranego stanu. Feliń. 4. *stanowisko, pozycja w świecie, jakość urodzenia, pochodzenia czyjego; klasa, kasta, ogół przedstawicieli takiego stanu*: Zaiste, ten S., który inne utrzymuje, twierdzą ich nazwać możemy. Siem. J. (S. rolniczy, ziemiański, ziemianstwo, rolnictwo. L.). Rodzaj ludzki na trzy stany rozdzielony jest: na modlących ś., na broniących i robiących, na księżę, rycerstwo i lud pracujący. Skar. Przed oblicznością Twojej chwały każdego nabożeństwa ludzi widzę, a z mego cechu a. stanu, *ordinis*, ach niestety! żadnego nie widzę. Zigr. S. rolniczy, mieszczański, szlachecki. S. trzeci = *mieszczaństwo*. Trzeci S. państwa. Troc. S. szlachecki, duchowny, świecki. Troc. S. czyj odmienie w podlegszy. Troc. Stanu pierwszego osoba. Troc. S. osób, podług prawa rzymskiego, jest własność ich, przez którą jakiegokolwiek prawa są uczestnikami. Ostr. Bóg różne stany chce mieć na tym świecie: króle, książęta, pany, szlachtę, kmiecie. Żegl. Na różne Bóg od wieków świat podzielił stany: dał króle i poddane, dał kmiecie i pany. Nar. Klaudjus i Maksymus byli ludzie wielkiego stanu. Skar. (= *familianci, panowie z panów*). Człowiek nizkiego stanu, w gminie pospółstwa żyjący. L. Nie znać stanów przed zbytkiem: wszyscy ś. panami piszą. Bach. Kto nad S. swój wychodzi, prędzej dojdzie szkody. Gawiń. Stany polityczne, królestwa, rzpltej. L. Stany koronne. Górn. Prawodawca niedobry, który nie obmyśla, żeby wszystkie stany rzpltej w zgodzie zachowane były. Górn. Stany królestwa nie pozwolili. Troc. Ustępowali z drogi wielmożnemu panu lepsi i urodzonym i powagą stanu. Kras. Wiwat król koehany! wiwat sejm, wiwat naród, wiwat wszystkie stany! Mick. 5. † S. *osoba, figura, istota, istność*: W tej istności dziwnego bóstwa są trzy stanowia (bo mędrkowie zakazują mówić: trzy persons), to jest: Ociec, Syn i Duch św. Rej. 6. *figura, pas, wąż, cie w pasie, talja w ciele ludzkim*; † *postawa ciała*:

S. tak piękny i tak ma dobrze pomierzony, jaki tylko zmaluje malarz nauczony. P. Koch. Sznurowka w S. jak najładziej wpadła. L. Suknia w stanie za ciasna. Ma półtora łokcia objętości w stanie. Stanły jej jedną objął ręką. Troc. Pięknego stanu człowiek. Troc. Nie mogę ś. dopiąć w stanie. 7. część sukni przypadająca na pas w ciełe ludzkim: S. krótki, długi (= za wysoko, za nisko przypadający). Skrócić S. S. u tużurka, u kaftana. 8. [S., Stón, Stanik] gorsecik. 9. †S. = stanowisko, stacja, posturunek: Król wyprawił na pierwszą straż i rozdawanie stanów wszystkiemu wojsku Wołmińskiego. Stryjk. Na rzekach portowych żaden stanów nowych stawić i groble sypać ku przekazie nie ma. St. lit. Przen.: Ziemia, niebo, powietrze i wszystkie żywyły wystąpiły z swych stanów. L. (= z miejsc właściwych, z granic swoich). 10. †S. namiot, szalas, w lm. obóz. Ps. flor., B. Sz. 11. [S.] duża stajnia przy domu zajęczym. 12. państwo, kraj z swoim rządem, rzplta. Głos. W stanach monarchicznych lud dobro państwa z pożytkiem monarchy ściśle jednocy. L. Trwałość i dobro całego stanu końcem jest politycznych praw. L. Każde ustanowienie, mając za cel S. cały razem wzięty, jest politycznym prawem. L. S. musi niedośćgów i kaleki żywić. L. Baczny jest rząd, aby ś. z czasem S. w stanie nie uformował. L. Rada stanu. Radea stanu. Więzień stanu. Zbrodnia stanu. Prózno ś. S. mniemaną potęgą narozżył, który na gruncie enoty rządów nie założył. Kras. Stany Zjednoczone Ameryki północnej. Rozum stanu = rozum polityczny, państwowy: Jesteśmy zabawni, gdy ś. stroimy w kawałek łachmanu, co ś. nazywa dziś rozum stanu. Asn. Ten rozum stanu — wynalazek złoty!... pod nim bezpiecznie można szydzić z enoty i podkopywać przesąd idealny. Asn. 13. [S.] część powiatu zależąca od przystawu stanowego, czyli asesora. 14. †S., p. Stacja. L. S., obowiązek wyżywienia przejeżdżającego przez dobra księcia wraz z jego dworem. Wiszn. 15. S. służby = dokument urzędowy zawierający w sobie dane dotyczące urzędowania i położenia rodzinnego urzędnika. 16. [S.] cztery łokcie płótna. 17. bart. schronisko, mieszkanie bartnika w puszczy, w boru na stanowisku: Gdyby kto leżąc w stanie cudzym, trafiłoby ś. jemu, że zasnąwszy nie chcąc S. ś. zapalił... Nisz. Ważył ś. zabrać w stanie strawę drugiemu bartnikowi. Nisz. 18. [S.] donica na rośliny (w cieplarni): Wechodzimy do trejbhauzu: 50 stanów ananasów uderzyło wzrok. And. 19. [S.] cztery koła. Zdr. Stanik, Staniozek. <STAN od ST(A)>

† Stanawiac, a, ał i † S. ś. p. Stanowic.

† Stanawianie, a, blm., czynność cz. Stanawiac.

† Stanawianie się, a ś., blm., czynność cz. Stanawiac ś.

Stanać, nie, ną [stanół, stanyl, stanąło, stanani = stanęli, stanótá = stanęła], nied. Stawać, [Stajać] l. przestać iść a. jechać, posuwać ś.; zatrzymać ś., wstrzymać ś., przystanąć: Kazał S. wozowi. Leop. S. na czym, S. gdzie. Kn. Przyzówże brata, a stańcie w namiocie zgromadzenia; szedł tedy Mojżesz i Jozue, i stanęli w namiocie; tedy ś. ukazał Pan w słupie obłokowym i stanął on słup nade drzwiami namiotu. B. G. Stańta karetą przed domem. Troc (= zajechała przed dom). Spadszy, stanął na trupie, na kamieniu. Troc (= ostał ś., utknął, oparł ś.). Był już zmordowany, więc stawał po drodze. Na takiej głębini okręt S. nie mógł. Troc. Okręty u brzegu stanęły. Zbył. (= przybiły do brzegu, zawinęły do

brzegu). Port ciasny, nie stawają w nim, chyba mniejsze statki. Warg. (= mają stanowisko). Wojsko tu dziś na nocleg ma S. L. Stanąłem naostatek u celu żądań moich. L. (= znalazłem ś.). Zegar stanął. Fabryka stanęła. Handel, ruch wszelki stanął (= ustał, zamarł). S. gdzie = przybyć, zatrzymać ś. na popas, na mieszkanie, w gościnie: Powiedz mi, jeśli jest w domu ojca twego gdzie S. Leop. Paweł św. gospodą u ochmistrza stanął i kilka dni mieszkał. Dambr. Stanął u mnie kwatery. L. Z prowincji niejaka pani przyjechała, u niej gospodą stanęła. Warg. Szczęśliwie stanął w Warszawie, w porcie, na okręcie. Troc. Stanął w Grodnie zdrów na rozumie i ciełe. Troc. Stawam u kupca. Troc. Dziś przededniem musimy S. pod Wiedniem. Od. (= znaleźć ś.). Stanął na stacji u profesora (= zamieszkał). Wojsko stanęło taborem, obozem. Troc (= rozłożyło ś.). Przen.: skończyć ś., ustać, wygasnąć, zatrzymać ś.: Na Wosielku stanęła familja Ryngoltowa. Biel. M. Baczeniem Pompeja domowe niesnaski nie najgorzej stanęły. Warg. Każd grzechu nie na samym Adamie stanęła, ale na wszystkim jego potomstwo wylała ś. Karnk. Niech jeden władnie, niech was jeden sądzi, tak staną waśni i wspólne niezgody. P. Koch. Nie stanęła ta zaraza na Ewie: wszystka biała pleć tym jabłkiem otruta. L. Zwycięstwo to w grudniu przypadło, i na tym ten rok stanął. Skar. (= zakończył ś.). Na tym stanęło, exitus is fuit. Kn. (= taki był wynik, rezultat). Na tym pomienił pisarze stanęli. Biaż. (= przestali pisać, urwali). Deklamator w najciekawszym miejscu stanął (= uciął, utknął). 2. wstać, powstać, dźwignąć ś. na nogi, zerwać ś. na nogi: Nie wie, co z sobą ma czynić, stanął jak wryty. Nagur. Stanął na równe nogi, jak oparzony. Stawał rad pod tym drzewem. Troc. Stanął na nogach. Troc. S. na jednej nodze, na głowie. Wojsko stanęło w szyku. Troc (= ustawiło ś.). [Kubus, bój ś. Boga, a stanijno i popatrz]. Scw. S. na czym = stąpnąć na co, wejść na co, postawić nogę, oprzeć nogę o co. Ktokolwiek stanie nogą na ziemi polskiej, używa opieki rządu. Ust. Wstań a stań w pośrodku: a on, wstawszy, stanął. Leop. Stanął Jezus w pośrodku nich. Wuj. Chmielnicki stanął na czele powstania. Lel. Jaksza stawał na czele rębaczów. Wójc. S. przed Bogiem. Stań przy stołku. Troc. Stanąwszy przy mnie, rzekł. Troc. Koń stanął dęba (= wspiął ś. na tylnych nogach). Przen.: Stańta cała w ogniu ze wstydu (= splonęła cała, oblała ś. rumieńcem). Dom stanął w ogniu, w płomieniach (= ogarnęły go płomienie) Stanął w obliczu śmierci (= zetknął ś. z nią oko w oko). Panie, stań ze mną w potrzebie. Ryb. (= nie odstępaj mię, nie opuszczaj mię, bądź ze mną, pomóż mi). Żołnierz teńący marsowym duchem do boju stawa, jako w taniec. L. Stańgli mężnie przy obozach i ploszyli ufce bisurmańskie. Birk. Wziąwszy ś. za ręce, zgodnie wszysey w obronie ojezyzny stanęli. L. Przen.: Dobrze stanął w interesach, majątkowo = doszedł do pomyślnego stanu, szczęście mu dopisało. Przen.: zjawic ś., wystąpić, przedstawić ś., wyjść przed oczy, ukazać ś.: Anioł przede mną stanął. Troc. Stańcie mi przed oczami w waszej białej szacie groźne a razem drogie mych mistrzów postacie. Syrok. Stanie ci w oczach matka tego chłopea. Wirt. Łzy mu stanęły w oczach, (= pokazały ś., zakręciły ś.). Gdy ś. z sobą tak waży i wątpliwie kryśli, pewny fortel nareszeie stanie mu na myśli. Kniaż. (= przyjdzie mu na myśl, do głowy).

Przen.: *zostać wystawionym, zbudowanym, wyrosnąć, pojawić się, wznieść się*: Gdzie niedawno jeszcze były pola orne, stanął obecnie rząd okazałych kamienie. Most stanął w niespełna dwa lata (= *został ukończony*). Stanął budynek, pałac. Troc. Stanął piękne domy i sale. Śniad. Stanął r. 1673 Kudak. Leł. Moeno w tym stanął. Troc (= *uparł się przy tym*). S. przy kim, przy czym = *trzymać z nim, obstawiać, opowiedzieć się przy nim*. Przy sprawiedliwości murem stanął. Skar. Kto, jak my, przy kraju, kto stawa przy wierze? Wyb. Stawa przy nim, przy prawdziwie, przy tym zdaniu. Troc. S. komu na drodze, w poprzek, na przeszkodzie = *przeszkodzić mu, pokrzyżować mu szlaki*. Wielkiego właśnie króla to jest sprawa tak wiele czynić, choć w przek wszystko stawa. Pir. Stanął do wojska za brata = *zgłosił się; zastąpił go*. Przen.: S. za kogo, za co = *wystarczył; zastąpić kogo, co, być kim, czym*: Głód stanie za kuchmistrza. Fred. M. Głód stanie za kuchmistrza; potrawy mniej smaczne głodnemu żołdtkowi przypadają do gustu. Pileh. Cała ta noc stanęła mi za dzień sądny. Oss. Ratował ich i stawał im, jak mówicie, za różany wieniec, bo modliłwą, jako kwiatem najwonnejszym, ubłagał Boga. Birk. Aeneasz Sylwusz gniewał się na Polaków, że go biskupstwem elezbberskim upośledzili, acz mu Pan Bóg stanął za szkodę, bo potem był papieżem. Biel. M. (= *wynagrodził, zapłacił*). Stanęć za szkodę = *nagradzam*. Kn. [Byli radzi, bo stanął za chłopca nie za jednego. Ork.]. 3. przen. = a) *wyprzeżyć się, najeżyć się, podnieść się*: Włosy mu z przerażenia na głowie stanęły. Włosy mu dęba stanęły. Członek mu stanął. Stanął, jak drag. b) *stępcę, ściąć się, zsiąść się, skrzepnąć, stwardnąć*: Dodaj do galarety żelatyny, to przedź stanie. Stanęła wczoraj Wisła. Troc. (= *zamrzła, pokryła się lodem*). Dniepr w lutym trzykroć stawał i trzykroć się roztopiał w wody. Tw. Na ten widok krew w żyłach moich stanęła. L. Ręce im z łukami stanęły, że razić nie mogły. Skar. (= *zdrętwiały, skostniały, zgrabiły*). Przen.: *ustalić się, utrwalić się, stać się, zostać ustanowionym, zawartym, zapasć, dojść do skutku*: Dawnoż to, jak pokój stanął? L. Przez dostanie obrazu Minerwy zwycięstwo nad Troją stanęło. Otw. Sejm, sejmik stanął. Troc. Mieczysław wymierza się, że to nie nim stanęło, iż ustawom dosyć nie uczynił, ale pany krakowskiemi. Błaż. (*non per se stetitisse*, Krom.). Stanął dekret na niego. Troc. Stanęła rada. Troc. Stanęła ta konstytucja na sejmie. Troc. Stanął między niemi układ. Drogo nam nasza wolność stanęła. Warg. (= *przyszła*, L.). Stanął o to zakład (= *złożono się o to*). Miasto z zamkiem, jak stanęła umowa, jemu oddał. Alber. Stanęła kolej. Wen. (= *przyszła*). Jednostajnym stanęło głosem. Troc (= *jednogłośnie uchwalono*). Przen.: S. czym = *stać się, czym, obrócić się w co, zostać czym*: Niobe kamieniem stanęła, skoro straconych dzieciak żalować zaczęła. Groch. (= *skamieniała*). Nie chciał pokoju i wołał tak, że mu ojczyzna popiołem stanęła. Biel. M. Kością mu w gardle stanął. Birk. Na elekeji stanął królem, biskupem, posłem, deputatem. Troc (= *został obrany*). [Stanę rybecką. Potym ci gorzej stanie (= *zrobi się, bezieje*). Działuś stanął kieby chustienka]. Przen.: † S. z kim w czym = *skończyć z kim czym, skończyć z nim na czym*: Cezar, zastawy odebrawszy, w pokoju z Brytanami stanął. Warg. W zgodzie z nieprzyjacielem stanął. Warg. 4. *stawić się, zgłosić*

ś.: Stanął u prawa. Kn. Najznakomitsi Rzymianie, chcąc dać dowód wymowy, nie wstydziła się stawać w sprawach przyjaciół swoich. L. Patron stawa w sprawie. L. Stawa od zaskarżającej strony meenas. L. Wszędzie go śledzi sława, która przy boku rycerzów stawa. L. (= *zajmuje miejsce*). Stanęć wszędy, dostawam, dostojęć placu wszędy. Kn. Czy nie znajdę nikogo, coby się odważył stanąć ze mną w kroku i mego żelaza skosztować? Boh. Odważne serce dba na strachy mało, niebezpieczeństwu w oczy stanie śmiało. Min. (= *zajrzy w oczy*). Nas jest dużo też, co staniemy za kneziem i nie dopuścim. Krasz. S. jeża, p. Jeż. A waćpanbyś chciał, by koźlem do mnie stanęła? jeszcze czego? Gliń. (= *zuchwale się postawiła?*). Obiecują się, oni przybyć do nas, ale wątpię, czy staną w słowie. Krasz. (= *czy się stawia na słowie, czy dotrzymają słowa*). Stawam najniższym moim powinszowaniem. Troc. Nie stanął na pojedynku. Troc. S. u prawa sam a. przez plenipotentą. Troc. Nie stanął na roku. Troc. (= *nie przybył*). Stanę na świadka. S. do roboty. S. do licytacji, do konkursu (= *przystąpić, wziąć w nich udział*). 5. *Żle, dobrze, dzielnie (i t. p.) S. = Żle, dobrze, dzielnie (i t. p.) spisać się, popisać się, pokazać się, wystąpić, odznaczyć się*: Czyśmy nie odważnie stawiali aż do gardła? Bardz. S. grzechnie, pokazywał się, stawić się, popisować się. Kn. Szukaj sławy, żeby z twych dzieł sądzono, czy w słomocie, czy staniesz w pochwałę. P. Koch. Stawał pięknie. Troc. Domaradzki nieborak dobrze tam stanął. Dar. 6. a. † *Sstać, nied. † Sstawać wystarczyć, nie zbraknąć, zostać*: Będę Cię wielbił, mój Panie, póki mnie na świecie stanie. Kochan. Jeszcze nam siły na tę wojnę stanie. Kras. Krzyżecz, co gardła stanie. Ile mi jeszcze głosu stawa, wyzwan was do boju. Niem. Na półmiski i liczbę niezwyčajną potraw musi sstawać byle się pokazać. Skar. Bać się potrzeba, że nam nie stanie nastatek chleba. P. Koch. [Stanie tej roboty do Wielkiej soboty]. 7. [S.] *zacząć (co robić)*: I u nas wielu mowi: „Jak stanie gadać“ — jak zacznie, jak weźmie gadać; „stanął się kłócić“ — zaczął, wziął się kłócić. L. 8. [S.] *ustać*. 9. ? : Panie, ja Ciebie nie stanę, pókim żyw. Biel. M. (= *nie odstąpię?*) 10. *hut.*: S. wielkim piecem = *prześćać prowadzić piec*. Piec stanął = *jest wydmuchany i nieczynny*. Łab. S. piecem znaczy wygasić ogień w piecu wielkim. Os. J. Dla niedbalstwa gicheiarza a. szmelcerza często piecem S. potrzeba. Os. J. [S. się] *stać się*: Tak się im stanęło, jak ich braciom. Woda stanęła się letnia. <ST(Δ)>

Stanca, y, lm. e i. zwrotka ośmiowerszowa, złożona z wierszy jedenastozgłoskowych, które rymują się zwykle: pierwszy z trzecim i piątym, drugi z czwartym i szóstym, a siódmy z ósmym, oktawa. 2. nazwa fresków Rafaela w Watykanie. <Włos. stanza>

Stancja, i, lm. e, † **Stańca** i. pokój prosty, zwyczajny, izba: S. czeladna, stróżowska. Tu u mnie od pół roku stanęją najął. L. 2. [S.] *izba gościnną, świetlicą*. 3. *mieszkanie z utrzymaniem, gospoda, pensjonat uczniowski*: Stał na stancji u profesora. Utrzymywać stancję dla uczeni. Gdzie tedy mój syn ma stancję? L. Mied kogo na stancji. 4. [S.] *instancja*: Przeprowadził przez wszystkie stancje. Bał. Zdr. **Stancyjka**.

Stancyjka, i, lm. i p. **Stancja**.

× **Stancować, uje, ował p.** **Sztancować**: Obie oprawy w ornamentach ram odciskane na for-

mie, czyli stancowane. Sok. <Od Stanca = Sztanca >

× **Stancowanie**, a, blm., czynność cz. **Stancować**.

× **Standar**, u, lm. y p. **Sztandar**: Na Północy mniejsze chorągwie nazywano S., i to imię chorągwiom w kawalerji zostało nie tylko u nas, ale i w innych krajach. Cz. Standary do rozstowania, np. malarzkiego. Kluk. <Fr. etendard z estandard, Włos. stendardo i t. d.>

† **Standur**, u, lm. y p. **Sztandar**: Spróchniały pień ani na S. pod przecieś, ani na łuczyno s. nie przyda. Rej. <Zam. Standar >

† **Stanek**, nku, lm. nki l. a. [**Stanek**] *mieszkanie*. 2. *kwatery, namiot; przybytek*: W obozie krzyżackim a w stankach ich znalezione były rozmaite rzeczy. Biel. M. Cheą rozruszył Twą świąć (= świątynię), a pogańbić S. Twego imienia. B. Sz. <Od Stan >

[**Stangier**, a, lm. y] p. **Stangret**. <Od Nm. Stange, p. Stangret >

† **Stangierka**, i, lm. i, † **Stengierka** *chusika kobieta na szyję złotem i srebrem przetykana*. Troc.

× **Stangrecenie**, a, blm., czynność cz. **Stangrecić**.

× **Stangreciarski** p. **Stangrecki**: Faeton z całym stangreciarskim kunsztem zatrzymany w rozpedzie. Haj. <Od *Stangreciarz, od Stangret >

× **Stangrecić**, i, il p. **Stangretować**: Stangrecąc, kark złamał. Nar. <Od Stangret >

Stangreck, a, lm. i p. **Stangret**. L. <Od Stangret >

Stangrecki, × **Stangretowy** przym. od **Stangret**; × **Stangreciarski**. <Od Stangret >

× **Stangred**, a, lm. y p. **Stangret**: Liezny poczet stajennych, kocznych i stangredów, jak ich księga rozchodów nazywa. Paw.

Stangret, a, lm. ci, × **Stangred**, [**Stangler**] *woźnica, powoźący*: Pomiedzy wszystkimi stangretami, którzy mają honor siedzieć na kozłach, żaden a żaden, ani S. dworski, ani S. ratuszowy, ani S. remizowy, ani nareszeie S. od [jakrów nie może mi wydołać w moim urzędzie. L. Wąsaty S. L. Panowie sami zostają dziś stangretami, aby s. podali na pośmiechowski. L. Zdr. **Stangreck**. < Nm. Stange + reiten, por. Stangenreiter >

Stangretka, i, lm. i l. *powoźca, kobieta-woźnica*. 2. *żona stangreta*. <Od Stangret >

Stangretować, uje, ował, × **Stangrecić** *być stangretem, pełnić obowiązki stangreta*: Mój nieboszczyk stangretował po panaach. Byk. <Od Stangret >

Stangretowanie, a, blm., czynność cz. **Stangretować**.

× **Stangretowy** p. **Stangrecki**. L. <Od Stangret >

[**Stania**, i, lm. e] p. **Stajnia**. Zdr. [**Stanienka**]. <Zam. Stajnia >

Stanica, y, lm. e l. a. **Stannica** *osada kozacka*. 2. Jeśli wołać niektórzy, aby z chramu wydał im staniec, które noszono przed wojskami; były to stare wyobrażenia bogów i znaki wojenne, na wysokich drzewach osadzone. Krasz. Na dzidach wysoko wpięte widać było staniec boże, wojenne godła święte. Krasz. <Ukr. stanycia, Ros. stanica >

Staniczarka, i, lm. i u krawcovej, *pracownica specjalnie uzdolniona w szyciu staników*. <Od Stanik >

Staniczek, czka, lm. czki l. † S. p. **Stan**: Małżeński S. Papr. 2. p. **Stanik**. <Od Stanik >

Staniczysko, a, lm. a] l. p. **Stanik**. 2. [S.] *spółnica ze stanikiem*. <Od Stanik >

Stanie, a, lm. a l. blm., a. × **Stajenie** czynność cz. **Stać**: Długie na modlitwach S. Smotr. Siana u nas dostatek jest i miejsce przestronne ku staniu. Leop. *Solstitium*, S. słońca. Spicz. S. (stajenie) długie mu s. uprzykrzyło. Troc. Przy krześle pańskim skromne ma być S. Troc. Stania a. stojenia miejsce. Troc. S. gospodą u kogo. Troc. S. członka męskiego. 2. a. × **Stanienie** *stawienie s., stawieniwo*: S. u prawa, stanienie, stawienie s. Kn. Sądowi za niestanie trzy grosze winy zapłacić ma. Nisz. 3. † S. *miejsce stajnia, postój, stacja, stanowisko*: Zadnych stajni albo zstępowania w dziedziectwach niezycich nie będziemy czynić, a jeśli potrzeba nas do tego przyceisnie, żebyśmy S. tam czynili, tedy wszystkimo chcemy zapłacić. Herb. Kasztelan, z powiatem swoim ciągnac, stania a. odpoczywania swe ze szlachtą czynić będzie nie we wsiach, ale blisko. Herb. S. na wodzie, gdzie kotwicę zapuścić można. Włod. 4. † S. *mieszkanie, stancja, gospoda, kwatery*: Król August stał w dworze biskupa, bo na zamku dla niego stania być nie mogło. Górn. Mieszkania, w których jest komor niemało i stania sposobnego. Warg. S. każdemu, zwyczajne pielgrzymom, naznaczono. Warg. S., stanowisko, gospoda. Troc. 5. † S., [S.] *stajnia, miejsce w stajni*: Koń tłusty na staniu, w dostatku chowany. Jabł. Koń na staniu, *saginarjusz*. Kn. Konia na staniu chował, nim go siodułu przyuczył. P. Koch. Szkapą, długo na staniu próżnując, hasa. Petr. Cheiał z kościoła S. zrobić dla swoich koni. Birk. Zakazał im wielu koni kupować i na staniu miewać. Birk. S. dla wołów ma być twarde dla zachowania kopyt. Lk. Woły chować na staniu. Petr. Mam dwa konie, wołów tyle na staniu. Troc. [Mam stery wołki na swoim staniu. Na S. (wołanie na krowę pędzoną do stajni)]. 6. † S. *rozjem, zawieszenie broni*: Gdy s. około spólnego pokoju zgodzić nie mogli, S. doczesne postanowili. Stryjk. Czescy posłowie wojnę między Jagiełkēm i Krzyżakami rozjęli w nadzieję zgody i S. postanowili do 24 czerwca. Biel. M. Uprosil stania pokoju na trzy miesiące. Stryjk. Na niejaki czas S. otrzymali. Warg. On wszystko rozumiał, że to niepokój, ale było S. Chr. 7. fecht. *postawa, pozycja, figura, w której stoi fechtujący s.*: W takim staniu obrona pewna. Troc. 8. myśl. *zatrzymanie s. wyżła przed zwierzem*: Twarde S. 9. patol.: Stania lękanie s. (stasophobia). Niemożność stania (astasia). <Od Stać >

Stanieć, eje, a] l. *stać s. tańszym, spaść w cenie*: Staniało po drogości zboże. Kn. Przen.: *stracić na powadze, na wartości; stracić znaczenie, wziętość; spowszednieć, upaść, spasować*: Rozum, poczciwość, sumnienie staniało. Wad. Poważność Janowa niejako była dla onego w ciemniej jego więzienia staniała. Żarn. Rzplta bardzo dziś staniała, co s. prywatna nizko jej kłaniała. Rej. Jaki dziś Rzym, jako staniał. Li. Zda mu s., żeby jednym stopniem niżej stąpić i zaraz S. musiał, gdzieby miał dać to znać ludziom, że s. uczył kiedy. Górn. Staniała w królownie podufałość ona przeciwko Tymoklei. Pot. (= zmniejszyla s.). 2. [S.] *przesuć s. drożyc, spuścić z ceny*: Podumaj sam, a uważysz i staniejesz hrubo. Ork. Przen.: *spuścić z tonu, stracić na fantazji, schować dudy w miech, spokojnieć*. <Z(s) + Tanieć >

Stanienie, a, blm., czynność cz. **Stanieć**: Stanienia zboża ta jest przyczyna. Troc.

× **Stanienie**, a, blm., p. **Staniecie**: Stanie u prawa, S., stawienie ś. Kn. S. na drodze. Troc. Po szczęśliwym sejmików i sejmu stanieniu. Troc. S., miejsce stania, stanienia, stanowisko, stacja. L. Stanie, S., zastanawianie, zatrzymywanie ś. L. Styl (Klementyny Hofmanowej) prawdziwie polski, naturalny, a pizytym ozywiony, zajmujący swą prostotą szlachetną, godny stanienia obok niezrównanego Krasieckiego. Bent. < Od Stanąć >

[**Stanienka**, i, lm. i] p. **Stanią**.

Stanie się, a ś., blm., czynność cz. **Stać** ś.: Jan św. pisze o weileniu ś. Syna Bożego, abo o Jego staniu ś. ciałem. Salin. Rozumie św. Jan przez słówko stania ś. wszystkich rzeczy stworzenie. Salin.

† **Stanieciany** *zdrętwiały, ścierpy*. Ocz.

Staniecie, a, blm., × **Stanienie** czynność cz. **Stanąć**.

Stanik i. u, lm. i p. **Stan**: Aby miał według stanu swojego. Kochan. Ów, co ś. z wielkiego stanu ożenił, nie może być inaczej, aby wdy staniku swego jako tako przyniewolił nie miał. Rej. Cudnie piękna pani, bo to S. jak łątką, nóżka jak u łani. Zabł. 2. a, lm. i *rodzaj sznurówki pod suknią, gorsecik, leniuszek*. 3. [S., **Snorowka**] *sukienka bez rękawów*. 4. [S.] *sukienka ze stanikiem*. 5. [S., **stunik**] *suknia*. 6. [S.] *koń stale na stajni trzymany*. Zdr. **Staniczek**. Zgr. **Staniczysko**. < Od Stan >

Stanin, u, lm. y min. *minerał z gromady lampytów, z rzędu iskrzyków*, Cu, Fe SnS₄.

Stanislaita, y, lm. ci *zakonnik zgromadzenia ustanowionego przez Jana w zakonie, Stanisława Papczyńskiego, Polaka, wieczernik, marjanin*. Śl. wil. < Od imienia Stanisław >

Stanisławczyk, a, lm. cy, **Stanisławiec** *zwoleńnik króla Stanisława Poniatowskiego*: Szujski, zapalony S., przyznaje Czartoryskim dyplom zapoznanej enoty obywatelskiej i rozumu stanu. Ask. < Od Stanisław >

Stanisławiec, wea, lm. wcy p. **Stanisławczyk**: Ciężko im było wobec większości stanisławców. Ask. < Od Stanisław >

† **Stanluch**, a, lm. y *służący przy koniach, stajenny*: Żaden S. abo woźnica, świadomy tego rzemiosła, nie będzie konia ustawicznie smagał. Pilch. < Od Sta(j)nia, podług Konluch >

Stannica, y, lm. e p. **Stanica**.

Stannicowy, **Stanniczny** przym. od **Stannica**: Zwrócił ś. ku drzwiom, przez które poczęli wchodzić inni goście stannicowi. Sienk. < Od Stannica >

Stanniczny p. **Stannicowy**: Znaki stanniczne z biegiem czasu dały początek herbom szlachty polskiej. Mey. Księżyce oświecał dobrze wzgórze stanniczne i step. Sienk. < Od Stannica >

Stannit, u, lm. y min. *minerał z gromady tlenków, z rzędu tlenków metalicznych, mieszanina kasyterytu i kwarcu*. < Od Łć. stannum >

Stanjól, u, lm. e p. **Stanjola**.

‡ **Stanjola**, i, lm. e, **Stanjól** chem. *cynfolja, folga cynowa, cieniułka blaszka cynowa, używana do oklejania i obwijania rzeczy wietrzejących (np. herbaty, tytoniu), a także, w fabrykacji zwierciadeł*. < Od Łć. stannum >

† **Stanowacz**, a, lm. e p. **Stanowiciel**: Przez Boga królowie i stanowacze praw sprawiedliwe rzeczy skazują. Leop. (prawostawce. Leop., *prawodawcy*). < Od Stanowić >

† **Stanowca**, y, lm. y p. **Stanowiciel**: S. rzymskiego grodu, *romanae conditor urbis*. Zebr. Kościół te z apostołów i z apostoelskich uczniów stanowce żadnego nie pokazują. Zigr. Stanowcy nowej wiary. Petr. S. praw. Petr. (= *prawodawca*). Sezostrys był stanowcą tych zwyczajów. Petr. < Od Stanowić >

Stanowczo przys. od **Stanowczy**: S. zdecydowany. S. odmówić. Działać S.

Stanowczość, i, blm., rz. od **Stanowczy**: S. charakteru.

Stanowczy, × **Stanowiący** i. *nieodwołalny, niezmienny, kategoryczny*: Stanowcze zdania. L. Odmowa, odpowiedź stanowcza. Wyrok S. Sejm abdykacyjny upoważniał podskarbieh do niezwłocznego wydawania prowizji w sposób S. Człowiek, charakter S. (= *stały w swych postanowieniach, nie chwiejny*). 2. *rozstrzygający, decydujący*: Chwila stanowcza. Bitwa stanowcza. 3. fil. p. **Kategoryczny**: Sąd S. Wniosek S. 4. lek.: Leczenie stanowcze = *doszczętnie, uzdrawiające, zasadnicze* (curatio radicalis). < Od Stanowić >

× **Stanowiący** p. **Stanowczy**. < Od Stanowić >

† **Stanowiciel**, a, lm. e, † **Stanowca**, † **Stanowacz**, † **Stanowniczy** ten, co *stanowi, ustanowiciel, sprawca, twórca, inicjator, założyciel, fundator*: Jowisz grzmienia i piorunu S., przecz którego wszystkie na świecie rzeczy stoją. Górń. Duch św. stanowicielem jest tego nabożeństwa. Bals. Jeden tylko jest stanowicielem sakramentów. Pim. Censor, S. obyczajów. Petr. Najślawniejszy lekarz i nanki lekarskiej S., Hipokrates. Pilch. Prosił Jagiełło Witolda, aby jednocześnie i stanowicielem był między nim a ojeem swoim. Stryjk. (układaczem zgody. L.). Od marszałka w. k., gospodarza Warszawy i samowładnego stanowiciela taksy. Kit. < Od Stanowić >

† **Stanowicielka**, i, lm. i forma ż. od **Stanowiciel**.

† **Stanowiczny** p. **Stanowniczy**. L.

Stanowić, i, il, częstot. † **Stanawiać** i. † S. *powstrzymywać, osadzać, powściągać, zatrzymywać, przytrzymywać*: Lutnia Orfeuszowa zwierzę dzikie stanowiła. Bardz. Czarownica swą nauką stanowiła ciekące rzeki. Li. Ty morza stanowisz, akwilon wzruszysz. Wad. Wszecchność Twoją błakające ś. chaos stanowiła. Susz. Zima, mrozem ściągając, rzeki stanowi tak, iż wóz najcięższy po grzbiecie ich chodzi. Groch. Liście te przyłożone stanowią krew z nosa płynącą. Sien. Ogary prędko zwierza dochodziły i stanowiły. Dojeżdżano konno do stanowionego zwierza. 2. † S. *mieścić, lokować, rozlokowywać, osadzać*: S. kogo u siebie, u kogo, stawiać gospodą kogo. Kn. Zwykli biegli wodzowie tam swoich żołnierzy S., dokąd, rozumieją, że nieprzyjacieli uchodzić będzie. Siem. J. S. (stawić gospodą) goście, żołnierze u kogo, u siebie. Troc. Hetman stanowił wojsko na granicy. Troc. 3. † S. *swe dzieci = ustalać ich byt; obmyślać im stanowisko, urządzać je na swoim cblebie, żenić je a. wydawać za mąż*: Zwykły Hymena wzywał matki, swoje gdy stanowią dziatki. Ustrz. S. syna. Troc. 4. S. *samiogę = dopuszczać do niej samca*: S. klacz. Zubrzyce z bawołami lub buhajami holenderskiemi stanowione być nie mogą. Cz. 5. † S. = *stawić, stawiać*: Mnie sobie przed oczy stanowiąc. 6. † S. = *stawić, wystawiać, budować*: Warują granie swoich, mury stanowiąc od granicy do granicy, jak Chineńcy. Star. Zamki, fortece S. Star. Przen.: Tomasz św. klasztorne śluby mni-

chów i mniszek stanawiał. Żarn. (= *funulował*).
7. ustanawiać, postanawiać, uchwalać: W rządzie pełnomocnym naród stanowi prawa przez pełnomocników swoich. Ust. Pisał, aby wszelaką pilnością ten dzień święty był stanowion na potomne czasy. Leop. (aby był obstalowan. Leop.). Sądy one z wyroku senatu były stanowione. Alber. Terazniejsze ustanowienie o miastach za prawo konstytucyjne stanowimy. L. Stanowimy tedy za zgodą wszech stanów. Troc. Kondyjeje pokój u S. Troc. Nie godzi ś. królowi S. pokój. Troc. (= *decydować*). Hetman ma żywności S. Troc. (= *wyznaczać*). Takie sobie gusta pewnie tacy stanowią, których kieszenie puste. Fred. A. Niech ludzie o mnie stanowią, co im ś. podoba. Rzew. Obwarowano też przywilej, zakazujący cła nowe lub podatki ładem lub wodą S. Alber. **8. † S.** co u siebie = *układać w myśli, w głowie, zamysłać, obmyślać sobie, zamierzać, rozważać*: S. co u siebie, umyślać co, przed się brać. Kn. S. (przed ś. wziąć), postanowić co u siebie. Troc. **9. decydować, rozstrzygać:** Zwyczajstwo to było stanowiące. L. (= *stanowcze*). Stanowiącą wydać bitwę. L. Ty stanowisz o mym losie, wzrok twój czuły lub okrutny — jam szczęśliwy albo smutny. Niem. Ten moment w twoim losie na zawsze ma S. L. **10.** = a) *składać, czynić, tworzyć*: Lud rolniczy najliczniejszą w narodzie stanowi ludność. L. b) *znaczyć, odgrywać rolę, ważyć, robić różnicę*: Dwie godziny przedzej lub później, to nie nie stanowi. L. II. × S. = *oznaczać, zapowiadać; decydować o czym*: Druga kwadra mrozy S. będzie. Troc. **S. s. I.** *zatrzymywać ś., przystawać; trzymać ś. w miejscu*: Bieży, ani ś. stanowi. P. Koch. Żyły, któreś 2. ś. płód w żywoicie trzyma i stanawia. Spicz **2.** (o zwierzętach) *zaspakając popęd płciowy, parzyć ś.*: Ranifery stanowią ś. w wrześniu, a w maju płód wydają. Wyrw. **3. † S. s.** *stawiąć ś., przybywać*: Synowie w kontusikach i przy pałaszach stanowili ś. na rozkaz pana ojca. Ochoc. **4. † S. s.** *wznosić ś., budować ś., powstawać*: Ustawicznie ś. nowe kościółki stanowią, jednak w jednej wierze zgadzające ś. i za apostolskie przyznane. Zigr. **5.** *być uchwalanym, ustanawianym, zapadać*: Tu (w Krakowie) odbywają ś. sejmy i stanowią prawa. Gom. **6.** [S. ś.] *stawać ś.*: Gdy ś. świat stanowią... <Od Stan>

† Stanowidło, a, Im. a stawidło, tama, rzecz służąca do zatrzymania czego, służa: Trzeba tej rzecze przybrać stanowidła, nim zatopi nizin. Pot. Przen.: *hamulec, wodze, pęta, wędzidło*: Natura, gdy ś. do czego z młodu przyzwyczaiła, przełamie tamy, zerwie stanowidła. Chr. <Od Stanowić>

Stanowienie, a, Im. a I. czynność cz. Stanowić: S. żywności i innej kupi. Troc. S. obozu. S. gości, żołnierzy. z powinności, z urzędu. Troc. Stanowienia gości powinność, *hospites recipendi necessitas*. Kn. S. abo bukowanie owiec. L. Hippika a. sposób poznania, chowania i stanowienia koni. Pien. Litwa sejmy i stanowienia rzecezy ma odprawić w Lublinie abo... Herb. S. prawa. Troc. Po długim stanowieniu i traktowaniu Bela miał pojąc siostrę Mieczysława. Stryjk. **2.** × S. = *uchwalać, postanawianie, ustawa; umowa, ugoda*: Rozkazał im, aby chowali stanowienia apostołów i starszych. Skar. Przymierza abo stanowienia z którymkolwiek narodem przedtem uczynione, szkodliwe której stronie, dzierzane być nie mają. Vol.

Stanowienie się, a ś., bIm., czynność cz. Stanowić ś.

Stanowisko, a, Im. a, † Stanowiszcze I. stanie, przebywanie gdzie, obozowanie: Znużony lud rocznym prawie w polu stanowiskiem, mianowicie srogą i głodną w obeym a mroźnym kraju zimówką. Nar. **2. a. † Stań miejsce stania, miejsce do stania, stacja, posterunek: S. do karet. Troc. S. (stanie, miejsce do stania, do przypatrowania ś. Troc. Płaca od stanowiska L. S. floty (= *przystań, ostoją, port, zatoka*). Najpierwszym była Aulis stanowiskiem greckiej flocie. Ustrz. S. naw na wodzie. Kn. Boska opatrność sporządziła porty i miejsca sposobne i tu i owdzie, jakby stanowiska i gospody statkom morskim i żeglarzom. Łęcz. Kotwice na bezpiecznym stanowisku wyrzucono. Troc. Nawy stoją na stanowisku. Troc. S. = *miejsce, gdzie mierniczy ustawił swoje narzędzia i skąd robi pomiary*. S. wojskowe = *placówka, posterunek; pozycja zajęta przez wojsko*: Najedźcie nieprzyjacielskie stanowiska. Troc. Po wysłać żołnierzy na stanowiska. Miesiąc w skopie w ósmym domu abo stanowisku. Syr. **3.** przen. *miejsce w hierarchji społecznej, pozycja w świecie; posterunek, na którym kto rozwija swą działalność i zyskuje odpowiednie znaczenie*: Człowiek na stanowisku. S. społeczne. Zaszczytne, wybitne S. Zajmować ważne S. Wytrwać, leć na stanowisku. **4.** przen. *punkt zapatrywania ś., obserwacji*: Zapatrywać ś. na co, oceniać co, przedstawiać co ze stanowiska naukowego, religijnego. Na sprawy ludzkie z wznioślejszego zapatrywał ś. stanowiska. Nigdy nie zszedł ze stanowiska bezstronnego sędzią. **5.** *popas, przystanek, stacja, etap*: S. po drodze, gospoda, popas, pokarm, podkarm, stacja. L. Opatruje żywność przez wszystkie miejsca puste, nie żeby żołnierzom dawał darmo, jeno żeby mieli na każdym stanowisku u kogo kupić. Star. Jeszcze do stanowiska (pokarmu) daleko. Troc. **6.** *postój, kwatery, mieszkanie, gospoda, stacja*: S. zapisać żołnierzowi. Troc. Gościom stanowiska (gospody) naznaczyć. Troc. Żołnierz poszedł na zimowe S. Boh. (= *na leże zimowe*). **7.** × S. = *stajnia dla koni, dla bydła*. Troc. Ściany w stanowiskach obmyć. **8.** × S. = *targowisko na bydło*: Jest wołów, koni dosyć na stanowisku. Troc. S. wołowe. Troc. **9.** *warsztat okrętowy, dok*: S. naw na lądzie. Kn. **10.** † S. = *kres, meta, cel*: Kto idzie prostą drogą, ma swe S. ostateczne; błakacz nie zna terminu ani mety. Pilch. II. astr.: Planeta znajduje ś. w stanowisku, gdy ruch jej z prostego staje ś. wstecznym, i naodwrot; wtedy bowiem przez czas pewien wydaje ś. obserwatorowi ziemskiemu nieruchomą, czyli nie zmieniającą swej długości geocentrycznej. Stanowiska słońca a. solstycje = *dwie przeciętlegle punkty ekliptyki, w których słońce najbardziej jest od równika oddalone na północ (= punkty stanowiska letniego) lub na południe (= punkt stanowiska zimowego)*. **12.** bart.: S. w boru = *miejsce w boru trawą zarosłe lub łączka, gdzie bartnicy mogli z wozami stawać i konie popasać*. Skr. **13.** chir.: S. opatrunkowe = *miejsce osłonięte, do którego znoszą żołnierzy ranionych podczas bitwy*. **14.** mat. *podstawa, fundament, linja stanowiąca podstawę*: S., fundament, basis. L. Obieranie linji stanowiska, czyli podstawy. Łs. O mierzeniu linji stanowiska. Łs. **15.** myśl. = a) *miejsce, w którym myśliwy podczas obławy, nagańki lub polowania z ogarami czeka na poruszonego zwierza*: Ogary zwierza napędzają na ludzi po stanowiskach stojących. Kluk. Czyhać na stanowisku. L. b) *miejsce pobytu zwierza leśnego, legowisko*. **16.** ogr. *miej-***

see zajmowane przez ogród lub roślinę w stosunku do otoczenia: S. osłonięte drzewami, budynkami. S. odkryte, wystawione na wiatry. S. wilgotne, przy wodzie. <Od Stan>

Stanowiskowy przym. od **Stanowisko**: Różnice moralne towarzyszą zazwyczaj różnicom majątkowym i stanowiskowym. Prus. <Od Stanowisko>

† **Stanowiszcze**, a, lm. a p. **Stanowisko**: W zamku nad Połotą miał wielki kniaź S. swoje, gdy Połocka dobywał Stryjk. <Ukr. stanóvyszcze>

× **Stanowienik**, a, lm. cy *duchowny w kościele wschodnim mający być wyswięconym na diakona lub kapłana*: Władyka nie patrzy na godność, na naukę i życie stanowienika. Pim. <Rus.>

Stanowiczny, Stanowiczny *kwaterymistrzowski*: Z Elertem, rotmistrzem janczarskim, naówczas stanowniczą funkcją odprawującym, o złą kwatere, piechocie dana, zwadziłem ś. Mat. S., ego, lm. y a. owie rz., † **Stanownik I.** *kwaterymistrz*: S., gospody rozpisujący. Troc. S. nasi i marszałkowie ziemscy i dworni pod sejmem gospód nikomu w domach szlacheckich naznaczać nie mają. St. lit. Ktoby swawolnie napis stanowniczemu zmasał a herb za naznaczeniem jego na gospodzie przybity obdarł, będzie karana. Vol. S. marszałkowski po 20 złotych, dworsey po 5 złotych. Biel. J. 2. † **S. ustanowiciel, inicjator**: S. i fundator zebrania świętego. Birk. 3. [S.] *starszy drużba, który przewodniczy konnemu orszakowi do ślubu*. 4. *myśl. człowiek znający las i wyznaczający na polowaniu stanowiska poszczególnym myśliwym*. <Od Stanownik>

† **Stanownie** przys. od **Stanowny**.
Stanownik, a, lm. cy I. † **S. p. Stanowniczy**: Królewscy stanownicy wyprzedzili go kilku dniami. Krasz. 2. bot. *pomocnik* (chimaphila umbellata) roś. <Od Stanowny>

† **Stanowność**, i, blm., rz. od **Stanowny**. Wor.
Stanowny I. † **S.** = *ustanawiający, instalacyjny*: Liśt S. abo format od metropolity wzięwszy, do swego prestoła idą. Pim. 2. † **S.** = *stateczny, stały, stanowczy, solidny*: Niedawno S. on umysł chwiał ś. począł Birk. To takowym sposobem pokazał ś. może z tych stanownych i nieodmiennych propozycji, ex solidis argumentis. Syk. 3. × **S.** = *stateczny, jednostajny, mierny, umiarkowany*: Szczęśliwy, pod spokojnym kto wiodąc poszyciem, wesole mógł stanownym zakończyć dni życiem. L. 4. × **S.** = *prawkidłowy, regularny, porządkny, otwarty, stanowczy*: Pogaństwo do lotrowskich bardziej wybiegów, niżeli do stanownej bitwy przyuczone. Nar. 5. [S.] *zdobny, dobry do stanowienia klaczy*: Ogier S. 6. [Bydło stanowne] = *dorośle*. 7. *Obóz S. (Troc) = czasowy obóz wojska*. 8. anat.: *Ząb S.* = *ząb mądrości, ostatni ząb trzonowy, ząb X po śledni, X zadni (dens serotinus s. dens sapientiae)*. <Od Stanowić>

Stanowo-szlachecki *tyczący ś. stanu szlacheckiego*: Cześć odznaczający ś. swym zacięciem stanowo-szlacheckim. Spas. <Stanowy + Szlachecki>

Stanowość, i, blm., rz. od **Stanowy**: Prawodawstwo Cesarstwa nie wyszło jeszcze z okresu stanowości. <Od Stanowy>

Stanowy przym. od **Stan**: Stanowe prawa kupieckie. [Przystaw S.] = *urzędnik policji ziemskiej, asesor*. Wytlómacze ci inaczej w stanowej kwaterze. Krasz.

Stań, i, lm. e I. † **S. p. Stanowisko**: Dostać nadto wszystkiego na stani u siebie w po-

dróżach opata, przełożonego, sędziego, poborey, Sł. wil. 2. bart., p. **Odra**. Skr. <Od Stać, wzgl. STA>

† **Stańca**, y, lm. e p. **Stancja**: S. ta, abo ten pokój, jest na wierzchu nad innymi pokojami. Star. Niech ś. i me serce stanie tych gości godną stańcą. Susz. Mimo nasze stańce i obozy wyprawił wojsko. Tw. <Włos. stanza>

Stańcować się, uje ś., **ował ś.**, **Stańczyć ś.** *zmęczyć ś. tańcowaniem, zhasać ś.*: Mazurowie już stańcowani byli pod koniec zapust. Kaczk. <Z(s) + Tańcować>

Stańcowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Stańcować ś.*

Stańczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Stańczyć ś.*

Stańczyć się, y ś., ył ś. p. **Stańcować ś.**: Rozeszli ś. na spoczynek i spoczywali smacznie, bo jedni stańczyli ś., drudzy podehmieili sobie. Jez. <Z(s) + Tańczyć>

Stańczyk, a, lm. *owie członek pewnego stronnictwa konserwatywnego w Galicji*: Oponenci jubileuszu, podnoszący jako swą własność od nich samych pochodzące nazwisko stańczyków. Spas. <Od imienia Stańczyk>

Stańczykostwo, a, blm., *duch, dążność, działalność, cecha stańczyków*: Głównym pierwiastkiem składowym atmosfery moralnej Krakowa jest S. <Od Stańczyk>

Stańczykowski przym. od **Stańczyk**: Polityka stańczykowska. Interesa stańczykowskie.

× **Stapel**, pla, lm. *pie nięjsze, gdzie są warsztaty okrętowe*. Sł. wil. <Nm. Stapel>

Stapiać, a, ał i S. ś. p. **Stopić**.

Stapianie, a, blm., *czynność cz. Stapiać*.

Stapianie się, a ś., blm., *czynność cz. Stapiać ś.*

Stapirować, uje, **ował włosy** (u fryzjera) = *zabrać, nastroszyć grzebieniem, utapirować*. <Z(s) + Tapirować>

Stapirowanie, a, blm., *czynność cz. Stapirować*. [Stapiać, a, ał, Stoplać] I. *zmaczać; zabrać, unurzać*: Szarak staplany, przestraszony. Dyg. Książę, staplany w bagnie, płytał ś. między ludźmi. Żer. 2. *zamorusać, zbrudzić, zwalać*: Był jak murzyn, cały stoplany. [S. ś.] *zmaczać ś., unurzać ś.* <Z(s) + Taplać>

[Staplanie, a, blm.] *czynność cz. Staplać*.

[Staplanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Staplać ś.*

† **Starac**, a, ał *dać ś. starzeć, marnować?*: Mając wrodzoną rycerską dzielność, animusz i męstwo, to wszystko darmo za piecem starają. Grab. P. S. ś. I. *usiłować, zabiegać, dbać*: S. ś., ponieważ zniszczyć musi ciało, aby imię przynajmniej po nas tu zostało. Kochan. Starajcie ś., abyście przez dobre uczynki pewne czynili wezwanie i wybranie wasze. Wuj. Sam ś. pilnie starał, aby co dzień był lepszy. Skar. Starajmy ś. o lepsze z swej strony porządku. Biel. M. A tak ustawicznie trzeba ś. o to S., abyśmy, ile możemy, drugim dobrze czynili. Baz. Kto ś. nie stara, niech nie obiecuje, próżnując, szczęście że sobie ukuje. Lubom. Kto ś. o wszystkich łaskę stara, żadnej nie ma. Nar. Będzie jego powinnością S. ś. o przyjaźni pana pułkownika. L. Staral ś. o ten urząd. Troc. 2. o pannę, o kobietę = *ubiegać ś., konkurować*: Starac ś. o rękę mojej siostry. Staral ś. o dożywotnią przyjaźni jej. L. Ociece twój stara ś. o mnie. L. Staral ś. przez posty swe, między którymi pierwszy był Sukin, o królową Katarzynę. Gór. Staral ś. o twoją siostrę w stan małżeński. Troc. 3. † **S. ś.** = *troszczyć ś.*,

STARANIE

mieć pieczę: Jan św. starał s. o tym, aby uczniowie jego już więcej Chrystusa wazyli, niż jego samego. Białob. Krasus czeladzi wiele doma żywił, o które s. bardzo starał, stojąc często-kroć nad niemi, gdy s. uczyli. Kasz. 4. [S. s.] *kłopotac s., troszczyć s., martwić s.:* Nie starał s., dziewczę, nie sąśmy pierwsi, co s. z sobą pogniwiali. Zabił on już w bitkach troje ludzi, ale s. ta o to wtedy nikt bardzo nie starał. Tet. 5. †S. s. = *starzeć s.* Ps. flor., Glos. <STAR>

Staranie, a l. †S., blm., czynność cz. **Starac.** 2. Im. a = a) a. [Starunek] *staranie s., zabiegi:* Uczynić o co S. Troc. Macie o to S. czynić, aby nauczycielom słusne zapłaty były naznaczone. Baz. Dzięki jego staraniom przyjęto syna do szkół. Porobić starania o co (= *kroki w celu wyrobienia, zyskania czego*). Z faski Opatrzności a naszym staraniem. Rzew. Na to wyszły starania moje. Troc. Poruczyć komu S. o czym, Czas mi już resztę dni Bogu oddać i staraniu o duszę. Krasz. Mieć, okazywać S. = *pieczę; opiekować s., troszczyć s., dbać o kogo:* Mieście S. o sierocie. Mieć o kim, o czym S. b) *zaloty, konkury, ubieganie s. o pannę, o kobietę:* Szumieć w staraniu, a potem z żonką nędzę klepać. Troc. W staraniach swoim s. rozumem miarkuj. Troc. Według twoich lat i urodzenia czyn S. Troc.

Staranie się, a s., blm., niek. **Staranie** czynność cz. **Starac s.:** Odrzekłem s. był na czas swojego systemu niestaranja s. o nie u naszej uniwersyteckiej zwierzchności. Mick.

Starannie przys. od **Staranny; Starownie,** × **Starobliwie, †Starynnie:** Dzieło S. wypracowane.

Staranność, i, blm., rz. od **Staranny.**

Staranny, Starowny, × Starobliwy, †Starynny l. pilny, *starający s., zabiegliwy, dbały, gorliwy, troskliwy, pieczołowity:* S. w robocie, w ubraniu. S. gospodarz. 2. *odznaczający s. starannością, starannie wykonany:* Staranne wydanie dzieła. S. ubiór. Staranne młodzi wychowanie. Śniad. Staranna opieka (= *troskliwa*). <Od Starac s.>

Staraszy, ego, Im. si rz., gór. *górnik w Wielicze, mający obowiązek doglądać swych współtowarzyszy, aby s. nie lenili w pracy.* <St. w. od Staranny>

[**Starasić, i, il, Starasować**] *zdeptać, zmieć, stłumić, strataować; zniszczyć; zmieszać:* Za staraszonym walką śniegiem był on widoczny dalej. Tet. O ratunczku! jak my to starasiły zboże. Ork. W tym miejscu, kany leżał śnieg tak staraszony, jakby s. tam co najmniej z pięciu chłopów było. Ork. Staraszony, zdeptany śnieg, pobite wilki, pozagryzane psy, Tet. <Z(s) + Tarasić>

[**Starasować, uje, ował**] p. **Starasić:** Starasowany przewagą sąsiada słabszy nie ma już dla siebie innego ratunku, jak tylko natężyć całe swoje siły. Sur. <Z(s) + Tarasować>

[**Starasowanie, a,** blm.] czynność cz. **Starasować.**

[**Staraszek, szka,** Im. szkowię] *staruszek.* <Od Stary>

[**Staraszenie, a,** blm.] czynność cz. **Starasić.**

[**Starawy**] *stary nieco, niemłody:* Ten człowiek S., bo już moeno siwe włosy miał nad śniadym czołem. Ork. <Od Stary>

†**Starbać się, a s., al s., †Starbotać s.** *chwiać s., słańać s. wahać s., przeważać s. na tę i ową stronę, nie stać, nie trzymać s. krzepko na nogach:* Starba s. cyga, koło, *trepidanti motu rotatur.* Kn. <STARB>

STARCZYĆ

† **Starbanie się, a s.,** blm., czynność cz. **Starbać s.**

† **Starbotać się, oce s., otał s. p. Starbać s.** Troc. Chory nogi włóczył, tylko s. po udach starbocąc. Skar. <Od Starbać s.>

† **Starbotanie się, a s.,** blm., czynność cz. **Starbotać s.**

[**Starcárz, a,** Im. e] *juhás, co stare owce pasie.* <Od Starka>

Stara, ej, Im. e p. **Stary.** <Od Stary>

Starcie, a l. blm., czynność cz. **Zetrzeć:** S. w proch. Troc. 2. Im. a = a) Dwojakim starciem, to jest dwojaką plagą zetrze je Pan. Wuj. b) *starcie s., natarcie, potyczka, bitwa, atak:* Napomina Bolesław wojsko, aby dawno pożądanej i nad spodziewanie od nieprzyjaciela do starcia z sobą okazji podanej wymknąć s. z rąk nie dali. Błaż. Polacy rozwleczone szyki ufów ruskich gwałtownym pędem na pierwszym starciu rozrwali. Stryjk. Porządny wojennik jako w starciu mężny, tak bywa po wygranej ostrożny. Koch. W. c) chir. *przetarcie, uszkodzenie powierzchowne skóry, odparzenie (excoriatio).* d) fizj.: S. zębów = *zmniejszenie s. ich przez długie użycie (usura dentium).* e) wet.: S. kłębu = *odsiednienie, sedno (attritus a sella).* f) wiośl.: S. a. *Karambol zetknięcie s. łodzi podczas biegu.*

Starcie się, a s., blm., niek. **Starcie** czynność cz. **Zetrzeć s.**

× **Starcowski p. Starczy.** Troc, L. <Od Starzec>

† **Starcowskie** przys. od **Starcowski, jak starzec.** Troc, L. <Od Starcowski>

Starcowy p. Starczy. <Od Starzec>

× **Starcowzrok, u,** blm., okul., p. **Długowzrocność.** <Starzec + Wzrok>

Starców p. Starczy. St. wil. <Od Starzec>

[**Starczyzna, y,** blm.] p. **Starszyzna.**

Starzczać, a, al p. Starczyć.

Starzanie, a, blm., czynność cz. **Starzczać.**

† **Starzec, czka,** Im. czki l. p. **Stark:** Gilów... dostaniesz też na maluczkiach starczkach. Cyg. Nawin lepu na laszeczkę, wetkni w ziemię, a uwiąż dziecięta pod onym starczkiem. Cyg. 2. *rzepik (agrimonia) roś.* Mym. <Od Stark>

Starczenie, a, blm., czynność cz. **Starczyć.**

[**Starczenie się, a s.,** blm.] czynność cz. **Starczyć s.**

Starczy, × Starcowski, Starcowy, Starców l. przym. od **Starzec.** 2. lek.: Obląkanie starce (presbyophrenia). Zmiana stawów starca (malum senile articulorum). Zgorzel starca (gangraena senilis). Uwiąd S. (marasmus senilis). 3. okul.: Dalekowzrocność starca = **Długowzrocność.** Obwódka starca rogówki (gerontoxon). <Od Starzec>

Starczycha, y, Im. y z: Powoli od ścian domów odrywają s. starczychy. Zap.

Starczyć, y, yl l. dok., niedok. **Starzczać wy-**starczyć, *stanąć, nie zbraknąć:* Komu dłużej pie- niądze starczą, ten dłużej wojnę prowadzi. Stasz. Ku miastu lecą konie, ile nogi starczą. Dm. Pierś starczy za gród z cegły (= *zastąpi go*). Gdyby tak każdemu dawał, niedługo mu skarby jego starczyły. Wor. Gienjusz jego starczył na poczucie tej myśli. Jeł. 2. × S., nied. co = *dostarczać, dostawiać ile trzeba:* Wsie ogromnym wojskom starczą żywność i ludzi. Stasz. 3. † S. = *nastarczyć, wydołać, podolać, nadążyć, dać radę:* Już żywi pogrzebowaniu umarłych nie mogli S. Leop. 4. [S.] *sterczyć, wychodzić z równowagi.* [S. s.]

w słowiej = stawić ś. na słowie, dotrzymać słowa: Nie było żadnego kazania: miał je mieć ten misjonarz, który... ale nie starczył ś. w słowie. Kaczk. <Ze Stateczyć>

Starczyk, a, lm. i, **Starzynek** bot. (senecillis) roś. z rodziny złożonych. <Od Starzec>

× **Starczyn** p. **Starczyny**. Troc. <Od Starcka>

Starczyzna, y, lm. y **starowina, działowina**: Jednego już mając na oku, drugiego starczyznę spodziewał ś. odgadnąć, przypatrując ś., z kim najczęściej przestawał. Krasz. <Od Starzec>

† **Starczyzno, ego**, bhm. *majątek, mienie babki*. Troc. <Od Starcka>

× **Starczyny**, × **Starczyn** przym. od **Starcka**, *babczyn*. Troc.

[**Starć, zetrze, starć** i S. ś.] p. **Zetrzeć**. <Z(s) + Tarć>

[**Starcozka, i**, lm. i] p. **Starcka**. <Od Starcka>

[**Starzek, rka**, lm. *rkowie, Stark*] l. *starzec, staruszek, dziadek*. Kn. 2. *dziad, dziadek = ojciec którego z rodziców*: S., dziadek, ojcowo abo matczyn ojciec, dziad. Kn. <Od Star(y)>

† **Starenny** *podstarzaly, podeszly*: Starennych patryjarehów grono. Koch. W. Na wsi młodość w wiek S. bezpiecznie przechodzi i w żywej cielek czerstwości w drugi wiek zachodzi. Zim. Starenna jodła. Koch. W. <por. Starynny>

[**Staręki**] p. **Staruchny**. Troc. Juź ś. iści wróżka starękiego Symeona. Koch. W. <Od Star(y)>

Staręć, a, al, Staręć l. Staręć = *targając zmiętosć; zmierzwić, potargać*: S. słone. 2. *targając a. targnąwszy zerwać, rozzerwać, porwać; rozszarpać*: S. więzy, łańcuchy, kajdany. Kumorwisko, śmieć i lachy a rupiecie stargane. Przen.: S. prawa. Troc. (= *złamać, zgwalczyć, zdeptać*). Stargany obowiązek wdzięczności. Rzew. *Szczęście wąż, jak mgły, wicher nie stargał*. Sf. Przen.: S. siły, zdrowie = *zerwać, zwątlić, nadszarpać, zniszczyć, nadwierzyc, złamać, sterać*: Czując ś. być na siłach starganym, oddał niektóre ziemie pod rząd synów. Nar. Kiedyby był młodszym i nie tak starganym pracami, samby mu był wodzem. P. Koch. 3. [S] *zniszczyć, zetrzeć, zdzyzłowić*: Juź zerwało... te kilka morgów stargało, zasypało kamieniami. Stargana była ona groszówka, ale że „lutey“ wszystkie były na niej, jak należy. Kon. Dostawszy od jednej dziewczki nie doszczętnie jeszcze starganą groszówkę a pasąc krowy w polu, szukała na groszówce tej luter. Kon. 4. † S. *ściągnąć, skrepować wśród targaniu*: Powrozmi piekielnymi stargnione. Leop. S. ś. l. † *Staręć* ś. = *wstrząsnąć ś., drgnąć*: Dla strachu stargnąć ś. musi człowiek. Hrb. 2. *zniszczyć ś., osłabnąć, zerwać ś., nadwierzyc ś., sterać ś.*: Kiedy ś. już wielkimi pracami i laty stargał i w siłę ustawał, odpasał szabłę i zbroję połowył. P. Koch. Stargałem ś. od tej pracy. Troc. <Z(s) + Targać>

Starganie, a, bhm., czynność cz. **Stargać**.

Starganie się, a ś., bhm., czynność cz. **Staręć** ś.

Staręć, nie, nęć i † S. ś. p. **Staręć**. Komu w boju ręka nie stargnie, gdy mu w oczy stanę ociec! Bardz. (= *drgnie, zdręży*).

× **Staręnie**, a, bhm., p. **Staręnie**: Zbieganie abo S. konia, gdy koń zachoruje z biegania wielkiego. Lk. (= *zerwanie*).

† **Staręnie się, a** ś., bhm., p. **Staręnie** ś. **Staręnie**, a, bhm., **Staręnie** czynność cz. **Staręć**.

† **Staręnie się, a** ś., bhm., **Staręnie** ś. czynność cz. **Staręć** ś.

Stargować, uje, ował co = *targując zgodzić; dobić targu co do czego*: Spytała o cenę konia i nie mówiąc oń wiele, stargowała. P. Koch. Stargował i wziął na borg od szewca buty. Górn. Stargowałem dom i dałem juź nawet zadatek. × S. ś. *zgodzić ś. co do ceny*: Musiałbymci ukraść, gdybym tak tanio miał zbyć.— To ś. juź nie stargujemy. Alb. <Z(s) + Targować>

Stargowanie, a, bhm., czynność cz. **Stargować**. × **Stargowanie się, a** ś., bhm., czynność cz. **Stargować** ś.

Stark, u, lm. i, † **Sterk**, † **Styrk**, † **Szyrk** l. † S., [**Stark**] *gałąź*: Do tego kolowrotka S. przywiąż, na którym lep ma być; ten S. ma być z liściem, bo rychlej ptak pada. Cyg. Tedy nawiąż jagód do startku przy ciebie. Cyg. (= *przy gałązkach*). 2. [S.] *stary pień pozbawiony gałęzi*. 3. † S. [S.] *kawalek kija sterczący z ziemi; krzak*: Nie zranileś ś. kędy o S., o kamień, łani dokładając? Lubom. Czasem jeździec, czasem koń padszy na startki abo na rowy, często oba łamią karki. Pot. Zawadził o S. jakiś nogą. Pot. Przen.: *zawada, przeszkoda; bodzić, oświeć, koleć*: Cieszyli ś., że im bolesny S. z oczu uprzątnie. Pot. (= *co im było solą w oku, kością w gardle*). Teraz ci to wam godne w oczach startki. Chr. Dan mi jest S. w ciało i anioł szatan, aby mię polizkował. B. B., Bud. (bodziec ciała. B. G.). Apostoł startkiem abo bódziem, który ciału był dan, nazywa ustawiczne utrapienie. Smal. Próźna Szawłowi wierząc naprzeciwko startkowi. Gil. 4. anat. p. **Krętarz**. 5. lek. *gruczoł krokowy*. Zdr. **Starzek**. <STARK/STYRK>

[**Stark, a**, lm. i] l. p. **Starek**. 2. *teść*.

Starcka, i, lm. i l. × S. *kobieta stara, staruszka, babka, baba*. Troc. Tobie, starcko, u przęśli lepiej, niż skakać u gęśli. Nar. Dziwny świat, dziwny, patrzaj, co ś. dzieje: w pół wieku drugi z startką odmłodnieje. Bratk. Ta S. wyrwała go z nieszczęśliwej doby. L. Zaliby do swojej startki tak wdychał? Sienk. 2. *matka ojca lub matki, babka czyja*: S., babka, baba, matki mojej lub ojca matka. Kn. 3. [S.] *matka ptaków*. 4. Startki w ulu = *stare pszczoły*. L. 5. *kwopatwa stara; stara owca*. L. 6. *gatunek wódki starej pedzonej ze zboża*. 7. × S. *dziewiątka żołędna w kartach do gry*: Króle, wyżniki, damy i niżniki, startki i młódki, czarne i czerwone. Mick. Zdr. [**Staręczka**]. <Od Star(y)>

[**Starkowizna, y**, lm. y] *dożywocie, deputat; część wyznaczona dla starych*. Gwar. <Od Starek>

× **Starkowy** przym. od **Stark**; *sterczkowy*. <Od Stark>

Starmosić, i, il, [**Starmosić**] *tarmosząc zmiordować, stargać*: Tur go starmosił. Sienk. <Z(s) + Tarmosić>

Starmoszenie, a, bhm., czynność cz. **Starmosić**. × **Starnać, nie, nęć** p. **Starnieć**.

[**Starnia, i**, lm. e, **Stornia, Starniew, Starniewka**] *ślądra dorosła, stara*.

× **Starniały** *który starniał, ściępyły, zdrętwiały, zgrabiły*: Szyi starniałej, że na żadną stronę głowy obrócić nie można. Syr. <Od Starnieć>

× **Starnieć, eje, al, × Starnać, zdrętwieć, ściępnąć, zdrewnieć, zgrabić, zeszywnieć, zmartwieć, osłupieć**: Od dymu tego ziela węże starnieją i na poly umierają. Syr. <Z(s) + Parnieć>

× **Starnienie, a**, bhm., p. **Starnieć**: Lekarstwo starnieniu ktoregokolwiek członka, któryby władzy i ruszania nie miał. Syr.

[**Starniew**, nwi, lm. nwie] p. **Starnia**: Sledź, łosoś, węgorz, minóg, jesiotr, marenka i śladra czyli S. Zdr. [**Starniewka**].

[**Starniewka**, i, lm. i] p. **Starniew**.
× **Starnięcie**, a, bfm., × **Starnienie** czynność cz. **Starnać**.

Staro przys. od **Stary**: Jej podwiązana twarz wyglądała tak S. i chorobliwie. Kow.

Staroaryjski *tyczący ś. starodawnych Aryjczyków*: W przebiegu swoim myśl rosyjska zwracała ś. w kierunku staroaryjskiego ducha ku nirwanie. Spas. <Stary + Aryjski>

Starobabski *tyczący ś. starych bab, właściwy starej babie*: Starobabskie pogadanki. Śl. wil. <Stary + Babski>

Starobiblijny *tyczący ś. starej Biblii, Starego Testamentu, biblijny*: Chorał przypomina S. płacz Jeremiasza. Spas. <Stary + Biblijny>

Starobizantyjski *tyczący ś. starego Bizancjum*: Sztuka starobizantyjska. <Stary + Bizantyjski>

× **Starobliwie** przys. od **Starobliwy**.
× **Starobliwość**, i, bfm., rz. od **Starobliwy**.

× **Starobliwy** p. **Staranny**: Obrął Rzym za pany starobliwie o sobie Trojany. L. <Od Starac ś.>

Starobojarski *tyczący ś. starych bojarów*: Ród S. <Stary + Bojarski>

× **Starobój**, oja, lm. oje *stary, wysłużony wojak, żołnierz, weteran*. <Stary + Bój>

× **Starobyłość**, i, bfm., rz. od **Starobyły**; *stare dzieje, był staroświecki*: Wystawił S. polską w następującym obrazie. Bońk. <Od Starobyły>

× **Starobyły**, × **Dawnobyły** *starodawny, staroświecki, odwieczny*: Starobyłe imię. Bońk. Urobieni według starobyłego wzoru. Dyg. <Stary + Były>

Starochrześcijański *tyczący ś. starych chrześcijan, starego chrześcijaństwa*: Traktat powyższy sięga jeszcze starochrześcijańskich czasów. <Stary + Chrześcijański>

† **Starochwalny**, † **Dawnochwalny** *chwalony od dawna*. <Stary + Chwalny>

[**Starociany**] przym. od **Starocie**: Podobny zupełnie do starocianego dębu, który ogołocony z liści, odarty z kory... sam tylko jeden pozostał na rozległej porębie wyciętego lasu... Kolł. <Od Starocie>

[**Starocie**, a, lm. a, **Staroctwo**] i. *stary grat, przedmiot bardzo stary i nieużyteczny, rupieć*. 2. *pog. człowiek stary, stary grat, stary grzyb*. <Od Starota>

[**Staroctwo**, a, lm. a] p. **Starocie**. <Od Starota>

Staroczech, cha, lm. si *członek partji konserwatywnej w Czechach*. <Stary + Czech>

Staroczeski przym. od **Staroczech**: Stronnictwo staroczeskie. Ś. „Hlas Narodu”. <Stary + Czechski>

Staroczesność, i, bfm., rz. od **Staroczesny**.

Staroczesny *starych czasów dotyczący, staroświecki, starodawny, starożytny*: Istnienie drobnych osad włościańskich, zaśniedziałych w rutynie staroczesnej. <Stary + 2. Czesny>

Starodawnie przys. od **Starodawny**. L., Troc.

Starodawnosc, i, bfm., rz. od **Starodawny**. L., Troc. Jeruzolimę sami Turcy zowią świętym miastem i pilnie tego strzegą, aby jaka S. nie zginęła. Warg.

Starodawny, † **Starodni** *bardzo stary, starożytny*: Mchem pokryte baszty starodawne. Jeruzalem, tak starodawne miasto. Białob. Starodawna puszcza. Pol (= odwieczna). <Stary + Dawny>

[**Starodab**, ębu, lm. ęby] *stary dab, odwieczny dab*: Stoł dab, Ś. Psń. <Stary + Dab>

† **Starodni** p. **Starodawny**; S. Leop. (starodawny. B. G.). <Stary + Dzień>

Starodrzew, wu a. wiu, bfm., × **Starodrzewie**, × **Starodrzewo** *drzewo starsze nad kolej przyjęte w gospodarstwie leśnym*. Łab. <Stary + Drzewo>

× **Starodrzewie**, a, bfm., p. **Starodrzew**. Miejsce zupełnie zaniedbane, ze znikającym w uwiedu starodrzewiem. <Od Starodrzew>

Starodrzewny i. przym. od **Starodrzew**: S. gdy dab zetną w lesie, potężniej runie, im wyżej wierzech niesie. Koch. W. Sosna starodrzewna. Otw. S. dab. Troc. Nasiennik S. 2. *mający drzewa stare, złożony z drzew starych*: Las S.

× **Starodrzewo**, a, lm. a p. **Starodrzew**: Kiedy ś. same starodrzewa w lesie przedać mają, trzeba je przelicyzyć i odmierzyć. Kluk. <Stary + Drzewo>

Starodub, a, lm. y i. *stary jalopa, stary głupias; stare babsko*: Któżby staroduba zyczył mieć za żonę? Opal. 2. bot. = a) p. **Nabagnica**. b) p. **Miarz**. <Stary + Dub>

† **Starodubski** przym. od **Starodub**: Starodubskie dumy. Darow. (= *pieśni dawne, staroświeckie*). <Od Starodub>

Starodziejski i. † S. *staroświecki, staromodny*: Pani starodziejska (= *odziewająca ś. po staroświecku*). 2. [S.] *starożytny*. <Od Stare dzieje>

Starokalendarzanin, a, lm. anie, † **Starokalendarzec** *ten, co ś. trzyma starego kalendarza, starego stylu*: Racje starokalendarzan w samej rzeczy nie nie ważą. Sak. Opuśćcie mi, panowie starokalendarzanie, ten rachunek jest mylny. Sak. Responsa katolickie na objejeje starokalendarzan są położone. Sak. <Stary + Kalendarz>

† **Starokalendarzec**, rca, lm. rey p. **Starokalendarzanin**: Głupi starokalendarze, dawniejsza jest wiara rzymska, niżli twoja ruska. Sak. <Od Stary + Kalendarz>

Starokatolicki przym. od **Starokatolik**: Syn katolik, ale ochrzczony w kościele starokatolickim. <Stary + Katolicki>

Starokatolicyzm, u, bfm. *wyznanie starokatolików*: Według Stronina, ku ortodoksji wschodniej ciągną już dzisiaj protestantyzm i S. Spas. <Stary + Katolicyzm>

Starokatolik, a, lm. oy *odstępca od kościoła rzymsko-katolickiego wskutek ogłoszenia dogmatu o nieomyślności papieża*. <Stary + Katolik>

Starokawalerski *tyczący ś. starych kawalerów*: Żywot S. <Stary + Kawalerski>

Starokawalerstwo, a, bfm. *stan starego kawalera*. <Stary + Kawalerstwo>

Staroklasyczny *z czasów starożytnej klasycyzacji po: hodzący, należący do starożytnej klasycyzacji*: Smak, artyzm S. <Stary + Klasyczny>

× **Starokratowy** *starożytny, staroświecki, antyczny*: Biesiady antykowa, czy starokratowa (bo i tak ś. mówi), rządzące ś. przystojnością. Czart. A. (por. arystokracja, demokracja i t. d. L.).

Starolądowy *tyczący ś. starego lądu*: Bażant jest ptakiem starolądowym. <Od Stary + Ląd>

Staroletni, **Staroletny** *stary, dawny, liczący wiele lat, wiekowy*: Do rozmaitych żartów moda staroletnia. Pot. <Stary + Letni>

Staroletny p. **Staroletni**: Po lesiech staroletnych pogląda. Żebr. [Niewiasta staroletnia]. <Stary + Letny>

Staromiejski *tyczący ś. starego miasta*: Dzielnica staromiejska Warszawy. Ratusz S. Obrazek staromiejskie. <Stary + Miejski>

Staromodnie przys. od **Staromodny**.
Staromodny według starej mody zrobiony, wyszły z mody, staroświecki, starodawny: Ubiór S. <Stary + Modny>
 × **Staronowy stary i nowy zarazem**: Latosowy S. kalendarz. Zebr. Jejmość pp. Modnożyjskie, owe to ustawicznych wielokosztownych staronowych, nowostarych, spadzistych, weinanych strojów i sukien gustosędzine. L. <Stary + Nowy>
Staroojcowski tyjący ś. starego ojca, czyli dziadka, dziadowski. Mącz. <Stary + Ojcowski>
Staroojczysty starych ojców dotyczący, od dawien dawna ojczysty, narodowy. Wor. Życzenie powrotu na łono staroojczystego kościoła. <Stary + Ojczysty>
Staropanieński tyjący ś. starych panien: Żywot S. Dziwaactwa, nałogi staropanieńskie. <Stary + Panieński>
Staropanieństwo, a, blm. stan starej panny, podeszły wiek panny: Dobrowolnie skazała ś. na S. Asn. <Stary + Panieństwo>
Staropergaminowy tyjący ś. starych pergaminów: Tak go miłość macierzyńska w staropergaminowych zwie dokumentach. Szaj. <Od Stary + Pergamin>
 † **Staropisca**, y, lm. y pisarz starożytności, archeograf: S. Wegecjusz. Dor. <Stary + Pisać>
Staropłodzień, dnia, lm. dnie, Mieczyk smrodliwy bot. (spatula foetida) ros. <Stary + Płodzień>
Staropogański tyjący ś. starego pogaństwa, starożytnych pogan: Było to owym staropogańskim prawem, pozwalającym księżęciu zabrać majątek odumarły bez synów. Szaj. <Stary + Pogański>
Staropolak, a, lm. cy, × **Staropolec** starożytny Polak. Troc. <Stary + Polak>
 × **Staropolański** tyjący ś. starych Polan: Na odgłos klęski przebudził ś. duch narodowy, wolność staropolańska, gminna, patryjarchalna. Bart. <Stary + *Polański, od Polanin>
 × **Staropolec**, lca, lm. lcy p. **Staropolak**: Stawiamy przed tronem twoim tego naszego staropoleca. Wor.
Staropolski starym, dawnym Polakom właściwy: Gościnność staropolska. Ubiór S. Zwyczaj, przysłowia staropolskie. Miód S. Ona staropolska prostota serca i szczerłość odpada. Skar. To serce dobroczynne, to dusza bez skazy staropolskiego czasu wystawia obrazy. Tremb. Staropolskie postępkę i enoty. Koeh. W. Staropolskiej poprzec mamy sławy. Jabł. Dobrzeć u nas było, gdy wszystko z staropolska ludzie poczynali. Opal. Gdzież owa staropolska enota i prostota. Troc. **Po staropolsku** przys. jak u starych, dawnych Polaków: Ja mówię szczerze, po staropolsku. L. <Stary + Polski>
Staropolskość, i, blm., rz. od **Staropolski**.
Staropolszczyzna, y, blm. I. zwyczaj, obyczaj staropolskie, język staropolski: S., wszystkie zbiór staropolskich obyczajów, zwyczajów, sposobów myślenia, mówienia. L. Pieśń Bogarodziej słowo od słowa z wykładem dla staropolszczyzny trudnej tu położę. Skar. 2. starzy Polacy: Świadków działań sejmowych nazywała S. arbitrami. Bart. <Od Staropolski>
 × **Staroposesjonat**, a, lm. ci dawny posiadacz, właściciel dóbr, majątku. L. <Stary + Posesjonat>
Starorepublikański tyjący ś. starej republiki. **Po starorepublikańsku** przys. w sposób starorepublikański:

Czeiciel wolności, pojętej po starorepublikańsku, opuścił chorągiew natychmiast. Rol. <Staro + Republikański>
Staroroczny tyjący ś. starego roku: Krzątały ś. po izbie, porządkując ostatki starorocznych nieporządków. Jeż. <Od Stary + Rok>
 × **Starorodny** pochodzący ze starego rodu: Starorodna familja. L. <Stary + Rodny>
Starorusin, a, lm. i członek partji zachowawczej Rusinów. <Stary + Rusin>
Starorusiński, **Staroruski** tyjący ś. starych Rusinów: Stronnictwo starorusińskie. <Staro + Rusiński>
Staroruski p. **Starorusiński**: Malarstwo staroruskie. <Staro + Ruski>
[Starosia, i, lm. e starościna weselna. <Od Stary>
[Starosieniek, nka, lm. nkowie] *starosta weselny*. <Od Starość>
Starosławny sławny w starożytności, sławny z dawnych czasów: Święć ś., pieśni starosławna. Śl. wil. Starosławni ojcowie. Śl. wil. I dobieżcie księgę starosławną, przepowiadać z niej dni ostatnich. Zm. <Staro + Sławny>
Starosłowiaństwo, a, blm., p. **Starosłowiańszczyzna**: Reakcja ta zadała cios wielki starosłowiaństwu, to jest obrządkowi słowiańskiemu. Bart. <Stary + Słowiaństwo>
Starosłowiańszczyzna, y, blm., **Starosłowiaństwo** język starosłowiański, literatura starosłowiańska, obrządki starosłowiańskie: Nasz młodzian wziął ś. ze szczególną gorliwością do starosłowiańszczyzny. Chm. <Stary + Słowiańszczyzna>
Starosta, y, lm. stowie I. † S. przodek, antenat. B. Sz. 2. starszy, przełożony, głowa czego, rzadca, zarządca, naczelnik, władca. B. Sz. Wsiadać powinni na każdą obronę gruntów, lasów, granie i gdzie im starosta (to jest zarządzający włością) każe. Rol. Spotykamy go nawet rządca, czyli starostą, klasztoru Staniąteckiego. Czucz. Przez trud Bóg swój lud odjął djabłej stróżej, przydał nam zdrowia wiecznego, starostę skował pkielnego. Bogar. Radziej staroście piekielnemu, niż Tobie służąc, przeciwko nam zawziętość w sercu noszą, Sienk. (= *lucyperowi*). Ślubuję, jako ś. będę o nią bodaj z samym piekielnym starostą potykać. Sienk. Jeden ze starostów w Zakonie. Sienk. (= *komtur*). Króla samego przy życiu zostawił, tudzież starosty, tudzież pułkownicy zbawił. Miek. 3. S. weselny = gospodarz wesela, marszałek, zarządca wesela; starszy družba: Powiadasz, że cię wodzi popruski z oblubieńcami, z družkami, z starostami około stołka. Pim. [S. dański] = S. ze strony panny młodej. [S. brański] = S. ze strony pana młodego. Potym S., zarządca wesela, w te słowa družbom porady udziela. Brodz. S. swadziebny = architriclinus. Tuch. 4. najwyższy urzędnik w danym miejscu, wielkorządca, namiestnik panującego: Jezus stanął przed starostą; i pytał Go S.: Tyś jest królem żydowskim? Sekl. Rozszerzając dawni królowie polscy dobra stołu swego, osadzali w nich rządce, którzy z nich wyznaczone daniny wybierali; zakładali królowie w wielu takowych ekonomjach zamki, a straż ich z nadaną potym sądową jurysdykcją owym rządcom oddali; tym rządcom słowiański jospoze język dał nazwisko starosty. Kras. Grodzki S. sądy grodzkie sprawował, bezpieczeństwa w starostwie swoim pilnował, zamku całości przestrzegął. Skrzet. S. grodowy, S. sądowy, S. główny. Troc. Starostw grodowych jest w Koronie 69,

a w wielkim księstwie litewskim 25. Troc. Starostowie grodowi mieli sąd poprawczy z prawem miecza. Lel. S. nie grodowy, S. nie sądowy, dzierżawca. Troc. S. prowentowy = pilnujący tylko dochodów zastarostwa, S. nie grodowy. Starostwa grodowe, czyli sądowe, nie sądowe czyli prowentowe; mniejsze królewsczyzny tenutami, czyli dzierżawami, zwane Bobrow. S. generał = zarządzający powiatem, województwem, prowincją całą. Prowincjonalni, jako wyżsi, główni, zwali ś. starostami generałami. Bobrow. Król wybierał sędziów, czyli starostów. Wiszn. S. żmudzki między wojewodami sam jeden i wysoko w senat polski wchodził. Nies. S. a. kapucyn. Prz. 5. pierwszy urzędnik administracyjny w powiecie, czyli w cyrkule, w Galicji: S. cyrkularny, krejskapitan. L. 6. urzędnik wybierany z pomiędzy włościan dóbr rządowych, z władzą mniejszą od starszyny, w gminie rosyjskiej. Sł. wil. Pomędzy zabudowaniami rynku znajdowało ś. kilka pokąźniejszych i ochłodniejszych domów, jak np. starosty (sołtysa). Dar. 7. [S.] stary. 8. [S.] rodzaj tańca. 9. bart.: S. bartny = szlachcic wybrany na przewodniczącego w sądzie bartnym. Skr. S. bartny ma być szlacheckiego rodu. Nisz. 10. fl. p. Retman. II. gór. urzędnik w wielkiej kopalni, pilnujący sprawiedliwości w stosunkach między górnikami i bezpieczeństwa kopalni. Kluk. 12. wiośl. p. Ojciec. Zdr. X Starostka, [Staroscinek]. < Od Stary >

X Starostka, i, lm. owie p. Starostka: Skądże S. mógł wiedzieć, gdzie jego szukać? Sienk. < Od Starosta >

Starostować, uje, ował być starostą, pełnić obowiązki starosty: Lubo Gintowt, który nam starostował, wesolością i igraszkami sadił, nie to nie skutkowało. Kaczk. S. na weselu. Gorsze są czasy, nikiej Baranowski hań starostował na czorsztyńskim zamku. Kasp. Sienko starostował w powiecie Żydaczowskim. < Od Starosta >

Starostowanie, a, blm., czynność cz. Starostować: Ojciec jego Borys wystużył kawał gruntu niedawno, bo za starostowania księcia Konstantego Ostrońskiego. Rol.

Starostwo, a l, lm. a = a) urząd, obowiązki, godność starosty: S. sądowe, niesądowe. Troc. (grodowe dzierżawy nazwano starostwami, inne dzierżaw, osad i t. d. otrzymały imiona. Cz. Praetura u Rzymian S. Petr. b) kraina, nad którą starosta jest przełożony: S. tykocińskie. Plany na budowę zakładów wypracował starszy inżynier tutejszego starostwa. 2. blm. starosta z starością: Przybyli w tych dniach hrabstwo Zamojsy i Potoccy, starostwo Urzędowsy. L. < Od Starosta >

[Starostycha, y, lm. y] staroscina, żona starosty. Gliń. < Od Starosta, Ukr. >

Staroszlachecki tyżący ś. starej szlachty: Zwrot w dziejach obyczajowych do prostoty staropolskiej i staroszlacheckich tradycji. Jeszcze na wsi coś mu pozostanie staroszlacheckiego. Krasz. < Staro + Szlachecki >

Staroszlachetczyzna, y, blm. to wszystko, co dotyczy starej szlachty: Ostatni minstrel staroszlachetczyzny. Spas. < Stary + Szlachetczyzna >
[Starosć, a, lm. owie] starosta weselny < Od Stary >

Starosci p. Starościński: Urząd S. Troc. < Od Starosta >

Staroscianczka, i, lm. i p. Staroscianka. L. < Od Staroscianka >

Staroscianka, i, lm. i l. córka starosty: Panna S. Wójc. 2. [S.] starsza drużna. Zdr. Staroscianczka. < Od Starosta >

Staroscic, a, lm. e syn starosty. < Od Starosta >

Staroscicowicz, a, lm. e syn staroscica: Wnuk starosty = S. Bobrow. < Od Staroscic >

Staroscicówna, y, lm. y córka staroscica: Wnuczka starosty = S. Bobrow. < Od Staroscic >

[Staroscin] należący do starosty. < Od Starosta >

Staroscina, y, lm. y l. żona starosty. 2. [S.] kobieta najwybitniejsza we wsi, obierana na gospodynię weselną: W Sandomierskim S. weselną trzyma w ręku różgę, obwita kwiatami i ziółkami. Wójc. 3. S. jedzie w drogę = pewna gra towarzyska. Goł., Głog. < Od Starosta >

[Staroscinek, nka, lm. nkwie] p. Starosta.

Staroscinec, nca, lm. ncy, Starosciński strunnik starosty: Jak piorun, spadać umiał na czele staroscińców. Jeż. < Od Starosta >

Starosciny p. Starościński. Troc. < Od Starosta >

Starosciny p. Starościński: Tych win (kar) mniej a. więcej na stronę pana staroscińca zło tych 10. Wej. < Od Starosta >

Starościński, Starosci, [Staroscin], Starosciny, Starosciny przym. od Starosta: Słudzy staroscińscy. Skar. Rzemieślników obowiązanych do opłat starościńskich. Sur. S., ego, lm. scy rz., p. Staroscinec: Nikt ze starościńskich nie został w klasztorze. Pol. < Od Starosta >

Starosć, i, X lm. i, [Starota] przym. od Stary: Wszystko tak, jak było, tylko ś. ku starości nieco pochyliło. Karp. Siedząc wtedy na starościach Cezarowych ruin, mógłby mu opowiadać dzieje swej przeszłości. Krasin. S. człowieka = stare lata, wiek stary, sędziwy. S. człowieka, zwierza, drzewa, wina, miodu. Troc. Od roku pięćdziesiątego wchodzi człowiek w wiek starości. L. Dla starości, bo siedmdziesiąt lat dobrze był przeszedł, nie dojrzał. Syr. Dzieciństwo wiosna, lato młodziństwo, jesień dostałe męstwo, a chmurna zima S. Koł. S. dokonywanie wieku. Bud. B. S. w grób zamyka. L. O starości naszej siwizna znać dawa. Żarn. S. nie radość, śmierć nie weselo. Prz. Do późnej, do głębokiej starości. Zdzieciniał na S. Docekał szczęśliwej, późnej starości. Dzieci pielęgnują rodziców w starości. Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na S. trąci. Prz. S. ciało kazi. Troc. Biedna starości, wszyscy cię żądamy, a kiedy przyjdiesz, to zaś narzekamy. Rys. Starości pragniemy; gdy przyjdzie, tęskniemy. Kn. S. oziębła na wszystkich przychodzi a te wszystkie ciężary na ludzi przywodzi. Prot. Sama S. chorobą, darmo usiłuje doktor twój zawołany, bo choć opatruje, jak stary koźneł lata, jedną dziurę zszywa, a druga ś. w te tropy za łata dobywa. Groch. S. stek chorób i przykrości; S. nie sama przychodzi, kupę z sobą chorób wodzi. Kn. S. obraz albo owoc młodości; poznać łatwo w starości, jaki kto był w młodości. Kn. Przypłacisz w starości rozpustnej młodości. Kn. Jaki kto z młodu, taki na S. Kn. Leniwa młodość robi S. żebrakiem. Min. Każdy na S. żałuje, że ś. z młodu nie uczył. Rys. On już miał lata i sływał z młodości, a teraz ś. jał na S. miłości. P. Koch. Żenił ś. z młodą panienką na S. L. Przen.: Staremu młode mieć obyczaję sromota, ale w młodym piękna jest S. Skar. (= stateczność, powaga, rozsądek). < Od Stary >

[Starość, i, lm. i] *staranie, zachód, zabieg; kłopot, zmartwienie, przykrość*: Macie wielkie starości. Wielki grunt, wielka S. Wiele było starości, a niewiele skutku. Kon. <Od Starac ś.>

× **Staroświecczyzna**, y, blm., × **Staroświecczyzna** *wszystko, co staroświeckie, przestarzałe, niemodne, zacofane*: Koniecznymi są tu procedery pewne, analogiczne do tych, jakich używają podrabiające staroświecczyzny. Jeż. <Od Staroświecki>

Staroświecki przestarzały, wyszły z mody, przedpotopowy, zacofany, parafjański: Człowiek staroświeckiej enoty. L. S. zegar z-kurantami. Ubiór S. Ojciec poważnie mi wyglądał, choć ze staroświecka. Krasz. **Po staroświecku, Staroświecko**, † **Staroświeckie** przys. *w sposób staroświecki*: Po staroświecku, staroświeckie. Kn. [S., ego, blm.] *pewien taniec juhasów, z bójceki*. <Staro + Świecki>

Staroświecko p. Staroświecki: Z jej rąk niedawno jego ręce wzięły S. oprawne szmaragdy. Orzesz. <Od Staroświecki>

Staroświeckość, i, blm., rz. od **Staroświecki**. Kn. <Od Staroświecki>

× **Staroświecczyzna**, y, blm., p. **Staroświecczyzna**: Z tych gratów, co mamy, nie ś. nie zda; wszystko S. L. Za ryty tabin, za staroświecczyzną sprawi sobie francuszczyznę. Bratk. Ta S. pogodzi ś. z nowomodną nauką (= *poglądy stare, dawne, zacofane*). <Od Staroświecki>

[**Starota**, y] l. blm., p. **Starość**: S. przycisła. Kon. **2. człowiek stary, starowina**: U nas pod kościół S. i bieda ciągnie. Kon. <Od Stary>

Starotestamentowy dotyczący Starego Testamentu: Powtarza starotestamentowe twierdzenie, że serce króla znajduje ś. w ręku Boga. Remb. <Stary + Testamentowy>

† **Starotny staroświecki, dawny, odwieczny**: To maluje ówczesną opinię o tych starotnych domach szlacheckich. Darow. <Od Starota>

Starować, uje, ował wagę = *doprowadzić do równowagi po umieszczeniu na niej naczyń lub opakowania, w którym ma być ważony towar*: Resztę buraków składa ś. w miernię i stawia ś. na starowaną już wagę. Grusz. <Z(s) + Tarować>

× **Starować, uje, ował** co a. o czym = *mieć staranie*. St. wil. [S. ś.] *zasobić*. Gwar. <Od Starac ś.>

Starowanie, a, blm. czynność cz. **Starować**.

× **Starowanie**, a, l. blm., czynność cz. × **Starować**. **2. lm. a staranie, kłopot, zabieg**. St. wil. <Od × Starować>

[**Starowanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Starować** ś.

[**Starowaty**] *mężczyzna mający lat 25 do 30 i więcej*. Gwar. <Od Stary>

Starowiecznie przys. od **Starowieczny**: Zakon S. od apostołów podany. Koch. W.

Starowieczność, i, blm., rz. od **Starowieczny**: S. i nieodmienność są próbą prawdy. Koch. W.

Starowieczny l. odwieczny, starożytny, starodawny: Czemu nauką ojców starowieczną gardzicie? Skar. Starowiecznego syn Hiperjona. Pw. Starowieczne traktaty dla kupeców. Cz. Sława starowiecznych przodków. Troc. **2. bud.**: Mur cyklopowy a. S., w którym spojenia kamieni nie zachowują żadnego stałego kierunku, lecz tak są z sobą przypuszczone, jak tego naturalna nieformalność kamienia najłatwiej doradzała. Podez. <Od Stary + Wiek>

Starowiejski *tyczący ś. starej wsi*: I żal mi było opuszczać gościnne starowiejskie proggi. Las. <Staro + Wiejski>

Starowierca, y, lm. y l. *wyznawca starej wiary*: Zbiegali starowiercy w głąbie lasów, knowali i przemysłali nad zemstą, ale kneź jawnie nie nie czynił przeciwko staremu obycajowi. Krasz. **2. a. Starowierzec** *członek sekty w kościele wschodnim, trzymającej ś. ksiąg cerkiewnych nie w poprawnej, dziś obowiązującej redakcji, ale w starej, błędnej*: W Rosji partja starowierców wzięła górę i z niechęcią spoglądała na wpływ austriacki i Niemców. Kraus. <Stary + Wiara>

Starowierność, i, blm., rz. od **Starowierny**. L.

Starowierny *trzymający ś. starej wiary. wierzący po staremu*: Ojciec jej był S. Wad. <Staro + Wierny>

Starowerski *przym. od Starowierca*: Osiadło tam jeszcze jakie trzy a. cztery tysiące mieszkańców, złożonych po największej części z wychodźców starowerskich. Budz. <Od Starowierca>

Starowierstwo, a, blm. l. zb. *ogół starowierców*. **2. trzymanie ś. starej wiary, wierzenie po staremu. <Od Starowierca>**

Starowierzec, rca, lm. *rey p. Starowierca*: Tobie i twojej ojczyźnie każdy S. winien będzie odplacić zdrowiem i życiem. Budz. <Od Stary + Wiara>

Starowina, y, lm. y m. i ż. *starzec lub staruszka wzbudzająca politowanie*: Biedny S. podwesił sobie niezabawem. L. Zdr. **Starowinka**. <Od Stary>

Starowinka, i, lm. i p. **Starowina**.

Starownie p. **Starannie**: Weźcie ten koszyk, schowajcie to wszystko S. L. S. odcinać papier. Rzew. S. pokrywał ślady sierdżistości. Rzew.

× **Starownik**, a, lm. *cy ten, co ma staranie o czym, co dba, stara ś. o co*: Usilny we wszystkich zabiegach S. L. <Od Starowny>

Starowność, i, blm., rz. od **Starowny**: Dostatek kraju nie tak z rozległości gruntów, jak raczej z większej lub mniejszej starowności i pracowitości mieszkańców przychodzi. L.

Starowny l. p. **Staranny**. L. **2. [S.] = a)** *chciwy*. b) *porządny*. <Od Starac ś.>

Starozakonna, ej, lm. e rz. *Żydówka, Izraelitka*. <Od Starozakonny>

Starozakonny *tyczący ś. Starego Zakonu, trzymający ś. Starego Zakonu, Starego Testamentu*: Starozakonnej i nowozakonnej cerkwi różność. Smotr. **S, ego**, lm. i rz. *Żyd, Izraelita*. <Od Stary + Zakon>

Starozapustna niedziela, Siedmdziesiątnica, † Stary zapust, [Stary zapust] *niedziela pierwsza z dwóch ostatnich poprzedzających Popielec*: Polacy od starozapustnej niedzieli post przedwielkanocny zaczęli. Nies. <Staro + Zapustny>

† **Starozeszyli** *bardzo stary, podszły; zgrzybiały*: Mingajło w starozeszłej siwiznie umarł. Stryjk. <Stary + Zeszły>

× **Staroznawca**, y, lm. y p. **Starożytnik**. <Stary + Znawca>

× **Staroznawstwo**, a, blm., p. **Starożytnictwo**. <Stary + Znawstwo>

† **Starozwykły** *zwykły w dawnych czasach, staroświecki, nie nowotny*: Imię starozwykłe. Rej. <Staro + Zwykły>

† **Starożenia**, l, lm. e *kobieta wychodząca za mąż na stare lata*. <Od Stary + Żenić>

† **Starożeń**, a, lm. e *mężczyzna żeniący s. na starość*: O starożeniach: mężowi lat 70, żonie tyle drugie. Koch. W. <Od Staro + Żenić>

† **Starożyły** p. **Starożytny**: Twojego domu starożyła cnota. Pot. <Od Stary + Żyć>

Starożytnictwo, a, blm., × **Staroznawstwo** *znawstwo starożytności, archeologia*. <Od Starożytnik>

Starożytnicy *tyczący s. starożytnictwa, archeologiczny*: Marzeniem Schliemanna nie przestały być studja starożytnicze. Ćwik. Materiał starożytniczo-estetyczny jest tu bogaty. Gers. <Od Starożytnik>

Starożytnie przys. od **Starożytny**: S., po ojcowsku żyć, *moribus antiquis vivere*. Kn. (po staropolsku. L.)

Starożytnik, a, lm. cy, × **Staroznawca** i. *badacz starożytności, znawca starożytności, archeolog*. 2. *kupiec, przekupień starożytności, antykwaryusz*. <Od Starożytny>

Starożytność, i, † **Starożytność** i. blm. = a) rz. od **Starożytny**: Bóg to wam dał, że tu i starożytnością domu i przechodzicie wszystkich majątnością. Szymon. Domu, państwa S. Troc. Pismo starożytnością tak wytarte, że go trudno czytać. Troc. b) *czas starożytny, pierwsze lata, wieki znane historii*: S. zgrzybiała, zasiwiała. Troc. Starożytności zakrawa. Troc. Błędna S. Troc. Głęboka S. Groddecka nauka wiodła w S. Lel. c) *ludźkość, która żyła w wiekach starożytnych, starożytni*: S. wierzyła, że... 2. lm. i = a) *rzecz starożytna, antyk*. Starożytnościami s. bawiący, antykwaryusz. L. b) *zabytek odległej przeszłości*: Szperać w starożytnościach. Zwiedzał starożytności Rzymu. Muzeum starożytności. Żart.: *kobieta bardzo stara, próchno stare, mumja stara, stary grat*. b) Starożytności = *starożytnictwo, archeologia*: Objął wykład starożytności rzymskich. <Od Starożytny>

Starożytny, † **Starożyty**, † **Starożywy**, † **Starożyły** i. *starodawny, to jest*: a) *który istniał, żył w czasach zamierzchłej przeszłości; tyjący s. tych czasów*: Starożytna cnota. Pot. Rzym S. Pisarze, filozofowie starożytni. Języki starożytny. Starożytni Grecy, Rzymianie. b) *sięgający czasów zamierzchłej przeszłości, odwieczny*: Zamek S. Przodkowie nasi na dostojęństwa wielkie ludzie starożytnie sadzali, a nigdy to nie było, iżby nowe ludzie nad starożytnie przekładać mieli. Górń. Ród S. Stos pak zawierających starożytnie i niestarożytnie pamiątki. Rol. 2. bot.: *Kleśnica starożytna*, p. *Kleśnica*. <Od Stary + Żyć, lub Starożyty>

† **Starożytność**, i, lm. i p. **Starożytność**.

† **Starożyty** p. **Starożytny**: Starożyta dawnych królów opatrność. Pot. <Od Stary + Żyty lub Żyć>

† **Starożywy** p. **Starożytny**: Męstwo starożywe, *virtus antiqua*. Zebr. <Stary + Żywy>

[**Starsiejszy**] p. **Starszy**.

[**Starsizna**, y, blm.] p. **Starszyna**.

Starsza, ej, lm. e *przełożona*: Zakonnica św. Klary rządziła starszą ten klasztor w roku 1676. Nies. (= *kisieni*). <Od Starszy>

Starszeński *tyczący s. starszeństwa, przełożeniński, zwierzchniczy*: Każdy pod zwierzchnością zostający starszemu swemu powinien uznanie godności starszeńskiej i posłuszeństwo. Bals. <Od Starszy>

Starszeństwo, a, lm. a i. blm. *starszość, wyższość, wyższy stopień zasłużony przez większą liczbę lat a. przez zasługi, przymioty ważniejsze*: Każdy

wziął miejsce wedle starszeństwa a. też godności. Jabł. Zasiadanie po starszeństwie. L. Ci urzędnicy według starszeństwa zasiadać mają. Troc. Jeden drugiego z tych bliźniąt w żywocie matczynym chciał ubiec, aby był sobie starszeństwa sławę zyskał. Lubom. (= *pierworodztwu*). 2. *godność, stanowisko starszego, przełożenie, zwierzchnictwo*: Starzał s., jakoby mógł S. zakonne z siebie złożyć. Birk. Na starszeństwach swych zakonną w życiu mierność z hojnością sprzągał. Nies. 3. blm., p. **Starszyna**: Starszeństwu bądź posłuszny. Troc. <Od Starszy>

Starszość, i, blm., **Starszeństwo** rz. od **Starszy**, *wiek starszy*: Kuszenie s. o wykazanie starszości pojedynczych proklamacji. Piek. <Od Starszy>

× **Starszować**, uje, ował, *sprawować obowiązki starszego, dozorować, zarządzać, przewodniczyć, być starszym, być przełożonym*: Starszujący w pawilonie. Jez. Kobieta, która w garderobie starszowała... Jez. Komuś jednak S. potrzeba! odezwał s. jeden. Jez. <Od Starszy>

× **Starszowanie**, a, blm., *czynność cz. Starszować*: Wezmę do czasu ciężar starszowania na siebie. Jez.

Starszy, [Starsiejszy] i. *więcej lat mający, dawniejszy*: S. latami, więcej lat mający. L. S. wiekiem. Aaron, brat Mojżeszów, trzema laty S. Skar. Im kto S., tym powinien być mędrszy. Rys. Żywot starszego uczy młodszego. Rys. Dwoma laty ode mnie S. Troc. Syn S. Troc. S. brat, starsza siostra. Im kot S. tym ogon twardszy. Prz. Pan Michał miał zawsze szacunek dla starszego o dwie godziny brata. Wóje. S. pan, starsza pani = *ojciec, matka pana, pani*. S. pan obraz jej czarnym welonem zakryć kazał. Bał. 2. *wyższy stanowiskiem, godniejszą, znaczniej*: S. Bóg, niż św. Marein. Kn. S. pan Kozłowski, niżeli pan Baranowski. Prz. Zda mi s., iż S. Pan Jezus, niż św. Paweł. Tworz. S. felezer. S. zwierzchnością. Troc. S. pomocnik. Starsza panna = a) *zarządzająca w pracowni żeńskiej*. b) *przełożona u mniszek*. Sl. wil. S. urzędnik. S. szyper. Zbyl. Zaprosił mię do niego S. jego stuga. Falib. (= *marszałek*. L.). 3. † S. stryj albo przestryjec, mego pradziada brat. Groie. 4. † **Starsi** bracia, starsza rada = *senat*: Uznawam chęci i rozsądek ichmość panów braci moich starszych i młodszych, ichmość panów senatorów i posłów. Warg. 5. [S. koniec drzewa.] = *grubszy*. S., ego, lm. i rz. i. *człowiek S.*: Szanuj starszych. Troc. 2. † **Starsi** = a) a. [Starsi] = *rodzice*. B. Sz. b) *przodkowie, antenaci*: Rodzice i wszysey insi przodkowie z prawej linii pochodzący, aż do pradziadów, nasi starsi. Mącz. Kronikarze nasi pierwsi i owszem więcej i dłużej pisali o przeciwnym szczęściu starszych, niżeli o fortuniech. Biel. M. 3. *przełożony, zwierzchnik, naczelnik, przewodniczący*: Jako tedy rzplte mają swoje senatory, tak też kościół Boży ma swoje starsze. Rej. S. to mój. Troc. S. zgromadzenia kupeców. S. i podstarszy w cechu. S. bractwa (= *senior*). S. w klastorze = *opat, przeor, guardjan*. Ustanowiono urząd starszego nad armatą, to jest jenerała artylerji. Kraus. Przyjemski, jenerał artylerji, czyli podtenczas S. nad armatą. Sw. 4. [S.] *figura urzędowa, oficer*. 5. × S. = *guwerner*: Przydał synowi, wyprawiając go do cudzych krajów, za starszego, a jak dziś mówią, za guwenera, Possodarego. Ossol. 6. [S.] = *starszy parobczak, porządkowy, to jest wyrabiający siekierą porządkę, czyli narzędzia*. 7. [S.] *wybrany w grze na kierow-*

nika. 8. fl. = **Retman**: Hej, S.! a co to ś. tam bieli? spytał retmana. Sienk. 9. gór.: S. szygar, p. **Nadszygar**. Łab. <Od Stary>

Starszyna, y, l. × S., bhm., p. **Starszyna**: Troc. Starszys, Menalko, moja rzecz służyć starszynie. Nagur. 2. *wójt, naczelnik gminy w Rosji*. <Od Starszy>

× **Starszyński** *tyczący ś. starszych, przełożonych*: Starszynieśka cela. Syrok. <Od Starszyna>

Starszyna, y, bhm., × **Starszyna**, † **Starzyna**, × **Starszeństwo**, [Starsizna, Starczyzna] zb. l. *ludzie starsi*: S. już zaczynała narzekać odwiecznym zwyczajem na mokre żniwa i zessane uprawy. Jord. 2. *ogół wyższych dygnitarzy, naczelniczy, zwierzchność, szczeg. wojskowa*: Żołnierze obruszyli ś. przeciwko starszynie. Kłok. Składki i opłaty cechowe na naganne hulanki starszyny. S. zakonna. <Od Starszy>

Start, u, lm. y (u cyklistów, wioślarzy, u jeźdźców konnych) l. *miejsce, z którego zaczyna ś. wyścig, skąd jeźdźców puszczają*: Nadjechał o godzinie 12 minut 59 do startu, zdobywając duży srebrny dzeton. Jeźdźcy zgromadzają ś. u startu. Stańdo do startu 3 konie. 2. *wypuszczanie jeźdźców d. wyścigu*: S. był prawidłowy. S. musi być dany punktualnie o godzinie dziesiątej. <Ang.>

Starter, a, lm. rzy *osoba, która w wyścigach daje znak do rozpoczęcia biegu*: Bałamutne wskazówki startera. Zebrane towarzystwo powierza swoje zegarki kieszonkowe jednemu z panów, starterowi, a ten nastawia je wszystkie na jedną godzinę. <Ang.>

Startować, uje, *owal* l. *stawać do startu*: Startowały: „Dragon“ barona Wolfa, „Merci“ p. Nałęcza. 2. *być starterem, wypuszczać wyścigowców do biegu*: Startują kapitanowie Towarzystwa (cyklistów) warszawskiego, pp.... <Od Start>

Startowanie, a, bhm., *czynność cz. Startować*.

Staruch, a, lm. y l. × S., [Starek, Starzygan] *starzec*: S., przykry stary. L. Słowianie przy swoich obrzędach miewali, jak dotąd wszędzie miewają, starostów, staruchów, starszynów i t. d. Sur. 2. *myśl. drzewo odwieczne*: Zaczęłam ś. zbliżać do jelenia, miejscami biegnąc, to znów przeprawiając ś. mozolnie przez zwałone staruchy. Zdr. **Staruszek**, † **Staruszek**, **Staruszczyk**. <Od Stary>

Starucha, y, lm. y l. *stare kobiecisko; baba; babka*. 2. [S.] = a) *śmierć*. b) *stara krowa*. c) *wódka stara*. Syrok. <Od Staruch>

† **Staruchny**, **Starutki**, **Staruteńki**, [Starusienki, Staruchny, Starzuchny, Starucny, Starzusienki, Starusienki, Starzeńki, Stareńki, Staruczki] *bardzo stary, zupełnie stary, zgrzybiały*. Pot. Sokrat, staruchnym będąc, na lutni ś. uczył. Górń. S. ociec Jakobowy. Birk. Spij, nie wylaż, bohaterze, z duchny! niech za cię skończy wojnę Dilawer S. Pot. <Od Stary>

[Starucny] p. **Staruchny**.

Staruczki p. **Staruchny**: S. prorok. Sekl. <Od Stary>

[Starula, i, lm. e] *stara babula*. <Od Stary>
[Starunek, nku, lm. nki] l. p. **Staranie**: S., staranie ś. wielkie, frasobliwe. L. Pan o tym miał myśleć, a mnie zdał S. L. Nakłady jego i starunki nie nagrodzą mu ś. w niczym. Sur. Bo nie ma ś. o nich takiego starunku, jak potrzeba. Chl. Zdrowy rozum, mówi Plutarek, tych słusznie gani, którzy wrodzonej swej ciekawości nie łożą na to, co jest godniejszym ich pozna-

wania i starunku. Gol. Pojedziemy z księżną i dworem, żeby wam starunku nie zbrakło. Sienk. Już ja cię teraz bronić będę i S. o tobie miał. Reym. Turbuj ś., zabiegaj, S. o wszystkim miej. Reym. 2. *kłopot, zachód, troska, ambarys*. <Od Staruć>

[Starupinka, i, lm. i] *skorupka*. <Zam. Skarupinka>

[Starusienki] p. **Staruchny**. <Od Stary>

Staruszczyk, czka, lm. *czkowie* p. **Staruch**. <Od Staruszek>

Staruszczyka, i, lm. i p. **Starucha**: W ręce pana marszałka! S. przednia. Syrok. <Od Staruska>

Staruszek, szka, lm. *szkowie* l. p. **Staruch**: Zawsze drżący S. i wątpliwy stoi, łatwie wszystkim wierzy, wszystkim ś. boi. Prot. Pomordowano staruszki na ulicach, i młodzieńcy popadali mieczem. Leop. Podpórki dziewczątka z podwórka przynoszą, gdzie struże dziadulo S. Len. Zrobiłam w Trzy Króle świętą Pannę i Syna i czarnego murzyna ze skarbami w szkaptule i z liliją staruszka. Len. 2. [S.] *dziudek, ojciec ojca lub matki*. 3. zł.: Stowarzyszenie alfonsów składa ś. z gospodarzy, czeladników oraz staruszków, zajmujących ś. handlem żywym towarem. <Od Staruch>

Staruszka, i, lm. i l. p. **Starucha**: S., podeszła, ale nieprzykra kobiecina. L. Pan marszałek staruszki wypije tymczasem. Syrok. Dobrej gdzieś Judasze dopadli staruszki. Chodź. 2. *stara pani = zadek, tyłek, chałupa, dupa*. Troc. <Od Starucha>

Staruszkowato przys. od **Staruszkowaty**. L.

Staruszkowatość, i, bhm., rz. od **Staruszkowaty**. L.

Staruszkowaty na starego *zakrawujący, podstarzał*. L. <Od Staruszek>

Staruszkowy przym. od **Staruszek**: Rozprawa miała staruszkowa. Zebr. Z wrózek szydzi grubo staruszkowych. Zebr. <Od Staruszek>

Staruteńki p. **Staruchny**. <Od Stary>

Starutki p. **Staruchny**. <Od Stary>

Stary l. *niemłody, wiekomy, letni, leciwy, podeszły, sędziwy, zgrzybiały*: Siwizna czyni nas starymi, iż o starości naszej jaśnie znać dawa i świadczy. Żarn. Nadto S. jestem dla córki waopana. L. Białogłowa stara i zgrzybiała, kostnica swoich piękności spróchniała. Lubom. S. bzdęk. L. S. przyk. S. koń = *chłopak już nie dziecko*. S. grzyb (= *człowiek już zgrzybiały*). S. służga, jak S. pies. Bud. B. Koń młody w pieniądże idzie, S. z pieniędzy wychodzi. Kn. S. koń do gnoju, choć przedtem służy w boju. Kn. S. rozum lepszy, niż młody. Kn. Stara głowa, rozum młody. Kn. Mieczysława Starym nazwano, nie żeby tak był S. laty, jeno że był z młodu zawsze stateczny i poważny. Błaż. Stare lata. S. wiek. Ludzie starzy niemal wszyscy skarżą ś. na dzisiejsze czasy. Górń. Jako S. orzeł odmłodził w duchu. Skar. Grzechy młodości karze Bóg na stare kości. Rys. Starym wołem nie orać. Prz. Jeden S. wół więcej zdoła, niż dziesięć młodych kozłów. Kn. Plakał ojciec, że S., plakał syn, że młody. Kras. S. człowiek, dąb, jelen. Troc (= *odwieczny dąb*). Stara głowa, rozum pusty. Prz. S. każdy głupi, co ś. kocha. Troc. S. jelen, rogacz, dobry jelen. S. karp = *ćwik*. [Stare Józefy] = *młodzi parobcy przebrani za starców na Boże Narodzenie*. Stara panna, stara dziewiątka. S. kawaler. ! Jak S. = *ile ma lat?* Jak stare to dziecko L. = *ile ma lat, miesięcy i t. d.*). Chrystus, gdy

był obrzezany, wtenczas był ośm dni S. Damb. Za cesarza obrany, 27 lat S. był. Fur. 2. † Stara matka = *babka* L. S. ojciec = *dziudek* L. S. ojciec, będzili opiekunem, winien liczbę czynić matce wneków swoich rok od roku. Groic. S. stryj = mego dziada brat; starszy stryj, albo przestryjec, mego pradziada brat. Groic. 3. Pani Stara = a) *ochmistrzyni*: Odprawuje ochmistrze, żegna stare panie, co ś. jechać dalej napierały. P. Koch. Ja jej panią starą zawsze będę. P. Koch. Pani stara ćwiczy panny w domu, jak ś. ukłonić, jak krezy sztychować. Alb. (p. Pani). b) Stara pani = *dupa, tyłek, zadek*: Stara pani, staruszka, zadek, sepet, chałupa, cymbał, indermach. L. Za ten żart sto plag wziął w starą panią. Pot. Stara pani, zadek. Troc. 4. *doświadczony, wytrawny, bywały, szczwany*: Ja już jestem bardzo stara tym, co widziałam i słyszałam. Bał. Starego wróbla na plawach nie złowisz. Prz. S. ówik, kuti na cztery nogi. S. wyjadacz (= *praktyk*). 5. † Stara rada = *senat*: Gdy ich być winni należono, z foldrowania starej rady pościnano je. Biel. M. 6. *dawny, nie dzisiejszy, starodawny, odwieczny, starożytny, staroświecki*: Lasy stare, jak świat. Jabł. S. to zwyczaj; nie za nas ma ustać. Kn. Człowiek starej daty. L. S. gospodarz Pan Bóg. Kn. (= *nie dziś dopiero rządzi*). Nasza nauka jest stara, jeszcze od czasów apostołskich podana. Baz. Za starych wieków był na wielkiej piączy ten, co wiernie strzegł pospolitej rzeczy. Rej. S. testament. Dobre stare lata, a nasze lepsze. Kn. Stare lata chwalmi, a swych zażywajmy. Ern. Słuchajcież, co ś. stało przed starami laty. Tremb. Jakem S. szlachcic, tak nie odstąpię. L. (= *szlachcic z szlachciców*). Wino stare dobre. L. (= *wystałe*). Stare czasy. Albo Litwa, a Prusacy starzy, wszystkie nateczas Polakom nieprzyjazne narody. Nies. S. kalendarz, kalendarz starego stylu = kalendarz *jułjański*. Według starego kalendarza, według starego stylu. Pamiętaj na starego (dawnego) przyjaciela. Troc (= *wypróbowanego*). S. żołnierz, S. sługa. Troc (= *wysłuzony*). Stare niemocy trudno leczyć, jako i stare nalożgi. Skar. (= *zadawnione, zastarzałe, chroniczne*). Stara miłość nie rdzewieje. Prz. [S. zapust] p. **Starozapustna niedziela**. Pieczywo stare (= *czerstwe*). 7. [Stare miejsce, stare kurzyisko] = nazwa domu panny młodej podczas wesela. 8. *nie nowy, przestarzały; zużyty, zniszczony, zrujnowany; zmoszony, wyszarzany*: Stara to piosnka. Kn. Stara to przypowieść. Troc. Stare dzieje wspominasz. Kn. (= *rzeczy dawno znane*). Stara to historia. Co słyhać nowego? Nie, wszystko stare. Złoto tak nowe dobre, jako i stare, w jednakiej cenie idzie. Sak. Nie już nowy dom zbudował, kto S. obalił. Rys. S. dom. Troc. Stare wrota. Syrok. Stara suknia. Stare buty (= *zdyzelowane*). Stara szata. Troc. [S. klet] = stara budowla drewniana, ruina, gruchot. W starym piecu djabeł pali. Prz. 9. bot.: S. krzew, stare ziele, p. **Przymiotno**. 10. gór.: † S. chłop = *wyrobisko dawne*. Łab. 11. myśl.: Młody chart a szary, daj mu to nazwisko S. Biel. 12. piek.: Ciasto stare = *ciasto, które za długo leżało, zanim poszło do pieca*. S., ego, Im. rzy rz. 1. *człowiek stary*: Poszła za starego, S., długowieczny, długo żyjący dawno pamięta. Kn. Starzy sobie lat ujmują, młodzi przydają. Kn. Kiedy ś. S. z młodą ożeni, właśnie jakoby w S. wóz szalone konie założył. Rys. Staremu płaszać nie przystoi, S. ś. nie odmłodzi. Kn. Staremu folguj, młodym haruj. Kn. Staremu mieć młode obyczaje sro-

mota, ale w młodym piękna jest starość. Skar. Starzy jak dojrzale jabłka opadają. Prot. Nie pytaj starego, pytaj bywałego. Rys. S. a głupi, wystarzał ś. z rozumu. Kn. S. od rady, a młody od zwady. Prz. Uczył Plato: jeśli chcą starzy, aby ich młodzi szanowali, niechaj wprzód sami młodych szanują. Macz. Młody może, lecz S. prędzej umrzeć musi. Nar. Starzy zebranie a mieszkanie, szpital. Troc. S. do dziecińskiej własności przychodzi. Kołak. Starzy dwa razy dzieci. Pot. S. a szalony już dwa razy młody bywa. Rej. S. jak dziecię. Kn. Staremu, jak dziecięciu, często jeść trzeba. Kn. Starzy podczas dziwy broją, gdy ich czym dobrym napoją; S. łącno odmłodnieje, gdy sobie trochę podleje. Kn. Starzy ś. radzi napiją, o jedną niewiele dbają. Kn. S. wielomówny, swięgotliwy. Kn. Staremu dobrze czynić daremna utrata. Kn. Staremu niewiele trzeba. Kn. Starego laska a podpora zęby. Kn. Stare pomiatają, gdy młodzi nastają. Kn. Starego odmienić, reformować trudno. Kn. Staremu żywot najmilszy. Kn. (kto czego mało ma, oszczędza. L.). S. w rzeczach biegły. Kn. S. ma nad młodego. Kn. S. młodemu rychlej zrozumie. Kn. S. młodemu wyrozumieć nie chce, młodego nowość i swoboda lechce. Brodz. Starego trudno oszukać. Kn. Starzych słuhać, szanować, z starami nakładać dobrze. Kn. S., ale jary. 2. † S., [S.] ojciec: Jeśli kto po śmierci zostawił żywych dziada albo starego (ojca) i brata przyrodniego, tedy sam tylko S. do sukcesji bywa przypuszczony. P. cheł. [Starzy] = *rodzice*. 3. [S.] *dziadek*. 4. [S.] *mąż*. 5. S. = *pan, chlebobdawca; pryncypał, majster*: Cicho! S. idzie. Żeby ś. tylko o tym S. nie dowiedział. 6. [S.] = *družba, wódca weselny*. Gwar. (= *starosta*). 7. [S.] *snap ustawiony na ostatnim wozie zwożonego zboża*: Starego a dziada wieść. 8. [Starzy] *dwaj chłopcy, którzy przed chrzciniami obiegali chałupy z krzykiem: Karara, hohoho, ostanicie z Bogiem, niemasz wiele czasu*. 9. *niedźwiedz*: Musi ś. S. psów boi. Sienk. **Stara**, ej, Im. e rz. 1. *kobieta stara*: Kto ś. w starej kocha, dwa razy grzeszy. 2. *matka*. 3. *pani, chlebobdawczyni, majstrowa*. 4. *żona*. 5. *akuszerka*. 6. w Im.: × Stare = *figury czyli obrazy w kartach*. Troc. **Po staremu przys. jak dawniej, po dawnemu, jak przedtym, jak dotąd**: Danilo, koronę od papieża otrzymawszy, w greckiej wierze, rzymskiej zaniechawszy, po staremu trwał. Stryk. I po szkodzie Polak po staremu głupi. Opal. Po staremu Bartosz, po staremu łotr, niekzemnik, pijanica. Kn. Wiedzą ludzie, co im grozi, a po staremu nie poprawują ś. w postępkach swoich. Zał. Człowiek, choćby był najsprawiedliwszym, jest po staremu człowiekiem, podpada pod pokusy. Zał. (= *jak zawsze, jak zwykle*). Pies psem będzie, a słońce słońcem po staremu. L. Wadząc o naszą ś. skórę i jeden chcą koniecznie nad drugim mieć górę, my giniem po staremu. Tw. Przecież to enotę wielbią wszyscy po staremu. L. Jeżeli która z nich donosi dziecięcia, tedy po staremu dzieci schną, wędnieją. Kłok. Jak ci idzie?—Po staremu.—Co słyhać nowego?—Nie, wszystko po staremu. <STAR>

[Starygan, a, Im. y] p. Staruch. <Od Stary>

Starzykrzew, u, Im. y bot. p. Przymiotno.

<Stary + Krzew>

Staryna, y, bIm., posp., p. Stearyna.

† Staryzna, y, Im. y p. Starzyna.

† Starynnie przys. od Starynny, *starannie*: Pradkowie nasi S. strzegli związków narodowych naruszyć. Tw.

† **Starzynny** p. **Staranny**: Ani czoła starynne zmarszczki pokreśliły, ani włosu marcowe szrony przykurzyły. Tw. Bohdan chciał pokój i pakta poprzysiężone na stronę odrzucić, lubo starzynni kozacy dawali ś. z tym potajemnie słyszeć, iż ś. im dosyć dzieje od króla. Szaj. <Ukr. Starzynny>

Starzynowy posp., przym. od **Staryna**.

† **Starz, y**, bhm. *wiek*: WS., przys. = *wiek*. Mał. (B. Sz.). <STAR>

Starzać, a, ał *utarzać, tarzając zwałac; powycierać, unarzać, zbrudzić, zbrukać*: Włóczę po ulicach starzanego błotem. Tw. Zajączek jeden pochuchrany, starzany, okrutnie zbledzony, brnął przez zasypany na polu. Dyg. <Z(s) + Tarzać>

† **Starzałość, i**, bhm. *stan tego, co ś. starzeje, starzenie ś.*: Dano nam przestrożę na pierwszym religji wstępku, eo ś. potem dzieć miało w starzałości i zgrybiałości kościoła. Żarn. <Od Starzały>

Starzanie, a, bhm., *czynność cz. Starzać*.

* **Starze**: Na starze = *ostatnia kwadra*, w kalendarzach mazurskich: 1 na młodzie, 2 pierwsza kwadra, 3 pełnia, 4 na S. <Od Star(y)>

Starzec, rca, lm. rcy a. rcowie l. a. [**Starzeniec, Starzyniec**] *człowiek stary, sędziwy, pełen powagi*: Starcowie jego pobici, a młodzieńcy jego poległi od miecza nieprzyjacielskiego. Wuj. Z wielkiej radości, jako biały łabędź, z Symeonem starcem piosnkę onę przed śmiercią zaśpiewał. Skar. Takim kazaniem zmył starcowi głowę: eo za szaloną, rzecze, masz ochotę... Szym. Witold, przytrupiałym już starcem będąc, tak chciwie korony łaknął. Błaż. Rzekę tę starcem zowie Owidjusz, że leniwo płynie. Otw. Czerstwy S. Troc. Marzec, przeżył S. Prz. Porwał ś. S. splakany i zbladły na głos, z Bożego eo słyszał natechnienia. Kras. Rzućwsiy rówieśników gro-no, do starca bieży, co mu dumy pieje. Mick. S. wysoki, siwy, twarz miał czerstwą, zdrową. Mick. Starców myśli z dźwiękiem w przeszłość ś. uniosły. Mick. W dziedzińcu moim pomarań-cza dzika zapyta: starcze! gdzie są twoje dzia-ki? Słow. S. siwy, jakby duch z nad wody, objaśnia tajemnice i cuda przyrody. Syrok. S. jak martwy nie odpowiada, lecz tylko głośnie jęknął grobowo. Syrok. S. z dumą po wąsach muska, a wokoło starca cisz uroczyta. Syrok. Gdy wreszcie oczy otworzył przytomnie, dwóch do-brych starców przy mym łożu baczę. Syrok. Idą oni do stacji kolejowej, a baby, dzieci, starcy i psy odprowadzają ich. Sienk. 2. *starszy, przelożony w klasztorach prawosławnych*: W którym monasterku nie będzie braci G z posłusznikami, niema ś. tam ihumen zwać ihumenem, tylko za starca, i to pod naczalem inszego większego monasteru. Sak. 3. bot., p. **Marzymłodek**. <Od Starzy>

Starzeć, eje, ał, S. ś., † Starzywać ś., stawac ś. *starym, zachodzić w lata*: Byłem młody, a jużem ś. starzał. Wr. Kto ś. rychło starzeje, długo starym będzie. Kn. Królom przed laty S. ś. przychodzi. Jabł. Zachowaj bojaźń Bożą i starzej ś. w niej. Leop. Pan Chrystus obiecał Duchu św. na wieki; jeśliż na wieki, tedyć ś. Duch św. nie starzywa, ale tenże zawdy bywa. Hrb. Rzym, pod królem dzieckiem, pod konsu-lami zmęzniął, pod cesarzami starzał. Koch. W. Co było starym, znowu ś. młodzi, a co nowego, starzeje. Nar. Już teraz starzeje. Troc. Starzał ś. od kłopotu. Troc. Pieczywo starzeje ś. (= *czerstwieje*). Przen.: Sława w tym domu starzała

Troc (= *wiekowała, nie opuszczała go nigdy*). Przen.: Nie ś. prędzej nie starzeje, jak radość. Haur. (= *nie powszednieje, tepieje, słabnie*). Pamięć do-brodziejstwa nigdy ś. S. nie ma. Gór. Przyjaźń nasza, która dotychczas w świeżej zostawała pamięci, S. ś. poczyna. Troc. <Od Starzy>

Starzejszy p. Starszy: S., senior. Ps. flor. S., ego, lm. si rz. l. [S.] *starosta weselny*. 2. gór. *pomocnik sztygara i warcabnego w dozowaniu robót, z pomiędzy robotników wybierany; starszy robotnik pilnujący współpracowników*. Łab. S. ko-packi = asesor sądu żupnego podkomorskiego w Wie-liczce, wybierany z pomiędzy kopaczy. Łab. <Od Starzy>

[**Starzena, y, lm. y, Starzynka, Starzyńka**] *babka*. Zdr. [**Starzenka**]. <Czes. starzena>

Starzenie, a, bhm. l. *czynność cz. Starzeć*. 2. *czynność cz. Starzyć*.

[**Starzeniec, nca, lm. ncy**] p. **Starzec**. <Od Starzy, p. Starzyniec>

Starzenie się, a ś., bhm. l. czynność cz. Starzeć ś. 2. [S. ś.] *czynność cz. Starzyć ś.*

[**Starzenka, i, lm. i**] p. **Starzena**. <Od Starzena>

[**Starzeńki**] p. **Staruchny**: Ten maluśki S. w tym szarym kubraku? Kon. Taki ś. widział S. Kon. <Od Starzy>

Starzeńśia, i, lm. e bot. (gaultheria) *ros. z rodziny wrzosowatych*.

[**Starzeńny**] *podstarzały*. <Od Starzy>

[**Starzuchny**] p. **Staruchny**. <Od Starzy>

[**Starzusienki**] p. **Staruchny**. <Od Starzy>

[**Starzusiński**] p. **Staruchny**. <Od Starzy>

[**Starzusek, szka, lm. szkowie**] p. **Staruch**. <Od Starzy>

[**Starzyczek, czka, lm. czkowie**] p. **Starzyk**.

[**Starzyczka, i, lm. i**] *babka*. <Od Starzyk>

Starzyć, y, ył *robić starym, starszym, postarzać*: Pięć lat widoczne ślady zostawiło na jej twarzy, a każdy o dwa ją starzył. Krasz. Nie starzą lata, ale tarapata. Prz. [S. ś.]?: Ran, z których żadna opatrzoną nie była i które ś. też nie starzyły. <Od Starzy>

[**Starzyk, a, lm. i**] *dziadek*. Zdr. [**Starzyozek**]. <Od Starzy>

Starzyna, y, lm. y l. † S., Starzyna, † Starzyna stary grunt oddawna odlogiem leżący: W nie sprawionych puszczech a nie wyrobionych starzynch, jak w najpewniejszych zamkach, bezpiecznie żyli. Stryjk. Po błotach i starzynch ś. rozpierzeźnęli. Stryjk. Uciekających imali po za-ległych starzynch. Stryjk. Niewiasty i dziatki na zamki, na jezierzyska, na bagniska i starzyny nieprzeszle zaprowadzić kazali. Stryjk. 2. † S., p. **Starzyszyna**. L. 3. [S.] *stara lata, starzyna*. Gwar. <Od Starzy>

Starzynek, nka lm. nki bot., p. **Starczyk**.

Starzyniec, nca, lm. nce. l. × S. *przyłulisko dla starców*. 2. [S.] p. **Starzec**. <Od Starzy>

[**Starzynka, i, lm. i, Starzena**. <por. Starzenka>

[**Starzyńka, i, lm. i**] p. **Starzena**.

[**Starzysko, a, lm. a**] *stara rzecz, stary czło-wiek*. <Od Starzy>

† **Starzywać się, a ś., ał ś.** p. **Starzeć**. <Od Starzy>

† **Starzywanie się, a ś., bhm., czynność cz. Starzywać ś.**

Starzyna, y l. × lm. y *stare rzeczy, graty, szpargały, rupiecie, galgany, tandeta*: Dawniej ś. u nas Żydzi tylko starzynchami, wendetami

bawill. Haur. Pozabierasz starzyznę z skrzyni i sprzedasz tandeciarzom. L. Jakie mi suknie sprawia, że starzyzny tylko przerabiać mi każe. L. Dawnych wieków starzyznę przerabiamy na nowizny. Koch. W. Zamek ten już S. Warg. Znajdzie ś. tam może co dla biedaka ze starzyzny. Starzyznę kupujel męską, damską! Tę stronę ci bracia przyjmują ze wszystkim: tak i z pszczolami, jako i z próbnym drzewem, starzyznę i nowościami. Gac. 2. *wyobrażenia, pojęcia, poglądy przedstawiające*: Obyśmy ś. byli starzyzny uznanej słowa Bożego dzierzeli a dali pokój, nowym, wyniosłym rozumom. Gil. 3. × S., p. *Starszyzna*. Troc. 4. a. *Starzyzna, †Starzyzna grunt od dawna nieuprawiany, odłogiem leżący*: Po błotnych ś. rozbiegali starzyznach. Stryjk. 5. × S. *kobieta stara, starowina*: Biedna S.! Słow. (o matce Balladyny). 6. Gór.: †S. *stare hołdy*. Łab. <Od Stary>

Stasfurtyt, u, lm. y min. *minerał z gromady spinelowców, z rzędu boranów, stanowiący związek chloru, magnezu i boranu magnezu*. <Od nazwy miasta Stassfurt>

Stasować, uje, ował *zmieszać karty, przerobić karty*: Złeś stasowała karty. i dlatego parę razy dyska treflowa przyczepiła ś. do waleta kierowego. Korz. <Z(s) + Tasować>

Stasowanie, a, bfm., czynność cz. **Stasować**.

Stasówka, i, lm. i *szabla z fabryki staszowskiej w Sandomierskim*. Glog. <Od nazwy miasta Staszów>

[**Staś**, a, lm. e, **Wojtuś**] *bocian*. <Od Stanisław>

Statarować, uje, ował *komu skórę = skatować, zbić, ściąć, świć, zgarbować, wygarbować, wyłoić, zerznąć*. <Z(s) + Tatarować>

Statarowanie, a, bfm., czynność cz. **Statarować**.

Stataryczne czytanie = *czytanie wolne, z zatrzymaniem ś. w celu robienia objaśnień*. <Od Łé. statarius>

Statarzeńe, eje, ał *stuc ś. Tatarem; stac ś tatarskim*: Nastarzęła ś. sposobność zjednoczenia pod ich berkiem a koroną polską całej nieledwie Słowiańszczyzny, Suzdalską, statarzoną Moskwę wyjąwszy. Muracz. Czeremisy niechybnie plemienia fińskiego, kiedyś z za Wołgi odprysk wypchnięty przez ordę, ale w tym ciągłym z nią ś. zetknięciu zupełnie statarzał. Rol. <Z(s) + Tatarzeńe>

Statarzenie, a, bfm., czynność cz. **Statarzeńe**.

† **Statozenie**, a, bfm., czynność cz. **Statozyć**.

† **Statozyć**, y, ył *starzyć*. Ps. flor., B. Sz., Głos. <Statek>

Stateczek, ozku, lm. czki i. p. **Statek**: S. ładnie toczony. Troc. 2 × S. *cacko, klejnocik*: Kosztowne kochance swej kupuje stateczki. Troc. <Od Statek>

Statecznie przys. od **Stateczny**: On ś. po prostu i S. stroi. P. Koch.

Statecznieć, eje, ał *stawac ś. statecznym, poważnieć; nabierać taktu*: Już w tym roku bez wiosny lato będziemy mieli, gdy młodzi statecznieją, a starzy weseli. P. Koch. <Od Stateczny>

Statecznienie, a; bfm., czynność cz. **Statecznieć**.

† **Statecznik**, a, lm. cy *człowiek stateczny*. <Od Stateczny>

Stateczność, i, bfm., rz. od **Stateczny**: Nie mogli kamiennej jego stateczności postrachami zwałić. Skar. S. nieprzełamana w niepomyśl-

nych przypadkach, wielki ten przymiot duszy filozofja obiecuje, religja daje. L. S. jest kłamstwu ś. a ludzkim baśniom od poznanej prawdy nie dać uwodzić. Żarn. Pokazał obrót swój i rady S. Nies. <Od Stateczny>

Stateczny i. *ustatkowany, niepłochy, stały, zrównoważony, niezachwiany, nie chwiejny, niezłomny, swego ś. trzymający, przy swoim obstający; poważny*: Kapłan ma być S. a. jednostajny. Glicz. Statecznego zowią poważni ludzie panienką, powiadając, iż czysty Ś. młodzieniec, by miał być panienką; nazbyt poskocznego młokosa figle ninacz ś. nie przygodzą. Rej. Stateczne męża enotliwego serce ani bunt gminny i krwawi mordce, ni groźny tyran przez okropne cięża od chwalebne ruszy przedsięwzięcia. Nar. Siedm dni trwał na męczeństwie, przez które w cierpliwości wielkiej przy tymże stał, co i pierwej; i drugie siedm dni wytrwał, i jeszcze go statecznym znaleźli. Skar. Statecznym w czym być. Troc. Czy znajdę cię w słowie danym stateczną? L. Po stanowiąwszy w sobie taki piękny, pomierny a poważny żywot... stoję mocno przy nim, nie unoszę swej statecznej myśli ani na lewo, ani na prawo od niego. Rej. S. umysł pamiętaj zachować. Kochan. Małżonka stateczna nie tylko ś. ma starać, aby poczciwie żyła, ale też aby nikt o niej źle rozumieć nie mógł. Gór. Bądźcie stateczni a nieporuszeni, obfitując w robocie Pańskiej. Wuj. Mieczysława Starym nazwano, że był z młodu zawsze S. i poważny. Błaż. Czasby mu już być statecznym, a nie jest. Błaż. Ten jest na mylnym świecie bez wątpienia S., co myśl częstokroć odmienia Kochan. Żaden tu nie stał w swej mierze, ten ich stan i obrót wieczny w niestatkach S. Dar. J. Puste są, niestateczne, to tam, to sam biegają. Birk. Płochy, niestateczny, by wiatr, kuroptoch, pędziwiatr, tak S., jak masło na słońcu. Mącz. Inaczej ś. postępuje z temi, którzy już są dorośli i rozum S. mają, niż z dziećmi. Karnk. (= *doprzyjły, zrównoważony*). Tak jesteś statecznym w swoim kawalerstwie, że w nim i umrzesz. Rzew. Gospodyni dobra, osoba stateczna i posażna. Mick. Bardzo miły i S. kawaler Sienk. Zartem mówimy: S., ni do czego ś. nie ruszy. Fred. M. (ochoczy, by pień na ptaki, olaszowy Marein. L.). 2. †S. *poważny*: W statecznych szatach chodzić muszą, co przy kościele służą. Alb. 3. × S. *stały, ciągły, do miejsca przywiązany*: W tym kraju nie mają obywatela statecznego mieszkania. Łęcz. 4. [S. wiek] = *dojrzały*. 5. fiz.: Równowaga stateczna, p. *Równowaga*. Wiatry stateczne, p. *Wiatr*. Prąd S. = *stale, w jednym kierunku zwrócony*. <Od Statek>

Statek, tku, lm. tki i. †S. *postój, stacja, stanowisko*. L. Który w tym huście żołnierzował, S. swój miał. Mącz. 2. *stałość; obstawanie przy swoim, wytrwałość, wytrwanie, niezawruszonosc*: Starosta, gdy widział niezwycejęzony S. męczennika, zagroził mu królem. Skar. N. śladowcą Heljasza był Jan w statku na postrachy ludzkie. Skar. Gły w tymże statku trwała, wzięto ją do więzienia. Skar. Rużyć ś. w swym statku nie dał. Skar. Udają upór za nieporuszony S. Leszcz. Przy katolickiej wierze nieprzełamany S. Nies. Piekło chciało jego S. w dobrym, jeżeli nie zupełnie obalić, to przynajmniej ochwiać. Nies. S. w pracy. Troc. Uzbroidem ś. na to wszystko nieprzełamany statkiem. Kras. Mężnie mu ś. stawił i w swoim statku trwał. Skar. Zwyciężyłaś, pokuso, mój S. nieprzełamany. Boh. 3. *stateczność, powaga, rozważa, rządność, taki*: Konia

STATER

nie bij, sługi nie lżyj, żony nie drażnij, chcesz li mieć z nich S. Rys. (jeśli chcesz, żebyś statkowały. L.). S. u fortuny mały. L. Rozumu aż nadto, ale statku mu brakuje. L. Gdzież teraz szukać statku, kiedy ten siwieje, a jeszcze szaleje? Zabł. S. czyni dostatek. Rys. Żarty przy statku być muszą Troc. Tym ś. świat słodzi, gdy koleją S. i żart chodzi. Kochan. Dziecinnych ś. igrzysk. S. nad lata zachowując, wystrzegał. Skar. S. z powagą w mężne serce jego wlała. Tw. Kiedysmy w szczęściu, wszystko idzie snadnie, w nędzy i S. i rozum odpadnie. Kras. Komuż S. z skromnością pięknie nie przystoi? zawżdy ś. rychlej zelży, co więc foszki stroi. Rej. Gdyby był S., mógłby być dostatek. Krasz. Czy chowała S. w domu? Żal. 4. S. wodny = *czółno, szkuta, łódź, prom i t. p.*: Statki wodne, czolny, łodzie, promy, dubasy, szkuty, komiegi, okręty. Klon. S. podług wielkości gatunku budowania bierze swoje nazwiska, jak oto: galar, dubas, szkuta, jądwiża i t. d. Mag. Boska opatrność sporządziła porty i miejsca sposobne i tu i owdzie, jakby stanowiska i gospody statkom morskim i żeglarzom Łęcz. S. a. S. parowy = *parostatek, parochód*. 5. a. [Statk] *naczynie domowe a. zb. naczynia domowe, sądek, beczulka i t. p.*: S., który podstawiany, gdy co ciecze, podstawek, skopiec, miednica, czasza. Kn. Statki bednarskie. Troc. Skopiec, miednicę albo inszy S. pod co podstawić. Troc. Statki srebrne, miedziane. Troc. Statku dziurawego nie napełnisz. Troc. Statki kuchenne, stolowe. Zmywał statki po obiedzie. Statki gospodarskie. Z kościelnych statków wino wytrząsały. Wad. Kurjusz gliżnian statki swoje przełożył złotu. Fal. Przen.: *przybytek*: Oto masz statki i naczynia twego oczyszczenia chrześcijańskiego. Wuj. Kościół relikwie świętych czei, jako statki Ducha św. Wuj. Św. Jan, jako głos Boży i wybrany S. Ducha św. Wuj. (narzędzie, instrument. L.). 6. Statki = *narzędzia, naczynia, porządki, przybory, przyrządy, sprzęt, rekwizyty*: Statki wszelkie powinien sternik pod kluczem mieć, jak oto: powrozy, pobiegi, tarcie, pojazdy, perły i t. d. Haur. S., statki, w każdym rzemieśle drobniejsze naczynia do roboty potrzebne. Mag. Żony rzemieślników mają przestać na swej gieradzie, ale na S. a. cają do rzemiosła należący nie mają ś. targać. Sz. Kupił ten ogród ze wszystkim statkiem i naczyniem. Kosz. Statki szewskie = *posp. gratki*. Mierniezy S. celowy. Troc. 7. *dobytek, mienie, majątek, własność*. Rej. Dziedzic, póki jest w dzieciństwie, nie może szafować statkiem a. dobry swojemi dzieciznami. Gil. Jam, na jego usługach będąc, swój S. utracił. Biel. M. Nie przyszli nam nigdy Krzyżacy ku pożytku, jedno zawżdy z szkodą, na statki ś. ludzkie męcząc. Biel. M. Dziedzic po mnie, nie wiem, będzie mądry, czyli głupi, a panować będzie nad statkiem mym. Leop. (= *w dobroku moim*). Nie umiałem używać pomiernego statku, to mię do nędzy przyprowadziło. Czachr. S. byków i drobi większy był u mnie, niż u wszystkich sąsiadów. Bud. (stada. B. G.). † Odbiec statka = *porzucić d. bytek, odhuc od mienia*. Potrzeba podzielić grunt a. S. Sienk. 8. [S.] *większa zagroda wiejska; gospodarstwo; nieruchomość ziemska*. 9. † S., [S.] *dostatek, bogactwo*: Żał. sna, nie miała szkoda mię potkała nie w złoce, ni w dostatku, ale w najprzedniejszym statku: pół roku minęło, serce mi zginęło. Zim. (= *kosztowności*). [Choć ty dziewcze statków ni masz, kiedy się ni ty jeny podobás]. 10. † S.,

STATRAĆ

[S.] *zwierzęta domowe; bydło*: Bożkowi przynosili ciele, prosię i świnkę, kokosz i kurę i innego domowego statku po parze. Paszk. [S. odbywać] = *bydło karmić*. Chudoba i S. = *bydło, mójatek*. S. gruby = *bydło rogate; bydło, owce, konie, kozy*. Drobny S. = *nierogaczna* (Gosz.). *owce, świnię, cieleta, jagnięta*. Ruszono ś. z szafasu i szop S. głodny na paszę wyganiać. Tet. Cobadź ze statku, cy to owca, dojka, jorka, abo eo fee, niek bedzie. Tet.]. II. † S. anat.: S. nerki (Kirch.) = *miedniczka nerki* (pelvis renalis). S. a. naczynie do zgromadzenia żywności (Kirch.) = *zbiornik mleczu* (receptaculum chyli). <STAT od STA/STOJ>

Stater, a, lm. y *moneta starożytna u Greków, u Żydów*. St. wil. Slepota była przeszkodą w zbieraniu miłych staterów, których z rokiem każdym w worku Eljakima ubywało. Niem. A. <Gr. stater>

† **Statera**, y, lm. y *bezmian, przemian, gatunek wagi*: Zważyła ich fortuna staterą równą. Tw. Na staterze co zważył. Troc. <Łć. statera>

Stathalter, a, lm. rzy *zastępca, pełnomocnik, namiestnik, wielkorządca, gubernator*: Deklarował elektor, że go uczyni swoim generalnym stathalterem pruskim. Kalic. <Nm. Statthalter>

Statheder, a, lm. rzy p. **Sztadhuder**. Troc. <Hl. stathouder>

Stathederat, u, blm., p. **Sztadhuderat**: S., wielkorządy holenderskie. Troc.

Stathuderostwo, a, blm., p. **Sztadhuderat**.

Stathuderowa, ej, lm. e p. **Sztadhuderowa**. <Od Stathuder>

Stathuderowski p. **Sztadhuderowski**. <Od Stathuder>

Stathuderowy p. **Sztadhuderowski**.

Stathuderstwo, a, blm., p. **Sztadhuderat**.

[Statk, a, lm. i] 1. p. **Statek**. 2. *ten, co ś. pyszni, człowiek z pychą zbytnią powagę nazewanątrzą okazujący*. <= Statek>

Statkować, uje, ował 1. *być statecznym, postępować statecznie, trwać w stałości, prowadzić ś. porządkie, nie pozwalać sobie zbytńio, nie puszczać ś., prowadzić życie umiarkowane, nie zbytńkować*: Statkuj, przydziesz do chleba. Żegl. Statkuj, masz lata. Żegl. Czas S. w tych leciech, czas żądze ukrócić i do jednego celu wierne serce zwrócić. Nar. Statkuj w zawodzie, w pracy. Troc. Sługa mój nie statkuje. Troc. Statkuj waspan — rzekła do niego Troc. Przen.: *Przewrotna wola nasza nie rada statkuje: raz odstąpi, drugi raz enoty ś. ujmuje*. Bach. O, jak szczęście nikomu długo nie statkuje! Bardz. (= *nie dopisuje, nie trzyma ś. go*). Fortuna S. nie umie. Żegl. Pijakowi nogi nie statkowały: za jeden krok wprost zawsze to w lewą, to w prawą dwa wybaczaly. Oss. (= *nie słuchały go, odmawiały mu posłuszeństwa*). Po dzisiejszym obiedzie mam indygiestją: żołądek mi nie statkuje. Boh. (= *jest nie w porządku, niedobrze ś. ma*). Pogoda statkuje. Troc. (= *trzyma ś., jest statą*). 2. [S.] *pysznić ś., udułmac ś.*: Statkuje sobie. 3. [S. komu] = *obdarzać go statkiem*: Nie będę ja dobrym ludziom dziękować, nie chciaeli mi na weselu S.; ino jednejs starościeinie dziękuję, bo mi dała na weselo krasulę (krowę). <Od Statek>

Statkowanie, a, blm., *czynność cz. Statkować*. **Statkowy** przym. od **Statek**: *Statkowe schowanie*.

[Statrać, a, a] p. **Stytrać**.

[**Statranie**, a, blm.] czynność cz. **Statrać**.
Statua, y, lm. y *posąg, figura, rzeźba kamienna, drewniana lub metalowa, przedstawiająca figurę*: S. św. Jana. Przen.: osoba apatycznie nieruchoma, posąg. <Łć. statua>
 × **Statuarjusz**, a, lm. e *rzeźbiarz wykonujący statuy, † posąźnik*. <Łć. statuarius>
Statuder, a, lm. rzy p. **Sztadhuder**. T. K.
Statuetka, i, lm. i *mała statua, posążek, figurka, figurynka, jako ozdóbka pokojowa, jako sprzęcik pokojowy*. <Fr. statuette>
Statucja, i, lm. e *stawienie ś. w sądzie, stawienictwo*: W trybunale wygrał komparycją samego Przewodniczącego, a ludzi jego, uwolających żonę, statucję. Mat. Unikał tej statucji. Mat. <Śr. Łć. statutio>
 × **Statuować, uje, ował** *przedstawić, wystawić, przytoczyć*: Nie potrzebowałem długo myśleć, jakby takie exemplum S. <Łć. statuere>
 × **Statuowanie**, a, blm., czynność cz. **Statuować**.
 × **Statura**, y, lm. y *postawa, postać, figura, kształt ciała, ułożenie, budowa ciała*: Smagława S. Chodź. W całej jego staturze sztywnej, dumnej, pogardliwej widać energję, siłę, moc, nieprzystępność. Wysp. <Łć. statura>
 [Statusek, ska, lm. ski] 1. *statki w chahpie*, 2. *fuzja*. <Od Statek>
Statut, u, lm. y a. × a 1. *zbiór praw, księga praw, prawodawstwo, konstytucja, kodeks*: Ta ista statuta a. ustanowienia ściśnienie (= ściśle) a twardo chować. Św. z Woc. Ustawy nasze od Kazimierza W. aż do Zygmunta Augusta, łacińskim językiem pisane, statutami zowią, to jest prawami niby od samego króla za radą senatu stanowionemi, *placita principum*: późniejsze, polskim językiem pisane, konstytucjami. Skrzet. Statuta te zebrał: Jan Łaski, Przyłuski, Sarnicki, Januszowski, Herburt. Kras. S. dla Litwy (zebrał) Leon Sapieha pod tytułem Statutu Litewskiego. Kras. Gwałt prawo formował, kto mocniejszy, statuta sobie knował. Bardz. Wydrze, ukrzywdzi, statutem ś. broni. Bies. Nikomu z swoich przestępstw sprawować ś. nie chcą, S. piszą w domu. Pot. S. Litewski. S. Wiślicki. S. Mazowiecki. S. organiczny Królestwa Polskiego. Po eo S. i prawa chwalebne stawiamy, jeśli ś. obyczajów dobrych nie trzymamy? Koehan. Nie statutem, ale enotą ś. rządziłi, strzegąc, jakoby zawždy w spólnej zgodzie żyli. Koehan. Gdyby przynajmniej S. wziął do ręki, proszę aspana, tam w czwartym rozdziale jak wołem pisze o ziemskiej dawności. Syrok. Przen.: *prawo*. Biegły w statucie jurysta. L. Ej, porzućcie Herburta, tego bałamuta; eo ja zalecam zrobić, to dla was statuta. Tremb. S. jest wszystkim ludziom umrzeć. Białob. (= konieczność). 2. *ustawa, regulamin jakiego stowarzyszenia, ciała zbiorowego, przez rząd zatwierdzony*: S. towarzystwa wioślarskiego. S. kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. S. towarzystwa kredytowego. <Łć. statutum>
Statutowo przys. od **Statutowy**: Rzeczą jest zarządu ligi, aby S. ułatwić tę czynność społeczeństwu.
Statutowy przym. od **Statut**: Rozporządzenie statutowe. HR. Artykuł S.
Statyczny przym. od **Statyka**. Przen.: Jest to część statyczna krytyki naukowej. Fiz.: Elektryczność statyczna, p. **Elektryczność**. Energia statyczna, p. **Energja**. Moment S., p. **Moment**. Punkt S. w mechanice = *iloczyn siły (ciężaru)*

przez odległość punktu przyłączenia tej siły od punktu podparcia dźwigni. <Od Statyka>
Statyka, i, blm. część mechaniki, nauka o równowadze sił, w różnicy od dynamiki: S., nauka o miarkowaniu ciężarów. Sol., Troc. S. ciał ciekłych = *hidrostatyka*. S. ciał lotnych = *aerostatyka*. Przen.: S. chemiczna. S. roślin. S. polityczna. <Gr. statikē>
 [Statys, a, lm. y] *stary*: Chociaż młodzieńki, gospodarzy kieby S. <Łam. Statyst(a)>
Statysta, y, lm. ści 1. *dplomata, mąż stanu, polityk*: Waleczny żołnierz, S. głęboki; rzadko ś. w jednym te łączą przymioty. Zabł. Z Marsen zjednoczony S. Troc. Przen.: *człowiek mądry, tęga głowa, tegi leb*: O, to S.! 2. p. **Statystyk**. 3. *najemnik w teatrze uczestniczący w tłumnych zebraniach na scenie, zwiększający liczbę niemych aktorów*. <Włos. statista i t. d.>
Statystka, i, lm. i 1. forma ż. od **Statysta**: Z tego, gdyby nie romanse za kulisami ze statystkami, możnaby ś. ślicznie utrzymać. Krasz. 2. p. **Statystyczka**: Rodzaj żartowniczek, nowiniarek, statystek, bajeczniczek i innych tegoż gatunku oratorek. L.
Statystować, uje, ował *brać udział w sztukach teatralnych jako statysta*. <Od Statysta>
Statystowanie, a, blm., czynność cz. **Statystować**.
Statystyczka, i, lm. i forma ż. od **Statystyk**, **Statystka**: Statystyczki, niekontente z domowej wojny, monarchów ustawicznie między sobą kłóca. L. <Od Statystyk>
Statystycznie przys. od **Statystyczny**.
Statystyczny przym. od **Statystyka**: Tablice, wykazy statystyczne (= *zestawienie cyfrowe danych zjawisk*). Obraz S. kraju. Wykaz statystyczno-graficzny.
Statystyk, a, lm. cy *ten, co uprawia statystykę, znawca statystyki*. <p. Statystyka>
Statystyka, i, blm. i. *umiejętność przedstawiania w liczbach stanu kraju, narodu, społeczeństwa pod jakimkolwiek względem*. 2. *obraz jakiegokolwiek poszczególniej strony życia społeczeństwa wynikający z zestawienia liczb odpowiednich*: Pouczająca S. S. produkcji, ludności. 3. *nauka polityczna trudniąca ś. aktualnym stanem kraju*. <Nł. statistica z Włos.>
Staty, u, lm. y, **Statywa** *podstawa, trójnóg, na którym ś. stawia aparat fotograficzny, mierniczy przyrząd naukowy i t. p.* <Nm. Stativ>
Statywa, y, lm. y 1. † S. *stacja, postój, stanowisko, mieszkanie; przybytek*: Wszak często też i w podłych przybytkach przebywała łaska Boża, i niebu tam miła S. Min. 2. p. **Staty**: S. trójnóg stolika, bnsoli, wagi wodnej, teodolita i t. p. Łab. <1. Łć. stativa. 2. Nm. Stativ>
 [Staubować, uje, ował] *przybijać do brzegu łódkę lub płyt*. Chodź.
 [Staubowanie, a, blm.] czynność cz. **Staubować**.
Staurolitr, a, lm. owie a. rzy dawny heretyk w Armenji, czczący krzyż tylko. St. wil. <Gr. staurolâtrâs>
Staurolit, u, lm. y, **Staurotyd** min. krzyżoń, mineral z gromady sylkoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy granatu, HFe Al₅ Si₂ O₁₃. <Gr. staurós + lithos>
Stauropigja, i, lm. e *klasztor obrządku wschodniego, podlegający bezpośrednio patrijarsze wschodniemu a. synodowi*: Oskarżał swego przeciwnika, że zrabował fundusze do stauropigji łuckiej należące. Rol. <Gr. stauropigion>

Stauropigjalny, Stauropigjański *tyczący ś. stauropigji*: Nie można przemileżeć ruskiego bractwa stauropigjalnego. *Łźń*. Synowa Zabokrzyckiego dostaje ś. do aktów z racji procesu z bractwem stauropigjalnym. Rol. <Od Stauropigja>

Stauropigjański p. Stauropigjalny: Rusiński instytut S. we Lwowie. Tet. <Od Stauropigja>

Staurotydy, u, lm. y min., p. Staurolit.

Staw, u, lm. y l. obszerne wglębenie gruntu napełnione wodą, wielka sadzawka, małe jezioro: S., obszerne miejsce dla stojącej wody, w sposobnym gruncie upatrzone, gdzie ś. ryby chować mają i gdzie ś. woda według potrzeby wypuszczać może. Kluk. Są takie stawy u ludzi z podziwieniem, które są budowane na dohad, jakoby wątpliwie: będzie woda a. nie będzie, tylko aby jeno S. zbudował. Strum. S. otworzyć, spuścić. L. Według stawu grobla. Prz. (=jak kogo stać na co). Ziemiański S., a cesarskie ryby. Rys. Ryb.: S. dziki = utworzony przez zatarowanie wody w naturalnym korycie. S. opadowy = utworzony z wody deszczowej bez stałego dopływu. S. racjonalny = utworzony przez doprowadzenie wody osobnym kanałem. S. tarłowy, narybkowy (do chowu narybku), odrostowy, wyrostowy, zimowy, karpiowy, patragowy. 2. † S. stan. B. Sz. Ziemskie stawy. 3. a. † Zstaw, × Sstaw, × Sustaw, × Wstaw, × Stawoskład, × Obrót, × Zawias, † Uczłonkowanie, † Junktura, † Członkowane spojenie anat. (articulus, iunctura, articulatio) przegub, połączenie kości mniej lub więcej ściśle i ruchome. S. barkowy a. ramienny (articulatio humeri). S. biodrzny a. biodrowy (a. coxae). S. ciasny, półściśły, × pośredni, × mieszany (amphiarthrosis). S. głęboki, panewkowy, † wpojenie panewkowe (Perz.), † stawoskład głęboki (Ryszk.), † Stawoskład głębokoległy (Ryszk.) † złączenie głębokie (Kirch.), † przestrony S. głęboki (Urs.) (enarthrosis). S. guzikowy. S. kolana a. kolenny (a. genus). S. kótowy, pęcinyowy p. Kótowy. S. łokciowy, przegub łokciowy (a. ulnaris). S. międzykręgowy (a. intervertebralis). S. nadgarstkowy a. napięstkowy (a. manus). S. napięstkowogoleniowy, piszczelowonapiętkowy a. skokowy (a. tibiotarsalis). S. nieruchomy, ściśły, ciasny, wstaw (Urs.), spojenie ledworusne (synarthrosis). S. obrotowy, kołowrotek. Girt. (commisura trochoides). S. palecowy a. guz kłykciowy (a. interphalangea). S. poprzeczny stępu (a. mediotarsea). S. ruchomy, właściwy, wolny, × ciasny, × cepowy, luźny, × wiotki, † płytki, † przestrony płytki (Urs.), † lekkie wpojenie (Perz.), † stawoskład różnoległy (Ryszk.), † stawoskład oazywisty (Ryszk.) (arthrodia) S. śrubowy (cochlearthrosis). S. walcowaty (cylindrarthrosis). S. zawiasowoboczny, (ginglymus lateralis). S. zawiasowokątowy a. † kątoległy (ginglymus angularis). S. zawiasowy, † stawoskład biegunowy (Ryszk.), × bloczek, † przestrony. S. zapuszczony (Urs.), † zawias (Girt.), † przemianowe wpojenie (Perz.) (ginglymus). S., czyli kolanko, jest takie złączenie kości, gdy wyniosłość, czyli wypukłość jednej wchodzi w równie wydrożone dolki drugiej. Wei. Ból w stawiech. Urząd. Dla wyruszonych ze stawów kości stąpić nie mogła. Nar. Wybiecie, wyskoczenie ze swego stawu, czyli

z solniczki, główki jakiej kości. Perz. Gdy ręce, które świat stworzył, do dziur, sznurami kręcąc, dociągało beżecne plemię, z miejsc swych wypadły stawy, a kości w barkach gruchotały. Odym. Gdy kto rękę a. nogę wywinie, że mu z stawu swego wypadnie, tedy doktor, chcąc onę rękę albo nogę znowu w S. swój wprawić, naciąga onę rękę albo nogę. Sak. Nie gwałt czyni lekarz, gdy pacjentowi swemu wywinioną z stawu rękę albo nogę z niemalym jego bólem naciąga. Smotr. Przen.: Cerkiew w swej przyrodzonej klubie stanąć nie może, póki ją nie-szczęśna schizma z stawu wywija i na miejscu swym stanąć nie dopuszcza. Smotr. 4. bot.: [Kotki ze stawu] p. Kotka. 5. chir. i lek.: Ból stawu (arthralgia). Otwarcie stawu (arthrotomia). Odma stawu (pneumathrosis). Rozluźnienie a. zwiotczenie stawu (relaxatio articuli). Stężalność a. zesztynienie stawu (ankylosis). Uruchomienie stawu (arthrolysis). Wycięcie stawu (arthrectomia). Zapalenie stawów (arthritis). Zapalenie stawów ogólne (panarthritus). Zapalenie wielu stawów razem (polyarthritus). Zapalenie stawu kolana (gonitis). Zapalenie międzykręgowego (spondylarthritus). S. rzekomy (pseudarthrosis). 6. wet.: S. pęcinyowy. Skoślawienie stawu skokowego. Zapalenie złośliwe stawów (u jagniąt). Zdr. Stawek, Staweczek, Stawik, [Stawiczek, Stawuszek]. Zgr. Stawisko. <STA/STOJ>

Stawacz, a, lm. e l. × S. ten, co stawa, stoi. L. 2. [S.] dozorca przy robocie. <Od Stawać>

Stawać, aje, a. † awa, awa l. p. Stanąć: Długosz stawa, moim zdaniem, na czele innych dziejopisów naszych. Czart. A. W siedemnastym roku jako pierwszy kancelarzysta zacząłem S., czyli jak mówiono, odzywać ś. w sądach grodzkich i ziemskich. Wyb. Dama kastylska w bitwach różnym trybem stawa. Mick. Od nieprzyjacielskich szyków stawając zdaleka. Mick. Orzeł płynął powoli, stawał na powietrzu i zlawiał ś. rozglądać po ziemi. Krasz. † Stawa komu prawo = służy, przysługuje mu prawo. Skr. 2. [S.] wstawać. 3. [S.] stać: Sośnia stawała. 4. [S.] przedstawiać ś.: S. aniołom. 5. i S. ś. p. Stać: Na półmiski i liczbę niezwyčajną potraw musi stawać, byle ś. pokazać. Skar. Służka czółno podaje, w panu ducha nie staje. Glog. [Dzień ś. już ano stawał i przepierał z blednącą nocą. Reym. Naraz w ciemnościach zaczęło ś. coś S. Reym.]. 6. [S. ś.] stawać ś.: Czy ś. w prawdzie nie staje? <STA>

† Stawadło, a, lm. a (np. łodzi) przystań. B. Sz. <Od Stawać>

Stawanie, a, blm., czynność cz. Stawać: S. do broni warty. Gemb. Fizj.: S. prącia, posp., p. Naprężenie.

Stawanie się, a ś., lm. a ś., czynność cz. Stawać ś.: Poczuli ś. zawieszeni na krawędzi nieskończoności, w przerażających głębiach stawań ś. i bytów nawet niemyślanych i rzeczy zgoła niepojętych dla ślepych oczów człowieczych. Reym.

Stawarka, i, lm. i l. a. [Stawiarka, Stawiara] osad, szlam, mul na dnie stawów. <Od Staw>

† Stawarz, a, lm. e kopacz stawów: Potrawy co grube ludziom wiejskim, pracowitym, flisnikom, stawarzom w używaniu są. Syr. <Od Staw>

× Stawba, y, lm. y budowla, budymek: Wczoraj poczęli wznosić stawbę. Zm. (=wieżę). <Od Stawić>

† **Stawozyczna**, y, lm. y *placa za wynajęcie stawu*: Oczkowe, rogowe arendy, stawozyczny. Tw. <Od Staw>

Staweczek, czka, lm. czki p. **Staw**. <Od Stawek>

Stawek, wku, lm. wki p. **Staw**: Ubogi starzec może sobie nadobnych a spokojnych przechadzek użyć około stawków. Rej. A ku stawkom cegielnia, przechodzi także i woda w S., na której jest młyn i stawik mały. Wej. Pozwolić S. zająć, byle tylko gruntów nie podtapiał. Torz. <Od Staw>

Stawiacz, a, lm. e, X **Stawiciel** ten, co stawia, co stawia. <Od Stawiać>

Stawiać, a, ał i S. ś. a. **Stawić**.

[**Stawiane**, ego, blm., **Wstawne**] *dziewiąta beczka, którą dawniej szynkarz otrzymywał darmo, gdy sprzedał osiem*. <Od Stawiany>

Stawianie, a, blm., czynność cz. **Stawiać**.

[**Stawianiec**, nca, lm. nce, **Stawiarki**] *plot przeznaczony z desek darych, do ochrony od wiatru przy robotach w polu*. <Od Stawiany>

Stawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Stawiać** ś.

Stawianka, i, lm. i *gatunek wedy na szczupaka*. L. <Od Stawiany>

[**Stawiara**, y, lm. y] p. **Stawarka**. <Od Staw>

[**Stawiarka**, i, lm. i] i. p. **Stawarka**. Troc., Haur.

2. w lm., p. **Stawianie**. 3. *kopanie stawu*: Deszcz przeskodził stawiarec. Sucha mi teraz trzeba, deszczby mi przeskadzał stawiarec. Pot. <Od Stawiarz lub Staw>

Stawiarzki przym. od **Stawiarz**: Do rzeczy stawiarskich służące naczynia. Stroj.

[**Stawiarz**, a, lm. e] *robotnik wywożący stawiarkę*. <Od Staw>

Stawiaćzka, i, blm. I. i [Stawiaćzka] *położenie stojące, prostopadłe*: Stawiaćzką postawić. Korzenie te stawiaćzka pokłască, jak widzimy drwa na palenie węgla układają. Syr. Jaja przez zimę chować trzeba w otrębach stawiaćzką do góry. Haur. (= sztorcem). 2. † S., † **Stawionka** *piśmo stojące, litery postopadłe, rondlo*. Troc. Pięknie jest stawiaćzką pisać, tylko że długie do pisania i uprzykrzone. Haur. <Od Stawiać>

Stawioa, y, lm. e? : Gromady ogromne ciągnęły na Czernielowe Horodyszcze, a jak! śpiewając, kukając ze stawicami, ze starszyzną. Krasz.

X **Stawiciel**, a, lm. e p. **Stawiacz**. <Od Stawiać>

Stawicielka, i, lm. i forma ż. od **Stawiciel**.

[**Stawiczek**, czka, lm. czki] p. **Staw**.

Stawić, i, il nied. a, niek. dok., nied. **Stawiać** 1. *robić, aby stało, aby ś. trzymało na nogach, na podstawie, ustawiać*: Erato, podskakując, nogi kształtnie stawia. Zbyl. Krzepką stopką drobne kroki stawia dziecię. L. Uczył bezpiecznie S. stopki niemowlęca. Nar. Bieży i nogę nieboga pieszezoną stawia po skale, po śniegu, po lesie. P. Koeh. Konopie wysuszone z moczadła wiążą ś. na nowo i stawiają w jakim suchym miejscu. Jak J. Świeczki stawiać. Rej. (obrazom św. świecić. L.), Flasz puzdrowych, butel, gąsiorów, kielichów wiatowych, które przedtem na stole stawiano, teraz i imienia nie zostało. L. Naprzód dobre wino stawia, a gdy sobie podpija, tedy podlejsze. Leop. (= daje na stół, podaje). Precz, precz smutek wszelki, zapal fajki, staw butelki. Stawiam lichtarze na stole. Troc. Stawiać na to miejsce. Troc. Naprzeciwko, przeciwko sobie co stawiać. Troc. (= przeciwstawiać).

Przen.: Stawi mię to wyżej od wielu monarchów. Rzew. Stawiać pierwsze kroki (= rozpoczynać nieśmiało jaką czynność, jakie dzieło). Stawiać przeszkody = przeszkadzać, robić trudności. Zdał kasę, klucze i archiwa; szczęściem wszystko było w porządku, tak że przyjęcie nie stawilo żadnych trudności. Krasz. (= nie przedstawiało, nie nastęczało). Wyższość stawila przegrodę między nami. Rzew. Stawia go w położenie...

Rzew. Stawiać kabałę. Stawiać horoskopy, przypuszczenia na przyszłość (= robić). Stawiać pytanie, kwestję, wniosek (= wystąpić z niemi, zadać, rzucić pytanie). Stawiać kogo na nogi = a) *sprawić, aby dobrze stał, aby ś. dobrze miał, poprawić jego interesu*: Nieoczekiwany spadek po ciotce stawia go na nogi. Pobył na wsi stawia chorych na nogi = *pomaga im, dobrze im robi, przywraca im zdrowie*. b) *podnosić, wynosić, wywyższać*: Godność na nogi człowieka stawia. Falib. Prawa powinny być takie, któreby gupstwo wykorzeniały, a mądrość stawiały na nogi. Górn. (= dawaly jej ś. wzmoć). c) *gruntować, wzmacniać, utwierdzać*: Religję swoje szablami i kopjami stawiali na nogi. Birk. Przen.: S. kogo na godność = *wynieść, mianować go; podnieść go do godności, zrobić kogo kim*: Poświęcać go i S. na patryjarchostwo miano. Skar. Przen.: *ustanawiać, zaprowadzać*: Bóg sam ma wolność prawa swoje, które sam stawia, podnosić. Skar. (= wydaje). Nie królestwo dla króla, ale królowie obierani i stawieni bywają dla królestw i dobrego ich. Karnk. Cudze zle na słońcu, swoje w cieniu stawiamy. Fred. M. (= umieszczamy). S. pułapkę, sieć na kogo = *zastawiać, nastawiać, zakładać sieci*: Na myszy stawieć łańpice przy dziurach, kędyby wylazły. Trzye. S. na ptaka sidło. Troc. Im bardziej ś. uraża, tym skryciej pułapkę mu stawia. L. S. sieci, sidła, kluczek. L. Młynarz aby nie stawiał na ryby. Haur. W tym ś. sidle połowili, które sami stawili. Koehan. Umiesz jak trzeba stawiać na dziewczęta siatki. Tremb. 2. *wystawiać, wznosić, budować*: Mieszczaniu, żyjąc z rąk prace, jak pan stawiać chce pałace. Jak. W. Stawiać budynek, pałac, słup, kolosy komu. Troc. Stawili królowie egipscy liczne miasta i kościoły. Lel. S. obóz = *zakładać, rozkładać, rozbijać*. Od jutra każę pomostek na rynku S. Przen.: Stawiać zamki na lodzie = *roić o rzeczach niemożliwych do urzeczywistnienia*. Sienk. 3. Stawiać na zakład, do puli w grze, do banku, na stawkę w grze = *dawać, skłaniać, kłaść*: Stawiać co we grze na przegranie, abo sadzić we grze, grać o co. Kn. Na jedną kartę więcej stawia pieniądze, niż na cały rok ma intraty. L. Na co mam stawiać? — Na to, co w banku. L. Co z początku wygrywa, na ostatku nie ma co S. Rys. To nie stawiana, mówi, panie bracie, ja spełnił chyżo, czemu to trzymacie? Bratk. (nie taki nasz zakład, nie taka stawka. L.). S. płatkę, stawkę, zegarek. Troc. Stawil talar w kostki. Troc. Kto jeszcze nie stawil? Troc. Stawiano zakłady, czy sąd skaże na śmierć, czy na więzienie. Gaw. Ze mię przyprowadzi, stawiał swoją szyję. Jabl. Przen.: *nastawiać, narazić, wystawiać na sztych, dać, poświęcić, oddać, ofiarować co, odzalaować czego*: Niech każdy zdrowie stawil dla spólnego dobra. P. Koeh. Krzepko gardła i piersi na szable pogańskie S. Birk. Stawiać na co gardło. Troc. Peloponesanie wspólnie z Atenami stawili pod Plateami czoło Persom. Lel. Nie śmiejąc ni uciekać, ani S. czoła. Mick. 4. † S. *umieszczać, lokować*

na stajni, na stacji: S. kogo u siebie, gospoda, stanowie u siebie. Kn. (= *przyjmować na gospodę, w gościnę*). Jeśli mąż zwykł gości stawiać, tak żeby łoż i pościeli wiele miał... Sz. Gdyby kto na czas jakiego pana w dom przyjął, nie może być za gospodarza domu gościnnego rozumian, ale jedno ten, który przychodnie ustawicznie stawia i chowa. Sz. S. (stanowieć) gości u kogo, u siebie. Troc. 5. bańki, pijawki = *przystawiać, przysadzzić*: S. komu pijawki. Perz. Stawiać komu bańki. Perz., Troc. 6. *przedstawiać, przysadzzić przed oblicze, przyprowadzać przed oczy czyje*: Stawiać komu co, kogo, siebie, prezentować, przynosić, przyprowadzić. Kn. S. rękojnie, świadki. Stawił świadków, dowody, zaręczników. Troc. Więźniów przed królem stawiano. Wor. Żółkiewski pojmanyh carów przed Zygmuntem stawił. Niem. Karać tych, którzy przewinili, a dobre przykłady na plać S. Kosz. (= *wysuwać, wystawiać*). Przen.: *wystawiać, przedstawiać, wyobrażać, przypuszczać, imaginować*: Niech mi wyniołość stawia wielkości wspaniałe, niech Indyj swe skarby noszą okazałe, niech piękność powabniejsza nad drogie klejnoty stawia mi w wdziękach swoich najmiłsze pieczęty. Dm. Czas ów przywiedź sobie na pamięć, staw sobie przed oczyma ów dzień. Siem J. Stawmy sobie ludzi zawsze powszechnym dobrem zatrudnionych. L. (suponujemy. L.). 7. × S. *wykazywać, pokazywać, prezentować co, popisywać ś., chwalić ś czym*: Żaden rycerz nie potrafił S. ani moey, ani doświadczenia równego. Stasz. 8. † S. *dostarczyć*: S. towar na jarmark. Troc. Furman podróżnego na czas umówiony nie stawił. Troc. (= *nie przywiózł na miejsce*). Przynęcił brata S. u sądu. Troc. (= *ściągnął do sądu*). Do sądu mego S. mi go macie. P. Koch. Tymarjoci za każde 5000 asprów stawiają żołnierza konnego. Kłok. 9. † S. komu bitwę, pole = *wydać*: Jaropek nie śmiał Włodzimierzowi pola S. i zawarł ś. w Kijowie. Stryjk. Radził im, aby z Rzymiany i z wojskiem ich boju nie stawili. L. (= *nie wszczynali*). S. pole, potrzebę nieprzyjacielowi. Troc. 10. [S. krew] = *zatanować*. 11. [Stawiać kopyrki] = *przeuracać koziołki*. 12. myśl: Stawiać słupki (o zajęu) = *stawać na tylnych łapkach; dostrzegsz niezbezpieczeństwo, będąc poruszonym, pomylić z kotłiny*. Stawiać pióro (o dziku) = *najechać ś*. 13. szczerot. *urównać szczyt w pęczku, uderzając jego końcami o stół*. S. ś. 1. *stawać, ustawiać ś*: Choćbyś ty ś. na głowie stawał, ja ś. przecię z nią ożenie. Kaczek. Po każdej z tych komend podawała ś. komenda: staw ś! to jest: we front! Górs. Miłosierdzie sprawiedliwości Bożej ś. nie oponuje, ani sprawiedliwość Boża stawia ś. na sprzeciwieństwie miłosierdziu jego. Salin. [Braciszek na wojnie stawia ś. piersiami] = *stając obraca ś., zwraca ś*. Zniósł smoka, chociaż mu ś. ostrym grzbietem stawił. Bardz. (= *postawił ś., nadstawił ś.*). 2. *stawać, przybyć osobście, zjawić ś.*: zgłosić ś.: Stawił ś. w Carogrodzie przed królem. Troc. Kto kiedy mężobójcą stawił ś. do praw! Mor. A. Kazał mi być u siebie; stawilem ś. na rozkaz jego. L. Stawieć ś. wszędzie. Troc. (= *wszędzie gotow jestem dać ci odpór, satysfakcję*). Stawiamy ś. podług rozkazu wacpana i na czas i na miejsce naznaczone. Boh. Nie spodziewałem ś. S. wacpani dobrodziejce tak po ezerkiesku. L. Stracę miejsce w chorągwi, jeśli ś. nie stawię wyzywającemu. L. Stawił ś. na pojedynku. Troc. S. ś., wystrzelać, wybić na pałasze było dla

niego igraszka. Koź. Stawiam ś. komu, aby mię czym trafił, za cel ś. stawiam. Kn. Jeśli ś. myślą na miejscu nie stawi, niech swojej nieczułości księdze, którą czyta, nie przypisuje. L. *Rendez-vous*, czyli „staw ś.“ Wod. Działo ś. dnia 14 marca, r. 1912.: przede mną, rejentem, stawił ś. Iгнаacy Kowalski i zeznał, co następuje. Przede mną, urzędnikiem stanu cywilnego, stawił ś. Błażej Majewski i okazał nam dziecię pćci męskiej... 3. S. ś. na słowie. [w słowie] = *dotrzymać słowa*: Szczerze ś. w swoim słowie stawił, tak jak ś. ochotnie był ofiarował. Ustrz. Zai mi, że w słowie S. mu ś. nie mogę. L. Przynęcił na piśmie; musi S. ś. w słowie L. S. ś. w obietnicy. Troc. (= *spełnić ją*). [Cości my ś. na słoweczku nie stawił]. 4. † S. ś. *ofiarować ś., okazać gotowość zrobienia czego*: Sami na obie nodze chromią, a drugim w podparcie ś. stawiają. Smotr. 5. *okazać ś., popisać ś., spisać ś., postąpić, zachować ś., pokazać ś., wystąpić, znaleźć ś., obejść ś.*: S. ś. nieprzyjacielskie, srogo, surowo. Kn. Zawsze jej ś. fortuna źle stawiała. P. Koch. Niech ś. szczęście stawi lub źle lub dobrze, na mnie nie utyje. P. Koch. Trzeba mu ś. ostro S. L. Wszystkim Gofred jednako ś. stawi. P. Koch. Doświadczajmy go aż do końca, patrzajmy, jak ś. stawi. L. Stawiać ś. komu jako abo jakim. Kn. Przez czas tego prześladowania wszystko wytrwał, inne posilił, sam ś. lwem stawił do mężaństwa ochotnie ś. kwapiąc. Skar. Dopiero ś. ojeu lwem stawiła, jużci teraz jak wosk topnieje i na wszystko pozwala. L. Skanderbeg stawił ś. przeciwko więźniom dosyć łaskawie. Baz. Wszystkim ś. hojnie stawia. Ryb. Pochlebców najwięcej ś. trzeba ostrzegać, gdy ś. i postawą i mową najpowniej stawiają. Kosz. Grzecznie stawił ś. tej damie. L. Głuchym ś. na te przekładania matki stawił. L. Nigdy takowej potrzeby nie było, w którejby mu ś. szczęście macocha stawiło. Groch. Cesarz nietrudnym ś. Polakom, o co go żądali, stawił. Błaż. Znowu dziećmi stawiają ś. starzy. Pot. Jeśliś ehudy pacholek, nie stawie ś. panem. Klon. (= *nie odgrywaj roli pana, nie udawaj pana*). Staw ś. wacpan wesolo. L. (= *udaj wesolego*). Stawił ś. w powierzchownych znakach katolikiem. Troc. Stawia ś. moim przyjacielem. Troc. Stawił mi ś. jako oćiec, jako nieprzyjaciel, srogo, surowo, łaskawie. Troc. Na czele młodzieży mężnie ś. stawi. Kniaź. I fortuna nie zawdy groźno ś. nam stawi. Kochan. Jako ojeicie synowi zawdy mu ś. stawił. P. Koch. Oktawjan stawił ś. zuchwale konsulom. Lel. 6. [S. ś.] *sprawować ś.*: Styry lata wiernem służył i dobrzem ś. stawił. 7. *posp.*: Stawiać ś. = *stawać ś. zuchwale, zarozumiale, udawać zucha, czupurzyć ś., juncaczyć ś., pokazywać rogi*: Taki smarkacz i będzie ś. tu do mnie stawił! patrzajcie go! Stawiasz ś. do mnie? (= *chcesz ś. ze mną sprohować?*). [Jesse ón sie stawia na mnie]. 8. [S. ś.] *oprzec ś.*: S. ś. komu w złości. 9. [Stawiać ś.] *wznosić sobie dom, bulować ś.* 10. [S. ś.] *zalożyć ś., zrobić zakład*: Stawmy sie o gárniec piwa. 11. *poł.*: Stawiać ś. do porodu (o płodzie) (so ad partum praesentare). <STAW od STA>

Stawidłko, a, lm. a p. Stawidło.

Stawidło, a, a. w lm. Stawidła 1. *zastawa, zaswa do puszczeniu wody stawów, szawek na kolo mlyńskie lub zastawiania jej*: Zastawić wodę stawidłem. Spuścić S. S. u mlyna, u upu-tu stawów zastawić. Troc. Stawidłem młynarzę wodę na kolo płynącą zastawiają, gdy chcą mlyn zatrzymać, a. gdy woda w stawie mała,

i chcą, aby ś. jej uzbierało więcej. L. S. w upuście, deski grube, w fugę puszczone. Os. J. S. nadskokowe przy kołach nadsiewodnych do prowadzenia wody na wierzch koła w koreówki. Łab. S. skokowe = trafiające odpływem z boku na koło wodne środkobierne. Łab. Przen.: Kładło prawodawstwo nasze mocne S. między wolnością obywatelską a prerogatywami królewskimi. Ostr. (= przegrodę, tamę, granicę). 2. część warsztatu u niektórych fabrykantów. St. wil. 3. podstavek, zapadka w pulapce, w siłach: Zastawić na wydrę żelazne siłło, aby S. (podstavek) na ś. ruszyła. Troc. 4. a. Suwak mech. przyrząd do rozdzielania pary: S. suwakowe, wentylowe, przepustne. 5. mł.: S. kamieni młyńskich = przyrząd do zbliżania a. oddalania od siebie powierzchni obu kamieni młyńskich. Małyszcz. Zdr. **Stawidło**. <Od Stawidło>

Stawidłowy przym. od **Stawidło**: Łatka, sztuka drzewa poziomo leżąca na wierzchu słupów stawidłowych w upuście. St. wil. Okno stawidłowe a. otwór S. Łab. Zasuwa stawidłowa. Łab. Drag S. S., ego, lm. i, **Wodny** hut. robotnik w pudlingarni lub walcowni, który pilnuje koła wodnego i puszcza wodę na koło, gdy trzeba, aby młot lub walce działały. <Od Stawidło>

[**Stawieni**, a, lm. a] **budynek**. <Od Stawidło>

Stawienie, a, blm. i. czynność cz. **Stawidło**: S. sieci. L. Ta walka przyzwyczajają go do niestawienia zbyt wielkich wymagań terażniejszości. Spas. S. u prawa. Troc. S. świadków, dowodów. Troc. 2. †S., lm. a przegroda w stajni między kohnami: S., przewory w stajniach, stabulatio. Mącz.

Stawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Stawidło** ś.: S. siebie, S. ś. Troc. Stawienia ś. miejsce. Troc.

[**Stawienka**, i, lm. i] **niewielka beczka a. kubał** do trzymania w nich wody w domu na użytek podręczny. <Od Stawidło>

Stawienictwo, a, lm. a **stawianie u sądu**, w sądzie, **stawienie ś. w sądzie**. <Od Stawiony, Stawienie(ś.)>

Stawieniczny tyżący ś. **stawienictwa**: Procedura aktowa lub stawienicza ma być stosowaną nawet do korporacji akcyjnych. Spas. <Od Stawiony, Stawienie(ś.)>

Stawik, u, lm. i l. p. **Staw**: Woda, na której jest młyn i S. mały Wej. Pozostał S. przy dworze. Krasz. 2. [S] **marzanna wonna** (asperula odorata) roś. <Od Staw>

Stawinoga, i, lm. i l. [S.] a. [Stalinoga] **chleb**. Kn., Troc. 2. †S. **szuflac dla chleba**: Poplecznicy, rębacze, dworskie stawinogi. St. wil. 3. [S.] **siłacz a zarazem żarłok**. Zdr. †**Stawinóżka**. <Stawidło + Noga>

†**Stawinóżka**, i, lm. i p. **Stawinoga**: Wy tam w szkole ryeerskiej same lalki i stawinóżki do umizgów z podwikami. Wielis. <Stawidło + Nóżka>

[**Stawiny**, in, blp.] **stawianie chałupy**: Przy ugodzie o postawienie chałupy i w czasie samej roboty pije chłop z cieślą wódkę na S. <Od Stawidło>

†**Stawionka**, i, blm., p. **Stawiaczka**: Stawionką co postawić, stawiaczką co do góry postawić. Troc. <Od Stawidło>

†**Stawipiętka**, i, lm. i **świszczypalka**, **wiercipięta**, **firczyk**. Ciek. <Stawidło + Piętka>

Stawisko, a, lm. a l. p. **Staw**: Oczeretów gąszcz i gęsty szuwar na stawiskach, kędy nocą świecą fosforycznie nenufary. Wysp. 2. a. [**Stawis**]

miejsce, gdzie był staw: Rozlegają ś. głośne śpiewy dziewcząt i supitki parobków, które echo niesło na stawiska. Jeż. 3. [S.] = a) **przeorany pługiem rowek do ścieku wody**. b) **Stawiska** (lm.) a. **Stawisko koniec staja, od którego no we ś. zaczyna**: Na stawiskach = na granicy. <Od Staw>

[**Stawis**, i, lm. e] p. **Stawisko**: Pasta gęsi na stawisi. <Od Staw>

Stawka, i, lm. i l. **pieniądze a. przedmioty wartościowe stawiane do banku, do puli w grze**: Kto po cudzą stawkę idzie, trzeba żeby swoją stawił i zapłacił. Fred. M. Zgoła gry S. fałszywa i samolówka prawdziwa jest ten świat. Dar. J. 2. **konie stojące u startu, konie biorące udział w tym samym wyścigu**: Ściąga cugle lub je popuszcza w miarę, ajk podążająca za nim S. zbliża ś. lub odpada. 3. [S.] **miejsce na wodzie upatrzone do zarzucenia stępa**. 4. [S.] **czynsz, dzierzawa**: Jest polana przy Beskidzie, co ś. z niej płaci na stawkę sześć złotych i talar. Gosz. Ś., czynsz na św. Marcina. Gwar. 5. [S.] **posiedzenie wydziału gminnego**. Gwar. 6. [S.] **klepka**. 7. **jednostka przy obliczaniu opłaty**: Na zjeździe taryfowym opracowano nowe stawki taryfowe na przewóz bydła. Stawki ustosunkowane do przebytej przestrzeni. Konsulat szwajcarski w Petersburgu zawiadamia, iż przy korzystaniu ze zniżonych stawek taryfowych szwajcarskich nie będzie nadal wymagane specjalne świadectwo pochodzenia jaj, produktów południowych i wszelkiego rodzaju wlosia. Stawki taryfy ubezpieczeniowej. 8. **zaciąganie ule na drzewa, stawianie ich na gałęziach drzew**. Robić stawkę = zaciągać ule na drzewa, umieszczać je na drzewach. 9. **czcion. dwa równoległe szeregi szczebli sterzących, umocowanych końcami w dwóch listwach, przybitych do ściany, — na które zakładają ś. winkielaki z odlaniami czcionkami; rodzaj ławeczki z plecami, stawianej na stole, na której układają ś. winkielaki z odlaniami czcionkami**. 10. **myśl. = a) w lm. nogi lisa. b) witerunek do trucia lisów**. <Od Stawidło>

[**Stawkiem**] przys. **pionowo, sztorcem**: Misy i talerze są S. rozłożone. Pol. <Od Stawidło>

Stawkowy przym. od **Stawka**: Pieniądże stawkowe. <Od Stawka>

Stawne, ego, blm., †**Nawozne opłata od piwa**: Piwo to na mocy przywileju tegoż króla r. 1567 wolne było od opłaty stawnego i czopowego. Wej. Stawnego od piwa piątkowskiego, które do piwnie wstawiają, po 3 grosze od woza. Wej. <Od Stawidło>

[**Stawnem**] przys. **na stojąco, na sztorc i jednokowem końcami w jedną stronę ustawiać**. <Od Stawny>

Stawnia, i, lm. e **beczka, fasa, służąca do składania warzyw na zimę**. <Od Stawny>

[**Stawniak**, a, lm. i] **plot z żerdzi, przeplatany gałęzmi lub deskami cienkimi**. <Od Stawny>

[**Stawnio**, y, lm. e] **beczka spora, stojąca bez dna górnego, do kwaszenia w niej kapusty lub buraków**. <Od Stawnia>

†**Stawniczne**, ego, blm. **gatunek daniny**: Wspominają zapiski osep, sepną, S. Balc. <Od Stawnik>

Stawniczny, ego, lm. **owie, Stawowy rz. dozorca stawów**: S. miał moc łowienia i sprzedawania ryb. L. <Od Stawnik>

Stawnik, a, lm. i l. ? **Puzdro z świecami jarzącymi: lanych 12, stawników 37** Kotb. 2. w lm. **ohręcze bednarskie, potrzebne do stawienia statków**. Mag. <Od Stawidło>

† **Stawnociąg**, u, lm. i, † **Stawnoprost**, linja stawnoprostą linja prostopadła, pionowa, perpendykularna. Troc. <Stawny + Ciąg>
 † **Stawnociąg**le przys. od **Stawnociąg**ly, prostopadła, pionowo, perpendykularnie.
 † **Stawnociąg**łość, i, blm., rz. od **Stawnociąg**ly, prostopadłość. L.
 † **Stawnociąg**ly, † **Stawnoprosty** prostopadły, pionowy, perpendykularny. Troc. <Stawny + Ciąg>
 † **Stawnoprost**, u, lm. y p. **Stawnociąg**. Troc. <Stawny + Prost(y)>
 † **Stawnoprost**o przys. od **Stawnoprosty**, prostopadła, pionowo, perpendykularnie. Troc.
 † **Stawnoprost**ość, i, blm., rz. od **Stawnoprosty**, prostopadłość, pionowość, perpendykularność. Troc.
 † **Stawnoprost**ownica, y, lm e, † **Prostostaw**nica, † **Prostostaw** śróduaga. Troc. <Od Stawnoprosty>
 † **Stawnoprosty**, † **Stawnociąg**ly prostopadły, pionowy, perpendykularny. Troc. Linja stawnoprostą = **Stawnociąg**. Troc. <Stawny + Prost(y)>
Stawny, **Stawowy** przym. od **Staw**: Woda stawna. Gospodarstwo stawne. [Sieć stawna] sieć myśliwska, 10 łokci wysokości mająca. <Od Staw>
Stawolomność, i, blm., lek., l. † **S. łamanie w stawach**, ból w nich (arthralgia). 2. × S., p. Dna. <Staw + Łomność>
 × **Stawomaż**, i, blm., × **Stawosmarowidło**, × **Sustawomaz**, † **Smarostaw** maż stawowa, ciecz lepka w stawach, † **ciekłość członkowa**, † **sok stawowy** (Sien.), × **śluz stawowy** (synovia). Gut. <Staw + Maż>
Stawomażny anat., przym. od **Stawomaż**: Kaletki stawomażne (capsulae synoviales). Błony stawomażne (membranae synoviales). <Od Stawomaż>
Stawonogi, ów, blm., **Członkonogi** zool. (arthropoda) gromada zwierząt stawowatych. Nus. <Staw + Noga>
 † **Stawoskład**, u, blm., p. **Staw**. <Staw + Skład>
Stawostrak, a, lm. i bot. (cordylocarpus) roś. <Staw + Strak>
 † **Stawowanie**, a, blm., **stawianie**, **dostawianie**: Ciąganie a., jak mówią, S. ludzi z innych państw. Sł. wil. (=ściąganie). <Od *Stawować>
Stawowato przys. od **Stawowaty**. L.
Stawowatość, i, blm., rz. od **Stawowaty**. Sł. wil. <Od Stawowaty>
Stawowaty, zool. złożony ze stawów a właściwie z członków stawami połączonych. <Od Staw>
Stawowy l. p. **Stawny**: Ryby stawowe. Troc. Szluz stawowa = urządzona w stawie obok kanału dla zasilania go wodą. Łab. Woda stawowa, aqua stagni, w stawach a. w dołach. Kluk. Stawowa niemoc. Troc. Stawowych kości końce dołkowane i głowiaste. Troc. Choroby stawowe, po stawach i junkturach chodzące. Krup. 2. anat.: Dołek S. (fossa glenoidalis). Dziury stawowe potyliey, p. **Dziura**. Kości a. kostki stawowe, trzeszczki (ossa sesamoidea). Krążek S. (cartilago intraarticularis). Maż stawowa, stawomaż, (synovia). Panewka stawowa (acetabulum). Powierzchnia stawowa (facies s. superficies articularis). Torebka a. kaletka stawowa (capsula synovialis). Wydrążenie stawowe (cavitas glenoida). 3. patol.: Gościec S. (rheumathritis). Myszki stawowe (mures articulares s. arthrophtes). 4. wet.: Puchlina stawowa a. opój S. (hydrarthros s. hydrarthrosis). S., ego, lm. l. rz., p. **Stawniczy**. <Od Staw>

[**Stawówka**, i, lm. i] l. beczka o jednym dnie do kapusty lub buraków. 2. gatunek ceranki. <1. Por. Stawnica. 2. Od Stawowy>
Stawszczyzna, y, lm. y czynsz od stawu: Z królewiami nam nie żyć; ich to zdzierstwa, arendy, stawszczyzny... o zemstę do nieba wołają. Sienk. <Od Staw>
[Stawuszek, szka, lm. szki] p. **Staw**. <Od Staw>
Stąd l. przys. z tego miejsca: Won stąd! bo ci drogę pokażę! L. Daleko S. do onąd. Opal. (= szeroko o tym Dawid pisał; gdzie Rzym, gdzie Krym, a gdzie karczmny babińskie!). Ów dzie wilcy drapieżni, a tam lwy ryczące; zowąd smocy jadawici, a S. bazyliński srogie. Smotr. S. i S. = z jednej i z drugiej strony, z obu stron; zewsząd. S. i S. chłopcy wdzięczne piejeje tony. Bardz. S. i S. niechaj ognie z nieba wypadają. Bardz. 2. z tego źródła: Złał Klemens wszystkie świętych kościolów klejnoty, aby S. pieniądze bifo dla żołnierza. Zigr. Przen.: z tego, z tego powodu, z tej przyczyny, dlatego, z racji tego: S. pochodzą wszystkie nieszczęścia. Płynęło S. niezadowolenie. S. wniosek taki, że... Oóż S., że chciał zrobić, kiedy nie zrobił! 3. Ni S., ni zowąd = a) bez przyczyny słusznej, bez dania racji, bez powodu, nie wiedzieć skąd: Jak to można ni S., ni zowąd nienawidzić człowieka? L. b) nagle, wbrew wszelkiemu oczekiwaniu, najniespodziewaniej: Ni S., ni zowąd wpada do nas pomieszany, błady. Ni S., ni zowąd występuje z pretensją o zwrot strat, których przecież sam był przyczyną. <Z(s) + TĄD/Tędy>
 × **Stądec** posp. stądci: Małżeństwo jest wspólną umową, S. pochodzi, iż jednej tylko osoby zezwolenie do złączenia małżeństwa dosyć być nie może; lecz dwie osoby na to zezwolić powinny. Kucz. <Stąd + Ci>
 † **Stądew**, dwi, lm. dwie p. **Stągiew**. <Nm. Stände, Czes. stoudev>
Stągiew, gwi, lm. gwie, × **Stągwia**, [Stungiew], † **Stądew** l. naczynie roboty bednarskiej do przechowywania wody, ku górze zwężające ś., o trzech nóżkach, z przykrywą: W każdym domu ku gaszeniu ognia ma być woda w stągwiach Magd. S. mała. Troc. S., kadź na wodę stojąca. Ust. cen. Nanosić wody w S. Nieraz, kiedy powylewawszy przyniesioną wodę w S... Kon. 2. [S.] naczynie do kwaszenia kapusty. 3. dawna miara objętości do ciał płynnych, obejmująca w ostatnich czasach 50 garncy. Zdr. Stągiewka. <Z Stądew>
Stągiewka, i, lm. i p. **Stągiew**.
 † **Stągownik**, a, lm. cy ten, co robi sprzążki. Słow. <Od (W)stęga?>
Stągwa, y, lm. y geol. rodzaj skamieniałego polipnia, czyli korala komórkowatego, flustra. Łab.
 × **Stągwia**, i, lm. e p. **Stągiew**: S. biorąca każda w ś. dwa a. trzy wiadra. Damb. Było tam sześć stągiew kamiennych według oczyszczenia żydowskiego. Skar. Tokaju z beczek utoczyc do stągiew. Słow.
Stągwicka, y, lm. e zool. (dolium) mięczak brzuchopółny trąbikowy. <Od Stągiew>
Stapać, a, al. † **Stępać**, [Stąpić] l. stawiać kroki, kroczyć, iść nogą za nogą: Nie każdy, co umie S. nogami, umie S. i słowami; może drugi, i na miejscu siedząc, zająć tam, kędy zamierza, a drugi z fatygą nie umie w rzeczy postąpić; polityk słowami swemi stąpa a deklaracjami postępuje; tak mu trzeba S. słowami, aby rzeczy

nie ustępował. Lubom. Kto nie stąpa, nie zajdzie. Fred. M. Na słowo komenderującego: Stąpaj! schodzą z pomostu i tyłem do podpiersienia równają ś. Jak. J. Drży ziemia, gdy stąpają męże i konie. Dm. Koń tłusty, pysznie stąpający. Rej. Stąpa z partesów naksztat karmnego prałata. Tremb. Z góry stąpa, ny wielbiąd, rozmierzając kroki. Pot. *Sublime ferri*, z wysoka stępać, to jest wysoko ś. nieść. Mącz. Wysoko stąpał w fortunie, *superbum se praebuit*. Mącz. Wiedz, że wszystkich tych, których buczno stąpających widzisz, szczęście jest dęte. Pilch. Zanęny mężu, nie stąpaj ludzi podłych ślaniem. Dm. (= *nie naśladowuj ich, nie wstępuj w ich ślady*). Syn jego koślawy stąpa jak przez rowy. L. Sporo S. Troc (= *sadzić wielkimi krokami*). Jak po szydłach S. Kn. (= *S. ostróżnie*). Kroki stąpa poważnemi. Bardz. Stąpa, jak z partesów, jak z trójnogu gada. Nar. To wyrzekszy, na wschody wchodzi nieroztropnie i stała stąpa stopą przez ostatnie stopnie. Zb. Stąpa, jakby kij połknął. Miek. A on stąpa powoli, niby od niechęcia. Miek. Stąpaliśmy po gołych skałach, gdzieś gdzie śniegami pokrytych. Słow. Przen.: S. na koturnach = *używać stylu napuszonego*. 2. † S. od czego = *zbaczać, uchylać ś* Ps. flor. 3. † S. *zstępować, schodzić*. Ps. flor. <STAP/STĒP>

Stapanie, a, blm. l. czynność cz. **Stąpać**: S. calcaneum. Ps. flor. W nocy słyszał jakieś S. po kobiercu w sąsiednim pokoju. 2. patol.: S. końskie = *rodzaj chodu chorobliwego* (Incessus equinus).

† **Stapel**, pla, lm. ple, gór. = gór. Słupek. Łab. <Nm. Stempel>

Stąpić, i, II, † **Stępić** l. i **Stąpnać**, † **Stępnąć**, [Stępnąć] *postawić nogę, stąpać, zrobić krok, dać kroka*: Dla wyruszonych ze stawów kości S. nie mogła. Nar. Nie będzie mógł S. abo jakiego najmniejszego znaku pokazać, aby tysiąca ludzi oczy tego nie podstrzeżały. Gór. Na piędź bez hajductwa, kozactwa nie stąpniemy. Falib. Bez muzyki na piędź nigdzie nie stąpiła. Biel. M. (= *nie ruszyła ś.*). Czasem biegł, czasem po ważnie stąpił, idąc powoli, jak za procesją. L. Przedtym około butów chodził, teraz nie wie, na którą nogę S. L. Co stąpi, to miła, co skoczy, to dwie. Na to miejsce stąpił. Troc. Gdzie nogą stąpi, świeży grób wyrasta. Miek. Ani waś ś. S. kroku. Zal. Lada szlachetka za próg z domu nie stąpił. Tet. 2. × S. (w grze) *sunąć ś., posunąć ś.*: Stąpił z królem. Troc (w szachach). 3. [S.] nied. *stąpać*: Skąd tak zgrabną stąpisz nóżką? 4. † S., [S.] *zbczyć dokąd, wstąpić, zajrzeć*: Na tej drodze S. chciał do jednego klasztoru. Skar. Wrómy ś. do Masyliensów, do których stąpiliśmy indziej. Warg. [Stąpił do jednego domu]. 5. † S., [S.] *zstąpić, zejść, spuścić ś.*: Stępnmy, oglądajmy, co ś. dzieje na ziemi. Rej. [Myśleli mł (o dobrym panu), że to Ojciec ludziom stąpił]. 6. a. **Zstąpić**, **Stępować**, **Zstępować** *sukno* = *robić, aby ś. zbiegło, skurczyło, dekartyzować, posp. wstąpić*: Krawiec stępnuje wprzódy sukno, nim suknie weźmie do roboty. Grod. W Anglii nie wiedzą, co to jest sukna stępować. Grod. Sukno stąpione być powinno. Gostk. S. ś., nied. **Stępować** ś. *zbiegać ś., kureczyć ś., kulić ś.*: Sukna wyglądzonego i wyprasowanego dosyć ś. stąpi. Grod. Na angielskim falendy-zu stąpiło ś. na każdej pójpięta ćwierci lepiej, niż ćwierć. Grod. <STAP/STĒP>

Stąpienie, a, blm. l. czynność cz. **Stąplić**, **stąpienie**: S. jest stopień do postąpienia, postą-

pie nie zaś do dostąpienia. Lubom. Krok ma pięć stóp w sobie, to jest dwoje S. Warg. Każde więc S. równym było w przepaść, jak na skałę. Stasz. Za trzecim stąpieniem mót dał królowi. Troc. 2. [S. a. Boże S.] = *Wniebowstąpienie Pańskie*. <Od Stąpić>

Stąpienie się, a ś., blm., czynność cz. **Stąplić** ś. † **Stąpować**, **uje**, **owal** p. **Stępnować**. <Od Stąplić>

† **Stąpiowanie**, a, lm. a p. **Stępnowanie**: Łotr jeden u Wieliczki w górze solnej S. zapalił, z którego dymu w podziemnej jaskini wiele ś ludzi zadusiło. Stryjk. <Od Stąpować>

[**Stąpawska**, **kie**], lm. **kie** *nazwa krowy, która idąc zaczenia jedną nogę o drugą*. <Od Stąpać>

Stąpnać, **nie**, **nał** p. **Stąpić**: Zgoła, gdzie stąpnie, wszędzie radby ludziom pomóc, ulżyć im pracy. Bał.

Stąpniecie, a, blm., czynność cz. **Stąpnać**: Za każdym stąpnieniem syka z bólu.

† **Stąpor**, a, lm. y, [Stąpor] l. p. **Stępor**: Choćbyś stłukł głupiego w stępie, jako krupy bijąc z wierzechu stąporem... Wuj. Słoń ma nogi jak stąpory, trąbę naksztat żerdzi. Pot. 2. *stempel w pompie*: Stąpory u pomp rurmusowych. Kn., Troc. Zdr. [Stąporek]. <STAP/STĒP, zap. pod wpływem Nm. Stämper, stampen>

[**Stąporek**, **rka**, lm. **rki**] p. **Stąpor**.

† **Stąporowy** przym. od **Stąpor**, *stęporowy*. Bobr.

[**Stąwka**, i, lm. i] p. **Stówka**. <Zam. Stówka>

[**Stążeczka**, i, lm. i] p. **Stążka**.

† **Stążenie**, a, blm., czynność cz. **Stążyć**: Już należy na mię ku końcowi rzeczy mojej ś mieć, abym wam tęskności i stążenia nie uczynił, *satetas*. Mącz.

† **Stążenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stążyć** ś.

[**Stążenka**, i, lm. i] p. **Stążka**.

[**Stążka**, i, lm. i] p. **Wstążka**. Zdr. **Stążeczka**, **Stążenka**. <(W)z(s) + TAG/TEG>

† **Stążyć**, y, ył, **Stążyć** ś. *stęsknić ś.; zrudzić ś., sprzykrzyć ś.*: Bogacze, glyby i najdłużej tu mieszkałi, nie stążyliby ś. Białob. <Z(s) + Tążyć>

× **Stohnąć**, **nie**, **nał** *skupić natchnieniem?*: Stchnięty modlitwą. Słow. <Z(s) + Tehnąć>

× **Stchnienie**, a, blm., czynność cz. **Stchnąć**.

Stchórzenie, a, blm. l. czynność cz. **Stchórzyć**. 2. × S. *trwoga, bojaźń*: W ognia, szelestach, zachwyceniach, śpiewie uczułem wielkie S. Słow.

Stchórzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Stchórzyć** ś.

× **Stchórzony** *który stchórzył, przelękły, zestraszony*: Znowu S. i sam — a już nisko uczułem, że ś. w czymś zwiniętym płacząc. Słow. <Od Stchórzyć>

Stchórzyć, y, ył *stracić odwagę, śmiałość, przestraszyć ś., ulęknąć ś., zlekknąć ś.* S. ś. posp. *zsmrodzić ś., zebdziknąć ś., skurczyć ś., skadzić ś.* <Z(s) + Tehórzyć.>

† **Steza**, y, lm. e p. **Ścieżka**. Ps. flor. <ST(E)G/ŚC(IE)G/ŚCIG>

! **Steamer**, a, lm. y *parowiec, statek parowy*: Jeździłbym chińskimi steamerami, gdybym tylko wiedział, że tam nie spotkam tych nieznośnych półmurzynów Chełm. <Ang. Steamer>

Stearan, u, blm., **Stearynian** chem. *sol kwasu stearowego, czyli stearynowego*. <Od Gr. stēar>

Stearopten, u, lm. y chem. *stałe i krystaliczne osady, tworzące ś. często w olejkach lotnych, dohpanych z roślin, podczas długiego ich przechowywania, zwłaszcza w chłodzie*. <Z Gr. stēar + pten>

STEAROWY

Stearowy, Stearynowy kwas chem. $C_{18}H_{36}O_2$, substancja, z której fabrykują świece stearynowe. <Od Gr. stéar>

Stearyna, y, blm., posp. **Staryna**, [Stalina], × **koína** chem. 1. estr glicerynowy kwasu stearynowego, $C_{18}H_{36}O_2$, znajdującą się w wielu tłuszczach, a przedewszystkiem w łożu zwierzęcym. 2. kwas stearynowy w języku potocznym. <Now., od Gr. stéar>

Stearynian, u, blm., chem. p. **Stearan**. <Od Stearyna>

Stearynowy przym. od Stearyna; posp. **Starynowy**: Kwas S. Świeca stearynowa. <Od Stearyna>

!Steatom, u, lm. y patol. 1. kaszak. 2. perlak. 3. tłuszczak. <Gr. steátoma>

Steatyf, u, lm. y min. mineral z gromady sylikoi-ów, z rzędu wolforokrzemianów, z grupy serpentyn, słońnic, słońnik, słońnicowic. <Od Gr. stéar, 2 p. stéatos>

Steba, y, lm. y, **Stoiba** bot. (stoebe) ros. <Gr. stoibe>

Stebelka, i, lm. i p. **Strzebla**.

Stebnik, a, lm. i bart. piwnica na ule z pszczołami, poraża na pszczoły podczas zimy: Kopać loch na S. Torz. <Zam. *Istebnik, por. Izba>

Stebnować, uje, ował, Stębnować, Stembnować, †Sztembnować, × Stepnować, × Stepnować, × Stepnować 1. szyc ściegami zachodzącymi na siebie, tworzącymi jedną nieprzerwaną linię. 2. zool.: Uklej stebnowany, p. Uklej. <Zmieszanie STEB/SCIEB z Nm. Steppen>

Stebnowanie, a i blm., czynność cz. **Stebnować**. 2. lm. a p. **Stebnowka**.

Stebnowka, i, lm. i, **Stębnówka, Stembnow, ka, Stebnowanie. × Stepnówka, × Stepnowanie- × Stepnówka, × Stepnowanie, × Stebnowanie, †Stepowanie, †Sztembnówka, †Sztembnowanie**. 1. szew, ścieg stebnowany. 2. a. **Stębenek** haf. dwa równoległe szeregi króciutkich ściegów, tworzących ś. ze ściegów dużych, krzyżujących ś. ze sobą pod spodem. <Od Stebnować>

Stechiometrja, i, blm., chem. część chemji zajmująca się stosunkami wagowymi materji, biorących udział w zjawiskach chemicznych, oraz zbiór metod, służących do określania tych stosunków. <Z Gr. stochēion + mētron>

Stechiometryczny przym. od Stechiometrja: Waga stechiometryczna = waga atomu jakiego ciała, waga atomowa. <Od Stechiometrja>

[**Steczka, i**, lm. i] p. **Ściezka**. <Od Stdza>

†**Stecki** p. **Stedzki**. Sł. wil.

[**Steczka, i**, p. i] p. **Steczka**.

[**Steczka, i**, lm. i] p. **Ściezka**: Z krzywych steczek na otworzystą wracam drogę. Troc. Zdr. [Steczka]. <Zap. fałszywe odmazurzenie zam. Stecka = Stedzka, p. Stdza>

[**Stedzka, i**, lm. i] p. **Ściezka**. <Od Stdza>

†**Stedzki, †Stecki** który sam sobie toruje ścieżki: Blu-zez S. = pelzający, pleniący ś. Sł. wil.

Stefanit, u, lm. y min. mineral z gromady lamprytów, z rzędu siarkosoli, Ag_5Sb_4 . <Od imienia Stefan>

[**Stęga, i**, lm. i] p. **Ściezka**. <Nm. Steg?>

†**Stęga, i**, lm. i sztaba żelazna. Dek.

Steganograf, a, lm. owie ten, co ś. trudni steganografią. <Z Gr. steganōs + grāphō>

Steganograficznie przys. od Steganograficzny.

Steganograficzny przym. od Steganografja.

Steganografja, i, blm. 1. rodzaj kryptopisma, polegającego na pisaniu cyframi. 2. nauka o takim piśmie.

STEL

†**Stegar, a**, lm. owie p. **Sztygar**. Łab. <Nm. Steiger>

[**Stęga, y**, lm. y] p. **Ściezka**. <ST(E)G/ŚC(IE)G>

× **Stęgnić, i**, ił zdeptać, podeptać, stratawać, zniszczyć przez deptanie: S. pole owcami. Sł. wil. <Od Stęgno>

× **Stęgnienie, a**, blm., czynność cz. **Stęgnić**. †**Stęgnisko, a**, lm. a p. **Stęgno**: S., ślad. Troc. <Od Stęgno>

× **Stęgno, a**, lm. a i. a. †**Ściegno, †Stęgno, †Stęgnisko, †Stęgnisko** ślad, trop, linja śladów; szlak wydeptany w lesie przez zwierzęta: Drogi tam już nie było, tylko trop zwierzęcy i stęgna udeptane, któredy do wody chodzili. Tw. To nie było nic innego, jak stęgna bydląt tamteży przepędzonego. Skarb. 2. wygon: Mają też mieszczanie starej Warszawy wolne S. a. wygon miejski. <ST(E)G/ŚC(IE)G>

Stęgnoza, y, blm. skurczenie, zatkanie porów (gruczolów pot. wych). <Gr. stēgnōsis>

Stęgnówka, i, lm. i bot. p. **Syrojeszka**. <Od Stęgno>

[**S t go**] potym. <Z(s) Tego>

Stęjer, a, lm. y p. **Sztajer**. Sł. wil.

†**Stęjter, a**, lm. owie p. **Sztygar**: Stejgerowi płać 72 złote. T. K. <Nm. Steiger>

Stek, u, lm. i t. ściek, spływ, spłynięcie ś., zlamie ś., zlew: S., ściek, ściekanie wody, zbieganie rzek, kałuża, sadzawka bez ryb, do potrzeb rozmaitych. L. S. domowy, odbył kuchenny, po- myjnik wypuszczony za dom. Kn. (= zlew). S. (bieganie) rzek. Troc. S. kałuża na polu. Troc. S. ladański wody. Troc. S. plugastwa. Troc. S. okrętowy, sentina. Kn., Troc. 2. zbiór, punkt zbor- ny, zbiorowisko, środowisko, ognisko, centrum: Nie zda ś. Tyrus narodu jednego, lecz miastem świata całego i stekiem handlów. Jabł. 3. a. **Stekowisko** zbiegowisko, tuszcza, zgraja; szumowiny; jaszkina, nora: S. łotrów, hultajów, zbójców, miejsce, zgromadzenie. L. W mieście tym był S. rozbój- ców. Biel. M. Gdzie S. był łotrów, arjanów. Troc. S. pospółstwa. Troc. 4. zbiór: Starość S. chorób i przykrości. Kn. Ta kometa nam nie dobrego nie przyniesie, jedno morę, głody, nieurodzaje i prawie S. wszystkiego złego. Lat. 5. †Na ste- ku = na schyłku, ku końcowi, na wyczerpaniu: Już skarb nasz na steku. Chr. 6. anat.: S. grzbie- towy, p. **Kręgosłup**. †S. łopateczanej kości = naj- wyższy punkt kości barkowej, szczyt łopatki a. barku, wyrostek barkowy, †koniec pociągły łopatki, †wyrostek najwyż- szy łopatki, †tok barkowy (arcrōmion). S. łzawy (lacus lacrimalis). S. mleczowy = stu- dzienka mleczowa, zbiornik mleczowy, †odbie- ralnik mleczu. S. odchodowy (eloaca); w ana- tomji porównawczej, komora otwierająca się na zewnątrz, do której uchodzi kiszka oraz przewody moczowe i płciowe. S. pacieryowy = S. grzbieto- wy, kręgosłup. <Z(s) + T(E)K>

[**Stęknąć, nie, na!**] p. **Styknąć**.

[**Stęknięcie, a**, blm.] czynność cz. **Stęknąć**.

Stekowce, ów, blp., zool., p. **Jednootworowy**. <Od Stekowy>

Stekowisko, a, lm. a p. **Stek**: Świat! co za S. brudów! jako kałuża błota! Krasz. <Od Stek>

Stekowy przym. od **Stek**: S., pełen steku. Bobr. 2. patol.: Ropień S. spustowy (abscessus per congestionem).

Stel, a, lm. e, p. **Stylisko**. <Nm. Stiel>

Stela, i, lm. e *stupa, tablica kamienna, marmurowa, służąca za nagrobek, za pomnik*: Przeniesiono tu ze starego ementarza stela, czyli deski marmurowe, pokryte ornamentyką. Weys. Niezadkie są przykłady doskonałego wykonania stel grobowych. Weys. <Gr. stēlē>

[**Stela**] 1. *stamtąd*: Uciecémé na Węgry, to nas i hań S. za pieniądże dostanom. Tet. 2. *stąd*. <Z(s) + Tela>

Stelaż, u, lm. e 1. *staluga, statyw*. 2. *han. obrót spekulacyjny, polegający na tym, że spekulantami obowiązuje ś. w danym terminie przyjąć lub dostarczyć umówiony walor po kursach różniących ś. sumą duru oznaczonych premii: zwykłej i zmniejszonej*. <Fr.-Nm. stellage>

[**Stelbus(z)ony**] *pognięciony, zmięty*. <Stelbuszyć, Z(s) + Telbuszyć>

Stelechit, u, lm. y 1. *kamień do czyszczenia zegarów*. Śl. wil. 2. *gieol. skamieniały pień drzewa przedpotopowego*. 3. *inkrustacja kamienna około pnia jakiej rośliny*. Śl. wil. <Od Gr. stēlechos>

† **Stelegraf, a, lm. owie** *ten, co pisze, rytuje na kolumnach*. <Gr. stēlē + grāphō>

† **Stelegraficznie** przys. od **Stelegraficzny**.

† **Stelegraficzny** przym. od **Stelegrafja**. <Od Stelegrafja>

† **Stelegrafja, i, blm.** *sztuka, sposób pisania, rytowania napisów na kolumnach*. <Z Gr. stēlē + grāphō>

[**Stelisko, a, lm. a**] p. **Stylisko**: Oś na ryby osadzona na długim stelisku lub stroiszu. Mag. Ze to wciąż trza było stać i grzebać ś. w śniegu, to ręce grabiały i przywierały do steliska. Reym. <Od Stel>

Stella, i, lm. e *ukier. ciastko w kształcie gwiazdki kruchej*. <Łć. Stella>

Stellit, u, lm. y *min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy pirokseru i amfibolu, gwałtowny*. <Od Łć. Stella>

Stelmach, a, lm. owie p. **Sztelmach**. <Nm. Stelmacher>

Stelmacharnia, i, lm. e p. **Sztelmacharnia**: Wielkie stolarnie i stelmacharnie, w oddzielnych mieszczące ś. budynkach. Korz. <Od Stelmach>

Stelmachowa, ej, lm. e p. **Sztelmachowa**. <Od Stelmach>

Stelmachować, uje, ował p. **Sztelmachować**: Włóscianie stelmachowali, bednarzowali. Krasz. <Od Stelmach>

Stelmachowanie, a, blm., czynność cz. **Stelmachować**.

Stelmachowy p. **Sztelmachowy**. <Od Stelmach>

Stelmachówna, y, lm. y p. **Sztelmachówna**: Przesyłać westchnienia pod adresem pięknej stelmachówny. Jeż. <Od Stelmach>

[**Stelmasiczka, i, lm. i**] p. **Sztelmachowa**. Pe. <Od Stelmach>

Stelmaski p. **Sztelmaski**. <Od Stelmach>

Stelmastwo, a, blm. p. **Sztelmastwo**. <Od Stelmach>

Stelmasty p. **Sztelmasty**: Kozieł S., p. Kozieł pod 15. <Od Stelmach>

Stelografja, i, blm. *pismo ryte na słupach, kolumnach i t. d.* Por. † **Stelegrafja**. <Gr. stelographia>

Stelwaga, i, lm. i p. **Sztelwaga**: Stelwagi u pojazdów bywają jesionowe, brzostowe. Kluk. <Nm. Stellwage>

[**Stelk, a, lm. i**] p. **Stołek**. <Zam. Stół(ek)>

Stematografja, i, lm. e *genealogja*.

Stemblacha, y, lm. y *hut. krążek żelazny lub marmurowy, na którym majster formuje dna od flasz, szklanek i innego naczynia*. Torz. <Nm. Stämblech>

Stemblok, a, lm. i fl. l. p. **Sztymbloch**. 2. a. **Siodło** *sztuka drzewa paląkonatego, na którym opiera ś. rudel tratwiany*. <Stemblock>

Stebnować, uje, ował p. **Stebnować**. <Zam. Stebnować>

Stebnowanie, a, blm. 1. *czynność cz. Stebnować*. 2. p. **Stebnowka**.

Stebnowka, i, lm. i p. **Stebnowka**.

† **Stembot, u, lm. y** *statek parowy angielski (w kanale La Manche)*. Śl. wil. <Ang. Steamboat>

[**Stempale, i, blp.**] *pale do mostów*. <Nm. Stempfahl>

Stempel, pla, lm. ple, Stępel, × Sztempel 1. *szupek stalowy z rzeźniętym rysunkiem wklęsłym na płaszczynie końcowej—do odbijania go na czym: S., narzędzie do wyciskania cechy na czym, np. na papierze, na pieniądzu*. Pieniądz, któremu S. dodaje ceny. Węg. Na blaszkach wybijają czasem menniczniki wyobrażenia monet; sztychowane nawet widzimy stęplów wyrazy, za wzór do później wrytych stęplów. Cz. Przen.: *ostatni kielich na przypieczątowanie pijatyki, dolewka*: Rejent błaznował, póki... wreszcie dolewka; czyli tak nazwany S., zamknął i jego wyparzoną gębę, a podługę i ławy uszał chrapiącemi. Korz. Stare wino, co jest, to ja tu go nie dam, chyba na S., a na początek młodego trzeba, byle czystego okseft jeden a. drugi. Krasz. 2. *znak, cecha odcisnięta, wybita stemplem*: S. na monecie. S. fabryczny = znak, cecha, marka wybijana na wyrobach. Jeżeli ś. słowa nie zgadzają z sprawami, tedy ś. to tak wydaje, jak S. równy i dobry, ale na złym kruszcu. Pilch. Przen.: Grosz jego, czy lekkim sposobem nabyty, czy w prasie uciśnienia zebrany, zawsze na sobie mieć będzie niestarty zdzierstwa S.J. (= *piętno*). 3. *papier stemplowy; opłata rządowa dokonywana zapomocą nalepiania marki rządowej lub wyciśnięcia stempla na papierze, mającym służyć do użytku rządowego*: Napisać, podać prośbę na stemplu. 4. *szupek drewniany służący do podparcia w rusztowaniu (Podcz.)*; *podpora drewniana w miejscu, gdzie budowla grozi zawaleniem*. 5. *łłok w pompie, bębenek, fontal; łłok w sikawce*: S. w rurze pompowej. Hube. S. w pompie nasi rzemieślnicy bębenkiem zowią. Os. J. 6. *łłok Zygmunta III*. Śl. wil. 7. *gór. klin utrzymujący szup w górze*. Gór. S., puls, fant = szupek postawiony wśród odbudowy, który (tymczasowo tylko) podpieru goby strop, to jest wprost bez wczasu. Łab. S. *dziedziczny = szupek, który przy wymiarze nie ma być zastąpiony, lecz ma ciągle pozostawać na miejscu*. Łab. S., *stupa podtrzymujący sklepienie w kopalni*. Gwar. S., *sztuka drzewa w kopalniach, stojąca prostopadle na progu przy ścianie chodnika*. Śl. wil. 8. *intr. litera lub ozdoba mosiężna, służąca do odbijania; znak lub ozdoba, odbita na gorąco*. 9. a. **Sztęfel, p o b o j e c, p o b o j e z y k** (do strzelby, armaty), *metalowe lub drewniane narzędzie do wpychania naboju w lufę*: Na słowo komenderującego: za S! S. tak wysoko, jak ręka wystarczyć może, do góry ś. wyciąga. Kaw. Nar. S. na miejsce! S. kładzie ś. w pierwszy bączek, a jak prędko w drugi bączek już wnijdzie, żywo go na dół posunąć trzeba. Kaw. Nar. S. do muszkietów, do armat, wpychacz, wtykacz. L. S., *narzędzie do nabijania armaty, wałek drev-*

niany, okuty miedzianą ryfką. Jak. J. Zdr. **Stempel**, **Stępelek**, **Stemplik**. <Nm. Stempel>

Stempelak, a, lm. i hut. *nizki kieliszek do wódki, o dnie grubym*: Stempelaki, w hucie szklanej, kieliszki niskie z grubymi dnami do gorzałki. Mag. <Od Stempel>

Stempelek, lka, lm. lki, **Stępelek** i. p. **Stempel**: Stępelek, stęplik. Jak. J. Stępelki drewniane, żelazne, mosiężne. Jak. J. 2. *drewniany młoteczek w fortepianie, uderzający o struny*: Stempelki w fortepianie drewniane, które uderzają o struny; stąd ś. mówi: Forte pian na stempelkach. Mag. <Od Stempel>

Stemplarz, a, lm. e ten, co pieniądże stempluje, czyli stempel na pieniądże wyrzyna, stemplem znaaczy. L. Na dole tego pieniądza jest owalna tarcza, na boku imię stemplarza; w malej tarczy znak mynemistrza. Cz. <Od Stempel>

Stemplik, a, lm. i l. p. **Stempel**: Stempelek, S. Jak. J. 2. Ś. u szklarza, żelazko do kołków wybijania w ramach. Mag. <Od Stempel>

Stemplować, uje, owal, **Stęplować**, †**Stąpłować** i. znaczyć stemplem; wyciskać, wybijać stempel; cechować, piętnować: S. wagi. S. wyroby fabryczne. Papier stemplowany od r. 1775 wszedł u nas w liczbę podatków. Ostr. 2. *podpierać stemplami, podsadzać podpory*: S., podstęplować ścianę lub dach, to jest stemplami, czyli podporami, ją wesprzeć w czasie podmurowania. Mag. Gdy ś. ganek coraz dalej w podkopach prowadzi, cieśle stemplują i cembrują go, żeby ś. ziemia nie osypowała. Jak. J. Wieża oba zadnie koła połamała, a iś nie mogła dalej; ale piechota pod nią stemplowała tramy, na których legła zawieszona. P. Koch. 3. *przybijać, ubijać nabój w łufie, wciskać do łufy ładunek*. 4. intr. *odbijać litery, ozdoby na książkach*. <Od Stempel, wzgl. Nm. stempeln>

Stemplowanie, a i. blm., czynność cz. **Stemplować**. 2. lm. a p. **Stemplówka**: S. w podkopach, rozstawianie dane na podparcie ziemi. Jak. J. S., drzewa, któremi ziemię w przebitkach wspierają, aby nie odpadała. Os. J. W kopalni: S. czyli szereg stempli, p. gór. **Organ**. Łab.

Stemplowe, ego, blm. *opłata stemplowa, podatek stemplowy*. <Od Stemplowy>

Stemplowiec, wca, lm. wce *znak stemplowy, marka stemplowa*: Najstarszą kopertę z stemplowcem pocztowym posiadamy z r. 1780. Rol. <Od Stemplowy>

Stemplowy przym. od **Stempel**: Opłata stemplowa. Papier S. = *stemplowany*: Papier S. z wyciśniętymi znakami wodnemi, wskazującymi opłatę skarbowi należną, dziś zastąpiony markami stemplowemi. <Od Stempel>

Stemplówka, i, lm. i, **Stęplówka**, **Stemplowanie**, †**Stąpłowanie** *podpora ze stempli, stemple podsadzone, rusztowanie podtrzymujące co*: Rudny powinien uważać, jeżeli cembryzyny i stemplówki w dołach dobrze dane, jeżeli przebitki z dołu do dołu porządnie zrobione i stęplówką dobrze ubezpieczone. Os. J. <Od Stemplowy>

Stempor, a, lm. y p. **Stępor**.

Stempować, uje, owal, **Sztauchować**, teeh. *dla nadania większej grubości jakiej sztuce metalu, zagrzewać ją w ogniu i uderzać na kowadło młotkiem w kierunku pionowym, prostopadłym do tego, w jakim ją zgrubić chcemy*. <Nm. stampfen>

Stempowanie, a, blm., czynność cz. **Stempować**. †**Stendar**, u, lm. y a. **Sztandar**: Stendary na rozstawianie mularskie, boże męki, sochy i t. d.

Sol. Wyruchać S. do mularskiego rozstawiania. Troc. <Nm. Ständer>

†**Stengierka**, i, lm. i p. **Stangierka**. Troc.

[**Stenka**, i, lm. i] i. *smarek, gil u nosa dziecka*. 2. *smarłacz, gil, fafel*.

†**Stenkwel**, a, lm. e gór. *próg w odrzwiach chodników*. Łab.

Stenograf, a, lm. owie, × **Semjograf** *piszący za pomocą stenografji*. <Z Gr. stenós + gráphō>

Stenograficznie przys. od **Stenograficzny**. **Stenograficzny** przym. od **Stenografja**; × **Semjograficzny**.

Stenografika, i, blm. *nauka stenografji*. <Od Gr. stenós + graphikós>

Stenografista, y, lm. ści, **Stenograf** *ten, co ś. posługuje stenografją*.

Stenografistka, i, lm. i forma ż. od **Stenografista**; **Stenografka**.

Stenografja, i, blm., × **Semjografja**, × **Tachygrafja** *sztuka szybkiego pisania zapomocą znaków i skrótów*. <Z Gr. stenós + gráphō>

Stenografka, i, lm. i p. **Stenografistka**: Stenografki otrzymują 12 dolarów tygodniowo. <Od Stenograf>

Stenografować, uje, owal *zapisywać zapomocą stenografji*. <Od Stenograf>

Stenografowanie, a, blm., czynność cz. **Stenografować**.

Stenogram, u, lm. y *pismo stenograficzne*: S. obrad parlamentu. Przewodniczący, chcąc sprawdzić, jak ś. mówca właściwie wyraził, kazał sobie podać S. <Z Gr. stenós + gramma>

Stentorowski p. **Stentorowy**. <Od nazwiska Gr. Stentör>

Stentorowy, **Stentorowski**, **Stentorski** *głos = silny, donośny, tubalny*. <Od nazwiska Stentör>

Stentorski p. **Stentorowy**. <Od nazwiska Stentör>

[**Stenwaga**, i, lm. i] p. **Sztelwaga**.

1. **Step**, u, lm. y *wielki obszar, przeważnie płaski, nie zaludniony, bezlesny i nieuprawny*: S. jałowy, ubogi w wodę = *pusztnia*. Łab. S. urodzajny = S. z trawami bujnymi. Łab. Stepy ukraińskie. Stepy akermzańskie. Mick. Stepy amerykańskie (= sawanny, ljanosy, pampasy). Stepy solne. Przeszły niwy w stepy. Tremb. Często S. żyzny martwieje odłogiem. Nar. Już ś. w stepy choeimskie ta powódź rozlała. Wor. W rodzinnym stepie nikt go nie dogoni. Malcz. Przelatują jak tabun rumaków po stepie. Mick. Czyż zaoczył zająca, co na stepie skacze? Malcz. Jako fale, wciąż kurhany, S. a. S. rozbujany morze twoje, Ukraino! Zal. Ho, ho, darmo — nigdy w stepie zdrań tatarskich nie prześlepie! Zal. Zdr. **Stepik**. Zgr. **Stepisko**. <Ukr.>

2. **Step!** w. *stój!*: Woły gdy mają stanąć, wołają na nie: sto! S. sto!; gdy ś. mają cofać, to wołają: S., nazad! Haur.

Stepak, a, lm. i *koń stepowy*: Koń jeden był gniady, anglezowany i bardzo piękny, drugi zwyczajny S., jakiego ś. dla sług używa. Korz. <Od Step>

Stepik, u, lm. i p. **Step**: Wyjechał w pola, które były jakoby S. maleńki. Kacz. <Od Step>

Stepisko, a, lm. a p. **Step**: Położenie Olkusza wśród niezmiernych stepisk piasku. Sez. <Od Step>

Stepka, i, lm. i *pomocnik i sluga profosa*: Dla stepki przeznaczono jedną porcję, którą profos odbierał i za to stepkę utrzymywać był powinien. Górs. Na grysrecht pójde, w ręce step-

ki s. oddam, ale s. nie dam i kwita. S. nazywał s. unter-profes, ten, który cielesne chłosty według rozkazu rozdawał. Łoż.

[Stepnać się, nie s, nał s.] cofnąć s., przystąpić ze strachu.

[Stepnięcie się, a s., blm.] czynność cz. Stepnąć s.

[Stepno, a, lm. a] kij, stanowiący część snowalini; krzyżak z czterema kółkami na końcach, osadzony na koziołku i razem z nim stanowiący wiatuch, przyrząd do nawijania nici na kłębek.

× Stepnować, uje, ował p. Stebnować.

× Stepnowanie, a, blm., czynność cz. Stepnować; p. Stebnówka: Jedwab do stepnowania. Troc. S. tureckie Troc.

× Stepnówka, i, lm. i p. Stebnówka.

× Stepować, uje, ował p. Stebnować. <Nm. stepen>

× Stepowanie, a, blm., czynność cz. Stepować; p. Stebnówka.

Stepowiczka, i, lm. i mieszkanka stepu: Ta to siła atrakcji otaczała Sicz stepowiczkami, stepowemi dziewczkami, dziękami kobietami. Jeż. W normalnym rzeczy stanie ciążyły stepowiczki ku Sicyz, którą opasywały kordonem niewieścim. Jeż. <Od Stepowik>

Stepowiczy, Stepowiczyn właściwy stepowcom, tyżący s. stepowców: Na obliczu blizn parę, swiałających, jako nie na różach upłynęły jej lata stepowicze. Jeż. <Od Stepowik>

Stepowiczyn p. Stepowiczy: Cindra, dzięki częstemu do stepowiczynnej czutry zagładaniu, czuł w sobie odwagę wielką. Jeż. <Od Stepowik>

Stepowiec, wca l. lm. wcy, Stepownik, Stepowik mieszkawiec stepu: Sąsiadujące z Ukrainą Pole sie z zazdrością patrzyło na stepowców. Rol. 2. lm. wce zwierzę dziko żyjące w stepie, np. koń, wół, jastrząb stepowy. <Od Stepowcy>

Stepowik, a, lm. cy p. Stepowiec: Zastał tam ludno i wrzawie: stepowicy i stepowiczki śięgnęli s. w ilości sztuk 15. Jeż. Nozdra nawet jego zdawały s. z rozkoszą wciągać surowe, ostre wyziewy wód słonych, bo s. rozdymały, jak u stepowika, gdy go tęsknota ogarnie. Rodz. <Od Stepowcy>

Stepownik, a, lm. cy p. Stepowiec: Rodz. <Od Step>

Stepowy l. przym. od Step: W południowej Syberji znajdują s. dzikie owce, nazwane stepowe barany. Bydło rasy stepowej. Wól. koń S. Kurhan S. Jeszcze w swych dumkach stepowe dziecię zatęskni do stron rodzinnych. Ustronie dla mnie właśnie, smutnego patnika, grajże, o nuto moja stepowa i dzika. Sł. wil. 2. bot.; Migdałki stepowe, p. Migdałek. <Od Step>

Stepówka, i, lm. i zool. l. (pteroles) ptak kurowaty. 2. Stepówki, lm. (pteroclidae) rodzina ptaków grzebiących, czyli kurowatych. <Od Stepowcy>

Ster, u, lm. y, × Styr l. przyrząd do kierowania statkiem, rulet: Nawami rzeki i morza przebywamy, napiwszy dla pędu wiatrów żagle a z tyłu przydawszy S., którymby to w tę, to w owę stronę szybując, nawy bieg zwracano. Pilch. Zdarto żagle, S. prysnął, ryk wód, szum zawiei. Mick. Wzbił s. jakiś płaz w skorupie, sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem. Mick. 2. a. Sterówka dłuższe pióro agonowe u ptaka, którym s. on w locie kieruje. 3. S. wiatrakowy = drąg, którym go obracają i kierują. Troc. 4. sterownictwo, kierownictwo, kierunek, zarząd: Trzymał S. rządu. Być, stać u steru. Ująć w swe ręce S. państwa. Ona w suchotach duszy, jej rozum

zniekany opuścił S. myślenia. Sł. wil. 5. [S.] przedek w żniwie. 6. jednostka miar objętości w układzie miar metrycznych, metr sześcienny. 7. ? : Minęły teraz przed czyma Marji miniaturowe stery Saskiego plaeu, zasypanego całkowicie śniegiem. Zap. 8. [Stery] = sprzęży: Garnkami i różnemi stérami. 9. cyk, p. Kierownik. <Sr. Nm. stiure, Nm. Steuer>

Sterać, a, al, † Styrać l. używaniem nadszarpnąć, nadweryżyć, nalućlić, zniszczyć: S. siły, zdrowie. S. suknie (= sponiewierać, szszarzać, powycierać, zużyć). 2. × S. zmarnować, strwonić, roztrwonić, przepuścić, przepuścić: S. majątek. S. wiek. S. najpiękniejsze lata swojego wieku. [Chcieliście dziedzica S. i jego dobro]. Gdzie plon steranego zawodu? Sow. [Nie steram koników] (= nie zniszczę). [Steralaś wianuszek] (= straciłaś marnie). S. s. l. zostać steranym, zmarnować s., zniszczyć s.; sponiewierać s., zużyć s., szszarzać s., powycierać s. 2. [S. s.] zblednieć, wynędznieć, zniszczyć s., schuchrać s.: Wychudł bardzo, sterał s. 3. [S. s.] zdechnąć, paść: Koń sterał s. <Z(s) + Terać>

Steranie, a, blm., czynność cz. Sterać.

Steranie się, a s., blm., czynność cz. Sterać s.

[Stercenie, a, blm.] czynność cz. Stercić.

[Sterchnąć, nie, nał, Stergnąć, Sterknać, Styrknąć] (o Żydzio) umrzeć. <p. Sterknać>

[Sterchnięcie, a, blm.] czynność cz. Sterchnąć.

Sterciarz, a, lm. e robotnik układający stery: Sterciarze porzucili robotę i z toku wybiegli. Gliń. <Od Sterta>

[Stércić, i, il] układać w stery zboże lub siano. <Od Sterta>

Stercz, u, lm. e anat. stark, gruczoł przyprawy a. krokowy, × podpęcherzowy, † obecniki (Ryszk.), × gruczoł wystający † zastępy (Perz.) † gruczoł sercowy a. konisty (Krup.), † gruczoł korzeniowy (Czerw.), × przykorzeniowy (glandula prostata). <STARK/STERK>

Sterceć, y, al, † Storceć, † Starceć, † Styrceć l. wystawać, tkwić ku górze, być wzięzonym, stać sztorcem: Na głowie stercała pojeżona czupryna. Oss. Część rozbitego okrętu sterczy jeszcze nad wierchem wody. L. Śmiertelna w jej boku strzała sterczy. Jabł. Po polach piki gęste i włócznie stercały. Jabł. Piki, dzidy tak gęste po polach stercały, jak gdy obszar sykułski w kłosach sływa cały. Jabł. Gdzie związki i stawy mowy utaić możesz, na cóż te kości S. mają? Pir. Tysiąc mu rogów na łbie stercało. Oss. Wśród tego rumowiska stercają jeszcze nie doburzone pomniki Herodów. Hoł. Tylko z zatoki połową stercał wielki głazu kawał. Mick. Sto wysp minęli stercających granitem. Od. Jeden z nich pękaty, o potężnie stercającym brzuchu. Jord. (= wydającym). 2. anat.: Krąg stercający, p. Krąg. <STERK/STARK/STÓRK>

Sterczek, czku, lm. czki anat. krętarz, × skrzęł, † stark, † sterk, † wyrostek sterkowy a. sterczkowy, † kolowrotek (Ryszk.), † ob r a c a e z (Krup.), (trochanter). <Od Sterk>

Sterczenie, a, blm. l. czynność cz. Sterceć.

2. czynność cz. Sterczyć.

× Sterceń, a, lm. e anat. wyrostek kostny, wystający (processus osseus). <Od Sterceć>

Sterczkowy przym. od Sterczek.

× Sterczowootrzewny anat. wspólny sterczowi i otrzewnej (prostatooperitonealis). <Sterczowy + Otrzewny>

Sterczowy I. przym. od **Stercz.** 2. anat.: Łą-giewka sterczowa (vesicula prostatica, utriculus prostaticus s. uterus masculinus). 3. patol. Soko-tok S. (prostatorrhoea). < Od Sterecz >

[**Sterech, u, lm. y**] *strych, góra.* <Zam. Strych >
[**Steremajdasterema**] *częsty refren w pieśniach weselnych.* <Now. >

[**Sterem, a, lm. y, Sterm**] *urwiska, miejsca wy-sokie: Spinać ś., łązić po steremach.* <Zap. Ukr. >

Stereochemja, i, blm., chem. nauka o budowie materji, przedstawiająca ją jako układ atomów, w przestrzeni według pewnych praw ugrupowanych, i mająca na celu praw owych poznanie. <Gr. stereós + Chemja >

Stereochromja, i, blm. nowy sposób malarstwa al fresco zapomocą pokrywania go szkłem wodnym. <Gr. stereós + chromja >

Stereograf, a, lm. owie ten, co ś. trudni stereo-grafją, studjuje stereografję. <Gr. stereós + gráphō >

Stereograficznie przym. od **Stereograficzny.**

Stereograficzny przym. od **Stereografja:** Rzuty, mapy stereograficzne = wykonane przez rysownika wyobrażającego sobie, że patrzy na przedmiot rysowany z wprost przeciwległego punktu kuli ziemskiej. <Od Stereografja >

Stereografja, i, blm. część geometrii, traktu-jąca o przedstawieniu brył na płaszczyźnie. <Gr. stereós + gráphō >

Stereoizomerja, i, blm., chem. izomerja wynika-jąca z różności układu atomów w przestrzeni. <Gr. stereós + izometrja >

Stereolog, a, lm. owie ten, co studjuje stereo-logję. <Gr. stereós + lógos >

Stereologiczny przym. od **Stereologia.**

Stereologja, i, blm. nauka o bryłach organicz-nych. <Gr. stereós + lógos >

Stereometr, u, lm. y I. narzędzie geometryczne do wystawiania brył na planie. Sł. wil. 2. przy-rząd do oznaczenia objętości ciał porowatych lub sproszkowanych. <Gr. stereométrēs >

Stereometrja, i, blm., p. Solidometrja. <(ir. stereometria >

Stereometryczny przym. od **Stereometrja:** Za-danie stereometryczne.

Stereoskop, u, lm. y przyrząd optyczny, słu-żący do wywołania wrażenia wypukłości, czyli brył-o-watości, a to przez współczesne rozglądanie każ-dym okiem oddzielnego obrazu (p. Stereoskopowy) danego przedmiotu lub danej okolicy. Gr. stereós + skopós >

Stereoskopijny p. Stereoskopowy.

Stereoskopowy przym. od **Stereoskop; stereosko-pijny, sprawiający wrażenie bryłowości:** Obrazy stereoskopowe = rysunki przeznaczone do stereo-skopu a przedstawiające dany przedmiot tak, jakby ś. ukazywał oddzielnie oku prawemu i lewemu. Mikroskop S. = mikroskop binokularny, tak urzą-dzony, że przedmiot może być rozpatrywany współ-cześnie przez oba oczy jednego obserwatora, mający w ten sposób na celu wywoływanie wrażenia wy-pukłości przedmiotu obserwowanego.

Stereotomja, i, blm. nauka o przecięciach brył i cięciu kamieni. Sł. wil. <Gr. stereós + tomē >

Stereotyp, u, lm. y odlew metalowy, na którym odcisnięta jest złożona przez zecera kolumna książ-ki, gazety i t. p.; druk wykonany takim odlewem. Przen.: Coraz mniej typów, a coraz więcej stereotypów, oto hasło dzisiejszego społeczeństwa. Bt. (= postaci stereotypowych). <Gr. stereós + týpos >

Stereotyp, a, lm. rzy ten, co robi stereotypy <Od Stereotyp, wzgl. wprost Fr. stéréotypeur >

Stereotypja, i, blm. I. sztuka stereotypowania, sztuka robienia odlewów stereotypowych. 2. a. **Stereotypnia zakład odlewania stereotypów i druko-wania z nich.** <Od Stereotyp >

Stereotypnia, i, lm. e p. Stereotypja. <Od Stereotyp >

Stereotypować, uje, ował drukować zapomocą stereotypów. Przen.: Powitał ją komplementami stereotypowanemi na podobne okoliczności. Krasz. (= przygotowanemi według stałego szablonu). <Od Stereotyp >

Stereotypowanie, a, blm., czynność cz. Stereo-typować.

Stereotypowo przys. od **Stereotypowy.** Przen.: Gdy pytano, ile ma lat, S. odpowiadał: Zgad-nijcie. Ekonom S. powtarzał, że najlepiej zboże na rynku sprzedawać. Wilez. Uśmiecha ś. tyl-ko S., przyzwyczajony już widać do tego rodzaju wstępów. Dąb.

Stereotypowy przym. od **Stereotyp:** Drukarnia stereotypowa (= obsługująca ś. stereotypami). Tablice stereotypowe (= odbite ze stereotypów). Wydanie stereotypowe. Przen.: stale jednakowy, szablonowy, oklepny, banalny: S. ogólnik. Siem. (= komunał). Usta ułożone były w S. ugrze-żony uśmiech. Bał. <Od Stereotyp >

[**Stergnąć, gnie, gnął a. g]** I. *zdrętwieć, ściern-nąć:* Aż mu kulas stergł od postronka, tak ś. krasula wydzieriała. Reym. 2. p. **Sterchnąć.**

[**Stergnięcie, a, blm.**] czynność cz. **Stergnąć.**
† **Sterk, u, lm. i p. Sterczek.** < STERK/ STARK >

[**Sterkać, a, a]** *wykać, wścibiać, wrazać.* <(S)TERK/(S)TARK >

[**Sterkanie, a, blm.**] czynność cz. **Sterkać.**
† **Sterkliwość, i, blm. wściekłość:** S., rabies. Henr. <Od Sterknąć >

[**Sterknąć, nie, nął**] p. **Sterchnąć.** <Por. Terk-nąć >

[**Sterknięcie, a, blm.**] czynność cz. **Sterknąć.**

Sterkorianista, y, lm. ści członek sekty reli-gijnej, utrzymującej, że ś. Hostja trawi jak każdy pokarm. Sł. wil. <Now. od Łé. stercus, 2 pp. stercoris >

Sterkoryzacja, i, blm. p. Sterkoryzowanie.

Sterkoryzować, uje, ował pole = gnić, umierz-wiać, użyżniać nawozem sztucznym: Tam ziemia nie sterkoryzuje ś. jeszcze. Bł. <Now. od Łé. stercus >

Sterkoryzowanie, a, blm., I Sterkoryzacja czyn-ność cz. Sterk ryzować.

[**Sterkotać, cze, ta]** *stuknąć, kolatać:* Dzwon-eczki na nóżkach owiee sterkoczą. <Zam. Ter-kotać >

[**Sterkotanie, a, blm.**] czynność cz. **Sterkotać.**

× **Sterkowy** przym. od **Sterk.** Anat.: × Wyro-stek S., p. Krętarz.

Sterlet a, lm. y zool. (acipenser ruthenus) ryba kostoluska, jesiotrowata: U niego poznała ś. z sterletem (jest to ryba poławiająca ś. w Wol-dze. Rzew. < Nm >

Sterling, a, lm. i p. Sztierling. <Ang. Ster-ling >

[**Sterm, a, lm. y**] p. **Sterem:** Powierzchnia je-żyła ś. stermami kry zastygłej. Pol. < ST(E)RM >

[**Stermać się, a ś, ał ś.**] *piąć ś., wdrapywać ś., wdzierać ś.:* Wszystko poczęło biec do furtki, wy-łazić na mury, lub S. ś. na drzewa. Ork. Drapię ś. i stermam wśród jałowców. Ork. Ku nalepie

dojść trudno, trza ś. S. na oślizgłe wzgórze; za-
to zejść daleko łatwiej: samo jedzie. Ork. Tu,
opuszczając chałupę po sumie, miała dojść o śród-
wieczerz, idąc za malinami wrębem, który tu ś.
sterma. Ork. <ST(E)RM>

Stermanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ster-
mać ś.**

× **Sterminować, uje, ował spisać, znotować**
krótko: Wszystkie pisma przeczytał i porządnie
sterminował. Papr. Dają mu na piśmie te wszytkie
sprawy, króciusięko sterminowawszy. Star.
Sterminowawszy wszystkie prośby i potrzeby,
Zamojski obiecał jedno sam zaspokoić, drugie
do króla odnieść. Górs. <Z(s) + Terminować>

× **Sterminowanie, a,** blm., czynność cz. **Stermino-
wać.**

[**Stermosić, i, il**] p. **Starmosić.** <Z(s) + Ter-
mosić>

[**Stermoszenie, a,** blm.] czynność cz. **Stermosić.**

[**Stermożenie, a,** blm.] czynność cz. **Stermożyć.**

[**Stermożyć, y, yl**] *zmitrzążyć*: Ś. czas. <Z(s) +
Termożyć>

[**Sternadel, dla, lm. dle**] p. **Trznadel.** <Por.
Czes. strnad(l)>

[**Sternal, a, lm. e,**] † **Sternal** p. **Trznadel**:
Sternale zielone. Haur. <p. Sternadel>

[**Sternaś**] p. **Czternaście.** <Zam. Czternaście>

Sternbergit, u, lm. y min. *minerał z gromady lam-
prytów, z rzędu iskrzytków (pirytooidów), Fe₂Ag S₃.*

<Od nazwiska Sternberg>

[**Sternica, y, lm. e**] p. **Sterownica.** <Od Sternik>

Sternictwo, a, blm., **Sterownictwo** 1. *urząd,
obowiązek, rola sternika. 2. sztuka sterowania okrę-
tem, sterowanie*: Próżno kuszone ś. oświecać
Turków w architekturze morskiej, hydrografji,
sternictwie. L. 3. *kierownictwo, ster, rzędy, kieru-
nek, przewodnictwo, przewód, przodownictwo, dyrek-
cja*: Pod twoim, zaony marszałku, sternictwem
ojczyzna została zbawiona. L. (= pod twoją las-
ką). Ta świątynica i w niej napisane foljady
świadczą, jakie pod sternictwem stryja i braei
twoich sprawiedliwości rodziły ś. owoce. L. (pod
marszałkowstwem trybunalskim. L.). <Od Stern-
ik>

Sterniczny, × Sternikowy, × Sternikowski przym.
od **Sternik**: Burza nie pracy sternicznej jest na
przeszkodzie, ale tylko powodzeniu onej. Pileh.
Rada sternicza towarzystwa wioślarskiego. Głos
produkcji wielko-przemysłowej znalazł oddźwięk
w swej instytucji sternicznej. Piet. <Od Sternik>

**Sternik, a, lm. cy, × Szternik, × Styrynik, † Styr-
man, † Sztyrynik, Sterownik** 1. *ten, co podług potrze-
by kieruje sterem, kierownik statku*: Ś. pilnuje
rudla i nim kieruje, wodę uważa i flisami rzą-
dzi. Mag. Ś. jest, co steru pilnuje i rudlem galerg
kieruje, kędy potrzeba. Otw. Starszego sternika
gospodarzem skutnym zowią. Haur. 2. [Ś.] *zni-
wiarz przodownik. 3. przen. kierownik, dyrektor,
rzędca, przewodnik*: Dzięki królowi, sternikom
obrad, sejmującym stanom. L. Bez sternika rozu-
nu często błądzą młodzi. Garczyń. Sternikiem naszym
czynów — zapal nasz i serec. Garczyń. Cóż ja
poczne, stroskany Ś. u Piotrowej łodzi? Deo.
[Kapusta sterników] p. **Kapusta.** <Od Ster>

× **Sternikowski** p. **Sterniczny**: Sternikowski
wiosło. Garcz. <Od Sternik>

× **Sternikowy** p. **Sterniczny.** <Od Sternik>

Sternisko, a, lm. **a** *miejsce, gdzie ś. sterta*
układa. Śl. wil. <= Ściernisko>

Sternożenie, a, blm., czynność cz. **Sternożyć.**

Sternożyć, y, yl p. **Strzynożyć.** <por. Ster-
nożyć>

× **Sterny** p. **Sterowy**: Jaktó? odstępcą miałby
być małż Ś.? Pol. <Od Ster>

Sterolit, u, lm. **y** *plyty azbestowe napojone smo-
łowcem a służące do krycia dachów.*

**Steroryzować, uje, ował zgwałcić terorem, zmu-
sić groźbą**: Steroryzowany przez bandytów, od-
dał pod groźbą rewolwerów, wszystko, co miał
przy sobie. Steroryzowany przez napastników,
musiał przystać na wszystko. Sejm, sterory-
zowany przez Repnina, przyjął limię. Kumeia
została steroryzowaną i uspokojoną. Śew. Klika
pod przewodnictwem ks. K. postanowiła Ś. tutej-
szych mieszczan i tym sposobem przeprowadzić
wszystkich 11 wyborców. <Z(s) + Teroryzować>

Steroryzowanie, a, blm., czynność cz. **Sterory-
zować.**

Sterować, uje, ował, † Styrować, [Stérzyć] za-
pomocą steru *kierować*: Ś. okrętem. Ś. okręt,
statek, łódkę. Nauczyłem ś. pierwej Ś., to jest
okrętem rządzić abo galera na wodach. Otw.
Przen.: Ś. nawą państwową (= *kierować, rządzić*).
<Od Ster>

Sterowanie, a, blm., czynność cz. **Sterować.**

[**Sterownica, y, lm. e, Sternica, Szczernica,**
Przewodnica, Postanica] *zniewiarzka przodująca.*

<Od Sterować>

Sterownictwo, a, blm., p. **Sternictwo.** <Od
Sterownik>

Sterowniczy przym. od **Sterownik, sterniczny**:
Chciał rycerzom tej dziedziny zapewnić sterow-
nicze stanowisko. Ohm. <Od Sterownik>

Sterownik, a, lm. **cy** p. **Sternik**: Już loko-
motywy baczny Ś. węglem nie podsyca. Syrok.
Ś. stronnictwa. <Od Sterować>

Sterowy, × Sterny przym. od **Ster**; × **Styrowy**:
Pióra sterowe u ptaków = *sterówki.*

Sterówka, i, lm. **i** 1. *dlugie pióro w ognie*
*ptasim, do steru służące. 2. wiosł. linka przyno-
wiana do końca orczyka, służąca sternikowi do*
kierowania statkiem. <Od Sterowy>

Sterta, y, lm. y, [Scerta, Cyrt, Styrt],
† **Styrt, † Zstert, † Zstyre** 1. *gumnek stogu,*
wielka kupa zboża porządnie ułożona: Choć tego
roku wszędzie sowitym sterty, nie tylko brogi
nałożono żytem. Pot. Obywatele, widząc sterty
swoje bez oddania pożytku, żądają, że na nie
pracowali. L. (= *gumna, stodoły, śpiczlerze*). 2.
gł.: × **Sterty** morskie p. **Kapa**: **Sterty** morskie,
rafy, wyrostki sterzącego nad morzem ładu.
Śniad. Zdr. **Stertką.** <Por. Ukr. stýrta, skýr-
ta, Ros. skirdá>

Stertarz, a, lm. **e** *ten, co układa zboże w sterty.*
<Od Sterta>

Stertką, i, lm. **i** p. **Sterta**: Ledwie gdzie-
niegdzie ujrzałeś róg stodołki, białą ścianę chaty,
wysoki żóraw studni lub żółtą czapkę małej
stertki w toku wieśniaka. Krasz. <Od Sterta>

[**Stertolenie, a,** blm.] czynność cz. **Stertolić.**

[**Stertolić, i, il**] *spartolić, sfuszerować.* <Z(s) +
Tertolić>

Stery? Wóz miał na sterach obłokiem okryty,
na którym siedzieli obok siebie Fortuna i Nie-
szczęście. Krasz. (Banita 11106). (Por. Styra?)

Sterylicacja, i, blm., p. **Sterylicowanie**: Sposób
sterylizacji beczek, ogrzanych powietrzem.

Sterylicacyjny przym. od **Sterylicacja**: Idealnie
w systemach sterylizacyjnych pozostanie zawsze
gotowanie wody. Zakład Ś. <Od Sterylicacja>

Sterylicator, a, lm. **y** *przyrząd do sterylizo-
wania*: Ten aparat dezynfekcyjny stanowi proto-
typ zwyczajnego sterylizatora. <Now., jak Ste-
rylizować>

STERYLIZOWAĆ

Steryliżować, uje, ował wyjąławić, dokonywać czynności mającej na celu zniszczenie bakterji chorobotwórczych i ich zarodków zapomocą poddawia wyjąławionych substancji i przedmiotów (pokarmów, napojów, narzędzi chirurgicznych, naczyń i sprzętów po chorych, płynów przeznaczonych do sztucznej hodowli i t. p.) działaniu bardzo wysokiej lub bardzo niskiej temperatury: Przyrząd Growgo jednocześnie sterylizuje wodę przez gotowanie i ochładza. Mieszal czyste hodowle dobrze znanych mikroorganizmów ze sterylizowaną wodą. Mleko sterylizowane dla niemowląt. <Od Lc. sterilis>

Steryliżowanie, a, blm., Steryliżacja czynność cz. **Steryliżować.**

[Sterzec, y, ył] sterować. <Od Ster>

× **Sterylnosć, i, blm.** bezpłodność; chudość, wiaąd, oschłość. <Od Lc. sterilis>

[Stérzenie, a, blm.] i. czynność cz. **Stérzyć.** 2. czynność cz. **Sterzec.**

[Stérzyć, y, ył] p. **Sterować.** <Od Ster>

[Steterlać, a, ał] powalać, zanieczyścić. <Z(s) + Teterlać>

[Steterlanie, a, blm.] czynność cz. **Steterlać.** **Stetograf, u, lm. y** przyrząd do graficznego przedstawienia ruchów oddechowych. <Gr. stēthos + graphō>

Stetoskop, u, lm. y lek. p. **Sluchawka.** <Gr. stēthos + skopōs> sthetoscopium >

Stetoskopowy przym. od **Stetoskop.** Lek.: Badanie stetoskopowe a. stetoskopem. <Od Stetoskop>

Stetryczalność, i, blm., rz. od Stetryczaly: Kiedy innych S. kwasi, dorwałeś ś. pół wieku czekanej potrawy. Lás. <Od Stetryczaly>

Stetryczaly który stetryczal: Cheiała tylko odwiedzinami swemi rozerwał swego stetryczatego męża. Kaczk. <Od Stetryczal>

Stetryczal, eje, ał, Stetrycznieć stać ś. tetrykiem, znućnieć, zgorzknieć, zdziwaczec: Posmutniał, stetryczal, zwąpiał o sobie. Krasz. <Z(s) + Tetryczal>

Stetryczenie, a, blm., czynność cz. Stetryczal.

Stetrycznieć, eje, ał p. Stetryczal. Krasz. <Z(s) + Tetrycznieć>

Stetrycznienie, a, blm., czynność cz. Stetrycznieć.

Steućnszczenie, a, blm., czynność cz. Steućnszczyć: S. Polski pociągało za sobą rozrośnięcie ś. państwa Krzyżaków.

Steućnszczyć, y, ył zrobić teućnskimi, krzyżackimi, zniemczyć. <Od Teućnski>

[Stewa, y, lm. y] przedłużenie helki idącej wzdłuż batu spodem, zakrzywione ku górze, w końcu stalku. <Nm. Steven>

Steward, a, lm. owie, Stewart i. zarządzający torem wyścigowym. 2. zarządzający, nadzorca prowiantu. 3. służący, lokaj na okręcie. <Ang. steward>

Stewart, a, lm. owie p. Stewart: Tylko od czasu do czasu pokazują s. zaspane twarze stewardów. Sienk.

+ **Steżka, i, lm. i p. Ścieżka.** L. <Ukr.>

[Stęha, y, lm. y] p. **Stępa.**

Stębenek, nka, lm. nki haf. i. p. Stebnówka: Haftować stębenkiem. 2. tamborek do haftowania na nim: Kobiety bawily ś. szyciem, haftami na stębenku i krosienkach. Goł. <Od *Stęben = Ukr. stęben, p. Stebnować>

Stębn - p. Stebn -

STĘKLIWY

[Stęborek, rka, lm. rki] p. **Stępor.**

Stęchać, a, ał p. Stęchnąć.

Stęchanie, a, blm., czynność cz. Stęchać.

Stęchlina, y, blm., p. Stęchlizna. Troc. L. <Od Stęchły>

Stęchlizna, y, blm., Stęchlina, † Wstęchlizna, † Wstęchlina, † Wstęchłość woń tego, co stęchło, zezpralo: Czuc tu stęchliznę, jak w piwnicy. <Od Stęchły>

Stęchłość, i, blm., rz. od Stęchły.

Stęchły który stęchl: Siano stęchle. Jaśnie pana zboże suche i nie stęchle. Korz. <Od Stęchnąć>

Stęchnąć, chnie, chnął a. chl, nied. Stęchać i. zasmierdnąć ś. w zaduchu: Stęchła mąka. Troc. Zboże, siano stęchło. Kasza stęchła. 2. skłęsnąć, opaść, osiąść, oklapnąć, ściagnąć ś., splaszczyć ś.: Stęchła puchlina. L. Nakoniec znięgnęła mieszanina ona stęchnęła. Błaż. (turba conquievit. Krom.). Nogi, które były niepomału popuchły, tedy już jedna prawie in univsum stęchnęła, a druga też już dobrze stęchać poczyna. Z. A. Wziąwszy w rękę różgę, wrzód on moeno zaciął; rzecz dziwna! za pierwszym uderzeniem zaraz stęchl, gdy dalej smagać nie przestał, cale wyzdrowiał. Nies. Brzuch ci stęchl. <Z(s) + Tęchnąć>

Stęchnięcie, a, blm., czynność cz. Stęchnąć.

[Stęczed, y, ał] stukać. <STĘK/STUK>

[Stęczenie, a, blm.] czynność cz. **Stęczed.**

× **Stęfel, fla, lm. fle p. Stempel:** Na stole były porozrucane kule, proch strzelny, skałki, pakłak i stęfle. Kaczk.

Stęga, i, lm. i l. [S.] p. Wstęga. L. Troc. 2. sztaba: S. żelaza. Śł. wil. <Wz(s) + TĘG/TĄG/CIĄG>

[Stęgly, Stęgnialy] który stęgl, stęgaly: Ziemia spiekotą stęgła. Wysp. W stęgłej ziemi. Tet. Stęgle bryły, nieokiez (niemal) skała... Wysp. <Od Stęgnąć>

[Stęgnąć, gnie, gnał a. gł p. Stęzec: Zimnem ramiona stęgly. Wysp. <Z(s) + TĘG/TĄG>

[Stęgnialy] p. Stęgly. Mał. <Od Stęgnieć>

[Stęgnieć, e, ał] p. Stęzec.

[Stęgnienie, a, blm.] czynność cz. **Stęgnieć.**

[Stęgnięcie, a, blm.] czynność cz. **Stęgnąć.**

† **Stęk, u, lm. i stękanie, stęknięcie, jęć, jęczenie:** Stękiem wielkim w niebiosa kołatał. Birk. Były słyszane gwałtownych razów brzaski i częste nie wiedzieć od kogo jęki, pęki, stęki Strzyjk. Jęć, S., rozruch w polach ś. rozlega. Chr. <STĘK>

Stękacz, a, lm. e, posp. Stękała, Stękalski ten, co stęka; ten, co kwęka: Dłużej stękacza, niżli skakacza. Prz. (= skrzypiącego drzewa dłużej). <Od Stękać>

Stękać, a, ał p. Stęknąć.

Stękalska, kiej, lm. kie posp., forma ż. od **Stękalski.**

Stękalski posp. p. **Stękacz.** <Od Stękać>

Stękała, y, lm. y p. Stękacz. <Od Stękać>

Stękanie, a, blm., czynność cz. Stękać: Stęchać nieustannie S. (= stęki). Łom. grom, uciekanie. ryk, kwik koni i rannych pod niemi S. Tw. † **Stękiwać, a, ał** częstot., p. **Stęknąć** <Od Stękać>

† **Stękiwanie, a, blm., czynność cz. Stękiwać.**

× **Stękliwie** przys. od **Stękliwy.** L.

× **Stękliwy jęklivy, o** byłe co stękający. stękający często. L. [Przychodziły jesienią dni chorobyścią sine, ekne, stękliwie, oropade, a lodowym

światłem mżące — dni trupiej. Reym. <Od Stękać>

† Stęknąć, nie, nął, nied. Stękać, częstot. † Stękiwać i. *westchnąć boleśnie, zastękać, jęknąć, zajączek*: Ciałem i duszą stękam, ledwie izem żywy, dokąd mnie chcesz zapomnieć, Ojeze litościwy? Kochan. Wszysey w nieprzyjacielskiej ręce stękać będą. Skar. Niemasz czasu stękać, kiedy ś. niestękanej śmierci przyjdzie lękać. Pot. Szpetna choroba, kto stęka, ano go jeszcze nie nie boli. Rej. Wtym żona jego stękać poczęła. Pod którymi świat stęka, i ludzie uciesnienie cierpią. Skar. Wielkie a ciężkie boleści czuje i pod niemi tak żałośnie stęka. Skar. Mogliście na to nie stękać, co was nie boli. Skar. Gołębie płoche próżne gardła mają, po gołębińcach żałośnie stękają. Groch. Wesoło to dusza pobożna znosiła, nawet nie stęknęła. Nies. Zawszy stęka i we dnie i w nocy. P. Koeh. Dzwiga stary i stęka. Kras. Ostatni stęknął. Kn. (= *ducha wyzionął, wydał ostatnie tchnienie*). Ostatni raz stęknął i skonał. Troc. Przen.: Drzewo ś. pod ciężarem smoczym nachyńło i na pień końcem chwostu chlusiłony stęknęło, *flagellari genui*. Żebr. (= *skrzypnęło, zatrzeszczało*). Od huku aż ziemia stękała. Czy ś. zdało postęknąć, czy drewno stęknęło? Żebr. 2. nied. *kwękać, chorować, wyrzekać, żalić ś., narzekać na ból; ubolewać*: Stęka ciągle na głowę. Słabości takowe tym brzemieniem najbardziej przypadają, które na ślodzię stękiwały. Cziah. Kto by nad tą stratą stękać nie miał? Troc. Przen.: Szkatuła jego na suchotę stęka. Troc. (= *cierpi*). <STĘK>

Stęknięcie, a, blm., czynność cz. Stęknąć. Stęp, a a. u, blm. i. *stapanie, tupot, chód*: S. kopyt, jak grzmot, ciągnie. Garcz. Coraz to bliższy S. kroków. Brt. Nie słyszał cichego stępu mnicha. Bał. 2. a. Stępa, Stępia kroczy, szłup, powolny miarowy krok koński: Dobrego mieć stępa. Jechać stępa a. stępo. Jadę na moście stępem, przez Pragę truchteczkiem. Wilk. Konie szły stępa. Jun. Cmoknęli na konie i stępa ruszyli naprzód. Glin. 3. × S. p. Stępa: Proch robią na 66 stępów (stępo), co miało być na sto. T. K. 4. anat., p. Nart. <STĘP/STAP>

Stępa, y, lm. y, × Stęp, [Stępa, Stymba] i. *koryto tłuczki, w którym rozkruszają co, np. rudę, stęporami*: Kamienie w rudę obfite tłuką w stępie; u nas zamiast słowa S. używają tego: tłuczka. Os. J. Stępy kruszcowe, zabudowanie, w którym woda poruszaniem stępami (stęporami) kruszy tłucze. Kluk. Stępy w kuźniach podobne do tych, w których kaszę robią. Os. J. S. w młyńcu prochowym, wydrożenie wewnątrz ogromniejsze a ku wierchowi węższe w wielkiej sztuce drzewa. Jak. J. Znieśli oleju z drzewa oliwnego, w stępie tłuczonego. Leop. S. oliwna, solna. Troc. W stępie tłuc. Troc. Choćbyś głupiego i w stępie między krupami stęporem stłukł, nie odejdziesz od niego głupstwo jego. Wuj. 2. [S.] = a) przyrząd do tłuczenia jęczmienia na pęczak i prosa na jayły. b) grube koryto drewniane w foluszu, w którym parzą i ubijają sukno: Sukno nie wprzód ś. kosztownej posoki napije, aż przez stępe przejdzie w młyńcu. Mor. A. c) tłuczek do soli, służący zarazem do jej przechowywania. d) rodzaj samotrasku na niedźwiedzie. Pol. 3. p. Stępor: Stępa otłuczone ziarno. Troc. Po krótkich ciocach pytań bez odpowiedzi, ogłuszających jak uderzenie ła stępy. Żer. Zdr. Stęпка. <STĘP/STAP, por. Śr. Dnm. Stampe = Nm. Stampé> [Stępaczek, czka, lm. czki] garnek gliniany.

Stępać, a, al i. † S., p. Stępać: *Sublime ferri*, z wysoka S., to jest wysoko ś. nieść. Mącz. 2. *jechać, iść stępem*: Stępa, galopuje, klusa. Mick. <STĘP/STAP>

Stępak, a, lm. i i. *koń chodzący stępa, szłapak*: S. lżejszym bieży krokiem, niżli jednochodnik. Troc. Za niemi jechał rycerz odziany w szaty królewskie na dzielnym stępaku królewskim. Nar. Podo mnie dawano stępaka tarantowatego. L. 2. ? : Cyceero, ociec i zakładacz rzymskiego krasomówstwa, był S. Pilch. <Od Stępać>

Stępanie, a, blm., czynność cz. Stępać. [Stępecki, ów, blp.] p. Stępkł. [Stępek, pka, lm. pki] i. *pieniek z wyżłobioną wklęsłością i tłuczkiem, do tłuczenia soli*. 2. *krok wolny*. <Od Stęp, wzgl. STĘP/STAP>

[Stęperek, rka, lm. rki] stęperek. Stępel, Stępl - p. Stempel, Stępl - . Stępia, i, blm. p. Stęp: [Koł bieg (= bieg) stępią]. Stępią jechać, bieżeć. Troc. Zrazu stępią, potem klusem zaczynaj. Dor. Konia obaczywszy, spytał, jeśli stępią idzie? rzekli, że bystr; on prosił o innego, któryby statecznie szedł, bo był strudzon bardzo. Papr. Ledwie stępią wlecze ś. leniwo. P. Koeh. (= *noga za nogą*). <STĘP/STAP>

[Stępiać, a, al] p. Stępać. Stępiałość, i, blm., rz. od Stępiały. Stępiały który stępiał: Umysł S. Zmysły stępiały. Już strzelać nie mogą, już ręki stępiały iuk nie słucha. Bardz. <Od Stępieć>

[Stępanie, a, blm.] czynność cz. Stępiać. Stępiarz, a, lm. e, Stępkarz, Stępnik *robotnik przygotowujący co w stępie*: Do tej klasy należeli: karczmarze, młynarze, rybacy, kowale, pilarze, foluszniacy, stępiarze i t. d. Sur. <Od Stępa>

[Stępica, y, lm. e] *samolówka, zatrask drewniany na wilki, zające, lis, borsuki i t. d.*: S. albo żelaza na łapanie wilków, lisów i t. d. Kluk. Bywają stępiece albo słopce na wilki drewniane, a drugie żelazne. Trzye. Lis, chociaż chytry, ani ś. obaczy, kiedy w stępiec wpadnie. Rej. Sąsiad dał ś. złapać, jak tehorz w stępiec pod kantem, na którym kury zasiadają. Na Litwie znów częściej ś. dają spotykać dość komplikowane stępiece drewniane. Sp. S. na zające, na kuny. Troc. Przen.: Skryta jest w ziemi S. jego, a samolówka jego na ścieżce. Leop. (= *matnia, sidła*). <Od Stępa>

Stępieć, i, il, × Otepieć i. *zrobić tępy, znacznie przytepieć*: S. nóż. S. zęby. Przen.: *pozbyć bystrości, wrażliwości, zmiezczyć*: Zaostrzyć stępiiony zmysł smaku. Te radości nasze były już wczoraj stępięone rozważą, że... St. Aug. Umysł jego był stępiiony na wszystko. Bał. 2. [S.] *zubożyć, zniszczyć majątkowo, zrujnować, zmarnować, zmizerować*: Insy będzie w sobie tęgi, ale go bieda w miesiąc stępi. Żer. S. ś. i. p. Stępieć: *Nożycki stępiły ś. Umysł, słuch stępił ś.* Przen.: Tyle wstrząśnięć przebył dzisiaj, że ś. jakoś stępił dziwnie i dużo zmiezczył. Ork. 2. [S. ś.] *zubożyć, zniszczyć ś., zrujnować ś., zmarnować ś., zmizerować ś., skapconiec, zmarniec*: Włóczył ś. po sądach, gospodarstwa nie pilnował, na nie ś. stępił. Tet. Stępi ś. to złe, kij mu ś. na drzazgi ostrzepie, straci władę i pójdzie se w djaski. Żer. <Z(s) + Tępieć>

× Stępidło, a, lm. a *pedał w instrumencie a. warsztacie*: S. u krosien, w organach. <Od Stępać>

Stępieć, eje, al, Stępieć *ś. stać ś. tępym, przytępić ś.*: Twój miecz, kiedy mój stępieiał, w posiadku przybywał. Mor. A. Przen.: *stracić wrażliwość, ostrość, bystrość, stracić na czułości, zdrewnieć, zdrętwieć*: Umysł, zmysły na starość stępieiały. Zemsta moja stępieiała, a dusza, co tak długo pastwiła ś. nad moim ludem, obezwładniała bezsilną rozpaczą. Przybysz. Dusza moja stępieiała w nadmiarze bólu. Przybysz. < Z(s) + Tępieć >

Stępienie, a, blm. I. czynność cz. Stępieć. 2. czynność cz. Stępieć ś. a. Stępieć: S., przejście krawędzi lub kąta w kryształ mineralu w piasko-cyznę. 3. patol.: S. dotyku (hypopselaphesia). S. odgłosu przy opukiwaniu piersi (sonus obtusus). S. słuchu (hypacusis). S. smaku (hypogeusia).

Stępienie się, a ś., blm., niek. Stępienie czynność cz. Stępieć ś.

[**Stępisz, a, lm. e, Wstępień**] *przezwiszko żeniącego ś. z dziedziczką babizny: Żeniący ś. z dziewczką babizny mianowany był od sąsiadów stępiszem lub wstępiem. Gać. <Od Wstępieć>*

Stępka, i, lm, i i. p. Stępa: S. do tłuczenia kamieni. Torz. 2. [S.] = a) *duży moździerz drewniany do tłuczenia soli. b) mniejsze od paprzyicy wydrążenie w „stolcu“.* c) *wydrążenie w progu stodoły, w którym osadzony jest spodni czop wrotni, gniazdo.* d) *wycięcie w belce, w które wstawia ś. krokiew.* 3. *żłobek, rynienka, gniazdo: Oczkas nie ma przechodzić na obie strony ulla, ale tylko mu gniazdo abo stępkę wywierci, żeby końcem ulla chwycił wolno. Kąc. 4. bud. wycięta a. wydłubana dziura w balach, w której ś. słupek, podpora lub noga wkłada, gniazdo. Sł. wil. 5. fl. a) otwór w spodniej belce statku wodnego do osadzenia masztu. b) S. jest belka gruba z drzewa całkowitego, która wzdłuż przez szrodek statku idzie, i na niej moc statku zależy. Mag. Stępką u szkut zowią ten dąb abo drzewo, które wzdłuż statku leżąc, potęgą jest masztowi wysokiemu, przy którym żagle wieszają. Otw. Stępki do szkut, dubasów bywają sosnowe. Kluk. Stępki, ów cały fundament szkut krajowych, robią ś. z sośniny. Kluk. 6. gór.: Stępki przy odciosywaniu w ścianie kłopeia, kąty w spodzie między odciosiem bocznym i podciosiem. Łab. 7. hut. *walek drewniany do ubijania piasku na modelu przy formowaniu lub w ogólności do ubijania i ugniatańia piasku w formie, u b i j a c z k a.* Łab. 8. mł. *otwór w paprzyicy do osadzenia wrzeciona, gniazdo.* <Od Stępa>*

Stępkarz, a, lm. e p. Stępiarz: *Pinsor, S., żarnarz a. krupiarz, który jagły abo krupy czyni, w stępkach otłuka i w żarnach miele. Mącz. <Od Stępka>*

[**Stępki, ów, blp.**] *pewien rodzaj niewielkich grzybów jadalnych. Zdr. [Stępecki]. <p. Stępek>*

[**Stępná sroda**] *wstępná sroda, Popielec. <Zam. Wstępná>*

+ **Stępnąć, nie, nał, [Stępnąć]** p. **Stąpnąć**: *Stępmy, oglądajmy, co ś. dzieje na ziemi. Rej. <STĘP/STĄP>*

Stępniecie, a, blm., czynność cz. Stępnąć.
Stępnik, a, lm. cy p. Stępiarz: *Pinsor, żarnarz a. S. Mącz. <Od Stępa>*

× **Stępnować, uje, ował** p. **Stębnować.**
× **Stępnowanie, a, blm., czynność cz. Stępnować; stępnówka.**

× **Stępnówka, i, lm. i p. Stębnówka.**

Stępny p. Stępowy: *Podlegały podatkowi koła stępne... folusze i piły traczne. Paw. <Od Stępa>*

+ **Stępny wstępny, otwarty.** Orzech. <Zam. Wstępny>

Stępo p. Stęp: *Naprzód lekkim małym truchtem, wreszcie S. po piasku poczęły iść leniwie. Kras. Koń szedł S. Gliń.*

Stępor, a, lm. y, Stępor, Stępor, [Stępor], Stępa I. tłuk, ubijak do tłuczenia w stępie: S., *tłuk, długa sztuka drzewa u spodu zaokrąglona i spiżem okuta, która, podniesiona przy pomocy wału palczastego, spadając nadół, tłucze materję w stępie. Jak. J. S., duży tłuk do rozdzielania rudy i t. p., drewniany z okuciem żelaznym u spodu. Łab. Ma nogi jak stępor. Huczy S. po mielnicy. Sienk. 2. ubijak do bruku, taranek. 3. cylinder u pompy: Stępor u trąb rumu-sowych. Sł. wil. 4. hut. stempel do przybicia ładunku prochowego, w wywiercony otwór włożonego, z rowkiem, przez który przesuwą ś. żygadlo, a tym sposobem tworzy ś. i zostawia przejście na lont, ładownik. Łab. Zdr. Stęporok, [Stęporok]. <STĘP/STĄP, por. Nm. Stampfer>*

Stęporok, rka, lm. rki p. Stępor.

Stępornia, i, lm. e wielka sztuka drzewa okuta, w której rzędem potrzebna liczba stęp jest powydrążana. Jak. J. <Od Stępor>

Stęporowy przym. od Stępor: *Tłuczka stęporowa = działająca zapomocą stęporów podnoszonych i spuszcanych kolejno. Łab. <Od Stępor>*

Stępować, uje, ował I. + S. na kogo, na co = następować, napierać, nacierać: *W drugą stronę stępował potężnie na tego nieprzyjaciela JPan marszałek z pułkami swemi. Grab. 2. i S. ś. p. Stępieć*: *Krawiec stępuje wprzód sukno, nim suknie weźmie do roboty. Grod. W Anglii nie wiedzą, co to jest sukna S. Grod. S. sukno w prasie a. gorącym żelazem. Troc. Kopieniak falendyszowy, żelazem stępowany. Ust. cen. <Zam. Zstępować>*

[**Stępować, uje, ował**] p. **Stębnować**: *Kaftan delikatnie stępowany.*

Stępowanie, a, blm., czynność cz. Stępować: *Przy stępowaniu znacznie sukna ubywa. Grod. Rzadkie sukno w stępowaniu zbiega ś. Wyrw. S. sukna — odwilżenie i sprasowanie sukna, przy czym ś. zbiega, rzadkie zwłaszcza. Ust. cen.*

[**Stępowanie, a, blm.**] *czynność cz. [Stępować]. Stępowanie się, a ś., blm., czynność cz. Stępować ś.*

Stępownia, i, lm. e, Stępownica folusz. <Od Stępować>

Stępownica, y, lm. e p. Stępownia. <Od Stępownia>

Stępowośródstopy anat. tyzczący ś. stępu i srodka stopy: *Więzadła stępowośródstopne (ligamenta torsometatorsea). <Stępowy + Śródstopy>*

1. **Stępowy przym. od Stępa, × przyszwowy**: *Łuk S., więzadła stępowe. <Od Stępa>*

2. **Stępowy, Stępny przym. od Stępa.** <Od Stępa>

[**Stępsiego**] *wolno, powoli*: *Bieg koni oznaczają: S., draby, w skok. <Zam. Stępsiego>*

Stępy, stęp, blm., Stępmy przyrząd do rozdrabniania, składający s. z 10 lub 12 stęporów, t. j. dużych tłoków z drzewa klonowego lub grabowego, opatrzonych na końcu żelaznym okuciem, i z korytą, w którym stęporzy rozkruszają dany materiał. <Stępa>

Stęsknić, i, il. × S., p. niżej: Ja sam stęskniłem do sławy. Słow. 2. × S. sobie co, w czym = S. ś. z czym = *sprzylrzyć sobie co, znudzić ś. czym, obmierzyć sobie co*: Niektórzy, stęskniwszy sobie tak długą przewłokę, odjechali. Alber. Widząc osieł konia tłustego, stęsknił sobie w swojej nędzy. Jabł. (= *markotno mu ś. zrobiło*). S. ś. I. a. × S. = *uczuć tęsknotę, zateśknąć po kim, po czym, za kim, za czym, do kogo, do czego*: Dzieci wyszły z chaty stęsknione bez mamuni długo i bez taty. Przyb. Stał pod zasłoną cyprysów i sam jak cyprys stęskniony. Kaezk. Będzicie ją mieli blisko, i jak ś. stęsknicie za nią, to zajrzycie do nas. Bał. 2. † S. ś. = *sprzylrzyć ś., znudzić ś., przejść ś., obmierzać, zbrzydzać*: Życie mi ś. na tym świecie stęskniło. Skar. 3. p. wyż. pod 2: Stęskniwszy ś. Scewola z prawą ręką swoją, że jej do zamordowania króla użyć nie mógł, położył ją na ogniu. Warg. 4. † S. ś. *znudzić ś.*: Stęsknił ś. nad oną rzeczą. Mącz. <Z(s) + Tęsknić>

× **Stęsknienie, a, blm.**, czynność cz. **Stęsknić.** Stęsknienie się, a ś., blm., czynność cz. **Stęsknić ś.**

× **Stętnienie, a, blm.**, fizj., *utlenianie krwi żyłnej w płucach.* <Od Tętnica>

Stęzać, a, ał p. Stężyć.

Stęzałnik, a, lm. i = Deflegmator. <Od Stężały>

Stężalność, i, blm., rz. od **Stężały**: S. członków. <Od Stężały>

Stężały, Stężony który *stęzał*: Przychodziły jesienią dni trupie, że trwożniej bełkotały wody i toczyły ś. leniwo, jakby strachem stężałe. Reym. Trzymanie ś. oburącz ustalonej i stężalej tradycji. Spas. <Od Stężeć>

Stężanie, a, blm., czynność cz. **Stężyć.**

Stężanie się, a ś., blm., czynność cz. **Stężyć ś.** **Stężeć, eje, ał, Otężeć, [Stęgnieć, Stęgnąć].** **Stężyć ś. stać ś. tegim, ściąć ś., skrzepnąć, zsiąść ś., zgestnieć, zeszytywieć**: Płyn stężał. Rzeki lodem stężały. Ale przyszedł czas, gdy serece me stężało w krzyku za słońcem. Przybysz. <Z(s) + Tężeć>

Stężenie, a, blm. i. czynność cz. **Stężeć. 2.** czynność cz. **Stężyć. 3.** p. S. ś. 4. chir.: S. stawu - *nieruchomość zupełna a. bardzo znaczna (ankylosis spuria)*. 5. fizj.: S. pośmiertne a. trupie (vigor mortis) 6. lek., p. Kontraktura.

Stężenie się, a ś., blm., niek. **Stężenie** czynność cz. **Stężyć ś.**

Stężyber, bru. lm. bry bot. p. Maneczka. <Stężyć + Ber>

Stężyć, y, yl, nied. Stężyć i. *zrobić tegim, ściąć, zgestnić, skoncentrować*: Ocet stężony, *acetum concentratum*. Krum. Kwas siarczany stężony (= *zgeszczony, tegi, skoncentrowany*). Solanka na tężniach stężona. Mrozy, które grunt nawet błotnisty i oparzeliste moczary stężyły. Krasz. Książka zmuszając do pracy, spowadnia, stęża. Krasz. (= *skupia*). Koń mój skooczył w bok i upadł, i już śmierć go stęża. Mie. Ziemia czekała: stężały ją owe mgliste i nagrzane noce zwiesznowe. Reym. Ukazał twarz tak spokojną, stężoną, własnowolną, jak gdyby ta śmierć była oczekiwana. Tet. Przen.: Takowy gatunek kary może być jeszcze stężonym przyłączonej karą pieniężną. Krzyw. (= *podwyższony, spotęgowany, zaostrowany*). 2. *skupić, zebrać, natężyć, wyteżyć*: Jam wszystkie siły stężył. Wysp. S. ś. p. **Stężeć**: Jeziorzyste wybrzeża rzeki poczynają w orną stężyć ś. glebę. Szaj. <Z(s) + Tężyć>

[**Stężysko, a, lm. a]** *rekojęść u motylki, siekierki i t. p.*: Grabie z długim stężyskiem. <Zap. od Nm. Stange>

Stiah, u, lm. y chorągiew: Z pośród sześciu rodzin możnowładców tatarskich wybierali sobie przybysze dowódców stiahu. Rol. <Ukr.>

Stichomancja, i, blm. *wróżenie z linji lub wierszy poezji, z losów, z miejsca otworzonej książki, z karteczek wyciągniętych na los szczęścia.* <O Gr. stichos + mantis>

Stichometria, i, blm. *liczenie wierszy w rękopisach w celu obrachowania objętości druku.* <Gr. stichometria>

Stiuk, u, lm. i mieszanina wapna i gipsu mielonego, z dodatkiem kleju, naśladowująca marmur, dająca ś. szlifować: Ukazały ś. piękne ornamentacje kwiatowe, malowane na stiuku. <Fr. stuk z Włos. stucco>

Stiukować, uje, ował *powlekać stiukiem, ozdabiać stiukiem*: Sufit był przepysznie stiukowany. Przybor. <Od Stiuk>

Stiukowanie, a, blm., czynność cz. **Stiukować.**

Stiukowy przym. od **Stiuk**: Ozdoby stiukowe. Bardzo dobrze zachowane ściany stiukowe. Salon okrągły S., dwupiętrowy, najładniejszy, jaki w księstwie widziałem. <Od Stiuk>

× **Stkliwić, i, il roztkliwić, rozczulić, wzruszyć**: Wenus twarz swą rozniecił, boskim stkliwioną uśmiechem. Książ. <Z(s) + Tkliwić>

× **Stkliwienie, a, blm.**, czynność cz. **Stkliwić.** [**Stłaly**] *spróchniały*: Rzemień S. Drzewo stłale. <Od Stleć>

Stleć, eje, ał, Zetleć, nied. Stlewać, spalić ś. tlejąc, bez płomieni: Już członki Alcydowe stłaly z jadu Nessa. Bardz. Przen.: Zgorą od głodu i zetleją rozpaleniem (= *strawieni będą gorączką*). On miał duszę z puchu kwiatowego, więc stłala na popiół. Gom. Zar jasny blade stlewa. <Z(s) + Tleć>

Stlenie, i, il utlenić. <Od Tlen>

Stlenie, a, blm. i. czynność cz. **Stleć. 2.** czynność cz. **Stlić.**

Stlenie, a, blm., czynność cz. **Stlenie.**

Stlewać, a, ał p. Stleć.

Stlewanie, a, blm., czynność cz. **Stlewać.**

Stlić, i, il, + Zetlić nied. † **Zetlić** *spalić bez płomieni, zniszczyć przez tlenie*: Ziemia zmarłych nie pokryła, ogień nie stlił. Bardz. <Z(s) + Tlić>

Stłaczać, a, ał p. Stłoczyć.

Stłaczanie, a, blm., czynność cz. **Stłaczać.**

Stłaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Stłaczać ś.**

[**Stłać, ścięło, stłal**] *stłać.* <ŚCIEL/STŁ/STOŁ; Stłać ze Stłać>

[**Stłamsić, i, il**] *zdusić, stłumić*: Do dzikich świń miał urazę, choćby ino za to, że nieraz musiał śiężeć na ugorach i pilnować nocą owsa, aby go nie stłamsiły. Ork. Sam ledwie mógł stłamsić przerażający dreszcz w sobie. Żer. Porwiesz ś. na nich, to cię stłamszą, i śladu nawet nie ostanie. Ork. <Z(s) + Tłamsić>

Stłamszenie, a, blm., czynność cz. **Stłamsić.**

[**Stłanie, a, blm.**] czynność cz. **Stłać.**

× **Stłoczny, × Stłocz, sty dający ś. stłoczyć, zbić**: Ledwiesmy ś. wycisnęli przez opile i stłoczne pospólstwo. L. <Od Stłoczyć>

Stłoczyć, y, yl, nied. Stłaczać i. *skupić, ścisnąć; zbić w masę, w ciążę*: Zostawiwszy za male przejście, stłoczyli naród w ciasną uliczkę. 2. *zdeptać, zbić, stratawać, zdusić, stłumić, zgnieść, zdławić, pognieść, podeptać*: Gdyśmy zboża stłoc-

czyli, włoski popalili, na jednym zamku Pullen nasze siły pękły. Syrok. Tę rolę, gdzie orać mają, aby wprzód pasterze bydłem pasząc, stłoczyli i udepcili. Haur. Stłaczać, utłaczać, gmatwać, jak pilśniarz, czapnik. Kn. W miarę stłuchania i jego piersi stłaczać coś poczęło i przyspieszać pulsy w rytmu nierówne. Brt. Przen.: Moe djabelska stłoczona, nikt już nie zaginie, kto ś. k niemu nawróci w tym padole ninie. Wiet. (= *starta, zgnębiona*). S. ś. *zbić ś. w kupę, w ciżbę, ścisnąć ś.*, *zeprzeć ś.*: Naród, wychodzący tłumnie z kościoła, stłoczył ś. i uwiązał we drzwiach. Lody stłoczyły ś. na rzece i utworzyły zator. <Z(s) + Tłoczyć>

× **Stłoczystość**, i, blm., rz. od **Stłoczysty**. Troc. <Od Stłoczysty>

× **Stłoczysty** i. p. **Stłoczny**. Troc. 2. *stłoczony, zbity w ciżbę*. L. <Od Stłoczyć>

Stłuc, cze, kl, [Stłuc], × **Stłuknąć**, nied. + **Stłukać** i. *zbić, rozbić, rozstrząść*: Stłukł kryształowe bardzo kosztowne naczynie. L. Jako jaje S., tak to tanie u niego targnąć ś. na bliźniego swego. Rej. Pottuc, S., garniec, szklankę. Troc. 2. *sobie co = obrazić; uderzyć ś. w co boleśnie, zbić sobie co*: Stłukł sobie kolano, brodę. Dziecię, kiedy na stół wlezie i spadnie, dwoję szkodę odniesie, bo go i raz stłuczony potka, i ociecie go jeszcze różgą ubije. Żarn. 3. *kogo = zbić, wytluc, spruć, wygrzmocić, wydlubkać, wyokładać*: S. kogo pięścią. Stłukł stągę kijem jak purchatkę. Troc. Tym zwykle sobie grozą: stłukł mi on jednego, aleć mu ich ja stłukę aż do dziesiątego. Rej. Od wczorajszej hulanki jeszcze jak stłuczony. Wyb. (= *potłuczony, potłuczony, rozbity, skolatany*). Przen.: *zgnębić*: Bojąc ś. król Albrecht, aby bywszego jego nauczyciela Kalimacha zadrośni Polacy nie stłukli, słał go w dalekie poselstwa. Biel. M. Lacedemończycy bardzo Meseńczyków stłukali a prawie niewolnicze jarzmo na nie włożyli. Bud. B. S. ś. 1. *ulec stłuczeniu, zbić ś., rozbić ś.*: Sklenia ś. od gorąca, od uderzenia stłuka. Troc. (= *trząsa, pękła*). Przen.: *Samo ś. złe stłucze*. Rys. 2. *uderzyć ś. boleśnie, obrazić ś.*: Kto ś. nie chce S., zdrowa na to rada: po ziemi chodzić, nie chwytając ś. szczebli. L. Im kto wyżej spadnie, tym ś. bardziej stłucze. Kosz. Nie hój ś., ja to opatrzę, iż ś. stłuczewa. Jabł. 3. *skolatować ś., potłuc ś.*: Po grudzie na trzęsącym wózku strasznie ś. stłukłem. <Z(s) + Tłuc>

Stłuczenie, a i, blm., czynność cz. **Stłuc**. 2. Im. a, **Stłuczyna** *miejsce stłuczone, następstwo stłuczenia, kontuzja*: On ś. był już podleczył z ran i stłuczeń, otrzymanych w bitwie z Węgrami. Sienk. Wet.: S. pięciny. S. piątek.

Stłuczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Stłuc** ś. + **Stłukać**, a, ał i + **S. ś.** p. **Stłuc**. <Z(s) + Tłukać>

+ **Stłukanie**, a, blm., czynność cz. **Stłukać**.

+ **Stłukanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stłukać** ś.

× **Stłuknąć**, nie, nął i × **S. ś.** p. **Stłuc**: Nie stłuknij pan filizanki. Zap.

× **Stłuknięcie**, a, blm., czynność cz. **Stłuknąć**.

× **Stłuknięcie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stłuknąć** ś.

Stłumiać, a, ał p. **Stłumić**.

Stłumianie, a, blm., czynność cz. **Stłumiać**.

Stłumiciel, a, lm. e ten, *co stłumił a. stłumi*. Kn. <Od Stłumić>

Stłumicielka, i, lm, i forma ż. od **Stłumiciel**. L.

Stłumić, i, il, nied. **Stłumiać** i. *przycisnąć, żeby nie wyszło na wierzch, przytłumić, zdławić, zdusić, przydusić, przygasić*: S. ogień, pożar. S. głos, żal, zgryzotę, łzy. S. w sobie uczucia, namiętności, gniew. Mówił głosem stłumionym. Żył, rzekł ze stłumionym językiem. Krasz. Dawady ś. słyszeć zdala jakieś stłumione wołania. Kaczk. Nie mógł S. w sobie głosu, który mu w duszy był hymnem zemsty. Jeż. S. powstanie (= *usmierzyć*). 2. [S.] *upakować*: Ja już kufer stłumiłam i odchodzę. Zap. 3. [S.] *uspokoić; odpocząć*. Pc. <Z(s) + Tłumić>

Stłumienie, a, blm. i. czynność cz. **Stłumić**. 2. [S.] *wypoczynek, schronienie*: To i nieprawdopodobno, żeby nie było gdzie stłumienia głowy. 3. lek.: S. odgłosu wypukowego. S. niezupełne, przytłumienie. S. zupełne.

Stłumiono przys. od **Stłumiony**: Głucho, S. jeszcze ś. doń śpiew przedał. <Od Stłumiony> **[Stłup, a, lm. y]** p. **Stup**. <Starsza postać wyrazu Stup>

Stłuszczać, a, ał p. **Stłuszczyć**.

Stłuszczenie, a, blm., czynność cz. **Stłuszczać**. **Stłuszczenie**, a, blm. i. czynność cz. **Stłuszczyć**. 2. czynność cz. **Stłuszczenie**. 3. patol. *przeobrażenie ś. różnych tkanek ustroju na tkankę tłuszczową (degeneratio adiposa)*: S. serca, nerek.

Stłuszczyć, i, il, nied. **Stłuszczać** i. *uczynić co tłustym, utłuszczyć, powalać, nasycić tłuszczem, zatłuszczyć, potłuszczyć*: Krople stłuszczone. Stłuszczył sobie kajet. 2. *użyźnić, umierzwic*: Ziemia, którą Nil corocznie stłuszcza. Rzew. <Z(s) + Tłuszczyć>

Stłuszczyć, e, e, ał *stać ś. tłustym, utylć, nabrać ciała*. <Z(s) + Tłuszczyć>

[Stmienić, i, il, Stmienić] *zmienić, rozmienić*: S. talarzyk. <Zam. Smienić>

[Stmienienie, a, blm.] czynność cz.. **Stmienić**.

[Stmienić, i, il] p. **Stmienić**.

[Stmienienie, a, blm.] czynność cz. **Stmienić**.

I. Sto, stu, a, sta, [w sta] (= *w sto*), lm. **sta**, set a. [stów] a. nieod. = 100, *setka*: W rachmistrskiej liczbie sta na trzecim stoją miejsce. Troc. Dziesięć razy dziesięć czyni S. Jak. J. Wielkość dziesięć razy dziesięć nazywa ś. stem. Łs. Powiadamy temu, który kicha: S. lat zdrowia! L. A do stu katów! L. Ale do stu piuronów! L. Do stu djabłów, do stu tysięcy djabłów! Co u stu djabłów, to tak ś. rzeczy mają? Zjadłeś S. djabłów! myślisz, że cię będę wyręczał? Zjedzże S. katów! L. By cię S. piuronów zabiło! Birk. Jak mi tego nie sprawisz, S. kijów, chłopeze! L. Mówiłem ci S. razy, jak zrobić, a ty wciąż swoje. Nie S. razy mówiłem i perswadowałem. Niem. (= *więcej, niż S. razy*). Choćbyś na S. zamków drzwi pozamykał, przecię... L. Od tego lichwiarza nawet krewni pieniażka wycisnąć inaczej nie potrafia, jedno S. od sta rachując. Pilch. Pożycza na S. procent. Stami, *centuriantim*. Kn. (= i przen. *kupami, chmarami, stajami, handami*). Było tak wiele set dzierzawców uprzywilejowanych. Star. Ze sta jeden stamtąd ś. wróci. Falib. Jakby ś. S. lat znali, ufność do ś. mieli. Jabł. Na S. koni nie dogoni. Jakby go kto na S. koni wsadził (= *jest w siódmym niebie, nie posiada ś. z radości*). S. lat = *stulecie, wiek*. Gajus teolog żył w drugim stu lat kościoła. Skar. Pótrzecia sta lat i dosyć szczęśliwie pod siedmią królów rzymskie państwo było. L. Przed stu laty. Nie uciekaj, dziewczę lube, moje sto tysięcy! Brodz. S. lat mijalo, jak Zakon Krzyżowy we krwi pogań-

stwa północnego brodził. Miek. S. boćkowskich bizunów doma wylieczę na kobiercu. Wóje. [Do sta lat Na sta chłopa. W sta koni. Pietnaście stów (= 1500). Po wiele set razy. Za S. górami]. Przen.: *mnóstwo, wielka liczba*. W dalekich miastach zachód S. słońce rodzi. Sf. [Zjechało się S. pacholików, oj S. ludu. Choćbyś miał S. gością w domu On jest na S. myślach (= ma S. projektów)]. <ST/SET>

2. Sto! w. *stój*: Woły gdy mają stanąć, wołają na nie: S. step S., a bieżem je trochę trącąc. Haur. <Skróć. ze Stoj(i)>

× **Stoarkuszny p. Stoarkuszowy**: Stoarkuszne księgi. L. <Sto + Arkusz>

Stoarkuszowy, Stuarkuszowy, × Stoarkuszny mający, obejmujący sto arkuszy, złożony z stu arkuszy: Tom S. <Sto + Arkuszowy>

Stobarwny, Stobarwy, Stubarwny mający sto barw; odbijający ś. stu barwami, w stu barwach: Tęże stobarwne dam jej za węzłowie. <Sto + Barwny>

Stobarwy p. Stobarwny: Strojna w stobarwe brylanty rosy i wieńcem więzi rozwiane włosy. Sk. wil. <Sto + Barwa>

Stobramny p. Stobramy. <Sto + Bramny>

Stobramy, Stobramny, Stubramny mający sto bram: Stobrame Teby. Star. <Sto + Brama>

Stobrożny zawierający w sobie sto brogów: U szypora także poty głowa szumna, póki nie zmłóci stobrożnego gumna. Klon. <Sto + Bróg>

[Sto cha!] *okrzyk powstrzymujący krowę*. <p. 2. Sto>

Stochmal, u, blm. **1. omiecinny w młynie, w piekarni; kurzawa, pył z mąki**: Ś. mąka, która ś. we młynach po ścianach wieszca. Urs. S., proch mączny, albo co najmilsza mąka, która, idąc w kurzawę, sadzi ś. na ścianach i dachach młyńskich. Syr. **2. gór.** = a) a. × **Stochmalka** drobna sól na miarki niegdys w Wieliczce sprzedawana, rumówka, cebrówka. Łab. Spółka mogła brać sól rumową a. tak zwany S. Paw. b) a. **Sól loisowa, †Lois, †Lais** sól gorsza od karbarji, dla przewarzenia wydawana. Łab. <Dnm. Stovmehl, Nm. Staubmehl>

× **Stochmalka, i**, blm. **1. p. Stochmal. 2. p. Cebrówka**. <Od Stochmal>

Stochmalowy przym. od **Stochmal**: Sól stochmalowa. Sk. wil. <Od Stochmal>

Stochologia, i, blm. *nauka o materji pierwotnej*. <Od Gr. stochos + logos>

Stocze, a, blm. *staczanie ś, spadek po powierzchni nachylonej*. Kamień siłą rozpędową ani naturą stocza nie włada. Maz. (= nie panuje nad niemi). <Od Stok>

Stoczek, czka, lm. **czki 1. cienka świeczka woskowa zwinęta w kłębek a. spiralnie**: Z wosku stoczki i pochodnie robią. L. Przy świecach i stoczkach woskowych pogrzeb im sprawiano. Pileh. Wyśliśmy cicho wszyscy, S. zapalony postawiwszy w kominku. Pot. Wychodzi z stoczkiem w rękę. L. Cukier nad stoczkiem topiony. Perz. **2. kawałek waty na końcu druta, do maczania w spirytusie i zapalania przy stawianiu baniek**. **3. S.** u fryzjera = *główka drewniana, na której ś. peruka stawia*. Mag. **4. †Stoczki** piwa, [Stoczki piwa] = *resztki piwa po stoczeniu go z beczki*: Piwo na stoczkach (= na dokończeniu). Piwa stoczki dla zalewania słodów. Haur. **5. †S.**, [S.] *stok, źródło*: Niech nie ogląda stoczków rzeki, strumieniów miodu i masła. Leop. [Do stoczka po wodę]. **6. lyka z lipy młodej zdarte**

i skrócone na łapcie. Sk. wil. **7. enir. przecik giętki długi, grubości różnej, podobny do cewnika, używany do badania a. rozszerzania cewki moczowej, świeczka (cereolus)**. **8. pal.**, p. *Płaskozwit*. <Od Stok>

Stoczenie, a, blm., *czynność cz. Stoczyć*: S. i zrównanie świętych imion. Farn. (= spodlenie, zníženie, pospolitowanie. L.)

Stoczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Stoczyć ś*. **Stoczkarz, a**, lm. *e ten, co stoczki robi*. Troc. <Od Stoczek>

Stocznik, a, lm. **i, Setka kamień przy szosie, oznaczający 0,2 wiorsty**. <Od Stoczn>

[Stoczny] *ofity, suty*: Stoczna kolacja. <Od Stok>

[**Stoczować, uje, owa!**] *zlewać, staczać, ściągąć*: S. wino do butelek. <Od Stoczyć>

[**Stoczowanie, a**, blm.] *czynność cz. Stoczować*.

Stoczyć, y, ył, nied. **Staczać 1. tocząc zwałić**

na dół: Stocz ten kamień z góry. Troc. Troc. **Staczać** działa. Troc. [Dunderowała, zajądła krzykając nad nią, co tylko ślina i złość na język stoczyła]. Reym. (= *nasunęła*). Przen.: *zwałić*: Stoczę a zgromadzę na nie wszystko złe. Leop.

Przen.: *odnieść, skierować, ciągnąć, sprowadzić, zastosować*: Staczaj do Jehowy uczynki twoje. Bud. Każdą rzecz ku pobożności wiode i staczam. Hrb.

2. †S. zwinąć: Kądział na kręzel staczała, glomerabat in orbis. Zebr. **3. zrównać, zgładzić przez toczenie, obtoczyć**: S. pilnik. S. na tokarni chropowatości czego. **4. taczając zaokrąglic**: Staczać na gałki masę. Kn. Staczać na gałki, na pigułki masę. Troc. **5. tocząc zlać; ciągnąć, spuścić, wytoczyć**: S. piwo, wino. Troc. Tę białą wodę S., przez sito ją precedziwszy. Torz. **6. tocząc zsunąć, złączyć**: Staczają tabor w wielki kwadrat. Pol. Wozy nie mają być bardzo stoczone bez potrzeby. Tarn. J. Przen.: Za apostołów niektórzy nawrżali faryzejską nauką, zakonne ceremonje z ewanielją staczali. Gil. (= *mieszali*). **7. S. bitwę, walkę = zawiązać, zwięść, prowadzić; zetrzeć ś.**: W Węgrzech natenczas bitwy żadnej nie staczał cesarz z Kolomanem. Biel. M. Ciągnął Simon do Galilei i stoczył wiele bitw z poganami. Wuj. Wywarł przeważny wpływ na bitwę stoczoną przez tego wodza pod Poczajowem. Kaczk. Miłość w tym sercu walkę staczała daremną, wyrzekłś ś. nadziei złączenia ś. ze mną. L. S. spór z kimkolwiek gotów był. Skar. Uprosić nie mógł, aby dysputacją S. mógł. Skar. Co to za rozmowy, które staczacie między sobą? Wuj. **8. †S.** z kim małżeństwo = *zawrzeć*: Małżeństwa też jedno z enotliwą i z dobrego domu abyś nie staczał. Glicz. **9. zgryźć, strawić, zmurtować**: Stoczyły go robaki. Rak stoczył mu żołądek. L.). **S. ś. 1. tocząc ś. zwałić ś., zsunąć ś., spaść; potoczyć ś. w dół**: Jeśli im siły z łoża wstać nie dopuszczają, na ziemię ś. staczają z całemi ciałami. Otw. O skały flagi morskie tam ś. roztrącają, a znowu na szerokość swoje ś. staczają. Koeh. J. Stłukł zęby, przeciął język, on z głośnemi jęki stoczył ś. z wozu, lejce wypadły mu z ręki. Dm. Z tronu ś. jego korona stoczyła. Troc. Staczając ś. na coraz niższy szczebel, doszła do ostatecznego upodlenia. Włochy staczają ś. ku ruinie ekonomicznej. Staczać ś. w przepaść. W życiu stacza ś. po pochyłościach pieniężnej zależności od kobiety, której jest kochankiem. Sienk. Przen.: †Do tego naostatek rzecz ś. stoczyła, iż słowom jasnym Pańskim wierzyć nie chcą. Hrb. (= *zeszła, doszła, przyszła, spada*). Naród mój już zginął i stoczył ś. ode mnie jako-

by kuczka pasterska. Leop. (= oddalił ś., odstrychnął ś.). 2. †S. ś. odnieść ś., przejść: Na sejmach sprawy przez apelacje do sądu królewskiego zwykły ś. staczać. Herb. 3. zaokrąglić ś., zwinąć ś., skłębnić ś., zebrać ś. w kulkę: Bazyliszek wnet do jeża skoczył, ten go też obaczywszy, w gromadę ś. stoczył. Papr. Przen.: Co pierwszej trzy wojska były, stoczyli ś. w jeden huf. Leon. (= skupiły ś., zlały ś., złączyły ś.). 4. zewrzeć ś., potkać ś., zetrzeć ś.: Zostańże w domu, a przeczeże ty ś. ze mną S. chceś ku twe-
mu złemu, abyś zginął, a lud twój z tobą! B. D. Stoczyły ś. tedy wojska, a wołanie wielkie z obu stron było uczynione. Baz. Gdy ś. wojska stoczyły, porazili Ateńczycy Lacedemonów. Biel. M. Artakserkses z bratem swoim Cyrusem gdy ś. społu stoczyli, zabit Cyrus, Artakserkses ranion. Biel. M. <Z(s) + Toczyć>

Stoczysko, a, lm. a *miejsce, gdzie ś. zbiera woda; krynica, cysterna, basen; źródło, ściekanie wody*. Sł. wil. <Od Stoczyć>

Stoczysto, Stoczyscie przys. od **Stoczysty**: Nurty przez opokę sączące rozpadzistą, wylewały ś. spodem w główny golf S. Przyb. (staczając ś. L.).

Stoczystość, i, lm. i rz. od **Stoczysty**: Zewnętrzna S. szaniec. Łs. Każda gór S. ostrzejszą jest od zachodu, niżeli od wschodu. Sf. Na stoczystościach ich (gór) zaległy tu wszędzie siedliska włościan między sadami. Św.

Stoczysty i. *pochyli, spadzisty, przykry (do schodzenia), stromy*: Na górach i na równinach i w polach i w stoczystych ziemiach i w puszczy. Bud. Niech zastawiają stoczyste wniki. Bardz. Na stoczystym w gumnie boisku kilka razy ziarna zwiewają. Haur. 2. [Wrota stoczyste] = wrota, które ś. z pomocą kółek u dołu przytwierdzonych zamykają. 3. bud.: Kolebka stoczysta, p. **Kolebka**. <Od Stoczyć>

Stoczyscie p. **Stoczysto**. Troc.

[**Stoć**]: [Na S., na Storć, na Storc, na Stórcz, na Sztorc] dnem do góry, naodwrót, nawstecz, przewrotnie, głową na dół, sztorcem, do góry nogami, stercząco. <Zmieszane Stać, STORK/STERK/STARK i Nm. (auf den) Sturz>

Stodajność, i, blm. *procent kruszcu zawarty w rudzie, wydajność rudy obliczona w procentach, procentowość*. Łab. <Sto + Dajny>

[**Stodjabelnik**, a, lm. cy] *ten, co „zjadł sto djabłów“*: To też je S. (= człowiek przeklęty, piekielnik). <Od Sto + Djabelny>

[**Stodjabelski**] *który „zjadł sto djabłów“, przeklęty*: S. Żydzie! <Sto + Djabelski>

Stodniowy, Studniowy *sto dni mający, przez sto dni trwający; co setny dzień powtarzany*. Sł. wil. <Sto + Dniowy>

[**Stodolina**, y, lm. y] *nędną stodoła*. Zdr. [Stodolinka]. <Od Stodoła>

[**Stodolinka**, i, lm. i] p. **Stodolina**.

[**Stodolisko**, a, lm. a] i. p. **Stodoła**: Trzy stodoliska nowe na powietrzu sklecone. Kaczk. Idźcie do stodoliska na zgniłe snopeczyska. 2. [S.] *miejsce po stodoła*. <Od Stodoła>

[**Stodolniki**, ów, blp.] *gatunek jabłek*.

Stodolny i. a. **Stodolowy** przym. od **Stodoła**: Kilkaset ludzi w szturmie utracą stodolnym. Pot. Kmieć odchodzący płaci wstanego kopę groszy od całej włóki, a S. (ogrodowy) pół kopy groszy. Wiszn. 2. [Stodolne karaski] = *kluski*. S., ego, lm. i l. [S.] *dozorca stodoły*. 2. †S. *górn. palmujący soli na skład złożonej w szopach, czyli*

stodołach, przy żupie wielickiej. Łab. <Od Stodoła>

Stodoła, y, lm. y i. *budowla w gospodarstwie wiejskim, na skład zboża w snopkach, gdzie je zarazem młóca*: Wielkość stodoł powinna być względna przynajmniej średnim urodzajom ról miejscowych; u nas pospolicie ś. tak budują, iż podwórze między niemi zabudowania naokoło zamykają. Kluk. Mamy bażantarnią, a stodoły ś. wałą. Kras. Wielka S., a zboża pusto. Kn. Dużą ma stodołę, a w niej ledwie cztery kopy. L. Z pustej stodoły rady leca sowy, prosty rozum nie urodzi mądrej mowy. Fred. M. Każdy do swej stodoły zboże zwozi. Prz. Izba wielka, jak S. (= jak rajsza). 2. [S.] *zajazd przy karczmie; stajnia i wozownia dobudowana przy karczmie*. 3. [S.] *budynki na siano*. Zdr. **Stodółka**. Zgr. **Stodolisko, Stodólsko**. <Nm. Stadel>

Stodolowy p. **Stodolny**. L. <Od Stodoła>

Stodólsko, a, lm. a p. **Stodoła**. <Od Stodoła>

Stodółka, i, lm. i p. **Stodoła**: Toć użętek w stodołce musi być niepłonny. Syrok. Tętent kilku koni rozległ ś. przy wierzejach stodółki. Sienk. <Od Stodoła>

Stoduszowy *składający ś. ze stu dusz, ze stu osób*: Należała ona do stoduszowej sfery. Jeż. <Od sto + dusz>

† **Stodziurny** *mający sto dziur*: Często z stodziurnej surmy piszczek jednooki ogromne gło-
sy na wiatr wypuszczał szeroki. Zim. <Sto + Dziura>

[**Stof**, u, lm. y] p. **Sztof**. <Dnm. Stof>

[**Stofówka**, i, lm. i] *półgarncówka, flaszką, obejmująca pół sztofa*. <Od Stof>

Stofrankowy p. **Stufrankowy**. <Sto + Frankowy>

Stofrankówka, i, lm. i, **Stufrankówka** *pieniądz papierowy wartości stu franków*. <Od sto franków>

Stofuncie, a, lm. a *centnar, waga stofuntowa*. Kn., Troc. <Sto + Funt>

Stofuntowy *ważący sto funtów*. Troc. Brama, stofuntowym rygłem zmocowana. L. Działo stofuntowe = wyrzucające kule o stu funtach. Akcje stofuntowe sprzedawały ś. za tysiąc sto funtów. Tarn. (= kosztujące sto funtów szterlingów). <Sto + Funtowy>

[**Stoga**, i, lm. i] p. **Stóg**: Związane snopki przerzucał, że ś. same w stogę układały. <Zam. Stóg>

Stogębny p. **Stugębny**: S. odgłos. L. <Sto + Gębny>

Stogłos, a, lm. y *myśl. nazwa wyża, nadawana mu przez myśliwych*. <Sto + Głos>

Stogłośny, Stugłośny *składający ś. z stu głosów; jakby ze stu głosów złożony, wielogłośny*: Wznosił ś. S. okrzyk. <Sto + Głośny>

Stogłowy p. **Stugłowy**: Tyfusz S. Petr. Oset S., mikołajek, ziele. Bobr. <Sto + Głowa>

Stogłów, owu, lm. *owy hekatomba, ofiara ze stu wołów; uroczysta ofiara błagalna*. <Sto + Głowa>

× **Stogłówny** p. **Stugłówny**. Sł. wil. <Sto + Główny>

Stogować, uje, ował p. **Stozyć**. <Od Stóg>

Stogowanie, a, blm., *czynność cz. Stogować*.

Stogowy przym. od **Stóg**. L.

Stogrodny, Stogrody, Stugrody *mający sto grodów, miast*. <Sto + Gród>

Stogrody p. **Stogrodny**: Stogroda Kreta Nar. <Sto + Gród>

Stogroszowy *zawierający w sobie sto groszy, kosztujący sto groszy*. Troc. S., *centenarius*. Kn. <Sto + Groszowy>

Stoguldenowy zawierający w sobie sto guldenów: Banknot S. <Sto + Guldenowy>

Stoiba, y, lm. y bot. (stoebē) roś. <Gr. stoibē, p. Steba>

Stoicki, Stoiczny l. tyżący s. stoików: Filozofja stoicka. Zdania, zasady stoickie. 2. przen. stały, niezachwiany, niezłomny, nieugięty; wytrzymały, panujący nad sobą, pozornie obojętny: Patrzył z stoickim spokojem. <Od Stoik>

Stoisko przys. od **Stoicki**: Postanowił n pokorzenie znieść S. Krasz.

Stoicyzm, u, blm. l. systemat filozoficzny stoików. 2. przen. stałość, moc charakteru, niezłomność, nieugiętość, spokój niezachwiany, obojętność pozorną, panowanie nad sobą: Znosić co ze stoicyzmem. <Od Stoik>

Stoicznie przys. od **Stoiczny**.

Stoiczny p. Stoicki: Oprzed s. im nie mógłby zapewne sam najstoiczniejszy ze stoików dawnych. Orzesz. <Od Stoik>

[**Stoic, i, ja!**] p. **Stoic**.

[**Stoidło**]: Stoic S., za stoidłem stoidło, za stoidłem suchy las, a za lasem różny kwiat = adwent, karnawał, wielki post i wiosna. <Od Stojeć = Stać>

Stoik, a, lm. cy zwolennik filozofji uważającej za najwyższe dobro i najwyższy cel życia cnotę, a za jedyne zło występki; upatrującej doskonałość w zupełnym zapanowaniu nad własnymi namiętnościami, pragnieniami i cierpieniami. Przen.: człowiek nieugięty, niezłomny, niewzruszony, wielkiej siły woli, nieczuły, spokojny w szczęściu a. nieszczęściu: Stoiki napozór w mowie, ale S. nieubłagani. S. w służbę wróci tryumfalnie, na wsi rozprawia cicho liberalnie. Mick. <Gr. stoikós>

Stoickjomancja, i, blm. odgadwanie przyszłości ze zdania, które s. nawinie po otwarciu na chybitrafli dzieła Homera a. Wergiljusza. St. wil.

[**Stoiko, a**, lm. a] p. **Stojo**. <Od Stojeć>

Stoimienny p. Stuiimienny. St. wil. <Sto + Imienny>

[**Stoiny, in**, blp.] susz pszczól. <Od Stojeć>

Stojaczek, czka, lm. czki l. p. **Stojak**. 2. [S.] różga do korowaju. <Od Stojak>

[**Stojać, a, al**] p. **Stość**.

Stojadło, a, lm. a słupy złączone z sobą lub odlane z jednej sztuki (klatka), służące za podporę w machinach, głównie pod os obrotu, czyli gdzie spoczywają czopy wałów, walców i t. d., sztender. Łab. <Od Stojeć>

Stojak, a, lm. i l. darmostój, darmozjad, próżniak. Troc. Wystrzegał s. licznych około siebie stojaków. Nar. Czym ei s. wywiezują te stojaki, ubrane w ubiory przepyszne? Jabł. 2. [S.] nadzorca; ekonom, karbowy, gajowy. 3. posąg, statuu, figura, balwan: Święcieć a. ludziom umarłym, a kijom, a. stojakom i obrazom niemym. Krow. 4. ul stojący (nie leżak). 5. [S.] stołek na kółkach, z otworem, w który wstawiają niemowlę mające s. uczyć chodzić, in. stojak, stojka, stojanka. 6. słup wprawiony prostopadle: S. zórawia. 7. [S.] = a) Stojaki = boczne części odrzwi, b) w wianu dachu: słupek pod podciąganiem, stolec. c) Stojaki = podstawa, na której są osadzone giby. 8. rurka klucza wraz z zębem, czyli brodą. 9. wielka kufa, kadź, beczka stojąca na okowicie: Właściciel gorzelni sprowadził żelazne stojaki, po 2500 wiader mające. 10. †S. zgromadzenie wesole, kompanja hulaszca. Tuch. II. bud. słup w ścianie drewnianej, pionowy, w przycięs u dołu, na czop, równie jak w zgrab u. góry wpuszczony. 12. eukr. forma, na którą ścieka cukrzyca. 13. gór. =

a) słupek w oprawie chodników. b) robotnik całkowy, którego do dozoru stawiają przy robotach w Wieliczce, przystawa. c) Stojaki, storczyzny = podpory kołowrotu stojące za zębem szybu, na których końcami swemi wał kołowrotu spoczywa. 14. kol.: S. zwrotniczy, p. **Kozioł**. 15. mul.: Stojaki = cegły ustawione stojąco w sklepieniach, Zdr. **Stojaczek**. <Od Stojeć = Stać>

Stojako-leżak, a, lm. i gatunek ula. <Stojak + Leżak>

Stojakownia, i, lm. e eukr. miejsce, izba do odciekania cukrzycy. <Od Stojak>

[**Stojałek, lka**, lm. lki] p. **Stojak**. <Od Stojak = Stał>

Stojan, u, lm. y sucha sosna, na pnin stojąca. St. wil. <Od Stojeć>

[**Stojanie, a**, blm.] czynność cz. **Stojać**.

[**Stojanka, i**, lm. i] l. p. **Stojak**. 2. stanowisko, postój: Kiedy dowódca podnosił s. ze stojanki dłuższej a. krótszej, to jakie pół sotni urywał z oddziału i wysyłał do głównego obozu. Rol. <Od Stojeć>

Stojaszek, szka, lm. szki kolek, kijek, drzątek, wbity w ziemię dla przywiązania rośliny. <Od Stojeć>

[**Stojawa, y**, lm. y] przęślica (w zagadce). <Od Stojeć>

Stojąco przys. od **Stojący, stojąc**: Królowa zapytywała S. o zdrowie cara. Kraus.

Stojący l. im. od Stać. 2. przeznaczony do stania: Miejsce stojące w teatrze, na koncercie, w tramwaju, w kościele. 3. posp.: Pan stojący = stojkowy. 4. †S. nieruchomy; Gdyby idącego imienia nie dostawało, może li opiekadnik sprzedać stojące imienie na dług? (p. Imienie). Ort. Załował o rolę a. o stojące imienie. Ort. O nienabywaniu dóbr stojących przez duchownych. Wej. 5. stojąc, stojąco: Modli s. S. 6. bot.: Karmnik S., p. **Karmnik**. <Od Stać>

* [**Stojaczek**]: Na stojączku = stojąc. <Od Stojac>

* **Stojączka**: Na stojączkę, w stojączki = stojąc: W pośpiechu, na stojączkę wlewali w siebie pierwszą dawkę dziennej trucizny. Brt. Zerwał s. na stojączkę = stanąć na równe nogi. <Od Stojac>

Stojec, jca, lm. jce l. [S.] pręcie, członek mężczy. 2. cieś. bierwiono prostopadle do jętki wymierzone a utwierdzone pomiędzy wierzchołkami królowi, storczyk, słupek. Podcz. <Od Stojeć = Stać>

[**Stojeć, i, al**] p. **Stość**.

[**Stojenie, a**, blm.] czynność cz. **Stoic i Stojeć**. **Stojęczyczny p. Stujęczyczny**. <Sto + Języczny>

[**Stojka, i**, lm. i] p. **Stójka**.

[**Stojkus, a**, lm. y] p. **Stójka**.

[**Stojło, a**, lm. a, **Stoilo, Stojłowisko**] miejsce w polu, najczęściej pod dziką gruszą, na które pastuch wpędza zwykle bydło w skwarne południe dla ochłody. <Od Stojeć = Stać>

[**Stojłować, uje, ował**] (o bydło) pozostawać przez jakiś czas w danym miejscu dla skwaru pohudniowego lub użyźnienia roli. <Od Stojło>

[**Stojłowanie, a**, blm.] czynność cz. **Stojłować**.

[**Stojłowisko, a**, lm. a] p. **Stojło**.

† **Stojnie stale, pewno**. Glos. <Od *Stojny>

Stojność, i, blm. stałość. Glos., Podcz. <Od *Stojny>

Stok, u, lm. i, † **Sztoł** l. ściek, stek, spływ, zlew; źródło, potok, ruczaj, struga, strumień, krynica: Kryniczny stoku, ongi zasnąłem przy tobie, raziteś mi swiergotem różnym uszy obie. Ejs.

Woda ludzom najzdrowsza jest, która ze stoków ziemnych dobrowolnie wypływa. Trzye. Miejsca dla łąki nizkie dla wilgoci przy rzece i stoku najlepsze. Haur. S. wód wilgich pełny. Kulig. Co mi po studni, kiedy s. z stoku napiję! Bys. Aretuza poczyna s. z stoków niedaleko Pizy. Otw. Napię s. wody ze stoku. Troc. S., zlew wody, potok, strumień. Grabow. S., miejsce, którego wody ściekają, ściek wód. Łab. Ktoby tak ich S. chciał tamować, tamowałyby strumień w jego biegu. Sur. S., kanał, pomyjnik, ściek. Bobr. (=zlew, rymstok). 2. † S. stek, zbiór: Co teraz zebranie chrześcijan, jedno S. złości! Skar. Przen.: Z miasta chciał uczynić S. kamieni, a mieszkając grób sprawić pod rozwalinami. Zar. (=kupę, stos, stery). 2. potoczność, spudek, pochylność, spadzistość: Trzoda rozsypana po stoku góry (=po zboczach). U dołu był wysoki S. skały zamkowej. Tet. Przen.: † Pomóż mi stokiem. Mącz. = duchem, co tchu, czym przedziej. 3. [S.] studnia. 4. anat.: S. kości potylicznej (elivus Blumenbachii). 5. bud. potoczność góry, dachu, ściany, pochudzająca z rozszerzenia podstawy, ubocz, ukos. Podez. 6. gór.: S. w roznosie = dno kanału odpływowego otwartego, zewnętrznego od wjęcia sztolni, którym wody ze sztolni spływają. Łab. 7. a. Głasy woj. przedpiersień drogi ukrytej rozciągającej s. w pole potoczno aż do slania s. z poziomem okolicy: Powieszono go na stokach cytadeli. <Z(s) + Tok>

Stokfisz, a, lm. e zool., p. Dorsz. <Nm. Stockfisch>

Stokfiszowy przym. od **Stokfisz**; **Sztofiszowy**. L. <Od Stokfisz>

Stokłos, u, lm. y bot., p. **Stokłosa**. <Sto + Kłos>

Stokłosa, y, lm. y, **Stokłos**, **Stokłos** bot. 1. (bronus) roś. z rodziny traw. Gatunki: S. dachowa (b. tectorum). S. dyrsza, S. żytnica, posp. kostrzewa, kostrzeba, dyrsa (b. secalinus). S. płonna (b. sterilis). 2. p. **Kozioł**. 1 przy liljach rodzi s. pokrzywa, wraz z żytem kłokol i S. bywa. Zegl. Żle, kędy S. żyto przesiędzie. Pot. <Sto + Kłos>

Stokłosiasty pełen **stokłosa**, zawierający **stokłose** w sobie: **Stokłosiasta** słoma na dachowe snopki. Haur. <Od Stokłos>

Stokłosny, **Stokłosowy** 1. mający **sto kłosów**, złożony z stu kłosów. Sł. wil. 2. przym. od **Stokłos**: Chleb S. tak smaczno je, jak toruński piernik. Darow. <Od Stokłos>

Stokłosowy p. **Stokłosny**. <Od Stokłos>

Stokłos, a, lm. e p. **Stokłosa**. Troc. <Od Stokłos>

[**Stokłóska**, i, lm. i] *stare babsko*. <Od Stokłosa>

Stoknąć, nie, nał, nied. **Stakać** posp. *spłókać*; *chlusnąć wodą*, *aby ściekło*, *potoknąć*: S. stół, podłogę po wyszorowaniu. <Z(s) + *Toknąć>

Stoknięcie, a, blm., czynność cz. **Stoknąć**.

Stokologiczny przym. od **Stokologja**.

Stokologja, i, blm. *opisanie elementów, traktat o elementach*. Sł. wil.

Stokolumnowy, **Stokolumnowy** zawierający **sto kolumn**, złożony z stu kolumn. <Sto + Kolumnowy>

Stokomnatny, **Stukomnatny** złożony z stu komnat, zawierający w sobie **sto komnat**: **Stokomnatna** kumańskiej Sybilli mieszkalnia. L. <Od Sto + Komnat>

Stokorodny 1. *wydający, rodzący źródła rzek*: **Stokorodna** Ida. Kochan. 2. *rosnący, wyrosły nad*

stokiem: Drzewo stokorodne. Birk. <Stok + Rodny>

Stokościeki, ów, blp., woj. *zagłębienia stoku uformowane przez zejście s. dwóch jego części leżących naprzeciwko kątów wklęsłych drogi ukrytej*. Sł. wil. <Stok + Ściek>

Stokowiec, wea, lm. *wca* kol. *przyrząd przy robotach ziemnych ustawiony z lat a oznaczający pochylność stoków, według której ma być uskuteczonym nasyp lub wykop*. <Od Stokowy>

Stokowy przym. od **Stok**, × **Sztofowy**: Woda stokowa, zdrojowa, która sama dobrowolnie płynie. Haur. Woda stokowa i studzienna. Troc. **Stokowa** galerja w podkopcach poprowadzona popod stokiem. Jak. J. S., ego, lm. i, **Skarpiaz** rz. *robotnik robiący skarpy*. <Od Stok>

[**Stokrasik**, a, lm. i] *ziele stokroć, stokrotka*. <Sto + Krasa>

† **Stokrocenie**, a, blm., czynność cz. **Stokrocieć**.

† **Stokrocieć**, i, il *pomnażać stokrotnie*: *Pojrzy na tęczę, którą słońce twej dobroci we krwi i wodzie świętym rumińcem stokroci*. Pot. S. *Bóg to dobrodziejstwo będzie*. Troc. <Od Stokroć>

1. **Stokroć**, i, lm. e i. *sto, setka*, w lm. *krocie*: *Przytym wojsk dosyć i długów stokrocie*. Krasin. 2. bot. = a) a. **Stokrotka**, **Gęsie pepki** (bellis) roś. z rodziny złożonych. Gatunek: S. trwała, niek. [przypołudnik a. przypołudnik czerwony] (b. perennis). b) [S. wielka] p. **Jastrun**. <Sto + Kroć>

2. **Stokroć**, **Stokrotnie**, × **Stokrotno** przys. *sto razy*: *Wolałbym S. umrzeć, niż... L. S. razy to gorsze, niż śmierć*. L. *Przeklinał nie S. dzień swojej rodziny*. L. [Dziękuję wam na S.] = *po sto razy*. [Pozdrów mi miłuszkę na S.]. <Sto + Kroć>

Stokrotka, i, lm. i p. **Stokroć**. <Zdr. od Stokroć>

Stokrotnica, y, lm. e bot. (bellium) roś. z rodziny złożonych. <Od Stokrotny>

Stokrotnie i p. **Stokroć**. 2. [S.] *ogromnie, bardzo*: *Bóg to nam łaską swoją nagrodzi S., cokolwiek tu dla Niego podejmie ochotnie*. Groch. *Któż zgadnie, jak bardzo i S. wrodzona ta pycha syna przekupki ranioną i wzmaganą być musiała*. Orzesz. [Przyniewolił ta i jo sieła dziwek: aleś ty mi była za pikna i za mięła]. Tet. <Od Stokrotny>

× **Stokrotno** p. **Stokroć**: S. *czynnie, centuplico*. Kn. (= *stokroć*). <Od Stokrotny>

Stokrotny 1. *sto razy powtarzany, setny*: *Po stokrotnych napomnieniach*. 2. *sto razy tyle wynoszący, sto razy większy, stonasonny, stokraki*: *Zebrał onego roku S. użytek*. B. B. (stokroć więcej, niżli siał. B. B.). *Ziarna uczyniły owoc te S., owe sześćdziesiątkrotny, a drugie, trzydziestokrotny*. Leop. (dawały owoc niektóre setny. Leop.). *Oraz ziemię plugiem swym ostrym tak przewraca, że mu stokrotną liewą roboty przypłaca*. Groch. *Stokrotna w niebie zapłata*. Brud. *Dzięki stokrotne za dobre serce!* <Sto + Krotny>

× **Stol**, i, lm. e *belkowanie, podłoga pomiędzy piętrami*: *Pierwsza S. jest z drzewa, druga jest sklepiona*. Troc. <Nm. stolle(n)>

Stola, i, lm. e *długa suknia starożytnych Rzymianek, ułożona w szerokie fałdy, spięta paskiem poniżej piersi*. <Łé. stola>

† **Stola**, i, lm. e gór., p. **Sztolnia**. Łab. *Dyrektor stoll*, „stara olkuska“ zwanej. Św. Zdr. † **Stolka**. <Nm. Stolle(n)>

Stolarczanka, i, lm. i p. **Stolarzówna**,

Stolarczyk, a, lm. i l. *chłopiec stolarski; syn stolarza*. 2. *czeladnik stolarski*. Troc. <Od Stolarz>

[**Stolareczka, i**, lm. i] p. **Stolarka**.

Stolarka, i, lm. i l. p. **Stolarzowa**. 2. p. **Stolarstwo**; *robota stolarska*. 3. *warsztat stolarski (jako sprzęt), stół, przy którym stolarz pracuje*. Łab. Żdr. [**Stolareczka**]. <Od Stolarz>

Stalarnia, i, lm. e *izba, pokój, gdzie jest warsztat stolarski; warsztat stolarski, pracownia stolarska, heblarnia*. L. <Od Stolarz>

Stolarski przym. od **Stolarz**: *Robota stolarska*. Cech S. Klej S. Cyrkiel S. Lewar S. Śruba stolarska (= *ściskacz*). <Od Stolarz>

Stolarsko - pozłotniczy *tyczący ś. stolarstwa i pozłotnictwa*: *Pracownia stolarsko-pozłotnicza*. <Stolarski + Pozłotniczy>

Stolarstwo, a, blm., **Stolarka** *rzemiosło, zajęcie stolarza*. Chłopiec postąpił znacznie w stolarstwie i był jedyną pomocą swojemu majstrowi. L. Stolarstwem ś. zajmować. S. budowlane, meblowe, artystyczne. <Od Stolarz>

Stolarszczyzna, y, blm. *wszelkie wyroby stolarskie, dział wyrobów stolarskich*: S. na wystawie przemysłowej. W pałacu tym zwraca na siebie uwagę wytworna S. <Od Stolarski>

Stolarz, a, lm. e, [**Stolarz**] *rzemieślnik robiący z drewna sprzęty, meble, części budynków i t. p.*: Za czystym stołem robieniem człowiek staje ś. stolarzem. Petr. S. meblowy. <Od Stół>

Stolarzowa, ej, lm. e, **Stolarka** *żona stolarza*. <Od Stolarz>

Stolarzowy *należący do stolarza*. <Od Stolarz>

Stolarzówna, y, lm. y, **Stolarczanka** *córka stolarza*. <Od Stolarz>

Stolaty p. Stoletni: Z tą prawdziwą matroną stolatą. Sienk. <Sto + Lato>

† **Stolce, ów**, blp. *szczudła, soszki, szczeble, stolki*: Szerokie stapanie a. na stolcach chodzenie. Mącz. Który na stolcach chodzi, drażnik. Volek. <Nm. Stelzen>

× **Stolcobuwie, a**, lm. a *bud. część podstępu, podstawkę, baza*. Rogal. <Stolec + Obuwie>

Stolcokryw, u, lm. y *bud. gzymsik, część podstępu, corona, którym ś. kłoc sam, czyli podstawa, z wierzchu przykrywa*. Rogal. <Stolec + Kryć>

Stolcować, uje, ował i. a. × **Stolczyć** *miewać stolec, odbywać potrzebę naturalną, wypróżnić ś.*: Heljogabal w złotą wannę stolcował. Kosz. 2. [S.] *przymocowywać i wrzadzać sieć do oprótek*. Pc. <Od Stolec>

Stolcowanie, a, blm., *czynność cz. Stolcować*.

Stolcowy i przym. od **Stolec**: *Stolcowe naczynie, donica, bania*. Kn. (= *nocnik, urna*). *Stolcowa dziura*. Troc. Ma wrzód S. Troc. *Stolcowa* albo do stolca chęć daremna, silenie ś. na stolecu, wydymanie ś. Kn. Coraz nowe burdy w ruskich państwach nastąpiły o miejsce stolcowe. Stryjk. (= *stoleczne; o tron*). 2. anat.: *Kiszka stolcowa, p. Odhytnica*. Uście stolcowe, p. **Odhyt**. 3. apt.: × *Klinik S.*, × *pigułka stolcowa, czopek (suppositorium)*. <Od Stolec>

× **Stolczenie, a**, blm., *czynność cz. Stolczyć*.

× **Stolczyk, y, yl p. Stolcować**. <Od Stolec>

Stolczyk, a, lm. i p. **Stolec**: S., wypróżnienie u dziecka. Śl. wil. (= *stoleczek*). <Od Stolec>

Stolczykowy przym. od **Stolczyk**. Śl. wil.

Stolec, lca, lm. lca i. [S.] *stół*: Siedli za stolcem. Maglowała na stoleu. 2. † S., [S.] *stolica, tron, katedra, krzesło*. Ps. flor., Glos., S. Par. S. Dawidowy jak słońce przed oblicznością moją.

Wr. Da mu posieść Pan S. Dawidów, ojca jego. Rej. Bóg złożył mocarze z stolca a wywyższy pokorne. Białob. Powstali przeciwko Izaławowi insze książęta ruskie, chcąc go z stolca kijowskiego zrzucić. Stryjk. Chrystus do nieba nie tylko dlatego wstąpił, aby owej chwały i królestwa S. otrzymał, ale też dla zbawienia naszego. Kucz. Ja ci w ten Łobzowski S. twój tak podsadzę jeża. Gosz. Na Piotrowym stoleu w Rzymie siedział. Wysp. Dla Kapistrana śród rynku krakowskiego było uczyniono S. podle kościoła św. Wojciecha, z którego kazał. Biel. M. (= *ambona, kazalnica*). Gdy został bakałarzem w nauce św. Pisma, wzięt na kaznodziejski S. do Poznania. And. z Kobyl. Gdy na surowym zasiędziesz stoleu sądowym. Groch. Przen.: *zwierzchnictwo, władza najwyższa, rządy, panowanie*: Św. Piotr S. otrzymał wszystkiego świata. Wuj. Przen.: *stolica, miasto stołeczne, metropolja*: Alaryk w Tolosie S. państwa swego postawił, ale go ruszył stąd Klodowejus. Biel. M. Popiel z Krakowa do Gniezna przeniósł S. swój, a potem do Kruszwicy. Biel. M. W Kiernowie książę Kiernus stolcem mieszkał. Stryjk. (= *rezydował*). W Bukarescie jest S. multański. Stryjk. Zelandja wyspa, głowa albo S. królestwa Duńskiego. Biel. M. Przen.: † S. *osoba panującego, monarcha*: Gdyby który człowiek to mówił, prócz stolca, a żeby radce byli niesprawiedliwi... Ort. 3. † S. *instancja sądowa*: Z tym orylem... ku wyższemu stoleu. Ort. 4. † S. *wdowi = obowiązek szlachcianki niewychodzenia za mąż w przeciągu pół roku po śmierci męża*: Wdowa, która siedzi na wdowim stoleu. St. lit. 5. *stolek dziurawy do odbywania na nim potrzeby naturalnej, siedzenie dziurawe w wychodku, sedes*: Raz a dwa na dzień na S. chodzić trzeba. Perz. (= *na przechód, na dwór, do wychodka*). Na S., na potrzebę, na dwór wychodzić. Perz. Stolca nie trzeba zostawiać w pokoju chorego, bo smród z niego powietrze zaraża. Krup. Siedzi na stoleu. Troc. S. do rodzenia. Czer. 6. *wypróżnienie, sranie*: S. trudny. Troc. Stolca trudnego, twardego człowieka. Troc. (= *twardej natury, twardego żołądka*). Człowiek stolca łacnego. Troc. Stolca chęć daremna. Troc. S. zatwardzać. Troc. Czynieć S. (= *ruszać kogo*). S. bardzo rzadki srazką nazywamy. Perz. Za pierwszym odezwanem ś. stolca natychmiast iść trzeba na S. Perz. Zatwardzenie stolca. Perz. Do trzeciego i czwartego roku bardzo obfity dzieci zwykły miewać S. L. (= *stoleczek*). 7. *to, co odchodzi stolcem, łajno, kał, gówno, nieczystości*. 8. *tyłek, zalek, pośladek, dupa*: W samym stoleu (*anus*) znajdują ś. cztery muszkuły. Wei. Gdy ci jelita wychodzą, przykładaj soku tego na S. Spiez. Ma wrzód w stoleu. Troc. 9. *podstawa, obsada, osada, fundament, podpora*: Głowa miecha kowalskiego wspiera ś. na stoleu. Os. J. S. w hucie, grunt rzadki umocniony jełem i faszynami, aby pod wielkimi ciężarami nie ustępował. Os. J. Na szkucie tarcieca z wrębami na dwóch konikach a. stolcach, z jest słupach, przy budzie wystawiona, na której sternik chodzi, gdy jest przy rudlu. Mag. (= *koźlak, kobylicach*). S. słupa sznicerskiego. Troc. (= *podstawa, piedestał, postument posągu*). Król Imé kazał wymurować S. z cegły, z wiązaniem drewnianym. Wójc. Zrobiono S. i wiązanie pod dzwony z drzewa dębowego. Wójc. Owoce palmowego drzewa nie wisi na szypułkach, ale ma stolce niejakie, jakoby główki makowe. L. [S., kozi o] = *podstawa, na której kręci ś. wiatrak*.

S., na którym ś. wiatrak obraca. Sol. W naszych wiatrakach na fundament, albo według młynarzów, na S., potrzeba grubego drzewa do bierać. Os. J. Na stoleu ś. cały młyn wietrzny obraca. Troc. [S.] = *stolek*, na którym wspierają ś. żarna: S. = kawał drzewa leżący na nogach; w nim wydrążenie na kamień. 10. [S., słu-pica, płuź] = *kawałek drzewa łączący w pługu grządział z płużem; część pługa, w której jest osadzona jedna capiga*. 11. [S.] w Karpatach, źródłisko zamarzałe, gdy pełnie i rozleje s., a potem znów zamarźnie i tworzy gładką, śliską powierzchnię, niebezpieczną do przebycia, zwłaszczą na spadku gór. Łab. 12. [S.] szafka do przechowywania garnków. 13. ? : Nie po stoleu, ab equis ad asinos. Prz. 14. anat., p. Odbyt. 15. bud.: S. dachowy = pewna część więźby dachowej, złożona z pasów, opasek, ław i słupków, na której wspierają ś. krokwie. Podcz. S., rusztowanie, np. do pompy (antwerku), także wiązanie dachu. Łab. [S., belka łącząca krokwie na jednej stronie dachu w połowie ich wysokości. S., podciąg na słupach górnych pod dachem. S., słup pod podciąganiem (w dachu). S., część więźby dachowej, na której ś. krokwie opierają bontami]; [S.] p. Krypel. 16. fl. wałek, na którym leży drygawka. Sł. wil. 17. patol.: S. płynny, rozwolniony (alvus fluens). S. ryżowy (przy cholery) = *wodnisty, podobny do wody, w której ryż warzono*. S. tuszczowy (steorrhoea). S. zaparty, zatrzymany, ztwardzenie stolca (constipatio s. obstipatio alvi). Zdr. **Stolezyk**. <Od Stół>

Stolecie, a, lm. a p. **Stulecie**. <Sto + Lato> [Stolem, a, lm. owie] p. **Stoliman**.

Stoletni p. **Stuletni**: Stoletnie dęby. L. Już też stoletnich wieków przemijało niemal czterdzieści, jako wsze stworzenie w początkach swoich istność otrzymało. Ody. Do Djany i Apollina wiersz S. L. <Sto + Letni>

× **Stoletny** p. **Stuletni**. Sł. wil. <Sto + Letny>

Stolica, y, lm. e l. [S.] = a) *stół*. b) a. [Stolika] *duży stół o czterech nogach, bez oparcia; ława*. c) *szafot*: Skoro już był na stolicy, i mieli go wieszać. 2. *miejsce zasiadania dostojników, dygnitarzy, panujących; katedra, tron*: Poglądał na senat, stolice sądową, jak na miejsce enotom swoim nagotowane. L. S. sądowa. Troc. Na stolicy siedzieć. Troc. Stolice kaznodziejską św. Piotra w Rzymie jeszcze ukazują. Skar. (= *mównicę, kazalnicę, ambonę*). [S.] = *stalle (ławki w kościele)*. S. królewska, tron, majestat. L. Sprawił król stolice wielką z kości słonowej. Bud. Po śmierci Ziemowita panowie synem jego Leszkiem stolice osadzają. Błaż. Wstąpić na stolice. Seraflnowie zawsze stoją przed stolice boskiego majestatu. Wuj. Salomon będzie siedział na stolicy mojej. Wuj. S. Najwyższego. Troc. Skirmunt, jako starszy, siadł na ojcowskiej stolicy w Nowogródku. Stryjk. Nie zostawiłeś syna na stolicy przez jakieś na nas Boga rozgniewanie, którego by wnik dziś po swej granicy rozrzucał postrach i uszanowanie. Karp. Przen.: *godność wysoka, stanowisko wybitne, dostojność; władza najwyższa*: Co jest przed ludźmi wysokiego, to jest przed Bogiem obrzydliwością, a wždy ś. jednak na wysokie stolice kaszemy, a do wyniosłości a dostojności tego świata jeden drugiego ubiegamy. Żarn. Przyrodzenie nieszcześnie nasze na wysokie ś. stolice zawsze kasze. Żarn. Na wysokie ś. stolice kasali, i jeden drugiego dostojnością uprzedzać chcieli. Żarn. S. święta, S. Piotrowa, S. apostolska = *papiestwo, władza papieska,*

papież, Watykan. 3. *miasto główne w państwie, w krajinie, miasto stołeczne; metropolja*: Rzym, S. papieska. Warszawa, S. Królestwa Polskiego. Stolice państw i narodów bramy mu swoje otworzyły. Wor. Mieszkańce starodawnej Piastów stolicy. Śniad. Postaliśmy do Porty, Krymu, do Doroszenki, na Zaporozie, do stolicy, do wszystkich panów chrześcijańskich. Dar. (= *do Moskwy*). Rzym, S. chrześcijaństwa. S. cywilizacji. S. prowincji. S. młodzież psuje. L. Stolice państwa, jak Sodomę drugą, owiała zewsząd pijana pomroka. Jaś. Ciągnie ś. bardzo piękna, żyzna okolica, główna królestwa zwierząt i roślin S. Mick. (= *siedziba*). Przen.: *ludność stolicy*: S. ś. bawi. S. wybiera posła. 4. [S.] *stolnica*. 5. [S.] *przednia część skrzynki w szezakarni ręcznej*. 6. [Strugacá S., strugalna S.] = *przyrząd ciesielski do przytrzymywania przedmiotu struganego*. <STOŁ/SCIEŁ>

Stoliczek, czka, lm. czki l. p. **Stól**: I ławeczkę z stolickiem, oboje z hebanu, proszę, niech ma dziecię moje. Groch. S. do robotek kobiecych. 2. [S.] *stoleczek*. <Od Stolik>

[**Stoliczka**, i, lm. i] *ławka przy stole*. <Od Stolica>

Stoliczny l. † S., [S.] p. **Stołeczny**: Miasto stoliczne. Wojsko stoliczne nie przy stolicy, ale w Polsce macie. Birk. 2. [Hajducy stoliczni] = *wykonujący rozkazy hrabstwa na Węgrzech*. <Od Stolica>

Stolik, a, lm. i l. p. **Stół**: Leżały na stoliku gazety. Kras. S. pisarski. Troc. S. do kart = *zielony S.* Już ś. i nudzą; tyle razy prosiłam, żeby im kazala postawić parę zielonych stolików. Korz. Przen.: *gra w karty*: Myślał tylko o zielonym stoliku. Krasz. Posag baronowej stópnił przy zielonym stoliku. S. mierniczy = *tablica (rajzbret) osadzona na trójnogu, czyli statywie, przyrząd używany do pomiarów gruntów i zdejmowania planów*. S. mierniczy, *mensula*. Jak. J. Stoliki wirujące magiczne. 2. [S.] *szufłada w stole*. 3. S. mikroskopu = *plytka metalowa, na której leży okaz rozpatrywany*. <Od Stół>

Stolikoduchomanja, i, blm. żart. *wiara w obecność duchów w stolikach*: Kraków nie wyleczony jeszcze ze stolikoduchomanji. Sł. wil. <Stolik + Duch + Manja>

Stolików przym. od **Stolik**: Jejmość panie Próznosiedzkie, stolikowych zabaw najprzywiązańsze doglądaczki. L. (= *toaletowych*). Zatrudniali ś. tryangulacją stolikową. Koł. <Od Stolik>

† **Stolim**, a, lm. owie p. **Stoliman**: S., niektórzy zowią stwolin, obrzym. Mącz. Zdr. † **Stolimek**.

† **Stoliman**, a, lm. y, † **Stolim**, † **Stolin**, † **Stwofin**, [Stolem, Stolim, Stolyim, Stolyin, Stolim, Szotym, Stołmak, Stolnik, Stulm, Stólém] *olbrzym, wielkolud*: S., wielki, okrutny człowiek, stwolin albo obrzym, niektórzy zowią stolin. Mącz. S., obrzym. Troc.

† **Stolimański** przym. od **Stoliman**: *Walka stolimańska, gigantomachia*. Mącz. <Od Stoliman>

† **Stolimek**, mka, lm. mki p. **Stolim**. <Od Stolim>

† **Stolimka**, i, lm. i forma ż. od **Stolim**. <Od Stolim>

† **Stolin**, a, lm. y p. **Stoliman**: Stoliman: wielki okrutny człowiek, stwolin albo obrzym, niektórzy zowią S. Mącz. Zdr. † **Stolinek**.

† **Stolinek**, nka, lm. nki p. **Stolim**. S., obrzymek, *gigantulus*. Mącz. <Od Stolin>

Stolistny p. **Stulistny**. Troc. Stolistna róża, sto liściów mająca. Włod. <Sto + Listny>

Stoliściowy p. **Stulistny**: Stoliściowa róża. Bobr. <Sto + Liściowy>

Stolizomanoja, i, blm. *zgadywanie ze sposobu odziewania* s. St. wil.

† **Stolka**, i, lm. i p. **Stoła**, rów cegłą wymurowany pod piecem hutarskim dla ściągania wilgoci. Troc. <Od Stoła>

[**Stolm**, a, lm. y] p. **Stoliman**.

† **Stolmistrz**, a, lm. e p. **Sztolmistrz**.

† **Stolnia**, i, lm. e p. **Szolnia**. L., Łab. <Nm. Stollen>

Stolnica, y, lm. e l. × S. *wierzch stołu, blat stołu*: S. (stołowa tablica) srebrna, marmurowa. Troc. Dość człowiekowi jeść chleb z solą na prostej stolnicy. L. 2. *blat drewniany z wystającym do góry z trzech stron brzegiem, do siekawia mięsa, zagniatania ciasta i t. p.*; *stół z takim blatem*: S., naczynie drewniane, na którym w kuchni siekają różne mięsa i t. d. L. S., stół kuchenny do rąbania mięsa, ryb. L. W piekarni pod oknem stół może S. do rozrabiania ciasta. Swit. 3. *blat, na którym przytwierdza s. papier do rysowania, rysownica, rajzbret*. 4. bud.: S. okienna = *parapet*. 5. cukr. część składowa krajalnicy w cukrowni. Zdr. **Stolniczka**. <Od Stół>

Stolniczka, i, lm. i p. **Stolnica**. Troc.

Stolniczy p. **Stolnikowski**: Zamojski opiera s. jawnie stronnictwu stolniczemu. Kis. <Od Stolnik>

Stolnik, a, lm. cy *dygnitarz dworski, strukczaszy*: S. koronny, S. lilowski. Troc. S. nadworny. S. wielki. S. kaliski, wołyński. Glog. Stanisław Poniatowski, S. litewski. Z podstołego szło s. zwykle na stolnika, ze stolnika na krajczego, czyli podczaszego. Glog. <Od Stół>

[**Stolnik**, a, lm. cy] p. **Stoliman**.

† **Stolnik**, a, lm. cy *robotnik zajęty w szolni; ten, co z mocy przywileju królewskiego posiadał wolność kopania soli własnymi ludźmi i na swój użytek*: Stolnicy wielicy po 2 złote, stolnicy bocheńscy po 20 groszy. Biel. J. Podkomorzy ma wybierać rajce w Wieliezie i starsze stolniki, to jest robotniki w górach, i one podług praw ich sądzić. Herb. Prawa tych, którzy sól wycinają, to jest stolników. L. Ustawiamy, aby w żupie wielkiej i bocheńskiej tylko robiło 60 tych, którzy sól wycinają, które po polsku stolniki zowią. Herb. <Od Stolny>

Stolnikiewicz, a, lm. e p. **Stolnikowicz**. L. <Od Stolnik>

Stolnikiewiczowa, ej, lm. e *żona stolnikiewicza*. <Od Stolnikiewicz>

Stolnikiewiczówna, y, lm. y p. **Stolnikowiczówna**. <Od Stolnikiewicz>

Stolnikostwo, a, **Stolnikowstwo** l. lm. a *urząd stolnika*. 2. blm., zb. *stolnik z żoną*: Odwiedzą nas dzisiaj państwo S. <Od Stolnik>

Stolnikowa, ej, lm. e *żona stolnika*. <Od Stolnikowy>

Stolnikować, uje, ował *być stolnikiem, pełnić urząd stolnika*: Kiedym stolnikował tej ziemi, zdarzało mi s. nieraz widzieć u nich dokumenta jeszcze od Bolesławów. Kacz. <Od Stolnik>

Stolnikowanie, a, blm., *czynność cz. Stolnikować*.

Stolnikowicz, a, lm. e, **Stolnikiewicz** *syn stolnika*. <Od Stolnik>

Stolnikowiczostwo, a, blm., zb. *stolnikowicz z żoną*. <Od Stolnikowicz>

Stolnikowiczowa, ej, lm. e *żona stolnikowicza*. <Od Stolnikowicz>

Stolnikowiczówna, y, lm. y, **Stolnikiewiczówna** *córka stolnikowicza*. <Od Stolnikowicz>

Stolnikowski, **Stolniczy** *przym. od Stolnik*: Urząd S. <Od Stolnik>

Stolnikowstwo, a, lm. a p. **Stolnikostwo**. <Od Stolnik>

Stolnikowy *należący do stolnika*: Pojazd S. <Od Stolnik>

Stolnikówna, y, lm. y *córka stolnika*: Aksakówna, S. wołyńska. Nies. <Od Stolnik>

† **Stolny** *przym. od Stoła, Stoła, sztolny*: Prawa stolne. Łab. Pisarz S. Łab., Troc.

Stolowanie, a, lm. a, **Stolowanie**, † **Stol belkowanie**, *piłap, sufit zwyczajny z desek ułożonych na belkach*. Podez. To na ziemię spuszcza oczy, to po stolowaniu toczy. Miek. <Od Stół>

† **Stolwant**, u, lm. y *gór.*, p. **Szolwant**. Łab.

† **Stolwark**, u, lm. i p. **Szolwark**. Łab.

† **Stoła**, y, lm. y, **Sztoła**, **Stoła**, **Stolnia**, **Szolnia** l. *rów, przykop*. 2. *rów, kanał podziemny do sprawadzania wody*. Biel. M. 3. *gór.* p. **Podkop**. 4. *hut. kanał mурowany pod piecem hutarskim do ściągania wilgoci*. <Nm. Stolle>

† **Stoła**, y, lm. y p. **Stoła**: S. biała — znak nadziei. Rej.

[**Stołarz**, a, lm. e] p. **Stolarz**. <Od Stół>

× **Stołb**, u, lm. y, **Stołp** *murowana wieża w dawnych grodach*: Podwórzec otoczony budowlami i zakończony w głębi wysokim stołbem. Krasz. Czaty odzywały s. na wałach i straż na stołbie kamiennym. Krasz. Ryknie, aż drzy góra cała i gród z stołbami s. chwieje. Krasz. Podniósłszy oczy, ujrzeli w odległości wysoką szarą wieżę, wyniosły S. grodowy, który okolicy panował. Krasz. <Ukr.>

Stolbisty p. **Stołebny**: Ciebie ni Cerber straszny, ni stolbista potwora, ni też Meduza ognista. L. <Sto + Łbisty>

[**Stołbowy**, ego, lm. i] *szlachcic*: Kupiectwo rade wydaje córki za stołbowych, dodając do nich kwotę pewną Jez. <Ukr. Stołbowyj>

† **Stołczyk**, a, lm. i p. **Stołek**. Rej. <Od Stołek>

Stołebny p. **Stołebny**: Stołebne hydry. Leszez. S. <Sto + Łeb>

Stołek, czka, lm. czki l. p. **Stołek**: Pod stołeczkiem tej dziecińki będę zbierał odrobinki. Groch. 2. zdr. od **Stolec**: Lekarstwo to czyni dzieciom stołeczki i robactwo wywodzi. <Od Stołek>

† **Stołecznik**, a, lm. cy l. *asystent stolicy, tronu*: Przedniejsi z aniołów: stołecznicy, cherubinowie, serafinowie, którzy zawsze stoją przed stolcią boskiego majestatu. Wuj. Po aniołach archaniołowie, potem książęta, mocarstwa, stołecznicy, cherubinowie i t. d. Skar. 2. *czestnik, członek rady królewskiej w dawnej Polsce*. Proch. 3. *giermek*: S., armiger. Ort. 4. *bankier, monetarz, wekslarz*: Stołecznicy miewają rozmaite monety i komu potrzeba za lifą odmieniają. Sekl. (monetarze, wekslarze, siedzący nad stolikami swemi. Sekl.). <Od Stołeczny>

Stołeczny, † **Stoliczny** l. *tyczący s. stolka = tronu*: Stołeczne miasto, stolica (Troc) = *głównie, w którym jest rezydencja panującego*. Przen.: Miasto stołeczne = *pryncypalne, główne, centralne, metropolja*: Miasto stołeczne województwa. Sł. wil. Przen.: Te puszczy stołeczne, ludzom nieznanie tajniki w języku swoim. strzeley zowią matecz-

niki. Miek. 2. *krzesłowy*: Panowie stołeczni = senatorowie. Ban. W. 3. †S. *stołowy*: Imiona stołeczne = *dobra stołowe panującego, apanaże*. Przemysłał Witold, jakoby mógł imiona stołeczne, w onych wojnach od stołu książęcego oddalone, przywrócić. Stryjk. <Od Stołek>

Stołek, lka, lm. lki, [Stółk] l. *krzesło drewniane prostej roboty, zydeł*: Dzieci wdowę chcieli z imienia wygnąć, wystawiwszy jej S. z kądziela przed dom. Tyt. pr. magd. Już są trzy stołki: krzesło dla starosty, dla sędziego i S. dla pisarza; starosta tam usiądzie, a tu pisarz. L. Szewcki S. Usiądź na stołku. Troc. S. bez wsparcia. Troc. S. obratny. Troc. S. z poręczami, krzesło. L. Przen.: Kto pod drugim S. rad podrywa, sowitym mu to odda Bóg ryczałtem. Mor. A. (= *kto pod kim dołki kopie*). Przen.: Przystawie komu stołka = *przysłużyć mu S. (zle), zaszkodzić przez intrygi*: Tak napędzę w dziurę, tak mu przystawie stołka, mam sposoby liczne. Wyb. Poehlebnicy, kiedy sami są przy pani, więc stołka radzi przystawia drugiemu, a potwarz jaką wywrą, aby sobie sami łaskę jednali. Kosz. Przen.: Siedzieć na dwóch stołkach = *obu stronom świadcząc, na dwóch ramionach płaszcz nosić*: Na dwóch stołkach siedzieć. Pot. Wiele zazdrośnych, natrętnych, zuchwałych, i co, jak żyją, na dwu stołkach siedzą. L. Rychlej cię dwa, niżli jeden S. zdradzi. Pot. Nie masz ty z sercem dwojnym i obłudnym spółki, nie znasz, co to poehlebstwa dwa obrotne stołki. L. 2. [S.] *ławka*. 3. †S. *krzesło, fotel dla dostojnika*: Zasięść S. prześwietny senatorski. Birk. Chodkiewicz z takich dziadów i pradziadów urodzony, z których rzadki był, któryby albo budawy hełmańskiej nie nosił, albo stołka senatorskiego nie zasiadał. Birk. Duro-niemu senatorski S. wzięli, iż ważył S. . . . Warg. Przen.: *dostojństwo, stanowisko, godność, stopień, szczebel, miejsce*: Stamtąd na wyższy S. i zaniejszą katedrę potem postąpił. Star. Godnego dostał stołka. Troc. Krzyczyński otrzymał bejowstwo, S. na państwo pierwszy. Rol. 4. †S. *tron, stołica, majestat*: Po przywitaniu między gęstym gminem król na swój S. sultana prowadził i dał mu miejsce pod swym baldakinem. P. Koch. Porwawszy Michała, na cesarskim go miejscu i stołku posadzili. Skar. Książ wielki na swym stołku usiadł w majestacie w koronie swej. Piel. 5. †S. *lektyka*: S. ku noszeniu uczynił sobie Salomon. Leop. 6. *nasada pługa*. 7. [S. w kołowrotku trzynożny, w którego pochyłej desce jest śruba do podnoszenia lub zniżania kołowrotka]. 8. [S. a. **Stołeczek** na dwóch nóżkach (na desce kobylicy ciesielskiej), na którym opierają S. drwa przytrzymane pieskiem. 9. [S.] *kobylka, koziołek*: Stołki, na których trące kładą drzewo do pilowania. 10. [S.] *mendel pięciosnopowy górski*. 11. myśl. *rodzaj łaski rozkładającej S. w krzeselko*: Zatrzymał S. chwilę, podparsił S. łaską myśliwską, tak zwanym stołkiem. 12. wiośl. S. a. *Pedał deska służąca wiosłarzom do operowania nóg*. Zdr. **Stołeczek**, †**Stołczyk**, [Stołoszek, Stołoszek]. <Od Stół, wzgl. STOŁ>

†**Stołać się**, a S., al S. p. **Człogać S.**

†**Stołać się**, a S., blm., czynność cz. **Stołać S.**

[Stółka, i, lm. i] *jeden z kilku powrozów*: S. w huśtawce, w wagaach zbożowych.

Stołkarz, a, lm. e *ten, co stołki robi*. L. <Od Stołek>

Stołkowy przym. od **Stołek**: Nogi stołkowe. Trzyc. <Od Stołek>

[Stoim, a, lm. owie] p. **Stoliman**.

[Stoimak, a, lm. ey] p. **Stoliman**.

[Stołobuz, a, lm. y] *wyzwisko*: Stołobuzie, urwi-pociu! <Sto + Łobuz>

Stołokciowy p. **Stułokciowy**. <Sto + Łokciowy>

†**Stołokietny** p. **Stułokietny**: Gigas S. Chr. <Sto + Łokietny>

Stołować, uje, ował i. kogo = *żyć go stale u siebie za pieniądze, dawać mu stół u siebie*: S. u siebie studentów. 2. *glinę = nakładać ją na stół*. Sł. wil. S. s. *gdzie, u kogo = jadać stale, szczeg. obiady, za pieniądze, obiadować*: S. S., strawować S. L. Kiedy służący S. sam stołuje. . . . Cyw. (= *jest na swoim stole*). <Od Stół>

Stołowanie, a l. blm., czynność cz. **Stołować**. 2. lm. a p. **Stołowanie**: Nie uwiodą mnie swym pozorem złociste stołowania, nie marmurowe stupy, nie przestanę być przez to pamiętnym ludzkiej nietrwałości. Sir.

Stołowanie się, a S., blm., czynność cz. **Stołować S.**

Stołowe, ego, blm. l. *pieniądze, płaca za stół; strawne*. Kn. Każdy dom miejski dawał 6 denarów stołowego pro magistro scholae. Zał. S. 2. *dochód stołowy: pieniądze, zboże*. Troc. <Od Stołowy>

[Stołowiny, in, blp.] p. **Kozłovina**. <Od Stołowy>

Stołowizna, y, blm. l. *naczynia stołowe, serwis*. 2. [S.] *bielizna stołowa*. <Od Stołowy>

Stołownica, y, lm. e p. **Stołowniczka**. <Od Stołownik>

Stołowniczka, i, lm. i, **Stołownica** forma ż. od **Stołownik**: Tych lokatorek, stołowniczek i stołowników było razem ze 20 osób. Prus. <Od Stołownik>

Stołownik, a, lm. oy l. *ten, co S. u kogo stołuje*: S., komensał, który u kogo do stołu chodzi. L. Gospodarz wszystkim nam stołownikom do wieczerzy tylko jedną misę dał polewki grochowej. Star. Stołowników (strawników) niewiele ma. Troc. Tych lokatorek, stołowniczek i stołowników było razem ze 20 osób. Prus. Stołownicy, goście restauracyjni. 2. *domownik będący na stole gospodarza*: Postępuj ze mną ze wszelką wolnością, jak gdybyś był moim stołownikiem. L. Dwozanie pokojowi, krewni, asystenci, przyjaciele, sąsiedzi i plenipotenci i ta wszystka niesyta stołowników zgraja, co S. zyskiem obłudy karmi i opaja. Kras. 3. p. rz. **Stołowy**. <Od Stołować>

Stołowy l. przym. od **Stół**: Nogi stołowe. Kn. Głupi, jak stołowe nogi. Prz. (= *jak but*). Pokój S. = *jadalny, jadalnia*. Król, żeby godowników swego domu oglądał, do izby stołowej wszedł i ujrzał tam człowieka jednego, co siedział, szaty nie mając godowej. Odym. Naczynia, nakrycia, srebra, szkła stołowe. Łyżki, misy, solniczki i inne stołowe statki. Kluk. Bielizna stołowa. Stołowa tablica. Troc. Stołowe lichtarze. Troc. Dzieciom lekarstwo dają małemi łyżeczkami, dorosłym zaś stołowemi łyżkami. Perz. Wina stołowe (= *lekkie, niewytworne*). Wino słabe tytułują stołowem. Haur. Kieliszki stołowe, szklanki garniturowe. Torz. Stołowe szkło, garniturami robione, ma S. w magazynie znajdować. Torz. Zegar S. (= *do stania na stole*). Krzyż S. Troc. †**Koło stołowe**, p. **Koło** pod 12. Insza przyjaźń stołowa, a insza gruntowna. Pileh. Przyjaciół S. opuści cię czasu nieszczęścia. B. B. S. przy-

jacieli jak mucha: najadszy ś., przez leci. Burl. Dworska i stołowa wiara za chlebem idzie. Skar. Bankiety i owe wymyślne stołowe utraty. Górn. Stołowa rozmowa. L. Stołowa grzechność. Troc. Służba stołowa. Troc. Panny stołowe = panny urodzenia szlacheckiego, które mieszkały na dworach panów polskich dla świetności i wystawy. Sł. wil. 2. Dobra stołowe = dobra, z których dochód przeznaczony był na utrzymanie dworu królewskiego, ekonomja: Odosobniły ś. dobra bezpośrednio na króla idące, czyli ekonomje, jako dobra stołowe, od rozdawnictwa, od starostw i królewszczyzn. Bobrow. 3. gie.: Góry stołowe = góry o szczytach płaskich i zboczach stromych, zwykle pochodzenia erozyjnego. S., ego, lm. i rz. l. a. **Stołownik** mający sobie poręczony stół, dozorca i opatrzyciel stołu. L. Przynieśli obiad królewscy stołowi. Wad. Zeszła ś. służba i stołowi i ordynaryjni po kolendę. 2. **czeladnik** należący do rady gospodarczej cechu. <Od Stół>

Stoip, a, lm. y l. × S. *stip*, *kolumna*: Do stoipów i do posągów zdalny. Sez. Długom stał u brzegu, wpatrzony w gród, w podgrodzie, w stoipy drewniane, warowne wieżycy, w rzekę. Wysp. 2. p. **Stoib**. <Ukr.>

† **Stoipiasty** podobny do ślupa, bałwana: Sól stoipiasta, w bałwankach, stożkach, czyli słupkach. Łab. Sól stoipiasta. Ins. e. l. <Od Stoip>

Stoipowy przym. od **Stoip**, *kolejny*, *szeregowy*, *porządkowy*: Pierwszej i dziewiątej pieśni irmosy są stoipowe, a inne Bożemu Narodzeniu służące. Pim. <Od Stoip>

[**Stołoszek**, *szka*, lm. *szki*] p. **Stolek**. <Od Stół>

[**Stołygi**, *ów*, blp.] *podpory pod stołem, kozły*. <Od Stół>

[**Stołym**, a, lm. y] p. **Stoliman**.

[**Stołoszek**, *szka*, lm. *szki*] p. **Stolek**. <Od Stół>

Stomachiczny *wzmacniający żołądek*: Tondo posiada niepospolite stomachiczne własności. Rogoż. <Gr. *stomachikós*>

! **Stomakalgiczny** przym. od **Stomakalgja**.

! **Stomakalgja**, i, lm. e *ból żołądka*. <Gr. *stomachos* + *algè*>

Stomarkowy, **Stumarkowy** *mieszczący w sobie sto marek, kosztujący, wartujący sto marek*. <Sto + Markowy>

Stomarkówka, i, lm. i, **Stumarkówka** *moneta stomarkowa*. <Od Stomarkowy>

Stomatyczny (o leku) *ściągający*. <Gr. *stomatikós*>

Stometrowy p. **Stumetrowy**: Równina stometrowej wysokości. <Sto + Metrowy>

Stomilowy, **Stumilowy** *mający sto mil długości*: Otworzą trakt S. Słow. <Sto + Milowy>

[**Stempel**, *pla*, lm. *ple*] *bal prostopadły w chodniku kopalnianym*. <Zam. *Stempel*>

† **Ston**, u, lm. y = **Stan**: Cezar z prywatnego urodzony stonu, lub szlachetny, zacny między swemi. Chr. Wszak biliśmy ś. jak kawalerowie, nie kryjąc [piersi, karku ani stonu. Chr. <p. Stan>

× **Stonasobny** p. **Stokrotny**. Troc, L. **Stonasób** przys. od **Stonasobny**: W S. wynagrodzić. <Sto + *nasób>

† **Stonać**, *nie*, *nał* *zatonąć*, *utonać*, *pogrążyć ś. w wodzie*. L. <Z(s) + Tonać>

† **Stonęły** *który stonał, zatopiony*: Towar S. kupiec może z wody wybrać, a nikt, czykolwiek brzeg jest, nie ma onemu stonętemu trudność zadać. St. lit. <Od Stonać>

[**Stonieho**, a, blm.] *walerjana, kozłek lekarski, roś.*

† **Stonięcie**, a, blm., *czynność cz. Stonać*.

Stonka, i, lm. i, **Ziołka** zool. (chrysomela) *chrząszcz czteroczonkowy z rodziny stonkowatych*.

Stonkowate zool. (chrysomelidae) *rodzina chrząszczy*.

Stonoga, i, lm. i, [**Stonóg**, **Peonóg**] zool. (porcellio, oniscus) *skorupiak równonogi*. <Sto + Noga>

Stonogi *mający sto nóg*. Kn. <Sto + Noga>

Stonogowiec, wca, lm. wca, **Języczca**, **Języcznik** bot. (scelopendrium) *roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci*. Gatunek: S. lekarski, u ludu Językiem jelenim, a dawniej Szcawiem jelenim zwany (s. officinarum s. vulgare). 2. p. **Olżyca**. 3. p. **Śledzionka**. 4. **Zanogica**. <Od Stonogowy>

Stonogowy przym. od **Stonoga**.

Stonować, *uje*, *owal* *zgodzić, zlać w jedno pod względem tonów, sprowadzić do jednego tonu ogólnego, zharmonizować*: Pstrokate groszki, niebieskie storczyki, konieczyna szkarłatna, czerwona i biała—kojarzyły ś. subtelnie, niespodziewanie, czyniąc zdaleka wrażenie barwne. stonowane po mistrzowsku w całość. Weys. W stonowanym blasku marmurowej hali, gdzie brązowe świeczniki rozlewały czerwonaświatła, jej postać zatulona w białych puchach zarzutki. Brt. <Z(s) + Tonować>

Stonowanie, a, blm., *czynność cz. Stonować*.

Stonożny p. **Stonogi**. <Sto + Nożny>

[**Stonóg**, *oga*, lm. *ogi*] p. **Stonoga**. <Sto + Noga>

× **Stooczny**, a, lm. i, × **Stuoczny** *istota niby sto oczu mająca*. Przen.: *ten, co ma wzrok bystry*. <Od Stooczny>

Stooczny, **Stuoczny**, **Stooki**, **Stuoki** *mający sto oczu*: Argus S. Kras. Przen.: *bystry, przenikliwy*. <Sto + Oczny>

Stooki p. **Stooczny**: S. rozum. Chr. <Sto + Oko>

Stop, u, lm. y *splaw, spłyn, mieszanina przez stopienie ś., aljaz; zlepek*: Bronz, mosiądz, tombak są stopami. Umysł jest umem, rozsądkiem w jednym stopie (= połączeniu, zespoleniu). <Z(s) + Top>

Stop! fl. *stój!*—*wykrzyk dla natychmiastowego zatrzymania płynącej łodzi*. <Ang>

Stopa, y, lm. y l. anat. (pes) *część nogi poniżej kostek a. noga od pięty po palce*. Urs. S jest sama dolna część nogi, na której ś. ciało wspiera. Czem. † **Korzeń stopy**. (Perz.) = *step, nart*. **Stopy tętnica grzbietowa** (arteria pediaea). Gołota nie ma, gdzieby stopę położyć (nie ma gdzieby stąpił; nie ma gdzie konia rozsiadła. L.). Najlepszy gnój na rolę pańskich stóp ślady, to jest pański pilny dozór. Petr. *In vestigio occubuit*, przedziusieczko, ledwo stopę przewrócił, jak poszedł do Abrahama. Mącz. *Zazdrość w niej od głowy aż do stóp*. L. (= *całkiem ją opanowała*). Opisał go od stóp do głów. L. (= *jak węża*). Ś. u człowieka, łapa u zwierząt. Troc. **Stopy dołek**. Troc. **Uzbrojony od stóp do głów** (= *w pełnym rynsztunku*). **Zmierzył go od stóp do głów**. **Drzeć od stóp do głów** (= *na całym ciele*). Kurza S. **Archimed** był ubogi, nie miał gdzie oprzeć stóp. Mick. **Upadam pod stopy wacpani dobrodziejki**. L. **Śeiskam stopy pani**. L. **Całuję stopy pańskie**. **Ludzie niby to lepiej wychowani mają wyborniejsze wyrażenia: całuję nogi, upadam**

do stóp, unizam ś. pod stopy, ścielę ś. pod nogi i t. d. L. U stóp moich kraina dostatków i krasy. Mick. Naczelników S. buntujące ś. nauki zniżyła do chłopca. Mick. Złożyłem u stóp twoich moje prośbę. Troc. Składam tę pracę pod twoje stopy. Troc. Przen.: *podnóże, spód, podnózek*: U stóp tronu, krzyża. U stóp góry, pagórka. Podnóże gór, góry = stopy gór. Łab. Drząc muslemin całuje stopy twej opoki. Mick. Przen.: Stalna S. Fryzów. Mick. (= *podkawa*). 2. w pończosze = część *pończochy przypadająca na stopę nogi*. 3. [S.] *podszwa*. 4. *trop, ślad*: Patrz na pawiment, a baczże, czyje to są stopy? Leop. (czyje to są ślady. Leop.). Widzę, że to stopy chłopie, niewieście i dziecińskie. Leop. Z stopy Herkulesowej wszystkiego jego wzrost i postanowienie miarkował. Zigr. Jak raz stanął, przez kilka godzin w teje stopy stał. Warg. Przypadki za człowiekiem w stopy zawsze chodzą. Bud. B. Za nim tuż w stopy gonił. Stryjk. Postępuje jego trybem w stopę z stopy. Susz. Pilnie ś. jego trzyma stopy. Star. Pański ślad a. stopy. Kosz. [Postępują w stopy krów]. Stopy na ziemi wyrażone. Troc. Jego idę stopą. Troc. Naśladuje go S. w stopę. Troc. Stopy ludzkie na kamieniach. 5. S. w strzemienu (Gemb.) = *spód strzemięcia, na którym ś. stawia podszwa nogi*. 6. † S. *pies o czarnych łapach; [pies z sierścią na nogach innej barwy, niż na całym ciele]*: Dopiero dziś nie szczeka, dopiero dziś milczy stary S. Pot. 7. *jednostka miary długości w wielu krajach używana*: S. miary nowopolskiej jest połową łokeia a, dzieli ś. na 12 cali, 144 linji i = 238 milimetrom S., lubo powszechnie za pół łokeia, rachować ś. zwykła, u geometrów atoli za 3 ćwierci łokeia warszawskiego, czyli za 18 caliów pospolicie ś. bierze. Łs., Sol. S., 16 caliów. Ostr. S. cztery dłoni. Warg., Troc. S. bieżąca. S. kwadratowa. Jak. J. S. sześcienna a. kubiczna. Dwie stopie. Trzye. 8. S. wierszowa = *częstka rytmiczna powtarzająca ś. w wierszu, jak trochej, amfibrach, daktyl*. 9. *skala*: S. w organach jest to miara do oznaczania wysokości dźwięku. S. procentu = *wysokość procentu, skala procentowa*. Przen.: *żyć, prowadzić dom na pańskiej, na wysokiej stopie*. (= w pańskim, w wysokim stylu, tonie). Przen.: *stan*: Być na wolnej stopie (= na wolności, nie pod kluczem). Jestem z nim na dobrej stopie (= w dobrych stosunkach). 10. bot.: *Gęsia S.* = a) a. *Gęsia noga*, p. *Serdecznik*. b) p. *Mącznik*. *Kacza S.*, *kacza noga*, p. *Biedrzyga*. *Kozia S.*, p. *Podagrycznik*. *Kurza S.* = a) p. *Proso*. b) p. *Mglejarka*. *Niedźwiedzia S.*, *niedźwiedzia łapa* = *barszcz pospolity (hernaclium spondylium)*, *roś. z rodziny baldaszkowych*. *Ptasia S.*, p. *Ptaszyniec*. *Wilecza S.* = a) p. *Karbieniec*. b) p. *Przyłazeczka*. *Wronia a. kania S.* (*plantago coronopus*) *roś. z rodzaju babki*. II. bud.: S., część z dołu przydana trzonowi słupa, z kręgów toczonych i czworokątnego podstawka złożona, podstawa, podstawa k. Podcz. 12. fiz.: S. *fujarki* = *zakończenie dolne fujarki, służące do osadzenia jej w miechu*. 12. lek.: × *Kozia S.*, p. *Kozi*. S. *piętowa*, p. *Hakonóg*. 14. men. *ustanowiona przez rząd liczba sztuk monet złotych lub srebrnych, którą należy wybić z danej jednostki wagi czystego złota lub srebra*: *Prawidła panujących o stopie mennicznej, w miarę napływu jednego lub drugiego kruszeu, zmienić ś. muszą*. Cz. 15. myśl.: S. *pstra* = *pstre pole, srokate pole, to jest gdzieś niedzicie pokryte śniegiem, zresztą gole*. Czarna

S, p. *Kopnia*: Polowanie na czarnej stopie = *przed śniegami*. Polowanie na białej stopie = *polowanie po spadnięciu śniegu*. *Twarda S.* = *polowanie suche*. *Grzązka a. mokra S.* = *polowanie błotne*. 16. patol.: Ś. *końska, kopytowa, kopytonóg* (pes equinus). S. *kopytowo* *szpotawa* (pes equino-varus). S. *koślawa* (pes valgus). S. *olbrzymia* (macropodia). S. *płaska* (pes planus). S. *szponiasta* (z podwinieciem palców). S. *szpotawa* (pes varus). S. *wiadowa, zmieniona wskutek wiadu rdzenia* (p. tabeticus). 17. wet.: *Zajęcza S.* = *choroba nóg tylnych u koni*, kurb. 18. wiośl.: S. *odśrodkowa* = *S. wiosłarza znajdująca ś. od strony wewnętrznej w wiosle*. 19. zool.: S. *widłowa, rozłupana* (pes fissus). S. = *podstawowa część ciała ukwiała (polipa)*: Taką owalną stopę posiada cudownie zabarwiony ukwiał (adamsia paliata). Zdr. *Stopka, Stopeczka*. <STOP>

Stopak, a, lm. i hut. hak do odciągania żużli zakrzepłych z przed pieca wielkiego, kształtem podobny do pogrzebacza. Łab. <Od Stopa>

[*Stoparczenie, a, blm.*] czynność cz. *Stoparczyć*.

[*Stoparczyć, y, ył*] p. *Stoperczeć*. <p. *Stoperczeć*>

[*Stopczenie, a, blm.*] czynność cz. *Stopczyć*. [*Stopczyć, y, ył*] *drepcić, przestępować z nogi na nogę*. <Od Stopka>

[*Stopczyk, a, lm i, Topczyk*] 1. *istota bez chrztu utopiona*. 2. *pieniek, podstawa*. <1. Od Stopić. 2. od Stopa>

Stopeczka, i, lm. i p. Stopa: By kiedy miał stopeczki nad wosk jarzący bielsze obrazić, nie chce tego cierpieć. Groch. Proszę bardzo uważać, by ś. kto w pani nie rozkochał i deklaracyjki jakiej u jej stopeczek nie złożył. Krasin. <Od Stopka>

[*Stoperczeć, y, al, Stoparczyć*] *sterceć*: *Astrachańscy Tatarowie strzelają oparszy o ziemię jeden drag łuku, drugi im aż nad głową stoperczy*. Pas. <Zmieszanie **Toperczyć* (p. *Roztoperczyć*, Ukr. *topýryty*) + *Sterceć*>

[*Stoparczenie, a, blm.*] czynność cz. *Stoperczeć*.

Stopić, i, il, × Zstopić, nied. Stapiać I. rozpuścić w ogniu, roztopić, splawić: *Pobrał od nich koltki, stopił i wlał je w formę*. Leop. Wszystkie niepotrzebne dzwony stopione, a z nich drobna moneta bita zostanie. L. Przen.: *zniwezczyć, rozchwiać, rozwiać, unicestwić*: *Potężna nadzieja stopiła zwątpienie Sienk*. Przen.: *zniwzczyć, zużyć, pochłonać, zniwzczyć, wytrzebić*: *Kolej żelazna stopiła lasy*. *Wojsko konfederackie da ś. dobrze we znaki armji ks. Potemkina, już napół stopionej pod Oczakowem*. Kal. 2. żart., *posp. zbyć, sprzedać, przehandlować*: *S. zegarek handlarzowi*. 3. [S.] *zatopić, zalać*: *Powisłe stopiło S. ś. I. a. Stopnieć roztopić ś., rozpuścić ś. od gorąca*: *Wosk, metal stopił ś.* Jej głowa tak jasna, jakby ś. słońce na niej stopiło. Przybysz. Przen.: *Coraz silniejszym promieniem buchała tęsknota za dniem, za słońcem południa, kiedy całe państwo moje w jedną pustynię świata ś. stapia*. Przybysz. (= *zlewa ś., splywa ś.*). 2. żart. *zostać utopionym, utonąć ś., zamarnieć, rozzejść ś., zniknąć, przepaść*: *Czterdzieści tysięcy na weselne ekwipowanie ś. stopiły ś. na zielonym stoliku*. And. 3. † S. ś. *utopić ś., utonąć*. Rej. 4. min.: *Kware stopiony = szkło krzemienne, spój rurek piornikowych, czyli fulgurytów*. <I(s) + Topić>

[**Stopienek**, nka, lm. nki] przyrząd do zwijania kłębków. <Od Stopień>

Stopienie, a, blm. l. czynność cz. **Stopić**. 2. [S.] sprzedaż.

Stopienie się, a ś., blm., czynność cz. **Stopić** ś. [**Stopienka**, i, lm. i] patyczek widelkowy, leżący na palniku, i precik podpierający wieko w palapce na słowki. <Od Stopień>

Stopień, pnia a. × **pienia**, lm. **pnie** l. schód, gradus, trep: Schodów wszystkich stopnie powinny mieć wysokość na 5 calów, szerokość na 12, długość przynajmniej na 3 łokcie. Swit. Każdy S., wstępując do kościoła, całował Skar. Usiadł u stopniów ołtarznych. Wys. Skoro kościelnych stopniów dotkli ś. nogami... Otw. Stopienia. Głos. Do tej jaskini przez wiele stopni po wschodzie schodzono. P. Koch. Nauki idą w górę jak po stopniach. L. To jest pierwszy do mądrości S. Górn. Ciekawość pierwszy S. do piekła. Prz. Po stopniach chodzić. Troc. To wyrzekszy, na wschody wchodzi nieroztropnie i stałą stąpa stopą przez ostatnie stopnie. Zb. S. u karety, strzeżmie kareciana, wozowe. Kn. Wypuścił nie przecię, ale ś. nie obeszło bez kielicha i na prog, i w sieni, i na stopniu karecjanym. Kras. Stał na stopniu u kolebki księżny. Górn. Kozieł dźwiga lokaje, ha, duki łamią S. na zadzie. Wyb. (= stopień w tyle u karety). Nie skończyło ś. jeszcze nieszczęście; przez nie do większych żalów ułożył ś. S. Bardz. (= przejście, gradacja). Przen.: wysokość, punkt natężenia, do której co doszło; stan, stanowisko na pewnej wysokości w hierarchji społecznej, rządowej, szczebel (w drabinie społecznej), ranga, godność w rzędzie innych rang i godności: Jak enota, tak zbrodnia mają swoje stopnie. L. Wedle stopnia natury mają swoje miarę doskonałości. Birk. Wystrzegaj ś. go, bo to w ostatnim stopniu filut. L. (= ostatniej próby). Korzeń ten w trzecim stopniu mniej wysusza. Urzęd. S. ciepła, temperatura. L. S. honoru. Troc. Najwyższy powagi S. Troc. S. pokrewieństwa. Kto stopniem pierwszy, ten dalszego od sukcesji wyłącza. P. cheł. Pokrewny mój w trzecim stopniu. Troc. W stopniu wtórnym powinowactwa. Troc. Ciepłe, zimne to ziele w trzecim stopniu. Troc. S. wytrzymałości materiału. Ma wprawę w dostatecznym stopniu. S. postępu: S. szkolny w cenzurze = liczba określająca jakość postępów ucznia. S. z arytmetyki. Przynosi wciąż złe stopnie. S. celujący z religji. S. kwartalny, roczny, przeciętny. S. ze sprawowania: Doprowadzić uczących ś. do stopnia, którego dosięgła każda nauka. Śniad. Suchoty w ostatnim stopniu (= w ostatnim stadium). Chłopak zepsuty w ostatnim stopniu. Do tego stopnia = tak dalece, tak bardzo: Rozzechwalił ś. do tego stopnia, że... Stopniami = stopniowo, nie raptem; powoli: Stopniami, po stopniach, nie zabrał jednym krokiem być na wierzchu, ani skokiem. Kn. Stopniami trzeba postępować, jak to mówią, piano, piano, pianissimo. L. Stopniami tak ś. zajął rozmową. Rzew. Gdy stopniami ta starożytna cecha obyczajów ojezystych śniedzieć i zardzewiać poczęła... Wor. Pycha na świecie ludziom porobiła stopnie Pot. (= różnice, przedziały, klasy, kasty, różne stany). S. naukowy. S. doktor, magistra. S. wojskowy = ranga. Na wyższy S. postąpił. Bach. Przen.: wojskowy pewnej rangi: Składki od stopni dwudziestego pułku. 2. [Stopnie] = podnóżki, podnoże, pedały = deski przy mocowaniu do niocone w warsztacie tkackim i służące do przebierania nogami. 3. fiz. po-

działka na termometrze, aerometrze i t. d.: Stopnie ciepła i zimna = podziały termometru powyżej i poniżej punktu zera. Mamy dziś dziesięć stopni ciepła, zimna, mrozu. Mróz zelżał o dwa stopnie. Termometr poszedł w górę o cztery stopnie. S. barometryczny, p. **Gradient**. 4. geo.: S. długości geograficznej = odległość od południka pierwszego, obliczona w stromiach na równoleżniku, których na nim jest 360. S. szerokości geograficznej = odległość od równika obliczana w stopniach na południku, których na nim jest 360. 5. gram. jedna z trzech postaci odmianowych, wyrażających coraz większe natężenie przymiotu: Przymiotniki i przysłówki odmieniają ś. przez trzy stopnie: S. równy, wyższy i najwyższy. 6. mat., w algiebrze: Stopniem jednomianu względem jednej z zachodzących w nim wielkości x jest wykładnik potęgi, w jakiej x występuje w jednomianie; stopniem jednomianu względem wszystkich zachodzących w nim wielkości x, y, \dots jest suma jego stopni względem każdej z tych wielkości. Stopniem wielomianu względem jednej z zachodzących w nim wielkości jest S. tego z pomiędzy jego wyrazów, który względem tej wielkości posiada S. najwyższy. Podobnie określa ś. S. wielomianu względem wszystkich zachodzących w nim wielkości. Wielomiany stopnia pierwszego, drugiego, trzeciego; równania algiebraiczne stopnia pierwszego, drugiego, trzeciego. Liczba do drugiego, trzeciego, czwartego i t. d. stopnia (potentia) podniesiona, kiedy jest 1, 2, 3, 4 i t. d. razy raz po raz przez siebie samą rozmnożona. Jak J. W geometrii: S. łukowy = trzysta sześćdziesiąta część okręgu koła. Cyrkuł na 360 ś. dzieli stopniów. Troc. S. kątowy = trzysta sześćdziesiąta część czterech kątów prostych lub dziewięćdziesiąta część kąta prostego: 7. muz. pojedyncza nuta gamy. <STOP>

2. **Stopień szprułowaty** min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów, źródleniec. <Od Stopić>

Stopka, i l. lm. i = a) p. **Stopa**: Jam ci nóżeczki i stopki prostował i w usiach ślicznych języczek kierował. Lubom. S., piesek o czarnych łapkach. L. S., miano psa, *malampus*. Kn. b) p. **Następ**. c) młotek rozplaszczony, szeroko-płaski. Łab. d) [Kurze stopki a. kurze pidzy] = rysunek pewien na pisankach. e) p. **Kurzy**. f) szypulka, ogonek u kwiatu, u owocu: Fijołki różgi żadne, nie miewają, tylko szypulczki a. stopki długiej na których kwiateczek. Syr. g) anat.: **Gęsia** S. większa = rozgałżenie nerwu twarowego po przejściu przez śliniankę przyuszną (pes anserinus major). **Gęsia** S. mniejsza = rozgałżenie nerwu podoczołowego (pes anserinus minor). h) bot. [Gęsia S.] roś. *alchemilla vulgaris*: Kozia S., p. **Podagrycznik**. Kurza S. = **Pierwiosnek**. i) chir.: Kozia S., × Kozia stopa = narzędzie do wyważania odnóg zębów. 2. lm. **owie**, **Stepka**: S. regimentowy, różgonos, profos. L. Stopee regimentowemu przywrócono poczciwość przez rozkrwawienie głowy jego od uderzenia chorągwią. Jeż. Kiedy egzekucja lub komenda jaka przyjdzie, wtenczas S. regimentowy staje ś. w ich oczach generałem. L. <Od Stopa>

Stopkowiec tarczowaty bot., p. **Biedrzyga**. <Od Stopka>

[**Stoplać**, a, al, **Staplać**] zmaczać, uszargać: zwałać, zbrudzić: Kie przysłał noc, toś, jako stał, pokalany po syje, w tyk stoplanyk galganak sełes spać. Zer. [S. ś.] zmaczać ś., uszargać ś.; zwałać ś., zbrudzić ś. <Z(s) + Toplać>

[**Stoplanie**, a, blm.] czynność cz. **Stoplać**.
[**Stoplanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Stoplać** ś.

Stoplik, a, lm i min. *minerał z gromady sylikoidów, z rodziny krzemianów bezwodnych, z grupy wernerytu.*

Stopłat, a, lm, y, **Potos** bot. (pothos) roś. z rodziny obrazkowatych.

Stopniak, a, lm, i p l. **Karp**.

Stopniarz, a, lm, e, **Stopniowy** gór. *robotnik czyszczący schody w kopalni wielickiej.* Łab. <Od Stopień>

[**Stopniczek**, czka, blm.] *nazwa tańca.* <Od Stopnik>

Stopnieć, eje, ał p. **Stopió**: Przeszło 40.000 Moskali pod Oczakowem stopniało. L. Połowa wojska od tej zwykłej strzelaniny stopniała. Sienk. <Z s> + **Topnieć**>

Stopnienie, a, blm., czynność cz. **Stopnieć**.

Stopnik, a, lm, i l. *narybek trzyletni*: S. ryba na stopień długa. L. Rybki gdy już podrosły z kroczków na stopniki, dopiero je można do stawu wielkiego puścić. Haur. 2. *pręt mierniczy na stopnie podzielony, masztab*. L. Na stopniki plac wymierzyć. Troc. 3. p. l. **Karp**: S. pod żółtą podlewę. Troc. 4. × S. *sześćdziesiąta część stopnia, minuta*. Sł. wil. <Od Stopień>

Stopniować, uje, ował l. kogo = *udzielać mu stopnia naukowego*: Roje urzędników stopniowanych w akademiach niemieckich obsiadły posiadłości sędownicze. Rzew. 2. *dzielić na stopnie*. 3. *układać według stopni*. Sł. wil. 4. *powiększać, wzmacniać, podnosić, potęgować*: S. pojęcia, barwy. 5. *gram, odmieniać przez stopnie*: S. przymiotniki, przysłówki. 6. *woj. wznosić budowle twierdz w ten sposób, aby tylna przenosiła zawsze przednią.* <Od Stopień>

Stopniowanie, a, lm., a, f. czynność cz. **Stopniować**: Ież tam odcieni, stopniowań i połączeń barw. Sienk. S. przymiotników polskich. Kopecz. S. umiarkowanie twierdz co do wysokości, ażeby zawsze tylna przenosiła twierdzę przodkującą. Jak J. 2. lm. a *figura retoryczna, polegająca na zestawieniu z sobą pojęć coraz silniejszych a. obszerniejszych*. g r a d a c j a. <Od Stopniować>

× **Stopniowiec**, wca, lm, wce fiz. *narząd elektryczny do osłabiania lub wzmacniania siły prądu.* <Od Stopniowy>

Stopniowo przys. od **Stopniowy**: *Zwiększać, zmniejszać, niknąć* S. (= *zwolna, nie odrazu, coraz więcej*).

Stopniowość, i, blm., rz. od **Stopniowy**: *Za pierwszy warunek stawia S. środków. Spas.*

Stopniowy l. przym. od **Stopień**: *Miła stopniowa* (= geograficzna). Sł. wil. 2. *przechodzący stopnie, fazy, idący stopniami, powolny*: S. wzrost siły ognia. Sł. wil. Zanik S. Upadek, wzrost S. 3. × S. *mający stopień, rangę*: Nadrabiał ci fantazję, bo moeno to go sromało, że on jeden z ludzi stopniowych, co po łacinie ani słówka. Rzew. Najęliśmy na cały dzień karetę z czterema koniami, jak to było w zwyczaju u ludzi stopniowych. Rzew. Twój przyjaciel Narcyz jest mistrzem łoż wołyńskiej; my wszyscy, jak tu nas widzisz, jesteśmy stopniowi. And. 4. lek.: *Leczenie stopniowe a. postępowe* (cura progressiva). <Od Stopień>

† **Stopniisto** przys. od **Stopniisty**, L., Troc.

† **Stopniisty** *stopniowany, wschodowaty, piętrzący* ś., *amfiteatralny*. Mącz., Troc. <Od Stopień>

Stopny, **Stopowy** l. przym. od **Stopa**. Kn., Troc 2. anat. (pedaeus): *Kości, mięśnie stopne.* <Od Stopa>

Stopofunt, a, lm, y p. **Funtstopa**. <Stopa + Funt>

Stopowy l. p. **Stopny**. 2. *mający stopę długości długi na stopę*. 3. bot.: *Liść S. = rodzaj liścia złożonego*. 4. lek.: *Wrzód dziurawiący S., p. Dziurawić.* <Od Stopa>

Stopniówka, i, lm, i, *podziałka na stopnie*, skala. S. K. <Od Stopniowy>

[**Stor**, u, blm., **Stur**] *ropa*.

Stora, y, lm, y p. **Sztor**: *Gęste story małe co przepuszczały światła dziennego. Bał. Story spuszczone zaciemniały pokój Bał. Jedno okno, na ulicę wychodzące, za całą ozdobę miało prostą, ciemną storę. Orzesz.* <Fr. store>

× **Storaki** p. **Stokrotny**, L. <Od Sto>

× **Storako** przys. od **Storaki**: *Nabroją ci przy takim mistrzu S. więcej. Smotr.*

Storakowiec, wca, lm, wce bot. p. **Styrakowiec**.

Storaks, u, blm. *plynna żywica balsamiczna, używana do kadzidel i perfum.* <Łć. storax z Gr. stýraks>

Storaksowate rośliny bot. p. **Styrakowcowate**. <Od Storaks>

Storamienny p. **Sturamienny**. <Sto + Ramienny>

Storc, u, lm, e l. † S. *koniec ostry młodego drzewka ściętego*. Rej. 2. p. **Sztorc**: S., *gzems nade drzwiami*. Kn. Na storcz, storcem = *krawędzią, rębem, prosto w górę, stercząc*. L. Kloce stawiać do góry storcem. Jak, J. *Bale porzniete, postawione na S. dla odejku wilgoci*. Jak, J. 3. *rodzaj winy w górnictwie*: S., *kołowrot, którym rudę z dołu na wierzch wyciągają*. Os. J. Do windowania rudy używają górnicy takich kołowrotów, jakimi ze studni wodę ciągną, a zowią je storce. Os. J. <Nm. Sturz, p. Storez>

× **Storcować**, uje, ował l. p. **Sztorcować**. 2. †: *Rołą S. Mrong.* <Od Store, Nm. stürzen>

× **Storowanie**, a, blm., czynność cz. **Storcować**.

× **Storc** l. p. **Sztorc**: *Na S., storcem = krawędzią, rębem, prosto w górę, stercząc, jeżąc*. L. *Rohatyny w wozach były storcem poutykane*. L. S. *nade drzwiami gzeimsu*. Troc. S., *krawędź*. Troc. *Na S. co postawić*. Troc. 2. [Na S.] p. **Stoć**. <Nm. Sturz, zmieszane z STARK/STERK i t. d.>

Storczenie, a, blm., czynność cz. **Storczyć**.

× **Storczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Storczyć** ś.

† **Storczyć**, y, ył, [Storczyć] i † S. ś. p. **Sterczeć**: *Przymyka* ś., *stercząc uszy, i słuha obcego języka*. Przyb. <p. Storez; STORK/STARK i t. d.>

Storczyk, a, lm, i l. bot. (orchis) *roś. z rodziny storczykowatych*. Gatunki: S. *dwuliściowy*, bł. *zam. dwójlist* (o. bifolia). S. *plamisty*, *Zieziulka*, *Dłoń Chrystusowa* (o. maculata). S. *pluskwiany*, *euchnący*, *Kukulka* (o. coriophora). S. *szerokoliściowy* a. *szerokolistny* (o. latifolia). S. *waniljowy* a. *dwuliściowy* p. **Podkolan**. S. *wielkokwiatowy*, × *Kukawka*, × *Kukaweczka*, × *Lisie jajka* (o. militaris). S. *wysoki*, p. **Koślazek**. S. *żółty*, p. **Koślazek**. S. *członek męski do skutku małżeńskiego nastorcza*. Syr. 2. a. **Stojee** *slupek prostopadło do jętki wymię-*

rzony a utwierdzony pomiędzy wierzchołkami krowli. Podcz. <STORK/STARK i t. d., p. Storez>

Storczykarnia, i, lm. e miejsce, gdzie hodują storczyki: W naszej storczykarni wykwiła przepyszna orchidea. Es. <Od Storezyk>

Storczykowate rośliny, bot. (orchidaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych. <Od Storezyk>

Storczykowy przym. od **Storczyk**. Apt.: Korzenie storczykowe (tubera salep). <Od Storezyk>

Storczyzna, y, lm. y, **Stojak gór.** l. jedna z podpór kołowrotu stojących za zębem szyni, na których końcami swemi wał kołowrotu spoczywa. 2. słupki w oprawie chodników. <Od Store, Storez>

† **Storczypięta**, y, lm. y, † **Storzypięta**, † **Skoczypięta** ten, co ś. chełpi, pyszni, popisuje ś. sobą, pyszałek. L. <Storezyć + Pięta>

Storć: [Na S.] p. **Stoć**.
Storeńskówka, i, lm. i banknot wartości stu reńskich. <Sto + Reński>

Storęczny p. **Sturęczny**: Olbrzymowie storęczni. Otw.

Storęki p. **Sturęczny**. Troc. Bryareus, olbrzym S. P. Koch. <Sto + Ręka>

[**Stormadzenie się**, a ś.] blm., czynność cz. **Stormadzić** ś.

[**Stormadzić się**, i ś., il ś.] zgramolić ś., zejść z trudności: S. ś. z woza.

[**Storn**, a, lm. y] p. **Stornia**.
[**Stornewka**, i, lm. i] p. **Stornia**.

Stornia, i, lm. e, [Storn, Storniew, Stornewka, Starnia, Starniewka] gatunek ryby, flądra: Nazywa ś. rybą tą (S.) a. flądra u Kaszubów nadmorskich storniew, stornewka lub S. Przeważały flądry większe, tak zwane stornie. Grusz. <p. Starnia>

[**Stornieć**, eje, al] l. zdrewnieć. 2. zgłupieć: Ze strachu storniał. <= Starnieć, Z(s) + Tarnieć>

[**Stornienie**, a, blm.] czynność cz. **Stornieć**.

Storno nieod., han. l. p. **Stornowanie**. 2. umorzenie polisy z powodu niepłacenia składki ubezpieczeniowej. <Włos. storno>

Stornować, uje, ował han. przenosić z długu na wiarygodność a. naudwórót a. z jednego rachunku na drugi, prostować w ten sposób błęd w rachunkach. <Od Storno>

Stornowanie, a, blm., **Storno**, **Ristorno** czynność cz. **Stornować**.

† **Storopić** i † **S.** ś. p. **Stropić**: Psyche wszędzie Kupidyna tropi, raz ś. spodziewa, drugi raz storopi. Mor. A. <Ukr., zam. Stropić>

† **Storopienie**, a, blm., czynność cz. **Storopić**.

† **Storopienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Storopić** ś.

† **Storotny**, **Sturotny** złożony z stu rot: Storotne sejmy rzymskie. Chr. (comitia centuriata). L. <Sto + Rotny>

[**Storożka**, i, lm. i] kolek drewniany służący do zabezpieczenia kola od spadnięcia z osi, lon, lonek. <Ukr.>

[**Storta**, y, lm. y] kilkanaście snopków, złożonych razem w polu. <p. Sterta>

Storting, u, lm. i sejm w Norwegji. <Duń.-Nrw. storting>

Storturować, uje, ował kogo = zmęczyć, wymęczyć, zamordować na torturach: Storturowany szkielet, oblezony w skórę. Nie tylko ś. wyrwać, ale pobić żołnierzy i Kuklinowskiego S., tego człowiek nie mógł dokonać, to chyba djabeł! Sienk. <Z(s) + Torturować>

Storturowanie, a, blm., czynność cz. **Storturować**.

Storublowy, **Sturublowy** koszący, wynoszący sto rubli, zawierający sto rubli: Banknot S. <Sto + Rublowy>

Storublówka, i, lm. i, **Sturublówka** banknot storublowy, posp. łęczówka, katarzynka. <Od Storublowy>

[**Story**, stor, blp.] p. **Sztor**. Bał.

Stormowy tyżący ś. stu rymów: Poeta S., który używa setnych rozmaitości i odmian rymów. Bobr. <Sto + Rymowy>

† **Storz**, a, lm. e przezwisko. Paw.

Storzan, u, lm. y bot. p. **Nadbrodnik**.
[**Storzec sę**, y sę, ył sę, **Sturzec sę**] ropieć. <Od Stor>

Storzenie, a, blm., czynność cz. **Storzyć**.

Storzenie się, a się, blm. l. [S. sę] czynność cz. **Storzec sę**. 2. czynność cz. **Storzyć** ś.

Storzędny, **Sturzędny** ułożony, ustawiony, uszeregowany w sto rzędów: Filary storzędne. L. <Sto + Rzędny>

Storzybodek, dka, lm. dki bot. (disa) roś.

Storzyć, y, ył l. i [S.] i † **S.** ś. nied., p. **Storzyć**: Darmo ś. endzioziemcy wszyscy w herby storza, bo ledwie na pańskie nie orza. Pot. 2. [S.] dok. = a) stoczyć, zniszczyć. b) pog. zjeść. c) [S.] powyżerać dziury: Mysy my dycht mięso storzyły. <1. STOR, por. Nm. [storren]; 2. Z(s) + Torzyć>

× **Storzypięta**, y, lm. y, p. **Storczypięta**: S. krok jak z partytury wytwornie stawiający. L. Storzypięcie i natrętowi należy ś. tylko za boki podejmować. L. Pod szubienicą na anatomjach bywadeś, doktorze storzypięto. Pot. Wyrzucić z łożby domowników storzypiętów, darmo-stajów, darmo-jedów. Pilech. Zdr. × **Storzypiętka**. <Storzyć + Pięta>

× **Storzypiętka**, i, lm. i p. **Storzypięta**. Troc. S. in moribus et factis, chełpliwy in verbis. Kn. *Exercere camut*, storzypiętka być, pyszno ś. nieś. Mącz. *Gestuosus*, który nie ma miary kuglowania. S. niektórzy mówią. Mącz. Zoilusów ś. zawisnych nie lękam, ani hardych storzypiętków. Stryjk. Dumny, chełpliwy S. Bobr. <Storzyć + Piętko>

× **Storzysz**, a, lm. e bot. p. **Storzyszek**. <Od Storzyć>

Storzyszek, szka, lm. szki bot. (clinopodium) roś. z rodziny wargowych. Gatunek: S. pospolity (e. vulgare) a. Kojownik storzyszek, × **Sturzysz**, × **Sturzesz**, × **Storzysz** (melissa clinopodium). <Od Storzysz>

† **Storzysz**, a, lm. owie ten, co nastrosza wasa, kręciwos: To dobrych konsyljarzów dobra rada była, nie storzyszów. Falib. <Storzyć + Was>

× **Stos**, u, lm. y, × **Stus**, [Stós, Stósz] l. p. **Sztos**: *Navam impingere*, odtrącić łódź, S. wziąć. Mącz. Wiele szkodliwych stosów wytrzymawszy, wiele ran odniosszy, bronili ś. Smotr. Cyleńską szablą silniejszy S. zadał. Żebr. Pierwszy S. najcięższy. Kn. Biegłością nasi dzieła rycerskiego S. nieprzyjacielski wytrzymali. Błaż. (vim. Krom.: pęd, napór, impet). Słowacy, którzy stali na czele, nie wytrzymali mu stosu. Baz. S. przeciwny na wojnie. Troc. S. ten wzbudził żołnierzy. Troc. Otrzymał, ale wytrzymał S. przeciwny. Troc. Przen.: cios, nieszczęście. Klęska: Na najcięższe dla Boga stopy odważny kapłan. Nies. Osoby umiarkowane unikają siła przeciwnych stosów, w które bezrozumni wpadają. L. Pragnę, potem zawołał wielkim Jezus głosem: a eż pod tak nieznośnym nie ma pragnąć sto-

sem! Pot. Nagły S. choroby nad spodziewanie go przytrzymuje. Jabł. Pani ta miała ś. za szczęśliwą, gdy takie stosy znosiła, nigdy ś. nawet o to nie żaliła. Nies. Infułę papieską złożył i inszych siła stosów wytrzymał, poszedł po koronę prac swoich. Nies. Iżeście prace takie i ten S. wytrwali, miejcież dank, zacińcie ludzkie. Piel. 2. *miejsce, w którym piasta dociera do osi*. Sł. wil. 3. *sterta, kupa, szychta*: S. drew dębowych. Troc. W S. układają gonty, klepki, drwa. Troc. W drwalni ustawicznie robią około drew, rzeząc, rąbiąc, układając w stosy. Star. Zmieście z drogi kamienie i uczyńcie z nich stosy. Leop. (składźcie je w stosy. Leop.). Wlecz mrówka, co zdoła, do swej spiży dzióbkiem, baczna na przyszłą porę, w S. układa z czóbkami. L. Ułożył S. Patrz na ten S. zbutwiałych kości. Kras. A. Wstąpił na S. wielki belek. Mick. We trzech wzięli ś. żwawo do noszenia gałęzi, ułożyli spory S. i zapalili go. Jun. Przen.: Religja została przytłumiona, tak iż ją rozeznąć nie było można pod stosem niezmiernym obrzędów bałwochwalczych. L. S. drew na palenie trupów u starych pogan, u nas—złoczyńców. L. On za swą zbrodnię wart ognia stosu. L. S. drew nie będzie mnie czekał. L. Na stosie moje utrapienie zakończę. L. Nauka jego stosem pachnie. Troc. Zginął na stosie. Na S. złoczyńcę wsadzić. Troc. 4. × S., × Stus kapeluszu stosowanej, posp. *pień*. Sł. wil. 5. [S.] = a) *drzewo narąbane w sążeń*: Rąbać w stosy, rąbać w S. b) *djabek, zły duch, czart, lichy*. c) [Na S.] = *na prawo (w mowie żeglarskiej)*. 6. anat.: S. kręgowy a. pacierzowy, p. *Kregoslup*. 7. bart. *ule powstawiane jeden na drugim*. 8. fiz.: S. elektryczny a. galwaniczny, p. *Elektryczny*. S. wtórny = S. *polaryzacyjny*, akumulator. Stosy suche, ogniwa suche = *ogniwa i stosy elektryczne, utworzone jedynie z materiałów suchych, bez udziału w nich cieczy*. S. Wolty = *machina pozwalająca wytwarzać pracę mechaniczną kosztem energii prądu elektrycznego, elektromotor*. S. Bunsena (= S. *cyńko-węglowy*). 9. † S., † Sztos, † Stus gór. *przodek chodnika* (p. *Przodek*), *szczeg. część jego wyższa, to jest wcięcie od góry, idące ławami przy pędzeniu sztolni lub chodnika*. Łab. 10. leśn.: S. leśny, wyrównywający dawnemu sążniowi o 108 stopach sześciennych warszawskich, zawierający 85³/₄ stóp sześciennych rosyjskich drzewa. Łab. 11. węgl.: S. węglarski, p. *Mielerz*. Byk, karja — są to podłużne równoległocienne stosy drzewa, dla pośpiesznego zwęglania w lasach używane. Łab. *Mielerz*, S. z drzewa nakształt stogu porządnie ułożony, z którego węgle kurzą. Os. J. 12. woj.: *Złożył broń w S.* = *w kozły*. Gemb. Zdr. *Stosik*, × *Stosek*. <Nm. Stoss>

× *Stosek*, ska, lm. ski p. *Stos*: Obracać ś., którego wola, zewsząd tobie przykre stoski, zewsząd tobie sromotne pogębki. Smotr. <Od Stos>

Stosfuga, i, lm. f. mul. p. *Stosuga*. <Nm. Stossfuge>

Stosik, u, lm. i p. *Stos*: Ty, ptaku Apollina, tu znos two odory; niech ma maluczki S. arabskie honory. Toń. <Od Stos>

Stosił, u, lm. y, *Wielosił*, *Leczywzód*, *Wrzodowiec*, *Wszehlek* bot. (panax) roś. z rodziny *araljowatych a. dzięglawowatych*. <Sto + Siła>

Stosina, y, lm. y l. a. [*Stysina*, *Stusina*] *biczysko białe stangretów*. 2. zool. *część składowa pióra*: Pióro składa ś. z dudki, stosiny i chorągiewki. <Od Stos>

Stosłupny -p. *Stosłupowy*. <Sto + Słupny>
Stosłupowy, *Stusłupowy*, *Stosłupny*, *Stusłupny* *mający sto słupów, o stu kolumnach*. <Sto + Słupowy>

Stosować, *uje*, *ował*, [*Stósować*] l. † S. *przytykać, przykładać, przysuwać, przystawiać*: Każdy dwurzędne do swych piersi stosują pojazdy i razwraz morze krają. Zebr. Przen.: Władysław przypochlebnym zausznikom bardzo rad ucho stosował. Błaż. (= *nadstawiał*; *dawał posłuch*). 2. *zestawiać, składać, układać*: Ja z domniemania ani z niepewnego zdania nie chcę historii S. Stryjk. 3. *zarabiać* = *wypełniać*, *łatać*: Sami naw poprawują, sztuki wymiatają ogorzałe, dębina te miejsca stosują. Koch. J. Przen.: Nie koniecznym krwi musiem, ale rozgarnionym obieraniem człowieka stosowano z tronem. Pot. (= *kojarzono*, *żeńiono*). 4. co z czym, do czego = *zestawiać, przyrównywać, przymierzać*: Rzeczy wielkie można S. z mniejszymi. Hul. Trzeba nam profesora, coby prawo polskie czytał, stosując je z inszemi. Star. Ktoby wielkość państwa rzymskiego z laty stosował, nad wiekby ją jego być obaczył. Fal. 5. co do czego = *przystosowywać, zastosowywać*; *zgadzać z czym, naginać, akomodować*: Umiejętny rzemieślnik stosuje dzieło swoje do kształtu i prawidła, podług którego to zrobionym być ma. L. Leszek, dobry monarcha, by był pośledniejszej sprawy według pierwszych stosował. Błaż. S. wykład do pojęcia słuchaczy. 6. *zastosowywać*; *używać czego, aplikować co, posiłkować ś. czym stosownie do potrzeby*: S. teorję, zasady w praktyce. Lekarze w podobnych przypadkach stosują z dobrym skutkiem chininę. Chemja stosowana. 7. *odnosić, ściągac, zastosowywać, adresować*: Czy wacpani ten dyskurs do mojego wuja stosujesz? L. Jeżeli wacpan stosujesz do siebie, com powiedział, nie wiem, co z tym czynić. L. (= *hierzysz do siebie*). 8. fl.: S. *trawny* = *ustawiać je tuż przy sobie, gdy mają stanąć, zestawiać je*: „Stosuj!” woła retman na oryłów. S. ś. l. † S. ś. do czego = *łączyć ś.*, *wdawać ś. z czym, przystawać do czego*: Patrz, do jakiej stosujesz ś. złości. Zebr. 2. *być odpowiednim, odpowiadać, być stosownym, pasować, przypadać, zastosowywać ś., nałamywać ś., naginać ś., akomodować ś.*: Trzeba ś. nam do drugich S. a. drugich do nas. L. Krzywe z prostym nigdy ś. nie stosuje. Troc. S. ś. do czyjej woli. Troc. (= *być posłusznym czyjej woli*). 3. do kogo, do czego = *ściągac ś., odnosić ś.; tyczyć ś. kogo, czego, mieć kogo, co na widoku*: Uwaga ta nie stosuje ś. do wszystkich. Czy te słowa mają ś. do mnie S.? (= *adresować ś.*; posp. *czy to do mnie pito?*). Stosuje ś. to prosto do tego kazusa. Troc. Stosuje ś. to Pismu św. do konstytucji. Troc. <Nm. Stossen>

Stosowalność, i, blm., rz. od *Stosowalny*: Socjalizm państwowy na punkcie praktycznej stosowalności bynajmniej granicami Niemiec krępować ś. nie jest zmuszony.

Stosowalny *dający ś. stosować, możliwy do stosowania*. <Od Stosować>

Stosowanie, a, blm., [*Stósowanie*] l. *czynność cz. Stosować*: Tylko przez S. do siebie ciąż nazywamy je wielkimi lub małymi. Stasz. Zebranie i S. pisma starego. Farn. 2. chir.: S. brzegów rany (adaptatio). S. maści, plastrów (applicatio). 3. fizj.: S. oka (na odległość), *akomodacja (accomodatio oculi)*. 4. lek.: S. leków (administratio remedium).

Stosowanie się, a ś., blm., [*Stósowanie ś.*] *czynność cz. Stosować ś.*

Stosownie, [Stósownie] przys. od **Stosowny**: Życ S. do swego stanu (= *według swego stanu*). Postąpić S. do prawa (= *zgodnie z prawem*). Odpowiedzieć S. do okoliczności. Nagrodzić S. do zasługi. Pestalocy uczy nas, że przedmioty przedmiotami objaśniane i wszystkie S. do sił i władzy rozumu młodocianego wystawione być powinny. L.

Stosowność, i, blm., [Stósowność] rz. od **Stosowny**.

Stosowny, [Stósowny] *stosujący* ś., *odpowiedni*, *odnośny*, *względny*, *pasujący*, *przyzwolony*, *trafny*, *właściwy*, *dogodny*: Cena pieniędzy nie jest rzeczywista, tylko stosowna, odmienia ś. co kilkadziesiąt lat. L. Stosowna cena pieniędzy do rzeczy zniża ś., a stosowna rzeczy do pieniędzy idzie w górę. Stasz. Ezdrasz, który chodzi wśród gruzów i zwalisk i przemyśliwa nad tym, jakby z nich miasto podźwignąć, nie potrzebuje być prorokiem, a będzie w swojej chwili do swojej czynności tak stósownym, tak pożytecznym, jak tamei (prorocy). Tarn. Gieśta i ton stosowne były do osoby mistrza. Kras. Nie dość jest mówić obszernie, choćby i dobrze, jeśli mówienie nie jest w czasie, jeśli nie jest stosowne i do tego, co mówi, i do tych, co słuchają. Kras. Cóż stosowniej szego do czasu i obecnych okoliczności usłyszeć możecie? Wor. Zeń ś. pan, lecz stosownej radzę szukać pary. Św. Ojciec szuka synowi stosownej do ożenienia ś. partji. Wybrać porę stosowną. <Od Stosować>

Stostopniowy p. **Stustopniowy**. <Sto + Stopniowy>

Stostopny p. **Stustopowy**.

Stostopowy p. **Stustopowy**.

Stosuga, i, lm. i l. a. **Stosfuga** *szpara*, *spojenie między ceglami w murze*, *spoina*. Mag. 2. *krawędzie kamieni ciosowych i cegieł, którymi przylegają do siebie*. Podez. S., *spojenie cegieł, zworników w sklepieniu lub murowaniu; krawędzie onych, którymi do siebie przylegają*. Łab. 3. [S.] *kamień, który kładą między dwa wiążące spodnią warstwę czyli szczytę w murze*. <Z Stosfuga>

Stosunezek, czku, lm. czki p. **Stosunek**: Przez stosunezki, protekcyjkę doszedł do stanowiska.

Stosunek, nku, lm. nki, [Stósunek] i. *zastosowanie, porównanie, zestawienie*: Gdy rozum tak przypatruje ś. jednej rzeczy, iż ją niby prowadzi do drugiej i przy niej ją umieszcza, jest to S., czyli odniosłość. Cyan. Gwiazdy małe w stosunku do stońca. S., *stopień stosowania jednej rzeczy do drugiej*. L. 2. *styczność, łączność, zetknięcie ś., związek, węzeł, spójnia*: S przyjaźni, pokrewieństwa. Nie miałem z nim żadnych stosunków. Stosunki handlowe. Zerwać, utrzymywać z kim stosunki. S. cielesny, płciowy z kim = *spółkowanie, zaspakujanie popędu płciowego*. 3. w lm. *okoliczności, warunki, położenie*: Dziś ś. stosunki tutejsze zupełnie zmieniły. Smutne stosunki! Wglądać w czyje życie prywatne, w stosunki osobiste. Stosunki rodzinne. 4. chem. *równoważnik, ilości wagowe pierwiastków lub związków, biorące udział w zjawiskach chemicznych*. Prawo stałości stosunków. Prawo wielokrotności stosunków. Stosunki objętościowe par i gazów. 5. fil.: S. treści pojęć do zakresu pojęć. Str. Stosunki między pojęciami. Str. S. tożsamości pojęć (identitas notionum). Str. S. podrzędności pojęć (subordinatio notionum). Str. S. współrzędności pojęć (coordinatio notionum). Str. S. zgodności pojęć (consensus notionum). Str. S. niezgodności pojęć (oppositio notionum). Str. S. przeciwień-

stwa pojęć (contrarietas notionum). Str. S. cechy do przedmiotu w sądzie = *łącznik*. Str. S. sądów: S. tożsamości, podrzędności, współrzędności, zgodności, niezgodności. Str. S. odwrócenia sądów (conversio). Str. 6. mat. *iloraz z podzielenia dwóch liczb lub dwóch wielkości, należących do danego zbioru liczb lub wielkości, nazywa ś. stosunkiem (ilorazowym lub geometrycznym) tych liczb lub wielkości*. Stosunki równe, nierówne. S. wielkości spólmiernych i niespólmiernych. Iloczyn stosunków. Iloraz stosunków. S. anharmoniczny, czyli dwustosunek. S., *ratio*, w matematyce, wypadek wynikający z przystosowania do siebie dwóch ilości. Jak. J. Gdy dwie ilości do siebie przyrównujemy, ile razy jedna zamyka w sobie drugą, takie przyrównywanie nazywa ś. stosunkiem geometrycznym. Łs. S. arytmetyczny, wypadek przystosowania różnicy dwóch ilości. Jak. J. Zdr. **Stosuneczek**. <Od Stosować>

Stosunkiewicz, a, lm. e, **Stosunkowicz** *ten, co ma rozległe stosunki, znajomości, ustosunkowany*: Jakże nie zaprosi takiego wędrobawalskiego stosunkiewicza? Śl. wil. <Od Stosunek>

Stosunkować się, uje ś., *owal ś. I. do czego = stosować ś. w pewnym stosunku*: Do setek stosunkowała ś. liczba rotmistrzów i poruczników. Górs. 2. *zawierać stosunki, wchodzić w stosunki*. <Od Stosunek>

Stosunkowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Stosunkować ś.*: Mogła pani to bez trudu odgadnąć, widząc mnie zmuszonego do stosunkowania ś. z jakimś panem Dąbkim. Święt.

Stosunkowicz, a, lm. e p. **Stosunkiewicz**. <Od Stosunek>

Stosunkowo przys. od **Stosunkowy**.

Stosunkowość, i, blm., rz. od **Stosunkowy**, *stosunek*: Utrzymywanie ścisłej stosunkowości mienia do wpływu. <Od Stosunkowy>

Stosunkowy i. przym. od **Stosunek**. 2. *względny*: Ciężar S. 3. *mający rozległe stosunki, ustosunkowany*: Człowiek S. <Od Stosunek>

Stosygiel, gła, lm. gle i. *gatunek hebla wiórowego, wielki hebel płaski do kantowania desek, z dwoma nosami*, spust. 2. gór.: † S. = *kosztur do macania gruntów: czy grunt, to jest spód w chodniku a. w sztolni, jest wytrzymały*, Łab. <1. z Nm. Stosshobel; 2. od Nm. stossen>

† **Stosynek**, nka, lm. nki gór. *kawał rury pompowej*: S. kowany i S. goly = *kawał rury pompowej w końcu okuty i nieokuty, czyli bez ryfy nabitej w końcu*.

Stoszyha, y, lm. y na sztukach, *kołko żelazne pod kłonicami na dmalach i smorzniach*. Mag., Śl. wil. Zdr. **Stoszybka**. <Nm. Stoscheibe>

Stoszybka, i, lm. i p. **Stoszyha**.

Stoszyby p. **Stuszyby**. <Sto + Szyba>

[**Stońnica**, y, lm. e, **Stońnica**, **Stuńnica**, **Stusnica**, **Stós**, **Stus**] *czarownica, psotnica, djabliczka*. <Od Stos>

Stot, u, lm. y gór. *część szybu zbaczająca dla obejścia przeszkody, objechanie*. Łab. <Dnm. Stöt = Nm. Stoss>

Stotalizatorować się, uje ś., *owal ś. zgrać ś. w totalizatora*. <Od Totalizator>

Stotalizatorowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Stotalizatorować ś.*

Stotonnowy *ważący sto tonn*: Działo stotonnowe. Bl. <Sto + Tonna>

Stotysięczny p. **Stutysięczny**: Armja stotysięczna. Stotysięczna wioska. Kras. (= *wartu*

100,000). Rzadko jest wdzięczności sentyment w panie stotysięcznym. Wyb. (= posiadającym 100,000). <Sto + Tysiąc>

× **Stousty mający sto ust.** Przen.: Stousta sława. Jak. W. (= stugębna, rozgłośna). <Sto + Usta>

[**Stowarzenie, a, blm.**] czynność cz. **Stowarzyć.** [**Stowarzyć, y, ył**] zgromadzić mnóstwo rzeczy, towarów. <Od Towar>

[**Stowarzysować się, uje ś., ował ś.**] p. **Stowarzyszyć.**

[**Stowarzysowanie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Stowarzysować ś.**

Stowarzyszać, a, ał i S. ś. p. Stowarzyszyć.

Stowarzyszenie, a, blm., czynność cz. **Stowarzyszać.**

Stowarzyszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Stowarzyszać ś.**

Stowarzyszenie, a l. blm., czynność cz. **Stowarzyszyć. 2. lm. a towarzystwo, zgromadzenie, zjednoczenie, związek, spółka, kółko, koło, korporacja, konsorcjum, kompanja:** S. robotników, rzemieślników, drukarzy. Stowarzyszeniem nazywa ś. to zespolenie ludzi, którzy w pewnym małym obrębie swój własny interes popierają. Kras. A. Zawiązać, rozwiązać S. Posiedzenie stowarzyszenia. <Od Stowarzyszyć>

Stowarzyszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Stowarzyszyć ś.**

Stowarzyszony, onego, lm. eni członek, uczestnik stowarzyszenia: Dzielić zyski między stowarzyszonych. <Od Stowarzyszyć>

Stowarzyszyć, y, ył, nied. Stowarzyszać kogo z kim = złączyć wielu w jedno towarzystwo we wspólnym interesie: Saint-Simon stowarzyszył wielu ludzi. Sł. wil. **S. ś. l. a.** [**Stowarzysować ś.**] z kim = zabrać z kim towarzystwo, zaprzyjaźnić ś.; **złączyć ś. z kim, przyjąć kogo za towarzysza.** Błaz. Stowarzyszył ś. więć kasztelan z pułkiem królewskim Tatarów. [Powiadali, że ś. ze zbójnikami aż gdzieś w siedmiogrodzkich górach stowarzyszył. Tet. Jeżeli po zbroju eholdził, to sam, bo ś. z nikim nie stowarzyszał. Tet. Zbili ś. w kupę i zmaęli, stowarzyszając jak popadło, bo każdego dziw nie podrywało z miejsca. Reym. 2. **złączyć ś. w stowarzyszenie, w spółkę, zawiązać korporację w spólnym interesie.** <Z(s) + Towarzyszyć>

[**Stowba, y, lm. y**] iglica drewniana łącząca osadę lemieszka z grzązicielem przy plugu lub raulle. <Ukr.>

Stowdźięznia, i, lm. e, Stowdźięznia, Iksja bot. (xia) roś. z rodziny kosaćcowatych. <Sto + Wdźięczny>

× **Stowe, ego, blm. procent roczny, odsetek roczny.** Sł. wil. <Od Sto>

Stowiorstowy długi na sto wiorst: Rekord S. <Sto + Wiorstowy>

† **Stowłos, a, lm. y płaszcz kobiecy, okrycie osłaniające postać niewieścią od stóp do głów.** Sł. wil. <Sto + Włos>

Stowrzodowiec, wea, lm. wec bot., p. Tojeść. <Sto + Wrzodowy>

Stowrzód, oda, lm. ody, Stowrzodowiec bot. p. Tojeść. <Sto + Wrzód>

Stowsiowy p. Stuwsiowy. <Sto + Wsiowy>

Stozian, u, lm. y l. p. Lenek. 2. p. Mącznik. <Sto + Ziarno>

Stozianisty p. Stuzianisty: S., centigranus. Kn. <Sto + Ziarnisty>

Stożec, żca, lm. żce l. stożek, stóg, kupa: Złany potem, złany łzami, będzie w S. składał krysz-

tał soli. Słow. S. piaskowy. Słow. 2. **równoległobok niezupełny, trapez.** <Od Stóg>

[**Stożech, a, lm. y**] ten, co ś. stoży, przechwala, zarozumialec. <Od Stóg>

Stożek, żka, lm. żki l. p. Stóg. Jak. J. 2. S. ścięty = gatunek pasjansu 3. szczyt wulkanu, kształtu ostrokreggu, sopka. Łab. 4. anat.: S. rdzenia kręgowego = jego zakończenie dolne (conus medullaris). S. ślimaka w uchu (conus cochleae). S. tętnicy w komorze prawej serca (conus arteriosus). Stożki cewkowate nerek (coni tubulosi renum). Stożki naczynne jądra męskiego (coni vasculosi testis). 5. apt.: S. skręcany a. ślimakowaty (tabernaculum s. turbinula). 6. a. † **Konus** mat. **powierzchnia utworzona ruchem prostej przechodzącej przez punkt stały i opierającej ś. stale na krzywej danej:** S. obrotowy, eliptyczny, hiperboliczny, paraboliczny, styczny do kuli, do powierzchni. S. kołowy, p. **Ostrokrąg. 7. ogr. forma drzewa karłowego, piramida. 8. okul.:** × S. rogówki oka, garbiak stożkowaty rogówki (staphyloma conicum corneae). 9. org. czop z drzewa twardego, zatykający puszczalkę. 10. tkac. = a) połączenie pewnej liczby włosów runa owczego pod wpływem karbikowatości wełny. b) S. hiperboliczny = nęben stożkowy, część składowa wrzecionicy, nadająca ruch wózkowi i obracającą koło różnicowe. c) S. tarciowy = hamulec zwrotny, część składowa samoprząsniicy wózkowej. 11. zool. (conus) mięczak brzuchopęty trąbikowy. <Od Stóg>

Stożenie, a, blm., czynność cz. **Stożyć.**

[**Stożenie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Stożyć ś.**

Stożka, i, lm. i bot. (fegatella) roś. z gromady wątrobowców, z rodziny porośnicowatych.

Stożkodzioby zool. (conirostres) dział rodziny ptaków wróblowatych. <Stożek + Dziób>

Stożkogłowie, a, blm., antr. głowa (czaszka) stożkowata (oxycephalia). <Stożek + Głowa>

Stożkogłowy antr. mający czaszkę stożkowatą, stożkogłó w (oxycephalus). <Stożek + Głowa>

Stożkogłów, owa, lm. owy antr. p. Stożkogłowy <Stożek + Głowa>

Stożkoskośnogłowie, a, blm., antr. czaszka stożkowata skośna (oxyplagiocephalia). <Stożek + Skośny + Głowa>

Stożkoskośnogłowy, Stożkoskośnogłów antr. mający czaszkę stożkowatą skośną (oxyplagiocephalus). <Stożek + Skośny + Głowa>

Stożkoskośnogłów, owa, lm. owy antr., p. Stożkoskośnogłowy. <Stożek + Skośny + Głowa>

Stożkowa, ej, lm. e mat. przecięcie stożka, miejsce geometryczne, które wyraża ś. analitycznie za pomocą równania stopnia drugiego pomiędzy spółrzednemi punktów: Elipsa, hiperbola i parabola są stożkowami. <Od Stożkowy>

Stożkowato przys. od Stożkowaty.

Stożkowatość, i, lm. i l. przym. od Stożkowaty. 2. okul.: S. rogówki (ceratoconus). S. soczewki (lenticonus). <Od Stożkowaty>

Stożkowaty l. podobny do stożka, ostrokregowy: Liść S. 2 anat.: Mięsień S. brzucha, mięsień stożkowy, × ostrosłupowy, † muskuł ostrosłupny (Ryszk), † myszka kończasta brzuchowa (Perz.), † myszka piramidalna a. mała brzucha (Krup); † muskuł śpiczastograniasty brzucha (musculus pyramidalis abdominis). Wyrostek S. kości podniebiennej

apophysis pyramidalis ossis palatini). 3. hist.: Komórki stożkowate (kory mózgowej) (cellulae pyramidales). 4. chir.: Odjęcie a. odeięcie członka stożkowate. 5. lek.: Kłykciny stożkowate, p. Kłykciny. <Od Stożkowy>

Stożkowo przys. od **Stożkowy**: S. wystrzelone śliwy. Jeż.

Stożkowy I. przym. od **Stożek**, *ostrokągowy*: Dach S. Przecięcie stożkowe. 2. anat., p. **Stożkowaty**. 3. fiz.: Wahadło stożkowe = *przebiegające drogę krzywą, opisując stożek, a to wskutek tego, że ciężarek wahadłowy otrzymuje uderzenie boczne, in. wahadło odśrodkowe*. 4. męch.: Koło kątowe, czyli stożkowe, p. **Kątowy**. Świder S. = *prawie zamknięty, z blachy kutej, do wiercenia w gruntach piaszczystych*. Łab. <Od Stożek>

Stożsamieć, i, il *zrobić tymże samym, utożsamieć, zidentyfikować*. S. ś. stać ś. *tymże samym, utożsamieć ś., zidentyfikować ś.*: W sprawiedliwości Boga nie znalazło ś. dość srogiej kary na nie (na dusze), z tym w wiekiustą puszczone pogardę, stożsamieły ś. ze swemi ciałami. Krasin. <Od Toż samo>

Stożsamienie, a, blm., czynność cz. **Stożsamieć**: Patryjotyzm umysłowy albo rozumowy polega głównie na zakochaniu ś. w życiu historycznym i moralnym swego narodu, w pewnym stożsamieniu z nim własnej istoty. Kajs.

Stożsamienie się, a ś., blm., czynność cz. **Stożsamieć** ś.

Stożyć, y, ył, **Stogować** w *stóg* *układać*: S. siano. [S. ś.] *przechwalać ś.* <Od Stóg; [S.] *zmieszane ze Storzyc*>

[**Stożyna**, y, lm. y] I. a. [**Stożysko**] *pal wysoki, około którego układa ś. stóg siana*. 2. *dragi, łatwy pionowo ustawione, około których w damnych naszych wiejskich chatach kominy lepiono*. Śl. wil. <Od Stóg>

Stożysko, a, lm. a I. m. i ni., p. **Stóg**: Ogromny S. Niespożytkowane S. Krasz. 2. *miejsce, gdzie był stóg*. 3. p. **Stożyna**. <Od Stóg>

[**Stóczek**, czka, lm. czki] p. **Stók**.

[**Stof**, a, lm. y] p. **Sztof**.

Stóg, ogu, lm. ogi, **Stóg** I. a. [**Stoga**] *sterta, wielka kupa siana w kształcie ostrokągu*: Czasem ś. siano na łąkach pod gołym niebem stawia w stogi. Kłuk. Przekładać S. siana. L. S. słomy. Wzoraż stertę, czyli, jak tu nazywają, S. postawili. Przen.: † S. = *wielka kupa, stos, sterta*: Wysokie stogi pieniędzy. Birk. Nieprzyjaciele, zamek drzewem wokoło obmiotawszy, potem one stogi drew zapalili pod murami. Stryjk. Niechaj fortuna żal, ból, strach pełnym na mię sypie stogiem. Pot. 2. gór., p. **Kątownica**. Zdr. **Stożek**. Zgr. **Stożysko**.

Stój, oja, lm. oje I. ? : Ma (rzeczka) łoże pełne kamienistych stojów, wody nagle, brzeg olchami porosły. Pol. 2. *haltsygnal na koleji*. <STOJ/STA, wzgl. od stoję>

[**Stójka**, i, lm. i, **Stójka**] I. p. **Stojak**. 2. p. [**Kresa**]: Stojkę odbywać. Poszedł na stojkę do gminy. 3. *służący w kancelarji gminnej*: Jedź, S., a ja was z pisarzem dogonię. Prus. 4. *wybrany przez soltysa we wsi dla wykonywania darmo jakiej roboty publicznej*: S. pilnuje zmarłego nagle; jedzie ś. na stojkę drogi reparować. Posmiechując ś. do tych nagich drzew, stróżujących nad drogami, lebo samotne stojki odbywających po polach, do całego świata! Reym. 5. p. **Stójkowy**. 6. *pewna gra towarzyska*. 7. myśl. *stawianie psa przed zwierzyzną zwieszoną*. 8. teatr., żart. *wysta-*

wanie bierne artystów na scenie, podczas gdy inni działają. 9. woj. *ordynans*. Gemb. S., sztydwach, poczta, wedeta, żołnierz pojedynkowy pieszy lub konny, postawiony do pewnego czasu na straż miejsca jakiego. Jak. J. (= *warta*). <STOJ/STA, wzgl. od stoję>

Stójkowy, ego, lm. i, [**Stójka**, **Stojkus**] *niższy policjant miejski*: Stójkowi nie zaczępli go o pasport. Prus. Posłać po stójkowego dla uśmierzania awanturnika. <Od Stójka>

Stójto, a, lm. a *miejsce w zagr. dach przenośnych na polu, gdzie bydlę stoi latem dla zagojenia*. <Zap. Ukr.>

[**Stók**, a, lm. i] *stolek*. Zdr. [**Stóczek**]. <Nm. Stock>

[**Stólém**, a, lm. owie] p. **Stoliman**.

[**Stóliny**, in, blp.] p. **Stuliny**. <Od Stulić>

[**Stóline**, ego, blm.] *pszeiczny płatek weselny, duży jak stół*. <Od Stolny>

[**Stólnik**, a, lm. i] *szufładu w stole*. <Od Stół>

Stół, ołu a. X oła, lm. oły I. *sprzęt domowy złożony z blatu na nogach*: S. okrągły. S. jednynogi. Troc. S. kuchenny do rąbania mięsa Troc. Róg stołu. Uderz w S., to ś. nożyce odezwą. Prz. Poczeli nogami ziemię kopać, pięściami w S. tłuc. Baz. Ten już pod stołem, a drugi go goni. Pot. Wylieczył mu na stół cały dług gotówką. Przen.: Rzucić pod S. = *pod ławę*; *zniechęć, zarzucić*. Pójsć pod S. = *pójsć pod ławę, zostać zaniechanym, zarzuconym, zlekceważonym*. Pijak zwalił ś. pod S. S. drewniany, marmurowy. Pcha ś. do stołu, jak świnia do koryta. Prz. S. rysowniczy. S. rzemieślniczy = *warsztat*, X dzielec. Hej tam w karczmie za stołem siedzi sobie Jan stary. Pśń. Wystawić S. Twardowski siadł w końcu stoła. Mick. Wszyscy siadają za biesiadnym stołem. Mick. Rozważać począłem miny i mowy ludzi siedzących za stołem. Mick. Dobywa szablę, wziął czarę ze stołu. Mick. Zasiadam u stoła. Kon. Droga jak po stole (= *równinutka*). Szańców żadnych nie było, jak po stole Turczyn poszedł do obozów naszych. Birk. (= *jak po masle, gładko, bez zawady*). S. do gry = *zielony stolik*: Niedługo grając, jeden spadł z stołu, iż mu i pieniąż w mieszkaniu nie został. Górn. Rycerz przy zielonym stole. Korz. Pocałował S. = *przesłał grać, zgrawszy ś. zupełnie*. S. sądowy, prezydalny. Już idzie sprawa na S. = *już będzie sądzona, już ś. sędziowie zabierają do niej*. Otóż sprawa już na stole, a patron sobie poluje. L. Gdy *juris* sprawa na stole ś. wywali, trzeba djabelnego obrotu. Wyb. Jutro sprawa moja na S. pójdzie. L. W sądach *primae instantiae*. gdy sprawa uczynkowa na S. przypada, delator osobiście czynnie powinien. Ostr. Chodziło o wybór posła, lecz pod stołem były inne sprawy. Pol. (= *czekały w zniechceniu na załatwienie*). [Dać pieniąż do stołu] = *założyć wadłum*. S. jadalny. U Chrobrego było 40 stołów pospolitych, do których szedł każdy, kto chciał. Biel. M. Prosił faryzeusz Jezusa, aby obiedował u niego, gdzie też On wszedłszy, usiadł k stołu. Sekl. Przykro, choć smaczne u stołu potrawy, gdy niemasz rozmów rozumnych zabawy. L. Każ na S. dawać. L. Powiedz, żeby do stołu dano. L. Jedzenie już na stole. L. Już waza na stole. Nie zaraz jeść, choć S. nakryją. Fred. M. Wolę gęś na stole, niż bażanta w pułu. Zał. Nie wszyscy za S., drudzy przed S. Kn. (= *nie wszystko wszystkim przystoi: jedni panami, drudzy sługami*). Półki lata po lesie ptak, nigdy z królmi do stołu nie usiędzie. Birk. Skoro

odejmowano stoły...Warg. Drzwi otwarł służący, do stołu przyzywa. Do stołu służyć. L. Przen.: *potrawę na stole; obiad, jedzenie, wikt, stotowanie*. Wiele dziś osób u stołu będzie? L. Pierwszy S. = *jedzenie, obiad dla państwa*. Drugi S. = *jedzenie, obiad dla służby, dla kuchi*. Gotują na dwa stoły: dla państwa i dla służby. Tu są pieniądze od stołu. Troc (= *strawne*). S. pański na osób dwadzieścia, marszałkowski na osób trzydzieści. L. Przygotuj na dzień jutrzejszy na 60 osób do stołu. L. Do stołu! proszę do stołu! Kto robi, pójdź do stołu, a kto próżnuje, za piec. Bz. Siadysz od stołu, na miękkiej kanapie śpi, przewraca ś. i do woli chrapie. Min. Rozłączenie małżonków od stołu i łoża. Cyw. Usługiwać do stołu, przy stole. Potrawa ta pójdzie dziś na S. Miałem S. wyśmienity, nikt mię potraw wytwornością nie celował. L. Miły mu swój S., choć ubogi. Bach. Cały S. prześpiewał. L. Stołu bogów uczestnicy. Tw. (= *stółownicy*). Z królewskiego stołu jedli, pili. Wad. (= *królewskiej kuchni i piwnicy*). Podczas stołu mniej przystojną bajeczkę wnieśli w dyskurs. Nies. [Po stole] *po obiedzie*. Był zwyczaj przed stołem i po stole unywać ręce Bobr. I przed stołem i po stole modlitwę każdy po cichu czynił. Kras. Kuchnia francuska. S. o szóstej wieczorem, liberja wielka herbowa. Krasz. Podczas stołu kuchmistrz wchodził z przyrządzoną dla pana jaką nowalją. Koź. Nakrywał do stołu. Dawać komu S. S. otwarty trzymał na 200 oficerów. Boh. Co zeszło ze stołu, oddawano ubogim. Jestem na jego stole. S. kosztuje mię miesięcznie rubli 18. Przen.: S. królewski = *utrzymanie króla i dworu królewskiego*: Dobra do stołu królewskiego należąca, stołeczne imiona. Stryjk. (= *dobra stołowe*). Za Piastów wieś ta należała do stołu królewskiego. Rzew. Wieś kościelną Łętkowice puścił, i tę wtenczas z innymi dobrami odjęto mu i klasztorowi, tak że na potom do stołu królewskiego przyłączona została. Nies. Przen.: *sakrament ciała i krwi Pańskiej; komunja*: S. św., S. niebieski, S. Boży, sakrament ciała i krwi Pańskiej. Karnk. Łamaniem chleba zwali starzy S. Pański. Rej. Przystąpić do stołu Pańskiego (= *komunikować ś.*). 2. w mikroskopie = *plyta kwadratowa z okrągłym otworem w środku*. Zdr. **Stółik, Stółiczek**. < STÓŁ/ŚCIEL/S(T)Ł(A) >

Stórcz: Na S., p. **Stoć**. < p. Storez >

[Stórczeczka, i, lm. i] *wstążka*.
[Stós, a, lm. y] I. *żelazna obręczka na szynkułce osi, zabezpieczająca nasad wozu od ścierania przez koło*. 2. *część składowa wozu*. < Nm. Stoss >

[Stosić, i, il, Stusić] *silnie popchnąć, wypchnąć*. < Nm. stossen >

[Stósować, uje, ował] *stosować*. [S. ś.] *stosować ś.*

[Stósowanie, a, blm.] *czynność cz. Stósować*.
[Stósowanie się, a ś., blm., czynność cz. Stósować ś.]

[Stósowny] *stosowny*.
[Stósowy] *przym. od Stós*: Buks S. = *obręczka żelazna szeroka wprawiona w otwór piasty od stroiny nasadu osi*.

[Stósz, u, lm. y] p. **Stos**: S. drzewa.
[Stószenie, a, blm.] *czynność cz. Stósić*.
Stówka, i, lm. i *seika, banknot na sto jednostek pieniędzy, np. rubli, reńskich*: Schował dziesięć stówek do kieszeni. Sew. Dziesiątki zamieniały ś. w stówki. Sew. Jest taki miesiąc, co i stówkę ś. zarobi. Bał. Stara z Kašką zaprzepaścili chłop-

eu grunt; zabrał go Sobek za cztery stówki. Sew. < Od Sto >

† **Stpica, y**, lm. e. p. **Špica**. Tuch. < Czes. stpice >

Strabizm, u, blm. *zezowanie, zez.* < Gr. strabismós >

Straby, ów, blp., bud. *banty, miecze, drzewo budowlane tejże grubości, co krokwie, utrzymujące stolce i wiążące słupki*.

[Stracelina, y, lm. y] *łopuch z kwiatem różowym; wodorost wstac commune*. < Por. Czes. straćena >

Stracenica, y, lm. e *hufiec straceńców, lisowczyków*: W uszykowanym wojsku czwarty huf, który zwan jest S. Pol. < Od Stracony >

Stracenie, a, blm. I. *czynność cz. Stracić*: Co powinien kupiec każdy uczynić pod straceniem towaru swego (= *utrata*). Zastanowił ś. nad potrzebą niestracenia rodzinnych uczuć. Drz. Miejsce stracenia złoczyńców. L. Obwinionego o zabójstwo prowadzono na S. Skar. Farao kazał szukać na S. Mojżesza. Leop. (= *na śmierć*). S. winowajcy. Troc. Cypero za pozwany o nieprawne S. spiskowych Katyliny. Lel. 2. *kraw.*: Zeszły do stracenia = *zszły dwa kawalki, zbliżając szew coraz więcej do brzegu, tak ażeby na prawej stronie nie robił ś. dołek na końcu szwu w materiale*.

Straceniec, ńca, lm. ńcy I. *człowiek skazany na śmierć, delikwent*: Trueizny na psach abo na straceńcach doktorowie probują. Birk. Każ obwołać, tyś cesarzem, on już więzieniem twoim i straceńcem. Birk. Dion dodaje do tych straceńców Lokustę. Nar. 2. a. **Stratzeniec ochotnik** *polkujący ś. pierwszy lub idący na pierwszy ogień, lisowczyk*: Ze straceńców formowano osobne chorągwie, które nazywano Elearami. Górs. Przed wszystkimi stanęli straceniecy, których było pod sto koni. Biel. J. Samo nazwisko straceńców, dane od fundatora, napełniło umysły mniemaniami, że a. ś. bić, a. mu zginąć należało. Nar. 3. [S.] *dziecię zmarłe bez chrztu*. 4. *wisielec, obiesz, potępieniec, zatraceniec*. < Od Stracony >

Stracenie się, a ś., blm., *czynność cz. Stracić ś.*

Strach I. u a. niek. a = a) blm. *przestrach, bojaźń, rwoga, obawa, przerażenie*: Być w strachu. Zbladł ze strachu. Napędził komu strachu (= *Płata*). S. paniczny. S. wielkie oczy ma. Rej. Stara przypowieść: S. ma wielkie oczy. Kras. S. wielkooki. Groch. Po nieprzyjacielskiej S. ś. szczył ziemi. Kochan. Krew przed strachem do serca z oblicza uchodzi. Kochan. Ledwie nie umarł ze strachu. Górn. Umieram ze strachu. S. go ogarnął. Wuj. Drzeć od strachu poczęli. Skar. Srogi na niego zewsząd S. napadł. Skar. Gorszy S., niż sama bieda. Kn. Trwoga powstaje za powzięciem wieści o niebezpieczeństwie; S., kiedy już niebezpieczeństwo przytomne. Niem. Drzę z strachu prawie, nie wiem, czym we śnie, czyli też na jawie. Lubom. Nogi mi drżą. S. zimny po żyłach biega. Boh. (= *dreszcz, mrowie, mróz*). Stokroć drżący przez zimne S. kości przenikał. Stryjk. Słyszając srogi wyrok, ze strachu drętwiała. L. Ze strachu chwycił ś. ołtarza świętego. Bardz. S. wszystkich obleciał. Pilch. (= *tchórz*). S. na mię wielki bije. Hrb. Zobaczywszy tę bestję, S. mnie odstąpił. L. Strachu kogo nakarmić. Kn. Nie powiadał tego panu, bo skóra w strachu. L. (= *w niebezpieczeństwie*). S. koła mej skóry. L. Przed moim panem nie powiem, bo i tak była skóra w strachu, a ja nie lubię guzów. L. (bałem ś. o skórę, w skórę wziąć. L.)

S. dzieciński, głupi, próżny; boi s., sam nie wie czego. Kn. Od strachu włosy na mnie stają. Troc. Strachem przerażony. Troc. Strachu kogo nakarmić, nabawić. Troc. S. we śnie. Troc. Nie nie pamiętam, czy skrzypnęła brama, czy też duch jaki pędził strachu dłoń, ale sądziłam, że mnie wiatry gonia. Słow. Woleli żyć pod strachem choroby i gadów. Słow. (= pod grozą, pod niebezpieczeństwem). Wielki mię S. bierze. Fred. A. S. mu zajrzał w oczy. Strzeliłem na S. Sienk. (= na postrach). Wyobraźnia strachem nabita jeszcze go widzi na ciemnej bloni. Syrok. I ży Dawida co z oczu s. połaty, szczerze to płacze, bo i S. nie mały. Gosz. Mieć stracha. [Król miał S. Kamraci nie mieli S. Już nam narobili strachy. S. za księza (= o księdza)]. b) *straszno jest*: S. wspominać, patrzeć groza i mówić. Kn. Grozi mu różnemi mękami, które S. i wspominać; Boże, racz być z nami! Paszk. Takie rzecezy, o których i pomyśleć S, były mu pożądane. Birk. S. o tym słyszeć, mówić. Troc. S. tam wnieść. Troc. S. wspominać. Troc. Brzydka aż S. Koehala go aż S (= *strasznie, okromie, ogromnie*). Więć ci nie żal rozboju, ale tylko S. kary? Mick. Gdyśmy sam na sam, S. co wygadywa na owe z wiesniakami nocegi i żniwa! Syrok. Przespałem tydzień — S. co mi s. marzy! ciało jak kamień, a dusza jak w piekle. Syrok. e) mię = *stracham s., boję s., niepokoję s.*: Miecza samego S. mię u boku. Troc. Bardz. Iż mam Pana sobie przytomnego, niebezpieczeństwa nie S. mię żadnego. Ryb. S. mię (S. mię jest) o niego. Troc. 2. a, Im. y = a) *to, co straszny, straszylło, strachowisko, straszak, widmo tajemnicze, mara, duch pokutujący i t. p.*: Będą znaki i strachy z nieba wielkie. Sekl. (strachowiska albo straszliwe widzenia. Sekl.). S. Boży, co s. dzieje! niezadługo koniec świata. L. Twarz pała Marsowym strachem i srogością. Tw. Strachy na Lachy. Birk. (= *groźby, pogrożki*). Gorszy S. wojny, niżli sama wojna. Bardz. (= *widmo wojny*). Szpetny do strachu. Jabł. (= *do straszenia, straszylło*). S. nocny. Kochan. Strachy noce, noce, pokusy na jakim miejscu straszące. L. Na jednej Rusi jeszcze strachy i upiory znajdują s. L. Wielka chęć w dzieciach słuchania strachów. L. (= *bajek o strachach*). S. we śnie, duszenie nocne, mara. L. (= *zmora*). Zdawna, jak zapamiętano, już s. w zamku ten S. kręcił. Od. Zęby głośne larum dzwonią, wzrok schyłony zakrył dłoń, znać s. bojąc ujrzeć stracha. Od. Czy waszmość wierzysz w strachy noce, upiory, o których Jaś mój gada, zwyczajnie jak chorey? Syrok. b) *manekin postawiony w polu dla odstraszenia ptaków*: Boję s. stracha. S. na wróble. Przebieć tego stracha. 3. [S.] przys. *bardzo, strasznie*: S. dziaduś nakazowali. S. spekulantny Sywka. S. oboje zawodzili. Zdr. **Straszek**, [Straszek]. <STRACH>

† **Strachacina**, y, Im. y *lata; plama na ciele; liszaj. Ocz*

Strachacz, a, Im. e *postrach, strach, straszak, pogrożka*: Groźby, strachacze, przepowiednie zgrozy; lecz im nie wierzą już i stare kozy. Fred. A. <Od Strachaé>

† **Strachaé**, a, ał *straszyc, trwożyc, płoszyć, przerażać*: Napięte strzały serca mężnego namięniej nie strachaly. Kob. <Od Strach>

Strachaé się, a s., ał s. p. **Strachnąć s.** <Od Strach>

Strachajło, a, Im. owie m. i ni. *człowiek strachający s. byle czego, tchórz*: Na strachajłów gieldowych sprawiło to wpływ kojący. Nie-

którzy z galicyjskich strachajłów obawiają s. gruntownej reformy. Istne s. z ciebie S. zrobiło. Zer. <Od Strachaé s.>

† **Strachanie**, a, bIm., czynność cz. **Strachad. Strachanie się**, a s., bIm. I czynność cz. **Strachaé s.** 2. lek.: S. s. noene dzieci (pavor nocturnus)

[**Strachanija**, i, Im. e] *podszewka*.

† **Strachany** *będący w strachu, przestraszony, wystraszony, przelękły, strwożony*: Jak rzucają s. wiley na owce strachane, tak żołdaki pod Dame-tesa sztandary zebrane. Cho. <Od Strachaé s.>

[**Strachliwie**] przys. od **Strachliwy**.

[**Strachliwość**, i, bIm.] rz. od **Strachliwy**.

[**Strachliwy**, † **Straszwy**, **Strachący**, **Strachniacy**] *strachający s. byle czego, lękliwy, trwożliwy, bojaźliwy, tchórzliwy*: Pod przemocą wychowany, na wszystko S., jak przed nieprzyjacielem, przed drugim człowiekiem kryje s. Stasz. Zaraża jego radość jakieś strachliwe przeczenie. Stasz. W noccy on sam naprzód nie pojedzie, bo jest S., odrzekł Zbyszko. Sienk. Powstrzymywano oddechy, tłumiono strachliwe bicie sere. Reym. <Od Strachaé s.>

[**Strachący**] p. **Strachliwy**.

[**Strachnąć się**, nie s., nął s.], nied. **Strachaé s.**, **Straszyc s.**, † **Strachowac s.** *zestraszyc s., spłoszyć s., przelęknac s., przerazić s., strwożyć s.*: Wszak to jest on sławny mąż, którego s. strachało wszystko wojsko rzymskie. Leon. Ona na to nie s. nie strachnęła. Gil. Ukrywając s. i trzasku każdego strachnąc, więć śmierci lękając i tejeż żądając, zdalokam ujrzał okręt. Zebr. Straszny wielu. strachaj s. wielu. Kn. Spokojny i słaby, bardziej sam strachający s., niżli komu straszny. Pileh. Kto straszyc, stracha s. Pileh. Wolków s. kozłowie strachają. Li. Mieczów błyszczących konie s. lękają i samych jeźdźców twarzyć s. strachają. Li. Taki jest grzesznych obyczaj, iż wszystko w podejrzeniu mają, cienia s. buja, grzmotu s. wielkiego strachają. Rob. Pokazuje s., że może być oszukany, kto s. łatwo stracha, aby nie był oszukany. Fred. M. Groźby s. nie strachajmy antykrystowej, bo nas Pan Krystus ciejszy sam. Pań. Kto go tknie, kto świadczyć będzie, kiedy go s. wszyscy strachali? Brt. <Od Strach>

[**Strachniacy**] p. **Strachliwy**.

[**Strachnica**, y, Im. e] *strzelba*. <Od Strach>

[**Strachnięcie się**, a s., bIm.] czynność cz. **Strachnąć s.**

[**Strachocie**, a, Im. a] *straszylło*. <Od *Strachota, Ukr. strachitta>

× **Stracholud**, a, Im. y *strach na ludy, postrach ludów*: Już pierwszy kantyk dotknął ciemienia tego zbłąkanego stracholuda. Wor. <Strach + Lud>

Strachoploch, a, Im. y p. **Strachoplód**. Prus. <Strach + Płoszyć>

Strachoplód, oda, Im. ody I. a. **Strachoploch**, [Strachopuł] *ten, co s. stracha, boi bez przyczyny, człowiek trwożliwy, tchórz, 2. alarmista, ten, co trwoźne wieści surje*: Nie jestem z liezby tych zjawienników, którzy bajki rozsiewać zwykli, ani z liezby owych, których strachoplódami zowie L. <Strach + Płodzić>

[**Strachopetoch**, u, Im. y, **Czartoploch**] *roś. dziewięcił biały (carlina acaulis)*. <Ukr.>

[**Strachopuł**, a, Im. y] p. **Strachoplód**.

[**Strachosć**, i, bIm.] *bojaźliwość*: Ze strachosći. <Od Strach>

† **Strachować się**, uje ś., ował ś. p. **Strachnąć ś.**: Nie bójcie ś. zesromocenia ludzkiego, a bluźnierstwa ich nie strachujcie ś. Leop. (nie strachajcie ś. Leop.). Będą ś. bać i S. Leop. W mocnym zamku nie strachował ś. nieprzyjacielom zastanowić Trzyc. <Od Strach>

† **Strachowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Strachować ś.**

† **Strachowidz**, a, lm. e *postać do straszania*, *strach*, *straszylło*. Wor. <Od Strach + Wid>

Strachowisko, a, lm. a l. *stra'h, mara, widzenie straszliwe*. S.ekl. 2. myśl. *miejsce w lesie, gdzie zostawiono tymczasowo zabite i przykryte zwierzę, otoczone papierami zwalaniemio piochem, dla odstraszenia zwierząt drapieżnych*. Sł. wil. <Od Strach>

† **Strachowity** *straszący, grożący*: Strachowite pogrożki. Błaż. <Od Strach>

Stracić, a, lm. e *ten, co stracił*: Równie mi straszna klasztorna cela, jak łożo tego straciela mego Ol-sia. Tet. <Od Stracić>

Stracić, i, il l. *ulec stracie, ponieść stratę, zostać pozbawionym tego, czego, utracić, doznać straty, postracić*: Straciła córkę i męża razem. L. Straciwszy wolność, stracą i enoty dostojne. Przyb. Co najbardziej miłujesz, straciwszy, bardziej poczujesz. Przyb. S. gust do czego. L. Chory stracił mowę. Troc (= *zawiemówił*) S. do kogo serce, przekonanie = *przestać go kochać, lubić, sympatyzować z nim*. Stracił nadzieję. Z boleści zmysły straciła. L. (= *odeszła od zmysłów*). Straciwszy oczy, tak nagli strach, lecąc na błota. Susz. (= *na oślepn*). Przen.: S. wzrok (= *oś epnąć, zamiewilzić*). Dawno straciłem głos. Radz. S. drogę, ślad (= *zgubić, zmylić sobie*). S. duszę w grze w piłkę = *S. prawie szanse w grze, nie trafwszy piłką przeciwnika a. otrzymawszy uderzenie a. nie trafwszy palantem w piłkę*. S. zmysły = *S. przytomność*. S. rozum = *zwirjować*. S. głowę = *nie widzieć, jak sobie poradzić, zgłupieć, zharanować*. S. kontenans. Mieć co za stracone = *za przepaść*. Nie już stracona. Troc. (= *sprawa nie zdesperowana jeszcze*). Już wszystko stracone! (= *już po wszystkim!*). Na straconą co dać, puszczać. Troc (= *na los szczęścia*). [S.] *zgubić*: Straciłam swój wianek, sama nie wiem komu. [Zeby go kaj S. od siebie]. Przen.: † S. bitwę, pole, sprawę w sądzie = *przegrać*: Pole straciwszy, w miastach ś. bronili. P. Koch. 2. *narazie ś. na stratę, ponieść szkodę, szkodować; zmarnować, strwonić, puścić, przepuścić, przepić, wydać niepotrzebnie*: Jak zyskał, tak stracił; jak przyszło, tak odeszło L. Stracił na tym domie niemało. S. na kupnie. S. na minie, na fantazji, na opinji. Co bardziej smutniejsze nad młodość straconą? Len. To człowiek stracony! Stracił na nią tysiące (= *utopił*). Co zarobi, to straci z koleżkami (= *przepije*). S. na stroje, na bale. S. czas. Troc (= *strwonić, zmarnować, zmitrężyć, strawić*). 3. *zatracić, zgubić, zniszczyć, zagubić, wygłodzić*: Niech straci a zni-czy Pan każde usta zdradliwe! Leop. (niech zatraci. Leop.). Niewiasta zaszła ciężą gdyby płód już żywy w sobie straciła... Zam. (= *pozbyła ś. go, spędziła go*). Piorun wieżę stracił. Troc. 4. kogo = *zgladzić (ściąć, powiesić, rozstrzelać go i t. d.)*: Stracony złoczyńca Troc. Pytał pies pasterza: czemu mię wieszasz, azaż ci wilk nie więcej krzyw? ja, iżem kilka jagniąt zjadł, chcesz mię S.? Rej. Strać tego, a wypuść nam Barabasza. Wuj. Pawlak, wódz kozaków, pomimo uręczenia, że mu nie nie będzie, stracony. Lel. 5. gór.: Cembra stracona, szyb stracony a. **Straconka**, Ślepa wyprawa =

ta z dmuch cembr w podobnej oprawie szybu, która jest bliżej ściany ziemnej i ochrania drugą cembrę, objętą przez siebie. Łab. 6. mech.: Przeszeń stracona. p. **Nieskuteczny**. 7. myśl. [S.] (o psie) = *zgubić trop zwierza*. S. ś. l. *zniknąć, zginąć*: Choćby ją (kryjówkę) naszedł, to mn ś. w orzech straci. Ork. Skoro ś. mamy z oczu S., toć lepiej choć z dalekości zakrzyknąć na siebie: Bóg prowadź! Sienk. Jako stracona łódź od brzegu ś. odtrącić — to los mój — los!... Mie. 2. *zgubić ś., zgubić siebie*: Straciłam ś.; szatańska ręka mnie zawiodła! Słow. 3. [S. ś.] *zabić ś., odebrać sobie życie*: Ostrożnie koło przepaści, żebyśta ś. nie stracił! <Z(s) + Tracić>

× **Straciej**, a, lm. e *ten, co traci, utracasz, marnotawca, marnotrawnik, rozrzutnik*. Sł. wil. <Od Stracić>

Straconka, i, lm. i p. **Stracić**. gór. <Od Stracony>

[**Stracony**] l. *zmarły*: Ojcowie są już precz, są straconi, w ziemi wiecznie pogrzebieni. 2. *stratny*: S. na majątku. <p. Stracić>

† **Stradać**, da a. dze, dał czego l. *tracić, utracić, gubić co, być czego pozbawionym*: Pat., Głos., S. Par., Km., Pudl. Krowa jego poczęła, a nie porzuciła; jałowica ś. ocieliła, a nie stradała płodu swego. Leop. (= *nie poroniła*). Gdy Bóg dopuści, ogień wszystkie naczynia natenczas potracić może; przytym też a. ręki strada a. nogi. Glicz. Sama enota swjej nigdy trwałości nie strada: ni czas ją strawi, ani los wydrze. L. S. czego, zgubić. Troc. Król sam w tej potrzebie ledwo życia nie stradał, gdyby go był prosty jakiś żołnierz nie ratował. Nar. Rzadko swego nie strada, kto cudzego pragnie. Pot. On, co znacznego miał nadzieję zysku, i skarbów razem stradał i otuchy. Nar. Wolę jednak to wszystko, niżbym cię stradała. Gosł. Grzywek o to swych win stradze. 2. *pozbawić*: Kurfirst wkrótce był pojman, a dlatego przez pięć lat był stradan żony i wszystkiej majątności od cesarza. Baz. <STRAD>

† **Stradający** *pozbawiony czego*. And. z Kobyl. <Od Stradać>

Stradałozany przym. od **Stradałka**: Orzechy stradałozane (nucis behen).

Stradałka, i, lm. i bot. (moringia) *roś*. <Od Stradać>

† **Stradanie**, a, blm., czynność cz. **Stradać**.

† **Stradejeta**, y, lm. y p. **Stradotka**: *Uhlamys*, jezdecka szata krótka, jak karwatka a. S. u nas. Mącz.

Stradiwarjus, a, lm. y *nazwa skrzypiec a. wiolonczeli wypr. hu Stradivari'ego*: Założył rękawy fraka, dobył swego stradiwarjusa i stanął u pulpitu. Amatorowie instrumentów rozbijają ś. o wiolonczelę, która jest pysznym stradiwarjusem. <Od nazwiska Stradivari>

† **Stradjeta**, y, lm. y p. **Stradotka**.

† **Stradotka**, i, lm. i, † **Stradjeta**, † **Stratotka**, † **Stradjeta**, † **Stradejeta** *krótka szata do jazdy konnej lub do polowania*. Klion. Gdy sobie wspomnisz one dziwne czuhy, one falsaruchy, one stradjetki, one z dziwnymi kołnierzami delje, one roliczne włoskie i hiszpańskie wymysły, one sajanki, kolety... Rej. Abo owy stradjetki toć dziś dębią barzo kmiotki. Rej. <p. Stratotka i Fr. (e. stradiote od Gr. stratiôtēs)>

† **Stradnik**, a, lm. cy *wędnik*. Brk. Św. Błażej jemu (sędziemu) odpowiedział: stradniku wędnym. Ż. B. <Od Stradny>

† **Stradny**, [Stradny] *nieszczęsny, nędzny, biedny, mizerny, godny politowania*: Stradnego służyć twego mniej z twojej zaboli umrzeć ręki, niż konać w niełasce powoli. Mor. A. Strapioną myślą i nadzieją stradną bieży w świat. Mor. A. Nieboże S., co najprędzej zbądź tej boleści. Górn. Na Żydów ś. załujesz, którzy pana na śmierć wydali, a ty go sam, nieboże S., tylekroć na śmierć zdawasz. Żarn. Poznał swój błąd Erystenes S. Pot. Nieboże S., musisz Panu Bogu za wszystko dziękować. Trzt. Niebożę S. Troc. Na cóż darmo czas trawić: i żołnierz zalega pole, i stradna jesień o ziemie przestrzega. Pot. <Od Stradać>

Stradować, uje, ował *złicytować, sprzedać na rzecz czyją przez licytację na mocy wyroku sądownego*. <Z(s) + Tradować>

Stradowanie, a, blm., czynność cz. **Stradować**.
† **Stradza, y**, blm. l. *bieda, nieszczęście*: Wadził ś. sąsiad z sąsiadem, brat z bratem, wpadł Turek zatym, zły to jest jednac, niech nas nie rozwadza; gdzie Bośnia, Serby? też je wzięła S. Stryjk. Po stradzy ś. popisał. Klon. (mądry po szkodzie). 2. *brak, niedostatek, szkoda, klęska*. Głos. P.ń. Troc. <Od Stradać>

Strafiać się, a ś., ał ś. p. Strafić ś. <Z(s) + Trafiac ś.>

Strafianie się, a ś., blm., czynność cz. **Strafiac ś.**

Strafić się, i ś., il ś. l., †S. ś., †Strefić ś., †Strafiac ś., †Strafować ś. = a) spókać ś., zejść ś., zdybać ś.: Ustąpcie na góry, hy ś. z wami nie strafilii ei, którzy was gonią. Leop. Czemu ś. oba tak prędko strafilii? Wad. Strafilem ś. (potkadem ś.) z nim. Troc. b) *przypaść, przystosować ś. do siebie, kwadrować, zgodzić ś. z sobą*: Strafiają ś. jakie rzeczy, zgadzają ś. z sobą, przypadają do siebie. L. Nie zgadzam ś., nie strafiam ś. do czego, non quadro. Kn. W tym rozdziale jest kilka rzeczy, któreby ś. tym, co teraz słyszemy, strafilii. Sekl. Strafuje ś. jedna powieść z drugą. Sekl. 2. [S. ś.] *zdarzyć ś., przytrafić ś., złożyć ś., trafić ś.* <Z(s) + Trafić ś.>

Strafienie się, a ś., blm., czynność cz. **Strafić ś.**

† **Strafować się, uje ś., ował ś. p. Strafić ś.**
† **Strafowanie się, a ś., blm.**, czynność cz. **Strafować ś.**

[**Strafunek, nku, lm. nki, Strefunek**] l. *zdarzenie, trafunek, traf.* 2. *przygoda nieszczęśliwa*. <Z(s) + Trafunek>

Straga, i, lm. i, [Straganek] *rzeź. rodzaj korytka na kozłach, na które rzeźnicy owce na zabicie kładą*. <Nm. Schrage(n); p. [Sragi]>

[**Stragacz, a, lm. e**] l. *taczki*. 2. = **Siestrzan**. <p. Tragacz>

[**Stragać, a, ał**] *płoszyć*.

Stragan, u, lm. y stół, ława, deski na podstavach, na których przekupień rozkłada swój towar, kram pod gołym niebem: Kupić eo na straganie. Zdr. **Straganik**. <Nm. Stragen>

[**Straganek, nka, lm. nki**] p. **Straga**. <Stragan>

Straganiarka, i, lm. i forma ż. od **Straganiarz**;
× **Stragarka**: Do sionki wpadła S. Kon.

Straganiarski przym. od **Straganiarz**: Szczególniej odznaczała ś. straganiarską wymową niejaka Kowisarska. Paw.

Straganiarz, a, lm. e, [Stragarz] *sprzedający na straganie, drobny przekupień*. <Od Stragan>
[**Straganie, a, blm.**] czynność cz. **Stragać**.

Straganik, u, lm. i p. Stragan.

Straganowy przym. od **Stragan**: Sprzedaż straganowa. Towar S. <Od Stragan>

× **Stragarka, i, lm. i p. Straganiarka**. Sł. wil. <Od Stragarz 2.>

Stragarz, a, lm. e l. a. × Strangarz, [Stragarz, Stręgarz, Strzęgarz, Strzegórz, Strzegarz, Stragón] = Siestran (belka): Skoro ślepy Samson jeden S. z budynku dosięże, rzekszy: z nieprzyjacioły giń, ma duszo! leże. Pot. Postrzegłem wyrty na stragarzu napis: *antiquis moribus*. Kras. Napis na tym stragarzu wydłubał Żer. Dym gęstą warstwą wisiał pod stragarzem. Żer. Zginał kark, żeby nic uszkodzić pompona przy kapeluszu, zawadzającego o S. powały nizkiego pokoju. Żer. 2. [S.] p. **Straganiarz**. <1. p. Tragarz; 2. od Stragu>

[**Stragón, a, lm. y**] p. **Stragarz**. <por. Stragan>

Stragula, y, lm. y m., zł. strażnik.

Strahotny straszny: Bedom myśleli, ze haw strahotna kuźnia. Tet. (= *strasznie wielka*).

Strajać, a, ał i S. ś. p. 2. Stroić.

Strajanie, a, blm., czynność cz. **Strajać**.

Strajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Strajać ś.**

Strajcher, a, lm. y ręk. skóra barania a. kozłowa, wyprawiona na zamsz. <Od Nm. streichen>

Strajchnadl, a, lm. e igła złotnicza, probierska. <Nm. Streichnadel>

Strajk, u, lm. i, × Strejk *ogólne, masowe postrzymanie ś. od pracy obowiązkowej wskutek zmowy, bezrobocie*: Urządźć S. <Ang. strike>

Strajkotać, cze, tał komu głowę = *skotłować trajkotaniem*. <Z(s) + Trajkotać>

Strajkotanie, a, blm., czynność cz. **Strajkotać**.

Strajkować, uje, ował, × Strejkować *brać udział w strajku*. <Od Strajk>

Strajkowanie, a, blm., czynność cz. **Strajkować**.

Strajkowiec, wca, lm. wey, × Strejkowiec *uczestnik strajku*. <Od Strajkowy>

Strajkowy przym. od **Strajk**; × **Strejkowy**.

Strakoja, i, blm. *wydatnienie w druku wyrazów a. wierszy zapomocą druku kolorowego*.

† **Strakufusz, a, lm. e, Strekfuss, Strakus** *ryba suszona, pewno to samo, co stokfisz dzisiejszy*. Reh.

Strakino, a, lm. a *gatunek sera włoskiego*. Sł. wil. <Włos. stracchino>

× **Straktować się, uje ś., ował ś.** *porozumieć ś. przez obustronne traktowanie*: Z Łobodą traktował Jerzy Struś, ale ś. nie mogli S. Biel. J. P. Bogusz, rotmistrz, straktował ś. z Tatarami Lipkami. Rol. <Z(s) + Traktować>

× **Straktowanie się, a ś., blm.**, czynność cz. **Straktować ś.**

† **Strakus, a, lm. y p. Strakufusz**.

[**Stral, a, lm. e, Strala, Srala**] *djabel wietrznik, kręcący ś. i psocący często w postaci zwierzęcia a. w postaci niby trąby powietrznej, wiru*.

[**Strala, i, lm. e**] p. **Stral**.

[**Stram, u, lm. y, Strama**] l. *jeden z czterech słupków osadzonych w sianach i podtrzymujących dwa nasady*. 2. a. [Sztram, Stramicia] *poprzeczna belka w sianach, siedząca na słupkach wpruszczonych w płozy*. 3. *belka główna w izbie kurpiowskiej*. <Śr. Nm. Tráme>

[**Strama, y, lm. y**] p. **Stram**.

[**Stramica, y, lm. e**] p. **Stram**: Dorożkarze mieli numery na tylnej stramicy sanek. T. K. <Od Stram>

Stramina, y, blm. *tkanina siatkowata z grubej bawełny, w rodzaju tiulu*. <Nm. Stramin i Fr. étamine>

Stramonina, y, blm., apt., p. **Daturyna**. <Fr. stramonine >

Strand, u, lm. y, [**Strąd**] *wybrzeże morskie, nadmorsze otwarte*. <Nm. Strand, p. Strąd >

[**Stradować**, uje, ował, **Strądować**] fl. (o statku) *osiadać na piasku, więznąć na mieliźnie, ulegać rozbiciu*. <Nm. stranden >

[**Stradowanie**, a, blm.] czynność cz. **Stradować**.

[**Strandowy**] przym. od **Strand**.

× **Strangarz**, a, lm. e p. **Siestrzan**. L. <Zam. Stragarz >

! **Strangulacja**, i, lm. e lek. *zagaralenie, zadławienie* (strangulatio). <Łé. Strangulatio >

! **Strangurja**, i, lm. e lek. *oddawanie moczu utrudnione i bolesne, rzeczączka, + rzczak* (stranguria). Comp., Bobr. Ś., uryny trudność z bólem. Troc. <Gr. stragguria >

[**Stranie**, a, blm.] *wymioty*. <S(t)ranie >

[**Stranowić**, i, ii] *zmarnotrawić*. <Z(s) + Tranowić >

[**Stranowienie**, a, blm.] czynność cz. **Stranowić**.

× **Strapacowany strapiony**: Szukam strapacowanemu sercu ukontentowania, w różne chcąc ś. udać drogi. Zbs. <Od Nm. strapaze z Włos. strapazzo, zmieszane z Trapić >

[**Strapać**, a, ai] *krzątać ś.* <Brs. >

[**Strapanie**, a, blm.] czynność cz. **Strapać**.

Strapezy, ego, lm. *owie prokurator powiatowy w Rosji*: W powiecie oprócz strapezego i kazna-czeja nie było urzędnika płatnego. Rzew. <Ros. strjápčij >

Strapczyzna, y, lm. y *żona strapezego*: Pies zwał ś. Sprawnik, a suka S. Mick. <Od Strapczy >

[**Strupiały**] *zgnily*. <Zam. Strupiały >

Strapić, i, ii *zmarawić, zgryźć, sfrasować, utrapić, struć, stroksać, zdrećzyć, znękać*. S. ś. *zmarawić ś., zgryźć ś., utrapić ś., sfrasować ś., struć ś., stroksać ś., zdrećzyć ś., znękać ś.*: Strapiona po stracie męża. Strapione żalem seree. Troc. Strapiona ojczyzna. Troc. Strapiony chorobami. Troc. Chociaż był bardzo słaby, od gorączki strapiony, jednak kazania nie opuszczał. Wys. Pójdzmy! niech mąż Boży na strapione głowy dłoń nam złoży. Rom. <Z(s) + Trapić >

Strapienie, a i. blm., czynność cz. **Strapić**. 2. lm. a *uczucie strapionego, zgryzota, frusunek, troska*: Nigdy ś. tego strapienia od niej nie spodziewał. Krasz. Strata jego tkliwym dla mnie była strapieniem. Niem. Lubieżnicy mają S. du-szy. Bals.

Strapienie się, a ś., blm., czynność cz. **Strapić** ś.

[**Strapiężnik**, a, lm. cy] *trapięciel*. <Od Trapić + Drapieżyć >

Stras, u, lm. y, **Strasz** chem. *szkło bardzo bogate w ołów, bezbarwne lub kolorowe, używane do imitacji drogich kamieni*. <Nm. Strass >

[**Strasecnie**] przys. od **Strasecny**: S. cłek może zgłupieć bez kobietę. Tet.

[**Strasecny**] p. **Straszny**: A i złodziej S.! Tet.

× **Strasem**, a, lm. *owie naczelny generał wojsk tureckich*. <Tur. >

[**Strasiecnie**] przys. od **Strasieczny**, *strasznic*.

[**Strasieczny**] p. **Straszny**.

Strasowy przym. od **Stras**: Strasowe ubranie na głowę. Sk. wil.

× **Strasz**, u, lm. e p. **Stras**.

[**Straszać**, a, ai] p. **Straszyc**: W tym dworze strasza (= często straszyc). × S. ś. p. **Strachać** ś.: Gdzie ś. podziejemy teraz? — Namysłim, po-

stanowim, nie straszaj ś. pani. Krasz. <Od Straszyc >

Straszak, a, lm. i i. *postrach, straszenie, groźba; straszylko*: Zachwiały ś. sfery rządowe na widok straszaka, rysowanego przez publicystów. Wołanie o koncyljum w ustach zbuntowanych biskupów występowało jako pogrożka i S. ze stolicą apostolską skłóconych. Mor. K. 2. *długa tyłka z jaskrawą szmatką na końcu, do straszenia gołębi*. 3. *pewna gra hazardowa w karty, oczko, tryszak, flus*. Goł. Niedaremnie „straszakiem“ ją nazwano, zapewne od słowa „straszyć“, na czym tu nieraz wygrana zależy. Stg. Obadwa księża, zjadłszy dobry obiad, zasiadli do ulubionego straszaka, którego w Galicji ferblem nazywają. Rog. Przen.: Zagrać z kim w straszaka = *postraszyć go, użyć względem kogo postrachu, groźby*: Czekaj! czekaj — przed siecią nie złapiesz szczupaka, może tu jeszcze przyjdzie zagrać nam w straszaka: wszakże i Tatarów wypłoszyć stąd żądam. Malez. <1. 2. Od Straszyc; 3. zam. Tryszak >

[**Straszanie**, a, blm.] czynność cz. **Straszać**.

× **Straszanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Straszać** ś.

[**Straszecnie**] przys. od **Straszeczny**, *straszenie*: Popatrzałem na kościelisko, S. bestja piękna, ino nie rozumiem, dlaczego na nim swinię namalowali, otoczywszy złotem. Krasz. (= *bardzo, nadzwyczaj, niezmiernie*). Lutery S. są małuskie. Kon. Spodobała mu ś. S. Teraz o gospodynię dobrą S. niełatwo. Ork.

[**Straszecznik**, a, lm. cy] *człowiek straszny, ogromny, potworny*. <Od Straszeczny >

[**Straszeczny**] p. **Straszny**: Na gościeńcu czatuje zbroj S. Dyg. Tam miasto wielkie, narodu moc, wspaniałość(é) strasecna. Ork. <Od Straszny >

Straszek, szku i szka, lm. szki i. p. **Strach**: Straszki = groźby. 2. [S.] *chłopak brzydki*. <Od Strach >

[**Straszemny**] *wielki, ogromny*: Straszemne pie-niądze. <Od Straszny >

Straszenie, a, blm., czynność cz. **Straszyc**.

[**Strasz**, a, lm. i] p. **Strach**.

Straszliwe, + **Straszliwo** przys. od **Straszliwy**. + **Straszliwo** p. **Straszliwe**. Km.

Straszliwość, i, blm., rz. od **Straszliwy**. L.

Straszliwy i. + S., *bojaźliwy, lęklawy, trwożliwy, tchórzliwy*. Głos. Modła, przed którą klęczał, ruszyła ś., a on, będąc S., zląkł ś., a w tym strachu umarł. Birk. Serce straszliwe a czegoś dowiedzie, i sławę traci i guzu dojedzie. Rej. 2. p. **Straszny**: Pismo powiada, iż straszliwa jest rzecz wpaść w możne ręce Boga. Rej. Straszliwe widzenia, strachowiska, strachy. Sekl. Ziele to dzieciom do kolebki kładą, aby na nie przestraszy nie przychodziły i straszliwe widzenia. Sien. W straszliwych bojach ś. ćwiczą. Petr. Straszliwego majestatu Panie! Psn. Widzicie, mile dziatki, jako Pan Bóg na niebie jest S., który zaraz złego piorunem zabić może. Skar. O, jako ten dzień będzie przewinionym S., gdy Bóg na sprawę zasiędzie. Skar. Rozbojem straszliwym nam grożą. Skar. Straszliwa żmija wkradła ś. do sadu. Mick. Ciężył nad niemi S. watażka. Sienk. [Sąd S.] = *straszny sąd, sąd ostateczny*. <Od Strach >

Strasznic, y, lm. e i. + S., forma ż. od **Strasz-nik**; **Straszycielka**: S., Hekate, Brimo, w strasznej postaci, ze trzema łby sproszeniami. Otw. 2. zool., p. **Ryba**. <Od Strasznik >

Strasznie, **Straszno** przys. od **Straszny**; *bardzo, nadzwyczaj, nader, okrutnie, wielce*: Nasza pani lubi S. jeździć po świecie. L. Żal mi go, bo go S. Kocham. L. [S. przyjemny]. S. bogaty. Troc. S. ś. gniewa. Troc. Ma S. pieniędzy. Troc (= *strasznie dużo*).

× **Strasznik**, a, lm. cy I. p. **Straszyciel**: Żeby cię zabito, straszniku! L. 2. *człowiek niezmiernie brzydki, szkaradny, straszny, potwór, szkarada*. L. <Od **Straszny**>

Straszno p. **Straszny**.

Straszno I. p. **Strasznie**: S. grzmiały grom. K. G. 2. *rod. n. od Straszny, jako orz- czenie*: S. jak po zbrodni. S. mi. Troc. S. mu samemu było. Troc. S. gdzie, okropno. Kn.

Straszność, i, blm., rz. od **Straszny**. L.

Straszny, **Straszliwy**, [**Strasny**, **Straszeczny**, **Strasecny**, **Strasieczny**] I. *przejmujący strachem, okropny, gruźny, przerażający*: S. wielom, strachaj ś. wielu. Kn. Straszniejszy djabeł w farbach, niż w samej istocie. L. Nie taki djabeł S., jak go malują. Prz. Nie taki szatan S., za jakiego słynie, jak go czasem malują węglem na kominie. Syrok. Teraz ludziom już djabeł i piekło nie straszne. Birk. Choć nie będzie nie straszne, będą ś. bac cienia swego. Kochan. Nie będzie u mnie żadna straszna trwoga. Kochan. Żadna męka mu straszna nie była, któraby serce jego przełamać mogła. Skar. Już mu żadna rzecz nie straszna. Skar. S. lew. Troc. S. nieprzyjaciel. Troc. Kogo straszny komu czynić. Troc. S. w gniewie. S. potwór, widok. S. wypadek. Straszna katastrofa na kolei Nadwiślańskiej. S. nieprzyjaciół. Straszna pomyłka sądowa. A była jedna najstraszniejsza chwila, kiedy ją bóle targaly zabójcze. Słow. Ja wiem, że straszne ś. muszą obcy ludziom zdawać. Słow. O luby! tak S.! tak błąd! Słow. S. sen. Straszne przekleństwo. (= *przejmujące grozę*). Taki S. wyraz oblicza, że gdy go przysięgnę, i dziś mi trwożno. Syrok. Ojczar męczarni nie straszny, gdy na siebie nałoży go kto sam. Zm. S. zawód (= *okrutny, bolesny*). Odzienie straszno czarne, podobne cieniowi. Kołak. Straszno grzmiały grom. K. G. Strasznomówny. Troc. Ty, strasznooki—z krwawą w oczach skazaj! Słow. Straszno-szalony, szalony od strachu. Troc. Straszno-widny zwierz. Gośł. (= *straszny do widzenia*). 2. *przynębiający swoim ogromem, ogromny, obrzydliwy, okrutny, niezmierny; nadzwyczajny, niepospolity, niezwykły*: S. gmach. Straszna góra, głębia. Straszna złość, nienawiść. Gniew S. [S. folwark. Na strasne wode. Strasna wonność. Bał S. S. świat = *odległość nadzwyczajna*] 3. [S.] *brzydki, odczający, szpetny*. <Od **Strach**>

[**Straszować**, uje, owal] p. **Straszyciel**: Tam strasuje. <Od **Straszyciel**>

[**Straszowanie**, a, blm.] czynność cz. **Straszować**.

Straszyciel, a, lm. e, × **Strasznik** *ten*, *co straszyciel, co sieje strach, trwogę*. L. Oni straszyciele, dzięki Bogu, czterema końmi jeszcze nie jeżdżą! Wilk. <Od **Straszyciel**>

Straszycielka, i lm. i forma ż. od **Straszyciel**;

+ **Strasznic**. <Od **Straszyciel**>

Straszyciel, y, ył I. a. + **Strachać**, [**Straszać**, **Straszować**] *przejmować strachem, nabawić strachu, przerażać, przestraszać kogo; grozić komu*: Straszają nas odzież i wiew skóry. L. Równie go straszają, by kozy wilka. Rej. Co straszyciel, stracha ś. Pilech. S. dziecię. Troc. Śmierć mnie nie straszyciel (= *nie jest mi straszna*). S. kogo karami, dymiąją. Straszyciel gdzie = *przeszkadza; duchy dokuczają, kołaczą ś., tłuką ś., marlują, nie dają*

ludziom pokoju: Dlatego do tej karczmy nie śmiano zajechać, iż tak straszyciel, iż nikt cedej noey spokojnie nie wyspał. Oss. Straszyciel w starym zamczysku. Zaczęło po kościele coś S. 2. × S. pieczeń = *zbijać ją walkiem dla skrzeszenia*. L. 3. hut.: S. żelazo, surowiznę = *roztopiwszy, raptownie je oziębiał w formach surowiznowych, aby stężało i zbiałało*. Lab. S. ś. bać ś., lękać ś., struchać ś.: Twoje serce zbiałało, bo ś. burzyciel i szarów straszyciel. Sf. <Od **Strach**, wzgl. **STRACH**>

Straszycielko, a, lm. a p. **Straszyciel**: Straszycielko, które mi nianki straszyciel dzieci. Bobr. <Od **Straszyciel**>

Straszycielny przym. od **Straszyciel**: Powiastki straszycielne. Krasin. <Od **Straszyciel**>

Straszyciel, a, lm. a I. p. **Strach**: Bóg, który jest Bogiem pokoju, dopuszczalibyż, aby dusze od Niego wybrane stawały ś. straszycielami i burzycielami spokojności? Boh. Głos srogi, twarz okrutna, właściwe S. Paszk. Straszyciel widome, urobione dla straszyciel. Kn. Na wróble stawiają ś. straszyciel. Kluk. Szpetny, jak S., mógłby nim dzieci straszyciel. Kn. Kobiety piękne mają mężów wierutne straszyciel, mężowie piękni mają znowu koczokodany. L. (= *czupiradła, maskary, monstra*). Mam w drugiej kompanji wąsala ś., wachmistrza Dobrzyńskiego, co ś. zwie Kropidło. Mick. Straszyciel morskie = *potwory, larwy*. Dusze stawały ś. straszycielami i burzycielkami spokojności. Fantastyczne snują ś. straszyciel. Ciągna ostatek wigierzy: powiemże, jakie złowiono S.? Mick. A S., stojąc zeicha, ciągle słucha, ciągle wdycha. Od. 2. myśl. *papierki kolorowe i pióra rozwieszane na sznurze otaczającym knięię, w celu zatrzymania zwierza postrachem w knięi*, fladry. Zdr. **Straszycielko**. <Od **Straszyciel**>

Straszycielorodny, + **Straszycielorody** *wydający straszyciel, wytwarzający straszyciel, pełen straszyciel*. Troc. Tw. <Straszyciel + **Rodny**>

+ **Straszycielorody** p. **Straszycielorodny**: Noe straszycieloroda. Tw. <Straszyciel + **Rodzic**>

× **Straszyniec**, ńca, lm. ńce p. **Strażnica**. Troc. <Od **Straszyciel**>

+ **Straszyciel** p. **Strachliwy**. B. Sz. <Od **Straszyciel**>

[**Strasnie**] przys. od **Strasny**.

[**Strasny**] p. **Straszny**: Węzokose strasne! Dziw-Dziwo z kocim głową przed wami. Tet. <Straszyciel + **ny**>

Strata, y, lm. y I. *stracenie, utrata, uszczerbek, szkoda poniesiona, ubytek; rzecz stracona*: S. rozumu uczy Fred. M. Lepsza przykreść przed stratą, niżli żal po stracie. Kras. Nie-szczęсна straty żałuje po szkodzie. L. Wielka, ciężka, nienagrodzona S. S. drogiej osoby. Poniesć, oplakiwać stratę. Narazić ś., narazić kogo na stratę. Niepowetowana S. czasu, pieniędzy. Troc. Wynagrodzić komu stratę. Sprzedać co ze stratą. Zakład przyniósł w tym roku stratę, straty. Pokryć straty z kapitału zakładowego (= *nieobor, ufcygl*). S. na wadze przez wyschnięcie towaru. S. na wartości towaru. S. na kruszczu przez upalenie. Nikt bez straty życia lub swobody nie mógł przestąpić zakazanej wody. Mick. 2. × S. *zatrata, zagłada, zagłada, zguba, upatek, ruina*: Na stratę moję uknowane zamysły. Troc. [Posłała dziecko na stratę]. 3. [S., **Stratne**] *wydatki, koszta na wywraty, dziewostę*. <Z(s) + **Trata**>

Strateg, a, lm. owie *dowódca wojsk u Greków starożytnych*. <Gr. strategós>

Stratega, i, lm. owie p. **Strategik**: Wybór sposobu działania, celu i planu wojny, tudzież całe postępowanie znamionują w nim istotnego strategę. Górs. <Gr. stratēgōs>

Strategicznie przys. od **Strategiczny**.

Strategiczność, i, blm., rz. od **Strategiczny**.

Strategiczny i. *tyczący ś. strategji, strategiki, właściwy strategji*: Prawo strategiczne. Plan S. Kolej strategiczna (= przy której budowie i wybieraniu kierunku przeważał wzgląd na obronę kraju i na cele wojskowe). 2. woj.: Klucz S., p. **Klucz**. <Gr. stratēgikōs>

Strategiema, y, lm. y p. **Strategiemat**. Skoczyli do Tatarów przedwcześnie i całą strategiemię popsuli. Górs. <Gr. stratēgēma>

Strategiemat, u, lm. y, **Strategiema podstęp**, *wybieg, fortel wojenny, krok strategiczny dla podjęcia nieprzyjaciela*. Przen.: Sromotna ta ucieczka młodzieńca nie dała z. żadnym strategiematem naprawić. Krasz. <Gr. stratēgēma>

Strategik, a, lm. cy, **Stratega wojskowy** *posiadający gruntowną znajomość zasad strategji, wódcę układający plan działań wojennych*. <Gr. stratēgikēs>

Strategika, i, blm. p. **Strategja**. <Gr. stratēgikē>

Strategista, y, lm. ści *badacz strategji, ten, co studjuje strategję i pisze o niej*: Tak utrzymują strategiści. Sł. wil. <Now. Od Strategja>

Strategja, i, blm., **Strategika** i. *sztuka wojenna obejmująca obmyślenia planów kampanji i skierowanie działań wojennych w sposób wiodący do zamierzonego celu* 2. *plan działań wojennych opartych na strategji, taktyka wojenna*. Przen.: Doskonałym manewrem opiekuńskiej strategji starał ś. odwrócić namiętność moją na inny cel. Sł. wil. <Gr. stratēgja>

Stratniec, nca, lm. ncy p. **Straceniec**. Gl. <Now. zam. Straceniec>

† **Stratjotka**, i, lm. i p. **Stradjotka**: Anibal, Marceła w potrzebie pożywszy, włożył nań stratjotkę punicką. Birk. <Od Gr. stratjōtēs>

[Stratne, ego, blm.] p. **Strata**. <Od Stratny>

[**Stratniak**, a, lm. i, **Stratne drzewko**] *dwa okrągłaki cieniwe, które łączą w budynku obie płatwie, więc na nich opierają ś. szczyty dachu*. <Od Stratny>

× **Stratnie** przys. od **Stratny**: S. żyć lubił, że wkrótce wielkie dostatki pogubił. L.

[**Stratnik**, a, lm. i] *jeden z obrabianych kawałków drzewa, wypełniających na płatach miejsca puste pomiędzy stragarzami*. <Od Stratny>

× **Stratność**, i, blm., rz. od **Stratny**: Czełek osobliwszego szcześcia i osobliwszej stratności, a zatem na końcu niedostatku. Mat.

Stratny i. *który poniósł stratę, poszkodowany*: Jestem ś. na tym kupnie dwa złote. 2. *skłonny do tracenia, utratny, narnostrawny, rozrzutny*: Nie tylko sobie ludzie stratni szkodliwi, ale i Kzpltej bardzo wadzą. Kochan. Omamiony nieprawym polorem i gustem Piotr. co zaczął być stratnym, jest teraz oszustem. Kras. 3. [Stratne drzewko] p. **Stratniak**. <Od Strata lub Stracię>

Stratograf, a, lm. owie *ten, co o stratografji pisze, buda stratografje*. <Od Gr. stratōs + grāphō>

Stratograficzny przym. od **Stratografja**.

Stratografja, i, blm. *opisanie wojny i działań wojennych*. <Od Gr. stratōs + grāphō>

Stratopedarcha, y, lm. owie *uwódcza gwardji lacedemońskiej*. Sł. wil. <Gr. stratopedarchēs>

Stratopedarchiczny przym. od **Stratopedarchja**. Sł. wil.

Stratopedarchja, i, blm. *urząd, obowiązek, władza stratopedarchy*. Sł. wil. <Gr. stratopedarchia>

Stratopeit, u, lm. y *min. minerał z gromady sylkoidów, z grupy wodorokrzemianów, z grupy nontronitu*.

Stratować, uje, ował, [Strętować, Strętować] *podeptać, zdeptać, zgnieść*: Biegąc na koniu, dziecko stratował. Boh. (= rozjechał). Chytrą głowę nogą mu stratuje. Susz. Aponjusza plotkarza wozem kamieniami naładowanym stratowano. Nar. Czegoż ta złość nie tknie ś., czego nie obiera, co ś. po stratowanym ojeu na tron wdziara? L. Dostanie ś. pod czyjeś podkowy i stratowan będzie. Krasin. S. łąki. <Z(s) + Tratować>

Stratowanie, a, blm., *czynność cz. Stratować*. **Stratyfikacja**, i, lm. e i. *układ warstwowi (np. gór)*. 2. *ustrój utworów geologicznych osadowych, tworzących pokłady równoległe, jedne na drugich piętrami ułożone*. 3. ogr., p. **Zasypianie**. <Nł. stratificatio od stratum + facere>

Stratyfikować, uje, ował i. *układać warstwami*. 2. ogr. *przysypywać ziemią*. <Nł. stratificare>

Stratyfikowanie, a, blm., *czynność cz. Stratyfikować*.

Stratygraficzny przym. od **Stratygrafja**: Badania, poszukiwania stratygraficzne.

Stratygrafja, i, blm. *opis tworzenia ś. pokładów skorupy ziemskiej i ich następstwa, geologia*. <Nł. stratigraphia z Łć. stratum + Gr. grāphein>

Strawa, y, lm. y i. *jadło, szczeg. gotowane, żywność, pożywienie, pokarm, wikt, prowizja*: Idący z wojny o swej strawie mają ciągnąć. St. wiśl. S. jego dawana mu była od króla babilońskiego na każdy dzień. Wuj. Jeżeliby była droższe żywność, tedy ma być posłom więcej na strawę dawano. St. lit. Odpraw ich, aby szedzy do wsi, straw sobie kupili. Sekl. (pokarmów. Sekl.). Jana Chrzciciela strawą była szarańcza i miód leśny. Sekl. Stworzenie stworzenia strawą, ryba rybą żyje. Trzt. Na strawę im ze skarbu dają, gdy w drogę jadą. Star. Żołnierzowi o strawie cudzej lżej wojować. Tw. Był pozwany o strawę albo żywność sobie daną. P. cheł. S. bez roboty wieprzem sługę czyni, praca bez strawy osiem. Petr. Pochleba z strawy służy. Kn. Byle ś. strawa wlokła. Kn. Po stole dziękuję ś. opatrności Jego, iż użyzca strawy stworzeniu swemu. Kras. Pracować za łyżkę strawy. S. to posilna. Troc. Gruba S. Warzyć strawy. Zrazu człowiek rękami grzebać musiał w ziemi, musiał walezyć o strawę z zwierzęty dzikimi. Fel. Rzucić psom na strawę (= do pożarcia). Dodawano strawy; dość było taką strawą w pokoju zakadzić, ażeby myszy wytruć i świerszcze wygładzić. Mick. S. bydłca = pasza, karm, obrok, furaz: S, furaz, wszelka żywność dla koni lub innego bydła. Jak. J. Przen.: Psi obiad, psia strawa, potrawa podła, zła. Kn. Podolski wojewoda, on senator prawy, jako z Turkow naczynił ptakom i psom strawy! Wer. Przen.: Psia S., kručza strawa = ścierwo, psie mięso, obies, wisielac, szubienicznik: Wola nań wielkim głosem: zastanów się, psia strawo! P. Koch. Tatarowie, ta psia S. nieraz Polskę plundrowali. Paszk. (te psie juchy. L.). Usłyszysz od niej co godzina, żeś stary, kručza S., próchno i zdechłina. Nar. A tuś mi, psubracie, licha strawo! L. 2. × S. uczta pogrzebowa, stypa: Uczta pogrzebowa, czyli S., powszechną była u Słowian.

Goł. 3. przen. *podsyła, podtrzymanie, podnieta, karm, zasilek*: Próznowanie strawą jest wszelkich złości, namiętności złej zagwią, mamką nieczystości. Kulig. Tłustość jest strawą ogniową. Troc (= *materialem palnym*). 4. †S. *wydatek, ekspens, koszt, strata*. Biel. M. Dostanie ś. go o cudzej strawie. Rys. (cudzym kosztem. L.). Na cudzej strawie hojno sobie poczynać a z cudzej skóry szerzej rzemień krajać. Kosz. Zdr. **Strawka**. Zgr. **Strawsko**. <Z(s) + TRAW(A), p. Trawa, Strawić >

† **Strawca**, y, lm. y I. *zarłok, pożeracz*: S., zarłok. Volek. 2. *marnotrawca, utracjusz, rozrzutnik*. Mącz. 3. *niszczyciel*: Mamy w sobie wkorzonego strawcę wszystkij duchownej siły naszej. Wuj. <Od Strawić >

Strawestować, uje, ował I. *przerobić, przekształcić, przekreślić*. 2. *przerobić utwór poważny na żartobliwy, sparodjować*. <Z(s) + Trawestować >

Strawestowanie, a, blm., czynność cz. **Strawestować**.

Strawić, a, ał i S. ś. p. **Strawić**.

Strawianie, a, blm., czynność cz. **Strawić**.

Strawianie się, a ś., blm. I. czynność cz. **Strawić** ś. 2. *patol. objaw pośmiertny zdarzający ś. w przełyku (oesophagomalacia) i w żołądku (gastro-malacia)*.

† **Strawica**, y, lm. e *strawa licha, zła, bylejaka strawsko*: Wleczę mi ś. S. między ludźmi wszędzie: każdy wesolo buja, kto przy mnie usiedzie. Dziew. Skępiec, acz marnie tu używie świata, wždy mu ś. wleczę S. na lata; hojno do czasu, jako pan używa, a czasem z państwem i pod ławą bywa. Rej. Myśląc o tym wszystkim, ś. myśl wściekła, jakoby ś. do czasu tam S. wlekła. Rej. <Od Strawa >

Strawić, i, ił, nied. **Strawiać** I. (o organizmie ludzkim, zwierzęcym, a właściwie o jego żołądku) *zużyć na korzyść organizmu, przetrawić; zdołać przemieścić ten proces, odbyć trawienie*: Żołądek tego pokarmu S. nie może. Troc. 2. *przen. znieść, ścierpieć, przenieść na siebie, darować sobie*: Nie może tego S., że sąsiad ma ś. lepiej, niż on. Musiał S. niejedną pigułkę (= *połknąć*). S. w sobie żał (= *struć*). S. tę hańbę musiał. Troc. Zastawszy go pełnego tak niestrawionej goryczy, wszystkie trzy damy starały ś. o to, aby go rozweselić. Kaczk. 3. *pożreć, pochłonąć, spotrzebować, stracić, strwonić, zmarnować, zgryźć, zużyć, pożyć, spożyć, zniszczyć, zgładzić*: Wola od bestji być strawieni, niżby do niewoli mieli być przywróceni. Paszk. Nie mogąc dostać zamku, ogniem go strawił. Nar. Armata im krótsza, tym mniej prochu S. potrafi. Jak. J. Co ś. lecie zarobi, to ś. zimie strawi. Dambr. Zebrawszy wszystkie rzeczy swe, jachał w dalekie krainy, tamże strawił wszystkę majątność swą, żyjąc rozpustnie; a gdy wszystko potrawił, począł niedostatek cierpieć. Leop. Strawiła czworo skota. Strawił pieniądze. Troc. Więcej strawił, niżli przemógł. Troc (= *wydał*). Strawiony pracami, wielkiem uciśniony, syt jestem rządu. L. Maligna go w samej porze wieku strawiła. Nies. Przystojna rzecz mi ś. zda, abym pierwszą księgę strawił na pokazaniu przyrodzenia wody. Syk. (= *poświęcił, zajął*). Stuchaj! twój pożar jeszcze w maleńkiej iskieierce, a już cię strawił, już cię zwiędniałym uczynił. Słow. Wystawił sobie pomnik tak wspaniały, że go długie wieki nie strawią. Choin. Przen.: Bież, co strawi drogi koń wiatronogi. Km. (= *prze-*

biegnie, przeleci). S. czas, godziny nad czym. Troc. O! piękne i szczęśliwe dni z wami strawione. Jabł. (= *przeżyte*). Anzelm długi czas na wywieszeniu Tatarów strawił. Birk. (= *spędził*). Chcę u was ostatek wieku mego, póki go stawa, S. Baz. Od młodości swęj strawił na swęjwoli wszystkie lata i wszystkie czasy swoje. Rej. Wiek swój wszystek bez małżeństwa strawił. Warg. Odszczepieństwo ze strony sukcesji papieżów strawiło lat 124. Zigr. S. ś. *strawić siebie; zostać strawionym, ulec strawieniu*: Przeszłość spłonęła i strawiła ś. <Z(s) + Trawić >

Strawienie, a, blm., czynność cz. **Strawić**: S. pokarmu, żywności, czasu. Troc. S. pieniądze, majątności swoich. Troc.

Strawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Strawić** ś.

× **Strawina**, y, lm. y, × **Strawnica** fizj. *przewód powstający z ciał białkowatych w żołądku, pepton (peptonum)*. <Od Strawić >

Strawka, i, lm. i p. **Strawa**: Od strawkim matczynej odsadził Anceja. Zebr. <Od Strawa >

Strawne, ego, blm., × **Strawunek** *pieniądze na strawę, na wyżywienie ś.*: Pięć złotych na S. pachotkowi dosyć. Alb. Nie ma strawnego czym zapłacić lokajom. Boh. Musi być jeszcze u pana moje miesięczne, S., moje roczne, moje zasługi, moje suche dni. L. Miewali dawniejszych czasów posłowie od województw swoje opatrzenie na sejm, czyli S., które dalekością drogi i drogością czasów miarkowano Skrzet. (= *djęty*). Strawnego nie zapłacił za miesiąc. Troc. Ś. poselskie, prokuratorskie. Troc. S., nadrożne, × w ija tyk. Dajęć ten w ija tyk a. S. podróżne. Nies. S., dodatek do pensji ofejałiście kolejowemu w czasie pełnienia przez niego służby. [S., pieniądze dane służącemu na wyżywienie ś. w miesiące]. Woj.: S. = *pieniądze płacone rotmistrzowi na utrzymanie, kuchenne*. Przen.: †S. niebieskie = *komunja, Najśw. sakrament, którym opatrują umierającego*, w ija tyk: Przyjął i najśw. Eucharystją, S. do nieba potrzebne. Birk. Strawnym niebieskim posilony, umarł. Tw. <Od Strawnny >

× **Strawnica**, y, lm. a p. **Strawina**. <Od Strawnny >

† **Strawnik**, a, lm. cy *stółownik*: S., co strawę u kogo za pieniądze ma. Kn., Troc. <Od Strawnny >

† **Strawno** jest gdzie = *jest drożyzna na żywność*: S. w tym mieście było. Troc. <Od Strawnny >

Strawność, i, blm. I. rz. od **Strawnny**: Dla lepszej strawności żołądka racyście sobie pójść piechotą. L. 2. †S. *produkty spożywcze, żywność, wikt*: Nanieśli nam chłopci bardzo wiele przepiórek przy inszej strawności. Warg. <Od Strawnny >

Strawnny I. przym. od **Strawa**, *żywnościowy, spożywczy, jadalny*: Spizarnia strawnna. Urs. Ta, która gierady bierze, do strawnych a. śniednych rzeczy domowych nie nie ma. Sz. Kiedy ludzie więcej rzeczy strawnych na targ nie przywożą... Tyt. pr. magd. Cena trunkom i rzeczom strawnym ma być stanowiona przez urząd grodzki. St. lit. Szafarz rano na kupowanie strawnych rzeczy wychodził. Skar. Skanderbeg Turkom dziękował, pieniądzmi je darował i strawnymi rzeczami na drogę ratował. Baz. Co tam znajdują strawnego, to z sobą biorą. Paszk. Strawne rzeczy teraz drogie. Troc. Płacę mu co miesiąc 30 złotych oprócz strawnych pieniędzy.

Boh. Strawne a. strawne pieniądze. Troc. Koszt S. Troc. Pieniądze strawne posłom ziemskim, wyprawując ich na sejm; jeśliby była drogość żywności, tedy ma być posłom więcej na strawę dawano. St. lit. 2. *łatwy do stawienia*: Potrawa strawna. 3. *łatwo trawiący*: S. ma żołądek. Troc. Co za bieda mieć żołądek S., a nie mieć swej kuchni! Boh. Możeż kto mieć nade mnie zdrowszy i strawniejszy żołądek? L. Nie każdy jednako ma S. żołądek. Pot. Kiedy oddać czynsze, nie ma nic, a jest na strawno drużyny. Wad. (= *mające dobry apetyt, dobrze jedzące, żarłoczne; na darmozjadów*). Przen.: Ma S. żołądek = *wiele znieśie, mało wrażliwy na obelgi, na nieprzyjemności, bez ambicji*: Nawymyślaj mu, upokorz go, a on nie! — S. żołądek. 4. [S.] *potrzebujący dużo pożywienia, żarłoczny*. <Od Strawa i Strawić>

† **Strawować, uje, ował i. żywić, karmić, stolarować; podejmować; dawać strawne**: Oblężeni prosili, żeby ich w niewolę wzięli i strawowali. Warg. Barzilaij strawował króla, gdy mieszkał w Machanaimie, bo był bogaty; a rzekł mu król: ty pójdziesz ze mną, a S. cię będę z sobą w Jeruzalimie. Bud. (będę cię chował przy sobie. B. G.). S. posła na sejm, deputata na trybunał, prokuratora do grodu. Troc (= *dawać mu djety*). 2. *chować, utrzymywać*: Każdy ociec dziecię S. powinien. Troc. † S. *ś. żywić ś., utrzymywać ś., stolarować ś.*: Podróżnemu trzeba w trzos pieniędzy nakłaść, aby miał czym ś. S. na dworze. Wuj. Wyprawując ś. na wygnanie, nie miał, czymby ś. strawował. Kosz. Dawniej każdy szlachcic ze swego lub zdobyczy na wojnie S. ś. musiał. Papr. S. ś. i konie do Rzymu musiałem. Troc. <Od Strawa>

† **Strawowanie, a, blm., czynność cz. Strawować**.

† **Strawowanie się, a ś., blm., czynność cz. Strawować ś.**

× **Strawunek, nku, blm., p. Strawne. Sł. wil.** <Od Strawować>

[**Straziak, a, lm. i] policjant.** <Zam. Strażak>

Straż, y, lm. e, † Straża, [Straża] i. strzeżenie, pilnowanie, nadzór: Zostawił król dziesięć nałożnie swoich dla straży domowej. Leop. (aby przyglądały domu jego. Leop.). Jeden pies zdalny ku straży bydła od wilków, drugi ku straży domowej od nieprzyjaciela. Trzyc. Idź na S. w róg ulicy. L. (czyhać, czatować. L.). S. odprawować, trzymać. Troc. (= *wartować*). S. w dzień i w noc nad nami wkoło położono. Piel. (= *zaprowadzono*). S. kolejną bez braku na sięśmy włożyli. Piel. (= *podjęliśmy ś. straży*). On zadrży, jak dziecię, odprawując swe straże. Or. - Ot. Przen.: *czujność, czuwanie, bacność*: Znajmy swe niedostatki, a tam największą około siebie S. miejmy, gdzieśmy najślabi i do czegośmy z natury skłonni. Skar. Żył w prostocie, w straży od złego i w serca czystości. Chr. (= *w wystrzeżeniu ś., strzeżeniu ś. złego*). S. nad sobą, pilnowanie siebie samego. Kn., Troc. Ty będziesz widział moja białe kości w S. nie oddane kolumnowym czołom. Słow. 2. *areszt*: Wolna czyli polityczna S. była u Rzymian, kiedy kogo dawano pod S. konsulowi albo senatorowi. Pileh. Jaropełka Bolesław pod strażą w Krakowie osadzić kazał. Stryjk. (= *pod kluczem*). Nie wiem, za co mię trzymacie pod strażą. Mick. 3. *ludzie, których zadaniem jest strzec, pilnować, wartować, warta, wartownicy, stróże, strażnicy, konwój, eskorta, czaty; patrol, rond*: S., warta: większa lub mniejsza licza żołnierzy pilnujących miejsca jakiego od

doby do doby. Jak. J. Główna S., odwach. L. S. (warta) zaraz przysła. Troc. S. na ulicy hultajów zabrała. Troc. S. (szylwacha) ś. pytała. Troc. Po S., po wartę posłać. Troc. S. go wzięła. Troc. S. nocna. Troc. S. konna, piesza. Troc. S. na bocianiem gnieździe. Troc. Jeśliś dobry gospodarz, miej na złodzieje S. Troc. S. u wszystkich bram postawili. Skar. Postaw, Panie, S. ustom moim. Skar. S. poboczna. Troc. S. przyboczna (= *guardja*). Pierwsza S. = *forpoczta*. S. plecowa. (Troc), tylna = *arjergarda*. Ś. przednia, przednie straże = *awangarda, † awangardja*. (= *S. osłaniająca armję z tyłu*). S. chorągiewna. Gemb. S. ogniowa. S. ziemska (= *strażnicy ziemscy*). S. więzienna, leśna. S. królewska. Czujność straży. Mick. Na zegarze bije północ, milczą straże. Mick. Przen.: Pod strażą obyczajów. Rzew. 4. *czas od jednej zmiany straży nocnej do drugiej*: Rzymianie cztery mieli straże: pierwsza była po zachodzie słońca, druga trzy godziny po pierwszej, trzecia o północy, a czwarta trzy godziny przed świtem. Troc. U dawnych noc dzielono na czworą S., z których każda po trzy godziny trwała. Sekl. Sługa, nie dowiedziawszy ś. czasu przyjścia pana swego, cierpliwie czekał tak pierwszej, wtorej, jako i trzeciej straży. Żarn. Powstań, człowiecze, w nocy na początek straży. Wuj. 5. *rada królewska*: S., czyli rada królewska, do dozoru egzekucji praw królowi dodana, składała ś. z prymasa, z pięciu ministrów i sekretarzów. L. 6. *leśn. część lasu, będąca pod dozorem jednego podleśnego; rewir w puszczy Białowieskiej*: Na wycieczkach w różne straże nieznaney puszczy. Sienk. Bóg prawami swemi, jakby strażą zwierzchnią, majątności naszych broni. Karnk. <Zap. Czes. stráž(e) zam. stróż(a)>

† **Straża, y, lm. e, [Straża] i. p. Straż. Troc.** Lekkie jeździć na straż, na haki, zasadki, przywieść nieprzyjaciela w pośrodek gromadki. Biel. M. Przen.: Dusze, które poczciwość kochają, innych nad enotę straż nigdy nie znają. Lubom. Możliwsza szlachta odwołała zbrojną czeladź, którą na straż do Wodoktów była wysłała. Sienk. 2. a. *Obchód, Odstęp kol. część szlaku kolejowego, powierzona pieczy dróżnika*. <p. Straż>

Strażacki przym. od **Strażak**: Wóz S. Przybory strażackie (= *pożarne*). Koszary strażackie. Święto strażackie. Hełm S. <Od Strażak>

Strażaczka, i, lm. i żona strażaka. <Od Strażak>

Strażak, a, lm. cy żołnierz straży ogniowej. <Od Straż>

× **Strażni p. Strażniczy**: Strażnia izba. Troc. <Od Straż>

Strażnica, y, lm. e i, a. Strażniczka forma ż. od **Strażnik**. Przen.: Zgoda, najwierniejsza wolności naszej S. Biel. M. Stała na wzgórk po tętna twierdza, S. miasta przyległego. Nar. 2. *budka dla strażników, dla szyldwacha, dla stróża; miejsce straży, kordegarda*: Na strażnicy Pańskiej jestem, stojąc ustawicznie we dnie. Wuj. (na wysokim miejscu, skąd daleko widzieć może; na straży stoję. B. G.). Zbudowałem w tej więzy strażnicę. Rej. Upatrywać będzie, by z strażnicy wysokiej, gdzieby który eo najbliższy i najprędszy był obtów. Jan. S. dla szyldwachy. Troc. S. = *budka dla szyldwacha*. Gemb. S. kolejowa = *domek dróżniczy*. 3. *wieża dla straży, czatownia*: Z wieży wysokiej a. z strażnicy, która była nad morzem, oznajmiono, że idą dwie galerze. Warg.

(= z latarni morskiej). S. nadmorska. Troc. 4. *spozstrzegalnia, obserwatorium astronomiczne*: S. na gwiazdy, gwiazdarnia, gwiazdalnia, obserwatorium L. S. dla upatrowania biegu gwiazd. Troc. 5. myśl. *huda do czatowania na zwierza*. 6. woj. *baszta; reduta*, X *strażyniec*, X *straszyniec*. <Od Strażnik i strażny>

Strażnictwo, a, blm. I. *straż, pilnowanie, dozór, nadzór*. 2. p. **Strażnikostwo**. <Od Strażnik>

[Strażniczek, czka, lm. czkowie] **stróż**: U two-go łóżka strażniczką będę. <Od Strażnik>

Strażniczenie, a, blm., czynność cz. **Strażniczyć**.

Strażniczka, i, lm. i I. p. **Strażnica**. Przen.: Panno święta, strażniczko i opiekunko moja! St. wil. Izba, S. praw i swobód naszych. St. wil. 2. *żona strażnika*. <Od Strażnica>

Strażniczy, **Strażnikowski** przym. od **Strażnik**: Przy pobocznych drózkach strażnicze domki są stawione. Troc. Strażnicze ognio na swych miejscach płoną. Od. X **Strażniczy**, ego, lm. owie p. **Strażnik**. Troc. S., *speculator*. <Od Strażnik>

Strażniczyć, y, yI, **Strażnikować** być strażnikiem, pełnić obowiązki strażnika. <Od Strażnik>

Strażnik, a, lm. ey, X **Strażniczy** I. ten, co pełni straż, co pilnuje, stróż, wartownik: S. wieży. Troc. I sam S. bywa w łykach. Kn. S. ziemski = *policjant prowincjonalny*. S. starszy, młodszy. Przen.: Z kimże cię porównać, wielki bojownik, wielki tryumfatorze, ojczyzny strażniku! Groch. (= obrońco). Górę swawola bierze, nie widać strażnika, ani przy tym nieszczęsnym okręcie sternika. Groch. S. leśny. S. przy rogatkach, wizytator, celnik, akcyznik. L. (= *rewizor rogatkowy*). Djabli nadali tego strażnika: zabrał nam wszystko. L. 2. [S.] *policjant*. 3. † **Strażniki** = *notatki, adnotacje dla pamięci*. Strażniki dla pamięci spi-ane. Sekl. 4. † S., gór. *przelozony nad czeladzią górniczą w Wieliczce*. Łab. 5. kol.: S. kolejowy = *drożnik kolejowy*. S. sygnałowy (= *strażnik przy sygnale*). S. obchodowy, p. **Obchodnik**. 6. woj. = a) *dowódca straży przedniej*, strażnik polski. Górs. b) *dygnitarz wojskowy, mający w XIV w. obowiązek bronić, ochraniać Podole i Ukrainę od napadu Tatarów, a następnie synekurzysta, zasiadający tylko w sądach wojskowych*: Strażnicy: koronny wielki i polny, oraz litewski wielki i polny. Gl. S. wielki koronny, S. wielki litewski. Troc. <Od Strażny>

Strażnikiewicz, a, lm. e, **Strażnikowicz** syn strażnika. <Od Strażnik>

Strażnikiewiczowa, ej, lm. e, **Strażnikowiczowa** żona strażnikowicza.

Strażnikowiczówna, y, lm. y, **Strażnikowiczówna** córka strażnikowicza.

Strażnikostwo, a, **Strażnikowstwo** I. lm. a, **Strażnictwo** urząd, godność strażnika. Troc. W nagrodę swych zasług wziął S. litewskie. Nies. S. polne. St. wil. 2. blm., zb. *strażnik z żoną*: Państwo S. przyjechali. <Od Strażnik>

Strażnikowa, ej, lm. e *żona strażnika*. Wielka S. S. oboźna.

Strażnikować, uje, ował p. **Strażniczyć**: On mi sam i przy mistrzach wszędy strażnikował. Iz. <Od Strażnik>

Strażnikowanie, a, blm., czynność cz. **Strażnikować**.

Strażnikowicz, a, lm. e p. **Strażnikowicz**: Czacki, brat jego stryjeczny, S., książę Eustachy Sauguszek wyruszyli razem do Gdańska. And. <Od Strażnik>

Strażnikowiczostwo, a, blm., **Strażnikowiczostwo**, **Strażnikowiczostwo**, **Strażnikowiczostwo** *strażnikowicz z żoną*. <Od Strażnikowicz>

Strażnikowiczowa, ej, lm. e p. **Strażnikowiczowa**.

Strażnikowiczówna, y, lm. y p. **Strażnikowiczówna**.

Strażnikowski p. **Strażniczy**: Posłane pułki strażnikowskie przodem. Jabł. <Od Strażnik>

Strażnikowstwo, a, lm. a p. **Strażnikowstwo**. <Od Strażnik>

Strażnikowy należący do strażnika. <Od Strażnik>

Strażnikówna, y, lm. y *córka strażnika*. <Od Strażnik>

X **Strażny** p. **Strażowy**: Strażne rotty, *praetoriana phalanx*. Brud. † **Naprawnik** S., p. **Naprawnik**. <Od Straż>

Strażować, uje, ował stać na straży, na warcie, odbywać straż: Półkownik w stannicy z chorągwią strażował. Nasze chorągwie strażujące nierychło tego ruchu postrzegły. Grab. Strażując przy skarbie, ten ofiar swoją osobą nie rozporządza. Sienk. <Od Straż>

Strażowanie, a, blm., czynność cz. **Strażować**: Widocznie nie mieli żadnego do strażowania i czujności powodu. Sienk.

Strażowy, X **Strażny**, X **Strażni** przym. od **Straż**: Ogniska, oprócz strażowych, gasły, obóz uciszał ś. Sienk. <Od Straż>

X **Strażyniec**, ńca, lm. ńce p. **Strażnica**: S., reduta, baszta czworokątna. Troc. Przy każdej bramie obozu był S., zawsze napełniony żołnierzami. Stasz. <Od Straż>

[**Straż**, ębu, lm. ęby] I. *rana*. 2. *zrąb*. <Ze Sraż = Zrąb>

Strażbić, i, ii, † **Strażbić**, nied. **Strażywać**, † **Strażować** I. *zwołać trąbieniem; trąbiąc zebrać, zgromadzić*: Ledwo ś. przyszło obozowi w kupę S. i szyk sprawić. Biał. **Strażbić** chorych do niego zgraje. Mias. (= *zgromadzę, ściągnę, zbiorę*). 2. [S. ziarno] = *zjeść, jak to czynią owady lub myszy, tak że tylko plewa zostanie*. 3. myśl. *zwołać w lesie psy gwałcie odpowiednim sygnałem na trąbce*. S. ś. I. *zwołać ś. trąbieniem, zebrać ś. na skutek trąbienia*. 2. *upić ś., spić ś.* <Z(s) + Trąbić>

Strażbienie, a, blm., czynność cz. **Strażbić**.

Strażbienie się, a ś., blm., czynność cz. **Strażbić** ś.

Strażywać, uje, ywał i S. ś. p. **Strażbić**.

Strażywanie, a, blm., czynność cz. **Strażywać**.

Strażywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Strażywać** ś.

Strażać, a, aI i S. ś. p. **Strażać**.

Strażalność, i, blm., rz. od **Strażalny**.

Strażalny chem., p. **Odsadzalny**. <Od Strażać>

Strażanie, a, blm. I. czynność cz. **Strażać**. 2. chem. *opalenie cząstek w płynie skutkiem dodania odczynników*. Łab. S., *praecipitatio*, jest to owa praca, podczas której ciało roztworzone w roztworzyteliu tak ś. z niego wyrwywa, że oddzielone od niego na widok wychodzi. Krum.

Strażanie się, a ś., blm., czynność cz. **Strażać** ś.

X **Strażec**, cka, lm. eki *osad*. Łab. <Od Strażać>

Strażenie, a, blm., czynność cz. **Strażać**: S. mokre a. ś. staje dobrowolnie, a. przez dodanie trzeciego ciała, które ś. nazywa *strącającym, praecipitans*. Krum. Układają sposoby strącania tego faworyta wyniosłego. L.

Strącenie się, a ś., blm., czynność cz. Strącić ś.

Strącić, i, il, † Strącić, nied. **Strącać** 1. *trącający rzucić; zepchnąć, zwalić*: Jeden ś. o drugiego otrącają, misy przy stole stręcali. Kosz. Złoczyńców tych z muru stręcono. Leop. Pycha niech twojej głowy nie zamęca, bo takich na łeb własne głupstwo stręca. Drużb. S. gruszkę kamieniem, żerdzią. Troc. Strącił go z mostu, z góry. Troc. S. kogo w przepaść. Pan Bóg złe anioły strącił do piekła na wieczne potępienie. Skar. Strącisz w przepaść złe duchy i ludzi przekłetych. Dm. Czy ostatnie działo, z łoża stręcane, w piasku paszczę zagrzebało? Mick. W przerwach bił ś., jak anioł stręcony. Krasin. Przen.: S. kogo z tronu, z urzędu = *złożyć*: Kazał go strącić, jako przeciwnika swego. Rej. Strąceni zawsze na tron chcą wrócić stręcony. Wyb. Z tronu Jagiellów zostanie stręcony. Fel. Swawola żołnierska wynosi i stręca imperatorów. Lel. Pretor Albinus za ukamienowanie świętego Jakóba bez swego przyzwolenia arekaptłana z urzędu strącił. Kajs. Przen.: *zepchnąć z piedestału wysokości, pograćżyć w nicości, zgnieść, upokorzyć*: Okrutni ludzie nie przychodzą do starości: kiedy najbardziej poczynają dziwy pachać, tedy ich Pan Bóg stręca. Damb. Stręcony rywał wracał do dawnego nicestwa. Szaj. Przen.: S. komu eo z należności = *odtrącić, potrącić, wytrącić, odjąć, odliczyć*: Przy wypłacie stręcono mu 5%. Wyliczył mi należność, stręcivszy sobie za marki pięć złotych. Stręcono jej z zaśług rubla za wyrządzone szkody podczas służby. 2. † S. *strząsnąć, odrzucić*: W tył włos stręcony powietrza zganiał. Otw. 3. † S., [S.] *złamać, skrócić*: S. komu karki. Troc. [Konik se strącił kark]. Przen.: Strąciło takie szczęśliwe powodzenie naszych serca Krzyżaków. Błaż. (*dejecerunt haec animos*. Krom.). 4. † S. *odstręczyć, zrazić, odciągnać, odwieść*: Szatan wszelką ehytrość swoją na wiernych wypuszcza, aby jedno mógł strącić od prawdy nam na wieki pożytecznej. Gil. 5. [S.] = a) *spędzić*: S. owce do kupy. b) *ściąć*: S. komu głowę. Obiecał ciębie ostrą szablą S. c) *zniszczyć*: Strąć. Boże, takie kochanie. 6. żart. *zjęść*: Strąciłem znakomitą cząstkę wybornie sporządzonej huzarskiej pieczeni. Wilk. 7. chem., p. **Osadzić**. S. ś. 1. † S. *zatknąć ś., spotkać ś. z kim, natknąć ś. na kogo*: Gdy ś. tam sama uwija, z dziewoją ś. strąci z Nonakru, i w lot płomień w kościach mu zamaci. Zebr. 2. [S. ś.] (o bydle) *zatrzymać ś. na pastwisku i paść ś.* 3. gm. *spić ś., upić ś.* <Z(s) † Traćić>

[**Strącka, i, lm. i, Strątek**] strącenie z ugodzonej opłaty. <Od Strącić>

[**Strącowiny, in, blp., Strąkowiny**] grochowińny. <Od Strącze>

[**Strącz, a, blm.**] gra chłopców, zwana tak od strącania z wierzchu ręki patyka, strączem zwanego, i podbijania go w lot końcem dolnym kija w tejsze ręce trzymanego: Gra w strącza. <Od Strącić>

Strączasty, Strączysty, † Stręcny 1. pełny strąków, mający strączki: Groch S. Kluk. 2. strąkowaty, strąkowy, mający podobieństwo do strączków. <Od Strącze>

× **Strącze, a, blm.** 1. zb. strąki, strączki: S. puszcza groch = strąkowacieja. Kn. [Groch w strączu]. 2. bot. S. słodkie, p. Szarańczyn. <Od Strąk>

Strąced, eje, al, Strąkowacieć dostawać strąków, puszczać strącze, strąki. Troc. <Od Strąk>

Strączek, czka, lm. czki 1. p. **Strąk**: S., *legumen*, jest okrycie owocem podobne lupinie, ale ziarna z jednej tylko strony spojenia wiszą, jak u grochu. L. 2. Strączki świętojańskie, p. **Bób**. 3. † S. *pewna waga*: Roku 1536 denar jeden był równy kłosom sześciu, kłos ziarnom dziewięciu, 3 ziarna = S. 1. Ostr. <Od Strąk>

Strączenie, a, blm., czynność cz. **Strąced.** **Strączka, i, lm. i** część należności, stręcana sąźniarzom za złe ulżenie roboty. Śl. wil. (por. Strącka). <Zam. Strącka>

Strączkowaty, Strączkowy, × Strączkowaty, × Strączkowy podobny do strączka. <Od Strączek>

Strączkowy 1. przym. od **Strączek**: Rośliny strączkowe = *których owoce są strączkami*. 2. p. **Strączkowaty**. <Od Strączek>

Strącznik, a, blm. *pierwiastek główny roślin strączkowych* (leguminium). Śl. wil. <Od Strąk>

Strączowy 1. przym. od **Strącze, strąkowy**. 2. bot.: Szarańczyn S., p. **Szarańczyn**.

Strączyca, y, lm. e bot. (halidrys) roś. z gromady wodorostów, z rzędu ciemnic, z rodziny laminariace. <Od Strąk>

Strączyn, u, lm. y bot. (virgilia) roś. z rodziny motylkowatych. Gatunek: S. żółto-drzewny a. **Żółto-drzew** (v. lutea). <Od Strącze>

Strączyna, y, lm. y łuska strąkowa, strąk czczy, bez ziarna. Kn., Troc., Karez. <Od Strąk>

Strączyniec, ńca, lm. ńce bot. (cassia) roś. <Od Strączyn>

Strączysty p. Strączasty: Roślina strączysta. Haur. Słonecznik S. L. Ziele strączyste. Troc. Przen.: [Podziwiła Hanusia tę czarną głowę strączystą a taką przemądrą]. Ork. (= *kolturniastą*). <Od Strąk>

Strączywo, a, blm. *wszelka roślina strączkowa, jak groch, bób, fasola*. Śl. wil. <Od Strąk>

[**Strąd, u, lm. y**] fl., p. **Strand**. <Nm. Strand>

[**Strądować, uje, owa!**] p. **Strądować**. <Nm. stranden>

[**Strądowanie, a, blm.**] czynność cz. **Strądować**.

[**Strądowe, ego, blm.**] fl. *opłata brzegowego, ładowe, opłata za zajęcie brzegu przez handlarzy wodnych*. <Od Strąd>

[**Strądowy**] fl., przym. od **Strąd**: Szołtys S. = *nadzorca brzegu morskiego*. Pisarz S. = *kontroler a zarząca poborca czynny na strądzie*. <Od Strąd>

[**Strąg, a, lm. i**] *pstrąg*. <Zam. Pstrąg>

[**Strąga, i, lm. i**] 1. *koszar na owce*. 2. *miejscie zagrodzone do dojenia owiec; bok koszara z powycinanymi oknami na przepuszczanie owiec przy dojeniu*: Wkrótce poogradzano dla owiec koszary ze strągami obok pierwszej jaty. Tet. Po trzecim razie wysypał węgle na ziemię przed strągą. Tet. <Rum. strungă>

[**Strągarz, a, lm. e**] p. **Stragarz**,

Strągiewka, i, lm. i ryb. dwa miedziane druciaki, skięcone potrójnie lub grubiej, złączone razem i zakończone uszkami a chroniące włosień wędkę od przecięcia przez szczupaka.

Strąk, a, lm. i, [**Strąk, Strąnk**] owoc pochodzący z słupka jednokrotnego, pekający na dwie lupiny. Rost. S., *siliqua*, jest okrycie tylko z dwóch części złożone, w którym nasiona do obu szwów są przyzepione. Kluk. W strąku jest bob, groch. Troc. S. czezy (Troc) = *łuska strąka, strączyna*. Żart.: Strąki na głowie = *kolturny wiszące kosmykami*. Zdr. **Strązek**. <STRĄK>

Strąkowacenie, a, blm., czynność cz. **Strąkowacieć**.

Strąkowacieć, eje, ał *stawać* s. *strąkowatym*, *puszczać*, *wypuszczając strąki*: Strąkowacieje groch, strącze puszcza. Kn. <Od Strąkowaty>

Strąkowato przys. od **Strąkowaty**. L.

Strąkowaty, **Strąkowy**, × **Strękowaty**, × **Strękowy** *podobny do strąka*. L. <Od Strąk>

Strąkowiec, wca, lm. wce bot. p. Judaszowiec. <Od Strąk>

[**Strąkowiny**, in, blp.] p. **Strącowiny**. <Od Strąkowy>

Strąkowy I. przym. od **Strąk**: Łuska strąkowa. Troc. 2. p. **Strąkowaty**. 3. bot.: Rośliny strąkowe (leguminosae) rodzina roślin kwiatowych *dmulściemnych*: Rośliny strąkowe dzielą s. na trzy podrodziny a. plemiona: motylkowatych, brzołkowatych i czułkowatych. <Od Strąk>

[**Strąna**, y, lm. y] p. **Strená**. <Zam. Stryna>

× **Strąt**, u, lm. y p. **Osad**. <Od Strącieć>

[**Strątek**, tku, lm. tki] p. **Strącka**. <Od Strącieć>

[**Strech**, a, lm. owie a. y] p. **Strych**.

† **Strecha**, y, lm. y p. **Strzecha**. Troc, L. <Zam. Strzecha>

Strechajz, u, lm. y, **Strechajz** hut. *żelazo podobne do siekacza kuchennego, służące do oglądania naczyń szklanych*. Torz. Skło z tygła wyjmując, będzie czyste, a gdy go strechajzem żelaznym dotyka s., brzydnieje. Torz. <Nm. Streicheisen>

[**Strechlały**] *ponury, małoduszny*. <Zam. Struchlały>

† **Stredź**, **strdzi**, blm. *miód*. B. Sz. Jad nigdy nie będzie rychlej dan, jedno w słodkiej strdzi. Gł. <STR(E)D>

Strefa, y, lm. y I. × S. *pas, smuga, pręga, kresa*: S., stroka, pas, pasek w materji, kreska. L. Strefy papierowe były jak linje jakie. Dudz. (= *smugi na papierze*). S. na szacie. Troc. S. na szacie, breta, stroka. Kn. Ręcznik biały z czerwonymi strefami. Troc. [Strefy] – *pasiki, prążki na pasie*. 2. † S. *linja, kreska, sztrych na piśmie, przekreślenie*. Przen.: *sztrych, rys: Latronem aliquem describere, łotra własnymi jego strefami, jaki jest, wystrychnąć*. Mącz. 3. × S. *wstęga, wstążka, szarfa*: Wstążka, S., którą kobiety obwiązują sobie głowę. Bobr. 4. *linja wysokości, stopień wysokości, przestrzeni, warstwa, sfera*: Wyższe podgórza Tatrów pokryte są śniegiem w górnej swej połowie, ale niema go całkiem w strefie niż-zej. St. wil. Przen.: Tak gorąco pragnął wnijsić koniecznie w najwyższe strefy towarzyskie. Krasz. 5. bud., p. **Nadbrusie**. 6. *gie. jeden z pasów, na które podzielono powierzchnię ziemi pod względem klimatycznym*: S. gorąca (między zwrotnikami), umiarkowana (między zwrotnikiem i kołem biegunowym): zimna (między kołem biegunowym i biegunem). S. świata, *zona mundi*, kraj świata różniący s. ciepłem lub zimnem Dudz. Dawniej mniemano, że S. zgorzała jest niezamieszkaną. Stasz. S. podgorzała, ogorzała. Stasz. Pas umiarkowany dzielili na pomniejszych pasy, nazwane strefami, *climata*, mniemając, że miejsca na jednej strefie ziemi położone jednako miewają ciepło. Hube Zdr. **Strefka**, † **Strewka**. <Nm. Streif>

[**Strefka**, i, lm. i] p. **Strefia**.

[**Strefia**, i, lm. e] p. **Strefia**.

Strefiasty p. **Strefisty**. Bobr. Kolor S. Łab. <Od Strefa>

I. **Strefienie**, a, blm., czynność cz. I. **Strefić**.

I. **Strefić**, I, II, **Strefować** *oznaczać strefami, smugami, paskować, pręgować, kreskować, kreślić, rysować, sztrychować, sztychować*: W misterne szyła wzory cud dzieła nieścięgly złotej ciągiem igły, tu żywiły porządkiem floryzując w cień, dom ojezysty strefiła. L. Dwa stąd, dwa zowad niebiosa strefują pasy, *secant*. Zebr. (= *przecinają, dzielą, przedzielają*). <Od Strefa>

2. **Strefić**, I, II, **Strefnić** *uczynić co trefnym, niekoszernym, nieczystym podług przepisów religji Mojżeszowej*. L. S. s. (u Żydów) *skalać s. rzeczą trefną*. <Z(s) + 2. Trefić>

[**Strefić**, I, II] *trafić, odgadnąć*: Doktor dobry, bo mu strefiól. † S. s. p. **Strafić** s. <Z(s) + 1. Trefić>

[**Strefie**, a, lm. a] *ozłoba z wstążek panny młodej w dzień ślubu*. <Od Strefa>

I. **Strefienie**, a, blm., czynność cz. I. **Strefić**.

2. **Strefienie**, a, blm., czynność cz. 2. **Strefić**.

[**Strefienie**, a, blm.] *czynność cz. [Strefić]*.

Strefienie się, a s., blm., czynność cz. **Strefić** s. † **Strefienie się**, a s., blm., czynność cz. † **Strefić** s.

[**Strefienie się**, a s., blm.] *czynność cz. [Strefić s.]*.

Strefisty, **Strefiasty**, × **Sztryfiasty**, † **Stryfiasty** *pełen stref, strefowany, w strefy, smugi wykonany, paskowany, pręgowany*: Jowisz zwierzyńiec wkoło wieńczy streflistym opasem. Książ. Złotostrefisty, złotem bramowany. Kn. <Od Strefa>

Strefka, i, lm. i I. p. **Strefa**. 2. [Strefki] *wstążka ułożona falisto na pierze, stanowiąca część ubioru głowy druchny*. <Od Strefa>

[**Strefia**, i, lm. e, **Strefia**] *pończocha*. Zdr. [Strefelka]. <Nm. Streifel>

Strefnić, I, II i S. s. p. 2. **Strefić**.

Strefnienie, a, blm., czynność cz. **Strefnić**.

Strefnienie się, a s., blm., czynność cz. **Strefnić** s.

Strefować, uje, ował p. I. **Strefić**. <Od Strefa>

Strefowanie, a, blm., czynność cz. **Strefować**.

Strefowy przym. od **Strefa**: Taryfa strefowa = *określająca cenę biletów na kolejach żelaznych według tego, w jak odległym pasie leży cel podróży*: Bilety okólne i strefowe (= *obliczone według taryfy strefowej*). <Od Strefa>

[**Strefunek**, nku, lm. nki] p. **Strafunek**. <Od [Strefić] = Trafunek>

I. [Strega, i, lm. i] p. **Struga**. <Zam. Struga>

2. [Strega, I, lm. i] *strzyga*: Ohydna S., ona nigdy nie śpi. Słow. <Włos. strega>

Strejcha, y, lm. y piern. *glanc do pierników*. <Nm. Streiche>

Strechajz, u, lm. y p. **Strechajz**: *Strechajze, żelazo do siekacza kuchennego, potrzebne do oglądania naczyń szklanych*. Torz. <Nm. Streicheisen>

Strejk, u, lm. i p. **Strajk**. <Ang. strike>

Strejkować, uje, ował p. **Strajkować**: *Strejkujący zaczęli zmuszać do bezrobocia i innych robotników*. <Od Strejk>

Strejkowanie, a, blm., czynność cz. **Strejkować**: *Wobec ogólnego strejkowania i tłumnego zbiegowiska robotników wezwane zostały wojska*.

Strejkowiec, wca, lm. wcy p. **Strajkowiec**. <Od Strejkowy>

Strejkowy p. **Strajkowy**.

Streka, i, lm. i *tor kolejowy, plant kolei, linja kolejowa*: Strekę kolejową patrolowano, pociąg

rezerwowo poprzedzał pociąg dworski. <Nm. Streeke>

† Strefuss, a, lm. y p. Skrakfusz. <p. Strakfusz>

× Strekować, uje, ował I. wyciągać, rozciągać, rozszerzać. Hut.: Nad szurlochem zostawi dziurę, gdzie stoi strekujący, czyli rozprawiający cholewy. Torz. 2. S. broń = złożyć, porzucić broń. Troc. <Nm. strecken>

× Strekowanie, a, blm., czynność cz. Streko-wać.

Strekwonia, i, lm. e dział huty szklanej, w którym rozkładają cholewy na tafle. <Od Streko-wać>

† Strektać, ce, tal p. Stresktać: Skwierkiem podanych swoich strektani, do pokoju ś. skłoni. Błaz.

† Strektanie, a, blm., czynność cz. Strektać. [Streka, i, lm. i] konik polny (libellula grandis) ros. <= Strzaska?>

[Stremp, u, lm. y] złom. <p. Stręp>

[Stremy, ów, blp.] ławki przy ścianach.

[Strená, y, lm. y. Strąna, Strénička] stryjenka. <= Stry(j)na>

Strengiel, gla, blm. zółty, (choroba końska): Koń, któryby miał S., wpuszczać mu w nos i w gębę parę jęczmienia wywarzonego. Syr. <Nm. Strengel>

Strengit, u, lm. y min. mineral z gromady sylikoidów, z rzędu fosforanów wodnych, Fe PO₄ + 2H₂O. <Od nazwiska Streng>

[Strénička, i, lm. i] p. Strená. <Od Strená>

Strenować się, uje ś., ował ś.?: I tobie nie-że ś. dostało; strenowałeś ś. wobec błazniacy. Jez.

Strenowanie się, a ś., blm., czynność cz. Strenować ś.

Strepanować, uje, ował zoperować zapomocą trepanacji: S. czaszkę. <Z(s) + Trepanować>

Strepanowanie, a, blm., czynność cz. Strepanować.

Strepet, a, lm. y zool., p. Drop. <Ukr.>

† Streskać, a, al p. Stresktać.

† Streskanie, a, blm., czynność cz. Streskać.

† Stresktać, a, al, [Stresktać], † Strestać,

† Strektać, † Streskać, † Strestktać, † Strestkać, † Strzestać, † Strzesktać I. skarać, ukarać: Afflictus, strapiiony, strestany, znędzony (L., np.:) Od powietrza strestane miasto. Mącz. (= nawiedzzone). 2. upomnieć: Między urzędniki dworskimi mało jest, którzyby cheieli pana napominać a słowy S. Kosz. (strofować. L.). <Z(s) + Tresktać>

† Stresktanie, a, blm., czynność cz. Stresktać.

† Strestać, a, al p. Strestać.

† Strestanie, a, blm., czynność cz. Strestać.

† Strestkać, ce, tal p. Strestać: Duch strestkany. Orzech.

† Strestkanie, a, blm., czynność cz. Strestkać.

† Strestktać, ce, tal p. Stresktać.

† Strestktanie, a, blm., czynność cz. Strestktać.

[Stresza, y, lm. e] szalas, budka. <p. Strzech>

Streszczać, a, al i S. ś. p. Streścić.

Streszczanie, a, blm., czynność cz. Streszczać.

Streszczanie się, a ś., blm., czynność cz. Stresz-

zczać ś.
Streszczenie, a I. blm., czynność cz. Streścić. 2. lm. a skrót treściwy, treść czego wypowiedziana a spisana, wyciąg: Mniej przykładów, a więcej streszczeń.

Streszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Stróścić ś.

[Streška, i, lm. i] p. Stryszka.

Streścić, i, il, nied. Streszczać skrócić treściwie, podać treść czego, ująć w treść rzecz obszerniejszą: S. opowiadanie. S. ś. wypowiedzieć ś. treściwie, skrócić swoją mowę, swój wykład, nie roz-wlekać swych słów: Dla braku czasu, miejscea będę ś. streszczał. <Od Treść>

[Stretnąć się, nie ś., nał ś.], spotkać ś.: Ta sie obróci kozedmu dziecku w jego matkę, kie sie ś. niém stretnie. Tet. <Ślc. stretnít = Pol. Szatnąć>

[Stretnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. Stretnąć ś.

[Stretować, uje, ował] p. Stratować. Troc.

[Streutowanie, a, blm.] czynność cz. Stretować.

† Strewka, i, lm. i p. Strefka: S., przekre-szenie, kreska, którąśmy zwykli czynić, gdy co piszemy. Mącz. <Zam. Strefka>

Strębić, i, il i † S. ś. p. Strąbić: Kazał het-man ludzie na odwrót S. Papr. <Z(s) + Trębić>

† Strębienie, a, blm., czynność cz. Strębić.

Strębienie się, a ś., blm., czynność cz. Strę-

bić ś.
[Stręblować, uje, ował] resztki owocu otrząś-niętego lub ziemniaków zgarniać w ogrodzie lub w polu.

[Stręblowanie, a, blm., Stręblówka, Szteblik] czynność cz. Stręblować.

[Stręblówka, i, lm. i] p. Stręblowanie.

† Strębować, uje, ował i † S. ś. p. Strąbić: Na tę szarpaninę wszystkich zwolują i strę-bują. Warg. S. do odprawy. Troc.

Strębowanie, a, blm., czynność cz. Strębować.

Strębowanie się, a ś., blm., czynność cz. Strę-

bować ś.

[Stręhule, i, blp.] p. Strącowiny.

× Stręcarka, i, lm. i forma ż. od Stręcarz, stręczycielka. Śl. wil.

× Stręcarz, a, lm. e p. Stręczyciel. Śl. wil. <Od Stręczyć>

† Stręczenie, a, blm., czynność cz. Stręcić.

† Stręczenie się, a ś., blm., czynność cz. Strę-

cić ś.
† Stręcić, i, il i † S. ś. p. Strącić. <= Strą-

cić>
× Stręczek, czka, lm. czki p. Stręk. Śl. wil. <= Strączek>

Stręczenie, a, lm. a czynność cz. Stręczyć: Kantor stręczeń.

× Stręczkowaty p. Strączkowaty. Śl. wil. <Od Stręczek>

× Stręczkowy p. Strączkowy. Śl. wil. <Od Stręczek>

Stręczone, ego, blm. zapłatu za stręczenie, po-rękańczone. <Od Stręczyć>

× Stręczny p. Strączasty. <Od Stręk>

† Stręczny będący pod ręką, napodurzędziu: Ci, co trzymali co stręcześniejsze zamki, wypędzonych z Jeruzalem przyjmowali i wazyli ś. walczyć. Leop. (sposobne. B. G.). <Z(s) + Ręcny>

Stręczyciel, a, lm. e, × Stręcarz ten, co strę-czy, co ś. trudni stręczeniem, faktor, rajfur, mek-ler: S., rajfura, jednac kupna. L. <Od Strę-

czyć>
Stręczycielka, i, lm. i forma ż. od Stręczyciel;

× Stręcarka faktorka, rajfurka, meklerka: Ś. nie-rządu.

Stręczycielski przym. od Stręczyciel, faktor-ski: Proceder S. <Od Stręczyciel>

STRĘCZYCIELSTWO

Stręczycielstwo, a, blm., *stręczenie, faktorstwo, zajęcie stręczyciela, meklerstwo*: Stoimy jeszcze na gruncie protekcji, pokątnego stręczycielstwa i przypadku. <Od Stręczyciel>

Stręczyć, y, *yl nastroczać, polecać, raić*: S. komu nabyć, kupno czego. Stręczę komu pana albo służę. Kn. Stręczę komu pana, służę, towary. Troc. Dom stręczony nie przytykał bezpośrednio do budynku trynitarzkiego. Szaj. <Z(s)+Ręczyć>

× **Stręczyfura**, y, lm. *owie ten, co furmanom frakt stręczy*. L., Troc. <Stręczyć + Fura>

[**Stręczyna**, y, lm. y] p. **Strączyna**. <Od Stręć>

Stręczysty p. **Strączasty**: Nieprzeliczone stada czarnostręczystych owiec. Ork. <Od Stręć>

Strędowacenie, a, blm., *czynność cz. Strędowacień*.

Strędowaciał który *strędowaciał*. <Od Strędowacień>

Strędowacień, eje, *ał stać ś. trędowatym, dostać trądu*. Śl. wil. <Z(s)+Trędowacień>

[**Strędować**, uje, *owal*] *strwonić*: S. majątek. <por. Strętować?>

[**Strędowanie**, a, blm.] *czynność cz. Strędować*.

[**Stręgarz**, a, lm. e] p. **Stragarz**. <Zam. Stragarz>

[**Stręć**, a, lm. i] p. **Strąć**. Zdr. **Strączek**. <=Strąć>

[**Strękowiny**, in, blp.] *zrękowiny, zaręczyny*. <=Zrękowiny>

× **Strękowy** p. **Strąkowy**. <Od Stręć>

Stręć, u, lm. y *barć na drzewie, którego wierzchołek burza zerwała*. <por. Strzęć>

[**Strępany**] *zdeptany*: Tor S. <Od Z(s)+Trępać>

Stręt i. †Na stręcie = *pod ręką, napodórędziu, na razie; na zawadzie, na przeszkodzie*. Dudz., Troc. Na razie co jest, na stręcie. Kn. Po zejściu bezpotomnym Leszka Czarnego państwo stało wielom na stręcie. Błaż. (*in medio erat*. Krom.). 2. †S., [S.] p. **Wstręt**. 3. [S., u, lm. y] *miejsce, w którym ś. ludzie zatrzymują, które chętnie odwiedzają, miejsce wstępne*: Tam jes S. u tygdowy. <(W)z+TRĘT, p. Wstręt, Trącić>

× **Strętny** p. **Wstrętny**: Doskonały oryginał: wpół kokieta, wpół strętna. L. <Od Stręt>

[**Strętować**, uje, *owal*] p. **Stratować**. <Zam. Strętować>

[**Strętowanie**, a, blm.] *czynność cz. Strętować*.

Strętwa, y, lm. y, **Trętwa**, **Drętwik**, **Węgorz elektryczny**, **Trzęsawiec** zool. (*gymnotus electricus*) *ryba miękkopromienna, otwartopęcherzowa, niedopletwa, z rodziny tej samej nazwy*. <por. Drętwa i Trętwieć>

× **Strętwiąć**, a, *ał* p. **Zdrętwić**. Lek.: Lek strętwiąjący, × *trętwiący* *znieczulający* (anaesteticum).

× **Strętwiającość**, i, blm., rz. od **Strętwiąły**: Nowa mu S. z strachu członki zjęła, wstana włosy, a mowa w uszach umilknęła. Koch. J.

× **Strętwiąły** p. **Zdrętwiąły**. <Od Strętwieć>

× **Strętwić**, i, *il* p. **Zdrętwić**. Koż. <Z(s)+Trętwić>

× **Strętwieć**, eje, *ał* p. **Zdrętwieć**. Słow. W tym nagłym strachem wszystkim towarzyszący wiele od zimna krew strętwiąła i upadło serec. Koch. J. Zęby synom ich strętwiąły. Leop. <Z(s)+Trętwieć>

× **Strętwienie**, a, lm. a i. *czynność cz. Strętwić*, 2. *czynność cz. Strętwieć*: S., ścierpię-

STREHOWAĆ

cie. S. nogi, ręki. Zajmij ś. ty jej losem; patrz: błada jak płótno, posąg, który ś. trzyma strętwieniem boleści. Słow.

[**Stręzoga**, i, lm. i] p. **Strzeżoga**. <Zam. Strzeżoga, Strzeżoga=Śrzeżoga>

[**Strężoga**, i, lm. i] p. **Strzeżoga**.

[**Strimholów**] przys. *głową naprzód*: Upadł ze strychu S. <Ukr>

† **Strnadel**, dla, lm. dla p. **Trznadel**.

<STR(Z)NAD>

† **Strnadi**, a, lm. e p. **Trznadel**. Mym.

Stroboskop, u, lm. y, **Fenakistoskop** *przyrządek optyczny, polegający na własności oka zatrzymywania przez czas pewien wrażeń: przed okiem przesuwają ś. tu rysunki, przedstawiające kolejne położenia przedmiotu będącego w ruchu, jak np. człowieka przeskakującego, a oko, łącząc wrażenia te w jedno, dostrzega przedmiot, jakby rzeczywiście ruchy te wykonywał*. <Ngr. stroboskopos>

Stroczek, czka, lm. czki bot. (*merulius*) *rośl. z gromady grzybów, z rodziny żagwiowatych. Gatunek: S. rosisty a. Toczek, Drzewoniszcz rosisty (m. lacrimans)*.

Stroczenie, a, blm., *czynność cz. Stroczyć*.

Stroczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Stroczyć ś.*

† **Strocza**, i, lm. i p. **Stroka**.

Stroczyć, y, *yl związać trokami a. jakby trokami, skrepować*: Woli wprzód umrzeć, niżli go kat stroczy. Pot. Spólna wstęga królom obu palców u rąk stroczy, eo ich w przymierze umówione sprzęga. Pot. Chłop nieco przytęgi, leez doskonałym frakiem jak koń dobrze stroczony. Brt. S. ś. *stroczyć siebie, związać ś., skrepować się*: Tak ś. dobrze swą ręką stroczy, że ze łba obie wylazły mu oczy. L. <Z(s)+Troczyć>

† **Strof**, u, lm. y, † **Sztof** *karą pieniężną, grzywny*: Kazano mu S. zapłacić. <Nm. Strafe>

Strofa, y, lm. y i. w poezji, *ustęp rytmicznie i syntaktycznie w sobie zamknięty, harmonijny spłot wierszy, wyrażających prawie zawsze myśl skończoną; zwrotka, × wrotka: I w tęczę, i w akordy, i w strofy płaczą. Mick. 2. część hymnu, którą chór śpiewał, obchodząc w prawo około ołtarza*. Zdr. **Strofka**. <Gr. strophè>

Strofantus, a, lm. y bot. (*strophanthus hispidus*) *rośl.* <Nł. strophanthus>

† **Strofarz**, a, lm. e *ten, co na kary skazuje*: U Greków pewnych przełożonych zwano *nomophilukas* albo strofarzami, którzy nie tylko pisanych praw, ale też i obyczajów doglądali. Baz. S., u Rzymian cenzor, szacunkarz. L. <Od Strof>

Stroficznie przys. od **Stroficzny**: Tukaj pisany niestroficznie. Chm.

Stroficzny przym. od **Strofa**: Stroficzne zaokrąglenie pieśni. <Od Strofa>

Strofka, i, lm. i p. **Strofa**: Budowa strofek. Bądz.

Strofoida, y, lm. y mat. *gatunek linii krzywej*: Zrównanie strofoidy. <Ngr. strophoidēs>

Strofować, uje, *owal* [**Strófować**, **Strófać**] i. *ganiąc napominać, karcić, łajać, gromić, besztać*: Strofuje córkę o to. Troc. Jeśli zgrzeszy przeciw tobie brat twój, idź i strofuj go między sobą i nim samym; jeśli cię postucha, zyskałeś brata twego. Bud. Każ słowo Boże, nalegaj pogodnie, niepogodnie strofuj, proś, grom we wszelkiej cierpliwości. Leop. Gdy przyszedł Cefas do Antiochji, zastałem ś. mu w twarz, bo było go w czym S. Leop. Strofujeś moję frasobliwą grę. Górn. Kto sam kiedy nie szwankował, słuszna, by drugich stro-

fował. Kn. Kogo sumnienie nie strofuje, przed sąd wołany, żartuje. Fred. M. Pojął ktoś żonę, a że dosyć małą, siła go ludzi o to strofowało. Gawin. Kto drugiego chce S., nie ma ś. sam w tym najdować. Kn. Grzechy S., a osoby szanować. Gdzie wstyd strofuje człowieka, nadzieja poprawy. Min. Surowo ś. sam strofuje. L. (= wyrzuca sobie). 2. †S. wyrok, prawo = ganić, nie zgadzać ś. na wyrok: Chcę to S. prawo. Ort. Kto jest taki człowiek, aż on prawem ortyl strofuje a. łaje. Ort. 3. †S. karać pieniądze, grzywami obkładać. L. 4. [S.] śpiewać w takt instrumentu muzycznego lub tańca. <Od Strofu>

Strofowanie, a, blm., czynność cz. **Strofować**: Dobry nauczyciel nie często znajdzie ś. w potrzebie strofowania, a dopiero karania. Pir. Strofowania godny. Troc.

†**Strofowy** przym. od **Strofa**: Układ wiersza S.

†**Strofowy** przym. od **Strof**. L.

× **Strogato** przys. od **Strogaty**.

× **Strogaty** p. **Srokaty**: Galenus pisze, iż bazylipek ma trzy na głowie guzy strogate, nakształt korony ułożone. Boh. <Zam. Srokaty>

[**Strogij**] p. **Srogi**. <S(T)ROG/STRZEG>

[**Strogo**] przys. od **Strogi**: Imieniem wojskowym S. i surowo rozkazujemy. Okol.

Strogonowit, u, lm. y min. *minerał z gromady sylkwidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, wernery*. <Od nazwiska Strogonow>

Stroiciel, a, lm. e ten, co stroi, co ś. zajmuje strojeniem: Sztuczny S. kształtu, *simulator figurae*. Zebr. S. narzędzi muzycznych = *korektor*. S. fortepianów. <Od Stroić>

Stroicielka, i, lm. i forma ż. od **Stroiciel**.

Stroicielstwo, a, blm. *zajęcie, sposób utrzymania stroiciela instrumentów muzycznych, zwłaszcza fortepianów, korektorstwo*. <Od Stroiciel>

Stroiczek, czka, lm. czki p. **Stroik**.

Stroiczka, i, lm. i, *Lobelia* bot. (*lobelia*) *rośl. z rodziny stroiczkowatych*. Gatunki: S. Dortmana a. jeziorna (l. Dortmanna). S. kardynalska a. Kwiat kardynalski (l. *cardinalis*). <Od Stroić>

Stroiczkowate, **Strojczykowate** rośliny, bot. (*lobeliaceae*) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliciniennych*. <Od Stroiczka>

Stroić, i, il I. *ubierać strojnie, przystrojać, ozdabiać, przyozdabiać, przypiększać*: Stroję co w kwiaty (kwiatami). Troc. S. pannę młodą do ślubu. S. oltarz. Przen.: Tu swe ica w łagodność, tu w powagę stroi. Miek. 2. + S. *gotować, przygotowywać, szykować, planować, knuć, zamyslać, przyrzęczać, urządzić, przysposobić, narządzić*: Abyście gotowali a stroili drogę ku przejściu pana swojego. Rej. Strójże sobie przyprawy wedle rozkazania jego. Rej. Na liszki, tchórze i insze zwierzęta trzeba w nocy nasiadki S. Trzyc. Dowiedział ś. Dawid, iż Saul złe nań stroił. Leop. (że tajnie złe nań stroił. Leop; że nań dybał, czatował. L.). Lękał ś., gdy rozważam to, co na wieczną zgubę naszą bisurmaniec zdradliwie stroi i wy myśla. Jan. Na łajanie tylko mowę stroicie, a na wiatr słowa wypuszczacie. Wuj. Niech go kto chce stroi, orzech ś. na okrągłej rzezy nie ostoi. Otw. S. Już gardło stroi na tę zdobytą zwierzynę. Jak. W. (= *ostrzy sobie apetyt, kasuje ś.*). [S. śniadanie, wieczere, konia do jazdy. S. siekierę. Strój podarunek, muzykę]. 3. *nastrajać, korygować, doprowadzać do właściwego tonu*: S. lutnię, harfę, regał, organy. Kn., Troc. Ta stroi lutnię, ta cytrę brzęczącą, owa zaś

kornet, któraś arfę brzmiającą. L. Sobek i Wojciech skrzypki stroją. L. Muzyka wdzięczna świętych pieśni brzmiała, którą mistrz i dźwięk niepojęty stroi. P. Koch. (= *kieruje, dyryguje*). × S. zegar. Pot. = *nastawiać, regulować, rychtować*. Przen.: *nastrajać, kierować, skłaniać, zwracać, sprowadzać, naginać*: Nie uwierzywszy świętym naukom Jego, na co inszego stroją, wymysły swoje. Rej. Matka ru-ka synów Olgierda ku greekiej wierze stroiła. Biel. M. My stroimy życie do jej dźwięku. Uj. 4. *urabiać, układać, robić, przybierać, pokazywać co, nabierać czym*: Przyjmuje mię z zimną twarzą i stroi miły, rozpostarta w krześle. L. Kwaśną stroi mię. L. Stroi mię miłą i poważną. L. Miłosne S. minki. L. Powagę ś., uprząść sobie postawę, stapać jak z tabulatury, jak paw. L. Powagę stroimy starców, a przywary mamy chłopa. Pileh. Stroił powagę stoickiej sekty. Nar. Szła z prędkością, nie bawiąc ś. w drodze ani strojąc postawek. Wuj. Faryzeuszowie umieli postawkę S. świętobliwości, zdali ś. ludziom nabożni, a w rzeczy obłudą pachnęli. Damb. Maszkary stroi, na oko czyni, powierzchownie, na pozór. Kn. (= *maskuje ś.*). Czyniąc sobie dobrą myśl, ale to z wierzech postawę tylko stroją, daleko serce od postawy mają, na które trudne ś. zebrać, kto je raz straci. Biel. M. (= *udają*). Gdyby sadny dzień przyszedł, co byś za postawkę stroił? Damb. 5. *wyprawiać, wyrabiać, robić, stwarzać, broić, wyrządzać*: S. kłótnie, dziwy, okrucieństwa, mataczyny. L. Nie nie umie baba, jak S. po domu fasofy. Szymon. Żona, ha, i córusia stroi mi cherehele. Wyb. Podobno ś. żywych boją, więc z umarłych dziwy stroją. Groch. Do tej świętości śmieją przykładać oleju, soli, plują i insze dziwy stroją. Rej. Potym tam już insze ceremonje nad nim bywały strojone. Rej. Biją starych i nad dziećmi w powieciu okrucieństwa stroją. Bardz. Łotrostwa stroili. Biel. M. Śmilstwo S. Leop. S. z kogo igrzyska. Troc. Igrzyska z nas stroją. Wał. Drwinki S. L. Gotów z przyjaciela S. sobie śmiechy. L. Posłali do królowej, aby więcej śmiechów z nich nie stroiła, a królownę posłała. Biel. M. Teraz abyś ś. pomścił onych pośmiewisk, które on sobie stroi. Baz. Naśmiewi-ka komu S. Vol. Błazna sobie ze mnie stroiła i jak na urząd, za nos mię wodziła. Lubom. Przechce ś. Poliarchem, człowiecze, mianujesz, bajkę stroisz i z ludzi oto tych żartujesz? Pot. Przez świat cały mam S. z szczęściem mataczyny. Bardz. Mnie ś. wszystko roi, żeć jakieś mataczyny wojewoda stroi. Malecz. Wiele jest nierządnie żyjących, nie nie robiących, ale chytrze metlarstwo strojących. Gil. Alehimji nie strój. L. (= *nie zawracaj sobie nię głowy*). Turnieje S. L. Szymirzom gry S. kazał. Hist. Aleks. S. lichotę. Ps. flor. S. foehy (= *pokazywać*). Pan stroi żarty. Slow. Przekonasz ś., że żartów nie stroję. Jord. Nikt bogobojny na to nie zezwoli, aby miało być wolno zbytki S. Hrb. Dla lepszego bytu nie ma czuba podnosić nad drugiego, ani sam dumy sobie S. Gil. Hałaszy z niemi wielkie stroją. Glicz. Lud z poeiechy radośnie stroi hućki, gziki, śmiechy. L. Dzień po dzień hula, stroi gzy i pije. Jabł. Strumyczek, co pierwej stroił gzy z piaskiem, teraz cichuchno płynie. Zabł. Piękne tańce i pąsy pojedynkiem i parami stroili. Jag. Poczają kugłować, płąs S. z szyderstwą współ. Birk. Przechadzki S. Klon. (= *marnować czas na przechadzki*). Wolno po drodze chodziła małpa, strojąc figle. L. Fryje S., koperczaki,

komplementa, koncepty. L. Żarty z kogo S. S. korwety. Troc. S. z kogo igrzysko. Troc. S. komu inwektywę. Troc (= strofować go). S. grymasy. [S. brewerje]. 6. †S. *wyprawiać, wydawać, dawać, urządzić*: S. bankiety, igrzyska, widoki. L. Szlachta teraz bankiety rozpustne stroi. Stryjk. Widzę, w domu królewskim stroją bankiet miły. Bardz. Każdy z nich co tydzień bankiet stroił i w domu swoim traktował i poił. Chr. Nie godzi ś. w święta wesela tak S., jak tu u nas, że i mszy św. omieszkać muszą. Pot. Antonjusz u Kleopatry stroi bankiety, pompy, pijatyki. Chr. [S. wesela]. Igrzyska długo w noc stroili. Gostk. Igrzyska emir cały tydzień doma stroił. Warg. Nero komedje stroił i między woźnicami jeździł. Skar. Niepotrzebne sobie rozkosze stroimy. Sekl. Żadnych wymysłów dla rozkoszy w starości nie stroisz. Prot. Rodzice aby przysmaków takich dzieciom nie stroili. Glicz. Z wielkimi aparaty pompy stroją. Sekl. Pompy dziwne pogańskie stroimy. Hrb. Te Deum śpiewano, tryumfy strojono. Biel. M. Jałmużny dawał i pogrzechy stroił. Leop. Bankiety, kostyrstwa i krotofile stroili. Błaż. 7. †S. *odprawiać, odbywać, oddawać ś. czemu, uprawiać co*: Nie cheą pokuty S., mając ś. za święte. Sekl. Niemasz żadnego, któryby stroił pokutę za grzech swój. Leop. Strójeie pokutę, bo... Wuj. W popiele i włosienicach pokutę stroili. Wuj. Skruszony wnet prawą pokutę S. zaczął. Wuj. Z wielką rewerencją chwałę Bożą stroją. Sekl. Boga chwalić i zawsze Mu dzięki S. Sekl. (= *składać, okazywać, oddawać*). Rusacy po zamku kadzili, czarując i modlitwy swe jakieś strojąc. Biel. M. Bałwochwalstwo jawnie stroją. Skar. (= *praktykują*). Mardocheus nie chciał bałwochwalstwa ani zabobonów S. Wer. Wasi ministrzy nie poświęceni wielką u was stroją idololatrię. Hrb. Kacerz nie wierzy i bałwochwalstwo stroi. Hrb. Grzechem jest osobne zbory sprowadzać, nowe nabożeństwo S. Wuj. Żalonym głosem rozlicznie lament stroją. Sekl. (= *podnoszą*). Wtedy to będą lament stroiły wszystkie pokolenia. Sekl. Żalność S. Sekl. Handle rozmaite i kupiectwa S. (= *prowadzić; zajmować ś., trudnić ś. niemi*). Od niego te rzeczy kupowali, a drugim zaś przedawając, kupiectwo stroili. Baz. 8. †S. = *stuczać, toczyć, prowadzić, wieść*: S. wojny, bunty, fakeje, praktyki. L. Same jelenie ciężkie wojny stroją, jeśli o miłą samiec ś. boją. Bardz. Rzymianie poczeli sami z sobą wewnętrzne walki S. Biel. M. Chłoptwo bunty wnet S. będzie. Gostk. Luboś ś. zgarbił, mości panie wójcie, przecięż, jak mówią, fakeji nie strójeie. Bratk. Komendor pruski jakieś praktyki eiche z Jagiełłem stroił. Biel. M. Roku 1526 Gdańszczanie nowe rzeczy stroili i prawa sobie inne wymyślali. Biel. M. Przeciwno Rzpłtej rady a. bunty stroją. Sz. (= *podnoszą*). Dobra bez dziedzica zostają, gdy co przeciwno Rzpłtej stroił. Sz. (= *knuł*). Krzyżacy i z Zygmuntem, wielkim księciem litewskim, traktaty jakieś zaraz chcieli S. Biel. M. Który pomruga okiem, stroi złości. Leop. (= *knuje*). Francuzi przeduchno rady sobie stroją. Warg. (= *dają, znajdują; umieją sobie radzić*). Elżbieta względem przesłania Jadwigi z jednej coraz drugą wymówkę stroiła. Błaż. (= *wynajdywała*). 9. †S. *rządzić*: Strojąc = *przełożony*. B. Sz. 10. fl.: S. zagięł, ubierać zagięł = *rozwijać, podnosić go*. H. myśl.: S. sznury = *naciągając sznury w półku ptaszniczym*. S. ś. I. *ubierać ś., strojnie; przystrajac ś., zdobić ś., ozdabiać ś., piększyć ś., upiększac ś.:*

Na głowę ś. stroi do twarzy. L. Kto lubi S. ś. jak niewiasta, sławę z enotą zgubi. Jabł. Każdy stan zacniejszy, gdy ś. enotą stroi. Rej. Dobrze ś. każdy stroi, który chodzi w enocie. Pot. Stroi ś., a przecię szpetny. Kn. S. ś. jest wadą, oddawna kobietom przyznana. Brodz. Sroka skrzeczy na jaworze, panna stroi ś. w komorze. Brodz. Dusza jej stroiła ś. codzien w nowe powaby enót. Bał. Siła ludzi ś. włóczy, którzy ś. familjantami powiadają i w godności stroją. Sienk. 2. †S. ś., [S. ś.] *gotować ś., przygotowywać ś., szykować ś., wybierać ś., przysposabiać ś.*: S. ś. do czego, dokąd, na co, gotować ś. dokąd, na co, wybierać ś., wyprawić ś. L. Morawski król stroił ś. wygnąć Krzesomysła z ziemi. Biel. M. Dusza ś. ma najmniej nie boi, chociaż ś. na nią śmierć straszliwie stroi. Ryb. (= *kasuje ś., czyha, dybie*). Nie tylko abyś mu dufać miał, ale ś. nań stroisz, jako na prawo z prokuratory. Rej. Bretysław stroił ś. do Krakowa, aby go z gruntu wywrócił. Biel. M. Wacław ś. stroił z wojskiem do Polski na Łokietka, iż mu ojezyzną posiadł. Biel. M. Ogień grubszy w gęściejsze powietrze ś. stroi, to w wodę, ziemia z wody obrzmiałej przystawa. Żebr. (wzbija ś., wybiera ś., przemienia ś. L.). Ukazali ś. Wołosi z lasów, strojąc ś. ku bitwie. Biel. M. [Stroi ś. isę. Césárz do wojny ś. stroi. Stroją ś. chłopca zabię]. <STROJ>

2. **Stroić, i, il potroić. S. ś. potroić ś.:** Więze siebie samego wystąpić może, zdwoić ś., stroić, zesetnić we własnych utworach. Krasin. <Z(s) † Troić>

[**Stroidło, a, lm. a**] przedmiot do upiększenia; spręcik do upiększenia mieszkanca, ozdóbka, cacko, figurka na komodę i t. d. Mrong. Zrzuć z głowy synowskiej gliniane S. Mor. T. <Od Stroić>

Stroigła, i, lm. e. Socha bot. (cunninghamia) ros. z rodziny szyszkowych. <Now. Stroić+Iglą>

Stroik, u, lm. i l. p. Strój: S. kobiecy na głowę = *ubranko*. Barania czapka ze stroikiem. Kon. 2. a. **Języczek spręcysta płytka metalowa, mająca zastosowanie w różnych przyrządach muzycznych dętych, która drganiem swoim przerywa wciąż dopływający prąd powietrza, skąd powstaje ton muzyczny:** S. w instrumentach dętych. Bobr. S. wolny, bijący. S. w harmonijce, w klarnecie. 3. a. **Strojnik kolek, na który jest nawinięta struna narzędzia muzycznego.** 4. p. **Kamerton.** 5. **myśl. wabik na ptaswo (rodzaj fleciku).** 6. **org. klapka z blachy cynowej, przykrywająca otwór podłużny w piszczałce i mniej a. więcej zwijana przy strojeniu piszczałki.** Zdr. **Stroiczek.** <Od Strój>

Stroikarski przym. od **Stroikarz.**

Stroikarstwo, a, blm., rzemiosło stroikarza. <Od Stroikarz>

Stroikarz, a, lm. e rzemieślnik robiący stroiki do instrumentów muzycznych dętych. <Od Stroik>

Stroikowe przym. od **Stroik:** Narzędzie muzyczne stroikowe dęte = *wydające tony przy pomocy stroika, języczkowe.* Klarinet, obój, fagot są narzędziami muzycznymi stroikowymi. Przyrząd głosowy u człowieka i zwierząt jest przyrządem stroikowym.

† **Stroipiętka, i, lm. owie p. Storczypięta:** 0, idziecz, stroipiętkowie, żeście nie wzięli po głowie. Dziew. <I. Stroić + Piętką>

Stroipląt, u, lm. y, Strójpląt bot. (maurandia) ros. z rodziny trędownikowatych.

† **Stroipostawa, y, lm. owie obłudnik, fałszywiec, człowiek chytry, lis.** Mącz. <I. Stroić + Postawa>

Stroisz, a, lm. e f. Stroisz = *pręciki, któremi zboże na statku otykują i matami zakładają*. Mag. S. na statki z zbożem płynące bywa sosnowy. Kluk. 2. *tyka, żerdź, pałik wkopany w ziemię do podpierania roślin*: Chmielowi dać trzeba gęste zatyczenia, stroiszów nie żałując. Haur. 3. *dzierżak, trzonek, stylisko*: Oś na ryby żelazna, osadzona na długim stelisku lub stroiszu. Mag. 4. ryb. = a) Stroisze u rybaka, kije grube w ziemię wbite naokoło jazu, popłotą grabową przeplatane. Mag. b) *drażek do ujęcia podrywki, przytwierdzony do jej pałków w miejscu ich skrzyżowania*. <Od 1. Stroić>

Stroiszatnia, i, lm. e bot. (grammatophyllum) roś. <1. Stroić + Szatnia>

Stroiszowy przym. od Stroisz: Płot S. = ozdobnie w rozmaite desenie zrobiony z prętów prostych i z piękną korą. Sł. wil.

Strojarka, i, lm. i ta, co ś. *trudni wyrabianiem strojów, modniarka, magazynierka*: Do czego haftarz potrzebuje złotych nici, a S. koronek i gazy. Sur. <Od Strój>

[Strojce, ów, blp.] *stroje*: Kupowałeś dla mnie S. <Od Strój>

Strojczykowate rośliny, bot. p. **Stroiczkowate**. 1. **Strojenie, a**, blm. i. czynność cz. **Stroić**: Zły zwyczaj strojenia żartów w rzeczach świętych. L. 2. a. **Strój, Wystrajanie** milerza, węgl. = *ostateczne uszczelnianie powierzchni ułożonego milerza drobnymi krągłaczkami i galęzmi*. Łab.

2. **Strojenie, a**, blm. czynność cz. 2. **Stroić**. 1. **Strojenie się, a** ś., blm., czynność cz. **Stroić** ś. 2. **Strojenie się, a** ś., blm., czynność cz. 2. **Stroić** ś.

† **Strojnāt, a**, lm. oi p. **Strojnis**: O strojnacie: patrzcież, jak wszystek w lamie. Koch. W. <Żart. Od Strojny>

[**Strojne-majne**, nieod.] p. **Szejne-morejne**. † **Strojnicā, y**, lm. e p. **Strojnisia**: Wymyślna S. Kleopatra. Przyb. <Od Strojny>

Strojnie, Strojno przys. od **Strojny**. **Strojnik, a**, lm. i l. *klucz od strojenia narzędzi muzycznych*. Troc. 2. *widelki strojowe, narzędzie dające zasadniczy ton a, używane zwłaszcza przy strojeniu fortepianów, stroik, kamerton*. 3. [S.] = a) p. **Czółko**. b) *weselne ubranie głowy panny młodej*. 4. bot. (jonesia) roś. <Od Strojny>

Strojnisia forma ż. od **Strojnis**; † **Strojnicā**: Gotownia cała jej zabawka, oh! patrzcie tej strojnis, jaka teraz sprawka. Nagł. Damy w stolicy są zalotnice, kartownice, próżniaczki, strojnisie, zbytńickie. L. <Od Strojnis>

Strojnis, a, lm. e, † **Strojnat ten, co ś. stroi, elegant, frant, modniś, galant, gładysz**: Wiele zbytków elegancji służyło zagranicznym strojnisom. <Od Strojny>

[**Strojniučki**] piesz. od **Strojny**. <Od Strojny>

Strojno i. przys. od **Strojny**: S. ubranemu wszyscy ś. kłaniają. Jabł. S. ś. nosi. Troc. S. ubrany. Troc. Swaty i družby wystąpili S. Słow. 2. r. ni. od ***Strojen** (jako orzeczenie): U ciebie wszystko S., choć dłużków po uszy: kamerdyner, węgrynek, strzelec i koniuszy i t. d. Nar. (= *po pańsku, paradnie*). S. a gładno, świetno a chłodno. Kn. (huczno, buczno, a w pięty zimno. L.).

× **Strojnołudy** *złożony ze strojnego ludu*. Strojnołuda zgraja. Wor. <Strojny + Lud>

Strojnostary strojny a stary: Do jejmości pani strojnostarej. <Strojny + Stary>

Strojność, i l. blm., rz. od **Strojny**. 2. lm. i *stroje wyszukane, ozdobne, ozdoby ubioru*. Sł. wil.

Strojny i. ubrany strojnie, wystrojony, ustrojony: Przy koronacji Zygmunta najstrojniejszy był ze wszystkich panów poczem okazałym Michał Gliński. Stryjk. Niech ś. przestrzegą niewiasty strojne, które ś., do kościoła albo na obiady idąc, dlatego ubierają, aby je z urody chwalone. Skar. Do grzechu pomaga wydorny S. ubiór biało-głowski. Karnk. Drugi, kiedy uczesze brodę, zda ś. sobie bardzo S. Górn. Nie byli tak strojni, ale broń mieli lepszą. P. Koch. Strojna gdyby do ślubu. Kras. A. Lepszy żołnierz zbrojny, aniżeli S. Rys. Obszerne łąki w eudne kwiaty strojne. Druzb. (= *zdobne*). Kwiecistym strojna wiankiem wiosna. Zan. Zielonym stroina płaszczem, witaj, wdzięczna goro! Od. Strojne kwiatem młodości. Gasz. Boki ma strojne murawę. Mick. Konna łowczyni strojna Djany odzieniem. Mick. 2. *składny, harmonijny, zporocjonalny, o częścicach wzajemnie sobie odpowiadających*: Konie do stada mają być obierane szerokiego ciała, postawne i we wszystkich członkach strojne a dostateczne. Trzye. 3. *dobrze nastrojony, odznaczający ś. dobrym strojem; zgodny, harmonijny co do tonów*: Muzyk grający na instrumencie niestrojnym, czuje w sobie nieukontentowanie; przeciwnie zaś, na instrumencie strojnym, czuje ukontentowanie, lubo strony ani ręki jego nie wzbudzają, ani palcami wodzą i kierują. Boh. Strojne skrzypce. Pot. W strojne organy zagrają. Tw. 4. [S.] *zgrabny, kształtny, tegi*. 5. bot.: Drzewo strojne, p. **Wytworodnia**. Krzew S., p. **Jaskrota**. 6. żł. *tegi, dzielny*. <Od Strój>

Strojowy i. przym. od **Strój**. 2. muz.: Widelki strojowe, p. **Kamerton**. Kłoc S., p. **Kłoc**.

× **Stroka, i**, lm. i, † **Strzoka i**. *pas odmiennego koloru na tle, smuga, strefa*. 2. *gulon, listwa, pasamon, bram, szlak, obloga*: S. jedwabna na szacie, pasamon, strefa. Kn. S. jedwabna na szacie. Troc. Od tuzina pewnego rodzaju strok do nasycia cło naznacza instruktarz celny litewski w. XVII. Gł. Przen.: S. morza, *bande*. Stasz. (= *smuga, wstęga*). 3. [S.] *sroka*. 4. † **Stroki** = *pchnięcia, uderzenia, obroty*. S. Par. Zdr. **Strocza**. <STROK; 3. zam. Sroka>

× **Strokato** przys. od **Strokaty**. × **Strokaty, † Strogaty** p. **Srokaty**: Odłączę z trzody każde bydlę pstre i strokate. B. B. W jednym wozie były konie białe, a w drugim konie strokate. Bud. S. koń. Troc. <Od Stroka>

[**Strokować, uję, ował**] *wyciągnąć*: A jak będzie stary spał, bodaj nogi strokował. P. Śń. <por. Stroka i Nm. strecken>

[**Strokowanie, a**, blm.] czynność cz. **Strokować**. [**Strokula, i**, lm. e] *nazwa krowy pstrokatęj*. <Od Stroka>

Strom, u, lm. y l. *miejsce strome, urwisko*: Duch cię przeniesie nad bezdnie i stromy. Sł. wil. Ten tylko może ocenić lekkość i zręczność górali, kto sam ś. dotknął tych stromów i przepaści. Sł. wil. 2. [S.] *drzewo; drzewo owocowe*. <STROM; 2. Czes>

× **Stroma, y**, lm. y *pokład, nakrycie, dywan tkany kolorowo*. <Gr. strōma>

Stromajeryt *błyszcz miedziano-srebrny* Cu₂ S + AgS. Łab. <Od nazwiska Stromeyer>

Stromata, ów i. *dywan, obicia*. 2. *pisma, rozprawy różnej treści*. <Gr. strōmata>

× **Stromatyka, i**, blm. *sztuka tkania dywanów*. [**Strombek, a**, lm. i] *sanki*. <= Srąbek, por. Srąb, Stram i Ros. strōmok>

Stromboliczny wybuch = *wybuch lawy wulkanu, gdy ś. ona wylewa poza krater powolnie, bez właściwego wybuchu.* <Od nazwy Stromboli>

[**Stromie**, i, bhp.] miejsca na skład zboża za przegradami po obu stronach klepiska.

Stromizna, y, lm. y miejsce strome, stroma pochyłość; spadziłość. Jeż. <Od Stromy>

Stromnit, u, lm. y min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów.

Stromo przys. od **Stromy**.

Stromość, i, bhm., rz. od **Stromy**.

Stromy, † **Stromy** urwisty, spadzisty, przepaścisty, mocno pochyły: Góra stroma. Droga stroma i ślizka. Mick. (= przykra). Stromą skałę, jar głęboki przesadziłem w oka mgnieniu. Zal. Tym stromom przebaczeń słowo nieznajome, jeszcze ś. nie obili o brzegi ich strome. Słow. Po stromych spadziściach gór leciały jeszcze kamienie. Dom. Na strome szczyty gór. An. <STROM/ST(Y)RM>

Strona, y, lm. y i. czego = *powierzchnia, część czego widziana z pewnego miejsca, zwrócona w pewnym kierunku*: S. prawa, lewa, zewnętrzna, wewnętrzna, frontowa, tylna czego. S. prawa = lice. S. lewa = nice. S. skóry odmięsa. Po prawej, po lewej stronie będący = *na prawo, na lewo, po prawej, po lewej ręce będący*. Czauusz zawsze po prawej ręce emirowi stał, gdyż ta S. u Turków jest podłejsza. Warg. Na lewej, na prawej stronie leży. Troc. Każda rzecz ma dwie strony. Odwrotna S. medalu. S. murn, ściany, budynku. Troc. Z tej strony czego = *w miejscu, z miejsca leżącego przed czym*. Z tamtej strony czego = *z drugiej strony, za czym, z za czego*. Z tamtej strony Warszawy. Troc. Przyglądał mu ś. ze wszystkich stron = *zewsząd*. Przewoźnik przewiózi ich na drugą stronę = *na drugi brzeg wody*. S. w książce, w piśmie = *stronica*. S. w księdze. Troc. Na tej tu stronie. Troc. Przen.: *jedno ze znaczeń, w jakich przedmiot, coraz to pod innym względem rozważany, występuje*: Badać co ze wszystkich stron = *wszechstronnie, pod każdym względem*. Zła i dobra strona czego. Ma to swoje dobre strony. W sprawie tej trzeba rozróżniać stronę religijną i polityczną. S. naukowa tej pracy jest bez zarzutu. Z obojga stron zakrawa: ani zły, ani dobry. Troc. S. faktyczna opowiadania. 2. *miejsce boczne, punkt boczny, nazewnątrz, kogo, czego, bole, pobocz, ubocze, ustronie; miejsce okoliczne, droga okoliczna*: Dwoje drzwi po stronach: jedno dla zwyczajnego wejścia, drugie sekretne. L. Po drugiej stronie drzwi ma być komórka zapierzona. Torz. † Z jedną, z tę, z owę, z tamtą stronę = *z jednej, z tej, z owej, z tamtej strony*. Wojska rzymskie stanęły z jedną stroną Oktawiego, z drugą Brutusowe. Warg. Z oną stroną góry, rzeki leży zamek. Troc. Krewny. Świadek, adwokat ze strony ojca. Mieli swoje gwardje i przed sobą, i za sobą, i stronami. Stryjk. Stronami grzmi, deszcz pada. Troc. Stroną kroczyć. Rej (= *bokiem, zdala, okrążając*). W stronę = *na stronę, na bok*. Brat i siostra chodzą stronę, o mej duszy nie nie wspomną. [Iść na stronę = *na ustep, do ustepu, do wychodka*]. Wóz czekał go przy stronie. P. Koch. (= *na uboczu, na ustroniu*). Chmura ś. nagle stroną ukazała. P. Koch. (= *z boku*). Od strony wszędzie zasadzki. L. Będzie ś. komu zdało, iż zbaczam i z gościńca w stronę uchodzę. Pileh. Miej oko na to, co ze stołu zejdzie, żeby co na stronę nie poszło. L. (= *zeby nie zgineło w rękach ludzi postronnych*). Namawiam ich

do chwaly Bożej, a oni w stronę idą do ksią-
żąt. Birk. (= *zbaczają*). Ze strony mu to donie-
siono. Pileh. (= *z boku, ubocznie, pobocznie, po-
stronnie*). Pod warunkiem, jeśli co z strony nie
przyjdzie, coby przeszkodziło. Górn. (= *nieprze-
widzianie*). To jest wielki przysmak w rozmowach,
gdy co dworskiego z strony przypadnie. Rej.
(= *zniecka*). Pytano go, czyli to prawda była,
co o nim po stronach powiadano. Kosz. (= *pokąt-
nie, tu i owdzie*). Odłożył tę sprawę na stronę
trzeba. Troc. Niech to na stronę odłożone będzie.
Troc. Na stronę iść, ustąpić. Troc. Na stronę
kogo brać, odwieść. Troc. (= *na ustep, na bok*).
Na stronę! = *na bok! z drogi! przez! won!* Na
stronę z tym! Troc. Na stronę z tobą! Troc.
Precz, swywoło, przez igraszki, żarty, śmiechy
na stronę! Brud. Żart na stronę, prawda ta, że
człowiek jest, dowodzi ś. tak pewnie, jak teo-
rema Pytagory. L. (= *żart żartem, ale*). Na stronę
te uklony, nakryj głowę. L. Wojsko tych bia-
łych głów bardzo płocho stało. stroną wszystkich
chodziło, jakoby ś. bało. Biel. M. (stroniło, zda-
leka ś. cofało, nie nacierało. L.). Drugie hufce
chytro oderwawszy, posłał Ferybasza stroną, by
Skanderbegowi na tył zaszedł. Baz. U mnie bez-
piecznie być możesz na stronie, aż w nim gorą-
cość powoli opłonie. P. Koch. (= *na ustroniu,
w zaciszu*). Tam przyjechawszy, sługi odpra-
wuje, panny od siebie odsyła na strony. P. Koch.
Rykxa Polaki na stronę odkładała, a Niemcy do
rady sadzała. Biel. M. (= *usuwała*). Nie bawiły
go na stronie folwarki, ale ustawicznie przy
boku był WK. Mości. Górn. Niezgodę tłóma-
czów z tekstem po stronach znaczyłem. Bud.
(= *po bokach, po brzegach, na marginesach stronie*).
3. *przen.: korzyść, interes, pożytek, czyj, widoki
osobiste*: Na swoją stronę każdy ciągnie. Każ-
dy to mówi i czyni, co ku jego stronie służy.
Jabl. (każdy sobie gali. L.; *co leży w jego in-
teresie*). Wenus Jowisza błagała na stronę Ene-
asza, syna kochanego. Przyb. (= *za synem. L.;
w interesie syna*). Prawo Sempronjusza postano-
wione na stronę obywatelów rzymskich. Nagur.
Skłaniać ś. na czyją stronę. Trzymać czyją
stronę (= *trzymać za kim*). Lewek ten już
z ojcowskiej obroku nie wygląda gęby, ale już
na swą stronę ugania i sobie już łowi. Tw.
(= *na swoją rękę*). Stań się po czyjej stronie
(= *opowiedzieć ś. za nim*). Mówiłeś wacpan niby
na obie strony, lecz widzę, za nowością zawsześ
uprzedzony. Niem. Na obie strony gadał. Troc.
Przemawiać na czyją stronę (= *na czyją korzyść,
za kim*). W każdej rzeczy można na dwie strony
mówić przeciwne. Pileh. (= *za i przeciw*). Serce
dobre rzecz wszelką na dobrą stronę bierze. L.
Tak obojętnie odpowiedział, że ś. na obie strony
rozumieć może. Troc. Bierze ś. to na dobrą, na
złą stronę. Troc. Wszystko na gorszą stronę
kieruje. Troc. Na tę stronę ś. rozumieć może.
Troc. Po żadnej to nie będzie stronie. Troc.
(= *będzie bezstronnie*). 4. *przen. względ, stano-
wisko, punkt zapatrywania*: Z jednej strony mo-
żeby to było i dobrze, ale z drugiej strony, coby lu-
dzie na to powiedzieli? Z jednej strony to wi-
dzą, a drugiej, czego ś. mam spodziewać. Troc.
Z drugiej strony, kiedy uważam... Troc. Z do-
brej zważa ś. strony, czego serce życzy. L. Z mo-
jej strony. Troc. Z naszej strony przeszkód nie
będzie, (= *co do nas, to przeszkód nie będzie*).
Przen.: † Z strony, † ze strony, † Strony, [Strony
= *ze względu, względem, co ś. tyczy, co do,
względnie do...*: Szukali przyczyny, aby należeli

na Daniela z strony króla. Wuj. (coby ś. króla i rządu dotykało. Wuj.). Uczynił wzmiankę strony powrotu Marcela. Nagur. (= w przedmiocie). Ziele to bardzo szacowne dla osobliwych skutków, a zwłaszcza strony naprawienia wzroku. Syr. Z strony JKMości. Troc. Z strony konfederacji. Troc. (por. [Skrony]). 5. *stronictwo, partja, fackja, koterja*: Moskwa miała zawsze mocną stronę w Polsce, bądź w osobie króla, bądź w osobach możnych. Ust. Rozumiesz, że ś. skłonić da na naszą stronę? L. Grozili nie tylko tym, którzy szli za stroną Cezara, ale nawet i tym, którzy ś. do żadnej strony nie wiazali. Nagur. Stron uchodzić, ni do tej, ni do owej przystawać, neutralistą być, neutralizować. Kn. Stron uchodzić. Troc. Ni do tej, ni do owej przystać strony. Troc. Mój bracie! jedną baczysz stronę; dwa masz uszy, obie też wysłuchaj strony. Troc. Po żadnej to nie będzie stronie. Troc. [Jego S., jej S.] = *strona pana młodego, strona paniny młodej*. S. w sądzie = *osoba lub osoby prawujące ś. w sądzie z swemi przeciwnikami*: S. powodna = *powód, aktor, strona pozywająca*. S. odporna, pozwana. Obie przesłuchać strony. Troc. W tej sprawie z jednej i z drugiej strony takowa ugoda stanęła. Troc. Miedzy jm. panem N. z jednej, a z panem N. z drugiej strony. Troc. S. przeciwna. Każda ze stron przedstawiła swoich świadków. Pogodziły ś. w sądzie strony. S. stronie grzywien czternaście płacić ma. L. Posel węgierski, rodzony Polak, radził Krzyżakom ku zgodzie z Jagiellm, ale mu przymówił mistrz: mówisz, jako S., iż ś. Polak. Biel. M. (= *stronnie*). Woźny przy wszelkiej sprawie dla której postan będzie, ma mieć przy sobie stronę dwóch szlachciców dla podpory. St. lit. (= *towarzyszów, asystentów*). S. aktorkowa, powodowa, zapozwana, dowodna. Nisz. Przyjedzie, by tylko S. także czynić chciała. Biel. J. Jeździli do stron. Biel. J. (= *do przeciwników*). 6. *okolica, miejsce w tym lub innym kierunku od patrzącego; kierunek*: W owej stronie był jeden. Troc. Na wszystkie strony listy, śpiegów rozesłał. Troc. Ze wszystkich stron. Troc. Zlecieli ś. ze wszystkich stron (= *zewsząd*). W którą stronę pójdziemy? Udali ś. w stronę lasu (= *w kierunku lasu, ku lasowi*). Ale Halina w jedną patrzy stronę; bijące łono, usta otworne poznać dawały wielkie zadumienie. Brodz. Ani spojrzę k tamtej stronie, ani myślą nie pogonię. Syrok. Cztery strony widnokregu. Cztery strony główne świata, to jest wschód, zachód, południe i północ. Śniad. Mieszka w stronie północnej miasta. 7. † Na stronie, † Po stronach = *nie u siebie, nie w domu, w cudzym miejscu, na obczyźnie, na świecie, za granicą*: Z celi wychodził i tulał ś. po stronach. Skar. I doma, i na stronie Bóg takich ludzi karze. Rej. I doma wielkie doły bywają kopane majątnościom naszym, a po stronach bywamy zagubieni od nieprzyjaciół. Baz. Rzplta i doma rządził, i po stronach jej bronili. Baz. 8. *kraj, okolica, miejscowość, miejsce*: Posłał Izaak Jakóba do onej strony, z której był dziad jego wyszedł. Skar. Rozjechali ś. w swoje strony. Józef objeździł wszystkie strony ziemi. HJ. (= *części*). Z jakich stron jesteście? L. Jeżeli kiedy będziesz przejeżdżał naszą stroną, proszę nas nie minąć. L. Miał syna, ale ten w cudzej stronie dawno ś. bawił. Pot. O tych, którzy, nie mając osiadłości w powiecie którym, a tam przyjechawszy z strony, szkodę czynią. St. lit. (= *z sąsiedztwa, z obczyzny, z zagranicy*). Swoje strony = *strony ro-*

dzinne, ojczyzna, kąty domowe, progi domowe, rodzinne, miejsce rodzinne. Opuściwszy ojczyste strony, do grobu jego poszła. Skar. Z pod Saragosi wojak stęskniony śpieszy powitać ojczyste strony. Chęć. 9. † S. [S.] *struna*: Strony do lutni. Troc. Drutowa S. Troc. S. a. łańcuszek w zegarze. Troc. [Na jedwabnej stronie]. S. barania. Puścić go nie chcą, żeby stron jego słuchali. Zbył. (= *gry na strunach*). Padały ś. jako strony żyły, stargane gwoździ. Odm. Suche strony w ciele, suche żyły, nerwy. Urzęd. 10. anat.: S. u członków. S. prostowników (latus extensorum). S. zgięcia (latus flexorum). 11. fl. *wążka smuga wody tuż przy brzegu morza Baltyckiego, pomiędzy jego brzegiem stronim a pierwszą ławą piaszczystą*. 12. gór.: † Bogata S. = *miejsca obfite w rudę kruszcową*. Łab. 13. gram.; S. bierna, odmiana słowa na stronie biernej = *odmiana słowa urabiana zapomocą imiestowu biernego*. 14. hut.; Strony zaprawy = *boki, strony pieca wielkiego*: S. robocza, spustowa = *S. przodowa u spodu pieca*; tylna, boczna a. bocznicia, przeciwwiatrowa. Łab. Zdr. **Stronka, Stroneczka**. <STRON, por. Przestrony, Przestrzeń, Rozpostrzeń>

× **Strone, u**, blm., p. **Stront**.

† **Stronejan, u**, blm., p. **Stront**.

Stronejana, y, blm. *niedokwas strontu, tlenek strontenu*. <Od nazwy przyładka Strontian w Szkocji>

Stronejanit, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów bezwodnych, SrCO₃*. <Od Stronejana>

Stronejanokalcyt, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów bezwodnych, odmiana kalcytu*. <Stronejana + Kalcyt>

Stronejanowy przym. od **Stronejana**: Woda stronejanowa. <Od Stronejana>

† **Stronejum, nieod.**, p. **Stront**.

Stroneczka, i, lm. i p. **Strona**. S. tylna była z fladru pozornego. Groch. <Od Stronka>

[**Stronek**]: Po stronku ludzi chodziła = *brata ich stronę, wstawiała ś. za nimi*. <Od Strona>

Stronica, y, lm. c i l. a. **Stronica** *każda z dwóch stron karty w książce, w skrypcie*: Książka ta ma stronie 240. Na stronie dwudziestej pierwszej czytamy... S. każda pisanego arkusza ma mieć wierszów 30. Vol. Cz. 2. [S.] *strona*: Brat jedzie stronicami. 3. × S. *część poboczna czego, bok*: Lokaj zlał jej całą stronicę modnej amazonki; poszła wziąć lewitkę. L. Zdr. **Stroniczka**. <Od Strona>

Stronicować, uje, ował druk. liczbować, oznaczać liczbami, numerować stronice, paginować.

Stronicowanie, a, blm., *czynność cz. Stronicować.*

Stroniczka, i, lm. i p. **Stronica**. <Od Stronica>

Stronic, i, il, [Stronować] l. od kogo, od czego = *trzymać ś. zdaleka, uciekać; unikać kogo, czego*: Stronisz, Chloe, ode mnie, jak jelenek, który, szukając łani, bieży przez bezdrożne góry. Min. Nie dla zarazy jakiej od rażonego piorunem stronili, ale dla uszanowania. Pileh. Przyznaje ś. do winy, kto od sądu stroni. Min. Rozumiejąc, iż tamten musiał ś. obrazić, poczynają od niego S. Górni. Od fluta stronił. Kras. Nie mów ludziom, żeś nieszczęśliwy, bo zaraz od ciebie S. będą. Karp. Kto był lekliwy, zdala witał ś. i stronił. Mick. Wszystko, co miało tylko twarz człowieka, zaczęło S. ode mnie zdaleka. Słow. 2. × S. kogo, co = *omijać, unikać*: Zycia takiego ani żądać, ani S. nie należy. Pileh. Każdy go pilnie stroni. Fred. A. Dwór króla go stronił. Krasz. <Od Strona>

Stronienie, a, bhm., czynność cz. **Stronić**.
[**Stroniki**, ów, bhp.] *ściany prostopadłe*. <Od Strona>

Stronka, i, lm. i l. p. **Strona**: [Biedronka, gdzie moja S.?] (= w której stronie żyć będę?). 2. [S.] = a) *połec stoniny*. b) *krajka*. 3. × **S. strunka**: S. do instrumentu muzycznego. S. w zegarku. Troc. Obawiam ś., abyś tak wysoko nie naciągał, aż ś. S. spada. Mącz. <Od Strona>
Stronica, y, lm. o p. **Stronica**. Zdr. **Stronniczka**. <Od Strona>

Stronnicstwo, a, lm. a l. *partja, fakeja, koterja*: Wejść do stronnicstwa. Należać do stronnicstwa. S. konserwatystów, zachowawcze. S. postępców. S. rządowe, polityczne. W parlamencie ścierały ś. z sobą dwa stronnicstwa. Stronnicstwa, osłabione wzajemnym mordem, ustąpiły z placu boju. Mick. 2. × S., p. **Stronność**. L. Wkradł ś. do nich zły duch stronnicstwa, wyłączności i samolubstwa. Sur. <Od Stronnik>

Stronniczka, i, lm. i l. forma ż. od **Stronnik**. 2. p. **Stronica**.

Stronniczo przys. od **Stronniczy**: Sądziś S. z jednego przykładu. Bał.

Stronniczość, i, bhm., rz. od **Stronniczy**: Poznański biskup Dobrogost w jawny sposób odznaczył ś. gorliwą stronniczością dla Jagiełły. Sł. wil.

Stronniczy p. **Stronny**: Nie zwyczajem stronniczych mierności kończą ś. sprawy, w których sam Bóg gości. Sł. wil. <Od Stronnik>

Stronnie przys. od **Stronny**.

Stronnik, a, lm. cy ten, co stoi po czyjej stronie, co jest za kim, za czym, zwolennik, *adherent* czyj: Puścizną wziął dobra i stronników domu. Sł. wil. Stronniecy reform, pokoju. Nie jestem ani dworskim, ani hetmańskim, ani Potemkinowskim, pruskim, cesarskim, ani moskiewskim; ale jestem najprzywiązańszym stronnikiem narodu polskiego. Stasz. Przybył na sejm z tłumem stronników. <Od Stronny lub Strona>

Stronność, i, bhm., rz. od **Stronny**.

Stronny i. a. **Stronniczy**, × **Zastronny** nie obciążający za sprawiedliwością, ale za korzyścią czyją, za korzyścią strony, partji, nie bezstronny, *partjalny*: Ludzie zabobonni, niewiadomi, stronni w sądzie. L. Wyrok, sąd, sędzia S. W sprawie tej okazał ś. stronny. 2. × S. *stroniący od kogo, od czego*. L. 3. † S. = *postronny, obcy*: Listy nasze dawane być mają przez woźnego przed ludźmi stronniemi szlachtą. St. lit. 4. × S. *przy stronie czego leżący, poboczny, jedną stronę czego wyrażający*. Sł. wil. 5. ryb.: Sieć stronna = sieć pomiernia, służąca do łowienia białych ryb. Mag. <Od Strona>

[**Stronować**, uje, ował] p. **Stronić**. <Od Strona>

[**Stronowanie**, a, bhm.] czynność cz. **Stronować**. × **Stronowy** p. **Strunowy**: Instrumenta muzyczne stronowe, jak skrzypce i t. d. Kopez. <Od Strona>

Stront, u, bhm., **Stronten**, **Strontyt**, † **Stroncjum**, † **Strontyn**, † **Stroncjan**, × **Strone** *pierwiastek metaliczny z rodziny wapniowców, Sr.* <Nł. strontium>

† **Strontyn**, u, bhm., p. **Stront**.

Strontyt, u, bhm., p. **Stront**. Śniad. J.

Strop, u, lm. y l. *wewnętrzna strona dachu; powala, pułap, stolowanie, sufit*: Tabulatura, astrych z tarcie uczyniony, przęta, S. Volek. S. prosty, proste tarcieami posłanie na belkach, futrowany,

żłobkowany. Włod. S. wytworony, futrowany, malowany. Troc. S. zdobić. Troc. S. sklepisty. Troc. Pułap, S. Włod. Leżą balki miedziane, na tych S. mosiądzowy. Warg. Stropy zaśię z tablic albo stonionych, albo mosiądzowych złocistych bywały, albo je złotymi blachami kryto, albo balki miały złote blachy, a w samym stropie (we wnękach jego) rozsądzone kamienie drogie tkwiały. Warg. S. wytworony, futrowany, żłobkowany, podsiębitka, sufit. L. Przykrył dom Boży stropem cedrowym. Leop. Stropy kościoła Salomona były złotem pokryte. L. Pod samym stropem. Kochan. Który pod stropami budynków gnieździć ś. jaskółce pozwoliłeś. Koch. W. Tak dobrze człeka pokryć może słoma, jak S. złoty. Pilch. Nie od kości stoniewej domek mój ani świeci złotogłowy, nie S. hymelski szumny gdzieś afrykańskie dźwigają kolumny. Tw. Już on do stropu pluje, już nie po ziemi, lecz po ludziach depece Pot. (o nadętym, butnym, pyszałku). Im na wyższym fortuna człeka sadzi stropie, tym chytrzej, tym nieznaczniej dolki pod nim kopie. Pot. Przen.: Spójrz na ten S. bezmierny niebios, który nas otacza. Min. (= *sklepienie niebios, firmament*). Tam góry pną ś. pod niebieskie stropy. Nagur. 2. a) [S., **Posoła**] *sufit*. b) = bud. p. **Kalenica**. c) *wierzch dachu*. d) W te stropy = w te pędy, *natychniaś*. 3. anat.: S. czaski (calvaria). S. jamy bębenkowej (tegen tympani). S. jamy nosogardłowej (fornix pharyngis). 4. = a) a. × **Nadkład**, × **Nakiad** gór. — *powala, pokład ziemny względem pokładu niższego, skały wierzchnie, utwory z wierzchu pokrywające pokład ciała kopalnego*. Łab. S., **nadkład**, skała nad warstwą rudy. Kont. b) a. **piętro**, **dach** = *wierzch chodnika, sztolni, szerzyny*. Łab. 5. mech.: S. skrzyni ogniowej u parowozów, *podniebienie skrzyni*. Łab. <STROP>

Stropak, a, lm. i gór., *posp. ruda, której plaskura leży w górze pokładu*. <Od Strop>

[**Stropaty**] *kostropaty, chropowaty, ostry*. <Por. Kostropaty>

Stropić, i, il, † **Storopić** i. *zbić z tropu*: Hej! gdzież zajęc? kto charty mi stropić? Sł. wil. Przen.: S. kogo = *zbić z tropu* = *panicłyku, zmieszać, zdetonować, zdekoncertować, zaambarasować*: Zeby słońca tak brzydkim nie S. widokiem. Pot. 2. *tropiąc znaleźć; wytropić*. Sł. wil. S. ś. *zmieszać ś., zdetonować ś., zdekoncertować ś., zaambarasować ś., zgłupieć*: I sam ś. nieprzyjaciel, patrzę na to, stropi. Pot. Stropi ś., kiedy te słowa zobaczy. Książ. Na wezas ś. w dole zwierz w upadku stropi. Wad. Stropił ś. *zdemaskowany*. <Z(s) + Tropić oraz + TROP>

1. **Stropić się**, i ś., il ś. p. **Stropić**.

2. **Stropić się**, i ś., il ś. *tworzyć strop z siebie, sklepić ś., wisieć wysoko nakształt stropu*: Na zodzaku stropi ś. potwor szereg wiecznotrwały. Książ. <Od Strop>

Stropienie, a, bhm., czynność cz. **Stropić**.

1. **Stropienie się**, a ś., bhm., czynność cz. 1. **Stropić ś.**

2. **Stropienie się**, a ś., bhm., czynność cz. 2. **Stropić ś.**

Stropować, uje, ował *strop sadzić*. Bobr. <Od Strop>

Stropowanie, a, bhm., czynność cz. **Stropować**. **Stropowiak**, a, lm. i gór. *plaskur rudy żelaznej najbliższy stropu*. Łab. <Od Stropowy>

Stropowy i. *przym. od Strop*: Łuk S. 2. gór.: Całokształt odbudowy w kopalni S. = *schodowy*.

wznoszący ś. Ciśnienie a. gniecienie stropowe w kopalni = *parcie nadkładu na podkład*. Łab. Odbudowa stropowa. Łab. Oprawa stropowa. Plaskur S. Łab. <Od Strop>

[Stropstwo, a, lm. a] *oset.* <Por. Stropaty>

† Stropy p. Stromy. <Zam. Stromy>

† Strosa, y, lm. y, † Cacha, † Czacha, † Przebitka, Piec gór. *chodnik w kopalni*. Łab. <Nm. Strasse>

[Strosak, a, lm. i, Strożak, Strużak, Stryzok] *siennik.* <Nm. Strohsack>

Stroskać, ska a. † *szcze, skał strapić, zgnębić, zgnękać, złamać na duchu, zmartwić*: Stroskany ani łąz zatrzymać, ani języka pohamować nie mógł, w przygodach nader dotkliwy. Pileh. (= *zb-łaty*). Strapionego, żalem stroskanego syna, gdy jeszcze nie zewszystkim ojeu pogrzeb sprawił, z domu wypędzają. Siem. J. U Twych nóg upadam. (Boże), ja człowiek stroskany. Kochan. Sierotami niech dzieci zostaną, a żona nieszczęśliwa wdową stroskaną. Kochan. Smutek przywodzi prędko śmierć, a stroskane serce nachyla szyi. Skar. Stroskana matka. Kras. Próżno stroskana ręce załamuje. Karp. <Z(s) + Troškać>

Stroskanie, a, blm., czynność cz. **Stroskać**.

† **Stroskotanie**, ce, tał i † S. ś. p. **Zdrzgotanie**.

B. Sz. <Z(s) + Troškać>

† **Stroskotanie**, a, blm., czynność cz. **Stroskotanie**.

† **Stroskotanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stroskotanie** ś.

Stroszek, szka, lm. szki bot. p. Lepnik. <Od Stroszyć>

† **Stroszenie**, a, czynność cz. **Stroszyć**.

† **Stroszenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stroszyć** ś.

× **Stroszyć**, y, ył i × S. ś. p. **Sterzeć**. L. Stroszył lis turzyce. Jord. Wąsy, jak dwie mioty, stroszyły ś. pod nosem. Gaw. <STROCH/SIERCH, por. Nastroszyć, Nasierszały i t. d.>

[Stroz, a, lm. y] *sznur idący od końca sieci, zwanej włokiem, za który rybak trzymając, odczuwa złapanie ś. ryby.* <STROG/STRZEG, por. Strożyć, Nastroga>

[Strozenie, a, blm.] czynność cz. **Strozyć**.

[Strozyć, y, ył, Nastrozyć] *umieścić w wierszy na raki zanętę (zwykle żabę rozdartą), czyli zastawić wierszę na raki.* <Zam. Strozyć>

† **Stroża**, e a. ej, lm. e *straż, warta, czaty*: S., custodia. Ps. flor. Bóg swój lud odjął djablej strożej. Bogar. Położcie strożę za miastem, a dalej nie chodźcie. B. Sz. Powstańcie z strożej, skaziecie miasto. B. Sz. Z jego strożej uciekli. Miasto strożej ustawił jacy sługę. Pow. o pap. Urb. <Czysto polska postać wyrazu Straż(a) = Stroża: STROG/STRZEG>

[Strożak, a, lm. i] p. Strosak. <Nm. Strohsack>

† **Strożenie**, a, blm., czynność cz. **Strozyć**.

Strożenie się, a ś., blm., czynność cz. **Strozyć** ś.

[Strożenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Strozyć** ś.

[Strożki]: *Robić S. = wyprawiać tańce i zabawy pod oknami dziewczica.* <Od [Strozyć ś.]>

Strożyć, y, ył i. † S. i † S. ś. p. **Sterzeć**: Na krzyk wojennych trąb uszu nie strożę. Chr. Wrotosierś, choć ś. nie sroży, lecz ś. opaczną sierścią z przyrodzenia stroży. Km. 2. ryb.: S. sznur = *nasadzać przynętę na sznur*. [S. ś.] *zabierać ś.*: S. ś. do tańca. <STROG/SROG/STRZEG>

[Strozyk, a, lm. i] *języczek u cewki, to jest samolówka.* <Od Stroz>

Strożyny, yn, blp. *kolki z drzewa iglastego, służące za słupki do kominów chat wiejskich*: S. w lepionych kominach bywają sosnowe. Kluk. <STROG, por. Ostróg i t. d.>

[Strófać, a, ał] p. **Strofować**. <Nm. strafen>

[Strófanie, a, blm.] czynność cz. **Strófać**.

[Strófować, uje, ował] p. **Strofować**.

[Strófowanie, a, blm.] czynność cz. **Strófować**.

Strój, oju, lm. oje I. *ubiór świetny, bogaty, elegancki*: Szalony S., szalona głowa. Górn. (= *jak cię widzą, tak cię piszą*). Ta rozliczność strojów, wie to Bóg, jeśli co dobrego przyniesie. Górn. Dziś u nas tak wiele jest strojów, iż im leżby nie masz. Górn. Nie sadzili ś. nasi przodkowie na stroje. Zbyl. Białogłowy tak w ubiorach i strojach przebrały, iż końca utratom nie masz. Skar. Kord do boju, szabla do stroju. Prz. U pawia S. anielski, chód złodziejski, głos djabelski. Rys. Jaki krój, taki S. Rys. O zbytku strojów! Falib. S. nie czyni człowieka zaenym. Boh. Naśladować potrzeba modę: dziś strojem tylko podobać ś. można. L. Polakom każdy S. wolny. Kn. Polski S. co rok inszy. Kn. Nie dbam o S., tylko o pożytek swój. Rys. Pomiarkowany w stroju wybór. Troc. Ś. nie czyni męża, ale częstokroć oznacza, co ś. wewnątrz człowieka dzieje. Kras. Od dworaków opuszczona Helena w stroju nie dbałym. Niem. Moda jest zwykle strojów mistrzynią. Kras. A. Magazyn mód i strojów damskich. S. na głowę. S. wschodni, francuski, balowy, narodowy. Ubiór kosztowny, choćby i nie gustowny, staje ś. strojem. Brodz. Traci pieniądze na stroje. Ma głowę zajęta tylko strojami i innymi głupstwami. Gdy ś. przypadkiem płaszcz odkrył, S. drogi błysnął z pod płaszcza i twarz nie wesoła. Słow. 2. S. na konia, p. **Rząd pod 2.** d) S. na konie a. rząd koński. Troc. 3. × S. = a) *moda, krój, fason ubrania*: Nowy S. w szaciech. Troc. S. pacholików, hajduków. Troc. (= *liberja*). b) *sposób, wzór, modła, manier*: Każdy swoim strojem. Na S. francuski włos ma utrafiony. Troc. Alcejski chwytam bardon i strojem Ursyna ledwie zaczął przegrywać. Mick. (= *tonem*). 4. † S. *ustrój, układ, porządek, sposób, dyspozycja*: Reguła Pańska od początku świata jedna jest i jeden jej S., jeden sposób. Sekl. 5. † S. *sprzet, statek, rymsztunek, narzędzia, przybory, porządki*: Niektórzy, mając wszystek S. na odpierranie, uciekli na dwie wieże obronne. Leop. 6. × S. u dętego narzędzia muzycznego = munsztuk: S. surmy, *ligula tibiae*. Kn. S. u surmy. Troc. 7. × S. *ogół strun na rżniętym narzędziu muzycznym; gra na strumach*: Póki świt ukaże ś. dzieńny, dzwonić palcami w słodki S. lutenny. Chr. Więc i ja ciągnę kobzy mojej stroje, nie żeby grała Jugurtowe boje, ale... Koch. W. Milej gra ręka wprawiona do stroju. L. 8. *ton należyty strun, piszczałek narzędzia muzycznego, nie psujący harmonji przy zespole z innymi tonami, jako skutek wyregulowania instrumentu*: Dociągnąć instrument do stroju. S. puścić, nie trzymać stroju (= *rozstroić* ś.). Trzymać S. Przen.: Już ci ś. sprzykrzyły rozkoszne cyfry, i lutni S. miły już nie do smaku. Ustrz. (= *harmonijny zespół tonów nastrojonej lutni; akordy lutni*). Przen.: Nastrój ich myśli ducha swego strojem. St. wil. (= *nastrojem*). 9. [S. bobrowy] = *łuszcz bobra*. 10. anat.: † **Stroje** = *części płciowe, zarówno męskie jak niewieście*: Męskie stroje, testiculi, niewieście stroje a. macierzyzna, vulva. Słown. Stroje męskie. Jabł. (p. Jądro). Opuchlinę strojów męskich ulecysz kwiatkami grzybientowemi. Sien. Macica u pań i stroje

ich międzynożne. Sien. Stroje sameze. Paster-skiemu bożkowi jajca końskie, wołowe, kozło-we i inszego bydła stroje ofiarowali, kiedy ich wałaszyli. Stryjk. II. apt.: S. bobrowy, stroje bobrowe (castoreum) = *wydzielina wysuszona gru-czołów pewnych bobra*. S. bobrowy. L., Troc. Stroje bobrowe amerykańskie (e. canadense). Stroje bobrowe syberyjskie (e. sibiricum). S. bobrowy zbiera ś. do dwóch worków, które w tyle bobra między częściami rodzajnymi a otworem wyrzu-towym ś. znajdują. Jund. Stroje bobrowe abo moszenka. Haur. Gdy bobra gonią, tedy sobie uciekając ugryzie stroje. Urzęd. Iż bobrowe stroje ku lekarstwu są dobre, przeto bóbr, gdy widzi, iż go łowcy gonią, sam sobie urywa jajca i, rzuciwszy je, uchodzi w zdrowiu. Jabł. Oku-pić ś., jak bóbr strojami. Prz. (= okupić ś. bar-dzo drogo). 12. węgl. p. **Strojenie**. Zdr. **Stroik, Stroiczek**. <STRÓJ>

Strójka, i, lm. i bot. p. Przewdziękla. <Od Strój>

Strójkowate, Przewdzięklowate bot. (commeli-naceae) rodzina przyrodzona roślin jednolścien-nych. <Od Strójka>

Strójpląt, u, lm. y bot. p. **Stroipląt**.

Stróna, y, lm. y p. **Struna**. Zdr. **Strónka, Stróneczka**. <Zam. Struna>

! **Stróneczka**, i, lm. i p. **Stróna**. <Od Strónka>

Strónka, i, lm. i l. × S., p. **Stróna**. 2. [S.] *krajka*. <Od Stróna>

× **Strónny**, × **Strónowy** przym. od **Stróna**. <Od Stróna>

× **Strónowy p. Strunny**. <Od Stróna>

[**Stróż**, a, lm. y, **Kupiec**] *kłós żytni górujący w polu nad łąkami*. <= Stróż>

[**Strózik**, a, lm. i] l. p. **Stróż**. 2. [Strózik] *żelazne pręty w wozu z boków kłonic u przodka, aby ś. kłonicie nie rozwodziły*. <Od Stróż>

[**Strózycek**, cka, lm. ekij] p. **Stróż**. <Od Stró-żyk>

Stróż, a, lm. e l. ten, co strzeże, pilnuje; war-townik, strażnik: S. domowy, kamieniczny. S. winniczny. L. S. ogrodowy. S. nocny. Nocni stróże krzyczą; ostrożnie z ogniem! L. S. polny. L. S. drogowy (= *dróżnik*). S. ogniowy (= *strażak*), pochodniowy. Troc. Stróże wie postrzegli złodzieiów. Troc. S. zamiata ulicę, podwórze. S. siedzi przed bramą domu. S. nad stróżem, a oba kradną. Rys. Pies, S. domowy. Kn. Na szkucie S. bywa na noc po kolei jeden z flisów, który w nocy strzeże od złodzieja. Mag. Kur, S. grze-bienisty. Groch. Już ś. S. nocny ożywa, co pie-jąc dzień obwoływa. Groch. S. więzienny. S. w więzieniu strzegł Pawła św. Salin. S. mo-stowy, rogatkowy, przejazdowy a. barjerowy. Coś mi w głębi duszy wróżyło, że nazad już nie będę potrzebował stróży. Mick. Przen.: a.

× **Stróżownik obrońca, opiekun, patron, protektor**: Stróże przy grobie Chrystusowym. Wuj. (= *Bożogrobcy, Templariusze*). Pokora stróżem jest wszystkich enót. birk. Bojaźń ludzka zły S. długowieczności; miłość, byś na wieki chciał, jest stróżem wiecznym. Bud. Posłów zowią stróż-mi Rzpłtej. Rej. Rzpłta nigdy większej szkody nie miewa, jedno z swych stróżów niezgody. Rej. S. praw (= *egzekutor prawa*). Strózu i sęd-zio człowieczy. Karp. Gorliwi stróże około lu-dzi. Len. Według ich zdania, każdy człowiek ma swego ducha stróża. Wyrw. Dobra konstytu-cja, oświecenie i cnota są najlepszymi stró-żami wolności. Koll. Kapłani magowie byli

stróżami Zoroastra nauki. Lel. (Chmurka) pod-latuje i skrzydła w błękitie zanurza, podobne do niktających piór Anioła Stróża. Mick. To głos twojego Anioła Stróża. 2. S. domowy = *parobek, posługacz*: S. domowy, parobek podły, który leda co robi, posługuje a pilnuje domu, ser-giel, usnacht. L. Częstokroć dla niezdatności drzewa niewinny S. piecowy musi co oberwać. Kluk. Strózu! narąb drzewa, przynieś wody. S. szkolny (= *kalefaktor*). W większej wadze jest u nich palacz a. S., niż kiedy człowiek uczo-ny. Glicz. 3. † S. u kuszy = *bezpiecznik, który przytrzymuje cyngiel zatrzaśnięty*. Troc. 4. S. wozu- = *sworzeń*. L. 5. [S.] = a) *pal, skup przed upustem*. b) Stróże przy gratach (szczelach) u kosiska. 6. bud. *jeden ze słupków, wkopywanych wzdłuż budowli lub u bramy wjazdowej dla ochro-ny od pojazdów*. Podez. 7. mier. *mniej niż kopiec graniczny między kopcami narożnymi*. Zdr. [Stró-żyk, Strózik, Strózieczek, Strózycek]. Zgr. **Stró-żyko**. <STROG/STRZEG>

Stróża, y, lm. e l. † S. *stróżka*: Na stróżą tegoż klasztoru uprosiła ś. u starszych swoich. Nies. 2. *powinność stróża, stróżowanie, straż*: † Przy-szed na stróżą. Brk. 3. *powinność strażnicza chło-pów, odprowadzających kolejno stráže nocne w dworach pańskich*. Nar. Przech pańszczyzny odbywają chłopi także stróżę całoroczną. Ostr. Skoro chłop na stróżę przyjdzie, zaraz w tym a. w owym kącie odzywa ś. Boh. 4. † S. *naulór stróża, straż, warta*: Wsytki więźnie, którzy byli w stróży. HJ. Chował je pod stróżą HJ. Gospodarze lipcecy zawždy stróżę trzymali w czas nabożeństwa. Reym. 5. [S.] *stróże, stróż*: Ta S. stojała. Prze-stał rozmawiać ze stróżą. Sienk. Nad moją ezią ja sam S. Sienk. 6. [S.] *kij stróża nocnego*. 7. p. **Stróżne**: S., podatek ustanowiony przez Bolo-sława W.: każdy wieśniak od pluga dawał co rok jedną miarę żyta i owsa. Wiszn. 8. *pro-w. kolejne zostawanie we dworze kobiety lub mężczyzny ze wsi przez tydzień dla pomagania służbie dwor-skiej w robotach gospodarskich*. Śl. wil. <= Stro-za>

× **Strózek**, żka, lm. żki *drobny statek, dawniej używany na rzece Wilji*. <Zam. Struzek, od Strug>

† **Strózenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stró-żyć** ś.

Stróżka, i, lm. i, l. forma ż. od **Stróż**. 2. a. **Stróżowa**, [Stróżówka] *żona stróża*: Tym kawalerom usługuje S. 3. a. **Strzeżenie pilnowanie, stró-żowanie**: Z dojrzywaniem winogron poczyna ś. S.; jakoż strzec ich potrzeba przed wróblami. Śl. wil. <Od Stróż>

Stróżliwie przys. od **Stróżliwy**: Zaręba patrzal konia S. Pol.

Stróżliwość, i, blm., rz. od **Stróżliwy**: Nie dziwił ś. stróżliwości pana, że rozsyłał gęste stráže. Pol. <Od Stróżliwy>

Stróżliwy l. *baczny, ostrożny, oglądny, przezor-ny, niedowierzający*. 2. *zdolny do strzeżenia, dobrze strzegący, gorliwy w stróżowaniu*: Pies S. Był z tego stworzenia stróżliwego, co to zasypia we dnie, a jak mrok wstaje, niespokojnie ujada. Krasz. <Od Stróżyć>

Stróżne, ego, blm., **Stróża**: S., podatek dawny zbożowy, potem pieniężny, na utrzymanie straży zamkowej. Błaz. <Od Stróżyć>

× **Stróżnica**, y, lm. e ta, co pilnuje, strzeże, dozoruje kogo, dozorczyń, pielęgniarzka: Wierna S. chorej tała boleś swoją i przemagała ją siłą ducha. Śl. wil. <Od Stróżyć>

Stróżostwo, a, bfm. I. *obowiązeki, stanowisko, rola stróża*. 2. zb. *stróż z żoną*: Niepokój jej i wzruszenie przy narodzinach dziecka u stróżostwa maluje Konopnicka z dziwną prostotą i siłą. Nowiń. <Od Stróż>

Stróżowa, ej, lm. e p. **Stróżka**, L. <Od Stróż>

Stróżować, uje, ował I. *być stróżem, pełnić obowiązki stróża; wartować, pełnić straż*: Często przy moim domu stróżował. L. Pośmiechując się, do tych nagich drzew, stróżujących nad drogami, lebo samotne stojki odbywających po polach. Reym. 2. *czuwać, pilnować, doglądać, dozorować, mieć baczenie*: Sami stróżujecie winogrodu wozów. Uj. Za robotą Antkową pilnie baczyl i stróżował go na każdym kroku, ino przycepić się nie mógł. Reym. 3. [S.] *stać na straży, czatować*: S., aby pani młoda nie uciekła. <Od Stróż>

Stróżowanie, a, bfm., czynność cz. **Stróżować**: Nie spotkacie się, póki się, moje S. nie skończy. Sienk.

× **Stróżownik**, a, lm. cy p. **Stróż**: Stróżownicy ziem, na których mieściły się klasztory derwiszów. Bart. <Od Stróżować>

Stróżowski przym. od **Stróż**: Obowiązek S. Ubranie stróżowskie. <Od Stróż>

Stróżowszczyzna, y, bfm. *opłata, danina na utrzymanie stróża*. <Od Stróżowski>

Stróżowy należący do stróża. <Od Stróż>

Stróżówka, i, lm. i I. *budka, mieszkanie stróża*. 2. [S.] p. **Stróżka**. <Od Stróż>

Stróżowna, y, lm. y *córka stróża*. <Od Stróż>
† **Stróżycie się**, y ś., ył ś. *strzec się, bać się, lękać się*: Toć to było to, czegoś stróżyla, quod timebam. Zebr. <STROG/STRZEG>

[**Stróżyk**, a, lm. i] p. **Stróż**: Przy twoim łóżku stróżykiem będę. <Od Stróż>

× **Stróżyni**, i, lm. e *strażniczka, straż trzymająca*: I owa palma, samotna S. przy Tezeusza zwalonej świątyni. Od. <Od Stróż>

Stróżysko, a, lm. a m. i ni. I. p. **Stróż**. 2. *stróż godny polittowania*: Kondrat, obdarte S., czasem się z paniczami wdawał w rozmowę. Krasz. <Od Stróż>

[**Strubować**, uje, ował i S. ś.] p. **Sturbować**. <Zam. Sturbować>

[**Strubowanie**, a, bfm.] czynność cz. **Strubować**.

[**Strubowanie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Strubować** ś.

Strucel, cla, lm. cle I. [S.] p. **Strucla**. 2. gm. *stróż*. Zdr. [**Strucelek**].

[**Strucelek**, lka, lm. lki] p. **Strucel**.

Strucełka, i, lm. i p. **Strucla**. <Od Strucla>

× **Struchlało** przys. od **Struchlały**: Oto pan S. stojący.

Struchlałość, i, bfm., rz. od **Struchlały**. Troc.

Struchlały, [**Struchlany**, **Zholaly**] *który struchlał*: Krzyż stał niski, S. całkiem. Reym. Dziejsze nabożeństwo, kościół i śpiewy wskrzesiły na nowo S. pył czasów minionych. Reym. Zwiesna zaglądała pod strzechy, budząc struchlałe, omroczone role sere człowiekowych, że dźwigały się z utrapień i ciemnie. Reym. Toć to wiór suchy, kostki struchlałe, próchno. Kon. [Wykop węży struchlałego]. Za anielskim stał się otrzeźwiony zniknięciem orszak z bojaźni S. halabartników, którzy grobu strzegli. Odim. <Od Struchlał>

Struchleć, eje, ał, **Otruchleć** [**Struchwieć**] I. *strupieszec, zmurzyć, spróchnieć, zwiutzeć, zbutwieć, zniszczyć*: Krzyż przydrożny już struchlał. Struchlały kostki jego. 2. *strupieć, zmartwieć, zamrzeć*,

zdrętwieć, omieć, scierpnąć: Gdy Pańskiego nie znalazły ciała, zlekty się i na swych sercach struchlały. Odim. Truchleją sługi, struchlał pan wybladły, drżące ku zbójcom wzniosł dłoń. Mick. 3. *spasować, zniszczyć się, zwołteć, zesłać, skapieć, skawęczyć, wyćieńczyć, schuchrać się, zdebozować się, zblazować się, ściągnąć się*: Siła męska w nas rozkoszami struchlała. Star. (= *zamarła*). S. od rozkoszy musiał, którego boki od cudzej pracy bolały. Pilch. Struchlawszy na umyśle, omdlewał, że się nie tak stało, jakoby był chciał. Leop. 4. [S.] *wyschnąć, zgnieć*. <Z(s) + Truchleć>

Struchlenie, a, bfm. I. *czynność cz. Struchleć*: S. cielesne tak znane, tak znane... Żer. 2. [S.] *czynność cz. Struchlić*.

[**Struchlić**, i, il] *stchórzyć, przestraszyć się*: Struchliła duszą pod kopytami i zmyliła się w sobie (t. j. dostała pomieszania zmysłów). Brt. <Z(s) + Truchlić>

[**Struchwieć**, eje, ał] p. **Struchleć**. Pe. <Z(s) + *Truchwieć>

[**Struchwienie**, a, bfm.] czynność cz. **Struchwieć**, *struchlenie*.

Strucie, a, bfm., czynność cz. **Struć**.

Strucie się, a ś., bfm., czynność cz. **Struć** ś.

Strucla, i, lm. e, **Strucel** *ciasto w formie podłużnej, przygotowywane szczególnie na święta Bożego Narodzenia*: S. pirog duży podługowaty, w pośrodku wzdłuż kręcony. Dudz. Na wsi jagły, wybory szezaw i jarmuż mnogi, dalej struce sążniste, kotacze, pirogi. Ejs. S. wodna a. postna, maślana, z makiem, z masą migdałową, orzechową. S. przekładana. Zdr. **Strucełka**. <Nm. Strietzel, Strützel>

Strucelowy przym. od **Strucla**: Ciasto strucelowe. <Od Strucla>

Struć, uje, ul, [**Struić**] I. *zglądzić ze światła trucizną, otruć*: Truli, struci są. Pot. 2. *zatruc, zaszkodzić zdrowiu, organizmowi*: Struł mię, dając mi mleka po winie. 3. *przen. zatruc, sparaliżować, zwarzyć, zaprawić goryczą*: Każdy dar fortuny troską struty bywa. Przyb. 4. *przen. zgryźć, zirytować, znurtować, zmartwić*: Struł mię swoją bezcelną niesprawiedliwością. Chodzi jak struty. 5. × S. *strawić, strwonić, zabrać, zmarnować, pochłonąć niepotrzebnie, zająć*: Ta materja struła dwie sesje i trzecią zabiera. L. 6. × S. *zatruc, zaprawić trucizną*: Kule strute, kwas siarczany, ludożerze bronie. Krasin. S. ś. I. *popęlić samobójstwo zapomocą trucizny, otruc się*: Struła się karbolem z rozpacy. Truje się brzemienna, struła się. abo struła płód niedoszły chcąc. Kn. 2. *zatruc się, zaszkodzić sobie na zdrowiu, zaszkodzić swemu organizmowi*: Strulem się, pijąc naprzemian różne trunki. 3. [S. ś.] *wypić co niedobrego, gorzkiego*. 4. *zgryźć się, zirytować się, zmartwić się*. <Z(s) + Truć>

Strudel, dla, lm. dle *potrawa z ciasta z masłem, z jabłkami krajaniem, migdałami, rodzynkami i bułką tartą przysmażaną w cieście, wypieczona po zwinieciu w rondlu*.

† **Strudna** p. **Trudno**: Żona, jeżeli nie będzie dobra, S. będzie mógł być dobry rząd w domu. Petr. <Z(s) + Trudno>

[**Strudna kiej**] *ledwie kiedy, bardzo rzadko*. <Strudna + Kiej>

[**Strudować się**, uje ś., ował ś.] p. **Strudzić**: Już mieli pochwycić skarb w dłoń, a strudowani, zbiedzeni srodze, powrócili z niezym do domu. Dyg. <Od Trud>

[**Strudowanie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Strudować** ś.

Strudzenie, a, blm. 1. czynność cz. **Strudzić**. 2. stan strudzonego: Przyłóż to ziele na nogi, które bolą z chodzenia wielkiego, a oddali S. Sien. 3. *trud, mózół, fatyga*: Nie ważyli sobie żadnego strudzenia. Rej.

Strudzenie się, a s., blm., czynność cz. **Strudzić** s.

Strudzić, i, if 1. *utrudzić, zmęczyć, zmordować, znużyć, skołatać, wybić z sił, sfatygować*: Hetman, mając już i siły strudzone, i konie ustawiczną pracą wycieńczone... Tw. Ulissa towarzystwo długo strudzone. L. 2. † S. *powstrzymać, zahamować, skrepiować, powściągnąć, ograniczyć, ukrócić*: Strudzili pętem nogi moje. Bud. Stefana Bóg wzbudził, aby Moskwy hardość strudził. Kn. S. s. *utrudzić s., zmęczyć s., zmordować s., znużyć s., skołatać s., wybić z sił, sfatygować s.*: Wojsko długą drogą i ustawiczną pracą strudzone. Błaż. Gorliwi stróże około ludzi; lecz s. i święty na świecie strudzi. Len. Spieszę ku wołom z pomocą zbył strudzonym towarzyszym. Sienk. <Z(s) + Trudzić >

Strudzin, u, lm. y bot. (stachytarpheta) ros. <Od Strudzić >

1. **Strug**, a, lm. i, **Strugałka** l. p. **Ośniak**: *Scalper*, nóż do rzeźniania, strugałny nóż. S. Mącz. Toporami, świderami, dźgutami, strugami, piłami i heblami. Jeż. S. do kopyt końskich, obe i n a c z. 2. *hebel*. 3. [S.] = a) narzędzie do fugowania gontów. b) narzędzie garncarskie w rodzaju struga ciesielskiego do strugania gliny. c) narzędzie używane przy wyrobie tyłek. d) Strugi = zęby zająca. 4. a. *Fale* garb. narzędzie do zrzynania skór dla nadania im jednolitej grubości. 5. zdń. nóż wygięty z dwiema rączkami po końcach, do strugania gliny przy jej uprawie. Zdr. **Strużek**. <STRUG >

2. **Strug**, a, lm. i, × **Struh**, **Struga** wielka barka, galera, galar: Alabastry i inne materiały aż z Inflant wożono strugami rzeką Dźwiiną. Steb. Nas kilku w strugu jechało do Dynamentu, tamęśmy, strugi do brzegu przypchnawszy, nocowali. Strujk. <Brs., por. 2. Struga >

1. **Struga**, i, lm. i 1. *smuga płynu, wody, płynąca, stojąca, spływająca, kałuża wydłużona, potok, strumień, strumyk*: Widocznie faska cieknie, bo koło niej stoi S. Z pod łózka wyszła S. aż na środek pokoju. Jeśli kto widział przezroczyste strugi między lasami pięknymi płynące. P. Koch. Strumyk abo, według pospolitego mówienia, częstokroć bez imienia, S., woda wytryskująca ze źródeł i małym korytem płynące, w rzeki lub strumienie wpadająca. Kluk. Don z prowincji Rzezańskiej strugę swą wywozdi. Paszk. (= *wstęgę wodną*). Dniestrowa S. kraj ten ogranicza. Troc. Z deszczu gwałtownego strugi wezbrały. Troc. (Chmura) z nieba aż do ziemi spuszcza długie smugi, jak rozwite warkocze: to są deszczu strugi. Miek. Ulewa nie spadała kroplami, ale strugami, niby prostymi sznurami, lała s. pionowo, spokojnie. Krem. Na śmiertelną do Charonta iść strugę. Chr. (= *do Styksu*). Rzeka i rzewną zalada s. strugą. L. Łzy jej płyną strugą na jagody. Bardz. Jan od złotoczystych strug niebieskiej jego do pokuty nauki Złotousty mianowany. Smotr. S. światła = *smuga świetlna, pęk promieni*. Przen.: To ścieżka, to wydeptane przejście, to pień ścięty, to na ziemi S. trzasek żółtych, gdzie ciosano belkę. Krasz. (= *smuga*). 2. [S., **Stręga**] *rzeczka mała*. 3. † S. *bródka, rowek, kanałek, koryto, rynszok*: Uczynił Eljasz około ołtarza jakoby dwie strudze, aby woda zbiegała. Leop. (udział przykop wodzie, jakoby na dwie bródzkie. Leop. Pły-

nęła woda około ołtarza, aż były pełne one strugi wody. Leop. (one przykopy. Leop.). Zdr. **Strużka**, [**Strużeczka**], × **Strużek**. <STRUG, od STRUG/STROW, por. Ostrów, Strumień >

2. **Struga**, i, lm. i p. 2. **Strug**: Do dwóch tysięcy strug, tak zwanych wodnych statków. Św. <jak poprzednio >

[**Strugacy**]: Strugaca stolica, p. **Stolica**. <Od Strugać >

Strugacz, a, lm. e 1. a. **Strugarz** ten, co struże. 2. a. **Falcer** garb. robotnik równający skóry strugiem. <Od Strugać >

Strugać, ga a. ze, gał, [**Strugać**, **Strugować**], † **Strużyć** 1. *rznać, wyrzynać, wyrabiać nożem*: S. zabawki dzieciece. Struże patyczki do klatki. Podpórki dziewczątka z podwórka przynoszą, gdzie struże dziadulo staruszek. Len. Dziadulo jak struże, tak struże. Len. 2. *zrynać podłużne wióry z drzewa, ociosywać, ciosać, zbierać nierówności siekiera, nożem, heblem*; *heblować*: S., podłużne z drzewa krajać wiory, jak nożem, ośnikiem, heblem; *wystrugać* czyli *odheblować* deskę, u stolarza wygładzić. Mag. Struż, ale waruj przestrugać. Petr. Strugał, strugał, aż przestrugał. Kn. (chlastał, chlastał, aż koń ustał; miara we wszystkim potrzebna. L.). Przen.: Nie strużmy już dla Boga więcej tej wolności, bo zginiemy. Tw. (= *nie nadużywajmy, nie wyzyskujmy*). S. komu kołki na głowie = *robić z nim bezkarnie, co s. podoba*. Wolno S. każdemu kliny na twej głowie. L. 3. *skrobać, obierać, strzyć*: [S. ziemniaki]. Zając mimo swych długowatych zębów S. buraka nie może (= *grzyść*). Przen.: [Zielony trawniczek kręta rzeczka struże]. Pśń.: Przen.: S. pietruszkę = *nie tańczyć na balu*. S. marchewkę = *pocierać jednym palcem wskazującym o drugi komin pod nos, mówiąc: „zyg zyg marchewka, pasternaczek, rzodkiewka“ w celu drażnienia s.* 4. [S.] *gracować, skrzybać*: S. ganki = *gracować chodulki w ogrodzie*. 5. garb.: S. skórę = *zrynać ją strugiem do równości, falcować*. 6. zdń.: S. glinę, uprawiając ją = *zrynać z pieńka gliny cienkie warstwy zapomocą struga*. 7. zł.: S. jur = *klamać*. <STRUG >

[**Strugać**, a, a] 1. *womitować*. 2. *czyścić, pedzić, rozwałniać silnie*: Wzieno me bez całym nos S.

† **Strugałny** p. **Strugałny**: S. nóż do rzeźniania. Mącz. (= *strug*). S. warsztat. L. <Od *Strugałto >

Strugałny, † **Strugałny** 1. *tyczący s. strugania*.

2. [Strugałna stolica] p. **Stolica**. <Od Strugać >

† **Strugałek**, lka, lm. **lkowie** p. **Strugałka**:

Nie mów: bałwani moi sprawili to, a strugałkowie i ulani bożkowie moi rozkazali to, B. B. <Od Strugać >

Strugałka, i, lm. i 1. † **Strugałek** *figura wystrugana, balwan wyrzeźbiony, rzeźba*: Złotnik zawstydzi s. za strugałkę, bo bałwani ich są matactwo. B. B. Odbiegli Filistynowie strugałek swoich, które zabrał Dawid. Leop. (ryte obrazy. Leop). 2. p. 1. **Strug**. Pódez. <Od Strugać >

Struganie, a, blm., czynność cz. **Strugać**: Panna Klara w sali balowej skazaną będzie na S. pietruszki. Jeż. S. marchewki. Rog.

Struganina, y, lm. y 1. *zła, licha, partacka robota strugana* 2. *struganie niepotrzebne, bezużyteczne, zmutne*. Zdr. **Struganinka**. <Od Strugać >

Struganinka, i, lm. i p. **Struganina**.

Strugarka, i, lm. i, **Wiórownica**, **Hebliarka** *machina strugająca*. <Od Strugarz >

Strugarnia, i, lm. e, **Heblarnia** hut. *machina do heblowania blatów kruszcowych*. Łab. <Od Strugać, wzgl. Strugarz >

Strugarz, a, lm. e p. **Strugacz**. <Od Strugać>

Strugiel, gla, lm. gle *hebel do drzewa*. <Od Strugać, na wzór Hebel>

Struglarka, i, lm. i *machina heblująca automatycznie, heblarka, heblarnia*. <Od Struglić>

Struglenie, a, bfm., czynność cz. **Struglić**.

Struglić, i, il, **Struglować heblować**. <Od Strugiel>

[**Strugnąć**, nie, a] *uderzyć silnie*.

[**Strugnięcie**, a, bfm.] czynność cz. **Strugnąć**.

Strugostrzega, i, lm. i *Zaba*. <1. Struga + Strzec>

[**Strugować**, uje, ował] p. **Strugać**: Drzewiany a. Drzewiarz, bo rad z drzewa strugował. Tet.

[**Strugowanie**, a, bfm.] czynność cz. **Strugować**

Struh, a, lm. y p. 2. **Strug**: Od Lichtona, struha płać po żółtemu. Vol. Majtek na struhach. L. <Brs.>

[**Struha**, y, lm. y] *nóż duży do gladzenia lub obciosywania drzewa*. <Brs.>

[**Struić**, i, il] p. **Struić**. <Ukr. strujity>

[**Strujenie**, a, bfm.] czynność cz. **Struić**.

Strukać, a, al myśl. *wydawać głos właściwy żorawinowi: Żoraw strukał*. Mor. <Dźwu.>

Strukanie, a, bfm., czynność cz. **Strukać**: Od dalekiego południa dolatuje S. stada (żorawi). Sp.

Strukczaszanka, i, m. i *córka strukczaszego*: S. mińska. Nies. <Od Strukczaszy>

Strukczaszostwo, a, l. lm. a *urząd strukczaszego*: S. trockie. Nies. 2. bfm., zb. *strukczaszy z żoną*. <Od Strukczaszy>

Strukczaszy, ego, lm. *owie*, × **Strukozy**, **Trukczaszy**, **Stołowy**, **Krajczy**, *dworzaniu usługujący panującym przy stole podczas uczy: Strukczaszych, którzy jeść noszą sułtanowi aż do pokojów. jest 150. Star. Wspomnieć należy, że Litwa krajowego trukczaszym, czyli trukczaszym, od wyrazu niemieckiego Truchsas nazywała. Bobrow. S. wielki koronny, S. wielki litewski*. <Zam. Trukczaszy od Sr. Gm. Truhsaetze, Truhsaetze, Nm. Truchsas>

Strukczaszyce, a, lm. *owie syn trukczaszego*: S. miński. Nies. <Od Strukczaszy>

Strukczaszyzna, y, lm. y *żona trukczaszego*. <Od Strukczaszy>

× **Strukozy**, ego, lm. *owie* p. **Strukczaszy**. Sł. wil.

Struktura, y, lm. y l. *sposób budowania widoczny z budowli; sposób łączenia części pojedynczych w całość, budowa, styl*: W półgaju ponury wznosi ś. dawnej gmach wielce struktury. L. Zastanówmy ś. nad strukturą, nad ułożeniem powszechnym całego świata. Min. W tym świętym zgromadzeniu założył głębokie fundamenta na przyszlą wielorakich cnót strukturę. Skar. S. organów kościelnych. Tatarzy niebardzo pięknej tuszy i struktury. Słow. 2. *pewien stały, charakterystyczny dla danego ciała, prawidłowy układ części składowych*: Ś. chemiczna = *układ atomów w związku chemicznym, budowa*. 3. lS., bfm., p. **Stryktura**. <Łé. struetura>

× **Strum**, u, lm. y *potok, strumień szybki, rwący*: Wody strumem ciekące. Sł. wil. Zgr. † **Strumisko**. <Od Strumień>

[**Struma**, y, lm. y] p. **Struna**. <Zam. Struna>

Struma, y, lm. y *patol. przerost a. guz gruczołu tarczowego gardła, wół, wole, + wul, + purchawka (struma)*. <Łé. struma>

[**Strumeczek**, czka, lm. czki] *strumyczek*.

[**Strumianna Matka Boska**] *Zwiastowanie N. M. P., dnia 25 marca*. <Zam. Strumienna>

Strumieniący l. *płynący jak strumień*. Przen.: I pieśń czysta, strumieniująca wciąż zwierciadli jak na wodzie, niebem, słońcem na pogodzie. Sł. wil. 2. *mający na sobie pasy świecące ś. jak strumienie*: Pan starosta szedł w tym czasie w strumieniującym litym pasie. Sł. wil. <Od Strumienić>

Strumienić się, i ś., il ś. *płynąć strumieniem*: Czas ś. bujnie strumieni. Sł. wil. <Od Strumień>

Strumienienie się, a ś., bfm., czynność cz. **Strumienić się**.

Strumieniowy p. **Strumienny**: Natrysk S. <Od Strumień>

Strumieniówka, i, lm. i *zool. (locustella fluviatilis) ptak wróblowaty zębobzioby z rodziny gajówek*. <Od Strumieniowy>

Strumienisty, **Strumienny** l. *pełen strumieni*: Co okrętów po strumienistym pływa oceanie. Przyb. (w który wiele strumieniów, rzek wpada. L.). 2. *podobny do strumienia*. Przen.: Tu skończył swój potok strumienistej wymowy. Bart. <Od Strumień>

Strumieniście przys. od **Strumienisty**: Natchnie nie płynęło mu teraz strumieniściej. Ohm.

Strumienny l. a. **Strumieniowy** przym. od **Strumień**: Zasiadłszy w chłodniku przy strumiennej wodzie. Zbyl. Minóg S., p. **Minóg**. 2. p. **Strumienisty**: Miejsca strumienne. Chr. <Od Strumień>

Strumień, a, lm. e, × **Strum** l. *bieg wody wązki i niegłęboki, potok, ruczaj, struga, rzeczulka*: Bystre strumienie wezbrały. Koehan. Rzeki owe główne, które w samo morze wpływają, Niemcy mają za strumienie; w naszym języku mniejszą wodę rozumiemy, jak jest główna rzeka, i nieco bystrzejszą; strumieniami więc są one wody płynące, które, mając mierną znakomitość, z równymi sobie ś. nie łączą, lecz tylko z drobnymi strumykami i w rzekę wpadają, np. Nurzec na Podlasiu, Liwiec na Mazowszu i t. d. Kluk. **Strumienie**, *torrentes*, płyną szerszym kanałem od strumyków i w płynieniu znaczną bystrość mają, co 1000 stóp mają spadku od stóp 4 do 6; w godzinie upływają od 6000 do 12000 stóp. Kluk. S. z źródła pochodzi. Troc. Dunaj siedmią strumieni sławny. Troc. Wstańcie a przejdźcie S. Arnon. Wuj. Zlebyś nazwał rzekę strumieniem. a domek gmachem. Włod. Płochy strumieniu! mniemasz, że to nie nie szkodzi dogadzać kaprynowi. Siem. Puścił na niego S. wody (= *slup, prąd*). Na zawrót głowy pomaga woda družbacka, osobliwie, kiedy jej kto strumieniem zażywa, to jest kąpiąc nią na głowę. Petr. (= *ciurkiem*). Przen.: S. światła. Strumieniami łyż łała. L. S. płaczu obfity. Troc. Widział lud płynącą krew strumieniami z ciała mężczyzny na ziemię i ruczankami po ziemi ciekącą. Skar. Krew strumieniem ciekła. Troc. Baldachim zawieszony był u samego stropu, a od niego spływały cztery strumienie szkarłatu, obejmujące katafalk. 2. × S. elektryczny = *prąd elektryczny*. 3. S. włosów = *promień, pęk, garść*: Włosy wychodzą jej strumieniami z głowy. Zdr. **Strumyk**, **Strumyczek**, † **Strumyszczek**, [**Strumeczek**]. Zgr. × **Strumisko**. <STRUM od STRU/STROW>

Strumiłka, i, lm. i, **Malkolmja** bot. (malcolmia) *ros. z rodziny krzyżowych*.

× **Strumisko**, a, lm. a p. **Strumień**: Z oczu mu ś. gorących izek potok wyciska, krew pod

jego ciosami pociecze w strumiska. Przyb. <Od Strum>

Strumowaty mający wole pod gardłem. <Od Struma>

Strumyczek, czka, lm. czki, p. **Strumień**: Smaczno brzmiące strumyki. (roch. <Od Strumyk>

Strumyk, a, lm. i p. **Strumień**: Strumyki, rivi, płyną bardzo wąsko i niegłęboko. Kluk. Schodząc ś. zdroje czynią Ś.; ze skupionych strumyków stają ś. rzeki. Kluk. Z czystego źródła mętny Ś. nie pochodzi, ni orzeł niebośięzny podłych ptaków rodzi. Kras. Pomiedzy łąki, ogrody płyniesz, rozkoszny strumyku, idą spiesznie twoje wody, mruyczysz sobie na kamyku. Kras. P. Bóg łaskaw na sierotę, przyleciała z nad strumyka, pozbięrała jabłka złote. Len. <Od Strumisn>

† **Strumyszczek**, czka, lm. czki p. **Strumień**: S. jakiś, jednak z wielkiego źródła wynikający. Birk. <Zam. Strumyczek>

Struna, y, lm. y, × **Stróna**, [Struma, Strona], † **Stróna** l. nie giętka, sznur lub drut, który po wyprężeniu można uprawić w drgania poprzeczne, wydające tony: S. do lutni, skrzypiec. L. I najlepszy lutnista, kiedy ma złe struny, bardzo ś. nie zgadzają wnet jego barduny. Rej. Dość już długo, dość już długo brzmiał na strunach wieszczów żal: czas uderzyć w strunę drugą, w czynów stal. Krasin. Uderzenie tak sztuczne, tak było potężne, że struny zadzwoniły, jak trąby mosiężne. Mick. Stroją nanowo struny i próbując brzęczą. Mick. On umyślnie trząca wciąż tę zdradziecką strunę, melodję zmaca. Mick. Wnet pękła ze świstem S. złowróżąca. Mick. Naciągną, nakręcić strunę. Przen.: Przeciągnąć strunę = przeholować, nadużyć. Przen.: cząstka jakoby serca, wywołująca dane uczucie; strona w usposobieniu człowieka: W tę strunę młodej duszy uderzyli przyjaciele Jagiełły zwłaszcza duchowni. To jego słaba S. Uderzyć w czuką strunę czyją. Przen.: gra, muzyka: Wdzięcznemi strunami czcicie bogów. Li. 2. † Struny = lira. B. Sz. 3. cięciwa w łuku: Warknęły struny, świsnęła strzał chmura. Sk. wil. 4. † Struny w ciele = suche żyły, nerwy. Urzęd. 5. anat.: S. bębenkowa w uchu, † S. tulumbasowa (chorda tympani). Perz. S. głosowa w krtani, więzadło głosowe (chorda vocalis). × S. kranicowa, p. **Nerwowojowy**. Struny a. prążki spoidła wielkiego mózgu (chordae s. striae longitudinales Lencisii). S. ścięgniasta. 6. chir.: S. barania, jedwabna do zszywiania ran, katgut. 7. embr.: S. grzbietowa (chorda dorsalis). 8. tkac. lina kręcona z rzemienia, łącząca koło napędowe w tokarni z werkiem. 9. zoot.: S. grzbietowa (chorda dorsalis) = sznurek łącznikowy ciągnący ś. wzdłuż grzbietu zarodka kręgowych i niektórych innych zwierząt, w różnym stopniu zachowujący ś. u osobników dojrzalszych gatunków. Zdr. **Strunka**, **Strunczka**. <STRUN>

Strunczka, i, lm. i p. **Struna**.

Struniak, a, lm. i patol. (econdrosis phyalifera). <Od Struna>

Struniarka, i, lm. i żona struniarza. <Od Struniarz>

Struniarski przym. od **Struniarz**: Przemysł, wyrób, czeladnik S. <Od Struniarz>

Stuniarstwo, a, bhm. rzemiosło struniarza: W Grójcu mazowieckim w XVI i XVII w. kwitnęło S. <Od Struniarz>

Struniarz, a, lm. e rzemieślnik kręcący struny do instrumentów muzycznych: W Grójcu było

siedlisko struniarzy, którzy struny kręcili. <Od Struna>

[**Strunica**, y, lm. e] l. w gęślach, drewnisko, na którym opierają ś. struny naciągnięte. 2. struna: Ten obojętnie o strunice swojego instrumentu brząkał, tamten psy gładził. Glin. <Od Struna>

Strunić, i, il. zaopatrywać w struny narzędzie muzyczne, naciągać struny. Przen.: Poeeci, których nie struni słońce natchnienia. Gosz. (= nie nastroja do twórczości). <Od Struna>

Strunienie, a, bhm., czynność cz. **Strunić**.

Strunka, i, lm. i l. p. **Struna**. 2. bot. (chorda) ros. z gromady wodorostów, z rzędu ciemnic, z rodziny laminariaceae. <Od Struna>

Strunkować się, uje ś., ował ś. gm. spić ś. <Od Trunek>

Strunkowanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Strunkować się**.

Strunny, **Strunowy** przym. od **Struna**: Strunnym jękiem harfa jęka. Jeszeze nie ścichły strunne jakby podźwigi jej głosu. Brt.

Strunowy p. **Strunny**; polegający na działaniu strun, zrobiony ze strun: Narzędzia muzyczne strunowe, jak skrzypce, gitara, cytra, fortepian i t. d. (= instrumenty rznięte). <Od Struna>

Strup, a a. × u, lm. y l. patol. skorupa mniej lub więcej sucha, tworząca ś. na ranie lub owrodzeniu (crusta). S. zgorzelinowy (eschara), × pokrywa z gorzelana, † przysucha. S. krwawy (z krwi zakrzepiej) (c. eruenta). S. słodki, ogniopiór, ogniopiór (crusta lactea). Strupami pokryty (squarosus), strupiasty. Strupa nie oddzieraj gwałtem, ale warzonego ślazu przykładaj na S., aż zmięknie. Sien. Strupy ciekące na głowie. L. Kto parchy ma, włosy mu z głowy wypadają, a skóra brzydkimi strupami oblewa ś. Perz. Zegnać S. Troc. Mierzonego strupu, jeśli ropą płynie, bez krztuszenia cerulik biedny nie zawinie. Pot. Słodki strup najczęściej dzieciom ś. przytrafia. Perz. Boże, po tym uczynku zawał oczy strupem i między dzikie wyżeń mię gdzie fauny. Pot. 2. wet.: Strupy końskie = parch, parchy (scabies): Strupy nie tak ś. szerzą, jak parchy, przeto mniej zaraźliwe. Lk. Zdr. **Strupek**. <STRUP>

Strupek, pka, lm. pki (crustula) p. **Strup**: Dzieciom po ustach strupki ś. robią. L. <Od Strup>

Strupel, pla, lm. ple gm. stróż.

† **Strupiałość**, i, lm. i l. przym. od **Strupiały**: Jakaś czasu S., co w tyłu dni tłumie, ni w miesiące, ni w lata złożyć ś. nie umie. Moraw. strupy liczne, okrycie strupem: Lekarstwo parszywość na małych dzieciach i S. spędza. Syr. <Od Strupiały>

Strupiały który strupiał: Rany jedne strupiałe, drugie świeżą krwią zbrozone. Skar. Leżałem w bólach, stękając S. Przyb. (= strupieszaly). Twe lica strupiałe nową krwią farbować możesz. Słow. Twarz zniszczona, strupiała. Krasz. <Od Strupieć>

† **Strupiastny** p. **Strupiasty**: Gdy komu namięszają brwi od wilgotności strupiastnych, pomazuj tą maścią. Spiez.

Strupiasty, † **Strupiastny**, **Strupisty**, † **Strupliwy** l. pełen strupów, okryty strupami. 2. p. **Strupowaty**. <Od Strup>

Strupić, i, il. l. nied. okrywać strupem. Kn. 2. dok. trupem położyć, zabić, uśmiercić: Czemu mnie, gdy cię złość myśliła S., nie godziło ś.

twoich lat odkupić? Chr. <1. Od Strup; 2. od Z(s) + Trup>

[Strupiechały, Kostrubaty] kudłaty, rozstrzępiony, z włosami kudłatymi, starganymi. <Zmieszane>

Strupieć, eje, ał I. nied. pokrywać ś. trupem. 2. dok. zmienić ś. w trupa, strupieszec, zamrzed, obumrzeć, zmartwieć: Lud już strupiał, a kraj już mogiła. Słow. Dajeje (artyście) jednego trupa z mogiły do tego obrazu, a całość runie lub strupieje cała. Krasz. 3. p. **Struchleć**: Strupiałbyś, panie pazu, gdybyś go zobaczył, bo tak wyglądał, jak trup. Słow. <1. Od Strup; 2. Z(s) + Trupieć>

Strupienie, a, blm. I. czynność cz. **Strupić**. 2. czynność cz. **Strupieć**

Strupieniowaty podobny do strupienia (favosus). <Od Strupień>

Strupień, a, lm. e patol. I. choroba skórna (achor s. porrigo): S. woszczynowaty (favus). 2. bl. p. **Brudziec**. <Od Strup>

Strupieszalność, i, blm. I. przym. od **Strupieszalność**: Opuszczony gmach siwa S. nagnie. Hul. 2. chir.: † S. kości = *martwica, obumarcie* (necrosis). S. kości, próchnienie kości wewnętrzne, zaczynające ś. od śpiku. Perz. <Od Strupieszalność>

Strupieszalność który strupieszal, strupiały, trupi, obumarły, zmartwiały, zmurszały, spróchniały, zgrzybiały, przestarzały, bezduszny: Kość strupieszala. Błada śmierć już usiadła z kolorami swemi na twarzy strupieszalej. Miał za sobą wybór narodu, zdrową i niestrupieszalą część braci naszej. Krasz. Służby będą stare przesady, konwencje, przerdzewiałe prawa i strupieszale fanatyzmy. Krasz. (= *wywieczone z żywotności*). Bolesć jak krzyk wydziera ś. z serca, z samego dna dawno strupieszalych dni, i jak orkan ponosi. Reym. <Od Strupieszalność>

Strupieszec, eje, ał strupieć, obumrzeć, zmartwieć, zgrzybić; zmurszeć, spróchnieć, stracić żywotność: Nie nie zdołamy naprawić i tak strupieszujemy. Kaczk. Dawne męstwo Rzymian roztopiło ś. w rozpuście i w bezczynności strupieszalo. Krasz. <Z(s) + Trupieszec>

Strupieszanie, a, blm. I. czynność cz. **Strupieszec**. 2. czynność cz. **Strupieszyc**.

Strupieszyc, y, ył zrobić strupieszalym. Sł. wil. × **Strupinek, nka**, lm. nki grzybek parchowy (achorion Schoenleinii). <Od Strup>

Strupisty p. Strupiasty. <Od Strup>

Strupliwy I. p. Strupiasty: Myć głowę tym ługiem, zdrapawszy głowę strupliwą, wiele pomoże. Szpiez. 2. p. **Strupowaty**. <Od Strup>

Strupnica, y, lm. e, **Pruszyk** bot. (conioeybe) roś. z gromady porostów, z rodziny palecznikowatych. <Od Strup>

× **Struposłodki** tyjący ś. strupa słodkiego. Troc. <Strup + Słodki>

Strupowato przys. od **Strupowaty**.

Strupowaty, Strupiasty, † Strupiastny, Strupisty, † Strupliwy podobny do strupa (erustusus). <Od Strup>

[**Strusak, a**, lm. i, **Struzak, Struzak, Strosak, Strożak**] siemiak: Pewną liezbę pacierzy na każdy dzień laikom naznaczył, bród nie golić, na strusakach sypiać. Murin. <Nm. Strohsack>

Strusi I. a. × **Strusiowy** przym. od **Struś**; [**Pstrusi**]: Rodzaj strusi należy do rzędu boćianiego. L. Pióra strusie do różnych ozdób służą. L. Lśnił ś. herb, srebrne księżycy półkole,

gwiazda, nad gwiazdą hełm o strusim piórze. Słow. Na wodze wiatrów puścił strusiej grzywy pióra. Mick. Przen.: S. żołądek = *niezwykle strawny*. Przen.: S. żołądek = *nieczułość na doznawane zniewagi, brak poczucia godności osobistej*. Strusia polityka = *mrużąca oczy na niebezpieczeństwa, nie chcąca ich widzieć*. 2. bot.: Strusie pióro, p. **Paprotka, Pióropusznik, Tęsknocin**. <Od Struś>

! Strusić, i, il stchórzyc, stracić odwagę, zleknąć ś.: Strusiłbyś, panie pazu, gdybyś go zobaczył. Słow. <Zap. Rus., ale por. Truś>

Strusię, ecia, lm. eta *piszkę strusie*: Salomon zamknął S. pod szkłem. Brk. <Od Struś>

Strusiowaty podobny do strusia: Ptaki strusiowate. Szt. (= *rodzaj ptaków*). <Od Struś>

× **Strusiowy p. Strusi**: Strusiowe pióro. Urzęd. <Od Struś>

× **Strusowato** przys. od **Strusowaty**.

× **Strusowaty** buchasty nakształt tylnych piór strusich: Zboże indyjskie kłos ma kłosiasty, S. a gałązko rozłożony. Syr. <Od *Strus = Struś>

Struszenie, a, blm., czynność cz. **Struszyć**.

! Struszenie, a, blm., czynność cz. **Strusić**.

× **Struszyć, y, ył** strzępić, czynić strzępiastym, nadętym, buchastym, nastroszać.

Struś, a, lm. e, [**Pstruś**] zool. (struthio camelus) wielki ptak biegający, dwupalcowy: Strusie silne. Mor. S. krzycał. Mor. <S. Gnm. Strus (Nm. Strauss), z Sr. Łé. strut(h)io, a to z Gr.>

Strutka, i, lm. i I. [S.] krowa, która poroniła cielę. 2. apt.: × S. (bezoar) *bezoar, kamień włosiany, znajdujący w jelitach niektórych kóz dzikich*: Górale przynosili do aptek krakowskich strutki z żołądków kozie, to jest bezoary, czyli kule z sierści polkniętej, które ś. tworzyły w żołądku kozie, a które uchodziły w dawnych czasach za odtrutkę. Rdz. <Od Struty>

Strutynować, uje, ował rozważyc, roztrząsnąc, rozpatrzyć, zhadac, wysondować: Powinniśmy rzecz dobrze wprzódy S. Krasz. <Z(s) + Trutynować>

Strutynowanie, a, blm., czynność cz. **Strutynować**.

Struwit, u, lm. y, **Guanit** min. skład soli strącającej ś. z roztworów amonjakalnych magnezu za dodaniem fosforanu sodu i doskonale ujawniającej pod mikroskopem postać hemimorficzną, (NH₄) Mg PO₄ + 6 H₂O. <Od nazwiska Struve>

[**Struzak, a**, lm. i] p. **Strusak**: Spi na słomianym bez naspy struzaku lenieszka pracą rolnik utrudzony. L. <Nm. Strohsack>

† **Struż, y**, blm. I. *struganie, struzenie, robota stolarska*. Troc. Nie złotniczej roboty, nie stolarskiej struży. Pot. 2. p. **Strużyny**. Troc. <STRUG>

[**Struzak, a**, lm. i] p. **Strusak**. <Nm. Strohsack>

[**Strużeczka, i**, lm. i] p. **Struga**. <Od Strużka>

1. **Strużek, żka**, lm. żki p. I. **Strug**; [*narzędzie do robienia łyżek*]: Dotykał strużkiem, pilniczkiem i raszplą, namaczał gąbką, wygładził garbiczny żelazem. Korz. (przy odnawianiu obrazu). <Od I. Strug>

2. **Strużek, żka**, lm. żki p. **Struga**: S. bieży przez łąkę, rybki w nim igrają, kamyczki malowane w wodzie ś. błyskają. Szymon. Tam między drzewy wartki S. płynię. L. Wązki strużka korytko. Zabł. Natura wasze pobrażę, strużki kwiecistym pęzlem odnawia. Zabł. <Od Strug(a)>

× **Strużenie, a**, blm., czynność cz. × **Strużyc**,

† **Strużenie**, a, bfm., czynność cz. † **Strużyć**.
Strużka, i, lm. i l. p. **Struga**: Niedaleko bramy S. cieczę. Warg. 2. [S.] rzeczek.
 [Strużka, i, lm. i] l. żuzel. 2. rodzaj gontów do lerycia dachów. <Od Strugać>
Strużki, żek, bfp., **Falcszpany** garb. *wiórki odchodzące przy struganiu skóry*. <Od Strugać>
Strużnik, a, lm. i drobny, *krótki hebel wiorowy*. Łab. <Od Strug lub Strugać>
 × **Strużyć**, y, yf p. **Strugać**: Nie strużmy już dla Boga więcej tej wolności, bo zginiemy prędzej. Tw.
 † **Strużyć**, y, yf *plynąć strugą, ciurczet*: Jak krew bucha z tej skroni i struży szeroko. Przyb. Krew rześista struży w szkarłatnym roztopie. Przyb. <Od Struga>
Strużyna, y, lm. y *licha, nędzna struga*: Błota S. Wor. <Od Struga>
Strużyny, yn, bfp., **Struż** l. *oskrobiny, odpadki od strugania, wioły; heblowiny*: Wyciąwszy drzewo, urobił sobie naczynie, a one S. spaliwszy, zgotował sobie potrawę. B. B. Cech stolarski niewielki zamiast galonów miał strużynami od hebla uszamerowane suknie. Matl. Przen.: Pożytki świata tego za szkodę u siebie i S. jakie niepożyteczne mieli. Wiśń. (= śmiecie). A cóż nad śmieci i S. podlejszego być może? Dambr. 2. *obierzyny, lupiny*: Na rozpalone węgle w piecu kładzie ś. świeże S. ziemniaków. <Od Strugać>
 † **Strwagać**, a, ał i † S. ś. p. **Strwożyć**: Choć był dosyć w tej ćwiczonej palestrze, srodze mu serce Astynome strwaga. Pot. <Z(s) + Trwagać>
 † **Strwogać**, a, ał i † S. ś. p. **Strwożyć**: Już i insze piechoty, tak straszną rubieżą strwogane, uciekają i od szanów bieżą. Pot. *Mojesz rzekł: przestraszony jestem i strwogany. Salin. Trwoga stała za porażkę, a nasi broń i zakłady od strwoganych pobrali. Fal. Tak ś. gmin, jakby strwogany piorunem, zewsząd gromadzi. Mor. A.* <Z(s) + Trwogać>
 † **Strwoganie**, a, bfm., czynność cz. **Strwogać**.
 † **Strwoganie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Strwogać** ś.
Strwołka, i, lm. i zool. (dactylopterus) *ryba ciernioprmienna z rodziny kostolicznych, zdolna unosić ś. w powietrzu zapomocą bardzo długich płetw piersiowych*. <Now.>
Strwonić, i, il, **Przetrwonić**, × **Zatrwonić**, × **Wytrwonić** *roztrwonić, zmarnować, puścić, przepuścić, stracić*: Kasztelan strwonił, co oszczędził ziemianin ubogi. <Z(s) + Trwonić>
Strwonienie, a, bfm., czynność cz. **Strwonić**: Zasiadał przy biurku w zamiarze niestrwonienia czasu napróżno. Jeż.
Strwożenie, a, bfm., czynność cz. **Strwożyć**.
Strwożenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Strwożyć** ś.
Strwożyć, y, yf, × **Zetrwożyć**, † **Strwogać**, nied. † **Strwogać** *zdjąć trwogę, przestraszyć, przelęknąć, nastraszyć, przerazić, zatrwożyć*: Styrem dobrze władał, umysłu nie strwożył. Zbyl. S. ś. *zatrwożyć ś., przestraszyć ś., przelęknąć ś., przerazić ś.*: Ma serce niestrwożone. Boh. <Z(s) + Trwożyć>
 [Strybać, a, ał] *pić co gęstego, chleptać*. Gosz. <Ślc. strebat = Strzebać>
Strybanie, a, bfm.] czynność cz. **Strybać**.
Strybutacja, i, bfm. *szmery, jakie wydają niektóre owady*. <Nł.>
 † **Stryc**, a, lm. *owie* p. † **Stryjec**. Tuch. <= Stryjec>

Strych, u, lm. y, **Sztrych** l. *strychowanie*: Wymiar zboża przez przedającego i to strychem czynić ś. ma. Ostr. Jeden jesteś, co S. czynić może: niskich wynosisz, wielkich gnębisz, Boża. L. (równań w miarę, w kluby wprawie. L.). 2. *pościągnięcie, zamach, zacięcie*: Jazda szła gładko, jednym, jak to powiadają, strychem, aż do karzemki, przy której popas wypadał. Jeż. S. na skrzypeacech = *sposób smyczkowania*. Liga znaczy, iż bez uniesienia ręki następnie jedną po drugiej notę uderzyć potrzeba na klawiszach, na skrzypeacech zaś jednym strychem. Mag. Jeden S. mają wszystkie wioliny, jedno zadęcie instrumenta wszystkie, tak iż słysząc około 40, myślałem, że jeden tylko nadzwyczajny instrument. L. 3. *strychulec*: Jednym kir łokciem mierzyć z karmazynem, jednym pszenicę z owsem równać strychem. L. *Satyry, które wszystkich ludzi pod jeden S. biorą, nie mogą być użyteczne. L. (= jedną miarą mierzą)*. Nie wie, jakim strychem swe radości mierzyć. Pot. (w granicach jej wstrzymywać, ograniczać, hamować nie może. L.). Nie radziłbym ci głowy podnosić nad korzec, żebyś nie wziął w nią, według przypowieści, strychem. Pot. 4. Pod S., w S., pod strychem = *po brzegi, do wrębów, pod wierzech*: Zboża mierzyć mają równo, bez żadnego wierzechu, to jest pod S. Herb. W beczce ma być cztery korce równych bez wierzechu i bez trzęsienia, ale pod S. St. lit. *Beczka wileńska ma cztery korce krakowskie w S. Cz. Natura wszystko pod wagę i S. słuszności i sprawiedliwości ułożyła. Pileh. Szklanka w S., pod S. Troc. Zatopione były do strychu Gopla. Sur. Przen.: Nie żmudzką beczką furji mierzą, krakowskim korcem, i to pod S. Rys. (furja granic nie zna. L.). Skąpa zawsze natura, kiedy swoje dary na kogo sypie, patrzy, by nie nad S. miary. L. (by nie nadto. L.). Wszysey, których ziemia nosi, pod równy S. prawa iś muszą. Pileh. Ta w oczy wpada nierówność, która z pod miary i strychu znacznie w górę wysadza. Pileh. 5. *kresa, kres, linja zrobiona pościągnięciem czego*: Strychy między literami. Strychy ciągnąć u malarza, to jest linje ciągnąć pędzlem. Mag. S. u szlaczka. Smuga u malarza nazywa ś. S., który ś. od pęzła zostaje, gdy ś. kolor nawodzi. Mag. 6. a. × **Strycha**, [Stryk, Ostrzyk], † **Astrych**, [Jastrych] *poddasze, góra*: Pomogłem Bartłomiejowi złożyć furę siana pod S. L. Mieszka pod strychem. L. (= na facjacie). Fortuna mię z gmachu w ciasny S. przeniosła. L. Przed miłością i S. nas nie schroni. L. *Wieszać bieliznę na strychu*. 7. † S., **Astrych**, [Jastrych] *piętro, kondygnacja*: Kazaka im wstąpić na wyższy S. domu swego. St. wil. 8. *sposób, manier, tryb, kształt, moda*: Mury te dawnym strychem budowane. Paszk. *Lukul nie strychem rzymskim w budowaniu zachował ś. Warg. Powinni budynek swój odprawować pruskim strychem, pod jedną proporcją. Wer. Węgierskim strychem. Km. Kozackim strychem, po moskiewsku ś. ubierają. Zbyl. Duchowni strychem pogańskim boskich i ludzkich rzeczy opisy mają. Warg. Cheą, żeby koń w ten czas co czynił, kiedy mu jeździec każe, i tym strychem idzie, jak go on wiedzie. Górn. Na świecie nie wszystko jednym trybem idzie, ani fortuna na miejscu przebywa. Górn. Ostatnia to, k ce tymże strychem, jak i drugi, iśc. C des więcej oratorskim strychem pisze, niż Sofokles. Mącz. Względem zachowania, którymby obycajajem a strychem miałby ś. młodzieniec mieć przeciw ludziom. Glicz. Tym obycajajem**

a strychem młodzieniec z ciężkością ś. do ludzi uda. Glicz. Izraelczykowie przysli z błędów niewielkich do zabobonów grubych; też tymże strychem wszystkie zabobony wszczęły ś. i rozmnożyły. Gil. Pod tym strychem (kształtem, postacią) po świecie chodzą. Troc. 9. † S., a. [Astrych, Strech] starzec, dziad, żebrak: Stary S. = dziad zgrzybiały, grzyb. L. Blaskiem nikczemnej omamieni pychy, wydają (rodzice) sam kwiat wieku za stoletnie strychy. Nar. Czy ja to już mam minę strycha, starej baby, żeby mnie nie uścisnąć? Zabł. Żebrak, S. ubogi, rogator. Mącz. Wszyscy mruczą, jak w kościele stryższy. Brk. Każdy S. (starzec) głupi, co zaloty stroi. Troc. 10. [S.] świeczka licha, zrobiona z węzy po wyściśnieniu z niej wosku, używana zamiast pochodni. 11. fl.: Bić na S. = bić wprost: Flisi, gdy statek uwięźnie na haku, to a. na S. biją, a. laskami dobywają, a. koluja. Haur. 12. gór.: Strychy = drewna nakształt półkieszyca koto miecha ogniowego. Troc. 13. ryb.: Strychy = ryby w trzecim roku życia, które ś. pierwszy raz ukrzyć, czyli trzeci zaczynają. Śl. wil. Zdr. Strysek. <Nm. Strich; do 9. por. streichen, Landstreicher; 6 i 7. z Nm. Estrich, które z Sr. Łć. astricus>

Strycha, y, blm. l. p. Strych. Ulepić z błota, jak pod strychą gniazdo jaskółcze. Słow. 2. † S. klej: S. garbarska, glutinum. Urs. <1. według Strzecha>

× Strychacz, a, lm. e ten, co strychulcem równa korzec po wierchu. Troc. <p. Strycharz.>

Strycharka, i, lm. i l. żona strycharza. 2. ta. co ś. strycharstwem trudni. 3. p. Strychulec. 4. [S.] p. Strzechalka. 5. p. Strycharstwo. Śl. wil. <Od Strycharz>

Strycharstwo, a, blm., Strycharka rzemiosło strycharskie, cegielnictwo, ceglarstwo. <Od Strycharz>

Strycharski l. przym. od Strycharz. Rzemiosło strycharskie (= strycharstwo). 2. Grunt S. = grunt gliniasty, którego części składowe posiadają wysoki procent spójności. Śl. wil. <Od Strycharz>

Strycharz, a, lm. e ceglarz, robotnik ceglarski: Z dobrze przysposobionej gliny robią strycharze cegły. Kluk. S., ceglarski robotnik, wyrabiający cegłę surową, to jest nabijający glinę w skrzynkę i po wyglądzeniu, czyli zstrychowaniu, wyrzucający uformowaną tym sposobem cegłę. Łab. <Nm. Streicher>

× Strychnat, u, lm. y gęsty ścieg nawskroś: Strychnatem zaszywać, u krawca = wskroś ściegiem przesywać gęsto, jak szew w rękawach. Mag. <Nm. Streichnat>

Strychnąć, nie, nął l. p. Strychować. 2. [S.] potknąć ś., poślizgnąć ś. <Z Nm. streichen>

Strychnięcie, a, blm., czynność cz. Strychnąć. Strychnin, u, blm., apt. p. Kuleczybnik.

Strychnina, y, blm., chem. alkaloid z roślin strychnos ignatiu i strychnos nux vomica oraz niektórych innych, ze składem $C_{21}H_{29}N_3O_2$. (p. Kuleczybnik). Zdr. Strychninka.

Strychninka, i, blm., p. Strychnina. Strychninowy przym. od Strychnina. <Od Strychnina>

[Strychołek, lka, lm. lki] motyka. <Od Strychulec>

Strychować, uje, ował l. robić strychy, kreskować, robić kreski, linijki: Rysując rów, jeśli wodą jest napełniony, strychuje ś., jeśli zaś suchy, to punktuje ś. Łs. 2. i dok. [Strychnąć] równać miarę strychulcem, ścinać równo z wrębami

naczynia, miary: Ten, co przedaje, sam mierzyć i S. ma. Gostk. Niedobra miara, którą ci strychował ten szalbiarz. Birk. S. zboże strychulem. Troc. [S. cegły] = robić cegły. Przen.: ściąć do równości, zrównać pod linję, niwelować: Pomona sierpem krzywym częścią wilków zrzuca i różgi strychuje ledajako rozlaże. Zebr. Przen.: Nad wszystkimi natury strychuje tu prawo. Stasz. Przen.: pokrywać grunt strzałami zbliżającemi ś. do linii poziomych. Górs. S. nieprzyjaciela. Gemb. Działa z zamku po całym mieście strychują. Troc. Działo, wał strychuje nieprzyjaciela. Troc. S. nieprzyjaciela z armat. L. (= szyć, zmiatać). Nasi czali ś. w dołach z rusznicami, skąd z boków przebiegające Turki strychowali. Nar. Tak ich strychowali miernie, że znaczną w nich zrobili dziurę. Jabł. Dobrze z armat strychował i palił. Jabł. (= prażyć). Działobitnie strychujące, batteries d'enfilade. Jabł. 3. i dok. † Strychnąć musnąć, dotknąć w przelocie, drasnąć: Kula, chociażby tylko strychnęła po głowie, może być wielkiego nieszcześcia przyczyną. Perz. (= kontuzja). Przen.: Północnym rąbkiem łądów Europa strychuje krainę bieguna. Pol. Przen.: Rybak po wodzie wędą strychuje, rychoł co pojma. Bardz. (= zagarnia). 4. × S. okiem = ogarniać wzrokiem, wodzić oczyma: Obóz stawia na górze, stąd mu ś. godzi S. wszystkiego pola. Bardz. Okiem ziemię strychuje. Bardz. Bodaj ś. poglądać nie zdarzy na Ęmat i S. pół kłęską okrytych. Bardz. Cheiwy zwycięzca strychuje dziedziny oczami Iljaekie. Bardz. 5. żagle = spuszczać: Gdy wieher abo szaruga, S. potrzeba, to jest żagiel spuścić. Haur. 6. × S. sukno = oceniać, wyznaczać mu cenę, taksować. 7. fl. S. wiosłem = zanurzać je lekko w wodzie, opierając o dółkę, dla nadania statkowi prostego kierunku (muskac wiosłem po wodzie). 8. myśl. = a) przebiegać, przeszedzać, nie mijając żadnego krzaku i szukając tropu. Dobry popądzca strychuje wszystkie miejsc, żadnego krza nie mijając. Ostror. S. pole, knieje. Troc. b) przelatywać (mówiąc o ptaku drapieżnym, używanym do łowów): Czasem nad nurtem siedzie, czasem lasu ciemnego gęstwinę strychuje. Bardz. c) ciągnąć rozjazd wtedy, kiedy ptak drapieżny przywabiony zostaje. Śl. wil. d) ruszać ogonem (o wyżle, kiedy okazuje chęć do szukania w polu). Śl. wil. Wyżel strychuje. 9. piek. zwilżać powierzchnię wyrobów szlichtą a. wodą. 10. piern. (przy wyrobie świece) woskować knot skrecony, aby ś. nie rozwijał. S. ś. (o koniu) kaleczyć sobie pięciny nóg zadnich podczas biegu przez potrącanie kopytem nogi o nogę. <Nm. Streichen>

Strychowanie, a, blm., czynność cz. Strychować: Pagórek sposobny do lepszego strychowania z dział. Troc. S. sukien cudzoziemskich na jarmarkach głównych przez wojewodzy urząd nie ma bywać, bo to ś. tylko do ziemskich sukien referuje; a S. ziemskich sukien, także szacunek inszych rzeczy przez urząd pierwszego dnia jarmarkowego sprawion być ma, tak żeby drugiego wolno kupcom przedawać. Vol.

Strychowanie się, a ś., blm., czynność cz. Strychować ś.

Strychownica, y, lm. e śródwaga, gruntwaga. L., Troc. <Od Strychowny>

Strychowność, i, blm. l. rz. od Strychowny. Troc. L. 2. a. Dosięgłość, × Donośność donośłość strzału. L.

Strychowny l. poziomy, horyzontalny: W sztandarach sterczących nad strychowne czuby znać

było malowidła różne, pełne chluby. Przyb. 2. na strychowaniu polegający, strychujący: Straż S. Gemb. Strychowna obrona wycieczki. Troc. 3. p. Strychowy. <Od Strychować>

Strychowy przym. od Strych; Strychowny. Pędzel S. = pędzel maki, wązki, do robienia strychów. Wymierzenie korców strychowych. Vol. <Od Strych>

Strychówka, i, lm. i piek. szczotka z słomy, do strychowania pieczywa. <Od Strychowy>

Strychulec przym. od Strychulec: Pręt S., p. Pręt. Małyszcz. <Od Strychulec>

Strychulec, ica, lm. ica i. a. Strycharka deseczka, pręt, wałek do urówniania rzeczy sypkich równo z wrębami naczyń, miary. Przen.: Nikt pod strychulem śmierci głowy nie podniesie. Pot. Wspomniał coś o sposobie traktowania sprawy, która uchyla ś. z pod strychulea społecznych niwelatorów i wrogów tradycji. Gaw. 2. pasek gumowy lub skórzany, zabezpieczający nogę końską od skaleczenia przy strychowaniu ś. 3. jeden z szczebli pionowych, które, wypłcione chróstem lub wrzosem, tworzą ściany chałup wiejskich: Ściany na wsi robią z bloków, z strychulec i z słomy w glinie walanej i między strychulecami mocno ubijanej i przepatanej. Świt. [Stawiać dom w S. = w lepiance]. Regłówka wystrychowana jest strychulecami, czyli pionowo wbitemi kołkami. W Krotoszyńskim chałupy budowane często w S., to jest z balek, między którymi wpoprzek są klofty drzewną gładką zalepione. 4. a. [Strychulek, Muszczka drewniana] łopatką drewnianą nakrzyż karbowana, nasmarowana kalafonią a. smolą szewcką i osypana piaskiem, do ostrzenia kosy. 5. myśl. ogon wyża. <Nm. Streichholz>

[Strychulek, lka, lm. lki] p. Strychulec. <Od Strychować>

[Strycka, i, lm. i] krążek z obwodem dwurukowym, osadzony na osi szpulki i mający przeznaczenie szajby. poruszanej sznurkiem kotowrołka.

† Strycz, a, lm. owie i. p. Stryjec. 2. p. Stryj: Gdy S. a. ciotka przychodzi po spadek. Magd. Tam stali wokół bojarowie i tam potykali strychezearcy z dziesiątek osób z oracjami imieniem carskim. Niem. Pomknąwszy ś., powiadali do karety carskiej z temiż stryczami przed karetą. Niem. <Od † Stryk>

Stryczek, czka, lm. czki i. p. Stryk: Na złodziejów u nas sąd surowy: zaraz S. na szyję i na szubienicę. Boh. W Turzech stryczkiem dusza. Boh. Te figle stryczkiem pachną. L. (= szubienicą). Złożyć komu S. na szyję. Godzien stryczka. Złoto znikło, znalazł ś. S. i kajdany. Kras. S. mieli gotowy u sznura. Mick. Hycel łapie psy na S., stryczkiem. 2. × S. pęta, sidło, więzy: Uciekając, w stryczki wpadł oprawców noonych. L. Wszystkich do stryczków napędza ogółem; szczęśliwy, kto ś. z obroży umyka. Jabł. 3. p. Stryk pod 2.: Za skrzynię i stryczki do strzelby. Wej. <Od Stryk>

† Stryczek, czka, lm. czkowie, [Stryczek] p. † Stryk, [Stryk]. B. Sz. <Od Stryk>

Stryczkowato przys. od Stryczkowaty. Stryczkowaty podobny do stryczka. L. <Od Stryczek>

Stryczkowy przym. od Stryczek. <Od Stryczek>

† Stryczny p. Stryieczny. B. Sz. Z dalszej linii od strycznych a. ciotecznych. Magd. <Od † Stryk, [Stryk]>

† Stryfiasty p. Strefisty: Miedniczka z nalewczką białą, stryfiasta (= w przęgi).

Stryflasty ze sztylpami, z obramowaniami u góry cholewami: Za nim jadą konno sługi w butach stryflastych, w pantalonach białych. Mick. <Od Stryfle>

[Stryfle, i, bhp.] i. przyramki, część koszuli od kołnierza do rękawów. (Dyg.): Koszule bez karczka wszyte na ramionach w tak zwane S. 2. trepki, pantofle. <Nm. Streifel, p. Strafle>

Stryflik, a, lm. i i. × S. wypustka. Gemb. 2. [Stryfliki] wstawki w ramiona koszuli staroświeckiej, wyszyte jedwabiem czarnym. <Od Nm. Streifel>

Strygowit, u, lm. y, Strzygłowit min. odmiana chlorytu. <Od nazwy miejscowości Striegau na Śląsku>

Stryholnik, a, lm. cy jedna z sekt w Rosji: W Pskowie i Nowogrodzie powstała nowa sekta stryholników, o rewolucyjnych nadzwyczaj zasadach. Konez. <Ros. strigolnik>

[Stryhun, a, lm. y] żrebak; młody koń nie ujeżdżony. Grusz. <Brs., Ukr.>

† Stryic, a, lm. owie p. Stryjec. Tuch.

[Stryina, y, lm. y] p. Stryjenka. <= Stryjna>

Stryisko, a, lm. a m. i ni. i. p. Stryj. 2. stryj godzien politowania: Trzeba było, ażeby mi S. zmarło. Krasz. <Od Stryj>

Stryj, a i. lm. owie = a) a. Stryjo, Stryjaszek, † Strycz, † Stryk, [Stryk, Stryko, Stryja] brat ojca czyjzego: Stary S., mego dziada brat; starszy S., abo przestryjec, mego pradiada brat. Groic. Najstarszy S. Tuch. Przen.: Stryja ś. bać, strofowania wystrzegać, bo ciężsi są napominacze stryjowie, niżeli ojeowie, stąd przypowieść: nie bądź mi stryjem, nie napominaj mnie, nie łaj, nie grom, jak stryjowie zwykli. Petr. b) [S.] tytuł nadawany pasterzowi wiejskiemu przez młodzież. 2. lm. e = a) [S., Stryjaszek] las: Iść do stryja. Pożyczyć pieniędzy od stryja = sprzedać las. S. brodę rozwinął = las okrył ś. liściem. 3. fl. wiatr: Kiedy wiatr wieje, stryjem go flis wita. Klon. c) mul. piec. Zdr. Stryjek. <STRY>

[Stryja, i, lm. ej] p. Stryj.

Stryjać, a, al i. komu = mówić mu: stryju!, nazywać go stryjem. 2. źle, surowo ś. z kim obchodzić: Nie stryja! Iż. <Od Stryj>

Stryjanie, a, bhm., czynność cz. Stryjać.

Stryjanka, i i. lm. i p. Stryjenka: Obawiał ś. mimo zaręczeń stryjanki, aby go dodani mu ludzie w lesie gdzie nie zamordowali. Krasz. 2. bhm. szalony taniec staropolski, rodzaj rażnego mazurka ze śpiewami, zaczynającymi ś. od dwuwiersza: Co S. robiła, kiedy sobie podpiła? Głog. Bo S. to taniec był bardzo szalony. Pol. <Od Stryjna>

Stryjaszek, szka, lm. owie a. i p. Stryj. Gdy wejdziesz do zawalnej puszczy, uczuwasz ciepło, bo S. (las) stanie teraz za kożuch. S. stanie tu za kożuch. Pol. (= w lesie zimną ciepło). Żart.: Ostatni ratunek pozostaje mi w stryjaszku (= w wycięciu lub sprzedaniu lasu). <Od † Stryj>

Stryjaszkowy, × Stryjaszków należący do stryjaszka; tycający ś. stryjaszka. Troc. <Od Stryjaszek>

× Stryjaszków p. Stryjaszkowy. Troc. <Od Stryjaszek>

Stryjo, a, lm. owie p. Stryjo: Lubię żyć, a S. mi niewiele zostawi. Krasz. <Od Stryjo>

† Stryjec, jca, lm. jeowie, † Strye, † Stryic,

† Strycz i. jeden z potomków wspólnego naddziada, używających tegoż samego herbu: Pod jednym herbem jest kilkaset, pod drugim kilka tysięcy

nalazłoby ś. stryjców herbowych. Papr. 2. *bratanek, brataniec*. Sł. wil. <Od Stryj>

Stryjeczno-rodzony *pochodzący od stryja rodzonnego, od rodzonnego brata ojca*. <Stryjeczny + Rodzony>

Stryjeczno-stryjeczny *pochodzący od brata pradiada, od przestryjca*: S. brat. Steb. <Stryjeczny + Stryjeczny>

Stryjeczno-wujeczny *pochodzący od stryja a zarazem męża ciotki, czyli wuja*: Tam u stryjeczno-wujecznego brata mieli kilka pui pszczoł. Ost. <Stryjeczny + Wujeczny>

Stryjeczny, † Stryezny, [Strzeoczny] *pochodzący od stryja*: Stryjeczni bracia a. siostry, które ś. rodzą od dwóch braci. Groic. Syn S. Troc. Stryjeczna córka. Troc. <Od Stryjek>

Stryjek, jka, lm. jkowie p. **Stryj**: Zamienił ś. S. siekierkę na kijek. Prz. <Od Stryj>

Stryjanka, i, lm. i. **Stryjanka, [Stryjina, Stryjna, Stryna, Strana, Strena]** l. *zona stryja*. Sł. wil. 2. *siostra ojca, ciotka*. L., Sł. wil. <Od Stryjna>

Stryjko, a, lm. owie l. p. **Stryjo**: S. krzyknął Zbyszko. Sienk. 2. *niedźwiedź*. Sp. <Od Stryjo>

× **Stryjkowy** przym. od **Stryjek**: Miałem dać na mszę za stryjkowe zdrowie. Sienk. <Od Stryjek>

[**Stryjna, y**, lm. y] p. **Stryjenka**: Prawdziwy z waćpana czarownik, żeś sobie i stryjną zjedną miał. Sienk. <Od Stryj>

Stryjo, a, lm. owie p. **Stryj**. Zdr. **Stryjo, Stryjcio, Stryjuniu**.

Stryjostwo, a, blm., **Stryjostwo** l. *charakter, rula stryja*: Na mocy stryjostwa ukarzę cię. Sł. wil. 2. *stryj z żoną*: S. przyjechali. <Od Stryj>

Stryjowski, Stryjowy przym. od **Stryj**: Cnoty stryjowskie. Troc. Dobra stryjowskie. Troc. <Od Stryj>

Stryjostwo, a, blm., p. **Stryjostwo**. <Od Stryj>

Stryjowy p. **Stryjowski**: Dałem na mszę za stryjowe zdrowie. Sienk. <Od Stryj>

Stryjuniu, a, lm. owie p. **Stryjo**: Nie rozumiem, stryjuniu. Korz. <Od Stryjo>

Stryk, a, lm. i l. *silny postronek z kluczką na końcu, do zaciągania*. 2. [S.] *kluczka metalowa sprzączki, w którą wchodzi trzpień sprzączki*: S. u pasa, w który wchodzi trzpień sprzączki. 3. [Stryki] = *troki u fartucha, sznurki od fartucha a. od spódnicy*. Zdr. **Strycek**. <Nm. Strick>

† **Stryk, a**, lm. owie, [**Stryk**] p. **Stryj**: Rzekł S. Saulowy do niego: gdzieżeś ty chodził? Leop. (stryj. Leop.). [Długo mu ś. widziało czekać mojej śmierci, poszedł do stryka i namówił go, żeby mu stanął za ojca u natereusza]. Ork. Poszedł do Lichtensteina twój S. Sienk. Zdr. **Strycek**. <STRY>

[**Strykać, a, ał**] *stoczyć*. [S. ś.] *stoczyć ś.*: Jagem się strykać. Stryka się do wody. <Z(s) + Trykać>

† **Strykać, a, ał** p. **Stryknąć**. < = Strykać >

[**Strykanie, a**, blm.] *czynność cz.* [**Strykać**].

† **Strykanie, a**, blm., *czynność cz.* † **Strykać**: S. wody. Troc. S. po kościach, w stawiech. Troc.

[**Strykanie się, a, ś.**, blm.] *czynność cz.* **Strykać ś.**

[**Strykierz, a**, lm. e], † **Strykierz** *pończosznic*. Sł. wil. <Nm. Stricker>

† **Stryknąć, nie, nął** p. **Stryknąć**: Stryknęła woda z cewki, krew z rany. Troc. Stryka mię cośis w bokach. Troc.

† **Stryknąć, a**, blm., *czynność cz.* **Stryknąć**.

[**Stryko, a**, lm. owie] p. **Stryj**. <Od † Stryk, [Stryk]>

[**Strykowany**] *robiony na drutach*: Pończoszki strykowane. <Od *Strykować = Nm. strieken>

† **Strykwizna, y**, lm. y *majątność po stryju*. <Od † Stryk, [Stryk]>

Strykte przys. l. *krótko, bez pobłażania*: Trzymać kogo S. 2. *dokładnie, skrupulatnie, ściśle*: Gdyby przyszło S. obserwować teraz tych ludzi zdania, przyznam ś., że... Pas. <Łć. stricte>

! **Stryktura, y**, lm. y, ! **Struktura** patol. *zwężenie, ściśnięcie przewodów jakiegokolwiek w ciele* (stricture s. stenosis): S. cewki moczowej. <Łć. strictura>

[**Strylą, y**, blm., **Stryło**] *piorun*: S. z hmur. Tet. <Ść. strzela, strzela>

[**Stryło, a**, lm. a] p. **Strylą**.

[**Stryna, y**, lm. y] p. **Stryjenka**. Zdr. [**Stryńska**]. <Zam. Stryjna>

[**Strynoczyna, y**, lm. y] p. **Strączyna**.

[**Stryngal, a**, lm. e] *flis pierwszy raz jadący wiciną do Królewca*. Syrok.

[**Stryńska, i**, lm. i] p. **Stryna**. <Od Stryna>

[**Stryńk, a**, lm. i] p. **Strąk**.

Strynożenie, a, blm., *czynność cz.* **Strynożyć**.

Strynożyć, y, ył p. **Strynożyć**.

Strypłować, uje, ował bil. *zrobić tryplę*. <Z(s) + Trypłować>

Strypłowanie, a, blm., *czynność cz.* **Strypłować**.

Stryskać, a, ał, [**Stryszczyć**] *tryskając skropić; spryskać*: Każde ciężkie Maćka raniło i po każdym krew starego stryskała. Krasz. <Z(s) + Tryskać>

Stryskanie, a, blm., *czynność cz.* **Stryskać**.

Strysz, u, lm. e l. p. **Stryż**: S., lód na rzece gęsto zatkany. L. Półce pocięły nieś S. z sobą, i już znaczne sztuki lodu pędził wiatr ku brzegom. S., drobna kra. Pol. 2. [S.] p. **Szryż**. <Zam. Stryż = Śrzeż i t. d.>

[**Stryszczenie, a**, blm.] *czynność cz.* **Stryszczyc**.

[**Stryszczyc, y, ył**] p. **Stryskać**.

Strysek, szka, lm. szki l. p. **Strych**: Zachodzi na S., który zamieszkuje. Sf. 2. × S. *dziadek, orzecholom*. L. Stryskiem orzech rozdzielił. Troc. 3. zool., p. **Orzechówka**. <Od Strych>

[**Stryszka, i**, lm. i] l. a. [**Streszka**] *babka, żebraczka*. 2. ! S., [**Stryska**] *owca*. <OS Strych>

[**Stryszyn**] przym. od **Strych(a)**, *dziadowski, żebraczy*.

[**Stryszyna, y**, blm.] *ngdzota, łatanina, lichota, dziadowszczyzna*. <Od Strych>

[**Stryska, i**, lm. i] p. **Stryżka**. <Zam. Stryżka>

Strywalizować, uje, ował *uczynić trywalnym, pospolitym, spospolitować*: Nazwa ta już dziś strywalizowana. <Z(s) + Trywalizować>

Strywalizowanie, a, blm., *czynność cz.* **Strywalizować**.

[**Stryzoga, i**, lm. i] p. **Srzezoga**.

[**Stryzok, a**, lm. i] p. **Strosak**.

[**Stryżnić, i, il**] *zmarnować*: S. czas. <Z(s) + Tryżnić>

[**Stryżnienie, a**, blm.] *czynność cz.* **Stryżnić**.

Stryż, u, lm. e, **Strysz, Śrzeż, Śreż, Śryż** *kra, kawały ludu na wodzie*. <SRZEG>

[**Stryżak, a**, lm. i] *żołnierz*.

[**Stryżeń, znia, lm. znie, Strzeń**] *rdzeń w drzewie, w wrzodzie*. <Brs. strzeń>

[**Strzagarz, a**, lm. e] = **Stragarz**. <Zam. Stragarz>

Strzalisty, Strzałkowy, Strzałowy podobny do strzały. Anat.: † Szew S. czaszki (Perz.), szew strzałkowy, szew prosty (Urs.), † szew strzałowy (Kireh.) (satura sagittalis). <Od Strzała>

Strzał, u, lm. y I. strzelenie, wystrzał: S., wystrzelenie z jakiegokolwiek strzelby. Jak J. Jednym strzeleniem raniony, drugi jeszcze S. do siebie wymierzony widział. L. S. amfilujący = wymierzony w kierunku przedłużenia linii ogniowej wału. S. celowny = wydany przy pomocy celownika. S. nawisowy = gdy pocisk opisuje krzywą mocno wygiętą i razi przy spadaniu. S. podskokowy a. czolający = gdy pocisk czyni podskoki. S. przeskokowy = gdy pocisk, przelatując ponad wałem, razi żołnierzy ukrywających się za nim. S. rdzenny = gdy linja lotu pocisku nie przynosi w najwyższym swym punkcie wysokości wzrostu żołnierza. Na ten S., na dnia hasło, pęk ogniów wylatu, tysiąc rac krzyżuje się po okręgu świata. Mick. Głośniej nad strzały ryknął niedźwiedź i echem nappełnił las cały. Padł S. Pod strzałami gromu. Mick. 2. a. **Strzelanie, Strzelenie odległość, przestrzeń, którą przebiega pocisk:** Zbliżyliśmy się na S. armatni. 3. **pocisk:** Ta myśl przeszła duszę jak strzałem. Sł. wil. 4. **prąd?:** Zbadać, czy S. rzeki nie przeszkodzi teraz brzegowi polskiemu i miastu Kazimierzowi. T. K. 5. **myśl:** S. cesarski a. królewski = strzał wymierzony do ptaka lecącego nad głową myśliwego. <STRZAŁ/STRZEL>

Strzała, y, lm. y I. pocisk do łuku, do kuszy, do procy, złożony z ostrza, czyli żelazca, zwanego beltem, i pręta drewnianego, zowiącego się brzechwą: Strzała poległ mierzno ugodzony. Li. Poleciał jak S. L. Pędził lotem strzały. Puścił się jak S. Św. Michał pokazał się nad wojskiem piorunista strzałą goniący Chmielnickiego. Chm. Dwie strzela. Pot. S. proca spora, cestrosphendone. Kn. Proca strzały. Min. Strzały przyprawne do strzelania z łuku i z łaski prostej, dla zapalenia jakiego miejsca nieprzyjacielskiego. L. S. ognista do zapalu wojennego. Troc. Wpuszczona S. Troc. Szyję strzałami. Troc. Strzałę nałożył. Troc. Pożar stepów wokoło, świszczące już strzały. Malez. „Hura!” krzyknęła wiara i lotem sokoła chmurę strzał przeszywała w środku tego koła. Malez. Przen.: I cień sam mały prostuje w niebo swe strzały. Dar. J. (= kolce). Strzałami blasku nie rań mi żreńcy. Sł. wil. (= rzutami, promieniami). Utkwiły we mnie bystrych spojrzeń strzały. Deo. 2. **odnoga rzeki:** Środkową strzałę Odry nazywają Swinią. Pol. 3. [S.] = a) część spodnia pługa; mały lemieszek u pługa przed ostrzem, zbierający wierzchnią warstwę ziemi. b) osada dyszla. c) Strzały = dwie części w krosnach domowych. d) miara długości od środka piersi do końca palców poziomo wyciągniętej ręki człowieka dorosłego. 4. astr. drobny gwiazdozbiór na półkuli północnej nieba, obok gwiazdozbioru Orła: S. na niebie. Kochan. 5. a. **Sowia** S. bot. = a) (sanguisorba officinalis) roś. z rodziny różowatych, krwistejag lekarski, płowogłówny. b) Sowia S. p. **Krewnik.** c) S. wodna = dawniejsza nazwa rośliny: uszyca wodna (sagittaria sagittifolia). 6. bud. = a) największa wewnętrzna część sklepienia. b) dach ostrogranny, bardzo wysoki, nakrywający wieżę, zwykle w budowach gotyckich. 7. mat.: S. odeinka = część promienia prostopadłego do cięciwy, zawarta między cięciwą odcinka a jego łukiem: S. w cyrkule, linja między cięciwą a między lunety wysokości. Sol. 8. **myśl.** = a) bok sieci. b) łasica. 9. ogr. pień drzewa od korzeni do miejsca, z którego

wychodzą gałęzie. Zdr. **Strzałka, Strzałeczka.** <STRZAŁ/STRZEL>

[**Strzałba, y, lm. y**] drzewo wickrowate, krzywe. <może zam. Szezałba>

Strzałczan, u, lm. y, Flesza woj. {mały dwuramiak odłączony i odosobniony, którego używa się pospolicie w różnych układach dla dopięcia osobliwego jakiego celu. Sł. wil. <Od Strzałka>

Strzałeczka, i, lm. i p. Strzała: Kupidynek w jednej ręce trzyma łuczek, w drugiej dwie strzałeczki. Pot. <Od Strzałka>

× **Strzałek, lka, lm. lkwie p. Strzelec:** Wstydam, Achejezykowie, strzałkowie niemieźni. Ml. <Now.>

Strzałka, i, lm. i l. p. Strzała: Strzałki i pochodniczka, Kupidyna sprzęty. L. S. na mapach krajopisarskich. Troc. Strzałki na rysunkach i kartach oznaczane dla wskazania kierunku ruchu, wiatru. S. w cyrkule. Troc. 2. !S. = igła magnesem natarta. Sol. S. magnesowa. Troc. 3. **plama na skórze, na sierści, postaci strzałki, gwiazdka, gwiazda:** Syn mój strzałkę ma na lewej pasze. Książ. (= znamie). S. biała na łbie końskim. Troc. 4. [S.] = a) część pługa służąca do przypinania lemiesza do pługa. b) łożysko łuku. 5. anat. **kość cieńsza, zewnętrzna gołeni,** × **kość strzałkowa,** † **piszczel, kość piszczelowa** (Girt.), † **piszczalika** (Kireh.), † **łystowa kość a. przykostek gołeniowy** (Urs.), † **trura gołeniowa mniejsza a. sprzączka** (Krup.), † **kość spinaczki** (Ryszk.), × **iglica.** 6. bot. p. **Uszyca.** 7. fl.: **drewno okrągłe, na stopę długie, leżące między walkiem a dulką.** Sł. wil. 8. kol. **odnoga kolejowa, kolejka podjazdowa:** Zakłady w niewielkiej odległości od kolei znajdujące się, gdyby miały przeprowadzone strzałki, mogące kilka ich obsłużyć, byłyby może w stanie choć w części zastąpić drzewo węglem kamiennym. Przeprowadzenie strzałek kolei żelaznych do głównych kolei. 9. min., p. **Piorunowiec.** 10. ogr. **gałązka mająca być owocową.** 11. wet. **wyniosłość nieco do grotu strzały podobna na spodzie kopyta końskiego:** S. w kopycie końskim. Troc. S. komórkowa, S. rogowa (furcula ungulae s. corpus triangulare). Ramię strzałki. S., średnia część kopyta końskiego, strzelica. L. Gnicie strzałki, grzyb strzałki = choroby kopyta. Skarży się koń wilkowi: w strzałce mam wrzód spory. Jak. W. <Od Strzała>

Strzałkowato przys. od **Strzałkowaty.** L.

Strzałkowaty podobny do strzałki: Kukułka język ma S. L. Liście strzałkowate, sagittatum, trójkątne, z wycięciem przy osadzie węglastym. L. <Od Strzałka>

Strzałkowy I. przym. od **Strzałka:** Kość strzałkowa u ptaków. 2. anat.: {Kość strzałkowa, p. **Strzałka.** Nerw S. (nervus peroneus). Szew S. (p. Strzalisty). Zatoka strzałkowa w czaszce (sinus sagittalis). 3. chir.: Zgłębnik S. 4. wet.: Bródza strzałkowa na spodzie kopyta końskiego. Władzadło strzałkowe. <Od Strzałka>

Strzałobójca, y, lm. y zabijający strzałami: Strzałobójco... różkami się szczyeisz! Ml.

Strzałobójczy przym. od **Strzałobójca:** S. Apollo. Ml. <Od Strzałobójca>

† **Strzałochybki chybki, szybki, jak strzała:** Strzałochybka bogini, dea pharetrata. Paszk. (strzelezyna Djana. L.). <Strzała + Chybki>

× **Strzałojęzyki, × Strzałojęzykowy** mający język podobny do strzały: Ptaki strzałojęzykie

(sagittilingnes) mające język przedłużony, wysuwalny, kończysty. Sł. wil. < Strzała + Język >

× Strzałojęzykowy l. p. Strzałojęzyki. 2. (sagittilinguis) mający listki strzałkowate: Rośliny strzałojęzykowo. < Strzała + Językowy >

Strzałoosny noszący strzały: S., sagittifer. Kn. < Strzała + Nośny >

Strzałotrafny celnie, trafnie strzelający, zręczny w strzelaniu: Strzałotrafni Ombrownie. Wor. < Strzała + Trafny >

Strzałowe, ego, blm. 1. nagroda pieniężna dla strzelca od ubitego zwierza: Od kota bierze ś. strzałowego złoty polski jeden. Sł. wil. Ustanowiono Ś. od rysia, jelenia, niedźwiedzia po 10 złotych reńskich na rzecz leśnych. 2. część zabitego zwierza, jako nagroda dla myśliwego. Sł. wil. 3. opłata od strzałów chybnionych przez myśliwych, obracana na cel dobroczynny. < Od < Strzałowy >

1. Strzałowy przym. od Strzał: Huk S. Otwór S. (gór.) otwór na nabój dla rozerwania twardego ciała kopalnego. < Od Strzał >

2. Strzałowy l. przym. od Strzała: Strzałowe pierze. Troc. Strzałowa trecina. Troc. 2. anat., p. Strzalisty. < Od Strzała >

[Strzana, y, lm. y] p. Strzena.

Strzaskać, a, al, × Strzasnąć, [Strzasnąć] † Zdrzągać zbić z trzaskiem, roztrzaskać, siłuc, rozbić na drzazgi, zdruzgotać: Łeb mu na kawałki strzaskam. L. I djamentowy zapór strzaska po eisk piorunowy. L. Kula strzaskała mu kość. Jeśli wacpana ja nie odzwyczaję, to niech mnie piorun strzaska. Słow. Przen.: Zastępy reformatorów, których prace i usiłowania, strzaskane, zdruzgotane, upadły u nóg potężnego kolosu tradycji i wiary. Bał. S. ś. zbić ś. z trzaskiem, roztrzaskać ś., siłuc ś., rozbić ś. na drzazgi, zdruzgotać ś., spadać ś., spękać ś.: Okręt ś. strzaskał. Przen.: Zginęliśmy, i jeśli nas nie wesprze łaska twa, moźny królu, wszelka nadzieja ś. strzaska. Min. (= rozbije ś., przypadnie, rozchwije ś.). O targanego żwawość lwa musi ś. S. Koryt. < Z(s) + Trzaskać >

Strzaskanie, a, blm., czynność cz. Strzaskać. Chir.: S. kości = złamanie na drzazgi (fractura comminativa).

Strzaskanie się, a ś., blm., czynność cz. Strzaskać ś.

† Strzaskawica, y, lm. e p. Trzaskawica: Strzaskawice. Petr. < Zam. Trzaskawica >

× Strzasnąć, śnie, snął, [Strzasnąć] i × S. ś. p. Strzaskać. L. < Z(s) + Trzasnąć >

× Strzaśnięcie, a, blm., czynność cz. Strzasnąć. × Strzaśnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Strzasnąć ś.

[Strzachać, a, al i S. ś.] p. Strzasnąć. < Z(s) + Trzachać >

[Strzachanie, a, blm.] czynność cz. Strzachać.

[Strzachanie się, a ś., blm.] czynność cz. Strzachać ś.

[Strzachiwać, uje, iwał] p. Strzasnąć: Kokos strzachuje piórka. < Od Strzachać >

[Strzachiwanie, a, blm.] czynność cz. Strzachiwać.

[Strzachnąć, nie, nął i S. ś.] p. Strzasnąć: Jak ci nie skoczą do mnie, jak ci nie strzachną... Karcz. A choć, jak niedźwiedź, strzachał ś. iźfukał, wzrok spuścił, niby że to czapki szukał. Kon. Una z rowu się strzachnęła i wpadła na same dno. < Z(s) + Trzachnąć >

† Strząpie, a, blm., zb. szmaty, gatany: Już go stroi w białogłowskie S. Pot. < Od Strzęp >

[Strzapnąć się, nie ś., nął ś.] p. Strzasnąć. < Zmieszanie Strzepnąć i Strzasnąć >

[Strzapnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. Strzapnąć ś.

Strząsać, a, al i [S. ś.] p. Strzasnąć.

Strząsanie, a, blm., czynność cz. Strząsać.

[Strząsanie się, a ś., blm.] czynność cz. Strząsać ś.

[Strząska, i, blm.] 1. choroba sosny. 2. kasza jęczmieńna lub jaglana ugotowana z ziemniakami rzadkimi. 3. groch ugotowany z kaszą na rzadko. < Od Strząść >

† Strząśły strząśnięty: Po strząśłych owocach następują świeże. Przyb. < Od Strząść >

Strząsnąć, śnie, snął a. si, † Strząsnąć, Strząść, [Strząchnąć], nied. Strząsać, † Strząsać, [Strząchać, Strząchiwać] l. trząsnąć; obtrząsnąć: Łakoma śmierć owoc niedożrzały strząsała. Groch. S. pył z ubrania. Złóż włosienie, strząśnij popiół z głowy. Mias. Przen.: Waszmość pan tak do Jana podobny, odparł Zagłoba, mrugając oczyma i strząsając resztki snu z powiek. Śienk. (= spędzając), 2. wstrząsnąć, wzruszyć, potrząsnąć: [S. ramionami]. Przez ten oręż strząsnąłem narody i wytraciłem królestwa; strząsnąłem przez niego konia i jeźdźca. Bud. Wól, gdy ś. zapali, będzie chrapał, sapał, rogami strząsał. Wer. 3. przetrząsnąć, przeszukać, obszukać, zrewidować dokładnie: Strząśli lasy, ale zbója w nich nie znaleźli. 4. [S. kogo] = poszarpać kogo. [S. ś.] l. a. [Strzapnąć ś.] wstrząsnąć ś., otrząsnąć ś., wzruszyć ś.: Więc choć ś. strząśłeś sam, toś nie miał miru do wszelakiego stękania i skwiru. Kon. Strząsnął ś. jako pies, gdy z wody wyjdzie. 2. przelać ś., oberwać ś., zmoc ś., utrząć ś. 3. odpaść: Znowu się strząsnęła i wpadła esce głębi. 4. zrzuć ś.; wstrząsnąć ś. zwolnić ś.: Strząśła ś. z tej skóry. < Z(s) + Trząsnąć >

Strząść, esie, aś l. p. Strząsnąć: Na głębszych zwałiskach głazów i granitów strząśli sobie kawałki ziemi. Stasz. Wonne ziola perłową rosę strząsiły dziadkowi na nogi bosc. Len. Chatę trzeba S. całą. Kras. 2. † S. co czym = potrząsnąć, posypać, upstrzyć: Bo mowa, acz strząsiona słowy łagodnemi, sama przez ś. nie jest bez uczynku, wiemy. Gosł. Stół strząsiono fijołki. Rej. S. ś. zmordować ś. wskutek trząszenia, wytrząść ś.: S. ś. na bryczce. < Z(s) + Trząść >

Strząśnienie, a, blm., p. Strząśnięcie.

Strząśnięcie, a, blm., Strząśnienie czynność cz. Strząsnąć.

[Strząśnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. Strząsnąć ś.

[Strzebać, a, al] jest coś płynnego. < STRZEB/SARB/SIORB >

[Strzebanie, a, blm.] czynność cz. Strzebać.

[Strzebel, bli, lm. ble] p. Strzebla.

Strzebelka, i, lm. i p. Strzebla.

[Strzebić, i, il] oczyścić z ziarn zepsutych. < Z(s) + Trzebić >

[Strzebienie, a, blm.] czynność cz. Strzebić.

Strzebla, i, lm. e, Psterka, Bystrzyk, Olszanka, [Strzebla, Strzebel, Strzewla, Strzewąga, Strzewęga, Olszówka] zool. (phoxinus rivularis) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopletwa, karpowata.

[Strzębnać, nie, nął, Zestrzębnać] zjeść nieco, zjeść z wierzchu rzadkie, a geste zostawić, zsorbnąć: Strzębnał sobie szydłem polewki = nie poszczęściło mu ś., na szkodę. < p. Strzebać >

[Strzebięcie, a, blm.] czynność cz. Strzebną.
[Strzebrnik, a, lm. i] p. Srebrnik. < Od Strzebro >

Strzec, że, gł. [Szczec], nied. † **Strzegąc i.** kogo, czego = mieć pod swoją strażą, opieką, pilnować, mieć oko = baczenie, dozorować, trzymać straż: Stróż, który strzegł w więzieniu Pawła św. Salin. Miasto odźwiernych, drzwi strzegą dłużnicy. Groch. Leżą przede drzwiami, strzegąc. L. Koni pańskich jak oka w głowie strzegę. L. Na nie więcej ś. nie zdam, jak tylko ś. twoich owieczek. L. Poczciwy człowiek, co z cnotą ślub bierze, więcej spólnego, niżli swego, strzeże. Rej. Więcej, niż gardła, sławy swej strzegają. Rej. A cnoty, wiary, prawdy strzeż pilnie, jako oka w głowie. Rej. Ś. niewiasty, nalewać w piasty. Rys. (= *daremną pracą*). Ś. ją pilniej, niż oka mego byłem winien. P. Koch. A dziwna to jest Jego od wieków opieka, jako On poczciwego tu strzeże człowieka. Rej. Jeśli Pan nie będzie strzegł miasta, próżno czuje, który go strzeże. Wuj. Strzeż tego, co powiedzono. Wuj. Strzeżonego P. Bóg strzeże. Prz. Matko, strzeż córki. Troc. Strzeż domu. Troc. Ś. na strażnicy. Troc. [Jeno się go strzeć] = strzeż ś. [Kto ma żonkę ładną, niekto się ś. niom szczeże]. 2. *zachowywać, konserwować, chronić, ochraniać, mieć pieczę, opiekować ś., tronić, czuwać nad kim, nad czym*: Nie mniejsza jest chwała nabytych rzeczy ś., jako i nabywać. Petr. Jakem zebrał tysiączek, powiedziałem sobie: strzeżno ty tylko dobrze pierwszego, a i drugi do niego przyjdzie. Kras. Pijanego a dziecięcia Bóg strzeże. Rys. Dziwnie Bóg strzeże niewinnego. Rys. Nierównie lepiej łaskawość, niżeli oręż, strzeże panowania. L. Ust swych kto strzeże, strzeże duszy swojej. Bratk. Boję ś., że są pojmami, a., czego strzeż Boże, pozabijani. P. Koch. (= *nie daj Boże*). Ona, jak jaśni anieli obrońce, najmniejsze dziecko w kołysce strzegła. Słow. 3. *przestrzegać, patrzeć czego, mieć co na oku, na względzie, dochowywać czego, zachować co*: I w mowie i w milezeniu zawsze strzeż pomiaru. Min. Jak długo myślisz być szczęśliwy, strzeż tylko uciech niewinnej natury. Zabł. Przodkowie nasi, co sławy strzegali, dla Rzpltej i gardła dawali. Rej. (= *stali, dbali o sławę*). Więcej strzegą powagi, okazałej mowy, niżli coby przynośćo nam pożytek zdrowy. Birk. (= *więcej im chodzi o nią*). Serec, zdrady nieumiejętne, słowa strzeże. Górn. (= *dochowuje, dotrzymuje*). 4. † Ś., [Ś.] na kogo, na co = *czyhać, dybać, czatować, zasadzać ś.*: Śmierć na cię strzeże. Groch. Wszyscy na krew strzegają, mąż na śmierć brata swego czuha. Leop. Pochlebcy przewrotnością chytrą swą na to strzegą, ku czemu ś. przyrodzenie pańskie najczęściej ściąga. Kosz. (tego pilnują. L.). Gdzie rozbójnicy strzegą na łup i złodzieje. Kulig. [Na nase pieniądze strzeżes. Pośeł ś. na carownicę. Strzeże na to, jak djábol na dusze. Cyli ty na mnie strzeżes? Kot strzeże na te mys. Strzeże na nią = ezatuje na nią]. Ś. ś. I. *mieć ś. na baczności, wystrzegać ś., chronić ś.; unikać kogo, czego*: Kto ś. czego pilno strzeże, przedsię ś. nie zawsze ustrzeże. Kn. Lepiej ś. człowiek sam strzeże, niżli ś. go ludzie strzegą. Rys. Każdy ś. nie swego wiatru strzeże. Skar. Kto ś. zawsze strzeże, ten bezpiecznie chodzi. Bud. B. Bezecznych ludzi strzeż ś. jak ognia. Jabł. Z niewstydliwymi strzegła ś. obcowania zawsze gorzej, niżli psa, niżli węża. L. Strzegą ś. ich jak morowej zarazy. L. Niech

chłopiec słucha prawdy, niech czasem ś. obawia, a zawsze ś. strzeże. Pileh. 2. † Ś. ś. *brać sobie z czego przestrożę, naukę, brać sobie przykład*: Szczęśliwi ci, co inszych strzegą ś. przygodą. Wer. Wejrzyj na insze państwa a karz ś. szkoda; szczęśliwy, co ś. strzeże innego przygodą. Stryjk. <STRZEG>

[Strzec, y, lm. e] *podłoga z gliny*. <p. Strych>
[Strzecenie się, a ś., blm.] czynność cz. Strzezić ś.

Strzecha, y, lm. y, [Ustrzecha], † Strecha i. *dach słomą kryty, słomiane poszycie budynku*: Przodkowie WKMości, nie pod strzechą leżąc, ale w polu ś. potykając, budowali tak wielkie państwo. Jan. Buduje-li kto co ku szkodzie sąsiada swego, jako gdyby mu strzechę a. abdach na jego dworze wpuścić chciał... Sz. Wiatr gwizdże, dmucha, nawałnie z domów zrywa strzechy. Jak. W. Nieładno dom pod zgniłą nowy stoi strzechą. Pot. Jako lis na kury pod strzechą ś. tai. Rej. Ptak pod strzechą ś. kryje. L. Letki, jak wróbel w strzesze. L. Ś. znaczy właściwie coś rozpostartego, rozrzuconego, nastanego, właśnie nawóz, słoma, mech lub coś podobnego nad ziemianką. Karł. Strzechy posywać. Troc. Chłopi na strzechach swoich bocianom radzi. Troc. Ś. wiejska. Uboga, słomiana Ś. Z strzechy woda ciekła. Ort. Nikt pod strzechą nie nabył doświadczenia. Oss. (= *siedząc w domu, za piecem*). Połecie też w domu z nemiłą pociechą wiszą pod strzechą. Klon. Nie mogą większej odnosić pociechy blaszane dachy nad słomiane strzechy. Pot. Mgła wisiała nad ziemią, jak Ś. ze słomy nad ubogą Litwina chatką. Mick. Kot już ze strachu na strzesie. Syrok. [Przy strzeście]. Kon. Taż sama mchem porośła Ś., tenże sam ganek z ławkami. Chodź. Przen.: *dom swój, gniazdo rodzinne, progi domowe*: Nizka Ś. moja. Karp. Nie umrę w cieniu mej strzechy bez słodkiej w sercu pociechy. Niem. Ta Ś., chociaż nizka, przecież blizka. Pol. Rodzinna Ś. za trzecią rzeką. Chęć. 2. [Ś.] *spodni brzeg snopków dachu, przycięty w sposobie okapu*. Przen., gm. *bujne włosy na głowie, spadające ku oczom* [Boże poszycie]: Mógłbyś też kazać już sobie ściać tę strzechę. Przen.: [Ś.] = *skrzydła, kamia, rondo kapelusza*. 3. † Ś. *dach wogóle* (np. na wieży). B. Sz. 4. † Ś. *sień, namiot*. B. Sz. 5. węgl. *zakrąglony czyli oczapkowany wierzch milerza*. Łab. Zdr. **Strzeszka**. <STRZEOH>

[Strzechacz, a, lm. e] *duży kapelus z góralski*. <Od Strzecha>

[Strzechałka, i, lm. i, Skudło, Strycharka] *deszczulka, łopatką, do równania strzechy przez pobijanie*. <Od Strzecha>

Strzecharz, a, lm. e *rzemieślnik pokrywający dachy, pokrywacz, dekarz*. <Od Strzecha>

Strzechotek, tka, lm. tki bot. (vandelii) *roś. z rodziny trędownikowatych*. <Now., zap. od Strzecha>

† **Strzechsten, u, lm. y** *kamień probierczy*: Złoto znać na strzechstanie, człowieka na złocie. Sęp. <Nm. Streichstein>

Strzechwa, y, lm. y, Grymja bot. (grimmia) *roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny strzechowatych*. <Now?>

[Strzeć się, i ś., il ś.] *spotkać ś. z kim*. (por. Srześć).

[Strzeczina, y, lm. y] p. **Strzena**. <Zmieszane Strzena + Trzeina>

[Strzeczny] p. **Stryjeczny**. Orzesz. <Zam. Stręczny>

× **Strzeó**, **zetrze**, **starł** p. **Zetrzeó**. Sł. wil. <Z(s) + Trzeó>

† **Strzedz**, **strdzi**, bhm., p. **Stredz**. Ps. flor. [Strzedzina, y, lm. y] p. **Środek**. **Strzega** p. **Stróżka**. Sł. wil. <Od Strzegaó>

† **Strzegaó**, a, ał i † S. s. p. **Strzec**. <STRZEG>

† **Strzeganie**, a, bhm., czynność cz. **Strzegaó**.

† **Strzeganie się**, a s., bhm., czynność cz. **Strzegaó** s.

[**Strzegarz**, a, lm. e] p. **Stragarz**.

Strzegotaó, ce, tał, **Strzekotaó** (o konikach polnych) *ówierkaó*, *skrzeczeó*, *ówierzscheó*: Konik polny jak strzekoóe w trawie. Syrok. <Dżwn.>

Strzegotaó, a, bhm., czynność cz. **Strzegotaó**.

[**Strzegórz**, a, lm. e] p. **Stragarz**.

† **Strzekaó**, a, ał p. **Strzyknaó**. <Strzykaó>

† **Strzkanie**, a, bhm., czynność cz. **Strzekaó**: Boleóci i S. skroni. Sien. S. boków. Sien.

Strzekotaó, ce, tał p. **Strzegotaó**. <por. Ros. strekotat'>

Strzekotaó, a, bhm., czynność cz. **Strzekotaó**: S. polnego usłyszcy konika. Syrok.

Strzel, a, lm. e zool., p. **Bombardjer**. <Od Strzelaó>

× **Strzela**, i, lm. e *przewisko*. Paw.

[**Strzelacy**] *strzelniczy*: Proch S. <Od Strzelaó>

[**Strzelacz**, a, lm. e] *strzelec celny*: Jak on, takiego strzelacza w całym pułku nie było. <Od Strzelaó>

[**Strzelaczka**, i, lm. i] *kijek rozszczepiony na końcu do rzucania kamyków*. <Od Strzelacz>

Strzelaó, a, ał i S. s. p. **Strzelió**.

Strzelaki, ów, bhp. 1. *drwa opałowe, trzaskające (strzelające) podczas palenia* s. 2. *węgielki, wpadające z tych drzew w gotujące s. potrawy*. <Od Strzelaó>

Strzelanie, a, lm. a l. czynność cz. **Strzelaó**, *strzały*: S. muszkietów kulmi, bez kul. Troc. S. z dział, z łuku. Całe poobiedzie trwały ócigania s., strzelania. S. poziome, nawięzowe, czołgające. Gemb. Dzió w zad cofniemy na S. z dział. Jak J. Stanełłmy na pół strzelania z dział. Grab. Na pół strzelania z pistoletu. Grab. Włóczenie po ówiecie strzelaniem zowie Horacy dla prędkiej odmiany: dzió tu, a jutro gdzieindziej będzie. Petr. 2. gór., p. **Strzelany**. Łab.

Strzelanie się, a s., bhm., czynność cz. **Strzelaó** s.

Strzelanina, y, bhm. *ciągłe strzelanie, strzały, wystrzały częste*: Ciągnie go, gdy słyszcy tylko strzelanie j. Owa S. może wystraszczyć pobóznym. Rol. <Od Strzelaó>

Strzelany *tyczący s. strzelania*: W obozie więcej ognia piekielnego, niż strzelanego. Sł. wil. (= *więcej pomstowania, niż strzelania*). [Ómieró strzelana] = *ómieró od kuli*: Ómiró strzelana to náhonorniejsá rzeó, chłopu za nie stoi na póscieli umiraó. [Wrzód S.] = *zastrzał na palcu*. Gór.: Robotá strzelana, **Strzelanie** *użycie prochu (i dynamitu) do rozrywania, roszadzania skał, óiał kopalnych*. Łab. <Od Strzelaó>

[**Strzeláwka**, i, lm. i] *pékawka na końcu bata*. <Od Strzelaó>

Strzelba, y, lm. y l. † S. *strzelanie, ógień strzelecki*: Częsta i gęsta strzelbó z zamku na miasto wypuszczaó każe. Błaż. Z dział S. długotrwała. Stryjk. (= *kanonada*). S. gęsta szła na obłózonych, aby ich z blanków mógl spódzió. Biel. M. Wprzóó strzelbá z daleka Polacy z kusz, a Rusacy z łuków bitwó zwodzili. Błaż. S. na-

stąpiła na Turki, jako grad gęsta. Birk. Zarazem i strzelbó ogromná puszczoóo. Kochan. Jako by strzelbó gwałtowná z jak náwwiększych dział wypuszczoóo. Wezuw. Potym, kiedy już S. ona uócióhóła. Zbyl. A. Wszystkó strzelbó ogromná zaraz puszczoóo. Zbyl. A. I hajducy kilkakróó strzelbó wypuszczali. Zbyl. A. 2. *narzędzie do strzelania, broń palna, ógnióta, fuszjá, rusznica, pistolet, dubeltówka, muszkiet, działó, armata i t. p.*: Gończy pies napędza zwierzó na strzelbó. L. Wióó s. chowajá, proszó aspána, strzelby i pieski dobre do pola. Syrok. Nábó strzelbó. 3. † S., zb. *strzelby, wszelkiego rodzaju broń palna*: Mała S. = rusznice i muszkiety; wielka = działá, armaty. Dek. (= *artylerja*). S. polná róžni s. od dział wielkich, burzácych. Dek. Strzelbó roszadziwszy, i jednę na koócióle, a drugá z tamtej strony rzeki rozrychtowawszy, mury łuká. Błaż. Koóciót strzelbá osadził. Biel. M. Mury dobrze obwarowane i strzelbá ziemná i zwierchná. Paszk. Zwieziono działá i inszá strzelbó ku zbijaniu murów. Baz. Zbližat s. do dworu, opatrzonego w strzelbó. Rol. 4. zb. *zółnierze uzbrojeni w broń palná, strzelcy*: Przy nich stanęła S., a we órodku była cała nasza jazda z hetmanem. Chodź. 5. *myół. polowanie*. Zdr. **Strzelbka**, **Strzelbeczka**, [**Strzelbiczka**]. Zgr. **Strzelbisko**. <Od Strzelaó>

Strzelbeczka, i, lm. i, p. **Strzelba**: A zawsze ze strzelbeczká — polowanío służy. Syrok. <Od Strzelbka>

Strzelbica, y, lm. e *wielkie strzelbisko*: Ulas nabó strzelbicó. Syrok. <Od Strzelba>

[**Strzelbiczka**, i, lm. i] p. **Strzelba**. <Od Strzelbica>

Strzelbina, y, lm. y *łicha, nędzna strzelba*: Przebrany po chłopsku, zaroóñięty, ze strzelbiná, pówiązaná sznurkami, w łapciach — weale nie po senatorsku wygládał. Rol. Zdr. **Strzelbinka**. <Od Strzelba>

Strzelbinka, i, lm. i p. **Strzelbina**: Wybrałem siedm strzelbinek starych i pałaszów. Budz. <Od Strzelbina>

Strzelbisko, a, lm. a p. **Strzelba**: To óliczne S., ale djabeł jego wie, gdzie u niej co jest. Krasz. <Od Strzelba>

† **Strzelbiszcze**, a, lm. a *odległóó na lot strzały*: Oba wojska, gdy s. jako na dwóm strzelbiszczu z łuku nad rzekó óciągáły. Stryjk. <Ros. stréłbióóe>

Strzelbka, i, lm. i p. **Strzelba**: S. dziecinna (= *fuszjka, pistolecik*). <Od Strzelba>

Strzelbmajster, tra, lm. *trowie*, **Strzelbmistrz**, × **Strzelczy** *rzemieólnik robiący strzelbó, fabrykant broni palnej, puszkarz*. <Strzelba + Majster>

Strzelbmajstrowski przym. od **Strzelbmajster**; **Strzelbmistrzowski**. <Od Strzelbmajster>

Strzelbmistrz, a, lm. e p. **Strzelbmajster**. Jak J. **Strzelbmistrzowski** p. **Strzelbmajstrowski**: **Strzelbmistrzowski** nacznia. Jak J. (= *puszkarskie*). <Od Strzelbmistrz>

Strzelbny l. przym. od **Strzelba**: Kurek S. Sł. wil. 2. *strzelniczy, strzelecki*: Niedawnych wieków wynaleziony proch S. Chm. B. <Od Strzelba>

Strzelbonosiec, óca, lm. *ócy niewolnik lub służący nosący na polowaniu broń za myółwym*. Szt. <Strzelba + Nosió>

Strzelbowy przym. od **Strzelba**: Proch, nabój S. <Od Strzelba>

Strzelcowa, ej, lm. e żona strzelca. < Od Strzelcowy >

Strzelcowy p. Strzelczy.

Strzelczy, Strzelecki i. a. **Strzelcowy** *tyczący* *ś.* *strzelca, strzelców*: Strzelca żuława. Troc. Koń S. = koń strzelca w daw. jeździe polskiej. Górs. Wielki to na Moskwie S. urząd, jako u Turków janczar-aga; nigdy go carowie nie powierzają, jeno abo braciom, abo bardzo dufałym. L. Otóż ta cała strzelca spuścizna dziś *ś.* właściwym ręką porusza. Syrok. (= *myśliwstwo*). 2. *tyczący* *ś.* *strzelania*: Amor, S. ów pacholek. Mor. A. Strzelcze pole. Troc. † Strzelcza ręka = *doniosłość strzału, odległość pocisku*: Bronili *ś.* nasi, strzegąc najwięcej tego, aby nieprzyjacielom na strzelczą rękę nie przychodzili. Biel. M. Krzyknął hetman na swoich, aby Tatarom strzelczą rękę odjęli. Papr. Nie wiedział, iż źle kozakowi na strzelczą rękę przychodzić. Papr. S., ego, lm. owle p. **Strzelbmajster**. < Od Strzelec >

Strzelczyk, a, lm. i młody strzelec, czeladnik *strzelecki*: Z strzelczyków i masztalerzów na łowczych i koniuszych awansowali. L. < Od Strzelec >

Strzelczyna, y, lm y p. **Strzelczyni**: S. Djana. Otw. < Od Strzelec >

Strzelczyni, i, lm. e, **Strzelczyna** forma *ż.* od **Strzelec**: Gnali z łukami, pniami drzew, głazami, za nimi hurmem pędziły strzelczynie. Psm. < Od Strzelec >

† **Strzele**, a zb. *strzały*. Pot. < Od Strzała >

[**Strzelebk**, a, lm. i] *osmak, dwa i pół trojaka*.

[**Strzeleбка**, i, lm. i] *strzelanie, polowanie*: Strzelebką *ś.* bawi. < Od Strzelba >

Strzelec, lea, lm. lcy a. [le, lcowie] i. a. × **Strzelek** ten, co umie strzelać, co strzela: S. łuczny, kuszny. Troc. S. kulny z muszkietu. Kn. Troc. S. do tarczy. Troc. Partus pewniejszy S., niż gnosyjski. Bardz. Nad ciebie nie miała strzelca Litwa nasza, byłeś także po Maćku pierwszy do pałasza. 2. *żołnierz mający za zadanie przedewszystkiem strzelać, jegier, karabinjer; puszkarz, artylerzysta, kanonjer*: Strzały nieprzyjacielskie wracały *ś.* wstecz i strzelce swoje były i na głowę poraziły. Wys. Strzelcy piesi, konni. Batajlon strzelców. Rota strzelców stanęła zielona. Mick. 3. *myśliwy, myśliwiec*: S. na zwierzę. L. Strzelcy i obławnicy poszli jedną stroną na przełaj zwierza między ostępem i puszcza. Ś. wil. Umilkli strzelcy, stali szczerwacie zadziwieni. Mick. 4. *strażnik części lasu, gajowy, leśnik*: Młody jest strzelcem w tutejszym borze. Mick. 5. *oficjalista obowiązany dostarczać do dworu pana zwierzynę z jego lasów*. 6. *człowiek do posług, szczeg. do stania za pojazdem*: Mamy lokajów czterech, hajduków dwóch, laufra, strzelca, pajuka. L. 7. [S.] = a) *gra pewna*. b) *roś. sadzic, konop wodna, uczep, wilk* (*bidens tripartita*). 8. *astr.* = a) *jeden z gwiazdozbiorów zwierzyńcowych, na półkuli południowej nieba*. b) *znak Strzelca = znak znajdujący* *ś.* *w gwiazdozbiorze Koziorożca*. 9. *zool.* (*jamłus*) *gatunek węża*: Wąż, którego zowią S., jakoby strzała skoczy zdaleka na człowieka. L. < Od Strzelić >

Strzelecki i. p. **Strzelczy**: Jest w Krakowie i Poznaniu szkoła strzelecka. Skrzet. Towarzystwo strzeleckie. Król S., p. Król pod 3. Oczy miał bystre, strzeleckie. Tet. 2. × S., p. **Strzelniczy**: Proch S. L. < Od Strzelec >

Strzelectwo, a, blm. i. *sztuka strzelania*: Zna *ś.* na strzelectwie. 2. *myśl, łowiectwo, myśliwstwo, ze*

strzelbą tylko odbywane. Ś. wil. [Co *ś.* ta aniota na strzelectwie rozumie]. Tet. < Od Strzelec >

Strzelenie, a i. blm., czynność cz. **Strzelić**: Poszli do celu obejrzyć S. Troc. 2. lm. a p. **Strzał**: Na S. dwoje, troje, jedno, z łuku, z kuszy, z armaty, z rusznicy co jest ode mnie. Kn. Zstąpiwszy z drogi w lewą, na jedno z łuku S., oglądaliśmy studnią. Warg. Na wielkie S. z łuku. Bart. Stamtąd na S. z łuku jest drugi pagórek. Paszk. Na S. z muszkietu od miasta. Troc. Dalej, niżli na S., ode mnie leży. Troc. Na S. jedno, dwoje z łuku. Troc. Pan Materna nie strzelał puszką na dom pani Jadwigi, a tym strzeleniem nie wystrzelił dwu dziuru z kozucha. Kkoś. Ujrzeli na jakie dwa lub trzy strzelenia z łuku przed sobą na prawo od drogi zbitą kupę dzików. Sienk. [Na dwa strzelenia].

Strzelica, y, lm. e i. p. **Strzałka**. L. 2. [S.] *roś.* (*capsella bursa pastoris*) *pastusza trawa*. 3. *bot.* (*strelitzia*) *roś.* z rodziny *bananowatych*. < l. 2. od Strzała >

Strzelić, i, it, [Strzelnąć], nied. **Strzelać**, [Strzylać, Strzelować, Szozylać, Skrzelać] i. *wyrzucić pocisk zapomocą broni ognistej lub z łuku, procy, wystrzelić, wypalić*: Kiedy żołnierz każdy osobno strzela, nazywa *ś.* to ogniem sztachetowym. Jak. J. Z armat pospolicie strzela *ś.* a. kulmi, a. kartaczami. Jak. J. Strzel z pistoletu. Troc. Z muszkietów, z łuków, z kusz (muszkietami, łukami) strzelano. Troc. Kula, strzała strzelona. Troc. Strzelony grom z obłoku. Troc. Strzelać z największym podniesieniem. Gemb. Strzelił do niego, do celu, a tego nie trafił. Troc. Strzelać, bić z działa. Troc. W łeb sobie strzelił. Troc. Strzelać śrótem, kulami, kartaczami, samym prochem. Przen.: Strzelać bez prochu = *łgać*. Mówić bez myśli jest to strzelać bez ładunku. Nagł. Chłop strzela, a P. Bóg kule nosi. Żegl. S. na wiatr (= S. w powietrze). Zobaczywszy armaty, dawaj szturmować i strzelać po naszych. Chodź. Przen.: Jak strzelił = a) *prędko* (Kn.), *jak pióro opalił, lotem, piorunem, jak biczem trzasł*. L. Pobiegl jak strzelił. Troc. b) *prociutemko*: Weźcie *ś.* na prawo koło krzyża, i już jak strzelił. Przybor. S. z bicza = *trzasnąć, pułknąć, klasnąć*. Zbiegło lato jak z bicza strzelił (= *jak strzelił*). Korki strzelają z butelek (= *wypadają z hukiem*). Przen.: Tylekroć napięte nadzieje strzeliły wiatrem próżnym. Tw. (= *rozwiały* *ś.*, *prysły, rozchwiały* *ś.*). Przen.: Strzelać = *pekać z hukiem, traskać*: Mróz ścisnął tak wielki, że gonty strzelały na dachu. Kacz. Chwycił mróz, od którego drzewa w lesie jak rusznice strzelały. Sienk. Ziemia rysami strzela. Żebr. (= *peka, traska, pada* *ś.*, *rozsiada* *ś.*). Strzeliła skała strumieniem. Kn. (= *trysnęła, wybuchła*). Woda, skała strumieniem strzeliła. Troc. Runął nawznak o ziemię, krew strzeli do góry. Żebr. (= *buchnie, trysnie*). Wre zemsta wszystkim w sercach, gniew im z oczu strzela. Dm. (= *pała, tryska, iskrzy* *ś.*). Gdy syn groźny Saturna gromy z nieba ciska, razi ludzi okropną światłością i trzaskiem, takim z ramion królewskich miedź strzelała blaskiem. Dm. (= *hila, iskrzyła* *ś.*, *razila*). Ziarno jęczmieńne strzela = *zbijt szybko puszcza długie kielki na słodowni*. I drzewo młodeciane bujniej strzela w lesie. Nar. (= *puszcza* *ś.*, *uzbija* *ś.*, *wznosi* *ś.*, *wybuja*). Tu pomiędzy wysokich kabłąków roztwory strzelają cienkie drzewka, dereńki i świerki. Ejs. Ten kwiatek złotym szmelcem malowany dziś z pączka strzela, a jutro usycha. Zabł. Rośliność strzeliła bujnie

nowemi liśćmi. Sier. Ogromny słup ognia strzelił do góry, wyrzucając w powietrze ziemię, mury, dachy. Sienk. (= *buchnął*). Włosy nie wiem z jakiej przyczyny strzelają w niebiosy. L. (= *podnoszą ś.*, *stają dęba, jeżą ś.*). † Strzelać kim = *wynosić, wywyższać go*. Strzela wysoko Bóg pokornymi. Rej. Poeóż człek marny nadal myślą strzela? Nar. (= *wybiega, siega, przenuka*). S. oczyma = *rzucić, zerkać, strzyc, łyskać, błyskać*: Nie będziesz u mnie, póki ś. dobrze szafować oczyma i niemi nie strzelać nauczysz. Skur. Umie mleć językiem i strzelać oczyma niesforne. Przyb. Czego ty strzelasz raz tu, drugi raz tam temi ślepiami? L. Pan poręcznik strzela oczkami na panią moją. L. (= *robi słodkie oczy do niej*). Strzelaj zapalczywie oczami. L. Przecież wkopana w ziemię żrenica ku nam strzela wesoło. Mick. Wkoło okiem strzelił, w którym ś. radość na pół z gniewem żarzy. Mick. Wzrokiem od ziemi strzele na błękity. Mick. Strzele nieśkaskawym okiem. Mick. Z tej słowa nie wycedzisz, ta strzela oczyma. Fred. A. Oczka Anusi strzelały na pana Longina. Sienk. Modlitwami do nieba strzelać. Birk. (= *zasyłać sprzeliste modlitwy do nieba*). Nazjanzen, z pustyni listami strzelając, wiary bronil. Skar. (= *zasyłając ogniste listy, piorunując, gromiąc*). Słowik strzela pieśniami, aż ś. knieje trzęsą. Dyg. Strzeliło mu coś do głowy, do łba = *ubrało mu ś.*, *przyszło ni stąd, ni zowąd*. Strzeliło mu do głowy, ażeby koniecznie wyjechać. 2. cz. czyn.: W Krakowie rzemieślnicy kurka strzelali przed miastem. Biel. M. (= *strzelali do kurku*). Kamień strzelać, prochem rozsadać. Os. J. Kamienie kruszcowe prochem rozsadać—nasi górnicy zowią strzelać rudę. Os. J. Przen.: Strzelać bąki (Troć) = *zbijać bruki, szlifować bruki, włóczyć ś. beczynnie*. Pilnie do szkoły chodźcie, nie strzelając bąków po ulicy. Damb. Lepiej syna dać do szkoły, niżeliby miał po polach, ulicach bąki strzelać. Glicz. (wałęsać ś. L.). Przen.: S. kogo = *pałnąć, huknąć, grzmotnąć, rąbnąć, łunąć*: S. kogo w pysk, w łeb. 3. Złoto strzelające, aurum fulminans. Krum. (= *złoto piorunujące, trzeszczące*. Mrong.). 4. przen.: † Strzelać do kogo = *zaczepiać go, uwiijać ś. koło niego*. L. Strzelali do Jezusa Żydowie, strzelali i poganie. Wuj. 5. † S., [S.] = *rzucić, cisnąć, miotać*: Dziąd S. Tw. Wielka różnica, jeżeli jednym oszczepem ze wszystkiej mocy strzelono, a drugi ładajako wypadł z ręki. Górn. [S. myślą]. 6. † S. *skoczyć, pierzchnąć, rzucić ś.*, *połbiec*: Przech w krótkim wieku po świecie strzelamy? Petr. (włóczenie po świecie strzelaniem zowie Horacy dla prędkiej odmiany: dziś tu, a jutro gdzieindziej będzie. Petr.). Strzelać gdzie, bieżać gdzie, czesać. L. Dafnida ś. porywa nieutrzymana. ani uproszona, jako sarneczka strzeli w las pierzełliwa. Tw. (= *buchnie*). Strzeli chyłkiem od podwoja. Brud. 6. myśl. Strzelać a. wicherzyć (o niedźwiedziu) = *miotać kamienie, drzewa*. Strzelać do komory = *strzelać, gdy zwierz biegnie bokiem do strzelca*. Trafili w komorę = *trafił zwierz w pierś*. Strzelać na szych = *strzelać, gdy zwierz biegnie wprost na myśliwego*. Strzelać na ścinkę = *strzelać, gdy zwierz biegnie lub leci w linji pod kątem ostrym do myśliwego*. Strzelać na chybil-trafił. Strzelać na oko = *strzelać do zwierzyny migającej w gąszczu tak, że dobrze jej na cel wziąć nie można*. S. na ośle. Strzelać ś. pojedynkować ś. na broń pałną: Szlachcie o zelżywe słowo zaraz gotów strzelać ś. Jeż. Nic w Achillesie

tak Homer nie chwali sławnie, jako że ś. on dla Patrokla strzela. Chr. Chcecie strzelać ś., rury oparszy o brzuchy?; ja nie pozwolę; zgoda, że na pistolety, lecz strzelać ś. nie z dalszej ani z bliższej mety, niż przez skórę niedźwiedzia. Mick. Gdy ś. nieprzyjaciel zgrupował, strzelali ś. wzajemnie. Górs. <STRZAL/STRZEL>

Strzeliga, i, lm. i bot. (theophrasta) roś. z rodziny borowicowatych. <Od Strzelić>

Strzeligłozyna, y, lm. y p. Strzeligłóg. <Od Strzeligłóg>

Strzeligłóg, ogu, lm. ogi, Strzeligłozyna, Zatarń bot. (flacourtia) roś. z rodziny arnotowatych. <Strzelić + Głóg>

[Strzeliplachta, y, lm, owie] człowiek nieśmiały, chorągiewka na dachu. <Strzelić + Plachta>

† Strzelisko, a, lm. a strzelanie: Nabrawszy w gębę flegmy, chciał przez stół S. uczynić, a on w kaszę, która stała blisko. Pot. <Od Strzelić>

Strzelisto, Strzeliście przys. od Strzelisty. L. Strzelistość, i, lm. i rz. od Strzelisty: Szczyt ten jeszcze silniej jest akcentowany swoją strzelistością. Dusze nasze mają pełno gotyckich strzelistości i załamania, które piętrzą ś. instynktownie ku górze. Sienk.

Strzelisty i. pełen strzał; utworzony ze strzał: Strzeliste grady owe czółna gniotą. Przyb. 2. podobny do strzały, bystry, ostry, przeszywający; szybki jak strzała: Strzelistym spojrzeniem uderza śmiełe. Lot. S. 3. *wybijały, wysmukły, wyniosły, smagły, wysoki, niebotyczny*: Teutoboh był wysokiej urody i strzelistego wzrostu. Stryjk. Kazimierz Jagiełłowice był wzrostu strzelistego, długiej a suchej twarzy. Stryjk. Wieża gotycka strzelista. Dworzyszca niektóre szerokie, drugie wąskie, ale strzeliste. Sienk. Przen.: *wzniosły, podniosły, szczytny*: Tak stoi wieków wiek ten prawd strzelistych... symbol. Kasp. Granitów srebrny żrąb... pnie ś. w niebieską głąb... by symbol... prawd strzelistych, wiecznych. Kasp. 4. *wzbijający ś. nakształt strzały, pocisk; gorący, płomienny, żarliwy, ognisty*: Łzami oblewa dziecinne pieszczoty, sięgając niebios strzelistemi groty. L. Klektał modlitwy strzeliste. Węg. Pisałem ojeu jego i przestałem listy, w których mi syn oświadczał swój afekt S. Tremb. Strzeliste akta Opatrzności odmówię. Rzew. <Od Strzała>

Strzeliście p. Strzelisto.

Strzeliwo, a, blm. amunicja: Wojskowy skład strzeliwa. Pięć tysięcy wozów z żywnością i zapasem strzeliwa zabrali Polacy. Moracz. <Od Strzelić>

Strzelna, y, lm. y bot. p. Agawa. <Od Strzelny>

[Strzelnąć, nie, nął] p. Strzelić.

Strzelne, ego, blm., rz. oplata za strzelanie, podatek za prawo polowania. Sł. wil. <Od Strzelny>

Strzelnia, i, lm. e, Strzelnica miejsce, gdzie ćwiczą ś. w strzelaniu, pole strzelcze. <Od Strzelny>

Strzelnica, y, lm. e i. miejsce, gdzie ś. zabawiają strzelaniem do celu. 2. p. Strzelnia. Sł. wil. 3. a. blank, wąziutki otwór pionowy w murach zewnętrznych warowni, w przedpiersieniach, przez który strzelają na nieprzyjaciela; zażębienie na murach zamków rycerskich, z poza którego strzelają na oblegających, krenele: S., wyrznięcie, oko a. dziura w przedpiersieniach, murach, w okre-

tach, przez którą strzelają. Jak. J. 3. *wieża ruchoma, z której strzelano na obłożonych*: Rozkazał zatoczyć strzelnicę, baszty i inne maszyny swoje, bijąc z nich tak dobrze do miasta, że przejście sobie sprawił w murach. Ustrz. W starych strzelnicach kwitną polne róże. Sł. wil. Z balu na strzelnicę powyrzucali Niemców i wojskowych. Kacz. <Od Strzelny>

Strzelnicowy, Strzelniczy przym. od **Strzelnica**: Na murach tych krenelowymi zębami i strzelnicowymi szczelinami wypisana jest groźba. Jeż. <Od Strzelnica>

Strzelniczy I. a. × **Strzelecki** *tyczący ś. strzelania*: Ogród, proch S. Bawelna strzelnicza p. **Bawelna**. Żart.: W „Bawelnie“ Kosiakiewicz nie ma strzelniczego. Świder S. = *świder do wiercenia dziur w skale na naboje do rozsadzania skały*. 2. p. **Strzelnicowy**. <Od *Strzelnik>

[**Strzelnicę, a, blm.**] czynność cz. **Strzelnąć**. [**Strzelnik, a, lm. i**] *ros. (lycooperdon bovista) puchawka olbrzymia*. <Od Strzelny>

× **Strzelnisty** *dobry do strzelania, z którego dobrze, zreczenie strzelać*: Niech będzie (proch) suchy, siarczasty, posuwisty i S., a kto kurka zbije, vivat! król niech żyje! Goł. <Od Strzelny>

Strzelnowe rośliny, bot. (agaveae) *jedno z plemion rodziny amarylkowatych*. <Od Strzelny>

Strzelny I. † S., przym. od **Strzała**: Strzelne żelazce. Otw. S. 2. *tyczący ś. strzelania*: Król S., p. Król pod 3. 3. *strzelający*: Strzelną nie była żrenicami zgoła. Słow. <Od Strzała i Strzał>

[**Strzelon, a, lm. y**] *zastrzał (choroba palca)*. <Od Strzelić>

[**Strzelować, uje, ował**] p. **Strzelić**. [**Strzelowanie, a, blm.**] czynność cz. **Strzelować**.

[**Strzem, u, lm. y**] p. **Strzemię**. **Strzemiączko, a, lm. a p. Strzemię**, [**Strzemielina, y, lm. y**] *ros. trzmielina*. <Zam. (S)trzmielina>

Strzemieniowy I. p. Strzemienny. 2. anat.: † Kość strzemieniowa. Kirch. <Od Strzemię>

Strzemiennie, ego, blm. *kielich spełniany na odjeźdźnym*: Wypić strzemiennego. <Od Strzemienny>

Strzemiennica, y, lm. e *przyrząd z kołcami na piętach, ułatwiający włożenie na słupy telegraficzne i trzymanie ś. na nich*. <Od Strzemienny>

Strzemienny, Strzemieniowy I. przym. od **Strzemię**: S. trok. Mor. 2. przym. od **Strzemiennie**: Podano strzemiennie kielichy. Słow. 3. anat.: Mięsień S. w uchu (musculus stapedius). 4. chir.: Łubka strzemienna. <Od Strzemię>

Strzemięczysko, a, lm. a pasek, na którym zawieszają się strzemię, puśliko, pusło: Dla inochodców (wierzchołowców) brano gunie i opony... strzemięczyska. Paw. <Od Strzemię>

Strzemię, enia, lm. ona I. a. [**Strzem, Strzemiono, Strzemienn**] *rodzaj pętli, w którą ś. wstawia stopę nogi*: S. u siódła: wiszący na poślisku niby to stopień dla jeźdźca. L. Strzemiona tej mają być długości, żeby zniższy ś. na nich jeździec, całą ręką między nim a siódłem przejść mogła. Kaw. Nar. Już eugle ma w ręku, już w strzemienu stoi. Pot. S. huzarskie, włoskie, rozcinane, nierozcinane, piłowane. Tak. Przen.: Kto jedną nogą w niebo, drugą mierzy w ziemię, i tam i tu nie dojdzie, zerwie mu ś. S. Pot. Przen.: W S. czyje wstępować, naśladować go, iść za jego przykładem, wzór z niego brać. L.

On kiedyś w swojego stryja walecznego wstąpił niedługo. Leszcz. S. Coraz to gorzej płyniem, ani plemię wstępuje w ojca, jak należy, S. Min. Tegoż rodzaju pierwszego złe plemię, potomek nieszczęsny, wstąpiłem w toż S. Kulig. Pięknie go napolinają, aby w strzemiona przodków swoich stąpił a Rzpłtą miłował. Biel. M. Dziwnaby rzecz, jeśliby ś. nie miał ku Panu wrócić i zląkszy ś. złości swoich, w enotliwe S. wkroczyć, widząc, co Pan cierpi za to, co on sobie lekceważy. Sekl. (= *na drogę cnoty*). Przen.: W cudze S. wstąpić = *wedrzeć ś. w cudzą własność*. Czemu tych nie karać, co rozmyślnie w cudze S. wstępują, ludzkie domy wyzerują? Lekar. Niezgoda jednosc dzieli, śmiała trąbić na trwogę i kłaskać w różne S. nogę. Mias. Trzymać komu S. znaczyło uznawać ś. jego podwładnym. Szaj. Dotknąć ś. strzemienia czyjego, mieć ś. pod jego opiekę. Szaj. Wsadzić kogo na koń bez strzemion, wyrządzić mu obrazę najśromotniejszą. Szaj. Przen.: Ukracać strzemion gamracctwu, powściągać od miłości. Mącz. (= *cugli, wędzidla*). S. u spodni, u gaci. Poobrywały mi ś. strzemiona. 2. S. wozowe = *stopień wozowy, kareciany*. Kn. 3. *ucho u cholewy do wciągania buta*. L. 4. *sztaba żelazna zgięta dwa razy, zwykle ze stworzeniem przez oba końce przechodzącym, do zawieszania lub podtrzymywania belek (Łab.)*; *na sposób strzemienia siodłowego zrobione żelastwo do zniżywania i zawiązywania tramów, pętlica (Podez.)*. 5. a. **Wstrzemię** *kościuszka w uchu, †kość strzemieniowa (stapes)*. 6. wiośl. *rzemień przytwierdzający stopy wiosłarza do pedaku*. Zdr. **Strzemionko, Strzemiączko**. <STRZEM>

Strzemionko, a, lm. a p. Strzemię: S. dla chłopczyka. Troc. Strzemionka u butów do przyciągania. Troc. S. w uchu. Troc. <Od Strzemię> [**Strzemiono, a, lm. a**] p. **Strzemię**. <Zam. Strzemię>

[**Strzemka, i, lm. i**] *strzępka, drzazga*. <Zam. Strzępka>

[**Strzemienn, a, lm. e**] p. **Strzemię**. [**Strzena, y, lm. y, Strzana, Strzęcina**] *trzcina*. <p. Trzcina>

[**Strzenagiel, gła, lm. gła**] *ptak trznadel*. <Zam. Strzynadel>

[**Strzeni, Westrzeni**] *średni*. <Z Strzedni = Średni>

[**Strzenica, y, lm. e**] *strzelbica*. × **Strzeniowstręt, u, blm. obawa przestrzeni** (agoraphobia). <Now. od (Prze)strzeń+Wstręt>

Strzenożenie, a, blm., czynność cz. **Strzenożyć**. **Strzenożyć, y, ył p. Strznożyć**. <Z(s)+Trzenożyć>

[**Strzeń, a, lm. e**] p. **Stryzeń**. <Z *Strzeń = Drzeń (Drzon) z *Drzeń, po części zmieszane z Rdzeń>

Strzepać, pie, pał, nied. Strzepywać, [Strzepować] I. a. Strzepnąć = a) *trzepnąwszy rzucić; strząsnąć*: Mroźną odzież strzepywali w sieni. Karp. Już nasze barany strzepują krople wody z welny deszczem złanej. Cho. Uciekajmy stąd, strzepnąwszy proch z obuwia i szat naszych. Bał. Przen.: Nagle strzepnęli obaj zadumę z czoła i spojrzeli na siebie. Brt. b) *nachnąć, rzucić czym*: Bona strzepnęła rękami. Krasz. A dziewczyna aż rękami strzepuje, tak jej niemiły. Krasz. Strzepnąć skrzydłami (= *zatrzepotać*). 2. *zbić, wytrzepać, przetrzepać, zesmagać, ściwiczyc, schłostać, ściać*: Już ś. dziś z ciebie naśmiano i grzbiet strzepano. Lubom. Nie wzięt nieprzyjacieli góry,

4. [Strzępki, trocki] końce opaśnicy u fartucha do zawiązywania w tyle. 5. anat.: Strzępki błony dziewiczej (corunculae hymenales). Strzępki jajowate (fimbriae tubae uterinae), †djabła sztuczka (Dyk. M.) (morsus diaboli). Strzępki mirtowate p. Mięsko. 6. a. Gąbka liściowa bot. (arcaria) grzyb z klasy śluzowców, z rodziny kędziorkowatych. <Od Strzęp>

Strzępel, pla, lm. ple p. Strzęp: Jeśli kiedy tego panicza dostanę w ręce, to strzęple z niego polecą. Kaczk. Jeśli tam potrwa ta węgierska kampanja jeszcze czas jakiś, to ledwie strzęple ś. z niej zostaną. Kaczk. <Od Strzęp>

Strzępia, i, lm. e i. frendzła: W ehudych, zczerniałych palcach przebiegający strzępie swejgo pasa. Orzesz. 2. Murować w strzępią = wysuwać warstwąmi części cegiel z ściany co druga warstwa cegiel: Murować w strzępią, czyli w sztra-by, to jest ustępki w murowaniu zostawiać, wypuszczając cegle, aby można na potym do niej przymurować. Mag. 3. bot. (livistona) roś z rodziny palm. <STRZEP>

Strzępiastolistny ogr. mający liście strzępiaste. <Strzępiasty + Listny>

**Strzępiasty, Strzępny, × Strzępczysty, [Strzęp-
paty] i. pełen strzępów, postrząpiony:** Jakies drzewa podobne do strzępiastych chmur. Reym. Kotew strzępiasta. Przen.: Przenosi serca braterskie nad strzępiaste komplementa. Kaczk. 2. embr.: Kosmówka a. Skorówka strzępiasta, p. Kosmówka. 3. ogr. Klon S. (acer laciniatum hort.). 4. patol.: Plwociny strzępiaste (sputa lamiginosa). <Od Strzęp>

Strzępić, i, il i. robić strzępiastym, wystrzępić, wydzierać w strzepy, siepać, skubać; kędzierzawić, fryzować: S. płótno. Troc. Strzępię płótno, wyciągam nitki. Dudz. Ta gaza strzępiona, wstążki w wyborym guście, ta fryzurka modna, cóż to dziś znaczy? L. Wierzch głowy ich łysy będzie, miasto strzępionych włosów będzie łysina. Škar. Strzępi wiatr wodę. Dudz. (= marszczy). Wiatr wodę strzępił. Troc. My wszyscy coś robić musimy: męczyć ś., weselić, kuć kółka, S. szarpie, pląkać lub weselić ś. Krasz. 2. przen.: S. mowę = mówić przesadnie, pstrzyć mowę wymuszonemi frazesami: W przygodzie niech ś. tyle lez wylewa, ile serdeczna żalność wyciska, nie zaś strzępione udawanie. Pilch. 3, przen.: S. głos = trelować, lamać głos, śpiewać trelami: S. głos, wy-cwerkować, trelować, trelami śpiewać. Dudz. Przedtym, głos mój strzępiąc, przedziwniem trelował, głosną trzodę leśną gorgamim celował. Toł. S. ś. i. robić ś. strzępiastym, wystrzępić ś., wydzierać ś. w strzepy, siepać ś.: Strzępi ś. urnięte płótno. Troc. Obłoczki ś. strzępiły. Troc. 2. sterczeń jak strzep, jeżyć ś. strzepamami, kosmacić ś., kędzierzawić ś.: Na głowie mały kosmyk ś. tylko strzępił. Koż. 3. [S. ś.] spieczyc ś. <STRZEP>

Strzępiec, pea, lm. pce bot. p. Utruda. <Od Strzęp>

Strzępienie, a, bfm., czynność cz. Strzępić: Trele, łamanie, S. głosu. Bobr.

**Strzępienie się, a ś., bfm., czynność cz. Strzę-
pić ś.**

**Strzępka, i, lm. i p. Strzępa. 2. bot. = a) nitki
grzybów (hyphae). b) p. Skrzyp.** <Od Strzępa>

Strzępkonogi mający wiele nóg nie jednakich: Skorupiaki strzępkonogie. Sł. wil. <Strzępek + Noga>

**Strzęplica, y, lm. e bot. (koeleria) roś. z ro-
dziny traw. Gatunek: S. grzebieniasta (k.
crisata).** <Od Strzęp>

Strzępnąć się, nie ś., naj ś. zmarszczyć ś.: Stroje nie strzępną ś. w lekkich gry zwrotach. Garcz. <Od Strzępieć>

**Strzępnica, y, lm. e zool. (polyxenus) wij tępo-
rożny.** <Od Strzępną>

**Strzępnięcie się, a ś., bfm., czynność cz. Strzęp-
nąć ś.**

Strzępną p. Strzępiasty: Dalej bór spływa podobny strzępnej narodowca kicie. Goszcz. <Od Strzęp>

**Strzępota, y, lm. y bot. (grewia) roś. z rodziny
lipowatych.** <STRZEP>

[Strzęs]: S. zrobić = wstrząsnąć, poruszyć wszyst-
ko w domu lub w wiosce. <(W)z(s) + Trząs>

× Strzęsać, a, al p. Strząsnąć. <=(W)strz-
sać>

× Strzęsanie, a, bfm., czynność cz. Strzęsać.

Strzęsienie, a, bfm., czynność cz. Strząsć: Ruszono niektórych wsi gromady do strzęsienia lasów, w których ś. hultaje kryli. L.

Strzęsienie się, a ś., bfm., czynność cz. Strząsć ś.

× Strzęsnać, śnie, snął p. Strząsnąć.

× Strzęśnięcie, a, bfm., czynność cz. Strzęsnać.

[Strzimk, a, lm. i] maleńki piaszek błotny, (Rohrsperring).

† Strznadel, dla, lm. dle p. Trznadel. Troc. L.

<STRZNAD>

† Strznadl, a, lm. e przezwisko. Paw.

<STRZNAD>

† Strzozcka, i, lm. i p. Strzoka. <Od Strzo-
ka>

1. [Strzoda, y, lm. y] środa. <=(Śr(z)oda>

2. [Strzoda, y, lm. y] trzoda. <=(Trzoda>

[Strzodek, dka, lm. dki] p. Środek. <=(Śr(z)o-
dek>

† Strzozda, y, lm. e p. Straż: S., custodia. Ps. flor. <?>

† Strzoka, i, lm. i p. Stroka: Owe rozliczne petlice, strzoki, knafla wymyślne, dziwne sznury, a u nich kutasy. Rej. Zdr. †Strzozcka. <STRZEK/
STROK>

[Strzonać, nie, naj] strząsnąć: Co skrzydeł-
kiem wionie, to jabłusko strzonie. <=(Strzep-
nąć?>

[Strzonięcie, a, bfm.] czynność cz. Strzonać.

[Strzop, a, lm. y, Trzop] igarnek. <Z Czes.
wpływem>

**Strzosować, uje, owal uwiązać statek u hart-
fula, przybwszy do ładu.** Mag.

Strzosowanie, a, bfm., czynność cz. Strzosować.

[Strzyb-] p. Sreb-.

[Strzybło, a, lm. a] p. Srebro. <=(Śrybło>

[Strzybny] p. Srebrny. <=(Sr(z)ebny>

[Strzybrznik, a, lm. i] p. Srebrnik.

**Strzyc, że, gł, nied. × Strzycić i. ciąć nożyc-
kami:** S. papier, płótno. Kn. Strzycią dzieci pa-
pier. Troc. Ś. owce, postrzycić. L. Owce ś. a.
raz na rok strzycią, a. też i dwa razy. Kluk.
S. wełnę, owce. Troc. Każdego czasu, gdy jeno
czas mierny, owce S. można. Trzyc. Drzy na
baranie wełna, kiedy owce strzycią. L. (lewęć ś.
boj, gdy pieska biją. L.). Dość wełnę S., a skóra
cała co rok ei będzie wełnę dawała. Kn. Strzyc,
nie odzieraj. Kn. Nie skóry łupić, bo insza nie
rośnie, ale wełnę S., bo insza porośnie. Falib.
Wtenczas ś. wełna S. może obficie, gdy porośnie.
Opal. Ziemski pan strzycze, a niebieski strzeże.
Chm. B. Strzyciał Absalon włosy raz w rok, bo
mu ciężały. Leop. (= spuszczał). Najpodobniej-
sza do prawdy, że Polacy głowy sobie S. i golić
poczęli po klęsee w Bukowinie, kiedy w nich
wielu na gałęziach długimi włosami zawieszono-

nych Wołosza pokłóła. Nar. Strzygł mu głowę. Troc. S. włosy koma pod grzebien. Trob. Miła zono, gdy ja rzeknę: golono!, nie mów ty: strzyżono! Papr. (= *nie bądź mi sprzeczną*). A golono? — golono! strzyżono? — strzyżono! Rys. (o potakiwaniu). Nieszczery, obłudny, insze mówi, insze myśli, i strzyże, i goli. Kn. Człowiek fałszywy, słowa swoje opakujący, i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi stojąc, insze siedząc. Wer. Aksamit strzyżony. Przyszedł ogromny Gałajda! z nożycami, któremi owce strzygał. Tet. 2. *ciąć zębami, ścinać, kosić zębami, gryźć, szczytać, skubać*: Są brzegi poblíž łąki zielonej, których nie dochodziły tak krowy rogate, jak owce, ani kozy strzygły ich kosmato. Żebr. Mól, robak co strzyże = gryzie, toczy. L. W kącie tę księgę strzygą mole. Troc. Ogrodowiznę zając strzyże lub wystrzyga. 3. S. uchem, uszyna (o zwierzęciu) = *postawwszy uszy, ruszać niem*: Ćwiczo-ny rumak w żartkim kroku wyrzuca cugle i uszyna strzyże. Koch. W. Drapieżny próżno na nią uchem strzyże-zwierze. Susz. Patrz, bonończyk jak uszkami strzyże i ogonkiem dzwoni. Koń chrapał i szedł powoli, ciągle strzyżąc uszami i głowę niosąc do góry. Krasz. Strzygąc co chwila uszami. Jord. 4. oczami = *strzelać, zerkać, kupać, z pod oka patrzeć*: Lis, jak ś. układa, jak liże, jak chytrze oczyma strzyże. Koź. Zazdrość prosto nie patrzy, zezem tylko strzyże. Nar. Patrz, jak siedzi, wąs kręci a [oczyma strzyże, na but sobie pogląda, oczesuje brzye. Papr. Tak piękna była, iż gdzie ś. jedno obróciła, wszysze za nią oczyma strzygli. Kosz. Jak to ona na waści dziś oczkiem strzyże. Sienk. Panna Paulina myślała, ale o czym innym, strzygąc ku siostrzenicy okiem z lewej skroni. Weys. 5. [S.] *wydawać głos właściwy szczyglowi*: Szczygieł strzyże. 6. patol.: Grzybek strzygący (trichophyton tonsurans) *jedna z przyczyn ołysienia*. Liszaj strzygący a. wyłysiający (herpes tonsurans). <STRZYG>

[Strzyg, a, lm. i] l. p. **Cofta**. 2. p. **Strzyga**: S., człowiek, który ś. rodzi z zębami; po śmierci chodzi do kościoła, tnie zębami obrusy i t. d. <2. p. Strzyga>

Strzyga, i, lm. i l. a. [Strzygonia, Strzyg, Strzygoń] *człowiek rodzący ś. z zębami, z podwójnym rzędem zębów i brojący po śmierci*: Upiory, straszdyła, mory, djabły, strzygi i pokusy. L. [S. ma dwa serca, po śmierci chodzi. S., człowiek o dwóch duchach, co z zębami ś. rodzi, po śmierci zostaje zębata strzygą, bo ksiądz chrześci tylko jednego ducha i ten po śmierci ulata za planety, a zły (duch nie chrzeżony) pozostaje w ciele i człowieka wyprowadza z mogiły, aby łamsił ludzi i zwierzęta]. Przen.: Karzeie ś., starzy, tak beczną strzygą, nierówną laty nie wiążeie ś. ligą. Pot. 2. zool. (stomoxys irritans) *owad dwuskrzydły, krótkorogi, muchowaty*. <Rum. striga>

× **Strzygacz**, a, lm. e ten, co strzyże. L. <Od Strzygać>

× **Strzygać**, a, ał i × S. ś. p. **Strzyc**.

× **Strzygalnia**, i, lm. e *miejsce do strzyżenia*: S., miejsce do strzyżenia, golenia, barwienia. Kn., Troc (= *golarnia*). <Od Strzygać>

× **Strzyganie**, a, blm., czynność cz. **Strzygać**.

× **Strzyganie się**, a ś., blm., czynność cz. **Strzygać ś.**

Strzygotwit, u, lm. y min., p. **Strygowit**.

Strzygnąć, nie, nął l. uszyna = *poruszyć uszyna*: Zdziwiona klacz strzygnęła uszyna. Bał. 2. [S.] *uderzyć różgą, batem*. <STRZYG>

Strzygnięcie, a, blm., czynność cz. **Strzygnąć**. [Strzygonia, i, lm. e] p. **Strzyga**. <p. Strzygoń>

[Strzygonica, y, lm. e] forma ż. od **Strzygoń**. <Od Strzygoń>

[Strzygoniowe ziele] *ros.* <Od Strzygoń>

Strzygoń, a, lm. e l. [S.] p. **Strzyga**; *dusza nieprawego dziecka płci męskiej, wcześniej zmarłego, przedzierzgająca ś. w różne postacie i kusząca mężatki do złego*: Uwagi godny jest S., duch człowieka nie bierzmowanego, z zębami we dwa rzędy. Mát. O upiorach, czyli, podług innych, strzygoniach, zmorach. Krup. Co on ma do moich dzieci, ten opalony łeb! ten S. I Ork. 2. a. **Gzujnik** bot. (inga) *ros. z rodziny czulkowatych*. Gatunek: S. kociszpon (i. unguis cati). <Od Strzyg(a)>

[Strzygos, a, lm. y] = **Stragarz**.

[Strzyk, a, lm. i] p. **Strych**. <Zam. Strych>

Strzykać, a, ał p. **Strzyknać**.

Strzykanie, a, blm. l. czynność cz. **Strzykać**. 2. patol. *ból strzykający, przerywany, kolący, przeszywający* (dolor lancinans): S. w uszach. Łamanie i S. w kościach. Haur. Tegie chirargy S. L.

× **Strzykawa**, y, lm. y *wodotrysk, fontanna*. <Od Strzykać>

Strzykawka, i, lm. i *przyrząd do strzykania, sikawka, szprycka*: Mleka w strzykawkę nabierać i wstrzykać w macicę. Sien. Lek.: S. do dawania enem, × strzykwa, serengła (clyster). S. śrubowa. S. Pravaza do zastrzykiwań podskórnych. <Od Strzykawa>

Strzyknać, nie, nął, † **Stryknać**, **Pstryknać**, nied. **Strzykać**, † **Strykać**, **Pstrykać**, × **Strzekać** l. *silknać, trysnać, prysnać, ciurknąć*: Krew jej promykem z obu piersi strzyka. Chr. Strzyknęła woda z cewki, krew z rany. Troc. Jestem siwy, jestem stary, alem ezerstwy, alem jary, i tak mi krew w żyłach strzyka, jak nie lepiej u młodzika. Zabł. (= *żwawo krąży, tętni, bije*). Choremu temu czynione ma być kichanie, pieprzem albo ciemierzycą tartą w nos strzyknąwszy. Spicz. (= *wpuściwszy strzykawką, wdmuchnąwszy*). Wąż ten, gdy strzyknie na człowieka, zaraz otruje. Haur. (= *gdy go ozionie*). [S.] = *plunąć przez zęby*. 2. *wydać głos właściwy niektórym ptakom*: Trznadle strzykały. Mor. Chróściele strzykały. Mor. (strzykający w uszach głos wydawały. L.). 3. patol. *zaboleć przeszywająco, z przerwami, zakłóć* (pungere): Strzyka mię co, palpitationem pungentem sentio. Kn. Ból głowy strzykający. Krup. Strzyka mię w kolanie. Od tego gwaru aż mi w mózgu strzyka. L. <STRZYK/STRZEK>

Strzyknięcie, a, blm., czynność cz. **Strzyknać**. **Strzykwa**, y, lm. y l. × S. p. **Strzykawka**. 2. zool.: Strzykwy (holoturioidea) *dział szkarłupniów*. <Od Strzykać>

[Strzylacz, a, lm. e] *ros. silene inflata*. <Od Strzylać>

[Strzylać, a, ał i S. ś.] p. **Strzelać**. No, to ustańcie S. ! Tet.

[Strzylanie, a, blm.] czynność cz. **Strzylać**. † **Strzymać**, a, ał l. a. [Strzymać] p. **Wstrzymać**: S. kogo od czego. Troc. S. pokarm. Troc. (o żołądku = *zatrzymać w sobie*). 2. *objąć w sobie, utrzymać w sobie, zmieścić, pomieścić, zawrzeć w sobie*: Nakładł jeden okręt, żeby dwa dosyć

były miały onych towarów, ledwie żeby strzymały. Papr. 3. *dotrzymać, dochować, zachować*: Mężczyńników czcimy jako tych, którzy wiarę Panu swemu strzymali. Żarn. Obiedwie stronie na to ś. udały, aby to, co on rzecze, prawdziwie strzymały. Papr. Regulus Kartagińczykom wiarę strzymał, rozumiejąc to być rzeczą lepszą, niżliby, nie strzymawszy słowa, miał ujsć śmierci. Baz. Nie strzymał wiary. Rej. Przyrzekam i przysięgam wszystko to S. i ehować. Piel. (= *utrzymać*). 4. a. [Strzymać] *znieść, przetrzymać, przenieść, wytrzymać, ścierpieć*: Jestże dziś taka żona albo i mąż taki, aby strzymał przysięgi swojej takie znaki? Papr. † S. ś., [S. ś.] p. *Wstrzymać*. <Z(s) † Trzymać >

† *Strzymanie*, a, blm., czynność cz. *Strzymać*: Słowa S. Star. Wiary niestrzymanie mogło im być dowiedziona. Sz.

† *Strzymanie się*, a ś., blm., czynność cz. *Strzymać ś.*

† *Strzymawać*, a, ał p. *Wstrzymać*. <Od Strzymać >

† *Strzymawale* przys. od *Strzymawały*, *wstrzemięźliwie*.

† *Strzymawalność*, i, blm., rz. od *Strzymawały*, *wstrzemięźliwość*.

† *Strzymawały* p. *Wstrzemięźliwy*. <Od Strzymać >

† *Strzymywanie*, a, blm., czynność cz. *Strzymawać*.

† *Strzemięźliwie* przys. od *Strzemięźliwy*.

† *Strzemięźliwość*, i, blm. od *Strzemięźliwy*.

† *Strzemięźliwy* p. *Wstrzemięźliwy*. <Od Strzymawać >

[*Strzynadł*, dla, lm. dla] p. *Trznadł*. <STRZ(Y)NAD >

[*Strzynadł*, dla, lm. dla] p. *Trznadł*.

Strzynożenie, a, blm., czynność cz. *Strzynożyć*.

Strzynożyć, y, ył, *Strzynożyć*, *Strzynożyć*, *Sternożyć* i. *spętać* *zwinąć* przez *związanie* *trzech nóg* a. *dwoch* na *ukos*. 2. † S. *spętać*, *związać*: Ledwie że ziemi dopadł, ledwie ś. położył, a już Tatarzyn węzłem ni raka strzynożył. Pot. <Od Trzynogi, ale zap. z Ukr. >

[*Strzyżka*, i, lm. i] p. *Strzyżka*.

Strzyż, y, lm. e p. *Strzyża*: Za trzy tygodnie będzie S. owiec. Wilk. <STRZYŻ >

[*Strzyż*, a, lm. e] i. p. *Strzyżyk*: S. mały ptak, podobny do królika. Km., Dudz. S., *strzyżyk*. Troc. 2. *dziecko* *rodzące ś.* w *czepku*. 3. *Strzyże* = *wąsy* *zająca*. 4. p. *Szryz*: Niosąc kręgi S. Matl. Naokół słyhać było chrzęst *strzyży*, chlustanie i szelest odbitych fal. Zer. Zdr. *Strzyżyk*, [*Strzyżek*], † *Strzyżek*, *Strzyżyczek*. <STRZYŻ >

Strzyża, y, lm. e, *Strzyżka*, *Strzyż* i. *welna* z *ostrzyżenia*. Obfitsza, niż dziś, S. owiec. 2. *strzyżenie* *owiec*. Przędz., Jez. Ziemiańskie zajęci strzyżką wełny. 3. *pora strzyżenia*: Zimna opóźniły strzyżkę owiec. <STRZYŻ >

[*Strzyżacka*, i, lm. i] *kobieta* *najęta* do *strzyżenia* *owiec*. <Od Strzyża >

[*Strzyżak*, a, lm. i] i. *konik* *młody*, *któremu* *jeszcze* *nie* *odrosła* *postrzyżona* *grzywa*. 2. p. [*Strzyżka*: Trzeba ś. rozstać z bydlętem i strzyżkami. Pol. 3. myśl. *dzik*. <Od Strzyze >

† *Strzyżega*, i, lm. i p. *Srzeżoga*: S. a. zagrożenie ziemskich urodzajów. Łop. <= *Srzeżoga*, *Srzeżoga* >

Strzyżek, żka, lm. żki p. [*Strzyż*]. Troc.

Strzyżenie, a, blm., czynność cz. *Strzyż*: Czas strzyżenia owiec. Trzye. S. papieru. Troc. Pierwsze S. kleryckie, jakoby niejaki przygotowanie

do święcenia. Karnk. Po pierwszym strzyżeniu pierwszy stopień jest do święcenia odźwiernego. Kucz. S. włosów przy krzcie i zalepianie ich w wosk. Sak. S. włosów, laika, wełny. Troc.

× *Strzyżeniec*, nca i. lm. *ńcy* *człowiek* *ostrzyżony*. 2. lm. *ńce* *włos* *ostrzyżony* *komu*: Włosy nie mają być zbyt długie, ale coby je mógł słusnie nazwać strzyżenicami a. włosami męskimi. L. <Od Strzyżony >

Strzyżenie się, a ś., blm., czynność cz. *Strzyż* ś.

Strzyżka, i, lm. i i. [S.] *wycinanka*: Nie było w Lipcach chałupy bez tych jej strzyżek. Reym.

2. [S., *Strzyżka*, *Strzyżka*, ! *Strzyżka*, *Strzyżak*] *owca*: Chciałam być tą halą zieloną, co to tam strzyżki pognał na nią. Pol. Byłbym wówczas jubasem, strzyżki na halę pognałbym sobie. Pol. 3. p. *Strzyża*. 4. zool. (crocidura araneus) *zwierzę* *kręgowce* *ssące* *owadożerne*, *zębie* *łęk* *mysz* *szaty*. <Od Strzyża i Strzyze >

[*Strzyżne* *zielo*, *Głowaczyna*?]

[*Strzyżniak*, a, lm. i] *źrebie* *jednoroczne*, <Od Strzyżony >

Strzyżowy przym. od *Strzyża*: Wełna strzyżowa. <Od Strzyża >

[*Strzyżyczek*, *czka*, lm. *czki*] p. *Strzyż*. <Od Strzyżyk >

Strzyżyk, a, lm. i i. a. † *Strzeż*, † *Strzyż*, [*Strzyż*, *Strzeż*, *Wołowe* *oko*, *Mysikrół*, *Krzciuczek*] (troglodytes parvulus) *ptak* *wróblowaty* *zobodzioży* z *rodziny* *strzyżyków*. 2. *Strzyżyki* (troglodytae) *rodzina* *ptaszków* *wróblowatych*. <Od Strzyż >

† *Strzyżyny*, yn, blp. *postrzyżyny*, *strzyżenie*: Gdy były S u Absalona, wezwał przyjaciół. Bud. <Od STRZYŻ >

[*Strzyżoga*, i, lm. i] p. *Srzeżoga*. <Zam. Strzyżoga >

[*Stua*, y, lm. y, *Stucha*, *Stufa*] *garść* *lnu* *rafanego* i *moczonego*, *postawiona* *storcem* *dla* *wysuszenia*. <Stc. stuha >

[*Stuać*, a, ał] p. *Stuchać*. <Od Stua >

[*Stuanie*, a, blm.] czynność cz. *Stuać*.

Stuard, a, lm. owie p. *Stuart*.

Stuarkuszowy p. *Stoarkuszowy*. Sł. wil.

Stuart, a, lm. owie, *Stuard*, *Stowart*, *Steward* *lokalny* *okrętowy*; *zarządca* *mieszkania*: Stuartowie przynoszą do kajuty kawę lub herbatę. Chełm. S. zarządza sprzętami łoży i administruje lokalem. Smol. <Ang. Steward >

† *Stuba*, y, lm. y i. *izba*, w *której* *zasiadał* i *sądził* *trybunał*. Sł. wil. 2. *skarbiec* *zamkowy*, *blokhaus*. <Nm., p. Sztuba, Izba >

Stubarwny p. *Stobarwy*: Pogaszone księżycy i gwiazdy rozgorzały stubarwnymi światłami. Kacz. W stubarwne mieniąc ś. blaski. Asn. Żal nam stubarwnej tęczy. Asn. <Sto † Barwny >

Stubramny p. *Stobramy*: Powiem cudowne dzieje stubramnego miasta. Jak. <Sto † Bramny >

× *Stuburczenie*, a, blm., czynność cz. *Stuburczyć*.

× *Stuburczyć*, y, ył *stawiać* *czubato*, *piętrzyć*: Na głowie stuburczył i pudrował perukę, jakby na czupiradło do straszenia wróbli z pszenicy. Czajk. <Zam. Stoperezyć >

Stubylceć, eje, ał *stać* ś. *tubylcem*, *żyć* ś. z *tubylcami*: Część kolonistów tatarskich wsiadła w gmin, połączyła ś. z nim, stubylcezała. Rol. <Z(s) † Tubylceć >

Stubylczenie, a, blm., czynność cz. *Stubylceć*.

Stubylczony *który* *stubylczał*: Białogłowy tatarskie, zamieszkałe na Litwie, zupełnie stubyl-

czone, gorętsze, niżli ich mężowie, przywiązanie żywyli w sercu do swej ojczyzny. Rol.

[**Stucany**] *mięśny*. <Od Stuka = Sztuka >

[**Stucha**, y, lm. y] p. **Stua**. <Stc. stuha >

[**Stuchać**, a, ał, **Stuhać**, **Stuhać**, **Stuać**] *układać garściami w polu len wymoczony*. <Od Stucha >

[**Stuchanie**, a, blm.] *czynność cz. Stuchać*.

× **Stuciec**, *śca*, lm. *śce* p. **Szuciec**: S. do nożów, do zębów. Troc. Zdr. **Stuczyk**, × **Stuczczk**. <p. Szuciec >

Stucjunkier, kra. lm. **krowie**: Niższe stopnie wojskowe: kanonjer, oberkanonjer, bombardjer, oberbombardjer, sierżant, S., Zeugwart, oberzeugwart. Rol. Jako S. artylerji zaczął karierę. Rol.

[**Stucka**, i, lm. i] p. **Sztuczka**. <Zam. Sztuczka >

× **Stuczczk**, a, lm. i p. **Stuciec**: Dał król w prezencie złoty S. Nar. <Od Stuciec >

× **Stuczka**, i, lm. i p. **Sztuczka**. L.

[**Stuczliwy**] *zawierający dużo tuszczu płynnego*: Słuzina stuceliwa. <Od Tuk >

+ **Stud** p. **Szuciec**. Troc. <Nm. Stutz >

Studa, y, lm. y tech. *trzon pod piecem potażowym, cegła lub ciosem dla chłodu wyłożony, na którym potaż prażony stygnie*. Łab. <STUD >

[**Studancik**, a, lm. i] p. **Student**. <Zam. Student >

[**Student**, a, lm. y] p. **Student**. Zdr. [**Studancik**]. <Zam. Student >

Studel, dla, lm. dla *ta z części zamku u strzelby, która podpięra walec w spuszczeniu*. Sł. wil. <Nm. >

[**Studenci**, i, blm., **Studencja**] *studenci*: Wybrali ś. trzech S. <Od Student >

× **Studenciarka**, i, lm. i *kobieta utrzymująca uczniów na stancji*: Oddawali malew pod opiekę tej lub owej studenciarki, jak ś. wtedy mawiało. Dyg. <Od Student >

Studencik, a, lm. i p. **Student**.

Studencina, y, lm. y m. *student wzbudający litość, współczucie*: Mizerny S. nudził ś. Prus. <Od Student >

[**Studencja**, i, blm.] p. **Studencja**. <Od Student >

Studenci przym. od **Student**: Mundur S. Bal S. Żarty studenckie (= *żakowskie*). <Od Student >

× **Studenctwo**, a, blm. p. **Studenterja**. <Od Student >

Studenkracja, i, blm., p. **Studenterja**: W tej hierarchji, którą nie bez racji zwano studenkracją, poważne głosy oddały ś. na posługi powstania Spas. <Od Student, na wzór Demokracja i t. d. >

[**Studenno**] *zimno*: Im S. będzie. Piotr. <Ukr. >

Student, a, lm. i, [**Szudent**, **Student**, **Student**, **Skubent**, **Skubant**] i. *sluchacz wyższego zakładu naukowego, posp. akademik*: Mości panowie studenci, życzę większej do nauk wam przykładać chęci. Nar. Grzegorza św. studenci puścić z Aten nie chcieli, prosząc, aby im nauk swych skarb otworzył. Skar. S. akademji, uniwersytetu, politechniki. S. akademji medyczno-chirurgicznej. Byli S. Szkoły Głównej (= *wychowawiec Szkoły Głównej*). 2. Rzeczywisty S. = *pierwszy stopień naukowy w Rosji*. 3. posp. *uczeń szkoły średniej, uczeń szkolny*. 4. [S.] *służący do mszy, ministrant*. Zdr. **Studencik**. <Łć. studens, 2. pp.-ntis >

× **Studentczyzna**, y, blm., p. **Studenterja**. <Od Student >

Studenterja, i, blm., × **Studenctwo**, × **Studentczyzna** i. a. **Studenkracja**, **Studentokracja**, zb.

ogól studentów: Miejsce publicznych, gdzieby ś. S. zbierała, nie było. S. zaroiła ś. na amfiteatrze. Brt. 2. przen. *postępek nieodpowiedni dla człowieka zrównoważonego, oglądzonego towarzysko; wybrak, który chyba tylko studentowi można wybaczyć, za-kosowo*. <Od Student >

Studentka, i, lm. i *sluchaczka wyższego zakładu naukowego*: Że to jeszcze wakacje, więc ani studentów, ani studentek nie było. <Od Student >

Studentokracja, i, blm., p. **Studenterja**: Jedna z gazetek efemerycznych przezwiała ten stan społeczeństwa studentokracją. Spas. <p. Studentkracja >

[**Studenka**, i, lm. i] p. **Studnia**. <Od Studnia >

Studja, ów, blp. i. *studjowanie, naukowe badanie poważne, oddawanie ś. zdobywaniu wiedzy lub sztuki, zgłębianie jakiego odłamu nauki*: S. uniwersyteckie. Odbywać, prowadzić S. 2. *ćwiczenia w zakresie sztuki*: S. muzyczne = *wprawy, etudy*. 3. *przedwstępne próby do jakiego większego dzieła*: Przeprowadzić S. <Lm. od Łć. studium >

Studjować, uje, ował, † **Studować** i. *oddawać ś. studjowaniu, badać, pracować naukowo, oddawać ś. nauce, zgłębiać co*: S. prawo, medycynę. 2. *być studentem, odbywać studja, uczyć ś. w zakładzie naukowym*: Razem studjowali w Szkole Głównej. <Od Studja >

Studjowanie, a, blm., *czynność cz. Studjować*.

Studjum, w lp. nieod., lm. a, ów i. *praca literacka, będąca rezultatem przeprowadzonych badań, traktat naukowy*: Studja literackie Kraszewskiego. Wyszło nowe S. pióra Chmielowskiego. 2. *w sztuce, szkic przygotowawczy do zamierzonej większej pracy; dzieło będące owocem wykształcenia artystycznego; charakterystyczny wizerunek głowy*. 3. *wyższy zakład naukowy, szkoła główna, uniwersytet, akademja, kursa*: S. powszechne. Vol. (o Akademji krakowskiej). Nastąpiły w Rzpltej różne studja, kandydatów do tronu polskiego promowujące. Mat. Radzono o studjach, których jeszcze nie otwarto w klasztorze we Lwowie. Bart. (= *o nowicjacie*). S. rolnicze przy uniwersytecie Jagiellońskim. <Łć. studium >

Studnia, i, lm. e, × **Studnica** i. *otwór odpowiednio urządzony do dobywania wody zapomocą kołowrotu, żorawia lub pompy, szyb do wody*: Studnią bić. Troc. Kopanie studzien. Troc. Studnie tam są głębokie. Troc. S. żywej wody. Troc. Kulig. (= *krynica, zdroj, źródło*). S. sucha, miarka. Troc. Dudni woda, dudni w cembrowanej studni. Pśń. S., miejsce w ziemi wykopane i obmurowane albo ocembrowane, gdzie ś. wody zbierają dla potrzeby ludzi. Kluk. Ciągnąć wodę ze studni. Nie masz czym czerpać, a S. jest głęboką. Wuj. Ukazała ś. Rebeka, idąc z wiadrem, które miała na ramieniu, i zeszła do studni i naczepała wody. Wuj. A była tam S. Jakóbowa. Wuj. Dopieroż dziś pierwszy raz taką widzę modę, żeby kto drwa do lasa, w studnię woził wodę. Pot. Tym więcej wody w studni przybywa, im więcej jej czerpamy. L. I S. może być wyczerpana. Prz. Pewien derwisz uczony rano i w południe co dzień pił świętą wodę z Mahometa studnie. Kras. Wszystko bieży ku studni, której ramię z drzewa raz w raz skrzypli i napój w koryta rozlewa. Mick. S. artezyjska = *otwór świdrowy do wód podziemnych dobyty*: S. abisyńska. S. rurowa, z kołowrotem. S. na półzwarta łocia: za wysokie progi na lisie nogi. Mick. Przen.: Wpadliśmy, jak kozioł

w studnię. L. (= w dół, w sidło, w ambaras). Coś mi powiedział, tak dobrze, jakby kamień w studnię wrzucił. L. (= sekret niedocieczony). Jedna baba kamień do studni wwali, a dziesięciu go chłopów nie wyciągnie, to jest: jak baba figła zrobi, to lepszego, niż dziesięciu mężczyzn. Wóje. Przen.: źródło nieprzebrane, kopalnia, skarb: S. mądrości. 2. [S.] pewna gra dziecięca. 3. gatunek pasjansu. 4. woj.: S. w podkopach = dół kwadratowy wycembrowany. Jak. J. Zdr. Studzienka, [Studenka, Studzionka], † Studzionka, × Studzianka, Studzienczka. Zgr. Studnisko. <STUD>

Studniał, a, lm. e gwoździł trzycalowej długości, półtrzęcej linji gruby i szeroki. Śl. wil. <Od Studnia>

Studniany p. Studzienny. Śl. wil. <Od Studnia>

Studniarski przym. od Studniarz: Narzędzia studniarskie. <Od Studniarz>

Studniarstwo, a, blm. rzemiosło studniarza.

Studniarz, a, lm. e, × Studziennik i rzemieślnik robiący studnie; pompiarz: Studniarze ocembrowanie w studniach biją. Troc. 2. [S.] ten, co potrafi znaleźć wodę w ziemi. 3. gór. cieśla oprawiający szyby, cieśla szybowy. Łab. <Od Studnia>

× **Studnica**, y, lm. e i. × S. p. Studnia. Troc., Podez. S. = źródło, krynica. B. Sz. Zebrze wody u studnicy. Susz. Świętość jest jakoby S. łask Bożych. Karnk. Rodzice chrześnicy za te dzieci, które dzierżą przy świętej studnicy, ręczą Bogu. Hrb. (= które do chrztu trzymają). Chrystus ma studnie żywe, z których kiedy pić będziecie, wieczną ochłodę weźmiecie. K. G. Gwiazda słońce ogarnęła, lizska wodę wyczerpnęła, S. niebo zalała. Psn. (wieku XVI-go, u Wiszn.). W powiecie Sion pokazała ś. jedna S. solna r. 1544. Łęcz. (= źródło, zdroj). Hipokrates, S. wszystkich lekarstw. Urzęd. Bezmiernie rozdawanie majątności studnieć suszy. Kosz. Bóg, S. wszego dobra. Wuj. Dary znamienite od wiekuistej studnicy dobroci wynikają. Kucz. (od wiekuistego źródła. L.). Pan Chrystus jest łaską prawdziwą i wszystkich darów studnieć w sobie zamyka. Kucz. 2. bot. (phytocrena) roś. Zdr. × **Studniczka**. Zgr. × **Studniczsko**. <Od Studnia>

× **Studniczka**, i, lm. i p. Studnica: Ucieczesz ś. do głębszych studniczek pana swego i do czterpaczów ich. Rej. <Od Studnica>

× **Studniczsko**, a, lm. a p. Studnica: W onej równinie było wiele studniczysk iłowatych. B. B.

Studniowy p. Stodniowy: Panowanie studniowe. Dostąpił odpustu studniowego. <Sto + Dniowy> [Studniowy] p. Studzienny. <Od Studnia>

Studnisko, a, lm. a i. p. Studnia: Tu macie studnice żywe, nie szukajcież studnisk nowych. K. G. [Stare studniska]. 2. miejsce, gdzie była studnia; dół nad studnią wykopany, cysterna. L. Wrzucił Józefa bracia jego do studniska próżnego. Bud. (do studniczyska. B. B.). <Od Studnia>

† **Studować**, uje, ował p. Studjować: Cyce-rona syn Markus w Atenach studował. Glicz. Dydaskal pospołu z Germanem w Witembergu saskim studowali i tam ś. tego, czym tu dychali, napili. Smotr. Między gromadą jaką studentów studują. Glicz. Człowiek młody nie do samej śmierci ma S. a. bursować. Glicz. Niechaj mu nie dopuści wszystko S., gdy nieco postępku w nauce uczyni. Glicz. <Łć. studere>

† **Studowanie**, a, blm., czynność cz. Studować, studjowanie: Łaczek bez chęci do studowania

jest by zaletnik bez pieniędzy. Fur. Pokój do studowania, uczalnia. L.

Studukatowy zawierający w sobie sto dukatów; kosztujący sto dukatów; posiadający sto dukatów: Dał do rąk moich pakieci S. Ochoc. U! to jakiś S. szlachcic. Słow. <Sto + Dukatowy>

Studzenie, a, blm. i. czynność cz. Studzić. 2. hut.: S. grąpia w ognisku fryszyerskim, aby zgarznąć tworzący ś. żuzel, czyli zebrać zamróż. Łab. 3. węgl.: Ś. sztuki = przyduszanie ognia w milerzu wylonym, czyli sztuce, poczym zostawia ś. wolnemu studzeniu przez dobę. Łab.

Studzenie się, a ś., blm., czynność cz. Studzić ś. Studzianka, i, lm. i i. † Studzianka p. Studnia: Do napoju używają stoków albo studzianek. Wer. Pokryli ś. do jaskiń i do studzianek. Bud. (do cystern. L.). 2. a. [Studzielnia, × Studzielnia, Studzina, Nazimne] galareta z nóg wieprzowych. <1. Od Studnia; 2. Od Studzić>

× **Studzianny** p. Studzienny. Troc.

× **Studziany** p. Studzienny. L.

Studzić, i, il i. robić, że co stygnie, ostudzać, chłodzić, ochładzać, wychładzać, ziębić: Studzisz mi izbę. Troc. Nie studź izby i zamku nie psuj. L. (= nie przetwieraj ś.). Przen.: zobojeźnić, oziębiał: Zapalenia serca nie studzą. Bals. Niechęć studziła serca. Ork. S. zapalał. 2. zdń. Bierować gorąco w piecu, w którym wypalają kastele, w tył jego. S. ś. ziębić ś., przebywać na chłodzie. Nie studź ś., chodź do domu, bo ś. zaziębisz. <STUD>

[Studzielnia, y, lm. y] i. p. Studzianka. 2. białe wyrzuty w ustach u dzieci, pleśniawka. <Od Studzić>

[Studzina, y, lm. y] p. Studzianka. <Od Studzić>

Studzienczka, i, lm. i p. Studnia. Na mojej roli S. stoi Kolb. <Od Studzianka>

[Studzieniec, ńca, lm. ńce, Dryhle, Drahle] galareta z nóg wołowych a. wieprzowych. <Od Studzony>

× **Studzienina**, y, lm. y p. Studzianka. <Od Studzony>

Studzianka, i, lm. i i. p. Studnia: Studzienki płytko brane. Susz. Przen.: Potu w ciele strudzonym nakoniec nie staje i która lzy przywodzi, S. ustaje. Bardz. S. na hidranty, wentyle. 2. [S., Studzionka] źródło. 3. † Studzienki anat. p. Grzbiet: Staw bańki na plecach albo, jak balwierze mówią, na studzienkach. Syk. <Od Studnia>

Studziennik, a i. × S., lm. cy p. Studniarz: Jak wielu studzienników studnie stare czyszczących, kopaczów miner zagnęła wypadająca kurzawy na miejscu położyły! Boh. 2. lm. i bot., p. Zdrojek. <Od Studzienny>

Studzienny, Studniany, × Studzianny, × Studziany, [Studniowy] i. przym. od Studnia: Woda studzienna. Drag S. L. Studzienne wieko, nakrywka. Kn. Wiadro studzienne, Kocioł S. = wydrążenie studni. Z okien dworku było jasne światło, różowiać śniegi przed przyzbą i zórawie studzienne, sterczące po prawej stronie obejścia. Stenk. Skrzyppy wrótni i studziennych zórawi... leciały wyraźniej przez staw. Reym. Tam mają S. skarb. Wysp. 2. [S.] zimny: Rosa studzienna. Serce woda wzięła, wodzicka studzienna tocy po kamieniak, tocy po strumieniak. Tet. <Od Studnia>

[Studzienczka, i, lm. i] p. Studzionka. <Od Studzionka>

Studzionka, i, lm. i i. † S., [S.] p. Studnia: Mała S. albo stok. Mur. 2. anat., p. Grzbiet:

Bańki postawione na studzionkach odejmują bole-
nie ramion i szyje. Sien. Zdr. [Studzińska].
<Od Studnia>

Studzony I. (o potrawach) *podany na zimno, w galarecie*: Zjadali wędlinę ze studzonymi nogami. Pol. Studzona ryba. Pol. 2. [Studzona chorość] = *zaziębienie*. <Od Studzić>

Studzowny *tyczący ś. stu dzwónów, wydawany przez sto dzwónów, głoszony przez sto dzwónów*: Studzowna pieśń. Słow. <Sto + Dzwonny>

[Stuf, a, lm. y] p. **Sztof.**

[Stufa, y, lm. y] p. **Stua.**

Stufarbny *stobarwny, stokolorowy*: Szczyściecia ś. stufarbna malowała tęcza. Kl. <Sto + Farbny>

Stufrankowy, Stofrankowy *mający wartość stu franków*. <Sto + Frankowy>

Stufrankówka, i, lm. i p. Stofrankówka. <Od Stufrankowy>

Stugębny, Stugęby, Stogębny I. *mający sto gęb*: Nienasycony, S. potworze! Kasp. 2. *przen. rozgłosny, głośny*: Stugębna fama. Mieszkańcy wsi, uciekając przed stugębną o blizkich rozruchach wieścią, przyjeżdżali do miasta. Kacz. 3. *przen. gadatliwy, wielomówny, swiegoilny*: Stugębne matrony. Fred. A. <Sto + Gębny>

Stugęby p. Stugębny: Wiesć stugęba po wszystkich krajach ś. rozlega. Wor. <Sto + Gęba>

Stugłosny p. Stugłosny: Nad kornego tłumy ciszą poszept wieje S. Kon. <Sto + Głosowy>

Stugłosny, Stogłosny, Stogłosowy I. *tyczący ś. stu głosów*: S. rozgwar. Orzesz. 2. *przen. rozgłosny, głośny, stugębny, stugęby*: Stugłosne wieści o nastąpieniu mających rozruchach ... były dla niego rzeczą, całkiem obojętną. Kacz. Co tu ku chwale Krzysztofa i jego rodu wygłaszali szumno synowie, to po wszystkich domach rodzicielskich stugłosnym powtarzało ś. echem. Szaj. <Sto + Głosny>

Stugłówny p. Stugłowy: Stugłowne ofiary. Dm. (p. Stogłowy).

Stugłowy, Stogłowy, X Stogłówny *mający sto głów*: Trafłem w serce stugłowej poczwary. Mick. Na zachodzie stugłowa wyrasta poczwara. Słow. <Sto + Głowa>

Stugłów, owu, lm. owy *hekatomba, ofiara ze stu zwierząt*: Nad rzeką Klitunem pasły ś. woły przeznaczone na S. ofiarny przy obchodzie. Od. <Sto + Głowa>

X Stugłówny p. Stugłowy: Pretensje dziedziczenia wnet Niemców przeistoczyły w stugłowne ciało. Lel. <Sto + Główny>

Stugramowy *ważący sto gramów*: S. odłamek pocisku. Bl. <Sto + Gramowy>

Stugrodny, Stugrody p. Stogrodny: Stugrodna Kreta. Ml. <Sto + Gród>

Stugrody, Stugrodny p. Stogrodny. <Sto + Gród>

[Stuhać, a, at] p. **Stuhać.** <p. Stuehać>

[Stuhanie, a, blm.] czynność cz. **Stuhać.**

Stuimienny, Stoimienny *mający sto imion*. Sł. wil. **Stujedniodniowy** *trwający sto jeden dni*: S. tryumf bohatera, wracającego przebojem z Elby. Byk. <Od Sto jeden + Dzień>

Stujęczyny, Stojęczyny I. *mający sto języków*: Ty to z ust jego wrzeszczysz, stujęczyna żmijo. Mick. 2. *przen. głośny, donośny, rozgłosny, stugębny*: Z zamku spłynął wrzask S. Uj. <Sto + Języczny>

I. Stuk, u lm. i, Sztuk *stuknięcie, stukanie, kołatanie, kolat*: Cóż tu za S. słyszę? L. S. jakiś słyszę; nie wiem, co to ma znaczyć. L. <S(Z)TUK>

2. Stuk!, Sztuk! w. *puk!*: Do chatki pustelnika S. S. S. S.! Mick. S. i puk we drzwi komórki. Mick. <S(Z)TUK>

[Stuka, i lm. i] p. **Sztuka.** <Zam. Sztuka>

Stukać, a, at i S. ś. p. Stuknąć.

X Stukadło, a, lm. a *młotek do stukania, pukania, to, czym ś. stuka, pukadło*. Sł. wil. Młotek do stukania czyli kołatania we drzwi, S. L. <Od Stukać>

Stukanie, a, blm., czynność cz. Stukać; stuk: Do drzwi cerkiewnych S. powtarza. Słow.

Stukanie się, a ś., blm., czynność cz. Stukać ś.

Stukanina, y, lm. y *stukanie ustawiczne, natrętne, kołatanie, pukanie przy robocie, stukot*. <Od Stukać>

X Stukawka, i, lm. i lek. *narzędzie do opukiwania, pukadło, plesymetr (plessimtrum)*. <Od Stukać>

† Stukfark, u, lm. i l. *roboty składana. 2. sztukateria*. Piotr. <Nm. Stükwerk>

[Stukiem-pukiem] *stukając-pukając, hałaśliwie, z brawurą*: Leciał kruk po błoni, zając za nim S. w surowym pogoniu. Wóje. <Od Stuk, Puk>

Stukilometrowy *długi na sto kilometrów*: Wyścięgi pieszce z Bajonny na przestrzeni stukilometrowej. <Sto + Kilometrowy>

Stuknąć, nie, nął, Sztuknąć, nied. Stukać, Sztukać I. *uderzyć głośno, puknąć, zastukać, zakolatać*: Żołnierze stukną razem kolbami w podłogę. L. We drzwi przyszedł S. Bardz. (= *dobijać ś.*). Idą ku hacie, stukają we drzwi, otwiera im pasterka. Stasz. Rolniczy stan przekłada prawnik, gdy mu z kwitem, chcąc rady, we drzwi stuka paejent przed świtem. L. 2. [S.] *puknąć, palnąć, goliąć, machnąć, trzepnąć, tyknać*: S. sobie kieliszek gorzałki. S. ś. l. *uderzyć ś., trącić ś., wyciąć ś.*: Byki stuknęły ś. łbami. S. ś. o ścianę, o drzewo. S. ś. kieliszkami. 2. *nied. tuc ś., kołatać ś., poruszać ś. ze stukiem*: Bo często w noce przy porze coś stuka ś. na dworze. Mick. <S(Z)TUK>

X Stuknienie, a, blm., p. Stuknięcie.

Stuknienie się, a ś., blm., p. Stuknięcie ś.

Stuknięcie, a, blm., Stuknienie *czynność cz. Stuknąć.*

Stuknięcie się, a ś., blm., Stuknienie się *czynność cz. Stuknąć ś.*

Stukolorowy *odznaczający ś. stu kolorami, stobarwny, stobarwy*: Stukolorowe kwiaty tulipana, martwe, zakryte oczom niewolnika. Budz. <Sto + Kolorowy>

Stukolumnowy p. Stokolumnowy. Sł. wil. <Sto + Kolumnowy>

Stukomnatny p. Stokomnatny. <Sto + Komnatny>

Stukonny *tyczący ś. stu koni*: Za nim ciemna noc pędzi na stukonnym rydwaniu. Kacz. <Sto + Konny>

Stukot, u, lm. y *stukotanie, stuk powtarzający ś., stukanina*: Rozległ ś. S. butów, zrzucanych z nóg na podłogę. Sienk. Słychać było jakiś szelest, jakiś suchy, urywany S. Łas. <S(Z)TUK>

Stukotać, cze, tał *stukać raz po raz*: Od czasu padało ostrzejsze słowo, brząkały groźnie ostrogi, stukotały pałasze. Gaś. <Od Stukot>

Stukotanie, a, blm., czynność cz. Stukotać.

Stukulka, i, blm. *rodzaj gry w karty*. <Ros. stukołka?>

Stulacz, a, lm. e anat.: S. nosa = *mięsień zwierający, ściskacz, zwieracz, ściągacz* nozdrzy. (Krup.), † muskuł przyciskają-

cy nos (museulus compressor nasi). <Od Stulać>

Stulać, a, ał i S. ś. p. Stulić.

[Stulać, a, ał, Skulać, Sturlać] *stoczyć*. [S. ś.] *stoczyć ś., skoziolkować ś.*: Stulać ś. z góry w wodę. <Z(s) + Tulać>

Stulanie, a, blm. 1. czynność cz. **Stulać. 2.** fizj. *przywodzenie* (adductio),

[Stulanie, a, blm.] czynność cz. [Stulać].

Stulanie, się, a ś., blm., czynność cz. **Stulać ś.**

[Stulanie się, a ś., blm.] czynność cz. [Stulać ś.].

† **Stularz, a, lm. e p. Sturarz:** Stularzów aby brać. Uch. Życzyby należało bliższego wyjaśnienia takiego cechu wielkiego, stularzów. <Zam. Sturarz od Nm. Störer>

Stulecie, a, lm. a, Stoletie 1. wiek, okres stuletni: S. dziewiętnaste. **2. rocznica stuletnia, jubileusz stuletni:** Obchodzić S. założenia firmy. <Sto + Lato>

Stulejka, i, lm. i l. okul.: S. powiek (blepharophimosi). **2. patol.=a) zwężenie napletka a zarazem niemożność odchylenia go** (phimosi): Zbyt ciasny przyskórek czyli stulejkę może kto przynosi na świat. Perz. b) S. puchlinna *hydrophimosi*. <Od Stulić>

Stulenie, a, blm., czynność cz. **Stulić.**

Stulenie się, a ś., blm., czynność cz. **Stulić ś.**

Stuletni, × Stuletny, Stoletni, × Stoletny 1. *mający sto lat, trwający, żyjący stulecie:* Dąb S. Posiadanie stuletnie. **2. zamykający sobą sto lat:** Rok S. Igrzyska stuletnie = *przykładające co sto lat*. <Sto + Letni>

Stuletnik, a, lm. ey człowiek mający sto lat wieku: Król Humbert znalazłby ś. w nielada kłopotcie, gdyby chciał naśladować hojność cesarza Wilhelma i dla każdego stuletніка włoskiego około tysiąca lirów wydawać. <Od Stuletni>

× **Stuletny p. Stuletni.**

[Stulichy, y, lm. y] *lnianka, ryż*. <Od Stulić>

[Stulichna, y, blm.] *kapusta (w pieśni weselnej)*. <Od Stulić>

Stulić, i, il, nied. Stulać 1. złożyć w kupę, złożyć do kupy, skupić, zamknąć, skulić, zawrzeć: Oczy sen stuli strudzone z płakania. Bardz. (= *sklei*). Nocy trawie bezsenne, a kiedy na chwilę stulę oczy, marzenia mię ludzą. L. (= *zmrzą*). Póki mego wzroku parka nie stuli powiek. Kulig. Otwierać i stulać oczy. Troc. Patrzeć śmiecie, nie stulając oczu. Troc. Palce z palcy u rąk obudwu stuliwszy, mocno ją dzierżała. Otw. (= *zacisnąwszy*). W rękę piastuje łuk krzywy, róg z rogiem stulając, pociąga ciężki. Otw. Kwiat listki stula. Ziele to stula mocno rany. Spicz. (= *zamyka, zwiiera, ściaga, zasklepia*). Panna ta stula wargi dosyć małe, tak że jedząc ledwie tylko tyle łyżki włoży w usta, ile w dzióbek ptaszy. L. W wymówieniu b wargi oboje pierwiej S., potym rozwieść musisz. Sak. Pies, koń stulił uszy. Aniołowie, stuliwszy swe skrzydła promiennej białości... S. gębę = *zamilczec*: Zamilknął, stulił wnet gębę. Mącz. Stul gębę: nie praw więcej. Bardz. Stulże, rostryho, pysk a niepotrzebnie nie gdakaj! Pim. Stulże pysk, panie mudrohelu. Pim. [Stul gębę, nieprzyjacielu, Chrystus ci mileżec każo. Skar. Moje dziecie, dobrześ zrobiła, gdybys trochę szerokiach usteczek stuliła. Tremb. Stul gębę a, weźmiesz w nią. Troc. I wiecznie tęsknię za jakąś istotą, co mi

głowę do piersi stuliła. Uj. (= *przytuliła*). Gałęzie stulone, *coarctati*, wierzchołkami do pnia nagięte. Jund. **2. skurczyć, skulić, podwinąć, podkulić, podtulić:** Nogi stulone. Otw. Stula ogon pies. Kn. **3. anat.:** × Mięsień stulający, mięsień zaciskający, zwieracz, × zdziergacz, † muskuł zwięzający † muskuł ściągacz, † muskuł sznurujący, † muskuł obrączkowy (constrictor). Zmarszczki stulone jelita cienkiego a. marszczki okolne jelita cienkiego (valvulae conniventes intestini tenuis). **S. ś. zebrać ś. w kupę, złożyć ś. do kupy, skulić ś., zamknąć ś., zawrzeć ś., skurczyć ś.:** Listki róży stuliły ś. Stulona a. nierozwiniiona róża. Troc. Oczy mu na sen ś. stulają. Bardz. (= *sklejają ś., kleją ś., zmruszają ś.*). Na sen ciężki powieki mu ś. stulają. Bardz. Konew piwa, aż ś. oczy stulą, lepsza niż wszystkie saporzy. Lekar. Od niego perfuma—pieczenia z cebulą, a potym konew piwa, aż ś. oczy stulą. Rej. Serec, gdy ś. rozszerza, przyjmuje krew w komórki, a gdy ś. stula, wpędza ją do żył pulsowych. L. Dwa wojska tak ś. były stuliły, że armata o armatę ś. stulka. Warg. (= *zwarły ś., zderżyły ś., zekłnęły ś.*). Jak ś. stuli i da susa! (= *zwinię ś. w kłęb*). <Z(s) + Tulić>

[Stulidupa, y, lm. y] **1. tasznik pospolity** (capsella bursa pastoris). **2. pewien mały grzybek**. <Stulić + Dupa>

[Stulidupka, i, lm. i] **1. zielsko: tobołki** (thlaspi bursa pastoris). **2. p. Stulisz**. <Stulić + Dupka>

[Stuliny, in, blp.] **1. ciasto weselne u Rusinów podlaskich, dawane nowożeńcom po pierwszej nocny małżeńskie.** **2. obnoszenie w przecieradle plaćka i sera po oczepinach i częstowanie niemi gości weselnych.** **3. rozdzielanie przez swaczną między gości plaćka weselnego w domu pana młodego.** **4. a. [Stóliny] kolacz i ser, który nowożeńcy przyniosli na trzeci dzień po weselu do dworu w ofierze.** **5. pierwsza krajanka sera i chleba, którą starszy družba daje państwu młodym, zanim obadzili gości.** **6. placek podłużny i jakby dwoisty, którym częstują gości po oczepinach.** <Od Stulić>

[Stulipysk, a, lm. i] *ros.:* thlaspi bursa pastoris: S. ma nasiona podobne do ust zamkniętych. <Stulić + Pysk>

Stulistny, Stolistny, Stoliściowy mający sto liści, złożony z stu liści: Róża stulistna. <Sto + Listny>

Stulisz, a, lm. e, Leczywrzód, Rzodkiewnik, Rukiew bot. (sisymbrium) *ros. z rodziny krzyżowych.* Gatunki: S. lekarski, a. [Ozarwiatocz] (s. officinale). S. miotłowy a. wielodzielny, *pospolicie* Wrzodowcem *zwany*, [Stulidupka] (s. sophia). S. prątki (s. strictissimum). <Od Stulić>

[Stulim, a, lm. owie] p. **Stoliman**. <Zam. Stolem>

Stula, y, lm. y 1. a. † Stola binda, należąca do ubioru kościelnego księży: długa na szyję, krótka na rękę wkładana: Postrzegłem księdza plebana przybranego w komżę i stulę. L. Prawa stulę. L. Przen.: Małżeństwo podległe odmianom: S. częstokroć najwyższą miłość oziębia. L. (= *ślub*). **2. także binda, używana przez starożytnych dygnitarzy, cesarzy rzymskich:** S. służyła u Rzymian konsulom, cosarzom. L. Cesarze chrześcijańscy użyciali duchowieństwu ozdób swoich, więc i noszenia stulę. Nar. **3. pas z rzemienia palonego u siodła rycerskiego.** Gem. **4. † S. chusta, rątnuch:** Kobiety strojów niezwyčajnych nie mają

wymyślać, stury od szyi do ziemi. Petr. <Łć. stola>

Stulbia, i, lm. e zool. (hydra) *drobny polip samotny wód słodkich*. <Now. od Sto + Łeb = Hydra (= Stugłowa), p. Stulbisty>

Stulbiatki, tek zool. (hydroidea) *rodzaj zwierząt jamochłonnych*. <Od Stulbia>

Stulbiochelbie, i, **Stulbiopławy** zool. (hydro-medusae) *rodzaj zwierząt jamochłonnych*. <Stulbia + Chelbia>

Stulbiopławy, ów, zool. p. **Stulbiochelbie**. <Stulbia + Pław>

Stulbiowaty zool. *podobny do stulbi*: Polipy stulbiowate. <Od Stulbia>

Stulbisty p. **Stulebny**: Potwora stulbista. <Sto + Łeb>

Stulebny, Stołebny, Stulbisty, Stołbisty *mający sto łbów, stołowy*: Hydry stulebne. <Sto + Łeb>

Stułekciowy, Stołekciowy, †Stułekietny *mający sto łokci długości*: Pielęgnował tulipany, hijacynty i najwybitniejsze brzoskwinie, dla których stułekciowe schronienie pod szkłem zbudował. And. <Sto + Łokciowy>

[Stumanić, i, ii] *splatać, wyrzucić przez tumanienie*: Ino mi czego nie stumań, bobym na sośnie za brodę obwiesił. Dyg. <Z(s) + Tumanie>

[Stumanieć, eje, a] *odurzyć, osłupić*: Wtedy po prostu stumaniał i ustąpił. Zap. <Z(s) + Tumanie>

[Stumanienie, a, lm. a] i. czynność cz. **Stumanić**. 2. czynność cz. **Stumanieć**: Te stumanienia bywają zwykle u dziewczyn podejrzane. Zap.

Stumarkowy p. **Stomarkowy**. <Sto + Markowy>

Stumarkówka, i, lm. i p. **Stomarkówka**. <Od Stumarkowy>

Stumetrowy p. **Stometrowy**. <Sto + Metrowy>

†Stumieć, mea, lm. me *kamienniarz, ten, co kamienie ociosuje*. <Nm. Steinmetz?>

[Stumigować, uje, ował] *zmięgiwać, zreflektować*. <Zam. Zmięgiwać>

[Stumigowanie, a, blm.] czynność cz. **Stumigować**.

Stumiljonowy *tyczący ś. stu miljonów*: Budżet, niedobór S. Bogacz S. <Sto + Miljonowy>

Stumilowy p. **Stomilowy**. <Sto + Milowy>

[Stungiew, gwi, lm. gwie] p. **Stagiew**.

[Stuniczek, czka, lm. czki] p. **Stuniek**. <Zam. Staniczek>

[Stunik, a, lm. i] p. **Stanik**. Zdr. **[Stuniczek]**. <Zam. Stanik>

Stuoczny, a, lm. i p. **Stooczny**. <Od Stuoczny>

Stuoczny p. **Stooczny**. <Sto + Oczny>

Stuoki p. **Stooczny**: Stuoka pamięć wysuwała obraz dawno umarły. Żer. <Sto + Ōko>

Stuosobowy *złożony z stu osób, na sto osób przeznaczony*: Stuosobowe zgromadzenie. Łoś. <Sto + Osobowy>

Stupa, y, lm. y *pomnik u góry zakończony wysoką strzałą, zawierający relikwie jakiego świętego buddyjskiego*. <Fr. stoupā z Skr. stūpa>

[Stupać, a, a] *ić*. <Ślc. stupat', Ukr. stupa>

[Stupaje, ów, blp.] *stopnie*: S. w śniegu ciupagom rąbać. Przen.: Wstaje Jędrzej, przetał oczy śniegiem, rąbie stupaje do przelęczy, stanął na niej. Tet. (= kroczy, zwraca kroki, idzie). <Od Stupać>

[Stupajka, i, lm. i] 1. *piechur rosyjski*. 2. *człowiek, którego trzeba popędzać kijem; popychle bezmyślne*. <Od Stupaj, od Stupać>

[Stupanie, a, blm.] czynność cz. **Stupać**.

[Stuparozenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Stuparczyć ś.**

[Stuparczyć się, y ś., ył ś.] *stoperczyć, stać, sterczeć*. <p. Stoperczyć>

[Stupator, a, lm. owie] *ten, co nabrał kobieję brzemienności, co ją zapłodnił*. <Łć. stupator>

× **Stupefakcja, i, blm.**, *osłupiałość, zdrgwienie umysłu, zdumienie, osłupienie*. <Łć. stupefactio>

† **Stupek, pka, lm. pkowie** *oprawca, zbór, siepacz, ceklarz*: Osman posła naszego wprowadzić kazał do miasta przez mistrza stupków i katów swoich. Nar. Wielu żebraków znajdziesz opitych, rozpustnych, stupków, piecuchów. Klon. <Od Dum. stupen = Nm. stūpen i Czes. stupek>

[Stuperczenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Stuperczyć ś.**

[Stuperczyć się, y ś., ył ś.] *nadymać ś., czupurzyć ś., pyszczyć ś.*: Komu ś. to S. ! Karcz. <p. Stuperczyć>

Stupina, y, lm. y i. woj. *przędzona bawełna palna, nasycona odpowiednią zaprawą a używana do ułatwienia zaognienia zapalników w bombach i granatach*. Górs., Gemb. 2. a. **Lont, Zagiew, Sarniczka** gór. *nitka siarkowana, rurka a kiszeczka z płótna a. z konopi, pleciona i wypełniona prochem*. Łab. <Włos. stoppina>

Stuplomienny *składający ś. z stu płomieni, mający sto płomieni*: Siedm świeczników stuplomiennych spuszczają do sufitu na szczyrosrebrnych sznurach. Orzesz.

[Stupnąć, nie, na] *łupnąć, uderzyć*: S. kijem. <Zmieszane TUP + ŁUP + STUK>

[Stupnięcie, a, blm.] czynność cz. **Stupnąć**.

× **Stupor, u, blm. odrętwienie**: Błada jak płótno i potem zalana twarz Bolesława spoglądała już tylko stuporem bezwładnego lęku. Brt. <Łć. Stupor>

[Stuptany] *zmęczony chodzeniem, dreptaniem*: Żał mu ś. zrobiło żony, przez dzień cały dobrze stuptanej, i posadziwszy ją a stołku, sam latać zaczął. Orzesz. <Od Stuptać: Z(s) + Tuptać>

× **Stupureczenie się, a ś., blm.**, czynność cz. **Stupureczyć ś.**

× **Stupureczyć się, y ś., ył ś.** *kokoszyć ś., pawić ś., nadymać ś.*: Zbądź tego, co ś. stupureczy, indyka, powiedz mu, we drzwi niech nosa nie wtyka. L. <= Stuparczyć, Stuperczyć>

[Stur, u, blm.] p. **Stor**.

Sturamienny, Storamieny i *mający sto ramion, sturyczny*: S. mocz. Ml. (Briareus). Zapłonę we wspaniałych salach sturamienne świeczniki. Orzesz. 2. *przen. rozszerzony w różnych kierunkach, wielostronny*: Mur, przy którym ś. odegrała ta scena sturamiennego dramatu, pomalowany bryzgami krwi. Krasz. Niezmordowany w sturamiennej wojnie islam przerażał, ubezwładniał dusze. Deo. <Sto + Ramienny>

† **Sturarski** *przym. od Sturarz, partacki, fuzerski*. <Od Sturarz>

† **Sturarstwo, a, blm. partactwo, fuzerstwo, robota partacka**: Republikowanie przywilejów na rynku krakowskim dla zapobieżenia sturarstwu. <Od Sturarz>

† **Sturarz, a, lm. e, Stularz** *partacz, fuzer*. Biel. M. <Nm. Störer>

Sturbować, uje, ował, [Strubować] i. *skłopotać, sfrasować, zmartwić, zaniepokoić*: Widząc mnie sturbowanego, począł ś. mocno dopytywać przy-

czynny smucenia ś. mego. Mat. 2. zakłócić, zamącić co, przeszkodzić czemu: Zgiełk ani grzmot żaden nie sturbował jego modlitwy. Wys. Odrzucał wszelką żądzę, któraby mogła pokój serca jego S. Wys. Ś. ś. skłopotać ś., sfrasować ś., zmartwić ś., zgryźć ś., zaniepokoić ś.: [Bo ona taka była wicznie sturbowana]. Ork. <Z(s) + Turbować>

Sturbowanie, a, blm., czynność cz. **Sturbować**. **Sturbowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Sturbować** ś.

† **Sturc**, u, lm e l. p. **Sztorc**, 2. = **Storczyzna**. Łab. <Nm. Sturz, Stürze>

Sturceć, eje, ał p. **Sturczyć**. <Z(s) + Turceć>

Sturczenie, a, blm. l. czynność cz. **Sturceć**. 2. czynność cz. **Sturczyć**.

Sturczyć, y, ył zrobić *Turkiem* a. *tureckim*: Styl tak sturczą poeci, że... Słow. S. ś., **Sturczęć** stać ś. *Turkiem* a. *tureckim*: Chrześcijanin sturczony (= zbisurmaniony, poturczeniec, renegat, poturmak, † poturnak). <Z(s) + Turczyć>

Stureńskowy zawierający w sobie sto reńskich, kosztujący sto reńskich. <Sto + Reńskowy>

Sturęczny, **Sturęki**, **Storęki** l. mający sto ręk. Słow. Olbrzymowie storęczni. Przen.: Nie mogły go doścignąć ani strzały, ani zbiorowe mordy, ani ezujne, sturęczne władze wielkiego państwa. Orzesz. Jakby pod storęcznym zamachem olbrzyma, chwijeje ś. huf krzyżacki (= potężnym). <Sto + Ręczny>

Sturęki p. **Sturęczny**. <Sto + Ręka>
[**Sturgowany**] *strudzony*: Taki ś. widział stary, taki starzenieki, taki S., taki na tej twarzy uczerniał, jakby od z początku tego tu świata po ziemi chodził. Kon. <Zmieszane Sturbować + Turgać>

[**Sturkać**, a, ał] p. **Szturchnąć**. <Zam. szturkać>

[**Sturkanie**, a, blm.] czynność cz. **Sturkać**.

[**Sturknać**, nie, ną] p. **Szturchnąć**.

[**Sturknienie**, a, blm.] czynność cz. **Sturknać**. l.

[**Sturlać**, a, ał i S. ś.] p. [Stulać]. <Z(s) + Turlać>

[**Sturlanie**, a, blm.] czynność cz. **Sturlać**.

[**Sturlanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Sturlać** ś.

× **Sturmak**, a, lm. i p. **Szturmak**. l.

Sturmsztanga, i, lm. i pow. pręt żelazny rozprężający budę powozową, kiedy ją ś. podnosi. <Nm. Sturmstange>

† **Sturotny** p. **Storotny**. <Sto + Rotny>

† **Stursacz** ten, co stursa, szturcha. Kn., Troc. <Od Stursać>

× **Stursać**, a, ał i × S. ś. p. **Szturchnąć** <STARK/SZTURK>

× **Stursanie**, a, blm., czynność cz. **Stursać**.

× **Stursanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stursać** ś.

× **Stursnać**, śnie, sną i × S. ś. p. **Szturchnąć**: Zaczęli mię niektórzy stursać pod bok i szoptać do ucha. L. Rycerstwo kasztelana łajac i stursać poczęło. Mat.

× **Stursnienie**, a, blm., czynność cz. **Stursnać**. Troc.

× **Stursnienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Stursnać** ś.

Sturubłowy p. **Storubłowy**. <Sto + Rubłowy>

Sturubłówka, i, lm. i p. **Storubłówka**. <Od Storubłowy>

[**Sturudaj!** **Sturudaju!**] *okrzyk radości u górali*.

[**Sturudaju!**] p. **Sturudaj**.

Sturzec, rea, lm. ree bot. (sparmanna) roś. z rodziny lipowatych.

[**Sturzec się**, y się, ył się] p. **Storzec się**.

Sturzeci tyjący ś. stu rzek, z stu rzek złożony, przyjmujący w siebie sto rzek: S. strumień Wołgi. Wor. Rozpuściwszy na zachód zagony, sturiecznej Rhei zgnetli kark spieniony. Wor. <Sto + Rieczny>

[**Sturzenie się**, a się, blm.] czynność cz. **Sturzec się**.

× **Sturzesz**, a, lm. e, bot., p. **Storzyszek**.

Sturzędny p. **Storzędny**. <Sto + Rzędny>

× **Sturzysz**, a, lm. e bot. p. **Storzyszek**.

Stus l. u, lm. y = a) × S. p. **Sztos**. Hist. uc. Był stateczny w wytrzymaniu stusów, tak od ojca, jak i od innych ludzi. Wys. b) [S.] *część buksu koła od strony nasadu*. c) [Stusy, Stuse lm.] *grube obrączki okrągłe na osi przy nasadzie, czyli przy progu osi*: U osi są cztery stusy = gwoździe spłaszczone. Przy osiach są 4 stusy (szajby) żelazne. d) zdń. *szychta kaflí ułożonych jeden na drugim do przeniesienia*. 2. [S., a, lm. y] p. **Stosnica**. Zdr. **Stusik**. <Zam. Stós>

[**Stusak**, a, lm. i] *szurchaniec, kuks, kuksaniec, dzębkaniec*: Zająknął ś. i nie domówił, bo mu stusaka w kark wyrznął jeden z Kozaków. Czajk. Dał mi stusaka za to, żem wziął trochę więcej imbiru, niż potrzeba. Czajk. <Od Stus>

Stusąźniowy, **Stosąźniowy** mający sto sąźni długości. <Sto + Sąźniowy>

[**Stusić**, i, il] l. p. **Stosić**: Z pościele napsród izby stusi! Tet. (= zepchnię). 2. **zdusić**: Cemużś mię nie hycił, cemużś mię nie stusił pod gardło? Tet. <Zam. Stosić>

Stusik, a, lm. i p. **Stus**.

[**Stusina**, y, lm. y, **Stosina**] *biczysko bata stan-gretów*. <Zam. Stósina>

Stusłupny p. **Stosłupowy**. <Sto + Słupny>

Stusłupowy p. **Stosłupowy**. <Sto + Słupowy>

[**Stusmrekowy**] tyjący ś. stu smreków: Stał pełen swobody pierwotnej, a żyłami jego ciała szedł płomień życia gorącego, zapalając rozkwitłe siły i stusmrekową moc. Ork. <Sto + Smrekowy>

[**Stubnica**, y, lm. e] p. **Stońnica**.

Stusować, uje, ował, piern. *wyrabiać ciasto z kawałka ciasta, oderwanego z ogólnej masy*. <Nm. Stutzen>

Stusowanie, a, blm., czynność cz. **Stusować**.

Stustopniowy, **Stostopniowy** tyjący ś. stustopni: Termometr S.

Stustopny p. **Stustopowy**. <Sto + Stopny>

Stustopowy, **Stostopowy**, **Stustopny**, **Stostopny** mający sto stóp długości: Przestrzeń stustopowa. Płacić rocznie 1/5 kopiejki od stustopniowego wiadra ogółu produkcji spirytusu. <Sto + Stopowy>

Stustrunny tyjący ś. stu strum, o stu strumach: Wnet park stustrunną gęźbą ś. rozdzwonił. Śf. <Sto + Strunny>

Stusulec, lca, lm. lca narzędzie różnicze służące do odbijania skóry od wołu. Mag. <Nm. Stossholz>

[**Stuszenie**, a, blm.] czynność cz. **Stusić**.

Stuszować, uje, ował *zatrzeć, rozprowdzić w ile*: W powietrzu lekki opar — wszystkie kontury stuszowane, wszystko prześwietlone, miękkie. Matl. <Z(s) + Tuszować>

Stuszowanie, a, blm., czynność cz. **Stuszować**.

Stuszyby, **Stoszyby** złożony z stu szyb, zawierający sto szyb. Śf. wil. <Sto + Szyba>

[Stuśnica, y, lm. e] l. p. **Stośnica**. 2. *kobieta tkusta*. <Zam. **Stośnica**>

Stutalarowy złożony z *stu talarów*, *kosztujący sto talarów*. <Sto + Talarowy>

Stutalarówka, i, lm. i *banknot stutalarowy*: Rozłożył stutalarówki. Krasz. <Od Stutalarowy>

Stutrąbny *tyczący* *ś. stu trąb*: Jej piękność od krańca do krańca znanego świata stutrąbna sława głosiła. Orzesz. <Sto + Trąbny>

Stutysięczny, **Stotysięczny** *tyczący* *ś. stu tysięcy*: Cząstka stutysięczna. Pan stutysięczny (= posiadający 100,000). Majątek S. (= wartujący 100,000). Wojsko stutysięczne (= złożone z stu tysięcy). <Sto + Tysiąc>

Stuwdzięcznia, i, lm. e bot., p. **Stowdzięcznia**. <Sto + Wdzięczny>

Stuwłościowy *tyczący* *ś. stu włości*: Opat tego klasztoru stał *ś. stuwłościowym panem*. Bart. <Sto + Włościowy>

Stuwsioły, **Stowsioły** *tyczący* *ś. stu wsi*: Pan S. (= posiadający sto wsi). Opat tyniecki miał przezwisko S. <Sto + Wsiowy>

Stuwzory *tyczący* *ś. stu wzorów*; przen.: *odznaczający* *ś. rozmaitością deseniów*: S. las. Gosz. <Sto + Wzór>

Stuzębny *mający sto zębów*. Przen.: *Zazdrość stuzębna i niewidziane rzeczy widząca*. Kaczk. (= *zadłiwa, zazarta*). <Sto + Zębny>

Stuziarnisty, **Stozarnisty** *zawierający w sobie sto ziarn*. Przen.: *obfity w ziarna, obciążony ziarnami*: Kłós S. <Sto + Ziarnisty>

Stuziny, in, bhp., fl. *sznurki na bokach żagla, które podczas hysu przywiązują z tego boku, z którego wiatr wieje*. Mag.

× **Stwardły** p. **Stwardniały**: Dachowy kamień nie różni *ś.* od stwardłej gliny. Stasz. <Od Stwardnać>

Stwardnać, nie, ną! p. **Stwardnieć**. **Stwardniać**, a, a! p. **Stwardnić**.

Stwardniałość, i l. bhm., rz. od **Stwardniały**. 2. lm. i *miejsce stwardniałe, nabrzmiałość twarda*. <Od Stwardniały>

Stwardniały, × **Stwardły**, **Stwardziały**, [Stwargły] l. *który stwardniał*: Człowiek S. i niespożyty na wszystkie obelgi. Pilch. (= *zobojeźniały, zaprawiony, zakamieniały*). 2. anat.: × *Błona stwardniała a. twarda oka, twardówka, błona gruba* (Krup.), *× błona grubostyczna* (Ryszk.), *× błonka białkowa* (Perz.), *białek oka* (Kluk) (*sclerotica s. albuginea oculi*). † *Ciało stwardniałe mózgu* (Krup.), *spoidło największe, † narost mózgowy* (Perz.), *† ciało głąbiaste* (Dyk. M.) (*corpus callosum*). 3. chem.: *Guma stwardniała*, p. **Ebonit**. 4. lek.: *Jęczmyk S.*, p. **Jęczmyk**. 5. patol. *zrogowaciały, zmodzelały, modzelowaty* (*induratus s. callosus*). <Od Stwardnieć>

Stwardnić, i, il, **Stwardzić**, † **Stwierdzić**, † **Stwirdzić**, † **Świrdzić**, nied. **Stwardniać**, **Stwardzać**, † **Stwierdzać** *zrobić twardym, skrzeplym, stężyć*: Pokłady ziemi napływowej, złożone z rumowiska, skał, piasku i szlamu, które osadzający *ś.* węglan wapna spaja i stwardnia. St. wil. <Od Twardy>

Stwardnianie, a, bhm. l. *czynność cz. Stwardniać*. 2. hist. *nadawanie twardości tkankom miękkim*.

Stwardnieć, *eje*, a! **Stwardnać**, **Stwardzieć**, [Stwierdnać, Stwargnać], nied. † **Stwardziewać** *stać* *ś. twardym, skrzepnąć, skamienieć, zeszlutować, stężyć*: Pązognocie zsiadają *ś.* i stwardziewają. Sak. Stany i korporacje stwardły w for-

mach. Lib. (= *okrzeplę, zakrzeplę, ustaliły* *ś.*). Przen.: *zobojeźnieć, zahartować* *ś.*, *zaprawić* *ś.* *na co*: S. na cioty losu. <Z(s) + Twardnieć>

Stwardnienie, a, bhm. l. *czynność cz. Stwardnieć*: S. kija przy ogniu. Troc. S. przez upór we złym. Sroc. (= *zawzięcie* *ś.*). 2. patol.: S. gruczołów chłonnych (*adenosclerosis*). S. kości (*osteosclerosis*). S. mięsiste (płuc) (*carminatio*). S. mięśni (*myosclerosis*). S. rdzenia (*myelosclerosis*): boczne (*sclerosis lateralis medullae*), rozsiane (rdzenia i mózgu) (*sclerosis disseminata s. insularis*). S. śledzionowate (*splenificatio*). S. tętnic (*arteriosclerosis*). S. zastoinowe (*induratio cyanotica*). S. żył (*phlebosclerosis*).

Stwardnięcie, a, bhm., *czynność cz. Stwardnać*. **Stwardzać**, a, a! p. **Stwardnić**. <Od Stwardzić>

Stwardzanie, a, bhm., *czynność cz. Stwardzać*. **Stwardzenie**, a, bhm., *czynność cz. Stwardzić*. **Stwardziały** *który stwardział, stwardniały*. Troc.

Stwardzić, i, il p. **Stwardnić**. <Od Twardy>

Stwardzieć, *eje*, a! p. **Stwardnieć**: Od zimna wszystkim ręce pomarzęły, wszystkim ciała stwardziały a prawie otrętwiały. Baz. Kolana *ś.* jej były pokancerowały i stwardziały. Nies. <Z(s) + Twardzieć>

† **Stwardziewać**, a, a! p. **Stwardnieć**. <Od Stwardzieć>

† **Stwardziewanie**, a, bhm., *czynność cz. Stwardziewać*.

[Stwargły] p. **Stwardniały**. <Od Stwargnać>

[Stwargnać, nie, ną!] p. **Stwardnieć**. <Zam. Stwardnać>

[Stwargnienie, a, bhm.] *czynność cz. Stwargnać*. **Stwarzac**, a, lm. e ten, co *stwarza, stwórcą*: Ów Jesz (Jesse) pod nazwą stwórcy, stwarzacza, Zwarazicy, stał w mieście... Lel. <Od Stwarzać>

Stwarzać, a, a! p. **Stworzyć**. **Stwarzanie**, a, bhm., *czynność cz. Stwarzać*: Bóg skończył S. i widział, co stworzył. Przyb. Twórcą spoczął i wracał od dzieła stwarzania do nieba niebios. Przyb.

[Stwierdnać, nie, ną!] p. **Stwardnieć**: Temu *ś.* ino dziwowali, że nie stwierdnać; tak stawy w nim chodziły, jak za życia. Ork. <Zmieszane Stwardnać + Stwierdzić>

[Stwierdnięcie, a, bhm.] *czynność cz. Stwierdnać*.

Stwierdzać, a, a! i. i S. *ś.* p. **Stwierdzić**. 2. † S. p. **Stwardnić**.

Stwierdzanie, a, bhm., *czynność cz. Stwierdzać*. **Stwierdzanie się**, a *ś.*, bhm., *czynność cz. Stwierdzać*.

Stwierdzenie, a, bhm. l. *czynność cz. Stwierdzić*: Wieczne stanowi pokoju S. przez stron obudwu panów przysiężenie. Cholech. S. faktu (= *ustalenie, skonstatowanie*). 2. † S. *utwierdzenie niebieskie, sklepienie niebieskie, firmament*. B. Sz.

Stwierdzenie się, a *ś.*, bhm., *czynność cz. Stwierdzić* *ś.*

Stwierdzić, i, il, † **Stwirdzić**, † **Świrdzić**, nied. **Stwierdzać** l. † S., p. **Stwardnić**: S., *wzmocnić*. Głos. Boreasz czyni kryształowe mosty przez niezbrodne rzeki; on oparzysta stwierdza w lato niedochodne. Mor. (= *utwierdza*). Wiatry północne stwierdzają śniegi. Otw. Przen.: *zatwierdzić, dać moc prawną, potwierdzać, sankcjonować*: Przywilej ten mocą tego sejmku stwierdzamy. Vol. Sam on wybranego cesarza a. odrzucą, a już koronowanego z urzędu składa. Smotr. 2.

przekonawszy ś. o czym, podać za prawdziwe, za wiarogodne, zaświadczyć, poświadczyć, potwierdzić; ustalić, skonstatować: Ś. co podpisem, przysięgą, słowem honoru, pieczęcią, świadkami. Prześladowali i więzili Galileusza i kazali mu kłamstwo przysięgą stwierdzać. Śniad. Ś. fakt, pomyłkę. Ś. ś. potwierdzić ś., ziścić ś., sprawdzić ś., spełnić ś., urzeczywistnić ś.: Przychodziło na myśl to za późne odkrycie, które ś. stwierdzało. Korz. <Z(s) + Twierdzić>

† Stwirdzenie, a, blm., czynność cz. Stwirdzić.
† Stwirdzenie się, a ś., blm., czynność cz. Stwirdzić ś.

† Stwirdzić, i, ił i † S. ś. i. p. Stwardnić. 2. p. Stwierdzić. Ps. flor. <= Stwierdzić>

† Stwolim, a, lm. owie = Stoliman. <STWOŁ?>

† Stwolimka, i, lm. i forma ż. od Stwolim.

† Stwolin, a, lm. owie p. Stoliman: Stolin, niektórzy mówią S., obrzym. Mącz. S., olbrzym. Troc. <STWOŁ?>

Stwora, y, lm. y i. × S. dziw, potwór, potwora, poczwara, monstrum: Bezrząd feudalny, ta nieprzyjazna towarzystw cywilnych S. L. (= zmoraj). Zdawało mi ś. widzieć stworę samego piekła, która radaby wytepić plemię człowieka. Stasz. Nieprzyjacielskiej stworze zadumany przypatruje ś. zwycięzca. Żebr. (= potworności bestji = smoka). Sroga S. Sienk. 2. [S.] stworzenie, istota. Dziwna S. = dziwotwór. <Z(s) + TWOR>

† Stwora, y, blm., p. Swora. L. <Zam. Swora>

[Stworak, a, lm. i] coś dziwnego, dziw. <Od Stwór>

† Stworność, i, blm. i. rz. od 2. Stworny: S., zgoda, concordia. Tuch. 2. zręczność, udatność, kunszt, artyzm. S. Par.

1. † Stworny stworzony, istniejący wskutek stworzenia: Niektóre rzeki od świata stwornego wyniknęły z wstrząsienia ziemnego. Bardz. S., naturalny. And. z Kobyl. <Od Stwór lub Stworzyć>

2. † Stworny p. Sworny. L. <Zam. Sworny>

† Stworzec, roa, lm. rcy p. Stworzyciel. Pśń.

Stworzenie, a i. blm., czynność cz. Stworzyć: S. jest z niczego; rodzenie, gdy ś. z jednej rzeczy druga wypuszcza; rozmnożenie jest, gdy też jedna rzecz ś. sama rozszerza i mnoży. Skar. S. jest wywiedzenie rzeczy z niczego, to jest bez żadnej przedłożonej materji. Sak. Rozumie Jan św. przez to słówko stania ś. wszystkich rzeczy, S. Salin. S. świata. B. G., Troc. Kreśli nam potop lub stworzenie świata a. szczęśliwsze wieki patryjarsze. Syrok. Oneby (zwierzęta) nań (na człowieka) patrzyły tym wzrokiem zdziwienia, jakim w owym ostatnim, szóstym dniu stworzenia. Mick. Od stworzenia świata = od początku świata, od pokonu świata. Od stworzenia Polski ś. to nie stało. Troc. 2. lm. a to, co stworzono, twór, dzieło Stwórcy, istota stworzona; zwierzę: Człowiek, S. boskie. Bies. Stwóreo, S. wsparcia Twego czeka, z niczego stworzył marnego człowieka. Kras. Wszystkie stworzenia, chwalecie Boga. Troc. Wielorakość stworzeń. Troc. Nie bij konia, miej litość nad niemym stworzeniem. Panieneczka wcale przystojna, tylko że to jakieś S. dzikie. L. (= jakiś dzikus). Zart.: Może ś. kocha w którym stworzeniu. L. (= w kim). Unurzał ś., jak nieboskie S. 3. blm., zb. stworzenia: Bóg stworzył z niczego duchowne S., to jest niezliczone anioły. Kucz. 4. † S. ród, rodzaj, gatunek: Naostatek uźrzeli nowe S. ptaków, gdy przy-

wiedzeni żądliwością, żądali pokarmów godowych. Leop. Zdr. Stworzonko, Stworzeńko.

[Stworzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Stworzyć ś.

Stworzenny, Stwórca mający moc stwarzania, twórca, ożywczy: Znów po wszym lazurze S. wiew. Krasin. Słychać w dole S. wiew w górze. Krasin. <Now. od Stworzenie>

Stworzeńko, a, lm. a p. Stworzenie. Słow. Wiedz, że to bladziutkie S. jest literatem. Krasz. Z upodobaniem przysłuchiwał ś. wesotemu dziecinemu prawie trzpiotaniu ś. rozkosznego stworzeńka. Bał. <Od Stworzenie>

Stworzonko, a, lm. a p. Stworzenie: Żyła na świecie, jak jakieś S. biedne, co po kwiatach lata, samo nie wiedząc, co robi. Krasz. Mama maluje go jako dobrodusznego, chorowite S. <Od Stworzenie>

× Stworzonność, i, blm., rz. od Stworzony: S., rzeczy stworzone, stworzenia. L. <Od Stworzony>

Stworzyciel, a, lm. e i. a. Stwórca, † Stworzec ten, co stworzył, co stwarza, twórca: S. nieba i ziemi. Troc. Manicheuszowie uczyli, iż dwóch było stworzycieli: jeden dobre, drugi złe rzeczy stwarzał. Białob. Aniołowie stworzycielami żadnej rzeczy być nie mogą, dlatego iż stworzenie jest wywiedzenie rzeczy z niczego. Sak. Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego, stworzyciela nieba i ziemi. 2. × S. protektor, dobrodziej czyj, popieracz, który kogo zrobił czym: S. (dobrodziej) jest tej kreatury i już wiele urobił godnych ludzi. Troc. <Od Stworzyć>

Stworzycielka, i, lm. i forma ż. od Stworzyciel: Mądrość boska, S. wszystkich rzeczy. Białob. (= początek). Imaginacja jest matką piękności i potworów, stworzycielką prawd i błędów. Śniad. <Od Stworzyciel>

Stworzycielski przym. od Stworzyciel; Stworczy. <Od Stworzyciel>

Stworzyć, y, ył, nied. Stwarzać i. wyprowadzić z niczego, dać był czemu: Stwarzać jest z niczego wyprowadzić jaką istność. Stasz. Naprzód stworzył Bóg ten świat nie z jakiej materji, ale z niczego; rzekł, i stało ś. wszystko; rozkazał, i stworzone są wszystkie rzeczy. Karnk. Oeie nie jest stworzony i Syn nie stworzony. Groch. Skądże wziąć pieniędzy? przecież ci ich nie stworzę. Przen.: Te dwie osoby właśnie są dla siebie stworzone. L. (= jakby umyślnie dla siebie stworzone, przypadają do siebie, pasują do siebie). 2. utworzyć, wytworzyć, spłodzić, urobić, wynaleźć, wymyślić, obmyślić: S. powieść, poemat. S. arcydzieło sztuki. Izby S. środki obrony krajowi, zapowiedział egzekucją prawa Aleksandrowskiego. Mor. T. (= dać, zapewnić). Na rzeczy dawno wiadome nowych słów i nazwisk stwarzać ś. nie godzi. Śniad. 3. posp. zmyślić (nie stworzone rzeczy); płać, wyprawiać, wyrabiać: Różne głupstwa, bajdy stwarza. Stwarza sobie żarty ze mnie. S. figle, sztuki. [S. ś.] zrobić ś., przemienić ś. w coś: Djabeł ś. też może S. (przemienić) tylko koza. <Z(s) + Tworzyć>

† Stworzystość, i, blm., rz. od Stworzysty. Troc.

† Stworzysty mogący być stworzonym. Kn., Troc. Niestworzysty materia. Kn. <Od Stworzyć>

[Stworzyw, a, lm. y] stworzenie, istota. <Od Stworzyć>

[Stwór, oru, lm. ory] 1. stworzenie, ród: Ten mały S. (krasznieta). 2. kościotręp, szkielec: Wygląda jak S. Zmizerniała jak S. Gaw. 3. cięt,

reszta człowieka: Po ty chorobie tak wyschła, że ji tylo S. został. 4. blm., zb. *stworzenia*: Śpiewały wszystkie bory i ziemia i wody i S. wszelaki. Reym. Ziemia dygotała, a wszelaki S. podnosił czujące, lekkie oczy na północ, w niezgłębioną i lutą topiel chmur. Reym. <Z(s)+Twór>

Stwórca, y, lm. y p. **Stworzyciel**: Stwóreo, stworzenie wsparcia Twego czeka, z niezgłos stworzył marnego człowieka. Kras. <Od Stworzyć>

Stwórca l. p. **Stworzycielski**. 2. p. **Stworzenny**: Ząb za ząb, oko za oko, prawo Mojżeszowe, zachowywane przez sprawiedliwość stwórczą w świecie ducha. Słow. <Od Stwórca>

[**Styba**, y, lm. y] **stępa**: Nasuta mu w stybę prosa, kazała mu utłuc.

× **Stybel**, bla, lm. **ble but**: Ty śpisz w styblach w lugańskim śniegu na podwórzu. Iż. <Nm. Stiefel>

[**Styberek**, rka, lm. rki] **stęparek**. <Od Styba>
Styblit, u, lm. y min. **minerał z gromady tlenków, z rzędu ochr, H₂, Sb₂, O₅**.

Stybnit, u, lm. y min. **antymonit, minerał z gromady lamprytów, z rzędu błyszczów**. <Nm. Stibnit od Łé. stibium>

[**Stycenie się**, a ś., blm.] **czynność cz. Stycić ś.**
Stychar, a, lm. y **rodzaj alby kolorowej duchownych w kościele wschodnim, na którą wkładają aparaty kościelne**: S., ferezja duchownych z szerokiemi rękawami. L. Na wierzech stychara dja-końskiego jerejską ryżą był przyodziany. Smotr. <Ruskocerkiewne stichar z Gr. sticharion>

Stychiczny wierszowy: Mickiewicz używa rodzaju stychicznego dialogu w celach humorystycznych. Chm. <Od Gr. stichikós>

† **Stychiera**, y, lm. y **hymn jutrzenny a. nieszprowy w kościele wschodnim**: Po psalmach tropar i stychiery śpiewane bywają. Pim. Po zwyczajnych stychierach a. hymnach. Pim. We wszystkich stychierach Najśw. Pannę o pomoc proszą. Pim. Na wieczerni po stychierach śpiewają Bogarodzie. Pim. Co u nas stychiery na wieczerni, to we mszy śpiewanie około adoracji krzyża. Pim. <Ruskocerkiewne stichira, od Gr. stichères>

Stychiologiczny przym. od **Stychiologia**.

Stychiologia, i, blm. **nauka o początku wszelkich rzeczy**. <Sr. Gr. stoicheiologia>

Stychomancja, i, blm. **wróżenie zapomocą kartek z wierszami**. <Od Gr. stichos + mântis>

Stychonomancja, i, blm. **wróżenie zapomocą imion, napisanych na kartkach**. <Od Gr. stichos + ónoma + mântis>

Stychometrja, i, blm. **liczenie wierszy w rękopisie dla określenia wielkości rękopisu; oddzielanie wierszy**. <Gr. stichometria>

Stychometryczny przym. od **Stychometrja**.

Stychowna, y, lm. y **pewna pieśń wieczorna w kościele wschodnim**: Potym o samym pogrzebie Pańskim stychiery na stychownach śpiewają. Pim. <Ruskocerkiewne stichówna>

[**Stycić się**, i ś., il ś., **Stycyć ś., Styczyć ś.**] **szczyćć ś., pysznicć ś.** <Zap. zam. Szczyćć ś.>

[**Stycie**, a, blm.] **czynność cz. Styć**.

[**Stycie się**, a ś., blm.] **czynność cz. Styć się**.

[**Stycka**, i, lm. i] p. **Styczka**.

× **Styecz**, y, al **zatknać**. L. <Z(s) + Tyczyć>

× **Styzenie**, a, blm., **czynność cz. Styceć**.

[**Styzenie się**, a ś., blm.] **czynność cz. Styczyć ś.**

Styczeń, cznia, lm. **cznie pierwszy miesiąc roku**, †january: S., od stykania ś. starego roku z nowym. Haur. S. ostry poczyna nowe lato. Jeżow. <STYD/STUD?>

Styczka, i, lm. i l. †S. **zatknięcie, stykanie, zatknięcie ś., połączenie**: Wszystkie gmachy bez styczki z innymi własnymi murami opasane. Nar. 2. [S.] **nieszczęście, wypadek**. <Od Stykać ś.>

Styczna, ej, lm. e, × **Wstyczna**, × **Tangiens**, × **Tangiensa**, × **Tkliwociąg**, × **Tkliwok linja prosta stykająca ś. z obwodem koła w jednym punkcie, ale go nie przecinająca**. Jak. J., Łs., Śniad. <Od Styczny>

Styczniowy przym. od **Styczeń**: Mrozy styczniowe. <Od Styczeń>

Styczność, i l. blm., rz. od **Styczny**. 2. lm. i **łączność, stosunek, związek**: Mieć z kim, z czym S. Nie mam z nim, z tą sprawą żadnej styczności (= nic wspólnego). <Od Styczny>

Styczny l. **stykający ś., tyjący ś. stykania ś., zetknięcia ś.**: Punkt S. Linja, płaszczyzna styczna. Styczne tonacje muzyczne. 2. fiz.: Siła styczna = siła w ruchu obrotowym, usiłująca w każdej chwili posunąć ciało w kierunku do jego drogi stycznym w punkcie, gdzie ś. to ciało w danej chwili znajduje, a która działanie to ujawnia, gdy przerywa ś. działanie siły dośrodkowej, jak to ma miejsce np. w pracy. <Od Styk lub Stykać ś.>

[**Styczyć się**, y ś., ył ś.] p. **Stycić ś.**

[**Styczysko**, a, lm. a] **patyk, który ś. trzyma w ręku przy oraniu, zapewne do czyszczenia plągu z ziemi**. <Od Styk>

[**Styc**, styje, styl] l. **utyć, wzdąć ś.**: Dziewczyna styła. Rej. Tak zażywał paszy hojnie, że ś. spał i stył. Jabł. Jam ciebie nie mógł poznać, takeś mi zgrubiał i stył. L. 2. a. [S. ś.] **wzdąć ś., nabrznieć, spuchnąć**: Spódnicca styła. Druga strona gęby styła ś. <Z(s) + Tyć>

[**Stydać się**, a ś., al ś.] p. **Wstydzic**. <STYD/STUD lub zam. Wstydać ś.>

[**Stykanie się**, a ś., blm.] **czynność cz. Stykać ś.**
 [Stydlawy] p. **Wstydlawy**.

[**Stydnąć, nie, nał**] p. **Stydnąć**: Miłość ziębnie, stydnie nabożeństwo. Wuj. Duch mój w takowej ciężkości dziw że nie stydnie od żałości. Ryb. <STYD/STUD>

[**Stydnienie**, a, blm.] p. **Stydnienie**.

[**Stydnienie**, a, blm., **Stydnienie**] **czynność cz. Stydnąć**.

[**Stydenie**, a, blm.] **czynność cz. Stydzić**.

[**Stydenie się**, a ś., blm.] **czynność cz. Stydzić ś.**

[**Stydzic**, i, il i S. ś.] p. **Wstydzic**. <STYD/STUD lub zam. Wstydzic>

Styg, u, blm. **woda zimna, w której ś. zanurza żelazo rozpalone dla zahartowania go**. <Od Stygnąć>

† **Styg**, u, lm. i **basztyk, kołpak, nagłówek**: Jakbym ś. ze lwem spotkał a. z jednorożcem, S. pod zórawim piórem, ferezja brzdącem. Pot.

† **Stygar**, a, lm. **owie**, [Stygar] p. **Szygar**: Stolnicy mają służyć żupnika i stygara; nieposłusznego S. ma karać i tak długo do góry nie puszczać, aż od żupnika i stygara odpuszczenie uprosi. L. Tragarzom nieposłusznym S. ma roboty zabronić, a drugich na to miejsce zasadzić. Herb. <Nm. Steiger>

Stygmata, u, lm. y **ślady, znamie, piętno, pieczęć**: Handel, ażjotarstwo i gieszeft na czole społeczeństwa S. swój wycisnęły. Jej umiejętność obchodzenia ś. z chorym, doświadczenie, a może

i ten S. trosk, jakie przeżyła... Dąb. Ani syn, ani żona przed tym gasnącym obliczem, noszącym S. nadechodzącego zgonu, stanąć nie mieli odwagi. Rol. <Gr. stigma, 2 pp. -tos>

× **Stygmatoraf, a**, lm. owie ten, co pisze kropkami, punktami. <Od Gr. stigma + grāphō>

× **Stygmatoraficzny** przym. od **Stygmatorafja**.

× **Stygmatorafja, i**, blm. sztuka i nauka pisania punktami. <Od Gr. stigma + grāphō>

Stygmaticzka, i, lm. i forma ż. od **Stygmatick**.

Stygmatick, a, lm. cy ten, na którym ujawnia ś. stygmaticzm. <Od Stygmat>

Stygmaticzm, u, blm. właściwość niektórych ludzi zatopionych w rozpamiętywaniu męki Zbawiciela, że występują na nich stygmaticy czyli rany, przypominające rozmieszczeniem pięć ran Zbawiciela. <Od Stygmat>

Stygmaticzować, uje, ował dotykać stygmaticzmem. Przen.: piętnować, klóć: Treściak zarzut w pewnik obraca, stygmaticzuje nim Puszkina. Spas. S. ś. podlegać stygmaticznowi: W żywotach świętych czyta ś. o stygmaticzowanych, którym ciało pocilo ś. krwawym potem Ogrójca i znaczyło znakami pięciu ran Golgoty. Tarn. Przen.: Tam ewiartuje ś. serce, stygmaticzuja wargi rozpaloną krawędzią puharu. Mie. <Z Gr. stigmatidzō>

Stygmaticzowanie, a, blm., czynność cz. **Stygmaticzować**.

Stygmaticzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Stygmaticzować ś.**

Stygmograf, u, lm. y fiz. stygmoskop zapisujący automatycznie swoje wskazania. <Od Gr. stigmē + grāphō>

Stygmometr, u, lm. y p. **Stygmoskop**. <Od Gr. stigmē + mētron>

Stygmoskop, u, lm. y, **Stygmometr** fiz. przyrząd do mierzenia ciśnienia, rodzaj manometru. <Od Gr. stigmē + skopōs>

Stygnąć, gnę, gnać a. gń, [Stygnąć] tracić ciepło, ostygąć, ochładzać ś., chłodzić: Wrzątek stygnie. Obiad stygnie na stole. Powietrze palne stygnie wieczorem. Ze strachu stygnę. L. (= zimno mi ś. robi). Trup stygnie. I długo, długo w noc dogasały i stygły na niebie krwawe żarzewia. Reym. Przen.: W stateczności miłość stygnie. Węg. (= traci na napięciu, gaśnie, obojętnieje). Żołnierz, zawiedziony w nadziejach, nie stygł jednak w odwadze i żywo żądał bitwy. Ust. Stygnie gorliwość sejmu. Fel. W starości stygnie imaginacja. Śniad. J. (= tępieje). <Ze Stydnąć, STYD/STUD>

Stygnięcie, a, blm., czynność cz. **Stygnąć**.

Stygrysieć, eje, ał zmienić ś. w tygrysa; stać ś. drapieżnym, krwiożerczym jak w tygrysa: Wtedy to ś. stanie, gdy zwilczeją i stygrysieją ludzie. Krasin. <Od Tygrysa>

Stygrywienie, a, blm., czynność cz. **Stygrysieć**.

Styja, i, lm. e zł. zadek.

[Styjając, styjanie, styjał] p. **Zdjąć**.

Styk, u, lm. i, [Stykoć] I. zetknięcie ś., zderzenie ś., sztos: Na wschodnim styku północnej i południowej Francji. Lib. (= granicy). 2. [S.] styczność, stosunek, kontakt: Bez tego frazesu nie obejdzie ś. w stykach (styczności) z innowiercami żaden Chiniczyk. Gwar. 3. [Styki] = końce zagonów stykające ś. z sobą. 4. a. † **Istyk**, [Istyk, Istek, Jestek, Kozielica, Stywa], **Kozica mała łopatka osadzona na kij, do oczyszczania pługa z oblepiającej go w czasie orki ziemi**: S., kozica, kij osadzony w że-

lazo, którym z lemiesza ziemię zgarnywają. Dudz. Były ś. im przytępiły lemiesz, motyki, widły, siekiery i styki, które było ostrzyć potrzeba. B. B. (oścień. B. G.). Nieraz nosił S. w ręce ogrubiałej wielce, rzekłbyś, że świeżo rozprzągił porobione cielce. Żebr. U pługa chłopiek położywszy S. przez drewno, które jest przetknięte przez rękojeści pługowe, krzyż wyraża. Żarn. Jako ten może być mądrym, który ś. trzyma pługa a który ś. kocha w styku, poganiając woły? B. B. (który ś. chełpi w styku kończastym. B. G.). S. porzuciwszy długi, rolnik obiada. Susz. 5. rodzaj szpicruty z kłapką na końcu, do jazdy konnej. 6. [S.] tyczka, kij, laska, pałka: Szamgar zabił Peliszynów sześćset stykiem wołowym. Bud. Masa ta gdy dobrze ostygnie, stykami żelaznymi wybić i do smeleugi zanieść. Torz. (Likurg) towarzyszy rozpędził Dyjonizosowi, ... bez miłosierdzia je smagał stykiem wołowym. Ml. 7. drag okuty w żelazo, osadzony na kole w trawie, wprawiający w ruch kółko trybowe, które ciągnie tak zwany wóz. 8. kart. tyczka mająca widełki na cienkim końcu, do zakładania lezaja na chmal, Sł. wil. 9. kol.: S. szyn = połączenie szyn. <Z(s) + TYK/TK>

Stykać, a, ał i S. ś. p. Zetknąć. <Z(s) + Tykać>

Stykanie, a, blm., czynność cz. **Stykać**: Ciało spojone jest przez każdego stawu S. Bud. Zetknięcie, S. do kupy. L.

Stykanie się, a ś., lm. a ś. czynność cz. **Stykać ś.**: W codziennych stykaniach ś. z Niemcami uczyli ś. Piastowie, że... Bart. (= styczności, stosunkach).

[Styknąć, nie, nął] p. **Zetknąć**. <podług Stykać>

[Styknięcie, a, blm.] czynność cz. **Styknać**.

[Stykoć, u, lm. y] p. **Styk**. <Od Styk>

I. **Styl, u**, lm. e I. w starożytności, przeciek metalowy do pisania na tabliczkach woskowanych: S., przeniesiono potem to słowo do znaczenia różnego sposobu w mówieniu i pisaniu, tak jak teraz w tymże znaczeniu biorą słowo: pióro. Pir. Były u dawnych tablice drzewiane, woskiem oblewane, codicilli cerati, na których ostrym pisano instrumentem, vulgo grabstychem żelaznym, stylus zwany, co dało okazją, że modelusz pisania stylem nazywają. Chm. B. Starożytni ludzie, nie mając jeszcze inkaustu ani piór zarzanych, nie na papierze piórem, lecz żelaznym stylem na ołowianych lub drewnianych, woskiem naprowadzonych tabliczkach pisywali księgi i listy. L. 2. przen. sposób i sztuka wyrażania myśli: Czy to pióro, czy też język pięknie co wyrazi, zwykło ś. mawiać: pięknym to stylem napisano, dobrym stylem on mawia, a. też: trudny to S. do zrozumienia. Pir. Słuszniej sądziłbym to, co ś. pisze, nazwać nie stylem, lecz piórem i raczej mówić teraz: pięknym to piórem napisano, a.: dobrego to pióra księga. L. S. prosty, górny, górnotolny, napuszony, kwiecisty, gładki, potoczysty, poprawny, ucinkowy. S. mądrygałowo-kwiecisty. Style nadęte. Troc. S. wzniosły, zwięzły, lakoniczny. S. Mickiewicz, Słowackiego. S. biblijny, wschodni. O stylu książka. Troc. 3. nauka stylu, teoria stylu, stylistyka: Przeszliśmy w tym roku S. i teorję poezji. 4. w sztukach pięknych, calokształt form artystycznych i cech odrębnych, po których rozpoznac można, jaki okres czasu lub naród wytworzył dane dzieło sztuki: S. architektoniczny (= porządek, struktura). S. malarstwa (= szkola). S. utworu mu-

zycznego (= charakter właściwy kompozytorowi). S. klasyczny. S. joński (p. Joński), koryneki (p. Koryneki), rokoko (p. Rokoko), baroko, gotycki, wiślano-baltycki, romański, bizantyjski, maurytański. Meble, świeczniki w stylu Ludwika XIV. S. odrodzenia. Katedra w stylu gotyckim. 5. przen. *sposób, rodzaj, pokrój; stopa, skala*: Rozmowa z panienką... w takim stylu skrzydełkowym. Wysp. Znęcał ś. nad gminem, za szyję arkanem stylem tatarskim wodząc po wsi gospodarzy majątniejszych, zmuszał do oddawania gotowizny. Rol. Bałamutwa w wielkim stylu. Wysp. 6. *ustalony przepisami podział czasu, taki lub inny kalendarz*: S. nowy a. gregorjański, S. stary a. juljański. Daty nowego, starego stylu. Nowy Rok nowego stylu. Dnia 15 grudnia starego stylu. <Łé. stilus, stylus, z Gr. stýlos>

2. **Styl**, u, lm. e p. **Stylisko**: S. u penzla malarskiego nazywa ś. kijek cienki a długi u penzla. Mag. S. młotka. <Nm. Stiel>

Stylać, a, ał p. **Szylać**. L. Stylam, szpetnie chodząc, jako krzywonogi. Troc. [S. ś.] *kuleć, za wiele nachylać ś. wśród pracy, męczyć ś.* <Ze Styl(h)ać>

Stylanie, a, bfm., czynność cz. **Stylać**. [Stylanie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Stylać** ś. **Stylbit**, u, lm. y min. *minerał z gromady sylkoidów, z rzędu wodorokrzemianów, Ca Al₂ Si₆ O₁₆ + 5H₂ O.* <Od Gr. stílbō>

Stylisko, a, lm. a l. a. **Stelisko**, **Styl**, **Stal** *rękojęsć, trzonek, dzierzak, stroisz*: S. od miotły. Gdybyś to mógł ująć S. ciężkiego kilofa. Zer. Józek ś. przeżegnał styliskiem i usiadł z kraju. Ork. Była wsparta o S. kosi. Tet. S. siekacza, bata. 2. [S., **Kłódka**] *belecza, w której są osadzone zęby grabi.* <Od 2. Styl>

Stylista, y, lm. ści ten, co wyraża ś. pięknym stylem, autor piszący stylem wytwornym. <Od Styl>

Stylistka, i, lm. i forma ż. od **Stylista**.

Stylistyczka, i, lm. i p. **Stylistyka**.

Stylistyczny przys. od **Stylistyczny**: Napływ spraw, zawsze pracowicie S. obrobionych, dyktowanych uczuciem w gabinecie obrońcy. Kraus.

Stylistyka, przym. od **Stylistyka**: Wzory stylistyczne. Ćwiczenie stylistyczne. Nie wyświećta samych zasad spornych, bardziej dba o stylistyczne efekta.

Stylistyka, i l. lm. i *nauka o stylu; książka o teorii stylu*. 2. *stylizowanie, stylizacja, sadzenie ś. na styl, używanie słów wytwornych*: W tych recenzjach więcej było stylistyki, niż znawstwa. Zdr. **Stylistyczka**. <Now. europejskie od stylus>

Stylita, y, lm. ci *pustelnik, mieszkający w ruinach*.

Stylizacja, i, lm. e *sposób układu i wyrażenia myśli na piśmie*: Wyrok w stylizacji nietęgi i popłatany. S. archaiczna. <Od Stylizować>

Stylizator, ra, lm. rowie a. rzy ten, co stylizuje: Przykłady historyczne, z erydyeji stylizatora pochodzące. Szaj. <Od Stylizować>

Stylizować, uje, ował l. *tworzyć (utwór pisarski a. dzieło sztuki) zgodnie z wymaganiami dobrego stylu lub zgodnie z wymaganiami jakiego poszczególne stylu*: Trzęsąc s. od gniewu, stylizował arkuszwowy protest. Listy były aż nadto pięknie i poprawnie stylizowane. Krasz. Za niczym był listu bezpieczeństwa tak starannie stylizowanego nie dawał. Tet. 2. *pisząc, silić ś. na styl*: Za-trzymałem ś. i stylizowałem naprędce frazes. Bał. S. ś. *nabierać stylu*: To, co powinno być w na-

turze odrażającym, szpetnym, wypięknia ś., stylizuje. Jell. <Now. od Styl>

Stylizowanie, a, bfm., czynność cz. **Stylizować**, *stylizacja*.

Stylizowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Stylizować** ś.

Stylobat, u, lm. y *podstawa murowana, na której wznoszą ś. kolumny zdobiące budynek, cokół ciągły pod kolumnadą*: Eleuzyńskiego marmuru użyto też i w późniejszej budowie, głównie w stylobatach. Weys. <Gr. stylobatēs>

Stylograf, u, lm. y *rodzaj pióra do pisania, z rezerwuarem atramentu wewnątrz*. <Gr. stýlos + gráphō>

Stylołit, u, lm. y *cyldryczny, wzdłuż żłobkowy utwór geologiczny, wydzielony wskutek siły ciśnienia z pokładów kamienia wapiennego, prostopadle przecinający jego warstwy*. <Gr. stýlos + lithos>

Stylometr, u, lm. y *narzędzie do mierzenia kolumny*. <Gr. stýlos + métron>

Stylometrja, i, bfm. *sztuka mierzenia kolumny*. <Gr. stýlos + metrō>

Stylometryczny przym. od **Stylometrja**.

Stylołotyp, u, lm. y min. *minerał z gromady lamprytów, z rzędu siarkosoli, 3 (Cu₂ Ag₂ Fe) S Sb₂ S₃*. <Gr. stýlos + týpos>

Stylo przys. od **Stylo**: S. wykonane znaki sklepowe.

Stylowość, i, bfm., rz. od l. **Stylo**: Portret pociąga stylowością. Krytyka budowniczym stawia częstokroć zarzuty co do ich prac pod względem stylowości.

1. **Stylo** przym. od l. **Styl**: Meble stylo. Sprzęty są miękkie i dość zgrabne, ale tandetnej roboty, wcale nie stylo. Orzesz. <Od l. Styl>

2. **Stylo** przym. od 2. **Styl**: Pędzel S. do robienia fryzów. <Od 2. Styl>

Stylnomelan, u, lm. y min. *minerał z gromady sylkoidów, z rzędu wodorokrzemianów*. <Gr. stílpnōs + mēlas>

Stylnosyderyt, u, lm. y min. *minerał z gromady ilenków, z rzędu rud*. <Gr. stipnōs + sideritēs>

× **Styma**, y, bfm., × *Estyma* *poważanie, szacunek, cześć, poszanowanie*. O, w jakiejby go ludzie stymie mieli, gdyby to byli o nim wpród wiedzieli! Chr. Wielką mu stymę u wszystkich zjednało. Nies. Wewnątrz nam trzeba rządu, u świata stymy, u przyjaciół kredytu. Vol. <Włos. stima, Fr. estime>

[**Stymba**, y, lm. y] p. **Stępa**. <= Stęba, por. Styba>

Stymbloch, a, lm. y p. **Sztymbloch**. L.

Stymbor, u, lm. y p. **Sztymbor**.

Stymbork, u, lm. i p. **Sztymbor**. Troc.

Stymbort, u, lm. y p. **Sztymbor**.

× **Stymulacja**, i, lm. e p. **Stymulowanie**. <Łé. stimulatō>

× **Stymulować**, uje, ował *przynaglać, podniecać, poduszczać, namawiać, podjudzać*: Będą S. rząd, aby ś. za nimi ujął. <Łé. stimulare>

× **Stymulowanie**, a, bfm., × **Stymulacja** czynność cz. **Stymulować**.

[**Stymwaga**, i, lm. i] p. **Sztelwaga**. <= Stenwaga>

† **Styndar** p. **Sztandar**: Oparł ś. o gór wysokie styndary. Gęb.

Stynka, l, lm. l, [**Sztynka**, **Owiesek**], † **Mrzewka** zool. (osmerus eperlanus) *ryba członkopromien-*

na, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, lososiowata. <Nm. Stint>

[Stynku]: S., S., łyżka w rynku — mówią, gdy kto udaje, że mu s. jeść nie chce.

Stypa, y, lm. y l. a. † Chleb żałobny uczta pogrzebowa, serek, konsolacja: Obiady zaduszne albo stypę zmarłemu wujowi sprawował Błaż. Przyjaciele umarłego czynią stypy i karmią ubogie i kapłany, aby s. modlili za jego duszę. Wuj. Spraw stypę albo ucztę na pogrzebie i zezwij ubogich, aby biorąc jałmużnę, za zmarłego s. modlili. Skar. U chrześcijan zawżdy od początku stypy albo ucztę na pogrzebach bywały. Skar. (agapy. Skar.). Skonanie człowieka wiernego nie potrzebuje stypy z rocznicami. Żarn. Wnet zięciowie na stypę przyjaciół prosili. Hist. w Lan. Na każdym weselu swat, na każdej stypie dziad. Prz. Widziałem wiele razy pogrzeby krwią oblane, z których zaraz po obiedzie wysyłano za umarłym drugiego zabitego do nieba, aby oznajmił, co za ludzie na stypie byli. Star. Umrze, wnet posłaj dzwonić, potym psalterz śpiewać, z krzyżem prowadzić, potym zaduszne msze, nbóstwu kap dawać, stypę uczynić, łącznie na ubogie sprawować. Gil. Podczas stypy pozostawia s. dla nieboszczyka wolne miejsce przy stole. Karł. [Každy, kto przyjdzie do ciała i uklękawszy zmówi pacierz, powstawszy, natychmiast otrzymuje szklanekę piwa i kawałek cbleba lub placca ze słowami: toć jedz i pij, bo nieboszczyk na to pracował; to właśnie przyjęcie przy ciele nazywa s. stypą]. Przen.: Onby s. rad upić na waćpana stypie. Zabł. (= radby cię widzieć na marach). Wilczą stypą bywa śmierć barania. Klon. Niegrzeczną ten ma stypę, eo z strachu umiera. Zabł. (bzdzinami mu dzwonią. L.). 2. uczta wogóle, biba, wyżerka: Cieszył s. biskup gościem i stypę czynił. Pol. Po eo mamy opłacać s. drogo cechom, zalewać gardła opojom i tuczyć ich stypami? Bał. Rzuć te kości psom, będą miały stypę. Przen.: pociecha, komedia, uczecha, sto pociech, szopka, heca: A tości była S. z tym pijanym dziadem! <Zap. obce>

× Stypacja, i, lm. e zgeszczenie, zatkanie, stwardnienie. <Łć. stipatio>

Stypendjalny, Stypendyjny przym. od Stypendjum: Fundusz, zapis S. <według Łć. stipendialis>

Stypendjonowany obdarzony stypendjum. <Od Stypendjum>

[Stypendjon, u, lm. y] p. Stypendjum. <Zam. Stypendjum>

Stypendjum, w lp. nieod., lm. a, ów, [Stypendjon, Stypendyj, Dypensa] stała roczna zapomoga pieniężna, wyznaczana z odsetek pewnych funduszów publicznych lub prywatnych dla niezamożnej uczyć s. młodzieży: Pobierać S. Ustanowić S. S. na wyjazd za granicę w celach naukowych. S. prywatne, rządowe. <Łć. stipendium>

[Stypendyj] p. Stypendjum. <Zam. Stypendjum>

Stypendyjny p. Stypendjalny: Komitet S. ma prawo przedłużyć stypendjum na rok drugi. <Od Stypendjum>

Stypendysta, y, lm. ści, ten, co korzysta ze stypendjum. <Od Stypendjum>

Stypendystka, i, lm. i forma ż. od Stypendysta: Stypendystki tej instytucji poświęcają s. nauce modniarstwa, muzyki, buchalterji. <Od Stypendysta>

Stypiarz, a, lm. e, Stypownik uczestnik styp, ten, co uczęszcza na stypy, lubi stypy. <Od Stypa>

Stypny, Stypowy przym. od Stypa: Threnodia, pogrzebne, żałobne stypne śpiewanie. Mącz. <Od Stypa>

[Stypować, uje, ował] ucztować. <Od Stypa>

[Stypowanie, a, blm.] czynność cz. Stypować.

Stypownik, a, lm. cy p. Stypiarz: Wyprawił pijanych stypowników. Byk. <Od Stypa>

Stypowy p. Stypny. <Od Stypa>

† Stypsel, sła, lm. sła zatyczka. Troc. S. korkowy. Troc. <Nm. Stöpsel>

Styptycyt, u, lm. y min. żółtawy siarczan żelaza, Fe₂ S₂ O₉ + 11 H₂ O.

Styptyczny: Środki styptyczne = środki do tamowania krwi. <Gr. styptikós>

Stypulacja, i, lm. e umowa, zobowiązanie, ugoda oparta na kontrakcie, postanowienie zawarowane: Do stypulacji sukcesyjnej z Ludwikiem zmuszonym był wezwać moźne rodziny. Szuj. <Łć. stipulatio>

Stypulator, a, lm. owie ten, co zawiera stypulację, ugode, umowę. <Łć. stipulator>

Stypulizować, uje, ował p. Stypulować: Stypulizował nadzwyczaj ścisłe zasady. <Od Stypulować>

Stypulizowanie, a, blm., czynność cz. Stypulizować.

Stypulować, uje, ował, Stypulizować zastrzegać warunki w umowie, umawiać s.: Wezwać pana J. o konferowanie stypulowanej posady; jeżeli zaś wezwanie skutku nie odniesie, wystąpię przed sąd o rozwiązanie umowy. <Łć. stipulari>

Stypulowanie, a, blm., czynność cz. Stypulować.

† Stypuła, y, lm. y paleczka do bębna. Głog. Do kościoła krakowskiego sprawił stypułę do chóru, miednicę i nalewkę, wszystko z srebra. Papr. Zdr. † Stypułka, † Stypulek. <Łć. stipula>

† Stypulek, lka, lm. lki p. Stypuła: Nakręć trąbek z papieru, formę udziaławczy, zawieź je na końcu, na S. wdziawszy. Biel. M.

† Stypułka, i, lm. i p. Stypuła. Gemb. Jeśliby robaacy drzewo to psowali, mają być wygarnieni miedzianą stypułką. Trzye. <Od Stypuła>

[Stypuroczenie się, a s., blm.] czynność cz. Stypuroczyć s.

[Stypuroczyć się, y s., ył s.] puszyć s., wynosić s. <p. Stopyrezić>

× Styr, u, lm. y p. Ster: Szkoda tym styru zwierzać, którzy nie płynęli. Rys. Kieruj szczęśliwie tym styrem, który ci w ręce obywatele dali. Djar. gr. (marszałkostwo, laska. L.). Marszałek sejmowy, będący przy styry obrad Rzpltej, powinien wiedzieć, dokąd kierować tą tak wielką machiną. Kołł. Styrem u ptaka zowią s. dłuższe pióra ogonowe, rectrices, że latającemu ptakowi służą w locie do styrowania. Kluk. <=Ster, Śr. Dnm. Stur(e)>

[Styra, y, lm. y] rozwora u wozu. <Nm. Steuer= „dyszal.“>

Styracznik, a, lm. i, Ambra, Ambrowiec, Ambrowe drzewo, Bursztyniec, Bursztynowiec, Bursztynowe drzewo, Oblewnik bot. (liquidambar) roś. z rodziny oczarowatych. <Od Styrak>

[Styrać, a, ał], † Styrać i [S. s.], † S. s. p. Sterać: Nie zgubiwszy, ale dobrze styrawszy broń, poddał s. Warg. Styrawszy marnotrawstwem ojczyście zbiory. Nar. Własność swoją styrawszy, ludzkich dóbr łaknęli. Błaż. Krótko to trwało, bo gdy styra marnie wszystko, wnet

nędza zewsząd go ogarnie. Min. To, co skąpa ojca ręka zgarnie, syn marnotrawny straci, styra marnie. Min. Czasu nieco, szturmując i dobywając, styrał. Warg. Ladajako ś. lato styrało. Warg. Zle wyszło Adonisowi, co go Wenus styrała. Gawiń. Będęż widział najśliczniejszy wiek styrań! L. Najpiękniejsze lata wieku swego styrał. L. Ach, sił już tak mało—kłęknę nie zdoła styrać to ciało. Krasin. <Z(s)+Tyrać>

Styrak, a, lm. i bot. p. **Styrakowiec**. <Łé. styrax, styraca i t. d.>

Styrakowate, **Storaksowate** rośliny, bot. (styraceae) rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych. <Od Styrakowiec>

Styrakowiec, wca, lm. wca, **Styrak**, **Styrakowe** a. **Styrakowe drzewo**, **Storakowiec** bot. (styrax) roś. z rodziny styrakowcowatych. <Od Styrakowy>

Styrakowy, przym. od **Styrak**: **Styrakowe drzewo**, bot., p. **Styrakowiec**. <Od Styrak>

Styraks, u, bfm., **Storaks** chem. żywica, ciękała czyli balsam z rośliny: *liquidambar styraciflua* zawiera styracynę, $C_9H_7(C_9H_9)O_2$, kwas cynamonowy, $C_9H_8O_2$, styrol, C_8H_8 i żywice stałe. <Łé. styrax, z Gr.>

Styrakowy przym. od **Styraks**: **Styrakowe drzewo**, bot., p. **Styrakowiec**. <Od Styraks>

× **Styranie**, a, bfm., czynność cz. **Styrać**.

† **Styranie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Styrać** ś.

Styranizować, uje, ował *zgnębić, złamać (kogo) przez tyranizowanie*. <Z(s)+Tyranizować>

Styranizowanie, a, bfm., czynność cz. **Styranizować**.

[**Styrbno**] przys. od **Styrbny**.

[**Styrbny**, **Styrbny**] przykry, niebezpieczny, zdradny, stromy, spadzisty (o przejsiach w górach).

<Zam. Szyrbny od Szyrbać>

[**Styrchać**, a, ał] *zmiętosić*: *Łóżecko styrchała*.

[**Styrcanie**, a, bfm.] czynność cz. **Styrcać**.

[**Styrczeć**, y, ał] i. p. **Sterceć**. 2. *wrazić, weiknąć*. <= Sterceć>

Styrczenie, a, bfm. i. [S.] czynność cz. **Styrczeć**.

2. †S. czynność cz. **Styrczyć**.

† **Styrczyć**, y, ył p. **Sterceć**: *Galęzie styrczące, erecti*, które mało co od pnia odstawają. L.

[**Styrczydło**, a, lm. a] m. i ni. *człowiek wścibiści*. <Od Styrczyć>

† **Styrk**, u, lm. i i. p. **Stark**. 2. leśn., p. **Klys**. <(S)TARK/(S)TERK>

Styrkać, a, ał i. †S. p. **Styrknać** 2. [S.] nied. = a) *wtykać, wścibiać, wrazić*: Nie styркеj tam nosa, kany nie dasz grosza. b) *dzwonić w co*.

Styrkanie, a, bfm., czynność cz. **Styrkać**. <(S)TARK/(S)TERK>

Styrknać, nie, nał i. †S. [S.], nied. † **Styrkać** *poiknąć ś., utknąć, zawadzić nogą*. 2. [Styrknać] p. **Sterchnąć**. 3. [S.] *pociągnąć*. <p. Styrkać>

Styrkniecie, a, bfm., czynność cz. **Styrknać**.

[**Styrlać**, a, ał] = **Sterać**. <Z(s)+Tyrlać>

[**Styrlanie**, a, bfm.] czynność cz. **Styrlać**.

Styrlingit, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych*. <Od nazwy hrabstwa Stirling w Anglii>

[**Styrm**, u, lm. y] *sterta, stos, kupa; bryła*: *Łamiał ś. lody i piętrzą ś. stymami kry*. Pol. *Styrmy kamieni*. Pol. *Ledwoś konie przeprowadził po stymach*. <ST(Y)RM/STROM>

† **Styrmian**, a, lm. owie p. **Sternik**: *Nawałność tak wielka powstała, że ś. i sam S. bar-*

dzo był trwożył. Bud. <Śr. Dnm. Sturmann (Nm. Steuermann)>

[**Styrmieć się**, i ś., it ś.] *piętrzyć ś., układać ś. w stosy, w sterty*: *Gdy ś. kra łamać i S. poczyną, kruszy... Pol.* <(S)T(Y)RM/STROM, p. **Nastyrmieć**, **Trzmić**>

[**Styrmienie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Styrmieć** ś.

× **Styrnal**, a, lm. e] p. **Trznadel**. <Z Strnadl>

× **Styrmnik**, a, lm. cy p. **Sternik**: *S. spracowany wielką niepogodą morską wiele bywa kontent, gdy port ujrzy*. Baz. <Od Styr>

† **Styrocenie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Styrocić** ś.

† **Styrocić się**, i ś., it ś. *zedrzeć ś.* And. z *Kobyl*. <Od Styrać?>

Styrol, u, bfm., chem. *węglowodór aromatyczny* C_8H_8 z budową $C_6H_5 \cdot C_2H_3$, więc *winiolobenzol*. <Now. od Łé. Styrax>

× **Styrować**, uje, ował p. **Sterować**: *Czołnik długim wiosłem przewoźnik styruje*. Bardz. *Apollo*, *styruj łódkę*, *niechaj płynie sporo*. *Paszki*. *Styrnij*, *ruszaj z miejsca nagle*, *wiatrom*, *co nas wzywają*, *wszystkie opuść żagle*. *Przyb.* *Każdy ś. krząta w nawach*, *wszystkich trudni prace*, *rudel w styrującego ręku ś. obraca*. *Przyb.* *Ryby ogonem styrują i lekkim onego ruszeniem na każdą stronę z równą szybkością bieg swój zwracają*. *Przyb.* <Od Styr>

× **Styrowanie**, a, bfm., czynność cz. **Styrować**: *Styrem w ptaka zowią ś. dłuższe pióra ogonowe, rectrices*, *że latającemu ptakowi służą w locie do styrowania*. *Kluk*.

× **Styrowy** p. **Sterowy**: *Pióra styrowe w ptaków rajskich bardzo długie*. L. <Od Styr>

[**Styryta**, y, lm. y] p. **Sterta**: *Paśły ś. w gumnach szczury nieskończenie*, *a zboże w styrtach butwiało i gniło*. *Kras.* <=Ukr. *styrta*, *skirta*>

[**Styrzeń**, znia, lm. znie] *rdzeń wrzodu*. <Z Strzeń = Strzeń>

[**Styr-znik**, a, lm. i] *niewielki grzbiet wyniosły pomiędzy dwoma u spodu płynącymi potokami*. <Z Stuznik, zap. Ślc.>

[**Stysina**, y, lm. y] p. **Stosina**.

† **Stysk**, u, lm. i *utyskiwanie, skwierk, skarga, narzekanie*: *Czemż mi przez te styski, co uchem kwieją, te kilka godzin sennyh zaprawiasz goryczą?* *Przyb.* *Posłyszają S. na biedę z boku*. *Przyb.* <Od Styskać>

† **Styskać**, a, ał, † **Styskować** i. *utyskiwać, uskarżać ś., użalać ś., żalić ś., narzekać, skarżyć ś., skwierczeć*: *Jornand na Wenety styskuje, iż zewsząd okrucieństwa robili*. *Błaż*. *Rozgniewał ś. i styskował na Labona*. *Bud.* *Styskowało co mędrszych na takie nierządy*. *Pot.* *Na cóż styskasz, małżonko moja nieszczęśliwa?* *Przyb.* *Tak styska z łez rzewnych ku niemu popychem*. *Przyb.* *Styskuję na tę chorobę, na to nieszczęście*. *Troc.* *2. S. sobie = przykrzyć sobie, krzywdować sobie*: *S. sobie*. *B.Sz.* *Styskować sobie*. *Ps. flor.* *Tu na niedostatki nie styskują*. *Piotr.* *Wszczęto ś. szemranie ludu przeciwko panu, niejako utyskując sobie dla pracy*. *Leop.* *We wszystkim uisk cierpimy, ale nie styskujemy sobie*. *Leop.* *Począł Pan sobie styskować nad Izraelem*. *Leop.* *(eknąć a styskować*. *Leop.*) *Dosyć-ci trocha wina; śpiąc, nie będziesz styskował od niego*. *Wuj.* (= *nie będzie cię nudziło, nie będzie ci mdło*).

† **S. ś.**, [S. ś.] *przykrzyć ś., nudzić ś.*: *Obciążeni jesteśmy nad przemożenie, tak że ś. nam już styskowało żywo być*. *Leop.* [*Styska mi ś.*].

Styskuje mi ś. Rej. <Z(s) + TYSK/CK/TESK/TEŠK, p. także Czezy ...>

† **Styskanie**, a, blm., czynność cz. **Styskać**.

Styskanie się, a ś., blm., czynność cz. **Styskać** ś.

† **Styskliwie** przys. od **Styskliwy**, L.

† **Styskliwy** *utyskujący, wyrzekający, załośliwy*: Z ich chat wnoszą ś. płacze i styskliwe biadania. Przyb. Wrzask bijących, konających jęki tworzą styskliwe szemry nieustannej męki. Przyb. <Od **Styskać**>

† **Styskować**, uje, owa! i † **S. ś. p. Styskać**.

† **Styskowanie**, a, blm., czynność cz. **Styskować**: Odpowiadając Chrystus na Marty S., rzekł: Marto, Marto, ty ś. zbyt frasujesz, tego zaś myślą swą nie upatrujesz, iż o jedno być ma pieczolowanie, co jest potrzebno. Odym.³

† **Styskowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Styskować** ś.

[**Stytląć**, a, ał, **Stytląć**, **Stytrać**] I. *zwałać; unurzać w błocie, w cieście*. 2. a. [**Stytlolić**] *zgnieść, zmiętosić; zmęczyć, zmordować, sponiewierać*: Zle okrutnie go stytląć. <Z(s) + Tytląć>

[**Stytlanie**, a, blm.] czynność cz. **Stytląć**.

[**Stytląć**, a, ał] p. **Stytląć**. <Z(s) + Tytląć>

[**Stytlanie**, a, blm.] czynność cz. **Stytląć**.

[**Stytlonie**, a, blm.] czynność cz. **Stytlolić**.

[**Stytlolić**, i, ił] p. **Stytląć**. <Od **Stytląć**>

[**Stytrać**, a, ał] p. **Stytląć**. <Z(s) + Tytrać>

[**Stytranie**, a, blm.] czynność cz. **Stytrać**.

† **Stywa**, y, lm. y, **Styk**, † **Istyk**, [**Istyk**] *kozica do czyszczenia pługa z ziemi*: Nie szpeciła u boku szabli w rękę S., bieżał szlacheie na wojnę od sierpa, od żniwa. Pot. <Łć. stiva>

Sub- pod-, wice-. <Łć. sub>

Subagent, a, lm. ci *pomocnik agenta*: Posiadają na własną rękę subagentów na Rosję, Królestwo, Galicję. <Sub + Agent>

! **Subakutny** lek. *ostrawy, podostry, o przebiegu łagodniejszym*. <Łć. subacutus>

Subaltern, a, lm. i *podwładny, podkomendny, służący, urzędujący pod kim*. Troe. Subalterni wyższych sztaboficerów, a podoficerowie niższych zastępować musieli w służbie i w boju. Śł. wil. Kancelarje, urzędnicy, subalterni i służba policyjna nie ze skarbu Rzpltej nie brali. T. K. A którzy oficerowie subalterni? Zer. <Łć. Subalternus>

Subaltern, y, lm. y *stan subaltern*, *stanowisko podwładnego, podwładność, podrzędność*: Sobie tyle tylko zdolności przyznawał, ile na subalternę potrzeba. Śł. wil. <Od **Subaltern**>

Subalternacja, i, blm. I. *podwładność, podrzędność*. Śł. wil. 2. *stosunek zależności sądu ogólnego od szczególnego w logice*. <Od Łć. subalternus>

Subaraty, ów *spiszowe monety rzymskie posrebrzane lub obłożone blaszką srebrną*. <Łć. subaeratus>

Subarenda, y, lm. y *poddzierżawienie, odstąpienie dzierżawy na swoją rękę komu innemu*: Zastrzega ś., nie pozwala ś. S. <Sub + Arenda>

Subarendator, a, lm. owie a. *rzy ten, co trzyma subarendę*. <Sub + Arendator>

Subarendować, uje, owa! *poddzierżawiać, trzymać subarendę lub oddać w subarendę*: Podatek sześć czerwonych złotych od każdego aktu Żydom subarendowano. Św. <Sub + Arendować>

Subarendowanie, a, blm., czynność cz. **Subarendować**.

Subarktyczny *podbiegunowy*. <Sub + Arktyczny>

Subbas, u, lm. y *org. jeden z głosów fletowych pedałowych organu, wydawanych przez piszczałki kryte*. <Sub + Bas>

Subbasza, y, lm. owie *namiestnik baszy*. <Sub + Basza>

Subdelegactwo, a, lm. a *urząd, stanowisko subdelegata*: Najniższy stempel na subdelegactwa, burgrabstwa, namiestnikostwa. T. K. <Od **Subdelegat**>

Subdelegat, a, lm. ci *pełnomocnik niższego stopnia, zastępca delegata*: Z Franciszkiem Grodzkim, subdelegatem grodzkim brańskim. Nies. Oświadczył, że mi daje urząd subdelegata grodzkiego (urząd subdelegata wówczas dość ważny, gdyż do egzekucji przywoził wyroki sądowe). Wyb. <Łć. sub + delegatus>

Subdjakon, a, lm. i a. *owie I. najniższy z większych stopni kapłańskich*: Subdjakonów jest powinność djakonowi do ołtarza służyć, powinien święty ubiór, naczynia, chleb i wino do mszy św. potrzebne nagotować; biskupowi i kapłanowi wodę na ręce przy mszy św. podaje. Kuz. 2. *drugi djakon. w kościele protestanckim*. <Łć. Subdiaconus>

Subdjakon, u, lm. y, **Subdjakonstwo** *stopień, obowiązki, rola subdjakona*. <Łć. subdiaconatus>

Subdjakoński *przym. od **Subdjakon**: Stopień S. Obowiązki subdjakońskie. <Od **Subdjakon**>*

Subdjakonstwo, a, lm. a p. **Subdjakon**. <Sub + Djakonstwo>

Subdominanta, y, lm. y *ton niższy od dominanty, bezpośrednio z nią sąsiadujący*. <Sub + Dominanta>

× **Subdukcja**, i, blm. *odsunięcie, odjęcie*. <Łć. subductio>

Subdycja, i, blm. *poddaństwo*: Czemuż nie została zakazanemi owe hańbiące subdycje, to jest zapisywanie ś. w wieczne z sukcesorami poddaństwo? Smol. <Łć. subditio>

Subdywizja, i, lm. e *poddział*: Subdywizje, poddziały, poddziały działów. L. <Sub + Dywizja>

[**Subekt**, a, lm. ci] p. **Subjekt**. <Zam. Subjekt>

[**Subernik**, a, lm. cy] *złodziej*. <Zam. Sybernik>

Suberyna, y, lm. y *posp.*, p. **Syberyna**.

Suberynowy *przym. od **Suberyna**, syberynowy*: Paltot S.

† **Subet**, u, blm., † **Szubeł** *śpiączka, letarg, śpiak, sen chorobliwy, głęboki*: Sen ustawiczny i bezniermy S. z arabskiego zowią. Syk. <Tur. z Arab. subbat>

Subhasta, y, lm. y p. **Subhastacja**: Dobra już były na subhasteie. Krasz. <Łć. sub-hasta>

Subhastacja, i, lm. e, **Subhasta** [**Supastacja**, **Supasta**] *przymusowe wywłaszczenie z majątku za dług drogą licytacji z mocy wyroku sądowego*: Wioska szła pod subhastację. <Łć. subhastatio>

Subhastacyjny *przym. od **Subhastacja**: Proces S. kosztuje drogo*. Bl. Termin S.

Subhastować, uje, owa!, [**Supastować**] *sprzedawać przez subhastację*. <Łć. subhastare>

Subhastowanie, a, blm., czynność cz. **Subhastować**.

[**Subiecht**, a, lm. ci] p. **Subjekt**. <Zam. Subjekt>

[**Subiekcować**, uje, owa!] *fatygować, trudzić*. <Zam. Subjekejować, od **Subjekeja**>

[Subiekcowanie, a, blm.] czynność cz. Subiekcować.

Subindywiduum, w lp. nieod., lm. a, ów min. drobny osobnik krystaliczny, mniej lub więcej wyłamujący się ze ścian większego kryształu. <Sub + Indywiduum>

Subintabulat, u, lm. y dług zapisany hipotecznie na sumie dłużnika. <Od Subintabulować>

Subintabulować, uje, ował wpisować hipotecznie dług na sumie dłużnika. <Sub + Intabulować>

Subintabulowanie, a, blm., czynność cz. Subintabulować.

Subja, i, lm. e, Posuń, Pucka I. gór. ciężki młot dwuręczny, używany w kopalniach przy twardej robotach klinomłotowych oraz do wpędzania i zaciągania odrzwi, wiązań, kątowni w szybach i t. p. Łab. 2. kam. = a) duży młot do rozbijania kamieni. b) dłutko bardzo cienko zastrzone, do obrabiania kamienia z grubszego.

Subjektik, a, lm. i p. **Subjekt**: Gdybyśmy co rok przybierali po jednym subjektiku... Prus. <Od Subjekt>

Subjekcja, i, lm. e trud, zachód, niewygoda, krepowanie się, skrepowanie: Bez żadnej subiekcji (= nie krepując się, bez ceremonji). Nie robić sobie subiekcji. Rzecz smrodliwa w pokoju subiekcyj uczyni. Perz. Jeżeli wacpanu subiekcyj sprawuję, odsunę się dalej. L. Nie wyspałem się po wczorajszym balu, a tak co dzień i noc w tej subiekcji człowieka. L. Oficer oficerowi nie czyni subiekcji. L. <Łé. subjectio>

Subjekcjonalnie przys. od **Subjekcjonalny**.
Subjekcjonalność, i, blm., rz. od **Subjekcjonalny**.

Subjekcjonalny kłopotliwy, sprawiający subiekcje, krepujący. <Od Łé. subjectio>

× **Subjekcjonować**, uje, ował robić komu subiekcję, krepować, utrudzać, fatygować go. × S. się krepować się, sprawić sobie subiekcję, krepować się, trudzić się, fatygować się. <Od Łé. subjectio>

× **Subjekcjonowanie**, a, blm., czynność cz. **Subjekcjonować**.

× **Subjekcjonowanie się**, a się, blm., czynność cz. **Subjekcjonować się**.

Subjekt i. a, lm. ci, [Subiecht, Subekt] pomocnik ślepowy, ekspedjent 2. u, lm. y=a) a. † **Subjektum** istota myśląca; osobnik, jednostka, indywidualium, istota pojedynczo wzięta: S, człowiek używany do czego. L. b) fil. i gram. podmiot w zdaniu: Podmiot a. S. zdania (subjectum iudicii). Str. c) muz. główny temat w fudze. Zdr. **Subjektik**. <Łé. subiectus, wzgl. — um>

Subjektowość, i, blm., rz. od **Subjektowy**.

Subjektowy p. **Subiektywny**. Sł. wil. <Od Subjekt>

† **Subjektum** w lp. nieod., lm. a, ów p. **Subjekt**: Czy to tak ubogie królestwo w subiekta, że ich trzeba z świecą szukać na jakąś funkcję? Lubom. Chciałbym widzieć to osobliwe S. Pilne mieć oko, aby on nie zecheiał przez swoje subiekta sprzeciwiać się w tym intencji naszej (= przez swoje kreatury). <Łé. subiectum>

Subiektywista, y, lm. ści człowiek rządzący się subiektywizmem: Przytoczymy główne instancje, przeciwstawiające się w tej sprawie bezwzględny subiektywistom. Gaś. <Od Łé. subjectivus>

Subiektywizm, u, blm. opieranie poglądów i postępków na osobistych uczuciach i wrażeniach, zabarwienie sądu o rzeczy osobistymi uczuciami i wra-

żeniami: Przeciwno takiemu powierzchownemu subiektywizmowi występował z całą energią nie tylko Platon, lecz przed nim już Sokrates, a po nim i Arystoteles. Str. <Od Łé. subjectivus>

Subiektywnie przys. od **Subiektywny**.

Subiektywno-osobisty subiektywny z czyjegoś osobistego punktu widzenia: Wedle jego pojęć etyka rozwija tylko subiektywno-osobiste ideały. Spas. <Subiektywny + Osobisty>

Subiektywność, i, blm., rz. od **Subiektywny**, podmiotowość.

Subiektywny, × **Subjektowy** nacechowany subiektywizmem, podmiotowy: Sąd S. Wyobrażenia subiektywne. Fil.: Idealizm S., p. Idealizm. <Od Łé. subjectivus>

Subkategorja, i, lm. e dział powstały z podziału kategorii: Wexle wątpliwe na dwie subkategorje, czyli działy, rozdzielono. Korz. <Sub + Kategorja>

Subkolekta, y, lm. y sprzedaż losów loteryjnych przejęta od kolektora. <Sub + Kolekta>

Subkolektor, a, lm. owie a. rzy I. ten, co za wynagrodzenie odbiera czyje dochody, inkasent: S. dziada mojego, okradłszy go, z pieniędzmi skarbowymi uciekł. Mat. 2. ten, co sprzedaje losy loteryjne, wzięte nie z urzędu loteryjnego, ale od kolektora. <Sub + Kolektor>

Subkolektorka, i, lm. i forma ż. od **Subkolektor**.

Subkomisja, i, lm. e podkomisja. <Sub + Komisja>

Subkomitet, u, lm. y podkomitet: Obrano S., złożony z pięciu senatorów. <Sub + Komitet>

Sublacja, i, lm. e, **Sublewacja**, **Relaksacja** I. zniesienie banicji mniejszej (pozahawiającej praw politycznych tylko); zwolnienie od kary kościelnej. 2. odroczenie egzekucji wyroku banicyjnego: S. mu jest dana. Troc. <Łé. sublevatio>

Sublewacja, i, lm. e p. **Sublacja**: Po dwuletnim interdycie otrzymał od stolicy apostołskiej sublewację. Św. Trybunał dać nie ma sublewacji, gdy proces dobry uzna. Troc.

Sublicytacja, i, lm. e oddanie czego z licytacji najmniej żądającemu. <Sub + Licytacja>

Sublimacja, i, lm. e chem. dystrylacja ciała stałego, zamienienie go w parę i ochłodzenie tej pary następane, przy czym ciało stałe przyjmuje postać krystaliczną. <Od Łé. sublimare>

Sublimat, u, lm. y chem. I. × **Wznos**, × **Szacień**, × **Wzlot** produkt sublimacji wogóle. 2. chlorurek rtęci, Hg Cl₂, sublimat gryzący. <Łé. sublimatum>

Sublimatyzować się, uje się, ował się zamieniać się w sublimat. <Od Sublimat>

Sublimatyzowanie się, a się, blm., rz. od **Sublimatyzować się**.

Sublimować, uje, ował, **Przelatniać**, **Przestalać**, × **Wznosić**, × **Szacić**, × **Przeszacać** chem. za pomocą sublimacji oczyszczać ciało stałe. <Łé. sublimare>

Sublimowanie, a, blm., czynność cz. **Sublimować**.

Sublokacja, i, lm. e poddzierzawa, podnajem. <Sub + Lokacja>

Sublokator, a, lm. owie a. rzy ten, co od lokatora najmuje mieszkanie, lokator lokatora. <Sub + Lokator>

Sublokatorka, i, lm. i forma ż. od **Sublokator**: Pokoiki te wraz z usługą wynajmowała sublokatorkom, które stołowały się u niej. Prus. <Sub + Lokatorka>

Sublunarny podksiężycowy, czyli ziemski. <Sub+Lunarny>

Subministracja, i, blm., p. Subministrowanie: Może być, że z subministracji ks. kanclerza, dla zepsowania Zabelle kredytu, a przez to do odezwania go od partji dworskiej, tak go opacznie udają. Mat. <Łé. subministratio>

× **Subministrować, uje, ował dostarczyć, nastreczyć.** Mosk. Książę kanclerz, choć sam personaliter nie uczyni nam tej objecki, ale S. będzie kogo nie nie mającego. Mat. × **S. s. nastreczyć s., narzucić s., ofiarować s.:** Sam Sosnowski s. subministrował, ażeby moję pracę sobie przypisał. Mat. <Łé. subministrare>

× **Subministrowanie, a, blm., Subministracja** czynność cz. **Subministrować.**

× **Subministrowanie się, a s., blm., czynność cz. Subministrować s.**

Submisja, i, blm. I. a. [Sumisyja] poddanie s., pokora, uległość, uniżoność: Sąsiad odpowiedział z przynależną submisją. Rol. Dlaczego pan podkomorzy pierwej nie złoży submisji panu wojewodzie? Chodź. (= oświadczenia o swojej submisji). **2. oddanie przedsięwzięcia drogą zapieczętowanych ofert piśmiennych licytantowi dającym najkorzystniejsze warunki. 3. staranie s. o dostanie do sfinansowania całej pożyczki państwowej dla oddania jej dającym najkorzystniejsze warunki.** <Łé. submissio>

Submisyjnie przys. od Submisyjny: Odzywa s. od czasu S. szlachta, trapiąca wojną. Jaroeh.

Submisyjny przym. od Submisja, pełen submisji, pokorny, uległy, uniżony, potulny. <Od Submisja>

Submitel, tlu, blm., × Submytel gatunek czcionek drukarskich, mniejszych od mitlu. <Sub+Mitel>

× **Submitować się, uje s., ował s., × Sumitować s. I. poddawać s., ulegać:** Pono wszyscy muszą s. jej S. i czynić, co rozkaże. Krasz. **2. prezentować s. pokornie, kłaniać s.:** Solennie submituje s. panu wojskiemu, mówił stolnik, wchodząc. Sł. wil. Dawniej przybywający w sąsiedztwo objeżdżał i poznawał s., submitując (s.) panom braciom. Sł. wil. <Łé. submittere>

× **Submitowanie się, a s., blm., czynność cz. Submitować s.**

× **Submytel, tlu, blm., p. Submitel. Mag.** <Sub+Mitel>

× **Suboksyd, u, blm., chem. podilenenk.** <Sub+Oksyd>

Subordynacja, i, blm. I. podporządkowanie: S. znamion, cech. Nus. **2. współdział, uczestnictwo:** Wniesienie czynił na Wołodkowicza i na Morskiego o subordynację na zabicie marszałka trybunałskiego. Mat. Nie miał na piśmie dowodów o subordynację do zabicia ojea. Mat. **3. uległość, karność, posłuszeństwo, dyscyplina wobec starszych:** Zadne zgromadzenie bez subordynacji trwać nie może. L. Byłem posłuszny przez subordynację. L. <Śr. Łé. subordinatio>

× **Subordynat, a, lm. ci podwładny:** Subordynaci Sapiężyńscy nie śmieli s. już odezwali. Szaj. <Śr. Łé. subordinatus>

× **Subordynować, uje, ował I. podporządkować. 2. poddawać pod władzę, zwierzchnictwo czyje, czynić kogo posłusznym komu:** Zawisnął od niego, a. jest mu subordynowany. Sł. wil. **3. podstawić:** Skibniewski niejaki, człowiek wielkiej siły i czasem warzącą mający, był subordynowany na zwadę przeciwko bratu memu. Mat. Poznańscy postowie mieli pragnąć zerwania sejmu, subor-

dynowani na to od swego własnego wojewody. Szaj. <Śr. Łé. subordinare>

× **Subordynowanie, a, blm., czynność cz. Subordynować.**

† **Subornacja, i, blm., p. Subornowanie.** <Łé. subornatio>

† **Subornować, uje, ował poduszczać, podmawiać, namawiać, podbudzać, podjudzać, nastrajać:** Pospółstwo, zobaczywszy, czy dobrowolnie, czy subornowani, okrzykną. Chr. <Łé. subornare>

† **Subornowanie, a, blm., Subornacja** czynność cz. **Subornować.**

Subotnik, a, lm. cy członek pewnej sekty religijnej w Rosji: Szezętki tej sekty znajdują s. dotąd w gubernjach południowych i zowią s. subotnikami. Wiszn. <Ros. subótnik>

Subpetit, u, blm., Subpetyt druk. gatunek pisma (czcionek) o jeden punkt mniejszy od petitu. <Sub+Petit>

Subpetyt, u, blm, druk. p. Subpetit. <Sub+Petyt>

Subplantacja, i, lm. e podstępne działanie; podstawić komu nogi. <Łé. supplantatio>

Subprzeor, a, lm. owie podprzeor, zastępca przeora. Troc. <Sub+Przeor>

Subprzeorysza, y, lm. e podprzeorysza, zastępczyni przeoryszy. Troc. <Sub+Przeorysza>

[**Subraniec, nca, lm. ncy**] p. **Szubrawiec.** <Zam. Szubrawiec>

Subretka, i, lm. I. pokojówka sprytna, fertyczna, przebiegła: Gdyby to w Warszawie, można by do tego użyć fryzjera, korneciarki a. jakiej dystygowanej rajfurezyny; ale tu nawet subretki niemasz. L. Dziewczyna młoda, żywa, ale nie z tego gatunku wesołości, która oznacza bezczelność, że tak rzekę, skazonych subretek naszych. L. **2. teatr. aktorka grywająca rolę subretki, odznaczającej s. zwykle humorem i dowcipem pospolitym, płaskim, szceg. w sztukach francuskich:** W repertuarze polskim jedną z najlepszych ról subretki jest Justysia w komedji „Mąż i żona“ Józefa Korzeniowskiego. <Fr. soubrette>

× **Subrogacja, i, lm. e p. Subrogowanie.** <Łé. subrogatio>

× **Subrogować, uje, ował kogo = podstawić na miejsce wierzyciela, wprowadzić go w prawa wierzyciela.** <Łé. subrogare>

× **Subrogowanie, a, blm., × Subrogacja** czynność cz. **Subrogować.**

[**Subselja, ów, blp.] biura, kancelarje:** Wybór ten padł na adwokata subseljów rosieńskich. Chodź. Komisja podzieliła s. na dwa wydziały, czyli, jak wtedy zwano, S. Moracz. <Łé. subsellia>

Subskrybent, a, lm. ci ten, co s. obowiązuje podpisem do nabycia czego a. (prenumerator) zaprenumerowania czego: Założyciele obowiązani są uiścić wkłady na równi z innemi subskrybentami. Spas. <Łé. subscribens, 2. pp. -ntis>

Subskrybować, uje, ował zobowiązać s. do nabycia czego (np. akcji, udziału, dzieła): S. sumę= podpisać s., że s. ją wniesie, zadeklarować: Przeszło dziesięć razy tyle subskrybowano, ile kraj potrzebuje i chce pożytyć. <Łé. subscribere>

Subskrybowanie, a, blm., Subskrypeja czynność cz. **Subskrybować.**

Substancja, i, lm. e I. ogólna nazwa stałych postaci, materji, pierwiastków składających, tworzących ciało, masa składowa czego. 2. a. [Sukstancja] mienie, majątek, fortuna, posiadłość: Nie wielką ma substancję. Troc. Seneka, gorliwy

ubóstwa poradnik, miał pięć milionów substancji Nar. Zapisala mu całą substancją i uczynila go dziedzicem dóbr swoich. Skar. Lot pojmany był od nieprzyjaciół z substancją swoją. Skar. Zguba substancji mała i kieliszek. Jabł. Wacpan jesteś familji dawnej, ale podupadłej; ociec pana nadtracił substancji. L. Braciom swym odrezygnowawszy substancją... Nies. W lat dwa po śmierci ojca, gdy macocha moja, zabrawszy swoją substancją, wyniosła ś. ode mnie, zapoznałem ś. na Zielone Świątki... Chodź. Szukasz aspan substancji, a nie małżonki. Syn. Wielkiej substancji i zacnego urodzenia ludzie. Mat. 3. anat. = **Istota**: † S. skórkowa, p. Korowy. 4. fil. **istota** [rzeczy i zjawisk, która pozostaje niezmienna i zjawia ś. w mniej lub więcej przemijających własnościach rzeczy lub zjawisk, których jest źródłem i postawą: U podstawy wszech zjawisk tkwi ich istota, zwana substancją. 5. fiz.: S. jednorodna, p. Jednorodny. Zdr. Substancyjka. <Łé. substantia >

Substancjalizować, uje, ował robić substancją, substancjonalnym: Upaść muszą i takie zarzuty, jakobym ja substancjalizował osobnika lub układ nerwowy. Mahr. <Od Łé. substantialis >

Substancjalizowanie, a, bfm., czynność cz. Substancjalizować.

Substancjalność, i, bfm., rz. od Substancjalny: Spinoza odrzucił S. ducha i materji. Kozłow. <Od Substancjalny >

Substancjalny przym. od Substancja. <Od Łé. substantialis >

Substancjonalny treściwy, pożywny: Ciała, w których nie substancjonalnego nie znam, nie są i nie mogą być substancjami. Diod. <Od Substancja >

Substancyjka, i, lm. i p. Substancjoja: Według potrzeby substancyjkę mając, na niezym nie schodzi. Koch. W. <Od Substancja >

Subskrypcja, i, lm. e p. Subskrybowanie: Ofiara dobrowolna, czyli S., na potrzeby wojska. T. K. <Łé. subscriptio >

Subskrypcyjny przym. od Subskrypcja: Lista subskrypcyjna. <Od Subskrypcja >

Subskryptum, w lp. nieod., a, ów dopisek, zdanie w odsyłaczu. <Łé. subscriptum >

[Substelnny] p. Substelnny: Tyś mówiła, żeś substelna, a tyś kieby krowa cielna. Trzewiczek S. Buziacek S., jak wilco sobaka. <Zam. Substelnny >

Substrakcja, i, lm. e l. p. Substrukcja: Krypty nowowznoszącym ś. kościołom niejako za kamień węgielny i substrakcję służyły. Śl. wil. 2. p. Substrakcja. <Łé. sub(s)tractio >

Substrat, u, lm. y l. podścielisko, podłoże, podkład, warstwa gruntu znajdująca ś. pod warstwą wierzchnią. 2. materja organiczna, na której zasiewają ś. grzybki a. bakterje. <Łé. substratus >

Substrukcja, i, lm. e, X Substrakcja podkład, podłoże, warstwa gruntu znajdująca ś. pod czym; podstawa budowli, dolna budowla: Kościoły podziemne służyły za substrukcję nowym kościołom. Pol. Niepodobna mi rozszerzać ś. nad arcy-ciekawemi substrukcjami świątyni. Weys. <Łé. substructio >

Substytucja, i, lm. e l. podstawienie, wyznaczenie na zastępstwo, na wyręczenie. 2. fil. podstawienie równoważników: Sprowadzenie sądu do równania oraz oparcie wniosku na substytucji, czyli podstawianiu równoważników, nie odpowiada rzeczystwej różnitości ani sądów, ani

wniośków. Str. 3. gram. **podstawienie innego dźwięku na miejsce pierwotnego.** <Łé. substitutio >

Substytucyjny przym. od Substytucja. <Od Substytucja >

X Substytuować, uje, ował zastępować miejsce innego, zastępować kogo, co; **podstawiać kogo na miejsce czyje:** Substytuował mi wprawdzie pan podczaszy nieboszczyk pana Załęskiego w tej kuratorji. Kaczk. <Łé. substituere >

X Substytuowanie, a, bfm. czynność cz. Substytuować.

Substytut l. a, lm. owie osoba podstawiona zamiast kogo innego, zastępca, wyręczyciel. 2. u, lm. y rzecz w miejsce czego podstawiona, np. głoska podstawiona w miejsce głoski pierwiastkowej lub tematowej (Mał.). <Łé. substitutus >

X Subsumować, uje, ował podporządkowywać szczegóły pod prawo ogólne. <Sr. Łé. subsumere >

X Subsumowanie, a, bfm., czynność cz. Subsumować.

X Subsydjalny, X Subsydjarny pomocniczy, odwodowy: Wznowienie pomocniczego (subsydjalnego) przymierza. Rol. <Łé. subsidialis >

X Subsydjarny p. Subsydjalny: Prawo rodzime... uważane było za subsydjarne prawo. Proch. <Łé. subsidiarius >

Subsydować, uje, ował wspierać, wspomagać pieniądze, zasilac pieniędzmi. <Łé. subsidiari >

Subsydowanie, a, bfm., czynność cz. Subsydjować.

Subsydjum, w lp. nieod, lm. a, ów zasiłek pieniężny, wsparcie, pomoc pieniężna, zapomoga. <Łé. subsidium >

X Subsystemcja, i, bfm. wyżywienie, środki do życia, utrzymanie, kawałek chleba. <Łé. subsistentia >

† Subtelniczek, czka, lm. czkowie, † Subtelniś delikacik, delikatniś, papinkarz, cacanek, pieszczoch: Akwilo pokurezył subtelniczki one, adziamskie owe ciała powarzył. Birk. <Od Subtelny >

Subtelnie, X Subtelno przys. od Subtelny: Ś. szyje, przedzie. Troc. Proszek S. starty. Troc. S. odpowiedział. Troc. Widząc waapania czyniącą ś. być subtelną, starałem ś. z nią ś. postępować. L. (pieszczenie. L.)

Subtelnieć, eje, ał stawać ś. subtelnym, cieżceć, delikatnieć: Skorupa od jaja coraz cienieje i subtelnieje dla ustawicznego nasiedzenia ptaka; jako też cieżceje jaje, gdyby w oocie leżało do dziewiątego dnia. Sak. <Od Subtelny >

Subtelnienie, a, bfm., czynność cz. Subtelnieć.

† Subtelniś, a, lm. owie p. Subtelniczek: Argumentulak, subtelnie dowodzący, w dowodach szperacz, S. L. <Od Subtelny >

Subtelniuchno przys. od Subtelniuchny; **† Subtelniuczko, Subtelniusienko, Subtelniuteńko, Subtelniutko.**

Subtelniuchny, † Subtelniuczki, Subtelniusienki Subtelniuteńki, Subtelniutki nadzwyczaj subtelny miluchny przez swoją subtelność: Przędła subtelniuchne nici. Skar. <Od Subtelny >

† Subtelniuczki p. Subtelniuchny: Subtelniuczka skóra. Tw. <Od Subtelny >

† Subtelniuczko p. Subtelniuchno.

Subtelniusienki p. Subtelniuchny. <Od Subtelny >

Subtelniusienko p. Subtelniuchno.

Subtelniuteńki p. Subtelniuchny. <Od Subtelniutki >

Subtelniuteńko p. Subtelniuchno.

Subtelniutki p. **Subtelniuchny**. <Od Subtelny>
Subtelniutko p. **Subtelniuchno**.

× **Subtelno** p. **Subtelnie**. L. S. co czynić. Troc.

× **Subtelnomowny** *wyrażający ś. subtelnie*. Bobr.

Subtelnostka, i, lm. i *drobnostka subtelna, drobiazg, szczegóół zbyt subtelny*: Subtelnostki, subtylizacje, przesrubowane argumenta. L. Wymyślnemi subtelnostkami jasne zbijał jego dowody. L. Subtelnostkami swemi mię pod sieć wprawił. Troc. Subtelnostkami ś. w czym bawię. Troc. <Od Subtelność>

Subtelność, i l. blm., rz. od **Subtelny**: Ledwie nie puknie od wielkiej subtelności. Pot. Przyszędł Zbawiciel zamkniętymi dzwiami, Swą subtelnością one przeniknąwszy. Odim. Damy europejskie sądzą, że S. najwyborniejszym jest ich urody wydoskonaleniem, w prasę tedy ciała swe biorą. L. (= *smułość*). S. rozumu ludzkiego. Kłok. (= *bystrość*). S. dowcipu. Boh. (= *ostrość, bystrość*). S., troska, robota niepożyteczna; sztuka wielka, mały pożytek. Kn. (= *przesadna, wyrafinowana dokładność*). Nic nie jest przeciwniejszego mądrości, jak wielka S.; ona we wszystkich rzeczach przeciwi ś. prawdzie. Gór. 2. lm. i *rzecz subtelna, szczegóół subtelny*: Subtelności scholastyczne. <Od Subtelny>

Subtelny, [Substelnny], † **Subtylny**, † **Subtilny** i. *drobny, delikaty, cieniutki, misterny, nikły, nieuchwytny, wątki*: Rąk swych roboty i subtelne tkania za upominki oddają. Groch. Nie rozumie tu tych rzemiosł jedwabnych a subtelnych, ale rozumie oractwo. Glicz. (sztucznych, kunsztownych. L.). Nitka subtelna. Troc. Powietrze jest bardzo subtelne. Troc. Rzeczy subtelne niemoene. Fred. M. Subtelna komplekja ciała jego. Wuj. Była Susanna subtelna i pięknego wejźżenia. Wuj. (= *wy-smułka, smagła, elegancka*). Widząc waepanią czyniącą ś. być subtelną, starałem ś. z nią subtelnie postępować. L. Subtelne wykończenie (= *drobiazgowo dokładnie*). Subtelne koronniki. 2. *ostry, bystry, wyrafinowany, wrzenikliwy, wydeltkacony*: S. rozum, dowcip. L. Rozum, rozsądek S. Troc. Doktor to S. Troc. Wzrok ma S. Troc. S. a delikaty ma rozum. L. Ludziom subtelnego dowcipu, wielkiego rozsądku urzędy mają być dane. Petr. 2. anat.: † *Błonka subtelna*, p. **Okostna**. <Łé. subtilis>

† **Subtylny** p. **Subtelny**. Słown. <Łé. subtilis>

× **Subtrahować**, uje, ował *odjąć, odciągnąć*. <Łé. subtrahere>

× **Subtrahowanie**, a, blm., czynność cz. **Subtrahować**.

× **Subtrakoja**, i, lm. e, † **Substrakcja** *odejmowanie, odciąganie; odtrącanie, ujmowanie*. <Łé. subtractio>

Subtylizacja, i, lm. e p. **Subtylizowanie**: Książkę, nie list, trzeba by napisać, żeby wyluszczyć wszystkie subtylizacje, które nas do tej konkluzji doprowadziły. St. Aug. (= *subtelne rozumowanie, subtelności*).

Subtylizować, uje, ował i. × S. *robić subtelnym, wydeltkacąc*: Ziele to grubość złych wilgoci drobi i subtylizuje. Urzęd. 2. *zbyt subtelnie analizować, przesadzać w dokładności rozumowania, brać rzeczy zbyt drobnostkowo*. L. <Od Łé. subtilis>

Subtylizowanie, a, blm., czynność cz. **Subtylizować**.

† **Subtylnie** przys. od **Subtylny**, *subtelnie*: Pat. † **Subtylny** p. **Subtelny**: Składność płci panieńskiej jest bardzo subtylna. And. z Kobył. <Łé. subtilis>

Suburra, y, lm. y *zaulek*: Dwaj obywatele nocą wracający z suburry podmiejskiej, spostrzegli zagasłe ognisko. Kasz. <Łé. suburra>

Subtrakwista, y, lm. **ści** *członek sekty religijnej, której uczestnicy przyjmują Komunię św. pod dwiema postaciami, utrakwista*. <Sub + Utrakwista>

Subwencja, i, lm. e *zasiłek pieniężny, pomoc pieniężna, szczególnie udzielana z fundusów publicznych przez państwo instytucjom społecznym*: S. dla kolei żelaznych. <Łé. subventio>

Subwencjonarzusz, a, lm. e ten, co *udziela subwencji*: W gronie subwencjonarzuszów Słowa był Żyd dobrej woli. <Od Subwencja>

Subwencjonować, uje, ował *udzielać subwencji, zasilać pieniądze*: Anglikanie mają swe subwencjonowane z zapisów i dziesięcin szkoły parafjalne. Nagan. Zarówno miasto, jak rząd subwencjonują te stowarzyszenia. <Od Subwencja>

Subwencjonowanie, a, blm., czynność cz. **Subwencjonować**: Z urzędu swego musiał on czynić nad subwencjonowaniem pism perjurycznych z funduszu tajnego. Memorjał o potrzebie subwencjonowania ze skarbu państwa zawodowych szkół rękodzielniczych.

[**Sucenie**, a, blm., czynność cz. **Sucić** i **Sucyc**.

Sucha, ej, lm. e l. × S. p. **Suchy**: S., sucha gra. Troc. Dać komu suchą. Troc (= *dać komu mała*). 2. [S.] *szturchaniec*. <Od Suchy>

Suchaczek, czka, lm. **czki** i. bot., p. **Jelonek**. 2. zool. *jelonek, jeleniatko*. <p. Suhak>

[**Suchaj**, a, lm. e] p. **Szuchaj**.

[**Suchandrys**, a, lm. y] *człowiek wychudły*. <Suchy + Andrus>

Suchar, a a. u, lm. y i. *kawał chleba ususzony*: Na bardzo długie chowanie bochenki ś. przez połowę wplask przeryniają i w piecu wysuszają, i to ś. zowie sucharem. Kłuk. Sucharu w tajsterkę włożywszy, wybrała ś. w drogę. Tw. Suchary żołnierskie, okrętowe. Jadł mało i prosto: ażeby żołnierze cierpliwości nauczył, S. często bierze. Jabł. 2. [S., **Suchárz**, **Suhárz**, **Suchároyk**] *suche drzewo na polu stojące, drzewo uschłe*. 3. Suchary, prow. *susz w lesie*: Suchary, gałęzie i inne odlatki znajdujące ś. w lesie na ziemi. 4. min. Suchary = *ciężkie skorupienia, które tworzy kalamit promienisto-blaszkowy, w drobne kryształki ścięty, na galmanie białym zbitym i na wapnie*. <Od Suchy>

[**Suchárcyk**, a, lm. i] p. **Suchar**. <Od Sucharek>

Sucharek, rka, lm. rki i. *krajanika z ciasta drożdżowego suszona*: S. zwyczajny, polewany. Sucharki karlsbadzkie = *robione z małych okrągłych bułeczek z dodaniem cynamonu*. 2. *człowiek suchy, zasuszony, wiórek, szczupak*: Nie spodziewałem ś. nigdy znaleźć takiego sucharka, jak ty. Krasz. 3. i zdr. [**Sucharyszek**] *ryb. kij z żelazną okraczką na końcu, służący do rozprowadzenia chochli pod lodem*. <Od Suchar>

Sucharkowy przym. od **Sucharek**. <Od Sucharek>

Sucharowy przym. od **Suchar**. <Od Suchar> [**Sucharyszek**, szka, lm. szki] p. **Sucharek**. <Od Suchar>

[**Sucharz**, a, lm. e] p. **Suchar**: Oto uczepliła ś. (sikorka czubatka) jakiegoś sucharza, kuje dziobkiem, szarpie gąsienicę. Matl. Nazbieraj wartko sucharzy, będzie ogień. Sienk. <Od Suchy>

Suchawo przys. od **Suchawy**. L.

Suchawość, i, blm., rz. od **Suchawy**: S., mier-na suchość. L. <Od Suchawy>

Suchawy, [Suchowaty] *niezupełnie suchy, trochę suchy*: U traw korzenie pospolicie są suchawe, *filamentosae*. L. Jedna z bulwek jest suchawa i pomarszczona. Rost. <p. Suchy>

Suche, ego, lm. e ryb., p. **Suchy**.

Suchedni, i, blp. I. *trzydniowy post kwartalny*; przen. *kwartał*: Najpierwsze S. trafiają s. w roku w pierwszym tygodniu w post. Sz. Kalikst papież rok rozdzielił na cztery części, co zowią S. Biel. M. (p. Suchy). 2. *kwartalny termin opłaty, zapłaty*. Rej. 3. a. **Suchedniowe zapłata, zasługi** (=pensja) *kwartalne*: O wikcie, o odzieży, o suchedniach i o innych nagrodach, które s. dają służącym. L. Dobry nauczyciel godzien jest dobrych suchedni. Glicz. <Suche + Dni>

× **Suchedniarz**, a, lm. e *rzemieślnik, robiący na swoją rękę, lecz niespłacony jeszcze na majstra, który obowiązany był co kwartał płać do lady jeden złoty w czasie Suchych dni*. <Od Suchedni>

Suchedniowe, ego, blm., rz., p. **Suchedni**: Zboża na S. służącym. Ustrz. Wkładki (w cechach) nie były większe od tak zwanego suchedniowego, które dawniej do kasy czeladnej gospody płacił. Bał. (=składki kwartalnej). <Od Suchedni>

Suchedniowski: Sól suchedniowska, p. **Suchedniowy**. <Od Suchedni>

Suchedniowy, × **Suchodniowy** *tyczący s. Suchych dni*: Post S. W jesieni, po suchedniowym czasie. Haur. Owoce te po suchedniowych dniach ku św. Michałowi zrywać. Haur. Suchedniowe raty. Vol. Można by je (posiedzenia spirytystyczne) podzielić na mięsopustne i suchedniowe. Kor. Sól suchedniowa a. suchedniowska = sól, którą żupy obowiązane były wydawać szlachcie polskiej po cenie niższej kosztu w każde Suchedni: O soli suchedniowej bałwaniastej województwom krakowskiemu, sandomierskiemu i inszym. Vol. Prawo szlacheckie do soli, zwanej suchedniową, z utraconemi żupami zginęło. Skrzet. Przen.: Przymuszała żywe swe oczy do jakiegoś suchedniowego spojżenia. Dzierz. (=smutnego). <Od Suchedni>

[**Suchelek**, lka, lm. lki] p. **Żuchel**. <Zam. Zuchelek>

Suchelitka, i, lm. i bot. (chardinia) roś. <Now. J. Wagi>

† **Suchem** przys. od **Suchy**: S. jest dziś na dworze. Gdzie on powie: S., tam po uszy ulgniesz; godzien wiary. Rys. Potrzeba wszystkę czterdziętnięć pościć, S. jedząc. Pim. (=susząc). Wody arka Pańska wspaniała Jordanowe i rozkazała tak długo czekać, ażebym najmniejszy człowiek z Izraela S. przeszedł. Birk. (=suchą nogą). Rzekę S. przeszedł. Troc. S. to schowaj. Troc (=w suche miejsce). Nie tak do pokoju S. przyjsię i lek-

ko: trzeba krwi utoczyć. Tw. Mówią o białych głowach stropionych: i ta go nieboga S. nie zje (nie bez łez, nie bez płaczu); toż też mógłbyś rzec, chcąc dać znać, iż jest wielką pijanicą. Gór. (nie bez napitku, trunku). Płótno przepiókawszy, magluj wilgotne naprzód, potem, wysuszywszy, wymagluj na S. Przędz. Gdy s. tęgie ciała biorą do destylowania, to nazywa s. destylowaniem na S. Krum. Ugotować co na S. = na gęsto, nie na zupę, na jarzynę. Kartofle, kasza na S. Przen.: Co dzień wołamy: i zrana na S., i w wieczór winkiem podraczeni mile. Książ. (=naczecz, o suchym garśle). Na S. kogo przyjąć = bez poczęstunku. [Tańczy na S.] = bez muzyki. Przen.: Wyjsię, ujsię na S., puścić kogo na S. i t. p. = bezkarnie, cało, płazem: Chwałaż Bogu, cośmy na S. wyszli. L. (=że nam s. upiekło; szczęśliwie). Nie potrafisz, żebyś stąd na S. poszedł. Boh. Zje mi djabła, jeżeli puszcze go na S. Wyb. Wacpana na S. nie puszcze. Wyb. Puszcza ją tych na S., bez najmniejszego naruszenia, przeciwko którym największą złość mieli. Pileh. Nie wyjdzie mu na S. sztuka, którą mnie zażył. L. I na suchoż to jemu ujdzie! Boh. Nie zwieź mu s. to tak S., skarze to Bóg, weźmie swą zapłatę. Macz. Na S. mu s. to przepieczę. Chr. Ma sięż mu to przepelnąć na S.? Pileh. Występkę te bez kary na S. mu nie poszty. Pileh. Nie suchoć s. odrze. Li. Nie udrze s. to Skanderbegowi S. Baz. I samemu Achitopelowi S. s. tylko za tę jego pochlebną radę nie odarło, bo s. i sam rękoma swojemi obiesił. Wer. Czemuż pani tak, jak insze, na S. nie odrwiwasz uszczyn? L. Na S. nie wyszedł. Oss. S. uszedł. Troc. Przen.: Wiemy, że w skarbcu było S., a bez pieniędzy wojny niema. Krasz. (=próżno, pusto; por.: suchoty kieszeniowe). Przen.: Odezwąć s., odpowiedzieć S. = zimno, chłodno, obojętnie. S. mu odpowiedział. Troc. Przyjąć kogo S. = sztywno. Odpowiedział S. = oschle, oziębło. <Od Suchy>

[**Suchłeta**, y, lm. y] rub. *człowiek suchy, szczupły, suchotnik, szczupak, chuchrak*. <Od Suchy>

Suchlin, u, lm. y (helipterum) roś. <Now. J. Wagi>

[**Suchmiał**, u, lm. y] *drzewo suche*. <Suchy + Miał>

[**Suchmieł**, a, lm. e] *człowiek suchy = chudy*. <Od Suchmiał>

Sucho przys. od **Suchy**: S. jest dziś na dworze. Gdzie on powie: S., tam po uszy ulgniesz; godzien wiary. Rys. Potrzeba wszystkę czterdziętnięć pościć, S. jedząc. Pim. (=susząc). Wody arka Pańska wspaniała Jordanowe i rozkazała tak długo czekać, ażebym najmniejszy człowiek z Izraela S. przeszedł. Birk. (=suchą nogą). Rzekę S. przeszedł. Troc. S. to schowaj. Troc (=w suche miejsce). Nie tak do pokoju S. przyjsię i lek-

ko: trzeba krwi utoczyć. Tw. Mówią o białych głowach stropionych: i ta go nieboga S. nie zje (nie bez łez, nie bez płaczu); toż też mógłbyś rzec, chcąc dać znać, iż jest wielką pijanicą. Gór. (nie bez napitku, trunku). Płótno przepiókawszy, magluj wilgotne naprzód, potem, wysuszywszy, wymagluj na S. Przędz. Gdy s. tęgie ciała biorą do destylowania, to nazywa s. destylowaniem na S. Krum. Ugotować co na S. = na gęsto, nie na zupę, na jarzynę. Kartofle, kasza na S. Przen.: Co dzień wołamy: i zrana na S., i w wieczór winkiem podraczeni mile. Książ. (=naczecz, o suchym garśle). Na S. kogo przyjąć = bez poczęstunku. [Tańczy na S.] = bez muzyki. Przen.: Wyjsię, ujsię na S., puścić kogo na S. i t. p. = bezkarnie, cało, płazem: Chwałaż Bogu, cośmy na S. wyszli. L. (=że nam s. upiekło; szczęśliwie). Nie potrafisz, żebyś stąd na S. poszedł. Boh. Zje mi djabła, jeżeli puszcze go na S. Wyb. Wacpana na S. nie puszcze. Wyb. Puszcza ją tych na S., bez najmniejszego naruszenia, przeciwko którym największą złość mieli. Pileh. Nie wyjdzie mu na S. sztuka, którą mnie zażył. L. I na suchoż to jemu ujdzie! Boh. Nie zwieź mu s. to tak S., skarze to Bóg, weźmie swą zapłatę. Macz. Na S. mu s. to przepieczę. Chr. Ma sięż mu to przepelnąć na S.? Pileh. Występkę te bez kary na S. mu nie poszty. Pileh. Nie suchoć s. odrze. Li. Nie udrze s. to Skanderbegowi S. Baz. I samemu Achitopelowi S. s. tylko za tę jego pochlebną radę nie odarło, bo s. i sam rękoma swojemi obiesił. Wer. Czemuż pani tak, jak insze, na S. nie odrwiwasz uszczyn? L. Na S. nie wyszedł. Oss. S. uszedł. Troc. Przen.: Wiemy, że w skarbcu było S., a bez pieniędzy wojny niema. Krasz. (=próżno, pusto; por.: suchoty kieszeniowe). Przen.: Odezwąć s., odpowiedzieć S. = zimno, chłodno, obojętnie. S. mu odpowiedział. Troc. Przyjąć kogo S. = sztywno. Odpowiedział S. = oschle, oziębło. <Od Suchy>

† **Sucho**, a, lm. a, [**Sucho**] *susza, posucha, suchość*: Znowu Eljaszowe wracają s. sucha. Pot. Izraelczyki po suchu śródkiem morza przechodzili. Bud. Nie przeszkodzą mu sucha, nie przeszkodzą mrozy. Pot. Kiedy chcieli, czynili S., a kiedy chcieli, czynili deszcz prorocy. Rej. Za sucha z zwożeniem zboża pośpieszyć trzeba. Haur. Podczas sucha. Troc. [Ozy s. sucha, mokra boisz? Czy sucha wyglądasz?]. Wytrzeć co do sucha. <Od *Such = Suchy>

† **Suchobolność**, i, blm., p. **Dna**. <Od Suchobolny>

† **Suchobolny** lek. *tyczący s. zapalenia stawów, denny, dna wy, artretyczny (arthritis)*: Głowy ból pochodzi z ostrości płynnych suchobolnych. Perz. Wewnętrzne przyezyny chorób są z suchobolnej materji. Perz. <Od Suchy-ból>

Suchobory, ów, blp. *sekta religijna w Rosji, unikająca napojów odurzających, nie paląca tytoniu i nie zabijająca zwierząt*.

[**Suchobzdra**, y, lm. y] *suchotnik, suchotnica*. <Od Suchy + *Bzdra>

× **Suchodniowy** p. **Suchedniowy**. Troc. <Od Suchedni>

Suchodrzew, u, lm. y bot. p. **Wiciokrzew**. <Suchy + Drzewo>

Suchodrzewka, i, lm. i bot. p. **Wiciokrzew**. <Suchy + Drzewko>

Suchodrzewkowy bot., przym. od **Suchodrzewka**, *wiciokrzewowy*. <Od Suchodrzewka>

Suchokwiat, u, lm. y bot. f. p. **Radostka**. 2. p. **Nieśmiertelnik**. <Suchy + Kwiat>

Suchomelszczyzna, y, lm. y czynsz z wiatraków a. młynów konnych i żaren: Arendy, stawszczyzna, suchomelszczyzna. <Ukr. suchomélszczyna, od Suchy + Mielę>

[**Suchomo**] na *sucho*: S. chleb jeść. <Od Such(y)>

× **Suchomokry** częścią suchy, częścią mokry, *przypadzisty*: „Roku suchomokrego na końcu miesiąca, gdy ząb zęba nie doszedł z wielkiego gorąca. Dzw.“ <Suchy + Mokry>

× **Suchooki** mający oko suche; *twardy do płaczu, nielatwo rozczulający* ś.: S., nieplacziwy. Bobr. S., twardy do płaczu. Kn., Troc. <Suchy + Oko>

[**Suchopostoje**, ów, blp.] *uschle drzewa stojące w lesie*. <Suchy + Postój>

[**Suchoputny**] *ładowy*: I suchoputna droga ta ponad je. Kon. <Ukr. suchoputnyj>

Suchoreź, y, lm. e l. drzewo uschłe, na pniu stojące, suszka. Sł. wil. 2. *gałąź sucha u drzewa*: Pojechać na suchoreże. L. <Suchy + ?>

× **Suchorlawiec**, eje, ał *stawać* ś. *suchorlawym, schnąć, niszczyć, opadać z ciała, chudnąć, wędznąć*: Od takiej karmi psi parszywieją i suchorlawieją. Ostror. <Od Suchorlawy>

× **Suchorlawienie**, a, bfm., czynność cz. **Suchorlawiec**.

× **Suchorlawość**, i, bfm., rz. od **Suchorlawy**. L.

× **Suchorlawy**, × **Sucherlawy** *wyschły, wychudły, wynędzniały, chuderlawy*. Troc. Świszcze ku końcowi zimy nader są chude i suchorlawe. L. Klaczą by była ciała nie suchorlawego, ale mięsistego. Dor. Pies S. Ostror. Suchorlawe owce. Wolsz. <= Sucherlawy, zap. pod wpływem Ukr.>

[**Suchorybiec**, bea, lm. bea] p. **Uklej**. <Suchy + Ryba>

[**Suchorz**, a, lm. e] *człowiek suchy a wiele jedzący*. <= Sucharz>

Suchorzyna, y, lm. y bot. nazwa *topoli sokory* (populus nigra). <Od *Suchor, od Suchy>

Suchosolony garb. *solony na sucho*: Skóra suchosolona. <Sucho + Solony>

[**Suchostoj**, a, lm. e] *drzewo suche*. <Sucho + Stać>

Suchoszelestny *wydający szelest suchy*: Ogromne drzewa o warkoczach do ziemi, szumiące, suchoszelestne kofysały ś. wokół. Zer. <Sucho + Szelestny>

Suchosć, i, bfm., rz. od **Suchy**; *susza, posucha*: S. w gardle (= *zasychanie w gardle*). Jeleń narzeka, iż go S. nóg szpeci. Tremb. S. jest wielka, a dżdża pola potrzebują. Star. Skarżyli ś. na zbytnią S., bo do tego dnia dżdżu z nieba nie mieli, a role od upalenia spustoszone były. Birk. <Od Suchy>

× **Suchota**, y, lm. y p. **Suchoty**: Suchotę mieć. Troc. Szkatuła na suchotę stęka. Troc. <Od Suchy>

× **Suchotniarka**, i, lm. i forma ż. od **Suchotniarz**. Mag.

× **Suchotniarz**, a, lm. e ten, co *pokryjomu bez opłaty podatku bydło bije i mięso roznosi*. Mag.

Suchotnica, y, lm. e forma ż. od **Suchotnik** (phthisica): Białe upływy bardziej u suchotnic zaczynają ciec. Perz. <Od Suchotnik>

Suchotniczy przym. od **Suchotnik**; × **Suchotny**, × **Suchotowy** (phthisicus); *dotknięty suchotami*: S. powroźnik. Kon. Niejeden kaszlem suchotniczym stękanie. Mick. Wypieki suchotnicze

na twarzy. Przen.: *marny, słaby, ledwie żywy*: Żywot S.

Suchotnik, a l. lm. cy lek. *męzczyzna dotknięty suchotami, zwłaszcza gruźlicą płuc* (phthisicus): Szkoły dzisiejsze wypuszczają nędzny pomiot ślepców i suchotników, odętych wiedzą. 2. lm. i bot. p. **Radostka**. <Od Suchoty>

× **Suchotny** p. **Suchotniczy**: [Kaszel S.]. <Od Suchota>

Suchotorebkowy okul.: *Zaęma suchotorebkowa* (cataracta aridosiliquata). <Suchy + Torebkowy>

× **Suchotowy** p. **Suchotniczy**: Kaszel S. a. suchot początki ukazujący. Krup. <Od Suchota>

Suchotruija, i, lm. e bot. (psychotria) *rośl. z rodziny marzanowatych*. <Now. J. Wagi>

Suchoty, ot, blp., × **Suchota** l. *każda choroba wyniszczająca, pociągająca za sobą wzięcie ciała, schudnięcie* (phthisis s. tabes), zwłaszcza gruźlica (tuberculosis s. phymatosis). S. krezkowe = *gruźlica krezek* (phthisis mesariica). S. nagie a. galopujące = *suchoty o przebiegu rychło do grobu wiodącym* (phthisis florida). × S. miodowe = *moczówka cukrowa, cukrzyca* (diabetes mellitus). S. płuene (tuberculosis pulmonum, phthisis pulmonum). S. mieć, cierpieć, czynić. Troc. Suchotom podległy. Troc. S., kiedy kto płuca ma owrzdziiałe i ustawicznie pluje. Syk. S. często pochodzą z zastarzałych kata-rów. Haur. S. rdzenia pacierzowego = *wład rdzenia* (tabes dorsalis). S. wątrobnie = *zapalenie ropne wątroby* (phthisis hepatica). S., choroba, wędnienie ciała, z ciała opadnienie, ciała wyschnienie. Krup. Zart.: Ma S. młynarskie, [chlebowe] = *jest otyły*. Szkatuła na S. stęka. Pot. (dno ś. przedziela. L.; *puszki w kieszeni*). S. kieszeniowe. 2. Nakształt dwóch brodawek na spodniej szczęce końskiej pod językiem zwykła niejaka ostrość narastać, co to rostrucharze suchotami nazywają. 3. × **Suchoty** = *suszenie, post o chlebie i wodzie*: Zadają nam, jakbyśmy w suchotach, w kropidlach, a nie w Bogu nadzieję naszą pokładali. Wuj. U was płatniejsza kapica, gromnica, bylica, odpusty, S., kadziłdo, kropidło, niżli szczere słowo Pańskie. Rej. Był ten po-bożny zwyczaj u starożytnych chrześcijan, iż wszystkie piątki suchotami odprawowali. Pim. Suchotami w te dni powinni pościć. Pim. 24 stycznia Marynia suchotami pościła. Wilk. Nie tylko dawni, ale i obecni, kto obchodzi dzień jaki suchotami a. suszy, to znaczy, że nie je nie gotowanego; skrupulatnie obchodzący S. nawet herbaty nie pija, ponieważ woda na nią musi być gotowana; mniej skrupulatni nie jedzą tylko stawy gotowanej. [Suchotami być] = *suszyć*. Przen.: Trzemasz chatę przed gościem obwarował płoty, czy piątek, czy niedzielę, na stole S. Nar. (= *puszki*). Po jednym dostatnim obiedzie często na kilkanaście dni suchot bywa. Troc. (= *glodu, niedostatku*). <Od Suchy>

[**Suchowato**] przys. od **Suchowaty**, *suchawo*.

[**Suchowaty**] p. **Suchawy**, <Od Suchy>

[**Suchowiejka**, i, lm. i] p. **Radostka**. <Od Suchy + Wiać>

[**Suchowierzch**, u, lm. y, **Suchowierzchy**] *gatunek ziela; rośl.: głowietki*. <Suchy + Wierzch>

× **Suchowietrzyca**, y, lm. e *posucha, suche powietrze*: Na lekkich gruntach, jeżeli jest obawa długich suchowietrzyce, dobrze, gdy ś. nasiona powalczą. Kluk. <Suchy + Wiatr>

[**Suchowija**, i, lm. e] *droga grudowata, w ziemie aż do kurzu starta, kiedy brak śniegu*. <Ukr.>

† **Suchowodny ziemnowodny**: Bóbr S. Biel. <Suchy + Wodny>

Suchozgnily, gorz. *zepsuty przez suchą zgniliznę, zbutwiały*. <Suchy + Zgnily>

† **Suchożylny p. Suchożyły**: Maść suchożylna. Perz. (unguentum nerveum) (= maść nerwowa). <Od Suchożyła>

† **Suchożyła, y**, lm. y anat. *sucha żyła, nerw a. ścięgno*: Suchożyły, *nervi*. Hube. <=Sucha żyła>

Suchożyły, † Suchożylny *tyczący ś. suchych żył*: Był to chłop czarniawy, S. i silnej budowy. Kon. <Od Sucha żyła>

Suchrza, y, lm. e bot. (zwingera) *roś.* <Now. J. Wagi>

† **Suchuczki p. Suchutki**. L. <Od Suchy>

† **Suchuczko p. Suchutko**: Morze napoły mocą swą rozsądził, przez nie S. swoje przeprowadził. Ryb.

Suchuteneczki p. Suchutki. <Zam. Suchuteniecki>

Suchuteneczko p. Suchutko.

Suchuteniecki p. Suchutki. <Od Suchuteńki>

Suchutenieczko p. Suchutko.

Suchuteńki p. Suchutki. <Od Suchutki>

Suchuteńko p. Suchutko.

Suchutki, † Suchuczki, Suchuteńki, Suchuteniecki, Suchutenieczki *miłutki przez swoją suchość; zupełnie suchy*. <Od Suchy>

Suchutko przys. od **Suchutki, † Suchuczko, Suchuteńko, Suchutenieczko, Suchutenieczko**.

Suchy l. *nie mokry, nie wilgotny, nie przesycony wilgocią*: W czasie suchego powietrza, czyli posuch, panują gorączki. Perz. Eurus S. Mor. S. marzec, mokry maj, będzie żyto jako gaj. Kn. (= *nie dżdżysty*). Sucha pogoda. Troc. Niesuche lato obficie wód dostarczało. And. Przen.: Suchej nitki na kim nie zostawić = *obgadać, oczernić go w najgorszy sposób*. Rola sucha. Troc. Mam grunta dobrze uprawne, łąki nie suche. L. (bujne. L.). Rzecz daremna z suchej studni brać wodę. Min. Św. Hijacynt po Wiśle suchemi nogami chodził. Birk. (= *nie zamoczywszy nóg*). Przen.: Suchą uszedł nogą. Troc. (= *na sucho, bezkarnie*). Żart.: Szalbierz, który po suchych miejscach pływał, po wodzie suchą nogą deptał. L. (niepodobne rzeczy udawał. L.). Na niego nie mógł wejrzeć okiem suchym. Groch. (= *bez łez, nie łzawym, obojętnie, bez płaczu*). Patrzą suchym okiem na pogrzeby własnych dzieci, jakoby cudzych. L. Na narzekania te suchym poglądam okiem. L. Potarł król nieprzyjaciół, jak suche siano. Biel. M. S., jak pieprz, jak próchno. Abyś nie był jak wieprz w karmniku a. jako S. pień na roli, co ś. on plugi zawadzają. Rej. (= *uschły, wyschły*). Drze łyka, kędy może, i z drzewa suchego. Rej. Przy suchym drzewku i mokre gorzeje. Rys. (= *złe przy dobrym wjdzie*). Sucha ręka, noga. Zakochał ś., jak djabeł w suchej wierzbie. Prz. Przen.: Widziałem nieraz żołnierzy przez S. las biegających. Boh. (= *przez różgi*). [S. las = *las liściasty przed rozwinięciem ś. liści, z nagich jeszcze drzew złożony*. [Stanąć suchego dęba] = *stanąć na głowie z wyciągnięciem, pionowo w górę nogami*. Rzeczy suche = *syplkie*: Kłoda, miara suchych rzeczy. Suche zapalenie oczu. Bobr. Sucha mogiła (Bobr.) = *mogiła złożona z kamieni*. Suche razy = *biecie niekrwawe*. Dajeie pokój; bez oręża przynajmniej na suche razy. Zabł. Kaszel S. = *kaszel bez flegmy*. Sucha burza = *burza bez deszczu, lecz z wichrem i z piorunami*. Szt. Chleb S. = *sam, bez niczego*. Wolałbym kawa-

łek suchego chleba i dobre imię, niż marcepany i niesławę (= *kawalek chleba z solą*). Pieczywo suche = *czerstwe, stare*. Mur S. = *w którym cegły są spajane mchem, nie zaprawą*. Słychać było jakiś niby szelest, jakiś S., urywany stukot. Las. (= *twardy, tępy*). S. trzask łamanych gałęzi. Farby suche = *pastele*. Pastele, suche farby do malowania. Mag. Sucha wanna = a) p. niżej. b) *Sprawić komu suchą wannę = otworzyć mu w wannie żyły w celu pozbawienia go życia*. Sprawili furjatowi nieuleczalnemu suchą wannę. W pokoju i wielkie kryminały sucha wanna zmywa. L. Przen.: Sucha łaźnia = *baty, plagę*: Będziesz ty wkrótce inszy, tylko suchej łaźni zażyjesz. L. 2. S. post (Troc) = a) *poszczenie o chlebie i wodzie*. b) *jedzenie potraw gotowanych tylko z solą, to jest bez żadnej okraszy, nawet bez oleju i nabiału*, X su choty: Wszystkie suchoty swoje tak bardzo zmoczy, żeby mu z piąstawa mógł gębę wyjąć w S. piątek, jako i w mięsopustny czwartek. Pim. (= *w Wielki piątek*). [Sucha środa] = *środa w czwartym tygodniu po Wielkanocy*. Suche dni, p. **Suchedni**: Suche dni cztery kroć do roku, post trzydzienny w tydzień kościelny. Skar. Kwartał albo suche dni liczą miesięcy trzy. Sol. Suche dni, suchedniowe, myto kwartałowe, kwartał. L. Służebnika chował, któremu złoty na suche dni płacił. Glicz. Za cóż ty suche dni bierzesz, więc i płacę doroczną, i barwę, wszystko? Opal. Nieszczęśliwy to sługa, lecz i pan nie przedni, gdzie trzeba za odprawę odpuścić suche dni. Pot. Mistrz gdy komu dziatki nadobnie wychowa, zda mu ś., iż nie przei nie uczynił, kiedy mu suche dni zapłaci; ano nierówno więcej on mu dał, niżli mu ten daje. Rej. *Minerval*, myto od nauk, w szkołach preejum a. suche dni zowią. Mącz. Niedziela sucha, wtóra niedziela postna. Herb. W dawniejszych rachunkach nie liczone na kwartały w wypłacaniu pensji rocznych, ale na suche dni. Wei. 3. *nie soczysty, nie mięsisty*: Owoce S. Rost. Mięso suche (= *łykowane*). 4. *szczupły, wychudły, chudy, zawiędkły*: Sucha szcypa = *człowiek chudy, skóra i kości*. [Sucha jawa] = *kobieta wychudła i złośliwa*. Sucha noga, sucha głowa = *niegruba, niemięsista, nieltusa*. L. Poważnym krokiem depeą drogi białe krótkie i suche i okrągłe nogi. P. Koch. (= *ciężkie*). Koń nogi suchej, sudannej, wszystek gładki, smukły. Pot. Cudność konia w tym zależy, gdy ma głowę subtelną a dobrze suchą, tak iżby ś. skóra od kości nie zwieszała. Trzyc. 5. *niepłodny, bezdzietny, jałowy, płonny, niewrodzajny*: Frasunek niepłodnych a suchych rodziców. Glicz. Konopie suche, płonne. Trzyc. (suszki, płoskonki. L.). Grunt S. 6. *oschły, nudny, nie zajmujący, czczy, nie pociągający*: Styl S. Niech będzie nauka jaka chce trudna i sucha, dla mnie jest zabawką. L. Sam Orfeusz uzna, że nie sucha twa muzyka. L. 7. *oschły, cierpki, oziębły, sztywny, chłodny, niechętny*: Odparł suchym głosem, tonem. 8. [Suche wierzchy] p. **Suchowierzch**. 9. [S. wojtek] = *rodzaj grzyba, bedłki jadalnej*. 10. [S. dochód, sucha rata, sucha arenda] = *dochód uboczny, akcydens, łapówka*: Pełno było frymarezających Żydów z towarami, którzy naturalnie gospodni za to suchą ratę, a szwajcarowi wehodowe optacali. Krasz. II. Sucha gra, sucha = *wygrana taka we grze, że drugi zupełnie zbity*. L. Dać komu suchą. Troc. Zrobić, wziąć suchą (w grze warcabowej) = *zabrać pionek partnerowi, który przez niewagę nie zabił pionka przeciwnika*. Sucha w grze w war-

caby = partja wygrana, gdy przeciwnikowi nie pozwolił zrobić dany. Goł. 12. anat. = a) †Sucha żyła, †Suchożyła, †Żyła pięta = nerw: Ziele to dla korzenności swej żyły suche, które zowią nerwy, potwierdza. Spiez. Nervi, eo suchemi żyłami zwać musimy. Ocz. Nerwy a. żyły suche. Syr. Suehe strony (= struny) w ciele, suche żyły, nerwy. Urzęd. S. żyła, sucha struna, cięciwa, nerw. Kirch. Zmysły są utkaniem żył suchych, jako strun na skrzypacech rozmaicie nateżonych. Boh. Nie czujemy żadnej rzeczy, która żył suchych, zmysły składających, nie porusza. Boh. Sucha żyła. Troc. b) *ścięgno, ścięgacz*: Suche żyły (tendines) u muszkułów. Wei. Trzy myszki ramienne łączą żyły suche do kupy. Perz. c) †S. wilk, ostry wzrost (Urs.) = *wyrostek ryłcowaty czaszki* (processus styloideus). 13. bot.: Suche drzewo, Suche drzewko, p. *Wiciokrzew*. Suche ziele, p. *Kocanka*. 14. chem.: Rozbiór S. = *rozkład ciała zapomocą ognia, zapomocą wysokiej temperatury*: Droga sucha i mokra rozbioru chemicznego, to jest ogniem lub za pośrednictwem plynów. Łab. Rozpuszczania suche, *solutiones via sicca*, które s. dzieją zapomocą ognia. Śniad. J. 15. chir.: Bańka sucha = *nie cięta, bez nacinania skóry postawiona*. Szew S. = *spojenie brzegów rany bez użycia szwu krwawego* (sutura sicca). Haftowanie rany lipkim plastrem nazywa s. haftowaniem suchym. Perz. (przec. haftowanie igłą, krwawe. L.). †S. świerzb. Perz. 16. fiz.: Suche ogniwa, suche stopy = *ogniwa i stopy elektryczne, utworzone jedynie z materiałów suchych, bez udziału w nich cieczy*. 17. fl.: Sucha łacha = *łacha nie obfitująca w wodę, płytka odnoga koryta rzeki*. 18. gór.: Ruda sucha = *ruda bogata, łatwotopliwa, bo sprawa bieg suchy*. Łab. Tłuczenie suche = *dokonywane w stepie steporami spuszczanemi na ruder, wrzucaną w step na sucho*. Łab. 19. han.: Weksel S. = *weksel nie ciągniony, czyli nie zlecany innym osobom*. 20. karc.: Sucha burda = *pewna gra w karty*, kasztelan. Mrong. S. w marjaszu = *wypadek, gdy s. odrazu wymazuje z puli 131 punktów*, dubla. Goł. 21. kip.: Wino suche = *wino mocno wytrawne, silnie ściągające*. 22. lek.: Ból suchy = *ból w stawach, łamanie, darcie, artretyzm*. [Suche garlo] = *suchoty gardlane*. Sucha łaźnia a. wanna (sudatio assa s. sicca) = *łaźnia rzymska, łaźnia z suchego powietrza silnie ogrzanego*: Poty w wannach suchych pobudzone bywają. Comp. Pożywienie suche. Suche rzeżenie w oskrzelach (rhonchus siccus). Sucha sapka = *nieżyt nosa bez wydzielania śluzu* (catarrhus siccus). 23. ryb.: Sucha rewa, Suche = *jedna z ław piaszczystych w morzu Bałtyckim, mianowicie pierwsza od brzegu, zawsze pokryta wodą*. <SUCH>

Suchykwiat, u, lm. y bot. (aphelexis) roś. z rodziny złożonych.

[Suchiachno] przys. od Suchiachny, suto.

[Suchiachny] suty. <Od Suty>

[Suchianny] p. Sukienny. <Zam. Sukienny>

[Suchić, i, il, Sueyc, Suchyc] tylko nieos.: Suci (=suey) = przystoi, należy do czego, przylega.

[Suchiej] głośniej: Zagrajcie mi S. <Od Suto>

[Suchka, i, lm. i] l. deseczka w kolowrotku, cienka i wązka, łącząca kolbę z podelgą, którą przadka porusza naciskaniem nogi, gdy przędzie. 2. w kolowrotku czyli kółku, połączenie z pedalem. 3. kawałek drewna zachodzący w zęby kółek i tamujący ruch nawoju z nitami w warsztacie tkackim. <Od Suka, zam. Suczka>

[Sueyc, y, ył] p. Suchić.

[Suchenie, a, blm.] czynność cz. Suchyc.

Suczka, i, lm. i p. Suka: W lecie wschodzi gwiazda, którą zowią *canicula*, to jest S. a. psiezka. Trzyc. <Od Suka>

[Suchzny] piękny, okazały, przystojny: Chłop S. <Od Słc. sici>

Suczy I. przym. od Suka: Pies figle swe poczyna, jak to nietrudno u suchego syna. Jabł. [Sucha krew] przekleństwo: *psiakrew*. 2. [Suche mleko] p. *Wilczomiecz*. <Od Suka>

[Suchyc, y, ył] p. Suchić.

Suczyna, y, lm. y, **Suczysko** *suka godna polowania*: Po śmierci suchyńki kotka zaopiekowała s. szeńiętami i wykarmiła wszystkie. Zdr. **Suczynka**. <Od Suka>

Suczynka, i, lm. i p. **Suczyna**.

Suczysko, a, lm. a i. p. Suka. 2. p. **Suczyna**: Cytra!... a pójdź tu, S. poczeiwe. Zap. <Od Suka>

Suć, **suje**, suł i. *sypać*: Jako to świadcę, jako ty kopce są suty podług prawa i z prawa wyszły i przy tym był woźny. Kpzn. Sute wały, Troc. Sute po niebie gwiazdy. Troc (= rozsiane). Sujemy kupę złota. Troc. Złotem suł ze szczydrych białych rąk, co nigdy nie twardo nie robowały. Tet. (= siał). S. materję do muffi. Łab. [Zacon S. talarami]. 2. *usypywać, robić, wznosić sypaniem*: Wysokie tamy suł niespracowany, brniąc s. wodzie, co je podlewała. P. Koch. Książę opolski granice sobie suł, gdzie chciał, odgraniczając s. od Jagiełła. Biel. M. W Arabji przez noc wstają góry wielkie piaseczne, wiatrem sute i zgromadzone. Biel. M. S. wały na wały. Troc. 3. *obsypywać, sadzić, wysadzać, kameryzować, przetykać, tkać*: Perłami suknie S. Pot. Sute drogiemi kamieniami sajdaki. Susz. Krzesła sute perłami ormuskiami. Tw. (= inkrustowane). 4. [S.] *łać*: S. mleko w miskę. Deszcz suje. [S. s.] *sypać s.*: Co trochę (= co chwila) suły s. kurzawą śniegi, otrząsane z drzewa. Reym. Zaczyna s. S. kupa wojska. Hałas, ci s. na kościół, ci na cmentarz sul. Pot. <SU/SYP/SEP/SP>

[Sudać, a, al] p. Siugać. <Ukr. szuháty>
[Sudak, a, lm. i] = Sandacz. <Ukr., = Sędaez>

× **Sudamnie** przys. od **Sudamny**: To ciała ozdoba najlepszą zwiemy, gdy sobie twarz wymuszeze paniczek laskawy a magierkę z pióreczkiem S. postawi. Papr. S. co mówić. Petr

× **Sudamność**, i, blm., rz. od **Sudamny**: Bolesław rozkoszami Kijowa, pięknością, sudamnością i przyjemną wdzięcznością urodziwej białej pici uwiedziony. Błaz.

× **Sudamny**, † **Sudanny** *nadobny, udatny, zgrabny, elegancki, szykowny, powabny, ukladny*: S., galant, wymuskany. Kn. U nas ruska ziemia ma coś nad insze, podobno, że blisko Greeji jest, w której i wieśniacy są tak sudamni, iż w słowach i postępkach mają coś podziwienia godnego. Petr.

Sudan, a, lm. *owie niegdys generał wojsk kalifa*. Sł. wil. <z Arab. sultan>

[Sudanie, a, blm.] czynność cz. Sudać.

× **Sudannie**, × **Sudanno** przys. od **Sudanny**: Krótkim pasem S. przepasać s. w poły. Bardz. Terazniejsza aparenaja raczej s. do podjazdowej z różnego zaciągu ekspedycji w krajach i fiarbach swoich podawać nie tak poważnie, jak S. zwykła. L. Miesiące swe niesudannie włóki po niebie rogi. Bardz.

× **Sudanno** p. **Sudannie**: Widzę modny na wierzchu partyr, kilkadziesiąt szacownych łokei

wymierzony, S. na róg i szlak teraźniejszy po-
faldowany, pokawalkowany i urobiony. L.

× **Sudanność**, i, blm., rz. od **Sudanny**.

× **Sudanny p. Sudanny**: Cztery rzeczy ko-
niecznie ma mieć w sobie panna: żeby była
wstydliva, skłonna i sudanna, przytym żeby
wszelakiej przestrzegąta enoty, tak ś. za maż
wyrat, mając te przymioty. L. Koń nogi suchej,
sudannej, wszystek gładki, smukły. Pot. Pas S.
Mor. Pan to S., ale nie suchy. Chodź.

† **Sudenny** przym. od **Sudno**, *łodziowy*: Już na
przeciwniej tamtej Dniepru stronie przez most
S. ogromnie stanęły. Tw. (= *łyżwowy*). <Od
Sudno>

[**Suderek**, rka, lm. rki] *wiór*. <Od Sudro>

[**Suderować**, uje, ował] *zbytkować, żartować, fi-
glować*.

[**Suderowanie**, a, blm.] czynność cz. **Suderować**.

† **Sudno**, a, lm. a a. y *łodź, czółno, bat*: Kiedy
burza szaleje obłudna, dosiadajmy na ziemi tak
pewnego sudna. Pot. Spadszy mskłemi z poro-
hów swego Dniepru sudny, oświecą Czarne mo-
rze. Pot. Kobiety pustoszą państwa, zamki bu-
rzą, te wielkie morza zagęszczają sudny. Pot.
Zawsze bywają u okrętu sudny. Pot. Krążyli,
i zdaleka mijając port ludny, do rybitwiego brze-
gu przystawili sudny. Pot. Mając po temu okręty
i sudny. Pot. <Brs. Ros.>

Sudra, y, lm. y *człowiek należący do czwartej,
najniższej kasty Indusów*. <Skr. sudra>

[**Sudro**, a, lm. a] *odzież sterana, zniszczona*.
Zgr. [Sudrzysko]. <=*Sądro od Są-† Drzeć a.
zam. Sudro>

[**Sudrzysko**, a, lm. a] p. **Sudro**.

[**Sudy dudy**] = **Siudy-tudy**.

[**Sudziec**, dźca, lm. dźce, **Sudec**, **Solec**, **Zulec**]
przyczółek piaszczysty.

[**Sudzina**, y, lm. y] 1. *wielkie naczynie, jasa*:
W Żmudzi cztery wielkie sudziny piwa na czte-
rech rogach stołu postawią a potem bydła na
ofiarę bogu swojemu biją. Stryjk. 2. *starożytna
miara na piwo, wyżej kwarty*. <Brs.>

Sufata, y, lm. y *ryb.*, p. **Szufata**.

[**Sufatka**, i, lm. i] *mała siatka lejkowata*. <Od
Sufata>

Sufeta, y, lm. ci *jeden z najwyższych urzędni-
ków w rzeplej kartagińskiej*. <Łé. Sufes, 2 pp.
-tis z Sem.>

Sufi, nieod. *sekretarze u dawnych Persów*. Sł. wil.
<Prs. Arab. sufi>

× **Suficjencja**, i, blm. *obfitość, dostatek, zapas,
mnóstwo, mnogość*: Miałem po niego swój pojazd
przysłać i wszelką w drodze dać suficjencją.
Mat. To poddaństwo (= poddani) kościelne, pi-
sze wizyta z r. 1781, suficjencji dla siebie z grun-
tu plebańskiego nie ma; sieją grunta królew-
skie i pańszczyzną dworowi odbywają. Gae.
<Łé. sufficientia>

Sufiks, u, lm. y *gram. przyrostek w wyrazie*:
Trzeba pisać z nie s przed sufiksem ca: zwy-
cięzca, znalazca. <Łé. suffixus z nowym zna-
czeniem>

Sufiksowy przym. od **Sufiks**: *Głoska sufi-
ksowa*. <Od Sufiks>

Sufit, u, lm. y 1. a. **Sufitowanie** *strop gładki,
trzciniowany i tynkowany, zakrywający pułap*: Sufity
tylko dla panów ś. zdadzą. Świt. Z stolowej izby
belki wyrzuciwszy stare, dała S., a na nim We-
nery ofiarę. Kras. Przen.: Pluć w S. = *być dum-
nym, zadziierać nosa*. 2. *kraw., żart. tylek w spod-
niach; reparacja spodni na siedzeniu*. <Włos
soffitto>

Sufitować, uje, ował 1. *dać sufit*, na sufit prze-
rubić, tynkować: Nad ścianami wznosi ś. skle-
pienie sufitowane. 2. *kraw., żart. reparować spod-
nie na siedzeniu*. <Od Sufit>

Sufitowanie, a 1. blm., czynność cz. **Sufitować**.
2. lm. a p. **Sufit**: S., pułap, wapnem i gipsem
na trzcinę bitą wyprawny; bywa gładki lub
obciążany. Mag.

Sufitowy przym. od **Sufit**: Ludzie zadzierają
głowy do góry dla przypatrzienia ś. sufitowemu
malowidłu pana Morot. Oświetlenie sufitowe.
Belki sufitowe. Gwóźdź S. (= *trzcinal*). <Od
Sufit>

Sufitówka, i, lm. i 1. = **Podsiębitka**. 2. w lm.
*ćwieki z płaskimi i szerokimi główkami do przy-
bijania trzciny do sufitu*. Łab. <Od Sufitowy>

Sufizm, u, blm. *nauka mistyczna panteistycznej
sektę mahometańskiej, według której człowiek na
tym świecie jest emanacją bóstwa i dąży do zespo-
lenia ś. z bóstwem*. <Od Arab. sufi = członek
tej sektę>

Sufler, ra, lm. rzy, † **Sufleta**, † **Szufleta** 1. *ten,
co w teatrze podpowiada aktorom na scenie*. 2. *ten,
co podpowiada komu, podszeptuje, podpowiadacz*:
Nie podpowiadaj mi: umiem lekcję, więc nie po-
trzebuję suflera. <Fr. souffleur>

Suflerka, i, lm. i *forma ż. od Sufler*. <Od
Sufler>

Suflernia, i, lm., e *budka suflera na scenie*.
<Od Sufler>

Suflerować, uje, ował *być suflerem, podpowiadać,
podszeptywać komu*. <Od Sufler>

Suflerowanie, a, blm., czynność cz. **Suflerować**.
Suflerski przym. od **Sufler**: *Budka suflerska*.
<Od Sufler>

Suflerstwo, a, blm. *obowiązek, rola, stanowisko
suflera*: Bóg, jako wielki widz, siedzi w bę-
kiecie, S. dawnym zostawił kurhanom. Słow. <Od
Sufler>

Suflet, u, lm. y *kuch. rodzaj leguminy z mąki
kartoflanej lub z owoców na miazgę tłuczonych*:
Po chwili Jan roznosił S. jabłeczny na cynowym
półmisku. Grusz. <Fr. soufflé>

† **Sufleta**, y, lm. owie 1. p. **Sufler**: Żywo! ten
jest jako komedja, w której S. królem, a skoro
po komedji, S. zostanie sufleta, Skar. 2. *kalafak-
tor*: Kalafaktor szkółki, mający pod swoim za-
rządem piece, ławy, dyscypliny i t. d., nazy-
wający ś. także sufletą. Krasz.

Suflować, uje, ował *podpowiadać*. Reym. <Od
Sufler>

! **Suflowanie**, a, blm., czynność cz. **Suflować**.
[**Sufnica**, y, lm. e] *poprzeczna belka szczytowa,
bant*.

! **Sufokacja**, i, blm., lek. *uduszenie ś., zaduszenie*:
Przechorowałem na pleurę, potem na piersi i suf-
fokację. Śniad. <Łé. suffocatio>

[**Sufota**, y, lm. y] p. **Szufata**.

† **Sufra**, y, lm. y *stół wschodni, bez nóg*:
Częstował mię kawą, a potem dano jagnię na
sufrze. Grab. <Tur. sofrā>

Sufragan, a, lm. owie 1. *pomocnik biskupa, na-
miestnik biskupi; biskup bez djecezji, pełniący obo-
wiązki biskupa, biskup in partibus infidelium*:
Uposażył sufraganów arcybiskupa w Gnieźnie:
krakowskiego, wrocławskiego, kolberskiego,
poznańskiego. Lel. 2. [S.] *przewisko obelżwe*:
Wynośta ś., sufragany, a nie to waju pomo-
zawa. Las. <Od Łé. sufragari>

Sufraganja, i, lm. e 1. a. **Sufraganstwo** *dosto-
jeństwo, urząd sufragana*. 2. *obwód kraju podle-*

gający sufraganiowi; Zwycięski Bolesława oręż w sufraganiach i archidiecezji szukał granic zachodnich. Lel. <Od Sufragan>

Sufraganować, uje, ował być sufraganiem, pełnić obowiązki sufragana: Dłużewski sufraganuje pięciu biskupom. Rol. <Od Sufragan>

Sufraganowanie, a, blm., czynność cz. Sufraganować.

Sufragański przym. od Sufragan: Wy psierwie, obieżyświaty, hycle sufragańskie. Las. <Od Sufragan>

× **Sufragator, a, lm. owie współgłosujący, współwyborca:** Między sufragatorami elekcji Jana Kazimierza czytam Samuela Anforowicza. Nies. <Łé. suffragator>

× **Sufragjum, w lp. nieod., lm. a, ów kreska przy wotowaniu, afirmatywa, głos przychylny:** Szły sufragja braterskie na wnioski książęce. <Łé. suffragium>

Sufrazystka, i, lm. i zwolenniczka rozszerzenia na kobiety prawa postowania do parlamentu. <Od suffragium>

Sufryn, a, lm. y, Suweryn, Suweryn złoty pieniądz francuski: Po wykupieniu dobrej monety towarami i sufrynami już ś. ani cząstka srebrnej monety nie wróciła do Polski, i na sufrynach tracić musiał kraj. T.K. Sufryny, czyli suweryny. T.K. <Fr. souverain>

Suggierent, a, lm. ci p. Sugiestjoner.

Suggierować, uje, ował p. Sugiestjować: Będziesz spał do rana mocno! — suggierował mu z siłą, czyniąc nad nim długie, usypiające ruchy rąk. Reym. <Łé. suggerere>

Suggierowanie, a, blm., czynność cz. Suggierować.

Sugiestja, i, blm., p. Sugiestja: Poddaje ś, ulega suggiestji. Kasz.

Suggiestjoner, a, lm. rzy p. Sugiestjoner: Koch jest zręcznym suggiestjonerem. Ochor.

Sugiestjonista, y, lm. ści p. Sugiestjoner: Ibsen, S. niepospolity. Bog. W.

Sugiestjonować, uje, ował p. Sugiestjonować: Samobójstwo suggiestjonowane prawie przez Hedgę. Bog. W. Król suggiestjonował Bismarkowi udzielanie komunikatu o tych wypadkach poselstwom i prasie.

Sugiestjonowanie, a, blm., czynność cz. Suggiestjonować.

Suggiestjować, uje, ował p. Sugiestjonować: Hipnotyzujący lub suggiestjujący pozyskać może wpływ nieograniczony na życie duchowe podlegającej mu osoby. <Od Suggiestja>

Suggiestjowanie, a, blm., czynność cz. Suggiestjować.

Suggiestyjny p. Sugiestyjny. <Od Suggiestja>

Suggiestywny p. Sugiestywny.

Sugiestja, i, blm., Sugiestja poddawanie myśli osobie pogrążonej w hipnozie, wpływ jednej osoby na drugą, będącą w stanie hipnotycznym. <Łé. suggestio>

Sugiestjoner, a, lm. rzy, Suggiestjoner, Sugiestjonista, Suggiestjonista, Suggierent ten, co sugiestjonuje. <Od Sugiestjonować>

Sugiestjonista, y, lm. ści p. Sugiestjoner. <Od Sugiestjonować>

Sugiestjonować, uje, ował, Suggiestjonować, Sugiestjować, Suggiestjować, Suggierować poddawać myśli komu, wpływać nań skłaniając do czego. <Od Sugiestja>

Sugiestjonowanie, a, blm., czynność cz. Sugiestjonować.

Sugiestjować, uje, ował p. Sugiestjonować. <Od Sugiestja>

Sugiestjowanie, a, blm., czynność cz. Sugiestjować.

Sugiestyjny przym. od Sugiestja; Suggiestyjny: Pobudzenia sugiestyjne. <Od Sugiestja>

Sugiestywny, Suggiestywny przym. od Sugiestja: Częścią książki najbardziej sugiestywną jest rozdział ostatni. <Nł. suggestivus>

[**Sugłówek, wka, lm. wki ścieżka polna, miedza:** Sugłówkiem, który łan przecinał, widzieć ś. dawały jakieś niby grzyby bąbiaste. Jeż. Sugłówkiem, który łan przecinał, i od drogi rowem lasu. Jeż. Na [miejsu, na sugłótku ukazując ś. pod postacią trzech dam, osłoniętych zgóry perkalikami. Jeż. <Podług Ukr. suhołowok, zwykle w lm. suhołowki, p. Sogłówek >

[**Sugoczeć, y, ał] p. Szugoczeć.**

[**Sugoczenie, a, blm.] czynność cz. Sugoczeć.**

[**Suhaj, a, lm. e] p. Szuchaj:** Wykopyrtaeno ś. ta kiela siumnych (wielu tęgieh) suhajók od nieho. Tet.

Suhak, a, lm. i, Sumak, Sajga zool. (colus tataricus) zwierzę racicowe, pochworogie, z rodziny antylop: Ojezyzną suhaka jest Małorosja, Ukraina i Podole. Jund. S., zwierz prędkości wielkiej i dzikości, do dzikiej kozy podobny, rogami uzbrojony od natury; pasąc ś. nazad ś. pomyka pysk włącząc po ziemi; stąd podobno suhakiem nazwany, że sunie pysk, czyli też tatarskim terminem, bo stamtąd do Polski rodzaj swój wprowadził. Chm. B. <Ukr. Suhák >

[**Suharz, a, lm. e] p. Suchar:** Jo jest sam na świecie, jak ten S. jaworowy pod Jarzombeom w polanie. Tet. <Zam. Sucharz >

Suhat, u, lm. y godzina drogi jako miara odległości: Od dzieciństwa przywycajony do konnej jazdy, po trzydzieści kilka suhatów ubiegałem. Sor. <Tur. sachat = godzina >

Suita, y, lm. y utwór muzyczny zbliżony do symfonji, ale utrzymany w lżejszym i swobodniejszym charakterze: Forma ta była bardziej do suity zbliżoną, aniżeli do takiej sonaty, jaką z późniejszych czasów znamy. Żel. <Fr. suite >

Suja, i, lm. e I. † S., [Suja] p. Szuja: Gdy jeden senator sujami tę drobną szlachtę, co była pieszo przyszyła, nazwał, wielka ś. żałość w szlachcie poruszyła. Biel. M. 2. [S.] *pieczywo wielkanocne podobne do strucli.* 3. [S.] *sójka, kułak:* Dać komu suję w bok. <1. zam. Szuja; 2. zmieszane Sojka † Sucha >

† **Sujeczkowy ?:** Wódką sujeczkową często oczy przemywać. Haur.

[**Sujeta, y, lm. y] zgryzota, zmartwienie.** <Ukr. Brś. >

[**Sujnąć, nie, nął] p. Sunąć.**

[**Sujnięcie, a, blm.] czynność cz. Sujnąć.**

Suka, i, lm. i I. a. × Psica, [Psiaga] samica psa; samica zwierząt ssących drapieżnych z rodziny psów: S. szczenna. Dudz. S. oszczenita ś. Dudz. S. nosi dziewięć tygodni, wydaje po kilkoro szczeniąt na raz jeden. L. Pies suki nie kąsa. Rys. (= kruk krukowi oka nie wykole). Przen.: Hrabina wsiadła na mnie, jak na burą sukę. Bał. (= jak na łysą kobylę, jak na ostatniego). Przen. (o kobiecie) *jecha, złoźnica, lotrzyca, kobieta bez litości:* Tę wyszczekaną sukę na miazgę stłukę. L. [Leśna, borowa S.] = wilczyca. S. (myśl.) = samica lisa. 2. [S.] = a) a. [Budziszuka] stróż noc-

ny. b) Sukę paść = przy wożeniu długich sztuk budulec na dwojgu sań a. na zadzie i przodku wozu rozwiedzionego, *kierować drągiem przymocowanym do końca tylnego, aby na zakrętach nie zoczyły z drogi.* c) kawałek drzewa, którym orczył przytwierdza ś. do gnatok a. do sani. d) rodzaj hamulca u wozu; kawałek drewna z rowkiem, w który wchodzi koło przy hamowaniu wozu. e) w warsztacie tkackim, kawałek drewna, zatyczka do hamowania ruchu. f) część żaren: Do ściany wbita jest kołatajka a. S. drewniana; w niej jest żarnówka, czyli mielak. g) klocek do zabijania klinów. h) czapka barankowa. i) peleryna u sukmanej męskiej, ciemnobura sukmana z trójciętą peleryną, wyszywana sznurkami białymi i sukmem czerwonym. Zdr. **Suczka, Sunia, Suńka.** Zgr. **Suczysko.** <SUK>

[**Sukać, a, ał**] I. *zapomocą kołowrotka przenieść nici wątku z przędzion, umieszczonych na wijkach, na cewki.* 2. *skręcać, związać, kręcić: S. nici (= skręcać kilka nitok w jedno).* <SUK>

[**Sukadło, a, Im. a**] narzędzie do nawijania nici na cewkę. <Od Sukać>

[**Sukanie, a, blm.**] czynność cz. **Sukać.**

× **Sukcedować, uje, ował** *dziedziczyć, być sukcesorem* czym: Po matce sukcedowała jedynaczka Adama Tarły. Rol. <Łé. succedere>

× **Sukcedowanie, a, blm.,** czynność cz. **Sukcedować.**

Sukces, u, Im. y l. postęp. L., Troc. 2. *powodzenie, udanie ś.:* Chociaż te prorokowane szczególniejsze sukcesy nigdy nam nie wypadły, wszelakoż cieszyliśmy ś. na weselu. Chodź. Artysta ten święci na scenie wielkie sukcesy, występuje z wielkim sukcesem. Zdr. **Sukcesik.** <Łé. successus>

Sukcesik, u, Im. i p. Sukces: Jeden, drugi S. postawił go w oczach Kociuby bardzo wysoko. Rol. <Od Sukces>

Sukcesja, i, Im. e l. następstwo; dziedzictwo, puścizna, spadek, schoda: S. tronu. Odebrał sukcesję po matce. 2. *min. kolejność powstawania jednych kryształów na drugich.* Zdr. **Sukcesyjka.** <Łé. successio>

× **Sukcesjonalnie** przys. od **Sukcesjonalny.**

× **Sukcesjonalny p. Sukcesyjny:** Tron S. Karp., Stasz. (= *dziedziczny, spadkowy*). <Nł. successionalis>

Sukcesjonista, y, Im. ści p. Sukcesor: Sukcesjonisci już prawie zdesperowali, że ich sprawa przepadła. Kal. <Od Łé. successio, 2 pp. -onis>

Sukcesjonistka, i, Im. i p. Sukcesorka. <Od Sukcesjonista>

Sukcesor, a, Im. owie, Sukcesjonista, [Koncesor] I. *spadkobierca, dziedzic:* S. uniwersalny = *spadkobierca dziedziczący cały majątek.* 2. *posp. potomek, dziecko, żart. następcą tronu.* <Łé. successor>

Sukcesorka, i, Im. i, Sukcesjonistka *spadkobierczyni, dziedziczka.* <Od Sukcesor>

Sukcesorski przym. od **Sukcesor.** <Od Sukcesor>

Sukcesyjka, i, Im. i p. Sukcesja: A! S., bracišku, zwabiła! Krasz. <Od Sukcesja>

Sukcesyjnie przys. od **Sukcesyjny:** Objął w dziedzictwo Grabowo, po dziadu jego Hartmanie jemu S. przypadło. Nies.

Sukcesyjność, i, blm., rz. od **Sukcesyjny, dziedziczność.**

Sukcesyjno-tronowy *tyczący ś. tronu sukcesyjnego:* Żle obliczony manewr Marji Ludwiki, aby pozyskać sobie elektora dla swych planów

sukcesyjno-tronowych w Polsce. Jaroeh. <Sukcesyjny + Tronowy>

Sukcesyjny, × Sukcesjonalny przym. od **Sukcesja, dziedziczny, spadkowy:** Choroba sukcesyjna. Tron S. <Od Sukcesja>

Sukcynimid, u, blm., chem., p. Imid. <Sukcynit + Imid>

Sukcynit, u, Im. y min. bursztyn. <Łé. succinum>

Sukienczyna, y, Im. y sukienka licha, nędzna: W nędznych sukienczynach bose dziewczęta kłęczały. Sukienczyny nie ma. Krasz. <Od Sukienka>

Sukienczka, i, Im. i p. Suknia. <Od Sukienka>

Sukienka, i, Im. i f. p. Suknia: Niezszywaną sukienkę Chrystusową rozdzielali. Skar. Gdy ociec synowi matemu da według wzrostu sukienkę, on sobie za krzywdę nie ma, że rodzonym jego dłuższą zrobiono z sukna podobnego. Odym. I szara S., kiedy w poczciwości, nadobnie umie zdobić każdego zacności. Rej. S. szarłatna. Groch. On mnie ubrał w sukienki do tej zimnej trumienki. Len. Wziąłem sukienkę księża w roku siedmiastym. L. (= *sutannę, habit*). Obnaży ś. z wszystkich enót, żeby ś. oblec w sukienkę, wziętą u dworu. Kłok. (= *w barwę, w liberję*). Przen.: Nie najdziesz na grzech sukienki. Chr. (= *plaszczyczka, pokrywki*). Uszyć komu sukienkę = *uszyć komu buty, wykopać pod nim dołek, zastawić nań silla*. Macocha tedy chce sukienkę mi uszyć; porzucę dom ojcowski. Pot. Ptak młody, jeszcze w sukience o szarobrunatnym nalocie. Sp. 2. [S.] = *długi, marszczony z tyłu surdut kobiety z mnóstwem guzików; sukmanka kobieca.* <Od Suknia>

Sukienko, a, Im. a l. p. Sukno. 2. półsukno, tkanina z wełny i lnu lub bawełny: Porzuciwszy falendysz i granat natkany, wiotche wzięli sukienka, ledwieby na ściany. Pot. <Od Sukno>

Sukiennia, i, Im. e p. Sukiennica. Sł. wil. <Od Sukienny>

[**Sukienniak, a, Im. i**] I. *spodnie sukienne. 2. kiecka sukienka.* <Od Sukienny>

Sukiennica, y, Im. e l. a. Sukienniczka forma ż. od **Sukiennik; żona sukiennika. 2. skład sukna, sklep, kram, gdzie sprzedają sukno.** Troc. Kazimierz w krakowskim rynku sukiennice postawił. Biel. M. Pełny był towarów ów gmach, co na rynku krakowskim stoi i zowie ś. Sukiennicą, dziś jeszcze świadczący cele myślącego o trwałości handlu Kazimierza. Cz. 3. a. **Sukiennia fabryka sukna:** Wewnątrz rzeczony Sukiennicy obie ściany napełnione były licznymi lustrami. Nar. Chełano namówił pana Aleksandra na jakiegoś Niemca agronoma, na założenie cukrowni w dobrach wołyńskich, na sukiennicę. Krasz. Ja w fabryce. — W jakiej? — A! sukiennicę założyli. Krasz. <1. Od Sukiennik; 2. od Sukionny>

Sukiennictwo, a, blm. I. rzemiosło sukiennicze, fabrykacja sukna. Kn., Troc. 2. *handel sukmem.* L., Troc. <Od Sukionnik>

Sukienniczka, i, Im. i p. Sukiennica: Tkaczki, sukienniczki jeśliby same z dziewczkami tkactwo robiły, któregoby mąż nie robił, tedy one naczynie wszystko do gierady będzie należało. Sz. <Od Sukiennica>

Sukienniczy *tyczący ś. sukiennika a. sukiennictwa:* Sklep S. Troc. Sukiennicze rzemiosło. Troc. Cech S. Głina sukiennicza (= *foluszowa, folarska, mydlasta, suknowska, mydlak, severyt*). Weż my-

dla sukienniczego, którym folują szaty. Sien. Ziemie sukiennicze, folarskie. L. <Od Sukien-
nik >

Sukiennik, a l. m. cy = a) *ten, co sukno wy-
rabia, fabrykant sukna*: Sukiennikom do gępi-
wania sukien ziele, szczele polna abo szczytki
nazwane, potrzebne. Syr. Sukienników robiących
falendysze i karazje, toż pospolitych. Uniw.
Siedemdziesiąciu sukienników, 36 płócienników
i 3 tabaczników. Sz. b) *kupiec sprzedający suk-
no*. Kn. 2. l. m. i, **Suknowiec** zool. (*tinea sarticella*)
gatunek móla. <Od Sukienny >

Sukienny, † **Sukniany**, [**Sukniany**, **Sucianny**] l.
tyczący ś. sukna: Spodnie sukienne. Handel,
sklep S. Przemysł S. Fabryka sukien. 2. zool.:
Wesz sukienka, p. **Wesz**. <Od Sukno >

Sukisyn, a, l. m. y *psi syn, pieski syn, psu-
brat, kajdak i t. p.*: Idźże precz, S.! — widzisz, że ja
zajęty. Mick. <Suki + Syn, Zap. Rus. >

Sukkub, a, l. m. y *jedyn ze złych duchów*: Dzia-
łanie złych duchów (wampirów, inkubów, suk-
kubów i t. p.). Mat. I. Rabin wytworzyli całe
królestwo djabłów talmudycznych, wśród których
inkub, Asmodeusz i S., Lilit, pierwsza jakoby
żona Adama. Mat. I. <Sr. Łé. succubus, Włos.
sucubo >

Sukman, a, l. m. y p. **Sukmana**. Troc. Wierzeh-
nia suknią, sukmanem zwana, jest z ciemnego
samodziału. Pol. S. jest koźchem podszyty. Pol.
Zdr. **Sukmanek**, **Sukmanik**. <z Tur., nie od Suk-
no >

Sukmana, y, l. m. **Sukman**, † **Sukniana kapota**
chłopska, prosty żupan chłopca, świtka, sierniega:
S. z przędzy grubej wełny. L. Podczas w podłej
sukmanie najdzie ś. pańskie zdanie. Kn. W tak
podłej płacie i grubej sukmanie. Lubom. Pa-
sterska S. L. Mając dobrą sukmanę, łacniej do-
mówić ś. swego. Alb. Wielki człowiek, a echodził
w krakowskiej sukmanie. Mick. [Bliższa koszula
ciała, jak S.]. Zdr. **Sukmanka**. Zgr. **Sukmanisko**,
[**Sukmańsko**]. <p. Sukman >

[**Sukmanek**, **nka**, l. m. nki] p. **Sukman**. <Od
Sukman >

[**Sukmaniarz**, a, l. m. e] *ten, co chodzi w suk-
manie*. <Od Sukmana >

[**Sukmaniątko**, a, l. m. a] p. **Sukmanina**. <Od
Sukmana >

Sukmanik, a, l. m. i p. **Sukman**.
[**Sukmanina**, y, l. m. y, **Sukmaniątko**] *licha*,
nędzna sukmana. <Od Sukmana >

Sukmanisko, a, l. m. a p. **Sukmana**.
Sukmanka, i, l. m. i p. **Sukmana**: Ubrany w suk-
mankę krakowską. Koź. <Od Sukmana >

Sukmanny, p. **Sukmanowy**: To oni, ci sukman-
ni, ci prości... sukmanni gladiatorzy Cezara.
Wysp. <Od Sukmana >

Sukmanowy, **Sukmanny** *tyczący ś. sukmany*:
Rzecz niewytlómaczona, jakim sposobem nasi
sukmanowi liberałowie i kosmopolici pozwalają ś.
łapać na lep pobożności (= *sierniężni*). <Od
Sukmana >

[**Sukmańsko**, a, l. m. a] p. **Sukmana**: Psy roz-
szarpały mu S. <Od Sukmana >

Suknia, i, l. m. e, † **Suknica** l. *szata, odzież, ubra-
nie, ubiór, strój*: S. balowa. Sprawić suknię.
Nabrać materiału na suknię. Uszyć suknię. Krój
sukni. Włożyć suknię. Chodzić w sukniach.
Nosić suknię. Oblecze w suknią modrą. B. Sz.
Lepiej stracić rękaw, niżli suknię. Rej. Tu już
nie o rękaw idzie, ale o całą suknię. Rej. Po
sukni znam żalobę. Kochan. Obstały go wszyst-

kie wdowy, płacząc i ukazując suknie i zwierze-
nie odzienia, które im robiła. Wuj. Podzielili
sobie szaty moje, a o suknią moję rzucili los.
Wuj. Oglądaj, jeśli jest S. syna twego. Chrystus
rozkazał apostołom, aby nie mieli kalety i kosz-
turów, ani dwu sukien. Skar. On hetman mówił:
by S. moja miała to wiedzieć, co ja myślę, i tępym
spalił Sar. Dziękuję za miłosierdzie: płaszcz
zdarszy, suknią zostawujecie. Skar. Zdjął z sie-
bie suknią i pokrywszy ubogiego, kazał mu wy-
niść. Skar. W święto wychodząc, jednych uj-
rzał w dobrych, odświętnych sukniach, a dru-
gich w wytartych. Skar. Sukni nie masz na zim-
no, ale kto obłócił Chrystusa, dobrze odziany jest.
Skar. S. znoszona. L. Ma suknią zdartą, po-
szarpaną. Troc. S. zwierzechnia, spodnia. Troc.
Po sukni umysł człowieka poznać ś. może. L.
S. nie czyni człowieka. Oss. Nie S. zdobi czło-
wieka, ale człowiek suknię. Prz. Częstoć kroć bar-
dziej suknią, niż człowieka szanują. L. (= *jak
cię widzą, tak cię piszą*). Lepiej rękawem, niż
całą suknią zatkać. Kn. Cudza S. nie grzeje.
Prz. Wzrok dziłki, S. plugawa. Mick. S. du-
chowna = *sutanna* a. (zakonna) *habit*, *reverendu*.
Wdziac suknię duchowną = *odbyć obłóczynny, wsta-
pić do stanu duchownego*. Jakiś labé chciał dla-
niej czarną suknią zrzucić. L. (= *porzucić stan du-
chowny*). Przen.: Na co mi, Panie, ta S. z ciała,
co mi swobodną duszę skowała? Syrok. (= *po-
włoka*). Chciwość pod płaszczem skryta poboż-
ności, wydzierstwo w sukni mądrej opatrności.
Lubom. (= *w skórce, w masce*). [W niepoczei-
wą suknię obłóczyć] = *obgadywać, czernić*, „*w czarną
koszulę oblekać*“. Z uśmiechem wdziawałam pozor
występku i suknię smoty. Śl. wil. S. cnoty.
Hoł. 2. szczeg. *szata kobieca*: S. jedwabna,
perkalowa, wełniana, ślubna. S. z ogonem. Staś
na sukni zrobił plamę, płacze i przeprasza mamę.
Jach. 3. [S.] = a) *surdut męski*. b) *spódnica
faldowana z krótkim stanikiem na szelkach*. c) *suk-
mana*. d) *kożuch sukniem pokryty*. 4. myśl. *futro*,
sierść na zwierzu a. opierzenie ptaka; skóra jelenia:
Widziałem koguty (cietrzewie) w pełnej sukni.
Sp. Zdr. **Sukienka**, **Sukieneczka**. Zgr. **Suknisko**.
<SUKN, p. Sukno >

[**Sukniaki**, **ów**, blp.] *spodnie sukienne*. <Od
Sukno >

† **Sukniana**, y, l. m. y p. **Sukmana**. Śl. wil. Zdr.
† **Suknianka**. <Od Suknianny >

† **Suknianka**, i, l. m. i p. **Sukniana**. Śl. wil. <Od
Sukniana >

Suknianny l. [S.], † **Suknianny** p. **Sukienny**. Rej.
Podnosiły ś. oddech, jak miarowe suwanie
suknianych wałków po ostrym stole. Ork. 2. p.
Sukniowy. L. <Od Sukno >

Sukniarka, i, l. m. i *krawcowa szyjąca suknie
damskie; pracownica krawiecka uzdolniona specjal-
nie do szycia sukien damskich*. <Od Suknia >

† **Suknica**, y, l. m. e p. **Suknia**. Głos. Siadłem
w sukniey mojej na popiele. Słow. Zdr. [**Suknicz-
ka**]. <Od Suknia >

[**Sukniczka**, i, l. m. i] p. **Suknica**. <Od Sukni-
ca >

× **Suknina**, y, l. m. y p. **Sukieneczyna**: Kto
sukniyny moje widział, mniemał, że z pradzia-
dowskich mam je spadków. Iz. <Od Suknia >

Sukniowy, **Suknianny** przym. od **Suknia**: Ma-
terjał S. Wełny sukniowe.

† **Suknioździerca**, y, l. m. y *złodziej, opryszek*.
Ciek. <Suknia + Zdzierca >

Suknisko, a, l. m. a l. p. **Sukno**. 2. p. **Suknia**.
<Od Sukno >

Sukno, a, lm. a *tego tkanina wełniana*: Nie trzeba złego sukna rozwijać: z brzegu poznać, jakie jest w całym postawie. Żebr. Sukna wszelakie ziemskie inaczej robione być nie mają, je- no na szerz dwa łokcia koronne bez krajki, a wzdłuż łokcia trzydzieści. Herb. Podkomorzemu żupnik będzie powinien dać postaw sukna ma- chelskiego albo dziesięć grzywien. Herb. S. stę- pować, dekatyzować. Lice sukna, cel sukna, przeć. nice. L. (=prawa, lewa strona sukna). S. strychować. S. grube, chłopskie, siermiega. L. S. żołnierskie. Nie wałkowane, surowe S. Troc. Sukno hafńskie = *grube, mocne, nieprzemakalne*. †S. kordelowate, †kordelatowe, †kordelat = *sukno grube kapucyńskie*. Troc. Pokój sukmem czarnym wybito (= *kirem*). Stół przydyjalny zie- lonym sukmem przykryty. Przen.: Schować co pod S. = *schować pismo w jakiej sprawie, aby tę sprawę skrócić a. ją upóźnić*. Wycierać podłogę sukniami (= *kawalkami sukna*). Rozedrzeć S. na bilardzie przy cofance. Zdr. Sukienko. Zgr. Suknisko. <SUK>

Suknowalski służący do walenia, folowania suk- na: Ziemia, glina suknowalska = *folarska, walc- karska, foluszowa, bardzo mialka, zawierająca wapno, w wodzie rozrabiająca ś. mydlasto, służąca do walenia, to jest odjęcia tkaninie wełnianej tłuszczu przy fabrykacji sukna*. Łab. <Sukno + Walić>

Suknowiec, wca, lm. wca zool., p. Sukiennik. [Sukrawica, y, blm.] krew z nosa płynąca. <Brs. sukrowica>

† **Sukrowica**, y blm. p. Sukrwica. <Rus. sú- krowica>

† **Sukrwica**, y blm., Sukrowica. lek. *ropa trawa- wa, posoka*: Szkorbut, gdy ś. silić pocnie, dźwięka bardzo nabrzmiwiają, sukrwicą cieka- jące i gnijące. Syr. <Czes. soukrvice>

Suks, u, blm. *gorszy gatunek bursztynu żółtego* Sł. wil.

[Sukstancja, i, lm. e] p. Substancja. <Zam. Substancja>

† **Sukubieja**, i, lm. e *porażka*: Pan surogator orszański, chcąc tę milezącą sukubieją uchronić i niby niewinność JO. księcia Imei justy- fikować, na usilne prośby moje wymówić tego nie chce. Mat. <Od Łć. succumbere>

× **Sukulencja**, i, blm. *pełność (soków), pożywność*. <Od Łć. cuculentus>

× **Sukurować**, uje, ował p. Sukursować. <Łć. succurrere>

× **Sukurowanie**, a, blm., czynność cz. Suku- rować.

Sukurs, u, lm. y *pomoc, zasiłek, wsparcie; po- siłek, odsiecz*: Przybyć komu w (na) S. Troc. Ze wszystkich domów murowanych i drewnia- nych biegli swoim na S. starzy Żydowie i Ży- dówki. Wilk. Chudoba moja szlachecka nie wy- trzyma bez sukursu jesiennego licznej weselnej frekwencji. Chodź. <Łć. succursus>

Sukursować, uje, ował. × **Sukurować** przy- chodzić w sukurs, wspierać, pomagać, posiłkować, wspomagać, dawać pomoc: Od poręcznika sukursowany nie dał ś. dobyć. Rol. <Od Sukurs>

Sukursowanie, a, blm., czynność cz. Suku- rować.

[Sul, a, lm. e] *próg*. <Śr. Dam. Sul, Dnm. Sull>

[Sulacz, a, lm. e] *bicz*. <por. Szulnąć>

[Sulaczek, czka, lm. czki] p. Sulák.

[Sulać, a, a] *miąć, gnieść, ścisnąć*. < = Szulać, Słc. śulat'>

[Sulák, a, lm. i] *garnek podłużny*. Zdr. [Sula- czek]. <por. Sulnica>

[Sultan, a, lm. y, Sultan] *lewa ręka, mańkut*: Robić co sulanem. <por. Szulać>

[Sutanie, a, blm.] *czynność cz. Sulać*.

Sularz, a, lm. e, † **Soraz**, † **Szorarz** *palacz utrzymujący ogień w piecu muflowym w hucie cyn- kowej*. Łab. <Nm. Schürer>

† **Sulaty**, ów p. Sulejaty: Podagrę uwijać w S. Nar.

† **Suleaty**, ów, blp. p. **Sulejaty**: Nie ciężą mu podszyte futrem S. Pot. S., sandalium. Tuch. <Łć. soleatus>

† **Sulejaty**, ów, blp., **Suleaty**, **Sulaty** *obuwie pilś- niane*. Goł. S., pończochy, pilśniowe buty. Biel. M. Króla przy koronacji w S., dalmatykę i w plu- wjał złotogłowy ubierają. Paszk. Ja, podagra, przymuszam wszystkich, by leżeć chcieli, nawe- tem nogi obwarowała, gdy S. wymyśliła. Comp. S., pończochy, *tibialia*. Kn. <Łć. soleatus>

[Sulenie, a, bim.] *czynność cz. Sulić*.

Sulerz, a, lm. a p. **Szulerz**: S. powinien co dwanaście godzin piec z gruntu chędożyć. Torz. < = Sularz>

Sulfat, u, lm. y *siarczan, sól kwasu siarczanego*. <Włos. sulfato>

Sulfina, y, blm., chem. *zasada pochodząca od siar- ki czterowartościowej: (CH₃)₂SI, jodek trójmetrylo- sulfiny*. <Now. od Łć. sulfur>

Sulfo - chem. *przydatek oznaczający, że w skła- dzie ciała znajduje ś. grupa HSO₃*. <Now. od Łć. sulfur>

Sulfoichtjolan amonu apt. p. Ichtjól. <Sulfo- + Ichtjól>

Sulfoindygowy chem.: *Kwas S. p. Indygo- dwusiarczany*. <Sulfo- + Indygowy>

Sulfon, u, blm., chem. *związek, w którym grupa SO₂ łączy dwa rodniki organiczne: C₂H₅SO₂C₂H₅: S. dwuetylowy*. <Now. od Łć. sulfur>

Sulfonowy chem.: *Grupa sulfonowa, HSO₃*. <Od Sulfon>

Sulfosole, i, blp., min. *rząd mineralów z gro- mady lamprytów, siarkosole*. <Sulfo- + Sól>

† **Sulica**, y, lm. e *włócznia, broń koląca, uży- wana w dawnej jeździe polskiej i litewskiej, roha- tyna, dzida*: Nie chodzi chłopiec za nim z grana- tą, z rusnicą, albo jako na wilka z okrutną sulicą. Rej. Mieli miasto ciężkich kopji lekkie włócznie do rzutu, takie sulice, jakie nosili Li- twini. Krasz. <Rus.>

[Sulić, i, il] *podsuwać do nabywania, razić, stręczyć*. <SUL>

† **Sulikarz**, a, lm. e *górz. pomocnik zalwartarza, zrażacz*. Łab.

[Sulir] *przyspiew*: S., bulir, dalej, dalej! <Now.>

[Suliszka, i, lm. i] p. Ledwuchna.

[Sulka, i, lm. i] l. p. **Jakubka**. 2. *galka z ciasta*. <por. Sulać>

Sulki, lek, blp. *wyścigowy wózek mały na wiel- kich kołach, zaprzęgany w pojedynkę*. <Ang. sulky>

† **Sulnica**, y, lm. e *flaszka, lagwica*. Mir. <por. Sulak>

Sulówka, i, lm. i *gatunek strzelby myśliwskiej: Mam taką sulówkę, a znam parę innych; nie rdzewieją łatwo, strzelają dobrze*. <Od nazwy miejscowości Suhl>

Sulpiter, tra, lm. *trowiec noszący chorągiew żalobną bracką na pogrzebie*.

[Sultan, a, lm. y] p. Sulan.

Sulan, a, lm. i zł. *żołnierz, zwłaszcza konwojujący aresztantia.* <= Szulan >

Sultan, a, l. lm. *owie cesarz mahometański, tytuł monarchy na Wschodzie:* S., z arabskiego, znaczy pana albo zwycięzcę; tak s. tytułuje monarcha turecki. Kras. 2. blm. *gatunek tytoniu tureckiego.* Zdr. **Sultank.** <Tur. z Arab.>

Sultana, y, lm. y l. p. **Sultanka**. L. 2. *gatunek sukien kobiecych:* Długie robiony, sultany. Troc. Sultany, józefki, strój kobiecy. Haur. <Od Sultana >

Sultanat, u, lm. y l. *władza, godność sultana.* 2. *państwo sultana:* Z cesarstwa jawańskiego pozostał jedynie ślad w postaci sultanatów Sola i Dyjoaja. <Od Sultana >

Sultank, nka, lm. nkowie p. **Sultan:** Sam chan i jego krewni sultankowie... mieli na sobie kaptany w podarunku od padyszacha. Sienk. <Od Sultana >

Sultan *gałga starszy syn chana krymskiego:* Syn stary kana ma tytuł S. Nar. <Tur.>

Sultanic, a, lm. *owie p. Sultanicz:* Przez nią (warabę) w zbrojne rzemiosło wprawiał s. S. Mick. <Od Sultana >

Sultanka, y, lm. e p. **Sultanka.** Przen.; Eunuch dziewięciu sultanic Feba. Słow. (= muz). <Od Sultana >

Sultanicz, a, lm. e, **Sultanic** *syn sultana.* <Od Sultana >

Sultanka, i, lm. i l. a. **Sultanka**, **Sultana** *żona, nałożnica, siostra, córka a. krewna sultana.* Kłok. Ta, która rodzi następcę tronu, ma tytuł wielkiej sultanki. Mik. 2. w lm. *gatunek rodzynek jasnych, żółtych, bez pestek, rodzynek sultanki.* 3. X S. *rodzaj tańca:* Tańcowała sultankę tak, że zjadłbyś ją tam. Krasz. <Od Sultana >

X **Sultanowski** p. **Sultański:** Natarł na nas on tłum S. Jabł. (= turecki). <Od Sultana >

X **Sultanowy** p. **Sultański.** <Od Sultana >

Sultański, X **Sultanowy**, **Sultanowski** *przym. od Sultana:* Ogrody sultańskie. Wasza sultańska Moś. L. <Od Sultana >

Sultaństwo, a, lm. a p. **Sultanat:** S. Marokańskie. Wynieś kogo na S. <Od Sultana >

X **Sulwia**, i, lm. e = **Sielawa.** Troc.

Sulwica, y, lm. e zool. p. **Sielawa.** Biel. <Od Sulwia >

Sum, a, lm. y, [Som] zool. f. (silurus glanis) *ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, sumowata:* S. z wąsami. S. jest ryba rzeczna i morska i często na kilka i kilkanaście łokci długa. Troc. Przen.: Chodzi jak S. (= milczący, zadumany, zgryziony). 2. S. elektryczny (melapterus electricus) *ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, sumowata, uzbrojona przyrzędem elektrycznym.* <Zam. Sóm: SOM >

X **Sum**, u, bim. *smętna zaduma, smutek.* <Ukr.>

1. [Sum] p. **Sam.** <Zam. Sám >

2. [Sum, u, lm. y] *wiatr.* <= Szum >

Suma, y, lm. y l. *wielkość równa innym wielkościom razem wziętym, wynik dodawania:* S., rząd liczby zebranej z wielu rzędów. Sol., Troc. Co wynosi sumę taką. Troc. W każdym trójkącie S. dwóch boków, wzięta jak s. podoba, jest większa, niż trzeci bok. Jak. J. Kto wie, jeśli Bóg do sumy dzisiejszej będzie chciał przydać godziny jutrzejszej minutę chromą. Petr. (= do obecnej liczby lat). S. *wrażenie = ogół.* 2. *krótkie zbranie czego, treść, kwintesencja, jądro:* Krótkie osią-

żenie, osiągnięcie której rzeczy, S. Mącz. Z obrządków chrztu sumę wiary chrześcijańskiej poznać możesz. Kucz. Dziesięć przykazań Bożych są sumą i skróceniem wszystkich praw. Kucz. Tych rzeczy, które powiadamy, to głowa jest albo S. Leop. To jest koniec a S. wszystkiego. Rej. (= rezultat). Owego listu ta była S. Baz. S. papieskiego poselstwa do Zygmunta ta była, aby król przeciw Turkowi ciągnął. Stryjk. Na końcu każdego kazania zawsze jest S. tego kazania. Wuj. To S. ich nauki i pisma, aby P. Bóg był miłowan i bliźni. Skar. Jest i S. wszystkiego, czego od P. Boga prosić mamy w onych słowach pięknych i krótkich. Skar. Wszystkiego, co s. mówiło i nauczyło, S. jest: aby s. rozumiało, iż pisma wszystkiego wypełnienie i koniec jest miłość ku Panu Bogu. Skar. Jeszcze w skrzydle lewym była nadzieja, gdzie wszystka już stała S. rzeczy. Tw. (= na którym cała rzecz zawisła). 3. *pewna ilość pieniędzy, kwota, kapitał:* Umierając, wielkie oprócz dóbr sumy i na prowiljach i w gotowiznie zostawił. Kras. Od sta złotych bierzemy 5, to jest kiedy nad główną sumę pożyczaną bierzemy od każdego sta po pięć. Gostk. Wielkie spłacił sumy. Troc. Sumy pieniężne. Troc. Jam w mojej sumie tę majątność objął. Kras. (= w moim długu). S. hipoteeczna. Nabyć sumę. S. główna czynszu, lichwy, dochodów. Troc. Odbieramy Inflanty i państwa Multańskie, liczymy owe sumy neapolitańskie. Kras. Sumy bająnskie (= bajeczne). 4. *wielka msza ostatnia, śpiewana, w kościele katolickim:* Sumę śpiewaną miał, sumę rekwalną celebrował ks. biskup. Troc. Co s., panną będąc, na kilku mszach bywało co dzień, jejmością panią zostawszy, ledwie tylko w święto, i to na sumie, a czasem i nie na całej. L. Zdr. **Sumka**, X **Sumulka.** <Łé. summa >

[**Suma**, y, lm. y] *torba.* <Zap. Rus. suma >

Sumak, a, lm. i l. *mielone liście krzaka, rosnącego w Syrii i Palestynie, a także w Europie południowej, używane w farbiarstwie i garbarstwie (w garbarstwie nazywają go także szmak).* 2. a. **Sumek**, **Jeleni róg** bot. (rhus) *roś. z rodziny terpentynowatych.* Gatunki: S. garbarski, garbarskie ziarna, garbarskie ziele, kopal (r. copallina). S. mieszaniec (r. succedanea). S. perukowaty, Skąpia, Drzewo perukowe, Drzewo farbiarskie (r. cotinus). S. tru cizno drzew (r. toxicadendron). Idąc wśród bzdów i sumaków wązko wygrodzonym, spierają sadzonym szpalerem, monologował. Gray. Nizki S. pionie krwisto u stóp olbrzymiego wiązu. Orzesz. 3. zool., p. **Suhak:** Lżej s. nie przesuwają pierzehlwie sumaki. Malez. <1. 2. Arab >

Sumakowe rośliny, bot. p. **Terpentynowate.** <Od Sumak >

[**Sumar**, a, lm. y, **Samar**] *osiel.* <Czes. soumar, Węg. szamar i t. d., z Ngr. samári >

Sumarjusz, a, lm. e l. *krótki zbiór, wyciąg czego, skrót, rys pobieżny, treść, kompendjum:* S. rzeczy, sprawy. Troc. Strony sumarjuszowe wydawać mają. Troc. 2. p. **Inwentarz.** 3. *spis, wykaz, rejestr:* Dnia 20 powinny być iśe do komisji wykończone i podpisane sumarjusz, czyli wykazy cyfrowe, bez dokumentów. T. K. <Łé. summarium >

Sumarycznie przys. od **Sumaryczny.**

Sumaryczność, i, blm., rz. od **Sumaryczny.**

Sumaryczny, **Sumaryjny**, **Sumowny** *ogólny, krótki, ryczałtowy, treściwy, dokonany w sposób skrócony bez formalności:* Proces S. (= skrócony spo-

sób postępowania prawnego). <Od Łé. summarium>

Sumaryjnie przys. od **Sumaryjny**. Troc.

Sumaryjny p. **Sumaryczny**: Westchnął, kończąc, i posuwistemi kroki schodząc powoli po sumaryjnym pożegnaniu z propinatorką i panem Pawłem. Krasz. <Od Łé. summarium>

[**Sumatocha-swat**] *obowiązany na weselu ruskim rozweselać smutną pannę młodą*. <Ukr. Brs.>

[**Sumce, ów, blp.**] *I. dyle w ścianach domu. 2. kłocce drzewa do budowy*. <p. Sumik>

Sumek, mka, lm mki p. **Sumak**: Mały S. zacierwienił ś. tak jaskrawo, że wygląda jak biblijny krzak gorejący. Orzesz, <Zam. Sumak>

Sumer, a, lm. y *zł. chleb*. <Ros. zł. sumar'>

Sumi przym. od **Sum**: Wąsy sumie. <Od Sum>

Sumiasto smętnie, pomuro: Kasjerowa i kontrolerowa spojrzały na siebie z pod oka i S. Dzierz. <Od Sum>

Sumiasty taki, jak u suma, podobny do sumiego: Wąsy sumiaste (= długie, bujne). <Od Sum>

[**Sumiecie, i, blp.**] *zaspły śnieżne*. <Brs., p. Sumiot>

Sumienie, a, lm. a, X Sumnienie, † Somnienie, † Sądnienie, [Sumnienie, Sumlenie, Suminie, Somnion, Sámnienie] *I. władza duchowa w człowieku. sądząca go za jego postępkę*: Sąd sumienia. Uciszyć S., uspokoić S. człowieka uczciwego. Co oko ciała, to S. duszy. Prz. Hajduckie S. Prz. Lepsze ciasne S., aniżeli przestronne. Prz. (= skrupulatne). Ma S. jak rękaw u mnicha. Prz. Wolność sumienia (= tolerancja religijna). Głos sumienia. Sąd nas samych zowiemy sumieniem, jak gdybyśmy z umieniem sądzili o sprawach popełnionych. Kołł. Spokojne S. Spokój sumienia. Rachunek sumienia (= roztrząsanie postępków przy pomocy sumienia). Długosz zarzuca Gruszczyńskiemu złe życie, S. martwe, niezdolne żadnych wyrzutów ni żalów. Mor. K. Wyrzut sumienia. Skrupuły sumienia. Zagłuszyć S. S. wyrzuca mu zły czyn. Człowiek bez sumienia, bez eci i wiary! Graniczny dokument sponie, uprawnił tedy mój zabór cały... S. jętko... padłem omdlały. Syrok 2. **sumienność, sumieniowość, uczciwość**: Przysięgam na S., że nie mam ani grosza zarobku! Moje S. nie skalane wcale. Syrok. Czystemu sumieniu wszystko czyste. Prz. Przyczynić ś. do ulżenia sumienowi (!) strwożonego pana. Krasz. Obciążyć S. występkiem. Chociaż jestem prawie pewien, ale sprawdzę jeszcze dla spokojności sumienia (= ażeby nie mieć sobie potym nic do wyrzucenia). Mieć S. co zrobić (= mieć dosyć sumienności). [Zobowiązuję ś. po prawie i po sumieniu oddać. Sumieniem poprawić = przysiąc. Nie stać nikiedy Żyda na takie S., kieby tak chłopa zdać, jak prepinator]. 3. † S. = *skrupuły sumienia*: Robić komu S. 4. [Chłopi se w sumieniu zamýsleli = w duchu, w duszy]. 5. [S.] *przekonanie*: Nie mom do ciebie sumienia. 6. [S.] *usposobienie, natura*: On jest twardego sumienia przy likach = jest mocnej natury przy zazywaniu lekarstwa, leki go nie ruszyły. On jest miękkiego sumienia (= wrażliwy na rzeczy obrzydliwe). 7. [S.] *żołądek*: Mieć na sumieniu a. na sercu = być chorym na żołądek. 8. [S.] *tyłek, zadek a. części rodne*: S. mu zryli, zsiekli, że ani stać, ani siedzieć. Zadarła nogi, że aż S. było widać. Zdr. **Sumienko**. <Z sumnienie, sąm-

nienie: od Su-, Sę- + Mnieć, p. Mnieć, Pomnieć, Wspomnienie>

X **Sumieniowość, i, blm., rz.** od **Sumieniowy**: Tę mękę autor identyfikuje z sumieniowością duszy. Spas.

X **Sumieniowy** p. **Sumienny**. <Od Sumienie> **Sumiennie** przys. od **Sumienny**: Mówię ci S. **Sumiennosc, i, blm., rz.** od **Sumienny**.

Sumienny, X Sumieniowy przym. od **Sumienie**, *zgodny z sumieniem; rządzący ś. sumieniem, uczciwy, rzetelny, skrupulatny ze względu na sumienie*: Człowiek, opiekun, wykonawca, krytyk, sędzia, historyk, urzędnik S. Ocena sumienna. Robota sumienna. Zapłata sumienna. X **Po sumiennemu** przys. *sumiennie*: Mówiąc po sumiennemu, nie masz nie mniej sprawiedliwego. L. Wiernie i po sumiennemu służyli. Wiszn. <Od Sumienie>

Sumienko, a, lm. a p. Sumienie: Wszystkie moje grzechy przejdą na jego S. Krasz. <Od Sumienie>

[**Sumik, a, lm. i]** *I. a. [Sunik, Sonik] = a) ściana w chałupie w miejscu przerznięcia otworu na drzwi, okna. b) ściana między oknami. 2. jeden z balów ściennych, kładzionych nie na węgiel, lecz zasuwanych między dwa słupy*. <Stc. sumyk, zmieszane z Sunag; por. Ukr. suméé obok sunéé>

† **Sumimózg, a, lm. owie** p. **Szumiteb. L.** <Szumieć + Mózg>

[**Sumiot, u, lm. y]** p. **Smiot**: A wieher śnieg skręca i składa w sumioty. Syrok. A była to zima, mróz tęgi na dworze, zawieja, sumioty na drodze. Syrok. <Brs.>

[**Sumisyja, i, blm.**] p. **Submisja**. <Zam. Submisja>

[**Sumiszka, i, blm.**] *krupy gryczane z mąką*. <Ukr.>

[**Sumitować, uje, ował]** p. [**Sumować**]. S. ś. I. X S. ś., **Submitować ś.**: Chciał ś. już S. i zęgnąć. Krasz. Sumituję ś. tylko pani podezszynie dobrodzieje. Łoż. Każdemu ś. sumituj za te głupie kilkadziesiąt krajczarów. Bał. 2. *pokornie ś. tłumaczyć, uniewinniać; zapewniać pokornie, usprawiedliwiać ś.*: Sumituję ś. wam, ojeze, że nie mogłem inac. Przysięga ś., sumituje. <Łé. summittere = submittere>

Sumitowanie się, a ś., blm., czynność cz. Sumitować ś.

1. **Sumka, i, lm. i p. Suma**: Pokażna S. Sumki, złożone razem a porachowane z niewypłaconym od lat kilku procentem, uczyniły kapitał kilka kroć sto tysięcy złotych wynoszący. Kras. Dobrze, kiedy jest S., od której ś. procent bierze. Kras. <Od Suma>

2. **Sumka, i, lm. i I.** [S.] p. [**Suma**]. 2. † **Sumki = sakwy podróżne skórzane, juki, łagiewka**: Sumki, tłómczek skórzany. L. Wzięli stare wory na osły swe i wino w stare sumki, potarte i łatane. B. B. (w onych krainach był zwyczaj, iż w skórzonym naczyniu miewali wina, co my możemy nazywać sumkami albo miechami skórzanymi. B. B.). S., kieszeń, sakwa. Biel. M. <Od Suma>

† 3. **Sumka, i, lm. i linka do przywiązywania łódki**. <Od Nm. Saum>

[**Sumka, i, lm. i]** p. **Szumka**.

[**Sumlenie, a, lm. a]** p. **Sumlenie**. <Brs.>

[**Sumlenny**] przym. od **Sumlenie, sumienny**. <Od Sumlenie>

[**Sumnica, y, lm. e]** p. **Sonica**. <Zam. Sunica>

× **Sumnie** przys. od **Sumny**, w *zasepieniu*, *smutno*: Stryj długo chodził S. wzdłuż komnaty. Pol.

× **Sumnienie**, a, lm. a, [**Sumnienie**] p. **Sumienie**: S. jest prawo rozumu, wolą naszą rządzące. Koch. W. S. jest rozum, uważany jako wiedzący prawdę, którego ś. w postępach naszych trzymać mamy. L. S. prawie jest to wójt od Boga, aby powściągał, kiedy we łbie trwoga. Rej. S. jest to kryg twardy na swą wolą. Rej. Gdyby S. nie wściągalo zgoła, przyrodzenieby rozpuściło koła. Rej. Wielki to fortel na złe przyrodzenie dać mu za mistrza poczeiwe S. Rej. S. jest stróż pilny poczeiwości. Rej. S. zawždy tam radzi, gdzie cnota. Rej. Sumnienia trudno pozbyć. Kn. S. tysiąc świadków. Koch. W. S., świadek nieomylny, za tysiąc świadków stoi. Kn. Czy jest to S. tak z nią postępować? L. Czy macie wy S. czynić to? Boh. Już też nie trzeba mieć sumnienia, tak brzydko kogo posądzać! L. To człek bez sumnienia, bez poczeiwości. Boh. Ja ś. sumnieniem świadcę. Boh. Biorę to na S. swoje. Ustrz. Sumnieniem abo pod sumnieniem obowiązać. Kn. Pod sumnieniem. Lubom. (na charakter, jakem poczeiwy. L.). Postać święta, a hajduckie S. Opal. Lepsze ciasne S., aniżeli przestronne; ciasne, które i małego grzechu lekce sobie nie waży. Skar. Jakim prawem i sumnieniem uczynić to mogli? L. Sumnieniemys to dobrym zrobić mogła. L. Dobrym sumnieniem własność cudzą otrzymać. L. Nie wiem, czybym mógł dobrym sumnieniem z nim pojedynkować. Boh. Wielka jest moc sumnienia na obie strony, iż ani ś. ci boją, którzy nie nie winni, ani ustawicznego strachu karania nie są próżni, którzy ś. w złym uczynku czują. Pask. Dobre S. L. Czyste S. nie obawia ś. złego. Oss. Dufanie mocne w największych przygodach czyni dobrą myśl człowiekowi świadomemu sumnienia swego. L. Jeśli dobre S. ma, niech ś. nie boi. Skar. Mur żelazny dobre S. Rys. S. dobre wielka uciecha i obrona. Kn., Troc. S. wesole. Rej. Kogo S. nie strofuje, ten, przed sąd wołany, żartuje. Pileh. S. bezpieczne a jako kryształ przezroczyste, a które na ś. ani przed Bogiem, ani przed ludźmi nie wszetecznego nie czuje, a jasne oczy ma na wszystkie strony, a nigdy ich psiną nie pokrywa. Rej. S. z twarzy poznać. Kn. (twarz łacno wynurzy, co ś. w sereu burzy. L.). Dał Aleksander Wielki doktorowi list (w którym o truciznie doniesiono) czytać, patrząc, jeśli w nim znak sumnienia mógł poszlakować. Warg. S. go rusza. Kn. (strofuje, karze. L.). S. wzruszyć, upamiętać. L. Rachuję ś., jak nigdy na spowiedź z sumnieniem, a gdy żadnej przyczyny w sobie nie znajduję, nieszczęściu ten los cały memu przypisuję. L. Targować ś. z sumnieniem. L. Wehodzić w kompromisy z sumnieniem. S. go gryzie. Prot., Troc. Myśl ci mą odkryję: robak sumnienia w sereu moim wierci, ryje. L. S. gryzie, gdy na nocie brudno. Rej. S. ustraszono troskliwie. Rej. S. straszliwe. Rej. S. złe stoi za kata. Kn. S. bojaźliwe, trwożliwe, podejrzliwe, troskliwe. Kn. Zabiwszy go, a potem mając S. o to, uciekali. Biel. M. Mając S. o krwi rozlanie, radzili ś., jakiby ich grzech był. Skar. S. złożyć, oswobodzić. Kn. Mnie ś. zda, że matkę mą czeka przeznaczenie srogie, ale sumnienia mojego ob-

ciążać nie mogę. Niem. S. dobre niczego ś. nie boi. Troc. Czyste S. stoi za modlitwą. Troc. Gwałt czynić sumnieniu ludzkiemu. Troc. Roztrząsać swoje S. Troc. Ubezpieczyć to nikogo na sumnieniu nie może. Troc. S. przeciwko niemu woła. Troc. Sumnieniem przyciśniony, przekonany, potępiony. Troc. Wolność sumnienia. Troc. (= *tolerancja religijna*). S. czynić. Troc. (= *skrupuły*). O bałamutowie, niebaczne ludzie za nos wdzicie, czyniąc im S., kędy nie potrzeba, a nie czyniąc, kędy potrzeba. Tworz. (skrupuły. L.). S. obłądliwe czynić. Troc. Oswobodzić, złożyć, ogrodzić S. Troc. Zawodzić S. swoje. Troc. Trzeba przyzwać człowieka do poważania samego siebie, do uczucia swej godności, do obawy sumnienia, do jego niezgluzowanych powinności. Szan. <p. Sumnienie>

× **Sumniennie** przys. od **Sumnienny**, *sumiennie*. Troc.

× **Sumniennosc**, i, blm., rz. od **Sumnienny**, *sumniennosc*.

× **Sumnienny** p. **Sumienny**. Troc. <Od Sumnienie>

† **Sumnisty sumienny**, *prawy, szczery*. Rozm. <Od Sumnienie>

× **Sumny tęskny**, *osowiały, chmurny, posępny, smutny, zamysłony*: Symko S. niby ta noc słotna. Jeż. Maraszka stoi S., jakby znał w sereu, że mnie już do trumny. Pol. <Ukr. sumnyj, p. 2. Sum>

Sumować, uje, ował i. *dochodzić sumy, dodawać, zliczać*. 2. *skracać, powtarzać w krótkości, reasumować, streszczać, wyciągać kwintesencję z czego*: Sumując to wszystko, co ś. powiedziało, przychodzę do wniosku, że... <Od Suma>

[**Sumować**, uje, ował, **Sumitować**] *zamyślać ś., zadumywać ś., łamać sobie głowę, martwić ś., turbować ś.*: Zasta do komory i sobie sumuje. Moja pora kto wie, czy nie przeminęła już... — Nie sumuj jeno, nie sumuj; wiem ja coś. Jeż. <Ukr. sumuvaty, p. 2. Sum>

Sumowanie, a, blm., *czynność cz.* **Sumować**: S. toż jest, co przydawanie. Troc. S. a. ogarnienie księgi, rozdziału, nauki. Troc.

[**Sumowanie**, a, blm.] i. *czynność cz.* [**Sumować**]. 2. *niezadowolnienie, fochy, dąsy*.

Sumowaty i. *podobny do suma*. 2. *Sumowate*, zool. — *rodzina ryb członkopromiennych brzuchopłetwych*. <Od Sum>

Sumowina, y, blm. *mięso suma*. L. <Od i. Sumow>

Sumownie przys. od **Sumowny**: S., *sumarycznie*. Troc.

Sumowny i. p. **Sumaryczny**. Troc. 2. *przym. od Suma*: Sumowne fundusze *aresztować*. Sł. wil. (= *złożone z sum*). Bogaty dar S. uczynić! Chodź.

1. **Sumowy** *przym. od Sum*: Sumowe mięso, *sumowina*. L. <Od Sum>

2. **Sumowy** *przym. od Suma*: Starostwa *sumowe*. T. K. (= *obciążone zapisaniami na nich sumami, obdłużone*). <Od Suma>

Sumpt, u, lm. y *nakład, koszt*. Pot. Dzieło to wyszło *sumptem* autora. Podejmowano gości z wielkim *sumptem*. <Łć. *sumptus*>

× **Sumptowny kosztowny**, *drogi*: Gonitwy, *maszkary*, *balety strojne* i *sumptowne robia*. Kraus. <Od Sumpt>

× **Sumułka**, i, lm. i p. **Suma**: Listu tego *sumułą* *kładę*. Troc. <Od Suma>

† **Sun**, a, lm. y p. **Suna**: Nabrali *worów* na osły i *sunów* *winnych wiotchych* a *popadałych* i *pozszywanych*. Bud. <p. Suna>

† **Suna**, y, lm. y, † **Sun**, † **Sundak** torba, sakwa skórzana, *Jagiew rzemienna*: Suny, rozumiej fiasze skórzane, w których wodę, wino i innych mokrych rzeczy noszą; niektórzy sumami zowią. Bud. Suny nowe pukają ś. Bud. Sundak albo S. jest fiasza skórzana. Bud. Zdr. † **Sunka**. <por. Suma>

Sunąć, nie, nał, [Sujnąć], Suwać I. nied. = a) cz. czyn. *pchając pomykać; posuwać, ciągnąć, wlec po czym*: Gdzie kroki tak śpieszno swoje suwasz? L. Kto ś. ośmieli suwać wędrowne kroki przez bezdennej przepaści najgrubsze pamroki? Przyb. Suwając sobą, szumno stapać. Kn. (=stapać jak z partesów). Biezem ogniste Juno zacina rumaki, te lecą i szybkimi suwając kopyty, ślak wśród ziemi i nieba mierzą gwiazdolitę. Dm. Ledwie suwa nogami. Dziecko sunie sanki po śniegu. b) cz. ni. *mknąć, pomykać, szybować, pędzić*: Przeżegnawszy ś., sunął borem bez ścieżki. Krasz. Siadają do stołu... kapelan błogosławi, dziaduś powoli sunie ze swego pokaju. Krasz. Rumak przez pole sunie wicherwało. Deo. Łódź sunie po fali. Łyżwiarz sunie po lodowej tafli. Para za parą suną po salonie w takt muzyki (=posuwają ś.). 2. **Sunąć** dok., nied. Suwać = a) cz. czyn. *posunąć, popchnąć, pomknąć*: S. kamień na szachownicy (=zrobić posunięcie). b) a. S. ś. cz. ni. *wysunąć ś., wypaść, wysworować ś., wybiec, ruszyć, puścić ś.*: Przebyłście Rubikon, sunicie ś. do tego mostu a poratujecie już wpół zerwanego. Bardz. Chart, zobaczywszy zajęcia, jak nie sunie z nim! Ognistą ś. ku nieprzyjacielowi sunał ochotą. Troc. W tym niebezpieczeństwie do nóg jego ś. sunał. Troc. Sam ś. na moje sunał, nasunął szpadę. Troc. Przen.: [Sunął ś. las] = *ruszył ś., poszedł w górę, zaczął rosnąć zwawo, puścił ś.* S. ś. nied. *posuwać ś. jednym ciągiem, pomykać, czolgać ś., pelznąć, snuć ś.*: Suwa ś. waż, snuje ś. Kn. Chmiel chciał ś. ziemią S. Kras. Jaki szereg nieszczęście suwa ś. przed memi oczami! Stasz. (=przesuwa ś., przewija ś.). Przen.: Droga sunęła ś. wśród piaszczystych łąk. Krasz. (=przechodziła, szła, wita ś.). <SU/SOW>

† **Sunąć**, nie, nał, [Sunąć], nied. **Suó** *sypnąć, rzucić*. B. Sz. [Jak sunie na te beczki krzemkami]. <SU/SYP/SEP/SP>

† **Sund**, u, lm. y p. **Zund**. Sł. wil. <Nm.>

† **Sundak**, a, lm. i p. **Suna**: S. wina. Bud. S. albo suna jest fiasza skórzana. Bud. <Ukr. sunduk>

Sunia, i, lm. e p. **Suka**.

[**Sunica**, y, lm. e] p. **Sonica**. <SUN>

Suniec, nca, lm. nce bud. *sztuka z bala grubego lub półcinny, jedna z tych, jakie poziomo wsuwają ś. końcami w gary słupów pionowych, dla złożenia z nich ściany budynku lub parkanu, nattyk*. <Od Sunąć, por. Sumce, Sumik>

Sunięcie, a I. blm., czynność cz. **Sunąć**. 2. lm. a *posunięcie (kamienia na szachownicy np.), cug*: Za trzecim sunięciem dostał mata.

† **Sunięcie**, a, blm., [Sunięcie] czynność cz. † **Sunąć**, [Sunąć].

Sunięcie się, a ś., blm., czynność cz. **Sunąć** ś.

[**Sunik**, a, lm. i] p. **Senik**.

Sunita, y, lm. ci *mahometanin uznający obok koranu i Sunnę za księgę świętą*. <Od Sunna>

Sunitka, i, lm. i forma ż. od **Sunita**.

Sunizm, u, blm. *wiara w prawdziwość księgi Sunny*. <Od Sunita>

† **Sunka**, i, lm. i p. **Suna**: Sunki albo skórzany worek, w którym wino albo olej można

nosić. Mącz. Wziął chleba i sunkę wody. Bud. <Od Suna>

Sunna, y, blm., **Sonna** *księga podań religijnych u mahometan, jako dopełnienie Koranu*. <Arab.>

[**Suńdy**, ów, blp.] p. **Sądy**.

Suńka, i, lm. i p. **Suka**. <SUN, może starsza postać pnia>

[**Suńta**, y, lm. y] p. **Szanta**.

1. † **Supa**, y, lm. y p. **Zupa**: S. była zbyt gorąca. Jak. W. Zdr. † **Supka**. <Nm. Suppe>

2. † **Supa**, y, lm. y *komora celna*: S., słowo dawne słowiańskie S. czyli szopa, komora, w której urzędnicy skarbowi wybierali grosze do udziału ich strażę należące. Nar. Wieliczka urosła w miasto z nikoziemnej chałupy, S. czyli szopa w starym języku polskim nazwanej. Nar. <Zlatynizowana postać wyrazu Żupa>

† **Supan**, a, lm. i p. **Zupan**: W Czechach to nazwisko supanów oznaczało urzędników... Cz. Zupani przezwani supanami. Cz. Supanami Cze-si, Polacy i inne rodu słowiańskiego narody panów krajowych zwali. Nar. Twierdzą niektórzy, że szlachta w Polsce, w Prusiech, Litwie, owszem u słowiańskich narodów zwali ś. supani bardzo dawnych czasów; u Czechów i Węgrów hispan, rządcą prowincji, stąd Polacy ś. honorują: jespian brat. Chm. B. Supany byli ich gmin dowódcami i sędziami ludu. Św. <Zlatynizowana postać wyrazu Żupan>

† **Supanja**, i, lm. e p. **Żupanja**: Cały kraj był podzielony na supanje, supanowie byli sędziami. Wiszn. <= Żupanja>

[**Supasta**, y, lm. y] p. **Subhasta**: Podam na supastę. <Z Subhasta>

[**Supastacyja**, i, lm. e] p. **Subhasta**. <Z Subhastacyja>

[**Supastować**, uje, owa] p. **Subhastować**. <Z Subhastować>

[**Supastowanie**, a, blm.] czynność cz. **Supastować**.

× **Supasza**, y, lm. owie = **Subhasza**: Czortków należał do państwa Otomańskiego, rządził w nim S. Rol. <Zam. Subhasza>

Supel, pła, lm. pty, × **Sypel**, [Szupel, Szypul, Sypel, Szepel], † **Szypel** *wypukłość, zgrubienie w miejscu związania czego; węzeł*: Zawiązań na S. (=na zadzierzgu). Zdr. **Supelek**, **Supeleczech**, [**Sopolek**, **Szypetek**].

Supeleczech, czka, lm. czki p. **Supel**. <Od Supelek>

Supelek, lka, lm. lki p. **Supel**: Gra w supelki. Ciągnąć supelki. Wyciągnął S., a więc wygrał. <Od Supel>

Supelkowy przym. od **Supelek**. Chir.: Szew S. a. węzełkowy (sutura nodosa). <Od Supelek>

Superarbitr, tra, lm. *trowie starszy między arbitrami, rozjemca rozstrzygający niezgodne zdania arbitrow*. <Super + Arbitr>

Superata, y, lm. y *przewyżka, nadwyżka*: Po opłaceniu wszelkich należności okazała ś. jeszcze w kasie S. <Od Łć. superare>

Supercesja, i, lm. e ? : Wrazie niedopuszczenia oficjalista zrobił akt supercesji i posyłał do komisji wojskowej o pomoc militarną. Ochoch. <Łć. super + cessio>

Superdywidenda, y, lm. y *dotatek do przewidzianej dywidendy z powodu niezwykle pomyślnego stanu towarzystwa akcyjnego*. <Super + Dywidenda>

† **Superfajn**, u, blm., p. **Superfin**.

† **Superfajnowy** przym. od **Superfajn**.

! **Superfetacja**, i, lm. e zastąpienie dodatkowe kobiety już brzemienniej. <Łć. superfetatio>

× **Superficialnie** przys. od **Superficzny**, Sł. wil.
× **Superficzny** powierzchniowy, płytki, niegruntowny: Superficzne i niedojrzałe pojęcia. Sł. wil. <Łć.>

† **Superfin**, u, blm., † **Superfajn** i. rzecz z przedniego srebra (fajnu) zrobiona: Widzi warkocz po szyi białej rozpuszczony, piękny, choć superfinem w kółko nie spleciony. Zim. (= szpilka z superfynu). 2. wogóle przedmiot misternie wykonany, cacko, pieściuletko. <Nm. Superfein i t. d.>

† **Superfinowy** przym. od **Superfin**; † **Superfajnowy** i. ze srebra czystego, z fajnu zrobiony. L. Superfinowe zaplotki z głów zdjawszy. Zim. 2. zbyt delikatny, misterny; przedniego gatunku.

Superfosfat, u, lm. y chem. mieszanina kości palonych z kwasem siarczanym lub solnym, zawierająca rozpuszczalny ortofosforan kwaśny wapnia i używana jako nawóz, na d fosforan. <Super + Fosfat>

Superidealny nadzwyczaj idealny: Wszystkie jego superidealne przejścia żywota miały nieskończoność małości. <Super + Idealny>

× **Superindukty**, ów, blp. podatki nadzwyczajne, dodatko^{re}. <Łć. superinductus>

× **Superintendencja**, i, lm. e i. p. **Superintendentura**. 2. urząd naczelnego intendenta: S. nad solnemi składami ekonomji samborskiej. Troc. Zakupywano rewizorje, pisarstwo, superintendencje. T. K. Pragnął superintendencji. T. K. <Super + Intendencja>

Superintendent, a, lm. ci i. a. × **Superintendent** i. naczelnik komory celnej: Urodzonym ichmościom pp. Hankiewiczowi i Gordonowi, superintendentom skarbowym. Niem. Komisarstwo do egzaminowania superintendentów i pisarzy na etach. Mat. 2. w kościele ewangelickim, duchowny przełożony nad kościołami okręgu kościelnego. <Super + Intendent>

× **Superintendent**, a, lm. owie p. **Superintendent**: Daniel Zarugowicz, S. jego królewskiej mości. Rol.

Superintendentka, i, lm. i p. **Superintendentowa**. <Od Superintendent>

Superintendentowa, ej, lm. e, **Superintendentka** żona superintendenta: Niech pani S. dobrodziejka raczy zapytać szanownego wuja, czy te gwady były tak częste. Rzew. <Od Superintendent>

Superintendentura, y i. lm. y okrąg kraju podległy w sprawach religijnych superintendentowi, dyjeceja w kościele protestanckim. 2. a. × **Superintendencja** urząd, władza, stanowisko superintendenta. <Od Superintendent>

Superjor, a, lm. owie przełożony w klasztorze, mnich starszy: Jana, księdza Bazyljana, superjora w Brześciu Litewskim. Nies. <Łć. superior>

Superjorat, u, lm. y godność, urząd superjora. Sł. wil. <Od Superjor>

Superjorka, i, lm. i przełożona w klasztorze, księżni. <Od Superjor>

Superlatyw, u, lm. y przymiotnik w stopniu najwyższym (określający najwyższy zachwyty, najwyższe oburzenie): Był tam zbiór łanich superlatywów, jakimi posługuje ś. zwykle brukowa reklama. <Łć. superlativus>

× **Superlatywizm**, u, blm. charakter tego, co jest naszpikowane superlatywami, najwyższe napięcie: Osobliwa zdolność, którą możnaby nazwać superlatywizmem poetyckich zwrotów. Jell. <Od Superlatyw>

[**Supernacyja**, i, blm.] dobre znalezienie ś., ogłąda towarzyska, grzeczność. <Z Subordynacja>

× **Supernaturalistyczny** przym. od **Supernaturalizm**: Supernaturalistyczne pojęcie świata. <Super + Naturalistyczny>

Supernaturalizm, u, blm. wiara w interwencję istoty nadludzkiej w sprawach ziemskich, wiara w objawienie, mistycyzm. <Super + Naturalizm>

Supernaturalny nadnaturalny, nadprzyrodzony. <Super + Naturalny>

× **Supernumeracjusz**, a, lm. e oficer, urzędnik nadliczbowy, nadetatowy: Sztaby obfitowały w supernumeracjusów. Górs. <Od Łć. super + numeratus>

× **Superoksyd**, u, blm., chem. nadtlenek. <Super + Oksyd>

Superoktawa, y, lm. y org. głos zasadniczy organu o dwie oktawy wyższy od pryncypału. <Super + Oktawa>

× **Superpozycja**, i, lm. e i. położenie, pozycja wyższa, leżenie nad czym. Sł. wil. 2. zwierzchność, zwierzchnictwo czyje nad czym; przełożoństwo: Mieści ś. podług systematu superpozycji hierarchja coraz wyższych urzędników. Sł. wil. <Łć. superpositio>

Superracjonalizm, u, blm. uznawanie za przechodzące rozum ludzki takich zjawisk, które nie dadzą ś. objaśnić zapomocą praw przyrody poznanych dotąd. <Super + Racjonalizm>

Superrewizja, i, lm. e i. rewizja dodatkowa, sprawdzająca rewizję. 2. oględziny kandydatów do wojska pod względem budowy ciała i pod względem zdrowia. <Super + Rewizja>

† **Supersedować**, uje, ował *zrzec* ś., usunąć ś., zaprzestać, odstąpić, zrezygnować: Zaczęli mnie i drudzy panowie prosić, abym supersedował. Mat. Radził ś. mnie, czy ma już S. od funkcji. Mat. Perswadowałem mu, ażeby, widząc niemożność utrzymania ś., supersedował teraz. Mat. <Łć. supersedere>

† **Supersedowanie**, a, blm., czynność cz. **Supersedować**: Radziłem mu, żeby za S. swoje od audjencji prosił księcia hetmana, ażeby mu dał komisarstwo wojskowe na trybunał skarbowy litewski. Mat.

Supersesja, i, lm. e żart. długie wysiadywanie gdzie w oczekiwaniu czego: Odbywał supersesje. <Super + Sesja>

× **Superskrypcja**, i, lm. e napis: Mówiąc o superskrypcji, a mianowicie o wyrażeniu miejsca adresata, stawi jako przykład: Poloniae, Bohemiae, Pragmae. Balc. <Łć. superscriptio>

× **Superstycja**, i, lm. e zabobon, przesąd, wiara w gusła, czary. <Łć. superstitio>

Supertara, y, lm. y to, co ś. potrąca z wagi towaru ponad tarę skutkiem złego opakowania i wynikłych stąd ubytków (wyschnięcia, wysypiania ś. i t. p.). <Super + Tara>

Supertas, u, lm. y = **Sapertas**. Żart.: sos gęsty, breja niewiadomego a. wątpliwego składu.

× **Superwest**, a, lm. owie gwardzista ubrany w superwestę: W bramie superwestów krzyżackich kilku. T. K.

× **Superwesta**, y, lm. y *zwierzchnia galowa kamizela* czerwona, gwardji konnej, z galonami srebrnymi i z gwiazdą blaszaną na piersiach i na plecach: Superwesty zaczęła gwardja koronna nosić za panowania Augusta III Sasa. Gemb. <Super + Westa>

Supięczany przym. od **Supięka**, piszczałkowy, fujarkowy: Postacie grupują ś. w sceny i prze-

suwają ś. przed oczami zasłuchanego w grę supilezaną czelaka. Jez. <Od Supilka>

[Supilka, i, lm. i] p. **Sopiłka**: Piszczalki szczebiotały, supilki na słowicy zalewały ś. sposób. Jez. Rozlegały ś. głośne śpiewy dziewcząt i supilki parobków, które echo niosło na stawiska. Jez. <Zam. Sopilka>

! **Supinacja**, i, blm. i, *leżenie nawznak*. Sł. wil. 2. *ruch poziomy sprawiany przez mięśnie*. Sł. wil. 3. *flj. odwracanie, zwracanie ręki na zewnątrz, X odkręcanie, X skręcanie ręki w tył*. <Łé. supinatio>

X **Supir**, u, lm. y *westchnienie*. Sł. wil. <Fr. soupir>

[**Supitura**, y, lm. y] = **Sepultura**. <Zam. Sepultura>

† **Supka**, i, lm. i p. **Supa**: S. była przydymiona, sztukamięsa twarda, jarzyna niedogotowana, kapłun czarny, pieczone spalone. L.

[**Suplasty**, **Syplasty**] *pelen supłów, węzłowaty*. <Od Supel>

Suplement, u, lm. y i. *dopełnienie, uzupełnienie, dodatek*. S. do słownika, do encyklopedji. Przyślano mi różne suplementy, jak oto: instalacje, plenipotencję, ale workowego suplementu wcale zapominano. Dar. 2. *posiłki wojskowe, sukurs, pomoc*: Przeciwno Michałowi, wojewodzie multańskiemu, znaczny S. ludzi do boju posłał. Nies. 3. *wydatek, nakład, ekspens*: Ten to wszystek mój był na te sądy S. Mat. <Łé. supplementum>

Suplementarny dodatkowy, *uzupełniający, nad-datkowy*: Całuje z jednej i drugiej strony, a czasem i trzeciego całusa suplementarnego nie szczędzi. Fred. A. <Od Supplement>

X **Suplementować**, uje, *owal* *zasilać, opatrywać, wspomagać, wspierać*. Pot. Byleby nas Francja chciała S., brać od niej pieniądze, nie zważając na gniew grafy Bryła. Mat. <Od Supplement>

X **Suplementowanie**, a, blm., *czynność cz.* **Suplementować**.

Suplent, a, lm. ci *prow. i. zastępca nauczyciela w szkołach średnich*: Stypendja te przeznaczone są dla nauczycieli szkół średnich, zarówno profesorów etatowych, jak i zastępców, czyli suplentów. 2. *wykladający tymczasowo w uniwersytecie w zastępstwie profesora, którego jeszcze nie zamianowano*. <Łé. supplens, 2 pp. - ntis>

† **Supliczny** *przym. od Suplika, błagalny*. <Od Suplika>

Suplika, i, lm. i, X **Suplikacja** *prośba uniżona (zwłaszcza na piśmie), błaganie*: Chłop znowu w supliki, napełnia ziemię i obłoki krzyki. Jabł. Gdyby była jaka naprędce S., mogłaby ś. teraz podać. L. Na supliki prywatnych osób (petycje), na załatwienie materji ekstraordynaryjnych naznaczone będą dni poniedziałkowe. Saw. Do nóg swoich tę składał suplikę. Troc. Prośba w suplicie wyrażona. Troc. S. do króla, sędziego, urzędnika wysokiego. Troc. S. w duchownych sprawach. Troc. <Od Łé. supplicatio>

Suplikacja, i, lm. e i. X **S. p. Suplika**. 2. w lm. *religijna pieśń kościelna „Święty Boże!”* <Łé. supplicatio>

Suplikant, a, lm. ci *ten, co prosi, co podaje prośbę, suplikę, co suplikuje*. L. <Łé. supplicans, 2 pp. - ntis>

Suplikantka, i, lm. i *forma ż. od Suplikant*. L.

X **Suplikować**, uje, *owal* *uniżenie, pokornie prosić, zanosić suplikę*: Długo za onym mizerakiem suplikował do oficera. Skar. Gdy kto z pokorą o co suplikuje, kary podobno tym nie zasługuje.

Lubom. Suplikuję wacpaństwu dobrodziejstwu, nie zenujcie ś. dla mnie. L. [Już wam więcej nie suplikujemy]. Widział świętego Stanisława Kostkę na wozie tryumfalnym z Najśw. Matką suplikujących Bogu. Nies. Suplikuję pokornie majestatowi boskiemu. Troc. Suplikował wojewodzinie (do wojewodziny) o tę łaskę. Troc. <Łé. supplicare>

X **Suplikowanie**, a, blm., *czynność cz.* **Suplikować**.

[**Suponia**, i, lm. e] *sznurek lub rzemyk do ściągania i związywania krańców dolnych kleszczy w chomąta*.

[**Suponić**, i, i] *ściągnąwszy kleszcze chomąta suponiami, związywać je*. <Od Suponia>

X **Suponować**, uje, *owal* *przypuszczać, robić przypuszczenie, choć mało prawdopodobne*: Suponuję, że i tak było, no i cóż stąd? (= *dajmy na to, że...*). Z czego to suponują? Sienk. (= *wnoszą*). <Łé. supponere>

X **Suponowanie**, a, blm., *czynność cz.* **Suponować**.

Support, u, lm. y i. *podtrzymywacz, przyrząd do podtrzymywania przedmiotów obrabianych na maszynach, a przeważnie na tokarniach*. 2. *cyk. widelce* (p. cyk. Widelec) *poziome, stanowiące część ramy cykla*. <Fr. support>

[**Supor-zyja**, **Suporzyja**] *substancja, majątek, posiadłość*.

Supozycja, i, lm. e i. *suponowanie, przypuszczenie*: Trasowanie na mocy paragrafu o supozycję miejsca, z którego weksel miał być ciągniemy, byłoby ś. także unieważniło. Wilk. 2. *to, co ś. suponuje, przypuszcza*. 3. X **S. podejrzenie, porozumienie, posądzenie**: Była na niego S. L.

! **Supozytorjum**, w lp. nieod., lm. a, *ów czopek z środków odpowiednich, wprowadzony do kieszki odchodowej a. do części płciowych dla wywołania wypróżnienia lub usmierzzenia bóleści*: S., czopek lekarski. Troc., L. <Łé. suppositorium>

† **Suppe dytować**, uje, *owal* *dostarczać*. Mosk. WK. Mość 25000 S. raczyłeś. T. K. <Łé. suppeditare>

† **Suppe dytowanie**, a, blm., *czynność cz.* **Suppe dytować**.

† **Supplantaacja**, i, lm. e *podejście*: Ci ludzie takowemi kalumajami i supplantacjami chcą mi szkodzić. Trz. <Łé. supplantatio>

Supraport, u, lm. y *bud. p. Naddźwierok*. <Włos. soprapporto>

Supremacja, i, lm. e i. *przewództwo, wyższość, przewaga, opanowanie władzy*: Nienawidzę supremacji świeckiej nad kościołem. Koż. 2. w Anglii, *władza monarchy nad kościołem od czasu Henryka VIII*. <Śr. Łé. suprematio>

Supremacyjny *przym. od Supremacja*: Dążenia, supremacyjne. <Od Supremacja>

Supremat, u, blm. *władza najwyższa, jaką posiada papież w kościele katolickim*. <Śr. Łé. suprematus>

X **Supresja**, i, lm. e *zniweczenie, zniesienie, kasacja, skasowanie*. Sł. wil. <Łé. suppressio>

X **Supresyjny** *przym. od Supresja*: Fundusz S. (= *pozostały po zniesionym duchowieństwie*).

† **Supryma**, y, lm. y *czub, czupryna*. Brk. Przen.: Rozwiązać grzywnie S. Rej. (= *wydać całą grzywnę*). <Łé. supremus>

X **Suprymować**, uje, *owal* i. *znosić, kasować, zwiąć*: Dobra suprymowane (= *pozostałe po zniesionym zakonie*). 2. *niszczyć, niweczyć*: Po śmierci jego suprymowano jego dzieła z widoków i pobudek osobistych. Sł. wil. <Łé. supprimere>

× **Suprymowanie**, a, blm., czynność cz. **Suprymować**.

[**Supstyk**, a, lm. i] *substytut, zastępca*. <Zam. substytut>

[**Supuracja**, i, blm., lek. *ropienie, zbieranie, wytwarzanie ś. ropy*. <Łé. suppuratio>

[**Supuracyjny** przym. od **Supuracja**, *ropny* (*suppurativus*). <Od Supuracja>

[**Supurować**, uje, *ował ropieć, ropić ś., zbierać, zachodzić ropą*: Rana zaczyna S. Sł. wil. <Łé. suppurare>

[**Supurowanie**, a, blm., czynność cz. **Supurować**.
× **Suputacja**, i, lm. e *rachunek, obrachunek*. <Łé. supputatio>

[**Sur**, u, lm. y] p. **Szur**. 2. *śmieci*. <1. p. Szur. 2. Brs. sur = Kos. sor>

Sura, y, lm. y, **Surata** *rozdział, księga w Alkoranie*. <Arab.>

Surata, y, lm. y p. **Sura**: Najwyższy tłumacz zakonu zawartego w suratach Koranu. Jeż. <Od Sura>

Surawa, y, lm. y p. **Szuwar**.
† **Surzeć**, y, al, *szemrzeć, szeleścić*: Dźwiga swój ogon paw i skrzydłami sureczy. Pot. <Por Szur-szur>

† **Surczenie**, a, blm., czynność cz. **Surzeć**.

[**Surdać się**, a ś., al ś.] p. **Szurdać ś.**

[**Surdanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Surdać ś.**

[**Surdu-burdu**] *głos indyka*: Mój jędor S.!

<Dźwn, zam. Szurdu>

Surducik, a, lm. i p. **Surdut**: S. mocno przetarty i wyszarżany. <Od Surdut>

Surducina, y, lm. y m. *lichy, nędzny surdut*. <Od Surdut>

Surducisko, a, lm. a m. i ni. p. **Surdut**: Musiało mu jakieś z dawniejszych S. zostać. L. <Od Surdut>

[**Surduk**, a, lm. i] p. **Surdut**.

Surdut, a, lm. y, × **Surdut**, [**Surduk**, **Surgut**, **Siurgut**, **Szurgut**] *sukienia męska wizytowa, zwykle czarna, sukienka a. kortowa, na dwa rzędy guzików zapinana*: Bardzo lekko na tę porę ubrany jesteś; nie masz porządnego surduta? L. Przynieśno mój S., kapelusz i laskę. L. Zdr. **Surducik**, [**Surdutek**]. Zgr. **Surducisko**. <Fr. surtout>

[**Surdutek**, tka, lm. tki] p. **Surdut**,

× **Surdutny** p. **Surdutowy**. L. <Od Surdut>

Surdutowiec, wca, lm. wcy, **Surdutowy** *nie chłop, mieszczanin, chodzący w surducie, noszący ś. z waszczia*: Był materialistą i, jak chłop, surdutoweów nie lubił. Rog. <Od Surdutowy>

Surdutowo przys. od **Surdutowy**: Trochę już S. siermięgę swą przykrawał. Orzesz. <Od Surdutowy>

Surdutowy, × **Surdutny** przym. od **Surdut**:

Garnitur, strój S. Oficjalista S. S., ego, lm. i rz., p. **Surdutowiec**: Bynajmniej nie gniewał ś. na córkę za harbuzy, jakimi obdarzała surdutowych. Jeż. <Od Surdut>

Surdyna, y, lm. y *przyrządzik, który, postawiony na strunach skrzypcowych, ściśza znacznie ich brzmienie, tłumik*: Płynął koncert surdyną, niby melodyjny wiatr. Weys. Gdy wszedłem, gwar przycichł, jak pod surdyną. Weys. Zdr. **Surdynka**. <Fr. sourdine>

Surdynka, i, lm. i p. **Surdyna**: Nie mając tłumika, użył pewnego rodzaju klucza od szafy zamiast surdynki, nałożywszy go zębami na podstawkę u skrzypiec. Gaw. Niby surdynkami poprzytłumiane farby łagodne, miękkie. Jell. <Od Surdyna>

Suremka, i, lm. i i. p. **Surma**. Troc. Pacholeta marsowe w suremki swe małe certowały dmąc. Tw. 2. [S.] *fujarka*. <Od Surma>

× **Surenka**, i, lm. i p. **Surma**. Glog. <Od *Surma>

[**Surga**, i, lm. i] *przezwiśko kobiety* (por. Szurgot).

[**Surgacz**, a, lm. e] *szteluga, na którą z cywiów w warsztacie tkackim zwija ś. lub stawia przędzę*.

† **Surgoty** p. **Sergiety**. Haur.

[**Surgut**, a, lm. y] p. **Surdut**.

[**Surjantum**, **Suryjantum**] *przyspiew*: S. rektum prokuriatum dektum doktryja. Szyrijantum brantum pregurantum doktryja. <Okrzyk>

[**Surkować**, uje, *ował*] *robić mielizny, zasypywać piaskiem*: Rzeka surkuje. Woda piasek surkuje. <Od Sur>

[**Surkowanie**, a, blm.] czynność cz. **Surkować**.

[**Sur-latym-potym**] *naśladowanie głosu dzwonka zwohującego górników do zapisu*. <Dźwn.>

Surma, y, lm. y i. *rodzaj puzanu; trąba metalowa w skórę obszyta, dawne narzędzie muzyczne*:

Surmy z wielkimi dziurami. Otw. Krzykliwych surm i lutni głos będzie słyszany. Li. Surmy bojowe. Stroik u surmy. Troc. Surmy proste z miedzi. Troc. Surmy w organach. Troc. 2.

[S., **Surwa**] *ligawka wielka*. 3. min. *blyszcz antymonu, siarek antymonu, minerał z gromady lampytów, z rzędu blyszczów*. Łab. Zdr. **Suremka**, **Surmeczka**, × **Surenka**. <Tur. surna>

Surmacki, **Surmaczy** przym. od **Surmak**. Po surmacku przys. *jak surmacz*: Po surmacku, prostą fujarką, piszczałką. Bobr. <Od Surmak>

Surmactwo, a, blm. *sztuka, umiejętność grania na surmie*. Troc. L. <Od Surmak>

Surmacz, a, lm. e, **Surmarz**, **Surmak**, † **Surmnik** i. ten, *co gra na surmie*: Grania na surmach żeby nie były, gdyż stąd zwady między trębaczami i surmaczami. Vol. Już nie słychać trąby dźwięku złego, uciechł surmacza głos przeźliwego. Bardz. Doboszów, surmaczów różnych gwałt! Grab. Między innymi znajdowały ś. chóry różne trębaczów i surmaczów polskich; muzyka, która ś. dobrze osobliwie na wolnym powietrzu wydaje. L. Nie kpjij S. z bębniasty. Prz. 2. ten, *co robi surmy*. Kn., Troc. <Od Surma>

Surmaczy p. **Surmacki**. Kn., Troc. <Od Surmak>

Surmak, a, lm. cy i. p. **Surmacz**: † Dobosze, surmaki i śpiewacy. Goł. 2. zool. (*cicada tibien*) *owad półpokrywy piewikowaty*. <Od Surma>

Surmarz, a, lm. e p. **Surmacz**: Tatarowie w swym własnym stroju, trębacze, surmarze i inni wyjechali z Krakowa. Biel. M. <Od Surma>

Surmeczka, i, lm. i p. **Surma**: [Hej nam hej! Wawrzko chce po surmecze, Kuba Łyczek złamał smyczek]. <Od Suremka>

Surmi i. przym. od **Surma**. 2. bot.: *Surmia jagoda*, p. **Surmikwiat**. <Od Surma>

Surmia, i, lm. e, **Trąbka**, **Trąbki** bot. (*bigonia*) *roś. z rodziny surmiowatych a. bignoniowatych*. <Od Surma>

× **Surmica**, y, blm., p. **Antymonica**. <Od Surma>

Surmiczny, **Surmikowy** przym. od **Surmik**.

Surmiczyny, yn, blp. apt. *przetwory surmiku a. antymonu*. <Od Surmik>

× **Surmik**, u, blm., chem. *antymon*. <Od Surma>

Surmikowy p. **Surmiczny**. <Od Surmik>

Surmikwiat, u, im. y, **Surmia jagoda** bot. (data metel) roś. z rodzaju *bielunia*. <Surmi + Kwiat>

Surmiowaty 1. podobny do surmi. 2. **Surmiowate**, **Bignoniowate** rośliny, bot. (bignoniaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych. <Od Surmia>

† **Surmnik**, a, lm. ey p. **Surmacz**. Mur. <Od Surma>

× **Surmować**, uje, ował grać na surmie. St. wil. <Od Surma>

× **Surmowanie**, a, blm., czynność cz. **Surmować**.

† **Surnat**, u, blm. p. **Sublimat**: Od funta *mercureii sublimati* alias S. Vol. Surnatu funt. Ins. e. l.

× **Surogacja**, i, lm. e, **Surrogacja** 1. p. **Surogatorja**: S. panu W. Zajęczkowskiemu. Piotr. Troc. 2. okrąg zarządzany przez *surogata*: O tym podobnych napadach na cerkwie i gwałtach w surrogacji bobrujskiego i ihumeńskiego powiatów znajdowało ś. w jej archiwum 36 urzędowych raportów unickich kapłanów. Bart. <Łé. surrogatio, subrogatio>

Surogat 1. u, lm. y, **Surrogat** produkt fabryczny a. wogóle rzecz tańsza i lichsza, używana zamiast innej i kosztowniejszej, a to z powodu swego podobieństwa do tamtej w głównych własnościach: Kawa z'cykorji jest surogatem kawy prawdziwej. 2. a, lm. owie a, ci = a) sędzia duchowny zasiadający w konsystorzu: Sędzia S. b) p. **Surogator**. <Łé. surrogatum z nowym znaczeniem>

Surogator, a, lm. rzy a. owie, **Surrogator Surogat zastępca podkomorski**, a szczeg. starościński: W województwach: Poznańskim, Kaliskim i Gnieźnieńskim namiestnicy starostów nazywają ś. surogatorami, w innych podstarostami. Skrzet. S. staroście niesądowemu do odprawowania sądów grodzkich urzędowych i do inszych aktów publicznych dawany bywa. Troc. Gienerał starosta wielkopolski, który sam nigdy sądów nie odbywa, ma stałych swoich i przez siebie wybranych surogatorów. Bobrow. <Sr. Łé. surrogator = subrogator>

Surogatorja, i, lm. e, **Surrogatorja**, **Surogacja** urząd, obowiązki surogatora: Napisal do dworu do Drezna o surogatorję grodzką brzeską dla mnie. Mat. Wysłuchać przysięgi na surogatorję. Mat. <Od Surogator>

Surogatorski, **Surrogatorski** przym. od **Surogator**: Urząd S. Wszystkie dochody moje surogatorskie darowałem regientowi. Mat. <Od Surogator>

Surojadka, i, lm. i bot., p. **Syrojeszka**. <Zam. *Surojażka, p. Surowiatka>

× **Suropiecki**, ów, blp., p. **Suropieki**: Pokrajac pieczenia na S. Troc. <Od Suropieki>

Suropieki, ów, blp., **Suropiecki** podługowate zraziki z mięsa surowego: S., zrazy z surowego mięsa wołowego krajane, nasiekiwane i dobrze zaprawione, naczas słoniną śpikowane. L. <Sur(owy) + Piec>

Surowcowy przym. od **Surowiec**: Żelazo surowcowe (= w stanie surowca będące). Pas S. Nie ulegał żadnym surowcowym napomnieniom. Prus. <Od Surowiec>

Surowiatka, i, lm. i 1. bot., p. **Syrojeszka**. 2. [S.] ryba z płociowatych. <Od Surowy, 1. zam. *Surowiażka?: *Jaga p. Jagoda?>

Surowica, y, lm. e 1. rzecz jaka w stanie surowym; woda słona, źródło słone, solanka, [rosól]: Po odkryciu żup bocheńskich i w Wieliczce na tenże kształt surowieć wyrębować i w sól prze-

warzać poczęto. Błaż. W Wieliczce, tak jak w Bochni dawniej, sól tylko warzono z surowie, czyli wody słonej. Nar. Pierwszy gatunek soli, którą w ziemi bałwanami i kruchami kopią, drugą, którą z wody surowice na miazgkę białą na zbitych panwiach żelaznych wywarzają. Haur. 2. fizj. ciecz krwi pozostająca po oddzieleniu włókniaka i krwinek, × część wodna krwi (Śniad. J.), × woda krwi (Woy.), × osocze, !lepnia, † wodnistość krwi (Dyk. M.), × serwatka (Czem.) (serum sanguinis). 3. lek.: S. lecznicza. S. ochronna, przeciwbłonicza. Leczenie surowicą (zapomocą wstrzykiwań). <Od Surowy>

× **Surowicówka**, i, lm. i anat. błona surowicza, (membrana s. tunica serosa). <Od Surowica>

× **Surowiczny** p. **Surowiecy**, <Od Surowica>

Surowiczo-ropny lek. zmieszany z surowicy i ropy (seropurulentus): Wysięk S. <Surowiecy + Ropny>

Surowiozy, × **Surowiozny** przym. od **Surowica** (serosus): Przesięk S. Ochor. Anat.: błona surowicza, × surowicówka (tunica s. membrana serosa). Chem.: Białko surowieze, fibrynogen S. <Od Surowica>

Surowieć, i, il robić surowym: Który rzezc przeciw obwinionemu surowi i rozszerza, *fax accusationis*. Mącz. S. ś. p. **Surowieć**: Surowi ś. nieprzyjaźń, *odium recrudescit*. <Od Surowy>

× **Surowie**, [Surowie] p. **Surowo**: S. ś. z nim obchodzi. Kn. Subtelnie nazbyt i S. prawo wyklądać. Troc. S. co czynić, ś. sprawować, ś. chować. Troc. Występki S. potępiali. Zer. <Od Surowy>

Surowiec, wca, lm. wce, † **Serowiec** 1. wszelki materiał surowy, z którego po przerobieniu otrzymuje ś. produkt: Pokryć cenę surowca (w gorzelnictwie) i kosztu produkcji. 2. a. **Surowiczna** żelazo surowe, niekwalne, otrzymywane w hucie z pieca wielkiego: S., żelazo, które z pieca dymareczanego lub wielkiego wypłynęło. Os. J. S. żelazny a. żelazo w gęsiach, żelazo z węglem i z okrą żelazną złączone. Śniad. J. Fryszarze z siedmiu cetnarów surowca oddają pięć cetnarów żelaza kutego. Os. J. 3. **skóra alunem i dziegciem wyprawiona**: Skóry bydłać albo ś. wyrabiają na S., a takowe najwięcej ś. wypotrzebują do robót rymarskich, a. ś. wyprawują u garbaczów. Kluk. 4. **rzemień wyrznięty z skóry surowej**: Tatarzyn niewolnika surowcem bije. L. Surowey ostremi ehan niewolników naszych biczował. Tw. Osła masztalercz surowcem po boku tego namaca. L. S. ów tęgi wołowy. Papr. 5. **masa tusta, twarda, brunatna, zostająca po wyługowaniu potażu, okrasa, potaż korytowy a. kotłowy**. St. wil. 6. [S.] = a) złodziej; rozbójnik; łobuz, ulicznik. b) robotnik fabryczny. <Od Surow(y)>

Surowieć, eje, ał, **Surowieć** ś. stawać ś. surowym: Niestrawne pokarmy w żołądku mu surowieją. Od karmi ostrej i ościstej bydła surowieją gęby. Haur. W złości swojej okrutnie surowieli. Haur. <Od Surowy>

Surowienie, a, blm. 1. czynność cz. **Surowieć**. 2. czynność cz. **Surowieć**.

[**Surowietka**, i, lm. i] motki przędzy. <Od Surowy, p. Surowitny>

[**Surowina**, y, blm.] 1. żelazo przetopione z rudy. 2. ryba. <Od Surowy>

[**Surowisko**, a, lm. a] mokre drzewo surowe. <Od Surowy>

[**Surowitne płótno**] niebielone. <Od Surowy>

Surowiutenki, **Surowiutki** ze wszystkim surowy. <Od Surowiutki>

Surowiutkeno przys. od **Surowiutenki**; **Surowiutko**.

Surowiutki p. **Surowiutenki**. <Od Surowy>
Surowiutko p. **Surowiutenko**.

Surowizna, y, blm., [Syrowizna] I. *surowość, stan rzeczy surowych, nieprzerobionych*: Półki S. jest w ceglach, póty dym wychodzi gęsty, gruby i ciemny przez lufty pieca. L. Gdy ś. dym ukazuje jasny, znakiem, że S. zupełnie z cegły wyszła. L. W takim zawareciu muszą być zaduchy, pleśni, surowizny, wilgotności. Haur. Przen.: Zajęli ś. wykorzeniem we mnie tej surowizny szkolnej i braku znajomości świata. Ochoe. (= *prostactwa, nieobyicia, nieobrzescania*). 2. *rzeczy surowe*: Najadł ś. surowizny i zachorował (= *surowych owoców i t. p.*). 3. p. **Surowiec**: S. gnojna = S. nieczysta. 4. lek.: X S. = *pokarmy niestrawione w żołądku*. X Pora surowizny choroby (stadium eruditatis morbi). <Od Surowy>

Surowiznowy przym. od **Surowizna**: Złamki surowiznowe, fragmenty surowizny, pozostałości od gęsi, pokruszone gęsi surowizny, potłuczone odlewy. Łab. <Od Surowizna>

Surownica, y, lm. e ? : Połednie piwo zlewać do roboty i na surownice suplementować stody. Haur. <Od Surowy>

Surownik, a, blm. chem. *pierwiastek znajdujący ś. w krwi, w surowicy* (serolinum). <Od Surowy>

Surowo, X **Surowie**, [Surowie] przys. od **Surowy**: S. co jeść. Troc. Poczcivie i S. sprawował swój urząd. Star. S. ś. z kim obchodzić. Troc. S. przykazać. Brahmanizm S. zabraniał wszelkiego łączenia ś. jednych kast z drugimi. Jod.

Surowość, i, blm., rz. od **Surowy**: S. pokarmu. S. we fryzowaniu, niedostateczne odfraszowanie, gdy żelazo niezupełnie pozbawione własności surowizny. Łab. S. nieba wygnęła ich z tego kraju. Tw. S. w obyczajach, w mowie, *severitas*. Kn. S. prawa. Troc. S. w obyczajach, w mowie, w życiu. Troc. Jedni z przyrodzenia swego są kwaśni, surowi i niełagodni, w których wszystko, cokolwiek słyszą o innych, kwaśniej i surowością trąci. L. Miał za dozorec księdza, który go pilnował i w dawnej surowości prawdał wychował. Miek. Lek.: S., surowizna choroby (eruditatis morbi) = *stan jej początkowy, nierównowagi jeszcze (według dawnych pojęć patologicznych)*.

Surowy, † **Serowy**, [Serowy, Syrowy] I. *nie przerobiony, nie zaprawny, w stanie naturalnym, pierwotnym będący; nie gotowany, nie pieczony, nie smażony, nie duszony*: Surowe płótno. Kn., Troc. Surowe sukno. Troc. Niemądry, kto gardzi zgrzebnym surowym worem, prostą a niemalowaną skrzynią, w którejby było złoto. Gil. S., niewyrobyony jedwab. Troc. Surowa cegła = *surowka*. Skóra surowa, żelazo surowe = *surowiec*. Kruszec S. = *wprost z rudy wytopiony, a więc niezupełnie czysty*. Surowe srebro. Troc. Siarka surowa (= *szara*). Siarka, która ś. z rud kruszcowych otrzymuje, siarką surową nazywa ś. Krum. (= *nie stopiona*. L.). Stal surowa. Antymon S. (= *siarek antymonu*). Cynk S. Surowe mięso. Troc. Dowarzyć trzeba tego mięsa, bo jeszcze surowe. Troc. Owoc surowe. Wino surowe = *bez aromatu, z wybitną cechą świeżości*. W tyglach materia ślana surowa ś. topi i w śkło obraca. Torz. Gdy szuty tylko przytyleją, w piecu zimno, śkło surowe będzie. Torz. Był zwyczaj w Londynie dawania złota i srebra surowego, czyli w sztabach, zamiast pieniędzy. L. Drzewo

surowe, świeże jeszcze, nieprzewietrzałe. L. Na galery drzewo mieli surowe, niesposobne do takiego budynku. Kłok. Przen.: Chłopiec ten to materiał S., ale popracowawszy nad nim, można z niego zrobić dzielnego człowieka. Człowiek S. = *nie wyrobiony, nie okrzesany, nie obyty, nie przetarty między ludźmi, nie wykształcony, prosty*. [Koł S.] = *nie ujeżdżony*. Surowe teksty po izbach pisali. Biel. J. (= *rubaszne, prostackie, nieobyczajne, ordynarne*). 2. *srogi, groźny, ostry, chmurny, niełagodny, nieublagany*: Jedni z przyrodzenia swego są kwaśni, surowi i niełagodni, w których wszystko, cokolwiek słyszą o innych, kwaśniej i surowością trąci. L. Człowiek S., srogi, trudny. Sekl. Na sądzie ostatecznym obróci Krystus twarz swoją surową na tych, co będą po lewicy stali, twarz już nie cicha onę barankową, ale lwia, srogą. Odym. Hetmanów do zatrzymania dyscypliny obierali surowych. Star. S. człowiek, sędzia. Troc. Surowe prawo. Troc. (= *nie pobłażliwe*). Surowe zdanie o czym. Troc. Surowa krytyka. Ojeiee S. Odwróć od mych grzechów surową twarz swoją. Kochan. Opat nieco S. był na bracią. Skar. Rzucił wzrok S. Miek. 3. *pomury, posepny, poważny, przygniatający*: Prowadzili go po surowych, sennyh korytarzach szpitala. Wroc. 4. *ostry, ciężki, twardy, dokuczliwy*: Surowa zima. Klimat S. Nie wychodzić na surowe powietrze. Troc. 5. *ostry, twardy, spartański*: Pustelnicy, którzy bogomyślny a S. wiodą żywot na puszczy. Wuj. S. żywot i ciasny wiódł na wsi. Skar. Surowe prowadzi życie. Troc. Nieumniejszał nic z srogich pokut swoich i życia bardzo surowego. Wys. Surowe obowiązki stanu mego. L. U ojców bywała reguła surowa. Pol. Człowiek zasad surowych = *nieugiętych, niezłomnych*. 6. *ścisły, pedantyczny, skrupulatny, dokładny*: Formując ś. (= kształcąc ś.) przez tłumaczenie dzieł obcych... chronili ś. surowego naśladownictwa. Kołł. (= *niewolniczego*). Surowa waga (han.) = *waga czysta, bez opakowania*. Gdzie owa skromność? gdzie ów wstyd S., który zalecał dawne białogłowy? Nar. 7. [S.] *wilgotny*: Mur S. Ziemia surowa. Drzewo surowe. 8. bart.: Drzewo surowe a. nie dziane = *drzewo, na którym nie urządzono barci, ale „do roboty bartnej godne“*. Skr. 9. hut.: Kamień S., p. **Miedniak**. 10. zdń.: Kafel S. = *kafel niewypalony*. <SU/R/SYR>

Surowka, i, lm. i, [Syrówka] I. *stwardniała cegła wysuszona a nie wypalona*. 2. [S.] *gatunek płótna zgrzebnego*. 3. *szarawy kolor płótna nie bielonego*. Śl. wil. 4. a. **Blesa** garb. *skóra goła, oczyszczona, gotowa do garbowania*. <Od Surowy>

Surpryza, y, lm. y = **Siurpryza**: Poznali dopiero, iż ów przypadkowy był przyjazd surpryzy. Skarb. <Fr. surprise>

Surr - p. **Sur** -

X **Surtut**, a, lm. y p. **Surdut**. Troc. <Fr. surtout>

Suruki, ów, blp. *drążki, na których wieszają ś. liście tytoniowe w szopie dla wyschnięcia*.

† **Surundzy** nieod. *pstra chustka turecka, używana w Polsce za Sobieskiego*. <Tur.>

[**Surwa**, y, lm. y] p. **Surma**. <Zam. Surma>

[**Suryjan**, a, lm. y] *nazwa wołu*.

[**Suryjantum**] p. **Surjantum**. <Okrzyk>

[**Surzenie**, a, blm.] *czynność cz. Surzyó*.

[**Surzyć**, y, ył] *śmiecić*. <Od Sur>

[**Surzyca**, y, blm.] *mieszanka „rzy“ (secale) z „zytem“ (triticum)*. <Czes. sůrziče, Ślc. surzyca> por. czysto Pol. sążyca, z * sąrzyca >

Sus, a, lm. y. Szus I. podskok, skok, szprync, lansada: Sarna w trzech susach była za rowem. Niecierpliwy rumak różne pod jeźdźcem susy wyrabia. Stasz. Działy ich piękne korbety i szusy wyprawują. Birk. Koń susy robił. Jabł. Przez kij pies skacząc, dziwne robi susy. Jabł. Jak ś. porwał, takiego susa uczynił, omal na drugą stronę nie przeleciał. L. Pan mię woła, smyk trzy susy, i już ja u jegomości. L. Pios przybiegł w radosnych susach. Dać susa = skoczyć, przesadzić co: Zdjął kapelusz i dał susa. Mick. Woda tryskała susami. 2. myśl. (o zajęc): Robić susy, stawiać słupki, mają czyć = krążyć wokół. <Zap. Nm. Schuss>

Susać, a, al I. wyprawiać susy, przesadzać co, skakać, przeskakować. 2. [S.] wydawać lekki szmer, szeleścić: Drzewa chwiane wiatrem susają. 3. [S.] p. Ssać. 4. (o zajęc) przesadzać rowy. <Od Sus, 2. Dźwn., 3. zam. sesać = ssać>

Susanie, a, blm., czynność cz. Susać.

Susannit, u, lm. y min. jeden z zasadowych siarzanów miedzi i ołowiu.

× **Suscepta, y, lm. y przyjmowanie, przyjęcie zeznań w urzędzie, celem zapisania ich do ksiąg wieczystych:** S. w prawie. Troc. <Od Łć. suscep-tus>

Susceptantwo, a, lm. a urząd, stanowisko susceptanta: Najniższy stempel na susceptantwa, podwojewódzstwa i inne podobne. T. K. <Od Susceptant>

× **Susceptant, a, lm. ci pomocnik rejenta (urzędnik sądowy):** Maciej Dąbrowski, S. grodzki poznański r. 1792. Nies. Zwierzchnikiem kancelaryzistów był regent, który, mając do pomocy susceptantów, niby młodszych notariuszów, za-wiadywał archiwum sądowym. <Łć. suscep-tans>

Suseksyt, u, lm. y min. jeden z boranów wodnych.

Susel, sła, lm. sły, × Susiel, [Świszczek] zool. (spermophilus) zwierzę szczerowate z rodziny wie-wiórek: S. kroplisty, perełkowaty (s. gut-tatus). S. moregowaty (s. citillus). Wszelkie czary na człeka mają swoje susła, ziele go w co inszego, wino robi w susła. Pot. Trochę ś. opamiętał, ale zawsze pije jak S. Kacz. <SUS(Ł)>

Susfał, a, lm. y I. a. [Suswał, Szuswał, Szus-fał, Susfoł], Suszwał fartuch skórzany długi i na piersi zachodzący, którego używają hutnicy, kuźniacy i kowale, szorc. 2. strzep, gałgan wiszący, far-focel, fafoł: Z pod kapoty wiszą mu susfały. Susfały = nici wystrzępione i wypadające z płót-na. 3. [S.] sopel. 4. [S.] zwitek, kłębek, zawiniątka. 5. [S.] człowiek do niczego, drab, urwisz. Zdr. Susfałek, Suszfałek. <I. zam. Nm. Schurzfell 2. i t. d. ?>

Susfałek, lka, lm. lki p. Susfał.

[Susfoł, a, lm. y] p. Susfał.

× **Susiel, sła, lm. sły p. Susel, Troc.**

[Susła, y, lm. y] smark zaschnięty. <Brs. sus-ło>

[Susło, a, lm. a] p. Trzosto. <Zap. zam. Trzosto>

Susłowy przym. od Susel: Futro susłowe. Troc.

[Susoty, ów, blp., Kosuły, Koluchy] igły sosnowe.

Susowy przym. od Sus.

Suspendować, uje, ował I. a. Suspensjonować kogo = zawiesić w pełnieniu obowiązków. 2. zawiesić moc obowiązującą jakiego rozporządzenia, ustawy: Sprawę do przyjazdu biskupa suspen-dował. Mat. <Łć. suspendere>

Suspendowanie, a, blm., Suspensa, Suspensja czynność cz. Suspendować.

Suspensa, y, lm. y p. Suspendowanie; prolon-gata: Suspensę brać, dostać. Troc. Gdy wła-dza królewska wstrzymywała bieg sprawy, zwalo ś. to inhbicją, w Litwie listami zapowiedniemi, a potem suspensami. <Łć. suspensus>

Suspensja, i, lm. e p. Suspendowanie: Bierz, co chcesz, byle tej suspensji dopiąć. Chodź. <Łć. suspensio>

Suspensjonować, uje, ował p. Suspendować. <Od suspensja>

Suspensjonowanie, a, blm., czynność cz. Sus-pensjonować.

Suspensorjum, w lp. nieod., lm. a, ów chir. I. podpaska; podpaska moszny a. moszenna. 2. S. sutkowe (suspensorium mammae). <Śr. Łć.>

+ **Suspica, y, blm. zboże mieszane:** Bycy twoi suspicę czystą, jeśe będą, którą wywieją wia-trem i łopata. Bud. <Brs. Ros. suspica>

× **Suspicia, i, lm. e podejrzenie, posądzenie:** Mam na niego suspicę. <Łć. suspicio>

× **Suspikować, uje, ował podejrzać, domy-słać ś.:** Lubo nie nie widział przeciwko mnie i nieyżyczliwości ku niemu dowodnego, jednak zaczął o mnie S. Mat. Mogę śmieie S., że go Niemcy włoską sztuką i ręką zgładzili. Rozm. um. Pol. Cały świat S. będzie znowę obudwuch. Chodź. <Łć. suspicari>

× **Suspikowanie, a, blm., czynność cz. Suspi-kować:** Dałem okazją kanclerzowi do suspi-kowania o mojej do księcia Czartoryskiego adhe-rencji. Mat.

Suspir, u, lm. y i, westchnienie: Baba kuta, na wszystkie moje suspiry odpowiadała: żeń ś! Krasz. 2. × S.: Es, czyli S., znak muzyczny okazujący wstrzymanie, czyli milczenie tonu. Mag. <Łć. suspirium>

[Sust, u, blm.] wosk pozostały po wyciśnięciu miodu; woszczyjny.

[Sustać, a, al] p. Szustać.

[Sustanie, a, blm.] czynność cz. Sustać.

× **Sustaw, u, lm. y p. Staw:** U dzieci wszyst-kie sustawy i fałdziste miejsca skóry należy małemi kawałkami płót-na poprzekładać, ażeby zapobiec odparzeniu. Mich. Lekarz nam kazał w sustawy uderzyć. Słow. Sustawy szczekają. Słow. Trzeci zbliżył ś. do Andrzeja z młotkiem i począł (zadając mu męki) w sustawy zwolna kuć. Jeź. <Ukr. sustav>

[Sustawa, y, lm. y] staw w ciele.

× **Sustawomaz, i, blm., anat. maź stawowa, stawomaz (synovia). <Sustaw + Maź>**

× **Sustawomazny przym. od Sustawomaz. Anat.:** Błona sustawomazna, m a z i o w a, × m a z i ó w k a (membrana synovialis). Krs.

× **Sustawowy przym. od Sustaw, stawowy, przegubowy (articularis). <Od Sustaw>**

[Susteczka, i, lm. i, Szóstka, Szóstciel] moneta dziesięciocentowa. <= Szósteczka, od Szóstka>

[Sustek, tka, lm. tki] gatunek rośliny.

× **Sustencja, i, blm., p. Sustencja:** Ledwie co ś na sustencją dla zgromadzenia przed niemi ukradką przywiozł. Zał. S. <Od Łć. sustentus>

Sustencja, i, blm., × Sustencja utrzymanie, sposób do życia: S., wyżywienie. Troc. Jeśliby artysta żonę mający dla sustencji siebie, żony i dzieci handle jakie lub propinacją w mieście tym prowadził... Wej. <Łć. sustentatio>

× **Sustentować, uje, ował żywić, utrzymywać, podejmować:** Jana Kazimierza w Białej, mając

u siebie i z całym senatem polskim gościem, pańsko sustentował. Nies. Szlacheckie dzieci swoim nakładem w szkołach sustentował. Nies. Sustentując ich hojnie, zjednałem sobie między nimi wielką konsyderację. Chodź. (= *ugaszczając*). Na uboższą szlachtę siła spendował, nakładając im na nauki w Rzymie, których wielką liczbę i tam, i gdzieindziej sustentował. Nies. × S. ś. *utrzymywać ś.*, *żyć ś.*: Żeby krzywd i szkód nigdzie nie czyniąc, własnymi swemi wszędzie sustentowali ś. pieniędzmi. Rol. <Łć. sustentare>

× **Sustentowanie**, a, b.m., czynność cz. **Sustentować**.

× **Sustentowanie się**, a ś., b.m., czynność cz. **Sustentować ś.**: Nareszcie był zmuszony myśleć o innych środkach sustentowania ś. Krasz.

Suswał, a, lm. y p. **Susfał**. Zdr. **Suswałek**.

Suswałek, lka, lm. lki p. **Suswał**.

Susz, u, lm. × e m., × **Susz**, y, lm. e ż. = a) *gałęzie, chróst, łom suchy*: Pierwszym bądź kopać ziemię, pierwszym pozwożone susze palić, od winnych macie odstrzyżone. Otw. Nakładszy wiórów różnego suszu, ściany zamkowe podpalają. Papr. Kazał natkać chróstu i innej suszy w czeluści i ich żywo podpalił. Nar. S. drzewny. Troc. S. obrzynać, wyrzynać. Troc. Należy z wiosną S. obrzynać. Wirt. Antek zaś z Witkiem... jeździli do boru po S. na ogień i po ściółkę. Reym. 2. *plaster wosku bez miodu, w ulu*: S. pszczelny. Troc. Nie znajdziesz ula, żeby między plastrami suszu, to jest pustych woszczyn, nie było. Kąc. S. wybrać i na wosk go stopić. Haur. Plastr miodu pod S. podłożyć. Haur. 3. *owoce suszone*: S., z gruszek dymiony, jest zazwyczaj czarny, i to jego wada zasadnicza.

4. bot., p. **Wiekuiotka**. <SUCh>

Susza, y, lm. e l. × S. *miejsce suche*: Wóz jeden na suszą wyjechał, drugi zawiązał. Troc. Na suszy stoję. Troc. 2. *ziemia stała, ląd*: Między dwa wodne mury słony bród przebyli, tak jakoby po suszy najlepszej chodzili. Kochan. Chwałę twój stan pocziwy, iżes k latom przyszedł a z srogiego okrętu na suszą już wyszedł. Rej. Przen.: Na suszy pływa. Rys. (= *pływa bez wody, łe, kłanie*). Na suszy kota ciągnie. Rys. (= *na bezpiecznym miejscu ś znajduje*). Licinjus dał ś. pojmać, aby jedno Brutus na suszy został. Rej. Przen.: Siedzieć na suszy (u pijaków) = *nie mieć co pić*. L. 3. *posucha, suchość powietrza*: Podczas suszy zwykli robacy na zagonach podgryzwać z korzenia rozsądę. Haur. Przyszła noc z wielkim deszczem; jeli ś. frasować, iż ś. nie mogli w suszą na pokój zachować. Papr. S. powietrza, ziemie. Troc. <SUCh>

† **Suszać**, a, ał częstot. od **Suszyć**: Suszam wtorki. Rej. <Od Suszyć>

Suszak, a, lm. i przyrząd do suszenia przedziwa. <Od Suszyć>

Suszalnia, i, lm. e p. **Suszarnia**. Troc. W warzelni powinny być suszalnie, w których ś. sól suszy. Kluk. Najlepsze na suszalnie komory w górze około komina. Kluk. <Od Suszalny>

Suszalny, × **Suszarny** *służący do suszenia*: Suszalna izba. Troc. Gmach, drewnik S. Troc. <Od Suszyć>

† **Suszanie**, a, b.m., czynność cz. **Suszać**.

Suszarka, i, lm. i l. przyrząd, aparat do suszenia przedziwa: S. do wełny. 2. *szafka do suszenia okazów anatomicznych a. mikroskopowych*. 3. chem. przyrząd, w którym suszą w pracowniach

przetwory zapomocą ogrzewania do pewnej stałej temperatury. 4. zdń. *izba na sklepieniu pieca, służąca do suszenia kaśli*. <Od Suszyć>

Suszarnia, i, lm. e, **Suszalnia**, × **Susznia** *miejsce, gdzie ś. co suszy*: Najlepiej w piekarni razem mieć i suszarnię do suszenia na jesień owoców. Świt. S., oddział fabryki, w którym uskutecznia ś. suszenie przedziwa. S. siodu, p. **Ozdownia**. S., przyrząd do suszenia owoców i warzyw. S., izba przy hucie ogrzana, szczelnie zamknięta, do suszenia form odmodelowanych. S. drzewa przy waleowniach. S. soli. <Od Suszyć>

Suszarniany, **Suszarniowy** przym. od **Suszarnia**: Prycza suszarniana. Panow suszarniana w suszarniach soli warzonej. <Od Suszarnia>

Suszarnik, a, lm. cy *właściciel suszarni, zajmujący ś. suszeniem (np. ziemniaków)*. <Od Suszarny>

Suszarniowy p. **Suszarniany**: Słód S. (= *zieleny, surowy*). <Od Suszarnia>

× **Suszarny** p. **Suszalny**. L. <Od Suszyć lub Suszarz>

[**Suszarz**, a, lm. e, **Susárz**] *ten, co suszy zboże*. <Od Suszyć>

[**Suszczać**, y, ał] p. **Szuścić**.

[**Suszczenie**, a, b.m.] czynność cz. **Suszczać**.

[**Suszejsza**, y, lm. e] *szosa*. <Od Suchy>

Suszenie, a, b.m., czynność cz. **Suszyć**. S. jedwabiu, p. **Kondyjonowanie**. Kiedy nie wszystkie owoce przechowane świeżo być mogą, S. jeszcze podaje sposób trwałego pożytkowania. Kluk.

Suszenie się, a ś., b.m., czynność cz. **Suszyć ś.**

Suszenina, y, lm. y *rzecz suszona, susz*: Cały zastęp zapasów spiżarnianych, takich, jak: powidła, roženki, suszeniny. Jeż. <Od Suszony>

Suszfałek, lka, lm. lki p. **Susfał**. <Zam. Suszałek>

Suszka, i, lm. i l. *drzewo, które uschło, stojąc na pniu; drzewo na pniu suszone przez podcięcie kory; gałąź sucha, susz*: Rozeszli ś. po suszki (*suche gałęzie*), jam wnetek przybiegła. Chl. 2. *proszek wysypywany do farby olejnej dla przedszego jej schnięcia (saccatium)*. 3. [Suszki] *owoce suszone, susz*. 4. *przycisk z bibułą do suszenia pisma*. 5. [Suszki] p. **Konopie**. <Od Susz lub Such(y)>

[**Suszmięć**, a, lm. e] *płat, zwłaszcza śniegu lub słomy*.

Susznia, i, lm. e p. **Suszarnia**: Takie tygły, które długo stoją w suszni, pospolicie kilkanaście niedziel trwają w ogniu, a te, co ś. świeżo wezmą z roboty w piec, ledwo tydzień wystoją. Torz. <Od Suszyć>

Susznik, a, lm. i tech. przyrząd z filcu do osuszania walców przy fabrykacji papieru. <Od Suszyć>

Susznonka, i, lm. i *ziemniaki suszone*. <Od Suszony>

[**Suszpenda**, y, lm. y] *uwolnienie ze służby, dymisja*. <Zam. Suspenda, od Suspendować>

Suszwał, a, lm. y p. **Susfał**. Łab. Zdr. **Suszwałek**.

× **Suszwałek**, lka, lm. lki p. **Suszwał**.

× **Suszycia**, y, b.m. lek. *suchoty krezkowe (atrophia mesenterica s. tabes mesaraica)*. <Od Suszyć>

Suszyć, y, ył l. cz. czyn. = a) *robić suchym; robić, aby schło, osuszać, wysuszać*: S. owoce, warzywa = *odparowywać je*. Śliwki, gruszki suszone. Włoszczyzna suszona. Mięso, grzyby suszone. Po niektórych miejscach tej wyspy robią chleb z ryb suszonych. Łęcz. S. bieleżne. Troc.

S. przedziwo. S. len i konopie przez wystawianie ich na słońce lub pomieszczenie w piecach, zwanych osieciami. S. wentylacyjnie = S. przedziwo zapomocą wiązki ssącej. Przen.: S. zęby = wyszczerzać zęby, śmiać s., pokazywać zęby, wdzięczyc s. b) robić suchym, wychudzać, nędzić: Piwo to suszy. Troc. Smutny duch i tłuście czasem kości suszy. Rej. Przen.: trapić, truć, trawić, zjadać, gryźć, nurtować, dręczyć, męczyć, gnębić: Trzeba, aby przekonany był karana, albo jeśli ma być wolen, aby długim więzieniem nie był suszon. Baz. Ten, którego mylna przyszłość suszy, a. bez enoty, a. bez duszy. L. Ten jest szczęśliwy, kogo ehud nie suszy. Kniaż. S. komu głowę = kłopotać, kołatać, zawracać, dręczyć; naprzykrzać s. komu, nie dawać mu pokoju: Pysze strach niezmierny głowę suszy. Mor. A. Cicho nie suszcie mi głowy! L. Żona moja długo o to suszyła mi głowę. L. Czyń, co s. podoba, a nie susz mi głowy. Węg. Klepał głowę swemu ojeu, móg mu suszył. L. S. sobie głowę, myśl, móg = łamać sobie głowę; mozolić, wysilać, wyłezać, natężyć; biedzić s. nad czym. Suszycie mózgi i myśli obrotne natężacie. L. Jeśli, żebym cię dociekił, suszę myśl daremno, lub ja tępo pojmuje, lub ty pieszsz ciemno. Dm. Suszy głowę, by w gładko utożonym rymie podał wiekom następnym do ksiąg zaene imię. Nar. Nie susz domowym o Rzym głowę trudem. Min. S. móg, głowę podejrzaniem, trudnemi naukami. Troc. e) [S. komu skórę] = ćwiżyć, łoić, latać, garbować, trzapać: Suszyła mu często skórę i zamykała na koleki! w ehlewku. Dyg. 2. cz. ni. pościć o chlebie i wodzie, o suchej strawie: Mięsa nie jem, ale zawsze suszę. Jabł. Siłać ich jest między chrześcijany, co suszą, poszezą? Rej. Sa, co i o naturę i Boga s. kuszą, ustawnie grzesząc, kilka dni do roku suszą. Pot. Waszeć dobry katolik, suszysz piątki. Oss. W piątek jeśli s. kto obierze S., przecię tego dnia bez łakotek wytrwać nie może. Pim. Obiecał w sobotę każdą o chlebie samymi i wodzie S. Górn. W piątek suszył o grzankach, pił jak byk w niedzielę; w wieczór był na Nalewkach, a rano w kościele. Nar. Cały tydzień suszył o chlebie i wodzie. Oss. Suszy, pości o suchej strawie. Troc. Dla dukatów suszy i pości. Troc (= głodzi s.). S. s. 1. suszyć odzież na sobie: Wpadzły w wodę, suszy s. teraz przy kominie, bo z sukien woda mu s. leje. L. 2. schnąć: Len suszy s. Bielizna suszy s. na strychu. W gorące język s. suszy. Troc. Przen.: nędzić s., trapić s., truć s., gryźć s., dręczyć s., gnębić s., męczyć s.: Zalem i bojaźnią s. suszą, dzień im każdy rokiem s. staje. L. Obaczysz, że s. suszysz bojaźnią daremną. Mor. A. (= usychasz z bojaźni daremnej). 3. [Suszą s. pieniądze] = widać w jakim miejscu błędne ogniki. <SUCh>

[Suszydrzewo, a, lm. owie] zart. ogrodnik. <Suszyć + Drzewo>

Suszykufel, fla, lm. owie, Saczykufel pijak, pijanica, opój, wydmikufel, dybidzban, moczynqas, moczymorda. L. <Suszyć + Kufel>

[Suszyowieczka, i, lm. owie] ten, co nędzi owce przez złą opiekę: Ty, suszyowieczko, wysuszyłeś owce. <Suszyć + Owieczka>

[Suszysko, a, lm. a] miejsce, gdzie co suszą. <Od Suszyć>

[Suszić, i, il] p. Szuścić.

[Suscieć, i, al] p. Szuścić.

[Suszcienie, a, blm.] czynność cz. Suszcieć.

[Suszenie, a, blm.] czynność cz. Suslić.

Susli przym. od Suseł: Że s. Liptaki kryli w susle jamy. Kasp. <Od Suseł>

[Suslić, i, il] ssać, brudzić ustami. <Brs. Ros.>

[Susnia, i, lm. e] miejsce wybrane w ziemi do suszenia owoców. <= Susznia>

[Suta, y, lm. y] nora, izba ciemna, np. w suterynie, zakątek. Zdr. Sutka. <Od Sufka!>

× Sutana, y, lm. y i. p. Sutanna: Ten ksiądz nie chciał nic brać z sobą oprócz po jednej sutanie grubej na każdego. Łęcz. Był to ksiądz tylko z sutaną. Pot. (= z imienia tylko). Któż animuszom prałatów porówna, kto strojom? S. i mantolet chwarszczą! Opal. Czarna S. Pot. 2. toga doktorska: Doktor w długiej sutanie przychodzi. Pot. Zdr. × Sutanka. <Włos. sotana, Fr. soutane>

× Sutanka, i, lm. i p. Sutana. L., Troc.

Sutanna, y, lm. y, × Sutana suknia księży świeckich. Przen.: Szczególnego powołania do sutanny nie miałem. Krasz. (= do stanu duchownego). <p. Sutana>

× Sutanny przym. od Sutana, tyżący s. sutanny: Sutanne rękawy. Troc. S. doktor. Troc. Jedwab S. Troc = jedwab kręcony. <Od Sutana>

Sutasz, u, lm. e wązka plecionka wełniana do naszywania sukien damskich.

Sutek, tka, lm. tki, † Sytek, † Sutka i. anat. pierś niewieścia, × eye, [cyceek], brodawka sutkowa, † cycekowa, piersiowa, w lm. † drażnięta, × mlecznik, [dydek] (mamma). Mamma, piersi, cyceek, S. też niektórzy zowają od ssania. Mącz. 2. patol.: Zapalenie sutka (mastitis). 3. terat. Sutków mnogość (polymastia s. hyperthelia).

Sutener, a, lm. rzy poplecznik prostytutki, od której ma utrzymanie wzamian za opiekę nad nią. <Fr. souteneur>

Sutenerka, i, lm. i forma ż. od Sutener.

Sutenerski przym. od Sutener.

Sutenerstwo, a, blm. zajęcie, rola sutenera. <Od Sutener>

Suterenka, y, lm. y p. Suteryna. Zdr. Suterenska.

Suterenka, i, lm. i p. Suterena.

Suterenowy i. p. Suterynowy.

Suteryna, y, lm. y, Suterena, [Sutryna, Siutryna] 1. część budynku pod poziomem gruntu, mieszkanie pod parterem, piwnica mieszkalna. 2. mieszkaniec suteryn: Nie troszczę s. o to, co S. powie. Zdr. Suterynka. <Fr. souterrain>

Suterynowy i. a. Suterenny przym. od Suteryna: Mieszkanie suterynowe. Mieszkanie S. Działwa suterynowa. 2. [S.] stearynowy: Zaczęli po trochu zarzucać świece łojowe, używając natomiast suterynowych. Bliż. <Od Suteryna>

Sutka, i, blm. i. p. Osypka: Obecnie, jak donoszą z Przasnysza, miode zagajniki sosnowe nawiedziła tam choroba epidemiczna, tak zwana odra sosnowa, S., osypka lub obsypywanie s. igiel. 2. [Sutki] p. Kartofel. <Od Suté>

!Sutka, i, lm. i p. Sutek.

[Sutka, i, lm. i] i. p. Suta. 2. zupa mączna. 3. Sutki = ciasne przejście między zabudowaniami, szuja; zaułek ciasny i wązki. 4. Sutki = zejście s. kilku granic. <Ukr.>

Sutkokarkowy anat.: Mięsień S. p. Karkosutkowy. <Sutek + Karkowy>

Sutkowaty i. do sutka podobny. 2. anat. = a) ciała sutkowate mózgu (corpora mamillaria cerebri). b) Wyrostek S. (czaszki), wyrostek sutkowy (processus mastoideus), † brodaw-

kowaty wyrost (Urs.), †pociąg wymionowaty (Perz.). <Od Sutek>

Sutkowo-rylcowy anat.: S. a. **Sutko-rylcowy** mięsień u zwierząt przeżuwających (musculus mastoideus). <Sutkowy + Rylcowy>

Sutkowy I. przym. od **Sutek**. 2. anat.: Brodawka sutkowa (mamilla). †Dziura ryleo-sutkowa, p. **Kończasto-cyckowy**. Gruzoł S. (glandula lactifera). Komórki sutkowe kości skroniowej (cellulae mastoideae). Otoczka sutkowa (areola mammae). Wyrostek S. a. sutkowaty (processus mastoideus). Tętnica i żyła sutkowa (arteria et vena mammaria). 3. chr.: Podpaska sutkowa (suspensorium mammae). 4. lek.: Kapelusik S., pokrywka sutkowa, p. **Kapelusik**. <Od Sutek>

Suto przys. od **Suty**: S. nas czestował. L. Czestuje, gra, baliki daje, S. szafuje pieniądźmi. L. Husarska pieczenia S. z cebulą niech ś. przyrumieni. L. Kupa S. usypana. Troc. S. płaci. Troc. S. pozłocony. Troc. Pałasz S. kamieniami nabijany. Niech co kosztuje, to kosztuje, byle wszystko S. było. L. Nawyrzekawszy ś. S. na wojnę i szlachtę, rzece. Przybor. (= dowoli). Człowiek jadł, pił, nie nie robił, i S. w kieszeni. Niem. Hojnie i S. stół już zastawiono. Żal. Nie wymyślnie, ale S. Pol.

[**Sutryna**, y, lm. y] p. **Suteryna**. <Z Suteryna>

Sutuł, u, lm. y prow. wyniosłość karku, garb nabyty przez pochyle trzymanie ś. Wal. <Brs.>

Sutulowacenie, a, blm., czynność cz. **Sutulowacieć**.

Sutulowacieć, eje, al I. prow. stawac ś. sutulowatym, dostawać sutułu, garbacieć. Wal. 2. [S.] stawac ś. przysadzistym, tyć, grubieć. <Od Sutulowaty>

Sutulowatość, i, blm., prow., rz. od **Sutulowaty**: Oko ś. zapala, S. znika. Kor.

Sutulowaty I. prow. mający sutuł, zgarbiony. Wal. 2. [S.] przysadzisty, gruby, krepny. <Od Sutul>

Suty I. obfity, bogaty, dostatni: Obiad S. Uczta suta. Przyjście sute. Co ś. tycze stołu, ten był S. aż do zbytku. Kit. Wczoraj byłem na sutej wieczerzy. Mick. Gościnne sute stoły. Żal. Suta libacja. Suta zastawa. 2. **hojny, szczodry, sowity, pański**: Suta zapłata. Sute wynagrodzenie. 3. **dostatni, okazały, wspaniały; obszerne, buchasty, szeroki**: Suknia suta i bogata. L. Strój S. W sute lamy ś. stroisz. Nar. <Zmieszane SU(P)/SYP i t. d., p. Suć oraz SU/SOW, p. Sowity>

Suwacz, a, lm. e I. jedna z zasuw drewnianych w organach, umieszczonych po obu stronach klawiatury. 2. a. **Suwak, Suwadło, Szyber** przyrząd szufladowy przy cylindrze maszyny parowej do przepuszczania pary pod lub nad tłok w tymże cylindrze. Ł. b. <Od Suwać>

Suwaczka, i, lm. i narzędzie posuwające ś. na celowniku broni ręcznej z góry na dół i naodwrot i służące do stawienia go stosownie do odległości mety, czyli celu. <Od Suwacz>

Suwać, a, al I. i S. ś. p. **Sunać**. 2. [S.] tańczyć rzeżko. Pe., Gwar. <SU/SOW>

Suwadło, a, lm. a p. **Suwacz**. <Od Suwać>

Suwak, a, lm. i I. p. **Suwacz**. 2. a. **Ruczer** garb. słup kamienny do ostrzenia narzędzi. <Od Suwać>

Suwakowy przym. od **Suwak**: Pokrywa suwakowa. <Od Suwak>

Suwalny dający ś. suwać, posuwać, ruchomy. L. <Od Suwać>

[**Suwalować**, uje, ował] stroić figle nieprzyzwoite. <Zap. od Czes. souvole 'swawola'>

[**Suwalowanie**, a, blm.] czynność cz. **Suwalować**.

Suwałka, i, lm. i I. [S.] łopatka do mieszania wapna. 2. drag w wiejskim warsztacie tkackim, przytrzymujący nawój z przędzą, ażeby ś. nie odkrecał. 3. × S. ułarczka tatarska. Cz. <Od Suwać>

Suwanie, a, blm., czynność cz. **Suwać**.

Suwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Suwać ś.**

[**Suwany**, ego, blm.] I. **tańiec**: galopada na dwa równe tempa. 2. rodzaj krakowiaka (tańca). <Od Suwać>

Suwata, y, lm. y ryb., p. **Szufata**.

× **Suvenir**, u, lm. y przedmiot dany na pamiątkę: Pud suvenirów pobrałeś z Rusinek. Mick.

<Fr. souvenir>

Suweren, a I. lm. owie panujący, monarcha, władca. 2. p. **Sufryn**: Sufryny, czyli suwereny. T. K.

<Fr. souverain>

Suwerenat, u, blm. zwierzchnictwo, panowanie, władza suwerena: Karol miał odstąpić Rosji brzeg Bałtyku i S. nad Polską. Kraus. <Od Suweren>

Suweryn, a, lm. y p. **Sufryn**. Sł. wil.

× **Suwka**, i, lm. i sunięcie, posunięcie pieszka w grze warcabowej a. szachowej, cug. <Od Suwać>

Suwki?: Suwki jakieś z pozakręcanemi ogony węzowemi. Krasz.

[**Suwój**, oju, lm. oje]: S. płótna = sztuka płótna mająca około 30 łokci. <Brs., = Zwój>

Suzeren, a, lm. owie (w stosunkach lennych) pan, zwierzchnik oddający wasalowi ziemię na prawach lennych: Jako wasale, radzi przebywali na dworze suzerena. Sienk. (mowa o opacie tyńieckim). <Fr. suzerain>

Suzereński przym. od **Suzeren**: Dwaj Zygmuntowie rzekali ś. suzereńskiej nad Litwą władzy. Sł. wil. <Od Suzeren>

Suzerenstwo, a, blm. rola, władza suzerena. <Od Suzeren>

[**Suzgać się**, a ś., al ś.] bliźgać się.

[**Suzganie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Suzgać ś.**

[**Suzoł**, a, lm. y] chłopak przebrany w czasie zapustów.

[**Sużować**, uje, ował] męczyć, dręczyć. <Czes. sužovati>

[**Sużowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sużować**.

† **Suższy suchszy**: Drzewa leśne miewają owoce drobny, ale gęsty, S. i cierpejszy, niżli owoce domowych drzew. Trzyc. (= mniej soczyste). Świerzb jest dwojaki: mokry i S. Perz. <Od Suchy>

Swa = swoja (p. **Swój**). <Z Swoja>

[**Swacecek**, cka, lm. ekowie] szwagier. <Od Swak>

[**Swacecka**, i, lm. i] swatka, druchna. Wóje. <Od Swatka>

Swacenie, a, blm., czynność cz. **Swacić**.

† **Swacenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Swacić ś.**

[**Swach**, a, lm. owie] I. p. **Szwagier**. 2. i [**Swacha**] rodzice jednego z małżonków względem rodziców drugiego z małżonków. 3. a. [**Swak, Swat, Stary**] starosta weselny. 4. a. [**Schwach, Swat, Rajek**] pośrednik małżeństwa, dziewosłęb. Troc. 5. każdy starszy wiekiem względem młodzieży zdolnej do związków małżeńskich. 6. **druzba weselny**. <SW(OJ)>

[Swacha, y, lm. y] l. p. Swatka: Dobry on bardzo człowiek, by go nie psowała domowa S.; ta go właśnie osiodłała. Szymon. (zrzędziocha. L.). Bachus urodzonym swachom przy Bistonie nieszkodnym węzom zapłata kędzierze. Nar. 2. a. [Swaczka, Swoka] każda mężatka na weselu: Młodsze swachy. Starsza S. = staroscina. 3. gospodyni oświadczająca młodziana. 4. gospodyni, która na weselu pilnuje porządku między kobietami i dziewczętami, oraz spełnia niektóre obrzędy. Zdr. [Swaszka, Swachna, Swasia, Swazcusia, Swaszczyczka, Swaszeńka]. <p. Swach>
[Swachenka, i, lm. i] p. Swachna. <Od Swachna>

[Swachna, y, lm. y] p. Swatka. Troc. Zdr. [Swachenka, Swachnecka, Swachniczka, Swania, Swańka]. <Od Swacha>

[Swachnecka, i, lm. i] p. Swachna. <Od Swachna>

[Swachniczka, i, lm. i] p. Swachna. <Od Swachna>

[Swacia, i] zb. l. lp., blm. swatowie; weselnicy żonaci wraz z druźbami. 2. lm., 2 pp. i, 3 pp. om kawalerowie na weselu będący: Pan młody zaprasza swaci, daje swaciom śniadanie. <Od Swat>

Swació, i, il l. [S.] mówić komu: „swacie”. 2. † S. i † S. s. p. Swatać: Kto swacił i do kupy to jednożył stadło? Gawiń. <Od Swat>

Swacieja, i, lm. e. prow. l. swatka. 2. przelożona na weselu. Wal. <Od Swatka>

[Swacik, a, lm. owie] p. Swat. <Od Swat>

† Swacina, y, blm., † Swaczne p. Swaczyna; wog. poczęstunek, uczt: Mają dać dwa achtele piwa między bracią i dwa złote pieniędzy polskich do skrzynki braterskiej do potrzeb cechowych i wosku cztery funty dla obrzędów służby Bożej, tudzież przytym na swacinę bratom dwadzieścia i cztery grosze. Sszw. <p. Swaczyna>

[Swaciny, in, blp.] swatanie, swaty, kojarzenie małżeństwa. <Od Swació>

[Swaciisko, a, lm. a] m. i ni. p. Swat. <Od Swat>

[Swaciuk, a, lm. i] dziecko swata: Że o takich trudno, jeden swat bywa na całą wieś, na wszystkie wesela; zarzucałszy jego imię i przezwisko, nazywają go swatem, dzieci jego swaciukami. Goł. <Od Swat>

[Swacka, i, lm. i, Swaczka] swatka; druźna: Panna S. <Swacki>

[Swacki] p. Swatowski: W domu młodej swadźbę podejmować i odmorzyć z drogi swackie konie. Zm. <Od Swat>

× Swactwo, a, lm. a p. Swatostwo: Swactwa, wesela i urodziny u ludu ruskiego na Rusi Czerwonej. To mego pana wuja S. L. Gdziekolwiek rozkażecie, wszędzie pojedziemy i swactwa i wesela spólnie pomożemy. Szymon. Będą baby bogactwa po jej śmierci pomocne mu do młodszego swactwa. Gawiń. <Od Swat>

[Swacusia, i, lm. e] p. Swatka. <Od Swatka>

† Swaczyna, y, lm. y l. Swaczyna.

† Swaczyna, y, lm. y, Swaczyna: Zniesiono (w Mazowszu) egzacje książeńce, opłaty weselne, swaczyna. St. wil.

[Swacznie, a, blm.] czynność cz. Swaczycie.

[Swaczka, i, lm. i] l. p. Swacha. 2. p. Swacka.

† Swaczne, ego, blm., p. Swacina: Ten uczeń, jeśli był nieznanym, ma list od rodu pokazać a we dwu niedzielach po przeprowadzeniu panom bratom cehowym achtele piwa, pół grzyw-

ny na S., cztery funty wosku do ceechu dać powinien. Sszw.

[Swaczycie, y, y] jest podwieczorek. <Czes. svačiti>

[Swaczyc, a, lm. i] p. Swak. <Od Swak>
[Swaczyna, y, lm. y, Swaczyna, Spaczyna, Szwaczyna, Szwaczyna, Swadczyna], † Swaczyna podwieczorek. <Czes. svačina>

× Swaćba, y, lm. y p. Swadźba: Myślał bez dalszej zwłoki wybrać stosowną chwilę i dobrego przyjaciela, dla wystąpienia już z otwartą swaćbą. Chodź. <Od Swació>

† Swad, u, lm. y p. Swadźba: S., gody weselne małżeńskie. Sekl.

Swada, y l. blm. werwa oratorska, dzielna wymowa, zacięcie oratorskie, zapal mowy. Ps. flor., Pot. Pamięć miał nietęgą i swadę nietęgą, zwłaszcza po paru kieliszkach jałowcówki. Krasz. K. Na wymowie wam nie zbywa, ale S. zdrada. Krasz. Sędzia nie da ś. uwiesić kwiecistej swadzie prokuratora. Ani do rady, ani do swady; ani do wybitki, ani do wypitki. Jord. Opowiadał w sposób jasny i przystępny z właściwą sobie swadą. Ol. Tuczyna Nawrócciel, który miał swadę piękną i zawsze ludzi na dobre drogi doprowadzać usiłował. Orzesz. Rzewuski wystąpił z długą swadą, a lubił i umiał przemawiać. Rol. (= mowa). 2. † S., lm. y, [S.] zwada, kłótnia. Ort., Gwar. Niektórzy swadę czynią z picia, to jest będąc opili, zasię zajdzie tych, u których przy picu zjedna ś. przyjaźń. L. Zdr. Swadka. <1. Łć. suada; 2. = Zwada>

[Swadczyna, y, lm. y] p. Swaczyna.

Swadzebne, ego, blm. danina od zaręczyn i ślubu: Podarkowe powinności: S. i mirowe od zaręczyn i ślubu. Lel. <= Swadziebne, od Swadziebny>

[Swadebnica, y, blm., Kunica, Mordka, Kopalierska] opłata składana dziadkom w czasach poddaństwa od dziewczek, wychodzących za mąż. <= Swadziebne, od Swadziebny>

† Swadka, i, lm. i p. Swada. L.

[Swadlena, y, lm. y] swaczka. <Czes. švadlena>

† Swadliwy zwadliwy, kłótlivy, swarliwy, burzliwy. Ort., Pot. <Od Swadzić>

[Swadźba, y, lm. y] p. Swadźba.

Swadzenie, a, blm., czynność cz. Swadzić.

Swadzenie się, a ś., blm., czynność cz. Swadzić ś.

Swadzić, i, il kłócić, swarzyć, wadzić: Ale my tu radzim i swadzim, a o najpilniejszym ani pomysleli. Krasz. S. ś. kłócić ś., swarzyć ś., wadzić ś. <Z(s) + Wadzić>

Swadziebny, × Swadźbowy przym. od Swadźba, weselny, godowy: Gody swadziebne, wesela, nuptiae. Mącz. Epithalamium, swadziebna piosnka, wiersze ku czci wesela czyjego uczynione. Mącz. Ruś w pieśniach swadziebnych na weselach Ladona wspomina. Błaż. Pojmał pana młodego z gośćcami na weselu małżeńskim godującymi i z wszystkim fraucymerem swadziebnym. Stryjk. Gość S. (= weselnik). Odzienie swadziebne. Wuj. Odzieniem swadziebnym ozdobił, do stołu boskiego przystępują. Kucz. (= w szaty godowe). Odzienia swadziebne nie mając, z wesela był wyrzucony. Biel. M. Wyprawa swadziebna Jadwigi. Jam święty klejnot na Wyszehrad wzięła, jako S. dla małżonka dar. Psm. (= ślubny). <Od Swadźba>

Swadźba, y, lm. y [Swadźba, Swalba, Swawba], † Swadźba, × Swaćba l. † S., [S.], † Swad wesela,

gody weselne: I brali ślub i uczynili swadźbę i dali jej wiano. Ort. Powiedziem ją do ślubu, przyjdzie nam obchodzić swadźbę, do stołu słuzycie i w tańcu rej wodzić. Zim. 2. [S.] *swaty, swatanie, swatostwo, rajenie*. 3. [Swadźba] *drużyna weselna*. <Od SWAT>

† **Swadźbić**, i, il I. *swatać, kojarzyć małżeństwo*. 2. *spółkować, mieć stosunek miłosny*: Widzi mi się, że „swadźbił” stoi tam na ścianie. Kochan. † S. ś., *wychodzić za mąż*. B. Sz. <Od Swadźba>

† **Swadźbienie**, a, blm., czynność cz. **Swadźbić**.

† **Swadźbienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Swadźbić** ś.

× **Swadźbowy** p. **Swadziebny**: Z podskokiem przyjął insynuacje agentów swadźbowych, podających mu piękną żonę i posag ogromny. Budz. <Od Swadźba>

[**Swagier**, gra, Im. owie] p. **Szwagier**.

Swaja, i, Im. e I. p. **Spir**. 2. I S. *pal, słup wbity w ziemię, jako podstawa*: Leżał most drewniany na swajach. Ron. <Ros.>

[**Swajser**, a, Im. rzy] p. **Szwolęzer**: Boje ś. francuskich swajserów. <p. Swojser>

[**Swak**, a, Im. owie, **Swák**, **Swąg**, **Swojak**, **Swách**, **Swok**, **Swoch**], † **Swak**, † **Szak** I. *szwagier*: S., szwagier, siostrzyn mąż. Groic., Troc. Przyjechali posłowie z Węgier od króla Zygmunta, swaka Jagiełłowego. Paszk. 2. *krewniak, powinowaty*. 3. *stryj*. 4. *wuj, mąż ciotki*. 5. *swal*. 6. *tytuł nadawany przez młodszemu starszemu mężczyznom*. 7. *rodzice męża i rodzice żony są wzajemnie dla siebie swakami a. swojakami*. 8. † S. *mspółzalotnik, rywal*: S., szampierz w miłości, rivalis. Mącz. <SW, = Swojak>

[**Swaka**, i, Im. i] p. **Swatka**. <Od Swak>

† **Swakowstwo**, a, blm. *rola, charakter swaka*: S., szampierstwo w miłości, rivalitas. Mącz. <Od Swak>

[**Swalba**, y, Im. y] p. **Swadźba**.

[**Swalzir**, a, Im. y] p. **Szwolęzer**. <Zam. Szwolęzer>

[**Swalnie**] p. **Schwalnie**.

[**Swalek**, lka, Im. lki, **Swalka**] *główka kapusty*. <Z(s) + WAL, por. Czes. sválek, Ros. swálok>

[**Swalka**, i, Im. i] p. **Swalek**.

Swalki, ów, blp., [Pecki] *kawałki drzewa twardego, klocki założone i ryfami przymocowane na ramionach, czyli palcach wału młotowego lub ramienika, które podnoszą toporzysko młota podrzutowego i chronią ramiona od zdercia; po nich zsuwa ś. podwieszono toporzysko młota*. Łab. <p. Swalek>

× **Swamyślny** *zdolny do samodzielnego myślenia*. Sł. wil. <Od Swa myśl>

[**Swania**, i, Im. e] p. **Swachna**. Orzesz. <Brs.>

Swanskin, u, blm. *gatunek flaneli, tak zwana skóra łabędzia*. <Ang.>

[**Swatka**, i] I. Im. owie p. **Swat**. 2. Im. i p. **Swachna**. Orzesz. <Od Swania>

Swar, u, Im. y, [Swark], **Swarka**, *spór, zwada, kłótnia, sprzeczka, niezgoda, waśń, poswaruka, zatarg, rozterka*. Ps. flor. Dwór był widownią swaru bratniego. W gnuśnym pokoju tylko fakeje, tylko swary stroją. Koch. W. Co ci teraz jest ku pokoji, obrócić ś. w gorzkość swaru. Wuj. Wielkie swary na zjeździe florenckim. Poc. Po długich swarach. Biel. M. Między pysznymi swary ustawiczne. Skar. Trudnoby ś. tam miłość rodzić miała, gdzie S., gdzie zwada gniazdo swe usłała. Kochan. Zły człowiek zawsze swaru szuka. Wuj. Lepszy jest kęs chleba suchego z we-

selem, niżeli dom pełen ofiar z swarem. Wuj. Co widziały oczy twoje, tego wnet nie powiadał w swarze. Wuj. Wszędzie swary złe, ale w małżeństwie najgorsze. Skar. (= różnice, komezaże). Nie było żadnego swaru, którego by nie pojednał. Skar. Pod wpływem scholastyki teologia została polem gorszących swarów. Szan. [Zaczął swarzyć na babę, ale nie zważała na ten S. Grzmot jest swarem P. Boga na ludzi].

<SWAR>

[**Swárb**, u, blm.] *świerzb*. <obok ŚWIERZB>

Swarga, i, Im. i p. **Swastyka**: Postać herbu Borejko przypomniała mu swargę (swastykę) indyjską. Łag. <Skr.>

Swargotać, cze, tał gm., p. **Szwargotać**: Zaraz zaczęli mu S. po frajeusku. Prus. <Zam. Szwargotać>

Swargotanie, a, blm., czynność cz. **Swargotać**.

[**Swark**, u, Im. i] p. **Swar**. <Od Swark>

Swarka, i, Im. i p. **Swar**: Niema ratusza ni sąsiedzkiej swarki. L. W równym wieku gdy dobrana parka, żyją szczęśliwie, nie znają, co S. L. Kancelarz ten dobra kościelne na ustawiczne swarki naraził. Nar. Z lekkich swarków srogie powstało zabójstwo. Nar. Od miesiąca dopiero ta S. z mężem; dawniej nie miała brwi ściągniętych, ni na oczach łez. Gliń. [Bywałoś ze mną w swarec]. <Od *Swara>

Swarliwie przys. od **Swarliwy**.

Swarliwość, i, blm., rz. od **Swarliwy**.

Swarliwy, **Swarny** I. *skłonny do swaru, kłótniwy, sprzeczny*: Żona swarliwa nie mała domu lieho. L. S., jak przekupka ś. swarzy. Kn. Przen.: Najstarsi ludzie nie baczili tak swarliwych i uprzykrzonych wiatrów. Reym. (= *przekornych, przeciwnych*). 2. † S. *groźący swarami, kłopotliwy, sporny*: Przyjac nie chciał swarliwego i trudnego miejsca. Skar. <Od Swar lub Swarzyć>

Swarnia, i, Im. e I. † S. *miejsce, gdzie ś. swarzą, miejsce sporów, kłótni*: Nie jest u nas rada, ale S. i giełda jedno na wstyd i ruinę Rzpltej. Lubom. 2. † S. i zł. *karczma, szynk*. Troc. Do kościoła ku czei Bożej chodzie mamy, nie do swarni. Białob. <Od Swarzyć>

[**Swarnica**, y, Im. e] *baba swarliwa, kłótnica, sekutnica*. <Od Swarny>

[**Swarnie**] przys. od **Swarny**: Widzisz, jak jej S.! istna królowa!

Swarny p. **Swarliwy**: Nad swarne małżeństwo lepszego życia w lesie wilk z wilczycą używają. Krasz. Na co mu baba swarnym krzykiem coś odparła. Krasz. <Od Swar lub Swarzyć>

[**Swarny**] p. **Szwarny**. Gosz.

† **Swarorodny** *rodzący swary, kłótnie*: Swarorodna niezgoda. Gosz. <Swar + Rodny>

† **Swarszłowy** p. **Szwarcłowy**: S. koń na prawej ręce lejcowego zaprzężony. L.

[**Swarzać się**, a ś., at ś.] *swarzyć ś. niejednokrotnie*. <Od Swarzyć ś.>

[**Swarżanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Swarzać ś.*

Swarzenie, a, blm., czynność cz. **Swarzyć**.

Swarzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Swarzyć** ś.

[**Swarzybaba**, y, Im. y] I. p. **Widłak**. 2. *roś.: gumphalium arenarium*. <Swarzyć + Baba>

Swarzyć, y, ył I. × S. kogo a. na kogo a. S. ś. na kogo = *burczeć, fukać, krzyczeć, łajać, strofować, wygadywać, gderać, zrzędzić*. Ps. flor. Na mnie matuleńka cały dzień swarzy, zamyka mię jak niewolnicę jaką. L. Na wszystkich swarzy ś., łaje, na panią fuka. And. [Swarzuł na babę].

2. kogo z kim = *klócić, waśnić, różnić, wadzić*. L. S. ś., [Cwarzyć ś., Czwarzyć ś.] *klócić ś., sprze-
cząć ś., wadzić ś., waśnić ś.*: Już teraz nie na
zjazdach nie czynimy, jeno ś. klóćimy a swar-
zymy. Star. O majątność prokuratorowie ś. swar-
za, o ciało doktorowie, a o duszę teologowie.
Górn. Jesteś ś. tu o co S.! Wuj. Swarzenie ś.
wy, a my będziemy jeś. Kn. Nie godzienieś, abym
ś. z tobą swarzył. Kn. Jeśli posłyszycie swar-
zących ś. o dwie izby... Miek. <SWAR>

Swarzyn, u, lm. y bot. (osmites) *roś.*

[Swasia, i, lm. e] p. Swacha. <Od Swacha>

Swastyka, i, lm. i, Swarga *kolo a w nim krzyż
o ramionach z postaci czterech gam abecadla greckie-
kiego*: Widnieją na tych grotach inne znaki
symboliczne, jak swastyki... Łag. Swastyka
odżegnywałem upiory. Mie. <Skr. svastika>

Swastykowy przym. od Swastyka: Piękna urna
z ornamentem swastykowym. <Od Swastyka>

[Swaszusia, i, lm. e] p. Swacha. <Od Swasz-
ka>

[Swaszczycka, i, lm. i] p. Swacha. <Od Swasz-
ka>

[Swaszczynny, yn, blp.] *składkowa uczta przed-
weselna u swaszki*. <Od Swaszka>

[Swaszel, szla, blm.]: Koń w swaszlu cho-
dzący = *koń idący po prawej ręce przodem w za-
przegu czwórka*, [koń swaszłowy]. <Zam.
Szwareel >

[Swaszeńka, i, lm. i] p. Swacha.

[Swaszłowy koń] p. Szwarcłowy. <Od Swa-
szel>

Swaszka, i, lm. i. p. Swacha. 2. [S.] *małe
dziewczę jako drużna na weselu*. 3. [S.] *dziew-
czyzna biorąca udział w wiciu i poświęceniu wieńca
na M. Boską Zielną*. <Od Swacha>

[Swaścioki, ów, blp.] *krzaki kapusty*.

[Swaśnicka, i, lm. i] *swatka, swaszka*. <Od
Swacha>

Swat, a, lm. owie, Swach, [Swatan, Raj, Rajek]
1. *ten, co swata, co kofarzy małżeństwo, dziewosłęb*:
Ja rozumiałem ś. tu być panem młodym, a ja, wi-
dzę, muszę przestać tylko na swacie. L. Rycerz
polski, jadąc sobie z przyjaciółmi po żonę, trafił
na straż nieprzyjacielską, którą pogromił, a od
tego czasu nastały wielkie poczyty swatów, kiedy
ś. kto jechał żenić, obawiając ś. nieprzyjaciela.
Papr. S. (u ludu) musi być śmiały, wygadany
i łgarz skończony. Nak. Swaty i drużby wystą-
pili strojno, i młoda para przysięgi powtarza.
Słow. Przen.: Nie wyjeżdżaj przed swaty, nie
bądź mądrym przed laty. Kn. (nie odzywaj ś.
przed starszemi. L.). Mleczą tu drudzy, choć
mężniejsi, a ty tak ś. skoro wprzód wymykasz
przed swaty. P. Koch. Piędzia ś. swą mierzy,
nie wylata przed swaty. Petr. Ani mi on brat,
ani mi S. (= *ani krewny*). Nie folgowali ani
bratu, ani swatu, ani żadnemu. Biel. M. 2. Swa-
ty = *swatanie, kofarzenie małżeństwa*: Jechać
w swaty. L. W swaty jechać, posłać. Troc. Uproś-
że Jana, niechaj zacznie swaty. Brodz. Przen.:
W swaty, w śpiegi, w zwiady jechać. Kn. 3.
[Swaty] *oświadczyzny*. 4. [S.] *drużba weselny*:
Starszy, młodszy S. [We swaty służyć] = *być
drużką*. 5. [S.] *starosta weselny*. 6. [S., Swak,
Swojak] *ojciec zięcia lub synowej*. 7. † S. *kon-
kurent, współzalożnik, starający ś. o rękę panny,
kobiety*: Wymieniono swaty, z którymi jakoby
królowa żądliwie obcować miała. Błaż. 8. [S.]
*rodzaj drużby przy wiciu i poświęceniu wieńca na
M. Boską Zielną*: W Brzezcinach ten, u którego

mają wieńiec, sprasza 4 swatów i cztery
drużki. 9. *pewna gra dziecięca*. Zdr. [Swack,
Swatek, Swataniek, Swatuszek]. <SW>

Swata, y, lm. y l. † S., p. Swatka: Sroga Juljo
i okrutna swato, przybądź i zemstę bierz przez
moje zmayı. Chr. 2. [S.] *teściowa*. <Od Swat>

Swatac, a, ai, † Swació *dziewosłębic, skłaniać
do zawarcia związku małżeńskiego*: Swatał go
z siostrą swoją. Troc. Matuś mię swatają z sta-
rym borowym. Swatam w małżeństwo. S. ś.
*narzucać ś. w małżeństwo, starać ś., konkurować
o kogo*: Oskarżono Jadwigę, jakoby ona z Gwilel-
mem, który ś. jej pierwej swatał, obcowała.
Stryjk. <SWAT>

[Swatan, a, lm. owie] p. Swat. <Od Swatac>

[Swatanek, nka, lm. nkowie, Szwatanek, Swa-
taniec, Szwataniec] *żonaty towarzysze kawalera,
swat*. Gwar. <Od Swatan>

Swatanie, a, blm., *czynność cz. Swatać*,

[Swataniec, nca, lm. ncy] p. Swatanek. <Od
Swatan>

Swatanie się, a ś., blm., *czynność cz. Swatać ś.*

[Swataszek, szka, lm. szkowie] *drużba*. <Od
Swat>

[Swateczek, czka, lm. czkowie]: Panieński S. =
nazwa jednego z czterech swatów. <Od Swatek>

[Swatek, tka, lm. tkowie] p. Swat. <Od Swat>

[Swataniek, nka, lm. nkowie] p. Swat.

Swatka, i, lm. i, [Szwatka, Swatowa, Swacha,
Swachna, Swatna, Swaka], † Swata l. ta, *co swa-
ta*. 2. *mężatka na weselu*: Starsza, młodsza S.
3. *przyjaciółka dziewczyny zaręczonej*. Zdr. [Swa-
cusia]. <Od Swat>

[Swatna, y, lm. e] p. Swacha. <Od Swat>

[Swatniczka, i, lm. i] *swacha pana młodego*.

Swatostwo, a, lm. a, Swatowstwo, X Swactwo.
Swadźba, Swaty *zajęcie, rola swata, swatanie*,
<Od Swat>

[Swatowa, y, lm. e] p. Swatka. <Od Swat>

Swatowe, ego, blm., *karc. rodzaj wygranej
w marjaszu*. <Od Swat>

† Swatowny *swatający*: Na gody ni ś. Juno
swatowna stawiła, ni Hymenej, ni Łaska w żo-
nicy drużyła. Zebr. <Od Swat>

Swatowski, [Swacki] przym. od Swat. <Od
Swat>

Swatowstwo, a, lm. a l. p. Swatostwo. Goł.
Kiedys swatowstwami sweni mu dokuczyła.
Orzesz. 2. *współbieganie ś. o pannę, o kobiety*: S.,
rivalitas. Tuch. <Od Swat>

[Swatuszek, szka, lm. owie] p. Swat. <Od
Swat>

Swaty, ów, blp. l. p. Swat. 2. † Swaty *za-
pusty, czas kofarzenia małżeństwo*. Pr. <Od Swat>

[Swaty] *święty*: Aniołowie swaci. Gosz. <Śl.
swaty>

Swatyrba, y, lm. y p. Swacyrba. Głog.

† Swawba, y, lm. y p. Swadźba. Mrow.

Swawola, i, a. † swejwoli, lm. e, a. † swewole,
Swywola, † Swowola, † Swa wola, [Swa wola,
Swamwola] l. † S. *swoja własna wola, swoboda,
wolność, możność postępowania według własnego
upodobania*: S. tam być nie może, gdzie jest prawo.
Górn. Gdy hamowana S. nie będzie, już jej niecnota
na trzy głosy gędzie. Rej. S. wielka niewola. Kn.
S. każdego zepsuje. Rys. 2. a. † Swowolenstwo
*samowola, samowolność, nieswornosc, arbitralność,
absolutność, absolutyzm, despotyzm*: Podobno byś
mi dał był, o mój miły, to dobrowolnie, co biorę
swawolą. P. Koch. 3. a. Swawolenstwo, † Swa-
wolnictwo, † Swowolenstwo, † Swowolność *nadu-*

życie wolności, nieład, bezład, anarchja, rozpasanie, swawolenie, rozpusta. Fred. M. S. jest rozchełzana a bezrozumna wola, mając za koniec swój rozkosz a do tej wszystkieru swe kierując sprawy. Górn. U Egipcjanów i malarzów i muzyków swą wolą karano, gdy co malowali a śpiewali nieprzystojnego. Potr. Na swawolę (swę wole) ś. udać. Petr. Wiek XVIII głosił i wprowadzał w życie wolność myśli, jak mniemał, a naprawdę swawolę rozumu, kiedy mu przyznał prawo rozstrzygnięcia o wszystkim, a nie dał możności dobrego, prawdziwego sądu o wszystkim. Tarn. [Po swyjs woli chodziła]. 4. *swawolenie, pustota, zbytki, igraszki, wybryki, figle, psoty*: Jej giętkie różgi karać, dzieciaków swawolę. Fel. Patrzając na jej swawolę, trzeba było zrywać boki. Mas. J. 5. † S., zb. *kupa ludzi swawolnych*. Pot. Zdr. [Swawoliczka]. <Swa + Wola>

† Swawolać, a, al p. Swawolić. <Od Swawola>

† Swawolanie, a, blm., czynność cz. Swawolać. Swawolenie, a, blm., czynność cz. Swawolić.

† Swawolnienie, nca, lm. ncy p. Swawolnik: Takeśmy na tych swawolnienach do samych bram Nowogrodu wjechali. Osg. <Od Swawolny>

Swawolność, a, lm. a p. Swawola. Otw. S., Troc. Dekret swój już P. Bóg wykonać nad swawolnictwem kozackim raczył. Okol. Słyszec ś. dawały głosy o trwogach i niebezpieczeństwach, które nawiedzały Rzpltą z kozackiego swawolństwa. Dub. M. <Od Swawolny>

[Swawoliczka, i, lm. i] p. Swawola. <Od Swawola>

Swawolić, i, il, Swywolić, † Swawolać, † Swawolać, † Swywolać, † Swywolać, † Swawolować, † Swywolować 1. *oddawać ś. swawoli, nadużywać wolności, pozwalać sobie zbytnio; oddawać ś. rozpuszczenie, dokazywać, gdzie ś.*: Szwedzi powyciągali mieszczanki z domostw, by tańczyć z niemi, weselić ś. i S. Sienk. 2. *zbytkować, dokazywać, figlować, baraszkować, bawić ś., psocić*: Niech kotek nie swawoli, bo kotkę głowa boli. Pśń. S. z dziećmi. Patrz, jak wesół, jak swawoli. Mick. <Od Swawola>

Swawolnica, y, lm. e, × Swawolniczka forma ż. od Swawolnik. <Od Swawolnik>

× Swawolnictwo, a, lm. a p. Swawola. <Od Swawolnik>

× Swawolniczek, czka, lm. czkowie p. Swawolnik. L. <Od Swawolnik>

Swawolniczka, i, lm. i p. Swawolnica. Troc. L. Swawolnie przys. od Swawolny. Troc.

Swawolnik, a, lm. cy, Swywolnik, × Swawolniczek, † Swawolnienie 1. *człowiek swawolny; rozpustnik; anarchista; psotnik, zbytnik, figlarz*. Troc. L. 2. a. × Swawolny *grasant, hultaj, włóczega, rozbójnik*: Swawolni ludzie, swawolnicy — tak wogóle nazywano rozbójników i rabusiów, których kupy grasowały prawie ciągle w stepach Ukrainy i Podola. Glog. Zdr. × Swawolnić. <Od Swawolny>

× Swawolnić, a, lm. e p. Swawolnik: Wstydz ś., swawolnić. L. <Od Swawolny>

Swawolność, i, blm., rz. od Swawolny, swawola.

Swawolny, Swywolny, † Swawolny, † Sobiewolny 1. *rzządzający ś. swoją wolą, własnowolny, samowolny, niepodległy; arbitralny, absolutny*. 2. *rozpustny, anarchiczny, luzem chodzący, nierządny, samopas żyjący, niesworny*: Są rozbójnicy, którzy, kupy ludzi swawolnych zebrawszy, majątności najędzają; przeciw tym liczne prawa pod tytułem swawolnych kup znajdujemy. Ostr. 3.

zbytny, figlarny, psotny: S. chłopiec. Troc. × S., ego, lm. i rz. p. Swawolnik: Ponoonych grasantów i swawolnych z Krakowa wypędził. Nies. Wszystkie jego dobra od swawolnych zrujnowane. Nies. <Od Swawola>

† Swawolować, uje, ował p. Swawolić. L., Troc. <Od Swawola>

† Swawolowanie, a, blm., czynność cz. Swawolować.

× Swawolnia, i, lm. e *mowa doradcza, zalecająca co*: Retorowie, o których wspomina starszy Seneka w pierwszej swawolnii. <Łć. swawolnia>

Swąd, † adu, edu, lm. edy, [Smęd, Smand] 1. *czad, smród ze spaliny*: Przypalone mięso S. wydaje. Troc. Ś. z pieca (= duszące powietrze z węgla gorejących, mieszanina tlenku węgla i kwasu węglanego). Zarazą głowy jest S. z pieca, gdy go przepalą, a gdy głownia przy kachlu przypali. Troc. Czuć tutaj S. 2. *smród wogóle, woń nieprzyjemna, fetór, zapach*: S. z trupów nie chowanych nastąpił. Troc (= trut). Gdy wybierasz z bańki rtęć, strzeż ś. swądu, byś ś. nie zaraził. Sien. S. niedźwiedzi. Sienk. Przen.: Psim swędem, przys. = *wykpiwszy ś., byle jak, aby łatwiej, gm. fuksem*: Pozbyć ś. kogo psim swędem. Wykręcić ś. z czego psim swędem. Kilka razy, jak mogąc, zbyłem go psim swędem, lecz co poeznę, gdy dłużej zechce być natrętem? Zabł. Psim swędem wyszedł sąd jego. Kn. <SWĄD/SWĘD>

× Swądliwie przys. od Swądliwy. L.

× Swądliwy p. Swędliwy: Czarny stęp dymu z swądliwym osmolem. Sł. wil. <Od Swąd>

× Swądnieć, eje, al i. p. Swędzić. 2. p. Swędnieć. <Od Swąd>

× Swądnienie, a, blm., czynność cz. Swądnieć. [Swawola, i, lm. e] p. Swawola: Za sytkie swawole, ciemństwo i ozbójstwo ślacheckie ś. mścić. Tet. <= Swawola, od Swą. wola>

Swę = swoje (p. Swój). <Z Swoje>

Swedenborgjanin, a, lm. anie *zwolennik Swedenborga, przyrodnika i mistyka szwedzkiego, który chciał założyć nowy kościół zwany nową Jerozolimą*. <Od nazwiska Swedenborg>

[Swego nazwiska] *bekart*: Jan, S.

Swępiety, ów, blp., Ślepietnie bart. *dziuple wypróchniałe drzew, gdzie pszczoły borówki miod znoszą*. Sł. wil. <= Świepiet>

Swercja, i, lm. e bot. p. Niebielitka. <Łć. svertia>

† Swestka, i, lm. i, † Szwestka, † Szwaczka, † Szcwaczka, † Szwaszka *gatunek ślinoki, węgielka*. Goł. Sliwki, które zowią swestki. Sien. <Ozes. švestka>

[Swędać się, a ś., al ś.] p. Szwendać ś.: Zagarniając wciąż kieckę to z prawa, to z lewa, swędała ś. między niemi nieustannie. Brt. <Zam. Szwendać>

[Swędanie się, a ś., blm.] czynność cz. Swędąć ś.

× Swędliwy, × Swądliwy *pełen swędu, który czuć swędem*. Przen.: Najpiękniejszy poryw kończył ś. swędliwym i obrzydłym szyderstwem. Krasz. <Od Swędzić>

× Swędnieć, eje, al, × Swądnieć 1. p. Swędzić: Pies swędnieje. Troc. 2. *śmierdzieć, cuchnąć, przechodzić smrodem, stawać ś. śmierdzącym*: Ptasztwa po zabiciu aby nie swędniały od sytości. Haur. <Od Swąd, 2 pp. — edu>

× Swędnienie, a, blm., czynność cz. Swędnieć. Swędra, y, lm. y i. † S., *plama, zmaza, skaza*: Piasek, wyspany na białe płótno, gdy nie po

sobie mułu albo prochu, chocia swędry, nie zostawi strząśniony, taki najczystszy. Trzyc. Rozkoszują w splugawieniu i swędrach. Leop. (w sprośnościach. L.). Krok mój nie wystąpił z drogi, a na rękach moich nie została S. żadna. Leop. Kto gromi niepobożnego, sam sobie swędrę rodzi. Leop. (bicz na siebie daje. L.). Pan sobie wystawił kościół chwalebny, któryby nie miał swędry albo zmarski. Leop. (bez ale. L.). By cię snadź nie bawiło imię Aleksandra, przecz, gościu! boć tu leży złość i brzydka S. Zigr. 2. *plama od rdzy, czyli tlenniku żelaza, na bielźnie, chustach lnianych, płótnie.* Łab. 3. [S.] *plama od owoców.* <SWĘD/SWAD>

× Swędrać się, a ś., ał ś. p. Szwendać ś.: Dzieci, nie S. mi ś. po izbie! w ką! Ś. wil.

× Swędranie się, a ś., blm., czynność cz. Swędrać ś.

[Swędrzenie, a, blm.] czynność cz. Swędrzyć. [Swędrzyć, y, ył] *szeptać bajki.*

Swędzenie, a, blm. I. czynność cz. Swędzić. 2. czynność cz. Swędzieć. 3. *świerzb lekki, świerzbiączka.* Przen.: Napada go S. języka i niewczesne a razem głupie morały. I.

× Swędzenie się, a ś., blm., czynność cz. Swędzić ś.

Swędzić, i, ił, † Smeździć I. *robić swąd, napętniać swędem.* 2. a. × Swędnieć, × Swądnieć *wydawać z siebie swąd, śmierdzić swędem:* Plec swędzi. 3. × S. *martwić, nędzić, suszyć, gryźć, frasować, truć, smucić, troskać:* Byś tysiąc trosków mógł z myśli wypędzić, niemniej zostanie, co mię będzie S. L. Każdego swoja lubość, swoja żądza pędzi, każdego swój mól gryzie, swoja nędza swędzi. Szymon. Mię to swędzi, że żadnego towarzysza nie widzę. Jabł. × S. ś. I. *wędzić ś.:* Szynka ś. swędzi. Ś. wil. 2. *martwić ś., gryźć ś., frasować ś., trapić ś., truć ś., smucić ś., troskać ś.* L. <Od Swąd>

Swędzieć, i, ał, [Świedzic] *świerzbic:* Dłoi go swędzi, będzie brał pieniądze. Ten ś. drapie, kogo swędzi. Sienk. Przen.: Skóra go swędzi = *chce uidać bity dostać.* <SWAD/ŚWIĘD>

Swędzik, a, lm. i lek. *świerzbiczka, wysypka skórną, świerzbiąca (prurigo).* S. ciężki (p. agris s. ferox). S. a. swędzenie przypadowe (p. laris s. sine papulis). S. łagodny (p. mitis s. simplex s. vulgaris). S. starczy, swędzenie starcze (p. senilis). <Od Swędzić>

× Swędziwy, × Świedziwy *świerzbiczy, sprawiający świerzb, lechciwy.* L. <Od Swędzić>

[Swęgię, gra, lm. gry] *wrząd u bydła, węgier, węgier.*

[Swiarnąc, nie, nął] p. Stwardnieć. <Zam. [Stwiarnąć]>

[Swiarnięcie, a, blm.] czynność cz. Swiarnąc.

[Swiaz, a, lm. y, Swioz, Swioz] *naczywie drewniane okrągłe do masła, dla robotników w polu pracujących.*

[Swiebodnie] p. Swobodnie.

[Swiegka, i, lm. i] *bratowa.*

† Swierzchować, uje, ował, † Swirzchować *wykończyć, dokonać, udoskonalić, robić doskonale.* <Czes. svrchovati>

† Swierzchowanie, a, blm., czynność cz. Swierzchować.

† Swierzchowany, † Swirzchowany = *doskonały, najwyższy:* Ś. człowiek, Bóg. B. Sz. <Od Swi(e)rzechować>

[Swinać, nie, nął] *zwinać.* <Z(s) + Winąć>

[Swinięcie, a, blm.] czynność cz. Swinać.

[Swioz, a, lm. y] p. Swiaz: Ma oczy jak swiozy (= *duże, piękne, wesole*).

[Swirdzac, a, ał] *twierdzić, potwierdzać.* <Zam. Stwirdzać>

[Swirdzanie, a, blm.] czynność cz. Swirdzac.

[Swiren, rna, lm. rny] p. Swiren.

† Swirzchowany p. Swierzchowany. B. Sz. <Od Wirzch = Wierzch>

† Swit, u, lm. y p. Zwitek. <Od Swity = Zwity>

† Swnu przys.-przyi. *zewnątrz.* B. Sz. <Z(s) + Wen>

Swoboda, y, lm. y, † Świeboda, [Świeboda, Swyboda, Spiewoda, Sieboda, Świegoda, Świboda, Śleboda], × Swobodność I. *wolna wola, uolność, niezależność, stan niczym nie krępowany:* Po śmierci rodziców dla zbytnej swobody udał ś. za zbytka. Wys. S., którą ma każdy człowiek od Boga, nie isć, gdy nie chce, w ogień. Górn. W małżeństwie będziesz gronem dziełek otoczony, w zupełniejszej swobodzie będziesz żył bez żony. L. One niebożątka, co wolno latają, przedsię na swej swobodzie jeszcze mało mają. Rej. Natenczas, gdy Żydowie, dostawszy swobody, bystre Nilowe żegnali wody. Kochan. Więc ty mniemasz, aby S. w swej woli była? Orzech. Toć to szczerza S. nie tylko swoje rozdaje, ale i cudze. Górn. Oni z pany swemi obchodzą ś. z wielką swobodą. Górn. Przekładać znośną służbę nad ubogą swobodą Troc. Widzieć ś. na swobodzie. Troc. P. Bóg swobodę dał człowiekowi za największy dar na świecie. Górn. Miło wspomnieć wypadki przeszłe na swobodzie. Zim. Ten nie miał odpoczynku, a tamten swobody: płakał ojciec, że stary, płakał syn, że młody. Kras. Innym dawca swobody, sam dźwigał kajdany. Tremb. Nikt bez straty życia lub swobody nie mógł przestąpić zakazanej wody. Mick. Z góry już robił projekt, że sobie pozwoli używać na wsi długo wzbronionej swobody. Mick. S. ruchów: Kto czuje ból w rękę, ten nie może poruszać nią z całą swobodą, chociaż wolności nie stracił; kto nie zna dobrze języka, ten nie może nim mówić z całą swobodą. Kras. A. S. może być także prawem niebezpiecznym. Święt. 2. umysłu, postaci, postępowania = *naturalność, prostota, niekrępowanie ś., niezelenowanie ś.; stan bez troski:* Giesta poważne, wesola cera, S. niezrównana tego kawalera — wszystko to dawało wysokiego znaki urodzenia. Pot. S. go ludziom zalecała. Troc. S. ruchów: 3. *zwolnienie od podatków i ciężarów, prerogatywa:* S. od podatków. Herb. Wieki dawniejsze były wiekami swobód (*immunitas*) i przywilejów. Cz. Prawa i swobody szlacheckie. Troc. Swobody obywatelskie. Z nowin po zakończonej swobodzie, czyli czasie zwyczajnym, w którym karcujący odbiera nagrodę swego trudu, należy ś. dziesięcina. Cz. 4. † S., *szczodrość, szczodroblliwość, hojność:* Jezu, coś nam z swej swobody nagotował takie gody. K. G. (= *taski*). Gdy jednego dnia żaden Aleksandra o dar jaki nie prosił, powiedział: nie licze tego dnia, bom żadnemu swej swobody nie ukazał. Bud. B. (= *uczynności*). 5. † S. *powodzenie, pomyslność, szczęście:* Na pęczatku zda ś., iżby co niosło wesela, swobody a. słodkości. Wys. Zaraz ś. namnożyło tych, których S. bliźniego w oczy kole. Koch. W. Gdyś na swobodzie, myśl o przygodzie. Rys. Zdr. Swobódka. <SWOB od SW>

Swobodnie, [Swiebodnie], × Swobodno przys. od Swobodny: Chodził S. między ludźmi, bo go było nie dano pod straż do ciemnicy. Leop. Ś. żyje.

Troc. S. prawdę wyznał. Troc. Komuż tytuł Róży swobodniej przystoi, jeno tam, gdzie niewinność i wstyd w oczach stoi? Koch. W. Co za radość, co za rozkosz miła mnie całego w tej chwili S. przeszła. Cho. Odprawił to z osobliwą wszystkich pochwałą S. i szczęśliwie. Warg.

Swobodnieć, eje, ał stawać *ś. swobodnym, wolnym, coraz mniej ś. krepować*: Umysł więcej swobodnieją. <Od Swobodny>

Swobodnienie, a, blm., czynność cz. **Swobodnieć, Swobodnik, a, lm. cy** *człowiek wolnomysłny, swobodnie, niezależnie myślący, liberat*: Jeżeli patrzmy na duchownych z tej strony, z której filozof, S. świat... potępiają. Sz. <Od Swobodny>

Swobodniuchno przys. od **Swobodniuchny**.

Swobodniuchny *zupełnie swobodny; miłuchny przez swoją swobodę*. <Od Swobodny>

× **Swobodno p. Swobodnie**. Pol. Choć i głodno i chłodno, ale żyjem S. Książ. <Od Swobodny>

Swobodność, i l. blm., rz. od **Swobodny**. 2. × S., lm. i p. **Swoboda**. Orzech. Gdy widzi przełożony, że mu wolniej, niż komu, że niema ktoby go skarzał, tym on więcej ma sam siebie powściągać, a im większą od ludzi łaskę a S. zna, tym on sam nad sobą sroższym ma być. Kosz. <Od Swobodny>

Swobodny, † Świebodny, [Świebodny, Ślebodny] *l. używający swobody, korzystający ze swobody, wolny sobie, niepodległy, nieskrępowany*: Wracają *ś.* do swobodnego albo raczej swywołnego swego życia. Syk. Nieswobodny w więzieniu zostający a. nie swojej woli. L. Nieswobodnego ziszczania zamiarów jego nie chce. Wiel. Czują *ś.* obecnoscią staruszeki skrepowaną, nieswobodną. Bał. [Człowiek S.] = *wolny, stanu wolnego, pojedynczy, niezonaty, niezamężna*. 2. Powietrze swobodne = *wolne, otwarte, nie ścięśnione, nie zamknięte, nie załuszone*. Powietrze naturalne, czyli swobodne. Jak J. 3. *naturalny, niewymuszony, otwarty, nie krepujący ś., prosty, nie żenujący ś.*: Ponieważ dzieci nie było, mogli więc prowadzić rozmowę swobodną. Ruchy swobodne. Swobodnym i naturalnym krokiem regiment na dzied ujdzie trzy mile polskie. Jak J. (= *miarowym, umiarkowanym, wolnym*). 4. *dziedziczny, udzielny*: Abram Dunin, na Wartemberku S. pan. Warg. 5. *wolny od podatków, ciężarów, pańszczyzny*: Miasto swobodne. L. Rolnik S. 6. Nauki swobodne = *wyzwolone*: Siedm nauk, które łacinnicy *liberales*, to jest swobodne, zowią. Kosz. 7. † S. *szczodry, szczodrobliwy, hojny, uczynny, wspaniałomyślny*: Szczęśliwy człowiek, który swe ufanie położył w tak łaskawym i swobodnym Panie. K. G. 8. ekon.: Dochód wolny a. S. = *część dochodu czystego, która po zaspokojeniu potrzeb i utrzymania człowieka a. rodziny pozostaje do rozporządzenia dowolnego*. <Od Swoboda>

Swobodzić, i, il l. × S. *robić swobodnym, przywracać swobodę, oswobadzać, wyswobadzać, wyzwalać, uwalniać, zwalniać*: Siebie zawodzi, kto drugiego (ręcząc) swobodzi. Kn. Sobie szkodzi, kto złego swobodzi. Rys. Prawda twoja niech nas swobodzi. K. G. 2. [S.] *swawolić, bawić ś., pozwalać sobie*: Nie trza było sobie (żono) z Jasiętkiem S. Wójce. × S. *ś. wybijać ś. na wolność, uwalniać ś., wyzwalać ś., oswobadzać ś.* <Od Swoboda>

Swobodzenie, a, blm., czynność cz. **Swobodzić, Swobodzenie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Swobodzić ś.**

Swobódka, i, lm. i l. p. Swoboda: By wiley nie mieli tak swobodek wiecznych. Rej. (wolności bez granic. L.). 2. bot. (airopsi-) *ros. z rodziny traw*. <Od Swoboda>

[**Swoch, a, lm. owie**] *l. wuj. 2. krewniak, swojak*. Łop. <p. Swak i t. d.>

† **Swod, a, lm. owie** *jednacz, pośrednik, rozjemca*. <Z(s) + WOD>

[**Swodziciel, a, lm. e**] *zwozdziel*. <= Zwodziciel>

† **Swogier, gra, lm. growie** *teść*. Mur. <Śr. Nm. Swager = szwagier; teść>

× **Swoić, i, il l.** kogo z kim, z czym = *oswajac, otrząskiwac, przyzwyczajac, przyuczac, wkładac, wdrazac do czego*: Rodzice już niewinne dzieci swoili z podłością. Stasz. 2. *przyzwajac, przywlaszczac sobie, uznawac za swoje*: Świadka ni jednego nie stawil, tylko tak golemi słowy grunt cudzy swoil. St. lit. Obmowa nie szkodzi, kto jej sobie nie swoi. Fred. M., Troc. (= *kto jej nie bierze do siebie*). × S. *ś. l. oswajac ś., otrząskiwac ś., przyzwyczajac ś., przyuczac ś., wkładac ś., wdrazac ś. do czego*: Niechaj dzieci *ś.* swoją z powinnościami obywatela. Stasz. W tył pójdzie, co *ś.* nie swoi z miłosnym Kupidyna obzem. Hul. 2. do kogo = *przyznawac ś.* (Pies) wiedział, że grubo nabroił, stąd smutny do pana *ś.* nawet nie swoil. Pol. <Od Swój>

† **Swoik, a, lm. i, † Swojcz, † Swojcz lekki szlafrok kobiecy**. Goł. Tamar, złożywszy odzienie wdowie, zawiła *ś.* w S. Leop. (okryła *ś.* rąbkciem. B. G., wzięła na *ś.* szatę letnią. Leop.). <Niby Od Swój, ale p. Swojcz>

Swoisto przys. od **Swoisty**: Środek działał S. Ochor.

Swoistość, i, blm. *własność wyłączna, odrębna, znamienna, specyficzna*: S. leków. Płyn Koeha posiada S. Ochor. <Od Swój>

Swoisty *obdarzony swoistością, specyficzny*: Dane miejsce ulega zmianom swoistym. Lek S. = *specyfik* (remedium specificum). Bacylus S. Wet.: Swoiste zapalenie żołądka. <Od Swój>

[**Swoizna, y, blm.**] *pokrewieństwo*. <Od Swój>

[**Swoja, e, j, lm. e, j l.**] *Pojac ś. ze swoją = wziac ś. w parę z tancerką do tańca. 2. swojaozka, krewna, familjantka*: Gubernantka przy matce była jakby S. 3. *żona*: Prosił nas z swoją w gości. 4. *swoja rzecz*. <Od Swój>

Swojacksi przym. od **Swojak**: Swojacksa gawędka. Syrok. <Od Swojak>

Swojactwo, a, blm., [**Swojczyzna**] *charakter swojacksa, pokrewieństwo*: Wyprawuję ciebie do księcia Lubomirskiego, z którym mam S. Rzew. S. ma jakieś z moim ojcem. Rzew. Ten patryjarcalny duch powszechnego braterstwa i swojactwa zacierał powoli wszelkie karby rygoru i porządku w życiu publicznym. Szał. Ona całe moje S., moja pani i gospodyni. Bst. <Od Swojak>

[**Swojaczanka, i, lm. i, j p.** **Swojaczka**. <Od Swojak>

Swojaczek, czka, lm. owie l. p. Swojak. 2. [S.] *człowiek tutejszy*. <Od Swojak>

[**Swojaczka, i, lm. i, j l.** *powinowata, krewniaczka, familjantka*: S. mężów walecznych (Helena). Ml. 2. *współmieszkanica tejże wsi*. <Od Swojak>

[**Swojaczyna, y, blm.**] *p. Swojaczyna*. <Od Swojak>

Swojak, a, lm. cy, [**Swojaki, Swak, Swojak, Swok**] *l. krewniak, powinowaty, familjant*: Izaśława niejakiś zdręca z ludzi Olegowych, uczyniwszy *ś.* swojakiem, zabił. Nar. Kumów, z którym *ś.* do chrztu trzyma, tu więcej szanują, jak

swojaków. Gac. My swojaki, z nami ś. nie będzie darł. Sienk. 2. *rodak, współrodak, ziomek, współziomek, współobywatel; [współmieszkaniec tejże wsi]*: Gość, radością swojaków właśnie opętany, nie czuje ś. z podróży, jak nią z mordowany. L. Królowie polsey dla zachęcenia swojaków do rozmaitych umiejętności zakładali akademje. L. 3. [S.] *gospodarz mający swój własny grunt*: Já ś., mám być fabrycznym popychaczem! Kasp. 4. bart.: Swojaki = *pszczoly w ogrodzeniu domostwa, w ogrodowej pasiece*. Kozłów. Zdr. [Swojaczek]. <Od Swój>

[Swojatyina, y, lm. y, Swojaczyna] *gromada swoich, pokrewieństwo, familja*. <Zam. Swojaeyna, od Swojak>

[Swojczyzna, y, blm.] *pokrewieństwo*: Cego pan swagier (po śmierci żony) ś. nas cudza... choć nieboska umarła, toć dlatego zawsze ś. <Od Swój, podług Ojczyzna>

[Swojętosny] p. Swojętosny. <Zam. Swojewłasny>

† Swojek, jka, lm. jki p. Swoik: Odejmie Pan córkom syjońskim nauszki, pierścionki, płaszczyki i swojki. Leop.

† Swojerz, a, lm. e p. Swoik: Swojerze należą do stroju białogłowskiego. Tyt. pr. magd. <Zam. Stojerz, pod wpływem Swój>

[Swojewola, i, lm. e] *chwila radosnego szachu weselników, gdy po pokładzinach znajdują dowody dochowania dziewictwa panny młodej*. <Swój + Wola>

× Swojo przys. od Swój *swojsko, jak u siebie*: Tu szeroko, swobodnie, ludzko, ś. ś. wil. <Od Swój>

× Swojolutstwo, a, blm. *stronnicze przywiązanie do swoich*: Uwodzić ś. swojolutstwem i zastronstwem. L. <Swój + Lubić>

[Swojser, a, lm. y] p. Szwoleżer. <Zam. Szwoleżer>

Swojski i. † S. *swój, należący do kogo, czyj, mój, twój, jego, jej, nasz, wasz, ich, (naski, waski. L.)*, *własny*: Matka Machabejczyków wyprawowała synów na śmierć odważnie, jakoby nie swojskich. Bach. Daj mi S. (mojski, mój) nóż. Troc. Swojskiego (swojego) nie ma miejsca. Troc. 2. *krajowy, nie zagraniczny, rodzimy, ojczysty*: Obce drzewa w naskie mieni, gdy pniak ś. z przywozną latoroślą żeni. L. Swojskie kokosze. Alb. Miała cztery swojskie krowy, potym przydała do nich piątą holenderską. L. Niebo swojskie. Wyrób, przemysł S. Towar S. Zwyczaj swojskie. Styl S. Swojskie sukno. Troc. Swojsey rzemieślnicy. Troc. Wyrazy swojskie i cudzoziemskie. Mnie wszystko tak cieszny, co swojskie, co nasze, i ludzie mi dobrzy i mili. Len. Smakując w obyczaju nie swojskim, wyrzekał ś. w przyszłości szczęścia, jakie daje życie familijne. Rol. Ludność swojska i napływowa (= *tubylicza*). 3. [S.] *swojego własnego wyrobu, domowy*: Kupują maszynowe płótno, gdy swojskie sprzedadzą (= *samodział*). 4. *nie dziki, nie leśny, ogrodowy; nie dziki, nie leśny, oswojony, domowy, obłaskawiony, chowany*: Swojskie a domowe drzewa, które dla pracy naszej lepszy owoc dają. Trzyc. Geśi swojskie i dzikie. Troc. Zwierzęta jedne są dzikie w kniejach, lasach i t. d. ś. kryjące, drugie są domowe a. swojskie. Chm. B. Świszcz za młodu chowany odczuwa ś. przyrodzonej dzikości, a stawa ś. swojskim, jak znajome domowe zwierzęta. L. Powieść o swojskim

jednorożcu przez pannę bajką nazywają. Birk. 5. × S. *nie nowy, zwykły, swój, oklepany, naturalny*: Widziałem na wszystkich twarzach zupełną obojętność; rzecz dla mnie najokropniejsza była dla nich swojską. Stasz. 6. [S.] *tyczący ś. gospodarza mającego swój grunt (swojaka), należący do niego*: Gdybym ja był swojskim synem, napawałby ja dzióchy winem, ale ja jest parobczek. 7. bot.: Komonica swojska, p. Nostrzyk. Kaniańska swojska, p. Kaniańska. Rajgras S., p. Niestrawa. 8. zool.: Koza swojska, p. Koza. Po swojsku przys. *na sposób swojski, po swojemu, po staremu, jak zwyczajnie*: Stał Bolesław więcej niżli w szczupłym wojsku, mając nadzieję w sercu odważnym po swojsku. Pot. Bracia ziemianie poglądali na ten orszak, nie po swojsku opatrzone, wcale niechętnie. Rol. <Od Swój>

Swojsko przys. od Swojski: Było mu tu dobrze, ciepło, ś., jakby Bóg wie jak dawno znał tych ludzi. Bał.

Swojskość, i, blm., rz. od Swojski; × Swojskowość: Obojętność dla swojskości była podówczas pod zamożniejszymi strzechami powszednią. Rol. (= *dla swojszczyzny*). <Od Swojski>

× Swojskowość, i, blm., p. Swojskość: Postaci bohaterów klehd ścisłe ś. zespoliły ze swojskowskością ludzi. Ś. wil.

× Swojstwo *własność, właściwość, cecha*: Dałeś nam rozum i z tobą spóżył, to są Twe swojstwa, Twój wyraz prawdziwy. L. <Od Swój>

Swojszczeć, eje, ał *stawać ś. swojskim, oswojonym, pozbywać ś. dzikości, oswojad ś., łaskawieć*: Jednorożec bardzo dziki, który nie swojszeje nigdy, jeno gdy ś. z samiecą kuma; dawni pisarze żadnej wzmianki o tym uswojszczeniu nie czynią. Birk. <Od Swojski>

Swojszczenie, a, blm., czynność cz. Swojszczeć.

Swojszczyzna, y, blm. *wszystko, co swoje*: Anna Jagiellonka była przedstawicielką swojszczyzny. Skłonieni są otworzyć krokom jej drogę z rodzicielskiej swojszczyzny na ślubny złotowzory kobierzec. Chodź. <Od Swojski>

[Swok, a, lm. i] i. p. Swojak. 2. *swagier*: Tuście, swoku? — ozwała ś. przyjaźnie. Tet. <= Swák>

[Swołówka, i, lm. i] *zwoływanie*. <= *Zwołówka, od *Zwołować = Zwoływać>

Swora, y, lm. y, Sfora, † Stwora i. *sznurek lub rzemień do uwiązywania, sworowania przy nim ogarów*: Już jeleń ustrzelony leżał, już do swory strębiują psów myśliwey, objeżdżając bory. Pot. Ogary w sworach, a charty na smyczy. Koch. W. Bito mię harapami, żelaznemi swory. Syrok. 2. S. psów = *para ogarów związanych sworą*. 3. *przen. całość zgodna, zespół harmonijny, para zgodna, związek dobrany*: Jest ś. czemu zadziwić, gdy kto w jedną sworę złączył z wielką nauką skromność i pokorę. Nar. Rozumiałem ja na królewskim dworze w jednej z bogactwy szczodroliwosć sworze. Lubom. Idzie to po sworze. Orzech. (= *zgodnie, zgadza ś. z sobą*). 4. *swornosć, zgoda, zgodnosć, harmonja*. L. 5. [S.] *gatunek skały gąbczastej, (martwica)*. 6. [S.] *drag w środku woza, który jest na to, aby dyszel nie szedł na dół*. Zdr. Sworka. <Z(s) + *Wora, p. Zawora, Dowora, Obora i t. d.: WOR/WIER/WR>

Sworka, i, lm. i p. Swora: Wielkie błogosławieństwo jest przyjaźń, ale w tej sworce trudno ich więcej ma chodzić, jedno dwa. Górn. <Od Swora>

× **Swornie** przys. od **Sworny**.
 [Swornik, a, lm. i] l. a. [Sfornik] *sworzeń u wozu*. 2. Sworniki a. szynale = *gwoździe przytwierdzające obręcz żelazną na kole u wozu*. 3. W sprzęgaczu brony wywiercone cztery dziury (po jednej na każdym końcu) na sworniki. W kobylicy (do obrabiania drzewa) S. przytrzymuje pieska ze stołkiem. 4. W óskach wózka przy pługu osadzony jest klucz, rodzaj dyszla, opatrzonego na końcu swornikiem. <Od Sworzeń>

Sworność, i, blm., rz. od **Sworny**: Gdy S. jest między małżeństwem, cieszą s. z tego przyjaciele. Petr. Wielkiego pożytku jest we wszelkich staniach pokój, zgodliwość, S. Gil. Trudno ma wóz dobrze iść, kiedy jeden stary wół ciągnie dobrze sasa, a drugi młody do lasa; potrzeba sworności. Gil. <Od Sworny>

Sworny, **Sforny** l. a. × **Zworny**, † **Stworny** *zgodny, karny, znający subordynację*: Niesworne woły: każdy w swoją stronę ciągnie. Ma dzieci bardzo niesworne. L. Niesworny chłopak. 2. [S.] *zgodny, solidarny*. 3. [S.] *dzielny*: Dwóch chłopców, paniczów swornych. <Od Swora>

× **Sworodny** *oryginalny*: Nad sworodnemi w literaturze polskiej dzieli pracują tegoż wydziału koleczy. Stasz. <Swój + Rodny>

Sworować, **uje**, **owal**, **Sforować**, l. *złierać do swory psy*, na sworę je brać, u swory uwiązywać: Psy sworowane. Troc. Sworuj psy — a jakoż S., kiedy ich niema? Bratk. 2. *sprzęgać, spajać, łączyć, spinać, kojarzyć, jednoczyć*: Jagiello Litwę do Polski przyszczepił, w jedno państwo sworował i przysięgą obmoenił. Błaż. (*in unum corpus rediit*). Krom. = *wcielił*). Przen.: Abyś w pstrych a w sworowanych odzieniach sobie nie rozkoszował. Glicz. (= *sztucznie zszywanych, zestawianych, dobieranych*). 3. S. s., **Drażkować** myśl. (o psach gończych) *biec w linii prostej za pierwuszym*. 4. org. *uwiązywać sznurkiem dwie farchy miecha razem po kantach tak, aby chodziły jak na zawiasach*. <Od Swora>

Sworowanie, a, blm., czynność cz. **Sworować**. **Sworowanie się**, a s., blm., myśl. czynność cz. **Sworować** s.

Sworzenek, nka, lm. nki, **Sworzniak** *zatyczka, zawłoczka*. Łab. <Od Sworzeń>

Sworzeń, **rznia** a. × **rnia**, lm. **rznie** a. × **rnie**, × **Sforzeń**, [Sierdzień, Sierdzień, Sierdzion, Swornik, Sfornik, Siernik, Szworen, Szworeń] l. *długi, gruby gwoździe żelazny, który przechodzi przez obartel, nasad, koniec rozwozy i os, łącząc w ten sposób przodek wozu z jego tyłem i służąc za os przy skręcaniu wozem*: S. w pojazdach prostych zamiast żelaznego bywa dereniowy, głogowy. Kluk. Prędko os nową zjeżdżisz, gdy wierzbowy S. Pot. [Wziemi mój Jambrozek, rozsunieli wóz jak najdłużej, że s. poślednie koła ino ino trzymały za ozwoję, S. se wyręchtowali]. Zer. 2. *pręt żelazny, zakończony z jednej strony głową, z drugiej śrubą z matką*. 3. *duży gwoździe drewniany, zatyczka, czop, tybel do zbijania desek, bali*. Łab., Podez., Troc. 4. *czop*: Sworznie żelazne, któremi stępka jest do statku przymocowana, u których są stoszyby i kłnice. Mag. <Od Swora, por. Sworny>

Sworzniak, a, lm. i l. *os sworzniowa, przednia, tu, w którą sworzeń wchodzi*. St. wil. 2. p. **Sworzniak**. Łab. <Od Sworzeń = Swornik>

Sworzniowy przym. od **Sworzeń**: Os sworzniowa. <Od Sworzeń>

† **Swowola**, i, lm. e p. **Swawola**. L. < = Swawola >

† **Swowolać**, a, ał p. **Swawolić**. <Od Swowola >

† **Swowolanie**, a, blm., czynność cz. **Swowolać**.

† **Swowolenstwo**, a, lm. a p. **Swawola**: Na te pochlebki a na te swowolenstwa swoje radbyś i ostatek welny zdarł z nędznej głowy jego. Rej. Uprzykrzają s. spokojnym ludziom swowolenstwa a łotrostwy swemi. Rej. Żadnej miary na pohamowanie swowolenstwa nie szukamy. Star. Karania srogość złym odejmuje S. grzeszenia. Baz. Zachowaj mię od swowolenstw upornych, aby nade mną nie panowali. B. B. Ustawiczne próznowanie do takiego swowolenstwa ludzi przywiodło, że na prawo względu nie mają. Vol. <Od Swowolny >

† **Swowolnie** przys. od **Swowolny**, *swawolnie*: Wiele dobrych ludzi zamordowali potajemnie, wdzierając ludzkie prace tak w noce, jako i we dnie, S., bez żadnej pomsty. Biel. M.

† **Swowolność**, i l. blm., rz. od **Swowolny**. Rej., Troc. 2. lm. i p. **Swawola**: Prawom Bożym dla wolności, albo raczej swowolności swojej, wiązać s. nie dali. Skar. <Od Swowolny >

† **Swowolny** p. **Swawolny**: Dałeś w moc ludziom wszystkie bydła polne, dałeś i leśne zwierzęta swowolne. Kochan. S., bez prawa żyjący, *illex*. Kn. Młody człowiek nie tam idzie, gdzie rozum chce, ale tam, gdzie go nałomne a swowolne przyrodzenie ciągnie. Rej. Rzpłta w nieznosną rozpustę pospólstwa swowolnego wywarła s. była. Błaż. <Od Swowola >

[**Swozić**, i, il] **zwozić**. <Z(s) + Wozić >

[**Swozenie**, a, blm.] czynność cz. **Swozić**.

Swój, **swoja** a. **swa**, **swoje** a. **swe** l. *należący do osoby stanowiącej podmiot w zdaniu, nie cudzy, własny*: Swoję (swoją) ma księgę. Troc. Pójde do swojego (mojego) ogroda. Troc. Jesteś w swoim (twoim) domu. Troc. Jestem panem w swoim domu, na swoich śmieciach (= u siebie). Jest panem swojej woli. Na jakimkolwiek miejscu ich znajdziesz, bierz jak swoich. L. (= *śmiało, dobrym prawem*). Na swoje koło ciągnąc, na swój młyn wodę obracać, na swoje wijąc motowidło. L. (= *samolubstwem, prywatą s. rądzid*). Na swoje oczy to widziałem. L. (= *na własne*). Swoją ręką = *własnoręcznie*. Na swoje uszy słyszałem. Dziecko bardzo mądre, jak na S. wiek. Nikt rzeczy swych nie kupuje. Gór. [Swoja robota] = *domowa; tkanina w domu robiona, samodzielna*. Bila swoja = *którą kto uderza swoim kijem*. 2. [S.] *mój; twój; jego; nasz; wasz; ich*: Boże, daj siłę do swojej śmierci (= *mojej*). Daj kapłanom do swej wiedzy (= *do ich wiedzy*). Swoi słudzy (= *ich własni*). Rozkazał, żeby szed do domu swojego (= *jego*). Możeby ón u nas chciał powstać jako za swego (= *naszego*) syna. Każdemu kóniowi jes swoją poreyjá. 3. *własniwy, oznaczony, odpowiedni, dany*: Która rzecz nie swego czasu bywa, nie trwa długo. Jabł. (= *nie w porę, nie uczas*). Cebulę czasu swego z ogroda brać. Ek. Swojego czasu był to doskonały artysta. Jak na S. czas, była to reforma znamienna. 4. *własny, osobisty, naturalny, zwykły*: On w sobie nie miał żadnej swej godności, ale go znacznym tytuły czyniły. P. Koch. Pan swowej a swej myśli; trzeba słuchać do najmniejszego punktu jego rozkazania. Gór. (= *absolut, uparty przy swoim*). Wyjść za swoją potrzebą, za swoim interesem = *za potrzebą naturalną, na przechód*. Być nie w swoim humorze, sosie (= *być bez humoru*). Wszystko idzie swoim trybem (= *starym*). 5. *przeznaczony komu, naturalny*: Nie swoją zejść

śmiercią znaczy śmierć gwałtowną. Pilch. Nie swą śmiercią zeszedł ze świata. Stryjk. Każde takowe dziecko pokłonie, mówiąc: Nie będzie z tego nic dobrego, nie zginie to swą śmiercią, nie uroście. Damb. Wolę ja umrzeć swoją śmiercią, niż żeby mię doktor miał dobić. Opal. 6. Nie S., p. **Nieswój**: Całym jeszcze nie S. L. Poznana, że Miłosz coś nie S.; zgadła, skąd to strach na niego padał. Oss. Biedny chłopak! od tego czasu chodzi jak nie S. L. Nigdy sam S. nie jest, podobno połowica djabłowa. Rej. Sam S., sobie pan. L. 7. *me obcy, ojczysty, domowy, krajowy, swojski*: Lepiej o swych rzeczach rozmawiać, niżli o cudzych. Boh. Wiadomość rzeczy swych i postronnych. Gór. Annibal starał się, aby Fabjusza jako w podejrzenie do swych Rzymian wdawać. Warg. Słowa twoje powinny być ile możności z swego języka, nie z obcych pożyczane. Karp. Cudze rzeczy wiedzieć ciekawość jest, a swoje potrzeba. Rzeczownikowo: a) **Swój osoba swoja, swojak, należący do kogo, będący z kim w jakim związku, rodak, ziomek, krewniak czyj**: Niechaj znam łaskę twoją, że mię liczysz swoim. Paszk. Nie mam ś. za co wstydić, że choć swego, ale godnego chwały chwale. Jabł. Dobrze, kto ma u dworu swojego. Wad. (= *polepcznika, przyjaciela, konfidenta*). Każdy człowiek bliźni, lecz przecie co S., to nie obcy. Oss. Cięższa krzywda od swego. Rys. Krzywda od swojego jest coś nieznośnego. Kn. Bardziej boli od swojego. Żegl. Nalazł S. swego. Kn. Trafiał S. na swego, i on ci to był także żołnierzem. Oss. S. do swego po swoje. Swoim na pomoc przybyć. Troc. S. swojemu rad, S. do swego lnie. Troc. S. do swojego lnie. Kn. Mieć staranie o swoich. Opuszczony od swoich. Tęskni do swoich. b) **Swoja** = *kobieta swoja, swojaczka, należąca do kogo, będąca w jakim związku z kim, rodaczka, ziomek, krewniaczka, żona, kochanka czyja*: Ona, choćby i Jowisz chciał ją mieć za swoją, nie więcej nad miłość ważyła go moję. Otw. Każdy w swą. Kn. = *w swą stronę*. Przyszła godzina, żebyście ś. każdy w swą rozpierzeżeli. Wuj. (= *każdy w inną stronę*). Doznawajmy przygód, któremi nas Bóg dotyka, przecie my w swą, przecie my codzień to głębiej w las. Jan. [Wilk poszedł w swoją, a lis też w swoją]. Proszę za swoją — słusznie ci mawiają, co swoje trunki na stole stawiają. Bratk. (= *za swoją szklanicę, za swoją kolejkę*). c) **Swoje** = *mienie swoje, to, co należy do kogo, co kogo obchodzi, interes swój i t. p.*: Z swojego (z mojego) dałem. Troc. Z swojego (twojego) dałeś. Troc. Z swojego dał. Troc. Po swoje w piekło. Prz. Żyć ze swego. To pan, zdaniem moim, kto przestał na swoim. Koehan. Pilnuj swego. Gdy Krzyżacy przy swoim stali, aby król albo zapłacił, albo ś. rzekł zamku, rozsądzły ś. strony w uporze. Nar. Oto masz! już zaczyna swoje. L. (= *swoje gadanie*). Dajmy temu pokój, a wróćmy ś. do swego. L. (= *do swojej sprawy, materji*). Zrobiliśmy już swoje, wychodzimy. L. (= *co do nas należało*). Nie dbał na to odcięcie, swoje robił. Jabł. Masz za swe, dobrze ci tak, takiemu takie, jaka robota, taka zapłata. L. Dobrze ci tak, masz za swe, niebaczny Korylu! i cóż ci po tym niebie, po Dyjanach tyłu? Ejs. Masz za swe, kara za występkiem chodzi. L. (= *za to, coś zrobił*). Wszakże też Węgrowie mieli za swe; i jeśli ś. naszym przykrzyła wojna, tedy i onym. Biel. M. (= *i im ś. dostało, i im dało ś. uczuć, dało ś. wę znaki*). Weźmiesz ty kiedy za swoje! ja ci tego

nigdy nie daruję. L. Dobra duchowne pustkami stoja, ale i szlacheckie mają za swe. Falib. Acz tego nie cierpią, co inni, lecz i ci mają za swo. Paszk. (= *mają ś. spyszna*). Chciałbym mu oddać za swoje, bo mam nań chrapkę. L. Obstawać za swoim, trzymać ś. swego. Wychodzić na swoje, przychodzić do swego, nie tracić. L. Cnota, choć jej dokuca troski, niepokoję, później prawda, lecz lepiej wychodzi na swoje. Kras. Nie bój ś. waćpan, wyjdę ja na swoje. Mącz. Gdym Stachowi serce dała, tam zabawa, gdzie nas dwoje; matka czasem połażała, ona swoje, a ja swoje. Książ. Książd swoje, czart swoje. Oss. Trudne bardzo z djabelem boje, pleban swoje, djabeł swoje. Od. [Pan nie dawał pasowiska po swoim = *na swoich polach*. Pan przerwał gadkę dziadusiowi i do nich swoim (słowem rzekł). Chłop wdy swoim śmierdzi. Grabia ma na swoim 30 tysięcy chłopów (= *w majątku*). P. Jezus miał swoje na myśli = *swoje widoki, swoją myśl*. Umarły poszedł sobie we swoje = *w swoją stronę*. Isć na swoje = *z domu rodziców na własne gospodarstwo*. Córka wysła za mąż, syn też już na swoim. Do swego! = *wolanie na krowę*. **Po swojemu, Po swemu** przys. = a) *swoim trybem, na swój sposób, po staremu, jak zwykle*: Dusi kot myszy zawłdy po swojemu. L. Każdy po swojemu żyje. Troc. Tobie-li tylko ujdzie to samemu długie dyskursy prowadzić po swemu? Chr. b) [Po swojemu] = *należyście, jak ś. należy*: Żyto wydaje po swojemu (= *sypie należyście*). **Swoją drogą** przys. *baż cobądź, jakkolwiekbaż, pomimo wszystko, niech co chce będzie*: Chociaż położenie jego było trudne, swoją drogą jednak tak postąpić nie był powinien. <SW> [Swór, oru lm. ory] *peki nici, kleń, zwój nici*. <Z(s) + WOR> [Swy, swy!] *okrzyk szczucia psa na świnię*. <Skróc. ze Swynia = Świnią> † **Swybadac**, a, ał *zbadac, zgłębić, strutynować*. Ps. flor. <Z(s) + Wybadac> † **Swybadanie**, a, blm., czynność cz. **Swybadac**. [Swyboda, y, lm. y] p. **Swoboda**. < = Swoboda> † **Swybodyniec**, *ńca*, lm. *ńcy* *nazwa Bacchusa*: S., *liber Bacchus*. Zebr. <Od Swyboda> [Swynina, y, blm.] p. **Świniina**: S. była na obiad, to miód będzie grzeczniejszy. Stenk. < = Świniina> [Swynojad, a, lm. owie] p. **Świnojad**. † **Swynopas**, a, lm. *owie* p. **Swiniopas**. < = Świniopas> [Swyrb, u, blm.] p. **Świerzb**. Łop. < = Świerzb> [Swywola, i, lm. e], † **Swywola** p. **Swawola**. < = Swawola> † **Swywolać**, a, ał p. **Swawolić**. <Od Swywola> † **Swywolanie**, a, blm., czynność cz. **Swywolać**. × **Swywolenie**, a, blm., czynność cz. **Swywolić**. × **Swywolić**, i, ił p. **Swawolić**. <Od Swywola> × **Swywolnica**, y, lm. e forma ż. od **Swywolnik**. Zdr. × **Swywolniczka**. <Od Swywolnik> × **Swywolniczek**, *czka*, lm. *czkowie* p. **Swywolnik**: *Rozpustny S. L.* <Od Swywolnik> × **Swywolniczka**, i, lm. i p. **Swywolnica**. <Od Swywolnik> × **Swywolnie** przys. od **Swywolny**: *Młodzenie grzeczny, poeta, uczony, ale, że tak rzekę, S. i wesolo patryjota*. Kal. <Od Swywolny> × **Swywolnik**, a, lm. *cy* p. **Swawolnik**. Zdr. **Swywolniczek**. <Od Swywolny>

× **Swywolność**, i, blm., rz. od **Swywolny**.
 × **Swywolny** p. **Swawolny**: Dochowano przyrzeczenia paniom, obawiając się, aby od swywolnego żołnierstwa nie były ukrzywdzone. Alber. <= Swawolny >
 † **Swywolować**, uje, ował p. **Swawolić**. L. <Od Swywola >
 † **Swywolowanie**, a, blm., czynność cz. **Swywolować**.

1. [Sy, se] *sobie*: Czy go kaci tu przynieśli, mówiłem sy cicho. L. (= do siebie). Jak sy człek na frasunek podehmieli. Korz. Żeby sy wy-począł. Korz. <Zam. Se >

2. [Sy, sy] *wabienie konia*: Syska, sy, sy!
 [Sybacek, cka, lm. cki] *piórko, dudka z żywym srebrem*.

† **Sybalec**, lca, lm. lcy p. **Sybała**. Rej.
Sybarycki, **Sybarytyczny**, **Sybarytyjski** przym. od **Sybaryta**: Życie sybaryckie. <Od Sybaryta >
Sybaryta, y, lm. ci *człowiek lubiący życie wygodne, bez trosk, prowadzący życie miękkie i niewieście, zamilowany w zbytkach i rozkoszach, niewieściuch, pieszczoch*. <Gr. sybaritēs, od nazwy miasta Sybaris >

Sybarytka, i, lm. i forma ż. od **Sybaryta**.
Sybarytyczny p. **Sybarycki**; *tyczący się sybarytyzmu*: Jesteśmy dziećmi rozpieszczonej, sybarytycznej epoki. Weys. <Od Sybaryta >

Sybarytyjski p. **Sybarycki**: Lukan umierał wierszem, Seneka prozą, inni z sybarytyjskim obrachowaniem. Krasz. <Od Sybaryta >

Sybarytyzm, u, blm. *życie właściwe sybarytom, wpływające wśród zbytków, rozkoszy i wygod.* <Od Sybaryta >

Syberaczka, i, lm. i, rz. od **Syberak**. <Od Syberak >

Syberak, a, lm. i gm., p. **Syberyjczyk**. <Od gm. Syber = Sybir >

× **Syberjaczka**, i, lm. i forma ż. od **Syberjak**: Sama dystygowała się pomiędzy syberjaczkami. Cieć. <Od Syberjak >

× **Syberjak**, a, lm. cy p. **Syberyjczyk**. <Od Syberja >

Syberyjczyk, a, lm. owie, **Sybirak**, gm. **Syberak**, × **Syberjak**, × **Sybirzec** *przestępca polityczny wygnany na Syberję, ten, co odbył karę na Syberji, jako skazaniec polityczny*. <Od Syberja >

Syberyjski i. przym. od **Syberja**: Kot S. 2. bot.: Groszek S. p. **Akacja**. Grusza jabłoń syberyjska, p. **Grusza**. Kosaciec S., p. **Kosaciec**. Złotokwiat S., p. **Różanecznik**. <Od nazwy krainy Syberja >

Syberyna, y, lm. y, posp. **Suberyna** *tega, gruba tkanina wełniana*: Szynel, palto z syberyny.

Syberynowy przym. od **Syberyna**: Okrycie syberynowe. <Od Syberyna >

Syberyt, u, lm. y min. *różowy kryształ achroitu (odmiany turmalinu)*.

Sybila, i, lm. e, **Sybilla** *wrózka, prorokini, wieszczbierka, wieszczka*: S. leśna = *kukulka*. Świątynia Sybilli. Wor. <Od Łé. nazwy Sibylla >

Sybiliczny, **Sybilliczny**, **Sybilijny**, **Sybilski**, **Sybilński**, **Sybilny** przym. od **Sybila**, *proroczy, wieszczy*. Pol. <Od Sybila >

Sybilijny p. **Sybiliczny**: Ona — ta dziwna na harfach mistrzyni, mająca duchów niebieskich naturę, czytała w jakiejś sybilijnej skrzyni. Słow. <Od Sybila >

Sybilński p. **Sybiliczny**: Z góry na ludy spozieram: tam księga sybilńska przyszłych losów świata! Mick. (pierwotnie: *księga przepowiedni*,

której radzili się w czasach ciężkich dawni Rzymianie). Tajemniczy i zamknięty, jak sybilńska księga. Krasz. <Łé. sibyllinus >

Sybilista, y, lm. ści, **Sybillista** *zwolennik sybilizmu; ten, co studjuje księgi sybilistyczne*. St. wil. <Od Sybila >

Sybilizm, u, blm., **Sybillizm** *wiara w księgi sybilistyczne*. St. wil. <Od Sybila >

Sybilla, i, lm. e p. **Sybila**. <Od Łé. nazwy Sibylla >

Sybilny p. **Sybiliczny**: Wydawać sybilne dźwięki. Słow. <Od Sybila >

Sybilski p. **Sybiliczny**. Troc. Do ksiąg sybilskich pośpieszcie kapłany. Kon. <Od Sybila >

Sybirak, a, lm. cy p. **Syberyjczyk**: Powrót sybiraków i emigrantów do kraju. Rol. <Od nazwy krainy Sybir >

× **Sybirka**, i, blm. kare. *wint*: Wint, jak powiadają, wynaleźli syberyjczycy, stąd początkowo zwał się sybirka. <Od Sybir >

Sybirski: Żelazo sybirskie, p. **Karkowy**. Goł. Topaz S. = *topaz bezbarwny, przezroczysty*. Łab. <Od nazwy krainy Sybir >

× **Sybirzec**, rca, lm. rcy p. **Syberyjczyk**: **Sybirey**. Słow. <Od nazwy krainy Sybir >

[**Sybitka**, i, lm. i] *strop*. <p. Podsiębitka >

[**Sybnąć**, nie, nał] p. **Szybnąć**.

[**Sybniecie**, a, blm.] *czynność cz. Sybnąć*.

[**Sybołki**, ów, blp.] p. **Szybołki**.

† **Syc** sp. *zas*: A S., jeśli ten kął był mniejszy, tedy... Grz. A S., tedy ta linja prosta czyniłaby więcej, niż dwa proste kąty. Grz. <Czes. sic(e) >

[**Syc**, a, lm. e] i. *sknera, skapiec*. 2. p. **Cyc**: Firanki u okien, lózka i drzwi z czarnego grubego syeu. Firanki z białego syeu. Goł. <1. SYT >

Sycenie, a, blm., *czynność cz. Sycić*.

Sycenie się, a się, blm., *czynność cz. Sycić*.

† **Sycera**, y, lm. y, † **Szekar**, † **Szechar** *trunek upajający*. Mik. z Wilk., Biel. M. Dawajeie sycery smętnym, a wina tym, których serce w gorzkości. Wuj. Strzeż się, abyś nie pił wina i sycery. [Wuj. (nie pijanego, Wuj.). <Gr. sikera z Hb. szekar >

Sych, u, lm. y p. **Szych**.

[**Sychetka**, i, lm. i] *mała szychta drzewa*. <Zam.

* **Szychetka**, od **Szychta** >

[**Sychtać**, a, at, **Sychtać**] *robić co powoli, płatać*.

[**Sychtanie**, a, blm.] *czynność cz. Sychtać*.

Sychowy przym. od **Sych**: Z galonem sychowym, stułą i manipularzem. Wej.

[**Sychtać**, a, at] p. **Sychtać**.

[**Sychtanie**, a, blm.] *czynność cz. Sychtać*.

Sycić, i, ii i. *robić sytym, nasycać, zasycać, tu-*

czyć, karmić; krzepić, pokrzepić, posilać: Chuder-

ławym wanna zdrowie utwierdza i ciało syei.

Haur. Przen.: S. kocioł = *zasilać kocioł wodą*.

Przen.: S. swe oczy jakim widokiem. St. wil.

(= *paść, napawać, nasycać*). 2. *podsycać, zaostrać*:

A maski w nim ciekawość syeiły obawą. Malez.

3. *miód = gotując przetwarzając miód przasny na pitny, na napój upajający*: Miód jak S. albo warzyé.

Haur. Miodu słodkiego napij się w domu sye-

nego. Jeżow. Miód syeony, bez zbytniej moey,

którą ma z korzeni, staje się trunkiem miłym,

zdrowiu nieszkodliwym. Kras. S. s. 1. *nasycać*

ś., *zasycać* ś., *tuczyć* ś., *karmić* ś.; *krzepić* ś.,

pokrzepić ś., *posilać* ś. Przen.: Syć się. Bożą chwale.

Syrok. Przen.: *napawać* ś., *nasycać* ś., *rozko-*

szować ś.: Syciem się widokiem gienjalnego

i przyjemnego powieściopisarza. St. wil. 2. [S. s.]

szczyć ś., *przechwalać* ś. <SYT; 3. p. Syta >

Syciuchny, Syciuteńki, Syciusienki, Syciutki zupełnie syty: Syciuchne kureczęta. Wuj. (= *thuscitukie*). <Od Syty>

Syciusienki p. **Syciuchny**. Sł. wil. <Od Syty>
Syciuteńki p. **Syciuchny**. Sł. wil. <Od Syciutki>

Syciutki p. **Syciuchny**. L. <Od Syty>
× **Sycylijski olej** = *nafta z Agrygentu, palona w lampach*. <Od nazwy wyspy Sycylja>

[Sycowy] p. **Cycowy**: Sycowe opony, pokrowce, firanki. Goł. Kurtka sycowa rozpięta. Byk. [Fartusek S.]. <Od Syc>

Sycyljanit, u, lm. y min. p. **Niebieściec**. <Od nazwy wyspy Sycylja>

Sycyljanka, i, blm. *pieśń i taniec pasterzy sycylijskich w taktie 6/8*. <Od nazwy wyspy Sycylja>

Sycząco przys. od **Syczący**: Począł S., świszcząco, serdecznie ś. uśmiechać. Krasz. <Od Syczący>

Syczeć, y, ał p. **Syknać**. <SYK>
Syczek, czka, lm. czki, **Puhaczyk** zool. (*epialtes scopis*) ptak drapieżny nocny. <Od *Sycz par. Syc>

Syzenie, a, blm., czynność cz. **Syzeć**.
[Syko] p. **Wszystko**: Łzy ino S. z oczu mu ś. lejom. Tet. I był taki gazda, co S. zabijał. Mic. <Zam. (W)szyko>

Syderałny tyżący ś. gwiazd: Rok S. = *przeciąg czasu, którego ziemia potrzebuje na przebieżenie drogi od jakiego punktu na swej orbicie i powrocie do tegoż punktu, rok nieco dłuższy od słonecznego*. <Od Łé. sideralis>

Sydercja, i, blm. *rzekomy wpływ jakiej gwiazdy na życie lub zdrowie człowieka*. <Od Łé. sideratio>

× **Syderografja, i**, blm. *sztychowanie*. Sł. wil. <Z Gr. sidēros + gráphō = staloryt>

Syderolit, u, lm. y, **Terralit** naczynie, wyrób artystyczny z gliny, suszony, niewypalony, pokryty pokostem i pobronzowany. <Gr. sidēros + lithos>

Syderomancja, i, blm. *przepowiadanie, wróżenie z iskier żelaza rozpalonego*. Sł. wil. <Z Gr. sidēros + mántis>

Syderomelan, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z rodziny amfibolu, z grupy feldspatów, skała wybuchowa czarna, szklista*. <Gr. sidēros + mélas>

Syderonatryt, u, lm. y min. *minerał z gromady gipsowców, z rzędu siarczanów, jeden z siarczanów żelaza*.

Syderoplezyt, u, lm. y min. *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów bezwodnych*.

Syderostat, u, lm. y astr. *zwierciadło płaskie w lunecie, poruszane przez mechanizm zegarowy z szybkością kątową, odpowiadającą szybkości obrotu gwiazd*.

[Syderować, uje, ował] p. **Szydzić**.
[Syderowanie, a], blm.] czynność cz. **Syderować**.
Syderyczny astr., p. **Gwiazdowy**. <Od Łé. sidus 2 pp. — deris>

Syderyt, u, lm. y, l. astr. *aeorolit zawierający żelazo metaliczne. 2. a. Spat żelazny min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów, FeCO₃; p. Kwarc*. <Gr. sidēritēs>

Syderyzm, u, blm. *mniana możliwość wyczuwania w głębi ziemi metali i wody*. <Od Gr. sidērizo>

Sydlorajt, a, lm. y powr. *siatka, na której, jakby na sicie, oczyszczają ś. szymstokami pakule*.

Sydłować, uje, ował powr. *oczyszczać pakule na sydlorajcie za pomocą szymstoków*.

Sydłowanie, a, blm., czynność cz. **Sydłować**.

[Sydon, a, lm, y] *duży groch okrągły*.
Sydońska suknia poet. *purpura*. Troc. <Od nazwy miasta Sydon>

[Sydwach, a, lm, y] p. **Szydłwach**.
[Syfa, y, blm.] *przymiot (syphilis)*. <Od Syphilis>

× **Syfilidograficzny** przym. od **Syfilidografja**.
Syfilidografja, i, blm. *opisanie choroby przymiotu*. <Now. Łé.>

Syfilidolog, a, lm. owie a. *odzy lekarz zajmujący się badaniem i leczeniem przymiotu, a zwykle też innych chorób wenerycznych: Wojciech Oczko, S. polski wieku XVI*. <Now. Łé.>

Syfilidologiczny przym. od **Syfilidolog**: Profesor oddziału syfilidologicznego.

Syfilidologia, i, blm. *nauka o chorobach wenerycznych*. <Now. Łé.>

! **Syfilidy, id**, blp, lek. *wysypki a. osutki przymiotowe (kılowe)*. <p. Syphilis>

Syphilis, u, blm., p. **Przymiot**. <Now. Łé. syphilis>

Syfilityczka, i, lm. i forma z. od **Syfilityk**.

Syfilitycznie przys. od **Syfilityczny**.

Syfilityczny przym. od **Syfilityk** a. od **Syphilis**: Chory S. = *syfilityk*. Choroba syfilityczna, p. **Przymiot**. <Od Syfilityk>

! **Syfilityk, a**, lm. cy, *chory cierpiący na przymiot*. <Now. Łé. syphiliticus>

Syfilizacja, i, blm. *szczepienie przymiotu w celach leczniczych*. <Now. Łé. syphilisatio>

Syfilofobia, i, blm. *dręcząca obawa zarażenia ś. syfilisem*: Pacjenci, cierpiący na syfilofobję, ulegają gwałtownej nienawisici względem prostytutek. <Now. Łé.>

Syfon, u, lm. y l. p. **Lewar. 2. butelka do napojów gazowych, z których ciecz wytryska rurką za pomocą kurka a. pod naciskiem gazu. Zdr. **Syfonik**. <Gr. siphōn>**

Syfonik, u, lm. i p. **Syfon**.

Syfonoid, u, lm. y ceg. *przyrząd do wypompowywania wody ze znacznej głębokości*. <Now. Gr. siphonoidēs>

Syfonowy tyżący ś. *syfonu*: **Barometr S., p. Barometr**. <Od Syfon>

Syfonrekorder, a, lm. y *przyrząd do odbierania depesz przez liny podmorskie*. <Ang. siphon recorder>

[Syga, i, lm. i] l. p. **Szyga. 2. sroka (w znacze)**.

Sygacz, a, lm. e zool. (*limnobia*) *owad dwuskrzydły długorogi*.

[Sygać, a, ał] l. p. **Szygać. 2. p. Sięgnąć. 3. biec, iść prędko, 4. szydzić, wytykać. 5. p. Syknać**. <2. = Sięgać; 3. por. Ros. sigát'; 4. zam. Sykać>

[Syganie, a, blm.] czynność cz. **Sygać**.

× **Sygar, a**, lm. y p. **Cygaro**: *Napalili ś. najlichszych sygarów*. Kacz. <Fr. cigare>

× **Sygaretko, a**, lm. a p. **Cygaretko**: *Kuzynka podała jej S. Kacz.*

× **Sygaro, a**, lm. a p. **Cygaro**: *Zasiadała z sygarem w ustach*. Jez. <Fr. cigare, z Hp. cigarro>

× **Sygarowy** przym. od **Sygaro**, *cygarowy*: W jednym z kątów stał stół z sygarowemi przyborami. Jez. <Od Sygaro>

[Sygdać, a, ał] *dawać susy*. <Od Sygać 3.>

[Sygdanie, a, blm.] czynność cz. **Sygdąć**.

Sygiel, gla, lm. gle *skrótowiec wyrazu; znak skrócenia w stenografji*: Sygle, czyli głoski po

jedyńcze początkowe wyrazów. Lel. < Łć. sigla, lm. >

× **Sygilacja**, i, blm., × **Sygilata** stemplowanie, oznaczanie pieczęcią, pieczętowanie: S. sukna za-granicznego Gdańskowi pozwolona. Vol. < Łć. sigillatio >

Sygilata, y, blm., p. **Sygilacja**: Od sygilaty przywilejów z kancelarjów pieczętarskich 53,318 złotych. T. K. < Łć. sigillatum >

Sygilograf, a, lm. **owie badacz pieczęci, ten, co studjuje sygilografję**. < Now. od Łć. sigillum + Gr. gráphō >

Sygilograficzny przym. od **Sygilografja**: Studja sygilograficzne.

Sygilografja, i, blm. **nauka o pieczęciach**. < p. Sygilograf >

[**Sygit**] dobrze. < Żyd. >

Sygnarek, rka, lm. **rki bot., bl., p. lep. Zygnarek**.

× **Sygnatyzm**, u, blm. **wielość, mnogość dźwięków sygnacyjnych**. < Od Gr. sigmatizō >

[**Sygnacyj**], i, lm. **e** p. **Asygnacja**: S. do lasu. < Zam. Asygnacja >

Sygnalik, u, lm. i p. **Sygnal**.

Sygnalista, y, lm. **ści i. ten, co sygnalizuje, co podaje sygnał, np. na kolei żelaznej**. 2. muz. **ten, co gra pobudkę**. 3. woj. **trębaez tyraljerów**. Gemb. < Od Sygnal >

Sygnalizacja, i, lm. **e urządzenie sygnałów za-wiadamiających i ostrzegających**. 2. **dawanie takich sygnałów, sygnalizowanie**: Taka obsługa meteorologiczna pierwotnie miała na celu jedynie sygnalizację burz. Kram. < Od Sygnalizować >

Sygnalizacyjny przym. od **Sygnalizacja**: Przyrzęd S. < Od Sygnalizacja >

Sygnalizować, uje, ował, Sygnałowac, Sygnować co = **przesyłać wiadomość, donosić, zawiadamiać, dawać znać o czym**: Z Wiednia sygnalizują pożar teatru. Z konia co chwila nachylał ś. ku budzie, sygnalizując żonie raz po raz to zamek kniazioń Ostrogskich, to wieże kościelne. Jeż. Przyrzędy sygnalizujące = **ostrzegające, alarmujące, dające sygnały w razie niebezpieczeństwa**: Przyrzędy sygnalizujące na kolejach żelaznych. Przyrzędy sygnalizujące o wybuchu pożaru. < Now. od Sygnal >

Sygnalizowanie, a, blm., **czynność cz. Sygnalizować**: Wobec sygnalizowania epidemji organy czuwające nad zdrowotnością miasta z energją odpowiednią ś. przygotowują.

Sygnal, u, lm. **y i. znak umówiony, przepisany, do porozumiewania ś. na znaczniejszą odległość**: Sygnaly w marynarce, na kolejach, według których dokonywa ś. ruch statków, manewry, bieg i zatrzymywanie pociągów i t. d. Sygnaly dzien-ne, nocne, optyczne, elektryczne, akustyczne. S. alarmowy. S. stacyjny. S. na zwrotnicy kolejowej. 2. astr.: Sygnaly niebieskie = **zjawiska dające ś. dostrzec współcześnie w różnych punktach ziemi, jak zaćmienie księżyca lub nagłe ukazanie ś. meteora jasnego, które mogą służyć do oznaczenia długości geograficznej**. 3. muz. **pobudka; frazes na trąbkę, mający pewne znaczenie w służbie woj-skowej i pocztowej**. 4. myśl. **ogon psa tropiącego**: Wyżej sięgnął S. pod siebie i szedł dalej. Zdr. **Sygnalik**. < Łć. signalis >

Sygnalować, uje, ował p. Sygnalizować: Bliższe placówki, także nad Bugiem stojące, S. za-częły. Krasz. < Od Sygnal >

Sygnalowanie, a, blm., **czynność cz. Sygnalować**.

Sygnalowy przym. od **Sygnal**: Dzwon S. Trąb-ka, waltornia sygnalowa. S., ego, lm. i rz., kol. **strażnik przy sygnale**. < Od Sygnal >

Sygnalówka, i, lm. i **latarka na statku parowym, umieszczona zwykle na przodzie pomostu sterniczego**. < Od Sygnalowy >

[**Sygnarek**, rka, lm. **rki, Sygnarka**] **sygnaturka, mały dzwonek kościelny na wieży**: Nad dachem (kościola) była kopułka i w niej S. Gac. Kiedy usłyszy już S. na Veni Creator przed ślubem... Skarb. < Od Łć. signarius >

[**Sygnarka**, i, lm. **i**] l. p. **Sygnarek**. 2. a. **Sygnarka wieżyczka z dzwonicem na kościele**.

Sygnatura, y, lm. **y i. położenie znaku na to-warze, na paczce**. 2. **napis, podpis**: S. na dyploma-cie. Kęt. 3. **liczba lub głoska kolejna, umiesz-czane u spodu każdej strony rozpoczynającej ar-tkuś książki**. 4. **rowek z boku na pieńku czcionki drukarskiej**. 5. **apt. karteczka przy lekarstwie wy-dawanym z apteki, wymieniaczą części składowe leku, sposób jego użycia i numer kontroli, ety-kieta**. Zdr. **Sygnaturka**. < Śr. Łć. signatura >

Sygnaturka, i, lm. i l. p. **Sygnatura**. 2. a. [**Signarka, Sygnarka, Sygnarek**] **najmniejszą dzwo-nek na kościele, dający znać o rozpoczętym nabo-żeństwie**: S. w Starym Mieście dzwoni. Or-Ot. S. modli ś. w przestrzeni. Or-Ot. S. rozbrzmie-wa w błękitie i modlitwą i otuchą gra. Or-Ot. < Od Sygnatura >

Sygnaturkowy przym. od **Sygnaturka**: Głosu dzwonka nawet sygnaturkowego nie słyszałeś. Rol. < Od Sygnaturka >

Sygnaturowy przym. **Sygnatura**.

[**Sygnac, nie, nął, Szygnac, nied. Sygać**] l. **cisnąć, rzucić, smyrnąć**: Gdyby sprawiedliwy człowiek... sygnął kapeluszem a. butem... toby tam na-zajutrz okrutny skarb znalazł. Dyg. 2. p. **Sięgnac**. < p. Sygać >

Sygnecik, u, lm. i p. **Sygnecik**.

Sygnecik, u, lm. **y**, [**Sygniecik, Zygnecik**] **pierscień, na którego oczku wyryty jest herb lub iniejaly nazwiska, służący zamiast pieczęci**: Był S. na paleu, łyżka za cholewą, to ś. pomknął gdzieś szlachcie i w prawo i w lewo. Śl. wil. Jeszcze nie to prawe szlachectwo, iż S. z jakim herbem na paleu nosi. Rej. Skarbak... wpuścił S. do skrzy-ni cesarskiej, mówiąc: idź złoto do złota. Paszk. Listy zapieczętowane sygnecikiem jego (króla). Wuj. Zdr. **Sygnecik**. < Od Łć. signatus >

× **Sygnetować, uje, ował pieczętować sygnetem**. Troc. < Od Sygnecik >

× **Sygnetowanie**, a, blm., **czynność cz. Sygne-tować**.

[**Sygniecik**, a, lm. **y**] p. **Sygnecik**.

[**Sygniecie**, a, blm.] **czynność cz. Sygnac**.

Sygnifikacja, i, lm. **e** **znaczenie wyrazów; zawiadomienie, zaznaczenie**. < Łć. significatio >

† **Sygnifikatorja**, i, lm. **e** **wskaźówka**: Proszę, kiedy waszmość śmiecie rozkazać, dajcież mi waszmość sygnifikatorję, od których mi to waszmość panów rozkazujecie. Bart. < Łć. significatorius >

Sygnować, uje, ował i. kłaść znak, znaczyć; cechować (paki towaru wysyłanego) farbą przez patron; podpisywać, podznaczać podpisem: Już kilkanaście uniwersalów i manifestów, sygnowanych przez różnych marszałków, doszło było do naszej ziemi. Kaczk. 2. p. **Sygnalizować**. Pol. 3. S., [**Zygnować, Asygnować**] **dzwonić w sygnaturkę**: Sygnowali już na sumę. Ork. Biskup czasem w nocy kapłanów budził, sam sygnując i dzwoniąc. Skar. < Łć. signare >

Sygnowanie, a, blm., czynność cz. **Sygnować**. **Sygonota**, y, lm. ci, **Sigonota** kapłan-posel *Krywe-Krywejty, opatrzony w łaskę na znak pełnomocnictwa od wielkiego kapłana*: Stamtąd (Krywe-Krywejto) ogłaszał swoją wolę, rozsyłając po kraju wajdelotów i sygonotów. Mick. <Por. Lit. žygnūnas = posłaniec>

+ **Sygor**, a, lm. owie p. **Sztygar**: Urzędnicy żupni, pisarze żupni, ważnikowie, sygorowie. Vol. [Syjmać, a, a] p. **Zdejmwować**. <Z(s) + Imać> [Syjmanie, a, blm.] czynność cz. **Syjmać**. [Syjmować, uje, ował] p. **Zdejmwować**. <Z(s) + Imować>

[Syjmowanie, a, blm.] czynność cz. **Syjmować**. **Syjon**, u, blm., *królestwo Judykie*; przen. *niebo*: Duchu, światło Boże! gołąbko Syjonu. Mick.

Syjonista, y, lm. ści *zwolennik syjonizmu*. <Od Syjon> **Od nazwy góry Syjon>**

Syjonistka, i, lm. i forma ż. od **Syjonista**.

Syjonistyczny przym. od **Syjonizm**.

Syjonizm, u, blm. *idea, dążenie wśród Żydów narodowców, aby odbudować starożytne państwo żydowskie ze stolicą w Jerozolimie*. <Od Syjon>

Syjoński przym. od **Syjon**: Ziemię podnoże Twojego tronu widomą oświ-ć postaćią i roztoz skrzydła nad syjońską bracią. Mick.

Syk, u, lm. i l. a. *Ksyk syknięcie, syczenie, głos syczący*: S. węża, gęsi. Przez trzciny rzeki woda sobie z sykkiem drogę torowała. Kon. 2. bot., p. **Figomorwa**. <1. SYK; 2. sykon>

Sykać, a, a] p. **Syknąć**.

[Sykać, i, lm. i] p. **Koza**.

Sykanie, a, blm., czynność cz. **Sykać**: Narzekanie, płacz i S. wielkie. Sekl.

Sykiel, kła, lm. kie p. **Syki**: Srebrnik wielki, S. żydowski, pół talera nasze stare niemal. Kn. S., srebrnik. Troc. <Gr. siklos, z Hb. sekel>

Syki, a, lm. e, **Sykiel** l. *żydowska moneta starożytna, srebrnik*: 2. *rubel litewski za Jagielly*. <Gr. siklos, z Hb. sekel>

Syklawy syczący, do syku podobny: S. bełkot. Brt. <Od Syk>

Syknąć, nie, nał, nied. Syczeć, częstot. Sykać, [Sygać, Sykotać] l. a. *Ksyknąć wydać głos jakby przeciągłego dźwięku S. zasyczeć*: Człowiek, gdy mu cyrulik rany proszkiem zasypie, sycze jako gęś. Comp. Owca nie syknie, baran ś. nie skarży. Jabł. Choć wrona owcę skubie, jednak nie syknie. Troc. Wąż syka. Troc. Sykać z bólu. Na głowie jego zjadłych węzów mnóstwo syka. Szymon. Głuszce sykały. Gdy ś. na upał zaczęły skarżyć świerszcze piosenką po trawach syczącą, siedłem na kładkę czytać a. marzyć. Słow. Rozkręcił ś., do góry wyprężył ś., syknął. Mick. Prózno gąsiory sycząc napastnika szeptają. Mick. Co wieczór błyszczący samowarek syczy na stole. Bał. (= szumi). Syczały tartaki parowe, buchały razem huty szklanne. Jord. 2. *sarknąć, zaszemrać, stęknąć, poskarżyć ś., uzalić ś.*: Syknąwszy na docisk brzemienia, zatoczył ś. pod strzechę. Przyb. Trudno nie S. i nie umarwić ś., kiedy człeku wszystko szło jak z kamienia. L. Nie chcę cię tykać i bez żadnej potrzeby wolę w sobie sykać. Jabł. Cierpliwa do syć jestem, ale muszę S., że nieszczęśni nie mogą zawiści uniknąć. Tremb. 3. *psyknąć za kim, wydać głos: pst!* 4. lek.: *Rzęzenie syczące, gwizdzące, świszczące, świst, gwizd w oskrzelach (rhonchus sibilans)*. <SYK>

Syknienie, a, blm., p. **Syknięcie**: Z czasu do czasu sykniem wyzna, że ta lub owa dolega bliźna. Chęć.

Syknięcie, a, blm., **Syknienie** czynność cz. **Syknąć**: Od czasu do czasu S. a. nawet cichy jęk wyrwał mu ś. z ust. Sienk.

× **Sykofancja**, i, blm., × **Sykofantyzm** *obkuda, oszustwo, szalbierstwo, hipokryzja, intryga*. Birk., Wuj. <Gr. sykophantia>

× **Sykofant**, a, lm. ci, × **Sykofanta** *oszczerca, intrygant, szalbierz, denuncjant, szpieg*. Pot. Opo-wiadali ci jeszcze moi sykofanci, że posiadam za sobą okres kolonji karnych? Mie. <Gr. sykophantēs>

× **Sykofanta**, y, lm. ci p. **Sykofant**. L.

× **Sykofantyzm**, u, blm., p. **Sykofancja**: Walczący bronią insynuacji i sykofantyzmu. Szuj. <Od Sykofanta>

Sykomor, a, lm. y, **Sykomora** 1. *olbrzymie drzewo z rodzaju figowych, o nadzwyczaj twardym drewnie*. 2. bot., p. **Figomorwa**. <Gr. sykómoros>

Sykomora, y, lm. y p. **Sykomor**: S. przyozdabia ziemię nadzieją nową. Uj. <Gr. sykómoros>

[Sykotać, ce, tal] l. p. **Syknąć**. 2. *mazurzyć, mówić z mazurską*. <SYK>

[Sykotanie, a, blm.] czynność cz. **Sykotać**.

Syksta, y, lm. y p. **Seksta**: Jak wypatrzą sykstę między nami, powiesz, że Węgier, chodzą z olejkami. Pol. Mają między sobą jakieś S.

[Sykstować, uje, ował] *podmawiać, buntować, robić plotki*: Ludzie gadają, sykstują, żeby ciebie nie lubić. <Od Syksta>

[Sykstowanie, a, blm.] czynność cz. **Sykstować**. [Syktarz, a, lm. e] *ten, co rąbie w lesie sajtę, to jest polana*. <Nm. Schichler>

[Sykura, y, lm. y] *sokora*. <Zam. Sokora>

Sylaba, y, lm. y l. *złotka*: S., słowa część wymowna, zbieranka. Kn. 2. w lm. *zabawa towarzyska dorosłej młodzieży poci obojej*. Got. Zdr. **Sylabka**. <Łé. syllaba, z Gr.>

Sylabiczny *mający za miarę długości pewną liczbę sylab, na sylabice oparty*: Wiersz S. Śpiew S. (w muzyce) w którym na każdą nutę wymawia ś. *złotka*. <Łé. syllabicus, z Gr.>

Sylabika, i, blm. *nauka o sylabach*. <Łé. syllabicus, z Gr.>

Sylabizować, uje, ował, [Ślabizować], × **Ślabizować** *składać głosem dźwięki w zgłoski, zgłoszkować*: Jako nie zaraz Rzymu zbudowano, tak też nie wszystkiego razem potrzeba dziecięcia uczyć: pierwaj abecadła, potem S. a. litery składać, a naostatek czytać. Glicz.

Sylabizowanie, a, blm., czynność cz. **Sylabizować**.

Sylabka, i, lm. i p. **Sylaba**. Troc.

× **Sylabny** p. **Sylabowy**. L., Troc. <Od Sylaba>

Sylabowy, × **Sylabny** przym. od **Sylaba**. Troc. <Od Sylaba>

Sylabus, u, lm. y l. *spis wszystkich nauk i teorii potępionych, ogłoszony przez papieża Piusa IX w r. 1864*. 2. *treść wykładu profesora uniwersytetu, spisana i udzielona studentom dla powtórzenia*: Obowiązany jest napisać S. tego kursu, jaki zamierza czytać. Okol. <Łé. syllabus, z Gr.>

Sylabusowy przym. od **Sylabus**: *Agitacja stronnictwa zachowawczego i sylabusowego*. Krasz. <Od Sylabus>

Sylen, a, lm. owie *stary, łysy satyr z dużym brzuchem, z uszami koźlemi i z węzłem do ściągania wina*: A to my to jacy-tacy! jacy-tacy! hukala inna basetla jurnym śmiechem sylena. Brt. <Gr. silēnos>

× **Sylepsys**, nieod. 1. *figura krasomówcza, kiedy wyraz jest razem użyty w swoim właściwym znaczeniu i przenośnym*. Sł. wil. 2. gram. = a) *postać gramatyczna, kiedy wyrażenie odpowiadające myśli naszej nie jest ściśle gramatyczne*. Sł. wil. b) *ściągnięcie dwóch zgłosek w jedną*. c) *użycie jednego orzeczenia przy kilku podmiotach różnych co do rodzaju, osoby i liczby*. <Łć. syllepsis, z Gr.>

Sylf, a, lm. **owie** 1. *gienjuszek, duch powietrza*. 2. *przen., żart. reporter, ten, co wiadomości do gazet zbiera, chochlik*. <Gr. silphē?>

Sylfbergit, u, lm. **y** min. odmiana antofilitu minerału z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z rodziny amfibolu.

Sylfi, **Sylfowy** przym. od **Sylf**: Na sylfich skrzydłach (= lekkich).

Sylfida, y, lm. **y** 1. forma ż. od **Sylf**. 2. *przen. baletnica pełna wdzięku i lekkości; kobieta wiotka, zgrabna, eteryczna, powiewna*. <Gr. silphē?>

Sylfidyczny przym. od **Sylfida**.

Sylfowy p. **Sylfi**. <Od **Sylf**>
[**Sylfi**] *przyśpiew*: S. i sektum, rek rektum doktum.

Sylikat, u, lm. **y** min. *krzemian*, <Od Łć. sillex, 2 pp. silicis>

Sylikatowy przym. od **Sylikat**: Są to nieznanne jeszcze u nas wyroby sylikatowe, czyli sztuczne kamienie, cegły i dachówki z wapna i piasku, poddane działaniu pary.

Sylikoborokalcyt, u, lm. **y** min. *odmiana boraksu*. <Od Now. Łć. silicoborocalcium>

Sylikoidy, ów, blp., min. *gromada minerałów obejmująca związki solne kwasów: węglanego, krzemnego, tytanowego, cyrkonowego*. <Od Łć. silix>

Sylimanit, u, lm. **y** min. *minerał, z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy andaluzytu, Al₂SiO₅*. <Od nazwiska prof. Sillimana, 1779—1864>

Sylnica, y, lm. **e** bot. p. **Dębik**.
Sylo... p. **Sylo**...

Sylnica, y, lm. **e** bot. p. **Dębik**.
Sylogistycznie przys. od **Sylogistyczny**.

Sylogistyczny przym. od **Sylogistyka**; **Sylogistyczny**. <Od Gr. syllogistikós>

Sylogistyka, i, blm., **Sylogistyka** *nauka o sylogizmach*: Comte nie uznaje sylogistyki Arystotelesa. Str. <Gr. syllogistiké>

Sylogizm, u, lm. **y**, **Sylogizm**, *formuła rozumowania polegająca na wyprowadzaniu wniosku z dwóch zdań pośrednich, zwanych przesłankami*: Wniosek dedukcyjny, wyrażony w odpowiednich sądach, nazywa się sylogizmem. Str. Kombinacje, doprowadzające do logicznych wyników, nazywają się trybami sylogizmu. Str. Przesłanki sylogizmu. Str. S. stanowczy a. kategoriyczny; warunkowy a. hipotetyczny; rozjemczy. Str. S. prosty, niepełny a. skrócony; prosty, złożony; nieprawidłowy a. błędny (= paralogizm a. sofizmat). Str. <Gr. syllogismós>

Sylogizmować, **uje**, **ował**, **Sylogizmować** *rozumować zapomocą sylogizmów*: Sylogizmował, kombinował i wahał się Jez. <Od Sylogizm>

Sylogizmowanie, a, blm., *czynność cz. Sylogizmować*.

Sylogizmowy przym. od **Sylogizm**; **Sylogizmowy**.

Sylur, u, blm., *gieol. grupa skał osadowych paleozoicznych a. pierwszorzędowych najstarszych, formacja sylurska*. <Od nazwy ludu Silures>

Sylurska formacja *gieol. najstarsza warstwa pokładów trzeciorzędowych skorupy ziemskiej składająca się z piaskowców, szarej waki i łupku gliniastego i zawierająca szczątki istot morskich* (p. Formacja). <Od Sylur>

Sylwan, u, lm. **y**, **Sylwanit** min. *minerał z gromady lamprytów, z rzędu blyszczców telurowych, złoto białe pisarskie*. <Z Łć. silvanus>

Sylwanit, u, lm. **y** min., p. **Sylwan**.

Sylwanka, i, lm. **i** myśl. 1. *fuzja myśliwska*. 2. *zwierzyna leśna, zwłaszcza sarny*: Moje nadobne sylwanki mogą zimą i latem używać u mnie wszelkich możliwych gastronomicznych rozkoszy. Starz. <Od Sylwan, z Łć. silvanus (bozek leśny)>

Sylwestrowski *od dnia św. Sylwestra, 31 grudnia*: Bał, wieczór S. <Od Sylwester>

Sylweta, y, lm. **y** *czarny rysunek profilu, zdjęty z cienia odbitego na ścianie przy świetle sztucznym; rysunek wycięty z papieru czarnego*. Przen.: W uliczce zdaleka ukazały się jakieś dziwaczne sylwety (= osobistości, indywidualia, których nie można było dokładnie rozpoznać). Przen.: Szkiełowana charakterystyka osoby, zarys osoby: S. istotnego założyciela ateńskiej racji stanu, Solona, jest wspaniała. Nagan. Zdr. **Sylwetka**. <Fr. silhouette>

Sylwetka, i, lm. **i** p. **Sylweta**: Z życiem a wiernością fotografii odeinają się tu sylwetki siódmoklasistów zakochanych. Kasz. Pośród drzew mięły sylwetki Ieka i Pietrka. Jrs. Po pewnym czasie zamajaczyła na linii chat ciemna S. Jrs. <Od Sylweta>

Sylwetkowo przys. od **Sylwetkowy**: Cała galerja wybornych, S. traktowanych figur. Bog. W. **Sylwetkowy** przym. od **Sylwetka**: Z niewyraźnych, sylwetkowych rysów składają się materiały... Siem. Sylwetkowe traktowanie ludzi. Kasz. <Od Sylwetka>

× **Sylwetować**, **uje**, **ował** *robić sylwetę*. Sł. wil. <Od Sylweta>

× **Sylwetowanie**, a, blm., *czynność cz. Sylwetować*.

Sylwetowo przys. od **Sylwetowy**: Postacie kapłanów i bardów, odbijające się S. na brzasku, oślacającym nieboskłon. Gers.

Sylwetowy przym. od **Sylweta**.

Sylwin, u, lm. **y**, **Hewelit**, **Leopoldyt** min. *minerał z gromady solowców, z rzędu chlorków metali lekkich, KCl*: S., sól Sylwiusza. Łab. Zbadał próby soli surowych: soli niebieskiej, czerwonej oraz kainitu i sylwinu. Szaj. W. <Od imienia Sylwius>

† **Syłać**, a, ał p. 1. **Słać**. <Od 1. Słać>

† **Syłanie**, a, blm., *czynność cz. Syłać*.

× **Syłka**, i, lm. **i** *zesłanie, wywiezienie, wygnanie, deportacja*: Wzięty został od Moskali w syłkę. L. A będzie jeszcze to czułe wiejskie życie syłką i wygnaniem mianowane? Siem. J. <Zam. Ssyłka>

[**Sym**, u, lm. **y**] *sejm*: Boćki prowadzą w jesienu S. Na symne (= na sejmie). <Zam. Sejm>

Symara, y, lm. **y** *koszula; długa suknia wierzchnia kobieca*: Powstała... odżyła! białą świecą obwiana symarą. Mick. Kapłanką była — podług obrządku w kwiaty ubrana i w białą symarę. Słow. Już dla niej (dla wolności) uszyto symarę z gazet. Słow. Upiory białe i smętne, z różami w symarach. Słow. <Fr. simarre z Włos. zimarra, por. Samar 2. i Czamara>

Symaruba, y, lm. **y** bot. p. **Bieguncznik**.

Symbiotyczny przym. od **Symbioza**: Symbiotyczne złączenie grzybów i glonów w porostach. Jent. <Od Gr. Symbiōtikós>

Symbiotyka, i, blm. nauka o wspólnym pożywieniu istot różnych.

Symbioza, y, blm., **Synbioza** współzycie dwu lub więcej gatunków roślinnych lub zwierzęcych a. roślinnych ze zwierzęcymi, polegające na podstawie przystępu wzajemnych, zazwyczaj na wymianie soków odżywczych: S., przypadki, kiedy dwa lub więcej gatunków żyje wspólnie z obustronną korzyścią i tak do siebie przywyka, że oddzielnie istnieć nie mogą. Wprowadzony do wiedzy przyrodniczej przez De Barego termin naukowy S. Jent. <Gr. symbiōsis>

Symbol, u, lm. e, × **Symbolum** i. przedmiot myślowy przedstawiający pojęcie oderwane, godło, emblemat: Palma — S. męczeństwa. Krzyż, kotwica i serce są symbolami wiary, nadziei i miłości. W katakumbach rzymskich i w kościołach gotyckich pełno wszędzie symbolów. Kras. A. Wyraz staje się znakiem, czyli symbolem pewnej treści myślowej. Str. 2. Skład Apostolski, „Wierzę w Boga”. 3. chem.: S. chemiczny, p. Znak. <Łé. Symbolum, -us, z Gr.>

Symbolicznie przys. od **Symboliczny**. Troc.

Symboliczność, i, blm., rz. od **Symboliczny**; **Symbolizm**.

Symboliczny uznymawiający pojęcia oderwane zapomocą znaków widocznych, ukryty pod symbolem, alegoryczny. Troc. Symboliczne księgi, pisma = uznane przez kościół, zawierające treść nauki tego kościoła. Znak S. <Od Łé. symbolicus, z Gr.>

Symbolika, i, blm. i. zbiór symbolów, symboliczność: S. katakumb, bazylik. 2. znajomość symbolów, nauka o symbolach. <Od Łé. symbolicus>

Symbolista, y, lm. ści poeta lub malarz, uprawiający w swych utworach symbolizm: Symboliści opuścili szeregi realistów. <Od Symbol>

Symbolistka, i, lm. i forma ż. od **Symbolista**.

Symbolistyczny tyjący się symbolizmem: Przedstawienie symbolistyczne. Obraz S. Wystawa symbolistyczno-dekadenceka. <Od Symbolista>

Symbolizm, u, blm., p. **Symboliczność**: Wybrał młodzi adepci symbolizmu do przedstawienia dramat Maeterlincka „L Intruste”. <Od Symbol>

Symbolizować, uje, ował i. przedstawiać zapomocą symbolu: Ktoś symbolizował. Troc. 2. wyobrażać symbolicznie, być symbolem czego: Róża czerwona wstyd panny błogostawionej symbolizuje. B. B. S. ś. wyobrażać symbolicznie, przedstawiać ś. w symbolu czego: W ślicznym kwieciu marność ludzka ś. symbolizuje. Troc. Artyzm symbolizuje ś. dziurawami łokciami. Bog. W. <Od Symbol>

Symbolizowanie, a, blm., czynność cz. **Symbolizować**.

Symbolizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Symbolizować** ś.

× **Symbolum** w lp. nieod., lm. a, ów: S. apostołskie. L. Symbola (lm.) Skar. Alboż jeszczę nie wiecie, jak wielka nauka i S. w tym ś. wszystkim ukrywa? Krasz. <Łé. symbolum>

Symetria, i, blm. spólniemość, proporcjonalność, harmonijny stosunek części między sobą i względem całości: Linja, płaszczyzna symetrii (= dzielące całość na połowy, odpowiadające sobie takimże układem szczegółów). Ciało ich odznacza ś. dwu-

bozną symetrią. Nus. S. w układzie (= symetryczność). Zachować symetrię. <Gr. symmetria>

Symetrycznie przys. od **Symetryczny**.

Symetryczność, i, blm., rz. od **Symetryczny**, symetria. <Od Symetryczny>

Symetryczny przym. od **Symetria**, złożony z dwóch połów o takimże rysunku i układzie szczegółów, ale przedstawiających ś. w porządku odwrotnym względem siebie. <Od Symetria>

Symetryzować, uje, ował i. układać w całość symetryczną. 2. przedstawiać ś. symetrycznie, wykazywać symetrię: Na przedmieściu, ciągnącym ś. ku północy i symetryzującym z zaroślami i trzęsawiskami przeciwległego wybrzeża. Jeż. <Od Symetria>

Symetryzowanie, a, blm., czynność cz. **Symetryzować**.

Symfoniak, u, lm. i p. **Symfonał**: Muzyką ś. rozweselał, na lutence lub na jakim symfoniaku kazawszy sobie nadohnie zagrać. Rej. <Od symfonał>

Symfonał, u, lm. y pewne narzędzie muzyczne: Gdy usłyszycie dźwięk trąby i fletniów i harfy i symfonału i wszelaką muzykę... Leop. Byli tam lutnistowie, arfy, symfony, a za niemi panienki przyspiewując stały. Rej. Zdr. Symfoniak. <Włos. sinfonale>

Symfonicznie przys. od **Symfoniczny**.

Symfoniczny przym. od **Symfonia**: Koncert S. (= koncert, w którym gra solisty przeplata ś. z orkiestrą). Poemat S. (= utwór orkiestrowy w stylu swobodniejszym). <Od Symfonia>

Symfonijka, i, lm. i p. **Symfonia**: Dam ci za to dwie symfonijki nowiuteńkie. Boh. <Od Symfonia>

Symfonista, y, lm. ści i. kompozytor symfonji. 2. ten, co wykonuje symfonje. <Od Symfonia>

Symfonistka, i, lm. i forma ż. od **Symfonista**.

Symfonia, i, lm. e najuspanialsza forma muzyczna instrumentalna, właściwie sonata orkiestrowa, zwykle złożona z 4 części. Zdr. Symfonijka. <Gr. symphōnia>

Symfonjon, u, lm. y rodzaj pozytywki pokojowej samogrającej, w którą można wstawiać tarcze (nuty) z coraz innymi melodjami. <Gr. symphōnion>

Symfoniak, u, lm. i jakiś instrument muzyczny. B. G. <Zam. Symfoniak>

× **Symfoniasty** jednoznaczny. <Od Gr. symphonēōs>

× **Symilować**, uje, ował p. **Symulować**.

× **Symilowanie**, a, blm., czynność cz. **Symilować**: Wolę szczerotę mówić, bo tak myślę, że zawsze szczerota od symilowania więcej warta. Sienk.

Symom, u, blm., p. **Simum**: Przyszedł i odszedł jak wieher symomu. Miek. <Arab. samum> [Symon] przyspiew: S. rectum praworechtum dechtum. <Okrzyk>

Symonista, y, lm. ści p. **Sesymonista**.

Symonizm, u, blm. p. **Sesymonizm**.

Symonja, i, lm. e, **Symonjactwo**, **Świętokupstwo**, handlowanie urzędami duchownymi, łaskami duchownymi i t. d. Baz. Uczyniony jest srogi kanon na symonja i świętokupstwo, aby nikt nie śmiał za pieniądze nikogo święcić. Skar. <Śr. Łé. simonia>

Symonjaki przym. od **Symonjak**; **Świętokupski**: Symonjaka zarazą i świętokupstwem na duchowne urzędy pną ś. Skar. Biskupi o djecezej

prowadzili symonjaekie układy. Kal. <Od Symonjak>

Symonjactwo, a, lm. a p. **Symonja**.

Symonjak, a, lm. cy, × **Symonjanin** *człowiek dopuszczający ś. symonji, świętokupca, świętokupiec*: O biskupie tym statecznie twierdzili, iż jest S. abo świętokupca, iż pieniędzmi biskupstwa dostał. Skar. Czy godzi ś. pod opatem świętokupcą abo symonjakiem służyć? Skar. <Od Symonja>

× **Symonjanin**, a, lm. anie p. **Symonjak**: Jak symonjanie sprzedają dary Boże. Bart.

Sympatja, i, lm. e i. *pociąg, skłonność do kogo, przyjaźń, afekt*: Obywatelstwo musi przybyć liczenie, aby dowiodło sympatji ku zmarłej. Przen.: Cyfra Najjaśniejszego Pana lampami oliwnymi adornowana do podziwienia wszystkich dobrą sympatją i układem. Rol. (= *wdzięczną harmonją*). 2. *współczucie, zgodność uczuć*. 3. *wzajemne oddziaływanie na siebie narządów organizmu za pomocą nerwów*. 4. *rodzaj pasjansu*. <Łé. symphatia, z Gr. sympátheia>

Sympatycznie przys. od **Sympatyczny**: Towarzystwo Rolnicze zachowywało ś. względem ruchu, jeśli nie wprost wrogo, to przynajmniej niesympatycznie. Spas.

Sympatyczność, i, blm., rz. od **Sympatyczny**.

Sympatyczny i. *pociągający, miły, ujmujący, wdzięczny*: On nie jest dla mnie S. **Sympatyczna** postać Kmicica Sienkiewicza. Głos S. tego dziecka natury. Piet. Wojewoda podlaski niesympatyczna do postać. Rol. Poeta dotąd mało znany, mniej jeszcze rozumiany, przez to ogółowi niesympatyczny. Tarn. Objaw S. (= *pocieszający, godny uznania*). 2. *Atrament S. = płyn bezbarwny do pisania, który dopiero pod wpływem ciepła lub pewnych odczynników przybiera barwę*. Pismo nasze jest szyfrowane i sympatyczne. Mie. 3. *Leczenie sympatyczne = leczenie chorób za pomocą sił działających tajemniczo, bez użycia lekarstw, np. zapomocą zamawiania, przykładania pewnych przedmiotów i t. p.* 4. anat.: × **Nerw S.** = *nerw zwojowy, współczulny (nervus sympathicus)* 5. biol.: *Zabarwienie sympatyczne = ochronne, polegające na barwności zwierzęcia zlewającej ś. z kolorytem otoczenia*. <Śr. Łé. sympathicus>

Sympatyk, a, lm. cy *ten, kto, nie przyjmując programu jakiego stronnictwa w całości, sympatyzuje wszakże z tym programem bardziej, niż z innymi, i nawet świadczy usługi temu stronnictwu, nie należąc do niego*. <Now.>

Sympatysta, y, lm. *ści stronnik wiary w sympatję duchów*.

Sympatyzować, uje, *owal* *podzielać czyje uczucia; mieć wzajemną skłonność ku sobie; sprzyjać komu, czemu; mieć co za sympatyczne dla siebie*: Uczeń i nauczyciel sympatyzowali ze sobą. Nie sympatyzuję z jego poglądami.

Sympatyzowanie, a, blm., *czynność cz. Sympatyzować*: Objawy niesympatyzowania z nieprawymi dążnościami władz.

Sympla, i, lm. e i. *zapłata pojedyncza*: Teraz trzecią kwartę, nie półtoję kwarty, ale symplę oddać mają. Vol. 2. *pojedyncza, jednorazowa opłata podatku*: S. podymnego, pogłównego. Troc. Dwie symple podymnego złożono. Troc (= *raty*). 3. a. **Burda**, **Mokra karc.** *rodzaj przegranej w marjaszu*. <Łé. simpla>

Symplaczek, czka, lm. czkowie p. **Symplak**: On był jak dziecko, S. sobie. Chodź. <Od Symplak>

Symplak, a, lm. i, **Symplicjusz prostak**, *człowiek naiwny, dobroduszny, nie uczony*: S. jeden w zaloty przyjechał do dworki. Pot. Który prostą drogą sprawiedliwą idzie, nazywają go symplakiem, laikiem, parafjaninem, niesposobnym do niezego. L. Jam sobie S., ale natomiast między ludźmi bywałem. Chodź. Zdr. **Symplaczek**. <Od Łé. simplus>

Symplegmata, ów, blp. *sploty, grupy złożone z kilku osób [na monetach i medalach]*. <Gr. symplegma, lm. — mata>

Symplezyt, u, lm. y min. *jeden z arsenianów metali manganu i żelaza, Fe₂As₂ + 8 H₂O, jednoskośny, seledynowy lub blade indygowo-niebieski*.

× **Symplicista**, y, lm. *ści botanik*. Troc. <Od Łé. simplicare>

Symplicjusz, a, lm. e p. **Symplak**: Śmiano ś. z symplicjusza podkomorzego, który nie mógł tego zrozumieć. Krasz. Choć wygląda na brzuchatego symplicjusza, nie dał ś. łatwo w pole wyciągnąć. Krasz. <simplicius, Now. od Łé. simplex>

Symplicjuszowski przym. od **Symplicjusz**.

Symplicjuszowstwo, a, blm. *prostactwo, naiwność*: Rotmistrz śmiał ś. z symplicjuszowstwa chłopca. Krasz. <Od Symplicjusz>

× **Symplikacja**, i, blm., p. **Symplikowanie**.

× **Symplikować**, uje, *owal* *upraszczać, ułatwiać*: My, biedne kobiety, co ś. na tych rzeczach nie rozumiemy, musimy je sobie S., aby ś. obejść bez opiekunów. Krasz. <Śr. Łé. simplicare>

× **Symplikowanie**, a, blm., **Symplikacja** *czynność cz. Symplikować*.

× **Symploke** nieod. *figura retoryczna: częste powtarzanie a. ściąganie i wiązanie wyrazów*. <Gr. symploké>

× **Sympozja**, i, lm. e, × **Sympozjon** *biesiada, uczta; pijatyka po ucztach*: Dobrowolnie przyjmował na siebie rolę ozdoby cudzego stołu i towarzystwa w filozoficznych sympozjach. Górs. <Gr. sympósion>

× **Sympozjarcha**, y, lm. *owie przewodniczący uczcie u starożytnych Greków*. <Gr.>

× **Sympozjasta**, y, lm. *ści uczestnik uczty u starożytnych Greków*.

× **Sympozjon**, u, lm. y p. **Sympozja**: Pewnego razu z Grekami zasiadł do sympozjonu młody barbarzyńiec szlachetny. <Gr. sympósion>

Symptom, u, lm. y, **Symptomat**, × **Symptoma** *znak, z którego można o czym wnioskować, oznaka, objaw, zapowiedź*: Użala ś. na wizjonerstwo, jako S. upadku umysłowego. <Gr. symptoma, 2 pp. — atos>

× **Symptoma**, w lp. nieod., lm. ta, ów p. **Symptom**: Zwyczajne S. gniewu u Turków. Mick. To najniebezpieczniejsze jest spisku S. Mick.

Symptomat, u, lm. y p. **Symptom**.

Symptomatograficzny przym. od **Symptomatografja**.

Symptomatografja, i, blm. *opisanie oznak choroby a. wypadków choroby*.

× **Symptomatologiczny** przym. od **Symptomatologia**.

× **Symptomatologia**, i, blm., *lek. nauka o objawach choroby*.

Symptomatyczny przym. od **Symptomat**, *znamienny, objawowy, mogący służyć za symptom*. Leczenie symptomatyczne (eura symptomatice) = *przeciwdziałanie objawom choroby, a nie samej choroby*. <Od Symptomat>

Symulacja, i, lm. e *symulowanie, udanie, zmyślenie, upozorowanie*: Za wszelkie symulacje na-

znaczono areszt i dość wysokie kary pieniężne (= *falszerstwa*). <Łé. *simulatio*>

Symulacyjnie przys. od **Symulacyjny**: Chroniąć ś. przed wierzycielami, sprzedał S. majątek żonie.

Symulacyjny przym. od **Symulacja**, *fikcyjny*: Sprzedaż symulacyjna. Weksel S. = *dany do dyskonta, aby dostać pieniędzy*. <Od **Symulacja**>

Symulant, a, lm. **ci**, **Symulator** ten, *co symuluje*: Rozszarpałbym jedną chwili symulanta. Sp. <Łé. *simulans*, 2 pp. — *tis*>

Symulantka, i, lm. i forma ż. od **Symulant**.

Symulator, a, lm. rzy p. **Symulant**. <Łé. *simulator*>

Symulatorka, i, lm. i forma ż. od **Symulator**.

Symulować, uje, **ował**, × **Symilować** *zmyślać, udawać*: S. chorobę, sprzedaż. Symulując rzucając pontonów dla przebycia rzeki, przeszli Bug w Korytnicy. Ochoc. Uczyni to z prawdziwego lub symulowanego afektu do króla jego mości. Sienk. <Łé. *simulare*>

Symulowanie, a, blm., *czynność cz.* **Symulować**.

Symultanizm, u, blm. *charakter tego, co jest symultanne*. <Od **Symultanny**>

Symultanka, i, lm. i *szkoła symultanna*: Szkół katolickich 42, a jedna S. <Od **Symultanny**>

Symultanny: Szkoła symultanna = *bezwyznaniowa, mieszana, wspólna dla młodzieży różnych wyznań*. <Śr. Łé. *simultanus*>

Symum, u, blm., p. **Simum**: Często podróżne kibitki zakopie jak S. błędnych Libów przy Kanopie. Mick. <Fr. *simoum*, z Arab. *semum*>

Syn, [Sen], 2 pp. **syna**, [synia, sena], 3 pp. **synowi**, † **synu**, [synu, syniu], 5 pp. **synu**, † **synie**, [synie], 7 pp. **synu**, [synie], lm. **synowie**, [syny], 6 pp. **synami**, † **synmi**, [synmi] i. *potomek w stosunku do swoich rodziców*: Ojciec niektóry miał dwu synu. Bud. S. ojeu pospolicie podobny, ojca naśladowe. Kn. Nie zawsze z dobrych rodziców synowie dobrzy. Birk. Ociec cnotliwy czasem na synach bywa nieszcześliwy. Jabł. Pospolicie po złym ojeu bywa gorszy S. Białob. Piotrowu synu. S. marnotrawny. S. w dom, dziewczka z domu. Rys. Patrząc na najmłodszego syna, śmierć zobaczyłem. Słow. Wszak ty nie jesteś, synu, moim synem. Słow. Co dzień to ciężej ród podupada z ojca na syna, z syna na wnuka. Syrok. S. pierworodny. [S. boginki]. Dyg. (= *postać mityczna*). Jednorodny S. Boży. Bóg Ojciec, S. Boży, Duch Św. Wtórą osobę dlatego Synem zwiemy, bo wieczne Jej od Ojca pochodzenie właśnie rodzeniem ś. nazywa; jako więc pochodzenie owo imieniem rodzenia znaczy ś., tak osobę, która wynika, właśnie synem nazywamy. Kucz. Jezusie, synu Dawidów! S. nieprawy (= *bekart*, „*taki syn*“). S. adoptowany. Przekleństwa do ludzi stosowane: [Ach ty kozi synu!] Pogański synie! L. (= *poganinie*). Skurwysyn! Milszy tobie S. kobyli, aniżeli boski. Skar. (= *koń, niż człowiek*). S. chrzestny. Troc. (= *chrześniak*). 2. przen.: *młodzieniec blizki sercu człowieka sędziwego, starca; człowiek, który od kogo otrzymał życie duchowe, wychowanie, dziecię czyje, pupil*: Nie uciekaj, synu, od starca, od bezbronnego ojca; jam cię Bogu poświęcił i muszę Mu odpowiedzieć za ciebie. Brodz. „Synie (synu) mój ukochany“ bywa ten tytuł królom od papieża dawany. Troc. Najmilszy w Bogu synu! Troc. S. Kościoła = *człowiek wychowany na łonie Kościoła, syn w Chrystusie, członek Kościoła, chrześcijanin*. Podał ś. w podejrzenie, że nie jest synem kościelnym.

Warg. 3. przen.: S. ojezyny, S. koronny = *mieszkaniec kraju rodzinnego, obywatel, krajowiec, ziomek*: Z państw W. K. Mości synowie koronni rozplodzeni. Grab. P. Od Zygmunta III pod rok 1590 między synów koronnych przyjęty i z następującym potomstwem do wszystkich prerogatyw wolnego narodu przypuszczony. Nies. (= *między szlachtę*). S. ojezyny. Troc. S. stepów = *dzieci stepów*. Musiałem synom stepów ś. oddać i z duszą i z ciałem. Słow. S. Albjonu = *Anglik*. S. Południa, Północy. Wyklinam cię z pośród synów ludu mojego. Śl. wil. (= *członków*). Synowie młodszych czasów, rówieśnicy moi. Śl. wil. (= *potomkowie, świadkowie, przedstawiciele*). Syn Apollina = *poeta*. S. Marsa = *rycerz, wojak, żołnierz, bojownik*. Synowie ciemności = *djabli, czarci, szatani a. potępiecy*. 4. W polnych gwóźdźkach różeczka, która pośledniej wyrośnie, bywa wyższa, dlatego nazywają to ziele: S. nad ojeem. Spicz. Zdr. **Synek**, **Syneczek**, **Synaczek**, **Synus**, **Syncio**, [Synoczek, Synaszek, Synoszek, Synuszek, Synus, Synulek, Synuleczek]. <SYN>

Synaczek, czka, lm. **czkowie** p. **Syn**: Z wielkiej miłości Jezus uczniów na żegnaniu nie tylko synami, ale synaczkami nazywał, jak matki z gorącego serca ku dzieciom rady mówią. Skar. Żona z synaczkim przy piersiach warzyła. Słow. <Od *Synak>

Synadelfit, u, lm. y min. *jeden z arsenianów metalu gromady manganu i żelaza, 2 Mn As O₄ . 5 Mn O₂ H₂*. <Zap. od Gr. *synadelphos*>

Synagoga, i, lm. i i. *żydowski dom modlitwy, bóżnica*. 2. × S. *zgrupowanie Żydów pod dawnym prawem, zbór żydowski*: Doktor synagogi. Śl. wil. Kościół nastąpił po synagodze. Śl. wil. Żart.: *towarzystwo ludzi decydujących na ślepo*: Ułożyli wszystko w swej synagodze. Śl. wil. <Gr. *synagōgē*>

Synagogałny przym. od **Synagoga**: S. dziedziniec. Orzesz. <Od **Synagoga**>

Synagoganin, a, lm. **anie**, † **Synagozanin** *członek synagogi*. <Od **Synagoga**>

† **Synagozanin**, a, lm. **anie** p. **Synagoganin**: Na Stefana św. synagozanie a. zborownicy, nie mogąc go przegadać, włożyli potwarz. Skar.

[**Synagrol**, a, lm. **owie**, **Synagruł**] *astrolog*: S., *co gwiazdy liczy*.

[**Synagruł**, a, lm. **owie**] p. **Synagrol**.

Synał, a, lm. e, × **Synało** najczęściej pog. *syn*: Mój pan S. czegoby nie dokazał! jest to ptaszek obrotny. L. Z niepocziwym synalem namawiał ś. L. Śliczny S., niezłych mu zachciewa ś. rzeczy! Zabł. Jakożkolwiek od przodków S. ś. odsadzi, przywary spraw bezecnych jasny ród oszpeca. Kniaź. Ojeu S. głowę mać. Szym. Dopiero, gdy S. młynarski przyniósł dwie szerokie tarcice, wydobylem ś. Wilk. Zdr. **Synałek**, [Synalecek]. <Od **Syn**>

× **Synałagmatyczny** *zobopólny, obustronny, wzajemnie obowiązujący*. Śl. wil. <Fr. *synalagmatique*, z Gr. *synallagmatikós*>

[**Synałeczek**, cka, lm. **cki**] p. **Synał**. <Od **Synałeczek**>

Synałek, lka, lm. **lkowie** p. **Synał**: Wielką będe miał pociechę, patrząc na małych synalców moich. L. S. wszystko przehulał. <Od **Synał**>

Synało, a, lm, **owie** p. **Syn**: Antós, mój młodszy S., jak mi zaczął płakać! L. <Od **Syn**>

Synałowy przym. od **Synał**. Śl. wil.

Synantroza, y, blm., *tech. materia cukrowa w życie*.

Synapizm, u, lm. y lek., [Synopizm] plaster z gorczycy, gorczycznik (sinapismus). <Gr. synapismós>

Synapizmowy przym. od Synapizm: Plasterek S. **Synaptas**, u, blm., chem., p. Emulsyn. **Synarchja**, i, blm. *wspólne panowanie*. <Gr. synarchia>

[Synaszek, szka, lm. szkowie] p. Syn. **Symbioza**, y, blm., p. Symbioza: Publicysta, jak kapłan, musi być kolejno błyskawicą, biczem, burzą, ojcem, opiekunem, doradcą, kochanką, brać do ręki różgę, książkę, Ewangielję; ostatecznie tak ś. wtelić w społeczeństwo, żeby pierś jego podnosiła ś. i opadała zgodnie z oddechem ogółu; ale zanim przyjdzie do tej symbiozy, musi posiadać dwa warunki: kochać i widzieć. <Gr. symbiosis>

[Synecz, a, lm. e] *snycerz*. <Zam. Snycerz> **Synchronista**, y, im. *ści ten, co żył współcześnie z innym, człowiek współczesny*. <Od Gr. sychronizein>

Synchronistycznie przys. od Synchronistyczny, *współcześnie, jednocześnie*.

Synchronistyczność, i, blm., **Synchronizm** rz. od Synchronistyczny: S. zjawisk.

Synchronistyczny współczesny, jednoczesny: Metoda synchronistyczna pisania historii = *pisanie historii epokami, to jest zestawiając wciąż wypadki dziejowe współczesne u różnych narodów*. Tablice synchronistyczne = *graficzne przedstawienie takich wypadków*. <Gr. sychronistikós>

Synchronizm, u, blm., p. Synchronistyczność. <Gr. sychronismós>

Syncio, a, lm. *owie* p. Syn: Pisz do mnie, drogi synciu, pisz jak najprędzej i jak najdłużej. Rog. <Od Synek>

Syndesmografja, i, blm., **Syndesmologia** anat. nauka o więzadłach. <Now. z Gr. syndesmos + graphō>

Syndesmologia, i, blm., p. Syndesmografja. <Now. z Gr. syndesmos + lógos>

Syndetikon, u, blm. *plyn gęsty w tutekach do sklejanía szkła, porcelany i t. d.* <Gr. syndetikós>

[Syndować, uje, ował] *nadszkakiwać*.

[Syndowanie, a, blm.] czynność cz. Syndować. **Syndyctwo**, a, lm. a I. *urząd, obowiązek syndyka*. 2. *czas urzędowania syndyka*. L., Troc. <Od Syndyk>

Syndyczny p. Syndykowski. Troc. <Od Syndyk>

Syndyk, a, lm. *owie*, **Sendyk**, **Sedyk** I. *pełnomocnik wyznaczony przez wierzycieli masy upadłości i zatwierdzony przez sąd handlowy do pilnowania ich praw i reprezentowania ich oraz zarządzania majątkiem upadłego*. 2. *adwokat, urzędnik wybrany przez stowarzyszenie do załatwienia jego spraw sądowych, doradca prawny gminy, banku, kolei i t. p.*: S., prokurator zgromadzenia jakiego. Troc. 3. **S.** miasta = *pełnomocnik, prokurator miejski*: Do urzędu syndyka należało pilnowanie spraw miejskich, podobnie jak dzisiaj do plenipotenty miasta; na sesjach publicznych zasiadał po notariuszu, czyli pisarzu, pod porządkiem 20 mężów. Wej. <Gr. syndikos>

Syndykacki p. Syndykalny: Udział S. <Od Syndyk>

Syndykalizm, u, blm., p. Syndykalność: Zadaniem nowego gabinetu jest wyszukanie sposobów walki z syndykalizmem rewolucyjnym, ograniczenie prawa strajku w dziedzinach pracy, mających znaczenie publiczne. <Od Fr. syndical>

Syndykalność, i, blm., **Syndykalizm** rz. od Syndykalny.

Syndykalny, Syndykacyjny, Syndykacki *tyczący ś. syndykatu*: Ów olbrzymi związek będzie połączeniem syndykalnym. Izby syndykalne. <Z Fr. syndical>

Syndykat, u, lm. y *stowarzyszenie, związek, kartel*: S., stowarzyszenie producentów mające na celu popieranie jakiej gałęzi przemysłu; stowarzyszenie kapitalistów mające na celu przeprowadzenie jakiego przedsięwzięcia finansowego (np. emisję pożyczki) lub popierania jakiej sprawy; stowarzyszenie kupców lub przedsiębiorców, którzy wszystkie swoje sprawy załatwiają za wspólnym porozumieniem. Oddanie wszystkich robót miejskich nie prywatnym przedsiębiorcom, lecz syndykatom zawodowym. Syndykaty rolne. <Fr. syndicat>

Syndykacyjny p. Syndykalny: Związek S. **Syndykować, uje, ował** i. cz. ni. *być syndykiem, pełnić obowiązki syndyka*. Troc. 2. co = *łączyć w syndykata*: S. zakłady przemysłowe. S. ś. *łączyć ś. w syndykata*. <Od Syndyk>

Syndykowanie, a, blm., czynność cz. **Syndykować**.

Syndykowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Syndykować ś.**: Postanowienia zabraniające syndykowania ś. w celu zmonopolizowania handlu i przemysłu.

Syndykowski, **Syndykowy**, **Syndyków**, **Syndyczny** przym. od Syndyk.

Syndykowy p. Syndykowski. Troc. <Od Syndyk>

Syndyków p. Syndykowski. Troc. <Od Syndyk>

Syneczek, czka, lm. *czkowie* I. p. Syn. 2. [S.] *chłopiec*. <Od Synek>

Synegdocha, y, lm. y, **Synegdocha** *postać krasomówcza, rodzaj metonimji, polegającej na wyrażeniu całości przez część, gatunku przez rodzaj, wyrobu zamiast jego materiału, liczby nieokreślonej przez określoną, imienia pospolitego przez własne*. <Gr. synegdoché>

Synek, nka, lm. *nkowie* I. p. Syn: S. Weneru zuchwały miecz z łuku swoje strzały. Li. Synu, synku, syneczku! = *mój miły, luby, kochany, moje dziecię*. L. 2. [S.] *chłopak*. 3. [S.] *mężczyzna nieżonaty*. 4. [Synku] *mówią i do dziewczyny, do dziecka bez względu na płeć, do służącego, szczeg. młodego; mówi żona do męża i mąż do żony*. 5. [Synki] *część warsztatu tkackiego*: Niezabezpieczone są przed powikłaniem ś. synkami, to jest czterema zwykle patykami między nie wstawionymi. Synki w warsztacie płóciennym—patyki do przetykania rozesnutych nici. <Od Syn>

Syneknocha, y, lm. y p. **Synegdocha**. **Synekura**, y, lm. y *urząd płatny nie obowiązujący do pracy, posada intratna bez trudów i obowiązków*: Ubiegł synekurę, starostwo przemysł. Kulturkampf przyniósł liczne synekury narodowo-liberalnym. <Od Łć. sine cura>

Synekurzysta, y, lm. *ści ten, co korzysta z synekury*: Na sztab gienralny asygnowano 666,000 złotych, a w tej liczbie niepomierne wysokie gaże różnym synekurzystom. Górs. <Od Synekura>

Synerezys, nieod. *ściągnięcie dwu sylab w jedną* (np.: mego zam. mojego). <Gr. synajresis>

Synergiczny lek. *współdziałający*: Leki, środki synergiczne = *wspierające ś. nawzajem* (medicamenta synergetica). <Now. od Gr. synergēō>

Synergizm, u, blm. pogląd filozoficzno-religijny, opierający się na przekonaniu, że współdziałanie łaski Boskiej potrzebne jest do odrodzenia duchownego i poprawy moralnej człowieka. <Now. od Gr. synergōō>

[Synesja, i, lm. i] p. **Synowa**. <Zam. Sneszka, pod wpływem Syn>

Syngielton, a, lm. y kar. jedyna karta jednego koloru. Przen.: człowiek pojedynczy, samotnik: Na syngieltona wziął w niewolę 57 Szwabów. Zer. (= w pojedynkę). <Fr. Singleton, z Ang. Single = pojedynczy; por. Dubelton>

Syngienit, u, lm. y min. jeden z siarczanów wodnych, $Ca SO_4 \cdot K_2 SO_4 + H_2 O$.

Syngraffja, i, blm. dokładna znajomość autorów, literatów i ich działalności. <Od Gr. synggráphō>

† **Synieć**, Ńca, lm. Ńce synek, synalek. Przen.: Klitoris rzeka, S. Amitaonów. Żebr. <Od Syn>

× **Synioryta**, y, lm. y panna, panienska: Na ustach synioryty wisiał ironiczny uśmiezek. Jeż. <Zmieszane Hp. señorita z Włos. signorina>

× **Synistryn**, u, blm., p. **Synistryna**.

× **Synistryna**, y, blm., × **Synistryn** chem. związek, który ma 8. tworzyć z maczki obok dekstryny.

<Od Łé. sinister>

Synklinalny 1. mający kształt niecki. 2. gie.: S. układ warstw = układ warstw, przy którym pochylają się one z obu stron ku jednej linii. <Od Gr. sygklinō>

Synklit, u, lm. y kapituła: Metropolita z synklitem wielkoksiążęcym uznaje to za prawne. Bart. <Ros. synklit z Gr. syngklētōs>

Synkopa, y, lm. y 1. skrócenie wyrazu przez wyrzucenie samogłoski z pomiędzy dwóch spółgłosek. 2. !S., lek. zemdlenie, omdlenie. 3. muz. zmiana rytmu, przy której akcent pada na słabe części taktu. <Gr. syngkopē>

× **Synkoptyczny** przym. od **Synkopa**.

Synkracja, i, blm. współrządztwo, panowanie wspólne. <Od Gr. syngkralēō>

Synkrazja, i, blm. zmieszanie, pomieszanie. <Gr. syngkrazis>

× **Synkretyk**, a, lm. cy ten, co usiłuje pogodzić różne wyznania. <Gr. syngkrētikōs>

Synkretyzm, u, blm. 1. połączenie dwóch stron walczących przeciw trzeciej. 2. system filozoficzny, polegający na wyszukiwaniu z różnych filozofów wspólnych im wszystkim poglądów. <Gr. syngkrētismōs>

Synobójca, y, lm. y zabójca syna: S., nasyeiwszy zemstę, ujrzał odrazu całą ohydę swej zbrodni. Byk.

Synobójstwo, a, lm. a zabójstwo syna: Obarczona jest winą popełnionego przez Solimana na księcia Mustafie synobójstwa. Szaj.

Synod, u, lm. y 1. zjazd duchowieństwa w sprawach kościelnych: S. brzeski. Na synodzie łęczyckim ustanowiono prawo. 2. stała rada złożona z dostojników kościoła prawosławnego w Rosji, zawiadująca sprawami tego kościoła. 3. zgromadzenie pastorów protestanckich. <Gr. sýnodos>

Synodalnie przys. od **Synodalny**. Troc. S. cerkiew wyprawiła dwóch wysłańców. Pim.

Synodalny, **Synodowy**, † **Synodański** przym. od **Synod**. Troc. Dekret S. Biblioteka synodalna. <Łé. synodalis>

† **Synodański** p. **Synodalny**: Wyrok S. Skar. Księgi synodałskie. Rej. <Łé. synodalis>

× **Synodopisca**, y, lm. y dziejopis, historyk synodów: Przynawają im to synodopiścy. Smotr. <Synod + Pisać>

Synodowy p. **Synodalny**: Duchowni też przez laudum swoje synodowe sto pięćdziesiąt tysięcy podskarbiemu dadzą. Pot. <Od Synod>

Synodyczny czas obiegu planety lub księżyca, astr. = przeciąg czasu, jaki upływa między dwoma następującymi po sobie połączeniami, lub też między dwiema przeciwległościami. (p. Połączenie i Przeciwność). Miesiące S. p. **Miesiące**. <Od Gr. synodikōs>

Synodyk, u, lm. i, **Synodykon** zbiór praw kościelnych i świeckich: Piękne wspomnienia, poświęcone jemu i bratu jego Dymitrowi w synodyku wyżej cytowanym. Stadn. <Gr. synodikōs>

Synodykon, u, lm. y p. **Synodyk**. Hube R.

† **Synogardlica**, y, lm. e p. **Synogarlica**. L.

Synogarlica, y, lm. e, × **Synogardlica**, × **Sinogarlica**, × **Sinogardlica**, **Gruchawka** zool. (turtur risorius) ptak ze skupienia gołębi: Gorli S. Mor. A. Płoche synogarlicze. Trzye. Zdr. **Synogarliczka**. <Zam. Sinogardlica, od Siny + Gardło>

Synogarlicze, ęcia, lm. ęta, × **Synogarliczę** piskłę synogarlicy. <Od Synogarlica>

Synogarliczka, i, lm. i p. **Synogarlica**. Przen.: Jeszczeby mnie ta S. daleko zaprowadzić mogła. Śl. wil. (= gruchająca zalotnica). <Od Synogarlica>

Synogarliczy przym. od **Synogarlica**; × **Sinogarliczy**: Głos S. Gniazdo synogarlicze. <Od Synogarlica>

[**Synogarlik**, a, lm. i] *samiec synogarliczy*. Przen.: Tę parę dzikich gołąbków (= państwa młodych), tego synogarlika z tą synogarliczką. <Od Synogarlica>

[**Synohuba**, y, lm. y] p. **Certa**. <Ukr.>

† **Synojedzca**, y, lm. y ten, co synów swych zjada, dzieciožerca: Saturn S. L. <Syn + Jeść>

† **Synojedztwo**, a, blm. jedzenie synów, dzieciżerstwo: Saturnowe sprosne S. Wał. <Syn + Jeść>

Synonim, u, lm. y wyraz blizkoznacznny, blizkoznacznik z innym wyrazem, z innymi wyrazami. <Gr. synonymos>

† **Synonima**, y, lm. y słownik synonimów. Na słowa architektonskie osobnejby synonimy potrzeba. Sol. Inne dziś imię na złodziejów w modnej synonimie. Wyb. <Od Synonim>

Synonimicznie przys. od **Synonimiczny**. Śl. wil. **Synonimiczność**, i, blm., rz. od **Synonimiczny**. Śl. wil.

Synonimiczny przym. od **Synonim**, blizkoznacznny, jednoznacznny, współznacznny. Śl. wil. <Od Synonimika>

Synonimika, i, blm. nauka o synonimach; objaśnienie synonimów. <Now. Gr. synonymikē>

Synonimista, y, lm. ści znawca synonimiki, ten, co studjuje synonimikę. Śl. wil. <Od Synonim>

[**Synopizm**, u, lm. y] p. **Synapizm**. <Zam. Synapizm>

Synoptycy, ków, blp. autorzy trzech pierwszych Ewangelji. <Gr. synoptikōs>

Synoptyczny: Synoptyczne karty, tablice = mapy izobar, wykazujące współczesność stanu powietrza w różnych miejscowościach i pozwalające wyciągać wnioski na przyszłość, t. j. przepowiadać pogodę. Synoptyczna meteorologja = meteorologja, która notuje swoje spostrzeżenia na kartach synoptycznych. <Z Gr. synoptikōs>

Synoptyka, i, blm. krótki przegląd, krótkie zestawienie dzieł traktujących o jednym przedmiocie. <Gr. synoptikē>

[Synoská, i, lm. i] p. Synowa. <Niby od *Synocha, od Syn, ale p. Syneska>

Synostwo, a, blm., **Synowstwo** *pokrewieństwo synowskie*, *rola syna*: Bliskość z kmatrostwa jest S. między okrzczonym a między tym, który go u krztu trzymał. Sz. Przez chrzest nam Bóg S. i dziedzictwo wieczne daje. Skar. Chrystus wybrane swe w S. Boże powołał. Białob. <Od Syn>

[Synoszek, szka, lm. szkowie] p. Syn. <Od Syn>

Synowa, ej, lm. e, [Synówna, Synoská, Syneska] *zona syna*: Mój syn będzie waćpana zięciem, a córka waćpana moją synową. L. Hebe była synową Junony, bo była żoną przysposobionego syna jej Herkulesa. Gtw. <Od Synowy>

† **Synowcewy**, p. **Synowcewoy**: Synowcewych pieniędzy. <Od Synowiec>

Synowcowa, ej, lm. e *zona synowca*: Pierwszy obraz pokazałem synowcovej rotnistrzowej, która gdy go ujrzała, łzy uroniła. Rzew. <Od Synowcewoy>

Synowcwoy, † **Synowcewoy** przym. od **Synowiec**. <Od Synowiec>

Synowica, y, lm. e *córka brata, bratanika*: Własną synowicę swoje za żonę wziął. Skar. Zdr. **Synowiczka**. <Od Synowa>

Synowiczka, i, lm. i p. **Synowica**: Chęć zostania ojcem chrzestnym śliczniutkiej synowiczki. Byk. <Od Synowica>

Synowiec, wca, lm. wcy *syn brata, bratanek*. <Od Synowy>

Synowski, **Synowy**, **Synów** przym. od **Syn**: Stał ojciec na piaszczystym brzegu, póki mógł dojrzeć naw synowskich biegu. Groch. Miłość synowska. Prawdziwie synowskie przywiązanie. Przeniknęły ostro tak bezbożne i nie synowskie głosy serce królewskie. Szaj. **Po synowsku**, **Synowsko**, † **Synowskie** przys. *jak syn, w sposób synowski*. Kn., Troc. <Od Syn>

† **Synowskie** p. **Synowski**. Kn., Troc. <Od Synowski>

Synowsko p. **Synowski**: Wzywamy was, abyście pasterskim naszym rozkazom S. byli posłuszni. <Od Synowski>

Synowstwo, a, blm., p. **Synostwo**: Nie względem synowstwa, ale względem a. urzędu a. tytułu mają ojcowie podczas czci synów. Petr. Kranz daje Mieczysławowi dwóch synów; Adam Bremeński nie nie pisze o tym synowstwie. Nar. O S. ś. dobijał. Rzew. <Od Syn>

Synowy p. **Synowski**: Jednego tylko Ducha św., a tego i Ducha 'ojcowego i synowego być wyznawany. Petr. Wszystko, co oćiec ma, jest też i synowe. Kat. G. <Od Syn>

Synów p. **Synowski**. <Od Syn>
[Synówna, y, lm. y] p. **Synowa**: Od starszych synówien. <Od Syn>

Syntaksa, y, lm. y i. p. **Syntaktyka**. 2. p. **Syntaksys**. Troc., L. <Gr. syntaksis>

† **Syntaksyma**, y, lm. y i. p. **Syntaktyka**: W r. 1780 mnie, w szkołach jeszcze w syntaksymie będącego, wziął z sobą. Ochoe. 2. p. **Syntaksys**: Nauki początkowe: gramatyka i S., które już dobrze umieć powinniście. Wiszn. <Od Syntaksa, według Prima, Infima>

Syntaksys, nieod., † **Syntaksa**, † **Syntaksyma** i. *składnia, nauka o zdaniach*. 2. p. **Syntaktyka**. <Gr. syntaksis>

Syntaktycznie przys. od **Syntaktyczny**, *składniowo*.

Syntaktyczny przym. od **Syntaksys**, *składniowy*. Rozbiór S. <Z Gr. syntaktikós>

† **Syntaktyka**, i, lm. i, † **Syntaksyma**, † **Syntaksa** *nazwa klasy w szkołach jezuickich a. pijarskich, w której uczono składni*: Będąc w syntaktyce, śmiertelnie chorowałem. Mat. <Gr. Syntaktiké>

Sytematografja, i, blm. *porozumiewanie ś. za pomocą znaków umówionych*. <Z Gr. synthēma + graphō>

Syntetycznie przys. od **Syntetyczny**.

Syntetyczność, i, blm., rz. od **Syntetyczny**.

Syntetyczny i. przym. od **Synteza**, *postępujący w rozumowaniu od szczegółów do ogółu, zbierający szczegóły w całość, dochodzący z nich do ogólnego wniosku*: Sąd S. czyli zbiorowy. Str. Metoda dedukcyjna może być nazwana syntetyczną, gdy ś. zauważy, że przejście od ogółu do szczegółów polega na połączeniu (syntezie) szeregu nowych czynników i na ich podciągnięciu pod ogólną zasadę. Str. Metoda syntetyczna. Kierunek syntetyczno-analityczny. Kraus. 2. Chemja syntetyczna = *traktująca o sztucznym tworzeniu nowych związków chemicznych, o składaniu ich z prostych składników i pierwiastków*. <Gr. synthetikós>

Syntetyk, a, lm. cy *filozof, uczoney, badacz, trzymający ś. metody syntetycznej*: To także Ś. I. Sienk. <Gr. synthetikós>

Syntetyzacja, i, blm., p. **Syntezywanie**: Proces pozytywny syntetyzacji pojęć. Strasz. <Od syntetyzować>

Syntetyzować, uje, ował p. **Syntezywać**: Nauka usiłuje rozłożyć te zawiłe całości na składniki możliwie najprostsze, ażeby je następnie S. Mahr. S. można, paląc po obiedzie cygaro. Sienk. <Gr. synthetizō>

Syntezywanie, a, blm., **Syntetyzacja** czynność cz. **Syntetyzować**.

Synteza, y, blm., × **Syntezyz** i. *postępowanie według metody syntetycznej, [syntetyczność*: Urabianie sądu przy pomocy porównania treści przedmiotu z treścią innych przedmiotów nosi nazwę syntezy, czyli złączenia. Str. 2. chem. *otrzymywanie związków chemicznych z ich części składowych*. 3. fiz.: S. dźwięków = *łączenie tonów prostych w dźwięki złożone*. S. samogłosek = *sztuczne odtwarzanie brzmień różnych samogłosek przez współbrzmienie tonów prostych*. S. barw = *łączenie barw, wytwarzanie barw złożonych*. <Gr. synthesis>

Syntezywać, uje, ował, **Syntetyzować** *zestawić szczegóły, aby z nich zbudować całość; ze spostrzeżeń poszczególnych wyprowadzać wnioski ogólne*: Syntezyzując a. analizując, możemy zbadać wszystkie okoliczności towarzyszące tworzeniu ś. saletry lub rozkładowi jej. <Od Synteza>

Syntetyzowanie, a, blm., czynność cz. **Syntezywać**.

× **Syntezyz**, nieod. p. **Synteza**. L., Sł. wil. <Gr. synthesis>

Syntoista, y, lm. ści *wyznawca syntoizmu*. <Od Japońsk. szinto, z Chiń.>

Syntoizm, u, blm. *pierwotna religja Japończyków, oparta na czci słońca i innych uosobionych potęg przyrody*. <Od Japońsk. szinto, z Chiń.>

[Synuleczek, czka, lm. czkowie] p. **Syn**. <Od Synulek>

[Synulek, lka, lm. lkowie p. **Syn**.

[Synuszek, szka, lm. szkowie] p. **Syn**. <= Synoszek>

[Synus, a, lm. owie] p. Syn: Jabym ciebie miała bić? Mój ty pączku, mój gołąbku! mój synusiu jedynutki złoty. Prus. <Od Syn>

1. †Syp, u, lm. y p. Sep. L., Troc. <SYP/SEP/SP/SU(P)>

2. †Syp, u, lm. y p. Szyp. H. Jana. <Czes. śip>

× Sypa, y, lm. y rzem. łopata, szufla.

Sypać, pie, pał i S. ś. p. Sypnąć.

[Sypani, a, lm. a] i. p. Sypanie. 2. p. Sypka.

Sypanie, a l. blm.=a) czynność cz. Sypać: S. zboże w wór, na kupę. Troc. S. wału, kopców, grobli. Troc. b) [S.] kwitnięcie pszenicy. 2. [S., lm. a, Sépanie, Sypaniec] sąsiek, śpichrz: Przy końcu kwietnia nie miałem i snopka jednego w stodole, S. w najściślejszym znaczeniu tego wyrazu było puste; jęczmienia do siewu zabrakło. Wilk.

[Sypaniec, nca, lm. nce] p. Sypanie. <Od Sypany>

Sypanie się, a ś., blm., czynność cz. Sypać ś.

Sypanka, i, lm. i l. pewna miara; naczynie do wysypywania: S. owsa. Śl. wil. 2. [S.] = a) a. [Sypan] bezka do zsypywania zboża. b) duża dzieża do przechowywania mąki. <Od Sypać>

[Sypan, i, lm. e] p. Sypanka. <Od Sypać>

× Sypeł, pła, lm. pły p. Supel. Zdr. × Sypetek. <p. Sypać i Supel>

Sypelek, lka, lm. lki l. p. Sypeł. 2. haf. punkcik, ziarenko wypukło wyhaftowane. 3. myśl. gatunek sidda na zwierzęta ssące. Śl. wil. <Od Sypeł, por. Sypać>

Sypiać, a, al, [Sipiać] l. częstot. od Spać: Nie o to ją bito, że chodziła w żyto, ale że doma nie sypiała. Rys. Rad sypia w chłodzie. Troc. Sypiał w tej komorze. Troc. On w nocy sypiał przy mym boku. Mick. 2. [S.] usypiać kogo. <SYP/ŚP/SE(P)>

Sypialka, i, lm. i p. Sypialnia. <Od Sypiać>

Sypialnia, i, lm. e, Spalnia, [Sipialnia] pokój sypialny, przeznaczony do spania: Sypialnie i gabinety dla zgiejku mają być oddalone od pokoiów dziecinnych. Świt. Zdr. Sypialka. <Od Sypialny>

Sypialny przeznaczony do spania: Drzwi portera zastanione wiodły do pokoju sypialnego. Kras. Na co ś. wam przyda tak wiele sypialnych pokoiów, kiedy w jednym tylko spoczywacie? Pileh. Sypialna komora, salka, izba. Troc. <Od Sypiać>

Sypianie, a, blm., czynność cz. Sypiać.

Sypeł, pnia, lm. pnie l. naczynie do przesypywania. 2. naczynie do przelewania, czerpak; nalewka na długim trzonku do przelewania piwa z kufy. Troc. <Od Sypać, Sypnąć>

Sypilit, u, lm. y min. minerał z gromady sale-trowców, z rzędu tantalowo-niobianów. <Od nazwy góry Sipylius>

Sypka, i, lm. i l. kopiec, wzgórek, kupka: S. grobowa. Garez. S. popiołu. Garez. 2. [S., Zsypka] zboże na ordynarję dla slug i oficjalistów przeznaczone. 3. †S., [S., Sypani], miara zboża jako danina: S., dawniejsza pańszczyzna: zboże odstawił do dworu. Gwar. Na Liwów uskromionych włożono powinności, żeby corocznie od każdej wsi miarę zboża, którą po dziś dzień sypką mianują, duchowieństwu oddawali. Hylz. 4. teatr., posp. poplątanie ś. aktora na scenie w wypowiedzeniu swej roli. <Od Sypać: SYP/SEP/SP>

Sypki dający s. sypać, sypiący ś., mialki, ziarnokowaty, rozlatujący ś. na ziarnka: Widziałeś, kędy

mają swe nocegi ziarniste grady a. sypkie śniegi? Chr. W zimie podczas mrozów spadają z turni pod działaniem wiatru lawiny sypkie, z suchego śniegu. Sypka ziemia. Haur. Kartofel S. (= maczysły, kruchy). Ikra sypka, p. Ikra. Koks S. = koks z węgla chudego, nie skleający ś. Łab. <SYP/SEP/SP>

Sypko l. przys. od Sypki: Ugotować ryż, kaszę na S. (= aby ś. sypała, rozlatwała). 2. × S. suto, szczodrze, hojnie, obficie: Coś w pysze twe-go bogactwa S. rozrzucił. Przybysz.

Sypkość, i, blm., rz. od Sypki.

† Sypkość, i, blm., p. Sypkość. <= Sypkość> [Sypać się, ple ś., piał ś.]? sypać ś.: Deszcz nas moczy, a Kozacy mendlą, jakże ś. z nas pazdzierz mają S.? Sienk.

[Syplanie się, a ś., blm.] czynność cz. Syplać ś.

Syplasto, przys. od Syplasty.

Syplasty pełen syplów: Postronek S. <Od Sypeł>

Sypać, ple a. pła, piał robić supły, zawiązywać na supły, gmerać koło supłów. S. ś. l. rozwiązywać niesporo węzelek z piędzmi; zwolekać z wydatkiem przez skąpstwo. Rol. Kiedy chodzi o ofiarę, sypać ś. bez końca. 2. guzdrać ś., gmerać ś., grzebać ś., wybierać ś. niesporo: Sypać ś. służba, rycerze wstali. Berw. <Od Sypeł>

Sypianie, a, blm., czynność cz. Sypać.

Sypianie się, a ś., blm., czynność cz. Sypiać ś.

Sypnąć, nie, nął, nied. Sypać [rozk. sype!] l. cisnąć czym sypkim; puszczać co sypkiego, siać czym: Rabuś sypnął mu w oczy garść tabaki. Sypać zboże w wór (= wysypywać), piasek na papier. Troc. S. na kupę (= zsypywać), kupą, kupami. Troc. Gdy nie będziesz miał postanowienia serea swego, wszystko jakobyś plewy sypał przed obliczność Pana swego. Rej. Grad kul sypały z dołu moskiewskie piechury. Mick. Wtym jak zaczęli na nas sypać a sypać kartaczami! Mick. Kto pieprzu wiele ma, w jarzynę sypie. Kn. Piasek sypie gwiazdom w oczy. Mick. Przen.: Od gniewu z oczu iskry sypie. Wad. S. komu baty (= wysypać, kropnąć, wlepić, dać, wymierzyć). Sypią tysiące faktów, sypią cytatami (= przytaczają je masami). 2. co, czym = rzucić, rozrzucić, hojnie rozdać, wydawać, łożyć; szafować: Garściami na kartę złoto sypali. L. Tak był szczodry król ten na synów koronnych bez miary, że sypał swych dobrodziejstw, nie rozdawał miary. Min. Grachus, trybunem będąc, pospółstwu siła wzbyt sypał. Warg. Do tej funkcji potrzeba człowieka, coby mógł sypać, byleby wiedział, komu i jakim sposobem. Lubom. Prokuratorom, sprawę mając, sypać musisz. Górn. Panowie ci złotem jak piaskiem sypali. Auszp. Albo to jeden milionami sypie, a serea dokupić ś. nie może? L. Sypać siła na brzuchów wytuczenie. Troc. Sypie piędzmi. Troc. Słyszałem, jak sypie na klasztor jałmużny, a drzwi każe zamykać, będąc kupcom dłużny. Nar. A gdy temi darami sypniesz, na czymże nam zbywać może? Ty dary twoje sypiesz, a oni zbierają. Skar. Sypać pochwały a pochwałami. Sypać wonne kadzidła. Wil. [Powiedz, kiela sypniesz? (= ile dasz, ile pieniędzy wysypiesz przy kupnie). Przen.: Jegomość za ludźmi ś. ugania, djabłami sypie. L. (= djabłami sadzi). 3. cz. ni.=a) padać, prószyć: Grad, śnieg sypie. b) Zboże sypie = obficie wydaje ziarno, jest omlotne. c) gm. pobiec szybko, popędzić, machnąć, rypać. d) S. z czym, z robotą jaką, gm.=

uwinąć ś., pośpieszyć ś., zakrzętnąć ś. 4. Sypać = usypywać, robić przez sypanie: Sypać groblą, wał, kopce. Troc. Sypie czas góry, kędy był grunt płaski. L. Lud od świtu aż do nocy sypał szańce. Niem. A gdzie pasą owce, sypać wzgórki. Kras. Nie będzie li bojażń Boża i sama cnota między sąsiady granicyła, próżno ś. miedze czynią i kopce sypią. Bemb. S. s. l. zacząć ś. sypać, rzucić ś., aby ś. wysypać, lecieć, wysypywać ś.: Worek pękł, sypnęło ś. zboże. Sypie ś. z woru, dziurę mieć musi. Troc (= prószy ś.). Liście sypią ś. z drzewa (= osypują ś., oblatują, opadają, leca). Przen.: [Biały, migotliwy, niepokalany blask sypał ś., by ta wełna najbielsza, najmiejsza, najśliczniejsza. Reym. (= przedzierał ś.). Zmierzeł cichuśko sypał ś. na ziemię. Reym.]. 2. przen. wypaść hurmem, wysypać ś., wylecieć, rzucić ś.: Tłum sypnął ś. do wyjścia. Gdy ś. szlachta i chłopstwo zewsząd za zwierchnią głową sypali, ściągneli ś. na jedno pole wszyscy. Stryk. (= walił). Poczęło ś. wojsko nieprzyjacielskie sypać, jak czarny las. Papr. Roty ś. zewsząd sypią. Groch. Jak nasi kredytorowie zaczęli sypać, to nie wiem, co tu robić będzie. L. Kipiado mrowisko, szmer był, sypały ś. mrówki z chropotem. Kn. Lud ś. sypie z miasta. Troc. Sypało ś. robaćtwo z trupa. Troc. Sypią ś. mrówki z mrowiska, pszczoły z ula. Troc. Sypnęli ś., jak pszczoły z ula. Sienk. Bieda u nich wielka, a tu dzieciśka ś. sypią! (= wciąż przybywają). 3. Sypie ś. broda, wąs, włos = puszcza ś., wyrzyna ś., kluje ś., pokazuje ś.: Wąsik mu ś. niedawno sypać zaczął. Boh. Tak ś. z nią cacka, jak gdyby mu ś. wąs dopiero sypał. Czart. A. Milona jagody zdoł mech delikatny sypiać ś. brody. Cho. 4. teatr., posp.: Sypnąć ś. (o aktorze na poplątanie ś. w mówieniu, w grze swojej. 5. zł.; Sypać ś. = iść, chodzić: Sypie ś. poruta = biegać za nami, szukają nas. <SYP/SEP/SP/SU(P)>

[Sypnica, y, lm. e] gatunek gruszeki. <Od Sypny>

† Sypnieć, eje, ał, † Sypnieć dostawać chrypki. <= Sypnieć>

Sypnieć, a, bfm., czynność cz. Sypnąć. Sypnieć się, a ś., bfm., czynność cz. Sypnąć ś.

[Sypolenie, a, bfm.] czynność cz. Sypolić. [Sypolić, i, ii] niewyraźnie mówić. <= Sepolić, por. Czes. sipal i Szepielić>

[Sypul, a, lm. y] p. Supel. Zdr. [Sypulek]. <Zam. Sypel>

[Sypulek, lka, lm. lki] p. Sypul.

[Sypy, ów, bfp.] młode piórka na ptakach świeżo wylętych lub liniejących na wiosnę. <= Szypy od 2. Syp>

[Sypytławy] wymawiający ł jak u, „wałkujący“, „podwalczący“. <S(z)ep(i)etławy>

† Syr, a, lm. y, [Syr] p. Ser.: O ty błada facjato, syrze holenderski, półmisku fałszywie pozłacany! Krasin. (do księżycy). Zdr. [Syrek]. <= Ser>

× Syrbak, a, lm. cy, × Serb muzykant grający na serbach, na gęslach serbskich: Wolno będzie tymże artystom kościoła N. P. Marji wszelkie akty weselne, ochoty i inne na domach przystojnych grywać, ani im tego syrbaey lub innym imieniem nazwani uznalistowie przeszkadzać nie powinni będą. Wej. <Od Serb>

Syrce, a, lm. a] p. Serce.

[Syrdyżek, czka, lm. czki] p. Serdeczko.

× Syredeń, a, lm. e wewnątrz, środek: Jak złoty, piękny domów jest S. Słow. <Ukr.>

[Syrek, rka, lm. rki] p. Syr.

[Syren, a, lm. owie] forma męska od [Syrena]: Syreny = pół ryby, pół panny ... są i chłopci do nich tacy, jak one same, tylko z długimi brodami i w spiczastych czakach. <Ł. siren z Gr. seirén>

Syrena, y, lm. y l. a. [Syryna, Piersioplawka] boginka morska pochodzenia greckiego, pół panny pół ryby. Przen.: Warszawa (której herbem jest syrena): P. Idalja zaznajomi panią ze wszystkimi urokami naszej Syreny. Orzesz. 2. przen. kokietka. zalotnica, kobieta wabiąca wdziękami. 3. [S., Gwizdziel, Boja] pław morski, od którego rozlega ś. podczas wichru na wodzie jakby huczenie a. wycie. 4. rodzaj tuby, przyrząd wydający ryk, na okrętach, parowcach morskich: Świstawka poczęła ś. odzywać co chwila, jakby na alarm, a oprócz tego poczęto dać w syreny. Sienk. 5. granat wydający wycie, świst: Francuzi wynaleźli tak zwane syreny lub granaty wyjące. Bl. 6. gim. figura gimnastyczna: nogi w górę oparte na prawej linie, wyciągnięcie ręki teweż przy jednoczesnym wygięciu krzyża. 7. muz. przyrząd akustyczny służący do mierzenia liczby drgań, odpowiadających danemu tonowi. 8. zool. (siren lacertyna) zwierzę ziemnowodne. Zdr. Syrenka. <Ł. siren z Gr. seirén>

Syreni, l. a. Syrenowy przym. od Syrena: Ogon S. Ma być syreniej piękności. Krasz. Przen.: Śpiew S. (= czarujący, wabiący). Gród S = Warszawa. 2. terat.: Potwór S. = płód ludzki z nogami zrosłemi zupełnie (symmelus s. sympus). <Od Syrena>

Syrenowy p. Syreni: W. K. Moś będziesz przy tym nowym syrenowym śpiewie ministrów. Jaroeh. <Od Syrena>

Syrjusz, a, bfm. astr. jedna z najświetniejszych gwiazd stałych pierwszej wielkości, znajdująca ś. w gwiazdozbiorze Wielkiego Psa. <Ł. siriuz z Gr. seirios>

Syrjuszowy przym. od Syrjusz. [Syrkarnia, i, lm. e, Melkarnia] miejsce, gdzie wyrabiają sery, serownia. <Od Syrek>

Syrkość, i, bfm. własność ziemi, która w dotknięciu okazuje pewną szorstkość i która zawiera w sobie mało próchnicy. <Zap. od *Syr = Surorowy>

[Syr] : Luśka, S., S. = wołanie na świnię. Syrma, y, lm. y starożytna sceniczna suknia powłóczysta. <Gr. syrma>

[Syrnik, a, lm. i, Syrok, Klinek] woreczek do robienia serów domowych. <Od Syr>

Syrobojnia, i, lm. e miejsce w stodole do młocenia. <Od *Syr + Bié, por. Syromłotnia>

[Syrocki] szeroki. <= *Szeroczki>

Syroctwo, a, bfm. (wymawiaj: Siroctwo) sieroctwo. Ort.

[Syrocza, i, lm. i] ros. ostróżka.

[Syrodój, oju, bfm.] mleko świeżo udojone. <Brs.>

[Syroiszka, i, lm. i] p. Syrojieszka. <= Syroizka>

[Syroizka, i, lm. i] p. Syrojieszka: Jak da P. Bóg grzyby, rydze, syroizki i maślaki, zje licha czarownica, żebym jej jednego przyniosł. Krasz, <Ukr. syrojizka>

Syrojieszka, i, lm. i, Serojieszka, Serojeshkówna, Syrojeżka, [Syroiszka, Syroizka, Syrowiatka, Syrowiadka], Surojadka, Surowiatka, Gołąbek

bot. (russula) roś. z gromady grzybów, z rodziny *bedlkowatych*. Gatunki: S. czerwona, Gołębiatek, Gorzkówka (s. rubra), S. gorzkówka, Stegnówka, Czartopłoch, **Syrojeszkówka**, [Zartopłoch, Plutka] (r. emetica), S. krucha, Mglejarka, Mdlarka, Czerwotka paląca (r. fragilis), S. zielonawa, Zielonka, Brzozówka (r. virescens). < Od *Syry = Surowy + *Jaga (Jagoda), p. Surejadka >

Syrojeszkowy przym. od **Syrojeszka**.

Syrojeszkówka, i, lm. i bot. p. **Syrojeszka**.

Syrojezka, i, lm. i bot., p. **Syrojeszka**.

[**Syrok**, a, lm. i] p. **Syrnik**. < Od Syr = Ser >

[**Syrocka**, i, lm. i] = **Srocka**. < Zam. Srocka, p. Seroka >

Syroko, a, blm., p. **Siroko**.

[**Syrokos**, a, lm. y] = **Srokosz**. < Zam. Srokosz >

[**Syromłotnia**, i, lm. e] *miejsce, gdzie młóca zboże niesuszone, klepisko*. < Od *Syry = Surowy + Młotny >

[**Syromłotny**]: Zboże syromłotne = młócone bez uprzedniego wysuszenia. < Od *Syry = Surowy + Młócić >

Syrop, u, lm. y, **Syrup**, † **Serop** i. *stężony roztwór cukru, cukier rozgotowany w małej ilości wody, ulepek*. 2. *produkt uboczny w cukrownictwie*. 3. *sok owocowy gotowany z cukrem*: S. fioletowy, wiśniowy. Zdr. **Syropek**. < Sr. Łć. sirupus >

Syropek, pku, lm. pki p. **Syrop**: W tej niemości ani syropku, ani żadnych pigulek nie szukaj. Wer.

Syropiarnia, i, lm. e *fabryka syropu*. < Od Syrop >

Syropowato przys. od **Syropowaty**.

Syropowatość, i, blm., rz. od **Syropowaty**.

Syropowaty = *mający pozór syropu, podobny do syropu*: *Złóć zgęszczona, syropowata*. < Od Syrop >

Syropowy przym. od **Syrop**. L. < Od Syrop >

† **Syrotny** (wymawiaj: Sirotny) p. **Sierotny**: *Kako a kto ma foldrować syrotną głowę? Ort. S. człowiek ciężko uranion. Ort.* < Od Sierota >

× **Syrowatka**, i, lm. i p. **Serwatka**: *Pokarm zmienia ś. w likwor, podobny do mleka, ten w krew, krew w syrowatkę, syrowatka w wodę, woda w kości i ciało. Boh.* < Od Syr >

[**Syrowiadka**, i, lm. i] p. **Syrojeszka**. < p. Surowiatka >

[**Syrowiatka**, i, lm. i] p. **Syrojeszka**. < p. Surowiatka >

Syrowiec, wca, lm. wce *prow. surowiec*. < Od Syrowy >

[**Syrowina**, y, lm. y] *ser lichey, marny*. < Od Syr >

[**Syrowizna**, y, blm.] i. p. **Surowizna**. 2. *owoce niedojrzałe; ogrodowizny nie ugotowane*. < Od Syrowy >

[**Syrowy**] p. **Surowy**.

[**Syrówka**, i, lm. i] p. **Surówka**.

[**Syrsoń**, a, lm. e] *szerszeń*. < Zam. Szerszeń >

[**Syrt**, a, lm. y] = **Certa**. < Nm. >

Syrta, y, lm. y *piaszczysta mielizna morska ruchoma*. L., Troc. < Gr. sýrtis >

Syrup, u, lm., y p. **Syrop**. Zdr. **Syrupek**. < Sr. Łć. sirupus >

Syrupek, pku, lm. pki p. **Syrop**.

× **Syrowatka**, i, lm. i, [**Surowatka**] p. **Serwatka**. Dyg. < = Serwatka >

Syryboa, y, lm. y bot. (piper siriboa) *roś. z rodzaju pieprzu*.

Syryjska śliwa bot. p. **Kostliwka**.

[**Syryna**, y, lm. y] p. **Syrena**.

Syrynga, i, lm. i, **Serynga**, **Serenga** *strzykawka, szprycza do dawania lewatyw, enem*. < Łć. syringa z Gr. >

Syryngotomia, i, lm. e *operacja fistuły*. < Gr. syringotomia >

[**Syrzć**] przys. *wszerz*: *Miał naznaczony znak długości i szerokości łap zdłużę i S. Tet.* < Zam. Szérz >

[**Syrzć**, eje, al] *surowiec, stawać ś. surowym, miękkim jak ser* (o zbożu mięknącym wskutek wilgoci). < SYR/SUR >

[**Syrzenie**, a] i. blm., *czyrność cz. Syrzeń*. 2. lm. a, [**Syrzenie**, **Syrzeń**] *tuaróg*. < 2. od Syr >

[**Syrzeniec**, nca, lm. nce] *szeroka sieć na ryby, przymocowana do dwóch prętów skrzyżowanych*. < = Szerzeniec >

[**Syrzeń**, rznia, lm. rznie] p. **Syrzenie**.

[**Syrzenie**, a, lm. a] p. **Syrzenie**.

[**Syrzynka**, i, lm. i] p. **Serzynka**.

† **Syrzysko**, a, lm. a p. **Serzysko**. L. < Od Syr >

Sys, a, lm. y i: p. **Osysek**. 2. *cycek, cyc*. Zdr. **Sys**. < Od Sysać >

[**Sys**] A. S., a S. = *włamanie przy szczuciu prosiąt*. < Dźwn. >

Sysać, a, al i. *ssać, wciągając raz po raz ustami*: S. *eukierek (= cmoktać)*. 2. anat.: *Naczynie sysające*, p. **Naczynie**. *Zyły sysające*, p. **Limfatyczny**. < SES/SYS/SS >

Sysadło, a, lm. a; [**Sysalka**, **Sysolka**, **Sysółka**] *smoczek, knotek*. (p. **Smoczek** pod 3). < Od Sysać >

Sysak, a, lm. i p. **Osysek**: *W powszechności S., póki ś. karmi mlekiem matki. Kluk. [S., jagnię ssące matkę]*. < Od Sysać >

× **Sysal**, a, lm. e p. **Osysek**. < Od Sysać >

[**Sysalka**, i, lm. i] p. **Sysadło**. < Od Sysać >

Sysanie, a, blm., *czynność cz. Sysać*.

Sysawa, y, lm. y bot. (hillia) *roś. z rodziny marzannowatych*. < Od Sysać >

[**Sysoak**, a, lm. **Szecarz**] zool. *krzywonos, krzywodziób* (loxia curvirostris). < Od Szyszka >

[**Syseczka**, i, lm. i] p. **Syska**.

[**Syska**, i, lm. i] i. a. [**Hyska**] *konik, koniczek*. 2. w lm. *małe pierożki, rozrzucone dzieciom w czasie wesela*. < 1. por. Sisiak i Sysak; 2. = Szyszka >

× **Sysma**, y, lm. y *schizma*. Troc. < Zam. Szysma = Schizma, Gr. schisma >

× **Sysmatyk**, a, lm. cy *schizmatyk*. Troc.

× **Sysmograf**, u, lm. y p. **Seismograf**.

× **Sysmologja**, i, blm. = **Seismologia**.

× **Sysometr**, u, lm. y p. **Seismograf**.

[**Sysolenie**, a, blm.] *czynność cz. Sysolić*.

[**Sysolić**, i, il] *gadać nie do rzeczy*. < Por. Śle. śišlat', šušlat' >

[**Sysola**, y, lm. owie] *człowiek gadający nie do rzeczy*. < Por. Śle. śišla, šušla >

× **Sysołek**, lka, lm. lki = **Osysek**. < Od Sysać >

[**Sysolka**, i, lm. i] p. **Sysalka**.

System, u, lm. y, **Systemat**, × **Systema** (r. ni.) i. *porządnie obmyślany układ, w którym wszystkie części składowe, z jednego pnia wychodząc, opierają ś. na jednej zasadzie i do jednego celu dążąc, stanowią jedną organiczną całość*: S. naukowy = *całokształt wiadomości tak ułożonych, że późniejsze z nich opierają ś. na poprzednich*. Tworzyć S. Trzymać ś. systemu. S. Kopernika, Ptolemeusza. S. kontynentalny. 2. *zbiór zasad twó-*

rzających jako doktrynę. 3. zbiór praw jakiej czynności kierującej wykonaniem na podstawie obmyślanego i na zasadach racjonalnych opartego planu, metodu: S. postępowania. 4. biol., p. Układ. 5. czeion. przyrząd żelazny podobny do justorium, na którym oblicza ś. ścisłość danego rozmiaru czcionek. 6. anat., astr., fiz., p. Układ: S. nerwowy. S. planetarny. S. obiektywny soczewki = system soczewki zwróconej ku przedmiotowi badanemu. 7. gie.: S. rzeczny = rzeka główna z siecią rzek dążących do niej. S. górski = sieć gór z ich odnogami, stanowiących jakby całość z łańcuchem gór lub węzłem górskim, do którego dążą. 8. gór.: S. a. całokształt odbudowy = sposób odbudowy, sposób prowadzenia robót kopalnianych w pewnym porządku, celem najzupełniejszego, najbezpieczniejszego i najtańszego wydobycia ciał kopalnych z pokładu: S. chodnikowy, szerokobierny, schodowy — spuszczaający, schodowy — wznoszący, czyli stropowy, filarowy a. caliznowy, przecznikowy. Łab. 9. muz. = a) pięciolinia, na której piszą ś. nuty. b) zbiór praw tworzących jedną całość estetyczną. Zdr. **Systemik**. <Gr. systēma>

× **Systema** w lp. nieod., lm. ta, tów r. ni. p. **System**. <Gr. systēma, 2 pp. systēmatos>

Systemacik, u, lm. i p. **Systemat**.

Systemat, u, lm. y p. **System**: Można roić sobie i marzyć różne systemata i teorie i stawić te pajęczę w naukach budowy, które czas psuje i wywraca: ale bez niego (bez gienjusz) ani zgadnąć skrytości przyrodzenia, ani nowej w naukach prawdy odkryć nie można. Śniad. Połączenie wyników metodycznego badania w całość prawidlową, logiczną, nazywa ś. całokształtem lub z greckiego systematem. Str. S. opisowy, teoretyczny. Str. S. wyjaśniający. Str. <Gr. systēma, 2 pp. systēmatos>

Systematologia, i, blm. nauka o umiejętnym, systematycznym porządkowaniu przedmiotów. <Gr. systēma + lógos>

Systematomanja, i, blm. przesadne dążenie do układania wszystkiego w system naukowy. <Systemat + Manja>

Systemator, a, lm. owie ten, co wprowadza, układa systemy. Sł. wil. <Od Systemat>

Systematyczka, i, lm. i forma ż. od **Systematyk**.

Systematycznie przys. od **Systematyczny**.

Systematyczność, i, blm., **Systematyzm** rz. od **Systematyczny**.

Systematyczny i. uporządkowany według planu powziętego, ułożony na zasadzie prawideł przyjętych: Wiedzie życie bardzo systematyczne (= regularne). Systematyczna kradzież. 2. odznaczający ś. systematycznością: Panował tu S. porządek. 3. miłujący systematyczność, akuratywny, pedantyczny, ścisły: S. Nowosilcow wziął naprzód na męki dzieci i młodzież. Miek. <Gr. systēmatikós>

Systematyk, a, lm. cy człowiek systematyczny, pedant. <Gr. systēmatikós>

Systematyka, i, blm. naukowy układ podobnych i pokrewnych sobie przedmiotów i pojęć w grupy, podług pewnego systemu: S. mineralogiczna. <Gr. systēmatiké>

Systematyzm, u, blm., p. **Systematyczność**.

Systematyzować, uje, ował, × **Systemizować** ujmować w system, układać według zasad nauki, porządkować systematycznie: Pamigé jego łowiła podania, opowieści i systematyzowała je w pełną harmonijną całość. Jez. <Od Systemat>

Systematyzowanie, a, blm., czynność cz. **Systematyzować**.

Systemik, u, lm. i p. **System**.

× **Systemizować**, uje, ował p. **Systematyzować**. Pol. <Od System>

× **Systemizowanie**, a, blm., czynność cz. **Systemizować**: S. w umiejętności jest potrzebą człowieka. Pol. Dążył zawsze do porządkowania i systemizowania swoich prawd i pojęć. Chm.

× **Systemologia**, i, blm. treść nauk. Sł. wil. <p. Systematologia>

× **Systole** nieod. w prozodji: krótkie wymawianie długiej sylaby ze względu na rytm w wierszach miarowych. <Gr. systole>

× **Systować**, uje, ował zawiesić, powstrzymać: Margrabią moją nowej ordynacji systuje bicie dawnych halerzy. Piek. Lecz rada szła coś oporem, a więc radę systowali i do domu poszli jeśé. Fred. A. <Łé. sistere>

× **Systowanie**, a, blm., czynność cz. **Systować**. **Systyl**, u, lm. e bud. w porządku jońskim i korynckim: międzystłupie przeszło 1/2 — do dwóch średnic kolumny wynoszące. <Gr. systylos>

× **Systylje**, ji, blp. kolumnady, sale kolumnowe. <Od Gr. systylos>

Sysun, a, lm. y l. = **Osysek**. 2. [S.] p. [Mionóg. <Od Sysać>

Sysuń, a, lm. y p. **Osysek**. <Od Sysać>

Sys, a, lm. e p. **Sys**.

Syt p. **Syty**: Jadłem i piłem do sytu. Troc. (= dość).

† **Syt** w. cyt! pst! Sł. wil. <Dźwn.>

† **Sytek**, tka, lm. tki p. **Sutek**. Macz., Troc.

[**Sytek**] p. **Wszystek**: Tata ta (to) sytko zrobi, co jo heem. Tet. <Zam. Wszystkie>

! **Sytjologiczny** przym. od **Sytjologia**.

! **Sytjologia**, i, blm. nauka o pokarmach. <Z Gr. sition + lógos>

Syta, y, lm. y l. miód rozpuszczony w wodzie i gotowany z korzeniami, woda miódowa na pokarm dla pszczół: Woda miódowa, to jest S. Sien. S. tłusta = miód pół na pół z wodą. S. uboga = jedna część miodu i dwie części wody. Ul nowy wymywał syta, a ta S. ma być uboga, żeby 5 części było wody, a tylko szosta miodu. Kaç. S. miódowa z kopru włoskiego. Syr. 2. miód sycony, pitny: Miódową brzęczkę zowią syta. Syr. Niegdzie z jęczmienia czynią sytę albo miód do trunku bardzo przyjemny. Syr. 3. napój z owoców gotowany. 4. prow. polewka z wody i maku, słodzona miodem. Zdr. **Sytka**. <SYT>

Sytka, i, lm. i l. p. **Syta**: O sytkach lub napojach z jabłek, gruszek i t. d. zrobionych. Krup. 2. bot. = **Mlecznik**. <Od Syta>

[**Sytka**] wszyscy: S. Mardulowie tacy. Tet. <Od Sytek>

[**Sytnać**, nie, nął]: Ani sytnął = ani pisał. <Zam. Syknać>

Sytnień, eje, al stawac ś. sytym, nasycac ś.; stać ś. sytnym: Ushle ciepłym wieją wiatrem usta i ciężkim powietrzom sytnieją. Żebr. (aurae graves captantur hiatu). <Od Sytny>

Sytnienie, a, blm., czynność cz. **Sytnieć**.

[**Sytnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Sytnąć**.

Sytność, i, blm. i. rz. od **Sytny**: S. chleba, kaszy. L. 2. p. **Sytość**: Chleb im zgotował do sytności. Leop. Z sytności bujność pochodzi. Kosz. Tatarka śniada czyni S. ciasta i odmiejeza brzuch. Trzye. <Od Sytny>

Sytny i. a. **Syty**, [Sitny] zasycający, nasycający, prędko zaspakajający głód, pożywny, posilny: Chleb każdy jest S. i posilny. Troc. Przepiórki są pokarmem sytnym. Troc. 2. karmny,

spaŃny, tłuŃty, zażywny, tuczny: Koń, gdy mu wilcze zęby wyjmiesz, sytniejszy bywa na ciele. Trzyc. Domowe zwierzęta bywają zawsze cieistsze i sytniejsze, niżli dzikie, a to dla dostatku karmi większego. Trzyc. 3. *sycony*: Gospodarz dał im z konwi sytne piwo do glinianych stągiewek. Sienk. <Od Sycieć>

Syto przys. od **Syty**, do sytości, suto, obficie, do syta, nie głodno: Może gdzieś piękniej, lecz tu S. bywa. Sł. wil. <Od Syty>

[**Syto**, a, blm., **Dziad**, **Lemieška**, **Prytocha**, **Pierdziocha**] *maka razowa rozgotowana z wodą na zupę*. <Od Syty>

× **Sytofobia**, i, blm. *wstręt do jedzenia*. <Now. Gr. sitophobia>

× **Sytologia**, i, blm. *nauka o pokarmach*. <Now. Gr. sitologia>

Sytość, i, blm., rz. od **Syty**; **Sytność**: S. zdrowiu i enocie szkodliwa. Kn. (= *przepelnienie, przeladowanie żołądka*). Uprzykrzoną wgardę S. rodzi. Lubom. Najesć s. do sytości. Do sytości bogacił s. publicznymi funduszami. Ust. Przejdzie rozkosz, nastąpi S. po użyciu. Kras. (= *przesyt, niesmak, obrzydzenie*). Wszystkiego S. bierzcie i snu i kochania i skoków i słodkiego dla ucha śpiewania. Dm. Nie ten jest zdrowszy, który wiele jada, ale ów, który to w s. bierze, co mu w S. idzie, i tyle, ile trawi. Pileh. Wydarłoby rzeczy w S. nie idą. Fred. M. Poskoczne czytania a potrawy skwapliwie pożywane i nie żżute równie w S. nie idą. Pileh. Ta choroba z sytości ciała pochodzi. Troc.

Sytuacja, i, lm. e i. *położenie jakiej miejscowości w stosunku do okolicy, lub przedmiotu w stosunku do przedmiotów otaczających*: S. placu boju. S. domu, placu. S. Tyru była szczęśliwa dla handlu. Sł. wil. Naszą powinnością było: kompanje rozkwaterować, raporta ułożyć, sytuacje napisać, żywność i furaz odebrać i t. d. Sł. wil. (= *pozycję wojskową*). 2. *stan rzeczy, położenie, ogół warunków życiowych, zbieg okoliczności, w jakim s. kto znajduje*: Znalazł s. w zabawnej, w fałszywej sytuacji. S. tragiczna, komiczna. 3. S. na scenie = *położenie, stan akcji dramatycznej w danej chwili; zbieg zdarzeń potęgujących interes akcji*. 4. *teatr. stanowisko aktora na scenie w miejscu wskazanym, potrzebnym do akcji sztuki*. <Fr. situation, Włos. situazione>

Sytuacyjnie przys. od **Sytuacyjny**: Zagłoba zdaje s. być S. kilka razy u zenitu. Kozł.

Sytuacyjny i, przym. od **Sytuacja**, *topograficzny*: Plan S. = *plan wykazujący położenie miejscowości lub budynku względem otoczenia lub wzajemne położenie względem siebie kilku budynków lub części różnych jakiej miejscowości*. 2. *teatr.*: Sztuka sytuacyjna = *sztuka teatralna, w której jest dużo ruchu, przechodzenia z miejsca na miejsce, wejść i wyjść*. <Od Sytuacja>

× **Sytuować**, uje, ował *pomieszczać, umieszczać*: Na wysokiej górze sytuowany. Nies. (= *położony, leżący*). Mój ojciec wziął był dziedzictwem po stryju zastaw na dwóch majątkach w powiecie Borysowskim sytuowanych. Chodź. <Fr. situer, Włos. situare>

Sytuowanie, a, blm., *czynność cz. Sytuować*.

Sytuowany i, lm. od **Sytuować**. 2. *zajmujący stanowisko, posadę, pozycję zapewniającą byt; położony, postawiony tak lub inaczej, uposażony*: Człowiek dobrze S.

Syty, **Syt** i. *nie głodny, nie łaknący, nasycony*, Już jadłem syci. Chr. Sytem teraz. Troc. Sy-

temu nie nie smakuje. Wiatrem syt. Kn. (= *mało jada, manną Bożą żyje*). Łaska syt sługa nie będzie. Kn. Nie wyrozumie zgłodniałemu S. Pot. S. głodnemu nie wierzy. Prz. Chciwość nigdy nie jest syta. Pileh. Na gładką żonę patrząc, syt nie będziesz. Rys. Przen.: *który czego nie upragnie, mający dość czego, pełen czego, opływający w co*: Kto tu pomysłnych fortun S., ten w przyszłym żywocie będzie pragnął z bogaczem. Koch. W. Każdy sobie tuszył, iż syt korzyści i zwyceństwa do domu powróci. Pileh. Kto zaś syt bogactw, tego grosz w niewoli trzyma. Lubom. Nie syt krwi pospolitej. Troc. Syt teraz sławy. Troc. S. chwały i zaszczytów, legł w grobie. Spłynęłaś, jak sny spływają na serca syte bólu i rozkoszy. Przybysz. (= *przesycone, przepelnione bólem i rozkoszą*). Przen. *przesycony, któremu s. co przejadło, obmierzło, sprzykrzyło*: Strawiony pracami, wielkim uciśniony, syt jestem rządu. L. Do klasztoru poszła, syta światła. P. Koch. Syt marność świeckiej. Troc. 2. † S., [S.]; † **Sytyn** = a) *tłuŃty, tuczny, karmny, spasiony, zażywny, otyły*: Zygmunt August Katarzynę oddał, wina innej do niej nie mając, jeno że syta była a potomstwa nie miała. Biel. M. Ludzie sytego i pełnego ciała mogą nieco ciemierzycy używać. Syr. Zarzęcie cięle syte. Bud. Rostrucharz dostatek owśa koniom dawa, iżby je, gdy syte będą, co najlepiej przedał. Gorn. [Syt barana!] = *nosić kogo na barana (= na plecach), mówiąc: „tłuŃty baran, tłuŃty, zda s. do kapusty”*. b) p. **Sytyn** [Jedzenie było syciejse, choć nie tak doborowe i obfite]. Przen.: Każda rzecz na tym świecie syta. Pot. (= *wszystko s. przeje*). <SYT>

[**Sywar**, u, lm. y] p. **Szuwar**.

× **Syzma**, y, lm. y p. **Schizma**. <p. Sysma>

× **Syzmatyki** p. **Schizmatyki**. <Od Syzmatyk>

× **Syzmatyczenie**, a, blm., *czynność cz. Syzmatyczyć*.

× **Syzmatyczka**, i, lm. i forma ż. od **Syzmatyk**.

× **Syzmatyczyć**, y, ył *robić schizmatykiem a. schizmatycznym*: W guberniach wszystko moskalił, syzmatyczył. Bart. <Od Schizmatyk>

× **Syzmatyk**, a, lm. cy p. **Schizmatyk**. <Gr. schismatikós>

Szyfowy: Praca szyfowa = *praca ciężka, ustawiczna a daremna; zadanie trudne, nigdy nie kończące s.* <Od nazwiska Syzyf, z Gr. sisyphos>

Szygi, ów, blp, p. **Szygja**: Gdy po okrutnych wichrach szygów wiosny ustanie deszcz, przyciehnie hora, greco, tramentana i sirocco, morza stają s. ciche. Żer. <Gr. sýzygos>

Szygja, ów, **Szygi** astr. *połączenie a zarazem przeciwległość planety, zwłaszcza księżycy: Pełnia i now są to S. księżycy*. Tablice krakowskie szygów r. 1379 i 1380. <Gr. syzygia>

Sza w. i. *cicho! milczeć! syt! cyt! st!* 2. S. S. S. między sobą. (L.) = *szwar szwar szwar, szepczą, szeptały między sobą*. <Dźwn>

Szaba, y, lm. y bed. *narzędzie do gładzenia fug wewnątrz małego naczynia bednarskiego, nóż kształtu półokręgu, z prostopadłym trzonkiem, osnik*. <Nm. Schabe>

Szabajza, y, lm. y *żelazo z odpowiednim profilem do wyrzynania gzymsów*. <Nm. Schabeisen>

Szabajzen, a, lm. y garb. p. **Mizdrownik**. <Nm. Schabeisen>

× **Szabalbon**, u, lm. y = **Szabelbon**. <Nm. Säbelbohne>

× Szabałtas, u, lm. y p. Szabeltas: S. na papiery. Krasz. <Nm. Säbeltasche>

Szabas, u, lm. y, † Szabat, × Sabasz, × Sabas, × Sabat, [Siabat] i. żydowski dzień świąteczny, zaczynający ś. wieczorem w każdy piątek a kończący w sobotę z wieczora: Odprawia S. S. zachodzi. Przen.: Kot Myszbój, gdy po dachach w ogniu cały szuka żony, tegoż czasu, gdy zażywa z nią szabasu... Jak. W. (= gdy ś. z nią rozkoszuje). Przen.: Postłony w godzinę wypoczynku, szabasem popolitecie zwanego, musiał znowu wrócić ś. na górę. Ciee. 2. mniemana szadzka czarowników i czarownic na pewnych górach, zwaliskach opactw i t. p., gdzie z udziałem djabłów oddają ś. tańcom i uciechom szkaradnym. <Żyd. szabes z Hb. szabbath>

[Szabas], Szabasz! wykrzyknik kładący kres jakiej czynności, koniec! basta! <Od Szabas>

Szabas-goj, a, lm. e, Szabes-gaj pog. chrześcijanin wyręczający Żyła w szabas za zapłatę w czynnościach codziennych. <Szabas + Goj>

Szabasować, uje, ował szabas obchodzić, święcić. <Od Szabas>

Szabasowanie, a, blm., czynność cz. Szabasować.

Szabasowy, Szabaśny przym. od Szabas; × Szabasny.

Szabasówka, i, lm. i l. mała świeczka łojowa, groszówka. 2. wódka używana przez Żydów podczas szabasu: Sru! wódki kieliszek, ale... wiesz, szumówki, szabasówki, tej, eo sam pijasz. Jeż. 3. żydowska czapeczka okrągła z aksamitu czarnego, spodek: Wyrabiano w Ostrogu wielką ilość żydowskich spodków, czyli szabasówek, to jest czapeczek krągłych z aksamitu czarnego, smuszkami sobolowemi okładanych. Darow. Na głowie miał wykwinną szabasówkę z czarnego aksamitu a okoloną prawdziwym sobolem. Rzew. <Od Szabasowy>

!Szabasyt, u, lm. y, !Szabazyt min. mineral z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzemianów, chabazyt, $3 AlSi_2 + CaSi_2 + 6 Aq$.

× Szabasny przym. od Szabasz, szabasowy.

Szabasmeser, a, lm. y noż. nóż składany, specjalnie do krajania chały służący. <Żyd.>

Szabaśnica, y, lm. e p. Szabaśnik: Słońce w lichtarzu, księżyc w szabaśnicy. Słow. <Od Szabaśny>

Szabaśnik, a, lm. i l. a. [Sabaśnik, Szabatnik], Szabaśnica, Sabatnik, Sabatnica = a) pajek, żyrandol wieloramienny u Żydów; lichtarz żydowski wieloramienny. b) piecyk przy kuchni angielskiej, przy kominie, do pieczenia mięsa, ciasta: S., piec do chleba pieczenia w izbie między piecem ogrzewalnym a kominkiem, w którym ś. z kominka pali na chleb. L. 2. zł. kapelusz, cylinder, rura: Zdjąłem za łba S., wsadziłem kaniolę (czapkę). <Od Szabaśny>

Szabaśny p. Szabasowy.

[Szabatnik, a, lm. i] p. Szabaśnik.

[Szabatura, y, lm. y] torba skórzana, salsiwka, woreczek na pieniądze: Z szabatury, przypasowanej rzemieniami do piersi, kozak dobył list. Byk. Pielgrzymi nosili... pas szeroki skórzany, opatrzone szabaturami, kapelusz czarny z dużymi skrzydłami... Rul. Zdr. Szabaturka. <Ukr.; por. Sabatura>

[Szabaturka, i, lm. i] p. Szabatura: Prosił go przyjąć na pamiątkę szabaturkę z krzesiwkiem. Rzew. <Od Szabatura>

!Szabazyt, u, lm. y min. p. Szabasyt.

[Szabel, blu, lm. ble] = Fasola: Kapusta zda ś. dumać o losach wysmukłego szabl. <Nm. Schabel = Säbel (bohne)>

Szabelbon, u, lm. y bot., p. Fasola. <Nm. Säbelbohne>

[Szabeczek, i, lm. i] p. Szabla.

[Szabeliozka, i, lm. i] p. Szabla.

[Szabelinka, i, lm. i] p. Szabla.

Szabelka, i l. lm. i p. Szabla: Konia dosieść, szabelkę przypasać. Birk. Dworackie szabelki nazywały ś. za Kazimierza Jagiellończyka indyckami od podobnej do szyi indyków formy. Cz. Tak dobrzem go po karku liźnął moją szlifowaną szabelką, aż ś. głowa na ziemi oparła. L. Z drewnianego konika wywiął szabelką. Moraw. 2. [S., lm. owie] pomocnik żandarma. <Od Szabla>

Szabelkowy przym. od Szabelka: Ustawne szabelkowe krzesania. Cz. <Od Szabelka>

Szabelnia, i, lm. e fabryka szabel: S., fabryka, w której głównie na szable a. pałasze robią. Os. J. Na gruntach Gowarczowa istniała S. T. K. <Od Szabla>

Szabelnik, a, lm. cy l. fabrykant szabel, ten, co robi i poleruje głównie, czyli klingi szabel, pałaszy, szpad i t. p. Łab. 2. ten, co nosi szablę, uzbrojony w szablę: Rozhukani owi szabelnicy zamordowali wszystkich. Nar. <Od Szabelny lub od Szabla>

Szabelny, Szablowy, Szablisty, Szablany przym. od Szabla: Szabelne w karku poniósł degi. Jabł. Ten muszkietową z konia leci pluną, ów z tyłu śejęty szabelnym pochopem. Jabł. Szabelni szermierze, których obywał przy sobie żywił. Koż. Pas S. <Od Szabla>

Szabeltas, u, lm. y płaska torba huzarska, wisząca na trzech rzemieniach u pendentu szabli: S. huzarów polskich z czasów Księstwa Warszawskiego był ze skóry czarnej lakierowanej, ozdobiony pośrodku orłem białym blaszanym; oficerowie mieli wkolo szabeltasu naszyte galony stosownie do ich stopni. Gemb. Wehodząc huzar zaważda szabeltasem o drzwi. L. Na szabeltasach herb ich. Jabł. W szabeltasie groszy mało. Bies. (= żołnierz niepieniężny). <Nm. Säbeltasche>

† Szabeltaszno, † Szabeltaśno z szabeltasem: Owo młódź do nauk z dostatkami oddawają, bławatno, pierno, kowano, S. Falib. <Od Szabeltas>

Szaber l. bru, lm. bry = a) kawałki cegły, kamienia twardego (krzemienia lub granitu) drobno tłuczonego, którym posypują drogi bite, żwir sztuczny. b) odpadki kamienia przy robocie kamieniarskiej.

2. bra, lm. bry = a) mały odłam kamienia do umocowania większego przy murowaniu używany. b) przyrządek w kształcie rurki suwającej ś. po ręczce parasola, do którego są przymocowane widelce od prętów parasolowych, utrzymujący we właściwym położeniu parasol otwarty. c) p. Skrobacz. d) noż. kawałek stali czworokantnej do gladzenia po pilowaniu. e) zł. dluto, żelazo do lamania murów; nóż do krajania blachy. Zdr. Szaberek. <Zmieszane Śr. Dnm. Schever = Schiefer i Nm. Schaber oraz Schieber>

Szaberek, rka a. rku lm. rki p. Szaber.

Szabeta, y, lm. y mała torebka skórzana czworokątna, w której włoszanie noszą krzemień, hubkę, pieniądze. <Por. Szabatura>

× Szabinkować, uje, ował? : Król Henryk, gdy postrzegł, żeśmy mu nie dawali S. i Niemcom

jego brykać, nikomu nie mówiący, wyjechał. Niem.

× Szabinkowanie, a, bhm., czynność cz. Szabinkować.

Szabla, i, lm. e f. a. × **Sabla, [Sabel, Sabela, Siabla, Siabel]** *l. broń sieczna kawalerji, z wygiętą klingą*: Nasza nieco skrzywiona S., której i Węgrzy używają, jest z Azji; ustawnie jeżdżący na koniu taką szablą, oprócz mocniejszego cięcia, mają większą zasłonę głowy, niżeli od prostej szabli, czyli szpady. Cz. Dla kawalerji biała broń, jak mówią, czyli S., jest użyteczniejszą od karabinów. Cz. S. węgierka, czapka magierka. L. Szablą mu nad łbem machał. L. Na szable szli, tarczami ś. założywszy, na nie je brali; nasi zaś, tarcze odejmując, z wierzchu je siekli. Warg. Rohatyny wyeiskawszy, do szabel ś. rzucili. Warg. Sąsiedzi na ś. szable wyostrzyli. Li. S. szablę budzi. Warg. Na szablach go roznieśli. Birk. (= na kawałki go rozsiekli). Przy-pasać szablę. Rąbać, ciąć szablą. S. przy boku. Kochan. Na krwi niewinnych ludzi stąpili szable swoje. Górń. Za Mieczysława nastąpił w Polsce zwyczaj dobywania podczas Ewangelji do połowy szabel na znak gotowości ku obronie wiary. Warg. Szablą po prawej ręce i po lewej uderzył, mówiąc: i to moje i tamto. Birk. Dziecię, jak na polu snopy, daj szabli polskiej gronić. Mias. Chciał ś. do szabli porwać. Niem. Dobyto szabel. Troc. Rada w pokoju, a S. w boju. Troc. Świsnął szablą koło ucha. Mick. S. jest, a chleba niema! Kraus. Braliśmy nieraz znamienie łupy, a choć ś. to na dyskrecję hetmańską oddawało, przecie część szła na podział, jak ś. to mówi u nas po żołniersku, „od szabli“. Sienk. Szable damasceńskie, Zygmuntofskie i Augustowskie zwano damascenkami i augustówkami. Kras. A. Junacy w kącie szablą wiały kraj. Pileh. (= zuchwale ś. odgrają. L.). Kord do boju, S. do stroju. Rys. Szlachcica oznaczało noszenie szabli lub szpady. Cz. Przen.: Prowincje częścią szablą i częścią przez przy-mierza hołdowe sobie uczyni. Nies. (= bronią, orężem, gwałtem, siłą, wojną). Przen.: *żołnierz, wojak uzbrojony w szablę*: Na ulicy w pięćdziesiąt szabel na mnie napadli. Boh. Sułtan z ordami przyszedł, których rachowano 40,000 szabel. Szer. 2. fl. *krzywa sztuka drzewa, podobna do palasza*: Na szablę bić = obracać to drzewo zagłębieniem ku zabitej przy zbijaniu w plewione. St. wil. Majtkowie cię wzbiorą szablą na burcie. Troc. 3. myśl. *kiel dzika*: Wieprz dziki psa wali krzywą szablą, kiedy ś. nagodzi. Żebr. Zdr. Szabelka, [Szabelecza, Szabeliczka, Szabelinka, Szabliś, Szablusia, Sabelusia, Siabelecka, Szablisia, Szabliczka]. Zgr. Szablisko, Szablichia. <SABLA/SZABLA>

[Szablak, u, lm. i] p. Fasola. <Od Szabel>

Szablany p. Szabelny: Krzyż polski S. Bobrow. <Od Szabla>

Szablasy *l. podobny do szabli*: Groch S., p. Fasola. 2. *opatrzony, uzbrojony w szablę*: Ody-niec S. <Od Szabla>

[Szabląt, u, lm. y] szablak, fasola. <Zam. Szablak>

† Szablatasowe, ego, bhm. *rodzaj daniny*: Jeśli wymyślone te słowa: wołowego, strawnego, szablatasowego i t. d. były kiedy w zwyczaj, czy nie? Konf. <Zam. *Szabeltasowe, od Szabeltas>

Szablę, ćcia, lm. ęta p. Szablina: Ledwie że jakieś szablęta mają przy sobie, a i to jeszcze nie wszyscy. Kacz. <Od Szabla>

Szablica, y, lm. e piękna, okazała szabla: Pod-niosł do góry uświęconą szablę ojców. Witold idzie po ulicy, za nim niosą dwie szablidy. Pśń. Poznają krzywe szablidy, poznają delje, żupany: Wysp. <Od Szabla>

Szablichia, y, lm. y p. Szabla: Idę i moją nie brzęczę szablidy. Słow. <Od Szabla>

[Szabliczka, i, lm. i] p. Szabla. <Od Szab-lica>

Szablin, u, lm. y bot. (eperva) roś. <Od Szab-la>

Szablina, y, lm. y, Szablę nędzna, licha szabla. L. <Od Szabla>

! Szablis nieod. *gatunek wina*: Równie zniknie z myśli szambertę (chambertin), S., hermitasz. Fred. A. Tam przy herbatce, ostrygach, kotletach i butelce S. dowiedział ś., że... Budz. <Fr. Chablis>

[Szablisia, i, lm. e] p. Szabla.

Szablisko, a, lm. a p. Szabla: Musiał na sejmiku dobrze szabliskiem po uchu dostać. L. <Od Szabla>

× Szabliskość, i, bhm., żart. *burda z użyciem szabli*: Jankiel: to jakiś haraburda! przyszedł robić S. Słow. <Od Szablisko>

Szablisy *l. mający szablę, uzbrojony w szablę*: Szablisa szlachta wydawała mu ś. barbarzyńską. Krasz. Trzeba było koniecznie uwolnić ś. od tych szabliskich figurantów. Kal. 2. p. Szabelny: Płaszcz z tyłu podnosił ś. szabliskim faldem (= z powodu szabli pod nim). Weys. <Od Szabla>

Szablodzioby mający dziób przypominający szablę. <Szabla + Dziób>

Szablodziób, oha, lm. oby zool. (avocetta recurvirostra) ptak polkasaly. Szablodzioby (avocettinae) rodzaj ptaków brodzających. <Szabla + Dziób>

× Szablokracja, i, bhm. *stan wojskowych, oficerów*: Dla zrobienia sobie dokładnego o charakterze mechanizmu rządowego wyobrażenia, potrzeba jej (= biurokracji) sferę, włączając w nią i szablokrację, rozszerzyć. Jeż. <Od Szabla na wzór Demokracja i t. d.>

Szablon, u, lm. y *l. forma, zapomocą której ma być sposobem rzemieślniczym nadana forma jakiemu przedmiotowi; formułka, wzór stale obowiązujący; modła, według której robota ma być wykonana.* 2. *przen. pomysł, któremu brak oryginalności, naśladowanie oklepanych, pospólitych wzorów, szablonowość.* 3. *bud. deseczka wykrojona, tudzież rysunek w naturalnej wielkości, podług których wykonywa ś. rzecz jaka w budowlu.* Podcz. 4. *mul. wykrój deski lub blachy według rysunku, używany przez mularzy do wyrabiania gzymsu na świeżej zaprawie wapiennej lub gipsowej.* Zdr. Szablonik. <Nm. Schablone>

[Szablon, u, lm. y] groch szablasy (p. Fasola). <p. Szabel>

Szablona, y, lm. y gór. podoba, obrót, forma drewniana do budowania szybu pieca wielkiego i rasztów, a szczeg. futrówki, mająca powierzchnię odpowiadającą wewnętrznemu kształtowi pieca i obracająca ś. na osi tak, iż w każdej chwili, przyłożona do cegieł układanych, służy za wskazówkę dokładności mrowania. Łab. <Nm. Schablone>

† Szablonoszec, szca, lm. szczy ten, co nosi szablę. L. <Szabla + Nosić>

Szablonować, uje, ował wykonywać według szablonu, tworzyć szablonowo. <Od Szablon>

Szablonowanie, a, bfm., czynność cz. **Szablonować**: Rys umysłowości badacza włoskiego: S. dziejów odpowiednio do apriorystycznych poglądów.

Szablonoowo przys. od **Szablonoowy**: Wszystko odbywa ś. S. Spas.

Szablonoowość, i, bfm., rz. od **Szablonoowy**: Dawna rozmaitość zniknie przed szablonoowością koszarowej architektury miejskiej. <Od Szablonoowy>

Szablonoowy i. przym. od **Szablono**. 2. *pozba- wiony oryginalności, świeżości pomysłu, stereotypowy, banalny, pospolity, oklepany*: Szablonoowe zlepki frazesów. Przez swą poprawność staje ś. figurą szablonoową i sztuczną. Kozł. Skoro ś. zjawi człowiek z talentem, pisarz nieszablonoowy, Angliacy czynią wszystko, co mogą, by go odurzyć pochlebstwami i winem życia. Nagan. 3. druk.: Linja szablonoowa = linja ażurowa do zacięniowania miejsc na blankietach, gdzie mają być wypisywane cyfry liczbami a. literami (dla uniemożliwienia pod- skrótów). <Od Szablono>

Szablonować, uje, ował żart. *wywijać, machać, wojować szabłą*. Sł. wil. <Od Szablono>

Szablonowanie, a, bfm., czynność cz. **Szablonować**.

Szablonoowo przys. od **Szablonoowy**.

Szablonoowaty podobny do szabli: Jajowód S. <Od Szablono>

Szablonoowy p. **Szablonoowy**: Krzyż S. na strzale leżący. Bobrow. <Od Szablono>

[**Szablono**, i, lm. e] p. **Szablono**. <Od Szablono>

[**Szablono**, i, lm. e] p. **Szablono**.

Szablono, y, lm. y stol. *machina służąca do wyrabiania listew*. <Nm. Schabmaschine>

Szablono, y, lm. y hut. *skrzynia z surowizny lana, umocowana na piłu kowadła fryszerskiego, w której ś. ono osadza*. Łab. <Fr. ehabotte>

Szablono, uje, ował stol. *ciągnąć gzymsiki, brzezi o pewnym profilu zapomocą hybla odpo- wiedniego*. <Nm. schaben>

Szablono, a i. bfm., czynność cz. **Szablono**.

Szablono, a, lm. ey *czeladnik stolarski, umie- jący szablono*. <Od Szablono>

[**Szablono**, a, lm. e] p. **Szablono**.

[**Szablono**, a, lm. i] p. **Szablono**. Zdr. [**Szablono**]. <Zam. Czaprak podług Nm. Schab- rack(e)>

[**Szablono**, i, lm. i] p. **Szablono**. Troc. L.

Szablono, uje, ał, ował i. blach. *zbierać za- pomocą szablono zbytek cyny a. lutu w miesiącach lutowania*. 2. *czcion. zbierać grad z czcionki po jej odlaniu*. 3. garb. p. **Szablono**. 4. mul. *zapychać szpary muru szablono, kawałkami cegły na wapno, świekować*. Mag. 5. stol. *wyrzynać w drze- wie ręcznie lub mechanicznie heblem fasonowym listwy, rami, kanty ozdobne, gzymsy o pewnych profilach*. 6. *szczot. wyrabiać w drewnianej oprawie szczotki włknięcia*. 7. zł. *otwierać, włamy- wać ś.* <Od Szablono>

Szablono, nku, lm. nki, **Szablono** stol. *szcze- gół szablono*. <Od Szablono>

Szablono, a, bfm., czynność cz. **Szablono**.

Szablono się, a ś., bfm., czynność cz. **Szablono** ś.

Szablono i. a, lm. owie *monarcha perski*: S. w ca-łej Azji oznacza rządzącego, monarchę. Kras. 2. X S. u, lm. y *kamień, figura w grze zwanej „sza- chy”*: S., bierka, jedna z tych, któremi w sza- chy grają. Kn. *Podnosi rękę, bierze palcami za S., jedzie nim, gdzie trzeba*. L. *Kto szachu ruszy, ten jedzie*. Troc. 3. a a. u, lm. y *posunięcie na sza-*

chownicy groźne dla króla lub królowej strony przeciwnej: Dać S. królowi. Troc. *Kiedy król szachu nie wziął, taki met nie płaci*. Troc. S. - mat, X S. - met = *posunięcie zrobione na szachow- nicy pozbawiające króla strony przeciwnej jakiego- kolwiek wyjścia, a więc przegrana*. Król jest w szachu. Troc (= *zaszachowany*). Albo S., a. met, lub strata, lub zysk. Troc. Przen.: *Widzisz pociechy po twych żalach nowe, ty dziś dajesz S. zdej fortunie z metem*. Pot. (= *zwyciężyłeś ją*). *Mógł im S. i met dać i ukazać wrota do ro- zumu*. Birk. *Szachem pada*. Rys (= *zwyciężony*). Albo S., a. met. Żegl. *Lepiejby było, aby z nim zgoła nie walczyć albo ś. nań z wielką mocą, oburzyć, iżby był albo S., albo met*. Baz. *Sza- chem o niebo*. Brud. (grać, starać ś. o niebo. L.). Przen.: *Trzymać kogo w szachu = w położeniu bez wyjścia, w skrepowaniu*. 3. w lm. **Szachy** gra figurami na szachownicy: *Grać w szachy*. **Szachy** grać. Troc. *Gra w szachy jest czysta a rozumu bystrego zabawa*. Górn. *Jak w sza- chy grał. Żegl. (= jak w karty grał; nie dziw- nego, że stracił)*. I w szachach przyjaciela po- znać. Rys. *Szachy, poema Jana Kochanowskiego*. Kras. Przen.: *Przez powabne tego zdrajcy szachy posunęli ś. Turcy do szabli na Lachy*. Jabł. (= *matacwa, konszachty, sztuczki*). 4. S. perski = *gatunek pasjansu*. <Prs. szäh>

2. **Szach!** w. i. na oznaczenie cięcia: *ciach!* *łup! lu! chlast!*: S. nożem po skórze! S. - mach (o dwukrotnym ciałnięciu). *Napadli na siebie: S. - mach, i krew połała ś.* 2. *szast! mach!*: *Przeleciałyśmy gmach niemy, S.!* S. skrzydłami S.! Słow. 3. *marsz! nużel! hyc! smyk! myk! precz!*: *To nasz dom, to pałac krwi, S. pod ziemię!* Słow. 4. S. - mach, [**Szacher-macher**] = *łap-cup, łapu- capu, czym przedzej*: *Uwinął ś.:* S. - mach, i już go niema! <Dźwn., por. też Szach-mat>

[**Szach**, a, lm. y] *różga długa, wic, pręt, żerdź*. <Nm. [Schacht]>

1. [**Szacher-macher**] nieod. i. *szachraj, szwin- dlarz, oszust, człowiek nieuczciwie postępujący w stosunkach pieniężnych*. 2. *szacherka, szachraj- stwo, szwindel*: *Nie nie dać a wziąć, i S. Kniaż*. (= *i już po szacherce*). *Czynię mały S. z jednym rzeźnikiem poczciwym*. L. <Nm. Schacher ma- chen>

2. [**Szacher-macher**] przys. i. p. 2. **Szach**: *Ozenił sie S., pojął sobie łup-cup*. 2. *pokryjomu, ukradkiem*: *Nie dadzą ś. umizgać, a ja sobie w kąciuku S. po ciehu*.

[**Szacher**, a, lm. y] *klon, drzewo klonowe*. <Nm. [Sähr]>

Szacherka, i, lm. i *czyn szachrajski, sztuka szachrajcka, szwindel*. <Od Szacher>

Szacherski p. **Szachrajcki**. <Od Szacher>

Szacherstwo, a, lm. a p. **Szachrajstwo**.

Szachista, y, lm. ści ten, *co biegle gra w sza- chy, co lubi grę szachową*: *Krupski był zapa- lionym szachistą*. <Od Szachy>

Szachistka, i, lm. i forma ż. od **Szachista**: *Nie była weale biegłą szachistką*. Jun.

Szachistowski przym. od **Szachista**: *Klub S.* <Od Szachista>

[**Szachlerka**, i, lm. i] forma ż. od **Szachlerz**.

[**Szachlerz**, a, lm. e, **Sachlerz**] *szachraj, oszust*. <Nm. Schacherer>

[**Szachlerzenie**, a, bfm.] *czynność cz. Szachle- rzyć*.

[**Szachlerzyć**, y, ył, **Sachlerzyć**, **Sekmanić**] *szachrować*. <Od Szachlerz>

[**Szachmasto**] *buchasto, przestronno, workowato.*
 [**Szachnąć, nie, nął** zaszeleścić, *zachrobotać*:
 Cicho, że i liś nie szachnie. Kon. [S. ś.] *poru-*
szyc ś, zachrobotać ś.: W pałacu cisza, drzewa
 pachną, i Wisła szumi, wilgoć bucha, jeno tam
 gdzieś ś. konie szachną, i w gołębińcu ptak za-
 grucha. Len. <SZACH>

[**Szachnięcie, a, blm.**] czynność cz. **Szachnąć.**
 [**Szachnięcie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Szach-**
nąć ś.

Szachować, uje, ował I. *dzielić na kwadraciki*
różnych kolorów, naprzemian ze sobą układane,
układać w szachownicę: S., w kostkę sadzić, na
 małe czworograniaki dzielić. L. Zewlekli go z onej
 sukienki szachowanej. Leop. (przetykanej. Leop.).
 Zdarli bracia z Józefa onę suknię szachowaną,
 którą miał na sobie. B. B. (= *psstrą, wzorzystą,*
różnokolorową, sztukowaną). Szachowana materja.
 Troc. Napierśień wielkiego kapłana udzielałsz
 robotą szachowaną. Leop. Dworzanin miał na
 sobie suknię szachowaną. Papr. Po ludziach nie
 patrz szachowanego odzienia, ale co ś. wewnątrz
 świeci. Bud. B. Gdy za godność, nie za grosz
 dawano infuly, musiał pan szachowany kłaniać ś.
 mądrému. Papr. Ligeza dostał trzeciej chorągwi
 białej, z czarną szachowanej. Biel. J. Spody her-
 bu szachowane. Bobrow. W rzezanych sukniach
 albo szachowanych chodzić należy małpom i błaz-
 nom. L. Trefniś w sukni szachowanej. Pot.
 (= *arlekiński*). Błazen szachowany. Klon. Sza-
 chowany lampart. Nar. Nie dbaj dziś o rozum
 tylko szachowany. Papr. (= *o pstrość w głowie*).
2. w grze w szachy, *zadawać szach królowi lub*
królowej strony przeciwnika, zagrazać im swoim
posunięciem: Rycerz króla szachuje, pup bije
 rycerza, wieża jako z więzieniem do królowej
 mierza. Zegl. Przen.: *stawiać w położeniu bez*
wyjścia, ubezwładniać, paraliżować, trzymać w sza-
chu: W ten sposób dwie siły były zawsze szacho-
 wane przez trzecią. Jeż. <1. Nm. schachen od
 1. Szach>

Szachowanie, a, blm., czynność cz. Szachować.
Szachowano przys. w sposób szachowany: Tref-
 nisie miejsca, pstro i S. postrojoni, zwiłają ś.,
 blaznują. Krasz.

Szachownica, y, lm. e I. *tablica podzielona na*
64 kwadraciki, czyli pola, dwóch kolorów naprze-
mian z sobą ułożonych, na której grają w szachy:
 Na szachownicy pól 64. Kochan. S. na 64 po-
 dobnych części podzielona jest. Kras. S. na-
 kształt chorągwi z różnych kolorów w kwadrat
 złożona. Chm. B. **2.** przen.: Ułożyć co w sza-
 chownicy (Kluk) = *kawałkami, kwadratami prze-*
dzielającymi ś. z sobą. Posadzka w dwóch ko-
 loraach, ułożona w szachownicę. Dobra to, sza-
 chownicami między naszymi leżące, na insze
 zamienimy. Vol. (= *rozstrzelone, rozproszone, roz-*
zrzucone tam i sam). Mieszane dziedziny, czyli
 tak nazwane szachownice. Cz. Znieść szachow-
 nice (= *scalić grunta, dokonać komasacji*). **3.** *szyk*
wojska ustawionego kwadratami nakształt szachow-
nicy. **4.** bot., p. bot. **Korona**. <Od 1. Szach>

Szachowniczy *mający kształt szachownicy, sza-*
chowany: Szachownicze roszadzenie drzew =
 w kostkę. Kn. Szachownicze sadzenie, roszadze-
 nie drzew, w kostkę sadzony sad. Troc. <Od
 Szachownica>

Szachowy I. *tyczący ś. gry w szachy*: Szachowe
 kamienie. L. Gracz S. L. S. szyk a. w szachow-
 nicę uszykowany, posiłkowy szyk, szyk prze-
 chodzisty. Troc. **2.** bot.: Korona szachowa, p.
 bot. **Korona**. <Od 1. Szach>

Szachraić, i, ii *postępować jak szachraj, sza-*
chrować, oszukiwać. <Od Szachraj>

Szachraisko, a, lm. a m. i ni., p. **Szachraj.**
 <Od Szachraj>

Szachraj, a, lm. e, Szacher, Szachermacher
ten, co szachruje, okpiwa, oszukaniec, oszust, kre-
tacz, matacz, szwindlarz, szalbierz: Człek poczi-
 wy śeiska ś. z filutem, z szachrajem nie za
 skłonnością, ale za zwyczajem. Zabł. <Od Nm.
 schacher(n), Schacherei>

Szachrajka, i, lm. i forma ż. od **Szachraj**:
 Mojej córce kilka wstążek i kornetów kupiłem,
 a już mnie te przekłete szachrajki zdarły z pięć-
 set złotych. L. Bodajby przepadły wszystkie
 szachrajki, korneciarki, krawcowe i te wszyst-
 kie, które są wygodne do stręczenia. L. <Od
 szachraj>

Szachrajski przym. od **Szachraj**; **Szacheraki**
 Szachrajskim sposobem.

Szachrajstwo, a, lm. a, Szacherstwo *czyn sz-*
chrajski, sztuczka szachrajka, szachrowanie, oszu-
stwo, oszukanstwo, matactwo, krektactwo, szwin-
dlarstwo, szalbierstwo: Żyd szachrajstwem ś.
 bogaci. Nar. Wstydz ś, że takie szachrajstwa
 porobiłeś. L. Wiele biednego a samym prawie
 szachrajstwem bawiącego ś. w Polsce żydow-
 stwa. L. <Od Szachraj>

Szachrować, uje, ował, Szachraić *postępować*
jak szachraj, postępować nieuczciwie, szceg. w in-
teresach pieniężnych, oszukiwać, szwindlować, okpi-
wać, krećć: S. w handlu, w grze. Lepiejbyś
 z Żydami szachrował, niż wdawał ś. w takie
 rzeczy. L. Wińska morawskie za węgierskie
 szachrują. Jeżow. <Nm. schachern>

Szachrowanie, a, blm., czynność cz. Szachro-
wać.

Szachry, ów, blp. *szachrowanie, szacherka, sza-*
chrajstwo, oszukanstwo, szwindle, sztuki szachraj-
skie, matactwa: Puścił ś. na S. <Nm. Scha-
 cher>

1. Szacht, u, lm. y *raz, ciągnie szablą*: Beniow-
 ski, zręcznie skoczywszy na stronę, dał S. tak
 płytki koniowi nad głową... Słow. Chwilami
 zwracał ś. w prawo lub w lewo, dawał S. płyt-
 ki i nie patrzył więcej, aż za każdym razem
 biała kapuza obsuwała ś. na ziemię. Stenk.
 <Nm. [Schacht]??>

2. Szacht, u, lm. y I. *gór. szyb, okno, otwór*
wiodący do wnętrza ziemi: Pokłady geologiczne,
 przez które przechodzą szachty. **2. a. Szachta**
wewnętrzna część pieca wielkiego, służącego do wy-
tapiania surowca, s z y b. <Nm. Schacht>

Szachta, y, lm. y p. Szacht.

Szachtować, uje, ował p. Szachtynować: S.,
 u lakiernika, ostatnie dawać gładzenie gruntu
 skrzypiem lub mokrym płótnem do pozłoty. Mag.
 <Por. Szachtynować>

Szachtowanie, a, blm., czynność cz. Szachto-
wać.

Szachtowy przym. od **2. Szacht**: Piec S. =
 przestronny, wysoki, z wielkim wnętrzem (szachtem)
 do fryszowania, czyli wytapiania surowca. St. wil.
 <Od 2 Szacht>

Szachtynować, uje, ował, Szachtować u lakier-
 nika, *ostatecznie gładzić grunt do pozłoty*. <Fr.
 satinier>

Szachtynowanie, a, blm., czynność cz. Szach-
tynować.

Szachulec, lca, lm. lca bud. *ściana w budowl*
drewnianej z sułców złożona, czyli budowana w stu-
py: Budowla staropolska była jedynie w S.

dokonywaną. Dom budowany w S. S., budowanie drewniane w szachy. L. Jeden dom wystawiony w S., drugi w pruski mur. L. <Nm. Schachtholz>

Szachy, ów, blp., p. I. Szach.

[Szachy, ów, blp.] *szachownica* = niwy ułożone w szachownicę. <p. I. Szach>

Szacić, i, il, I. †S., [Szacić] odziewać, ubierać w szaty, stroić. 2. ×S. chem., p. Sublimować. †S. ś., [S. ś.] odziewać ś., ubierać ś. w szaty, stroić ś.: Niech ś. jak chce ubiera, niech ś. jak chce szaci. Pot. [Napój ś., póki ś. twój ojciec szaci]. <Od Szata, Czes. šatiti>

× **Szacień, a, lm. e chem., p. Sublimat.**

Szaciśko, a, lm. a p. Szata: Sprosnemi szaciśki go zakrywali. Wuj. <Od Szata>

Szacować, uje, ował I. taksować, cenić, oceniać, wyznaczać cenę: S. dom na 2,000 talarów. S. kupie. Troc. Szacuję majątność, kupie. Kn. Szlachta między sobą na sto grzywien głowę nieprzyjacielską szacuje. Baz. Kraj nasz mężobójstwa niekarnością mnoży, krew szacuje człowieka na obraz Boży stworzonego; miawszy grzywny, zabić możesz. Skar. Kiedy kto sam zezna, iż na którym członku chromy jest, tedyc onego członka S. nie potrzeba. Sz. Szacujemy waszą królewską mość 29 srebrników — odpowiedział kwestarz; zdaje ś., że bez krzywdy, kiedy jednym tylko srebrnikiem mniej od naszego Zbawiciela. Chodź. 2. [S.] *obliczać, oceniać, liczyć, kombinować:* Cemu nie wiążecie, ino szacujecie, co za nią (za pszenicę) weźmiecie? Czy ty twe konie złotem szacujesz? 3. kogo = *krytykować, nicować, sądzić kogo:* Nie lżyj, nie szacuj, nie obmawiaj bliźniego. Haur. Niech ś. pilnie przypatruje swemu, co cudze szacuje. Rej. Co sam nie robi, cudze sprawy rad szacuje. Fred. M. Szacując drugich, nie patrzysz siebie. Pot. Zoilus Homera Ilijadę złośliwie szacował. Stryjk. S. ludzi przy kim = *złe o nich mówić, wyrażać ś.* Otw. S. Cudze szacuje uczynki. Troc. S. ludzkie sprawy, postęпки czyje. Troc. Wyżej sobie co nad co S. Troc. 4. *cenic, wysoko cenic, poważać, czić, szanować, ważyć sobie:* Tak szacuje ojczyznę, że ją jak najdrożej sprzedaje. L. Nie dziwuj ś., że je (fraszki) tak drogo szacuje. Koehan. Kto, dobry, nad złoto sławy nie szacował? Koehan. (= *nie przekładał*). Bardzo go król ważył i szacował. P. Koch. Drogo co sobie S. Kn. Drogo to sobie ludzie szacują, co więc pokorną prośbą kupują. Kn. Lekko sobie szacujemy, czego darmo dostajemy. Kn. Komu czego trzeba, drogo to szacuje. Kn. 5. *sądzić, oceniać, uważać, poczytywać, mieć, brać za kogo, za co:* Wielkim nieszczęściem szacuje. Otw. (= *nazywa*). Nie trzeba to po minie człowieka S. L. Nie trzeba nikogo z postawy ani odzienia S., gdyż często pod owczą barwą tają ś. wilcy drapieżni. Jabł. Ludzie nie mają być szacowani z pięknych słów, ale z dobrych uczynków. Kosz. Szacują człowieka nie z tego, co sam jest, ale czym z wierzchu upiększony jest. Birk. (= *jak cię widzą, tak cię piszą*). Z owocu drzewo trzeba S., nie z liścia. Min. Często z kilku łotrów szacują nas wszystkich. Klon. (= *wnoszą*). Synowie nie bywają szacowani z domu macierzystego, ale z ojcowskiego. Smal. (po mieczu ranga, dostojenstwo, spadek. L.). Ktoś słysząc, że dmę tak często wzywam, słów tych nie zrozumiałwszy, Dmę tak często wzywają za nimfę szacował, niemiając, bym ś. ja nimfę rozmiłował. Otw. (nimfą ją być rozumiał. L.). 6. †S. kogo =

wyznaczać mu, wiele ma zapłacić, nałożyć na niego opłatę, pobór: S. kupców, rzemieślników, majątność. Troc. (= *obkładać, obciążać podatkami, opodatkować*). Jeden drugiego najeżdża na dom, szacując a wiążąc, paląc zamki i miasta, wsie wybierając. Biel. M. Rycerstwu swemu dopuścił kupiectwa, zbytków wewnętrznych biorąc, z kościółów skarby, kapłanów szacując. Biel. M. [S. ś.] *obliczać ś.; wysilać ś. na wydatek, unosić ś. ambicją, pokazać ś.:* Szacujecie ś., panowie drużyna, pani młodej na cepcycek. <Nm. schätzen>

Szacowanie, a, lm. a czynność cz. Szacować: Mają być wybrani mężowie na S. tych majątności. Herb. (szacunek, taksacja. L.). Wedle szacowań przedgieńdowych obiecywano płacić za ruble kasowe 210. Szkaradne obmówiska a. szacowania. Rej.

[Szacowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Szacować ś.**

Szacowniczy przym. od **Szacownik:** Dwa miesiące trwały posiedzenia tej szacowniczej komisji. Rol.

Szacownie, × Szacowno przys. od **Szacowny. L.**

× **Szacownik, a, lm. cy ten, co szacuje:** a) *taksator:* S., szperownik publiczny albo urzędowy, *taxator.* Kn. *Reges aerarii,* szacownicy albo poborcy, którzy szacunki ustawiają i odbierają. Mącz. b) *cenzor, instygator; krytyk, obmówca, oszczerca:* Szacownicy, *censores,* obyczaje strofują. Petr. (strofarz. L.). Złośliwi szacownicy i najezystszą enotę nieują. L. Rej nie dba o to, co S. cudzych spraw o jego robocie wyrzecz. Krasz. c) *czciciel, wielbiciel, adorator:* Hetman Chodkiewicz, wielki S. heroicznych mężów. Nies. Stefan król, wielkich ludzi S., kasztelanją szrzmęską prawie w niego wmusił. Nies. Wielkich umysłów nie mniejszy S. król Stefan. Nies. <Od Szacowny lub Szacować>

× **Szacowno p. Szacowny. L.**

Szacowność, i, blm., rz. od Szacowny.

Szacowny *szanowny, godzien szacunku, wzbudzający szacunek, nieoszacowany, czczony:* Człowiek S. S. towarzysz, pracownik. Szacowne zabytki (= *cenne*). Dar S. (= *cenny, kosztowny, wartościowy*). <Od Szacować>

Szacuneczek, czku, blm., p. Szacunek:

Szacunek, u, lm. i, † Szacunek, † Oszacunek I. szacowanie, ustanowienie ceny, ocena: Uchwalono na sejmie S. wszystkich majątności, a mają być wybrani mężowie godni wiary do szacowania tych majątności. Herb. Ofiarowali owce i woły bez szacunku i bez liczby. Leop. (bez oszacunku. Leop. co niemiara. L.). W Warszawie co pięć lat domy podlegają szacunkowi. Sędzia S. czyni, według którego przedawać mają. Troc. 2. *cena ogólna czego, ustalona wartość czego:* Zaczął z damami gadać o szacunku zboża, o czynszach, o sposobach czynienia folwarków intratniejszych. L. Wszyscy ten samopał chwala, powiadają, że i szacunku nie ma. L. (= *że wszelką cenę przechodzi, że jest nieoszacowany*). Podnieść S. domu, majątku. Klejnot wysokiego szacunku. Kras. A. Drogie w S. perły. Troc. 3. †S. *cennik, taksa:* O przedawaniu jedzenia i picia w obozie hetman polny ma S. wydawać. Paszk. Panowie doktorzy, medycy S. lekarstw wszelakich uczynią i on na aptecę każdej na tablicy wielkiej, językiem polskim napisany, za kosztem aptekarskim zawieszają. 4. p. **Szacunkowe:** Kupcy jesseze szacunku nie zapłacili. Troc. Podatek od domów miejskich nosił nazwę S., co niekiedy

niewłaściwie nazywano szosem. Paw. 5. †S. *popis, naznaczenie poboru*: Bolesław Świdnicki książę najpierw S. do Szląska wniósł i wyprawę wojenną pięcienną ustawił miasto pospolitego ruszenia. Biel. M. 6. †S. *krytyka złośliwa, obmowa, szkolowanie, oszczerstwo*: Bardzo przez takie szacunki. obmówiska, łajania obrażana bywa miłość. Birk. 7. *poważanie, cześć, uszanowanie, respekt*: Dobre serce dawcy dodaje szacunku darom. Kras. Często nie dla człowieka z większym nie byłoby użytkiem, jak S. swej własnej osoby. Przyb. Mieć dla kogo S. Być dla kogo z szacunkiem. Godzien szacunku. Pełen szacunku. Otoczony powszechnym szacunkiem. Im bardziej dawał s. poznać, tym więcej skarbił sobie powszechny S. Kras. S. siebie zależy na tym, żeby człowiek nie nie robił, niczego s. nie dopuścił, czego s. przed samym sobą mógł wstydić i coby mu własne zgańło sumienie. Śniad. Człowiek, który s. poznał na dostojestwie natury ludzkiej i uczuł głęboko S. samego siebie. Śniad. 8. [S.] *pieniądze*: S. w woreczku. Zdr. *Szacuneczek*. <Nm. Schätzung>

†Szacunk, u, lm. i p. *Szacunek*: Widział niedźnik S. długi swego. Rej. (= *rachunek, obrachunek, rejestr*). < = Szacunek >

†Szacunkarz, a, lm. e p. *Szacownik*: Gdzie s. wiele sprzedaje, tam szacunkarze, *aediles*, potrzebni. Petr. *Censores*, szacunkarze a. instygatorowie wielej. Fal. Królby powinien obyczajów ludzkich poprawić, albo je jako S. strofować. Baz. Ofiaruję tę pracę waszmości, aby od obmowy szacunkarzy, którzy językiem uszczypliwym zwykli s. na dobre rzeczy targać, tym bez pieczniejsza była. Paszk. Trudno s. ustrzec opacznych, uszczypliwych szacunkarzów, którzy nie tylko występki przed oczyma położony zganić, ale też i rzecz dobrze uczynioną wykrętnym rozumem a opaczynym rozsądkiem, szukając leda przyczyny, w złe obrócić mogą. Baz. Niech s. pilno przypatruje swemu, kto cudze szacuje; kto to chce być szacunkarzem, trzeba, aby nie był łgarzem. Rej. Jest gruba cenzura jakiegoś politycznego szacunkarza. Darow. < Od Szacunek >

Szacunkowe, ego, blm., *Podatek szacunkowy, Szacunek podatek bezpośredni od majątku wykazanego*.

Szacunkowy przym. od *Szacunek*: Sprawy szacunkowe, w których idzie o to, czymby rzecz, o którą idzie, podniejsza była, *actiones quanto minoris*. Sz. Podatek S., p. *Szacunkowe*. Komisja szacunkowa. Stempel S., p. *Nominacyjny*. < Od Szacunek >

Szacownik, a, lm. cy zł. *złodziej win z piwnicy*.

1. [Szac, i, blm.] p. *Szron*. < = Szadz >

2. [Szac, a, blm.] p. *Szot*.

Szadawy l. [S.] p. *Sadawy*. 2. †S. *popielaty, szary*: S., *popielasty*. Urzęd. Botrys ziele wszystko jest szadawe. Urzęd. Barwa szrodokująca między czarną a białą, to jest szadawa. Urzęd. < Od Szady >

[*Szadocha*, y, lm. y, *Siadocha*] *krowa płowa*. < Od Szady >

Szadok, a, lm. i bot. p. *Cytryna*.

[*Szadola*, i, lm. e] *człowiek z włosami rozczochranymi, rozczochraniec*. < Od Szadzić >

[*Szadomorz*, u, blm.] p. *Szron*. < = Szady róż >

Szadras, u, lm. y szm. *sznurek płaski, cienki, na obie strony jednakowy, robiony na klockach*. Mag.

[*Szadula*, i, lm. e, *Sadula, Sadocha*] *krowa płowa; krowa brunatna a. ciemno-siwa; czarna, biała pod brzuchem, płowo-szarawa, podpalala*. < Od Szady >

[*Szady, Sady*], †*Szady* l. *szary, siwy, popielaty*. B. Sz., Ks. Ł. Wól, grzyb S. 2. *plowy (kon); cisawy z białym (o bydłciu)*. Krowa szada (*stalowo-popielata*). 3. *mający pleć ciemną, śniady, czarniawy*. 4. *kosmaty; najeżony; rozczochrany*. < SZAD >

Szadzenie, a, blm. l. [S.] *czynność cz. Szadzić*. S. kury bez plot = *mówienie po pańsku, mówienie „z litery”, to jest językiem książkowym, wymawianie sz, cz, z zam. s, c, z*. 2: †S. *czynność cz. Szadzić*.

†*Szadzić*, i, il p. *Szedzić*.

[*Szadzić*, i, il] 1. *czochrać, targać*: S. włosy. 2. a. [*Czadzić*] *wymawiać sz zam. s, np. casz*. < t. SZAD; 2. zam. Szadzić >

†*Szadzić*, eje, ał p. *Szedzić*. Głos., Troc.

[*Szadziefina*, y, blm.] p. *Szron*. Ale słonko chyżo pomyka w górę, a S. znika. Matl. < SZAD >

Szadz, i, blm. l. [S.] = a) p. *Szron*. Troc. Wdzisz, jak śnieg mroźne góry kryje, gnuśne zaś drzewa pod szadzią s. zgięły. Książ. b) a. [*Szadz*] *sadza, sadze*. 2. *warstewka wosku okrywająca liście brzoskwi, pędy grochu, ruń żyta*. Rost. < SZAD >

Szafa, y, lm. y, [*Sofa, Szlafa*] l. *mebel prostopadły stojący, zamykany na drzwi, do chowania różnych rzeczy*, †*almarja, olmarja, almarja*: Na mole ruty kładę między szaty do szafy. Syr. S., w niej łóżko i pościel była dla służącego. Kras. S. na suknie, czyli szaty. Boh. S. do bielizny (= *bielizniarka*). S. *szpiżarniana*. Szafy sklepowe. S. *narzędziowa rzemieślnicza*. 2. [S.] *półki na ławie stojące*. 3. [S.] *naczyńie na twaróg, które s. zawieszają, żeby serwatka wyciekła*. Zdr. *Szafka, Szafeczka*. Zdr. *Szafisko*. < Śr. Dnm. Schap >

†*Szafar*, a, lm. owie p. *Szafarz*: Wierny S., którego postawił pan nad czeladzią swoją, aby jej dawał obrok czasu swego. Bud.

†*Szafarczyk*, a, lm. owie, †*Podrzeńczy* gór. w Wieliczce: *zastępca szafarza, do którego należało skupowanie materiałów i potrzeb dla żupy solnej i utrzymanie jej robotników*. Łab. < Od Szafarz >

Szafarka, l, lm. l forma ż. od *Szafarz*: S. w klasztorze. Troc. Przen.: *Niemasz u niewiast hamulca, gdy pozbywszy czujnego stróża, własnej woli szafarkami zostaną*. Nar. (= *paniami*). < Od Szafarz >

Szafarnia, i, lm. e l. *szpiżarnia*: Po szafarniach głód nie szpera. Brud. Przen.: *Dwory pańskie dawniej obyczajów i enoty szafarniami bywały*. Błaż. (= *przybykami, skarbnicami, gniazdami, rozsądnikami*). 2. [S.] *spodnia część szafy, pudło, skrzynia z drzewczkami do przechowywania zapasów żywności; skrzynia na mąkę, kaszę; skrzynia z przegrodami lub szafa z wielkimi szustadami na krupy, mąki, poślad, zboże, w sieni, szpiżarni lub lamusie zwykle stawiana*. 3. [S.] *mieszkanie szafarza, zrobione na przedniej części wiciny*. 4. *mieszkanie czasowe szafarza a. dozorczy leśnego, który w czasie rąbania lasu w nim przebywał*. < Od Szafarz >

†*Szafarować*, uje, ował *być szafarzem, pełnić obowiązki szafarza, szafować*. < Od Szafarz >

†*Szafarowanie*, a, blm., *czynność cz. Szafarować, szafarstwo*: *Daj liczbę z szafarowania twego, bo dalej nie będziesz mógł szafować*. Sekl.

[Szafarowy] p. Szafarski.
Szafarski, [Szafarowy, Szafarzowy, Szafarzy] przym. od Szafarz. Kn., Troc. Urząd S. <Od Szafarz>

Szafarstwo, a, blm. 1. urząd, obowiązki, rola szafarzu: S., wóldarstwo domowe. L. Oż uczy- nie, gdyż pan mój ode mnie S. bierze? Sekl. 2. p. **Szafunek**: Szafárzstwo, gospodarstwo, oeconomia. Tuch. Podał mu w S. wszystko swe car- stwo. Groch. (= w zarząd). Farao polecił Józe- fowi swe S. Biel. M. Gospodarstwo, choćby naj- większe, nie nie pomoże, kiedy złe S. Haur. (= złe rządy, złe ekonomja). Szyper ma rachunek legumin i pomiarkowania szafarstwa wszelkich wydatków uczynić. Haur. <Od Szafarz>

Szafarz, a, lm. e, † Szafar, [Szafirz], × Spizarni 1. klucznik, wóldarz, gospodarz, zawiadowca, rządcą. Glos. Człowiek niektóry bogaty miał szafarza. Sekl. (urzędnika albo sprawcę. Sekl.). Gdyś jest szafarzem u pana albo u króla jakiego, izali nie według woli pańskiej skarbem szafujesz? Hrb. S. strawny, obroczny, promus; S. pieniężny, pań- ski albo publiczny, podskarbi; S. pieniężny pry- watny, podskarbi; S. pieniężny prywatny, dispen- sator. Kn. (= kasjer). S. miejski u Rzymian, aedilis. Petr. (= edyl). Józef był sprawcą wszyst- kiego państwa egiptskiego i jakoby miernikiem a szafarzem nad zbożem i gumny Faraona. Glicz. Przykazał szafarzowi domu swego. HJ. S. we- selny, marszałek, družba. L. (= starosta weselny). Maciejowski, będąc uraczony od króla boga- tym biskupstwem, rozumiał ś. być szafarzem, a nie panem tego. Górn. S. strawowy, pieniężny. Troc. S. zboża, obroków, żywności. Troc. S. wina. Troc. S. w klasztorze. Troc. (= kanafarz). Kapłan jest szafarzem sakramentu. Karnk. (= rozdawcą, admi- nistratorem). 2. [S.] pisarz kupiecki na wicinie. 3. praw. dozorca lasu wyrąbywanego, który drzewo wydaje, pisarz. 4. † S. = naczelnik poborców, od- hierający od nich pieniądze i rachunki: Poborca zależał od szafarza wydziałowego. Rol. 5. wojskowy urzędnik celny na Ukrainie, który zarazem utrzy- mywał komendy i budowle, oraz pilnował porządku i słusności u przenożów na Dnieprze i Bohu. 6. gór.: † S. = pomocnik żupnika wielickiego, gdy tenże utrzymywał czeladź. Łab. 7. † S., hut. go- spodarz hut w Olkuzzu, † hutkafer. <Nm. Schaffer>

Szafarzenie, a, blm., czynność cz. Szafarzyć. [Szafarzowy] p. Szafarski. <Od Szafarz>
 [Szafarzy] p. Szafarski. <Od Szafarz>
Szafarzyć, y, ył, † Szafarować być szafarzem, trudnić ś. szafarstwem. <Od Szafarz>

Szafeczka, i, lm. i p. Szafa: W każdej sza- feczce 24 książek; nad temi szafeczkami drugie były szafki wyższe. Star. Niech ci stolarz zrobi szafeczkę. Sol. <Od Szafka>

Szafel, fla, lm. fle, [Siafel, Safel] naczynie bednarskie okrągłe, płytkie, o jednym lub dwu uchach: S. do pomyj. S. do pojenia koni. Przygo- tować w szaflu jedzenie dla świń. S. mularski od wapna o dwóch uchach. Mag. Zdr. Szaflik, Szafliczek. <Nm. Schaffel>

† Szafelin, u, lm. y p. Szefelin: S., krótsze drzewo żółnierskie z grotom trzygrany. Mącz. <Nm. Schäfelein>

† Szafelnik, a, lm. cy p. Szefelnik: Pilni, rohatnicy, szafelnicy. Mącz. <Od Szafelin>

Szafiasto przys. od Szafiasty.
 × Szafiasty mający kształt szafy, podobny do szafy: Rysunek ołtarza szafiastego. Kominek S. Skarb. <Od Szafa>

Szafir, u, lm. y l. a. × Safir min. przezro- czysta odmiana korundu. S. wodny = kordjeryt. S., klejnot przezroczysty, różnego błękitnego koloru, w twardości mało ś. nie równa rubinowi. Kluk. Pan (Jezus) jest sardykiem, który utra- pionym i frasobliwym wesele przynosi i jako berył, myślom poświęconym mądrości, dowcip ostrzy, tępość znosi; Onże szafirem, śliczną zale- conym barwą niebieską, wdzięki swe odnosi. Odym. Szafirem sadzony. Troc. Przen.: kolor szafiru: U tych w źrenicach S. niebieski, u tam- tych cienie Ellisa. Mick. 2. zł. rubel. Zdr. Sza- firrek. <Gr. sappheiros>

Szafirrek, rka, lm. rki, × Safirek l. p. Szafir. Przen.: Dobry dzień, me kochanie, szafirku, tu- lipanku, najwonnejszy gwóźdźczku. L. (= klejno- ciku, złotko, rybko, kochanie i t. p.). 2. a. Spi- lanka bot. = a) (muscari) roś. z rodziny lilyo- watych. Gatunki: S. bładny (m. pallens). S. gronkowy, × hijacynt ogrodowy (m. racemosum). S. miękkoliściowy (m. comosum). S. pizmowy, Kwiat marcowy (m. moscha- tum). b) S. drobnołiści, p. Grońca. c) S. miękkoli- ści, p. Bellewalja. <Od Szafir>

[Szafirka, i, lm. i] eleganka.

× Szafirkować, uje, ował świecić bakę, nadska- kiwać, karkzić, pochlebiać: Okrutnie pannie Karo- linie szafirkował. L. Pochlebstwo mu szafirkuje. Gdy gaszek umie S., oho! już w respektach i jest upragniony za męża. L. <Od Szafirrek>

× Szafirkowanie, a, blm., czynność cz. Szafir- kować.

Szafirowo przys. od Szafirowy: Kamień wy- gląda S. Pomalować na S. = na kolor szafirowy. Szafirowy, Safirowy przym. od Szafir: Kolor S. Lśniły ś. w słońcu nad ciemnymi lasami szafirowo-promienne skały. Tet. Kwarc S.

[Szafirz, a, lm. e] p. Szafarz: W siódmym roku chwestarza robią szafirzem. <Nm. Schaffer>

Szafisko, a, lm. a p. Szafa. <Od Szafa>

× Szafjan, u, lm. y p. Safjan. Goł. Szlachcie w szafjanie. Falib. S. czerwonny, czerwonny po- dły, arbiryjski, jaromski, rosyjski. Troc. <p. Safjan>

× Szafjanowy p. Safjanowy: Buty szafjanowe. Troc. Szewe S. L.

Szafka, i, lm. i p Szafa: Okienne a. szaw- ki, kędy księgi stawiają, fori. Volek. <Od Szafa>

Szafkojza, y, lm. y zł. szafa. <Now. z Szafa>

Szafkowy przym. od Szafka: Zegar S. Kąpiel szafkowa = wanny w odosobnionych przegrodach, do których wchodzi ś. z ogólnego pokoju. Sza- fkowa a. skrzynkowa łaźnia = wanna do ką- piali parowej o wyglądzie szafy, przenośna, do użytku w mieszkaniu. Ul S. <Od Szafka>

Szafliczek, czka, lm. czki l. p. Szafel. 2. [S.] naczynie drewniane do mleka, cebrzyk, szkopek. <Od Szaflik>

Szaflik, a, lm. i p. Szafel; [szeflik, wąwe- rek, cebratka, flitka]; W pobliżności ko- tła trzeba mieć S., w którymby pomieścił ś. wszystkie ług. Jak J. Faski, wiadra, szafiki i inne statki bednarskie bywają dębowe, sosno- we, bukowe. Kluk. Wodę od ognia odjawszy, wleje w jaki S. Sien. S. umywalny. Kochan. S. do zmywania statków. Był tam bukowy S., za ucho zadany na gwóźdź, ten z wodą ciepłą na nogi im dany. Zebr. 2. [S.] narzędzie szew- kie. <Od Szafel>

Szaflikowy przym. od **Szaflik**: Boras, wylany w szaflik, zawiesi ś. od stron szaflikowych. Sien. <Od Szaflik>

Szafliowy przym. od **Szafel**.

× **Szafner**, a, lm. owie l. szafarz, opatrzyciel. 2. komisjoner, komisant: Od czegoż reński szafnerowi? Krasz. <Nm. Schaffner>

Szafot, u, lm. y rusztowanie, na którym spełniają karę śmierci lub piętnowania na skazanych. <S. Fr. chafaut = échafaud>

Szafotowy przym. od **Szafot**: Belka szafotowa.

Szafować, uje, ował l. wydawać nieoszczędnie, szastać, rozdawać, rozrzucać, hojnie wydzielać, sypać, trwonąć, marnować, puszczać: Szastać, marnować, sypać, S. Trzt. S. pieniędzmi w gwałtownych okolicznościach jest to używać ich rozumnie. L. Czestuje, gra, baliki daje, nato szafuje pieniędzmi. L. Cudzym łaeno S. Kn. Pospolitą fortuną szafował. Troc. S. pieniędzmi cudzemi. Troc. Napoleon ziemiami polskimi na korzyść Rosji szafował. Lel. Przen.: Słyszczmy przewoźników w czasie niepogodnym szafujących tysiącami koreów przelęstwa. L. (= sypiących, sadzących). 2. × S. co, czym = zawiadywać, rozporządzać, rzadzić, dysponować: Może S. nabytym leda kto, to jest źle S., ale dobrze S. bardzo trudna rzecz jest. Petr. Gdyś jest szafarzem u pana jakiego, izali nie według woli pańskiej skarbem szafujesz? Hrb. Daj liczbę z twego szafarstwa, bo dalej nie będziesz mógł S. Sekl. (= szafaryż, być szafarzem). S. sobą. Biel. M. Wolność nasza jest drogim skarbem, którym ostrożnie S. potrzeba. Leszcz. Ona sereu mojemu panuje, ona zdrowiem i moim żywotem szafuje. P. Koch. Sam Stworzyciel szczęściem szafuje. Rys. Niech kto co chce plecie, pieniądz wszystko szafuje i rządzi na świecie. Tremb. Żywot i dobra jego podług upodobania swojego szafuje. Troc. Dobrami swojemi jak chce szafuje. Troc. Przen.: † S. oczyma = rzucac, strzelać: Oczyma źle szafuje, w patrzeniu ś. na niewiasty kocha, na białogłowy dwornie a bezpiecznie patrzy. Skar. Nieopatrznie okiem swoim szafując, w wielką pożądliwość ku onemu młodzieńcowi wpadła. Skar. 3. × S. dostarczać, dostawiać, dawać, przynosić: Ktoby więźniowi szafował broni, narzędzia lub inny podawał sposób wymknienia ś... Ostr. Weneć dawniej sami wschodnym krajom szafowali towary. Wyrw. Wolą do Gdańska S. i wsi kupować, niż pod namiotami leżeć. Biel. M. (= spuszczać, spławiać do Gdańska zboże). Niemiecki kraj obficie szafuje dobre piwa, wełnę, sukna, konie, owce i t. d. Wyrw. (= wydaje, produkuje). Zabrali pieniądze, aby je tam szafowali rzemieślnikom za robotę kościelną. Leop. (aby je rozdano. Leop.). Wieczerzą świętą pod obiema osobami przez tysiąc lat dawano i szafowano. Gil. Bóg szafuje taką miarką wiary świętej, jaką komu raczy. Wiśn. 4. [S.] wybierać ryby z niewodu. 5. fl.: S. znaczy u flisów zboże ze statku zsympować do śpichlerza. Mag. <Nm. schaffen>

Szafowanie, a, blm., czynność cz. **Szafować**: Skarby bez szafowania słusznego właśnie są jak miecz w rękę szalonego. Stryk. W kościele niech ś. strzegą nieuczciwego oczu szafowania. Skar.

Szafowy przym. od **Szafa**. Troc. Drzwi szafowe. L. <Od Szafa>

Szafran, u, lm. y l. bot. = a) (crocus) roś. z rodziny kosaćcowatych. Gatunek: S. sie wny a.

Granat pospolicity (c. sativus). b) × S. płonny, p. **Podgorzał**. c) S. polny a. łąkowy, p. **Krokosz**. d) S. turecki, p. **Hermjonka**. Przen.: Lepszy jest funt szafranu, niż wóz siana. Kn. (= lepszy funt złota, niż centnar ołowiu). Nie szcedź korzeni: pieprze, bobki, imbiry, cykаты, szafrany, bo to ten piękny ryceerz w bakaljach chowany. Malez. Kiedy u pana zjesz w szafranie flaki, gdy flaszą wina utraktuje gości, to trzeba zaraz obrać jegomosci. Bratk. (= flaki szafranem zaprawne, specjał). S., wina i złoto tyle mają siły, że ś. na jasną prawdę nie po raz rzuciły. Pot. (= ucztą, biesiada). Przen.: rzecz koloru szafranowego: Nie każdy szlacheć, co S. wzuje. Bies. (= buty koloru szafranowego). Na głowie S., łysy, kuternoga, jeżeli w nim krzyna enoty, cud to jest od Boga. Koch. W. (= włosy rude). Uprosiłem sobie z Warszawy trochę więcej szafranu, to jest fajfrów, trębaczów i pałkierów. Łoż. (= grajków pułkowych w szafranowych mundurach). 2. apt.: S. kruszcowy a. mineralny = mieszanina bezwodnika antymonowego z trójsiarczkiem antymonu lub mieszanina tlenantymoninu i antymoninu potasu z bezwodnikiem antymonowym (erocus antymonii). <Fr. Nm. safran, Hp. azafran. z Arab. (az-) zaferān>

Szafrank, nka, lm. nki rodzaj perły koloru szafranowego. Troc. Bobr. Szafraniasty kamień, S. crocias. Kn. <Od Szafran>

Szafraniasto przys. od **Szafraniasty**. L.

Szafraniasty p. **Szafranowy**. Troc. Kamień S. p. **Szafrank**. <Od Szafran>

[**Szafrania**, y, lm. e] = **Ostryż**: S., ziele, ostryż indjański. Syr. (zółcień, curcuma. L.). <Od Szafranec>

Szafranić, i, il l. zaprawiać szafranem. Przen.: burwić, upiększać: Żyd zbrodnie swe eukruje, szafrani, że ś. smaczniuchną potrawą zdadzą. Grod. 2. farbować jak szafran, zółcić: Opjum fałszowane łaeno poznać, bo gdy go rozpuści, szafrani, jak szafran. Syr. S. ś. zółcić ś. Kn., Troc. <Od Szafran>

Szafranec, ńca l. lm. ńcy = a) człowiek o rudych włosach na głowie, zółtowołos, rudzielec, rudas: Szlacheć jeden, że był zółty głową, jego potomstwo długo Szafrancami zowią. Pot. Rudego Judasza pochlebnie szafrancem zowie. L. Przen.: zbój, rabuś, kłieżca: Krzysztof Szafranec z Pieskowej Skały zostawił pamięć imienia swego w przysłowiu: „A to S.!” oznaczającym zdziercę, rabusia. Wóje. A to S. Darow. Szafraniecy! perekińczyki! wojewodzie! na Wołyn z województwem waszym. Kacz. Przen.: Podszywali ś. pod ród Szafranców, czym dali powód do przysłowia: „To S.”, jeżeli kto pod eudzy ród ś. podszywał. b) kupiec węgierski rozwozący po wsiach różne towary, a między niemi szafran, którego zapachem wszystkie jego towary tracą. L. 2. lm. ńce bot., p. **Ostryż** i **Przeskostnica**. <Od Szafran>

Szafranienie, a, blm., czynność cz. **Szafranić**. **Szafranienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Szafranić** ś.

[**Szafranik**, a, lm. cy] **kramarz wędrowny**. <Od Szafran>

Szafranno przys. od **Szafranny**, z **szafranem**: S. jadać. Chr. Pieprzo i S., moja mościa panno. Prz. <Od Szafranny>

Szafranny l. p. **Szafranowy**: Woda szafranna z rury wypuszczona. Bardz. Lepszy mój wždy, panie, mierny obiad S. a pierny a. torcik z marce-

panem, niż twój z kapustą a chrzanem. Rej. 2. p. **Szafranowaty**: Włosy szafranne. Ranna zorza szafrannym wozem dzień przywodzi z morza. Otw. Judasz w szafrannej szacie, z brodą eisawą. Klon. Jutrznia w szafrannej szacie z wałów Okeanu wyszła. Ryd. <Od Szafran>

Szafranowacenie, a, blm., czynność cz. **Szafranowacieć**.

Szafranowacieć, eje, ai *stawać* ś. *szafranowatym*: Żółtaeczka po niejakiem przeciągu czasu szafranowacieje. Perz. <Od Szafranowaty>

Szafranowato przys. od **Szafranowaty**.

Szafranowaty, **Szafranowy**, **Szafraniasty**, **Szafranny**, **Szafranowo-żółty** *żółty jak szafran*, *mający barwę szafranu*, *podobny do szafranu*. L, Kolor S. Os. J. <Od Szafran>

Szafranowo-żółty p. **Szafranowy**. <Szafranowy + Żółty>

Szafranowy, **Szafranny**, **Szafraniasty** i. przym. od **Szafran**; *zaprawny szafranem*: S. ogród. L. Ulepek, syrop S. (apt.) (syropus croci). S. olejek. Troc. S. plastr. Perz. 2. p. **Szafranowaty**. <Od Szafran>

Szaft, u, lm. y w warsztacie tkackim: *ramka drucianiana z niemi kręconemi, które ś. na osnowę zakładają*. Mag. <Nm. Schaft>

Szafunek, nku, lm. nki, † **Szafunk** i. p. **Szafarstwo**: Ci, którzy miastu liczby z szafunku dać nie mogą, dobra do skarbu tracą. Sz. By ś. każdy swoim bawił, w powołaniu swym trwając naznaczonym, w szafunku zwierzonym. Stryjk. 2. p. **Szafowanie**: Skromny S. jest wielki dochód. Baz. (= *gospodarność*). Pełna była instrukcja poselska rekomendacji do łaskawego JK. Mości szafunku, *panis bene merentium*. Kras. Nie, ojeze kochany, niechże i ja, twa córka, władnę mym szafunkiem, nie chcę ś. oddać, tylko pod pewnym warunkiem. Tremb. (niech będę panią mojej woli, swego wyboru. L.). On ani miary, ani czasu, ani końca szafunkowi nie ma, dobra swe niekczemnie rozprasza i utracą. Sz. Do duńskiej opieki udali ś. przez bojaźń utracenia tego, co Magnus rozrzuconym szafunkiem stracił. Alber. (= *rzędami, zarządem, gospodarką*). Z szafunku pieniędzy rachunek uczynić. Troc. Pod S. jego przychodzi jej serce, życie moje. Troc. (= *władze*). <Od Szafować>

† **Szafunk**, u, lm. i p. **Szafunek**: Król, iż go na monarchją obrali, prosił, by mu co rychlej w S. ją podali. Stryjk.

× **Szafunt**, u, lm. y p. **Szyfunt**. <Nm. Schiffspfund>

[**Szaga**] = i. **Saga**.

Szagrın, u, lm. y *skórka z grzbietu konia, osła lub kozła drobno groszkowana, używana na polkerycie wyrobów galanteryjnych*: Książka oprawna w S. Wyprawić skórę na S. (= *na jaszczur*). <Fr. chagrin>

! **Szagrınować**, uje, ował kogo = *martwić, trapić*: Zaczem co po tym niepotrzebnie mnie S.! Kraus. <Fr. chagriner>

! **Szagrınowanie**, a, blm., czynność cz. **Szagrınować**.

Szagrınowy przym. od **Szagrın**: *Oprawa szagrınowa*. Sak S. (= *groszkowany*).

× **Szah**, a, lm. y *moneta miedziana wartości półtora grosza, której używano na Litwie*: Miedzianego dali szaha; brać, czy nie brać? dłoń ś. waha. Syrok. W kalecie były pieniądze: półtora złotego szahami (groszami). Jeż. <Ukr. szah>

[**Szainta**, y, lm. y] p. **Szanta**.

† **Szaja**, i, lm. e p. **Saja**. <p. Saja>

Szajat, a, lm. owie *zł. ojciec*.

Szajotka, i, lm. i *zł. matka*. <Od Szajat>

Szajba, y, lm. y rzem. 1. *koło pasowe*: S. pasowa elektromotoru połączona została z wałem maszyny roboczej. 2. *kółko skórzane, zakładane na oś z wewnętrznej strony koła, zabezpieczające przed wyciekami oliwy z buksa*. 3. *czcion. płyta z tego materiału, co czcionki, na której polerują ś. czcionki*. 4. *piern. krążek mosiężny z dziurkami do normowania grubości stoczka przez przeciąganie go przez większe a. mniejsze dziurki*. 5. *pusz. połączenie patenszruby z obsadą (kolbą) broni*. 6. *szczot. szczotka okrągła, obracająca ś. na osi i przez to czyszcząca*. Zdr. **Szajbka**. <Nm. Scheibe>

Szajbelit, u, lm. y min. *boran magnezu* $2 Mg_5 B_4 O_{11} + 3 H_2 O$ (mineral z gromady spinelowców, należący do boranów wodnych).

Szajbka, i, lm. i i. p. **Szajba**. 2. *kawatek blachy, który ś. podkłada pod mutrę*. <Od Szajba>

[**Szajce**, ów] *szajce*. <Zam. Szajce>

Szajdarski przym. od **Szajdarz**. <Od Szajdarz>

Szajdarstwo, a blm, *zajęcie szajdarza*. <Od Szajdarz>

Szajdarz, a, lm. e, **Szajder** ten, *co ś. trudni zbieraniem i oczyszczaniem odrobim drogich metali (np. po pracowniach pieczętarskich)*. <Nm. Scheider>

Szajdegold, u, blm., men. *złoto czyste w proszku, otrzymane przy czyszczeniu złota*. <Nm. Scheidegold>

Szajder, a, lm. rzy p. **Szajdarz**.

Szajdernia, i, lm. e men. *zakład, gdzie szajdują*. <Od Szajder>

Szajdować, uje, ował men.: S. *złoto = czyścić za pomocą kwasu saletrzanego*. <Nm. scheiden>

Szajdowanie, a, blm., czynność cz. **Szajdować**.

[**Szajdy**, ów, blp.] i. p. **Sądy**. 2. *pochw. Pałasz oprawny w S. stalowe*. Rul. <1. Nm. Sehände; 2. Nm. Scheide>

Szajgiec, a, lm. e *hultaj, łobuz*: On wszystko załatwi, bo to sprytny S. Byk. <Żyd.>

Szajka, i, lm. i *banda, gromada, kupa, czereda*: S. złodziei, zbójów, włóczęgów. Dochodziły nas pono nie bajki, że hajdamackie zbierają ś. szajki. Pol <Ukr.>

[**Szajn**, a, lm. y] *złoty (pieniądz papierowy)*: Ośm i pół szajnych = około 13 złotych. Gwar. <Nm. schein>

× **Szajny** *wyborny, znakomity*: Któżaś to skała, która pieczara brząknie szajnego sławą Cezara? Nar. (egregii Caesaris).

[**Szajndy**, ów, blp.] = **Sądy**. <Nm. Sehände. p. Szajdy>

† **Szak** p. **Siak**: Ni tak, ni S. wierzył. Birk. <Zam. Siak>

[**Szak**] *wszak*: *Ociec go odumarł S.?* Pc. <Zam. Wszak>

Szakał, a, lm. e zool. (canis aureus) *zwierzę drapieżne z rodziny psów*: S., wilk? straszna nowina! to jest tylko wielka psina! Kon. <Fr. chacal z Tur.>

[**Szakał**, a, lm. e, **Szakałik**] *szczapa niewielka, kawatek polana drobno poszczepanego*. <Lit. szakalys>

[**Szakałik**, a, lm. i] p. [**Szakał**].

[**Szakaryla**, i, lm. e] p. **Kaskaryla**.

× **Szakłacina**, y, lm. y p. **Szakłak**. Troc.

Szakłaczek, czka, lm. czki bot. p. **Pospornica**. <Od Szakłak>

Szakłak, u, lm. i, × **Szekłak**, **Sakłak**, [Szakłach, Zościeł] bot. (rhamnus) roś. z rodziny *szakłakowatych*. Gatunki: S. kruszyna, Krzyżyna, [Krzyżowajec, Kruszewina, Kruchyna], Kruszenina, Kruchinia, Kruszczyzna, Troszczyzna, Wileczyzna (r. frangula). S. zwyczajny a. ciernisty, Boddzieniec, niek. Hakowiec (r. cathartica). <por. Czes. řešťlák>

Szakłakowaty 1. podobny do *szakłaku*. 2. Szakłakowate rośliny bot. (rhamnaceae) rodzina przyrodzina roślin kwiatowych dwuliściennych. <Od Szakłak>

Szakłakowiec, wca, lm. wce bot. p. Rokitnik. <Od Szakłakowy>

Szakłakowy 1. przym. od *Szakłak*. 2. [Sakłakowe drzewo, Sakłakowe buty, olsowe kapele]. 3. apt.: Ulepek a. syrop S. (syrupus rhamni catharticae). <Od Szakłak>

[**Szakłat**, u, lm. y] *gęstwina*: Ptaszek ś. chowa w szakłacie. <Zap. = Szakłak>

Szako nieod., **Czako**, [Czaka, Ciaka] *czapka wojskowa*: Nosił S. na bakier. Jeden miał kaszkiet lub S., a drugi kaptur lub czapkę jaką obdarta. Sez. S. z kitą i wiankiem z liści dębowych. Jeż. Brał jego kapelus, a jemu wkładał swoje S. i przechylał je na bakier. Jeż. <Węg. csákó>

Szal, u, lm. e 1. *rodzaj długiej chustki, przeznaczony do noszenia na szyi lub na ramionach jako okrycie*: S. perski, francuski. 2. *dawny taniec solowy francuski*. Goł. Gawota, kontredansa, S. i inne tańce. Kol. 3. *gatunek pasjansu*. 4. *kraw., kuśn. długi kołnierz wykładany u szlafroka, futra, smokinga, zastępujący kołnierz i klapy zarazem*. Zdr. Szalik, Szaliczek. <Fr. châle z Arab.>

Szala, i, lm. e 1. *talerz wagi*: Gdy pieniądze oddają wielkie, nie liczą z osobna każdego grosza, ale na szalę je kładą. Birk. Kiedy jedna pół świata na drugą ś. wali, ta przeważy, do której miecz przydamy szali. Tremb. Złoto dla próby wagi na równej zawiesimy szali. Poc. Przen.: Na jednej rządcza świata rozłożył szali królestwo i nienawiść. Bardz. Jak na szalach, żebyśmy nasz ciężar poznali, musim kogoś posadzić na przeciwnej szali. Mick. 2. w lm. *waga, wagi*: Waga większa, żeby można sto funtów razem na niej ważyć: szale zaś do ważenia drobniejszych materiałów na luty. Torz. Różne także szale i szalki do ważenia powinien mieć chymik. Krum. Szal rękojęść, ucho, *ansa*; szal klubka, dziura w rękojęści, którą języzek biega, *trutina*; szal kołowrot, u którego końców misy wiszą, waga, *scapus, librile*; szal języzek, który w klubie stawa, *examen, canon*; szal goździk, biegun, na którym eodzi kołowrot, *agina*; szal stanie w klubie równo, *aequilibrium*. Kn. Kłásć eo na szale. Kras. (*ważyć eo*). Gór wysokość miał na szali zważyć. Wuj. Szale pokażą, co rzezy waży. Kn. Przen.: Słowa opatrnych szalami będą wazone. Leop. (gwichtem będą wazone. Leop; *skrupulatnie oceniane*). Wszystko należy nam brać na szalę rozumu. Pilch. (= pod *rozważę*). Przen.: Granice, S., powaga i określenie władzy Rady Nieustającej. Vol. (= *balans, równowaga*). S. zwycięstwa przechyla ś. na naszą stronę. Trzymał w równej szale obu powodzenie. Troc. S. sprawiedliwości. Roztropną zdania nasze szalą trzeba mierzyć. Kras. 3. *górz. klatka spuszczana szybem na łańcuchu lub sznurze, którą zjeżdżają górnicy do kopalni a. którą windują wózki z urobkiem*. Zdr. Szalka. <Nm. Schale>

× **Szala**, i, lm. *owie szaleniec*. Troc. <SZAL>
† **Szalać**, a, al p. **Szaleć**. Napom.

Szajajz, y, lm. y ż. p. **Szajajza**.

Szajajza, y, lm. y, **Szajajz** *blach. podstawa żelazna pod blachę przy jej zwiżaniu*. <Nm. Schaleisen>

Szalang, u, blm. *gatunek herbaty rosnącej w Chinach i w Afryce* Śl. wil.

† **Szalanie**, a, blm., *czynność cz. Szalać*.

† **Szalarawy** 1. p. **Szarawary**. Rej. S. i spodnie na łowy podszywane brzuskami wileżemi. Goł. 2. *przen. zbyt przestronne ubranie lub część jego*: Dosić spojrzeć na te bestyje, na ich łeb strzyżony, na S. wiszące u szyi. Rej. <Węg., zam. Szarawary>

† **Szalba**, y, lm. y *ziele, gatunek dziewanny podobny do szalwji, verbasum*. Syr. <p. Szalba i Szalwja>

Szalbierczy p. **Szalbierski**.

Szalbierka, i, lm. i *forma ż. od Szalbierz*. Mataczki i szalbierki za lekarzki ś. udają. Syr. Brzydka zdradzając, wierutna szalbierko. Lubom. <Od Szalbierz>

× **Szalbierować**, uje, ował p. **Szalbierzycy**. Troc, Bobr. Który dobrze S. umie, ten najlepsze na siebie ściąga pochwały. L. Trzeba było S., urywać, kręcić, żeby ś. pan nie spostrzegł. L. † Zdradzając i z ludzi szalbierując. Skar. Szalbierowane, machlowane dryjakwie. Syr. (= *podrabiane, fałszowane*). <Od Szalbierz>

× **Szalbierowanie**, a, blm., *czynność cz. Szalbierować*: Onych czasów wielkie w Krakowie S. było. Falib.

Szalbierski przym. od *Szalbierz*; **Szalbierczy**: Postępek S. Szalbierskie albo kuglarskie słójki, *acetabula*. Kn. Po szalbiersku, † **Szalbierskie** przys. *jak szalbierz, sposobem szalbierskim*: Umysł twój jest fałszywy, zwodzisz po szalbiersku. L. <Od Szalbierz>

† **Szalbierskie** p. **Szalbierski**. Troc, L. <Od Szalbierski>

Szalbierstwo, a, lm. a *oszustwo, oszukaństwo, kręctwo, kuglarstwo, szachrajstwo, szarlataństwo, matactwo*: Oszustowi temu S. z oczu patrzy. L. Fałsz, S.—żadna sztuka, nigdy nieba nie oszuka. Jak. W. <Od Szalbierz>

Szalbierz, a, lm. e, [Siajbierz] *krętać, matacz, oszust, kuglarz, szarlata*: S. ten po suchych miejscach pływał, po wodach suchą nogą deptał. L. Na to trzeba być ostatnim szalbierzem. L. S. udający lekarza. <Nm. Salbader + Quack-salber>

Szalbierzenie, a, blm., *czynność cz. Szalbierzyć*.

Szalbierzycy, y, yl, × **Szalbierować** *zajmować ś. szalbierstwem, oszukiwać, manić, tumanic, okpiwać, kręcić*: <Od Szalbierz>

Szalecik, u, lm. i p. **Szaleć**: Drewniany S. z gankami, galerjami, z wieżyczką. Jun. <Od Szaleć>

Szaleć, eje, al, † **Szalać** 1. *zachowywać ś. jak szaleniec, fiksować, warjować, wściekać ś.*: Szalał spokojnie, szkodliwie. Troc. Szaleje spokojnie, bezrozumny jest. Kn. (= *ma zajęczkę, brakuje mu piątej klepki w głowie*). Kto szalony, rozumie, że szaleją drudzy. Min. S. zuchwale, szkodliwie, szalenie ś. zachować. L. Psy osobliwą mają swoją chorobę, że czasem szaleją. Kluk. Szaleję od strachu, *easternor*, szaleję od wody, *lymphor*. Kn. Przen.: S. od gniewu. Troc (= *rzucić ś., ciskać ś., zapamiętywać ś.*). S. za kim (= *kochać ś.*

w kim do szaleństwa, przepadać za kim). Będę ja wozil po spacerach, redutach, kompanjach, a kobiety szaleją za tym. L. (= *gina*). Wszystkie kobiety za moim panem szaleją. L. Burza, wichery szaleje (= *wścieka ś.*, *sroży ś.*, *dokazuje, wyprawia harce*). Mnie ś. zdało, że tam nad głową morze wiszące szalało. Mick. (= *burzyło ś.*). 2. *hulać zapamiętałe, zbytkować, dokazywać, puszczać ogule namiętnościom, szumieć*: Dawny zwyczaj młodym S.; to gorsza, co teraz w modę wchodzi, że starzy szaleją. L. Gdzie młody wystąpi, tam szaleje stary. Koch. W. Płodziła nieczystotę i szalała z gamraty swojemi. Leop. S. trochę można. *insanire juvat*. Min. Ej. kiedy S., to S. Nar. Kiedy jeździć, to już sanna; kiedy S., to za panna. Prz. Nie szalej, trzymaj miarę w wydatkach. Opal. (= *nie rób wybryków*). Majątek, szalejąc, utracił. Rut. Jakoby rok bez wiosny mieć chcieli, którzy chcą, żeby młodzi nie szaleli. Kochan. Grajcie, pijcie, szalejcie, Jan fraski niech pisze. Kochan. Wolno S. młodzieży. Kras. 3. *zł. pracować*. <SZAL>

Szalej, u, lm. e, Szaleń, [Sialej, Szaleniec, Sialeniec, Szalińc, Bzducha, Bzicha] bot. l. a. **Cykuta, Omyłek, [Omułek, Ometek]** ros. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: S. jadowity a. Cykuta wodna, Piszczalka wodna, posp.: Wiech, Wioch, Weszka. 2. niek. *lulek pospolity* (hyosciamus niger). <SZAL> wzgl. Szalony>

× **Szalejniki, a, lm. i apt. alkaloid, zwykle atropiną zwany** (atropinum). <Od Szalej>

Szalejowy przym. od Szalej: Korzeń S. Plaster S. Przen.: Nasyciała pokój wciąż jeszcze tym szalejowym upojeniem tryumfu. Brt. <Od Szalej>

Szalenica, y, lm. e forma ż. od Szaleniec: Czy ja S.? Słow. Zdaje ś., że S., jak jeść, pić i oddychać, tak zwodzić, męczyć i drażnić potrzebuje. Krasz. <Od Szaleniec>

1. **Szalenie, a l. blm., czynność cz. Szaleć. 2. blm., czynność cz. Szalić. 3. lm. a szalenie** = szalenie. Gdy ją dochodziły krzyki, śmiechy, szalenia, mówiła sobie: byleby uczciwie, niech ś. bawi! Krasz.

2. **Szalenie, × Szalono** przys. od Szalony: S. postępuje. Troc (= *jak szaleniec*). Dziedzicem zostawił młodzika nie tylko zapamiętałe, ale i S. zbytnego. Warg. Jakże ś. waćpan S. omyli! L. (= *grubo, haniebnie, okrutnie, hardzo, strasznie*). Oh, szalenież on dobrze znał kobiety. L. S. ś. uczy. Kn., Troc. S. ś. jej rozmiłował. Troc (= *do szaleństwa, zapamiętałe, ognisćcie, na zabój*). S. ś. zakochał. Troc. Jak młody chłopiec, kochał ś. S. Niem. S. ś. rozgniewał. Troc.

Szaleniec, nca l. lm. ncy, [Szalińc] człowiek szalony, warjat, chory na obłąd gwałtowny, furjat: Nie dasz ś. opatrzeć, szaleniec! Kn. Rzuci ś., jak S. jaki. Tremb. Nazwałbym takich szaleniecami. Warg. S. i porwał ś. z motyką na słońce! Pim. 2. [S.] p. Szalej: S., roślina lecznicza służąca do przecyszczenia żołądka. Lulek, czyli S., od bólu zębów. Got. S., szalej, blekot. 3. mech. *koło rozpędowe, rozpędnik, koło szalone* × ewalnicia, szwongrat. <Od Szalony>

Szaleniuteńki, × Szaloniuteńki, × Szaloniutki najzupełniej szalony, całkiem szalony: Szaleniuteńka kobieta. L. <Od Szalony>

[**Szalenka, i, lm. i]** perkalowa chustka na głowę. <p. Szalinowy>

† **Szalenność, i, lm. i p. Szalenstwo**: Myśli i motywy są S. Ps. flor. <Zam. Szaloność>

Szaleń, a, lm. e bot. l. p. Blekot. 2. p. Szalej. <Od Szalon(y)>

Szaleńczy przym. od Szaleniec: Zapał S. <Od Szaleniec>

Szalenstwo, a, lm. a, Szaloność, † Szalenność l. lek., p. **Obłąd**: S. gwałtowne (mania furibunda) = *furja*. S. łagodnie a. markoczące (m. mitis s. mussitans). S. nagłe (m. acuta). S. połogowe, Obłąkanie połogowe (m. puerperalis). S. powszechnie (m. universalis). S. przewlekłe (m. chronica). S. religijne, Obłąd religijny, × **Bożobłąd** (m. religiosa s. theomania). Przez S. rozumiemy wyobrażenia nie zgadzające ś. z obiektami, pochodzące z ułożenia mózgu zepsutego. Krup. S. pochodzi z przyłożonego a. opieszalego obrotu humorów w mózgu. Boh. S. dzikie, popędliwe, durnowatość dzika, manja, natężenie największe smutnoduru aż na dzikość, złączona z zuchwałstwem, z wszelkiej przytomności ogołocona. Perz. S. dzikie, popędliwe, wścieczenie. Troc. S. psie, wścieczenie. Troc. (= *wścieklizna, wodowstręt*). Napada go S. Gniew jest krótkim szalenstwem. Zmyślił S. i golił głowę począł. Skar. Bili mnie, mówiąc, że w szalenstwie dzikim. Od. Każdy czyn dokonany w szalenstwie jest bezwiedny, a zatem i poczytanym być nie może. Rth. Przen.: Gniew bez rozmysłu nie zowią gniewem, ale furją a szalenstwem. Rej. (= *szalem, wściekłością, pasją*). Nowiny te szalenstwem ś. i plotkami zdały. Odym. Nie trzeba mi na szalenstwa ich dowodów wiele. Kochan. Nie znam w mym szalenstwie miary. Kochan. Upatrzywszy czas szalenstwu swemu pogodny, odpowiedział. Wuj. Zdrój żywota nauka tego, kto ją ma, a nauka głupich S. Wuj. Wielkie głupstwo a prawie S. dla trochy rozkoszy, jak ziarna piasku, ginać. Skar. Do tego szalenstwa przyszedł, iż syna swego spalił czarotom na ofiarę. Skar. S. to jest ludzi chcieć oszukać bogi. Jak. W. (= *czynem szaleńca, zaślepieniem*). Targać ś. na mocnego słabemu szalenstwem jest. Kras. 2. *szalenie, hulanka bez upamiętania, orgja, rozpusta, zbytki szalone, swawola*: I któreż może być S. większe, jak chcieć być szalonym dlatego, że drugi szaleje? Birk. Najkrótsze S. jest najpiękniejsze. Lubom. <Od Szalony>

Szalesnik, a, lm. i bot. = **Mlecznik**. <p. Szalesznik>

! **Szaleń, u, lm. y l. domek szwajcarski; domek wiejski podobny do szwajcarskiego**: Plac ten otacza niby las, wśród którego przegładają kształty zgrabne szaleńców szwajcarskich. Jeż. 2. *drewniana budka uliczna przeznaczona na ustęp dla publiczności*. Zdr. Szalecik. <Fr. chalet>

Szaleń, y, lm. y zł. kamizelka. **Szaliczek, czka, lm. czki p. Szal.** <Od Szalik>

Szalić, i, il l. nabawiać szalu, tumanić, mamić, durzyć, oszukiwać, okpiwać, zwodzić; oglupiać, zaślepiać: Wszystko matka w dzieciach chwali, nie dziw, bo ją miłość szali. Pot. Szezęście, które szali światem. Koch. W. Nie brakło... i onych krasomówców siła, którychby ludzka krzywda nie żywiła, przysłoby im już pewno w piecach palić, nie prawem S. Gorez. Pochlebca, marnie pochlebując, panem szali, od dobrej go drogi odwodzi. Kosz. Baby do odbierania płodu nie nie pomogą, jeno ludźmi szalą. Glicz. Bezwstydnie szalisz ludźmi, Paulinie! Zigr. Matacze ludzi fałszywym udawaniem szalą dla pieniędzy. Sien. Co

winami ludzi szalą. Jeżow. Strojem Djany S. bez pochyby i ujęć za Latoną można było. Żebr. 2. [S.] *budzić, wabić*. 3. !S., p. **Szaleć**: A któż wytrwa w czterech ścianach niewoli, gdy Rzym karnawałuje i szali? Krasz. <SZALÉ>

Szalik, a, lm. i l. p. Szal: S. na szyję. 2. [Szaliki] = *plachty czerwone przy chomątach na podobieństwo krakowskich*. <Od Szal>

Szalikowy przym. od **Szalik**: Krawat S. [Szalinowy]: Szalinowa chustka = a) *rodzaj chustki do zawiązywania głowy*: Dziś mają na ramionach i na głowie chustki szalinowe. Gae. 2. Szalinowe chustki = *lekkie, cienkie*. 3. Szalinowa chustka = *kaszmirowa chustka; wełniana chustka*. <p. Szalon>

[Szalinówka, i, lm. i] *chustka wełniana*. <Od Szalinowy>

[Szalińc, a, lm. y] p. **Szaleniec**. [Szalipłachta, y, lm. y] p. **SzalaWiła**. <Szalić + Płachta>

Szalka, i, lm. i i, p. Szala: Szalki a. ważki, których do ważenia towarów używają. Os. J. Szalki na czerwone złote. Troc. Różne także szale i szalki do ważenia powinien mieć chymik. Krum. Szalki aptekarskie. Czym szuplejszy jest pret poprzeczny w szalkach, tym bardziej czują. Krum. S. *kałowa = ważka łukowa do sprawdzania numeru taśmy, niedoprzedu i przędzy*. 2. [S.] *szklanka, kubek*. 3. [S.] *filiżanka*. 4. [S.] *naczynie na wapno, obejmujące około litra*. 5. [Szalki] *szelki*. 6. ? : Gdy kukurydza dojrzewa, z całym zapalem obłamują zębami kaczany, a dostawszy ś. do soczystej szalki, zjadają ziarna z apetytem. 7. zool.: Szalki (squamulae) *łuski błonowe włókno-wypukłe u owadów dwuskrzydłych, nad przeźmiankami przyroste*. Jar. <Od Szala>

Szalkowy przym. od **Szalka**: Wagi szalkowe. <Od Szalka>

† **Szalm, u, lm. y** (wym.: Żalm) = **Psalm**. Ps. flor. **Szalma, y, lm. y** kosz. *zacięcie sztuki dla wbić jej w dno a. ażeby wić, złożona we dwoje, nie tworzyła zbyt grubego zgrubienia a. żeby uszko, zrobione z wić, miało większy otwór*. <Nm. Sehalm>

[Szalmbrot, u, lm. y] *waleczek w warsztacie tkackim do ściskania nici*. <Nm. Sehalm Brett>

Szalny przym. od **Szala**: Sznurki szalne, misa szalna. Kn., Troc. <Od Szala>

Szalon, u, blm. gatunek materji jedwabnej. <Fr. Châlons>

× **Szaloniuteńki** p. **Szaleniuteńki**: Szaloniuteńka, w głowie jej ś. pomieszało. L. S., ogłupiał nieborak. L. <Od Szalony>

× **Szaloniutki** p. **Szaleniućki**. L. <Od Szalony>

[Szalonka, i, lm. i] l. *kapica, gązwa, kapturek u cepów*. 2. bot., p. **Borówka**. <1. Zap. z Nm. Sehale, Sehalong. 2. Od Szalony>

× **Szalono** p. **Szalenie**.

× **Szaloność, i, blm., p. Szaleństwo**. S. Par. Melankolja, S., odstępowanie od rozumu. Urzęd. Cożkolwiek z mierności wynijdzie, już podobno bardzo k szaloności. Rej. O szaloności ludzka! Wuj. <Od Szalony>

Szalony l. rz. = a) p. Szaleniec: Nieraz pogróżka i chlosta szalonych powściągnęły; rozumiem tu owych szalonych, którzy cierpią niejakiś pomieszenie na rozumie, nie zaś owych, którzy całe z rozumu wyszli. Pileh. Za szalone i bezrozumne je sądzą. Wiśn. Czyli nam nie dostawa szalonych, żeście tego przywiedli, aby szalał przy mnie? Leop.

Wiele plotek, jako szaleni i od rozumu odeszli mieszali. Skar. Miecz w ręce szalonego, którym ojca, matkę, brata, dzieci zabija. Birk. Szpital szalonych. Haur. Szalonemi zostali i biegali po lasach, po polach, szaty na sobie drapając, ciało swe kłusując. Skar. Pędzi jak S. Każdy ś. przyjaciel zowie S., kto ufa mowie. Jak. W. Szalonego uzdrowić. Troc. S. od strachu. Troc (= *oszalały*). S. głupie, spokojnie. Troc. S. zuchwale, wściekły. Troc. Waśby mnie teraz wtrącił do szalonych domu? Słow. Szalonym był niemal boleścią. Krasz. b) [S:] *nazwa tańca*. 2. *właściwy szaleńcowi, warjacji*: To szalona mowa, nie ś. z niej dorozumieć nie potrafię. L. S. strój, szalona głowa. Górn. (szata często wydaje czelka obyczaj. L.). S. to ucynek, człowiek. Troc. S. skok (= *wielce ryzykowny*). 3. *salejający, hulawczy, dokazujący, rozhuwany, rozpustny, awanturniczy*: Dni Bachusowe szalone. Tw. [Szalone dni] = *zapusy, ostatki*. Panna Karolina coś ma minę szalonej pałki. L. 4. Koło szalone, p. **Szaleniec**: W młynach bydłych krom dysza dają gołdkie bez paleców, szalone zwane. Sol. 5. przen. *gwałtowny, niepokomowany, zawrotowy*: Szalona jazda. Pęd S. Szalone dżdże nam uderzyły. Birk. S. wiatr. Troc. Ruch S. = *wielki, nadzwyczajny*. Szalone tam morze, dlatego przeprawa niebezpieczna. Birk. (= *burzliwe, rozhuwane, niespokojne*). Szalona rzeka. Birk. Szalone okręt roztrąciły fale. Troc. Cóż znaczy ten S. wrzask i narzekanie? Bardz. (= *ogromny, wielki*). Ma szalone szczęście, 'powodzenie = *ogromne, zdumiewające, nadzwyczajne, niesłychane, niebывale*. S. hól = *wściekły, straszny, gwałtowny, haniębny*. Szaloną ku niej zdjęty miłością. Troc. = *ognistą, gorącą*. 6. × S. *aksamit = plusz*. Troc.

Szalota, y, lm. y bot., p. **Szalomka**. <Fr. échalote>

Szalomka, i, lm. i, Szalota bot., posp., p. **Czosnek**. <Fr. échalote>

Szalować, uje, ował *objąć deskami ściany budynku*. <Nm. schalen>

Szalowanie, a, Szalunek l. blm., czynność ez. Szalować. 2. lm. a *objąć z desek, miejsce szalowane*.

Szalowy przym. od **Szal**: Chustka szalowa. Wyłogi szalowe szlafroka, smokinga, futra = *krój kołnierza łączącego ś. w jedno z klapami długimi*. <Od Szal>

Szalówka *deska cienka do szalowania słuźca*. <Od Szalować>

† **Szalsza, y, lm. e p. Salsza**: W czym eo maczają, przysmak, S. Mącz. <Łé. salsum lub Włos. salso>

† **Szaltarz, a, lm. e = Psalterz**. Ps. flor., Ort.

Szalunek, nku, lm. nki p. **Szalowanie**.

Szalupa, y, lm. y *mały statek jednomasztowy; wielka łódź do obsługi okrętu*: S., mały statek, zdolny do małej przeprawy i do komunikacji między sobą. Papr. Zdr. Szalupka. <Fr. chaloupe>

Szalupka, i, lm. i p. Szalupa. <Od Szalupa> [Szalwark, u, lm. i] p. **Szarwark**. <Zam. Szarwark>

× **Szalwary, ów, blp., p. Szarawary**: One tam na czworaku chodzą i, rozumie ś., bez feredżji, bez jasmaka, bez szalwarów, bez koszuli nawet, Jez. <Tur. forma, zam. Szarawary>

Szal, u, lm. y l. umiesienie, zapal, upojenie, entuzjizm: S. nieporządną ich unosi. Przyb. S. poetycki, prorocki. S. miłości. Jednością silni,

rozumni szalem, razem, młodzi przyjaciele. Mick. 2. *szaleństwo, warjacja, obłąd ostry, furja, bzik; wybryk, szus*: Cóż z tym poczniesz? poeci zawsze są poeci; a. im jeden taki S. przez łeb przeleci? Zabł. Napadł go S. W przystępie szału targnął ś. na własnego brata. Troski jej wielkie sprawiał mąż przez swe dzikie szały. Przyb. (= *dzikie napady*). Ludzie i o Bogu zapomną w złym szale. Przyb. Jakiś mu S. do głowy przyszedł. L. (= *strzeliło mu coś do głowy; manja*). Na zniszczenie jego srogim godzą szalem. Przyb. Jakiż to szal, nieszczeni, zawrócił wam głowy? L. Szały giełdowe i gospodarskie. Krasz. 3. [S.] *wściekliwość*. 4. lek.: S. płciowy a. miłosny (erotizm, erotomania). 5. wet.: S. okresowy u koni = *wpór*. <SZAŁ>

[Szałaban, a, blm.] Uciąć, zalać szalabana = *upić ś., podpić sobie*. <Por. Ros. szalabón>

[Szałach-małach] w. *szach-mach*.

† Szałamacha, y, lm. y p. Szałamacha: Nie zazywają potraw smakowitych, jeno tołokna, szałamachy, szolodusze, pszennika, co wszystko z mąki a z jagód robią, soli trochę a słoniny przydawszy. Star. <p. Szałamacha>

Szałamaista, y, lm. ści ten, co gra na szałama: Muzyka składała ś. z dyszkancisty, dudki, szałamaisty. Górs. <Od Szałamaja>

[Szałamaj] (*jakiś taniec nieznan*) tylko: Jak ja tobie dam batem (jak ci dam zalewanie), to ty szałamaja zatańczysz. <Od Szałamaja>

Szałamaja, i, lm. e l. obój wiejski, flet pasterski, piszczałka. Rej. W szałamaje szyposom przegrawać kazał. Fal. Opiekunowie aby nie kazali sobie za duszę w dudy a. na szałama grać. Groie. [Hej nam, hej! Tomek doi na oboi, Komet kraje w S.] Glog. 2. [Szałamaje, Szałomaje, Szałameje, Szałomaje, Szałamany] *skrzypiec*: Szałamajów czyli skrzypiec. Zdr. [Szałamajka]. Por. Szałamaje. <Nm. Schalmei z Fr. chalemie z Gr. kalamaia>

[Szałamajka, i, lm. i] p. Szałamaja: Pomiędzy drzewami pobrzękiwała drumla, S. i dzwonił bębenek. Zap.

[Szałamanić, i, il, Szałamonić, Szałamucić] *tumanić, oszukiwać, bulzić, bałamucić, mydlić oczy, zawracać głowę*. <SZAŁ + Manić>

[Szałamanienie, a, blm.] czynność cz. Szałamanić.

[Szałamechum] *pozdrowienie żydowskie*. <Tur. salem aleikum>

[Szałameje, ów, blp.] p. Szałamaje.

[Szałamon, a, lm. y] *ten, co szałamoni*. <p. Szałamanić>

[Szałamucenie, a, blm.] czynność cz. Szałamucić.

[Szałamucenie się, a ś., blm.] czynność cz. Szałamucić ś.

[Szałamucić, i, il] p. Szałamanić. [S. ś.] *bałamucić ś., tracić głowę, durnyć ś. w kim*. <SZAŁ + Bałamucić>

[Szałapiny, in, blp.] *heblowiny, wióry*. <Nm. Schale, Schälen + Łupiny>

Szałapucik, a, lm. i p. Szałaput.

Szałapucki przym. od Szałaput: Charakter jego musiał być bojaźliwy i nieufny, S. i nie-sumienny. Kis. <Od Szałaput>

Szałapuctwo, a, lm. a, Szaławilstwo l. rola, charakter szałaputa, szaławilły, warcholstwo, zaburzenie, niepokój: 2. *postępek, czyn szałaputa, wicherzenie, zaburzenie, zamieszka*: Rządy monarchy szałapuctwa uspokoiły. L. <Od Szałaput(a)>

Szałaput, a, lm. ci, × Szałaputa, Szaławila, [Szarawila, Szalipłachta] *człowiek lekkomyślny, lekkoduch, postrzeleniec, trzpiot, roztrzępianiec, wartogłów, narwaniec, wercipięta, urwipoleć, warchoń*: S., komu przypadkiem na nogę nastąpi, w tańcu wyprzedzi, z tym wybić ś. musi. L. To jakiś S. L. Utracjusz, kosterka, przytym S. Tremb. <Por. Szaławila>

× Szałaputa, y, lm. owie p. Szałaput.

× Szałaputać, a, ał *zachowywać ś. jak szałaput, być szałaputem, awanturować ś.* <Od Szałaput>

× Szałaputanie, a, blm., czynność cz. Szałaputać.

Szałas, u, lm. y, × Szałasz, × Sałas, × Hałas l. *buda z chróstu naprędcie uklecona, jako mieszkanie tymczasowe (pasterzy, myśliwych, podróżników); namiot polny, szopa, barak, tas*: S., budka, czyli kucza pasterska i t. d., z chróstu. L. S. pasterski, żołnierski. S. stróża ogrodu. 2. [S.] *domek pasterski; wszelki budynek mieszkalny w górach, schronisko*: Wkrótce poogradzano dla owiec koszary ze strągami, obok pierwszej jaty wyrosło kilka innych, powstał S. Tet. 3. [S.] *ogrodzenie na polanie dla owiec*. Zdr. Szałasik. <p. Sałas, Węg. szállás, Tur. salasz>

Szałasik, a, lm. i p. Szałas: S. liściem sklepiony. Książ. S. cienisty. Przyb. Przen.: Progna, S. klejąc pośród łomu, coraz nad łtym załownie nuci. Książ. (= *gniazdeczko*). <Od Szałas>

Szałasowy przym. od Szałas. Lek.: Szpital S. (= *barak szpitalny*). <Od Szałas>

× Szałasz, u, lm. e p. Szałas: Już S. chróściany odarty, który winiarze stawiają dla warty. Zim. Pod kościołem w czasie kiermaszu szałasze były rozstawione do trunków. L. Zimowali żołnierze pod ukleconymi z chróstu szałaszami. Nar. Kąkus woły do łotrowskich swoich szałaszów ciągnął za ogony. Klon. Ranieni w pół ś. sforcowali żywotem w szałaszach. Troc. Po namiotach i szałaszach był hałas. Troc. Zdr. [Szałaszek]. <p. Szałas>

[Szałaszek, szka, lm. szki] p. Szałasz.

× Szałasnica, y, lm. e *warjalka, kobieta szalejąca, narwana, awanturnica, djablica, jędza, wiedźma, furja*. Troc. <Od Szał + Hałas>

[Szałasnik, a, Sałasznik] l. lm. cy *rządca szalasu*. 2. lm. ki, p. Kopciuszek. <Od Szałasny>

[Szałasny l. przym. od Szałas: Wzięto ś. więdo mycia i czyszczenia sprzętu szałasnego. Tet. 2. [Gazda S.] p. Kopciuszek.

[Szałat, a, lm. y] p. Sałata.

[Szałata, y, lm. y] bot. *ziarnopłon wiosenny* (*ficaria ranunculoides*). <Zam. Sałata>

Szaławilstwo, a, lm. a p. Szałapuctwo: Jedźmy swoją drogą; to jakież, widzi mi ś., S. Syn. <Od Szaławila>

Szaławila, y, lm. y p. Szałaput: Co za przeklęty S. L. Na Mohyły dali miejsce Tomszę szaławilę. Pot. Nie wierzę, jak dawno byłes szaławilą, być i w tym grobie dłużej leżeć ś. zdarzyło. Gawiń. Nie podobał ś. taki ubiór młodemu szaławile. Choź. Pełno młodych szaławilów i starych wyjadaczów. Jeł. <Ukr. szaławylja, szelewylto, Ros. szaława, szeljawa>

Szałba, y, lm. y bot. (*rhagadiolus*) *roś*. <p. Szalba>

[Szałek, lka, lm. lki] l. *główka kapusty nie sfornowana, sam głab*. 2. pog. *stara panna, stara dziewiątka*. <Nm. Schalk>

Szałesznik, a, lm. i bot. (*atriplex portulacoides*) *roś., gatunek lebiody*. <Od Szałas?>

[Szałomaje, ów, blp.] p. Szalamaja.
 Szalomonió, i, il p. Szofomió. <p Szalamanió>
 Szalomonienie, a, blm., czynność cz. Szalomonió.

[Szałota, y, lm. y] p. Sałata.

Szałówka, i, lm. i pokoiik, cela dla furjatów: Hiszpanie zamknęli ś. w szalówkach furjatek. Zer. <Od Szal>

† Szalsza, y, lm. e i. p. Salsa. *Garum*, rybna polewka a. S. Mącz. Z przasnemi chleby i z szalszą polną będą tego baranka jeść. Leop. (z gorzkimi zioły. B. G.). Zart.: Godne Żydów bajki, godne do mięsa tego wołu z pod ogona czalsze. Pot. 2. bot. (senebiera) roś. z rodziny krzyżowych. Gatunek: S. wronóg, świnia rzeżucha (s. coronopus). <Włos. salsa, p. Szalsza>

× Szalszanowe ziele = Ozanka. L., Troc.

Szalszowy przym. od Szalsza. Sł. wil.

Szałtonos, a, lm. y, Szaltonos prow. mały pie-
 rozek gryczany, serem nadziany. <Brs. szaltonos>

[Szaltonos, a, lm. y] p. Szaltanos.

[Szalrys, a, lm. owie] p. Soltys. <Nm. Schultheiss>

[Szalrysów] przym. od Szalrys; p. Soltysowski. <Od Szalrys>

Szałwja, i, lm. e, Szolwja, [Salwija, Sołowija] bot. i. (salvia) roś. z rodziny wargowych. Gatunki: S. lekarska (s. officinalis). S. łąkowa, Lepiennik, Granatek (S. pratensis). S. rzymska p. Wrotycz. S. zwiesinosek, Lepiennik (s. horminum). 2. p. Marzymiętka. W szalwji pokrzywy odmieniają. Rej. (= czarne w białe). Może pochlebea parzącą pokrzywkę szalwja nazwać, włożywszy pokrzywkę. Rej. Zejmiesz pokrzywkę, alié pióunek miasto szalwii w garnku. Rej. <Śr. Lé. salvia>

Szałwowy przym. od Szalwja: Wino szalw-
 wowe bardzo zdrowe. Slesz. <Od Szalwja>

Szamaja, i, lm. e zool. (alburnus clupeoides) ryba członkopromienna otwartopęcherzowa piersio-
 pletwa karpłowata.

Szaman, a, lm. i a. owie duchowny mongolski klasy najniższej a zarazem lekarz, czarnoksiężnik i zaklinacz duchów. <Mongol.>

Szamanizm, u, blm. religja głoszona przez szamanów, wyznawana przez niektóre ludy północno-
 azjatyckie. <Od Szaman>

Szamański przym. od Szaman.

Szamba, y, lm. y: Niemcy ciągną do swojej szamby, to jest willi, położonej wśród cienia olbrzymich mangów. Sienk.

Szambelan, a, lm. i a. owie, [Sombelan] wysoki urzędnik dworski, pełniący urząd na pokojach monarszych przy osobie panującego w czasie uroczystości dworskich, podkomorzy: Myślałem, że to pierwsze cesarstwa pany, że jenerały, że szambelany. Mick. Zdr. Szambelańcio, × Szambelaniek. <Fr. chambellan>

× Szambelaniek, nka, lm. nkowie p. Szambelan: Szambelanieku! L. <Od Szambelan>

Szambelanie, a, lm. e syn szambelana. L. <Od Szambelan>

Szambelanicostwo, a, blm., Szambelanicowstwo zb. szambelaniec z żoną. <Od Szambelaniec>

Szambelanicowa, ej, lm. e żona szambelanicowa. <Od Szambelaniec>

Szambelanicowstwo, a, blm., p. Szambelanicostwo.

Szambelanja, i, lm. e, Szambelaństwo urząd, godność szambelana, podkomorstwo: Dostał szambelanję. <Od Szambelan>

Szambelanka, i, lm. i p. Szambelanówna.
 Szambelanowa, ej, lm. e żona szambelana. L. <Od Szambelan>

Szambelanować, uje, ował i. być szambelanem, pełnić obowiązki szambelana. 2. przen. być u kogo totumfactim, do wszystkiego. <Od Szambelan>

Szambelanowanie, a, blm., czynność cz. Szambelanować.

Szambelanówna, y, lm. y, Szambelanka córka szambelana. <Od Szambelan>

Szambelańcio, a, lm. owie p. Szambelan: Z szambelańcia nieustannie szydzi. Fred. A. <Od Szambelan>

Szambelański przym. od Szambelan; [Szambelański]. Złoty klucz S. Po szambelańsku przys. jak szambelan, jak przystoi na szambelana. Ubrany po szambelańsku. <Od Szambelan>

Szambelaństwo, a i. lm. a p. Szambelanja. 2. blm. szambelan z żoną: Scena w domu szambelaństwa. L. Państwo S. L. <Od Szambelan>

[Szamberony, ów, blp., Sankloty] spodnie.

† Szambran, u, lm. y suknia z materji litej: Najprawdziwiej ten sam ś. stroi w S. złoty, kto żyje sprawiedliwie i przestrzega enoty. Pot. <Fr. cambrai>

Szambrowanie, a, lm. a obłożenie, bramowanie?: Przyszli mi S. gronostajowe do salopy. Rol. <= Szamerowanie>

† Szamerlana, y, lm. y okrycie damskie, mantyla: Różne stroje wymyślały: manty, zwane szamerlany, kamizole, robdeszany. Comp. <Od Fr. chambre>

† Szamerluki, ów, blp. strój kobiecy za Augustów, Sł. wil. Tak były godne śmiechu żużmanty i S., jak terazniejsze robronty i szusty. L. <Zap. z Fr.>

Szamerować, uje, ował i. suknię = obszywać galonem, ozdobić szmuklerskimi, bramować, szceg. na piersiach, nakształić żeber: S. czamarę, dolman huzarski. Suknia złotem szamerowana. L. Galonem szamerowany piasecz. Troc. Suknia szamerowana kwiatkami brzoskwinowemi. L. Bywałem w Wiedniu na szamerowanej w Nowy Rok gali. Oss. Na poduszce aksamitnej, galonami złotemi suto szamerowanej. Kit. 2. kogo = a) brać go w karby, mustrować, doprowadzać do porządku = karcić. b) krytykować, nicować, brać go na język, wycierać sobie kim zęby, obmawiać, przypinać mu łatki, nie zostawiać na nim suchej nitki. <Fr. chamarrer>

Szamerowanie, a i. blm., czynność cz. Szamerować: Łańcuszki w szmuklerskiej robocie służą do szamerowania sukien. Mag. 2. lm. a p. Szamerunek.

Szamerunek, nku, lm. nki, Szamerowanie i. miejsce szamerowane, wzór wyszyty na sukni, bramowanie. 2. haft, ozdoba szmuklerska do obszycia sukien, lamówka świecąca: Po sklepach zebrali wielki, lecz lekki kosz blondyn, garnitur szamerunków. L. <Od Szamerować>

Szameł, mtu, lm. mty lekka materja wełniana, gatunek raszy. L. (p. 1. Rasa). <Włos. sciamito>

× Szamlot, u, lm. y p. Kamlot. <Fr. camelot>

× Szamlotowy przym. od Szamlot, kamlotowy. Szamoa, Szamua nieod. barwa jasno-żółta skóry zamszowej lub zbliżająca ś. do niej. <Fr. chamois>

× Szamoda, y, lm. y sygnał z twierdzy chcący ś. poddać: Przedtem była to S., teraz jest fanfara. Lpn. <Fr. chamade>

× Szamot, u, lm. y p. Szamotanie i Szamotanie ś.: Wściekły S.

× Szamota, y, lm. y p. Szamotanie i Szamotanie ś.: Wiek nasz żelazny, z szranek ludzkości i chwały wyzuty, cały ś. poddał w hołd dzikiej szamocie. Ł.

Szamotać, cze, a. × ce a. × ta, tał kogo, co, kim, czym = szarpać, targać, tarmosić, miotać, szastać, trzepotać, trząść, rwać gwałtownie na wszystkie strony: Świat ś. wszystek prawie kazi, gdy go wichry szamocą. Li. Nieprzyzwoita S ramiony. Pilch. Wilk, od bydlęcej krwi niezawściągniony, dobytek wzbyt szamotał, srodze zajuszony. Zebr. Za włosy rwali, między sobą niemilosiernie szarpali i szamotali. Op. Poczeli go szarpać, S. i siepać. Op. Kaszel mię bardzo szamotał. Troc. Pozęła żywo ehodzić po pokoju, szamotana niespokojnemi myślami. Bał. S. ś. I. z kim = szarpać ś., tarmosić ś., borykać ś., mocować ś.: S. ś. z tym koniem trzeba, że podczas i boków naderwiesz, Troc. 2. trzepotać ś., szastać ś., miotać ś., poruszać ś. gwałtownie tam i sam: Delija ś. umazała, o koło ś. szamocąc. Trzt.

Szamotanie, a, lm. a, × Szamota, × Szomota czynność cz. Szamotać: Otdąd zaczęto ś. dla nich, a szczególnie dla niej, bolesne, rozpaczne S. Bał.

Szamotanie się, a ś., blm., × Szamota, × Szomota czynność cz. Szamotać ś.: Przesuwa ś. przed czytelnikiem cały ogrom ciemnoty i strasznych szamotań ś. (= walk). Dziś szamotania ś. stronnictwa „Italia irredente“ straszą ludzi porządku i duchowieństwo. Spas.

Szamotka, i, lm. i hut. cegła ogniotrwała, wyrabiana z mąki, powstałej z potłuczonych i zmieszanych mufli, zużytych w hucie, a służąca do murowania ognisk w piecach hutniczych. <Nm. Chamotte z Fr.>

Szamotłoch, u, lm. y, Bartramja bot. (bartramia) roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny prątnikowatych.

Szamotowy i. kamień = masa ogniotrwała, wyrabiana z sproszkowanych mufli, użytych przy wypalaniu porcelany, zarobiona na ciasto i wypalona w silnym ogniu. 2. Wyroby szamotowe = wyroby ceramiczne, składające ś. z jednej części surowej gliny ogniotrwałej i dwu części gliny wypalonej, a następnie sproszkowanej. <Od Nm. Chamotte>

× Szamowy, Szamuowy odznaczający ś. kolorem szamoa: Parasolka szamowa. <Od Szamoa>

Szamozyt, u, lm. y min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzemianów, z grupy chlorytów. <Włos. Szamoazyt, od barwy>

Szampan, a, blm., [Siampan], Wino szampańskie, wino [szampanowe], żart. Szampeter, Szampiter, Szampetek wino szampańskie musujące: Może nam ś. dziś jaka butelka okroi szampana. L. S., ren, węgryzn dodaje wesołej miny. Nar. [Szampani: Niech ta pan da za dwa złote ónego sumu pańskiego]. Zdr. Szampanik, Szampus. <Fr. Champagne>

† Szampanata, y, lm. y = p. Spampanata, L., Troc.

Szampanik, u, blm., p. Szampan.

Szampanka, i, lm. i butelka od szampana. <Od Szampan>

[Szampanowe wino] p. Szampan.

Szampański: Wino szampańskie, p. Szampa Biskopt S. <Od Szampan>

Szampetek, tka, blm., żart. p. Szampan.

Szampeter, tra, blm., żart., p. Szampan: Muszą żyć porządnie, szampetra dają. Bliż.

† Szampierka, i, lm. i p. Szampierza. <Od Szampierz>

† Szampierstwo, a, blm. rywalizacja, współzawodnictwo; rola, charakter szampierza: Śwawowstwo, S. w miłości, rivalitas. Mącz. <Od Szampierz>

† Szampierz, a, lm. e p. Szapierz: Competitor, S. w staraniu o jakąś dostojność, gdy ś. dwa do jakiejś dostojności ubiegają. Mącz. S., rivalis. Urs. S. w szachach. Kochan. <Zam. Szampierz, Szapierz>

† Szampierza, y, lm. e, † Szampierka, † Szampierzka, † Szampierzca forma ż. od Szampierz: Sroga S. Sep. <Od Szampierz>

† Szampierzka, i, lm. i p. Szampierza.

Szampiter, tra, blm., p. Szampan.

Szampjon, a, lm. y 1. pieczarka. 2. gatunek kartofla. 3. zapasnik, rycerz walczący w szrankach. <1. Fr. champignon; 2. Fr. champion>

† Szamski damasceński, z Szamu (t. j. Damaszku) pochodzący: Głównia szamska.

Szamszurek, rka i. blm. dawna gra w karty we dwie osoby. Goł. 2. lm. owie ten, co przegrał w tę grę. Glog.

[Szamszurka, i, lm. i] p. Pica.

Szamu, nieod., p. Szamoa.

Szamuowy p. Szamowy: Jeden jaśniał barwą szafirową, drugi popielatą, trzeci szamuową. Jeż. <Od Szamua>

Szamysto sznur koral: Wyszybyśmy' obie razem, ty ubrana w S., w perły. Jeż. <Bład, Ukr. Námysto>

Szanca, y, lm. e rzeź. robota wielka, ciężka. <Nm. Schanze>

Szancknecht, a, lm. f oi, Szanckopnik, Szańceknik prosty kopacz szanców: Szanemajster ustanowiony jest dla naprawienia dróg wojsku z swemi szancknechtami. Tarn. J. Przy wojsku Batorego znajdowało ś. dwóch szanemajstrów z 50 szancknechtami. Górs. <Nm. Schanzenknecht>

Szanckopnik, a, lm. cy, Szańceknik i. p. Szancknecht. 2. p. Szańcownik.

Szanemagister, tra, lm. trowie p. Szanemajster: Przy wojsku znajdował ś. S. Ludwik Wedel. Górs. <Szanc + Magister>

Szanemajster, tra, lm. trowie, Szanemagister przełożony nad szancknechtami: S. ustanowiony jest dla naprawienia dróg wojsku z swemi szancknechtami. Tarn. J. S., co będzie obóz kładł, ma być przy obozie. Tarn. J. Przy wojsku Batorego znajdowało ś. 12 inżynierów, dwóch szanemajstrów. Górs. <Nm. Schanz(en)meister>

[Szandar, a, lm. owie] p. Żandarm. <Zam. Żandarm>

[Szandara, y, lm. owie] p. Żandarm.

[Szandra, y, lm. y] roś. (mentha). <Ukr.>

[Szandy, ów, blp.] = Sądy. <Nm. Schande>

Szaniek, nka, lm. nki miara zbożowa nasypna: Szanki były w użyciu dwojakie: jedne, starej miary, obejmowały 48 garncy, a drugie, zwane łaszłowemi, o połowę mniejsze—24 garnce. Glog. Obecnie na Polesiu szanki są równe 32 garncom rządowym. Baran.

[Szaniec, eję, el] p. Szanować.

Szaniec, nca, lm. nca a. [jce], † Szoniec i. a. × Szańce rów mający przed sobą wał, za którym oblężeni bronią s., a oblegający podsuwają ś. pod mury: S., okop jakiegokolwiek postaci, złożony z przedpiersienia i rowu. Jak. J. Dla męstwa zrobił go król starszym nad szaniami. Papr. Kiedy

trąby ogromne zabrzmia, a pod mury nieprzyjacielskie staną szańce. Kochan. Obtoczyli szaniami miasto. Wuj. Szańców nie rzucono, jak po stole Turczyn poszedł do nich. Birk. Obóz szaniami okopać. Leszcz. Pierwszy Władysław pod Byczyną, za polską koronę S. stawiający, przeciwnika zraził. Tw. Oczy utkwivszy w nieprzyjaciół S., nabija strzelbę i liczy różaniec. Mick. Długo na szturm i S. poglądali w milczeniu. Mick. S. przedwschodni. Gemb. Przen.: Ukryła wstyd i gniew poza dumy królewskiej S. Sow. Przen.: *jam, widok publiczny, pole otwarte*: Zamysły swoje, w tajemnych radach dotąd przechowywane, teraz na S. otworzysty wyrzucił. Błaż. Niechęci, dawne w sercach utajone, na S. otworzystej nieprzyjaźni wstępowały. Błaż. Dyskurs ma to prawo, wolny ma S. na wszystko. Falib. 2. p. **Szańce**: Stawić majetności na wątpliwym szanau nie chcę. Warg. Twoja w wątpliwym i ciasnym stoi szanau tak sława, jak i cnota. Bardz. 3. † Na S. co komu dać = *nie żalować mu czego*: Tam na niespodzianą trafi u nich zwadę, jeśli czego na S. nie da w ich gromadę. Paszk. 4. [S., **Festunek**] *wieżenie kryminalne*. 5. † S. *meta, cel, kras upragniony*: Do szanau kogo uprzedzić. L. Umyślił przez domownicy jeszcze szanau swego powetować. Wys. (= *stratę odzyskać*). Zdr. **Szańczyk**. <Nm. Schanze>

Szaniec, a, lm. e żart. p. **Szankier**. <Z Szankier>

Szankier, kra, lm. kry, † **Szankr** lek. *wrząd francowaty, przymiotowy* (ulcus venereum): S. błonicy (u. v. diptheriticum). S. brodawkowaty (u. v. verrucosum). S. grzybiasty (u. v. fungosum). S. mieszany, S. miękki (u. v. molle). S. twardy, Hunterowski, wrząd twardy Huntera = *wrząd przymiotowy pierwotny, stwardnienie przymiotowe pierwotne* (u. v. durum s. induratum). S. zgorzelinowy (u. v. gangraenosum). S. żrący (u. v. pagedaenicum). Zdr. **Szankierek**, **Szaniec**. <Fr. chancre, z Łé. cancer>

Szankierek, rka, lm. rki p. **Szankier**. <Od Szankier>

[**Szanklot**, a, lm. y] *zapalenie przyjądrza z rzęzączki* (epididymilis gonorrhoeica). <Nm. [Sandklot] = Sandkloss>

† **Szankr**, a, lm. y p. **Szankier**.

Szankrowaty l. *podobny do szankra*. 2. *zarażony szankrem*. <Od Szankier>

Szankrowy przym. od **Szankier**. Bakt.: Prątek S. a. Prątek wrzodu miękkiego. <Od Szankier>

[**Szanobliwy**] l. *umiejący szanować*. 2. *oszczędny*. <Od Szanować>

Szanować, uje, ował, [**Szaniec**] l. † S. *cenić do brze lub źle, oszczędzać lub poniewierać, chwalić lub obmawiać*. Otw. S. Przeto nas tak źle szanują, trapią i dni nasze krótsze czynią. Baz. (= *traktują, cenią*). 2. *poważać, cenić, czczyć, ważyć sobie*: S. rodziców, nauczycieli, starszych, kapłana, siwe włosy, powagę prawa. S. siebie samego (= *mieć wzgląd na swoją godność osobistą*). S. miejsce święte, pamiątki historyczne, domy Boże, ementarze. Józef służył jej i też szanował. Op. Aby na potom wiedział, jak ma ludzi S. Kochan. Drugi nie umie S. człowieka, któremu na wychowanie dziecię swoje powierzył. Glicz. Szanował (ich) jako pany. Birk. On was zawsze szanował od pierwszej młodości. Groch. Póki w mieszkaniu twym co czują, póty cię wszyscy

szanują. Haur. Starszego i w piekło szanują. Prz. Jeśli chcesz być szanowanym, szanuj. L. Szanuj mnie doma, będę cię szanowała u ludzi. Rys. S. mniej jest, niż miłować; nie każdy miłuje, co szanuje. Kn. Szanuj szczęścia, nie podność ś. szczęściem, nie ufaj szczęściu. Kn. (skromnie zażywaj. L.). Częstoć bardziej suknią, niż człowieka, szanują. L. Którzy nie tytułów, ale pracy i użyteczności w tytułach szukają, ci względów godni; S. ich, że urzędnicy, że starsi, należy; a że do bremsi są urzędnikami i umieją starszeństwa użyć, we dwójnasób ich jeszcze S. trzeba. Kras. Bądź poszanowania godnym, a będziesz szanowany. Kras. Szanujmy mądrych, przykładnych, chwalebnych. Kras. Szanując i cierpliwie znosząc cudze zdanie, a mego nikomu nie narzucając. Sniad. Dopóki wiara kwitła, szanowano prawa, była wolność z porządkiem i z dostatkami sława. Mick. Jeśli siwej głowy nie cziesz, to szanuj pierwszy urząd powiatowy. Mick. By nas świat szanował, szanujmy ś. sami. Krasin. 3. × S. *czcić, zaszczycać, honorować, ugasać, podejmować*: Ty tydzień ciebie Greycy szanują biesiadą, kruz pełny nalewają i lepszą część kładą. Dm. 4. *ochraniać, oszczędzać*: S. czego, szaty, ksiąg, oszczędzać. Kn. Jeńce czeskie. Kazimierz łaskawie S. kazał. Błaż. Gdyby zeglarz dał ś. łtuc dobrowolnie o pnie i kamienie, azaby nie rzekli: to niecnota, nie szanuje samego siebie, okrętu swego, kupeów i kupi ich. Leon. S. zdrowie. Przesunęli ś. jak cienie, szanując spokój ducha swojego. S. czyją boleść. Precz mi od piersi, szanuj tajemnicę! Mick. 5. [S.] *obejmować za szyję, ścisnąć, całować*: Cy ty widziała, żeby ja Jaśka sanowała? S. ś. l. *postępować nie narażając swej godności osobistej, szanować siebie*: Szanuj ś., a będziesz szanowany. 2. *dbać o opinię świata w swym postępowaniu, nie sprzeniewierzać ś. swoim zasadom*: Każda szanująca ś. modnisią musi parę razy dziennie zmieniać swój strój. 3. *oszczędzać ś., dbać o siebie, ochraniać swe zdrowie*: Cyrulik obiecuje go wkrótce wyleczyć, byle się dobrze szanował. L. Nie sil ś., jeszcze daleko do końca, szanuj ś. Tworz. Szanuj ś. dla nas, jeśli nie dla siebie: twym zdrowiem prawie wszystko wojsko stoi. P. Koch. Szanuje ś. i nie nie je niezdrowego. Troc. W żadnej ś. krwawej nie szanował okazji. Troc (= *nie oszczędził ś.*). 4. [S. ś.] *kochać ś.* <Nm. schonen>

Szanowanie, a, blm., *czynność cz. Szanować*. Nie chodzi tu o S. ani nieszanowanie żadne. Jez.

Szanowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Szanować ś.*

† **Szanowity** p. **Szanowny**: Ludzie szanowite obojogo stanu, wszelakiej czci i poszanowania godne, łaje, sromoci, lży. Smotr. <Zmieszane Cerkiewne sanovit z Szanować>

[**Szanowliwy**] *szanujący*. <Od Szanować>

[**Szanownieński**] *szanowny, miły*: Ależ wyglądasz, S., dalibóg o lat 20 młodszy. Ost. <Od Szanowny>

Szanowność, i, blm., rz. od **Szanowny**: S., poważanie, powaga, poważność. L. Będzie nieco śmiałości a zuchwałstwa, tedy to surowością odejmują a do szanowności, do wstydu, do pokory i dobrych obyczajów one przywidają. Górn. <Od Szanowny>

Szanowny l. a. † **Szanowity**, [**Szanujący**] *godzien uszanowania, wzbudzający szacunek, czcigodny, dostojny, godny, wielebny*: S. nauczyciel, kolega, redaktor. Szanowni słuchacze! S. panie! S. starzec (= *sędziwy*). Tu ś. S. starzec udobruchał. Książ.

Nie mogąc s. Turków oprzeć sile, szanowną głowę da pod miecz zwycięski. Niem. To szanowne zgromadzenie. Śniad. Ludzie ci ze wszech miar szanowni. Śniad. Szanowne ofiary męstwa i waleczności. Śniad. Inni klęczeli tam aż do smutnej i nieszanownej starości. Tarn. Resztę twojej szanownej powierzam przyjaźni. Fred. A. Dworzec gnieźnieński S. był pamiątkami. Krasz. 2. † S. oszczędny, umiejący wszystko uszanować, ochraniający: Pijak, żartok i zwadźca dni sobie utraci; trzeźwy, skromny, S. przeżyje dziesiąci. Pot. Szanownemu o wszystko łatwie. Górn. <Od Szanować>

Szansa, y, lm. e widok (na przyszłość), nadzieja: Niema żadnej szansy wygrania. Z ich fizjognomji pragnął wyczytać, jaką który szansę miał za sobą. Korz. 2. × S. rodzaj gry w karty. Sł. wil. 3. teatr., ir. rodzaj farsy, wodewilu lub operetki, składającej s. przeważnie z walczyków, polek i kupletów. <Fr. chance>

Szansiarz, a, lm. e teatr., ir. aktor grywający w sztukach ilustrowanych poleczkami, walczykami, śpiewkami. <Od Szansa>

× **Szansona, y**, lm. y p. Szansonistka: Jakto, nie wiesz doktor? — S. bycza Iretta Gilbert. — Ach, tyngłówka? Brt.

Szansonetka, i, lm. i l. piosenka treści lekkiej, wesołej, komicznej. 2. bł., p. Szansonistka. <Fr. chansonette>

Szansonierka, i, lm. i teatr., ir. aktorka grywająca w sztukach z kupletami i śpiewkami, wykonywanymi zwykle przez szansonistki. <Fr. chansonnière>

Szansonistka, i, lm. i, × Szansona, bł. Szansonetka śpiewaczka kawiarniana, ogródkowa: Ulega czułemu stosunkowi z szansonistką wiedeńską. Kasz. <Od Fr. chansonner>

Szanta, y, lm. y, [Szańta, Śańta, Szainta, Sajt, Śańta], Kotopastka bot. l. (nepeta) roś. z rodziny wargowych. Gatunek: S. zwyczajna, popularna, Kocia mięta, Mięta koteczna, × Kotecza miętkka, [Melisa, Malesa, Malisa] (n. cataria). 2. p. Gojnik. 3. p. Krzecina. 4. p. Macierzanka. <Czes. 3>

Szantaż, u, lm. e wyzyskiwanie na swoją korzyść czujnej obawy ujawnienia czynu karygodnego, hańbiącego, kompromitującego: Uderzający na oszustwa w urzędzeniu zebrań spuszczają z uwagi S: Spas. <Fr. chantage>

Szantażysta, y, lm. ści ten, co s. trudni szantażem: Nie będąc w stanie wykupywać s. szantażystom, postanawia zerwać wszystkie stosunki z Radomiem. <Od Szantaż>

Szantażystka, i, lm. i forma ż. od Szantażysta. <Od Szantażysta>

[Szantret, a, lm. ci] szatyn.

[Szantretka, i, lm. i] szatynka. <Od Szantret>

[Szaujący] p. Szanowny. <Od Szanować>

Szańc, a, lm. e l. = a) × S. p. Szaniec: Jak sobie S. wysypie z darnu zielonego, śpi bezpiecznie żołnierstwo wórzód namiotu swego. Bardz. Żółtowski począł S. gotować. Okol. Szaleństwo w S. sklany dufać. L. b) Na S. stawić, kłaść, nieść, † w S. złożyć (Sekl.) = wystawić na niebezpieczeństwo, na sztych, na ryzyko, na niepewne: Dwaj ci sąsiedzi nie śmieli z sobą s. na S. wojenny puszczać. Nagur. Na S. co posadzić. Rej (= zaryzykować, narazić). Radzono Darjuszowi wojsko rozdzielić, a nie na jeden fortuny S. wszystkie siły stawić. Warg. (= stawić na kar-

te). Wszystko sady na S., dufając szczęściu. Bud. B. Drugi na S. szczęścia i wszystko wysadzi, jedno to jego, co na grzbiecie i na szyi zostanie. Rej. Zdrowie nawet na S. kładli. Birk. Wystawienie siebie i wszystkiego swego na S. Pileh. Biezał żelony żywot na S. stawić. P. Koch. Całość sprzymierzonych waszych na S. i niebezpieczeństwo jest wydana. Siem. J. Wszystko na S. sadyć przeciw nieprzyjacielowi. Sam z placu pierzechnął, pana swego zdrowie na S. zajątrzonemu nieprzyjacielowi wystawiwszy. Bobrow. Niosę życie na S., i wy bracia nieście. Wyb. c) † S.: Konarski z królem grając w kostki, gdy S. wielki sadył król, a wygrał na nim wszystkie pieniądze, dał polizek królowi. Papr. Po 30 czerwonych złotych na S. w wareaby grać nie chciał, powiadając: po tak male grać jakoby wszy był. Górn. S. wygrać = wygrać stawkę; wog. zyskać. Rej. d) † S.: Zamysły swoje, w tajemnych radach dotąd przechowywane, teraz na S. otworzysty wyrzucili. Błaż. Niechęci, dawno w sercach utajone, na S. otworzystej nieprzyjaźni wstępowały. Błaż. Dyskurs ma to prawo, wolny ma S. na wszystko. Falib. <Nm. Schanze>

× **Szańckopnik, a**, lm. cy p. Szancownik. Troc.

× **Szańcostawność, i**, bfm. sztuka stawiania szanów. Troc. <Szaniec + Stawić>

Szańcować, uje, ował l. sypać szance; otaczać szaniami, okopywać: Szańcuje swoje gniazdo i zamyka s. mocno w własnym domu. Sur. 2. † S. przystawiać, podstawić: Jedni z szturmowników ściany tłuką, drudzy ogień podrzucają, drudzy drabiny szanują. Błaż. 3. † S., p. niżej: Kiedy szanuje, to i baran czuje. Prz. S. s. l. otaczać s. szaniami, okopywać s. 2. † S. s. podkopywać s.: Trzeba umieć języka dostać, umieć swych ratować, a ku nieprzyjacielowi mądrze s. S. Paszk. Nieprzyjacielowi ku twierdzy S. s. dopuścił, aby przystąpili. Wys. S. s. pod miasto. Troc. Przen.: podsuwać s., przybliżać s., podkradać s., przyszuwać s.: K niej z ustami szanuje s. Żebr. W nasze tropy s. szanuje, comitate gradus. Żebr. (= kierujcie s.). Już k ziemi s. szanuje i podpada, admotus terrae. Żebr. (= spuszcza s., opada). Ziemia a woda na dół s. szanuje, in inferius feruntur. Żebr. 3. † S. s., **Szańcować wieść s., słać s., iść dobrze, dopisywać, powodzić s., udawać s., szczęścić s., szykować s.**: Sprawy twe szczęśliwieć s. S. będą. B. B. Rozpaczają chorzy, że s. im nie zaraz wedle myśli szanuje, i nie mogą być zaraz zdrowi. Białob. Litwie pierwsza zaraz wyprawa tak s. szanowała, iż wielkie zwycięstwo odnieśli. Stryjk. I trzeci nawet zaciąg królowi nie według myśli szanował s. Błaż. (= składał s.). Widząc, że mu s. nie szanuje, począł myśleć o pokaju. Biel. M. Gdybyśmy obaczyć chcieli, jako s. nam w tym szanuje, pewniebyśmy tego zaniechali. Rej. Kserkses, iż mu s. w Grecji na wojnie nieszczęśliwie szanowało, u wszystkich wzgardzony był. Kosz. Wszystko mu s. szanuje. Troc. <Nm. schanzen>

Szańcowanie, a, bfm., czynność cz. **Szańcować**: S. czego. Troc. Każdy s. dziwował szanowaniu Skanderbega. Baz. (= powodzeniu, szczęściu).

Szańcowanie się, a s., bfm., czynność cz. **Szańcować s.**

Szańcownik, a, lm. cy l. a. × **Szańckopnik, Szanckopnik**, × **Szancknecht** żołnierz sypający szance, zajmujący s. robotami ziemnymi, saper. 2. żołnierz broniący szanów: W noey dziwnych for-

telów używa Moskwa na szańcowniki. Piotr. Moskwa, widząc, że koszmom i szańcownikom naszym szkodzić nie mogą... Piotr. <Od Szańcowy>

Szańcowy przym. od **Szaniec**. L. Szańcowemi koszami umocnić. Troc. S. kopacz. Troc. Szańcowa nauka, szańcostawność. Troc. Naczynie szańcowe. Gemb. <Od Szaniec>

Szańczyk, a, lm. i p. **Szaniec**. Troc. Postawić leda S. nad brodem, odstraszyć ich od przeprawy. Star. <Od Szaniec>

[**Szańta**, y, lm. y] p. **Szanta**.

† **Szapiel**, a, lm. e ? : Knieje z bogiem obrońcą nawiedzisz, a nie z szapiellem bogiem, nec de plebe deo. Żebr.

[**Szapiony**, ów, bhp.] p. **Kartofel**.

Szapoklak, a, lm. i, **Klak** *kapelusz męski cylinder, składający s. na płasko*: Ja z szapoklakiem pod ramieniem bawię s. wybornie widocznym dla mnie podrażnieniem Idalki. Orzesz. <Fr. chapeau à claue>

[**Szapon**, a, lm. y, **Szłapon**] *sieć postaci worka na kiju, do zastawienia na ryby*. <Nm. Schrap-hamen>

! **Szapon**, a, im. *owie opiekun, ochmistrz, towarzyszący młodej kobiecie*: Pan P. ofiarował s. być naszym szaponem; przyjąłam jego ofiarę. Es. <Fr. chaperon>

! **Szaponować**, uje, **owal** być szaponem a. matkować młodej kobiecie: Może ją śmiało S., bo nikomu na myśl nie przyjdzie, że ona jemu rękę podaje. Es. <Fr. chaperonner>

! **Szaponowanie**, a, bhm., czynność cz. **Szaponować**.

Szaptalizować, uje, **owal** wino = powiększać ilość spirytusu w winie. <Od nazwiska chemika Chaptal'a>

Szaptalizowanie, a, bhm., czynność cz. **Szaptalizować**.

[**Szar**, u, lm. y] l. **rząd, szereg, pasmo**. Troc. S. tarcie, gontów na dachu. S. słomy w strzesze. Gonty oblatują szarami z dachu. Trzt. 2. *budka w dachu na froncie domu, z drzwiami nazewnątrz*. 3. a. [**Szur**] *warstwa, pokład*: Woda, szorując, tworzy szary, czyli szury. 4. *przestrzeń powietrza nieobjęta oknem, przestwór*: Motylami grają zioła, jaskółkami S. s. mota. <1. Nm. Schar? 4. por. Ukr. szar>

× **Szara**, y, bhm. p. **Siara**.

Szaraban, u, lm. y l. *rodzaj bryczki bez resorów, tarantas*. 2. *wóz z ławkami*. St. wil. Zdr. **Szarabanik**. <Fr. char à banc>

Szarabanda, y, bhm., p. **Sarabanda**: (Machnął szablą) sam tu na oczy! zagram im szarabandę! Wóje. <p. Sarabanda>

Szarabanik, u, lm. i p. **Szaraban**.

Szaracz, a, lm. e *koń szarej maści*: Wyprowadzi ze stajni szaracza, osiadła go, w pyszny rząd przystroi. Zm. <Od Szary>

Szaraczek, czka, lm. czki l. p. **Szarak**. 2. **czku**, a. **Sieraczek**, × **Siraczek** *sukno szaraczkowe, tkanina szaraczkowa*: Kozuch miał na zimę szaraczką pokryty. Wilk. 3. *licha suknia z szarej wełny domowej*: Zdejm z siebie urząd starościca, a po dawnemu w szaraczkę uchodźny stąd młodziem. L. 4. *szlachcic szaraczkowy, zagrodowy*: Nie brała drobna szlachta za uwłaczanie sobie, gdy ją szaraczkami od jej stroju lub sukmany zwano. Lel. 5. [S., **Szaraczka**] *gatunek gleby popielatej*. <Od Szarak>

[**Szaraczka**, i, bhm.] p. **Szaraczek**.

Szaraczkowato przys. od **Szaraczkowaty**: S. i gminnie wyglądał. Orzesz.

Szaraczkowaty podobny do szaraczku a. do szaraczka; szarawy. <Od Szaraczkowy>

Szaraczkowo przys. od **Szaraczkowy**.

Szaraczkowy, [Sieraczkowy], × **Siraczkowy** l. *szary; tkany z wątku czarnego a z osnowy białej, lub naodwrót*: Sukno szaraczkowe. 2. **Szlachcic** S., p. **Szaraczek**. <Od Szaraczek>

Szarada, y, lm. y *zagadka, w której należy odgadnąć dany wyraz zapomocą znaczenia poszczególnych jego sylab lub różnych kombinacji tych sylab*: Ułożyć, rozwiązać szaradę. Jako nowość wprowadziła szarady w obrazach z żywych osób. Bał. Zdr. **Szaradka**. <Fr. charade>

Szaradka, i, lm. i p. **Szarada**.

Szaradowy przym. od **Szarada**: Tygodniowe posiedzenie szaradowe u Adama Dmuszewskiego. <Od Szarada>

Szaradzista, y, lm. *ści układacz a. odgadrywacz szarad*: Klub szaradzistów w Warszawie za czasów Księstwa Warszawskiego. <Od Szarada>

Szaradzistka, i, lm. i forma ż. od **Szaradzista**.

× **Szarafan**, u, lm. y p. **Sarafan**: W tym samym codziennym musiałeś chodzić sarafanie. L. Zdr.

× **Szarafanik**. <p. Sarafan>

× **Szarafanik**, u, lm. i p. **Szarafan**.

Szaragi, ów, bhp., **Szragany**, **Szragi** l. *dwie drewna prostopadłe z poprzecznym w górze, socha, wiszczałto, drążek do wieszania czego*. 2. [S.] *nogi pod stół na krzyż zbite, krzyżulec, krzyżak*. 3. *ukośne police drewniane, w które wprawione są końcami trepów schody, policzki schodowe*. <Nm. Schragen por. Stragan>

† **Szaraj**, u, lm. e p. **Seraj**: Pałac sułtana, w którym ustawnie mieszka, po turecku S., to jest dwór, nazwany Star. <p. Saraj>

Szarak, a, lm. i l. *gatunek tkaniny szarej, szaraczek*. 2. *odzienie z takiej tkaniny*: Ubrać s. w S. Slow. 3. *szlachcic uboższy, szlachcic szaraczkowy, zaściankowy*. 4. ? : Sejmik kosztował mnie 423 czerwonych złotych i 30 szaraków żyta, oprócz wiktualjów. Mat. 5. *myśl, zajęcie, kot, kurta*: Wojski głos zabrał: teraz jest przynajmniej za co, bo to, panowie, nie jest ów S. ladaco. Mick. Aby znak zostawić jaki, na topoli koło domu zawiesiłem dwa szaraki. Syrok. Zdr. **Szaraczek**. <Od Szary>

[**Szara mysz**] *oszukiństwo, omamienie*: Są ludzie, co z złotych liści umieją robić żywe szare myszy; ci zwykle dopuszczają s. oszustwa.

Szaran, a, lm. y, × **Szarań** *narybek karp*: S., karpik młody do zarybienia stawu. Jabł. Zdr. **Szaranek**. <Od Szary, por. Ukr. Szaran = Karp>

[**Szaranca**, y, lm. e] p. **Szarańcza**.

Szaranek, nka, lm. nki p. **Szaran**: Szarany, szaranki, karpie. L. Karpika w rzece nakształt małego szaranka rybak uchwycił na wędkę jednego poranka. Jak. W.

Szaraniec, *ńca*, lm. *ńce*, [Saraniec, **Szary kwiat**], **Szarańcowe drzewo**, **Zarklin** bot., (hymenaea) *rośl. z rodziny brezyliowatych*: S., kwiat zdawna upowszechniony w ogródkach ludu wiejskiego nad Narwią. <Od Szary>

× **Szarań**, a, lm. e p. **Szaran**. Troc. <Od Szary>

Szarańcza, y, lm. e l. bot. p. **Aksamitka**. S. św. Jana, p. **Szarańczyn**. 2. zool. (pachytylus migratorius) *owad prostoskrzydły skaczący*: Je-

dzenie Jana Chrzciciela było szarańcze a. koniki, lecz nie takie, jakie w naszych krajach są. Żarn. S. buja, skacze na cudzej trawie. Rej. (na cudzych osiewach tyje, nie nie działając. Rej). W Abisynji szarańczę na wąglikach pieką i jedzą. Troc. S. pieszka = S. przed dostaniem skrzydeł, niedojrzała jeszcze. Przen.: darmożady, pieczeniarsze, ciężar światła: Nikczemni ludzie, podnózkowie, szarapatki, S. Mącz. 2. zb., blm. chmara szarańczy, jako kłeska rolna: Roku 1334 S. u nas wszystko zjadła; tak jej było wiele, że słońce lecało zasłaniały, a gdy na ziemię padły, tedy ś. kopyta końskie w nich zakrywały. Biel. M. S. pola wypasła. Troc. 3. przen. chmara, čma, zatręśnienie czego, ciżba, tłum; thuszcza, chalastra, hułtajstwo: Poraził szarańczę wojsk nieprzyjacielskich. Troc. <Por. Ukr. sarancza>

Szarańczarnia, i, lm. e miejsce hodowli szarańczy: W tym placu widzą szarańczarnię: mówią, że tam hoduje nasiona chmury szarańczy. Mick. <Od Szarańcza>

Szarańczę, ćcia, ęta p. Szarańczyk. L. <Od Szarańcza>

Szarańczowy I. a. Szarańczy przym. od Szarańcza 2. bot. Drzewo szarańcowe, p. Szaraniec. <Od Szarańcza>

Szarańczy p. Szarańczowy. Przen.: Szarańcze zagony ładowców i zamorców. Wor. (= chciwe żeru, łupieżcze, drapieżne). <Od Szarańcza>

Szarańczyk, a, lm. i, Szarańczę młode szarańcze, młoda szarańcza: Szarańczyki wylęgają ś. z jaj bez skrzydeł, których po trzecim dopiero zrzucaeniu skórki dostają. Kluk. <Od Szarańcza>

Szarańczyn, u, lm. y, Szarańcza ś. Jana, Rożki, Rożkowiec, Chleb św. Jana, Chleb świętojański, Drzewo świętojańskie bot. (ceratonia) roś. z rodziny brezyljowatych. Gatunek: S. strączowy, Chleb świętojański, Słodkie strączce (e. siliqua). <Od Szarańcza>

Szarapata, y, lm. owie p. Szerepetka. <Zdr. Szarapatka>

Szarapatka, i, lm. i p. Szarapata. † Szarasy p. Szarawy: Ty ś. pomknij, S., siadźże ty pozłocisty. Rej. (= ustap, szaraku). <Od Szary>

Szarawaka, i, lm. i skała okruczowa złożona z żarn kwarcu, często feldspatu, odłamków łupku krzemionkowego i glinianego, oraz blaszek miki, spojonych lepiszczem krzemionkowo-gliniastym a. krzemionkowym, posiadająca złożenie ziarniste, łupkowe, zbite i konglomeratowe. <Szara Waka, p. Szarowaka>

[Szarawanik, a, lm. i] szlafroczek kobiecy. Zach. < = Sarafanik, p. Sarafan>

† Szarawara, y, lm. y p. Szarawary: Perska S. Klon.

Szarawarki, ów, blp., p. Szarawary: Liche S. Kon.

Szarawary, ów, blp., † Szarawara (lp.), † Szalawary, × Szalwary, † Sarawary I. spodnie szerokie, buchaste, rajtuzy, hajdawery. Biel. M. Włos głowy ich w ogniu nie przypalił ś., i S. ich nie odmieniły ś. Wuj. Sarabala jest płaszcz, ale bardzo na S. poszło. Bud. Tatarowie ubiór spodni, który pospolicie szarawarami zowią, lniany noszą. Paszk. Janczarowie mają pludry albo raczej S. białe. Star. Kurfirst pruski od króla wedle mody starej brał chorągiew i z sobą przywiózł S. Pot. (o rajtarach Jego. L.). Niepomierzenie szerokie S. Eww. 2. przen. myśl. zad zwierzęcia: Palnął go śrótem po szarawarach. Kot S.

poszargał = zmoczył skoki na rosie lub deszczu. Zdr. Szarawarki. <Ukr. szarawary, Gr. sarabara i t. d. z Prs.>

[Szarawila, y, lm. y] p. Szalapat. <Zam. Szalawila>

Szarawo przys. od Szarawy: Już na dworze S. (= już ś. rozwidnia a. już zmierzch zapada).

Szarawo - p. Szarawy.

Szarawy, Szarowaty, [Sierawy], † Szarasy odznaczający ś. barwą wpadającą w kolor szary, nieco szary: Kolor S. Haur. Ludzie w tym kraju są szarawi. Łęcz. Noc ku nam poziera, szarawe skrzydła na świat rozpościera. Nar. Iskrzyk S. = jasno - zielonawo - żółty, o układzie kryształów granistostłupowym. Łab. Niewyraźne szarawo-czarne smugi. Zap. Szarawo-niebieskawe sklepienie. Sew. Szarawo-rudawy odcień. Zap. <Od Szary>

† Szarbach, u, lm. y p. Szkorbut.

† Szarboch, u, blm., p. Szkorbut. Syr. <Nm. Scharbock>

× Szarbonerja, i, blm. węglarstwo, towarzystwo polityczne we Francji. <Fr. charbonnierie>

[Szarczysko, a, lm. a] stara chusika szara. <Od Szary>

× Szardza, y, lm. e p. Szarsza: Kupcy gdańscy materjalni przedawali... szardzy łokieć od 50 groszy do 3 złotych i groszy 6. Goł. <Zam. Szarza, p. Szarsza>

† Szarek, rka I. lm. owie p. Szerepetka: Milez, szarku, mów, panie szatny. Błaz. Przeciwnie złotogłowni na spodku panowie, a nad nimi wierzeh mają dziś marni szarkowie. Jag. S., obszarpaniec. Pot. S., podle ubrany, jakiejkolwiek maści szatę podłą mający. Troc. 2. i [S.], lm. i pies szary: Panięta po ulicy psy pogromili: Kęsega poimali, a Szarka zabil. Rej. Wydał złodzieja S. psim ozorem. Mias. <Od Szary>

!Szareta, y, lm. y wózek: Armaty podobne do szaret. Uj.

× Szaretką, i, lm. i p. Szarytka: Ona teraz będzie siostrą, szaretką, ale dopiero aż ś. nauczy. Kow. <Zam. Szarytka>

[Szarf, Szarfisto] dzielnie, ostro, śmiąło, zgrabnie: Wacpan każesz pocztom wszystkim blisko kresu S. stanąć. Rol. <Nm. scharf>

× Szarf przym. nieod. ostry: Ładunków S. do armat z kartaczami. T. K. : Zarekwirowawszy od miasta koni wywiózł na furmankach broń, kule, kartacze, S. - amunięję. T. K. Komisja wojskowa kazala, rozdać żołnierzom S. - ładunki. T. K. <Nm. scharf>

Szarfa, y, lm. y I. a. † Szarfa wstęga, wstążka: Szarfy u kapelusza do wiązania pod brodą. S. przy mundurze, uniformie. Ś. rycerska. Bobr. S. orderowa. Rzuca ziarno kmiołek na uprawną rolę, worem zboża przeciągniony, który jak S. silne zdobi mu ramiony. Tom. Przen.: Błękitna S. morza. Słow. (= pas, wstęga, smuga). 2. [S.] szalik. Zdr. Szarfeczka. <Nm. Schärpe, [Schärfe]>

Szarfajza, y, lm. y narzędzie garbarskie, usuwające czaszki mięsa, żył ze skóry. <Nm. Scharf-eisen>

Szarfeczka, i, lm. i p. Szarfa. Głog. <Od Szarfa>

Szarkant, u, lm. y tap. kant w wystaniu mebla, odszyty na ostro: Odszyć na S. <Nm. Scharf-kante>

Szarfmeca, y, lm. e armata z wieku XVI, strzelająca żelaznymi kulami pięćdziesięciofunto wemi. Górs.

Szarfowy przym. od **Szarfa**; † **Szarpowy**: Domagał ś. koniecznie, abym mu coś szarfowego nałożył. Łoż. <Od Szarfa>

[**Szarfus**, a, lm. y] *ukłon niezgrabny*. Mrong. <Nm. Scharrfuss>

† **Szarga**, i, lm. i l. i [**Szarga**] p. **Szaruga**: Szargi i pluski oktobrowe. Tw. Tam na wdzięcznej pogodzie z szargi osychają. Tw. Ślepa S. widok odejmuje zawikłaną srodze drogą. Susz. Obłok, skoro ś. rozwarł, ciężką wody swej szargę zalał. Otw. [Od św. Medarda 40 dni S. Prz.]. 2. † **S.** morska = *burza morska, nawałnica*: Czarna S. z boku morze turbuje w długim przez tak wiele wałów skoku. Bardz. Łódź moja żadnej szargi i żadnej nie boi ś. burzy. Pot. Przen.: Niebardzo nam jeszcze do śmiechu z przeszłej szargi. Pot. (= *zawieruchy*). Trwa niepokoju S. Hoł.

[**Szargacz**, a, lm. e] p. **Szarganiec**. <Od Szargać>

Szargać, [aję = *szargam*], a, ał i. *chlastać, chlapać, brukać blotem od dotu, błocić, flazyć*: S. spodnie, spodnieć. S. szatę, S. ś. Kn. Przen.: On z moją powagą waszą, razem szarga, nanasze przywileje, na władzę ś. targa. Węg. (= *poniewiera*). Świętości nie S., bo trza, żeby święte były. Wysp. S. opinię (= *psuć, szarpać; szkodzić na opinii; szkalować, czernić kogo*). Szarga sławę bliźniego zaraz po koronce. Nar. (= *szarpać*). Przen.: S. majątek, hipotekę = *obdłużać*. S. ś. *szargać odzienie na sobie, brukać ś., chlapać ś. na szarudze, flazyć ś.*: Jam kadet, nie będę ś. w błocie szargał. L. Przen.: *kałać ś., mazać ś., plamić ś., hańbić ś.* Żaden ś. bez jakowej przywary nie rodzi, ten najlepszy, kto ś. mniej w tej szarga powodzi. L. On ś. tylko pieniactwem szarga a z sąsiady ustawicznie o lada zagon wszczyną zwady. Nar. Lud szargający ś. w błocie za zyskiem. Bał. (= *nurzający ś.*).

× **Szargać**, a, ał p. **Szargnać**.

[**Szargalanka**, i, lm. i] *kobieta, dziewczyna ubrana w suknię długą, modną*. <Od Szargać, p. Szarganka>

[**Szargan**, a, lm. y] i. *djabek, lichy, kaduk*. 2. *smok*. <Moraw. Ślę. szarkan z Węg.>

[**Szarganica**, y, lm. e] *stara gunia podarta*. <Od Szargany, od Szargać>

Szarganie, a, blm., czynność cz. **Szargać**.

× **Szarganie**, a, blm., czynność cz. × **Szargać**.

[**Szarganiec**, nca. lm. ncy, **Szargawiec**, **Szargacz**, **Szargul**, **Szargula**] *flejtuch, plucha, brudas, łapciuch, gnojek, śmierdziuch, smród, niechluj, śmieć*: Już lada S. i gruby knecht lada kontem ś. czy markizem bezwstydnie powiada. Nar. Już mi to obmierzło, że lada S. cudze występki gani. L. Cynik S. Li. <Od Szargany, od Szargać>

Szarganie się, a ś., blm., czynność cz. **Szargać** ś.

[**Szarganka**, i, lm. i, **Siargalanka**, **Szargula**, **Sargula**] *kobieta, dziewczyna zaszargana, obdarta, obszargana, flura, flejtuch, plucha, flądra*. <Od Szarganiec>

† **Szargant**, a, lm. ci, † **Szargart**, † **Szargarz kat**, *oprawca, ceklarz, łapacz, siepacz*: S., *lorarius*. Mącz. <Fr. sergent zmieszane z Nm. Scherge>

† **Szargart**, a, lm. ci p. **Szargant**: *Lictorius*, co ku szargartom a butłom należy. Mącz. <p. Szargant>

† **Szargarz**, a, lm. e p. **Szargant**: *Lictor*, *oprawca* albo miejski sługa, S., *butel, kat*, który złoczyńców imuje i traci. Mącz. <Nm. Scherge>

× **Szargawiec**, wea, lm. wey p. **Szarganiec**: *Cicho, ty szargawcze! L.* <Od Szargać>

× **Szargnąć**, nie, nął, nied. × **Szargać** *targnąć, szarpnąć, zaszamotać*: Wyrwawszy tesak przy boku miany, onymże w ś. targnął, i wskok z gorącej rany, martwiąc, wytargnął. Żebr. (= *uderzył*). Potężnie drżąca bronią, szargnął. Żebr. Brzydkiemi szargnęła włosami. Żebr. Jedną ręką nalewała mu wino, drugą szargała za pasek od habitu. Książ. <Szarpać + Targać? Por. Nm. schergen?>

× **Szargnięcie**, a, blm., czynność cz. **Szargnąć**. [**Szargul**, a, lm. e] p. **Szarganiec**. <Od Szargać>

[**Szargula**, i, lm. e] i. p. **Szarganka**. 2. p. **Szarganiec**. 3. a. [**Sarga**, **Sargus**] *obdartus, obszarganiec, oberwaniec*. <Od Szargul>

[**Szargus**, a, lm. y] p. **Szargula**. <Od Szargać>

Szarka, i, lm. i l. [S.] *cietrzew samica*. 2. *myśl. odmiana gesty dzikiej*. 3. *zool., p. Krzyżówka*. <Od Szary>

× **Szarkać**, a, ał p. **Sarknąć**. <= Sarkać>

× **Szarkanie**, a, blm., czynność cz. **Szarkać**.

× **Szarknąć**, nie, nął, nied. × **Szarkać** p. **Sarknąć**: S., drgnąć z bólu. Troc. **Szarka**, boleje każdy, kto zraniony. Lubom. Choćby nawet umierała, niebym na twoich rękach nie szarkała. Lubom. Cyrylik go w skłóś zarywa, on szarka a milezy. Troc. <Zam. Sarknąć>

× **Szarknięcie**, a, blm., czynność cz. **Szarknąć**. [**Szarlach**, u, blm.] p. **Szerlak**. <Nm. Schellack>

[**Szarlak**, u, blm.] p. **Szerlak**.

Szarlatan, a, lm. i, × **Szarletan**, × **Szerletan**, † **Ciarlatan**, † **Czarlatan**, † **Cierletan**, † **Czarletan**. 1. *partacz a. matacz lekarski, znachor, szalbiarz*. 2. *kuglarz, okpiusz, wydrwiogrosz, oszust, błagier udający, że coś umie*. <Włos. ciarlatano, Fr. charlatan>

Szarlatanerja, i lm. e p. **Szarlataństwo**.

Szarlatanió, i, il, **Szarlatanizować**, † **Ciarlatanió** *postępować jak szarlatan, szarlataństwem ś. trudnić, kuglarzyć, szalbieryć, oszukiwać, blagować, okpiwać, tumanić, mydlić oczy*. <Od Szarlatan>

Szarlatanienie, a, blm., czynność cz. **Szarlatanió**.

Szarlatanizm, u, lm. y p. **Szarlataństwo**: Świat nieszczery—ojciec szarlatanów i szarlatanizmów. <Włos. ciarlatanismo, Fr. charlatanisme>

Szarlatanizować, uje, ował p. **Szarlatanió**: Perswaduję naszym deputacyjnym, a mianowicie marszałkowi sejmowemu, aby jakby od niechcenia S. także trochę przed Prusakiem owemi propozycjami wiedeńskimi. St. Aug. <Od Szarlatan>

Szarlatanizowanie, a, blm., czynność cz. **Szarlatanizować**:

× **Szarlatanka**, i, lm. i forma ż. od **Szarlatan**; × **Szarletanka**.

Szarlatański przym. od **Szarlatan**; × **Szarlatański**, † **Ciarlatański**. <Od Szarlatan>

Szarlataństwo, a, lm. a, × **Szarlataństwo**, **Szarlatanerja**, × **Szarletanerja**, **Szarlatanizm**, × **Szarletanizm**, † **Ciarlatanerja**, † **Czarletanerja**, † **Ciarlataństwo**, † **Ciarlatanizm** *szalbiarstwo, zamydlenie oczu, kuglarstwo, zwłaszcza w sprawach lekarskich*: Dosyć już mamy tych łabędziej wieszczów, którzy konają w bólach ustawicznych

i tych ubóstwień, rozanielen, szatanstw i tym podobnych szarlataństw. Asn. <Od Szarlatan>

- × Szarletan, a, lm. i a. y p. Szarlatan.
- × Szarletanerja, i, lm. e p. Szarlataństwo.
- × Szarletanizm, u, lm. y p. Szarlataństwo.
- × Szarlelanka, i, lm. i p. Szarlatalanka. L.
- × Szarletański p. Szarlatański.
- × Szarletaństwo, a, lm. a p. Szarlataństwo.

Szarlijer, a, lm. y balon do przechowywania gazów. <Od nazwiska prof. Charles>

Szarlotka, i, lm. i l. legumina z jablek upieczonych w kruchym cieście. 2. bot., p. Czosnek. <Fr. charlotte>

- × Szarfacenie, a, blm., czynność cz. Szarfacić.
- × Szarfacić, i, il p. Szkarfacić. L., Troc.
- × Szarfacisko, a, lm. a p. Szarłat. L. <Od Szkarłat>

Szarłat, u, lm. y l. × S. p. Szkarłat: Teraz częściej mówią szkarłat, szkarłatowy, niż S., szarłatowy. L. S., purpura, maśl morski, z którego szarlatańną farbę wyciskają, ryba, żółw, ślimak morski szarlatańny. Kn. S., krzewinka, szarlatańskie drzewo, z którego jagody na farbę zbiegają, *ilex coccifera*. Syr. S. farbowny, ziele, albo szarlatańskie ziele, *sandyx*. Kn. Będą li grzechy wasze jak S., wybielone będą jak śnieg, a jeśli będą tak czerwone, jak bawełna, zbieleją. Leop. Gdy czerwem sukna farbuja, takie sukna zowią szarlata, jakoby rzekł: szkarłat skażoną mową, czerwiec. Urząd. W szarlacie chodzi. Troc. Szarlatem farbować. Troc. Szarlatańskie jagody farbierze do farbowania jedwabiów, wełn i sukien używają, które potem od tej farby szarlatańmi zowią. Syr. Włosy głowy twojej jak S. zwiniony. Leop. (jak pawłoka królewska. Leop.). S., wyrzut plam czerwonych małych po całym cieście. Krup. 2. bot.: S. zwisty, p. Szczyr. Zdr. × Szarlatań. Zdr. × Szarlacisko. <Nm. Scharlach z Śr Nm. Scharlat, Śr. Łć. scarlatum>

Szarłatek, tka, lm. tki p. Szarląt. Troc. <Od Szarląt>

- × Szarlatańawo przys. od Szarlatańawy.
- × Szarlatańawy p. Szkarłatańawy: S., półszarlatańny. Kn. <Od Szarlatańny>
- Szarlatnica, y, lm. e bot., p. Szkarłatańca. <Od Szarlatańny>
- × Szarlatańcozy przym. od Szarlatańnik: Pław morski ostroskorupy, S. Bobr. <Od Szarlatańnik>
- × Szarlatańcień, eje, al p. Szkarłatańcień. Troc. S., rumienień ś. jak szarląt. Kn. <Od Szarlatańny>
- × Szarlatańnienie, a, blm., czynność cz. Szarlatańnień.
- × Szarlatańnik, a, lm. cy p. Szkarłatańnik: S., co farbuje szarlatańno. L. Papięż z swojemi szarlatańnikami, kardynałami. Baz. <Od Szarlatańny>
- × Szarlatańno przys. od Szarlatańny: S. chodzi. Troc. S. czynić, farbować. Troc.
- × Szarlatańnorodny p. Szkarłatańnorodny: S., *ostriifer*. Kn. (ślímaki szarlatańne rodzący. L.). <Szarlatańny + Rodny>
- × Szarlatańny p. Szkarłatańny: Ciało jego białe i szarlatańne. Groch. Szarlatańne jagody — karmazynowe ziarnka. Syr. Jezusa oblekli w szarłat czerwoną, szarlatańną a. purpurzaną. Sekl. Opony z jedwabiu szarlatańnego. Leop. (pawłoczego. Leop.). Szarlatańna szata. Troc. Szarlatańne jagody. Troc. <Od Szarląt>
- Szarłatowate rośliny bot. p. Amarantowate. <Od Szarlatowy>
- × Szarlatowy p. Szkarłatny: Opony z jedwabiu szarlatańnego. Leop. (z szarlatańowego. Leop.).

[Szarlooki, Sarlocki, Świdrowaty] zezopyaty.

- + Szarllookość, i, blm. zaczerwienie oczu, szkarlatowy kolor oczu: Wódka ta dzieciciu młodemu S. naprawuje. Sien. <Zam. *Szarlatookość, od Szarląt + Oko?>
- Szarmancki przym. od Szarman, *elegancki, o wykwintnych manierach, grzeczny, szykowny*: Chłopiec S. <Od Szarman>
- Szarmancko przys. od Szarmancki: Ukłonił ś. S. Oezami S. na panią Emilję wskazał. Jeż.
- Szarman, a, lm. ci młodzieniec uprzedzający i rycersko uprzejmy dla kobiet; młodzieniec nadskakujący, usługny i ugrzeczny, elegant, galant, salonowiec. <Fr. charmant>
- Szarmanterja, i, lm. e postępowanie szarmanckie; galanterja szarmancka: Nie zwracała uwagi na celowe szarmanterje oficera. Żer. <Od Szarman>
- × Szarman, katryńka p. Kataryńka. <Fr. charmante + Kataryńka>
- Szarman, i, lm. i l. forma ż. od Szarman. 2. ! S., prow. *kataryńka*: Jękliwie S. zawiedzie (= zanuci) pod jakim oknem arją z Trubadura. Orzesz. Dochodził zdala głos szarmancki. Orzesz. <Fr. charmante>
- ! Szarmanować, uje, owa! czarować, zachwycać: Tiens! zawołała dama, ona mię szarmanuje! Kon. <Fr. charmer>
- ! Szarmanowanie, a, blm., czynność cz. Szarmanować.
- × Szarman, ciu, lm. cie l. harc, utarczka. 2. przen. *dysputa, sprzeczek, spór*. <Nm. Scharmützel>
- Szarman, a, lm. y l. zawiasa, przegub, kolanko; jednina z zawiasek, na których ś. wielko rusza. 2. przyrządził w kształcie kółka z żółtkiem, zbierający koncentrycznie przety parasolowe. 3. jub. *deły wyrob jubilerski*. 4. org. *dwie sztuki żelazne, w środku ruchome, w kształt krzyża, przybite na karbach miecha, aby regulować jego ruchy*. 5. pusz. *połączenie haskiłki z członkiem do opuszczania luf*. <Nm. Scharnier z Fr. charnière>
- Szaro - p. Szary.
- Szaro przys. od Szary: S. farbować, malować. Troc. Malować na S. (= na kolor szary). S. ubrany. Troc. Już S. na dworze = już ś. rozwidnia. Przestał czytać, bo ś. już S. robiło (= *zmierzchało ś., zmrok zapadał*). <Od Szary>
- [Szaronny] szkaradny. <Szareny obok Szkaradny>
- Szarogłaz, u, lm. y p. Szarowaka. Łab. Wszystkie części, z których składają ś. głowy, trapy, S. Stasz. <Szary + Głaz>
- Szarokońcowy tyjący ś. szarego końca, siedzący na szarym końcu: Cbodziło już jedynie o szarokońcowe damy. Byk. <Od Szary koniec>
- Szarokuta, y, blm., fl. *wszelkie nieczystości płynające po wodzie, jak oto: wióry, gałęzie, pianą rzeczna i t. p.* St. wil.
- Szarolistny mający liście szare: Jakże wdzięcznie osłaniaz przed słońcem zawojem swoich szarolistnych wierzbi! Psm. <Szary + Listny>
- Szaromiedniak, a, lm. i min. *ruda miedziana, siarczyk wielozasadowy, płowokrusz miedzi*. Łab. S. cynowy, $S_n S_3 (Cu Fe) S$. S. ołowianny = *siarkoantymonjan miedzi i ołowiu*, $Sb_2 S_3 + 2 Pb S + Cu_2 S$. Ś. srebronośny = *siarczek antymonowy miedzi i srebra* ($Sb_2 As_2 S_3 + 9 Ag Cu) S$. Ś. żelazisty = *niekiedy nieco srebronośny, siarczek zawierający antymon lub arsenik* $3 Sb_2 + 4 Fe S + 8 Cu_2 S$. Łab. <Szary + Miedniak>

[Szaróndziec, ndca, lm. ndce] *zajęc*. <Od Szary>

Szarooki *mający szare oczy*. <Szary + Oko>

† **Szaropich, a**, lm. **owie p. Szaropych**: Rarog ś. przelatywał aż pod obfokami, kiedy go obaczyła gniewna była kani, mówiła: poczekaj mnie, panie szaropichu, wołając zlorzezyła; on latał po ciehu. Papr.

Szaropiory *mający pióra szare*: Kaczka szaropióra. Tw. Troc. Kiedy S., zmordowany tak długim Merkurjusz biegiem... Pot. Nurek S. L. <Szary + Pióro>

† **Szaropych, a**, lm. **owie**, † **Szaropich** *człowiek wzbijający ś. nad stan*. And. z Kobyl. <Szary + Pych(a)>

Szaroskał, u, lm. **y = Doleryt**, Łab. <Szary + Skala>

Szarosć, i, lm. **i, Szarota, Szarzyzna, Szarzarz**, od Szary: S. bierze coś od czarności i od białości, i tak bywa ani biało, ani czarno, ale coś średniego. Petr. W szarości ranka pobliskiwała rzeka. Kon. Błysnął gwiazdny kraj szat jej błękitnych w szarościach przedbrzasku. Psm. Aż z tej omdlełej szarości świtów, przesypanych zorzami, wystrzelił zagnął głos skowronkowy. Reym. Boćki też wzięły kłekotać rozpośnienie gdzieś po wsiach jeszcze nie rozpoznanych w szarościach. Reym. <Od Szary>

Szarota, y, lm. **y l. p. Szarosć**: Zabrzmij w cichej szarocie, mój samotny głosie. Przyb. 2. bot., p. Kocanka i Radostka. Zdr. Szarotka. <Od Szary>

Szarotka, i, lm. **i p. Szarota**.

Szarować, uje, ował l. S. ściany = tynkować *na szaro, nim ś. pobiela na biało*. L. 2. [S.] *oczyszczając pole z chwastów motyką*. <Od Szary>

[**Szarować, uje, ował, Szerować**] *szorować*: S. konie = czyścić. < = Szorować >

Szarowanie, a, blm., czynność cz. **Szarować**.

[**Szarowanie, a**, blm.] czynność cz. [Szarować].

Szarowaka, i, lm. **i, Szarawaka, Waka szara, Szarogłaz okruchowce, rumolepy i piaskowce gruboziarniste szare z utworów sylurskich**, Łab. Piaszkowice karpackie uważano za tak zwaną szarowakę. <Szary + Waka>

Szarowakowy przym. od **Szarowaka**: Łupek S. = gliniany, z ziarnkami piasku i blaszkami łyszczyku. Łab. <Od Szarowaka>

Szarowato przys. od **Szarowaty**.

Szarowaty p. Szarawy. <Od Szary>

[**Szaroziem, u**, lm. **y**] *gatunek gleby*. <Szary + Ziemia>

[**Szarówka, i**, lm. **i**] l. a. [Sarówka] *tarcica do pokrycia dachu*. 2. *szara godzina*. <Od Szary>

† **Szarpa, y**, lm. **y p. Szarfa**. Troc. S. oficerska. Ankry, szarpy, stroje kobiece. Haur. <Nm. Schärpe>

Szarpacki przym. od **Szarpacz**: On go przed grobowcem Katula szarpacką ręką mordował. Pilch. Szarpackie kupy, rozdzierające rzplą. Pilch. <Od Szarpacz>

Szarpacz, a, lm. **e l. ten, co szarpie; siepacz, ceklarz, kat**: Biada szarpaczom, którzy jedność świętą targają. Birk. Cudzego majątku S. L. 2. *narzędzie do szarpania, rozrywania, rozdrabniania*: S. w przędzalni = część składowa zgrzeblarki w kształcie walca o silnych zębach stalowych lub żelaznych. S. do szarpania wełny. S., machina rolnicza do szarpania buraków. S. Bentala oryginalny szarpie na godzinę 2 1/2 korca. Steczkarnie, szarpacze, rozdrabiacze. S. garbarski,

rajsmaszyna, do mielenia kory. S., przyrząd do rozrywania główek czyli szyszek chmielowych przed sypaniem ich do kotła piwnego. <Od Szarpać>

[**Szarpaczka, i**, lm. **i**] *hójka, bijatyka*. <Od Szarpać>

Szarpać, pie, X pa, pał l. *urywać po kawałku, rozdzierać gwałtownie na szmaty; rozrywać, rwać, drzeć, rozdzierać, siepać, skubać*: S. ciało, mięso, drzeć, targać, rozszarpywać. L. S. złoczyńcą cęgami. Troc. S. zębami, kleszczami, pazurami. Szarpie kot szczura. Kras. Torf szarpany. Szarpajmy jadło na sztuki. Mick. Rana szarpana. Przen.: Po stronie nieprzyjaciela szarpa, urywa, rozrywa, bierze, posiada. Rozm. Dobra jego nieprzyjaciele szarpia. Troc. (= rozdrapują). Przybyło Polszcze wieków kilka i ta w okrucach leżą, jak ziemica szarpana, ewiertowana, w rozsypcie. Lel. Prosił za ojczyzną, neliłtościwie od wojsk dwojakich szarpaną. Moracz. Zmar-twienie nieustanne serce moje szarpie. L. (= dre-czy, kraje, niepokoje). Lud ś. wspomóż, gdy go ani celnik, ani żołnierz S. będzie. Star. (= lupić, zdzierać, grabić). Żydów kto chce szarpa. Troc. Nieśmiertelność zgonami nie szarpana. Krasif. Przen.: S. kogo, S. czyją sławę = dręczyć, niepokoić go obmową, oszczerstwami, krzywdzić go na sławie: Tacyt wszędy pochlebia Germanikowi, którego ostro szarpie Paterkulus. Pilch. Honor mój przed drugimi szarpie. Boh. Niecoto, śmiesz S. sławę pana twojego! L. Czyli można ludziom złym gębę zamknąć, aby drugim sławy nie szarpali? L. Wy mi honor szarpiecie. Tremb. Szarpiające święte postęпки języki. Nies. 2. p. Szarpnąć. 3. [S.] cz. ni. *biec szybko, rwać, wyrwać*. S. ś. p. Szarpnąć. <SZARP>

Szarpak, a, lm. **i l. nóż a. miecz do rozszarpywania, kord**: Wściekły Mars płytym szarpakiem kole. Nar. Jak dobył szarpaka... Książ. S. topny w Noryckich buchtach, *noricus ensis*. Nar. 2. *ramię łączące dwie brony*. 3. *machina do przeróbki odpadków niedoprzedu i przedzy*. 4. *człowiek niewiele znaczący a szarpiający ś. = rozbijający ś., czupurny (np. urzędniczek wobec interesanta)*: Żeby to z kim innym sprawa, ale to taki S.! 5. *szkap, wywłoka, chabeta wysiłająca ś., z trudem wóz szarpiająca*. 6. *eukr. przyrząd do rozrywania, rozdrabniania wytłoczn*. <Od Szarpać>

Szarpanie, a, blm., czynność cz. **Szarpać**: S., zrywający ruch parowozu w kierunku jazdy.

Szarpanie się, a ś., blm., czynność cz. **Szarpać ś.**

Szarpanina, y, lm. **y l. ciągle szarpanie się**. 2. *szarpanie, drapiestwo, rabunek, grabież, lupiestwo*: Z ojezyni wypędzonych pospólstwu na szarpaninę namiętnościom dali. Warg. (= na łup). Dobra ciężką pracą nabyte podlegają mocniejszym szarpaninie. Kluk. Jeszcze ciało do grobu nie będzie włożone, pocznie ś. S. około niego. Rej. Nie chciał, żeby królestwo, idąc w szarpaninę, przez podziały słabło. Nar. Szły Inflanty za pomnożeniem przybyszów coraz w większą między różnemi stanami szarpaninę. Nar. Pigmajlon niedowiarstwu, miłości i łakomstwu w szarpaninę był podany. L. Nieszczęśliwy kraj, gdzie ubogi szarpaninie możniejszych podległy. Troc. Dobra Jego idą w szarpaninę. Troc. W szarpaninę miasto podał. Troc. Skoro onych wielkich nie stało obronców, tak też ś. i dobro w szarpaninę dało. Bron. Sejmiki gospodarskie na jedne wziętki i szarpaniny wymyślone; rozbiegają ś. na nich publiczne dochody. Jabł. Korzystali też i margrabiowie

brandenbursey z tej szarpaniny, przywłaszczywszy sobie część północnej Nowej Marchji. Św. Na tych szarpaninach schodzi dziesięciolecie. Dar. 3. *zer dany psom do rozszarpania, psia strawa*: S. psom dana. Troc. 4. *zbiory nagromadzone szarpaniem, wydzieraniem*: Nie nauki ośhej i misternej szarpaniny czekamy po tych nauczycielach. L. (= *kompilacji*). Zdr. Szarpaninka, Szarpanieczka. <Od Szarpać>

Szarpanieczka, i, lm. i p. Szarpanina: Armeńskich ś. nie lęka lwów szczupła mróweczka: co dla lwiej paszeczki ta S.? Tol. (= *odrobinka do szarpania*). <Od Szarpaninka>

Szarpaninka, i, lm. i p. Szarpanina. <Od Szarpanina>

Szarpanka, i, lm. i kuch. *siekanka*. <Od Szarpany>

Szarpia, i, część. w lm. Szarpie; × Szarpja, chir. *plótno stare, rozskubane na nitki, skubanka, dawniej do opatrunków używana*. <Fr. charpie>

× Szarpja, i, blm. p. Szarpia. <Fr. charpie> [Szarpjony, ów, bip.] *gatunek kartofli białych, które po ugotowaniu żółkną*.

× Szarpki p. Szarki: Szarpkie groty, strzały. Sł. wil. S., nieunoszony charakter. Sł. wil. (= *porwoczy, gwałtowny, prędki, popędliwy*).

× Szarpko przys. od Szarpki: Cisnął S. kamień. Sł. wil.

× Szarpkość, i, blm., rz. od Szarpki. Sł. wil.

Szarpnąć, nie, nął, [szarpło], nied. Szarpać *pociągnąć gwałtownie, targnąć, tarmosić, szamotać, rwać*: Koń szarpnął z miejsca. Fuzja przy wystrzale szarpnęła. Poczęli go szarpać. Op. Szarpali go wszyscy idący drogą, stał ś. pośmiewiskiem u sąsiadów swoich. Wuj. Lada kto was szarpać może. Skar. Szarpią do siebie wieńiec. Mick. (= *wyrwują go sobie*). Instrumenty muzyczne szarpane, jak harfa, gitara, mandolina, cytra. Przen.: Wszak i ja mam majątek. Szarpnąłeś go trochę. Fred. A. (= *nadszarpnąłeś, skubnąłeś, urwałeś*). S. ś. *targnąć ś., zerwać ś., porwać ś., rzucić ś., zaszamotać ś., tarmosić ś.*: Pies szarpał ś. na łańcuchu. Gdy dźwięk zbyt wielki w uszach, błonka ś. szarpie. Troc (= *drga*). Cheiałem ś. z nim szarpać, ale darmo, mocniejszy wygrał. L. (= *mocować ś.*). Gdy ś. tak Polska domowymi niezgodami szarpie, dźwigala ś. potęga ruska. Nar. S. ś. na co. L. Skoro ś. dowiedzieli Prusacy o zgubie wojewody, szarpnęli ś. silniej, niż kiedy, na udział księcia Konrada. Nar. Sam na sam, to sztuka; zaraz ja ci pokażę — szarpie ś. do niego. L. Przen.: *ponieść z musu dotkliwy wydatek, nadwzżyć swój stan majątkowy, skrobnąć ś., skubnąć ś., żart. zrujnować ś.*: Żałuje sobie na wszystko, ale tam, gdzie chodzi o popisanie ś., o utrzymanie honoru domu, tam ś. szarpie. Bał. My postaramy ś., żeby ś. grubo szarpnął. Bał. <SZARP>

Szarpniecie, a, blm., czynność cz. Szarpnąć. Szarpniecie się, a ś., blm., czynność cz. Szarpnąć ś.

† Szarpowy p. Szarfowy. L. <Od Szarpa>

† Szarpny skóry do szarpania, drapieźny: S. ryś. L. <Od Szarpać>

× Szarsza, y, lm. e, × Szarza, Serza tkanina *wielniana, przetykana jedwabiem*. Troc. S. sukienka. Troc (= *S. dubeltowa*. Troc). <Nm. Sarsche z Fr. serge>

[Szarsza, y, lm. e] p. Szarza.

× Szarszedron, u, lm. y *materijka jedwabna*: Szalon, a najwięcej S., zwyczajnym był jego

w lecie odzieniem. L. Najwięcej chwalony był S. rzymski. Glog. <Fr. serge de Rome>

Szarsznyt, a, lm. y szew. *żelazko do nadawania glansu kantom podeszew w obuwiu sztylm*. <Nm. Scharfschnitt?>

† Szarszon, u, lm. y p. Szarszun: Kaptur, pas, diszak, harnas, tyliczyk, S, kusze, a na głowie kapalin, na nim tkwiały pusze. Biel. M.

† Szarszun, a, lm. y, † Szarszyn, † Szarszon *miecz, kord, pałasz, szabla, szpada*: Jednemu ś. chce gospodarstwa, drugiemu konia a szarszuna, drugiemu prawa, drugiemu pokoju. Rej. Nasi bracia, kiedy ś. dwaj swarzą, tedy ś. śmieją, aż kiedy ś. rzucą do szarszunów, toż dopiero chcą rozwadzać, aliści drugiemu, choć nie nie winien, ręka wisi. Rej. Pan na warchoły marne światła tego chce z wždy dobyć szarszuna swojego. Rej. Pójdzieć i Mazur, wasz mężny brat miły, z szarszunem, z kijeem, skosztuje swej siły. Stryjk. Musi ś. radziej obrócić do pluga, niż do szarszuna. Rej. Musi ś. radziej obrócić do pluga, niż do szarszuna a. do zbroi szorowania. Wer. (= *raczej do rolnictwa, niż do wojskowości*). <Czes. szarszoun>

† Szarszyn, a, lm y p. † Szarszun.

× Szartać się, a ś., ał ś.?: Około Pskowa ś. szartają, i wąpię, aby ś. osiedział. Nar.

× Szartanie się, a ś., blm., czynność cz. Szartać ś.

Szartreza, y, blm. *likier francuski chartreuse*: Kieliszek szartrezy. Gaw. <Fr. chartreuse>

Szartyzm, u, blm. = Czartyzm. <Od Ang. charte>

Szarucha, y l. [S., lm. y] *kura szara*. 2. † S., blm. *maść szara, maść merkurjalna* (unguentum cinereum): Bo gdzie Hipokrates a. Galen o salcie, o drzewie a. o chinie wszczynął? a nasza miła S., pomsta barwierska, aza im kiedy w myśli była? Ocz. Pilniejby memu panu samemu używać drzewa a. szaruchą raczej ś. wymazać. Ciek. <Od Szary>

Szaruga, i, lm. i, † Szarga *ślota, chłapanina, pluta, pluskota, flaga, deszcz z wiatrem, zadymka, zamieć*: Szarugi wilgotne. Nar. Dzień, noc, ślota, S., czy marznie, czy pali, skoro pan powie: nuże! nogi za pas dalej. Zabł. I w szarugi odprawiać pod niebem nocegi i bosą nogą deptać ścięte mrozem śniegi. L. <Od Szary?>

[Szaruła, i, lm. e] *nazwa krowy*. <Od Szary>

[Szarużenie, a, blm.] czynność cz. Szarużyć.

[Szarużnia, i, lm. e] l. p. Podszurk. 2. p. Porządkarnia.

[Szarużyć, y, ył]: Szaruży = *jest niepogoda*. <Od Szaruga>

[Szarwa, y, lm. y] *wóz prosty*.

Szarwark, u, lm. i, × Serwark, [Szalwark, Sialwark] l. *powinność gmin dostarczenia ludzi i sprzętazu do budowy lub naprawy dróg gminnych, mostów, kościołów parafjalnych i t. d.*: Szarwarki do grobel, mostów powinny być zażyte, ale częściej niemi koło polowych robót robią; te co miesiąc dzień jeden poddani powinni odbyć. L. 2. *roboty publiczna na pana, praca z pańszczyzny wypadająca*. L. Przen.: Ciężkim dziś szarwarkiem życie (= *pańszczyzna, ciężarem, mordęgą*). 3. [S.] *daremna praca fizyczna*. 4. *rodzaj opłaty w cechu rzeźniczym*: Podług powziętych wiadomości z samego cechu, w miejsce klocowego, które z czasem jako składka dla czeladzi rzeźniczej musiała ustać, zaprowadzono opłatę pod nazwą „szarwarku kopezynskiego“. Skądby ta nazwa poszła, nie mogliśmy wyśledzić. Wej. 5. † S.

tartas, rweetes, harmider, rozgardjasz, halas, zamęt: Co za niespodziewany koło mnie tu S.! Klon. Na to on: wierz ty mnie, i jać s. dziwuje, kiedy owe szarwarki na świecie widuję! Rej. Jeszcze mało mają te stroić szarwarki. Zebr. <Nm. Scharwerk>

Szarwarkowe, ego, blm. *podatek na strzymanie dróg publicznych*.

Szarwarkowy przym. od **Szarwark**. Przen.: Anibal nie ustąpił szarwarkowym pracom, aż s. przez Alpy w Auzonją wędrze. L. (nie poprzestał łamania góry. L.). <Od Szarwark>

Szary i. *ciemno-siwy, popielaty*: S., podpałały, wilczasty. L. Każdy wilk szarą sierść ma. Rys. Nie wilk-li, to pies będzie S. Pot. Tak s. rządzi, jak szara gęś po niebie. L. Papier S., bibuła. L. Wodę precedzić przez S. papier. Rogal. Szara godzina, zmierzch, szarówka. W szarą godzinę, o szarej godzinie. Szara poświata, noc widna. L. Tym, którzy w nocy, bądź przy szarej poświecie, bądź przy świecy widzieć nie mogą, lekarstwo. Syr. [Szara jutrznia] = *msza poranna wielkanocna*. Szara suknia, szarza. L. Zakon św. Franciszka z szaremi mnichy przyjął. Sz. Siostra szara = *szarytka, siostra miłosierdzia*. Na szpital siostr szarych w Żytomierzu 50,000 złotych. Rol. Jeden z familji Kozłorogów, od szarej sukni Sarjusz nazwany, przodek Zamojskich. Boh. Florjan S. Dosyć ci mieć jedną suknię szarą a. więc dwie, jeśli by ojca w tym stać mogło. Glicz. Po co ślesz co rok, babo, do Torunia? dobry S. płaszcz, dobra drugiej gunia. Groch. Starsi bracia, przy boku pańskim zasiadający, uboższych szarą szlachtą od sukien szarych, w jakich na on czas wszyscy niemal chadzali, na wgardę nazywali i w purpurę s. przybrali. Star. (= *szlachta szaraczkowa, zaszciankowa, szarki*). Ojcowie nasi szarą szlachtą s. zwali, iż nie używali białawców i purpur świetnych; kontentowali s. sukniem, które w domu robiono, a cnotą s. świecili. Star. W bogactwach szlachectwo znają, ku drogiej szacie dziś tylko powstają, ubiór a srebro godne ezei i wiary, ustęp ty S. Stryjk. Płótno szare. Dzieci w czystych koszulach, z głowami odkrytymi szaro-białawymi włosami. Zap. Szaro-biały. Bohr. Cały świat Boży, oblekając s. w szaty szaro-błękitne, leżał tu przed nim w takiej piękności i ciszy, że... Kacz. Szaro-czarny. Już i skała, i górne miasto tonie w sonej, coraz bardziej szarofioletowej barwie. Tomk. Szaro-gniade rumaki. Gliń. Gutaperka koloru szaro-kamiennego. Miąższ szaro-kasztanowaty. Włosy szaro-łniane. Bezdenne, bezmierne otchłanie szaro-mgliste. Es. Oczy szaro-niebieskie. Ziemia szaro-oliwnego koloru. Sienk. Potworzyły s. czeluście, z których wypłynęła lawa szaro-olowiana. Chmury szaro-olowiane. Rękawiczki szaro-perłowej barwy. Patryjotyzm jakiś szaro-popielaty. Spas. Koń szarosiwy. Głowa mężczyzny wysuwająca s. z szarosrebrnych fałd okrycia. Zap. Liść szaro-srebrzysty. Obwisłe konary drzew, przez które szarostalowe przeświatało światło. Zap. Szaro-zielonawe ściany góry. Zap. Patrząc na wierzbę płaczącą, której cienkie szaro-zielone gałązki kładły s. poziomo na wietrze. Weys. Śitowie szaro-zielone. Urodzajny grunt przedstawia także glina szaro-żółtawej barwy. Tef. Miasto dokoła szarozółtymi górami ściśnięte. Zap. 2. Sos S. = *sos z miódownikiem, z migdałami i rodzynkami*: Karp z szarym sosem (= na szaro). 3. S. koniec = *miejsze ostatnie siedzących u stołu*: Siedzieć na

szarym końcu. Zginał nam wybór i przywódzca stary, a został, jako mówią, koniec S. Jabł. 4. *zwykły, banalny, bezbarwny, niewybitny, ginący w masie, monotony, pospolity*: S. tłum. Szare życie (= *życie z dnia na dzień, bez idealów, bez uniesień, bez nadzwyczajności, wśród trosk o byt*). Szare życie, powszednie tło, do dziś dnia przez wielu lekceważone, toższe to życie par excellence, życie w swoich najpowszedniejszych, a zatem typowych objawach. Karcz. 5. *nędry, niegodny, poziomy, czczy, lichy, mizerny*: Patrząc na darmohardego chłopca, każdy szarą pychę u siebie snadnie omerzić może. Rej. Chociaż kto będzie klejnotem szlacheckim i dobrym enotami osadzony, trzeba mu tego przestrzegać, aby w nim jaka szara pyszka nie urosła. Rej. 6. anat.: Istota szara a. korowa mózgu i rdzenia pocierzowego (substantia grisea s. corticalis cerebri). 7. apt.: Maść szara, p. **Szarucha**. 8. min.: Antymon S. = *promienisty, pierzasty, błyszcz antymonowy*, $Sb_2S_3 + 2PbS$, *siarek antymonu i ołowiu*. Braunsztyn S. = *manganit, minerał z gromady ilenków, z rzędu rud*. Kobaltyna szara = *błyszcz kobaltu*, $CoS_2 + CoAs_2$. Mangan S. *Mangan S. = braunsztyn S.* Nikiel S. = *błyszcz niklu, siarkoarsenek niklu*, $NiAs_2 + NiS_2$. Piastowiec S. Waka szara, p. **Szarawaka**. Wapień S. w gromadzie jurajskiej, *lias*. 9. myśl.: Szare pole = *pole już bez śniegu, a jeszcze nie zielone*: Marzec u myśliwych „miesiącem szarego pola“ zwany... na szarym polu ni śniegu, ni rosy. Pol. 10. okul.: X Szare bielmo = *zabta* (cataracta). II. tech.: Mydło szare (sapo viridis s. kalinus). 12. zool.: [Kowalik S.] p. **Pelzac**. <SZAR/SIAR>

[Szarynnik, a, lm. i, Szarynnik] I. *bagno pokryte starymi mchami*. 2. *grunt jałowy, pokryty szaryzną*. <Od Szary>

Szarytka, i, lm. i, X **Szaretka** *siostra miłosierdzia*. (zakonnica), X *szara siostra*. <Od Fr. charité>

Szarytkowski przym. od **Szarytka**: Nie mnie nie ciągnie, chyba te szarytkowskie obrazy, które tak wymownie przedstawia panna Magdalena. Prus. <Od Szarytka>

Szarywa, y, lm. y?: Dragonom porobiły s. na prawych ramionach od ustawicznego przykładania kolb sine szarywy tak wielkie, jak bochny chleba. Sienk. <Od Szary>

X **Szarywary** nieod. I. *kocia muzyka, halas, harmider, rweetes, tartas, wrzawa, zgłęk*. 2. *karc. wszystkie cztery damy w jednym ręku*. Sł. wil. 3. *zł. kieszeń chłopska*. <Fr. charivari>

Szarza, y, lm. e p. **Szarosć**: Przodkowie o szarłat nie dbali, wojewodowie w szarzy więc chadzali. Jezew. Zygmunt August na sejm piotrkowski przyjechał, dwór swój wszystek w szarzę ubrawszy, barwę tę ziemiańską nazywając, Biel. M. (por. Szara szlachta). S., odzienie szare. Rej. Niech jedno w szarzy sędzie podła w aksamiecie, ażei go wnet odprawi. Kob. S., szare sukno swojskie. Słup. [Nie powinieś ty w purpurze chodzić, jeno w szarzy, jak nasi starzy]. Jeszeze ranna panowała S., dopiero morskie srebrzyły s. pasy srebrem od wschodu. Słow. <SZAR>

Szarzać, a, ał I. *niszczyć, wycierać, terać, tarzad, poniewierać, nie szanować*: S. ubranie. 2. X S. *poniewierać, pomiatać, lekceważyć, nie mieć za nic*: Czemu tak szarzasz fortunę i bogi, dobrownie wydając s. na sztychy! Chr. Mężczyzny S. miłością i odmieniać ją często lubią, L. Nie

ten brał urzędy, który miał zasługi, ale kto najlepiej życiem i sumieniem szarzał. Stasz. Ojczyzna nie szarzała panem. Jabł. S. s. 1. *poniewierać s.*, *wycierać s.*, *tarzać s.*, *walać s. po kątach*: Szarza s. ubranie przy grubej robocie. Kościół spustoszały, którego wierchy mehem s. plugawym szarzały. Otw. (=niszczały, marniały). 2. X S. s. *kolatać s.*, *tluc s.*, *tułać s.*, *poniewierać s.*, *terac s.*: Po świecie nędznym s. szarzać. Dar. J. Szarżają s. za cackiem niepewnym. L. <Od Szary>

Szarzanie, a, blm., czynność cz. **Szarzać**.
Szarzenie się, a s., blm., czynność cz. **Szarzać s.**
Szarzanka, i, lm. i, **Papawa**, **Świnia salata**.
Prosiennik bot. (hyoseris) *roś. z rodziny złożonych.*
<Od Szarzać>

Szarzeń, eje, ał, **Szarzyć s.** 1. *stawać s. szarym*. 2. Szarzenie = *robić s. szaro, to jest rozwidniać s. a. zmierzcha s.*: Szarzało na dzień. Chodź. Przy szarżującym dopiero dniu. Sienk. 3. *ukazywać s. w kolorze szarym, majaczeń, zarysowywać s. niewyraźnie, czernieć, migać s.*: Już zdala widać było domek szlachecka. już białeł komin nad nim, i czerniało gniazdo bocianie, szarzały stodoły i gumna. Krasz. Śniegi szarzały posępnie. Reym. <Od Szary>

Szarzenie, a, blm., czynność cz. **Szarzeń**.
2. p. S. s.: Słońce zaszło, a mierzeh znaczny przez S. zbliżał s. od wschodu. Przyb.

Szarzenie się, a s., blm., niek. **Szarzenie** czynność cz. **Szarzyć s.**

Szarzyć się, y s., ył s. p. **Szarzeń**: Nagle s. niebo zaćmi, a horyzont szarzy. Przyb. Rzadko znajdziesz takiego na okręgu świata, co mu s. szarzy prawdy zbawiennej poświęca. Pot. Tam na schodach s. szarzy stopień marmuru ciosanego gładki. Pot. Ale zda mi s., tam s. coś ruszyło w onej gęstwie, i tak s. szarzyło właśnie jak wilk; wilk jest, nie inaczej! Lubom. Zdala szarzą s. kłęby dymów. Krem. <Od Szary>

Szarzyna, y, lm. y bot., p. **Blizniczka**.
[**Szarzynnik**, a, lm. i] p. **Szarzynnik**. <Od Szary>

Szarzyna, y, lm. y i. p. **Szarosć**: Od owej stodoły, świecącej wśród powszechnej bielizny i szarzyzny, jak słońce... Orzesz. Kto mówi: gienjusz, mówi: niepokój, burza, bunt przeciw gminnym szarzyznom życia. Orzesz. Spojrzałem w górę, szeroko zatoczyłem wzrokiem po sklepieniu i odrzynających go od białej ziemi pasach grubej szarzyzny — ciężkie niebo! Orzesz. Były to wychylające s. tu i owdzie z szarzyzny barw spłowiałych jakby złoty czerwonego, pociemniałego granitu. Gom. Z pod powiek widziała jedynie wyslizganą szarzyznę betonowego chodnika. Żer. Szarza, S., szare sukno. Goł. 2. p. **Szarza**: W szarzyznę ubrany. Troc. W szarzyźnie chodzić ślubował. Boh. (= w ubogim, prostym ubraniu). <Od Szary>

Szarża, y, lm. e, [**Szarsza**] i, **natarcie**, **napad**, **atak**, **szczeg. konnicy**: Przypuścić, wytrzymać, odeprzeć szarżę. 2. **danie ognia z dział podczas bitwy, salwa**. 3. **znak do napadu, do rozpoczęcia boju**. 4. **przesada w grze w uplastycznianiu roli teatralnej przez aktora**. 5. **karykatura**: Była prawdziwą hie mulier, a przynajmniej wyborną jej szarżą. 6. **ranga, godność, urząd, dostojęństwo, stopień szczeg. wojskowy**. Pot. Do wszystkich szarż wojskowych król patentuje. Skrzet. Niecheiałbym, aby szarże wojska naszego przedajne były. Kołł. S., godność, urząd. Troc. Zasłużyli so-

bie szarżę w wojsku kapitanów. Nies. 7. **nominacja, rozkaz objęcia posady**: Brył doręczył szarżę nowemu dowódcy. Rol. 8. **ciężar, ładunek broni**. Sł. wil. 9. **hut. nabój, ilość kruszcu niedoczyszczonego, np. surowizny, półwyrobu żelaznego, miedzi nieczystszej i t. p., naraz do pieca płomiennego wsadzona**. Łab. <Fr. charge>

X **Szarżant**, a, lm. ci = **Sierżant**: Zaraz mnie znowu obskoczyli oficerowie, szarżanci i inni. Kaczk. <Fr. sergent>

Szarżer, a, lm. **rzy teatr.**, **posp. aktor teatralny grający nienaturalnie, przesadnie**. <Fr. char-geur>

Szarżerunek, nku, lm. nki woj. 1. **manewr, ewolucja, obrót**. 2. **strzelanie**: Do szarżerunku czyli strzelania szeregi ścisłały s. na koniec pałasza. Górs. <Nm. chargierung>

Szarżować, uje, **owal** i. kogo, do kogo, na kogo = **atakować, nacierać, napadać**: Na czele dwóch szwadronów szarżowałem czworobok pruski. Rzew. Imaginuj pan sobie: w bitwie lipskiej szarżowaliśmy na węgierskich Madżarów, szwadron jeden na cały półk. Kawalerje szarżują wzajemnie do siebie. Sł. wil. 2. **nabijać broń**. Sł. wil. 3. (o aktorze teatralnym) **przesadzać w grze sceniczej**: Szarżowana jedynie przygoda z pasjansem dostroiła s. do otoczenia. <Fr. charger>

Szarżowanie, a, blm., czynność cz. **Szarżować**.

[**Szaseja**, i, lm. e] p. **Szosa**. <Fr. ehaussée>

Szaser, a, lm. y, [**Sasier**] **żołnierz strzelec konny**. Gemb. <Fr. chasseur>

[**Szasieja**, i, lm. e] p. **Szosa**.

[**Szaskafe** nieod., **konfitury, likier i t. p.**, **podawane do kawy czarnej (po obiedzie, śniadaniu)**. <Fr. chasse-café>

Szasnąć, **śnie**, **snął**, **Szastnąć**, **nied. Szastać** 1. **poruszyć co z szmerem, zaszeleścić**: Przechadzając s. i nogami szastając, starali s., aby ocknął, na urząd on trzask czyniąc, aby nie od budzących, ale od szumiejących ocknął. Leop. (= *szurując, szurgając*). Ptak szasta skrzydłami. Nie ani szasnie, cicho wkoło. Miek. Tak cicho! ani szasnie. Syrok. 2. **Szastać chustę w wodzie (Troc) = płókać ją, szamocąc nią w wodzie**. 3. **Szastać czym = szafować hojnie, rozrzucać, sypać, wydawać nieogłędnie, marnować, trwonąć**: Miar-kuje s. to, kiedy przyjdzie swoim szastać. Trzt. 4. **ciachnąć, chlasnąć, ciąć, palnąć, machnąć, rąbnąć, uderzyć**. L., Troc. [S. różdżką, batem, siabłą]. Zaledwie czasem wiatr po liściach szasta. Syrok. (= *tnie, zacina*). 5. [S.] **wyskoczyć, szustnąć, chlusnąć**: Szastła przez okno. 6. **posp.**: Szastać = **rozdziierać, drzeć, szarpać, ciąć, rozcinąć**. 7. [S.] **mówić z waszećcia w przeciwstawieniu da mazurenia**: Pod Krasnymstawem szastają. 8. **myśl**. **wabić szastką, to jest szastaniem, chróściela**: Szastkę masz mieć z zórawiej kości, w którą masz szastać albo krzykać tak właśnie, jako chróściel. Cyg. S. s. 1. **kręcić s. z szelestem, terać s., szwendać s., paradować szumnie**: Twa córka między chłopcy s. szasta. Nar. Szastał s. po ulicach. Rzew. W Jerolimie Żydzi nie szastają s. po mieście. Hoł. Rozkazano, aby nikt po ulicach s. nie szastał. Chodź. Małpa szasta s. z pompą w ozdobnej purpurze. Min. Szastający s. włóczęga, tłuk. L. 2. **rozrzucać s., zadawać szyku, dokazywać, bombłować, szumieć, bulować, pozwałać sobie**: Teraz jestem człowiek żonaty, nie mogę S. s., jak dawniej. Czart. A. <SZAST>

Szaspot, a, lm. y **karabin odcylkowy**: Mitra-ljezy, szaspoty. Fred. A. <Fr. chassepot>

Szaspotowy przym. od **Szaspot**.

Szast! w. l. na oznaczenie *szasnięcia, szastania*: Nie umieją oszczędzać, tylko zaraz S., bierz, dziel, najedz ś., napij! 2. *szust! chlust! myk! smyk! mach!*: Czemu ś. waść kręcisz, niby na zawiasie: S., S.; jaki mi Francuz! Wyb. Pani dzwoni, S. dwa kroki, i już ja u jejmości. L. 3. a. **Szastu, Szastum-prastum** = a) *chlast! ciach! mach! hup!*: [S. ródzka bez tył!] b) **S. prast, Szastu prastu!** p. **Prast.** c) [S. komu sprawić] = *baty, cieżi, łaźnię, basarunek.* <Dżwn.??>

[**Szast, a, lm. y**] zool., p. **Bocian**.

Szastać, a, a! i **S. ś. p. Szasnąć.**

[**Szastak, a, lm. i**] *człowiek szastający, to jest wymawiający sz, cz, ż.* <Od **Szastać**>

Szastanie, a, blm., czynność cz. **Szastać**: S. nogami, siedząc u stołu, tak znaczne, że ociee, rozumiejąc, iż ten szelest od psów pochodzi, niewinnie psa uderzył nogą. Boh. Wehodzące, kłania ś. z szastaniem. L.

Szastanie się, a ś., blm., czynność cz. **Szastać ś.**: Ustawiczne S. ś. Moskwy po Polsce. L.

† **Szastka, i, lm. i** myśl. *dudka kościana*; p. myśl. **Karb**: Szastkę masz mieć z żorawiej kości, w którą masz szastać abo krzykać tak właśnie, jako chróściel. Cyg. <Od **Szastać**>

Szasnąć, nie, na! p. **Szasnąć.**

Szastu prastu p. Szast!: S. i wypada w okularach siedemnastu. Pol. Zaraz S. jedna, druga stronica książki zapełnia ś. sznureczkami, płynnym piśmie. <Od **Szast!**>

Szastum prastum p. Szast!

[**Szaszedron, u, blm.**] *gatunek tkaniny wełnianej.* <Zam. **Sarszedron**>

† **Szaszek, szka, lm. szki** † **Saszek i. błazen, figlarz, kuglarz, arlekin**: Niewdzięczny gaszek do żony jego przyknął ś. jak S. Jabł. 2. *gatunek psa, szczeg. myśliwskiego*: Podjąłeś ś., szaszku, legawego pola, bo nie możesz mu zdołać, pobiłdżiłeś zgoła. Bach. (= *wziąłeś ś. nie do swojej rzeczy*). Nie podejmuj ś., szaszku, pola legawego. Jabł. (= *nie podejmuj ś. tego, czego nie umiesz*). Co za S., wracać ś. na swoje legowisko. Rys. Wyżłowie, kądłowie, brytany mają często być używane w łowieniu, żeby szaszkiwie nie zalegały pola. Haur. 3. × **S. figura w szachach: giernek, laufer, † pop. Goł.** <Czes. **šašek**>

† **Szaszkować, uje, ował** *występować przed kim układnie, podlizywać ś., płaszczyc ś., unizac ś. dla osiągnięcia czego, czolgać ś. (jak pies szaszek).* <Od **Szaszek**>

† **Szaszkowanie, a, blm.,** czynność cz. **Szaszkować.**

Szaszlyczek, czka, lm. czki p. Szaszlyk.

Szaszlyk, a, lm. i *pieczyste z kawalków mięsa baraniego, rzadziej wołowego, bez żadnej przyprawy na węglach rozżarzonych pieczonych*: Gotują ś. tu pilawy i pieką szaszlyki — wszystko w oczach konsumentów. Kos. Zdr. **Szaszlyczek.** <Ukr. z Tur. >

† **Szaszor, a, lm. y** l. † **S., † Saszor** = a) *to, co sprawia szelest, co żywo sunie, z szelestem.* Dudz. S., s z y b, orzeł wyklijany, które dzieci wypuszczają na powietrze. L. (= *latawiec*). S., wieśniaczy poeisk zakrzywiony. Tuch. Szaszorem = *jak szaszor.* Z pokoju szaszorem wypadła. Tw. (= *jak bomba, jak z procy*). Wypchnęła łotra z okna, leciał na dół szaszorem. Klon. Piekło ś. otworzyło, za nim powlekło ś. wszystko zie szaszorem. Tw. Gromadą i szaszorem z obłoku sarańcza ś. wali. Tw. Wozy ś. ruszyły straszonym szaszorem. Troc. Co żywo

sunie szaszorem. Troc. Gdy hetman wodzów ich (Patarów) strofuje, porwawszy ś. szaszorem, także za drugimi poszli sobie. Tw. Stawia ś. synom syn zły, wojska wiodąc na Polskę szaszorem. Gawin. b) *orzeł.* Pot. c) *orzeł bez głowy, jako herb.* Pot. d) *hufiec, kupa, gromada*: Uszykowane w porządne szaszory, sznurem wędrują w podróz. Przyb. 2. [S.] *rozruch, zgiełk.* Mrong. [**Szaszorować, uje, ował**] p. **Sasorować.** <Od **Szaszor**>

[**Szaszorowanie, a, blm.**] czynność cz. **Szaszorować.**

† **Szaszorzę, ęcia, lm. ęta** *orle.* Pot. <Od **Szaszor**>

† **Szaszorzy orli.** Pot. <Od **Szaszor**>

× **Szaszówka, i, lm. i** *lekka, wązka szabla szlachecka*: Do tego gdy przyszła czapka z fantazją położona i szaszówka lwowska, wązka i lekka, którą zwiaszcza w czasie sejmików przypasywał. Korz. <Por. Ros. **šaška**>

† **Szaszuleczka, i, lm. i** = **Czaszuka**: Szalwja ma strączki a. szaszuleczki, w których nasienie. Urzęd.

[**Szaszyna, y, blm.**] p. **Sasyna.**

Szasnięcie, a, blm., czynność cz. **Szasnąć.**

[**Szat, a, lm. y**] p. **Szata.**

Szata, y, lm. y a. [**śróty**], [**Szat**] *odzienie wierzchnie, wog. odzież, ubiór, strój*: Pięć lat temu (około r. 1553 pisano. L.), jak nasi krótsze szaty, niż postronni, poczęli nosić, tak iż nie wstydzą ś. ukazować onych części ciała, które mają być zakryte. Baz. Dotykane szaty, czyli sukni, Chrystusowej zdrowie dawało. Skar. Mniskie szaty (= *habit, rewerenda; kapica.* L.). Szaty kościelne (= *aparaty kościelne*). Nie, kto ma złoto, ma perły, ma szaty, ale kto na swym przestał, to bogaty. Kochan. Bogactwa wasze zgnily, a szaty wasze mole pogryzły. Wuj. A oblicze Jego rozjaśniało jako słońce, a szaty Jego stały ś. białe jako śnieg. Wuj. Rozdzić serca wasza, a nie szaty wasze. Wuj. Jakoś tu wszedł, nie mając szaty godowej? Wuj. Wdowy i sieroty... ukazując szaty, które im dawała, i wyschłe ciała, które karmiła, wkłada ją obstały i nad umarłą płacząc. Skar. Szaty dla potrzeby są wynalezione, ażeby od zimna i od gorąca bronily. Baz. Same szaty święte, które miał na sobie, ozdobił enotą swoją. Birk. Przy chrzcie obloką cię... w szatę białą, która niewinność znaczy. Groch. Stęskniwszy ś. z obyczajami i ubiorem macedońskim, Aleksander szaty na ś. wziął perskie. Warg. [Szumna S.] = *bogata odzież.* Ś. powierzchnia, spodnia. L. S. spodnia, zwierzchnia, męska, białogłowska, żołnierska, senatorska, królewska, komedjalna. Troc. S. długa po kostki. Troc. S. wydaje człowieka obyczaj. Troc. S. domowa, powszednia. Troc. S. do ludzi, S. odświętna. Troc. S. letnia. Troc. Szaty czynią człowieka. Troc. S. dodaje śmiałości, wiary, urody, godności. Kn. S. nie czyni męznym. Pileh. (rękaw nie bije. L.). S. święta nie ozdobi złego, a podła nie oszpeci dobrego. Kn. Kaszmirka S. w cudne szta wzory, od szaty bije blask dyamentowy. Słow. Ślubna jej S. była w dwa kolory. Słow. Przen.: *pokrycie, kobierzec*: Wiosna okryje krzaki i gaje zielonemi szaty. Cho. Kędy iknęła ziemię słoneczna S., tam podnosiły ś. drzące trawy, nabrzmiwały lepkie pęki; chłustały zielone pędy. Reym. Białą szatą otulona ziemia (= *białym całunem*). Ziębiąca S. Mick. (= *śnieg*). Zdr. **Szatka, Szateczka.** Zgr. **Szacisko.** <**SZAT**>

Szatan, a l. m. i, owie, y. [Szataniec] anioł strącony z nieba, duch ciemności, zły duch, zło, diabeł, czart, bies: S. jest stary hetman, już od pięciu tysięcy i pięćset lat wojuje, umie takie i owakie sztuki i fortele. Gil. Kędyś bywał, szatanie? — Zwodziłem świat, panie! Rys. Pójdź precz, szatanie. Wuj. Dla pychy S. strącon z nieba. Skar. Szatana zwojował i moc jego skruszył. Skar. Tego ś. stróża, to jest czujnej modlitwy, S. boi. Skar. S. mnie tam wabił. Miek. O! żeby ją zabić, trzeba być trochę więcej, niż pierwszym z szatanów. Miek. Czasem S. widmami do złego nas drażni! Syrok. To S., nie kobieta! Wcielony S. 1. 2. m. y bot., p. Grzyb. Zdr. Szatanek, Szatanik. <Hb.>

[Szatan, a, lm. owie] p. Szatniczy: Służył u pana za szatana. <Od Szata, z podprowadzeniem pod Szatan>

Szatanek, nka, lm. nki p. Szatan: Z tej dziewczyny prawdziwy S. Ten S. wyglądający z za pleców książki. Sienk. <Od Szatan>

Szatanica, y, lm. e forma ż. od Szatan: Gdyby go S. z czarnymi oczkami do reszty nie zbałamuciła, kto wie? Krasz. Niech ta czarna S. (= noc) opuści ziemię. Święt. Wierzę w pogrom zbrodni szatanie. Or-ot. <Od Szatan>

Szataniec, nca, l. m. ncy = a) syn szatana. Ha, szatanee... znajcie pana, bierzcie złoto. Wyp. b) [S.] p. Szatan. 2. m. nce zool. (pithecia) małpa szerokonosa z ogonem obwisłym. <Od Szatan>

Szataniec, eje, al stawac ś. szatanem a. szatańskim: Dusza szatanieje. Żer. <Od Szatan>

Szatanienie, a, blm., czynność cz. Szataniec, Szatanik, a, lm. i p. Szatan. Przen.: Dyżia była świeża i jak S. ponętna (= psotna, złośliwa, ale powabna). <Od Szatan>

Szatanizm, u, blm., Szataństwo charakter szatański, usposobienie szatańskie. Słow. Typ jaskrawy aż do szatanizmu zalotnicy. Chm. <Od Szatan>

Szatański I. przym. od Szatan, czartowski, diabelski: Jeśli komu nie godzi ś. szatańskiego tańca skakać, tedy człowiekowi krześcijańskiemu dopieroż nie godzi ś. o nim ani pomyśleć. Gil. Z szatańskim uśmiechem zazierał do nędznych chat (= zjadliwym, chytrym). Podstęp S. (= wyrafinowanie podły, piekielny). 2. X Chustałka szatańska = diabelski młyn. Wej. 3. bot.: Grzyb S., p. Grzyb. <Od Szatan>

Szatańsko przys. od Szatański: Śmiać ś. zaczął głośno, gorzko, S. Gom. W szalonym waleu ona zwiesza ś. na jego ramieniu anielsko niewinna, S. namiętna. Orzesz. <Od Szatański>

Szataństwo, a l. m. a p. Szatanizm: Kładąc rękę na opętanych, uwalniał ich od szataństwa. Skar. S. w tym państwie panuje. Troc. Urzekłem was szataństwa urokiem. Dostę mamy tych łabędzich wieszczów, którzy konają w bólach ustawicznych, i tych ubóstwień, rozanielen, szataństw. Asn. I tym podobnych rymowych szataństw. Asn. 2. blm., zb. szatani. Przen.: Na krew chrześcijańską głodne z Stambułu S. Koch. W. <Od Szatan>

X Szatarnia, i, lm. e p. Szatnia: Gdybym wszedł do szatarni twojej, o jakbym tam wiele par sukien drogich znalazł! Bals. <Od Szata>

Szateczka, i, lm. i p. Szata. [Szatek, tka, lm. tki] listek kapusty. <Od Szat>

Szatelena, y, lm. y pani udzielną, kasztelanowa: Szukał zaczarowanej księżniczki lub szateleny. Krasz. <Fr. châtelaine>

Szater, tra, lm. try l. gatunek sieci na plaki, np. na cietrzewie: Szatry, zadziergi, siłta, siatki. Nar. 2. [S., Siater, Szátra, Sára, Szatry (lm.)] dach z gałęzi, wsparty na kołkach, dla ochrony bydła na halach. <Tur.>

Szaterok, rka, lm. rki myśl. budka z zielonego płótna, na kablakowatych kijach rozpiętego (przykryta z wierzchu gałązkami z liściem), w której ukrywa ś. ptaszniak czatujący na ptaki. <Od Szater>

Szaternik, a myśl. I. lm. ey ptaszniak ubrany w płótno zielone, gałęziami osłonięty, z potrząskiem na głowie i wabikiem żywym a. też różgami lepowymi i „sówką”. Glog. 2. ptaszniak tak samo okryty, ze strzelbą, który podchodzi lotną zwierzyne. 3. drążek, na którym rozpina ś. sieć, szaterem zwana. Glog. <Od Szater>

X Szaterować, uje, ował cieniować, dawać cienie: Natura szateruje kolory w barwach roślin i zwierząt. <Nm. schattieren>

X Szaterowanie, a, blm., czynność cz. Szaterować.

Szaterszychel, ohla, lm. ohle piecz. rylec do grawerowania płaszczyzn w prążki. <Nm. Schattierstichel>

X Szaterunek, nku, lm. nki, X Szatyrunek cieniowanie: Taka różnorodność światła i cieni, jasności i ściemnienia, szaterunku i tonu, zapożyczonych natury wielokolorowe ubarwienie swoje upiększa. Sł. wil. <Nm. Schattierung>

[Szatfel, a, lm. ej] p. Siatfel.

Szatka, i, lm. i l. p. Szata: Jaką dziecię szatkę ma mieć. Glicz. To poganie tak mi poposowali szatki cielesne. Sienk. 2. [S., Siatka, Siatek] chusteczka. 3. X Szatki, p. Szatkownica. <1. Od Szata. 2. Czes. 3. ?>

Szatkować, uje, ował krajać, siekać, szceg. kapustę na szatkownicy: S. ciasto. L. <Od Szatka 3.>

Szatkowanie, a, blm., czynność cz. Szatkować. Szatkownica, y, lm. e, X Szatki, [Noże] przyrząd do szatkowania, z nożami sterzącymi, jak w heblu, po których suwa ś. rzecz szatkowaną. <Od Szatkować>

Szatkownik, a, lm. ey ten, co ś. wynajmuje do szatkowania kapusty na swojej szatkownicy: Przy pomniku zbierali ś. tragarze, drwale, szatkownicy i zgrają próżniaków. <Od Szatkować>

[Szatkowy] szatkowany: Kapusta szatkowa z mięsem. <Od Szatki>

[Szatlach, u, lm. i] p. Szaklak.

Szatlin, u, lm. y bot. (diplochita) roś.

Szatna, ej, lm. e, Panna szatna, † Szatnica służąca mająca nadzór na ubraniem pańskim, garderobiana, garderobianka, X garderobna, pokojówka: Jesień szczyt ś. być kamerdynerką, czyli szatną ziemi. L. <Od Szatny>

Szatnia, i, lm. e l. a. X Szatnica, X Szatownia, X Szatarnia izba, komora do przechowywania szat, garderoba. 2. bot. (castilleja) roś. z rodziny trędownikowatych. <Od Szatny>

Szatnica, y, lm. e l. X S., p. Szatnia. 2. † S., p. Szatna. L. <Od Szatny>

Szatniczy, ego, lm. owie, Szatny, [Szatan] ten, co ma dozór nad szatami, nad garderobą, X garderobny, pokojowy, kamerdyner. Kn., Troc. S., u zakonników westjarz. L. S. zdaje ś. być bardziej młodszym bratem, niżeli kamerdynerem jego. L. <Od * Szatnik, od Szatny>

[Szatnić, i, il] wazyć, szacować.

[Szatnie] *strojnie, ozdobnie, pięknie*: Węgry noszą ś. S. <Od Szatny>

[Szatnienie, a, blm.] czynność cz. Szatnić.

× Szatno przys. od Szatny: Ukazowali ś. na obrzędach świątecznych S. i strojno. Nagur. <Od Szatny>

Szatny l. przym. od Szata: Szezołka szatna. Warg. Na cóż tedy tak wiele szat nawymyślali, że szatną litanją z nichby napisali? Łączn. Prawa szatne bronią zbytnich ubiorów. Petr. 2. *dobrze w szaty opatrzony, ubrany, odziany suto*: Chee być chwalone, że jest S., a za cześć bótek poczyna udatny. Papr. Wdowa młoda, bogata, szatna. Pot. Tych miejscem pierwszym uraczyć, którzy szatniejszy, a nie kogo innego. Birk. 3. [S.] *czysto, pięknie ubrany*. S., ego, lm. i p. Szatniczy. Troc. S. jest urząd wschodni, gdzie na dworze, na znak dostojęstwa, względów i łaski, król ustawicznie szaty rozdaje. Bobrow. <Od Szata>

Szatopowłoczny mający szaty powłóczyste: Szatopowłoczna Helena. Ml. <Szata + Powłoczny>

[Szator, a, lm. y] p. Szotor.

[Szatora, y, lm. y] p. Szotora.

[Szatornica, y, lm. e] p. Szotornica.

[Szatornicki] p. Szotornicki. Po szatornicku przys. jak szatornik: Po szatornicku postąpił. Prz.

[Szatornik, a, lm. cy] p. Szotornik.

Szatownia, i, lm. e p. Szatnia. Troc. S., komora do chowania szat. Mącz. <Od Szata>

Szatr, u, lm. y, † Szatr, Szater, Szatra, Szatro l. namiot, szatas płócienny, tas: Namioty świetne, wkoło nich zaś szatry świecą ś. przytomne książąt, baszów i konnych rozmaitych. Paszk. Owczarze, domów nie mając, pod szatrami siedzą. Paszk. Scena jest w taborze cygańskim pod szatrami, w lesie. Książ. Cóż my mamy? ot te szatry, które grodzą cztery wiatry. Książ. <p. Szater>

Szatra, y, lm. y l. p. Szatr. 2. *cały obóz cygański*: Bundoszka jest najstarsza niewiasta w szatrze, przechowuje tradycje i tajemnice całej szatry. Pol. 3. anat.: † S. czyli namiotek (Perz.) = namiot mózdku (tentorium cerebelli).

[Szatrac, a, al] *baczyć, pamigać, przypominać sobie*. <SZATR, p. Szatrzyć>

[Szatranie, a, blm.] czynność cz. Szatrac.

Szatro, a, lm. a p. Szatr: Wkopali kocioł i rozpięli S., ostaniające mąkę, krupy, sól. Jez.

Szatrować l. *obdzierać w młynie lub żarnach ziarna z łuski przed mieleniem, aby otrzymać białą mąkę, bielsze krupy*. Sł. wil. 2. *przen. bić, tłuc, grzmocić, okładać, ćwiczyć, chłostać, łoić*. Sł. wil. 3. [S.] *trzeć*. <Por. Srótować, z Nm. schroten>

Szatrowanie, a, blm., czynność cz. Szatrować.

Szatrowiny, in, blp. *łuska, plewy z ziarn odchodzące w czasie szatrowania*. <Od Szatrować>

[Szatrzanie, a, blm.] czynność cz. Szatrzyć.

† Szatrzanie się, a ś., blm. czynność cz. Szatrzyć ś.

[Szatrzyć, y, y] l. *znać zdaleka; umieć cokolwiek*: Szatrzę trochę czytać. 2. *poznać*: Tak się ogarnął galant, że go ledwie S. † S. ś. *baczyć, uważać*: Jeśli ś. kto zamyśli, zamówi, zapatrzy, jeśli ś. kto zabawia, jeśli ś. nie szatrzy... Klon. <SZATR, p. Szatrac>

Szatyn, a, lm. i ten, *co ma włosy ciemno-blond*. Zdr. Szatynek. <Fr. châtaine>

Szatyna, y, lm. y, Szatynka forma ż. od Szatyn: Rozkoszna ta S. piękną była, jak róża

w pełnym rozkwicie. Rog. Zdr. Szatyneczka <Fr. châtaine>

Szatyneczka, i, lm. i p. Szatyna. <Od Szatynka>

Szatynek, nka, lm. nkwie p. Szatyn.

Szatynka, i, lm. i p. Szatyna.

Szatorynek, nku, lm. nki p. Szaterunek.

Szaus, a, lm. y *eukier. białko bite z odpowiednią ilością cukru gotowanego do właściwej próby — na ciastka opiekane, jakby kremowe, sprzedawane na spodeczkach z ciasta kruchego*.

[Szawar, u, lm. y] p. Solodyca.

† Szawiać, a, al *szamotać*: Głową potrząsać, włosami S. L. Niebezpieczny ów zysk, co nim fortuna szawia na swym kole, jako kostera warcabami po stole. Klon. <SZAW>

† Szawianie, a, blm., czynność cz. Szawiać.

Szawina, y, lm. y bot. p. Jałowiec. <juniperus sabina>

! Szawka, i, lm. i szafa: Okienne a. szawki, kędy księgi stawiają, fori. Volek. <Zam. Szafka>

Szawłok, a, lm. i wór skórzany składany. Kn. Stół Tatarów z rzemienia bywa, ten wszcz rozciągają w pośrodku wszystkich i zaś jak S. zwijają. Paszk. Żywność w szawłokach a. kotniach skórzanych biorą. Bron.

Szawron, a, lm. y zł. *złodziej, oszust*.

† Szazufa, y, lm. y p. Szczeszuj: S., skorupa żółwia. Mrow. <p. Szeżeżula>

[Szady, ów, blp.] p. Sady.

[Szatopierz, a, lm. e] = Nietoperz.

[Szchanie, ań, blp.] = Sady.

[Szechol, a, lm. e, Szecholik] *rękojść, rączka, trzonek*: S. noża.

[Szecholk, a, lm. i] p. Szechole.

† Szcie, a, lm. a p. Szie. Troc. Acz ta jista rzeka, opuściwszy pirzwe szcie. Święt. z. Woc. S. alibo pynienie. Św. z. Woc. Jedno szcie sobie przyglądał z drugiego. Kochan. Cóż o jedno szcie mamy się rozechodzić? Kochan. Do (= od) pierwszego szcia biała ją przemoże. Kochan. Niechaj nie mam za wygraną... jeśli trzeci szciem met nie będzie twemu. Kochan. Małpa, uczyniwszy kilka szcia barzo misternego... natomiast dała mu met. Gór. <CHOD/SZ(E)D>

× Szczaczka, i, blm. *częste, chorobliwe oddawanie uryny, parcie na mocz*. <Od Szezać>

Szezać, y, al, [Jszczać, Jscac, Szczyć, Soyć] *moczyć, mokrzyć, oddawać mocz, siusiać, gm. lać*. <SZCZ(A)/SIK>

[Szczadra, y, lm. y, Scadra, Zadra] *mały odłamek przy rąbaniu drzewa, trzaska, szczypa*. <SZCZADR>

† Szczaja, i, lm. e?: Za wyjął dwie kopy groszy, za szczają półtory. St. lit. <Od Szezać>

[Szczajbana, y, lm. y, Szczajbona] *szczelina, szpara między belkami, deskami*.

† Szczak, a, lm. i l. † S. ten, *co szczy*. Troc. 2. † S. *nocnik, urynał*. 3. a. w lm. [Szczaki] *szczy-ny, uryna, siki*. 4. [Szczaki] *wyrastające piórka ptaszaków*. <Od Szezać>

[Szczaki, ów, blp.] p. Szczak. <Od Szczak>

[Szczakier, kra, lm. kry, Szczakra] *chłopiec krynbrny*.

[Szczakować się, uje ś., ował ś.] *pierzyc ś., piórkować ś.* <Od Szczaki>

[Szczakowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szczakować ś.

[Szczakra, y, lm. y] p. Szczakier.

[Szczalba, y, lm. y] *szczęka, szczebla*. Gwar.

× **Szczalnik**, a, lm. i p. **Szczelnik**.
[**Szczałba**, y, lm. y] *odłam spory drzewa lub kamienia*. <SZOZAL/SKAL>

† **Szczałbatka**, i, lm. i, † **Czałbatka**, **Szczałbatka** anat. (calvaria s. cranium) *czaszka, strop czaszki*: Że królowa węgierska koronę ukradła, dlatego był Władysław koronowany z św. Szczepana głową szczałbatką na króla węgierskiego. Stryjk.

Szczanie, a, blm., *czynność cz. Szczać*.

Szczapa, y, lm. y, **Szczepa** *część kłosa wzdłuż rozszczepianego, łupa, polano*: Ścięte drzewo dobry przecinają na kłose, a kłose w podłuż wysmienicie szczepać umieją; szcypy tedy sprowadzają do wody. Kluk. W piecu miejsca zostawić otwarte dla przyrżucenia szcypów. Ajg. Wysecht w chorobie jak S. Strona środkowa szcypy zowie ś. brzuchem, strona od kory — grzbietem. Łab. Zdr. **Szczapka**. <SZCZAP/SZCZEP>

[**Szczać się**, a ś., ał ś.] *zaszczać ś.* <= Ściepać ś.>

[**Szczapanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Szczać ś.*

[**Szczapić**, i, il] p. **Scapić**.

[**Szczapienie**, a, blm.] *czynność cz. Szczapioć*.

Szczapka, i, lm. i p. **Szczapa**.

Szczapowy przym. od **Szczapa**: *Drzewo szcypowe (= drzewo w szcypach, szcypy)*. <Od **Szczapa**>

[**Szczarupiny**, in, blp.] *skorupy od jaj*. <p. **Szczerupa**, **Skorupa**>

Szczaw, iu, lm. ie I. *zupa szczawiowa*. 2. a. [**Szczawa**, **Dziadowska kapusta**] bot. (rumex) *roś. z rodziny rdostowatych*. Gatunki: S. jeleni, p. **Stonogowiec**. S. kędzierzawy (r. crispus). S. koński, S. śpiczasty a. kobyli (r. acutus). S. zajączy p. **Szczawik**. S. zwycajny a. pospolity (r. acetosa). Zdr. **Szczawik**. <SZCZAW>

Szczawa, y, lm. y I. a. × **Kisielica** lek. *woda mineralna, zawierająca wolny bezwodnik węglowy, o smaku nieco kwaskowym (aqua acidula)*. S. żelazista = *zawierająca żelazo (aqua ferraginea)*. 2. [S.] *każda woda mineralna kwaśna*. <p. **Szczaw**>

Szczawian, u, lm. y chem. *sól kwasu szczawowego*. <Od **Szczaw**>

Szczawianowy I. przym. od **Szczawian**. 2. lek.: *Kamień S. w pęcherzu moczowym (calculus oxalicus)*. Skaza szczawianowa (diathesis oxalica). Otrucie kwasem szczawianowym (oxalismus). <Od **Szczawian**>

[**Szczawica**, y, lm. e] *jakaś roś.* <Od **Szczawa**>

Szczawigła, i, lm. e bot. (emex) *roś.*

Szczawik, u, lm. i I. p. **Szczaw**. 2. a. **Kwaśnica** bot. (oxalis) *roś. z rodziny szczawikowatych*. Gatunek: S. zajączy, **Kwaśnica** S., **Kapusta zającza**, **Szczaw zajączy** (o. acetorella). <Od **Szczaw**>

Szczawikowate rośliny bot. (oxalidaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliścianych*. <Od **Szczawikowy**>

Szczawikowy I. przym. od **Szczawik**. 2. chem.: *Sól szczawikowa*, p. **Sól**. <Od **Szczawik**>

× **Szczawiomocz**, u, blm., lek. *moczenie szczawianem wapniowym, wydzielanie z moczem szczawianu wapniowego (oxaluria)*. <**Szczaw**+**Mocz**>

Szczawiwaty I. *podobny do szczawiu*. 2. **Szczawiwate** rośliny, bot. p. **Szczawikowate**. <Od **Szczaw**>

Szczawiuwy I. a. × **Szczawowy** przym. od **Szczaw**: *Szczawiuwe liście*. L. Ogród S. L. Zu-

pa *szczawiowa (= szczaw na zupę)*. 2. chem.: *Kwas S. = kwas ze składem C₂H₂O₄ a budową HO₂C.CO₂H, rozpuszczalny w postaci soli we wszystkich roślinach, lecz pierwotnie znaleziony w szczawiu*. <Od **Szczaw**>

† **Szczawka**, i, blm., p. **Czkawka**.

[**Szczawka**, i, blm., **Moczydło**] *częste oddawanie uryny u koni lub bydła*. <Od **Szczać**>

Szczawnica, y, lm. e *szczawa, źródło wody kwaśnej*. Łab. <Od **Szczawny**>

× **Szczawowy** przym. od **Szczaw**.

[**Szczawęga**, i, lm. i, **Sztabęga**] *koń chudy, hetka, szkapa, wywołka*.

† **Szcząd**, u, lm. y p. **Szcząt**: *Żaden tego nie ma za szczęśliwego, w którym sprawiedliwości szcędu niemasz*. Petr. Niech nam ukaza jak jeszcze S. a. znak narodu Dawidowego. Żarn. Od Władysława zastępy krzyżackie do szcędu małego wybite. Blaż. Ażeby do szcędu nie zgasio. Wuj. Zdr. **Szcządek**. <SZCZĄD/SZCZĘD> CZED w [Cędo] *dziecko*

† **Szcządek**, dku, lm. dki p. **Szcząd**: *Od żalu i strachu snu nie miał ni szcądku*. Paszk. <Od **Szcząd**>

Szcząt, ętu, lm. ęty, † **Szczęt**, † **Szcząd** *odrobina pozostała, ślad, zbytek, ułamek pozostały, resztki nieznaczne, strzępy pozostałe*: Nie widać teraz i szcędu staropolskiej enoty. Troc. *Zgnieść na szcęty powłokę cielesną*. Ker. **Do szcędu, Do szcętka, Ze szcędem**, × **W szcęt**, × **Szcędem** = *doszczętnie, do cna, ze wszystkim, wskroś, zupełnie*: Państwo greckie przez Turki wywrócone i do szcędu zepsowane jest. Birk. *Wszystek lud izraelski z tobą będzie do szcędu wytracony*. Wuj. *Sarmatowie do szcędu wytępieni zostali*. Lel. *Cokolwiek ś. działo przedtem, do szcędu zapomniat*. L. *W S. pozabijał centaurów tak wiele*. Chr. *Moc złoślików w S. wyplenil*. Ryb. *Wyspę wojować i w S. ją zepsować*. P. Koch. *W S. na popiół spalony*. Brud. *Tron w S. złoty stał po tej stronie*. Chel. (= *ze wszystkim, wskroś*). W S. *zepsowany*. Troc. *Do szcędu zginęli*. Troc. *Do szcędu ich wycięto*. Troc. (= *co do nogi*). *Nieprzyjaciel szcędem zbity*. Troc. Zdr. **Szczątek**. <Zam. **Szcząd**, p. **Szcząd**>

Szczątek, tku a. × tka lm. tki, × **Oszcządek**, × **Oszczątek**, [**Szczątka**]. I. [S.] *początek lub koniec, kres*: *Będą rodzice nasi prosić, jak od szcętka (początku), tak do szcętka*. Gwar. 2. † S. *potomek wstępny*: *Gdyby właściciel majątku umarł bez potomków i szcętaków, i gdyby nie było krewnych i blizkich, tedy majątność przechodzi na hospodara, wielkiego księcia litewskiego*. (Kwartalnik Historyczny). 3. p. **Szcząt**: S. czasu. L. *Do szcętka zgładzili pamiątkę tego miasta*. Wuj. *Zamki, wieże, miasta na wielu miejscach leżą do szcętka zburzone*. Prot. *Wszystkoś stracił, do szcętka prawie przyszło*. L. *Poginęli... i S. ich nie został, a kościół Boży stoi i stać będzie na wieki*. Skar. *Jagiellonów S. i ostatek już poległ*. Skar. *Książ ich szcętki żadne nie zostały*. Skar. *Za Długosza ledwie już drobne szcętki zostały*. Jadźwingów. Nar. *Szcętki okretu rozbitego*. *Szcętki budowli = ruiny*. Śmiertelne szcętki czyje = *zwłoki*. *Szcętki świętego = relikwie, kości*. Z niezmiernych dóbr ledwie szcętki im pozostały. Rzew. *Szcętki żywe naszej starodawnej sławy*. Rzew. *Odkopane szcętki Herkulanu*. Nar. *Szcętki organiczne skamieniałe zwierzęce i roślinne należą do rodzajów i gatunków dziś jeszcze istniejących lub już zaginionych*

i są najpewniejszą wskazówką dawności skał osadowych. Łab. <Zam. Szczędek>

[Szczątko, i, lm. l.] p. Szczętek: Dla odszukania szczątek miasta. Tszk. Z drobnych szczątek. Tszk.

Szczątkowo przys. od **Szczątkowy**: W tych pokuszeniach tkwi S. i nieświadomie stary okrutny morał.

Szczątkowy przym. od **Szczątek**, *pozostały jako szczątek; będący w zaniku; stanowiący ślad czego niewykształconego zupełnie, nierozwinięty*: Istnieją namacalne tradycje szczątkowe owej epoki. Otóż kość ta w rodzinie kazuarów jest parzysta, lecz szczątkowa, a u strusiów właściwych i u rei brak jej zupełnie. Szt. Są to tak zwane organy bezcelowe, to jest zawiązkowe, szczątkowe czyli zmarniałe. Wrzes. Palec szczątkowe (perodactylia). Potwór o szczątkowych członkach górnych (perobranchius). Potwór o szczątkowych członkach dolnych (peropus). Potwór o członkach szczątkowych (peromelus). (Gie.: Fauna szczątkowa = fauna morska w jeziorze, które niegdyś było częścią morza. <Od Szczętek> [Szczę] jeszczce. <(Je)szczce, Ukr.>

Szczebel, bla, lm. ble, [Szczępel] l. *jedno z drewnien poprzecznych, czyli stopni, w drabinie*: Drabin do muru przystawiali, na których ś. na każdym szczebli dwu mieszczałi. Kochan. Po szczebliach biegając, na wierzchu muru stanęł. Pileh. (= *po drabinie*). Szczebile w drabinie. Troc. Na trzecim szczebli stoi. Troc. Kto ś. nie chce stłuc, zdrowa na to rada: po ziemi chodzić, nie chwycić ś. szczebli. L. Przen.: Po tej drabinie, która na spodnim szczebli ma cień jakiś piękności, idźmy aż do onego najwyższego gmachu, gdzie niebieska, pożądana a istotna piękność mieszka. Gór. Cnoty są szczebile do nieba. Birk. Z szczebile już prawie śmierci ostatniego do życia ś. tak powrócił wdzięcznego. Lubom. Oszętokroć bywa, że złodziej z ostatniego szczebile odwoływa. Pot. (= *z drabiny szubienicznej*). Przen.: *stopień*: Nigdy na takim już prawie szczebli ostatnim (ta ziemia) nie stanęła, jak teraz. Skar. Urodzenie wysokie było mu szczebliem do honorów i majątków. Nar. Wynieśli rolnictwo do tego dokładności i użyteczności szczebile. L. S. do sławy. Cywilizacja stanęła na najwyższym szczebli rozwoju. Otworzył sklep i powierzył reklamę językom niewieścim, które, młynkując, przynosiły szybko stawę towaru jego ze szczebile na S. Jeż. Po szczebliach, szczebliami = *stopniowo, stopniami*. Tak to, jak gdyby po szczebliach jedna zbrodnia do wyższych prowadzi. Stasz. Naród nasz po szczebliach aż na samo dno ostatniego poniżenia zstąpił. L. Życie to rozpustne szczebliami cię o zgubę przyprawi. L. 2. [S.] *łodyga*. 3. [S.] *rękojęść, trzonek*. Zdr. **Szczehelek, Szczeblik**. <1. SZCZEB(L); 2. zam. Scieblo = *źdźbło*>

Szczehelek, lka, lm. lki l. p. **Szczebel**: S., wshodek. Bobr. 2. *szprosa, szczeblika*, w której osadzona jest *szyba*: Szczebliki do okien drewniane, żelazne lub ołowiane, w których utrzymuje ś. oszklenie. Łab. <Od Szczebel>

† **Szczebliatć, ce a. cze, tał p. Szczebliatć**: Kto rad szczebilee, wszystko wymiee. Rys. W szkołach niczego więcej ś. nie nauczył, tylko S. po łacinie. L. (= *paplać, trzepać*). Sroki szczebilejące. Mor. Tu pod dachem szczebileją jaskółki. Kulig. Tymczasem matka szczebilee uboga a na zbójcę coraz ś. miee. Kochan. Niewiasty

przy mężach swych w perory, gwary wdawały ś., szczebilejące. Skr. <SZCZEBIOT>

† **Szczebliatanie, a**, blm., czynność cz. **Szczebliatć**.

† **Szczebliotliwie** przys. od **Szczebliotliwy** *szczebliotliwie*. Troc.

† **Szczebliotliwość, i**, blm., rz. od **Szczebliotliwy**, *szczebliotliwość*. Troc. Świerbiący ich język, S. do gadania koniecznego przymusza. L. <Od Szczebliotliwy>

† **Szczebliotliwy p. Szczebliotliwy**: Człowiek S. B. B. Nie może być S., by zawždy miał być prawdziwy, co jako korzecznik miele, nie przestanie do niedziele. Rej. Język S. sekretu sobie powierzonego dotrzymać nigdy nie potrafi. L. Ludowi szczebliotliwemu takową skargą gąb nie pozamykali. Warg. Geśi moe wielka w legu szczebliotliwych. Klon. Szczebliotliwa zazdrość, sroka. Troc. <Od Szczebliot lub Szczebliatć>

† **Szczebliotny p. Szczebliotliwy**: S. języzek zegarka. Nar. <Od Szczebliot lub Szczebliatć>

Szczebliot, † Szczebliot l. u lm. y *szczebliotanie, swiergot; niedołężna mowa dziecięca; mowa pieszczotliwa*: W szare ranki ptaki pieśń wystrajają różnym szczebliotem. Przyb. Grał biedny pasterz swoje kłopoty, słowik zaś z góry los jego niedoli wtóremi coraz dobierał szczeblioty. Zabł. Znał ś. na ptaszym locie, umiał ich szczeblioty. Pot. 2. a, lm. y *człowiek szczebilejący, gadatliwy, swiergot, papla, gaduła, gadatywus, plociuch*: Kiedy dziecko swięgotać poczyna, właśnie największego przykładają piastunki starania, aby coraz większym stawało ś. szczebliotem. L. S. nieprzykry, zabawny. L. <SZCZEBIOT>

Szczebliatć, ce a. cze a. ta, tał, † Szczebliatć l. mówić pieszczotliwie, jak dziecko: Jak dziecko szczebileesz. L. Zobaczmy, kto po dziecinnemu szczebilee: ja, czy waepan? L. 2. (o ptakach) *swierkać, ćwierkać, swiergotać, śpiewać, czyrykać*: Młoda jedna papuga piękna, okazała lepiej jeszczce od pani swojej szczebiletała. Kras. Żoraw, sroka szczebilee. Troc. Skowronek z całej duszy nad ugorem pieśń szczebileta. Syrok. 3. *paplać, pleść, trajkotać, terkotać*. <SZCZEBIOT>

Szczebliotanie, a, blm., czynność cz. **Szczebliotć**: S. papugi. Hul.

Szczebliotka, i, lm. i l. forma ż. od **Szczebliot**, *dziewczyna, kobieta szczebliotliwa*. 2. × S. *mowa szczebliotliwa*: Umiem szczebliotek, igraszek bez liku. Wor.

Szczebliotliwie przys. od **Szczebliotliwy**.

Szczebliotliwość, i, blm., rz. od **Szczebliotliwy**.

Szczebliotliwy, † Szczebliotliwy, × Szczebliotny, † Szczebliotny l. skłonny do szczebliotania, szczebilejący wciąż, swięgotliwy: Ptaszek S. Wrona szczebliotliwa. Otw. 2. *pełen swiergotu*: Słowik szczebliotliwe tony leje. 3. *gadatliwy, wielomówny*: Nie wierz jej, bo z niej dziewczyna szczebliotliwa i prędko ś. wygada. L. Szczebliotliwe panienci. L. <Od Szczebliotć>

× **Szczebliotny p. Szczebliotliwy**: Niech jeszczce naszych synów córy i wiek wnucey szczebliotne pokolenia twych pochwiał wycze. Przyb. Wrona szczebliotna. Hul. <Od Szczebliot>

Szczebliasto przys. od **Szczebliasty**.

Szczebliasty, Szczebliasty *opatrzonny szczebliami, złożony ze szczebli, pełen szczebli*: Szczyt S. <Od Szczebli>

Szczeblik, a, lm. i p. **Szczebel**: Zegarek nie-dobry, gdy ś. choć na jednym zająka szczebliku. Fred. M. <Od Szczebel>

Szczęblikowy przym. od **Szczęblik**: Przeplawka szczęblikowa, p. **Przeplawka**. <Od **Szczęblik**>

Szczęblina, y, lm. y, **Szprosa**, **Spros cienki** *pręt drewniany, utrzymujący szyby szklane w oknie*. <Od **Szczębel**>

Szczębliście przys. od **Szczęblisty**.

Szczęblisty p. **Szczęblasty**: Koło szczębliste. **Szczęblowina**, y, lm. y *urządzenie ze szczębli: Wielkie koła szeroką szczęblowiną zębate*. Kon. <Od **Szczębel**>

[**Szczębłotać, cze, ta!**] *kwakać*: Kacki na mnie sębłotały. <Por. **Szczębiotać**>

[**Szczębłotanie, a, blm.**] czynność cz. **Szczębłotać**.

Szczębłować, uje, owa! *wstępować na wyższe szczęble, podnosić ś., wznosić ś.*: Szczęblujmy na wieżycę. Mick. I po ciemności, jak pająk po sieci, szczębłował w górę. Mick. Miljony istot szczębłuje w świat ducha. Śl. wil. 2. *stopniować*. <Od **Szczębel**>

Szczębłowanie, a, blm., czynność cz. **Szczębłować**: Całe S. rozmaitego stopnia dóbr, przez Koronę zastawionych, było pomieszane. (= *gradacja*). Lubił on zatapiać ś. w teorjach Swedenborga o przechodzeniu dusz i szczębłowaniu istot. Chm.

† **Szczębrzuch, a** l. blm., **Gierada sprząty domowe, szceg.** *dawane w wyprawie wychodzącej za mąż*: Sprząty domowy, pospolicie mówią grat, S. domowy, naczynie. L. Domowy S. we złocie, we srebrze, w klejnotach, pieniądzech gotowych, wszystkie inne rzeczy ku gieradzie nie należące przy mężu po śmierci żony bezpłodnej zostają. Groic. Kiedy żona jakiego mieszczanina umrze, tedy wszystkie grat i S. na męża i dzieci ma przysłużyć. Groic. Dzieci z ojcem po matce gieradę albo S. biorą. Groic. Złodziej bierze, co komora ma: domowe szczębrzuchy, masło, sery, gomulki, baranie kozuchy. Klon. 2. *odłamek skutkiem wyszczerbienia*: Zeleżce mi ś. między żebrami rozszczępiło, i S. ostał we mnie. Sienk. Aż tu z kamienicy onej wybiega Maćko w S. jeno zbrojny. Bst. 3. a. † **Szczębrzucha** bot., p. **Trybula**: Niech ma na rejestrze mięsa wędle, słone, szoldry a. saleese a. kiełbasy, jarzyny, szczębrzuchy. Ocz. Na zimę prawie przed zamrażaniem wsiadł potrosze szczębrzuchów dla rannego użytku. Zaw. Woły w ogrodzie na noc zawierać, gdzie szczębrzuchy siewają. Ek.

† **Szczębrzucha, y**, lm. y p. **Szczębrzuch**: Dworka ma strzedz, aby pietruszka, S. i inna ogrodowina do kuchni jak najraniej przyniesiona była. Haur.

[**Szczębrzuszenie, a, blm.**] czynność cz. **Szczębrzuszyć**.

[**Szczębrzuszyć, y, y!**] *robić źle, niedbać*. <Od **Szczębrzuch**>

Szczębrzyć, [Cebrzyć] ? Karł.

† **Szczęciany** p. **Szczęciniasty**: Twarz bezemeha milej ś. gładkiej tyka twarzy, twarz szczęciana nie tak ś. w całowanie darzy. Gawin. <Od **Szczęć**>

[**Szczęciaz, a, lm. e!**] *l. brodac, mający ostrą brodę*. 2. *chłystek*. <Od **Szczęć**>

† **Szczęcniasty** p. **Szczęciniasty**: Ziele wie-przynieć liście na przy samej ziemi gęsto szczęcniaste. Syr. <Od **Szczęć**>

× **Szczęcie, a, blm. p. Szczęcina**. Śl. wil. <Od **Szczęć**>

Szczęcina, y, lm. y, × **Szczęć** *l. sierść szorstka świnia; włos ostry, sztywny*: Szczęcunami wie-

przewemi Żydzi u nas handlują; potrzebują ich do szczotek, pędzłów mularskich, szewcy do dratw i t. d. Kluk. Bogacz wszeteczny podobny ku świnii, co z niej targają na szczotki szczęciny. Rej. Szyja (dzika) ś. jeży, stoją straszliwe szczęciny jako gęste oszczepy albo ostrożyny. Otw. 2. blm., × **Szczęcie** zb. *szczęciny*. 3. [S.] = a) zb. *igły sosnowe*. b) *broda ostra, szczęciniasta*. c) zb. *świnie, nierogacizna*. Zdr. **Szczęcinka**. <Od **Szczęć**>

Szczęciniarski przym. od **Szczęciniarz**. <Od **Szczęciniarz**>

Szczęciniarstwo, a, blm. zajęcie, przemysł szczęciniarza. <Od **Szczęciniarz**>

Szczęciniarz, a, lm. e *przemysłowiec przygotowujący szczęcinę do użytku i handlujący nią*. <Od **Szczęcina**>

Szczęciniasto przys. od **Szczęciniasty**.

Szczęciniastość, i, blm., rz. od **Szczęciniasty**. **Szczęciniasty, † Szczęcniasty, × Szczęcisty** l. a. † **Szczęciany, † Szczęcny, × Szczęcinoszy** *pelen szczęciny, okryty, obrosły szczęcina*: Wyciągnął niespokojnie swą siwą, szczęciniastą głowę ku kmieciowi. Sienk. Żart.: Kwiczol S., p. **Kwiczol**. 2. a. **Szczęciniowaty, Szczęcniowaty** *podobny do szczęciny: Włosy, wąsy szczęciniaste*. <Od **Szczęcina**>

Szczęcinięć, eje, a! *stawać ś. szczęcina, robić ś. szczęciniastym*: Broda mu szczęcinięje. <Od **Szczęcina**>

Szczęcinienie, a, blm., czynność cz. **Szczęcinięć**.

Szczęcinka, i, lm. i l. p. **Szczęcina**. 2. *oddzielny włos szczęciny*: Rzucił szczotkę ... i z każdej szczęcinki powstało drzewo. <Od **Szczęcina**>

Szczęcnowato przys. od **Szczęciniowaty**.

Szczęciniowaty l. p. **Szczęciniasty**. Włna szczęciniowata. Typy liści: iglasty, S., łuskowaty i wałeczkwaty. 2. bot.: Karliczka szczęciniowata, p. **Karliczka**. <Od **Szczęciniowy**>

Szczęciniowy l. przym. od **Szczęcina**. 2. bot.: Rośliny szczęciniowe, p. **Szczęcniowaty**. <Od **Szczęcina**>

× **Szczęcinoszy** p. **Szczęciniasty**. Śl. wil. <Od **Szczęć** + **Nosić**>

Szczęcioszczęk, a, lm. i *przedstawiciel jednej z gromad robaków*: Articulata, obejmujące pierścienice, szczęcioszczęki, pazurkowce i t. d. Nus. <Szczęć + **Szczęka**>

Szczęcniowaty l. p. **Szczęciniasty**. 2. **Szczęcniowate** a. **Szczęciniowe, Drapaczowate** rośliny, bot. (dipsaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*. <Od **Szczęć**>

Szczęcistość, i, blm. rz. od **Szczęcisty**. Bobr. × **Szczęcisty** p. **Szczęciniasty**: S. dzik. Bardz. Wieprz S. Otw. S. kwiczol L. Ryby szczęciste (Bardz.) = *łuskowate*. <Od **Szczęć**>

× **Szczęczonek, czka, lm. czkowie szczęczonek, człowiek pyskaty; oszczerca**: Nas starszych tak plugawą lekkością dał znieważać królewic tym szczęczonek, którymby dobrze buty nasze wycierać. Boh. Ni on bogom, ni jego szczęczonekowie nie wierzą. Jabł. <SZCZĘK, p. **Szczękać**>

† **Szczęcny** p. **Szczęciniasty**: Świnie szczęcne. Żebr. <Od **Szczęć**>

× **Szczęcziuja, i, lm. e** p. **Szczęcziuja**: Orzeł swym dziubasem rozdziera na smoku zielonawą szczęcziuję. Stasz. <p. też **Szczęcziula**>

Szczęć, i, lm. e l. p. **Szczęcina**: Okryci szczęcnią dzid, Jeż. Ujął kiernoza w swe dłonie... i zaciął S. ze łba kiernozowi. Ryd. 2. [S.] =

a) *szczotka druciana do czesania lnu*. b) *paździory*. 3. bot. = a) (*dipsacus*) roś. z rodziny *szczeciowatych*. Gatunki: S. barwierska, suknowalska, sukiennicza a. Oset folarski (d. *fullonum*). S. leśna (d. *silvestris*). b) p. **Blizniczka** (*nardus*). c) S. pomorska, p. **Ostromleczny**. 4. wet.: S. biała a. **Zgnilizna szczeci** (*seta alba*) choroba świń zaznaczająca ś. podnoszeniem ś. *szczeciny*, zmieniającej przytym swą barwę. <SZCZEC/SZCZÓT>

[**Szczedł**] wszedł: Słońce szedło. Miesiąc szedł. <Zam. † Wszedł z Wz-szedł>

† **Szczedrze p. Szczodrze**. B. Sz., Głos. <Od Szczodry>

† **Szczegielny p. Szczególny**. Ps. flor.

Szczegota, y, lm. **y** bot. (*carissa*) roś. z rodziny *toinowatych*.

† **Szczegotać, ce a. cze, tał i. p. Szczekać**: W onym srogim zimnie zębami szczegotali. Skar. Drugim, gdy co publicznie mówić mają, zęby szczegoczą, język momota. Pileh. Wargi ś. trzęsą, zęby szczegoczą. Pileh. 2. *skrzeczeć, skrzekotać*: Sroki szczegotwały. Mor. <SZCZEG/SZCZEK Dżwn.>

† **Szczegotanie, a**, blm., czynność cz. **Szczegotać**.

[**Szczególny**] l. *szczególny, jedyny, jeden*. <Zam. **Szczególny**>

Szczególnik, u, lm. i p. **Szczegół**. <Od **Szczegół**>

Szczególnie przys. od **Szczególny**.

Szczególniej l. st. w. od **Szczególnie**. 2. !S. *szczególnie*: Na wsi S. w lecie jest przyjemnie.

Szczególniejszy l. st. w. od **Szczególny**. 2. !S. *szczególny*: Koń krymski zdaje ś. posiadać S. instykt. Mick.

× **Szczególnik, a**, lm. i l. p. **Szczegół**. Sł. wil. 2. a. × **Szczególnotka**, × **Osobnotka osobnik, jednostka, indywidualum**: Przed komunizmu dopiero obliczem każdy S. w społeczeństwie nieczem. Krasin. <Od **Szczególny**>

× **Szczególnostka, i**, lm. i p. **Szczególnik**. Comp., S. K. <Od **Szczególnostka**>

Szczególnostka, i, lm. i l. rz. od **Szczególny**; rzecz *szczególna, jednostka, szczegół*: Gdzie powszechność szeszliwa, tam i S. uszeszliwioną być musi. L. W chorze dają ś. głosy wszystkich śpiewających słyszeć ogólnie, lecz w szczególności żaden. Pileh. (= *pojedynczo*). Każdy w szczególności, w powszechności wszyscy [ganimy oszczereów. L. (= *po szczególe*). Satyra wytyka tylko powszechnie przywary, w szczególności zaś żadnego nie obraża. L. Stosować te uwagi do szczególności. L. (*ad speciem*. L.). 2. *osobliwość, rzadkość, rzecz niezwykła*: Pospolitych rzeczy nie lubi, tylko w szczególnościach ś. kocha. L. Wóz węgierski jest swego rodzaju doskonałością, a przynajmniej szczególnością. Jez. Gaj ten miał tę S., że... Orzesz. 3. *szczegół, detal*: Opuszczam wszystkie szczególności, bobym i końca w nich nie znalazł. L. 4. † S. *pojedynczość, samotność*: S., *solitudo*. Kn. <Od **Szczególny**>

× **Szczególnotkliwość, i**, blm., lek., p. **Szczególny**. <SzcZególny + Tkliwość>

Szczególny, × **Szczegulny**, [**Szczególny**], † **Szczegielny** l. × S., p. **Szczegółowy**: Czynie wacpanu raport ogólny, szczególniejszą relacją zachowując sobie do ustnej z nim rozmowy. L. 2. † S. *sam jeden, pojedynczy, jedyny, oddzielny, samotny*: Towarzysze mu w drodze zachorowali,

przeło sam S. został. Skar. (*incomitatus*. Kn.). Bez synów samę mię szczególną zostawili. Leop. Siostra moja siedzi i próżnuje, zostawiwszy mię do usługowania szczególną, namniej ze mną nie pracuje. Odim. Szczególni albo szczególnie, po jednemu chodzą, *solivagi*. Kn. (= *luzem, samopas*). Choroby szczególne, które z szczególnej ś. przyczyny stają, i tylko szczególne osoby napadają. Krup. (= *nie nagminne*). S., jedno znaczący, co jedyny. Kopez. Nigdy ja nie sądził, abym ja, przemożny król, szczególnemu człowiekowi miał być kiedy obowiązany. Pileh. (= *prywatnemu*). Nakoniec szlachta swoje królówi szczególne podała żądania. Alber. (= *osobiste*). To, co ś. prawdzi o osobach szczególnych, stosuje ś. i do całych krajów. Sur. Pomiedzy szczególnymi obywatelami jednego kraju. Sur. (= *poszczególnemi*). 3. × **Wyraz S.** = *imię własne*: Wyrazy szczególne np. Rzym, pospolite, np. miasto. Kopez. 4. *jedyny w swoim rodzaju, osobliwy, rzadki, wyjątkowy, dziwny, zdumiewający, nadzwyczajny, niezwykły, fenomenalny*: Co do wypięgowania, on do tego S. L. (= *nieporównany, niezrównany, jedyny*). Czyliż może zaś taki bohater zapalić, w którym nie szczególnego nie widzim nad ludzi? Dm. Nie szczególnego! S. wypadek, okaz! W pasporcie wypisują znaki szczególne osoby. 5. lek.: Wrażliwość szczególna = *tkliwość osobliwa*, × *szczególnotkliwość* (*idiosyncrasia*), <Od **Szczegół**>

Szczegół, u, lm. **y**, **Szczególnostka, drobiazg, cząstka składowa całości sama w sobie, detal, jeden z faktów, jedna z okoliczności składających całość**: Jeszcze nie wiemy szczegółów tej bitwy. L. Dla braku miejsca, czasu nie będę ś. wdawał w szczegóły. Opowiedział rzecz ze wszystkimi szczegółami. Opowiadał najdrobniejsze szczegóły. Jest to ważny S. w tej sprawie (= *ważna okoliczność*) Wykończony starannie we wszystkich szczegółach. Rozpatrywał rzecz S. po szczególe. Każdy po szczególe (= *poszczególnie, osobno, osobno*). Zdr. **Szczególnik, Szczegółek**. <SZCZEG(O)Ł>

Szczegółek, lka, lm. lki p. **Szczegół**. <Od **Szczegół**>

! **Szczegółotkliwość, i**, blm., lek., p. **Idiosyncrazja**.

Szczegółować, uje, ował wdawać ś. w szczegóły, przytaczać, opowiadać szczegółowo: Bez pychy powiem, wyszczególniam (szczegółuję) dlatego, aby było wiadomym, że... Kraus. <Od **Szczegół**>

Szczegółowanie, a, blm., czynność cz. **Szczegółować**.

Szczegółowo przys. od **Szczegółowy**, ze wszelkimi szczegółami, *drobiazgowo, detalicznie, dokładnie*: Opowiadać, wykończyć co S. Obejrzeć S.

Szczegółowość, i, lm. i rz. od **Szczegółowy**: Zaledwie dostrzeże ś. powszechny o jakiej ziemi opis a. jakich krajów szczególności. Lel. <Od **Szczegółowy**>

Szczegółowy l. a. × **Szczególny** przym. od **Szczegół**, *względniający wszystkie szczegóły, drobiazgowy, detaliczny, dokładny, wyczerpujący*: Opis, wykaz, rachunek S. Sprawozdanie szczegółowe. 2. *poszczególny, indywidualny, osobisty*: Sąd S. po śmierci człowieka i ostateczny. 3. fil. *nie ogólny*: Ze stanowiska zakresu pojęcia bywają bądź ogólne, bądź szczegółowe. Str. To samo pojęcie może być ogólnym w stosunku do mniej ogólnego, a szczególnym w stosunku do ogólniejszego. Str. Sąd S. = in. × *cząstkowy*. Co do swego zakresu, sądy bywają: ogólne i szczegółowe. Str.

Szczegółowe sądy są takie, w których orzeczenie odnosi ś. nie do całego przedmiotu, lecz tylko do części jego zakresu. Str. <Od Szczegół>

× **Szczegulnie** przys. od **Szczegulny**, *szczególnie*: S. to łascie twojej przypisuje. Troc. S. (sam) rad nie chodzę. Troc.

× **Szczegulność**, i, lm. i l. rz. od **Szczegulny**. 2. p. **Szczegół**. L. W szczegulności ś. nie kocha. Troc. Szczegulności tej rozmowy te były. Troc. Nie wiemy o szczegulnościach tego zjazdu. Troc. Każdy w szczegulności króla prosił. Troc. (= *po szczególe, z osobna, osobno, pojedynczo*). <Od Szczegulny>

× **Szczegulny** p. **Szczególny**: Z szczegulnej ku tobie pochodzi miłości. Troc. Szczegulni nigdy nie chodzą. Troc. <Od Szczegół>

[**Szczegół**, a, lm. e] *udział, oddzielny kawałek czego, działka*. <Od Szczegół>

× **Szczek**, u, lm. i *szczekanie*: Wilk w dzień nie pożywiłby ś. dla hukania pastuszego i szczeku psiego. Sak. Z zawieszistej paszczeki ogar da ogromne szczeki. Mor. A. S. duńskich morągów poziomy rozlega ś. po kniejach, płosząc zwierzę łakomy. Nar. Coraz bliżej głosy ogarów, coraz slychać było wyraźniej szczeki radosne pogoni. Krasz. Nie slychać ani szczeku psów ze wsi, ani kraku wron z lasu. Matl. <SZCZEK>

Szczeka, i, lm. i l. × S. *obszczekiwanie, obmowa, potwarz, kalumnia, oszczerstwo*: Cudzą szczekę dalej wlekę. Prz. 2. † S. p. **Szczeka**. Grabow. <SZCZEK>

Szczekacz, a, lm. e, **Szczekun**, × **Szczekarz** l. ten, co *szczeka, pies*: S. pies. Otw. Nie tajne mi są z rybim niewiasty podpasem, ni S. Erebowy z potrójnym hałasem. L. (= *Cerber*). 2. *advokat lichy a wygadany, brzechajło, brzechun*: Podszczewali niektórego szczekacza, aby Husa swemi kwestjami rogatemi zabawił. Baz. Łapacza a wykrętніка szczekaczem zowią. Rej. S. jurysta. Jabł. 3. *obmówca, płotkarz, kalumniator, oszczerca, potwara, brzechajło, brzechun*. Troc. Zoilus pies i S. Stryjk. 4. [S.] *gatunek rośliny*. Zdr. [**Szczekaczek**]. <Od Szczekać>

[**Szczekaczek**, czka, lm. czki] p. **Szczekacz**. <Od Szczekacz>

Szczekaczka, i, lm. i forma ż. od **Szczekacz**. **Szczekać**, a, af p. **Szczeknąć**.

Szczekanie, a, bfm. l. czynność cz. **Szczekać**: Ta rzecz bez sromoty i bez szczekania a. obmówki ludu pospolitego być nie może. Baz. U wrót podwórza nieraz ś. odwoła na psów S. z poblizkiego sioła. Stow. 2. lek.: S. nerwowe w hysterji (neurophonia).

Szczekania, y, lm. y *ustawiczne szczekanie*.

× **Szczekarz**, a, lm. e p. **Szczekacz**. L. <Od Szczekać>

× **Szczekliwy**, † **Szczokaty** *skory do szczekania*: Hilaktor S. *acutae vocis*. Żebr. <Od Szczekać>

[**Szczekła**, y, lm. y] *wstawa, w której chodzi młon przy żornach*. <Od Szczekać?>

Szczeknąć, nie, nał, nied. **Szczekać**, [**Szczekować**] *wydać głos właściwy psu, zaszcekać, wjadąć, brechać, brzechać*: Tak ogar szczeka, jako i kundys, ale wdy i ogara poznać, kiedy szczeka na wilka, a kiedy zajęca goni. Rej. Psy na złodzieja szczekają. Troc. Szczekały psy we wsi. Troc. Pies, co bardzo szczeka, nie bardzo kąsa. Kn. (= *krowa, co wiele ryczy, mało mleka daje*). Kundel szczeka najwięcej, kiedy kto ucieka. Tw. Im bardziej ciskamy na psy, tym bardziej szczekają. L. Bojaźliwi psi bardziej szczekają. Mącz.

Pies szczeka, a głos ś. po wiatru rozechodzi. Rej (= *psie głosy nie idą w niebiosy*). Lubo pies szczeka ku słońcu jasnemu, słońce jest słońcem, pies psem po staremu. Żegl. I psi nań nie szczekają. Rys. (= *nikt na świecie nic sobie z niego nie robi*). Co pies szczeknie. Kn. (= *tylko go patrzyć, wnet tu będzie*). Czegół ten pies szczeka na pana swojego, z którego stołu żyje! Karp. Małpy, foki szczekające. Lis szczeka. Troc. Liszka szczeka. Mor. (skowycze. L.), Orzeł szczekał strasznym krzywonošem. Mor. Krup zaczyna ś. od chrypki, szczekającego kaszlu (= *nerwowego, histerycznego*). Przen.: Stała i niezwyceżona mężność wszystkim najazdom szczekających na nas nawalności ma ś. przeciwiać. Hrb. (= *głośno na nas rzucających ś., nacierających*). Przen.: *łgać, klamać, zmyślać niegodziwie; gębować, pyskować, obgadywać, obmawiać, szkalować, czernić, wygadywać*: S. o kim. Troc. Niech na mnie szczeka. Troc. Blaskiem złota tknięty mownie patron szczekał Nar. Śmieją prawdzie uwłoczył i na jawność szczekać. Kras. Szczekasz przeciwko niemu, zardroszcząc mu tego kupna. L. Gniewosz musiał na sejmie pod ławą jawnie głosem wielkim jak pies szczekać a odwoływać i wyznawać, iż łgał i szczekał nieenotliwie, jako pies, o cnotliwej królowej. Stryjk. <SZCZEK>

Szczeknięcie, a, bfm., czynność cz. **Szczeknąć**, [**Szczekot**, a, lm. y] *osoba pyskata, krzykliwa*. <Od Szczekać>

Szczekotać, ce, a. cze, tał p. **Szczeknąć**. <Od Szczekot>

Szczekotanie, a, bfm., czynność cz. **Szczekotać**. † **Szczekotliwie** przys. od **Szczekotliwy**.

† **Szczekotliwy** *wrzaskliwy, krzykliwy*. Gosi. <Od Szczekotać>

[**Szczekować**, uje, ował] p. **Szczeknąć**.

[**Szczekowanie**, a, bfm.] *czynność cz. Szczekować*.

× **Szczekula**, y, lm. y l. *pies ustawicznie szczekający*. Dudz., Troc. 2. *człowiek, który, wołaszczca na sądzie w czasie sprawy, skwierczy i na wszystkich ś. skarży*. St. wil. <Od Szczekać>

Szczekun, a, lm. y p. **Szczekacz**: Lis lata opętany: tu niedobrze, tu nieładnie, tu szczekuny, tam rusznice. Fred. A. <Od Szczekać>

Szczekuszka, i, lm. i zool. (lagomys) *zwierzę szczurowate z rodziny zajęcy*. <Od Szczekać>

[**Szczel** l. i], bfm., [**Szczeniec**, **Szczenec**] *uryna, mocz, szczyzny, gm. siki*. 2. a, lm. e p. **Szczył**. <Od Szczać>

[**Szczelna**, y, lm. y] p. **Szczeżula**.

Szczelina, y, lm. y l. a. [**Szczeluba**, **Sparuga**] *szpara, rozpadlina, rysa, f skała, f skalina, f skałubina, f skadłubina*: Większe dziury zatyka, pomniejsze zaś szczeliny, wodę nieznacznie sączące, pilnie opatruje. Pilch. W nawie, przez którą ś. sączy, jednej a drugiej szczelinie zabezpiecz nie trudno; lecz gdy na wielu miejscach zwalniać i rozsádzać pocznie, niepodobna już osiadającą ratować. Pilch. Mruczny wiatr szyje szczelinę. Pilch. Robaczki z swych szczelin wychodzą. Kołak. Widzę, iż nie masz szczeliny tak ścisłej, gdzieby bóg nie miał złotolewny dociec. Nar. Przez szczelinę (rozpadlinę) patrzeć. Troc. S. w drzewie = *pełknięcie*. Szczelin lodowych w Tatrach niema. Szczelinami nazywają niektórzy pisarze bródzy ua księżycu. Kram. 2. *długi kawałek cienki, odszczepiony od czego*: S. z gonta odtupiona. Troc. 3. [S., **Sypa**] = a) *kawałek drewna wrąbanego z sajty*, b) *trzas-*

ka, drzazga: Zapalitek scelinami. 4. anat. S. a. szpara głosowa w krtani (rima glottidis). S. mózgowia (fissura cerebri). S. dołu ocznego górna (fissura sphenoidalis). S. dołu ocznego dolna (fissura sphenomaxillaris). S. ostrogi ptasiej w mózgu (scissura calcaris avis). † S. wstydnia (rima pudendi). 5. chir.: S. kości = *peknięcie jej bez przełamania* (fractura capillaris). S. skóry = *peknięcie jej, rozpaddlina, popekanie* (rhagade). S. z odbicia (contrafissura). S., p. **Naddarcie**. 6. druk. *deszczulka, której używa zecer w drukarni do wymowywania pisma z winkielaku*. Mag. 7. patol.: S. piersna a. piersi (thoracochisis). S. pierśno-brzuchowa (thoracogastroschisis). S. policzekowa (meloschisis). S. tęczówki oka (coloboma iridis). Zdr. **Szczelinka**. < SZCZEL/SKAŁ >

Szczelinisto przys. od **Szczelinisty**, L.

Szczelinisty pełny *szczelin, szpar, szparzysty*. L. < Od **Szczelina** >

Szczelinka, i, lm. i p. **Szczelina**. < Od **Szczelina** >

Szczelinowy I. przym. od **Szczelina**. 2. okul.: Okulary *szczelinowe*. < Od **Szczelina** >

Szczeliwo, a, lm. a to, co służy do *uszczelniania, utykania, konopacz, pakunek*. Krk. S. ślepe = *zaśleпка*. < SZCZEL >

Szczelnia, i, lm. e p. **Szczelnik**. < Od **Szczać** >

Szczelnica, y, lm. e mech. *puszka szczelna do pakul górna i dolna, przy suwaczu, także przy wszelkich dragach, tłokach u cylindrów przy machinie parowej, u miechów cylindrowych i skrzynekowych żelaznych, zwykle szczelniona, czyli obetkana pakulami*. Łab. < Od **Szczelny** >

Szczelnió, i, il *utykać szczelnie, uszczelniać, dychtować*. < Od **Szczelny** >

Szczelnie, **Szczelno** przys. od **Szczelny**: Zdroje słone powinny być tak S. ocembrowane, aby ś. w ziemi żadna inna woda dobrać nie mogła. Kluk. Tkanina źle spleciona nieszczelnie przykrywa nasze nagie ciało. Dąbr.

Szczelnienie, a, blm., czynność cz. **Szczelnic**.

Szczelnik, a, lm. i, × **Szczalnik**, **Szczalnia** *miejsce, w którym można mocz oddać*, × *moczalnik*, × *moeznisko*. < Od **Szczać** >

Szczelno p. **Szczelnie**: Na kabłąkach skóry S. były poopinane. Krasz.

× **Szczelno-budowny** *szczelnie budowany*: **Szczelno-budowne** okręty. Ml. < **Szczelny** + **Budować** >

Szczelno-spięty *szczelnie spięty*: Pas S. Ml. < **Szczelny** + **Spięty** >

Szczelność, i, blm., rz. od **Szczelny**: Nie mając dosyć na tej szczelności, wbijają jeszcze kliny. Kluk. < Od **Szczelny** >

Szczelno-zamknięty *szczelnie zamknięty*: Kółczan S. Ml. < **Szczelno** + **Zamknięty** >

Szczelny I. *sciśle przystający, przylegający mocno, bez szpar, szczelin, dychtowny, hermetyczny*: Ocembrowanie przechowań solnej wody daje ś. z grubych balów bardzo szczelne. Kluk. Przez nieszczelne ściany karczem wróble na wylot przelatowały. Krasz. 2. chir.: Opatrunek S. (vincitura oclusiva s. hermetica). < SZCZEL >

[**Szczeluba**, y, lm. y] p. **Szczelina**.

[**Szczene**, a, blm.] p. **Szczyny**.

Szczeniacek, czka, lm. czki p. **Szczeniak**. < Od **Szczeniak** >

Szczeniak, a, lm. i l. p. **Szczenie**. 2. gm., pog. *dzieciak, bachur, bękart i t. p.* W szkole żłodzijskiej, istniejącej dawniej przy ulicy Nizkiej, przyjmowano sieroty lub dzieci więźniów od lat 10-u, chłopców i dziewczęta, i nazywano ich

szczeniakami. Zdr. **Szczeniacek**. < SZCZEN/ *SZCZON >

Szczeniátko, a, lm. a p. **Szczenie**: Wszako też, miły Panie, i szczeniátka jedzą odrobiny, które padają z stołu ich panów. Op. **Szczeniátka** jadają pod stołem odrobiny dziatka. Bud. < Od **Szczenie** >

Szczenieć się, i ś., il ś., [**Scynić ś.**] (o suce) *rodzić szczeniátka*: Suka po trzy razy w roku szczeni ś. i po kilkoro razem wydaje szczeniát. Kluk. < SZCZEN/*SZCZON >

† **Szczeniec**, *ńca*, lm. *ńce* p. **Szczenie**. B. Sz. [**Szczeniec**, *ńca*, blm.] p. **Szczyny**. < Od **Szczać** >

Szczenienie, a, lm. a *pomiot*: Psy pierwszego, a ogaryce drugiego szczenienia najlepsze. Troc. < Od **Szczenieć(ś)** >

Szczenienie się, a ś., blm., czynność cz. **Szczenieć ś.**: Podczas szczenienia ś. sukki powinny mieć absolutny spokój.

Szczenie, *ęcia*, lm. *ęta* I. a. **Szczeniak** *młody osobnik zwierząt ssących drapieżnych z rodziny psów*: Samiec pies, samica suka, sobaka; młode S. Kluk. *Catulus*, S. a. pies młody. Biel. M. S. nie ma rozumu psa starego. Kraj. M. S. już spore. Troc. S. lwie (lwię), S. wilcze (wilczę). Troc. Małpy szczeniátka swoje noszą na rękę. Haur. Najśroźsze bestje nigdy więcej śmiałe, jako o swoje łożysko i szczeniátka małe. Tw. Niedźwiedzice miewają najwięcej po pięciorgu szczeniát. Otw. Lew ś. do nóg szczeniáciem Androklesowi zwija. Pot. 2. zł. *dziecko*. 3. zool.: S. ziemne, p. **Ślepiec**. Zdr. **Szczeniátka**. < SZCZEN/*SZCZON >

Szczeniáctwo, a, blm. *okres życia szczeniácia*: Dla psów niepełnoletnich, które dopiero co wyszły ze swego szczeniáctwa. Dyg. < Od **Szczenieć** >

Szczeniący przym. od **Szczenie**. Kn., Troc. < Od **Szczenie** >

Szczeniuch, a, lm. y p. **Szczeniuk**: A z czymże ś. odezwiesz, szczeniuchu? Mic. < p. **Szczenieć** >

Szczeniuczek, czka, lm. czki p. **Szczeniuk**. < Od **Szczeniuk** >

Szczeniuk, a, lm. i, **Szczeniuch** pog. *niezgrabne szczenie*: Brzydkie szczeniuki karmi. Susz. Upokorzony będą czołgał ś. po ziemi jak S. wzgardzony. Kulig. Myśliwy S., gdy ś. szczekać na jelenią skórę wprawi w dworze, opędza ś. w kniei. L. Ogromny zwierz na oszczek drobnego nie dba szczeniuka. Troc. Zdr. **Szczeniuczek**. < p. **Szczenieć** >

Szczenna (samica) *nosząca płód w sobie, mająca ś. oszczenie*: S. lwica, suka. Troc. Psica S. Li. S. wilczyca. Nar. S. tygrzyca. Bardz. < Od **Szczenieć ś.** >

Szczenność, i, blm. *brzemienność, cięża u psów, wilków i wogóle zwierząt drapieżnych* (graviditas). < Od **Szczenna** >

Szczep, u, lm. y I. *szczerpienie, krzewienie, posiew*: Lucydus z Egidjuszem od papieża na nowy S. prawdziwej wiary wystąpi. Nies. 2. *zraz, latorośl do szczerpienia drzewa*. Przen.: *posiew, zasiew, ziarno*: W pokoleniu jednym Lewi S. ś. Pański bujniej krzewi. Sł. wil. 3. p. **Szczerpienka**: Zaszczepił jej ospę, a S. weale ś. nie przyjął. L. 4. a. **Szczerpienka** *drzewko po szczerpieniu, drzewko uszlachetnione szczerpieniem*: Jaki S., taki owoc. Falib. S. dobry czasem źle dawa owoce. Auszp. Wielkie rzeki z małego źródnia, wielkie drzewa z małego szczepu. Lach. Drzewa, szczepy tak misternie wymalował, iż liście ich chwiać ś.

zdawały. L. Chylą ku ziemi i zniżają karki ubogacone szczepy swym owocem. Lubom. Gdy ś. w wroście ś. coraz krzepi. Kras. Jabłek wprawdzie nie rodzę, lecz mię Pan tak kładzie, jako S. nąptodniejszy w hesperyskim sadzie. Kochan. 5. przen. *pień, ród, dynastja, dom; rasa, plemię, pokolenie*: Czechowie i Polacy z jednego szczepu wyniknęli. Błaż. Z kilku ludów jednego pochodzenia tworzy ś. S., a z kilku szczepów tworzy ś. plemię. Kras. A. Powszechnym pięciu pokoleń szczepem zdaje ś. być pokolenie kaukaskie. Jund. S. ten rozrasta ś. w coraz drobniejsze gałęzie. Pol. Kazimierz panował, ze szczepu Piasta, ostatni potomek męski. Gór. S. słowiański, romański, giermański. 6. przen. *praojciec, protoplasta, założyciel rodu, początek rodu*: Attalus Klauzus S. domu Klauzuszów. Nar. Konrad, Kazimierza II-go syn, S. książąt mazowieckich. Nar. Książę, jasnego domu szczepie znamienity. Tremb. 7. [S., **Szczyp, Szczypok**] *jabłoń*. To nie gruszka, ino S. 8. [S.] *drzewo lupane*: Ładują na tratwy S. lub gonty. Zdr. **Szczepok**. Zgr. **Szczepisko**. <SZCZEP>

Szczępa, y, lm. y l. p. **Szczępa**: *Discuneata ligna*, szczępy, klinem rozdarte drwa, klofty. Mącz. Sam masz wielką szczępe a. balę w oczach twoich. Wuj. Wyshły jak S. Babsko wyschła jak S. Oss. Jak S. chudy. Troc. S., klofta. Troc. Jak S., choć wiele jada. Kn. Panna służebna szczępe jaką pod kolana podkładała, na której cały czas golemi nogami przeklecała. Nies. W chacie budnika późnym wieczorem gorzała S. smolnej łuczywy. Krasz. Przen.: Grady szczępami z nieba padały. Gęb. 2. a. [Scypica] *drzazga, trzaska, łuczywo*: Drzewo na opał rąbią w szczępy. Drewniane ściany bulwarkowe dra ś. na szczępy i rysują głęboko od lodów. Zdr. **Szczępa**. Zgr. **Szczępisko**. <SZCZEP>

Szczępacz, a, lm. e ten, co szczępie, lupie. <Od **Szczępać**>

Szczępać, pa a. pie, pał l. *łupać, platać, rozrąbywać, rozcinać*: Pochodnie z łuczywa szczępane. Otw. Ten szczępie łuczywo. Syrok. Pioruny na kościoły ich biją, bałwany na trzaski szczępają. Żarn. (= *roztraskują, druzgoczą*). Mojęsz tablice szczępał. Leop. (= *stłukł*). *Aestus hincat terram*, szczępa ziemię. Mącz. (= *wyrywa, szarpie*). 2. [S.] *szczępać, skubać*. S. ś. *łupać ś., krajać ś., padać ś., pękać, trzaskać*: Drzewo wystawione na słońce wysycha prędko, ale ś. rado szczępa. Jak. J. Gdy ś. drzewa szczępają od zeschnięcia, tedy rozpadlina a. skałuba pospolicie tylko do rdzenia bywa. Trzyc. <SZCZEP>

[**Szczępak**, a, lm. i] p. **Szczępiarz**. <Od **Szczępieć**>

Szczępanie, a, blm., czynność cz. **Szczępać**.

Szczępanie się, a ś., blm., czynność cz. **Szczępać** ś.

[**Szczępanik**, a, lm. cy] *kołędnik na św. Szczępana*. <Od **Szczępan**>

[**Szczępanować**, uje, ował] *kołędować*. <Od św. **Szczępan**=drugie święto B. Narodzenia>

[**Szczępanowanie**, a, blm.] czynność cz. **Szczępanować**.

Szczępek, pka l. lm. pki p. **Szczęp**: Młode szczęпки już poczynają kwitnąć. Wys. 2. [S., lm. owie] p. **Szczępiarz**. <Od **Szczęp**>

[**Szczępiac**, a, al] p. **Szczępieć**.

[**Szczępanie**, a, blm.] czynność cz. **Szczępiac**.

× **Szczępianka**, i, lm. i p. **Szczępiotka**. <Zam. **Szczępiotka**>

× **Szczępiankowy** przym od **Szczępianka**. <Od **Szczępianka**>

[**Szczępiarz**, a, lm. e] l. p. **Szczępiarz**. 2. a. [**Scypiarz, Szczępirz, Szczępak, Szczępek**] *lekarz szczępiący ospę ochronną (krowiankę)*. 3. żart. *felczer*. <Od **Szczępieć**>

Szczępieć, i, il, [**Szczępiac**] l. *drzewko dzikie= uszlachetniać przez wsadzenie w nie zrazu z drzewka szlachetniejszego*: S. drzewo. Troc. S. jabłonie, grusze, wiśnie. Gdy szczępisz a pnia-czek rozbijesz, tedy nożykiem nadobnie gniazdeczka, gdzie masz gałązkę wsadzić, wybierz, tedy i gałązka pięknie przystanie, i wnet ją snadniej sok obleje, iż ś. prędko przyjmie. Rej. Jam szczępił, Apollo polewał, ale Bóg dał pomnożenie. Wuj. Stoletni starzec szczępił. Książ. Zasadzono i szczępieno winnicę. Węg. Tak samo szczępią ś. i inne drzewa. Rost. Przen.: Słupów szukał, pasmi je opasował, włosy na łbie strzygąc, w nie szczępił Rej. (wraził, wtykał. L.). Posp.: S. *łąkę=poprawiać łąkę przesadzaniem darni z miejsca na miejsce*. Śl. wil. 2. S. chorobę = *przenosić ją w sposób umięjętny i celowy z osoby na osobę*: S. ospę. Perz. 3. przen. *krzewić, szerzyć, rozszerzać, wpajać, grunować*: Wiare chrześcijańską psowali, a swoje mahometkańską szczępiłi. Skar. Naukę św. Ewaniejli szczępił w serca wasze, gdy był biskupem. Baz. Szczęp nauki, wznos handel, kraj uszczęśliwiaj. Kras. S. wiare świętą. Troc. Cesarz nierad niezgód widzi, a tych, którzy zgodę szczępią, miłuje. Skar. Honor szczępi męstwo. Stasz. Niech szczępi między ludźmi dobre obyczaje. Kochan. Co Bóg szczępił, ręka ludzka nie wykorzeni. Skar. Pan Bóg na to postanowił kościelne przełożone, aby wyrwali i rozmiatali złe, a budowali i szczępiłi dobre. Skar. Przykłady wielkich enót swoich w domu onym, jako w pięknym ogrodzie, szczępił. Skar. Siejesz na ziemi, a w niebie roście; szczępisz w ubogich rękę, a kwitnie u Boga. Skar. S. ś. *rozszczępiac ś., rozpadać ś.*: Jednoś głównej Złotej hordy Mogułów poczęła ś. S. na wiele głównych hanatów. Lel. <SZCZEP>

† **Szczępie**, a, blm., zb., a. † **Szczępie**, a, lm. a l. *zbiór szczępow, zrazów do szczępienia drzewek*: Jeśli kto szczępia czyje pokazi, jeśli które S. już wszępiene i wkorzenione kto wyrwie i t. d. Herb. Szczępia mnóstwo szczępi, ale nie wszystko, co wszępił, przyjmie a wkorzeni ś. Leop. Przen.: *praojciec, naczelnik rodu, patrijarcha rodu*: Kazimierze one, one Władysławy wasze, królestwa tego pięknie kwitnącego przesławne S. Jan. 2. *zbiór drzewek szczępionych*: Szedł do sadu, gdzie było pełno szczępia. Leop. Nadziałał sobie stawów, aby odwilżał sad szczępia rodzącego. Leop. <Od **Szczęp**>

Szczępienie, a, blm., czynność cz. **Szczępieć** = a) *Szczępienia czas*. Troc. Nożyk do szczępienia. Troc. b) lek.: S. ospy krowiej jest użyteczniejszym dla ludzi nad S. ospy naturalnej. Postęp sprawy szczępień ochronnych. Jent. L. S. krowianką (vaccinatio). S. ospy rodzinnej (variolisatio). S. pierwotne (vaccinatio primaria). S. powtórne (revaccinatio). S. przymusowe. S. przymiotu (syphilisatio.) b) chir.: Ś. a. *przeszczępienie skóry (transplantatio)*.

Szczępieniec, nca, lm. nce; lek. *ten, któremu zaszczępieno chorobę, zwykle krowiankę*. S. pierwotny = *ten, z którego przeszczępia ś. chorobę zaszczępioną na innych, zwykle krowiankę*. <Od **Szczępiony**>

Szczepienny służący do szczepienia: Doktor T. przybiecał dostarczyć materiału szczepiennego dla ambulatorjum. <Od Szczepiony>

† **Szczepietać**, **ce**, **tał** p. **Szczepiotać**.

† **Szczepietanie**, **a**, **blm.** **i.** czynność cz. **Szczepietać**. **2.** szepienienie, szepietliwość, wada wymowy. [**Szczepię**, **ęcia**, **lm.** **ęta**] **szczep**, **sadzonka**. <Od Szczep>

[**Szczepina**, **y**, **lm.** **y**] **polano** **drzewa**, **szczapa**. <Od Szczepa>

Szczepionka, **i**, **lm.** **i**, × **Szczepianka**, **Szczep** lek. *istota chorobotwórcza, którą ś. zaszczepia, najczęściej krowianka (vaccina)*. Nie mamy żadnego powodu przyznać szczepionce Kocha cudownych własności. <Od Szczepiony>

Szczepionkowy przym. od **Szczepionka**; × **Szczepiankowy**. Lek.: **Szczepionkowa** **krosta** = *powstająca po zaszczepieniu krowianki*. <Od Szczepionka>

× **Szczepiowiar**, **a**, **lm.** **owie** *ten, co wiarę świętą zaszczepił, apostoł wiary, krzewiciel wiary*. Duz. S. święcił Mieczysław cnotami onej pobożności między książętami. Petr. <Szczepić + Wiara>

[**Szczepiory**, **ów**, **blp.**] p. **Szczypior**.

Szczepirz, **a**, **lm.** **e** p. **Szczepiarz**.

× **Szczepisko**, **a**, **lm.** **a** **i.** p. **Szczepa**: Nieludzkie żołdaki pędzą niewolników z fukiem, a który zdążyć nie może, biją go grubym szczepiskiem. Stasz. (= *kloda, drągiem*). **2.** p. **Szczep**. <Od Szczepa>

× **Szczepisty** p. **Szczepny**. **L.** <Od Szczepać>

Szczepka, **i**, **lm.** **i** **i.** p. **Szczepa**: Wysechł jak S. Syrok. Dorzuciłeś szczepek do ognia? Sienk. **2.** p. **Szczep**: Szczepek u ludzi nazbierałem i posadziłem .. gatunki różne będą. Orzesz. <Od Szczepa>

Szczepki p. **Szczepny**: Drzewa z natury swojej twarde, mocne i szepkie nabywają w wodzie własności drzew miękkich. Jak. J. Między krajowami drzewami najczęściej szepkie są: dębina, sośnina, jedlina. Kluk. <Od Szczepać>

Szczepkonogi skorupiak, **zoek** (schizopoda) *dział skorupiaków słupkokoch.* <Szczepka + Noga>

Szczeplinka, **i**, **lm.** **i**, **Motylek** bot. (schizanthus) *ros. z rodziny psiankowatych*. <Od Szczepać>

† **Szczepły** p. **Szczepny**: *Sectilis*, S. czosnek, iż ś. łatwo główka jedna od drugiej szczepa. Mącz. <Od Szczepić>

Szczepniarz, **a**, **lm.** **e**, **Szczepnik**, **Szczepiarz** *ten, co szczepi, ogrodnik, szczepiący drzewa: Insitor*, który umie szczepić, S. albo szczepnik może być zwan. Mącz. <Od Szczepić>

† **Szczepnica**, **y**, **lm.** **e**, † **Szczepnica**, † **Szczepnik** *sad, szkółka na szczepy, nasiennik, płonnik*. Das. Grady potłukty winnice, drzewa figowe i wszystkie szczepnice. Ryb. Przen.: Bóg nas, swojej szczepnicy, nie zapomni. Gil. (= *winnicy, kościola i t. p.*). <Od Szczepny>

Szczepnik, **a** **i.** **lm.** **cy** p. **Szczepniarz**: *Insitor*, który mnie szczepić, szczepniarz albo S. może być zwan. Mącz. **2.** **lm.** **i** p. **Szczepnica**: *Seminarium*, S. *Volck*. *Arbustum*, *sad*, S. Mącz. Miejsce, plac albo gruba, gdzie szczepy odchowywają, S., *plantarium*. Mącz. <Od Szczepny>

× **Szczepnisty** p. **Szczepny**. **Troc.**

Szczepność, **i**, **blm.**, rz. od **Szczepny**. **L.**

Szczepny **i.** **a.** **Szczepki**, × **Szczepnisty**, × **Szczepisty**, † **Szczepły** *łupki, łupny, dający ś. łatwo szczepać, lupać*: Niektóre drzewa są bardzo szczepne, drugie mniej. **L.** Drzewa północ-

nych krajów mniej są szczepnymi. Jak. J. **2.** × S. p. **Szczepowy**: Jabłko rajskie może być mnożone zakopaniem klocka a. też sztuki szczepnej. **3.** *rozszczepiony*: Liście trójklapowe, o kłapach głęboko szczepnych. Rost. **4.** † S.: *Pieczeń szczepna, krzyżowa*. Ust. cen. (= *krzyżówka*). <Od Szczepać i Szczepić>

[**Szczepok**, **a**, **lm.** **i**] p. **Szczupak**.

Szczeporodny *biol.* *rozmnażający ś. zapomocy szczeporódtwa*: Zwierzęta szczeporodne (animalia fissipara). <Szczep + Rodny>

Szczeporódtwo, **a**, **blm.** **i.** *plodzenie ś. przez szczepy*. **2.** *biol.* *postać jednoródtwa (generatio monogena)*, *mnożenie ś. szczeporodne* (generatio fissipara). <Szczep + Ród>

Szczepowość, **i**, **blm.**, rz. od **Szczepowy**: Z zaborów powstają aglomeraty i unifikacje w imię szczepowości i wszechwładztwa państwowego. Dęb. L. <Od Szczepowy>

Szczepowy, × **Szczepny** **i.** *ze szczepu, z szczepienia pochodzący, szczepiony*. Kn. **2.** *tyczący ś. szczepu, plemienia, plemienny, pokoleniowy, rodowy*. <Od Szczep>

Szczepucha, **y**, **lm.** **y** *węgl. szpara powstała w zwęglonym już milerzu, powodująca spopielanie ś. węgla, a przeto szkodliwa*. Łab. <Od Szczepa>

Szczer, **u**, **lm.** **y** bot. p. **Szczyr**.

Szczerb, **u**, **lm.** **y** p. **Szczerba**: Kto więcej szczerbów na swym żelazie, kto więcej znaków i ran przywiezie. Syrok. Zdr. **Szczerbik**. <SZCZERB>

Szczerba, **y**, **lm.** **y**, **Szczerb**, † **Szczerbina** **i.** *wyrwa, wyłom w brzegu, karb*: S. na nożu, na mieczu, w garnku, między zębami, w murze. Przen.: Junak ten miał szczerbę od szarpaka na łbie. Nar. (= *karb, paragraf, szram, bródz*). Cheiał szczerby w ludziach nowemi wolentarzami zastąpić. Sienk. (= *luki, braki*). Przen.: *uszczerbek, strata, szkoda, ubytek; krzywda, raz, cios*. Grzech im jeszcze szczerbę zadał małą. Przyb. Nie bez szczerby matce syny uboży, panoszy pasierby. Pot. **2.** myśl. *rozszczerpienie wargi zająca*. Sł. wil. Zdr. **Szczerbka**. <SZCZERB>

[**Szczerbacz**, **a**, **lm.** **e**] **i.** **a.** [**Szczyrbacz**], × **Szczerbał** = a) *człowiek szczerbaty, któremu brak zęba lub zębów, szczeg. na przedzie*. b) *człowiek mający wargę zajączą*. **2.** × S. *warga zająca, górna warga rozszczerpiena* (labium leporinum). **3.** [S.] *nóż wyszczerbiony*. <Od Szczerbać, wzgl. Szczerbić>

Szczerbak, **a**, **lm.** **i** **i.** p. **Szczerbiec**: Lecząc ile razy szczerbakiem natura a machnął, pewnie spadł z konia Tatar. Sł. wil. Zaświeci hanowi szczerbakiem w ślepie. Sł. wil. **2.** bot. p. **Cykorja**. <Od Szczerbać, wzgl. Szczerbić>

× **Szczerbał**, **a**, **lm.** **e** p. **Szczerbacz**. <Od Szczerbać, wzgl. Szczerbić>

[**Szczerban**, **a**, **lm.** **y**] *ros. ostrożeń trójkoszyzkowy (cirsium rivulare)*. <Od Szczerba>

Szczerbato przys. od **Szczerbaty**.

Szczerbaty, [**Szczyrбаты**] **i.** *mający szczerbę lub szczerby, wyszczerbiony*: Nóż, garnek S. Garniec S. Kn. S. ząb, nadłamany, wygryziony, wyjedzony. L. Od orzechów niejedną ma zęby szczerbate. L. Liść S. (= *karbowany po brzegach*). Łab. S. = *pelen blizn, szram, paragrafów, pokiereszowany*. Skacząc z zahamowaną karzą po szczerbatym bruku. Jord. (= *pełnym wybojów*). Przen.: Powiedz mi by słówko o świętości religji, nazwie cię głową szczerbatą a fanatykiem. Nar. (= *półgłówkiem, któremu brak pątej klepki*). **2.** *nie mający zęba lub zębów, szczeg. na przedzie*:

Dział S. Człowiek S. Troc. Drugi rząd zwierząt ssących zawiera te, które przednich zębów nie mają, rząd szczerbatych. L. Szczerbate zębów przednich nie mają, jak słoń. Jund. 3. × S. mający wargę zajęczą, × szczerbacz: Urodził ś. z szczerbatą gębą. Rej. < Od Szczerba lub Szczerbać = Szczerbić >

Szczerbczyk, a, lm. i p. **Szczerbiec**: S. miał u pasa złotego, sadzonego kamieniem drogim. Krasz. < Od Szczerbiec >

Szczerbić, i, II *robić szczerbatym, wyszczerbić, robić szczerby*: S. miecze na tatarskich karkach. S. nóż, garnek. Przen.: Heretyk ten bardzo szarpał i szczerbił niepokalane dziewiętwo panny czystej. Białob. (= szarpał, łzył; ujmował, wolał mu). S. ś. *robić ś. szczerbatym, wyszczerbić ś.*: Z toporzysk im siekiery spadają, szczerbią ś. i tępieją. Bardz. Przen.: Większa własność ziemską coraz bardziej szczerbi ś. i rozpada (= doznaje uszczerbku, umniejsza ś., kurczy ś., szczupleje). < SZCZERB >

Szczerbiec, bca, lm. **bce**, **Szczerbak**, † **Szczerbik**, † **Szczyrbek** *broń sieczna wyszczerbiona, miecz szczerbaty*: S., miecz Bolesława Chrobrego, między skarbnami królewskimi w Krakowie schowany a przy koronacji każdemu królowi do boku przypasany bywał; S. zwany, iż ś. Bolesławowi naszczerbił, gdy nim ciął w Złotą bramę w Kijowie. Biel. M. Zdr. **Szczerbczyk**. < Od Szczerb >

Szczerbienie, a, btm., czynność cz. **Szczerbić**. **Szczerbienie się, a** ś., btm., czynność cz. **Szczerbić** ś.

† **Szczerbik, a**, lm. i p. **Szczerbiec**: Mieczki Bolesława, alias S. Niem. < Od Szczerb >

Szczerbina, y, lm. y I. p. **Szczerba**: Miecz dobry i w wielkich potrzebach bywały, szczerbin w nim co niemiara. Alb. Rzekła mu rybka: ogona troszkę mi narzniejcie; zawsze po tej szczerbinie tam mię obaczycie. Papr. 2. *szpara, szczelina, rozpadlina*: Widać niebo z drugiej strony szczerbinami między dranicami. Syrok. Kozica pomknęła na szczelinę. Kon. Strzelecy ustawiają ś. po szczerbinach i przełączkach grzbietu góry, 3. anat.: † S. (Perz.) = *wcięcie*, × *nacięcie*. × *wycinek*, × *wyrznięcie*, † *karb* (incisura). < Od Szczerba >

Szczerbiszek, szka, lm. szki bot. (athanasia) roś. z rodziny złożonych. < Od Szczerb >

[**Szczerbosz, a**, lm. e, **Szczerbuka**] *dziecko bez zębów, szczerbate*. < Od Szczerba >

[**Szczerbuka, i**, lm. i] p. **Szczerbosz**. < Od Szczerbuka a to od Szczerba >

× **Szczercoe, a**, lm. a *głęb, wewnątrz*: Do szczerca dusz ich sięgnęłam. Wysp. < raczej Szczerzec >

[**Szczerzczeć, y, a**] p. **Szczerkać**. < SZCZERK, Dźwn. >

[**Szczerczenie, a**, btm.] czynność cz. **Szczerzczeć**.

[**Szczererek, rku**, lm. rki] I. Na szczerku pola = w szczerzym polu. 2. *gleba piaszczysta*: Prawdziwy S. mazowiecki. < SZCZERK/SZCZYR >

[**Szczerk, rku**, lm. rki] I. *ziarno najłżejsze, posład. 2. kamyczki drobne, piasek gruby, żwir, rola szczerkowata*. < SZCZERK/SZCZYR >

Szczerkać, a, a I. [S., **Szczerzeć**] *dzwonić, brzęczeć, szczerkać*: S. kluczykami. 2. × S., × **Szczerkotać**, × **Szczyrkotać** = a) *ciurkać, ciurkać, tryskać, wytryskiwać, wypływać*: Strumienie niewyschlęmi szczerkają wodami, w jednej mierze stałemi tocząc ś. brzegami. Toł. Strumień, szczerkając, po kamyczkach spada. Toł. Szczerka krew, woda. Troc. Głowy ucięte, krwią szczerkające.

Koch. J. Zewsząd ich sieką, od bystrych kopyt krwawe aż krople szczerkają. Koch. J. Z kwiatka szczerkające krwawe krople, *decidera*. Żebr. b) *wydawać głos ciurkoczący*. L. < SZCZERK, Dźwn >

Szczerkanie, a, btm., czynność cz. **Szczerkać**. [**Szczerkawa, i**, lm. i] *grzechotka dziecięca*. < Od Szczerkać >

Szczerklina, y, lm. y bot. = **Piaskownica** pod 2. < Od Szczerk >

[**Szczerknać, nie, ną!**] *wymówić, wyrzec*: Tylko szczerknie słówko, a zaraz dostanie (= piśnie). < p. Szczerkać >

[**Szczerknieć, a**, btm.] czynność cz. **Szczerknać**.

† **Szczerkotać, ce, ta!** p. **Szczerkać**. < Od Szczerkać >

† **Szczerkotanie, a**, btm., czynność cz. **Szczerkotać**.

Szczerkowaty pełen szczerku, żwirowaty: Grunt pod len czarny i tłusty przez ś. i razem S. lepszy jest, niż zbyt gnojny. Przędz. [Grunt S. = *piaszczysty*]. < Od Szczerk >

[**Szczerznica, y**, lm. e] p. **Przewodnica**. < Od Szczerzny >

[**Szczerzny**] p. **Szczerzy**: Szczerne złoto i szczerne dobre pieniądze dajemy, a od sąsiadów kotliny nizezemnej bierzemy. Gostk. Szczerne twarde pieniądze, złoto, talery. Gostk. Moneta coraz to gorsza, szczerza kotlina, za którą nic nie kupi. Gostk. [Szczerne pole. S. piasek. Szczerza pustynia. Szczerne zboże (= *czyste, bez przymieszki*)]. < Od Szczerzy >

Szczerzo - p. Szczerzy.

Szczerzo p. Szczerze: Proboszcz zapytał S. Pol. W sercu mu lekko i S. mu w mowie. Pol. < Od Szczerzy >

Szczerobiało przys. od **Szczerobiały**. Sł. wil. **Szczeroczarno** przys. od **Szczeroczarny**. Sł. wil. **Szczeromiedziany z czystej miedzi zrobiony**. < Szczerzy + Miedziany >

Szczeromówny, Szczeromówny mówiący szczerze, otwarty, prawdomówny: Lud ten czysty, ludzki, S. Pol. < Od Szczerza Mowa >

Szczeromyślny myślący szczerze, nie obłudny, szczerzy zupełnie, otwarty: Szczeromyślni spektatorowie. Sł. wil. < Od Szczerza Myśl >

× **Szczeropłynność, i**, btm., rz. od **Szczeropłynny**. Troc.

× **Szczeropłynny płynący ze szczerego serca**: Szczeropłynne chęci. Troc. < Szczerzy + Płynny >

Szczeropolski prawdziwie polski, różniamie polski, właściwy dobrym Polakom.

Szczeropolskość, i, btm., rz. od **Szczeropolski**: Cudzoziemszczyzna nabierała niejako praw obywatelstwa i przymiotów szczeropolskości. Spas. < Od Szczeropolski >

× **Szczeroprosty I. pojedynczy, nie złożony**: Żywioły są szczeroprosty. Troc. 2. *prostoduszny, naiwny*: Szczeroprosty życzliwość. Troc. < Szczerzy + Prosty >

Szczerosąsiedzki cechujący prawdziwie dobrych sąsiadów: Uczucia szczerosąsiedzkie. < Szczerzy + Sąsiedzki >

Szczeroserdeczny szczerze serdeczny, pochodzący z szczerego serca, wylany dla kogo: Siostra bardzo szczeroserdeczna. Od. < Szczerzy + Serdeczny >

Szczerosrebrny z czystego srebra zrobiony, srebrnolity: Szczerosrebrna moneta. < Szczerzy + Srebrny >

Szczerosumienny *ściśle sumienny, bezstronny*: Wyrok S. Słow. <Szczerzy + Sumienny>

Szczerota, i, lm. i, **Szczerota** rz. od **Szczerzy**: S. złota. Troc. Mojżesz z obcemi narody kumać ś. Żydom zakazuje, żeby S. narodu naruszona obcą krwią nie była. Orzech. S. łączy prawdę z otwartością i wylaniem serca, które znamionują prawdę; przydaje prawdzie to wszystko, co do przekonania o niej za potrzebne osądzi. Niem. W chrześcijańskiej żyć z sobą szczerości. Troc. S., owa doskonała umysłu gotowość nie kryć ś. z niczym przez wykręt, nie chceć nikogo zdradzić przez chytrą, nie pragnąć nikogo omamić przez obłudę. L. S. najbardziej na tym zawisła, ażeby to w uściech było, co w sercu. L. S. ś. nie lęka mówić prawdy pożytecznej. L. Prawdziwie niemasz teraz szczeroci na świecie, każdy ma cukier w uściech, a w sercu jad gniece. Nar. Przy niewinności zbytnia S. błądzi, gdzie przemoc prawa pisze, a łotr sądzi. L. S. ma -ość na końcu, często dławi. Burl. Gdzie wiele ceremonji, tam szczeroci mało. L. [Będę narzekała na twoje scyrości]. <Od Szczerzy>

Szczerota, y, lm. y p. **Szczerota**: W dziecinnej szczeroci swojej nie znał Jagiełło cienia obłudy, nie umiał ukryć niczego. Śl. wil. Bo to w enocie i szczerocie w wiejskim domku uchowane. Śl. wil. Styl nasz rodzinny nacechowany jest szczerotą, przechodzącą nieraz w rubasność. Chm. <Od Szczerzy>

Szczerozłotnictwo, a, btm. *rzemiosło wyrobienia rzeczy szczerozłotych*. <Szczerzy + Złotnictwo>

Szczerozłoty, × **Złotoszczerzy** = *czystego złota ulany, złololity*: Łańcuch S. Ojciec Niebieski przygotował dla niego całe szafy szczerozłotych naczyń. Gom. Przen.: Mówią prawdę szczerozłotą. <Szczerzy + Złoty>

Szczerozyczliwość, i, btm., rz. od **Szczerzy** zyczliwy. Troc.

Szczerozyczliwy *prawdziwie, szczerze życliwy*: Jestem szczerozyczliwym i najniższym sługą. Mat. Szczerozyczliwe do nówek składam powin-szowanie. Troc. <Szczerzy + Życzliwy>

[**Szczerupa**, y, lm. y, **Czerupa**] i. *skorupa*. 2. pog. *stara baba, czerepa*. Zdr. [**Szczerupka**]. <Zmieszane Skorupa + Czerupa>

[**Szczerupiany** przym. od **Szczerupa**; **Czerupiany**] *skorupiany, gliniany*: Dziezka szczerupiana.

[**Szczerupka**, i, lm. i] p. **Szczerupa**. **Szczerwina**, y, lm. y bot. (ascyrum) *roś. z rodziny dziurawcowatych*. Gatunek jej: S. krzyż św. Andrzeja (a. crux Andree).

Szczerzy, †**Szczerzy**, [**Szczerzy**], †**Szczerzny**, [**Szczerzny**], †**Szczerzny**, [**Szczerzny**] i. *czysty, bez przymieszki, bez odmiany, prawdziwy, nie zafałszowany, rzetelny, sam tylko, goły, nagi*: W niebie szczerze rozkosze. Kochan. W niebie szczerze a niezamieszane jest z żadnym uprzykrzeniem szczęście. Skar. Pójdźmy do owiec, do gołębia, tam szczerą a prostą widzimy niewinność. Górn. Próznaby robota była, jeśliby kto na szczerym piasku posiał pszenicę. Górn. To szczerą prawdą. Skar. Ślina zrana jest szczerą. Sak. Tu dobro nasze jest ze złym mieszane, tam dobro szczerze i niepokalane. Lubom. Szczerze wino. Troc. Szczerze srebro, złoto. Troc. Która woda żadnego zapachu z siebie nie wydaje, o tej rozumiej, że to woda szczerą i dobrą. Syk. Here-tyk, o bóstwie Jezusowym nie nie trzymając, szczerem go człowiekiem czynił. Skar. W Tur-czech nikt nie trzyma najmniejszej rzeczy, czegoby

nie miał z sultana szczerą szczerodrobiałości. Kłok. (=z samej tylko). W piekle wody zgnu-sniałe i noc szczerą widziałem. Bardz. W nocy musieli pod namiotami zostawać w szczerym polu. L. (=równym). W szczerym polu na ustro-ni złote jabłka na jabłoni. Len. Pospólstwo roz-błąkane w szczerą a nieprzejrzaną równinie sadziło ś. Błaż. Bohater, Lech sławny, w pu-styniach szczerych zaczynał wiek dawny. Groch. S. step. Sienk. [Seśé nici scerych koralów. Pod szczerym niebem = pod gołym niebem. Idę za mąż szczerą dziewczką]. Szczerobiałą obraz mar-murowy. Zdaleka zda ś. szczeroczarnym krza-kiem. Humor, zwyczaj szczeropolski. Rodanu wody szczerosmaragdowe. Kon. Wolalbym, że-bys był szczerozimnym, niż tak letnim (=zupel-nie zimnym). Przen.: *istny, prawdziwy, wierutny, czczy, skończony*: Szczerych nieenot uczy ta he-rezja. Birk. Leży od przykrej śmierci mocarz porażony, bez zmysłów: szczerą ziemią i w ziemię zamknięty. Groch. Szalbierz to S. Troc. Szcze-rych kupców wozi na swoim rydwanie. Troc. Szczerze to plotki. Troc. 2. *nieklamany, nieobłudny, nie fałszywy, otwarty, wylany, serdeczny, rzetelny*: S. człowiek. Troc. Szczerym wyznaje sercem. Troc. Nie jeden ś. w uściech za szczerogo uda, w oczach jednak nieszczeroci i w sercu obłuda. Min. Dobrodziejstwo ma być szczerą a bez nad-żię. Górn. Szczerą miłość. S. żal. Szczerze ży-czenia. Z szczerą zazdrości i złości nienawidzą-ich i prześladowają. Skar. Szczerych przyjaciół z Dyjogienesową latarnką szukać trzeba. Opal. Wylane serce, uprzejme i szczerze. Kras. Prze-jęły go S. żal i litość. Mick. Szczerze współ-czucie. Taka to tam szczerą mowa, tak ser-deczne, proste słowa. Pol. Uczony, skromny, pracowity, S., czysto jak święty Franciszek Ksawery. Syrok. Była to zgoda nieszczerą. Szaj. Człowiek mi nieszczerzy—czytam w jego każdym spojrzeniu. Gaś. (=niechętny, niezyczliwy). [Błaż-kowa nie była zawsze Janowej szczerą] 3. [S.] = a) *ostry, pracowity, pilny, chętny do roboty*: Koń S. b) *hojny, szczodry*. c) S. krusiec = *ruda srebrnonośna*. 4. ehem.: Metal S. = *metal che-micznie czysty*. 5. Szczerze złoto (=fajngold). 5. chir.: Ropa szczerą (pus bonum et laudabile). <SZCZER z SZCZYR>

Szczerze, **Szczerze** przys. od **Szczerzy**: Kto z ludźmi nieszczerze, Judaszem go witaj. Klon. S. ś. obchodzić z kim. Troc. Proszę przestać tych żartów, bo ś. S. pogniewam. L. (=na do-bre, na serjo, na zabój). Cudze języki tak wy-mawiał S., że ś. zdumieli, co go słuchali. P. Koch. (=czysto). Wyznam ci S.: pierwszybychm palkę strzaskał na twej głowie, gdyby nie dziełek pacierze. Mick. Uśmiechając ś. nieszczerze, zbli-żył ś. do mnie. Krasz. Nużby S. był niespełna rozum? Sienk. (=naprawdę). <Od Szczerzy>

[**Szczerzec**, *rea*, lm. *ree*] *szczerze pole, pust-kowie*: Na szczercu. <Od Szczerzy>

Szczerzenie, a, btm., czynność cz. **Szczerzyć**. **Szczerzuchnie** przys. od **Szczerzuchny**: Gospo-darz z Pustki S. miłował żonę i syna. Dyg. Mi-łośnik nieposzlakowany swojej ojczyzny leśnej, żył S. szczerzuchny. Dyg.

Szczerzuchny *zupełnie szczerzy, prawdziwie szcze-ry*. <Od Szczerzy>

[**Szczerzula**, i, lm. e] p. **Szczerzula**. <Zam. Szczerzula>

Szczerzyca, y, lm. e bot. i. (sibaldia) *roś. z rodziny różowatych*. 2. p. **Szczyr**. <Od Szczyr>

Szczęknać, nie, nął, nied. **Szczękać, Szczękotać, †Szczękotać, †Szczęgotać** *zaszczękać, dzwignąć, zadzwonić*: S. w blachy. Szczęka garniec, dzwon. Troc. Szczęknął garnek. Troc. Szczęknęły zbroje. Troc. Szczękną żelazne oszczepy. Dm. S. zębami = *klapnąć*. Pierś mu bije gwałtownie, a ząb o ząb szczęka. Dm. Stała Dolon, drżał, szczękał zębami wybladły. Dm. Szczękną zębami od głodu, od zimna. Troc. Zęby szczęknają od zimna. Troc (= *latają*). Zniki (kot) jak strzała, stukocząc i szczęknając dachówkami, poruszającymi w biegu. Eww. <SZCZĘK/SZCZĘK, Dżwn.>

Szczęknięcie, a, blm., czynność cz. Szczęknąć. **!Szczękny p. Szczękowy.** <Od Szczęka>

!Szczękobrzeg, u, lm. i anat. *brzeg a. wyrostek zębowy szczęki* (processus s. margo dentalis s. alveolaris). <Szczęka + Brzeg>

Szczęknognykowy anat. Mięsień S., zuchwowo-gnykowy, × szczękowy poprzeczny, × muskuł szczękojęzykowej kości, †myszka zewnętrzna szczękojęzykowa (Perz.), †muskuł szczękohyoidny szeroki (Kam.), †muskuł trzonowowidełkowy (Ryszk.), †Myszka szeroka a. zewnętrzna kości językowej (musculus mylohyoideus). <Szczęka + Gnykowy>

†Szczękohyoidny anat. p. Szczęknognykowy. <Szczęka + Hyoidny>

†Szczękojęzyczny anat. †Myszka szczękojęzyczna (Perz.) = mięsień bródkowojęzyczny, podbródkowojęzyczny, × brodowojęzyczny, × szczękojęzyczny, szczękojęzyczny, †muskuł szczękowy języka, †myszka czeluście-językowa (Krup.) (musculus genioglossus). <Szczęka + Języczny>

Szczękojęzyczny anat. Mięsień S. = *mięsień żuchwowojęzyczny* (musculus myloglossus). <Szczęka + Języczny>

Szczękonogi, Nogoszczęki zool. (maxillipedes, pedes maxillares) *nogi zamienione na pomocnicze przyrządy żucia, u stawonogich.* <Szczęka + Noga>

†Szczęko-otchlaniowy anat. Myszka szczęko-otchlaniowa (Perz.) = *mięsień żuchwogardłowy, szczękopolykowy*, × muskuł trzonowo-gardłowy, †muskuł mielnogardłowy (Ryszk.) (musculus mylopharyngeus). <Szczęka + Otchlaniowy>

Szczękopolykowy anat., p. Szczęko-otchlaniowy. <Szczęka + Polykowy>

Szczękoróżek, żka, lm. żki *połowa szczęki pająka, mająca postać różki*: Zamiast szczęk górnych widzimy u pająka dwa członkowane różki, t. zw. szczękoróżki. Nus. <Szczęka + Różek>

× Szczękoskośność, i, blm., × Skośnozębność *antr. = wydłużenie a. skośność szczęk* (prognathismus). <Szczęka + Skośność>

Szczękościsk, u, lm. i kurecz *mięśni żwaczów, nie pozwalający ust otworzyć, [ściscki] (trismus).* <Szczęka + Ścis>

Szczękotać, cze, tał p. Szczęknąć: Zęby... szczękotały martwym dźwiękiem. Przybysz. <Od Szczękać>

Szczękotanie, a, blm., czynność cz. Szczękotać: Ogłuchł od szczękotania złocistych blach. Przybysz.

Szczękojęzyczny anat. Szczęknognykowy i Szczękojęzyczny. <Szczękowy + Języczny> **Szczękowy, !Szczękny** *przym. od Szczęka.* Anat.: S. górny (supramaxillaris), S. dolny (infra-

maxillaris). Żuk S. (areus maxillaris). Nerw S., tętnica szczękowa, zatoka szczękowa (antrum Highmori s. sinus maxillaris). Żyła szczękowa.

[Szczępel, pla, lm. ple] p. **Szczebel.** <Zam. Szczebel>

† Szczęsno p. Szczęśnie: Cokolwiek uczyni, będzie mu bardzo S. Wr.

× Szczęsnorymny złożony z wierszy, zawierających życzenia szczęścia: Nucił szczęsnorymne pień. Śl. wil. <Szczęsny + Rymny>

Szczęsnostka, i, lm. i p. Szczęśliwostka. **Szczęsnosć, i, blm., rz. od Szczęsny, szczęśliwość.**

Szczęsny i. p. Szczęśliwy. Pat. Nie toć jest S., co siedzi w złocie; poleruje ś. enota przy kłopotcie. Rej. Bogu dziękować mam o rzeczy szczęsnych i nieszczęsnych. Wr. S. ten, czyj duch powracać może do ojczyzny, choć ciało jego zasnęło od niej daleko. Krasin. Szczęśni pamiętani przez ród ludzki. Krasin. Trapił ś. myślą, że ta szczęsna nowina, którą do Spychowa wiezie, będzie jednak dla paniłki wyrokiem niedoli. Śienk. (= *pomyślna, pożądana*). 2. [Szczęsny wieczór!] = *dobry wieczór!* 3. †S. *częsty, gęsty*. Głos. <Od Szczęście, z Szczęsny>

† Szczęśnie p. Szczęśnie. Ps. flor. I pościłiśmy ś. i prosiłiśmy Boga naszego za to, i zwiodło ś. nam S. B. Sz. <Od Szczęs(t)ny>

Szczęścić, i, il, [Szczęścić] i. komu, †kogo = *darzyć szczęściem, dawać pomyślność, zdarzać*, (o Bogu) *błogosławić*: Szczęść Boże! (pozdrowienie pracującym) (= *Panie Boże dopomóż!*, × *pomaga Bóg!*). Szczęść ci Boże w tym, daj zdrów to uczyni!; rośnij, *maćte wirtute*. Kn. Gdziekolwiek chcesz iść, szczęść Boże. Bardz. (= *szczęśliwej drogi! idź z Bogiem! niech cię Bóg prowadzi!*). Szczęść Marsie rządcom ojca, a orężom syna. Skrzet. Szczęść ci (cię) Boże w tym przedsięwzięciu. Troc. Zdziwiał ś. na tym sprawiedliwi, że Bóg nieprawych i szczęści i żywi. Chr. Szczęścił go P. Bóg na wojnach. Skar. Dla dobrego sługi Bóg szczęści gospodarstwo. Skar. Boże, ty mdle zmysły czerstwisz i szczęścisz pobożne zamysły. Ody. Nie będzie P. Bóg tego szczęści, który lekce sobie waży swoje rodzice. Hrb. Bóg nie szczęścił dla nich i dla dzieci. Mick. 2. kogo = *uszczęśliwić, szczęśliwić, napawać szczęściem*: Namawiał go. iż go ubogacić i S. miał, gdyby... Skar. Choćby ona królewną nie była, tylko pasterką, dośęby cię szczęściła. Jabł. Dom zebrać, córę S., bo zięcia częstować. Malez. S. ś., *posp. Szczęśliwić ś., powodzić ś., wieść ś., darzyć ś., dzać ś. pomyślnie, udawać ś. szczęśliwie, dobrze ś. składać*: W każdym przedsięwzięciu szczęści mu ś. Nie szczęściło mi ś. w życiu (= *nie miałem szczęścia*). Szczęści mu ś. w grze (= *idzie mu karta*). <Od Szczęście>

Szczęście, a, lm. a, †Szczęście, [Szczęście, Scejście] i. to, co rządzi naszym uszczęśliwieniem, *fortuna, los*: S. jest fortuna ślepa, niedoskonała, enocie częstokroć nieprzyjazna, niesprawiedliwa. Lubom. Dziecko szczęścia. Bogini szczęścia, Fortuna. Człowiek szczęścia igrzysko. Birk. S. ludźmi ciska jak piłą. Stryjk. Gdy S. raczy, na goncie wypłyniesz. Troc. Jako choremu pozłociste łożo, także też złemu S. nie pomoże. Rej. S., czego mi nie dało, tego mi nie będzie brało. Kn. S. pobił, nie podnoś ś.; S. ś. przeciwi, nie upadaj. Kn. S. podwyższa, S. poniża. Kn. S. wiele może. Kn. S. mu służy, posłużyło. Troc. S. nam dopisuje. O jak inaczej S. mię obraca.

Troc. Nie dufaj szczęściu, bo nie jest stateczne. Troc. S. obudne, usterkliwe, niestateczne. Troc. Skusić szczęścia swojego. Troc. Próbować szczęścia. S. sprzyja mi. Kogo S. wyniesie, niech ś. upaść boi. Rej. Nie wszyscy z jednym szczęściem na świat ś. rodzą. Kochan. 2. *dola, los, zle lub dobre powodzenie*: P. Bóg szczęściem władnie. Rys. Posłowie, w jakimby szczęściu Rzplta, Ryksie opowiadają, lecz ta mizernemu szczęściu utrapionych Polaków urąga. Błaż. Kuźnikiem bywa każdy szczęścia swego. Gawiań. Wszyscyśmy szczęścia naszego kowale. Pot. S. wszelakie. Troc. Oboje S. Troc. Nierozzerwane w oboim szczęściu towarzystwo. Troc. Na S. wszelakie miej serce jednake. Troc. S. dobre, zle. Troc. Ziemu uszedł, uleciał szczęściu. Troc. S. bądź przeciwne, bądź pomyślne. Kiedy zle S. chluśnie, alic z niego nędznik. Zbyl. 3. *szczęśliwość, błogi stan zadowolenia, upejnie radome*: Szczęścia w święta szukać. Kn. Tyś mi był druhem w nieszczęściu szczęśliwym, chcę, byś i w szczęściu był ze mną szczęśliwym. Lubom. Nie toć jest S., w czym ś. kocha ciało, jeśli na duszy co złego przywrzało. Rej. Takiego szczęścia używa i bydło, gdy kto swej woli da wolne wędzido. Rej. Nie tego trzcinnego szczęścia i śklanego wesela szukał ten święty. Wisn. S. to zadosyuczynienie wewnętrzne duszy, które rodzi ś. z posiadania dobra. L. Mieć życia potrzeby, zdrowie i pokój, te trzy rzeczy stanowią rzeczywistą człowieka szczęśliwość; wszystkie inne szczęścia są mniemanie i wymyślne. Stasz. Jak go wielkie szczęścia za żywota potykały, długoby trzeba pisać dla ich liczności. Warg. S. jest sen czującego. Troc. S. najwyższe; szczęśliwość, wesele wieczne. Troc. Klucze wrót szczęścia ma tylko sumienie. Deo. S. doczesne. S. familijne. Szukać szczęścia. Zakładać na czym S. Droga do szczęścia. Gwiazda szczęścia. Boską swoją cnotę wlań w serce jego, iż pragnął szczęścia swego drugiemu udzielić. Skar. Domyślać ś. muszą, iż S. najwyższe ludzkie na inszym świecie jest. Skar. S. świata tego mija jak cień, gdy słońce zachodzi. Skar. Gdzie serce, tam i S. Kn. Nie złoto S. czyni, o bracia, nie złoto. Kras. Słodką tą pojęć ś. myślą, żem ś. przyłożył do szczęścia waszego. Nar. Wszystko śmieje ś. szczęściem, miłością, nadzieją. Karp. (= *rozradowaniem*). Szczęścia w domu nie znalazł. Mick. Już mię domowe S. nie omami. Słow. Których sercu nie może S. domowe wystarczyć. Mick. 4. *pomyślność, dobre powodzenie, dobrobyt*: Nie każdy dzień jednakie S. niesie. Kochan. Kilkom rotom kazał z nieprzyjacielem szczęścia spróbować. Falib. S. serce czyni i psuje, za szczęściem serce przybywa i ubywa. Kn. Gdzie S., tam i ludzie. Pot. Wielkie S. wielkie też ma w sobie odmiany. Mor. A. Nie wszystko dobrym to znać ś. nam godzi, co do nas w szczęścia postawie przychodzi. Lubom. S. rozum odejmuje, a nieszczęście go dodaje. Kn. S. podnosi, rozpuszcza. Kn. (ma chleb rugi. L.). S. odmienne, niestateczne jest. Kn. S. nieszczęśliwe; S. zbytnie, ustawiczne podejrzane. Kn. Życzyć komu szczęścia. Czas ucieka, a żaden nie zgadnie, jakie S. na kogo przypadnie. Kochan. Tak nas ten lud trapi, swoim szczęściem hardy. Kochan. W szczęściu nadętości, w nieszczęściu upadłej myśli znać nie było. Górn. W szczęściu ledwie P. Boga znamy. Skar. S. w mienionej szacie chodzi. Birk. W szczęściu ludzie ś. zapominają. Ryś. S. ustało, przyjaciel mało. Kn. Lepszy jest stopień z nieszczęścia

do szczęścia, niżli z szczęścia do nieszczęścia. Petr. Póki komu S. płuży, przyjaciel mu wiele służy. Kn. Przybądź S., rozum będzie. Prz. Za szczęściem nieszczęście chodzi na przemiany, jako wieniec różnemi zioły przeplatany. Koch. W. Nie mam szczęścia znać wacpana. Troc. Czasem S. samo w ręce lezie. Boh. Wielkie go S. potkało. Troc. Szczęścia znak. Troc. 5. *dar, wskutek którego szczęści ś. komu, powodzenie*: Ma wielkie S. do ludzi. Falib. (= *wzięcie u ludzi*). Miał S. do gry, do handlu (= *szczęśliwą rękę*). S. do kobiet. Jam wiele ludzi nawrócił, a do ciebie szczęścia nie mam. Skar. (= *a z tobą nie wskórać nie mogę*). Djabelskie S. ma, iż go wszystkie białogłowy miłują. Górn. Szczęścia wiele, rozumu mało; gdzie S. panuje, tam rozum szwankuje. Kn. Lepszy łut szczęścia, niżli funt rozumu. Rys. S. w testament nie idzie; szczęściem ojcowskim syn nie dziedziczy. Kn. Twoje S., żeś cało uszedł (= *masz szczęście*). 6. *szczęśliwy traf, pomyślne zrządzenie losu, wypadek pomyślny*: Przypadki, które nam pożytek lub szkodę przynoszą, nazywamy szczęściem albo nieszczęściem. Cyw. Boże daj S., eny kawalerze! Birk. (= *szczęść Boże!*). Dopóty w swych szczęściach przebiram, aż sobie nieszczęście wybierze. Faleń. Na S. (= a) na los szczęścia, na chybił-trafił, na ryzyko. Trafił, chybił, na S. ś. żenię. L. Jesliby opiekun w próżne imienie wszedł, a on grunt dziecinny na S., to jest na szkodę a. na pożytek swym nakładem naprawiał, tam opiekun pożytki brać ma. Sz. Na S. dobra swoje opuścić (= *zostawić je losowi*). b) a. S., **Szczęściem**, ku szczęściu, ku zadowoleniu, w samą porę, w sam raz, akurat, szczęśliwym trafem: Przy tej ciekawej we włosach kwerendzie jakby na S. ktoś trzeci przybędzie. L. Na S. przyszedł. Troc. (= *Bogu dzięki*). Na S. moje. Troc. Psy mię opadły, S., że kij miałem przy sobie (= *dobrze*). To S., to całe S., że mię wilk nie spostrzegł. To całe S., że woda była płytka, bo byłbym utonął. Nudzitem ś. śmiertelnie, szczęściem brat ś. zjawia. [Przysed na to S. i dziandziar]. c) na zadatek **szczęścia**, aby ś. szczęście: W wigilję kradną żartami na S. Dałem mu złoty na S.; grał i wygrał tysiąc. Oss. Jużeście w stadle świętym; wszyscy wam dajemy na S. i miłego życia wieszujemy. Szymon. (= *podarunek na dorobek*). d) *szczęść Boże! daj Boże S.! szczęścia życzeń*: Dzieci szły naprzeciw z palmami, śpiewały i „na S.!” wołały. Skar. † **Pod Szczęściem** = *trzeba chyba szczęścia, od szczęścia zawisło, od szczęśliwego trafu*: W zimie ten drobiazg zmizeruje ś. i pod szczęściem aby ś. na ten czas mógł odehować. Haur. † **Z Szczęścia** = *przypadkiem, trafem*: Z szczęścia to przypało. Troc. [Od wielkiego **szczęścia**] = *od wielkiego trafunku, bardzo rzadko*: Ja nie pijam nijak tego smrodu (= wódki), chyba pod wielkim szczęściem. 7. [S.] *prognostyk szczęścia*: Po ubitej ugodzie sprzedający wyrzucza z kapelusza S., to jest 2 do 4 centów, które sprzedający i kupujący na połowę biorą. [S.] = *drzewko mające sprowadzić do domu pomyślność*. 8. [S.] *ros. stare ziele* (erigeron acre). <Z(s) + CZĘST, p. Część>

† **Szczęścien** p. **Szczęśliwy**: Już ś. Kadme S. zdałeś wygnanstwem. Zebr. <Od Szczęście>

Szczęściodajność, i, blm., rz. od **Szczęściodajny**: Niechętnie patrzy niewolnik na cnoty i zalety możliwych, nie chce wierzyć w ich S.

Szczęściodajny *zapewniający szczęście, darczący szczęściem, przynoszący szczęście, uszczęśliwiający*. <Szczęście + Dać>

[Szczęść Boże] kaptur kierei zawieszony na plecach, ściągany sznureczkami, kształtu księżej czapki z uszami.

Szczęśliu, u, lm. y bot. = Kryn.

Szczęśliw p. Szczęśliwy: Jestem S. z takiego obrotu rzeczy. Jam S. żoną, żona mną szczęśliwa. Otw. A starzec S. ze mnie na końcu mi gwarzy, z jakimi przyprawami szezupak ś. uwarzy. Syrok.

Szczęśliwi, i, il uszczęśliwiać, czynić szczęśliwym, szczęściem obdarzać, dawać szczęście: Pensylwanją szczęśliwili prawa i ustawy. L. Bóg jego czyny zwiędził, szczęśliwiąc go synem. Przyb. Radują ś. z konstytucji, która wszystkich szczęśliwi. L. Nie to, co mam, szczęśliwi, choć w wszystko opływam; lecz to, jak miarę dzierzę i jak jej używam. Kras. Do kogóż bardziej ta radość należy, jeśli nie do tej, którą szczęśliwiesz, młodzieży? Sph. S. ś. posp., p. Szczęścić. <Od Szczęśliwy>

Szczęśliwie I. a. × Szczęśliwo przys. od Szczęśliwy: S. mu ś. powodzi. Troc. Żyli bardzo S. i spokojnie, jak w niebie. Krasz. 2. ku zadowoleniu swemu lub czyjemu: Bieżeli do Betlejem S., znaleźli Dziecię w żłobie. Pśń. Jakże S. spotykam waepana. L. (= w sam raz, w sam czas). Gdy ten S. skończył, drugi na ostatnią dobitkę tego taki wysilił argument. L. (= raz przecie). Ir.: Czego ś. w szkołach nauczył, w domu S. zapomniał. L.

Szczęśliwiec, wca, lm. wcy człowiek szczęśliwy, wybraniec fortuny, ulubieniec losu: Obiad Nazydjona szczęśliwea. Iż. <Od Szczęśliwy>

Szczęśliwienie, a, blm., czynność cz. Szczęśliwić.

Szczęśliwienie się, a ś., blm., czynność cz. Szczęśliwić ś.

Szczęśliwo p. Szczęśliwie. Pol. <Od Szczęśliw>

Szczęśliwoń, i, lm. e, Fortuna, Los, Losowe drzewo bot. (clerodendron) ros. z rodziny witolkowatych. <Od Szczęśliwy>

Szczęśliwostka, i, lm. i, Szczęsnostka blahostka uszczęśliwiająca kogo: Już są ludzie, dla których wszystkie szczęśliwostki świata tego są pełnym nonsensem. Słow. <Od Szczęśliwy>

Szczęśliwość, i, lm. i rz. od Szczęśliwy, szczęście, pomyślność, powodzenie: S. jest enota, która jest szczęściem umysłu, która i w nieszcześciu doskonałym szczęściem być może. Lubom. Nie szukaj daleko szczęśliwości: ona w tobie samym jest. Karp. Horacjusz za S. kładzie rozum zdrowy w ciele zdrowym. Karp. S. filutów. Kras. Wszelakiej ci życzę szczęśliwości. Troc. Do dalszego szczęśliwości twojej postanowienia i to należy. Troc. Mieć życia pierwsze potrzeby, zdrowie i pokój, te trzy rzeczy stanowią rzeczywistość człowieka S.; wszystkie inne szczęścia są mniemane i wymyślne. Stasz. Pierwsza nasza S. powraca. L. S. wieczna. S. oblała wszystkich. Chodź. (= radość, ukontentowanie, zadowolenie). Opowiadali powieści o takich szczęśliwościach dla chłopów, jakich zażywa cały lud wiejski na Ukrainie. Kaczk. <Od Szczęśliwy>

Szczęśliwy, Szczęśliw, Szczęsny, †Szczesny, †Szczesny, [Szczęśliwy, Szczyńskiwy, Szcęśliwy, Szcześliwy] I. doznający szczęścia, mający szczęście, powodzenie, uszczęśliwiony: S. a głupi. Kn. Żaden na świecie nie był we wszym S. Kn. Wschodni kościół przedtym w tak mądre i święte doktry S. Sak. (= mający do nich

szczęście, obfitujący w nich). Wódz, gracz S. S. do koni. Troc. S. we grze. Troc. 2. przynoszący szczęście, darzący szczęściem, uszczęśliwiający, sprzyjający, pomyślny, błogi, fortunny: Szczęśliwa podróż! L. Szczęśliwej drogi życzę! L. Wyjechał z Wołoch do Jana Tarła, lecz ta droga nie była mu szczęśliwa. Górn. Pastwiska szczęśliwe, co rodzą napój i pokarmy żywe. Lubom. Na łodzi żagle roztoczywszy, szczęśliwemi wiatry prostą drogą do portu wjedzie. Żarn. Szczęśliwego powodzenia pierwszy wstęp przyczynił mu serca i ludzi. Troc. Znak S. Troc. (= zapowiadający szczęście). S. powrót. Szczęśliwa Arabja. Troc. Wróżba szczęśliwa. Szczęśliwe dni. Kreśli nam potop lub stworzenie świata a. szczęśliwsze wieki patryjarsze. Syrok. Wesoły, S. parobczek ci ja! Pśń. Szczęśliwą myśl! (= trafna). Szczęśliwe zdarzenie. <Od Szczęście>

Szczęśnie, †Szczęsno przys. od Szczęsny; †Szczęstnie. Troc.

Szczęć, u, lm. y l. p. Szczęt: Z nich i S. nie został więcej przez zniszczenie. Przyb. [Na S., W. S., Na scet, Nascętnie] do szczętu, doszczętnie, do cna, zupełnie, z kretesem, ze wszystkim: A dyć wasza umarła... na S. umarła. Prus. Warszawa pogorzała w S. Mask, Gonit jabyim bez ustanku, żeby nie konie z mordowane na S., ledwie tchną. Jun. 2. anat.: × Szczęty dziewictwa, p. Mięsko. <p. Szczęt>

†Szczkać, a, al i S. ś. p. Szczknać.

†Szczkanie, a, blm. I. czynność cz. Szczkać. 2. p. Czkwaka: Singultio, szczka mi ś., napadło mię S. Mącz. S. jedno, dwoje. Troc.

†Szczkanie się, a ś., blm. I. czynność cz. Szczkać ś. 2. czkwaka.

†Szczkawka, i, lm. i, [Szczkawka] p. Czkwaka. Rej. S. przychodzi często z śmiechu, czasem z oziębienia żołądka. Haur. Nie radaby szyja puszczała, jeno iż ręka szczkawkę zadała. Rys. (por.: co ręka zgrzeszy, głowę o to karzą. L.). Przen.: Nie będzie to ku szczkawce ani ku uszczypku serca panu memu. Leop. (ku urazie. B. G.). <Od Szczkać>

[Szczkło, a, lm. a] p. Szkło. Mrong. <Zam. Śkło>

1. †Szczknać, nie, nał i †S. ś. p. Czknąć. Rej. Wiele ludzi z zwyczaju szczkają, kaszają, rygają. L. Szczkam. szczka mi ś. Kn., Troc. Szczknać dwa razy. Troc. Singultio, szczka mi ś., napadło mię szczkanie. Mącz. Szczkniesz, ktoś cię wspomina. Pot. Przen.: Nie będzie ś. szczkało na sumnieniu, którego gryźć nie będzie krew niewinna. Birk. (nie odezwie ś. sumnienie twoje. L.). Błogosławiony mąż, który ś. nie potknął w słowie ust swoich, a nie jest szczkan a. frasonan smutkiem grzechu. Leop. (= dręczoony). Taką uznał ranę, że ledwo ducha nie szczknał. Burl. (= nie wyzionął). <(SZ)CZK/(SZ)CZYK>

2. †Szczknać, nie, nał p. Szczyknać. L.

1. †Szczknienie, a, blm. I. czynność cz. I.

†Szczknać: S. jedno, dwoje. Troc. 2. Czkwaka.

2. †Szczknienie, a, blm., czynność cz. 2.

†Szczknać.

†Szczknienie się, a ś., blm., czynność cz. Szczknać ś.

†Szczkota, y, blm., p. Czkwaka: Singultus, szczkanie, S. Mącz. <(SZ)CZK>

†Szczmić, i, il I. ścisnąć, dusić, skąpić, kutwić, ciulać, oszczędzać: Wszystko ś. rozleci, co szczmisz dla dzieci. Rys. 2. lek. cmić, ściągac, kurczyć,

[Szczubła, i, lm. e] p. Szczupak.
Szczubłaczek, czka, lm. czki p. Szczubłak.
[Szczubłak, a, lm. i] p. Szczupak. Zdr. [Szczubłaczek], <Od Szczubel, Szczubiel>
† Szczubłatko, tka, lm. tka, [Szczubłatko] p. Szczubłę. <Od Szczubłę>

Szczubłę, ęcia, lm. ęta młode szczupaczki: W rzece na wiosnę szczubłęta, karpięta i wszelaki drob łowi a stawy tym rybić. Haur. Zdr. Szczubłatko. <Od Szczubel>

† Szczublica, y, lm. e p. Szczubiałka. Zdr. † Szczubliczka. <Od Szczubel,—biel>

Szczubliczka, i, lm. i l. † S. p. Szczublica. 2. [S.] = a) samica szczupacza. b) mała rybka. <Od Szczublica>

[Szczubliśko, a, lm. a] p. Szczubel.
Szczucie, a, bfm., czynność cz. Szczuc. [Szczucze, ęcia, lm. ęta] szczupaczek maleńki. <Od Szczuka>

Szczuczy przym. od Szczuka, szczupaczy: Polewka szczucza. <Od Szczuka>

[Szczuczynska wiara] wyznawie reformowane, którego zbór znajduje ś. w Szczuczynie <Od nazwy miasta Szczuczyn>

Szczuc, uje, ul, Szczuwać, † Szczuwać l. zachęcać psy do napaści: Łowcy, gdy na miejsce przyszli, szczucząc, żadnego tam psa wpędzić nie mogli. Skar. Szczuli jak na wilka, aż go też wy-szczuwali. Wyb. Jeśli chart jeden, straszysz, dwoma tylko szczujesz. Chm. Charty szczują lekliwe zajace. P. Koch. S. Żyda, dziada psami. Szczuto złodzieja psami. Troc. S. zajace, świnię. Troc. Przen.: S. na kogo = podszczuwać, podjudzać, podmawiać, podburzać, podżegać, jętryć, podbecktywać, poduszczać, instygować. Kn. S. kogo kim. Troc. 2. myśl. polować z chartami na co: S. zajace. S. pod pierzem = polować z ptakiem (np. z sokolem). <SZCZU/SZCZUW(A)>

× Szczudek, dka, lm. dki p. Szczutek. Troc. Szczudlarz, a, lm. e, † Szczudło: człowiek chodzący na szczudłach, biegły w tym sporcie: Wprawia ś. w chodzenie na szczudłach pod kierunkiem wywieszonoego już szczudlarza. <Od Szczudło>

Szczudlasty l. kłykciowy: Szósta kostka korzeni palców nazywa ś. szczudlastą, os pyramidale. Perz. 2. wet.: Noga szczudlasta, p. wet. Noga. <Od Szczudło>

Szczudlaty chodzący jak na szczudłach: Czajka szczudlata. Sł. wil. Biegus S. Sł. wil. <Od Szczudło>

† Szczudłać, a, ał l. skakać na szczudłach. L. 2. targać, szarpać, siepać: Jako przy swej oblubienicy gdy ś. rozigrają dzieci, dotąd z sobą szczudłając, póki w tej zabawie jeden drugiego zębem nie obrazi. Tw. <<Od Szczudło>

† Szczudłanie, a, bfm., czynność cz. Szczudłać. Szczudłak, a, lm. i zool. (himantopus) ptak podkasały. <Od Szczudło>

† Szczudtek, tka, lm. tki p. Szcutek: Żydzi za szeląg szczudłkom nastawiają nosa. Pot. Dziecię, często ś. przypatrując, w karciecia ś. wprawi, o szczudłki, o orzechy, potem grosze stawi. Klon. Od szczudłków chłopcu głowa opuchła. Troc. Przen.: Dał mi S. = zrobił mi przytyk, dał mi trafa, przyciął mi, ubódł mię. Troc. Dać komu S., przymawiać mu, dać mu w nos, dać łacinę, szepnąć go. Kn. <SZCZUDEŁ>

Szczudło, a, lm. a l. drewniana podpóra kaleki zamiast nogi, kula: Tamerlana moskiewskie kroniki Temiraksak, to jest żelazem chromym zowią, bę na szudle chodził. Stryk. Stawa w porzroku czeskiej młodzieży przychodzić o dwóch

szczudłach w żołnierskiej odzieży. Tom. Nie zarzy skoczek nie choremu szudła. Rej. Oczy, nogi zapuchły, a brzuch jako pudło, będzie wolał po chwili, niż kroguleca S. Rej. Przen.: podpóra, opora: Domek, co niegdyś ojcowiska siekiera wyciosowała ze skrzytym mozołem, dziś drewnianemi szudły ś. podpiera. Sł. wil; Przen.: × S. podstawa, zasada, fundament, grunt: Empirja oparta na doświadczenia szudle. Sł. wil. 2. jeden z dwóch drażków, soszek z podpórkami na nogi, na których stojąc, chodzą: Szudła, szczeble, stolce, drażki, soszki. L. Na szudłach chodzić. Troc. Charybds na szudle chodzi, żagle łamie, rwie kotwice. Pśń. 3. × S., a, lm. owie m. p. Szczudlarz: S., ten, co na szudle chodzi. Kn. 4. myśl. noga żórawia, bociania: Silne odżywianie przy znakomitym apetycie wzmacnia szudła, a po kilku dniach przechadzają ś. (żórawie) wraz ze staremi w bliskości gniazda. Sp. <SZCZUD(Ł)>

Szczudłonogi mający nogi cienkie a długie, podobne do szudel: S. Gradive, kaź krwawej Bellonie, niech na chwilę zawściągnie uzbrojone konie. Kraj. <Szczudło + Noga>

Szczudłować, uje, ował kroczyć na szczudłach: Po mokradłach bocian szudłuje. Kon. <Od Szczudło>

Szczudłowanie, a, bfm., czynność cz. Szczudłować.

Szczudłowaty l. podobny do szudła, długi i cienki: Nogi szczudłowate. Lek.: Kleszcze szczudłowate. 2. mający nogi cienkie i długie: Ptaki szczudłowate: (grallatores) dział ptaków podkasałych, brodzających. <Od Szczudło>

Szczudłowy przym. od Szczudło: Sport S. <Od Szczudło>

[Szczuja, i, lm. e] pies myśliwski. <Od Szczuc>
[Szczuk, a, bfm., Szczukawka] czkawka: S. ją dusi. <SZCZUK/SZCZUK/SZCZYK>

[Szczuka, i, lm. i], † Szczuka p. Szczupak. S. Par. Ułowili dwie wielkie szczuki. Skar. Rybitw goni szczukę, S. okunia. Rej. Beezka szczuk lwowskich. Vol. S. morska. Troc. Na szczukę trzeba na łańcuszku wędy, włosień i konop zębem utnie wszędy. Biel. Ś. zdechła, ale zęby zostały. Rys. <SZCZU>

[Szczukać, a, ał] mieć czkawkę. [S. ś.] odbijać ś.: Szczuka mi ś. po tej kiełbasie. <SZCZUK/SZCZUK/SZCZYK>

[Szczukanie, a, bfm.] czynność cz. Szczukać. [Szczukanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Szczukać ś.

[Szczukawka, i, bfm.] p. Szczuk. <Od Szczukać>

Szczupaczek, czka, lm. czki p. Szczupak. <Od Szczupak>

Szczupaczy, Szczupakowy przym. od Szczupak. L. <Od Szczupak>

Szczupaczyske, a, lm. a m. i ni., p. Szczupak. [Szczupać, pie, pał], † Szczupać p. Szczupnąć. Szczupak, a, lm. i, † Szczuka, † Szczubiel, † Szczupiel, [Szczuka, Szczubel, Szczubia, Szczubłak, Scypek, Szczupiel, Szczupel, Szczepok, Sikut, Wilk] l. zool. (esox lucius) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa: Szczupaki są rzeczne, jeziorne, stawowe. Troc. Młode szczupaki zielonej barwy ze złocistymi plamkami noszą nazwę: trawianki. Największe szczupaki główacze zowią, średnie półmiskowe, małe trawniki. Kluk. Wisła ś. zapaliła, ryby ś. popiekły, osmalone szczupaki do Gdańska uciekły. Pśń. 2. przen.: sus, skok, podskok, lansada: Pod-

starości, zadowolony sam z siebie, w szczupakach odjechał. Jez. Rzucił ś. naprzód w szczupakach, jak rumak arabski. Rog. Ciąg szczupaka (o koniu) = *isć w susach*. Zwierz strzelony w komorę daje szczupaka. Przen.: Dać szczupaka = dać *młynka, wywinąć ś. z czego gładko, wykrecić ś. siunem*. 3. narzędzie wiertarskie. 4. cyk. upadek z bicykla na głowę. Zgr. **Szczupaczek**, [Szczupiateczek]. Zdr. **Szczupaczysko**. <SZCZUP/SZCZUB>

Szczupakowato przys. od **Szczupakowaty**: S. wyglądały. Krasz.

Szczupakowaty 1. podobny do szczupaka. 2. wet.: Głowa szczupakowata u konia (tête camuse). 3. zool.: Ryby szczupakowate = rodzina ryb członkopromiennych. <Od Szczupak>

Szczupanie, a, blm., czynność cz. **Szczupać**. [Szczupiel, pła, lm. ple] p. **Szczupak**. <SZCZUP/SZCZUB>

[Szczupiateczek, ozka, lm. czki] p. **Szczupak**. [Szczupiel, a, lm. ej], † **Szczupiel** p. **Szczupak**. L., Troc. <SZCZUP/SZCZUB>

[Szczuple] p. **Szczupło**. Pe. <Od Szczupły>
Szczupleć, eje, al 1. *stawać ś. szczupłym, chudnąć, spadać z ciała*: S. na twarzy. Weale po chorobie szczuplak. Troc. 2. przen. *zmniejszać ś., maleć, uszczuplać ś.*: Nigdy siły moje tak nie szczupleją, ażeby na więcej przesładowania gotowemi nie były. Bals. Intrata ś. kurezy i szczupleje. Troc. <Od Szczupły>

Szczuplenie, a, blm. 1. czynność cz. **Szczupleć**. 2. czynność cz. **Szczuplić**.

Szczuplenie się, a ś., blm., czynność cz. **Szczuplić** ś.

[Szczupleńki] p. **Szczupluchny**: Bładzieńki był i S. jak robaczek. Orzesz. <Od Szczupły>

[Szczupleńko] przys. od **Szczupleńki**.

Szczuplić, i, il *robić szczuplejszym, uszczuplać, zmniejszać, redukować*: Kraj nasz szczuplą, zmniejszają. L. Wszystko szczupli Syrjusz podczas kanikuly. Pot. S. ś. *stawać ś. szczuplejszym, uszczuplać ś., maleć, zmniejszać ś., szczupleć, kureczyć ś., kulić ś., redukować ś.*: Chleby teraz dla ochrony wielu dzierzaw wszystkiemu wojsku szczuplą ś. Vol. † Przen.: *przestawać na małym, ograniczać ś.*: Hardy buntownik woli żyć pod szerokim państwem cieniem, niżli ciasnym, choć własnym, ś. ś. imieniem. Pot. <Od Szczupły>

Szczupluchno przys. od **Szczupluchny**; **Szczuplusienko**, **Szczuplutenko**, [Szczupleńko].

Szczupluchny, **Szczuplusienki**, **Szczuplutenki**, **Szczuplutki**, [Szczupleńki] *miłuchny przez swoją szczupłość; zupełnie szczupły*: *Tenellus*, S., cieniuchny. Mącz. Ujął mię szczupluchną, lecz silną prawicą. L. <Od Szczupły>

Szczuplusienki p. **Szczupluchny**.

Szczuplusienko p. **Szczupluchno**.

Szczuplutenki p. **Szczupluchny**. L. <Od Szczuplutki>

Szczuplutenko p. **Szczupluchno**.

Szczuplutki p. **Szczupluchny**: Czasteczka szczuplutka. L. (= *drobniotka*). <Od Szczupły>

Szczuplutko przys. od **Szczuplutki**.

Szczupławo przys. od **Szczupławy**.

Szczupławy *cokolwiek szczupły*. <Od Szczupły>

Szczupło, [Szczuple] przys. od **Szczupły**: Kijek S. oberznąć. Troc (= *cienko*). S. daje, jada. Troc (= *skupo, skromnie*).

Szczupłodzioby *mający dziób cienki*: Ptaki szczupłodziobe. <Szczupły + Dziób>

Szczupłoliściowy bot.: Koślazek S. p. **Koślazek**. Krwawnica szczupłoliściowa, p. **Krwawnica**. <Szczupły + Liściowy>

Szczupłonogi *mający nogi chude, cienkie a długie*. Troc. Pająki szczupłonogie. <Szczupły + Noga>

Szczupłonosy *mający nos cienki*: Jelec S. Węgórz S. (p. Węgórz). <Szczupły + Nos>

Szczupłopalczasty *mający cienkie palce*: Zwierzęta szczupłopalczaste. <Szczupły + Palczasty>

Szczupłość, i, blm., rz. od **Szczupły**: Przed bitwą z szczupłości jego wojska śmieli ś. Siem. J. Dla szczupłości miejsca (w piśmie) rozwodzić ś. nie mogą. S. rozumu i powagi jego. Troc. S. wojska, kucepów na jarmarku. Troc.

Szczupłousty 1. *mający szczupłe usta, wązkousty*. 2. zool.: Głowacz S. p. **Głowacz**. <Szczupły + Usta>

Szczupły 1. *chudy, cienki, drobny, smagły, subtelny*: Człowiek S., szczury, glista, konop. Kn. S. na twarzy (= *ściągły, pociągły*). Drzewko szczupłe (= *nikle*). Siedm kłoso w wychodziło z jednego źdźbła pełnych... drugich też także wiele kłosów szczupłych. Wuj. 2. *mały, skąpy, skromny, nieznaczący, mizerny, homeopatyczny*: Nie szczupłe to, co mniejsze jest od największego. Min. Szczupła moja nauka z poważnym Kromerem potrzeb ś. nie mogła. Błaz. Wiernych trzoda szczupła wśród niewierców. Przyb. (= *nie liczna*). Mieszkanko szczupłe. Miej ty sobie pałace, ja mój domek ciasny: prawda, nie jest wspaniały, S., ale własny. Kras. Szczupłe środki utrzymania. Siła bardzo młodzi szlacheckiej, osobliwie szczuplejszej fortuny, na naukach swoim kosztem trzymał. Nies. Szczupłe ma dochody. Troc. Obiad był S. Troc (= *nie obfity*). S. w powagę, w rozum, w pieniądze człowiek. Troc (= *nie zasobny*). On mnie żywił ze swego szczupłego dochodu. Mick. A ty ś. porwałś, S. siłą, mierny zasobami, niedojrzały wiekiem. Krasin. <SZCZUP>

[Szczupnąć, nie, nął, nied. **Szczupać**] *pomacać; dotknąć*: Chmiel, gdy z podobną grzeczną młodą tańczy, szczupnie, przycisnie, umyślnie ś. spiańczy. Bratk. W tej lub mnie zdybiesz, lub cię ja przydybię kupie, tam niech mię czuła ręka, za co zdoła, szczupie. Hul. [S. ś.] *targnąć ś., szarpnąć ś., zaszamotać ś., rzucić ś., rwać ś.*: Jak sie secpnul, stązki potargał. <SZCZUP/SZCZYP>

[Szczupnięcie, a, blm.] czynność cz. **Szczupnąć**. [Szczupnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Szczupnąć** ś.

Szczur, a, lm. y, [Pac] 1. zool. *zwierzę szczurówate z rodziny myszy*: S. Faraona, p. *lehnemon*. S. śniady (mus rattus). S. wodny, p. **Nornica**. Szczury polne większe od domowych. Kluk. Kocha go jak S. kota. L. Wpadł mi S. w łapkę. L. Wpółśród tej ciszy haże pace i szczury, myszy hulać po nim! Od. Ciągnęli do wójtowej, jak szczury do myna. Prus. 2. przen. *człowiek ciekawy, szperacz*. Śł. wil. Zdr. **Szczurek**. Zgr. **Szczurzysko**. <SZCZUR>

[Szczura, y, lm. y] *mysz*. <Od Szczur>

× **Szczurezy** przym. od **Szczurek**. Troc. S. sadz, *glirarium*. Kn. (klatka, w której szczury cudzoziemskie tużono do jedzenia. L.). <Od Szczurek>

Szczurek, rka, lm. rki 1. p. **Szczur**: Myszy, szczurków pełno wszędzie. Petr. O szczurkach doświadczona jest rzecz, iż młodszą swoje sfar-

sze chowają a im usługują potrzebami za to, iż ich też wychowały. Gil. *Luciny*, którzy niedaleko widzą, patrzą jak S. z miecha, jak w przypowieści mówimy. Mącz. Nie dosyć jest na tym, iż kto sam jak S. w kącie spokojem siedzi a ni nacząć. dobrego nie przygodzi. Rej. Ospały, jak S. śpi. Kn. Wygląda, by S. z mąki. Rys. (= *blady, mizerny*). Przen.: Szczurkowie z jednej mąki, ostowie jednej łąki. Trzt. (= *wart Pac pałaca, a pałac Paca*). 2. [S.] p. Zołna. <Od Szczur>

Szczurkować, uje, ował *myszować, szperać, plondrować*: Z natrętą ciekawością niewieścią szczurkowała po kątach. Krasz. <Od Szczurek>

Szczurkowanie, a, blm., czynność cz. Szczurkować.

[**Szczurznica, y, lm. e**] *pułapka na szczur*. <Od Szczurnik>

[**Szczurnik, a, lm. i**] *roś. ononis hircina*. <Od Szczur>

Szczurolap, a, lm. y i. rasa psa, ratler. 2. człowiek umiejący wyprowadzać z zabudowań szczur: Zastęp szczurolapów przy pomocy prostej ligawki pastuszej wyprowadzał całe legjony szczurów na zatrącenie. <Szczur + Łapać>

Szczurolapka, i, lm. i rasa suk, ratlerka: Jeden z mopsików umizgał ś. do czarnej szczurolapki. Prus. <Od Szczurolap>

Szczurolapstwo, a, blm. zawód szczurolapów. <Od Szczurolap>

† **Szczułość, i, blm., rz. od Szczury**: Ześle Pan na tłustości jego S. Leop. Suchoty albo wędnienie, kiedy ś. ciało nie tuczy, a zawżdy z niego odchodzi, stąd zbytnia S. a marskość przychodzi. Spicz. Ason, gdy napój Medei raną wsarknął, broda w czarną masę natychmiast weszła, S. nie wiedzieć jak zaszła. Zebr.

Szczurowaty i. podobny do szczura. 2. zool.: Zwierzęta szczurowate, p. **Gryzoń**. <Od Szczur>

[**Szczurowe ziele**] *roś. echinum vulgare*.

Szczyry i. † S. szczupły, chudy, drobny, cienki, subtilny: Błada, szczurka osóbką. Klon. Rycerz młody, S., jednak i szczupły, na trzy piędźl przeciwnika wzrostu nie dopędził. Pot. S., cienki, glista, konop. Kn. 2. [S.] *szczodry*. 3. × S. *szczwany*. Troc. <SZCZUR(R)>

[**Szczurze**] *szczodrze, obficie*. <Od Szczury>

Szczurzenie, a, blm., czynność cz. Szczurzyć.

[**Szczurzenie się, a ś., blm.**] *czynność cz. Szczurzyć ś.*

Szczurzy *przym. od Szczur*: Ogon S. <Od Szczur>

Szczurzyć, y, ył i. nadstawić, wystawić, nastroszyć: Szczurzył uszy i swoim dragonom kazał ś. rozpytywać. Kaezk. 2. [S.] *zjeść chciwie kawał chleba*. [S. ś.] *nadąć ś. w gniewie, nastoperczyć ś.* <SZCZUR/SZCZYR>

Szczurzyn, u, lm. y bot. (myonima) roś. <Od Szczur>

Szczurzysko, a, lm. a m, i ni., p. Szczur.

Szczutek, tka, lm. tki, × Szczutka, † Szczydtek, † Szczydek, [Szczytka, Berda, Szczygieł], prztyk, prztyczek, byk: Dała mu w nos szczutka, aż odskoczył. Oss. Za tę sprawkę wartby ze sto szczutków. L. Szewcu w nos wyciął trzy szcutki. Mick. Przen.: Dawać komu szczutka = *puścić komu fufę pod nos, dać mu trąfa, uszczytać go, zrobić mu przytyk*: To zgubi nasz kraj, że bez kary uchołdzi dawać panu szcutki. Pot. <p. Szczydtek>

× **Szczutka, i, lm. i p. Szczutek. Troc.** Daje mu szczutkę. Mick.

Szczutkować, uje, ował *dawać szcutki, przytykać*. <Od Szczutek>

Szczutkowanie, a, blm., czynność cz. Szczutkować.

† **Szczuwać, a, ał, [Szczuwać] p. Szczuć.** <Zam. Szczwac>

Szczuwanie, a, blm., czynność cz. Szczuwać.

Szczwacki *przym. od Szczwacz*: Niema już takich chartów-personatów, niema takich charakterzy i koniszczwackich. Karw. <Od Szczwacz>

Szczwacz, a, lm. e *dojeżdżacz, ten, co szczuje psy na polowaniu*. Troc. Szczwacze i myśliwi mają ś. po głosach psich znaczyć i miarkować.

Haur. Uciekał zwierz od psów rozpedzony, nie dbając na szczwacza, który nań był rozszadzony. Mor. Oczekam ja, rychło a. do więcierza kiedy rys, wilk, łos wpadnie na szczwacze. Pot. Umilkli strzeley, stali szczwacze, zadziwieni mocą, czystością, dziwną harmoniją pieni. Mick. <Od Szczwac>

† **Szczwaczka, i, lm. i p. Swestka**: S., żółta śliwka. Troc. <Zam. Szwestka>

Szczwac, a, ał p. Szczuć: S., polować z ptakiem drapieżnym.

Szczwalnia, i, lm. e, Szczwаница i. miejsce, gdzie szczują zwierzęta. 2. × S. cyrk, heca: S. na chrześcijany! wielkich panów jatki, wojują z wiarą świętą; pokonaliz ducha? Śk. wil. <Od Szczwac>

Szczwalny *tyczący ś. szczwania, do szczwania przeznaczony*: Psy szczwalne na powrozach wloką. Uj. <Od Szczwac>

† **Szczwal, u, blm. p. Cwał. Troc.**

Szczwаница, y, lm. e p. Szczwalnica. <Od Szczwany>

Szczwanie, a, blm., czynność cz. Szczwac.

Szczwany i. im. od Szczwac. 2. przen. doświadczony, biegły, wytrawny: S. i doświadczony dworzanin. Przen.: S. lis = *człowiek ostry, przebiegły, chytry, kuty, nie dający ś. oszukać, wynieść w pole, gm. cwany*. 3. [S., Cwany, Opaterny] *zapobiegliwy*. <Od Szczwac>

Szczwól, ołu, lm. oły, Pietrasznik bot. i. a. [Cwalina, Czwalina] (conium). Gatunek: S. plamisty, Boligłówka, [Bzducha, Marchewnik], × świnia wsza plamista, bł. Cykuta (e. maculatum). 2. p. 2. Blekot. 3. p. Trybuła. <SZCZWOL/CWOL>

† **Szczylenie, a, blm., czynność cz. Szczylić.**

Szczylenie się, a ś., blm., czynność cz. Szczylić ś.

† **Szczyliciel, a, lm. e obrońca**: Syny św. Dominika, woźni Ewanielji, szczyliciele wiary świętej. Birk. <Od Szczylić>

† **Szczylić, i, il i. bronić, zachowywać, chronić, ochraniać, strzec, zabezpieczać, zastaniać**. Pat., Pot. Kościół mają S. a bronić od nieprzyjaciół. Glicz. Wieże bardzo pewne a mocne były na każdym rogu, broniąc a szczyjąc je. Leop. Myśmy kościoly swojemi piersiami szczylić od pogan. Tw. Piotr chciał tego S. ludzką obroną, który mocą swą boską wszystko mógł wniewicz obrócić. Wuj. Od wszystkich nieprzyjaciół będzie nas szczylić i bronił. Herb. Racz nas S. od każdego najazdu śmierci przykrego. Groch. Na tę noc prosimy Cię, Panie, żebyś nas szczylić od czarta złego. K. G. To tobie, bożku, ofiarujemy, żeś nas roku przeszłego dobrze zdrowych w okwitości zboża i majątności zachował i szczylić. Stryjk. Porazeni po lasach ucieczką zdrowie swoje szczylić. Stryjk. Młodzieńca skłonnego ku złemu nauczyciel

powściągać a S. umysł jego będzie. Kosz. 2. † S. *zaszczycać, zdobić, ozdabiać*: Herb W. Ks. Litewskiego krzyż szczyty, bo murem jest krzyżowi zawładły od Turków i Tatarów. Stryjk. S. s. 1. † S. s. *bronić s., zasłaniać s., ochraniać s., zabezpieczać s.*: Rusaey, goniać, sieką, Węgrowie w góry bieżą, tarczami s. szczycać. Stryjk. (= *zakrywając*). Pan ei jest tarcz nasza, którą s. szczyemy. Ryb. Własną s. enotą i męstwem szczyeie. Tw. Abyśmy s. nie szczyeili prawy i statuty od potrzebnej a powinowatej wojny. Orzech. (= *zastawiali s., wymawiali s., tłumaczyli s.*) 2. czym = *mieć sobie co za szczyt, chlubić s., pysznić s., być dumnym z czego, chwalić s., przechwalać s., chełpić s., kokoszyć s.*: Słusznie tym S. s. mają, że na sobie do tych czasów ten tytuł zaeny przodków swoich noszą. Orzech. Nie zna drugich Chrystus, acz s. słowem Jego szczyca. Błaż. Tym s. przed ludźmi pocziwemi szczyca. Kochan. Tym s. szczye, to jego ozdoba, zalecenie. Kn. Prózny to tytuł S. s. wiarą bez dobrych uczynków. Lach. Nie swoim s. szczye, kto tylko złotem i herbami świeci. Nar. Szczyca s. szlachectwem, panem swoim. Troc. Szczyca s. na łasec twojej. Troc. Poetami, jeżeli który, nasz naród S. s. może. Kras. <Od Szczyt>

[Szczyć, y, a] p. Szczać. <Zam. Szczać>
[Szczyg, a, lm. i] p. Czyż. <Zmieszane Czyż i Szczygieł>

[Szczygać, a, a] strzyc. <= Strzygać>
[Szczyganie, a, b] czynność cz. Szczygać.
Szczygieł, gła, lm. gły l. a. [Skorc, Skórc] zool. (*carduelis elegans*) ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszczaków: S. czerwonogłowy. Mor. Nic wielkiego nie zrobią, ile w szczygliu sadła. Opal. Ile w szczygliu sadła. Troc. Gdzie naszym do nich... jak wróblowi do szczygła. Krasz. 2. przen., żart. *uczeń dawnych gimnazjów gubernialnych i powiatowych specjalnych, zwany tak dlatego, że nosił mundur z stojącym kołnierzem czerwonym i czapkę z takimże lampasem; posłaniec publiczny w czerwonej czapce i w uniformie z czerwonym kołnierzem; człowiek z głową rudą*: Ja nie bardzom także kochała mego szczygła ze złotą głową i podrabaną wargą. Słow. 3. [S.] p. Szcutek. Zdr. Szczygiełek, Szczyglik, [Szczygliček]. <SZCZYGL(Ł)>

Szczygiełek, lka lm. lki p. Szczygieł: S., ptaszek. Groch. <Od Szczygieł>

Szczygła, i, lm. e bot. (*amherstia*) roś. z rodziny *brezyljowatych*.

Szczygli, × Szczyglowy przym. od Szczygieł: Ogon s. <Od Szczygieł>

Szczyglica, y, lm. e samica szczygła: Ot i wybrała sobie (męża) S., nim 16 lat doszła. Słow. <Od Szczygieł>

[Szczygliček, czka, lm. czki] p. Szczygieł. <Od Szczyglik>

Szczyglik, a, lm. i p. Szczygieł: Zanieś małego szczyglika i oddaj go za muzyka. Groch. <Od Szczygieł>

× Szczyglowy p. Szczygli. L. <Od Szczygieł>

Szczyk, u, b]m. młoda trawka na wiosnę; delikatna trawka rosnąca po błotach: Już można bydło na S. wypędzić. Wal. Niewiele ma bydło z tego szczyku pożywienia. Wal. <SZCZYK/SZCZK>

[Szczyka, i, lm. i] p. Szczypta. <p. Szczyk>

Szczykacz, a, lm. e l. ten, co szczyka, skubie: S. trawki, kwiatów. 2. pijak, bibuła, *lyktus, lykacz, bibosz, wydmikufel, opój*. <Od Szczykać>

Szczykać, a, a] p. Szczyknać.

Szczykanie, a, lm., czynność cz. Szczykać.

Szczyknać, nie, n]ał, Szczknać, nied. Szczykać, [Seykać] l. *uszczknać, uszczytać, skubnąć, zerwać* (trawkę, kwiatek i t. p.) *paźnogociami* ponad korzonkiem: Szczykam kwiatek paźnokociem. Troc. W tym lesie Prozerpina gdy sobie igrała, fijołki i białe lilje szczykała. Otw. Szczykać albo szczypać, *carpere*. Mącz. Co kwiat szczykacie i co poziomki słodkawe, kajeie s., o chłopięta, wąż s. zakradł w trawę. Nagur. Żeby rozmnożyć tę roślinę, tedy masz wierzchołki szczykać i w ziemię sadzać. Haur, [Kluski szczykane] = *rwane z twardego ciasta*. 2. × S. *lyknąć, gołnąć, palmać, machnąć*: No, szczyknijmy jeszcze po kieliszku. L. 3. × S. *zeszyć, ściągnąć, sfastrygować naprędcę kilku ściegami*. L. <SZCZYK/SZCZK>

Szczyknięcie, a, b]m., czynność cz. Szczyknać.

Szczył, a, lm. e l. a. [Szczel, Szczoch, Jszzoch] l. ten, co s. *zesczywa pod siebie*. 2. *pracie męskie, członek męski*. 3. pog. *dziewczynka mała, smarkacz, gil, siksa, sikora*. <Od Szczać>

× Szczymurek, rka, lm. rkowie *srajmurek, osrajmurek, gówniarz, smarkacz*. <Szczać + Murek>

× Szczyńać, a, a] p. Sozynieć.

× Szczyńanie, a, b]m., czynność cz. Szczyńać.

[Szczyński, ów, b]p.] = Szczyński. <= Szczyński, Z(s) + Czyn>

[Szczyinna, y, lm. y] *sadzawka nieduża*. <Od Szczyiny>

Szczyiny, yn, b]p., [Szczel, Szczeniec] *uryina, moc, mokrzy, gm. siki*: Zamiast wina szczyin s. napił. Pot. <Od Szczać>

[Szczyz, a, lm. y] p. Szczez. Zdr. [Szczypek].

[Szczyza, y, lm. y] *luczywo*: Ujrzał w myślach tę samą gromadę, podkładającą śmiało smolne szczyzpy pod wilgotne ściany gmachu, nasiąknięte krwią. Ork. Zdr. [Szczyzpa]. <p. Szcza-pa>

Szczyzac, a, lm. e l. [S.] *człowiek lubiący szczytać innych*. 2. † S. *człowiek uszczypliwy, kostyczny, lubiący przyciąć, dociąć komu, robiący komu przytyłki, człowiek złośliwy, szarpający kogo*: Zawisni szczypacze świątobliwości jej. Wys. Szczypacze honoru. Chm. B. <Od Szczypać>

Szczypać, ple a. † pa, pa] dok. × Szczypnąć l. *ściskać palcami, kleszczykami, skubać boleśnie*: S. i krwawie go tak długo kazał, ażby s. wiary zaprzął. Skar. Ci szczypią, owi dziubają, wszyscy krakają. Lubom. S. kogo w rękę. Troc. Poruszył s. Felek, a przestąpiwszy z nogi na nogę, szczypnął mnie w słabiznę, tak żem omal nie wrzasnął. Kon. Ranka szczypana. Troc. Przen.: *kąsać, gryźć, kłóć, ciąć*: Zięby dziobem bardzo szczypają. Troc. Przen.: S. kogo słowy (= *szarpać, odzywać s. doń uszczypliwie, docinać mu, dogryzać mu, robić mu przytyłki, kłóć go*): Uragął mi tym i szczypał mię słowy, powiadając, że jakoby... Baz. Omylnie szczypiesz wierne Pańskie, a radbyś je przywiódł na każde zatracenie ich. Rej. (= *nicujesz*). Pracą moją teraz S. i naganianić poczynają, nazywając ją nie porządkiem, ale nierządkiem. Groie. Często języki ludzkie szczypią enotę. Mor. A. Kaerze ci pokutę świętą szczyपालi i znieważali. Wuj. My nie wiemy, u stołu rozweseleni, jeno abo nieprzytomne S., abo przytomne gniewać. Skar. Śmieją s. i szczybić dziewictwo N. Panny. Białob. Głupiego rzecz z samej zazdrości krakać na ludzi dobrych i sprawy ich S. Opal. Nie szczyz językiem nie-

przytomnych. Karp. Nieprzystojną powieścią wazszą poczeiwość niesłusznie szczypał. St. Aug. I żart, dowcipną przyprawiony sztuką, zbawienny, kiedy szczypie, a nie kąsa. Kras. Nie jeden go z towarzyszków szczypał żartem gładkim. Przyb. Pod krytyki płaszczkiem, pod prawdy pozorem nie szczypł ludzi znaczanym w brzydkiej żółci piórem. Dm. Choć go za życia niechętnie szczypały języki, umierając miłość powszechną po sobie zostawił. Nar. S. kogo słowy. Troc. Śmiejąc ś., szczypie. Troc. Żartując, szczypie. Troc. Przen.: *gryźć*: Ziele to szczypie w język. Kn. Oddaliwszy ś. ta woda od źróźdła, już nie tak szczypie język i jakby kwasek traci. Petr. Nie wiem, coś w oczy szczypie mię niezwykle. L. (= kole). S. w język. Troc. Oeet ten szczypie. Troc. Dym szczypie w oczy (= *kręci; świdruje w oczach*). Wiatr szczypie. Troc (= *tnie*). Mróz szczypie. Przen.: Sumienie go szczypie (= *gryzie, dręczy, robi mu wyrzuty, wyrzuca mu*). L. 2. *szczypać, rwać paznogciami, skubać*: Na wianeczek wyszła S. kwiatki. L. Tam to gwoździki, to pachnące mięty szczypią, kładzie w fartuszek podgięty. L. Owieczka trawkę szczypie. S., rwać kwiaty, zioła. Troc. Radziły widełkami z półmisków sięgali, lecz zwyżaj trudno łamać: palcami szczypali. Piel. 3. [S.] *kruszyć, ułamywać*: Te placki szczypią na czterech końcach. 4. [Kluski szczypiane] = *rwane*. 5. [S.] *łupać, rozszczepiać, rozrąbnywać*: Uczył ś. bydło paść, drwa S., wodę ze studni ciągać. Prus. 6. lek.: Lekki, środkki szczypiące; leki X tarniające, X rojące (remedia pruritiva). < SZCZYP >

[Szczypak, a, lm. i] p. Szczupak. < Zam. Szczupak >

Szczypanie, a, bfm., czynność cz. **Szczypać**: Większe sumnienia S., niżli największe męki. Bud. B. Niewidome sumnienia S. ma potępionych trapić bez przestania. Groch.

[Szczypanki, ek, bfp., Szczypawki] *kluski rwane*. < Od Szczypany >

Szczypaweczka, i, lm. i p. **Szczypawka**. < Od Szczypawka >

Szczypawica, y, lm. e p. **Szczypawka**. < Od Szczypać >

Szczypawka, i, lm. i l. a. **Szczypica** (carabus) *chrząszcz drapieżny, pięciocłonkowy, z rodziny tej samej nazwy*: Wszy, pchły, pluskwy, szczypawki, sąsiedztwo domowe. Biel. Przen.: *człowiek uszczypliwy*: Cierpliwości mu brakło z tą szczypawką, która go kąsała. Krasz. 2. [S.] *każdy owad szczypiący*. 3. X S. *pijawka* L. 4. [Szczypawki] p. **Szczypanki**. Zdr. **Szczypaweczka**. Zgr. **Szczypawica**. < Od Szczypać >

† **Szczypawość**, i, bfm. *smak szczypiący, cierpkość smaku*: Trawa ma w sobie niejaka niewielką S., subtelność cząstek i przenikajność. Syr. < Od Szczypawy >

X **Szczypawy** p. **Szczypny**. < Od Szczypać >

Szczypce, pów a. piec, bfp. l. *narzędzie podobne do nożyczek, służące do zdejmowania zbyt długiego knota upalonego u świecy, do objaśniania świecy*: S., ucieraćka, świecoradło. L. Wziąć od szczypców próchna, co świecy nos ucierają, a tym trzeć zwierciadło. Haur. Szczypców nie masz. Troc. Motyle nie przestają koło świec gorzących krażyć, póki swych skrzydeł nie oswedzą i upadną, szczypcami starte nie zostaną. L. 2. *narzędzie do ujmowania czego zaciskanemi szczypkami, kleszcze, cęgi*: S. do żelaza rozpalonego. S. do wyjmowania gwoździ. S. do cukru. S. do

trefienia włosów (= *rurki, żelazko*). S. blacharskie. S. płaskie (= *flachcegi*). S. rurowe = *cewiaki*. S. wieloprzegubowe. S. chirurgiczne. S. zębate, ostre do polipu w nosie starcia. Czer. 3. den.: S. płaskie = *flachcegi*. 4. kol. *kleszcze do plombowania; kleszcze do dziurawienia biletów pasażerskich*. 5. lek.: S. kostne, p. **Kościociąg**. Zdr. **Szczypczyki**. < Od Szczypać >

X **Szczypciążki**, ów, bfp., † **Obciążki** chir. *szczypczyki, kleszczyki*: S. ze stali lub srebra, do wyciągania subtelných cząsteczek z ran i flejtuszków w nich pozostałych. Czer. S. do wyrzynania skancerowanego oka. Czer. < Od Szczypać + Ciążki >

Szczypcowato przys. od **Szczypcowaty**.

Szczypcowaty do *szczypców podobny*: Szczypcowate nogi raka. Ślós. < Od Szczypce >

Szczypczyki, ów, bfp. l. p. **Szczypce**: S., obciążki w probierniach do chwytania drobnych kawałków. Łab. 2. chir., p. **Szczypciążki**, *narzędzia różne szczypcowate (volsella)*. S. nożyczkowe. S. zasuwane, zasuwkowe (p. **Kleszczyki**). < Od Szczypce >

[**Szczypczka**, i, lm. i] l. p. **Szczypta**. 2. [**Szczypcecki**] *szczepy drzew owocowych*. < Od Szczypka >

X **Szczypceć**, pcia, lm. p. **Szczypta**: Kilka szczypci tabaki w tabakierkę mi wyspał. L. (= *nurców sznupek*). < Od Szczypt >

[**Szczypek**, pka, lm. pki] p. **Szczyp**.

[**Szczypetek**, tka, lm. tkii] p. **Szczypt**. < Od Szczypt >

[**Szczypetka**, i, lm. i] p. **Szczypta**. < Od Szczypta >

Szczypiąco przys. od **Szczypiący**: Był to rodzaj bigosu filozoficzno-histeryczno-krytyczno-socjalno-literackiego, obrobionego con amore i przyprawionego z gustem, nie pieprzno, a S. Jeż. < Od Szczypiący, od Szczypać >

Szczypiący l. im. od **Szczypać**. 2. *jakby szczypiący, ostry, cierpki*: Smak S. Bobr. 3. przen. *uszczypliwy, kostyczny, zjadliwy, kolący*: Podobał mi ś. jego S. dowcip, bystry i spostrzegawczy umysł. Bał. Żart S. Słowo szczypiące.

Szczypica, y, lm. e l. p. **Szczypawka**. 2. [Szczypice] *kleszcze u raka*. 3. [S.] p. **Szczepa**. 4. *roś. skorek wielki (forficula gigantea)*. < Od Szczypać; 3. od Szczypta >

[**Szczypieni**, a, bfm.] *zaszczepienie komu ospy*. < = Szczypienie >

Szczypiór, u, lm. y, **Szczypiór** l. *łodyga, źdźbło*: Na każdym szczypiorze trawy wisiała i mienila ś. perła wody deszczowej. Dyg. 2. bot. p. **Czosnek**. < Od Szczypać >

Szczypiórek, rku, lm. rki, **Szczypiórek** [**Szczypiórko**, **Naszczypiórek**] bot. l. p. **Blotnica**. 2. p. **Czosnek**: Jajecznicza ze szczypiorkiem. Żart.: Jajecznicza ze szczypiorkiem = *kolor zielony z żółtym*. < Od Szczypiór >

Szczypiórek, rku, lm. rki p. **Szczypiorek**.

[**Szczypiórko**, a, lm. a] p. **Szczypiorek**.

[**Szczypirz**, a, lm. e] p. **Szczepiarz**. < Od Szczypić = Szczepić >

Szczypka, i, lm. i l. p. **Szczypta**: Patrz mi dobrze, czy nie chuda, bo jeśli wygląda jak S., to już ś. więcej i nie przypatruj, i ani słowa mi o niej nie opowiadaj. Budz. Mam dwie szczypki, a ty nazbieraj sucharzy; będzie ogień. Sienk. Zapalił smolną szczypkę. Sienk. 2. p. **Szczypta**: Wiercież mi, co wy nam szczypkami odejmujecie, djabeł wam garścią odbierze. Dambr. Daj mi

szczypkę soli. Troc. 3. † **Szczyпка**, † **Szczypkie** na wyrwyki, dorywco, tu i owdzie: Szczypką a. szczypkie, carptim. Kn. 4. × S. słówko uszczypliwie, przytyk, trąf, docinek, przycinek: Komedje jego pełne szczypek soli atyckiej. Czart. A. <1. od Szczyppa, reszta od Szczyppaé>

Szczyпки p. **Szczepty**: Róg (kopyta) biały, nadwyczał S. Pol. <Od Szczyppaé>

† **Szczypkie** p. **Szczyпка**: S. daje, Troc. S., urywco, tu i owdzie. Meniń. <Od Szczypek>

[**Szczyppować**, **uje**, **owaf**] *malu*, *po trosze wydzielać*, *skąpić*. <Od Szczyppa>

[**Szczyppowanie**, a, blm.] czynność cz. **Szczyppować**.

[**Szczyplawy**] p. **Szczyppy**: Bryndza szczyplawa. Szczyplawe korzenie = *pieprz*. <Od Szczyppaé>

Szczypliwy l. × S. p. **Szczyppy**: Chrzan S. 2. [S.] *skąpy*. <Od Szczyppaé>

× **Szczyppnąć**, **nie**, **nał** p. **Szczyppać**.

Szczyppnica, y, lm. e l. † S., p. **Szczeppnica**. 2. zool. (dromia) *skorupiak słupkokoki*, *dziesięcionogi*, *krótkoodulokowy*. <Od Szczyppny>

Szczyppnięcie, a, blm., czynność cz. **Szczyppnąć**.

† **Szczyppność**, i, blm., rz. od **Szczyppny**: Gwóździki kramne mają w sobie S. abo kąsanie ostre. Sien. <Od Szczyppny>

Szczyppy l. a. **Szczyppi** *łatwo szczyppący* ś., *łupki*, *łupliwy*. 2. a. [Szczyplawy, Szczyplawy], × **Szczyppawy** *szczyppący*, *ostrzy*, *gryzący*. <Od Szczyppaé>

† **Szczyppotkany** *uszczypliwym*, *pełen docinków*, *kostyczny*, *złośliwy*: S. wiersz musiałem na cię pisać rozgniewany. Petr. <Szczyppaé + Tkany>

† **Szczypt**, u, lm. y p. **Szczypta**: Oni za dobra kościola rzymskiego szczyptem, a Tatarzy za ich samych i za dobra ich garścią. Wer. Zdr. [Szczyppetek]. <Od Szczyppaé>

Szczypta, y, lm. y, † **Szczypt**, † **Szczyпка**, † **Szczybać**, † **Szczypeć**, † **Szczybeć**, † **Szczyreć** l. *złość*, *którą można uszczknąć*, *ująć końcami paru palców*: Rozdawał im hojnie, nie szczyptą, ale całą garścią. Górń. Ty szczyptą będziesz dawał, a ratunek Boży całą garścią do tych ś. nakładów przyłóż. Zim. Oziminę garścią, jare zboże szczyptą siać trzeba. Haur. Ty cudzego szczypty, a djabeł twego garścią. Rys. S., *pugillus* zawiera w sobie tyle, ile trzema palcami objąć można. Krup. Każdego proszku tego węz po szczypcie, to jest, co możesz we dwa palce wziąć. Syr. S. soli. Pot. S. tabaki = *niuch tabaki*. Przen.: Szczyptę do szczypty ręka niech coraz przykłada, a tak z małej gromadki robi ś. gromada. Min. (= *ździebło*, *kruszyna*, *odrobina*). 2. lek. = a) *dawna miara leków suchych z ziół*, *wynosząca blisko półtorej drachmy* (pugillus). b) Szczypty = *garści* (manipulus). Zdr. [Szczyppetka, Szczyppusia], × **Szczypteczka**. <Od Szczyppaé>

× **Szczypteczka**, i, lm. i p. **Szczypta**: Ten wziął delikatną szczypteczkę i uklonił ś. grzeźnie. Chodź. <Od Szczyppetka>

[**Szczyppułka**, i, lm. e] p. **Szczypta**: Ziemiaki <Zam. Szczyppułka>

[**Szczyppusia**, i, lm. e] p. **Szczypta**: Ziemiaki suche, mleka nima; żeby choć mąki szczyppusie. Ork. <Od Szczyppa>

Szczyr, u l. [S.] blm. *warstwa ziemi szczerzej*, *leżąca pod pokładem uprawnym*: Orząd, dostać szczyru. 2. lm. y bot. = a) a. **Szczer**, **Szczerzyca**, × **Szczyrzyca**, † **Merkurjał**, **Bazanka**, **Bazanka** (mercurialis) *ros.*, *z rodziny wilczomleczowatych*.

(gatunek: S. roczny (m. annua). S. trwałe (m. perennis). b) (amarantus caudatus) *ros. amarant a. szarłat zwisyły*. <SZCZYR/SZCZER>

[**Szczyrawka**, i, lm. i] *pryszcz*. <Ukr.>

[**Szczyrbacz**, a, lm. e] p. **Szczerbacz**. <Od Szczyrba>

[**Szczyrbato**] przys. od **Szczyrbaty**.

[**Szczyrbaty**] p. **Szczerbaty**.

[**Szczyrk**, u, lm. i] *piasek o podglebiu z urodzajnej gliny*. Pe. <= Szczerk>

† **Szczyrbek**, bka, lm. bki p. **Szczerbiec**. Głog. <Od Szczyrb = Szczerb>

× **Szczyrkotać**, **ce**, **tał** p. **Szczerkać**: W której beczce czego trocha, tedy by jedno najmniej ruszył, nazbyt szczyrkoce. Gil. Ziele dzwonki dlatego nazwane, iż nasienie, gdy w główkach szupiniastych dojrzeje, a bylina od wiatru ruchu ś., szczyrkoce i dzwoni. Syr. <SZCZYRK/SZCZERK>

× **Szczyrkotanie**, a, blm., czynność cz. **Szczyrkotać**.

Szczyrkowaty *złożony ze szczyrku*: Widocznie naprzeciw obozowisk były szczyrkowate brzegi. Sienk. <Od Szczyrk>

† **Szczyrny**, [Szczyrny] p. **Szczerzy**: Szczerze pole, szczyrne pole, gdzie by najmniejszej rzeczy czyli odmiany niemasz. L. Szczyrne pola i wzgórki bez cienia, na których nie ś. pożytecznego, nie ozdobnego nie rodzi. L. Żeby dach mu nie wadził, i w szczyrnym żył polu i sypiał na ławkach. Jabł. <Od Szczyry = Szczerzy>

† **Szczyry** p. **Szczerzy**: Szczyry to były plotki i babie baśnie. Wys. Jeśliś ostrożny ptak, bój ś. sieci i w szczyrym polu. Skar. <= Szczerzy>

× **Szczyrzyca**, y, lm. e p. **Szczyr**. Troc. <Od Szczyr>

[**Szczyrzysko**, a, lm. a] *stylisko od grabi*.

Szczyt, u, lm. y l. † S. *tarcza*, *puklerz*, *pawęga*, *paiz*. Ps. flor., B. Sz., Ort., Ciek. Dla Rzpłtej drzewa, zbroi, szczytu, konia przeciwko nieprzyjacielowi mężnie używał. Orzech. Tatarzyn nleć musiał, zostać nieboszczykiem, gdy mu ś. stawili Strus mурowym szczytem. Kob. Manuskrypt o familjach pruskich czasem zamiast „tarcza“ używa wyrazu S. Bobrow. One trzy włócznie krzyżackie, które mężnego rycerza pobudły, wziął on sobie do szczytu i stary w Krakowie przemalować kazał. Krasz. Niemce jest to tłum zakuty w żelazo, o mieczach obosiecznych, o szczytach, które połyskują jak słońce. Dyg. Przen.: *obrona*, *zasłona*, *ucieczka*, *ratunek*: To jest nasz ostateczny S. Rej. (= *nadzieja*, *deska ocalenia*). Miasta będą za S. wszystkiej Ukrainy od czołowego i od poboru wszelakiego. Wer. Jest mur, szczytem i tarczą chrześcijańskim państwom od nieprzyjaciół krzyża św. Goś. „S. duszy“ tytuł modlitewnika Zygmunta I-go. 2. *wierzchołek*, *wierzch*, *czubek*, *punkt najwyższy*: Nad morzem wierzch wysoki w S. jeden zemkniony, ku wodom pod drzewami stoi przysklepiony, *opieczem collectus in unum*. Żebr. S. górny zowie ś. punkt najznacniejszy gór wyniosłości. L. Powieś ten puklerz na szczycie drzewa. Krasz. Białą ś. nim (szronem) doliny i gór wielkich szczyty. Dm. Po jednej stronie błyszczą świątyni szczyty. Mick. Myśl moja ostrzem leci w odchłanie błękitu, wyżej, wyżej i wyżej, aż do niebios szczytu. Mick. A jako Chrystus nad Taboru szczytem już ś. otacza wieczności przedświtem. Krasin. Ten bieg Dniepru, ten S. wieży

tak mi wiele przypomina. Gor. Ze szczytu tych piramid sto wieków nas widzi. Słow. Szumią jodły na gór szczycie. Pśń. S. w mierzeniu korcem = *czubek na korcu, czub, wierzch brzegi korcowe przechodzący, nasypka*. L. Troc. S. z korea strychować. × Szczytem mierzyć = *mierzyć, nie strychując strychulcem*. × Z szczytem = *pochyło, stromo*: Zagon z szczytem spadzistym orany. Troc. Przen.: *punkt najwyższy, najwyższy stopień, punkt kulminacyjny, zenit, najwyższy szczybel*. Na najwyższy S. honorów ś. posunął. Troc. S. chwały, potęgi. Uniwersytet... przyprowadziłeś do tego szczytu sławy, o który ś. inne dopiero ubiegają. L. Człowiek postawiony na szczycie dostojenstw ziemskich. Śniad. S. marzeń. S. głupoty. S. doskonałości (= *ideał*). Przen.: *Ziemiannin był zamoczony i należał do szczytu, który w kraju wiele znaczył*. Krasz. (= *do najwyższej sfery, do śmiełanki narodu; stał na świeczniku, stanowił czoło narodu*). 3. *grzbiet dachu, wierzchołek budynku*: Za Jana Olbraхта Kraków od północy wieżami, blankami, szczytami obmoeniono, *pinnae*. Biał. Zwracają na siebie oczy wędrowników ich kościoły, tak dla wysokości swych szczytów, jako też dla różnaitości świetnych ozdób. L. Roku 1465 wieża i S. u kościoła św. Franciszka powątlona przez ogień ś. powaliła. Biel. M. Nade drzwiami z szczytu kościelnego kamień wielkością wypadł okazały. Ody. S. zowie ś. *frontispicium*. Chm. B. S. domu, kościoła. Troc. 4. S. budynku, ściana szczytowa = *trójkątne przedłużenie ściany w górę, sięgające brzegów dachu*: S. jest ściana poprzeczna, kłincem równo z dachem wypuszczona, poddasze zakrywająca. Podesz. A oto i sołtysowa chałupa, szczytem do drogi, na starą modę. Reym. 5. *dach*: Drzewo to jest ku budowaniu bardzo pożyteczne, zwłaszcza na szczyty a. na dachy. Trzyce. Ciesła ku postawieniu dachu a. szczytu na domie siekiery używa. Kosz. W tym kraju budowania szczytów ani krycia żadnego nie znają. Warg. Zboża w stodole aby do samego nie dokładać szczytu. Haur. We wsi, w domeczku małym, w folwarkowym szczycie najszcześliwsze życie. Gawin. Jaskółka lepi sobie gniazdo wśród mego szczytu. Nar. Równio tu sługa z panem obdarrzony, nie mogą większej odnosić pociechy blaszane szczyty nad słomiane strzechy. Por. 6. † S. *zaszczyt, chluba, ozdoba, duma*: Jerzy Struś był prawie wieku mego szczytem krajów polskich. Papr. 7. × S. *pierwszeństwo, prym, preferans, prerogatywa*: S. to jego. Troc. (= *wygrana*). W tym ma S. Troc. 8. S. tarczy = *środek tarczy*. Troc. 9. anat.: S. łopatki = *wyrostek barkowy, wyrostek szczytowy, nadbarkowy*, † *Stek* kości łopatezanej (Urs.), Tok barkowy (Perz.) (acromion). S. podgóreczka mózdzku (acumen v. culmen). Szczytu mózdzkowego jądro (nucleus fastigii). S. płuca = *wierzchołek płuca* (apex pulmonis). S. serca = *koniuszerek serca* (apex cordis). 10. lek.: S. choroby = *największe natężenie choroby* (aeme, stadium aemes). <SZCZYT>

[Szczytek, tka, lm. fki] *trójkątna część tylna żywotka, czyli gorseciku ciężynskiego*. <Od Szczyt>

[Szczytka, i, lm. i] p. Szczutek.

Szczytnia, i, lm. e zł. *pasierka, kobieta kupująca rzeczy kradzione*.

Szczytnica, y, lm. e l. [S.] p. Szczytnik. 2. bot., p. Nastrosz. <Od Szczytny>

Szczytnicowaty bot. p. Nastroszowaty. <Od Szczytnicą>

Szczytnie przys. od Szczytny.
Szczytnik, a, Tarczownik l. † S., lm. cy = a) *ten, co robi tarcze, puklerze, puklernik*. L. b) a. × Szczytonosz, † Szczytownik *żołnierz zbrojny tarczą, puklernik, puklerz*. 2. lm. i, [Szczytnica] *bud. jeden z murków różnej postaci, ustawionych w odstępach nad gzymsem głównym lub po stronach pochyłych szczytu muiowanego*. <Od Szczytny>

Szczytność, i, blm., rz. od Szczytny.

Szczytny l. × S. p. Szczytowy. L. 2. × S. *wyniosły, wysoki*: Spadłe bogi, światowitne, co stopą wryte wziem, ponad dach szczytne łbami... patrzyły ślepiem oczu. Wyp. Pył śniegu gdzieś z gałęzi szczytnej stoczył ś. Sf. 3. *zaszczytny, wzniosły, wysoki, chlubny, wspaniały*: Szczytne zadanie. 4. *górnny, górnołotny, podniosły*: Bystra orlico, takeś świętobliwym przykładem twoim do szczytnego polotu w chrześcijańskiej pokorze i szczodrobliwości zaprawiała potomstwo twoje. Młodz. Naruszewicz... historyk pracowity i uczony, niekiedy S. poeta. Pot. S. Głos mój na tej szczytnej półwierszówce sam ś. zawiesił. Chodź. Natchnęły muzy do polotów szczytne. Miek. Ludzie na nim nadzieje budowali szczytne. Słow. Potężnemu urokowi wielkich dzieł mistrzów umiemy tak dobrze ulegać, jak szczytne zrozumieć ich powołanie i boskie odgadywać źródło. Kl. <Od Szczyt>

× Szczytonosz, a, lm. e p. Szczytnik.

<Szczyt + Nosić>

† Szczytownik, a, lm. cy p. Szczytnik. B. Sz.

<Od Szczyt>

Szczytowoobrotowy anat.: Staw S. = *znajdujący ś. między kręgiem szczytnym pierwszym a drugim* (atlantoeipistropheus). <Szczytowy + Obrotowy>

Szczytowopotyliczny anat.: Staw S. = *znajdujący ś. między kręgiem pierwszym szczytnym a kością potyliczną głowy* (atlantooecipitalis). <Szczytowy + Potyliczny>

Szczytowy l. a. × Szczytny przym. od Szczyt: Dach S., p. Dach. Ściana szczytowa. Przystąpiono do ustawiania rusztowania szczytowego przy prawej wieży kościoła. 2. anat.: Krag S., † *pierwszy kark, obrotnik* (Urs), × *dźwigacz, podpieracz* (Krup.), † *pacierz* (Perz.), † *tragarz* (Kirch.) (atlas). Wyrostek S. = *wyrostek barkowy* (acromion). 3. lek.: Nieżyt S. płuca (catarrhus apicis pulmonis). Stopienie szczytowe a. wierzchołkowe przy opukiwaniu płuca. <Od Szczyt>

× Szczyzoryk, a, lm. i p. Scyzoryk. Troc. <p. Scyzoryk>

× Szczyżoryk, a, lm. i p. Scyzoryk. Troc. <p. Scyzoryk>

† Szebinka, i, lm. i? : Więć ś. wszyscy z obiadu mego naśmiewają, a swe głupie szebinki dworstwem nazywają. Zbył.

[Szecárz, a, lm. e] p. Syscák.

Szech, a, lm. owie ? : Wszystko tam leży pod kopułką szechu. Słow.

† Szechar, u, lm. y p. Sycera. Bud. <Hb.>

Szechmeser, a, lm. y noż. *noż do rzezi koszernej*. <Żyd.>

[Szczewica, y, lm. e] = Soczewica. <Zam. Soczewica>

[Szecókad] przys. *zewsząd*. <Zam. Wszedź->

† Szedfak p. Siodfak. Orzech.

† Szedować, uje, ował p. Szejdować.

† Szedowanie, a, blm., czynność cz. Szedować.

† Szedwaser, u, blm., p. Serwaser. < Nm. Scheidewasser >

† Szedwszy szedzsy: S. aż do potoka gronowego, urzazali latorośl z gronem. B. Sz. < Zam. Szedzsy >

† Szedzenie, a, blm., czynność cz. Szedzić.

† Szedzić, i, il, † Szędzić, † Szadzić I. *okrywać szronem, szronem*. 2. *przen. okrywać siwizną, srebrzyć, bielić*. < Od Szady >

† Szedzieć, eje, ał I. p. Szronieć. L. 2. *szarzęd, burzęd*: Rzecz srebrna szedzieje w ogniu jako popiół. 3. *siwieć*. < Od Szady >

† Szedziwość, i, blm., rz. od Szedziwy. Rej. Doprowadzicie S. moję z boleścią do piektów. Leop. < Od Szedziwy >

† Szedziwy I. p. Sędziwy. Rej, Orzech. Lilja szedziwa. Otw. Wilej szedziwi. Otw. Starców szedziwych i działki powyściinali. Paszk. Powstawaaj przed człowiekiem szedziwym a miej w poczciwości starca. B. B. Gałęzie i pręty ich, pławiny z liśmi ledwie rozwiniętymi, szedziwe od rosy nadrannej, leżały w pustkach. Zer. 2. [S.] sędziwy. < Od Szady >

† Szedzina, y, blm., p. Szron: S., szadz, oszedzność, oszronność, siwizna. L. Z czyjego żywota wychodzi mróz, a kto rodzi szedzinę. B. B. < Od Szady >

[Szędz, i, blm.] p. Szron: Ptastwo stukalo dziobem do szyb, szedzią i śnieżnemi kwiatami okrytych. Sienk. < SZAD >

Szef, a, lm. owie I. *zwierzchnik, naczelnik, przełożony, pryncypał, dowódca*: S. biura. S. domu handlowego. Tatarzy nie mieli żadnego udzielnego kana, ale tylko pod szefami swoich familij żyli. Nar. S. żandarmów. 2. *kucharz główny wobec innych kucharzy, zajętych w danym zakładzie*. 3. woj.: S. pułku = tytuł honorowy dawany osobom z rodziny panujących lub bardzo wysokim dygnitarzom wojskowym, od których nazwiska pułk otrzymuje swe nazwisko, honorowy właściciel pułku: Pułk pierwszy ułanów miał szefa w osobie księcia Oranji. S. sztabu. S. ogniomistrz (w fabryce prochu). < Fr. chef >

[Szefel, fa, lm. fe] *pruska miara objętości, używana także na pograniczu Królestwa w handlu węglowym i zbożowym = 13³/₄ garny warszawskich, 2,096 czterwrytków*: W becze pruskiej mieści ś. 4 szefle. S. pruski, królewiecki. < Nm. Scheffel >

Szefelin, u, lm. y, † Szafelin *broń koląca nakształt długiej i cienkiej szpady*. Rej. Pilum, S. abo rohatyna rzymskiego żołnierstwa, których pociskiem przeciw nieprzyjacielowi używali. Mącz. Skoczą do siebie: naprzód szefeliny miały robotę, ugadzając, gdzieby bok otwarty od tarczy. Szymon. Na Turczy konie osiadł i zbroje włożył z szefeliny. Biel. M. Pacholę z szefelinem za królem na koniu stał. Górn. Należli Saula śpiącego, a S. wetkniony w ziemię u głowy jego. Leop. I szefeliny nasze rdza rudawa strawi i ziemna butwiłość plugawa. Paszk. < Czes. >

† Szefelnik, a, lm. ey, † Szafelnik *żołnierz zbrojny szefelinem*. < Od Szefelin >

† Szefergryn, u, blm. *klej złotniczy, używany do malarstwa i lekarstw*. L. S., klej złotniczy. Troc. < Nm. Scheffergrün >

Szeferyt, u, lm. y min. *piroksen zawierający mangan*.

[Szeflik, a, lm. i p. Szaflik.

Szefostwo, a, lm. a *urząd, godność, stanowisko szefa*: Długo tu kwaterował regiment szefostwa Jabłonowskiego. Rol. (= komenda). < Od Szef >

Szefowa, oj, lm. e *żona szefa*. < Od Szefowy >

Szefówna, y, lm. e *córka szefa*. < Od Szefowy >

Szefłarka, i, lm. i forma ż. od Szefłarz.

† Szefłarz, a, lm. e *rzemieślnik robiący okładki, obsadki, trzonki*. < Od Nm. schäften >

Szefłować, uje, ował *siod. szeniać skórę*. < Nm. schäften >

Szefłowanie, a, blm., czynność cz. Szefłować: Maszynka do szefłowania skóry.

[Szegieredzenie, a, blm.] czynność cz. Szegieredzić.

[Szegieredzić, i, il] p. Szeredzić.

Szeik, a, lm. owie, Szejk *naczelnik pokolenia, oddziału u Arabów*. S-ul-islam = *głowa wiernych (mahometan) w Turcji, najwyższy duchowny w Turcji*. < Arab. >

[Szeja, i, lm. e] p. Szyja. Pe. < Zam. Szyja >

Szejchzerja, i, lm. e bot. = Bagnica.

Szejdarz, a, lm. e p. Szejdownik: Z żydów szejdarzów trzech ustanawiamy. L. < Nm. Scheider >

† Szejdować, uje, ował, † Szedować chem. *oddziać srebro lub złoto od innych metali, z którymi są związane w alajach*: Złoto w kolbie szejdowane. L. Złotnicy szejdują złoto, gdy z niego mają co robić, kładąc je w ogień. Sien. Panowie topili i obracali tynfy na srebra stołowe, Żydkowie zaś szejdując na fejn Silber. Lit. < Nm. scheiden >

† Szejdowanie, a, blm., czynność cz. Szejdować.

Szejdownik, a, lm. cy, Szejdarz *ten, co kruszec szejduje, rozkłada*. Złotnicy szejdują, gdy z niego z nauki chemji powstałi. Biel. M. < Od Szejdować >

Szejdwaser, u, blm., druc. *kwaz do czyszczenia drutu*. < Nm. Scheidwasser >

[Szejgiec, a, lm. e, Szajgiec] *swawolnik, szubrawiec*. < Żyd. >

[Szajgiec, a, lm. e] p. Szajgiec.

Szejk, a, lm. owie p. Szeik.

× Szejnekatarynka, i, lm. i p. Katarynka: Przy szejnekatarynkach jakichś nieme siedzą. Oliz.

[Szejne-majne] p. Szejne-morejne.

[Szejne-morejne, Szejne-majne, Strojne-majne] *Żyd spanoszony, Żyd arystokrata*. < Żyd. >

[Szejset, sześciuset] *prow. sześćset*. Wal. < Zam. Sześset >

[Szejsetny] p. Sześćsetny.

Szejtan, a, lm. owie *szatan*: Jak ona szejtanowi oprzeć ś. mogła? Jez. < = Szatan >

† Szek, u, lm. i sok. H. Jana.

× Szekambet, u, lm. y: S., czaprak z litej materji, dłuższy od mitinka, a krótszy od dydyku. Czart. A. < Tur. >

† Szekar, u, lm. y p. Sycera: Wina i szekaru pić nie będziesz. Bud. < Hb. >

Szekiel, a, lm. e = Sykl. W Palestynie za Machabeów bito z samarytańskimi napisami szekiele. Lel. S. żydowski trzymał w sobie drachm 3¹/₂. Lel. < Hb. >

Szekler, a, lm. rzy *członek szczepu węgierskiego we wschod. Siedmiogrodzie*. < Nm. Szebler z Węg. >

Szeklerski koń, p. Sekiel.

† Szekłtać, (= Sekłtać = Zekłtać) *pożreć*. B. Sz.

× Szekłak, u, lm. i p. Szakłak. Troc. Nie zbiera nikt jagód z szekłaku, ani z ostu fig, a owocu z bodiaku. Kulig.

× Szekłakowy *przym. od Szekłak, szakłakowy*: S. kolor. Troc.

Szekspiromanja, i, blm. *manja* naśladowania, *Szekspera*, *zamilowanie do utworów Szekspera*: Pojawienie ś. pamfletów o tak zwanej szekspiromanji w Niemczech. Spas. <Szekspir + Manja>

Szekspiryzm, u, blm. *duch, kierunek, charakter cechujący utwory Szekspera*: Prawdziwym szekspiryzmem zaprawiona tragedja. <Od Szekspir>

Szekspiryzysta, y, lm. *ści zwolennik, naśladowca Szekspera*: Wyznaje, iż jest zabitym szekspiryzystą. Spas. <Od Szekspir>

Szelak, u, blm., p. **Szerlak**. <Nm. Schellack>

Szelakowy przym. od **Szelak**.

Szeląg, a, lm. i, [Sieląg] l. *jeden z najmniejszych pieniędzy*: (S.) w różnych czasach różne wartości: z r. 1368 jeden S. = 12 groszom polskim; r. 1451 = groszy 11; 1496 = groszom sześciu; 1598 = groszom trzem; r. 1620 = gr. 1½; r. 1650 = groszowi jednemu. Ostr. Potym szeceromiedziane bez żadnego pobielania szelągi były kowane dla ubóstwa. Star. Podjezdka jednym funtem, to jest dwudziestą szelągów, pięć. Sz. Grosz ma trzy szelągi. Troc. S. pruski, hamburski. Troc. 2. przen. *najmniejszy pieniążek, grosz, fenig*: Co nam po szelągach, kiedy czerwonych złotych hukiem mamy? L. Co mi po tym, że w złości, kiedy nie mam sławy? wolę ja z lichym słynąć szelągiem. L. I po szelągu wiele ś. nabierze. Bratk. Już co za to, i szeląga-bym nie dał. L. (= *złamanego grosza*). Rozumu nie znajdziesz w nim i za dwa szelągi. L. Nie wziął od nikogo szeląga złamanego. Star. Woli ś. za S. a. za grosz dać ukrzyżować, aniżeli by go miał dać ubogiemu. Glicz. Do szeląga zgrany (= *co do grosza*). Kto nie dba o S., ten nie zachowa talara. Rzew. Nie ma złamanego szeląga. Troc. Znają go jak zły S. Troc (= *jak zły grosz, jak swoją kieszeń*). Znajomy tu jak zły S. L. Podła, marna rzecz: przyłożywszy S., będzie zemła. Kn. Będąc bez szeląga, nie ma sposobu do życia. L. (= *grosza przy duszy nie mając; góły jak święty turecki*). Pieniądze mu co do szeląga oddałem. Kras. Jak zły S. wszędzie znany, był od wszystkich unikany. Niem. Majątek familijny zachowywany był całkowicie rodzeństwu męskiemu choćby stopni najodleglejszych, zbywającemu siostrę lada jakim szelągiem posagowym. Szaj. 3. [Szelągi] roś.: *borówka łochynia* (vaccinium uliginosum). Zdr. **Szelązek**. Zgr. **Szelążyisko**, × **Szelążyisko**. <Nm. Schilling>

Szelągowe, ego, blm., × **Szelążne**, × **Szelążne** *opłata, pobór wynoszący szeląg; czopowe, podatek od trunków*: Szelążne a. S. powstało ze wskrzeszoną w r. 1673 akcyzą. Paw. <Od Szelągowy>

Szelągowy, **Szelążny**, × **Szelążny** przym. od **Szeląg**; *wartujący szeląg*: Na małych szelągowych miseczkach postawić przed każdym ulem i sytę. Kąc. Ciż piwowarowie mają mieć kwarty drewniane, konwie groszowe, półgroszowe, szelągowe. Tak. <Od Szeląg>

[**Szelątać**, a, ał] *mieszać*.

[**Szelątanie**, a, blm.] *czynność cz. Szelątać*.

Szelązek, żka, lm. żki i. p. **Szeląg**: Na drogę ni szelązka, ani weźmiesz pieniążka. Brud. Na tysiąc kroków S. dostrzeże. 2. [Szelązki, Syrki] roś. *malva rotundifolia*. 3. bot., p. **Szelążnik**. <Od Szeląg>

Szelążkowato przys. od **Szelążkowaty**. L.

Szelążkowaty *podobny do szelązka*: † **Orbicularis**, **talerzykowaty**, S. Perz. (= *okrągły*). <Od Szelązek>

Szelążkowy przym. od **Szelązek**, *kosztujący, mający wartość szelązka*. <Od Szelązek>

× **Szelążne**, ego, blm., p. **Szelągowe**: S. od podwód. Rol. Tyle tylko, że małe posterunki stały od wszystkich traktów i dróg, aby S. pobierać dla siebie od tych, co dążyli na nabożeństwo. Rzew.

Szelążny p. **Szelągowy**: Mennie obydwu, tak tynfowej, jako i szelążnej, zawarcie odkłada. Pas. <Od Szeląg>

Szelążyisko, a, lm. a m. i ni. p. **Szeląg**. <Od Szeląg>

Szelbaki, ów, blp., p. **Szelbąg**. Troc.

† **Szelbąg**, u, lm. i, † **Szelbąg**, † **Szelbaki** blp. 1. *szafa kuchenna do ustawiania rzędami statków kuchennych*. Troc. 2. p. **Szlaban**. Troc. <Zap. Nm. Seh(al)en)bank>

† **Szelbąg** u, lm. i p. **Szelbąg**. L.

Szelecza, i, lm. i p. **Szelka**.

[**Szelepać**, pie, pał] *szeleścić, robić szmer*: Po lasach slychać było szelepiące kroki pieszych. Krasz. Nogi nie w obuwiu narodowym, ale w podartych trzewikach pani, na boso włożonych, po drodze szelepały. Krasz. S. papierem, liśćmi suchemi. [S. ś.] *chwiać ś., ruszać ś.* <SZEL>

[**Szelepanie**, a, blm.] *czynność cz. Szelepać*.

[**Szelepanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Szelepać ś.*

Szelesnać, śnie, snął, nied. **Szeleścić**, *wydać szelest, zaszeleścić, zaszeleścić, zaszeleścić*: Szumią wichry szalone, szeleszczą listki strwożone. Dar. J. Wiatr szeleści po gałązkach. Kras. Liścia szeleszczą, wiatr kiedy zahuczy. Kras. Wysli nad brzeg strumienia, co w ciełej dolinie przerzyna gaj wierzbowy i szeleszcząc płynie. Cho. Szeleści woda. Troc. Upada (rycerz), zbroja dźwiękiem żalobnym szeleszcze, zwycięzca zaś tak natrzęsa ś. jeszcze. Dm. (= *chrobocze, zgrzyta*). Brzęczą stalne kosztury, szeleszczą łańcuchy. Pot. Świeżną szatą szeleści, choć mu nie przystoi. Bach. Suknia jedwabna szeleści (= *chrzęści*). ! Strumień szeleszczy i płynie. Glin. W rozległej puszczy liść wdzięcznie szeleści. Kras. Zefir z listkami ś. pieści i lekko je ruszając, przyjemnie szeleści. Dm. Słowa mówione z trwogą potajemną jak węże skórą szeleściły suchą, dziwne, ogniście, zaszeptane w ucho. Słow. Polne koniki we zbożu bez końca zwyczajną piosenkę szeleszczą. Len. ! Słyszę, jak namiot gęste siekły deszczu, jak ś. rozciąga, jak glucho szeleszcze. Słow. To śeichnie glucho, to szeleśnie znowu. Śł. wil. <Od Szelest>

Szelest, u, lm. y, [Szeleszt] l. *szmer, szum*: S. sług bieżących. Troc. S. liściany. Szymon. S. listka, wiatrem poruszonego, trwoży nas. L. Wehodzi z takim szelestem, jakby szło za nim sto koni. Boh. Każdy liść od wiatru powiany szelestem swoim mówi do serca. Kras. Skoro wolnym odetchnię powietrzem (sokół), S. swych skrzydeł usłyszysz. Mick. S. jedwabiu. Chody katów—jak węzów szelesty. Słow. 2. lek.: S. dmący a. miechowy przy osłuchiwanu serea. <SZEL>

Szelestliwość, i, blm. l. *zdolność szeleszczenia*. 2. lek.: S. pochwy (fiatus vaginalis s. garrulitas vulvae).

Szelestliwy *zdolny do szeleszczenia*. <Od Szelest>

Szelestnica, y, lm. e wet. *choroba bydła rogatego, wąglik alpejski* (anthrax emphysematosus).

<Od Sz elestny>

Szelestny przym. od **Szelest**, *szeleścący*, *wydający szelest*: Jędrza, skrzydła wężami szelestnie spuściwszy, ku piekłu ś. udała, niebo opuściwszy. Koch. J. Nadciągnął powiew S. Zer. Coś niepochwytnie szelestne, idące z za ramion, zdawało ś. szeptać... Zer. Jezioro Payolo... porosłe było gajami nieprzejrzanymi trzeźwin jasnożółtych, szelestnych. Zer. Skłębienie ś. szelestne barwnego wieńca kobiet wokół śpiewaka. Brt. <Od Szelest>

[Szelestucha, y, lm. y] *ros. tobołki* (thlasi arvense).

Szeleśczenie, a, lm. a czynność cz. **Szeleścić**. [Szeleszt, u, lm. y] p. Szelest. <Łam. Szelest>

Szeleścić, ścl a. x **szeze**, ściał p. **Szelesnąć**. <Od Szelest>

Szeleściak, a, lm. i bot. p. Trzeszeczka. <Od Szelest>

Szeleśnięcie, a, blm., czynność cz. **Szelesnąć**. [Szeleśny] *mały, szczupły, nikły*.

Szeleşne, ego, blm., p. **Szeleşowe**: S. a. szeleşowe powstało ze wskrzeszoną w r. 1873 akcyzą. Paw. <Od Szeleşny>

Szeleşniczerek, czka, lm. czki, **Krokiewnik**, **Wrzosowiec**, x **Pluskwa** bot. (corispermum) *ros. z rodziny komosowatych*. Gatunek: S. pośredni (c. intermedium). <Od Szeleşnik>

Szeleşnik, a, lm. i, **Szeleşek** bot. (alectorolophus a. rhinanthus) *ros. z rodziny trędownikowatych*. Gatunki: S. mniejszy (a. minor). S. większy a. pospolity, posp. Dzwoniec, niek. Chroszcz. <Od Szeleşny>

Szeleşnikowy przym. od **Szeleşnik**. Bot.: Rośliny szeleşnikowe. <Od Szeleşnik>

x **Szeleşny** p. **Szeleşowy**: Szeleşna w kruchcie baba. Zabł. (= *zbierająca szelągi*). Szeleşna myńca. Troc. Szeleşną (podłą) kogo golić brzytwą. Troc. Zaciągnął pożyczkę od Stanisławskiego, pisarza komory szeleşnej. Wej. <Od Szeleş>

Szeleşysko, a, lm. a m. i ni. p. **Szeleş**: Te szeleşyska na lepszą trzeba przemienić monetę. Haur. <Od Szeleş>

Szelin żelaziony, min. *wolframit*, *minerał z gromady gipsowców*, z rzędu *wolframów*, Fe WO₄. <Od nazwiska Szwed. chemika Scheele>

† **Szelina**, y, lm. y, [Szelina], † **Selina** las, bór, *gąszcz, gąszcizna*: S., lucus. Zebr. Idą już w onę drogę po gęstej szelinie, upatrując, gdzie prościej, znacząc po chróście. Rej. Błota tam były szerokie przy szelinie gęstej. Papr. W towarzystwie Djany rzucił sieci przy gęstej szelinie, trzymając parę chartów na smyczy w chróście. Zbyl. Lepszej rozkoszy używa, co sobie w ciepłej izbie siedzi, niż ten, co po szelinie biega, sam nie wie, czego szuka, a okiść mu za szyję pada. Rej. Z ciemnych szelin i krzewistej łoży zażenienia w kupę rozbłąkane kozy. L. Huk i krzyk po szelinie, po szerokich polach. Stryjk. Pierzeli po szelinie. Stryjk. Porażeni po lasach i gęstych szelinach utracili zdrowie swoje szczylicy. Stryjk. Góry skaczą, padoły kleszczą i doliny, lasy śpiewają i gęste szeliny. Zim. Tak ś. zwierz nie nawinie ani w apulskiej szelinie, ani w kraju maurytańskim. Kniaż. Piękne drzewa, między drobną szeliną stojące. Rej. (= *między chróstem, gąszczeniem*). <SZEL?>

† **Szelin** a, lm. e ten, co po szelinach biega, *wiatru szuka, poluje, myśliwiec próżniak*. L. Rozważny człowiek podobien jest piękniemu drzewu, między drobną szeliną stojącemu, na którym ś.

i ptacy gnieźdzą, i pszczoły osiadają, i pod nim ś. zwierzęta chłodzą, i na wiele rzeczy przycgodzić ś. może; ale nasi szelinarze i niezemu ś. nie godzą i wniwecz ś. obracają. Rej. <Od Szelina>

Szelina, i, lm. i fl. i ryb. 1. *fala zalewająca wybrzeże i wracająca do morza*. 2. *wybrzeże zalewane taką falą*. <Nm. [Schelling]>

Szeliniak, a, lm. i *owad chrząszczowaty z rodziny słonków*, *gryzący korę na drzewkach, które dlatego usychają*. S. sosnowiec. <Od Szelina>

Szełit, u, lm. y min. *minerał z gromady gipsowców, z rzędu wolframianów i molibdenianów*, Ca WO₄. <Od nazwiska chemika szwedzkiego Scheelego>

Szełitka, i, lm. i zł. *kamizelka*.

Szelka, i, lm. i, x **Sielka**, [Siołki] *pas, pasek, taśma zakładana przez bark do podtrzymywania czego przy niesieniu, noszeniu lub ciągnięciu*: Szelki mają flisy, gdy holują, którymi ś. do półki zacinają. Mag. On, co miłości wóz kierował dawniej, teraz w nim w szelce ciągnie za woźnika. Mor. A. S. do noszenia lektyki. S. targarska. szła, szleja. Łab. Szelki przy działach. Gemb. S. proena, nawiązanie proene. L. Gracie szerokie, z szelką u końca przywiązana. Haur. (z kluczką. L.). Szelki od spodni = *para szelek na oba barki*. Podciągnąć szelek. Szelki mię opadły. <Od Szła, wzgl. od Nm. Siele>

Szelkarski przym. od **Szelkarz**: Pracownia szelkarska. <Od Szelkarz>

Szelkarstwo, a, blm. *rzemiosło szelkarza, wyrób szelek*. <Od Szelkarz>

Szelkarz, a, lm. e ten, co *wyrabia szelki*: Rękawicznicy, szelkarze i inni robotnicy galanteryjno-skożarni. <Od Szelka>

Szelkowy i. przym. od **Szelka**: Sprzążka, guma, taśma szelkowa. 2. *chir.*: Opaska szelkowa (na ramię). <Od Szelka>

Szellak, a, lm. i p. **Szerlak**. <Nm. Schellack>

Szelma, y, lm. y m. i ż., [Szelmiec a. Szelmica] *bestja, hultaj, nicpoń, urwis, niegodziwiec, infamis, łotr*. Klon. Ty, szelmo, i mnie szelmą chceś uczynić. Jabł. Na większy dowód wziął Bohun od kurzenieckiego kartę na upewnienie tej adykcji pod różnemi warunkami, między innymi pod kpm i szelmą. Mat. Była S. jak ogień sprytu; brała go szturmem. Krasz. Zdr. **Szelmecka**, **Szelmucha**, **Szelmuchna**, **Szelmuta**, **Szelmutka**, **Szelmusia**. <Nm. Schelm>

Szelmecka, i, lm. i p. **Szelma**: S. ładna, co ś. zowie. Bał. <Od Szelma>

[Szelmica, y, lm. e] p. **Szelma**. <Od Szelma>

Szelmieć się, i ś., if ś. *stawać ś. szelmą, wdawać ś. w szelmstwo, kazać ś. szelmstwami, zniżać ś. do szelmstwa*: Z księgarzami tutejszemi ładu dojść niepodobna: goli są i szelmią ś. Rol. <Od Szelma>

[Szelmieć, mca, lm. mce] p. **Szelma**. <Od Szelma>

Szelmienie się, a ś., blm., czynność cz. **Szelmieć się**.

Szelmstwo, a, lm. a, **Szelmowstwo** i. *czyn szelmowski, łotrstwo, łajdactwo, bezecność*: Robić szelmstwa. Wszystkie jego szelmstwa wyszły na jaw. Zdolen do wszelkich szelmstw. 2. blm., zb. *szelmy, hultajstwo, bestyjstwo, tałaństwo*: Jak zaczniesz ciąć, tak całe S. ś. zwali. Mick. <Od Szelma>

Szelmować, uje, ował kogo i. *wymyślać komu od szelmów, pozabawiać czci, bezecnić; obcinać komu*

miłość szeptce, rozum milczeć musi. L. Przen.: *zaszemrać, zaszeleścić, mrucnąć*: Strumyki szeptały, mowne ptaszyny. L. Mignęła naprzeciw zwierciadła lekka postać, szeptała jej powietrzna szata. Mick. Coś mi szeptce — pomóż, Boże, a ja rankor ten umorzę. Syrok. 2. *Szeptać* = *mówić głucho, bąkać, przebąkawać*: Zaczęli naprzód S., potem i głośno mówić na swoich starszych. Kłok. O wojnie szepłali. Warg. Kto na ś. co czuje, mniema, aby o nim wszyscy szepłali. Rej. Wszyscy o tobie szeptce, a ty nie dbasz; wszyscy cię szacują z onych sproszynych postaw i obyczajów twoich. Rej. Końskim nogom, szepłanej powieści, kupieckim zalotom opatrnie trzeba wierzyć. Rys. 3. [Szeptać] *szeptać, szukać*: Chłopcy zaraz zaczęli S. po kieszeniach i wydobywać papierki. Dyg. *Szeptać ś. szepłać między sobą, naradzać ś. po cichu, tajemnie*. Sów. <SZEP/SZP>

× Szepnienie, a, bzm. p. Szepnięcie. Wor. Szepnięcie, a, bzm., × Szepnienie czynność cz. Szepnąć.

[Szepolnie, a, bzm.] czynność cz. Szepolić. [Szepolić, i, ii] p. Szeplenie. <SZEP(I)OŁ/SZEP(II)I/SZEP(L)>

[Szepoła, y, lm. owie] p. Szepoleniuch. × Szepotać się, cze ś., tał trzepotać ś., szanotać ś.: Zawsze też tam rybka jakaś szepotała ś. w tej siatce. Kos. <SZEP/(SZP)>

× Szepotanie się, a ś., bzm., czynność cz. Szepotać ś.

[Szeprać się, a ś., al ś.] *poruszać ś. ze szmerem, chrobotać ś.*: Szepłają się za beczkami. <SZEP/(SZP), p. Szepnąć i Szperać>

[Szepkanie się, a ś., bzm.] czynność cz. Szepkać ś.

† Szepszeląg, a, lm. i, † Szepszeling, † Szepszelink *wyngrodzenie ławnikom i przysiężnikom za sążenie sprawy*: Jeźliby kto przed ławnikami sprawę miał około uczynienia daru, powinien dać S., który ławnicy za pamiętne wezmą. Sz. Położył pamiętne S. Sz. Przysiężnik pieniądza i szepszelągi bierze względem urzędu. Sz. <Nm. Schöppenschilling>

† Szepszczelnik, a, lm. i, † Szperunk *solidum*. Tuch. Pod szepszczelnikiem — *subsolidati*. Tuch. (Por. u Lindego Szepszeląg. Łop.). <Zam. Szepszelnik>

† Szepszelnik, a, lm. i: Od świadectwa przysiężników o którakoli rzecz, słowie S., mają dać jeden szeląg pospolitych pieniędzy. Ort. <Nm. Schöppenschilling>

Szepszyna, y, lm. y bot. p. Róza. <Zam. Szypszyzna>

Szept, u, lm. y *szeptanie, mowa szepłana*: Ciche do ucha szeptę. L. Wtym ciche szeptę pokój napelniły, jakby coś chciało królowi powiedzieć. Auszp. Moje szeptę językiem wypowiedzi głośnym. Auszp. Lepiej, że kawaler w przytomności rodziców z panną rozmawia, niż pokatne szeptę. L. Mówić szepem. Przen.: Szeptę drzew (= szmery, szum, szelest). Na co te szeptę? mów głośno. S. modlitewnych głosów zaszeptał rozpaloną, wrzącą ulewą i wtórwał przejmującym falam muzyki. Reym. <SZEP(IE)T>

[Szeptacz, a, lm. e] *zazęgnawcz*. <Od Szepłać>

Szeptać, ce a. cze, tał p. Szepnąć.

[Szeptak, a, lm. i] *żart. zegarek*. <Od Szepłać>

Szeptalnia *tyczący ś. szepłania*: Znaleźli drzwi od pokoju szepłanego otwarte. Jeż. <Od Szepłać>

Szeptanie, a, lm. a czynność cz. Szepłać: Szepłania i zazęgnawania chorób są kuglarstwem. Perz. Wdziężne wód szepłania, wdziężne źdźdźców gadania. Groch.

Szeptanina, y, lm. y, [Szeptanina] *długotrwałe nudne szeptę*: Já ta zaraz wiedział, że z tej nasej septaniny to nie nie bedzie. Zdr. Szepłaninka. <Od Szepłać>

Szeptaninka, i, lm. i p. Szepłanina: Żadna cicha w bokówkach S. nie obeszła ś. bez porady pana Tadeusza. Chodź. <Od Szepłanina>

[Szeptanka, i, lm. i] *msza czytana, cicha msza*. <Od Szepłany>

† Szepłarz, a, lm. e, † Szepłuch *ten, co szeptce*. Mądra kobieta uszy zamknie przed szepłarzami i szemraczami. L. <Od Szepłać>

× Szepłnąć, nie, nał p. Szepnąć: Znowu go tracił łokciem i szepłnął mu w ucho. Kaek. <Zam. Szepnąć, pod wpływem Szepłać>

× Szepnięcie, a, bzm., czynność cz. Szepłnąć. [Szepłos, a, lm. owie] *ksiądz*. <Od Szepłać>

Szeptuch, a, lm. owie i. p. Szepłarz: Szepłuchowie nauczą ś. zakonu. Leop. 2. [S., Szepłuch] *zamawiacz, znachor*. <Od Szepłać>

Szeptucha, y, lm. y i. [S., Szepłuch] *główna kapusty mało zwarta, która za pociśnięciem szepł, czyli szelest, wydaje*. 2. zł., p. Szepłucha. <Od Szepłać>

[Szeptun, a, lm. y] i. p. Szepłuch. 2. p. Szepłucha. <Od Szepłać>

[Szeptuszka, i, lm. i] *znachorka*. <Od Szepłucha>

Szer, y, lm. y ż., ręk. 1. *skóra barania a. kozłowa, wyprawiona na lewą stronę, glansowana, skóra litewska*. 2. *rękawiczka z tej skóry, rękawiczka duńska, szwedzka*. <Fr. chair>

Szera, y, lm. y i. *gatunek liny szyperskiej*. 2. w lm., Gary *szury* u obu końców żagla do nadawania mu odpowiedniego kierunku. <Nm. Schere>

Szerak, a, lm. i powr. hak, *zapomocą którego zakłada ś. nitkę z windy na laki giszery*. <Nm. Scherhacken>

Szerba, y, lm. y men. *naczynie grube miseczkowate z glinki do robienia prób metalu*. <Nm. Scherbe>

Szerboczyna, y, lm. y = Serebszczyzna. L. 1. Szerbel, bla, lm. ble *miseczka gliniana, używana w probierni*. Łab. <Nm. Schirbel>

2. Szerbel, bla, lm. ble, Szrybel, Szerblat, hut. = 2. Lupa. Łab.

Szerbet, u, lm. y = Sorbet: *Popijał chłodzące szerbety*. Jeż. <Arab.>

Szerblat, u, lm. y hut. = 2. Lupa. Łab. <Od Szerbel>

Szerblowy *przym. od Szerbel*: *Kleszcze szerblowe, do wykuwania z nich szerbli*. Łab. <Od Szerbel>

Szerchla, i, lm. e *koźlista wełna na owcy; krótka i twarda sierść jakiegokolwiek zwierzęcia*. Sł. wil. <Zam. Sier(z)chla, p. Sierść>

Szerchłowato *przys. od Szerchłowaty*. L. Szerchłowaty *mający wełnę koźlistą, szerchlę*: Owca szerchłowata. L. <Od Szerchla>

[Szerchnać, nie, nał] *stuknąć, zachrobotać, zaszeleścić*: Jeżeli w domu nie nie szerechnie... <SZERCH>

[Szerchnięcie, a, bzm.] czynność cz. Szerchnąć.

! Szercia, i, lm. e *miła*: *Znosić nieraz musiał kaprysy swojej szerci (tak żonę nazywał) do niezniesienia*. Bliż. <Od Fr. chère>

Szerdeguel, gla, lm. gle garb., p. Zrzynacz. <Nm. Scherdegen>

Szerebczyżna, y, lm. y = **Serebszczyżna**. <p. Serebszczyżna>

[**Szereda**, y, lm. y] *halas*. <p. Szeredzić>

[**Szeredzenie**, a, blm.] czynność cz. **Szeredzić**.

[**Szeredzić**, i, il, **Seredzić**, **Segieredzić**] i. *obmawiać*. 2. *gadać, trzepać, robić gwar*. 3. *Seredzić = mówić z oburzeniem*. 4. *Seredzić, brygantować, zdumkować, wymyślać, lajać, kłąć*. <Czes. šerediti>

Szereg, u, lm. i, × **Szereg** i. *rząd, linja utworzona z osób, z rzeczy, łańcuch*: S. jest rząd ludzi jeden przy drugim stojących. Łs. Rzędem przecznym iść, ławą, szeregiem, *ordine transverso dispositi*. Kn. Postępować szeregami. W szeregu stojeć. Troc. Szeregi przerywać. Troc. Stanąć do szeregu. Ustawić s. w S. Mieszczanie we dwa szeregi z obu stron stanęli. Zwarte szeregi. S. żorawi (= *pasmo, ciąg*). Troc. Szeregi wojska. Wpisać kogo do szeregu. Troc (= *do wojska*). Z przedniejszych monarchami świata w jednym szeregu chodzi. Koch. W. (= *narówni*). S. drzew, skał, posterunków. S. dowodów, artykułów, cytat, myśli. S. liczb. S. (liczb) malejący a. ubywający; wzrastający, rosnący, przybývający. 2. † S. *rota, hufiec, oddział*: Rzekł Piotr: macie sobie pozwolony ode mnie S. do straży gotowy żołnierzy rzymskich, dobrze uzbrojony. Odym. <Węg. sereg>

Szeregoble nieod., cukier. *kruszon na winie (maderze, maraskino) z lodem siekanym, do picia przez słomkę*. <Ang. Sherry Cobbler>

Szeregować, uje, ował i. *ustawiać w szeregi*: S. żołnierzy, regiment. Troc. 2. *rozkładać na szeregi, klasyfikować*: S. artykuły, myśli. 3. *służyć w wojsku za szeregowego, czyli pocztowego*. <Od Szereg>

Szeregowanie, a, blm., czynność cz. **Szeregować**. **Szeregowiec**, wca, lm. wcy, **Szeregowy** prosty *żołnierz liniowy*. S. sanitarny = *żołnierz przeznaczony do służby zdrowia*. Przen.: W zabiegach tych, w pracy tej ja jestem prostym szeregowcem (= *zwykłym, niewybitym uczestnikiem, pracownikiem*). <Od Szeregowy>

Szeregowy przym. od Szereg. S., ego, lm. i rz, p. **Szeregowiec**: Płatna kawalerja składała s. z towarzyszą, pocztowych, czyli szeregowych, i luzaków. Cz. Każdy towarzysz miał dwóch, najwyżej trzech pocholików, czyli szeregowych. Św. <Od Szereg>

Szere-mere nieod.: mieć S. = a) *być podpiłym, pijanym trochę*. b) *być niezupelnie przy zdrowych zmysłach, mieć bzika, zajączka w głowie, nie mieć piątej kleпки*. <p. Czeremere>

[**Szerepać**, a, ał] *lajać, gderać*. <Ukr.>

[**Szerepanie**, a, blm.] czynność cz. **Szerepać**.

Szerepczyżna, y, lm. y = **Serebszczyżna**.

Szerepetka, i, lm. i, **Szarapatka**, **Szarapata**, **Szarek**, × **Ciarapata** *holota, ladaco, chudzina, chłystek, obszarpaniec, oberwaniec*: Ja zaś, choć teraz sługus, chociaż S., wiedzą, że bywał lepiej, wiedzą, że szlachetka. Zabł. Ale, koehany sędzio! ja cię nie poznaję doprawdy, zbytnio tego szerepetkę ośmielasz, nieostrożny jesteś. Krasz. A za karty gałgany szachrują i nie płacą, szerepetki! fu! Krasz. <Por. Ukr. šerepa>

Szereśczenie się, a s., blm., czynność cz. **Szereścić** s.

Szereścić się, i s., il s. (o rybach) *trzeć s., zaspakajac popęd pływowy*: Najłatwiej bić rybę, kiedy s. szereści. Druzb. <Zap. Ukr.>

× **Szereg**, u, lm. i p. **Szereg**. Dudz. <Ros. šerenga>

Szerfer czelon.: *Czeionka idzie S. = na dół, jest umieszczona na kieglu za nisko*. <Nm. sehärfer>

[**Szerga**, i, lm. owie] *oprawca, przezwisko nadawane mieszczanom przez wieśniaków*. <Nm. Scherger>

[**Szergownia**, i, lm. e] *koza, areszt, więzienie*. <Od Szerga>

[**Szerka**, i, lm. i] *szelka do dźwigania tacek*. <Czes. z Nm.>

Szerlak, u, blm., **Szelak**, [**Szellak**, **Szarlach**, **Szarlak**] chem. *żywica z roślin indyjskich, należących do rodzaju ficus, gumilaka*. <Nm. Schellack>

× **Szerletan**, a, lm. owie p. **Szarlatan**.

× **Szerletanka**, i, lm. i p. **Szarlatanka**.

† **Szerm**, u, lm. y, † **Szyrm** *ciącie, mach, machnięcie, zamach, cios, uderzenie*: Jednym szermem ściał głowę wołowi. Troc. Nie jestem zdatny do tych szermów, co s. poza kratkami odbywają. Rzew. Przen.: Prosty szerm = *prosto; poprostu*: Prosty szermem jedziemy do dworu. Pot. Artylerja wiele nauk w sobie zamyka i nie prostym szermem sobie postępuje. Dek. <Czes., p. Szermować>

Szermierczy przym. od **Szermierka**; *fechtunkowy*: Poznaliśmy s. w sali szermierczej. <Od Szermierka>

Szermierka, i i. lm. j forma ż. od **Szermierz**. 2. blm. = a) *szermowanie, fechtowanie s., fechtunek*. 3. p. **Szermierstwo**. <Od Szermierz>

† **Szermierska**, kiej, blm., p. **Szermierstwo**. Troc. W szermierskiej przodkował Belerfont. Li. <Od Szermierski>

Szermierski *tyczący s. szemierza a. szermierstwa, fechtunkowy*: S. plac, arena. Kn. Szermierskie rzemienie, *caestus*. Kn. Szermierskie igrzyska sprawować. Warg. S. skok, fortel. Troc. S. mistrz. Troc. Nieprzyjacieli nie bije płażą, jak w szkole szermierskiej, ani z gałką sztychem, ale ostrym końcem. Star. Po szermiersku, † **Szermierskie** przys. jak *szermierz*. <Od Szermierz>

† **Szermierskie** p. **Szermierski**. Troc.

Szermierstwo, a, blm., **Szermierka**, † **Szermierska**, † **Szermirstwo**, † **Szyrmierstwo**, † **Szyrmirstwo** *sztuka robienia bronią sieczną, fechtunek*: S., nauka albo samo ćwiczenie i dokazywanie szermierzów. L. Przen.: *walka na słowa, na pióra, polemika, ścieranie s. zdań*: Rok 1585 był czas pismowego o dziesięćiny szermierstwa. Cz. Szkoły zakonne brzmiały jeszcze szermierstwem dysput. Śniad. <Od Szermierz>

Szermierz, a, lm. e *człowiek biegły w robieniu bronią sieczną; zapasnik*. Ort. Rzymscy szermierze, czyli wysiekacze, najpodlejsi byli z ludzi; w ich igrzyskach, na których s. pojedynkiem po stu, drugdy i więcej par, okrutnie mieczami siekli, największe mieli upodobanie Rzymianie. Pileh. (= *gladiatorzy*). Szermierze, albo ci, którzy s. w szrankach za kogo biją, są bożeni. Sz. Z szermierzem może s. każdy bronić, ale człowiek dobrej sławy szermierzem nie może być narzeczony w prawie swym. Sz. Szermierze, to jest pojedynek odprawujący, w oczach s. jego bili. Skar. S. ćwiczył go w sztuce szermierskiej. Nar. (= *fechmistrz*). Ztemu szermierzowi lada co zawadzi. Fred.M. Szermierze fakeji górującej wyznaczone sobie od naczelników miejsca zabrali. Ust. (= *rebacze*). Przen.: *bojownik, człowiek*

walczący za jaką sprawę, za jaką ideę: Nie ustajmy, piór szermierze. Prusz. Zdr. Szermierzyk. < Czes. šermif >

× Szermierzenie, a, blm., czynność cz. Szermierzyć.

× Szermierzyć, y, ył p. Szermować. Sł. wil. < Od Szermierz >

Szermierzyk, a, lm. owie p. Szermierz: Takiemu szermierzykowi łatwiej szabelkę z ręką wytrącić zdołał. Sienk. < Od Szermierz >

† Szermięga, i, lm. i p. Siemięga.

† Szermirstwo, a, blm. p. Szermierstwo. L. < = Szermierstwo >

Szermować, uje, ował, † Szermować, × Szermierzyć i. bronią sieczną = robić, władać, wywijać, machać. Ort. Szermierz dotąd ucznia swego uczy S., sztuki czynić, paraty wyprawiać, aż go mistrzem ostawi i sam przez ś. będzie szkoły miewał. Glicz. W chłopięcym wieku już z ręcznym żelazem szermował. Pilech. Gdy ręka nie szermuje, szabla sama nie bije. Fred. M. Wy, co ostrym szermujecie grot w gniewie Marsowym i w żarliwym boju. Tw. Kto rad szermuje, ten niewiele nabije. Bud. B. S. na wiatr, cum umbris luctari. Kn. S. szpada, szabla. Troc. Cyryliku, po mału brzytwą szermuj, byś nie zarznął w brodę. Koch. W. (= chlastaj). Przen.: S. językiem = szastać, chlastać językiem, wyjeżdżać z gębą, pyłować, popisywać ś. z językiem: Bardziej językiem, niż żelazem szermuje. Boh. Nie pałaszem, nie rękoma, lecz językiem szermował. Bals. Językiem S. zdolniejszy, niżli orężem. Pilech. Mógłbyś ucześciej swą gębą S. Pim. Wielomowstwem języka szermuje. Chr. Kto bez miary językiem szermuje, zawsze na końcu poznają, że pusta głowa. Chodź. Szermowała dowcipem, jak wprawny fechtmistrz błyszczącą szpadą. Bał. (= szafowała). S. piórem = walczyć piórem, polemizować. 2. z kim = walczyć bronią sieczną, bić ś., rąbać ś., pojedynkować ś.: S. jak szermierz, z kim pojedynkować, bić ś. z kim. Kn. Szermował ze mną, ale nie nie sprawił. Troc. Szermowali z sobą przez godzinę. Troc. 3. przen.: S. czym = popisywać ś., chlubić ś., chlubić ś., sadzić ś., pysznić ś., przechwalać ś.; wyjeżdżać z czym: Hardo stojąc a plecami i krokiem szermując, woła na nich, sromocąc ich. Stryk. S. szlachectwem. Kn. Szermuje szlachectwem, odwagą. Troc. Nie szermuj, kiedy nie umiesz. Troc. 4. † S. czym = igrać, żartować z czym, lekceważyć co: Prawy i wolnością ladajako szermowali, wszystko sobie lekko poważając. Falib. Z wodą druźbacką, która ostra i wapienna jest, S. bezpiecznie nie trzeba. Petr. < Czes. šermovati z Nm. Schirmen >

Szermowanie, a, lm. a czynność cz. Szermować: Wszelkie dowcipy i szermowania notowali i rozpowszechniali rodmuchiwaće. Spas.

× Szeroco p. Szeroko. Troc. Długosz kronikę polską dosyć S. pisał. Biel M. Działki nas do koła S. oklekną. Przyb. Dosyć S. im o tym powiedział. Wuj. O tym w Ewangelji S. i krótko jest napisano. Wuj. Waśniów (posiadłość ziemską) nie S. władnie. Koch. W. Ukarania Samuela sposób S. przełożywszy, (Zamojski) za nim z wszelką do króla wstawił ś. przychylnością. Alber. < Od Szeroki >

[Szeroczachny, Szeroczalki] bardzo szeroki. < Od Szeroki >

[Szeroczalki] p. Szeroczachny.

[Szeroczek, czka, lm. czki] szerokie naczynie drewniane lub gliniane do mleka. < Od Szeroki >

[Szeroczki, Syrooki] 1. szeroki. 2. niżki a szeroki. < Od Szeroki >

[Szeroczko] przys. od Szeroczki, szeroka.

[Szerok] p. Szeroko.

[Szeroka, kiej, blm.] Matka Boska: Rokity już niema, bo go S. piorunem zatrzaska. < Od Szeroki >

Szeroki, † SzYROKI, [SZYROKI, SZEROŚNY] 1. odznaczający ś. mniej lub więcej znacznym wymiarem poprzecznym, nie wązki: Deska na pół łokcia szeroka. Troc. Rzeka, ulica szeroka. Z endziej skóry szerokie rzemieńce krajają. Prz. Dłuto szerokie heblowe. Łab. Pochwycił mnie w szerokie objęcia. Jez. (= szeroko rozwarte). Chata stara i szerniała samotnie stała pomiędzy ogrodem a nieszeroką drogą. Orzesz. Na całej Rusi, jak długa i szeroka. Sienk. Przen.: Szeroka gęba, szeroko a niewstrzymanie docierająca, niewyparzona. L. (= rozpuszczona, niepolamowana). Cicho, szczebiotko przekłeta, bo ci tę gębę szeroką zamknąć każe. L. Moje dziecię, dobrzebyś zrobiła, gdybyś trochę szerokiach usteczek stuliła. Tremb. Przen.: nie ciasny, przestronny: Szerokie wrota do piekła. Kn. Do piekła S. dostęp. Przyb. 2. obszerny, suty, buchasty, przestronny, dostatni: Suknia szeroka. Płaszcz S. Fartuch S. (= otoczysty). Przen.: rozległy, wielki: Szerokie wpływy, stosunki, znajomości. Szerokie koła przyjaciół. Szukaj sobie inszej, dość ci świat S. Tw. Szerokie włosci. Ryb. Rozmach S. Szeroka natura (= bujna). Ta firma cieszyła ś. szerokim zaufaniem przemysłowców. Szerokie widnokreśli. Zakład na szeroką skalę, stopę. Brak odwagi do wszelkich przedsięwzięć szerszych. S. zakres. Szerokich stosunków pani. Rzew. S. dom, ogród. Troc. [Szeroka rodzina] = liczna rodzina. 3. rozwekły, długi, obszerny: Szeroka mowa. Troc. Szerokiemi słowy matkę cieszył. Górn. S. wykład. O inszych przypadkach jego czytaj historyki szersze. Paszk. Chwaląc ś. szerokiemi słowy, dzieje swoje rozszerzał. Krasz. 4. † S. głęboki: O krótkie te słowa, ale z szerokiego serca wypuszczone. Wuj. (= otwartego, wyłanego). Krótkie słowa, ale mu długą myśl i rozrywkę szerokiej uwagi ucyliły. Skar. (= wielorakiej. L.). 5. Grosz S., p. Grosz: Tych pieniędzy, co u nas osmnaście ich idą na S. grosz. Ort. 6. anat.: Kości szerokie = płaskie (ossa lata): Kość szeroka głowy. † Kości szerokie (Urs.), biodrzne, biodrowe, bezimiennie, kości niemianowane (Girt.), kości kłabowe (Wei.) (ossa coxae s. anonyma s. iloi). Mięśnie szerokie a. płaskie (musculi lati). Muskūty szerokie uda, mięśnie grube uda. mięśnie prostujące goleń, × muskūty obszerne (musculi vasti femoris). Muskūł S. szyi, mięsień S. szyi, × muskūł najszerszy szyi, † myszka szeroka szyje (Krup.) (platysma myoides). † Muskūł S. grzbiętowy (Perz.), mięsień najszerszy grzbiętu, † muskūł nader S. grzbiętu, † zadodrap (Perz.), † odbyto czochracz (Ryszk.) (musculus latisimus dorsi s. † scalptor ani). † Myszka szeroka a. zewnętrzna kości językowej (Krup.), mięsień zuchwowogrudykowy (musculus mylohyoideus). † Binda szeroka a. nałęczowata (Perz.), † przepaska szeroka (Ryszk.), rozciągną udowa a. pochwa ścięgnowa, × błona obwodowa uda, powięź uda szeroka (fascia lata femoris). 7. antr.: Twarz szeroka (chamaeprosopia). 8. lek.: Szysz-kowina szeroka, p. Lepież. < SZEROK ze starszego SZYROK: SZER ze starszego SZYR >

Szeroko, × **Szeroco**, [**Szerok**] przys. od **Szeroki**: Na cudzej strawie hojno sobie poczynają, a z cudzej skóry szerzej rzemień kraja. Kosz. Szerzej urznąć trzeba. Troc. Pskowska rzpłta S. w północnych krainach panowała. Stryjk. Szerzej panujesz, gdy poskromisz żądze, niż żebyś z Kadyx, Libji pieniądze złączył. L. S. opowiadać. S. wywiódł. Troc. [Bo to séroko gadali]. Tet.

Szerokobierny, **Szerzyznowy** całokształt odbudowy kopalni, gór.: Gdy strop jest wytrzymały przy odbudowie przedobniej, bierze ś. przed sobą szeroko w caliźnie, a stąd powstają obszerne szerzyzny czyli komory, i całokształt odbudowy staje ś. szerzyznowym, czyli szerokobiernym. Łab. <Szeroki + Bierny>

Szerokoboczny mający boki szerokie: Starac ś. do ehovu o świnię długie, szerokoboczne, kałduniste. Wolsz. <Szeroki + Boczny>

Szerokobrzmiący, **Szerokobrzmienny** szeroko rozbrzmiewający, rozlegający ś., rozgłosny, dalekobrzmiący. <Szeroko + Brzmięć>

Szerokobrzmienny p. **Szerokobrzmiący**: Szerokobrzmienna sława. Wor. <Szeroko + Brzmienie>

Szerokobudowny szeroko rozbudowany: Grody szerokobudowne. Ml. Stolica Pryjama szerokobudowna. Ml. <Szeroki + Budować>

Szerokoczelnny, **Szerokoczolasty** mający czolo szerokie: Łoś S. (alees latifrons). <Szeroki + Czelnny>

Szerokoczłonki zool.: Brózdogłowice S., p. Brózdogłowiec. <Szeroki + Członek>

Szerokoczolasty p. **Szerokoczelnny**: Woły szerokoczolaste. Ml. <Szeroki + Czolo>

Szerokodzierżawny mający rozległe włóści, rozległą władzę: Król Agamemnon S. Ml. <Szeroki + Dzierżawny>

Szerokogębny mający gębę szeroką: S. łeb żaby. <Szeroki + Gębny>

Szerokogłosny, **Szerokosłosny** rozgłosny, używający szerokiej sławy: Imiona szerokogłosne. Wor. <Szeroki + Głosny>

Szerokogłowie, a, bhm. antr. głowa szeroka. (eurycephalia). <Szeroki + Głowa>

Szerokogłowy antr. mający czaszkę szeroką (eurycephalus). <Szeroki + Głowa>

Szerokogłów, owa, lm. owy antr., człowiek szerokogłowy (eurycephalus). <Od Szerokogłowy>

Szerokojarmowy antr. o kościach jarmowych wydających, (euryzygos). <Szeroki + Jarmowy>

Szerokokolejny p. **Szerokokolejowy**. <Szeroki + Kolejny>

Szerokokolejowy, **Szerokokolejny** mający kolej szeroką, tor szeroki, szerokotorowy: Droga szerokokolejna. <Szeroki + Kolejowy>

Szerokokolisty mający obwód, rondo szerokie: Kapelusze S. Sienk. <Szeroki + Kolisty>

Szerokokołowy mający koła szeroko rozstawione, szerokotorowy: Projektowany nowy dworzec centralny w Koluszkach ma być połączony z szerokokołowym torem kolei Iwangrodzkiej. <Szeroki + Kołowy>

Szerokokonary mający szerokie, rozłożyste konary: W przepysznej świeżości rannej stały obok siebie ogromne buki i szerokokonare jawory. Tet. <Szeroki + Konar>

Szerokolicność, i, bhm., antr. szerokość twarzy, szczęk (eurygnathismus). <Szeroki + Lice>

Szerokolicy antr. o twarzy (szczęce) szerokiej, (eurygnathus). <Szeroki + Lice>

Szerokolistny, **Szerokolisty**, **Szerokoliści**, **Szerokoliściowy** l. mający liście szerokie. Troc. Szer-

rokolistne dęby. P. Koch. 2. bot.: Gnieźnik S. p. Gnieźnik. Kruszczyk S., p. Kruszczyk. <Szeroki + Listny>

Szerokolisty p. **Szerokolistny**: S. klon. Pot. <Szeroki + List>

Szerokoliści p. **Szerokolistny**: Owoce euforbji szerokoliściej brózdowanej. Jund. <Szeroki + Liść>

Szerokoliściowy p. **Szerokolistny**. Bot.: Dwulistnik S., p. Gnieźnik. Dziegiel S., p. Dziegiel. <Szeroki + Liściowy>

Szerokolby mający łeb szeroki: Żubr S. <Szeroki + Łeb>

Szerokonogi, **Szerokostopy** mający nogi, stopy szerokie: Tury szerokonogie. Mor. <Szeroki + Noga>

Szerokonosy l. mający nos szeroki. 2. zool.: Małpy szerokonose, p. Małpa. <Szeroki + Nos>

Szerokooblęczny mający oblęk szeroki: Tarcza szerokooblęczna. Ml. <Szeroki + Oblęk>

× **Szerokopaszczaty** odznaczający ś. paszczą szeroką: S. delfin. Ml. <Szeroki + Paszcza>

Szerokopiersi p. **Szerokopiersny**. <Szeroki + Piersi>

Szerokopiersny, **Szerokopiersi** mający piersi szerokie, wydadne, piersisty: Ten S., podobny do Chrystusa. Krasin. <Szeroki + Piers>

Szerokopleczy p. **Szerokopleczysty**. <Szeroki + Plecy>

Szerokopleczysty, **Szerokopleczy** szeroki w plecach, pleczysty, barczysty: Byli to ludzie dorodni, silni, plemię jakieś wytrwałe, chłop w chłopu szerokopleczyste. Krasz. <Szeroki + Pleczysty>

Szerokoplaskogłowie, a, bhm., antr. głowa (czaszka) szeroka i płaska (euryplatycephalia). <Szeroki + Płaski + Głowa>

Szerokoplaskogłowy antr. mający głowę (czaszkę) szeroką a płaską (euryplatycephalus). <Szeroki + Płaski + Głowa>

Szerokoplaskogłów, owa, lm. owy antr. mający głowę szeroką a płaską (euryplatycephalus). <Szeroki + Płaski + Głowa>

Szerokopłynący p. **Szerokopłynny**: Potok S. Ml. <Szeroko + Płynący>

Szerokopłynny, **Szerokopłynący** szerokim korytem płynący: Aks S. Ml. <Szeroki + Płynny>

Szerokopyski mający pysk szeroki: Ryby szerokopyskie. <Szeroki + Pysk>

Szerokoramienny l. mający ramiona szerokie. Przen.: rozgałęziony, rozległy, rozszerzony: Stronictwo szerokoramienne. Śl. wil. <Szeroki + Ramienny>

Szerokorogi mający rogi szerokie. Troc. Daniel S. <Szeroki + Róg>

Szerokorozrosły który ś. szeroko rozrósł: Dęby szerokorozrosłe. Ml. <Szeroki + Rozrosły>

Szerokorzemienny zrobiony z szerokiego rzemienia: Pas S. Ml. <Szeroki + Rzemienny>

Szerokorzutny szeroko rozrzucający: Siewnik S. <Szeroki + Rzutny>

× **Szerokosiadły** osiadły na rozległych siedziobach, który ś. szeroko rozsiadł: A to nie licej jakiej nacji czynią, ale szerokosiadłej i szerokosiadłej, męstwem i liczbą bogatej krwi i braci naszej. Grab. P. <Szeroki + Siadły>

Szerokosiężny daleko sięgający, szeroki, rozległy: Miłość szerokosiężna stanowi przepotężny cement społeczeństwa. Praż. <Szeroki + Sięgnąć>

Szerokoskrzydlaty p. **Szerokoskrzydły**: Ptaki szerokoskrzydlate. Ml. <Szeroki + Skrzydlaty>

Szerokoskrzydły, Szerokoskrzydlaty mający skrzydła szerokie: Szerokoskrzydłe orly. Orzesz. < Szeroki + Skrzydło >

Szerokostawny, Szerokostłunny używający szerokiej sławy, szeroko słynący: A to nie liehej jakiej nacji czynią, ale szerokostawnej i szerokostadłej, męstwem i liczbą bogatej krwi i braci naszej. Grab. P. < Szeroki + Stawny >

Szerokostłunny p. Szerokostawny. < Szeroki + Stłunny >

Szerokostopy mający stopy szerokie: S., stopy u nogi szerokiej. Troc. < Szeroki + Stopa >

Szerokostylowy odznaczający ś. szerokim stylem: Bismark nigdyby nie był mógł zainaugurować, a zwłaszcza przeprowadzić swej szerokostylowej polityki, gdyby... < Szeroki + Stylowy >

Szerokoszлары tyżący ś. szerokiej szлары, szeroką szларą obszyty: Staruska swój czepiec na S. kornet zamieniła. Byk. < Szeroki + Szłara >

Szerokość, i, lm. i l. rz. od Szeroki: S. oceanu między nami a tamtymi ludźmi, wedle ich mniemania, nie mogła być przebyta przemysłem. Łącz. S. deski. Troc. S. koła. Troc. = długość jego średnicy. S. toru. 2. rozległość, przestwór, obszar, obszerność, wielkość: Turcy z निकезмных początków do takiej szerokości państwo swoje przywiedli. Błaż. Narody te sławą, męstwem, rozumem, szerokością panowania słynęły. Star.

3. antr. i den.: Nadmierna S. ust (macrostomia). 4. astr.: S. astronomiczna = odległość ciała niebieskiego od ekliptyki: S. astronomiczna może być heliocentryczna i geocentryczna, stosownie do tego, czy środek słońca, czy też środek ziemi uważamy za środek kuli niebieskiej. 5. gie. a) S. geograficzna danego miejsca na ziemi = łuk południka zawarty między równikiem a tym miejscem. S. geograficzna północna i południowa. b) S. geograficzna = wysokość bieguna, czyli wzniesienie bieguna nad poziom danego miejsca. 6. gór.: S. żyły = wymiar jej wypełniającej odległość skały nadźylnej od podźylnej. 7. tkac.: S. użyteczna = szerokość robocza maszyny. < Od Szeroki >

Szerokotorowy mający tor szeroki, to jest szyny szeroko rozłożone: Kolej szerokotorowa. < Szeroki + Torowy >

Szerokotwarzy mający twarz szeroką. L. < Szeroki + Twarz >

Szerokouliczny odznaczający ś. szerokimi ulicami: Iljon S. Ml. < Szeroki + Uliczny >

Szerokoustny, Szerokousty l. mający usta szerokie: Wszystko to odejmowało jej wszelkie podobieństwo z matką śniadą, szerokoustną. Orzesz. 2. przén. szczerze wypowiedziany, otwarty, wylany: Usłyszał słowa rozlewne, szerokoustne. Brt. Gdy ś. ten gwar uciszać począł, zastępował go jęła zwykłym trybem dobrotliwie zgodna, szerokoustna gawęda ludzi. Brt. < Szeroki + Ustny >

Szerokousty p. Szerokoustny. < Szeroki + Usta >

Szerokowładny mający władzę rozległą, władający rozległymi obszarami: Król S. Min. Ojciec polskiego państwa szerokowładnego. Groch. Szerokowładna rzplta rzymska. Kochan. Począł siał na szerokowładne przestwory wodnej równiny. Zer. < Szeroki + Władny >

[Szerokuczny] p. Szerolachny. < Od Szeroki >

[Szerolachny, Szerokuczny] bardzo szeroki. < Od Szeroki >

[Szerosieńki] p. Szerosny. < Od Szerosny >

[Szerosny] p. Szeroki. Zdr. [Szerosieńki].

Szerować, uje, ował l. [S.] p. [Szarować]. 2. garb. p. Zrzynać. 3. powr. zakładać nitkę z windy na haki giszery zapomocą szeraka. < Nm. seheren >

Szerowanie, a, blm., czynność cz. l. Szerować.

Szerowaty, Szpekowaty garb. na pół surowy: Skóra szerowata. < Od Szer >

Szerpentina, y, lm. y = Serpentina pod l. Zdr. **Szerpentyńka.** < Łé. serpentinus >

Szerpentyńka, i, lm. i p. Szerpentyńka.

Szers, a, lm. y siodelko, podstawek żelazny, do którego przytwierdzona jest relsa, a razem z szerssem do podkładu. Łab.

× **Szerstki p. Szorstki:** Szerstkie niedźwiedzie. Dm. W gorących krajach włosy są twarde, szerstkie. Wei. < Ukr. šerstkij, p. Szorstki >

× **Szerstko** przys. od Szerstki. L.

× **Szerstkość, i, blm., rz.** od Szerstki: Kto zwolna głaszeze, nie uczuje szerstkości i chropowatości. Pileh.

[Szerzatka, i, lm. i] duża (do dwóch cali) igła z uszkiem podwójnym i końcem zwykle trójkątnym. < Brs. >

Szerszeni, Szerszeniowy przym. od **Szerszeń;** † **Sierszeniowy:** Gniazdo szerszenie. Nim zależę swoje miejsce w dole, gorzej od szerszenia żądła w oczy kole. Pot. < Od Szerszeń >

Szerszeniec, eje, al l. o sierści: z gładkiej i lśniącej stać ś. poplątaną beładnie i matową. 2. o zwierzęciu (zwykle o koniu) dostawać sierści jakby poczochranej, włochatej i nielśniącej (skutkiem linienia lub choroby): Najlepsze szkapy na jesień szerszenieją, ten zaś jakoby z mody wyszedł. Sienk. < Od Szerszeń >

Szerszenienie, a, blm., czynność cz. Szerszeniec.

Szerszeń, a, lm. e, [Sierszeń, Sierszyń, Sierson, Sirsula] 1. zool. (vespa crabro) owad błonkoskrzydły, żądłowy, osowaty, towarzyski. Przen.: Ma szerszenie w nosie = opryskliwy, czupurny, osa. Śl. wil. 2. przén. człowiek opryskliwy, z którym niebezpiecznie zaczynać. Śl. wil. 3. × S. pog. szlachcic zaściankowy na służbie u Radziwiłłów, noszący ich barwę dworską: czarną z złotym, jak u szerszenia. < Zam. Sierszeń: SIER(Z)CH >

Szerszonka, i, lm. i rodzaj gry towarzyskiej z udziałem kilku osób.

[Szerstinka, i, lm. i] komin. < Nm. Seherstein >

Szerścień, a, lm. e zool. pasorzyt: S. sobaczek, (trichodectes canis). < Od Szerś >

Szerścinka, i, lm. i bydlatko: Wszystkie prejoza z cerkwi zabrał, dobytek aż do szerścinki uprowadził. Rol. < Od Szerś >

Szerścisty p. Sierścisty: Dzikie i szerściste woły chcą mieć znakiem ostrej enoty. Nar. < Od Szerś >

Szerś, i, blm. p. Sierś. < Zam. Sierś >

Szeryf, a, lm. owie l. wyższy urzędnik sądowo-policyjny na pewien obwód w Anglii. 2. książę arabski, muzułmanin pochodzący od Mahometa, rządca Mekki. < l. Ang. sheriff; 2. Arab. šerif >

Szerifat, u, lm. y obwód pod zarządem szeryfa. < Od Szeryf >

[Szeryk, a, lm. i] pasterz do bydła. < Lit. szerikas >

Szerz, y, blm., † Szerza, [Szerza, Szerzawa, Szerzka, Szerzyna, Szerzyń, Szerzynia] 1. szerokość: Dymensja względem dłuży, szerzy i głębo-

kości. L. S. młota. W S. = na szerokość: Deska 15 cali w S. mająca. Zeszedł kraj wzdłuż i w S. [Na S.] = na oścież, na całą szerokość, na ścieżaj: Na S. drzwi otworzyli. 2. otwór rozarty. <SZER z SZYR>

† Szerza, y, blm., [Szerza] p. Szerz: Dom wzdłuż na 10 łokci, a 50 na szerzą. Leop. Przy-sionek na szerzą 25 łokci. Wuj. Droga ode wsi do wsi ma mieć 8 stóp w szerzą. Magil. Kładą flejtuchy w ran otwartych szerzą, Pot. (= otwór rozarty). Długą szerzą kupy niezwalzone radą młodzika były zwyciężone. Li. Korytarz w Szkole Podchorążych przez całą sceny szerzą szeroki. Wysp. Wiosłowa S. = pióro u wiosła. L., Troc. Zdr. [Szerzka]. <p. Szerz>

[Szerzawa, y, lm. y, Szyrzawa, Szerzyzna] coś bardzo szerokiego: Łono więcej jeszcze, niżeli pierś, w miękkie, pulchne, lubieżne kontury ś. zakreśla ponad szerzawą ud. St. wil. <SZER z SZYR>

† Szerzedni turpiloquius. Ort. <Czes.> Szerzenie, a, blm., czynność cz. Szerzyć. Szerzenie się, a ś., blm., czynność cz. Szerzyć ś.

[Szerzka, i, lm. i] p. Szerza. <Od Szerza> Szerzyciel, a, lm. e ten, co szerzy; krzewiciel, propagator, apostoł: S. oświaty, wiary. <Od Szerzyć>

Szerzycielka, i, lm. i forma ż. od Szerzyciel. Szerzyć, y, ył i. robić szerokim, szerszym, rozszerzać, powiększać, rozciągać: Małe rzeczy szerzą. Skar. (= rozdmaję). Szerzę, rozszerzam. Troc. Rzym przepisywał Kartagom, aby zdoby-czy swych za Iber rzekę nie szerzyli. Lel. Przy-prowadziwszy więźnia, do króla poszedł, pokazując a szerząc posługi swe, jako nie śpi, jako i t. d. Górn. (= rozwodząc ś. o nich szeroko). 2. rozszerzać, rozsiwać, krzewić, rozkrzewiać, szepścić, rozpowszechniać, propagować: Bunt szerząc, nieufność i bojaźń, dwoił i niszczył duch narodowy. Ust. Szerzył chwałę Bożą. Tw. S. ze-pucie, zgniliznę. S. ś. i. rozszerzać ś., stawać ś. szerszym, powiększać ś. wszcz, rozprzestrzeniać ś.: Szerzy ś. wrzód. Troc. Znowu ś. szerzy zabój srogi. Tw. (= wzmaga ś.). Szerzy ś. drzewo, państwo, powaga jego. Troc. 2. † S. ś. nadymać ś., puszyć ś., kokoszyc ś.: S. ś., boki podierać. L. Ano poznają zaraz, co nie czyje, paw ś. w swym szerzy, wrona w kął twarz kryje. Stryjk. Nie tylko iż sami rodzice by pawowie ś. szerzą, ale też i temiż piórkami syny swe obtykają. Glicz. Szerzył ś. bisurmanin tytułem ziemi mołdowińskiej. Tw. Niech ś. takim zdradzieństwem nie szerzy. Troc. 3. rozwodzić ś. o czym szeroko, roz-prowadzić rozwolekle, wdować ś. w szczegóły opo-wiadając: Zakazano, aby prokurator z rzeczą swą S. ś. a żałobliwemi słowy przerażać umy-słów nie mógł. Górn. Między oświadczeniami, z któremiś ś. szerzył, powiedział, że... Niem. S. ś. w tej materji nie będę. Troc. 4. rozszerzać ś., rozpowszechniać ś., rozchodzić ś., krzewić ś.: Szerzy ś. choroba, ta nowina. Troc. Szerzą ś. pogłoski. <SZER z SZYR>

Szerzyna, y, lm. y l. a. Szerzyzna płaszczyna szeroka, równina rozległa: Po wszystkich morskich tajemnicach, szerzynach, pobrzeżach. Fal. Wielkiej Greeji minąwszy szerzyny, pod An-cjum kotwice wyrzucą, liny. Pot. Światowa S. Chr. (= obszar, przestwór). 2. [S.] bryt sułeni. 3. [S.] p. Szerokość. <SZER Z SZYR>

[Szerzyna, y, lm. e] p. Szerz: S. ramion naszych. Słow.

[Szerzyna, i, lm. i, Szyrzyna] kwadratowy kawał płótna, ściierka. <Zam. Szerzeń>

[Szerzyń, i, lm. e] p. Szerz. <Od Szerzyna> Szerzyzna, y, lm. y, Szyrzyna l. p. Szerz. Troc. 2. p. Szerzawa. 3. [S.] wszelka przestrzeń znaczniejsza ogrodzona i pokryta dachem. 4. gór. komora podziemna, jama obszerna, pozostała po wybraniu pokładu. Łab. S. podszybowa = pod-szybie, miejsce rozszerzone przy dnie szybu, do któ-rego dowożą chodnikami ukopane ciała kopalne dla wyciągnięcia ich szybem. Łab. S. kołowrotowa a. machinowa = miejsce rozszerzone w kopalni nad szybkami, do pomieszczenia kołowrotu lub innej maszyny. Łab. <SZER z SZYR>

Szerzynowy gór., p. Szerokobierny. Łab. <Od Szerzyna>

[Szescdzesty] p. Sześćdziesiąty.

Szeslong, a, lm. i, Szeźlong, [Krześląg] gatunek kanapki. <Fr. chaise longue>

[Szesnasce] p. Szesnaście.

Szesnastak, a, lm. i myśl., p. Jeleń. <Od Szesnaście lub Szesnasty>

Szesnastka, i, lm. i l. cyfra wyrażająca 16. 2. [S.] płótno, w którym jedno pasemko złożone jest z 16 nici. 3. szesnasta część czego; szesnasta część beczki, okseftu: Cztery ćwierci składają beczkę, każda ćwierć ma dwie osminy, osmina dwie szesnastek, S. garnicy dziewięć. Cz. W Litwie osmina trzyna szesnastek dwie, a szesnastka garnicy dziewięć. Ostr. [S. zboża]. 4. muz. nuta w muzyce dwa razy wiązana (dwulomna, dwuogo-natka. L.), wyrażająca $\frac{1}{16}$ taktu. 5. myśl. kaliber strzelby myśliwskiej: Na polowaniach spotyka ś. najczęściej szesnastkę, lecz dlaczego i w czym znajdowałyby ś. jej rzekoma wyższość nad in-nemi kalibrami? 6. piw. baryłka zawierająca $\frac{1}{16}$ okseftu, to jest $\frac{3}{4}$ garnicy polskich. <Od Szesnaście>

Szesnastocalowy mający szesnaście cali wymiaru. <Szesnaście + Calowy>

Szesnastodniowy, Szesnastodnienny trwający, żyjący dni szesnaście: S. wypoczynek. Niemowię szesnastodniowe. <Szesnaście + Dniowy>

Szesnastodnienny p. Szesnastodniowy. <Sze-snaście + Dzienny>

Szesnastofuntowy l. ważący szesnaście funtów. 2. Działo szesnastofuntowe = wyrzucające kule ważące 16 funtów. <Szesnaście + Funtowy>

Szesnastogarncowy zawierający szesnaście garn-cy. <Szesnaście + Garncowy>

Szesnastogodzinny trwający szesnaście godzin: Praca szesnastogodzinna. <Szesnaście + Go-dzinny>

Szesnastogroszowy, Szesnastugroszowy kosztu-jący 16 groszy, wynoszący 16 groszy: Chleb, wy-datek S. <Szesnaście + Groszowy>

Szesnastoherbowny mający szesnaście herbów (t. j. szesnastu przodków herbownych): Familjant S. L. <Szesnaście + Herbowny>

Szesnastokwartowy zawierający w sobie 16 kwart, obejmujący 16 kwart. <Szesnaście + Kwartowy>

Szesnastolatka, i, lm. i dziewczyna szesnasto-letnia. <Od Szesnaście lat>

Szesnastoletni trwający, żyjący lat szesnaście: Szesnastoletnie usiłowania. Chłopiec S. <Od Szesnaście lat>

Szesnastolutowy ważący 16 lutów: Srebro szesnastolutowe, a. 16-tej próby. Baran. <Od Szesnaście lutów>

Szesnastomiesięczny trwający szesnaście miesięcy, żyjący 16 miesięcy. <Szesnaście + Miesięczny>

SZESNASTOMIŁOWY

Szesnastomiłowy mający szesnaście mil długości. <Szesnaście + Miłowy>

Szesnastomorgowy mający rozległości szesnaście morgów: S. kawałek ziemi. <Szesnaście + Morgowy>

Szesnastopiędziowy długi na 16 piędzi: Rogi szesnastopiędziowe. Mł. <Szesnaście + Piędziowy>

Szesnastopunkt, u, lm. y druk. *tercja*, objętość i nazwa czcionek. <Szesnaście + Punkt>

Szesnastoramienny mający szesnaście ramion, odnog. <Szesnaście + Ramienny>

Szesnastorublowy kosztujący szesnaście rubli, wynoszący 16 rubli: Dzieło szesnastorublowe. Wydatek S. <Szesnaście + Rublowy>

Szesnastostopniowy I. złożony z szesnastu stopni: Schody szesnastopniowe. 2. wielki, silny na 16 stopni: Mróz S. <Szesnaście + Stopniowy>

Szesnastosylabowy p. Szesnastozgłoskowy. <Szesnaście + Sylabowy>

Szesnastotygodniowy żyjący 16 tygodni, trwający przez szesnaście tygodni. <Szesnaście + Tygodniowy>

Szesnastotysięczny p. Szesnastotysięczny. <Szesnasty + Tysięczny>

Szesnastotysięczny, Szesnastotysięczny licz. porządkowy od 16.000: Korpus S. (= złożony z szesnastu tysięcy). Część szesnastotysięczna (= jedna z szesnastu tysięcy części całości). <Szesnaście + Tysięczny>

Szesnastowiorstowy długi na szesnaście wiorst. <Szesnaście + Wiorstowy>

Szesnastowłókowy mający szesnaście włók przestżeń. <Szesnaście + Włókowy>

Szesnastozgłoskowy, Szesnastosylabowy złożony z szesnasta zgłosek: Wiersz S. <Szesnaście + Zgłoskowy>

Szesnastozłotowy kosztujący szesnaście złotych, złożony z szesnastu złotych, wynoszący 16 złotych: Książka szesnastozłotowa. Kwota szesnastozłotowa. Wydatek S. <Szesnaście + Złotowy>

Szesnastu, [Szesnaści] forma osobowo-męska od 16: S. chłopów. <Od Szesnaście>

Szesnastugroszowy p. Szesnastogroszowy: S. akcydens, czyli kwitowe. T. K. <Szesnaście + Groszowy>

Szesnasty licz. porządkowy od 16: Rozdział, dzień S. Część szesnasta = jedna z szesnastu składających całość. <Od Szesnaście>

[Szesnaści] p. Szesnastu: S. muzykantów. Szesnaście, szesnastu, †szescinastu, [szesnastów a. nieod.] †Sześcnaście, [Szesnasce, Sesnás] = 16: S. lat, złotych. W sześciu lat. Czahr. [W S. lat dziewczęta. Do lat szesnastów]. <Z Sześć + na dziesięcie>

Szesnaścioro, rga, blm. licz. zb. od 16 (o istotach, rzeczach różnych rodzajów a. nie mających liczby pojedynczej): S. dzieci, sań, nożyczek. <Od Szesnaście>

† Szesny, † Szestny I. p. Szósty: Gdy księżyc przez szóstą część nieba oddała ś., zwiemy to aspekt S., to jest wzgląd S. Sien. (w stosunku szóstym. L.). 2. przym. od Szesć złożony z szesciu, poszóstny: Dwa kroć szesne Izraelowych synów pokolenie. Odym. (licząc sześć dwa razy, dwunastno. L.). <Od Szesć>

[Szesset, sześciuset] p. Sześćset.

Szestak, a, lm. i moneta złożona z sześciu jednostek, szóstatk: Zygmunt August w Wilnie kazał bić: denary, soldy, kwartniki, grosze, trojaki, czworaki, szestaki. Lel. <Zam. Szóstak>

SZEŚCINIEDZIOEKA

[Szeszterka, i, lm. i] siostra męża. <Od Nm. Schwester>

[Szesznica, y, lm. e] połów: Leży w szesnicy. <Od Szesztny>

† Szestny p. Szesny. L. <Od Szesć>

Szeszylit, u, lm. y min. minerał z gromady sylkoidów, z rzędu węglanów, azuryt. <Fr. chessylite>

[Szeszek, szka, lm. szk] p. Tchórz. <Brs. šešók>

† Szeszelińka, i, lm. i p. Szeszula: Sok z szeszelińki, to jest z owych czaszulek zielonych, w których orzech laskowy siedzi. Szpez.

[Szeszkowy]: Sprawa szeszkowa = kusa, zła. <Od Szeszek>

† Szeszulinka, i, lm. i p. Szeszula.

† Szeszula, y, lm. y I. łuska, łupina na owoc. 2. skorupa jaja. Zdr. † Szeszulinka, † Szeszelińka. <Czas. šešolina, p. Szeszulka, Czeszujka, Szeszula i t. d.>

[Sześci] I. p. Szesć. 2. p. Sześciu: Przychodzą inisi družbowie, S. a. ośmi. <Od Szesć>

Sześcian, u, lm. y, † Kostka, † Kubik, † Heksader I. bryła ograniczona sześciu czworokątami: S., cubus, kostka, bryła między sześciu równymi kwadratami zawarta. Jak. J. 2. liczby = trzecia potęga, trzeci stopień, iloczyn z dwukrotnego pomnożenia liczby samej przez ś. S. rombony (= ograniczony równoległobokami ukośnemi). Zdr. Szescianek. <Od Szesć(šeian)>

Sześcianek, nku, lm. nki p. Sześcian: Bezbarwne sześcianki soli kuchennej. <Od Szescian>

Sześciennolódkowy, anat.: Staw S. = znajdujący ś. między kośćmi stopy sześcienną a łódkowatą (articulus cuboideonavicularis). <Sześcian + Łódkowy>

Sześcienny I. przym. od Sześcian, kubiczny: Miara sześcienna = sześcian, którego krawędź jest pewną jednostką długości: Cal S. Hube. Stopa sześcienna. Łokieć, sążeń, metr S. Liczba sześcienna. Jak. J. Pierwiastek S. Jak. J. 2. anat.: Kość sześcienna stopy, † ośmio grannek (Urs.), × kość kostkowa, † kość czworokątna (Perz.) (os cuboideum). 3. min.: Saletra sześcienna, kostkowa = azotan sody. Łab. 4. zoot.: Kość sześcienna czaszki ptaków. <Od Sześcian>

[Sześciernia, i, lm. e] (w młynach lub innych machinach drewnianych) koło, zwane cewie. Wal. <Od Sześcioro, ale zap. Brs.>

† Szescina, y, lm. y szóstą część: S. unczej albo cztery skrupuły. Szym. z Ł. <Od Szósty>

† Szescinastu p. Szesnaście.

† Szesciniedzialka, i, lm. i, † Sześcinnieczka, [Sześcinnieczka], † Sześcinnieczka, † Sześcinnieczka, † Sześcinnieczka, † Sześcinnieczka niewiasta w pologu, położnica, (puerpera). Biel. M. Sześcinnieczka i położnicom lubszczyk bardzo pomocen. Syr. Usłyszałem głos jakoby taj, która ś. przy rodzeniu pracuje, uciski jako sześcinnieczki. Leop. Gdy ś. dowiedział, iż przyjacielka żona była zleża, szedł do niego nawiedzać a winszować sześcinnieczce z tego, co jej Pan Bóg dał. Glicz. <Od Szesć + Niedziela>

† Sześcinnieczelnica, y, lm. e p. Sześcinnieczka: Łożysko po porodzeniu pozostałe biedrzecie sześcinnieczelnicom wywodzi. Syr. <Od Sześcinnieczelniny>

† Sześcinnieczka, i, lm. i p. Sześcinnieczka. Glicz. <Zam. Sześcinnieczka>

Sześcioboczny, Sześciokątny, × Sześciowęgielny, † Sześciwęgielny, † Sześciwęgielny mający sześć boków, kątów: Figura sześcioboczna. Wielokąt S. Pryzmata sześcioboczne (= *sześciograniaste*) L. <Sześć + Boczny>

Sześciobok, u, lm. i, Sześciokąt, † Heksagon figura geometryczna na płaszczyźnie, mająca sześć boków, kątów: Pięcioboki, sześcioboki i wieloboki. Sumiń. <Sześć + Bok>

Sześciocalowy mający sześć cali miary: Boki okrętu zaczęto objąć sześciocalowemi forstami. And. <Sześć + Calowy>

Sześciochórny tyżący 6. sześciu chórów: Śpiewania sześciochórne. Sł. wil. <Od Sześć chórów>

Sześciodniowy, Sześciodzienny żyjący, trwający przez sześć dni: Post S. <Od Sześć dni>

Sześciodrutowy powr.: Lina sześciodrutowa = *kręconca z sześciu drutów = żeber*. <Od Sześć drutów>

Sześcioduszowy liczący sześć dusz, złożony z sześciu osób: Wyjaśniła 6. zagadka niezgodności pomiędzy wykazaną w popisie r. 1789 liczbą dusz i dymów a skalą sześcioduszową. T. K. <Od Sześć dusz>

Sześciodziałowy, Sześciudziałowy złożony z sześciu dział. <Sześć + Dział>

Sześciodzienny p. Sześciodniowy. <Od Sześć dni>

Sześciofuntowy 1. wazący sześć funtów. 2. woj. wyrzucający kulę o sześciu funtach wagi: Bateria moja, z dwóch sześciofuntowych armat i dwóch haubic złożona, na prawym skrzydle zajęła miejsce. Bukar. <Od Sześć funtów>

Sześciogarncowy zawierający w sobie sześć garnicy, złożony z sześciu garnicy. <Od Sześć garnicy>

Sześciogłosowy z sześciu głosów złożony, na sześć głosów wykonywany: Śpiew S. <Od Sześć głosów>

Sześciogodzinny trwający sześć godzin: Posiedzenie sześciogodzinne. Pięcio- lub sześciogodzinne kamieniem przy stole siedzenie. L. <Od Sześć godzin>

× Sześciogran, u, lm. y, × Sześciogran: pryzmat sześcioboczny, sześciograniasty: S., który sobie pszczołka usklepia. L. <Sześć + Gran>

Sześciograniasty (obryle) mający sześć boków: Słup S. (= *sześcioboczny*).

× Sześciogran, i, lm. e p. Sześciogran. <Od Sześć + Gran>

[Sześciogrosz, a, lm. e] moneta złożona z sześciu groszy; szóstak. <Od Sześć groszy>

Sześciogroszowy mający sześć groszy wartości, złożony z sześciu groszy. <Od Sześć groszy>

Sześciogroszówka, i, lm. i l. moneta sześciogroszowa, szóstak: Król w sumie tysiąca sześciogroszówek bierze Buczacz w zastaw. Stadn. 2. świeca sześciogroszowa. <Od Sześć groszy>

× Sześcioguzkowy den.: Ząb S. (trzonowy) (*sextotubercularis*). <Sześć + Guzek>

Sześcioherbny p. Sześcioherbowy: Laskowski S. po całej Polsce. Rol. <Od Sześć herbów>

Sześcioherbowy, Sześcioherbny używający sześciu herbów, należący do sześciu herbów: Jankowski S. z różnych krańców Rzpltej. Rol. <Od Sześć herbów>

Sześciójzyczny tyżący 6. sześciu języków: Ocalało jedno z rzadszych wydań jego sześciójzycznego dytyrambu. Kraus. <Od Sześć języków>

Sześciokartkowy tyżący 6. sześciu kartek: Niech nam wybaczą czytelnicy, żeśmy przy wzmiance

o sześciokartkowej nowelce wpadli niemal na trop studjów. <Od Sześć kartek>

Sześciokąt, a, lm. y l. p. Sześciobok. 2. chem.; S. Kekulego = *figura w postaci sześciokąta regularnego, przedstawiająca idealny układ atomów węgla i wzajemne ich złączenia w cząsteczce benzolu*. <Od Sześć kątów>

Sześciokątny p. Sześcioboczny. <Od Sześciokąt>

Sześcioklasowy tyżący 6. sześciu klas: Edukacja sześcioklasowa. Świadectwo sześcioklasowe. W Warszawie ustanowiono dla panien rządową szkołę wyższą sześcioklasową. Śpas. <Od Sześć klas>

Sześcioklasówka, i, lm. i szkoła sześcioklasowa. <Od Sześcioklasowy>

Sześciokolumnowy tyżący 6. sześciu kolumn: Świątynia Ateny z jednorzędowym portykiem sześciokolumnowym od wschodu. Weys. <Od Sześć kolumn>

Sześciokompaniczny tyżący 6. sześciu kompanji: Regimenta dragońskie postanowiono pozostawić w składzie sześciokompanicznym. Górs. <Od Sześć kompanji>

Sześciokonny zaprzężony w sześć koni, poszostny: Karetta sześciokonna. L. Karawan S. <Od Sześć koni>

Sześciokorcowy tyżący 6. sześciu korcy: Skrzynia, miara sześciokorcowa. <Od Sześć korcy>

Sześciokrotnie przys. od **Sześciokrotny.**

Sześciokrotny, Sześciokratny sześć razy powtórzony: Sześciokrotne przypomnienie. Cena sześciokrotna (= sześć razy tyle wynosząca). <Od Sześć krot>

Sześciokwadrat, u, lm. y celna miara objętości drzewa budulcowego: Za każdy S. dylów dębowych i okrętowego drzewa srebrnych groszy 2¹/₂. T. K. <Sześć + Kwadrat>

Sześciokwartowy tyżący 6. sześciu kwart. <Od Sześć kwart>

Sześciolatka, i, lm. i klacz sześciolatnia: Już ciż coś kiedyś zdechnąć musi.—No tak, ale nie gnajda, S., kiedy jej krwi w porę upuszczą. Krasz. <Od Sześć lat>

Sześciolecie sześcioletni przeciąg czasu, sześć lat: S. wojskowe = okres służby żołnierskiej. T. K. <Sześć + Lato>

Sześcioletni tyżący 6. sześciu lat: S. czas. Troc. Hetmani przedtym bywali sześcioletni. Leszez S. Sześciolatnia i trwała na prace mułica. Dm. Przeciąg czasu S. = *sześciolecie*. Chłopiec S. S. pobyt za granicą. <Od Sześć lat>

Sześciolistkowy mający sześć listków: Kwiaty z okwiatem sześciolistkowym. Rost. <Od Sześć listków>

Sześciolistny mający sześć liści. <Od Sześć liści>

Sześcioliście, a, lm. a sześć liści razem wyrastających: Drugą rączką słonecznej sięga lilji, co z Józefowej łaski srebrzyście rozwija przed nim swe S. Sł. wil. <Od Sześć liści>

Sześciolokciowy mający sześć łokci wymiaru. Przen.: Śmiały napastnik bił w łeb wszystkich sześciolokciowemi wyrazami. Krasz. <Od Sześć łokci>

Sześciolutowy wazący sześć lutów: Zobowiązano 6. do wybijania białych groszy sześciolutowych, po 36 na floren. Piek. <Od Sześć lutów>

Sześciometrowy mający sześć metrów wymiaru: Cis, starowina 300-letni, sześciometrowej wysokości. <Od Sześć metrów>

Sześciomiar, u, lm. y *heksametr*: Gienjalny poeta nasz próbował zbudować wiersz, poważnym tokiem swoim przypominający uroczysty głos sześciomiaru greckiego. Bądz. <Od Sześć miar>

Sześciomiarowy *tyczący* ś. sześciu miar: Dzban S. Ml. Wiersz S. (= sześciostopowy). <Od Sześć miar>

Sześciomiejscowy *tyczący* ś. sześciu miejsc: Zaprzęgano 6 koni do sześciomiejscowej dorożki. And. <Od Sześć miejsc>

Sześciomiesięczny, × **Sześćmiesięczny** *tyczący* ś. sześciu miesięcy, półroczny: Dziecko sześciomiesięczne. Pobyt S. Wojsko opatrzone w żywność sześciomiesięczną. L. (= na sześć miesięcy wystarczająca). <Od Sześć miesięcy>

Sześciomilimetrový *tyczący* ś. sześciu milimetrów: Karabin S. <Od Sześć milimetrów>

Sześciomilowy *mający długości sześć mil*: Przestrzeń sześciomilowa. Zalecać mi odbywać sześciomilowe marsze. <Od Sześć mil>

Sześciomorgowy *tyczący* ś. sześciu morgów: Posiadłość sześciomorgowa. Paw. Gospodarz S. (= mający sześć morgów roli). <Od Sześć morgów>

Sześcioniedzielny *tyczący* ś. sześciu niedziel, sześciotygodniowy: Dawniejsze terminy sześcioniedzielne za osłonę opieszłym służyć nie mogły. Paw. Pobudowali piękne domy w Dubnie dla podtrzymania wesołości sześcioniedzielnego zjazdu. And. Komisja radomska sześcioniedzielną. Kit. <Od Sześć niedziel>

Sześcionogi, **Sześcionożny** *mający sześć nóg*: Mrówka, mucha sześcionoga. Troc. Sześcionoga zwierzyzna biadałuje w najlepsze w liściu, w korze. Sp. <Od Sześć nóg>

Sześcionożny p. **Sześcionogi**. <Od Sześć nóg>

Sześcionóg, oga, lm. ogi *owad o sześciu nogach*. <Sześć + Noga>

Sześciooki *mający sześć oczu*. <Od Sześć oczu>

Sześciooktawowy *tyczący* ś. sześciu oktaw: Fortepian S. <Od Sześć oktaw>

Sześciopalcowość, i, blm. lek. *wada rozwojowa, wynikająca z palca nadliczbowego u ręki lub stopy (hexadactylia)*. <Od Sześciopalcowy>

Sześciopalcowy, **Sześciopalcasty** *tyczący* ś. sześciu palców; *mający palec nadliczbowy u ręki lub stopy (hexadactylus)*. <Od Sześć palców>

Sześciopalczasty p. **Sześciopalcowy**. <Od Sześć palców>

Sześciopazurowy *tyczący* ś. sześciu pazurów, *sześć pazurów mający*. Bobr. <Od Sześć pazurów>

Sześciopiętrowy *tyczący* ś. sześciu piętr: Dom S. Wysokość sześciopiętrowa. <Od Sześć piętr>

† **Sześciopiór**, a, lm. y *gatunek maczugi, buławki*. L. <Od Sześć piór>

Sześciopęcikowy *tyczący* ś. sześciu pęcików: Kwiat S. <Od Sześć pęcików>

Sześcioprocentowy *tyczący* ś. sześciu procentów: Konwersja listów zastawnych sześcioprocentowych na pięcioprocentowe. <Od Sześć procentów>

Sześciopudowy *tyczący* ś. sześciu pudów, *ważący sześć pudów*: Sześciopudowe płyty żelazne. <Od Sześć pudów>

Sześciopunkt, u, lm. y *druk. nonparel, objętość i nazwa czcionek*. <Od Sześć punktów>

† **Sześcioraczenie**, a, blm., *czynność cz. Sześcioraczyć*.

† **Sześcioraczyć**, y, ył *robić sześciorakim*. <Od Sześcioraki>

Sześciorak, a l, blm. *gatunek jęczmienia*: S., gatunek jęczmienia, który w sześcioro rzędów okrągłe w kłosie ziarna rodzi. Haur. S. w sześcioro rzędów ziarno w kłosie wiąże. Troc. 2. [S., lm. i] *dom folwarczny o sześciu mieszkańcach*. <Od Sześcioro>

Sześcioraki, † **Sześciory** *złożony z sześciu różnych, niejednakowych*: S. sposób. Siano, koni-czynę, bądź samą, bądź w mieszankach, które autor nazywa sześciorakim zbożem. Rost. <Od Sześcioro>

Sześciorako przys. od **Sześcioraki**.

Sześcioramionny *tyczący* ś. sześciu ramion, *mający sześć ramion, odnog*: Świecek S. <Od Sześć ramion>

[**Sześciorgo**, a] p. **Sześcioro**. <Zam. Sześcioro, wedle sześciorga...>

† **Sześciorny** *złożony z sześciu, poszostny*. Sł. wil. <Od Sześcioro>

Sześcioro, rga a. † ra, [**Sześciorgo**] *licz. zb. od Sześć = a)* Z sześciorgiem dziatek nie ma z czego ś. żywić. L. Było nas S. † Nie wziął sześciora skota. b) × S. *sześć sztuk czego*: Przyjechała sześciorgiem koni i powozem. Krasz. [O S. piędzi. S. chleba]. <Od Sześć, wzgl. SZESĆ/SZOST>

Sześciorogi *tyczący* ś. sześciu rogów. Km. Sześcioroga gwiazda klejnotu. Byk. <Od Sześć rogów>

† **Sześciornaście** *szesnaście*: Nie dodał S. świni. <Sześcioro + Naście, z nadziesięcie>

Sześcioroskrzydłasty p. **Sześcioskrzydły**: Sześcioroskrzydłaści serafinowie. Skar. <Od Sześcioroskrzydły>

Sześcioroskrzydły p. **Sześcioskrzydły**. Troc. L. <Od Sześcioroskrzydły>

Sześciorotowy *tyczący* ś. sześciu rot: Dwie rotę z bataljonu sześciorotowego. Bl. <Od Sześć rot>

Sześciorublowy *tyczący* ś. sześciu rubli, *kosztujący sześć rubli*. <Od Sześć rubli>

† **Sześciory** *z sześciu złożony*: Rozkrawaj pomarańczę na czworę a. w sześciore. Sien. (= tak, aby z niej było cztery a. sześć części). <Od Sześcioro>

Sześciorządkowy, **Sześciorzędy**, † **Sześciórządy** *tyczący* ś. sześciu rządków, *rzędów*: S. owies w sześciu rzędach ma osadzone w kłosie ziarna. Kluk. <Od Sześć rządków>

Sześciorzędek, a, blm. *jęczmień sześciorzędowy*. <Od Sześć rzędów>

Sześciorzędny, × **Sześćrzędny** I. *składający* ś. z sześciu rzędów: Filarowanie sześciorzędne. Bobr. 2. *w szóstym rzędzie będący, zajmujący szósty rząd z kolei, z znaczenia*. <Od Sześć rzędów>

Sześciorzędowy *jęczmień = mający kłoski w sześciu rzędach*. Rost. <Od Sześć rzędów>

Sześciorzędy p. **Sześciorządkowy**. <Od Sześć rzędów>

Sześcioskibowy *tyczący* ś. sześciu skib: Pług S. <Od Sześć skib>

Sześcioskrzydłasty p. **Sześcioskrzydły**. <Od Sześć skrzydeł>

Sześcioskrzydłny p. **Sześcioskrzydły**. <Od Sześć skrzydeł>

Sześcioskrzydły, **Sześcioskrzydłasty**, † **Sześcioroskrzydły**, **Sześcioskrzydłny**, † **Sześcioroskrzydłasty**, † **Szóstoskrzydłasty**, † **Szóstoskrzydłny**, *mający sześć skrzydeł*: Serafin S. <Od Sześć skrzydeł>

Sześciosłupkowy bot. *mający sześć słupków*. <Od Sześć słupków>

Sześciosłupny *tyczący* ś. sześciu słupów. <Od Sześć słupów>

Sześciostopniowy *tyczący 6. sześciu stopni*: Mróz S. <Od Sześć stopni>

Sześciostopny, †**Sześćstopny**, **Sześciostopowy**, †**Sześćstopowy** *tyczący 6. sześciu stóp*. <Od Sześć stóp>

Sześciostopowy 1. p. **Sześciostopny**. 2. a. **Sześciomiarowy** *podzielony na sześć stop, złożony z sześciu stóp*: Wiersz S. (= heksametr). <Od Sześć stóp>

Sześciostrzałowy *tyczący 6. sześciu strzałów*: Nad łóżkiem obraz Matki Bożej, a pod nim rewolwer S. Rog. <Od Sześć strzałów>

Sześciosylabowy p. **Sześciogłoskowy**. <Od Sześć sylab>

Sześcioszerogowy *tyczący 6. sześciu szeregów*: Dają 6. widzieć skwadrony, mające pośrodku pikinierów i po bokach muszkietierów w szyku sześcioszerogowym. Górs. <Od Sześć szeregów>

Sześcioszar, a, lm. y zool. (notidanus) *ryba chrząstkowata poprzecznowsta żarłaczowata*. <Od Sześć+Szpara>

Sześcioszybowy *tyczący 6. sześciu szyb*: Widać było duże okna sześcioszybowe. Prus. <Od Sześć szyb>

Sześciocienny *tyczący 6. sześciu ścian*: Noga pokryta tarczami łuskowatymi pięćciocennymi lub sześciociennymi. Sumiń. <Od Sześć ścian>

Sześciotomowy *tyczący 6. sześciu tomów*: Dzieło sześciotomowe. <Od Sześć tomów>

Sześciotygodniowy *tyczący 6. sześciu tygodni*: Dziecko sześciotygodniowe. Przerwa sześciotygodniowa. Wypoczynek S. <Od Sześć tygodni>

× **Sześciotygodniówka**, i, lm. i, [**Sześćniedziele**, **Sześćnica**] *potóg*, × *złężenie*, (puerperium): Niekiedy sączy 6. wilgoć z części płetnych do sześciu tygodni od porodu rachuja, dla czego Niemcy nazwali ten stan kobiety sześciotygodniówką. Mich. <Od Sześć tygodni>

Sześciotysięczny, **Sześciotysięczny** *tyczący 6. sześciu tysięcy*: Korpus S. Część sześciotysięczna. <Od Sześć tysięcy>

Sześciotysięczny p. **Sześciotysiącny**.
× **Sześciowiekowy** p. **Sześcioboczny**. <Od Sześć węglów>

Sześciowiekowy *tyczący 6. sześciu wieków*: Dają 6. w tym sześciowiekowym przeciągu czasu wykazać epoki pojedyncze. Szaj. <Od Sześć wieków>

Sześciowiersz, a, lm. e *strofa z sześciu wierszy złożona, sekstyna*: Starzyński, może uproszony przez Sabińskiego, z polskim sześciowierszem wystąpił. Rol. <Od Sześć wierszy>

Sześciowierszowy *tyczący 6. sześciu wierszy*: Strofa sześciowierszowa. <Od Sześć wierszy>

Sześciowiorstowy *tyczący 6. sześciu wiorst*: Przestrzeń sześciowiorstowa. <Od Sześć wiorst>

Sześciowiosłowy *tyczący 6. sześciu wiosł*: Łódź sześciowiosłowa. <Od Sześć wiosł>

Sześciowiosłowa, i, lm. i *łódź o 6 wiosłach, dla sześciu wiosłarzy*. <Od Sześciowiosłowy>

Sześciowłokowy *tyczący 6. sześciu włók*: Gospodarstwo sześciowłokowe. Gospodarz S. <Od Sześć włók>

Sześciogłoskowy, **Sześciosylabowy** *złożony z sześciu sylab*: Wiersz S. <Od Sześć głosek>

Sześciozłoty *tyczący 6. sześciu złotych*: Wydatek, sprawunek S. <Od Sześć złotych>

Sześciórka, i, lm. i 1. *zaprzęg złożony z sześciu koni*: Może Państwo racyście obejrzeć moją sześciórkę. Chodź. 2. [S.] *taniec w sześć osób*, [miemieć, cygan]. <Od Sześcioro>

[**Sześciopalec**, 1ca, lm. 1ay] *człowiek mający sześć palców u ręki*. <Od Sześć palców>

Sześciu, [**Sześci**] forma osobowo-męska do **Sześć**: S. mężczyzn, żołnierzy, chłopów. <Od Sześć>

Sześciudziałowy p. **Sześciodziałowy**: Baterja sześciudziałowa. Mal. P. <Od Sześć dział>

Sześciusetkorcowy *tyczący 6. sześciuset korców*: Sześciusetkorcowe statki nie znajdowały żadnej trudności w żegludze. Sur. <Od Sześćset korecy>

Sześć, u †**Sześć**, i 6., [**Sześć**, **Seś**, **Sysć**], 2 pp. u, [szości, szości, sześciach, sześciuch], 4 pp. sześć, [sześci], 6 pp. sześciu, sześci, sześcioma, [sześcią], †sześćoma, [sześćoma, sześciómi, szóstmi], 7 pp. sześciu, [sześci, sześciuch] *licz. 6*: S. książek. Troc. S. rzeczy powinien mieć szlachcie w domu dla gościa: kapłana tłustego, piwo dobre, chleb chędogi, oset mocny, świece jasne i gorzałkę przednią. Rys' Nie wziąłem z publicznego skarbu sześciu groszy. Pot. (= *ani szeląga, zlananego grosza*). A nie zechce pięć, to pał go S. ! Kon. (= *pał go licha*). Szedł za młodem dobry oćiec syny, i Solima wszystka S. opadli. P. Koch. [Tych sześci dni. Ze sześci indyków darujesz]. Między sześćma osobami. St. lit. [Sześci koni. Sześcią groszy. Sześcią koni wożą. Kiedym 6. zalecał, sześcią koni latał; skorom 6. ożenił, czapką buty fatal. Pśń. W sześci niedzielach. Smok o sześci głowach]. <SZEŚĆ/SZOST>

Sześćdziesiąt, 6ciu, [**Sześćdziesiąt**] *licz. 60*: S. osób, złotych. S. sztuk czego = kopa. S. kroć, *sexages*. L. <Sześć + 2 pp. 1m. Dziesiąt>

Sześćdziesiątek, tka, lm. tki, **Sześćdziesiątka** *całość złożona z sześćdziesięciu*: Przed sześćdziesiątkiem lat. Wor. <Od Sześćdziesiąt>

Sześćdziesiątka, i, lm. i 1. p. **Sześćdziesiątek**. 2. *cyfra 60*. 3. *sześćdziesiąt lat wieku, sześć krzyżyków*: Przeżył, skończył sześćdziesiątkę. <Od Sześćdziesiąt>

Sześćdziesiątkilkuletni *mający lat sześćdziesiąt kilka*: Człowiek to był już S. Krasz. <Od Sześćdziesiąt kilka lat>

Sześćdziesiątkowy, **Seksagiezymalny** *mat. mający za podstawę podziału sześćdziesiąt; taki, w którym jednostka niższego rzędu jest 60 razy mniejsza od jednostki wyższego rzędu*: Układ (a. system) liczenia S. (np. godzina — minuta — sekunda i t. d.). <Od Sześćdziesiątka>

Sześćdziesiątkroć *sześćdziesiąt razy*.
Sześćdziesiątkrotnie *przys. od Sześćdziesiątkrotny*.

Sześćdziesiątkrotny, †**Sześćdziesiątkrotny** *sześćdziesiąt razy powtórzony*. <Od Sześćdziesiątkroć>

Sześćdziesiątlatka, i, lm. i *kobieta sześćdziesięcioletnia*: Dlatego nikt nie ciągnie na sześćdziesiątlatki, że już niema na nie ceny. Prus. <Od Sześćdziesiąt lat>

Sześćdziesiątletni p. **Sześćdziesięcioletni**. Troc. Starzec S. L. <Od Sześćdziesiąt lat>

Sześćdziesiątnica, y, lm. e *niedziela mięsopustna, niedziela w szóstym dziesiątku dni przed Wielkanocą, niedziela po siedmdziesiątnicy*. Śkar. <Od Sześćdziesiąt>

† **Sześćdziesiątny** p. **Sześćdziesiąty**. Leop. W sześćdziesiątnym lecie. Wuj. <Od Sześćdziesiąt>

× **Sześćdziesiątoletni** p. **Sześćdziesięcioletni**. <Od Sześćdziesiąt lat>

Sześćdziesiąty, †**Sześćdziesiątny**, †**Sześćdziesiątny**, †**Szóstydziesiąty**, [**Szesczestny**] 1. *licz.*

porządkowy od 60: S. rok życia. [Ha, ono będzie coś na pionty na sesdziesionty. Tet.].
2. jeden z sześćdziesięciu: Część sześćdziesiąta.
 <Od Sześćdziesiąt>

Sześćdziesięciodniowy tyczący s. sześćdziesięciu dni. <Od Sześćdziesiąt dni>

Sześćdziesięciofuntowy wazący 60 funtów: Wrócił tak nabył, jak sześćdziesięciofuntowa armata. Kaczk. <Od Sześćdziesiąt funtów>

Sześćdziesięciolecie, a, lm. a okres czasu sześćdziesięcioletni, sześćdziesięcioletni przeciąg czasu, sześćdziesiąt lat. <Od Sześćdziesiąt lat>

Sześćdziesięcioletni, Sześćdziesiątletni, X Sześćdziesiątletni tyczący s. sześćdziesięciu lat: Człowiek S. Pokój S. <Od Sześćdziesiąt lat>

Sześćdziesięciolokciowy długi na 60 lokci: Za sztukę sześćdziesięciolokciową płótna płacono 40 złotych polskich. T.K. <Od Sześćdziesiąt lokci>

† **Sześćdziesiątkrotny** p. **Sześćdziesiątkrotny**: S. owoc dawały nasiona. Leop.

† **Sześćdziesiąty** p. **Sześćdziesiąty**. Leop. <Od Sześćdziesiąt>

X **Sześćgraniasty** p. **Sześcioboczny**: Krzyż nakształt gwiazdy sześćgraniastej. Nies. <Sześć + Graniasty>

Sześćkroć przys. *sześć razy, sześciokrotnie*. Troc. S. w dzwon uderzył. <Sześć + Kroć>

Sześciokrotnie przys. od **Sześciokrotny, sześciokrotnie, sześćkroć**. L. <Od Sześciokrotny>

Sześciokrotny p. **Sześciokrotny**. L. <Od Sześćkroć>

Sześciomiesięczny p. **Sześciomiesięczny**. I., Troc. <Od Sześć miesięcy>

† **Sześcińacie**, **sześcińacie** p. **Szesnaście**: Od sześcińacie lat. <Sześć + -naście (z na-dzie-sięcie) zam. Szes(t)naście>

Sześcińasób: W S. = *sześć razy tyle*: Oddał mu w S. <Sześć + na + SOB>

X **Sześcińacie**, **sześcińastu** p. **Szesnaście**. Troc. <p. Sześcińacie>

† **Sześcińiedziątka**, i, lm. i, [Sześcińiedziątka] p. **Sześcińiedziątka**. Troc. Wwiodzenie do kościoła sześcińiedziątka. Hrb. <Sześć niedziel>

[Sześcińiedziele, el, blp.] p. **Sześciotygodniówka**: Poci s., jak mysz w sześcińiedzielach. <Sześć + Niedziela>

† **Sześcińiedzielnica**, y, lm. e p. **Sześcińiedzielnica**. <Od Sześcińiedzielnicy>

X **Sześcińiedzielnicy** *sześciotygodniowy*: Wojska spieszyły do Warszawy, chcąc w czasie sześcińiedzielnego electionis sejmu obrać Augusta Trzeciego. Mat. Sejmu ordynaryjnego sześcińiedzielnego. Vol. <Od Sześć niedziel>

† **Sześcińiedzieltka**, i, lm. i p. **Sześcińiedzieltka**. Troc. <Od Sześć niedziel>

X **Sześcińiędny** p. **Sześcińiędny**. <Od Sześć rzędów>

† **Sześcińiędny** p. **Sześcińiędny**. Kn., Troc. <Od Sześć rzędów>

Sześćset, sześćsiuset, [Sześćset, Szessset, Szejset, Szszeszset] lic. 600: S. osób domów, koni. <Sześć + Set, 2 pp. od Sto>

† **Sześćsetkroć** *sześćset razy*. Birk. <Sześćset + Kroć>

Sześćsetny, [Szejsetny] lic. porządkowy od 600: jeden z sześćsiuset składających całość: Rok S. Trzy sześćsetne. <Od Sześćset>

X **Sześćstopny** p. **Sześciostopny**. L., Troc. <Od Sześć stóp>

X **Sześćstopowy** p. **Sześciostopny**. <Od Sześć stóp>

Sześćszeptowy powr.: Linka sześćszeptowa, p. **Linka**. <Według Nm. sechsschäftig>

[**Sześćświątnik**, a, lm. i, **Sześćświątnik**] *listopad*. <Zam. * Wszechświątnik>

Sześćwęgielny p. **Sześcioboczny**. L., Troc. [**Sześćdziesiąt, ęciu**] p. **Sześćdziesiąt**.

[**Sześnica**, y, lm. e] p. **Sześciotygodniówka**. <Od Szestny>

[**Sześćset, sześciuset**] p. **Sześćset**.

[**Szetrzenie**, a, blm.] czynność cz. **Szetrzyć**. [**Szetrzenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Szetrzyć** s.

[**Szetrzny**] *baczný*. <Czes. šetrný>

[**Szetrzyć**, y, ył] *baczyć*. [S. s.] *strzec* s. <Czes. šetriti, p. Szatrzyć>

Szew, szwu, lm. **szwy** 1. *linja ściągów w miejscu zszycia*: Haftować eo szwem kuśnierskim, rzadko dając się od sięgu. Perz. S. szewski. L. S. woru młyńskiego. L. Czolny z zubrowych skór dziwnie zszywali a szwy dla przejścia wody łojem nacierali. Stryjk. Gdy S. na przodku przewiesz, już s. wszystek sam porze aż do końca. Skar. Przen.: Nie po szwie mu s. porze. (Kn.)=

nie po myśli; nie powodzi mu s. Kto kosztownie jada, chodzi, a źle orze, takiemu s. żadna rzeź już po szwie nie porze. Falib. Nigdy enotliwym po szwie s. nie porze. Pot. Niezbożny, że mu s. nie po szwu porze, własną ręką sobie gwałt czyni. Leon. Nie po szwie mu s. w tej sprawie próto. Troc. 2. S. u ryb, niby pasek kropkowany, wpodłuż ciągnion, jakoby wyszywany, jest znakiem, gdzie ciągną kostki paciierzowe. Kluk. anat. = a) *połączenie nieruchome kości między sobą*, †spojenie, z szycie (Kirch.) (sutura ossium). S. prawdziwy (sutura vera), łączący kości czaszki, bywa: zębiasty (sutura dentata), piłowy (sutura serrata), obrąbkowy (sutura limbosa). S. rzekomy (sutura spuria) bywa: łuskowaty (sutura squamosa) i gładki a. prosty (harmonia ossium) i fugowy (schindylesis). †S. koronny, Xkoronowy, †koronnoległy (Ryszcz.), zatoczony (Urs.) = *spojenie na czaszce łączące czolo kostne z obu kośćmi ciemiennymi* (sutura coronaria), *dziś zwie s.: S. wieńcowy a. poprzeczny przedni*. b) S. moszny (rhaphe scroti). c) S. społa wielkiego mózgu (rhaphe corporis callosi). d) S. krocza (rhaphe perinei). e) †S., p. **Krocze**: S., to jest miejsce między przyrodzeniem i orificyum. Roż. 3. bud. *krawędź kamienia ciosowego i cegły, którą one przylegają do sąsiednich kamieni i cegieł; spojenie a. szczelina między cegłami w murze ceglanym*. Podcz. 4. chir.: S. suchy = *spojenie brzegów rany zapomocą opatrunku samego* (sutura sicca). S. krwawy = *spojenie brzegów rany zapomocą zszycia właściwego* (sutura eruenta), bywa: ciągły, fałdzisty, kapeiuchowy, kobyłkowaty a. wałeczkowy, kołeczkowy, kuśnierski, marszezkowaty, obwódkowy, perełkowy, pętelkowy a. pętlkowy, piętrowy, płytkowy, stembnowy, węzłkowy i zapuszczany. 5. fecht. *jednostka w ocenianiu długości rany (około 1½ cala)*. Rana na 3 szwy. Zadał mu dwa szwy. 6. min.: S. bliźniaczy = *śląd zrosnięcia s. z sobą dwóch indywiduów krystalicznych*. 7. rzem.: S. w odlewie = *śląd wystający w miejscach spojenia skrzynek formowych, czyli kastei*. S. po zeszwesowaniu żelaza = *śląd wklęsły*. Zdr. Szewek. <SZEW/SZW/SZY>

X **Szewalerja**, i, blm. *rycerstwo*: Ty słuchasz chciwie i pieśni przeszłości i szewalerji czarodziejskich podań. Spas. <Fr. chevalerie>

Szewe, a, lm. y, [**Szewiec**, **Szewczyzna**, **Szweic**, **Świec**] i. *rzemieślnik robiący obuwie*: Za częstym butów robieniem staje ś. człowiek szewcem. Petr. Nie chwala szewca, który wielki but na małą nogę robi. L. S. gnyppem robi. L. Zazwyczaj S. drugiego robotę gani. L. Najgorsze buty u szewca. Kn. (najgorsza siekiera u kowala; drugim dobry, sobie zły; co w swej moey mamy, o to mniej dbamy. L.). S. bez butów chodzi. Był S., który nie pijał. Kras. (= rzecz niebywała). S. pijany jak bela taczał ś. L. Mówiąc o szewcu, powinno ś. mówić wprzód: najśodsze imię Jezus! a potem: S. L. Spiesz ś., jak S. z butami na jarmark. Bieży jako S. z butami. Troc. Szewcze, patrzaj swego rzemiosła. Troc. Kręci, jak S. kopytem. Prz. Szewcy, co sajjany i kordyban robią, co prostym rzemieniem robią. Biel. J. S. czarny = *wyrabiający obuwie polskie, proste, zwyczajne*. Szewcy czarni używali czabanów, czyli skór podolskich, ruskich i sławnych wtenczas juchtów: bielskich, słneckich, mińskich i t. d. Got. S. damski, męski. Szewcu w nos wyciął trzy szeszutki. Mick. (= szewcowi). 2. Liny ryby szewcami zowią. Haur. 3. [S. a. Koluszcza] rybka mała mająca na grzbiecie trzy kolce, a na bokach brzucha dwa. 4. [S.] bułka groszowa z mąki żytniej, szeweki pla eek. Zgr. Szewczyisko. <SZY/SZEW/SZW>

Szewcki, × Szewczy, Szewski przym. od Szewc; [**Szewiecki**, **Sewiecki**]: Warsztat, majster, czeladnik S. Smoła szewcka, p. Smoła. Szewko-szlachecki gust. Bał. Szewcka pasja mię bierze. Bał. Posp.: Nalewka szewcka = *nalewka na pomarańczki*. S. komput = *kapusta zmieszana z kartoflami*. [Halamon S.] *przekleństwo*. <Zam. Szewski, pod wpływem Szewe>

Szewcowa, ej, lm. e, [**Szewczyoha**, **Szewczykowa**] żona szewca. <Od Szewcowy>

Szewcowy należący do szewca. St. wil. <Od Szewe>

Szewcówna, y, lm. y córka szewca. <Od Szewe>

Szewctwo, a, bkm., Szewstwo rzemiosło szewca. <Od Szewe>

Szewczura, y, lm. owie a. y pog. szewc. <Od Szewe>

× Szewczy p. Szewcki. <Od Szewe>

[**Szewczyoha**, y, lm. y] p. Szewcowa. <Od Szewe>

Szewczyk, a, lm. i *czeladnik szewcki*: S., krawczyk, kuśnierzyk, rymarczyk, gdy ś. ustroi w białawy, porzuciwszy szydło, igłę, dratew, rozumie, że szlachec. L. <Od Szewe>

[**Szewczykowa**, ej, lm. e] p. Szewcowa. <Od Szewczyk>

Szewczyzna, y, lm. y m. i. *biedny, lichy szewc*. 2. [S.] p. Szewc: Nástarsy uczył się na sewcynę. <Od Szewe>

Szewczyni, i, lm. e *kobieta zajmująca ś. szewctwem*: Czyniła z siebie: to szwaczkę, to szewczynię, to rękawicznickę, to introligatorkę. Orzesz. <Od Szewe>

Szewczyisko, a, lm. a m. i ni. i. p. Szewc: S. pijane. L. Nie but jest winien, gdy nogę uciska, lecz zła robota fuszera szewczyiska. Szczep. 2. *szewc godzien politowania*. <Od Szewe>

Szewek, wka, lm. wki p. Szew. <Od Szew>

[**Szewelura**, y, lm. y *czupryna, włosy ludzkie, sposób uczesania się, fryzura*. <Fr. chevelure>

[**Szweic**, wca, lm. wcy] p. Szewc. <Zam. Szwiec>

[**Szewiecki**] p. Szewcki. <Od Szewiec>

Szewiot, u, lm. y *welna z górskich owiec szkockich i wyrobiana z tej welny tkanina kłopotowana*: Sultań ubiera ś. w szewioty, po angielsku. (= w suknie szewiotowe). <Ang. cheviot>

Szewiotowy przym. od Szewiot: Zakieł S.

† **Szewluch**, a, lm. y, † **Szewluha** i. *ładaco, niezłada, niedołęga*: Po kabakach łada S. dziś ze swemi ś. musztruje. Tw. Szydziłi nasi z Szewców: cóż morskich tych szewluchów śmierdzących śledziami nie moglibyśmy za morze zasieć nahajkami? Tw. 2. p. **Bronowłok**: Inszy fryz, inszy żmudzin, insze są szewluchy, przyrodne do orczyka, chomata i duby. Pot. <Por. Ukr. ševlucha, Ros. ševljuga>

† **Szewluha**, y, lm. y p. **Szewluch**: Choć na szewluhę wśędzie junak, tak ś. składa, rzekłbyś że krty kopytem ziemi nie dopada. Pot.

Szewnica, y, lm. e *kleszcze rygarskie*.

Szewrać, a, ał. zł. *mówi*.

Szewranie, a, bkm., *czynność cz. Szewrać*.

Szewrany zł. i. *głupi, nie obradziony*. 2. *wytrawny*: Jest tam kapelanka (karczmarka) jeszcze nie szewrana. To też po odsiedzeniu kary H. był awansowany z powstańca na szewranego, z zaliczeniem do stowarzyszenia klawiszników.

Szewron, u, lm. y *naszzywka w kształcie kąta na rękawie mundurów wojskowych, oznaczająca liczbę lat służby lub rangę; odznaka zaszczytna*. <Fr. chevron>

Szewronować, uje, ował *krokwiować*: S. tarczę herbową. Bobr. <Fr. chevronner>

Szewronowanie, a, bkm., *czynność cz. Szewronować*.

Szewrować, uje, ował?: No, pijcie Marcinie! pójdziemy S., już czas. Bał.

Szewrowanie, a, bkm., *czynność cz. Szewrować*.

× **Szewski** p. Szewcki: S. warsztat. Troc. Szewskie rzemiosło. L. S. gnypp kraje chleb. Prz. (= *szewctwo jest zyskowne*). [S. placek = *placek pyłtowy czarny*. Szewska gra, p. **Labet**]. <SZEW/SZW>

Szewstwo, a, bkm. p. Szewctwo. Troc. Uczyć ś. trzeba krawiectwa, szewstwa, garbarstwa, aptekarstwa, złotnictwa i innych rzemiosł czas nie mały. Hrb. S. robić. L.

Szeżlong, u, lm. i p. Szeżlong,

Szeżoga, i, lm. i p. **Szeżoga**: Cicho, aż ku mającemu w szeżodze rannej ostrym lśniącem widziadłom Tatr. Tet. <Zam. Śr(z)ezoga>

† **Szędzenie**, a, bkm., *czynność cz. Szędzić*.

† **Szędzić**, i, il p. Szędzić: Już mu skronie wiek szędzi. Mor. A. <Zam. Szędzić>

[**Szędzielnik**, a, lm. i, **Sędzielnik**] *gwóźdź do przybijania gontów, gontal*. <Od Nm. Schindel>

[**Szędziół**, u, lm. y, **Szędziół**, **Sędziół**, **Szendziół**, **Szyndziół**] *gont*. <Nm. Schindel>

† **Szędziwość**, i, bkm., rz. od **Szędziwy**. Troc.

† **Szędziwy** p. **Sędziwy**. Troc. <p. Szędziwy, Szady, Sędziwy>

[**Szędnie**] *szczęśliwie*. <Zam. Szeżęnie>

[**Szędzenie się**, a s., bkm.] *czynność cz. Szędzić*.

[**Szędzić się**, i ś., il ś.] *szastać ś., miotać ś. z gniewu, tarmosić ś.* <SZĘT>

[**Szędopierz**, a, lm. e] p. **Nietoperz**. <Zam. Nietoperz, podług SZĘT>

[**Szędopórka**, i, lm. i] *śpiewka wesola*.

† **Szfanel**, a, bkm. *rodzaj gry w karty*: W kupki, w kozer, w szfanela: a któraś tam dusza

Wydobył z tej przepaści ledwie żywą szkapinę. L. Zdr. Szkapinka. <Od Szkapina>

Szkapinka, i, lm. i p. **Szkapina**.

× **Szkapiora**, y, lm. y p. **Szkapia**: S. jak ś. potknął, myślałem nie dożyć wieczora. Wyb. <Od Szkapia>

[**Szkapiołek**, rka, lm. rki] p. **Szkapia**: Ojciec kupił mi szkapiora za putora złotego. <Od *Szkapior, od Szkapia>

Szkapisko, a, lm. a p. **Szkapia**. Troc. Jemu żal ś. Boże S. po to ze stajenki wyciągać. Orzesz. <Od Szkapia>

Szkapka i, lm. i p. **Szkapia**: To papką, to szkapką, to czapką, jak mógł, tak ich sobie niewolił. Kaczk. <Od Szkapia>

[**Szkapiernica**, y, lm. e] *kobieta sprzedająca pod kościołem skaplerze, krzyżyki i t. p., kramarka*. <Od Skaplerz>

Szkaplerny = **Skaplerzowy**. <Od Szkaplerz>

Szkaplerz, a, lm. e l. a. † **Kaplerz**, † **Kaplerz** *skaplerz* (p. **Skaplerz**): S. mniski. Troc. S. dzien-ny, noeny. Troc. Już albo na kraj świata uciecze, albo u ezerńców czarny S. oblaeze. Petr. Kramiki z szkaplerzami. L. Miałem zaszyte w szkaplerzu weksle. Kras. Prywatne nabożeństwo szkaplerza, różańca, paska, sznurka. L. 2. chir. *opaska szalkowa*, szkaplerzowa (vinetura scapularis pectoris). Zdr. **Szkaplerzyk**. <Łc. scapularium>

Szkaplerzny p. **Skaplerzowy**: Kłótnia urosła o precedencją bractwa szkaplerznego i różańcowego. L. Ołtarzyki N. Panny Różańcowej i Szkaplerznej. L. <Od Szkaplerz>

Szkaplerzowy p. **Skaplerzowy**. Chir.: Opaska szkaplerzowa, p. **Szkaplerz**.

Szkaplerzyk, a, lm. i p. **Szkaplerz**. <Od Szkaplerz>

Szkapisko, a, lm. a p. **Szkapia**: Z dzielnego ś. konia z laty szpetne S. staje. L. <Od Szkapia>

Szkarada, y, lm. y, **Szkaradziństwo** l. a. † **Szkaradość** *szkaradność, brzydota, paskudztwo, szpetność, ohyda, potworność*: Charakter ich odej- na ś. od charakteru innych i przerywa tę nudną szkaradę. Sf. 2. a. [**Szkarada**] *osoba a. rzecz szkaradna, potwór, poczwara, dziwotwór, straszylło, maskarada, monstrum, larwa*: Te i inne szkarady, wylatując hurmem, moene piekła zawory silnym łamią szturmem. Min. S. okrutna, *monstro- sissima bestia*. Mącz. A więc śmiałaś mnie zdradzać, niewdzięczny szarado! L. 3. zool. (phasma) *owad prostoskrzydły*. <SZKARAD>

Szkaradnica, y, lm. e forma ż. od **Szkaradnik**: Będzie ci zapewne ciężko szkaradnicę pojąć za żonę. L. <Od Szkaradnik>

Szkaradnie przys. od **Szkaradny**; † **Szkaradzie**: S. ś. skaleczył (= *fatalnie, haniebnie*).

Szkaradnieć, eje, ał stawać ś. *szkaradnym, brzydnać, paskudnieć*. <Od Szkaradny>

Szkaradnienie, a, btm., czynność cz. **Szkaradnieć**.

Szkaradnik, a, lm. cy *człowiek szkaradny, brzyd- dal, paskudnik, plugawiec, poczwara, koczkołdon, obrzydliwiec*, szkarada, szkaradziństwo. <Od Szkaradny>

Szkaradność, i, btm., rz. od **Szkaradny**; **Szkaradziństwo**, × **Szkaradzeństwo**, † **Szkaradość**, † **Szkaradość**, **Szkarada**: S. występku, twa- rzy. Troc. Tak dostatecznie z kankru uzdro- wiona była, że ani najmniejszego znaku szkarad- ności jakiej na twarzy nie zostało. Wys. Pięk- ność jest twarz przyjemna, luba, wesola a która pragnie przystojności, a S. zasię twarz ponura,

przykra, smętna, mierziona a która cheiwa jest na nieprzystojność. Górń. <Od Szkaradny>

Szkaradny, † **Szkarady**, † **Skarady**, [**Szkarozerny**] *brzydki, obrzydliwy, wstrętny, obmierzły, szpetny, ohydny, sprośny, potworny, plugawy, paskudny*: Jeden drugiemu ni z tego, ni z owego słów szkaradnych nasadzi. Górń. Szkaradne słowa mówi. Hrb. Początki szkaradne, ale koniec pięk- ny. Skar. Gdy co szkaradnego usłyszał, wnet ś. jako najuczciwsza panna zapłonął, jakby poli- czek jaki odniósł. Skar. Drzy na mnie skóra, gdy takie szkaradne ich bluźnierstwo na te kar- ty leje. Birk. S. człowiek, występki. Troc. Szka- radna bestja. Troc. Trzy występki szkaradne mu zadano. Boh. Dobrodziejstwa nie być wdzięcz- nym rzecz szkaradna jest. Górń. To nie dziad S. Mick. Szkaradna rana (= *fatalna, haniebna*). <SZKARAD>

× **Szkaradoplody** *plodzący szkarady, obfity w szkaradziństwo*. Wiek S. Kniaź. <Szkarada † Plód>

† **Szkaradość**, i, lm. i p. **Szkaradność**. B. Sz. Ogień na końcu świata wszystkie z żywiołów zmaży wypali i wszelką od nich S. oddali. Odym. Znam złość i S. grzechu mego. Skar. Złości a szkaradości cielesne. Skar. <Od Szkarady>

† **Szkaradzcy** st. w. od **Szkarady**: Co dzieł to w większe i szkaradsze grzechy wpadają. Wuj. Ci, którzy palą gumna, śmiercią naj- szkaradszą mają być karani. Herb. <Od Szka- rady>

† **Szkarady** p. **Szkaradny**. Orzech, Biel. M., Biał., Ciek., Gosł., Otw. S. Zbójca S. Ustrz. Szkarada rzecz starcowi, kiedy twarz chędoży a kiedy odzienie na ś. piękne włoży; jeszcze bardziej szkarada, kiedy ś. w Wenerze kocha. Prof. Dostojność śmierci szkaradej. Op. (= *haniebnej*). Wszystkiemu ludu tako szkaradego chciał uk- zać. Op. O nierządzie S., o niesprawo sroga! którą że dotąd stoim, bać ś. też dla Boga! Pot. Ani oczy mogą patrzeć na szkarade ręce wasze. Bz. Możliwości swej źle a szkaradzie używali a szlachetność rodu swego szkaradami występki pomazali. Kosz. Obmawianie jest szkarade a nieprzystojne chrześcijaninowi. L. Psują dobre obyczaje rozmowy szkarade, tym więcej strzec ś. mają rodzice, aby szkaradzie łamiąc wiarę małżeńską, dziatkom przyezyny nie dali lekko ich sobie ważyć. Rej. Szkaradaście rzecz uczynili. HJ. <SZKARAD>

Szkaradzenie, a, btm., czynność cz. **Szkaradzić**. × **Szkaradzeństwo**, a, lm. a p. **Szkarad- ność**. Krasz.

Szkaradzić, i, il *czynić szkaradnym, szpecić, paskudzić, plugawić, kulać, profanować, zohydzać, hańbić*: Nieprzyjaciele co najświętszego szka- radzą w kościele. Leszcz. Kunszt drukarski nie tylko prostego człeka, ale samego szlachcica nie szkaradzi. Papr. On ś. na tym właśnie sadzi, że mię, gdzie może, szkaradzi. Groch. (= *czere- ni, szkaluje, przedstawia w złym świetle*). Rzymsey panowie, co ś. wam to dzieje, dlaczego ś. tak ojezyzna szkaradzi? Chr. <Od Szkarady>

† **Szkaradzie** p. **Szkaradnie**. Ciek. Możliwości swej źle a S. używali, a szlachetność rodu swego szkaradami występki pomazali. Kosz. Psują dobre obyczaje rozmowy szkarade, tym więcej strzec ś. mają rodzice, aby S. łamiąc wiarę małżeńską, dziatkom przyezyny nie dali lekko ich sobie ważyć. Rej. S. posieczony. Wuj. Snaż lepiej jest, gdy kogo S. gania, niż kiedy mają szcuple ganić. Górń. <Od Szkarady>

Szkaradzieństwo, a, lm. a p. Szkarada i Szkaradność. <Od Szkaradny >

† **Szkaradasztwo**, a, bhm., p. Kardaszstwo: Z Tarytary pokoju nie zawierał, nigdy im nie wierzył, lubo to kureczyli ś., zalecali szkaradasztwem swym i braterstwem. Birk.

[Szkarada, y, lm. y] p. Szkarada. <Czes.> **Szkarlatyna**, y, lm. y patol. choroba wysypkowa zakaźna, płonic a (scarlatina). <Śr. Łć. (febris) scarlatina >

Szkarlatynowy przym. od Szkarlatyna.

Szkarfacenie, a, bhm., czynność cz. Szkarfacić. **Szkarfacenie się**, a ś., bhm., czynność cz. Szkarfacić ś.

Szkarfacić, i, il, † Szarfacić barwić na szkarlatowo, purpurzyć, oblewać szkarlatem, czerwienić, rumienić: Wschód szkarfaci nadobne zaranie. Przyb. **S. ś.**, Szkarlatnieć, × Szarlatnieć ukazywać ś. w kolorze szkarlatnym, czerwienić ś.: Niebieskie szkarfacę ś. różę. Przyb. <Od Szkarlat >

Szkarlat, u, lm. y, × Szarlat i. barwa krwistoczerwona, czerwien, purpura: Teraz częściej mówią S., szkarlatowy, niż szarlat, szarlatowy. L. Marcin z Urzędowa rozumie, że z polskiego czerwiece tak słowo kermes, jak i słowo S. pochodzi. L. Przen.: rumieniec, pons: Postępek ich szkarlatem jagody jej zarumienił. Niem. (= spiekła raki, ognie wystąpiły jej na twarz). S., purpura z różą, ustępuje temu wdziękowi. Lubom. 2. tkanina szkarlatna: Szarlat, S., materja, sukno lub jedwab koloru czerwonego. Ust. cen. S., materja jedwabna polskim czerwem barwiona. Słup. Monarchowie chodzą w szkarlatach. Herb dziewczy szty na szkarlacie. Słow. Przen.: władza najwyższa, tron, korona, berło: Wtenczas zagrzmi bohater, pnie ś. do szkarlatu przez wielkie enoty i przez wielkie zbrodnie. Mick. 3. anat.: Ś. siatkówki oka (purpura retinae). 4. bot. p. **Amarant**. 5. chem. każdy wog. barwnik szkarlatny: Z proszku karmazynowego robią przednie rumienidło, S. Krum. 5. Biebricha, szkarlaty krocinowe. 6. geol. (turbo) mięczak brzuchopelży skrętowy, którego szczątki dostrzegają w utworze sylurskim, miesiąc czek. Łab. 7. lek.: † S. = wyrzut małych plam czerwonych po całym ciele. Krup. 8. tech., p. **Harmalin**. <Śr. Łć. scarlatum >

× **Szkarlatciany** przym. od Szkarlatka. Apt.: (phytolacca). Ulepek a. syrop S. (syropus phytolaccae). S. K. <Od Szkarlatka >

Szkarlatek, tka, lm. tki bot. = bot. **Amarant**. <Od Szkarlat >

Szkarlatka, i, lm. i roś. (phytolacca). <Od Szkarlat >

Szkarlatnawo przys. od Szkarlatnawy.

Szkarlatnawy, × Szarlatnawy wpadający w barwę szkarlatu, podobny do szkarlatowego. <Od Szkarlatny >

Szkarlatnica, y, lm. e, Szarlatnica i. kobieta chodząca w szkarlatach, purpuratka. L. 2. bot. (porphyra) roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, z rodziny porphyraceae. <Od Szkarlatny >

Szkarlatnieć, eje, al, p. Szkarfacić. L. <Od Szkarlatny >

Szkarlatnienie, a, bhm., czynność cz. Szkarlatnieć.

Szkarlatnik, a, lm. cy × Szarlatnik i. ten, co farbuję na szkarlat. L. 2. ten, co chodzi w szkarlacie, purpurat: Kardynał, S. 3. geol. mięczak pbrzuchopelży trąbikowy w utworze miocenowym, purpura. Łab. 4. zool. (purpura) brzuchopelży rzodoskrzelny. <Od Szkarlatny >

Szkarlatno i. przys. od Szkarlatny: 2. w szkarlacie: Chodzić S.

Szkarlatnorodny, × Szarlatnorodny rodzący mięczaki, dające sok szkarlatowy. Śt. wił. <Szkarlatny + Rodny >

Szkarlatny, × Szarlatny, Szkarlatowy, × Szarlatowy przym. od Szkarlat, purpurowy, krwistoczerwony: Otwórzenie, szkarlatni zbójce, wasze dzieje, izali myśl w nich strachem zdjęta nie struchleje? Nar. (= purpuraci). Tyranowie szkarlatni. Nar. S. proszek cynobru. [Maś w kartach szkarlatna a. czerwienna]. <Od Szkarlat >

Szkarlatowate rośliny, bot. p. **Amarantowate**. <Od Szkarlatowy >

Szkarlatowo przys. od Szkarlatowy.

Szkarlatowy p. Szkarlatny: A druga strona sukni szkarlatowa. Słow. <Od Szkarlat >

Szkarlotcz, a, lm. e zool. (porphyrops) owad dwoskrzydły krótkorogi. <Od Szkarlat >

Szkarłupa, y, lm. y, [Szkarłupa] p. Skorupa. <p. Skarłupa, Szczerzupa, Skorupa >

Szkarłupień, pnia, lm. pnie zool. (echinodermata) zwierzę promienistej symetrii, ze skórą w różnym stopniu zwapniałą, wyróżnioną jamą ciała, układem naczyń krwionośnych i naczyń wodnych. Podział: Strzykwy (holoturioidea); Jeżowce, × Jeża morskie, Jeżokraby, Pająki morskie (echinoidea); Rozgwiazdy, Gwiazdy, Szkarłupnie (lm. od Szkarłupnia) gwiazdowio we (asteroidea); Liljowce (crinoidea). <Od Szkarłupa >

Szkarłupnia, i, lm. e p. Szkarłupień. <Od Szkarłupa >

[**Szkarpi**]: Prowadzić na S. = murować ścianę tak, aby ś. u dołu rozszerzała i wychodziła ku górze z pionu. <p. Skarpa >

Skarpa, y, lm. y i. p. Skarpa. 2. [S.] wąwóz o brzegach urwistych. <Włos. scarpa >

[**Szkarpet**], y, lm. y] p. Skarpetka.

Szkarpeteczka, i, lm. i p. Skarpetka.

Szkarpetka, i, lm. i p. Skarpetka. Zdr. Szkarpeteczka. Troc. <Od Szkarpet >

Szkarpiasto przys. od Szkarpiasty.

Szkarpiasty podobny do szkarpy: Każdy przyładek... kończy ś. ostrym szkorpulem lub nagim szkarpiastym przyporem. Pol. <Od Szkarpa >

[**Szkarpować**, uje, owa!] i. p. Skarpować. 2. Mur szkarpuje = jest u dołu szerzej założony i wychodzi ku górze z pionu. <Od Szkarpa >

[**Szkarpowanie**, a, bhm.] czynność cz. Szkarpować.

Szkarpowy przym. od Szkarpa: Nasyp S. Na rogu w jasnej przestrzeni bezlistnych drzew szkarpowych dostrzega elegancką sylwetkę Rudolfa. Zap. <Od Szkarpa >

[**Szkarptny**] mało jadający. <SZKART >

† **Szkarzadosć**, i, bhm., p. Szkaradność.

Szkatulny, Szkatułowy przym. od Szkatuła.

Szkatuła, y, lm. y i. skrzynka do przechowywania pieniędzy, kosztowności: Leciała jedna suma po drugiej, i nie prędzej ś. postrzegł, aż gdy w szkatule dno obaczył. L. Choćby miał sto tysięcy dukatów, za krótką chwilę szkatulę do ostatniego wypróżni szeląga. L. Nie po tytule, gdy pusto w szkatule. Żegl. Przen.: kapitał własny w gotówce: Do dokończenia kościola siła dopomógł swoją szkatulą. Nies. Starych trzeba menażować, bo na szkatułach siedzą. Krasz. Do bra szkatuły = prywatny majątek monarchy. Przen.: Nie trzeba szkoły, mogą być szkatuły wszystkie natyry i szczęścia tytuły. Pot. 2. puszka: Ko-

rzenna S. Troc. Zdr. **Szkatulka, Szkatuleczka**.
<Sr. Łé. scatula; Włos. scatola>

Szkatuleczka, i, lm. i p. Szkatuła: Były tam i kwiaty sztuczne i S. z kosztownościami. Bał.
<Od Szkatulka>

Szkatulka, i, lm. i l. p. Szkatulka: Cesarz nawet na swojej szkatule nazaczył mu osobną pensję. Rzew. 2. S. pisarska = przybór do pisania, *ekrytuar*: S. pisarska, stué. Ku., Troc. <Od Szkatuła>

Szkatulkowy przym. od **Szkatulka**: Najwięcej sporów wywołały tak zwane listy szkatulkowe. Fin. <Od Szkatulka>

Szkatulowy p. Szkatulny. L. <Od Szkatuła>
Szkic, u, lm. e, × Szkic rysunek lub malowidło wyrażone tylko niewielu rysami charakterystycznymi, odręczny zarys przedmiotu rzucony na papier lub płótno; pomysł, projekt czego, zarys, abrys, pierwowrys, wykreś; utwór literacki nie wykończony w szczegółach, lecz niewielu rysami dosadnymi wywołujący wrażenie całości estetycznej: S. głowy stareca. S. rysunku budowli. Szkice historyczne Szajnochy. <Włos. schizzo>

Szkicować, uje, ować kreślić szkicowo, wykończyć w formie szkicu: S. rysunek. S. dzieje. <Od Szkic>

Szkicowanie, a, blm., czynność cz. Szkicować. Szkicowo przys. od **Szkicowy**: Projekt został już S. ułożony. Poprawniej występują figury inne, ale już tylko S. Kasz. Charaktery trzyma w skróceniu, które tym samym wyglądają S.

Szkicowy przym. od **Szkic**: W szkicowym opracowaniu... Śp. <Od Szkic>

Szkielecik, u, lm. i p. Szkielec.
Szkielec, u, lm. y l. anat., p. Kościec: Bez serc, bez ducha — to szkieleców ludy. Mick. Na szkielecach wielbłądów siedzą jeźdźców kości. Mick. 2. przen. = Skielec pod 2, 3, 4, 5: S. wozu. Zdr. **Szkielecik**. <Gr. skeletós>

Szkielecologia, i, blm., p. Skielecologia. <Szkielec + Gr. logia>

Szkielecowa przys. od **Szkielecowa**.
Szkielecowa przys. od **Szkielecowa**: Prawo to S. towarzystwa, to forma od ducha oddzielona. Krasiń. <Od Szkielecowa>

Szkielecowa p. Skielecowa.

Szkielecowa p. Skielecowa: Groby szkielecowa z epoki rzymskiej. Bywała spektatorką widowiska odgrywanego s. pośród szkielecowa ramion rusztowania. Orzesz. <Od Szkielec>

× Szkielnia, i, lm. e, × Szkielnia huta szklana. Sur. <Od Szkielny>

× Szkielny p. Szklany: Hutnicy szkielni, płótkarze kopalni, dziegiarze, smolarze. Sur. <Od Szkló>

[Szkielusko, a, lm. a] p. Szkló. <Od Szkielko>

Szkielko, a, lm. a l. p. Szkló: S. od okularów. S. zegarkowe. S. zamiast brylancika. Ufajecie memu oku i szkielku, nie tu nie widzę dokoła. Mick. Czucie i wiara silniej mówi do mnie, niż mędra S. i oko. Mick. Jedno S., jedno S., a trzy butelki. Dyg. (= kieliszek). W mikroskopie: S. nakrywkowe = S. cieniutkie do nakrywania przedmiotu badanego zapomocą mikroskopu. S. przedmiotowe = S., na którym leży przedmiot rozpatrywany przez mikroskop. <Od Szkló>

Szkiery, ów, blp. rodzaj skał podwodnych. <Nm. Schere, Szwed. skär, Duńs skjär>

[Szkiera, y, lm. y] l. noga zwierzęcia: 2. w lm. pazury.

[Szkira]: A S.! odpędzanie owiec.

[Szkita, y, lm. y] l. stopor, gira = noga niezgrabna. 2. **[Szkot]** *dziecialc, dzieciuch, bachur, bęben*.

Szklak, u, lm. i papier gruby, szkłem drobno utłuczonym pokryty (Nm. Glaspapier). <Od Szkló>

[Szklana, y, lm. y] p. Szklanka. <Od Szklany>
Szklaneczka, i, lm. i p. Szklanka: S. miodu. <Od Szklanka>

Szklanica, y, lm. e, [Śóklanica, Sklenica], † Szklenica, † Sklenia, † Śkieńca szklanka duża, okazała. <Od Szklany>

Szklaniczny, † Szklenczny przym. od **Szklanica**. <Od Szklanica>

Szklanicznik, a, lm. i bot. = Słojeznica. <Od Szklanica>

Szklanka, i, lm. i, × Szklana l. a. [Śklanka, Szklónka, Sklanka, Szklanka, Śóklanka, Szklana, Czklonka, Nzglónka, Cklanka] szklane naczynie bez rączki, kwaterek mniej więcej: S. piwa. Nie ma mu kto podać szklanki wody. Wypiłem dwie szklanki herbaty. Piwo na szklanki i butelki. Utopiłby go w szklance wody (= śmiertelnie go nienawidzi). Przon.: Burza w szklance wody (= awantura na małą skalę; wiele hałasu o nic). Przy szklance i język ochotniej chodzi. Prz. (= przy picciu, przy trunku). Dla szklanki i dziewczyny nie rachuje s. godziny. Prz. 2. [S.] każde naczynie szklane, a szczeg. butelka. 3. bot., ogr. odmiana wiśni zwyczajnej (prunus cerasus): wiśnia jasna, z bezbarwnym sokiem. Zdr. **Szklaneczka**. <Od Szklany>

Szklanno przys. od **Szklany, jak szkló**: Zaczęła mówić z oczyma S. utkwionemi w ziemię. Orzesz.

Szklanny l. p. Szklany: Czyli też niebo swoje szklanne stropy aż do nóg twoich ugina. Mick. Świeci s. pomnik mój nad S. Puław dach. Mick. Ujrzysz w końcu, jak szklanna powłoka zamrozi... blask oka. Mick. Gdzie szklanne kufle, gdzie kruszcowe łupy. Mick. Kładę me dłonie na gwiazdach, jak na szklanych harmoniki kreggach. Mick. 2. [Kluski szklanne] = kluski kartoflane.

× Szklaność, i, blm., rz. od Szklany.

Szklany, Szklanny, × Szkielny, † Szklenczny, † Sklenczny, l. przym. od Szkló; × Szkielny:

Naczynie szklane. Huta szklana (= do topienia i decja szkła). Dach, daszek S. Rurka [szklana. Żrenice miał podobne do kawałków szklanych. Mick. Przen.: Wzrok, oko szklane = bez wyrazu, błędne, osłupiałe, błyszczące martwym blaskiem. Dziś jeszcze jego głos harmonją szklaną błyska s. Słow. (= czystą, dźwięczną). Sny szklane. Słow. (= czarowne). Wodotrysk ciszej szklane swe rozperla skargi. Sf. Nasza miłość nie jest szklana. L. (= nie jest krucho, nietrwała). 2. [Kasza szklana], p. **Kasza**. 3. anat.: Ciało, ciało szklane a. szkliste w gałce ocznej, ciało szklane, ciecz szklanna, †rozieciek szklanny, †wilgoć szklanna (Kluk.), × szklówka (Krs.) (corpus vitreum. Powłoka ciątka szklitego a. szklannego, błona szklana (tunica hyaloidea). × Płyn S. a. × ciecz szklana, ciecz wodnista (humor aqueus s. vitreus) między rogówką a soczewką i tęczówką oka. × Błaszka szklana a. szklista kości czaszki, blaszka wewnętrzna czaszki (tabula vitrea). 4. chem.: Wata szklana. 5. fiz.: × Elektryczność szklana = elektryczność dodatnia. 6. muz.: Harmonja szklana, p. **Harmonja**. 7. myśl.: Pole szklane a. lotne = polowanie na pastwo. 8. org.: Hebel S,

ś. (substantia adamantina dentis). 4. nar. skorupa ze zlodowacialego śniegu. <Od Szkliv(y)>

Szklivorodny, Szklivotwórczy I. wytwarzający szklivo. 2. hist.: Istota szklivorodna zęba. Nabłonek S. 3. embr.: Komórki szklivorodne. <Szklivo + Rodny>

Szklivość, i, blm., rz. od Szklivy; szklivo, polysk: W ciechaj kotlinie S. łśni: mleżące, cieche stawy. Kasp.

Szklivotwórczy p. Szklivorodny. <Szklivo + Twórczy>

Szklivozębinyowy patol.: Nowotwór S. <Szklivo + Zębinyowy>

Szklivy p. Szklisty: Szkliva piana okrywa kępy traw. Kasp. <Od Szklivo>

Szklnąć się, nie ś., nął ś. p. Szklnić ś.: Na hasło wojny szklną ś. już żrzeniec. Kras.

Szklniak, a, lm. i bot. p. Pęsta.

Szklnić się, i ś., ii ś., × Śklić ś., Szklnąć się szklić ś. łsnic, polyskiwać, świecić ś., błyszczec. Wor. Szklni ś. niebo z gwiazd wielości, szklni ś. wiecnotrwałym szykiem. Kras. Szklni ś. firmament gwiazdami. Kras. <Od Szklivo>

Szklnienie się, a ś., blm., czynność cz. Szklnić ś. Szklnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Szklnąć ś.

× Szklawy podobny z własności do szkła. Sł. wil. <Od Szklivo>

Szklvo, a, lm. a, × Śklvo, † Śéklvo, [Szkłvo, Szczkłvo, Śéklvo] l. chem. = a) każda wog. materja, która po stopieniu i powolnym ostudzeniu jest przezroczysta i niekryształiczna, np. kwas metafosforny, bezwodnik borowy, tlenosiarek antymonu i wiele innych. b) mieszanina krzemianów, przeważnie potasowców, lecz i wapniowców i niektórych innych metalów, używana w bardzo obszernym zakresie na rozmaite wyroby: S. jest masa z piasku lub kamienia, pod pewną proporcją złożona. Torz. Jak przeczyta dekret, on go zabawi, tak właśnie, jak gdyby szkłem sobie nos utarł. Kacz. S. krajowe, zwane leśne, dla odróżnienia od weneckiego. S. zwyczajne, lagrowe, półlagrowe, lustrzane, czeskie, kryształowe. Skaleczyć ś. szkłem. S. matowe, mleczne. Zeskrobać co szkłem. S. butelkowe. c) S. kobaltowe, p. Smalta. 2. wyrób szklany, zb. przedmioty szklane: S. lane, rznięte. Na dwór pański nie tylko klejnoty bogate niosą i roztruchan złoty; podczasz abo S. różną farbą zdobne, abo i insze upominki drobne. Mias. S. = tafla szklana, szyba. Skrzynka szkła. Przechowywać co za szkłem, pod szkłem. Przyciąć S. do ram. Wprawić S. w ramy. Patrzyć na co przez S., nie gołym okiem. S. stołowe, kredensowe. S. do lampy = kominek szklany. Przen.: Koło szkła chodzić = pić trunki. Koło tkła czysto chodzić umieli. Byk. (= koło butelki, kufla, kieliszka). Piłno około szkła i uciech chodził. Krasz. Nosić szkła na zdrowych oczach. Gom. (= okulary, binokle). Na co nam ś. szkłem bawie? Kacz. 3. apt.: S. hjalitowe, p. Hjalitowy. 4. chir.: Opatrunek stały ze szkła wodnego. 5. fiz. soczewka: S. oczne, p. Oczna. S. przedmiotowe, p. Objektywa. S. palące, powiększające, zmniejszające. 6. a. Głazownik płytka do szklenia skór. 7. min.: S. kamienne, p. Kamień pod 22. S. krzemienne = kwarc stopiony. S. moskiewskie = muskowitz, kamień moskiewski, mineral z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzemianów, z grupy miki. × S. otowane = anglezyl, mineral z grupy gipsowców, z rzędu siarczanów. 8. tech.: S. wodne = lakier ogniotrwały, złożony z 62 części krzemu, 26 potażu i 12 wody. Łab. (całi silicium solubile). S. wodne sodowe (na-

trium silicium). Zdr. Szkiełko, [Szkielusko]. <SZKŁO z ŚOKŁ(O)>

× Szklodziej, a, lm. s, Śklodziej, Szklarz, × Śklarz ten, co robi szkło: Naczynia rzadko dobrze wychłodzone bywają od szklodziejów. Krum. <Szkłvo + dziej od Dzieć>

× Szklodziejny, × Śklodziejny szklący, na szkło przerabiający. Krum. <Od Szklodziej>

Szklodziejstwo, a, blm., × Śklodziejstwo zamienianie w szkło; wyrób szkła. Krum. <Od Szklodziej>

[Szkłopiec, pca, lm. pce] pułapka na szczury. <Zam. Śłopiec>

× Szklorodny, × Śklorodny który ś. w szkło obrócić może. L. <Szkłvo + Rodny>

× Szkloród, odu, lm. ody chem. p. Hjalogien. <Szkłvo + Ród>

[Szkłódzenie, a, blm.] czynność cz. Szklódzić.

[Szkłódzić, i, il] grzebać w rzeczach cudzych.

× Szklówka, i, lm. i, anat. ciałko szkliste oka. (corpus vitreum). Krs. <Od Szklvo>

Szkobel, bla, lm. ble p. Skobel: Dorabiano szkoble i zamki. Paw. Zdr. Szkohelek. <Zam. Skobel>

Szkohelek, lka, lm. lki p. Skobel.

Szkoblica, y, lm. e pierścień żelazny, przyciągający nasad do grzędzieli i naprężający ją. <Od Szkohelek>

Szkocki I. Tkanina szkocka = w kraty o barwach jaskrawych. 2. bot.: Konieczyna szkocka, p. Lotus. <Od Szkot>

Szkoda, y, lm. y, [Škoda] I. uszkodzenie, strata w czym, uszczerbek. Ps. flor. S. jest uszczerbienie a. ujęcie majątności. Sz. Niedbalstwo może być takie, że żadnej szkody nie niesie. Sz. Poniesić, zrobić, wyrządzić, nagrodzić szkodę. Wezas, gdy kto może, zabiegaj przysgodzie; mały to rozum, co bywa po szkodzie. Rej. Mądry Polak po szkodzie. Kochan. Nie dostapi cię żadna zła przysgoda, ani ś. najdzie w domu twoim szkoda. Kochan. Nienagrodzona S. Kochan. Niepowetowana S. Niskąd tak snadnie, jako z złego sąsiada, S. nie przypadnie. Kochan. Szkoody wdowie i sierocie czynić nie będzie. Skar. Rzeka, z brzegów wylewając, pola wielkie zalewała a szkody niezmierne ludziom czyniła. Skar. Grad narobił szkód w polu. Ukrzywdzonemu S. może ś. nagrodzić, ale żyj nigdy. Biel. M. † Tego mam szkodę. † O tom popadł 20 grzywien szkody. Ani jemu nigdy za szkodę stał. † Nie poddał ś. mi pod jedną szkodę (= zobowiązał ś. do wynagrodzenia jednej szkody). † Nie dopuszczając go szkody. Nauczyciel zły wieleby złego uczniowi nawarzył i szkody narobił. Głecz. Moja w tym, nie wasza S. Boh. Każdy z cudzej szkody szuka zysku. Pilech. Czyja S. tego i grzech. Pot. Mała S. krótki żal. Prz. Ten szkodą goni, kto co czyni nagle. Błaż. Prózne to ludzkie wywody, żeby szkodą nie zwać szkody. Kochan. Przy jednym szczęściu dwie szkodzie Bóg daje. Kochan. Frasnony pewnie ma dwie szkodzie: jedną z frasnuku, a drugą w przysgodzie. Rej. Dwie szkodzie będziesz miał. Syk. Dziecię, kiedy na stół wlezie i spadnie, dwoję szkodę odniesie, bo go i raz stuczony potka, i ocieć go jeszcze różgą ubije. Żarn. S., przysgoda—do mądrości droga. Kn. Szczęśliwy, kogo ostrożnym czynią cudze szkody. Pot. Miałszy już doświadczenie po szkodzie, trzeba mieć rozum przed szkodą. Kras. Głupi, kto po szkodzie radzi o przysgodzie. Trzt. Włoch przed szko-

da, Niemiec w szkodziu, Polak po szkodziu przychodzi k sobie. Rys. Zmazać starą, napisać już przypowieść młodą: tymże Polak po szkodziu, czym był i przed szkoda. Pot. Próżny żal po szkodziu. Kras. Smutny pasterz, odebrawszy szkodę, gdy mu w niebytność srodzy lwi rozprósza trzodę, wróciwszy ś., pastwiska obchodzi dokoła. Ustrz. Wielki swar gasić szkodami małemi. Szymon. Nie taka S., jak niewygoda. Prz. Wielką mi szkodę uczynił. Kn. Racja racją, a S. szkoda. Fred. M. Proces o wynagrodzenie szkód i strat. Pożyczasz tyle szkody od dłużnika wyciągnąć ma, kako wiele było istnych pieniędzy, ani sędzia jemu tego dłużnika w większej summie nad istne pieniądze potępić będzie śmiał. Mać. z Roż. [Kraśniatom było wiele do szkody = *bardzo szkodziło*. Przez to sobie szkodę wziął = *poniósł szkodę, zaszkoził sobie*. Przeszły do szkody = *zginęły*]. Coby to była za S., o mało nie zginęła jedna myszka młoda. Tremb. 2. † S. = *koszt, sumpt*: Na czyją szkodę = *na czyj rachunek, na czyją rzecz*: Złotnik Przemysław zebrał pospolitego ludu niemało, jak mówią, na swoją szkodę, i odgromił nieprzyjaciela. Biel. M. Prosił mię, abym mu konia w swej stajni na jego grosz i na jego szkodę postawić dozwolił. Sz. 3. S. w polu, w zasiewach w lesie = *strata wyrządzone przez zwierzęta; miejsce, gdzie zwierzę robi szkodę w polu, na łące, w ogrodzie, w lesie*: Nie o szkodę zająca gonią. Kn. Gdy obaczył konia w szkodziu, kazał postrzelać. Boh. Uszkodzony zwierzę w szkodziu weźmie, jeśli będzie chciał. Sz. Zająć bydłę, trzodę w szkodziu. Bydło w szkodziu zajęte, przez noc przechowane, nazajutrz prezentowane być ma. Vol. 4. [S.] *miejsce, gdzie można zrobić szkodę*: Woły poszły w szkodę. 5. S. (jest) = a) *żal; niewarto, próżno, daremnie, nie opłaci ś.*: S., żeś nie był! S., żeś nie burmistrzem, starostą, królem, *ironicznie vel serio*, S., żeś nie woźny z tą gębą. Kn. S. takiego rozumu w kącie. Kn. Krótka ucieśzna historia, której szkodaby nie czytać. Groch. S. czasu i atlasu. Prz. Szkoadaż go! żal ś. go Boże! Kn. Sokrates cię popsuł, S. cię! Węg. S. papieru. Żegl. S. zarębować, co ś. nie ma gotować. Kn. S. krasny, gdzie rozumu niemasz. Kn. Szkoadaż mu tej urody, głosu, wymowy. Kn. Szkoada tu tego; S. psu białego chleba. Kn. Błaznowie, którzy niegrzecznie błaznują, S. im i chleba. Potr. (= *nie warci chleba*). S. pieniędzy, języka, pracy, też. O rządzie S. u nas mówić. Biel. M. S. zwać człowiekiem, kto bydłecze żyje. Kochan. O wszystkiej tej przezacnej familji S. myślić, chcieć wylczyć wszystkie ich wielkie sprawy. Petr. Jak okrutnie po nim tęskniła, S. wielą słów opisać. Warg. At, i gadać S. coby to rzekł, mospanie, trocki wojewoda, że ś. młokos u starca tak zuchwale pyta? Syrok. S. tego człeka godnego. Troc. S. ś. o przyszłe przypadki kłopotić. Troc. S. mu dać: przepije. Troc. S. ś. wymawiać. Troc. Szkoadaż mu tego daru. Troc. Szkoadaż jej tej mody. Troc. Nie wielkaby była S., kiedyby umarł. Troc. b) † S. *nie można, niebezpiecznie, ryzykownie, zdradno, może zaszkozić*: Prawa natury już są próżne mary, i matce rodzonej S. wierzyć. Bardz. S. ufać ramięni swemu, choć najmężniejszemu. Ryb. S. dwóch do jednego miechu kotów wsadzić. Pot. S. sobie z jednej szkody dwie czynić, i fraszować ś. i cierpieć. Rej. S. podczas mówić. Kn. S. podczas milczeć. Kn. 6. † S., † Szkoła, † Brajn, patol. *pleśniawki, bedlki w ustach* (aphthae s.

stomatomyeosis): Wódka na zepsowanie działseł i usteczek dzieciennych, to jest na szkołę abo radniej szkodę i brajn. Syr 7. woj.: Damna czyli dampna, poniesiona przez żołnierza S. w koniu lub uzbrojeniu, którą królowi wynagradzać byli powinni. Górs. Zdr. *Szkódka*, × *Szkodeczka*. <S. Nm. scado>

× *Szkodca*, y, lm. y p. *Szkodnik*: Topili onego szkodęcę rzpltej. Birk. Zdrajca, pospolity S. i nieprzyjaciel. Groic. Waszych szkodców wydajcie na sztych. Czart. A. <Od Szkozić>

Szkodeczka, i, lm. i p. *Szkoda*: Nigdy on szkody wielkiej szkodeczką nie goni, widząc, że do tej małej gdy ś. wielka skłoni, dwieby szkodziu otrzymał, a jeśli nie obie, więc jedną, ale większą. Błaż. <Od Szkoćka>

Szkodliwie przys. od *Szkodliwy*: Uderzą w ś. S. Krum. S. ranny dalej ś. bronić nie mógł. Tw. Znieścacka potrąceniu, szkodliwiej upadamy. L. S. tego uczy. Troc. W potrzebie S. raniony, postrelony. Troc.

Szkodliwość, i, lm. i rz. od *Szkodliwy*: Z precypitacji naszej mogą wypaść wielkie szkodliwości dla Polski. Kal. <Od Szkodliwy>

Szkodliwy, i. † S., × *Szkodniczy*, × *Szkodny* = a) *szkodzący, czyhający na czyją szkodę, wrogi, nieprzyjazny, nieprzyjacielski*: Zaden z cesarzów tureckich szkodliwszy chrześcijanom nie był nad Mahometa II, który nam wziął dwoje cesarstwo: greekie i trapezuntskie i słowiańskie państwo. Paszk. Książę Wratisław z ludem szkodliwym do Polski wtargnął. Błaż. b) *złośliwy, szkodny, niebezpieczny*: Miał konia szkodliwego, który bił i kąsał. P. cheł. 2. *przynoszący szkodę, zły, niepożądany, zgubny, groźny*: Kazimierz ochraniał ś., aby Raduł szkodliwego czego na ziemię wołoską nie wewłókł. Błaż. (*multi aliquuid*. Krom.). Szkodliwe następstwa. Wpływ S. dla zdrowia. Kierunek S. Szkodliwa działalność. Szkodliwe to lekarstwo. Troc. Szkodliwa rana. Troc. (= *złośliwa, ciężka, poważna*). <Od Szkoćka lub Szkozić>

Szkodnica, y, lm. e i. forma ż. od *Szkodnik*. 2. × S. *czarownica*. Śl. wil. <Od Szkodnik>

Szkodnictwo, a, bfm. *nałogowe robienie szkód, nieposzanowanie cudzej własności*: Położono tamę szkodnictwu w lasach. <Od Szkodnik>

[*Szkodniczek, czka*, lm. czki] p. *Szkodnik*, <Od Szkodnik>

× *Szkodniczy* p. *Szkodliwy*: Nie godziło ś. nawet szkodniczego pszezołom niedźwiedzia ubić. Nar. <Od Szkodnik>

× *Szkodnie* przys. od *Szkodny*. Troc.

Szkodnik, a, lm. cy, ki i. a. × *Szkodca*, × *Szkodca*, × *Szkodzieci* ten, co wyrządza szkody, człowiek szkodliwy, zwierzę szkodliwe; ten, co mimowolnie, przez niezręczność, rozlęganie sprowadza szkody; ten, co przez swawolę, lekkomyślność robi szkody, psotnik: Szkodnikowi szkoda na dobre nie wyjdzie. Alb. Szkodniey pogina, którzy cię trapiłi. Wuj. Sądź, Panie, szkodniki moje a zwalecz najeźniki moje. Leop. Jawni szkodniey odprzysięgają ś., będąc winnami. Górn. Nocni szkodniey na polu, grunecieh, rolaeh i z samych kościolów mają być brani. Herb. Szatan, Boży przeciwnik, z Krystusem niezgodnik, Duchowi św. odpornik, człowieczy S. Gil. S. językowy. Wal. Urzednik, gdy ś. napije, jest S. pewny. Haur. Chłopak, wielki S. Pies S. S. drzew. Troc. Mól S. Chrabąszcz, S. drzew. Szkodniki pszezół. 2. [S.] = a) *złodziej*. b) *zły duch*. <Od Szkodny>

× **Szkodno** (jest) przys. ze *szkodą, szkodzi*: S. stare drzewo przesadzać. L. Zdawało ś. to pożytecznie, lecz to było S. pospolitemu człowiekowi. Petr. Co z tym czynić ma, aby to nie było S. prawu jej? Sz. Moczenie konopi w sadzawkach rybom jest S. Jak. J. S. czego = *szkoda czego, żal czego*: S. czego. Troc. S. czego jest. Troc. Szkodniej trzewika, niż nogi — mówi skąpy i ubogi. Kn. <Od Szkodzien>

Szkodny, † Szkodzien i. p. **Szkodliwy**. Rej, Wen., Biel. M., Skr. Prędkie niesnaski ucisz, Boże, a szkodną prywatę umorz. K. G. Prawo srogo karze tych, co dawają truciznę; ale to jeszcze szkodniejszy jad, którzy trują językiem. L. Czarownice sprowadzają szkodne grady. Wóje. Czuc tu jej robotę żwawą, złośliwą, szkodną. Brt. 2. a. [**Szkódny, Skódny**] *nabawiający szkod mimowoli, przez swawolę, lekkomyślność, niezręczność, roztrągnięcie, psotny*: Szkodne skrzące. Sienk. Pies S. Małpa szkodna. Chłopak, kruk S. Służąca szkodna: czego ś. dotknie, wszystko stłucze, przewróci, wyleje. 3. † S. *poszkodowany, stratny, szkodzący*: W to pilnie wejrzeć mieli, aby w czym Rzplta nie była szkodna. Biel. M. Witold z Moskwy korzyść wielką wyniósł; było z nim Polaków dosyć, którzy nie byli szkodni tej drogi. Biel. M. (= *nie stracili na niej*). <Od Szkoła>

Szkodować, uje, ować i. *ponosić szkodę, doznawać szkody, tracić, być stratnym*: Kto ś. przed sądem nie stawia, na dniu szkoduje. P. cheł. Łakomy, chcąc więcej mieć, szkoduje. Kn. (= *skąpy dwa razy traci*). Skąpy, żeby obecnie jednego niełożył, woli na przyszłe S. dziesięć. Fred. M. Zawsze musi S., kto ś. ze złym sprzęga. Szymon. Poczujesz na potym i uznasz, choć nierychło, co przez to szkodujesz. Opał. Wolata, ile majątniejsza, S., niż być przyezyna szkody ubogim. Kras. Kto przeciw wstrzemięźliwości wykracza, później lub prędzej zawsze S. musi. Kras. Wieleby szkodował sposobiący ś. na nauczyciela nauk moralnych, gdyby zupełnie zaniedbał znajomości nauk fizycznych wogólności. Kołł. W tym szkoduje, że żadnych nie ma obrywek. Troc. 2. † S. *kogo = narażać na szkodę, krzywdzić, robić szkody*: Szafarz z dóbr pana chytrze sobie galił i na nich go długi czas szkodował. Ody. (= *skubał, podbierał*). 3. † S., [S. ś.] *ponosić wydatki, eksponować ś., cierpieć szkodę wskutek wydatków, narażać ś. na wydatki*. Skr. Znosiły kury... a. i srebrnego rubla w papierku... w podzięce za prosiny weselne, żeby gospodyni zbytnio ś. nie szkodowała. Reym. [Będzie tego świat, cośwa wypili, poco ś. macie S. (= *ciągnąć ś. na wydatki*). 4. [S.] *żałować, oszczędzać kogo, czego, skąpić czego*: On ją znalazł, nic nie szkodował, gdzie ją napotkał, tam ją ucałował. Nie szkoduj tego, daj jeszcze. Okłada ś. książkami, a szkoduje sobie na papierosy. <Od Szkoła>

Szkodowanie, a, blm., czynność cz. **Szkodować**: Deputacja z wielkim szkodowaniem królewskiej armji uzyskała zawieszenie broni. Stądn. (= *szkoła*).

[**Szkodowanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. **Szkodować ś.**

[**Szkodur, a**, lm. y] *zwierzę szkodne*: Cap S. <Od Szkodzie>

× **Szkodzca, y**, lm. y p. **Szkodnik**: Zdrajca, pospolity S. i nieprzyjaciel. Groie. Lepszy mierzny S., byle rozumny sługa, niżeli najwierniejszy prostak. Fred. M. <Od Szkodzie>

Szkodzenie, a, blm., czynność cz. **Szkodzie**.
× **Szkodziciel, a**, lm. e p. **Szkodnik**. L. <Od Szkodzie>

Szkodzicielka, i, lm. i forma ż. od **Szkodziciel, szkodnica**.

Szkodzie, i, il i. komu, † kogo = *narażać na szkodę, krzywdzić, działać na czyją szkodę, przynosić uszczerbek*: Kto S. może, boją ś. go, choć nie szkodzi. Min. Kto komu szkodzi, niech ś. na szkodę gotuje. Szymon. Kto innym S. pragnie, samego siebie najczęściej zdradza. L. Sam sobie szkodzi L. (= *bicz na siebie kręci*). Kto późno przychodzi, sam sobie szkodzi. Prz. (= *sam sobie winien*). Zdrowiu to szkodzi. Troc (= *nie służy; jest niezdrawe, szkodliwe*). Zielsko zbożu szkodzi. Troc. S. komu w opinji. Ciesząc ś. z upadku bliźniego, myślałem go w czym S. Ryb. Ten sługa swojego szkodzi (uszkadza) pana. Troc. 2. † S. *co = uszkadzać, niszczyć, psuć*. Mynieć dobrą S. zwykli, onę pilując, ostrzygając i okrawając. Paw. S. kraj, pole (L.) = *pustoszyć, dewastować*. Wrocławianie powiat wieluński szkodzili. Błaż. Krzyżacy dzierżawy polskie zdradliwie szkodzili. Błaż. 3. komu w czym = *przeszkadzać, stać na zawadzie*: S. komu w karierze, w interesach. 4. *przeszkadzać, wadzić*: Coby mu szkodziło zezwolić na to! (= *znaczyło*). Wszystko mu szkodzi (= *niedogodek*). Nie nie szkodzi! (= *drobnostka! nie warto o tym mówić*). <Od Szkoła wzgl. Nm. schaden>

† **Szkodzien** (jako orzeczenie) p. **Szkodny**: Florus w tym tylko S. sobie, że więcej nie pisal. Lubom. Złośny król, S. oraz i w ziemi i w synie. Pot. Nie baw ś., gdy w Rzymie bez obrony dyszą, S., kto zwłoczy, wieki o tym piszą. Chr. Sameś sobie był S. Troc. Sam sobie S., kto sługi złego zawczasu nie pozbywa. Troc. <Od Szkoła>

× **Szkodzca, y**, lm. y p. **Szkodnik**: Patrzy na jęczące z ran nad brzegami cieple i na szkodząc wilka z zjuzoną paszczką. Otw. Sędziom przestroga: tak dobrodzieja jako i szkodząc swego, tak sąsiada jako i obcego gościa pod jedno prawo ś. sprawiedliwości kłaść mają. Skar. Szkoeci, gdy jakiego żarłoka między sobą widzieli, nakarmiwszy i napoiwszy, topili onego szkodząc rzeczypospolitej. Birk. <Od Szkodzie>

† **Szkofja, i**, lm. e p. **Skofja**: Patrz, na hełmie jego jak świeci dwoista S. *crista*. Koch. J. Hełm trzy szkofje mający, *jubas*. Koch. J. Oszczep jemu wierzechofek od szyszaka strącił a pierze i szkofję od wierzechu odtrącił. Koch. J. <p. Skofja>

† **Szkofcja, y**, lm. y p. **Szkodnik**: Przeważna bohaterka zabić szkofję swego zamyśla. P. Koch. <Z Szkodzca>

[**Szkołak, a**, lm. i] p. **Szkołarz**. <Od Szkoła>

† **Szkołar, a**, lm. owie p. **Szkołarz**. Tuch. <Od Łé. scholaris>

[**Szkołarka, i**, lm. i, **Szkołnica**] *uczenica*. <Od Szkołarz>

Szkołarnia, i, lm. e *szkoła*: Dziwaczne zespolenie reminiscencji z seminarjum i szkołarni. Ask. <Od Szkołarz>

Szkołarski, † Szkołski *pedancki, pedantyczny, nudno-naukowy*: Dawna jest bardzo, ale szkołarska raczej, niż uczona kłótnia: ile jest tropów? Kopez. Tłómaczył sobie sposobem szkołarskim. Żer. Po szkołarsku przys. *jak szkołarz, w sposób szkołarski, pedantycznie*: Nauka nie powinna być po szkołarsku dawana. Pir. <Od Szkołarz>

Szkolarstwo, a, blm., × **Szkolność**, × **Szkolnictwo** *pedanterja, pedantyzm, pedantwo, zbyt sucha i ciężka uczoność.* <Od Szkołarz>

Szkołarz, a, lm. e l. a. † **Szkołar**, × **Szkołarz**, × **Szkołar**, × **Szkołasta**, × **Szkołnik**, [**Szkołak**, **Szkołak**, **Szkołniak**, **Szkołnię**] *uczeń.* 2. *pedant, człowiek szkołą trącający:* Ci szkołarze zawsze muszą margać łaciną; gadaj po polsku! L. <Od Szkoła>

† **Szkołastyczny** p. **Szkołastyczny**. <Od Szkołastyk>

† **Szkołastyk**, a, lm. cy p. **Szkołastyk**: S., duchowny przy katedralnym kościele, mający na sobie dozór szkół. Nar. <Gr. scholastikós>

[**Szkołmistrz**, a, lm. e] p. **Szkołmistrz**. <Szkoła + Mistrz>

[**Szkołna**, ej, lm. e] *żona nauczyciela.* <Od Szkoła>

Szkołne, ego, blm., rz. 1. *składka, podatek na utrzymanie szkoły.* 2. *wpisowe, opłata za naukę w szkole, wpis.* <Od Szkołny>

[**Szkołni**] p. **Szkołny**. <Od Szkoła>

[**Szkołniak**, a, lm. i] p. **Szkołarz**. <Od Szkołny>

[**Szkołnica**, y, lm. e] 1. p. **Szkołarka**. 2. p. **Szkoła**. <Od Szkołnik>

Szkołnictwo, a, blm. 1. *sprawy szkolne, system szkół, szkoły:* Stan szkolnictwa galicyjskiego. 2. × S. p. **Szkołarstwo**. <Od Szkołnik>

× **Szkołniczy** przym. od **Szkołnik**, *szkołny*: Wiek jedenasty, początek akademii i szkolniczej nauki. Stasz. <Od Szkołnik>

[**Szkołnię**, ęcia, lm. ęta] p. **Szkołarz**.

Szkołnik, a, lm. cy l. × S. p. **Szkołarz**. 2. × S. p. **Szkołmistrz**. 2. † S. *literat, sawant, erudyt:* Pojrzyjmy na dawne szkolniki, którzy też w Rzpltej kwitnęli. Baz. 3. p. **Mełamed**: Rabin z szkolnikiem rewizją głów uczynią. Vol. S., nauczyciel w chederze, a zarazem sługa przy bóżnicy. <Od Szkołny>

× **Szkołność**, i, blm. p. **Szkołarstwo**: S. Arystotelesowska w naukach przyrodzony porządek na wspaniałą obróciła. Kopez. Zaczęła mię ta S. zawsze jednakowa nudzić. Wyb. <Od Szkołny>

Szkołny, [**Szkołni**], † **Szkołski** przym. od **Szkoła**; × **Szkołniczy**: S. mędrak. L. Głupstwem prościnę szkolną nazywają. Lubom. Książki szkolne, podręczniki szkolne. S. mistrz. Warg. S. stan jest najnudniejszy i rzeczom ludzkim najpożyteczniejszy. Baz. Szkolna retoryka obfita w słowa, czeza w rzeczy. Ust. Pomnę, że i mnie zmlodu często wię napadła szkolna choroba, gdy ś. do szkoły nie chciało. Opał. Szkolne gospodarstwo a z ksiąg hetmaństwo — oboje niepewne. Kn. Szkolna zabawa, praca. Troc. Szkolna zwada. Troc. Szkolna choroba. Troc. Paluszek i główka to szkolna wymówka. Prz. Znajomość jeszcze ze szkolnej ławy. Gdzie wy, jasne dni moje, moje szkolne czasy! Syrok. Choć jeszcze teraz, po ileż to razy szkolną ławię a. dzwonek przysięg! Syrok. Koledzy, towarzysze szkolni. Młodzież szkolna. × S., ego, lm. i rz., p. **Szkołmistrz**: S., nad szkołami przełożony. Troc. <Od Szkoła>

† **Szkołski** 1. p. **Szkołny**. 2. p. **Szkołarski**: Już tu terminów przestać, radzę, szkolskich. Klon. <Od Szkoła>

Szkoła, y, lm. y, [**Szkołnica**] 1. *zakład naukowy, uczelnia, instytucja ucząca, kształcąca, w której wykładają nauki;* gm. *sztuba.* Musisz sam wprzód być w szkole, niżeli ją uczyć. Pot. Za szkołą ś. uczył. Kn. (nie przebrał nauki. L.). S. koronna. akademja krakowska. Groch. Wysoka S. (Troc),

S. *główna* (= *wyższy zakład naukowy, wszechnicca, uniwersytet*). S. *średnia*. Szkoły wojewódzkie, gimnazja. Szkoły wydziałowe. Szkoły podwydziałowe. S. powiatowa specjalna, ogólna. S. filologiczna, realna. Szkoły parfjalne, klasztorne, katedralne. S. kadetów (= *korpus kadetów*). Założenie szkoły rycerskiej w Warszawie od Stanisława Augusta uskutecznił. Skrzet. S. rycerska we Lwowie naznaczona. Vol. S. podchorążych. Szkoły jezuickie, pijarskie, kolegium, konwikt. L. Szkoły pobożne, pijarskie, scholae piaae. L. Książd czyli profesor szkół pobożnych, pijar. L. S. żydowska. Bud. Żydom powinno być wolno zakładać synagogi i szkoły. L. S. dentystyczna, kupiecka, handlowa, rzemieślnicza, ogrodnicza. S. mleczarstwa. S. S. felezerów, akuszerek. S. medyczna. S. rolnicza. S. koronkarska. S. rabinów. S. weterynaryjna = *instytut weterynaryjny*. S. muzyczna = *instytut muzyczny, konserwatorium muzyczne*. Przen.: Do szkoły jeszcze do mnie, kupiecka, L. (ja cię nauczę. L.). Szkołę trzymać, zacząć, założyć. Troc. S. Marsowa, rycerska. Troc. S. na ćwiczenie młodzi w rycerskim dziele. Troc. S. trzyklasowa, ośmioklasowa, męska, żeńska. S. dziecinna, gdzie ś. czytać i pisać uczą. (Troc) = S. elementarna, początkowa, żart. *bacalarnia*. Szkołę opuścić, przestać ś. uczyć. Kn. Szkołę opuścił. Troc. Ledwo ś. wykłuł ze szkoły. Troc. Przen.: *nauki szkolne, wykłady szkolne, nauki, lekcje:* Czas był do szkoły; ale o szkole mojemu ojeu ani ś. marzy. Syrok. Oddać, posłać, posyłać chłopca do szkoły. Uczęszczać do szkoły. Dyjonizy szkołą ś. żywił, gdy był z państwa wygnan. Stryjk. (= *utrzymywaniem szkoły, nauczaniem, nauczycielstwem*). Szmierz dotąd uczy ucznia swego szermować, aż go mistrzem ostawi i sam przez ś. będzie szkoły miewał. Glicz. Po szkołach niech nauczyciel przebieży myślą wszystko, co czynił w szkole. Pir. Skończyć, ukonńczyć szkołę. Zabawa po szkole. Szkoły ś. kończą przy schyłku czerwca. Szkoły ś. niedługo zaczynają. Egzamina przy zalimitowaniu szkół. Koź. Gdym skończył szkołę — po świętym Pietrze... Syrok. 2. × S. *klasa, oddział szkoły:* Do której szkoły teraz chodzi? — Do syntakxin, ale ś. spodziewa na przyszły rok promoeji do poetyki. L. 3. Szkoły = *szkoła średnia dzieląca ś. na klasy, kolegium, gimnazjum:* Ej, chłopcze, posłę cię do szkół, będziesz tam dobrze ćwiczony. L. Mężczyzny przywłaszczyli sobie do szkół chodzić. L. Kiedy komu wymawiamy głupstwo lub złe postępkę, mamy zwyczaj mówić: znać, żeś niewiele wzięł plag w szkołach, znać, że cię niedobrze bito, znać, żeś nieczęsto pieńiek wycierał. L. Wyborne księgi za najlepszą szkołę staną. Zabł. Uczęszczać do szkół. Wrócić ze szkół. 4. przen. *praktyka, doświadczenie:* S. życiowa. Ciężką szkołę przeszedł. S. nieszczęścia. Chowany w szkole przeciwności. Nie był, nie powstał jeszcze w miłosnej szkole. Troc. Wojsko jego szkołą było, skąd mężów walecznych siła wychodziło. 5. *uczniowie szkoły:* S., osoby, liczba uczniów w szkole, ut.: wielką albo małą ma kto szkołę. Kn. W pochodzie wzięły udział, wystąpiły wszystkie szkoły. 6. *nauka, doktryna jakiego filozofa, jego system filozoficzny; ogół zwolenników jakiego filozofa:* S., różną od drugiej naukę podająca, *secta, dyscyplina, familia philosophorum*. Kn. S. jońska, Platona, Arystotelesa, epikurejszyków. Filozof ze szkoły Pitagoresowej. Troc. 7. *pewien*

sposób wykonywania dzieł sztuki, właściwy jakiemu krajowi, styl, metoda: S. łamanadzka, włoska w malarstwie. 9. *budynek, mieszkanie zakładu naukowego*: S., miejsce ćwiczenia wszelakiego. L. Szkoły, te domy rozumu, dlatego budują, aby tam było miejsce uczenia i ćwiczenia w rzeczach ku roztropności. Glicz. Rodzice mają oko mieć, aby dzieci każdodziennie w szkole, a nie za szkołą bywali. Haur. S. każdemu otwarta, neżyé ś. każdemu wolno. Kn. [Iść za szkołę] = *wagować ś.*, *iść na wagusy*. Za szkołą ś. uzyć, za szkołę chodzić. Troc. (= *wagować ś.*). [W szkołę, szkolne] *rodzaj gry w piłkę*. 10. lek.: †S., †Szkoda, †Brajn = *pleśńawki w ustach* (aphthae): Wódka na zep-owanie dziąseł i usterek dziecinnych, to jest na szkołę, albo radniej na szkodę i brajn. Syr. Polewka ta zgorzałość ust i popadanie języka, co szkoła, albo brajn drudy zowią, wychędaża. Syr. II. mat.: S. kombinatoryjna, p. *Kombinatoryjny*, 12. muz. = a) *książka zawierająca przepisy i wzory nauki dla początkujących*: S. na fortepjan, na skrzypce. b) *rutyna, wyrobienie prawidłowe, zdobyte przez naukę*, styl: Ten artysta ma szkołę. 13. ogr.: × S. p. Szkołka: S. w ogrodzie. L. Na drzewka S. L. Miejsce, na którym dochowujemy ś. szepów, zowie ś. szkoła. Kluk. Zdr. Szkołka. <Łé. senola (Sr. Łe. seola) z Gr. scholé >

[Szkołak, a, lm. cy] p. Szkołacz. <Od Szkoła >
† Szkołmistrz, a, lm. e. [Szkołmistrz], × Szkołnik, × Szkołny, [Szkołni, Szkołni, Szkołny] *nauczyciel w szkole, pedagog, przełożony szkoły*. L. <Szkoła + Mistrz >

† Szkołować, uje, ował, [S. ś.] *chodzić do szkoły, odhycwać szkoły, uczyć ś., studjować*: Między nieukami i tymi, którzy trochę literatury zakusili, a przedym niżeli do swego postanowienia żywota przysli, szkołowali. powstają poswarki, coby lepsze było: czyli gdyby oćiec syna do szkoły uczyć dał, czyli gdyby rzemieślnika w rzemiosło przykazał. Glicz. Oni jakoby jacy mniśi w klasztorze szkołują. Glicz. 2. [S. kogo] = *posyłać kogo do szkoły*. <Od Szkoła >

† Szkołowanie, a, blm., czynność cz. Szkołować: Chwałę dobrą odnoszą z tego swego szkołowania. Glicz.

[Szkołowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szkołować ś.

[Szkołowe, ego, blm.] p. Szkolne. <Od * Szkołowy, od Szkoła >

† Szkoła, y, lm. y p. I. Skoma. Troc.

[Szkomy] *skąpy*. <Zam. Skąpy >

[Szkoni] p. Czkon.

! Szkontrować, uje, ował prow. *sprawdzić*: Szkontrując sągi w lesie, usłyszałem koło jednego sąga ujadanie. <Włos. seontrare, p. Skontrować >

! Szkontrowanie, a, blm., czynność cz. Szkontrować.

1. [Szkop, a, lm. y] *skop, baran oskopiony*. Zdr. [Szkopik], <Zam. Skop >

2. [Szkop, u, lm. y] p. Szkopek. <S. Nm. scaf >

Szkopek, pka, lm. pki, × Skopek, [Skop, Skopieć], † Szkopieć *walerko roboty beduarskiej o jednym uchu*: S. do zbierania mleka przy dojeniu krów. S. do wody, do czerpania za pomocą u mularzy. Mularze potrzebują taczeków, cebrów, szafów, szkopków. Kluk. Zdr. [Szkopyszek]. <Od 2. Szkop >

Szkopieć, pca, lm. pce p. Szkopek: S. mleka. B. B. *Libra vinaria* cebrzy albo szkopee, któremi

wino z winnic do prasy znaszają. Mącz. W szkopcu jest mleko. Troc. Dwa szkopee mleka. Troc. S. do podstawienia pod beezkę. Troc. <Od 2. Szkop >

[Szkopik, a, lm. i] p. I. Szkop.

[Szkopina, y, blm., Skopina] *skopowina, mięso baranie, baranina*. <Od I. Szkop >

Szkopuł, u, lm. y, Skopuł *skoła podwodna, rafa*: Przyładek kończy ś. ostrym szkopułem. Pol. Przen.: *zawada, przeszkoda, trudność*: S., o który Stwosz roztracił ś. w życiu, była pycha. Tu był S. dla tych, co ś. tej praey podjęli. Pir. (= *twardy orzech do zgryzienia, sęk*). <Łé. scopulus, z Gr. >

[Szkopyrknąć, nie, ną] p. Skopérnąć. <p. Skopérnąć >

[Szkopyrkniecie, a, blm.] czynność cz. Szkopyrknąć.

[Szkopyrtnóć się, nie ś., ną] p. przewrócić ś. <p. Skopérnąć >

[Szkopyrtniecie się, a ś., blm.] czynność cz. Szkopyrtnóć ś.

[Szkopyszek, szka, lm. szki] p. Szkopok.

× Szkorbuł, u, blm., Skorbuł, † Szarbach, † Szorboch, † Schorbuk, [Skorut] † Franca pomorska (Syr.) *patol. guilec, skorbut* (scorbutus): S. nazwisko swoje niedawno ma, od tych narodów podobno, u których najwięcej goś-i, wzięte, jako Holendrów, Duńczyków, Szwedów i t. d. Petr. <p. Skorbut >

† Szkorbutnica, y, lm. e *niewiasta cierpiąca na guilec*: Białe upławy u suchornie lub u skorbutnic niebezpieczne. Perz. <Od Szkorbutnik >
† Szkorbutnik, a, lm. cy *człowiek cierpiący na guilec, na skorbut*. <Od Szkorbut >

Szkorbutowy, Szkorbutyczny przym. od Szkorbut, *guilecowy* (scorbuticus). <Od Szkorbut >
Szkorbucyczny p. Szkorbutowy, <Od Szkorbut >

† Szkornia, i, lm. e p. Skornia. Sekl., Gil., Jan. Między innemi mękami ta była osobna: kazali lać tłustość w szkornie a. w buty gorącą, które obuwać kazali na nogi. Baz. <Zam. Skor(z)nia >

† Szcorp, a, lm. y p. Skorpjon. L. <Od Skorpjon >

† Szkorpica, y, lm. e p. Skorpjon. L. <Od Szcorp >

† Szkorpjon, a, lm. y p. Skorpjon: S. jest robak barzo jadowity w ziemiach gorących, a barzo zarażający człowieka. Rej. Cóż to za skorpjonowie byli, proszę cię? Rej. Bo S. nie kąsa, aż pirwej przeliże. Rej. <Gr. skorpion >

† Szkorpjonowy przym. od Szkorpjon; † Szkorpowy: Szarańcza z żądły skorpjonowemi. Rej. Duch Święty tej nieślachetnej szarańczej przypisuje jad S. Rej. <Od Skorpjon >

† Szkorpowy p. Skorpjonowy: S. olej, w którym skorpy potopiono, leczy ukąszenie skorpowe. Sien. <Od Szcorp >

† Szkort, u, lm. y *wszetecznicca, nalożnicca, niezrylnica, kobieta rozwiązała, kurwa, rozpustnicca*. Klon., Ciek. Herodyado, szkoreie nieczysty i niewsydlivy! Baz. Teodora, sławny w Rzymie S., do szkaradnej bezeności ich przymusiła. Zigr. Wielu mężów, jawszy ś. szkortów, na zdrowie żonom swoim stoją. Petr. Czemuś, przeklęty szkoreie, tego nie zrobiła, ażebyć mnie z nim oraz tak twardo uspiła? Mor. S. bezeeny, plugawy pannał nad niemi. Birk. <Łé. scortum >

† Szkortacja, i, blm., † Szkortacja porubstwo, kurwiarstwo, nierząd, wszeteczność, cudzołóstwo, rozpusta, rozwiążność: Ten nasz syn szkortacji tylko pilen. Wer. <Łé. scortatio>

† Szkortarz, a, lm. e p. Szkortator. Sekl. <Od Szkort>

† Szkortator, a, lm. owię, † Szkortarz rozpustnik, wszetecznik, nierządnik, cudzołózca, porubnik, kurwiarz: Szkortatorowie i cudzołóznicy królestwa Bożego nie otrzymają. Baz. Wszem wobec dają moc mówić, choć i niesławnym ludziom, to jest łotrom, szkortatorom. Baz. <Łé. scortator>

† Szkortować, uje, ował cudzołożyć, oddawać s. rozpuścić. <Od Szkort>

† Szkortowanie, a, blm., czynność cz. Szkortować. Sekl.

[Szkorupka, i, lm. i] skorupka. <Zam. Skorupka>

× Szkorzek, rzka, lm. rzki p. Szpak. Troc. <p. Skorzec>

† Szkot, a, lm. y, † Szot l. przekupień, handlarz domokrążny: Nasi szkotowie na opałce drobne rzeczy rozmaite dla przedania noszą po ulicach. Warg. Gdy go doszły o szkotach Tarnowskich awizy... Pot. 2. a. † Skot, † Skocięc, † Skojęcie, † Skojec 1/24 grzywny: *Digrossus sive scotus*, podwójny grosz a. S. Urs. *Poena sześć grzywien, alias sex scotorum* Vol. S. waży dwa grosza. Herb. Złota skotów kilka. Papr. 3. 2 pp. u: S., szkotowa materja, gatunek kamlotu. L. S. na worezki nabożowe jest prawie tak dobry, jak kamlot. Jak J. 4. [S.] p. Szkita. <1. Łé. scotus: 2. Śr. Łé. scottus>

[Szkotaczka, i, lm. i] p. Skotaczka.

† Szkotak, a, l. lm. i, [Szkotak] p. Skotarz. 2. blm., Skotarz, Wolarz nazwa jednego z gwiazdozbiorów północnych. <Zam. Skotak>

† Szkotopas, a, lm. y p. Skotarz. <Zam. Skotopas>

† Szkotowy przym. od Szkot: Szkotowa materja, gatunek kamlotu. L. Szkotowe a. kamlotowe worezki. Jak J. Car namioty swe z szkotowego sukna kazał robić. Grab.

Szkotyeyzm, u, blm., Szkotyzm narzecze szkockie, właściwy Szkotom sposób używania języka angielskiego. <Od Szkot>

Szkotyizm, u, blm., p. Szkotyeyzm.

[Szkowronek, nka, lm. nki] = Skowronek. <Zam. Skowronek>

[Szkowrozić, i, ii] dokazywać, trzpiotać s. <p. Skowrożny i Skowroch>

[Szkowrozenie, a, blm.] czynność cz. Szkowrozić.

[Szkowróznik, a, lm. i] zbytnik.

Szkódka, i, lm. i p. Szkoda: Lepsza S., niż szkoda. Strzjk. Strzeż s., aby ze szkódki cała nie była szkoda. Troc. Rol. <Od Szkoda>

[Szkódny] p. Szkodny.

[Szkólni, ego, lm. i] p. Szkolmistrz.

[Szkólnica, y, lm. e] zwolenniczka szkoły, szkolnica. Pe. <Od Szkólny>

Skólny prow. = Szkolny.

Skólny, ego, lm. i rz. l. uczoney: Kachał-rada, obierana ze skólnych, czyli uczonech żydowskich. Moracz. 2. p. Szkolmistrz. <Od Szkoła>

Szkółka, i, lm. i l. p. Szkoła: Szkołki parafjalne po miasteczkach i wsiach do wychowania przyzwoitego stanom: miejskiemu i rolniczemu. Djar. gr. S. początkowa, elementarna. Przed każdą szkołką niech s. nauczyciel gotuje

na wszystko, co do uczenia w szkole wypada. Pir. (= przed każdą lekcją). 2. a. × Szkoła ogr. miejsce hodowli drzewek lub roślin kwiatowych, pepinjera: Morwy co dwa lata w osobnej szkółce przesadzają. Przędz. <Od Szkoła>

Szkółkarz, a, lm. e ogrodnik urządzający i utrzymujący szkółki: Ogrodnik S. <Od Szkołka>

Szkółkować, uje, ował ogr. hodować w szkółce: Tylko szkółkowane drzewka posiadają korzenie dość głęboko idące. Jank. <Od Szkołka>

Szkółkowanie, a, blm., czynność cz. Szkółkować.

Szkółkowy przym. od Szkołka: Pokaz na temat robót szkółkowych (= szkółek drzewnych). Cięcie róż szkółkowe. <Od Szkołka>

Szkólat, u, lm. y l. † S. p. Skórat. 2. [S.] przęślica (w zagadce): Stoi stojawa, na stojawie trzęsawa (kręzel), na trzęsawie belica (len), na belicy S. (papier do obwijania kadzieli), na szkólatcie róży kwiat. <Skóra + Łata>

[Szkórzyca, y, blm.] p. Skórzyca.

[Szkrapkaryja, i, lm. e] mysz (w zagadce). <Szkrabac + -ryja>

[Szkrahy, ów, blp.] stare obuwie wykrzywione, zeszcłe, niezdatne do niczego. <Ukr.>

[Szkreptać, a, ał] p. Skromadzić. <Ukr. skrebtaty>

[Szkreptanie, a, blm.] czynność cz. Szkreptać.

[Szkrobić, i, ii] p. Skrobić. <Od Skrobia>

[Szkrobienie, a, blm.] czynność cz. Szkrobić.

† Szkrofuły, ów, blp. p. Skrofuły. <Zam. Skrofuły>

[Szkrobek, bka, blm.] p. 2. Skrob. <Od Skrob>

[Szkrobić, i, ii] p. Skrobić.

[Szkrobienie, a, blm.] czynność cz. Szkrobić.

[Szkrobka, i, lm. i] miejsce przy warsztacie tkackim na przechowanie „członków“, „cywek“ i t. p.

× Szkrupulacki p. Skrupulatny: Niemasz już nauki szkrupulackiej dawnej. Bals. <Od Skrupulat>

× Szkrupulat, a, lm. ci p. Skrupulat: W takiej potrzebie dyskret nie dyskret, S. nie S., świętoszek nie świętoszek mniejby jeszcze podobno miał od nas dyskrecji. L. <Zam. Skrupulat>

× Szkrupulatnie przys. od Szkrupulatny: Nie będzie ona tak S. święta, żeby s. miała o to gniewać, że ją kochają. L.

× Szkrupulatność, i, blm. od Szkrupulatny.

† Szkrupulatny p. Skrupulatny: S. człowiek. Hul. <Zam. Skrupulatny>

× Szkrupulizować, uje, ował p. Skrupulizować: Alboż to teraz ludzie szkrupulizują w tej mierze? L. <Zam. Skrupulizować>

× Szkrupulizowanie, a, blm., czynność cz. Szkrupulizować.

× Szkrupul, u, lm. y p. Skrupul: S. ma w sobie 20 ziarn. Spicz. Szkrupulami, to jest ściśnięciem i trwogą sumnienia s. trapił. Skar. Nie chce posądzać, bo s. boję szkrupułu. Boh. Ze gardzisz szkrupulami, wieszuję ci tego, znak to jest mocnej duszy, umyśtu wielkiego. Kras. S. bez szkrupułu. Jabł. <p. Skrupul>

× Szkrupulacki = Skrupulatny: Szkrupulackimi głowę sobie nabił opinjami. Troc. <Od Szkrupulat>

× Szkrupulat, a, lm. ci = Skrupulat: Nabożniczkom i szkrupulatom cela, pustynia i osobność należy. Troc. <Od Szkrupul>

× Szkrutynjum, w lp. nieod., lm. a, ów p. Skrutynjum. Troc. <Łé. scrutinium>

× Szkrzyba, y, lm. owie p. Skryba. Leop. <Łć. scriba>
 × Szkrzybent, a, lm. ci = Skrybent. Troc. <Łć. scribens, 2. pp. -ntis>
 † Szkrzypt, u, lm. y p. Skrypt. L. <Łć. scriptum>
 † Szkrzypturalik, u, lm. i p. Szkrzypturał. L.
 † Szkrzypturał, u, lm. y p. Szkrzypturał: Rozeznał karty szkrzypturałem pisarskim. Leop. Zdr.
 † Szkrzypturalik. <Zam. Szkrzypturał>
 Szkrzyzał, a, lm. e = Skrzyzał: Zbliżała ś., żeby isé eicho, zrazu po kamiennych szkrzyżalach za progiem. Żer. <p. Skrzyzał>
 [Szku] w., *oznaczający skubanie, skub*: Nie bédziesz ty mojej żonki S. S. <Zam. Skub>
 [Szkuhaczka, i, lm. i] *skubaczka, jedna z dziewcząt zbierających ś. w adwencie w celu skubania pierza*. <Od Skubać>
 [Szkuhać, bie, bał i S. ś.] p. Skubać. <Zam. Skubać>
 [Szkuhanie, a, blm.] *czynność cz. Szkuhać*.
 [Szkuhanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Szkuhać ś.*
 [Szkuhować, uje, ował i S. ś.] p. Skubać.
 [Szkuhowanie, a, blm.] *czynność cz. Szkuhować*.
 [Szkuhowanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Szkuhować ś.*
 [Szkućina, y, lm. y] i. p. [Szkuć]. 2. *chłopiec mały, porwujący ś. na kogoś wielkiego, gil, gnida*. 3. *niedorośtek udający dorosłego, fajel, mlókos*. <Od [Szkuć]>
 [Szkućsko, a, lm. a] m. i ni. p. [Szkuć].
 † Szkuć, a, lm. y p. Skuć: S. włoski, koron włoska, koronat. <Włos. scudo>
 [Szkućelniak, a, lm. i] p. Szkućlak. <Od Szkućelny>
 × Szkućelny p. Szkućlany. L. <Od Szkućla>
 [Szkućel, dla, lm. dły] i. p. Szkućla. 2. *łata dachowa*. <p. Szkućla>
 × Szkućelka, i, lm. i p. Szkućla: S., *assula*. Mącz. <Od Szkućla>
 Szkućlak a, lm. i p. Szkućlak. <Od Szkućla>
 [Szkućlany] p. Szkućlany. <Od Szkućla>
 × Szkućlany, × Szkućlany, [Szkućlany], × Szkućelny, × Szkućelny przym. od Szkućla, *gonciany, gontowy*: Dach S. Świt.
 × Szkućlarz, a, lm. e, × Szkućlarz *gonciarz, ten, co gonty robi a. niemi dachy kryje*. <Od Szkućla>
 × Szkućlany p. Szkućlany. <Od Szkućla>
 Szkućla, y, lm. y, [Szkućlo, Szkućel] *gont. deseczka do pobijania dachów, z rowkiem z jednego brzegu*. Łab. Dachy pokrywają ś. także szkućlami, czyli gontami, dębowymi, a zwyczajniej sosnowymi. Świt. Gonty, szkućly, *asses* Mącz. Przeszło sto domów drewnianych, szkućlami lub słomą pokrytych. Sez. <Rom scudella>
 Szkućlak, a, lm. i, Szkućlak, [Szkućelniak] *gatunek gwóźdźcia do przybijania gontów, gontal*. Łab. <Od Szkućla>
 × Szkućlany p. Szkućlany. Troc. <Od Szkućla>
 × Szkućlarz, a, lm. e p. Szkućlarz. Troc. <Od Szkućla>
 [Szkućlo, a, lm. a] p. Szkućla.
 [Szkućlepa, y, lm. y] *kobieta szpetna i stara*: Czy ja to darmo młodość moję takiej szkućlepie zaprzedałem? Chodź.
 [Szkućlować, uje, ował] *ubliżać komu*.
 [Szkućlowanie, a, blm.] *czynność cz. Szkućlować*.
 [Szkućla, y, blm.] 1. *choroba racie u bydła i świń*. 2. *choroba krów i koni*. <Zam. Skuła>

Szkuna, y, lm. y *lekki statek morski do przewożenia szybkiego rozkazów, depezsz*. <Ang. schooner(er)>
 [Szkunia, y, lm. y] p. Skunia. <p. Skunia>
 [Szkurlat, u, lm. y] p. Skurlat. <Szkórlat>
 Szkuć, a, lm. y p. Szkuć: Sam kieruj szkućem a. wieiną. Syrok. <p. Szkuća>
 [Szkuć, a, lm. y, Szkućina] *mały chłopak, bęben, berbec*. Rozw. Zgr. Szkućisko. <SKUT? Nm. Schote?>
 × Szkuć, a, lm. y p. Skuć: S., włoski pieniądz złoty. Kn. <Włos. scudo>
 Szkuća, y, lm. y, Szkuć I. *statek rzeczny mniejszy od bertunki, zwłaszcza do splawiania zboża*. Biel. M., Ciek. S. jest statek o 16, 18, 20 ludziach i weźmie łasztów najwięcej 54. Mag. S. mała = *koza, dubas*. Sternik, gdy pogody kierowania szkućy zaniedba, przywodzi szkućę do rozbicia. Petr. Radujcie ś. już teraz, brogi wypróznione, eoseie na wiosnę do szkućy były wymłócone. Zbył. Wodopławne szkućy. Zbył. S. kupiecka. Vol. Warowną szkućę niech ei zbuduje szkućnik nauczony. Klon. Wtedy S., podważona wiosłami, odskakiwała w bok. Żer. 2. *większy statek żaglowy, płaski, o jednym a. dwu masztach, mogący unieść 1500 do 2000 centnarów*. Przen.: S. ś. z czym rozbiła = *pojawiła ś. niehycwała liczba czego*: S. ś. z dziadami rozbiła. S. ś. z koncertami rozbiła. <Śr. Łć. senta z Grm.>
 [Szkućarz, a, lm. e] *szypier*. <Od Szkuća>
 Szkućnictwo, a, blm. *rzemiosło szkućnicze, sztuka robienia szkuć*: Otwiera ś. pole dla zaniedbanego u nas szkućnictwa. <Od Szkućnik>
 Szkućniczy przym. od Szkućnik lub Szkućnictwo. <Od Szkućnik>
 Szkućnik, a i. lm. cy = a) *rzemieślnik wyrabiający szkućy, łodzie*: Warowną szkućę niech ei zbuduje S. nauczony, *naupagus*. Kn. b) *flis, oryl*. Kn. c) *ten, co prowadzi statek, szypier, dozorca szkućy*. 2. lm. *ki gwóźdź duży do zbijania szkuć*. Łab. Gontale, bretnale, głowacze, szkućniki. Os. J. S., *gwóźdź korabi*. <Od Szkućny lub Szkuća>
 Szkućny, Szkućowy przym. od Szkuća: Cetnar żelaza szkućnego dobrego. Os. J. Starszego sternika zowią gospodarzem szkućnym. Haur. Ładunek S., okrętowy. Bobr. Kuchenne statki i wszystkie szkućne. Ek. <Od Szkuća>
 Szkućowy p. Szkućny: Kotwice szkućowe. Sol. <Od Szkuća>
 [Szkućy, ów, blp.] p. Skuty.
 × Szkućwał, u, lm. y *wicher*: Minęło wiele burz, wielur hałnych i szkućwałów na morzu. Mie.
 [Szkućkać, a, al] *ślizgać ś. po lodzie*. <Czes. škrkati>
 [Szkućkanie, a, blm.] *czynność cz. Szkućkać*.
 [Szkućkawka, i, lm. i] *ślizgawka*. <Od Szkućkać>
 Szła, i, lm. e, × Śła, [Śla], Szleja, × Szlija I. *postrouki przyczepiane do orczyków, lekku uprzęż na konia*: Konie, gdy do barków dyszla przyprężone są na rów no długich szłach, równo ciągną. Rogal. Nakońcu dyszla przekładają od szle (chomata) wiszące naszelniki. Troc. Kmieć ma mieć kobyłę, woły, wóz, szlą. Ek. 2. *pas do zaprzężenia czego, do ciągnięcia czego*: We szli idę, ciągnę, *traho fune, ut heltrarii solent*. Kn. Spuszcza ona z okna szlą, w którą mu ś. włożyć jak długi każe, i tak go wciągają. Chr. Zdr. Szelka. <SZL/SZEL z S. Nm. Silo = Nm. Siele>
 1. Szlaban, u a. a, lm. y, × Ślaban, × Szlachbaum, [Szlaban, Szlabant, Slabant] *barjera ruch-*

ma do zamykania i otwierania przejazdu, rogatki po drogach i mostach, gdzie pobierają myto: Ktoby ś. wazył psuć szlabany na drogach sypanych postawione... Ostr. Zdr. Szlabanik. <Nm. Schlagbaum>

2 Szlaban, u a. a, lm. y skrzynia podłużna, która, rozłożona, stanowi łóżko, a po złożeniu — ławę. Zdr. Szlabanik. <Nm. Schlafbank>

[Szlabanciarz, a, lm. ej] parobek urządzający „šlabant“. <Od Szlabant>

Szlabanik, u, lm. i p. Szlaban.

Szlabanowy przym. od Szlaban: Belka szlabanowa. Łańcuch S.

[Szlabant, a, lm. y] p. l. Szlaban.

[Szlaban, a, lm. y] p. l. Szlaban.

[Szlabikarz, a, lm. ej] p. Slabikarz.

[Szlabrotać, ce, ta] babrać w wodzie brudnej. <Od Nm. schlabbern>

[Szlabrotanie, a, blm.] czynność cz. Szlabrotać.

[Sziach, u, lm. y] p. Szlak. Zal.

Szlachta, y, lm. y m. p. Szlagon. <Od Szlachcie>

[Szlachar, a, lm. y] zool. p. Nurogęś. <Por. Szlachtarek>

Szlacharek, rka, lm. rki, Półkaczka, [Bielaczek] zool. (mergus albellus) ptak pletwonogi z rodziny trzciny. <Por. Szlachtarek>

× Szlacharz, a, lm. e zool. = Szlachar. L. Szlacharze są ptacy rodzaju nurków. Troc.

× Szlachbaum, u, lm. y p. l. Szlaban: Nakazuje mieszczanom poprawę stanej swojej, kordygar, odwachów, szlachbaumów, mostów, wrót i zwodów. Rol. <Nm. Schlaubbaum>

Szlachcenie, a, blm., czynność cz. Szlachcić. Szlachcenie się, a ś., blm., czynność cz. Szlachcić ś.

Szlachcioianeczka, i, lm. i p. Szlachcioianka: Szlachcioianeczki, mieszczaneczki. L.

Szlachcioianica, y, lm. e pog. szlachcioianka: Oni hulają z szlachcioianicami, że aż strzępki odlatują od podłogi. Kaczka. <Od Szlachcioianka>

Szlachcioianka, i, lm. i l. forma z. od Szlachcić; [Szlachcioianka]: Mieszczki biorą na ś. ubiór szlachciecki, szlachcioianki — strój wojewdziny. Petr. 2. żart.: S. kałuży = *pijawa*. Szlachcioianki kałuży cięły za uchem, pompując krew z czerwonego nosa. Słow. 3. gatunek gruszek. Rost. 4. [S.] *kukułka*, „bo nie wychowuje swych piskląt“. 5. [S.] *świerzba*. Zdr. Szlachcioianeczka. <Od Szlachcić>

Szlachcić, a, lm. e a. † cy a. szlachta, † Szlachta, [Chłaścic, Ślakcie] l. przedstawiciel stanu rycerskiego, człowiek dobrze urodzony: S. należy ś. pisać, nie: ślacheie, bo z niemieckiego Schlacht. Jan. Sarnicki wywodzi, że S. wziął początek od słówka: sława, niby: sławcie. Chm. B. S. u Polaków, niby *Schlachter*, według Hartknocha z niemieckiego, rzeźnik, przez postpozycję nazwany, że na wojnie pod Grunwaldą Polacy, Krzyżaków 50,000 położywszy, wiele naczyniili mięsa Marsowi, *in vicium*; Kromer zaś twierdzi, że ś. zowią *Geschlechter*, to jest z podłych idący, że wielu podłych za odważne czyny szlachectwa odnieśli zaszczyt. Chm. B. Widzimy w niemieckim języku słowo *Schlacht*, bitwa; i raczej imię szlachcica przypomina nam początek zasługi i nagrody męstwa. Cz. Miano szlachty pochodzi od Lechitów. Lel. S., rycerz, członek stanu rycerskiego, *miles famosus*. Vol. Dwuch ze szlachty (dwuch szlachciców). Troc. Szlachta ś. zgodzili. Troc. S. stary, dawny, osiadły. Troc. Szlachcicem został. Troc. Szlachcicem czynić, Troc

(= szlachcić, nobilitować). S. urodzony. Troc (= szlachcić z szlachciców, szlachcic rodowy). S. urodzony, zacnie urodzony, starodawnego domu. Kn. (= *familjant*). S. feodalis vir. Ort. Jakem stary S. l. S. nowokrępowany, p. Schartabel. S. nowy, z enoty i zasług uczyniony, nie z przodków urodzony, *novus homo* Kn. S. nowy, wiaz. S. orłowy, szlachectwo kupił. Kn. S. po babce (żart) = *chcący uchodzić za szlachcica*. Kn. Nowa szlachta, tak osiadli, jako i nie osiadli, płacą... Vol. Wszystkie szlachę równemi być między sobą uznajemy. L. Obywatele i szlachciecy rymscy. Kosz. Jak wielu szlachciców, z dobrych rodziców urodzonych, odródków widzimy. Petr. Jak wiele szlachty. Wuj. Szlachcicem jest, którego obadwa byli rodzice szlachciecy. Herb. Chudzy szlachciecy. Górn. Wyście szlachciecy, a my nieszlachetni. Leop. (wyście szlachetni. Leop.; wyście zacni, a myśmy bezceni. B. G.). Choć szlachciecy będą synowie jego, choć nie szlachciecy. Leop. (szlachetni, nieszlachetni. Leop.; zacni, wzgardzeni. B. G.). Antjocha nazywano szlachcicem. Leop. (szlachcicem. Leop., epifanos. B. G.). Za króla Olbrachta wyginęła szlachta. Prz. Szlachta osiadła, świadczyła. Troc. S. zgołocona, co w miłościach mieszczą i lichwę biorą. Troc. Niewiele tam szlachty było. Troc. [Parciana S.] = S. zagonowa. Pszczołka, kaczka i pszenica wyprowadza z nędzy szlachcica. Chodź. S. na zagrodzie rówien wojewodzie. Prz. S. zaściankowy, chodaczkowy, szaraczkowy, szarak. S. chodaczkowy z Podlasia. Sienk. Dwaj miejscowi szlachcice. Sienk. Szabel nam nie zabraknie, szlachta na koń siędzie, ja z synowcem na czele, i — jakoś to będzie! Mick. S., prosty S., nie pan, nie senator, nie wojewoda. L. S. tam jakiś do pana przyszedł, L. Słuchajcie! S. obraził mię podły. Słow. Hej, S. l. znacze Bieleckiego Jana? Słow. Pali ś. szlachta już dosiadła koni, pieszym pan Brzezan rozdaje rumaki. Słow. Szlachta eos mrucezy, najeża waśa, lecz do spowiedzi hurmem ś. tłoczy. Syrok. Żart.: S. jerozolimski = *Zyd*. 2. [S.] „ten, komu w grze bieżkowej w króla wpadnie dwie białych i dwie czarnych“. 3. [S.] *mucha wielka*. 4. zool. (falso peregrinus) ptak drapieżny dzienny z rodziny sokolów. Zgr. Szlachcisko. <Od Szlachta>

Szlachcicowa, ej, lm. e żart. żona szlachcica: Jest już panią szlachcicową, jeździ koczem. <Od Szlachcicowy>

[Szlachcicowy] należący do szlachcica: Krowa szlachcicowa. <Od Szlachcie>

Szlachcić, i, il l. robić szlachcicem, uszlachcać, nobilitować: Goday on, żeby był szlachcicem. Jabł. Przen.: Wszchemocnie nowe stwarzają słowa; samowładnie szlachcę postronne. Oss. (dają im niby indygenat, przyswajają. L.). 2. † S. i † S. ś. p. Szlachćnić: Nie naród, nie miejsce szlachci człowieka, jedno enota a obyczaje. Rej. Najdują ś. na urządzie ludzie podli i nżkiego stanu, tych też urząd nie szlachci i zacniejszemi nie czyni. Sz. Co takiemu wadzi naród prosty, którego dobre obyczaje jego szlachcę? Kosz. Dobrym a poczciwym mamy ś. zdożyć, S. i w nim ś. zachować. Rej. Dwie rzeczy człowieka szlachcę: obyczaje i rozum. Kochan. Mało o to dbają, aby ś. obyczajmi, naukami i zacnemi uczynkami szlacheni. Baz. Z mego wonnego kwiatu pracowite pszczoły biorą miód, który potem szlachci pańskie stoły. Kochan. Gorczyca biała blizny czarne szlachci i ciadu podobne czyni. Syr. (gładzi. L.). <Od Szlachta>

[Szlachcicę, ęcia, lm. ęta] *dziecię szlachty*. <Od Szlachta >

Szlachcina, y I. [S., blm.] *biedna, drobna szlachta*. 2 m. p. Szlachetka. <Od Szlachta >

Szlachciśko, a, lm. a m. i ni. I. p. Szlachciś. 2. *szlachciś godzien politowania*. <Od Szlachta >

Szlachciuk, a, lm. i p. Szlachetka: Nie pozo-
stanie mi żadnego kniaźia i szlachciuka w Ukra-
inie. Niem. <Od Szlachta >

Szlachciura, y, lm. y m. *szlachciś nieokrzesany, szlachciś safandula*: Do końca żywota swego ubogim będąc szlachciurą, przed skonaniem tę tajemnicę swemu synowi opowiedział. Chodź. Głupi S. nie zna ś. na niczym. L. Cóż mam z tym szlachciurą parafjanem gadać? L. Zdr. Szlachciurka. <Od Szlachta >

Szlachciurka, i, lm. i p. Szlachciura: Ten na
jednej wiosce S. Krasz. <Od Szlachciura >

† Szlachciwy szlachetny, nie gminny, nie ordy-
narny: Między innszemi bydłety koń jest naj-
szlachciwszy królom. Trzye. <Od Szlachta >

Szlachecki I, przym. od Szlachta: Sądy szla-
checkie, dla szlachty. L. Obiecnę szlacheckim
słowem wszelaką nagrodę za pracę podjętą. Dek.
Oto ręka szlachecka, niczym nie skalana, oto
nobile verbum, słowa nie zmitręzę. Syr. k. Mój
domek S. mu ś. upodobał. Kras. Stanu szlache-
ckiego ludzie. Troc. Szlacheckie swobody i wol-
ności Troc. Szlachecka krew. Troc. Wieś szla-
checka = przez *drobną szlachtę zagonową zamie-
szkana*. Szlachciś - em dobry, mówisz, aza szlach-
ciś kraść, rozbijając powinien! aza to S.? Opal.
Szlacheckie ryby, tak słone, jak i suche, od
poboru wolne być mają. Vol. Szlacheckie śle-
dzie na ich własną domową potrzebę. Vol.
Piwo szlacheckie, p. Piwo. Szlacheckie piwo,
cienkie piwo, cienkusz. L. Znalazszy ś. między
szlachecko-demokratycznym tłumem, zdawała ś.
całkiem zapominać o swym tytule i bogactwie.
Orzesz. Żywiły szlachecko-konstytucyjne. Wiel-
ki jarmark doroczny szlachecko-kupiecki z ro-
kiem każdym słabnie coraz bardziej. Na tym
tle szlachecko-polskim interesuje człowiek jako
pastwa mikrobów moralnych. Kasz. 2. kuch.:
Miód S. = *gatunek miodu do picia*. 3. myśl.: Kuna
szlachecka, p. Kuna. Po szlachecku, † Szla-
checkie przys. *jak szlachciś*: Kto nie żyje po
szlachecku, nie szlachciś. Opal. Żart.: Utrzeć
nos po szlachecku = *palcami, chłasnawszy smar-
kami o ziemię*. <Od Szlachta >

† Szlacheckie p. Szlachecki. Troc. Statecznie,
mężnie i S. na świecie żyli. Kosz.

Szlachecko - p. Szlachecki.

Szlacheckość, i, blm., rz. od Szlachecki: Z tego
krzyża i z polskiej szlacheckości wyrosła nowa
roślina. Spas. <Od Szlachecki >

Szlachectwo, a, blm. *stan szlachcica, charakter szlachcica*: Lepsza cnota bez szlachectwa, niż S. bez enoty Kn. S. prawdziwe nie na owym per-
gaminie, na którym prerogatywy są pisane. zależy,
ani też na tym, iż kto z tego a z tego ojca rodzi
ś., lecz na enocie, męstwie, zasługach. L. S. jest
niejaka zaćność przodków a ucziwość, której ś.
rodzice nasi enotliwie dosłużyli. Kosz. S. było
wynalezione przez starożytność dla nasycenia
tanim kosztem ambicji ludzi niskiego stanu. L.
Kanonicy św. Stanisława ośm stopniów szlache-
ctwa dowodzić powinni. L. Cnota S. daje. Żegl.
S. bez enoty z łyków forboty. Kn. S. stare,
starodawne, nowe. Troc. List na S. Troc. (= *dy-
plom szlachecki*). Szlachciś, póki łokciem mierzy

a funtem waży, traci S. St. lit. Nie szlache-
ctwa nie cierpiał, lecz szlachty. Koź. Odebrać
komu S. = *uderzyć szlachcica w twarz*. <Od
Szlachta >

[Szlachecczy] p. Szlachetny.
[Szlachetozak, a, lm. i] *chłop ze wsi szlache-
ckiej w przeciwstawieniu do księżaka*. <Od Szla-
chetka >

Szlachetozyczna, y I. lm. y *osie, które były daw-
niej pod poddaństwem, przeciwstawienie do królew-
szczyzny*: Po królewszczyznach, równie jak po
szlachecczyznach, chłopci pańszczyznę od bywają.
Ostr. Zostały tylko *zaciętki*, owe tak zwane
szlachecczyzny, z którymi chyba warcholić ś.
przychodziło. Rol. 2. blm. a) *wszystko, co doty-
czy szlachty: zwyczaj, tradycje, pretensje szlach-
ty i t. d.* Stary to widać obyczaj narodowy
i skutek rozwinięcia ś. szlachecczyzny Bart.
b) [S.] *roboty za najem we dworze w Łowickim*.
<Od Szlachta >

Szlachetka, i, lm. i, Szlachcina, Szlachciuk,
× Szlachtuń, *szlachciś ubogi, szlachciś chłopotacho-
lec*: Tymczasem S. dyskuruje, rozprawia w kole,
ba i łaje. Opal. Ja zas, choć teraz sługus, chociaż
szerepetka, wiedzą, żem bywał lepiej, wiedzą,
żem S. Zabł. [Delikatny jak ślachetka]. <Od
Szlachta >

Szlachetnić, i, il, † Szlachciś *czynić szlachet-
nym, uczynić, zaszczycać, ozdabiać, zdobyć,
uszlachetniać, podnosić moralnie*: Polyskują ś.
w tylnej straży rozwieszono znaki, co portu-
galską szlachetnią koronę. Przyb. S., polerować,
w szlachetniejsza obyczaje wkładać. L. S. ś. p.
Szlachetnieć. <Od Szlachetny >

Szlachetnie przys. od Szlachetny: S. urodzony.
Troc. Jeśli prawy szlachciś, niech sobie S. po-
czyną. Skar.

Szlachetnieć, eje, ał, Szlachetnić ś. *stawać ś.
szlachetnym, nabierać cech szlachetności, podnosić ś.
moralnie, uszlachetniać ś., uczynić ś.* <Od Szla-
chetny >

Szlachetnienie, a, blm. I. czynność cz. Szlachet-
nić. 2. czynność cz Szlachetnieć.

Szlachetnienie się, a ś., blm., czynność cz.
Szlachetnić ś.

† Szlachetnik, a, lm. *oy człowiek szlachetny, ten,
co szlachetnie postępuje*. L. <Od Szlachetny >

Szlachetność, i, blm., rz. od Szlachetny: S.
urodzenia. Troc. S. umysłu. Troc. Ze światła
wypływa S. duszy, która przenosi honor nad
wszelki inny interes. L. Cóżkolwiek piszesz, chroń
ś. pisać stylem podłym, wszystkich stylów pię-
kności S. jest źródłem; chroń ś. brać za S.
nadętych wyrazów, słów dziko powiązanych, ol-
brzymiskich obrazów. Dm. Nagrodziły nieba hoj-
nie tę S. Niem. Kiedy mu patrzy z czoła nie-
winnego dawna Po aków śmiałość i S. Mick.

Szlachetny, [Szlachecczy] I. *godny, wspaniało-
myślny, uczny, czcigodny, dostojny*: S., non ad
genus, sed ad mores pertinet. Kn. Jest szlachet-
nym ten, który z przyrodzenia dobrze jest ku
enocie ułożony. Pilch. Jesliże jest co szlachet-
niejszego a przystojniejszego człowiekowi, jak
cnota, któremu klejnotowi żadne insze zwierzę
nie rozumie. Rej. Pomyśl sobie, jesliże jest który
szlachetniejszy klejnot tego to człowieka nędz-
nego, jako ona święta duszyczka jego? Rej.
Szlachetne jego czyny. Birk. S. sposób myślenia.
Lew S. Uczyni, co twej krwi szlachetnej przy-
stoi. Kochan. A my owszem, żywiemy żywot
tym ważniejszy, im nad to grube ciało duch

jest szlachetniejszy. Kochan. Cheesz szlachetnym być? nie ze krwi tego, ale z cnót szukaj. Skar. Zaszczepienie szlachetnych użuć i zasad. Brodz. Czyż z twarzy wyrazu, że śmiały i S., nie widać odrazu? Malez. Czyn S. wart więcej, niż najmędrze rady. Zal. Szukaj prawdy, postępuj z miłością i wiarą, cel S. niech będzie czynów twoich miarą. Mj. 2. *cechujący szlachetnego, pełen godności, poważny, majestacyjny*: Szlachetne manjery. Troc. 3. × S. *dobry, przedni, celny, znakomity, ważny, wybitny*: Wszyscy ludzie jedenże początek mają, z drugiego przodku idą, ani jest jeden szlachetniejszy, niż drugi, chyba kto ma lepszy dowcip. Górń. Szlachetne zdrowie, nikt ś. nie dowie, jako smakujesz, aż ś. zepsujesz. Kochn. (= *cenne, nieocenione, drogie, mile*). Imię szlachetne jest to skutek cnót tych mężów, którzy ś. jako wodzowie zasługami popisali. L. Szlachetniejsze części ciała, których obrażenie o śmierć przygotowuje człowieka. Perz. Części mniej szlachetne, bez których życie ludzkie, lubo z biedą, obejść ś. może. Perz. Szlachetne ziele. Spiez. Ś. kwiat. Spiez. Ciało Pańskie w przenajszlachetniejszym Sakramencie. Wuj. (= *w prze najświętszym*). 4. × S. *tytuł burmistrza*: Został obrany burmistrem; zazym: S. panie! L. S. burmistrz nie wyrozumiał istoty sprawy. L. 5. min.: Kruszec Ś. = *drogi, drogocenny, kosztowny*: Kruszcze szlachetne: złoto, srebro, platyna, żywe srebro, które wszakże są zarazem i kowalne. Łab. Granat S. = *almandyn, minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych*. Opal S. Serpentin S. Spinel S. Turmalin S. 6. myśl.: Zwierzyna szlachetna = *nieszkodliwa, użytkowa*. × S., ego, Im i rz. *mieszczanie*: Wszystkie te fabryki, przez szlachetnych, to jest mieszczan, założone i prowadzone, były trwałe. T. K. <Od Szlachta >

[Szlochmyca, y, Im. e, Ślachmyca, Ślofnica] 1. *czapka biała wełniana, okrągła, przedziergnięta włóczęką niebieską*. 2. *czapka płócienna dla umarłego do trumny*. <Zam. Szlafmyca >

[Szlachować, uje, ował] 1. *być podobnym do kogo*: Syn z gęby (z twarzy) za nim (za ojcem) szlachował. 2. *śledzić, tropić*. <1. Nm. schlagen. Śr. Nm. slapen; 2 = Szlakować >

[Szlachowanie, a, blm.] czynność cz. Szlachować.

Szlachta 1. y, blm., zb., p. Szlachcie. 2. + S., [S], y a. [szlacht, 3 pp. szlachtom] *szlachcie*: Gdyby którego świadka naganił w szlachectwie, tedy oni drudzy świadkowie jego prostą powieścią mają sprawić, iż jest S. osiadły i wojnę służy. Tarn. J. Sześć szlachty ś. powadzili. Troc. [Przeba ji dać na płachtę, bo już idzie za ślachtę. Różne takie ślachty, nieślachty i rozmaicy]. 3. [S. y, Im. y] = a) Na ślachcie = *w miejscach zamieszkiwanych przez szlachtę drobną*. b) *kubiczna miara muru*. 4. × S. *ród, rodzaj*: Każdy z was zna swoją szlachtę. Szaj. 5. × S. *jazda*: Mówi najstarszy kronikarz: wojsko piesze i S. Szaj. <S. Nm. Slahta, por. Nm. Geschlecht >

[Szlachtarek, rka, Im. rki] myśl. *kaczka dzika pióra czarnego, czerwonego i gliniastego*. <Por. Szlacharek >

[Szlachtarz, a, Im. e, Szlachter] *rzeźnik*. <Nm. Schlächter >

Szlachtawa, y, Im. y a. Chlustawa, Chlastawa, bot. (conyza) *rośl. z rodziny złożonych*. Gatunek: S. nastroszona (e. squarrosa).

[Szlachter, a, Im. rzy] p. Szlachtarz: Szlachterzy, t. j. specjaliści od zabijania wołów i dzie-

lenia na ćwierci do sprzedaży detalicznej. <Nm. Schlächter >

Szlachtojad, a, Im. y, Szlachtożerca *zawzięty wróg szlachty*: Wizerunek czerwonego socjalisty i szlachtojada. Lam. <Szlachta + JAD >

Szlachtować, uje, ował 1. *bić, rzucać bydło na migso*. Przen.: *rąbać, ranić a. zabijać ludzi masowo*. 2. [S.] *uszanować kogo*. <1. Nm. schlachten. 2. od Szlachta >

Szlachtownie, a, blm., czynność cz. Szlachtować.

Szlachtożerca, y, Im. y p. Szlachtojad. <Szlachta + Zerca >

Szlachtożerezy przym. od Szlachtożerca: Szlachtożereze skłonności. <Od Szlachtożerca >

Szlachtożerstwo, a, blm. *zawzięta nienawiść dla szlachty*: Nie bawi ś. w tromtadrachje, S. <Od Szlachtożerca >

Szlachtonek, nku, Im. nki 1. *szlachtownie bydła, rzeź, bicie, ubój bydła*. 2. S. skóry, garb. = *zdjęcie skóry z bydła zabitego*. <Od Szlachtować >

× Szlachtuń, a, Im. e p. Szlachetka. <Od Szlachta >

Szlachtuż, a, Im. y, × Szlachtuza *miejsce, gdzie szlachtuja bydło, rzeźnia, bydłobójnia*: S., rzeźniczy warsztat. Troc. S., kutłof, rzeźniczy warsztat. Das. Szlachtuży mają być przeniesione w miejsca ustronne, fetorem swym mieszkadcom nieszkodliwe. L. <Nm. Schlachthaus Śr. Nm. -hūs >

× Szlachtuza, y, Im. y p. Szlachtuż: Na plac przed szlachtużą 80 łokci wzdłuż. T. K. < = Szlachtuż >

Szlachtużowy przym. od Szlachtuż: Z takiej praktyki wyrastali operatorzy szlachtużowi. <Od Szlachtuż >

Szłaczek, czka, Im. czki 1. p. 1. Szlak: Jakże ś. waćpani ten S. podoba? L. 2. [S.] *skrawek*: Dokupię S., zaokrąglę grunt. <Od 1. Szlak >

× Szład, u, Im. y p. Śład: S., nie śład, bo nie mówimy: siedł, ale szedł, szła. Jan. Prawnuki i szładu tej góry nie ujrzą. L. Szłady ciesielskie, linje kreslane i t. d., na drewnie. L. S. roli, łan, miara roli: w Prusiech, w Mazowszu, w Litwie na włóki mierzą; w Wielkiej Polsce na szłady; w Małej Polsce i w Rusi na łany. Grz. Żrzebia, szłady pewnego wymiaru nie miały, brano je jako dni orania. Cz. Z każdego żrzebia, szładu, włóki z osiadłych ról mają płacić po 10 groszy. Vol. <Zam. Śład >

† Szładować, uje, ował p. Śładować. <Od Szład >

† Szładowanie, a, blm., czynność cz. Szładować: S., indagacja, śledztwo. L.

† Szładownik, a, Im. cy p. Śładownik. L. <Od Szładować >

× Szładozyle, a, Im. a: S., wrąb we wnętrze górzystości dla lepszego rozpoznawania świerzo napadniętej żyły kruszcowej. L. <Szład + Żyła >

Szłafkamrat, a, Im. ci *współlokator, mieszkający z kim w jednym pokoju*. <Nm. Schlafkamerad >

× Szlafmica, y, Im. e p. Szlafmyca: Zerwał swoją białą szlafmicę z swojej tysej mózgownicy. L. Gdy ś. drzem za laurem, dobrze, jeśli który brudnej szlafmicy zarwie lub misiury. Żabl. Zdr. Szlafmicka. <Nm. Schlafmütze >

× Szlafmicka, i, Im. i p. Szlafmica. L.

Szłafmyca, y, Im. e, × Szlafmica *czapka nocna męska; czapka poranna donowa bez daszka*: Z kłębow dymu, niby biała gołębia, mignęła

świecąca ś. kuchmistrza S. Mick. Przen.; *człowiek bez energii, potulny*. Zdr. Szlafmycka. <Nm. Schlafmütze >

Szlafmycka, i, lm. i p. Szlafmyca.

Szlafrocarka, i, lm. i krawcowa a. pracownica u krawcowej, specjalnie uzdolniona w szyciu szlafroków. <Od Szlafrok >

Szlafroczek, czka, lm. czki p. Szlafrok.

Szlafroczkowo przys. od Szlafroczkowy: Suknia skrajana S.

Szlafroczkowy przym. od Szlafroczek: Krój S. Szlafroczyško, a, lm. a p. Szlafrok.

Szlafrok, a, lm. i l. długa, luźna suknia domowa męska lub damska: W czasie prześcielania łóżka niech chory, szlafrokiem lub nocną suknią pokryty, na miękkim krześle siedzi. Krup. Zeskoczyła ze swego łóżka, lekkim tylko narzućciwszy ś. szlafrokiem. Niem. Na teatrze bywała w długiej, wygodnej sukni, która była do szlafrocka podobna. L. Można i w szlafroku męstwa pokazać. Pilbh. W szlafmycy na głowie, w szlafroku, w przydeptanych pantoflach, z fajką w ustach. Przen.: Sztuka pochlebę odziała enoty szlafrokiem. Zabł. (= płaszczkiem, pozorem). 2. [S., Ślafrok. Safrok] *katanka odmienna krojem od powszechnie noszonej*. 3. kuch.: *Jabłka w szlafrokach = jabłka pieczone w kruchym cieście*. Zdr. Szlafroczek. Zgr. Szlafroczyško. <Nm. Schlafrock >

Szlafrokowato przys. od Szlafrokowaty.

Szlafrokowaty podobny do szlafrocka. < Od Szlafrokowy >

Szlafrokowy przym. od Szlafrok: Krój, materiał S. Ubiór S. L. <Od Szlafrok >

Szlaftrunk, u, lm. i l. † S. picie na noc, do poduszki. Troc. Po podwieczorku wieczera, po wieczery S. Opal. 2. [S., Szlaftrunk] napój nasenny. <Nm. Schlaftrunk >

Szlag, u, lm. i l. p. 2. Szlak: Pal ją tam S. Bliz. Był pan Mirski, ale go S. po drodze trafili. Sienk. 2. *druc. uderzenie, przybijanie, przybicie wążka na maszynie tkackiej: Bij jednym, dwoma, trzema szlagami. 3. kam. dłułko guszałowe do obciosywania powierzchni kamieni.* <Nm. Schlag >

Szłaga, l, lm. i l. młot drewniany, pieniek na stylisku; maczuga; bitnia ręczna, kafar; młotek do pobijania dłuta u rzeźbiarza, stolarza, kamieniarza, rzeźbiarza; pobijak, knypel, młotek drewniany używany przez blacharzy do prostowania blachy: Malleus, S., kula, taran. Mącz. S. drewniana służy ogrodnikowi do wbijania w ziemię większych kołków. Kluk. Gruzły ziemi rozbite być powinny szlagą, czyli młotem drewnianym. Przędz. S. u bednarza, drewniana lub żelazna, którą pobija obręcze. Mag. Zgadłem, chaos w głowie, za najlepszeby stała kropka i ulepki S. bednarska, bo mu braknie piątej klepki. Zabł. U lisów S. jest pułk z trzonkiem, którym hartful na lądzie wbijają. Mag. Rzeźnik, aby zarznąć wołu, najpierw ogłusza go uderzeniem szlagi w głowę. S., kafar, taranek do ubijania bruku. 2. × S. *uderzenie, raz: Nieraz zaś przedtym pan starosta fukał na równych sobie — niższym dawał szlagę. Słow. 3. Szlagi = sztaby, legary schodowe. Kn. 4. powr. *rodzaj tasaka tępego, którego płazem ciągnę ś. pobija robioną taśmę, aby była gładka. 5. zdń. młot drewniany z długą rączką, do bicia gliny przy jej rozrabianiu*. Zdr. Szłazka. <1, 4, 5 Nm. Schlage; 2, 3 Nm. Schläge lm. od Schlag >*

× **Szłaga, i, lm. owie lekc., m. p. Szlagon:** Chłop, co nie był chłopem ani szlagą. Słow.

Pocziwy S. w jego domu kornie służy. Słow. <Od Szlachta >

Szlagier, a l. [S., lm. rzy] człowiek wynajmujący ś. do obicia kogo. 2. szm., tkac. część składowa warsztatu tkackiego do przybijania wątku taśmy: S. u szmuklerza jest kościany, do przybijania wątku w taśmie. Mag. <Nm. Schlager >

Szlaglistwa, y, lm. y p. Przymyk. <Nm. Schlagleiste(u) >

Szlaglut, u, bhm., men., piecz. mieszanina do lutowania srebra a. złota, składająca ś. (przy lutowaniu srebra) z cyny i srebra, a. (przy lutowaniu złota) z cyny i złota. <Nm. Schlagloth >

Szlagmeser, u, lm. y szkl. nóż do odbijania kitu przy szybach. <Nm. Schlagmesser >

Szlagon, a, lm. l. × Szłaga. [Szlagus] lekc. szlachcic rubaszny jako obywatel ziemski; hreczkosiej: Wyrwało mu ś. na panów braci, których szlagonami nazywał i podrwiwał z nich sobie. Krasz. <Od Szlachta >

Szlagonerja, i, bhm., zb., lekc. szlachta, szlagoni. <Od Szlagon >

Szłagoński przym. od Szlagon: Nie miał bujnego szłagońskiego wąsa. Gom. Prezentował prawdziwie szłagońską naturę. Gaw. <Od Szlagon >

Szlagować, uje, ował garb., p. Przerzucić. <Nm. schlagen >

Szlagowanie, a, bhm., czynność cz. Szlagować. [Szlagowy kemin] = pleciony z żerdzi i oblepiony glina.

[Szlagus, a, lm. y] p. Szlagon.

Szłaja, i, lm. e l. [Szlucha, Śłufa] (o kobiecie) niechlu, flura, plucha, flondra: To S.: idzie i zalewa drogę. 2. zł. dziewczyna. <Nm. Schleię >

Szłajer, u, bhm., Woal, Dymek fot. rozkład soli srebra na kliszy fotograficznej, zamglenie obrazu fotograficznego. <Nm. Schleier >

Szłajfa, y, lm. y l. [S.] hamulec. 2. piek. kulka ciasta powstała przez szłajfowanie. <Nm. Schleife >

Szłajfkłuba, y, lm. y noż. przyrząd drewniany kształtu noży, do trzymania przedmiotu przy jego polerowaniu, szlifowaniu. <Nm. Schleifkloben >

Szłajfować, uje, ował l. [S.] hamować. 2 piek. skręcać małe kawalki ciasta w kulki przez pocieranie nim wirowe po stole. <Nm. schleifen >

Szłajfowanie, a, bhm., czynność cz. Szłajfować. Szłajka, i, lm. i zł. kobieta złego życia. <Od Szłaja >

l. **Szłak, u, lm. i, † Ślak l. a. × Szlach droga, gościnniec, przejście, trakt, tor, przesmyk: S. dobrze osadzony, zatarasowany. Troc. S. Wiednia jest bramą i ubezpieczeniem niemieckich i włoskich krajów. Troc. S. drogowy = pas ziemi zajęty przez drogę. S. kolejowy = tor, pas ziemi zajęty pod drogę żelazną, plant. Szlaki tatarskie zwyczajne, któremi zwykli wpadać do ziem ruskich i do Wołoch są trzy: jeden kuczmieński, drugi czarny S., trzeci wołoski. Paszk. S. czarny między dopływami Dniepru i Bohu; kuczmieński między Bohem i Dniestrem i murafski między Dnieprem i Donem. Glog. S. wołoski na południe od Dniestru, który z Budziaku czyli nadmorskiej Besarabji, prowadził na Ruś Czerwoną. Glog. Wiedzial przeskoki i zacząjne znaki kuczmieński i wołoskie, ba, i czarne szlaki. Paszk. Przez Niepr dwa też brody a. szlaki są niepospolite, któremi Tatarowie do nas przeehodzą; zowią ś.: krzemienieczuki i kućmiński. Biel. M. Szlakiem tatarskim zwano tę przestrzeń ziemi, którą najęściej wypadali Tatarowie. Cz. Bo tam na**

wschodzie od wioski Bachlaję już ów tatarski czarny S. nastaje. Pot. Strażę czujną opatrzył wszystkie szlaki. Wyb. W noce bezdrożnemi szlakami przetrząszczył ś., zniemacka Rzymian napada. Pileh. Szło wojsko trzema szlakami w dobrym porządku. Nar. Bieg gwiazd dokonany tymże szlakiem nanowo poezyna. Pileh. O, ja trzykroć szezęśliwa, bym przelecieć mogła w obóz króla kretskiego powietrznemi szlaki. Zebr. (= *strefami*). S. ziemia w piekło otwarła. Zebr. S. przodków swoich opuściwszy, za swoim ś. przedsięwzięciem udawamy. Bud. B. Rzekłbyś, że dusza nasza pragnie ulecieć w nowy, nieprzebyty S. wieczności, na który z łona jej spadła. Chodź. Przymieniłem sobie owe szlaki gwieździstych myśli. Orzesz. 2. [S.] *miedza*. 3. *ślud, ścieżka, trop*: W Starym zakonie są niby szlaki i podobieństwa niejakię św. Trójcy. Wuj. Lekarski S. na swym domyśle, a domysł pewności dać nie może. Bals. Jego szlakiem (śladem) idę. Troc. Wąż, pełzając z rosą po trawniku, zostawuje po sobie S. Brodz. 4. [Szlaki] = *pszczoły wysłane przez rój mający ś. wyroić, dla uprzedzenia miejsca nowego zamieszkania*. 5. *krawiec, kres, kraj, skraj*: Na szlaku (kraju) świata. Troc. 6. × S. *rogatki*: Z instrukcji tych przekonujemy ś., iż to, co my dzisiaj rogatkami, nazywano wówczas (w końcu wieku XVIII) szlakami. Wej. 7. *pasek brzeżny, koloru, deseniu odmiennego od całości, lamówka, obwódka; taśma, galon*: Perłowe tło ścian zakończył malarz w górze niebieskim szlakiem (= *sztrychem*). Obicie zamykał w górze S. wzorzysty. S. u serwety, dywanu (= *bramowanie odmiennych kolorów, desenów*): Obszyć suknię szlakiem. S. na laurce. Czy w tym szlaku szerokim pierwej ś. róższeczki zaczynają haftować, czy kwiatki? L. Dawni Polacy świąt uroczystych przy odprawowaniu mszy św. S. abo ręcznik biały nakształt stuły kapłańskiej, z szyi zwiesiwszy, nosili. Biał. Biała wstęga z czarnemi szlakami. L. Żupany ponsowe, kontusze białe, na wszystkich szwach szamerowane złotemi szlakami, z fabryk krajowych. Koź. S. u postawów sukien, kitajek, aksamitów. Troc (= *krajka*). 8. myśl.: S. jeleni = *chróst pokładziony, który tłoczy sobą jeleni i ściele, przechodząc po krzewinie*. Iśc czarnym szlakiem, berem = *pochodzić lotną zwierzyńcą pod pierzem*. 9. piek. *deska wązka, z uchem na końcu, do wsadzania w piec wyrobów*. 10. wiośl. *linja prosta, łącząca punkt, od którego śiódź odbija, z metą*. Zdr. Szlaczek. <Śr. Nm. śląc, Śr. Dnm. śląc, Nm. [Schlag] Schlag >

2. Szlak, u, lm. i l. *uderzenie w bęben, jako sygnał*. Gemb. 2. a. [Szląg, Śląg] *rażenie, paraliż, apopleksja (apoplexia)*: Lawendowa wódka zachowuje od szlaku Spicz. S. (paraliż) go ruszył. Troc. Paraliżem a. szlakiem zarażony. Troc. 2. [S. a., Ślak] *djabel, kaduk, kat*: Idź do szlaka. Szlaka warta, szlaka zjadła. 3. [Szlaki] *kapusta nierozwinięta*. 4. a. *Szlaka klatka; potrzask*: S. na psiki, klatka, *decipula avium*. Mącz. S. w gółębieńcu. Troc. S. na sikory. Troc. Gółębiec latają do szlaków swoich. Leop. (do okien swoich). Leop. Jako S. peten praków, tak domy ich pełne zdrady. Leop. 5. anat.: S. nerwów wzrokowych (tractus nervorum opticorum). 6. kam. *dluto do zacinania brzegów na płaszczynach kamieni*. <Nm. Schlag >

3. Szlak, u, lm. i p. *Szlaka: Molybdenit*, ołowiny S., ołowne szymowiny, brudy. Mącz. S. kruszców, żuzel. Troc. <Nm. Schlacke >

Szlaka, i, lm. i l. p. 2. Szlak. Przen.: Poszliśmy na śniadanie do małej szlaki przy pokojach księcia. Krasz. 2. a. Szlak, p. Żuzel: Etna wyrzuca kamienie, popiół i szlakę. <Nm. Schlacke >

Szlakban, u, lm. y p. Szlaban: Na otwartych traktach i zakopanych nawet mają być postawione szlakbany z kołcami. Wej. <Nm. Schlagbaum >

× Szlakować, uje, ował, × Ślakować l. *śledzić, tropić*: Zwierz lesny szlakował. Groch. Nie choę ja towarzysza tam, gdzie mojej dziewczki szukam i szlakuję. P. Koch. (= *szpieguję*). S. zwierzę po tropach. Troc. Potrzeba było tajemnych zrad i podstępów niezbadane S. manowce. Nar. Szlakował niedźwiedzia, gdzie spał. Tet. 2. przen. *dopatrywał ś., podpatrywał, upatrywał*: Patrzeć na swoje wady oślepi i przez szpary, a skrętnie w przyjaciela S. przywary. L. <Od l. Szlak >

× Szlakowanie, a, btm., czynność cz. Szlakować.

× Szlakowany p. Szlakowny: To są nieprzyjaciele kłamstwa, szczerzy ludzie, nigdy nieszlakowani w zdradzie i obłudzie. Przyb. <Od Szlakować >

× Szlakowny, × Ślakowny l. *dający ś. wysłedzić, dociec, zbudzić, łatwy do wysłedzenia, do wytropienia*. 2. a. × Szlakowany *poszlakowany, podrywany*: Takie jawne matactwo już nie wodza znaczy, lecz szatana, fałszerza szlakownego razej. Przyb. W niezym nieszlakowni. Przyb. <Od Szlakować >

1. Szlakowy przym. od Szlak: Kolor, deseń S. S., ego, lm. i rz. *nadzorca szlaku, dozorca drogowy*.

2. Szlakowy przym. od Szlaka: Fabryka cegły szlakowej. Cement S. <Od Szlaka >

[Szlakówka, i, lm. i] *putapka na wróble z czterech cegieł ustawiona*. <Od Szlakować >

Szlam, u, lm. y, × Ślam l. rzadki mul, złożony z bardzo drobnej masy glinki, marglu, oraz rozdrobnionych szczątków pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego, pokrywający dna zbiorników wód stojących lub wolno bieżących a osadzający ś. z wody: Szlamy wielorakie: rzeczny, stawowy, jezior, błot. Kluk. Nie zaraz S. z stawu, sadzawki na rolę wywieźć, ale niech ś. wprzód uleży. Haur. S. ciechociński. 2. fizj.: × S. *śluz (mucus)*. 3. gór. (= a) *ruda płóczkowa najmnie czysta, błotnista, błoto rudne, najuboższa ruda miazka, mokra*. b) *błoto w chodnikach, mul*. Łab. <Nm. Schlamm >

Szlama, y, lm. y, × Ślama l. mada, grunt wysoki gliniasty Mag. 2. [S., Ślamaga, Ślamazara] *kobieta ślamazarna, rozlazła, zaniedbana i niemrawa*. 3. † *Ślama, † Ślamy, † Szlamy, skóra z brzuchów i z boków lisich a rysich, futro szlamowe*: Moskwa wydała piśń, piesaki, rosomaki, szlamy. L. Szlamy. Pot. Szlamy lisie. Troc.

Szlamarnia, i, lm. e zdń. *urządzenie do szlamowania gliny, składające ś. z kieratu i dołów*. <Od Szlam >

[Szlamazalnik, a, lm. oy] p. *Ślamazarnik*. <= Szlamazarnik >

[Szlamazarnica, y, lm. e] *kobieta niechlebnia, flądra, plucha*. <Od Szlamazarnik >

× Szlamazarnik, a, lm. ey p. *Ślamazarnik*.

× Szlamazarność, i, btm., p. *Ślamazarność*: Szlamazarnością zabił wszystko Królewiec. Szuj. <Od Szlamazarny >

× Szlamazarny p. *Ślamazarny*.

Szlamarka, i, lm. i *przyrząd do oczyszczania gliny z szlamu*. <Od Szlam >

SZLAMIC SIĘ

Szlamie się, i s., ii s. *stawać s. szlamowatym, zaflegmiać s.*: Gdy już zaczynają s. krosty S. i rozpekać, tedy... Krup. <Od Szlam>

Szlamienie się, a s., blm., czynność cz. Szlamie s.

Szlamisko, a, lm. a gór. *szybik boczny, pobok, szyb za linią sztolni lub o 24 łatry od szybów głównego, czyli erszybu.* Łab. <Od Szlam>

Szlamisto przys. od Szlamisty; Szlamowato. Szlamistość, i, blm., rz. od Szlamisty; Szlamowatość. Szlamowitość. L. <Od Szlamisty>

Szlamisty i. a. Szlamowaty, × Szlamowaty pelen szlamu; flegmisty, zaflegmiony. L. 2. anat.: † Gruczoł S, p. Gruczoł. 3. kraw.: S. kawałek materiału = na ukos, nie podług wątku ucięty, a więc ciągnący s. we wszystkich kierunkach, dający s. wyciągać. <Od Szlam>

Szlamnik rdzawy, [Długodziób] zool. (limosarina) ptak brodzący z rodzaju szlamników. Szlamniki (limosinae) rodzaj ptaków brodzących. <Od Szlam>

Szlamolec, lca, lm. lce kijek do szlamowania fiaków. <Nm. Schlammholz>

Szlamować, uje, ował, † Szlamować i. *czyścić ze szlamu, oczyścić z mułu, z flegmy:* S. staw, sadzawkę. Rzeźnik szlamuje kiszki. Im głód kiszki szlamuje i na bieze skręca. Sienk. 2. chem. *splawiać* (p. chem. Spławić). 3. zdń.: S. glinę = rozrabiać ją rzadko w wodzie samą a, z margletem a. z inną gliną i przepuszczać przez sito, w celu oczyszczenia i zmieszania jej z tą drugą gliną. <Od Schlamm; Nm. Schlamm>

Szlamowanie, a, blm., czynność cz. Szlamować: Gdy stawy szlamem lub błotem załazą, wyczyszczają s. przez S. a. wywiezienie błotnej ziemi. Kluk. S., *eluriatio*. Krum. S., płókanie w celu oddzielenia przez wodę szlamów, to jest części lżejszych, od rudy. Łab. S. gliny, splawianie gliny.

Szlamowato p. Szlamisto. L.
Szlamowatość, i, blm., p. Szlamistość.

Szlamowaty, × Szlamowaty i. *podobny do szlamu.* 2. p. Szlamisty: Dziwiłem s., czemu, niema szlamowatych i złotych, sztywno na pół przymkniętych powiek. Brt. <Od Szlam>

Szlamowitość, i, blm., p. Szlamistość. L.

1. Szlamowy przym. od Szlam: Nawóz S. <Od Szlam>

2. Szlamowy przym. od Szlama; × Szlamowy: Futra rysie pojedynkowe, futra rysie szlamowe. Vol. <Od Szlama>

[Szlampa, y, lm. y] *niechlujka, flądra, plucha; kobieta obyczajów podejrzanych.* <Nm. Schlampe>

[Szlap, u, lm. y] *bloto.*
[Szlapa, y, lm. y] *klin spory przy warsztacie cieśli i trzców, który mocno w ziemię wbity nie dozwala nogom kobylc w czasie roboty rozchodzić s. na boki.* <Ukr.>

[Szlapać, pie, pał] *szargać, chlapać, moczyć.*

[Szłapanie, a, blm.] czynność cz. Szłapać.

Szłara, y, lm. y, [Śłara] i. *obszywka do sukni u dołu, u gorsetu lub u czepca:* Księżyc gdy żadnej makulury nie ma nakształt szlary a. kwefu, pogody s. spodziewaj. Haur. 2. zool. (discus) *krąg nokoło oczu sów i błotniaków, utworzony przez pórta barwy odmiennej, ułożone promienisto nokoło każdego oka.* Zdr. Szłarka, Szłarczka, [Szlaruszką]. <Nm. [Schlar]>

Szłarczka, i, lm. i, [Śłarczka] i. p. Szłara. 2. [S.] *rysunek na pisankach, z a b k i:* Chusteczkę złotem szytą w drobniutką złarczkę. <Od Szłarka>

SZLEJFOWAĆ

Szłarka, i, lm. i i. p. Szłara. I latem bowiem nosiła ona duży, perkalowy, osyty lekką szłarką, niezwykle krochmalny czepiec, którego bandaże wiązała ściśle pod brodą. Kon. 2. [S.] = a) *garnirowanie, wypustki, brzegi u czepka lub t. p.* b) *dawniej przez dziewczęta używana mała czapeczka biała, ze wstążkami różnobarwnymi, u góry w kokardki ułożonymi.* <Od Szłara>

[Szlaruszką, i, lm. i] p. Szłara.
Szlauch, a, lm. y i. ługiew, wąż, rura, rękaw skórzany, płócienny a. gumowy do przepuszczania płynów, do wyrzucania wody z sikałki, z hidrantu. 2. *kanal wylcuty w murze dla wentylacji.* <Nm. Schlauch>

Szlauchy, y, lm. y powr. *kiszka szpagatowa do wody* <Od Nm. Schlauch>

Szlauchy, a, lm. rzy piw. *rozlewacz, rozlewający piwo po odfermentowaniu na wielkie beczki.* <Nm. Schlaucher>

Szlauchować, uje, ował piw. *ściągać zapomocą pompy i szlauchy odfermentowane piwo z kadzi fermentacyjnych do beczek dla odstania s.* <Nm. schlauchen>

Szlauchowanie, a, blm., czynność cz. Szlauchować.

× Szłaz, u, lm. y p. Śłaz. L. <Zam. Śłaz>

[Szłazik, u, lm. i] p. Śłazik. <Od Szłaz>

× Szłazowy p. Śłazowy. L.

× Szłazówki, wek, blp., p. Śłazówki. <Od Szłazowy>

Szłazka, i, lm. i i. p. Szłaga: S., *czyli tłuczek mały.* Jak. J. 2. zdń. *miotek drewniany, służący do wyklepiania blatów kofli od srouka, ażeby nie były zapadłe od frontu.* <Od Szłaga>

[Szładra, y, lm. y] *kobieta włóczęga s. po ulicy, ulicznica, bezwstydnica.* <Por. następne i Flądra>

[Szładrać się, a s., ał s., Szładrać s.] *włóczyć s., szwędzić s., wałęsać s.* Por. Flądrać s. <Nm. schlendern>

[Szładranie się, a s., blm.] czynność cz. Szładrać s.

Szłąg, u, lm. i gór. *jedno z siatek z lin skóra obszytych dla spuszczenia s. do szyb zapomocą kołowrotu, przytwierdzonych jedno nad drugim co kilkanaście stóp.* Łab. <Nm. Schlinge>

[Szłągwa, y, lm. y, Śłągwa] *kobieta nieporządna, flądra, niechlujka, plucha, fletuch.*

[Szłazak, a, lm. i] i. *szląski kamień młynski:* Inne rodzaje kamieni młynskich: zwyczajny mazurek; zagraniczne: ankier, S., francuz. 2. a. [Śłazak] *rodzaj bułki pszennej pochodzącej ze Szląska.* < = Śłazak>

[Szle] p. Jeżeli.
× Szlecht, a, lm. y *człowiek zły, ladaco, nicpoń, nędznik:* Łajrzę do cechu, patrzę, a to knechty, piwem opile nieponie i szlechty. Sł. wil. <Nm. schlecht>

[Szlecht] źle. <Nm. schlecht>

× Szlednik, a, lm. i, Ślednik myśl. *pies śledzący, ropiący.* Goł. <Zam. Slednik>

[Szledre] przys. *na ukos.*

× Szledzenie, a, blm., czynność cz. Szledzić.

× Szledzić, i, ii p. Śledzić. L. <Od Szład>

Szleja, i, lm. e p. Szła. Pot. Szleje, *czyli chomąto do zaprzężenia koni.* Kluk. Siodła, uzdy, szleje. St. lit. Zdr. Sztejka. <Od Szła>

Szleffa, y, lm. y tel. *okręcenie zwieszonych przewodników telegraficznych na izolatorach.* <Nm. Schleife>

× Szlejfować, uje, ował p. Szlifować. Troc. <Nm. schleifen>

× Szlejfowanie, a, blm., czynność cz. Szlejfować.

Szlejka, i, lm. i p. **Szleja**: Szlejki, służące do pociągnięcia, składają się z naplecznika... Jak. J. Przew.: Szlejki do podtrzymywania spodni. Wal. 2. gór. krzesło na pasach lub linach, na którym się dawniej spuszczało w głąb kopalni: Gwarkowie, alias ci ludzie, co sól kopią, oknem na linie, do której krzeselka, alias szlejki, są przywiązane. Mat. Usiedli na szlejki do windowania się, przywiązane do liny. Mat. <Od Szleja>

Szlejnować, uje, ował glinę = rozrabiać. <Nm. schleimen>

Szlejnowanie, a, blm., czynność cz. **Szlejnować**: Kadź duża do szlejnowania gliny. Torz.

Szlejowy przym. od **Szleja**. L.

Szlem, u, lm. y karę, w grze w wista, w winta: S. wielki = wzięcie wszystkich trzynastu lew: S. mały, **Szlemik** = wzięcie dwunastu lew. <Nm. Schlemm, z Ang. slam>

Szlemię, enia, lm. ona, † **Ślemię** wog. belka poprzecznie umocowana: a) U miechów w kuzniach w walec koła są ramiona, te więc hak a. sztabę, zwaną S., na dół cisną, i miech dmie. Os. J. b) Kasjusz im był tak surowy, iż ledwie ich co nie wieszał na S. Chr. (= na belkę poziomą, nakrywającą dwa słupy pionowe szubienicy). c) drąg poziomy u kieratu. d) tranik poziomy na grzbiecie dachu położony, który a. służy za osadę wierzchołkom krokwi, a. też na połączonych z sobą krokwiach wspiera się sposobem innych leźniów. Podez.: Sochy w stodole utrzymują S. e) poprzecznicą w jarzynie (w sprzęgu), snoza: W kurzawie ich (koni Achilla) grzywy tarzały się..., z jednej strony i drugiej z kablaków szlemienia zwieszając. Ml. <ŚLEM>

Szlemik, u, lm. i p. **Szlem**.

[**Szlepa**, y, lm. y] wywar.

† **Szlepa**, y, lm. y ogon, tren: Płaszcz zwieszony na ziemię na dwa łokcie, za nią służący szlepe niesie, jak pies ogon. Brk. <Nm. Schleppe>

Szleper, era a. pra l. owie pomocnik górnik: Druga kategoria, która zajmuje się przewożeniem węgla z jednego miejsca kopalni na drugie, t. zw. szlepery, zarabia mniej od 50 kopiejek i więcej. Tym szylem wlewała się i odpływała fala górników i całej armii szleperów. Grusz. 2. lm. pry = a) fi. statek holowany przez parowiec. b) szczot. pędzel o końcówce szpiczastej, o włosie bardzo długim. <Nm. Schlepper>

Szleperka, i, lm. i dziewczyna pracująca w kopalni w charakterze pomocnicy. <Od Szleper>

[**Szlepować, uje, ował**] gór. ciągnąć lub pchać wózki w kopalni: Skarbnik (duch kopalni), do brzo przyjęty, łupie za trzech i za trzech szlepuje, odkrywa najobfitsze żyły i najprostszą drogę z szybu do szybu wycina. <Nm. schleppen>

[**Szlepowanie**, a, blm.] czynność cz. **Szlepować**. **Szlepra**, y, lm. y leśn. sosna obrabiona, długa 9 stóp, gruba 10, 12 do 15 cali.

† **Szlera**, y, lm. y p. **Szlira**. <Nm. Schlier>

† **Szlezienny** p. **Słazowy**. L. <Od Słaz>

† **Szłęg**, u, lm. i p. **Szłęga**. Glog. <Nm. Schlange>

† **Szłęga**, i, lm. i, † **Szłęg** gatunek działa, wężownica, smygownica: Pierwej szłęgi wypalić, a potem kartany. Biel. M. <Nm. Schlange>

[**Szłękota**, y, lm. y] slota, chlapanina. <ŚLĘK/ŚLĄK>

Szlic, u, lm. e l. gór. = **Odcios**. Łab. 2. kraw. rozporok w palcie z tyłu, w spodniach z przodu,

w rękawach u dołu. 3. stol. wyrzućte w desce zazębienie dla wsadzenia w nie czopu przy spajaniu dwóch sztuk drzewa. <Nm. Schlitz>

Szlich, u, lm. y, **Szlicht** gór. ubogi miał rudy, przy płókaniu rudy odchodzący, o płóćki; Z kruszców stłuczonych spławione szlichy lekkie mieszają się do przepalenia z innymi cięższymi. Kluk. <Nm. Schlich>

[**Szlichacz**, a, lm. e, **Ślichacz**] giser odlewający z metalu.

Szlichować, uje, ował oddzielać zapomocą wody miały rudne, szlichami zwane, od rud płóczkowych gorszych i od blot, czyli szlamów. <Nm. schlichten>

Szlichowanie, a, blm., czynność cz. **Szlichować**. Łab.

Szlichstal, i, lm. e rzem.: a) narzędzie do wygładzania chropowatości na obtoczonym przedmiocie metalowym, giładnik. b) narzędzie stalowe proste z ostrzem z boku, używane przez tokarzy do toczenia wewnątrz przedmiotu toczzonego. <Nm. Schlichtstahl>

Szlicht, u, lm. y l. p. **Szlich**: S. metalowy. Kluk. 2. stol. formir o równych żyłkach, prostych kreskach, używany do obklatania mniej widocznych miejsc obok formieru wytworniejszego mazeru. <1. Nm. Schlich. 2. Nm. Schlicht>

Szlichta, y, blm. l. tkacki klej, lep z mąki żytniej i wody do pocierania osnowy, dla wyrównania nici i nadania sztywności tkaninie: S. dla tkaczów być powinna z mąki żytniej z wodą przygotowanej. Przędz. Płótno od tkacza odebrawszy, dać pomacać, aby S. wymokła. Zaw. 2. [S.] krochmal kartoflany. 3. [S.] polysk, tęgość: Nadaje się nieiom szlichtę, to jest pociąga klajstrem z żytniej mąki. 4. [S., **Ślichta**] p. **Szlichtowanie**. 5. mul. wapno białe, bez domieszki piasku, rzadko rozrobione, używane do pokrycia tyku a., z domieszką gipsu, przy ciągnięciu szablonem. 6. piek. płyn z wody i mąki kartoflanej, używany do strychowania. <Nm. Schlichte>

Szlichtada, y, lm. y, † **Ślichtada** sunna, przejażdżka zimną mknąciami sankami: Tej zimy mieliśmy raz wielką szlichtadę. L. <Nm. Schlittade>

Szlichtcegła, y, lm. y p. **Szluftcegła**.

Szlichtfajl, a, lm. e piecz. pilnik z drobnymi kłami nacięciami, giładzik. <Nm. Schlichtfeile>

Szlichthamer, a, lm. y l. blach. młotek do szlichtowania, wygiładnik. 2. kow. narzędzie kowalskie do obrabiania żelaza na okrągło. <Nm. Schlichthammer>

Szlichthobel, bla, lm. ble, **Szlichtubel**, [**Schlichthubel**] hebel do giadzenia, z żelazem płasko i równo ściętym. Łab. <Nm. Schlichthobel>

Szlichtmond, a, lm. y garb. p. **Drapacz**. <Nm. Schlichtmond>

Szlichtować, uje, ował, † **Ślichtować** l. płótno = mazać szlichtą; krochmalic osnowę płótna: Tkacz szlichtuje płótno. Troc. 2. drzewo = strugac na czysto szlichtoblem. 3. żelazo, blachę = giadzić przez klepanie odpowiednim młotkiem. 4. garb.: S. skórę, p. **Drapnąć**: Sak czarny doskonalej wyprawy, bez plam, dziur, dobrze szlichtowany. Wej. Trzewiki z pięknej sakowej szlichtowanej skóry, wywracanki. T. K. 5. kosz. pleśń koszyk pojedynczo, łapiąc za każdym razem tylko za jedną sztukę. <Nm. schlichten>

Szlichtowanie, a, blm., czynność cz. **Szlichtować**: S., giadzenie szyn w kuciu, uderzając młotem fryszerskim lub innym wzdłuż szyny, gdy takowa już tylko czerwona. Łab.

Szlichtowy służący do szlichtowania: Hebel S., p. Szlichthobel. Łab. <Od Szlicht>

Szlichtubel, bla, lm. bla p. Szlichthobel. <Nm. Sehlichthobel>

Szlicować, uje, ował stol. wyrzynać w desce zazębienia do wsadzania w nie czopu przy spajaniu dwóch kawalków drzewa. <Od Szlic, wzgl. Nm. schlitzen>

Szlicowanie, a, blm., czynność cz. Szlicować. Szliczega, i, lm. i (Szlic-zega) stol. pilka stolarska mniejsza. <Nm. Schlitzsäge>

Szlify, u, lm. y cienki preparat mineralu, przeznaczony do badania pod mikroskopem, w celu zbadania mineralu. <Nm. Schliff>

Szlify, y, lm. y, × Silfa, × Szlufa l. naramiennik do zasłony ramienia przed cieciami oraz znak stopni oficerskich, epolet: Nie wyszło pół miesiąca, wacpan nam ś. zaraz w szlifach zaświecił. L. (= został oficerem). Szlify oficerskie. 2. × S. pęlicica ozdobna, klucznica ozdobna, kokarda: Guzik na kapeluszu złotolity, z szlifą drogą kładzie. L. 3. † S. sanki, płoty do wleczenia ciężarów: Traha, sanki a. S., jak niektórzy mówią. Mącz. <1. Sr. Dnm. Schlippe; 2. 3. Nm. Schleife>

Szlifyarka, i, lm. i przyrząd do szlifowania. <Od Szlifować>

Szlifyarski p. Szlifyerski.

Szlifybruk, a, lm. i próżniak, ten, co tylko bruki szlifyje, waleśa ś., nie nie robiąc, co zbija baki po ulicach. <Szlifywać + Bruk>

Szlifyerka, i, lm., × Szlifyerka l. kobieta zajmująca ś. szlifyerstwem. 2. żona szlifyerza. 3. blm. szlifywanie, szlifyerstwo. <Od Szlifyerz>

Szlifyernia, i, lm. e, † Szlifyarnia, † Szlifyarnia warsztat szlifyerski, miejsce, gdzie szlifyją: S. zwierciadeł. Wyrw. Dozwala obywatelom warszawskim wystawić młyn, czyli szlifyernię. Wej. <Od Szlifywać>

Szlifyerski przym. od Szlifyerz; Szlifyarski, † Szlifyrski, † Szlifyrski: Warsztat S. Chm. B. Tozeczek S., krążek S. Kamień S. Toczydło szlifyerskie. Kluk. Łupczek S. (min.) (odmiana opaku). <Od Szlifyerz>

Szlifyerstwo, a, blm. sztuka szlifyerska, rzemiosło szlifyerza, szlifyerka. <Od Szlifyerz>

Szlifyerz, a, lm. e, × Szlifyerz, † Szlifyr, × Ślifyerz, † Ślifyerz rzemieślnik zajmujący ś. szlifyowaniem: S. szkła, drogich kamieni. S. noży, nożyczek, główni od szpad. <Nm. Schleifer>

Szlifywać, uje, ował, × Szlifywać, × Ślifywać, × Ślifywać l. ścierać, gładzić jaki materiał innym towards ym materiałem; gładzić przedmiot metalowy, kamienny, marnurowy w celu nadania mu połysku, blasku, polerować; ścierać dla doprowadzenia przedmiotu do pewnego kształtu: S. szkło, djament. Szlifyka szlifywane. L. Przen.: S. bruki = waleśać ś. po ulicy, zbijać baki. 2. szpachlować: S. u malarza, do gładkości szpachlówką przyprowadzić. Mag. 3. ostrzyć, wycować, toczyć, brusiwać: Tak dobrze go po karku liznął moją szlifywaną szabelką, aż ś. głowa na ziemi oparła. L. 4. kare.: Wist szlifywany, × szlifywany = pewien rodzaj gry w karty, zwanej wistem, inaczej: wist à la Pompadour. 5. myśl. wydawać głos właściwy cietrzewiowi w czasie igrzyska. Szlifywany, ego, blm., rz. pewna gra w marjasza. <Nm. Schleifen, Sr. Nm. schlifen>

Szlifywanie, a, blm. i. czynność cz. Szlifywać: Początkiem pieśni (cietrzewia) jest zawsze tak zwane S., to jest połączenie samych twardych tonów. Sp. 2. chwila igrzyskowa głuszcza.

[Szlify, u, lm. i] różga przykrótsza, precik.

× Szlifyja, i, lm. e p. Szła: Konie w szlifyach. Nar.

Szlinkewerk, u, lm. i powr. pakuły, odpadające na ziemię przy obciążaniu.

! Szlips, u, lm. y, długi krawat męski, wążki, do wiązania: Tyle postaci męskich uniformowo w czarno fraki i białe szlipsy przybranych! Haj. † Szlira, y, lm. y, † Szlera, † Szlyra, † Ślira, † Ślira anat. migdalek (w gardle) (tonsilla s. amygdala): Zapaleniu w gardle i okolo szlir dobrze ciepły gargaryzm czyni. Syr. Szlirom nabrziałym i napuchłym lekarstwo. Syr.

Szlisak, a, lm. i, Szlusak ślus. żelazko haczykowane, na które zapada kłamka obracana w okuciu drzwi i okien (Łab.); żelazo haczykowane wbiłe kołcami w futrynę drzwi, za które zachodzi fala i rygiel zamka zewnętrznego i w ten sposób zanymka drzwi.

Szliszurka, i, lm. i ślus. rurka we wnętrzu zamka, przez którą przechodzi klucz.

Szliswork, u, lm. i kosz., p. kosz. Zamek.

Szloch, u, lm. y, × Śloch, szlochanie, chlipanie, tkanie; Nie mam do szlochów ani do ehychotów dueha. Przyb. Daruj mym szlochom krwawym. L.

Szlochać, a, at p. Szlochnąć.

Szlochanie, a, lm. a, czynność cz. Szlochać: Hoj, teraz to tu S. i płacz będzie! L. Szlochania boleści. Miek.

Szlochnąć, nie, nął, nied. Szlochać, × Ślochać l. zaslochać, chlipnąć, zachlipnąć, załkać: Tak jest! koehany synu, znowu szlochnie i rżęsiestemi łzami żrzeniec zalewa. Przyb. Nie płacz, bo i ja bym musiał S. L. Szlochała, aż ś. serce krajało. L. Wdowy po śmierci męża rwą włosy, szlochają. L. 2. myśl, p. Kwilić.

Szlochnięcie, a, blm., czynność cz. Szlochnąć. × Szlofarnia, i, lm. e p. Szlifyernia: Każemy budować dla płatnerzów szlofarnię i mieszkanie. Vol.

[Szlofrank, u, lm. i] p. Szlaftrunk.

† Szlompra, y, lm. y suknia kobieca za czasów saskich. Śl. wil., Głog.

Szlong, u, lm. i posp., p. Wycier.

× Szlopać, pie, pał iść po błocie, po wodzie, brnąć, brodzić.

× Szlopanie, a, blm., czynność cz. Szlopać.

[Szlorować, uje, ował] Nm. schlorfen. Mrong.

[Szlorowanie, a, blm.] czynność cz. Szlorować.

Szlorowaty? Koni karych rosyeh, pięknych siedm. koni szlorowatych także siedm. Mat.

[Szlory]? S., niemieckie Schlorfe. Mrong.

† Szlos, u, lm. y l. gór. jedno wiązanie cementu czyli oprawy szybu (p. Wieniec). Łab. 2. ślus., p. Szlus.

Szlosnok, a, lm. i, rzeź. kość bezimienna u wieprza.

† Szlostram, u, lm. y, † Szłostram, † Śłostram, Siostrzan, Siostrzan, Siostrzeń, Siostrzon, Siostrzamb, Sostron, Sestruń, Siostrzeniec, Siostrzeniec, Siostrzon bud. belka podłużna gruba w pulpię, podtrzymująca belki poprzeczne, po deiąg, stragarz. Rej.

Szlotować, uje, ował solankę = szumować ją w czasie pierwszego zagotowania.

Szlotowanie, a, blm., czynność cz. Szlotować.

† Szlozem p. Ślozem. Biel. M.

× Szłósarz, a, lm. e p. Ślusarz. L.

† Szłostram, u, lm. y p. Szlostram: S., na którym w kościele stawa wysoko w pośrodku kościoła krucyfiks. Baz.

× Szlub, u, lm. y p. **Ślub**: Jam go w dniu mego ślubu od mojej matki dostała. Chodź.

× Szlubować, uje, ował p. **Ślubować**: Szlubował kościołowi dzwon. Chodź.

× Szlubowanie, a, blm., czynność cz. Szlubować.

[Szłucha, y, lm. y] p. **Szłaja**.

[Szłuchtać, a, ał, Szłuchtać] (o zwierzętach, szczeg. o nierogaciznie) *chodzić tu i owdzie, wszędzie zaglądnąć i wszystko poruszając*.

[Szłuchanie, a, blm.] czynność cz. Szłuchtać.

Szłuf, u, lm. y p. **Modelówka**.

Szłufa, y, lm. y l. × S. p. **Szłifa**: L. Pojmie się karbowy na pańskie, szłufy ci każde odpruń. Zer. 2. [S., Szłufa] *ślówka żelazna, okucie w środkowej części orczyka. Łwś. 3. gór. pellica na końcu liny szybowej, przez którą zatyka ś. knybel a. zakłada ś. hak do zaczepiania kibli, heczek i t. d., z szylu wciąganych. Zdr. Szłufka.*

× Szłufarnia, i, lm. e p. **Szłifiernia**.

× Szłufierka, i, lm. i p. **Szłifierka**.

Szłufierski przym. od Szłufierz. *szłufierski*: Kunder, kusy mój kolega, co w szłufiejskim chodził wózk. Fred. A.

× Szłufierz, a, lm. e p. **Szłifierz**: W hucie szklanej, gdy kompozycja szklana ostygnie, S. tygielki od masy ma odszłufować piaskiem. Torz. † Szłufirski p. Szłifierki: Aby cena szkła nie była przesadzona dla rysowniczej a. szłufirskiej roboty. Torz.

† Szłufirz, a, lm. e p. **Szłifierz**: Do huty trzeba sprowadzić jakiego rysownika i szłufirza. Torz. S., oselnik, ostrownik, bruśnik. Troc.

Szłufka, i, lm. i p. **Szłufa**. Łab.

× Szłufować, uje, ował p. **Szłifować**: Ma sto szabel szłufowanych. L. Przen.: Demeszke szłufował po sąsiedzkiej brodzie. Fred. A. Z deputatami w marjasza szłufowanego grywa cały dzień. Czart. A.

× Szłufowanie, a, blm., czynność cz. Szłufować: Zajmował ś. szłufowaniem kamieni, robotą zwierciadeł. Wiszn.

Szłufowiny, in, blp., zdá. *pył z kafil przy ich szlifowaniu*.

Szłufceglá, y, lm. y, **Szlichtceglá** *cegła gładka maszynowa, z formy smarowanej*

[Szłukać, a, ał] *uderzać pięścią*.

[Szłukanie, a, blm.] czynność cz. Szłukać.

Szlung, u, lm. i p. **Wycier**.

[Szłupka, i, lm. i] *trzewik kobiecy*.

Szłus, u, lm. y, **Szłos** *ślus. wycięcie w ryglu w kształcie zębów, za które zęb klucza chwytając, wypycha lub wciąga rygiel*.

Szłusak, a, lm. i p. **Szłisak**. Łab.

Szłusakowy przym. od Szłusak: Blaszká szłusakowa = blaszká przybita do drzwi i zakrywająca otwór, w który wchodzi rygiel zamkowy u zamków krytych. Łab.

Szłuscetel, fla, lm. fle han. *koszta umowy giełdowej*.

Szłusfeder, a, lm. y zeg. *sprężynka, zamykająca kopertę zegarka*.

Szłusować, uje, ował *zapełniać sobą przerwę w szeregach, spowodowaną kule nieprzyjacielską, następnąć na miejsce żołnierza poległego w szeregu; zwierać szeregi, ścisnąć ś. w kolumnę*: Tuż za Bartkiem odzywa ś. jęk: „Jezu!” potym: „Szłusuj!” znów: „Jezu!” — „Szłusuj!” Sienk. Kapitan szłusujący, Jan Dłuski, Budz. Droga wolna; S. -rumak przy rumaku! Garez. Przen.: Pospolicie najeżdżała szlachta prosta, bądź to

w osobach własnych... bądź w osobach córek, które do panien szłusowały. Jeż.

Szłusowanie, a, blm., czynność cz. Szłusować.

× Szłuz, u, lm. y l. p. **Upust. Troc.** 2. mul., p. **Zwornik**.

Szłuzá, y, lm. y p. **Upust**: S. wpustowa górna, wprowadzająca wodę do stawu zapasowego. Łab. S. wypustowa, dolna, ze stawu zapasowego, właściwy upust. Łab. S. stawowa, urządzona w stawie obok kanału dla zasilenia onego wodą. Łab.

Szłuzować, uje, ował l. *zaopatrywać w szluzę*: S. kanał. 2. mul. *zabijać ostatnią czyli środkową szczytę sklepienia*. 3. woj. *uczyć konia chodzić bokiem*.

Szłuzowanie, a, blm., czynność cz. Szłuzować.

Szłuzowy przym. od Szłuzá: Kanał S.

† Szłyra, y, lm. y p. **Szłira**. *Zoływ w szłyrach zasiadłe z przymiotem ognistym, tonsillarum inflammationes, rozgania. Syr.*

[Szłafa, y, lm. y] p. **Szafa**.

[Szłaje, ów, blp.] *sanie parokonne z dyszlem, o bardzo grubych płozach kutych*.

[Szłajki, ów, blp.] *małe sanki do lekkiej jazdy*.

[Szłandać się, a ś., ał ś.] p. **Szłądrać ś.**

[Szłandanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szłandać ś.

[Szłap!] w. = **Człap!**

Szłap, i, blm., **Ślap**, × **Człap** *spory krok koński, chód koński ociężały*: Szłapią jeździć. Dyk. M. Koń ten ma dosyć szłapi. Pot. Lekkim zrywaniem możesz konia do szłapi, do płasania, do hasania aplikować. Haur. Nie rwij ś., będziesz w czas, zajedziesz i szłapią. Pot. (= powoli).

[Szłapa, y, lm. y, **Śłapa**], × **Szłopa** *stopa; noga wielka, niezgrabna*.

Szłapaczek, czka, lm. czki p. **Szłapak**: S. ten lekko niesie. Troc.

Szłapać, pa a. pie, pał, **Śłapać**, † **Śłapić**, † **Szłapić**, **Człapać**, **Człapać ś.**, **Śłapać**, [Kłapać ś.] l. *isć szłapią, stapać, chodzić ociężale, w ciężkim obuwii, powłóczyć nogami*: Noc była ciemna, koń szłapał nogą za nogą. Oss. 2. kogo, co = deptać, włóczyć nogami, tratować, przydeptywać: *Titubata vestigia, szłapanie, deptane stopy*. Mącz. Niektórzy rzodkiew szłapią, po wierchu mać przydeptyjąc, aby ś. tylko w korzeń kochała. Trzye. Pizen.: Jako głowa mówi o nogę uszłapaną: czemu mię szłapisz? tak Pan mówi, że Jemu ś. dzieje, co sługom jego wyrządzają. Wuj. (= szarpiesz). 3. *wydawać odgłos szłapania*: Jego chałat świecający, i jego papucie szłapiące, i pejsy na palce zawijane. Gliń. S. ś. *wlec ś., włóczyć ś.* Rej. Dworskiej polewki ni kufia nie łapa, ni dla banketów za panem ś. szłapa. Zaw.

Szłapak, a, lm. i, × **Śłapak**, × **Człapak** l. *koń, idący szłapią, kleper*: S. rozhukany unosić go począł. L. Wprężone szłapaki do malej kolaski. Hul. Aby być na przedzie, chwyciłem szłapaka od wozu i oklep poleciałem na plac. Chodź. S. kaszlący, dychawiczny, ale ma jeszcze fantazję za katy. Fred. A. 2. *piechur, żołnierz pieszy* L. 3. [S., **Śłapak**] = a) a. [Śłaptak] *but ciężki, niezgrabny; noga wielka; człowiek mający chód ciężki*. b) *człowiek niezgrabny*. Zdr. Szłapaczek.

Szłapanie, a, blm., czynność cz. Szłapać: Gdy wchodził, usłyszał S. nóg jego. Wuj.

Szłapanie się, a ś., blm., czynność cz. Szłapać ś.

Szłapaty *tyczący ś. szłapania*. Wet.: Kopyto szłapate = *plaskie*.

[Szłapcie, i, bhp., Stąpcie, Karpie] *chodaki, trepy, trzewiki z podeszwą drewnianą a z wierzchem ze skóry.*

† Szłapić, i, il p. Szłapać. L.

† Szłapienie, a, bhm., czynność cz. Szłapić.

Szłapisty *kroczysty, wielką szłapią chodzący*: Koń S. L.

[Szłapon, a, lm. y] p. Szapon.

[Szlem bł., zam. Szedem.

[Szleptać, ce, tal] *chleptać.*

[Szleptanie, a, bhm.] czynność cz. Szleptać.

† Szłojrzowaty p. Słojowaty. L.

[Szłoksznie, i, bhp.] *dlugie paski wystrugiwane z gałązek, do plecenia mat.*

† Szłom, u, lm. y *helm*: Głowa okryta szłomem stalowym. Żer.

× Szłopa, y, lm. y p. Szłapa.

[Szłupa, y, lm. y] *skorupa, łupina*: S. od jajka.

[Szłupiny, in, bhp.] *łupiny.*

† Szłyk, a, lm. i, Słyk i. † S. czapka okrągła w czub, z brzegami futrem obramowanymi, kółpak. Pot., Rej. Pierwej królowie sami w baranich koźnach i szłykach baranich chadzali. Stryjk. Panowie litewscy z niedźwiedzia koźnechy i wilcze szłyki z sądakami, świetno (jak w on czas strój był, 1325 r. L.) przyjechali do Krakowa. Stryjk. Stary Litwin zwierzęcy łeb obłupił i wdział miasto szłyka. Stryjk. Przed lat 40 kit czapli-h nasi Polacy używali i szłyków marmurkowych. Star. S moskiewski. Mias. S. twardy, skórzany, szyszakowaty. Troc. Szłyki z głów i jarmutki postowie zjęli Piel. S. marmurowy, S. lisi, grzbietowy. Ins. e. l. Przen.: *kapebuszsko*: Chłop, na głowę słomiany S. wdziawszy... L. 2. × S. *dzewo rosnące stożkowato. np. świerk.* Sł. wil. 3. [S.] = a) *łęcina sucha, łodyga bez liści.* b) *żeberka od liści, od kapusty*: Chrabaszcze tak objadły liście, że tylko zostały szłyki. c) *chustka czerwona, kłudziona przez mężatki na włosy.*

× Szmachnąć, nie, nął *ciąć, machnąć, płatnąć*: Kula szmachnęła, jakby plugiem przekroił plecy. Krasz.

× Szmachnięcie, a, bhm., czynność cz. Szmachnąć.

Szmaciak, a, lm. i l. *tkanina niciana, galgan, płótno*: W ostatnich czasach zaczęli ś. trudnić tkactwem i wyrabiać tak zwane szmaciaki, używane na chodniki. 2. bot. (sparassis) *roś. z gromady grzyblów, z rodziny goździenicowych.* Gatunek: S. kędzierzawy, Płaskosz, u *lulu zwany* Sorokopem, Siedunem, Siedziem.

Szmaciany przym. od Szmata: Epoka odkrycia naszego lnianego lub szmacianego papieru dotąd nie jest dostatecznie wiadoma. Przyb. Bawiła ś. lalką szmacianą. Gaw. Trzewiki szmaciane = *plócienne, z tkaniny.* [Guziki szmaciane] = *plócienne.* <Od Szmata>

Szmaciarka, i, lm. i l. forma ż. od Szmaciarz. 2. [S.] *kobieta w brudnej, podartej odzieży, rozlazła, nieporadna.*

Szmaciarnia, i, lm. e *skład szmat, galganów*: Niedaleko osady fabrycznej znajdowały ś. szmaciarnie. <Od Szmaciarz>

Szmaciarski i. przym. od Szmaciarz: Rzemiosło szmaciarskie. Przemysł S. 2. patol.: Choroba szmaciarska a. galganiarska = *waglik (anthrax).*

Szmaciarz, a, lm. e, [Smaciárz, Smaciarz] i. a. [Szmatornik, Szatornik] *galganiarz, zbieracz szmat, galganów a kuczący niemi.* 2. *człowiek rozlazły, nieporadny, w podartej, brudnej odzieży.*

[Szmaciątko, a, lm. a] *szmatka, galganek*: Placcek w szmaciątku. <Od *Szmacie, od Szmata>
[Szmacie] i. a a. i, bhm., zb. *bielizna; suknie*: Dużo szmacia a. szmaci. 2. a, lm. a = a) *chustka na głowę.* b) *kawałek płotna.*

Szmacik, u, lm. i p. Szmat. Troc.

Szmacina, y, lm. y, [Szmątyna] i. *licha, nędzna szmata*: Niemasz teraz na mnie i szmaciny, niemasz i jednej chuściny. Comp. I opierunku dopilnuje i szmacin. Karcz. 2. [S.] *chustka na głowę.* 3. [Szmaciny z wisielaka] = *ohryzki sukien człowieka powieszzonego.* Zdr. [Szmacinka].

[Szmacinka, i, lm. i] p. Szmacina.

Szmacisko, a, lm. a p. Szmat i Szmała. Troc. S., *centuculus.* Mącz. Stare, poszarpane szmaciska. B. B.

† Szмага, i, lm. i *gatunek ludzi nadbrzeżnej*: Na brzegu, gdzie miał wysiadać ze szmaga. Pot. [Szmagoster, tra, lm. try] p. Szmaguster. [Szmaguster, tra, lm. try, Szmagoster, Szmagust] *zwyczaj smagania dzieci różgami w Wielkanoc.*

[Szmaja, i, lm. e, Szmajda, Szmajnda, Szmajnda] = *Mańkut.*

[Szmajchlować się, uje ś., ował ś.] *pochlebzać.*

[Szmajda, y, lm. y] p. Szmaja.

[Szmajnda, y, lm. y] p. Szmaja: Na szmajndę grać = *napak, lewą ręką smyk prowadzić, gdy na opak ma struny nawiązane.*

[Szmajnda, y, lm. y] p. Szmaja.

[Szmajory, ów, bhp.] *szmaty, galgany.*

[Szmajs] i. a, lm. y *chłosta.* 2. w. *chłasti ciach!*: S. ko-ą, ucięła pijakowi głowę.

[Szmajstać, a, ał] p. Smyrgnać.

[Szmajstanie, a, bhm.] czynność cz. Szmajstać.

[Szmajstać, nie, nął] p. Smyrgnać.

[Szmajstnięcie, a, bhm.] czynność cz. Szmajstnąć.

[Szmak...] p. Smak...

Szmak, u, bhm, garb., p. Sumak.

[Szmakać, a, ał] *smakować.*

[Szmakanie, a, bhm.] czynność cz. Szmakać.

† Szmalc, u, lm. e p. Szmalc: Pawiment był z srebrnych blach, szmalcem napuszczonych. Rej. Na czele rumaka zapona drogim szmalcem i drogim kamieniem sadzona. Ko-han.

Szmalcować, uje, ował i. a. × *Smalcować smarować, krasić szmalcem*: Szmalcowany, oszmalczony. Kn. Szmalcowany rozek czyli bułka. L. 2. p. Szmalcować: Szmalcowany łój kozi. Sien. Przen.: Gorącość słoneczna prawie szmalcuje. Glicz. Zbroja szmalcowana. P. Koch.

Szmalcowanie, a, bhm., czynność cz. Szmalcować.

Szmalcowy przym. od Szmalc i od Szmalc; *Smalcowy*: S. garnek, naczynie. L. S., *przetapiany, emaljerski.* Biel. M.

Szmalcówka, i, lm. i p. Smalcówki.

Szmalcuga, i, lm. i, p. Szmeluga: Od łasztu szmalcegi po 5 złotych. Vol. Od towarów leśnych, od szmalcegi łasztu po złotych 5, od beczki potażu 3 funty ważącej po złotych 2. Vol.

Szmalczyk, u, lm. i p. Szmalc.

† Szmalczysty, † Smalczysty: S., oszmalcony, szmalcem zaprawny. Kn.

Szmalc, iou, lm. iou, *Smalec* i. a. [Smofec] *sadło przetopione*: Tłustość niektórych zwierząt po rozpuszczeniu bardzo wolną zostaje; ta ś. zowie szmalcem. Kluk S., *tlustość z kapłuna, gęsi, kaczki i t. d. przetopiona, bardzo delikatna, do potraw i ciasta przymieszana.* L. S. gęsi

bywa zażyty zamiast masła. Kluk. 2. anat. × S. uszny = *wydzielina woskowa przewodu słuchowego zewnętrznego*, wosk uszny, woskowiny, woszczek, woskówek, tłuszcz uszowy (cerumen): S. uszny nie dopuszcza błonec kanału słuchowego usychać. Kluk. Zdr. Szmalczyk.

Szmalta, y, lm. y chem. = Smałta.

[Szmania, i, lm. e] = Mańkut.

[Szmaniać, a, a], [Szwaniać] szukać, aby co porwać; lakotek szukać i sprzątać je, być lakotnym; wywłaszczać.

[Szmanianie, a, blm.] czynność cz. Szmaniać.

[Szmanić, i, i] ucz. oszukiwać podczas wydawania lekcji.

[Szmanienie, a, blm.] czynność cz. Szmanić.

[Szmantowny a. Smietański korzeń] *radix dictamnii albi*.

[Szar...] p. Smar...

† Szmarag, a, lm. i p. Szmaragd. Rej. Bo nie złoto, nie S., nie perły cięż zdobią, cnota tylko. Papr.

Szmaragd, u, lm. y, † Szmarag, × Smaragd, × Smarag min. *beryl przezroczysty o pięknym zabarwieniu zielonym (kamień drogi, klejnot)*: S., klejnot przezroczysty różnego zielonego koloru. Kluk. Przen.: Spisał na szmaragdach, jak poeci zwykle nazywają trawę. Rał. Przen.: *barwa szmaragdowa, tło szmaragdowe*: S. morza, łąki. Zdr. Szmaragdzik.

Szmaragdowo przys. od Szmaragdowy,

Szmaragdowy, × Smaragdowy i. przym. od Szmaragd: Koleczki szmaragdowe. 2. *odznaczający ś. kolorem szmaragdu*: Morze szmaragdowe. Min.: Miedniak S., miedź szmaragdowa = *dyjopataz, krzemian miedzi wodnisty, Cu Si + Ag*. Łab. Szmaragdowo lub grynszpanowo-zielony. Łab.

Szmaragdyt, u, lm. y min. *aktywny błyszczący o pięknej barwie zielono-trawistej*.

Szmaragdzik, u, lm. i p. Szmaragd.

† Szmarad, a, lm. y = Smard: Bijże ś. tam już, szmardzie, jako raczysz, drugi. Zbył.

[Szmaragd] *szparko, żywco*: S. jechać.

[Szmaragnąć, nie, nąć] = Szmyragnąć.

[Szmaragnięcie, a, blm.] czynność cz. Szmyragnąć.

× Szmaru, u, blm. *potrawa z ciasta rozdrobionego i przysmażonego z jajami*.

† Szmarować, uje, ował i † S. ś. p. Smarować.

† Szmarowanie, a, blm., czynność cz. Szmarować.

† Szmarowanie się, a ś., blm., czynność cz. Szmarować ś.

Szmat, u, a, a, lm. y i. × S. *kawał, kęs, sztuka czego*: Lepszej doda cery S. kwaśno uduşzony z chrzanem. L. Skąpy nie da choć małego szmata. L. Koło ś. rozprószyło w szmaty. Skar. Zagwi zapalonej S. mu oddali. Skar. Porąbać drzewo na szmaty. Troc. Prysnał o S. glazu. 2. a. × Szmata, [Smat] *kawał czego płaskiego, płat, spłachet*: Na czymże mi schodził, gdy mi ojczysty S. bujno zarodził? Koch. W. (= *kawał pola, łąki*). Świata szeroki S. skrzył. Leszcz. S. Już podrabiali byli S. lasu na kilka stajañ. Paszk. S. sukna. Troc. Dawszy S. płótna, z niezum odprawuje z domu. Kulig. Chleba dosyć, lasu S. i stawek, i młynek. Krasz. S. kraju, jakby bepański, Budzakiem, to jest kątem z turecka nazwany. Rel. 3. [S., Szmiot] *wiele, dużo, sporo, kupa*: S. pieniądze, dzieci, czasu. S. żołnierzy. 4. anat.: × S. = *zraz (lobus)*: Wątroba dzieli ś. na S. prawy, czyli większy, lewy, czyli mniej-

szy. Woy. Zdr. Szmacik, × Szmatek. Zgr. Szmacisko.

Szmata, y, lm. y, [Smata, Szmacie, Smałta] i. *oddarty, odcięty kawał płótna (i t. p.), galgan, płachta, chusta*: By kmiecią szmatą przyodziana była, nad inszych tysiąc twarzby jej świeciła. Auszp. S. do chędożenia. Kn. (= *ścierca*). [Dziecko w szmatach upowijane] (= *w pieluchach*). 2. [S., część. w lm. Szmaty, Smałty] *suknia, przyodziewek, odzież, ubranie; ubranie spodnie; ubranie kobiece; suknie odświętne; bielizna, chusty*: Białom ma smate na sobie. Tet. 3. [S.] *chustka na głowę*. 4. [S.] *chustka do nosa*. 5. × S., p. Szmat: Ostawił mi gruntu dużo uprawnego i karczunku też szmatę. Prus. 6. Szmaty, zł. ubranie. Zdr. Szmatka, Szmateczka. Zgr. Szmacisko.

[Szmatalacha, y, lm. y] *nazwa krowy*. <Od Szmata >

× Szmatalajstwo, a, blm. *galgahstwo, talalajstwo, holota*: Jaby to S. dawno odpędził. Rzew. <Zmieszane: Szmata + Talalajstwo >

Szmateczka, i, lm. i p. Szmata: Widok małej szmateczki nieba przez okienko u góry. Kacz.

Szmatek, tka, lm. tki p. Szmat: Pies kocha pana za S. mizerny chleba. Kulig. Wziął większą część człowieka djabeł sobie, a ostatki poabrały ciało i świat, rozebrawszy w szmatki. Kulig.

Szmatka, i, lm. i i. p. Szmata: Maczać szmatki i na oko przykładać (= *plutki*). Ojciec ani na szmatki dzi-wczynnie, ani na domowe porządki nie załował pieniędzy. Prus. 2. Szmatki = *manatki, rzeczy*: Zabieraj, dziewczyno, wszystkie swoje szmatki.

[Szmatlać, a, a] = Smałlać.

[Szmatlanie, a, blm.] czynność cz. Szmatlać.

[Szmatła, y, lm. y] p. Szmata.

[Szmatlać, a, a] p. Smałlać.

[Szmatlanie, a, blm.] czynność cz. Szmatlać.

[Szmatławy] i. *oddarty, ubrany w strzępy, galgany, oberwus, łapciuch*. 2. *nie umiejący porządnie chadzić, ślunający ś., zataczający ś.*

[Szmatownik, a, lm. cy] p. Szmaciarz.

† Szmatruz, a, lm. y = Smatruz: Słynne były w rynku Sukiennice, nad niemi szmatruzy. Mor. T.

[Szmatyna, y, lm. y] p. Szmacłna: Czy nie znajdziesz ś. u was kawałek szmatyny? Jeż.

! Szmaus, u, lm. y *uczła, biesiada, bankiet*: Hermana posyłano prosić na ten S., ale zaproszenie ś. z nim rozminęło. Krasz.

[Smażenie, a, blm.] czynność cz. Smażyć.

[Smażyć, y, y] = Smażyć.

Szmejowski młyn p. Tarczowy.

[Szmeke, a, lm. rzy] *przezwiśko dawane niegdys strażnikom tabacznym, przeznaczonym do chwywania kontrabandy*.

Szmelar, a, lm. owie p. Śmilar.

Szmelarz, a, lm. e, p. Śmilar.

Szmelc, u, lm. e, † Szmałc, † Smałc, × Smalec i. *powłoka szklista dawana na metalach na gorąco, szklivo, glazura, emalja*. Rej. O szmeleach przed tym nie słychać było w Polsce: gdy nastaly, rozumiano, iż to jaki metal drogi, a gdy wytłucze S. ze złota, ali śkło. Rz. Jawnie szkodliwe szmelce w robotach drótowych, gdzie jest połowica złota, połowica szmetcu, który śmieli złotnicy przedawać za złoto, mówiąc to robotą francuską. Rz. S. białe, S. modry. Slesz. Były tam drugie obrazy pod S. sztucznie malowane. Steb. Łańcuchy

z szmelcem rozmaitym wymyślają. Petr. Rozmaitość ubarwienia, czyli szmelcu. Bobrow. Przen.: *koloryt*: Łąkę strumień opasował, a kwiat różny w S. malował. Jak. W. Skalisty S., zaprawa z pewnych materji zapłnych, nad ogniem roz-płynionych, po zasycygnięciu niby w skałę twar-dą przemieniona. Jak. J. (*roche à feu*. Jak. J.). 2. S. kowalski = powłoka ze smoły na wyrobach żelaznych na gorąco dawana. Łab. 3. przetopienie kruszcu, stop: To już pójdzie na S. Większa część machin musiałaby iść na S. a. pod kocioł. Prus. Przen.: Pójdzie co na S. = na wyrzucenie, na śmieć; jest rzeczą nieużyteczną, brakiem, odpadkiem, ulamkiem, rzeczą na nic nieprzydatną, chyba tylko po przetopieniu jako materiał. 4. zł. metal do przetopienia.

Szmelca, y, lm. e p. **Szmelcarnia**: S. łożu.

Szmelcarnia, i, lm. e, **Szmelca** miejsce, zakład, gdzie topią lój surowy, klarując go, gdzie topią metale, to piec i nia. Mrong. Warszawska S. metali.

Szmelcarski tycający ś. szmelcarza lub szmelcarstwa: Warszkat S. Do chymiki należy także sztuka szmelcarska. Krum.

Szmelcarstwo, a, blm., **Szmelcarstwo** sztuka, rzemiosło szmelcarza: S, *encaustice*. Kn. Sztuka malowania enkaustyczna u starożytnych, czyli dzisiejsze S. Bobr. Szmelcarstwa a. sztuki malowania szmelcarskiej tycający ś. Bobr. Szmelcarstwo. Troc.

Szmelcarz, a, lm. e, **Szmelcarz**, **Szmelcerz**, † **Szmelcerz**, **Szmelcmistrz**, **Szmelcmistrz** ten, co ś. zajmuje szmelcowaniem: Szmelemistrz, S, *encaustes*. Kn. (*szmelcem* malujący. L.). S., ten eo lój szmelcuje, wytapia. Szmelcarze, którzy do spustów smolę palą. Vol. (= *smolarze*). U nas potaż szmelcarze zakupują. L.

Szmelcmistrz, a, lm. e p. **Szmelcarz**: S., szmelcarz, *encaustes*. Kn. (szmelcem malujący. L.).

† **Szmelcerz**, a, lm. e p. **Szmelcarz**: S. przy wielkim piecu, robotnik przy spodzie pieca, wyrabiający w zaprawie, kierujący puszczaniem wiatru, dokonywający spustu i t. d. Łab. S. przy piecach cynkowych, hutnik, prowadzący dystrylację cynku w muffach. Łab. Robotnik kuźniowy, doglądający topienia, zowie ś. S. Os. J. (podmajstry. Os. J.). <Nm. Schmelzer>

Szmelcować, uje, ował, × **Smalcować** l. a. † **Szmalcować** szmelcem ozdabiać, pokrywać: Zbroja szmelcowana. Troc. S. na żelazie, na miedzi. Troc. Szerść na nim błyszczą gdyby szmelcowana Mick. S. żelazo = *smarować smołą* wyrobny żelazne na gorąco. Przen.: Nie takbyśmy gładko-ei ufali, ani twarzy swych olejkami i farbiczkami szmelcowali, gdybyśmy na przyszłość pamiętali. Żarn. (= *maściłi, namaszczali, smarowali, mazałi*). 2. *topić, przetapiać, rozpuszczać, pławić*: Masło na długie chowanie szmelcuje. Haur. Żydzi jeli S. srebra i złota z Korony wywozić. Rz. S. lój surowy. Blacharz szmelcuje przedmiot złutowany. 3. × S. glinę = *palic, wypalać*: Żołędzie z szmelcowanej gliny procami ciskali. Warg. 4. × S. *gotować, warzyć*: S. (warzyć) piwo, miód, powidło. Troc. S. powidła, smażyć. Haur. Szmel-cują też piwo, gdy go dobrze w kotle przewarzą, aż go czwartą część uwre. Haur.

Szmelcowanie, a, blm., czynność cz. **Szmelcować**.

Szmelcowany szmelcowany, błyszczący do szmelcu: W ślizie kłęby zwija szmelcowaną pierś smoczą. Przyb. Pod wiosnę, gdy wdzięczne powiewy

z brył rozciekłych szmelcowne wprowadzą krzewy. L.

Szmelcowy, **Szmelcowy** tycający ś. szmelcu a. szmelcowania: Piec S. = w którym pod Olkuszem przeprażoną rudę, czyli roztwórki, topiono na otów. Łab. Szmelcowy piec. Troc.

Szmelctygiel, gla, lm. gle *rynika do przetapiania*, do szmelcowania, topnik: Listków złota włożę w S. złotniczy a wstawię na ogień. Sien.

Szmelcuga, i, lm. i, **Smelcuga**, × **Smelczuga**, × **Smalcuga**, × **Smelcuga**, **Szmalcuga**, × **Smalcuga**, × **Smolcuga** l. *gatunek potażu*: Potaż handlowy, węglan potażu, dzieli ś. na korytkowy, czyli blanaż, i na szmelcugę, machlugę, czyli wajdaż. Świt. Potażu, *alias* szmelcugi, laszt. Ins. e. l. 2. *miejsce, gdzie robią szmelcugę*. L. 3. *masa smolista osiadająca w cybuchu podczas palenia fajki, sok, sos z fajki*.

[**Szmelczak**, a, lm. i] *snopek słomy po wymłóceniu ziarna*.

Szmelcer, a, lm. y kosz. przyrząd do zwężania dowolnego szyn: para a. więcej ostrzów wbitych w deseczkę ukośnie do siebie, przez które szynę ś. przeciąga.

Szmelcerować, uje, ował kosz. zwęzać na szmelcerze.

Szmelcerowanie, a, blm., czynność cz. **Szmelcerować**.

Szmedefer, a, lm. y cukier, rodzaj ciastka, złożonego z śmietanki, migdałów i cukru.

Szmer, u, lm. y, † **Szmer** l. a. [**Czmer**, **Czmyr**] l. (fiz.) *głos o drganiach następujących po sobie nieprawidłowo, szelest, szum, szemranie*: S. strumyka, liści. Pszczoły S. czynią. Troc. Wiatr po sznurach okrętowych szmerem igrał. Troc. S. ludzi z sobą mówiących. Troc. (= *gwar cichy, pomruk*). S. pomieszany znakiem jest bojaźni. Węg. Nadstawia ucha szmerowi ludu; dowiadyuje ś., iż przyjaciel jego w kajdanach. Węg. Piwo, które z rozmarynem czeskim warzą, ś. czyni w głowie. Syr. (= *czmera, zawraca w głowie*). 2. [S.] = a) *reław koszułi*. b) a. [**Smera**, **Smer**] *wółka*. 3. bot., p. **Szmerzyk**. S. naski, p. Bagno pospolite. 4. lek. przy osłuchiowaniu chorego: S. bulkoczący, S. deszczu padającego, S. jedwabiu (podobny do szeleszczenia sukni jedwabnej), S. łożyskowy, macieczny, miechowy a. mieszkowy, metaliczny, naczynny a. naczyniowy, nadmichowy, oddechowy, oskrzelowy a. oddech oskrzelowy, pęcherzykowy, pilnikowy. S. pily. S. pluskający. Szmerzy płucne, odsercowe. S. raskający a. S. skrobania. S. serea a. serdeczny. S. tarcia. S. zastawkowy. S. z napięcia błony. S. z uderzenia, ze zwężenia. S. żylny. Zdr. **Szmerek**.

Szmerać, a, ał i × S. ś. p. **Szmernać**.

Szmeranie, a, blm., czynność cz. **Szmerać**.

× **Szmeranie** się, a ś., blm., czynność cz. **Szmerac** ś.

Szmerek, rku, lm. rki p. **Szmer**.

[**Szmerek**, rka, lm. rki] p. **Świerk**. Gosz.

[**Szmergać**, a, ał] p. **Śmyrgnąć**. <p. **Śmyrgnąć**>

Szmerganie, a, blm., czynność cz. **Szmergać**.

Szmergiel, gla, lm. gle, **Szmirgiel**, **Smirgiel**, × **Smergiel**. l. p. **Szmermel**. 2. min. *odmiana korundu, dla swej twardości używana do szlifowania, polerowania, ścierniwa*: S. śklarski, sznicerski, złotniczy. Troc.

Szmergielpapier, u, lm. y *papier do szlifowania wyrobów metalowych*.

Szmergielszajba, y, lm. y ezeion. *plyta z tego materiału, co czcionki, na której, nasypawszy szmerglu, polewuje ś. czcionki.*

Szmerglować, uje, ował *gładzić powierzchnię kruszcową zapomocą szmerglu sproszkowanego z tłustością.* Łab. <Od Szmergiel>

Szmerglowanie, a, blm., czynność cz. **Szmerglować.**

Szmerglownica, y, lm. e *machina do zdzierania kory z odlewów, do obrabiania wyrobów i gładzenia rys pozostałych, do szlifowania wyrobów.*

Szmerglowy przym. od **Szmergiel**: Papier S. = do wygładzania drzewa, metalu. Piótno szmerglowe. używane przez dentystów.

Szmerglówka, i, lm. i *noż. kamień z masy szmerglowej do ostrzenia noży.*

Szmergnąć, nie, nął, nied. **Szmergnąć p. Smyrgnąć:** Ajaks oszczepem szmergnął. Ml. Przen.: Gdyby on nad kupą pierza tą mową szmergnął, rozpierzchałby ś. Klón. (= *miał słowami*). Gołąb szmergnął w krzaki. Oss.

[**Szmergnienie, a, blm.**] p. **Szmergnięcie.**
Szmergnięcie, a, blm., [**Szmergnienie**] czynność cz. **Szmergnąć.**

[**Szmerla, i, lm. e**] *śliz, ślizyło.* L., Troc.
Szmermel, a, lm. e l. a. **Szmergiel, Szmyrgiel** *fajerwerk wypadający wężykowato ku górze: Po wieczery fajerwerk, goście patrzą z sali, wpadł S. między gumna, stodoła ś. pali. Kras. Raca z szmermelami. L. Jakiś S. ś. spalił około niego, olśnił go całkowicie i pozostawił w ciemności. Kaczk. Przen.: Puszczał tylko małe szmermele przed stanowczym atakiem. Gaw. (= *wystąpienia próbne, kroki przedstępne*). 2. przen. *frases szumobrzmiały, bombastyczny.* 3. przen. *wieść fałszywa a sensacyjna, kaczk.* Puszczać szmermele. 4. *malec, beibeć, fajel, gil, smarkacz.**

Szmernać, nie, nął, nied. **Szmerać, [Smerać],** × **Szmerzyć** *zaszmerać, wyłać szmer, zaszeleścić:* Zaby wnet, niech tylko posłyszają, że chrząst jaki szmernie, uskoceją zléknione. Przyb. 2. **Szmerać** = *szmerać, czmerać, gmerać, roić ś.:* Zaliła ś. na jakiś defekt, że jej coś po sercu szmera. L. Komu we łbie szmerzą mole, niechaj ze psy jedzie w pole. Koch. W. × **Szmerać ś. sypać ś. z chrobotem:** Szmerają ś. robaey.

Szmernięcie, a, blm., czynność cz. **Szmernąć.**
× **Szmerność, i, blm.** *szmer, szmeranie, szelest, gwar:* Wstał, słysząc w duchu jakieś wieki stare, których ogromna S. podgrobowa... Słow.

Szmerny *peleu szmeru, szmerzący, szelestny:* S. strumyku, co po kamyczku... L. Puszczać łodzie na fal tonie szmerne. Tet.

× **Szmerzenie, a, blm.,** czynność cz. **Szmerzyć.**

× **Szmerzyć, y, ył p.** **Szmernać:** Drzewa stoją w skupieniu i trawa nie szmerzy. Ork.

[**Szmidy, id, blp.**] p. **Nosidło.**

[**Szmię, u, lm. i**] p. **Śnieg.**

Szmię, i, lm. i p. **Śmię:** Szmię kamień ciskać. Troc. Przerznąć co na szmię. Troc. Przyrznąć co na szmię, to jest na ukos. Mag.

Szmię, gla, lm. gle p. **Śmię.**

Szmię, uje, ował p. **Śmię.**

Szmię, a, blm., czynność cz. **Szmię.**

Szmię, y, lm. e p. **Śmię.**

Szmię, u, lm. y p. **Śmię:** Zwyczaj był w Starej Warszawie, iż kantorowi w kościele Św. Jana dawało miasto kolendę na Wielkanoc, która nazywała ś. S. Wej.

Szmię,owy przym. od **Szmię.**

Szmię, i, lm. i p. **Śmię.**
[**Szmię, uje, ował**] *roić ś.; szaleć, hulać.*
[**Szmię, a, blm.**] czynność cz. **Szmię,**

Szmię, i, lm. i *farba do malowania twarzy, czyli charakteryzowania ś., używana przez aktorów a składająca ś. z łożu kozłowego, cynkuajsu, cynobru, karminu i t. d., z dodaniem olejku różanego, co wszystko, razem przetopione, wlewa ś. do rurki.*

Szmię, uje, ował ś. *malować ś. na twarzy szmiękami dla odpowiedniego wyglądu przy występie scenicznym:* Pozostają one prawdziwymi kobietami i stroją ś., kokietują, wdychają, dęsaają ś., szmię.

Szmię, a ś., blm., czynność cz. **Szmię.**

Szmię, u, lm. y l. [S.] p. **Szmał. 2. bot.** = **łonnik.**

Szmir, u, blm., *zł. czaty:* Na szmirze stać = *stać na czatach.*

Szmir, y, lm. y l. [S.] *szmirowanie, biba, pija-tyka. 2. cukier. fajka rozbite, któremi ś. smaruje ciastka. 3. garb., p. Szmar.*

Szmiriel, glu, lm. gle min. p. **Szmergel:** Na płycie żelaznej, zwilżonej wodą i posypanej szmirgłem, szlifować jedną stronę odłamu.

Szmirieltowy Wózek S. = Maża: Widzę karjolkę, a za nią, wózek S., na który przepakowują rzeczy z drugiej pocztowej bryczki. Ochoc.

Szmirielowy przym. od **Szmiriel:** Proszek S.

Szmirować, uje, ował l. a. [**Szmirować**] p. **Kim-łować. 2. cukier. smarować ciastka fajkiem.**

Szmirowanie, a, blm., czynność cz. **Szmirować.**

[**Szmirownik, a, lm. cy**] p. **Szmirus.**

Szmirpas, u, lm. y *warstwa ziemi zawierająca bursztyn.* Łab.

[**Szmirus, a, lm. y, Śmirus, Szmirownik**] *pijani-lica, pijak, opój.*

Szmiryn, u, lm. y *zł. wieś.*

Szmitamer, mra, lm. mry p. **Szmitamer.**

Szmitamer, mra, lm. mry p. **Szmitamer** *młot jednoręczny do kucia żelaza prosto z ognia.*

† **Szmitnia, i, lm. e** *kuźnia.* Łab.

Szmiteta, y, lm. y *półkoszulek, maniszka, gors z kolumbem; stroik damski, rodzaj kamizelki damskiej przy stanuku otwartym z przodu lub wy-ciętym u góry.* Zdr. **Szmiteta.**

Szmitetka, i, lm. i p. **Szmiteta.**

Szmoć, a, blm. l. [S.] p. **Szmoć. 2. prow. rzecz licha warta:** Przejrzałem wszystkie jego książki, chcąc coś wybrać do czytania, ale nie znalazłem. samo S. Nigdy tam towarzystwo dobre ś. nie zgromadza: ci, co bywają, to chyba samo S.

[**Szmoć, nie, nął**] l. p. **Szmoć. 2. a.** **Szmoć, nied.** **Szmoć** *pociągnąć miedbale:* Wszedł, ledwo szmoć nogą (= *szasał nogą*) S. kogo batem. S. nosem.

[**Szmoć, a, blm.**] czynność cz. **Szmoć.**

[**Szmoć, a, al**] p. **Szmoć.**

[**Szmoć, a, blm.**] czynność cz. **Szmoć.**

[**Szmoć, nie, nął**] p. **Szmoć.**

[**Szmoć, a, blm.**] czynność cz. **Szmoć.**

[**Szmoć, nie, nął**] p. **Szmoć.**

[**Szmoć, a, blm.**] czynność cz. **Szmoć.**

Szmu *nieod. (u krawców, krawcowych) resz-ka materji, pozostała bez wiedzy właściciela przy krajanii i zatrzymana sobie.*

Szmuclotył, u, lm. y druk. *główne wyrazy tytułu, powtórzone na środku karty poprzedzającej kartę tytułową.*

Szmuklerka, i, lm. i l. forma ż. od Szmuklerz. 2. żona szmuklerza. 3. bhm. p. Szmuklerstwo.

Szmuklerski przym. od Szmuklerz: Robota szmuklerska. Warsztat, wyrób S.

Szmuklerstwo, a, bhm., Szmuklerka rzemiosło szmuklerskie.

Szmuklerszczyzna, y, bhm. *wyroby szmuklerskie*: S. na wystawie przemysłowej przedstawia ś. okazale.

Szmuklerz, a, lm. e *pasamonnik, ten, co wyrabia pasamony, galony, lamówki*: Frenzelnik, S., pasamonnik.

× **Szmułać, a**, ał *świechtać, walać, brudzić; wycierać powierzchnię czego*: S. odzież, książkę. S. ś. walać ś., świechtać ś., brudzić ś., wycierać ś. po wierzchu.

× **Szmulanie, a**, bhm., czynność cz. Szmułać.

× **Szmulanie się, a** ś., bhm., czynność cz. Szmułać ś.

Szmulerka, i, lm. i omnibus żydowski, gatunek balaguly.

[**Szmulon, a**, lm. y] szeroki garnek płaski o 2 uszach, stawiany do ognia na dynaraku.

[**Szmygnąć, nie, nał**] pomknąć.

[**Szmygnięcie, a**, bhm.] czynność cz. Szmygnąć.

× **Szmyki = i. Smyk**: S. przez dziurę, koło parkanu wysokiego, gdzie furtka ze szczeliną. Orzesz.

Szmyr, u, lm. y i. [S.] p. Smyr. 2. bot. = Macierzanka pospolita.

Szmyra, y bhm. zbrudzona oliwa i wszelki tłuszcz ściekający z osi kół fabrycznych: Wszelkie panewki zwykle są szmyrą zawałane.

[**Szmyrać, a, ał**] czmerać, gmerać, grzebać Szmyrze się ino we łbie.

[**Szmyranie, a**, bhm.] czynność cz. Szmyrać.

Szmurek, rka, lm. rki placek litewski cieniutki i suchy, z migdałami.

× **Szmyrgiel, gla**, lm. gle p. i. Szmermel: Człowiek podobny do płochego szmyrgła, wścibski, łgarz, warehol, nie stąpi bez figla. L.

[**Szmyrgłowy kamień**] lapis smiridis.

[**Szmyrgnąć, nie, nał**] p. Sm yr gnać: Ale e mną szmyrgnął, jak pomietłem. Sew.

[**Szmyrgnięcie, a**, bhm.] czynność cz. Szmyrgnąć.

[**Szmytki**] rączy, prędko biegający, bystry.

Sznabel, bla, lm. ble fortep. 1. kawałek skórki łosiowej grubej, naklejonej na końcu trzonka młotka strunowego, t. j. na końcu hamersztyla. 2. a. **Sznabelluft** przestrzeń pomiędzy końcem hamersztyla z auslezerem albo szpilerem z hamermusem, w mechanice angielskiej a. pianinowej.

× **Sznaber, bra**, lm. bry p. Sznyper.

× **Sznaper, pru**, lm. pry p. Szneper.

[**Sznachrać, a, ał**] szukać, np. po garnkach.

[**Sznachranie, a**, bhm.] czynność cz. Sznachrać.

Sznajda, y, lm. y i. [S.] = a) małkut, szmaja.

b) organ płciowy kobiecy. 2. garb. ostrz, ostrze.

Sznajdbor, a, lm. y noż. przyrząd stalowy konieczny do nacinania gwintu w środku dziurki.

Sznajder, a, lm. y i. zwykle w lm., noże rzeźnicze. 2. machina do krajania gliny.

Sznajderowy anat.: Błona sznajderowa p. Błona.

Sznajdeza, y, lm. y p. Sznajdyza.

Sznajdkłuba, y, lm. y noż. przyrząd z bokami do narzyniania gwintów.

Sznajdmaszyna, y, lm. y p. Nożnik.

Sznajdyza, y, lm. y, **Sznajdeza, Sznajdeza** sztaba stalowa z otworami, wewnątrz których są nacięcia spiralne do robienia śrub z pręta, przepuszczanego przez takie otwory; śrubownica, gwintownica. Zdr. Sznajdyzka.

Sznajdyzka, i, lm. i l. p. Sznajdyza. 2. noż. mały przyrząd do nacinania gwintów bez wkładanych bak.

[**Sznapa, y**, lm. y, **Sznaps, Śnaps, Sznara**] wódka, gorzałka. Zdr. [Sznapka, Sznapsliczka]. Zgr. [Sznapsko].

[**Sznapka, i**, lm. i] p. Sznapa.

[**Sznaps, a**, lm. y] p. Sznapa. Zdr. [Sznapsik].

[**Sznapsik, u**, lm. i] p. Sznaps.

[**Sznapsko, a**, lm. a] p. Sznapa: Po jednym drugim sznapska wykinieniu orać jest dobro ku ozdrowieniu. Pśń.

Sznapsowy przym. od Sznaps: Wycieczka odbyta w atmosferze piwnej i sznapsowej.

[**Sznapsliczka, i**, lm. i] p. Sznapa.

[**Sznapzak, a**, lm. i] torba, tajstra.

[**Sznara, y**, lm. y] p. Sznapa. Zdr. [Sznarka].

[**Sznarka, i**, lm. i] p. Sznara.

[**Sznarować, uje, ował**] warcząć grzechotką.

[**Sznarowanie, a**, bhm.] czynność cz. Sznarować.

Sznaty, ów, bhp., **Sztany** wióry grube i wielkie, odchodzące przy obrabianiu bułbulca, zdatne do wyrobu kłóńców. Śl. wil.

[**Sznazy**] = Snaży.

Sznejcukier, kru, bhm., cukier. cukier zwyczajnie gotowany, do karmelu służący, z dodaniem glazury białkowej z odpowiednimi kolorami, do robienia różnych szczegółów w piramidach tortowych.

Sznajdeza, y, lm. y p. Sznajdyza.

Sznek, u, lm. i, **Sznaka** mech. wałek z gwintem obracany korbą i poruszający swemi gwintami koło zębate przy wale.

Sznaka, i, lm. i l. p. Sznek. 2. p. Kielnia. 3. mł., p. Ślimaczka. 4. zeg. wałek stożkowy, na który nawija ś. łańcuch w zegarku.

Sznekowy przym. od Sznaka: Koło sznekowe = poruszane szneką.

Sznela, i, lm. e tkanina jedwabna na chustki, portjery: Nie włóczka, pele, jedwabie, koronki, sznele, nie złota i srebrna, blaszki, bajorki — były materiałem, z którego zachwycające powstały prace, jedne w ręku, drugie w krosnach robione. Goł.

Sznelcug, u, lm. i pośpieszny pociąg kolei żelaznej.

Szneler, a, lm. y myśl. dodatkowy cyngiel tylny dla przyspieszenia wystrzału w sztucerach i pistoletach: Na nieszczęście K., że pistolety były ze sznelerami; nim wymierzył Rz., jego pistolet na wiatr wypalił. Rzew.

Sznelka, i, lm. i l. sznurek jedwabny, miękki, strzyżony. 2. [S.] potrawa na prędko.

Sznelować, uje, ował noż. polerować w najwyższym stopniu, najczyszciej.

Sznelowanie, a, bhm., czynność cz. Sznelować.

Sznelowy przym. od Sznela: Otomana, portjera sznelowa. Poza nim dreptała staruszka w mantylee zielonej mantynowej i siatce sznelowej. Zap.

Sznelprasa, y, lm. y druk. machina szybko odbijająca arkusze druku.

Sznelwaga hydrauliczna = narzędzie do oznaczania prędkości wody płynącej. Śl. wil.

Szneper, pra, lm. pry i. p. Sznyper. 2. jub. zameczek zatraskujący ś. u brausolety. Zdr. Szneider.

Szneper, rka, lm. rki p. Szneper.
 [Sznepuch, a, lm. y, Sznuptuch, Śnieptuch, Sznuptychła, Śnuptychła] chustka do nosa. Zdr. Szneptuszek.

[Szneptuszek, szka, lm. szki] p. Szneptuch.
 Sznerloch, a, lm. y ręk. rodzaj dłułka na końcu kształtu rureczki, z ostrym kaniem, do wybijania dzinrek w miejscu rozchodzenia ś. palców. Zdr. Sznerloszek.

Sznerloszek, szka, lm. szki ręk. p. Sznerloch.
 [Szniaga, i, lm. i, Skieczka] żaba.

Sznice, u, lm. e gór. rów w dnie sztolni lub chodnika, którym wody w kopalni zbierające ś. spływają. 2. p. Wcięcie.

[Sznica, y, lm. e] i. p. Śnica: Wyjął dyszel ze sznicy. Troc. U przodkarów sznicy są tak dane, żeby między nie skrzynka wchodziła. Jak. J. 2. ? : Dziś on szewczyk, on rzeźnik, gnojek, leda S. posiedzie na publice starego szlachcica. Pot. Znieś wszystkie rzeki na herb, jeśliś leda S., chłopieś, gbureś, nie ujdiesz, wierz mi, za szlachcica. Pot.

† Sznicarski sznerski: Sprawili... dwa Cherubim robotą sznicarską.

Sznicełjagd, u, lm. y polowanie na sznycle, pieczninarstwo ? : Bohater szniceljagdów. Zap.

† Sznicer, a, lm. y p. Snycerz: S., obraznik a. obrazny może być zwan, bo ś. jest niemieckie słowo, nie polskie. Mącz.

† Sznicernia, i, lm. e p. Snycernia. Kn.

† Sznicerować, uje, ował p. Snycerować. Troc. Bobr.

† Sznicerski p. Snycerski: Sznicerskiej nauki koniec jest obraz rzezany. Petr.

† Sznicerstwo, a, blm., p. Snycerstwo.

† Sznicerszczyzna, y, blm., p. Snycerszczyzna.

× Sznicerz, a, lm. e p. Snycerz: S. nie robi złota i kości słoniowej, ale daje postać temu, co topi i rżnie. Kras. S. kamienny, drzewny, kruszcowy, kościany. Troc. S. od sadzonej roboty. Troc.

Szniciek, u, lm. i p. Sznit.

Sznicoować, uje, ował gór. wcinąć ś., zaczynać wygrębywać w przodku kopalni, poczynając od góry, aby schodowo, czyli ustępami, wybrać od stropu calinę. Łab.

Sznicowanie, a, blm., czynność cz. Sznicoować.

Sznicowy przym. od Sznica: Węzeł S., którym ś. armatna linka do szniców przywiązuje. Jak. J.

[Sznifka, a, lm. e] wielki amator tabaki.

[Szniga, i, lm. i, Sniga] część żórawia od studni: belka spoczywająca na rososze.

Sznirgurt, u, lm. y powr. taśma na popregi.

Sznit, u, lm. y, [Snit] i. ciecie; przerznięcie pnia drzewa przez całą długość. 2. kawałek, płat odcięty lub odpilowany. 3. × S. krój: Czy rznięcie uważasz, czy sznity, piękności wszędzie wybór znamienity. Skrzet. Worek ten rozmaitemi sznity zrobiony. Klon. 4. [S.] szklanka, np. piwa. 5. zł. kieszeń damska. Zdr. Szniciek.

Sznitjarmuż, u, lm. e jarmuż, który, kilkakrot do roku zrzynany, zawsze ś. odradza: S., kilkakrotnie do roku obrzynany, zawsze świeże wypuszcza liście. Kluk.

[Sznitka, i, lm. i] skibka, kawałek, kromka, glonek: S. chleba.

Sznitowy, przym. od Sznit: [Sznitowe konie] = piękne konie.

Sznitsalata, y, lm. y salata, która, kilkakrotnie zrzynana, zawsze ś. odradza: S., ile razy będzie

zernięta, tyle razy świeże wypuszcza liście. Kluk.

[Sznop, a, lm. y] jedność, jako stopień szkolny z nauki ucznia, pałka.

[Sznoreczka, i, lm. i] p. Sznurka.

[Sznopa, y, lm. y] p. Miecz.

[Szoży] p. Szaży.

× Sznór, a, lm. y p. Sznur. L., Troc.

× Sznórować, uje, ował p. Sznurować. Troc.

× Sznórowadło, a, lm. a p. Sznurowadło: Przestronna odzież najlepiej młodemu wiekowi służy, więc ani podwiązkami, ani żadnymi jakimiś sznórowadłami ścisnąć ś. nie potrzeba. L.

× Sznórowanie, a, blm., czynność cz. Sznórować.

× Sznórówka, i, lm. i p. Sznurówka: S. jej w stan jako najgładziej wpadła. L. Mężą kobiety od dzieciństwa sznórówkami, rogami, żelazami. L.

× Sznórzysty p. Sznurzysty: Ziele kropidło ma jakoby paciorki po pięciu na jednym korzonku sznórzystym. Syr.

Sznup, a, lm. y p. Sznut.

[Sznupa, y, lm. y] pog. nos, kluka.

[Sznupacy] służący do zażywania: Tabaka sznupaca.

[Sznupać, pie, pał] p. Snufać.

[Sznupanie, a, blm.] czynność cz. Sznupać.

† Sznupek, pka, lm. pki p. Sznupka. Rej, Tuch.

† Sznupka, i, lm. i, † Sznypka, † Snopka i. tabaki = szczypta, niuch tabaki. L. 2. a. † Sznuppek przen. przytyk, przycinek, przymówka, słówko uszczypliwe, traf: Za dobrodziejstwo podziękę, za krzywdę powetowanie albo przynajmniej sznupkę. Pilch. Panu w każdym sądzie i drogach przykrości, różne despekty, sznupki, urągania cierpieć przychodzi od katów srogości. Odym. Sofistom mimojazdem daje sznupkę. Pilch. Jedni niewiele mówią, ale ś. zaraz pięsetką rozprawiają; inni zaraz sznupkami, tyrami i zlorzezeństwami docierają. Pilch. To trefnie, kiedy kogo uszczkną w tymże, w czym on pierwiej dał sznupkę. Górń. Przech ja urągania i sznupki odnoszę? Kochan. Konałeś jednak, Panie, bluźnierskie ich strzały, urągania ich, sznupki w Cię jak w cel trafiły. Groch. Dał tu Pan sznupkę onym bogaczom, iż zapomnieli miłosierdzia. Rej. Patrzajże, jako tu na ostatku Pan dał dwie sznupce światu temu. Rej. Przy tym szkalowaniu dostanie ś. też jaka S. i onej. Górń. Dać komu sznupkę. Troc.

[Sznuptuch, a, lm. y] p. Szneptuch. Zdr. [Sznuptuszek].

[Sznuptuszek, szka, lm. szki] p. Sznuptuch.

[Sznuptychła, i, lm. e] p. Szneptuch.

Sznur, a, a. × u, lm. y, × Sznór, [Sznura, Sznóra] i. pasmo z nici, jedwabiu, włóczki, gutaperki i t. p.: Z uplecionych pierwszych sznurków znowu przez zaplecenie kilku składa ś. grubszy, a z grubszych kilku znowu jeszcze grubszy. S. Rogal. Sznury splecione z dwóch lub więcej postronków są liny; sznury zaś raz tylko splecione są postronki. Jak. J. Powróż jest gruby S., z konopi lub innego włókna skręcony. Kras. A. Moc sznura zawisła w mocy nitki, z których ś. składa, i od sposobu roboty. Rogal. S. we troje spleciony nierychło bywa stargany. B. B. S. troisty nieściano ś. przerywa. Wuj. Ś. do czapki, do kapelusza. Troc. S. szyjny na obrazach świętych. L. Sznuury z piasku kręcić. Smotr., (= bicz z piasku kręcić). S. ciesielski.

Cieśle zwykli linją prowadzić sznurem w rubryce zmazanym. Sol. Sznur łamać = *ciąć pod S. budulec długi na części, jeżeli nie da s. on obrobić na cztery kandy w całej długości z powodu swej krzywiizny*. Sl. wil. Pod S., jak pod S. = *prosto, prościutko, pod linję, jak wystrzelili*. Ulica szeroka, lipkami pod S. sadzona. Skrzet. Szła wprost pod S. P. Koch. Z obu stron gościńca topole pod sznurem wysadzone cień sprawiają chłodny. L. Prosto jak po sznurze. P. Koch. Jak pod S. Kn., Troc. Pod S. sadić. Troc. S. do wieszania bielizny. Rozwiesić sznury na strychu. Zdjąć ze strychu swoje sznury. W Turczech niejedną bywa sznurem zaciągnięty. Tw. (= *stryczkiem*). Przen.: Po sznurze czego dochodzi = *jak po nici kłębka, podług śladów*. Dopiero trafiło s. na szlad, i już szło wszystko jak po sznurze. Biel. M. Gruntownie a statecznie, jako po sznurze wypytać s., w jakimby stanie były rzeczy wszystkie. Kosz. (= *konsekwentnie*). Przen.: Słońce swe już rozpościera złote sznury. Auszp. (= *smugi, promienie, warłocze*). Goździec, na wierzch z włosami przedarszy s., w sznury i kożuby zlepia s. Petr. (= *w postronki, w strąki, w kołtuny*). Pierys zgodne zmaćci sznury, strach go dojeżdża ponury. Nar. (= *struny*). Przen.: Łzy w oczach, też perłowe sznury na mundurze. Wysp. (= *strugi*). S. koral, paciorek = *pasmo, biczyk*. 2. *wzki a długi pas ziemi, zagon*: Sznury mi przypadły na miejscach wesołych, przypadło mi też i dziedzictwo wdzięczne. B. B. Wyrzucił Bóg przed niemi pogany, a przypadły na nie sznury dziedzictwa. B. B. Na jego sznurach najlepiej rodzi, jego przekosów nie znosi woda. Syrok. 3. *przen. ciąg, pasmo, nić, watek, szereg, łańcuch*: S. żywota nad spodziewanie jego był przerwany. Li. W dalszym prawa sznurze dowiem s. Wyb. Złe przygody sznurem s. po powietrzu zbiegają. Li. (= *jedne za drugimi*). Za mundurem panny sznurem. Prz. Sznurem (dłużą) ślad czynić. Troc. 4. † S. *rząd (na konia), szory*: W karecie chodzi koń w pięknym mosiadowym sznurze. Pot. 5. † S. *przen.: prawo, reguła, zasada, przepis, wymaganie, wzór, modła*: Postanów twe życie podług sznura enoty i rozumu. Bud. B. Abyśmy według woli boskiej żyli i wszystkie myśli nasze i sprawy tym sznurem mierzyli. Kucz. (= *skala*). Bóg chce powodować nas sznurem wiary. Lach. Niech on idzie za sznurem, a nie za S. ciągnie. L. Mądry nie według ustaw ludzkich żyje, ale według sznura enoty. Bud. B. Pismo niechaj szczerze wykładają wedle sznura wiary. Wuj. Prawo jak modła i S. jest sprawiedliwości. Klon. Rządzić s. według sznura rozumu. Troc. Według sznura słowa Bożego. Troc. 6. *embr.: † S. moczowy, p. Moczownik*. 7. *lek. † S. pępkowy (Kireh.) = pepowina*. 8. *mier. = a) łańcuch z szeregu połączonych z sobą wzdłuż precików metalowych*. Sl. wil. Gałka ruchoma u sznuru. Troc. b) a. † *Korda miara miernicza polska, obejmująca dziesięć pretów*: S. a. korda ma w sobie *virgas* lassek 3, pertyk 6, łokei 45. Haur. Morg ma trzysta stóp a. sznurów pięć. Troc. S. mierniczy ma stóp 60 a. pretów sześć. Troc. S. mierniczy, pierwotnie długi 3 łaski, czyli 6 pretów, a 45 łokei, później zawierał 10 pretów, 100 precików, 1000 ławek, a łokei 75, czyli 1800 cali polskich. Glog. S. bez końca (to samo, co pas bez końca). c) *łańcuch górniczy z podziałem na łatry lub sążnie*. Łab. 9. *myśl. linja, ciąg, w którym placowo lub psy mkną jeden za drugim*:

S. *geśi* (= *szyk, w którym geśi wędrują*). Psy biegną sznurem (= *linją prostą za pierwszym*). (S. = *ślad zwierza*). 10. *ogr. = a) drzewo karłowe o jednej gałęzi: S. poziomy, pochyły, podwójny (dwustronny), wężykowaty*. b) *Sznury = lodzgi arbułów, melonów, ogórków*. II. *powr.: S. drutowy a. Cymersznur = sznur skręcony z trzech szpagatów, używany w ciesielstwie i w mularstwie*. Zdr. *Sznurek, Sznureczek*.

[*Sznura, y, Im, y, Sznóra*] I. p. *Sznur*: S. z wędą na smągłym przecie. Troc. [S. mi s. targą]. 2. *binda*. Troc. Binda, S. u czapki. Kn. Zdr. [*Sznurka, Sznureczka*].

Sznurboden, u, Im, y teatr. pomost nad sceną, u którego wiażą s. sznury od dekoracji teatralnych.

[*Sznurczysko, a, Im, a*] m. i ni., p. *Sznurek, Sznureczek, czka, Im, czki* I. p. *Sznur*. 2. *haf. sztych cieniułko a wypukło wyhaftowany*.

[*Sznureczka, i, Im, i*] p. *Sznurka*. *Sznureczkowy* *przym. od Sznureczek*: Pismo *sznureczkowe* (= *łańcuszkowe*).

Sznurek, rka, Im, rki, [Sznórek, Śnurek] I. p. Sznur: Z uplecionych pierwszych sznurków znowu przez zaplecenie kilku składa s. grubszy, a z grubszych kilku znowu jeszcze grubszy sznur. Rogal. Żonyby trzeba na sznurku przy sobie zawsze wodzić. Rogal. Sznurki u smuklerza są dwojakie: kręcone i robione na klocach, jak oto: *kompazel, borytas, szadras, cięciwka* i t. d. *Mag*. Wszystkich na jeden S. Opal. (jednej faryny, jednej kuźni. L.). Wszystkie te przykłady jakoby na S. zebrać. Glicz. (do kupy porządnie, jak na nitkę. L.). S. jedwabny. Troc. Czas na sznurku nie stoi. Kacz. (= *na uwięzi*) S. pereł, koralu, bursztynu. Troc. Jaka ust pełność, jaki zębów S. Gosz. (= *rząd*). Z nabożeństwa wprost do chałupy wrócił ci sznurkiem, a chodził po niej. Kacz. (= *prościutko*). W starym dworku na horodyszczu mieszkał leśniczy, zasiewał kawał pół dawniej dworskich, sznurki włościańskie zapuszczone lasem. Krasz. 2. [S., Sznurka, Śnurka] *wstążka*. 3. [S. z guzami] = *gwiazdozbiór: Smok zółkowy a. Wąż*. 4. *anat.: S. nasienny, powróżek nasienny, † powróżek nasienny*. [Krup.], † *zawisy nasienny* (Perz.) (funiculus spermaticus). S. *pępkowy, powróżek pępkowy, pepowina, † sznur pępkowy*. Kireh. (funiculus umbilicalis). 5. *bot., p. Trudzieczka*. 6. *embr.: † S. moczowy, p. Moczownik*. S. *zębowy, zębówód (gubernaculum dentis)*. 7. *ryb.: Sznurki = przyrząd rybacki złożony z kilkunastu sznurków z haczykami, przywiązanych do jednej długiej linki*. Zgr. [*Sznurczysko*].

[*Sznurka, i, Im, i, Sznórka, Snurka, Snorka*] I. *wstążka*. 2. *tasiemka do sznurowania bućków, sukni, sznurowadło*. 3. *tasiemka, obszywka szeroka u dołu sukni*. Zdr. [*Sznureczka, Sznoreczka*].

Sznurkować, uje, ować I. *obszywać, wyszywać sznurkiem*. Rej, Troc. [Sukmana sznurkowana] = *sznurkiem jasno-zielonym, majowym podwójnie obszywana*. 2. *mknąć sznurkiem*: Zrywa s. kordusek i jak strzała ponad wodą sznurkuje w górę. Matl. 3. *szpiegować, śledzić, węszyć, myszkować, penetrować*: Karzeł pełnił rolę policmajstra, sznurkując, co s. gdzie działa, donosząc, co podsłuchiwał. Krasz. Lipkowie zaczęli między wozami S., szukając gładkich liczek. Rol.

Sznurkowanie, a I. blm., czynność cz. Sznurkować. 2. *Im, a miejsce, desek sznurkowany, ob-*

szywka, wyszywka: U stroju węgierskiego wszystkie sznurkowania brylanty i perły zajmowały. Sor.

Szurkowato przys. od **Szurkowaty**.

Szurkowaty, i. a. **Szurkowy** podobny do sznurka: Skorupiaki sznurkowate (= cienkie a długie). 2. anat.: Ciałka sznurkowate a. powrózkowate rdzenia przedłużonego (corpora restiformia medullae oblongatae).

Szurkowy i. przym. od **Szurek**: Przeczek sznurkowa. Leop. Skąd te mordy i walki idą, świadczą konspiracje francuskie, mordy angielskie, hasła sznurkowe, rączkowe i insze tym podobne praktyki. Żarn. 2. p. **Szurkowaty**: Deszcz S. puścił ś. ciurkiem. Pol. 2. bot.: Meech S., p. Prątnik. 4. mech.: Koło sznurkowe, p. mech. Koło.

Szurłajna, y, lm. y p. **Szurłina**.

Szurłina, y, lm. y, **Szurłajna** jedna z dwóch lin, któremi na większych statkach żagiel do góry podnoszą.

Szurować, uje, ował, [Snurować] i. ściągac, krepować sznurkiem, tasiemką przewleczoną przez co: S. stanik, gorset, trzewiki. S. tłómk. Pot. (= krepować sznurkiem, przewlekając więzy jedne przez drugie). Przen.: Koszulą złotem wyszytą panięskie piersi sznurowała. P. Koch. (= krepowała, przykrywała, osłaniała). 2. przen.: S. usta = ściągać je przez skromność a. pretensjonalnie lub dla nadania sobie powagi; powściągać ś. od mówienia: Gębę sznuruje. Kn. Kto, słowa tworząc, usta sznuruje, ten co złego uczyni. Kosz. (= kto cedzi słowa). Sznurowana mowa płaczącemu tak ś. właśnie udaje, jak pęsy choremu. Jur. (= cedzona, wymuszona, sztuczna, pretensjonalna). Zawołał Puk, sznurując żwawo wąsikami szydełkowatemi i wyciągając swe botforty. Eww. 3. księgę = przeciągać przez jej karty sznur a na okładce pieczętować jego końce, aby nikt nie wydarł żadnej z kart a. nie wprowadził nowej, parafować. 4. anat.: † Muskuł sznurujący, mięsień naciskający, zwieracz (musculus constrictor). 5. cieś. odbijać na drzewie linę prostą sznurkiem: S., u cieśli, sznur głównią zecerzoną odbić. Mag. 6. tap. zmocowywać sznurkami sprężyny materaca na pewnej ich wysokości. S. ś. i. ściągac ś. sznurówką, krepować ś., krygowac ś. 2. † S. ś. krecić ś., uwijać ś., snuć ś., wić ś.: Widzimy rozmaite stany, jako ś. po drodze żywota naszego sznurują a prawie ś. ślizają, jak kozy po lodzie. Rej.

Szurwadło, a, lm. a, × **Szurwadło szurek**, tasiemka do sznurowania trzewików, gorsetów: S. wywlokło ś. Nawlec S. Nadezułość nerwowa, zdobyta przez różne sznurowadła moralne i materialne. Kow. (= więzy, obowiązki, skrepowanie).

Szurwanie, a, bzm., czynność cz. **Szurować**: Zdrowia i kształtu zgubne S. mężczy płeć niewieścia, a ciężar uciska obręczy. L. (sznurówki, rogówki. L.). Każdy anatomik nieprzyjacielem jest sznurowania i wszystkich ciała ludzkiego więzów. L. S. ust we śnie bywa znakiem robaków w człowieku. Perz. S. gebusi, podrygi i cedenie ślinki nie wprawiają nas w tę, której pragniemy, opinją. L. Wyćwiczyl ś. w stawianiu nóg, a najwięcej pożytkował w sznurowaniu gęby. L. Dziurka do sznurowania. Troc.

Szurwanie się, a ś., bzm., czynność cz. **Szurować** ś.

Szurwany i. im. od **Szurować**: Dziewka sznurowana. Troc. 2. zrobiony tak, aby go można było

sznurować: Trzewiki sznurowane. Obuwie białogłowskie sznurowane. Troc. 3. chir.: Opaska sznurowana (fascia amentata). Pończocha sznurowana.

Szurowy przym. od **Szur**: Drabinka sznurowa. Koło sznurowe, pasowe, rzemieńne = płaskie, na które zakłada ś. pas rzemieńny lub taśmowy a. sznur dla udzielenia ruchu innemu kołu. Łab. Kafar S. Łab. Księga sznurowa = parafowana (p. Sznurować). Kwit S. (= wycięty, wydarty z takiej książki). Ptastwo sznurowe = ciągnące, latające sznurem. Pol.

[**Szurów**, a, lm. y] p. **Szurówka**: Gdzie mój S.? — Poszedł dla bachurów.

Szuróweczka, i, lm. i p. **Szurówka**.

Szurówka, i, lm. i, × **Szurówka**, [**Snurowka**, **Szurów**, **Snurowka**] i. stanik kobiecy ściągany na przodzie sznurowadłem dla nalanania zgrabności figurze: Szurówki z rogów do stroju. Comp. Twarde noszą sznurówki do krepowania ciała. L. Zwyczaj dzieciom nader szkodliwy, że je matki sznurówkami wycieńczają. L. S., kaftanik kobiet do sznurowania, rogami i żelazkami przekładany, którym męczono je od dzieciństwa, co zdrowiu nader było szkodliwe. Goł. 2. miejsce, gdzie sznurowadło ściąga brzegi stanika lub trzewika: Nóżkę z pod sukni ukazała obutą w niebieski trzewiczek ze sznurówką i chwastami złotemi. Krasz. 3. chir. opaska sznurowana na piersi. Zdr. **Szuróweczka**.

Szurówkowy przym. od **Szurówka**. L.

× **Szurwach**, a, lm. y w wojsku polskim, ten, co sznurwachuje: Ani wedet, ani nawet sznurwachów! Tfu! do djabła porządek taki! Jez.

[**Szurwachować**, uje, ował] w wojsku polskim, pilnować koni przywiązanych w obozie do sznurów.

[**Szurwachowanie**, a, bzm.] czynność cz. **Szurwachować**.

Szurzec, rea, lm. ree bot. p. **Okrzemka**.

Szurzenie, a, bzm., czynność cz. **Szurzyć**.

Szurzyć, y, ył gór., o żyłe lub warstwę kruszcowej i. cienieć nagle i znów grubieć, a więc iść jakby sznurem. Łab. 2. zwracać ś. w inną stronę, zmieniać kierunek: Szurzy, czyli utyka żyła rudy, to jest w inną stronę, niż przedtem, idzie. Os. J.

Szurzysko, a, lm. a m. i ni., p. **Szur**: Ot, już chciałem pożreć te szurzyska. Słow.

Szurzysto przys. od **Szurzysty**.

Szurzysty, × **Szurzysty pełen sznurów**: Korzonek S.

Szyncel, cła, lm. cła i. kollet ciełcy bity: S. po wiedeńsku. Potrzebni tylko do tępienia blesztyków i szynceli po restauracjach. Bał. 2. cukr. krajanka buraczana. 3. cukier. krajanka ciasta. Zdr. **Szyncetek**.

Szyncelek, lka, lm. lki p. **Szyncel**.

Szyncer, a, lm. y nóż rzemieślniczy do krajania materiałów nie metalowych; nóż do strugania: Przynieś mi stamtąd S. Korz. Zdr. **Szyncerek**.

Szyncerek, rka, lm. rki p. **Szyncer**.

× **Szyncerski** = **Snycerski**: Laskowanie szyncerskie na słupach wklęste, fugi na kolumnach. Bobr.

× **Szyncerz**, a, lm. e = **Snycerz**.

Szyncik, u, lm. i p. **Sznyt**.

[**Sznyp**, a, lm. y] **szczutek**, **prztyk**, **byk**: Dał mu szynpa w nos.

† **Sznyper**, pra, lm. pry, × **Szneper**, × **Sznaber**: chir. puszczałło, narzędzie do puszczenia krwi:

[Szolomaje, ów, bhp.] p. Szalamaje.
 × Szolomczy *posp. odurzający, zwracający głowę, czyniący zawrót, oszalamiający*: Walki stacząją ś. wśród wiru szolomczego. Śl. wil.
 × Szolomić, i, il, × Szalomonieć *obałamucać, zwracać głowę, odurzać, tumanić*.
 × Szolomienie, a, bhm., czynność cz. Szolomić.
 Szoltonos, a, lm. y *prow. p. Szaltonos*.
 † Szoltyś, a, lm. i, [Szoltyś] p. Soltys. Troc. Kalłady S., tako duchowny, jako świecki... na wojnę ma pojechać. Dzik. Słowo S., *scultetus*, wzięte z starej niemieczyny, w której *Schuld* znaczy grzech, winę, karę; ponieważ tych rozestanie do sędziego wiejskiego należało; ci szoltyś mieli od dziedziców, lokujących wieś, nadawane sobie pewne grunta dziedzictwem, ażeby lepiej powinność swoje pełnili i chłopów dostregali. Nar. S. abo wójt trzy sądy wielkie do roku miewa. Groie. Rolnicy jedni mają znaczne gospodarstwo, jak oto: szoltyś, okupnicy, kmiecie; drudzy mniej znaczne. Świt.
 [Szoltyś] = Soltysowski.
 × Szoltyśi p. Soltysowski: Z każdej włóki szoltyśiej po złotemu. Vol. Sądu szoltyśiego żaden inszy odprawić nie może, jedno sam soltyś a. jego sługa przysięgły. Sz.
 × Szoltyśik, a, lm. i p. Soltysiak. Dudz., Troc.
 × Szoltyśowa, ej, lm. e p. Soltysowa.
 × Szoltyśostwo, a, lm. a = Soltysostwo. Troc. L.
 [Szolwa, y, lm. y] = Szalwja.
 Szolwja, i, lm. e p. Szalwja.
 × Szomota, y, lm. y p. Szamotanie i Szamotanie ś.: Wiek nasz żelazny, z szranek ludzkości i chwały wyzuty, cały ś. poddał w hołd dzikiej szomocie. L.
 [Szondy, ów, bhm] = Sądy.
 Szoner, a, lm. y *długi, wązki statek dwu- lub trójmasztowy, z jednym masztem pełnym i jednym a. dwoma masztami bez rei*: Wszystkie maszoperje miały rybaków wysłać na szonerach na morze. Grusz.
 † Szoniec, nca, lm. nce p. Szaniec.
 † Szonować, uje, ował i † S. ś. p. Szanować. Pśń.
 † Szonowanie, a, bhm., czynność cz. Szonować.
 [Szofdy, ów, bhp.] p. Sądy.
 Szop, a, lm. y i. zool. (procyon lotor) *zwierzę drapieżne, nastopne, z rodziny niedźwiedzi*. 2. w lm. futro ze skór tego zwierzęcia.
 [Szop, szop, szop!] *nawoływanie na owce*.
 Szopa, y, lm. y i. *budynek o samym tylko dachu a. strzechu na słupach a. i ze ścianami, najczęściej nieuszczelnymi*: Chałupa, supa czyli S. w starym języku polskim. Nar. Szopy ku zachowaniu siana. Trzye. Chowa ś. często siano w szopach na łąkach wybudowanych. Kluk. Pilnie przestrzegać, aby na tej szopie, gdzie cegły, cegły, dobrze był zawarty dach. Haur. Szopy składowe na drzewo. Jak. J. (= *drwalnie*). S. elekcyjna. L. Na sejmie elekcyjnym miejsce zasiadania senatorów jest budynek drewniany, naprędcie i umyślnie do tego zrobiony, który nazywają szopą. Skrzet. S. na sprzęty rolnicze. S. wagonowa na kolei żelaznej. Przen. żart.: *dlugie włosy na głowie, czupryna bujna*: Mógłbyś też zacząć sobie już ściąć tę szopę! 2. w lm. *osada, kolonja, budy*: Szopy niemieckie. 3. [S.] *stajnia; obora*. 4. przen. żart. *pociecha, scena, heca, awantura, sto pociech*: A to ci S.! To ty po nocy za cylindrami latać będziesz, a mnie to szopy grasz! Zap. 5. woj. = a) S. wojenna,

budowanie nakryte do dobywania miast, ruchome, nieruchome, rozmaite, *testudo*. Kn. Szopą zakryta pod mury ś. ruszy zbliżona rzymska dzielność. Bardz. b) Ogonowa S., sztuka drewna spajająca same końce dwóch ścian łożowych. Jak. J. Zdr. Szopka. Zgr. Szopisko, Szopsko.
 [Szopar, a, im. y] p. Szopkarz.
 [Szopezarz, a, lm. e] p. Szopkarz.
 × Szopel, pla, lm. pie p. Sopol. Chr. Mleko szoplem pada. Ofs. (= *ciągnie ś.*).
 Szopenfeld, u, bhm., zł. *kradzież po sklepach przy oglądaniu towarów*.
 Szopenfeldziarka, i, lm. i zł., forma i. od Szopenfeldziarz, a, lm. e zł. *złodziej trudniący ś. szopenfeldem*: Szopenfeldziarze, złodzieje, którzy kradną w magazynach i sklepach w czasie oglądania towarów pod pozorem kupna. Brodźagi, doliniarze, żydy, bandy pajęczyniarzy, dzikie chłopcy koniokrady, zbójce nocne, tam gdzieś zamysłony arystokrata S. a. klawisznik. Zer.
 Szopenhauerować, uje, ował *filozofować na wzór Schopenhauera = oddawać ś. pesymizmowi*. Nieco szopenhaueruje. Prus.
 Szopenhauerowanie, a, bhm., czynność cz. Szopenhauerować.
 Szopenować, uje, ował *żart. uprawiać muzykę Chopina, grywać utwory Chopina*: Nieco szopenuje. Prus.
 Szopenowanie, a, bhm., czynność cz. Szopenować.
 Szopiasto przys. od Szopiasty.
 Szopiasty *podobny do szopy*: Tłum dworaków, którym z nienawiści do odzieranego przez nich wojska iskrzyły ś. w szopiastych perukach włosy. Moracz.
 Szopina, y, lm. y *nędną, lichą szopą*: Zszedłeś do szopy, byś zglądził nasze winy.
 Szopisko, a, lm. a i. p. Szopa: Zapalili pobudowane od siebie między grodkami S. Nar. 2. *miejsce, gdzie szopa stała lub stoi*.
 Szopka, i, lm. i, [Sópka] i. p. Szopa: W części ponad szopką a. obórką, które z nią jedną całość stanowiły. Krasz. Na prawo lamus, z galerją na słupach rzeźbionych opartą, dalej świronek nasz litewski, a tuż i stodoły, odryny, kłunie, szopki. Krasz. 2. [S.] *obora*. 3. a. *prow. Betlejem, Betlejki jaselka, budka—scenka przedstawiająca zapomocą lalek ruchomych narodzenie Chrystusa*: S. krakowska. Chłopcy chodzą z szopką. 4. żart. *heca, komedja, sto pociech, scena, historia; kram, awantura, skandal*: Do czego było urządzać taką szopkę! To S.! = *blazeństwo, parodia przedstawienia teatralnego, sprawy poważnej i t. p.*: Byłem świadkiem uroczystości narodowej, czy wielkiej... szopki. 5. *dom publiczny, burdel*.
 Szopkarski przym. od Szopkarz: *Proceder S. Szopkarstwo, a, bhm. zajęcie szopkarza*.
 Szopkarz, a, lm. e, [Szopezarz, Szopar] *chłopiec chodzący z szopką*: Szopkarze, obchodzące wieczorem miasto, przyśpiewują i dogadują dowcipami.
 [Szopki!] *nawoływanie na owce*.
 Szopkowato przys. od Szopkowaty: *Seeny fantastyczne, czarodziejskie wyglądają zbyt S.*
 Szopkowaty *podobny do szopki, zakrawający na szopkę*: Przedstawienie szopkowate.
 Szopkowy przym. od Szopka: To nadaje kompozycji cechę polską, szopkową, św. Dzieciątko na wiązce słomy. Śpiewki, przedstawienia szopkowe.

[Szopnik, a, lm. cy] *sternik*.
Szopny przym. od **Szopa**: Dozorca S. L. S., ego, lm. i rz. *hutman szopny, dozorca szybów i szop nad szybami, tak przy szybach niewjezdnych, jak i wjezdnych*: Urzędnicy żupni, pisarze, waźnikowie, hutmanie, szopni. Vol.

Szopowy przym. od **Szop**: *Kołnierz S.*
 [Szopówka, i, lm. i] *podkamionka, kuna ka mionka*.

Szopsko, a, lm. a p. **Szopa**: Kto za правило wziął mierność złotą i jej styrem kieruje, ten ni pod szopskiem mieszka gołota, ni dla zarzości buduje. Nar.

1. **Szor**, u, częś. w lm. **Szory**, x **Szur** część przyboru zaprzegowego na konia, idąca od chomata wzduż grzbieta i po bokach konia: Konie szły w szorach. S. węgierskie, polskie.

2. **Szor**, u, lm. y fl. i. i ryb. *głębia na morzu zdala od brzegu*: Wywozić niewód na S. Zastawiać sieć na szorze. 2. *rwący prąd wody*: Łąd szorem obcięty. Szorem tnie. Szorem wy-cięto. Woda prze szorem = woda płynie bystro, wymyając dno piaszczyste swego koryta. 3. *piasek rzadki na dnie rzeki, bystrym prądem wody z miejsca na miejsce przenoszony*: Z morza S. s. gwałtowny wyczynie i zasypie nawy. Chr. 4. *urwisty, wydarty w spodzie brzeg rzeki, a zwłaszcza brzeg naspy piaszczystej*: Do tego szoru popłnieniy.

3. **Szor**, u, lm. y *dwadzieścia par skórek zwierzęcych*: S. lisów, brzusków lisowych. Troc.

4. **Szor**, u, lm. y *palenisko w piecu ceglarskim?*: W postawieniu szoru i ścian piecowych obwarowaniu i przybudowaniu. Wej.

[Szor, a, lm. y] *rogacz*.

× **Szorarz**, a, lm. e hut., p. *Sulerz*. Troc. Łab.

× **Szorba**, y, lm. y p. *Giurba*: Na lęku torba, sucharki, rzadko w święto z skopowiną S. Paszk.

× **Szorbet**, u, lm. y p. *Sorbet*. Pot. Kawa, woda, tatły, szorbety... wszystko to w zadawalający przedstawiało s. sposób. Jeż.

† **Szorboch**, u, blm. p. *Szkorbut*. Troc.

Szore, u, lm. e i. a. † **Szorstuch** *fartuch, zapaska*: Pozszywali liście figowe a poczynili sobie szorce. Bud. Tysyfone, S. na s. wdziawszy i przekrócnym węzem biodra przepasawszy, wyszła z domu. Otw. S. skórzany, × **Szorstfal**, [Sorszfal, Szurefal, Szorstfal, Miderak, Midorak, Minderak]. S. bywał płócienny, zwany szorstuchem, szewki skórzany, i żelazny w zbroi. Glog. 2. [S., Siore, Sore] = a) *tkanina wełniana na spódnice, tkana „we cztery cepy na drelich“ w wązńtłkie paski czarne z białemi, niebieskiemi lub czerwonomi. b) spódnica z płótna, mającego osnowę llianą a wątek wełniany. c) spódnica z wełny owiec czarnych. d) spódnica wełniana czarna lub modra. e) spódnica wełniana własnego wyrobu. f) spódnica ze stanikiem bez rękawów. g) stanik u sukni. h) p. Szot. 3. fl. sztuka drzewa do zbiccia dwuch plenić. Zdr. [Szorezyk, Siorezyk].*

[Szorca, y, lm. e] *fartuch zakrywający plecy*.

Szorce, ów, blp., **Szory** zł. *rzeczy, suknie*.

[Szorcletnik, a, lm. i, Zapaska] *spódnica, zwykłe w kraty lub pasy, wyrabiana z wełny a. w polowie z konopi, a w polowie z wełny*.

[Szorcowina, y, lm. y] *suknia: Szorcowinę zaszargala*.

[Szorezyk, a, lm. i l. a. [Siorezyk] p. Szorc. 2. p. I. Szot.
Szorodera, y, lm. y: Prześliczna wierzba płacząca, zwana szorodera. Dyg.

Szorować, uje, ował, [Szarować, Szurować] I. *trzeć, aby odczyścić; chędożyć, czyścić*: S. rondoł. S. statki, podłogę. S. piaskiem, cegłą, popiołem. Zbroje szorują. Wer. Pancerze szorują. Rej. Ustawicznie przeciwko nam szorują, groty i pancerze swoje. Rej (= ostrzą, szlifują, gotują. L.). Zęby i usta jak najuważniej szorują. L. Lekarstwo to, na laksowanie obrane, dobrze kiszki szoruje. Perz. Krowy chlipały piecie i głośno szorowały dna cebratek a raz w raz postękiwały ciężko. Reym. 2. *trzeć*: Ogony piaski zwierzechne długiemi szorują. Żebr. (= *zasiatają*). Tak go świczylł, że długo szorował tyłkiem po ziemi. [Żołnierz przechodzi s. po miejskiej granicy, szabelką szoruje]. Gałaz szycją szoruje. Papr. Wy. o Austry, szorzycie liściem i drzewa poruszajcie. Tw. 3. † S. *przed, wypierać, wyrzucać, wysadzać z szelestem*: Kamienie z wielkim dźwiękiem Etna wysypuje a ode dna samego gwałtownie szoruje. Koch. J. 4. cz. ni. *sunąć, rwać, pędzić, walić z szumem*: Woda, przerwawszy tamę, szoruje wprost na wioskę. [Została tylko droga za nim, jak szorował]. Żółw tam po śniegu szorują kopyta. Kraśni. Głosy były tak rozmaite, że zupełnie pokrywały szum szorującej poprzez trzciny rzeki. Kon. Śmigali kamieniami za stadiem kurapatw, szorujących woprzek zagonów. Reym. 5. *smołą i t. p. = pędzić*: Smołą pędzono („szorowano“) ze smolnej karpiny. 6. hut. = a) *wrzucać, wsuwać drzewo w piec hutniczy*. Troc. b) *zaprawę w piecu wielkim a. w skrzyni = wyrabiać, mieszać drugiem, aby surowina nie stęzala przed spuszczeniem z pieca wielkiego do skrzyni wielkopiecowej; ściągac żużel płynący na masie surowizny roztopionej w piecu wielkim, gra cować*.

Szorowanie, a, lm. a *czynność cz. Szorować*: Przez okna te wydobywały s. zapachy szorów i odgłosy siekań, szorowań i skwierceń. Jeż.

Szorownia, i, lm. e *piec hutniczy do szorowania*. Troc.

1. **Szorowy** przym. od I. **Szor**.
 2. **Szorowy** fl. i ryb., przym. od 2. **Szor**: Szorowa rewa = rewa, za którą s. głębia morska, czyli szor, zaczyna.

[Sorszfal, a, lm. e] p. **Szorc**: S., szore skórzany rzemieślników. Kn.

[Szorszfal, a, lm. e] p. **Szorc**.
Szorstkawo przys. od **Szorstkawy**.

Szorstkawy *cokolwiek szorstki*. Rost.

Szorstki, x **Szerstki** I. *nie gładki, chropowaty, chropawy, ostry, kostropaty, zadzierzysty*: Skóra, broda szorstka. Łodyga szorstka, *hirsuta*, kiedy kosmatość na niej eokolwiek ostrza. Jund. U nich podły człowiek, co nie w jedwabiu, lecz w szorstkim kamlocie. L. Szorstkie krótkie włosy w wełnie. L. Szorstkie niedźwiedzie. Dm. W gorących krajach włosy są twarde, szorstkie. Wei. Przen.: Styl S. (= *nie płynny, nie gładki, nie potoczysty*).

2. przem. *surowy, nie łagodny, opryskliwy, gburowaty*: Kraczą na sekte stoików, iż jest zbyt szorstka i twarda. Pilch. Kato zda nam s. bardzo być S. i surowy. Pilch. S. w obejściu, w odpowiedziach.

3. x **S. czczy, marny, próżny, przemijający**: Mingliśmy te szorstkie rzeczy. Troc. Szorstka myśl. Troc. 4. bot.: S. *dzwonek*, p. *Dzwonek*. Kolcowój S., p. *Kolcowój*. Kostrzawa szorstka, p. *Niestrawa*. 5. lek.: *Oddech S. (respiratio aspera)*.

Szorstko przys. od **Szorstki**: *Czego s. jedno cnota dotknie i ugładzi, by też innym nie wiem jak s. S. wydawała, tobie smarowny pójdzie*. Pilch.

Szóstak, a, lm. i. [Szostak], × **Sechser I.** × **S.** liczba zawierająca sześć jednostki, szóstka. Kn. S. wierszy, czerwonych złotych. Troc. 2. *pieniądz złożony z sześciu jednostek*: S., upowszechniona za Zygmunta III nazwa monety, obejmującej w sobie 6 groszy srebrnych; 12 takich szóstaków szło na talar. Glog. S., grosz poszostny. L. S., moneta srebrna, dawniej w Polsce używana, miała w sobie groszy miedzianych 12. Kras. *Segrosus*, poszostny grosz a. S. Urs. Drobną monetą, szóstaki, trojaki, półtoraki. Gostk. Od sierpa dwa szóstaki bite. L. To rozum, to nauka, w tym ś. wszystko mieści, S. groszy dwanaście, a złoty — trzydzieści. Kras. Kursują wszakże grosze srebrne, czyli szóstaki, wartości $7\frac{1}{12}$ groszy miedzianych. T. K. Trzy szóstaki tyńf czynią, a pięć tyńfów talar. Troc. 3. *człowiek o sześciu palcach*. Kn. 4. × **S.** wiersz sześciomiarowy, *heksametr*, *senariolus versus*. Kn. 5. *belka sześć sążni długa*. 6. S., miara mokrych i suchych rzeczy u Rzymian starych, *sextarius*; kwarta nasza dziesięcią unej większa, niż ten S. Kn. S., miarka zawierająca pół kwarty. Bobr. 7. myśl., p. Jeleń: Mamy nieraz widłaki tak silne, że dużo szóstaków schować ś. może przed niemi. Sumiń.

Szósteczyna, y, lm. y marna szóstka, liczba bagatelna, bo zaledwie sześć wynosząca.

Szósteczka, i, lm. i p. **Szóstka**.

Szóstka, i, lm. i l. *cyfra sześć*: Napisać, dopisać, zmasać szóstkę. 2. *karta, kostka, galka, domino mające sześć ok*: Oóż teraz czyni? oto widząc w worku pustki, z szóstek robi siódemki, a z siódemek szóstki. Kras. (= *falszuje karty w grze*). Podała mi w uwagę S. zotędna bardzo dobrą temę: obrotna błędzi. L. 3. *sześć przedmiotów, ludzi, zwierząt*: Komenda: Baczność! równaj ś. szóstkami. Jedzie szóstką (= *w sześć koni*). 4. *pieniądz sześciogroszowy, sześciogroszówka, szóstak, dydek; pieniądz zawierający w sobie sześć centów, sześć krajcarów*, [s z ó s c i a, *szóściel*]: Pokątny doradca za kilka szóstek wypisuje całe tyrady. Zapłaciła za bułki dwie szóstki. 5. *szóstka część czego*: Trzy szóstki = $\frac{3}{6}$. Jak. J. Zdr. Szósteczka.

× **Szóstny** powstały z sześciokrotnego powtórzenia siebie samego, *poszostny*: S., sześć w sobie osiągnący, *senarius*. Mącz.

Szóstoklasista, y, lm. ści uczeń klasy szóstej: Sądził ś. on o wiele lepszym od szóstoklasisty. Krasz.

Szóstoklasistka, i, lm. i *uczenica klasy szóstej*: Prześliczna S. odznaczała ś. na całej pensji twarzyczką dziecka. Prus.

† **Szóstoskrzydłasty** p. **Sześcioskrzydły**.

† **Szóstoskrzydlny** p. **Sześcioskrzydły**.

Szósty, † **Szeszty**, † **Szesny** *licz. porządkowy od sześć*: O której? — koło szóstej! L. *Sexta* daje nam znać o przybiciu na krzyż koło południa i godziny szóstej i co ś. z Panem naszym aż do dziewiątej działa na krzyżu. Hrb. S. dzień miesiąca, tygodnia. Szóstą część a. jedna szóstą (= *jedna z sześciu równych sobie części całości*). S. procent = *sześć od sta, jako procent*. Za granicą jest czwarty, najwyższej S. procent w używaniu, u nas dziesiąty. Jabł. [Sości, a także pięci, ówarei]. **Po szóste** przys. *punkt szósty* (przy wyliczaniu artykułów, paragrafów bez nazwy, racji i t. p.).

† **Szóstydziesiąty** p. **Szeszódziesiąty**: By Helene Parys był poznał w szóstymdziesiątym lecie, nigdy-

by był tej twogi nie wzbudził na świecie. Kochan.

† **Szóstynasty** *szesnasty*.

[**Szóścia**, i, lm. e] p. **Szóstka**: Jeżeli człowiek może na takie zbytki wydać aż trzy szóście, to musi być bogaty. Zap.

[**Szóściel**, a, lm. e] p. **Szóstka**: Dawaj, synku, szóściela, dawaj monetę. Zap.

† **Szpacenie**, a, blm., czynność cz. **Szpacić**.

[**Szpacer**, u, lm. y] p. **Spacer**.

[**Szpacerka**, i, lm. i] p. **Spacer**.

Szpaczła, i, lm. e l. a. **Szpaczłówka** *łopatka rogowa, szpatla u malarzy, do gladzenia gruntu, kopystka*: S. u malarzy, rogowa lub drewniana; używają jej do gladzenia gruntu. Mag. 2. × S., † **Szpatel**, † **Szpatela**, † **Szpadel** *kopystka felczerzka, aptekarska, do rozsmarowywania maści, plastrów*.

Szpaczlować, uje, ował (u malarza) *wygladzać pod malowidło gruni szpaczłą*. Mag.

Szpaczlowanie, a, blm., czynność cz. **Szpaczlować**.

Szpaczłówka, i, lm. i p. **Szpaczła**.

† **Szpacić**, i, il p. **Szpecić**: Brodawki osobliwie też twarz szpacą. Sien. *Foedare*, S., szkaradzić, mazać. Mącz. On to, co go obłudne sprawy jego szpacą, co nań świat zgrzyta, nawet i dzieci kołacą. Klon. Co przynosi za pożytek naród zaeny temu, którego mażą a szpacą obyczaje jego? Kosz. Zły to ptak, co swoje gniazdo szpaci. L. Chrześcijanin już raz ś. oczyścił z plugawości przyrodzonej, tak iżby więcej nie miał ś. z nią S. i mazać. Głiez. Ś. płód swój jaką złą sprawą nie godzi ś. rodzicom. Głiez.

Szpacik, u, lm. i p. **Szpat**: I szpacik, widzę, jest. Kon.

[**Szpacisko**, a, lm. a, **Korzystka**] *trzonek rydla*.

Szpacja, i, lm. e *fortep. jeden z równych ostępów między klawiszami a figurami*.

[**Szpacyjer**, u, lm. y] p. **Spacer**.

[**Szpacyrka**, i, lm. i] p. **Spacer**.

[**Szpacyrować, uje, ował**] = **Spacerować**.

[**Szpacyrowanie, a**, blm.] czynność cz. **Szpacyrować**.

Szpaczek, czka, lm. czki l. p. **Szpak**: Oj, S. to, widzę, ten jegomość. L. Byle nam za grobelki ś. wybrać, to na szpaczki emoknę, a polecim, jak sokoły. Krasz. † **Szpaczki** umieć (Rej) = *znać żarty, figle*. 2. *drzemka, sen, śpić*: Może ś. śmiało zakopać w pierzyny i uciąć szpaczka.

Szpaczka, i, lm. i *klacz szpakowata*.

† **Szpaczkarz, a**, lm. e a. *owie żartownik, wykpis, kpiarz, facecjonista, jowjalista*: Pankraey z Czechaczkiem jakoś też tam weszli, dwaj niepospoliei szpaczkarzowie zeszli. Mor.

Szpaczkować, uje, ował l. *paplać, pleść, bredzić*. Troc. Obeym szpaczkuje językiem. Nar. Przecz, papugo, tak gładko ludzkie słowa składasz? bo ś. do tego pilnie szpaczkując przykładasz! Tol. 2. *drwić, przedrwiwać, kpić, przekpiwać, drwinować, żartować, dowcipkować*: Doprawdy mówisz, czy ze mnie szpaczkujesz? — Chyba, że ze mnie ty samze szpaczkujesz. Lubom. 3. *używać przebiegłości, wybiegów*. Śf. wil.

Szpaczkowanie, a, lm. a czynność cz. **Szpaczkować**: Wszystkie dworstwa, wszystkie szpaczkowania, wszystkie kortyzaaje gotów jest wycierpieć Polak. Wer.

Szpaczy, Szpakowy przym. od **Szpak**: Szpacze języczki, ziele, listeczki ma naksztalt języcz-

ków szpaczych. Syr. Wiadomo, że bardzo sprytny naród S.; i ten (szpak) słuchając pilnie przez czas długi, nauczył się wymawiać kilka słów papugi. Gasz.

[Szpać, a, ał] *toczyć, trawić*: Robakiby cię szpali.

Szpada, y, lm. y I. a. †Daga, †Deka, †Dah *broń sztychowa o ostrzu wązkim, prostym, używana bo pojedynku a. u boku przy mundurze dla ozdoby*: S., Gallowie tak nazwali swój miecz. L. Wystąpił przy szpadzie i orderach. Tak mu to przystoi, jak psu przy szpadzie. Prz. Prawo mienia sokoła tak oznaczało szlacheica, jak noszenie szabli lub szpady. Cz. Przebrał się po francusku w szaty haftowane, nosił szpady i guzy smarowane. Przebił kogo szpadą. Oddał mu swoją szpadę nagą. Mick. 2. [S.] p. Szpadel. 3. kar.: Bez szpady, p. kar. Noga. Zdr. Szpadka.

[Szpada, y, lm. y] *szepc* (przez wisko).

Szpadel, dla, lm. dla, [Spadel, Szpada] I. *rydel*: S., łopata do kopania ziemi, przez ogrodników używana. Łab. S., naczynie podkopańcze, łopata żelazna do rżnięcia darniny. Jak. J. [Wzion szpadla]. 2. †S., p. Szpachla: S. do smarowania plastrów. Czer. Balwierz w ranie szpadlem musi gmerać, niżli ją goić może. Pot. Próżno cyrulik kusi się z szpadlami, daremnie chwytła kleszczykami. Koch J. Przen.: W każdym nawet najsworniejszym stadle między swe maści miłość miesza szpadle. Mor. A. (ciernie koło róży. L.). Zdr. Szpadelek.

Szpaderek, lka, lm. lki I. p. Szpadel. 2. mul.: S. kielonkowy = mała kielnia z zaostrożoną łopatką, do wyrzynania gzymsów, listewek i innych ozdób architektonicznych. S. strzałkowy = narzędzie postaci strzałki, do odtwarzania ozdób mularskich ręcznych.

Szpadka, i, lm. i p. Szpada: Proszę waepana, abyś raczył temi szpadkami nieco zabawić się. L. (= bić się na szpady).

Szpadnik, a, lm. cy, Szpadownik *ten, co robi szpady*. Sł. wil.

Szpadownik, a, lm. cy p. Szpadnik: S., co robi miecze, szpady. Bobr.

Szpadowy przym. od Szpada. L.

†Szpadron, a, lm. y ? : Piki, halabardy, kirysjerskie szpadrony. Wielis.

Szpadzina, y, lm. y *licha, nędzna szpada*: U boku nosił szpadzinę, co to je dawniej kopystkami zwano. Byk.

Szpagaciarnia, i, lm. e *fabryka szpagatu*.

Szpagaciarski przym. od Szpagacz.

Szpagaciarstwo, a, bfm. *rzemiosło szpagaczarskie*.

Szpagacz, a, lm. e *rzemieślnik wyrabiający szpagat*.

Szpagacik, a, lm. i p. Szpagat.

Szpagacisko, a, lm. a m. i ni., p. Szpagat.

Szpagat, u, lm. y powr. I. *sznurek z dwóch nitok*: S., sznurek jeden z najcieńszych, którym się np. flaszki obwiązują. Dudz. 2. żart. *wódka, szpagatówka*: Dobędziemy go — zawałał Jacek żywo — z wódki, wina, poncezu i bodaj szpagatu Nr. 4. Krasz. Przespał się i przetarszy oczy za ledwie, zawałał o S. znowu. Krasz. Zdr. Szpagacik. Zgr. Szpagacisko.

Szpagatowy przym. od Szpagat. L. Ogromne sieci szpagatowe z pociągami postronkowemi. Karw.

Szpagatówka, i, lm. i I. a. Szpagat żart. *gorzałka, wódka, sznaps*. 2. [S.] *wąs sierdzisty i długi*.

†Szpagja, i, lm. owie = Spahier, Spahja, Spahis: Do tejże wsi zaraz przyjechało dwóch szpagjów. Ośw.

†Szpaja, i, lm. owie = Spahja: A sarmatyckim krajom, azjatyckim szpajom, Moskwie, Tatarom z Rusią powiedz nowinę... Okol.

[Szpajda, y, lm. y] p. Spajda.

Szpajza, y, lm. y *hut. wytwór hutniczy, składający się z arszeniku i niklu*.

!Szpajcetla, i, lm. e spis, *wykaz potraw*: Wnuczki gospodarzą pełną sakiewką złota, podług adresu, i szpajcetlą, i to nie w kraju, ale za granicą. Pol.

I. Szpak, a, lm. i, [Śpak, Ćpok, Skorzeo, Skorzek, Skorzeń] I. zool. (*sturnus varius*) *ptak wróblowaty, zębodzioby, z rdziny tej samej nazwy*. S. wodny p. Pluszcz. S. gwizdzie. Mor. Gadać jak S. = bredzić, jak sroka gawędzić, szpaczkować. L. Przen.: S., (człowiek) szpakami, wronami karmiony = frant, filib, *przebiegła sztuczka, człowiek sprytny, przemądraly*: Szpakami, wronami karmiony, frant. Jabł. Mądry, przebiegły S. Kn. (ma kielbie we łbie, ma olej w głowie. L.). Szpakami karmiony. Troc. Nie chcę ja wziąć na moją głowę takiego szpaka. L. Jest to S., przy swojej minie spokojnej daleko zasięga. L. Choć pracowity, choć pokorny w domu, bywał i Wiesław szpakiem pokryjomu: zajechać drogę choćby wojewodzie, rej nad muzyką prowadzić w gospodzie, z karczmy rozpędzać cesarskie wojski, wyśmiać wędrownym góralom chodaki — to były jego dotąd obojętne. Brodz. Wasci szpakami musieli za młodu karmić. Sienk. 2. przeni. *koń szpakowaty, deresz*. Zdr. Szpaczek, Szpasio.

2. Szpak, u, bfm. I. [S.] *słovina*. 2. min. *szpat solny, sól w kryształach włóknistych w Wieliczce*. Łab.

× Szpakamera, y, lm. y *szpiżarnia* ? : Wzięcie pod wartę do szpakamer prezydenta i trzymanie onegoż przez dni kilka z wielką obelgą i afrontami. Rol.

Szpakowacenie, a, bfm., *czynność cz. Szpakowacieć*.

Szpakowacieć, eje, ał *stawać się szpakowatym, siwieć*: Już w trzydziestym roku S. zacząłem. Rzew. Szpakowaciejący mężczyzna. Krasz.

Szpakowacizna, y, bfm., *szpakowatość, włosy szpakowate, poczynająca się siwizna*: Kapitan mimo szpakowacizny zyskał serce panny. Są ludzie, którzy, przeżywszy w dobrym zdrowiu czterdziestkę i przyjąwszy z nią trochę szpakowacizny na głowę, nie zmieniają się już potem zgoła. Kaczk.

Szpakowato przys. od Szpakowaty.

Szpakowatość, i, bfm., rz. od Szpakowaty.

Szpakowaty, [Spakowaty] *psstrokaty jak szpak; siwawy, podswiwały, siwiejący*: Siwe konie szpakowate. Dor. Wiek średniego człek, już trochę S. Jak. W. Włosy szpakowate. Szafiruje grzebykiem szpakowatą brodę. Pot. Szpakowaci nie szpakowaci adoniszowie. Kaczk.

Szpakownica, y, lm. e *myśl. budka dla szpaka*: Szpakownice, czyli sztuczne budki dla szpaków. Szpakowy p. Szpaczy. L.

Szpalet, u, lm. y, †Spalet, × Szpaletera I. × S. *obicie, tapeta; opona, koltryna, koltryna*. Pot. Przeszawał na szpaletach lub czystym w domu obiciu, które wziął po pradziadzie. L. Na długim haftują szpaletcze herbowne Jana III puklerze. Susz. Sporządzono we Flandrii szpaletery, wyrażające zwyczajstwo pod Kircholmem.

Niem. Szpalery niderlandzkiej jeszcze roboty. Kras. Szpalerami nazywano również opony, kołtryny i obicia ścian pokojowych: płócienne malowane, skórzane, papierowe, włóczkowe. Glog. 2. *ściana w ogrodzie, z drzew lub krzewów strzyżonych*: Szpalery w ogrodach przy płotach przypinają. Troc. W ogrodach szpalery, ściany z gęstych drzew obcinanych lub ziół wysoko ś. wspinających liśćmi pokryte; dają ś. pospolicie wokół ogrodu, dwoma rzędami, formując ulicę. Kluk. Ciemny, chłodny S. L. 3. *podwójny szereg ludzi po obu stronach drogi, odpierający od niej tłumy; łańcuch osób trzymających ś. za ręce i otaczający dane miejsce w takimże celu*: W tym pochodzie wojsko, szkoły, stowarzyszenia wystąpiły szpalerami. Na procesji celebransa oteczył S. z członków bractw i cechów. 4. *ogrodzenie ze słupków, balustrada, balasy*. Sł. wil. 5. *eukier, długie drewnisko cienkie, używane przy robotach eukiernicznych, np. do probowania, czy ciasto jest już wypieczone*. Zdr. Szpalerok.

× Szpalera, y, lm. y p. Szpaler. L. Złotem tkana S. Troc.

Szpalerok, rka, lm. rki p. Szpater: Szpalerki nizkie z krzewin grodzką wewnętrzne strony rabatów. Kluk.

Szpalerony, Szpalerowy przym. od Szpaler: Chłody szpalerne. L.

Szpanerować, uje, ował szpalerami objąć, tapetować; szpalerami okrywać, osadzać. L.

Szpanerowanie, a, blm., czynność cz. Szpanerować,

Szpanerowy p. Szpalerony: Pędy te przycina ś. krótko zapomocą nożyze szpanerowych. Aleja szpanerowa. Drzewa, krzewy szpanerowe.

Szpałt, u, lm. y, Szpałtówka szew. jedna z dwóch skór, powstałych ze szpałtowania skóry.

Szpałta, y, lm. y l. wązka kolumna drukowanych wierszy, tworząca stronicę druku sama przez ś. lub ułożona równolegle z jedną, dwiema i t. d. takiemiz kolumnami, które czasem oddzielone są od siebie liniami pionowymi, łam pisma, gazety: W drugiej szpałcie, w trzecim wierszu od góry wkradła ś. pomyłka. Rozsypać szpałtę. Przen.: Otworzyć komu, czemu szpałty w czasopiśmie = oświadczyć ś. z gotowością pomieszczenia danych artykułów, z gotowością poruszenia w piśmie jakich spraw. 2. intr.: Szpałty = deski przytrzymujące książkę, kiedy ją złocą. Zdr. Szpałtka, Szpałteczka.

Szpałteczka, i, lm. i p. Szpałta. Sł. wil.

Szpałtka, i, lm. i p. Szpałta.

Szpałtmaszyna, y, lm. y garb. machina do dwojenia, do rozcinania skóry na dwie z jej grubości.

Szpałtować, uje, ował garb., p. Dwoić.

Szpałtowanie, a, blm., czynność cz. Szpałtować, dwojenie.

Szpałtówka, i, lm. i szew., p. Szpałt.

× Szpałdować, uje, ował rozszczepić, rozluźnić, lupać: S. polano, cegłę.

× Szpałdowanie, a, blm., czynność cz. Szpałdować.

× Szpałdówka, i, lm. i cegła napłask rozlupana: S., u mularzy, cegła przez pół napłask lupana, która ś. sady tam, gdzieby cała górowała. Mag.

[Szpały, ów, blp.] podkładły pod relsy na torze kolejowym.

Szpan, a, lm. y fortep. listewka bukowa z umocowanym w niej szeregiem sztyftów, na których są nadziane klawisze, aby ś. w czasie grania nie chlebotały.

Szpana, y, lm. y powr. przyrząd drewniany, zastępujący miejsce szpilnapu przy przedzeniu na lofrze.

× Szpanag, u, lm. i p. Szpinak. Troc.

× Szpanak, u, blm., p. Szpinak. Troc, Kn.

[Szpanderka, i, blm.] tabaka.

[Szpandziolek, lka, lm. lki] belka cembra w szybie, Szpanhamer, a, lm. y młot do rozklepywania, rozplaszczania, rozciągania, rozprostowywania (np. blachy), usztywniak.

[Szpanie, a, blm.] czynność cz. Szpać.

Szpanmaszyna, y, lm. y p. Wypreżaczka.

Szpanować, uje, ował i napreżać, nacięzać, naciagać, wyciągać a) fl.: S. żagiel — przyciągać go pod wiatr garami, garować. b) intr. naklejać brzegami papier zmoczony na desce, aby po wyschnięciu stał ś. gładkim. c) tap. wypreżać tkaninę na meblu, blejtranie i t. d. 2. blach.: S. blachę = nadawać blasze przez klepanie odpowiednią sprężystość. 3. stol. = a) przytwierdzać deski do warsztatu dla heblowania ich; ścisnąć po świeżym naklejeniu (Łab.); ujmować w śrubstak rzeczy sklejone dla lepszego dopasowania, a. przy obrabianiu ich heblem lub pilnikiem, aby ś. w robocie z pod rąk nie usuwały. b) zapełniać szpary, np. między deskami w podłodze, odpowiednimi listewkami drewnianymi, fugować: S. podłogę. 4. zł. patrzeć na co, uważać.

Szpanowanie, a, blm., czynność cz. Szpanować.

Szpanówka, i, lm. i druc. kawałek siatki drucianej zrobionej na raz, przed zmniejszeniem jej na wal.

Szpanrygiel, gla, lm. gle bud. sztuka w stolcu (p. bud. Stolee), leżąca pod kielbaską i utwierdzająca słupy w ich położeniu. Sł. wil.

Szpanosztok, a, lm. i l. piecz. rodzaj postumentu żelaznego z otworem w środku, w który wbija ś. dwa drewna półokrągłe, ścisające przedmiot, około którego ma robić grawer. 2. stol. drewnisko do ściągania linki dla nadania sprężystości piłce stolarskiej.

Szpańtał, a, lm. y l. gatunek liny szyperskiej. 2. [S.] żagiel mniejszy.

† Szpar, u, lm. y, † Spar, † Wspar, † Szpara potrzask, mechanizm z płaszczykiem łatwo poruszonym, jako wabik na ptaki: Przytrzymani, chcą nam umknąć z szparu. Pot.

Szpara, y, lm. y, † Spara, [Spara, Szparuna, Śparuna, Szparuga] † Sparunek, † Szpar i. szczelina, rozszczep, rozpadlina, pęknięcie, rysa, przedział: Strzała jego znalazła szparę w kirysie moim, zraniony jestem. L. Beczka ś. rozeszła, widać szpary między klepkami. S. w skarbonec do wrzucania pieniędzy. S. w skale. Zeschle drzewo ma szpary. Kompozycja ta wysycha bez rysów i szpar. Torz. Rysy w armacie, szpary pochodzące z nienależytej spoiłości metalu lub też z przesilenia działają nabojem. Jak J. Szpary między palcami rąk, nóg. Zagłada przez szpary, co S. wewnątrz dzieje. S. w drzwiach niedomkniętych. Słońce... błysnęło jako świeca przez okiennicę szpary. Mick. Przen.: rozcięcie, paragraf, rana podłużna: Jeszcze szpary nam nie zaszyły, już ś. na Wołochów gotował. Krasz. Przen.: Patrząc na co przez szpary = przez palce, patrząc nie widzieć, zamykać na co oczy, pobłażać zbyt: Przez szpary patrzy, widzi nie widząc, przegląda. Kn. Sprawiedliwość nie patrzy przez szpary. Lubom. Zawsze Turcy przez szpary patrzyli na nierząd Egiptu. Kluk. A my co na to! czy tylko przez szpary poglądać mamy, a on tak naciera! P. Koch. Patrzył Dawid na ten grzech przez palce, przez szpary. Druźb. Patrzył

przez paleców szparę. Mick. Sł. wil. Przen.: † Palec komu przez szpary ukazać = *pokazać mu figę*. Dmuchać w szpary = w garść, w palec. (L.) = *odejść z niczym, z kwitkiem*. 2. widok. Pot. Być na szparze = *być na widoku, na jawie, bić w oczy*. Przen.: Być komu na szparze = *zagrozić mu, grozić mu, być w perspektywie, siedzieć mu na karku, dogrzewać mu*: Nieprzyjaciel na szparze im zawsze siedzi. Pot. 3. anat.: S. a. rozpadlina Gläsera, s z e z e l i n a s k a l i s t o - b e b e n k o w a (fissura Gläseri s. petro-tympanica). S. głosowa (rima glottidis) p. **Głośnia**. S. oczodolowa górna (fissura spheroidalalis). S. podoczna (fissura infraorbitalis). S. skrzydłasta kości klinowej, p. **Kliniasto-skrzydłasty**. S. sromna, sromowa, łonowa × wstydnia (rima pudendi s. vulvae). 4. embr. i w anatomii porównawczej: S. skrzelowa = S. z tyłu głowy, położona między dwoma sąsiednimi łukami skrzelowymi, prowadząca z jamy gębnej na zewnątrz. 5. fl. drzewo z dwiema odnogami, używane w miejsce dwóch ławek do krosienek, czyli miejsca ogrodzonego dla szryka. 6. gór. szczelina wypełniona rudą kruszcową, a zatym stanowiąca żyłę pomniejszą. Łab. 7. myśl. i wet.: S. gębna, pyskowa = *otwór gęby, pyska*: S. gębna sięga poza oko. Sumiń. Zdr. Szparaka, Szpareczka, [Szparutka].

Szparag, a a. × u, lm. i l. a. † **Szparaga**, Jabłonki bot. (asparagus) rośl. z rodziny liljowatych. Gatunek: S. pospolity a. z w y e z a j n y (a. officinalis), zwany dawniej gromowym korzeniem, gromowym zielem a. gromówkami, [piornowe ziele]. Komisarz ten posesorów jak szparagi przesadza. L. Był to Niemiec, jak S. chudy. Rog. Przen.: Jadać szparagi z grubego końca. Frz. = *udawać głupiego, z głupia franta*. 2. słus.: × S., p. **Szperak**. 3. zł. *złodziej nowiejusz, pomocnik złodziejski*. Zdr. Szparażek.

† **Szparaga**, i, lm. i p. **Szparag**. **Szparagarnia**, i, lm. e ogród a. część ogrodu przeznaczona wyłącznie na hodowlę szparagów.

Szparagowato przys. od **Szparagowaty**. **Szparagowaty** i. podobny do szparaga. 2. **Szparagowate** a. **Szparagowe** rośliny, bot. (asparagaceae) jedno z plemion rodziny liljowatych.

Szparagowiec, wca, lm. wce, **Kamień szparagowy** min. odmiana mylnika, czyli apatytu, koloru zielonego, w kryształach pręcikowych.

Szparagowiec zielony odznaczający ś. barwą bladobiaławo-zieloną: Apatyt S.

Szparagowy i. przym. od **Szparag**: Groch S. Łodyga szparagowa. 2. bot.: Kalafjor S., p. Kalafjor.

[**Szparák**, a, lm. i] *wypychacz*. **Szparażek**, żka, lm. żki i. p. **Szparag** 2. ? : Siedział w alkierzu, jako obojętny świadek, wysmukły szlachcie, kilkudziesiąt szparażkami ozdobiony, w wytartym popielatym kontusiku. Skarb. † **Szparcej** st. w. od **Szparko**, *szybciej*: Z góry S. groty lecą i z większym impetem niż walczących górna pędzi strona. Papr.

Szpareczka, i, lm. i p. **Szpara**: Przymrużyła czarne oczęta tak, iż tylko szpareczki pozostały. Sienk. Śmia! ś. do niego szpareczkami swych oczu. Żer.

Szpargalarz, a, lm. e, **Szpargalista** ten, co szpera po starych szpargalach.

Szpargalik, a, lm. i p. **Szpargał**: Akta babińskie — to mały S. wielkiego pisarza. Szymr.

Szpargalikowy przym. od **Szpargalik**: To dało Szymrmerowi sposobność wydrwienia tej literatury szpargalikowej. Chm.

Szpargał, u, lm. y *papierzysko pisane, drukowane, ramota*: Splesniony i ogryziony pergaminowy S. piętno starożytności na sobie nosi. Kras. Z szpargalami pod pachą sądów pilnuje. L. Wstydźże ś. tak wiele fałszów w tak małym szpargale na świat wydawać! Pim. Tak w przedmowie, jak i w całym szpargale plecie; jedno drugiego ś. nie trzyma. Steb. Babich baśni w swym szpargale nagwałdał. Pim. Zdr. **Szpargalik**, **Szpargalek**.

Szpargalek, lka, lm. lki p. **Szpargał**: Między niektórymi szpargalkami mam tu pewny bilecik. L.

[**Szpargalka**, i, lm. i] ucz. *łómaczenie napisane dla oszukania nauczyciela*.

Szparka, i, lm. i p. **Szpara**. [**Szparkasa**, y, lm. y, **Szparkasa**] *kasa oszczędności*: W szparkasie leży dla niej trzysta guldenów. Rog.

[**Szparkasowy**] przym. od **Szparkasa**: Książeczka szparkasowa = *książeczka kasy oszczędności*.

Szparki, × **Szarpki** i. *bystry, żwawy, rażny, żywy, szybki, rączy, chybkli, wartki, prędki*: Bieg, lot S. Strzały, groty szparkie. Jak lot gwiazdy bieg twój S. Gosz. Zrazu był lot nie S. Stow. Starzec chodzi jeszcze szparkim krokiem. Człowiek S. (= *żwawy, zwinny, obrotny*). 2. [S.] *poręczny*. 3. × S. *nagły, niespodziany*: Słyszę, waś jedziesz; cóżto znowu za S. projekt? konno? Krasz.

Szparko i. przys. od **Szparki**. 2. × S. *mocno, silnie, tego*: Ta ochmistrzyń, co wychowała panią, zawsze to powiadała, że S. bije. L. Rzucone groty rzymskie S. przez tarczę nawet i broje zabijały. Papr.

Szparkopióry, **Szybkopióry**, **Szybkoskrzydły** *prędko latający, szybkołotny, szybujący*. Leć! sokół S.

Szparkopolotny *odznaczający ś. szybkim polotem*: Jesioniec S. Ml.

Szparkosz, a, lm. e *zool* i. *pajka* (paramaecium). 2. S. okrężnicy (paramaecium coli).

Szparkość, i, blm. i. rz. od **Szparki**. 2. † S. *moc, siła*: Rzymianie z kuszy strzelali z taką szparkością, iż przez broje jezdnych i przez tarce pieszych zabijali. Papr. F.

× **Szparno** przys. *szczelnie, dychtownie, ściśle*: Niech każda rozpadlina, zalepiona lub suchym mchem ubita S., od robactwa zachowuje ziarno. Tom.

1. **Szparować**, uje, ował i. [S.] *zatykać mchem lub pakulami, zamazywać gliną a. wapnem szpary w ścianach domu*. 2. węgl. *przewroty*, czyli szpary pomiędzy polanami w siośle węglarskim, drzewem krótkim i cienkim zatykać. Sł. wil.

2. **Szparować**, uje, ował u lakiernika, *ciemnie strychy kolorowe ciągnąć po brzegach lub kantach*. Mag.

[**Szparować**, uje, ował, **Śperować**] *oszczędzać, skąpić, składać pieniądze*: Mnie zawsze dobrze szło, ino strasznie szparowała. Bran.

1. **Szparowanie**, a, blm., *czynność* cz. 1. **Szparować**.

2. **Szparowanie**, a, blm., *czynność* cz. 2. **Szparować**.

[**Szparowanie**, a, blm.] *czynność* cz. [Szparować].

Szparóg, oga, lm. ogi rzem., p. **Rogal**: S. jednorogi = *jednorogal*.

[**Szparówka**, i, lm. i] myśl. *ptaszek*: *wołowe oczko, mysi król*.

[Szparuga, i, lm. i] p. Szpara.
 [Szparuna, y, lm. y] p. Szpara.
 [Szparutka, i, lm. i] p. Szpara: Wyłupywał mech i glinę między belkami, aby bodaj przez szparutkę jednym okiem na Zosię spojrzeć. Sienk.
 Szparung, a, lm. i = Refa pod i.
 Szparzysto przys. od Szparzysty. Sł. wil.
 Szparzysty, † Szparzysty mający szpary a. wiele szpar. Sł. wil.
 Szpas, u, lm. y i. *niemila niespodzianka, figiel, psikus, psota, kawał*: Urządzić szpasa komu. Dopiero będzie miała niespodziankę z panią siostrą... gorszy czeka ją S. ze strony brata. Prus. 2. [S., Szpás, Spas, Spas, Szpos] żart, zabawka, igraszka: Powiedział ze spasu (= na żart). Bez S. — żartem. Nie rób szpasu. Na S. mówić. Zdr. Szpasik.
 Szpasik, u, lm. i p. Szpas.
 Szpasio, a, lm. e p. Szpak.
 [Szpasować, uje, ował, Szpasować, Szpasować] żartować, zwodzić, drwić, kpić.
 [Szpasowanie, a, blm.] czynność cz. Szpasować.
 1. Szpat, u, blm. i. p. Łogawizna. 2. S. zajączy, z a jęczy s k o k = skoślawienie stawu skokowego, nieprawidłowe wygięcie tylnej części stawu u koni. 3. [S.] zeszywnienie nóg konia od długiego stania: Dla mnie ona (klacz) i ze szpatem dobra. Kon.
 2. Szpat wodny zool., p. Pluszcz.
 × Szpat, u, lm. y p. Spat: † S. fluoryczny, p. Fluoryt. Zdr. Szpacik.
 [Szpatawy, Szpotawy] chory na szpat; kulawy, koślawy: Koń S. Jałówka szpatawa. Dziewczyna szpatawa.
 Szpatel, tia, lm. tie p. Szpadel: S., kopystka barwierska, aptokarska, instrument od jednego końca szeroki a płaski. Mącz. Soku w ranę napuścić szpatlem. Sien. Zdr. Szpatelek.
 Szpatela, i, lm. e, × Spatela i. p. Szpadei. 2. a. Spatula = a) naczynie kuchenne postaci łopatek, które, rozpalone w ogniu, służy do glazurowania ciast lub do przyrumieniania potraw. L. b) S. drewniana do rozcierania marmolady, jarzyny i t. p. Zdr. † Szpatelka.
 Szpatelek, lka, lm. lki p. Szpatel.
 † Szpatelka, i, lm. i p. Szpatela: Dłubaczka balwierska, S.
 [Szpatnie], † Szpatnie przys. od Szpatny, szpetnie.
 [Szpatny], † Szpatny p. Szpetny: S., foedus. Mącz. Kto ś. w pijaństwo a w nieczystości wda, ten ś. stawa szpatnym, niemocnym, mdłym. Kosz. Trąd a. szpatne krosty na twarzy jak goię. Sien.
 Szpatowy przym. od Szpat.
 Szpatułki, iek, blp. = Splezy.
 † Szpad, u, lm. y p. Spąd. L.
 † Szpader, dru, lm. dry p. Szponder.
 † Szpadrowy przym. od Szpader, szpandrowy.
 Szpąg, u, lm. i gór. = Spąg: Szpągiem rudy jest wapienna skała żółta, albo szara. Sez.
 Szpaga, i, lm. i p. Szponga: Fibulae, nadprożki we drzwiach albo oknach drzewianych, u klatek wielkich, u sadzów zwierchne szpagi. Kn. S. w szkucie, w okręcie, bunt, costa. Kn. S., listwa, którą umocowywane są deski (np. u drzwi). Ust. cen. S. stolarska, naczynie. Troc. Szpągami ujął. Troc.
 Szpecenie, a, blm., czynność cz. Szpecić.
 × Szpeciąg, a, lm. i straszdyła, koczokodan, osoba szpetna, potwór, brzydactwo. Troc. Pozwalam ja

to młodszym, ale tobie, babo, pieszcotkami ś. bawić! pfe, brzydki szpeciąg! Opal. Stare szpeciagi nie cierpią osób przy sobie młodszych, powabność urody mających. L.
 Szpecić, i, ii, † Szpacić robić szpetnym, oszpecać, szkaradzić; brzydzić, kalać, plamić, paskudzić, plugawić, sromocić, przynosić ujmę, bezczęścić, zniesławiać, hańbić: Ten strój ją szpeci. Troc. Nieumiejętność szlachectwo szpeci. Troc. Wiś areną trzymać nie szpeci szlachcica. L. Cavilis sarcasmis obducere, szpocić i S. Chm. B. S. własne gniazda.
 Szpefik, a, lm. i i. skórka, która bywa na wierzchu klinika na brzegu trzewika. Mag., Goł. 2. skórka na obcas.
 Szpejza, y, lm. y?: Można postąpić z temi związkami w taki sposób, jak ze szpejzą lub kamieniem.
 [Szpejzeszrank, u, lm. i] szafa śpiżniarna.
 [Szpek, u, blm.] słonina, tłuszcz: Myślisz, że po szpeku tego Niemca moja boćwina ci będzie nie do smaku? Krasz.
 Szpekknedle, i a. ów, blp., kuch., prow. gałeczki a. kluski ze słoniny i ciasta. Sł. wil.
 Szpekkuch, u, lm. y prow. gatunek ciasta. Weys.
 [Szpektaki, u, lm. e] spektakl, widowisko, przedstawienie: Panowie z surdutami na grzbiecie robią takie szpektakle w biały dzień. Zap.
 [Szpektor, a a. tra, lm. owie a. trowie] nauczyciel żydowski, belfer: S. mnie puścił, gdy już wszystko nabożeństwo umiał. Ty weź dla Abramka szpektora, to on go Boga chwalił i liczył nauczyci. Orzesz.
 [Szpektorski] przym. od Szpektor.
 [Szpekul -] p. Spekul -.
 [Szpel, a, lm. e] wiór.
 Szpela, i, lm. e ryb. kołowrót, używany np. przy ciągnięciu niewodów morskich.
 Szpelo, u, blm., bot. p. Pszenica.
 Szpelta, y, blm., bot. p. Pszenica.
 Szpelciany przym. od Szpelta, orkiszwowy. Syr.
 Szpelta, y, blm., bot. p. Pszenica.
 [Szpencer, a, lm. y] p. Spencer. Zdr. [Szpenecerek].
 × Szpencerka, i, lm. i = Spencer.
 [Szpendlik, a, lm. i] i. szpilka; spinka. 2. Szpendliki = gatunek jabłek.
 [Szpendzer, a, lm. y] p. Spencer.
 [Szpent, nieod.] krzta, odrobina, ździebło: Oni kieby S. do jadła nie pociągali (= żeby choć trochę pociągu do jadła nie mieli). Daj mi tabaki, bo nie mam ani S.
 Szper, a, lm. y hut. zastawka do utrzymania młota pudłowego w chwili jego podniesienia po ostatnim uderzeniu. Łab.
 [Szpera, y, lm. y] i. p. Szperka. 2. skora odstająca przy ranach lub skaleczeniach. 3. nożyisko, noga. 4. datek stróżowi za otworzenie bramy w nocy.
 Szperacz, a, lm. e, [Szperala], × Szperant, † Szperownik, † Szperalacz, † Szperlant, † Szperler ten, co szpera, zgłębiacz, badacz.
 Szperaczka, i, lm. i forma ż. od Szperacz.
 Szperać, a, al, × Szperlać, † Szperować i. cz. ni. troskliwie szukając przerzucić, przetrząsać, gmerać, myszkować, penetrować: S. w sekretach nie przystoi. L. Ruspor ventrem piscis, porzę, przerynam, otwieram rybę, szperam w brzuchu rybim. Kn. Anatomik szpera w brzuchu ludzkim. Troc. Bodaj to dawni w księgach nie szperali. Kras. S. po kątach, w papierach. 2.

badać, studjować, dochodzić, dociekać, zgłębiać, sondować, przetrząsać, przeszukiwać: Wywodniej o tym S. rzeczyby była uprzykrzona. Troc. Szukam, szperam zranionego serca. Poc. (= *poszukuję*).

× Szperag, a, lm. i, Szparag, Szperak zł. wytrych.

Szperak, a, lm. i l. blach. żelazo okrągłe a. półokrągłe do zwijania blachy w rurki. 2. zł. p. Szperag.

[Szperafa, y, lm. y] p. Szperacz.

Szperanie, a, lm. a czynność cz. Szperać: Marnotrawić czas i siły umysłowe na szperania czcze, próżne — nie jest to zapewne mądrością. Śniad. Postanowiliśmy poprzestać na szperaniu po księgarniach za książkami traktującymi o Brazylii. Chelms.

Szperanina, y, lm. y długie i zrudne szperanie, szukamina, gmeranina.

× Szperant, a, lm. ci p. Szperacz. Troc.

[Szperczany] przym. od Szperka; [Spyrcany]: Rosół S.

[Szperczarka, i, lm. i, Spyrcarka] masarka, wędliniarka.

[Szperczarz, a, lm. e, Spyrcarz] handlarz słoniny.

Szpereczka, i, lm. i p. Szperka.

Szpergiel, gla, lm. gle bot. p. Sporek.

Szperhak, a, lm. i men. podstawa stalowa w różnych formach, używana przy nakładaniu cech na wyrobach metalowych.

Szperk, u, lm. i fl. ostry a wydłużony cypel morski, zagradzający wejście do zatoki.

Szperka, i, lm. i, Sperka, † Szpyrka, [Spyrka] l. kawałek słoniny podskwarzony; słonina, skwaraka: Szlachta już nie chce ś. szperką i wędzonką kontentować, ale bankiety rozpustne stroi. Star. Chleb, S., ser na łęku dobre dla przystoty. Biel. M. Nie miał co jeść, już buty miasto szperek jadał, przypiekając. Biel. M. Skrzywił ś., jak S. w grochu. Prz. Anom zawsze to wiedział, że nie dla kota S. Kaczek. 2. przen. obrywka, obłów, oberchapka: Każdy eo weźmie, żaden nie pójdzie bez szperki. Pot. 3. słonina chuda, brzuchowina, używana jako mięso, szczeg. do barszczu. 4. lm. owie przen. skąpiec, sknera, sważyniecheć, liczykrupa, mrzyglód: A na cóż ei, moja Salusiu, stary S., kiedy mnie młodszego całym u nóg swoich widzisz poleciem? L. Zdr. Szpereczka. Zgr. [Szpera].

Szperkegiel, gla, lm. gle zeg. haczyk, hamulec kółka zębatego od sprężyny głównej.

† Szperlacz, a, lm. e p. Szperacz. L.

Szperlać, a, ał l. × S., p. Szperać: Darmo czas trawimy, zakrytego początku każdej rzeczy w naturze szperlając. Lubom. S. w naturze. Troc. 2. [S.] zbierać, oszczędzać.

Szperlanie, a, blm., czynność cz. Szperlać.

† Szperlant, a, lm. ci p. Szperacz. L.

† Szperler, a, lm. rzy p. Szperacz. L.

Szpernagiel, gla, lm. gle mul., p. Szpernal.

Szpernal, a, lm. e, [Spernal] l. a. Szpernagiel gwóźdź belkowy duży, z głową, głowacz. 2. [S., Przewodzień] gwóźdź grubny, przebijający z boku dyszel i śnice u wozu.

Szperować, uje, owal l. † S. p. Szperać: Nie waż ś. S. w niedoścignionym bóstwie. Wuj. Pan pozna wszystkie uczynki ludzkie, który szperuje przepaść i skarby jej. Leop. (który przegląda przepaści B. G.). Jutro poślę sługi moje do ciebie, a będą rumować a S. dom twój. Leop. (przeszperają dom twój. Leop.; wyszperają dom

twój. B. G.). 2. † S. a. † Szperunkować aresztować, kłaść areszt, zajmować sądownie, urzędownie: Dziedziców sędzia fantować a S. nie może tak, aby ś. tym pogrzeb miał rozrywać. Sz. O dług, gdy kto szperuje na cudze imienie, tedy pierwszy szperunk idzie naprzód; jeśli ten, eo pośledź szperunkował, lepiej przewiedzie prawo, tedy on już będzie bliższy. Magd. Niech szperuje lichwiarz wszystkie majątność jego, a niech rozszarpiań obej pracą jego. Leop. (niech rumuje. Leop.; niech załapi. B. G.). S. czyje dobra, urzędownie szacować na sprzedaż. L. 3. hut. zastawiać młot (p. Szper.). Łab.

Szperowanie, a, blm., czynność cz. Szperować: S., szacowanie, gdy kto dla długów zbieży, tedy jego dobra szperują, to jest szacują. Mącz.

Szperownik, a, lm. ey l. † S., p. Szperacz: S. wód, który przepatruje, gdzieby lepsza woda była, a łatwiej mogła być przywiedziona, rurmistrz. Mącz. 2. † S. ten, eo szperunkuje, komornik: S., przyaresztujący i urzędownie szacujący czyj majątek, szacownik publiczny. L. S., szacownik, auctionarius. Mącz. 3. hut. zastawiać, robotnik w puddlingarni, zatrzymujący i puszczający młot przez wyciąganie lub zastawianie szperu w czasie kucia łupy puddlowej pod młotem. Łab.

Szperrad, u, lm. y zeg. kółko zębate, nie pozwalające sprężynie cofać ś.

Szpersztak, a, lm. i gór. l. pryłk, sztuka drzewa, rozpięrająca stogi w kopalniach. 2. p. Spesztak. Łab.

[Szpertać, a, ał] szperać, grzebać, gmerać.

[Szpertać, a, blm.] czynność cz. Szpertać.

Szperunek, nku, lm. nki, † Szperunk l. † S. szperanie, poszukiwanie, dociekanie, batanie: Niechaj nam inszego Chrystusa ukażą, lecz w tym szperunku prętko ustać muszą. Wuj. Przez szperunki pojedynkowe odkrywamy prawdy powszechniejsze. Petr. 2. † S. areszt, zajęcie czego sądownie, urzędowe: Prokuratorowi od szperunku dosyć by był dawan jeden grosz. Dub. 3. bud. obłożenie ścian rowu fundamentowego deskami i utrzymanie ich czasowe rozporami, zastrzał.

† Szperunk, u, lm. i p. Szperunek: S. a. areszt, zapowiedź osoby a. dóbr jej przez sługę urzędowego z rozkazania sędziego. Groic. S. czego uczynić. Troc. S. (szacunek) majątności zapłacić. Troc. S. budowniezy. Troc.

Szperunkować, uje, owal p. Szperować: O dług, gdy kto szperuje na cudze imienie, tedy pierwszy szperunek idzie naprzód; lecz jeśli ten, eo pośledź szperunkował, lepiej przewiedzie prawo, tedy on już będzie bliższy. Magd.

† Szperunkowanie, a, blm., czynność cz. Szperunkować.

[Szperuszka, i, lm. i] szperka słoniny.

[Szpefa, y, lm. y] nożyisko.

[Szpetel, tła, lm. tle] człowiek szpetny, brzydak.

Szpetnica, y, lm. e forma ż. od Szpetnik; × Szpetnicka, × Szpeciąg, † Szpetulicha, † Szpetulska.

× Szpetnicka, kiej, lm. kie p. Szpetnica.

× Szpetnicki, ego, lm. ocy p. Szpetnik.

Szpetnie, × Szpetno przys. od Szpetny: Na balu w Luwrze uderzył w twarz margrabiego de Rieuz za to, iż mu S. przymówił. Sienk.

Szpetnieć, eje, ał stawać ś. szpetnym, brzydnąć, szkaradnieć.

Szpetnienie, a, blm., czynność cz. Szpetnieć.

Szpetnik, a, lm. cy, × Szpetnicki, człowiek szpetny, brzydak, brzydactwo, szkaradzieństwo: Za takiego mię chciał wydać szpetnika dobry

opiekun. P. Koch. Kąpiąc ś. żaba w rzece, gdy raka ujrzała, rzekła do niego: jakoś ty śmiała, szpetniku, tak ś. ważyć tego, żeś naplugawiał wodę sobą tę tak piękną. Papr.

× Szpetno p. Szpetnie.

Szpetność, i, blm., od Szpetny; Szpetota. Nie zwierciadło winne, że przeglądający ś. szpetny, ale S., że ś. źle wydaje. L.

Szpetny, [Śpetny], † Szpatny, [Szpatny] i. śmiecznie brzydki, sprośny, paskudny, szkaradny, obrzydliwy, wstrętny: S. jak straszyczo, mógłby nim dzieci straszyc, nad prosem go postawić, źleby ś. z nim w drodze potkać, ir. w podarki go postać. Kn. Szpetna twarz, niewiasta. Troc. Szpetna twarz zwierciadła nie lubi. Kn. (prawda w oczu kole. L.). Niemasz szpetniejszej twarzy nad twarz rozgniewanego. Pilch. Co gładkiego, to gładkiego, a co żadnego, to żadnego; co szpetnego, to i złego, a co cudnego, to też dobrego. Glicz. Szpetną twarz enotą ozdobić może, niecnocie gładkość nie nie pomoże. Kn. Szpetnego nikt nie chce. Kn. Szpetne przy pięknym szpetniejsze; piękne przy szpetnym piękniejsze. Kn. Szpetna wrona nie umie nigdy, jedno krakać. Rej. Niech ś. jako chce kształty zdoła, wszystko S. strój, kiedy enoty mało. Rej. Pewno eię moje zwierciadło zawstydzi, bo ś. w nim, Kachno, każdy S. widzi. Kochan. Błada szpetna żółtość. Kn. Nie taki djabeł S., jak go malują. Rys. Stroj ś., a przecię S. Kn. Widząc ś. szpetnym, potłukł w kawałki zwierciadło. Kras. Ukrywa częstokroć szpetna postać umysł, i na ówczas zdaje ś., iż przyrodzenie sownie nagradza to, w czym ś. zdało ukrzywdzić. Kras. Szpetna jest twarz od ospy zepsucia. Brodz. Buty wacpana szpetne, zaraz ich otrę. Boh. (= zawalane, nieczyste). 2. przen. plugawy, niemoralny, hamielny, bezecny, sprośny, brudny, nikczemny, brzydki: S. uczynek. Troc. Obyczaje szpetne. 3. [S.] zły. 4. gór.: Sól szpetna = błotnik, sól nieczysta do murowania podpór pod strop w komorach wielkich używana. Łab.

Szpetota, y, lm. y p. Szpetność: Z pamięci i z oczu moich znikają wszelkie nędze i szpetoty świata tego. Orzesz.

† Szpetulloha, y, lm. y p. Szpetnica: Gdy ona twarz pofarbuje, zdaje ś. coś gładkiego, a ona przecię S. Petr.

† Szpetulska, kiej, lm. kie p. Szpetnica.

† Szpianter, u, blm., p. Spiauter.

† Szpiauter, u, blm., p. Spiauter.

Szpic, a, lm. e i. p. Śpic: Wieże w niebo prześwietnemi wdzierają ś. szpicami. Tw. (= iglicami, wierzchołkami). Stolica ozdobna w obeliski i wieżowe szpice. [S. = pal ostry: Ręce potamali, głowę na S. dali. Skądę przewrócił na dół szpicem = do góry nogami; wierzchem, wierzchołkiem]. Przyb. Zaprząg w S. = gdy konie są zaprzężone jeden za drugim. Poczta idzie gęsim marszem, to jest konie idą szpicem. Słotw. 2. gatunek, rasa psa pokojowego: Nagle S. z kolan zeskoczył i zaczął ujadać. Wóje. Przen.: młody elegancik, fircyk, chłystek, gołowaś, wiercipięta, smarkacz. śpiczak, szpicak, × szpyczak; Przen.: czeladnik świeżo wyzwolony. 3. druk. = a) czarna plama odbita z czcionki między literami. b) kolumna, stronica druku nie zadrukowana do samego dołu. 3. a. kamulec hut. żelazny drag śpiczasty, prosty, do przerabiania, rozbijania i traskania surowizny, roztopionej w piecu pudlowym. Łab. Zdr. Szpiczek.

Szpicza, y, lm. e i. p. Śpic: Byk z bykiem na rogów szpicę biorą ś. o jałowicę. Jak. W. Na głowie czubek sterczy, na którego szpicy gwiazda złotym ćmi blaskiem wzrok bystrej żrzenicy. Toł. Na szpicy = *in acie*. B. Sz. S. = *acies*. Ort. † Na szpicę wojeńską. † Przed szpicą wojski (od: ta wojska). Człowiek doskonały, którego nam ten wiek wystawił jako na szpicy ku okazaniu, że jest i teraz człowiek. Górn. S., szpicha u koła. Ust. cen. 2. × S. Montawska = kąt sam Wisły i Nogatu, część Żuławy malborskiej. Dyk. Od utrzymania tam na Wisłę, a najbardziej szpicy Montawskiej, defluacja do Gdańska zależy. Vol. 3. [S.] *dułko, które górnicy zakładają do długiej laski żelaznej i wiercą dziurę w węglu, w którą wkładają dynamit*. 4. powr. połączenie dwóch lin a. sznurków końcami a. końca jednej liny z drugą liną.

Szpicak, a, lm. i l. Szpic. 2. [S.] = a) motyka do rudy i kamieni. b) a. [Śpiczak, Szpiozak], × Szpyczak, szeroka i długa łódź, zakończona śpiczasto. 3. kam. śpiczaste dułko, bardzo cienko zaostrome, do obrabiania kamieni z grubszego. 4. myśl., p. Jelen.

Szpicbał, u, lm. e balik, tańce, gdzie ś. zbierają kobiety podejrzanej moralności.

Szpicbelka, i, lm. i belka ostro zakończona a. w bucie, to jest w okuciu żelaznym, zabijana wraz z innymi w ziemię kafarem, aby ustalić grunt lub utworzyć ścianę oporową. Łab.

Szpicbleter, a, lm. y garb. pół przyszyw językowe = krój lustrzany na kamazie jednoszewne.

Szpicbor, a, lm. y rodzaj szydła, kawałek żelaza zaszpicowany, do robienia dziurek na gwoździłki, igły przy szyciu książki przez *introligatora i t. p.*

[Szpicbub, a, lm. y, Szpuchub] złodziej: Podskarbi wpadł w pasję i ją nazywał owego popularnego „panie kochanku” szelma, kanalją, szpicbubem. Rol.

Szpiccegi, ów, blp., blach. cegi o szpiczkach śpiczastych i okrągłych.

[Szpicdrucik, a, lm. i] szpicruta. Goł.

Szpiciek, cka, lm. cki p. Szpic.

[Szpicel, cła, lm. cłej] agent policji tajnej, szpieg: Jeśli jaki S. przyszedł do niego z zapytaniem o moich czynnościach i zajęciach... Słotw.

Szpicfiet, u, lm. y org. jeden z głosów organu, pochodzących z piszczalek metalowych śpiczastych.

Szpicchamer, a, lm. y, blach. młotek śpiczasty do dzurawienia blachy, dziobownik.

Szpicchler, rka, lm. rki p. Szpicchlerz: Na lewo mały S. ze szczytem naprzód wystającym, warownie na kłódkę zamknięty. Skarb.

Szpicchlerski przym. od Szpicchlerz, śpicchlerski: Statki szpicchlerskie.

Szpicchlerz, a, lm. e p. Śpicchlerz: W pewnym szpicchlerzu mającego pana były złożone wielkie leguminy. L. Zboża cokolwiek w szpicchlerzach zostało, wysypać. Nies. Zdr. Szpicchlerzyk.

Szpicchować, uje, ował bukowac, obijać ości u jęczmienia.

Szpicchowanie, a, blm., czynność cz. Szpicchować.

Szpicchrz, a, lm. e, p. Śpicchlerz.

Szpicchnoch, u, lm. y kosć do wychylania butów. Sł. wil.

Szpiczkolumna, y, lm. y druk. kolumna z zakończeniem rozdziału a. dzieła, nie dodrukowana do samego dołu stronicy.

Szpiczkwinta, y, lm. y org. p. Nasard.

Szpicleder, dra, lm. dry pow. skrzydło przed nogami woźnicy.

Szpiclować, uje, ował występować w roli szpicla, śledzić, myszkować jak szpicel, szpiegować.

Szpiclowanie, a, blm., czynność cz. **Szpiclować**.
Szpiclostwo, a, blm., **Szpiclostwo zajęcie**, rola szpicla, szpiegowstwo.

Szpiclowski przym. od **Szpicel**, **szpiegowski**.
Szpiclostwo, a, blm., p. **Szpiclostwo**.
[**Szpicorn**, a, lm. y] narzędzie kowalskie do wypalania dziur.

Szpicować, uje, ował 1. cieść. **zaostrzać bal.** 2. fl. w tratwach z towarem, **czoło a. grubszy koniec belki do czoła przysuwać**. 3. gorz. **wypuszczać rostek, kiełek, rostłować**. 4. kam. **ścinać kamień z grubszego zapomocą szpicalka a. subji**. 5. powr. **łączyć liny a. sznurki końcami a. końce jednej liny a. sznurka z drugą lina**.

Szpicowanie, a, blm., czynność cz. **Szpicować**.
Szpicpał, a, lm. e **walcowata sztuka drzewa na końcu zastrzona a. w bucie, czyli w śpiczastym okuciu żelaznym, do wbijania w dno podwodne**.

Szpicponcyra, y, lm. y **piecz. poncyra śpiczasta**.
Szpicróżga, i, lm. i p. **Szpicrut**: **Począł szpicróżgą ścinać rosnące przy drodze badyle**. Bog. W.

Szpicrucik, u, lm. i p. **Szpicrut**.
× **Szpicrut**, u, lm. y p. **Szpicruta**. Sł. wil. Zdr. **Szpicrucik**.

Szpicruta, y, lm. y, × **Spieruta**, × **Szpidzruta**, × **Szpicrut**, × **Szpidzrut**, **Szpicróżga hacik złożony z rękojeści przedłużającej ś. w bicz, pejcz. Zaciął wierzchowca szpicrutą**. Zdr. **Szpicrutka**.

Szpicrutka, i, lm. i p. **Szpicruta**.
Szpicztychel, chła, lm. chle **piecz. rylec śpiczasty**.

Szpiczyna, y, lm. y kol. = kol. **Iglica**: **Niedociągnięcie szpiczyny w zwrotnicy do szyny**.
Szpiczynder, dra, lm. dry **pog. P rajfur, rozprzewadacz dziewczyn**. Bał.

× **Szpiczasto** przys. od **Szpiczasty**: **Latorośl do szczepienia, S. zastrzona na końcu**. Trzyce. S. **graniaste słupy egipskie**. Rogal. S. **zastrzyg. L.**

× **Szpiczastogran**, u, lm. y, p. **Śpiczastogran**.
× **Szpiczastograniasty** p. **Śpiczastograniasty**. Troc.

× **Szpiczastość**, i, blm., rz. od **Szpiczasty**; **Śpiczastość**.

× **Szpiczasty** p. **Śpiczasty**: **Nóż S. Troc. Koło szpiczaste**. Troc (= ze *szpicami*).

× **Szpidzrut**, u, lm. y p. **Szpicruta**. Sł. wil.
× **Szpidzruta**, y, lm. y p. **Szpicruta**. Sł. wil.

Szpieg, a, lm. i a. dzy p. **Śpieg**, Troc. **Łączkowie a. szpiegowie jesteście**. HJ. **Utworzył senat, szpiegi, dygnitarze**. Mick.

† **Szpiegarski** od **Szpiegarz**. Sł. wil.
† **Szpiegarstwo**, a, lm. a p. **Śpiegowstwo**. Sł. wil.
† **Szpiegarz**, a, lm. e p. **Śpieg**. Sł. wil.
† **Szpiegierski** przym. od **Szpiegierz**, **szpiegowski**. Bobr.

† **Szpiegierz**, a, lm. e p. **Śpieg**: **Szpiegierze, które król za sobą zostawił, znać dali**. Murin.
† **Szpieglerz**, a, lm. e p. **Śpieg**. Słown.

† **Szpiegota**, y, lm. y p. **Śpiegowstwo**.
Szpiegować, uje, ował p. **Śpiegować**.

Szpiegowanie, a, blm., czynność cz. **Szpiegować**.
× **Szpiegowniczka**, i, lm. i p. **Śpiegowniczka**.
Szpiegowniczy p. **Śpiegowski**. L.

Szpiegowski p. **Śpiegowski**.
Szpiegowsko przys. od **Szpiegowski**: **Wiatr zdawał ś. S. czalé**. Zer.

Szpiegowstwo, a, lm. a p. **Śpiegowstwo**.

Szpiegowstwo, a, lm. a p. **Śpiegowstwo**.
[**Szpiegówka**, i, lm. i] p. **Śpiegowniczka**.

Szpiegiel, gła, lm. gle 1. **spodek metaliczny**: **Doradzał oprzeć tylny koniec kuli o S., czyli spodek metaliczny**. Górs. 2. w lm., p. **Śpiegiel**. 3. fortep. **drzewo szpiegłowe**. 4. garb., p. **Lustro**.

Szpieginer, u lm. y = **Szpiegnarja**. **Trzeba mocnego szpieginera, żeby poprawić (zdrowie)**. Czajk.
Szpieglica, y, lm. e p. **Śpikulec**. Troc.

Szpiegłowy i, przym. od **Szpiegiel**. 2. fortep.: **Drzewo szpiegłowe = drzewo wyborowe, mające żyłki poprzeczne obok podłużnych słojów, szpiegiel**. 3. garb., p. **Lustrzany**.

Szpiegnarja, i, lm. e bot. p. **Spikanard**: **Dziewki zbierały hjacynty śniade, szafłwje płowe, szpiegnarje blade**. Zim.

Szpiek, u, blm. i, p. **Śpiek**: **Dęte kości rozmaite mają drobne komórki, a w nich S., który kości zasila**. L. **Przedłużenie masy mózgowej szpiekiem pacierzowym nazywamy**. Śniad. J. 2. × S. = **uczeń szkół jezuitkich**. Gół.

† **Szpiekanard**, u, blm., p. **Spikanard**.
† **Szpiekanarda**, y, blm., p. **Spikanard**. Troc.

Szpiekanardowy przym. od **Szpiekanard** a. **Szpiekanarda**; **Spikanardowy**, **Szpiekandrowy**: S. olejek. Troc.

Szpiekandrowy p. **Szpiekanardowy**: **Ta niosta farbiczki i bielidla z pachnącemi szpiekandrowemi wódkami**. Rol.

× **Szpieklerz**, a, lm. e p. **Śpiechlerz**: **Szpieklerze dla składów zbóż**. Vol.

Szpiekować, uje, ował p. **Śpiekować**. Troc. **Harcownik tylko szpiekował ś. z łuku lub z pistoletów, strzelając ku sobie**. Jabł.

Szpiekowanie, a, blm., czynność cz. **Szpiekować**.
Szpiekowato przys. od **Szpiekowaty**.
Szpiekowaty p. **Spikowaty**.

Szpiekowy p. **Spikowy**. Anat.: **Błona szpiekowa p. Błona**.

Szpiekulec, lca, lm. lce p. **Śpikulec**. Troc. **Szpiekulec przeleciały przez piersi indyków**. L.

Szpieł, u, lm. e i. † S. p. **Spil**: **Tych z wadu dragiem, owych szpycha dzida, w piersi kończyste zawadzając im szpile**. Chr. On, **otworzywszy do obozu drogę, drze ś. na szpile, na dardy widomie**. Chr. **Barbarzyńce jednych z nas na S. wtykają, drugich pieką na rożnie**. Koeh. W. **Husarz kopje jeno co swe złoży, niejedyn na S. zostaje wetknięty**. Koeh. W. 2. leśn. **sztuka drzewa zdalna na część wierzchołkową masztu**. Sł. wil. 3. myśl.: **Szpile = wyrostki rogowe u śariny powyżej raciczek**.

Szpiła, i, lm. e p. **Szpilka**: S. do szpiekowania. Troc (= *śpiekulec*). S. **rzeźnicza**. Troc. S. do rysowania. Troc (= *rylec, gryfel*). **Szpile, ostrze**. Troc.

Szpiłanka, i, lm. i bot., p. **Szafirek**: S., **psia cebula**. Troc.

Szpiłart, u, lm. y p. **Śpiłart**. L.
Szpiełcowy przym. od **Szpiełec**. Bot.: × **Ziele szpiełcowe**, p. **Hjacynt**.

Szpiełcza, y, lm. e bot. 1. (*uropetalum*) **roś. z rodziny storczykowatych**. 2. × S. p. **Hjacynt**. [S. **spilczak**, a, lm. i, **Spiczak**] **podciółek, jeleni młody, gdy mu wyrastają rogi proste**.

Szpiełczany p. **Śpilczany**.
Szpiełczasty p. **Śpilczasty**: **Ciało swoje dyscyplinami szpiełczastemi stekła aż do krwi**. Nies.

× **Szpiełczy** p. **Szpiłkowy**: **Malutki jak łeppek S. Szpiełec, lca, lm. lce bot., p. Hjacynt**.
Szpiełeczka, i, lm. i p. **Szpiłka**.

Szpilecznica, y, lm. e bot., p. Krępla.
 Szpilecznik, a, lm. i bot., p. Krępla.
 Szpilenie, a, blm., czynność cz. Szpilid.
 Szpiler, a, lm. y fortep. część figury porzucająca młotek ku górze.

Szpilflet, u, blm., p. Špilflet.

Szpiler, i, il p. Špilid: Niechże świat żyje, lub go wrogi szpila. Chr.

Szpilerka, i, lm. i l. rodzaj igły z łebkiem do zapinania: S. miedziana, głowiasta igła. Troc. S. drewniana. Troc. (= świeczek drewniany, np. do butów). Pieniądże na szpilki. Troc. S. do zębów. Troc. Szpilki szukając, świecę spalił. Troc. Bonończyk w izbie, a kundel do psiarni, S. w pułtyнку, a widły w maszarni. L. Obiecał mi dać połowę mego posagu na szpilki. L. (stroje kobiece. L.). Rozbiera ją S. po szpile. L. (do nitki. L.). Liść ich zielony jak jodłowe szpilki. Mick. 2. S. adamowa, bot., p. Krępla. Zdr. Szpileczka. Zgr. Szpila.

Szpilerkarka, i, lm. i forma ż. od Szpilerkarz. Sł. wil.

Szpilerkarstwo, a, blm., p. Špilerkarstwo. Sł. wil.

Szpilerkarz, a, lm. e p. Špilerkarz. Sł. wil.

Szpilerkować, uje, ował p. Špilerkować. Troc. S. zająca, pieczenie i t. d., słonią natykać. Kn.

Szpilerkowanie, a, lm. a czynność cz. Szpilerkować: Wprawdzie były tu i owdzie drobne szpilerkowania. Bart.

Szpilerkowato przys. od Szpilerkowaty.

Szpilerkowaty p. Špilerkowaty: Szpilerkowane drzewa pełne są żywicy. L.

Szpilerkowe, ego, blm., p. Špilerkowe: Wszelką prywatną własność, tak zwane peculia, czyli S., zniósłono. Zał. S.

Szpilerkowiec, wca, lm. wca p. Špilerkowiec: Okazami dębiny, przeziny, lub szpilerkowieców.

Szpilerkowy p. Špilerkowy: Obuwie szpilerkowe. Szpilerkowych ukąszeń było dużo. Bart. Bot.: Rośliny szpilerkowe, p. Szyszkowe.

Szpilermarka, i, lm. i liczba, liczman.

Szpilernap, a, lm. y powr. kawalek sukna grubego, przez który trzyma ś. nitkę w czasie prowadzenia sznurka, aby nie rzuciła w ręce.

Szpilerować, uje, ował p. Špilerować: Skoczywszy na brzeg, jazda pociskiem i strzałą S. poeznie nieprzyjaciela. Chr. Pelida lud trojański szpilerował, sternabat. Zebr. Skiu dodawszy kolor purpurowy, tak będzie S., jak rubin. Torz. [Jaskrawa georginja pięknie szpileruje na siwej czapce]. Potrafię tak S. na pokojach i wszędzie, iż niejednen będzie rozumiał, że mię na świat wydała fortuna. L.]. [S. ś.] zapinać ś., stroić ś.

Szpilerowanie, a, blm., czynność cz. Szpilerować. [Szpilerowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szpilerować ś.

Szpilertry myśl, ? : Aby śróć na tak zwane S. kulki ekspansywnej, dotąd w przestrzeni bujającej, nie przemienił.

Szpileruza, y, lm. y p. Špileruza.

Szpileraczek, czku, blm., p. Špileraczek.

Szpilerak, u, blm., Špilerak, † Szpilerak i. bot. (spinacia) roś. z rodziny komosowatych. Gatunek: S. ogrodowy a. pospolity (s. oleracea). 2. zł. dorozkarz. Zdr. Szpileraczek.

Szpilerakowy przym. od Szpilerak: Karczemka z drzewami koloru szpilerakowego. Krasz.

Szpilerdel, dla, lm. dla i. wał, os obrotu w kółkach drobnych, wrzeczono. Łab. 2. zatyczka żelazna. 3. bud. słup środkowy z drzewa, żelaza lub

filar mурowany w schodach kręconych. 4. cukr. sacharometr. 5. druc. jeden z drutów powyginanych w zęby, które łącząc ś. tworzą siatkę. 6. gis. pręt, słupek, około którego robi ś. forma wypukła na odlew próżne przedmiotów wewnątrz kulistych, walcowatych, jak: rury, garnki, kule próżne, granaty i t. p., szyszka, dorń. Łab. 7. mech. mały wał pionowy, nie obracający ś., lecz na którym ś. obraca tulejka, obręczka i t. p., np. przy poskramiaczu rozpędowym u machin. Łab. 8. noż. os szajby do polerowania. 9. rzem. część składowa prasy, przedstawiająca walec gwintowany, prostopadły do szendra. 10. ślus. śruba w imadle, którą ś. ściągają jego szczęki. 11. tok. os żelazna, na której jest osadzony wyrfel i do której przymocowywa ś. futro tokarskie z przedmiotem przeznaczonym do obtoczenia; walek przesuwny, czyli pojedynczy, którym przytrzymuje ś. przedmiot toczony. 12. zeg. walec z dwiema łapkami płaskimi, poruszany przez sztejgrad. Zdr. Szpilerdel.

Szpilerdel, lka, lm. lki p. Špilerdel.

Szpilerceik, u, lm. i p. Špilerceik.

× Szpilerczka, i, lm. i p. Špilerczka.

× Szpilerel, a, lm. e min. p. Špilerel.

× Szpilerela, i, lm. e = Spinel: S. wielka, pod nią szmaragd okrągły. Niem.

Szpilererja, i, lm. e przedzalnia: Pisarz szpilererji. T. K.

Szpileret, u, lm. y p. Špileret. Troc. Zdr. Szpilerceik.

Szpilergle, i, blp., tkac. druciki do szpilek, czyli osiek, w warsztacie tkackim.

[Szpileria, i, lm. e] szafa.

× Szpilerka, i, lm. i, [Szpilerka] p. Spinka. Troc. Szpilerki, taśmy, guziki różne. L. Zdr. × Szpilerczka. L.

× Szpiler, a, lm. y szpieg: Co z lufy warczysz? Gnał cię tu kto do dziadowni? Sameś ś. prosił w szpiler. Zer.

[Szpiler, a, lm. y] drzazga ostra na obu końcach.

[Szpileronek, nka, lm. nki] p. Spionek.

Szpiler, u, lm. y p. Spir.

Szpiler, a, lm. e, × Spital. I. a. × Ubożnica przytułek dla nędzarzy, niedolężnych, starców, kalek; gospoda bezpłatna dla podróżnych: Do szpilerów mają być brani prawdziwie ubodzy i zarobić sobie nie mogący. Skrzet. Wielki i wspinały S., imieniem Dzieciątka Jezus nazwany. L. (= dom podrzutek). S. dzieci, sierot. Troc. S. starych. Troc. S. ubogich. Troc. S. pielgrzymów. Troc. S. skaleczonych. Troc. S. a. alumnat żołnierzy okaleczonych, czyli rycerstwa ułomnego = dom inwalidów. Place, na których szpilerale zasiadły, od wszelkich podatków wolne być mają. Vol. 2. daw. dom przytułku dla dziadów i bab kościelnych przy plebanji. Przen.: Wiedzą to i baby w szpilerale. Kn. (= wróble o tym na dachu gadają). Przen.: × S. = człowiek biedny, nędzarz, żebrak. Kn. 3. zakład leczenia chorych stale w nim przebywających: S. chorych. Troc. S. św. Rocha w Warszawie od biskupa Tarła założony. Vol. S. św. Duchy. S. św. Łazarza w Warszawie (posp. Łazarz). S. zapasow. S. obłąkanych (= dom warjatów). Pójść do szpilerala. Wyszedł, wypisał ś. ze szpilerala. Kurator, ordynator, intendent szpilerala. Ś. wojskowy (= lazaret). Zdr. Szpileralik.

Szpileralik, a, lm. i p. Spital: S. dla dzieci, S. dziecinny.

Szpileralne, ego, blm. podatek szpileralny; zapłata szpileralowi za leczenie.

Szpitalnica, y, lm. e baba w szpitalu przebywająca: Nie łąć, babo, wróć duszę, boć ś. o twój leb pokuszę, o szpitalnico! Dzew. Opisywał najpocieszniej pochód czterech dziadów boszo ze szpitalnicami, z organistą na czele. Spas.

Szpitalnictwo, a, blm. sprawy szpitalne, stan danej miejscowości pod względem szpitali: Przy magistracie ma być utworzony wydział szpitalnictwa i dobroczynności publicznej. S. kwitnie, upada.

Szpitalnik, a, lm. cy l. sługa kościelny. 2. [S.] podrzutek oddany kobiecie wiejskiej na wychowanie. 3. X S. zakonnik szpitalny. Sł. wil. 4. pog. X S. nędzaryz, biedak. Sł. wil. 5. rycerz maltański. Sł. wil.

Szpitalny i. przym. od Szpital: Baba szpitalna. Zakon krzyżacki zwany zakonem kawalerów szpitalnych, Marjanitów. Mick. Lekarz S. Gmach S. Jedzenie szpitalne. Posługacz S. Koło, kółko szpitalne, p. Koło pod 9. 2. patol.: Zgorzel szpitalna (gangraena nosocomialis). X S., ego, lm. i rz. intendent szpitala, kurator szpitala; felczer przy szpitalu. Troc. S. ma być także przy obozie, aby ranne królewskim nakładem leczyć. Tarn. J.

Szpiża, y, lm. e = 2. Szpiża. Rej. **Szpiejsować, uje, ował** hut. dokonywać szpiejsowania.

Szpiejsowanie, a, blm., hut. odlew (= odlanie) surowiczny w czyle, to jest formy surowiczne płaskie, po czym polewa ś. je wodą dla prędkiego ochłodzenia, skutkiem czego surowizna bieleje. Łab.

Szpiejsowy piec, hut. = do szpiejsowania miedzi przeznaczony. Łab.

Szplet, u, lm. y, kosz. opleciona deseczka podłużna w środku wieczka kosza, w której umocowane są końcami szlaki.

[Szpleta, y, lm. y] wączos (klepka).

Szpletowa robota kosz. wyrób z płaskich wici.

[Szplinda, y, lm. y] p. Szplint.

Szplint, a, lm. y, [Szplinda] szpunt, zatyczka, gwóźdź drewniany, czop.

Szplinthamer, a, lm. y kow. narzędzie do wybijania dziur płaskich w żelazie, dziurawnik płaski.

† Szplachcie, a, lm. a p. Spłached.

† Szplached, hcia, lm. chce p. Spłached. Ocz., Troc. Wielką w sobie wdzięczność rzemiosło jej miało, lub w pierwsze szplachcie wełnę niesprawną staczała, lub rączemi palcami przędzę rozprawiała. Otw. Chłopek dawać musi ustawnie z ubogiego szplachcia. Opal.

X Szpocenie, a, blm., czynność cz. Szpocić.

X Szpocenie się, a ś., blm., czynność cz. Szpocić ś.

X Szpocić, i, it l. wypaczać, paczyć, fałszować; przetracać, przekręcać szpetnie, złośliwie; wykoślawiać, karykaturować, wykrzywiać: Wy, pastarze, szpocicie naukę Bożą, a nie wyprawujecie, gdy swe kazania prawicie. Smotr. Niezbożni faryzeuszowie pisma wykroty swojemi szpocili. Ody. Słowo Boże nieują, szpocą, wykręcają. Wuj. Szpocić statut, wykręcać prawo. Gór. Rozciągają szeroko prokuratorowie swoje proporce i wykręcają dekreta, statut szpocą, prawo w niwecz obracają. Gór. Heretycy pismo wywracają i szpocą. Białob. Prawa ludzkie i boskie na w niwecz S. i wywracają poczęli. Błaż 2. hańbić, sromocić, bezczęścić, robić wstyd, plugawić, kłacać, ubliżać, przynosić ujmę: Niecnotami Augusta imię szpoci brzydko. Bardz. W czym go oskarżasz, to go nie szpoci. I. 3. szykanować, szkulować: Cavillis, sarcasmis obducere, S. i szpoc-

cić. Chm. B. Zazdrość pyskiem jaszczureczym sprawy mądrych szpoci. S. ś. l. X S. ś. = łąć ś., łąć jeden drugiego, wymyślać sobie wzajemnie: Zrazu ś. słowy tylko szpocą, a potem za łby. Jabł. 2. † S. ś. potknąć ś. Pot.

Szpon, u, lm. y, X Szpono, † Szpona, X Spona I. p. Pazur: W górę orzeł ś. wzbija, cbeąc wytropiony połów zimać szponem. L. Szponami, krzywemi dziobly szarpajmy jadło na sztuki. Mick. Kto obroni ptastwo od szponów jastrzębia? Przen.: Już go twarda konieczność pochwycei w swe szpony. Sł. wil. Zdejmcie mi z serec waszych uwag szpony. Sł. wil. Szuka sposobów do wydobycia ś. ze szponów dwóch kobiet (= z zależności od nich). Dostać ś. w czyje szpony. 2. [S.] długi ostry pazur ponad tylnym palcem u nóg koguta. 3. p. Kleszczaki. 4. anat. = a) zakończenie palczaste (digitatio). b) Szpony hipokampa (bocznej komory mózgu) a. rogu Ammonowego (digitations hippocampi s. cornu Ammonis). 5. bot.: Koci S. p. Strzygoń. [S.] = roś. kanianka (cuscuta). 6. garb. wiór odcho-dzący przy zryzaniu skóry. 7. gór.: Szpony, w szybach, gdzie urządzone są szale lub klatki na skrzynie dobywalne, z podszymbia wyciągać ś. mające, przyrząd do przytrzymania tych szal lub klatkę wyciągniętych, chwytacz. Łab. 8. woj.: Szpony działa = sztuki drzewa wiążące ściany łozowe. Gemb. Zdr. Szponek.

Szpona, y, lm. y p. Spona: S., rygiel w łożu armatnym, sztuka drzewna poprzeczna, jednocząca dwie ściany łożowe jedną z drugą. Jak. J. Szpony, listwy na brzegach podeszwy, czyli blatu podszendrowego, między którymi sztender może być przesuwany jak w szufladzie, zanim ś. oklinuje i utwierdzi stosownie do długości wal-ców. Łab. Zdr. Szponka.

[Szponcik, u, lm. i] p. Szpónt: W pomarańczy wykroj S., wybierz szrodek do połowy a nakryj szponcikiem. Comp.

Szponder, dra, lm. dry, † Szpadę I. [S.] wie-przek lub świnka mniej więcej roczne, podkarmio-
ne na szynki. 2. rzeź. = a) słabizna, część mięsa z wołu: S., w szlachtowaniu część pierśi od brzucha. Mag. S. z dziurą, mięso bez kości między ćwiercią zadnią i przednią, w którym rzeźnik przeryna dziurę dla zawieszenia go na kołku. Mag. S. rozbrałowy = grzbiet wołowy za łopatką, odpowiadający cąbrowi baraniemu. S. środkowy czyli lesztuk a. usztyk leży pod poledwoicą, na żebrach. b) S. majowy = cienka słonina na wieprzu. Zdr. Szponder.

Szponder, rka, lm. rki p. Szponder. [Na S. zabić wieprza = na mięso, nie na słoninę].

Szpondrowy przym. od Szponder; † Szpadrowy. Anat.: Żebra szpondrowe, rzekome (costae illegitimae s. nothae), († szpadrowe. Urs.).

Szponek, nka, lm. nki I. p. Szpon. 2. [S.] utkwiona w skupku podstawa ruchoma motowidla w warsztacie tkackim.

Szponga, i, lm. i, Sponga, Szpaga, [Spaga, Szpunga] I. u drzwi lub wrót stodołowych, belezka poprzeczna (listwa gruba), do której są przybite deski, kłanra drewniana, listwa z przekrojem w kanię, która ś. wsuwa w wyżłobienie odpowied-
nie wpoprzek włókien płyty, złożonej z kilku desek, dla zabezpieczenia jej przeciw puczeniu. Szpona, zwora, S., poprzeczna drewniana, spajająca dwie belki, łącząca ramy drewniane w budowlach, w kołowrocie konnym i t. p. Łab. 2. [S.] = a) deszczulka pomiędzy szczelami u wozu. b) trzas-

ka, drzazga, łuczywo. c) (szczeg. zdr.) *prašek drewniany u spodu skrzynki służący do przytwierdzenia nóg do skrzynki*. 3. fl. = a) w szkucie a. okrecie, bunt. b) część okrętu najbliższa spodu okrętu. 4. gór., p. gór. Drag. 5. teatr. *krótkie hiszpańskie spodnie kostjumowe męskie*. Zdr. Szponzka.

Szponiasto przys. od Szponiasty.
Szponiasty I. a. Szponowaty podobny do szponu: Błękitne obłoki sieciami szponiastemi oplatały jego czoło. Tet. 2. p. Szponisty. 3. zool.: Poświerka szponiasta, p. Poświerka.

Szponiatka, i, lm. i zool. (pteroceas) *brzuchopelz przedoskrzelny*.

Szponiec, ica, lm. ica *szpon wielki, okazały*: Oczy utkwil w rybałta, siekającego struny zakrzywionymi szponicami swych palców. Gliń.

Szponisty, × Sponisty, Szponiasty mający szpony, uzbrojony w szpony: Orzeł S. Susz. 2. lek.: Ręka szponista. Stopa szponista.

Szponka, i, lm. i l. p. Szpona. 2. [S.] = a) *zatycka drewniana, by „pluchla“ nie wyleciała ze szmigi wiatracznej*, b) *spinka u koszuli*. 3. haftka: Szaty niewieście, pierścionki, szponki. Sł. wil.

× Szpono, a, lm. a p. Szpon: *Sępie S. zgryzot nawskroś mię przebodo. Mick.*

Szponowato przys. od Szponowaty.
Szponowatość, i, bim. I. rz. od Szponowaty. 2. patol.: S. paznoci (onychogryphosis).

Szponowaty p. Szponiasty.
[Szpont, u, lm. y, Szpond, Szpuntr] I. p. Szpunt. 2. *pokrywkę garnka oblepioną na nim gliną, ciastem*: Gotować eo pod szpontem. Zdr. [Szponcik].

Szponton, a, lm. y *grot i siekierka na jednym trzonku, broń i godło oficerów piechoty za czasów Saskich, rodzaj krótkiej piki - kalabardy*: (u oficerów janczarów straży przyboecznej hetmańskiej za Augusta III). W ręce prawej juka, czyli S. długi, czarno farbowany, drewniany, o dwóch konarach u wierzchu mosiężnych, połączonych, z dwoma dzwonymi takiemiz. Kit.

[Szpora, y, lm. y] I. *kańczug*. Mrong. 2. *ostroga*.
[Szporbiksa, y, lm. y] *skarbanka*.
× Szporek, rku, btm. bot., p. Sporek,
[Szporkasa, y, lm. y] p. Szparkasa.
[Szporniki, ów, btp.] *żelazne pręty łączące nogi* bliża.

[Szporować, uje, owa] I. *oszczędzać, składać pieniądze*. 2. Ptak używany na wabia szporuje, to jest podlatuje, wabiają.

[Szporowanie, a, btm.] czynność cz. Szporować.

[Szportać, a, ał a. S. ś.] *szperać, grzebać, gmerać, szukać*: Kura szporta ziemię lub: w ziemi ś. szporta. Czego tam szportasz w moich papierach? (= *przewracasz*).

[Szportanie, a, btm.] czynność cz. Szportać.
[Szportanie się, a ś., btm.] czynność cz. Szportać ś.

Szportle, i, btp. I. u staroż. Rzymian, *koszyki, w których podawano podarunki, szczególnie przy-smaki*. 2. *uboczne opłaty sądowe a. kancelaryjne; uboczne dochody, akcydensy*.

[Szportnąć się, nie ś., nał ś.] *potknąć ś.*
[Szportnięcie się, a ś., btm.] czynność cz. Szportnąć ś.

[Szpos, u, lm. y] p. Szpas.
[Szpotak, a, lm. i, Szpotlak] *niezgrabiasz*.
† Szpotawo przys. od Szpotawy: Bez sprawiedliowości nie może być prawo, nie idzie prosto, jeno krzywo i S. Klon.

Szpotawość, i, btm. I. rz. od Szpotawy. 2. lek. = a) *skrzywienie wrodzone lub nabyte stopy, wskutek którego brzeg jej zewnętrzny staje ś. dolnym, wewnętrzny zaś górnym, (pes varus)*, b) *skrzywienie kolana w ten sposób, że goleń z udem tworzy kąt rozwarty na wewnątrz (genu varum)*, c) *skrzywienie palca wielkiego w kierunku brzegu wewnętrznego stopy (hallux varus)*, d) † S. oczu, zez zbieżny (strabismus convergens).

Szpotawy I. *dotknięty szpotawością, krzywonogi*: S., krzywonogi. Troc. 2. lek.: Stopa szpotawa (pes varus). Kolano szpotawe (genu varum). Koń ś. czasem urodzi z krzywymi gołeniami, a będzie tak S., iż, chodząc, jedną nogę o drugą bije. Trzyc. † Oko szpotawe zezowate. To tak długo czynię masz, aż ś. oczy szpotawe naprostują. Spicz.

[Szpotlak, a, lm i] p. Szpotak.
[Szpotlawy] *niezgrabny*.

× Szpönt, u, lm. y I. p. Szpunt. 2. mul.: Murować za szpöntem, to jest futro od okna lub drzwi tak wmurować, iż cała cegła występuje równo z futrem. Mag.

[Szprach, a, lm. y] *żebrak*.
Szprachać, a, ał I. × S. mówić po niemiecku: Jeśli dość umiesz, sam z Niemcem szprachaj. Klon. 2. [S.] *żebrac*.

Szprachanie, a, btm., czynność cz. Szprachać.
[Szpracherka, i, lm. i] *jałmużna*: Przyszedł na szpracherkę = *po jałmużnę*.

Szprachrura, y, lm. y fl. tuba na statku parowym.

Szprajca, y, lm. e, Szprejca fortep. *sztaba metalowa poprzeczna, łącząca i wzmacniająca urządzenie wewnętrzne w fortepianie*: Forteplan o trzech szprajcach.

× Szprajcować, uje, ował *rozpierać*.
× Szprajcowanie, a, btm., czynność cz. Szprajcować.

Szprecher, a, lm. rzy, Szprechmajster u szewców, *stręczyciel roboty czeladzi, ten, co rozprawdza czeladź po warszłatach*.

Szprechmajster, tra, lm. trowie p. Szprecher.
Szprejca, y, lm. e fortep. p. Szprajca.

Szprejcowy przym. od Szprejca: Forteplan krótszy, S. (= *mający szprejce*).

× Szprejduch, a, lm. y *okrycie zwierzchnie staro kroju u Żydówek; białe płótno szerokie i długie, od głowy aż do stóp spadające*. Sł. wil.

Szprejsa, y, lm. y teatr. *drażek, którym ś. przymocowywa z pomocą świeterków drzwi, okna lub inne przystawki sceniczne*.

Szprenga, i, lm. i garb., p. Pęknięcie.
[Szpret, a, lm. y] p. Szpyt.

† Szprochy, ów, btp. p. Szpruchy.
[Szproka, i, lm. i] *język, mowa*.
Szprosny, os, btp. I. p. Szczelbiny: Duże okna inspektowe z żelaznymi szprosami. 2. *szczeble w drabinie*.

Szprot, a, lm. y *mala ryбка śledziowata, w handlach sprzedawana po uwęczeniu*. Zdr. Szprotka.

Szprotka, i, lm. i p. Szprot.
† Szpróchy, ów, btp. p. Szpruchy: Kunszta i więcej i pożyteczniej go nacieszyć mogą, niż inszych bardzo wiele błazeńskich szpróchów.

Kosz. Na enotliwych nie radzi patrzeć dla grzechów, złości a złych szpróchów świata tego. Glicz. Małżeństwo jest trudny stan, który zawsze nieprzyjacieł duszny nadechodzi swemi zdradliwymi szpróchy. Glicz.

† Szpruchy, ów, btp., † Szprochy, † Szpróchy, † Spróchy I. *sposób mówienia, gwara*: Każde

rzemiosło ma swoje przewiska, nawet i hultaje swe S. mają. Klon. Twoje to są zawsze S. Troc. 2. *koncepty, dowcipy, anegdoki, dykteryjki*: Błażeńskie S. Pańską łaskę dworskimi szpruchami sobie sposobiali. Kosz. Poehlebey postępn i radę pańską dziwnymi szpruchy wydawają. Kosz.

Szprudel, dla, b/m., **Sprudel** jedno z gorących źródeł wody mineralnej karlsbadzkiej tryskające w górę; woda z tego źródła: Pió S.

Szprudlowy I. przym. od **Szprudel**. 2. min. Kamień, stopień S. (= naszkorupienie, skrzep z wody karlsbadzkiej).

Szpryca, y, lm. e, **Spryca** sikawka, strzykawka, rura z cienkim zakończeniem, z której za pomocą tłoka wyciska s. silnie jej zawartość: S. do skrapiania roślin. S. do dawania enem = serynga (clyster). S. a. strzykawka śrubowa (do przestrzykiwań poehwy). S. do robienia kieb. Zdr. **Szprycka**.

!Szprycflasza, y, lm. e chem., p. Tryskawka. **Szprycglazura**, y, lm. y cukier. *białko bite z pomocą cukrowym do wyrabiania różnych ozdób za pomocą szpryki.*

× **Szprych**, u, lm. y I. p. **Szprycha**. Troc. 2. p. **Szpryngiel**.

Szprycha, y, lm. y, **×** **Sprycha**, **×** **Szprych**, **×** **Sprych** I. promień w kole wozu, łączący piastę z dzwonem, śpie a. 2. prątek, pręcik, szczebelek: Każda S. drewnianej klatki połączona była z dzwonem Sł. wil. 3. anat.: S. = anat. **Sprycha**. 4. gm.: **Szprychy** = żebra.

† Szprychnie przys. rzutnie, skocznie: Juno narzeka: Jowisz po cóż s. z Kalistą nie kuma? Junonę małżonkę przezec cierpi? przezec łóżnice nie odleci S.? przezec sobie Lukana teściem nie wystrychnie? Żebr.

Szprychowy przym. od **Szprycha**; **×** **Sprychowy**.

Szprycka, i, lm. i p. **Szpryca**. Lek.: S. a. strzykawka Pravaza do zastrzykiwań podskórnych.

Szprycmajster, tra, lm. trowie, **×** **Sprycmajster** I. ten, co robi szpryce, sikawki, fabrykant szpryc. 2. p. **Szprycownik**.

Szprycować, uje, ował, **×** **Sprycować** strzykać, zastrzykiwać, sikać, tryskać ze spryicy, robić iniekcję; przemywać za pomocą szpryicy. S. ranę. S. wodą, mlekiem.

Szprycowanie, a, I. b/m., czynność cz. **Szprycować**: S. gardła. Czer. 2. lm. a plyn do szprycowania służący: We flasce stoi S. Przyrządzić S.

Szprycownik, a, lm. cy, **×** **Sprycownik**, **Szprycmajster**, **×** **Sprycmajster**. I. dozorca sikawek. L. 2. ten, co szprycuje. L.

Szpryngiel, gla, lm. gle pow. podpórka z trzech gzygłakowato składających s. części, podtrzymująca budę powozową w rozprężeniu.

Szpryngielbanty, ów, b/m., pow. szarniery, przy których s. umocowuje szpryngle od budy powozowej.

Szprync, a, lm. e I. a. **×** **Szpryngiel sus**, podskok, skok szalony, w lm. hopki: W uniesieniu radości wyprawiał najpocieszenie szprynce. Wyrabiać szprynce. 2. figiel mądrości, wybieg, podejście, wykręt, podstęp, kawał, sztuczka: Sam nieraz za różne szprynce bywał pod sądem Prus. Po czytywał najrozmaitsze kręta i szprynce za zwycięstwa „narodu”. Żer. 3. [S.] zbytki, figle.

Szpryngfeder, a, lm. y zeg. sprężyna, odrzucająca kopertę zegarka.

× **Szpryngiel**, gla, lm. gle p. **Szprync**. Wyprawiać, dawać szpryngle.

Szpryngierowski sztucer według systemu *Springera*: Miałem z sobą szpryngierowski sztucer, kaliber 12. Sienk.

Szpryngowiec, wea, lm. wey zł. złodziej kradnący z mieszkań niepostrzeżenie w czasie oglądania mieszkania lub wogóle znajdowania s. w cudzym mieszkaniu pod najrozmaitszymi pozorami.

Szpryng, u, b/m., zł. kradzież z kuchni lub przedpokoju przez zamówienie s. o coś.

Szpryngkarz, a, lm. e zł. złodziej okradający kuchnię lub przedpokój.

Szprys, u, lm. y fl. I. maszyc na małym statku (np. na łodzi żaglowej). 2. a. [**Szprysa**] drąg okuty do popychania statku.

[**Szprysa**, y, lm. y] p. **Szprys**.

Szprysak, a, lm. i, **Sprysak** węgl. drąg z hakiem do poruszania i ściągania okrywkę z milerza żalowanego, czyli z osiudzonej sztuki. Łab.

[**Szpryt**, a, lm. y, **Szpret**] fl. na statku, obła sztuka drzewa, mianowicie drzątek umieszczony ukośnie do masztu i służący do rozpinania żagla.

[**Szpuk**, a, lm. i] I. duch domowy; potępieniec pokutujący pod strzechami domów mieszkalnych, kryjący s. pomiędzy rupieciami a w nocy plondrujący między gratami. 2. hałas, zamęt: O dwunastej zrywa s. najokropniejszy S. nakształt grzmotu, pukania i błyskawic.

[**Szpukać**, a, ał] pukać.

[**Szpukanie**, a, b/m.] czynność cz. **Szpukać**.

[**Szpuknąć**, nie, nął] straszyć, ukazywać s. jako widmo.

[**Szpuknięcie**, a, b/m.] czynność cz. **Szpuknąć**.

[**Szpukować**, uje, ował] I. chodzić z kąta w kąta i niewiadomo czego poszukiwać. 2. straszyć.

[**Szpukowanie**, a, b/m.] czynność cz. **Szpukować**.

[**Szpuł**, a, lm. e, **Spółek**] fl. łopata do wylewania wody z małego statku morskiego.

Szpuła, i, lm. e cewka, drewnienko w formie rurki z sterzącymi brzegami po końcach, do nawijania nici: S. u kołowrotka gatunek rurki, naokoło której nitka s. opręda. L. Kołowrotki o dwu szpułach, które jedno kółko obraca. Kluk. Zdr. **Szpułka**.

[**Szpułać**, a, ał, **Spulać**] I. rzucać. 2. związać (nici na szpułę). 3. iść prędko.

[**Szpułanie**, a, b/m.] czynność cz. **Szpułać**.

Szpułarka, i, lm. i ta, co nawija nici, jedwab na szpułę.

Szpułarnia, i, lm. e oddział fabryki jedwabiu, w którym nawija s. jedwab na szpułki.

[**Szpułe**, ul, b/m.] oczy.

Szpułgrat, u, lm. y druc. pręt obracany przez koło za pomocą pasa; nasadza s. na szpułkę, a na nią nawija s. drut.

Szpułka, i, lm. i p. **Szpuła**: S. w kołowrotku, w maszynie do szycia obraca s. na drucie. Założy szpułkę. S. nici = tyle nici, ile ich jest na szpulce. S., cewka, walczyk drewniany, na który nawija s. drut ciągniony, żelazny lub stalowy. Łab.

Szpułkowy I. przym. od **Szpułka**: Nici szpułkowe. 2. garb.: Sak S. = cylindrowy.

Szpułnik, a, lm. i w szwalni, podstawka z obracającym s. blacikiem poziomym, na którym powitykane są na sztyfty szpułki nici.

Szpułować, uje, ował, **Szrajbować** tkac. nawijać na szpułę, na szpułki.

Szpułowanie, a, b/m., czynność cz. **Szpułować**.

[Szpułowany]: Rękawice szpułowane = *robione na drutach*.

[Szpułrad, u, lm. y, Szpułrat] i tkac. *kolowrotek*.

[Szpułrat, u, lm. y] p. Szpułrad. Mrong.

Szpuńcik, a, lm. i. p. Szpuń. Trzyce.

[Szpuńga, i, lm. i] p. Szpuńga.

Szpuń, u, lm. y, Szpuń, [Szpuńtr. Szpuń, Szpuń] l. otwór, dziura do zatykania: Mocne wino, dla ciasnego szpuntu, gdy Luftu nie ma, dno wysadza z gruntu. Chr. 2. korek drewniany, czop, zatycka; zatycka metalowa zakręcana na gwint: Rura pompowa ma w sobie nieruchomy S. z kłapą. Hube. Szpuńty beczek winnych kiedy niekiedy chędożyć i odnawiać trzeba. Kluk. Przen.: *malec, berbec, bak, gil, fapel*: Czego chcesz, mały szpuńcie? St. wil. 3. cieś. wyskok środkiem kantu deski (dla wejścia w fugę), heblem podłuznie wyrobiony, pióro. 4. mul. brzeg muru przyległy futrynie, jako jej oparcie: Murować za szpuntek = futro od okna lub drzwi tak wmurować, iż cała cegła występuje równo z futrem. Zdr. Szpuńcik, × Szpuńcik.

Szpuńthybel, bla, lm. ble cieś. *hybel* do wycinania w desce kantu, mającego wchodzić w rowek deski przylegającej.

Szpuńtować, uje, owa! l. zatykać szpuntek: Piwa w beczce dotąd nie S., póki dobrze w achtelach nie wyrobi. Haur. Przen.: Przestrzelone podniebienie nosił do końca życia szpuńtowane blachą srebrną. Moracz. (= zamknięte szczelnie). 2. S. drzewo, szepczyć, wstawiać w niego lato-rośl. Trzyce. Pomona sierpem krzywym częścią wilków zryna i różgi strychuje ładajako roz-lazie, przęć częścią szpuńtuje w krój zaskórny i płodu podsyca cudzego. Żebr. 3. cieś.: S. bał = *zbić je wzdłuż bokami do kupy na szpuń*.

Szpuńtowanie, a, blm., czynność cz. Szpuńtować.

Szpuńtowe, ego, blm. *czopowa, opłata, podatek od trunków*. Troc.

Szpuńtownik, a, lm. i *hebel* do robienia szpuńtów na kancie desek, bał: Hebel szpuńtowy, S. zbiera na kancie deski dwa brzegi, pozostawiając środkiem szpuńt, czyli sterczący wyskok. Łab.

Szpuńtowy l. przym. od Szpuńt: Szpuńtowa dziura. Troc. 2. org.: Piszczalka szpuńtowa, p. Kryty.

Szpuńtpał, a, lm. e *pał drewniany, mający w jednym kancie fugę (rowek), a u przeciwległego boku kant wystający, tak że kant jednego pała wchodzi w fugę drugiego*.

Szpuńtpałowy przym. od Szpuńtpał: Ściana szpuńtpałowa.

[Szpur, u, blm., Szpurstwo] *drobiazg, dzieci*.

[Szpurac, a, ał] p. Szpurnac.

[Szpuranie, a, blm.] czynność cz. Szpurac.

Szpurmas, u, lm. y *szerokość toru kolejowego, odległość dwóch szyn kolejowych stanowiących jedną parę*.

[Szpurnac, nie, nał, nied. Szpurac] *rzucić czym ze złości, smyrgnąć*.

[Szpurnięcie, a, blm.] czynność cz. Szpurnac.

[Szpurstwo, a, blm.] p. Szpur.

[Szpychub, a, lm. y] p. Szpicchub.

× Szpyczak, a, lm. i p. Szpiczak. St. wil.

× Szpyłman, a, lm. i *aktor wędrowny*: Nie szpyłmany my już. Sienk.

[Szpyłować, uje, owa!] *lecieć, pędzić, gnać*.

[Szpyłowanie, a, blm.] czynność cz. Szpyłować.

[Szpyrka, i, lm. i] p. Sperka: S. *wieprzowa*. Syr. Ojcowie nasi nie jadali jeno szpyrkę a kaszę na krzynowie drewnianym. Star.

[Szpyrtać, a, ał] o dzieciach, *biegać*.

[Szpyrtanie, a, blm.] czynność cz. Szpyrtać.

Szraflmachina, y, lm. y u sztycharza, *sztucznie urządzona machina, której sztycharz używa szceg. przy pracach architektonicznych dla przeniesienia linii równoległych i t. d. z jak największą akuracją i delikatnością na płytę, jako też powietrza, płaszczyzn i t. d.*

Szrafirować, uje, owa! l. *ciemniować kreskami, zwłaszcza w sztycharstwie; oznaczać w ten sposób na mapach geograficznych góry i morza; oznaczać kolory kreskami i kropkami w heraldyce*. 2. *sztucznie przenosić linje na płytę sztycharską*.

Szrafirowanie, a, blm., czynność cz. Szrafirować.

Szragany, ów, blp. l. p. Szaragi. 2. [S.] *stalugi*.

† Szragarka, i, lm. i *straganiarka, przekupka, kramarka*.

Szragi, ów, blp. p. Szaragi. Troc. S., *drażek do wieszania czego*. Bobr. S., *wieszadła stojące*. Rej.

Szrajbersyt, u, lm. y min. *część składowa meteorytów, o mocnym blasku metalicznym, giętka, barwy cynowo-białej do jasno-stalowo-szarej*.

[Szrajbnąć, nie, nał] *zapsać*: Żyd dwa razy śrajbnie, a potem licy.

[Szrajbnięcie, a, blm.] czynność cz. Szrajbnąć.

[Szrajbować, uje, owa!] l. a. [Szrejbować] *żart. pisać z przejęciem*. 2. tkac., p. Szpułowac.

[Szrajbowanie, a, blm.] czynność cz. Szrajbować.

[Szrajbteka, i, lm. i] *podkładka do pisania*: Mamcia, jak ś. czasem z nóg zwali, cały kałamarz na szrajbtekę wyleje. Zap.

[Szrajtáfel, fla, lm. fle] *pugilares*.

[Szrajtofelka, i, lm. i] *portmonetka, mały skórzany woreczek na pieniądze*.

Szrałmach, u, lm. y *złoto i srebro, zmieszane z częściami obcemi*. St. wil.

× Szram, u, lm. y p. Szrama: *Rany wielkie tak ś. drugdy leczą, iż po nich S. i blizna sprośna zostaje*. Skar. S. *husarza nie zdobi, nie był szramowaty* Aleksander, co podbić pragnął oba światy. Koch. W. S. na twarzy. Troc. *Całe pół twarzy ściągał mu S. czarny*. Gosz.

Szrama, y, lm. y, × Szram *blizna, bródza od rany, szceg. na twarzy, plezier, paragraf, kresa, rysa*: Szramy ś. szpetnie twarz odmieniła. Rej. *Żołnierz dobry cieszy ś. szramą, którą na wojnie dostał, i tym rycerstwo swoje wysławia i zaleca*. Damb. *Blizny i szramy z jakiegokolwiek ran ciężtych, tłuczonych*. Syr. *Twarz pokiereszowana kilką szramami od pałasza*. Chodź. Przen.: S. na szkłe (= *rysa, kresa*). Szramy złotych trzasek znaczą gęsto miejsca, gdzie Żydzi ostrogsey wyrabiali belki. Krasz. Zdr. Szramka.

Szramać, a, ał gór, p. Szramować. Łab.

Szramanie, a, blm., czynność cz. Szramać.

Szramka, i, lm. i p. Szrama.

Szramować, uje, owa! l. *nabawić szramy, zrobić komu szramę, plezierować kogo*. L. 2. *sukno = rozciągać na ramach*; Przestrzegać należy, aby sukna doma nie szramowano. Grod. 3. a. Szramać gór. *robić odcios*. Łab. (p. Odcios).

Szramowanie, a, blm., czynność cz. Szramować.

Szramowato przys. od Szramowaty. L.

Szramowaty, † Szramowaty *pełen szram*: Do łysego szramowatego. Pot. *Żołnierz stary*, S. Pot. *Na twarzy był szpetny i S. Skar.* (kreso-

waty, poorany. L.). Więcej wierzył naznaczone-
nemu a szramowatemu cudzoziemcowi, niż włas-
nym ludziom. Kosz. Szramowate, krostawe abo
parchowate nie będziecie ofiarować Panu. Leop.
S., pelen szram. Rej.

[Szranczek, czka, lm. czki] p. Szrank.

[Szraniaty] p. Szroniasty: Choćby był gar-
baty i po czole S.

Szrank, u, lm. i l. zwykle w lm.: × Szrank =
ogrodzenie: Tak ś. do św. Kapistrana cisnęli,
iż abo między szrankami, to jest ogrodzeniem,
abo między zbrojnemi bronie go od ludzi musiano.
Skar. Broń w sali ryszunkowej na szrankach
dobrze przedstawiana. Jak. J. (w rzedach naokoło
idących, w szafach, w szelblągach. L.). Przen.:
granica, kluby, karby, ryzy: Rozwiozłego w szran-
ki wprowadzić. L. W szranki kłaść = ścisnąć,
cieść czynić komuś. Bobr. W szranki włożyć.
Troc. Przen.: *granica, zakres, obręb, obwód*:
Wyśledza nieznanome morza i świata, że tak
rzekę, szranki przelamuje. Pileh. 2. zwykle w lm.
*ogrodzenie, w którym odbywają ś. igrzyska, gonitwy,
potyczki, turnieje, arena*: Wypuszczony ze szran-
ków na gonitwach woźnica nie przestaje na
wyprzedzeniu jednego. L. Biję rumak nogami
w szranki, biegu mu pożądanego zbraniające.
Otw. Rozjadł ś. nie inaczej, jak byk w otwo-
rzonym szranku, gdy rogami bodzie drażniących
szalonym. Zebr. Szermierze abo ci, którzy ś.
w szrankach za kogo biją, są bezeeni. Sz. Szran-
ki a. miejsce okieszone a, ogrodzone do potyczki,
do igrzysk. Troc. Przen.: Rozkryło ś. kilka
zielonych szranek (zam.: szranków), na które
wystąpili djabełkowi zapaśnicy. Korz. (= *zielon-
nych stolików do gry*). Przen.: *pole działalności,
scena, widowia, arena*: Orszak wstępujących
w szranki literackie młodych pisarzy. Przen.:
bitwa, pojedynek w szrankach, zapasy, walka: Gdy
kogo obwinia o jaki uczynek, on ś. chce szran-
kami a. ostrą gońbą wywoździć ... Sz. Jeśli nie-
dołęznego w szranki wyzwają, tedy to może zań
uczynić każdy, który ś. tego będzie chciał pod-
jąć. Sz. W szranki wyzwąć jest, gdy jeden
drugiego prawie wyzwie na rękę ku okazaniu
sprawiedliwości, mając nadzieję, że mu ś. tym
szkoda jego nagrodzi. Sz. O rany nieszkodliwe
w szranki wyzwąć nie może. Sz. Jeśliby po-
zwany dekret naganil a wzięłby na swą prawą
rękę a. w szranki a. większą częścią tych, którzy
na to zezwalają, tedy ś. ma bić samosiódm prze-
ciwko także wielom, a którzy bitwę wygra-
ją, ci dekret odniosą. Sz. Na tych ludziach dojdzie
szranków, a to jeźliby tak wielkie rany były,
żeby o nie w szranki wyzwąć mógł. Sz. (dojdzie
prawa bitwy szrankowej. L.). Starzy Polacy
samo imię kłamstwa mieli sobie za godne na
rękę wyzwania, godne szranków i znacznej po-
msty. Wer. W szranki wstąpić, wchodzić z kim =
pasować ś. z nim, wdawać ś. z nim w walkę,
za pasy z nim chodzić. L. Turcy nie dosyć mają
śmiałości wchodzić w szranki z jadowitą chorobą
powietrza. Klok. 3. [Szrank] szafa. 4. wet., p.
Międzyzębie: 5. zool., p. Przedziałka. Zdr. [Szran-
czek].

Szrankować, uje, ował *grozić szrankami, sta-
wiać szranki, ogradzać*: W szrankowanym ustę-
pie wśród giejtów rześistych tysiąc półbogów
siadło na krzesłach złocistych. Przyb.

Szrankowanie, a, blm., czynność cz. **Szran-
kować**.

Szrankowy przym. od Szrank: Gdyby ukrzyw-
dzonemu szrankowego dowodu broniono ... Sz.

(to jest, żeby ś. pojedynkując, czyli bijąc w szran-
kach, sprawiedliwił. L.). Głębokość rany na pa-
znokieć jest głębokość rany szrankowej. Sz.
(o którą ś. pojedynkować trzeba. L.). Trafia ś.,
że kto ma opiekuna do dóbr, który nie chce być
szrankowym opiekunem. Sz. (który ś. za mało-
letniego bić nie chce. L.). Umarły może być
bronion, gdyby go szrankowemi słowy kto chciał
pokonać. Sz. (zeliywemi, które pojedynkiem pach-
ną. L.). Szrankowemi słowy nagabać. Sz. (osła-
wiać. L.).

Szrapnel, a, lm. e *pocisk działowy napełniony
mniejszymi kulkami, pękający lub zapalający*: Był
zamiar ostrzeliwania tylko fortyfikacji, szrapnele
wszakże sięgały do miasta i części jego rujno-
wały. W dziele profesora Wieliczko znajduje ś.
wzmianka o szrapnelach, napełnionych 1500
kulami. Bl.

Szrapnelowy przym. od Szrapnel: Rozproszenie
strzału szrapnelowego. Bl.

Szraubewenga, i, lm. i *przrzęd z śrubą do
ściskania drzewa przy sklejanu*, z wornica krę-
towa: Przy każdym stole były jeszcze szraub-
ewengi większe i mniejsze, służące do ześru-
bowania części wziętych na klej. Korz.

Szraubcyjer, a, lm. y, **Szraubencyjer** *narzędzie
do wkręcania lub wykręcania śrub, klucz śrubowy,
wkręta k.*

Szraubencyjer, a, lm. y p. **Szraubcyjer**.

Szraubok, a, lm. i: Przy stole zawiadowcy
stała machina, zwana S., która przyciskała do
desek forniry i wyrównywała je. Korz.

Szraubstał, i, lm. e, *blach. sztabka stalowa
z zębami do narzuziania gwintów na przedmiotach
okrągłych.*

† **Sredni** p. **Sredni**. L.

† **Srednica**, y, lm. e p. **Średnica**. L.

Szrejbingerles, a, lm. y *posp.*, *pag.* *Żyd dzien-
nikarz*: Pierwszy lepszy S. pozował na Heinego.

[**Szrejbować, uje, ował**] p. **Szrajbować**.

[**Szrejbowanie**, a, blm.] *czynność cz. Szrej-
bować*.

Szrejować, uje, ował *zdh. wypalać kafel po
raz pierwszy*: Kafel szrejowany.

Szrejowanie, a, blm., *czynność cz. Szrejować*.

Szrem, u, lm. y *gatunek cięcia szabły*.

Szrenc, u, lm. e *intr. tekturka cienka*.

× **Szrendować, uje, ował**, × **Szrędować?**:
Szrendować szkło, dobrze wymieszać, żeby wy-
szło. Torz.

× **Szrendowanie**, a, blm., *czynność cz. Szren-
dować*.

× **Szrenieć, eje, ał** p. **Szronieć**. Śl. wil.

× **Szrenienie**, a, blm., *czynność cz. Szrenieć*.

[**Szreniowaty**] p. **Szronowaty**.

[**Szeń**, i, lm. e, **Szeń**, **Szeń**, **Szenie**] i. *stward-
niała, zmarznięta po odwilży skorupa na śniegu;
drobna kra na potokach. 2. nar. śnieg stwardniały
po wierzchu, zdolny utrzymać ciężar człowieka*.

× **Szreter**, a, lm. y *blazen, arlekin, kuglarz,
pajac*. Troc.

Szreteryt, u, lm. y *min. odmiana kaolimu z mniej-
szą zawartością krzemionki*.

† **Szreżoga**, i, lm. i p. **Śreżoga**: Owsy gdy
będą od suszy i od szreżog zanikłe, jak im dać
ratunek. Haur.

× **Szrędować, uje, ował** p. **Szrendować**: Nie-
podobna, żeby jeden człowiek szkło w tyglach
mieszał a one podług potrzeby szrędował. Torz.
W szrędowanym szkłe jeśli czego niema, dobrze
ś. przypatrzeć, a znalazzsy, wyrzucić. Torz.

× Szrędownie, a, blm., czynność cz. Szrędownać.

Szręzoga, i, lm. i p. **Śręzoga**: Wreszcie po czynąją stawać ś. bure, jak opadłe jesienne liście, zmyte nawałnicami i szręzoga. Mic. Przen.: Żem ś. w nieszczęśliwej ogromnej szręzodze zapamiętał... Żer.

× Szroba, y, lm. y p. **Śruba**, Troc.

× Szrobować, uje, ował p. **Śrubować**, Troc.

× Szrobowanie, a, blm., czynność cz. Szrobować.

[**Szrobsztek**, a, lm. i] p. **Śrubsztek**.

Szrocik, u, lm. i p. **Szrot**: Drobny S. Rogal.

× Szrod p. **Wśród**, L.

× Szrodek, dka, lm. dki p. **Środek**, L.

Szron, u, lm. y l. a. † **Śron**, † **Szron**, † **Szedzina**, [**Sedzelina**, **Szadzielina**, **Sędzielina**, **Sędzielizna**, **Senzielina**, **Sędzizna**, **Sędzina**, **Sadz**, **Szadz**, **Szadz**, **Szac**, **Szadomor**, **Osadz**], × **Sędziol** warstwa lodu osiadająca na przedmiotach oziębionych w zimie niżej zera, rosa zmarzła, mróz biały, okiś. Przen.: *siwizna*: Głowa okryta szronem. 2. p. **Śręż**.

Szronek, nka, lm. nki, **Śronek** koń szronowaty, mroźnowaty, pleśniwy, kary z białymi centkami.

Szroniasto przys. od **Szroniasty**.

Szroniasty, **Szronisty**, × **Szronisty**, × **Śzronisty**, [**Szraniaty**] pełen szronu, oszroniały; siwawy, szpakowaty: Wąs mu wtedy S. drzał nad niemą wargą. Kon.

Szronieć, eje, ał, † **Śronieć**, × **Szrenieć**, † **Śrenieć**, † **Szrenieć**, † **Szedzieć**, † **Szadzieć** okrywać ś. szronem: Przen.: *swięć*, *okrywać ś. siwizną*, *szpakowacieć*.

Szronienie, a, blm., czynność cz. **Szronieć**.

Szronisty p. **Szroniasty**: Ranek jesienny, blade, ale rześwy, S. i pogodny nie mógł rozprószyć smutku gniotącego serce rycerza. Sienk.

Szronować, uje, ował (o rzece) pokrywać ś. szronem, t. j. masą śniegową, przed ostatecznym zamrażnięciem.

Szronowanie, a, blm., czynność cz. **Szronować**.

Szronowato przys. od **Szronowaty**, L.

Szronowaty, † **Śzronowaty**, [**Szreniowaty**, **Szrenowaty**] podobny do szronu, siwawy, szpakowaty; mroźnowaty, pleśniwy, maści pleśniowej: S. Ięb Dzie-szuka obrócił ś. ku chórowi. Kon. Koń S. Kn.

Szronowy przym. od **Szron**; † **Śzronowy**: Gru-dzień S.

× **Szropa**, y, lm. y **zgrzebło**: S, grzebło. Troc. S., cudziślo, grzebło, drapaczka. L. Przedtym starzy używali szropy w łaźni dla chędożenia ś. z brudu, teraz konie tylko nią chędożą. Dudz. Zdr. × **Szropka**, × **Szropeczka**.

× **Szropeczka**, i, lm. i p. **Szropa**: *Scapella*, S., którą ś. po grzbiecie drapią. Mącz.

× **Szropka**, i, lm. i p. **Szropa**.

[**Szropować**, uje, ował] *skrobać*, *drapać*, *szorować*: S. konie.

[**Szropowanie**, a, blm.] czynność cz. **Szropować**.

Szrot, u, lm. y, † **Śzrot** l. × S., p. **Śrót**: S. do strzelby. Troc. S. największy jest łótkowy, najmniejszy ptaszy. Kluk. On nie ubliżył enocie, prawdziwie jednym szrotem. Chr. (= ani na jotę, ani na włos, ani krzty). Przen.: Na S. wydać, puścić = *wystawić na sztych*, *na szach*, *narazić na niebezpieczeństwo*. Tu my стоимy, jak na S. wydani, sami od wszystkich, ach, nie ratowani. Tw. Tą przegraną Łowicz i sama Warszawa na S. wydane były. Tw. Zwyciężył na S. teraz żyją.

Chr. Na S. i rzeź wydać. Troc. Na S., × na **Szrotę** puścić = *porzucić*, *zaniechać*, *zostawić swemu losowi*. Rej. Puściłem na S. dziedzictwo moje. B. B. Królestwo jego łakomstwu swemu na S. puścił. Pileh. (= na pastwę, lup). Puścić ś. na S. (Rys.) = *rozpuścić ś.*, *wyudać ś.* Puścić enotę, summienie, wstyć na S. Rys. Długoź ś. swym łotróstwem będą chlubili, którzy wstyć i enotę swą na S. puścili? Kochan. Niewiasty, które poczciwość dla zysku na S. puściły. Pileh. Gdyby jedną i drugą ukarano, wnetby trzecia zapomniała tak brzydka na S. puszczać właściwego ciała. Paszk. Na S. puszczone enota. Tw. Któż ma prawdę mówić, gdyż ś. wszystko na S. puścił? Falib. Czasem pan niedbałością swoją a puszczeniem wszystkiego na S. u poddanych zelży. Górn. (= *narazi ś. na lekceważenie*). Wam na S. szły i w żarty wszech najmniejsze pro-rockie karty. Mias. (= *za nic*). Język na S. puścić = *rozpuścić go*, *puścić go samopas*, *popuścić mu ugli*. Język ma w posłuszeństwie, na S. go nie puszcza Rej. Na S. puścić mowę. Rej. † Na S. ś. stroi. Żebr. = *na chybił-trafił*, *na osłep*, *na los szczęścia*, *na złamaną szyję*. 2. *mąka szrotowana*, *krupy*: Grysowy S. Syr. 3. [S., **Śrót** słomy] *suop słomy podwójny*, *wielki*. 4. *gór. więzanie całkowite*, *przedział od jednego wieńca do drugiego w obudowie szybów*, *cał drzewie*, × *abtulec*, *Łab*. 5. *rzeż*. = a) *pasek*, *plak podłużny mięsa*, *ryby*: S. mięsa u rzeźnika, sztuka czyli kawał mięsa surowego. Mag. S. wędzonki. Chr. S. (pas) mięsa, *ryby*. Troc. Przen.: *Groził*, *że go na szroty rozsięka*. Chr. (= *na sztuki*, *na ćwierci*). b) *mięso wołu od biodra aż do żebra pierwszego*. Ust. cen. Zdr. **Szrocik**.

Szrota, y, blm. *ziarna zbożowe potłuczone na dość drobne części lub grubo zmiełone, zmieszane ze ślodem, służące na zacier przy fabrykacji napojów spirytusowych*.

Szrotak, a, lm. i p. **Śrotak**.

× **Szrotarstwo**, a, lm. a *propinacja*, *szynk*, *szynkarstwo*: *Propinatio cerevisiae*, *medonis aut vini*, in vulgari S. *nuncupatur*. Dub. (szynk. L.).

† **Szrotarz**, a, lm. e, † **Śrotarz** l. *ten*, *co śrótuje*, *szynkarz*, *propinator*. 2. *robotnik*, *który beczki z piwem spuszcza do piwnicy i wydobywa je*. 3. *przen. posługacz, najemnik*: Najwyższy szrotarze, za sobą ją nieś dał. Hist. w Lan.

× **Szrotfosik**, a, lm. i p. W ścianach naokoło wewnątrz są szrotfosiki kamienne a. mrowane. Ośw.

Szrotmesel, sla, lm. sle p. **Przecinak**.

× **Szrotnica**, y, lm. e p. **Śrótownica**.

Szrotować, uje, ował p. **Śrótownać**: S. *krupię (zboże)*, *grubo mleć*. L. S., na kawałki rozkładać, rozszepać. L. Półżywe, w których dusza jeszcze tehuła, członki szrotuje, dilaniat. Żebr. (= *plata*, *ćwiertuje*). Srebro na talery S. Dow. Jedna to przywara zostawić całkiem, czyli S. filozofją na drobne cząstki. Pileh. (= *dzielić*, *drobić*). Mija już i ostatni frukt długiej miłości, szrotują twoje żale w tej okolicy, oboje ś. nie żegnają. Bardz. (= *skracają*, *przerwywają*). S., odszrotować, z gruba odheblować, odtoczyć. Mag. S. beczki do piwnicy spuszczać lub z piwnicy windować. Ciek.

Szrotowanie, a, blm., czynność cz. **Szrotować**. Przy uczcie i uroczystym szrotowaniu mięsa wszystko to, co ś. tylko ręką bierze, dzieli ś. na części. Pileh.

Szrotowany l. im. od **Szrotować**. 2. p. **Śrotowany**: Mąka szrotowana, skrupiona, na pół

zmelta. Kn. *Segmentatum*, słojeorzowata, szrotowana, pstra robotą, to jest z małych sztuczek spojona, jak bywają skrzynki. Mącz. Mowa nieszrotowana, i głos od ludzkiego nie sroższy. Bardz. (= *nie członkowana, nie artykułowana*).

[Szrotownia, i, lm. e] p. *Śrótownia*.

× *Szrotownica*, y, lm. e p. *Śrótownica*.

Szrotowy p. *Śrótownia*: S. olów. Troc. S. worek. L. Szrotowa mąka, szrotowana, razowa, od otrąb nie oddzielona. Kluk. Szrotowa pieczenia wołowa. Troc. Działa szrotowe. Kraus.

Szrotówka, i, lm. i p. *Śrotówka*.

† *Szrotyrz*, a, lm. a *bednarczyk*: S. a. *bednarczyk*, wieńc. Henr.

Szrotyzn, u, lm. y p. *Siekacz*. Łab. Gdy żelazo rozpalone nakształt plaćka pod młotem rozciągną, dzieli je na części, a to żelazem podobnym do kłina, zwanym u nas S. Os. J. Dłótem albo szrotowym żelaza rozcinają. Os. J.

Szrotyzna, y, lm. y p. *Siekacz*. Łab.

[*Szrubostok*, a, lm. i] p. *Szrubstak*.

Szróbka, y, lm. y i. × *S. p. Śruba*: S. jest wałek mający rowki wyrżnięte kręcone na kształt ślimaka, gwintami nazwane. Rogal. Od niemiernego kwapienia ś. muszą mu wargi na szróbach chodzić. Kosz. Łakomicę biegną jako na szróbach, myśląc, jakoby gdzie co zalapież a wylupić a wysydzic. Wer. Masz miarę żałości i płaczu wziąć, abyś ś. nie na twarzy barwą zmienić, aby ci twarz na szróbach nie chodziła. Kosz. Zawsze w bojaźni, zawsze jak na szróbie. Pot. 2. bot., p. *Szrubownica*. Zdr. × *Szróbka*.

× *Szróbka*, i, lm. i p. *Szróbka*.

Szrócina, y, lm. y p. *Śrócina*. Zdr. *Szrócina*.

Szrócinka, i, lm. i p. *Śrócinka*.

Szról, u, lm. y, p. *Śról*: Obliczanie ilości szlachetnego kruszcza w monecie zawartego, czyli oznaczenie stosunku pomiędzy tak zwanym szrótem a... T. K. Zapasy te składały ś. z owoców granatu, z cukierków twardych, szrótem zwanych. Jez.

Szrótownik, a, lm. i gorz. i rol. p. *Gniotownik*.

Szrub, a, lm. y i. [S.] p. *Śruba*. 2. *sworzeń, czop, kołek*. Sl. wil.

Szrubka, y, lm. y i. p. *Śruba*: Bryła, w której S. chodzi, macica. Jak J. Trzeszcząca S. przykre skrzypki wydaje. Toł. S. u prasy. Troc. S. w prasie drukarskiej z drągiem i kulą oliwianą, której czop chodzi w panewce. Mag. Chłopiec żywy, ładny, jak na szrubach, gustownie przybrany. L. Jak na szrubie ś. obraca. Star. Usta mu by na szrubach chodziły. Kosz. Chęci swoje w ścisłej trzymać szrubie. Nar. S. macharzyni, fibry myszaste zamykające macharzynę, ażeby uryna ustawicznie nie ciekła. Krup. Ś. żelazna, bądź prosty gwóźdź, bądź ze skoblem. Troc. Szruby obwód a. gwinty. Troc. Obartel a. biegun do szruby. Troc. S. u flaszki. Troc. S. leżąca z kołem zębata. Troc. Szrubę rurową wkręcić. Troc. 2. [S., szrubka], *wódka*. Zdr. *Szrubka*, *Szrubeczka*.

Szrubarnia, i, lm. e p. *Śrubarnia*.

Szrubcega, i, lm. i p. *Śrubcega*.

Szrubeczka, i, lm. i p. *Szrubka*.

Szrubel, bla, lm. ble, p. *Siekacz*.

Szrubhubel, bla, lm. ble stol., p. *Śrubhubel*: Z jego rozkazu heblował szrubhublem daną sobie deskę. Korz.

Szrubiarz, a, lm. e p. *Śrubiarz*.

[*Szrubica*, y, lm. e] p. *Szrubica*.

Szrubka, i, lm. i p. *Szrubka*: Szrubki utwierdzone maciezkami. L.

Szrubnica, y, lm. e bot. (spirogyra) *roś. z gromady wodorostów, z klasy zielenic, z rodziny zygmemaceae*.

Szrubociąg, a, lm. i p. *Śrubociąg*: S., szrubnik, grajcar. Mrong.

Szrubokręt, u, lm. y p. *Śrubociąg*. Łab.

Szrubokwit, u, lm. y bot. p. *Kręczyńka*.

Szrubołoże, a, lm. a p. *Mutra*. Łab.

Szruborznicza, y, lm. e p. *Śruborznicza*. Łab.

Szrubować, uje, ował i S. ś. p. *Szrubować*: Wąż szrubuje kręgi w szalbierskie przeguby. Zabł. (smyka, mknie, kręci. L.). Mieszczanie czasem szrubują ś. w szlachectwo zakupowaniem dóbr ziemskich. Vol.

Szrubowanie, a, blm., czynność cz. *Szrubować*.

Szrubowanie się, a ś., blm., czynność cz. *Szrubować* ś.

Szrubowiec, wca, lm. wce p. *Śrubowiec*.

Szrubownica, y, lm. e i. p. *Śruborznicza*. 2. a. *Szrubka* bot. (helicteris) *roś. z rodziny zatwarowatych*. 3. geol. (terebr) *migczak brzuchopęty trąbikowy w utworze płocięńskim*. W. A.

Szrubowy przym. od *Szrubka*. L.

Szrubstaczek, czka, lm. czki p. *Szrubstak*. Troc. *Szrubstaczki* cyrulickie. Czer.

Szrubstzak, a, lm. i p. *Śrubstzak*. Zdr. *Szrubstaczek*.

Szrubstakowy przym. od *Szrubstak*. Klucz S.

Szrubstzał, i, lm. e p. *Grzebień*. Łab.

Szrubunek, nku, lm. nki piw. *skręcałto*.

[*Szrubek*, bka, lm. bki] p. *Srąbek*.

Szrumować, uje, ował kam. *rozłupywać grube części, sztuki kamienia zapomocą kłków*.

Szrumowanie, a, blm., czynność cz. *Szrumować*.

Szrut, u, lm. y p. *Śról*.

Szruta, y, lm. y *ziarno szrotowane*: S. kukurydzowa, jęczmienna.

[*Szrutarka*, i, lm. i] *skrzynia, do której spada kasza pszenna zrobiona na szrutę*.

Szrutmesel, sła, lm. sle noż. *młotek z jednej strony ostro zakończony, do przecinania stali przez uderzenie w nią*.

Szrutownik, a, lm. i p. *Gniotownik*.

Szrutowy przym. od *Szrut*: [Chleb S.] = *razowy*.

[*Szrutówka*, i, lm. i] p. *Śrótownia*.

Szryft, u, lm. y *pismo; charakter pisma; wymiar i jakość czcionek używanych do jakiegoś druku*: Napis wypisany wielkim, gotyckim szryftem. Książka drukowana pięknym szryftem.

Szryftmasa, y, blm. *masa, z której czcionki odlewają*.

Szryk, u, lm. i, *Niemiec fl. gruby pal zaciosany, służący do zatrzymywania pasa płynącej tratwy*.

Szrykować, uje, ował fl. *zastawiać szryki, czyli stanowiący na piasku, wbijać pale przy statku i rudlem kierując na obie strony, statek o też pale przybijac*. Mag.

Szrykowanie, a i. blm., czynność cz. *Szrykować*. 2. lm. a = fl. *Krosienka*.

[*Szryz*, u, blm.] p. *Sreż*.

Szrykówka, i, lm. i fl. *lina z chluba zrobiona i zapomocą węzła w środku spojona, którą mocują oplawy i spajają plonice*. Sl. wil.

Szryż, u, blm., p. *Sreż*.

† *Szszpiła*, i, lm. e *igrzysko*. Ps. flor.

Sztab, u, lm. y ogół *oficerów wyższych, zacząwszy od majora*: S. główny = *korpus oficerów wyższych zajmujący ś. administracją wojska, obejmującą porządek, policję, karność, sprawiedliwość i t. p.*

szczególony: W mieście pobliskim stanął główny S. biejący, a w Seplicowie obóz czterdziestu tysięcy. Mick. Oficer sztabu a. sztabowy. S. generalny = *władza wojskowa zajmująca s. układaniem planów wojny i wykonywaniem rozporządzeń głównodowodzącego*. Specyfikacja osób, z których s. ma składać S. generalny. Koll. S. niższy = *złożony z kapelana, audytora i lekarzy*. Przen.: Kierunek biura prasowego znalazł S. chętnych współpracowników (= *zastęp*).

Sztaba, y, lm. y i. *drag, listwa metalowa lana, kuta lub walcowana, szyna*: Stegi czyli sztaby żelazne. Dek. Sztaby żelazne w kratkach dolnych okien. L. Zamknąć drzwi, okiennicę na sztabę. Przez dziurę w piecu tygle s. żelaznymi sztabami rychtują Torz. Złoto w sztabach. Był zwyczaj w Londynie dawania złota i srebra surowego, czyli w sztabach, zamiast pieniędzy. L. S. żelazna ząbkowata w lewarze. Troc. 2. *legar schodowy, szlaga*: Sztaby, szlagi, legary wschodowe, *scapi scalarum*. Kn. 3. fl. = a) *krzywa sztuka drzewa przez środek spodu okrętowego przecignięta*: S., sztuka drzewa z przyrodzenia zakrzywionego, którą w pośrodek wszelkiego statku wprawiają. Otw. S., sztuka drzewa miąższego, które na przodek galery wstawiają, do niego szyć i nawy, z których okręt budują, zawodzą. Otw. b) *przodek statku, okrętu*: S. jest sam przodek statku, którego koniec jest nieco do góry zakrzywiony. Mag. S., przodek okrętu. Klon. S., przód statku. Syrok. Sztabą nazywa s. także miejsce od sztaby aż do zyzy. Mag. Do portu s. udawszy, wnet z rufy zrzucili kotwie a sztabami s. brzegu uchwycili. Koeh. J. Przen.: Nie da s. zwieść otuchą walnych zysków, aby bródździł groźne zagony pienistemi sztaby. Nar. (okrętem. L.). 4. *kraw. załam, skład, fałd, bruch, np. w suknie, w bielźnie złożonej*: Rozprasować sztabę. Zdr. Sztabka. Zgr. Sztabisko.

Sztabik, u, lm. i l. *gzymsik wązki; listwa na ramy*. 2. druk. *materiał niższy od czcionek, rozmaitej długości i szerokości, do zapełnienia większych miejsc między czcionkami, linjami, wierszami, np. na afiszu, w tabeli, całych pustych stronach, przedziałów między kolumnami — kiedy forma ma iść pod prasę*: S. drewniany, *obsadnik, okładnik, szteg*. **Sztabikowy** przym. od **Sztabik**: Żelazo sztabikowe. Os. J. (= *żelazo w sztabach*). Cetnar żelaza sztabikowego, fryszowanego, szynowego, kratowego. Os. J.

Sztabisko, a, lm. a p. **Sztaba**.

Sztabisty *zaopatrzony w sztaby, okuty sztabami*: Koła sztabiste. Ejs. (szynami czyli sztabami, żelaznymi okute. L.).

Sztabka, i, lm. i p. **Sztaba**: Naczynia do robienia tafel skłanych: kluczeki dwa, dwie sztabki i t. d. Torz.

Sztabkowy przym. od **Sztabka**: Miedź sztabkowa (= *w sztabkach*). Srebro sztabkowe.

Sztabkwaterya, y, lm. y *kwaterya sztabu*: W domu tym mieściła s. S. pułkowa.

Sztabnik, a, lm. cy fl, ten, co *sztaby okrętowej pilnuje*: S. zowie s. pierwszy flis od sztaby na bakorcie. Mag. Melantus, S. lisowaty. Otw.

Sztabny p. **Sztabowy**: S., od sztaby, dragowy, drażny. L.

Sztaboficer, a, lm. rzy a. owie l. *oficer wyższy, zaczawszy od majora*. 2. *oficer należący do sztabu: choćby i niższy od majora*.

Sztabować, uje, ował plek. *posypywać ciasto a. stół mąką*.

Sztabowanie, a, blm., czynność cz. **Sztabować**. **Sztabowiec**, wea, lm. *wcy oficer sztabowy, członek sztabu*: Ciężko było oficerów linjowych przeistoczyć w sztabowców. Brak nam było sztabowca do ułożenia kampanji. Mogą zostać na wyłomie z nieliczną switą najbliższych sztabowców, ale bez armji i bez stronników.

Sztabowy, **Sztabny** l. przym. od **Sztaba**: † **Sztabny**: S. od sztaby, dragowy, drażny. L. Żelazo sztabowe = *kute w sztaby*. Walcownia sztabowa = *w klórej wyciągają s. sztaby żelaza wymiarowego i zwyczajnego, okrągłego, kwadratowego, płaskiego, obręczowego, sztabikowego i t. d.* Łab. Forma sztabowa = *do odlewania sztab złota, srebra służąca*. Łab. Sztabowi zowią s.: sztabnik, podsztabniczy, marszałek i podmarszali. Mag. 2. przym. od **Sztab**: Oficerowie sztabowi = *ogólna nazwa oficerów od majora do pułkownika włącznie*. 3. [Górale sztabowi] = *Podhalanie*.

[**Sztabręga**, i, im. i] p. **Szczawręga**.

Sztabrok, u, lm. i hut. *otwór roboczy w spodzie drzwiczek, czyli furty pieców płomiennych, służący do pracowania dragami w przestrzeni roboczej pieca*. Łab.

Sztabrokowy przym. od **Sztabrok**: Zatyeczka sztabrokowa = *zatyeczka do otworu sztabroku*. Łab. Pręcik S. = *pręcik do odsuwania i zatykania zatyeczki przed otworem roboczym w furcie, czyli drzwiczkach pieców pudlowych, a zwłaszcza szwejsowych*. Łab.

Sztabrotmistrz, a, lm. e *rotmistrz sztabowy w kawalerji, nie komenderujący szwadronem, stopień niższy od rotmistrza*.

Sztabrotmistrzowski przym. od **Sztabrotmistrz**: Ranga sztabrotmistrzowska.

Sztabsbatjon ? : Przysięgę wykonali na razie tylko Kosowski podskarbi ... ofejałiśei i S. T. K.

† **Sztabschirurg**, a, lm. owie a. dzy daw. *starszy chirurg wojskowy*: Generalny S. z pensją 4000 złotych polskich.

Sztabsfurjer, a, lm. owie *furjer sztabowy*: Dodano w uniersztabach regimentów pieszych po jednym sztbsfurjerze. Górs.

Sztabskapitan, a, lm. owie *kapitan sztabowy w piechocie, niższy od kapitana*.

Sztabskapitański przym. od **Sztabskapitan**: Stopień S.

Sztabslekarz, a, lm. e *starszy lekarz wojskowy, lekarz sztabowy, lekarz pułkowy*.

Sztabsoficer, a, lm. owie *oficer sztabowy, oficer wyższej rangi, począwszy od majora*: Śmierć i sztabsoficera porywa za uszy. Mick. Kilku jenerałów i sztabsoficera: wszysey incognito piją herbatę przy stoliku. Mick.

Sztabsoficerski przym. od **Sztabsoficer**: My jeden namiot mieliśmy S. Ochoc.

Sztabstrębac, a, lm. e *trębac sztabowy*: Był on u nas sztabstrębaczem. Rzew.

[**Sztaburować**, uje, ował] *zatomować ruch, zastanowić*.

[**Sztaburowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sztaburować**.

Sztach fl. = **Stach**: Odebrał ster i S. Grusz.

× **Sztacheicki**, ów, blp., p. **Sztacheta**: Przed temi kramami dane są S., pod którymi każdy kramarz stawia sofę małą do siedzenia. Świt.

Sztachel, chla, lm. chle, **Stachel** l. a. **Sztachulec**, **Stachulec**, **Sztakulec**, **Stakulec** *długi drag żelazny do mieszania masy rozpuszczonej a. do rozbijania brył*: Szmelcarze S. a. drag żelazny w zaprawę wpuszczają i części stężale poru-

szają i przerabiają. Os. J. Tę sól corocznie sztachlami wybierają. Torz. 2. ślus. część wewnątrzna rygła z wycięciami, szafł.

Sztacheta, y, część. w lm. **Sztachety**, × **Sztakić**, † **Sztokiet**, × **Sztakiety**, **Sztachetowanie** ogrodzenie ze szczelbi, z prętów połączonych listwami poprzecznymi, kraty drewniane, żelazne jako ogrodzenie: Matka, snem wieczystym uszpiona, spoczywa za wsią na wzgórku, w ogrodzie, otoczonym sztachetą żelazną. Jeż. Zdr. **Sztachetka**, część. w lm. **Sztachetki**, × **Sztacheciki**.

Sztachetki, tek p. **Sztacheta**.

× **Sztachetnik**, a, lm. i *łata sztachetowa*, *szczelbel w sztachetach*.

Sztachetować, uje, ował × **Sztakietować** *grozdzić, okalać sztachetami*.

Sztachetowanie, a l. bjm., czynność cz. **Sztachetować**. 2. lm. a p. **Sztacheta**: Sztachetowania na murach ogrodowych nie chwalebę, bo bez wszelkiej trudności wyłamane być mogą. Kluk.

Sztachetowy l. przym. od **Sztacheta**: **Szczelbel** S. Ogrodzenie sztachetowe. Z zawarciem sztachetowym i przezroczystym. Korz. 2. Kiedy żołnierz każdy osobno strzela, nie na wykomenderowanie oficera, nazywa ś. ogniem sztachetowym. Jak. J.

Sztachety, chęf p. **Sztacheta**.

Sztachla, i, lm. e, **Stachla**, **Sztachulec**, **Stachulec** hut. *drażek żelazny na stylisku drewnianym, służący do przerabiania (szorowania) w zaprawie, mianowicie do odbijania spustu przy piecach wielkich, na węglu drzewnym idących*. Łab.

Sztachować, uje, ował i. fl. *omiąć drugi statek w drodze lub miasto jakie, nie zawijając do niego*. Mag. 2. hut. *zbijać, zgrubić, kuć żelazo węższym bokiem lub na sztorc, czyli pionowo; skuwąć hipę, pod młotem pudlowym na równoległościach już odkutą, w kierunku wysokości pod młot podstawioną*. Łab.

Sztachowanie, a, bjm., czynność cz. **Sztachować**.

Sztachulec, lca, lm. lca hut., p. **Sztachel** i **Sztachla**. Łab.

× **Sztacklajd**, u, lm. y *ubiór wykwintny, galowy, staroświecki frak haftowany*. Sł. wil. Było więcej dziesięciu w trzewickach i późnoszackach, w sztacklajdach i frakach. Kaczk.

[**Sztacyjon**, a, lm. y] *stacja*.

Sztadhuder, a, lm. rzy, **Stadhuder**, **Statuder**, **Statheder**, **Sztatheder**, **Sztatuder** *prezydent daw. rzpltej holenderskiej; wielkorządca w Holandji; Galiczyzn, jako najwyższy S., objął całego miasta rządu*. Steb.

Sztadhuderat, u, bjm., **Sztathuderat**, **Stathuderat**, **Statuderstwo**, **Stathuderostwo**, **Statuderostwo**, **Sztaduderostwo**, **Sztathuderstwo** i. *urząd szadhudera*. 2. *okres czasu władzy szadhudera*.

Sztaduderostwo, a, lm. a p. **Sztadhuderat**.

Sztadhuderowa, ej, lm. e, **Sztadhuderowa**, **Statuderowa** *żona szadhudera*.

Sztadhuderowski przym. od **Sztadhuder**; **Sztathuderowski**, **Stathuderowy**, **Sztaduderowy**.

† **Sztafaż**, u, lm. e = **Stafaż**: *Starannie oddany S. dla pożażysty*.

Sztafeta, y, lm. y i. *goniec, umyślny, początyljon umyślnie wyprawiony z pilną wiadomością: W wydarzonym takim wypadku zaraz rozbiegły ś. sztafety szukać Janikowskiego*. Koż. Przen.: Żeby to wiedział, sztafetą tu do nas

przyleciał, L. (= *lotem ptaka, duchem, piorunem*). 2. *wiadomość przywieziona przez takiego gońca: Ostatnia S. upewnia mię o życiu jego*. L.

Sztafetowy przym. od **Sztafeta**. Sł. wil.

× **Sztafierować**, uje, ował p. **Sztafirować**: *Kapelusze sztafierowane galonem szerokim*. Górs. × **Sztafierowanie**, a, bjm., czynność cz. **Sztafierować**.

× **Sztafierowanie się**, a ś., bjm., czynność cz. **Sztafierować ś.**

† **Sztafir**, u, bjm., p. **Sztafirowanie** i **Sztafirowanie ś.** *Muszę przestać sztafiru, nieszczęśliwy golec*. Pot.

× **Sztafirkować**, uje, ował i × **S. ś.** p. **Sztafirować**: *Nie dość wam jednej twarzy, otrzymanej od Boga; dorabiacie sobie drugą, sztafirkujecie ś., krygujecie*. Bał.

× **Sztafirkowanie**, a, bjm., czynność cz. **Sztafirkować**.

× **Sztafirkowanie się**, a ś., bjm., czynność cz. **Sztafirkować ś.**

Sztafirować, uje, ował i. × **S.**, × **Stafirować**, × **Sztafierować**, × **Sztafirkować** *stroić, muskać*: *Sztafiruje grzebykiem szpakowatą brodę*. Pot. *Wszeteczniica już pysk sztafiruje, brew muszce, włos plecie*. Pot. 2. *kraw. przyszywać na okrętkę wierzch z podszewką widocznym równym ścięgiem*. S. ś. i. *stroić ś., muskać ś.*: *Patrz, jak ona ś. kłania i sztafiruje*. Haur. 2. [S. ś. przed kim] = *kokietować kogo*.

Sztafirowanie, a, bjm., × **Stafirowanie**, † **Sztafir**, † **Stafir** i. czynność cz. **Sztafirować**. 2. p. **Sztafirowanie ś.**

Sztafirowanie się, a ś., bjm., nick. **Sztafirowanie** czynność cz. **Sztafirować ś.**

× **Sztafjer**, a, lm. rzy p. **Stafjer**. L. *Pojedzie li tam, upstrzą kolebkę paskwilusy; trzeba będzie osobnych sztafjerów, eoby je oddzierali*. Re.

Sztaga, i, lm. i l. *jedna z sztuk granistych drzewa cienkiego, do których przybijają deski w podłodze, legarek*. 2. *deska, położona pochyło z poprzybijanemi do niej drewnami poprzecznymi, służąca za schody na rusztowaniu*. 3. *Sztagi kominowe, strożyny*.

[**Sztagowy**] przym. od **Sztaga**: *Kominy sztagowe składają ś. z czterech słupów, oplecionych łożną z gliną. Wieś zabudowana była liehemi chatami, mającemi poprzechypane sztagowe kominy, ale bez sieci*. Gae.

Sztajer, a, lm. y i. a. × **Stejer** *taniec niemiecki bardzo powolny, z postawianiem, podobny w tempie do walca, taniec styryjski*: *Tańczyć sztajera*. 2. [S., **Sztaler**] *walc szybki w tempie*: *Tęgi S. Kon. Wzięli ś. pod rękę i walę sztajera*. Spas. Zdr. **Sztajerek**, **Sztajereczek**.

Sztajereczek, czka, lm. czki p. **Sztajer**.

Sztajerek, rka, lm. rki p. **Sztajer**: *Zahuczwały organy, na których wygrywano wesolego sztajerka*. Zer.

[**Sztajf**] przys. *prosto, sztywno*: *Ja bo morze wypiję i zawsze S. na nogach stoję*. Zap.

[**Sztajfarki**, ów, blp.] p. **Kartofel**.

Sztajfiarz, a, lm. e? : *S. firmy technicznej, zajęty przy robotach kanalizacyjnych*.

[**Sztajgier**, gra, lm. gry] p. **Sztjgar**.

[**Sztajgierka**, i, lm. i] *żona sztjgra*.

[**Sztajgrowy**] przym. od **Sztajgier**.

Sztajngut, u, bjm. *gorszy gatunek glinki porcelanowej, dającej po wypaleniu masę szarą, ciemną, popielatą, nie tak pięknie glazurowaną, jak zwykła porcelana*.

Sztajngutowy przym. od Sztajngut, kamionko ry, „kamienno”: Rura sztajngutowa. Garnek S.
 Sztajnkeler, a, lm. y bil. 1. przyrząd do poddawiania pod kij przy grze bilardowej. 2. mimowolne ustawienie bil, dogodnie dla przeciwnika.
 Sztajnkelerka, i, lm. i, × Sztenkelerka karetkka pocztowa, kurjerka.

Sztajnmanit, u, lm. y min. odmiana galeny.
 Sztajnszytk, u, lm. i zdń. p. Srednica.
 [Sztak, a, lm. i] 1. drzewo sosnowe lupane, do zakrycia pół sufitowych służące a zasadzane w fugi belek. 2. fl. = Stach: S., gruba lina okrętowa. Troc. S., gruba lina, która idzie od masztu do windy i tenże maszt utrzymuje od sztaby: na jej końcu jest kotwica uwiązana. Mag. Chcąc rękoma S. ułapić kręcony, w wodę runął. Zebr.
 Sztaka, i, lm. i kosz. jeden z precików w koszyku, na których s. sychtuje.

Sztakieciki, ów, blp., p. Sztakiety.
 × Sztakiet, u, częś. w lm. × Sztakiety p. Sztacheta. Mask. Plac kościelny sztakietem od rynku był oddzielony. Chodź. Za klucz ingryftowy i naprawę zamku do sztakietu przed bramą krakowską złp. (złotyeh polskich) 1 gr. 6. Wej.
 × Sztakietować, uje, ował p. Sztachetować. Troc.

× Sztakietowanie, a, blm., czynność cz. Sztakietować.
 × Sztakiety, ów, blp. i. p. Sztacheta. Pot. 2. ostrokół, palisada. Troc. Pójdę ochotnie na szacne, na S. Jabł.

Sztakować, uje, ował kosz ustawić sztaki do pleceni.

Sztakowanie, a, blm., czynność cz. Sztakować.
 † Sztakrot, a, lm. y ostrożek. Mosk.
 Sztakulec, lca, lm. lca hut. p. Sztachel.
 [Sztaler, a, lm. y] p. Sztajer.
 † Sztalmach, a, lm. y a. † szy p. Sztelmach. S., kołodziej. Troc.

† Sztalmachowa, ej, lm. e p. Sztelmachowa.
 † Sztaluachowy p. Sztelmachowy.
 † Sztalmaski p. Sztelmaski.
 † Sztalmastwo, a, blm., p. Sztelmastwo.
 † Sztalmaszka, i, lm. i p. Sztelmachowa.
 Sztaluga, i, lm. i p. Sztaluga.
 † Sztam, u, lm. y i. a. † Sztama ogr. pień; pokolenie. 2. klej rybi używany na galarete.
 † Sztama, y, lm. y ogr., p. Sztam.
 Sztamajza, y, lm. y, × Stamejza stol. dluto do wybijania dziur o lniach prostych. Zdr. Sztamajzka.

Sztamajzka, i, lm. i p. Sztamajza.
 Sztambet, u, lm. y gór. przy szybach na rudę żelazną, plac wyrównany, jeżeli na spadku, to pomostem opatrzony lub deskami ogrodzony, gdzie składają rudę świeżo z kopalni wydobytą. Łab.

Sztamborek, rka, lm. rkl, zdń. kawałek stali zaostrej, używany do cięcia kafla.

Sztambuch, a, lm. y książka do wpisywania lub rysowania na pamiątkę, pamiętnik, imiennik, album: W salonie na stole leżał S., w którym było mnóstwo ciekawych rymów. A twe papiery... sawantka łzami rzewnemi wypierze i w S. wklei. Słow. Wiele wspomnień umieszczanych w modnych podówczas książkach pamiątkowych (sztambuchach). Rol.

Sztambuchowy przym. od Sztambuch, albumowy: Karta sztambuchowa. Wiersz S. Malarz wdzięczny, lecz manjery, stąd słusznie malarzem sztambuchowym nazwany. Rast.

Sztamenda y, lm. y leśn. belka dębowa długa od 9—15 stóp, gruba 10 i więcej cali, do kantu obrobiona.

† Sztament, u, blm., p. Stament. Goł.

† Sztamet, u, blm., p. Stament.

! Sztamgast, a, lm. y stały gość w zakładach jallłodajnych.

Sztamować, uje, ował rzem. 1. zaklepywał krawędzie blach znitowanych z sobą, ale nie przylegających dokładnie, przy pomocy dłuta tępego, przykładanego ukośnie i pobijanego młotkiem. 2. wybijać dziury zapomocą dłuta, w celu wstawienia w nie innego drzewa. 3. p. Sztorcować. 4. wypełniać dziury, utykać, uszczelnić, np. miejsca połączenia z sobą rur.

Sztamowanie, a, blm., czynność cz. Sztamować.
 Sztamowy ogr. 1. pienny, prowadzony w pień jako drzewko. 2. wyrosły na krzaku sztamowym: Zerwał pęk sztamowych róż. Rodz.

Sztampa, y, lm. y garb., p. Tłuk.

Sztampować, uje, ował garb., p. Tłuc.

Sztampowanie, a, blm., czynność cz. Sztampować.

Sztanca, y, lm. e i, narzędzie stalowe w rodzaju stempla z brzegami gładkimi lub ostremi tnącymi, o formie przedmiotu lub deseni, który ma być wytłoczony lub wycięty; płytka z wyłobieniem rysunku lub napisu, który ma być wytłoczony na imiej płycie wypukło. Schwymano go, gdy zamięwiał sztancę do fałszowania monety. 2. p. Dziurownica. 3. a. Gzenka, Gzynka młot lub kowadełko z wykrojem odpowiedniego kształtu, zapomocą których kruszec kowalny w pewnych kształtach żądanych bywa wykrywany. Łab. 4. fot. przyrząd do wycinania fotografii. 5. piecz. kwadratowy lub okrągły kawałek stali do poddawiania pod robotę.

Sztancować, uje, ował, × Stancować rzem. odbijać, wygniatać zapomocą sztancy w blasze, w metalach, skórze, papierze, masach sztucznych i t. p.

Sztancowany i. im. od Sztancować. 2. wykonany zapomocą sztancy, wytłaczany.

[Sztanda, y] i. lm. y a. [Stenda] stągiew do wody. 2. a. [Sztant] blm. stan: Być w standze = (Gwar.) być w możności. Utrzymywać co w sztandze (Gwar.) a czysto (= w dobrym stanie). Zdr. [Sztandka, Stendka].

Sztandar, u, lm. y, × Standar, [Štandar, Štander, Stendar] i. chorągiew wojenna, proporzec jazdy, znak wojskowy, pod który gromadzą s. żołnierze: Rozwinać, zwinąć, podnieść, zdobyć S. Z pod Obertyna wracał Jan z Tarnowa, a nad nim S. tryumfu wiał. Wojsko bez żołdu S. opuszcza. Tłumnie zaciągano s. pod sztandary dla obrony ojezyny. Przysięgać na S. Na półnoey mniejsze chorągwie nazywano S., i to imię chorągwiom w kawalerji zostało nie tylko u nas, ale i w innych krajach. Cz. S. na pendent! sztandary przed siebie! S. do nogi! Kaw. Nar. Rzuć w oczy Francuzom sto krwawych sztandarów. Mick. Hiszpan pod miastem zatknął sztandary. Mick. (Bartek) obdarł S., schował go w zanadrze i schwycawszy w obie ręce drzewce, rzucił s. za towarzyszymi. Sienk. Poświęcenie sztandarów. Jak stary S., powiał czepiec panny starościejki z nagłego przebudzenia. Wójc. Przen.: O tę zdobycz Djana S. wojny wniosła. Dm. (= hasło wojny, wojnę). Na co wznosić niesłuszne do bitew sztandary? Książ (= bunt. L.). Już boćian przyleciał do rodzinnej sosny i roz-

piąt skrzydła białe, wczesny S. wiosny. Mick. Zbiec z pod sztandaru stronnictwa, partji = opuścić stronnictwo, partję, sprzeniewierzyć ś. im. 2. [S.] = a) chorągiew. b) stojący w lesie pień drzewa złamanego lub ściętego w pewnej wysokości. c) w lm. cztery grube kłocę węglowe domu budującego ś. d) wielka nora pod piecem, wygodne i ulubione miejsce do wysypiania ś. lub ukrycia. Grusz. W izbie część znaczną zajmował piec z przypiekiem, zapiekiem i z tak zwanymi sztandarami, miejscem do zsypanywania popiołu. Jez. 3. a. † Standur, † Styndar w lm. bud. jeden z wysokich, prostych a mocnych drzew, na których zapomozą rozpór, maculeń, podpór i przewiązek rokitowych wznosi ś. wraz z wzrastającym murem całej potrzebne do roboty rusztowanie, draby, tycze. 4. a. Steder ryb. stojak rybacki, to jest kijek z chorągiewką czerwoną, podtrzymywany pionowo na wodzie pływakami i połączony linką z kamieniem na dwie morza — wskazówka, gdzie jest sieć zapuszczona. 5. zdń. ściana murowana, z otworami, oddzielająca palenisko w piecu do wypalania kafli od miejsca, w którym ś. kafle wypalają.

Sztandard, a, lm. y myśl. sztucer, karabin myśliwski.

Sztandarowy przym. od Sztandar: Sala sztandarowa w magistracie. Przen.: Artykuł wstępny na czele sztandarowego dziennika politycznego. × S., ego, lm. i rz. chorągwy, ten, co sztandar trzyma: S. ma stopień wyższy od towarzysza, a zostaje pod komendą namiestnika; a obowiązany zawsze z sztandarem jeździć i sztandaru, choćby i życie miał utracić, nie opuszczać. Kaw. Nar.

[Sztandka, i, lm. i] p. Sztanda.

† Sztandreht, u, lm. y, † Standrecht sąd doraźny: Za co nie sądzić tchorzów? żebyś choć jednego pod S. podał, jedenby był powieszony, a wszystkimoby lepiej było. T. K. Groził okuciem w łańcuszki, poddaniu pod S. T. K.

[Sztandyrdy] przyspiew.

Sztanga, i, lm. i l. a. [Sztąga] długi drąg metalowy, pręt, sztaba. 2. fl. = a) drąg ukośny do żagla, reja. b) a. [Sztonega] drążek drewniany poziomo pomiędzy burty łodzi wstawiony, do opierania nóg dla wiosłujących. 3. gór. drąg żelazny do wybijania w skałe dziur dla umieszczenia w nich naboju rozsadzającego. 4. noż. nóż o wielu ostrzach w żniwiarce.

Sztangencyrkiel, kła, lm. kła mier. cyrkiel z jednym ramieniem ruchomym, do brania długości większych rozmiarów, nie dających ś. wziąć cyrkiem zwykłym.

Sztanglas, u, lm. y apt. każde naczynie ze środkami aptecznymi, opatrzone napisami.

Sztanglik, a, lm. i hut. drążek, łopatka do wycinania głów u mufl w piecu cynkowym. Łab.

[Sztangret, a, lm. ci] = Stangret.

[Sztangrądzki dwór] raj.

[Sztaniki, ów, blp., Staniki] spodnie.

[Sztant, u, lm. y] p. Sztanda.

Sztany, ów, blp. p. Sznaty. Sł. wil.

[Sztarac się, a ś., at ś.] krzątać ś.

[Sztaranie się, a ś., blm.] czynność cz. Sztarac ś.

[Sztarbać się, a ś., at ś.] p. Sztarbać ś.

[Sztarbanie się, a ś., blm.] czynność cz. Sztarbać ś.

[Sztarbać się, nie ś., at ś., nied. Sztarbać ś.] potknąć ś.

[Sztarbnąć się, a ś., blm.] czynność cz. Sztarbnąć ś.

Sztathalter, a, lm. rzy namiestnik: Podpis sztathaltera i kapitanów. Radz. K.

Sztatheder, a, lm. rzy p. Sztadhuder.

Sztathuderat, u, lm. y p. Sztadhuderat.

Sztathuderostwo, a, lm. a p. Sztadhuderat.

Sztathuderowa, ej, lm. e p. Sztadhuderowa.

Sztathuderowski p. Sztadhuderowski.

Sztathuderowy p. Sztadhuderowski.

Sztathuderstwo, a, lm. a p. Sztadhuderat.

Sztatuder, a, lm. rzy p. Sztadhuder: W Holandji stronnictwo republikańsko-mieszkańskie odsuwa od władzy sztatuderów. T. K.

[Sztatyw, u, lm. y] = Statyw: S. od stolików. Tyszk.

Sztauchmaszyna, y, lm. y i. czeion. maszyna służąca do skracania żelaza na gorąco. 2. rzem. zgrubiarzka.

Sztauchować, uje, ował rzem. zgrubiać.

Sztauchowanie, a, blm., czynność cz. Sztau-chować.

Sztafel, fla, lm. fle ślus., p. Sztenfel.

[Sztąga, i, lm. i] p. Sztanga.

† Sztafel, pla, lm. ple stempel, podpora z belek, pryka. Km.

[Szteblik, u, blm.] p. Stręblowanie.

[Sztebnować, uje, ował] = Stebnować.

[Sztebnowanie, a, blm.] czynność cz. Sztebnować.

Sztefować, uje, ował: Koldra indyjska sztefowana. Kotb.

Sztefowanie, a, blm., czynność cz. Sztefowaa.

Szteg, a, lm. i druk., p. Sztabik.

Sztega, i, lm. i l. [S, Szyga] = a) kopka zboża. b) liczba 20 sztuk. 2. stol. poprzeczka w pilce stolarskiej. 3. zdń., p. Szyca.

[Sztejca, y, lm. e] l. nożyisko. 2. m. koślawiec.

Sztejgrad, u, lm. y zeg. kółko, poruszające wahadło wychwytowe.

[Sztejna, y, lm. y, Sztenia] godzina.

Sztejnszyk, a, lm. i zdń., p. Średnica.

Szteka, i, lm. i ryb. drążek wbijany na lądzie w ziemię, do zawieszania na nim niewodów i innych sieci rybackich. S. z rozszcepem u góry = socha.

† Sztekenknecht, a, lm. ci = Stepka: Zgromadzono przy sztabach regimentów sztekenknechtów, czyli stepków, do zamknięcia aresztantów, przystawiania i wydawania różg podczas egzekucji. Górs.

Sztekszyft, a, lm. y fortep. l. sztyft podstawkowy żelazny, jeden z tych, które, przechodząc przez rezonans i spód fortepjanu, służą za podpórki rezonansu, aby w środku nie zakłóciły. 2. jeden z sztyftów mieszczących ś. na podstawku, na których łamą ś. (zaginają ś., przybierają inny kierunek) struny, dla utrzymania vibracji rezonansowej.

Sztel, u, blm. fl., p. Sztil.

Sztelaż, u, lm. e l. przyrząd do okazywania towarów na wystawach sklepowych, rodzaj jakby wiszadelka. 2. ogr. półki w szklarni. (Por. Ste-laż).

Sztelmach, a, lm. owie, Stelmach, † Sztalmach, † Stalmach, † wozodziej rzemieślnik wyabiający korpusy, czyli pudła powozów, bryczek i części, drewniane, kołodziej woznik, wozownik.

Sztelmacharnia, i, lm. e, Stelmacharnia, [Sztel-masznia, Stalmaśnia] pracownia sztelmachów.

Sztelmachowa, ej, lm. e, Stelmachowa, † Stal-machowa, † Sztalmachowa, Sztelmaszka, † Sztal-maszka, [Stelmasiozka] żona sztelmachów.

SZTELMACHOWAĆ

Sztelmachować, uje, ował, Stelmachować *być sztelmachem, trudnić s. sztelmastwem.*

Sztelmachowy, Stelmachowy, † Stalmachowy, † Sztalmachowy *należący do sztelmacha, stanowiący jego własność: Dom S.*

Sztelmachówna, y, lm. y, Stelmachówna *córka sztelmacha.*

Sztelmaski, Stelmaszy, Stelmaski, † Stalmaski, † Sztalmaski *tyczący s. sztelmacha, właściwy sztelmachowi, należący do niego: Rzemiosło sztelmaskie. Robota sztelmaska.*

Sztelmastwo, a, blm., Stelmastwo, † Sztalmastwo, † Stalmastwo *rzemiosło sztelmacha, kolodziejstwo.*

Sztelmaszka, i, lm. i, Stelmaszka, † Sztalmaszka, † Stalmaszka *l. kobieta trudniąca s. sztelmastwem, kolodziejka. 2. p. Sztelmachowa.*

[Sztelmasznia, i, lm. e] p. Sztelmacharnia.
[Sztelować, uje, ował] *przygotowywać. [S. s.] udawać: Sztelował s., jakoby s. cieszył.*
[Sztelowanie, a, blm.] *czynność cz. Sztelować. [Sztelowanie się, a s., blm.] czynność cz. Sztelować s.*

Sztelungj, ów, blp., zeg. *kółka hamulcowe sta- wiające opór przy nakręcaniu sprężyny.*

Sztelwaga, i, lm. i, [Stelwaga, Sztylwaga, Stymwaga, Stenwaga, Stylwaga, Stynwaga, Sztynwaga] *pow. część przodka wozu lub powozu, w którą wchodzi dyszel i za którą zaprzęгают s. konie, a przyczepiają s. orczyki.*

Sztember, bra, lm. bry *śłup, na którym wiatrak stoi i obraca s. Sł. wil.*

Sztemblok, a, lm. i fl. *sztuka drzewa poprzeczna, między burtami statku umieszczona, mająca pośrodku otwór na wylot dla wpuszczania masztu.*

† Sztembnować, uje, ował p. Stebnować.
† Sztembnowanie, a l. blm., *czynność cz. Sztembnować. 2. lm. a p. Stebnówka.*

† Sztembnówka, i, lm. i p. Stebnówka: S., szew sztembowany. Mag.

Sztembork, u, lm. i p. Sztymbor.
× Sztembować, uje, ował = Stebnować: Sztembnówka, szew sztembowany. Mag.

× Sztembowanie, a, blm., *czynność cz. Sztembować.*

Sztemp, u, lm. y zł. *czyn karygodny.*
× Sztempel, pla, lm. ple = Stempel.
× Sztemplarz, a, lm. e = Stemplarz.
× Sztemplować, uje, ował = Stemplować.
× Sztemplowanie, a, lm. a = Stemplowanie.
× Sztemplowy = Stemplowy.

Sztemplówka, i, lm. i = Stemplówka.
[Sztenia, i, lm. e] p. Sztejna.

Sztender, dra, lm. dry l. a. *Regulator druc., w sztrykmaszynie, przyrząd do dowolnego regulowania szneci. 2. belka leżąca na upuście. Sł. wil. 3. mech.: S., szteńdry, ślupy żelazne, złączone z sobą lub z jednej sztuki odlane, służące za podpórę w maszynach, głównie pod os obrótu, czyli tam, gdzie spoczywają czopy wałów, walców i t. p. Łab. S., balansjera maszyn parowych. Łab. Sztendry tokarni, dwa naprzeciw siebie na ławie tokarnianej stojące: jeden stały, w którym s. obraca krąg z futrem, obejmującym przedmiot toczony (S. krągowy, skrzynka), drugi zaś S. suwa s. wzdłuż ławki z tak zwanym punktem (pojeźdźczak, przesuwnica). Łab. Sztendry walcowe. Łab. Zdr. Sztenderek,*

Sztenderek, rka, lm. rki p. Sztender.

Sztendrowy l. przym. od Sztender. 2. mech.: Klauka sztendrowa = szteńdry, obejmujące kołce

SZTOF

parę walców lub trójki walców, osadzone w blasze spodniej ze szponami, między którymi rozsuwać lub zsuwać s. mogą. Łab.

Sztenfel, fla, lm. fle l. a. Stęfel, Sztefel, Stempel *kiej do wpychania i przybijania naboju w strzelbie, w dziale, wpychacz, przybijacz, pobojee, pobojeczyk, lasz tok. 2. a. Sztafel ślus. najgrubszy pilnik ślusarski, ważący około 5 funtów.*

Sztengiel, gla, lm. gle wet. *odgniecenie podszwy kopyta u konia.*

[Sztenik, a, lm. i] zegar.

× Sztenkelerka, i, lm. i p. Sztajnkelkerka: *Wczoraj dopiero przybiła do portu naszego na sztenkelerce. Krasz.*

† Sztenkierka, i, lm. i *suknia do stroju. Comp. Szteper, a, lm. y narzędzie szewckie do robienia stychów w butach myśliwskich. Sł. wil.*

† Sztepować, uje, ował = Stebnować. Rej.

† Sztepowanie, a, blm., *czynność cz. Sztepować.*

[Szte-] p. Czter-.

[Szterak, a, lm. i] p. Czterak.

[Szterk, a, lm. i] *chwila, chwilka, moment: Przyjdę za S. Szterkami pada, szterkami je pogoda.*

Szterling, a, lm. i, Sterling: *Funt S. = srebrna moneta angielska = 20 szylingom, sześciu rublom złotym.*

† Szterman, a, lm. y = Sternik. Kaz. 1555.

[Szternadel, dla, lm. dle] p. Trznadel.

[Szternaście] p. Czternaście.

× Szternik, a, lm. cy p. Sternik.

[Sztery] p. Cztery.

[Szterze] p. Cztery.

[Szterze] p. Cztery.

[Szterzy] cztery.

† Szterzydziećsi = Czterdzieści. H.J.

Sztetyna, y, lm. y bot. *nazwa odmiany drzewa i owoców jabłoni zwyczajnej (pirus malus).*

[Sztebuła, y, lm. y] *nazwa krowy.*

[Szteżyk] przys. ciagle.

Sztefel, fla, lm. fle p. Sztenfel: *Dobyli z za pasa naboje i odcięli zębami, i przybili szteflami. Mick.*

Sztepel, pla, lm. ple = Stempel: *Pod szteplem saskim bije pieniądze. Troc. S. na tej monecie piękny. Troc. S. do głowy na monecie. Troc. S. do litery drukarskiej. Troc. S. w sikawce, do pukawki. Troc. S. do muszkietu, pistoletu. Troc. S. w rozstawianiu mularskim. Troc. S. pod krokami. Troc. Ser jest szteplem pokarmów i po jedzeniu strawę w żołądku tłoczy. Troc.*

× Szteplarz, a, lm. e = Stemplarz.

× Szteplować, uje, ował = Stemplować. Troc.

× Szteplowanie, a l. blm., *czynność cz. Szteplować: S. gór kruszcowych. Troc. 2. lm. a, p. Stemplowanie.*

× Szteplowy = Stemplowy.

× Szteplówka, i, lm. i = Stemplówka.

Sztzil, u, blm., Sztel fl. *cisza na morzu: Włosień znalazł na pałubie podczas sztżu morskiego. Mic.*

† Szto p. Iśó. Ks. Ł. Z Ondrzejowa domu nie S. do Dobiesławina.

× Sztoher, bra, lm. bry p. Zraz.

Sztodor, a, lm. y ryb. *splawek przy sieci.*

Sztof, u a a, lm. y, [Stof, Stóf, Stuf] l. rosyjska *miarą płynów (szczeg. wódki) = 1/10 wiadra. Z początku goście pili (gorzałkę) kieliszkami, a potem całymi sztofami, jednym duszkiem. Mask.*

2. [S.] *kwarta*. 3. a. [Sztóft] *siekaniec, kawałek ołowiu, którym s. nabija strzelbę, grankulka*: Książę powalił niedźwiedzia sztofem o ziemię. Pol. Poczegli szrut wykręcać z rusznicy i nabijać strzelby sztofami. Pol. S., kula na grubego zwierza do strzelb gwintowych. Goł. 4. *tkanina jedwabna, materja, bławat*. Troc. Zdr. Sztófik.

Sztófik, u, lm. i p. Sztóf: Wychodzi ze sztofikiem i kieliszkiem. Słow. Przynieś S. z szafki i pierniczki. Słow. Chcę panny Emilji prosić, ażeby ten S. dla mnie napełniła dzinem angielskim, brandy angielską. Jeż.

Sztófiowy I. tyżący s. sztofu. 2. [S.] *zrobiony z byle jakiej tkaniny*: Fartuch S.

Sztófirować, uje, ował p. Sztófirować.

Sztófirowanie, a, blm., czynność cz. **Sztófirować**.

[Sztóft, u, lm. y] p. **Sztóf**.

Sztók, u, lm. i l. † S., p. **Stók**: Tantal przagnie, mając S. wody przezroczystej przed sobą. Star. S., ujście, ściek. And. z Kobył. Opil s. jak S. (Opal.), pijany jak S. (Zegl.) (= jak bela, jak nieboskie stworzenie, do ostateczności, jak buk). Aptekarz S., z postaci Ezo, pijak wstawiony, że podobno od niego poszło przysłowie: Pijany, jak S. Koź. 2. *pień, kłoda, w której osadzone jest kowadło*. 3. *† S. więzienie, ciwnica, kłoda*. Rej. 4. [S.] *mokrość w cholewach*. 5. *ucz. jedność, jako stopień ucznia z nauki, sztyk, sztyc, koń, palka, pała*.

Sztokada, y, lm. y l. szpada bardzo długa, tyłko na końcu ostra, służąca do pchnięć: Szczermierz Niemiec, chwalać swe sztokady, drwił z naszych szabel. Pot. Niech s. z sztokadą Niemiec jak chce sroży, sto głów ich szabla wnet nasza położy. Koch. W. Z łuku pierścień raz po raz ubijał, z drzewem gonił, sztokadą szermował, tak bystrze, że wszystkich przeszedł. Pot. Toż skora w nich napoją piki i sztokady, im s. mniej Turcy takiej spodziewali zdrady, tym ich więcej zginęło. Pot. Bierze (do pojedynku) pałasz; aż widząc husarza z sztokadą, śle, niechaj s. rapirem bije albo szpada. Pot. 2. *pchnięcie taką szpadą, sztych*. Troc.

Sztokfisz, a, lm. e zool. p. Dorsz.

Sztokfiszowy przym. od **Sztokfisz**.

Sztokhauz, u, lm. y więzienie: W tym samym czasie siedział w sztokhauzie inny więzień jeszcze. Budz.

† **Sztokiet, u, lm. y p. Sztacheta**: Dwór ze wszech stron sztokietem moenym ogrodzono. Piel.

× **Sztokowy p. Stokowy**: Woda sztokowa i zdrojowa. Troc.

× **Sztokprasa, y, lm. y prasa zakręcana przy pomocy dźwózka a używana przez introligatorów i drukarzy**.

Sztólcyt, u, lm. y min. minerał z gromady gipsowców, z rzędu wolframianów i molibdenianów, PbWO₄.

Sztólmistrz, a, lm. e gór. p. Oberman. Łab.

Sztólnia, l, lm. e gór. p. Podkop: S., podkop, † *stóla*, † *sztoła*: S. dziedziczna = główna, czyli najgłębsza, do której ze wszystkich chodników i sztolni spływa woda w kopalni, do której zewsząd jest spadek. Łab. S. poszukiwalna, przewozowa, spławna, wjazdowa. Łab.

Sztólnik, a, lm. ey gór. nadzorca robót w studni lub żupie.

Sztólniowy przym. od **Sztólnia**; **Sztólny, † Stólny**: W tym miejscu przed paru laty próbowano eksploatować robotą sztolniową. Szaj. W. Nadsztygar S. (p. Oberman). Gwarek S. Łab.

Sztólny p. Sztólniowy: Pisarz S. Łab. † Góra sztolna, znaczyło w Olkuszu kopalnię do sztolni należąca, to jest znajdującą s. w odległości 24 łatrów od linii kierunkowej sztolni. Łab. Hutman górny, hutman S., dozorca kopalni, dozorca sztolni. Łab. Szyb S., w linii sztolnej, to jest nad sztolnią lub w granicach 24 łatrów od tejże linii bity, zwany także górą sztolną. Łab. Prawa sztolne.

† **Sztólwant, u, lm. y, † Stólwant** gór. *przebuka, czyli przecznica ze sztolni, skrzydło sztolni, chodnik poprzeczny, ze sztolni popędzony*. Łab.

† **Sztólwarczenie, a, blm.**, czynność cz. **Sztólwarczyć**.

† **Sztólwarczyć, y, yl** gór. *kołowrotem nad szybem sztolniowym wyciągać, mianowicie zaś wodę*. Łab.

† **Sztólwark, † Stólwark** kolny, gór., *kołowrot nad szybem sztolniowym lub nawet opólnym, do wyciągania rudy, a nadewszystko wody*. Łab.

† **Sztóła, y, lm. y gór. p. Podkop**.

[Sztólym, a, lm. owie] p. **Stóliman**.

Sztón, u, lm. y l. × S. liczba, liczman, marka do gry; każda z kompletu kostek płaskich, cienkich, szerszych i węższych, białych i kolorowych, używanych do rachunku punktów w grach niektórych. Troc. Asamble... niosą karty i sztony i marki, zasiadają szulery. Kras. 2. [S.] *żeton*. [Sztópelgans, u, lm. e] *okrężne, dozynki, wieniec*.

Sztóper, a, lm. rzy l. p. Sztóper. 2. p **Sztóber**.

Sztóper, a, lm. rzy l. a. Sztóper krawiec, sztucznie, w sposób niewidoczny cerujący uszkodzenia w tkaninach. 2. robotnik w fabryce trykotaży, umiejący wyrabiać trykotaże na maszynie.

Sztóperować, uje, ował, Ranterować, Holendrować, Olendrować kraw. *cerować sztucznie, ażeby nie było znać uszkodzenia w tkaninie*.

Sztóperowanie, a, blm., czynność cz. **Sztóperować**.

Sztópsel, sta, lm. sie rzem. zatyczka: Sztópsle do form cukrowych.

× **Sztor, u, lm. y prow. p. Sztoza**: Uchylałam S., otworzyłam okno. Orzesz. Z za sztorów, przysłaniających okna, wdzierały s. do salonów pierwsze promienie słoneczne. Orzesz.

Sztoza, y, lm. y, Stóra, prow. **Sztor** *zasłona w oknie, dająca s. związać na wałek, na którym ona wisi, i zapuszczać s.; roleta*: Spuściła z okien sztory. Orzesz. Zadzwońta, przyniesiono lampę i zapuszczono sztorę. Bał. Podnieść sztory.

Sztoro, u, lm. e, × Storo, × Storz l. *gryms nad drzwiami* (Kn.), (mul.) *górna część otworów okiennych lub drzwiowych*. 2. *kant, krawędź czego*: Deska ta ma w sztorcu swoim powyrzynane obręcze. Jak. J. Na S. = a) a. **sztorcem**, [Sztorem] co postawić = *na kant; aby, stojąc na swym kancie, trzymało s. prosto, sterowało ku górze, stało prosto; prostopadle*: Postawił książkę na S. Nie wiedząc, co niesli, złożywszy skrzynie, postawili ją sztorcem, opartą na murze. L. Przen.: Postawił s. komu sztorcem = *zuchwale, energicznie, sprzeciwić s., uprzeć s.* Przy tej sposobności postawił s. znowu sztorcem. Rog. St. Do sztorcu = *do winkla, pod kątem prostym*. 3. hut. *żelazo przygotowane do wyrobu blachy*. Łab. 4. a. **Oszytych** leśń. *spiczasty koniec pnia po wyciętym drzewie młodocianym, sterczący nad ziemią*. Sł. wil. 4. myd. *kociół do gotowania mydła*. 5. piw. *przecięcie poprzeczne drzewa*.

Sztorcbret, u, lm. y jedna z desek pionowych, na których spoczywają poziomo stopnie schodów.

SZTORCISTA

Sztorcista, y, lm. *ści ten, co gra na sztorcie*: Nie kpij, duda, z barwiera, nie kpij, trębacz, z sztorcisty, niech nie kpi surmacz z bębenisty. Dzw. Sztorcistów dobierano silnych chłopów, bo dech niełada mieć musiał. Goł.

[Sztorcima] przys., p. **Sztorc**.

Sztorcować, uje, ował, × **Sztorcować** I. [S.] = a) (o plugu) orać zbyt głęboko, b) oglądać kant u lubu. Pe. 2. a. **Sztamować** leśn. po spuszczeniu drzewa z pnia podług przepisanej długości, uciąższy sztułcę na pilowiec, u tegoż z obydwuch końców brzezi siekiera równać. (Sł. wil.); [ocio-sywać do równości, podług linii]. 3. ? : Ryż sztorcowany na zimno. Łam. [S. ś.] zalecać ś.: Sztorcował ś. do Kałki, zaczęł ją. Zap.

Sztorcowanie, a, blm., czynność cz. **Sztorcować**.

[Sztorcowanie się, a s., blm.] czynność cz. **Sztorcować** ś.

Sztorcowy I. [S.] *spodni, nieruchomy (kamień w młynku domowym do mielenia zboża)*, 2. hut., w blachowni: Młot S. = mały młot do wyciągania sztorców na blachę. Łab.

Sztorcówka, i, lm. i I. bart., p. **Kantówka**. 2. fl. drag grubości łaty, w jednym końcu klinowato zaostroszony, który zasadzają z ukosa między dwie browarki niższej warstwy, aby ostatnia sztuka browarki wyższej warstwy z szychły ś. nie zsuwała. Sł. wil.

Sztorcuma, y, lm. y fl. p. **Sztrorsa**.

Sztorman, a, lm. owie, [Szyrman] fl. *oficer okrętowy, zastępca kapitana*.

[Sztorniasta, y, lm. ści] muzyk.

Sztor, u, lm. y *rodzaj piszczele wielkiej, jak pomort. głuszący inne narzędzia, przy wielkiej tylko muzyce wojskowej używany*: Dęta muzyka, flety i sztorły i puzany. Tw. Sztorły i regały pełny głos niosą chwały Monarchy najwyższego. Ryb. Jest innych przy nim wiele puzanów i sztorców, kawek, i z grubym głosem trafiaków, pomortów. Mor.

Szots a, lm. y I. a. × **Stos**, × **Stus** *uderzenie, pchnięcie; zderzenie, styk, zetknięcie ś. gwałtowne*: Wagony, zatrzymane raptiem, dały sztos o siebie. 2. *pewna gra hazardowa w karty*. 3. *dobry humor, dobre usposobienie*: Że był w dobrym sztosie, wziął go na śniadanie. Nie jestem dziś w sztosie (= jestem nie w swoim sosie). 4. *stosunek cielesny, użycie kobiety*: Urzędnik po interesie, kobieta po sztosie — nie nie wari. 5. *bil. uderzenie, pchnięcie a. dotknięcie, poruszenie bili kijem*: S. kręony, p. **Kręony**. S. zwyczajny = uderzenie w środek swej bili, aby ta uderzyła w środek bili granej. S. długi = uderzenie w górę bili. S. fałszywy = uderzenie bili w bok, fałszyżer. S. fałszywy, prawy, lewy. S. w miejscu, p. **Klapszot**. S. cofany, p. **Cofaniec**. Mieć S. = mieć kolej grania. Tracić S. = tracić prawo do sztosu bezpośrednio następującego. Utracić S. Być w sztosie = trafiać, grać dobrze, robić bile jedna po drugiej, mieć szczęście, powodzenie. 6. *gór.*: S., toż, co przodek; także w szczególności część jego wyższa, to jest wiecie od góry, idąc ławami przy pedzeniu sztolni lub chodnika. Łab. Zdr. **Sztosik**.

Sztosajz, y, lm. y garb. p. **Spychacz**.

Sztosargaj, i, lm. i fortep. *podkład przyklejony do sztosbandu, między nim a klawiaturą; część frontowej części fortepjanu, na której przymocowany jest sztos*.

Sztosik, a a. u, lm. i p. **Sztos**.

SZTRAM

Sztosikowy przym. od **Sztosik**: Nie nie pomoże — dodał jeden z młodzieńców sztosikowych. Skarb. (= *grających w sztosika*).

Sztosista, y, lm. *ści zwolennik gry w sztos*; *wytrawny gracz w sztos*.

Sztosłada, y, lm. y *ezcion. maszyna do przycinania sztabików w długości*.

Sztoslistwa, y, lm. y *fortep. listwa u blatu fortepjanu, w której umocowany jest zamek*.

Sztosmaszyna, y, lm. y *maszyna do ucinania, ścinarka*.

Sztosować, uje, ował *bil. przesuwac kijem pomiędzy palcami lewej ręki przed uderzeniem bili; robić sztos*.

Sztosowanie, a, blm., *czynność cz. Sztosować*: Prawo sztosowania (bil.) = *prawo dalszej gry*.

Sztosuga, i, lm. i, **Stosuga**, **Stosfuga** *szpara, spojenie między ceglami w murze, spoina*.

Sztoswand, u, lm. y *fortep. ścianka klawiatury na prawo, prosta, jakby początek holbandu, prawa ściana frontowa fortepjanu*.

[**Sztódor**, a, lm. y] *popławek, używany do przystępu do łowienia śledzi*.

Sztrab, u, lm. y p. **Sztraba**. *Podcz.*

Sztraba, y, lm. y, **Sztrab**, **Strzępia** *mul. cegły wystające co druga cegła, zostawione umyślnie przy murowaniu, celem późniejszego połączenia z murem, mającym przylegać*: Murować w strzępią, czyli w sztraby, to jest ustępki w murowaniu zostawiać, wypuszczając cegłę, aby można na potym do niej przymurować. Mag. Sztraby uciekanie = *sztraby w kształcie schodków*.

Sztrabancel, cla, lm. cle gm. I. *ulicznik. 2. facet, głupiec, zarozumiały, pyszałek*.

Sztrabata, y, lm. y *gim. jedna z dwóch linek, zakończonych obszerną rozszerzoną pętlą, do wykonywania ćwiczeń gimnastycznych w powietrzu*.

Sztraca, y, lm. y, **Straca** I. *bruljon, notatnik. 2. han. księga podręczna, w której zapisuje ś. dla pamięci wszystkie przychody i rozchody w miarę ego, jak wpływają*.

[**Sztraf**, u, lm. y, **Sztrof**, **Sztrofa**, **Strof**] *kara, zwykle pieniężna*: Podać kogo na S. = *zaskarżyć, żeby go skazano na karę*.

× **Sztrafhot**, u, lm. y *awizacja karna, grzywna* = *kara pieniężna*: Gospodarz był długo potym okładany niesłusznie sztrafbotami. Wybr.

Sztrafować, uje, ował, † **Strofować** *okładać karą pieniężną, karać pieniężnie*.

Sztrafowanie, a, blm., *czynność cz. Sztrafować*. **Sztrajblach**, u, lm. y *ślus. okucie w drugiej połowie drzwi a. w futrynie naprzeciw zamka*.

Sztrajblik, a, lm. i p. **Kielnia**.

Sztrajchajzen, a, lm. y *garb. p. Brzytewnik*. **Sztrajchader**, dra, lm. dry *powr. kawałek linki z włosia, którą pociera ś. w obie strony szpagat, linę, sznur, dla wyrównania ich po wierzchu*.

Sztrajchhole, a, lm. e *powr. słup drewniany z dziurami, w które wsadza ś. foki ze szpagatem do suszenia*.

Sztrajchować, uje, ował I. [S.] *bielić*: S. pas. 2. *garb. p. Golić*. 3. *powr. wyrównywać linę, szpagat, sznur sztrajchhadrem*.

Sztrajchowanie, a, blm., *czynność cz. Sztrajchować*.

Sztrajf, u, lm. y *garb. skóra podczyszczona kar-kowa*.

Sztrajzel, zlu, blm., *eukier. okruszynny do posypywania placzków, składające ś. z masła, cukru, muki i smaków odpowiednich*.

[**Sztram**, u, lm. y] I. *rz. szylk, porządek, ład*: Do sztramu = *aby pasowało*. 2. *przym. dzielny*,

chwacki, silny, zrzeczny: To S. chłopak. 3. przys. silnie, zrzecznie: Ja S. dźwigam. 4. p. Stram.

Sztramować, uje, ował rzem. wyciągać na długość, na szerokość: S. skórę, sukna. Podszewka sztramuje = ciągnie, jest jej za mało, i dlatego wierzach gurbi ś.

Sztramowanie, a, blm., czynność cz. Sztramować.

[Sztrapać, u, lm. e] *trud, znój*: Cheiał utopić w kąpieli, jak w wodzie Lety, pamięć tych wczorajszych sztrapaćów. Od. Nigdy nie miałem lepszego apetytu, jak podczas tych sztrapaćów fizycznych po polach. Gaw.

× Sztrasbaum, u, lm. y deska przybita, skobelek. Sł. wil.

Sztrasburski pasztet = pasztet zimny z wątróbki gęsiej, przyprawiony truflami.

[Sztrecholecek, cka, lm. cki] zapalka.

[Sztreja, i, lm. e] postanie słomiane.

Sztrejchówka, i, lm. i intr. przyrząd introligatora do wyciskania cienitkiego paska na oprawie.

Sztreka, i, lm. i l. p. Tasmownica. 2. myśl. szereg, ciąg: Niemcy stawiali pełni podziwu przy czaszkach i szablach dzików, przy sztrece naszych wilków, lisów i niedźwiedzi.

[Sztrekacz, a, lm. e] przepiórka.

[Sztrekać, a, ał] l. łamać. 2. Pole sztrekane = rzadko porane.

Sztrekajz, y, lm. y garb., p. Żyłownik.

Sztrekanie, a, blm., czynność cz. Sztrekać.

Sztrekować, uje, ował l. wydłużać żelazo na gorąco; powiększać, podłużać przez klepanie, rozklepywać. 2. garb., p. Żyłować.

Sztrekowanie, a, blm., czynność cz. Sztrekować.

[Sztrepel, pla, lm. ple] chwast przy chorągwi kościelnej.

† Sztrof, u, lm. y p. Sztraf.

× Sztrofa, y, lm. y = Strofa. Zdr. × Sztrofka.

[Sztrofa, y, lm. y] p. Sztraf.

Sztrofka, i, lm. i p. Sztrofa: Tony wzmagają ś. eoraz i zlewają dobitnie ku końcowi sztrofki. Chodź.

† Sztrofować, uje, ował p. Strofować.

† Sztrofowanie, a, blm., czynność cz. Sztrofować.

Sztrom, u, lm. y fl. prąd, nurt morski.

Sztronom, a, lm. y osoba podstawiona za kogo: figurant, słomiany reprezentant: Widzę, że Sztronom należy do jednej partji, a Szlangbaum do drugiej i że potrzebują sztronomów. Prus.

Sztromejeryt, u, lm. min. minerał z gromady lamprytów, z rzędu blyszczów, srebro szkliste miedziste, blyszcz miedziano-srebrny, Cu Ag S.

Sztrop, u, lm. y fl. pętla z postronka, służąca np. do umocowania dolnego końca szprytu przy maszcie.

Sztropować, uje, ował, Oparezać ryb. oplatać sznurem, np. kamień u niewołu.

Sztropowanie, a, blm., czynność cz. Sztropować.

Sztros, u, lm. y gór. p. Sztrosa. Łab.

Sztrosa, y, lm. y fl. l. a. Sztercunia lina, którą statek u pacholków do budy bywa uwiązany. Mag. (z Lindego). 2. a. Sztros, Sztrus gór. część, czyli ława spodnia wyrabianego przedku w chodniku, najniższy ustęp wybierającego ś. pokładu i ostatni z kolei do wybrania. Łab.

[Sztruzak, a, lm. i, Sztruzak, Sztrucak] siennik.

[Sztrucak, a, lm. i] p. Sztruzak.

[Sztrucla, i, lm. e] = Strucla.

Sztrudel, dla, lm. dle, Strudel rodzaj leguminy: pieczone ciasto kruche, napelnione najczęściej kawałkami jabłek, rodzynkami, migdałami, i tartą bułką, przesmażaną z masłem: Postanowiła przez cały miesiąc nie dotknąć ś. sztrudla z serem. Jeż.

Sztrus, u, lm. y l. [S.] spód chodnika w kopalni. 2. gór., p. Sztrosa.

[Sztruzak, a, lm. i] p. Sztruzak.

Sztrych, u, lm. y p. Strych.

Sztrychować, uje, ował = Strychować. U introligatora: odciskać na zimno linje, sztrychy po brzegach książki.

Sztrychowanie, a, blm., czynność cz. Sztrychować.

Sztrychówka, i, lm. i narzędzie introligatorskie do odciskania sztrychów, linji na brzegach książki.

Sztryfel, fla, lm. fle sztylpa u buta: Miał na sobie buty ze sztryflami. Sł. wil.

× Sztryfiasty p. Strefisty.

[Sztryficzki, ów, blp.] strzemiona u spodni.

Sztryflik, a, lm. i, Stryflik wypustka: Halstuch z sztryflikiem i klamrą, jak dotąd był używany. Górs.

[Sztryka, i, lm. i] przyrząd do dostawiania burstynu.

Sztrykaszyna, y, lm. y druc. maszyna do robienia siatek kręconych, t. zw. sztrykówek.

Sztrykówka, i, lm. i druc. siatka kręconą, t. j. której oczka łapią jedne za drugie.

[Sztrył, u, lm. y] kłótnia.

Sztuba, y, lm. y l. izba, komnata, stancja, pokój: Od mieszczkańskiej więc sztuby aż do najwyższych sfer wiało toż samo powietrze zepsucia. Sł. wil. Ogromne sale, nazwane sztubami, ozdobione naokoło ścian na dwa stopnie ławkami polerowanemi. Koz. Mnóstwo też było w sztubach piechoty, płatnych, luźnych ludzi. Górs. 2. [S.] szkoła niższa, bakalarńia; klasa wstępna; żart. każdy zakład naukowy, nie wyłączając najwyższych.

Sztubacki przym. od Sztubak, bakalarski, żakowski.

Sztubactwo, a l. blm. = a) stan sztubaka. b) zb. sztubacy: Wraskliwe S. 2. lm. a czyn właściwy tylko sztubakom, żakostwo.

Sztubaczek, czka, lm. czki p. Sztubak.

[Sztubaczenie, a, blm.] czynność cz. Sztubaczyć.

Sztubaczka, i, lm. i forma ż. od Sztubak, bakalarcka.

[Sztubaczyć, y, ył] ucz. l. postępować jak sztubak. 2. skarżyć: Sztubaczy na mnie.

Sztubak, a, lm. cy posp. uczeń, bakalarz, żak szkolny; uczeń klasy wstępnej: Przychodzili do niego sztubaey różni: z drugiej, trzeciej, ba! nawet i z czwartej klasy. Kos.

Sztuber, hra, lm. hry, Sztuper, Sztoper sadzonka, odcięta gałązka rośliny, wsadzona w ziemię w celu wytworzenia z niej nowego krzewu, flanc. Zdr. Sztuberek.

Sztuberek, rka, lm. rki p. Sztuber.

Sztubrować, uje, ował, Sztofrować rozpleniać rośliny zapomocą sadzenia, flancować.

Sztubrowanie, a, blm., czynność cz. Sztubrować; Sztofrowanie.

Sztuc, a, lm. e gim. ćwiczenie gimnastyczne na reku: przejście z pozycji wiszącej do podporu.

Sztucbret, u, lm. y deska do sztucowania świec woskowych.

[Sztucek, cka, lm. cki] karabin: Idzie ze sztuckem.

Sztucer, a, lm. y I. a. **Sztuciec** *gatunek fuzji gwintowanej, krótki karabin silnie bijący*. 2. [S.] *elegant*: S. wiedeński. 3. gorz. *nasada na kotle do przystosowania rury*. Zdr. **Sztucerek**.

Sztucerek, rka, lm. rki p. **Sztucer**: S. małokalibrowy.

Sztucerowy przym. od **Sztucer**.

[**Sztuchać**, a, ai] p. **Sztuchnąć**.

[**Sztuchanie**, a, blm.] czynność cz. **Sztuchać**. [**Sztuchnąć**, nie, nał, nied. **Sztuchać**] *szturchnąć, kolnąć*.

[**Sztuchnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Sztuchnąć**.

Sztuciec, ćca, lm. ćce, × **Stucieć**, † **Stuć** I. p. **Sztucer**: Miałem S., co to o siedmset kroków bije; jak ś. złożyć, jak wytnę do nich, wszystkie czterej z koni, jak kaczki. L. S. strzelecki. Gemb. S., broń ręczna palna, żłobkowana, używana przez strzelców, znajdujących ś. przy polskich regimencjach pieszych. Górs. S. kartaczowy, p. **Kartaczowy**. 2. *zbiór narzędzi podręcznych, mieszczących ś. w puzderku, przybór*: S. chirurgiczny, lekarski. S. z dziesięcią instrumentami cyrulickimi. Czer. S. z różnymi igłami cyrulickimi. Czer. S. pisarski (= *ekrytuar*). S. geometryczny połowy. 3. a. w lm. **Sztuciec** = *łyśka i widelec razem*. Wal. **Sztuciec** srebrne do jedzenia i inne drobne srebra. S. Grodz. Ukradziono sztukę jedną stołowego sztucica. L. Po wszystkich kątach panował ruch wielki: roznoszono potrawy, sztucice i butelki. Mick. 4. *puzderko, futerał*: S. do nożów, do łyżek. Troc. S. do brzytw. Troc. S. cyrulicki do plastrów. Troc. Zdr. **Sztuczyk**, × **Sztuczek**.

× **Sztucjunker**, kra, lm. krowie: S. podporucznik, cejgwarter... Rol.

Sztucmeser, a, lm. y myd, *nóż do obcinania z końca świec rurkowych, wychodzących z form*.

Sztucować, uje, owal I. ogr. *obcinać z sąków, pasenkować, trzebić*. L. 2. piern. *obcinać świece woskowe w końcach a. wykończyć je w końcach*.

Sztucowanie, a, blm., czynność cz. **Sztucować**.

× **Sztuczek**, czka, lm. czki p. **Sztuciec**.

Sztuczka, i, lm. i I. p. **Sztuka**: Na tysiąc sztuczek go rozrabali. Birk. Na małe sztuczki dali rozdrapać ciało swoje i po małej kropli roztrząsnęli krew swoją. Rej. W królestwie tym nie używają monety, tylko sztuczki złote w zamian dają. Łęcz. Trąba myśliwska oprawna w złote sztuczki. Kur. (cętki. L.). Gdy ubogiemu potkniesz sztuczkę chleba, rzeceć: plać ci, Boże z nieba. Li. Gdy tedy on wziął sztuczkę chleba, wnet przez wyszedł. Leop. Dla sztuczki chleba, dla szkapiny trochę do Tatarów przystają. Birk. Sztuczkę chleba (w misie) omoczywszy, podał mu. Sekl. Sztuczkę mięsa zjadł i także mieniuczeko pił. Sekl. S. od mostu. Rys. (od mostka, od piersi kawałek, przedni, specjał. L.). Ukraj sztuczkę tej szynki. Troc. [Jemiółowo stuczko zyje] (= *żyje kawałkiem jemióły*). S. mięsa. Tobym cię trząs na tyła sztuczków, co liście na drzewie! Wprawic sztuczkę w uszkodzoną suknię (= *łatkę*). S. na kamizelkę (= *odpasowany kawałek materjału*). 2. [Dzielanka a. S.] = *porcja sztuki mięsa, dawana po dworach w czwartki i niedziele*. 3. przen. (o człowieku): To S.! (= *człowiek chytry, przebiegły, filut, ptaszek, ananas*). Chytra, przebiegła S.! Siadł blisko — S. podstępna i chytra, próbował i słów magnetycznych ze mną. Słow. (= *człowieczek osobliwy, dziwna figurka*). Djablik to był w wodce na dnie, istny Niemiec, S. kusa. Mick. Nie zaprzestaniesz no-

wych codzień płatać mi sztuczek? L. (= *figlów, psikusów, kawalów, szpasów*). Ta S., jeśli nie gardłem, to kajdanami pachnie? L. (= *sprawka*). Kobiетки same wyuczyły go swych sztuczek miłosnych. L. (= *przebiegów, wybiegów, fortelów*). 4. *ogniwo łańcucha, ogniwo łańcuszka*: Łańcuch, sztuczki, a. ogniwa płaskie, plecione, szmelcowane. Niem. **Sztuczek** wąskich szmelcowanych złotych do przekładania innych 103. Niem. 5. gorz. *beczka dwuokseftowej pojemności*. 4. zdń. *kafel przycięty w kształt odpowiedni do potrzeby*.

Sztuczkiotwórcy, y, lm. y *twórcy sztuczek, figlów, przebiegów, fortelów*: W oczach jednych poeta jest jakimś sztuczkiotwórcą, wynalazcą zabawek. Krasz.

Sztuczkowy przym. od **Sztuczka**: Kamizelka jedwabna sztuczkowa (= *z odpasowanej sztuczki tkanej jedwabnej uszyta*). Prześcieradło sztuczkowe. [Zapasek dwie: robkowa jedna, sztuczkowa druga].

Sztucznie przys. od **Sztuczny**: S. co robić. Troc. S. o czym mówić. Troc. S. odpowiedział. Troc. S. ś. wykrcił. Troc. Ciężył na naszych sercach, jakby głaz kamienny, pierwiastek kwadratowy, pierwiastek sześcienny: wyciągnij, jeśliś łaskaw, wyciągnij go S.! Syrok.

[**Sztucznik**, a, lm. cy] *człowiek przebiegły, znający sposoby*.

Sztuczność, i, lm. i rz. od **Sztuczny**: Młodej chytrosci stara S. na wstręcie była. Warg. O wróblach i ich sztuczności. Haur. Otóż to owe sztuczności francuskie! Kacz. K.

Sztuczny I. *nie naturalny, udany, nie oryginalny*: Sztuczne karmienie niemowląt (= *karmienie nie mlekiem kobiecym*). Wody mineralne oryginalne i sztuczne. Jezioro, staw, sadzawka, grotta sztuczna. Złomki sztuczna gipsatura ozdobione. Korz. Sztuczne brylanty (= *falszywe, naśladowane*). Przen.: *nie naturalny, nie szczery, udany, falszawy, wymuszony, naciągany, obłudny, pozorny*: Wesołość sztuczna. Uśmiech S. 2. *kunsztowny, wymyślny, misterny, artystyczny, dowcipny = umiętny, dziwny w wykonaniu, wyszukany, zawilły*: Sztuczna rzecz, sztuka. Kn. Łamigłówka sztuczna. Sztuczne (do rozwiązania) zadanie. Ognie sztuczne = *fajerwerki, bengalskie ognie*. Kolej sztuczna, p. **Kolej** pod 3. Sztuczna robota. Troc. Sztuczna mowa. Troc. S. rzemieślnik. Troc (= *zmyslny, zdolny, biegły*). 3. × S. *obłudny, chytry, przebiegły, podstępny, zmyslny*: Insza jest droga traktowania z sztuczniemi, a insza z szeceremi. Lubom. [S., znający sposoby: S. złodziej]. S., przebiegły, pełen forteli. Błaz. 4. [S.] *zabawny, dowcipny, wesoły*. 5. anat.: Kościec S. (p. **Kościec**). 6. apt.: Kamfora sztuczna = *masa krystaliczna biała, o zapachu podobnym do kamfory, otrzymywana przez przepuszczenie gazu chlorowodnego przez olejek terpentynowy*. Sztuczna mieszanka śmietankowa Biederta = *gesta masa papkowata, żółtawa, która, rozcieńczona szesnastu częściami wody, daje płyn biały, podobny do mleka*. 7. biol.: Układ S. = *układ opierający ś. na dowolnie użybranych znamionach i dowolnym zbliżeniu objętych nim tworów*. 8. chir.: Członek S., część ciała sztuczna (prothesis) (= *przyprawna, dorobiona*). Oczy sztuczne (prothesis ocularis). Odbyt S. (anus praeternaturalis). 9. den.: Zębina sztuczna Flethera (plomba czasowa). Zęby sztuczne (= *wprawne*). 10. fil.: Klasa sztuczna, p. **Klasa**. 11. gór.: S. ciąg powietrza w kopalni = *wywołany przez rozrzedzenie powietrza ogniem*. Łab.

12. lek.: Sztuczna pijawka, p. Krwiciąg. Lunatyzm S. = Hipnoza. 13. min.: Bliźniaki sztuczne = *kryształy bliźniacze niektórych minerałów gęstych (jak chloryt, gips), uległe zmianom wtórnym, wygięciom nieprawidłowym, pod wpływem ciśnienia.*
 × Sztuczydło, a, lm. a p. Sztuka: Obdarzać publiczność takimi sztuczydłami to zuchwałstwo!

Sztuczyk, a, lm. i l. p. Sztuciec: Jak wytnę z mojego sztuczka, obydwa z dymem. L. 2. [S.] *sztydelko do robotek kobiecych.*

Sztuczyna, y, lm. y licha, marna sztuka: Przegarstkę jedną i drugą turkusów dołożę i hatłasów i lamy sztuczynę. Sienk.

† Sztuó, a, lm. e p. Sztuciec: Pisarska szkatuła, S. Kn.

Sztuczyk, a, lm. i p. Sztuciec: S., etuis. L. Sztudel, dla, lm. dla pusz. umocowanie walca w rewolwerze.

[Sztudent, a, lm. ci] p. Student.

[Sztuder, a, lm. y] *ten, co obmyśla, zwłaszcza co złego; mądrala: O, jaki mi S.!*

[Sztuderować, uje, ował, Sztudyrować] 1. starać ś., pracować usilnie. 2. obmyślać. 3. majstrować, dbać, stwarzać mądrząc ś.

[Sztuderowanie, a, blm.] czynność cz. Sztuderować.

Sztuderyt, u, lm. y min. odmiana tetradrytu.

[Sztudzinka, i, lm. i] godzina, godzinka.

Sztufa, y, lm. y gór. kawał mineralu, okaz. Łab.

Sztufada, y, lm. y, × Sztufata pieczeń wołowa z mięsa, które leżało w occie, szpikowana słonina.

× Sztufata, y, lm. y p. Sztufada.

[Sztufok, a, lm. i] garniec żelazny kwartowy.

† Sztuft, u, lm. y? S., wielka beczka wina czterdzieści i dwa (jak powiadali) sztunftów w sobie mająca tysięcy. Djar. w.

1. Sztuk, u, lm. i l. nieod, [S., u, lm. i] kawał: Zrobił S. drogi (= huk drogi). [Duży S. za wieś wyszli. Po wielkim sztuku (kawale) dawał]. 2. p. l. Stuk. 3. piw. cząstka dnia roboty bednarskiej: Środkowe sztuki zowią ś. środkami, krańcowe, o jednym tylko boku prostym, stanowiące odcinki koła, — girami.

2. Sztuk w. p. 2. Stuk: Kruk... sowę pod bok S.! Wóje. W okienko S., S.!

Sztuka, i, lm. i, [Sztuka] l. kawał, kawalek, kęs, szmat, splacheć, część, utamek: Na dwie ś. sztuki dzida złamała zajadła: część utkwiała w puklerzu, część na ziemię padła. Dm. Wszystkich w pień wycina, w sztuki płata. L. Skąły, z opokami ś. padające twarde, z strasliwym grzmotem w sztuki ś. krajały. Odym. Daj mi sztukę chleba, sera, żelaza. Troc. Na sztuki pokrajać, porąbać. Troc (= na ćwierci). Złoto, srebro w sztukach. Troc. Pierwsza S. urznięta. Troc. S. u mularza znaczy cegła niecała. Mag. Armata dzieli ś. na trzy części: na denną sztukę, na czopową i na wylotową. Jak. J. Ś. drzewa, o którą ś. łoża opiera. Jak. J. Cudzą sztukę kraju zawojowali, cały kraj własny niszcząc. Jabł. Jest u Euzebjusza S. listu Djogenesa. Skar. (= fragment). Włosów jej perły nie zdobią, ni sztuki złoiste. Bardz. Położę przed cię sztukę chleba, abyś jedząc, wznógł. Leop. Przen.: S. chleba = kawalek chleba, środki do życia, utrzymanie, wyżywienie. Do sztuki chleba komu pomagać. Haur. Zapłaty dzielność nie ma, ene nauki głodne boleją bez swej chleba sztuki. Groch. S. mięsa = sztukamięś. Kopez. Po dobrej sztuce mięsa i klarownym

winie. Węg. Dobra jest S. mięsa przerastała a krucha. Kras. Proszę cię, Mikołaju, do siebie w dom, po staropolsku mówiąc, na sztukę mięsa, choć będzie przy tym co więcej. Opal. Kto, proszę, zgani wołową sztukę do chrzanu! Tw. Mięso sztukami, by deszcz, padało z obłoków, którego większą część piastwo rozehwytało. Warg. *Nominatim perscribere*, słowo od słowa a. od sztuki do sztuki oznajmić. Mącz (= słowo w słowo). Hej, sowy, puchacze, kruki! szponami, krzywemi dzioby szarpajmy jadło na sztuki! Mick. [S. lasu, bieza. S. ziemi = lepszy kawalek ziemi]. Sztukami, po sztuce, częściami, frustatim. Kn. Przen.: S. łotra. Kn. (= kawał łotra). S. to djabliwy, łotra, złodzieja. Troc. S. u stołu = porcja, część jadła każdemu udzielona, racja. L. Posiał mi smaczną sztukę. Troc. 2. jedna rzecz cała, pojedynczo wzięta; egzemplarz: Wyrabianie szkła u nas do tej doskonałości doszło, iż wprawne oko mieć trzeba, aby niektóre sztuki rozróżnić od angielskich. L. Zabrał pięćset dział oprócz sztuk mniejszych. Star. Na sali było sto sług, kędy jedli; sztuk kryształowych tam, gdzie goście siedli, i złotych wielką liczbę rozłożyli. P. Koch. Ze stu drachm zrobię sobie dwieście, sprzedając szkło na sztukę. L. (sztukami, przec. hurtem, ryczałtem. L.). Jedna S. z pary. Dał mi sztukę złota. L. (= pieniądź złoty). Talar w sztuce 6 franków czyni. L. (cały talar, kurantowy. L.). W sztukach miedź, mosiądz, srebro, nie robione, ale na wagę. Kn. (w sztabach. L.). Pięć sztuk bydła. S. w sztukę. Troc (= każda S. z osobna tak, jak wszystkie inne). Towar wyborowy S. w sztukę. Zapłacił po pięć złotych S. w sztukę (= nie przebierając, jak idzie). Płacić robotnikowi, rzemieślnikowi od sztuki (= stosownie do ilości przedmiotów zrobionych przez niego, od ilości zrobionej roboty, nie za czas roboty). Robić na sztukę, nie na dniówkę; nie za stałą umówioną płacę. Przen.: osobnik, egzemplarz, indywiduum: Harda, ciężta, podła, dumna, nie lada S.! Wykwintna S. ten człowiek, nie lada S.! L. 3. tkanina, wyrób pewnej długości: S. przedziwa, S. płótna. Troc. Na płótno Iniane cienkie wchodzi w półsetek sztuk 8, S. po łokei 12. Przędz. S. niesie łokei 12 na wielkie motowidło. Haur. S. płótna ma w sobie łokei 100. Chm. B. Belica płótna kolińskiego ma w sobie sztuk 60. Gostk. Łokei liczba wielka w malej sztuce albo pakiecziku ś. zawiera. Grod. S. sukna = postaw sukna. Nałazła w skrzyni sztukę a. postaw sukna. Sz. S., miara przędzy, zawiera cztery motki. S. towaru. [S. przędzy] = 6 parników. Gwar. 4. rzecz zadziwiająca jako dowód zręczności, siły, dowcipu, rozumu: Sztuczna rzecz, S. wielka, misterna, wytworna *palamedis inventum*. Kn. Sztukim dokazał, iż nie mierząc i na pamięć strzelewszy, dobrze trafiłem. L. Doprawdy, to S. być tak bezinteresownym. S. wielka, mały pożytek. Kn. Nie S. bezbronnygo zwyciężył (= niewielka rzecz, nic wielkiego, nic nadzwyczajnego). Wielka mi S. Sztuki magiczne, łamane = gimnastyczne (= popis, produkcje magicznych, skoczaków, kuglarzy). † O sztukę z kim isć, w zakład zręczności ś. puszcząć. L. Sofokles już zgrzybiały siedł z swoją tragedją o sztukę z drugimi poetami, a jednym głosem wygrał. Warg. Z jednym tam o sztukę strzelał z łuku. Papr. Z poganinem o S. strzelał z łuku. Wóje. [Sztuki i leki] = sposoby. Gwar. 5. wyrób rzemieślnika wyzwalającego ś. na czeladnika lub majstra, świadczący o jego wymaganym uzdolnieniu, majster-

szytk: S. u rzemieślników wszystkich, którą wystawiają ci, co mistrzami chcą zostać. Kn. Żadnemu nie dopuszczają nijakiego rzemiosła jawnie robić, aż sztukę uczyni. Baz. Do cechu przyjęty, sztukę wystawiwszy. Troc. Sztukę pokazać, wyprawić. Troc. 6. *przedmiot uzmysławiający ideal artysty*, S. piękna: Sztuki piękne plastyczne, toniczne. Dzieło sztuki. Wystawa sztuk pięknych. S. dzieło kunsztu. S. od roboty malarskiej, sznycerskiej, muzycznej, teatralnej. L. Sztuki subtelnym pędzlem malowane. Susz. Gram na klawieymbale weale nową sztukę. L. (= *utwór muzyczny, kawałek*). S. dramatyczna. S. muzyczna, teatralna. Troc. Natura a S. S. a. wyrób rzemieślnika. Wielu chce, by w ojeździe wzrost brały nauki, i żeby w niej kwitnęły wyzwolone sztuki. Węg. S. rymotwórcza. Dm. Nie S. bez natury. Dm. S. tym lepsza będzie, im lepiej będzie naturę naśladowała: wszystkie sztuki mają za cel naśladowanie natury. Gol. Żadna S. w świecie nie stoi w tak ścisłym związku z otaczającą naturą, jak S. Indji. Jod. S. stosowana = S. *zastosowana do rzemiosł, aby wyrobom nadać wygląd artystyczny, estetyczny*. 7. *artyzm, mistrzostwo, kunsztowność; biegłość, uzdolnienie artystyczne*: Z taką sztuką grał Mentor na lirze, że Achitas zazdrosny puścił lirę swą. Jabł. Sztuk w biedzie nie stawa. Bardz. Wielką sztuką malarską malowany obraz. Troc. I na cóż więc prawidła swe S. nam kreśli? — Na to, żeby natury trzymać ś. najściślej. Dm. Na tym S. największa: ukryć sztukę. Dm. Sztuk, co nie umiesz, nigdy nie pokazuj. Jabł. 8. *umiejętność, kunszt, tajemnica, sekret, specjalność, rzemiosło*: S. malarska, sznycerska. Troc. S. żołnierska. (Troc), wojskowa. (= *strategja, strategika*). S. probierska. S. rządu, dobrego pisanja. S. podobania ś. S. drukarska. S. lekarska (= *umiejętne stosowanie nauki lekarskiej*). S. kucharska, kulinarna. 9. *fortel, wybieg, przebiegłość, podstęp, kruczyk, chyłność, intryga, frantostwo, obłudza; kawał, figiel, psikus, szpas*: Pochlebea synowi interesowi wziął w mamki sztukę, tę szalbierkę starą, która go enoty odziała płaszczem. L. Zażył sztuki. Km. S. prokuratorska = *sposoby, środki, wybiegi prawne, używane przez obrońców, rzeczników na korzyść pod sądne*. Skr. Sztuką zachodzę na kogo. Troc (= *zajęciem go z manki*). S. prawna, wykretna. Troc. S. na sztukę. Troc (= *sposób na sposób*). Jeszcze ci niewiadoma tego Niemea S.: napełni nadziejami, a w rzeczy oszuka. Tremb. S. na złe, psikus. Troc. Dobrą sztukę spłatać Niemcowi przyrzekał. Miek. [Sztuki rznąć] = *udawać*. 10. [S.] = a) *mięso*. b) *ślona*. H. fecht.: Krzyżowa ś. = *szerm na krzyż*: Szermierz dotąd ucznia swego uczy szermować, sztuki czynić, paraty wyprawiać, aż go mistrzem ostawi, iż sam przez ś. będzie szkoły miewał. Glicz. Niech go kaci wezmą: gęsto macha a naksztal coś krzyżowej sztuki. Wyb. 12. *gorz. zboże na stół przerabiane*. 13. *myśl*: (S. zwierzyń) Nie każdy zwierz ubity uważany jest od myśliwych za sztukę zwierzyń: w różnych miejscach rozmaicie liczą, lecz powszechnie uważają: głuszec jeden za sztukę cztery, dubelt za dwie, cietrzew za dwie, inne zaś, jak oto: zajęć, kszyc, kaczką dziką, cyranka, kuropatwa, słomka, jarzabek, geś dzika, każde w szczególności liczy ś. za sztukę jedną; co do dzikich gółbi, tych para idzie na sztukę. Śł. wil. 14. *piw. ilość siodu przeznaczona do jednego waru*: S. młoda, ciągnięta, stara (stopnie procesu kielkowania). S. strzela (p. Strzelić).

S. wystrzelona. 15. *Kozłować sztukę*, p. *Robić pod 14.* 16. *pusz. żelazko sprężynę przy kurku od strzelby odpierające*. Ust. cen. S. w zamku strzelbowym. Troc. 17. *rzeź.*: S. górna = *grzbiet wołu między połędwicą a rozbratlem*. 18. *węgl. milerz wylony, czyli na węgle już wypalony, a jeszcze nie rozrzucony*. Zdr. *Sztuczka*, × *Sztusia*.

Sztukać, a, ał i S. ś. p. **Stuknąć**: Kolebka kołysząca ś. na prostym dywaniku, aby bieguny jej nie sztukały o podłogę. Korz.

× **Sztukamięś**, y, blm., p. **Mięso**: S. gładka, przerastała, przy kości, z rurą. S. z kwiatkiem (= *z tłustością*). W końcu przy piwku i przy sztukamięsie podali sobie ręce adwersarze. Syrok.

Sztukanie, a l. blm., czynność cz. **Sztukać**. 2. lm. a *stuk, stukot, kołatanie*.

Sztukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Sztukać** ś. [**Sztukarlać**, a, ał] *sztukać, potykać* ś.: *Zakość ś. na bok, sztukarłając, jak gdyby był po pięciu garncach wódki*. Czajk.

[**Sztukarlanie**, a, blm.] czynność cz. **Sztukarlać**.

Sztukast, u, lm. y *myd. skrzynia do obcinania odlanych świec lojowych*.

Sztukateria, i, lm. e l. a. **Sztukatura**, × **Sztukatorja** *ozdoba architektoniczna na murze, z gipsu odlana*. 2. × S. *formir, formirowanie*. Śł. wil.

Sztukaterjny p. **Sztukatorski**: Roboty, ozdoby sztukateryjne.

Sztukator, a, lm. owie a. rzy l. *ten, co robi sztukaterje*: Stał w kramie sztukatora Kupido woskowy na sprzedaż, i tylko mu brakowało mowy. L. 2. [S.] *sztukmistrz*.

× **Sztukatorja**, i, lm. e p. **Sztukaterja**: Sztukaterje, ozdoby na facjatakach lub wewnątrz domów, przez sztukatora z gipsu i wapna wyrobione. Mag. Kapiszony na osobach staroświeckiej sztukatorji w Gdańsku widziałem. L.

Sztukatorski l. przym. od **Sztukator**: Meblów kosztownych wybory, sztukatorskiego czyli duża wzory. L. Jakich wyrabia sztukatorska ręka z gliny, takich wywojowników wyrabiacie. Nagur. 2. a. **Sztukaterjny** *tyczący ś. sztukaterję*.

Sztukatorstwo, a, blm., **Sztukatura** *rzemiosło sztukatora*.

Sztukatura, y l. lm. y p. **Sztukaterja**. 2. blm., **Sztukatorstwo**.

† **Sztuczność**, i, blm. *sztuczne działanie, sposób sztuczny*: Zapomocą sztuczności różny stopień twardości nadany być może stali hartowaniem. Krum.

† **Sztukfark**, u, lm. i p. **Sztukwark**: [Sztukfarki, hebanowe. Rej. (w urządzeniu domowym)].

× **Sztukmajster**, tra, lm. owie p. **Sztukmistrz**: Często pływacz najlepszy na dzień ś. ochynie i kark łamie S., co skaeze po linie. Min. Nigdy u nas krajowi artyści nie zrobią trzeciej części tego, co łada S. zagraniczny. Krasz.

Sztukmistrz, a, lm. e l. *artysta, wykonawca sztuki pięknej*. 2. a. × **Sztukmajster** *mistrz, majster w swojej sztuce*: Im większe będzie miał S. a. rzemieślnik znajomości chemiczne, tym lepiej wydoskonali swoją sztukę. L. Już prawie tarczę tę ukończył S. doskonały. Dm. S. Dedalus. Barłz. Włóczę ś. po kraju obey kramarze i sztukmistrze, czyli kuglarze. Świt. S. strzelbowy = *puszkarz*. S. od dział, puszkarz. Troc. Do inżyniera a. sztukmistrza należy, aby umiał odległość miejsce pomierzyć, fortyfikacje sporządzić i t. d. Dek. Przen.: *sprawca*: O zdrą-

dliwy fałszerzu, sztuk mistrzu wszech złości. Bardz.

Sztukmistrzostwo, a, blm., **Sztukmistrzostwo** rola, charakter, działalność sztukmistrza.

Sztukmistrzowski przym. od **Sztukmistrz**.

Sztukmistrzostwo, a, blm., p. **Sztukmistrzostwo**: Muzyka jest sztuką i umiejętnością zarazem, kto w niej na sztukmistrzostwie samym poprzestał, do niego nie dojdzie. Krasz.

Sztuknąć, nie, nął i. i S. s. p. **Stuknąć**. 2. [S.] odbić s. (o gazach z żołądka): Jemu stuknęło.

Sztuknięcie, a, blm., czynność cz. **Sztuknąć**.

Sztuknąć się, a s., blm., czynność cz. **Sztuknąć** s.

× **Sztukodzielny** biegły w sztukach. Włoch S. Pir.

[**Sztukolce**, y, bnp.] lejca do przedniej pary koni w czwórce.

[**Sztukot**] i. u, lm. y stukot. 2. a, lm. y człowiek kulawy, kulas.

Sztukować, uje, owal i. nadstawić w długości; latać, sztuki = laty uprawiać: Kobiety nie nie robią, tylko garnierują, blondyny trefią, marszczą, rzną, sztukują. L. S. tę deskę trzeba. Troc. Przen.: Sztukuję, jak mogę = latam, staram s., aby związać koniec z końcem. 2. † S. drzewo = szczepić. 3. × S. dzielić na sztuki, ciąć, platać, krajać na kawalki, ćwiertować, kawalkować. Km. Boda] go kat sztukował. Troc. 4. × S. pokazywać, wyprowadzić sztuki: Żadna sztuka nie jest z pożytkiem, gdy jej kto używając, sztukuje aż nazbyt. L. S., sztuki dokazywać, kunsztować L.

Sztukowanie, a, lm. a czynność cz. **Sztukować**: S. abo szpuntowanie drzew, szczepienie. Trzye. Nie potrzeba było żadnych sztukowań ani nadkładan. Jez.

Sztukowe, ego, blm., rz. *placa, podatek od każdej sztuki bydła*. Troc. Miasto to pogorzałe od podatków uwalniamy i S. mieszczanom przywracamy. Vol.

Sztukowy przym. od **Sztuka**: Robotnik S. = płatny od sztuki, od każdego wyrobionego przedmiotu, a nie dziennie.

[**Sztukulec**, tea, lm. lce] rzemień służący do przedłużania leje.

† **Sztukwark**, u, lm. i, † **Sztukfark** mozaika, inkrustacja, robota składana, ułożona w warstewki, słojobata: Drzwi sztukwarkiem rozlicznym dziwnie nakrapiane. Rej. Sztukwarkiem drzwi, marmurem ziemia położona. Otw. Marmurem abo sztukwarkiem ściany osadzone. Gór. Ktoby budowaniu, malowaniu, sztukwarkom i innym zbyt kom miarę postanowił. Gór.

† **Sztukwarkowy** przym. od **Sztukwark**: S., do sztukwarku należący, słojezowaty, składany stojem, wykładany. L. Sztuczki sztukwarkowe w ściany wsadzone. Gór. Sztukwarkowa szafa. Bud. Sztukwarkową robotą, hebanem i perłową macieją nasadzone. Przyb.

[**Sztuldać**, a, al, **Styldać**] chodzić kulawo, kuleć, chromać.

[**Sztuldanie**, a, blm.] czynność cz. **Sztuldać**.

Sztulp, u, lm. y ślus. bok pudła zamkowego, przez który przechodzi rygiel i fala.

Sztum, a, lm. y i. [S.] papieros. 2. zł. członek męski, prącie.

Sztumel, mla, lm. mle kosz. *kawałek wici, trzciny, odpadający, odcinany przy robocie*. Zdr. **Sztumelek**, **Sztumeleczek**.

Sztumeleczek, czka, lm. czki p. **Sztumel**.

Sztumelek, lka, lm. lki p. **Sztumel**.

Sztunda, y, blm. *septa religijna przyznająca Sakramentom tylko symboliczne znaczenie, odrzucająca władzę kapłańską i zewnętrzne obrzędy religijne, nauczająca równości wszystkich ludzi, potępiająca handel, nie uważająca za własność osobistą ziemi, wody i bydła*.

[**Sztunderować**, uje, owal] gniewać s.: Na chłopaka sztunderuje.

[**Sztunderowanie**, a, blm.] czynność cz. **Sztunderować**.

Sztundysta, y, lm. ści *zwolennik sztundy*.

Sztundystka, i, lm. i *zwolenniczka sztundy*.

[**Sztunderek**, rka, lm. rkl] *stągiew*.

[**Sztup!**] w. *stuk! puk!*: S., Ś. w okienko.

Sztuper, pra, lm. pry i. p. **Sztuber**. 2. szew. p. **Wykałaczyk**. Zdr. **Sztuperek**.

Sztuperek, rka, lm. rki p. **Sztuper**.

Sztupigrat, a, lm. y pog. *dziewka wiejska*.

Sztuprować, uje, owal szew. *wyciskać szuperkiem na podeszwie*.

Sztuprowanie, a, blm., czynność cz. **Sztuprować**.

[**Szturać**, a, al] i. p. **Szturchnąć**. 2. *kłóć, bójć, żgnać, uderzać czym ostrym*: S. kijem do oczu. Żga mnie a. sztura mnie w bok. *Kartofle szturane = tłuczone, gniecione, miałkie*. 2. *dłubać = wykonywać lekką robotę ręczną*.

[**Szturanie**, a, blm] czynność cz. **Szturać**.

Sztura, u, lm. y, **Sturc**, **Storczyzna**, **Stojak** *jedna z dwu podpór kołowrotu, stojących za zębem szybu, na których końcami swemi wał spoczywa*. Łab.

[**Szturch**, a, lm. y] p. **Szturchaniec**.

[**Szturchacz**, a, lm. e, **Sztynchacz**] *róg krowi* (w zagadce).

Szturchać, a, al i. i S. s. p. **Szturchnąć**. 2. 2. [S.] *rozpychać*.

Szturchanie, a, blm., czynność cz. **Szturchać**. **Szturchaniec**, *ńca*, lm. *ńce*. × **Szturgniecie**, × **Szturkanie**, [Szturch, **Sztusak**] *uderzenie, trącenie łokciem, kulakiem, końcem czego, boks, sójka*.

Szturchanie się, a s., blm., czynność cz. **Szturchać** s.

Szturchnąć, nie, nął, [chła. chło], × **Szturgnąć**, × **Stursnąć**, [Sturchnąć, **Szturnać**, **Szturknąć**, **Sturknąć**], nied. **Szturchać**, × **Szturgać**, × **Sturśać**, [Sturchać, **Szturkać**, **Szturać**] *ubość, trącić, uderzyć końcem czego, kulakiem, p. trącić*: S. łokciem, kulakiem, kijem, ozogiem. [Ujna szturchła].

Kon. [To pęhła, to szturchła]. Kon. S. s. *szturchnąć siebie nawzajem, szturchnąć jeden drugiego*: *Czego s. szturchacie, czego s. kłóciecie?* L.

Szturchnienie, a, blm., p. **Szturchnięcie**.

Szturchnienie się, a s., blm., p. **Szturchnięcie** s.

Szturchnięcie, a, blm., **Szturchnienie** czynność cz. **Szturchnąć**.

Szturchnąć się, a s., blm., **Szturchnienie** s. czynność cz. **Szturchnąć** s.

× **Szturgać**, a, al i × S. s. p. **Szturchnąć**.

× **Szturgnanie**, a, blm., czynność cz. **Szturgać**.

× **Szturgnaniec**, *ńca*, lm. *ńce* p. **Szturchaniec**:

Dać komu szturgańca pod bok.

× **Szturgnanie się**, a s., blm., czynność cz. **Szturgać** s.

× **Szturgnąć**, nie, nął i × S. s. p. **Szturchnąć**.

× **Szturgnięcie**, a, blm., czynność cz. **Szturgnąć**.

× **Szturgnięcie się**, a s., blm., czynność cz. **Szturgnąć** s.

[**Szturkać**, a, al i S. s.] p. **Szturchnąć**: Kijem szturkając, ziemię bije. L.

[**Szturkanie**, a, blm.] czynność cz. **Szturkać**.

× Szturkanieć, *ńca*, lm. *ńce* p. Szturhaniec. [Szturkanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szturkać ś.

[Szturknać, nie, ną i S. ś.] p. Szturchnąć: W drugim biegu szturknęli ś. kopjami i pozostali w siódłach. Szaj.

[Szturknienie, a, blm.] p. Szturknięcie.

[Szturknienie się, a ś., blm.] p. Szturknięcie ś.: Śnieć z szturknienia ś. Perz.

[Szturknięcie, a, blm., Szturknienie] czynność cz. Szturknać.

[Szturknięcie się, a ś., blm., Szturknienie ś.] czynność cz. Szturknać ś.

[Szturkotać, ce, ta] *turkotać, kolotać, trajkotać.*

[Szturkotanie, a, blm.] czynność cz. Szturkotać: S. w młynie.

Szturm, u, lm. y I. × S. i fl. [Sztorem, Szturmak] *burza, nawalnica, orkan, silny wicher na morzu, podczas którego jednak płynąć statkiem żaglowym jeszcze można*: Maszt ucięto wysoki dla szturmu wielkiego. Zbyl. A. S. wielki powstał, morze ś. wzburzyło, wszyscy mniemali, że już po nich było. Auszp. Wtym S. przypadł, powstał gwałtowny. Troc. Śmiało żagle puszczały na S. wiatrów srogi. Hul. Gdy inne drzewa S. łamie i kruszy, liście szeleszczą, dąb ś. ani ruszy. Kras. Na wielkie gmachy często szturmy biją. Bardz. Słyszysz, jaki S. na dworze? Mick. 2. karc.: Wist ze szturmem = wist, w którym wygrana liczy ś. nie od robrów, ale od punktów. 3. woj. = a) skoncentrowany atak oblegających dla zdobycia miasta obleżonego, obozu, twierdzy i t. d.: S., szturmowanie, atak obozu, stacji, zamku, fortecy przypuszczony otwarcie, to jest ani okopem, ani koszami nie zasłoniwszy żołnierzy. Papr. S. przypuścić. Star. Z wielu stron mógł S. puścić do miasta. P. Koch. Nieprzyjacieli domyślił ś., z której strony dać S. król umyślił. P. Koch. S. odbyć, wytrzymać. Kn. S. stracić. Chm. B. Szturmem dobyć. Troc. Jutro do szturmu uderzy. Mick. Tak mistrz doskonale wydał okropność szturmu, że wieśniaczki drżały. Mick. Idź do szturmu. Wziąć, zdobyć miasto szturmem. Przen.: Zgłodniała rzesza przypuściła S. do zamkniętego śpichrza. S. wierzycieli do kasy. Przen.: Łzy kobiety są najmocniejszym szturmem na mężczyznę. L. Była szelma jak ogień sprytna, brała go szturmem. Krasz. b) *jakis przyrząd używany przy szturmie, hulajgród?*: Wtym nasi skoczyli na wały ich i szturmów nagotowanych kilkadziesiąt wzięli i popalili. Kub. Z podziwieniem wielkim w tak mokry czas przez noc te szturmy gorzały. Kub.

Szturmaczek, *czka*, lm. *czki* p. Szturmak: Budź tam, Kochany bracie, ducha około siebie, niej podjezdka pod ręką, szabelkę szlifuj, a i jaki S. niech będzie. Kaczk.

Szturmak, a, lm. i, × Sturmak I. *gatunek silnego helmu, szyszaka dobrze podestanego, używanego przy szturmie*: Kamieniecki, w szturmaku ezubatym jeżdżąc, wojska szykował. Stryjk. Włosy szturmaki okryli. Stryjk. Na głowie S. soboli z zaponą. Koch. W. 2. *gatunek strzelby z rurą przy wylocie szeroką*: Parę pistoletów, S., obuch i burka na ścianie wisiała. L. 3. *petarda, puszka z zaprawą prochową, do wysadzania bram, murów służąca*. Jak. J. 4. [S.] p. Szturm. 5. *przen. osoba nieruchawa, popychadło, pień, niezdara*: Coś ty za gospodyni, szturmaku jeden? Dyg. 6. [S.] *wichrzyciel, człowiek porywczy*. 7. *ślus. haczyk u okna, utrzymujący otwarte jego skrzydło w stanie nieruchomym*. Zdr. Szturmaczek.

Szturman, a, lm. *owie oficer marynarki, kontrolujący bieg okrętu i położenie jego na morzu pod względem długości i szerokości geograficznej, prowadzący dziennik okrętowy i mający nadzór nad sternikiem*.

Szturmować, *uje, ował* I. *przypuszczać szturm, zdobywać szturmem*: S. do miasta. Troc. Jak żołnierze szturmujący w połamane mury. Mick. Przen.: Kulmi szturmujesz w kregiarni dopóty, póki grosza na wetówkę stanie. L. Szturmowaliśmy niebo jak tytany. Bał. (= *dobywaliśmy ś. do nieba szturmem, zdobywaliśmy je szturmem*). S. do drzwi, do okien = *dobijać ś. gwałtem, walić w nie*. Przen.: S. do kogo, na kogo = *uderzać do kogo, mocno nań nacierać; kolotać, zwracać ś. energicznie do niego*: Szturmuj do niej serdecznie, byś jej miłość wzbudził. Tremb. Teraz po was dopraszają ś. uciśnionego pospólstwa łzy, do samych szturmując niebios. Oss. Szatan na człowieka szturmuje. Karnk. (= *prze, dybie, nastaje*). Arystoteles szturmuje przeciwko nauce Platonowej. Petr. (= *porumuje, powstaje*).

Szturmowanie, a, blm., czynność cz. Szturmować.

Szturmownik, a, lm. *cy ten, co szturmuje* = a) *żołnierz, idący do szturmu, biorący udział w szturmie*: Jedni ze szturmowników ściany rozwalają, drudzy ogień podrzucają. Błaż. b) *ten, co ś. gwałtownie dobija do drzwi, okien*: Szturmownicy, co ś. dobywają do drzwi, niby szturmem włamują złodzieje. Alb.

Szturmowy przym. od Szturm: *Naczynia szturmowe Turkom pobrano*. Baz. Szturmowe pale. Łs., Gemb. Miasto prędko przez gwałt S. wzięli. Warg. Wieniec S. = *kiszka napelniona zaprawą ogniową, smołą oblana, wieniec smolny*. Mrong. Szturmowe wieńce, używane podczas przypuszczonego szturmu. Jak. J.

[Szturnąć, nie, ną] p. Szturchnąć.

× Szturnichab, u, lm. y *rodzaj helmu, przywdziewanego niekiedy przez rycerzy, jadących w kondukcie pogrzebowym królewskim*. Glog. Panowie chorągiewie na koniach jechali z chorągiewami, z kopją i pierzem w hełmie, drugi z rodellą w hełmie a. szturnichabie. Niem. Konno jechali z chorągwią, kopją i rodellą w hełmie a. szturnichabie. Gol.

[Szturnięcie, a, blm.] czynność cz. Szturnąć.

[Szturpak, a, lm. i] I. *niezgrabysz*: Siedź babo, szturpaku. 2. [Szturpaki] *nierówności na drodze*.

[Szturzenie, a, blm.] czynność cz. Szturzyć.

[Szturzyć, y, yi] *szturkać, popychać*.

Sztus, u, lm. y *górz. ściana w kopalni węgla*.

[Sztusak, a, lm. i] p. Szturhaniec: Najbardziej dokuczyło mu parę, jak mówił, sztusaków, które pod bok dostał. Jeż.

× Sztusia, i, lm. e p. Sztuka: *Fertyczna S. Pot. (o chytrym złodzieju. L.)*.

Sztusować, *uje, ował* piek. *gnieść ciasto, wygnatać*.

Sztusowanie, a, blm., czynność cz. Sztusować.

[Sztw-] p. Czwo-, Gw-.

[Sztwiorak, a, lm. i] = Czworak.

[Sztwioro] p. Czwo.

Sztybel, *bla*, lm. *ble* p. Sztybłet.

Sztybelhak, a, lm. i *szew. haczyk do wymowań kopyta z obuwia*.

Sztyber, *bra*, lm. *bry* I. *pręt żelazny wpuszczony końcami w dwie sztuki kamienia, aby je spoić*. 2. *trzpień*: Piorun uderzył w piedestał

sztolni, prąd elektryczny przebiegł po trzpieniu (szybry) żelaznym. Rol. 3. [S.] gruba, mocna belka pionowa, utrzymująca cały wiatrak. 4. bart. w ulach sztucznego urządzenia, przegródka podnosząca ś. do góry dla wypuszczenia pszczoł do przystawki. Śl. wil. 5. bud. słup, słupek wchodzący do składu stoła dachowego. Podcz. S., długa belka graniasta, pionowo ustawiona w środku wiązania dachu wieżowego, do której przypierają górne końce krokwi i na końcu której umieszcza ś. gałka, krzyż, chorągiewka szczytowa. 6. fl.: Na S.! na Szyhor! = na prawo! (woła retman). Zdr. Szybererek.

Szybererek, rka, lm. rki p. Szyber.
Szybriet, u, lm. y, Szybel l. kamasz, półbucik. 2. garb., p. Kamasz. 3. szew. wierzchnia część buta lub kamasza, skóra na podbiciu obuwia.
[Szybno] przys. od Szybny, szywno: S. głowę trzymał.

[Szybny] p. Szywny.
Szybor fl. p. Szyber.
Szybra, y, lm. y zdń. gwoździł bez główki.
Szybc, a, lm. e i. a. Szyk posp., palca, koń i t. d., jedność, jako stopień otrzymany przez ucznia. 2. gim., p. Podpór. 3. kow. żelazo do okucia przydatne.

Szyca, y, lm e i. pog. ksiądz, pała. 2. pow. podpórka żelazna w wachlarza (p. Wachlarz) powozowego. 3. powr. przyrząd drewniany, wbijany w ziemię, do podtrzymywania sznurów w ich długości, w czasie ich robienia. 4. tap. podpórka frontowa pod poręczą fotelu, kanapy. 5. a. Sztega zdń. rodzaj ramki, do której przymocowana jest część frontowa gzymsu, fryzu a. aufzacu. Zdr. Szyzka.

Szycajza, y, lm. y rzem. żelazo o jednym końcu płaskim, mieszczącym w sobie dziurki, przez które przybija ś. do niego gwoździłmi drzewo, a w drugim końcu zastrzone, do wbicia go w stały przedmiot.

Szycak, a, lm. i stol. podpora na kozłach Śl. wil.

Szycer, a, lm. y?: Rachowano po 109 szycerów na 1 czerwony złoty. T. K.

Szych, u, lm. y i. szpic, koniec ostry: S., koniec ostry miecza. Rej. S. u szpady. Troc. Szyi wśród strzała mu ś. śmiertelna zawarła, i S. ostry na drugą stronę przepadł gardła, nudum ferrum. Zebr. (= grot). Traçi sztychem oszczepnym w furę; ta odskoczy. Zebr. Samo-strzał robiony z drzewa niezwyčajnego, sztychem złotym tkniony, *cujus fuit aurea cuspis*. Zebr. Gdy go nie chcieli dobić, sam na S. broń swą padł i zabił ś. Zał. S. miecza i żelca strzał ku sereu ś. jego obróca. Koch. W. Jeśli obwiniony do sądu nie przyjdzie, tedy powód, wstawszy, ma przeciwko wiatrowi dwa razy mieczem, a trzeci raz sztychem uderzyć. Sz. (dwa razy ciąć, trzeci kłóć. L.). Przen.: *niebezpieczeństwo, szwanek*: Łatwiej cudzą skórę na S. wydać, niż swojej nadstawić. L. (narażać, na szanie stawić. L.). Tak na S. wydany króla naszego syn. P. Koch. Sami oślep na ostre nabiegamy sztychy. Nar. Sławę człowieka na S. podawać. Bud. (na złe języki, na hańbę. L.). Przyjdzie czas, gdy pod ten S. przyjdą i z śmiertelnego opisu nie wyjdą. Susz. (pod strychulac śmierci. L.). Na S. go wydał, wystawił. Troc. 2. *pręt żelazny w kształcie konduktora, umieszczony na dachu tak, aby jastrząb, spuszczaający ś. na gołębie, nadział ś. z rozpędu na niego*. 3. *pchnięcie czym ostrym, spiczastym, żgnięcie, raz kłóty*; (fecht.)

pchnięcie przeciwnika bronią: S. dać. Troc. Poległ od sztychu. Troc. Sztychem zabity. Troc. Nieodbito to S. Troc. Na ten S. nieodbito stawić ś. muszę. Troc. Grotu złotego S. nieodbito. Pilch. Nieodbito S. szwajcy złotej. Jag. Sztychem, czyli sztychowemi pociskami poległ. Kn. Pachmie, *punctatim*, sztychem. Mącz. Śmierć tysiącnym sztychem nań godzi. Koch. W. Niemiec chytry, zdrad używa, w lewo mierzy, palnie w prawo, S. po sztychu daje żwawo. Fred. A. Nie wezmą mię żywcem lub krytym sztychem nie zgładzą. Łoż. Przen.: Od sztychu = odrazu, jak ręką machnął. 4. Wystawiać na S. = *wprowadzać na pokaz, ujawniać, wytykać, demaskować, manifestować, publikować*. 5. *jednorazowe zajęcie igły z nitką w materiale przez szycącego*; ścieg. S. krawiecki, haftarski, szwaczki. L. S. u krawca i szwaczek znaczy każde zajęcie igły w szyciu. Mag. Ścieg u krawca i szwaczek znaczy za każdym sztychem zaciągnięcie nitki w szyciu. Mag. Za S. zaszywać, u krawca, szycie sukna lub materji, trzymając je dubeltowo w palcach. Mag. Wybrać sztychy, powyciągać nitki zo szwu po rozpróciu. Mag. Bez sztychów igielnych wzoru nie wyszyjesz. Troc. 6. w robocie grabarskiej, *zagłębienie rydla w ziemię do takiej głębokości, do jakiej rydel, naciśnięty nogą w ziemię wchodzi*: Ten kamień nie leży głębiej, jak na jeden S. Torz. Kopiać dydo w Afryce grunt Kartadze nowej, znajdzie na kilka sztychów w ziemi łeb wołowy. Pot. Pierwszą warstwą ziemi nie jest głębsza nad pół sztychu. Świt. Ludziom ci dosyć grobu na trzy sztychy. Pot. Cóż po tym pysznić ś. w ziemi na trzy sztychy? Pot. [W piersem śtychu w rowie buł sečný piasek]. 7. *rana kłóta*: S. głęboki, śmiertelny. Troc. 8. *zapasy, walka; spór, polemika*: Przyjść z kim na S. = w zapasy z kim iść, walezyć z kim, spierać ś. L. Gdy na S. przyjdiesz z niedowiarki, trwaj w stateczności. Rej. 9. *sztychowanie, pismo piękne, kaligrafja, litografja*: Pisz sztychem. 10. *rznięcie, rycie, rytowanie, rzeźba, rytownictwo, sztycharstwo; rycina, miedzioryt, kopiersztych, staloryt, drzeworyt*: S. sznierski, sztychowanie, rznięcie, rycie, rzeźba. L. Sławni w S. mistrzowie, Ruben i t. d. Li. Sztychy a rysy na tablicy miedzianej. Troc. S. to kunsztowny. Troc. S. tej warowni przy dziele Puffendorfa. Św. 11. *odłam, przelam*: Gdy będzie szkło czyste, białe, choćby w sztychu pokazało ś. cokolwiek czerwieniawe, z takiego robić kieliszki. Torz. 12. † S. *porównanie, zestawienie, konfrontacja*: S., stawienie rzeczy przeciw rzeczy, równanie rzeczy z rzeczą, porównywanie, trzymanie jednej przeciw drugiej, równając: Nie to mnie obraża, że enocie po rozkoszy dajecie miejsce, ale to, że ją na S. kładzicie z rozkoszą. Górn. Na S. kładę, *oppono vitum virtuti*. Kn. (- *przeciwstawiam*). Które złoto na świecie jest takie, któreby z tym złotem naszym czystością, jasnością i wagą złożyły ś. na S. mogło! Jan. Cokolwiek na S. idzie, nie może ś. sztychowne samo, ale z czym drugim. Górn. Cnoty zdadzą ś., jakoby między sobą przeciwne były; kiedy je pospołu jako na sztychu postawisz, jedna drugą zdobie będzie. Górn. Nie mając nikogo, któryby z nim szedł na S., jako z obrońcą i ojeem ojezyzny, zacnemu z dawna ojeu daleko więcej przyczynił zaeności. Górn. Język swój za gruby ma: czego dowodząc, wyrwie jakie staropolskie słowo z Bogarodziecy a z czeskim jakim gładkim słówkiem na S. je wysadzi. Górn. 13. † S. *frymark, frymar-*

czenie, handel zamienny: Cierpi i wstyd i szkodę, gdy pozwie cygana, że go w sztychu oszukał; ze sporów o niedotrzymanie tak zwanych sztychów wylaniają ś. postacie kupców. Łoż. (= tranzakcji handlowych). Charakterystyczne bywają sztychy, czyli tranzakcje zamienne. Łoż. Erazm Haz, rajca i mieszczanin lwowski, robi S. z kupcem tureckim. Łoż. 14. bud. krótka belka a. dwa dyle, sposobem kleszczy pod kołcem, czyli stopą krokwi na miejscu jętki użyte, podstopek krokwi. Podez. 15. fl.: Na S. bieżęć, u flisów: zowie ś. isę prosto na wodę. Mag. 16. hut.: Spust, S., otwór spustowy = otwór z przodu pieca wielkiego, w dniu babki, przy jednym z jej boków, do wypuszczania surowizny w skrzyni zebranej. Łab. 17. intr. przesyćcie ksiązki w grzbiecie nie po każdym arkuszu oddzielnie, ale przebijając igłą całą ksiązkę odrazu na wylot. 18. kam. głębokie pęknięcie kamienia przez słoje. 19. kare. bierka w grze w karty. 20. kip. choroba wina po fermentacji, skwaśnienie, abszmak, smak zepsuty: To wino ma S. 21. myd.: Mydło ma S. = jest dobre, ma moc, tęgość. 22. myśl.: Strzelać na S. = fuzją prosto nad głową wymierzoną do ptaka strzelać. L. Prawo jest myśliwskie, żeby na S. do słomki nie strzelać. L. Wziąłem ją na S. i dłatego nie trafił. L. Zając idzie na kulawy S. = idzie pod kątem mniej więcej 45°. 23. szew. narzędzie do wyrzynania desenii na skórze. Zdr. Sztysek.

2. Sztych w. I. S. I. S. I. odgłos składanych w potyczce bagnatów, pałaszów. Sł. wil. 2. [S., S. I.] a. ciuch, ciuch! mówią o jeździe konnej.

[Sztychacz, a, lm. e] p. Szturchacz.

Sztychać, a, ał I. p. Sztychnąć: Sztycham, sztychnę. Troc. 2. [S.] spółkować cieleśnie: Nie będę cię sztychał, aż na święty Michał, żebyś pamiętała świętego Michała.

Sztychanie, a, btm., czynność cz. Sztychać.

Sztycharka, I, lm. i I. forma ż. od Sztycharz. 2. żona sztycharza.

Sztycharnia, I, lm. e miejsce, gdzie ś. mieści warsztat sztycharski, rytownia: Ks. Cybulskiemu winniśmy założenie w Warszawie sztycharni nut muzycznych. L. S., izba do sztychowania ozdób i herbów, np. na armatach. Jak J.

Sztycharski przym. od Sztycharz: Rylec, grab-szych, narzędzie sztycharskie, którym na blasze ryje. Jak J. Sztuka sztycharska.

Sztycharstwo, a, btm. sztuka sztycharska, rytownictwo, sztuka rytowania na blasze metalowej.

Sztycharz, a, lm. e ten, co sztychuje na miedzi, cynku lub stali, rytownik: S. blach. Troc.

Sztychbelka, I, lm. i cieś. belka leżąca jednym końcem na ścianie butynku, a drugim końcem wczopowana w belki podłużne.

Sztychel, chła, lm. chle piecz. rylec do grawerowania.

Sztychlować, uje, ował kraw. zamocowywać obszywając sztychami na krzyż.

Sztychlowanie, a I. btm., czynność cz. Sztychlować. 2. lm. a miejsce zamocowane sztychlowaniem.

Sztychmas, u, lm. y I. mul. lata, na której oznaczone są szychy cegieł wraz z wapnem, służąca do równego murowania ścian. 2. zdh. miarka używana przy cięciu kafla gładkich.

× Sztychnąć, nie, nął, nied. × Sztychać uklóć, kolnąć, bodnąć, żgnąć, pchnąć, przesyć czym ostrym: Klitemu jesion długi sztychnął w biodra obie. Zebr. [S. igłą].

× Sztychnienie, a, btm., p. Sztychnięcie: Sztych, S., pchnięcie czymś ostrym. Bohr.

× Sztychnięcie, a, btm., × Sztychnienie czynność cz. Sztychnąć.

Sztychować, uje, ował I. [S.] klóć, bość, żgąć: Sztychuje mnie z boku. Przen.: pikować kogo, robić mu przytyk, szydzić z kogo, klóć go: Nie tylko Kalwina, ale i Pisma św. słuchać nie chce, owszem przez bok Kalwina i Zwingljusza doktory dawne sztychuje. Żarn. Djogenes tych, którzy ś. frasują o pochowanie zmarłych ciał, w powieści swojej sztychuje. Kosz. Gdy August młodzieńcowi ni któremu sznypkę dał, ten ku osobie cesarskiej żart on, sztychując go, obrócił. Kosz. 2. wystawić na sztych, na jaw, ujawnić, wytykać, demaskować: Wszyscy rozwiozłe życie jego autorowie sztychują. Nies. 3. rytować, ryć, grawerować, wyrzynać na płycie metalowej, drewnianej: S. herby. Jak J. S. blachę, pieczęć, figury. Troc. S. w drewnie. Troc. S. serwaserem (Troc) = wytrawiać, robić trawionki. Portret sztychowany Mickiewicza w buree na skale ledwie że podobny. And. 4. pisać pięknie, starannie stawiać litery, kaligrafować. 5. † S. walczyć o lepsze, prześcigać ś., emulować, rywalizować: Jej wszystko służy: bądź wdzięcznie tańcować, bądź z kim dworstwem S. Petr. 6. † S. przewyższać kogo, co, brać górę, wznosić ś. nad kim, nad czym: Óparł li ś. chyż który i wydołał wszystkie stopy wytrwać, szczyt jego wody sztychowady, culmen unda tegit. Zebr. (= pokrywały, zalewały). Przen.: † S. kogo, co = przechodzić, przewyższać, zakasowywać, prześcigać, wyprzedzać: Nie jest to człowiek tak osobliwy, iżby ś. siła drugich nie nalazła, coby go daleko sztychowali. Gór. Budynki ziemiańskie już sztychują pałace pańskie. Petr. Nikt go w tym nie sztychuje. Troc. Tym wielkim i zacynym królom w dzielnosci abyś podobny był, albo więc i onych enotami swemi jeszcze sztychował. Goś. 7. † S. co z czym = zestawiać, porównywać, konfrontować: Dawne dwory są daleko podlejsze od terażniejszych, zwłaszcza sztychując je z dworem Zygmunta Augusta. Gór. Cnoty z enotami, a występki z występki S. Gór. By nie nasienie, nie byłoby zboże, a wždy sztychując do tego, co z nasienia urosło, maluczka rzecz nasienie będzie. Gór. Cokolwiek na sztych idzie, nie może ś. S. samo, ale z czym drugim. Gór. Przyrodzenie we wszystkich swych sprawach stara ś. o pomiarowanie rzeczami i żeby jedną z drugą jakby zważyła i sztychowała. Łęcz. (= zrównała, zgadziła). 8. † S. frymarczyć, wymieniać towar na towar, prowadzić handel zamienny. 9. hut. wypuszczać z pieca kruszec roztopiony. Sł. wil. 10. rzem. robić sztychy, wyćiskać lamionkę, ramkę, np. na okładce portmonetki. II. stol. wyrabiać węglębienie w drzewie według wzoru.

Sztychowanie, a, btm., czynność cz. Sztychować: Cokolwiek na sztych idzie, nie może ś. sztychować samo, ale z czym drugim; bez czego drugiego sztychowania rozumieć ś. nie może. Gór. Ojciec mój zaczął kupcom na handel ich i S. towarów pożyczać pieniędzy. Mat. S. towarów za towar służy tylko blizkim miejscom. Petr.

Sztychowaty kip. trącający cokolwiek sztychem: Wino sztychowate.

Sztychowiec, wca, lm. wce fl. wiatr na rzece, w prostym kierunku wiejący, wiatr sztychowy.

† **Sztychowny przesyty** = przewiercony, prześwidrowany (zam. Sztychowany): Krew, do góry buchając przez powietrze sztychowne przepada: *longe terebrata prosilit aura*. Żebr.

Sztychowy przym. od **Sztych**: Oświadczoneo ukontentowanie za projekt sztychowych cech do oznaczenia sukien fabrykacji polskiej. T. K. † **Rana sztychowa** (Syr.), rana od pchnięcia (Perz.) = *rana kłóta, z ukłócia* (vulnus ictum s. punctum). Bohater ręką ćwiczoną podaje rany ciężkie i sztychowe. P. Koch. Sztychowa (kłóta) rana a. sztych. Troc. Rana za każdym razem, lub był S. (raz), lub ciężki. P. Koch.

Sztychówka, i, lm. i bud. *belka poprzeczna, miasto ankrzy służąca; krótka belka, między dwie rzędem leżące osadzona, od jednej do drugiej sięgająca, półgrzędek, rygiel, międzysięg*. Podez.

† **Sztychoplaster**, u, lm. y *plaster na ranę z ukłucia*: Masę to na sztychplastry kosztowna. Syr.

Sztychstal, i, lm. e blach. *rodzaj noża do równania do poziomu kantu na przedmiotach drykowanycch*.

Sztychulec, lca, lm. lca szew. *listewka, którą szewc na kolanie podkłada do przyszywania butów* (Mag.); *narzędzie śpiczaste do robienia dziur; [przryząd do naszywania cholew]*.

† **Sztychwaser**, u, blm., p. Serwaser. Troc.

Sztychzaga, i, lm. i = **Otwornica** pod i.

Sztychzecer, a, lm. y szew. *żelazko do wypalania nosków w obuwiu*.

Sztyczka, i, lm. i l. p. **Sztyca**. 2. powr. *żelazo w przodku powozu, łączące przodek z pudłem powozu*. 3. w lm., *żł. nogi*.

[Sztyf] przys. *zawsze*.

Sztyfeik, a, lm. i p. **Sztyfft**: *Małymi śpilkami, sztyfeikami papier do szyby przymocnić*. Łs.

Sztyfft, u, lm. y l. *mały świek, najczęściej bez główki*: S. drewniany szeweki, szpilka. 2. *zatyczka, zawłoczka, sworzenek*. Łab. S. klingi = *część narzędzia ostrygo (noża, palaszu, drutu i t. p.), upuszczona w rękojeść*. Łab. Zdr. **Sztyfeik**.

Sztyftować, uje, ował l. *przygotowywać, porządkować na pewien termin, szykować*: Zaczął Grzymala S. wszystko do podróży. Krasz. Druga siostra wyszła za Dymszą Tomaszewskiego, niedosłego posła rzpltej, do stanów holenderskich sztyftowanego. Rol. (= *ustanawianego*). 2. pułk, wojsko = *wystawiać, tworzyć, formować, ekwipować, organizować, fundować*: Sztyftował pułk swoim kosztem S. s. *przygotowywać* s., *szykować* s., *porządkować* s. *na pewien termin*: Nie chcę, aby wyglądało, żeśmy na przybycie tego jegomości bardzo s. sztyftowali. Krasz.

Sztyftowanie, a, blm., czynność cz. **Sztyftować**, **Sztyftowanie się**, a s., blm., czynność cz. **Sztyftować** s.

Sztyg, **sztyg**! w. *naśladowanie odgłosu kroków*: Już s. w drogę wyprawują, i tak S. S., jak zdołały, o swych nogach pośpieszały. Jak. W.

Sztyga, i, lm. i, **Sztega** l. *dwadzieścia sztuk (dwadzieścia klepek, dwadzieścia łokci sukna)*. 2. [S.] *kopka zboża; sposób ustawiania snopków zbożowych*, w lm. kraczki.

Sztygar, a, lm. owie, † **Stygar**, [Stygar], † **Stegar**, [Sztajgier], † **Stejgier**, × **Stygier**, † **Sygar** *dozorca górników, kierujący robotami w kopalni*. Biel. M. S. starszy = *nadsztygar*. S. młodszy = *podszytygar*. Łab. S. płóczki. Łab. S. tłuczki. Łab. S. machinowy. Łab. Szkoła sztygarów.

Sztygarski przym. od **Sztygar**: Cieśla S. a. dolny oprowiał piece, czyli chodniki, według potrzeby i wskazania sztygara. Łab.

[Sztygiel, gła, lm. gle] myśl. *dziób bociani*.

[Sztyk, a, lm. i] l. *bagnet*: Karabelą sztyki rzezał naksztalt sieczki. Mick. 2. a. [Sztyc] *ucz. jedność, jako stopień za naukę ucznia w szkole*, pałka, koń.

Sztyjkunier, kra, lm. *krowie pierwsza ranga oficerska w artylerji polskiej, odpowiadająca stopniowi chorążego piechoty*: Proponował dodać sztyjkunkrowi, zawiadującemu fabryką w biskupstwie krakowskim, do pomocy kilku unteroficerów z artylerji. Górs.

[Sztykować, uje, ował] *haftować*.

[Sztykowanie, a, blm.] czynność cz. **Sztykować**.

† **Sztykulać**, a, ał p. **Sztykutać**.

† **Sztykulanie**, a, blm., czynność cz. **Sztykulać**.

l. **Sztykut**, a, lm. y *człowiek chromy, kuternoga, ten, co utyka na jedną nogę, kulaw*: A no, niech ta, ozwał s. kulawy Walek, co go sztykudem zwali. Jord.

2. **Sztykut!** **sztykut!** w. *odgłos chodu sztykutającego s.*

Sztykutać, a, ał, **Sztykutać** s., † **Sztykulać**, [Sztyhutać], † **Sztylać**, † **Sztylać** s., **Stylać**, **Stylać** s. *utykać na jedną nogę, kulaw, chromać*: Paweł sztykutał z miotłą do ogrodu. Rodz.

Sztykucie, a, blm., czynność cz. **Sztykutać**. **Sztykucie się**, a s., blm., czynność cz. **Sztykutać** s.

Sztyl, a, lm. e l. *kadź do robienia lugu*. 2. *kow. trzonek młota, styl, stylisko*.

[Sztyl] przys. *cicho, spokojnie*.

† **Sztylać**, a, ał i † **S. s. p. Sztykutać**. **Błaż**. **Wulkan chromy sztyla** s. o kuli. Pot. Na kuli wsparty sztyla s., nowe knujące zdrady. Pot.

† **Sztylanie**, a, blm., czynność cz. **Sztylać**.

† **Sztylanie się**, a s., blm., czynność cz. **Sztylać** s.

† **Sztylag**, u, lm. i *układ, poza figury malowanej*: W malarskim kunszcie na sztylagu i proporcji każdej figury wiele zależy. Haur.

Sztyleik, a, lm. i p. **Sztyleć**: *Wąsik w S. ukreślić*. L. (= *śpiczasto, jak sztylo*). Dawniej pisano na tabliczkaeh, woskiem cienko powleczonych, *sztyleikiem*. L. (= *stylem, ryłcem*).

Sztylet, u, lm. y l. *broń ręczna, złożona z rękojeści i krótkiego ostrza obosiecznego, zwężającego s. ku końcowi*: Lubo byś mi cheiała S. w gardle utopić, nadstawiam ci szyję. Bardz. Gdybym miała S., tysiąc razy utopiłabym go w wym sercu. Niem. S. zatruty. Przen.: W rękach miał dzidy, a w oczach sztylety, a w sercu patzał. Słow. 2. druk. *sztylo zastrzone, którym zecer wydobywa z wierszy błędnie umieszczone czcionki*. Zdr. **Sztyleik**.

Sztyletnik, a, lm. ey *człowiek uzbrojony w sztylet, posługujący s. stale sztyletem*: Zaczynają s. organizować oddziały żandarmów wieszających i sztyletników. Spas.

Sztyletować, uje, ował *przebijać, zakłówać, przesywać sztyletem*: Sztyletował mnie wzrokiem. Słow. (= *przemikał, przesywał*).

Sztyletowanie, a, blm., czynność cz. **Sztyletować**.

Sztyletowato przys. od **Sztyletowaty**.

Sztyletowaty podobny do **sztyletu**: S. dziób zórawia. Sp.

× **Sztyletowość**, i, blm., rz. od **Sztyletowy**: *Dusza... z tych głębin, gdzie ęma niewidzialnych lata jasnoczerwonych słów, sztyletowości*

szepczęcych, brała straszna siłę sztychu. Słow. (= *podseptów morderczych*).

Sztyletowy przym. od **Sztylet**: Kto dał wieszczom wyrok S., sięgający w głąb dusz ludzkich? Krasin.

× **Sztylfa**, y, lm. y p. **Sztylpa**: S. u buta niemieckiego. Troc.

[**Sztylhutać**, a, ał] p. **Sztykutać**.

[**Sztylhutanie**, a, btm.] czynność cz. **Sztylhutać**.

Sztylować, uje, ował myd. *robić ług*.

Sztylowanie, a, btm., **Sztyłówka** czynność cz. **Sztylować**.

Sztyłówka, i, btm., myd., p. **Sztylowanie**.

Sztylpa, y, lm. y l. a. × **Sztylfa ozdobna**, lakierowana lub kolorowa, szeroka wyłoga cholewy wysokich butów męskich; także ozdoba przypinana (jak mankiet u rękawa): S. u buta bywa z szarej lub czarnej skóry na wierzchu cholewy. Mag. Buty z sztylpami lakierowanymi. Buty ze sztylpami złotymi. Gamb. 2. *wyłoga u rękawicy (jak u Szwedów)*: Sztylpy u rękawiczek. Gamb. 3. teatr. jedna z cholew skórzanych lub ceratowych wdziewanych na kamazki lub trzewiki dla oszczędności, zwłaszczą w teatrach biedniejszych. Zdr. **Sztylpka**.

Sztylpka, i, lm. i p. **Sztylpa**.

Sztylpowy przym. od **Sztylpa**: Sztylpowe buty, półbuciki. Goł.

[**Sztylwaga**, i, lm. i] p. **Sztelwaga**: Zawadziwszy sztylwagą lejeowych koni o słupek w ganku, przewrócił go nieszczęśliwie. Wybr.

Szymbelek, lka, lm. lki, **Zimbelek** fl.: S., zimbelek, albo szymbloszek, belka nad samą zryzą wpoprzek statku łekato idąca od budy; tu są świnłnale. Mag.

Szymbloch, a, lm. y, **Stymbloch**, **Stembloch** fl.: S., druga belka koło szymbelka od sztaby, i ta jest szersza. Mag. Zdr. **Szymbloszek**.

Szymbloszek, szka, lm. szki p. **Szymbloch**. Mag.

Szymbor, a, lm. y, **Stymbor**, **Szymbork**, **Szymborg**, **Stymbork** **Szymbort**, **Stymbort**, **Sztembork**, **Szymbort** fl. l. *prawy brzeg okrętu*: S. zowie s. burta po prawej ręce od rudła. Mag. 2. p. **Rubakier**: **Rubakier** a. S., woła sternik, kiedy flisom każe pojazdami robić. Mag.

Szymborg, u, lm. i fl., p. **Szymbor**. Troc.

Szymbork, a, lm. i fl., p. **Szymbor**. Troc. Sternik ma pilnować szymborku. Haur. Marszałek jest pierwszy flis od sztaby na szymborku. Mag.

Szymbort, u, lm. y p. **Szymbor**. L.

Sztymer, a, lm. y fl. *parowiec*, statek parowy.

[**Sztymp**, a, lm. y] zł. l. *wydanie s. kradzieży*.

2. *złodziej, który był już w areszcie*.

Sztymsztok, a, lm. i fortep. bal, w którym pobijane są kołki do nakręcania na nie strun; frontowa część fortepjanu, w której mieszczą się kołki ze strunami, utrzymująca strój w fortepjanie.

[**Sztynder**] p. [**Hop**].

Sztyngiel, gla, lm. gle wet. l. *zapalenie tkanki łącznej pod podeszwą kopyta końskiego*, podbitek. 2. narzędzie do podbierania, zrzynania podeszwy rogowej pod kopytem konia. Śl. wil.

[**Sztyinka**, i, lm. i] p. **Stynka**.

Sztynkator, a, lm. y *gatunek cygara lichego*: Dla mnie S. za dwa centy doskonały. Rog.

[**Sztynwaga**, i, lm. i] p. **Sztelwaga**.

Sztypp, u, btm., zdń. *wklęsłości, dolki w polowie na kufiu*. Zdr. **Sztyplik**.

Sztypa, y, lm. y garb., p. **Ospa**.

Sztyplik, u, lm. i, zdń., p. **Sztypp**.

Sztypowaty garb., p. **Ospowaty**.

[**Sztyrbać**, a, ał] piąc s. po czymś stromym.

[**Sztyrbanie**, a, btm.] czynność cz. **Sztyrbać**.

[**Sztyrbny**] = **Styrbny**.

[**Sztyrznąć**, nie, nął, **Tyrznąć**] = **Sterchnąć**.

[**Sztyrnięcie**, a, btm.] czynność cz. **Sztyrznąć**.

Sztyrk, u, lm. i l. p. **Stark**: 2. S. grubość śkla w rurkach szklanych, np.: Rurka cienka lub gruba w sztyrku. Mag.

[**Sztyrm**, u, lm. y] = **Styrm**: Najeżona sztyrmami szarej kry. Pol.

Sztyrna, y, lm. y garb., p. **Czolo**.

[**Sztyrnadel**, dla, lm. dle] p. **Trznadel**.

[**Sztyrnasty**] p. **Czternasty**.

[**Sztyrnaście**, stu] p. **Czternaście**.

† **Sztyrnik**, a, lm. cy p. **Sternik**. L.

[**Sztyry**] p. **Cztery**.

[**Sztyryceć**] p. **Czterdzieści**.

[**Sztyrze**] p. **Cztery**.

Sztyjszek, szka, lm. szki p. **Sztych**: Historję dwunastu cesarzy w najzdobniejszym sztychowanim wydaniu. A sztyszki — co? Żer.

Sztywnie p. **Sztywno**.

Sztywnieć, eje, ał *stawać s. sztywnym, izeć, wyprzezać s., tracić giętkość, drętwieć, krzepnąć, kostnieć, grabieć*: Już po nim! już sztywnieje. Ręce sztywnieją od chłodu.

Sztywnienie, a, btm., czynność cz. **Sztywnieć**.

Sztywnik, a, lm. i tech. *wyprawnik dołający tkaninie sztywności*.

Sztywniuchno przys. od **Sztywniuchny**; **Sztywniutko**, **Sztywniuteńko**.

Sztywniuchny, **Sztywniutki**, **Sztywniuteńki** *zupełnie sztywne*.

Sztywniuteńko p. **Sztywniuchno**.

Sztywniutki p. **Sztywniuchny**: Były sobie proste, sztywniutkie, tak iż ludzie przewali biedacki żerdziami. Byk.

Sztywniutko p. **Sztywniuchno**.

Sztywno, **Sztywnie** przys. od **Sztywny**: Trzyma s. S. Gors ukrochmalony S. Odrzekł S.

Sztywność, i, btm. l. rz. od **Sztywny**: S. sznurów należy do przeszkód ruchu w machinach. Ciężka podwójna służba wycisnęła na wszystkich jego utworach wyraźne znamię gorczy, sztywności i posępności. 2. chir.: S. stawu a. w stawie = *steżenie stawu* (anchylosis spuria).

Sztywny, [**Sztyhny**] l. *nie giętki, tegi, wyprężony, zeszywniały*: **Drut** S. Ręce sztywne. Gors prasowany, S. Ciała sztywne, trudno dające s. zginać. **Trup** już S. 2. *prosto trzymający s.*: S., jakby kij połamł. **Prz.** 3. *przen. chłodny, zimny, oziębły, obojętny, dumny*: Człowiek S. w obejściu. Ten zawód wycisnął na jego utworach to piętno szorstkie, sztywne, chłodne. 4. gm., *żart. skrochmalony, zawiany, strącony, udziudziany, zamartwiony, ululany, urznięty = pijany*. 5. wiośl.: Łódź sztywna = *niełatwo s. kołysząca*.

× **Szu**, nieod. *kryza kobieca na szyję*.

[**Szu-Szu**] l. *wołanie na owce*. 2. *wołanie na kury*.

Szuana, a, lm. owie *stronnik Burbonów w Wandei podczas wielkiej rewolucji francuskiej; walczący przeciw tej rewolucji*.

Szuanerja, i, btm. *dążność szuanów, przeciwna kierunkowi liberalnemu spraw publicycznych we Francji, nadanemu przez wielką rewolucję*.

Szuha, y, lm. y, + **Czuba**, + **Czuha**, + **Czuha**, + **Czujha**, + **Szujha**, [**Czujha**] *długa, obszerna sukna wierzchnia, futrem podbita*: Szata, zrobiona z suk-

na, podszyta futrem, staje się szuba. L. Starca nie mierzi S. podczas kanikuly. Pot. Na wsi człowiek strojów nie zażywa, oprócz co się giermakiem i szubą okrywa. Gawin. S., kozuch obszyty sukmem. Troc. W atlasowej szubie. Orzech. Wziął kunia szubę i czerwone buty. Kras. S. sobolami podszyta. Troc. Zdr. Szubka, Szubeczka.

[Szubał, a, lm. y, Szuwał, Szybałek] zwodźciel; włóczęga.

[Szubarga, i, lm. owie] p. Szubrawiec.

[Szubaty] zwinny, ruchliwy, zgrabny, chwacki, ciekawy.

Szubeczka, i, lm. i p. Szuba: S. popielicza. Star. Skoro dziecię na świat wyjdzie, wnet mu krzyżyki, wnet złota na szyję, wnet szubeczki adamaszkowe i koszulki. Glicz. Potrzeba mu spać 12 godzin, potrzeba pięknej sukienki, kitliczka, szubeczki. Hrb.

[Szubert, a, lm. y] p. Szyber.

Szubertnia, i, lm. e bot. (szubertia) p. Cypryśnik.

† Szubet, u, bhm., p. Subet. Troc.

† Szubić, i, if ubierać, odziewać w szubę: Święty Marcinie, nie bardzo to do fozy suknią rznąć, kiedy ludzie szubią się na mrozy. Pot. Nie suknie z nich, nie gunie, ale skóry skubią, a sami się z nich w rysie i w sobole szubią. Pot.

Szubienica, y, lm. e, [Szubienika], † Szybienia, † Szubienica I. dwa słupy połączone u góry belką poprzeczną, u której wieszają przestępców: S., trzy drewna do wieszania złoczyńców, złodziejów i t. d., posp. sprawiedliwość. Trzt. W rynku szubienice budowali, aby nieposłusznych wieszali. Birk. Niemilo złodziejowi na szubienię patrzyć. Rys. (na złodzieju czapka gore. L.). Dobry człowiek nie frasuje się, kiedy szubienię widzi. Rys. Złodziej na szubienicy wisi. Troc. S. pospolita, dwa a. trzy drewna. Troc. 2. kara śmierci przez powieszenie, powróz: Rozbójnika prowadzą na szubienię. Boh. Pojedynki tam szubienią karzą. Boh. Złym wychowaniem dzieci, źli rodzice, sami wiedziecie ich na szubienię. Jabł. Człek nie tonie, godzien szubienicy. Pot. (co ma wisieć, nie utonie). Złodziej, a chociaż szlachcie, wart jest szubienicy. Wyb. Takie zdobywanie szubienią pachnie. Alb. Będziesz miał, stłuczysz-li kłódkę, szubienię pewną ciotkę. Rej. (na trzech drzewien węzeł go pasują. Glicz.). Aby cicho ryb mieszczanie u złodziei (pod szubienią) nie kupowali. Ek. Zasłużył szubienię. Troc. Od szubienice odproszony. Troc. Krzyżowa S. = krzyż, jako szubienica u starożytnych. L. S., naczynie starodawnych narodów, którą winne urzędownie karano, krzyż. Kn. 3. † Szubienice (lm.), miejsce, gdzie S. stoi. Kn. Idź, pójdziesz do szubienicy. Troc. 4. † S., m., p. Szubienicznik: *Flagrio*, S., jak mówimy, z szubienicy się urwał, to jest smard, nogięć, kija godny. Mącz. 5. † S. = człowiek wiszący na szubienicy, wisielec: Wisieć, wisielec, *sed minus offendit aures vox*: obieszony. Kn. (co wisi na szubienicy. L.). 6. Gra w szubienię = gra polegająca na pisaniu przez jednego gracza kółek, a przez drugiego kresiek w kratkach, utworzonych przez dwie linje podłużne, przecinające się z dwiema poprzecznymi. Zdr. Szubieniczka.

Szubieniczka, i, lm. i p. Szubienica: [Ceko mie majsterek pod szubienicami]. Tet.

Szubieniczniczka, i, lm. i forma ż. od Szubienicznik.

Szubienicznik, a, lm. cy, [Szubiennik] I. × S. człowiek wiszący na szubienicy, wisielec: S., wi-

sielec, obieszony. Troc. 2. a † Szubienica obiesz, *urwis, lotr, lajdak, nicpoń, szelma, hultaj: Trifurcifer*, S., lotr. Mącz. Woła za nim: złodzieju! szubieniczniku! Haur. Ten S. naigrawa się z mego nieszczęścia. L. A to S.! jeżeli się nie utopi, pewnie będzie dyndał. Rog.

Szubieniczny przym. od Szubienica: Śmierć szubieniczna = powrozowa. L.

† Szubienie, a, bhm., czynność cz. Szubić.

[Szubienika, i, lm. i] p. Szubienica.

[Szubiennik, a, lm. cy] p. Szubienicznik: A S.! więc jemu zdaje się, iż bezkarnie można uczciwych ludzi napadać. Rog.

† Szubienica, y, lm. e p. Szubienica. Pot.

Szubka, i, lm. i I. p. Szuba. Biel. M. Król w atlasowej szubce, podbitej rysiami. Stryjk. Szubki, strój białogłowski. Magd. Nocą się tylko ogarnął szubką. Troc. 2. *paltocik, kaftan długi damski, choćby tylko watowy*.

Szubkietnia, i, lm. e hut. duża łyżka żelazna w hacie szklanej, do wybierania lub wyrzucania szkła stopionego z tygla. Torz., Łab.

Szubkowy przym. od Szubka: Krój S.

Szuba, i, lm. e bot. (oxylobium) roś.

Szubowy przym. od Szuba: Krój S.

× Szubraniec, ūca, lm. ūcy p. Szubrawiec.

[Szubrawa, y, bhm.] p. Szubrawstwo.

Szubrawczy, Szubrawski przym. od Szubrawiec: Czyn S.

Szubrawczyzna, y, lm. y niedzny, *marny szubrawiec*: Tamten? — to S., niech pan hrabia nie zważa na niego. Prus.

Szubrawiec, wca, lm. wcy I. a. [Szucérawiee], × Szubraniec, [Szubarga] *brudas, obdartus, obrwus, człowiek, na którym w niczym polegać nie można, galgan, nicpoń, hultaj, człowiek bez charakteru, bezczek*: Wielu żebraków znajdujących opitych, rozpustnych, szubrawców. Klon. Łotrze, szubrawcze, niezno. Zabl. Hultaje, szubrawce. Li. 2. *członek literackiego towarzystwa „Szubrawców“ w Wilnie, w pierwszej połowie wieku XIX, mającego za zadanie umoralnić społeczeństwo przez satyrę*.

Szubrawski p. Szubrawczy: Kodeks S. (= *przeznaczony dla członków towarzystwa Szubrawców*).

Szubrawstwo, a I. bhm., zb. a. [Szubrawa] *szubrawcy, hultajstwo, tałalajstwo, hałastra, galganstwo, psiarstwo*: Potym S. owo, wzięwszy Jego szaty, chcieli rzezać na cztery między sobą płyty. Pot. 2. lm. a *czyn, postępek szubrawczy, lajdactwo, galganstwo, szelmstwo, lotrostwo*.

[Szucerować, uje, ował] kogo = *wspierać*.

[Szucerowanie, a, bhm., czynność cz. Szucerować.

Szuch! w *ulowanie odgłosu lotu ptaka*: Puh!, puh!, S., S., S.! Sł. wil.

[Szuchaj, a, lm. e, Suchaj, Suhaj, Suháj] *chłopak na wydaniu, parobczak*.

[Szuchajek, jka, lm. jki] *pacholek*: S. bogaty.

[Szuchna, szuch, szuch!] *wolanie na owce*.

[Szuchta, y, bhm.] *zimnica, febra*: Jutro S. opaśnie. Rodz.

[Szuchtować, uje, ował] zł. *uzuchwalać się, ostro się stawiać*.

[Szuchtowanie, a, bhm.] *czynność cz. Szuchtować*.

[Szucielt, u, bhm.] *szosowe*.

[Szuckać, a, a!] *wydawać głos właściwy osłowi*.

[Szuckanie, a, bhm.] *czynność cz. Szuckać*.

† Szudamno przys. *cudownie, pięknie*. Rej. (por. Sudamnie).

Szudrać się, a się, a! s.] *drapać się*.

[Szudrak, a, lm. i] *obszarpaniec*.
[Szudranie się, a ś., blm.] czynność cz. Szudrać ś.

[Szudrawiec, wea, lm. wey] p. Szubrawiec.
† Szudzenie, a, blm., czynność cz. Szudzić.
† Szudzić, i, ll p. Szydzić: Śmiejąc ś. a szudzęcy z niego, przeważali go Epaminondas, iż uczynki onego hetmana tak często wspominał. L. Szueta, y, blm., kare., w grze, zwanej pikietą, *gracz grający za dwóch*: Pikietą z szuetą = pikietą we trzech.

Szufa, y, lm. y piern. naczynie do nabierania roztopionego wosku.

[Szufata, y, lm. y, Sufata, Sufota, Dryga] ryb. sieć do łowienia ryb, na dwóch składanych kijach osadzona. Mag. S., trójkątna sieć rybacka, przytwierdzona do dwóch drążków, skrzywionych jak nożyce. S., sieć przywiązana do dwóch drążków, stanowiących z sobą kąty wierzchołkiem przeciwległe.

[Szufeca, y, lm. e, Szufyca, Szufica] *omuczka*; przen.: *chusika wyswiechtana, brudna*: Tę chusteczkę, coś mi dała, to ją za siufecę mam.

[Szufel, fla, lm. fle] p. Szufia.
Szufelka, i, lm. i l. p. Szufia: Rzucił szufelką złoto na wagkę. 2. w lm., bart. *tylna para nóg u pszczoły*, borki. Sł. wil.

[Szufica, y, lm. e] p. Szufeca.
Szufia, i, lm. e, [Szofia, Szufel, Siufel] i. *łopata rymniasto wklęsła do przerzucania ciał sypkich, ciekłych*: S. pełna czego. Troc. S. do przerzucania zboża. Kluk. Szufle służą do ryzowania zboża i wody z zżyz wylewania. Mag. Ryzować, to jest szuffami zboże podczas przerobki przerzucać ze statku na ląd, a z lądu na statek. Mag. Ma on w ręce szufłę a łopatę i wywieje boisko. Wuj. Ci dziurę okrętu łatają, tamiel do szufli, do łopat, do konewek ś rzucają. Pot. S. do węgli. Sarknęła, siedząc na ziemi i śmiecie na blaszaną szufłę skrzydłem zmiatając. Orzesz. (= *śmietnicę*). Blaszana szufła do nabierania mąki, kawy. [S.] *kij odczarSKI, żelazną szufelką zakończony, do podrzucania ziemi w stronę, gdzie pies ma zegnać owce do kupy*. 3. druk. *blat z wystającymi brzegami, do składania na nim większych kolumn*: S. in octavo, in quarto, in folio i większa. S. w drukarni, na którą zeecer wykłada pismo, dwójaka: zeecera i preperska. Mag. 4. myśl. *róg łosia, daniela*: Pewniejszy tu strzał, ale w oko trafić trzeba, bo oprócz szufli i głowy nie widać z wody. Pol. Mignęły mi dwie ogromne szufle z wieloma końcami. We wrześniu ma daniel nanowo odrosnięte i wyczyszczone szufle. 5. woj. *rodzaj lynchki niedzianej z długą rękojeścią, do wypywania prochu do armaty*. Dek., Jak. J. Zdr. Szufelka.

[Szufiac, a, ał] p. Szuflować.
Szufłada, y, lm. y, [Siublada] *plytka skrzyguła, bez wierzchu, do wsuwania i wysuwania, np. pod płytę stołu lub w komodę, w sałę, framugę i t. p., służąca do schowania rozmaitych rzeczy*, † *popchnieca*. Zdr. Szufładka, Szufładeczka.

Szuffadeczka, i, lm. i p. Szufłada: Szuffadeczki w aptece. Nie wiesz, chudzino, co to jest skrzyżnia okwana z pieniędzmi, a co mieszek a. S. Opal.

Szuffadka, i, lm. i l. p. Szuffłada: Kalamarz, z maciey perłowej sztucznie zrobiony, komórki miał z kości słoniowej, a szuffadki z rozmaitych kamieni osobliwie uczynione. Warg. 2. w lm.

szósta figura kontredansa, polegająca na przesuwaniu ś. par tańczących między sobą aż do zajęcia miejsc swoich vis à vis.

Szuffadkowato przys. od Szuffadkowaty.

Szuffadkowaty podobny do szuffadki: W zadymionej szuffadkowatej, długiej ciupee jedli naprędee. Kaezk.

Szuffadkowy l. przym. od Szuffadka. 2. teatr: Sztuka teatralna szuffadkowa = sztuka, w której sceny luźno połączone nie wiążą ś. z sobą konsekwentnie i logicznie na siebie wzajemnie nie wpływają.

Szuffadny p. Szuffadowy. L.

Szuffadowy, Szuffadny l. przym. od Szuffada. 2. mech.: Rama szuffadowa = fuga wsuwacza przy cylindrze parowym. Łab.

Szufflak, a, lm. i myśl. *samiec daniel, łos*; [łos stary]: Gdzie polowanie urządzone, bije ś. tylko rogacze i szufflaki w tym czasie na upatrzonoego. Pol.

[Szufflanie, a, blm.] czynność cz. Szufflać.

† Szuffleta, y, lm. owie p. Suffer: Gdy szuffletą bywał w Proszowicach z zakami. Alb.

Szufflica, y, lm. e inż. *przrzęd a. machina do czyszczenia rzek, słuz, kanałów odkrytych, z namuliska, chwastów wodnych i innych zawał splawności utrudniających; przrzęd lub machina do pogłębiania dna tych wód*, bagior.

Szufflować, uje, ował, [Szufflać] *pracować szufflą, przesyptywać, przerzucać, sypać szufflą*: Zboża wszelkie na zsypaniu często S. w lecie. Haur. W maju trzeba gnój na podwórzu na kupę S. i na oziminę pola wywozić. Zaw. Szuffluję co. Troc.

Szufflowanie, a, blm., czynność cz. Szufflować.

Szufflowaty podobny do szuffli: Rogi szufflowate. Szuffnagiel, gla, lm. gle? : Odłam miedzi lub połamane podkowy i szuffnagie. Zap. (= *hufnagle?*).

Szuffrygiel, gla, lm. gle *zasuwka, rygiel*. Łab. S. do okna, drzwi.

Szuffryn, a, lm. y *moneta hiszpańska złota, suweryn*: Szuffryny hiszpańskie. Pol.

[Szuffyca, y, lm. e] p. Szufeca.

[Szugoczeć, y, ał, Sugoczeć] *szastać ś., robić szmer*.

[Szugoczenie, a, blm.] czynność cz. Szugoczeć.

[Szuhaleja, i, lm. e, Czuhaleja, Obijanik] *statek wodny płaskodenny, do jeżdżenia po błotach pińskich, zalanych wodą, wyrobiony z jednego drzewa, z bokami nadłożonymi tarciami*. Krasz. S. przybija do brzegu między olehami. Pol.

[Suhe, suhe! Szöhe, szöhe!] w. *odstraszanie ptaka*: S., ptaszku! (a sio!).

Szuja, i, × Suja, [Suja] l. blm., zb. *motloch, halustra, talalajstwo, hullajstwo, galgaństwo, szubrawstwo*: Odpędźmy tę nikiemenną, gadatliwą szuję. Zabł. Wałęsał ś. po Warszawie i pod zmienianym nazwiskiem żył między ostatnią szują. Krasz. I potrzebna mu była ta S., co go otaczała, co mu szumiała w uszy, migała przed oczyma. Krasz. 2. lm. e m. = a) *szubrawiec, hullaj, niepoń, ludaco, plugawiec, galgan*. Orzech. Nie chcieli podrzutowi i szui służyć nikiemennemu. Tw. W Rzymie nakoniec lada szuję posadzili na tronie. Pot. Lada to szui dzieło, lada klechy. Pot. W szturmie najmężniejszy od lada szui zabitym będzie. Bud. B. Przen.: Na szuję konia kładą szle furmani. Alb. 3. [S.] *grubijanin, człowiek nieprzyzwolity*. 4. p. Czucha.

Szujak, a, lm. i jeden z kłoców, na które pilują ś. sztuki drzewa i z których wyrabiają ś. gonty. 2. [S.] jastrząb.

Szujka, i, lm. i wałczos, klepka z drzewa sosnowego nie rdzennego, 6 stóp długa, 6 cali szeroka, 2 cale gruba.

Szujny przym. od Szuja: To szujna hałastra, to wiślecy. Krasz. To szujna hałastra, siec a ducha słuchać. Krasz.

Szujowato przys. od Szujawy.
Szujowaty zakrawający na szuję, galjanowaty: W wielkiej gęstwie ludzi więcej bywa zgrai szujowatej i hałastry nikczemnej, niż chłopca Bożego. Sł. wil. Przen.: Szujowate wino. Siemir. (= liche, marnie, nędzne, ohrzydliwe, wstretne).

Szukacz, a, lm. e i ten, co szuka, poszukiwacz. L., Troc. 2. † S. prześladowca, trapić, gnębić: Stawiali sidła szufacze duszy mojej. Bud. 3. narzędzie w kształcie grajcara podwójnego, chwytające przez zakręcenie części znajdującego ś. w otworze świdrowym, grajcar. Łab.

Szukać, a, ał, [Szukować] i. starać ś. znaleźć, wypatrywać, dopatrywać ś., śledzić, poszukiwać, tropić, szperać, dochodzić czego: Szukajcie, a najdziecie, szukający znajduje. Bud. Gdzie nie szukamy, tam najpierwej najdziemy. L. Któż kogo ma S.? Kn. (non praesepo bovem, sed praesepo requirit. L.), Szukasz, czego niemasz; wczorajszego dnia szukasz. Kn. Właśnie tak, jak mówią, w wodzie ognia S. Smotr. Igły szukając, za grosz świecę spalił. Rys. Nie znajdziesz go, byś go nie z świeczką, ale z pochodnią szukał. Górn. Nie znajdziesz lepszego, byś go z świecą szukał. Kn. Słońca z świeczką szukał. Pot. O, co to była za pani! już takiej drugiej trudno i S. L. (=nie znajdziesz). Szukaj sobie inzej za żonę, mnie ś. nie spodziewaj. L. Po świecie chleba szukają. Skar. Co nie S., nie S. Szymon. (nie szukaj, nie ruszaj, czegoś nie położył. L.). Na to mamy rozum, abysmy prawdy szukali. L. (= dochodzili). Szperać i S. Poc. S. wiatru w polu. Prz. S. szczęścia, okazji. Zguby S. Każdy, co mu ś. podoba, tego sobie szuka. Rej. Na koniu jedzie, a konia szuka. Rej. Sam nie wie, czego szuka. Rej. Muszę S. sobie na starość inzego mieszkania. Kochan. Prawdy tak, jako kłębka po nici, szukali. Kochan. Jesliby straciła drachmę jedną, izali nie zapala świecy i wymiata domu i szuka z pilnością, ażby znalazła? Wuj. Każdy człowiek, gdy nań co ciężkiego przychodzi, ma to z przyrodzenia, iż w niebo wejrzy, jakoby stamtąd, gdzie Bóg mieszka, pomocy szukając. Skar. Rady dobrej u mądrego szukaj. Skar. Szukaj sobie przekładacza, jakom i ja szukał. Skar. Pająk jadu szuka, ale pszczoła miodu. Skar. Człowiek nigdy na swym stanie nie przestaje, a odmian zawždy szuka. Skar. (= stara ś. o nie, rad je widzi). Szczerych przyjaciół z Dyjogenesową laternką trzeba S. wśród dnia. Opal. Cudzych bogów S. Prz. S. w książce. Troc (= wertować, drabować). Oj, pojechał pan Dąbrowa S. sobie młodej żony. Psń. Wszędzie ś. znajdzie rozum, by go tylko S. Kras. Terazże z nim ładu szukaj. Mick. (= dochodzić). Mówił o niej, że grzybów szukała na drzewie. Mick. Do psa: szukaj! szukaj! [Masję szukali. Ty szukasz jedną. Za zerciem szukało. Mój kochanek za mną szuka. Szukam za koniami. Ja się urosiła do kostek, sukający na te różeczki po kwiatek]. Przen.: S czego z czego, w czym = spodziewać ś. znaleźć, widzieć, upatrywać co w czym, zasadzać co na czym: Z postów próżnej chwały

szukał. Skar. W tym nie szukał ani rozkoszy żadnej, ani swej własnej chluby. Górn. (= nie robił tego dla rozkoszy, dla chluby). Przen.: S. czego = narażać ś. własnowolnie na co, leść tam, gdzie ś. można narażać na co: Ty, widzę, guza szukasz. Boh. S. nieszczęścia. 2. † S. czego = nastawać, dybać, czyhać na co, chcieć czego pozdawić, odebrać co: Co jest za występki mój, iż król szuka zdrowia mojego? B. B. Dawid wpadł w niełaskę u Saula, tak iż dziwnymi kształty szukał żywota jego. Rej. Na śmierć zgotowaną jej szuka. Mor. A. 3. [Gaź, gaź, szuka! szukaj!] odpędzenie gęsi.

× **Szukać**, a, lm. a sonda, narzędzie do szukania głębokości, ołowianka, głębomiar. L., Sł. wil. S. cyrulickie. Bobr. S. rostrycharskie przedziurawione, kędy ścieka ropa od rany. Bobr.

Szukajfo, a, lm. owie i ten, co ciągle szuka. Troc. 2. † S. szukający, czego nie zgubił, włóczęga, złodziej, rozbójnik: Są i drudzy, co je szukajkami zowią, co znajdują misternie i przemyślną głowę, najdzie w izbie i w sieni zapomniane rzeczy, które jednak gospodarz ma na pilnej pieczy. Klon. On S. jawnie swoje zdrady i fortele oznajmił. Birk.

× **Szukałny** przeznaczony do szukania. L.
Szukanie, a, bfm., czynność cz. **Szukać**.
Szukanina, y, bfm. szukanie długie, zmudne.
[Szukować, uje, ował] p. **Szukać**.
[Szukowanie, a, bfm.] czynność cz. **Szukować**.
[Szulać, a, ał] i. chorować, być słabym. 2. kłaść, przytykać coś: Co tam szulasz do konewki?
[Szulak, a, lm. i] p. **Jastrząb**: Stawiał ś. względem niej raz jak S. nad przepiórką krążący, znów jak kochanek tkliwy. Jeż. S. a. skob, korszun, krogulec. Gwar.

[Szulan, a, lm. y] zł. policjant, szylwach.
[Szulanie, a, bfm.] czynność cz. **Szulać**.
Szularz, a, lm. e hut. = **Sularz**. Łab.
† **Szulbrycht**, u, lm. y p. **Szulbryf**. H. Jana. Weźmij S. twój, napiszże pięćdziesiąt. Leop. (cyrograf twój. Leop.).

† **Szulbryf**, u, lm. y p. **Szulbryf**. Hist. w Lan.
[Szule, a, lm. e] i. belka podłużna, na której oparte są belki poprzeczne. 2. słup osadzony w podwalinie ściany, w który wpuszczane są końcami bale.

† **Szulbryf**, u, lm. y, † **Szulbryf**, † **Szulbrycht**, † **Szulbryf**, [Szulbryf] zapis, rewers, kwit, cyrograf: Syngraphum, spisek, ręczny zapisek może być zwan, bo co zowią handszryft, S., są niemieckie słowa. Mącz. Szulbryfy a. cyrografy. Klon. S., a. zapis na nas, już zmazany i umorzony jest. Orzech.

[Szule, ów, bfp.] gatunek ziemniaków.
Szuler, a, lm. rzy, [Szulerz] i. gracz namiętny, oddający ś. grom hazardowym i oszukujący w grze, koster a: Sławnego szulera znałem, który grywał, wygrywał, przegrywał i nie oddawał, całe życie faraonowi służył, a kwindecy był na zawołaniu, marjasza nieodstępny przyjaciel. L. S. gry pilnuje, mimo inne sprawy. Min. Szulery sztucznie grać umieją. L. Charakter graacza, czyli szulera, niewielką jest dla człowieka zaletą. L. 2. [S.] sprytny ladaco, oszust. Zdr. **Szulerek**. Zgr. **Szulerzysko**.

Szulerak, a, lm. i kam. dluto szerokie do zlagrowania płaszczyzny.

× **Szulerauz**, u, lm. y, × **Szulerhauz**, × **Szulerhauz** bulka szylwacha. L.

Szulererek, rka, lm. rkowie p. **Szuler**.
× **Szulerhauz**, u, lm. y p. **Szulerauz**.

× Szulerja, i, blm. p. Szulerstwo: S. i lusztki były kilkuletnią ciągłą zabawą moją. L.

Szulerka, i l. lm. i forma ż. od Szuler. 2. p. Szulerstwo: Zaraz po obiedzie zaczyna ś. S. Rzew. Tylko ś. włóczęga i szulerką bawia. L.

Szulernia, i, lm. e dom gry, miejsce, gdzie szulerzy grywają: Dom Wilsona, S. L. Powiedz mi, co są ludzie, co ten świat nasz znaczy, jeżeli nie szulernią mieszkana od graczy? Zabł.

Szulerować, uje, ował i. bawić ś. szulerką, być szulerem, grywać w karty namiętnie, oszukując, kosterować: Całe życie szulerowali. S. w karty, w kości. Troc. 2. [S.] tracić pieniądze.

Szulerowanie, a, blm., czynność cz. Szulerować. [Szulerowaty] lubiący szulerować, grać, tracić pieniądze.

Szulerski przym. od Szuler: Coraz więcej zgromadza zysk szulerskiej rzeszy. Kras.

Szulerstwo, a, blm., Szulerka, × Szulerja oddawanie ś. grze hazardowej, szulerowanie, kosterstwo.

Szulerz, a, lm. e i. [S.] p. Szuler. 2. a. Suterz hut. palacz przy piecu hutniczym: Dobierać trzeba, aby szulerze byli dobrze wywiezieni w tym, aby umieli szyty wysuszać, w piec je regularnie kłaść i ogniem kierować. Torz. Do grub w piekach trzeba ram żelaznych, bo S. przez częste kłód w piecki kładnienie piekiby porozwalał. Torz.

Szulerzyna, y, lm. y lichy, marny szuler: Tam gdzie S. w podjeżdżonym koczku wioził swoją umiejętność na pożywne pole popisu. Byk.

Szulerzysko, a, lm. a m. i ni., p. Szuler.

[Szulić, a, lm. i] = Iastrzab.

[Szulnąć, nie, nął] i. ukłóc, szturchnąć: Szulnął mnie palcem w oko. 2. zł. przyjsć, przychodzić.

[Szulnięcie, a, blm.] czynność cz. Szulnąć.

[Szulbryf, u, lm. y] p. Szuldbryf. Mrong.

× Szulthejs, a, lm. owie radca, soltys, wójt: Dwóch radców, czyli szulthejsów do sądenia wykroczeń żołnierzy. Górs.

[Szula, y, lm. y] p. Szulo.

[Szulać się, a ś., ał ś.] ułać ś.: Szulej ś. po rynku. Kochanek ś. szulał światem.

[Szulanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szulać ś.

Szulo, a, lm. a, [Szula] słup drewniany w ścianie lub parkanie, w który z obu stron upuszczają ś. końcami dyle stanowiące przesła. [Gdy S. stanowi razem i uszak wrót wielkich, zowie ś. wtedy wierzeja].

Szum, u, lm. y i, szumienie, silny szmer przeciągły, jednostajny: Stał ś. nagle S. z nieba, jak przychodzącego wiatru gwałtownego, Leop. S. stał ś. wiatru przypadającego, wiatru gwałtownego. Wiśn. Niemasz znaku na powietrzu latania ptaszego, jedno tylko S. skrzydeł powietrza wachlującego słyhać. Gil. Świst huczy około łbów konskich, że S. zawsze około uszu, jakoby ś. pszezoły roily. Rej. Szumy we młkłych ś. choinach dzieją. Otw. Dla szumu do lasa nie iść. Kn. (dla grzmołu do młyna nie iść — wymówka leniwych. L.). Ściekających wód szumy. Leszez. S. powstał i gwałtowna z wierzchu niepogoda, wały za wałami pędzi poruszona woda. Papr. Rzeka szumem tak po wszystkich stronach ś. rozlega, aż głos dalej, niż w kraje sąsiedzkie, zabiega. Otw. Słyszałem głos mówiącego, a S. jego, jako S. gwałtownych wód. Leop. S. wietrzny, S. wody, lasu. Troc. Odpocznę sobie przy tym wdzięcznym szumie żywej wody. Górn. S. jego, jako S.

wód wielkich. Wuj. Niechaj jasne zdroje wdzięcznym szumem spokojnie bawia uszy moje. Zbyl. A. Chmura z gradem, jak balon, szybko z wiatrem leci, krągła, ciemno-błękitna, w środku żółto świeci; S. wielki słyhać wkoło. Mick. Przen.: Za szumem iść = z wodą, z prądem. Ty, nauką i zdrowym wżgardziwszy rozumem, idziesz jak piak za stadem, jak ryba za szumem. Pot. (= owczy pęd). 2. przen. szmer niezadowolenia, pomruk; fochy, fumy, dąsy, muchy w nosie: Szumów pełna ambicja. Pot. Ucichną te niedługo huczki i szumy, pójdą na wiatr pysznych dumy. Koch. W. Podczas wzięcia Troi Achileasa szumy, pychę Agamemnona i Ajaksa dumy trzeba było uśmierzyć. Jabł. Skoro ś. w nim te szumy ukołyszą, powiedz mu prawdę. Pot. (jak ś. udobrucha. L.). Te szumy ś. w nim jeszcze nie ukołysały. Troc (= namiętności, burzliwość). Na Ukrainie i Zadnieprzu poezę zrywać ś. jakieś szumy. Sienk. S. powionął po tłumie. Jeż. 3. a. [Szuma], szumowiny, burzowiny, piana, mus: Jak morze szumem pienistym ś. bieli, kiedy ś. zaprą duchy, co nim władną. Kras. Małe strumienie szumem ś. po kamieniach włóczęga. Fred. M. S. trzymam wódka — u gurlenika znaczy, gdy zmieszana utrzymuje na sobie perelki. Mag. S. z wierzchu, czystość w środku, a fusy na spodzie. Prz. 4. [S.] śmiecie. 5. bud. kruchy bursztyn w płaskich, nieczystych kawalkach. Łab. A było tych gatunków wiele: S. był najpodlejszy gatunek bursztynu, bo kruszył ś. bardzo; na niego niechętnie dybali bursztyniarze. Chl. 6. cukier. szumowina występująca na powierzchni cukru gotowanego. 7. lek.: S. w uszach (paracensis). S. w głowie, wiatry, humory w głowie szumiące. L. Zakradzszy ś. komu wiatr w ucho, zwykł sprawować w nim S. Perz. Nie napełni ś. szumami głowa, gdziebyś krótko spał. Perz. Zdr. Szumek, Szumik.

[Szuma, y, lm. y] i. p. Szum. 2. a. [Szumia, Szumawa] zł. las; czarny las.

[Szumawa, y, lm. y] p. Szuma.

Szumek, mku, lm. mki i. p. Szum. 2. [S.] las. 3. bot. (spumaria) grzyb z klasy śluzowców.

Szumer, a, lm. y? : Drama, do której wchodziły takie osoby, jak ona, taki S., jak szambelan, taki rywal, jak Karolek. Korz. W loży ukazała ś. ubrana nader smakownie ze starą jakąś panią, służącą widocznie za szumera. Krasz.

Szumiastość, i, blm., rz. od Szumiasty: S lasów, łąk.

Szumiasty pełen szumu, szumiący, szum sprawaiający: Na polanaach walały ś. trawy szumiaste. Ork.

Szumiąco przys. od Szumiący, szumiąc: Wogrodzie było jak w lesie: ciemno, cicho, S. Krasz.

Szumieć, i, a. jeje, ał i. wydawać szum, szeleścić: Szumi wiatr, szumi, Bratk. Szumiejące wiatry. Fur. W Delfie skały zawiesiste były, które wiatrem szumiły, jakoby trąbił. Biel. M. Wiosły siekane wody szumią srodze. Otw. Bóg wzburza morze, a szumieją głośno wełny jego. Leop. Woda szumi z potoka. L. Bystry prąd bardziej szumi, niżli brzegi strzyże. Pot. (więcej huku, niż puku; cicha woda brzegi rwie. L.). Samowar szumi (= syczy). Szumi morze. Troc. Wicher szumi po gęstym lesie. Mick. Wiatr tylko szumi po murach klasztoru. Mick. A tam na wzgórzu, kędy morze bije, dla ciebie szumi może, dla mnie wyje. Słow. Szumią jodły na gór szczycie, szumią sobie w dal. Matka weszła; szumiąc jedwabiami, wyflokowana, wyperfumowana. Bał. We łbie mu szumi. Troc. Wnet

w trąby uderzyli, aż szumią w głowie. Rej. Szumi mu w uszach. Troc. Przen.: Szumi w głowie komu (L.). = *unosi ś.*, *szaleje*, *burzy ś. on*, *pstro mu w głowie*. Młodemu zawsze szumi w głowie. Rej. Pospolicie szumi temu w łbie, który ś. kasze na wysokie rzeczy. Bud. B. Oj, bieda, kiedy komu w głowie wiatry szumią! L. Zamieszanie to i po dziś dzień jak w piekle wre i szumieje. Smotr. Przen.: S. = *żyć szumno*, *zbytkować*, *szaleć*, *rozhułać ś.*: Jeśli tak będziesz szumił, nie na długo ci tego posagu stanie. L. Kobiетки chcą teraz S., balować. L. Nie stara ś. o serce, fortuny tylko szuka, z której S. myśli. L. Póki kto szumi, póki kto jest panem, póty życzliwość, póty pełno chluby. Książ. Młode piwko szumi. L. 2. × S. *hałasować*, *huczeć*, *awanturować ś.*: Próz-na beczka szumi, a wiatr ją obali: pełna stoi, mileży, chociaż ś. nie chwali. Boh. Przechadzając ś. i nogami szastając, na urząd trzask czynili, aby nie od budzących, ale szumiejących ocknął Holofernes. Leop. 3. myśl., p. *Gwizdać*.

Szumienie, a, blm., czynność cz. **Szumieć**.

[Szumigaj, a, lm. e] *las* (w zagadce).

Szumik, u, lm. i p. **Szum**. Przen, żart.: Ma S. = *podpił sobie*, *szumi mu*, *czmera mu w głowie*. L. **Szumieńb**, *tha*, lm. *thowie*, **Szumimózg** *zapalona głowa*, *warchoł*, *wartogłów*, *narwaniec*, *awanturnik*, *zawadźaka*: Na króla u nas leda S. wstanie. Pot.

× **Szumimózg**, a, lm. *owie* p. **Szumieńb**: Oni szumimózgowie swarzyli ś. o to, jeśli by jajca a. ptaki pierwej były stworzone. Stryjk.

† **Szuminy**, in, blp., p. **Szumowina**: Wodę tę warząc, pilnie odszumować, aż już szumiu z siebie przestanie wydawać. Syr.

† **Szumisto** przys. od **Szumisty**.

† **Szumisty** p. **Szumny**.

Szumka, i, lm. i *lwesolu*, *skoczna piosnka ukraińska*. 2. × S., × *Sumka polski taniec podobny do mazura*. Gol.

† **Szumka**, i, lm. i = *Suna*.

[Szumia, i, lm. e] p. **Szumia**.

[Szumnia, i, lm. e, **Szumnik**] *las* (w zagadce).

Szumnie, **Szumno** przys. od **Szumny**: S. często wała. Opal. Izby S. obite. Troc. Ode mnie mało co szumniej strojny. L. [S. tańcuje, ubiera ś. Jak to ładnie, jak to S.].

[Szumnik, a, lm. i] p. **Szumnia**.

Szumno p. **Szumnie**: S., a w pięty zimno. Rys. Wynosi on ś. S. i dumno, gdyby jeno zawsze tak stawado. Haur. S. stąpa, suwając sobą. Kn. S. stąpać. Troc. S. ustrojony. Troc. [Jechali S. z wojny. Owo ja Mazur S. bogaty. Wójc.]. Szkura półrze folwarki, gdy pan żyje S., i wszystko gumno. Klon.

Szumnobrzmiący *brzmiący szumnie*, *górnolotny*: Szumnobrzmiąca odezwa.

Szumnodumny *hućczucznie dumny*. Pilch.

× **Szumnogąłęzny** *którego gałęzie zwykle szumią*: Szumnogąłęzne drzewa. Nar.

Szumnogłośny *głośny przez swój szum*, *głośno szumiący*: Szumnogłośne wybrzeże. Ml.

Szumnotłny *lejący z szumem*: Wieher S. L.

× **Szumnomówca**, y, lm. y *mówca szumnie przemawiający*, *mówca górnolotny*, *napuszony*: Nie łowił w zamęcie niewodem szumnomówców. Wor.

× **Szumnomysłny** *myślący górnolotnie*, *szybujący myślami zbyt wysoko*. L.

Szumność, i, blm., rz. od **Szumny**: Wszysey oczy obracają na waepana trzpiotostwo, na S. L. (na szumne jego życie. L.).

Szumny i. a. **Szumisty** przym. od **Szum**, *szumiący*, *pełen szumu*: U szypra także póty głowa

szumna, póki nie zmłóci stobroznego gumna. Klon. Wody szumne wzruszonemi wały. Otw. Przy gościnnym stole grzeje łeb S. winnemi pułhary. Książ. (= *pijany*). 2. przen. *oszałamiący*, *bombastyczny*, *pełen swady*, *górnolotny*, *głośny*, *napuszony*, *nadęty*: Wstęp do tej opery był S., z bębnami i waltorniami Zabł. Gęba jego śmiała paple szumnym tonem, co jej przypłyne z ślinami. L. Szumnemi słowy chcą zastąpić ubóstwo skąpej w myśli głowy. Dm. Tytuły szumne. Szumne pochwały. L. Panegiryki są pospolicie szumne i pochlebne. L. Mina szumna. L. (= *gesta*, *hućczuczna*, *zawadźacka*). 3. *gwarliwy*, *gwarny*, *hałaśliwy*, *krzykliwy*, *głośny*: Mistrz tylko jeden śród szumnej drużyny siedział milczący, z pochyloną głową. Miek. 4. × S. *bogaty*, *wystawny*, *pański*, *pyszny*, *okazały*, *wspaniały*, *suty*: Wierczera szumna. Birk. S. pogrzeb sprawiła. Opal. Wesele szumne sprawili. Oss. Zdaleka pałac wydaje ś. S., kiedy swym słońce przemieszkiwa dworem. Ustrz. 5. [S.] = a) *piękny*, *nadobny*, *zgrabny*, *szycowny*, *urodziny*. b) *zdatny*, *polkaźny*, *grzecznny*. c) *śmiały*: Złodziej, zbójnik S.

Szumotlin, u, lm. y bot. p. **Szumotlina**.

Szumotlina, y, lm. y, **Bańkotka**, **Aldrowanda** bot. (aldrowanda) *roś. z rodziny osiczkowatych*. Gatunek: S. *pecherzykowata* a. *Szumotlin* (a. *vesiculosa*).

Szumować, uje, *owal* i. a. † **Szumować** *oczyszczać z szumowin*, *z piany*, *zbierać szumowiny*: S. rosół. 2. *zbierać ziarna po wierzchu wody pływające*: S., czyli odbierać ziarna na wierzchu wody pływające. Brz. 3. × S. *musować*, *burzyć ś.*, *pieńić ś.* Sł. wil.

Szumowanie, a, blm., czynność cz. **Szumować**: Łyżka od szumowania, warzecha, zufan. L. S. solanki w czasie burzenia, czyli pierwszego zagotowania solanki. Łab.

Szumowaty, † **Szymowaty**, † **Szymiasty**, † **Szymowny** *pienisty*, *pieniący ś.*; *burzący ś.*, *musujący*: Miód S. Surowizna ze względu na czystość i połączenie z węglem w rozmaitym stopniu i sposobie bywa białą, połowiczną, szarą i szumowatą. Łab. Surowizna szumowata, z biegu przesadzonego węglem, ciemno-szara, zwykle dziurkowata, w czasie spustu szumowata. Łab.

Szumowina, y, część. w lm. **Szumowiny**, × **Szumowiny**, × **Szuminy** i. *męty pływające z pianą na powierzchni płynu gotowanego*: Szumowiny, które wrząca woda wyrzuca. Haur. S. na rosole. Zebrać szumowiny. Rosół nie dopilnowany przez kucharkę zagotował ś. z szumowiną. Szumowiny ze szkła. Na bok S., bo idzie grochowina. Prz. Przen.: *męty społeczne*, *wyrzutki społeczeństwa*, *mottoch*, *tałałajstwo*, *zgłęży społeczne*. 2. górn.: **Szumowiny**, **Obstrychy** *żulek lekki przy wytapianiu ołowiu na wierzchu roboty pływający*. 3. myśl. *piana na pysku zwierza*: Jama pyskowa u łisa tego i zęby były czyste, bez szumowin. Zdr. **Szumowinka**.

Szumowinka, i, lm. i p. **Szumowina**.

† **Szumowisko**, a, lm. a i. *piana brzodka*, *nieczysta*: Pogrąża go w swojej głębi szumowiskiem zapieniona woda. Stasz. 2. zł. = a) × S. *pałka*. b) *las*.

Szumownica, y, lm. e *gorz. rodzaj wielkiej podziurawionej warzechy, która ś. używa przy wolnej fermentacji brzezki do zbierania kożucha, zbierającego ś. na piwie, gdy ten z kilku cali grubości niższy ś. do jednego i żółknie, po czym piwo ostrożnie, by nie zmącić, w beczki ś. zlewa*. Sł. wil.

Szumówka, i, bfm. 1. wódka dwa razy destylowana: S., mesówka, drugi raz przepędzona prosta gorzałka. L. Sru! wódki kieliszek, ale... wiesz, szumówki, szabasówki, tej, co sam pijasz. Jeż. 2. [S.] szumowina, piana, która powstaje przy gotowaniu potrawy. 3. cukier. glazura gotowana, z której wyrabiają ś. rozmaite cukierki.

[Szundery, ów, bfp.] chwasty leśne i gałęzie w lesie pozostałe od drzew wyciętych.

[Szundy, w, bfp.] p. Sady.

Szungif, u, lm. y min. węgiel bezpostaciowy, drobno niekiedy rozstany w gnejsie, łupku mikiowym i kwarcycie.

[Szuńdy, ów, bfp.] p. Sady.

[Szupak, a, lm. i] piaskowiec.

× **Szupas**, u, bfm., p. Ciupas: Jako włóczęgów odstawiają bezzwłocznie szupasem. Wszystko to pójdzie szupasem... a gdzie ich paszporta? Kaczk. [Wygnali go siupasem]. Zdr. × Szupasik.

× **Szupasik**, u, bfm., p. Szupas: Mógłbym kochaną panią wystać za granicę sposobem przymusowym, szupasikiem. Rog.

Szupasowy przym. od **Szupas**, ciupasowy: Panie asystencie, proszę przekonać ś. w księgach, czy gmina... spłaciła koszta szupasowe.

[Szupaśnictwo, a, bfm.] czynność wyprawiania szupasem.

[Szupęł, pła, lm. pty] p. Supęł.

[Szupenia, i, bfm., Szupienia, Szupienie, Szuponia] 1. fasola na rzadko z mąką lub krupami. 2. potrawa z pęczaku, grochu i ogonków świńskich.

[Szuperdak, a, lm. i, Szupłot, Szupłat] łapserdak, obdartus.

[Szupienia, i, bfm.] p. Szupenia: Widać, że na pszenym pirogu i na tłustej szupieni ś. wytoczyły. Chodź.

[Szupienie, a, bfm.] p. Szupenia.

Szupin, u, lm. y, Różanecznik, lupina różańcowa bot. (sophora) rosł. z rodziny motylkowatych.

† **Szupina**, y, lm. y lupina jeszcze nie oderwana od ziarna (odjęta nazywa ś. plewą): S. pszenicy ma na końcu osé długą. Zdr. † Szupinka.

† Szupiniasto przys. od Szupiniasty. I.

† **Szupiniasty**, † Szupinowaty mający szupiny, lupiniasty: Nasienie zie'ła dzwonki, gdy w główkach szupiniastych dojrzeje, a bylina od wiatru rucha ś., dzwoni. Syr.

Szupinka, i, lm. i l. p. † S. Szupina: Nasienie żył okostu w zielonych szupinkach a. strączkach bywa. Syr. W szupinkach, jak w jakich kieliszkach. Syr. Pszenicy wierzchnia S. ma na końcu osé długą. Brz. S. na ziarnie nie odbitym. Troc. S. z ziarna otłuczona plewą ś. nazywa. Troc. 2. bot. każda z części kwiatu, biorących udział w rozwoju owocu, z wyjątkiem słupka. Rost.

Szupinkowaty, mający szupinki: Owoc S. Rost.

† Szupinowato przys. od Szupinowaty. L.

† **Szupinowaty** p. Szupiniasty: Goryczka nasienia szerokiego, lekkiego, szupinowatego a. plewiastego. Syr.

Szupka, i, lm. i fl. łopatką do wylewania wody, zbierającej ś. na dnio łodzi, szufelka, wylewka, † korezak.

[Szuplement, u, lm. a] majątek: Wszystkie twoje szuplementa — niebieski żupan.

[Szupłat, a, lm. y] p. Szuperdak.

[Szupłot, a, lm. y] p. Szuperdak.

Szupnik, a, lm. cy fl. rzemieślnik budujący lub naprawiający statki wodne.

[Szuportać, a, af] wydawać szmer podobny do tego, jaki wydaje mysz, dostawszy ś. między pałery.

[Szuportanie, a, bfm.] czynność cz. Szuportać.

† **Szupryna**, y, lm. y p. Czupryna: Zjeżona S. Rej. Widziałam, kiedyś zamkom nachylał szupryny, puszczał nity pewny mur i trwałe dębiny. Papr. Opasze szablikiem prędko po szuprynie, a ty, wiem, nierad nosisz pasa na łysinie. Papr. Przen.: Rozwiążesz grzywnie szuprynę. Rej. (= napoczniesz grzywnę, worek, rozwiązawszy wierzchni brzeg jego nad przewiązaniem). Zdr. † Szuprynka.

† **Szuprynka**, i, lm. i p. Szupryna: Poprawiwszy sobie szuprynki a otarszy, gdzie brudno, odszedł. Rej.

Szupul, u, bfm, myśl. = myśl. Mech.

× **Szur**, u, lm. y l. × S., p. l. Szor. Kn. S. z konia zdjąć. Troc. Szuru na konia włożenie. Troc. 2. [S., Siur] szczur. 3. [S., Sor, Sur] mul i piasek, naniesiony przez wodę biejącą i wodą zakryty, a stąd niebezpieczny dla koni; mialka, pulchna ziemia i piasek osiadający w rzece, w którym grzęzną i zapadają ś. konie i bydło: Kanał przez powódź z szurem został zamulony. Gac. 4. [S., Szar, Sar] warstw.: Woda, szorując, tworzy szary, czyli szury, to jest warstwy. 5. prow. miara łuczyny, przysposobionej do wyrobu smoły = 1/4 sążnia. stos równoległościenny, 6 stóp dlugi, 3 stopy szeroki i 3 stopy wysoki. Sł. wil. 6. hut. drzewiczki pieców płomiennych od paleniska, czyli do rusztów, szurlo ch. Łab.

[Szura, y, lm. y] rudera, szopa.

† Szura, y, lm. owie p. Szwager. Sł. wil.

Szurac, a, at, Szurgac, Szurgotać szorować, pawłóczyć, ocierać, trzeć z szelestem, robić szmer szelest przez tarcie. szorowanie: Dziecko szura pudełkiem po podłodze. S. nogami. Jord. (= S. nogami w hutach). Szli, szurając piętami po podłodze. Zap. S. ś. ruszać ś. z szelestem, czynić szmer, szelest, trąc ś., szorując ś., ocierając ś.: Zaczęło ś. coś S. poza ścianą. Sł. wil.

Szuranie, a, lm. a czynność cz. Szurac: Szmer i szurania dochodziły w odpowiedzi z pawlacza. Kos.

Szuranie się, a ś., bfm., czynność cz. Szurac ś.

× **Szur-bur** nieod. ni to, ni owo: Tam to była nauka, nie jakieś S. dzisiaj, co z osła barana. robi. Gliń.

[Szurefal, a, lm. e] p. Szorc.

[Szurefel, a, lm. e] p. Szorc.

[Szurch, u, lm. y] pogłoska, wieść: S. poszedł = rozszła ś. pogłoska.

[Szurdać się, a ś., at ś., Surdać ś.] dąsać ś.

[Szurdanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Szurdać ś.

[Szurdu burdu] w. naśladowanie głosu gniewnego: Indyk S.

Szurek, rka l. lm. rki [S., lm. i] szczurek. 2. lm. rkowie = a) × S. miechonosz. Sł. wil. b) [S.] szelma, galgan, hullaj, lajdak, nicpoń.

Szurf, a, lm. y gór. mały szybik poszukiwalny. Łab. Obszar kopalniany obejmuje 86 hektarów, prócz liczących szurfów, rozrzuconych głównie we wschodniej okolicy. Szaj. W.

Szurfarz, a, lm. e gór. ten, co ś. trudni szurfowaniem.

× **Szurfhryf**, u, lm. y gór. piśmienne pozwolenie poszukiwania kruszców, list poszukiwalny. Łab.

Szurfować, uje, ował gór. badać zapomocą szurfowania: Szurfowano już około r. 1858 w oko-

licy Nowego Sącza za węglem brunatnym. Szaj. W.

Szurfowanie, a, lm. a gór. *hicie małych, płyt-kich sztybików w pewnych jeden od drugiego odległościach, celem zbadania miejscowości, czyli ona zawiera szukany pokład mineralny i jakiej wartości.* Łab. Ustęp pozwalający przedsiębiorstwu poza terenem poszukiwać soli potasowych, a nawet zgłaszać szurfovania. Szaj. W.

Szurgac, a, ał i i S. ś. p. **Szurac**: Godni kawalerowie, szurgając wciąż nogami, trącałi go jednocześnie. Sienk. 2. przen.: × S. kim = *pomiatat kim, lekceważyt go, pogardliwie obcho-dził ś. z nim.* Sł. wil.

Szurganie, a, blm., czynność cz. **Szurgac**: Pilnować trzeba, żeby kosiarze częstym osekami szurganiem i ocieraniem kosy czasu nie mitrę-żyli. Haur. Rozdało ś. (!, = rozległo ś.) S. w sieni. Jord.

Szurganie się, a ś., blm., czynność cz. **Szur-gac** ś.

Szurgocisko, a, lm. a m. i ni. p. **Szurgot**.

Szurgot i. u, lm. y *szurgotanie*, hurgot, hurkot: Słychać S. 2. a, lm. y = a) *łach, galgan; grat, rupiec, brak*: Im większy jarmark, tym więcej w nadziei sprzedania znoszą do tandety łachmanów, szurgotów. L. [Tyś je w strzibrze-we złocie, a ja w potarganym szurgocie]. b) przen. (o człowieku) *pomiotło, galgan, wycie-ruch, wywłoka, tłuk, szyfon, wiecheć*: S. dziewczka. [Ty wróblu, ty szurgocie!]. Zgr. **Szurgocisko**.

Szurgotać, cze, tal i S. ś. p. **Szurac**.

Szurgotanie, a, blm., czynność cz. **Szurgotać**. **Szurgotanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Szur-gotać** ś.

[**Szurgut**, a, lm. y] p. **Surdut**.

[**Szurk**, a, lm. i] *chłopaczek czupurny*.

[**Szurka**, i, lm. i] *stos drzewa rąbanego*.

Szurloch, u, lm. y p. **Szur**: W szurlochu pali ś. szytami. Torz. Głutloch, dziura naprzeciw szurlochu stojąca, którą żar i popiół wygartuje ś. Torz.

Szurlochowy przym. od **Szurloch**: Gdy we-wnątrz wedle ściany szurlochowej prysku wiele układnie, ogień trochę szurlatem wybuchać zaczyna. Torz.

† **Szurmica**, y, lm. e ? : Ludzie z przedmieścia, z szurmie do miasta ku obronie obrócono, a przedmieścia spalić kazano. Papr.

[**Szurmować**, uje, ował, **Sziurmować**] *hałasować*: Wół rogami, nogami szurmuje (= *stuk*). Wół w oborze szurmuje, bo rzeźnika za pasem czuje (= *ryczy*). Zdjun lirę ze ściany, siurmuje (= *gra*). 2. *biegać, pływać prędko*. [S. ś.] *szurmować* ś.: Szablą ś. szurmuje.

[**Szurmowanie**, a, blm.] czynność cz. **Szur-mować**.

[**Szurmowanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Szur-mować** ś.

[**Szurny**] *stromy, spadzisty*: S., przykroshod-zisty. Troc.

[**Szurować**, uje, ował] i. p. **Szorować**: Konie szły ze stulonemi uszami, wyciągnięte jak char-ty, ziemię niemal brzuchami szurując. Sienk. 2. *hałasować*: Tłucze po drzewiach, szuruje i dra-pie po oknach.

[**Szurowanie**, a, lm. a] czynność cz. **Szurować**: Przez okna te wydobywały ś. zapachy sosów i odgłosy siekań, szurowań i skwierceń. Jez.

Szurpa, y, lm. y i. posp. *gęś, kura i t. p.*, która z natury ma pierze *nastrzepione, niegładko*

leżące. 2. przen. *kobieta nieporządna, niechlujna flondra, niechluj, plucha, flura*.

[**Szurpacenie**, a, blm.] czynność cz. **Szurpacieć**. [**Szurpacieć**, i, ii] *robić szurpatym, najeżać, na-strzepiać, nakędzierać*.

[**Szurpaty**] *nastrzepiony, kostropaty, strzępiasty, chropowaty, chropawy*: Kora brzożowa szurpata. Sł. wil. Kura szurpata (p. Szurpa).

Szurpek, pka, lm. pki bot. (orthotrichum) *roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny strzechwo-watych*.

Szurulec, lca, lm. lce = **Pogrzebacz** pod i. Mrong.

× **Szurumburować**, uje, ował *awanturować* ś., *hałasować strofując, łajac, wymyślać głośno, z krzy-kiem besztać, buzować*.

× **Szurumburowanie**, a, blm., czynność cz. **Szurumburować**.

Szurumburum w. *wyrażający ton gniewliwy, stro-tujący*: Poetyzowano „S“, któreśmy tak drogo opłaćli. Piet.

[**Szurwał**, u, lm. y] *przedmiot zniszczony, popla-miony, pomięty*.

[**Szury**, ów, blp.] i. p. **Szuwiory** 2. *tańce?*: Czasem koni drabowanie aż do noocy; czasem i całą noc S. aż do dnia białego. Pien.

† **Szurza**, y, lm. owie p. **Szwagier**. Ks. L.

Szurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Szu-ryzić** ś.

† **Szurzy**, ego, lm. owie p. **Szwagier**: Światopełk zebrał wojsko przeciwko Arnolfowi, szurzemu swemu. Biel. M. Gdy Amurat miał szurzego w wię-zienu, prosiła żona za bratem. Biel. M. Gwilelm, będąc naznaczonym królem od Balduina, szur-zego, umarł. Biel. M.

[**Szurzyć się**, y ś., ył ś.] *złosić* ś., *rzucac* ś., *irytować* ś., *czupurzyć* ś., *unosic* ś. *gniewem, sro-żyć* ś.: Szurzył ś. chłopaczysko, ale to nie nie pomogło: co uchwalone, to uchwalone. Chł.

Szurzyna, y, lm. y bot. p. **Borowica**.

Szus, a, lm. y i. p. **Sus**: Dziańety ich piękne korbety i szusy wyprawują. Birk. 2. [**Szust**] przen. *wybryk, dziwactwo, głupi concept*. Miec szusa = *być narwanym, miec zajączka, bzika w głowie*. Ma stanowczo małego szusa w głowie. Zap. 3. [S.] *strzał*: Tedy nie ma więcej szusów czynić, jedno cztery. Strzel. 4. *wątek tkaniny, nitki idące wpo-przek tkaniny*.

Szusbret, u, lm. y fortep. *deseczka zasuwana, osłaniająca auslezery od uszkodzenia*.

[**Szusfal**, a, lm. e] p. **Szore**.

Szusefeler, a, lm. y tkac. *feler* w towarze.

Szusnać, śnie, snął, snęła a. śta p. **Szustnąć**: Ta (żaba) mu jak racea, drgnąwszy, z pod nóg szusła. Miek.

Szusowato przys. od **Szusowaty**.

Szusowatość, i, blm., rz. od **Szusowaty**.

Szusowaty *pelen szusów, narwany, bzikowaty*: To łatwo nastąpić może przy głupocie i szuso-watym usposobieniu jego. Bał.

× **Szust**, u, lm. y i. *szustnięcie, sus, skok*: Drą ś. jako dwa koci, krew ś. szustem cędzi.

Pot. Szezur z oitarza prędkim szustem. Garez.

2. [S.] *tańiec pewien*: Tak se w casie sustu za-śpiwał.

3. [S.] przen., p. **Szus**. Miec szusta

w głowie = *miec bzika, zajączka, fjołka w głowie*, *być narwanym, glupkowatym*.

4. *szmer, szelest, świst, szum*: Chorągwie wiatrem rozwinięte tym wspanialszy S. czynią, że herby złotem lite pana

swego noszą. Pot. Wprzód szmer po samych sznurach i po masztach szustem igrał, jeszeze

sen większym przyprawując gustem. Pot. S.

wiatrów. Troc. Wiatr po drzewach szustem igrał. Troc. 5. *daw. ubiór kobiecej*: Tak były godne śmiechu żuźmanty i szamerluki, jak terazniejsze robronty i szusty. L. (por. Szustmana i Ażust). 6. *dawna gra w karty, zwana inaczej brylant. Goł. 7. [S.] myśl.:* Szusty = *nogi sarny*. Zdr. × Szusćcik.

Szustl, [Szuśól] w. *szast! smyk! hyc! skik! chlust!*: Mnie z ust, a jemu mimo uszu S.! Prz.

Szustać, a, ał i [S. ś.] p. Szustnąć.

[Szustancja, i, lm. e, Sukstancja] *substancja, majątek, posiadłość.*

Szustanie, a, blm., czynność cz. Szustać.

[Szustanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Szustać ś.*

× **Szuster, tra,** 'lm. *trowie szewc*: Każdy S. ma swój muster. Prz.

× **Szusterbał, u, lm. e bał szewcki, bał pospółstwa**: Drugie reduty były to istotne szusterbale, w Wilnie dla różniący od redut arystokratycznych wieczorynkami zwane. And.

× **Szustfal, a, lm. e p. Szorc.** Troc., L.

Szustmana, y, lm. y gatunek dawnego stroju kobiecego: Sołtany, szustmany, stroje kobiece. Haur.

Szustnąć, nie, nał, Szusnąć, [Siusnąć], nied. Szustać, [Siustać, Sustać] I. *dać susa, skoczyć z miejsca na miejsce, przelecieć z szelestem, chlustuć*: S. przez rów, przez płot (= *przesadzić*). Kangur szusta. [Z konika siusnął. Karczmarczka tłusta po karczemce szusta]. Smutne serece koł obszernemi słowy, lubo wszystkie szustają imo uszy mowy. Żebr. 2. † S. *porzucić, smyrgnąć*: Prędko nastąpiła, prędko musi ustać ta moda: panny jako konie szustać. Pot. (= *po-miatać niemi*). 3. [Szustać] *w ściepie nożnej lub wodnej tłuc zboże, a zwłaszcza proso, w celu obrobienia go na jagły, opychać*. 4. [Szustać] *plókać bieliznę*. 5. [Szustać] *huścić*. 6. [Szustać, Szustać ś.] *zamieniać korzystanie, zwłaszcza z olepie-niem; zamieniać ś. z kim na co*: Szustajmy na żony. Szustajmy ś. na fajki. 7. *myśl. (o zajęcu) zapasć w śnieg; pokazać ś. i zniknąć*.

Szustnięcie, a, blm., czynność cz. Szustnąć.

× **Szustokory bławatne strojny ubiór niewieści wieku XVII**: S. bramowane galonami dostatnio i zakładane. Goł.

× **Szustowy przym. od Szust**: Kamizelki szustową juste au corps robotą bez szamerowania.

[Szuszczenie, a, blm.] czynność cz. Szusćcić: Gięte ramionami i piersią gałęzie smreków, bita biodrami kosodrzewina po drodze rozchyłały ś. przed nią z szelestem i szuszczeniem. Tet.

× **Szuszfal, a, lm. e p. Szorc**: S., fartuch szewcki skórzany. Mag.

[Szuszfal, a, lm. y] p. Susfal. Zdr. [Szuszfalek].

[Szuszfalek, lka lm. lki] p. Szuszfal.

[Szuszwal, a, lm. y] p. Susfal. Zdr. [Szuszwalek].

[Szuszwalek, lka, lm. lki] p. Szuszwal.

[Szuścić, i, il, Szuścićć] *szeleścić, chrzęścić*: Co po lesie szuści. Na mnie szaty nie szuszcza. Gdzie stąpi, jak gaj jaki, od bławatu szuści. Białog. Już jedna fala przez łeb drugiej szuści. Kon. Słysz, jak wiatr po ogrodzie szuści. Tet. Ogromny łoskot... jeszcze tylko wichrem tęskno szuści. Wysp.

[Szuścićć, i, al] p. Szuścićć: Szuścićciało coś, jak liście uschniętej osiny. Ork.

× **Szuścik, u, lm. i p. × Szust**: Ejże! dobywajcie z zielonych skrzyń swoje szuściki od niedzieli. Chodź.

[Szuśól] p. Szust!

Szuśnięcie, a, blm., czynność cz. Szusnąć.

Szut, a, lm. y fl. lina do przytrzymywania dolnego zewnętrznego rogu żagla w pewnym kierunku do wiatru: Wielki, mały S. (= S. u wielkiego, u małego, przedniego żagla). Sam nawet Wawrzon, uwiązawszy S., zbliżył ś. do stojącego u steru Okrętnika. Grusz.

[Szuta, y, lm. y] lódź większa, statek z pokładem (por. Szkuta).

Szutas, u, lm. y, Szutaż wążka tasienka, sznurzeczek do wyszywania strojów damskich: Pod szyją srebrzył ś. delikatny haft stalowego szutasu. Zap.

Szutaż, u, lm. e p. Szutas.

Szuter, tru, blm., Szutr żwir, drobne kamyczki rzeczne; szaber: W rzekach ten S. tłómaczy ś. sam przez ś. Mic. Ze starej cegły kilkadziesiąciu ludzi wyrabia S. do betonu.

[Szutka, i, blm.] tabaka.

† **Szutnić, i, il?**: Temu szutnią korony, buławy i krzesła. Pot.

† **Szutnienie, a, blm., czynność cz. Szutnić.**

[Szutora, y, lm. y] p. Szotor.

Szutr, u, blm., p. Szuter.

Szutrować, uje, ował brukować, wysypywać żwirem, żwirować.

Szutrowanie, a, blm., czynność cz. Szutrować.

Szutrowisko, a, lm. a żwirowisko.

Szutrowy przym. od Szuter: Materjały kamienne i szutrowe. Nasyp S., odmiał, wyspa szutrowa. Pol.

Szutrówka, i, lm. i pociąg kolei żelaznej, prze-wożący szuter.

Szuty, ów, blp., fl., p. Rabandy.

[Szuty] bezrogi, gomoły: Kozieł S. L.

[Szuwać, a, al] zamieniać ś.

Szuwaks, u, lm. y, [Szuwiks, Szwaks czernidło do czernienia i glansowania obuwia, błyszcz.

Szuwaksować, uje, ował, [Szwaksować] szu-waksem smarować obuwie przed wyglansowaniem.

Szuwaksowanie, a, blm., czynność cz. Szuwaks-ować.

Szuwaksowy przym. od Szuwaks: Szczotka szuwaksowa.

[Szuwał, a, lm. y] p. Szubał.

[Szuwanie, a, blm.] czynność cz. Szuwać.

Szuwar, u, lm. y l. [S., Suwar, Sogar, Surawa] *siano pochodzące z łąk błotnistych i bagien; gatunek trawy kwaśnej, dobrej tylko dla koni; sitowina na stawie, tatarak, wisz. 2. Szuwary = zarośla iglaste i liściaste na miejscu niskim i błot-nistym, niekiedy całkiem wodą zalane. 3. bot. =*

a) p. Ajer. b) p. Gałecznicca. c) p. Morszczyn, Morskie monstra i inne poczwary pomiędzy gęste snują ś. szuwały. Ustrz. Na granie Orfe-usza w tan idą cedry, dereń z jesionem równej szuka pary, i mniejsze taktu nie uchybią. blusz-cze, porwą ś. suche do płasów szuwały. L. Prze-klina Twórcą ziemię i dla kary każe jej rodzić ciernie i szuwały. Leszcz.

Szuwary p. Szuwarowy.

Szuwarowato przys. od Szuwarowaty.

Szuwarowaty podobny do szuwaru: Trawa szuwarowata. Pol.

Szuwarowy, Szuwany przym. od Szuwar: Siano szuwarowe. Szalaś S. (= *zrobiony z szuwaru*). Liś S.

[Szufata, y, lm. y] p. Szufata.
 [Szuwiarka, i, lm. i, Suwiarka] nazwa rośliny.
 [Szuwierzenie, a, blm.] czynność cz. Szuwierzyć.
 [Szuwierzyć, y, ył] paczyć.
 [Szuwiks, u, lm. y] p. Szuwaks.
 [Szuwiory, ów, Szury] rzeczy spaczone.
 [Szuworzenie, a, blm.] czynność cz. Szuworzyć.
 [Szuworzyć, y, ył] robić co pomalu; leżeć pomalu.

Szwab, a, lm. owie I. a. lm. y pog. Niemczy-sko, szoldra, pluder; [niedowiarek]: S., svevus. Ort. 2. lm. y = a) koń szwabski: Jeden na kopie-niczym harcuje, a drugi na szwabie. Rej. Przecież skaeze 3., choe mu ogon utną. Rej. Cnota strze-piona — S. bez ogona. Rej. b) = zool. Kasztan. c) [Szuby] p. Kartofel. Zdr. Szwabik, X Szwab-czyk. Zgr. Szwabisko, Szwabsko.

X **Szwab', hiu, lm. bie** wszelkie jedzenie niemiec-kie. Przen.: Skosztować szwabiu = zarazić s. niemczyzną. Sł. wil.

Szwabach, u, blm. p. Szwabacha.

Szwabacha, y, blm., Szwabach, X Szwabacher alfabet niemiecki (gocki) w drukach polskich; druk, pismo niemieckie łamane.

X **Szwabacher, u, blm., p. Szwabacha:** Tytuł jest częścią antykwą, częścią grubym szwaba-cherem, czerwoną i czarno naprzemian druko-wany. Wiszn.

X **Szwabozczyk, a, lm. i p. Szwab. L.**

Szwabel, bia, lm. ble fl. na statkach parowych, pęk szmat na trzonku, do zmywania pokładu i podłóg w kajutach.

Szwabiątko, a, lm. a dziecko szwabskie.

Szwabić, i, il I. [S.] = a) okpiwać, oszukiwać. b) nie wymawiać i należycie, podważyć. 2. † S. krasé. Biel. M.

[Szwabienie, a, blm.] czynność cz. Szwabić.

Szwabik, a, lm. i p. Szwab.

Szwabisko, a, lm. a m. i ni., Szwabsko I. p. Szwab: Było takie zakute S., że wylazł z trumny po swoją szlafmycę. Prus. 2. *Szwab godzien politowania.*

Szwabka, i, lm. i I. forma ż. od Szwab. 2. † S. ubiór kobiety na głowę. 3. [S.] gatunek kar-tofli. Gwar.

[Szwablik, a, lm. i, Szwaflik, Szweflik] zapalka.

X **Szwabny szwabski:** Od sztuki szwabnej płótna. Słow.

[Szwabować, uje, ował] (o żelazie rozpalonym) sypać iskrami.

[Szwabowanie, a, blm.] czynność cz. Szwabować.

Szwabski, X Szwabny I. pog. niemiecki. 2. Wiś-nie szwabskie (= czarne). Salceson S. (= z juszki i słoniny).

Szwabsko, a, lm. a m. i ni. p. Szwab.

Szwabszczyzna, y, blm. wszystko, co szwabskie, niemczyzna: I brat jego August przesiąkły był obrzydłą szwabszczyzną. Rol.

[Szwach, a, lm. owie] godność weselna, swach.

[Szwacha, y, lm. y] swacha.

[Szwachna, y, lm. y] swachna.

[Szwacyna, y, lm. y] p. Swaczyna.

Szwacyt, u, lm. y min. odmiana tetraedrytu antymonowego, zawierająca znaczną ilość żywego srebra, tetraedryt rtęciowy, spanjolit.

Szwaczka, i, lm. i I. a. [Szwaczka, Szywar-ka] kobieta, trudniąca s. szyciem bielizny: Nigdy poważną nie zatrudnia s. zabawą, prócz z kraw-cem swoim lub z szwaczką. L. Dziewczynę od-dać do szwaczki. Haur. 2. † S., p. Swestka. Troc. Zdr. Szwaczuchna, Szwaczuszka.

Szwaczuchna, y, lm. y p. Szwaczka.

Szwaczuszka, i, lm. i p. Szwaczka.

[Szwaczyna, y, lm. y] p. Swaczyna.

Szwadron, u, lm. y, [Szwadrona, Śkadron, Szkadrona, Skadruna] jednostka taktyczna jazdy, obejmująca od 120—150 koni: S. ułanów. Ś., korpus kawalerji ze 100—200 towarzystwa zło-żony; u piechoty bataljon. Papr. S. w rzeczy samej jest liczba żołnierzy w doskonały kwa-drat uszykowanych. Chm. B. Stoją szykowne na placu szwadrony. Jabł. Zdr. Szwadronik.

[Szwadrona, y, lm. y] p. Szwadron.

[Szwadroner, a, lm. rzy] blagier, ten, co dużo miele językiem o sobie.

[Szwadronic, i, il] szwargotać.

[Szwadronienie, a, blm.] czynność cz. Szwadronic.

Szwadronista, y, lm. ści żołnierz w szwadronie; dowódca szwadronu: Dowódcy pułków pieszych i szwadronieści kawalerji wyprawiali komendy na taki gwałtowny werbunek. Kal.

Szwadronowy przym. od Szwadron: Rotmistrz S.

X **Szwadzba, y, lm. y p. Swadzba:** S. jedzie szumnie, tłumnie. Mick.

[Szwaflik, a, lm. i] p. Szwablik.

Szwagier, gra, lm. growie, [Swagier, Świnger, Swak, Swák, Swág, Swoch, Swok, Swojak, Swach], † Szwak, † Swak, † Szura, † Szurza, † Szurzy mąż siostry; brat męża lub żony: Szwagrowie, mężowie dwóch sióstr. Troc. Sprzyjał mi, jako S., bo mieli oba siostry rodzone. Nar. Skoro s. mąż z żoną złączy, tedy wszystkie krewni żeni ni są jego szwagrami, także też jego krewni—żeni-ni. Sz. Żart.: S. mię wspomniat = uderzyłem s. w łokieć. Ze szwagrem na zającą, z bratem na niedźwiedzia. Prz. Żart.: Szwagrowie = mają jedną wspólną kochankę; odbyli stosunek cielesny z tąż samą kobietą. Zdr. Szwagierek.

Szwagierek, rka, lm. rkowie p. Szwagier.

Szwagierka, i, lm. i I. siostra męża a. żony: Nie wiem, której oddać rękę lewą, jako szwa-gierce, a której z pieścionkiem. Słow. 2. p. Szwagrowa.

Szwagierski p. Szwagrowski.

Szwagierstwo, a, blm. p. Szwagrostwo: Szwagierstwa z Ormianinem nie chce ani z Szkotem. Pot. S. jest spowinowacenie osób przez złą-czenie, dlatego tak rzezone, iż s. dwa domy od siebie różne przez małżeństwo łączą. Sz. Wasza Królewska Mość masz pomoćniki na tę wojnę, życzyliw sobie, jako z ochoty, tak i z tego po-winowactwa i szwagierstwa z strony Królowej JM. Bony, którą W. K. M. za sobą mieć raczysz. Jan. Tnką s. królowie, S. na kołku zawiesiw-szy. Pot.

Szwagrostwo, a, blm., Szwagrowstwo, Szwagierstwo I. powinowactwo szwagra, szwagrow. 2. zb. = a) szwagier z żoną. b) szwagrowie i szwa-gierki.

Szwagrowa, ej, lm. e, Szwagierka żona szwagra. Troc. L.

Szwagrowski, Szwagierski, Szwagrowy przym. od Szwagier.

Szwagrowy p. Szwagrowski: To już nie jego jedno szwagrowe. Rej.

Szwagrzenie, a, blm., czynność cz. Szwagrzyć. Szwagrzenie się, a s., blm., czynność cz. Szwagrzyć s.

Szwagrzyć, y, ył powinowacić przez szwagier-stwo: Antoniego z Oktawjuszem szwagrzą, dawszy

SZWAJA

mu Oktawję za żonę. Chr. S. ś. *powinowacić* ś. przez *szwagierstwo*: Szwagrzą ś., rodzone kiedy siostry biorą. Pot.

Szwaja, i, lm. e pog. *szwaczka*. Zdr. Szwajka. 1. [Szwaja, i, lm. e] *nazwa wolu*.

2. [Szwaja, i, lm. e] I. *jeden z masztów. znajdujący ś. na tyle okrętu*. Czwartą maszt zowie ś. S. i na zadzie okrętu stoi. Kon. 2. *drzewo zdatne na maszły, masztowina*.

Szwajca, y, lm. e, [Szwajco], Szwajca I. *szydło wielkie, iglica do przeniekania, szycia rzemieni*. Rej., Skr. W torbie towarzysza pancernego z ponsowej skóry S., krzesiwo, nóż. Św. Odbierał lulkę z rąk naszych i przetykał je szwajcą. Pol. Żart.: [Jakie takie jajca, byle dobra S.j. Przen.: Złota S. = *łapówka, kuban, pieniądze na przekupienie*. Nieodbitą sztych szwajcy złotej. Jag. Nawet króla przez samo serce złota S. kole. Pot. Złota S. mury przebija. Zegl. (wszystko przeniknie. Fred. M., Troc.). Niech jako kokosz niewinny koroźce, wszystko winnego złota S. sporze. Rej. Dali ś. przepchną złotą szwajcą. Biel. M. (= *przekupić*). Dozorey za ładą szwajcą wszystko przejrzą. Syr. 2. *kraw. waleczek cienko zakończony. do wyrabiania otworków okrągłych w końcach dziurek od guzików sukni*.

Szwajcar, a, lm. owie *wrotny, odźwierny, portjer*: Skoro chłopca pan inaczey ustroi i każe mu bramy pałacu pilnować, wnet staje ś. szwajcarem. L. Ten hultaj tak jest przedajny, jak ministrowski S. L. Kuchnia francuska, stół o szóstej wieczorem, liberja wielka herbowna, S. w przedpokoju. Krasz. S. w fabryce, na stacji kolejowej. 2. *śluga kościelny w ubiorze szwajcara, z buławą, pilnujący porzątku w kościele, postępujący na czele procesji*. 3. *xl. cent; halerz, grajcar*.

Szwajcarok, rka, lm. rki I. *kosz. dużo okrągłe, stożkowe, potrzebne przy przywiązywaniu uszu, zameczków do koszyków*. 2. *rodzaj szpilarda różnej długości i kształtu, potrzebnego przy szakowaniu (do robienia dziurek w szpletach, do zakończenia przy obszywaniu szpagatem)*.

Szwajcarnia, i, lm. e *izba szwajcara, odźwiernia*. Szwajcarski I. przym. od Szwajcar: Szwajcarska stacja. Troc. 2. org.: Flet S., p. Flet.

[Szwajco, a, lm. a] p. Szwajca.

[Szwajcymirka, i, lm. i] *pokojuśka*.

Szwajda, y, lm. y pog. *szwaczka, szwaja*.

[Szwajdrać, a, a] *szwargotać*.

[Szwajdranie, a, b] czynność cz. Szwajdrać.

[Szwajdranina, y, lm. y] *gadania obcym językiem*.

Szwajfzega, i, lm. i, Szwajfzega pow. *piłka z wązkim żelazkiem, krzywica*.

× Szwajfeld, u, lm. y *pieniądze za przemilczenie, zachowanie tajemnicy*: Dzienniki biorą szwajfeldy za to, że mileżą. Wszak S. w sprawach transwalcko-orańskich wziął wielki władca w wyspach samozańskich.

Szwajka, i, lm. i l. p. Szwaja. 2. [S.] = a) *żelazna przetyczka do fajki*. b) *iglica*. c) *gatunek szydła*. d) *ten, co wszędzie włazi, wścibski*. e) *zool., p. Koza*.

Szwajnfurcka zielen, *związek arszeniku z miedzią i kwasem octowym, piękna zielona farba trująca*.

Szwajnfurt, u, b]m. *imitacja wina szampańskiego*.

[Szwajnoga, i, lm. i] *niechluj, ślamazarnik, świńtuch*: A to ś. S. odudła! Rog. (= *upil ś.*). Czemuż mi tego, szwajnogo, zaraz nie powiedział? Rog.

SZWANK

Szwajsować, uje, ował = Spawać. Szwajsowanie, a, b]m., czynność cz. Szwajsować.

Szwajfzega, i, lm. i p. Szwajfzega.

† Szwak, a, lm. owie p. Swak: *Luź wiejski z swoją rodziną, szwakami i drużyną do karczmy ś. schodzą*. Haur.

[Szwak, a, lm. i, Żwak] *chory, słaby*: Wyjesce S.

[Szwaks, u, lm. y] p. Szuwaks.

[Szwaksować, uje, ował] p. Szuwaksować.

[Szwaksowanie, a, b]m.] czynność cz. Szwaksować.

Szwał, u, b]m., Zamróż hut. I. *nieczysta zendra z żużlem fryszerskim, czyli szlaką opadającą na dół ogniska przy topieniu surowizny, tryszować ś. mającej na żelazo*. Łab. 2. *szlaka z wierzchu w czasie fryszowania odgarniana*. Łab.

× Szwalerja, i, b]m., × Szwalerja *rycerstwo, stan rycerski; rycerskość*: Czasy szwalerji.

× Szwalerski przym. od Szwaler, *rycerski*: Pojmując źle S. charakter Zygmunta, powiada... Kęt.

× Szwaljer, a, lm. rzy *rycerz*: Ile na tym straciła postać bohatera Witolda, króla Jagiełły, a nawet szwaljera Zygmunta, zobaczmy. Kęt.

Szwalnia, i, lm. e, × Szwalnia *pracownia, gdzie szyją bieliznę a. gdzie ś. uczą szyć*: S. bielizny. S. przy towarzystwie dobroczynności dla ubogich dziewcząt.

[Szwama skowronkowa] *roś. grzyb cisowy, grzyb modrzewiowy, hubka gorzka (boletus laricis)*.

Szwanbergit, u, lm. y min. *wodny fosforanosiarczan glinu, sodu i wapnia*.

[Szwanc, a, lm. e] I. *prącie, członek męski, kutas, pyta*. 2. *przewidko pogardliwe człowieka*.

Szwanchamer, a, lm. y we fryszerece, *młot na przewagę idący*. St. wil.

[Szwandrać, a, a], Śwandrać, Śwandrować, Fafrac, Fefrac] *mówić językiem niezrozumiałym, szwargotać*: Zydy szwandrajom.

[Szwandranie, a, b]m.] czynność cz. Szwandrać.

[Szwandrować, uje, ował] *zmykać, wykradać ś., uchodzić, uciekać, zmykać*: Zwierz przed obławą szwandruje.

[Szwandrowanie, a, b]m.] czynność cz. Szwandrować.

[Szwania, i, lm. e] *łakomczuch*.

[Szwaniać, a, a] p. Szmaniać.

[Szwanianie, a, b]m.] czynność cz. Szwaniać.

Szwank, u, lm. i l. × S. *chwianie ś., wahanie ś., kołysanie ś., oscylacja*. L. Przen.: S. a ustąpienie na lewo, by o włos, wieczną sromotą pachnie. Górn. (= *potknięcie ś., wykroczenie*). Przez S. przypadkowy skaleczał. L. W tym szwanku upadł. Troc. 2. *szkoda, uszkodzenie, strata, uszczerbek, ujma, krzywda*: Spadł z konia, ciężkiego atoli szwanku nie poniósł. L. (= *szkody na zdrowiu, rany, skaleczenia, obrazy*). Po spadnięciu gdy kto S. poejuje. Troc. Bracie, jać radzę, starszych słuchaj rady, bo o nieposłuszeństwo weźmiesz S. szkarady. Papr. Opinia ta heretycka, choć ś. rozmaitych miejsc Pisma św. chwytą i rozumem swoim to tam, to sam szwanku uchodząc kołysze, wszędzie jednak w błędzie przejęta i o S. przyprawiona. Salin. Trzęsienie ziemi wielkie w domach, zamkach i wieżach szwanki przyniosło. Nar. Napisał król do Zamojskiego, aby Rzplta żadnego nie poniosła szwanku. Niem. Ostatni S. wzięli. Pr. (= *porażkę, klęskę*). Nie-

przyjaciel bez szwanku uchodził. Troc (= *cało*). S. ponostem przez niechęć twoją. Troc. Szczęście jego S. odniosło. Troc. Maciorki wielą prosią nie osadzaj, dla szwanku inszych. Troc. Przywieść kogo o S. Troc. Przywieść sławę czyją o S. Troc. Na S. podać = *narazić*; *wystawić na niebezpieczeństwo, na sztych, na szanie*. Nie leniłem ś. na S. podać życie. L. Honor swój na S. narażać. Troc. Podczas tego tak wielkiego nieszczęścia i tak ciężkiego wojny szwanku. Siem. J. (= *szkodliwości, brzemienia, ciężaru, kłeski*). 3. × S. *upatek, nieszczęście*: Podnieść ś. z szwanku swego już nie mogli. Nagur.

Szwankować, uje, ował I. = a) † S. = *chwiać ś., wahać ś., ważyć ś., potaczać ś., taczać ś., słańać ś., kołysać ś., balansować, oscylować*: Wypehniiony szwankowałem ku upadku, ale Pan przyjął mię. Leop. S. pod ciężarem Atlasowi przyjdzie. Bardz. Z samego wielkość ciężaru szwankuje. Bardz. Rzeczy szwankowały: jedna drugim wadziła, że ś. ucierały twarde z miękkimi, lekkie z ciężarowatemi. Zebr. (= *plątały ś.*). Od tej rany szwankował. Troc. Przen.: Noga twoja S. nie będzie, gdy naśladować zechcesz porady boskie. Białob. W szczęściu ustawnie szwankuje enota, a zaś w nieszczęściu mocno ś. gruntuje. Bach. Wszystko już prawie szwankuje, nie niemasz całego, z kluby wszystko występuje. K. G. Szwankowaliśmy o południu jakby w ciemnościach a w mroku. Leop. (= *blądziłyśmy*). Przen.: *blądzić, mylić ś., grzeszyć*. Tłomacze Radziwiłłowsy, gdyby w hebrajski tekst poglądali, nigdyby tak szpetnie nie szwankowali. Bud. Kto sam kiedy nie szwankował, słusznie, by drugich strofował. Kn. Gdzie szczęście panuje, tam rozum szwankuje. Kn. b) × S. *utykać, potykać ś., kuleć; upaść*: Koń z nim szwankował. Troc. Szwankował z koniem. Troc. Koń szwankuje pod mnichem. P. Koch. Przen.: Jest takowy, który ś. potyka językiem, ale nie z umysłu; albowiem kto ten jest, któryby nie szwankował kiedy językiem swoim? Leop. Ten tylko, widzę, wygrywa, kto szwankowawszy, powstawa. Groch. Szwankowawszy z konia, umarł. Nies. Przen.: *po-upadać, niedomagać, chorować, być słabym*: Szwankuje na oczy = oczy mu szwankują. Troc (= *nie dopisują, wypowiedają posłuszeństwo*). Na nogi (na nogach) szwankują. Troc. Nogi mu szwankują. Troc. Szwankował na siłach, siły mu szwankowały. Troc. S. na sławie, na łasce pańskiej, na rozsądku, na pamięci. Troc. Pamięć jego szwankuje od starości. Troc. Szwankuje na rozumie, *amens*. Zebr. Ślepym obawiać ś. nie trzeba, aby na wzroku szwankował. L. Byłby zdrow zupełnie, gdyby na worku nie szwankował. L. Leszek na domowych szkodrobliwym był, lub kto w enocie jakiej celował, lub w ubóstwie na dostatku szwankował. Błaż. (że mu schodziło na potrzebach. L.). Nie szwankowaliby byli na mniemaniu względem Wandy Polacy, by mu była samaż nie zakroczyła. Błaż. (nie straciłiby, nie oszukaliby ś., nie zawiedliby ś. byli. L.). 2. *być w złym stanie, mieć wady, pozostawiać do życzenia; cierpieć szkodę; szkodować*: W nieporządnym państwie miasta i rzemiosła szwankują. Troc. Lud ubogi szwankuje, gdzie panów niezgody. Min. Obawiał ś., aby mu nie przyszło S. od broni tych, którzy go osadzili na państwie. Ustrz. Rozumiano, iżby przez to niemało wolność szlachecka szwankowała. Alber. 3. [S. co] = *narażać na szwank*. 4. × S. o co = *stawić na szanie, na sztych, stawić na kartę, narażać, ryzykować*:

Powołany na sąd szwankuje o sławę i całość swoją. Pir. 5. † S. *chybiać, nie spełniać ś., nie ziszcząć ś.*: Bohater ten aż do siwego włosa skronie swe szyszakiem przycisnął; szwankował na nim on wierszyk: szpetnie staremu być żołnierzem. Birk.

Szwankowanie, a, blm., czynność cz. Szwan-kować.

[Szwankowny, Fankowny] *uszkodzony*: Naprawiała się szwankowna noga.

Szwar szwar, [Her her] naśladowanie szwar-gotania Żydów.

Szwara, y, lm. y tytoń bardzo aromatyczny, dodawany do tytoniu dla poprawienia jego zapachu i smaku.

Szwarc, u, lm. e I. czernidło, szczeg. do obuwia (= szwaks, blyszcz): Z szwarcu wasy. L. 2. † S., p. Szwarcbir, Ocz. 3. przemykanie towarów przez granicę, przemytnictwo, kontrabanda: Granica jest blisko, zajmowanie ś. szwarcem nie nęci spojonego i prawego włościanina lubelskiego. 4. towar przemykany, kontrabanda. 5. [Na szwarcu, na czwartni] — po prawej stronie konia lejcowego: Kiedy źrebeca dierzysz za duży cugiel, spokojniej tak musi chodzić, niż w lecu a. na szwarcu. Dor. Popędzaj konia na szwarcu.

† Szwarcbir, u, blm., † Szwaro piwo czarne: Holender, Szwed z Duńczykiem S. ś. napija. Stryjk.

Szwarccharakter, a, lm. y teatr. aktor grywający role ludzi złych, intrygantów, czyli czarne charaktery.

Szwarcbergit, u, lm. y min. jeden z chlor-ków metali ciężkich, o składzie Pb(J, Cl)₂ 2 PbO.

× Szwarcer, a, lm. rzy p. Szwarcownik.

Szwarcgelb, a, lm. owie, Szwarcelber lojalista austrijacki, sługa rządu austriackiego.

Szwarcgelber, a, lm. owie p. Szwarcelb: Szwarcelberami zwano Austrijaków i ich stronników. Jeż. Był austriackim szwarcelberem zagorzałym w Wiedniu, patryjotą polskim we Lwowie. Krasz.

Szwarcneker, tra, lm. try piek. zarabiacz ciasta chlebowego.

† Szwarclowy, † Szwarcowy, † Szwarślowy, [Szwarclowy, Szwarcowy, Szwarślowy], [Swasz-łowy] koń = *po prawej stronie lejcowego konia zaprzężony, idący na szwarcu: Żona chce, szwarcelowego wyrzuć, bo zmienił grzywę, już ś. tu nie godzi; raczej kupić inszego, ten niech w bronie chodzi. Rej.*

Szwarcować, uje, ował I. czernić, czernidłem, szwarcem smarować: Czernidło, którym szwecy skóry szwarcują. Pot. Szwarcuje trzewiki. L. Śmiano ś. z jego szwarcowanych sztyblów. Świt. Stangret niech sobie szwarcowane wasy przypawi. L. (= zrobione z szwarcu), 2. przemycać, przewozić jako kontrabandę: S. gorzałkę, pisma, tytoń, cygara. [S. ś.] stroić ś.

Szwarcowanie, a, blm., czynność cz. Szwar-cować.

[Szwarcowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szwar-cować ś.

Szwarcowniczy przym. od Szwarcownik: Rze-miosło szwarcownicze.

Szwarcownik, a, lm. cy, × Szwarcer prze-mytnik, kontrabandzista.

[Szwarcowy], † Szwarcowy p. Szwarclowy.

Szwarcunek, nku, blm. szwarcowanie, przemyt-nictwo, kontrabanda.

[Szwargolenie, a, blm.] czynność cz. Szwar-golić.

[Szwargolić, i, il] p. Szwargotać.
Szwargot i, u, lm. y = a) szwargotanie, b) mowa, którą szwargoczą. 2. a, lm. y, Szwargotnik ten, co szwargocze.

Szwargotać, cze, tał. [Szwargotać, Szwargolić, Hargotać, Chargotać, X Harkotać, X Charchotać, †Szwatrać mówić, rozmawiać nieprzyjemnie, niezrozumiale, paplać językiem niezrozumiałym: Bakałarz po łacinie szwargotał. L. Uczy ś. S. po francusku, S. po niemiecku. L. Szwargocze, kaduk wie, jakim tam językiem. L. Szwargotał, co tylko mu przyniosła ślina. L. Żydy, Szwaby, przekupki szwargoczą. Rozumiesz, co ten Berent szwargocze: Die erste Abtheilung der deutschen Literatur. Wilk.

Szwargotanie, a, blm., czynność cz. Szwargotać, szwargot, mowa szwargotliwa.

Szwargotka, i, lm. i forma ż. od Szwargot; Szwargotnica, Szwargotniczka. L.

Szwargotliwie przys. od Szwargotliwy.
Szwargotliwość, i, blm., rz. od Szwargotliwy.
Szwargotliwy i. skłonny do szwargotania: Żydek S. 2 nacechowany szwargotem: Mowa szwargotliwa.

Szwargotnica, y, lm. e p. Szwargotka. L.
Szwargotniczka, i, lm. i p. Szwargotka. L.
Szwargotnik, a, lm. cy, Szwargot ten, co szwargocze. L.

Szwargotny przym. od Szwargot: Patrzył z odrazą na szwargotne rojenie ś. Żydów. Brt.

[Szwarm, u, lm. y, Śwarm] oddział: S. do szturm poprowadzić.

[Szwarny, Swarny, Śwarny, Świarny] i. piękny, ładny: Szwarna kapliczka. 2. gracki, chwacki, zwimny, zreczny, dzielny, szykowny, zgrabny, dziarski: Szwarna dziewczyna. Panience życzyła tego szwarnego pana na męża. Bał.

Szwarszłowy p. Szwarcłowy.
Szwaru-szwaru w. naśladowający szwargotanie, szwar-szwarc: S., ni pieniędzy, ni towaru. Prz.

† Szwaszka, i, lm. i p. Swestka. Troc.
[Szwat, a, lm. y] swat.
[Szwatanek, nka, lm. nki] p. Swatanek.
[Szwataniec, nca, lm. nce] p. Swatanek.
[Szwatka, i, lm. i] p. Swatka.
[Szwatol, a, lm. y] płatek śniegu, papieru: Ino letom szwatoly. Zdr. [Szwatolyszek]. Pe.
[Szwatolyszek, szka, lm. szki] p. Szwatol.

† Szwatrać, trze, trał p. Szwargotać: A choć ci ś on w rzeczy usajdaeczy, z łuku pewnie nie strzeli, woła, krzyczy, szwatrze. Pot.

† Szwatranie, a, blm., czynność cz. Szwatrać.
[Szwądra, y, lm. y] płama barwy pomarańczowej na ręce, na palcach.

[Szwądrać, a, ał, Szwądrować, Szwaniać] przeszperać wszystkie kąty.

[Szwądranie, a, blm.] czynność cz. Szwądrać.
[Szwądrować, uje, ował] p. Szwądrać.
[Szwądrowanie, a, blm.] czynność cz. Szwądrować.

[Szwe]: A S! A Śwe! odpędzanie świń, a ciu!; szczucie świń psem.

Szwed i. S.-baba = Herod baba: Pani Twardowska znaczy hie mulier, Herod a. S. baba. Darow. 2. [Szwedy] szperki, duże skwarki.

Szwedka, i, lm. i gatunek sukni kobiecej wzoru szwedzkiego: S. aksamitna, rysiami podszyta, ze złotym forbotem Sł. wil.

Szwedować, uje, ował garb. smarować skórę zaprawą.

Szwedowanie, a, blm., czynność cz. Szwedować.

[Szwedryga, i, lm. i, Szwon] pog. szwec, ciągni-skóra.

Szwedzina, y, blm., żart. mięso (ciało) Szweda: Mało dusza ze mnie nie wyszła, tak mi ś. chciało szwedziny, surowychbym ieh jadł. Sienk.

Szwedzki: Gimnastyka szwedzka = gimnastyka lecznicza bez przyrządów lub z przyrządami, zastosowana do leczenia różnych skrzywień ciała oraz innych cierpień. Bot.: Brukiew szwedzka, p. Kapusta. Wiośl.: Pojedynka szwedzka, parówka szwedzka, p. Kajak.

[Szfefik, a, lm. i] p. Szwablik.

[Szweja, i, lm. e] p. Ukłej.

Szwejca, y, lm. e p. Szwejca.

Szwejf, u, lm. y kam. brzeg falowany u płyty kamiemiej, marmurowej.

Szwejfhamer, a, lm. y blach. młotek do szwejfowania.

Szwejfować, uje, ał i. blach., p. Trabować. 2. kam. robić szwejf.

Szwejfowanie, a, blm., czynność cz. Szwejfować.
Szwejfsztok, u, lm. i blach. żelazo (rodzaj kowadła) z wyżłobieniami, do zwijania na nich blachy zapomocą uderzeń młotka.

Szwejs, u, blm. temperatura spawalna, gorąco, w którym żelazo daje ś. spajac.

Szwejsować, uje, ował p. Spawać.

Szwejsowanie, a, blm., czynność cz. Szwejsować: Do szwejsowania żelaza z żelazem lub ze stalą używają dziś prądu elektrycznego.

Szwejsownik, a, lm. cy hut. majster przy piecu szwejsowym.

Szwejsowy p. Spawalny: Piec S.

Szwela, i, lm. e i. [S.] podkład pod szynę na kolei żelaznej. 2. [S.] podwalina. 3. leśń, p. Wojtek.

Szwelbajza, y, lm. y garb. wytrawa napędzająca.
Szweler, u, lm. y pow. gruba część drewniana, okuta żelazem, łącząca części pulla powozowego.

Szwelka, i, lm. i, Obwieńnik gorz. miejsce, na którym słód zielony ulega obwieńnięciu i częściowemu obeschnięciu, zanim pójdzie do suszarni (p. Lasa).

Szwelkować, uje, ował słód (gorz.) obsuszać zlekka słód zielony struniem powietrza ciepłego.
Szwelkowanie, a, blm., czynność cz. Szwelkować.

Szwelować, uje, ował garb., p. Napędzać.

Szwelowanie, a, blm., czynność cz. Szwelować.

Szwencel, cla, lm. cle jub. górna część kołczyka, otwierająca ś. dla zapięcia.

[Szwendać się, a ś., ał ś., Szwędać ś., Swędać ś., Szwędrać ś.] chodzić bez potrzeby, waleśać ś., włóczyć ś.: Szwenda ś. po kątach (= łucze ś.). S. ś. po jarmarkach.

[Szwendanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szwendać ś.

[Szwendka, i, lm. i] p. Szwendra.

[Szwendler, a, lm. rzy] zł. oszust.

[Szwendra, y, lm. y, Szwendka] żart. kobieta ciagle ś. szwendająca, łazęga, włóczyłkij.

[Szwendrać ś., a ś., ał ś.] p. Szwendać ś.

[Szwendranie się, a ś., blm.] czynność cz. Szwendrać ś.

Szwenkłina, y, lm. y = l. Nawodnik. Zdr. Szwenklinka.

Szwenklinka, i, lm. i p. Szwenkłina.

† Szwenkować się, uje ś., ował ś. obrócić ś.: Trzema cugami szwenkujeje ś. w prawą! T. K.

† Szwenkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Szwenkować ś.

[Szwernucki] ogromny: Szwernucka ochota.

[Szwernut, a, lm. y] lichy: Do szwernuta!

Szwerta, y, lm. y fl. skrzydło drewniane w kształcie deski umocowane z boku łodzi dla nadania jej większej ostojności, to jest zapobiegające kołysaniu ś. statku.

† Szwestka, i, lm. i p. Swestka: Śliwki węgierskie szwestki. Syr.

[Szwędać się, a ś., ał ś.] p. Szwendać ś.

[Szwędanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szwędac ś.

[Szwędrać się, a ś., ał ś.] p. Szwendac ś.: A wy, chłopczy, nie S. mi ś. po izbie, w kącie! Krasz.

[Szwędranie się, a ś., blm.] czynność cz. Szwędrać ś.

Szwicować, uje, ował garb., p. Pocić.

Szwicowanie, a, blm., czynność cz. Szwicować.

[Szwiec, a, lm. y], † Szwiec p. Szewc. Ocz.

Dobry S. trzewiki ani bardzo wielkie, ani też za małe robi; ani też więcej skóry, ani mniej bierze do roboty, jeno według potrzeby. Fur. S. skóry, a krawiec igły pilnują. Hrb. S., kiedy ś. na skóry zadłuży, tedy podeszwami wyplaca. Rej. Coby to był za S., coby na jednym kopycie wszystkim ludziom buty robił? Urzęd. Jeśliś S., patrz swego kopyta. Kn. Spiesz się, by S. z butami na targ. Rys. Krawiec i S. nie głupi, gdy zęboma skórę ciągnie, chcąc aby złała u półbutka dziurę. Kob. Niewiele też kwasu zaczynią z tej dzieże, chyba jakim S. cudzi bydłące łupieżę. Pot.

† Szwiecki przym. od Szwiec, szewcki.

[Szwiecować, uje, ował] pić, upijać ś.

[Szwiecowanie, a, blm.] czynność cz. Szwiecować.

† Szwlectwo, a, blm., szewctwo. Darow.

[Szwiektać, a, ał] l. p. Świegotać. 2. p. Świechtać.

[Szwiektanie, a, blm.] czynność cz. Szwiektac.

Szwiepioty, ów, blp. pszczoły „borówki“, mieszkające w dziuplach drzew wypróchniałych, na pnio stojących. Skr.

Szwindel l. dla, lm. dla p. Szwindlarz. 2. dlu, lm. dla p. Szwindlarstwo: Antysemita prowadzą walkę przeciw tak bujnie rozrostemu w życiu politycznym Austrii szwindlowi. Zdr. Szwindledek.

Szwindelek, lku, lm. lki p. Szwindel: Potrafimy, jeżeli nie szwindel, to mały S. urządzić.

Szwindlarka, i, lm. i forma ż. od Szwindlarz.

Szwindlarski przym. od Szwindlarz; [Szwindlarski]: Prasa píše reklamy dla szwindlarskich handlów i przedsiębiorstw.

Szwindlarstwo, a, lm. a, Szwindel szachrajstwo, szacherka, oszustwo, geszeft nieczysty.

Szwindlarz, a, lm. e, Szwindler, Szwindel matacz, szachraj, oszust.

Szwindler, ra, lm. rzy p. Szwindlarz: Prasa nie odważyła ś. wystąpić otwarcie przeciw brutalnemu szwindlerowi.

Szwindlerski p. Szwindlarski.

Szwindlować, uje, ował kręcić w geszeftach, matacz, oszukiwać: Już slyszalem o różnych złych dłużnikach: o takich, co umarli, uciekli, szwindlowali, zastrzelili ś., ale o zjedzonym dłużniku, jak życie moje, nie slyszalem. Jun.

Szwindlowanie, a, blm., czynność cz. Szwindlować.

Szwindlowy przym. od Szwindel: Tu czasem kręca ś. tacy ajenci, co tylko szwindlowe interesa obrabiają. Bał.

Szwiśa, y, lm. e garb., p. Pocarnia.

Szwoleżer, a, lm. rzy a. owie, [Szwálizir, Szwojser, Szwajsler] żołnierz z pułku lekkiej konnicy, stanowiącego gwardję Napoleona I a złożonego z Polaków z sfer lepszych.

Szwoleżerski przym. od Szwoleżer: Pułk S. To mosanie po szwoleżersku. Byk.

[Szwon, a, lm. y] p. Szwedryga.

Szwongrat, u, lm. y p. mech. Koło: S., roz-pędnik.

[Szworen, rna, lm. rny] p. Sworzeń.

[Szworeń, rnia, lm. rnie] p. Sworzeń.

Szwyce, ów, blp. szwajcarska rasu bydła.

[Szydoko] p. Szydoko.

[Szywja, i, lm. e] zool. p. Jelec.

[Szwyngrzenie, a, blm.] czynność cz. Szwyn-grzyć.

[Szwyngrzyć, y, ył, Szwęgrzęd] szeptać, gwarzyć: W nocy szwyrgrzom ludzie, a w dzień gaworzm. Pe.

[Szwyrnąć, nie, nął] = Smyrgnąć: Miałbym ja ochotę chwycić cię, paniczu, w garście obie i S. tam na środek, między te kobiety wasze. Brt.

[Szwyrnięcie, a, blm.] czynność cz. Szwyrnąć.

[Szwytki] zręczny, zwinny, chwacki.

† Szwytki p. Wszystek. Ps. flor.

[Szwytko] przys. od [Szwytki; Szydoko].

Szyb, u, lm. y l. a. × Szyba, × Czach, × Czacht gór. otwór od powierzchni ziemi w głąb kopalni pionowo lub prawie pionowo kopany: S. dobywalny = S., którym wyciąga ś. z kopalni zapomocą stojącego nad nim kołowrotu urobek kopalniany. S. niedobity = S. rozpoczęty a nie dokończony, gzynek. S. ochotniczy = wybity przez robotników bezpłatnie, gdy są zapłacony za wydobytą i dostarczoną kibel rudy. S. opolny a spustny = będący już za granicami linii sztolnej. S. poszukiwalny = dla poszukiwania lub dalszego śledzenia pokładu bity. S. pożerakowy = pochłaniający wodę sączącą w kopalni. † S. prawy, gweszny = cembra prawdziwa, dawana wewnątrz straconej, gdy ta dla niestateczności gruntu nie wytrzymuje parcia bocznego. S. przewierecony, świetlnik = zrobiony dla utrzymania zdrowego powietrza w kopalni. S. rudny = dukle na rudę żelazną. † S. spadły, p. Kotlisko. S. stracony, cembra stracona = cembrunek zewnętrzny, większy, zabezpieczający robotę stałego szybu w gruncie niestalym. S. światowy, dnoowy, górny = z powierzchni ziemi w głąb kopalni spuszczoney. S. sztolny = w linii sztolnej, to jest nad sztolnią lub w granicach 24 łotrów od tejże linii bity, góra sztolna. S. wjazdowy, zjazdowy = którym górnicy spuszcza ś. do kopalni. S. wodny = S., którym wypompowują lub beczkami wyciągają wodę. Ergastulum, szyby zowią w Wieliczce albo Bochni, gdzie sól kopają. Mącz. Mnie żadnych kruszców nie dają szyby. Susz. (= kopalnie, góry). Hutmani u szybów w Wieliczce i Bochni. Troe. Przen.: Raz z nieba w Awernowe szyby, raz ś. przesiada Wenus z lwów na wieloryby. Tw. (= przepaści, otchłanie, bezdna, czeluscie). 2. hut.: S. pieca wielkiego = wnętrze pieca wielkiego. Łab. S. wierzchni wielkopiecowy = wierzchnia część pieca wielkiego, w kształcie ostrokągu ściętego, gdzie ś. odbywa mocne prażenie rud od góry pod wylotem, a niżej ich nadtapianie. Łab. Ściany

ostrokregu górnego, zwanego szybem pieca. 3. kol.: S. zórawiowy = studzienka wodociągu pod zórawiem. Zdr. Szybik.

× Szyb, u, lm. y, † Szyb latawiec papierowy, klejony przez dzieci i puszczany na powietrze na sznurczku: S., szaszor, orzeł klejony do puszczenia na powietrze. L. S., strzałka dziecinna z piórem. Dudz. Sokół prosto jak strzała a. jak S. na kaczkę uderza. Haur. Bestja rozniewana jak S. biegła na rohatyny. Lubom. Tytan ś. wzgórze jak S. wspina. Wad. Szyhem, przys. szybko, rażno, lotem ptaka, pędem, lotem strzały: Sprawy ludzkie takim idą trybem: Knaj złotwim krokiem, orlim wykonywaj szybem. Zabł. Dobrzeć, gdy stoi w kroku (for tuna); lecz gdy zmyka szybem, równym to, com wziął od niej, znów oddają trybem. Książ.

Szyba, y, lm. y l. × S., p. Szyb: S. w górze, którą ś. górnicy na dół spuszcza. Kn. Każda w szczególności kopalnia zowie ś. cechem, czyli pieczarą, rudnikami lub szybą. L. Szybą ś. górnicy na dół spuszcza. Troc. Przen.: Szybą z dołu skry wytyka dno otehlani ogniste. Brud. (otworem. l.). 2. tafla szkła wprawiona w ramę okienną: Przetrzeć szyby w oknach. Wprawić szybę. Szyby do wprawienia, szyby! Zbić, stłuc, zgnieść szybę. Okitować szyby. Przywarłszy krysztalowych w karocy. Tw. O gdyby do sere ludzkich szyby były. Pot. Szyby zapotniały. Mróz wszedł na szyby. S. okrągła, kwadratowa. Troc. Powybijać komu szyby. Przen.: S. wodna = równiutka powierzchnia wody, tafla wodna: Łódka, łabędź mknie po szybie jeziora. 3. [S.] łufcik: Zwoździć gadkę bez wokno albo bez szybę. 4. Jajko w szybie = usnażone napłask złotko z kolnierzem z białka: Kotlet cielecy, befszytk z jajkiem w szybie. 5. [S.] łukowata lub półkulista powierzchnia, wyrobiona z ziemi lub kamienia, jako bulsztel pod sklepienie. 6. [S.] talerz. 7. jedna z łopatek, z deszczulek na obwodzie koła wodnego, na które woda bijąc, obraca je. 8. fl. kółko drewniane a. mosiężne do bloku: S. w maszynie zowie ś. kółko niżej głowy wprawione, po którym żagiel do góry hysują. Mag. Zdr. Szybka.

[Szybać, a, at] l. bić, razić, uderzać: Krew szyba do głowy. 2. kim = miotać, tłuć: Co tobą tak szyba? (= tłuć, nie daje ci spokoju? czego dokazujesz, swywołasz?). [S. ś.] tłuć ś. jak Marek po piekle, markować.

† Szybał, a, lm. e p. Szybała: S., szalbierz, oszust. Troc.

[Szybienie, a, blm.] czynność cz. Szybalić.

[Szybalić, i, ii] oszukiwać.

† Szybalski oszukińczy.

† Szybalsstwo, a, lm. a oszustwo, oszukaństwo, szalbierstwo, kręctwo, matactwo, szwindel: Sulla, póki go nie uczyniono kwestorem, w swejwoli, w pijaństwie, w szybalsztwach nieprzystojnie żył. Warg. Błazeństwa albo szybalsstwa dworskie stalecznemu nis przystoją. Baz. S. to, nalazłeś taki sposób, jako tego i owego nie dać. Górń. Oszukanie albo S. Zigr.

† Szybał, a, lm. owie p. Szybała: Mówią, iż kto raz będzie szybałem i łgarzem, ten już nigdy nie będzie dobrym gospodarzem. Klon. Zdr. [Szybalek].

† Szybała, y, lm. owie, † Szybał, † Szybał, † Szybalec oszust, oszukiwalec, szalbierz, okpis, matacz: Jeden pan miał młynarza, wielkiego złodzieja i szybałę, który ryby tak sztucznie zawsze kradł, że ś. domyślić nie można było.

Trzt. Chytry trafił na większego franta i szybałę. Trzt. Mówią, iż kto raz będzie szybałem i łgarzem, ten już nigdy nie będzie dobrym gospodarzem. Klon. Pisałem to niekształtem szybałów i potwareów, ale jako ś. godzi i przystoi na wiernego sługę Bożego. Zigr. Herod S. po Chrystusie wyciągał euda. Zigr. Żydowie z dworstwa cudów z Herodem od Chrystusa, szybałami słusznie są nazwani Zigr.

[Szybanie, a, blm.] czynność cz. Szybać.

[Szybanie się, a ś., blm.] czynność cz. Szybać ś.

[Szybalek, lka, lm. lkwie] p. Szybał.

Szybaor, a, lm. rzy fl. rzemieślnik budujący stalki, szkutnik, szupnik.

[Szybiejszy] szybszy.

Szyber, bra, lm. bry l. a. [Siuber, Szubert] zasawa blaszana w kominie, w rurze piecowej. 2.

[S.] wałek do walkowania ciasta. 3. [Dać szybera jakiej sprawie] = puścić ją w ruch, przemieścić ją z niższej do wyższej instancji. 4. fot. część aparatu fotograficznego, odkrywająca kliszę.

5. intr. płyta stalowa w winkielaku, do której przymocowują ś. ornamenty i litery. 6. mech., p.

Suwacz. 7. piek. wążka. długa łopata, do usadzania wyrobów do pieca. 8. piern. łopata, na której wsuwa ś. w piec pierniki. 9. piw. zasuwka panwiowa. 10. zeg. część przesuwana w werku zegarka. Zdr. Szyberek.

Szyberok, rka, lm. rki l. p. Szyber. 2. rodzaj pierścionka mosiężnego, nie pozwalającego spaść kołu z osi.

× Szybiasto przys. od Szybiasty.

× Szybiasty, × Szybisty l. pełen szyb, opatrzone szybami: Zawinięta złożone nakształt dżamentów w figury szybiaste a. kanty. Boh. 2. podobny do szyb: Gwiazda Saturn jest raczej szybiasta, niżli okrągła. Troc. 3. [S.] p. Szybisty: Nogi szybiaste przy chorobie angielskiej. 4. mech.: Koło wodne szybiaste = łopatkowe, podsiebierne. Łab.

† Szybienieca, y, lm. e p. Szubienica. B. Sz., Rej. On obieszon na szybieniocy. HJ.

× Szybień, hnia, lm. bnie rodza oszczepu: Skromni ziemianie, zdolniejsi do władania szybniem, niżli piórem, wydali książeczkę. Rol.

Szybik, u, lm. i, p. Szyb: S. rudny, szyb bardzo wazki, płytki, służący do poszukiwania lub do odbudowy pokładów bardzo płytkich, dukła. Łab. S. wewnętrzny, łączący otwór pionowy, prowadzony wewnątrz kopalni z wyższego poziomu lub piętra na niższy poziom robót i nie mający bezpośredniego wyjścia na powierzchnię ziemi, † g z y n e k, † g z i n e k. Łab. Hueczą okropnym łoskotem szybiki. Koch. W.

Szybikować, uje, ował gór. = Szurfować.

Szybikowanie, a, blm., czynność cz. Szybikować.

Szybikowy gór., przym. od Szybik: Kamień S. = bezwodny trzewiowy, gips bezwodny (anhidryt), zachowujący postać wstęg w zygzak pogiętych, jakby karbowanych na podobieństwo trzewiów. Łab. Mieszanie warstwy ilu i anhidrytu mają nazwę kamienia szybikowego. Sól szybikowa = w najniższych piętach kopalni wielkich znajdująca, najczystsza, drobnoziarnista, krystalizowana, biała, do której jest dostęp przez szybiki. Łab.

[Szybisko, a, lm. a] = gór. Kottlisko.

× Szybisto przys. od Szybisty: Ośm tych sztuk drzewa niech obetnie S. do cyrkla tak wewnątrz, jak zewnątrz. Sol. Nie zaraz ś. tak

S. koło z dzwona składa, żeby wszystkie jednakiem kwadrowały tokiem Pot.

× **Szybisty** I. p. **Szybiasty**: Szybiste skrzydła. L. (pełne szyb. L.). A ono (o cieplarni) na prawo co takie szybiste? Prus. 2. a. [**Szybiasty**] *wygięty, łukowaty, skrzywiony, zaokrąglony*: Machina ta składa ś. z koła szybistego. Sol.

[**Szybisty**] *bezwładny*: Nogi szybiste.

Szybka, i, lm. i I. p. **Szybka**: W prostych oknach szybki kwadratowe lepsze są od okrągłych. Świt. Okna gotyckie z kolorowemi szybami. Żart. *monokl*: Postanowił być correct i szybkę napowrót w kieszonec ukrył. Zap. 2. *trójłatkna ścianka szlifowana djamentu, fa setka*.

Szybki *prędki, śpieszny, pospieszny, rączy, skory, rychły, chyży, szpanki, żywawy, rażny, żywy*: Tak S. był w biegu, że żadnego śladu nie zostawił na piasku, gdy biegł z zakładu. Jabł. Tak szybka za przybyciem wody spływa rzeka. Hul. (= *bystra*). Z szybkiej procy kamienie leca. Troc. Oddech, puls S. (= *przyspieszony*). Ej, ty na szybkim koniu gdzie pędzisz, kozacze? Malez. Lud wysmukły, niby jodła, niby górski potok S. Pol.

Szybko przys. od **Szybki**: Oddaj mu ten list, ale S. L. S. do powiększenia fortuny przychozdzili. Potok S. bieżący po pięknej dolinie. Kras. S., jak Zefir, łączkę przelata. Zan.

Szybkobieg, ga, lm. dzy, **Szybkobiegacz** *ten, co szybko biega, co ś. opisuje szybkim biegiem*: Cudowne buty szybkobiegi.

Szybkobiegacz, a, lm. e I. p. **Szykbobieg**: Szykbobiegaczom wystawił dary Peleida. Ml. Achilles na cześć towarzysza temu go (dżban) stawia, kto szykbobiegaczem okaże ś. pierwszym. Ml. 2. *koń szybko biegający, biegun*: Wczoraj byli konno na szykbobiegaczu, który od rogatki Jerozolimskich do Raszyna dobiegł w 86 minutach. Kraus. 3. tkac.: Latawiec S. = część składonna zgrzeblarki, używanej w przędzalnictwie zgrzebnym.

Szykbobieżny, **Szybkonogi**, × **Rączobiegły**, × **Rączonogi**, × **Szybkopolotny** *biegający szybko*.

Szybkolotny p. **Szybkopióry**: Ptak S. Święty, potrójny, S. Mitro! Krasin.

Szybkonośność, i, bfm., rz. od **Szybkonośny**.

Szybkonośny I. *noszący = unoszący szybko naprzód*: Zaprzestam wędrownym ptakom zazdrości ich skrzydeł szybkonośnych. Orzesz. Poczty i telegrafy parafjalne są tak szybkonośne, jak żadne w świecie. Orzesz. 2. Działo szybkonośne = *którego pociski szybko przebiegają swoją drogę*.

Szybkonogi p. **Szykbobieżny**.

Szybkopióry, **Szybkoskrzydły**, **Szybkolotny** *latający szybko na skrzydłach, mający skrzydła lotne, mający lot szybki*.

× **Szybkopolotny** p. **Szykbobieżny**: Szybkopolotne rumaki. Ml.

Szybkoskrzydły p. **Szybkopióry**: Szybkoskrzydłe chmurki płynęły tam w górę równie niewysłowienie, jak płyną modły, skargi i krzyki rozpaczyci ducha przez boskie szyby Wyspiańskiego. Żer.

Szybkostzałowy p. **Szybkostrzelnny**; Modele dział szybkostzałowych systemu Deporta.

Szybkostrzelnny p. **Szybkostrzelnny**: Szybkostrzelnające kolosy.

× **Szybkostrzelnny**, lca, lm. lcy *strzelec z szybkością strzelający*: S. sławy europejskiej.

Szybkostrzelnność, i, bfm., rz. od **Szybkostrzelnny**: Szybkostrzelnność nowej broni wywołała obawy, że może na polu bitwy w najważniejszym punkcie walki zabraknąć ładunków. Bl.

Szybkostrzelnny, **Szybkostzałowy**, **Szybkostrzelnny** *szybko raz po raz strzelający*: Karabin S. Działo szybkostrzelnne.

Szybkość, i, bfm., rz. od **Szybki**; fiz., p. **Prędkość**: Wziąwszy prochu za mało za nabój, kula nie dostaje zupełnej szybkości. Jak. J. S. ciała mierzy ś. przeciągiem miejsca przebieżonego w pewnym czasie. Jak. J. S. początkowa = przetrzeń, którą pocisk przebiega w pierwszą sekundę. S. elektryczności. S. jazdy. S. pociągu kolei żelaznej.

Szybkowóz, ozu, lm. ozy *prow. dyliżans, kurjerka*.

Szybkowy przym. od **Szybka**: W Wieliczce najpodlejszy gatunek soli jest zielony; lepszy jest soli szybkowej, najlepszy oczkowanej. L.

× **Szybkowójście**, a, lm. a *szybkie wyjście*. Krasz.

Szybkożeglowny, **Szybkożeglowny** *szybko żeglujący*: Szybkożeglowne okręty. Ml.

Szybkożeglowny p. **Szybkożeglowny**: Szybkożeglowne okręty. Ml.

[**Szybła**, i, lm. e] = **Strzebla**.

[**Szybnać**, nie, nał, **Sybnąć**] I. *zaciąć, popchnąć, uderzyć*: S. kogo batem. 2. *rzucić ś. komu do oczu*. [**Szybnać ś.**]: Szybła mu ś. durnieka = *trafiła mu ś. gratka, bez pracy, zachodu, a nie spodzianie nabył coś*.

[**Szybnia**, i, lm. e] *rodzaj oszczepu używanego dawniej na Polesiu w bitwach i na polowaniu, w kształcie piki osadzonej na końcach grotami żelaznymi, lub drzewca na obu końcach osmalonego*.

[**Szybnięcie**, a, bfm.] *czynność cz. Szybnać*.

[**Szybnięcie się**, a ś., bfm.] *czynność cz. Szybnać ś.*

[**Szybółki**, ów, bfp., **Sybołki**] *zapalki*.

Szybować, uje, ował I. *opatrzyć w szybko, szklić*: Kolasa szybowana, z podkowami koń. Wóje. 2. *mknąć, pomykać, sunąć lotem strzały, lecieć*: Gołębie tu po samej ziemi prędkim lotem szybują. Stasz. Orle poroste w pierze gdy gniazdo rzuca rodzinne, raz ś. w te strony ulecieć pierze, alić szybuje znów w inne. Zabł. Górno czasem szybuje orzeł polski z Kopernikiem i Sarbiewskim. Przen.: Łąki, co siwym bielily ś. szronem, porostem w górę szybują zielonym. Książ. (= *strzelają, pną ś., wylatują*). 2. fl. *пчаć wiosłami lub łaskami pod wodę, wiosłować*: S. łódkę. Flisy na szkucie wiosłem robią a. łaskami szybują. Haur. S. a. *pałkować, łaskami pehać*. Mag. Na galerach niewolnicy, którzy źle szybują, bywają bieci. L. Z tyłu nawy przydają ster, którym to w tę, to w owę stronę szybując, nawy bieg zwracano. Pileh. (= *kierując, sterując, obracając*). *Propelle*, szybuj. Chm. B. × **S. ś. szybując kierować ś.; popychać ś. wiosłami**: Szybują ś. do tego miejsca. Orzeł w górę ś. szybuje pod samo słońce. Bardz. Poseł Jowisza bystrym lotem szybuje ś. ku ziemi. Przyb. (= *puszcza ś.*).

Szybowanie, a, bfm., *czynność cz. Szybować*.

× **Szybowanie się**, a ś., bfm., *czynność cz. Szybować ś.*

[**Szybowany**] I. *wóz = wóz okuty, dobry, mocny*. 2. koła szybowane = *okute obręczami*.

Szybownica, y, lm. e bot. p. **Teszlik**.

× **Szybowny** *szybujący, posuwisty*: Szybowne loty orła. Nar.

1. **Szybowy** przym. od **Szybka**: Szkło szybowe = *zdatne na szyby, tafłowe*.

2. **Szybowy** I. przym. od **Szyb**: Otwór S. Cieśla szybowy, czyli studnia r. z, szyby opr-

wiał. Łab. <Piecze hutnicze szybowe = w których materiał palny styka ś. bezpośrednio z rudą, a u spodu stopiony kruszec zbiera ś. i wypuszcza. Łab. Klatka szybowa, wózkowa, zjazdowa, szala szybowa = winda w szybie, dla górników i urobku kopalnianego. 2. [Żelazo szybowe]: Niech mi panowie dadzą na śtyry obręce sybowego zielaza. S., ego, lm. i rzy. 1. dozorca szybu, hutman. 2. w Wieliczce, człowiek pakujący sól lub ciagarz. 3. prosty robotnik, kopacz pracujący w szybie.

Szybówka, i, blm. *sól szybikowa*: Tu są gatunki soli: zielona, której jest najobficiej, S., a najlepsza oczkowała. Sez.

† **Szybułka, i**, lm. i p. **Szypułka, L.**

Szyca, y, lm. e = **Czółenko** (tkackie).

Szych, u, lm. y 1. *falszywe złoto lub srebro, używane do wyrobu galonów, haftów i ozdób rozmaitych*: S. biały, S. żółty. Troc. S. pelźnie w ogniu, a złoto ś. czyści. Kras. Nie idzie drogą pochlebstw człowiek doskonały, widzi świetny blask szychu, lecz zna ś. na złocie. Kras. Przen.: *falszawy blask, pozorna świetność, blichtr*: Nie przestała ulegać urokowi jego słowa; pociągał ją ku sobie ową mniemaną mądrością swoją, zlepkiem najrozmaitszych zrzyneków i kawałków szychu. Krasz. 2. [S. a. p. l. tka] *tasiemka nasładująca złotą, do obszywania fartuszków*.

Szychiarka, i, lm. i p. **Szychtówka.**

Szychiarski przym. od **Szychlarz**: Wyrazy, manjery szychiarskie.

Szychiarz, a, lm. e 1. a. **Szycharz łobuz wdający ś. z szychtówkami**. 2. hut., p. **Gicheiarz**: Mówią: trzecia szychta, gdy S. do pieca doda trzy razy materiałów. Os. J.

Szychować, uje, ował szychem naszywać, haftować. Gof.

Szychowanie, a, blm., czynność cz. **Szychować.**

Szychowy przym. od **Szych**; [**Szychowy**]: Czapka szychowym obłożona galonem. L. Błaszki szychowe = *blaszki okrągłe, naszywane na ubrania jako ozdoba, cekiny*. Szychowe szmaty za sztandar rozwiesza. Fred. A.

Szych, u, lm. y *część szybu, otwór kopalni*. L. Wejście do kopalni wielkich jest przez ośm, jak nazywają, szychtów. Kluk. W górach tarnowskich odkryto obfitą kopalnią ołowiu, tak że S. jeden po ośmiu godzinach kopania wydał 50 cetnarów Świt.

Szychta, y, lm. y 1. *stos desek, bali, belek, układanych końcami na krzyż*. Szychty = *daw. wielkie składy drzewa pod gołym niebem na powiślu w Warszawie*. 2. *pokład, warstwa*: S. ziemi, drzewa, węgla. S. cegieł w murowaniu sadzonych. Przen.: W najgłębszych sychtach sromoty umiał on zawsze jeszcze odkryć niższe głębokości. Tarn. 3. *żyła mineralów ciągnąca ś. w ziemi*. 4. p. **Szychtówka**. 5. † S., anat., p. **Błaszka**: S., liść, zawinięcie, łuska (folium). Perz. 6. *gór. obowiązkowy czas pracy górnika w kopalni; pół dnia pracy w kopalni lub hucie*: Czas, w który górnicy robić powinni, nazywa ś. sychtą, to jest od zaezęcia aż do czasu, kiedy przestać a. odpocząć mają. Kluk. S. ranna, dzienna, nocna. S. nadzwyczajna (w święto). S. ośmiogodzinna, na 3 zmiany dziennie. Łab. 7. hut., p. **Gichta**: S., dziura, którą w piec hutarski rudę, węgle, wapno wysypują, i zasypanie pieca węglami, rudą, wapnem; tak np. mówią: trzecia S., gdy szychiarz do pieca doda trzy razy materiałów. Os. J. 8. *koz. trzcina, wiklina, opleciona raz do kola koszyka*.

× **Szychtarka, i**, lm. i *gór. nazwa mostu gichtociągowego lub pomostu pochylego od węgielni aż do nadpiecka wielkiego pieca*. Łab.

Szychtarz, a, lm. e 1. p. **Szychiarz**. 2. hut., p. **Gicheiarz**.

† **Szychterski** przym. od **Szychterz**: Cech wspólny: garncarski, kowalski, bednarski i S., czyli ślusarski. Zał. S.

† **Szychterstwo, a**, blm. *rzemiosło szychterza, ślusarstwo*. Zał. S.

† **Szychterz, a**, lm. e *ślusarz*. Zał. S. Nowego Miasta videlicet puszkarczów, ślusarzów, szychterzów, zegarmistrzów. Wej. Za kupiectwem dążyły cechy z chorągwiemi, a więc: rzeźnicy... szychterze, płatnerze... Sienk.

Szychtla, i, lm. e *reż. klinik skóry wszywany, jako hoczna ścianka, między palcami rękawiczki*.

× **Szychtmeister, tra**, lm. *trowie p. Szychtmistrz*: S. ma do czynienia z kompanją kuksu, dopomina ś. o dokładki, wchodzi w rachunki. Kluk.

† **Szychtmistrz, a**, lm. e, × **Szychtmeister gór.** *płatnik układający wykazy płatnicze górników*. Łab.

Szychtować, uje, ował 1. układać w szychty, warstwować; porządkować: S. polana w stos węglarski. Strzała szychtowana. Błaż. (= *mająca pióra ułożone w szychty*). Juno oczy Argowe w własnego szychtuje ptaka ogon, *collocat*. Zebr. (= *przenosi rzędami*). Skrzydła pegazom swoim szychtują, aby wylatywały do nieba. Birk. Przekonają ś. z dziejów, gdy rzeczy pośledniejsze z pierwszemi porządnie i stosownie S. zechcą, *apte et convenienter contexere*. Błaż. 2. † S. *kartować, sztkować, przyrządzać, planować, urządzać, gotować*: Bohdan o pokoju traktował, siada fortelne szychtując, *dolos nectens*. Błaż. Bolesław młodszego księcia czeskiego przeciw starszemu szychtował, *illi objiciebat*. Błaż. (= *nastrajał, nasadzał*). Rady cesarskie, koronacją Witoldowi szychtujące, do skutku nie przyszły. Błaż. Nad księgamı rzkomo przepieruje, chce sokoły zalecić, więc rozum szychtuje. Rej (= *ostrzy*). Żart. (na piwnicy): W tym gmachu rozum szychtują, nawyrót go wynieują. Rej. 3. † S. *fałdować, marszczyć*: Ochmistrzyni panny ówicy, jak ś. ukłonić, jak tańcować, jak krezy i jako biretek S. Alb. Mężowie niechaj chodzą w szychtowanych szaciech. Biel. M. (fałdowanych. Jeżow.). 4. *koz. pleść koszyk (do obszycia)*. 5. *rzem. kopać glinę*.

Szychtowanie, a, blm., czynność cz. **Szychtować.**

Szychtowy przym. od **Szychta**: Kopacze sychtowi, czyli czeladź gwarecka, zarobek otrzymujący za czas roboty, to jest nizał (*operarius*) za sychtę 12-godzinną, osmak za 8-godzinną płatny. Łab.

Szychtówka, y, lm. y p. **Szychtówka.**

Szychtówka, i, lm. i, **Szychta, Szychiarka** *dziewka udzielająca ś. pomiędzy sychtami drzewa nad Wisłą w Warszawie; przen., wog. tłuł, otluk, wycieruch, szyfon, szurgoł, tłumok, łajdaczka, wszetecznicza*. Zgr. **Szychtowa**.

† **Szychtuch, u**, lm. y *tkanina z sychu, czyli lana falszywa, nasładowana*: Zaciejsza skaza bywa na bławacie, niż na sychtuchu, by był opłusniony. Wad. Insze (tkaniny) za sychtuchy mają być poczytane (Taksa z r. 1633).

Szycie, a, lm. a 1. *czynność cz. Szyć*: Szyciem ś. bawila. Ustrz. Chodzić do szycia (= *chodzić do kogo szyć, do pracowni bielizny*). Utrzy-

muje ś. z szycia (= z igły). Przyjmuje do szycia. S. strzałą. Troc. 2. sztuka szycia: S. ręczne, maszynowe. Białe S. = drobne robótki kobiece, haft. Nici do roboty pannom do białego szycia naprzyczyniać. Ek. Od niej miała ś. uczyć białego szycia i krawiecczyni. Bał. Z wieku XVIII: Rzeżane S. = haft wypukły; wydarte S. = haft dziurkowany; S. czerwone = amarantowe gzygzakowanie; czarne S. = wyszywanie czarnym jedwabiem. 3. to, co wymaga szycia, robota szyta, bielizna do szycia: Przyjmuje ś. S. na maszynie. Brała S. do domu z pracowni i tym sposobem przychodziła z pomocą mężowi w utrzymaniu domu. 4. fl., wiośl. deski składające burty; spojenie desek burtowych w statku wodnym: Na statkach, S., bale poboczne, z których ś. boki statku składają. Mag. S. u statków rzecznych bywa dębowe, sosnowe. Kluk. (burty. l.).

Szydzie się, a ś., blm., czynność cz. Szyć ś.

Szyczek, czku, blm. p. Szyk: Ma prawdziwie hrabiantowski S. Gaw.

Szyć, szyje, szyl, częstot. Szywać, [Szyjawać] l. cz. ni. zajmować ś. spajaniem brzegów czego zapomocą szwów, ściągów, zajmować ś. krawiectwem: Co robi stara? — szyje i rozpara. Prz. Szyje po nocach. Za igłą S., to jest wracać ś. z nitką za ścieg (stebnować); przed igłą S., prosto szyć, bez zakładania nitki. Mag. S. w ręku, na maszynie. Szewc szyje szydłem i dratwą. 2. co = wyrobić co przez szycie: S. bieliznę, suknie, obuwie. Szuj koszulę, buty. Troc. Wieńce szyte = z robione z pojedynczych płatków kwiatowych. Przen.: S. komu buty, ×kaptur = szykować mu niemilą niespodziankę, knuć coś przeciw niemu. Cichaczem mi u nich bućki szyje. L. Szyją tam komuś kaptur. Prz. Przen.: Wiatrem szyte powieści wniwecz obrócić ś. muszą. Smotr. (= podszyte wiatrem = czeze, niezasadnione). 3. pokrywać strzechą, poszywać: Chałupy na jeża szyte. Las. 4. przen. przesywać, przekalać, przejmować, ciąć, żgać, razić, prażyć: Wiatr z północy szyje, a rzeki szklanym okowem ś. ścięły. Kniaź. Gdy mruczny wiatr szyje szeszeliną, zda mu ś., że tam ktoś na trwogę bije. Pilch. Klorynda z łuku bez przestanku szyje. P. Koch. S. strzałą, strzelać z łuku do czego. Troc. S., trafić kogo strzałą, dzirytem. Troc. Z łuków szyli. Jabł. Nasi szabłami, strzelbą ruśniczną ich biją, a Tatarowie z łuków bez przestanku szyją. Stryjk. Z wień doświadczeni szyją strzelcowie. Chr. Nie śmieli S. w gęstwę bez rozkazu. Sienk. Srogi zewsząd grom powietrze szyje. Nar. Przen.: Uważa, jeśli Telemak nie szyje oczyma do Eucharys. Jabł. (= nie strzela). Przez wszystkie kości szyją go strachy. Przyb. Większy żal strapione jeszcze serea szyje. Bardz. 5. [S.] wyszywać, haftować: Chustka syta. 6. × S. knuć, knować, szykować, gotować, zamyslać, zamierzać, kartować, planować: Szyje co złego przeciw ojczyźnie. Nar. Bardziej z nienawiści ku szlachcie to złe szyli, niżli dla dobra Rzpltej. Pilch. Obawiając ś. tego, co mu szyto, upominkami ich przeciagnął. Pilch. † S. o kim = mieć złe zamiary względem kogo. Biel. M. 7. chir.: S. ranę = zszywać, spajać jej brzegi z sobą. 8. a. S. ś. przesuwać ś. chyłkiem, przekradać ś., snuć ś. ukradkiem: Derkacze, szyjąc spodem traw i burzaków... Kaczory i gąsiorzy szyją ś. po oczeretach i spławach, niesposobne do lotu. Pol. Przen.: działać podstępnie, nurtować, myszkować, grasować, snuć ś. intrygując: Szylitakże po kraju poplecznicy królewscy. Kaczk.

[Szyćki] p. Wszystek: Prasnę szyćkim o ziemię i pójdę do stu djabłów. Bał.

× Szyd, u, blm. p. Szyderstwo: Głupstwo to skazą jest obyczajów, szydem ludzi rozumnych, obrazą nieba. Zabł. W dobrozaenych oczach zapaliła ś. iskra szydu. Brt. Kto mię zabije? — Nie! to niepodobna, gdy mnie ten straszny S. nie zabił. Psm.

× Szydebny wesoły, zabawny, ucieszny, śmieszny, burleskowy: Pieśni szydebne do najdawniejszych należą. Śf. wil.

Szydelko, a, lm u l. p. Szydło. Przen.: Już swemi szydelkami pod nosem jak zając rusza. Sienk. (= wąsikami szydelkowatemi) 2. narzędzie do robótek kobiecych, składające ś. z krótkiego precyka, haczykowato zakończonoego, stalowe, drewniane, kościane: Robi szydelkiem.

Szydelkowacenie, a, blm., czynność cz. Szydelkowacieć.

Szydelkowacieć, eje, ał (szczeg. o zbożu) stawać ś. szydelkowatym, ostrym i cienkim: Ruń od zimna szydelkowacieje.

Szydelkowato przys. od Szydelkowaty.

Szydelkowaty podobny do szydelka: Wśród Europejczyków wyróżniał ś. chudy, zwiny, z bródką i wąsikami szydelkowatemi młodzieniec w helmie angielskich podrózników, białą krepą obmontanym. Eww.

Szydelkowy przym. od Szydelko: W białych, delikatnych rękach trzymała ona szydelkową robotę jakąś. Orzesz. Serweta szydelkowa. Robótki szydelkowe, kanwowe, drutowe.

Szyderca, y, lm. y, × Szydźciel, † Szyderz ten, co szydzi z kogo, przedrwiwacz, naigrawacz, kpiarz; wykpis: Nie wierz, choćby ci szyderce po tysiąc razy mówili. Mick. On to rzekł pierwszy — zawistny S.! sam on myśl zdrady wrzucił uui do serea. Od

Szyderczo przys. od Szyderczy, szydersko.

Szyderczy p. Szyderski: Na chudych i cienkich ustach ukazał ś. uśmiech po raz pierwszy może S. Dzierz.

× Szyderka, i, lm. i forma ż. od Szyderz. L., Troc.

[Szyderować, uje, ował] p. Szydźić.

[Szyderowanie, a, blm.] czynność cz. Szyderować.

Szyderski przym. od Szyderz; Szyderczy, × Szydny, × Szydliwy uragliwy, złośliwy, ironiczny. Uśmiech, ton S. Z śmiechem szydersko-bolesnym. Słow. Szydersko-zmęczony wyraz bladej twarzy hrabięgo. Haj. Po szydersku, Szydersko, † Szyderskie przys. jak szyderca, szydersko, szyderczo.

Szydersko - p. Szyderski.

Szydersko p. Szyderski.

Szyderskość, i, blm., rz. od Szyderski,

Szyderstwo, a, lm. a, × Szyd, [Szyderunek]

l. szczylenie, uragunisko, pogardliwe naszmiewanie ś.: S. może być w milezeniu, w uśmiechu, w samym nawet spojrzeniu. Kras. A. S., nędza — to gwoździe ich krzyża. Wzgardę zewsząd odnosim, szyderstwa cierpimy. Kochan. Żartami go potykał i szyderstw. Birk. Wprzód niechaj ś. serea i sił swych zaradzi, nim o dom cały zębem szyderstwa zawadzi. Tremb. W S. co obrócić. Troc. Aż do krwi siekły ją szyderstwem. Przybysz. [Zrobić co na S.] = na śmiech, na pośmiewisko, na drwiny. 2. † S. oszustwo: Sami też mężowie rozmaitym szyderstwem ś. obchodzą. Biel. M. (= spełniają oszustwa).

[Szyderunek, nku, blm.] p. Szyderstwo.

SZYDERZ

Szyderz i. † S., a, lm. e p. Szyderca: Szyderze natrzęsają ś. Wuj. Szyderze naigrawający. Birk. Będziesz li mądrym, sam sobie będziesz; a jeśli będziesz szyderzem, sam to złe poniesiesz. Leop. 2. × S., u, lm. e *jakaś tkanina*: Towary cudzoziemskie; muchajery, czamlety, szyderze. Vol. Od szyderzu gładkiego, kosmatego... Vol. Sukna szląskie pospolite, szyftuchy, karazje, kiery, pończochy, szyderze. Gostk.

Szydeleczo, a, lm. a p. Szydło.

Szydłarz, a, lm. e *ten, co robi szydła*.

× Szydliwie przys. od Szydławy: Zerbina, patrząc mu w oczy, S. śpiewa. L.

× Szydliwy p. Szyderski. L.

Szydło, a, lm. a l. *rodzaj iglicy z trzonkiem, gatunek szwajcy, szpilart*: Igła, czyli raczej S. do przekłócia kóści. Czer. Szydła czworograniaste szewskie, szpilart. Mag. Tak ś. tym rozjadł, jakby go kto szydłem uklół. Dudz. S., kolec żelazny lub stalowy kanciasty i zaostroszony, prosty lub zgięty, oprawiony w rękojeść, służy do nakłówania skóry przy szyciu. Łab. Przen.; Wylazło S. z worka. Prz. (= *wydało ś., rzecz ś. nie utaiła*). Nie utai ś. S. w worze. Rej. Zaraz ś. S. z woru kole. Pot. (nalóg, afekt, przyrodzenie zataić trudno; w wyjawie ś. to, wyjdzie na wierzch jak oliwa. L.). Jak na szydłach = *jak na brzytwach, na śpilkach, igłach, jak na rozszarżonych węglach*. Między pocziwami ludźmi taki będzie siedział by na szydłach. Glicz. Jak po szydłach stapać. Kn. (= *ostrożnie*). Zgadzą ś. tak, jak szydła w worze. Kn. (dwaj koci w jednym worze. L.). Hola, mości biesiel mnie kaszy szydłem jeść nie uczono. Wilk. Przen.: Jednemu szydła gołą, a drugiemu brzytwy nie chcą. Prz. Mnie brzytwy nie chcą, komuś szydła gołą. Koch. W. Na ono wyszło u ciebie, że jednym szydła, a drugim brzytwy golić nie chcą. Zigr. Szydła mu gołą = *szczęści mu ś., powodzi mu ś., idzie mu jak po masle*. Już opuścił skrzydła, już ś. nie po szwu porze, już nie gołą szydła. Rej. Już z lepszą myślą kroczy, iż mu szydła gołą. Rej. U niej mu bardzo szydła gołą. Rej. Nie psuj sam sobie czasu, pókiś szydła gołą. Rej. Przen.: Złotym szydłem wnet przekolisz. Kn. (sztych złotej szwajcy niiodbity, orzeł złoty wszędzie doleci, pieniądże wiele mogą, złotemi włóczniami wnet zwyciężysz. L.). Przen.: Szydłem mu we łbie układano. Prz. (Falib., Rys.) = *widłami, igłą, niedobrze w głowie ułożono, brak czego, klepki, nie wszyscy doma. L. Przen.: Szydły-widły = groch z kapustą. L. W Gdańsku masz okręty z płóciennymi skrzydły, tu masz z zamorza trefne szydły-widły. Klon. 2. Jechać, zaprząć w S. a. szydłem = w parę koni z trzeczim na przodzie, w szpic a. koń za koniem. Dwa o trzech koniach szydłem karawany, pewnie księża kwestarze jadą po barany. Zabł. [Orać w Ś.] = w trzy woły, z których jeden na przodzie. [Bryka zaprzężona trzema końmi, ale wszystkie szydłem, to jest jeden za drugim]. 3. Patrzyć szydłem = *patrzyć zezem, różnem, świdrem*. 4. a. *Igliołka zabawia towarzyska, podobna do pierścienia, talaru. Goł. 5. a. Szydło bot., ros. z rodziny krzyżowych*. 6. myśl. ? : W tej chwili pada strzał z góry, który obszarpuje lisowi powierzchnie S. (= *poszyćie? futro?*). Zdr. Szydłko, Szydeleczo.*

Szydłowo przys. od Szydłowaty. L.

Szydłowaty śpiczasty, nakształt szydła, podobny do szydła: Ślupy szydłowate. Nar. (= *ostrosłupy*).

Szydłowy przym. od Szydło. L.

× Szydnie przys. od Szydny. L.

SZYFONIERKA

× Szydność, i, blm., rz. od Szydny: Plaut ma trefną S. Dm. Cycero często sobie szydności pozwalał. Gol. Nie może nigdy komedja S. swych osób znaczną nadto spektatorowi pokazać. Czart. A.

× Szydny i. p. Szyderski: Sam na siebie napiszę kilka piosnek szydnych i dam drugim ton żartowania ze mnie. L. Wzrok młodego pana regienta pół S., pół przenikliwy, mógłby ś. porównać do wzroku lisa. Chodź. Szydny gniewem wzrok Nebaby gore. Gosz. 2. *śmieszny, komiczny, zasługujący na szyderstwo, na wyśmianie*: Człek S., *un homme ridicule*. Czart. A.

× Szydrzeniec, ńca, lm. ńce i. dom, szpital obłąkanych, warjatów. L., Troc. 2. *pręgiarz*. Śl. wil.

Szydzenie, a, lm. a czynność cz. Szydzieć: Szydzenia publiczności ukarałyby ją za ten nierozsądny przepych. Drzew.

× Szydzieć, a, lm. e p. Szyderca.

Szydzieć, i, ii, † Szudzić, [Szyderować] i. z kogo, z czego = *naigrawać ś., drwić, kpić, wragać, wyśmiewać ś., przekpiwać, natrzęsać ś.*: August, jako sam bardzo rad z innych szydził, a bezpiecznie żartów używał, tak też zaś, gdy go kto sznypką dworskie dojechał, bardzo rad wycierpiał. Kosz. Głupi rękoma klaszczą dla oznaczenia aplauzów, a mądrzy, szydząc, gwizdzą. L. Szydzą z niego. Kn. (palcem go sobie pokazują, palec na niego zakrzywiają, głębę na niego wykrzywają, ogon, kapturek mu przyszywają. L). Wej, jako z nas szydzi. Troc. S. babę (z baby) słowy, rzezę. Troc. Z czyjej S. łysiny. Troc. Kto z dobrych szydzi, tym ś. Bóg brzydzi. Rys. Któż tak ślepy, że nie widzi, jak z nas fortuny płocze koło szydzi. Nar. Szydzą z obyczajów, z cnoty i samej wiary. L. Ma on coś szydzącego w fizjonomji. Węg. Nie dam z siebie S. Kn. (nie dam sobie na głębie, na nosie grać, w nos dmuchać, w kaszę plunąć. L.). Wyrzekłaś ś. danego głosu od natury i z nas jeszcze chcesz tu S. i przewodzić nudnym krzykiem, paplając cudzym językiem. Gasz. 2. † S., [S.] kogo = *durzyć, mamić, oszukiwać, okpiwać*. Rej. [Jeno mię sydzisz, bo ty mię wtedy kochasz, kiedy mię widzisz]. 3. † S. kim = *igrać, pomiatąć, nieć sobie zeń nie robić*: Człkiem świat ten, by lekkim ździebkiem wichur, szydzi. Rej.

[Szydźierz, a, lm. e] *oszust*.

[Szyf, u, lm. y] *okręt*.

[Szyfárz, a, lm. e] p. Szyfer.

Szyfer, fra, lm. fry i. p. kupek: S., pręcik łupkowy do pisania na tabliczkach szyfrowych. 2. [S., Szyfárz, Sifiárz] *szyper, majtek*. Zdr. Szyferok.

Szyferok, rka, lm. rki p. Szyfer.

Szyferwejs, u, blm. *gatunek blejusasu, znanego w handlu, wobionego w bryłki podłużne zapomocą wody i krochmalu*. Śl. wil.

× Szyffunt, u, lm. y p. Szyfunt. Śl. wil.

Szyfkarta, y, lm. y *bilet na przejazd okrętem*: Dla ludu środkiem podniecającym były szyf-karty i bajeczne obrazy szczęścia, roztaezane przez naganiaczy.

Szyfon, a, lm. y (o kobiecie) *gałgan, szwrgot, wycieruch, ladaco, pomiotło*: S. dziewczka.

Szyfoniera, y, lm. y *toaletka, komódka kobieca do chowania robótek, skrawków i t. p., ozdoba półeczka w kształcie pudełka półowalnego, z wystającą ścianką tylną, do wieszania na ścianie*. Zdr. Szyfonierka.

Szyfonierka, i, lm. i p. Szyfoniera: W kapeluszu ma każdy jakąś szyfonierkę do chowania

chustki, rękawiczek, cygara lub innych drobiazgów. Kraus.

Szyfrowany pisany umówionemi znakami tajemniczymi, rozumiałeni tylko dla wtajemniczonych, cyfrowany: Klucz do korespondencji szyfrowanej.

Szyfrowy przym. od **Szyfer**, łupkowy: Tabliczka szyfrowa do pisania. Dach S. Dachówka szyfrowa.

[**Szyft**, a, lm. y, **Szynal**] gwóźdź przytwierdzający szynę, czyli obręcz, do dzwon koła wozowego.

Szyftarz, a, lm. e daw. rzemieślnik wyrabiający łoża do strzelby ręcznej, łożownik. Górs.

Szyftry, ów, bhp., cieś. części wiązania dachowego, łączące krokowie z gradszporem.

[**Szyfulińca**, y, lm. e] koszula niedobra.

× **Szyfund**, u, lm. y, × **Szyffunt**, × **Szafunt** waga niemiecka: S. waży 320 funtów kolońskich. Os. J. S. jest waga 416 funtów: w Gdańsku waży ś. potaż na tej wadze. Cz. S. każdy 400 funtów. Świt. Wyprowadzono lnu 8157 szyfundów gdańskich. T. K.

[**Szyga**, i, lm. owie, **Syga**] przezwisko nadawane w gniewie wszystkim mieszkańcom żywieckim przez wieśniaków okolicznych.

[**Szygać**, a, ał] p. **Szygnąć**.

[**Szyganie**, a, bhm.] czynność cz. **Szygać**.

[**Szygnąć**, nie, nał, nied. **Szygać**, **Sygać**] I. rzucić, cisnąć. 2. pobiec, polecieć jak strzala, popędzić.

[**Szygnięcie**, a, bhm.] czynność cz. **Szygnąć**.

Szygwurec, u, lm. e bot. p. **Czosnek**.

[**Szyica**, y, lm. e] **szyja**.

Szyidło, a, lm. a bot. p. **Szydło**.

Szyita, y, lm. ci m. *mahometanin*, nie wierzący w księgi Sunny, tylko w Koran.

Szyityzm, u, bhm. wiara tylko w Koran z odrzuceniem Sunny.

Szyja, i, lm. e I. anat. część ciała między głową a tułowiem (collum). Kręgi szyi, łkarki (Urs.), łpacierze szyi (Krup.). Szeroki mięsień szyi (platysma myoides). Gardło jest przodek szyje. Troc. Szyję komu uciąć. Porwać kogo za szyję. Troc. W rozpustności do szyi brodząc, niesprawiedliwości co dzień przyczyniał. Skar. Po szyję w wodzie. P. Koch. Na szanie wszystko wysadzi, jedno to jego, co na grzbiecie a na szyi zostanie. Rej. Chustka na szyję. Człowiek wyniosłej myśli i szyi wyciągniętej i ludziom i Bogu ś. nie podoba. Skar. No, obaczmy, czy Witold odbije ten miecz, zanadto waszej blizki szyje. Mick. (Róg) to raz w wilezę szyję przeciągając ś. długo, przeraźliwie wyje. Mick. [Naje ś. po syję. Ja sie urosiła do syje]. Zarzucił jej ręce na szyję. Obejmować, ścisnąć kogo za szyję. Szyje kołowatość. Troc. S. końska. Troc. Nakrzywienie szyje końskiej. Troc. Dałbym sobie uciąć szyję, że to nieprawda. Szyi przodek = *gardło* (L.); *piers*, *biust*. Wszyscy wesole pełną krzykną szyją. Pot. (= *całym gardłem*, na cały głos). Darmo leżący jako kiernoz tyje; tylko brzuch natka, a dolewa szyje. Rej. Będziesz jadł i pił, co S. zniesie. Kacz. S. białosmukła, pełna, okazała. Troc. S. łabędzia. Przen.: *gardło*, *życie*, *zdrowie*: Patrokl i Antylok, i ci dali gardło z szyją. Jabł. Tuszy, iż usłyszysz, że szyi zły tyran pobędzie. P. Koch. Na szyjach ich pokarał. Błaż. Szyjębym dał, że z tego nic nie będzie. Wiary chrześcijańskiej o ściętą szyję przyjąć nie chcieli. Biel. M. (woleli gardło dać, życie stracić, niż wiarę przyjąć. L.). *Mordicus tenere*, zęboma trzymać, to jest o ściętą szyję nie chciać puścić. Mącz. Zmatałeś to na swą szyję. Leop. (na

głową swoją. Leop.; ekłamałeś na głowę twoję. B. G.; kłamstwo twoje śmierć ci przyniesie, jest kryminalne, gardłowa sprawa. L.). Szyi tył = *kark*. L. Szyję złamać, kark skrócić. L. Będzie dobrze, kiedy złe szyję złamie. Rys. Nie myślił o czei świeckiej, o którą ludzie tak szyję łamią. Skar. (= *zabijają ś.*, *narazają ś.*). Bóg pysznym szyję złamie. Skar. Na szyję spaść. Troc. Na szyję zepchnąć, zrzucić. Troc. Szyję łamać. Troc. Na złamaną szyję = *na złamanie szyi*, *na złoty łeb*. Przez okna ich na złamaną szyję wyrzucano. Nar. Chciałeś ś. topić nieraz, pić śmiertelne soki i na szyi złamanie padać w rów głęboki. L. Pójde czy to wpław przez morze, czy na złamaną szyję, przez góry, przez werteby, uwolnić cię. Oss. Bezecno to zuchwałstwo tak wielu na złamaną szyję, potraćilo. Pilch. Uszły te czasy na złamaną szyję, co nam zrodziły czyste Lukrecyje. Nar. (= *przepadły na wieki*). Przen.: Wszystkie jego sekretne zdrady szyję złamały. Pilch. (= *kark skrócić*, *w łeb wzięty*). Zima szyję złamała. Brud. Na łeb na szyję śpieszyć ś. L. (na złamaną szyję. L.; *co tchu*). Pogromieni tak ś. mieszałi, że jedni na szyje drugich potraćali. Tw. (jeden drugiemu tuż na karku doskwierał. L.). Przegraną swoją sprawę na szyję widząc, ucieka. Jabł. (= *na głowę*, *z kretesem*). Za szyję go, gdy masz czas. Jabł. (za łeb, za kark. L.). Przen.: *życie*, *głowa*, *zdrowie*: Następować komu na szyję, nad szyją stać komu, nacierać nań. L. Nieprzyjaciel nad szyją wisi, obrony nadzieja słaba. Falib. Rzymianie tę górę zająć chcieli, aby gdyby ją pierwej Anibal zajął, jakoby na szyi nieprzyjaciela nie nosili. Kosz. Starzy bliższą czują śmierć nad szyją. Prot. W dostatku tego świata nęcza zawždy jaka nad szyją wisi. Skar. Wierzyciel mu stoi nad szyją, żeby mu tej godziny zapłacił. Górn. Przystawij tuż miał zaraz nad szyją, którzy wszystkie sprawy jego notowali. Tw. Lepszej rozkoszy używa, co sobie w cieplej izbie siedzi, niż ten, co po szelinie biega, sam nie wie, czego szuka, a okiś mu za szyję pada. Rej. (= *za kołnierz*). Kupiec taniej przeda, żeby mu on towar na szyi nie leżał. Star. (= *ciężarem nie był*). Radaby co najprędzej zbyła go z szyi, bo ś. jej ona godzina rokiem widzi. Górn. Długi mieć na swej szyi. Kosz. By mężowi na majątność, dom albo na szyję przyszło ś. zadłużyć, żona musi ś. stroić. Star. Trudno ś. ten młodzieniec ma stać uczonym, któremu doma niedostatek wielki zastąpił albo za szyję bije. Głiez. Brał to na swoją szyję, że nieprzyjaciela zabije. Jabł. (= *na swoją odpowiedzialność*, *na swoje ryzyko*). Kto mię za szyję bije? Kn. (*quis urget*, co mi tego za niewola? L.). Bywamy pokorni, gdy nas smutki za szyję biją. Skar. Szyję pod jarzmo położyć. Birk. (dać ś. ojarzmić. L.). Bogom tym i nasi panowie szyja schylają. Skar. (= *głowy*, *czola*; *klaniają ś. im*, *chwałą ich*). Lud tej twardej szyi jest. Leop. (= *nieugięty*, *krnąbrny*, *pyszny jest*). Nie poprawiali ś. jadowici i twardej szyi. Skar. 2. przen. *część wydłużona czego*: S. u skrzypiec, cytry, u lutni i t. p. = *grzyf*, *rączka*. S. armaty, przednia część działa od przodka, gdzie najcieńsze jest. Dek. Pole między obręczami wylotowemi a ocną obrączką jest S. Jak. J. S. w piecu ludwisarskim. Jak. J. S. kominka jest otwór zaczynający ś. nad kapturem. L. Do śrzed niego komina niech ś. wszystkie kominy i czeluści szyjami schodzą. Haur. (= *kanalami*). Więzień może palić ogień na kominku, w którego szyi

są trzy kraty jedne nad drugimi. Swit. Przez zwężenie szyi kominowej wzmożni ś. cyrkulacja powietrza. Swit. S. piwniczna, przedpiwniczna, *vestibulum cellarū*. Mącz. S. do piwnicy. Troc. [S., sień w piwnicy, wązkie wejście do piwnicy. Nad murkiem komina jest S., a w niej blacha do zachowania ciepła = luft z szybem. S. a. gruba, świnka]. Było tam wejście w lochy i szyje podziemne. Pot. (= wązkie przejścia, przesmyki). S. między górami = wąwóz. S. sikawki = rura skórzana, kiszka. S. w budowaniu drzewiana. Troc. S. w górach, S. podkopna. Troc. S. kanałowa = miejsce, gdzie ś. kanał zwęża. Bobr. Między domami była S. łącząca dwie nlice równoległe (= uliczka wązka). Ogony warzonych raków prosi ludzie szyjami zowią. Syr. S. u dzbana, fiaszy. Troc. 3. × S. u koszule (Troc.) = karczek, kobierz. 4. S. u nogi, *conversum pedis, tarsus*. Mień. = podłicie, grzbiet stopy. 5. anat.: S. szyjka macicy + S. a. dziura macicowa (Kirch). (cervix uteri). S., szyjka zęba a. zębowa (*cervix dentis*). 6. bud. część kapitelu liściem przyozdobiona a. gładka, jakby przedłużenie trzonu słupowego. Pódcz. S. głowicy a. kapitelu. Pódcz. S., część słupa, czyli wysokość kolumny, która ś. ku górze zwęża. Bobr. 7. chir.: S. przepukliny. 8. garb. część skóry od szyi. 9. hut.: S. muffi = część głowy, czyli rury z glinki ogniotrwałej, osadzona u góry z przodu muffi, w hutach cynkowych. Łab. 10. leśn. wązki pas lasu, wchodzący w pole, cypel lasu, wykieł. 11. patol.: S. krótka (brachyanchenia). S. krzywa a. skośna (*torticollis*). 12. a. Knapka, Baryłka ślus. = szyjka klucza. 13. woj., w bastjonie, odległość między końcami dwóch barków; w półksiężycu i w wszystkich innych dzielach = odległość między dwoma czołami. Śl. wil. S. u narożnika. Troc. Zdr. Szyjka, Szyjeczka, Szyjuchna.

Szyjczasty mający szyjkę: Szyjczaste nieupki. Rost.

Szyjeczka, i, lm. i p. **Szyja**: Podaj szyjeczkę do łańcuszka swojej. Groch. S. (u kieliszka) była niby w złoto oprawna. Torz.

[Szyjewać, a, al] p. **Szyć**.

[Szyjowanie, a, blm.] czynność cz. **Szyjować**.

Szyjka, i, lm. i l. p. **Szyja**: S. jego słońcowej kości ś. równa. Groch. 2. czop osi u wozu. 3. S. szyny, ś. ianka szyny = część środkowa szyny między głową a stopą. 4. część kłuby, przez którą sznur przechodzi. 5. anat.: S. karku (*collum ossis humeri*). S. kości skokowej (*collum astragali*). S. kości udowej (*collum ossis femoris*). S. łopatki (*collum scapulae*). S. a. szyja macicy (*collum s. cervix uteri*). S. młotka w uchu (*collum mallei*). S. pęcherza moczowego (*collum vesicae urinariae*). S. pęcherzyka żółciowego (*collum vesicae felleae*). S. promienia (*collum radii*). S. strzemięcia w uchu (*collum stapedis*). S. zęba (*cervix dentis*). S. zębra (*collum costae*). S. żołędzi (*sulcus retroglanularis*). S. żuchwy (*collum mandibulae*). 6. bot. (stylus) górna część słupka, wydłużona, nitkowata. 7. muz. gryf, rękojeść u skrzypiec. 8. ślus. część klucza bezpośrednio przytkająca do rajdy.

Szyjonitka, i, lm. i bot. *szyjka słupka, zrosnięta z nitką przecika*. Rost.

Szykowato przys. od **Szykowaty**.

Szykowatość, i, blm., rz. od **Szykowaty**.

Szykowaty podobny do *szyjki*.

Szykowy przym. od **Szyjka**. Patol.: Nieżyt S. macicy (*catarrhus cervicalis*).

Szyjnia, i, lm. e bot. = **Odzwonnik**.

× **Szyjnica**, y, lm. e *krawat, Halsztuch, chustka na szyję*: Popluskalesz sobie szyjnicę, to jest krawat. Ern.

Szyjnik, a, lm. i bot., p. **Odzwonnik**.

Szyjnohębenkowy anat.: Nerw S. górny i dolny (*nervus carotico-tympanicus superior et inferior*).

Szyjnotętniczy tyżący ś. *tętnicy szyjnej*. Anat.: Bródza szyjnotętnicza a. *tętnicy szyjnej* (*sulcus caroticus*).

Szyjny, **Szyjowy** l. przym. od **Szyja**: Szyjna część futra. L. Ziele dzwonki zowią też szyjne ziele, iż boleściom w szyi i w gardle pomocne. Urząd 2. anat.: = a) *należący do części bocznej i tylnej szyi* (*cervicalis*). b) *należący do żyły szyi* (*iugularis*). c) *należący do tętnicy szyi* (*caroticus*). Dolek S. (nadmostkowy) (*iugulum*). Kłębek S. (*glomus caroticum*). Krag S. a. karkowy (*vertebra colli s. cervicalis*) (p. anat. Krag). Tętnica szyjna (*arteria carotis*) (p. anat. Głowowy). Wejście szyjne mostka (incisura iugularis sterni). Zwój dolny S. (*ganglion stellare*). Żyła szyjna (*vena iugularis*). Żyły szyjnej opuszka (*bulbus venae iugularis*). 3. patol. i terat.: Kurez S. (*trachelismus*). Przetoka szyjna skrzelowa wrodzona. Żebra szyjne (*costa cervicalis*).

× **Szyjotom**, a, lm. *owie mężczyzna, który siada na koź z większą odwagą, niż zręcznością*. Śl. wil.

Szyjowato przys. od **Szyjowaty**. L.

Szyjowaty l. podobny do *szyi*. 2. *mający grubą, otyłą szyję*. Kn.

Szyjowy l. p. **Szyjny**: Pacierze szyjowe. Kirch.

2. gór.: Murowanie szyjowe = *murowanie sklepienie wznoszące ś. ukośnie w pochylniach*. Łab.

× **Szyjzłoty** mający *szyję lśniącą, jak złoto*: Gołab S. Pot.

Szyjuchna, y, lm. y p. **Szyja**.

1. **Szyk**, u, lm. i l. *sposób, w jaki co jest uszykowane, porządek, układ*: S., porządek, rząd, sprawa. L. Tak szczęście w ludzkich sprawach dziwnym szykiem włada: zwyciężony wycieczę bije i posiada. Stryjk. S. wojska (L.), S. bojowy (= *sposób ustawienia wojska do boju*). Ustawwszy liczbę żołnierza, mającego składać wojsko, robi ś. w nim porządek, a to nazywają szykiem bojowym. Jak. J. (rozporządzenie bataljonów, szwadronów, artylerji, jak najpożyteczniejsze względem położenia. Jak. J.). Gdy żołnierze wedle czasu od hetmana byli w S. sprawieni, bitwa ś. rozpoczęła. Pilch. S. głęboki (= *mający znaczną liczbę szeregow*). Szyku głębokość, miakłość, czoło, tył. Troc. S. ścisły a. obławowy, wycieczkowy, przeehodni. Troc. Jaki (proporzec) za lat dawnych w żadnym szyku nie był znan, ani w bitwach sławnych. Kochan. Przed nami stoją liczne w szyku roty. Koch. W. Przen.: *wojsko w porządku bojowym, hufiec, zastęp*: S., naszykowane wojsko, wojsko porządnie postawione. Papr. Ruszył ś. król do Radoszkowic, gdzie S. był. Gór. Stanęły wojska potężnego szyki. Kras. Zwały ś. razem obu wojsk szyki. Zal. Przen.: Wszystkie aniołów szyki, chwalcie Boga. Troc (= *chóry, zastępy, hufce*). Przen.: Szykami stoją gwiazdy, które nam noc ode dnia dwoją. Susz. (= *grupami, gwiazdozbiorami, konstelacjami*). Przen.: Pomieszać, pomylić, potamać komu szyki = *potamzać mu plany, zamiary, zbić go z tropu*: Potamać, pomieszać, pomylić komu szyki = *wybić go z jednochody, pomieszać mu koncepty, inszą zagrać*. L. Ten powrót niespodziany interesom waszym szyki potamia. L. Zmyliła, ach, zmyliła

okrutna śmierć szyki. Pot. Szalenie mu ś. połamiały szyki w miłości. L. Dobywszy oręża, szyki jej zamęcił. Zebr. Nędzniki, co im w sprawiedliwości gwałtem mylą szyki. Paszk. On sam pomylił do fortuny szyki, że trafić w dawny rumel nie możemy. Wad. Wnet im Pan szyki pomylił, języki pomieszał. Wer. Odjął mi serece, pomieszał szyki. Karp. Uwięzienie naczelnika pomieszało szyki spiskowym. Lel. 2. [S.] *ład, parządek*: Na weselu wszystko musi być w szyku. 3. gram. *porządek wyrazów w zdaniu i zdań względem siebie*: S. gramatyczny, logiczny, przestawny, swobodny. Składnia szyku. Zdr. **Szycek**.

2. **Szyk**, u, blm. *szykowność, elegancja, wytworność, wykwint, dobry smak w ubiorze w ruchach, ułożeniu, w urzędzeniu np. mieszkania i t. p.*: Młodzieniec pełen szyku. Ubiera ś. z szykiem. Zadawać szyku = *występować szykownie, błyszcząc, brylować*.

3. **Szyk** nieod., przym. *szykowy*: S. kobietka. Ubranie S.

[Szyk] w.: S., pyk i niema nie.

Szyka, i, blm. *trunek z kukurydzy w Ameryce Południowej*. St. wil.

† **Szykadem**?: Pan z gniewem po szlachcica posyła S. Pot.

Szykana, y, lm. y, [Szykanada] i. *szyderstwo, urągowisko, pośmiewisko, drwiny*: Zrobić co na szykanę. Wystawić kogo, co na szykanę. Narazić ś. na szykanę. 2. *umyślne utrudnienie komu czego w celu dokuczenia, robienia przykrości dotkliwych, w celu pokazania swej przewagi*: Szykany pruskie. Zaczęli uprzętać z drogi szykanę. Żer. 3. zart. *dobry dodatek dla dodania szyku*: Obiad z wszelkimi szykanami. Żart.: Graliśmy w wista z szykanami. Ataki sercowe ze wszystkimi szykanami łkań, śmiechu nerwowego i t. d.

[Szykanada, y, lm. y] p. **Szykana**: Oberżysta na szękanadę to zrobić.

× **Szykaner**, a, lm. rzy *pieniacz*. St. wil.

Szykanować, uje, ował i. kogo = *robić komu szykanę, trudności; wystawić go na pośmiewisko, urągowisko, wyszydzać go publicznie, pospolitować*. 2. cz. ni. *pieniąc ś., procesować, matać, wymyślać kruczki*. St. wil. S. ś. *narażać ś. na szykanę, wystawiać ś. na urągowisko, ośmieszać ś. publicznie, pospolitować ś., afszować ś., kompromitować ś.*

Szykanowanie, a, blm., czynność cz. **Szykanować**.

Szykanowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Szykanować ś.**

[Szykantno] przys. od **Szykantny**, *szykownie*: Przyszedł po nią aż do kuchni i powiedział, że S. wygląda. Zap.

[Szykantny] p. **Szykowny**: Będąc tak szykantnym mężczyzną, kompromituje ś. z taką dziewczyną. Zap.

[Szykarnie] przys. od **Szykarny**, *szykownie*.

[Szykarny] p. **Szykowny**: Szykarna Wiedenska. Weys.

[Szyknie, Szykno] przys. od **Szykny**, *szykownie*: Janosik na przedzie S. nas powiedzie. Kasp. Oweczarek S. graje na piszczalce (= *pięknio*).

[Szykno] p. **Szyknie**: Wszystko będzie S., będzie stać fejn.

[Szykny] p. **Szykowny**: Szykne krowy. S. łańcuszek na szyi. Uzar S. (= *chłopak ładny*).

Szykowaczka, i, lm. i *pracownica przygotowująca robotę dla wykończającej*: S. do bielizny.

Szykować, uje, ował i. *przyrządzać, przygotowywać, gotować, przyspasabiać, urządzać, rychtować*: S. przyjęcie dla kogo, niespodziankę. Mistrz

liflandzki, szykując na arcybiskupa ryskiego przyczyny, złożył sejm w zamku swoim. Stryjk. (= *układając w myśli, planując*). [Szykuj Jaska do grobu. Djabeł sam sobie szykuje = spełnia robotę]. 2. *porządkować, przyprowadzać do porządku, ustawić w szyku*: Według narodzenia bracia szykuje. Troc. S. wojsko, sprawować w sprawie postawiać. L. Lud szykował i przed obozem w sprawie stał. Warg. Młody wódz je (hufce) zbiera, zachęca ich, szykuje, obraca, naciera. Malcz. Przen.: *dowodzić, komenderować, burmistrzować, rządzić*: Niejeden dziś, podpiwszy, szykuje przy stole, wasy ciągnie; aż kiedy przyjdzie wynisć w pole ... Żegl. S. ś. i. *przygotowywać ś., gotować ś., przyspasabiać ś., zabierać ś. do czego, rychtować ś.*: S. ś. do boju, do egzaminu, na śmierć. Szykują ś. powozy. Węg. Do niesłychanych kunsztów ś. szykuje, *animum dimittit*. Zebr. 2. *składać ś. pomyslnie, wieść, iść po myśli, szczęścić ś., zdarzać ś., darczyć ś.*: Skoro ś. nam cokolwiek nie wedle myśli szykuje, zaraz wpadamy w gniew. Pilch. Gdyby baczość zawsze na wszystko mieli. pomyślniejby ś. rzeczy szykowały. Pilch. Nie szykuje ś. nam jakoś! 3. *stosować ś., przystać, być odpowiednim, przyzwolonym, pasować, zgadzać ś., wypadać, kwadrować*: Jak ten młodzieniec wyraża całym brata naszego ciała składem; rzekłbyś, że on sam, gdyby szykował ś. ku temu wiek. L. (gdyby ś. zgadzał, odpowiadał. L.). Nie szykuje ś., nieprzyzwolito, nie przystoi. I. Kiedy ś. rzeczy i sposoby szykują. Troc. Nie szykujące ś. rzeczy przytacza Troc. [Nie miałabyś wianka ze złota, jednobyś go miała z lelui, jak ś. na sierotę szykuje].

Szykowanie, a, blm., czynność cz. **Szykować**. **Szykowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Szykować ś.**

[Szykowany] p. **Szykowny**: Wszystko było szykowane, jakby było malowane.

Szykowiec, wca, lm. wcy *człowiek szykowny, elegant, galant, ten, co szyku zadaje*: Fachowi szykowcy czynili fenster-promenady. Zap.

Szykownie i. przys. od **Szykowny**: Ażeby rzeczy S. prowadził, namyślał ś. naprzód z sobą. Nar. Ubiera ś. S. 2. [S.] *porządnie*.

Szykowność, i, blm., rz. od **Szykowny**: Miłość własna tak nas omamia, iż do każdego urzędu zdolną niby widzimy w sobie S. L. (= *zdolność, uzdolnienie, odpowiedniość, zdatność*). Co za wspańiałość, co za wdzięki, co za S. I. L. W gotskich budowlach jakowaś części je składających nieszykowność uderza. L. (= *nieskładność, niesymetryczność*).

Szykowny, [Szykowany, Szykarny, Szykantny, Szykny] *zręczny, udatny, zgrabny, nadobny, ładny, kształtny, elegancki, pełen szyku, gracki*: Ta mała, lecz szykowna; zwabiają mię obie, i niska i wysoka dogodzić mi może. Hul. Gdyby kto pozbiierał różnorodne części, do siebie źle przystające, w proporeji niezgodne, wystawiłby zapewne raczej poczware, jak postać szykowną człowieka. L. Andzia wyładniała i z dziecka na taką wyszła szykowną dziewczę, żebym jej nie poznał. Kra-z. [S. kon, dom]. S., jak wój do karety. Prz. S., jak Żyd do karabina. Prz. (= *stosowny, odpowiedni*). S., ego, lm. i rz. *wojskowy czuwający nad szykiem bojowym*: W kompanji było szykownych a. sierżantów 2. Górs.

Szykówka, i, lm. i forma ż. od **Szykowiec**. [Szyksła, i, lm. e] *kobieta publiczna, nierządnicą, uszetecznicą, kurwa*.

† Szylawo przys. od Szylawy. L.
† Szylawy rozoki, zezowaty: Szylawy był i tym patrzyeniem srogi się zdał.

Szydł, u, lm. y l. znak, napis na tablicy wiszący nad sklepem, godło firmy. 2. kartka, tabliczka z tytułem, przyklejona na grzbiecie książki, zeszytu: Na szyldzie ciemno-żółtym, przyklepionym na grzbiecie rękopisu, jest wyłożony napis. 3. [S.] daszek u czapki. Zdr. Szydłzik.

Szylderhauz, u, lm. y = Szulerauz.

Szydłgruba, y, lm. y myd. palenisko pod kotłem w mydlarni.

Szydłkret, u, lm. y. Szydłkret tarcza kostna żółwia szydłkretowego (*Chelone imbricata*), służąca za materiał do wyrobu grzebień, szpilek, spinek i t. p. galanterji. Przen.: Temi (nożyczkami) krzesze podbródek barona i szydłkretem czesze. Mick. (= grzebieniem szydłkretowym).

Szydłkretowy przym. od Szydłkret; Szydłkretowy: Żółw S., p. Żółw. Grzebień S. W rękę trzymała biczki z szydłkretowym prętem Mick.

Szydłowy przym. od Szydł.

Szydłwach, × Szydłwach, × Szydłwacha, [Szydłwach] l. a, lm. y, straż, warta, żołnierz stojący na warcie: Gdzie kawalerji nie było, stawiano szydłwachów na wieży dla wypatrywania podjazdów gierylasów. Śl. wil. S., warta, stójka. Jak. J. 2. u, lm. y stanie na warcie, straż: Stać na szydłwachu. Śl. wil.

Szydłzik, u, lm. i l. p. Szydł. 2. tabliczka na drzwiach mieszkania z nazwiskiem mieszkańca: Na porcelanowym szydłziku czernilo ś. nazwisko pana Jacka. Bał. 3. pusz. płytka na kolbie do monogramów. 4. ślus. mniej lub więcej ozdobny blacik metalowy, obejmujący dziurkę od klucza u zamka.

Szyler, a, lm. y kip. pośledni gatunek win jasno-czerwonych.

× Szylerhauz, u, lm. y p. Szulerauz. L. Szylerhauz, czyli czatownia (budka dla szydłwacha). Gemb.

Szyling, a, lm. i moneta angielska = $\frac{1}{20}$ funta szterlinga = 47,3 kop.

Szylingówka, l, lm. i moneta wartości szylinga.

† Szylinkowy tyżący ś. szylinga: Szylinkowy grosz, grossus solidi. Mur.

Szydłkret, u, lm. y p. Szydłkret.

Szydłkretowy p. Szydłkretowy: Szydłkretowa robota. Kluk. Papier S. (u introligatora) = nasładujący szydłkret.

Szylnik, a, lm. i bot. p. Żabinec.

Szylleryzm, u, blm. nastrój ducha jak u Szyllera, charakter Szyllerowski. Słow.

[Szylnąć, nie, nał, Szulnąć] żgnąć ostrym narzędziem.

[Szylnięcie, a, blm.] czynność cz. Szylnąć.

× Szydłwach, a a. u p. Szydłwach: S. zbrojny nade mną nie wartuje. Bardz. Podmówić szydłwacha. Troc. Szydłwacha ś. pyta: kto *vivat*? Troc. Szydłwacha przechodzącym żołnierzom skweruje. Troc. Nie trzeba warty, nie trzeba szydłwachu, byś był próżen zawsze strachu. Susz. Na szydłwachu stać. L.

× Szydłwacha, y, lm. y p. Szydłwach. Troc.

Szymbort, u, lm. y fl., p. Szymbor: Steruj ku szymbortu. Chm. B.

Szymel, mla, lm. mle l. [S., Simel, Szemel] siwek, sianosz, koń siwy: Miałem konia szymla. 2. a. koń biały, jeździec = gra starodawna w karty i kosteczki. Goł., Glog. 3. zł.: Szymel = dwudziestówka, cwacygier. Zdr. [Szymliczek].

[Szymfować, uje, ował] wymyślać: Myślisz, że ci wolno na ludzi S. i że ciebie ś. tu kto zleknie? Sew.

[Szymfowanie, a, blm.] czynność cz. Szymfować.

† Szymiasty p. Szumowaty: Liście tego ziele wilgotności szymowatej albo szymiastej. Syr.

[Szymliczek, czka, lm. czki] p. Szymel. Bronny S. = koń jabłkowy.

Szymon, a, lm. y zł. dozorca domu.

[Szymorodki, ów, blp.] kapusta nie zwinięta.

[Szymować, uje, ował], † Szymować p. Szumować: Sos ten osłodzi dobrze szymowanym miodem. Spicz.

Szymowanie, a, blm., czynność cz. Szymować.

† Szymowaty p. Szumowaty: Liście tego ziele wilgotności szymowatej albo szymiastej. Syr.

× Szymowiny, in, blp. p. Szumowina: Gdy ś. zbiorą falmusy, to jest S. ze śką. . . Torz. *Molybdis*, olowny szlak, olowne S. Mącz.

† Szymowny p. Szumowaty: Miodu nieszymownego do tego lekarstwa biorą. Sien.

Szympan, a, lm. y zool. (símia troglodytes) małpa wąskonos, czelkoczkształna. Zdr. Szympanik.

Szympanik, a, lm. i p. Szympan.

Szysztok, a, lm. i powr. pręt, którym podrzucają ś. pakuły na sydlorajcie w czasie ich oczyszczania.

Szyna, y, lm. y l. sztaba żelazna kuta lub walcowana: S., najpospolitsza postać wyrobu żelaznego fryszerek i pudlingarni, na rozmaite następnie użytki przekształcona. Łab. Wytopione z kruszców żelazo w hamerniach przerabia ś. na szyny, sztaby i t. d. Kluk. By najmniejszą potrzebę, przecię kowal powiada, że szynę wyrobił. Ek. (= że szynę spotrzebował). Siłacz ten szyny zginał w rękę. Kiedy ś. rozgrzeje szyna, rób z niej gwóźdź, póki nie zastygnie. Fred. M. Na mękach świecami a. rozpalonemi blachami i szynami żelaznymi palą. Syr. Snop żelaza ma szyn 12. Troc. 2. obręcz na kole wozowym: Żelazo, którym okołek u koła okuty bywa, zowią szynami. Dek. S. wozowego koła. Troc. 3. pręt, sztaba żelazna lub stalowa, którą są podkute płozy sani: S. pod sankami. L. 4. chir. leszczotka, łubka (ferula). 5. den. S. międzyczehowa. 6. kol. sztaba żelazna a. stalowa o odpowiednim przekroju, po której toczy ś. koło wagonu kolejowego, tramwaju, rels, tornica: S. kolejowa, tramwajowa. S. zwrotnicza, kończasta, p. Iglica. 7. kosz. ścięty po wierzchu wzdłuż pasek wikliny a. trzciny, do wyplatania. 8. myśl. wgłębienie między dwiema łufami dubeltówki, na którym znajduje ś. celownik, wizerok.

Szynał, a, lm. e, Szyniak, [Szynel, Szyft] gwóźdź duży z najgrubszych szpernali, używany do zbijania belek w budowach wodnych, do dróg żelaznych, do obijania szyn kołowych i t. d. Łab. Zdr. [Szynaleczek].

[Szynaleczek, czka, lm. czki] p. Szynał.

† Szynać, nie, nał i ! † S. ś. p. Schynać: Spuścił głowę ku ziemi, spuścił kark szyniony. Tw. Szynione z koni kajdanami brzmiały. Tw. Szynęto ś. prawie do wieczora. Biel.

Szynczek, czku, lm. czki p. Szynk: Wprowadził go do swojego szynczku. Bał.

† Szynd, u, blm., p. Szyndowanie. Glog.

× Szynel, dla, lm. dla, [Szynzioł] gont, deszczulka do pokrycia dachu, szkudła. Mącz.

× Szynderling, a, lm. i: Książęta austrijackicy, bawarscy, sam nawet cesarz fabrykowali bez

miary fałszywą monetę, która pod nazwą szyn-derlinga zalewała Polskę. Lel.

† **Szyndować**, uje, ował i. ze skóry odzierać, łupić: Zwierzynę tę S. i w ćwiereci siec poczeli. Tw. Szynduję co, łupię ze skóry. Troc. W tym ś. do potraw zwierzynnych gotują a z skóry odzie-rajając, wnętrza w nich szyndują. Koch. J. Przen.: *łupić, grabić, rabować na drodze publicznej*: S. kogo na dobrowolnej drodze. Skoro obrócić szablą bisurmańców tyły, łączno trupy S. i łapać kobyły. Pot. Macieja nie szyndował z swym pomoconikiem żadnym. Rot. Domy i skrzynie im szyndują. Glog.

† **Szyndowanie**, a, blm., † **Szynd** czynność cz. **Szyndować**.

[**Szyndziół**, a, lm. y] p. **Szyndel**.

Szynecek, czku, lm. czki p. **Szynk**.

Szyneczka, i, lm. i p. **Szynka**.

Szynel, a, lm. e i. *paltot żołnierski, mundurowy, spinany z tyłu na patkę*: S. wojskowy. Mały gimnazista w szynelu. Kon. 2. [S.] p. **Szynal**.

Szynelowy przym. od **Szynel**: Krój, materiał S. Co za ochota pisać szynelowe wiersze? Spas. (= *pisywane przez gimnazystów, uczniowskie*?).

× **Szynftuch**, u, lm. y?: Kiedy ś. Tatarom za granicę ruszyć kazano, tedy im z skarbu Rzpltej sukno luńskie, szynftuchy a. kierezje dawano. Rol.

Szyniak, a, lm. i p. **Szynal**.

[**Szyniec**, ńca, ńca lm. ńce] p. **Sieniec**.

† **Szynięcie**, a, blm., czynność cz. **Szynąć**.

† **Szynięcie się**, a, ś., blm., czynność cz. **Szynąć** ś.

Szynion, u, lm. y *warkocz kobiecy przyprawny*.

Szynk i. u = a) blm. † **S.** *rozdawanie, szafowanie*; przen.: *frymark, wydanie, zbroda*: Więc mamy li wykradać stąd ś. pojedynkiem, bisrmanom wydając królewicza szynkiem? Pot. Przen.: (Jowisz do Kupidyna): Tylko też o mnie pomnij, panie synku, gdy co gładszego będziesz miał na szynku. Mor. A. (= *pod ręką, napodórędziu*). b) blm. *szynkarstwo, wyszynk, propinacja, sprzedaż trunków*: Szynkiem ś. i handlem małwazji bawil. Tw. U nas S. trunków w rękach żydowskich zostaje. Stasz. S. teraz dobry, ży. Troc. e) lm. i *szynkownia, karczma, sklep, w którym sprzedają trunki do wypicia na miejscu i do domów*: Kazał przynieść trzy garnce małwazji z szynku. Pot. U nas, na szynku bawiąc, parobcy grzeczniej ś. z pięcią obehodzą. Wyb. Gorzelny S. L. S. trzy-mać. Troc. 2. † S., a, lm. **owie** = a) *szynkarz, karczmarz*: Mazur przyszedł śmiecie do szynka, pyta go: jest wino? — jest, panie! odpowie S. Opal. Szynkowie pospolicie wino gorsze do lepszego przymieszają. Trzye. b) *podczaszy*: Kurfirst, król czeski, podczaszy a. S. Biel. M. Zdr. **Szyneczek**.

Szynka, i, lm. i i. *udo wieprzowe, łopatka wieprzowa zamarynowana i uwędzona, kumpie*: S. zadnia, przednia. S., szoldra wędzona. Troc. S. pragska, westfalska. S. francuska = *S. przednia zwinięta w rulon i obwiązana sznurkiem po wyjęciu z niej kości*. S. hamburska (= *zepsuta w soleniu*). Szynki, uda wieprzowe przyprawione i uwędzone. Kluk. Żart., myśl. *udo, udziec*: Trafił rogacza w szynkę tylną. Szynki psa tej rasy są płaskie, bardzo muskularne. 2. [S.] *dusza w żelazku do prasowania*. 3. [Szynki] = *płaskie patyczki, trzcinki, okolo których okręcone są nici w warsztacie tkackim*. 4. geol. (pinna) *małża bezgłowa jednomyśkulowa w pokładach jurajskich i kredowych, szoldra*. Zdr. **Szyneczka**.

× **Szynkarczyn** p. **Szynkarczyny**.

× **Szynkarczyny**, × **Szynkarczyn** *należący do szynkarki*: Szynkarczynej figury lęka ś. L.

Szynkareczka, i, lm. i p. **Szynkarka**: Zdałaby ś. u nas do Warszawy za szynkareczkę. L.

[**Szynkarejka**, i, lm. i] p. **Szynkarka**.

Szynkarka, i, lm. i forma ż. od **Szynkarz**; [**Senkorka, Szynkierka**]: Ja, twoja żona, chodzić mam jak S. do kostek w sukience? Papr. S., grecką bindą przypasawszy czolo, krzepki bok uwijsła wkoło. L. Zdr. **Szynkareczka**, [**Szynkiereczka, Szynkarejka**].

Szynkarski przym. od **Szynkarz**; *tyczący ś. szynkarstwa*: Ćwiertnia ma mieć w sobie wymierzonych garney szynkarskich 24. Haur. Szynkarskiej łaski to: daj, daj nie traci; ale ś. i tam słodko pije, gorzko płaci. Jag. Proceder szynkarsko-lichwiarski.

Szynkarstwo, a, blm. 1. *szynkarz z żoną*. Śl. wil. S. przybyli. 2. a. **Szynkownictwo** *zatrudnienie, proceder szynkarza, szynkowanie*.

Szynkarz, a, lm. e, [**Szynkierz**] *ten, co utrzymuje szynk, co szynkuje trunki, karczmarz*: S. gorzałczany. L. S. piwny, winny. Troc. Równi z panami są przed prawem piekarz, rzeźnik i S. wszelaki. Paszk. Urzędnik jeden władnął nad szynkarzami, a drugi nad piekarzami. Leop. (miał moc nad piwnicznymi. Leop.). Przen.: Krwi ludzkiej szynkarze. Gęb. (= *rozlewcy, szafarze*).

Szynkarzenie, a, blm., czynność cz. **Szynkarzyć**.

Szynkarzyć, y, ył *być szynkarzem*.

Szynkfas, u, lm. y p. **Szynkwas**: Na szynkfasie gęste kieliszki i szklanki przesuwają ś. zaczęły. Krasz. Rozczochrana kobieta drzemała za szynkfasem. Bał.

Szynkfasowy przym. od **Szynkfass**: Wiecznie zadłużony wisiął na szynkfasowych drzwiach. Bał.

Szynkiel, kla, lm. kle *sam koniec osi koła, szyjka*: Klął furman na wyboje, w których po szynkle uwiązł. Jak. W. Był to wóz prosty, jak nasza bryka furmańska, ponsowym sukmem, aż do szynków opuszezonym, przykryty. Kit. Przen.: Zadłużony po szynkle. Śl. wil. (= *po uszy*). Przen.: *biegun, koniec osi ziemskiej, niebieskiej*: Magnes nam szynkle świata, *polos mundi*, okazuje. Os. J. **Pol**, końce osi niebieskiej, szynkle. Zebr.

[**Szynkierka**, i, lm. i] p. **Szynkarka**.

[**Szynkierz**, a, lm. e] p. **Szynkarz**.

Szynkowy przym. od **Szynkiel**: Buks S. = obrączka żelazna, którą okuty jest cieńszy koniec piasty.

† **Szynkodrap**, a, lm. y *żart. mysz, psująca szynki*. Przyb.

† **Szynkostwo**, a, lm. a, † **Szynkowstwo** *urząd podczaszego, podczastwo*. Biel. M.

Szynkować, uje, ował i. *sprzedawać trunki w szynku, hawić ś. szynkarstwem*: S. wino, piwo, miód. Troc. Wódka początkowo nie była wymyślona, by ją w karczmach szynkować. Perz. Wina i moenych trunków by nie szynkowano; ktoby je śmiał S., by mu je zabrano. Biel. M. Szynkowaliście Nazarejczykom wino. Leop. [Szynkuje tam miła na winie]. 2. × S. *sprzedawać częściowo*: Sól po miasteczkach kwartami szynkują. Vol. Może li ten wójt S. sukno i krajać je łokciem. Ort. 3. † S. przen. *rozdawać, szafować, częstować, traktować*: Szynkuje przy stole, *nectar ministrat Ganymedes*. Zebr. Panicz do stołu przednie wino szynkuje, zaczynam wiosek ubywa. Petr. 4. × S. *handlować, kupczyć, frymarzyć*: Nie patrzę zysków wykrętami, nim szynkował u sądów języka funtami. Stryjk. (= *nie byłem prze-*

dajnym rzecznikiem). S. ciałem swoim = zajmować ś. nierządem 5. † S. dawać, udzielać, przynosić, dostarczać: Krówkę pilno pasujemy, doma jej sieczkę rzeżemy, ścielemy, zapieramy; krówka też garniec masła i kopę serów za onę sieczkę pewnie S. musi. Rej.

Szynkowanie, a, bhm., czynność cz. **Szynkować**.

Szynkownia, i, lm. e p. **Szynk**; *izba szynkowa*: Pijak powraca do domu z szynkowni. L. Jeszcze tego potrzeba, abym ś. z tobą po szynkowniach włóczyła. Wilk.

Szynkowniany przym. od **Szynkownia**, *karczemy*: Konkurencja szynkowniana. Z chydłą szynkownianą atmosferą. Gom.

Szynkownictwo, a, bhm., p. **Szynkarstwo**.

Szynkowny *tyczący ś szynkowania*: Szynkowe wino, piwo. Troc. Karczemka miała tylko jedną izbę szynkowną i alkierzyk. Krech. Dom S. Troc. Szedłem do gospody jednej, do domu szynkowego. Łoź.

† **Szynkowsko**, a, lm. a p. **Szynkowsko**: List od cesarza Rudolfa, w którym królowi Wacławowi S. porucza. Paszk.

I. Szynkowy przym. od **Szynk**: Garniec S. litewski. Vol. Stół S. Krech. Wezmę za sześć krajcarów obrzyneków szynkowych u wędliniarza. Bran. Piwo szynkowe = *przeznaczone do natychmiastowej sprzedaży (w szynku), w przeciwstawieniu do piwa lagrowego, które ś. musi odležać*.

2. Szynkowy przym. od **Szynka**: Tłuszcz S.

Szynkwos, u, lm. y, **Szynkwas** pog. *bufet szynkowy, lada w szynku*: Żyd stał za szynkwosem. Karczmarz, stojąc za szynkwosem, gdy ś. popili, mieszał wino z kwasem. Pot. Niechaj szlachcice nie bierze żony od szynkwosu. Pot.

Szynkwosowy przym. od **Szynkwos**.

† **Szynować**, uje, ował kopalnię = *odmierzać*.

† **Szynowanie**, a, bhm., czynność cz. **Szynować**: S. kopalni. Łab.

Szynowy przym. od **Szyna**, *sztabowy*: Tor S. Stal szynowa. Żelazo sztabikowe, szynowe, kratowe. Os. J. Gwóźdź S. (= hak ś., szynał, szyniak).

Szynszyła, i, lm. e I. *zwierzę roślinożerne z rzędu gryzoniów, żyjące w Ameryce Południowej i dostarczające bardzo cenionego futra delikatnego, jasno-popielatego*. 2. *futro z tego zwierzęcia*: Porwała narzutkę z szynszyli. Zap.

† **Szyntrót**, u, lm. y ? : Szufli, stęplów, kożuchów i szyntrótów ile potrzeba. Dek.

Szynwaga, i, lm. i *śródwaga, narzędzie, wskazujące linję pionową przy budowaniu*: (S.) budownicze albo stolarskie naczynie do ustawiania prosto ku górze roboty, jest jako T łacińskie wersalowe wywrócone tak: L, a sznurek od góry z ołowiem wisi. Kn. (różni ś. od śródwagi formą tylko, iż ta jest jak krokiewka Dudz.). Dobry człowiek jest jako S. wszystkich nałogów, którą wymierza, co jest pocziwego, co nie. Petr.

Szyp, u, lm. y I. † S. *strzała*. B. Sz. S., strzała, osobliwie zapalnicza. L. Ugodzony z kuszy szypem na wylot, upadł i umarł. Warg. Na takim miejscu stawił wojsko, skąd już mógł szypem dościsnąć obozu nieprzyjacielskiego. Warg. Zbroja u nich: łuk z szabłą i strzały obfite i oszczepy i kusze i szypy. Km. Tymże też obyczajem, jak kule ogniste, i szypy działają, z kusz a. z długich rusznie na dachy strzelają. Biel. M. Szypy zapalczyste. K. G. Weź łuk mój, tuleję z szypami ognistymi, wzywaj na hare wojsko biesów,

znękaj, zniszcz ten ród przeklęty. Dyg. 2. *szyska, szypulka najeżona kolcami*: Uczepił mi ś. hajdawerów, jak S. psiego ogona. Sienk. 3. a. a. **Kostera** zool. (acypenser schypa) *ryba kostoluska jesiotrowata*. Zdr. **Szypik**.

† **Szyp**, u, lm. y p. × **Szyb**: Sokoł prosto jak strzała a. jak szyb na kaczkę uderza. Haur. (jak S. Trzye.).

Szypa, y, lm. y *wyrostek na ciele ptasim, z którego potym formuje ś. pióro*. St. wil.

Szypaki, ów, bhp. *pióra u ptaków młodych*.

† **Szypel**, pla, lm. ple p. **Supel**: Szypkami lwów okrutnych powiązał skóry. Zebr. S. (węzeł) rozdziergnąć. Troc. To przedziwo wiele ma szypłów. Troc. Pęk, S. z włosów, który niewiasty nosiły na czole. Bobr. (= grzywka).

Szypel, pla, lm. ply = **Supel**. St. wil. Zdr. [**Szypetek**].

[**Szypetek**, lka, lm. lki] p. **Szypel**.

Szyper, pra, lm. owie I. fl. = a) a. † **Szypnik** *pierwszy dozorca na statku*: Błądzi, kto szypra na wodzie nie słucha. Pot. Rządca statku zowie ś. S. Chm. B. S. ma dozór nad statkiem i zwierzechność nad flisami; ma pomieszkanie na budzie. Mag. Szyprowie na statkach pańskich mają moc zupełną do przedania lub zamieniania towarów sobie powierzonych. Zam. b) *pisarz kupiecki, mający mieszkanie w czasie ryży w skarbowce, kasjer*. c) *wog. właściciel statku ładunkowego, przedsiębiorca splawu*: 2. ryb. *właściciel statku rybackiego*: Wszystkie ośm łodzi tworzyło związek rybacki, czyli maszoperję, pod wodzą jednego szypra. Grusz.

Szyperski przym. od **Szyper**, *należący do szypra*: Powinnością szyperską jest doprowadzenie okrętu. Petr. Stan S.

Szypersko, a, bhm. *stan szypra, zajęcie szypra*.

Szypik, u a. a, lm. i p. **Szyp**: Jedno trzeba w skok na nie (na Tatary), bo swemi szypiki, jako im dasz poczekać, wnet pomyła szyki. Rej.

† **Szypka**, i, lm. i p. **Szypulka**. Troc. Ziele to liścia ma na cienkich szypkach obdłużnych. Syr. S. pióra odartego, szypulka, pipka odarta. Kn. † **Szypki** p. **Szybki**. L.

† **Szypkość**, i, bhm., rz. od **Szypki**. L.

Szypać, ple, plał, [**Szypać**], **Sypać**, † **Szypieć**, † **Szypoleć skubać, dłuhać, gmerać koło supłów, usiłować rozwiązać**: Chory w zgniętej gorączce po pościeli szypie. Perz. Chory szypie koło siebie. Troc. S. komu koło mieszka, podskubować go. Kn. (= *dobierać mu ś. ukradkiem do kulety*). Przen.: Pasiecznicy przez całą jesień powoli sobie koło ulów S. i one naprawować mają. Kąc. (= *guzdrać ś., majstrować, dłuhać*). S. ś. = **Sypać** ś.

Szypianie, a, bhm., czynność cz. **Szypać**: S. chorego. Troc.

Szypianie się, a ś., bhm., czynność cz. **Szypać** ś.

Szypianina, y, im. y *długie, zmuadne szypianie, dhubanina*: Ule zawczasu mają być gotowe, tak żeby podczas rojenia żadnej koło ulów szypianiny nie zostawało. Kąc.

† **Szypieć**, e, al p. **Szypać**.

† **Szypienie**, a, bhm., czynność cz. **Szypieć**.

† **Szypienie się**, a ś., bhm., czynność cz. **Szypieć** ś.

Szypik, a, lm. i myśl. *podstawek, utrzymujący sieć nastawioną*. St. wil.

Szypin, u, lm. y, **Komoniczka**, **Komonica** bot. (doryenium) *rośl. z rodziny motylkowatych*.

[Szyplaczka, i, lm. i] *robota powolna, nudna, syplanina.*

[Szypląć, a, ał] p. Szypląć.

[Szyplanie, a, blm.] czynność cz. Szypląć.

† Szyplnik, a, lm. cy p. Szyper. Sien.

† Szypoleć, i, ał i. i † S. s. p. Szypląć. L. 2. *skubać, szczykać*: Zwierzęta, urodziwszy s., zaraz same pożywienia sobie szukają i trawę i ziółka szypulę. Sak.

† Szypotenie, a, blm., czynność cz. Szypoleć.

Szyposz, a, lm. e l. p. Sipsosz: W szałamaje szyposzom przygrawać rozkazał. Fal. 2. † S. instrument *dęty*: Faunów surmy krzykliwe, szyposze wielogłośne i rogi myśliwe. Zim. Uderzono u nich na pobudkę w trąby, ba i w szyposze. Grab.

Szypot, u, lm. y l. *wodospad porozdzielany kamieniami*: Rzeki te... odkrywają miejscami tę płytę stepowego granitu, tworząc szypoty i wodospady. Pol. Szypoty są to wodospady rozdzielone na znacznej przestrzeni, rumowiskiem wielkich bloków zasłane, po których woda pieniać s., z szumem z wielką gwałtownością uchodzi. Pol. Szumny Dunajec pieni s. na szypotach. Pol. Rzeki te tworzą szypoty i wodospady, a na rzekach większych... porohy. Pol. Środkiem wije s. spokojnym wartem, bez szypotów i wodospadów rzeka Ziller. Tet. 2. [S.] szum: Słychać S. wody.

Szyprować, uje, ował *być szyprem, trudnić s. szyperstwem*: Do Gdańska szyprował. L.

Szyprowanie, a, blm., czynność cz. Szyprować.

Szyprowe, ego, blm. *nagroda pieniężna, dawana szyprowi po szczęśliwym doprowadzeniu statku na miejsce*. Sł. wil.

Szyprowy przym. od Szyper.

Szyprowka, i, blm. *opłata szyprowi od każdego majjka za rozdzielanie im żywności*. Sł. wil.

[Szyszczeda, y, blm.] *koluchy, igliwie sosnowe*.

Szypszyna, y, lm. y p. Róża.

† Szypuch, u, lm. y *grube płótno żaglowe*: Szypuchu postaw. Ins. c. l.

Szypulasty p. Szypulkowy. Patol.: Tłuszczak S. (lipoma pendulum).

Szypulotka, i, lm. i bot. (hovenia) *ros. z rodziny szuklukowatych*.

[Szypuł, a, lm. y] p. Supel. Zdr. [Szypulek].

Szypuła, y, lm. y l. *szypulka gruba, przysadkowata nowotworów niektórych, zwłaszcza torbieli*. 2. [S.] *zarodek pierza, pałka*; Nogami powłóczy, jak gęsie, kiedy w sypuły idzie. Kiedy gęsie dostaje sypuł na pierze, z trudnością może chodzić.

Szypuleczka, i, lm. i p. Szypulka: Fijolki różgi żadnej nie miewają, tylko szypuleczki a. stopki długie, na których kwiateczek Syr.

Szypulka, i, lm. i, † Szypka, † Szypulka, [Szczypulka, Soypulka] l. anat. p. Lejc. S. mózgowa (pedunculus cerebri). Nakrywa szypulki mózgowej (tegumentum pedunculi). S. nagłośni (petiolus epiglottidis) 2. bof. (pedunculus) *łodyga, na której stoi kwiat*. Rost. Szypulki, pedunculi, są to ogonki, na których same kwiaty, a potem owoce wiszą. L. S. u gruszek, wiśni. Troc. 3. embr.: S. brzuszna (pedunculus abdominalis). S. ziółkowa jelita. 4. zool. *część pióra ptasiego* (rachis): S., która styka s. z dudką, jest czworograniasta, wzmocniona listwami rogowemi, które są przedłużeniem dudki: S. z dudką razem stanowią łożygę pióra. Jar. Szypka pióra odartego, S., pipka odarta. Kn. Zdr. Szypuleczka.

Szypulkowaty *podobny do szypulki*: Brodawka szypulkowata, p. Brodawka.

Szypulkowosutkowy anat., w mózgu (pedunculo-mammillaris).

Szypulkowy l. a. Szypulasty l. anat. (pediculus) *mający szypulkę, opatrzoną szypulką*: Kwiat S. 2. *tyczący s. szypulki* (peduncularis).

Szypusz, a, lm. e = Sipsosz: Po wszystkich ulicach rozległ s. odgłos bębnow i szypuszów. Sienk.

Szyrbel, bla, lm. bfe chem. i hut., p. 2. Lupa.

† Szyrdź, i, lm. e *falanga*. Ort.

† Szyrm, u, lm. y p. Szerm: Prostym szyrmem pisma moje fałszem nazywasz. Zebr.

† Szyrmica, y, lm. e *utarczka*.

† Szyrmierstwo, a, blm., p. Szermierstwo.

† Szyrmierz, a, lm. e = Szermierz.

† Szyrmirski = Szermierski. S. Par.

† Szyrmirstwo, a, blm., p. Szermierstwo. S. Par.

† Szyrmować, uje, ował p. Szermować. S. Par. Kto szyrmuje albo młóci, ramiona spracuje; panie S. nie przystoi. Ocz. Nie dajże s. uwodzić tym nowotnym rozumkom, którym podobno tego potrzeba, aby imi szyrmowali. Rej.

† Szyrmowanie, a, blm., czynność cz. Szyrmować.

[Szyrokawo] przys. od Szyrokawy.

[Szyrokawy] *niewo szeroki, niewo za szeroki*: Som jest długawe i syrokawe na mnie, bedom na tobie. Tet.

† SzYROKI p. Szeroki. L., Głos. S. grosz.

† SzYROKO przys. od SzYROKI, *szeroko*: Każdemu będzie S. firtka otworzona. Rej. O tym wiele proroków S. opisało. Rej.

[Szyrolachny] = Szerolachny.

† SzYRSZ, i, blm. = Siersć. B. Sz.

Szyrting, u, lm. i *tkanina bawełniana, gatunek perkalu*.

Szyrzenie, a, blm., czynność cz. Szyrzyć.

† Szyrzmierz, a, lm. e = Szermierz. S. Par.

† Szyrzniki, ów *ladulae*. Ort.

† Szyrzyć, y, ył i † S. s. p. Szerzyć: Gdy wszelki inny naród język swój przyrodzony miłuje, szyrzy, krasi i poleruje, czemu sam polski naród swym gardzi i brząka, który mógłby iście obfitością i krasomową z każdym inszym porównać? L.

[Szyrznika] l. p. Szerzynka. 2. *szerokość jakiej materji*.

Szyrzyzna, y, lm. y p. Szerzyzna.

† Szys, u, lm. y *strzał*. Mosk.

† Szysloch, u, lm. y *otwór w murze, przez który strzelają, strzelnica; wieża, skąd strzelają do nieprzyjaciela*. L., Troc.

× Szysma, y, lm. y p. Schizma. L., Troc.

Szyst, u, *lupek?*: Odszedłbym od brylanty rodzającego szystu. Mick.

[Szystek] p. Wszystek.

× Szystowy *łupkowy*. Sł. wil.

× Szysz, a, lm. e *wolontariusz wojskowy*: Wszystkie gościńce Moskwa osadziła gęstemi szyszami. Nar. (szyszowie, szysze, awanturnicy wojskowi. Nar.). W djarjusz wojny z r. 1633 czytamy: nasi pachotkowie wojskowi giną *partim* od szyszów, *partim* od czat nieprzyjacielskich. Glog.

Szyszaczek, czka, lm. czki p. Szyszak: Wszysey byli dobrze zbrojni, z włóczniami w rękach, z tarczami, w szyszaczkach. Krasz.

Szyszak, a a. u, lm. i l. *ochronne okrycie głowy, pozbawione osłony oblicza, prócz strzałki*

SZYSZAKOWATO

stalowej, przechodzącej poprzęd nosem i utwierdzonej w kozerku. Górs. Rzędy srebrne na koniach, na giermkach szyszaki. Rej. Menelaus dopadł czubu szyszaka Parysowego. Kochan. Chciał ś. uderzyć o wszystkie wojsko nieprzyjacielskie bez tarczy, bez szyszaka. Birk. Od lat młodych swoich aż do siwego włosa skronie swe szyszakiem przyciskał. Birk. Widziano nocy tej męża jednego sędziwego, nad obozem kłęczącego, S. miał na głowie, a ręce złożone do modlitwy. Birk. Żelaznym szyszakiem głowę swą przykryła. Otw. Na jego szyszaku pyszna pływa kłta. Dm. Żołnierz w szyszaku. Troc. Szyszaki już nam przyrosły do czoła. Mick. Po drugiej stronie w szyszaku i zbroi na koniu Niemiec nieruchomy stoi. Mick. Z pod rdzawych tych szyszaków bije dotąd iskra ducha. Krasin. Uchyła szyszaku. Mick. 2. poł. część błony płodowej: S., *galea*, u mężczyzny na świat wychodzących nazywa ś. ów kawał błony, od łożyska, *amnion*, oderwany, na wierzchu głowy leżący, a ten u dziewcząt czepkiem ś. nazywa. Perz. Zdr. Szyszaczek.

Szyszakowato przys. od **Szyszakowaty**. L.

Szyszakowaty podobny do **szyszaka**: Szłyk skórzany twardy, S. Kn.

Szyszakowy przym. od **Szyszak**: Belona paszczę szyszakową okrywa zasłoną. Bardz. S. wierzech. Troc. Szyszakowa a. pod szyszak czapka skórzana. Troc. Kłta szyszakowa. (= *piropusz*). L.

Szysozak, a, lm. i zool., p. **Krzyżodziób**.

× **Szyszczasty** p. **Szyszkowaty**: Korzenie karcochu i główki szyszczaste bywają. Syr.

Szysze, a, lm. a *fajka*, naczynie do palenia opium: Usiadł, cybuech mu podali, w środku już S. zapalone stoi. Słow.

Szyszcza, i, lm. i p. **Szyszka**. Rost.

Szyszka, i, lm. i l. *pęd w postaci stożka, złożony z osi i łusek, pod którymi umieszczone są nasiona*: S. drzewna. L. S., *strobilus*, ma pod łuszkami skórkowatymi ukryte ziarna, jak np. u sosny. L. S. sosnowa jest jej owoc, która w sobie zamyka wiele ziarnek. Trzyc. Jodłowe szyszki. L. Przen.: Szyszki do boru wozić. Prz. (= *daremma, niepotrzebna robota, próżny trud*). Pytaj, jak tam twój towar płaci, byś szyszek nie woził do boru. Klon. Przen.: *drobnośtka, fraszka, bagatela, byle co, nic*: U nas szkło czynią tak dobre, że za szyszkę stoi. Urzęd. Za nic, za borową szyszkę. Urs. Kacerska modlitwa nie stoi za szyszkę. Wuj. Za leda co dać, za borową szyszkę. Kn. Bez pieniędzy mędrzec nie stoi za szyszkę borową. Burl. Za szyszkę go mają. Troc. 2. S. miękka, podługowata, jako ogonek na drzewach niektórych, jako leszczynie, *rzęsa, rzęsa*. Kn., Troc. 3. [Szyszki] *ciasteczka zrobione na podobieństwo szyszek, które starościna w czasie wesela rzuca dzieciom*. 4. anat.: S., † *Gruczoł pinelowy*, p. **Lejc**. 5. apt.: Szyszki chmielowe (*strobili lupuli*). 6. mech. = a) *pręt a. słupek, około którego robi ś. forma wypukła na odlew próżny, czyli przedmiotów wewnątrz kulistych, walcowatych i t. d., jak rury, garnki, jądra, czyli kule próżne a. granaty i t. p., dorń, szpindel*. Łab. b) *zbiór krążków różnej wielkości, z wyłożeniami na obwodzie, osadzonych na wspólnej osi obrotu, służących do zakładania to na jeden, to na drugi z nich smuwa lub struny bez końca, przez co zyskuje ś. większą lub mniejszą prędkość obrotu*, wertel. Łab. 7. patol. = a) S. krwawicza (*hemoroidalna*) (*marisca*) (posp. *śliwka*).

SZYWARKA

† S., *szyszakowina* (*condyloma*), posp. *brodawka, farfocel*: Na szyszki francuskie, albo wrzody, stare i nowe lekarstwo bardzo dobre. Ślesz. (figki, figi w zadzie. L.). S., wrzód w siedzeniu naksztalt figi. Troc. Wszystkie szyszki, a pełno ich miała na kościstej twarzy, stały akurat każda na swoim miejscu. Kos. b) † S., *guz w ciele bolący* (*turunculus*). Kn. 8. piw. S. chmielu = *główka chmielu*. Zdr. **Szyszcza**.

1. [Szyszka, i, lm. i] *dziec. owca*.

2. [Szyszka! szy! szy!] *wabienie owiec*.

Szyszkield, u, blm. *nazwa farby*: Dotąd tak potrzebny blejwas, atun, farby: S, ugiar, pospolicie zwane Stasz.

Szyszkogoda, y, lm. *y owoc cyprysu i jałowcu, szyszka z łuskami ściśle zrosniętymi i tworzącymi owoc podobny do jagody*.

Szyszkorodny *wydający, rodzący szyszki*: Szyszkorodne kupresy. Koeh. J. Drzewo szyszkorodne. Troc. Bobr.

Szyszkowato przys. od **Szyszkowaty**.

Szyszkowaty, × **Szyszczasty**, **Szyszkowy** l. *do szyszki podobny*. 2. anat.: Ciało szyszkowate, *szyszynka* (*glandula pinealis*). † Wyrostek S., † szyszkowy wyrost (Urs.), † wyrostek zębowy (Krup.), † pociąg zębaty (Perz.), wyrostek zębowaty a. ząb (kręgu obrotowego) (*processus odontoideus*).

Szyszkowina, y, lm. *y l. ciało szyszkowate, szyszka, brodawka*. 2. lek., p. **Lepież**; p. **Kurzy**. 3. patol., p. **Kłykoiny**; p. **Lepież**: S., † fik, wrzód zadkowy a. rzytny. Ślesz. 4. wet. *szeroka, płaska narośl sącząca ś., która ś. zjawia na lechtacze u samicy*.

Szyszkowy l. przym. od **Szyszka**: S. owoc jest z wielu drzewistych łusek złożony. Kluk. Szyszkowe, linbowe orzeszki. Troc. S. korzeń, gatunek narcyzków. Syr. 2. p. **Szyszkowaty**: Gruczoł S. tak rzeczony od podobieństwa szyszki sosnowej. L. Szyszkowe kartacze od podobieństwa do szyszek borowych rzeczony. Jak. J. 2. anat.: × Wyrostek S. w mózgu, p. **Szyszynka**. 3. bot.: Korzeń S., p. **Hermjonka**. Rośliny szyszkowe, **Szpiłkowe**, **Iglaste** (*coniferae*) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych z działu nagoziarnych*.

Szyszynka, i, lm. i anat.: × Wyrostek S. w mózgu, † gruczoł sosnowy. Krup. (*conarium s. glandula pinealis*).

Szyta, y, lm. *y hut. szczapa drzewa suchego do palenia w piecu hutniczym*: Drzewo dobrze związane, czyli, terminem hutnym mówiąc, szyty. Torz. Szyty rok cały wędznąć i wiatrem przesycać powinny. Torz. Szulerz aby umiał szyty wysuszać, w piec ich regularnie kłaść i ogniem kierować. Torz. Szyty gdy już dzwonią i są letkie, odstawić do palenia niemi. Torz.

[**Szytny**], × **Szywalny** *tyczący ś. szycia; przeznaczony do szycia*: Nici szytne.

Szyty, ów blp. *wyszycie, haft*: Na nim wenecka saita, pas lity i wkoło z czerkieska bramowane S. Pol.

[**Szywaczka**, i, lm. i] p. **Szwaczka**.

Szywał, a, al l. p. **Szyć**. 2. [S.] *szyszać*.

× **Szywalnia**, i, lm. e p. **Szwalnia**.

× **Szywalny** p. **Szytny**.

[**Szywałka**, i, lm. i] *zwodnica, oszustka* (Por. *Szybała*).

Szywanie, a, blm., *czynność cz. Szywał*.

[**Szywarka**, i, lm. i] p. **Szwaczka**.

[Szywrot, u, lm. y] *kolnierz*: S. na wywrot. Prz.

× *Szymma, y, lm. y p. Schizma*: S. kościelna, wicherząca tym krajem. Stadn.

× *Szymatycki p. Schizmatycki*. W Leopoldzie tkwiła dążność sekciarska i szymatycka. Kal.

× *Szymatyozka, i, lm. i p. Schizmatyczka*: Nie dopuszczam jej do świetnego religijnego obrzędu, jako zaciętej szymatyczki. Bart.

× *Szymatyk, a, lm. cy p. Schizmatyk*: Hereytycy, nowatorowie, szymatycy, poturmaczy, frankmasoni, jak mówią kroniki klasztorne, wyrzekali ś. wobec obrazka świętego błędów. Rol.

S.

[S] = I. *się*: Doczekałamś. 2. (przed spółgłoskami miękkimi) z: Ś nim. Ś nią.

[*Ścerny*] *szczery*.

[*Śchab, u, lm. y*] p. *Schab*.

[*Ściachać, a, ai*] *świczyc, ściać, zerznąć, zbić (komu skórę) ciachając*.

[*Ściachanie, a, blm.*] czynność cz. *Ściachać*. *Ściach, u, lm. y oddział lipków pod dowództwem rotmistrza, chorągiew*: Powiesz mu, aby pod Rasków ze swoim ściachem podemknął. Sienk.

[*Śclaha hepścia!*] p. *Hepścia!*

[*Ściambury, ów, blp.*] *nać, liście buraków i t. p.*

Ściana, y, lm. y I. *wysoka przegroda jednolita, mur; przepierzenie, forszowanie*: Meczet budowany na 6 grani, cztery facjaty albo ściany mając większe, a dwie mniejsze. Star. Cisnął Saul oszczepem, myśląc przebić Dawida k ścieniu. Bud. Jedwabnemi kołdrami ściany ozdobił. Paszk. Wystawić ścianę gruntową, całą, bez frambug, lochów, murków, okien. Troc. Ś. sadzona kamieniem. Troc. Ś. we dwie, we trzy, cegle. Troc. Ś. pleciona. Troc. Ś. z desek, z tarcie. Troc. Ś. gliniana, lepiona. Troc. Ś. w ogrodzie. Troc. Ś. przeczna, dzieląca mieszkanie. Troc. Ś. spółna z sąsiadem. Kn., Troc. O ścianę mieszkać. Troc. Za ścianą sływał. Troc. Przen.: Zacharjasz z żoną swoją, a Jan jeszcze za ścianą, umieli przywitać Pana. Birk. (= *jeszcze przed urodzeniem*). Ś. drewniana, część, strona zrębu a. przeszło między słupami, z drzewa zdziałane. Podcz. Ś. dworowa, naczelna. Podcz. (= *frontowa*). Ś. podnasykowa, podwałowa, utrzymująca za sobą nasypną ziemię. Podcz. Ś. przedogniowa. Podcz. (= *brandmur*). Ś. przedziałowa. Podcz. Ś. sąsiednia, mur ościenny, ściana wspólna z sąsiadem. Podcz. Ś. szczytowa, szczyt. Podcz. Ś. zagrodowa, opasująca ogród a. dziedziniec. Podcz. Miód ten był tak słodki, jakoby ścianę lizał. Trzt. (= *czczy, bez smaku*). Ś. zewnętrzna, na której leży okap daszny, a osobliwie przodkowa budowli. Podcz. Wisi Ś., wyraz mularski, gdy Ś. jest od góry nachylona. Mag. Bicia nie czuł, jakoby w ściany bito. Skar. Godny, choć wie i umie, przecię podpiera ściany. Jan. (pod płotem leży, żebrze, ubogi, wzgardzony. L). [Kosa Ś.] (= *krzywa Ś.*). Przen.: *przedmurze, obrona*: Kamieniec jest ścianą królestwa polskiego. Troc. Za tą nieprzebytą górą, jak za ścianą, bezpiecznie siedzieć mogą. Jabł. Snadniej im przyszło za cudzą ścianą z nieprzyjacielem czynić. Biel. M. (= *za cudzemi plecami*). Stara, nowa Ś. gruntu. Troc. Przen.: *Przyprzeć kogo do ściany = zapędzić go w ciasny kąt, postawić go w położeniu bez wyjścia*. Ściany domowe obejmujące mieszkanie. Poswar-

ków między małżeństwem nie ma nikt wiedzieć, tylko same ściany domowe. Petr. Dziś i ściany ś. strzec trzeba i własnego cienia. Pot. I ścianom mieszkania nie wierzył. Paszk. Kaznodzieja czasem przez godzinę tylko ścianom wrzeszczy. Sekl. (próżnym ławom kościelnym. L.). Mów ty ścieniu. Alb. (tobie z ust, jemu mimo uszy szust. L.). Ksiądz pleban kazanie mówił do ścian. Oss. Jakoby kto przemówił do ściany. Pot. (= *do słupa*). Moje słowa jak groch na ścianę. Chr. (nie chwycę ś. jego. L.). Wy gadać, on swoje czyni, i nagany wszelkie są to groch próżno na ścianę rzucany. Węg. Wszystkie one przestrogi jak groch na ścianę. Pot. Prosił, ale jakoby na ścianę groch motał, nie mu nie pomogło. Birk. Komuż ja te słowa powiadam, do kogoż te słowa moje? do żelaznej ściany a. raczej na wiatr puszczam! Smotr. Strzeż ś. i ściany mają uszy. [Siedzi, wisi na ścieniu]. Przen.: Niżej cudza, bliższa swoja Ś. Jabł. (= *dom, progi domowe, siedziba, majętność*). 2. przen. *ława, wał spiętrzony, mur*: Bóg morzu dno otworzył i dwie ścienie utworzył kazał. Skar. Przejsza Egiptu, morze i Jordan, ścianami stały. Poc. Niech mury między nimi a nami będą ścianą. Nagur. (= *przegrodą*). Powstał kurz, a Ś. przebitych bisurmanów wali ś. złamana. Malez. Kryła ś. przed Kamilem za wysokimi, kołyszającymi ś. ścianami zboża. Bał. Ś. z liści drzew, z krzewów = *szpaler*. [Siec zboże na ścianę] = *siec w ten sposób, aby ścięte zboże sparło ś. o ścianę stojącego na piłu*. 3. przen. *granica, miedza, kres*: Jest w każdej rzeczy mierność i są pewne ściany, między którymi umysł ma być zatrzymany. L. Gdzie z nim ściany nie miał. Nie tyłkoby był ścianę naszą zapalił, ale i wszystkiej węgierskiej ziemi i chrześcijaństwu wszystkiemu zaszkodził. Biel. J. Basza jest ordynowany do siedmiogrodzkiej ziemi, tedy przestrzega JP. hetman, aby WM. pan na tę tam ścianę pilne miał oko. Grab. Ś. państwa ogłocoła, obnażona. Troc. W Małej Polsce nad Dunajcem, przy ścianie węgierskiej. Kaczk. Chrześcijanie łacińscy i greccy rozległą ścianą z mahometanami sąsiadowali. Lel. Jakim już kosztem, choć o ścianę, wino węgierskie oplaćamy! Falib. 4. [Ś.] *boczna część sieci, tajnika*. 5. [Ś.] *długość pięciu łokci na ścianie w domu oznaczona, jako miara, do snutej przędzy pospolicie używana*. 6. [Ś.] *partja tkaniny domowego wyrobu, zawierająca około dziesięciu szwał*. 7. [Ś.] p. *Hubica*. 8. anat.: Ś. czaszki (parietes cranii). Ś. dołów ocznych (parietes orbitarum). 9. druk.: Ściany w prasie drukarskiej, belki boczne, utrzymujące całą prasę. Mag. 10. gór:

ŚCIANEK

S. chodników, szybu, żyły, p. **Pobok**. Łab. S. solna = boczna ściana wyrobu, z której sól wybiera się. Łab. S. węglowa = masa węgla w poboku chodnika lub w filarze. Łab. Cierniowe ściany = peki cierni, jedne na drugich ułożone w łaźni. Łab. II. mat.: S. = bok figury geometrycznej. Sol. S. bryły = jedna z płaszczyzn obejmujących ją. Ściany przedmiotu jakiego. S. skrzyni, szafy. S. kamienia, skały. † S. liczy = pierwiastek kwadratowy. Ściany liczy, radix quadrata. Sol. S. liczy kwadratowej jest licza, która w ś. moltiplikowana daje produkt przyzwoity. Troc. S. liczy pełnej, licza, która liczbę pełną rozdzieli. Sol. Wyciągnąć ścianę z danego stopnia. Ustrz. 12. min. Ściany fałszywe kryształów = ściany niby matowe, które w rzeczywistości nie są powierzchniami gładkimi, ale raczej skupieniami wielokrotnie powtarzających ś. drobnych krawędzi a kątownych, w jednej zakończonych płaszczyzną. Ściany piramidalne kryształu = które przecinają wszystkie osie, czyli nie są do żadnej z nich równoległe. Ściany podstawowe = które są równocześnie do dwóch osi równoległe. Ściany pryzmatyczne = do jednej osi równoległe, a inne przecinające w odległościach skończonych. 13. myśli, długi rząd sieci rozstawionych. St. wil. 14. wet.: Ściany kopyta końskiego (calces unguiae). Ś. kątna (obex unguiae). Ś. mięsista. Ś. pusta = choroba kopyta u koni, gdy następuje oddzielenie części mięsnych od rogu kopytowego. Ś. przedkątna. Ś. przednia, (paries anterior unguiae). Ś. przykątna. Ś. rogowa (paries unguiae). 15. woj. przednia strona bastionu. St. wil. Kortyna a. Ś. jest między dwiema narożnikami. Troc. Ściany łożowe są mocne i długie dwa bale, spojenie między sobą sponami, na których spoczywa rura armatnia. Jak. J. Zdr. Ścianka, × Ścianek. Zgr. Ścianica.

× Ścianek, nku, Im. nki p. Ściana: Strzelając z rusznicy do sąsiada przez Ś., człowieka zabił; mógł on wiedzieć, iż tam za ściankami ludzie mieszkają. Petr.

× Ściągwa, y, Im. y p. Ścianwa: Ś., pluskwa. Troc.

Ścianka, i, Im. i l. p. Ściana: S. w orzechu włoskim, przegródka. L. Ścianki między komórkami w tkance. Ścianki w kamieniach rżniętych = fasetki. 2. † Ścianki = miejsce, uliczka, przesmyk między ścianami: Ścianki, międzyścienie, między domami. Kn. (= szyja). Isthmus, ścianki albo ciasność ziemi między dwoma morzami. Mącz. (= międzymorze, przesmyk). 3. prow. brzeg skalisty nad Sanem, s k a i k i: Na całej przestrzeni od źródeł po Dynów brzegi skaliste, skałki wznoszące ś. stromo nad Sanem, zowie lud powszechnie ściankami. Gust. 4. [S.] niewielki lasek na skalistym brzegu jaru. 5. [Ścianki] gra uczniowska w piłkę: trzymać rękę przy ścianie, jako cel, w który ma uderzyć współuczestnik zabawy. Goł. 6. Gra w ścianki, uderzając pieniądzem o ścianę. Troc. 7. anat.: † S. lemieszowata, p. Lemiesz. 8. gór.: Ścianki = okładziny nieco szersze i dłuższe. Łab. (p. Okładzina). 9. myśli. manowiec, dróżka boczna.

× Ścianopis, a, Im. owie p. Muropis. † Ścianwa, y, Im. y, × Ściągwa, [Ściągwa] pluskwa: Wódka ta zabija pluskwy a. ścianwy, gdzie na ich miejsce będzie wlewana. Trzyc.

[Ściapać, pie, pa] zbić, stracić (owoc z drzewa) kamieniem lub kijem.

[Ściapanie, a, blm.] czynność cz. Ściapać.

[Ściapnąć, pnie, pi]: Ściapno go = umarł.

[Ściapnięcie, a, blm.] czynność cz. Ściapnąć.

ŚCIAĆ

[Ściarać, a, ał, Ściorać] zwałac, zbrukać, znużyć, zszarzać: Ściarany = zblocomy. Jabłko ś. ściarało we krwi.

[Ściaranie, a, blm.] czynność cz. Ściarać.

[Ściaraszenie się, a ś., blm.] czynność cz. Ściaraszyć ś.

[Ściaraszyć się, y ś., ył ś.] stać ś. ciaracem, szlachcicem, tykiem: Chłop ma przywiązanie do swojego gniazda i nigdy nie wdycha, aby ś. ściaraszył lub skuldonił. Dyg.

× Ściarnieć, eje, ał = Starnieć.

× Ściarnienie, a, blm., czynność cz. Ściarnieć.

[Ściaw, wiu, Im. wie] szczaw.

Ściąć, zetnie, ściał, nied. Ścinać I. ciąższy stracić, zebrać cięciem, zrząbać, uciąć, odciąć, odseć: W lato sierp ostry z słomą ścina kłosa i dojrzałe z grząd rzyna kapusty poczosy. L. Drzewa ścinają i na kloeki tną. Os. J. (= spuszczać). Starodrzewny gdy dąb zetną w lesie, potężniej runie, im wyżej wierzch niesie. Koch. W. Synowska ręka łeb jej ścinała. Bardz. Jednym zamachem ściał to drzewko. Troc. Ścięte (ucięte) gałęzie. Troc. Zetną w boru sosnę, narzną z niej deseczki. Len. Tu welnonośnych owiec družyna młodzieuchne trawki ząbkami ścina. Nar. (= szczotka, strzyżę, skubie, kosi). Rano, nim trzoda ś. w pole oddali, wkóło chałupy rosą okrytą ścina trawkę. Węg. Przen.: S. kogo z nóg = skosić, zmieść, zwałić; powalić go. Jakby go z nóg ściał, padł nad samym łóżkiem. Wyb. Te choroby właśnie, by z nóg ścinając, przytomność odbierają choremu. Perz. (= powalając o łożę). Najmniejsza przeciwność ścina go z nóg. Kal. Grad ścina trawy i piękne pszenice. P. Koch. (= zbija, tłucze, zwala). 2. kogo - stracić go przez ucięcie mu głowy, gardłem ukarać: Męzobójca ma być ścięty. Groic. Według woli cesarskiej wszyscy postępują: kaze zabić, zabiją, zetną i świertują. Stryjk. † Śmierć ścięta = stracenie przez ucięcie głowy, śmierć gardłowa. Na ściętą śmierć go skazano. Skar. Karzą jeszcze grzechy ściętą śmiercią, ogniem, wieszeniem i nie wiem czym; a ten grzech uchodzi. Jpal. Ściętego pod szubienicą zagrzebano. Troc. Przen.: † O ściętą szyję = za nic, żadną miarą, do upadłego, do ostatniej kropki krwi. Mordicus tenere, zębami trzymać, o ściętą szyję nie chcieć puścić. Mącz. Wiary chrześcijańskiej o ściętą szyję przyjąć nie chcieli. Biel. M. O ściętą szyję przy nim stoję, tego bronić będę. Troc. 3. tnąc zebrać w grubości, w długości = przyciąć; zermąć, obciąć: Ś. korek, bo za gruby. Ostrokrąg ścięty (= bez wierzchu a zakończony równą płaszczyzną). 4. zaciąć, zacisnąć, ścisnąć: Z gniewu zęby ścina. Pot. Ściawszy gniewem zęby. Pot. Czego krzywego gdy kto z prędką a jakoby ścinając zęby, a nie zlekka, napraszcza, rychlej złomi, niż naprosi. Glicz. Miłczenie wszystkim wargi ścina. Dm. Ścięła usta, ściągnęła znowu brwi. Tet. Przen.: Zęby ściał (Troc) = umarł, wyszczerzył zęby, zadarł brody, wyciągnął nogi. 5. stężyć, zmrozić: Słońce gorącym swoim ścina morską ściną. Warg. Mróz wodę w lody ścina. Warg. Już mrozy grudniowe ścinać zaczęły morza tego wody. Niem. Śmiertelny mróz ścina krew w żyłach. Węg. Nie trap mnie tą miną, która mi krew w żyłach ścina. Niem. Niewiasta Lotowa w sól ścięta. Słow. 6. świcyć, zermąć, zrząbać, zsieć, strzepać, zbatożyć, spruć, zbić czym giętkim: Ś. komu tyłek. 7. × S. kielich = spełnić, wychylić, wypóźnić, golnąć, palnąć, trzępnąć, kropnąć: Kielich gładko Ś. L. Kieliszki gładziuteńko ści-

nać L. Wino szampańskie ona ścina, jak tego potrzeba. L. Gorzałęśny ścinałi. L. (= *doiki*). 8. bart. (o pszczołach) zamordował obcą matkę lub trutnia. 9. hut.: S. surowiec = surowiec szary stopiony zamienić nagłym oziębieniem na biały. 10. ucz.: S. kogo przy egzaminie = obciąć go; odpalić od egzaminu, uznać go za niedostatecznie przygotowanego. Ś. ś. l. z kim = zetrzeć ś., potknąć ś., natrzeć na siebie wzajemnie: Musiał król spieszyć jezdnych i wręcz ścinać ś. z nieprzyjacielem. Nar. Dobytemi pałaszami ścinając ś., na karkach szwedzkich dostali ś. do zamku. Niem. Wojska Jagiełły, ścawwszy ś. z krzyżakami, trwały w walce mężnie. Krasz. Pociął ś. wręcz z nimi ścinać, póki ś. nie opamiętali. Sienk. Ś. ś. z kim na słowa (= *przemówić ś. z nim ostro*). 2. zaciąć ś., ścisnąć ś.: Zęby mu ś. śięły. 3. stężeć, skrępować, zsiąć ś., stanąć, zgęstniać: Ścina ś. woda, rzeka = marzenie. L. Wody ś. ścinały, kwiatki więdy, liście żółtkniały. L. Galareta ścina ś. Na ten widok krew ś. ścina w żyłach (= *lodo-waciele, stygnie*). Ścina ś. krew w żyłach. Troc. Przen.: Twarz śięła ś. w wyraz strasliwy. 4. spić ś., urznąć ś., skuć ś., udziudzić ś., skrochmalic ś., ululać ś., strącić ś., strąbić ś.: Kocieli ten, usiłując przepięć Sasów, śięł ś. strasliwie. Krasz. 5. ucz.: Ś. ś. przy egzaminie = nie zdać egzaminu, przepaść przy egzaminie, obciąć ś.

Ściągać, u, lm. i l. [Ś.] = a) ściąganie ś., ściąganie dokąd, dążenie: Tam Ś. narody mają, ze-wsząd idą i wydzierają jedni drugim ten kawałek chleba. Ork. Zobaczymy niebawem, jaki Ś. młodzieży z całej Polski do Puław. Deb. L. b) pociąg, sympatja: Dej (= *daj*) takie przychętne, żeby mieli ludzie do ciebie Ś. 2. ścięgno: Wyciągam śięgi nóg, na skalin skacze próg. Uj. Ramiona, na których śięgi były grube i silne. Rog. 3. mech.: Ściągi = *kuki drzewiane hamulca, które, ściągnięte, przytrzymują wał w biegu, tamując jego obrót*. Łab.

Ściągać, a, lm. e l. ten, co ściąga: Uczeń Ś. = ten, co ściąga od sąsiada, to jest przepisuje od niego a, zagląda mu do książki, kajetu, wy-dojąc lekcję. 2. [Ś.] złodziej. 3. Ś. resorowy = skunka resorowa. 4. [Ś.] narzędzie do ściągania nawozu, [Kopyszczyński, *ździa ch.*] 5. anat.: † Ś. = *mięsień ściskający, zwierający, ściskacz, stulacz, zwieracz*: Ś. nozdrzy (musculus compressor narium). 6. bud. = bud. Naciąg. 7. rzem., p. Refa. Łab.

Ściągać, i, lm. i l. a. Ściągać, przepaska, opaska, przewiązka, binda: Ś. wiązała mu oczy. Ś. wil. 2. pierwsza próbna robótka kobieca, na dwóch tylko jeszcze drutach wykonana. 3. [Ś.] sznurek ściągający gorsel na piersiach, sznurowadło. 4. ucz. kartka przygotowana do czytania odpowiedzi z lekcji, zamiast odpowiadania z pamięci; kartka podana ukradkiem koleżce, zawierająca rozwiązanie zadania, jako wskazówka dla niego.

Ściągać, a, al i Ś. ś. p. Ściągnąć.
 × Ściągać, a, lm. a, Ściągać, pas ściągający, ściskający.

Ściągalność, i, blm., prow., rz. od Ściągać. Ściągalny prow. mogący być ściągniętym: Dług Ś. Ściąganie, a, blm. l. czynność cz. Ściągać: Ś. ręki, palca. Troc. 2. gór. odprowadzanie, pokonywanie wód dla uwolnienia robót podziemnych od ich napływu. 3. hut.: Ś. żużla grają na wierzchu skrzyni w zaprawie wielkopiecovej, gdy żużel sam nie spływa, Łab. 4. † Ś., p. Kurcz.

Ściąganie się, a ś., blm., czynność cz. Ściągać ś.

Ściągnany l. im. od Ściągać. 2. który można ściągać, urządzony do ściągania: Kleszcze ścią-gane przez zsuniecie obrączki, czyli refki. Łab. [Ściągar, a, lm. y] część składowa dachu.

Ściągliwy l. mający zdolność ściągania ś., kurcz-liwy. 2. anat. błona ściągliwa moszen, bł. k u r e z l i w a, bł. † m y s z e z a s t a (Krup.) (tunica dartos).

Ściągly p. Pociągły: Twarz ściąglya.

Ściągnąć, gnie, gnął a. [g], gnęła a. gła, † Ściągnąć, nied. Ściągać l. ciągnąć ścisnąć, zacisnąć, skrępować: Ściągniesz suknią pasem złotym. Leop. (ścisniesz. Leop.). Wierzch szaty po jej biodrach ściągał pas bogaty. Ow. Skronie swe Febus ściągał lada gałązkami. Ow. Nogi swe purpurowym obuwiem ściągają. Koch. J. Wezeł, który dwie liny ściąga. Troc. Ściągnij ten pek powrozem. Troc. Ś. gorset sznurowadłem. Ś. co śrubami. Fartuch ściąglam. Kon. 2. zwinąć, złożyć, stulić, skupić: Ś. skrzydła, żagle. Ś. wartę = zwinąć, usunąć, zabrać. Przen.: złać w jedno, zredukować, dokonać kontrakcji: Ś. dwie samogłoski, dwie zgłoski, dwa zdania w jedno. Zdania ściągnięte. Przen.: stężyć, skupić, ściąć, skondensować: Wino ściągające. Spirytus ściąga dziaśta. Mróz ściąga błoto na drogach. Ś. wil. 3. zebrać, pozbierać, zgromadzić, zesrodkować, skoncentrować, sprowadzić: Zamojski ściągnął z leższeszupłe swe hufce. Niem. Król wojska ściąga do kupy. Troc. Pompej ściągnął swe siły. Lel. Igrzyska ściągały w jedno miejsce wszystkie lud grecki. Lel. (= *zważyły*). Moskwa liczne miała wojska, z załóg zamków inflanckich ściągnione. Alber. Szyjąc, ściągać = *marszczyć, szyc niegładko*. Ś. frankę na sznurek = zebrać. Persjusz więcej myśli w wiersz, niżli słów ściąga. Dm. (= *zgromadza, pakuje, wlicza*). [Franka śięgli ku wojakom] = *powołali, pociągnęli, zabrali*. 4. kogo dokąd = *sprowadzić, zwać, skaptować, zwerbować*. Ś. kogo do siebie w celu porozumienia ś. I chce mnie znowu Ś. w rozmowy potoczne. Miek. (= *wciągnąć*). Przen.: Ś. co = *sprowadzić, pociągnąć za sobą, spowodować, zwrócić, skierować, zjednać, wywołać*: Jozafat ściągnął błogostwienstwo boskie na całe królestwo. Zabł. Winszuję ci: ściągnąłeś na siebie łaskę króla jegomości. L. Konstytucja polska zaczęła ściągać uwagę państw Europy. Ust. (= *budzić*). Ś. na siebie gniew, oburzenie czyje. Bacz, byś hańby i na ś. i na mój siwy włos nie ściągnął. Sienk. 5. ściągać co do czego = *stosować, zwracać, odnosić*: Nie ściągać tych słów na to, ku temu. Troc. 6. pociągnawszy a. ciągnąc zsunąć, spuścić, zrzucić, zemknąć; zwlec, zdjąć, zzuć, zedrzeć; złupić, zedrzeć: Zwlóczę kogo, ściągam na dół, detraho e tribunali. Kn. Kucharka już ściągnęła pieczenia, kuro-patwy z różną. Troc. Ściągną z ciebie ten obwód, to zawicie, aż do ostatniej skóry. Pilech. Ściągam (zwlóczę) co. Troc. Ś. kogo z trybuny, z łóżka. Gracze więcej zwykli w rękę miewać, niż rzetelność, kartę Ś. lub skrupkować to ś. dziś nazywa fortunę zrobić. L. Ś. buty. Ściągnął mu czapkę ze łba. Ś. skórę z zająca, z węgorza (= *obedrzyć*). Przen.: Ś. podatki = *pobrać, zebrać, wygzeklować*: Ś. należności = *zainkasować*. Przen. skraść zwałwić, buchnąć, grypsnąć, zeskamotować. 7. spuścić, odciągnąć, odprowadzić, złać, wypuścić, stoczyć: Ś. wodę z rol. Kn. Ś. wino, piwo z beczki. Troc. Ś. piwo = *przebrać zapomocą kranu, kiszki w mniejsze naczynie*. Ś. wilgotność z głowy.

ŚCIAĞNIENIE

Kn. S. wilgotność z głowy, z ręki trzeba. Troc. 8. dokąd, cz. ni. *ciągnąc przyhyć*; *zgrupować* s., *zebrać* s., *zjechać*, *podążyć*: Ściągnąłem do wsi na noceleg. L. Kościuszko od Falent, Zajączek od Gołkowa ściągnęli pod Warszawę. Niem. Przen.: Ściągać = *ciągnąć*, *dążyć*, *ciążyć*, *mieć pociąg*, *skłaniać* s., *mieć* s. ku czemu: Więcej ku złemu, niż ku dobremu ściągają nędzne sprawy człowieka. Rej. 9. zmęczyć przez *ciągnięcie*: Koń ściągniony bez pożytku zdycha. Goł. 10. rękę = *wyciągnąć*, *wystawić*, *podnieść*; *sięgnąć ręką*: Ściągnął rękę ku mnie, palec na mnie. Troc. Położył przed cię wodę i ogień: do czego chcesz, ściągnij rękę twoją. Wuj. Pełno skerg, że ś gnusny Polak pisać leni, a niemasz, ktoby ściągnął rękę do kieszeni. Nar. Jakoś nie bałeś s. Ś. ręki twej na pomazańca Jehowy. Bud. (= *zamierzyć* s., *targnąć* s.). Przyrodzona rzecz częściej tam ściągac rękę, gdzie boli. Oss. Ściągać szyję = *podawać szyję*. Kn. 'Ś. muskuly twarzy = *wyciągnąć*, *wydłużyć*. 11. a. [Ściobnąć, nied. Sciobać] *skrobnąć*, *zwalic*, *uderzyć*, *zdziercić*, *kropnąć*, *lunąć*: S. kogo kijem przez plecy. O Jezu! Jezu! krzyknął Walenty, gdy go jegomość ową świeżą dębową klepką przez plecy ściągnął. Wilk. E! Glizda! ty nie ściągasz! Kos. 12. w grze w piłkę, zwanej ekstrameta, *wyirymywać będącego w mecie*, *aby celniej rzucić piłkę*. 13. anat.: † *Muskuly ściągające* (Krup.), *zwieracze*, *mięśnie zaciśkające* (musculi constrictores). † *Muskuly ściągające w dół* (Krup), *mięśnie zniżające*, *znizacze*, *obniżacze* (musculi depressores). × *Muskul ściągający kość językową* = *muskul mostkowognykowy* muscleus sterno-hyoideus). 14. apt.: Lek ściągający (remedium stipticum s. adstringens). 15. chir.: Opaska ściągająca, *gojąca*, *zabliźniająca* (fascia cicatrisans). 16. garn.: S. dzbanek = *ndać! mu kształt odpowiedni*. 17. ucz.: *zajrzeć do książki*, *kajetu w czasie wydawania lekcji pamięciowej*; *zajrzeć do roboty sąsiada w czasie odrabiania zadania piśmiennego*. Ś. s. 1. *ściśnąć* s., *skępować* s.: Ś. s. sznurówka, *pasem*. 2. *skurczyć* s., *skulic* s., *zbiec* s.: *Naskórek ściągnął s.* Przen.: *Musimy s. s.*, żeby go do Wilna wyprawić. Krasz. (= *ograniczyć* s. w wydatkach; *zdobyć* s., *wysilic* s., *zebrać* s. z siłami). [S. s. na zapłatę. Skąd s. s.?] 3. (o koniu) *znużyć* s., *zmordować s.* *ciągnięciem*; *przen.* (o człowieku) *wycieńczyć* s. *zbytłkami*, *schuchrać* s., *zmierznić*. 4. † S. s. *wciągnąwszy s.* *zmlknąć*, *sleryć* s.: *Czystsza krajina nieba nigdy s.* w obluki nie ściąga. Pilch. 5. *stężyć*, *ściąć* s., *zmurznąć*, *zamarznąć*: Błoto s. ściągnęło. 6. † *Ściągać s.* = *należać*: *Wieluński powiat przedtym do Wielkiej Polski s.* ściągał. Błaż. (*pertinebat*. Krom.). 7. *Ściągać s.* = *być w stosunku*, *stosować s.*, *odnosić s.*, *tyczyć s.*, *rozciągać s.*; *dotyczyć*, *mieć zastosowanie*, *zmierzać*: *Ściąga s.* to na ten koniec, ku temu. Troc. *Jako ludzie ściągają s.* do Pana Boga, jakoby do ostatniego końca swojego; tak też tym sposobem ściągają s. dobra żywota ludzkiego do dóbr niebieskich. Kucz. *Cześć obrazu ściąga s.* do osoby, którą obraz znaeczy. Skar. *Żadna takowa scena nie powinna s.* znajdować w sztuce, któraby s. nie ściągała i nie wpadała naturalnie do celu sztuki. L. *Nie widzę jeszcze*, do czego s. to ściąga. L. *Jam nie głupi*, rozumiem, co s. do czego ściąga. Boh. *Choćbyś o potopie świata gadał*, to on powie, że ta mowa do niego s. ściąga i jemu przymawia. Boh. *A też ta przymówka może s.*

ŚCICHUTKA

S. na każdy stan i na każdą osobę świata tego. Rej (= *rozciągnąć*). *Zdanie*, że królestwo towarzysza nie cierpi, szerzej s. ściąga, niż do królestwa. Bud. B. 8. *zejść*, *ustąpić*, *cofnąć* s.: *Ściągnąłem z pola*, jako chmura czarna. Słow. 9. (o wodzie, płynie) *splynąć*, *ustąpić*, *odplynąć*: *Ściąga s.* woda, spływa. Kn. *Ściąga s.* woda, wilgotność w człowieku. Troc. 10. *ciągnąc dokąd zebrać s.*, *zgrupować s.*, *zejść s.* a. *zjechać*: *Ściągają s.* rotty, regimenty. Troc. *Po bitwie farsalskiej różnymi drogami ściągnęli s.* republikanie do Utyki. Lel. *Wojsko polskie ściągało s.* pod Pragę. Lel. *Kmiecie*, których coraz więcej ściągało s. do miasta. Sienk. *Przen.*: *Kilka ledwie dojrzanych drożdzynek ściągało s.* tutaj z różnych stron. Krasz. II. *myśl.* (o psie legawym) *podejść*, *podsunąć s.* *pod lotną zwierzynę*: *Wyżeł dobrze s.* ściąga. Sł. wil.

Ściągnięcie, a, bhm., p. Ściągnięcie: S. wojsko tam miewa, gdzie hetman naznaczy. Kłok.

Ściągnięcie się, a s., bhm., p. Ściągnięcie s. Ściągnięcie, a, bhm., Ściągnięcie czynność cz. Ściągnąć.

Ściągnięcie się, a s., bhm., Ściągnięcie s. czynność cz. Ściągnąć s.

[Ściągoty, ot, bhp.] *ściskanie*: Mam S. w dołku. Ściągowy ściągający, *srowadzący*: *Ta mowa dałaby widzieć i wiedzieć każdemu*, jaką wymowy siłą, jakim szczęśliwym ściągowym przyczyn i ściągnionych skutków przejrzeniem do wiedzionym dostatecznie było. Kis.

[Ściągwa, y, lm. y] p. Ścianwa.

[Ściąp, u, lm. y] *szczękościsk*: *Ściąpy = konwulsje u dzieci.*

[Ściąpic, i, il] *zacisnąć*, np. *zęby*, *usta*, *palce*.

[Ściąpienie, a, bhm.] *czynność cz. Ściąpic*.

[Ściąпки, ków, bhp.] *szczękościsk* (*objaw choroby tężca*).

Ściątko, a, lm. a tech. *ciało ścięte przez ogrzewanie a. pod wpływem kwasu.*

[Ściąznik, a, lm. i.] *łańcuch a. powróż*, założony na koniec dyszla i za jarzmo, by woty, idąc z góry, mogły wstrzymywać wóz.

[Ścibać, a, al] 1. a. [Ścibiać, Ścibolić, Ściobać, Ściebolić] *żyć nieumiejętnie*: *A ja ściбом i ściбом i nijak temu poradzić nie mogę*. Bał. *Szyje s.* piękny chodak, *ściба s.* noenä porą. Zer. 2. *nadziwać paciorki na nitkę*, *nawlekać*, *nizac*.

[Ścibadło, a, lm. a] *pierscionek*.

[Ścibanie, a, bhm.] *czynność cz. Ścibać*.

× Ścibic, i, il *wściwiać*, *wtykać*, *wrażać*, *wsadzać*, *wsuwać*: *Bocian do wązkiej flachy szyi szyję swoje* ściби. Knaż.

× Ściwienie, a, bhm., *czynność cz. Ścibic*.

[Ścibło, a, lm. a] p. *Żdźbło*.

[Ściwienie, a, bhm.] *czynność cz. Ścibolić*.

[Ścibolić, i, il] p. *Ściobać*.

Ścicha przys. *cicho nieco*, *cicho*, *po cichu*. Sł. wil.

Ścihać, a, al p. *Ścichnąć*.

Ścichanie, a, bhm., *czynność cz. Ścihać*.

Ścichapek, a, lm. i *filut z pozorami niewiniątka*, *niuwka*: *Nigdy nie mam zaufania do takich ścichapeków*. Prus. *To s.*, *zwinie s.*, *ani będziecie wiedzieli*, kiedy. Bał.

Ścichnąć, *chnie*, *chnąć* a. chl, nied. *Ścihać zmlknąć*, *przycichnąć*, *ucichnąć*: *Na twe słowa ścichł morski wiatr mnogi*. Sł. wil. *W poszumach wiatrów konał, ścihał, ginął*. Psm.

Ścichnięcie, a, bhm., *czynność cz. Ścichnąć*.

Ścichutka przys. *cichutko*.

† Ścicić, i, II *szcycić* = ratować, ocalać, bronić, strzec, zabezpieczać, ochraniać, zasłaniać; Musieli z Litwy ujeżdżać i ucieczką zdrowie Ś. Stryjk.

† *Ście*, a, lm. a, † *Ście* *ścica*, *chód*, *droga*, *pójście*, *króki*, *bieg*: Obawiam ś., abyć na bezdrożach strudzonemu do ścia prawdziwym gościńcem stawało się. Bardz. Bieg i Ś. gwiazd. Warg. Często nogi ściem pieszym, ręce parą grzali. Stryjk. Pan sprawuje Ś. jego. B.B. Na drogę waszą i na Ś. Wuj. Wiele mówiono o tym ściu. Biel. M. Jeśliby woda sobie nową drogę a. Ś. znalazła i tymby grunt twój rozwarła... Sz. (= ściek, odpływ, koryto, łożysko). Strzała rozdzielone powietrze tudzież ś. zaś zbiegło, że żaden nie wie ścia onej strzały. Leop. (śladu. L.). Pan patrzy na drogę waszą i na Ś., którym idziecie. Wuj. Wolne Ś. przez państwo. Warg. (= *przejście*). Wiele mówiono o tym ściu jej za męż. Biel. M.

† *Ściebać*, a, ał p. *Ścibać*.

† *Ściebanie*, a, blm., czynność cz. *Ściebać*.

[*Ściebolenie*, a, blm.] czynność cz. *Ściebolić*.

[*Ściebolić*, i, II] p. *Ścibać*.

Ściec, *ściecez*, *ścieki*, *Ścieknać*, nied. *Ściekać* I. *ciekąc spaść*; *spłynąć*: Dachy są dlatego, iżby łatwiej deszczowa woda ściekać mogła. Górń. Wody, które z dołu były, ściekły a spłynęły do morza. Leop. Tam strumyk, mrując z daleka, na zieloną trawkę ścieka. Leszcz. Ś. Woda družbaeka ścieka do blijkiej rzeki. Petr. Z góry ściekała woda. Troc. Ścieka fluks z głowy. Troc. Przen.: † Ś., † Ś. ś. *spłynąć*, *zlać* ś.; *przejść*, *zejść*: 'Na cóż mię chowa śmierć, wziąwszy synów obu? na to, żebym ja łzami ścieki do grobu. Pot. Potym ścieknę do mogiły. Orzesz. Krew Chrystusa, na nas ściekając, grzechy nasze obmywa. Karnk. Na kogo czyja wina jakim sposobem spływa, temuż ś. przywłaszcza; bo jeśli ś. nie przywłaszcza, toć nie spływa; jedna Adamowa wina przez podawanie rodzaju na nas ścieka. Salin. Wytrwaj, nakoniec razem wszelka pociecha na ciebie ś. ściecze. Pot. 2. przen.: † Ś. = *skapieć*, *zmarwieć*, *szczejnąć*: Wszystkam od łez prawie ściekła. Chr. (prawem ś. rozplynęła. L.). Tu bracia nasi krwią ścieki do kropki. Jabł. 3. [Ś.] *schudnąć*, *spasować*: Dziecko ściekło. 4. † Ś. *zbiec*, *zlecieć*, *spaść*, *wypaść*: Aby kto z wojska na nieprzyjaciela nie ściekał, nie walczył. Mącz. Nasi, ściekając z zamków, często nieprzyjaciela trwożyli. Stryjk. 5. × Ś. *ociec*, *spłynąć*, *oblać* ś., *zlać* ś.: Krwią droga ona ściekła. Jabł. Już zbroję, już ma połączzone skronie, już krwią ścieki, a wždy nie znać tego na nim. P. Koch. Spocione mu w bluszczu ścieka czoło. L. Ziemia krwią ściekła. Słow. 6. × Ś., Ś. ś. *ciekąc zebrać* ś. w jedno, *spłynąć* ś. do kupy, *zlać* ś.: Ścieka co dokąd albo gdzie = ścieka ś., do kupy ś. zbiega. L. Ściekła w ten rów wszystka woda. Troc. Wszystkie rzeki ściekają ś. ku morzu, a wždy morze niepełne. B. B. Przen.: Tam myśl rozmaita ścieka w jedne podobieństwo tygla. Mick. 7. [Ś.] myśli, o ficlaucie, *ujść przed wyżłem*.

[*Ściecisko*, a, lm. a] *miejsce, gdzie węgle palono*.

[*Ściecka*, i, lm. i] *grzywka nad czołem*.

Ścieczenie, a, blm., czynność cz. *Ściec*.

[*Ścieć*, i, lm. e] *przeźrenie ziemi zrównana do palenia węgla*.

Ścieg, u, lm. i, † *Ścig* I. *nitka przewleczona między jednym sztychem igły, przy szyciu a drugim, pojedyncza cząstka szwu*: Ś. u krawca i szwaczek znaczy za każdym sztychem zaciągnięcie nitki w szyciu. Mag. Polskim ściegiem, fran-

cuskim ściegiem szyć, u krawca i szwaczek sposób odmienny zakładania brzegów materji lub płótna do zszywania. Mag. Szyć krytym ściegiem. Filis smutnemi ściegi wyszywa kleski Dorydy. Karp. Piękna chorągiew: Polka z córkami spartańskim ściegiem ją szyła. Książ. 2. a. † *Ściegno ślad*, *trop*, *krók*: Gdy odszedł, niewiasty w też ściegi za sługą Bożym poszły na przebiegi. Pol. 3. w grze = *posunięcie*, *cug*: Czy grając w szachy, gdy pierwszemi ściegi śmiertelna złowi króla twego matnia. Mick. 4. *sztych*, *machnięcie*, *raz*: Sztuk owych różnych nie był świadomy, przecież sprosta krzyżowym ściegiem od pcha płatnąć umiał. Krasz. Zdr. *Ścieżek*.

[*Ścieglać*, a, ał] *szyć niedbale, robić w szyciu duże ściegi*.

[*Ściegłanie*, a, blm.] *czynność cz. Ścieglać*.

Ściegna, y, lm. y I. † Ś., p. *Ścieżka*: Pospólnych ściegien nie zajął. 2. [Ś.] *ścierń*; *pastwisko*.

[*Ściegnić*, i, II] *tłoczyć*, *tluc*, *deptać*, *gnieść*, *trawować*: Bydło ściegni ozimie. Ona daje kackam łąke Ś. Co ty ściegnis grzondkę.

[*Ściegnienie*, a, blm.] *czynność cz. Ściegnić*.

1. † *Ściegno*, a, lm. a p. *Śtegn*. Troc. *Ściegna* wółów, ślady, *tropy*. Klon. Niech cię ustraszą przeszłe interregna, mokre krwią polską pokazując ściegna. Koch. W. Wysłał ściegna znakami zwycięstw, gdzie ś. tylko obrócić Koch. W.

2. *Ściegno*, a, lm. a anat. = a) (Urs.) *więzadło obłe głowicy kości udowej* (ligamentum teres s. rotundum interarticulare coxae): Pod ściegnem udy są Troc. Ściegna członki wiążą i ściegają. Troc. b) *część mięsista biodra*, † *łopałka dolna*, † *kirś* (Kn.) (coxa).

[*Ścieha*]: Ś, ściaha, prrr! = *wolanie na woły, aby stanęły*.

[*Ściejze*] *wolanie na bydło, aby ś. pasło*.

Ściek, u, lm. i I. *ściekanie*, *ścieczenie*, *spływ*, *upust*, *odpływ*, *ujście dla płynów spływających*: Pokopano jeziora dla ścieku wód w czasie wylewu Nilu. W dołach bez ścieku woda gnije. Śtasz. Ulice w Londynie mają Ś. do Tamizy. Świt. Zdziwające dawnych Rzymian ścieki podziemne. L. (= *kanaly*). Linja ścieku = *szereg najniższych punktów doliny, ku któremu wody po stokach spływają*. Ś. *dachowy* = *lotok*: Tworzą go (Ś.) każde dwie połacie pod kątem wpadłym zbiegające ś. Podcz. Przen.: Wieszcza słotnych ścieków kawka. Hul. (= *chlapaniny*, *pluty*, *śloty*). 2. *ściekanie* w jedno, *ścieczenie* do kupy, *spływ*, *zlew*: Tygrys i Eufrat, gdyby ś. zeszyły i w Ś. jeden ś. zebrały i gdyby swe wzajemne wody pomieszały... Bardz. (= *koryto*, *łożysko*). Przen.: *zbieg*, *zejście* ś.: Któż zachwycon zdarzeń ściekiem nie popelnił nigdy winy? Przen.: *stek*, *zgraja*, *szumowiny*: Miasto ściekiem rozmaitej gawiedzi napechane. Nar. 3. anat.: † Ś. Fallopiego, *wodociąg Fallopiego w mózgu* (aquaeductus Fallopii). † Ś. *mleczny* = *zbiornik mleczu*, × *stek mleczowy*, *stek mleczny*, × *zlew mleczowy*, † *odbieralnik mleczu* (Dyk. M.), × *zbiornia a. studzienka Pequeta*, × *studzienka mleczkowa*.

Ściekać, a, ał i Ś. p. *Ściec*.

Ściekanie, a, blm., *czynność cz. Ściekać*: Ś. wody z roli w rowy, Ś. wilgotności z głowy. Troc (= *odpływ*). Ś. rzek współ = *zbieganie*. Kn.

Ściekanie się, a, ś., blm., *czynność cz. Ściekać* ś.

[*Ściekawiony*] *zdjęty ciekawością, zaciekawiony*.

† *Ścieklizna*, y, blm., p. *Wścieklizna*: Coś wodza z wojskiem macał zazdrości ścieklizną zarażonym ozorem. Pot.

[Ściekła, y, lm. y] *przekleństwo*. Dyg.
Ściekły 1. mokry od czego, kapiący czym, zlaný: Głowa cierniem ukłóta, twarz krwią ściekła i polizkami odrapana. Skar. Ściekła żrzenica od wina. Hul. 2. płynący, ciekły, bieżący: Tegim mrozem ściekłe rzeki, spławne wody, stanawszy, w kryształowe zmieniły ś. lody. L.

Ścieknać, nie, na! i Ś. ś. p. Ściec.
Ściekniecie, a, blm., czynność cz. Ścieknać.
Ściekniecie się, a ś., blm., czynność cz. Ścieknać ś.

Ściekowisko, a, lm. a zbiór wody w dole; gnojowisko koło obory. Śl. wil. (p. Gnojownia).

Ściekowy 1. przym. od Ściek: Spadek Ś. 2. chir.: × Ropień Ś. a. o p a d o w y (abscessus per congestionem).

Ściekwa, y, lm. y deszczarnia, rzep, cysterna, studnia z wodą deszczową a. wlaną. Podcz.

[Ściel, i, lm. e] 1. p. Podściółka: Woleli mniej cetyny i ścieli uzgarnować, a być na dole z wołami w bezpieczeństwie. Ork. 2. pulap, powala, posowa, strop, sufit: Siano zapalone ze ścieli na nich padało. Rzew. Ś. nad izbą ułożona była z dyłów sosnowych, potrząśnionych wiszarem i oblepionych gliną. Krasz. Kruche i wacie krokiewki niemal leżały na ścieli. Krasz. Wnet zapadła Ś. gorejąca. Błot.

[Ściela, i, lm. e] = Podściółka.
[Ścielać, a, a] p. 2. Stać: Ś. łóżecko. Płótniane te obrazy pod siódła ścielali.

[Ścielenie, a, blm.] czynność cz. Ścielać.
[Ścielenie, a, blm.] czynność cz. Ścielać.
[Ścielość, y, y] oskarżać.

Ścielenica, y, lm. e bot. (proserpinaca) ros. z rodziny węgloszowatych.

[Ścielenie, a, blm.] czynność cz. Ścielić: Ś. łoża, gniazda, drogi. Troc. Odziewanie króla i Ś. jego łożka. Chł.

[Ścielenie się, a ś., blm.] czynność cz. Ścielić ś.
Ścielenie, i, il *sprowadzić do stanu cielesnego*: Po całej ziemi unosi ś. Duch Pański, wlewający oczekiwanie nawet w najbardziej ścielesnione dusze. Krasin.

Ścielenienie, a, blm., czynność cz. Ścielenić.
[Ścielić, i, il i Ś. ś.] = 2. Stać: Do tego fawor ludzki tak pomyślnie drogę ścielił młodemu. Szaj. Czym będę Ś. bez zimę koziętom. Ork. Moje serce często ścieliło swe bledne sny gdzieś na roztoczach mgieł morza. Przybysz. Do stron i dworów polskich ścieliła ś. teraz droga starszej gospodarównie. Szaj.

Ścielisko, a, lm. a łożo, łożysko, koryto: Strumienie warezą po głazach swych ścielisk. Tet.

Ścielstwo, a, lm. a = Podściółka.
[Ścielny] tyżący ś. ścieli: Liście, trawy ścielne. Ork. (= służące na podściółkę).

[Ścieluchy, ów, b] p. Czahar.
[Ścielka, i, lm. i] = Podściółka.
[Ściemierzenie, a, blm.] czynność cz. Ściemierzyć.

[Ściemierzyć, y, y] *zaziębć, przeziębć*: Ś. gruczoły limfatyczne. Chłop ściemierzony.

Ściemniac, a, a! i Ś. ś. p. Ściemnić.
Ściemnianie, a, blm., czynność cz. Ściemniac.
Ściemnianie się, a ś., blm., czynność cz. Ściemniac ś.

Ściemnić, i, il, nied. Ściemniac uczynić ciemniejszym, przyćmić. Ś. ś. p. Ściemnieć: Gły ś. ściemniło, wszyscy powoli rozchodź ś. poczęli. Krasz. Ponad wierzchołkami drzew kawał ściemnionego błękitu i kilka gwiazd mrugających. Krech.

Ściemnieć, eje, a!, Ściemnić ś., nied. Ściemniac ś. stać ś. ciemnym, ciemniejszym, zająć ciemnością: Włosy dziecku z czasem ściemniały, Kolory ściemniały. Od strzał niebo tak było zakryte, że ś. tak zdało, iż ściemniał dzień biały. P. Koch. Jutrzenka ściemniała. Otw.

Ściemnienie, a, blm. 1. czynność cz. Ściemnić. 2. czynność cz. Ściemnieć: To chwilowe Ś. porankowe... które zapowiada dzień. Mick.

1. Ścieniac, a, a! p. 1. Ścienić.
2. Ścieniac, a, a! p. 2. Ścienić.

1. Ścienianie, a, blm., czynność cz. 1. Ścieniac.
2. Ścienianie, a, blm., czynność cz. 2. Ścieniac.

Ścienica, y, lm. e p. Ściana: Ścienice gilotyny. Słow. Więzienne ścienice. Gliń. Puszcza złomów głucha stalne ścienice zaporą stawila. Wysp. Zawieruchy miecą gałęzmi drzew na płatwy ścienice. Wysp. (= zbczy).

1. Ścienić, i, il p. Ścieńczyć.
2. Ścienić, i, il, nied. Ścieniac zaciemnić, ocienić, okryć cieniem: Chata nakryta prostej słomy wiechem, ścieniona lipy ogromnej koroną. Słow.

1. Ścienienie, a, blm., czynność cz. 1. Ścienić.
2. Ścienienie, a, blm., czynność cz. 2. Ścienić.

[Ścienik, a, lm. i] *miara przedziwa domowego*: W ścieniku czterdzięci pasm bywa. Troc.

Ściennik, a 1. × Ś, lm. cy p. Ościennik: Sąsiedzi stykający ś. z sobą, *collaterales*, w prawie zowią ś. ściennikami. Zab. Ścienniki, które mają przyległe ściany z dobry czyjmi. Herb. 2. [Ś.] = a) a. [Ścienik] *miara pasm przedziwa domowego*.

Troc. 3. [Ś.] *pasmo*. Mrong.

× Ścienność, i, blm., rz. od Ścienny: Ościennność, Ś., jest ciągle przypieranie do siebie, a raczej ciągle stykanie ś. z sobą dwóch ścian granicznych sąsiedzkich.

Ścienny 1. przym. od Ściana: Ś. zegar. Troc. Dąbrowski Antoni Samuel, malarz Ś. al fresco.

Rast. Ściennym wałem oba brzegi osuszył Pan, aż zbrojne Mojżesz przeprawił szeregi. Mias. 2. † Ś. graniczny, ościenny, stykający ś., sąsiedzki: Ścienne kopce, sypane na samej ścianie stykających ś. z sobą dwóch granic, *collaterales scopuli*. Zab.

3. † Ś. tyżący ś. *piersiastku kwadratowego*: Rachunek Ś., *calculus radicalis*. Ustrz. 4. anat.: × Kości ścienne czaszki, kości ciemiennie, ciemiennie, ciemienia, × boczne, † przodu głowy (Perz.) (*ossa parietalia*).

5. astr.: Koło ścienne, p. astr. Koło. Kwadranty ścienne, p. Kwadrant. 6. chir.: Przepuklina ścienne = w której ś. mieści nie cała pętla jelita, lecz tylko część jego ściany (hernia Liltriana).

7. gór.: † Badwan Ś. = wielkości 4 łokcie wzdłuż i jeden łokieć wszerz, wagi 8 centnarów. Łab. † Kopacz Ś. = który hakowany ze ścianą kłapcami rąbał. Łab.

Murowanie ścienne = proste, bez sklepień w pobokach chodnika lub sztolni. Łab.

[Ścieniewicz, eje, a!] *zmizernić, wycieńczyć* ś.: Sobek ścieniewicz, aż do cienia stał ś. podobny. Tet.

[Ścieniwienie, a, blm.] czynność cz. Ścieniwieć.

[Ścieniwiony] *mizerny, wycieńczony, wynędzniały*: Tyś Ś., eo jaze zol.

Ścienić, a, a! p. Ścienczyć.
Ścienianie, a, blm., czynność cz. Ścienić.

Ścienieczeć, eje, a! stać ś. ciemszym, subtelniejszym: Skorupa jaja coraz cienieje i subtelnieje dla nasiedzenia kokoszy; jako też ściencieje, gdyby w occie leżało. Śak. Głos męski

ścieńczal. Żebr. Włosy ich żółciały i ścięnczady. Leop.

Ścienienie, a, bzm. I. czynność cz. Ścienieć. 2. czynność cz. Ścienieć.

Ścienieć, y, ył, × Ścienieć, Ścienieć, nied. Ścienieć, × Ścienieć, Ścienieć zrobić cieńszym, zebrać w grubości, np. strugając, heblując, piłując, temperując, kując i t. p.: Ś. żelazo do spawania, szyny do zeszcwiejsowania. Łab. Albom ja słuch przytępił, alboś głos sobie ścięnczyła. L. Przen.: uszczuplić, zmniejszyć: Lieżbę dochodów pańskich tak ścięnczyli, że... Szaj.

× Ścienieć, a, al p. Ścienieć.
× Ścienieć, a, bzm., czynność cz. Ścienieć. Troc.

× Ścienieć, a, bzm., czynność cz. Ścienieć.
× Ścienieć, y, ył p. Ścienieć: Ścienieć cokolwiek tę deszczulkę. Troc. Ciepło ścięncza powietrze. Troc. (= rozrzęcza).

× Ścienieć, a, al i × Ś. s. p. Ścienieć.
× Ścienieć, a, bzm., czynność cz. Ścienieć.
× Ścienieć się, a ś., bzm., czynność cz. Ścienieć ś.

× Ścienieć, a, bzm., czynność cz. Ścienieć.
× Ścienieć się, a ś., bzm., czynność cz. Ścienieć ś.

× Ścienieć, i, il, nied. × Ścienieć ocieplić, ogrzać, uczynić co ciepłym: Na przejściu z lata do jesieni ścięncza ś. powietrze. Gwar.

[Ścienieć, ścięncze, ścięnc, Ścienieć] I. cz. ni. zabić ś., zginąć: Ścienieć na miejscu, ani dychnął. 2. kogo = zabić.

[Ścienieć, a, bzm.] czynność cz. Ścienieć.
[Ścienieć, pnie, pnuł] p. Ścienieć.

[Ścienieć, uje, ował] zrzucać.
[Ścienieć, a, bzm.] czynność cz. Ścienieć.
Ścienieć I. u, bzm., Ścienieć szmergiel, szmergiel. 2.

a, lm. y zool. (mycetophagus) chrząszcz pięcioczłonkowy.

Ścienieć, y, lm. y I. p. Ścienieć. 2. p. Ścienieć.

3. = Obcierka.

Ścienieć, a, lm. e I. ten, co ścięncza, trze. Troc. L.

2. † Ś. ścięnczający ś. z kim, przeciwnik, zapasnik. Kn.
Ścienieć, a, al I. i Ś. s. p. Zetrzeć. 2. [Ś.] =

a) uwierać: Ś. w nogę. b) chłostać. c) uciekać, zdierać: Wilk ścięnczał do lasu.

Ścienieć, × Ścienieć służący do ścięnczenia.
[Ścienieć, y, bzm., Ścienieć, Ścienieć] zacierka (potrawa).

Ścienieć, a, bzm., czynność cz. Ścienieć: Ś. czego, ocieranie, jak plugastwa, plamy na ciele, na zębach, detersio. Kn. Ś. plugastwa. Troc. Ś. suche członka, to jest suchymi chustami. Troc. Ś., starcie w proch. Troc. Ś., uderzenie jednego o drugie, collisus, conflictio, attritus. Kn. Ścienieć dwoma kamieniami ogniem wywabisz. Troc.

Ścienieć się, a ś., lm. a ś., czynność cz. Ścienieć ś.: Ś. ś. z kim. Troc. Ś. ś. z nieprzyjacielem, zetknięcie, potyczka, potykanie, potkanie, nacieranie, bitwa, potrzeba. Kn. Ś. ś. z kim, przegadywanie. Kn. Wtę.: Ś. ś. zębów u konia pomocne do oznaczenia jego wieku. Ścienieć ś. były nie tylko z hordą, ale i kozactwem. Dub. M.

[Ścienieć, I, bzm.] p. Ścienieć.

× Ścienieć, I, lm. owie = Schartabel: Szlachta zagrodowa, czyli owe władcyki, ścięnczalki średnich wieków, osiedloną jest stosunkowo nieznacznie. Balc. Przeczyć tego suchwałego przywłaściciela odegnać potrzeba, którego nam narzuca Wielkopolska, te panosze odarte i ścięnczalki. Krąsz. Nie zginięsz ty jako S. Sienk.

Ścienieć, I, lm. i p. Ścienieć.

Ścienieć, I, lm. i I. szmata, galgan, kawał płótna do ścięnczenia, obcierania: Daj ścięnczkę, bo mokro na stole. Troc. Ś. gruba do drapania ciała. Troc. Ś. gruba do drapania ciała, grzebło, drapaczka. L. Chustka brudna już, jak Ś. 2. chusta, chustka, płachta, prześcieradło, płótno: Bolesław Chrobry, gdy miał kogo ukarać z młodzieży szlachceckiej, brał go z sobą do łaźni, gdzie ociawszy ręką swoją różgami, z nową suknią do domu odprawiał; stąd podobno weszło starożytne przysłowie: dać komu ścięnczkę po łaźni; to jest, ociawszy, pogłaskać. Nar. Ś. do potu, czoła, twarzy, nosa. L. Ś. do głowy po myciu. Troc. Utrzymaj ścięnczkę (chustką) nos. Troc. Józef ścięnczki rozpięte miał, by na nie spuścili ciało od drzewa Jezusowe. Odym. Przen. (o kobiecie) wycieruch, tłuć, wiecheć, pomiotło, szylon, nierządnicą, wszetecznicą, kurwą: Waćpani będzieś słynną w sławnych ścięnczek rzędzie. Słow. To nie dla takich ścięnczek, jak ja. Sienk. 2. [Ś.] p. Ścienieć. Zdr. Ścienieć. Zgr. Ścienieć.

Ścienieć, przym. od Ścienieć: Płótno ścięnczkowe.

[Ścienieć, I, lm. e] I. p. Ścienieć. 2. miejsce porośle cierniem, tarniną.

Ścienieć, a, lm. i myśl. gatunek jastrzębia: Zabitem trzy jastrzębie jednego gatunku; z opowiadania mówił mi hr. Sumiński, że to były ścięnczaki.

[Ścienieć, I, bzm.] trawa skoszona razem ze ścięnczem; ścięnczka skoszona.

† Ścienieć, a, lm. a, [Ścienieć] p. Ścienieć. B. Sz., Troc.

Ścienieć, a, lm. i p. Papier.
[Ścienieć, I, bzm.] I. słoma od ziemi, kłowie słomy. 2. Ścieniećki = rodzaj grzybów.

Ścienieć, a, lm. a, Ścienieć, × Ścienieć, [Ścienieć, Ścienieć, Ścienieć] I. kołce żdziebeł po ścięnciu w ziemi pozostałe: Rozszedł ś. lud zbierając ścięnczka. Bud. 2. a. † Ścienieć, [Ścienieć, Ścienieć, Ścienieć, Cycznie, Cyrznie] pole żęte, na którym są ścięnczka, rżysko: Zbierane po ścięnczkach kłoski. Leszcz. Szpaki poleciały na Ś.

Ścienieć, przym. od Ścienieć: Rżepak Ś. (= pochodzący ze ścięnczka).

Ścienieć, przys. od Ścienieć. L.

Ścienieć, okryty ścięnczami, pełen ścięnczka. L.

Ścienieć, a, lm. a p. Szmergiel.

Ścienieć, służący do ścięnczenia: Papier Ś., p. Papier.

[Ścienieć] = Szczery.

Ścienieć, I, lm. e p. Ścienieć: Po żęciu kłosa Ś. palają. Otów. Tam były snopki zboża i Ś. świeżo żęta. Przyb. Ścienieć na rżysku i pszeniczyku podorać. Zaw. Chwałiste rżyska albo Ś. na przyczynek karmi każ kosić. Haur. Kopnął rumak skory przez ciernie, ścięncze i bory. Od. Leżała na darniowym kopczyku granicznym w polu między ścięnczami owsianą. Tet.

Ścienieć, I, al, † Ścienieć, † Ścienieć, [Ścienieć] I. znieść cierpliwie, wytrzymać, przynieść: Nie mogą Ś. jego suchwałstwa, dumy. Umiem i niedostatek Ś., umiem znieść dostatek wszystkiego. Zigr. Dzwonne ekscesa czyni; już tego i sam Pan Bóg Ś. nie może. Star. Nie mógł Jehowa więcej Ś. złości spraw waszych. Bud. Często, ścięnczaj, trafia ś., co Ś. nie możesz. Min. Ś. tego nie mogą. L. Wszystkie są tobie podobni, jeśli cię ścięnczaj na siebie. L. Przez 300 lat w rozmaitych prześladowaniach drapież wszelkich majątności swoich ścięnczieli. Birk.

Przen.: *zniesić, przetrzymać, wytrzymać*: Jęczmień ścierpi wszelakie powietrze, tak zimne, jak gorące. Trzyc. 2. †S., cz. ni. *wytrzymać, utrzymać* ś.: Głogowe drzewo na wszelkiej ziemi ś. rodzi i w każdej krainie ścierpi. Trzyc. 3. †S. komu = *popoľgować, okazać cierpliwość, pobłażanie, darować, wyrozumieć, ustąpić, spardonować*: Śmierć nie ścierpi żadnemu. K. G. Łajał Melsztyński Głowaczowi, wszakże mu to ścierpiał dla zamieszania Rzpłtej. Biel. M. Ścierpcie też i mnie, że też będę mówił, a gdy odmówię, śmiejeje ś., będzie li ś. wam zdało. Leop.

Ścierpienie, a, blm., czynność cz. Ścierpieć.
† Ścierpłiwy, † Ścierzpliwy, † Ścierpny *żnośny*, *możliwy do zniesienia*. L.

Ścierpły I. a. × Ścierpnięty *który ścierpł*: Śpiączka niektórych zwierząt zimowa podobna jest do umartwienia i ścierpienia wszystkich członków; widziałem szczury tak zaspale i ścierpłe. Rogal. S., na pół martwy, zmartwiały. Mącz. 2. *cierpki, zgorzkniałły, tetryczny, kwaśny*: Nie bądźże taki S., rozfałduj to czoło. Tremb.

Ścierpnąć, pnie, pnął, a, pl., [Ścierzpnąć, Ścierzpnąć] I. a. † Ścierpnąć *zdrętwieć, starnieć, zdrewnieć, zmartwieć*: Ramię mu ścierpło od tegoż razu. P. Koch. 2. *dostać oskomy, zdrętwieć*: Ojcowie jedli cierpkie jagody, a synom zęby ścierpną. B. G.

† Ścierpnąć, eje, ał p. Ścierpnąć: Komuż, ujrzawszy ojca, stryja, brata w przeciwnym wojsku, nie ścierpnieje ręka? Chr.

† Ścierpienie, a, blm., czynność cz. Ścierpnąć: Śpiączka niektórych zwierząt zimowa podobna jest do umartwienia i ścierpienia wszystkich członków; widziałem szczury tak zaspale i ścierpłe. Rogal.

Ścierpniecie, a, blm., czynność cz. Ścierpnąć.
× Ścierpnięty p. Ścierpły: Przypatrywał ś. tej całej scenie nieruchomy z przerażenia i ś. cały. Bał.

† Ścierpny p. Ścierpłiwy. L.

Ścierw, a, a. †u, lm. y a. p. Ścierwo: Orły na ścierwy padają, jako są marchy końskie. Trzyc. Tam ś. orłowie zlatują, gdzie S. ezuja. Rys. Kruk, gdy ścierwu dopadnie, naprzód ś. do oczu rzuci. Wuj. Nie inaczey ś. pochlebniey zbiegają do tych, gdzie ezuja, co wziąć, jako krucy do ścierwu. Kosz. Niedolę chłopską wydzierać sobie będą, jak krucy kości i S. Tet. Ścierwie smrodliwy, obrazie szpetności. Lubom. Ja robak, ja pies, ja ś., wyrzucię mię. Nies. Zdr. Ścierwik.

[Ścierwa, y, lm. y] p. Ścierwo: Ty, ś. sobaczka! Jakież słówko mile swojskie wynaleźli swym instyktem ścierwnym! Brt.

Ścierwi, Ścierwny, [Ścierwowy] przym. od Ścierw: Ścierwia won. Glin.

Ścierwie, a, lm. a p. Ścierwo: Z leżącego ścierwia wylęgały ś. robactwa i szkodliwe wyziewy. Stadn.

Ścierwik, a, blm., p. Ścierw: I wrona ma przekwinty: to S., to żółwik. Biel.

Ścierwisko, a, lm. a, Ścierwnik, [Ścierwowe miejsce] *miejsce do skłaniania, wyrzucania ścierwa, grzebowisko*. L., Troc. Padlinę zakopują na osobnych ścierwiskach, daleko od mieszkają.

Ścierwisto przys. od Ścierwisty. L.

Ścierwisty *otyły, tłusty, lejbowaty*: Kawalkator powinien być ciała nie ścierwistego, ani wróblego. Dor.

Ścierwnica, y, lm. e, Mięśniczek zool. (sarcophaga) *owad dwuskrzydły krótkorogi*.

Ścierwnik, a, lm. i I. p. Ścierwisko. Sienk. 2. zool. = a) (neophron perenopterus) *ptak drażniący dzienny z rodziny sępów, orzeł biały*. b) p. Niedźwiedź.

Ścierwny p. Ścierwi: Instynkty ścierwne. Brt.

Ścierwo, a, lm. a, Ścierwie, Ścierw, [Ścierz, Ścierz] I. *trup zwierzęcy, zwierzę martwe, zdechłe, padlina, padło, zdechlina*. 2. [S.] *każde mięso nie jadane przez ludzi*. 3. a. [Ścierwa] *przekleństwo: psie mięso, psia krew i t. p.*: S. sobacze. Musi także Niemcy, tylko jeszcze gorsze... A Bartek na to: O, ścierwa! Sienk. Zgr. Ścierwisko.

[Ścierwowy] p. Ścierwi. Troc. Ścierwowe miejsce, p. Ścierwisko.

Ścierwożerzy, Ścierwożerny *karmiący ś. ścierwem, żrący ścierwo*: Skrzydła stuli, jak... S. ptak. Kasp.

Ścierwożerny p. Ścierwożerzy: Ptak S.

Ścierwisko, a, lm. a p. Ścierwo.

× Ścierz, a, lm, e m., p. Ściernisko: Przez ugorny, drętwy S. śmierć wędruje. Ostr. B. Wtem takie pole podle drogi, ugorny S., zachwaszczon matwą wielu lat... Wysp.

[Ścierz, y, lm. e, Ścierz] z. p. Ściernisko.

[Ścierzn...] p. Ściern...

[Ścierznianka, i, blm.] *koniczyna rosnąca w ścierni w pierwszym roku*.

[Ścierzply] *wychudły, wynędzniały*.

[Ścierzpnąć, pnie, pnął a. pl.] p. Ścierpnąć.

[Ścierzpniecie, a, blm.] *czynność cz. Ścierzpnąć*.

Ściesać, ściesze, sał p. Ściosać.

Ściesanie, a, blm., czynność cz. Ściesać.

Ściesywać, uje, ywał p. Ściosać.

Ściesywanie, a, blm., czynność cz. Ściesywać.

[Ściesieczka, i, lm. i] p. Ścieszka.

[Ścieszenie, a, blm.] *czynność cz. Ścieszyć*.

[Ścieszenie się, a ś., blm.] *czynność cz. Ścieszyć ś.*

Ścieszka, i, lm. i p. Ściezka. Troc. Zdr. [Ściesieczka].

[Ścieszyć, y, ył] *ucieszyć*. [Ś. ś.] *ucieszyć ś.*

[Ścieś!] p. Cesiu.

Ścieśnić, a, ał i ś. s. p. Ścieśnić.

Ścieśnianie, a, blm., czynność cz. Ścieśnić.

Ścieśnianie się, a ś., blm., czynność cz. Ścieśnić ś.

Ścieśnić, i, II, nied. Ścieśnić I. *zrobić ciaśniejszym, zacieśnić, zwęzić*: S. suknę. Powietrze ścieśnione pod kloszem = *zgaszczone, ściśnięte*. Przen.: *uszczuplić, ograniczyć, zmniejszyć zakres, skrepiować, ukrócić*: S. władzę, znaczenie wyrazu, swobodę. Przepędzać konia, ścieśniając coraz bardziej przestrzeń biegu. Sł. wil. S. handel (= *nie dać mu ś. rozszerzać, rozwijać*). 2. anat.: Mięsień gardziel ścieśniający średni, p. Gnykogardzielowy. 3. gram.: Samogłoski ścieśnione = *pochylone (é, ó, a)*. S. ś. *stać ś. ciaśniejszym, zacieśnić ś., zwęzić ś.*

Ścieśnienie, a, blm. I. *czynność cz. Ścieśnić*: Ścieśnieniem prawa zniósł przywileje narodu. Chl. 2. = a) p. Ścieśnienie ś. b) gór.: S. a. *ściśnięcie pokładu = miejsce, gdzie pokład gwałtownie cieńszeje*. Łab. c) okul.: S. pola widzenia. S. żrenicy (miosis). d) patol.: S. przewodu w ciele = *zwężenie, × ścieśnina (strictura s. stenosis)*.

Ścieśnienie się, a ś., blm., niek. Ścieśnienie *czynność cz. Ścieśnić ś.*: S. ś. komórek serca. Kto nie zna przystojnego ścieśnienia ś. sztuki, ten nie ma o pisaniu najpierwszej nauki. Dm.

× Ścieśnina, y, lm. y p. Ścieśnienie.
[Ściezor, a, lm. y] *wielki drąg w środku stogu stojący, koło którego stoży ś. siano.*

Ścież: Na Ś., p. Narozcież: Niedbalstwo wszystko na Ś. otwiera nieprzyjacielowi. L.

* Ścieża: Na ścieżą, p. Narozcież: Na ścieżą drzwi otworzyć. Troc. Przen.: Widzę otwartą na ścieżą miłość, serce, przyjaźń. Troc.

* Ścieżaj: Na Ś., p. Narozcież: Tak szefelinem w podwój uderzyła, aże ś. drzwi na Ś. otwary strząśnione. Otw. Otwórzenie drzwi pokoju na Ś. Bardz. W prawą i w lewą bogów przedniejszych pokoje stoją, mając na Ś. otwarte podwoje. Zebr. Drzwi na Ś. otworzono. Jeż.

Ścieżeczka, i, lm. i p. Ścieżka: Zawszad otoczony jestem rolą bogacza, ledwo sam wążką ścieżką przejść mogę. Sir. [Tylem ja wydeptał ścieżeczek do ciebie]. Glog. Nie wszeczynaś ś. tam choć jedna Ś.? Krasin.

† Ścieżaja, i, lm. e *biegun świata, oś ziemi*: Bo gospodnowy są ścieżeje ziemi i postawił na nie świat (cardines). Ps. flor.

Ścieżek, żka, lm. żki p. Ścieg.

Ściezka, i, lm. i, i Ścieszka, [Steczka, Stecka, Stedzka, Stega, Stegna], † Stezka, † Soza, † Stdzia l. *dróżka dla pieszych, dróżka wążka*: Pozamiatać ścieżki w ogrodzie. Posypać ścieżki piaskiem, żwirrem. Kręte ścieżki. Ś. górską. Ś. przez śnieg. Ś. poboczna, manowiec. L. Na ścieżce co znaleźć. Troc. Nie udeptał ogrodnik ścieżek szerokiach między zagonami. Troc. (= bródz). Wydeptali ścieżkę. Krzaki w ścieżki wycinać, a lasy w ulice. Kras. Ścieżkami, nie gościńcem bitym ś. puścili. P. Koch. On przeciw zdrowu nakoniec przychodzi, gościńcem mija, ścieżkami uchodzi. P. Koch. Na ścieżkę ty z gościńca nie boz dla złej drogi. Tremb. Dla ścieżki gościńca nie opuszczaj. Rys. Udaje ś. przeciwną od gościńca ścieżką. Koch. W. Gotujcie ścieżki Panu swemu. Rej. Gotujcie drogę Pańską, czynicie proste ścieżki Jego. Wuj. Przen.: *gościńiec, droga, tor*: Ś. sprawiedliwych jako jasna światłość wschodzi. Wuj. Chodzić ścieżką enoty. Oss. Boże, nie daj nam z ścieżki niebieskiej na gościńciec piekielny nigdy zstępować. Hrb. Odstąpili ścieżek prawdy. Koch. W. 2. *chodnik? dywanik długi?*: Wążkie, ale bezpieczne ścieżki na schodach i korytarzach. Prus. 3. fl., p. Treli. 4. leśn.: Ś. dyłowa = *rów półokrągły, wyłożony drzewem kraglakowym, w którym z gór wysokich drzewo spuszczają, kolej sztuczna*. Śł. wil. 5. myśl. *ślad zajęczy dobrze oznaczony*. Zdr. Ścieżeczka. Zgr. Ścieżysko.

Ścieżkowy przym. od Ściezka. Kn., Troc. Ś., podzielony na ścieżki. Bobr.

† Ścieżnik, a, lm. cy *ten, co ścieżki naprawia*.

Ścieżyna, y, lm. y *licha, niska ścieżka*: W całej okolicy każdą znał ścieżynę. Krasz. Wyszedł za bramę i spuścił ś. małą ścieżyną popod samemi murami. Krasz. Zaszedszy w las gęściejszy, nie wiedział już, gdzie ś. znajduje... szedł wprawdzie jakąś ścieżyną, lecz ta gubiła ś. w gąszczy. Turcz. Popełznąć zdradnie ścieżyną po śladach kroków mych w śniegu. Psm. Ścieżyny wążkiej nie upatry. Ork. Zdr. Ścieżynka.

Ścieżynka, i, lm. i p. Ścieżyna: Wysypiana piaskiem Ś. Krasz. Znałem tu każdy kamień, każdą ścieżynkę. Krasz. Ścieżynką od parowu spuszczała ś. białą postać dziewięziny. Krasz. Nie potrafi dopomóc dzieciom w pierwszych krokach na tej ciernistej ścieżynce. Krasz.

Ścieżysko, a, lm. a p. Ściezka.

[Ściebać, a, al] p. Ściebać.

[Ściebanie, a, blm.] czynność cz. Ściebać.

[Ściebiac, a, al] p. Ściebać.

[Ściebianie, a, blm.] czynność cz. Ściebiać.

Ściećcie, a, blm., czynność cz. Ściac: Ustężyli zębów do kupy ś. Perz. Skazać kogo na Ś. Ś. św. Jana (uroczystość d. 29 sierpnia).

Ściećcie się, a ś., blm., czynność cz. Ściac ś. Ściegacz, a, lm. e l. anat., p. Ściegno. 2. bud. *pręt żelazny opatrzony po końcach kotwicami, do naciągania dwóch ścian przeciwległych lub napięcia czego tym podobnego, naciąg. Podcz.*

Ściegaczka, i, lm. i p. Ściegaczka: Ś. wiązała mu oczy. Min.

× Ściegaczobłona, y, lm. y anat.: rozciągnio, błona ściagnista a. × ściegaczowa, × ściegnowa, † żyłowa iżna. (Rysz.) u zwierząt [pęga] (aponeurosis).

× Ściegaczowy, przym. od Ściegacz, † Ściagaczowy; ściegnisty, † ściegnowy

× Ściegadło, a, lm. a p. Ściagadło.

Ściegawka, i, lm. i anat. *wędzidełko*, × wędzidło (frenulum).

Ścieglik, a, lm. i zool. *colpada (wymoczek)*.

† Ściegnać, nie, nał i † Ś. ś. p. Ściagnąć: Dejojela płacze że kształcik pisany Ś. nie może piersi już tykanej. Tw.

[Ściegniecza, i, lm. i] *ściegno, cięciwa*. Mrong.

† Ściegnieczo, a, lm. a p. Ściegno: Tych zwierząt pożywać macie, które w nogach mają ściegniecza przydlusze ku skakanu po ziemi. B. B.

Ściegnisty, Ściegnowy l. anat. = a) przym. od Ściegno; × Ściegowy: Czepek Ś. czaszki, ogłowie, × nagłówek, × jamułka rozciągnista, czapka ściegnista (galea aponeurotica). b) *pełen ścięgien*. c) Błona ściegnista, p. Rozciągnio. d) Pasma ścięgniste barku (lacetatus fibrosus). e) Plama ściegnista, znamię ściegnowate na mięsie. f) Smugi ściegniste, zwłaszcza na mięśniach prostych brzucha, × prążki a. kresy ściegniste, × paski ściegniste, † kryskowatości ściegowe, smugi ściegniste (inscriptions tendinae). g) Spojenie ściegniste, ścięgnozrost (syntenosis) 2. patol.: Odruch Ś. a. ścięgna.

Ściegno, a, lm. a l. a. Ściegacz, † Ściagacz anat. *przyczep włóknisty mięśnia, powrózkowaty a. płaski, † żyła klejowata (Krup.), † sucha żyła (Wei., Perz.), † cięciwa (Rysz.) i Perz.) (tendo)*. Ś. Achillesa a. piętne, † cięciwa Achillesa lub napiętna (Perz.) (tendo Achilles s. calcaneus). Błoczek ścięgna (trochlea). Ś. kieszonkowe, p. Kieszonkowy. Ś. sprycha kieszonkowate, p. Kieszonkowaty. Pochewka ścięgna (vagina tendinis). 2. a. Ściąg bud. *krzyżulec wystawiony na rozciąganie*. 3. chir. *przecinanie ścięgna (tenotomia)*. 4. patol.: Drżenie a. podrywanie ś. ścięgien, podskakiwanie (subsultus tendinum). Zapalenie pochevek ścięgna (tendovaginitis). Ból w ścięgnach (tenalgia). 5. wet.: Ś. Achillesa = *najgrubsze Ś. u zwierząt, przyczepione do kości piętowej i tworzące brzeg tylny części dolnej goleni*. Ściegien, kopytnych skurczenie u konia (ten-nens). Ściegien zapalenie u konia. Zdr. † Ściegnieczo.

Ściegnowaty anat.: Znamię ściegnowate, p. Ściegnisty.

Ściegnowy, Ściegnisty, × Ściegowy anat.: Błona ścięgnowa, p. Rozciągnio (aponeuroza). × Pochewa ścięgnowa uda = *powięź szeroka uda (fascia lata femoris)*.

Ściegnozrost, u, lm. y anat.: *spojenie ścięgniste, wzrost zapomocą ścięgien* (syntenosis).

[**Ściegolenie**, a, blm.] czynność cz. **Ściegolić**.

[**Ściegolić**, i, II] *zszywać*.

× **Ściegowy** p. **Ściągnisty**.

Ścięty im. od **Ściąć**. † O ściętą szyję = *zadną miarą; choć głowę utnij, za nic w świecie*: Wiary chrześcijańskiej o ściętą szyję przyjąć nie chcieli. Biel. M. *Mordicus teneris*, zębami trzymać, o ściętą szyję nie chciało puścić. Mąz. † Ścięta śmierć = *śmierć przez ścięcie winowajcy*. Na ściętą go śmierć skazano. Skar. Karzą jeszcze grzechy ściętą śmiercią, ogniem, więzieniem i nie wiem czym, a ten grzech uchodzi. Opal.

[**Ściążyć**]: Na Ś. = **Narozcież**: Drzwi na Ś. ś. roztwarły. Wóje. Słońce w same zęby świeciło tu nam przez drzwi na Ś. otwarte. Kon.

† **Ściężali**, [**Ściężaly**] *który ścięzał, ociężaly*: Przygodami i laty ściężali. Otw. Krew w nim od ściężanej starości tępieje. Koch. J. [Podniósł ściężaną od zamysłu głowę]. Ork.

† **Ściężać**, eje, ał, [**Ściężać**] *stać ś. ciężkim, ociężać*.

Ściężenie, a, blm., czynność cz. **Ściężać**.

[**Ściążuja**, i, lm. e, **Biegun**] *skrajna od ściany deska we wrótach, mająca u góry i u dołu czopy, które obracają ś. w ślepkach*.

† **Ścią**, u, lm. i p. **Ściąć**: Przyhaftował cyrulik koniec przeciętej kiszki kilkoma ściągami iglanemi do brzegu rany brzuchowej. Perz. Haftować tę ranę szwem kuśnierskim, rzadko dając Ś. od ściągu. Perz.

Ściągać, a, lm. e i. *ten, co ściąga, goniec*: W uchu ściągaacza Achillowych koni smętnie i przeraźliwie ten głos boga dzwoni. Słow. Ściągał go dzień cały hajducy, odbiegł przecie ściągać. Tet. 2. [Ś.] p. **Goniać**. 3. zool., p. **Widłonosz**.

Ściągać, a, ał i. *pedzić w ślad za kim, aby ś. z nim zrównać w biegu, aby go złapać; gonić, dopędzać*: Wstań a ściąga te męże, a gdy je pościgniesz, mówże im ... Leop. Kto wiele ściąga, mało dogoni. Łach Uciekającej, nie chciej żony Ś. Pot. Ś. zabójcę, złodzieja. Ściągałszy nieprzyjaciół. Troc. Wszędzie nieprzyjaciela ściągnano i bito. Niem. Nie śmieli idących Ś. B. Sz. Ściągał syny izraelskie. B. Sz. Na kilka ich mil naszy gonili, ściągając. Stryjk. Maurów ściągał na kastylskich górach. Mick. Czyli wroga ściągał, czyli dzięki zwierzę. Mick. Ś. kogo przez listy, przez listy gończe. Przen.: List listem ściągam. Troc. Nie mogę ku Jorkowi wasz zapęd Marsowy Ś. po wielkim morzu, ale powróconych muza ma witać będzie w ogrodach zielonych Karp. (= *towarzyszyć mu, podążać za nim myślą*). A gdy myśl skrzydlata, patrząc na czas upłynny, ściąga zbiegłe lata. Nar. Zawsze myślą w obłądnych pogoniach, ściąga swą młodość po przeszłości toniach. Mick. Gdziekolwiek będziesz, Ś. cię nie przestane sercem pełnym szacunku. Koł. Przen.: Nie mogą enotą zrównać, chciał ich Ś. męstwem. Jabł. (= *iść w zapasy, współ awundńczyć, rywalizować, emulować, konkurować z niemi*). 2. *prześladować, nastawać, trapić, pomagać ś. kary na kogo, na co, pociągać do odpowiedzialności*: Zawsze na wojnie tych największe niebezpieczeństwo ściąga, którzy najbardziej pierzchają. Pilch. Za życia jeszcze piekło Ś. was będzie. Wor. Oktawian zabójców Cezara ściąga. Lel. Zawsze zdrając każdego cicha pomsta ściąga. Lel. Niech wiarołomstwo ściąga gniew Boga

surowy. Feł. Ś. kogo sądownie. Zalecamy instytorom Ś. w sądach sejmowych osoby wzwyż oskarżone o występki popełnione. L. 3. † Ś. czego na kim = *poszukiwać, patrzeć na kim, dochodzić*: Cokolwiek panu zginęło, na śludze tego ściągał. Wuj. (z ręki jego tego szukał. B. G.). Przen.: Czy przeto, że wiarołomca korzystać może z przemoocy, ściągany być nie ma na słowie. Ust. 4. [Ś.] *marznąć*: Lepiej dźwigać, jak Ś. Ś. ś. i. z kim = *biegać na wyścigi, ganiać ś., wyścigać ś.* Przen.: *następować, nadchodzić jeden za drugim, pojawiać ś. na wyścigi, jedno przez drugie*: Zwycięstwa, nieszczęścia ś. ściągają. Troc. Listy moje ś. ściągają, a nie mam responsu. Troc. 2. (o koniu) *uderzać w czasie biegu zadniemi nogami po przednich, stawiać nogi tylnie dalej od przednich, strychować ś.* 3. [Ś. ś.] *współzawodniczyć, rywalizować, iść w zawody, współubiegać ś., emulować, przesadzać ś.*: Kieby ś. musieli Ś. między sobą, któren z nich potrafi wydać mniej gorzałki między chłopów. 4. [Ś. ś.] (o owcach, kozicach) *uczynować a. zaspakajając popęd płciowy*.

[**Ściągalina**, y, lm. y] *nazwa dawana przez koszarzy lichemu owsu a. lichej, rzadkiemi kępkami trawy porosłej łące (gdzie jedno drugie goni)*.

Ściągnanie, a, lm. a i. czynność cz. **Ściągać**: Ś. zwyciężonego nieprzyjaciela dziać ś. powinno z planem i w porządku. Chrzan. Przen.: *Zacna i ściągania godna enota*. Troc. (= *naśladowania*). 2. [Ś.] *gonitwy, wyścigi*: Konie przehysły bez plotek na ściągnięciu.

Ściągnanie się, a ś., lm. a ś., czynność cz. **Ściągać** ś.: *Całe poobiedzie trwały zabawy rycerskie, ściągania ś., strzelania z łuku i t. p.* Krasz. (= *gonitwy, wyścigi*).

Ściągnanka, i, lm. i posp. w grze w ekstrametę, *upędzanie ś. za przeciwnikami, aby którego z nich w biegu trafić piłką*.

[**Ściągnany**, ego, blm., **Przebiegany**] *nazwa tańca*.

[**Ściągnin**, u, lm. y bot., (dicalyx) *rośl.*

Ściągnion, i, lm. e bot. (visnea) *rośl. z rodziny cistronkowatych*.

Ściągnówka, i, lm. i, **Żurawiec** bot. (gnidia) *rośl. z rodziny tymialkowatych*.

[**Ściągnły**] *szybki w biegu, rączy*: Chart S. Wicie, o ile me konie ściągniejsze od innych, gdyż są z rodu bożego. Ml. Innych powoźców rumaki o wiele ściągniejsze. Ml. Mołojców nam nie potrzeba, ale konie co ściągniejsze toby ś. przydały. Sienk.

Ściągnąć, nie, nął i. × Ś. *doścignąć, dogonić, dopędzić, wyscignąć*. Wen. Goń te łotrzyki, bo bez wątplenia ściągniesz je. Leop. (Orzeł) gdy słońca niemal śmiałym sięga lotem, iż go nie ściągną, wrzeszczą w dole wrony. Zabł. Przen.: Tu stań, by co ś. tam dzieje, ściągnę twoje oko. Przyb. (= *dosięgło, sięgło; dojrzało*). 2. [Ś.] = a) *zdążyć, zdolać*: Ale z czarnowłosą Weronką ściągnął Jasiak słowo zamienił. Tet. b) *zabrać ś., wziąć ś. do czego*.

Ściągnięcie, a, blm., p. **Ściągnięcie**.

Ściągnięcie, a, blm., **Ściągnięcie** czynność cz. **Ściągnąć**.

Ściągnoda, y, lm. y, **Głozek** bot. (raphiolepis) *rośl. z rodziny różowatych*.

[**Ściągnąć**, a, ał] p. **Skiknąć**.

[**Ściąkanie**, a, blm.] *czynność cz. Ściągnąć*.

Ściągnucznia, i, lm. e bot. (sowerbaea) *rośl.*

Ściągnuda, y, lm. y bot., p. **Kasisko**.

Ściągnacz, a, lm. e *ten, co ścina*.

Ścinąć, a, ał i Ś. ś. p. Ściąć.
 Ścinak, a, lm. i rzem. *mesel do ścinania*.
 Ścinanie, a, blm., czynność cz. Ścinać: Dobrze ułożone drzewa Ś. jest nader pożyteczne. L. (= poręby). Idę skosztować szampana, na którego szumne Ś. smak sobie od rana zaostrzam. L.
 Ścinanie się, a ś., blm., czynność cz. Ścinać ś.
 Ścinek, nka, lm. nki to, co ścięto, odpadek ścięty, okrawek, obrzutek, skrawek, obcinek, odcinek, ostrzyżek: Ścinki papieru u introligatora. Ścinki płótna. Ś. sukna (= krajka).
 Ścinka, i, lm. i gór. *przeciwprzodek na samym już wykończeniu, czyli przebicciu*. Łab.
 [Ścio!] w. i. *wołanie na woły: tu!*: Wól, gdy do niego mówią: Ś!, zaraz zrozumie. Haur. 2. Ha Ś., Ś. sady = *wołanie na woły przy orce*. 3. Ś., Ś! *odpędzanie byka*.
 [Ściobać, a, ał] i. p. Ściągnąć: Ś. batem przez plecy. 2. *szycząc zczepić byle jak, zaszyć naprędce*.
 [Ściobanie, a, blm.] czynność cz. Ściobać.
 [Ściobnąć, nie, nał] p. Ściągnąć.
 [Ściobnięcie, a, blm.] czynność cz. Ściobnąć.
 [Ściochany!] w. *wołanie pasterza na krowę, aby ś. zatrzymała i pastę*.
 [Ścioha!] w. *odpędzanie krowy lub wołu*.
 [Ścioj-na!] p. Ściojzy-na.
 [Ściojzy-na!, Ścioj-na!] *wołanie na krowy, aby ś. pasły*.
 [Ścioka, i, lm. i] *szczęłka*.
 [Ściompić, i, il] i. *skurczyć 2. zwięzić*.
 [Ściompienie, a, blm.] czynność cz. Ściompić.
 [Ściompka, i, lm. i] *owoc gruszy dzikiej*.
 [Ściong, u, lm. i] *jednorazowe przeciągnięcie siecią pewnej przestrzeni wody*. Pe.
 [Ściorać, a, ał i Ś. ś.] p. Ściorać.
 [Ścioranie się, a ś., blm.] czynność cz. Ściorać ś.
 Ścios, u, lm. y rzem. *ścięcie ukośne*.
 Ściosać, sa a. sza, sał, Ściesać, nied. Ściosywać, Ściesywać *ściąć, zrównać przez ciosanie, ociosać, okrzesać*: Ś. drzewo, kamień. Ś. sęki na drzewie. Ściosuje dawne znamię, ponieważ wiele jest drzew tego znaku. Krzyw. Znamiona pierwotne przestają być ściosywane. Krzyw.
 Ściosanie, a, blm., czynność cz. Ściosać.
 Ściosywać, uje, ywał p. Ściosać.
 Ściosywanie, a, blm., czynność cz. Ściosywać.
 [Ściotka, i, lm. i, Ściłka] i. *zgrabki leśne, służące do opatrywania domów na zimę*. 2. a. [Ściotka, Ściel, Ścieliwo] *zgrabki leśne a. słoma, jako podściółka pod bydło w oborze*.
 [Ściopnąć, pnie, pnał a. pń] żart. *umrzeć, kipnąć*.
 [Ściopnięcie, a, blm.] czynność cz. Ściopnąć.
 × Sciralny p. Scieralny: Sciralna chusta a. facelet, sudarium. Mnr.
 † Scirpieć, i, ał p. Ścierpieć. Głos., Modl. Wac.
 † Scirpienie, a, blm., czynność cz. Scirpieć.
 [Scirpliwy p. Ścierpliwy. Sekl.
 [Sciry] = Szczery: Scire pole.
 [Scirz, y, lm. e] p. Ścierwo.
 [Scirzpić, i, il] p. Ścierpieć.
 † Scirzpieć, i, ał p. Ścierpieć. Ps. flor.
 Scirzpienie, a, blm. i. † Ś. czynność cz. Scirzpienie. 2. [Ś.] czynność cz. Scirzpić.
 Ścisk, u, lm. i. i. × Ś. *uścisk, uściwienie*: By mię uściskać tak serdecznym ściskiem... Śl. wil. 2. *Ulok, naitok, ciżba*: W kościele był wielki Ś. Ś. przy wychodzeniu z teatru. Ś. wielki, każdy ś. drze, jak kto może, jeden drugiego popycha, łokcie ś. w ścisku wycierają. Susz. Powstał Ś. w popłochu. Antek ujrzał w ścisku kogoś. Krasz.

3. † Ś. *przen. ucisk, przygnębienie, uciemienie, ciężka dola, bieda, opaly, położenie bez wyjścia, opresja*. Otw. Ś. Choć podczas ścisku i dolegliwości wzdychać do jego będzie łaskawości Chr. Ś. teraz na mnie zewsząd: uczynię li to, śmierć mi płaci; nie uczynię li, nie ujdę rąk ich. Leop. Napełnione są biodra moje boleścią, żdzymanie a Ś. mię zdjął, jako żdzymanie tej, co rodzi. Leop. (ucisk. Leop.). Ś., krzywda i gwałt ludzi. Wiśn. Nie chcesz, aby Ś. poddanych twoich wołał na cię do nieba, obchodźże ś. z niemi sprawiedliwie. Hrb. 4. † Ś. *niedostatek wielki, głód, drożyzna*: Ś. niedostatni żywności wojsko nadraził. Błaż. (*victus inopia*. Krom.). 5. patol. [Ściski, Ścisłki] *szczękościsk, kurcz mięśni szczęki dolnej* (Trismus). 6. [Ścisłki] *boleści (choroba)*. 7. rzem.: Ścisłki = *kluby*.
 Ściskacz, a, lm. e i. anat. *mięsień ściskający, stula cz. zwierca cz. ściągacz*, (museul compressor). 2. chir. *narzędzie do uciskania tętnic, krępkulec, uciskadło, turnikiet*: Ś. stalo wy, sprężysty do żyły rozdętej a. rozprężonej ścisnienia. Czer. 3, stol., p. Niewolka.
 Ścisnąć, a, ał i Ś. ś. p. Ścisnąć.
 Ściskadłko, a, lm. a p. Ściskadło.
 Ściskadło, a, lm. a i. *narzędzie a. przyrząd do ściskania, klubka*. 2. wet. *compressorium*. Zdr Ściskadłko.
 [Ścisła, y, lm. owie] *człowiek oszczędny*: Ojciec był Ś., a syn wysłał.
 Ściskanie, a, lm. a, czynność cz. Ścisnąć: Ścisnąć, narzędzie cyrulickie do ściskania żyły rozdętej, albo rozprężonej Czer. Padania do nóg, ściskania za nogi, całowania w ręce podłose w sobie mają. L. Ś. pary w cylindrze, kompresja. Ś. w żołądku.
 Ściskanie się, a ś., blm., czynność cz. Ścisnąć ś., *uścisk*.
 † Ścisłke, † Ścisłko przys. od Ścisłki. Petr.
 † Ścisłkliwe przys. od Ścisłkiwy, *ściśle*.
 † Ścisłkiwość, i, blm., rz. od Ścisłkiwy.
 † Ścisłkiwy p. Ścisły: Nie mamy być tak ścisłkiwi w jałmużnach i miłosiernych uczynkach. Wuj.
 [Ścisłko], † Ścisłko, † Ścisłke przys. od Ścisłki, *ściśle*. Słowo to właśnie i Ś. wzięwszy. Petr. [Las Ś. zrąbia] = *do szczętu, do cna, do czysta, zupełnie*.
 † Ścisłkość, i, lm. i rz. od Ścisłki, *ściślność*: Ś. jest, gdy ochraniały grosza, nie dajemy, gdzie potrzeba i przystoi. Petr.
 † Ścisłki p. Ścisły: Sekty swej bronią, po wiadując ją być drogą ścisłką i trudną, od świata odwodzącą. Żarn. Aż nie widzimy, jako ścisłka jest umiejętność nasza, jako mało tych rzeczy, które umiemy? Petr. Drudzy, widząc po wyjściu z obozu ścisłke od pól i nieurodzajne kraje, a iż z liścia dębowego i otrąb chleb ludzie jedzą... Okol.
 Ścisłkonosy, ów, blp. żart. p. Nosościski: Wszystkie lornetki i Ś. zwracają ś. ku niej.
 Ścisławin, u, lm. y, Wytrwalina bot. (beaufortia) *ros. z rodziny mirtowatych*.
 × Ścisłko przys. p. Ścisłe: Ułożę, upakować co Ś. Ś. żyje. Troc. Ś. pisać.
 Ścisłkoszczek, a, blm., wet. *gatunek choroby u zwierząt*.
 Ścisłość, i, lm. i i. rz. od Ścisły: Ś. w pełnieniu obowiązków (= *akuratność, pedanterja, skrupulatność*). Ś. w robocie, w postępowaniu, akuratność. L. Ś. wyrażenia, określenia (= *dokład-*

ność). S. matematyczna. S. przyjaźni naszej. Troc. S. przyjaźni. Lubom. S. czasu krótkiego. Błaż. †S., skępstwo. L. Gdzie ludzie wolni, tam o szczodrości królewskiej rychlej, aniżeli o ścisłości jego radzą. Orzech. †S., ubóstwo, niedostatek. L. Bolesław Łysy o Ś., o niedostatek, o mierzączkę ludzi swych przyszedzsy, lada jako błąkał ś. Błaż. Szaleństwo sadowić ś. na tych ziemskich ścisłościach i rozszerzać dzierzawy swe na tej nędznej ziemi. Wuj. †S., ucisk, uciepienie. L. Po śmierci Attyli Hunnowie od pogranicznych zwojowani i do wielkiej ścisłości przywiezieni byli. Błaż. 2. fil. (w logice): S. pojęcia (praecisio notionis). Ś. i jasność pojęcia, jako wytworu myśli logicznej, polegają na świadomym i starannym jego urobieniu przy pomocy czynności porównania i odfierwania. Str. S. sadu (praecisio iudicii). Str. S. określenie (praecisio definitionis) wymaga, aby orzeczenie określenia charakteryzowało w sposób należyty dane pojęcie. Str.

Ścisły, †Ścisły, †Ścisliwy 1. *szczelny, spoiśly, tęgi, zbity, nabity, gęsty, zwarty, dychtowny, zwięzły*: Drzewo ścisłe (= *twardo*). Pismo ścisłe. [Posilna, czyli tak zw. „ścisła“ pasz]. Szyk Ś. Troc. Ziemia twarda i ścisła. L. Przen.: *bliski, bezpośredni, silny; zażyty, poufny, familjarny, szczerzy, prawdziwy*: Ś. związek. Troc. Ś. nas z sobą wiąże związek. Troc. Piramowicz ścisłym był jego przyjacielem. Koź. Miałyby za ubliżenie, gdyby ś. wdał w ścisłą rozmowę z młodzieńcem. Rzew. Wybieraj: a. lba nadstawić, a. zabrać ścisłą znajomość z rzemieniem. Rzew. Ścisłe stosunki. 2. †Ś. *ograniczony, szczupły, wązki, ciasny, niewielki, skąpy*: Równina między górami wszędy bardzo ścisła. Warg. W ścisłych granicach siedzę. Warg. Moje rzeczy bardzo ścisłe. Alb. (= *majątek bardzo mały, ciasno, kuso koło mnie*). W ścisłej kółku znajomych. 3. *akuratywny, punktualny, dokładny, pedantyczny, skrupulatny, najnielasciwszy, literalny*: Każdemu ścisły oddaje sprawiedliwość. Śniad. Ś., akuratywny, na pięć nie chybiający. L. Przenośnie ścisłym zowiemy to, co jest oparte na rachunku, na niezaprzeczonych faktach, lub co tak właściwie jest określone, że tego jeden tak, a drugi inaczej rozumieć nie może. Kras. A. Nauki ścisłe. Oddasz Ś. rachunek Bogu za najostatniejszego kmiotka. Kras. Ścisłe przestrzeganie swych obowiązków, przepisów. Ścisłe znaczenie, określenie wyrazu. Badania ścisłe. Krytyka ścisła. Przez lat pięć ścisłe milczenie nakazywał uczniom Pitagoras. Kras. (= *bezw warunkowe, absolutne*). 4. *srog, ostry, surowy, twardy, krępujący, niezublagany, bezwzględny*: Klasztor najścisłego zakonu. Troc. Ścisła reguła, klauzura, dyjeta. Post Ś. W ścisłe kogo wziąć kluby. Troc. Ś. tryb życia. Ś. prowadzi żywot. Troc. Jan św. bardzo skromny a Ś. żywot wiódł. Żarn. (= *wstrzemięźliwy, klasztorny*). Nie jest Ś. w swoim życiu. Troc. Więzienie ścisłe. Egzamin Ś. 5. †Ś., [Ścisliwy] *skąpy, oszczędny, nie szczodry*: Człowiek Ś. = *kutwa, liczykrupa, smażwieczad, sknera, mrzygłód*. Na swego zły, skąpy i Ś., a na obcego dobry, hojny i rozrzutny. Błaż. (= *restrictus*. Krom.). Ludzie ścisli zbierają z wielkim usiłowaniem. Bud. B. Ścisłego skępcę nigdy nie widziałem. Żebr. O sobie samym myśleć ścisłe jest i łakome serce. Skar. Ś. (skąpy) to człowiek. Troc. 6. †Ś. *nieurodzajny, głodny, chudy, twardy, ciężki*: Dla wielkości szarańczy był ten rok bardzo Ś. Papr. 7. anat.: Staw Ś. = *niuru-*

chomy, †ciasny wstaw (Urs.), × *stawa* skład Ś. (Ryzk.) (synarthrosis). 8. kol.: *Do bieg Ś., p. Komunikacja*.

Ścisnąć, śnie, snać a. [st; ścis = ścisnij], nied. Ścisnąć 1. *cisnąć skurczyć, skulić; zeurzeć, zacisnąć*: Ścisnąć rękę w pięść. Kn., Troc. Ścisnąć mi rękę. Troc. Jak prawicę moję ścisną na dół prawdziwego braterstwa L. Dane słowo, ścisniona ręka wiele u niego waży. L. Menalkas ścisnął rękę moję. Cho. Ścisnij żelazo kleszczami. Troc. Trzeba mi wiedzieć, kiedy mię wyciął: czy miał rękę rozwartą, czy w kufak ścisnioną? L. Kleszczami co Ś. Kn. Ścisnij żelazo kleszczami. Troc. Gdy mu ptak rękę paznoktami mocno ścisnął, rzucił go. Skar. Kto wiele obejmuje, mało ścisną. Kn. Ścisnął za rękę, ja go ścisnąłem. Mick. Kończył, ścisnąjąc za rękę. Mick. W rękę ścisnął miecze. Mick. Ten, ścisnąjąc kolana, mówił do^a niej. Mick. Przen.: Nie ścisnął dłoń dla rozszerzenia chwały Bożej i pożytku bliźnich. Nar. (= *nie skąpił*). Ś. kogo w tłoku = *zgnieść, zdusić, stłoczyć*: Tak byłem ścisniony u stołu między osobami, żem bokiem siedzieć musiał. Kras. Szedł Jezus, a za Nim szła tłuszcza bardzo wielka i ścisnęła Go. Leop. Widzisz, że cię tłuszcza ścisnęła, a powiadasz: kto ś. mnie dotknął? Leop. Ś. kogo czule = *ucisnąć, oblać, objąć*. Ścisnął go za szyję. Troc. Serdecznym go ścisnąłem afektem. Troc. Ścisnąwszy go mile, darował mu cztery weksle. L. Nie każdy, co ścisną, prawdziwie lubi. Zabł. Niechże mi ś. choć Ś. cię godzi na zadatek przyszłej pieszczoty. L. Ona go oblała, ścisnąjąc za szyję. P. Koch. 2. *skulić, stulić, skurczyć, złożyć, zwinąć, ścisnąć, zamknąć*: Iż ś. kureczka zwabić nie dały, gdy je kokosz wabiła, gdy skrzydła swoje rozciągała, więc też teraz już skrzydła swoje ścisnęła, kureczka niewdzięczne opuściła. Żarn. Ścisną i otwiera cyrkiel. Troc. Znowu ścisną swe ciało. Mick. (= *zwięza*). Ś. ramiona, ramionami = *stulić ramiona, zwinąć ś.* Ścisnąwszy ramionami i westchnąwszy, wyszedł. Boh. Za tak wdzięcznymi słowami ścisnął ramionami, bo ś. tak wiele zdziwował. Jag. Przen.: Ś. serce = *przeszyć, przejąć, dotknąć, dojąć boleśnie, zdjąć boleścią, ukłóć, ubość, zakrwawić, zranic serce*: Ból mi mocno ścisnął serce. L. Ścisnione żalem serce. Troc. Odchodzę z sercem żałością ścisnionym. Stasz. Ścisnione miałem boleścią serce, patrząc na domy miserne. Kras. Ścisnęły zewsząd serce trwogi. Odim. Ścisnął konia ostrogami. Boh. (= *zwarł*). Przen.: Tak nieprzyjaciół ścisnął, że ś. ruszyć nie mogli. Troc. 3. *zęby, wargi = zacisnąć, zaciąć, ścisnąć; zasznurować wargi*: Ś. zęby z bólu. Ścisnąwszy zęby, krzyknął gniewem poruszony. Otw. Z gniewu już dłużej nie wytrzyma, już ścisnie zęby, już oka przymruży. Pot. Powiem wam i uczynię, że ś. zadziwicie i że wargi ścisniecie i brwi nakrzywicie. P. Koch. Zęby ścisnąm. Kon. Tak mówiąc, ścisnął w zębach słowa dla udawania spokojności. Stasz. (= *cedził*). 4. przen.: Ścisnąć = *nie popuszczając, nie puszczać z ręk, nie wydawać, dusić; skąpić, kutwić, składać, zbijać*: Tyś mię ścisnąjącego w domu tę pracę a nie śmiejącego na świat ją wydać napominał, Petr. (= *przetrzymującego, marynującego*). Ścisną worek, pieniądze. Troc. Co jeno miał sił w onej dobie, wszystkie gromadzi i w kupę je ścisną. P. Koch. Ścisnąć grosz ku groszowi, skąpić. Mącz. (= *ciulać*). Co ociec twój nie miał czas zgromadzić, ścisnął, palce oblizował, głodu

przymierał, tys tego wszystkiego do roku nie miał. Falib. Przen.; *uszczuplić, zmniejszyć, ograniczyć, zredukować*: Seisnął rozechody, wydatki. Troc. 5. *ściągnąć, skrepować, zesnuować*: Ścisnąć co związkiem, ściągać mocno. Kn. Ścisnąć suknię pasem złotym. Leop. (ściągniesz. Leop.). Ja, jestem mocno ścisniony, popuść, zmniejsz. L. Ś. kogo przepisami (= *związać, skrepować, ograniczyć*). Prawem, niedostatkim, potęgą czyją ścisniony. Troc. 6. Ścisnąć mię gdzie = *ciśnie, uciska, gniecie, pije, uwiera, dolega*: Ta szata mię pod pachą ścisnęła. Troc. Ścisnąjące choroby. Bobr. Ścisnąć mię w żołądku. 7. kogo = *uciemiżyć, ucisnąć, zgniebić, przycisnąć, znęcić, znękać, przygniść*: Ścisnął go niedostatek, długi i wzgarda. Skar. Wierność poddanego oswoodziła pana ścisniętego. Przyb. Możliwszy ubożego ścisnął. Biel. M. Na państwo tureckie mają ze wszystkich stron uderzyć i S. go zewsząd. Świt. (= *nacisnąć; natrzeć na nie*). Miasteczko to było w srogim obłączeniu a już mocami onemi i głodem onym bardzo było ścisnione. Rej. Nikogo nie ścisnącie, ale przestawajcie na żołdziejach waszych. Leop. (nikogo nie nędziecie. Leop.). Faraon ścisnął lud. Leop. (znędził. Leop.). Nie chciał poddanych ścisnąć podatkami. Skar. Bliźniego swego ścisnął. Skar. Tak oni sami i dobra ich mogą być od kredytatorów ścisnione. P. cheł. Jestem bieda ostatnią ścisniony. Kulig. Ludzie święci, im więcej smutkami bywają ścisnieni, tym więcej niebieskiego dobra żądają. Wr. Nie żałujcie źle łaskawości, aby cię moc nie ścisnęła. Skar. Nędza go teraz ścisnęła. Troc. 8. *ściąć, stężyć, zmrozić, ściągnąć do kupy*: Zimno ścisną, ciepło rozszerza. Stasz. Ścisnione mrozami bagniska i rzeki ułaciły przystęp do fortecy. Nar. Zimno powietrze ścisną. 9. anat.: X Muskul ścisnąjący = *zwieracz, muskuł zaciskający* (musculus constrictor). 10. fiz.: *zmniejszać objętość ciał, gazów zwłaszcza, przez poddawanie ich ciśnieniuicznemu*. 10. gram.: Samogłoski ścisnione (é, é, a) = *pochylone, nieowarte*. Kopez. II. myśl. (o niedźwiedziu) *duścić*. Ś. ś. I. *ścisnąć siebie, ściągnąć ś.*, *skrepować ś.*, *zesnuować ś.*: [Za głowę ś. ścisnęła ze smutku] = *wzięta* ś. Ś. ś. gorsetem, sznurówką. Pasem ś. ścisną jak osa. Krasz. 2. *ścisnąć jeden drugiego, ucisnąć ś.*, *obłącić ś.*: Na znak wiecznej przyjaźni ścisnijmy ś. po bratersku. L. Slicznie, panno Czekino, tak ś. całować i Ś. z żołnierzami! L. Jeszcze ś., jeszcze ścisnąjta miluchno. Groch. Tak ś. ze mną ścisną, jak z bratem. L. Paro kochanków, mocne są twe sploty, gdy ś. ścisnącie podzielać pieśczęoty! Mick. 3. *śliczyć ś.*, *zbić ś. w kupę*: Kobiety trzymają ś. ścisnione i szlochają. L. W kupę ś. ścisnęli. Troc. 4. *skurczyć ś.*, *skulić ś.*, *ściągnąć ś.*: To pełne, to szermujące skąpe czynili sztychy, to wyciągnieni, to w ś. ścisnieni i zbieli. P. Koch. Dzień ś. i słońce przed chmurami ścisną, które z piekielnej wychodzą ciemnicy. P. Koch. (= *maleje, szczupleje*). [Ścistek, tku, blm.] *ścisk, tlok, natlok*. Ścisnąć, a, al i Ś. ś. p. Ściszyć. Ściszenie, a, blm., czynność cz. Ściszać. Ściszenie się, a ś., blm., czynność cz. Ściszać ś. Ściszenie, a, blm., czynność cz. Ściszyć. Ściszenie się, a ś., blm., czynność cz. Ściszyć ś. Ściszyć, y, ył, nied. Ściszać *cisząc stłumić, przyciszyć, uciszyć, uspokoić*. L. Ś. ś. *ścisknąć, przycisnąć, uciszyć ś.*, *zmlknąć*: Już jaśnieją

obłoki, i wiatry ś. ścisnąją, otóż weale ustają. L. Podnosili głosy w zapale, to znowu w ostrożności ścisnęli. Marc.

[Ścisnąć, a, lm. e, Ścisnąć] *skąpiec, sknera, Ścisnąć, a, lm. i I. [Ś.] p. Ścisnąć. 2. zł., p. Kwirasy.*

Ścisnąć, X Ścisnąć przys. od Ścisnąć: Tak S. ś. skupili mężni wojownicy, jak Ś. budownik spaja ścisnę w murze. Dm. Byłam Ś. złączona z tobą przez przyjaźń, spodziewam ś. złączyć jeszcze ścisnę przez związek małżeński. L. Nam trzeba przyjaciela, któryby cudzego nie pragnął, a swego nie był Ś. skąpym. Górn. Od służących Ś. usłużenia wyciągamy. Kras. Niewola przez ś., to jest Ś. wzięta, nie ma u nas miejsca, ale... Kras. Czarną miał, Ś. zamkniętą przyłbiec. Słow. Oszyty lekką szlarką, niezwykle krochmalny czepiec, którego bandażę wiązała Ś. pod brodą. Kon. [Nie wiedzą, którą kocham S.].

X Ścisnąć przys. od Ścisnąć, *ścisnąć*: Każdą literkę w Piśmie św. każą Ś. zachowywać. Białob. I on też ją chwali, co z swej pracy żywie z potem i Ś. Sęp. Gromada... tak Ś. dokoła muzykantów ś. stłoczyła, że aż boki ścisnąją ś. o boki. Orzesz.

X Ścisnąć, i, blm. I. X S. rz. od Ścisnąć, *ściskość*. 2. fiz. *własność ciał zmniejszania swej objętości pod wpływem ciśnienia a. też obniżania temperatury* (przec. Rozszerzalność). S., np. powietrza, *compressibilitas*. Hube.

X Ścisnąć I. którego można ścisnąć. L. 2. p. Ścisnąć: Ze szwagrem nie poradzi, bo to człek S., onby za groszem i do piekła szedł. Ork.

[Ścisnąć, a, lm. i] *gorset*.

Ścisnienie, a, l. blm. = a) p. Ścisnąć: Ś. ust, palców. Troc. Ś. zewsząd jednej rzeczy od drugiej mocniejszej a. przeciwnej. Troc. b) p. Ścisnąć ś.: Powietrze od zimna ś. kureży i podległe ścisnieniu. Troc. 2. lm. a *ścisk*: Nawet twoje westchnienia, nawet ręki ścisnienia wojewoda już zgóry zapłacił. Mick. Czują ścisnienia twych dłoni. Mick.

Ścisnienie się, a ś., blm., p. Ścisnąć ś. Ścisnąć, a, lm. a, Ścisnienie I. czynność cz. Ścisnąć. 2. p. Ścisnąć ś. Gór.: Ścisnienie, Ś. pokładu, miejsce, gdzie pokład gwałtownie cieńszeje. Łab. 3. *ścisk*: Czulość jej moja odpowie ścisnięciem ręki. Książ.

Ścisnąć się, a ś., blm., Ścisnienie ś., niek. Ścisnąć, Ścisnienie czynność cz. Ścisnąć ś.

[Ścisnąć, a, al] *zżyć powoli*.

[Ścisnąć, Wcisnąć] *troskliwy o swoją kieszeń, skąpy*: Każdy Ś. o siebie dbał. Prz.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, ska, lm. ski] *piersiunek*.

[Ścisnąć, i, lm. i] *szczupaczek*: Drobnych ścisnąćczek.

[Ścisnąć, ów, blp.] *zbieranina*.

[Ścisnąć won!] *odpedzanie szczeniąt*.

[Ścisnąć, peia, lm. peie] *szczypta*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, y, ył] *ciurcząc splynąć, splynąć ciurkiem*: Kie woda po ścisnięcie ciurcy, tobyś kazdom kropelke złociej. Tet.

[Ścisnąć, y, lm. y] *I. przekleństwo*. 2. rozpuścić, swawolnik: S. młynarek ją podsed.

[Ścisnąć, uje, owa] *swawolić*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ścisnąć, a, blm.] *czynność cz. Ścisnąć*.

[Ściwiśnie] *rzeczywiście, oczywiście, w samej rzeczy.*

Ściżbić się, i ś., it ś. p. Ścisnąć: Ściżbiony naród kłębił ś. i wrzał, niby woda. Reym.

Ściżbienie się, a ś., blm., czynność cz. Ściżbić ś.

[Ściżki, ów, bhp.] p. patol. Ścisk.

[Ściżnik, a, lm. i] p. Ściężnik.

[Śczyry] p. Szczery.

† Śchło, a, lm. a p. Żdźbło. Ps. flor.

Śckać się, a ś., al ś. l. † Ś. ś. cz. dok. ścisnąć ś., stłoczyć ś. 2. [S. ś.] p. Ścknąć.

Śckanie się, a ś., blm., czynność cz. Śckać ś.

[Śckanica, y, lm. e] p. Szklanica.

[Ścklanka, i, lm. i] p. Szklanka.

† Ścklany = Szklany: Garnuszków ścklanych abo polewanych. Ek.

[Ścklep, u, lm. y] = Sklep.

† Śckło, a, lm. a, [Śckło] p. Szkło. Pot., Ocz., Grabow., Kaz. 1555. Napój jakiś we S. nalano. Piel. (= w naczynie szklane).

[Ścknąć, nie, na] l. wypatrzeć, domieść. 2. i nied. Śckać ś. posłużyć ś. kim, wyręczyć ś., popchnąć ś. kim.

[Ścknięcie, a, blm.] czynność cz. Ścknąć.

Śćmić, i, il przycmić, przyciemnić, zaciemnić. Noc śćmi błękit. Rom. Śćmił on (Pozejdon) oczy mężowi (Alkatoonowi). Ml. (= zgasił). Ś. ś. ściemnić ś., przycmić ś., zaciemnić ś., zaćmić ś., zamroczyć ś., ściemnić: Księżyć śćmił ś., zmarszczył i znów błysnął. Słow. Wieszczom roją ś. na ziemi dziewice, śćmione deszczami złotemi. Słow. Przen.: Śćmiły ś. lica, sposepniało czoło, oczy powlokły ś. mgłą smętku. Ostr. S. (= sposepniały, zachmurzyły ś.). Smągłe lica ś. śćmiły, coś jakby zamąciło ś. w ciemnych, głębokich źrenicach. Ostr. S.

× Śćmiel, a, lm. e p. Trzmiel. Troc.

Śćmienienie, a, blm., czynność cz. Śćmić.

Śćmienienie się, a ś., blm., czynność cz. Śćmić ś.: Urodził ś. z Dziewicy przez natchnienie Ducha św., za śćmienieniem ś. ludzkiej natury. Słow.

Śćwiczenie, a, blm., czynność cz. Śćwiczyć.

Śćwiczyć, y, ył l. ćwicząc zbić; ściąć, zesmagać: Przeklęty ten kucharz! jakżebym ja jego śćwiczył, gdybym był wacpanem! L. 2. zjeść łapczywie, spucować, sfutrować, zbuchać, spakować, sprzątnąć, zmieść, spałaszować, zrepetować.

† Śćwierdzenie, a, blm., czynność cz. Śćwierdzić.

† Śćwierdzić, i, il = Stwierdzić. Ps. flor.

Śćwiertować, uje, ował ćwiertując ściąć, zrgać: Potężne jego ciało kat mieczem na części śćwiertował. Tet.

Śćwiertowanie, a, blm., czynność cz. Śćwiertować.

† Śćwirdzenie, a, blm., czynność cz. Śćwirdzić.

† Śćwirdzić, i, il i † Ś. ś. l. p. Stwardnić. 2. p. Stwierdzić. Ps. flor.

[Śfablik, a, lm. i] zapalka...

[Skadron, u, lm. y] p. Szwadron.

[Skadrona, y, lm. y] = Szwadron: Był u nas w reimencie, w trzeciej skadronie trompeter, fajny hłop. Tet.

[Skalpirzny] = Skaplerzowy: Matka Boska Skalpirzna.

[Skamra, y, lm. y]? : Roje ś. po nim snuło much różnych, skamr i owadu. Karez.

[Skarpa, y, lm. y] = Skarpa.

[Skarpny] p. Skarpny.

× Śkielnia, i, lm. e p. Szklarnia: Warsztaty galonów i koronek mogą być użyteczniejsze, aniżeli bławatnie i skielnie. Sur.

× Śkielny p. Szklany.

× Śkielko, a, lm. a p. Śkło. Troc. Ś., kawalek szkła. S., niewielkie szklane narzędzie do patrzenia przez nie, lornetka, perspektywka. L. Śkielka w przeziernikach nakształt soczewicy zowią soczewkami. Hube. [A nie pogubta giciałów! — I skielek na ślipiach]. Las. [Na stawie ani skielka lodu nie bedzie]. Tet.

[Śkikać, a, al] p. Śkiknąć.

[Śkikanie, a, blm.] czynność cz. Śkikać.

[Śkiknąć, nie, na], nied. Śkikać, Scikać] skoczyć.

[Śkiknięcie, a, blm.] czynność cz. Śkiknąć.

[Śkiku!] p. Skiku!

[Śklamantes, nieod.] zmartwienie w domu, w rodzinie, w wiosce.

[Śklaneozka, i, lm. i] p. Śklanka: Stłukła śklaneozkę. Troc.

[Śklanka, i, lm. i] p. Szklanka: W śklance jest piwo. Troc. S. wody. Boh. Człowiek pracą bawiący ś. nawet przy śklance mówi o swej rodzinie. Kto pije, czapki rusza, a pijąc powstaje, dwiema ma być karany pełnemi. Trzi. (= dwiema szklankami).

Sklanokrusz, u, lm. e min. argentyt. Kluk.

× Sklaność, i, blm., rz. od Śklany: Porcelana w przełamaniu niejaka Ś. pokazuje. Kluk. (= szklistość).

× Śklany l. p. Szklany. Biel. M. Śklane naczynie. Troc. Naczynie szklane. Syr. Huta szklana. L. Ś. kolor. Troc. Szklana przegroda z okien. Troc. Zdradliwe szczęście! szklane jest wszystko, gdy lśni ś., wnet ś. złamie. Petr. Nie, nie tego trzeźwego szczęścia i szklanego wesela tu szukał ten święty Pański Wiśn. 2. W handlu zbożowym pierwsze gatunki pszenicy są: szklana, wysokopstra i weale biała. Mag.

† Sklarczanka, i, lm. i p. Szklarzowna. L.

Sklarczyk, a, lm. i p. Szklarczyk.

† Sklarka, i, lm. i p. Szklarka. L.

× Sklarnia, i, lm. e p. Szklarnia: W ogrodach, S., rośliniarnia. L. Gdy roślin niektórych powietrze w gruncie zachować nie może, kunszt je w sklarniach, umyślnie na to sporządzonych, przechowuje. L.

× Sklarski p. Szklarski. L.

× Sklarstwo, a, blm., p. Szklarstwo. L., Troc.

× Sklarz, a, lm. e p. Szklarz. L.

× Sklarzowa, ej, lm. e, = Szklarzowa.

[Skłacy] p. Lśniący: Ś. robák.

† Sklenica, y, lm. e, [Sklenica], p. Szklanica.

Zwr. M., S. Par., Troc. Pełna Ś. wody. Stroj. U nas interes zakończy Ś. Wyb. (= pijatyka). Ś. kurowa, (Troc) p. 2. Kurowy.

× Sklenicznik, a, lm. i = Szklanicznik, Syr., Kluk, Troc.

× Skleniczny przym. od Sklenica: Piec Ś. Sien. Napój ten w sklenicznych flaszach dobrze zasrubowanych chować. Syr.

[Sklenieć się, i ś., it ś.] p. Śklnić ś. Wąż ze skleniają (ś.) koroną. Kogo skleniają (ś.) mucha ukąsi...

[Sklenie, a, blm.] czynność cz. Śklnić.

[Sklenie się, a ś., blm.] czynność cz. Śklnić ś.

[Sklenienie się, a ś., blm.] czynność cz. Sklenieć ś.

† Skleńca, y, lm. e p. Szklanica. Troc. Dobrze skleńcę wytrząsa. Kn.

[Sklepica, y, lm. e] *piwnica, sklep*.
 [Sklić, i, il i Ś. s.] p. Szklíč. L.
 × Sklisko przys. od Sklisty.
 × Skliskość, i, blm., rz. od Sklisty. L.
 × Sklisty p. Szklisty: Ś. kamień Ład.
 [Skliwić, i, il] p. Szklíč.
 Sklnić się, i ś., il ś., [Sklenieć ś.] = Lśnić ś.:
 Długie ś. stoły sklniły od srebra i złota. Malcz.
 Ci, co za nim rzędami w sklniącej gonią fałi.
 Malcz.
 Sklnienie się, a ś., blm., czynność cz. Sklnić ś.
 [Skłonka, i, lm. i] *flaszka*.
 [Skłozem] przys. *pośluznie, pochyló, skośnie*.
 × Skło, a, lm. a p. Szkło: Ś. jest rzecz przeźro-
 czysta, twarda, ale krucha; najgłówniejsze jego
 materje są ziemi i kamienie, w Ś. ś. obracające.
 Kluk. U nich wyrabiane szkła do tej doskona-
 łości doszły, iż niektóre sztuki trudno rozróżnić
 od angielskich, szkoda tylko, iż niewiele tych
 szkła wyrabiają. L. Słońce szkła nie kazi. Op.
 Im bardziej kto szkła szanuje, tym ś. więc rych-
 lej zepsuje. Kn. Zimne Ś., choć w nie gorzałki
 naleje. Pot. Jak w szkło, sekret w pijaku; wino
 zdradę rodzi Koehan. Pałącym szkłem śeigają
 promienie światła niebieskiego. Ś. kamienne,
 kamień przejrzysty, jak moskiewski. Kn. Ś. ziem-
 ne, smoczy mech, jaszczurczy mech, kamień
 lupny i kruchy, w ogniu nie zgorze. Slesz.
 × Skłodziej, a, lm. e p. Szklodziej.
 × Skłodziejny p. Szklodziejny. Krum.
 × Skłodziejstwo, a, blm., p. Szklodziejstwo.
 Krum.
 × Skłorodny p. Szklorodny.
 [Skodnicek, cka, lm. cki] p. Skodnik.
 [Skodnik, a, lm. i] = Szkodnik. Zdr. [Skod-
 nitek].
 [Skołować, uje, ował i Ś. ś.] p. Szkołować.
 [Skołowanie, a, blm.] czynność cz. Skołować.
 [Skomo] p. Rzekomo.
 [Skompy, Szkompy] *skapy*.
 * Skomu: Po Ś., p. Rzekomo.
 [Skomy] *rzekomy*.
 [Skot, a, lm. y] *kołnierzyk gumowy, kołnier-
 zyk blasiany*.
 [Skómo] p. Rzekomo.
 [Skrabki, ów, blp., Świerbiącka] *świerzb, świerzba*.
 [Skrofle, i, blp.] *skrofuły*.
 [Skryptura, y, lm. y] *zeszyt*.
 [Skubel, bla, lm. bly] *skobel*.
 [Skubera, y, lm. y] *wiwidórka*.
 [Skumo] *teskno*: Robi ś. Ś. = *tesknota ogarnia*.
 [Skwierczeń, y, at] *świergotać*.
 [Skwierczenie, a, blm.] czynność cz. Śkwier-
 czeń.
 [Śkwierk, a, lm. i] p. Śkwirozek.
 [Śkwirozek, czka, lm. czki, Śkwierk] *świerszcz*.
 [Śl-], × Śl-, † Śl p. Szl-.
 × Śla, i, lm. e p. Szla. L.
 × Ślaban, u, lm. y p. l. Szlaban.
 [Ślabant, a, lm. y] p. l. Szlaban: Robią jem
 ślabanta = *warty wstrzymujące orszak weselny
 w powrocie z kościoła, urządzane przez parobków,
 żądających okupu*.
 [Ślabikarz, a, lm. e] p. Ślabikarz.
 [Ślabizować, uje, ował] p. Sylabizować.
 [Ślabizowanie, a, blm.] czynność cz. Ślabi-
 zować.
 [Ślabizówka, i, lm. i] p. Ślabikarz.
 † Ślachatny = Szlachetny: Ślachatnemu mężu
 dziedzić.
 † Ślachcenie, a, blm., czynność cz. Ślachcióć.

† Ślachcióć, a, lm. e [Ślachcióć] *szlachcióć*. Troc.
 Ze dwiema ślachcióćami. [Niechby ino kaźden
 Ś. był taki! Dyg. Ubogi Ś. Sienk].
 † Ślachcióć, i, il = Szlachcióć. Pat.
 † Ślachetny, [Ślachetny] = Szlachetny: Która
 miała serce ślachetne. HJ. Idźcież w te ślachetne
 zabiegi i z cudzoziemcami i z współzobywa-
 telonemi ludami. Stasz. Dobra zeszytych księży
 mają pozostać przy kościele a. spadać na krew-
 nych, bądźto ślachetnych, bądźto nieślachetnych.
 Szaj.
 [Ślachmyca, y, lm. e] p. Szlachmyca.
 † Ślachta, y, blm., [Ślachta] = Szlachta. Ks. Ł.
 Zbień wszystkie ziemie, tak ślachtę, jak i gbury.
 Chwał. Takie zjazdy na sądy sięgają tylko
 ślachtę jednego grodzwa. Paw. [Dzisz ty, Szy-
 mek, dyć Ś. ku nam idą. Dyg.].
 Ślachtawa, y, lm. y bot. = Szlachtawa. Troc.
 Ślaczek, czka, lm. czki p. Ślak.
 [Ślać się, a ś., at ś.] l. *waleśać ś., włóczyć ś.,
 szwendać ś.*: Dość spojrzeć na te łachmany,
 w których ś. ślacz po ulicach. Żer. 2. a. [Śle-
 wać ś.] *spelzać, obsuwać ś.*
 Ślad, u, lm. y, × Szlad 1. a. [Oślad], † Oślada,
 † Oślada *odcisk stóp ludzkich lub nóg zwierzęcych
 na ziemi, piasku, śniegu, po przejściu człowieka
 lub zwierzęcia, trop*: Szlad, nie Ś., bo nie mówimy:
 Siedł, ale szedł, szła. Jan. Patrz na pawiment,
 obaczże, czyje to są ślady. Leop. (stopy. Leop.).
 Ś. zwierzęcy = *pad*. Jako okręt... którego, gdy
 przejdzie, Ś. ś. znaleźć nie może. Wuj. Przeszli
 jako łódka na wodzie, ptak na powietrzu, śladu
 żadnego nie zostawując. Skar. Najlepszy gnój
 na rolę pański Ś. a. stopy; obecność pańska
 wiele waży ku dobrej sprawie w każdej po-
 trzebie. Kosz. Trop a. Ś. najlepiej ś. poznaje po
 świeżym śniegu. Kluk. [Aby mu wolno było
 choć z śladu ś. napić]. Idą psi za zającem: jedni
 środkiem za samym padem albo śladem, drudzy
 po tę i owę stronę pada, na wiarę tych, którzy
 śladem idą, choć sami o padzie nie wiedzą.
 Ostror. Melamp Ś. zgubił. Mor. Śladem szukać,
 w też tropy za kim iść, śladować, śledzić. L.
 Iść za śladem (= *po nici do kłębka*). Olgierd,
 zebrawszy ś., tuż w stopy i w świeży Ś. za
 mistrzem pruskim do Prus ciągnął. Stryjk. Droga
 jest Ś., którejdy kto pierwszy kieruje. Min. Ś.
 zwierza, trop. Troc. Śladem zwierza szukać.
 Troc. Ś. okrętowy, Ś. za okrętem. Troc. (= *smuga
 na wodzie za okrętem*). Świeży, wyraźny Ś. Ślady
 nie zatarte. Widać Ś. Znaleźć Ś. Zatrzeć ślady.
 Kn. Łądy i morza ślady przechodu jego z po-
 szanowaniem wskazują. Wor. Na piasku drob-
 nym, suchym, białym nakształt śniegu Ś. wy-
 raźny, lecz lekki. Mick. Czy wzrok twój ognia
 pełen... tam wiecznie lejąc jasne powypalał
 ślady? Mick. Wali ś. zbrojna w ślady jego
 tłuszcza. Mick. (= *za nim*). Ona idzie za mło-
 dzieńcem w ślady. Mick. Przen.: Wstępować
 w ślady czyje = *naśladować go, postępować tak,
 jak on*. Idź pracą ojea twójego naznaczonym
 śladem. Troc. (= *wzorem*). W ślady ubite swych
 ojców wstępował. Kras. Idąc śladem swych
 przodków. Mick. 2. *szlak, przesmyk, droga, ścieżka*:
 Ścieżek przez zagrodzenia bronić trzeba; niech
 każdy idzie zwyczajną drogą, a nie jak złodziej-
 skim śladem. Haur. Ś. błękitny za nim świeci,
 a tym śladem jeździec leci. Mick. 3. *znak po
 czym, szcząt, szczątek*: Ś. czego tracić, gubić,
 zacierać co, żeby śladu nie było, wygładzić
 do szczętu, z kretesem. L. Będę wojował z Per-
 sami, ale tak, że i śladu ich nie zostawię

na świecie. Boh. Niemasz tam żadnej reszty ani najmniejszego śladu dawnej wolności. Troc. Zginął bez śladu, jakby wpał w wodę. Mick. Tu nie znać śladu człowieka. Mick. 4. w daw. Polsce, *obowiązek publiczny ścigania przestępcy uciekającego aż do granic osady*: O obowiązku gonięcia przestępców z jednej osady do drugiej, czyli o tak zw. śladzie, wspomina... Balc. 5.

× Ślady ciesielskie = *kresy, linje, rysy, sztrychy robione kredą na drzewie*: Ślady ciesielskie są linje kreowane na drewnie. Troc. Naznaczyć Ś. rubryką, kretą. Troc. 6. roli = *miara roli, łan*: Z każdego łanu, żrzebia, śladu, włóki zasiadłych rol mają płacić po groszy piętnaście. Vol. [Ś., łan roli. Ś. = łan roli, obejmujący około czterech hub magdeburgskich, czyli 100 do 150 morgów]. 7. [Ś.] = *w ślad, w tej chwili*. [Slode] = *z tyłu, za*: [Byli slode] = *byli z tyłu*. [Slode nas] = *za nami*. [Szła slode] = *szła z tyłu*. 8. bot.: Gęsi Ś., p. *Mącznik*. 9. mat.: Ś. prostej = *miejsce przecięcia płaszczyzny danej prostej*. Ś. płaszczyzny = *miejsce przecięcia ś. danej płaszczyzny z płaszczyzną rzutów*. 10. myśl. *ścieżka*. Zdr. *Śladzik, Śladek*.

Śladek, dku, lm. dki 1. p. Ślad: Na prawej stronie te śladki ubite nogą pastuszka. Mick. Na śladku posadzić, zasadzić na kogo, *ponere in insidias*. Mącz. 2. [Ś., Śladk] p. *Półdupek*.

Śladk, u, lm. i] p. *Półdupek*.
† Śladogoniec, ńca, lm. ńcy ten, co goni *czyim śladem, co idzie w trop za kim, prześladowca*: Zbieg, przepłynąwszy rzekę, tam dopiero pozbył swoich śladogonców. Pot.

† Śladogonny goniący za śladem, tropiący: Śladogonni psi. Koch. J., Żebr. Przez skały uchodziła ona, śladogonnych psów głosem bywając pędzona. Otw.

Śladować, uje, ował, † Szladować 1. a. × Ślakować *ić w ślad za kim, śledzić, tropić*: Ś. co, czego. Troc. Pies zająca śladuje. Troc. 2. *śledzić, szukać, poszukiwać*: Niektórzy myncarze pieniądze potajemnie i złośliwie fałszują; przeto takich złoczyńców Ś. każdemu należy. Sz. [Co ni mom rozumieć! Tu już były takie — ino ich ziąndary śladowały]. Las. 3. [Ś.] *gonić, śpiegować*: Bedziemy Ś. koneenie, żeby go można złapać. Dział ich śladował, gdzie oni usiądą. 4. [Ś.] *prześladować*. 5. † Ś. kogo = *wstępować w ślady czyje, zapatrywać ś. na kogo*: Nie Ś. takiego, który łamie wolą Jego. 6. × Ś. czego, przen. *dochodzić, dociekać, badać*: Śladuję boskiego dzieła. Susz.

Śladowanie, a, bfm., czynność cz. Śladować.
† Śladownik, a, lm. cy, † Szladownik ten, co *idzie w ślad za kim, co tropi, szpieg, goniec*: Idzie za nią jakoby Ś. Leop. (jakoby goniec. Leop).

Śladowy przym. od Ślad: Poczynili umyślnie śladowe drogi fałszywe i zdradne, wiodące wprost do topieli. Sienk.

× Śladożyte, a, lm. a *wrąb we wnętrze góryzności dla lepszego rozpoznawania świeżo odkrytej żyły kruszcowej*. L.

Śladzik, u, lm. i p. Ślad: Przecież są śladziki: już dochodzimy, już jesteśmy na drodze. Krasz.

Ślafmyca, y, lm. e = p. Szlafmyca.

† Ślafować, uje, ował w Wieliczce, *napelniać solą kible, beczki dla przewożenia w kopalni lub szybem, f o l o w a ć*.
† Ślafowanie, a, bfm., czynność cz. Ślafować.
[Ślafrok, a, lm. i] p. Szlafrok.
[Ślag, u, lm. i] p. 2. Szlag: Bodaj tę Kaškę Ś. trafi! Rog.

[Ślaga, i, lm. i] *myto*.
[Ślahać, a, a] pyskiem = *odpowiadać hardo; robić plotki*.

[Ślahanie, a, bfm.] czynność cz. Ślahać.
[Ślaja, i, lm. e] *nierządnicą*.
[Ślajać się, e ś., a] *ś.* *trudnić ś. nierządem*: Ta służąca ślaje ś. z żołnierzami.

[Ślajanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Ślajać ś.
[Ślajma, y, lm. y] *przezwiśko dawane mieszczanom przez włóścian*.

[Ślajs, a, lm. y] *hamulec*.
[Ślajsja, y, lm. y, Ślajza] *drzewo smolne, łuczyno*.
[Ślajza, y, lm. y] p. Ślajsja: *Ucierając węgle na ślajzach*. Ork.

1. Ślak, u, lm. i 1. p. 1. Szlak: *Oderwali ś. od kościoła powszechnego i nastąpili na Ś. pogański*. Gil. 2. myśl. *sznur, pęd zwierząt*.

2. Ślak, u, lm. i p. 2. Szlak. Troc. *Paraliżem a. ślakiem naruszony*. Syr.

× Ślakować, uje, ował p. Szlakować. Troc. *Pandury a wojaki wse nam deptali po piętak, a ślakowali*. Żer.

× Ślakowanie, a, bfm., czynność cz. Ślakować.
× Ślakowny p. Szlakowny.

× Ślam, u, lm. y p. Szlam: Ś., młt. Troc.

Ślama, y, lm. y p. Szlama.

[Ślamaga, i, lm. i] p. Szlama.
Ślamazara, y, lm. y, × Ślimazara *posp. męzczyzna a. kobieta ślamazarna, rozlazła, ślamazarnik, × ślamazarnik, [szlamazarnik] a. ślamazarnica, [szlamazarnica]*.

Ślamazarnica, y, lm. e p. Ślamazara.
Ślamazarnie przys. od Ślamazarny; × Szlamazarnie, × Ślimazarnie: *Wszystko ś. tu dzieje zaęnie, poczciwie, nieślamazarnie*. Chm.

Ślamazarnik, a, lm. cy p. Ślamazara.

Ślamazarność, i, bfm., rz. od Ślamazarny;
× Szlamazarność, × Ślimazarność.

Ślamazarny, × Szlamazarny, × Ślimazarny *zbyt powolny, rozlazły, niezarnadny; placzliwy*: W tym tłumie ślamazarnym muszę wyglądać, oczywiście, jak mucha w pajęczynie. Brt. *Jak wszystkie swe pomysły, tak i ten popsuł niedołążną, ślamazarną czułośćkowsością*. Gom.

[Ślamdrać, a, a] *beczeć, płakać*.

[Ślamdranie, a, bfm.] czynność cz. Ślamdrać.

× Ślamować, uje, ował p. Szlamować: Ś. rzekę, rzdnię, rurę rumusową, staw. Troc. *Przen. Ś. czyj mieszek. Troc (= wypróżnić przez narażanie na wydatki)*.

× Ślamowanie, a, bfm., czynność cz. Ślamować.
× Ślamowatość, i, bfm., rz. od Ślamowaty.

Troc.

× Ślamowato przys. od Ślamowaty.

× Ślamowaty p. Szlamowaty: *Ślamowata, ślizka materja*. Troc.

1. × Ślamowy p. 1. Szlamowy.

2. × Ślamowy = 2. Szlamowy: *Rysiego błamu przedniego, tak. nóżkowego, jak i ślamowego, nad złotych 200 Gostk*.

[Ślapać, pie, pa] = Szlapać: *Niedźwiedź ślapie. Sierś śliczna, jak śnieg dotąd nie ślapany nogami*. Żebr.

[Ślapaki, ów, bp.] *chodaki, obunnie liche, kapcie*.

[Ślapanie, a, bfm.] czynność cz. Ślapać.

[Ślapatucha, y, lm. y] *dziewczyzna zaszargana, szargula*.

[Ślaperek, rka, lm. rki] *kaftanik*.

[Ślapiętka, i, lm. i, Lapiętka, Łatka, Łubek, Podlubek] *chłop mający pretensję do tak zw. pańskości*.

[Ślapotać, ce, ta] *szeleścić*: Chodzi po słomie, a nie ślapoće.

[Ślapotanie, a, b] czynność cz. Ślapotać.

[Stara, y, lm. y] p. Szlara. Ś., breza, lan-gietka, kreza, falbanka u czepeców i kołnierzyków kobiecych. Zdr. [Ślarka, Ślarczka].

[Ślarczka, i, lm. i] p. Stara.

[Ślarka, i, lm. i] p. Stara.

[Ślatać, a, a] p. Latać.

[Ślatanie, a, b] czynność cz. Ślatać.

Ślaz, u, b]m, × Szlaz I. apt. *korzeń ślazowy, malwa*. 2. bot. = a) a. Malwa (malva) roś. z rodziny ślazowatych. Gatunki: Ś. dionasty a. z ygmarek (m. alcea). Ś. drobnokwiatowy (m. borealis). Ś. kędzierzawy a. kryspaty a. kędzierzawiec (m. crispa). Ś. leśny a. zajęczy a. serzysko zajęcze (m. silvestris). Ś. okrągłoliściowy (m. rotundifolia). b) Ś. drzewny p. Poślubnik. c) Ś. kakaowy, p. Niekarmia. d) Ś. meksykański, p. Proświriak. e) Ś. ogrodowy a. włoski a. wysoki, p. Prawoślaz. f) Ś. żydowski, p. Żydawa. 3. wet. *czwarty żołądek przeżuających, trawienie*: Wół ma cztery żołądki: jeden ś. zowie księgi, drugi czepiec, trzeci łosia skóra, czwarty ślaz. Sak. Ś. łączy ś. z żołądkiem i od niego zaczynają ś. cienkie kiszki. Mag. Ś., żołądek prawy bydłęcia. Troc. Pokarm w bydłęciu z książek do żołądka prawego a. ślazu ś. spuszcza. Troc.

[Ślazek, zku, lm. zki] *brzuszek cielecy*.

Ślazibodek, dka, lm. dki bot. (monsonia) roś. z rodziny bodziszkowatych.

[Ślazierie, a, b] czynność cz. Ślazić.

Ślazilep, u, lm. y bot. p. Okrzyklin.

Ślazorzew, u, lm. y bot. I. p. Okrzyklin. 2. p. Poślubnik.

[Ślaziwać, uje, ował] *złazić, schodzić*: Ś. z woza.

[Ślaziwanie, a, b] czynność cz. Ślaziwać.

Ślaziwany I. podobny do ślazu. 2. Rośliny ślaziwane, bot. (malvaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych. 3. min.: Kamień Ś., p. Ślaziwy.

Ślaziwiec, wca, lm. wce bot. p. Poślubnik.

Ślaziwnica, y, lm. e, Gwiazdkowiec, Śliza, Ślaziówka, bot. (sida) roś. z rodziny ślazowatych. Gatunek: Ś. sereolistna (s. Abutilon).

Ślaziwy, † Ślazienny, × Szlaziowy, × Szlazienny I. *tyczący ś. ślazu*: Cukierki ślazowe od kaszlu. 2. apt.: Ulepek Ś. (z korzenia) (syrupus althaeae). 3. bot.: Róża ślazowa, p. Topolówka. 4. min.: Kamień Ś. a. ślaziwany (Troc) = *odmiana malachitu*. Ś. a. ślaziwany kamień ma kolor liścia ślazowego. Kluk.

Ślaziówka, i, lm. i bot. I. p. Ślaziwnica 2. a. Lawatera (lavatera) roś. z rodziny ślazowatych. Gatunek: Ś. kutnerowata (l. thuringiaca).

Ślaziówki, wek, blp., × Szlaziówki cukier. *karmelki ślazowe*.

[Ślazić, zie, zi] *zleść, zejść*.

[Ślaziwa, y, lm. y] p. Ślaziwa.

[Ślaziwać, nie, na] p. Ślaziwać.

[Ślazięcie, a, b] czynność cz. Ślazić.

[Ślazięty] I. *przemoczony*. 2. *rozlazły, nieporadny*.

[Ślaziłowiczka, i, lm. i] *szpara u drzwi*: Wyglądali za mną ot tą ślaziłowiczką.

[Ślaziłny] = Swobodny.

[Ślaził, i, lm. i] *trawa* (poa altissima).

[Ślaził, y, lm. y] p. Swobodny. Ork. Hej, wolny ja, wolny, jako ptasek polny, choć jo na ślaziłdzie, jak rybka we wodzie. Tet.

[Śledzienie, Śledzno] przys. od Śledziny: Ustał ścisł, a walczący Ś. mogli ś. obracać. Ork. Wiewiórki po ziemi tańcowały Ś., jak w rajku. Ork.

[Śledzno] p. Śledznie: Ś., wolno. Gosz. Ś., swobodnie, łatwo. Gwar.

[Śledziny] p. Swobodny: Mieć opał Ś. = *posiadać prawo zbiórki drzewa na opał*. Ś., łatwy. Gwar. Aż Ś. znajdziem czas w uherskiej dziedzinie! Kasp. Ludzie zabijają czas Ś. poprawianiem płotów. Ork. Bóg taki je, jako orał po niebie: ka fee, poleci; taki tyz i Pan Bóg Ś. Tet. Wysła po sumie na maliny do wrębu, jak zwyczajnie przy święcie, mając czas Ś. Ork.

[Śledzenie, a, b] czynność cz. Śledzić.

[Śledzać, a, a] (o świni lub drobiu) *jeść porzucone ziarno lub zżęte listki zbożowe młaskając*.

[Śledzanie, a, b] czynność cz. Śledzać.

[Śledzić, i, a] *zlecić, spaść*: Holaka (= gałąź) mu śledziła na łeb, jak kulom łomą.

[Śledzna, y, lm. y] *panna*: Krasylud i ieh ślubna Żywia śledzna... stały u wstępu gaju. Wysp.

Śledczy, Śledzki *tyczący ś. śledzenia; badawczy, śledzący*: Na prawo drzwi do komisji śledczej. Mick. Policja śledcza. Wzniosła oczy do góry i prowadząc je po obecnych, śledze wejrzenie Wacława spotkała. Skarb. Walerja miała na ciągłej uwadze śledze oko matki. Skar. (= *obserwujące, uważne*).

[Śledni, Ślenni] *pośledni, tylny, ostatni*: Ślednie koło u wozu.

Ślednik, a, lm. i I. chir. *prutek do badania ran, wrzodów i t. p., zgiębnik, sonda* (specillum).

× Śledny do śledzenia używany, śledzący, tropiący, gończy: Psa ślednego częstym za uszy ciągnieniem na myślistwo zwyczaj. Jabł.

Śledzca, y, lm. y *inkwizent, indagator, ten, co prowadzi śledztwo*: Teofilakt był członkiem synodu, zatem był śledzcą, oraz sędzią w pierwszej i ostatniej instancji. Bart.

Śledzenie, a, b]m. I. czynność cz. Śledzić. 2. lek. = a) *postrzeganie, np. przebiegu choroby* (observatio). b) *badanie, np. stanu chorego* (exploratio).

Śledziarka, i, lm. i forma ż. od Śledziarz.

Śledziarski przym. od Śledziarz.

Śledziarz, a, lm. e, † Śledziownik I. *handlujący śledziami*: Śledziarze i ci, co ryby słone sprzedają, zawsze w rosolu a. w laku gmerać muszą. L. 2. *amator śledzi*.

Śledziociel, a, lm. e, i. × Ś. ten, co śledzi, bada, poszukiwacz. L. 2. [Ś.] *sędzia śledczy*.

× Śledziocielka, i, lm. i forma ż. od Śledziociel. L.

Śledzić, i, il I. kogo, co, × czego = *szukać po śladach, tropić, śpiegować, podpatrywać; mieć na oku czyje kroki, przebieg czego*: Czego na Podolu, jako psi śledzący, nie zbadała Wołosza! Tw. (= *węszący, myszkujący*). Czystego we dworze nie najdzie, by go też i ze psy Ś. miał. Gór. Niekiedy mnie śledzono. Ogar zająca śledzi. Troc. Śledzić oczyma zdala. Mick. (= *wypatrywać*). Jak Ś. przyczyn, związać następstw łańcuchy? Mick. (= *dochodzić*). Patrzą w oczy, ustek śledzę. Mick. Snują ś., śledząc niemiec-kich obrotów. Mick. Konrad badawczym, szyderczym okiem Witolda liców i poruszeń śledzi. Mick. Szpiegowie moi dawno śledzą jego czynów. Mick. Może jeden z odważnych warszawskich młodzieńców, którzy śledzą pobytu i nazwiska jeńców. Mick. Nie szpieg, bo tylko śledził czegoś w wodzie. Mick. Z wielką uwagą śledzono za wypad-

kami sejmu czteroletniego. Tet. Ten napisu, a ów roku śledził. Sl. wil. (= dopatrywał ś., dochodził). 2. † Ś. *ściagać, prześladować*: Chwałę nienawiść śledzi. Pileh. Ś. ś. *śledzić siebie wzajemnie*: Śledzono ś. wzajemnie, donoszono na obie strony, walkę podsycając. Krasz.

× Śledzienista, y, lm. ści p. Śledziennik. Śledziennica, y, lm. e i. a. Śledzienniczka forma ż. od Śledziennik. 2. bot. (chryso-splenium) roś. z rodziny okalnicowatych. Gatunek: Ś. naprzemianliścieciowa, posp. minutki (ch. alternifolium). 3. lek.: × Ś., p. Hipochondrja. Śledzienniotwo, a, blm., × Śledziennica lek., p. Hipochondrja.

Śledzienniczka, i, lm. i p. Śledziennica. Śledziennik, a, lm. cy, × Śledziennik, × Śledzienista, × Śledzionista, × Śledziona, Hipochondryk, Hipokondryk, × Hipochondrjak, × Hipokondrjak 1. ten, co cierpi na śledzionę. 2. przen. człowiek zgrzybliwy, zgorzkniały, grymasnik, opryskliwy, wtrąbiany. Wyrobiła mu opinię mątyki, śledziennika. Gaw.

Śledzienny, × Śledzionowy 1. przym. od Śledziona (lienalis s. splenius). Odpreparował gałązkę żyły śledziennej lub krezkowej. Przen.: Sprawa była z śledziennym, rozżalonym mężem. Koż. (= zgrzybliwym, stetryczalym, zgorzkniałym; z śledziennikiem). 2. hist.: Komórka śledzienna. Ciałka śledzienne a. śledziona (corpuscula lienalis s. lienis). 3. patol.: Białaczka śledzienna (leucemia lienalis). 4. wet.: Zaraza śledzienna a. śledzionowa, wąglik, zaraza wąglikowa (anthrax).

Śledzik, a, lm. i p. Śledź: Zamiast ostrzyg po pradziadowsku dawano śledziki. L.

Śledziona, y, lm. y i. × Ś., p. Śledziennik. Sl. wil. 2. a. Śłodzona, × Śledzionka anat. jedno z trzew brzuszných, na lewo od żółdka położone (lien s. splen): Ś., śłodzona. Troc. 3. patol.: Ś. sago-wata. Ś. skrobiowata (degeneratio amyloidea lienis). Śledziona obrzmienie (tumor lienis). Śledziona opadnięcie (spleno-optosis). Śledziona powiększenie (splenomegalia). Ś. ruchoma (splen migrans). Śledziona ruchomej przyszyje (spleno-pexia). Śledziona zapalenie (splenitis). Zdr. Śledzionka.

× Śledzionista, y, lm. ści p. Śledziennik. Śledzionka, i, lm. i l. × Ś., p. Śledziona: Cierpiat na śledzionkę. Rzew. 2. bot. = a) ceterach) roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci. Gatunek: Ś. lekarska, × Stonogowiec (c. officinarum). b) p. Zanojcica. 3. wet. bryła okrągława, gąbczasta, występująca z pecherza płodowego po odejściu wód u klaczy źrebiącej ś. (hippomanes): Po pęknięciu błony zewnętrznej, czyli naczyńkowej, razem ze średnią, czyli urnową, wylewają ś. tak zwane pierwsze wody, z którymi zazwyczaj wypływa gąbczasta, okrągława masa, śledzionką (hippomanes) zwana. Adam.

Śledziennik, a, lm. cy p. Śledziennik: Był, prawda, gospodarz, ale hipokondryk, Ś. Chodź. × Śledzionookrężnicowy anat., p. Śledzionowookrężnicowy.

× Śledzionookrężnicowy anat., p. Śledzionowookrężnicowy.

Śledzionowaty 1. podobny do śledziony. 2. anat.: † Myszka śledzionowata (Perz.), mięsień płatowaty, mięsień kłębkowaty, paskowaty, rzemieniowy, † muskuł rozciągnio-trójkątny, nierównokątny, trójkątny karku (musculus splenius). 3. patol.: Stwardnienie

śledzionowate, np. płuc wskutek ich zapalenia (splenisatio).

× Śledzionowookrężnicowy, × Śledzionookrężnicowy, × Śledzionookrężnicowy anat. wspólny śledzionie i okrężnicy: Wiąz Ś., okrężnicoośledzionowy, × kałdun okrężnicoośledzionowy (ligamentum lienocolicum).

Śledzionowy p. Śledzienny: Żyła śledzionowa. Krup. † Ziele śledzionowe (Kn.), p. Zanojcica. Śledziородny obfitujący w śledzie: Śledziородna krajina. Koch. W.

Śledziowaty, Śledziowy podobny do śledzia, należący do gatunku śledzi: Ryby śledziowate. Sl. wil.

† Śledziownik, a, lm. cy p. Śledziarz: Ustawa o tych, którzy miejskie kuchnie dzierżą, także o sernikach, śledziownikach i innych, którzy rzeźzami śniednymi przekupują. Sz.

Śledziowy 1. przym. od Śledź: Sałata śledziowa. Takich ćwierci 10 (miodu) idzie na jedną beczkę śledziową. Gac. Żart.: Amator od śledziowej główki. Piją jak na śledziową główkę. Pot.

Śledziówka, i, lm. i l. solanka, beczka do śledzi, do ryb słonych. Troc. Bartnicy dają dani miodowej 119½ ćwierci miarą, jaka jest przesy nas wymierzona, to jest, kładąc ćwierci 10 na śledziówkę. Gac. Podlejsze śledzie przywożą w beczkach, śledziówkami zwanych; przedniejsze w ahtelikach. Kluk. Od śledziówki miodu przasnego po złotemu. Vol. 2. a. Śledziówka woda słona w beczce śledzi.

Śledzki p. Śledczy: Policja śledzka. [Śledzia Ś.] [Śledziówka, i, lm. i] p. Śledziówka.

Śledztwo, a, lm. a, [Śleństwo, Ślistwo] proces śledzenia, inkwizycja, indagacja: Prowadzić, umorzyć, zakończyć, wdroyć Ś. Przystąpić do śledztwa. Wyznać, przyznać ś. na śledztwie. Dano mu tyle kijów onegdaj na śledztwie, że mu odtąd krwi kropki w twarzy nie zostało. Mick.

Śledź, a, lm. e zool. (clupea harengus) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, śledziowata: Sprawie śledzia. Dzwonko śledzia. Śledzie przedniejsze holenderskie, podlejsze szwedzkie. L. Śledzi ciąg, stado. L. Będzie, nie będzie moim Atys zięciem, jak na Wielkanoc, tyle dbam, o śledzia. Pot. Ś. marynowany. Ś. wędzony. Troc. Ś. pocztowy (=wyższy gatunek śledzi zamiejscowych). Oczy mu jak śledziowi w głowę wlażyły. Troc. I na śledzia mu nie stanie. Troc. (= biedak). Przen.: Przymierzcie, jak oni przy sobie wyglądają: pan Aleksander jak Ś., a ten jak malina. Krasz. (= jak wymoczek, chudy, bladej, wymokły, jak zdechlak). Wedle wzoru z zagranicy w wieczór siedzą przy obiedzie; lalki chodzą po ulicy, w łózku leżą blade śledzie. Kam. Jakiś ekliwy, nudny, wywiedły, jak Ś. holenderski Kaczek. Bądź zdrow, holenderski śledziu! (gdym co przepadło, zawiodło). Bywaj zdrow, holenderski śledziu! połowę noej djabli brali. Gaw. Posp.: Zjesć śledzia = zbić ś., być stłuczonym, zginać, zostać skradzionym: Szklanka zjadła śledzia. Mój nóż pewnie śledzia zjadł. Pojechał po śledzie, więcej nie przyjedzie. Prz. = opuścił kogo bezpowrotnie. Zdr. Śledzik.

[Ślegnąć, gnie, gi] zlegnąć, zlec, odbywać pożóg.

[Ślegniana] (o kobiecie w położu) zległa.

[Śleja, i, lm. e] = Szła, Ciek. Śleje kie koniowi zarucili. Zer. Zdr. [Ślejka].

[Ślejka, i, lm. i] p. Śleja.

[Ślejtac, a, al] byle jak wiązać, płątać nici.

[Ślejtanie, a, blm.] czynność cz. Ślejtac.

Ślemień, a, lm. e l. p. **Ślepień**. 2. [S.] *padalec*. **Ślemię**, enia, lm. ona l. † S. p. **Szlemię**. Na trumnę tobie z trzecim ślemieniem wystarczają dwie drewnie Koch. (= *szubienica*). Obieszono go na wysokim ślemieniu Klon. W stodołę, nie mającej krzesła pod dach, wkopują S. wzdłuż niej w połowie jej szerokości wysokie słupy, widłowo u góry zakończone, sochami zwane, a na tychże widelkach umieszcza s. cienka sztuka drzewa, ślemieniem zwana. 2. [S.] *belka łącząca jarzmo mostu, na którą kładą deski*.

[Śleni] p. **Śledni**.

Śleniawa, y, lm. y bot. (*Halleria*) *roś. z rodziny trędownikowatych*.

[Śleństwo, a, lm. a] p. **Śledztwo**.

Ślep, pia, lm. pie l. [lm. pie, pia, py, Ślip]. *pog. oko*: Wywała ślepie = *rozgląda s., gawroni s.* Wytrzeszczyć, wybańszczyć, wyrzucić ślepie. Widują świeca ieh ślepie, niby robaczki świętojańskie rozsiane. Jord. Zalać ślepie = *podczłmieleć sobie*. 2. p. **Ślepiec**: S., *blizkowidz*. Kn. S., *niedowid*, *ciemnowidz*, *słabego wzroku*. Kn. *Lippus*, któremu oczy płaczą a. łzami zaciekają, S. *Mącz*. Jakobyś ty, ślepiu, nie widział, że u nas wtedy dzień, kiedy nam słońce świeci? Smotr. 3. [Kocie ślepie, Kócki] *roś. trifolium arvense*. 4. zool., p. **Ślep**. Zdr. **Ślepek**, **Ślepie**, **Ślepiątko**.

Ślepa, ej, lm. e *kobieta ślepa, dziewczyna ślepa*. [Ślepa, y, lm. y, Ślepica] *narzędzie ciesielskie do mierzenia kątów, rodzaj węgielnicy*.

Ślepaczek, czka, lm. czkl p. **Ślepek**: Kochanego tego ślepaczka, którego zowią miłośnią. L.

[Ślepać, a, al, Ślipać] *ciąć, mozolnie zbierać*.

Ślepek, a, lm. i l. p. **Ślepiec**. 2. myśl. = a) *zajac, kot, szarak, bielak, wytrzeszczak, śpioch, skotak, korpak, koszlon, wacho*. b) Ślepaki = *oczy zajaca, patry, gały, trzeszcze, wytrzeszcze*. 3. zool. = a) p. **Padalec**. b) a. **Ślep** (*chrysops*) *owad dwuskrzydły krótkorogi z rodziny bąków, wysysający krew człowieka i zwierząt ssących*. Zdr. **Ślepaczek**.

[Ślepanie, a, blm.] *czynność cz. Ślepać*.

[Ślepawy] p. **Ślepowały**: S. na jedno oko.

[Ślepunc, a, lm. y] p. **Ślepiec**.

[Ślepczak, a, lm. i] *taśma, którą zakładają sobie na ramiona ślepocy i ciągną na niej wozy*.

Ślepecka, kiej, lm. kie *forma ż. od Ślepecki*.

Ślepecki, ego, lm. ccy *posp., p. Ślepiec*.

[Ślepec, pcia, lm. pcie, Ślipiec, Ślepoń] *gzik, czyli bąk koński (gastrus equi)*.

† **Ślepec**, pcia, lm. pcie p. **Ślepiec**: Zaż nie haczysz, ślepieu, kiedy idziesz kędy, że na cie wolają wszędy? Petr.

Ślepek, pka, lm. pkl l. p. **Ślep**. Z małym ślepkami i wąsami po chorwacku. Tet. Dwoje jarzących ślepków. Ślenk. Swoim przenikliwym ślepkiem przeskakuje wszystkie gałązki. Matl. 2. [S., lm. **pkowie**] *człowiek ślepy, ociemniały*. Troc.

[Śleper, a, lm. rzy] *chłopic w kopalni, który wozi rudę lub węgiel pod windę, w o z k.*

Ślepiac, a, al, **Ślepieć** l. *nadużywać wzroku, psuć sobie oczy, wyteżać wzrok, ślęczyć nad robotą wymagającą pilnego patrzenia*: Ślepią po nocach nad książką, nad syciem. Ślepiam, nie dojrzę. Kn. 2. × S. *tracić wzrok, ślepnąć*: Ślepiawszy, czytać przestał. Troc. 3. [S.] = a) *wypatrywać, szukać oczyma*: Ślepiam konia po lesie cały boży dzień. b) *wytrzeszczać oczy, doglądać gorliwie*.

Ślepanie, a, blm. l. *czynność cz. Ślepać. 2. okul.: × S. = *niedowidzenie, słabość wzroku, × niedoślep (amblyopia)*.*

[Ślepiasty] *mający duże oczy*.

Ślepiątko, a, lm. a p. **Ślep**.

Ślepica, y, lm. e l. [S.] p. [Ślepa]. 2. zool. p. **Minóg**.

Ślepić, i, il l. *robić ślepym, oślepiac*: Wzbija około siebie tuman kurzawy, która, nie ślepiąc żrzenicy, gryzie tylko powieki. Wiszn. 2. p. **Ślepiac**: Ślepi, duka w zbutwiałych szpargałach młody suscepcant w pieniackiej jaskini. L. Wołęgiód mrzeć a. też nad robotą S., niż... Wyb. Musi tedy człek siedzieć jak sęp zachmurzony a. S. nad książką, jeżeli uczony. L. Bajeczne dziwy, co historyk siwy z starego, ślepiąc, wyczytał autora, kreśląc Hektora. Jak. W. [Cie... go!... mruczał Karaś, jeszcze ślepiąc za wojskiem]. Gaś. 3. *zaślepiac, mroczyć, oślmiewac*: Biała farba ślepi człowieka. Sak. Przen.: *oślmiewać, czarować, zachwycać, ujmować, tumanic*: Ślepię cię zbytnią podłość. Wyb. O chlubo panowania! jak ślepisz, więzisz dusze. Przyb. Człowiek ten pospółstwo nieopatrznie ślepi. Pot. Bogatych świecka chwała ślepiła i do wiary im przeskadzała. Skar.

Ślepiec, pca, lm. pcy l. a. **Ślep**, *posp. Ślepek*, *posp. Ślepecki*; † **Ślepec**, × **Ślepień**, × **Ślepowidz**, × **Ślepowid**, **Ślepotą**, [Ślepek, Śleptak, Ślepec, Ślepunc] *człowiek ślepy, ciemny, niewidomy; człowiek niedowidzący, krótkowidz*: S., *niedowid*. Kn. S., *ciemnowidz, słabego wzroku*. Kn. Nie dopuszczaj tym nierozumnym ślepcom oślepić siebie wodzic. Smotr. Pozostał starzec S. i niewiasta. Uj. 2. *ślepy żebrak zawodowy, przygrywający często na lirze*: Ślepeców, krząjących z lirami i pieśnią, wypytywano o nowiny. Ślenk. 3. okul.: S. *dzienny*, × *nocowidz* = *człowiek lepiej widzący o zmierzchu, niż w dzień jasny (nyctalops)*. 4. zool. (*spalax typhlus*) *zwierze szczurówate z rodziny cunicularia*.

[Ślepieć, eje, al] p. **Ślepnąć**.

Ślepienie, a, blm. l. *czynność cz. Ślepić. 2. [S.] *czynność cz. Ślepieć*.*

Ślepień, pnia, lm. pnie l. p. **Ślepiec**: Na ślepienia przez poehlebstwo mówi, że rozumem daleko widzi. L. 2. a. **Ślemień** *samorodny ul pszczoł w dziuple drzew lub w innych miejscach przez nie urządzony*. Śl. wil.

Ślepietnie, i, blp., p. **Ślepiety**. Śl. wil.

Ślepie, ecia, lm. eta p. **Ślep**: *Ozuje nieugaszony apetyt do ucałowania ślepiąt twoich*. L. Bystre ma ślepięta. Tremb.

Ślepin, u, lm. y bot. p. **Ślepodrzew**.

[Ślepiotka, i, lm. i, Ślipotka, Ślepotka] *noc (w zagadce)*.

Ślepiutenki p. **Ślepiutki**.

Ślepiutki, **Ślepiutenki** *zupełnie ślepy*.

Ślepnąć, nie, nął, [Ślepieć] *stawać s. ślepym, tracić wzrok*. Przen.: Ślepniesz w spekulacji szale. Śl. wil. (= *stajesz s. zaślepionym, nieoglednym*).

Ślepięcicie, a, blm., *czynność cz. Ślepnąć*.

Ślepo przys. od **Ślepy**: Niektóre zwierzęta s. s. rodzaju, jako psi, lwiąta, kocięta. Sak. Co s. S. narodziło, S. zginie. Troc. Ten, który za drugim S. idzie, nie nie znajduje, owszem ani szuka. Pileh. Przen.: *Mozesz to S. podpisać*. L. (= *zamknąć oczy, z zamkniętymi oczyma, bez namysłu, nie zastanawiając s.*). S. mu postuszny (= *bezwarunkowo, nie rozprawiając*). Wierzyć S. (= *z całym zaufaniem, bez zastrzeżeń*). S. s. w niej kocha. L. (= *zapamiętałe, na zabój*). Kobieta ta S. lgnie do oficerów. L. (= *na oślepi*). S. s. przywięzujesz, szalenie zakochanym jesteś. Węg.

S., jak bydłęta, krew swoją wylewają. L. (= *bezmysłnie, bez zastanowienia*). Pieniądze S. roztrwonione. L. (= *lekkomyślnie*). Kupować na S. = *kupować kota w worku, kupować na oślep*.

Ślepodrzew, u, lm. y, **Ślepin**, **Oślepień** bot. (*excoecaria*), roś., której gatunek *e. agallocha* zowie s. orlim a. rajskim drzewem, roś. z rodziny wilczomleczowatych.

Śleponarodzony p. **Śleporodny**. Troc. Rzecz niesłychana, aby kto otworzył oczy śleponarodzonego. B. B.

† **Śleponoczy** dotknięty ślepotą zmierzchową a. kurzą (hemeralops).

[**Ślepoń**, a, lm. e] p. [**Ślepeć**].
Ślepołk ślepy na oczy: Niech utonie z mym sercem żądz rozpacz ślepołka. Sf.

× **Ślepopędny** pędzący, na oślep, bez rozważenia: Kiedy przepaść ognista swą paszczę rozwiera, a dusze ślepopędne okrutnie pożera... Min.

Śleporodny, × **Śleporody**, **Śleponarodzony** urodzony ślepym, ślepy od urodzenia: Śleporodne sowy, Kulig.

× **Śleporody** p. **Śleporodny**: Kret S. Tw., Troc. [**Śleporód**, oda, lm. owie] człowiek ślepy od urodzenia, istota urodzona ślepą: Śleporodowie Jezusa nie człowiekiem prostym być uznawali. Bz. Wymyślanie na Mazowszan: Psi narodzie, śleporodzie mazowiecki.

Ślepotą, y, blm. l. rz. od **Ślepy**: Przen.: *zasłepienie*: Ślusnie ś. ślepocie narodu tego dziwujemy. Troc. Z. pasją ją i ślepotą kocha. Jabł. S. śniegowa = ś. *po blasku słonecznego, odbitego od śniegu*. 2. [Ś.] *niedokładność w robocie, byle jaka robota*. 3. [Ś., lm. y] p. **Ślepiec**. 4. okul. = a) *niemożność widzenia, utrata wzroku, ściemnienie* (caecitas); b) *ograniczenie możliwości widzenia w pewnych warunkach*: Ś. dnehowa a. korowa (amnesia optica), utrata zdolności poznawania przedmiotów widzialnych. Ś. dzienna × *noce widztwo* (nyctalopia). Ś. jasna, p. **Jasny**. Ś. kurza a. zmierzchowa p. **Kuroślep**. S. na barwy = *niemożność rozróżnienia ich, daltonizm* (achromatopsia): α) na barwę czerwoną (anerythropeia); β) na czerwoną i zieloną (xanthocyanopsia); γ) na niebieską (acyanopsia); δ) na zieloną (achloropsia), ε) na żółtą (axanthopsia). Ś. ołowica a. ołowna (amaurosis saturnina). Ś. wyrazowa (caecitas verbalis) *niemożność wyobrażenia sobie wyglądu przedmiotu, którego nazwę ślepy słyszy lub czyta*. 5. wet. Ś. miesięczna (u koni). Ś. piękna (u koni), to samo, co Ś. jasna u człowieka. 6. a. [**Ślepucha**] zk. *kura*. Zdr. **Ślepotka**.

Ślepotka, i, lm. i l. p. **Ślepotą**, biedna istotka ślepa. 2. [Ś.] p. **Ślepotka**.

× **Ślepuoczony** wierzący w książkową tylko mądrość, znający świat tylko z teorii książkowej.

Ślepowaty, [**Ślepawy**] niedobrze widzący, nieco ślepy, niedowidzący.

× **Ślepowid**, a, lm. owie p. **Ślepiec**.
× **Ślepowidz**, a, lm. owie p. **Ślepiec**.

Ślepowładnie przys. od **Ślepowładny**. L.
Ślepowładny władający na oślep, z zamkniętymi oczyma: Ślepowładna fortuna. Pileh.

Ślepowron, a, lm. y l. [Ś.] *polajanka*. 2. a. **Kruk nocny** zool. (*nycteorax europaeus*) ptak podkaszal, czaplowaty. 3. [Ś.] *czapla siwa* (*ardea cinerea*).

[**Ślepowronka**, i, lm. i] myśl. *kraska*.
[**Śleptać**, a, al] l. *plakać*. 2. ciężko pracować, harować.

[**Ślepták**, a, lm. i] l. p. **Ślepiec**. 2. a. **Ślepták** człowiek skłonny do płaczu, beksa, mazgaj.

[**Śleptanie**, a, blm.] czynność cz. **Śleptać**.

Ślepucha, y, lm. y l. *kobieta źle widząca, ślepecka*. 2. [Ś.] p. **Ślepotą**.

Ślepuszonka, i, lm. i zool. (*ellobius talpinus*) zwierzę szczurowate.

[**Śleputać**, a, al] *robić co po ciemku*.

[**Śleputanie**, a, blm.] czynność cz. **Śleputać**.

Ślepy l. *niewidzący, niewidomy, ciemny, ociemniały*: S. żebrak daje ś. psu prowadzić. L. Chore to oczy są, które na światło patrzeć nie mogą, ale te ślepe, które nie widzą. Górn. Niechaj cię skarże Pan, abyś szród biała dnia macał, jako Ś. maca w ciemnościach. Leop. Ś. nikomu drogi nie pokaże. Bud. B. Ś. wódz nie-dobry. Kn. S. jeśliby ślepego prowadził, obadwa w dół padają. Wuj. Niósł Ś. kulawego, dobrze im ś. działa. Kras. Ani Ś. o farbach, ani głuchy o dźwiękach sądzić mogą. Baz. Tak pleciesz właśnie, jak gdyby Ś. z przyrodzenia dawał zdanie o kolorach. Torz. Nie ślepemu po zwierciadle. Mącz. Heretykowi pomaga imię chrześcijańskie, jako łysemu grzebień, ślepemu zwierciadło, głuchemu piszczyk. Birk. Muszę mu oczy otworzyć, musi być Ś., że tego nie widzi. L. Ś. od narodzenia, z przypadku, z choroby. Troc. Ś. na jedno oko. Troc. Zna ś. na tym, jak Ś. na maści. Troc. Ślepyby to widział. Troc. Ludzie, by kretowie, ślepi na swe występy, a na cudze ostrowidzowie. Sekl. Nowokrzeńcy ślepszemi są, niżeli kretowie, do ziemi oczy kryjąc, widzieć nie chcą, głuchszemi, niżeli skąfa. Gil. Przeradzamy ś. w ślepe krety, co ukryte w ziemi, powierzchnię jej pod nogami przechodniów wruszają i toczą. Koź. Ś. dalej ujrzy. Kn. (chromy dalej zajdzie; wrzko nie widzi. Ł.). Rzadki Ś. widzi. Rys. To i ślepym jawno. Baz. I ślepej kokoszy ziarno ś. nadarzy. Pot. Z trafunku ślepa kokosz na ziarno trafi. Syk. [Na ocy ślepa była. Czyście jej to ślepi byli, kiedyście oczepili? Wójc. (= *czyście jej nie widzieli*). A cyś go Ś.? Przen.: Ś. mu ś. zaleca = *sen go morzy*]. Ślepa babka (gra) p. **Mrużek**: On z niemi dalej w ślepą babkę, dalej w mrużka. L. Fortuna, choć ślepa, przecie ludźmi brakuje. Pot. Fortuna ślepą babkę grać z ludźmi lubi: dzie sięciu minie, jednego ułapi. L. [„W ślepego“] = *gra dziecięca*. Przen.: × *Noc ślepa* (Stem. J.) = *ciemna*. Przen.: Od dzieciństwa jesteśmy długo na nią ślepi. Mick. (= *patrzmy na nią przez palce, przez szpary, nie chcemy jej widzieć*). Przen.: *Umysł Ś.* (Śk. wil.) = *ciemny, nieoświecony, nierozwinięty, nierozumny*. Ślepa fortuna = *nawiedzająca na oślep tego lub owego*. Czasem ślepa fortuna tam trafi, gdzie roztopność daleko ś. odstrzeli. Pot. Ślepe szczęście = *samo w ręce leżące, wciąż komu nastrożające ś., służące komu; szalone*. Ślepe szczęście w ręce lezie tym, którzy ś. na nim nie znają. L. Ślepa miłość. L. = *zapamiętała, nierozważna, nie zastanawiająca ś., nie rozumująca*. Ś. każdy, co miłuje. Troc. (= *zasłepiony, zamykający oczy na wady*). Ś. upór. Warg. Sprawy z ślepego zwyczaju pochodzące. Bals. Ludzie ci trzymają ś. ślepych swych zabobonów. L. Ślepe naśladownictwo (= *niewolnicze, machinalne, pedantyczne, bezmyślne, bezduszne*). Ślepe przywiązanie = *głuche na strony ujemne, nie krytykujące, wierne; nierozsądne*. Ślepe posłuszeństwo, zaufanie = *bezwarunkowe, bezwzględne, nieograniczone, bez strzeżeń*. Ślepa wiara. 2. Szkoło ślepe = *nieprzezroczyste, matowe, mleczne*: Szkoło nieprzezroczyste, po naszymu mówiąc, ślepe. Torz. Szkoło ślepe tak wyglądać będzie, jak obłok biały. Torz.

Hutnicy nazywają takie szkło, które brzydniej, jakby po nim kto mleko polał, ślepym. Torz. 3. ukryty, skryty, niewidoczny, tajemny, zamaskowany: Ś. zamek, skryty, sztuczny, z sprężynami. L. Poczciwemu człowiekowi ani ślepych zamków, ani psa na łańcuchu, ani stróża nigdy nie trzeba, bo już stróżem u niego enota. Rej. Ś. zamek. Bobr., Troc. Ślepa kłótką. Troc. Drzwi ślepe w obiciu (w tapecie). Ślepe rowy, przysute reduty. Tw. Ślepe reduty. Tw. Ślepa skała. Pol. = *podwodna, rafa w rzece*. Ślepa podłoga, ta, na której ś. daje druga podłoga, gładka lub taflowa. Mag. Ś. pułap, p. Pułap. 4. udany, fałszywy, pozorny, nierzeczywisty: Okno ślepe. (Troc) = *zamurowane, nie dające widoku a. tylko wymalowane*. Ślepe drzwi. Troc. Brama ślepa. Troc. Ulica ślepa = *bez wyjścia, bez wylotu; niecała*. Kopie w ziemi tunele a. ślepe przejścia. Oprócz tego rachowała ś. na regestrach pewna liczba koni, zwanych ślepem, za które płacę rotmistrze, czyli ich poręcznicy, kładli sobie do kieszeni. Górn. Ładunek Ś. = *ładunek bez kul*. Ślepe ładunki, woreczki prochem tylko napełnione. Jak. J. 5. Mapa ślepa = *mapa bez napisów*. 6. Ś. robak (Bobr.) = *głista brzuszná*. 7. [Ślepe ryby] = *zupa postna z kartoflami*. [Ś. mak, patrak] = *gatunek maku gorszego*. [Ślepe chustki] = *chustki szafrowe w białe kropki lub oczka*. 8. anat.: Dziura ślepa języka (foramen coecum linguae). Dziura a. dziurka ślepa kości czoła (f. c. ossis frontis). Dziura ślepa mleczka przedłużonego (f. c. posterioris medullae oblongatae). Dziura ślepa podstawy mózgu (f. c. anterioris). Kiszka ślepa, kątnica, X jelito kątna a. kętne (Syr.), X kiszka kątna (Kn.) (intestinum coecum). Punkt Ś. w głębi oka (papilla nervi optici). 9. chir.: Przetoka ślepa = *nie przechodząca na wylot (fistula incompleta)*. 10. fl. Ś. pał = *ukryty w wodzie*. 11. gór.: Ślepa, para = *stracona oprawa chodnika*. Łab. 12. haf.: Ślepa drabinka, kratka = *bez wycięć między szczebelkami*. 13. kar.: Ś. marjasz = *gdy ś. nie wyświęcało, a tylko obierało atut*. Goł. 14. kol.: Linja ślepa, szyny ślepe = *linja boczna, zapasowa, kończąca ś. barjerą, zwaną kozłem, lub wałem*. 15. lek.: Krwawnice ślepe: p. Krwawnica. 16. leśn.: Osmoł Ś., p. Ohar. 17. myśl.: Ślepe pole, p. Kopnia; ziemia, na której nie znać śladu zwierza. 18. org.: Ślepe registry organowe = *tylko dla oka zrobione, a w rzeczywistości nie istniejące, tylko guzikiem budzące*. 19. ryb.: Ś. wierchołek = *grzbiet nasy piaszczystej niewidzialnej, mało co (na 1—2 cali) wodą przykryty*. Ś., ego, lm. i rz. człowiek Ś., ślepiec (p. wyż.): Między ślepem i jednooki królem. Prz.

† Ślera, y, lm. y p. Szlira: Gruzły i zołzy pod szczekami na ślerach twarde. Syr. Gruzłom na ślerze pomocna gorczyca. Syr. (p. Migdał).

[Ślewać, a, ał] zlewać. [Ś. ś.] p. Ślać ś.
[Ślewanie, a, bfm.] czynność cz. Ślewać.
[Ślewanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Ślewać ś.

[Ślewki, wek, bfp.] śliwki.
[Śleza, y, lm. y] p. Śloza.
[Ślezą, a, lm. e] w sąsiedku, szkielet skrzyni przed obiciem gontami.

[Ślezenie, a, bfm.] czynność cz. Ślezić.
† Ślezienny, p. Ślazowy: Wino ślezienne. Syr.
[Ślezina, y, lm. y, Splazina, Splaz] spadek, spadziłość, stok gór, pochyłość gór ku równinom. Pol.

[Śleź, ezie, azl] zleź.

Ślezczyć, y, ał wysiadywać a. wystawać nad czym z udręczeniem, dulceć, dukwieć, męczyć ś. nad czym: Śleczy u łóżka chorego. Górn. (Biedny pastere) czy daleki, czy śleczy przy srogiej niewieście, jedno jest, bo jest zawsze kołchanie bez skutku. L. Przede dniem wstaniesz i śleczysz u drzwi możnego. Górn. Przed ubogimi drzwi zawieramy i przed wroty Ś. im dopuszczamy. Żarn. Mamże zawsze, o nędzny, u twej groty Ś., piszczeć, śpiewać żebrzący, skarżyć ś. i jęczeć? Cho. Chociaż ś. do niej wrócił, chociaż przy niej śleczy, to przecię jak w tęsknocie skarży ś. i jęczy. Ejs. Przy konfesjonale jakim śleczą, a ja ś. tu trapię. Ork. Ś. nad pracą, nad książką. [Śleczek, czka, lm czkowie] pog. *przewiśło osoby nie zaproszonej na wesele, lecz podglądającej przez okno lub stojącej przy drzwiach*.

Śleczenie, a, bfm., czynność cz. Ślezczyć: Niech kto chce dla śleczenia w nocy, we dnie drzymie, by podał potomości swoje w pismach imię. L. W przeraźliwym całego ludu śleczeniu tylko słowo Numa rozeznac było. Stasz.

[Śleganina, y, lm. y] pora deszczowa, ślota, chłapanina, wilgoć.

[Ślegnąć, nie, ną] moknąć; nasiąkać wilgocią.

[Ślegnięcie, a, bfm.] czynność cz. Ślegnąć.

[Ślejdać się, a ś., ał ś.] chodzić, obchodzić.

[Ślejdanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Ślejdac ś.

[Ślęzak, a, lm. i] p. Szlżak.

Ślężawa, y, lm. y bot. (malope) roś. z rodziny ślżawatych.

Ślężyna, y, lm. y bot. p. Rozchodnica.

† Śli ślij, posyłać. Pr.

[Ślibrzny] p. Srebrny.

Ślich, u, lm. y gór. = Szlich. L.

[Ślichacz, a, lm. e] p. Szlichacz.

Ślichta, y, bfm., p. Szlichta: Gdy tkacz zeteze, odebrawszy, dać to pomoczać, aby Ś. wymokła. Ek.

[Ślichthubel, bla, lm. ble] p. Szlichthobel.

† Ślichtować, uje, ował p. Szlichtować: Płótno gdy knap na swoim robi warsztacie, to je, aby gładkie było, mąką żytną z wodą, uwarzywszy jak na barszcz, ślichtuje. Haur.

† Ślichtowanie, a, bfm., czynność cz. Ślichtować.

Śliczega, i, lm. i (Ślic-zega) stol. szeroka piłka ręczna.

Ślicznia, i, lm. e bot. (lambertia) roś. z rodziny owelkowatych.

Ślicznie przys. od Śliczny: Ś., S., w oczy mi mówisz, że ś. w inszej kołchasz. L.

Ślicznienki prow. p. Śliczniuchny: Niech Pan Jezus panienczeze mileńkiego i ślicznienkiego mężulka zesze. Orzesz.

Śliczniuchno przys. od Śliczniuchny; Śliczniutko, Ślicznisio.

Śliczniuchny, Śliczniutki, Ślicznisio, prow. Ślicznienki miluchny przez swoją śliczność: Dziewczyna śliczniuchna. L.

Ślicznisio p. Śliczniuchny.

Śliczniusio p. Śliczniuchno: Pańsko i S. wygląda. Krasz.

Śliczniutki p. Śliczniuchny.

Śliczniutko p. Śliczniuchno.

Śliczność, i. bfm., rz. od Śliczny: Cokolwiek miał okraszy w sobie świat wesoly, cokolwiek zdobyć mogły śliczności żywioly, wszystkie na twą osobę przyrodzenia złało. Zim. Stałęła panienka bardzo piękna przed sądem; wnet ś. sędzia ślicznością jej w nieuczciwą myśl uwi-

kład. Skar. Pełnaś łaski, pełna wdzięczności; na żadnej ci śliczności nie schodzi. Skar. Młodzieńcy i panny porozniemały ś., a ona ś. niewiaśc ich zmieniła ś. Leop. Topaz jest kamień osobnej piękności, który wszystkich kamieni ma w sobie śliczności. Papr. 2. Im. 1, **Ślicznota** istota, rzecz śliczna, piękność: To kobieta, jakich niema... anioł piękności, cudo, mosanie, ś. Krasz. Gdzież to na grzeszne ramiona moje takie kosztowności brać i śliczności takie. Krasz. Osoba, rzecz śliczności! (Im.) = *prześliczna, delicyje*: Śliczności chłopiec. Krasz. A trzeba panu wiedzieć, że on ma córkę, śliczności panna, choć na monarsze pokoje. Krasz. Śliczności robaczek, ktoby to tego nie lubił? Wilez, Krawiec ś. spał, jest frak, o! patrzcie i podziwiającie—śliczności—co? Bał. U wogrodnika to na dziw kuźde nasienie śliczności].

Ślicznota, y, Im. y p. **Ślicznosc**. Zdr. **Ślicznotka**.

Ślicznotka, i, Im. i p. **Ślicznota**: Patrzejno... ta ś. naszego tetryka rozochoćia. Krasz. No, a panna Konstancja? prawda, ś.? Krasz. Tylko uratuj mi moje ślicznotę. Bał. Miło na starość taką ślicznotę polulać i popieścić. Orzesz. [Ś., rzecz śliczna].

Śliczny przepiękny, uroczy, pyszny, cudny, zachwycający; bardzo przystojny: Śliczne mieszkanie. Strój ś. Widok ś. Cieśla rozciągnął prawidło i wyformował go piłą, wymierzył go węgielnicą i cerklem otoczył i uczynił obraz męski, jakoby ślicznego człowieka. Leop. Gdy śliczne oczy swoje ku mnie zwraca, przyjemną zaraz sercu spokojność przywraca. Szymon. Legat przystojną chwałę u wszystkich z ustąpienia tak ślicznego pokoju odniósł. Błaż. Ir.: Śliczna rzecz, niema go mówicie! Śliczne rzeczy, ani słowa! A ś. ptak z jegomości, ś. odpowiesz mi waopan za wszystko. L.

× **Ślif**, y, Im. y, × **Śzlufa**, [Ślucha] = **Śzlifa**. L.

† **Ślifierski** p. **Śzlifierski**: Warsztat ś. Chm. B.

† **Śliferz**, a, Im. e p. **Śzliferz**.

× **Ślifować**, uje, ował p. **Śzlifować**.

× **Ślifowanie**, a, bIm., czynność cz. **Ślifować**.

Ślīga, i, Im. i, **Śzklince** zool. (scincus) *gad ślígowaty*.

Ślígowate zool. (scincoidae) *rodzina jaszczurek*. [Ślikureczny, ślikurny] *prześliczny*. [Ślikurny] p. **Ślikureczny**.

Ślimactwo, a, bIm. *ślamazarność, rozlazłość, niedołęstwo*: Byłem podrażniony niemocą inteligenta, ślimactwem.

Ślimaczek, czka, Im. czki p. **Ślimak**.

Ślimaczenie, a, bIm., czynność cz. **Ślimaczyć**.

Ślimaczenie się, a ś., bIm., czynność cz. **Ślimaczyć** ś.

Ślimaczkowy przym. od **Ślimaczek**. Marmur ś. (= o deseniu w ślimaczki). Łab. Ślimaczkowe (helicea) *dział mięczaków*. Łab.

Ślimacznica, y, Im. e I. bud. *zawój ozdoby na głowicy śłup w porządku jonckim i korynckim*, węzownica, zawój, zawoik. Pódecz. 2. fiz. w przyrządzie elektrycznym, *cewka, szpulka*. 3. mł., w młynie amerykańskim, *przyrząd do mechanicznego przenoszenia mlewa z kamieni młyńskich w inne miejsce, w kierunku pionowym, szneka*. Malyszcz.

Ślimaczny p. **Ślimaczy**. Przen.: Przepisy ślimacznej moralności. Spas.

Ślimaczo przym. od **Ślimaczy**: Jeśli ś. zatrzymam, kroczy ś., gubi ś. w drobiazgiach. Kal. **Ślimaczy** I. a. **Ślimaczny**, **Ślimakowy** przym. od **Ślimak**: Ślimacza skorupa. Kn. ś. sadz. Troc. Pław ś. Troc. Przen.: Ślimaczem krokiem ś. rusza (bardzo powolnie). Śł. wil. 2. anat.: † ś. tok (w uchu) (Perz.) = *ślimak* (cochlea auris).

Ślimaczyć, y, yI I. *wydzierać z siebie ciecz lepka*: Świerzb bywa też wilgotny, ślimaczający. Haur. 2. gór. (o przodku chodnika w kopalniach rud kruszcowych) *saczyć wodę powoli*. Łab. S. ś. I. a. [Ślimarczyć ś.] = a) *okrywać ś. cieczą lepka, ropą rzadką*: Rana ślimaczająca ś. (vulnus madidans). b) (o ranach) *nie chcieć ś. goić; jatryżyć ś., odnawiać ś. wciąż, paskudzić ś.* 2. [Ś. ś.] *poplukiwać, mazać ś., becząć*: I o to ś. ślimaczysz! śmiała ś. już matka, a Zosi takie łyż szeczere płynęły z oczu. Ork. 3. przen. *rozmażywać ś., wlec ś. powoli, przewlekać ś., ciągnąć ś., przeciągać ś.*: Gdyby nie ja, toby ś. to ślimaczyło. Jeż. Tak mu ś. ten czas dłużył, tak ś. ogromnie powoli ślimaczył! Ork.

Ślimak, a, Im. i I. zool. *zwierzę z rzędu mięczaków jednokorupowych brzuchopęzłych* (gastropoda). S. nagi, p. **Pomr**. w. S. goły. Bobr. S. sadowy (helix pomatia) *brzuchopęz plucodyśzny*. S. morski, rzeczny, ziemny, drzewny. Troc. W domu jak ś, siedzisz zasklepiiony. I. (= domator, piecuch). Przen.: Ja, chociażbym do śmierci miał być mizerakiem, wolę być lwem w niebezpieczeństwie, niż w szczęściu ślimakiem. Węg. (= *czółgającym ś., podłym, służalcem*). Przen.: S. = a) *człowiek rozlazły, powolny, niedołęga*. b) *człowiek apatyczny, zimny, nie zapalający ś. do niczego, wygodny samolub*. 2. × ś. *żart, polegający na muskaniu śpiącego palcem poślinionym*. Goł. 3. [Ś.] *przezwiśko dawane włościanom przez mieszkańców Szaty w Olkuskim*. 4. *wężykowany bieg konia*. Dor. 5. anat. *część wnętrza ucha*, † ślimaczek, † ślimaczy tok (cochlea). Dziurka osklepka ślimaka (helicotrema). Haczyk ślimaka w uchu, p. **Haczyk**. Nerw ślimaka (nervus cochleae). Przewód ślimaka (canalis spiralis cochleae). Schody bębena ślimaka (scala tympani). Schody przedsionka ślimaka (scala vestibuli). Wrzecionko a. oś ślimaka (modiolus cochleae). Węzownicowata blaszka ślimaka (lamina modioli). 6. bot. [Ś.] *grzyb maślak* (boletus luteus). 7. ceg. *przyrząd do wypompowywania wody przy kopaniu gliny*. 8. *łyż. figura kształtu linii spiralnej, nakreślona na łodzi przez ślizgającego ś.* 9. tkacz. *część składowa samoprząśnicy wózkowej, uskuteczniająca powrót wózka, koło ślimakowe*. S. *wciągający a. zwrotny* = *część składowa samoprząśnicy wózkowej i niciarki wózkowej, powodująca wjazd wózka*. 10. zeg. *część składowa zegarów sprężynowych: stożek mosiężny zwężający ś. ku górze, na który związa ś. łańcuch, przyrząd ujednostajniający działanie sprężyny rozkręcającej ś.* Zdr. **Ślimaczek**.

Ślimakorodny *wydający ślimaki, obfitujący w ślimaki*: Abyd ś. Otw.

Ślimakowa mat. = **Konchoida**.

Ślimakowato przys. od **Ślimakowaty**: Zwijają ś. ś. i nikną lub wlażą ludziom w gardła. Orzesz.

Ślimakowaty I. a. **Ślimakowy** *podobny do muszli ślimaka, kręcony, spiralny*: Linja ślimakowata. 2. bud.: *Kolebka ślimakowata*, p. **Kolebka**.

Ślimakowy I. przym. od **Ślimak**. 2. p. **Ślimakowaty**: *Trąba myśliwska ślimakowa, srebrem oprawna*. Niem. 3. anat.: *Dołek ś. (kości skalistej) (fovea cochlearis)*. Gałazka słuchowa

nerwu słuchowego (ramus cochlearis nervi acustici). Guzowatość ślimakowa (tuber cochleae). Okienko ślimakowe a. okrągłe (fenestra cochleae s. rotunda).

[Ślimarczenie się, a ś., blm.] czynność cz. Ślimarczyć ś.

[Ślimarczyć się, y ś., ył ś.] p. Ślimaczyć ś. × Ślimazar... p. Ślamazar... Sł. wil.

Ślimoraczek, czka, lm. czki zool. (palaemon) skorupiak słupkooki, dziesięcionogi, długoodwlokowy.

[Ślin, u, blm.] gatunek gruntu, margiel.

Ślina, y, lm. y fizj. (saliva) ciecz wydzielana przez ślinianki w ustach, płwociny, ↑pluna, ↑pluta: Mówi leda co, co Ś. do gęby przyniesie. Kn. Bają i lada jako, bez baczenia, co im Ś. do ust przyniosła. Stryjk. Gęba jego paple szumnym tonem, co jej przypłylnie z ślinami. L. Oboje beszta, tamtę kłępą zowie, tego też także jakoś, co im Ś. powie. L. Prosi, aby jej snu nie miał za lada płony prognostyk i znikomą ślinę. Chr. (=za dym, wiatr, bajkę, fraszkę). Obracać ślinę w gębie = tylko co nie plunąć z pogardy. Przen.: Ś. na co = apetyt wielki, oskoma, pieszczenie zębów n. r. to, co drugi je. L. Przynosi mi to ślinę do gęby. Troc. Ślinę połykać (Pot.) = apetyt wzbudzony w sobie łumić; gryźć ś. wewnątrz z uchybionego skutku. L. Zdr. Ślinka.

Śliniaczek, czka, lm. czki p. Śliniak: Dziecko poznawało Ś., który mu kładziono przed każdym karmieniem. Dyg.

Śliniak, a, lm. i l. a. [Podbrodniczek] rodzaj małego fartuszka, zakładanego niemowlętom pod brodę przy ich karmieniu a. żeby ś. nie walały śliną. 2. Ś. ten, co ś. ślini, mówiąc, × plwacz. Kn., Troc. Zdr. Śliniaczek.

Ślinianka, i, lm. i l. anat. gruczoł wydzielający ślinę, gruczoł ślinny, ślinowy, ↑guzik a. gruczołek śliniasty (Kirch.), ↑gruczołek śliniany (Krup.) (glandula salivalis). Ś. podjęzykowa (glandula sublingualis). Ś. podżuchwowa (g. submaxillaris). Ś. przyuszna, × gruczoł okołouchowy, ↑gruczoł wędle uszów, przyusznicza (g. parotis). 2. patol. Zapalenie ślinianek (sialadenitis). Zapalenie ślinianki przyusznej, posp. świnka (parotitis).

× Śliniany 1. ze śliny powstały, złożony. 2. p. Ślipny: Gruczołki śliniane ślinę oddzielają. Krup.

Śliniasty 1. a. Ślinisty obfitujący w ślinę, pełen śliny. Bobr. 2. podobny do śliny. 3. ↑Ś., p. Ślinny: Migdały śliniaste, ↑migdałki śliniaste, p. Migdał. ↑Guziki a. gruczołki śliniaste. Kirch. (= ślinianki).

Ślinić, i, il l. wilżyć, mazać śliną: Pies rzucony kamień, nie mogąc zgryźć, ślini. Pot. (=liże). Duch nieczysty rzucać ją, Ś., rozdzierać i dusić począł. Skar. Seiskano i śliniono początkami gęby zapomnianych braci, mówiono mowy i mówki. Bał. Przen.: lizać, podmywać, obnywać, głodać: Tam morze ziemię a. nurza w szumie, a. rozcina i w brzegach ją ślini. Chr. 2. lek.: × Ś. = leczyć przez wzniesienie ślinienia. Ś. ś. 1. wypuszczać ślinę w nadmiarze, mazać ś. własną śliną (salivare): Upadszy na ziemię, przewracać ś., ślinić ś. Wuj. Współ z świeżą krwią, pianą szumiącą ś. ślini. Otw. Te staropolskie dzikie perory, co to ś. śliniące krzyczą, że za ich pradziadów więcej bywało szczęścia. L. 3. (o dziku, kiernozie) krzekać, grzać ś., rochać ś., rzuchać ś., lochać ś., kiernozić ś., hukacć ś., bestwić ś. Bobr.

4. myśl. (o ranie u psa) ślimaczyć ś., jatrzyć ś., paskudzić ś.

Ślinienie, a, blm., czynność cz. Ślinić: Ś. sposób kuracji śliniacej, salivatio. Perz.

Ślinienie się, a ś., blm., czynność cz. Ślinić ś. Patol.: Ś. ś., wydzielanie nadmiernej ilości śliny, × ślinopłyn, ślinotok (salivatio s. ptyalismus).

Ślinik, a, lm. i (limax) mięczak brzuchopelny, ślimaczkowy, pomrów. W. A., Łab.

Ślinisty p. Śliniasty: Materja ślinista. Sł. wil.

Ślinka, i, lm. i p. Ślina: Sznurowanie gębusi, uśmiechanie, podrygi i cedzenie ślinki nie wprawia nas w dobrą opinią. L. Przen.: Połykać ślinki = oblizywać ś. na co, obejść ś. smakiem, łapę lizać. Niech ślinki połyka, kto zasnął, a kto odniósł, niech ma i wykrzyka. Szymon. Straciwszy bez profitu wstydy, połknęła ślinki. Min. Skąpiec, żeby pełnej nie uszczuplił skrzynki, widząc, gdy drudzy jedzą, czeze połyka ślinki. Pot. O głodzie ślinkę połykają. L. Darmo tylko ślinki połykają. Lubom. Przen.: ↑Ślinkę połknąć = życie skończyć. Rej.

Ślannik, a, blm. 1. bot.: S. warzywny (spilanthus oleracea). 2. fizj. ciało chemiczne, otrzymane z śliny, ptyalina (ptyalinum).

Ślinny, × Ślinowy, × Śliniany, Śliniasty 1. przym. od Ślina (salivalis): ↑Wilgota ślinna. 2. anat.: ↑Ślinne jagody, p. Migdał. Gruczoł Ś., p. Ślinianka. 3. patol.: Kamica ślinna = tworzenie ś. kamyczków w śliniankach (sialolithiasis). Kamyk Ś. (sialolithus). Torbiel ślinna (ptyalocoele).

× Ślinochron, u, lm. y den. ochraniacz gumowy, zastawiający suknie od zmoczenia śliną.

Ślinogorz 1. u, blm. = a) ↑Ś., patol. = a) zapalenie gardła, zwłaszcza silne (angina cynanche): Na Ś., to jest wrzód gardłowy, lekarstwo pewne. Słasz. Nabrzmiałość gardła w ślinogorzu przychodzi czasem do takowego stopnia, że zatkawszy gardło pacjenta, udusić go potrafi. Perz. β) zgaga: Zgaga, ślinogorz niektórzy właśniej zowią. Mącz. b) wet., Ś. węglkowy świń, ↑Świnogorz (angina carbuncularis). 2. a, lm. e zool. (gastropacha neustria) owad łuskoskrzydły ze skupienia prządkówek.

↑Ślinogorzowaty 1. podobny do ślinogorza. 2. zarażony ślinogorzem, chory na ślinogorz: Lekarstwo świniom ślinogorzowatym. Syr.

↑Ślinogorzowy przym. od Ślinogorz.

[Śliniogórz, a] 1. blm. szkorbut. 2. lm. e a. [Sałaśnik] gatunek ptaka

Ślinopędny, × Ślinowabny, × Wieloślinny pobudzający wydzielanie ś. śliny: Lekki ślinopędne (sialagoga).

× Ślinopłyn, u, blm., p. Ślinotok.

Ślinotok, u, blm., × Ślinopłyn nadmierne wydzielanie ś. śliny, salivacja (sialorrhoea s. salivatio) Ś. rtęciowy (salivatio mercurialis).

× Ślinowabny p. Ślinopędny.

[Ślinowaty]?: Widać tylko skaliste wąwozy, po których następują ślinowate pagórki. Podali mu zarazem i krótką buławę o osadzie z kości, o głowie z ślinowatego rogu. Sienk.

!Ślinowy p. Ślinny: Lasecznik, kamyk Ś. Krk. !Ślinozamykadło, a, lm. a den. narzędzie do ściskania przewodu ślinnego.

Śliń, a, lm. e, Pienik zool. (aphrophora spumaria) owad półpokrywy skoczkwaty.

Ślip - p. Ślep -

[Ślipac, a, al] p. Ślepać.

[Ślipak, a, lm. i] p. Okuń.

[Ślipaki, ów, bhp.] *oczy wilka*.
 [Ślipanie, a, bhm., czynność cz. Ślipać.
 [Ślupiec, pcia, lm. pcie] p. Ślepec.
 [Ślupiec, pea, lm. pee] *mucha końska, bąk*.
 [Ślupiotka, i, lm. i] p. Ślepiotka.
 [Ślipka, i, lm. i] *kawałek chleba skrajany z brzegu ze skórką, przylepka*.
 [Ślipkać, a, al] *szukać po ciemku*.
 [Ślipkanie, a, bhm.] czynność cz. Ślipkać.
 Ślipsko, a, lm. a zgr. od Ślip: Przymykał do drzemki mokre zawsze ślipska. Bał.
 [Ślipták, a, lm. i] p. Ślepták.
 † Ślira, y, lm. y p. Szlira.
 × Śliskacz, a, lm. e ten, co ś. śliska. Troc.
 × Śliskać się, a ś., al ś. p. Ślizgać ś. Troc.
 × Śliskanie się, a ś., bhm., czynność cz. Śliskać ś.: S. ś. na lodzie. Troc.
 Śliski p. Ślizki: Już chorób dusznych pozbyli, ale jeszcze namiętności nie podbili i na śliskim jeszcze stoją. Pileh. (= na niepewnych nogach). Śliscy jesteśmy bardzo w naszym rozumieniu. Bach. (płytey, niegruntowni. L., chwiejni). Węgorz ś. Troc. Na śliskim siedzi urządzenie. Troc (= niepewnym). Bierzemy do ręki ślisczy „Heptameron“ Małgorzaty z Nawary, chętnie słuchamy śliskich opowieści jej pań dworskich i kawalerów (= dwuznacznych, tłustych, pieprzonych, skandalicznych).
 Ślisko przys. od Śliski: S. tu bardzo. Troc. Ś. co czynić. Troc.
 Śliskość, i, lm. i rz. od Śliski, śliskość: Ś. lodu. Troc. Na wszelkie puścił ś. śliskości. Troc.
 [Ślistwo, a, lm. a] p. Śledztwo.
 [Śliszcze, a, lm. a] *miejsce, gdzie ś. len rozestany roś.*
 [Śliszgi] p. Ślizki.
 [Śliszgo] przys. od Śliszgi, ślizko.
 † Ślitada, y, lm. y p. Szlichtada. L.
 [Ślitować się, uje ś., ował ś.] *zlitować ś.*
 [Ślitowanie się, a ś., bhm.] czynność cz. Ślitować ś.
 Śliwa, y, lm. y l. bot. (= a) a. Śliwka (prunus) drzewo lub krzew z rodziny migdałowatych. Gatunki: Ś. czarnehka, Smrodynia, niek. Korciotka, Korciotka (p. cerasus padus). Ś. drzewo św. Łucji a. gorzka a. pachnąca wiśnia (p. mahaleb). Ś. laurowiśnia a. Laurośliw, Wawrzynowiśnia, Wiśnia wawrzynolistna, Lauroceras (p. laurocerasus). Ś. lubaszka (p. insititia). Ś. morela (p. armeniaca). Ś. tarń a. Tarka, posp. Ciarka, Tarnośliwa, Tarnośliwka, Tarnka, Tarnina (p. spinosa). Ś. trześnia a. niek. Stasia a. Kwaśna wiśnia, Czereśnia, Czerecha (p. cerasus avium). Ś. wiśnia a. Wiśnia słodka a. zwyczajna (p. cerasus s. cerasus vulgaris). Ś. zwyczajna (p. domestica) z licznymi odmianami, jak: Damascena, Rynkloda, Węgierka. b) Ś. daktylowa, p. Śliwodaktyl. c) Ś. syryjska. Ś. syryjska sebestenowa, p. Kostliwka. 2. p. Śliwka: Nizac ci ś., gdy otrzęsą śliwy. Bratk. Śliwy w południowych stronach kraju naszego za dziko rosnące poczytane być mogą; drzewa miernej wielkości: stolarze drzewa tego do wysadzanych robót używają. Kluk. Co za ogromna S. l. 3. [Ś.] *odcisk, nagłotek, pęcherz*.
 [Śliwac, a, lm. e, Śliwac] *giser*.
 [Śliwac, a, lm. e] p. Śliwac.
 Śliwczanka, i, lm. i *polewka śliwczana: Ś., polewka śliwczana, garus, galas śliwczany. L.*

Śliwczany, Śliwkowy przym. od Śliwka: Powidło śliwczane. L. Wina jabieczane, śliwczane. Krup. Śliwczana wódka, śliwowiec. L.
 Śliweczka, i, lm. i p. Śliwka.
 [Śliwiak, a, lm. i] *nóż prosty z trzonkiem, nie składający ś.*
 Śliwianka, i, bhm. *zupa śliwkowa: Wiśnianka, Ś., ugotowane owoce, przetarte i zaprawne śmietaną. Goł.*
 [Śliwice, a, bhm.] p. Śliwina.
 † Śliwić się, i ś., il ś. *zlewać ś. spływać, ślimaczyć ś.* (o wysypkach na skórze): Krosty śliwiące sprosne, jako w trędowatych. Syr. Złe krosty i wrzody śliwiące, tak francowate, jako i inne, to lekarstwo goi. Syr. Od paru będzie ś. psu śliwiła skóra. Ostror. Jeśliby ś. pęcherze na języku śliwiły, tedy tym lekarstwem zgoisz rychło. Sien.
 Śliwiec, wca, lm. wce bot. p. Rozpestitin.
 [Śliwień, wnia, lm. wnie] *zmija jadłowita*.
 Śliwina, y, bhm., Śliwa, Śliwka, [Śliwice] *drzewo śliwkowe: Kij ze śliwiny. Jabłonki i Ś. przytłoczone okiścią. Matl.*
 Śliwka, i, lm. i l. p. Śliwa. 2. a. Śliwa owoc śliwy: Jedwabna Ś., p. Jujuba. Owoce śliwy, śliwką zwany, mięsisty i soczysty, zawiera w porzodku płaskowatą pestkę nasienną. Kluk. Śliwki suszone. Przen.: Jak śliwkę poiknąć, [Po śliwkach poleciało] = *gładko, jak po maśle, jak butkę z masłem zjeść; udalo ś.*: Wždy to u nas jak śliwkę poiknąć. Rej. Przen.: W głowie jak po śliwkach, znać ci wino sprawiło te we łbie zawroty. Zabł. 3. [Śliwki na zęby] = *tamaryndy*. 4. Śliwki w pośladku = guzy krwawnicze, krwawnice, szyszki (varices haemorrhoidales). 5. a. Śliwa drzewo śliwkowe, śliwina. Zdr. Śliweczka. Zgr. Śliwa.
 Śliwkowo-błękitny czerwony z odcieniem czarnym lub brunatnym: Ś. szpinel. Sł. wil.
 Śliwkowy p. Śliwczany: Drzewo śliwkowe. Kij ś. Zupa śliwkowa. Kolor ś. = *kolor owocu śliwki, ciemnogranatowy z odcieniem brunatnym: Cortel gronostajowy z aksamitem śliwkowym. Goł. Fluoryt ś.*
 Śliwkówka, i, lm. i p. Śliwowiec.
 Śliwnica, y, lm. e bot. (ulva pruniformis) *roś. z rodzaju błonicy*.
 Śliwnik, a, lm. i ogród śliwny. Kn., Chrzn.
 Śliwny, Śliwowy przym. od Śliwa: Ś. ogród. Troc (= śliwnik). Płoty z drzewa śliwnego. Trzye. Jagody śliwne mało tuczą człowieka. Trzye.
 Śliwo-brunatny brunatno-fioletkowy: Barwa śliwo-brunatna. Syr.
 Śliwodaktyl, a, lm. e, Śliwa daktylowa, Heban, Hebanek, Przyspora, Persymona bot. (diospyros) *roś. z rodziny hebankowatych*.
 Śliworzech, a, lm. y bot. l. p. Rosprza. 2. p. Śliworzesznia.
 Śliworzesznia, i, lm. e, Śliworzech bot. (petrocarya) *roś.*
 Śliwostrąk, a, lm. i bot. (decarium) *roś.*
 Śliwowiec, [y, bhm., Śliwkówka *gatunek wódki ze śliwek*.
 Śliwowy p. Śliwny.
 Śliz, u, lm. y l. † Ś., p. Śluz: Wątrobę zamuloną z zimnych a flagmistych ślizów otwiera. Syr. 2. gór. *żerdź jodłowa, prosta, z kory odarta, położona w dniu chodnika aż do podszybia, dla łatwiejszego przesuwania kibla z urobkiem. Łab. 3. a. Ślizik, Ślizyk zool. (nemachilus barbatula) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzocho-pletwa ślizowata.*

[Śliz]: Bodajes Ś. l = *żebyś przepadł!* (przekleństwo).

† Ślizac się, a ś., ał ś. p. Ślizgać ś. Pot. Gdy rzeki ujmą kryształowe lody, dzieci ś. po nich bezpiecznie ślizają. P. Koch. Kiedy ś. pijanemu zachce w tanek, aliści ś. śliza, jak kozieł po ledzie. Rej. Nie ś. nie ślizają na tej gołoledzi, stój przed ś. mocno przy onym przedsięwzięciu swoim. Rej. Chłopey ś. ślizali (śliskali) na tej ślizawce. Troc.

† Ślizanie się, a ś., blm., czynność cz. Ślizac ś. [Ślizawa, y, lm. y] p. Ślizawica.

† Ślizawica, y, lm. e p. Ślizawica. Troc. Będzie im droga ich jako ślizawice w mroku. Bud. Niech ślizawice i ómy niespędzone ich drogi będą. Kochan.

† Ślizawka, i, lm. i p. Ślizawka: Niech będzie droga niezbożnych ciemnością i ślizawką. Wuj. Chłopey ś. ślizali na tej ślizawce. Troc.

Ślizga, i, lm. i zool. (blennius) ryba cierniopromienna.

Ślizgacz, a, lm. e l. × S. ten, co ś. ślizga. L. 2. mech.: Ś. krzyżaka, p. Sanki.

Ślizgać się, a ś., ał ś. × Śliśkać ś., † Ślizac ś. l. *mknąć, pomykać, sunąć po gładkiej powierzchni*: Ś. ś. = igrając, po ledzie ś. posuwać. L. Wąż chytry najstuczniej ś. ślizga. Przyb. (= *pełźnie, czolga ś.*). Gwiazda po niebie ślizga ś. wzdłuż. Zal. Barwne światła ślizgały ś. po rzeźbach, załamaniach. Sienk. (= *pełzały*). Przen.: Uwaga moja nie może ś. ś. z tą szybkością, z jaką ś. ślizgam po myślach. Dąb. 2. *poślizgiwać ś.*; *obswać ś.*, *nie mogąc ustać na nogach*: Idąc po gołoledzi, ustawicznie ś. ślizga.

Ślizganie się, a ś., blm., czynność cz. Ślizgać ś.

Ślizawica, y, lm. e, † Ślizawica, [Ślizawa], × Ślizgota, [Ślizota], *stan powietrza, kiedy ziemia przez obmarznięcie staje ś. ślizką, gołoledź*: Noc była ciemna, wieja, Ś. Ś., ludziom trudno ś. utrzymać na nogach, konie padają co chwila. 2. † Ś. ślizganie ś.: Przez częste ślizawice nog i sobie zrywają. Torz.

Ślizawka, i, lm. i, † Ślizawka, [Ligawka] *miejsce na lodzie, gdzie ś. ślizgają dla zabawy*: Pierwsza Ś. otwarta została w klubie cyklistów, gdzie na ten cel przeznaczona przestrzeń sztucznie jest nawodniona. Chodzić, uczęszczać na ślizawkę. Być na ślizawce.

Ślizawkowicz, a, lm. e ten, co uczęszcza na ślizawkę, *lubownik ślizawki*: Sezon łyżwiarski rozpocznie ś. od niedzieli, naturalnie jeśli odwilż nadziei ślizawkowiczów w niwecz nie obróci.

Ślizawkowy przym. od Ślizawka: Sezon ś. Zabawy ślizawkowe, urządzone niemal każdej niedzieli.

[Ślizgi] p. Ślizki: W toniach spławię grzbiet.. Ś. Kon.

× Ślizgota, y, lm. y p. Ślizawica.

× Ślizienica, y, lm. e lek. (lienteria) *biegunka biała, biegunka pokarmowa, lienterja*.

[Ślizień, a, lm. e] zool., p. Brzana.

Ślizik, a, lm. i, Ślizyk l. [Śliziki, Ślizyki lm.] *kluski krajane z miodem i makiem*. Wal. 2. zool., p. Śliz. Got.

Ślizki, Śliski, [Ślizgi, Śliszgi] l. *po którym ś. ślizgać można, gładki, posiadający słabe tarcie, jak np. powierzchnia lodu*: Po ślizkich uboczach kontem ś. rozpiąć. Tw. Ślizka froterka. Węgorz Ś. (= *wyślizgujący ś. z rąk*). 2. *przen. niepewny, zdradliwy, ryzykowny, kruchy, chwiejny*: Te nasze pakta rzeecz to djabło ślizka. Fred. A.

Majątek jest rzeczą ślizką. 3. *przen. chwiejny, niepewny, płytki, niegruntowny*: Ślizcy jesteście w swoim rozumieniu. 4. × S. sen = *szybko mierzący człowieka*: Suem ślizkim zdjęty twardo zasnął. St. wil.

Ślizko przys. od Ślizki: Gdzie stąpi, owo wszędzie S. Tw. Z każdej nam strony było bardzo S. Chr. (= *niebezpieczno, krucho, kuso*).

Ślizkość, i l. blm., rz. od Ślizki: Ś., *gładkość drogi, gdzie ś. pośliznąć można*. L. O Młodawę jakoby nie dbali, uprzykrzywszy niewiarę i S. narodu. Tw. (= *niepewność*). Wszyscyśmy grzeszni a ciałem i ślizkością do grzechu obłożeni. Skar. (= *pochopnością, słabością, skłonnością, pociąganiem*). 2. † Ś., lm. i *rzecz ślizka, jak np. tłuszcz, maź*: Smarowanie ślizkościami wszelkimi na goździec pomocne. Petr.

Śliznąć, nie, nął, Śliznieć, × Śliziec *zająć służbę, a przez to stawać ś. ślizkim*: Mięso źle przechowywane śliznie. Śliznąć ś. *pośliznąć ś.*, *potknąć ś.*, *poszkapać ś.*, *doznać niepowodzenia*.

Ślizoryb, a, lm. y geol. (lebias, cycloidea) *ryba ślizowata, mała, skamieniała w utworze molassu*. Łab.

[Ślizota, y, lm. y] p. Ślizawica.

Ślizowaty *podobny do śliza*: Ryby ślizowate.

Śliznieć, eje, ał p. Śliznąć.

Śliznienie, a, blm., czynność cz. Śliznieć.

Śliznięcie, a, blm., czynność cz. Śliznąć.

Śliznięcie się, a ś., blm., czynność cz. Śliznąć ś.

Śliz, a, lm., e zool. p. Brzana: Ś., *mała rybka, mniejsza od kietbia, jemu bardzo podobna*. Kluk. Brzegi moje Tagus liże, gdzie po kruszcu grają ślize. Mias. Zdr. Ślizyk.

Ślizza, y, lm. e bot. p. Ślizawica.

× Śliziec, eje, ał p. Śliznąć: Po wieprzach buczyną karmionych słonina ś. w długim dymie umniejsza i ślizuje. Kluk.

× Ślizienie, a, blm., czynność cz. Śliziec.

[Ślizki, ów, bpl.] *kluski kładzone łyżką lub skubane*.

Ślizowaty *podobny do śliza*: Ryby ślizowate. Ślizówka, i, lm. i zool. (eyprinodon) *ryba miękkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopletwa*.

Ślizyk, a, lm. i l. p. Śliz. L. 2. [Ślizyki, Śliziki] *kluski krajane z makiem i miodem*.

† Ślnać, nie, nął i † Ś. ś. p. Lśnić.

Ślniak, a, lm. i *grzyb borowik, pobrzeźniak*. Jund.

† Ślnić, i, il p. Lśnić.

† Ślnienie, a, blm., czynność cz. Ślnić.

† Ślnięcie, a, blm., czynność cz. Ślnąć.

† Ślnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Ślnąć ś.

× Śloch, u, lm. y p. Szloch. L.

[Śloch, u, blm.] *koperwas*.

× Ślochać, a, ał p. Szlochać. L. Troc.

× Ślochanie, a, blm., czynność cz. Ślochać.

[Ślofnica, y, lm. e] p. Sziochmyca.

[Ślojdra, y, lm. y] *proca*.

[Ślonkwa, y, lm. y] *niepogoda*.

† Śloz, u, lm. y p. Śluz: Macięz zapługawioną słozami sprosnemi wychędaża. Syr. Usta ślozu pełne flegmistego. Syr. Macięz z ślozow lipkich wolną, a ku pojęciu sposobną czyni. Syr.

[Śloz]: Na Ś., p. Ślozem.

† Śloza, y, lm. y, [Śloza, Śloza, Szloza], × Śluz, † Ślza, † Śleza, † Złza *łza*: Borys, skoro usłyszał brzęk zabójców swoich, począł ślozy puszczać jak strumienie. Stryjk. Z oczu ś. jedna wytoczyła Ś. Słow. Zdr. [Ślozka, Ślozeńka, Ślozulka, Ślozulecka, Ślozuleńka].

[**Śłożem**] p. **Śłużem**.
 [Śłożenka, i, lm. i] p. **Śłoża**.
 [Śłożka, i, lm. i] p. **Śłoża**.
 [Śłożulecka, i, lm. i] p. **Śłoża**.
 [Śłożuleńka, i, lm. i] p. **Śłoża**.
 [Śłożulka, i, lm. i] p. **Śłoża**.
 Śłożak, a, lm. i p. **Śłożak**.
 Śłożarczyk, a, lm. i p. **Śłożarczyk**. L., Troc.
 Śłożarka, i, lm. i p. **Śłożarka**, Troc. Zna wszystkie sztuki od malarstwa aż do śłożarki. L.
 Śłożarnal, a, lm. e p. **Śłożarnal**.
 Śłożarnia, i, lm. e p. **Śłożarnia**.
 Śłożarski p. **Śłożarski**. L., Troc.
 Śłożarstwo, a, blm., p. **Śłożarstwo**. Troc. Farbiernie, złotnictwo, Ś. L.
 Śłożarz, a, lm. e p. **Śłożarz**. Troc., Łab., Podez. Ś. piłą robi. Wuj. Pyta śłożarza, ma li mocną kłódkę? Rej. Ludzie okrom rzemieślników samych coby poczęli, jeśliby cieśłów do domu budowania, śłożarzów do zawias nie było? Glicz.
 Śłożarzowa, ej, lm. e p. **Śłożarzowa**.
 † **Śłożostram**, u, lm. y p. **Śłożostram**: Śłożostramy w domach tych cedrowe, a stropy jodłowe. B. B. (balki B. G.). Jodła na śłożostramy w domiech. Urzęd. Widziałem niemal w każdym staroświeckim domu naśród izby jelenie rogi u śłożostramu. Pot. Ś., na którym w kościele stawa wysoko w pośrodku kościoła krucyfiks. Baz. Przen.: On straszny S. Pot. (= *krzyż Chrystusowy*).
 × **Śłoż**, u, lm. y p. **Śłoż**.
 Śłoża, y, lm. y p. **Upust**: Śłoży, zapory w rzekach na spustnych jazach, na rzekach. L.
 † **Śłożem** I, a. [**Śłożem**, **Śłużem**] *ukośnie, na ukos, pośłużnie, krzywo, spadzisto*. Biel. M. Koniec spodni gałęzi ku wpuszczaniu w ziemię nie ma być ucinan równo a. prosto, ale S. a w podłużki. Trzye. Na koniu S. siedzieć w potkaniu. L. Ś. ciąć, uderzyć, zarznąć. Troc. Ś. uderzyć powoli. Dudz. 2. † Poszło S. = *poszło płazem, upiekło ś., uszło na sucho*: Nie poszła S. złość Przemysławowi. Błaż.
 × **Śłożowaty** p. **Śłużowaty**: Śłożowate zbytnie wilgotności w macicy. Syr.
 × **Śłożowy** p. **Śłużowy**.
 Ślub, u, lm. y, × **Szlub** I. *uroczyste przyrzeczenie wobec Boga*: Staral ś. o co u bogów i ślubem jakim żądał, zaraz dawał. Warg. Uczynił Ś., że jeżeli go Bóg przy życiu zachowa, uda ś. pieszo do Częstochowy. Wykonywali śluby swe, które byli Bogu obiecałi, jeśliby im syna żywego przywrócił. Baz. S. swój złamał, zgwałcił, Bogu obiecyany wypełnił. Troc. Ślub Bogu czynić. Troc. S. jest obietnica rzeczy lepszej, uczyniona Bogu z zupełną znajomością obowiązku, jaki przez to na siebie wkładamy. Jel. Uczynić S. = *ślubować*. Ślubu winien (Troc) = *nie spełnił jeszcze ślubu*. Obowiązany do zachowania ślubu. Dudz. Śluby zakonne = *uroczyste przyjęcie reguły zakonnej, uroczyste poddanie ś. warunkom życia zakonnego*. Przyjąć śluby zakonne. 2. małżeński = *obrzędek kościelny zaślubin obłubieńców*: S. małżeński, ślubiny. L. Ś. przez przyzwoitego księdza w przytomności dwóch świadków dawany być powinien. Cyw. Matka twoja nie jest w niczym przeciwną, jutro weźmiesz Ś. L. Większa jest połowa kobiet w Warszawie, które nigdy ślubu nie brały, a nie jednego męża już mają. L. Wziął Zygmunt August z Barbarą S., który im wydawał pleban Radziwiłowski. Stryjk. S. dawać, oddawać stadło małżeńskie. Kn. S. im dawał ksiądz proboszcz. Troc. Ś. kazano mu dać z tą damą. Troc. Byłem przy ich ślubie.

Troc. Ś. dzisiaj biorą, brat mój z siostrą twoją. Troc. Ś. kościelny. Ś. cywilny (= *kontrakt ślubny*). Być na czym ślubie. Prowadzić kogo do ślubu. Jak do ślubu stroi ś. Warszawa. Or-Ot. [Mój ty chłopeyno, przystąpimy do ołtarza, tam nam będą grać i śluby dawać]. 3. † S. *przyrzeczenie, zobowiązanie ś., obietnica, przysięga; słowo honoru, parol*: Daleko lepiej jest nie ślubować, niżli po ślubie obietnice nie spełnić. Wuj. Ślubem kogo zawiązać (Troc) = *związać, zobowiązać go słowem*. Spożywano na sejm kilka osób przedniejszych z szlachty, które miano za herszty zaburzenia lwowskiego, i byli ślubem zawiązani. Biel. M. Rotmistrzowie obwinionych towarzyszy ślubem zawiązać a pacholików dotrzymać mają. Konst. S. komu czynić, obiecować komu. Troc. Na ślubie z więzienia wyszedzsy, wrócić ś. miał. Troc. (= *na słowo*). Jenće pod ślubem żołnierskim wszyscy wolno wypuszczeni są. Błaż. Niech będzie wolnym ślubem zawiązany, ale jeśli ś. nie stawi pozwany, tedy... P. Koch. Pod ślubem z zamku ś. nie uchylać. Stryjk. Pod panowaniem litewskim, a potym polskim przy zawieraniu małżeństwa pomiędzy prawosławnymi rozróżniano dwa akty: jeden cywilny, t. zw. Ś., drugi kościelny, czyli wesele. (= *akt cywilny, kontrakt*). 4. † S. *wotum do zawieszenia na ołtarzu*: Kto w pierwszym zarazem oparł ś. progę, ten już wygrał i może S. powiesić Bogu. Tw. Z ślubów opadły ścian kościelnych brzegi. Chr. Tobieć śluszcy chwala, o Boże, a Tobie oddadzą S. B. B. Wokoło rzędem ślubów nawieszali, które nabożni pielgrzymowie dali. P. Koch.

× **Ślubić**, i, il I. p. **Ślubować**. Pat., Rej., Ks. Ł., Skr., Wen. Syrakuz dobywszy, ślubił kościół boginiom Czei i Cnocie postawić. Warg. Które rzeczy poświęcasz i ślubisz dać Panu, będziesz je ofiarował na tych miejscach. Leop. Wszeikie znaczniejsze fundacje i darowizny bywały wielokrotnie ślubione uchwalane, nim w rzeczywiście później szły niszczenie. Szaj. Ś. nie myśli nikomu panieństwa swego. Susz. Ślubując pannie, Józef bogobojny wszczął związek stadłu takiemu przystojny. Susz. Ślubując, że ś. tego nigdy nie dopuszczę. Troc. Panna Rzeszowska, którą Sieniawski S. miał, wolność mu wyślagała. Tet. [Na wcoza pod noc se ślubić przyjsz]. Tet. On przedawca ślubiłby kupcowi, że w takowym ulu tak wiele jest miodu. Orm. (= *rzeczyłby*). Tęsknocie wiecznej ślubując duszę. Wysp. 2. † S. kogo = *łączyć ślubem*: My w kościele byli, dwoje dziątek ślubili. Rej. Ś. ś. I. [S. ś.] *po-bierać ś., brać ślub z sobą*. 2. † S. ś. *podobac ś.*: Nauzc, iżbych tego żądała i prosiła, coby ś. Tobie ślubilo słyszeć. Wiszu.

× **Ślubienie**, a, blm., czynność cz. **Ślubić**.
 Ślubienie się, a s., blm., czynność cz. **Ślubić** s.
 Ślubieża, y, lm. e bot. (campomanesia) *roś. z rodziny mirtowatych*.

× **Ślubiny**, in, blp. I. p. **Ślubowiny**. Troc. Reko-winy a. S. są obietnicą przyszłego małżeństwa. Hrb. 2. † S. *wiano, posag*: Nie potrzebuje król ślubin, jeno sto odrzezków filistyńskich. Wuj.

Ślubnie przys. od **Ślubny**: Wielkim krzykiem wzywają S. łaski Bożej. Przyb. Dziecię, które ś. nieślubnie urodzi, może być dobrym, zwłaszcza jeśli ś. z takiej białej głowy rodzi, któraby ojcu jego ślubną żoną być mogła. Sz. [Ubrał ś. S.] = *jak do ślubu, po ślubnemu*.

× **Ślubnik**, a, lm. cy ten, co ślub czyni a. uczynił. Kn. W zarozumiałości swej Oda niebies-

kiego ślubnika dla męża rycerskiego porzuciła. Lel).

Ślubny, przym. od **Ślub**: *Votivus*, ślubiony, Ś. też mówią niektórzy. Mącz. Ślubne drogi na cudowne miejsca. Groch. (= *ślubowane*). Ślubne zawieszenie, Ś. podarek, *votiva tabula*. Kn, Troc. (*wotum*). Grób świętego ślubnemi tabliczkami uczcił i przyozdobił. L. Tak sług swych ślubnych opatrują nieba. Nar. (= *oddanych, poświęconych, wiernych*). Bracia ślubni p. **Brat**. Żona ślubna, dziecię ślubne = *prawe*. Co nam to szkodzi, czy ona ślubna żona, czy nie? L. Ślubna (poślubiona) jego żona. Troc. Ślubne to jego dziecię. Troc (= *z małżeństwa pochodzące, z prawego łóża*). Pisarza sprowadził do uczynienia kontraktu ślubnego. Boh. Kontraktem ślubnym z nią żyje, mieszka. Troc. Akt Ś. Dziś ślubnym ś. łączą dwa serea łańcuchem. L. Pierścionek Ś. obrączka ślubna. Suknia ślubna, strój Ś. Ślubna jej szata była w dwa kolory. Słow. Komu Ś. splataz wieniec? Mick. List Ś. (prov.) = *karta zawierająca o ślubie, przysłana pocztą*.

Ślubodawca, y, lm. y ten, co ślub daje: Hymen starzy ojcowie nazywali sprawcą małżeńskiego przymierza albo ślubodawcą. Zim.

Ślubojawka, i, lm. i, Funkcja bot. (funkcja) roś. z rodziny liljowatych.

Ślubołomca, y, lm. y ten, co ślub łamie, nie dotrzymuje ślubu, wiarołomca.

Ślubołomnie przys. od **Ślubołomny**. L.

Ślubołomny nie dotrzymujący ślubu, wiarołomny: Myśl ślubołomna. Jan.

Ślubować, uje, ował, × **Szłubować**, **Ślubić** i. *przyrzekać uroczysto w obliczu Boga, czynić ślub*: Ofiarowali ofiary Panu i obietnicę ślubowali. Leop. Lepiej nie Ś., aniżeli ślubiwszy nazad ś. oglądać. Wuj. Ślubował to Bogu, świętemu. Troc. Ślubował Bogu nawiedzić grób męczennika świętego. Skar. (= *ofiarował ś. nawiedzić...*). [Ś. = *wyrzec ś. w kościele zarzec ś. picia wódki, odprzysięć ś. od wódki*]: Chłop ślubowany. Ślubowała od wódki]. 2. co komu = *przyrzekać pod słowem uczciwości, obowiązywać ś. do czego*: My, gospodar, ślubujemy jedną sprawiedliwość czynić wszystkim. St. lit. [Jeśli nam jeszcze więcej dasz, ślubujem ci tego doznać, kogo dostać masz]. 3. × Ś. co, za co = *rzeczyć za co, upewniać, zapewniać co do czego*: Ś. chromotę, ślepotę powinien, kto konia sprzedaje. Troc. Przy targu pospolicie za konia ślubują, że nie dychawiczny, nie nosaty a nie kradziony. Sz. Kto konia sprzedaje i zań ślubuje, tedy powinien za to Ś., jako ś. nie zasadza, jako choć ma cudne oczy, nie jest ślepy i jako nie jest licowany ani kradziony, ale wolny. Sz. 4. Ś. komu, Ś. komu małżeństwo = *zaprzysięgać mu wiarę małżeńską, brać z nim ślub, zaślubić go, pobierać ś. z nim*: Potajemnie Ś. sobie bez pozwolenia rodziców. L. Ah, męża trzeba mi koniecznie, jemu, ojcu lub tobie chcę Ś. wiecznie. Tremb. Gdzieśmy sobie małżeństwo, jam jemu, a on mnie, wzajem ślubowali. P. Koch. [A gdzieżeś te śluby działa, coś je ze mną ślubowała? Samżeście wy ślubowani? (= *czy braliście ślub ze sobą?*). Nie będę z tobą ślubowała. Umówiły ś., że ś. żenić ani Ś. nie będą].

Ślubowanie, a i. blm., czynność cz. **Ślubować**: Obyczaj rycerskiego ślubowania nie był wprawdzie polski. Sienk. 2. [Ś., lm. a] *ślub*: Prosiłem pustelnika, by mnie od ślubowania rozwiązał. Sienk. W godzinę ślubowania. Kasp.

Ślubowaniec, nca, lm. nce *śpiew, muzyka weselna, przy zaślubinach używana*. St. wil.

Ślubowiny, in, blp. × **Ślubiny** *zaręczyny małżeńskie, zrekowiny*: Na aktach weselnych, zaręczynach i ślubowinach niemasz już tych ceremonji, co przed tym bywały. L. Częste są w historjach przykłady o ślubowinach (*sponsalia*) niedorosłych jeszcze księżąt. Nar.

[**Ślucha**, y, lm. y] p. **Szlifa**.

[**Ślufa**, y, lm. y] i. p. **Szlufa**. 2. p. **Szlaja**.

[**Ślufać**, a, a] *zazywać tabakę*.

[**Ślufanie**, a, blm.] *czynność cz. Ślufać*.

[**Ślufer**, a, lm. y] *ogon (w zagadce)*.

[**Ślufirz**, a, lm. e] = **Szlifyrz**.

[**Ślufka**, i, lm. i] i. *skówka, okucie*. 2. U szerokiego pasa na jednym końcu jest przyszyty węższy rzemyk ze sprzążką, u której jest poprzeczny, końcami do tamtego rzemyka przyszyty rzemyk, czyli Ś., za który zasuwają się po zapięciu drugi rzemyk z dziurkami, inaczej strykiem zwany. Kow.

× **Ślufować**, uje, ował p. **Szlifywać**.

× **Ślufowanie**, a, blm., czynność cz. **Ślufować**.

† **Śluks**, u, blm. *burztyń pospolity, żółtawy, mniej poszukiwany*. Łab.

[**Ślumak sadny**] *ślimak ogrodowy*.

Ślus: [Na Ś.] *na ostatnią rozprawę, jako zakończenie procesu*.

[**Ślusaczek**, czka, lm. czki] p. **Ślusak**.

Ślusak, a, lm. i, **Śłósak** i. = **Szłisak**. 2. *rygiel w zamku, który za obrotem klucza wysuwa ś. lub wsuwa*. 3. [Ś.] p. **Ślusarz**. Zdr. [**Ślusaczek**].

Ślusarczyk, a, lm. i, **Śłósarczyk** *czeladnik, chłopiec ślusarski*.

Ślusarka, i, lm. i, **Śłósarka** i. p. **Ślusarzowa**. 2. *kobieta trudniąca ś. ślusarstwem*. 3. blm., p. **Ślusarstwo**.

Ślusarnal, a, lm. e, **Śłósarnal** *gwóźdź półtorcalowy*.

Ślusarnia, i, lm. e, **Śłósarnia** *pracownia ślusarska, zakład ślusarski*.

Ślusarski przym. od **Ślusarz**; **Śłósarski**: *Roboty ślusarska*. Warsztat Ś. *Blacha ślusarska* = *blaucha* używana do robot ślusarskich, wymiarów mniejszych, około 1 do 2 stóp w kwadrat, grubości 1 do 1½ linji. Łab. *Obeązki ślusarskie* = *kleszcze do gięcia drutu, do wyrwania gwóźdźi wbitych w ścianę, w deskę i t. p.*

Ślusarstwo, a, blm., **Śłósarstwo**, **Ślusarka** *rzemiosło, zajęcie ślusarza*.

Ślusarszczyzna, y, blm., **Śłósarszczyzna** *wyrobny ślusarskie*: Ś. na wystawie przedstawia ś. okazale. Zabytki dawnej ślusarszczyzny w muzeum.

Ślusarz, a, lm. e, **Śłósarz**, [**Ślusarzyn**] *rzemieślnik trudniący ś. wyrobieniem zamków, kluczy, krat, okuć drzwi, okien, i t. p. drobnych przedmiotów żelaznych i stalowych, zamczarnik*.

Ślusarzowa, ej, lm. e, **Śłósarzowa**, **Ślusarka** *żona ślusarza*.

Ślusarzówna, y, lm. y, **Śłósarzówna** *córka ślusarza*.

[**Ślusarzyn**, a, lm. y] p. **Ślusarz**.

[**Ślusarzyna**, y, lm. y] *lichy, nędzny ślusarz*.

[**Ślusować**, uje, ował] = **Szłusować**: A już najprędzej ku takiemu ślusuje, gdzie garnizon i festung. Żer. (= *przystaje?*).

[**Ślusowanie**, a, blm.] i. *czynność cz. Ślusować*. 2. *złączenie lejc, zapomocą którego można je przydkazać i skracać*.

Śluz, u, lm. y i. *płyn lepki, ciągnący ś., podobny nieco do smarku, pojawiający ś. np. na*

mięsie, gdy ś. już pocznie ślimaczyć. 2. [Ś.] pot owczy. 3. w grze w piłkę, bieg piłki poziomy, bliski ziemi, nie łukowy. 4. a. × Ślóz, † Ślóz, † Wozgrza, Flegma, † Flagma, Głom fizj. (mucus, phlegma) ciecz gęstawa, nieco lipka, wydzielana w ustroju zwierzęcym przez błony śluzowe: Ś. z nozdrzy, † smarkoty (Kirch.), smarki, smarkociny (Perz.). 5. patol.: Ś. ropiasty (mucopus).

Śluz, y, lm. y p. **Upust.** Przen.: Westchnął, i wzniosła mu ś. w piersiach Ś., łzami ś. zalał. Słow. 2. Ś. zowie ś. wart i sama głęźbna jakiej rzeki. Haur. 3. Ś., p. **Ślōza**: Waszmość ś. nie dziw moim śluzom. Sienk. A że mi samej czasem śluzu z oczu pociekną Sienk. 4. fl. ustawienie traw z dwóch stron rzeki, wzdłuż mialkiej wody, przez co woda w środku między trawami ś. wznosi i płynie z większym pędem. Ś. wil.

Śluzak, a, lm. i patol. **nowotwór śluzowy (myxoma)**: Ś. nerwu (neuromyxoma).

Śluzakochrzastniak, a, lm. i patol. **nowotwór chorobliwy (myxochondroma)**.

× **Śluzakomięsak**, a, lm. i, × **Śluzomięsak** patol. **nowotwór chorobliwy (myxosarcoma)**.

Śluzakogruczolak, a, lm. i patol. **nowotwór chorobliwy (myxadenoma)**.

Śluzakomięśniak, a, lm. i patol. **nowotwór chorobliwy (myxomyoma)**.

† **Śluzem**, [Śluzem], † **Szluzem ukośnie, na ukos, krzywo, spadziście, pośluznie; na poprzek**: Niecki śluzem do szpantu ula od ziemi przyłożyć. Haur.

× **Śluzomięsak**, a, lm. i p. **Śluzakomięsak**.

Śluzakonerwiak, a, lm. i patol. **nowotwór chorobliwy (myxoneuroma)**.

Śluzakotłuszczak, a, lm. i patol. **nowotwór chorobliwy (myxolipoma)**.

Śluzakowaty, Śluzakowy i. do śluzaka podobny. 2. patol.: Tkanka śluzakowata (tela myxomatodes). Torbielak Ś. a. śluzakowy (cystoma myxomatodes, cystomyxoma). Obrzęk Ś. a. śluzowaty (myxoedema).

Śluzakowlókniak, a, lm. i patol. **nowotwór chorobliwy (myxofibroma)**.

Śluzakowy i, przym. od **Śluzak**. 2. patol.; Torbielak Ś., p. **Śluzakowaty**.

× **Śluzopędny pobudzający wydzielanie śluzu**: Lekki śluzopędny (apt.) (remedia s. medicamenta phlegmagoga).

× **Śluzopłyn**, u, lm. y p. **Śluzotok**.

Śluzorodny, × Śluzotwórczy wytwarzający śluz: Istota śluzorodna (mucigenium).

Śluzopotok, u, lm. i patol. **śluzotok ropny (pyoblennorrhoea)**. Ś. nosowy (rhinoblennorrhoea). Ś. oczu noworodków (ophthalmia neonatorum). Ś. spojówek (oka) (ophthalmoblennorrhoea). Ś. ucha (otoblennorrhoea).

Śluzotok, u, lm. i, × **Śluzopłyn**. † **Śluzowanie** patol. **nadmierne wydzielanie ś. śluzu (blennorrhoea s. phlegmorragia)**. Ś. krtani a. krtaniowy (laryngorrhoea). Ś. odbytnej (prodorrrhoea).

× **Śluzotwórczy** p. **Śluzorodny** i. **pobudzający do wydzielania śluzu**. 2. den.: Lasecznik Ś. (bacillus putigenes).

Śluzowacenie, a, blm., czynność cz. **Śluzowacieć**.

Śluzowacieć, eje, ał **stawać ś. śluzowatym, zachodzić śluzem**: U niektórych grzybów strzępki śluzowacieją.

† **Śluzowanie**, a, blm., p. **Śluzotok**.

Śluzowaty, Ślózowaty i. do śluzu podobny; p. **Śluzowy (mucosus)**. 3. patol.: Błonica śluzowata

jelita (colica mucosa s. enteritis membranacea). Obrzęk Ś. (myxoedema).

Śluzowe, ego, blm. **oplata od śluzu, stawidla**. Ś. wil.

Śluzowiak, a, lm. i patol. **torbiel napełniona śluzem (mucocole)**.

Śluzowiec, wca, lm. wca i. **żyjątko z materji śluzowej powstałe, pierwowoszcznia**. 2. bot. **grzybek śluzowaty (myxomecetes)**.

Śluzoworopiasty p. **Śluzoworopny**.

Śluzoworopny, Śluzoworopiasty patol. **złożony ze śluzu i ropy (mucopurulentus)**: Płwociny śluzoworopne (sputa mucosopurulentia).

Śluzowy, Ślózowy i. przym. od **Śluz**. 2. anat. Błona śluzowa, † kosmata, śluzówka (membrana mucosa). 3. chem.: Kwas Ś. (acidum mucicum). 4. hist.: Komórka śluzowa (cellula mucosa). Warstwa śluzowa (w skórze) (stratum mucosum). 5. patol.: Płwocina śluzowa (sputum mucosum). Zwrodnienie śluzowa a. śluzowate (degeneratio myxomatodes). Gruczoły śluzowe, † szlamiste (glandulae mucosae).

Śluzyny, yn, blp., **łaguny okrągłe, gładkie i długie sztuki drzewa, po których plenica, kolaczami związana, spycha ś. na wodę**. Ś. wil.

Śluznik, a, blm., chem., fizj. **ciało chemiczne w śluzie, istota śluzowa, mucyna (mucinum)**.

Ślap, i, blm., p. **Szlap**. L. Koń ten ma dosyć śłapi. Troc. Śłapią iść. Troc.

[**Śmagalasty**] **smagły, wysoki a cienki**.

[**Śmagły**] p. **Smagły**.

[**Śmagnąć, nie, nął**] **smagnąć**.

[**Śmagnięcie**, a, blm.] **czynność cz. Śmagnąć**.

[**Śmajs**] w. **chlasi! ciach!**: Ś. kosa, ucina pijakowi głowę.

× **Śmalcuga**, i, lm. i p. **Szmalcuga**. L.

[**Śmarnąć, nie, nął**] p. **Smarnąć**.

[**Śmarnięcie**, a, blm.] **czynność cz. Śmarnąć**.

[**Śmata**, y, lm. y] p. **Szmata**.

× **Śmelcuga**, i, lm. i p. **Szmelcuga**: Ś., miejsce, gdzie śmelcugę robią. L. Temi ługami przedni popiół lutrują w śmelcugach. Torz. Z frytą tak ś. trzeba obchodzić w piecu, jak nasi majstrowie w śmelcugach, gdy potaż lutrują. Torz.

[**Śmera**, y, lm. y] p. **Szmer**.

[**Śmerdzieć**, i, ał] p. **Śmierdzieć**.

[**Śmerny**] **szwarny, zgrabny, zręczny** (o małym stworzeniu, o drobnej rzeczy).

[**Śmiać, eje, ał**] i. Ś. kim = **utrzymywać go w stanie śmiejącym, zmuszać go do śmiechu**: I Ulanicnę śmiechem złapiko i nią śmieje, jakby z kuźdym, co nie wie żadnej ramoty (sposobu) od tego. 2. p. **Śmiać ś.**: Nie wierz niebu jesiennemu, ni człeku śmiejącemu.

Śmiać się, śmieje ś., śmiał ś., [Śmiać, Śmniać ś., Śniać ś.] i. **wydawać śmiech, uśmiechać ś.** posp. **szczeryć zęby; chichotać**: Człowiek jest zwierzę, które ś. śmieje, bo żadne inne zwierzę Ś. ś. nie może. Górń. Oj, będeź ś. śmiał, ha ha ha! L. Jak ten głupi, który ś. zawsze śmieje, tak i ten nie bardzo godzien naśladowania, który nigdy. Kras. Kto ś. rano śmieje, w wieczór płacze. Kn. (= *po weselu bywa smutek*). Daj pokój żartom, nie Ś. mi ś. już. L. (= *nie do śmiechu mi już*). Chcą, żeby ś. drudzy śmieli, a nie dają nic śmiesznego. Kras. Drudzy sami nie wiedzą, czego ś. śmieją. Dudz. Zaczął ś. Ś., aż ś. za boki brał. L. Śmieję ś. w chustkę. L. Nie wiem, czemu ś. śmiejesz. Troc. Ś. ś. zbytńio, Ś. ś. do zdech, do rozpuku. Troc. Ś. ś. sam w sobie, skrycie ś. Ś. Troc. (= *Ś. ś. w duchu*). † Ś. ś. komu, **arridere, uśmiechać ś. do kogo**. Mącz.

× Śmiać ś. jałowo = śmiać ś. pustym śmiechem. L. [Śmieje ś. na mnie nigdy inny] (= teraz ś. kto inny do mnie uśmiecha). Ś. ś. serdecznie. Śmieje ś. dzikim uśmiechem. Mick. Ś. ś. = Ś. ś. głośno a. mieć minę uśmiechniętą. 2. † Ś. ś. z kim = wdziżyć ś. do siebie, szczyrzyć (a. suszyć) zęby do siebie, wyprawiać śmiechy, baraszkuwać, żartować z kim: Gdy król postrzegł Izaaka, iż ś. śmieje z Rebeką, domyślił ś., iż była żoną jego. Skar. 3. przen. wdziżyć ś., radować ś., być wesołym, promienieć radością: Jak ś. temu panu oczy śmieją! L. Śmieją ś. mu oczy do czego = patrzy na co pożądliwie. Oj, wesołaż ja dziewczyna, wszystko mi ś. śmieje. Len. Śmiały ś. tylko wzgorza lesiste. Krasz. Lica im ś. wszystkim młodością śmiały i weselem. Krasz. Toż dusza ś. do tego śmieje. Sienk. (= wyrzyna ś., rwie ś.). 4. z kogo, z czego, † komu, † czemu = kpić, naśmiewać ś., wyśmiewać ś., natrzasać ś.; lekceważyć sobie kogo, co, nie sobie nie robić z niego, posp. gwizdać na kogo, na co: Pijaństwo z statecznych ludzi czyni błazny, że ś. im muszą Ś. Białob. Demokryta uczniami dziś ziemia okryta, gdyż ś. śmieją i z płaczu nawet Heraklita. L. Z mądrego śmieje ś. bogaty. Kras. Niech ś. śmieją do woli, równie to los dzieli; przyjdzie czas, gdy ś. i z nich drudzy będą śmieli. Kras. Śmiejemy ś. z głupich, choć i przewielebnych. Kras. Niech ś. świat cały ze mnie śmieje; a ja ś. z świata całego ś. będę. L. Bądź dobrej myśli, śmieję ś. z tego (= pluń na to). 5. z czego = cieszyć ś., radować ś., być zadowolonym; trymfować: Nie śmieję ś., dziadku, z cudzego wypadku. Prz. Nieprzyjaciele aby ś. nie śmieli z upadku naszego. Leop. Nie śmieję ś. z cudzego nieszczęścia. L. 6. wydawać głos właściwy feniksowi: Feniks ś. śmiał, boćiany nosem klekotały. Mor. 7. fl.: Kiedy ś. chluba w kręceniu złamie, mówią, że ś. śmieje. St. wil. 8. myśl. (o zającu) muskać, igrać łapkami, stanąćszy słupka. St. wil.

[Śmiadać, a, a] p. Śniadać.

[Śmiadanie, a, b] czynność cz. Śmiadać.

† Śmiadawy p. Śniadawy. L., Troc.

† Śmiadozerwony gniady, ciemnoczerwony, rubidus. Mącz.

† Śmiadosć, i, b]m., rz. od Śmiady, śmiadosć. L., Troc.

† Śmiady p. Śniady: Był obieca ciemnego albo śmiadego. Papr. Nie baczcie na to, że śmiada, boćiem ogorzała od słońca. Leop. A słońce, patrząc na twarz jego bladą, twarz też powlokło swoją barwą śmiadą, bo miesiąc ciemnym podbieżał je kołem. Mias. Tatarka czerwoną, dzika a. śmiada kwitnie czerwonym kwiatem. Trzyc.

[Śmiały] p. Śmiały.

Śmiałek, łka l. lm. łkowie, † Śmielec, [Śmiałoszek] człowiek śmiały, odważny, zdeterminowany na wszystko, junak, zuch, zuchwalec: Wszystkiego radzi śmiałkowie próbują. Li. Ś. przed czasem wykrzyka, a w rzeczy samej truchleje. Fred. M. Wzrok jej gromił każdego śmiałka, co na jej twarz spojrzeć ś. ważył. Stasz. Śmiałka wszędzie biją. Rys. Śmiałków psy kasały. Żegl. Nagrodę tym śmiałkom obiecano, eoby go zabić mieli. Troc. 2. lm. i bot. (aira) roś. z rodziny traw. Gatunek: Ś. darniowy, [Mietliczka, Mętliczka] (a. coespitosa).

Śmiałkostwo, a, b]m., p. Śmiałkowość.

Śmiałkować, uje, owa] l. junaczyć, brawować, braworować, śmiałością, zuchowatością nadrabiać, zuchować, buńczuczycić ś.: Nazbyt śmiałkując, zgi-

nał. Pot. Kuglarz skaczący śmiałkuje po linie. Pot. 2. [Ś., Rezykować] wyzywać do walki, odgrażać ś. [Ś. ś.] stawać ś. odważniejszym: Wilk ś. w nocy śmiałkuje.

Śmiałkowanie, a, b]m., czynność cz. Śmiałkować: Nie nadałoś ś., Pietrze, Ś. z Panem. Pot. (= junakierja).

[Śmiałkowanie się, a ś., b]m.] czynność cz. Śmiałkować ś.

Śmiałkowość, i, b]m., rz. od Śmiałkować; Śmiałkostwo, Śmiałkowstwo junactwo, junakierja, zuchowatość, zuchwalstwo, brawura.

Śmiałkowaty zakrawający na śmiałka, junacki, zuchowaty, zuchwały: A jaki Ś.: już ś. do rączki cisnął całować za pierwszą wzytą. Krasz.

Śmiałkowstwo, a, b]m., p. Śmiałkowość.

Śmiały, Śmieły, [Śmiały], przys. od Śmiały; bez wahania, z pewnością: Można Ś. powiedzieć, twierdzić, że... Ś. możesz godzinkę wypocząć (= bez ceremonji, bez skrupułu). [Może na Ś. wpisać ś. do pogan]. Pol. Ś. wyrzucił mu na oczy jego lotrostwa (= bez pardonu, prosto z mostu, bez ogródki).

Śmiałomówny mówiący śmiało, nie krepujący ś. w mowie: Ludmiła tęga postacią i śmiałomówna. Krasin.

× Śmiałoskręty zakręcający ś. śmiało, o zamasztych skrętach: Niektóre dzikie, szorstkie gałęzie w grube i śmiałoskręte rozpięają ś. ramiona. St. wil.

[Śmiałoszek, szka, lm. szkowie] p. Śmiałek. Pe. Śmiałość, i, b]m., rz. od Śmiały: Miejsce i czas często śmiałości dodają. Rys. Męstwo czyni odwagę do podjęcia ś. rzeczy trudnych; Ś. do potkania ś. z nieprzyjacielem. Star. Ś., z wielkiego serca pochodząc, wykorzenia z człowieka przyrodzone doległości. Górn. Ś. zbytnia szkodliwa. Kn. Ś. pokrywka złości; Ś., choć winna, ujdzie za niewinność. Kn. Jedna nieśmiałość i uderzenie ś. w piersi zasłużyło u Boga na odejście usprawiedliwione. Lach. (= potulność, bojaźliwość). Natarczywość i Ś. jego chwalebna. Troc. Wielką na nieprzyjaciela nastąpił śmiałością. Troc. Miał Ś. mi powiedzieć. Troc. Proszę nie zganić mi tej śmiałości. Troc. Tylko bardzo proszę! co to za Ś.!

[Śmiałowac, uje, owa] śmieć, ośmielać ś., ważyć ś.: Panu nie śmiałuje tyćka dać, co mnie.

[Śmiałowanie, a, b]m.] czynność cz. Śmiałowac.

Śmiałowka, i, lm. i bot. (smelowska) roś.

Śmiały l. odważny, chrobry, nieustraszony, zuchwały, zuchowaty, pewny siebie, hazardowny, waleczny: Bujał długo, miły orle biały, a zawždy bądź tak, jakoś zwyki, Ś. Rej. Jednak ty tak chciej być śmiałym, jakobyś ś. wrócił całym. Kochan. A jako śmiały orle sam ś. z gniazda spuścisz. Kochan. Sprawiedliwy, jako lew Ś., bez bojaźni będzie. Wuj. Ś., co ś. z dwoma bije, ale śmielszy, co ś. żeni, a nie ma nic. Rys. I baba śmielsza za murem. Rys. Im kto głupszy, tym śmielszy. Kn. Śmiałym szczęście sprzyja. Oss. Śmiałem szczęście dopomaga. Kn. Po nieśmiałym jeźdźcu konia, a po śmiałym mężu wdowy szkoda dostawać. Rys. Śmiałym krokiem postępuje. L. (= pewnym). Zuchwały to jest azard, jednak tym świat stoi, mniej czasem Ś. traci, niż co ś. zbyt boi. Kras. W przedsięwzięciu Ś. Tw. Śmiałym ś. zawsze najlepiej udało. Kras. Nie każdy Ś., co ś. zwierzcnie sroży. Kras. Bolesław II dla walecznego sereca nazwany był Śmiałym. Nar. Śmiałemu najrychlej ś. w łeb dostanie. Kn. Ś. bez przeciwnika, Ś. na bruku. Kn. (samotrzed na

puszki uderzy, szuka wilka, a ślad jego ujrzawszy, umyka. L.). Ś. za płotem. Kn. Od śmiałości śmielszy. Troc. Ś. jest w okazji. Troc. Śmiałości nie tknie strach serca. Troc. Insza Ś., insza śmiałość: zawsze przed czasem wykrzykuje, w rzeczy zaś truchleje. Troc. Nazbyłeś, bracie, Ś. Troc. A miłość taka śmiała na przygody. Mick. Nigdy śmiałości nie zgrzeszył zapędy. Mick. [Ś. być] = śmieć, ważyć ś., odważać ś. Nie bardzo tam kto węża tego zaczepiać Ś. był, bo to był potwór straszny. Tet. 2. *zamaszysty, energiczny, oryginalny, pełen rozmachu*: Ś. rzut. Śmiałość pociągnięciu pędzla. Przen.: Śmiała myśl. Śmiała przenosiła. Ś. projekt, plan. 3. *na śmiałości chyba tylko oparty, zbyt śmiały, ryzykowny*: Śmiałość twierdzenie, przypuszczenie. 4. × Muszka śmiała = muszka (plasterek), przyklepiona na nosie.

[Śmianie, a, b] czynność cz. Śmiać. Śmianie się, a ś., b]m., czynność cz. Śmiać ś. † Śmiara, y, lm. y p. Śmifara. Głos. Śmiardło, a, lm. a bot. p. Rumian. [Śmiardwy, Śniardwy] śmierdzący.

Śmiat, u, lm. y, Śniat bart. *pień z pszczołami, czyli ul dziany, umieszczony na drzewie bartnym lub na rusztowaniu, które zowie ś. stań przy drzewie bartnym*. Glog., Skr.

[Śmiata, y, lm. y] *koszula; szmata*. Łop.

[Śmiatać, a, a] *zmiać = uciekać*.

[Śmianie, a, b]m., czynność cz. Śmiać.

Śmiatka: [Jaja ugotowane w śmiatkę] = ugotowane na miękko.

Śmiatlica, y, lm. e bot. (leucopodon) *roś.*

[Śmicha, y, lm. y] p. Śmiga.

[Śmichtus, u, lm. y] p. Śmigus.

Śmiecenie, a, b]m., czynność cz. Śmiecić.

Śmiech, u, lm. y i. *wyraz twarzy a. wyraz twarzy i głos odpowiedni, do którego mimowolnie pobudza nas przyjemność, ukontentowanie a. ironja; śmianie ś.:* Sam ze wszystkiego stworzenia człowiek ma Ś. z przyrodzenia. Koehan. Który to Ś. jest nam tak własny, iż też człowieka inaczej uczeni ludzie na prędko nie wykładają, jedno tak: jest człowiek zwierzę jedno, które ś. śmieje. Górn. Ś. jest to skłonność ludziom tylko własna, na wierzch wydająca ś., od obiektu śmiesznego wzruszona. Dudz. Śmiechem parsknął. Baz. Parsknął od śmiechu głośno. L. Ś. serdeczny, (patol.) sardoniczny = Ś. *kurczowy, spazmatyczny* (risus sardonicus). Ś. złośliwy, ironiczny. Pobudzać do śmiechu. Pokładać ś., kłaść ś., pękać, zrywać boki, zanosić ś. od śmiechu. Wybuchnąć śmiechem. Ś. tłumiony. Boki pozrywasz od śmiechu, gdy ci powiem o wszystkim. L. Przy śmiechu i żartach to ś. działa. Troc. Ś. zbytni. Troc. Ś. z płaczem łączyć umie. Troc. Ś. do zdechu. Troc. Dobrze nie zdechł od śmiechu. L. Poznać głupiego po śmiechu, bo z ledą czego ś. śmieje. Dudz. Po czym poznać głupiego? po śmiechu jego. Prz. Nie każdy Ś. śmiechu jest godzien. Dudz. Ależ to śmiechu warto. Śmiechu godzien, śmieszny. Troc. Co ś. komu nie podoba, to mu nie do śmiechu. L. Nie do śmiechu mi teraz. Troc. Tobie Ś., a mnie nie do śmiechu. Rys. (a mnie do płaczu. L.). Pomylił ś. nowy patron w słowie, sędziowie w Ś.; szlachcie, o którego wioskę szło, w płacz. Kras. Ś. zwyczajnie jest naturalnym znakiem niejakiego ukontentowania. L. Ś. jest świadkiem dobrej myśli. Górn. Ś. lata (= igra) po tych ustach, a wesołość żywa na rumianych jagodach, przyjemnie spożywa. Cho. Ś. jałowy (= pusty Ś.). Ś. szyderski. Kn. Po-

nułość jego chytróść, a Ś. wzgardę wróży. L. I Ś. niekiedy może być nauką, kiedy ś. z przywar, nie z osób natrząsa. Kras. Luby Ś. Górn. (= *usmieszek*). Bysmy chcieli milczeć, a śmiechem ś. ludzkim albo gniewem odrazić, tedy nie możemy. Skar. Któżby ś. wstrzymał od śmiechu? Birk. Grzech, diabłu Ś. Prz. Z początku porwał mię Ś. pusty, a potem litość i trwoga. Mick. Starzy na on ekwipaż parskali ze śmiechu. Mick. Szlachta kładnie ś. na ziemi od śmiechu. Mick. 2. × Ś. śmieszność, komiczność, komizm: Więcej w sobie śmiechu, niżli prawdy mają, aż mię wstyd o nich pisać. Paszk. 3. Ś. = Ś. *bierze, śmieszno, sto pociech, komedia*: Ś., co oni wyprawiają! 4. *pośmiewisko, uragowisko*: Ś. z siebie uczynić, dać ś. na pośmiej. Kn. W Ś. ś. obrócić. Skar. 5. *kpiny, drwiny, żart*: Dla swojej uciechy gotów i z przyjaciela robić sobie śmiechy. Ł. Nieprzyjaciele, wzięwszy mą duszę w niewolę, Ś. stroją z jej wstydem. Kulig. Cesarz, swego błazna za patryjarchę udając, kazał mu na Ś. kapłany święcić. Skar. [Śmiechy z ciebie stroją. Śmiechy sobie sprawiam z dziada. Śmiechy robić = *dokazywać, figlować*]. 6. *rzecz śmiechu warta, fraszka, drobnotka, bagatelka*. Miecz. — Nic to jest. — To ogień! — I to jeszcze śmiechy. Bardz. Widzi mu ś. to Ś., *ridiculum*. Macz. Śmiechy swe grzechy. Rys. Tu nie o Ś. gra im szła, ani o rzecz małą, lecz o zdrowie Turnowe, o jego krew cała. Koch. J. Święte ustawy u nich Ś. Groch. Zdr. Śmieszek

† Śmiechliwie przys. od Śmiechliwy. L. Śmiechliwy i. † Ś. *usmiechający ś. łagodnie*. Przen.: Na jej niwach śmiechliwa świeżość ś. zieleni. (= *wdzięczna, rozkoszna*). Śmiechliwie rano. Przyb. 2. [Ś.] p. Śmieszny.

Śmiechło, a, lm. a bot. (hyphydra) *roś.*

[Śmiechnąć, nie, nął, Ś. ś.] *usmiechnąć ś.:* On do niej śmiechnie, rączkę jej ściśnie. Zygmunta skłonił głowę i śmiechnął ś. Krasz.

[Śmiechnięcie, a, b]m., czynność cz. Śmiechnąć, *usmiechnięcie ś.*

[Śmiechnięcie się, a ś., b]m., czynność cz. Śmiechnąć ś., *usmiechnięcie ś.*

Śmiechotek, tka, lm. tk. bot. (rhodanthe) *roś.*

† Śmiechotwórca, y, lm. y *śmieszek, arlekin, trefniś, błazen*: Wszetecznicza, ruffjan, błazen szachowany, Ś., ci plużą między temi pany. Klon.

† Śmiechotwórstwo, a, lm. a p. Śmiechowisko: Pozbawiwszy nas oczu, patrzeć pozwalają; nie jawneż to z nas Ś., nie widocznaż to z nas nagra? Smotr.

† Śmiechowisko, a, lm. a i. a. † Śmiechotwórstwo *pośmiennisko, uragowisko, igraszka, rzecz godna śmiechu*: Jestem Ś., *opprobrium*, a wzgardzenie ludzkie. Wr. Za Ś. nas z pierwu sobie mieli nieprzyjaciele. Błaz. (*ludibrium*. Krom.). Wszystko to próżnością i śmiechowiskiem jest, *ridiculum*. Zigr. Pisma śmiechowiska godne. Żebr. Młodego rada, a starego wojna Ś. Falib. Kasandry proroctwo za fraszkę i Ś. Trojańczykowie sobie mieli. Falib. Takie uczyni z siebie Ś. Pot. 2. [Ze śmiechowiska] = *żartu, ze śmiechu*. 3. [Ś.] *dziewczyzna sprośnych obyczajów*.

Śmiechowy i. przym. od Śmiech: Śmiechowowe dołki na twarzy. Kn. 2. anat. Mięsień Ś. (w twarzy) (*musculus risorius*). Żeby śmiechow, śmieszki, przednie, przodkowe, † *siękać e*. Perz. (*dentes incisivi s. risorii s. gelasini*).

[Śmiechulska, kiej, lm. kiej] forma ż. od Śmiechulski, śmieszka: Wtedy byłam bardzo młoda

i Ś. straszna. Orzesz. Była taka wesoła, gadatliwa, Ś., umizgalska, że podobać Ś. im musiała. Orzesz.

[Śmiechulski, ego, lm. scy] rz. człowiek skłonny do śmiechu, śmiecszek: Z tego Romana był psotnik i Ś. Orzesz.

Śmieci, i, blp., p. Śmiecie: Kamień Ś. nigdy płomieniem nie zapalił, jedno marne Ś., które Ś. ninaecz nigdy przygodzić nie mogą. Rej. Ceny pozbędziecie i równo siędziecie, jako i podłe Ś., i wy, drogie kamienie. Susz. Na stare Ś. wraca Ś. Troc. Przen.: Nikolaity, Walentyjniani i inne szkaradne Ś., którzy Ś. wazyli zwać chrześcijanami. Skar. (= wyrzutki, tałalajstwo, szumowiny, szubrawcy, plugastwo).

Śmieciarka, i, lm. i I. forma ż. od Śmieciarz: Młoda dziewczyna - matka pozostaje na łasec śmieciarki. Kasz. 2. [Ś.] szkoła powiatowa w Warszawie. 3. wagon kolejowy, platforma do wożenia śmieci.

Śmieciarski przym. od Śmieciarz: Wyrzucą miliony na łachmany, których trwanie przelotne staje Ś. po chwili dobytkiem haczyka śmieciarskiego. Byk.

Śmieciarstwo, a, blm. zajęcie śmieciarza, galganiarstwo.

Śmieciarz, a, lm. e ten, co Ś. zajmuje zbieraniem śmieci, a następnie ich sprzedażą, galganiarz. Przen.: Noce trawił na przepisywaniu cudzych ramot, na poprawie druków, na tym rzemiośle literackiego śmieciarza, które nuży i zabija. Krasz. (= szpargalarza).

Śmiecić, i, II zaśmiecać, prosić śmieciami, robić (gdzie) śmiecie, barłóżyć. [Ś. ś.] p. Śniecić ś.

1. Śmiecie, i, blp., Śmieci, † Ośmieci, † Ośmiecinny wszelkie odpadki, okruchy, żółbla i t. p., zapraszające podłogę, ziemię: Porta sterquilini, brama śmiecia, którą Ś. z miasta wywożono. Warg. Wynieść, wyrzucić Ś. Zamieść, zmieść, podmieść, wymieść Ś. Już mu za Ś. te tu ziemskie stoją dobra. Leszcz. Ś. Przen.: Każdy na swoich śmieciach śmielszy. Troc. (= u siebie, w swoim domu). Kur na swoich śmieciach śmielszy, niż na cudzych wrotach. Kn. Na swoich śmieciach a. w swojej ziemi nieprzyjaciele śmielszemi będą. Stryjk. Co w swych śmieciach, jest, to nie zginie Kn. (= w domu).

2. Śmiecie, a, blm., ni, zb. × Śmieć zbiór śmieci: Ś. to nie jest cerkwi ani z cerkwi, ale wyście je z nadworea w cerkiew wnieśli. Smotr. Porta sterquilini, brama śmiecia, którą śmiecie z miasta wywożono. Warg. Gdy pies śpi na śmieciu, nie następuj mu na ogon, by cię nie ukąsił. Rej. Ja jeden i on nie dwóch, ja nie chory; dom tuż, na swoim śmieciu biją czasem wiory. Zabł.

Śmiecina, y, lm. y jeden z szczegółów, stanowiących śmiecie: Śmiecin dużo i nieporządku. Krasz.

Śmieciowy przym. od Śmiecie. L.

Śmieciówka, i, lm. i zool. (anthomyia) owad dwyskrzydły kłótkorogi muchowaty.

Śmiecisko, a, lm. a p. Śmietnik: Robaczek, barwą pyszny, w śmiecisku Ś. kryje. L. Patrz na niezliczone ognie pod niebem wzniesione, zda Ś. to ziemskie świecisko szczery gnój, podle Ś. Dar. J. Każdy pies na śmiecisku śmiały. Rys. Wrony żywią Ś. po targach, gnoiskach i śmieciskach. Pol. Przen.: dom swój, progi domowe, miejsce stalego pobytu: Jeszcze nie są w sobie

zabezpieczeni, mogą jeszcze na dawne wrócić Ś. Pileh. (= śmiecie). Pradkowie dziś tu osiadłych biedaków musieli Ś. rodzinne podczas niewoli tureckiej opuścić. Rol. Na dawne nie wróci Ś. Rol.

× Śmiecisto przys. od Śmiecisty. L.

Śmiecisty pełen śmieci, zaśmiecony. L.

Śmieciuch, a, lm. y, [Śnieciuch], Śmieciuga, Śmieć 1. oberwaniec, oberwus, brudas, śmierdziuch, śmierdziel, gnojek, smród, plugawiec, pomiotło: 2. [Ś.] = zool. Dzierlatka.

[Śmieciucha, y, lm. y] = zool. Dzierlatka.

[Śmieciuga, i, lm. i] 1. p. Śmieciuch: Czy ty chcesz, śmiecingo? zapytała dobrotliwie dama. Prus. 2. = zool. Dzierlatka.

Śmieciuszek, szka, lm. szka i I. żart. dziecko bawiące Ś. w śmieciach. 2. [Ś.] zool., p. Dzierlatka.

Śmieciuszka, i, lm. i zool., p. Dzierlatka: Wygrzewają Ś. na słońcu czubate śmieciuszki, kąpiące Ś. w pyle razem z wróblami. Dyg.

1. Śmieć 1. a, lm. e przedmiot zaśmiecający tylko jakie miejsce; rzecz bezwartościowa. łach, galgan, odpadek. Przen., p. Śmieciuch. 2. × Ś., i, blm., zb. ż., p. 2. Śmiecie: Zawsze pies śmielszy na swej śmieci. Pot. Jedzmy i pijmy - bądźmy śmiecią złotą, ciała wygodą, a myśli nędzotą. Krasin.

2. Śmieć, e, śmiem, [śmie, śmieję], ał 1. a. † Śmielić Ś. mieć śmiałość, odważać Ś., wazyć Ś., ośmielać Ś. Glos. I śmie, i nie śmie. Żegl. Tylko chciej a śmieję. Żegl. Wszystkie tam znajdziesz, czego serce pożąda i gęba śmie prosić. P. Koch. Nienawidzę tych sere lękliwych, które dla większej przeczności nie przedsiębrać nie śmia. L. Czyżcie sobie skarb trwały w niebie, kędy zło dzieje nie śmieją. Prot. (= nie śmieją operować). Śmieją listownie Ś. odezwać do waspana. Troc. Jak on śmiał to zrobić, powiedźcie! Śmiem prosić szanownego pana o pomoc. Śmjem twierdzić, że... 2. [Śmijże im odmówi]. [Ś.] móc, zdolac: Poezja ludowa nie śmie zaginać i nie zaginać. On nie śmi tego potrafić. Ty nie nie śmiesz zjesć.

[Śmieć, i, blm.] p. Śniedź.

[Śmiedana, y, lm. y] p. Śmietana. Dyg.

† Śmiedzenie, a, blm., czynność cz. Śmiedzieć. † Śmiedzieć, eje, ał p. Śniedzieć. L. Śmiedzieje co. Troc.

[Śmieję, u, lm. i] p. Śnieg. Zdr. [Śmieżek. Zgr. Śmieżysko].

Śmiejąco przys. od śmiejący Ś.: Mogła przestraszyć wyrazem swych czarnych oczu i Ś. zakłęślej szczęki. Krasz.

Śmiejący przys. śmiejąc Ś., z uśmiechem: Oповідаć co Ś. Przen.: z wielką łatwością, bez wielkiego wysiłku; Mogę to zrobić Ś.

Śmiele p. Śmiało: Łacno Ś. mówić w bezpieczeństwie. Kn. Ś. nazbyt. Troc. Tak to, bywało, głośno i Ś. ksiądz definitor gadał w kościele. Syrok.

× Śmielec, lca, lm. lcy p. Śmiałek: Podbiegł śmielea, i kędy śmierci nasnadniejsze przeście, łono mu przejął wieprz dwiema zębami. Zebr.

† Śmielenie, a, blm., czynność cz. Śmielić.

† Śmielenie się, a Ś., blm., czynność cz. Śmieścić Ś.

† Śmielić, i, II ośmielać, zachęcać, dodawać śmiałości, otuchy. L. † Ś. ś. p. 2. Śmieć. Na co Ś. żaden z śmiertelnych nie śmielił, on przedsięwziął. Przyb.

† Śmielność, i, blm. śmiałość. Modl. Wac.

[Śmielterny] p. Śmiertelny.
[Śmiertelny] p. Śmiertelny.
[Śmiercica, y, blm.] p. Śmierć. Zdr. [Śmiercicka].

[Śmiercicka, i, blm.] p. Śmiercica: Od Jasiunia śmierciecki. Moja śmierciecko, nie bieżże mnie jeseć. My siostry śmierciecki, bez matki zrodzone, dusić naród ludzki przez Boga stworzone.

× Śmierciodajny p. Śmiercionośny.
× Śmierciodawczy p. Śmiercionośny: Śmierciodawcza broń. Rzew.

† Śmierciogrozy p. Śmierciogroźny.
† Śmierciogroźnie przys. od Śmierciogroźny: S. chorować. L. (= śmiertelnie, niebezpiecznie).

† Śmierciogroźny, † Śmierciogrozy grozący śmiercią: Starość śmierciogroźna.

× Śmierciolotny niosący śmierć w przelocie, lecąc: Śmierciolotne belty Jowisza. L.

† Śmiercionoszny p. Śmiercionośny: Śmiercionoszne rozkoszy. Petr.

† Śmiercionoszy p. Śmiercionośny: Śmiercionoszym przebił ją żelazem Otw. Ś. miecz. Otw.

Śmiercionośny, † Śmiercionoszny, † Śmiercionoszy, † Śmiercionośny, † Śmiercionośny, † Śmiercionośny, × Śmierciodajny, × Śmierciodawczy, × Śmierciorodny, × Śmierciorody śmierć niosący, powodujący, zadający śmierć, zabiący, śmiertelny: Trucizna śmiercionośna. L. Śmiercionośnym przebił ją żelazem. Otw. Ś. pocisk. Ml. Broń śmiercionośna. Nie są straszne ani śmiercionośne tej wojny pnbliżystycznej pociski. Bob.

× Śmierciopłatny nabywany, zdobywany z narażeniem życia, okupiony niebezpieczeństwem życia: Ś. wieniec zwyciężcy. Nar.

Śmiercioraz, u, lm. y gór. zbiór najszkodliwszych życiu ludzkiemu rozparów w kopalniach, gdzie nie dochodzi wolny ciąg powietrza. L.

× Śmierciorodny p. Śmiercionośny: Oręż S. L.

× Śmierciorody p. Śmiercionośny: Śmierciroda żółte Hydry. Min.

× Śmierciokrzydły niosący śmierć na swych skrzydłach, śmierciolotny. Oszczep S. Nar.

! Śmierciowy p. Śmiertelny. L.

Śmierć, i, lm. i, [Śmierz, Śmierz, Śmirć, Śmirć, Śmirć, Śmiercica] i. skończenie życia, umarcie, skon, zgon, zejście (ze świata): Ś. i żona od Boga przeznaczona. Prz. Ś. koniec wszystkiego. Kn. Nie jest pewniejsze nad Ś., a nie niepewniejszego nad czas jej. Rej. Ś. wszystko równa. Kn. Ś. wszystkim pospolita. Kn. Ś. nie brakuje, nie przebiera, nie folguje, w zęby nie patrzy. Kn. W tym wszystkich Ś. jest równa, że kończy życie. Pilech. Ś. co lepsze bierze, Ś. złego nie chce. Kn. Nagła Ś. (mors subita). Nagła Ś., apopleksja. Sien. Ś. i najprędzszego dogoni. Kn. Ś. szczęśnych goni, od nędznych uchodzi. Bardz. Ś. nieubłagana, nieuchronna, wszędzie najdzie. Kn. Ś. nieużyta. Ś. za pasem, Ś. wszędzie na człeka dybie. Kn. Śmierci szukać i żywać nie trzeba, sama przyjdzie. Kn. Waleczny, gińmy, Ś. goimy, ale dla ojczyzny. Nagł. (= narażamy życie, narażamy Ś. na Ś.). Ś. pozorna, zamartwica, letarg (asphyxia). Śmierci w kłopotach wzywamy, a gdy przyjdzie, zawieramy. Kn. Śmierci uchodzi każdy, jak może. Kn. Ś. straszna. Kn. Ś. nie straszna, nie ciężka dobremu, mężnemu; Ś. dobrego łagodna. Kn. Kto Ś. wzgardzi, panem jest wszystkiemu. Pot. Ś. spoczynek po trudach, wszystkie nieszczęścia umarza. Pilech. Ś., przejście z czasu do wieczności. Pilech. Kto Ś. umrzeć boi, temu Ś. w oczach ustawiez-

nie stoi. Lubom. Komu Ś. straszna prawie w oczach stoi, nie uciechy go nie, nie uspokoi. Kn. Tego Ś. bardziej, niż śmierci, boję. L. Prędejbym Ś. śmierci spodził, niż tego. Równo z śmiercią go nienawidzę. L. Za Ś. to stoi, gdy tego miłować potrzeba, kto mi Ś. nie podoba. Gór. Zadać komu Ś. sztyltem. Niepewność losu za sto śmierci stoi. Mor. A. Mor był tak okrutny, że liczby śmierci codziennych nie było. Lubom. Ś. a Ś.; mało na tym, gdzie cię pogrzebją. Kn. Ś. każda musi mieć jaką przyczynę. Kn. Ś. opilego: utonął w flaszy wina, w dzbanie piwa. Kn. Ś. otwiera, co kto zawiera; Ś. oczy, głowę zawiera, skrzynie i bez klucza otwiera. Kn. Ś. rana wielom pożyteczna. Kn. (= lepiej, że zły wcześniej umrze). Szkoda młodzieńca pięknych nadziei, że je Ś. w samym przecięciu wroście. L. Po Ś. posłać. Kn. (= długo nie wraca). Ktoby zlorzeczył ojcu abo matce, śmiercią niechaj umrze. Sekl. Jeden drugiego krwi pragnie, mąż brata swego na Ś. łowi. Skar. Ś. męczeńska. Kraina śmierci. Karanie śmiercią. L. Kara śmierci. Wyrok śmierci. Skazać kogo na Ś. Sam wydał na siebie wyrok śmierci = sam Ś. zgubił. Gotować Ś. na Ś. Ś. jako cień za człowiekiem idzie. Op. Z wielkim sercem i dobrą pamięcią śmierci czekał. Orzech. Czyś po śmierci tam poszła, kędyś pierwej była, niżes Ś. na mą ciężką żalność urodziła? Kochan. Ś. swoja a. naturalna. Ś. nie swoja a. gwałtowna = przez zabicie a. zabicie Ś. Nie nowina była Żydom mordować proroki, i rzadki u nich swoją śmiercią umarł. Białob. Nie swoją zejść śmiercią znaczy Ś. gwałtowną. Pilech. Św. a. poniewolną (gwałtowną) śmiercią umarł, nie wiedzieć. Skar. Słudzy tyrana wszyscy zemi śmierciami poginęli. Skar. Żeby wszyscy Ś. zbraniiali urzędu katowskiego, któż tedy złozyńcę będzie wieszał a. ścinał, abo inszemi śmierciami tracił? Baz. Straszyc go rozmaitemi śmierciami począł. Skar. (= rozmaitemi rodzajami śmierci). Komu Ś. umrzeć nie chce, żadna Ś. Ś. nie spodoba. Kn. Żegluga napelniła naród ludzki nowymi śmierciami. Bardz. Powstała na chrześcijany wielka burza, iż je zabijano, topiono, spychano i rozmaitemi śmierciami gubiono. Skar. U Żydów nie było między gwałtownymi śmierciami pospolitszej nad kamienowanie. Zachar. Bluźnierca od śmierci kamiennej ginął. Leszcz. Szubienice wystawiwszy, śmiercią obieszoną im przegrzałi. Błaż. Ś. postronkowa. Haur. Nie giną nigdy bronią sieczną a. palną, lecz starzy umierają śmiercią naturalną. Mick. Śmiercią gwałtowną umrzeć. Troc. † Zabita Ś. = zabójstwo, morderstwo. Zginać zabita śmiercią. Jabym wolał w grób, na brzytwy, na noże, na Ś. zabita, niżli z nią na łożo. Pot. On na zabita Ś. nie dbając całe, gwałtem Ś. włamie i ujrzy na wale. Chr. Między gęstymi mieczami i śmierciami bieży przez mokre i krwią ściekłe role. P. Koch. Hetmana swego, w pierwszych pułkach bitwę wzburzającego, przez Ś. zabita tracą. Błaż. Ci zabita śmiercią giną, a tych mokra Ś. czeka. Pot. (= utopienie, utonięcie). Porwoniście zabitej śmierci = niech was Ś. zabita nie minie. † Główna Ś. = kara śmierci za zabójstwo. Aezkolwiek zabijający morderz człowieka... miałby główną śmiercią być ścięty, ale my, ostrość tę usmierając... Stat. w. Już go prowadzą na Ś. (= na stracenie). Człowiek codzienn śmierci bliżej. Troc. Człecze, pamiętaj, że Ś. goni, wieczność czeka. Troc. Ś. za pasem, wszędzie na człowieka dybie. Troc. Ś. rychła te przerwała nadzieje. Troc. Ś. przed-

wczesna. Śmierci jego dzień. Troc. Rocznicą śmierci czyjej. Do śmierci = *dozgonnie, do końca życia, póki żyć będę*. Do śmierci ś. tego nie dopuszczę. Troc. Do śmierci twoim jestem sługą. Troc. A już cię nie opuszczę aż do śmierci. Ten człowiek szczerze serca aż do śmierci nam chował. L. Przyjaciółką ci do śmierci serdeczną. Lubom. Do śmierci mu tego nie zapomnę. L. O ś. je przyprowadź. Wuj. Bij ś. o prawdę aż do śmierci. Wuj. Okrył nas cień śmierci. Wuj. Ś. wrotami jest do lepszego życia, odjazd w lepszą i własną krainę. Skar. Zębami nań zgrzytać i śmiercią grozić poczeli. Skar. Ś. wszystko wydarła i porzucić kazała. Skar. Na ś. za wiarę swoją pójda, jako pszczoły do ulów. Skar. Patrz co dzień na ś. swoją, a mniej ci straszna będzie, gdy przyjdzie. Skar. Nie wiedząc dnia śmierci mojej, ale jej, jako z okienka, wyglądając. Skar. Lepszy słomiany żywot, niż jedwabna ś. Rys. Jakie życie, taka ś. Prz. Lekarstwo po śmierci. Prz. (= *pomoże, jak umarłemu kadziłko*). Kto ufa w Bogu, śmierci ś. nie boi. Kras. Ś. potknąć = ś. *znaleźć, zostać zabitym, zginąć*. [Mało śmierci nie pojada]. Rościśław, z tej porażki uciekając, w rzece ś. potknął. Steb. Czarna ś. = *zaraza morowa, powietrze morowe, mór, dżuma*. Winien jest śmierci. Słow. Patrzac na twarz najmłodszego syna, ś. zobaczyłem. Słow. Aby go tam ś. zgryzła do ostatka. Słow. Bo mu (Bóg) dał cicha ś. i lodowatą. Słow. Piękna była, jak anioł, po śmierci. Słow. Nieboszczyk chodzi po śmierci (= *pokutuje, przeszkadza*). Gienjusz śmierci. Mick. Jak gdyby środkiem wojska przeszedł anioł śmierci. Mick. (= *zaległa cisza grobowa*). Znać męka śmierci lekką im była wśród zachwytu ducha. Krasin. [Woli śmiercią iść = *woli na ś. iść*. Pod śmiercią — kto przyniesie ten liścik = *ma, być zabity*]. On teraz w więzieniu na ś. siedzi. Świt. (do skazania na ś. L.). W pół śmierci zbić. Krasz. (= *niemal na ś., puścić nawpół żywego po zbićiu*). Przen.: *ciós śmiertelny, kres, koniec*: Monopol jest śmiercią przemysłu. Aż zadały pułkowe orężników władze ś. domowym ruchom i obcej przewadze. Śl. wil. Na ś., × w ś., × do śmierci = *zupeliu, ze wszystkim, na dobre, do cna, ze szczętem, z kretesem, całkiem, posp. na amen*: Ja dworu na ś. nienawidzę. Niem. (= *śmiertelnie*). Nie jest raniony do śmierci. Troc. Wojsak Strojnat na ś. zamordował. Błaż. Spadł z rusztowania i zabił ś. na ś. Zapomniałem do śmierci. L. Na ś. zapomniałem jej spytać, kędy mieszka. L. Powiadam ci: smutnym na ś. Krasin. A toć ś. w ś. zamęczysz. Krasz. Zadrzył ś. w niej na ś. (= *na zabój*). Okna zabite na ś. (= *na glucho, na mur*). Przen.: × Prysą przed cieniem waszym te najeżone śmierciami najeźdźcze roty. Wor. (= *brojami śmiercionośnemi*). 2. † ś. *stan zmarłego, martwota*: Bóg Pana Jezusa trzeciego dnia z śmierci zbudził, i P. Jezus z śmierci wstał. Farn. (= *z martwych*). Przen.: ś. *cywilna = stan człowieka, pozabawionego przez sąd praw obywatelskich*. ś. *wieczna = stan grzesznika, skazanego na potępienie wieczne*. 3. ś. *uosobiona, żart*. Kostusia: Śmierci ręką samowładna. L. Ś. z kosą swoją tam nie idzie, gdzie proszą; idzie, gdzie ś. boją. Pot. Śmierci nieublagana, czarna grobów pani, wiem, żeśmy twym wyrokom od Boga poddani. Nar. Ś. z wielką kosą. Kors. Ś. widoma ma być obluda, chodząca po miastach przed powietrzem i w powietrze. Troc. Ś. tam obite żniwo zbierała. Posłuszna waszej woli, ś. jestem, skon

przynoszę. Krasz. Wygląda jak ś. (= *trupio blade, jak cień, jak trup*). [Chodzą śmiercie po podwórzu]. Zdr. [Śmierciozka, Śmiertecka, Śmiers-tecka].

† Śmierd, a, lm. owie p. Smard: Wspomnij na Olgierda, jak przywitał śmierda. Stryk.

† Śmierdły śmierdzący, który ś. zaśmierdł.

† Śmierdnąć, nie, nał stawać ś. śmierdzącym, przechodzić smrodem: Kto jest w smrodzie, niechaj dalej śmierdnie. Wuj.

† Śmierdnięcie, a, blm., czynność cz. Śmierdnąć.

× Śmierduch, a, lm. owie p. Śmierdziuch. L., Troc. Zdr. × Śmierduszek.

× Śmierduszek, szka, lm. szkowie p. Śmierduch.

Śmierdzenie, a, blm., czynność cz. Śmierdzieć.

† Śmierdziadło, a, lm. a *smród, rzecz śmierdząca, to, co śmierdzi*: Dziś życie swędem, gnojem, śmierdziadłem i dymem. Pot.

[Śmierdzić, i, il] p. Śmierdzieć.

Śmierdzieć, dżca, lm. dżce bot. p. Wyżygini.

Śmierdzieć, l, al, [Śmierdzić] l. *smród z siebie wydawać, cuchnąć, zanieczyszczać powietrze, bić w nos, trącić czym*: Nie chcesz ś., nie tykaj ś. smoły. Pot. Mógłbyś, mówią, siekierę zawiesić, tak okrutnie śmierdzi. Pot. (= *tak jest gęste powietrze*). Śmierdzi tu siarką. Troc. (= *zalatuje; czuć tu siarkę*). Śmierdzisz gorzałką. Troc. Gorzałka od niego śmierdzi (= *bucha*). Gorzałka mi śmierdzi. Troc. Ni ty śmierdzisz, ni pachniesz. L. Przen.: Własne (= *istne*) zajęcze łajno: ni śmierdzi, ni pachnie. Rys. (ani pomoże, ani zaszkodzi, barszczyk. L.). Te żarty, co śmierdzą lub bolą, nie są zdrowe. Boh. (= *niesmaczne, tłuste*). Przen.: ś. *czym = trącić czym, przypominać co, zakrawać na co*: Nauka jego o Trójcy św. śmierdzi Arjuszem, a o osobie Chrystusa trąci Nestorjuszem. Skar. Stolica carogrodzka Kalwinem śmierdzi. Birk. Zbory te bałwochwaltwem i djabelstwem śmierdzą. Birk. Śmierdział kłamstwem. Krasz. Śmierdzi to gardłem (= *pachnie, grozi*), prostactwem, nieszczaniem. Troc. (= *razi*). Przen.: Śmierdzi mu co = *nie w smak mu co, brzydzi ś. czym, nie podoba mu ś. co*: Przez twoją zbytnią hardość u ciebie śmierdzą dary moje. Szymon. Już mu i Polska śmierdzi, i wszystko w niej gani, o Francji powiada, o domach, baletach i t. d. Opal. Nje ma ś. do niczego, śmierdzi mu robota. Klon. Śmierdzi mu wojna, praca, wino. Troc. Przen.: On groszem nie śmierdzi (i t. p.) = *nie ma grosza przy duszy*. Przen.: Żebyś mi tu nie śmierdział więcej! (i t. p.) = *żebyś tu więcej nie postął, nie zawadzał, nie przebywał*. 2. bot.: Bodziszek śmierdzący, p. Bodziszek. Śmierdzące drzewo, p. Wyżygini. 3. min.: Fluoryt śmierdzący = *fluoryt z Wölsendorfu, który potarty wydaje zapach chlorku wapna*. Kamień śmierdzący, *kalcyt*. Kwarc śmierdzący = *kwarc szary lub brunatny, potarty lub uderzany, wydający pewien zapach*. Wapniak śmierdzący = *wapniak z domieszką ciał smolistych, który, uderzony lub potarty, wydaje woń nieprzyjemną*. † ś. ś. śmierdzieć, stawać ś. śmierdzącym, nabierać zapachu nieprzyjemnego: Robacy ś. w mięsie zaległy, i śmierdzią ś. Leop.

Śmierdziel, a, lm. e i. p. Śmierdziuch. 2. a. Bezuszek zool. (mephitis) *zwierzę ssące z rodziny kun, dostarczające futer skunksów*: Ś. psów i innych większych zwierząt broni ś. właściwym sobie smrodem, tak iż wszystkie zdaleka uciekać muszą. Jund.

Śmierdziuch, cha, lm. chy a. †szy; [Śmierdziel], †Smród 1. *plugawiec, gnojek, człowiek smrodliwy*: Zydzi w cudzych krajach nie są tacy śmierdziuszy, jak w Polsce. Comp. Sam pan, choć dwór jego ledwo chodzi z duchem, i sobie, i drugiemu brzydkim jest śmierdziuchem. Nar. 2. a. Śmierdziel *smarkacz, malec, berbet, fajel*, gm. *srajek, gówniarz*. Zdr. Śmierdziuszek.

Śmierdziucha, y 1. lm. y forma ż. od Śmierdziuch: Idźże precz, ty śmierdziucho, urodzona z kału. Tremb. 2. *wódka ordynarna, nie destylowana, gorzałka, kotłówka*. Zdr. Śmierdziuszka.

× Śmierdziucholuboa, y, lm. y *przyjaciel, zwolennik śmierdziuchów*: Gdy jakiego razu uwinie ś. od oka tych śmierdziucholubców, pewnym być musi, że go ciężka ma spotkać robota. Ciec.

Śmierdziuszek, szka, lm. szki p. Śmierdziuch. Śmierdziuszka, i, lm. i l. p. Śmierdziucha. L. 2. bot., p. Sierzytka.

[Śmierdz, i, lm. e] *smród, chłop prosty*.

[Śmiergust, u, blm.] p. Smigus.

† Śmiernie przys. od Śmierny. Glos. S. ś z nią jest rozmawiał archanioł Gabryjel.

† Śmierny *pokorny, potulny, korny, łagodny, cierpliwy*: Krześcijaństwo wierze wierne i nabożne, a i śmierne. Jenże trudy cierpiał za wierne, jeszcze był nie prześpiał za śmierne, aliz sam Bóg zmartwychwstał. Bogar.

[Śmiersteczka, i, lm. i] p. Śmierć.

[Śmiertecka, i, lm. i] l. p. Śmierć. 2. *lalka wyobrażająca śmierć, którą dziewczęta obnoszą po wsł między Czarną a Kwietnią niedzielą, śpiewając*.

Śmiertelna, ej, lm. e fl. *drąg grubości łaty a. ramię wzięte od pilnicy, położone na cienkich kołcach browarek, aby druga warstwa browarek równo na nich leżała*. St. wil.

[Śmiertelnica, y, lm. e] p. Czechel.

Śmiertelniczka, i, lm. i forma ż. od Śmiertelnik: Anioł nie może mu ulżyć w owej chwili, jako wielony w śmiertelniczkę. Spas.

Śmiertelnie przys. od Śmiertelny: Wywrotem karety Ś. służony. Troc. Ś., monomachaliter, duellariter. Ort. Nie Ś. ponabijał pistolety. L. Ś. s. ten rok 1264 w Polszcze obszedł z książętą. Błaż. (*fatalis fuit principibus*). Pojrzał krzywo i na nas zajadł ś. S. Jabł. (= *na śmierć, na zabój*). Ś. s. zagniewał. Znudzilem ś. Ś.

Śmiertelnik, a, lm. cy, † *Nasmiertnik człowiek, jako istota śmiertelna; człowiek przeciętny, zwykły*: O wůli śmiertelnicy, gdzieś ś. ucieczecie? Przyb. Mamże ja wierzyć, że śmiertelników kroki mogły zwiedzić śmierci kraj głęboki? L. Ale jakże ów nędznik, Ś. półżywy, ludzkiego miłosierdzia cel zbyt obrzydliwy, trup chodzący, może ś. szczęśliwym mianować? Węg. Bogowie i śmiertelnicy. Najwyższy zakres śmiertelnika chwaly. Os. O! jakże mylnie śmiertelników sądy! Os. To ś. wybacza wielkim ludziom, ale nie nam, zwykłym śmiertelnikom.

× Śmiertelnogrzesznik, a, lm. cy *ten, co popełnia grzechy śmiertelne*.

Śmiertelność, i, blm. l. rz. od Śmiertelny; † Śmiertność: Różnią ś. majestaty od podanych zwierzenością, ale ś. śmiertelnością równają. Koch. W. Ś. (lek.), prawdopodobieństwo skonu w chorobach (letalitas). Dla śmiertelności warunku mi od ciebie trzeba. Troc (= *ponieważ jesteśmy śmiertelni, trzeba mi od ciebie zapewnienia*). W niedorosłym wieku dług śmiertelności wypacił. Nies. 2. *procent umierających z danego ogółu*: S. w tym mieście jest znaczna. Ś. w szpitalu zmniejszyła ś. Ogromna ś. panuje

w wojsku. 3. × S. *życie doczesne, doczesność*: Z śmiertelności ś. wyzuł r. 1567. Nies. 4. † S. *groźba śmierci, niebezpieczeństwo życia*: Wszystkie śmiertelności w szablach stoją i w dziedach, powietrze ś. śemiło pod strzałami. Bardz.

Śmiertelny, † Śmiertny, [Śmierterny, Śmierterny, Śmierterny, Śmierterny] l. *podległy śmierci, doczesny*: Jan Zamojski tu leży, co miał śmiertelnego. Groch. Co jest śmiertelnego, to powstaje i upada, wzrasta i osiada, wycieka i napelnia ś. Pileh. Małżeństwem rodzaj ludzki, śmiertelnym będąc, przez potomki potomków staje ś. nieśmiertelnym. Petr. Dokazał coś więcej tu nad śmiertelnego. Leszcz. S. Wszyscyśmy śmiertelni. Troc. 2. † S. *podległy karze śmierci, winien śmierci*: Ktobykolwiek, ukradłszy człowieka, onego sprzedał, a o takowej sprzedaży byłoby wiadomo, takowy człowiek jest S. Orm. Gdyby kto we dniu w domu swym złodzieja znalazł i onego zamordował, on mężobójca będzie S. Orm. 3. a. [Śmierciowy przym. od Śmierć. Glos. Śmiertelna koszula (Troc) =

a) *kitel do nakrycia ciała nieboszczyka*. b) *przykrycie rytualne, w którym Żyd ś. modli*. Śmiertelna trumna, deska. Troc. Śmiertelne łożo. Troc. Leży na śmiertelnej pościeli. Sz. Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, wszystkiej siły, wszystkiej krwi z arterji dobywa, żeby serce ratować. Tw. Włosy siwe śmiertelnym cisem opasuje. Bardz. Po konającego cieje rozejdzie ś. strach i zimno śmiertelne. Tw. Śmiertelne na mnie uderzają poty. L. Gdy to sobie przypomnę, śmiertelne przechodził mi zimno. L. O śmiertelnych rzeczach myśleć. Troc. Tyle ukradł, za co by mu Ś. można kupić stryzelek. Śmiertelne szczątki (= *ciało, proch* zmarłego). I hetmanowi naszemu mógł lada chwila nadejść firman S. Sza. Bładość śmiertelna (= *trupia*). Ś. kamień. Troc (= *grobowy; płyta grobowa*). Więcej enót jego Ś. w Warszawie kamień opowiada. Nies. Zejście śmiertelne (exitus letalis). 4. *śmierć powodujący, śmiercionośny, zabójczy*: Szablę śmiertelną przypasał do boku. P. Koch. Lekeby ważył swe potomstwo Jowisz, by na jej obronę nie zażył śmiertelnego piorunu. Ustrz. Naraża ś. na sztych Ś. Boh. Cios Ś. Rany śmiertelne, które żadnego opatrzenia do siebie nie przypuszczają, jak oto rany sercu zadane, mózgowi i t. d. Perz. Jeśliby co śmiertelnego pili, nie będzie im szkodziło. Leop. (= *jadowitego, trującego*). Choroba śmiertelna = *nieuleczalna, kończąca ś. śmiercią* (morbus letalis). Kolki śmiertelne go wsparły. Śmiertelną chorobą złożony. Troc. Ś. grzech (Troc) = *ciężki, nie powszedni, powodujący śmierć duszy*. Siedm grzechów śmiertelnych. Nar. (= *głównych*). Uczynkowe grzechy jedne są śmiertelne, nie śmiertelne drugie; nie śmiertelne grzechy są powszednie. Hrb. Niema nic tak śmiertelnego na dowcipy ludzkie, jak cielesność. Birk. 5. † S. *blizki śmierci, stojący nad grobem, umierający*: Bolesław, gdy ś. widział być śmiertelnym, przyjął Pańskie świętości. Biel. M. Kiedy ś. już który śmiertelnym czuje, tedy każe prosić przyjaciół i żegna ich. Stryjk. widząc ś. śmiertelnym, spowiedź uczyniwszy, wijatyk św. przyjąwszy, żyć przestał. Nies. 6. *nieprzejednany, nieublagany, zajadły, zawzięty*: Śmiertelna nieprzyjaźń. Troc. Ś. nieprzyjaciel. Troc. Ś. wróg. Śmiertelna obraza. 7. *piekielny, straszny, nieznosny*: Trzy śmiertelne kwadransie musimy przekiekiwać. L. Pierniczki, tłuczeninki i tatarskie ziele w cukrze nie osłodziły mi śmiertelnej nudy. Koż.

ŚMIERTNOŚĆ

† Śmiertność, i, blm., p. Śmiertelnosć. Ps. flor.
† Śmiertnośny p. Śmiercionośny: Śmiertno-
nośna kosa. Zim.

† Śmiertny p. Śmiertelny. Biel. M. Ożałowat
o głowę a. o śmiertne rany. Ort. Siedm śmiert-
nych grzechów. Mur.

† Śmiertonośny p. Śmiercionośny: Słowa śmier-
tonośne jako żądło ludziom wiernym szkodzą.
Galat.

† Śmiertuszka, i, lm. i piesz. śmierć: Pew-
nikiem pani starej, po trzech mężach duszee,
miasto miłośnych fochów, myślić o śmiertuszee.
Pot.

[Śmierz, rzci, lm. rzoj] p. Śmieró.

† Śmierzać, a, al p. Śmierzyć.

† Śmierzanie, a, blm., czynność cz. Śmierzać.

× Śmierząco uśmierzająco, łagodząco, uspakaja-
jąco: Począł szyćać, ś., serdecznie ś. uśmie-
chać. Krasz.

† Śmierzych, u, lm. y p. Żmierzych: Ohmur u nas
niemasz, stąd aż do śmierzchu widzieć można,
nie nie ćmi firmamentu. Pot.

[Śmierzciozka, i, blm.] p. Śmierć.

† Śmierzc, i, lm. i] p. Śmierć: Tameś cekał
śmierzei. Zdr [Śmierzciozka].

Śmierzenie, a, blm., czynność cz. Śmierzyć.

† Śmierzk, u, lm. i p. Żmierzych: Z śmierzkim
dochodzi kres czucia dziennego. K. G.

† Śmierzyciel, a, lm. e uśmierzyciel, ten, co
uśmierza, koi, łagodzi. L.

† Śmierzycielka, i, lm. i forma ż. od Śmie-
rzyciel.

Śmierzyć, y, ył, i. × ś., × Śmierzać uśmierzać,
koić, łagodzić, uspokajać, miarkować, poskramiać:
Śmierzył domowe wrzawy. Troc. Wycieczka
tego, który zabił, śmierzy gniew powinnych za-
bitego. Birk. Sok ten, w uszy wpuszczony, boleś
ich śmierzy. Sien. Jesliby ś. (przypadek pu-
szenia żywota) nie śmierzył, lepiej wodzie dać
pokój. Petr. Neptun śmierzący morskie trój-
zębem igrzyska. Pot. Kastor z Poluksem, co
morze śmierzą zbytnim rozruchane fluksem. Pot.
Żywioły, któremi na świecie ludzie żyją, społem
jeden drugi śmierzy a ku dobremu wspomaga.
L. Śmierzmy zapędy, niech w nas żółć nie
puka, najłaciej jest strofować, przysposabiać
sztuka. Nieznośny głód śmierzące, lada śelerw
i trupy żarli. Murin. Lutni, tyś w Orfeowych
rozigrana paleach gniew we lwach, wściekłość
w tygrach, jad w padalceach śmierzyła. Mor. A.
Zmarły był głodem, lecz go żywył rozum; tym
śmierzył swój srom. Stryjk. 2. † ś. sprzymierzyć.
Tuch.

[Śmieszka, y, lm. e] roś. szarota, kocanka pias-
kowa (gnaphalium arenarium).

Śmieszeczek, czka, lm. czki p. Śmiech: Cóż
gdy swemi usteczki puścisz swoje śmieszeczki!
Groch. Wdzięczne śmieszeczki. Groch.

Śmieszek l. szku, lm. i p. Śmiech: Nas i matkę
dziecię śmieszkiem uweseli. Groch. Swym tak
rozkoszным śmieszkiem, by i cały dzień, nie bę-
dziesz nam ciężki. Groch. Śmieszkami obłudnemi,
słowy zmyślonemi serec oszukala. Lubom. One
śmieszki niech ś. płaczem nagradzają. Skar.
Żartowne słowo i ś. świecki od dobrego ich od-
wiedzie. Skar. Śmieszki = żarciki, kpinki, drwin-
ki: Takowe rzeczy w śmieszki obracają i im
wiary nie dają. Lat. Śmieszki stroić. Troc. Śmiesz-
ki sobie z niego stroili. B. B. (= szydzili z niego).
Śmieszków ci ś. chee. Oss. Pocóżes tu przysła?
żebyś sobie przede mną śmieszki stroiła? L.

ŚMIESZYĆ

Śmieszki z nią wyprawiał = gzy; gził ś., barasz-
kował z nią. 2. szka = a) szkowie człowiek skłon-
ny do śmiechu; człowiek rozśmieszający drugich,
żartowniś, trefniś, błazen, arlekin, † śmiecho-
twórea: Papetlun, dowcipny cesarza ś. Niem.
b) blm. zabawa towarzyska. Goł. c) lm. i =
a) anat. Śmieszki = zęby przednie sieczne w szczę-
ce górnej, zwłaszcza dwa środkowe (dentes risori
s. gelasini). β) zool., p. Gołab.

Śmieszenie, a, blm., czynność cz. Śmieszyć:
Śmieszenia nauka. Troc.

Śmieszka, i, lm. i l. kobieta skłonna do śmiechu,
chłochotka. Śł. wil. 2. kobieta rozśmieszająca drugich.
3. Śmieszki = żarciki, kpinki, drwiny: Nie ró b
sobie z tego śmieszek. Słow. 4. [Ś.] opowida-
nie dla rozrywki, anegdota, humoreska. 5. [Ś.]
kobieta wygadana, odgrywająca pewną rolę w obrzę-
dzie wykonywanym w środę popielcową. 6. zool. =
a) (larus ridibundus) ptak pletwonogi długoskrzy-
dły, b) p. Mewa.

Śmieszować, uje, ował żartować, dworować,
błaznować, śmieszki wyprawiać, chluchotać ś. Śł. wil.

Śmieszkowanie, a, blm., czynność cz. Śmiesz-
kować,

Śmiesznie, Śmieszno przys. od Śmieszny:
Ukloniwszy ś. ś., wychodzi. L. S. wygląda
w tym swoim kapeluszu.

Śmieszno p. Śmiesznie: ś. mi. Kn., Troc. ś.
wyniosie szyje bogaczów. Zabł. ś. w tym po-
siąpił. Troc. [Cóż wam to tak ś., kumotrze?].

Śmiesznostka, i, lm. i błahostka śmieszna, rzecz
śmieszna: Stronnicy księcia zawsze na rachunek
Kościszki jakąś śmiesznostkę wynaleźć umieli.
Ochoc.

Śmieszność, i, rz. od Śmieszny: Narażać ś.,
wystawiać ś. na ś. (= na pośmiewisko, na żarty,
na śmiech). ś. najstrasniejszą jest dla miłości
własnej; częstokroć ludzie wolą być godni na-
gany, aniżeli śmiechu. Niem. ś. wieku teraż-
niejszego. Troc. Starowolski Wincentego przez
jakąś ś. (omyłkę) Janem imieniuje. Lel.

Śmieszny, [Śmiechliwy] zabawny, ucieszny, po-
cieszny, komiczny, jowialny; dziwaczny, ekscen-
tryczny, oryginalny: Rzecz śmieszna jest materja
śmiechu. Dudz. Śmiech wzruszony bywa od ob-
jektu śmieszego. Dudz. Gdy co pocznie mówić
śmieszego, śmiać ś. do rozpuku trzeba. Dudz.
Z poważnemi poważny, z wesołemi ś., każdą
brał na ś. postać, był wszystkim pocieszny.
Jabl. ś. człowiek, widok, żart, ubiór. Śmieszna
fajjata (= ś. człowiek). Śmieszna powieść, ko-
medja. Wynaleźć w czym śmieszną stronę. Gadki
śmieszne. JK. Płocha twarz i śmieszna postawa.
Kochan. Sowizrrzał krotochwilny i ś. (tytuł książ-
ki z w. XVI). Jeśli zwiedzi obce kraje, niechaj
przejmie ich enoty, nie śmieszne zwyczaje Nar. ś.
jesteś, mój kochany. L. Obietnica śmieszna. L.
Śmieszna to (= śmieszna rzecz). Mieszanina kilku
języków w jeden śmieszny bardzo i babilońską
czyni mowę. Kopez. Śmieszny ei powiem rzecz.
Troc. Nie śmieszna mi teraz. Troc (= nie do
śmiechu mi teraz). Nie jestże to rzeczą śmiesz-
ną i obelżywą lepiej mówić i pisać w języku cudzo-
ziemskim, jak w swoim! Śniad. Każdy z nich
miał minę. . przybraną, cudzą, nienaturalną,
a co za tym idzie, śmieszną. Krasz. [Śmieszna
babka] = śmieszka. [Śmieszna babka z ciebie].
Śmieszna pretensja! (= dzika, dziwna pretensja).

Śmieszyc, y, ył i. rozśmieszzać, pobudzać do
śmiechu, bawić: Wulkan z szczęścia swojego
niezmiernie ś. cieszy, Wenus wierność przysięga,

a bogów to śmiesz. Szymon. Byś jeno sam nie płakał, gdy chcesz inszych S. Pot. Przen.: † S. = cieszyć, pocieszać, radować, uweselać, kontentować, zadawałać: Na umor s. siekli Ruś z Węgrami; fortuna równym losem wszystkich śmiesz. Stryjk. Bóg przez Ducha swego w sumnieniu cieszy i śmiesz, i w onym żywocie wiecznym okwieciej uciesz. Żarn. 2. † S. śmieszki stroić. żartować, dokazywać, figlować, błaznować, barszkować: Zawołajcie Samsona, aby nam śmieszyl; i przyszedł, i śmieszyl przed niemi. Bud. Widząc nieszczęście nasze, oczy pasie, duszę cieszy i z swym równym śmiesz. Kochan. Służebna od pani, iż z młodym śmieszyla, ubita. Skar. (= *gziła s.*)

Śmietana, y, lm. y, † **Śmiotana**, [Śmiotana, Śmiedana] l. tłusta część mleka, zbierająca s. na wierzchu: Kwaśna S. = zebrana z mleka zsiadłego. Śmietana słodka = śmietanka. S., tłusta część mleka, dobywa s. i osiada na wierzchu. Kluk. Mleko, przez dzień postawszy, na wierzchniej swojej części pokryte bywa materją tłustą, śmietaną nazwaną, do robienia masła służącą. Krup. Kto tłucze śmietaną, masło z niej wytłacza. B. B. Dobra lecie S. Kochan. Ryż warzyć w słodkiej śmietanie. Spicz. Barszcz ze śmietaną. Barszcz zabielały śmietaną. S. bita z cukrem i z jajkami. Potrawę z gorącego, śmietaną bielonego piwa, w którym twaróg gruzkami posiekany pływa. Mick. Wiadomo, czym dla kawy jest dobra S. Mick. Przen.: Panna śmietaną zlizata, a młodzieniec sadło zjadł. Sak. (= *oboje nie niewiniątka L.*) 2. S. wapienna = wapno gaszone i roztworzone wodą do gęstości śmietany mlecznej. Podcz. 3. S. góralska a. mleko górne = rozczyń biały wapienny, woda mocno wapienna, gęsta, w górach napotykana. Łab. 4. S. piękniaca = masło śmietankowa, krem do upięknienia twarzy. Sł. wil. 5. min.: S. żelazna = huski łączące luźno w blyszczu żelaza blaszkowatym i ziarnistym.

Śmietanczarka, i, lm. i forma ż. od **Śmietanczarz**. Bran.

Śmietanczarnia, i, lm. e miejsce, gdzie przygotowują śmietankę a. gdzie ją sprzedają.

Śmietanczarz, a, lm. e handlujący śmietanką.

Śmietaneczka, i, lm. i p. **Śmietanka**: Może Lola jeść chce? może dać śmietaneczki? Orzesz.

[**Śmietanek**, nka, lm. nki] *jaskier* (ranunculus).

Śmietanka, i, lm. i l. tłusta treść mleka słodkiego, zbierająca s. na jego powierzchni, śmietana słodka: Achilles, Cezar wiele ludzie byli, jednakże kawy z śmietanką nie pili. Kras. Z porcelany saskiej złote filiżanki, przy każdej garnuszczyce mały do śmietanki. Mick. Przen.: S. towarzystwa = sam wybór, kwiat, bukiet. Srody, na których zbierała s. S. florenckiego towarzystwa. Hüs. 2. [Dziewieza S.] p. **Śmietankowy**. 3. a. **Śmietannik** roś. *krwawnik* (achillea millefolium).

Śmietankowy l. przym. od **Śmietanka**: Garnuszek, przekupień S. L. Ser S. Masło śmietankowe. Lody śmietankowe. Kozuszek S. 2. apt.: Masło śmietankowa, [śmietanka dzie-wie-z-a] = mieszanina wosku, olbrotu, oleju migdałowego i wody różanej (unguentum leniens). 3. cukier: Babka śmietankowa = babeczka z ciasta kruchego, napelniona wewnątrz gotowanym kremenem śmietankowym.

[**Śmietannik**, a, lm. i] 1. roś. *agrimonia eupatoria*. 2. roś. *trifolium montanum*. 3. p. **Śmietanka**. 4. roś. *lilium martagon*. 5. roś. *zólto kwit-*

tnąca, która rośnie po cięższych gruntach, podobna nieco do dziewanny.

Śmietanowy przym. od **Śmietana**: Ser S. Sł. wil. Kozuch S.

[**Śmiateński**] p. **Szmantowny**.

[**Śmieterny**] p. **Śmiertelny**.

[**Śmietnać, nie, ną!**] *cisnąć, rzucić.*

Śmietnica, y, lm. e blacha do zbierania śmieci dla ich wyrzucenia. Zdr. **Śmietniczka**.

Śmietniczka, i, lm. i p. **Śmietnica**.

Śmietnik, a, lm. i l. a. × **Zmietnik, Śmieciisko, [Śnieciisko]**, † **Zmieciisko, Śmietnisko dół** a. *skrzyżnia przy budowach mieszkalnych w podwórzu, do tymczasowego składania śmieci; miejsce, gdzie śmieci wyrzucają, kupa śmieci: Kury, śmieciarki grzebią w śmietniku.* Przen.: S. hańby. Kon. 2. min. *wierzchnia warstwa soli najgorszej, rozplywającej s. na powietrzu, pod którą leżą pokłady soli kamiennej przedniejszej.*

Śmietnikowy przym. od **Śmietnik**: Wyziwy śmietnikowe. Dół S.

Śmietnisko, a, lm. a p. **Śmietnik**.

[**Śmiewać się, a s., a! s.**] *śmiać się często: A on s. najwięcej z tego śmiewał po trochu.* Tet.

[**Śmiewanie się, a s., blm.**] czynność cz. **Śmiewał s.**

[**Śmieżek, żka, lm. żki**] p. **Śmieć.**

[**Śmieżysko, a, lm. a!**] p. **Śmieć.**

[**Śmig, u, lm. i!**] p. **Śnieć.**

Śmiga, i, lm. i, **Szmiga**, [**Smniga**] l. *pręcik smagły, wić, smagłego co do bicia.* L. Tych zgody powszechnej kłótników wynajdę pewnie na bieżę, na śmigi. Chr. 2. [Śmigi] = *pedy drzew.* 3. p. **Śmigawka**: S., naderznęty kij do ciskania kamieni. Troc. Przerznęć co na śmigę = *naderznęć od końca.* 4. [Dziewki rozleciały s., kieby śmigi, po kwiatki = *jak frygi.* 5. [S.] *ruchome ramię u żorawia przy studni.* 6. [S.] *ramię ruchome żorawia do podawania siana przy robieniu stogu.* 7. a. [Śnich] *skrzydło wiatraka: Skrzydła wiatrakowe, według młynarzów, śmigi.* Os. J. 8. p. **Ukośnica**. Łab. *Wręku architekta topór, S., sznury.* Koch. W. S., *węgielnica z bokami składanemi dla naznaczania różnej ukośności.* Mag. 9. [Nie do śmigi, nie do soli = *nie w porę, niestosownie.* [Nie do śmigi komu] = *nie do gustu.* **Śmigą, Szmigą, Na śmigę, Naszmigę** przys. *na ukos, ukośnie, pochyło: Progi poprzek łoża armatniego mają być bardzo ciasne i na węgielnicy i śmigę robione i zdjęte dobrze sworniami.* L. 10. bud. *kroksztyna drewniana a. kamienna, wypuszczona ze ściany a. przysadzona do białek.* Podcz. 11. [S.] *cieś. narzędzie ciesielskie składające s. z dwu ramion ruchomych w punkcie zetknięcia s. pod kątem, kątomiar.* 12. *leśn. sztuka drzewa sosnowego, kręta, na grzbiet do skrzydeł wiatraka używana.* Sł. wil.

Śmigacz, a, lm. e *ten, co śmiga: Toas, wyborny S. oszczepem.* Ml.

Śmigać, a, a! p. **Śmignąć.**

Śmiganie, a, blm., czynność cz. **Śmigać.**

Śmigawka, i, lm. i, **Śmiga** *kij rozszerepiony na końcu do ciskania kamyków, ciskawka: Śmigawką kamień ciskać.*

Śmigiel, gta, lm. gle, **Szmigiel** l. *drażek na kilka stóp długi, zapomocą którego postronek opasujący drwa, na furę położone, skręcają i bardzo dociągają.* Sł. wil. 2. [Śmigle] = w drabinach u wozu, *szczeble nie okrągłe, lecz płaskie, wystrugane w rodzaju listew mocnych.* 3. [Śmigle] =

ŚMIGŁOWAĆ

bielecki w bronie, w których tkwią zęby, czyli broniaki. 4. [Ś. w młynie] = kij rozszepiony na jednym końcu; zakłada ś. na wrzeczono i według niego uклада ś. do równowagi kamień spodni, to jest śmigłuje ś. go, ażeby po nim równo ś. obracał kamień wierzchni. 5. gór. (w Wieliczce): Śmigle = łaty, listwy drabinek, stanowiące boki podłużne drabinki. Łab.

[Śmigłować, uje, ował] w młynie wodnym, uкладаć kamień spodni przy pomocy śmigła do równowagi, ażeby kamień wierzchni równo ś. po nim obracał.

[Śmigłowanie, a, blm.] czynność cz. Śmigłować. Śmigło, a, lm. a śmiga statku napowietrznego: Szum śmigła.

[Śmigły] l. a. † Śmigły p. Smagły: Szedł Abel w tej śmigłej piękności postawie. Przyb. Sosny śmigłe szumią. Kon. Na pokładzie tylnym z wierzchu drzewa śmigłego masztu, nad morze spienione brazyjska flaga powiewa. Kon. Urosłaś taka śmigła, jak jedlica w borze. Ork. Prawdziwie to wszystko chłopcy śmigli na obraz i podobieństwo Boga stworzone. Ork. Strzelają śmigła ich szare piłe smreków. Matl. 2. [Ś.] = a) z łatwością śmigający, chybkli, skoczny: Po gałęziach śmigłe wieiórki wyprawiały ci zabawne poty. Ork. b) gibki, cięty: Biezyk S.

Śmigła, y, lm. y bót. (calamus) roś. z rodziny palm. Gatunki: Ś. rotang a. Kamienna, Palma rotang, Trzcina piórowa. Ś. smocza (c. draco).

Śmignąć, gnie, gnać, gnęła, gnęło, a. gła, gło, nied. Śmigać, [Śmnigać] l. machnąć, chlusnąć; smagnąć, zdzielić, lunąć, trzepnąć, dojąć, kropnąć, ściągnąć, zwalić, zajechać, ciąć: Dobywszy szabalki, śmiga nad głowami. Pol. Marek śmigał ogromnym szablickim, jak cepem. Sienk. [Biezykiem se śmigam]. Którybykolwiek z żołnierzy bez broni chodził, powrozem ma być śmigany. Paszk. Kogo dośęgnie, uwitym z gadu biczem śmignie. Min. U prągi śmigają o kradzież, o łupiestwo. Sz. Złodziej taki ma być śmigan u prągi. Sz. Bicz to Boży śmiga Dawida. Druzb. [Śmigaj na konieki. Jechałem do ni śmigając koni. Śmignął na konie. Wóje. Śmignął na woły]. 2. [Ś.] cisnąć z rozmachem, smygnąć, rzucić, szmajstnąć: Miała baba figła, w pokrzyć go śmigła. Śmigaj babinka. Jednym machem śmiga na drugą stronę rzeki swoją maczugę. Stasz. 3. strzelić, palnąć, gruchnąć: Stoi Juno przeważna i co złoty dźwiga łuk, Apollo strzałami bez ustanku śmiga. L. (= szyje). 4. rzucić ś., chlusnąć, przeskoczyć: Obok nich hasały charty, płosząc puszyste koty, które śmigły na podwyższenia z błyskawiczną szybkością. Eww. [A chtëz to tam śmiga po tym moim grobie!] (= hasa, wyskakuje). Nastka Gołębiana prowadziła, a tak ś. rażno zwijała, tak rażno śmigala po izbie, że nijak jej chyć nie mogli. Reym. (= pomykała, uwijała ś.). Ś. z gałęzi na gałąź. 5. pobiec, polecieć, pomknąć, machnąć, zerwać ś., rzucić ś. do biegu, do lotu, drapnąć: Szarak wziął nogi za pas i rączo śmigał ku kniei. Dyg. (= sunął). Między uroczyściami zboże ozime i jare zaruni ś. po ujazdach, obchodach i pocnie śpiesznie śmigać ku słońcu. Dyg. (= strzelać). Śmigaly brunatne, szare i czarne turnie o powierzchniach stromych i gładkich, wypolerowanych przez wody. Żer.

Śmignięcie, a, blm., czynność cz. Śmignąć: Za pierwszym zaraz bieża śmignięciem konie mu ś. zbrzykały. Oss.

ŚMIROWANIE

Śmigłowe rośliny bot. (calameae) jedno z plecion, rodziny palm.

† Śmigorz, u, lm. y p. Śmigus: Oblano i jak po śmigorzcie wniwecz umaczano. Ue.

Śmigować, uje, ował, Śzmigować wzmocnić koło wodne przez przybitcie lat lub krokiewek na ukos, na śmigę. Łab.

Śmigowanie, a, blm., czynność cz. Śmigować. × Śmigowica, y, lm. e p. Śmigownica: Ś. nośna. Troc.

Śmigownica, y, lm. e l. a. × Śmigowica l. armatka długa o kalibrze 28,24,20 i 16 łutów, falkonat, falkoneta: Armaty od 10, od 8, od 5 funtów zowią śmigownicami. Papr. Śmigownice a. węże. Jak, J. Ś., długie, cienkie, smagłe działo, 5-, 8- lub 10- funtowe. Pot. 2. [Ś] bicz: sznur?: Przywiązał zapasy żywności śmigownicą. 3. [Ś] krokiew dachu. 4. myśl. gatunek strzelby.

× Śmigurst, u, lm. y p. Śmigus: Ś., śmigust, podarunek, który w drugie święto wielkanocne dają, przyczym też chłopcy z dziewczętami wodą ś. znienaeka leją. L.

Śmigus, u, lm. y, Śzmigus, † Śmigorz, × Śmigurst, [Śmigust, Śmiergust, Śzmigurst, Śmigusowanie, Śmigustrowanie] l. zwyczaj chłopów i dziewcząt oblewania ś. nawozajem wodą w drugi dzień Wielkanocy, dyngus. Przen.: Majtkowie przy przejściu równika wyprawili ś. podróżnym nie chcącym ś. wykupić. Śł. wil. (= obleli ich wodą). 2. [Ś., Śmigust, Śmigustrz, Śmichtus] podarek z części święconego w drugie święto Wielkiejnocy: Chłopcy chodzą po śmigusie. Suchy Ś. = poczęstunek po zlanu wodą. Ś., poczęstunek gości w niedzielę wielkanocną po nieszpórach. 3. [Ś., dyngus] kraszanki, jaja wielkanocne, przesyłane przez dziewczęta parobkom. 4. [Ś., Śmigusciarz] jeden z chłopców chodzących po śmigusie.

[Śmigusowanie, a, lm. a] p. Śmigus.

Śmigusowy przym. od Śmigus; Śmigusowy: Perfumy śmigusowe. Szprycka śmigusowa.

Śmigusówka, i, lm. i, Śzmigusówka woda pachnąca, przyrządzona na śmigus.

[Śmigust, u, lm. y] l. p. Śmigus: Przyśliśmy tu po śmigusie, ale nas też nie opuście. Ś., podarunek, który w drugie święto Wielkanocy dają, przyczym też chłopcy z dziewczętami wodą ś. znienaeka leją. L. 2. a. [Śzmigust] drugie święto Wielkanocy. 3. a. [Pocta] podarunek w naturze.

[Śmigustny] przym. od Śmigust: Poniedziałek Ś. = poniedziałek wielkanocy.

[Śmigustrz, u, lm. e] p. Śmigus.

[Śmigusciarz, a, lm. e] p. Śmigus.

† Śmilar, a, lm. y, † Śmelar, † Śmelarz, † Śmelarz, gór. podhutman, podszttygar. Łab.

† Śmilstwo, a, blm. kurwstwo: Z bałwany swemi Ś. stroili. Leop.

[Śmintarz, a, lm. e] p. Cmętarz.

[Śmiot -] p. Śmiet -.

Śmiotana, y, lm. y p. Śmietana. Troc.

[Śmiotanka, i, lm. i] pogardliwa nazwa, dawana szlachcie polskiej przez wiejski lud kaszubski.

Śmiotło, a, lm. a bot., p. Kulecznik.

[Śmira, y, lm. y] p. [Śmirza]. Zdr. [Śmirka].

[Śmirć, i, lm. i] p. Śmierć.

[Śmirka, i, lm. i] p. Śmira.

[Śmirno] skromnie, ostrożnie: Ś. z ogniem.

[Śmirować, uje, ował] p. Szmirować.

[Śmirowanie, a, blm.] czynność cz. Śmirować.

ŚMIRUS

[Śmirus, a, lm. y] p. **Szmirus**: Patrzejcie go, śmirusa, on mi tu będzie interesami zawracał! Prus.

[Śmisnać, śnie, snać, snęła a. sła, snęło a. sło] *szmajstować, smyrgnąć, ciskać, rzucić.*

[Śmisńcioie, a, blm.] czynność cz. Śmisnać.

Śmittawa, y, lm. y bot. (cometes) roś.

[Śmiżno] *żwawo*: Uwijaj ś. S.

[Śmiać się, śmnije ś., śmniał ś.] p. Śmiać ś.

[Śmiały] = Śmiały.

[Śmnigać, a, ał] p. Śmnigąć.

[Śmniganie, a, blm.] czynność cz. Śmnigać.

[Śmnrć, i, lm. i] p. Śmierć.

× Śmolcuga, i, lm. i p. Szmelcuga.

† Śmy jesteśmy. Modl. Wac.

[Śmyjer]: Dać komu S. = *sprawić komu smarowanie, łaźnię, baty.*

[Śmyrać, rze, rał] p. Śmierać.

[Śmyranie, a, blm.] czynność cz. Śmyrać.

[Śmyrgnać, nie, nął] = **Smyrgnać**: Tu już były takie, ino ich zjazdary śladowały, tak gdziesik smyrgnęli. Las.

[Śmyrgńcioie, a, blm.] czynność cz. Śmyrgnać.

[Śmyrnie] przys. od Śmyrny: *Przejżdźźa przez morza na tym, jak ś. toto Ś. nazywa? ... a, galar (= dziwnie, dziwacznie, wyszukanie).*

[Śmyrny] *dziwaczny, wymyślny.*

Śmysny *zmyslny, dowcipny*: Bo ona, ta hłopowa kobyła, biała śmysna. Tet. A czego tu przyłazisz? — Czego?... boś ładna, jak rybka, boś śmysna i biała, jak krew z mlekiem. Sew.

[Śnaps, a, lm. y] p. Sznapa. Dyg.

[Śniać się, śnieje ś., śniał ś.] p. Śmiać ś.

[Śniad, a, lm. y] l. a. [Śniat] = a) a. [Gan] na drzewie siekiera ściętym, *to miejsce, w którym drzewo odgrąbane od odziemka.* b) *kadłub, pień, pień drzewa bez konarów.* 2. *śniak.*

Śniadać, a, ał l. [Ś.] *jeść*: Śniadałaćby ja rybki. 2. *jeść śniadanie*: Wieczerać i Ś. Sekl. Chłopy, gdy sehodzą z roboty, urzędnik powinien ljeżyć, a dziesiątkami mają obiadować i Ś. Haur. Spją ledwie nie do południa, a wstawszy, to wnet Ś., pośniadawszy zasię obiad, po obiedzie do kart. Kosz. Śniadali obaj. Rzew.

Śniadalny p. Śniadaniowy: Srebro śniadalne. Goł. Ze skarbów tykocińskich wyjęli też deputaci srebro śniadalne i przysłali królownie Annie do Warszawy. Bart.

[Śniadanecko, a, lm. a] p. Śniadanie.

Śniadaneńko, a, lm. a prow., p. Śniadanie: Matuleńko... podaj Ś. Kon.

[Śniadanicko, a, lm. a] p. Śniadanie.

Śniadanie, a l. [S.] blm., czynność cz. Śniadać: Ś., jedzenie. S. Par. 2. lm. a., [Śniedanie, Śmnianie, Śmiadanie, Śladanie, Śniado, Śniedancysko, Śnladane] *posiłek ranny*: Pierwsze, drugie Ś. Najgorsze Ś. najlepszy obiad psuje. Rys. Krzątała ś. służba około śniadania. Mick. Powiedz mi, mój Janie, co ty jadasz na Ś.? Zaprosił ich do kupea na Ś. Z powodu swoich imienin wyprawił przyjaciółom Ś. Zdr. Śniadanko, Śniadańko, prow. Śniadaneńko, [Śniadanecko, Śniadanicko].

Śniadanłowe, ego, blm. *pieniądze, dawane przez majstra terminatorom w miejsce śniadania.*

Śniadaniowy, × Śniadanny, † Śniadany, Śniadalny przym. od Śniadanie: Pora, godzina śniadaniowa. Żałowałem szczerze mego śniadaniowego i podwieczorkowego, dobrodziejka. Ochoc.

Śniadanko, a, lm. a p. Śniadanie.

× Śniadanny p. Śniadaniowy: Zda mi ś., iż czas jest Ś. Wyb.

ŚNIAT

Śniadany l. † S. *który zjadł śniadanie*: Niechaj was dzień nie budzi, miłe dzieci, rany, nie pojedziesz ode mnie pewnie nie Ś. Pot. 2. p. **Śniadaniowy**: Mgłość jejmościna o godzinach śniadanych przypadła. Cziah.

Śniadańko, a, lm. a p. Śniadanie.

Śniadawo przys. od Śniadawy.

Śniadawy, † Śniadawy *niesco śniady, smagławy, brunatno-czarniawy*: Śniadawe twarze przekupek (= *ogorzale, opalone*). Kto ś. na słońcu bawi, dostaje śniadawego na twarzy koloru. Pilch. W innych, chociaż mniej gorących, krajach niewiasty popolite są śniadawe. L. Mnie biała, jego śniadawa zachwyca uroda. Hul. (brunetka. L.). Twarz jego śniadawej barwy, nakształt pszenicy dojrzalej. Skar.

† Śniadek, dku, lm. dki, † Śniatek *jadło, żywność, jedzenie; wikt*: Przestańcie, ludzie śniadkiem ciał smródzić brzydliwym, *dapibus*. Zebr.

† Śniadny p. Śniedny: *Rzeczy rzemiosłem uczyńnione zamieniają na śniadne.* Petr. Śniadna ofiara będzie z pszennej maki. B. B.

Śniado przys. od Śniady: Ś. czynić. Troc.

[Śniado, a, lm. a] p. Śniadanie.

Śniado-długogłowy *śniady o długiej głowie*: Grupa śniado-długogłowa. Karł.

Śniadolicy *mający twarz śniadą, odznaczający ś. cerą śniadą*: Pośród potomków starożytnych Kwiryków śniadolicych mieszałi ś. i ocieźali Kajudoci. Orzesz.

Śniadość, l, blm., rz. od Śniady.

Śniady l. a. † Śniady, † Śniady, [Śniady, Szniady] *brudno-brunatny, smagławy, ciemniawy*: Dziewczysko niezgrabne i płci śniadej. L. Nie dbał on na słońeczne w południe przyskwarki, co im śniade obnazył przypalały karki. Przyb. (= *ogorzale, opalone*). Flaccidus, Ś., *zwiędły*. Mącz. Hijacynty śniade. Zim. Mąka, bułka, cera śniada. Kamień Ś. Przez ciasne strzelnice Ś. świt ś. wdzierał. Krasin. Przen.: Zawisł i łakomstwo śniade. Nar. (= *śniejące*!). 2. bot.: Brodziec Ś., p. Brodziec.

[Śniak, a, lm. i] p. Śniak pod l.

[Śniardwy] p. Śniardwy.

† Śniarz, a, lm. e l. a. Snowidz *ten, komu ś. co śni często, kto w sny wierzy, sennik*: Rzekli bracia Józefa jeden do drugiego: oto ten pan Ś. idzie. Bud. (snowidz. Bud.). 2. *wykładowca, tłumacz snów*: Bóg mówi u Jeremjasza: nie słuchajcie śniarzów waszych, ani wróżków. Białob. Nie słuchajcie proroka onego a. śniarza, snów wykładacza. Żarn. 3. [Śniarz, Śniorz, Bajak] *bajarz, gawędziarz, wykładający sny i umiejący zwykle kłaść kabale*. 4. [Ś.] *sennik, książka z objaśnieniami snów*.

Śniat, u, lm. y l. × S. *śniak, pień drzewa*: S. zowie ś. oziomek u drzewa. L. Blisko pada jabłko śniatu. Pot. Wielki Ś. ze skrętami i kłębami zdał ś. być duchem mrozu. Żer. Idzie w gruby Ś., w tęgę konary i w owe gibkie gałęzie... sok żywota. Żer. † Śniatem przys. *jak drewno, jak kłoc*: Miłość cię postawiła śniatem, zdrewniałeś, ani możesz wynieść ś. z białatem. Pot. Odbiegają jej zmysły, i zbledną jej skrunie, że padnie na twarz, jak długa, śniatem (= *mostem, plackiem*). Przez drogę, śniatem upadszy, miłosierdzia żebrze. Pot. Jam jest — bezpiecznie Chrystus odpowie, a za tym Jego straszonym tytułem padli wszyscy śniatem. Pot. (= *pokotem*). Wojsko zaporoskie, na wszystką potęgę padszy turecką, w drodze straszną wzięło ciężę,

że gruntu padło śniatkiem do jednej plei męskiej (= do jednego męża), ani mógł wypisać posłać tak haniebną kłeski. Pot. 2. [Ś.] p. Śniad: Zanim das drzewo pod piłę, śniaty urznięj. 3. [Ś.] śnieć. 4. bart.: Zdłuża (= otwory barei) u dzieci w bareiach były zasłaniane śniatami, to jest przybitymi na zdłużcie klockami, a z nich każdy nadto trzema kunami bywał przymocowany. Gac. Gdyby który bartnik Ś. drugiemu bartnikowi z jego pszczelnego drzewa wziął... Nisz.

† Śniatek,tku, lm. tki p. Śniadek: Nie tak smaczne, cokolwiek śniatku zima w cenie zdaleka nam przyżenie. Petr.

Śnibiał, u, lm. y bot. (guettarda) roś. z rodziny marzanowatych.

[Śnica, y, lm. e, Sznicca, Sinica]: Śnice l. osada dyszła złożona z dwóch drewn, które roschocho rozchołszą ś. od końca dyszła, przechodzą przez os, mocno w niej utkwione, i łączą ś. z końcami rozwozy, tworząc z nią razem trójką. 2. p. Krzepciny.

† Śnicer, a, lm. y] = Snycerz.

† Śnicernia, i, lm. e p. Snycernia.

† Śnicerować, uje, ował p. Snycerować.

† Śnicerowanie, a, bhm., czynność cz. Śnicerować.

† Śnicerski p. Snycerski.

† Śnicerstwo, a, bhm. p. Snycerstwo.

† Śnicerszczyzna, y, bhm. p. Snycerszczyzna: Cóż na tym. że karoca wytworną ozdobia śnicerszczyzną? Pilch.

Śnicerz, a, lm. e p. Snycerz.

[Śnich, u, lm. y] p. Śmiech.

Śnicie, a l. czynność cz. Śnić, sen: Z obłąkanego budziły mnie śnicia. Słow. Sam siebie wtenczas rozbudziłem skrycie duszy połową, pierwszą myślą pewny, że to sen, drugą, że to mógł Ś. Słow. 2. lm. a, † Śnienie sen, przywidzenie senne, widziadło senne: Czasami myśl w eterze pływa, przez piękne bardzo przelatując śnicia. Słow. [Ś., marzenie podczas snu].

Śnicie się, a ś., bhm., czynność cz. Śnić ś.

[Śniczek, czku, lm. czki] zdr. od Sen.

[Śniczki, ów, blp.] część przodka pluga.

Śnić, i a. [ije], il, nied. × Śniwać o kim, o czym = marzyć, dumać z lubością: O tym jako żywo ani śnił sobie. Ziogr. Namniej o tranzakeji nie śniąc sobie owej, zaczętej przez Raduła, szturm przepowie nowy. Tw. (= ani myśląc, nie przypuszczając sobie do głowy). Rzeczy śnione pełne szumu i zamętu. Słow. Nad śniącą rzeką schyliły ś. drzewa. Mic. Ś. ś. marzyć ś., roić ś., przedstawiać ś. we śnie: Śni ś. komu co, o czym. Kto na poły śpi, różne ś. onemu snują widziadła, a niekiedy we śnie samym śni ś. mu, że śpi. Pilch. Łączącemu śni ś., żeby jadł, a gdy ocknie, czcza jest dusza jego. Leop. O tym człowięku troje śniły ś. jej dziwy. Pot. Nie dbajecie na sny wasze, które ś. wam śnią. Leop. Mówią, żeby złe we śnie pieniądze znaczyły; bodajby ś. miłe groszki i śniły. Jag. Potępiona szyma wasza, bodaj ś. ani śniła tak szkarada rzecz. Birk. Sprośne opilstwo w co go tam wprawiło, daj ś. nie śniło. K. G. (bodajby o tym wyobrażenia nie mieli. L.). Śni-ć ś., pleciesz. Kn. (= majaczysz, troi ci ś. w głowie, bzdurysz). Kamień wiesznie sypiał, zwierzęciu ś. śniwało, człowiek czasem zasypia. Krasiń. [To sie mu we śnie śni].

[Śnić, i, lm. i, Śnieć] spróchniałe ziarno w kłosie.

[Śnidanek, nka, lm. nki] p. Śniadanie.

[Śnidz, i, bhm.] p. Śniedz.

Śniecenie, a, bhm., czynność cz. Śniecic.

Śniecenie się, a ś., bhm., czynność cz. Śniecic ś.

[Śniec, i, blp.] l. p. Śniecic. 2. choroba ziarna w kłosie, jego przemiana w proszek czarny: Mały owies, mały i jeseć śnieci.

Śniecisty, Śniecisty, × Śniecisty pełen śnieci, zarażony, zanieczyszczony śniecią: Młynek ten zaleca ś. do dokładnego oczyszczania pszenicy śniecistej.

Śniecic, i, il a. Śniecic ś., [Śniecic ś.] stawać ś. śniecistym, dostawać śnieci. Rej., Troc. Proso od częstych deszczów zwykło Ś. Haur. Ś. ś., w śnieć ś. obracać. Troc.

Śnieciorodny, Śnieciorody śnieć rodzący, spruwadający, wytwarzający: Owad Ś. zdrowym ziarnom udziela zarazy.

Śnieciorody p. Śnieciorodny: Z posianych śniecistych ziarek Ś. wylągszy ś. owad, dojrzewającym zdrowym pszenicy ziarnom nowej udziela zarazy. L.

Śnieciovaty podobny do śnieci: Grzyby śnieciovate,

Śnieciovaty przym. od Śnieć: Zaraza, choroba śnieciovata. Pasorzyt, grzybek Ś.

[Śniecisko, a, lm. a] p. Śmietnik.

Śniecisto przys. od Śniecisty.

Śniecistość, i, bhm., rz. od Śniecisty: Ś., zaraza śniecista. L.

Śniecisty p. Śniecisty śniecią zarażony, dotknięty, obfitujący w śnieć: Śnieciste zboże gdy młockowie młocą, zdaje ś., jakoby kominy wyćierali, i do domu jak kominiarze powracają. Haur.

[Śniecuch, a, lm. y] p. Śmieczuch.

× Śniecisty p. Śniecisty: Śniecyste zboże. Troc.

Śnieć, i, lm. e l. a. Śreżoga Śreżoga bot. (uredo) roś. z gromady grzybów, z rzędu rdzy, z rodziny rdzowatych. 2. [Ś.] p. [Śnieć]: Śnieć a. Ś., spróchniałe ziarno w kłosie. Ś. w pszenicy, owa w ziarnach spalona mąką, niczym nie jest, jak gnojem robactw. Kluk. Ś. stąd bywa, gdy ś. zboża na polu nie dostoją a. mokre będą zebrane. Haur. Zażłiwia Ś. w pszenicy jest wtedy, kiedy a. wszystkie kłosa, z jednego wyrastające nasienia, a. niektóre z nich smrodliwy proch wewnątrz zamykają. L. Ś. we zbożu. Troc.

[Śniedalnia, i, lm. e] izba jadalna do śniadań po miasteczkach.

[Śniedancysko, a, lm. a] p. Śniadanie.

[Śniedanie, a, lm. a] p. Śniadanie.

[Śniedanny] przym. od Śniedanie: Śniedanna pora, śniedanna godzina = Bydłożenie.

Śniedek, dka, lm. dki, × Śniodek bot. l. (ornithogalum) roś. z rodziny liljowatych. Gatunki: Ś. baldaszkowy (o. umbellatum). Ś. łąkowy (o. pratense). Ś. polny a. mniejszy (o. arvense). Ś. żółty (o. luteum). 2. × Ś. afrycki a. cudzoziemski a. nagi, † Oszloch, † Oszloch (lm.) szafirek miękkołoci roś. bellevalja czubata (bellevalia comesa).

Śniednik, a, l. † Ś., lm. cy przelożony nad rzeczami śniednemi, podstoli. Troc. 2. lm. i geol. p. Odgiętek. Łab.

Śniedny l. † Ś., † Śniadny, † Zniadly, † Śniedzy, † Jadomy, † Jedzony, † Jedny, [Jadowity] jadalny, mogący być jedzonym: Śniedne rzeczy, potrawy, pokarm, żywność, strawa. Groic., Rej. (= spożywcze). Ta, która gierać bierze, do strawnych a. śniednych rzeczy domowych nie ma. Sz.

Rajce mogą sędzié wszelakie miary, kwarty, wagi i wszystkich śniednych i pitych rzeczy fałszowanie. Sz. Śniednemi rzeczami przekupować. Sz. Śniedne chować oliwki marynowane. Dudz. Niesniedny, niedobry do jedzenia. L. W ogrodach nasadzić ziół rozmaitych, tak śniednych, jak i lekarskich. Trzyc. Ziele śniedne. Troc. Owoc Ś. Trzyc. 2. [Ś.] smaczny, łakamy, apetyczny: Idzie dziewcyzna, śniedna malina. 3. zool.: Żaba śniedna, p. Żaba.

Śniedrza, y, lm. e, **Lezenja** bot. (lejeunia) roś. z gromady wątrobowców, z rodziny śniedrzowatych.

Śniedzenie, a, bfm., czynność cz. **Śniedzić**.

† **Śniedzenie**, a, bfm., czynność cz. **Śnieść**.

Śniedzenie się, a s., bfm., czynność cz. **Śniedzić się**.

Śniedzić się, i s., il ś. **szarzyć**, **pstrzyć** ś.: Coś ś. niby rusza, śniedzi; i o zakład — kot (zajęc) tam siedzi. Pol.

Śniedzić, eje, ał, † **Śmiedzić**, † **Śmledzić** stawac ś. śniadym, kolor tracić, pełznąć, blaknąć. burzel; okrywać ś. śniedzią, rdzą, rdzawieć. L. Metal śniedziejący (= łatwo okrywający ś. śniedzią). Przen.: Nie idziesz z węchem czasu, mój człowieku, śniedziejiesz tutaj! Sf. (= grzybiejesz, gnuśniejiesz, plesniejiesz).

† **Śniedzy** p. **Śniedny**: Ś., co ś. zejdzie jeśé. Troc.

Śniedź, i, bfm. f. [Ś.] p. **Śniec**. 2. a. [Śmiedź], **Zielenica** chem. węglowodan miedzi, tworzący ś. na powierzchni przedmiotów miedzianych pod wpływem czynników atmosferycznych, grysztan: Ś. oznacza gatunek rdzy zielonej na miedzi, bronzie, mosiądzu. Kras. A. Przen.: Twych dzieł pamiętniki nie stęchną w śniedzi. L. (= w zaniedbanii, w niepamięci).

Śnieg, u, lm. i, [Śmieć, Śmig, Szmig] opad atmosferyczny, powstający w tychże warunkach, co deszcz, gdy przytym temperatura niższa jest od zera: Płatki czyli gwiazdki śniegu, utworzone z drobnych kryształków lodowych. Ś. barwny zależy od tychże okoliczności, co deszcz barwny (p. Deszcz). Ś. pada, prószy. W pierzaste części zmarzły deszcz upadający jest śniegiem. Kluk. Białe jak Ś. Sekl. Wodne pary, gdy na powietrzu marzną, odmieniają ś. w małe kule, potem w płatki zebrane z chmur spadają. Hube. Pierwszy Ś. jesienny. L. Śnieg ś. kurzy, prószy. Natenczas wszystko było śniegiem przypadło. Baz. Sypkie śniegi. Karp. (= suche, których cząstki są słabo z sobą spojone). Ś. mokry (= podczas odwilży). Ś. puszysty = świeżo spadły, który nie zdążył jeszcze zhić ś. w gęstszą masę. Któż będzie umiał Ś. bielić, lilję zdobić? Birk. Zazdrość z światłości ciemność robi, z śniegu smole. Birk. Dbam o niego, jak o Ś. zeszłoroczny. Spadły obfite śniegi. Ś. pada, sanna ś. ściele. Ś. ziarnisty (= suchy, sypki jak grysik). [Rączki bielutkie śniegu ś. równają. Ś. płasi = Ś. mały, który po spadnięciu zaraz topnieje. Ś. komorniki = trochę większy, który nie zaraz topnieje. Ś. gospodarski = Ś. duży]. Zagrzebani w śniegu. Jakby ze śniegu spadł do Wodoktów. Sienk. (= jak z deszczu, jak z nieba, zjawił ś. ni stąd, ni zowąd). 2. bot.: Ś. czerwony a. krwisty, p. **Pierwotek**. 3. min.: Ś. górski = Ś. leżący na wysokich górach i nie topniejący ś. nawet podczas lata. 4. nar.: Ś. lepki = czepiający ś. narci. Najlepszy do jazdy na nartach jest w Tatrach Ś. w lutym i w marcu. Zdr. **Śnieżek**. Zgr. **Śnieżyisko**.

[**Śniegawica**, y, lm. e] I. p. **Śnieżyca**. 2. *chmura śnieżna*.

Śniegochron, u, lm. y bud. *urządzenie na dachach dla wstrzymywania spadającego śniegu*.

× **Śniegokres**, u, lm. y *linja śnieżna*: Góry Europy środkowej ani nasze Karpaty, nie przekraczają śniegokresu.

× **Śniegołom**, u, lm. y *drzewo złamane od ciężaru śniegu*.

Śniegomiot, u, lm. y kol. *przyrząd do torowania drogi, t. j. odmiatania śniegu z toru*.

Śniegorodna zima w śnieg obfita. Gosł.

Śniegowaty podobny do śniegu: Bodałby ś. dzisiaj znaleźli młodzi ludzie, którzyby w przygastym twoim sercu i przy śniegowatej a miękkiej duszy mieli tak jaskrawe i tak gorące barwy dla opisanja uczuć narodowych! Mańk.

Śniegowczyk, a, lm. i *plutek u parowozu, do zgarniania śniegu*.

Śniegowiec, woa, lm. woe I. a. **Śnieżne drzewo**, **Przekłpień** bot. (chionanthus) roś. z rodziny oliwowatych. 2. kol. *plug kolejowy do torowania drogi wśród śniegu*.

Śniegowisko, a, lm. a *większa zaspą śnieżną*: Już iskierki śniegowiska rozgorzały w blask bogatszy. Syrok.

Śniegowo-biały p. **Śnieżnobiały**: Przemknęło we mnie takie poczucie, jakbym miała być ukąszoną przez tę śniegowo-białe zęby. Orzesz.

Śniegowy I. p. **Śnieżny**: Góry wieczne śniegowe. Jabł. Śnieg z dachu zrzucac dla ciężaru śniegowego. Haur. Wyglądały one niby śnieżne kopce, pagórki, niby fale na śniegowym morzu. Dyg. Burza śniegowa. Płatek Ś. Sól śniegowa = *śniegówka*.

Śniegozwał, u, lm. y *wał śnieżny, lawina*. S. w dolinie Tereku.

[**Śniegółka**, i, lm. i, **Śnieżka**] *kulka ze śniegu, piguła, pigulka ze śniegu*: Krzyżeli a bili ś. śniegółkami, a tarzali w miękkim, puszystym śniegu. Reym.

Śniegówka, i, lm. i I. *sól śniegowa, biała, sypka*. 2. a. **Śnieżnica** *woda z śniegu topniejącego*: W rowach, bródach i nizinach potworzyły ś. na zakrzepłej lodowce żółtawe kałuże spływającej śniegówki. Las. 3. apt. *korzeń śniegówki, groniastej* (radix caincae). 4. a. **Śiężygron**, **Śnieżnica** bot. (chionocca) roś. z rodziny marzanowatych. Gatunek: Ś. gałęzista (ch. racemosa), *korzeń jej zowie ś. kainko*. 5. kol. *łopata do śniegu*.

[**Śnieguła**, i, lm. e] *nazwa krowy*.

[**Śniegułc**, a, lm. e] p. **Śnieguła**.

Śniegułec, lca, lm. lce I. bot. p. **Śnieguliczka**.

2. zool., p. **Śnieguła**. **Śnieguliczka**, i, lm. i, **Śniegułec**, **Makolina** bot. (symphoricarpus) roś. z rodziny przewierceniowatych. Gatunki: Ś. groniasta (s. racemosus). Ś. z wyczajna (s. vulgaris), *Petronela* zwana.

Śnieguła, y, lm. y I. bot., p. **Przebiśnieg**. 2. myśl: Ptaki zimowe, śnieguły, kawki = wrony. 3. a. **Śnieżyca**, **Śniegułec**, [**Śniegułc**], **Poświerka**, **Głuszek**, **Cierlik**, **Potrzos**, **Ortolan** zool. (Plectrophanes nivalis) *ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszczaków*: Z śniegiem przylatują śnieguły. Mor. A. Śnieguły piszcza. Mor. A. Próżno starodawnemi szczytą ś. tytuły, nie sala-mandy w herbach, nosić im śnieguły. Pot. Zdr. **Śniegułka**.

Śniegułka, i, lm. i p. **Śnieguła** L., Troc.

[**Śniejoki**, ów, bfp.] *gatunek grzybów*.

Śnienie, a, blm., **Śnicie** czynność cz. **Śnić**; *sen, senność*: Nie spał w nocy, a jeśli we dnie popadł w Ś., miewał widzenia. Żer.

Śnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Śnić ś.**
[**Śnieptuch**, a, lm. y] p. **Śnieptuch**. Zdr. [**Śnieptusek**].

[**Śnieptusek**, ska, lm. ski] p. **Śnieptuch**.

[**Śnierdziel**, a, lm. e] p. **Śmierdziel**. Łop.

† **Śnieść**, **śnie**, **śniadł** *zjeść*. Ps. flor., B. Sz.

× **Śnieżawa**, y, lm. y p. **Śnieżyca**.

Śnieżek, zku, lm. żki p. **Śnieg**: Ś. popaduje, prószy.

Śnieżenie, a, blm., czynność cz. **Śnieżyc**.

Śnieżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Śnieżyc ś.**

[**Śnieżka**, i, lm. i] p. **Śnieżółka**: Śnieżkami ciskać. L.

Śnieżnica, y, lm. e i. p. **Śnieżyca**. Troc. Kiedy ocieplało cokolwiek, to Ś. ś. znowu zrywała. Kaczk. [Ś., **Obwał**] = *deszcz ze śniegiem*. 2. *góra śnieżna*. L. 3. p. **Śniegówka**: Śnieżnica a. lodowe wody. Trzyc. 4. bot., p. **Śniegówka**.

Śnieżnie biały p. **Śnieżno-biały**: Śnieżnie-białe zęby od czasu do czasu dzwoniły z zimna. Orzesz.

Śnieżno przys. od **Śnieżny**: Dziś jest Ś. = *śnieg dziś pada*. Pierwsza kwadra Ś. zapocznie. Troc.

Śnieżno-białe, **Śnieżnie-białe**, **Śniegowo-białe**, **Śnieżysto-białe**, **Śnieżysty**, **Śnieżny biały jak śnieg**, **łśniącej białości**: Szata śnieżno-biała.

Śnieżno-kudłaty mający kudły śnieżne: Przy królewiczu pozostał ów Bielik Ś. Paw.

Śnieżnopersny z białemi jak śnieg piersiami: Śnieżnopersna dziewczyna. Pń.

† **Śnieżnoszarłatny** p. **Śnieżnoszkarłatny**. Brud.

Śnieżnoszkarłatny, † **Śnieżnoszarłatny purpurowo-biały**.

Śnieżno-złoty śnieżny z odcieniem złotym: Gada o tobie, o tej śnieżno-złotej tęczy. Słow.

Śnieżny I a. Śniegowy przym. od **Śnieg**: Śnieżna pogoda. Troc. Śnieżne obłoki. Troc. Śnieżna jazda. Troc. Śnieżne gwiazdki, płatki. Linja. granica śnieżna = *wysokość, ponad którą śnieg pozostaje na górach przez rok cały*. Lawina śnieżna. Lawiny śnieżne bywają gwałtowne i powolne. Dzień P. Marji Śnieżnej, bo tego dnia w wielkie upały w Rzymie śnieg spadł na tym miejscu, gdzie miał być kościół budowany. Skar. 2. p. **Śnieżno-białe**: Pięrs twoja śnieżna jak łabędzie puchy. Kras. Śnieżne gołębie. Węg. Niewiasty święte w śnieżnej bieliznie. Len. Zęby śnieżnej białości. 3. bot.: Drzewo śnieżne, p. **Śniegowiec**. Kula śnieżna, p. **Kalina**.

Śnieżyca, y, lm. e i. a. **Śnieżnica**, × **Śnieżawa**, [**Śniegawica**] *zamięt śnieżna, zadymka śnieżna*. 2. *lawina śnieżna, śniegozwał*. 3. [Ś.] *kawał śniegu spadłego z dachu*. 4. [Ś.] *śnieg zbity na rzecę Wilgi przed zamrażnięciem*. 5. *tworzenie ś. kryształków lodowych (zjawisko zwykle przy zamrażaniu wody w rurach, kanałach wązkich)*. 6. bot. (= a) p. **Gładyszek**. b) p. **Przebiśnieg**. 7. min. *kożuch lodowy, odrywający ś. nieraz z piaskiem i kamyczkami od dna strumieni górskich a. basenów zaciśnionych i płynący, tłuka, lepa, śrezia*. 8. patol. *trąd plamisty biały (lepra alba s. leuce)*. 9. zool., p. **Śnieguła**.

Śnieżyc, y, ył i. *sypać śniegiem, prószyc śniegiem, (o śniegu) padać, prószyc, sypać*: Ś., śnieg spuszczać, ningere. Mącz. Śnieży, śnieg pada. Troc. 2. *obsypywać śniegiem a. jakby śniegiem, przyproszać śniegiem, ośnieżać, bielić*: Tam, gdzie Atlas wysoki wierzch śnieży. Pot. Pierze śnie-

żące podłogę. Słow. Ś. ś. I. *bieląc od śniegu, wicherzyć ś. śniegiem, sypać śniegiem*: Śnieży ś. obłok. Miek. Zimowy ranek wiehrzy ś. i śnieży. Miek. Przen.: *bieląc ś., bieląc, łsnąc, mienić ś. białością*: Jak mgły pod słońcem szaty ś. jej śnieżą, na ciemnych włosach z jasnych róż korona. Krasin.

Śnieżygron, u, lm. y bot. p. **Śniegówka**.

Śnieżyna, y, lm. y *płatki śnieżny, pojedynczo wzięty, gwiazdka śnieżna*: Pod światłem księżycy iskrzyła ś. każda Ś. na dachach chałup. Zdr. **Śnieżynka**.

Śnieżynka, i, lm. i p. **Śnieżyna**: Zaiskrzyła ś. każda Ś. na dachu chałup, dworu i karczmy. Jeż.

Śnieżysko, a, lm. a p. **Śnieg**: Piękna okolica w śnieżysku. Syrok.

Śnieżysto przys. od **Śnieżysty**.

Śnieżysto-białe p. **Śnieżno-białe**: Śnieżysto-biała istota. Żm.

Śnieżystość, i, blm., rz. od **Śnieżysty**: Zawsze starannie i elegancko przyodziany, z piastronem anielskiej śnieżystości. Kraus.

Śnieżysty I. obfity w śnieg, pełen śniegu: Zima, droga śnieżysta. Luty Ś. Góry śnieżyste (= *okryte śniegiem*). Po śnieżystej zamieci do wsi zbrojny mąż leci. Miek. 2. p. **Śnieżno-białe**: Ś. łabędź nie urodzi kruka. Żegl. Grzywacz Ś. Ejs. Szata śnieżysta.

Śniecie, a, blm., czynność cz. **Śnać**.

Śnięty zdechły, nieżywy: Ryba śnięta.

[**Śniga**, i, lm. i] p. **Szniga**.

[**Śnigus**, a, lm. y] *osoba obłana wodą w ponie-dzialek wielkanocny, której wyprawiono śmigus*.

[**Śnik**, u, lm. i, **Śnisko**] *marzenie senne*.

Śniodek, dka, lm. dki p. **Śniodek**. Bobr.

[**Śnirć**, i, lm. i] p. **Śmierć**.

[**Śnisko**, a, lm. a] p. **Śnik**: Miątek dziś brzydkie Ś. W śnisku ji sie zdajało.

Śnit, u, im. y i. p. **Sznit**. 2. p. **Snoza**.

Śnitka, i, lm. i bot. I. p. **Amonek**. 2. p. **Podagrycznik**.

[**Śnity**]: Ś. orzech = *zły, zepsuty*.

[**Śniurować**, uje, ował i Ś. ś.] p. **Sznurować**.

[**Śniurowanie**, a, blm.] czynność cz. **Śniurować**.

[**Śniurowanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Śniurować ś.**

[**Śniurówka**, i, lm. i] p. **Śniurówka**.

[**Śniurówka**, i, lm. i] p. **Sznurówka**. Zdr. [**Śniurówka**].

Śniwać, a, ał i Ś. ś. p. **Śnić**.

Śniwanie, a, blm., czynność cz. **Śniwać**.

Śniwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Śniwać ś.**

† **Śniwy mający częste sny**. Mącz.

[**Śnorowka**, i, lm. i] p. **Śtanik**.

[**Śnupać**, pie, pał] p. **Śnufać**.

[**Śnupanie**, a, blm.] czynność cz. **Śnupać**.

[**Śnuptychła**, i, lm. e] p. **Śnieptuch**.

[**Śnurówka**, i, lm. i] p. **Śnurówka**.

[**Śnurówka**, i, lm. i] p. **Sznurówka**. Zdr. **Śnurówka**.

Ś. p. *świętej pamięci (o zmarłych chrześcijanach)*.

[**Śpa**, **śpa**] *nawoływanie kur, cip, cip!*

[**Śpacyr**, u, lm. y] p. **Spacer**. Zdr. [**Śpacyrka**].

[**Śpajda**, y, lm. y, **Śzpajda**] *kawał chleba, pajda; glon, glen chleba*.

[**Śpakowaty**] p. **Szpakowaty**.

[**Śpalant**, a, lm. y] *elegant wiejski*.

[**Śpacyr**, a, lm. y] p. **Spencer**.

[**Śparagan**, a, lm. y] *czerwone nasienie szparagów, któremi dziewczęta zdobią włosy*.

[**Sparchet**, u, lm. y, **Šparhet**] *piec z ogniskiem na nalepie.*

[**Sparhet**, u, lm. y] p. **Šparchet**.

[**Sparóg**, oga, lm. ogi] p. **Sparóg**.

[**Sparuna**, y, lm. y] p. **Szpara**.

[**Spas**, u, lm. y] p. **Szpas**: Mogą ją zażarasić w tłoku, że ani piśnie, bo to przecie nie S., tyle narodu jak ś. zgrucennie. Ork. (= *nie żarty, nie fraszka*). Na Ś. koło młyńskie zahamował ręką. Tet. (= *na żarty, dla zabawy*).

[**Špasobliwie**] przys. od **Špasobliwy**: Począł wesoło, Ś. gwarzyć. Ork.

[**Špasobliwy**] *żartobliwy, jowjalny*: Rozsądną odpowiedzią zamknął gębę špasobliwej kumoszce. Ork.

[**Špasować**, uje, ował] *żartować*: Błażej ś. obuwał i pchał ocieplki słomy do kerpców, bo mróz nie spasuje. Ork.

[**Špasowanie**, a, blm.] czynność cz. **Špasować**.

[**Špağa**, i, lm. i] p. **Szponga**.

[**Špekulantny**] p. **Špekulantny**.

[**Špekulat**, a, lm. y] = **Špekulant**. Pe.

[**Špencer**, a, lm. y] p. **Špencer**.

[**Šperować**, uje, ował] p. [**Šzparować**].

[**Šperowanie**, a, blm.] czynność cz. **Šperować**.

[**Šperulec**, lea, lm. lee, **Šekowiec**, **Šekacz**] *kij sękaty*: Juhasi zbrojni w šperulee, oblaki bukowe, sękowe ze smreka. Tet.

[**Špetny**] p. **Szpetny**.

1. †**Špiać**, eje, ał *zaśpiewać, wykonać śpiewem*. L.

2. †**Špiać**, eje, ał 1. *podążać, pośpieszać*: Za grzechami w tropy karanie śpieje. Troc. 2. *mieć czas, być wolnym*: Nie śpieję teraz. Troc.

1. †**Špianie**, a, blm., czynność cz. 1. †**Špiać**.

2. †**Šplanie**, a, blm., czynność cz. 2. †**Špiać**.

Špiąco przys. od **Špiący**, *śpiąc*: On na pół Ś. a na pół pijano ciągnął opowiadanie. Kaczk.

1. **Špiący** 1. im. od **Špać**: Nie budź psa śpiącego, nie drażnij. L. Dzień Siedmiu Braci Śpiących. 2. *którego sen morzy, któremu ś. chce spać, senny*. 3. [Ś.] *usypiający*: Woda, wódka śpiąca. Krople śpiące. 4. [Śpiące robaczki] *robaczki żyjące w narostach ostregi; kto sobie niemi oczy potrze, ma lepszy sen*. 5. Ś. kot, p. 1. **Kot** pod 5. 6. ogr., p. ogr. **Oczko**. [Ś., ego, blm.] rz. *nazwa tańca*.

2. **Špiący** przys. *śpiąc, śpiąco*: Rozmawiała prawie Ś.

Špiący-widzący *jasnowidzący*: Mamy i tu jedną śpiącą-widzącą, lecz niewiele rzeczy ciekawych wyjawia. Drz.

* **Špiączek**: [Na śpiączku] p. **Špiączka**.

Špiączka, i, blm., †**Špisk** 1. *sen, sennosc, senliwość, posp. śpik*: Tu mi pierwszy raz Ś. zawiera powieki. Przyb. Śpiączkę mieć. Troc. S. mię napadła, opanowała. Ostatnie gwiazdy gasły, kiej oczy, śpiączką morzone. Reym. Przen.: Chciał ich do śmiertelnej przywieść śpiączki. L. (= *do snu wiecznego, do śmierci*). Przen.: *bezczyność, odrętwienie, gnuśność, ospałość, drzemota, lenistwo*: Ś. prowincjonalna. †**W śpiączki**, [Na śpiączku] przys. *w śnie, w czasie snu, przez sen*: Strojnat Mindaka we śpiączki zabił. Biel. M. Chociaż w śpiączki jedzenia ś. napiera i próżną gębą rusza i zęb o zęb ściera. Otw. Jam go na jawie widział, nie w śpiączki. Pot. W śpiączki go widziałem, a nie na jawie. Troc. Co im mówi, gdy ich w śpiączki zastawa. Birk. Jeśli człowiek dobry albo zły, w śpiączki poznać nie możemy. Petr. Chcieli nas w śpiączki pobrać bez

szkody. Mask. Za pieniądze otruć, zdradzić, we śpiączki zabić. Rej. Zaniósłszy małego we śpiączki do Chirona. Pot. Drżą zawsze o to (czajki), aby ktoś z gromady nie był w śpiączki zabit. Dyg. 2. patol. *senność nieprzewyciężona, sen twarży chorobliwy*, †**špi k**, †**subet**, *letarg*. S., odurzenie, upojenie, zawrót głowy, oszołomienie (carosis). Ś. właseiwa, †**špi k** (coma). Ś. podzwrotnikowa a. afrykańska (lethargia africana). Ś. cukrzyca (coma diabeticum). Ś. padaczkowa (coma epilepticum). Ś. bez gorączki, sen kamienny (sopor s. cataphora). Ś. zamartwa (perculsis).

× **Špiączkowy** przym. od **Špiączka**. Patol.: Gorączka śpiączkowa.

Špic, a, lm. e, **Szpic** 1. a. **Špica**, **Szpic**, †**Štpica** *ostry koniec czego, czubek*: Špice trzewików (= *ostre końce, nosy*). Ś. wieży (= *szczyt, iglica*). Na samym špicu (= *na samym koniuszku*). 2. p. **Szpic**. 3. Ś., u, blm., szczer. *szczecina grzbietowa najtwardsza*.

Špica, y, lm. e 1. p. **Špic**: S dachu, wieży. L. Polus albo Ś. na niebie, *axis*. Mącz. Ś. kape-lusza. L. (= *czubek*). Przen.: Na špicy = *na czele, na widoku, na świeczniku*: Niemasz u nas urzędu, któryby, na špicy siedząc, patrzył na postęпки z was każdego. Górn. O święta wiaro! ciebie wszyscy wielbią i wysoko na špicach stawiają. Kosz. Arjusz przez 40 miejsc z Pisma przeciwko bóstwu Pana naszego na špicy wystawował. Wuj. 2. *kąt ostry, klin, cypel czego*: Ś. Montawska, kąt sam Wisły i Nogatu, część Żuławy Malborskiej. Dyk. (= *delta*). 3. *czoło, front wojska wysunięty pod końcem ostrym*. B. Sz. Straszna, jak wojenna Ś. zszykowana. Leop. Ostatek wojska ku północy špicy miał. Leop. Procarze szli przed wojskiem, i byli na špicy co mocniejsi mężowie. Leop. 4. u koła = *szprycha*: Ś. kołowa, *radius*. Volck. Na jednym miejscu złamana oś leży; w tej stronie špice ś. z kół porozmiatywały; w tej tylko znaki wozu zbitego zostały. Otw.

Špicler, rka, lm. rki p. **Špiclerz**: Na lewo mały Ś. ze szczytem naprzód wystającym, warownie na kłódkę zamknięty. Skarb. Pobiegł z przed dworku pod wystawkę špiclerka. Skarb.

Špiclerski p. **Špiclerz**: Špiclerskie statki. Warg.

Špiclerz, a, lm. e, **Szpiclerz**, × **Špiklerz**, × **Szpiclerz**, **Špichrz**, **Szpicrz**, × **Špikrz** *budynek na skład zboża w ziarnie, żytnica, sół*: Przejr, gdzie żyto sypują, Ś. Volek. Ś. poddaszny, pię-trowy, sąsiekowy, skrzyniowy, podziemny. Przen.: *špiżarnia*: Sycylją i Egipt zwano špiclerzami Rzymu dla swojej żyzności. Kras. Dawniej Polskę špiclerzem całej Europy, jak niegdyś Egipt i Sycylją špiclerzami Rzymu nazywano. Skrzet. Zdr. **Špiclerzyk**, **Špicler**, [**Špiclorek**].

† **Špiclerznik**, a, lm. cy *nadzorca špiclerza*: Ś., co ś. špiclerzem opieka, *horrearius*. Mącz.

Špiclerz, **Špiclerzowy**, **Špiclerski** przym. od **Špiclerz**: Klucz Ś.

Špiclerzowy p. **Špicierzny**.

Špiclerzyk, u, lm. i p. **Špiclerz**.

Špiclerzysty *pelen zasobnych špiclerzów*: Jesień špiclerzysty i špiżarna.

[**Špiclorek**, rka, lm. rki] p. **Špiclerz**.

Špichrz, a, lm. e p. **Špiclerz**: Ś. jest to budynek, w którym omłócone ziarna zbóż i wychodzone, każdy gatunek osobno, w przegrodach zsypują ś. do przechowania. Kluk. Zdr. **Špicrzy**.

Śpichrzowy przym. od **Śpichrz**: Taczka śpichrzowa.

Śpichrzyk, a, lm. i p. **Śpichrz**: Miałby li jeden Ś. być zabrany a. też szlachcie jakii dotknięty, to niech ś. cała machina status roz-targa. Kaczk.

Spiczak, a, lm. i l. p. **Spicie**: Ś., *parectatus*, młodzieńczyk, który już brodacieje, okrzos, Ś. niektórzy mówią. **Mącz. 2.** *młody jelek nie mający jeszcze rogów.* Śl. wil.

Spiczasto przys. od **Spiczasty**: Ś. graniaste słupy egipskie. Rogal. Ś. zaostrzyć. L.

× **Spiczastogardłowy** anat.: † Myszka spiczastogardłowa (Krup.) mięsień ryłcowo-gardłowy, × ryłcopolnykowy, † muszkuł skazówko-gardłowy (Ryszk.), † myszka ryłcowo-otchłaniowa (Perz), × muskuł podnoszący gardło a. kołczysto-gardłowy (musculus stylopharyngeus).

Spiczastogłowy antr. *mający głowę spiczastą.*
× **Spiczastogran**, u, lm. y, × **Szpiczastogran** *ostrosłup; piramida.* Rogal.

× **Spiczastograniasty**, × **Szpiczastograniasty** l. *piramidalny, ostrosłupowy.* 2. anat. × Muskuł spiczastograniasty brzucha, mięsień stożkowaty brzucha, × m. ostrosłupowy, † muszkuł ostrosłupny (Ryszk.), † myszka kończasta brzuchowa (Perz.), † myszka piramidalna a. mała brzucha (Krup.), (musculus pyramidalis abdominis).

Spiczastokątny *mający kąty spiczaste, ostro-kątny.* Romboid Ś.

Spiczastość, i l. blm., rz. od **Spiczasty**; × **Szpiczastość**: Ś., ostrość zakończenia. L. 2. lm i anat.: × Ś., a. kończastość, wyrostek kołczysty, kolee, tarń. tość, bodziec, oścień (Urs.), × wyrostek ościsty a. tarnisty a. cierniowy, × kłykieć, † kołczastość, † przyrastanie kończyste = *ciienka, obla, wystająca część kości, mniej lub więcej ostro zakończona.*

Spiczastouchy *mający uszy spiczaste.* Ostrożny lis wystawiał niekiedy Ś. łeb. Tet.

× **Spiczastowidełkowy** anat. † Muszkuł Ś. (Ryszk.), mięsień ryłcowo-gnykowy a. ryłcognykowy, † ryłcowo-języczno-kostny (Perz.), × muskuł unoszący kość językową w górę, † myszka skazówkowa a. kończasta kości językowej, † muskuł ryłcoidny (Kamb.) (musculus stylohyoideus).

Spiczasty, **Szpiczasty**, † **Śpiczaty**, [**Spiczaty**] l. *spicem zakończony, ostro zakończony, kończasty.* Dach Ś. Krągło-śpiczasta kapa. Torz. (przec: krągło-płaska. L.). Kupa śpiczasta. Troc. Doszedł do stóp śpiczastej góry. 2. *mający spicę, szprychy.* Koło-śpiczaste. Kn. 3. bot.: Trawa śpiczasta, Obiedka (uniola) roś.

† **Spiczato** przys. od **Spiczaty**.
† **Spiczaty** p. **Spiczasty**: Etna śpiczata. Otw.
† **Spic**, i, II *usypiać.* Pieśniami temi mamki dzieci śpiły. Kochan.

† **Spiech**, u, blm. *śpieszenie ś., pośpiech, skwapliwość.* Wielkim śpiechem nocą i dniem ś. kwapił. Warg. Na ratunek drogą daleką dziwnym śpiechem towarzysowi bieżał i przybieżał. Warg.

[**Śpiechać**, a, ał a. Ś. ś.] p. **Śpieszyć**: Śpiechajmy za nią.

[**Śpiechanie**, a, blm.] czynność cz. **Śpiechać**.
[**Śpiechanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Śpiechać** ś.

Śpieg, a, lm. i a. dzy, × **gowie**, **Szpieg**, † **Śpiegarz**, † **Szpiegarz**, † **Szpiegierz**, † **Śpiegierz**, † **Szpieglerz**, † **Śpiegun** *ten, co ś. zajmuje śpiegowaniem, wywiadowca, agent policji tajnej, łapacz, szpicel, detektyw.* Jesteście łążekowie a śpiegowie; dlategoście tu przyszli, żebyście nieobronność ziemi wyspiegowali. Leop. Śpieczy wróciwszy ś. oni... Chr. Ś., wyżeł. Kn. Śpiegowie, jako psi śledzący, przeniknęli i wymacali każdy kącik. Łęcz. Iżście wy wdzy śpiegowie. HJ. Miec śpiegów po kim. Troc. 2. × **Śpiegi** = *śpiegowanie, śpiegostwo, prześpiegi, wywiady, zwiady.* Których mogli dostać na śpiegach, wieszali. Leon. W śpiegi kogo posłać. Kn. Ten człowiek, widzę, na śpiegi przyszedł. L. W śpiegi jechać, na śpiegi iść. Troc.

× **Śpiegarstwo**, a, lm. a p. **Szpiegostwo**: Wdzierało ś. wszędy nasadzone Ś., i o wszystkim sądowi donosili. Nar.

† **Śpiegarz**, a, lm. e p. **Szpieg**. L.
† **Śpiegierski** p. **Szpiegowski**, † **Szpiegierski**. Troc. W śpiegierskiej osobie cały obóz przepatrzył. Koch. J.

† **Śpiegierz**, a, lm. e p. **Śpieg**. Troc. Posłał Jozue dwóch śpiegierzów potajemnie i rzekł im: idźcie a obaczcie ziemię i miasto Jericho. Leop. Ocućcie ś. na to, śpiegierze, którzy postępkii wasze wyjawiają, a zdrajcom cicho rady dodawają. Paszk. Śpiegierzu miejsce niegruntych. L.

† **Śpieglerz**, a, lm. e p. **Śpieg**. B. Sz.
Śpiegostwo, a, lm. a, **Szpiegostwo**, **Śpiegowstwo**, **Szpiegowstwo**, × **Śpiegarstwo**, † **Szpiegarstwo**, † **Śpiegota**, † **Szpiegota** *zawód śpiega* *zajęcie śpiega, śpiegowanie.*

† **Śpiegota**, y, lm. y p. **Śpiegostwo**. L.
† **Śpiegować**, uje, ował, **Szpiegować** *potajemnie śledzić, podpatrywać, podsłuchiwać, wywiadywać ś.* Oni śpiegną kroki moje. L. Pani nadchodzi zapewne Ś., gdzie jestem i z kim przestaję. L. Będę śpiegowała z jej słów jej umysł. Lubom. Śpiegniję na kogo. Troc.

† **Śpiegowanie**, a, blm., czynność cz. **Śpiegować**, *śpiegostwo.*

† **Śpiegowniczka**, i, lm. i, † **Szpiegowniczka**, [**Śpiegówka**] *kobieta śpieg.* Mącz.

† **Śpiegowniczy**, p. **Śpiegowski**: Ś., *speculatorius*, Mącz.

† **Śpiegowski**, przym. od **Śpieg**; **Szpiegowski**, † **Śpiegowniczy**, † **Szpiegowniczy**, † **Śpiegierski**, † **Szpiegierski**.

† **Śpiegowstwo**, a, lm. a p. **Śpiegostwo**.
[**Śpiegowka**, i, lm. i] p. **Śpiegowniczka**.

† **Śpiegun**, a, lm. owie p. **Szpieg**: *Conquistores*, śpiegunowie, którzy ś. wywiadyują, co ś. między ludźmi dzieje, co mówią. Mącz.

[**Śpieka**, i, lm. i] = **Śpieka**.
[**Śpiekota**, y, lm. y] = **Śpieka**.

† **Śpienięzony** *napchany pieniędzmi, zawierający w sobie pieniądze, pieniężny.* Worki śpienięzone. Błaż.

[**Śpierwotka**] *z początku (co do czasu).*

[**Śpierzchnąć**, nie, nął] *śpierzchnąć, schropowacieć.* Skoro (śnieg) mrozem śpierzchnie, w rozliczne glance iskrzy swe lilije wierzchnie. Pot.
[**Śpierzchnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Śpierzchnąć**.

× **Śpieszać**, a, ał p. **Śpieszyć**: Śpieszaj! Krasin.
Śpieszaj, rycerzu, ożywieć duch męski. Miek.
× **Śpieszanie**, a, blm., czynność cz. **Śpieszać**.
† **Śpieszen** p. **Śpieszny**. L.

ŚPIESZENIE

Śpieszenie, a, blm., czynność cz. Śpieszyć.
Śpieszenie się, a ś., blm., czynność cz. Śpieszyć ś.

† Śpieszliwy p. Śpieszny.

Śpiesznie, Śpieszno przys. od Śpieszny.

Śpieszno p. Śpiesznie: Szedł jednak Ś, na-przód. Skarb. (= *razco, zwawo, prędco*). Ś. co robić. Troc (= *pośpiesznie*). Ś. wszedł do izby. Troc. Przysiano karetę, mówiono, że ten interes przewłoki nie cierpi i Ś., śpieszniej, ledwo mi cokolwiek czasu zostało do włożenia salopy. L. [Wogrodnik babę Ś. wyżoną z karezmą].

Śpieszność, i, blm., rz. od Śpieszny: Wielkie łupy Jaropek z popędliwą śpiesznością wiedzie. Stryjk. Ś. rzadko kiedy na dobre wychodzi. Kras.

Śpieszny, † Śpieszen, † Śpieszliwy *prędki, szybki, skory, pośpieszny, skwapliwy, raźny, bystry, chyży, zwawy, rączy*: Śpiesznym kłusem umknęliśmy. Kroki śpieszne. Orzesz. [Ś., ego, blm.] rz. *nazwa tańca*: Tańczyć śpiesznego.

Śpieszyć, y, ył, Śpieszyć, × Śpieszać, [Śpiechać] l. dokąd = *dażyć śpiesznie, podążać pośpiesznie, pośpieszać, szybko zmierzać, pędzić, biec, lecieć, kwapić ś.*: Dokąd śpieszysz? Wyb. Dokądże to śpieszycie? co was tak zapala? Dm. Z radą i pomocą drugim śpieszył. L. Ś. za kim. L. Cała woli ludzkiej intencja do szczęśliwości śpieszy. Bardz. (= *zmierza*). Kto nagle śpieszy, drogo kupi. Pot. Gdzie z królową tą w szkarłacie tak śpieszycie? Krasin. 2. × Ś. na kogo = *nalegać o pośpiech; przynaglać, popędzać kogo*: To nie cieszysz, że panna Straża w onej pracy śpieszy. Pol. Ś. ś. i, z czym, z jaką czynnością = *z pośpiechem ją wykonywać, uwijać ś., machać, ruszać ś. żywo, pośpieszać, krzątać ś. zwawo*: Śpiesz ś. powoli, Ś. ś. trzeba do tego, co czynić przynależy, ale czynienie powinno być z uwagą i bez porywekiej nagłości, *festina lente*. Kras. Im ś. kto bardziej śpieszy, tym nierychlej skończy. Opal. Śpieszy ś., jak szewe z Zakliczyna. Prz. Radzę Ś. ś. co tehu. Ś. ś. na łeb, na szyję. Śpieszmy ś. w tajnym obrzędzie. Mick. Ś. ś. z robotą. Śpieszyła ś. z zamażpójściem, a teraz płacze (= *pilno jej było*). Ś. ś. (dażąc) dokąd = *Ś. dokąd* (p. wyż.). Śpieszę ś. na kolej. Śpieszy ś., jak szewe na jarmark. Prz. (= *macha*) Kto ś. nazbyt śpieszy, później dojdzie. Kn. 2. nieos.: Śpieszy mi ś. = *śpieszno mi, pilno mi, nagle mię sprawa jaka, nie mam czasu*: Pomówimy kiedyindziej, bo teraz mi ś. śpieszy. Śpieszy mi ś. do szkoły, do biura. 3. (o zegarze, zegarku) *wskazywać, wydzwaniał późniejszą godzinę, niż należy*: Zegarek mój śpieszy ś. o kwadrans, pięć minut.

Śpieszyńska, kiej, lm. kie posp, forma ż. od Śpieszyński: Ty jesteś z kochaniem straszna Ś. Krasz.

Śpieszyński, ego, lm. scy rz. *człowiek śpieszący ś., niecierpliw, gorączka*.

Śpiew, u, lm. y i. śpiewanie, *głos śpiewającego, pienie, melodia*: Nauczyciel śpiewu. Szkoła śpiewu. Metoda śpiewu. Ś. chóralny. solowy. Ś. kościelny. Ś. gregorjański, p. Gregorjański. Chodzić na śpiewy = *uczyszczuć na lekcje śpiewu*. Cieszył ich i rozrzewniał ten Ś. narodowy. Mick. Paziowie krzyczą, świstając w orzechy: taka jest nuta litewskiego śpiewu. Mick. Ś. skowronka, słowika. Zabrzmiała młodzież do śpiewu gotowa. Słow. 2. a. [Śpiewa, Śpiewanka, Śpiwanka] *pięśń, piosenka, śpiwka*: Twojem śpiewy, bardziej sędziwy, kołyszą matki nasze swe dzieci.

ŚPIEWAĆ

Śl. wil. Śpiewy historyczne Juljana Niemcewicza. Przen.: Ś. łabędzi = *ostatnie słowo, ostatnia myśl, ostatni utwór poetyczny autora przed jego śmiercią*. 3. bart. *rodzaj głosu (tij... tij...), wydawanego przez młode malki pszczelne*.

[Śpiewa, y, lm. y] p. Śpiew.

Śpiewacki p. Śpiewaczy. L.

Śpiewaczek, czka, lm. czki p. Śpiewak.

Śpiewaczka, i, lm. i forma ż. od Śpiewak.

× Śpiewnica.

[Śpiewaczny, Śpiwaczny]: Śpiewaczna szkoła = *szkoła, gdzie uczyć śpiewać*.

Śpiewaczy, Śpiewacki przym. od Śpiewak: Talent Ś. Nie pomny, jak jest świętą dostojność śpiewacza. Syrok. Kółko, towarzystwo śpiewacza. Drużyna śpiewacza. Konkurs, popis Ś.

Śpiewać, a, ał, częstot. Śpiewywać, [Śpiewować]

l. *wyrażać głosem swoim toną muzyczne, używać głosu swego za narzędzie muzyczne, nucić*: Kmieć w gorące dni, gdy śpiewa sobie o lipce, mniej pracy a potu czuje. Górń. Ś. jak pastuchy. L. Miło słuchać, kto śpiewa z duszy; kogo płomień i pienie miłości nie ruszy, musi być lód i kamień, musi być bez duszy. Jag. Ś. swutno, wesolo, Ś. dyszkantem, altem, basem. S. solo, chórem. I ptaszek, kiedy po dżdzu, każdy głośniej śpiewa. Rej. Co śpiewam, płakaćbym miała, acz me pieśni płacz bez małą. Kochan. Sobie śpiewam a muzom. Kochan. Śpiewa więzień okowyany, tając na czas wewnętrznej rany. Kochan. Śpiewa żeglarz w cndze strony nagłym wiatrem zaniesiony. Kochan. Śpiewa słowik na topoli, a w sereu go przedsię boli. Kochan. I oracz ubogi śpiewa, choć od pracy aż omdlewa. Kochan. Przyrodzenie samo nauczyło mamki Ś., aby śpiewaniem dziecinny płacz tulili. Górń. Pięknie śpiewa, kto ptaki łowi. Skar. (= *przymila ś., kto chce podejść*). I słowik tylko po św. Wit śpiewa. Kn. Nie każdy wesół, co śpiewa. Kn. Ptak w klatce nie tak wesolo śpiewa. Kn. Boli gardło Ś. darmo. Prz. Sobiem śpiewał, nie komu, swe, nie cudze rzeczy. Zim. O prym, kto lepiej śpiewa, szedł szczygieł z słowikiem. Kras. Zaczęli Ś. na przemiany. Karp. Spij, moje złoto, śpiewała, kołysząc matka swe dziecię. Książ. Ptastwo śpiewaną z sobą wojnę wiodą zgodną niezgodą. Pir. Kto w łaźni a przy stole śpiewa, trzeba mu po stu złotych płacić. Rys. Każdy ptak według nosa śpiewa. Kn. (mowa wydaje ludzkie obyczaje. L.). Ś. przy instrumencie. Troc. A jeśli Ś. będę, to na smutną nutę. Malcz. Śpiewak, niestety, Ś. nie mam komu. Mick. O tobie niegdys śpiewały szlachcianki: Oto Jacek wąs kręci. Mick. Śpiewa, poniewoli, choć mu ś. nie chce, wolałby płakać. Kn. Wlepila oczy w mówiącego, oczy szeroko otwarte, które mówiły, śpiewały. Jeż. Przen.: Ś. = *zapowiadać coś niemilego, niespodzianie, zuchwale, bezwstydnie, grozić czym*: Gospodarz śpiewa, że mi podwyższy komorne. Mąż śpiewa coś o wyjeździe. Ś. baraním głosem = *beczeć, płakać*. Cienko śpiewa, śpiewa Tadeusza (= *krucho z nim, kuso koło niego*). Bardzobyście cienko śpiewali, gdyby nie moje pieniądze. L. Co przedtym cienko śpiewał pod oknem za kawalek chleba, teraz dmie, jakby zjadł sto djabłów. L. Jeśli Turcy morskie już wyspy wojują, i ty na lądzie, bystry Francuzie, nie śpiewaj. Paszk. (= *nie wykrzykuj, nie tryumfuj*). Brzytwami go rzezali, by śpiewał o hetmanie, ale on nie nie wydał. Birk. (= *by wyznał, co o nim wie, by go wydał*). Ś. mówiąc = *mówić śpiewająco, przeciągle*. Litwini śpiewają. 2. co =

wykonywać śpiewem: Śpiewaj tę arją z obojętnością, to jest śpiewaj, jakbyś śpiewał tylko dla śpiewania. L. W podług mnie siedząc, piosnkę śpiewywał. L. Pomniąc na młode swe lata, rozliczne pieśni śpiewywał. L. Jako biały łabędź, gdy umiera, słodko bardzo i nad zwyczaj śpiewał. S. począł pieśń onę: teraz wypuść mię... Skar. Pieśń św. Wojciecha, którą przodkowie nasi, idąc do potrzeby, śpiewali, zaczynająca ś. od słów: „Bogarodzica, dziewica“. Biel. M. Ś. kolidy. Śpiewajcie mu psalm nowy. Wuj. Ona śpiewa, jak na biedę, tę piosenkę, co ja lubię. Syrok. Przen.: Inszą teraz śpiewa = *inaczej teraz śpiewa, zaczął z innego tonu, schował dudy w miech, spuścił z tonu, z innej beczki zaczął*. S. czyją piosenkę = *w jego dudkę dał, potakiwał, basował mu*. Na czym wózku siedzisz, tego piosnkę śpiewaj. Kn. On jego piosnkę śpiewa. Rej. (= *trzyma z nim*). Niedługo przyjdzie nam jego piosnkę Ś. Pot. 3. † Ś. *grać, przygrywać, wtórować*: Zaczynajcie Panu na bębniech, śpiewajcie Panu na cymbałach. Wuj. 4. kogo, co = *wystawiać śpiewem, opiewać*: Petrark śpiewał rozum Laury i powaby. Czart. A. Wojnę śpiewam pobożną i hetmana, który grób Pański święty wyswobodził. P. Koch. Przen.: *opiewać, mówić, orzekać*: Dawne o kobiecym plemieniu śpiewa doświadczenie. Troc. 5. *piad*: Gdy kogut ma Ś, skrzydłami ś. bije, aby był ku śpiewaniu ochotniejszy. Sien. Kur śpiewa na grzędzie. Rej. Śpiewa (pieje) kur. Troc. 6. fiz.: *Płomienie śpiewające, p. fiz. Płomień*. 7. zool.: Ptaki śpiewające a. wróblowate a. śpiewaki (oscines). Kukulka śpiewająca.

[*Śpiewająco*] przys. od *Śpiewający, śpiewając*: Zasad do domu Ś. i wyskakująco.

Śpiewający I. im. od *Śpiewać*. 2. a. [*Śpiewany, Spewjony*] *wydający jakby śpiew*: Drzewa śpiewające (w baśniach). Płomienie śpiewające, 3. przys. *śpiewając*: Ś. co zrobić. Wziąwszy przewodnika, polnemi ścieżkami Ś. za dwie godziny w miasteczku stanę (= *jak nic, z łatwością*).

Śpiewak, a, Im. cy. I. ten. co śpiewa: Ś. kościelny, cerkiewny. Ś. teatralny. Na początku lud wszystkich z księżą śpiewał, ale gdy nieskładne głosy wdzięczność śpiewania odejmowały, śpiewaki po kościołach ustanowili. Skar. (= *kanonów, rybałów*). Ledwie nie wszyscy śpiewacy pijani. Chm. B. Ś., niżli pieśń uczoną przy jakiej znacznej biesiedzie rozpoczyna, wprzód cichym głosem drużynie zwiędzoną do harmonji gotować poczyna. P. Koch. Nie dosyć śpiewakowi mieć głos piękny, jeżeli go udziałaniem muzyki wdzięczniejszym jeszcze nie uczyni. Kras. 2. *piewca, poeta, wieszcz, pieśniarz, bard*: Ś. monarchów, sam śpiewaków książę, za cel obrawszy pochwały Augusta, tak ton przyjemny w biegle takty wiąże, iż mu potomność chwały stawia biusta. L. W wieków minionych pochodzie z duchem społeczeństw szli śpiewacy w parze. Asn. Ś. ukraiński (= *B. Zaleski*). Ś. Justyny (= *F. Karpiński*). 3. myśl. *głuszc na toku*. 4. woj. = *Słownik*: Pospolite kartauny śpiewakami, piszcakami zowią. Dek. 5. zool. p. zool. *Śpiewać*. Zdr. *Śpiewaczek*.

Śpiewalnia, i, Im. e *miejsce, gdzie śpiewają, chór; miejsce, gdzie ś. uczą śpiewu*. L.

× *Śpiewalny* *możliwy do śpiewania, nadający ś. do opiewania*: Śpiewalne mi były czyny twoje. Leop. Pieśni, dumki śpiewalne. Bobr.

Śpiewanie, a, Im. a *czynność cz. Śpiewać, śpiew, pienie*: Śpiewaj tę arją z obojętnością,

to jest śpiewaj, jak gdybyś śpiewał tylko dla śpiewania. L. Ś. słyszałem. Kn. Ś. wdzięczne. L. Na początku lud wszystek z księżą śpiewał, ale gdy nieskładne głosy wdzięczność śpiewania odejmowały, śpiewaki po kościołach ustanowili. Skar. Mój mąż uczynił mnie dziedziczką po sobie przed gajnym sądem, podług śpiewania tego listu. Ort. (= *jak ten list opiewa; podług osnowy treści jego*).

Śpiewanina, y, Im. y *liche śpiewanie, liche śpiew*. Ś. wil.

[*Śpiewanka*, i, Im. i I. p. *Śpiewka*: Słyszycie mą polską śpiewankę? Zer. Został po nim tylko hyr (= *rozgłos*) we świecie i Ś. Tet. Jasiak śpiewanki umiał składać, że szeroko daleko o drugiego takiego. Tet. 2. żart. *tak nazwa czeladź jarzynę niepożywną, „po której nie pracować, ale śpiewać tylko“*.

Śpiewany I. im. od *Śpiewać*: Na to kowal Ś., żebyś słyszał, która niemota. Troc. 2. Msza śpiewana = *na której śpiewają; przy której ksiądz odśpiewywa odpowiednie szczegóły*. 3. [Ś., *spewjony*] *śpiewający*: Drzewo śpiewane (w baśniach).

Śpiewczyna, y, Im. y *licha, nędzna śpiewka*. *Śpiewek*, wku, Im. wki p. *Śpiewka*: Kto zechce Ś. nieować dziadowski. Syrok.

Śpiewka, i, Im. i I. a. × *Śpiewek*, [*Śpiewa, Śpiewanka, Śpiewanka*] *piosnka; wrywek, kawalek, kuplet do śpiewania*: Niemasz czasu do śpiewek. Przyb. 2. † Ś. *śpiew, śpiewanie*: Nie żal na śpiewce świercza noc przeczuwać całą. Przyb.

× *Śpiewliwie* przys. od *Śpiewliwy*. L.

× *Śpiewliwość*, i, blm., rz. od *Śpiewliwy*: Harmoniczny słów układ by ś. w twardość lub tęskną nie zmienił Ś. Pot. Ś.

× *Śpiewliwy* p. *Śpiewny*: Jego czytanie zbyt śpiewliwe. Ś. wil.

× *Śpiewnica*, y, Im. e p. *Śpiewaczka*: Czasem i ściągnięte z różnych dworów dziewczęta śpiewnice uczy urozmaicały. Kras.

Śpiewnictwo, a, blm. *sztuka śpiewania; ogół utworów do śpiewania, pieśniarstwo*: Cudzoziemiec, ocytany w piśmiennictwie włoskim i ieh ludowym śpiewnictwie. Nagan.

Śpiewnie, *Śpiewno* przys. od *Śpiewny*: Niechaj marzy senne łono Ś. i zielono. Uj.

Śpiewnik, a, Im. i *zbiór pieśni, pieśnik, książka z pieśniami*: Ś. kościelny = *kancjonał*.

Śpiewno p. *Śpiewnie*.

Śpiewność, i, blm., rz. od *Śpiewny*: Ś. mowy, wiersza. Chcąc okazać moją Ś. Sienk.

Śpiewny, × *Śpiewliwy* I. *podobny do śpiewu, harmonijny, melodyjny, dźwięczny, muzyczny*: Język Ś. Wiersz Zaleskiego jest Ś. 2. *ochoczy do śpiewania, śpiewający*: Ś. ptak. Urs. Grób śpiewnej syreny. Niech jej słowik Ś. zazdrości głosu. Słow.

[*Śpiewogra*, y, Im. y] *sztuka teatralna ze śpiewami*.

[*Śpiewować, uje, ował*] p. *Śpiewać*: Opowiadał bajki, abo śpiewował pieśni... Ork. To samo kiedyś śpiewował mu ktoś. Ork.

[*Śpiewowanie*, a, blm.] *czynność cz. Śpiewować*.

Śpiewuś, a, Im. e *piesz, śpiewaczek*: Ptaś! ptaś! Ś. małeńki mój. Orzesz.

[*Śpiewywać, uje, ywał*] p. *Śpiewać*: Śpiewywali po dwóch i po trzech lub wszyscy razem. Tet. Zaśpiewał na taką swoją nutę, odmienną, jako po wsiach góralskich na Skalnym Podhalu śpiewują. Tet.

[Śpiewywanie, a, blm.] czynność cz. Śpiewywać.

+ Śpieżarka, i, lm. i p. Śpiżarnia. L.

[Śpigielko, a, lm. a] p. Śpigło.

Śpigle, i, blp., Szpigle *listki szlifowane na robotach złotniczych: Szabla z złotem śpigłami i takowmi paskami. Troc.*

Śpiglica, y, lm. e p. Śpikuliec.

[Śpigło, a, lm. a] zwierciadło, lustro. Zdr. [Śpigielko].

[Śpijać, a, al] *wyjadać z kłosów: Żeby wróble nie śpijały ziarna.*

[Śpianie, a, blm.] czynność cz. Śpijać.

1. Spik, u, blm. i. [S., Spik] *sen, spanie: Ś. robi = śpi. Nie mam śpiku = nie mam snu, nie mogę spać. Noe tym smaczniejszym śpikiem obdarzyła, komu nie strzegą worków zamki, kłódki. Chr. Uciąc śpika = przespacić ś., urządzić sobie drzemkę. Nie mógł sobie dać rady, tak go ś. morzył. Reym. 2. p. Śpiączka: Co chorują na letarg a śpiączkę, choć ich kto wzbudzi, tedy wnet zasie do tego śpiku ś. nawracają. Wuj. Strzeż Boże, abyśmy kiedy w tym śmiertelnym śpiku nie pomarli. Wuj. Cały świat przeżywał z martwego śpiku i prężył ś. Reym. 3. + S. a, lm. owie *człowiek ospały, ospaluch, niedbały o siebie. Mącz. 4. [S., ś pioszek] kwiat wczesny, rosnący między wrzosem.**

2. Śpik, a, lm. i l. [S.] = a) *smarek, gil, glut: Ś. u nosa wisi. b) smarkacz, gil, berbec, fajel. c) skroch. d) parada, pompa: Król go zabrał do pałacu z śpikiem. 2. u, [Spik] anat. = a) *tluszcz w kościach długich zawarty, tuk (medulla ossium): Ś., miękka olejna tłustość z krwią pomieszana, od której części płynniejsze, rozchodzące ś. po kościach, utrzymują gibkość ich. Kluk. Ś. wołowy bierze ś. do różnego nadzienia, do pasztecików, torcików. Wiel. W. Ś. człowieczego grzbieta. Otw. Członki nie zniszczały, śpiki wygorzały od jadu, same kości tylko zostały. Bardz. Łatwo rozmawiać, kiedy nie czuje kto we śpikach palu, ani ciężkiego w sereu czuje żalu. Pot. W kaganku tak długo ś. świeci, pokąd ma dostatek a. oleju, a. śpiku. Syk. (= *tluszczu*). Ś. wysysał, aż mu gardziel grała. Sienk. Wytrząsać Ś. Przemarzł do śpiku kości (= *nawskroś*). b) + Ś. *pacierzowy (Urs.) = rdzeń pacierzowy (medulla spinalis). Ś. pacierzowy, mlecz pacierzowy (Urs.) (świeczka. L.). c) X Ś. *podługowaty (Sniad.) rdzeń przedłużony (medulla oblongata). d) + Ś. *zębowy (Kireh.) miazga zębowa (pulpa dentis). 3. min. odmiana kaolini: Ś. kamienny, margiel tłusty, tęgi, gładki, daje ś. nożem skrobać. Kluk.*****

+ Śpika *nardowa p. Spikanard: Miała stojek alabastrowy maści śpiki nardowej. Leop.*

[Śpiklerz, a, lm. e] p. Śpichlerz. L.

Śpikanarda, y, lm. y p. Śpikanard.

+ Śpikonardowy *przym od Śpika nardowa; + Śpikonardowy: Olejek S. Wuj.*

Śpikować, ufe, ował i. a. Szpikować, Śpilować, Śpilkować, Szpilować, Szpilkować] *natykać sznurkami słoniny: Zająca S. L. Spikuj zające. Troc. Szodre goździkami Ś. trzeba. Troc. Przen.: Na dzika nikt nie naciera, tylko zdaleka go śpikujemy łukiem. Pot. (= *szujemy*). 2. [S.] *być stosownym, być do twarzy, pasować, śpilować.**

Śpikowanie, a, blm., czynność cz. Śpikować.

Śpikowato *przys. od Śpikowaty. L.*

Śpikowaty, Szpikowaty i. *do szpiku podobny. 2. pełen szpiku. Kn.*

Śpikowy, Szpikowy i. *przym. od Spik: Rura śpikowa, biała śpikowa, jama śpikowa, komórka śpikowa. 2. [S.] olej = oleum spicae.*

+ Śpikrz, u, lm. e p. Śpichlerz. L.

[Śpikula, i, lm. e] *dziewczyna.*

[Śpikulant, a, lm. ci] *spekulant. Sew.*

X Śpikulca, y, lm. e p. Śpikuliec. Troc.

Śpikuliec, lca, lm. lce, Szpikuliec, i. a. X Śpikulca, X Spila, Spiglica, Szpiglica *iglica do śpikowania, np. zająca. L. Troc. 2. posp. kolec, szpic.*

+ Śpil, u, lm. e p. Spila.

X Spila, i, lm. e, X Szpila, + Śpil, + Szpil, + Szpila i. *broń kolna, spisa, dzida, pika, grot. L. 2. Ś. rzeźnicza do rozpinania bitego zwierzęcia (L.) listewka, pręt drewniany, w obu końcach zaostroszony. 3. Spile = Ostrokół pod l. 4. a. Stopka wyrostek rogowy w tyle nogi powyżej racie, u jelenia, sarny i innych zwierząt ssących.*

Spilanka, i, lm. i bot., p. Szafirek.

[Spilar, a, lm. y] i. p. Spilor. 2. p. Spilard, Spilard, u, lm. y p. Spilart.

Spilart, u, lm. y, Spilard, Szpilart, Szpilard, [Spilar] *czworograniaste proste szydło szewckie. Mag.*

X Spilcowy *bot., przym. od Spitec. Spilcowe ziele, p. Hjacynt.*

Spilczany p. Spilkowy; Szpilczany: *Bieze te miały śpilczane haczki ostre. Bud. (= zrobione ze śpilek).*

Spilczasty i, a. Szpilczasty *opatrzony śpilką, pełen śpilek: Ociec mój karał was biczmi, a ja was będę karał biczmi śpilczastemi. B. B. 2. [S.] śpiczasty: Kij Ś.*

X Spilczy p. Spilkowy.

X Spitec, lca, lm. lce bot., p. Hjacynt.

Śpileczka, i, lm. i p. Śpilka.

Śpilenie, a, blm., czynność cz. Śpilić.

Spilflet, u, lm., y, Szpilflet *pewien głos w organach. Mag.*

Śpilić, i, il i. a. Szpilić, Śpilować, Szpilować *przekalać, bość, kłóć, śpikować, przeszywać, razić czym ostrym: Ś. nieprzyjaciela dzidą, strzałami. 2. [S.] *grać. 3. [S.] *pyszczyć ś., paradować, brylować, błyszczyć: Ś. na salonach. Jak pan kupi jakiś podarunek dla parobka, to on będzie Ś. przed inkszem. Purpurowe szkło, jak rubin, śpiluje (= oddaje, prezentuje ś) 4. [S.] *pasować, być komu do twarzy, robić komu dobrze do twarzy: Śpiluje jej w modrej chusteczce (= dobrze jej w niej). [S. ś.] *zapinać ś.; stroić ś.*****

X Spilja, i, lm. e bot., p. Hjacynt.

Śpilka, i, lm. i, Szpilka i. *igła głowiasta do zapinania, przypinania: Śpilką niemasz gdzie zakłóć, żeby boleść nie była. Brud. (= *zbołały na całym ciele*). Wszystko opuściła i do śpilki najmniejszej rzeczy z sobą nie zabrała. L. (= *na śpilki łebek*). Kto nas odrwi na śpilec, oddamy na igle. Zabł. (= *sowicie*). Tak wartki, iż na końcu śpilki angleza wywijac potrafi. L. Siedzieć, stać jak na śpilkach (= *jak na igłach, jak na brzytwach, jak na rozżarzonych węglach*). Gdyby o śpilkę, byłiby utonęli. L. (= *o włos, o mały włos, o mały figiel*). Ś. pojedyncza, podwójna. Ś. do włosów, do kapelusza, do krawata. Anetka, napiąwszy włosy śpilkami, ogląda ś. w zwierciadle. L. Przen.: Dać wychodzącej za mąż na śpilki (= *na drobne wydatki, na fraszki*). Taki był tłok, że nie było gdzie śpilki wetknąć. Czulszy byłem, niż zwykle, na śpilki życia. Orzesz. (= *ukłócia, docinki, kolce, ciernie*). Przen.: Jednak o ilwy i niedźwiedzie i wilki na strzał kończystych szybkie bierzesz śpilki. Pot. (= *kolce, szpice*,*

groty, ostrza). 2. × Ś. do zębów = wykalaczka, zębodłub. L. 3. drewniany świeczek, używany przy wyrobie obuwia. 4. patyk zaostroszony, rożenek drewniany: Ptaki powdziewać na śpilkę. 5. liść drzewa iglastego, igła. 6. × Ś., zabawa towarzyska: osoba, która wychodzi na chwilę z pokoju bawialnego, musi szukać śpilki, którą schowano w czasie jej nieobecności. Goł. 7. bot.: Ś. Adamowa, p. Krępla. 8. kam. pręt stalowy, w jednym końcu ułutowato zaostroszony, którym robią dziury w kamieniu na proch do rozsądzenia kamienia. 9. mier. kolek wbijany w ziemię dla oznaczenia punktu. 10. myśl.: Śpilki = zęby charta. Zdr. Śpileczka. Śpilka, Śpilka, i, lm. i forma ż. od Śpilkarz. Sł. wil.

Śpilkarnia, i, lm. e fabryka śpilek. Śpilkarz, przym. od Śpilkarz. Śpilkarstwo, a, blm., Śpilkarstwo rzemiosło śpilkarza; handel śpilkami. Sł. wil.

Śpilkarz, a, lm. e, Śpilkarz i. fabrykant śpilek. 2. handlarz śpilek. L. 3. szewc wyrabiający obuwie śpilkowe a. kute ćwiekami.

Śpilkować, uje, ował, Śpilkować i. × Ś. spinąć śpilkami. L. 2. nakłówać śpilkami, klóć: Cytrynę śpilkowaną w beczkę wpuścić. Haur. 3. p. Śpilkować: Ś. zająca, sztufadę stoniną. 4. [Ś.] bawić ś., igrać, figlować: Ś., jak kot z myszką. 5. jęczmień = obijać go cepami z wąsów.

Śpilkowanie, a i. blm., czynność cz. Śpilkować. 2. lm. a chir. nakłówanie śpilką (acupuntura).

Śpilkowaty, Śpilkowaty i. podobny do śpilki. 2. Drzewo śpilkowane = śpilkowe, iglaste: Nadaremna byłaby praca, gdyby kto razem na jednym gruncie śpilkowane drzewa z liściowemi mieszał. L. Do śpilkowego drzewa należą sosny, jodły i jałowiec. L.

Śpilkowe, ego, blm., Śpilkowe i. pieniądze, dane przez rodziców córce po ślubie, lub przez męża żonie, jako część posagu. 2. pieniądze, dawane zakonniczy na osobiste jej wydatki: Wszelka prywatna własność, tak zwane peculia, czyli Ś., znieśiona. Zał. S.

Śpilkowiec, wca, lm. wca drzewo śpilkowe, iglaste, szyszkowe.

Śpilkowy, × Śpilczany, × Śpilczy przym. od Śpilka, Śpilkowy, × Śpilczany, × Śpilczy; Drzewa śpilkowe: jodła, sosna, modrzew, jałowiec i t. d. Kluk. (= iglaste, śpilkowane). Las Ś. Obuwie śpilkowe (= w którym podszewa przytwierdzona jest zapomocą śpilek drewnianych.

[Śpilor, a, lm. y, Śpilár, Śpilár] i. rodzaj świrdra. 2. p. Śpilart. Zdr. [Śpiloreyk].

Śpilować, uje, ował, Śpilować. i. × Ś. klóć, bość, żgać. 2. [Ś.] = a) grać: Dobrze tańcenje, dobrze śpiluje. b) wydawać ś., odznaczać ś. wygłądać, prezentować ś.: Kolor purpurowy będzie Ś., jak rubin. Jaskrawa gieorginja pięknie śpiluje na siwej czapce. c) pysznąć ś., zadzierać nosa, brylować, paradować, błyszczyć, zadawać szyku: Jak pan kupi jaki podarunek dla parobka, to on będzie śpilował przed inkszemi. Umie Ś. na salonaeh. d) a. [Śpilować] pasować, być stosownym, być do twarzy; uchodzić, wypadać, przystać: Śpiluje jej w modrej chustce. W tym mu nie śpiluje (= niedobrze mu). Bierz smutek w troki i wystawiaj dęba, gdzie ci śpiluje. Zer. [Ś. ś.] zapinać ś.; stroić ś.

Śpilowanie, a, blm., czynność cz. Śpilować. [Śpilowny, Śzilowny] i. dobry, zdalny, odpowiedzialny. 2. cięży, zmyślny, zdolny (który co sam z siebie, bez nauki zrobić potrafi).

Śpiluz, y, lm. y, Śpiluz narzędzie w kształcie dłuta, którym dychtują statki wodne. Mag.

[Śpina, y, lm. y, Spina] plecy. [Spingiel, gla, lm. gle] p. Prątek.

[Śpinia, i, lm. e] szafa. Śpioch, a, lm. y i. a. † Śpik, [Śpiuch, Spiuch] = ospalec, człowiek drzymbliwy, istota ospala, lubiący spać, gnuśnik, leniuch: Obudzić tego śpiocha. Hej, ptaszki, z gniazdek, wy, śpiochy! 2. [Ś.] = a) gatunek sowy. b) rodzaj tańca. c) roś. lnula. 3. myśl. zając, szarak, kot, kurta, korpak, korpak, kopel, kopera, kopyra, korpak. Zdr. Śpioszek.

Śpiocha, y, lm. y kobieta-śpioch, kobieta ospala, lubiąca spać. L. Zdr. Śpioszka.

[Śpionek, nka, lm. nki] p. Spionek.

[Śpionka, i, lm. i] spinka.

Śpioszek, szka, lm. szki i. p. Śpioch. 2. bot. p. Drzymlin.

Śpioszka, i, lm. i p. Śpiocha.

[Śpis, a, lm. y] p. Śpiuch.

† Śpisk, u, blm. p. Śpiączka.

× Śpiskać, a, ał ozionąć: Lecz gdy pomstę zamierzy, czy zdala, czy zblizka, zawsze djabeł patrona lub powoda spiska. Zabł. Gdzie ś. owe podziały gry szmme, parady, wszystko to spiskał, wygaś to z pamięci! Tremb. Niech was tu kat spiska, mnie staremu na takie wynisć pośmiowiska! L.

× Śpiskanie, a, blm., czynność cz. Śpiskać.

× Śpital, a, lm. e p. Szpital.

× Śpitalnik, a, lm. cy = Szpitalnik.

× Śpitalny = Szpitalny.

[Śpiuch, a, lm. y] i. [Ś.] = a) p. Śpioch. b) a. [Śpls] roś. sen sprowadzająca. c) konieczyna polna. 2. zool., p. Lelek.

[Śpiuszka, i, lm. i] myśl. pokrzwelka.

[Śpiwanka, i, lm. i] p. Śpiewka.

[Śpiwrotek, tka, lm. tki] nazwa rośliny.

Śpiwrzód, odu, lm. ody, p. Przystęp.

[Śpizák, a, lm. i] p. Śpizák.

Śpiz, u, lm. e p. Śpiz: Ś. działowy, dzwonowy. Sto dni odpustu święte ogłosiły śpiże. Berw.

1. × Śpiża, y, lm. e = Śpiża: Ś., strawa, żywność. Pot.

2. × Śpiża, y, lm. e = Śpiz: Ś., miedź, śpiz. Pot.

[Śpizák, a, lm. i, Śpizák] dzwonek śpizowy.

† Śpizany p. Śpizowy.

Śpizarenka, i, lm. i p. Śpizarnia.

[Śpizarka, i, lm. i] i. a. [Beozka, Pudło] podługowata skrzynia na domowe zapasy żywności. 2. = Śpizarnia.

† Śpizarni, ego, lm. owie p. Śpizarnik. L.

Śpizarnia, i, lm. e, Śpizarnia, [Śpizarka], × Śpiża i. komora na skład żywności, artykułów, spożywczych: Nie utai ś. pańska miłość, jak kot w śpizarni. Krasz. 2. zachowanko, szafka na zapasy żywności, na artykuły spożywcze, szafarnia. 3. × Ś. śpichlerz.: Zyto znosić do sołu a. śpizarni. Zdr. Śpizarenka.

Śpizarniany, Śpizarniowy, Śpizarny przym. od Śpizarnia, należący do śpizarni, spożywczy: Zapasy śpizarniane.

Śpizarnik, a, lm. cy, † Śpizarni, Śpizarny przełożony nad śpizarnią, szafarz, obrocny, strawny: Promus, S., obrocny klucznik. Mącz.

Śpizarniowy p. Śpizarniany: Coraz częściej zaglądała do kuchennego i śpizarniowego królestwa Bini. Orzesz.

Śpizarny p. Śpizarniany: Odwiedzać wnuków do ich śpizarnych szafaszy. Przyb. Ś., ego, lm.

ŚPIŻNY

owle p. Śpiżarnik: Ś., służący pilnujący śpiżarni, szafarz. Goł.

Śpiżny p. Śpiżowy: Na najwyższej powale z rzędu modrzewiowych grubych sozrębów wiszały ś. śpiżne meczetowe lampy. Mic.

Śpiżogłosy odznaczający ś. głosem śpiżowym: Ś. Stentor. Ml.

Śpiżogolenny mający na nogach nagolennice śpiżowe: Śpiżogolenni Danaje. Ml.

Śpiżokończaty mający koniec śpiżowy, zakończony śpiżem: Ś. oszczep. Ml.

Śpiżokopytny mający kopyta śpiżowe: Śpiżokopytne rumaki. Ml.

× Śpiżokuty okuty w śpiż, mający grotły, ostrza śpiżowe: Śpiżokute strzały. Nar. Ś. pojazd. Ml.

† Śpiżolity ulany ze śpiżu, śpiżowy: Śpiżolite szczyty. Pot.

Śpiżonaczolny śpiżowy wkładany na czoło: Śpiżonaczolna przyłbica. Ml.

Śpiżopancerny mający pancerz śpiżowy: Śpiżopancerni Achejanie. Ml.

Śpiżować, uje, ował = Śpiżować.

Śpiżowanie, a, bfm. l. czynność cz. Śpiżować. 2. śpiża, zapasy żywności, prowiant, wikt: Brakło mu śpiżowania, to jest zapasów żywności. Rol.

Śpiżowiec, wca, bfm., Bronzyt tech. krzemian magnezji z krzemianem żelaza.

Śpiżownik, a, lm. cy l. ten, eo dostarcza żywności, furcażer. 2. = Ludwisarz.

Śpiżowy, × Śpiżny, † Śpiżany l. przym. od Śpiż, ulany ze śpiżu: Dzwon Ś. Posąg Ś. Piasty kół do armat ciężkich mają buksy śpiżowe. Jak. J. Przen.: Głos Ś. Uj. 2. Sol śpiżowa = średni pokład soli w kopalni wielickiej. 3. [Miód Ś.] p. Miód pod 3.

Śpiżozbrojny zaopatrzony w broń śpiżową: Śpiżozbrojni Achejanie. Ml.

[Spond, a, lm. y] p. Szpont.

[Sprych, u, bfm.] p. Sprych.

[Sprytny] = Sprytny: To jakieś pary sprytnie. Prus.

[Śpukać, a, al, Szpukać] pukać.

[Śpukanie, a, bfm.] czynność cz. Śpukać.

[Śpulnąć, nie, nał] skoczyć.

[Śpulnięcie, a, bfm.] czynność cz. Śpulnąć.

[Śpund, u, lm. y] = Szpund.

[Śpyrgał, a, lm. y] kawał: Ś. chleba.

[Śpyrtać, a, al] szukać, szperać.

[Śpyrtanie, a, bfm.] czynność cz. Śpyrtać.

[Śpytola, a, lm. e] szpital: Ino go puścili ze śpytola, beł (bueh) drugi roz do Dunaja z mostu! Tet.

[Śrady] (o maści bydła) płowy.

[Śraganek, nka, lm. nki] = Straga.

[Śragi, ów, bfp.] = Szragi.

[Śramować, uje, ował] obramowywać skalę dłu-tem w celu rozsadzenia jej w pewnych granicach.

[Śramowanie, a, bfm.] czynność cz. Śramować.

[Śrank, u, lm. i] szafa.

[Śratać, a, al] l. witać lub żegnać kogo. 2. żegnać (krzyżem św.), błogosławić. [Ś. ś.] l. witać ś. lub żegnać ś. 2. szczęścić ś. 3. bratać ś., porozumieć ś.

[Śratanie, a, bfm.] czynność cz. Śratać.

[Śratanie się, a ś., bfm] czynność cz. Śratać ś.

[Śreb-] p. Sreb-.

[Śrebać, bie, bał] siorbać, pić dużo i chciwie, żłopać: Koń srebie.

[Śrebanie, a, bfm.] czynność cz. Śrebać.

† Śrebie, a, lm. a p. Zerebie. Baran.

ŚREDNI

[Śreblo, a, lm. a] p. Srebro: A miałek jescze ze sobą kielkanaście srebla na wypadek. Ork. (= pomiędzy srebrnych).

[Śrebnny] = Srebrny.

× Śrebrnik, a, lm. i = Srebrnik: Ś. wielki a. sykiel żydowski, pół talera nasze stare. Troc. Ś. mały, szostak z szczerego srebra. Troc.

× Śrebrny = Srebrny: Srebrna tyżeczka, srebrna żuzel. Troc. Srebrna piana, ruda, góra. Troc.

Śrebro, a, lm. a = Srebro: Ś. robione, nie robione, w blachach, w osełkach. Troc. Połowa w złocie, połowa w srebrze ma być placona. Troc. Srebra stołowe. Troc. Ś. szczere, brant srebra. Troc. Ś. wypalone, nitkowe, płatkowe a. malarskie. Troc. Ś. żywe. Troc.

× Śrebrogorz, a, lm. e = Srebrogorz: Ś. mu gardło zasiał. Troc.

Śrebowy = Srebowy: Srebowe puzdra. Troc. [Srebrzysty] l. srebrzysty. 2. srebrny: Mendałe srebrzyste.

Średni, × Średny, † Średni, † Średni, × Średni, [Rsiadni, Strzeni, Óśredni, Weśredni, Średniejszy] l. pośredni, środkujący, znajdujący ś. między innymi, środkowy, nie skrajny, nie krańcowy: Średniej ś. drogi trzymał. Kras. Słup średni między dwoma innymi. Pokój Ś. Na średnim igrze jeziorze. Mick. (= na środku jeziora). Stan Ś. (między ludem a arystokracją). Wiekii średnie (między wiekami starożytnymi a nowożytnymi). Ś. wyraz proporcji. Punkt Ś. w rzeczach okrągłych (= środek, centrum). Wiek Ś., lata (człowieka) średnie (między młodocianymi a starymi). Człowiek lat średnich, średniego wieku. Żywot człowieka od urodzenia aż do średnich lat. Rej. Człowiek wieku średniego, miernego wzrostu. Kras. Pod oczyma mi konał mój Ś., najmniej kochany w mym rodzinnym gronie. Słow. (= syn średni między najmłodszym a najstarszym). Córka średnia. Pijam herbatę średnią (między lekką a tęgą). Słodownia na Ś. wyrost (= słodownia, na której można osiągnąć kielek ziarna rosnącego średniej długości). Jechaliśmy średnim kłusem (= nie najwobniejszym i nie najszybszym). Przen.: Albo kocham, a. nienawidzę! nie średniego nie uznaję. 2. przen.: mierny, pomierny, umiarkowany, niewielki, znośny, nienajlepszy; nienajgorszy, niezgorszy: Gatunek, wzrost Ś. Najdziesz tu fraszkę dobrą, najdziesz złą i średnią. Koehan. Był Aleksander średniej urody. Bjeł. M. Człowiek średniej zamożności. Przen.: Średnią przedstawia przyjemność. Kasz. (= licha, mizerna, podejrzana; nie przedstawia żadnej przyjemności). 3. zwykły, przeciętny, przecięciowy: Ś. targ dzienny w sklepie. Średnia śmiertelność w roku wynosi tu 10 procent. Ś. zarobek pracownika w tej fabryce wynosi dziesięć złotych. Ś. poziom wody w Wiśle w ciągu roku. 4. anat.: Palec Ś. ręki = palec trzeci (digitus medius) Zęby średnie (Urs.) kły (dentes angulares s. canini). Żyła średnia, poprzeczna w przegubie łokciowym, × pośrodkowa, środkowa, † weśrzednia (Perz), główna mniejsza (Krup.), serdeczna (Sien.), pospolita (Sien.), wielka (Sien.), † matka (Sien.) (vena mediana). Mięsień gardziel ścieśniający Ś., p. Gnykogardzielowy. 5. astr., w meteorologii, średnia temperatura lata i zimy, średnia temperatura danego miejsca = średnia otrzymana ze spostrzeżeń wieloletnich. Ś. stan barometru, średnia wielkość czynników meteorologicznych. 6. bot.: Dzwonek Ś., p. Dzwonek. 7. geol.: Utwór Ś. = miocenowy. Pokład Ś. gromady jurajskiej, bru-

natny, czyli główny i krowiec. Łab. 8. hut.: Surowizna średnia = mieszanina plamista listkowa i jasno szara, drobno ziarnista, czyli siwa, na koksie wytopiona. Łab. 9. mat.: Średnia wielkość arytmetyczna wielkości danych = iloraz z podzielenia sumy tych wielkości przez ich liczbę. Średnia geometryczna n wielkości danych = pierwiastek stopnia n-tego z iloczynu tych wielkości. 10. rzem.: Pilnik Ś. = nacinany z trzech stron, z czwartej gładki. Łab. 11. wet.: Zęby średnie u konia (incisivi) = znajdujące ś. między przednimi (primores) a okrajkami a. kątnymi (angulares).

Średniaczek, czka, lm. czki p. Średniak (o człowieku, zwierzęciu).

Średniaczka, i, lm. i forma ż. od Średniak.

Średniak, a, lm. i, [Średniak] I. człowiek, zwierzę średnie pod względem wieku, wielkości lub przynależności: Uczeń Ś. w szkole = uczeń średnich zdolności, średniej pilności, średnich postępów. Brukowiec Ś. 2. [Ś., Kozielec, Ręczniak] wyrostek, służący niższy od parobka a wyższy od pastuszka: Brat to za średniaka na drugą wieś poszedł, a te małe (dzieci) też ś. do pasonia gozdyły, więc je ludzie pobrali. Kon. 3. gór. plaskur główny. Łab. 4. [Ś.] zool., p. Paszkot. Zdr. Średniaczek.

× Średnianka, i, lm. i anat. błona średnia ściany tętniczej (tunica media).

Średnica, y, lm. e l. × Ś., p. Środek: Warszawa wkrótce została nanowo średnicą, do której ciężko najodleglejszych części Polski obywatelstwo. Rzew. (= ogniskiem). 2. × Ś. równik: Napoleona zawieźli pod średnicę naszego planety. Rzew. 3. przeciwie: W średnicy lat 10 chybiłoby rzadko powinny. Syr. 4. [Ś.] = a) ryfka żelazna, którą w wozie rozwora przymocowana jest do skrętów. b) obręczka żelazna na piąście koła między ryfą szynkową a busztykiem. c) część pluga. d) krolciew znajdująca ś. w krótszej części dachu między dwoma narożnikami. Gwar. 5. † Ś. narzędzie do wynajdywania środka (mesolabium). Kn. 6. anat.: † Ś. piersiowa, p. Śródpiersie. Czer. 7. antr.: Ś. nadkarko-gładzinkowa, p. Nadkarko-gładzinkowy. 8. a. × Djometr mat.: Ś. linii krzywej = miejsce geometryczne środków układu cięciw tej krzywej, równoległych do, danego kierunku: Ś. koła, elipsy, hiperboli. Ś. kul. 9. a. Sztajnszyk zdń. boczna część gzymsu a. fryzu. Zdr. Średniczka.

Średnicomiar, u, lm. y p. Fita.

Średnicowy przym. od Średnica.

Średniczka, i, lm. i p. Średnica: Rej dobił ś. do tej wątej średniczki filozoficznej, do tego ogólnika oklepanego. Krasz.

× Średniczy średni, środkowy: Mury średnicze (twierdzy). Wor.

Średniec, nca, lm. nce belka poprzeczna między słupami ściany pruskiej.

[Średniejszy] p. Średni.

Średnik, a, lm. i, × Średnik I. × Ś., p. Średnica: Wyniesiony na średniku, a znizony gwałtownie na przecięciu. Św. 2. a. × Medjanota znak pisarski oznaczający przestanek większy od przestanku oznaczonego przez przecinek, a mniejszy od przestanku oznaczonego przez dwukropkę. 3. bud. = a) p. Kloc. b) p. Nadbrusie: Ś., środkowa gładka a. przyozdobiona część brusowania, pomiędzy brusem głównym a krajnikiem leżącym. Pozez.

Średnikowy przym. od Średnik, oddzielony średnikiem: Zdanie średnikowe.

Średnio, przys. od Średni; † Średnio, † Średnie: Targuje dziennie Ś. po sto złotych (= przecięciowo, przeciętnie). Człowiek Ś. zamożny, uposażony. Temperatura Ś. chłodna (= umiarowanie chłodna).

× Średnioczesny p. Średniowieczny: Wieki średnioczesne. Śl. wil.

† Średniogłęby, † Średniogłęby odznaczający ś. średnią głębokością: Średniogłębe jezioro.

Średniogłowie, a, blm., antr. długość czaszki pośrodku (mesalicephalia).

Średniogłowy, Pośredniogłowy antr. mający czaszkę pośrodku między długą a krótką (mesalicephalus s. mesocephalus). Nus.

Średnio-klasowy należący do klasy średniej: Jest to publiczność średnio-klasowa, mniej lub więcej zamożna, lecz bytu materialnego niepewna. Nagan.

Średnioletni człowiek = człowiek lat średnich, średniego wieku: Na to przymienie już średnioletniej Niemki niewiele zwrócił uwagi. Nagan.

Średnioletniość, i, blm., rz. od Średnioletni.

Średniomiarowy odznaczający ś. średnią miarą, średnią wielkością: Głowa średniomiarowa. Ochor.

Średnio-niższy cokolwiek niższy, niezupełnie niższy: Rozpiera ś. nonkonformizm wśród warstw średnio-niższych. Nagan.

Średnionosy antr. mający nos wymiaru średniego (mesorrhinus).

Średnio-ostry odznaczający ś. średnią ostrością, nieco ostry: Powietrze średnio-ostre.

Średnio-późny niezbyt późny: Kartofle średniopóźne.

Średnio-rośły odznaczający ś. średnim wzrostem: Średnio-rośle postacie. Karł

Średniosolny mający sól średnią, pośrednią między spolsolną i ługową: Wody średniosolne. Śl. wil.

Średniostanowy ze średniego stanu pochodzący, należący do stanu średniego: Ludzie średniostanowi. Śl. wil.

Średniość, i l. blm., rz. od Średni. 2. lm. i rzecz średnia, tuzinkowa, miernota: Gdzie znajdując przedmioty z każdej miary znaczne, wszystkie potem średniości zdają ś. niesmaczne. Tremb.

Średnio-wczesny niezbyt wczesny: Kartofle średnio-wczesne.

Średniowieczyzna, y, blm. wszystko, co znamionuje wieki średnie, co niemi trąci, wieki średnie: Nie przypuszczam, aby nie przyznał, że Rabelais był możliwy jedynie na tle wojującego ze średniowieczyzną odrodzenia.

Średniowiecze, a, blm. okres czasu, obejmujący wieki średnie: Epoka średniowiecza.

Średniowieczność, i l. blm., rz. od Średniowieczny. 2. lm. i rzecz, sprawa, cecha średniowieczna: Wpływ zdrowy końcowego renesansu, który ś. już z tych średniowieczności szczęśliwie otrząśł. Rost.

Średniowieczny, Średniowiekowy, × Średnioczesny, † Średniożytny, † Środowieczny tycczący ś. wieków średnich: Pojęcia, przesady średniowieczne. Sztuka średniowieczna.

× Średniowiek, a, lm. i człowiek z wieków średnich, człowiek średniowieczny. Krasz.

Średniowiekowy p. Średniowieczny: Czasy schyłku dawnej średniowiekowej wszechwładzy Rzymu. Szaj.

Średniowłosy mający włos średniej długości: Średniowłose jamniki.

Średniozamożność, i, blm., rz. od Średniozamożny.

Sredniozamożny odznaczający ś. średnią zamożnością: Stronnictwo oparte na wyborach ludowych i średniozamożnych.

Srednioziarnisty odznaczający ś. średnią wielkością ziarna: Kawa średnioziarnista.

† **Sredniozytny** p. **Sredniowieczny**. Śl. wil.

Sredniówka, i, lm. i, × **Sredniówka** I. krótkie zatrzymanie ś. głosu mniej więcej w środku wiersza w utworze poetycznym, cezura. 2. zgrzeblarka średnia, machina do zgrzeblenia, używana w przedsiębiorstwie zgrzeblnym. 3. [Ś.] żrenica.

† **Sredny** p. **Sredni**. L.

Sredziennik, a, lm. i węgl. miejsce w środku milersza na stopę dokoła tyki średziennej, kołkami w posadę wbitemi ogrodzone i wicią oplecione, napokoło którego szczapny ś. ustawiają. Łab.

Sredzienny węgl.: Tyka średzienna = żerdź 12 do 14 stóp wysoka, około której wokrag milersza ś. ustawiła. Łab.

Sredzina, y, lm. y i. p. **Środek**: Królewski gród na Wawelu we średzinie wspaniałością ś. żadną nie odznaczał. Krasz. 2. węgl. **środek** kotłiny, czyli miejsciska do milersza węglowego. Łab.

Sredziny węgl., przym. od **Sredzina**: Słupek Ś. = **środkowy**, około którego stos układają. Żerdź średzina = jedna z otaczających słupki średziny i związywanych u góry.

[**Śreka**, i, lm. i] tor kolejowy.

[**Śrenie**, a, blm.] p. **Szeń**.

† **Srenieć**, eje, ał p. **Szronieć**.

† **Srenienie**, a, blm., czynność cz. **Śrenieć**.

[**Śreń**, i, lm. e] p. **Szeń**: Słońce minęło szczybę w Giewoncie, przeszło ponad wypaczoną, gładką, lśniącą od śreni głowicę Czerwonego Wirchu. Matl. Wielka przyjemność chodzenia po śrentach. Matl. Okryła go Ś., cienka skorupka lodowa. Żer.

[**Śretać**, a, ał, **Sretnać**] spotkać. [Ś. ś.] **spotkać** ś. (Por. **Pośrzatnąć**, **Pośrzatnąć**).

[**Śretanie**, a, blm.] czynność cz. **Śretać**.

[**Śretanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Śretać** ś.

[**Śretnać**, nie, nął i Ś. ś.] p. **Śretać**.

[**Śretnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Śretnać**.

[**Śretnięcie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Śretnać** ś.

[**Śrezoga**, i, lm. i] p. **Śrezoga**.

† **Śreż**, i, lm. e p. **Śrezoga**.

† **Śreżny**, przym. od **Śreż**; † **Śrzeżny**.

[**Śreż**, y, lm. e] p. **Śrezoga**.

Śreżoga, i, lm. i i. a. × **Szron**, [**Śreżoga**, **Śreżoga**, **Śrezoga**, **Srezoga**, **Sreżoga**, **Srozoga**, **Strzeżoga**, **Sryzoga**, **Sryzoga**, **Stryzoga**, **Srzoga**, **Strzeżoga**, **Strzoga**, **Sirzoga**, **Szeżoga**, **Srzeż**, **Srzeż**, **Sroz**, **Sryż**, **Sryż**, **Szryż**, **Śryż**, **Szryż**, **Strysz**, **Śreż**, **Srys**, **Sryż**, † **Srzeż**, † **Śreż**, † **Sryż**, × **Sroz**, † **Śreżoga**, † **Strzyżoga** a) zwarzenie, uschnięcie od zimna kwiecica, liścia. Kn., Troc. b) powietrze lśniące w czasie pogody i upału; odbłask słoneczny nie pozwalający w godzinach wysokiego położenia słońca na widnokregu podczas zupełnej pogody widzieć bardzo dalekich przedmiotów; słońce jarzące wśród mgły zgęszczonej; mgła na pogodę; mgła w dzień gorący; mgła drobna; rzadkie dosyć zjawisko atmosferyczne, polegające na zaciemnieniu nieba, spowodowane przez obfitość pyłu w powietrzu, a prawdopodobnie przez dym pochodzący z pożaru torfowisk; mgła sucha i lekka przy świetle słonecznym. c) wilgoc wiosenna, stęchlizna: Płsza przeszła śreżogą. d) deszcz z wiatrem mroźnym. e) **gółoledź**, 2. bot., p. **Śnieć**.

[**Średziny**, in, blp., **Żródziny**, **Zmówiny**] po częstunek zaręczynowy.

† **Śreżoga**, i, lm. i p. **Śreżoga**.

Środa, y, lm. y, † **Śrzoda**, [**Strzoda**, **Rsioda**] trzeci, **środkowy** dzień tygodnia: Wielka a. wielkotygodniowa Ś. Ś. wstępna a. popielecowa = pierwszy dzień Wielkiego postu, **popielec**. Ś. zapustna, środopustna, mięsopustna, adwentowa.

Środeczek, czka, lm. czki p. **Środek**: Te drobne środeczki są bardzo skuteczne. Wysokie prorocstwa Naęla były jednym z podrzędniejszych środeczków, wymyślonych na usidlenie łatwowiernego. Kor.

Środek, dka, lm. dki, × **Szrodek**, **Pośrodek**, × **Pośrzodek**, **Pośrzodek**, **Pośtrodek**, **Pośtródek**, † **Pojsrodek**. † **Pojsrzodek**, [**Rsiodek**, **Strzodek**, **Strzodek**, **Strzedzina**, **Pośtrodek**, **Pośtródek**], × **Średnica**, † **Średnica**, † **Średzina**, † **Średzina**, × **Średnik** I. punkt **środkowy**, **centrum**, **miejsce** **środkowe**; **miejsce** **mniej** **więcej** **równo** **oddalone** **od** **tego**, **co** **jest** **dokoła**: Ś. rzeczy zowią, który równie odległy od obu pobocznych granic. Petr. Patrz, tam granat w sam Ś. kolumny ś. nurza. Mick.

Więź nas prosto pomiędzy opoki, tam w sam Ś. najgłębszej zatoki. Mick. Pancernych w Ś., łuczniców na rogł. Mick. Takie wysiekszy środkiem Niemców łany, darł ś. ku Litwie rycerz nieznamy. Mick. (= przez **środek**). Środkiem lasów daleko białe błyszczało jezioro. Mick. W środku dęb sterczał. Mick. Klęczał na środku kościoła (= wśród kościoła). Wyprowadzić kogo na Ś. Wybiegł na Ś. ulicy i krzyczy. Nauczyciel nie pozwolił uczniowi odpowiadać z miejsca, ale wywołał go na Ś. (= na **miejsce** **między** **ławkami** **a** **katedrą**). Przewrócił ś. na środku izby. Wypłynęli na Ś. morza (= na **pełne** **morze**). Jestem jak mrówka wychowana w lesie, gdy ją na Ś. stawu wiatr zaniesie. Mick. 2. **część** **środkowa**: Przeszedłem na Ś. kazania, nabożeństwa, rozprawy. Ś. chleba = **środek**. Zjadł sam Ś. chleba, a skórkę zostawił. Szedł środkiem ulicy, nie chodnikiem. Ś. tej powieści, książki jest najciekawszy. Ś. zęba wypróchniał. Chwycił za Ś. sznura. W środku roku. × W środku czego = w ciągu czego, podczas czego, w trakcie czego, wśród czego: Czyż dawno w środku pokoju i zgody gwałtem litewska wstrząśniona stolica? Mick.

Przen.: Nauczka dla kpiarzy, coby chcieli dworować ze środka mej twarzy. Zag. (= z nosa mego). Przen.: Ś. w parlamencie = **odłam** **obradujących**, **zajmujących** **stanowisko** **pośrednie** **między** **prawicą** **a** **lewicą**, **centrum**. 3. **wętrze**. W środku przys. = **wewnątrz**: Zagląda przez szparę do środka. Wejść do środka izby, kopalni. Ze środka dobywały ś. wyziewy. Drzewo spróchniałe w środku. Jak w Ś. mrowiska wrzucony motyl błyska. Mick. W środku siebie... czułem odrazu całe Przyrodzenie. Mick. Jako promienie, co ze środka słońca leją potoki blasku i gorąca. Mick. W samym przepaści niezgłębionej środku. Mick. Bóg nie nad głową mieszka, lecz w środku człowieka. Mick. 4. **miara**, **mierność**, **umiarkowanie**, **średni stopień**: Trzymać ś. środka w życiu (= **poprzestając** **na** **skromnych** **warunkach**). Zachować w czym Ś. 5. † Ś. **pośrednictwo**, **pomoc**: Przez Ś. kogo, czego = za **pośrednictwem**, **przez** **pośrednictwo** **czyje**, **z** **pomocą** **czego**: Dał mi znać przez Ś. znajomego. Porozumiał ś. z nim przez Ś. posła. Wpływać na kogo przez Ś. dobrego przykładu. Bez środka = **bezpośrednio**, **bez** **pomocy** **czego** **pośredniego**. Nosita łańcuch bez środka na ciele (= na **gołym** **ciele**). 6. **rzecz** **ulatwiająca**, **umożliwiająca** **co**, **pomagająca** **na** **co**, **sposób**, **roda**, **lekarstwo** **na** **co**: Ś. skuteczny, jedyny. Używać wszelkich środ-

ków. S. na móle, na złodziei (= sekret, recepta). Prawa mądrość znajduje dowcipne środki i rady, któreby ze złego wychodzić, a przy dobrym ś. zostać. Skar. Między innymi środkami niezleczeniemi, które nam (P. Bóg) do zbawienia daje, i tę też dał drogę do siebie, jako pobudkę do enoty. Skar. Środki, jako w czym postąpić. Skar. (= wskazówki). Myśl o skutecznych w tej mierze środkach. Został nam jeden Ś. smutny, lecz jedyny. Mick. Rozważyć ... cele, środki, sposoby, tudzież innych względów wiele. Mick. W wyborze środków nie był wybredny. Krasz. Cel uświęca środki. Prz. Środki do życia (= zasoby). Środki przewozowe, komunikacyjne. Środki bezpieczeństwa. 7. × Ś. sposób: Na żaden Ś. więzów stargać nie mógł. Słow. 8. anat.: a) Ś. jajo-waty w mózgu (centrum ovale Vieussenii). b) Ś. szary w rdzeniu kręgowym (centrum cinereum). c) Ś. przepony = część jej ścięgniasta (centrum tendineum diaphragmatis). d) † Ś. kości (Perz.) trzon (diaphysis). e) † Ś. a. grunt żelazkowy, dno żołądka. Kirch. (fundus ventriculi). f) † Ś. myszki (Kirch.) brzuszec mięśnia (venter musculi). g) † Ś. ręki (Kirch.) dłoń (vola manus). 9. apt: Ś. lekarski = lek, lekarstwo (remedium, medicamentum). Ś. chłonaący a. wysysający (r. rhopeticum). Ś. drażniący (r. irritans). Ś. jatrzący (r. ulcerans). Ś. krosfawiający a. przyszcąjący (r. vasicans). Ś. krwi ujmujący (r. spanaemicum). Ś. łagodzący (r. lenitivum a. palliativum). Ś. ochronny a. zaradczy (r. prophylacticum). Ś. odurzający (r. narcoticum). Ś. owrzodzący (r. ulcerans). Ś. pobudzający (r. excitans). Ś. przeistaczający (r. alterans). Ś. ropotwórczy (r. suppurans). Ś. ślinopędny (r. sialagogum). Ś. wymiotny (r. emeticum). Ś. zastępczy (r. surrogatum). 10. bed. *środkowa sztuka dna roboty bednarskiej*. 11. fiz. = a) Ś. ciężkości, ciśnienie, wahań, Ś. optyczny soczewki, p. Ciężkość, Ciśnienie, Wahań, Soczewka. Przen.: Ś. ciężkości czego = punkt, do którego co ciąży, ognisko, centrum, punkt główny czego: Porzeccze Gangesu nie przestało nigdy być środkiem ciężkości kultury indyjskiej. Jod. b) przestrzeń, w której rozchodzi ś. pewien ruch, pewne działanie fizyczne, ośrodek, środowisko: Powietrze jest środkiem, w którym rozchodzi ś. głos. 12. fizj.: Ś. nerwowy = ośrodek nerwowy (p. Ośrodek, anat. a). 13. garb.: Ś. koński = środek skóry końskiej, mitelsztyk. 14. lek.: Środki kateretyczne, p. Kateretyczny. 15. mat.: Ś. odcinka prostej = punkt dzielący odcinek na dwie równe części. Ś. koła, elipsy, hiperboli i t. d. = punkt, przez który przechodzą wszystkie średnice tych krzywych, Ś. krzywizny krzywej płaskiej w danym jej punkcie = położenie graniczne przecięcia normalnej w tym punkcie z normalną w punkcie nieskończenie bliskim. Ś. kuli = punkt równooddalony od wszystkich punktów jej powierzchni. 16. min.: Ś. symetrii kryształu = punkt centralny, położony wewnątrz kryształu, względem którego kryształ jest symetryczny; proste, przeprowadzone przez ten środek, dzielą ś. w nim na połowy, a na ścianach kryształu spotykają punkty jednoznaczne. 17. zł. mieszkanie. Zdr. Środeczek.

Środkobierny, Środkowodny: Koło środkobierne, środkowodne = boczne koło wodne, do którego końcówek lub łopatek przyplływa woda, w wysokości osi koła płynąca. Łab.

× **Środkobójny, × Środkobójny** odśrodkowy: Środkobójny ruch ciała, centrifuga vis, jakoby bojący ś. środka, zmierzający do oddalenia od średniego punktu. Jak. J.

Środkochyby, p. Środkopędny.

Środkopędny, × Środkopędny, Środkochyby: Siła środkopędna = siła, skutkiem której ciała, będnące w biegu około drugiego ciała, usiłuje spaść i z nim ś. połączyć, czyli przyciągane jest do jego środka. Śl. wil.

× **Środkopiersie, a, lm. a p. Śródpiersie.**

Środkowa, ej, lm. e l. kosz. pret z środkowej części trzciny lupanej na płask. 2. mat. linja prosta łącząca wierzchołek trójkąta z środkiem boku przeciwległego, medjana a.

Środkować, uje, ował × Środkować, × Środkować, × Środkować 1. być położonym, leżeć w środku, trzymać środek między jednym a drugim: Rzeka środkowała między lasami. Szkoła środkująca między przedmiotem a okiem. Barwa środkująca między czarną a białą. Starzec środkował między bojaźnią a zbytnią śmiałością. 2. † Ś. pośredniczyć; wstawiać ś. za kim. Pot. Między nim a przeciwniki jego Ś. Błaż. 3. ześrodkowywać, grupować, skupiać, ogniskować, koncentrować. Śl. wil. Ś. ś. ześrodkowywać ś., grupować ś., ogniskować ś., skupiać ś., koncentrować ś.: Ciężba środkowała ś. około osoby Dżordża. Jeż.

Środkowanie, a, blm., czynność cz. Środkować. Środkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Środkować ś.

× **Środkowisko, a, lm. a p. Środkowisko:** Los trafił na nieprzygotowanego dzięki środkowisku, w jakim ś. urodził. Kasz.

† **Środkownie** przys. od **Środkowny; † Środkownie.**

† **Środkowny, † Środkowny** pośredni, pośredniczący, pośredniczy. Śl. wil.

Środkowo przys. od **Środkowy; † Środkowo:** W kulę nie można uderzyć inaczej, jak tylko Ś. Śl. wil.

Środkowo-azjatycki tyający ś. środkowej Azji: Moskwa mieści w swych murach aż dwie wystawy: francuską i środkowo-azjatycką.

Środkowodny p. Środkobierny.

Środkowo-europejski tyający ś. Europy środkowej: Mocarstwa środkowo europejskie.

Środkowość, i, blm., rz. od Środkowy; † Środkowość: Ś., położenie w środku. Śl. wil.

Środkowy, × Środkowy 1. przym. od Środek: Linja środkowa. Punkt Ś. Środkowe krzesła w teatrze. Część środkowa. Deska środkowa = wyrznięta z środka kłosa. Aleja środkowa w ogrodzie. Siła środkowa = dośrodkowa. 2. anat.: Tętnica środkowa siatkówki oka (arteria centralis retinae). Żyła środkowa poprzeczna w prze-gubie łokciowym (vena mediana). 3. chir.: Środkowe cięcie krocza (do wydobycia kamienia z pęcherza) (sectio mediana). 4. embr.: Środkowa blaszka zarodkowa (mesoderma). 5. gór.: Chodnik Ś., pośredni = chodnik prowadzony w głębi kopalni = powyżej chodnika głównego, naj-głębszego, równoległe do niego. Łab. 6. rzecz.: Szponder Ś., p. Szponder. 7. mat.: Kąt Ś. = którego wierzchołek jest w środku koła, 8. woj.: Kąt Ś. bastjonu, p. Kąt.

Środobelk, lku, lm. lki bud. p. Nadbrusie Podesz.

[Środocha, y, lm. y] nazwa krowy.

[Środopost, u, lm. y, Środoposć, Środoposć, Środopust], × **Środoposć** środek Wielkiego postu, półposć: Działo ś. to jakoś dni kilka po Środoposć. Kaczk.

Środoposć, a, lm. a p. Środopost.

[Środopust, u, lm. y] p. Środopost: Opowiem wielmożnemu panu, co za figla wyplatał jeden z nich naszemu panu na Ś. Wilk.

Środostoneczny p. Środostońcowy.

Środostońcowy, Środostoneczny, × Szrodostoneczny, Heljocentryczny: Długość i szerokość środostoneczna ciał niebieskich = *jakioby one dla nich przypadły, gdybyśmy przypuścili, że nasze oko znajduje ś. w środku słońca.*

Środować, uje, ował 1. p. Środkować. 2. *środę święcić, obchodzić.*

Środowanie, a, blm., czynność cz. Środować.

† Środowieczny p. Średniowieczny.

† Środowieki, † Środowieki *tyczący ś. środka wieku ludzkiego, średnich lat człowieka*: Śmierć go udusiła w środowiekim lecie.

Środowisko, a, lm. a, † Śzrodowisko, × Środokowisko 1. *przestrzeń ograniczona, wypełniona czym, przepuszczająca co przez siebie, przesłaniająca co*: Spoglądać na słońce przez Ś. gęstsze lub rzadsze. Śf. wil. 2. przen.: *punkt środkowy, ognisko, zbiorowisko, centrum*: Kraków był środowiskiem działań. Śf. wil. Salon ten był środowiskiem wszystkich znakomitości literackich, artystycznych.

Środowy przym. od Środa; × Śzrodowy: Ś. numer gazety. Kurjer Ś. (= *ze środy*). Posiedzenia, przyjęcia środowe.

× Środziem, u, blm. morze Śródziemne: Osaczyli jądro Środziemiu. Wor.

Środziemny, × Śzrodziemny = astr. Gieocentryczny: Położenie planet środziemne.

[Środula, i, lm. e] *nazwa krwi urodzonej w środę.*

[Środupoście, a, lm. a] p. Środopost.

[Środzi] *w środku, wewnątrz*: Z wierzchu zdrowe, Ś. zgnite. Matł.

× Śron, u, lm. y 1. p. Szron: Rosa, jasne zwieszające bisiory, nagle ś. mrozem w Ś. perłowy zetnie. Mick. 2. p. Śrzoga: Ś., drobna kra, płynąca na rzece.

[Śronek, nka, lm. nki, Szronek] *koń szronowaty.*

† Śronieć, eje, ał p. Szronieć.

† Śronienie, a, blm., czynność cz. Śronieć.

[Śronowato] przys. od Śronowaty.

[Śronowaty] = Szronowaty.

Śrotak, a, im. i, Śrótak, Szrotak 1. *młynek do śrotowania, np. owsa dla koni i t. p.* Śf. wil. 2. *bed. hebel o półokrągłym spodzie i ostrzu do zbierania pierwszych chropowatości, mchu na drzewie.*

† Śrotarz, a, lm. e p. Szrotarz.

× Śrotnica, y, lm. e p. Śrótnica.

[Śrotowany, Szrotowy, Śrotowy] *razowy*: Chleb Ś.

[Śrotowy] p. Śrotowany: Mąka śrotowa.

× Śruba, y, lm. y p. Śruba.

Śrócik, u, lm. i p. Śrót.

Śrócina, y, lm. y, Śzrócina *pojedyncze ziarnko śrótu.* Zdr. Śrócinka.

Śrócinka, i, lm. i p. Śrócina.

Śród p. Wśród: Ś. dnia przyjdź kiedy. Mick. Stuchaj, dziewczętko! krzyknie Ś. zgietku starzec. Mick. Nieraz Ś. wody gwar jakoby w mieście. Mick. Ś. boskich usnąę widziadeł. Mick. Do ślubu prowadzona, wystąpi Ś. kościoła. Mick. Gwiazdy błyszczą Ś. jej czoła. Mick. Ś. lasów. Mick. (= *pośród, w środku*). Tę latarnię zawiesił Ś. niebios obwodę. Mick. Ś. ludzi. Mick. (= *między ludźmi*). Potym Ś. drogi zdradliwa odlata. Mick. Perłowe ząbki błyszczą Ś. koralu. Mick. (= *w otoczeniu*). Ś. włoskiej krainy (= *w włoskiej*..).

Ś. dymu ś. schował. Mick. (= *w dymie*). Kędyś w Litwie Ś. miasta wielkiego stał dom moich rodziców. Mick. Zylem Ś. Niemeów jak Niemiec. Mick. Mistrz tylko jeden Ś. szumnej drużyny siedział milezący. Mick. (= *w gronie*). Jak gołąbek porwany wiatrem Ś. morskiej topieli. Mick. Nie mógłby władzy swej utrzymać Ś. powszechnej nienawiści i klęsk. Mick. (= *wobec*). Dusza Byrona nie mogła żyć Ś. takiej literatury. Mick. Ś. ojczyzny leży jak wygnaniec. Mick. Obiega hufy, szykuje Ś. drogi. Mick. Dziękować Bogu potrzeba, że Ś. swoich kończysz dzień. Fred. A. [Wrócił o Ś. nocy] = *o porze śródnocej*. Na Ś. do południa. Trzye.

Śródbelk, u, lm. i bud. *część belkowania pomiędzy nastąpiem i gzymsem.*

Śródbębenny patol. *znajdujący ś. za bębniem ucha*: Wybroczyna śródbębenna (haematotympanon).

Śródbłonek, nka, lm. nki hist. *nabłonek w głębi naczyń* (endothelium).

Śródbłoniak, a, lm. i patol. *nowotwór biorący początek z śródbłonka* (endothelioma): Ś. naczyniakowy (haemangioendothelioma).

Śródbłonkowy hist. 1. *podobny do śródbłonka* (endothelioides). 2. p. Śródbłonkowy

Śródbłonkowy przym. od Śródbłonek; Śródbłonkowy.

Śródbrzusze, a, lm. a, anat. *okolica śródbrzusza* (mesogastrium).

Śródbrzuszy anat. *tyczący ś. środka brzucha*: × Linja śródbrzusza = *kreśa biała brzucha* (linea alba). Okolice śródbrzusza = *śródbrzusze* (mesogastrium, s. regio mesogastrica).

Śródchrząstkowy p. Śródchrzęstny.

Śródchrzęstny, Śródchrząstkowy hist. *znajdujący ś. w środku chrząstki* (endochondralis).

Śródciementarny *tyczący ś. środka ciementarza*: Ciszę śródciementarną od czasu do czasu przeorywał tylko szępt paeierzy.

Śródczas, u, lm. y *chwile między jedną dobą czasu a drugą, międzyczas*: W śródczasie zaszyły jakieś zmiany, bądź w posiadłościach, bądź w prawach, przez nowe nabytki lub nowe przywileje. Piek.

Śródcząsteczkowy fizj. *będący śród cząsteczek, międzycząsteczkowy*: Śródcząsteczkowe ciepło komórki jest życiem.

Śródczete, a, lm. a, antr. *środek czoła*.

Śródczelny, Śródczolowy antr. *tyczący ś. środka czoła*.

Śródczolowy p. Śródczelny.

× Śróddziąsłowy *znajdujący ś. wewnątrz dziąsła* (intragingivalis).

× Śróddziennie przys. od Śróddzienny.

× Śróddzienny, × Śzróddzienny *tyczący ś. środka dnia*.

Śródgórski *śród gór położony, traftający ś.*: Jeziora, wioski śródgórskie. Roślinność śródgórska.

Śródgrzbiecie, a, lm. a, × Śródgrzbiet zool. *środek grzbietu u owadów* (mesonotum).

× Śródgrzbiet, u, lm. y zool., p. Śródgrzbiecie.

Śródgwiezdny *znajdujący ś. śród gwiazd*: Wtajemniczyłem ś. w uczucia bardzo górne i tak śródgwiezdne, że aż nieprawdopodobne. Mie.

Śródjądrowy hist. *znajdujący ś. w jądrze komórki*: Twór Ś. (inclusio intranuclearis).

Śródjądrze, a, lm. a anat. *przegrodki w jądrze samczym, ciało Highmora* (mediastinum testis s. corpus Highmori).

Śródjelicie, a, lm. a anat. p. Krezka.
 Śródjelitny p. Krezkowy.
 × Śródjelitowy p. Krezkowy.
 Śródjesienny zdarzający ś., przypadający wśród jesieni, jesienny.
 Śródjeziorny znajdujący ś. pośród jezior: Fauna, flora śródjeziorna. Śródjeziorna kraina. Chleb.
 × Śródkarcze, a, lm. a I. środek karku. 2. bart. część tułowia pszczoły.
 Śródkolkowy anat.: † Błona śródkolkowa p. Krezka.
 Śródkomórkowy hist. tyzczący ś. wewnątrz komórki (intracellularis).
 Śródkostny tyzczący ś. środka kości. Anat.: Błona śródkostna, w jamach kości (endosteum).
 Śródkoście, a, blm. anat. istota gąbczasta kości, × wysięcia (diploe).
 Śródkrocz, a, lm. a anat. krocz, międzykrocz, × krok, × międzykrok, † szew (Krup.), † międzyszew (Krup.), † przegródek (Syr.), × mostek (Mich.), † grobla, taras (Perz.) † międzynogolegi (Ryszk), międzydupie (Perz.) (perineum).
 Śródkroczy anat. p. Kroczy.
 Śródkroczy p. Kroczy.
 Śródkrtaniowy w środku krtani będący (endolaryngealis).
 Śródkubkowy, hist. śródpękowy (intra-gemmalis).
 Śródładowy wśród ładu znajdujący ś., śródziemny: Morza śródładowe. Wzniesiono kilka stacji biologicznych śródładowych nad brzegiem większych jezior. Nus.
 Śródlecie, a, lm. a środek lata, czas wśród lata przypadający: Cały tłum, piekący ś. dobrowolnie w upale śródlecia. Zap.
 Śródleśny znajdujący ś. wśród lasu, wśród lasów, leśny.
 Śródletni, × Śródletni wśród lata przypadający: Znoje śródletnie.
 Śródlicze, a, lm. a antr. środek policzka.
 Śródliście, a, lm. a bot. p. Mezofil.
 Śródmaciczny I. biol. będący wewnątrz macicy, tyzczący ś. środka macicy: Zmiany w życiu śródmacicznym. 2. lek.; Kwilenie śródmaciczne, p. Kwilenie. 3. patol.: Krwiak, krwawiak Ś., p. Krwawiak.
 Śródmiąższowy hist. znajdujący ś. śród miąższu: Tkanka śródmiąższowa (tela interstitialis). Tkan-ka łączna śródmiąższowa.
 Śródmiędniczy p. Śródmiędniczy.
 Śródmiędniczy, Śródmiędniczy anat. tyzczący ś. środka miednicy (endopelvinus).
 Śródmiejski tyzczący ś. śródmieścia, wśród miasta będący: Wiedeński okrąg Ś.
 Śródmieście, a, lm. a, × Śródmieście środek miasta, środkowa część miasta: W różnych punktach, bardziej oddalonych od śródmieścia, utrzyma ś. najmniej dziesięć kuchen tanich.
 × Śródmięsny p. Śródmięsniowy.
 Śródmięsniowy, × Śródmięsny (intermuscularis). Anat.: Wiązadła śródmięsniowe barku, × śródmięsne, × międzymięsne, między-mięśniowe (ligamenta intermuscularia brachii).
 Śródmorski, † Śródmorski wśród morza ś. znajdujący: Skały śródmorskie.
 Śródmorze, a, lm. a środek morza, środkowa część morza, pełne morze: Ruch ten dawał ś. spóstrzec w całej swej sile na śródmorzu. Kon.
 Śródmostce, a, lm. a, × Śródmostek zool. (u owadów) środkowa część mostka (mesosternum).
 × Śródmostek, tka, lm. tki p. Śródmostce.

× Śródmożdże, a, lm. a p. Śródmożgowie.
 Śródmożgowie, a, lm. a, × Śródmożdże anat. część średnia mózgowia (mesencephalon).
 Śródmożgowy I. tyzczący ś. środka mózgu 2. tyzczący ś. śródmożgowia: Odnoga śródmożgowa opony naczynnej (tela chorioidea). × Błona śródmożgowa = wyrostek sierpowaty opony twardej mózgu (processus fulciformis s. talx cerebri).
 Śródnałonkowy hist. (intraepithelialis).
 Śródnadgarstkowy, Śródnapięstkowy anat. intercarpeus.
 Śródnapięstkowy p. Śródnadgarstkowy.
 Śródnerkowy I. wewnątrz nerek znajdujący ś. 2. patol.: Zapalenie śródnerkowe (nephritis interstitialis s. endonephritis).
 Śródniebny znajdujący ś. wśród nieba: Słońce śródniebne.
 Śródnoceń, onia, lm. enie, † Śródnoceń I. × człowiek chodzący, zjawiający ś. wśród nocy, marek nocny. 2. † Ś. wiatr północny, Boreasz.
 Śródnocny zjawiający ś. wśród nocy, przypadający na środek nocy.
 Śródnoże, a, lm. a anat.: † Ś., stopa (Urs.), † środek stopy (Perz.), † więzicia (Perz.) śródstopie (metatarsus).
 × Śródnożny przym. od Śródnoże, śródstopny (metatarsus).
 Śródobiedzie, a, lm. a środek obiadu, chwila w połowie obiadu. Krasz.
 Śródoczny znajdujący ś. w środku oka; tyzczący ś. środka oka. Okul.: Wybroczyna śródoczna (haemophthalmus).
 [Śródodwiczierz] p. Śródwiczierz.
 Śródopłucny anat. i patol. znajdujący ś. wewnątrz jamy błony opłucnej: Wybroczyna śródopłucna (haematothorax). Wybroczyna z odmą (haematopneumothorax).
 Śródosie, a, lm. a sztuka drzewa, zwykle bukowego lub jesionowego podłużna, graniasta, której końce, obło obrobione, są osiami u wozu.
 Śródosierdny tyzczący ś. środka, wewnątrz osierdzia. Patol.: Wybroczyna śródosierdna (haemopericardium).
 [Śródotrzewnowy p. Śródotrzewny].
 Śródotrzewny, [Śródotrzewnowy anat. znajdujący ś. wewnątrz błony otrzewnej. Patol.: Wybroczyna śródotrzewna (haematocoelia). Krwistek Ś., p. Krwistek.
 Śródpał, u, lm. y, × Śródpał ognisko soczewki, punkt, do którego ś. zbiegają wszystkie promienie światła. Jak. J.
 Śródpekowy p. Śródkubkowy.
 Śródpiersie, a, lm. a I. anat. część jamy piersiowej środkowa między płucami, † błona śródpiersiowa (Ryszk.) a. × międzypłucna (Perz.), † przegroda piersiowa (Krup.), † błona a. średnica piersiowa (Czer.), × przestwór śródpiersny, † parobek (Krup.) (mediastinum). 2. patol.: Zapalenie śródpiersia (mediastinitis). 3. a. × Śródkopiersie zool. (u owadów) (mesothorax).
 Śródpiersiowy, × Śródpiersniowy, Śródpiersny w środku piersi umieszczony: † Błona śródpiersiowa = śródpiersie. Ryszk. Krążek Ś. u muchy plującej.
 Śródpiersny I. p. Śródpiersiowy. 2. przym. od Śródpiersie (mediastinalis). 3. patol.: Wól Ś. (struma endothoracica).
 Śródplecze, a, lm. a środkowa część pleców u owadów,

Śródpochewny, Śródpochwowy I. znajdujący s. wewnątrz pochwy (intravaginalis). 2. patol.: Krwiał S. (haematocolpus).

Śródpochwowy p. Śródpochewny.

Śródpołny, × Śródpołny znajdujący s. w środku pół, wśród pół. Sł. wil.

[Śródpołu nieod.] pora dnia między wschodem słońca a południem, więc na dniu wielkim godzina 8 z rana: Przyseleś do roboty nieskoro, słońce już było Ś.

× **Śródpołudnie, a, lm. a, × Śródpołudnie, [Śródpołu] środek poranka, czas około ósmej i dziewiątej latem, a dziewiątej i dziesiątej zimą.**

[Śródpołu, nieod.] p. **Śródpołudnie:** Wstają czas... nie leżą se, jak ty do Ś! Ork. Jakto słonecko leci, to strach... już Ś. Ork.

Śródpołny na środek postu przypadający: Pochód Ś. praczek paryskich odznaczył s. świętością w r. 1792.

Śródpotyliczny anat. i antr. znajdujący s. w środku potylicy (intraoccipitalis).

Śródpowietrzny, × Śródpowietrzny, † Śród-wietrzny, † Śródwietrzny, × Średniowietrzny w środku powietrza będący, w przestworzu zawieszony, napowietrzny. Sł. wil.

Śródprzewodowy hist. znajdujący s. między przewodami (intraocularis).

Śródrdzeniowy znajdujący s. wewnątrz rdzenia kręgowego (intramedullaris). Patol.: Wybroczyna śródrdzeniowa (haematomyelia).

Śródreżce, a, lm. a anat. p. Garść: Ś., † dłoń we kości (Urs.), † dłoń a. garść (Perz.), × środek ręki. Br.

Śródreżnopalcowy anat. (metacarpophalangeus): Stawy śródreżnopalcowe.

Śródreżny przym. od Śródreże (metacarpus): Żył śródreżna, p. **Odpaluszkowy.**

Śródrost, u, blm., × Śródrost fizj. wzrost wewnętrzny (intussusceptio), (przeciwieństwem jego jest przywarstwienie, (iuxtapositio).

Śródrynkowy, × Śródrynkowy znajdujący s. wśród rynku, na środku rynku: Kramnice śródrynkowe. Sł. wil.

Śródserdzie, a, lm. a I. anat. = a) a. Wsierz-dzie błona wysiękająca ściany komór serca (endocardium). 2. mięsień serca. Krs. (myocardium). 3. patol.: Zapalenie śródserdzia (endocarditis).

Śródskalny leżący wśród skał: Dolina śródskalna. Tet.

Śródskórny znajdujący s. wewnątrz skóry (intra-dermicus).

Śródstoneczny astr., p. Heljocentryczny.

Śródstawowy I. anat. znajdujący s. wewnątrz stawu (intraarticularis): Łąkotka śródstawowa (meniscus intraarticularis). 2. chir.: Wybroczyna śródstawowa (haemarthrus). Wycięcie kości śródstawowe (osteoarthrotomia). Złamanie śródstawowe kości (fractura articuli).

Śródstępowy anat. znajdujący s. wewnątrz stępu (intertarsus): Więzy śródstępowe (= ligamenta intertarsae).

× **Śródstopa, y, lm. y p. Śródstopie.**

Śródstopie, a, lm. a I. środkowa część stopy. 2. anat.: Ś., × śródstopa (Bierk.), × śródnoże, † środek stopy (Perz.), † więzidła (Perz), † stopa (Urs.), (metatarsus).

Śródstopnopalcowy anat. (metatarsophalangeus): Stawy śródstopnopalcowe (articuli metatarsophalangei).

Śródstopny przym. od Śródstopie (metatarsalis): Więzadła śródstopne (ligamenta metatarsalia).

Śródstrumienny pośród strumienia leżący: Siedział na głazie śródstrumiennym. Tet.

Śródszaniec, ńca, lm. ńce, × Śródszaniec, Schron woj. dzieło mniejsze, zasłonięte przez większe; broniące go wojska mogą w nim znaleźć schronienie. Sł. wil.

Śródścienny I. znajdujący s. w środku ściany (narządu ciała) (interparietalis). 2. poł.: Cięża śródścienna, t. j. w sekanie macicy (graviditas interstitialis).

Śródścięgnowy I. znajdujący s. między ścięgna-mi. 2. znajdujący s. wśród ścięgna (intratendineus).

Śródśnieżny wśród śniegu będący: We wspólnej z napadniętymi pozostały mogile śródśnieżnej. Tet.

Śród tętnicy I. tyżący s. środka, wnętrza tętnicy). patol.: Zapalenie śród tętnicze (endarteritis).

Śródtorebkowy anat. tyżący s. wnętrza torebki (intracapsularis).

Śródtułowia, a, lm. a u owadów, środkowa część tułowia, czyli drugi pierścień tułowia.

Śróduszny tyżący s. wnętrza ucha (entotieus). Patol.: Zapalenie śróduszne.

Śródwaga, i, lm. i, † Śródwaga, † Przekwaga narzędzie do zbalansia, czy płaszczyna jest zupełnie pozioma, krokiewka, libella. [Ś., wasserwaga u cieśli i stolarzy].

[Śródważka, i, lm. i] przyrząd mularski do znajdowania równoległości, deszczulka trójkątna z wyżłobieniem w środku na kulbę, zawieszoną na nitce.

× **Śródważnie przys. od Śródważny:** Płynny w naczyńkach spółkujących układają s. Ś.

× **Śródważny przym. od Śródwaga, poziomy, horyzontalny.**

[Śródwieczerz, nieod.] p. **Śródwieczerz.**

[Śródwieczerz, nieod., Śródwieczerz], † **Śród-wieczerz, † Śródodwieczerz, † Śródodwieczerz I. początek zmierzchu, szara godzina:** Ś. był, gdy minął ostatnie osiedle. Ork. Kole Ś. O Ś. Sed do Ś. 2. zachód słońca, strona zachodnia widnokregu: Na stare hory idzie się ze Zakopanego na Ś. słonka, a Jaworzyna je od wychodu słonka. Wjater dziś duje na Ś.

Śródzębinowy znajdujący s. wewnątrz zębiny, wnętrza zębiny tyżący s. Den: Przewroty śródzębinowe (odontoporusis). **Śródzębny p. Śródzębnowy.**

Śródzębny p. Śródzębnowy.

Śródzębowy, Śródzębny, tyżący s. wnętrza zęba. Hist.: Kobieli śródzębowe, p. **Kobiel,**

Śródziemnomorski leżący przy morzu Śródziemnym: Kraje śródziemnomorskie. Wybrzeże śródziemnomorskie.

Śródziemny, × Śródziemny, × Międzyziemny I. między ziemiami położony, wśród ziem znajdujący s., pomiędzy lądami zawarty: Morze Śródziemne jest niejako w środku globu ziemnego, między Europą, Afryką i Azją. Dyk. 2. lądowy, kontynentalny: Klimat Ś. Pol. 3. astr., p. **Gieocentryczny.**

Śródzimowy, × Śródzimowy zdarzający s., przypadający wśród zimy.

Śródzrakikowy anat. tyżący s. wnętrza zrakików (intralobularis): Naczynia śródzrakikowe (vasa intralobularia).

Śródżylny tyżący s. wnętrza żyły (intravenosus). 2. fizj.: Ciśnienie śródżylnie (pressio intravenosa).

Śrót, u, lm. y, Szrót, [Srot], × Szrot, † Szrot, Śrut, Szrut I. a. [Śrót] ziarnka ołowiane, żelazne

do strzelania: Ziarno śrótu = *śrócina*. 2. [S., **Srót**] *mąka owsiana; mąka razowa*: Umelli na żarnach śrótu. 3. [S.] *kawał*: Duży *S.* okrasy. 4. [Sróty, Szaty] = *ubranie*. 5. *S. a.* **Szrót**, *men. talerzyk kruszcu pewnej wagi do odbicia na monety; waga mennicza monety*: Jedna jedyna ordynacja określa stopę menniczną, czyli stosunek śrotu do ziarna oraz ilość monety oddzielnej, kuć *S.* mającej z grzywny srebra. Paw. Zdr. **Sróciak**.

Srótak, a, lm. i p. **Srótak**.

Srótować, uje, ował, Szrotować i. zboże = *grubo mleć, krupić, mleć zboże na srot, na raz*. 2. *platać, rozszczepiać, ćwiertować, rozcinać w podłuż, rozkrawać na kawałki*: *S.* mięso, metal. 3. *heblować zgrubsza, z pierwszego*. Łab. 4. [S.] *rąbać drzewo z pnia*. 5. †*S.* *beczki do piwnicy spuszczać lub z piwnicy windować*.

Srótowanie, a, blm., czynność cz. **Srótować**.

Srótowany i. lm. od **Srótować**. 2. [S., Szrotowy, Srótowy] *razowy*: Chleb *S.* Mąka *srótowa*.

[**Srótownia**, i, lm. e] i. p. **Srótownica**: W pierwszym sklepie, minawszy drzwi, wisiały różne strzelby, płasznicze, *srótownie*, karabiny. Szaj. 2. [S., Szrotownia] *część młyna*: *S.* o 2 gankach = *młyn do mlewa razowego o dwóch kamieniach*.

Srótownica, y, lm. e, **Szrotownica**, × **Szrotnica**, × **Srótница** i. × *S.* *gatunek dawnego działu polskiego*: Nabijanie (*srótowniczy*) mogło *S.* odbywać w ten sposób, że mając daną przestrzeń, jaką nabój zajmować był powinien, wpędzono po nasypianiu prochu odpowiedniej wielkości i kształtu szpunt drewniany, na który układał *S.* kamień i krzemień drobny a. żelazo siekane; *srót* ten przy wystrzale rozlatywał *S.* Górs. 2. myśl. *woreczek skórzany na srót; worek na proch, prochnowica, pulwersak*.

Srótownik, a, lm. i p. **Gniotownik**.

Srótowy, przym od **Srót**; **Szrotowy**: Nabój *S.*

Srótówka, i, lm. i, **Srutowka**, **Szrotówka** i. mała fuźja do *srótu*. 2. *mąka srótowana, razówka*.

Szruba, y, lm. y, **Szruba**, × **Srôba**, × **Szroba**, [**Szrub**] i. fiz. *jedna z machin prostych, którą uważać można za równię pochyłą, nawiniętą na walec, skąd na walcu tym powstaje zwój, skręt, czyli gwint, k r e t.*: *S.* *okrętowa* = *S.* *zastosowana do poruszania statków przez wkręcanie S. jej w wodę*, *S.* *mikrometryczna* = *S.* *o bardzo drobnym kroku, którą posługują S. mikrometry*. *S.* *nastawcza* a. *kierownicza* w narzędziach, w machinach, w mikroskopie = *S.* *służąca do zbliżania lub rozsuwania przedmiotów, np. wałców w walcowni, aby blasze lub żelazu, wychodzącemu z pomiędzy nich, nadać grubość żadaną*. *S.* *wodna*, *wodociągową* = *rodzaj śruby bez końca (= obracającej S. koło swej osi i zazębiającej koło zębate): cylinder mający w środku rurę spiralnie po wewnętrznej jego powierzchni idącą i służący do podnoszenia płynów przez obrót koło swej osi, pod kątem do poziomu ustawionej*. Łab. *S.* *w prasie drukarskiej, z drągiem i kulą ołowianą, której czop chodzi w panewce*. *S.* *tylna* u broni palnej. Gamb. (p. Kamerszruba). *Zwawy, niespokojny jak na śrubach (= ciągle S. kręci)*. Biega jak na śrubach. Usta mu jak na śrubach chodzi. (= *mieć niemi bezustannie*). *Zawsze w bojaźni, zawsze jak na śrubach (= jak na igłach, sztydłach, brzytwach)*. Przen.: *Chęci swoje w ścisłej trzymać śrubie (= w ryzach, w kleszczach, w klubie)*. Przen.: *S.* *podatkowa* = *nieznośny stan, wy-*

wołany wysrubowaniem podatków: Potęga wojenna Niemiec pociąga za sobą nieustające zaciskanie śruby podatkowej. 2. [S.] *wódka*. 3. anat.: *S.* *macharzynny* = *mięsień zwieracz pęcherza moczowego* (museulus sphincter vesicae urinariae). 4. bot. = bot. **Szrubownica**. 5. *piw. przyrząd bednarski do ściągania kuf wielkich i kadzi, wózek*. 6. rzem., p. **Holcśruba**. Zdr. **Szrubka**, **Szrubeczka**.

Szrubarnia, i, lm. e, **Szrubarnia** *tokarnia do robienia śrub*. Łab.

Szrubęga, i, lm. i, **Szrubowenga**, **Szrubęga**, **Niewolka** stol. *szruba drewniana do ściągania wziętych na klej części: rama drewniana, mająca trzy boki silne i śrubę w miejsce czwartego*.

Szrubczyk, a, lm. i p. **Szrubociąg**.

Szrubeczka, i, lm. i p. **Szruba**: Jestem jakąś *szrubeczką* mikroskopijną w tej potwornej maszynie. Bał.

Szrubel, bla, lm. ble, **Szrubel** rzem. i. p. **Nastek**. 2. p. **Siekacz**. 3. *S.* *gwoździarski* = *noż osadzony w kowadle, na którym ucinają gwoździe gotowe*. Łab.

Szrubhubel, bla, lm. ble, **Szrubhubel** stol. *hebel do zdejmowania pierwszego wióra grubego*.

Szrubiarz, a, lm. e, **Szrubiarz** ten, *co robi śruby i gwinty*. Łab.

[**Szrubica**, y, lm. e, **Szrubica**] *grajcarok, wyrwicz, korkociąg, trybuszon*.

Szrubka, i, lm. i p. **Szruba**.

Szrubociąg, a, lm. i, **Szrubociąg**, **Szrubokręt**, **Szrubokręt**, **Szrubokręt**, **Szrubczyk**, **Szrubnik**, **Szrubnik**, **Szraubcyjer**, **Odkrętka**, **Wykrętka** *narzędzie w kształcie dłutka w trzonku, do odkręcania i zakręcania śrub*.

Szrubokręt, u, lm. y p. **Szrubociąg**.

Szruborznica, y, lm. e, **Szruborznica**, **Szrubownica**, **Szrubownica** *gwintownica, gwintownik, narzędzie do wyrzynania gwintów, sznejdeza*.

Szrubować, uje, ował, Szróbować, Szróbować, **Szrubować**, × **Szrobować** i. *obracać śrubę wkręcając ją w co*. 2. *przen.*: *S.* = *wkręcać, przemycać, wprowadzać ukradkiem, gwałtem, wytknąć, wmykać, podstawić nieznacznie, wciskać*: *Tłumiąc prawdę, chcąc S. swe błędy*. 3. *przen.* *wynosić gwałtem, rozdymać, potęgować*: *Niema potrzeby przesadzonemi pochwałami, oddawanemi jego poezjom, stawy w górę S.* *S.* *s. 1. cisnąć S., tłoczyć S., tkać S., wypychać S.*: *Szrubuje S. przez tłum zbity na pierwsze miejsce. Wróg szrubuje S. w nasz kraj*. *Przen.*: *wkradać S., wciskać S., wkręcać S., wnczać S.*: *Mieszczanie szrubują S. w szlachectwo*.

Szrubowanie, a, blm., czynność cz. **Szrubować**.

Szrubowanie się, a *S.*, blm., czynność cz. **Szrubować S.**

Szrubowato przys. od **Szrubowaty**.

Szrubowaty i. *do śruby podobny, wężownicowaty, kręcony, kręty, ślimakowaty, spiralny*: *Samiec, zwracając ku nam głowę, zbrojną w potężne, szrubowate rogi, patrzył przez chwilę. Sienk.* 2. bot. i lek.: *Lasecznik S.* = *lasecznik w postaci nitki zgiętej szrubowato*.

Szrubowiec, wca, lm. wec, **Szrubowiec** i. *parowiec, okręt pracy naprzód przez wkręcanie S. śruby w nadpływającą falę*: *Pierwsze stronnictwo koniecznie domagało S. śrubowców*. Prus. 2. *gatunek świda*.

Szrubokręt, u, lm. y p. **Szrubociąg**.

Szrubownica, y, lm. e, **Szrubownica** i. p. **Gwinciarzka** 2. zool. (terebra) *brzuchopelt przodo-skrzelny*.

Śrubowy I. przym. od **Śruba**; **Szrubowy**: Statek Ś. (= *śrubowiec*). Kotew śrubowa. Ruch Ś. (= *dołkowy* w kierunku linii śrubowej). Naczynia śrubowe roślin. 2. anat.: Staw Ś. = *rodzaj stawu zawiąsowego* (cochlearthrosis). 3. cieś.: Świder Ś., p. **Krętaś**. 4. mat.: Linja śrubowa, p. **Helisa**. 5. mech.: Winda śrubowa = *w której śruba, w sztendrze obracana, służy do podnoszenia ciężarów*, Łab. Hamulec Ś. 6. rzem.: Klucz śrubowy a. *mutrowy* = *narzędzie żelazne z otworem kanciastym, do chwytania za kanciastą głowę śruby, celem jej zakręcenia a. odkręcenia*.

Śrubsztacek, **czka** lm. **czki** I. p. **Śrubsztak**. 2. gorz. *połączenie zapomocą śrub dwóch rur w jeden przewód; dwie krótkie rury mosiężne, zapatrzone w gwint i mutrę, do łączenia dwóch rur gumowych*.

Śrubsztak, a, lm. i, **Szrubsztak**, [Szrobsztok, Szroubštók] I. myśl. *narzędzie do odkręcania śrub, odkrętki*. Śl. wil. 2. ślus. *przyrząd żelazny złożony z dwu szczęk, ściąganych śrubą a przeznaczonych do przytrzymywania kawałków metalu lub drzewa przy ich obrabianiu*, imadło. Zdr. **Śrubsztacek**.

[Śrupa, y, lm. y] *zgrzebło*.

[Śrut, u, lm. y] I. p. **Śrót**: Ś., mąka szrotowana, krupy. Małyszcz. 2. *otręby*. 3. [Śrut] *bielizna*. 4. a. [Śzrut] *rodzaj naczynia*.

[Śruta, y, lm. y] = **Szrota**.

Śrutować, uje, ował p. **Śrótować**: Konie ich karmione śrutowanymi i wędzonym mięsem końskim. Sienk.

Śrutowanie, a, blm., *czynność cz.* **Śrutować**.

Śrutownik, a, lm. i p. **Gniotownik**.

Śrutowy przym. od **Śrut**, *śrutowy*: Lufa śrutowa.

Śrutówka, i, lm. i, **Szrutówka** I. [S.] = a) *kapusta grubo siekana*. b) *rodzaj grzyba*. 2. myśl. p. **Śrótówka**: S., *strzelba myśliwska, śrutem nabijana*.

[Śryb-] p. **Sreb-**.

[Śrybelny] p. **Srebrny**: Bo sie im strasnie srybelnie mentoliki u niego zwidziały. Tet.

[Śrybinka, i, lm. i] *srebrnik* (w pieśni weselnej).

[Śrybło, a, lm. a] p. **Srebro**: Jest na Białce dwie dziewczki u Nowobilskiego, jak Ś. Tet.

[Śrybny] p. **Srebrny**: Siermiężni kijenci tłumnie ś. gromadzą z papierami i woreczkami srybnych rubli, starannie wypolerowanych i lśniących. Kraus.

Śryz, y, lm. e p. **Śreżoga**: Miotają śryzą na lodowate brzegi. Matl.

[Śryzoga, i, lm. i] p. **Śreżoga**.

† **Śryż**, i, lm. e p. **Śreżoga**.

† **Śrzebro**, a, lm. a p. **Srebro**. Kaz. 1555.

Śrzedni p. **Sredni**: Ś. brat. Troc. Ś. plac. Troc. Ś. punkt, *pośredność*. Troc. Śrzednich lat człowiek. Kn., Troc. Trzeci palec Ś., *medius*. Perz. Śrzednią ś. brzydźci drogą serce: lub kocha, lub nienawidzi. Mor. A. Tedy jej za to odkazuje czapkę z bobrem aksamitną śrzednią. Boh. Kobiety śrzedniego ciała, to jest ani bardzo tłustego, ani suchego. Spicz. Ś., *podlejszy, ut śrzednie piwo*, Ś. chleb. Kn. *Vocabula media*, słowa śrzednie, które mogą być ku złemu i ku dobremu ciągnione, dobrze i źle zrozumiane. Mącz. Przez śrzednie (pośrednie) tego dostał osoby. Troc. Śrzednia proporcjonalna, pośrednio proporcjonalna linja, między dwiema skrajnymi śrzedkującą. Troc.

× **Śrzednica**, y, lm. e, p. **Srednica**: Ś. (śrzedek) ogrodu. Troc. Śrzednicą (śrzedkiem, miarą)

isć. Troc. Ś. koła, *diameter*. Łs. Linje, które przechodzą przez śrzedek koła, kończąc ś. z obu stron na okręgu, zowią śrzednicami. Jak. J. Ś., naczynie do należienia śrzedka, *mesolabium*. Kn.

† **Śrzednie** p. **Srednio**: Ludzie, jeśli ś. ś. zachowują, tedy godzi ś. pomagać k temu, aby ś. lepszeli. L. Zielona farba nie barzo mocno, ani też barzo mgło, ale ś. wzrok porusza, przeżo go nie mgli, ale naprawia. And. z Kobył. Ś., miernie. Troc.

× **Śrzednik**, a, lm. i p. **Srednik**: Ś., *semicolon*, znak pisarski, myśl zawieszający. Kopez. Na śrzedniku, *in media nota*, to jest wpośrząd sensu, przestaje ś. dłużej i zawiesza ś. głos podniesiony. Kopez. Ś., śrzedznacze. Dudz.

× **Śrzednio**, × **Śrzednie** przys. od **Śrzedni**, *srednio*.

† **Śrzedniomierny** *miernie majątny*: Śrzedniomiernych ludzi klasa. Petr.

† **Śrzedniowietrzny** *znajdujący ś. wśród powietrza*. L. Śrzedniowietrzne niebo. Przyb.

× **Śrzedniówka**, i, lm. i p. **Sredniówka**: Ś., śrzedek wiersza, *złotka ostatnia*, która dzieli wiersz na dwie prawie równe części. Kopez.

Śrzedział, u, lm. y bot. (*acanthospermum*) *roś.*

† **Śrzedzina**, y, lm. y p. **Srodek**: Pień w śrzedzinie wypróchniały. Pilch. Czyni weście szerokie a wązką w śrzedzinie dziurę. Papr. Sklepienie przez układ kamieni, w krąg nieznacznie pomykanych, wiąże ś. z śrzedzią. Pilch.

† **Śrzedzina**, y, lm. y p. **Srodek**: Dojrzałość, młodość i starość śrzedzina podziela. Otw.

† **Śzeniec**, eje, al p. **Szroniec**. L.

† **Śzenienie**, a, blm., *czynność cz.* **Śzeniec**.

× **Śzenisty** p. **Szroniasty**. Troc.

† **Śrzeż**, i, lm. e p. **Śreżoga**.

† **Śrzeżny** przym. od **Śrzeż**. L.

[**Śrzeżoga**, i, lm. i] p. **Śreżoga**: Gdy przez śrzeżogi i śniegi przeleżli, zastali lato i piękne pogody. P. Koch. Wy, rosy i śrzeżogi, dobrorzecze Panu. B. B. Choć szyper, morza wiadomy, przestrzega, najmniej o one nie dbając przestrogi, każe odepchnąć na wietrzne śrzeżogi. Pot. Ś. zda ś. być dymem farby niby błękitnej, a jest rozwlekła i wieszająca ś. po powietrzu. Troc. Księżyce wysadził ś. na sam środek nieba i srebrzystością taką wszystkie liście drzew oblał, iż zdawało ś., że ś. osiadła na nich, jak to bywa podczas zimy a mrozu ostrego. Glin.

× **Śrzoda**, y, lm. y, p. **Sroda**. Troc. W wstępną śrzodę na popielec pójde. Pot.

Śrzedek, dka, lm. dki p. **Srodek**: Ś. wiosny, rynku, podwórza. Troc. Ś. jabłka, gruszki. Troc. Sam hetman z swoim pułkiem ś. trzymał. Boh. Isć śrzedkiem. Troc. Śrzedka ś. trzymaj. Kn., Troc. Ś. trzymający, to jest ani bardzo bogaci, ani bardzo ubodzy, najlepsi i najgodniejsi są do urzędów. Sz. Wspaniałe umysły zawsze ś. trzymają śrzedka. Pilch. Pójdziesz, dziecię, śrzedkiem, być skrzydła, gdzie ś. kiniesz spodkiem, z wód nie nagrzęły, górą ogniem nie zetlały. Zebr. Życie jego było bardzo mierne, ani bardzo podle, ani bardzo drogie, śrzedkiem szedł, ani na tę, ani na owę stronę nie skłaniając ś. Skar. Wynaleźć drogę, która by śrzedkiem męskiego statku i sromotnego pochlebstwa bezpiecznie prowadziła. Kłok. Śrzedkiem każda cnota isć powinna, skoro bowiem za granicę swej drogi wyboczy, zaraz przestaje być cnotą. L. Chwyciłeś ś. prawal otóż to ś., co zniszczył nie jednego do szczytu. L. Ś., którego użyłem, stał ś. dla mnie gorszym nad złe samo. L. Upatrować śrzedki do czego. Troc. Przedsię-

wziąć środki do utrzymania pokoju, praw. Troc. Światopelk musiał ś. jednać z Krzyżakami przez Ś. posła papieskiego. Biel. M. Dał mi znać przez Ś. znajomej osoby. P. Koeh. Nauka obyczajów ma człowieka uczynić doskonałym przez Ś. do brych spraw. Petr. Łańcuchem ś. żelaznym po całym ciele bez środka żadnego opasowała. Wys.

× Śrzdokobójny p. Środokobójny: Ś. ruch ciała, *centrifuga vis*, jakoby bojący ś. środka, zmierzający do oddalenia od śrzedniego punktu. Jak. J.

× Śrzdokopędny p. Środokopędny.

† Śrzdokosć, i. blm., *średniość, mierność*, L.

× Śrzdokować, uje, ował p. Środokować: Mądrze śrzdokował między bojaźnią a zbytczą śmiałością. Troc. Mądry zawsze śrzdokuje. Troc. Śrzdokują a ciepłemi być chcą. Gil. (= *letniemi, obojętnemi*). Tak śrzdokował i usiłował, że ich pogodził. Warg. Widzenia ludzi świętych śrzdokowane są, to jest przeplatane innymi rzeczami. Otw. S.

× Śrzdokowanie, a, blm., czynność cz. Śrzdokować: Cnoty na śrzdokowaniu zawisły. Troc. Za śrzdokowaniem króla francuskiego pokój stanął. Troc.

† Śrzdokownie przys. od Śrzdokowny: Sny boskie są, które od Boga lub Ś., lub nieśrzdokownie smak psuje. Sak. (= *bezpośrednio*). Duch św. odnosi ś. do ojea, jah do producenta, nieśrzdokownie. Smotr.

† Śrzdokowny p. Środokowny.

† Śrzdokowo przys. od Śrzdokowy: W kulę nie można uderzyć inaczej, jak tylko Ś., *centraliter*. Hube.

× Śrzdokowosć, i, blm., rz. od Śrzdokowy.

× Śrzdokowy p. Środokowy: Linja śrzdokowa słońca i księżycy łączy śrzodek słońca i księżycy. Śniad. Siła ciężkości jest oraz siłą śrzdokową, *vis centralis*. Śniad. Jeżeli kierunek przechodzi przez śrzodek ciężkości ciała uderzającego lub uderzonego, natenczas uderzenie jest śrzdokowe, *collisio centralis*. Hube. (przeć. mimośrzdokowe. L.).

† Śrzdopostny p. Środopostny: Śrzdopostna niedziela, *laetare*. L. W śrzdopostną niedzielę kto ś. nie wypowiada, już źle. Rej. Gdy niedziel po św. Trójcy miewamy więcej 24, śrzdopostną natenczas Ewangelją powtarzamy. Hrb.

† Śrzdować, uje, ował p. Środkować: *Quantum via interjacet*, aczkolwiek droga w pośrzedku była a. śrzdowała. Mącz. Śrzdowała rzeka między niemi. Leop. (była w pośrzed rzeka między niemi. Leop.; przedzielała ich). Barwa śrzdująca między białą a czarną, to jest szadzawa. Urzęd.

† Śrzdowanie, a, blm., czynność cz. Śrzdować.

† Śrzdowieki p. Środowieki: Cnotliwie i po bożnie żył tu na świecie; śmierć go nam udu siła w śrzdowiekim lecie. Papr.

× Śrzdowisko, a, lm. a p. Środowisko.

× Śrzdowy p. Środowy. L.

× Śrzdodziemny = astr. Geocentryczny: Położenia planet i komet śrzdodziemne (*locus geocentricus*) i śrzdosiłoneczne (*heliocentricus*). L. Śrzdodziemne morze. Troc.

× Śrzon, u, lm. y p. Szron: Ś. jest rosa a. mgła roślin ś. czepiająca i na nich marznąca. Kluk. Bóg dawa śnieg jako wełnę. Ś. jako popiół sypie. Bud. Gałęzie lasu obsypał Ś. siwy. Karp.

× Śrzonisty p. Szronisty: O, jak mięg trapią zimna nocne, poranne mgły, mrozy śrzoniste! Toł.

× Śrzonowato przys. od Śrzonowaty. L.

× Śrzonowaty p. Szronowaty: Ś. koń, pleśniwy koń. Troc. Ś. koń, mrozowaty, pleśniwy, pleśniwej maści. Kn. (na cisawej maści mający kropki i cętki białe. L.).

× Śrzonowy p. Szronowy: Listy lauru zielonego, które ś. strzał nie boją grudnia śrzonowego. Ryb. J. (śrzenistego. L.).

† Śrzoł, u, lm. y p. Szroł. L.

† Śrząd p. Wśród: O Ś. noey wstawałem. Leop. (o półnoey. L.).

× Śrządbelk, u, lm. i p. Śródbelk: Belkowanie trzy części w sobie zawiera: nadstąpię czyli spodobek, *epistylum*, tablica albo Ś., *sophorus*, grzems, czyli górno kryw, *coronax*. Rogal.

× Śrządzienny p. Śródzienny. L.

† Śrządnoceń, cnia, lm. cnie p. Śródnoceń: Ś., wiatr Boreas. Żebr. (wiatr półnoey. L.).

× Śrządpał, u, lm. y p. Śródpał: Ś., *focus*, punkt, do którego zbiegają ś. wszystkie promienie światła. Jak. J.

× Śrządpołny p. Śródpołny.

× Śrządrost, u, lm. y p. Śródrost. Sł. wil.

× Śrządrynkowy p. Śródrynkowy: Kramiec śrządrynkowe krakowskich sukienników są dziełem Kazimierza W. Błaż.

× Śrządsierdzie, a, lm. a p. Śrządsierdzie. Sł. wil

× Śrządwaga, i, lm i p. Śródwaga: Ś., krokiewka, od podobieństwa do krokwy. Kn. Ś., instrument do ważenia długości i szerokości, jeżeli tak równo stoją, jak woda cicha w sadzawce. Sol.

† Śrządwietrzny p. Śródpowietrzny: Na śrząd wietrznym niebie. Przyb.

× Śrządzimowy p. Śródzimowy.

† Śrządznacze, a, lm. a p. Średnik. Dudz.

[Śsia!] *odpędzanie gołębi*: Ś., gołąbki, Ś.!

[Śsiak, a, lm. i] *papieros*.

[Śt-] p. Szt-.

[Śtalunek, nku, lm. nki] *obstalunek, zamówienie*: Ha, no to bez śtalunku już masz prawo do placu. Zap.

[Śtama, y, lm. y] *nuta*: Grają na tę samą śtamę.

[Śtarbać, a, ał] *kuleć, upadać na nogi, sztykulać*. [Ś. ś.] *wywracać koziółki*.

[Śtarbanie, a, blm.] *czynność cz. Śtarbać*.

[Śtarbanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Śtarbać ś.*

[Śtarbatki]: Lecieć na Ś. = *wywrócić ś. na ręce*.

[Śtarhecla, i, lm. e] p. Śtarhelka.

[Śtarhelka, i, lm i, Śtarhecla, Śtrajhecla] *zapalka*.

[Śtefować, uje, ował] *stebnować (szyć)*

[Śtefowanie, a, blm.] *czynność cz. Śtefować*.

[Śtel, u, lm. e] *styl*: Wysokim śtelem gadał.

[Śter-] p. Czter-.

[Śtere, śterech] p. Cztery.

[Śternaście, stu] p. Czternaście.

[Śternaścioro, rga] p. Czternaście.

[Śtersk, u, lm. i] *rola kamienista, żwirowata*, [s z e z e r k].

[Śtery] p. Cztery.

[Śtknać, knie, knał, knęła a. kła] *utknąć, potknąć ś.*: Marysia wysła, śtapający, śtkła.

[Śtknięcie, a, blm.] *czynność cz. Śtknać*.

[Śtoha]: A Ś. I = odpędzanie żrębiąt.
 [Stoparcenie, a, blm.] czynność cz. Stoparcyc.
 [Stoparcyc, y, ył] stoperczeń, sterczeń.
 [Strajhecla, i, lm. e] p. Starhelka.
 [Streka, i, lm. i] droga: Moje fuksy ta nie ostatnie, Ś. je, ale święto. Żer.
 [Strof, u, lm. y] strofa, zwrotka w pieśni.
 [Strufelek, lka, lm. lki] pantofelek.
 [Stryfle, i, blp.] trepki, obuwie.
 [Stuchnąć, nie, nał] stuknąć, uderzyć.
 [Stuchnięcie, a, blm.] czynność cz. Stuchnąć.
 [Student, a, lm. ci] p. Student.
 [Stuhać, a, ał] p. Stuchać.
 [Stuhanie, a, blm.] czynność cz. Stuhać.
 [Stuk nieod.] = I. Sztuk: Ś. placka. Ś. drogi.
 [Stuka, i, lm. i] = Sztuka: Ledwo wylazł i ot jaką stukę urządził onej wdowie. Brt. Nie daliby rady; ale me stukom wzieni: zašli me ze zadku, postranek na syje zarucili — i łapili. Żer.
 [Stukulec, lca, lm. lce] = Sztukulec.
 [Stukut] = 2. Szykut: Strudziłem ś. drogą, idąc kikut — Ś., och, bardzo. Żer.
 [Stulc, a, lm. e] pyszałek, junak: Udawał stulca, że jest uzarem.
 [Stuldać, a, ał] = Sztuldać.
 [Stuldanie, a, blm.] czynność cz. Stuldać.
 [Stupać, a, ał, Stupać] isć: Myślał Ś. do Rusi. Stupej do piekła!
 [Stupanie, a, blm.] czynność cz. Stupać.
 [Sturchac, a, lm. e] = Szturchacz.
 [Sturudaj] = Sturudaj.
 [Sturudym!] okrzyk w pieśni.
 [Styblet, u, lm. y] trzewik.
 [Stybonić, i, il] szyć niezgrabnie grubą igłą, być zajętym najgrubszym szyciem.
 [Stybonienie, a, blm.] czynność cz. Stybonić.
 [Styk, u, lm. i] bagniet.
 [Styldać, a, ał] p. Sztuldać.
 [Styldanie, a, blm.] czynność cz. Styldać.
 [Stynaga, i, lm. i] wielka kość bydłęca, knaga.
 [Stynwaga, i, lm. i] p. Sztelwaga.
 [Styr -] p. Czter -.
 [Styrak, a, lm. i] p. Czterak.
 [Styrbno] przys. od Styrbny.
 [Styrbny] p. Styrbny: Przechodził przez styrbne, jak oto mówią górale, miejsca.
 [Styrdzieści, stu] p. Czterdzieści: Bedzie ze ś. morgów. Tet.
 [Styre] p. Cztery.
 [Styrmno] stromo.
 [Styrnadel, dla, lm. dla] p. Trznadel.
 [Styrnaście] p. Czternaście.
 [Styry] p. Cztery.
 [Styrysta] p. Czterysta.
 [Suhaj, a, lm. e] p. Szuchaj: I o tym suhaju, co był taki wspaniały. Tet.
 [Sumny] p. Szumny pod 5: Cy je gładso na lieu? cy je śumniejso? Tet. Wykopyrtneno ś. ta kielca (wielu) śumnyk suhajók (parobków) od nieho. Tet. Mozes ś. pokazać dziweę, kaś ś. skryta, cy jeś taka śumna, jakoś weora była?
 [Swab, a, lm. y] p. Szwab: Mają ony sposób i na śwaba. Prus.
 [Swabić, i, il] podważyć, nie wymawiać naleźycie ł.
 [Swabienie, a, blm.] czynność cz. Swabić.
 [Swagier, gra, lm. growie] p. Szwagier. Zdr.
 [Swagierek].
 [Swagierek, rka, lm. rkowie] p. Śwagier: Z okazji tej łąki zaczął pan z panią i swagierkiem nade mną wydziwiać. Prus.

[Swagras, a, lm. y] = Szwagier.
 [Swajndrac, a, ał] = Szwargotać.
 [Swajndranie, a, blm.] czynność cz. Śwajndrac.
 [Swandrac, a, ał] p. Szwandrac.
 [Swandranie, a, blm.] czynność cz. Śwandrac.
 [Swandrować, uje, ował] p. Szwandrac.
 [Swandrowanie, a, blm.] czynność cz. Śwandrować.
 [Swargotać, ce, tał] = Szwargotać: Ich Bóg musi być inakszy, kiej do niego trza po niemiecku Ś. Prus.
 [Swargotanie, a, blm.] czynność cz. Śwargotać.
 [Swarm, u, lm. y] p. Szwarm.
 [Swarniac się, a ś., ał ś.] wałasac ś., łazic, szwendac ś.: Błażej zaś swarniał ś. po izbie tu i tam. Ork. Ona, rzekę, woli Ś. ś. po izbie, koło pieca. Ork.
 [Swarnianie się, a ś., blm.] czynność cz. Śwarniac ś.
 [Swarnukać, a, ał] na kogo = krzyzczeń; łajac kogo.
 [Swarnukanie, a, blm.] czynność cz. Śwarnukać.
 [Swarny] p. Szwarny: Przisto do mnie swarne dzieweę: co tu robis, Janieku?
 1. [Swat, a, lm. y] p. Swiat.
 2. [Swat, a, lm. y] = Swat.
 [Swe] p. Huzle!
 [Swegotać, a, ał] swiechtac, brudzić, walać.
 [Swegotanie, a, blm.] czynność cz. Swegotać.
 [Swejndrac, a, ał] = Szwandrac.
 [Swejndranie, a, blm.] czynność cz. Swejndrac.
 [Swenkung, u, lm. i] u żołnierzy, deflada.
 [Swędra, y, lm. y] = Swędra.
 [Swędraty, Swędrłaty] kędzierzawy.
 [Swędrłaty] p. Swędraty.
 † Świętny spogi: Twarz świętna. Šehot.
 [Swi] głos jaskółki: Jaskolicka Ś., Ś., Ś. I
 [Swiachac, a, ał] p. Swiachnąć.
 [Swiachanie, a, blm.] czynność cz. Swiachac.
 [Swiachnąć, nie, nał, nied. Swiachac, Cwachac] uderzyć, smignac: Jakem go swiachnął po łbie!
 [Swiachnięcie, a, blm.] czynność cz. Swiachnąć.
 † Swiacki swiecki, nie duchowny. Kaz. 1555.
 [Swiaczenie, a, blm., czynność cz. Swiaczyć.
 [Swiaczyć, y, ył], † Swiaczyć p. Świadczyć. Kaz. 1555.

Świadczenie, a, lm. a I. czynność cz. Świadczyć: Świadczenia twego trzeba. Troc. Ś. komu łaski, zyczliwości, poddaństwa. Troc. Mając od elektora saskiego gąze i wszystkie świadczenia, nie godzi ś. komu innemu na wierność przysięgać. Mat. 2. † Ś. jakaś danina: Główną część majątku kościelnego stanowiły włości nieruchome, daniny, tak zwane świadczenia ludności poddańczej.

Świadczenie się, a ś., blm., czynność cz. Świadczyć ś.

Świadczyć, y, ył, † Świadszyć, [Swiaczyć, Swiarszczyć, Swiaczyć] I. reznawać jako świadek, dawać świadectwo, zaświadczać, stawac za świadka, być świadkiem: Świadcę za kim, świadectwo daję. Kł. Ś. przeciw komu. Troc. Ś. w sądach. Troc. Ś. u sądu pod przysięgą. Karnk. Fałszywie to świadczył. Troc. Świadczących o prawie pospółstwo zawsze mordowało. Mick. Przen.: Ś. o czym = stwierdzac co, zapewniac, donosic o czym: Kazał prawe ręce poucinać, o czym świadczą Leo, Treter... Mick. Przen.: × Ś. kogo = stwierdzac, świadczyć, że to kto; zdradzac = wskazywać

kogo: Kij i tłumoczek świadczyły podróznego. Garez. Świadczy co o czym = dowodzić czego: Ślady świadczą o kierunku ucieczki. Pozostałe po nim dzieła Ś. będą o jego działalności. 2. [Ś.] znaczyć: To nie nie świadczy. 3. × Ś. kim = powoływać ś. na czyje świadectwo, wskazywać na kogo jako na świadka, zastawiać ś. czym świadectwem, świadczyć ś. kim. Kn. Świadczyć Bogiem. Troc. Świadczyły przytomni w ten czas osobami. Troc. 4. Ś. komu co = okazywać, wyświadczać mu co; uznawać co w kim, przyznawać, zaświadczać komu o czym, zapewniać go o czym: Ś. łaskę, powinność, nieudolność, uciechę swoje. Troc. Nie przestawał jej Ś. dobrodziejstw. L. Przysługa z jego strony nie jest tylko prostą delikatnością i okryciem świadczonej łaski, ale stanąć ś. rzeczywistością i prawdziwą przysługą. Korz. Świadczył królowi zwierchność. Troc. Świadczą sobie godność = częstują ś., piją z sobą, raczą ś., fejują ś. 5. komu = wyświadczać mu dobrodziejstwa, łaski; kwiecić komu bałkę, basować mu, okazywać mu przychylność, sprzyjać mu, faworyzować go: Świadczy, a na złe idą dobrodziejstwa twoje; czemuż świadcysz z dobroci, gdy masz niepokoję? Kras. Bóg ma rozkosz jakowąś Ś. dla stworzenia, rozrada, uszczęśliwia ludzkie pokolenia. Karp. Kto złemu dobrze świadczy, tym gorszym go czyni. Min. I pana Cyrjaka namówiła też, aby im świadczył. Orzesz. Ej! Hanuś, coś mi okrutnie świadcysz! Sew. (= przypochlebiasz ś.): Żart.: Profesor pozwala im czubić ś. lub Ś. sobie na własnej głowie. Sienk. 6. [Ś.] (o lekarstwie) pomagać, skutkować, dobrze robić. Żart.: Jemu świadczą (służą) kuchenne suchoty a chory na kuchenne suchoty = jest tłusty. 7. [Ś. kogo] = znać kogo. 8. [Ś.] wróżyć (nieos.): Świadczy na deszcz z miesiączka odętego w lisiej czapce. Ś. ś. I. kim, × Ś. kim = powoływać ś. na czyje świadectwo, wskazywać kogo jako świadka, zastawiać ś. czym świadectwem, brać kogo na świadka, na świadctwo: Nie bierz mnie za świadka: jeśli ś. mną Ś. będziesz, wszystkiego ś. zaprę. Pilech. Ś. ś. Bogiem = przysięgać na Boga. Świadcę ś. wami, nieba, że z równym zapalem kocham i teraz Polskę, jak zawsze kochałem. Fel. 2. [Ś. ś.] z kim = przyjaźnić ś.; przestawać, obcować z kim. 3. [Ś. ś.] wieść ś., powodzić ś., szczęścić ś.: No cóż, dobrze ś. wam tu świadczy?

Świadectwo, a, lm. a. [Świadectwo], † Świadectwo, † Świadstwo, † Świadomie, † Świadziectwo I. świadczenie, zeznanie: Cokolwiek kto twierdzi statecznie k woli bliźniemu albo na jego szkodę, lubo u sądu, lub też kędyindziej, Ś. jest. Karnk. (osobliwie zaś, kiedy kto u sądu pod przysięgą co świadczy. Karnk.). Świadectwem świadków obronion. P. cheł. Świadectwem jednego żaden nie bywa przekonan. Groic. Dać prawdę Ś. Boga na Ś. wzywam. Jabł. (= na świadka; świadcę ś. Bogiem). Biorę was wszystkich na Ś. Troc. Was wszystkich, którzyście tu obecni, biorę sobie na Ś., abyście świadczyli o niniejszym związku małżeńskim, prawnie zawartym i od kościoła Bożego potwierdzonym. Na Ś. tego to podpisałem. Troc. Dowód prawdy moralnej jest Ś. Rej. Przen.: zapewnienie, orzeczenie: Według świadectwa doktorów. Troc. 2. zaświadczenie na piśmie, atestat: Wyrobić sobie Ś. Ś. szczepienia ospy. Ś. handlowe = patent na prawo handlu. Wykupić Ś. na handel. Ś. ubóstwa = atestat, atest ubóstwa. Ś. urodzenia, chrztu, ślubu, zejścia, pogrzebu = akt, metryka. Ś. zejścia zgonu = sepultura. Ś. ukończenia szkół = Ś. dojrzałości =

atestat, patent, dojrzałości, matura. Wziąć od rządcy domu Ś. do wyjazdu = kwalifikację. 3. fl. (w logice): Ś. (testimonium), jako argument. Str. Wiarogodne Ś., jako środek pomocniczy indukcji. Str. 4. wet.: Ś. odstanowienia = zaświadczenie, że stádnika dopuszczono do kłaczy.

† Świadczen p. Świadczeni: W. K. Moś Ś. jesteś, iż sług sprawnych i chętnych swych W. K. Moś masz dostatek nieprzebrany. Grab. P.

× Świadczenie przys. od Świadczeni. Troc.

† Świadczenno wiadomo, świadomo: To jest Ś. gajnemu sądowi. Ort.

× Świadczeni I. świadczący, za świadectwo służący, stwierdzający: Znajdowano tam liczne kości, świadczone kłęski nieprzyjacielskiej. Nar. Długi takowe nie potrzebują świadczonego dowodu. Sz. Czeladnik nie ma być przyjęty bez listu świadczonego. Vol. Ś. list, kredyt, kredenejały, formaty. Kn. List Ś., kredens. Troc. List Ś., świadczone pismo. Troc. Ś. list od biskupa do inszej djeceji. Troc. (= list wierzytelny). Kako ma moc mieć list Ś. z gajnego sądu. Ort. Ś. list o długu z gajnego sądu. Ort. Powinien mieć list Ś. dostateczny urzędowy od urodzenia dobrego według porządku kościoła św. Przyw. 2. † Ś. świadczeniami potwierdzony, dowodny, dokumentny: By Jezus nie prawy i Ś. Bóg, czemuż prorok mówił: wyście Jego od dni wieczności? Skar.

Świadek, dka, lm. dkowie, I. ten, co świadczy, co daje świadectwo czemu: Ś. sądowy, osoba pozwana, która świadectwo prawdy wydawa na sądzie pod przysięgą. Groic. Świadectwem trzech albo dwóch świadków ma strona rzecz swą udziierać. St. lit. Świadek wieść. St. lit. (= świadków stawiać). Ś. naoczny. Ś. oczywisty. Troc. Ś. wiarogodny. Świadek stawiać. Troc. Za świadka kogo brać. Pilech. Biorę ich świadkiem. Troc. (= za świadków). Powołać kogo na świadka. Podpisany Ś. (= osoba stwierdzająca co podpisem swoim). Boga mam świadka. Bardz. Mam Boga za świadka. L. Bóg świadkiem rzetelności mojej. L. Bóg mi świadkiem, że to ostatek tego, co miałem. Świadekami nie mogą być małoletni, nałogowi pijacy, krzywoprzysięcy. Kras. A. Nie mogą być świadkami rodzice w sprawie dzieci i wzajemnie. Kras. A. (= świadczyć). Powoływać ś. na świadków. Zamiast mitologii są naoczne świadki. Mick. Zapisz to wyznanie, — a oto są świadki. Masz, Cyganie, świadki? — Mam żonę i dziatki. Prz. Żart.: Ś. za łyżkę barszczu (= Ś. przekupiony). 2. osoba przytomna czemu, obecna przy czym, mogąca w razie potrzeby świadczyć o tym, co widzi, przy czym była, widzi: Nie sądz o żadnym miejscu, by bez świadków było. Min. Doręczyć co, zapowiedzieć co przy świadkach, wobec świadków. Tytu jest świadków, wszystko widoczne, jakże zabory moje uprawnie? Syrok. Porozumieli ś. bez świadków (= sam na sam). Niedyskretny Ś. naszej rozmowy. Byłem mimowoli świadkiem następującej sceny... Świadekowie przy pojedynku = sekundanci. Posłać komu świadków = wyzwać go na pojedynkę. Przen.: Dęby sędziwe, świadki naszych zabaw dziecińczych. Iluż uczł ta wielka komnata była świadkiem! 3. [Ś. weselny] = swat. 4. pozostawiony kawalek okazji, proszku z niego, guzik kruszcowy i t. p. przy próbach dla dania możności powtórzenia próby. Łab. 5. góra odosobniona, będąca szczątkiem wyżyny. 6. anat.: † Świadek natury męskiej, p. Jądro. 7. inż. jeden z kopczyków, jakie przy zbieraniu ziemi w wy-

kopach, plantowaniu, pogłębiamu stawów i t. p. z nienaruszoną powierzchnią zostawiać ś. zwykły, dla wymierzenia objętości ziemi wybranej.

[Świadestwo, a, lm. a], † Świadestwo p. Świadectwo. Skr. Przy tym byli na świadestwie przy lutkupie. Gac.

Świadkować, uje, ował być świadkiem, występować w roli świadka: W dokumencie z r. 1269 świadkuje odnośnie tegoż biskupa czynności. Mał.

Świadkowanie, a, blm., czynność cz. Świadkować.

Świadkowe, ego, blm. zapłata świadkom przy akcie rejentalnym: Dwaj pisarze rejenta dostają po połowie świadkowego.

Świadom p. Świadomy: Turek nie lekee sobie ważył Polaków, których był ś., gdy z Wołochy czynił. Biel. M. ś. spraw dworskich. Troc. Jestem ś. twojej szczerości. Troc. (= przeświadczony o niej). Zarówno ś. prawa, jak i gospodarstwa. Mick. [Przebaczcie, com nie ś. wyrzek] = nie wiedząc.

† Świadomeca, y, lm. y, × Świadomic, † Świadomia człowiek świadomy, znawca, rzeczoznawca, biegły, ekspert: Pobożni panowie rady Chrystusowej, którzy przy stolicy Jego sądowej zasiadziacie, świadomecy Jego spraw i sądów. Skar.

† Świadomia, i, lm. owie I. p. Świadomeca. 2. blm., zb. grono ludzi świadomych, biegłych: ś. jest człowiek świadomy a. ludzie świadomi, których może kto brać za świadki. Kn., Troc. Co zeznam przed świadomością całej osady. Gac.

Świadomić, i, il kogo = robić go świadomym, zapoznawać go z czym, wtajemniczać go w co: Kształcając umysł młodzi naszej, świadomimy ją zarazem o potrzebie utrzymania światła i miłości bratniej.

Świadomie, Świadomo przys. od Świadomy; † Po świadomiu, × Po świadomu: Czyn ś. złośliwy (= rozmyślnie).

† Świadomie, a, lm. a I. p. Świadectwo. Glos. Gdy który Armenin będzie uciśnion niemocą, ma przyzwać duchownych i też dwu a. trzech mężów... dla świadomia. Corp. (propter testimonium). Aby mu było ś. pewne, prawdziwe wydane strony urodzenia i dobrego zachowania jego. Pyp. Do którego świadomia dla lepszej wiary i pewności pieczęć urzędu naszego daliśmy przyłożyć. Pyp. 2. sumienie. B. Sz.

× Świadomic, mca, lm. mcj p. Świadomeca. Świadomienie, a, blm., czynność cz. Świadomić.

* Świadomiu: † Po ś., p. Świadomie: On go omacnie mrokiem gestych cieni, wzięwszy za rękę, po świadomiu wodzi. P. Koch.

Świadomo I. p. Świadomie: ś., świadecznie, adhibitis testibus. Kn. ś. mi to. Troc. Nie ś. nam to było. Troc. 2. [ś.] wiadomo: Wóm to ś. zajęto konie, oj nieświadomo, którą drogą po nie.

Świadomość, i, blm. I. rz. od Świadomy. 2. lek. przytomność, samowiedza (sensorium s. conscientia).

Świadomszy st. w. od Świadomy: Ut res multorum oculis esset testator, bardziej świadeczna a. oświadczona, świadomsza wielom. Kn.

* Świadomu: × Po świadomu, p. Świadomie: Zapłaciłem po ś. Pol.

Świadomy I. wiadomy, znany: Świadoma (wiadoma) mi ta rzecz. Troc. 2. rozmyślny: Postępek ś. 3. wtajemniczony, obeznany, dobrze wiedzący: Myśmy tu miejsce nieświadomi. Boh. [Świadoma męża] = wiedząca, co to mąż. Człowiek ś. rzeczy.

Jestem ś. całej tej sprawy. ś. miejsca, opisać mi drogę. ś. sekretu. 4. biegły, doświadczony, światły: Człek ś. od wieszczka bieglejszy. Min. Świadomemu wierzyć ś. godzi. Kn. Świadomego mi do tego trzeba. Troc. Wiara jego przy dojrzałej radzie świadoma. Troc. [Baby świadome] = znające ś. na rzeczy. 5. przeświadczony, przekonany: Jeden z liptowskich strzelców wpałkował mu kulę pod serce; z nią ustąpił Samek z pola, ś., że ustępuje honornie. Tet.

† Świadstwo, a, lm. a p. Świadectwo. Bratk.

† Świadszenie, a, blm., czynność cz. Świadszyć.

† Świadszyć, y, ył p. Świadczyć. Wirz.

† Świadziectwo, a, lm. a p. Świadectwo. B. Sz.

[Świagler, gra, lm. growie] = Szwagier.

[Świajdrać, a, ał] p. Śwajndrać.

[Świajdranie, a, blm.] czynność cz. Świajdrać.

[Świarc, u, lm. e] p. Szwarz.

† Świarciać, a, lm. a p. Zwierciadło. B. Sz.

[Świarczenie, a, blm.] czynność cz. Świarczyć.

[Świarczenie się, a, ś., blm.] czynność cz. Świarczyć ś.

[Świarczyć, y, ył i ś. ś.] p. Świadczyć.

[Świarny] p. Szwarny.

[Świarszczenie, a, blm.] czynność cz. Świarszczyć.

[Świarszczenie się, a, ś., blm.] czynność cz. Świarszczyć ś.

[Świarszczyć, y, ył i ś. ś.] p. Świadczyć.

[Świastać, a, ał] wywijac czym, np. batem.

[Świastanie, a, blm.] czynność cz. Świastać.

[Świastki] smagły, gibki: Pręciak ś.

[Świaszczennik, a, lm. cy, Świeszczennik,

Świeczennik] duchowny ruski, pop: Pop, jako ś.

i pleban, miewa knez od cerkwi. Perz. i świaszczenników, chociaż do cerkwi uciekli, przy ołtarzach, jak bydło, na ofiarę siekli. Zim.

Świat, a, lm. y, [Śwał, Śjat] I. zbiór wszystkich ciał niebieskich, wszechświat, przyroda cała, kosmos, ogół wszystkich ciał niebieskich o wzajemnej łączności, uporządkowany w całość, system światła, układ świata: ś., mir, wszystek zbiór stworzonych rzeczy, niebo, ziemia, ciała niebieskie i co na nich i t. d. L. ś. powszechny, universum, zbiór wszystkich stworzeń materialnych. Śniad.

Stworzenie świata. ś. i wszystko, co w nim jest, stworzył Bóg przez sześć dni. B. G. Bóg, stwórca i rządca świata. Bardz. Kto ś. Twym sprawom wydziwować może? kto rozumowi, którym niezmierny ten ś. stworzony? Kochan. ś. od światła nazwany. Dar. J. Stary, jak ś. Jabł.

Jak ś. światem, nigdy tego nie widział. Oss. (= odkąd ś. istnieje). Jak ś. światem, nie będzie Niemiec Polakowi bratem. Prz. (= dopóki ś. istnieje). Póki ś. światem, wilk owcy nie będzie bratem. Kn. Od stworzenia świata tego nie było. Troc. 2. ś. słoneczny = zbiór wszystkich ciał około słońca krążących. Śniad. 3. każda z planet, uważana jako zamieszkała przez jakie istoty. 4. ziemia, kula ziemna, glob ziemny jako siedlisko rodu ludzkiego: Cztery części świata. Wyrw., Troc.

Mocą wiele świata wziął za krótkie lata król maecdoński, lecz mu ś. tak zdało, że nań samego ś. był jeden mało. Kochan. Jeden ś., choć to tak ciasny i mały w okragu swym, przecież w sobie wiele zawiera i zmieszcza rzeczy wielkich, iż w nim zamykają ś. sposobnie i bez ciasnoty morze i ziemia, i wyspy, i łądy. Łęcz.

Obejść ś. do koła, zeszedł ś., jak długi i szeroki. Sam chce ś. pomierzyć, żeby nie samym cudzym relacjom wierzyć. Tw. Pokresić ś., kraje, zwiedzić, zjeździć. Kn. Podróż naokoło świata. Krąg

świata. Siedm cudów świata. Skar. Kobieta stateczna byłby ósmy cud świata. Skar. W całym świecie nie znalazł takiej osoby. L. Niemasz lepszego na świecie. Troc. Na świecie grubijana i nieuka większego być nie mogło, jakim twój ojciec bywał. Pim. To to rozum, którego w świecie poszukać. Czart. A. (= *daleko szukać, ze świecą szukać*). Dziewczyna najładniejsza w świecie. L. (= *wszystkich urodę zakasowała*). Działa tak pięknie ulane, jakie mogą być na świecie. Kłok. (= *jak najdoskonalsze*). Któż to widział na świecie? L. (= *gdziekolwiek a. kiedykolwiek*). Kto to słyszał na świecie? Prędko zniknęli, jakoby ich na świecie nie było. Falib. (= *jak kamień w wodę*). Kościół św. jest wszystko zebrane chrześcijańskie, gdziekolwiek jest po świecie rozproszone. Rej. Poszedł w Ś. Kn. (= *gdzie go oczy poniosły*). Powódź przerwała mi groble, ryby poszły w Ś. Kras. (= *rozproszyły ś.*). Furje bieżami i wściekle Eumenidy swemi Gorgonami za Ś. ich gdzie zastraszają. Tw. Choćby za Ś., gotów jestem iść najdalej. L. (= *na bory na lasy, na koniec świata*). Za światbym uciekł. Troc. Na Ś. puszczy żyje ś. jak za światem. Lach. Wszędzie Ś. Troc. Wielki Ś. Troc. Szeroki i długi Ś. Klnie, na czym Ś. stoi (= *straszenie*). Tartas. gwałt, powiadam państwu, koniec świata! Ś. ś. do góry nogami przewrócił! (= *wszystko teraz idzie na opak*). Troc. Mieszka gdzieś na końcu świata (= *na przedpieklu*). [Od pokonu świata] = *od początku świata*. Kule światami chodziły, ale nie sły tam, gdzie potrzeba]. Jeż. (= *stronami, lokami*). Nowy Ś., Ameryka. Troc. Wiadomości te, jakoby z nowego świata. Warg. (= *bardzo dziwne*). [Zbój wrócił ze świata] = *dalekich krajów, zdaleka*. [Jeździł do świata braci szukać. Zeby w kraj świata posied, nikiej za darmo nie dadzą. Dał P. Bóg, jak nie białemu światu] = *coś piekielnego, nie z tego świata*. Zadrękał las wśród północnej uroczystej głuszy; choćby kazano przysięc na zbawienie duszy, to przysięgnę, że głos, ten nie z naszego świata. Syrok. Idziem na Ś. przeciwny, a z swego schodzimy. Bardz. (na opak wszystko. L.). Jak na inszy Ś. przyszedł. Kn. (= *zdumiony nowością*). Nie wiedziałem, na którym świecie i czy żyłem. Wyb. (= *co ś. ze mną dzieje*). Pijany o świecie nie wie, mówić nie umie, na nogach stać nie może, tacza ś. to tam, to sam. Dambr. On nie wie o Bożym świecie. L. (= *nie ma pojęcia o niczym, ciemny jak tabaka w rogu*). Drży ziemia, szumią lasy, nie znać we mgłę świata. L. (= *nic nie widać naokoło*). Gęste zewsząd obłoki Ś. im wzięły. Tw. (= *widok zasłoniły*). Wyłogami sobolowemi Ś. tylko grzeją, a grzbiet ziębią. Węż. (= *na oko tylko ciepłe*). Gdyby to w samej rzeczy było, iż ten imię tyle ludzi zabił, czy, chodziłby on dotychczas po świecie? L. (= *nie straconoby go, jeszcze?*). Siła dusz nieprzyjacielskich na on Ś. zagnał. Paszk. (= *pozabawił życia*). Lekarz ten nie jednego już wyprawił na tamten Ś. (= *o śmierć przyprowadził*). Osiadłszy na grzbiecie, śmierć cię nieubłagana na tamten Ś. gniecie. L. Odszedł na lepszy żywot z tego świata. Birk. Pożegnał, opuścił ten Ś. Rozstał ś. z tym światem. Pod zeszyły mój wiek, pod lata moje stare już jedną nogą stoję w grobie, abowiem z tym światem co godzina rozstać mi ś. przychodzi. Smotr. Obszedł Ś. dokola. Zeszedł cały Ś. Nie spotka tego nigdzie, jak Ś. długi i szeroki. Wydać na Ś. potomka (= *urodzić, porodzić*). Daruj, jeśli będziem chwalić cię po światu. Mick. Ś. ten smę-

tarzem z łez, ze krwi i błota, Ś. ten jak wieczna każdemu Golgota. Krasin. My ś. ciągle po światu włóczymy. Krasz. [Po białym świecie = *zimą*. Po zielonym świecie = *wiosną*]. Święci po kamykach siadywali, chodząc po światu. Kon. Dalej z posad, bryło świata! Mick. Chodzenie po światu ś. skończyło. Kon. Ś. nie może być tylko liczbą, ciężarem, kształtem. Niem. A. Przen.: *kraina, dziedzina*: Ś. fizyczny, przyrodzony, widzialny, niewidzialny, duchowy. Ś. umysłowy, naukowy, dziecięcy. Ś. roślinny = *królestwo roślinne, flora*. Ś. zwierzęcy = *królestwo zwierząt, fauna*. Ś. mineralny = *królestwo minerałów*. Ś. zjawisk fizycznych, duchowych (= *obręb, zakres*). Ś. duchów. Ś. nadprzyrodzony. Ś. wynalazków i odkryć. Ś. wspomnień, myśli. Wyjdzie z zamętu Ś. ducha. Mick. 5. *widok publiczny, światło dzienne*: Na Ś. wydać dzieło, na jaśnią, na jawnią. L. Ukazać ś. na Ś., *in publicum prodire*. Kn. Aby wydać na Ś. jaką księgę, jest o czym myśleć i pracować. Haur. Na Ś. wynieść, ukazać ś. Troc. Na publiczny światu wystawić widok. Troc. 6. *przestrzeń poza domem, zewnątrz domu, dwór, wolne powietrze, przestwór pod gołym niebem*: Wyjść na Ś., mam zwady w domu, w domu kłopoty. L. Na Ś. nie wychodzi. Troc. Jedźmyż do domu, boć tu na świecie gołym gadać z tobą nie będę. Przybor. Brzydko dziś na świecie. Trudno dziś psa na Ś. wypędzić (taka niepogoda). Niepodobna ś. tak na Ś. pokazać (= *ludziom na oczy*). [Wylać wodę na Ś. (= *precz*)]. Drużbowie wynoszą stoły na Ś. = *na podwórze, na powietrze*. A jakże ja mam z grobu wstać, kiedy mnie na Ś. nie widać? 7. [Ś.] *otoczenie*: O świecie nie wiedział = *stracił przytomność*. Treboby szalonymi końmi, które jeszcze świata nie widziały, rozszarpać ją po polu. Rączki zatamala, oczki zapłakała, zmienił jej ś. Ś. 8. *wyobrażenie kuli ziemskiej, zrobione z czego*: Na koronie królewskiej jest Ś. z krzyżem, a na mitrach Ś. bez krzyża kładą. Troc. [Ś., wyobrażenie kuli ziemskiej, robione z opłatka w wigilję B. Narodzenia i wieszane u powały] 9. *przen. ludzie, społeczeństwo ludzkie, towarzystwo ludzkie i jego sprawy, arena życia, życie świeckie, światowość, wir światowy, uciechy światowe, powaby życia, scena życiowa*: Ś. jest wielkie teatrum, a ludzie aktery. Kras. Wehodziś na Ś., krok pierwszy stawisz jest nie snadno, zewsząd cię zbójcy, zdrajcy, filuty opadną. Kras. Ś. zepsuty. Kras. Ś. modny, elegancki. Ś. Pismo zowie marną omyłką, łotrowską jaskinią, omylną samotówką, na którym nigdy nie pewnego, nie trwałego być nie może. Rej. Zaż nie widamy odmiennosci świata? dziś mamy z niego ojca, jutro kata. Rej. Ej, świecie, świecie! coli to ty umiesz: tu jesz, tu pijesz, ni wiatr jaki szumisz. Bratk. Wszystko ś. plecie na tym mizernym świecie. Zegl. Równie i ja na świecie jestem, wiem, co ś. dzieje. L. (= *nie dzisiejszy, doświadczony*). Dawno żyję na świecie, wiem dobrze, Ś. jaki. L. Zażył świata, póki służą lata. L. Świata zażył, potym w niebie być. Kn. Tobie na twoje lata czas poprzestać świata. Koehan. Rzuca Ś. i zamyka ś. w klasztorze. Troc. Nie dba o Ś. Troc. Opuścić Ś., sposób życia świecki, pospolity, albo towarzystwo ludzi pospolitych. Kn. Wcale nie zda ś. do świata; najlepiej ją do klasztoru wsadzić. Udał ś. na Ś., naśladuje mody. L. Gdybym ś. była w Ś. udała, nie byłabym w takich trudnościach. L. Znasz terażniejszy Ś. i gust, do mody stosować ś. należy, żeby uchodzić za ludzi umięjących żyć.

L. Zabrnęliśmy bardzo w Ś. my, chrześcijanie. Hrb. Nuż pojazdy nasze, koń za pięćset złotych, rząd za drugie; nuż owe kutasy, nuż owe dziwne muchry, strzępki, aż dziwno patrzeć na te straszne wymysły świata tego. Rej. Na świecie, mówią, jak kto chce. L. Co świat na to powie? Opinja świata. Żył w Warszawie na wielkim świecie. Kraj. M. Wielki Ś. Capowie. Opuściłem Ś. wielki dla małego świata. L. Obyczaje wielkiego świata. L. Osznst dziś człek z wielkiego świata. Wyb. Parafjanie są łatwowierni, ale i ludzie większego świata. L. Odwołują ś. w tym do pięknego świata. L. Każdy za mną, tęskni, cały Ś. ode mnie ucieka. L. Jak inszy Ś. teraz. Zegł. Według dzisiejszego świata. L. Komu to tu Ś. durzyć! Weź mię, ja umrę przy tobie, nie lubię świata! Mick. Był wiernym, świat mu serce zaraził niewiarą. Syrok. Dzieje świata. Zaparł ś. świata i jego marności. Opowiem światu całemu. Mick. Preez! preez ode mnie, kwiecie beznasienny! studniom niezdatny, jak stłuczone dzbanki, światowi jako słońca blask, jesienny bezpożyteczny. Słow. Niech nad martwym wleceć światem. Mick. Chodzi gadka po świecie (= pomiędzy ludźmi). Bieda na świecie (= ciężkie czasy teraz). [Wszak ei dopir na Ś. = dopiero życie rozpoczynasz, dopiero wstępujesz w życie]. Bo temu dziecku nie do świata (= nie rokuje mu nic życia, nie będzie żyło)]. Zawiązać komu Ś. = zagrozić mu drogę do możliwego szczęścia na świecie, do karjery (np. przez oplakane małżeństwo). Przen.: koło, sfera, sfery, klasa, klika, branża: Ś. arystokratyczny, finansowy, przemysłowy, urzędniczy, wojskowy. Oczy swe na tego męża obrócił i wojenny i uczony Ś. Birk. 10. † Ś. życie na świecie, życie doczesne, żywot: W tym czasie Ludwik świata tego dokonał. Skał. Nie dajże, Boże, długo takim światu. Alb. (= skrót ich dni). 11. † Ś. czas w danym okresie, czasy, wiek dany, doba dana, generacja: Niech ś. więcej nie chlubią starodawne lata z swojami Helenami: jest za tego świata, która gładkością wszystkie pierwsze minęła. Kochan. (= za naszych dni, za naszej pamięci). Taki teraz Ś. Troc. Nie świata tego człowiek. Troc (= innego polokroju, autoramentu człowiek). 12. [Ś.] powietrze: Koń ni razu nie dostąpił nogą ziemi, jeno światem biegał. 13. [Trzy światy] = a) rzecz nadzwyczajna, niezwykła, dziwny, straszne rzeczy: Wśród nawału utrapień trzy światy mi ś. dzieją (w głowie). b) † Trzy światy = rozkosz największa: Przy dworze chłopiec ten jest najczystszy, któremu trzy światy złość wyrządzić. Glicz. (summum bonum. L.). 14. [Ś., Światowiec] przybysz obcy na wsi. 15. [Ś.] duży kapelus z góralski, szyder. 16. Oko świata (oculus mundi) opał wodny, przez zamurzenie w wodzie nabijający tęczowania i przejrzystości. Łab. 17. a. dzień, gór. przestrzeń zewnątrz kopalni, powierzchnia ziemi: Sztoinia ma wehód na Ś. 18. [Ś.]: O, biedny świecie! = wyrażenie wykrzyknikowe, wyrażające politowanie: O biedny świecie, o niebogo, gdzież jego stać na to! Boże mój, świecie mój! 19. [Ś.] przys. = a) Ś. = daleko, bardzo daleko, wielka odległość, kawał drogi, huk drogi: To je Ś. Straśny Ś. = odległość nadzwyczajna. b) odległość, dystans: Blizki Ś. c) dość, aż nadto: Czy wystarczy płót na koszule? — Wystarczy, Ś.! Czy zdążę na kolej? — O Ś.! (= aż nadto jeszcze czasu). d) Co na świecie = bardzo: Ja się śmiałem co na świecie. e) długo: Z tym starym dziadem jak ja będę Ś. żyła? f) Jak Ś. =

za nic, nigdy: Tego jak Ś. nie zmiarkuje. g) O żyw Ś. = w żaden sposób. h) A na świecie! = ale gdzież tam! nigdy w świecie! i) Za Ś. = za nic; Gorzałki ci wogrodnik za Ś. nie da. j) Za światem = ze wszystkim, zupełnie, na dobre: Ten puścił ś. za światem i zaczął pić. k) W Ś. mówić = mówić od rzeczy. l) Do świata = do dnia, przede dniem. † Nijakim światem = w żaden sposób: Nie mógł nijakim światem ustanowić łez. Ork. Zdr. Świątek, × Świecłk, [Świateniek]. Zgr. Świecisko.

† Świątek, tca, lm. tcy p. Świątek: Musiałyby ś. wszystkie księgi nasze, światcy (w kalendarzu) i paschalje pomieszać. Sak.

Świątek, tka, lm. tki p. Świąt: Smakuje mu Ś. Rej. (światowość. L.). Każdy ma swój Ś., swój cyrkulik ograniczony, jedni większy, drudzy mniejszy. Lubom. Nuż ze światka na Ś. Kor. Ś. dziecięcy. Usuwa ś. on widocznie na ubocze, zamyka coraz więcej w światku swego opactwa. Czern.

[Świątelka, i, lm. i] izdebka podrzędniejsza od izby głównej, w której mieszka zwykle rodzina: brat, syn, parobek lub komornik gospodarza.

Świątelko, a, lm. a p. Świątło: Wolno mu mówić, co tylko sam chce, i jak mu Ś. dyktuje poznanie. L. Tak to nowe światelka wschodzą, stare gasną. Kras.

[Świateniek, nka, lm. nki] p. Świąt.

[Światko, a, lm. a] l. p. Światło. 2. mała lampka, mały kaganek.

× Światło p. 2. Świątło.

[Światlica, y, lm. e] p. Światlica.

× Światluteńki ze wszystkim światły, jaśnięteńki: Ale chociaż noe była światluteńka, nie to wszystko nie pomaga. Chodź.

× Światluteńko przys. od Światluteńki.

1. Światło, a, lm. a, tel a. [tol] l. fiz. przyczyna, wskutek której ciała stają ś. dla nas widocznymi: Ś. odbite, załamane, spolaryzowane, jednorodne i złożone. Ś. elektryczne = Ś. wzbudzone działaniem prądu elektrycznego. Ś. elektryczne żarowe (= polegające na rozżarzeniu włókna węglowego). Ś. elektryczne łukowe (= łuk świetlny tworzący ś. między końcami dwu prętów węglowych). Ś. płomienne. Ś. Anera. Ś. bezżarowe = niepalące ś., chłodne. Rozpalily ś. szczyty... bezżarnym, tęczowym światłem. Przybysz. Ś. jest owa rzecz, która czyni, ażebyśmy różne rzeczy, ciała mające, widzieć mogli. Krup. Skoro być poczyna Ś., wraz rodzi jasność. Zachar. Podług Newtona, Ś. zawisło na wypuszczaniu cząstek z ciała świetnego. Rogal. Ś. działając na oko nasze, jest siłą wzbudzającą czucie widzenia. Śniad. Ś. jest ciało istotne, a ciemność jest utratą jego. L. Ś. słoneczne, miesięczne. Troc. Ś. Saturna tępe. Troc. Merkurjusz i księżyc biorą Ś. od słońca. Troc. Przen.: Wierzenia ludowe w światło nauki (= w oświeceniu; ze stanowiska nauki wyjaśnione). Wystawić co w prawdziwym światło (= przedmiotowo, obiektywnie). Roztropnie gada, rzeez Ś. bierze, możemy ś. zgodzić. L. (= wyjaśnia ś., wyświeśla ś.). Przen.: przyczyna, wskutek której rozjaśnia ś. komu w głowie; objaśnienie, wyświecenie: To mój urząd jest i to mam w mej moey, na Ś. ludzie dźwigać z ciemnej noey. Groch. Prosiłem, żeby racyły obszerne dawać mi Ś. we wszystkim. L. Wszelkie Ś. i wszelki duch szlachetny przeciwny jest ustawom moim; wszelkie więc Ś. i nauki niech wykorzenionemi będą. Niem. Ze światła wypływa roztropność, która

mądry wybór rzeczy robi. L. Ś. Ewangelji, Ś. wiary. Ś. rozumu. Troc. Do najmniejszej iskierki gasił w sercu Ś. przyrodzonego rozumu, którym nas Bóg obdarzył i które jest dostateczne do uznania złego i dobrego. Troc. Duchu, Ś. Boże, gołąbko Syjonu! Mick. Ś. oczu = *możność widzenia*: Łez obfitość już Ś. mych oczu zalała. Kras. Krzewić Ś. wiary, nauki. 2. *światłość, poświęca, łuna, blask, ogień*: Po zachodzie słońca pokazuje Ś. czasem na północy Ś., światłem północnym zwane, *aurora borealis*. Os. J. (= *zorza północna*). Widziałem płynące Ś., które wynika na niebie, majtek go świętym zowie w gwałtownej potrzebie, widać go, gdy nawałność najbardziej Ś. sroży, a blizkie uśmierzenie swym oświtem wroży. Przyb. Ś. ludzace, mamiące. L. (= *blędny ogień*). [Obać Ś. w boru; jak obać ten ogień...]. Przen.: Ś. cnoty samo jedno zostało. Krasin. (= *aureola*). Przen.: *blask, świetność, lustr, polor*: Ś. sławy, fortuny. L. Światłem fortuny zaemiony. Troc. Nie widzi cienia za sobą, ale Ś. przed sobą. Troc. 3. *światłość dzienna, dzień jasny, widok*: Listy te mają być z pilnością oglądowane i ku światłu przegładane, jeśli co nie skrobano a. nie przypisywano. Sz. Przeglądać co pod Ś. Z tajemników i ciemności na Ś. ich wyprowadził. Pileh. Kto Ś. opóźni a za światła sobie nie dobrego nie sprawi, już w wieczór trudniejsza mu sprawa bywa. Rej. (= *za dnia*). Ktoby zabił człowieka, takowemu patrzeć na światło, to jest żyć, nie godzi Ś. L. Ś. okienne, Ś. niebieskie w okno bijące. Kn. Ś. górne = z *góry od sufitu lub sklepienia idące*. S. komu odjąć, zabudować okna, niebo. Kn. Światła i cienie na rysunku, na obrazie (= *miejsca jasne i cienie*). Ś. malarskie. Troc. 4. *miejsce światłem napełnione, oświetlone*: Gdy kto na słońcu jest, nie może inaczej, jeno musi być na świetle. Zebr. Wynosić co na Ś., na widok. Kn. 5. *rzecz świecąca, ciało świecące, światło wydające, źródło światła; ciało odbijające światło na nie padające*: Uczynił Bóg dwie światła wielkie: Ś. większe, aby było nade dniem; mniejsze, aby było nad nocą. Białob. Przen.: Wybrał z najznacześniejszych stanów samo Ś. Siem. J. (= *ludzi najświetlejszych, luminarzy, inteligencję*). 6. *oświetlenie, sztuczne światło, świeca, lampa, elektryczność paląca Ś., gaz płonący, kaganka*: Ś. na każdej reprezentacji teatrowej wiele kosztuje. L. Niósł Ś. a. latarnią przed swym panem, gdy na ten uczynek szedł. L. Oltarze i chóry przy rzesistym widziane były świetle. Troc. Podajno tu Ś. I Ś. kościelne = *świece kościelne, gromnice; lampy*: Ofiara na Ś. do P. Jezusa. W dzień M. Boskiej Gromnicznej sprzedają pod kościołami Ś. Zapalić, zgasić Ś. Pogasił światła. Przyćmić Ś. Płoną światła. Rzesiste Ś. Sztuka ta (teatralna) jutro ujrzy Ś. kinkietów. [Ś.] = a) *świece, olej do kaganków*. b) *wierchołek sosny z odnogami, opatrzonymi świeczkami, przyrządzony w ten sposób przez starszą druchnę, świeccha*. 7. *ognisko, środek, centrum*: Nie już w pustyniach Kapadocji kryje Ś., ale w waszych osadach, to jest w świetle Azji przemieszkiwa. Siem. J. 8. *anat. wnętrze puste naczyń, zwłaszcza tętnic (lumen)*. 9. kol.: Ś. ładunku a. nakładu a. przekrój ładunkowy a. zarys wagonu = *powierzchnia przekroju, poza którą ładunek wozów otwartych nie powinien wystawać*. 10. lek.: Leczenie światłem = *fototerapia (phototherapy)*. II. rzem. *przestrzeń otworu; przestrzeń między swymi granicami uważana, przestrzeń między dwiema ścianami uważana na*

szerość lub na długość: Otwór ma 3 stopy lub 4 cale w świetle. Łab. Ś. między belkami, słupami. Podcz. Zdr. Światelko, [Światolko, Światko]. Zgr. Świetlisko.

2. Światło × Świetle, × Światie przys od Światły.

Światłocieniowy przym. od Światłocien: Ilustracje Dorégo ustrojone powabnie w światłocieniowe i kolorystyczne efekty. Gers.

Światłocien, a a. u, lm. e *kombinacja światła z cieniami, przyczyniająca Ś. do wypruklenia przedmiotu na obrazie*: Tetry rozciągnęły Ś. melodją światłocieniów błękitnych, popielatych, czarnych. Mic. Przen.: *wyrazistość*: Reżyser potrafił utrzymać figury w światłocieniu. Potrzeba było tylko lekkich światłocieni, aby tę postać uchronić od zabijającej monotonii. Kozł. Malczewski za mało wagi przywiązuje do używania światłocieniu, jako środka wyrażenia uczuć i myśli. Witk.

† Światłoc, i, lm. i p. Światłoc. Glos.

Światłodajny *dający światło, używający światła, będący źródłem światła*: Potępienie proroka, Ś. i ducha ciemności. Przybysz. Światło to oświeca i rozświeca ciemności świata, i to nie jako zapalony przez kogoś świecznik, lecz jako coś światłodajnego z łaski nieba.

Światłodawca, y, lm. y *dawca światła; szerzyciel oświaty*. L. Jako Ś., musiał bronić nauki. Rog.

Światłodawczy przym. od Światłodawca.

Światłodruk, u, lm. i p. Fototypja: Sprawozdania komisji historii sztuki w Polsce z trzema tablicami w światłodruku, fotografii i heliografurze.

Światłodrukowy przym. od Światłodruk: Portret Ś.

Światłokrąg, egu, lm. egj *koło promienne, świetlane, aureola, gloria*: Światłokręgiem twoje skronie rozanieli! blask księżycy. Krasin.

Światłolity *świetlany, promieniejący, promienny, rzucający blaski, światło*: Nie odwracaj Ś., o pan! o! patrz ku mnie, pani światłolita! wzrok twój w niebo chwytaj! Si. wil.

Światłomierz, a, lm. e fiz. *przyrząd do mierzenia natężenia światła, fotometr*.

Światło-niebieski prow. *jasno-niebieski, bladoniebieski*.

× Światłonosz, a, lm. e, × Świeciuch ten, co światło nosi, co świeci komu, służący od światła. L. Ś., latarnik. Troc.

Światłonośny *noszący światło, oświecający, świetlany, bijący światłem*: Ś. eug Apollina. Nar. (= *ju-trzenka*).

Światło-płowy *jasno płowy, płowy z odcieniem światłym*: Zobaczyłam światło-płowe gęste włosy, odrzucone w tył nad czołem niezbyt wysokim. Orzesz.

Światłorodny, Światlorody *rodzący światło, oświecający*. L.

Światlorody p. Światlorodny: Tehnąć duchem światlorodym. Wor.

Światło-różowy prow. *jasno-różowy, bladoróżowy*.

Światłorumiany *światły z odcieniem rumianym, jasno-różowy*: Światłorumiana zorza. Kołak.

Światłoryt, u, lm. y *fotografiura*.

Światłorytowy przym. od Światłoryt: Kopja światłorytowa.

Światłosfera, y, blm., astr. = *Fotosfera*: Materia świecąca, stanowiąca samodzielną powierzchnię słońca, tak zw. Ś. Jędrz.

Światłoskrzydły mający skrzydła świetlane. Tet. **Światłość**, i, Im. i, † **Światłość**, † **Świeć** I. rz. od **Światły**, *światło, jasność, blask, luna*: Stań ś. światłości! i natychmiast stała ś. Ś. Białob. Ś. przyrodzona: słońce, miesiąc i gwiazdy. Rej. Bóg stworzył ziemię i niebo; ochędożył je światłościami, słońcem, miesiącem i gwiazdami. Biel. M. Wiele jest promieniów słonecznych, a Ś. przecię jedna. Hrb. Nie godzies tej słonecznej światłości. P. Koch. Gdy syn groźny Saturna gromy z nieba ciska, razi ludzi okropną światłością i trzaskiem. Dm. O światłości! o dziwna! o niewysławiona! iście samemu Bogu tyś wytrysła z łona! Rom. Im człowiek lepszy, tym ś. więcej w światłości koeha; im gorszy, tym bardziej ciemności szuka. Birk. Sama natura..., zasłuchawszy ś. w wesoly gwar szczęśliwych, ludzi, skamieniała w spokoju i w światłościach. Godl. Ś. błyskawicy zniknęła, noc czarna znowu padła na puszcę. Dyg. Przen.: Chrystus jest Bóg z Boga, Ś. z światłości. Białob. Trzy światła w jednej światłości. Troc. (o Trójcy św.). Przen.: *światło rozumu, mądrość, oświata, oświecenie, rozum, wiedza, jasność pojęcia*: Wygaszają w sobie tę Ś. przyrodzenia i rozumu. Kłok. Kto jedno dotknie sumienia swego, obaczy w nim zatkaną a zaślepioną tę Ś. w sobie. Rej. Ś. przyprawna, którą człowiek sobie nadaniem a oświeceniem rozumu swego przyprawić może. Rej. Prawo z dziejów równienniczych mieć powinno Ś. i najpewniejsze myśli prawodawczych tłómaczenie. L. 2. Ś. wiekuista, Ś. niebieska = *szczęście wieczne w życiu pozagrobowym, królestwo niebieskie*: Już od dziesięciu lat wiekuista Ś. mu świeci. Sow. (= *już od lat dziesięciu nie żyje*). Ś. wiekuista niechaj mu świeci na wieki wieków! Amen. Bodajes nigdy światłości niebieskiej nie oglądał! 3. *światło dzienne, jasność dnia, widok dzienny, jaw*: Mieszkał osobiwie dla wstydu, strzegąc ś. światłości i wzdzenia ludzkiego. Stryjk. (= *oczu ludzkich*). Wójt ma siedzieć, sądząc przysiężniki za dnia światłości. Ort. 4. † Ś. *wzrok, oczy, zdolność widzenia*: Po wzięciu światłości żył Tobiasz stary lat 42. Skar. (= *po odzyskaniu wzroku, po przejrzaniu*). 5. × Ś. = *światło, świeca, gromnica*: Umierającemu poświęconą Ś. do ręki dano. Zim. 6. *przen. ozdoba, gwiazda; luminarz*: O światłości trojańska, o nadziejo Troi! o *lux Dardaniae*. Koch. J. × **Światłowanie**, a, Im. a astr. = *Lunacja pod I. Światłowidmo*, a, Im. a *widmo światła, światło urojone, pokazujące ś. w oczach*. St. wil. × **Światłowidztwo**, a, bIm., okul. *iskwienie ś., blyski w oczach, latanie iskr przed oczyma* (photopsia). **Światłopust**, u, Im. y *okienko na chodniku, a. w pokoju, wypuszczające światło do suteryny*. × **Światłowstręt**, u, bIm., × **Odświatłowstręt** okul. *wrażliwość chorobliwa oczu na działanie światła* (photophobia). **Światło-zielony** prow. *jasno-zielony, bladzielony*: Suknia światło-zielona. Światło-zielona latarnia na sygnale kolejowym. **Światły**, † **Świeć** I. o mące, pieczywie, *jasny, biały, nie śniady*: Światła mąka. Troc. Światła mąka, jasno-biała, jak śnieg. L. Trzy miarki światłej mąki rozczyn. Wuj. Chleb cudny i Ś. Syr. Biały i Ś. chleb. Fur. Dwa świeżo wypieczone ze światłej mąki chleby. Ork. 2. *prow. jasny, blade*: Kilka pukłów światłych rozwitych warkoczy. Miek. 3. *przen. oświecony, jasno zdający sobie sprawę ze wszystkiego, wykształcony,*

rozsądny: Ś. kapłan, nauczyciel. Pisma światłych i enotliwych mężów. Niem. Światła publiczności. Dm. Pomnożył w narodzie masę ludzi dobrze usposobionych i światłych. Śniad. Światła mędrców praca. Czart. A. Udzielił mi uwag i światłych rad swoich. L. Ś. z pobożnym jak bracia ś. zgodzą. Brodz. Umysł Ś. S. rozum. Hul. Ma światło poznanie. L. (= *jasne, trzeźwe*). 4. *świeć*, *jaśniejący, promienny, lśniący, błyszczący*: Ś., praeclarus. Ps. flor. Mąż stanął przede mną w ubiorze światłym. Bud. (w odzieniu jasnym. B. G.). Był obleczon w białą suknię a bardzo światłą. HJ. Jakis płomyk pomyka wśród moczarów leśnych. Dyg. Niebo wywiesiło wstęgę wysadzoną brylantami gwiazdek drobnych: drogę mleczną, dziś tak światłą, jak jeszcze nigdy. Dyg. 5. † Ś. *świeć*, *byszczący, uspaniały, pompatyczny, paradny, okazały*: Orszak Ś.

Światobójczy zabójczy dla świata: Roznoszenie bomb lub światobójczych doktryn.

Światoburca, y, Im. y, × **Światoburca**, × **Światoburz**, *niszczyciel, burzyciel świata*: Stepy światoburców droga, tam przechadzał ś. gniew Boga. St. wil. Oprzeć ś. fali światoburców (muzułmanów) odtąd było dla Jagiellowego państwa najświętszym zadaniem bytu, idącym we wieki. Ostr. S.

Światoburczy przym. od **Światoburca**: Powódź światoburcza. Wor. Usposobienie moralne stanęło w królestwie Piastów naprzeciw światoburczej dumie tatarskiej. Szaj.

× **Światoburz**, a, Im. owie p. **Światoburca**: Przykład zaraźliwy pomnaża liczbę światoburców. L.

× **Światoburcza**, y, Im. y p. **Światoburca**. St. wil.

Światodziejowy *dotyczący dziejów całego świata, powszechnych; wszechdziejowy*. Bądz.

Światodzierca, y, Im. y p. **Światowładca**. St. wil.

Światodzierzec, zca, Im. zcy p. **Światowładca**. L.

Światogład, u, Im. y bot. p. **Baobab**.

Światogromczy *gromiący świat*: Światogromeza ręka Rzymian. St. wil.

Światokrężny *krążący po świecie, okrążający światy*: Światokrężne zabjegi. Wor.

Światolubnie przys. od **Światolubny**. L.

Światolubny *lubiący świat, przywiązany do świata*. L.

[**Światółko**, a, Im. a] p. **Światło**.

× **Światopis**, a, Im. owie, × **Światopisarz** *kosmograf*. L., Troc.

× **Światopisanie**, a, bIm., p. **Światopisarstwo**. Troc.

× **Światopisarski** przym. od **Światopisarz**; *kosmograficzny*. Troc.

× **Światopisarstwo**, a, bIm., × **Światopismo**, × **Światopisanie**, × **Światopistwo** *nauka kosmografji*. L.

× **Światopisarz**, a, Im. e p. **Światopis**. L., Troc.

× **Światopismo**, a, bIm., p. **Światopisarstwo**. L.

× **Światopistwo**, a, bIm., p. **Światopisarstwo**.

Światopogląd, u, Im. y *pogląd na świat*: Wiadomości te ułożyły ś. w cały Ś. S. ten, choć mylny, wystarczał mi zupełnie. Dąb.

Światorodczy *rodzący świat*: I z grzyw spienionych światorodczej fali ziemię ogromny wyniosła na powierzchnię. Psm.

Światorządca, y, Im. y p. **Światowładca**.

× **Światosądny** *sądzący świat*. St. wil.

Światosławny sławny, głośny na świat cały, zazwyczający sławy światowej: Ze tylu mężów mądrych, światosławnych dano im było twarzą w twarz oglądać. Psm.

× **Światotwórcy twórcy, stwarzający świat:** I Bóg rzekł do mnie światotwórcami słowy. Sł. wil.

! **Światounictwo, a, blm., p. Kosmologia.**

! **Światounniczy kosmologiczny.**

! **Światownik, a, lm. cy kosmolog.**

Światować, uje, ował I. † S., [S.] żyć na świecie: Bogdajś nie światowała, lat naszych sromoto. Zebr. Nie godnam S., zabij mię! Zebr. Jego równie zabójca nie dłużej światuje. Zebr. 2. [S.] *używać świata, bawić s., hulać:* Zebyś ty, matko, nie światowała, toby było galanciej koło chałupy. 3. [S.] *żyć razem, żyć wspólnie:* Oni wleż ze sobo światujo.

Światowanie, a, blm., czynność cz. Światować.

Światowiec, wca, lm. wcy I. a. † Światownik *człowiek światowy, obyty z formami światowemi, bywałec w świecie; człowiek oddany wesolemu życiu światowemu:* Hrabia z przebiegłością, starego światowca robił spostrzeżenia. 2. × **S. człowiek świecki, nie duchowny.** Sł. wil. 3. [S.] p. **Świat:** A drzwi zamknij, skoro póżniesz woty, żeby Cygan nie wleżł, abo jaki S. Ork.

Światowładca, y, lm. y, Światorządca, Światodzierżca, Światodzierzec *władca świata, pan świata:* Jest księga fatalności w dyjamentcie rytu, w której swym czynom przepis S. czyta. L.

Światowładny, Światowładny panujący, władający nad światem: Trzeba s. było zmierzyć ze światowładnym kulawcem. Sienk. (= *Tamerlanem*).

Światowładny p. Światowładny: Ród S. Wor. Czemu swe twory niszczy S. (= Bóg)? Zag.

Światowładztwo, a, blm. władza, panowanie nad światem: Główną siłą, która stworzyła i podtrzymuje S. angielskie, było przeważające stanowisko angielskiego dobrze spojonego narodu wśród innych ras świata. Bl.

† **Światowniczek, czka, lm. czkowie p. Światownik:** Młodzi rozpustni światowniczkowie. Comp.

† **Światownik, a, lm. cy p. Światowiec:** Za nic Pisma dowody u swywołnego światownika. Wad. Światownika, krótkością życia i bojaźnią śmiejci przymuszonego do retyrady. Nies. Zdr. † **Światowniczek.**

Światowo przys. od Światowy: [Niech pan sobie gwizdą S. albo nabożnie].

Światowość, i, blm., rz. od Światowy: Od światowości cale oderwani, do Boga tylko byli przywiązani. Leszcz. Noszenie długich włosów za niejako wąż S. i znak próżności, pochodzącej z miłości własnej a przypodobania s. sobie i drugim. Nar. Niewiasta pełna światowości. L. Wszelką od siebie S. odrzuć. L.

Światowy I. tyżący s. świata, ziemski: S. mieszkaniec. Troc. O ty. co fatów odwiecznym wyrokiem toczysz światowe niejednako rzeczy. L. Cnotę przenosi nad wszystkie światowe godności. L. 2. [S.] *podróżny:* Koń S. = na którym s. jeździło po świecie. Jeźdem S. człowiek, żołnierz wysłużony. Jestem człowiek S., cóż ci przyjdzie ze mnie? Glog. 3. [S.] *świecki, nie kościelny:* Światowe a. polne śpiwanki, pieśnecki = *pieśni świeckie, nie kościelne.* Kolenda światowa = kolenda nie na temat religijny. Wieg pannie światowe piosnecki pisywał. Pol. 4. *żyjący według wymagań świata, wedle tonu świata;*

tyżący s. życia wesolego, lekkożyśnego w świecie, próżny; towarzyski: Człowiek to S. Troc. Była dama pięknej urody i do tego światowa. Haur. Ludzie światowi pospolicie lescy. Boh. Na samej rozkoszy przepędzać lata, nie wiem, choćby najświatowszy, czy mu s. podoba. Lach. Niektórych rzemiosł kunszt bardziej S., niż do życia potrzebny. Jabł. (= *galanterijny, zbytkowny*). Konrad światowej nie lubił pustoty. Mick. Źciechy, rozkosze światowe. 5. [S.] *na zewnątrz kopalni znajdujący s., na powierzchni ziemi będący:* Budowla światowa. 6. [S.] *uleczalny:* Światowe suchoty. Puchlina światowa. [Po światowemu] *po ziemsku, po ludzku:* (o M. Boskiej) Matuchna moja chodzi po światowemu, powiada małemu, dużemu.

[**Światówka, i, lm. i**] *pieśń świecka.*

† **Świąć, i, lm. e I. miejsce święte, ziemia święta, świętość:** Panna św. z Józefem nie przeto do Jeruzalem chodziła, aby przykład jakiego pielgrzymowania do świąci stanowić miała. Żarn. Dalej nie chcieli chodzić po tej świąci. Biel. M. 2. *świętynia, przybytek:* Chęć rozruszyć Twą S. a pogański stanek Twego imienia. B. Sz.

Świąd, ędu, blm., lek. swędzenie, swierzbień *skóry (pruritus):* [Kora leszczynowa wygotowana daje odwar skuteczny na S. w nogach].

Świątalny p. Świąteczny: Dawniej na świątalne gody szedł w mroczne ostępy leśne. Wyp.

[**Świątecko, a, lm. a**] p. **Święt:** Co niedziółka, co S.

Świątecznie, Świąteczno przys. od Świąteczny, uroczyście: S. było i gwarno w elechj Sabaudji w tygodniu ubiegłym. Wyglądają oni zbyt S. Sienk. S. ubrany (= *odsświętnie*).

Świątecznik, a, lm. cy robiący wycieczki w święto, gość świąteczny: Zielona kępa pochłania nowy transport świąteczników, po zabawę przybyłych. Kos.

Świąteczno p. Świątecznie: W królewskich podwórcach wyglądało S. Krasz.

Świąteczność, i, blm., rz. od Świąteczny: S. miesiąca z powodu wielu świąt przypadających w nim.

Świąteczny, Świątalny, Świątalny, [Świątny] 1. *przym. od Święto, uroczysty, święty:* Trzeba s. nam ubrać w suknie świąteczne. L. (= *odsświętnie*). Strój S. Kazanie, nabożeństwo świąteczne. Dni świąteczne. Troc. Poniedziałek S. = *drugie święto Wielkanocy*. 2. *tyżący s. Zielonych Świątek:* Niedziela Pentekostji a. Świąteczna. Pim. Z wielkim nabożeństwem obchodzą one dni wielkanocne i świąteczne, w których woda chrztu poświęcona być ma. Kucz.

Świątek, tka, lm. tki I. [S.], † S. święto, dzień świąteczny: Oto mi dzień nad wszystkie uroczystszy świątki, nam i potomkom sławny z wyboru pamiątki. L. Zielone Świątki. [Białe Świątki] = B. *Narodzenie.* † *Brunajne Świątki = Zielone Świątki u Żydów.* I w S. i w piątek pracuje (= *hezustannie*). 2. a. † **Świąteć** *święty, osoba święta:* Ludzie dobrodzieje swe licza między świątki. Pot. Dniowie waszych świątków obróćą s. w żalostny płacz i we łkanie. B. Sz. 3. *wizerunek świętego, obraz święty; figura świętego.* Dyg. Świątokrajca wziął z kościoła świątko srebrnego. Klon. W kościele ze świątków srebrne pozdzierał tablice. L. 4. [S.] *świąd, swierzb:* Wleżł mi w rękę jakiś S. (= *ciagle mię swędzi*).

× **Świątka, i, lm. i** *atut, kozera, traf, karta, która s. święci, karta świętna:* S., karta świętna. Troc.

Świątki, tek, blp. *Zielone Świątki*: Na Zielone Ś. Troc. Zwyczaj majenia, czyli strojenia zielonemi gałązkami domów, pokazuje wyraz Zielone Świątki. Kopez. Gałęziami brzożowemi na Świątki kościoły i domy nasze maimy. Świt. Stary kościół dorosłym pospolicie chrzest odkładał na Ś.; stąd dotąd jeszcze na Ś. wodę do chrztu gotujemy i żegnamy. Skar. Falszywa przypowieść: do Świątek najlepszy (z obory) wziętek, bo od Świątek dopiero dobra poczyna się pasza. Haur. W roku 1524 mrozy stały aż do Świątek od marca. Biel. M. Na Zielone Świątki, *ad calendas graecas*. Rys. (=na święty nigdy, na św. Jury).

Świątko, a, lm. a l. p. **Święto**. 2. [S.] *święto kościelne, zwyczajowe, nie obowiązujące świeckich, np. dzień św. Jana Ewangelisty*. 3. [S.] *niewiniatko*: Ej, dzieucho, udajes Ś.

Świątkować, uje, owal i, obchodzić święto, świętować; obchodzić Zielone Świątki: Gdy czas tej uroczystości zbliży się, przez ośm dni świątkują i bankietują. Boh. 2. *nie robić, próżnować, świętować*. 3. *nie robić, strajkować, odbywać bezrobocie, świętować*.

Świątkowanie, a, blm., czynność cz. **Świątkować**.

Świątkowy tydzień ś. Zielonych Świątek. Śl. wil. † **Świątnica, y**, lm. e l. a. [S.] p. **Świątynia**; *miejsce święte*: Ś. Pańska. Troc. Za wtórą zasłona był przybytek, co go zowią świątnicą świętych. Leop. Ś. żydowska, pogańska, *adytum*. Kn. (= *bóżnica*). Będą strzec naczynia świątnicy. Leop. (naczynia kościelnego, Leop.). Naprzód idą biskupi, świątnie przełożeni, potem popi, gabijskim rzędem postrojeni. L. Nadkściecowej wieszczka świątnicy. Mic. W odwiedzinę do Piotrowej świątnicy przychodzę. Wyp. 2. [S.] *niewiasta święta*: M. Boska z świątnicami.

[**Świątniczka, i**, lm. i] *pewne ziele czarodziejskie*. **Świątniczy i** przym. od **Świątnica, kościelny**: Siedm lutów na wagę świątniczą. Leop. (kościelną, Leop.). 2. anat.: † **Kość świątnicza**, † **Górka kości świątnicznej**, p. **Krzyżowy**.

× **Świątnik, a**, lm. i l. a. cy = a) a. † **Świątodawca kapłan**: Krystus świątniki a. świątodawce, którzyby szafowali świętami Bożemi rzeczami, obrał. Gil. b) a. × **Świątnik, × Świątobronca stróż kościelny, dziać kościelny, kościelny, zakrystjan**: Ś., miejsca świętego stróż; słowo to w krakowskim kościele w używaniu zostało, gdzie stróżów kościelnych świątnikami nazywają, skąd i wieś Świątniki nazywa się = zakrystjan. L. Kościelne sługi a. świątniki. Sz. Krakowski kościół na zamku lampami i świątniki opatrzon. Biel. M. Ś., czyli dzwoniący na nabożeństwo. Goł. (= *dzwonnik*). 2. p. **Kalendarz**: Ś., kalendarz o świętych. Dudz.

† **Świątnoładźwiowy** anat. p. **Krzyżo-ładźwiowy**.

Świątny anat., p. **Kuprowy**. **Świątobliwie** przys. od **Świątobliwy**: Ś. żyje. Troc.

Świątobliwość, i, blm. l. rz. od **Świątobliwy**; × **Świątobliwość, † Świątobność**: Rzadka jest w młodym wieku Ś., należąca na życiu enót gruntownych pełnym. Bals. Zmyślona Ś. jest dwojaka złość. Białob. Nie mogły się w nim zatęcić przyszej jego świątobliwości znaki. Skar. Szerzyła się sława u wszystkich ludzi o jego świątobliwości. Skar. Świątobliwości wielkiej mąż. Skar. Żył w wielkiej pokucie i świątobliwości. Skar. Tenże to ów świątoszek, którego

z mądrości wychwalał wszystkie język i z świątobliwości. Kulig. 2. *tytuł papieży*: Papież mają tytuł Waszej Świątobliwości. Kraj. M. Konwencja między rządem francuskim a Jego Świątobliwością Piusem VII. L.

Świątobliwy, × Świątobliwy, † Świątobny *zblizony do świętego, bogobojny, pobożny*: Świątobliwie prowadzi życie. Troc. Żywoć Ś. Ś. to człowiek. Troc. Świątobliwe J. K. Mości panowanie i obmysły. Troc. Król ten świątobliwej pamięci. Troc.

† **Świątobność, i**, blm., p. **Świątobliwość**: Chwalcie się imieniem świątobności boskiej. Bud. (w imieniu świętym Jego. B. G.). Kto wstąpi na górę Jehowy, a kto stanie na miejscu świątobności Jego. Bud. Przysięgł Bóg na Ś. swoją. Zarn.

† **Świątobny** p. **Świątobliwy**: Sakrament Pański bierzemy od slugi kościelnego obycajem widowym, powiercznym i świątobnym. Zigr.

† **Świątoszek, szka**, lm. **szkowie** p. **Świątoszek**: Tenże to ów Ś., którego z mądrości wychwalał wszystkie język i z świątobliwości. Kulig. Gdy go widzieli, że nie inaczej przystępował do magistra swego, tylko z ukłękaniem i żegnając się krzyżem św., nazwali go świątoszkiem. Skar.

† **Świątoszka, i**, lm. i forma z. od **Świątoszek**.

† **Świątoszkowstwo, a**, blm., p. **Świątoszkostwo**.

† **Świątosć, i**, lm. i p. **Świątosć**. Rej., Napom.

Ś. wieczery Pańskiej. Troc. Ś. sakramentów. Troc. Miasto świątosci przykryctwo w mieście znalazł. Baz. Roku 1254 podniesione są kości św. Stanisława i rozdane do niektórych kościołów w świątosci. Biel. M. Miał jedną szatę aksamitną, a miał kilka córek, wszystkie tedy o jednej szacie za mąż wydawał, którą jako Ś. od tak zacnego aktu chowano. Falib. (= *jako relikwie*). Teć są pięć świątosci, wszystkim chrześcijanom pospolite: krzest, bierzmonanie, pokuta, Ś. ciała Pańskiego i Olej św. Hrb. Ku lekarstwu dusznemu służą świątosci kościelne: krzest, bierzmonanie, pokuta, Boże ciało, święty Olej. Wr. Stan małżeński ma miejsce między kościelnymi świątosciami. Białob. Ś. wieczery Pańskiej. K. G. Sprawwszy się chwalebni świątosciami, umarł. Papr. Przez spowiedź i świątosci chwalebnej przyjmowanie Bogu się upokorzyli. Paszk. Zygmunt, przyjąwszy zbawienne świątosci, koronowan na królestwo. Strijk. Po wypełnieniu tych świątosci kardynał, uczyniwszy przeżegnanie, szli na obiad na zamek. Biel. M. Przyjął Pańskie świątosci, jako prawy krześcijański człowiek. Biel. M. Złodzięje chwalebna Ś. z monstrancją ukradli. Papr.

Świątynia, i, lm. e, † **Świątynia, × Świątnica**, [**Świątnica**], † **Świątnica, † Świątnica, † Świąć** *budynek poświęcony czci Bożej*: Ś. chrześcijańska = *kościół, dom Boży, przybytek Pański*: Ś. kościoła wschodniego = *cerkiew*. Ś. luterska = *kircha*. Ś. żydowska = *bóżnica, synagoga, dom modlitwy*. Ś. indyjska = *pagoda*. Kapłani wzgardzili zakon mój i splugawili świątynie moje, nie kładąc różnicy między świętą rzeczą a nieświętą. Poc. Ś. najświętsza. Leop. Świątynią Bożą pokochał. B. Sz. Ś. Wenery w Knidzie, poema przekładu Szymanowskiego. L. Ś. Salomona. Ś. Światowida. Ś. Jowisza. Po jednej stronie błyszcza świątyni szczyty i szumią lasy, pomieszkania bogów. Mick. Przen.: *miejsce poświęcone czemu, przybytek czego*: Ś. nauk. Ś. sztuki. To miejsce ciche Telimena zowie świątynią dumania. Mick. Zdr. **Świątynka**.

Świątyniowy, Świątynny przym. od **Świątynia**: Dźwięk gonga rozległ ś. świątyniowym hymnem. Mie.

Świątynny p. Świątyniowy: Nie jest to obrządek tajemnicami osłonięty, któryby, jak Mitry lub Izydę zabobonne praktyki, w głębi celi świątynnej mógł ś. zamknąć. Krasz. Zabudowania świątynne. Marc. Niema cisza, jak w świątynnym tumie. Rż. Świątynne sklepienie. Kasp.

Świątynka, i, lm. i p. Świątynia: Ś., kościółek a. małe miejsce, poświęcone świątyni. Bobr. Zmieniła to miejsce w świątynkę czy muzeum: Zer.

[**Świabka, i, lm. i**] *zapalka*.

Świabka, i, lm. i bot. p. Błotnica.

[**Świaboda, y, lm. y**] p. **Swoboda**.

[**Świcent, u, blm. bakun, tytoń prosty, lichey**: S. a. machorka. Dyg.

× **Świcki** przym. od **Świta**: Oficer ś.

[**Świcować, uje, ował**] *męczyć ś. na służbie*.

[**Świcowanie, a, blm.**] czynność cz. **Świcować**.

Świczować, uje, ował: Piec świczkuje = przepuszcza płomień przez szpary między ceglami, które, rozpalone przy pędzeniu smoły, rozchodzą ś.

Świczowanie, a, blm., czynność cz. Świczować.

Świd, u, lm. y i. [S.] *coś czarnego*: Czarny jak ś. 2. [S.] blm. *niedojrzałość, stan niedojrzały*: Zyto jeszcze w świdzie. 3. bot., p. **Dereń**.

Świder, dra, lm. dry, [Świdrz] i. narzędzie do wiercenia dziur: Świdry niczym innym nie są, tyl ko śrubę wypukłą, które, obracając ś. w drzewie, same sobie wydróżają śrubę wkleśłą. Rogal. Pióro u świdra, sam koniec świdra płaski i zawinięty. Mag. Ś. śrubowy = *ciesielski świderok ręczny, krętał. Ś. dłutowy = ś. do kruszenia ostrzem twardych skał kruszonych, przez uderzenia w czasie obrotu powtarzane*. Łab. Ś. dłutowy z uszami czyli skrzydłami do skrobania i równania boków otworu, równa cz. Łab. Ś. dwubierny, mający skręcenie dwoma szpicami zakończone, do kruszenia kamieni przez obracanie w otworze świdrowym. Łab. Ś. graniasty, krzyżowy, jedno- lub kilkostrzowy, do wiercenia w ziemi, działający przez uderzenie o spód otworu. Łab. Ś. korbowy = *wszelki świder w korbę wstawiany, a głównie centrumbor*. Łab. Ś. koronowy okrągły, ostry na obwodzie, niekiedy nacinany w zęby lub opatrzony kilku dętami, do pobijania. Łab. Ś. łopatowy, do ziom sypkich. Łab. Ś. łyżkowy do ziom sypkich lub do czyszczenia otworu świdrowego, łyżka. Łab. Ś. skrzydlaty (p. Ś. dłutowy). Łab. Ś. słupiasty, do wyciągania na wierzch klocków, czyli okazów większych węgla przewierconego, przy poszukiwaniach węgla. Łab. Ś. stożkowy, prawie zamknięty, z blachy kutej, do wiercenia w gruntach piaszczystych. Łab. Ś. strzelniczy ręczny, żelazny stalony lub stalowy, do wiercenia i rozszerzania dziur na nabój prochowy. Łab. Ś. ziemny, przyrząd do wiercenia otworów w ziemi, używany do badań głębszych jej pokładów, w górnictwie i przy zakładaniu studzien artezyjskich. Ś. zwinięty z blachy, do wiercenia w twardych ziemiach. Łab. Ś. tybłowy, do wiercenia dziur w beczkach. Łab. Ś. do piasty wozowej. Troc. Świdrem = *świdrowato, kręcąc ś.*: Strzela z ambony, ale na cóż to ś. godzi? świdrem prosto od gęby każda strzała chodzi. Pot. 2. przem.: [**Świdry = oczy zezowate**]: Jak ci ś. w zimie do butów naleje, a na przednówku nie będzie co do gęby wrazić, wtedy nie

dojrzysz i dziesięciu świdrów. Sew. Świdrem patrzy. (Kn.) = *zezem, rożnem, szydłem patrzy*. Lekarstwo na rozokosć, to jest, aby dziecię świdrem nie patrzyło. Śpiez. Świdrem zażarte pałają mu oczy. Chr. Łzy spadające, głębokie westchnienie, oczy znagła świdrem idące nie zawsze dowodem wewnętrznego ułożenia. Pilch. Dziewka świdrem patrzy. Sew. Ha! patrzę, ale nie świdrem; ty lubisz, jak na ciebie świdrem patrzę. Sew. 3. chir.: Ś. czaszkowy, kostny, *trepan (terebellum)*. Ś. wieńcowy, przewiertnik. 4. den.: Ś. kołowaty. Ś. stożkowaty. 5. poł.: × Ś. mózgowy = *zgniatacz główki*. Zdr. **Świderok**.

Świderok, rka, lm. rki i. p. Świder: Świderkiem napuścić, to jest nawiercić dziurkę w drzewie, mając wbić gwóźdź żelazny. Mag. Trepan, Ś. cyrulicki. Czer. Ś. skręcony do napuszczenia. Łab. Ś. próżny, zwijany. Łab. Ś. nacinany, kilkostrzowy, do wiercenia w metalu. Łab. Trefnie świderkiem z boku poglądał. L. 2. den.: Ś. szcherbinowy. 3. teatr. (w maszynjerji teatralnej) *kolek do przytrzymywania przystawek*. Śl. wil.

Świderkować, uje, ował wiercić świderkiem. Przen.: Podejrzani są, którzy nie jak siekierą głośnym ciosem rzeczy swe budują, ale ukradkiem świderkują. Fred. M. (= *nurtują*).

Świderkowanie, a, blm., czynność cz. Świderkować.

Świderkowato przys. od **Świderkowaty**. **Świderkowaty** podobny do **świderka**. Przen.: *świdrujący, przenikliwy*: Przestрах błysnął na obliczu Zgierskiego i w jego świderkowatych oczach. Prus.

Świderkowy i. przym. od Świderok. 2. chir.: Dobywadlo świderkowe, podważka świderkowa.

Świdlina, y, lm. y bot., p. Dereń.

Świdła, y, lm. y bot., p. Dereń.

Świdłak, a, lm. i lej ze świdwy: Kij gruby, dębezak a. Ś.

[**Świdny, Świdowaty**] *niezupełnie dojrzały*: Zyto jeszcze w świdzie, lub: zyto świdne zżał.

Świdostliwka, i, lm. i bot. (amelanchier) roś. z rodziny różowatych.

[**Świdowato**] przys. od **Świdowaty, na zielono, przed dojrzeniem**: Wowies ś. kosił.

[**Świdowaty**] p. **Świdny**: Kasza pszenna, żytnia, nową zwaną, z zielonkowego czyli świdowatego ziarna. Goł.

[**Świdrac, a, ał**] *zzuwać*.

Świdrak, a, lm. i zool. (teredo) małża bezgłowa dwumuskulowa, drzewowierc: Ś., mięczak niszczący pale w portach.

[**Świdranie, a, blm.**] czynność cz. **Świdrac**.

[**Świdraty**] p. **Świdrowaty**.

Świdroń, a, blm. = Kręciek: We łbie wierci i w sereu kręci.—Motylca i S. Glin.

Świdropret, a, lm. y = gór. Przedłużnica. Łab. **Świdrować, uje, ował, Świdrzyć i. wiercić świdrem, borować**: Ś. dziurę (= *robić przez świdrowanie*). Ś. deskę (= *wiercić w niej dziurę*).

Żart.: Ś. w nosie = *dłubać*. Przen.: *kręcić*: Chrzan w nosie świdruje. Dym w oczach świdruje. Przen.: Oczy te zda ś. świdrowały ci aż do najskrytszych głębin duszy. Prus. (= *siegały, jakby wkraczając ś.*). Był to mężczyzna ogorzały, z oczkami świdrującymi. Rog. Skoro jeszcze oczyma we mnie świdrujesz, to rób, jak chcesz. Sienk. 2. lek.: Ból świdrujący (związana w kościach) (dolor terebrans) = *nurtujący, toczący*. Do-

byty z smutnych piersi ból uszy świdruje, wydają usta słowa, choć ból je hamuje. Toł. (=razi, przeszywa). Ś. ś. kręcić ś., wiercić ś., poprawiać ś. na siedzeniu, na posłaniu, nie siedzieć, nie leżeć spokojnie.

Świdrowanie, a, bfm., czynność cz. Świdrować. Świdrowato przys. od Świdrowaty, L.

Świdrowatość, i, bfm., rz. od Świdrowaty: Jeśli kto ma żrzeniec na stronę obróconą, to zowią świdrowatością. Sien. (= zezem, zezowatością).

Świdrowaty 1. podobny do świdra, kręty, kręcony, wirowaty, gzygzakowaty: Ścieżka świdrowata. 2. a. [Świdraty] zezowaty, zezooki, rozoki, patrzący świdrem: Rozoki, Ś., który zezem patrzy. Volek. Wójt swego Grzesia chce oddać świdrowatej Marynie. Sew.

Świdrownia, i, lm. e, Świdrownik przyrząd do świdrowania, wiertarnia, bormaszyna. Łab. S., silnia narządzona z wszelkimi nalezytościami, na której odwiertuja ś. kanały armatne. Jak. J.

Świdrownik, a, i. lm. cy rzemieślnik, który świdruje, wiertacz. 2. lm. i p. Świdrownia.

Świdrowy przym. od Świder; [Sydrowy]: Robotą świdrowa. Mączka świdrowa = proch z kamienia przy świdrowaniu odchodzący. Drag, drażek Ś. = przedłużnica. Łab. Gibaczka świdrowa, drażek Ś., drykla = drag poziomy, na podpórcę jako na osi ruchomy, którego jeden koniec z uciepionym do niego świdrem z przedłużnicami przypada nad otwór świdrowy, a drugi koniec przez naciskanie nadaje ruch świdrowi. Klucz Ś. służy przy wierceniu do utrzymania zawieszonych w otworze świdrowym drągów. Łab. Korba świdrowa, narzędzie stolarskie. Łab. Otwór Ś. = wiercony świdrem ziemnym dla poszukiwań górniczych lub otrzymania studni artezyjskich. Łab. Poszukiwania świdrowe = wiercenie ziemi zapomocą świdra, aby ś. przekonać o następstwie warstw lub wykryć użyteczne ciała łopalne w łonie ziemi a. też źródła wody. Łab. Ruszlowanie świdrowe = kozioł lub wieża nad otworem świdrowym, do zawieszania świdra lub wyciągania przedłużnic, ok rak. Łab.

[Świdrygał, a, lm. y] człowiek obrotny, prędko, żartobliwy, figlarz.

[Świdrygało, a, lm. owie] trzpiot.

[Świdry-midry]: Żydówka ś. obezrała, S. pokazała.

Świderzenie, a, bfm., czynność cz. Świderzyć: Piorun, wydarty z zadzierni gromotnej chmury, padem błysknym S. krętkliwie sprawiwszy, sam ś. niszczy. L. Ś. oczyma. Troc.

Świderzyć, y, yf. p. Świdrować: Świderzy oczyma, ostro patrzy. L. Świderzy oczyma prorokini. Chr. Świderzące oczy. Kn. Gniewem zapalony, gorącą krewią ś. oblewa, żyły napęczniałe, oczy już świderzące i luskające, już też w jedno wlepione i zdrętwiałe. Pileh. Świderzę oczyma. Troc. Czy widzisz, jak ona świderzy oczami i szpieguje? Bobr. Kobieta ciekawa, która świderzy oczyma, oczy przerzucza. Bob. Nam przeszkadzają, w uszy świderząc swoim paplaniem. Krasz. Niechaj mędrcoicy świderzą rozumem. Chl. (=kręcą).

Świderzyk, a, lm. i zool. (clausilia) brzuchopółz płucodyszny.

Świdwa, y, lm. y i. [Ś.] rhamnus cathartica. 2. bot., p. Dereń. Rej., Kluk.

Świdwina, y, lm. y i. drzewo świdwy: Kij ze świdwiny. Śl. wil. 2. bot., p. Dereń.

Świdwowy przym. od Świdwa: Kij Ś.

Świdzina, y, lm. y bot., p. Dereń.

† Świebiecznie przys. od Świebieczny, L.

† Świebieczny p. Świegotliwy: Abyś był sekretu bezpieczny, nie powierzaj go niewieście świebiecznej. Jabł.

† Świeboda, y, lm. y, [Świeboda] p. Swoboda. W cichy kątek gdy ś. skryję, wdzięcznej świebody zażyję. Bardz. Między łakomstwem a między rozprasaniem śrzodek jest bardzo piękna enota, umiarkowanie, Ś. Kosz., Rej. W Anglię zasię król Henryk Tomasz, kantuaryńskiego biskupa, wolności i świebody praw kościelnych broniącego, zabił. Błaż. Narusza ś. wszystkie prywatne świebody i ozdoby. Grab. P. Zdr. [Świebodeńka].

[Świebodeńka, i, lm. i] p. Świeboda.

† Świebodnie, [Świebodnie] przys. od Świebodny, swobodnie. Kaz. 1555. Chodził Ś. między ludźmi, bo go było nie dano pod straż do ciemnicy. Leop. Co za radość, co za rozkosz miałamnie całego w tej chwili Ś. przeszyla! Cho. Ś. płaci. Sekl.

† Świebodność, i, bfm., rz. od Świebodny, L., Modl. Wac., Tuch., Orzech.

† Świebodny, [Świebodny] p. Swobodny: Ludziom świebodnym wolność odejmuje. Klon. Stańał nie jako więzień, ale jako Ś Birk. Rzecz świebodna, którą wolno człowiekowi przyjąć a. precz puścić. Wiśn. Im więcej wiara uciśniona bywa, tym więcej ś. na wierzech dobywa, tym wolniejsza i świebodniejsza bywa. Wiśn. Lud swój w jedno skupiwszy i inszy Ś. z sobą zaciągnawszy... Błaż. Nie trzeba zostawić sobie pozad nieprzyjaciela, iżby świebodne było jechanie do wojska. Biel. M. Lew nad insze zwierzęta najmłodniejszy, mocny, wspaniały, szczodry i też Ś. Sien. Orzeł między ptaki najmłodniejszy i najświebodniejszy. Sien., Rej., And. z Kobyl.

[Świebodzenie, a, bfm.] czynność cz. Świebodzić.

[Świebodzić, i, il] przyjemnie rozmawiać, gaworzyć, szczebiotać (o dzieciach i ptakach).

[Świebrować się, uje ś., ował ś.] kręcić ś., świdrować ś.

[Świebrowanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Świebrować ś.

[Świec, a, lm. y] p. Szewc. Troc.

Świeca, y, lm. e, [Śwyca] i. waleczek z łożu, wosku, stearyny, parafiny, z knotem wewnątrz, do palenia, świecenia: Ś. łożowa, maczana a. rurkowa (= odlana w formie). Ś. lana. Troc (= Ś. łożowa rurkowa, odlana w formie). Ś. nocna = Ś. łożowa gorsza, maczana. Ś. ciągniona. Troc (= ciągniona z wosku). Ś. stearynową, woskowa. Świece stearynowe cztery na funt. Świece kościelne (= światło). Ś. jarząca, chociaż ma knot zdrowy, płomieniem zżarta, perz z niej popiołowy. Burl. Człowiek bez uwagi zapatruje ś. na słońce, jak na tę świecę, która mu w noey światła udziela. Min. Przy świecy maści nie poznali. Burl. Nie najdziesz lepszego, byś go z świecą szukał. Kn. Z świecą tego szukać trzeba. Troc. Igły szukając, za grosz świecy spalił. Rys. Lepsza jedna Ś. przed sobą, niżli sto za sobą. Skar. Lepsza Ś. przed sobą, niż dwie za sobą. Troc. Szczypcami świecy nos ucierają. Haur. Ś. święcona = gromnica. Przy świecy pisać. Troc. Obiad przy świecach ś. skończył. Koź. Żadnej lampy, żadnej świecy, w oknach zawieście całuny. Miek. Do takiego gościa ze świecą laną wyjść ś. prawie godzi.

Krasz. Zapalić, objaśnić, zadmuchać, zgasić świecę. Oprawić świecę w lichтарь. Ś. kopci, topi ś. Świecę na kogo rzucać, wyklinać go publicznie, z ambony. L. Na Gwiberta, wyklinając go, świecę miotano. Skar. Ś. elektryczna = *lampa elektryczna*. 2. *pochodnia katowska*: Kata wołają, aby mu do boków świec przykładał. Birk. Pijany nie ocknąłby ś., by go snadź i palił świecami. Górn. 3. *przyrząd do oświetlenia i palenia, gatunek racy*: Sposób robienia kul i świec lanych, których ani wiatr, ani deszcz nie zagasí. L. Świece rzymskie = *rodzaj ogni sztucznych pękających w górze i spadających ognistemi pasmami wypuszczającymi z swych końców różnokolorowe ogniki*. 4. † Ś. przen. (o człowieku) *światło, światłość, luminarz*: Bazyljusz W., Ś. świata całego, Skar. 5. [Ś.] *sełk drzewa zarosły po ucięciu gałęzi, w środku drzewa ściemnego, bala lub tarcicy; sełk ze smugą żywicy*. 6. bot.: Ś. nocna, p. **Wiesiołek**. Ś. wspaniała, p. **Zartwa**. S., bł. (*convolvulus genotheroides*) *ros. z rodzaju powoju*. 7. chem.: Ś. filozoficzna = *nazwa przyrządu (składającego ś. z flaszki zalkamaj korkiem, przez który przechodzi rurka wązka), służącego do wywiązywania gazu wodородnego zapomocą cynku lub żelaza i kwasu siarkowego rozcieńczonego*. 8. fl. *lekki, mocny drg-żek sosnowy, którego oryle używają do spychania tratwy powalonej z piasku na wodę lub do odpechnięcia jej od brzegu na wodę*. Śł. wil. 9. *leśn. korzeń po uschłej oddawna gałęzi, czyli sełk znajdujący ś. w środku drzewa*. Śł. wil. 10. mech. *sztuka drzewa pionowo w kafarze stojąca, po której baba wyciąga ś. i spada*. Il. myśl. *oko kozła, sarny, jelenia*: Kozieł wyszedł tak blisko na metę, stanąwszy, popatrzył tak pięknemi świecami... Sp. Ptak robi świecę = *raniony, wzbija ś. w górze, póki go paraliż martwym nie uczyni*. 12. ucz. = a) *jedność, jako stopień za naukę, knot, lufa, koń, palka*. b) *wysokie prostopadłe podbiecie piłki palantem, fan ga; piłka tak podbiła: Józef puszcza świecę; cóż to za Ś. cudowna! Szymon. On moja, a ja jego świecę złapać musieliśmy. Szymon. Dać świecę. Zdr. Świeczka, † Świeczeczka.*

[Świecák, a, lm. i] 1. *lichtarz*. 2. *rodzaj latarni, przysposobionej do świecenia w niej łuczyciem*.

Świecarczyk, a, lm. 1 p. **Świecarz**: Niewymowne przez ten czas najazdy czynił ów Ś. w krajach ruskich. Bart.

Świecarnia, i, lm. e *fabryka świec*. L.

Świecarz, a, lm. e l. ten, co robi a. sprzedaje świece. Kn. 2. † Ś. *człowiek ślęczący przy świecy, wysiadujący po nocach*: Ś. właściwie znaczy robiącego a. sprzedającego świece, lecz wyraża też człowieka przy świecach w czasie nieprzyzwoitym bawiącego ś. Pileh. 3. † Ś., † **Świeczny gór. chłopiec przyświecający robotnikom w kopalni**. Łab. Zdr. **Świecarczyk**.

Świecaćo przys. od **Świecaćy**: Zawsze ubrany starannie i aż do zbytku Ś. Krasz.

Świecaćolistny mający liście świecaće: Cornus glabrata, świđwa świecaćolistna.

Świecaćy l. im. od Świecicł. 2. który ś. świeci, bliźszy, bliźniący: Guziki świecaće. Mógłby mieć cienką koszulę, świecaće buty. Dyg. (= *lakierowane*). Papier Ś. = *glansowny*. 3. bakt.: *Laseczniki świecaće (photobacteria)*. 4. kar., p. **Świećny**. 5. min.: *Kamień Ś. = kamień z żyłkami i punkcikami złocistymi*.

Świecczeć, eje, ał stawać ś. świeckim; stawać ś. światowym: Kler niższy świecczał powoli, miętkości życia i zbytkom folgował. Zał. S.

Świecczenie, a, blm., czynność cz. Świecczeć. Świeccenie, a, lm. a l. czynność cz. Świeccicł: Ilez to razy wśród półmroku widzimy jakieś formy lub świeccenia tam, gdzie ś. nie świeci! Prus. Ś. ciał rozżarzonych. Ś. ciał w niskiej temperaturze stanowią zjawisko fosforescencji i fluorescencji. Ś. morza. 2. [Ś., lm. a] p. **Świeccone**.

Świeccenie się, a ś., blm., czynność cz. Świeccicł ś. [Świeccicł, a, ał, Świeccicł] *brudzić, walać, tłusćić, wycierać w brudzie, w tuszczu*.

[Świeccanie, a, blm.] *czynność cz. Świeccicł ś.* [Świeccula, y, lm. y] *dziecko zavalane, morus, brudas*.

Świeccicł, i, il a. [ał], częstot. † Świeccywać l. wydawać z siebie światło, rozścacać wokół promienie światła, rozpraszacć ciemności: Jako światłość zorzy, gdy słońce wschodzi, rano bez obłoków świeci. Wuj. O słońce, czemu świecisz? Skar. Nie dbam o gwiazdy, kiedy słońce świeci. Rys. Mniej dba o gwiazdy, komu słońce świeci. Pot. Słońce świeci jasnie. Klon. Na niebie słońce, na twej twarzy gładkość świeci. Koch. W. Zwyczaj kazał mówić po polsku tylko o słońcu i księżycu, że świeca, świeca zaś i ogień świeca ś. Brodz. Świeci mi w oczy, prosto w oczy = *światło mi bije, razi mię, pada mi w oczy*. W noey ogniem świeccywał. Ryb. Przen.: Ś. oczyma = *łyskać, strzelać oczyma*: Gdy liszka kury wzgórz siedzące baczy, świeci na nie swemi oczyma, jak świeczką. Trzyc. Przen.: *z wstydem pokazywać ś. ludziom na oczy*: Będzie oczyma świeccil na ratuszu. Pot. Śmierć moja u sądu oczyma Ś. Koch. W. Ś. łokciami. L. (dziurawe łokiecie mieć, tak że ludziom w oczy wpadają. L.). Bokami Ś. Comp. (= *być obdartym*). Waść gołemi rękoma świeccisz, a ja nie żałuję trzech złotych na rękawiczki. L. Ś. ciałem (L.) = *pokazywać ciało, łyskać ciałem*. Ten już umarły, a ten jeszcze dycha, ten świeci srogo przez ranę jelity. P. Koch. (= *kiszki mu przez ranę wyglądają*). Zębami świeci, uśmiecha ś. każdemu. Bach. (= *pokazywać, szczyrzy, suszy zęby*). Ś. nieobecnością, pustką = *bić w oczy, rzucacć ś. w oczy, razić*. Kraj był zrujnowany, pustką świeccil. Rol. 2. p. Ś. ś.: Na pozór tylko rzeczy ludzkie świeca. Nar. Świeci śnieg. Troc. Adulary świeca biało-niebieskawo, srebrzysto-biało, czerwonawo. Chmura z gładem jak balon szybko z wiatrem leci, krągła, ciemno-błękitna, w środku żółto świeci. Miek. A biegą prędko, muszą być na koniach; a świeca jasno, muszą być pancerni. Miek. Przen.: *jaśnieć, promienieć, słyńać*: Zaenemi sprawami przed ludźmi świeccili. Koł. Talent świeci istotnym blaskiem. Minerat świeci. 3. komu = *przyświecać, towarzyzyć komu z światłem*: Kiedy kto komu świeci, ma wprzódy isć. L. Ś. idącemu, robiącemu do czego. Troc. Ten pierścien świeccil tym szmaragdem lepszym życia mego godzinom. Krasz. Pochodniami świeccili kozaki. Słow. Przen.: Świeci wszystkim, jako jasna pochodnia, dobremi przykłady swemi. Rej. (= *jest świetlanym wzorem*). Pobożnością drugim świeccili. Groch. Synom swoim do światobliwości świeccil wprzód sam. Birk. (= *przewodniczył*). Wieczny odpoczynek i światło wiekuiste niechaj nieboszczykom świeci. Oss. Niechaj jej wieczny pokój świeci. Miek. Dobry panowie, niechaj im wieczny pokój świeci. Miek. 4. Ś. nad czyją duszą (o Bogu) = *rozścacać nad nią światło wiekuiste, szczęście wiekuiste*: Gdyby jeszcze dziś nieboszcza świećej pamięci matka waepanny żyła, Panie świeć nad jej duszą!... L. Nieboszczyk ojciec, Panie świeć na duszy

jego, to był człek! Krasz. 5. Przen.: Ś. komu bakę a. baki = basować, podlizywać ś., przypochleb-
biać ś., zasługiwać ś., nadskakiwać, zalecać ś. mu,
ujmować go sobie, świadczyć mu godność: Któryż
to znowu zuchwalec świeci jej baki? kto to jest
taki, co pomaga babie szaleć? Zabł. Świec mu bakę
otwarcie, szkodzi mu pokryjomu. Tremb. Kiedy
ja mu będę baki świecił i jego stronę utrzy-
mywał, ostatniego dobędzie grosza. L. Jeden
Magdzie baki świeci, drugi schlebia Kasi. Wóje.
6. † Ś. rozświecać, rozjaśniać: I był opiąc obłok
ciemny a świecujący noc. B. Sz. Przen.: × Ś. =
objasnić, łomaczyć: Sędzia jeździł po okolicy,
nie świecając nikomu, i skąd, i dokąd jedzie. Pol.
7. Ś. co = palić dla światła: Ś. świecę. Jeszcze
gazu i lamp nie świecono. Wysp. 8. palić światło,
utrzymywać światło, nie gasić światła: Ona chce
Ś., on nie chce. Świecili pod łóżecko = zaglądali
ze światłem. Czy śpisz? spytał. — Nie, odrzek-
ła — Dlaczego nie świecisz? — Wolę tak, oczy
mię trochę bolą, palą. Bał. 9. † Ś. kogo, co =
szukać z światłem: Tybys swego ojca nie znalazł,
byś go z świeczką świecił. Glicz. (= gdybyś go
nie wiem jak szukał). 10. zł. = a) kłamać. b) bić,
kopsać. Ś. ś. 1. Świeci ś. = jest światło, jest
widno, pali ś.: Świeci ś. w okienku, widać
jeszcze nie śpią. Świeca, lampa, ogień świeci ś. =
pali ś., gorzeje. Światła ś. nie świecą. 2. Ś. ś., Ś.
blyszczęć, lśnić, połyskiwać; mieć lustr, glans:
Gęba mu ś. świeci od tłustego jadła. Buty świecą
ś. jak lakierowane. Próchno świeci, świeci ś.
Nie wszystko złoto, co ś. świeci, bije blask często
od szychowych nici. Kras. Co ś. prędko wznie-
ci, niedługo ś. świeci. Żegl. Od słońca morze ś.
świeci. Troc. Jak złoto ś. świeci. Troc. Wojenne
ś. świecą znaki. Troc. Wilkowi oczy ś. świecą.
Oczy mu ś. świecą do czego = śmieją ś.; patrzy
z rozkoszą. U nas mury ś. nie świecą, a o kącik
nie tak trudno. Pol. Ogień czerwono ś. świeci.
Troc. Świeci mi ś. w oczy. Troc. = świeci, razi,
bije w oczy. Świeci mi ś., widzieć mi, luceć
mi. Kn. Przen.: A waszmość czemu, mospanie
pisarzu, świecisz ś. właśnie ni paleat w lich-
tarzu? Bratk. (= jak ogórek w latarni; czemuś
spuścił z tonu, stracił na minie?). Przen.: Ojcowie
nasi, owa stara szlachta, nie używali purpur
świecnych, kontentowali ś. suknem, a enotą ś.
świecili. Star. (= jaśnieli, promienieli). Nasz żywot
niedługo ś. świeci. Prot. (= pluży). 3. [Ś. ś.]
przeświecać, być rzadkim: Pszenica będzie ś. świe-
ciła. 4. [Ś. ś.]?: Zona go naucy, naucę go
dzieci, chciało ci się zony, niechże ci się świeci.
(= świeci?).

Świecidełko, a, lm. a p. Świecidło: Ś. z dro-
gich kamieni. Troc. Ś. dziecinne. Troc.

[Świecidko, a, lm. a l. a. [Świecitko] mała
lampka bez klosza. 2. = Pozłotka pod. 2.

† Świecidnik, a, lm. i p. Świecznik. B. Sz., Ort.
Świecidło, a, lm. a, [Świecydło] l. a. [Świe-
cidko] błyskotka, fraszka, lśniąca, błicht; rzecz
pozornie świetna, szych: Blyszcząc od świecideł
tancerka. To było nowym na Jagiellońskim
dworze świecidłem. Bobrow. 2. [Ś.] knot. Zdr.
Świecidełko.

× Świecik, a, lm. l p. Świat: Musimy i my
wyjść od siebie, pojrzeć w ten własny Ś. ducha
naszego. Śl. wil.

Świecisko, a, lm. a m. i ni., p. Świat: Patrz
na niezliczone ognie pod niebem wznieczone, zda
ś. to ziemskie Ś. szczery gnój, podłe śmieciśko.
Dar. J.

† Świecisto przys. od Świecisty. L.

† Świecisty l. pełen światła, świetny, świecący,
blyszczący: Z tuczastych grzemsów wiszą lampy
promieniste, w nich knoty przez subtelną magją
świeciste. Przyb. 2. świecący ś., lśniący, połys-
kujący, blyszczący, świetny: Świeciste skrzele.
Przyb.

× Świeciuch, a, lm. y p. Światłonosz: Ś.,
światło noszący. Troc.

Świecki, † Świacki, l. a. Światowy przym. od
Świat, ziemski, doczesny, ludzki: Bez liczby takich,
świeckiego szczęścia odmian. Skar. Pycha i pom-
pa świecka. Skar. O święta niewinności, miłszaś
ty mnie, niż wszystkie świeckie osiadłości. Paszk.
Szczęście nie polega na przyjemnościach świec-
kich. Rej. Jakiy śmiesz święte rzeczy z świec-
kami równać? Baz. Hańba świecka. Krasz. 2.
nie duchowny, nie zakonny, cywilny: Ś. stan.
Troc. W dnehownych sprawach świecy pa-
nowie prędko pobłądzą. Skar. Świeccy miesz-
kańcy. Troc. Świeckie i duchowne prawo. Troc.
Ludzie świeccy weselą ś. z dóbr świeckich.
Skar. Urząd Ś. Skar. Które prawo na to świec-
cy pokazać mogą? Skar. Nigdy ś. P. Jezus
w świeckie panowanie nie wdał. Skar. Roz-
ciągali winę na stan świecko-duchowny. Nar.
(= na stan duchowieństwa świeckiego). Bogowidec
Mojsesza, aby był kapłanem, nie przyznawa, ale
go człowiekiem świeckim być mięni. Smotr.
Kapłan Ś. = nie zakonny. L. Ksiądz Ś. Świecka
jursdykcyja areybiskupa, biskupa. Troc. Znam ś.
też z Śniadeckim, który jest bardzo mądrym
człkiem, chociaż świeckim. Mick. Po świecku,
Świecko przys. jak człowiek świecki: Ubrany po
świecku (= po cywilnemu).

[Świecki] przym. od Świec, szewcki: !Ka-
zimierz Jagiełło kazał nieposłusznych mu kano-
ników z Krakowa wyświęcać, a od tego czasu
w Krakowie ulica ta i brama nazwana Świecka.
Papr. (= vulgę Szewska. L.).

Świecko p. Świecki: Chociaż ksiądz, żył sobie
jednak Ś.

Świeckość, i, blm., rz. od Świecki: Do świec-
kości i próżności lgną sercem. Bals. Duch pok-
ory, zmieniwszy ś. powoli w pychę i Ś., za-
pragnał porównać opatów z książętami. Nar.

[Świecny, Śiumny] okazały, piękny, jak świeca:
Byliby go ludzie lubili, bo był Ś. chłop, przystojny
i zgrabny, .. ale to mu chybiało, że strasznie
gwałtowny był. Tet.

× Świecogas, a l. lm. owie ten, co świece gasi,
gasiś wieczka. 2. lm. y = a) przyrząd do ga-
szenia świec. b) gatunek zanocnicy, która wieczorem
leci do świecy (pyralis). Kluk.

Świeconośca, y, lm. y l. ten, co świece nosi,
nosciciel świec: Ordynował go na wszystkie ord-
nines kleryckie, jak nie poświęconego laika,
czyniąc zaklinaczem, świeconoścą, poddzakonem.
Fund. (= akolita). 2. ten, co świece, latarnie
opatruje, latarnik, lampucer. Śl. wil.

Świeconośny tyzczący ś. noszenia świec, światel. L.
× Świecoradło, a, lm. a szczytce do objaśniania
świec, ucieraczka do świec. Ern.

† Świecować, uje, ował oświecać. B. Sz.

† Świecowanie, a, blm., czynność cz. Świe-
cować.

× Świecopolacz, a, lm. e ten, co świece za-
pala. L.

[Świecówka, i, lm. i] naczynie do robienia
świec maczanych.

[Świecydło, a, lm. a] p. Świecidło.

† **Świecywać**, uje, ywał i † **Ś.** s. p. **Świecić**.
 † **Świeczeczka**, i, lm. i p. **Świeca**. **Mącz.**
 [Świeczennik, a, lm. cy] p. **Świaszczennik**. L.
Świeczka, i, lm. i l. p. **Świeca**: W latarni
 jaka jest **Ś.**, takie światło. Skar. Lepsza **Ś.**
 jedna przed sobą, niż dwie za sobą. Kn. Słońca
 z świeczką szuka. Pot. Nie znajdziesz go, byś
 go nie z świeczką, ale z pochodnią szukał.
 Górn. Świętym świeczki stawiają. Rej. Ze świecz-
 kami na Wielki czwartek stawają i chrześcijań-
 ską odprawują pokutę. Haur. Ni Bogu świeczki,
 ni djabłu ożoga. Żegl. (= nikomu nie pożyteczny).
 Z tego Zacharka ni Bogu świeczki było, ni lu-
 dziom ogarka. Zim. **Ś.** i dzwonek, znaki kłątwy.
 L. (przy kłęciu ksiądz świecę zrzuca z ambony
 i trzy razy dzwoni. L.). Lada **Ś.**, lada dzwonek
 snadnie ich odstraszy, tak że samego **Ś.** Boga
 zaprzeli. Rej. Obawiam **Ś.** za to tysiąc ekskomu-
 nik srogich i świeczek z kazalnicy. Opal. Gasząc
 na nie świeczki, wykłęli je. Skar. Gra nie warta
 świeczek. Prz. Żart.: **Ś.** z nosa = *gil, glut, smark*
w postaci sopła. Przen.: Zaświecić świeczkę
 komu = *podłożyć ogień pod gumno swego przeciwnika*.
 Sł. wil. Przen.: Tak mnie gołnął, że mi
 świeczki w oczach stanęły. Oss. (= że mi **ś.**
*gwiazdy w oczach pokazały, że mi **ś.** w oczach
 widno zrobiło, że mi **ś.** w oczach zaiskrzyło).*
 Naostatek Tatarzy ciężki raz dał królowi w łeb,
 że mu **ś.** w oczach rozświeciło, jakby **ś.** tysiąc
 przed nim świeczek zapaliło. P. Koch. Sto mu **ś.**
 rozświeciło świeczek. Troc. 2. przen.: Świeczki
 a. **Świerczki**, [**Świercki**] = *łyż*: Świeczki
 mu w oczach stoją. Troc. Stanęły mu świeczki
 w oczach. 3. a. *głowienka pachnąca* =
trociczka: Głowienki albo świeczki pachnące.
 Sien. (trociczki, L.). 4. p. **Sonda**: Świeczki
 cyrulicze, rurki wydrożone do gojenia ran
 w kanale korzenia. Czer. **Ś.** do rozszerzania
 kanału moczowego. 5. *mlecz w kolumnie pacier-
 zowej*: Mlecz w pacierzowej rurze u zwierząt.
 S. Kn. 6. [**Świeczki**] *kawałki żywicy zasuszone
 z jakimiś ziołami*. 7. bot.: Świeczki, p. **Świe-
 tnik**. 8. puszc., woj., p. **Przepalniczek**: Świeczki,
 brantki, cienkie rurki papierowe, nabite
 mączką prochową, do podpalania podsypki.
 Jak J.

× **Świeczkowe**, ego, blp. *podatek, nakładany
 przez kahały na wszystkich Żydów*.

Świeczkowy przym. od **Świeczka**: Knot **Ś.**
 Troc. **Ś.**, ego, blm., rz. *dawny taniec polski,
 tańczony z zapalonemi świecami*: **Ś.**, **Ś.** taniec.
 Troc. **Ś.** jest na to, abyś ją lepiej widział przy
 świecy. Troc. Rotmistrz po sutych wiwatach
 zawołał: świeczkowego! Wóje. Starsi z kielisz-
 kami, młodzież ze świeczkami, połączeni, wy-
 stąpili na środek, opasując kołem dziarskiego
 tancerza; kapela zmieniła melodię, bo zawsze
 do świeczkowego zmieniała. Gom.

Świecznica, y, lm. e, **Krynicznik** bot. (nitella)
 rosł. z gromady wodorostów, z klasy ramienic, z ro-
 dziny nitelleae.

Świecznik, a l. lm. i = a) *lichtarz ozdobny;
 kandelabr*: Żaden, świecę zapaliwszy, nie stawia
 pod korzec, ale na **Ś.**, aby widzieli światło.
 Skar. **Ś.**, lichtarz. Troc. **Ś.**, ozdobny i wielki
 lichtarz, jakie **ś.** na ołtarzach stawiają. Podcz.
 Żaden nie zakrywa świecy, zapaliwszy ją, pod
 jakie ciemne naczynie, ale ją zawždy na **Ś.**
 stawia, aby wchodzącym w dom jaśnie świeciła.
 Rej. Oliwę lano do lamp, które stały na świecz-
 nikach. Rej. Nauczyciele są jako świece na
 świeczniku w pół domu postawione. Skar. Którzy

na wysokich godnościach są, jako świeca na
 świeczniku przykładami gminowi świecić mają.
 Star. Przen.: Stać na świeczniku = *zajmować
 wybitne, zaszczytne, przodujące stanowisko, na
 które wszyscy mają wzrok zwrócony, być lumina-
 rzem*. Przen.: Świeczniki dwa wielkowspaniałe
 w okręgach widzieć niebieskich stworzone:
 słońce światłością śliczną okazało, aby nade
 dniem było przełożone, i księżyc, aby nocne
 zgromadzone rozpędzał cienie, świecę na prze-
 miany. Odim. (= światła). b) [**Ś.**] *deska przy
 ścianie nad nalepą, oblepiona gliną, na której
 paliły **ś.** szczapy do oświetlenia izby*: Kował stał
 przy świeczniku i szczepę ucierał. c) *blędny
 ognik*. d) *puzderko, w którym puszcza nosi na
 sobie świeczki, czyli brandki*. Jak J. e) bot., p.
Oświetla. 2. lm. cy ten, co opatruje, oprawia
 świece, lampy, lampiarz, lampucer, latarnik: **Ś.**,
 urzędnik, co świece, latarnie opatruje. Kn. Troc
 (w zakonach go lucernarzem nazywają. L.). **Ś.**
 a. pochodnik, pochodniowy sluga, świecz-
 ny. Bobr.

Świeczny przym. od **Świeca**: Dom **Ś.** Ciec.
 Oddawszy mnie majstrowi świecznemu, sam od-
 szedł. Ciec. † **Ś.**, ego, lm. i, rz., p. **Świeczarz**.
 Łab.

[**Świeć**, i, lm. e, **Świdź**, **Świeść**, **Ćwieść**,
Cześć, **Trześć**] *siostra żony, szwagierka*: Wysła
 do niego starsza **Ś.**, proszę szwagra z siwka
 zsięść.

[**Świedlerz**, a, lm. e, **Świedlirz**] *oszust, uwo-
 dziciel*.

[**Świedlirz**, a, lm. e] p. **Świedlerz**.

[**Świedryk**, a, lm. i] *przyrzęd bednarzski: krzywe
 dluto*.

[**Świedrz**, a, lm. e] p. **Świder**. Zdr. [**Świe-
 drzyk**].

[**Świedrzyk**, a, lm. i] p. **Świedrz**.

† **Świedzenie**, a, blm., czynność cz. **Świedzić**.
 † **Świedzić**, i, ił *zaświadczyć, poświadczyć*: **Ś.**
 kodycył, testament lub inny jaki akt pisany.
 Sł. wil.

[**Świedź**, i, lm. e] p. **Świeć**.

× **Świegocenie**, a, blm., czynność cz. **Świe-
 gocić**.

× **Świegocić**, i, ił p. **Świegotać**: Nie świegoć
 więcej. Troc.

[**Świegota**, y, lm. y] p. **Swoboda**.

[**Świegonić się**, i **ś.**, ił **ś.**] *brudzić **ś.**, walać **ś.**
 [Świegonienie się, a **ś.**, blm.] czynność cz.
 Świegonić **ś.***

Świegot l. a, lm. y = a) a. † **Świekot**, † **Świego-
 tarz**, † **Świegotnik**, † **Świegotka** ten, co *świegocze,
 człowiek wielomówny, klekot, trajkot, papla, plo-
 ciuch, gaduła, bańdura, gadulski*: Przechodzi **ś.**
 sekret z ucha do ucha, aż trafi na świegotę,
 który szeroko rozniesie i rozplecie z sporym
 naddatkiem. Pileh. Nie przestawać z świego-
 tami. L. b) a. **Świergot** ptak *świegoczący, szczebio-
 czący*. Sł. wil. 2. u, lm. y, **Świergot**, **Świerkot**,
świegotanie, szczebiot, śpiew ptaszki.

Świegotać, ce a. ce, tał, × **Świegocić**, × **Świe-
 tać** *paplać, pleść, bzdurzyć, bająć, bańdurzyć,
 klekotać, trzepać, mleć językiem, szczebiotać*: Roz-
 począł **Ś.** urwiście. Syrok. Przen.: Granaty świe-
 gotały, niby ptaszki uciekające z pożaru. Jez.
 Tu jeszcze kule świegotają. Słow. (= *świszc-
 zą, brykają*). Kałuże zakrzępiły już krwi świe-
 gotały pod kopytami końskimi nakształ błota.
 Sienk. (= *kląskwały, chłupały*). Świegoce o stro-
 jach, bryzach i marności świata tego. Birk.

Panią rada z tym młodzieńcem świegotowała, lecz gdy ś. na onych bajkach i próżnej z nim rozmowie bawiła .. Birk. Kiedy dziecię ś. poczyna, przykładają właśnie starania, aby coraz większym stawało ś. szczebiotem. L. Uczy ś. ś. po francusku, szwargotać po niemiecku. Przyrównywa nie wiedzących, co szemrzą, ptastwu onemu, które też umie ś. kilka słów, jakowi są drozdowie, szpacy, krucy, sroki. Hrb. 2. a. Świergotać. Świerkotać, Świerkać, † Świerzgotać, [Świrkać], Świergolić (o ptakach) szczebiotać, *świerkać*: Świegoce (świerkocce) jaskółka. Troc.

Świegotanie, a, bhm., czynność cz. Świegotać. × Świegotarstwo, a, bhm., *świegotanie, świegot, papłanie, terkotanie; szczebiot, szczebiotanie*. L.

† Świegotarz, a, lm. e p. Świegot: ś., gdy napadnie człowieka, uszy zanieprażniając a. własniej błęgotąc, czas truje, tak że ś. go nie zbyć a ledwo wycierpieć możesz. L. Dzisiejsi świegotarze nie idą do doktorów, ale Pismo sami rozumieć chcą. Skar.

Świegotka, i, lm. i l. † ś. m., p. Świegot: Sługa ma być wierny i nie świegotka, Petr. 2. ż. od Świegot. Troc. On najpierwszym jest woznym bogini świegotki, pod jego są pieczęcią wszystkie babie plotki. Nar.

Świegotliwie przys. od Świegotliwy.

Świegotliwość, i, bhm., rz. od Świegotliwy. Nar.

Świegotliwy, † Świegotny, † Świekotliwy i. p. Świegotliwy, 2. a. † Świebieczny wielomówny, *papłacy, gadatliwy, gwarny, szczebiotliwy*: Zazdrości... przez różne zabawy.. ukazujesz i prawne świegotliwe fochy leskliwe, duszotratne, wiodące zysk płochy? Gosł. Świegotliwi uszy zagłuszają. U człowieka świegotliwego żadnego czasu nie masz, któregoby mileżał. Jako wstępowanie piaszczyste nogom starego, tak niewiasta świegotliwa człowiekowi spokojnemu. Wuj. Wilgi świegotliwa. Mor. Już umilkła świegotliwa zgraja. Kras. Ś. gadaez. Kras.

† Świegotnik, a, lm. cy p. Świegot: Rozkoszniki, świegotniki i niewieściuchy od dworu odegnat. Skar.

† Świegotny p. Świegotliwy: Kruk, przedtym biały, przez sprawę świegotnego języka inszą wziął postawę. Otw. Świegotne obmowy za najpierwszą dziś chlubę mają białęgłowy. Nar. Idą sroki świegotne i gębate wrony. Km. Świegotna wrona. L. Świegotne gniazdo. Koch. J. Będą ś. echa świegotne swarzyły o imię twoje, będą cię wielbiły. Lubom.

Świekier, kra, lm. krowię, † Świekier ojciec żony; ojciec męża, *teść*: ś., cieść. Kn., Troc. Jetro, ś. Mojżeszów. Leop. (cieść Mojżeszów. Leop.). Amfjon, syn Nioby, był synem Jowiszowym, dlatego Niobe świekrem swoim zwała Jowisza. Otw. ś. jest żony mej ojciec, ale dziś pospolicie ojcem zowią wedle zwyczaju, a nie świekrem. Groic. Boniak, ś. abo cieść Swantopelka. Stryjk. Swantopelk, ś. Bolesława Krzywoustego. Stryjk. Iwan był Aleksandrowi świekrem, a on mu zięciem. Biel. M. ś. jest mężów ojciec. Mącz. Dając córkę z domu za męża, upominali ją, aby świekry swoje, to jest rodzice męża swego, czeiła. Skar. U Rzymian zięciowie z swemi świekry, t. j. z ojey żon swych, nie myli ś. spolem w łaźni. Warg. Za podżogą Gastolda, świekra jego. Nięs.

† Świekot, a a. u p. Świegot: S., locutor. Mącz.

Świekra, y, lm. y, † Świekrew, † Świekra, [Świekra, Świekrucha] matka męża lub żony,

teściowa: ś., teszeza. Troc. S., matka męża lub żony, teszeza. Groic. Ujrzał świekrę jego Leop. (matkę żony abo teszezę. Leop.). [ś., teści, teściowa, matka męża]. Świekrą matkę mężową zowiemy. Sekl. Powstanie ś. przeciwko synowej swojej, a synowa przeciwko świekrze swojej. Sekl. Rozmłowawszy ś. (Ruta) świekry swojej, matki męża swego, mówiła jej. Skar.

† Świekrew, krowie, lm. krowie p. Świekra. B. Sz. Świekrowy przym. od Świekier a. Świekra: Rodzina świekrowa.

[Świekrucha, y, lm. y] p. Świekra: Świekra i świekruchę, krórzy ci na miejscu rodziców będą, abyś we czci miała. L. W domu świekruchy. Wóje.

× Świektać, ta a. ce, ta l. p. Świektać. 2. p. Świegotać: U człowieka świegotliwego żadnego czasu nie masz, któregoby mileżał, iż gdy już pocznie, świekce bez końca. L.

[Świeła, i, lm. e, Cwela] *szwela*.

[Świend, u, bhm.] p. Świad.

† Świepiet, u, lm. y, [Świepiot, Świepot] drzewo z wypróchniałą dziuplą, w której same osiadły pszczoły „borówki“, barć: Kłoby ś. umyślnie w czym lesie porabiał i miód wybrał, ma za to sześć rubli groszy zapłacić. St. lit.

[Świepiot, u, lm. y] a. Świepiet: Rój pszczoł i ś. tylko w granicach swojego majątku zbierać można. Wiszn.

[Świepot, u, lm. y] p. Świepiet: Wnętrznosc zwierzęcia objatnego zda ś. k nam uśmiechać zapowiedzią obfitości niezmierniej miodu i wosków w świepotach. Dyg. Sędziwy niedźwiedz roztył ś. przez lato, strasznie łupieżąc świepota i rogaciznę. Dyg. Roje pszczoł z królową na czele lecą ku słońcu: ciasno im widać w świepotach Bugaju. Dyg.

[Świer, u, lm. y] p. Świerk.

[Świerh, u, lm. y] p. Świerzh. Troc.

[Świerbiączka, i, lm. i] p. Świerzh.

[Świercha, y, lm. y] p. Światło.

† Świercz, a, lm. a l. a. [Świercz] p. Świerszcz: Nie żal na śpiewce świercza noc przezuwać całą. Przyb. Nauczy-ć go niewola robić, gdy mu przyprze, a świercze za piecem zaskwierczą. Glicz. (gdy mu psy za uchem zawyją, gdy będzie w kłopotcie. L.). 2. najmniejsze dzialko, wyrzucające półtorej uncji żelaza. Dek. Zdr. Świerczyk, Świerczek.

[Świerczak, a, lm. i] l. mały świerk. 2. ptaszek smutno świergocący (emberiza miliaria).

× Świerczala, y, lm. owie = Schartabel: Córka moja nie zesromociła siebie, oddając na przekór woli mojej rękę swoją świerczale. Jeż.

× Świerczalka, i, lm. owie = Schartabel.

Świerczec, y, al l. p. Świerszczec. 2. *skwierczec, trzeszczec*: Tłuszcz na ogniu świerczy.

[Świerczec, y, al] l. p. Świerszczec. 2. (o młodym zbożu a. o konicyźnie) pokazywać ś., być widocznym.

1. Świerczek, czka, lm. czki p. Świercz: Ten, co języka wciągnąć nie umie, wyda ś. głosem swym jako świerczkowie, którzy ś. oznajmują świekocąc, gdzie są. L. Wychudł jak ś. polny. Km. (= jak szczapa, jak drzazga, jak wior, jak pasyjka). Przen.: Świerczki mu w oczach stoją. Troc. (= świeczki, tzy).

2. Świerczek, czka, lm. czki p. Świerk: Przystrajała wejścia i ganeczki w dworkach zieloną choinką, świerczkami i różnokolorowemi lampjonami.

Świerczenie, a, blm., czynność cz. **Świerczeń**: Ś. smażącej ś. na ogniu jajeczniczy ze słoniną. Orzesz.

[**Świerczenie**, a, blm.] czynność cz. **Świerczeń**.

† **Świerczny** przym. od **Świercz**, *świerzczący*: Patrz na koniczka świercznego; ten niewiele półmisków miał na obiad, a jako głośno śpiewa, rosy trochę skosztowawszy. Birk.

Świerczyk, a, lm. i l. p. **Świercz**. 2. zool. p. **Dzięciołek**.

Świerczyna, y, lm. y, [**Świrczyna**] l. p. **Świerk**: Ś., smrok, smroczyzna. Troc. Kamienice, rozmaitemi figurami i farbami lamp palących ś. między świerczyną, grynszpanem ufarbowaną, rozsądzone. Kit. [Na ogrodzie Ś., a przed oknem topol]. Zarośla karłowatej sośniny i świerczyny. Dyg. 2. *las świerkowy*: Ze zwartej świerczyny wypadło pięć dzików.

[**Świerdziółek**, lka, lm. lki] *świderek*.

[**Świerg**, a, lm. i] = **Siwerniak**. Stęcz.

[**Świergota**, i, lm. e, **Szwirgota**] *rzepola*.

[**Świergotenie**, a, blm.] czynność cz. **Świergotić**.

[**Świergotenie** się, a ś., blm.] czynność cz. **Świergotić** ś.

Świergotić, i, il l. p. **Świergotać**: [Jaskółeczka, sikoreczka świergotić]. 2. [Ś.] *rzepotić*. 3. [Ś.] *umizgać* ś. [Ś. ś.] *zaspakujac* *popęd* *pić* *wojowy*.

[**Świergotuśka**, i, lm. i] *dziurłatka*.

[**Świergot**, **Świerkot**, **Świerkot** l. u, lm. y *świergotanie*, *ćwierk*, *ćwierkanie*, *szczebiot* *ptaków*; *świerzczenie*, *skrzyżp* *świerzcza*, *konika* *polnego*: Kryniczny stoku, ongi zasnąłem przy tobie, razidęś mi świergotem różnym uszy obie. Ejs. Przen. *szczebiot* *dziewięcy*, *mowa* *pięszczolliwa*. 2. a, lm. y *świerzcz* (w zagadce).

Świergotać, ce a, ce a. ta, ta, × **Świerzgotać**, × **Świerkotać**, × **Świerzscheć**, **Świerkać**, **Świergotać**, [**Świrgać**, **Świrkać**] l. (o ptakach) *wydawać* *głosy* *sobie* *właściwe*, *ćwierkać*, *szczebiotać*: Jaskółka świergoce, papuga świergoce, kania skrzypi, kawka kwacze. Toł. Wróble, gdy ś. kupią, świergotają a kają ś.: na deszcz. Haur. W lesie tylko ptastwo polatujące i świergotające słyhać było. Krasz. Przen.: Dzwonki raz świergotają do dzwona. Mick. 2. (o świerzczu) *skrzypić*, *świerzscheć*.

Świergotanie, a, blm., czynność cz. **Świergotać**: Ś. świerzcza stąd ś. staje, kiedy ś. zadnie jego nogi ocierają o skrzydła. Kluk. Przen.: Słyszał daleki świst kul i Ś. granatów. Jeż.

Świergotek, tka, lm. tki zool. *ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny pliszek*. Gatunki: Ś. rudawy (agrodroma campestris). Ś. drzewny (pipastes arboreus). Ś. łąkowy, **Świergotka**, [Kosnik] (anthus pratensis).

Świergotka, i, lm. i p. **Świergotek**.

Świergotliwie przys. od **Świergotliwy**.

Świergotliwość, i, blm., rz. od **Świergotliwy**.

Świergotliwy, × **Świerkotliwy**, **Świergotliwy**, † **Świergotny**, † **Świergotny** l. *skłonny do świergotania*, *świergotający*: Jaskółka świergotliwa. 2. p. **Świergotliwy**.

† **Świergotny** p. **Świergotliwy**,

[**Świergunia**, i, lm. e] *mysz* (w zagadce).

Świerk, a, lm. i, **Świerczyna**, [**Świrczyna**] [**Świr**] l. [Ś.] = a) *modrzew*. Gosz. b) a. [Skrzek] *świerzcz*, c) *świergot*, *świerkot*, *krzyk* *ptastwa* *leśnego*. 2. *drzewo świerkowe*, 3. a. **Jodła** Ś., **Świer**, × **Świerka**, **Smereka**, **Smrok**, [**Świera**, **Smerek**, **Szmerek**, **Smrek**, **Smyrek**, **Smyreck**, **Smreczak**,

Smroczyzna, **Smereczyna**, **Smreczyzna**, **Smerczyzna**, **Jegla**, **Jeglja**, **Jegła**, **Jeglina**] bot. (picea excelsa) *drzewo z rodziny szyszkowych*.

× **Świerka**, i, lm. i p. **Świerk**. Troc.

Świerkać, a, al p. **Świergotać**: Wróbel świerka, Mor.

Świerkanie, a, blm., czynność cz. **Świerkać**.

Świerkorodny *rodzący świerki, porośły świerkami*: Świerkorodna góra, Wor.

× **Świerkot**, u, lm. y p. **Świergot**. L.

× **Świerkotać**, ce a. × ta, ta p. **Świergotać**:

Jaskółka, po wdzięcznym drzewie ś. wieszając, świerkotała, na swój los narzekając. Tw. Świerkotał ptaszek w klatce z dróciaków zrobionej. Toł. Świerkoce ptak, świerz, konik. Troc. Wróbel świerkoce. Troc. Świerkotam, świerkoce. Troc.

× **Świerkotanie**, a, blm., czynność cz. **Świerkotać**.

× **Świerkotliwie** przys. od **Świerkotliwy**.

× **Świerkotliwy** p. **Świergotliwy**: Świerkotliwa jaskółka. Troc.

Świerkowy l. przym. od **Świerk**: Kij Ś. Las jodłowy a. Ś. = *jedlina*. 2. zool. Krzyżodziób Ś. p. Krzyżodziób.

[**Świernia**, i, lm. e] p. **Świron**.

Świeronek, nku, lm. nki p. **Świron**. Podez. Mamo, jeść, bo i dom i Ś. we wszystko opatrzone. Rzew.

Świerszcz, a, lm. e, × **Świerk**, † **Świercz**, [**Świercz**, **Świr**, **Szwierc**, **Świr**] (gryllus) *owad prostokrzydły skaczący*: Ś. domowy (g. domesticus). Ś. polny (g. campestris): Ś. świergoce, świerkoce, ćwierka. Dudz. O Atrydzi! których popioły śpią pod świerszczów strażą (nad których grobem świerszcze się odzywają). Słow. Przen.: Świerszcze ma w głowie. Kluk. (= *ma klopot, zgryzotę, ma móla; rupie ma w głowie*). Przen. *człowiek mały, delikatny, chuchro*. Zdr. **Świerszczek**, **Świerszczyk**.

Świerszczak, a, lm. i, [**Świeszczak**] zool. (locustella rayi) *ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny gajówek*.

Świerszczeć, y, al, **Świerczeń** l. *świergotać*, *szczebiotać*, *ćwierkać*: Świerszczą wróble na płocie. 2. *wydawać skrzyżp* (o świerszczach) *świerczeń*.

Świerszczek, czka, lm. czki i. p. **Świerszcz**: Drobnych świerszczków rodzą mury, jak mały deszcz z wielkiej chmury. Jak. W. 2. [Krzycał krwawymi świerszczkami, wołał o pomoc (= *placząc krwawymi łzami*).

Świerszczenie, a, blm. l. czynność cz. **Świerszczeń**. 2. *ćwierk*, *skrzyżp* *świerzcza*.

[**Świerszczowa**, ej, lm. e] *samica świerzcza*.

[**Świerszczowski**, ego, lm. scy] *świerzcz* (w zagłęciu): Uciekaj pan Ś., bo jedzie pan Luśniowski (= *bo luśnię postawiono w kacie*).

Świerszczyk, a, lm. i p. **Świerszcz**.

Świerząbek, bka, lm. bki, **Blekotek**, niek. **Czechrzyca**, **Trzebuła**, **Trybuła**, bot. (chaerophyllum) *roś. z rodziny baldaszkowych*. Gatunki: Ś. główkowy a. bulwowy (ch. bulbosum). Ś. korzenny a. wonny (ch. aromaticum). Ś. zwisły (ch. temulum).

Świerzb, u, lm. y, **Świerzba**, [**Świerb**, **Sirzba**, **Syrb**, **Świerbiączka**], **Świrb**, † **Świerbiączka**, [**Skrabki**, **Swarb**, **Szlachciana**] l. lek. *choroba skórna, wywołana przez pasorzyty (świerzbowce), (scabies)*, [krosta]: Ś., świerzbienie ciała przemijające, bez krost. Troc. Ś. ognisty, jako od pokrzyw.

Troc. Żart.: Powinieneś ś. pan czymprędzej wyleczyć z tego świerzbu społecznego. Brt. 2. wet.: Ś. strupiasty.

Świerzba, y, lm. y I. p. Świerzb. 2. × Ś. francuska, p. Przymiot.

[Świerzaba, y, lm. y] roś., zap. świerzbnica. Świerzbiący I. im. od Świerzbieć. 2. patol.: wysypka świerzbiąca (exanthema pruriginosum). † Krostka świerzbiąca a. [krosta] = świerzb.

Świerzbiączka, i, blm., patol. I. choroba skórna, swędzik (prurigo). Ś. ciężka (prurigo agria s. fera). Ś. łagodna (p. mitis s. vulgaris). Ś. przypadkowa a. objawowa (p. latens). Ś. starczą, swędzenie starcze (p. senilis). Przen.: Ś. do czego, chętko łechciwa, pociągająca. L. (= pociąg., słabość, żyłka, oskoma). Przekięta do kart Ś. L. 2. p. Świerzb.

Świerzbiec, hca, lm. hce, bot.: roś. mucuma. Ś. właściwy (m. pruriens).

Świerzbić, i, al, [Sierbić, Sirzbić] swędzić: Świerzbi mię oko, głowa. Troc. Świerzbiączka go świerzbi, gryzie. Troc. Przen.: Zęby mię świerzbią, żołądek mruczy. L. (= zęby piszcza, oskoma bierze, ślinkę łyka). Grzbiet go świerzbi. Oss. (= chce chyba co oberwać, szuka chyba guza). Skóra go swędzi (= chce widocznie dostać w skórę). Świerzbi go język, świegotliwy. Kn. (= korci). Świerzbi cię znać skóra i zęby. Troc. Świerzbi mię ucho. Troc. (= mówią o mnie). Dłoń mię świerzbi. Oss. (= odbiorę co pieniędzy). Świerzbiące ręce. Birk. (= łakome na cudze). Wolałbym przez rok pehły z worem na pastwę wynosić, niżli jednej świerzbiącej łona niewiasty strzec przez jeden dzień. Jabł. (= namiętnego, lubieżnego usposobienia). Owe panie duszki, co ś. przed każdym skarżą, że ich świerzbią brzuski. Paszk. (= oddane cielesności). Według swych pożądliwości nagromadzą sobie uczycielów, mając świerzbiące oczy. Zigr. (łechciwa, pieszczona. L.). Świerzbił cię pokój! Kn. (= źle ci było mieć pokój! nie wytrzymałeś w pokoju, zachciało ci ś. wojny!).

Świerzbienie, a, blm., czynność cz. Świerzbieć: Ś. skóry, świad (pruritas).

† Świerzbień, bnia, lm. bnie, † Drapirzyt palec średni u ręki: Ś. a. drapirzyt. Tuch.

Świerzbnica, y, lm. e, [Hołod] bot. I. (knautia) roś. z rodziny szczeciowatych. Gatunki: Ś. leśna (k. silvatica). Ś. polna, niek. orjentalna, bł. drjakiew polna (k. arvensis). 2. p. Chaber.

Świerzbowato przys. od Świerzbowaty.

Świerzbowatość, i, blm., rz. od Świerzbowaty; cierpienie na świerzb, [krostowatość, krostawość].

Świerzbowaty I. pełen świerzbu, chory na świerzb, świerzbem dotknięty (scabidus): Człowiek Ś. Perz. 2. do świerzbu podobny: Obsypanie głowy świerzbowate. Perz.

Świerzbowcowate, ych, blp., zool. (acaridae).

Świerzbowiec, wca, lm. wce zool. roztocz pasorczytny, pasorzyt wywołujący świerzb, × ciało roztocz człowieka a. ludzki (acarus s. sarcoptes scabiei).

Świerzbowy przym od Świerzb: Owrzodzenia świerzbowe.

† Świerzepa, y, lm. y p. Świerzopa: Piękną świerzepę od wojowania wyzwolił Kosz. Stadniki, źrebce, świerzepy, źrebięta, klaczęta różne i te, co jeszcze pod maciorkami są, mają zostać na swych miejscach dla rozmnożenia stada. Klaczęta albo świerzepy, na którą ku potrzebie siadał

przeciw nieprzyjacielowi, kazał wodzić pod deką złotogłowowym. Biel. M.

† Świerzepi p. Świerzopi: Stado świerzepie, bydo dworne przy wdowie zostają. St. lit.

† Świerzepica, y, lm. e p. Świerzopa: Zabiw kluszę, świerzepię nieuczona, trzy grzywny szkodę cierpiącemu wa zapłacić. Św. z Woc. Konie tylko dwakroć przez dzień z świerzepicami spuszczać. Trzye.

× Świerzgotać, ce, tał p. Świergotać: Ptastwo małe świerzgotce. Dudz.

× Świerzgotanie, a, blm., czynność cz. Świerzgotać.

† Świerzobka, i, lm. i p. Świerzopa. Troc. Ś. ze stada, armentalis equa. Macz.

Świerzop, u, lm. y I. a. [Świzupa] koniczyna dzika: Bursztynowy Ś. Miek. 2. [Ś.] p. Rzepiej.

† Świerzopa, y, lm. y, † Świerzepa, † Świerzopa, † Świerzepa, † Świerzepica, † Świerzopica klacz młoda, która już przestała być źrebięciem, a nie rozwinęła ś. jeszcze zupełnie (to, co w rodzaju m. źrebiec). Klacze nazywano świerzopy. Cz. Trzy tysiące świerzopi i ze źrebięty z sobą pognali. Baz. Koń rżaniem długim znaczy pożądanie świerzopy. Dor. Cena koniom roboczym domorostym: za konia albo za świerzopę dwie kopy groszy; za trzeciaka źrebca od roboczych świerzop dwie kopy groszy; za trzeciackę świerzopę dwie kopy. St. lit. Turski buńczuk świerzopy nie czyni pegazem. Koch. W. Było też na łęgach, jakem wyjeżdżał, dziesięć świerzop dobrych ze źrebięty. Sienk. Zdr. † Świerzopka, † Świerzobka.

† Świerzopi przym. od Świerzopa; † Świerzepi, † Świerzepi, klaczy, kobyli: Pograbienie stada świerzopiego, gdy dzierżący do stado źrebca albo świerzopę umorzył, nawiązka za źrebca ośm kop groszy, za świerzopę cztery. St. lit.

† Świerzopica, y, lm. e p. Świerzopa: Mój koń wyrwał i rzucił ś. od swej świerzopiey na jego konia. Ort.

† Świerzopka, i, lm. i p. Świerzopa: Tatarowie z źrebców i świerzopek krew puszczając, żrą, jak psi. Paszk. W ciągnięciu ś. nań nie poskarży chłopek, na podwodę mu nie wzięto świerzopek. Koch. W. Ś. trzyletnia nie da ś. dotknąć, a patrząc na źrebce, kopytem depce. Nar.

[Świeszczak, a, lm. i] p. Świeszczak.

† Świeszczennik, a, lm. cy p. Świeszczennik: Błogosławieństwo przez kapłana, po naszymu przez świeszczennika. Sak. Skoro ś. dzieciątko urodzi, Ruśniacy zaraz poślą po świeszczennika, to jest po księdza, który pewne modlitwy przede drzwiami położnicy odprawuje. Paszk. Władcykowie dziedzicom wyjmować chcą z rąk podawanie świeszczenników i *ius collationis* sobie przywłaszczają, ale prawo podawania świeszczennika do cerkwi przy dziedzicach zostać ma. Vol. Przen.: Ani dzięki Ś. w Prusiech nie mógł tego dokazać, by miał zniszczyć imienia polskiego. Petr. (= Krzyżak).

† Świeszczństwo, a, blm. kapłaństwo. Sak.

[Świeś, i, lm. e] I. p. Świeś: Ś., mężowa siostra. Das. (żelw, żelwica. Volk). Posłał Mendog do świeści, siostry żony swojej, aby przyjechała na pogrzeb siostry. Stryjk. 2. siostra bratowej.

Świetacz, a, lm. e?: W Litwie robią stós z łapei, przetaków, świetaczów lubianyeh, onucz i wszelkiej starzyzny. Goł.

[Świetana, y, lm. y] = Śmietana.
 † Świedednica, y, lm. e pochodnia. B. Sz.
 † Świelnik, a, lm. i, † Świelnik, † Świelnik
 światło, to, co świeci, co światło wydaje, źródło
 światła: Dwa świelniki albo swielniki, albo
 lampy. Kn.

× Świelny p. Świelny: Natchnienie...
 jest... gwiazdą swielną. Lib.

Świelak, a, lm. i l. p. Świelik: Te swielaki
 tajemnicze, mirjadami latające, zmieniają górę
 leśną w ciemną dantejską opowieść o aniołach...
 Mic. 2. p. Zacheuszek. Na drzewa w mroku pa-
 chnących ogrodów, gdzie w trawie błędzą iskrzą-
 ce swielaki. Psm.

Świelan, a, lm. y bot. (aitonia) ros. z rodziny
 zapianowatych.

Świelano przys. od Świelny.

Świelanobarwny tyżący ś. barwy swielanej:
 Efekt ś., stanowiący punkt wyjścia pomysłu.
 Gers.

Świelaność, i, blm., rz. od Świelny.

Świelany l. a. × Świelny przym. od Światło:
 Kuracja swielana w Kudowie na Szląsku Prus-
 kim. 2. jaśniejący, promienny, niebiański, pogodny,
 uroczy, anielski: Gwiazda, co gdzieś tam po na-
 szym górze, po uasznych polach chodziła swie-
 tlana. Kn. Tak runie w swielanej zorzy więzienia
 ponury gmach. Asn. Unosi z sobą dalej, na swie-
 tlanej biegnąc fali. Asn. Promień ś. Asn. I na-
 kształt swielanej fali przenika światy. Asn.
 W swielanym kapie ś. błękitcie. Asn. Postać
 swielana. Ty, która w czarne sny moje swielana-
 mi palcami wplatasz piękność wędniejących
 jesieni. Przybysz.

[Świelący] swiatły, jasny, jaśniejący: Stoi
 gruszka zieląca, przed P. Jezusem swieląca.

× Świel p. 2. Światło. L.

[Świelie, i, blp.] robaczki swiętojańskie. (p.
 Świelik).

Świeliec, lca, lm. lca bot. p. Świelnik.

× Świeliec, eje, al jaśnieć, błyszczyć, świecić ś.,
 promienieć. St. wil.

Świelenie, a, blm. l. czynność cz. Świeliec.
 2. = Fosforescencja.

Świelenie się, a ś., blm., czynność cz. Świe-
 tlić ś.

Świelica, y, lm. e l. a. [Świelnica, Świelica],
 † Świelnica izba główna w domu, pokój gościnny,
 parady; izba w chacie góralskiej, w której prze-
 chodzą odzież i majątek i w której obchodzą
 uroczystości rodzinne: Ś., izba światła, nie okop-
 cona, nie robotnia. Podez. (= nie kurna). Wi-
 działem w Bukorestu obraz Stefana, wojewody
 wołoskiego, na murze w swielicy gospodarskiej
 pokojowej. Stryjk. Coś stuka ś. na dworze, coś
 chodzi po swielicy. Mick. Nie wiem, co miłsze
 nad wiejskie poddasze... nad żonę, co w białej
 len przedzie swielicy. Len. Narąbiem topolu,
 postawim swielicę. Wóje. Zamierzali opuścić
 swielicę. Sienk. 2. bot. (polymnia) ros. Zdr.
 Świeliczka.

[Świeliczek, czka, lm. czki] p. Świelik.

Świeliczka, i, lm. i l. p. Świelica: Kociuba
 posiadat w domu osobną swieliczkę, w niej
 znajdowała ś. jego kasa. Rol. 2. a. [Świelotka,
 Świelotka] izdebka w rogu chaty, z wejściem z sieni.
 3. ziele, co w nocy świeci (chenomychon). Bobr.
 Ś., jaśnotka, ognik, gęsihój (nyetegretum). Troc.
 4. ryba morska, która ma język pełen fosforu.
 Bobr.

Świelić się, i ś., il ś. jaśnieć, błyszczyć, widnieć:
 Nawet ciemne igły smreków, jodeł i cisów swie-
 tliły ś. po godzinie. Tet.

Świelik, a, lm. i l. błędny ognik. 2. bot., p.
 Świelnik. 3. a. Świeluska, Świelojanski ro-
 baczek, Świelak, [Świeliczek] zool. (lampyris)
 chrząszcz pięcioczłonkowy z rodziny żmłkowatych.
 Ś., ryba morska, błyszczak. Troc. (świe-
 tluska, milvus. L.).

Świelikowiec, wea, lm. wee min. mineral
 z gromady saletrów, z rzędu fosforanów bez-
 wodnych, odmiana apatytu.

Świelisko, a, lm. a p. Światło: Przy tym
 błędym pogrzebowym swielisku. Stasz.

Świelisto, Świeliscie przys. od Świelisty.

Świelistość, i, blm., rz. od Świelisty: Grecy
 przynieśli ze sobą morzu grecką jagodną ś. archi-
 pelagu. Sienk. Nieruchoma ś. powietrza.

Świelisty pełen światła, swielany, swielny:
 Gębczasta kula słońca otworów pełna, które
 ciecz swielistą piją. Przyb. Głowy stały ś.
 ukoronowane swielistemi koronami. Zer. Nad
 domem nad chatami dymy idą w niebo czyste,
 swieliste. Orzesz. Widziałem te oczy, swieliste
 białą luną elektrycznych lamp. Przybysz.

Świeliscie p. Świelisto: Błaski sieją ś. ś.
 Kop. Uśmiechnęła ś. ś., błogo. Kon.

Świelliwo, a, lm. a materiał służący do oświe-
 tlenia: Ś. gazowe, elektryczne.

Świelnia, i, lm. e fiz. komora swielna (camera
 lucida).

Świelnik, a, lm. i l. † ś. p. Świelnik. 2. płasz-
 czynna oddzielająca stronę oświeconą ziemi od ciem-
 nej, przechodząca przez środek ziemi i słońca. Śniad.
 3. a. Świelnik gór. szyb pionowo spuszczonej do
 chodnika lub sztolni, weźszy od zwykłego, słu-
 żący do odświeżania powietrza. Łab.

† Świelno przys. od Świelny: Persyka cho-
 dziła w złotym ubraniu ś. Biel. M.

Świelny przym. od Światło l. Gaz ś. (= do
 oświetlania). Kąpiel swielna. Przyciąganie a.
 przywabianie swielne (phototaxia). Wprosił ś.
 był do mieszczanina, który mu izby swielnej,
 dość przestronnej, ustąpił. Krasz. (= jasnej). Pod-
 legam temu lub owemu wrażeniu swielnemu,
 słuchowemu, dotykowemu. Str. Objawy swielne.
 2. astr.: Meteory swielne, p. Meteor. Koła
 swielne, p. Koło. 3. fiz.: Młynek ś. = Radjometr.
 Eter ś., p. Eter.

† Świelność, i, lm. i p. Świelność.

Świeluska, i, lm. i zool., p. Świelik: Ś., mil-
 vus, język ognisty, jak pochodnią pokazuje,
 w nocy pływając po morzu. Chm. B.

× Świelty p. Swiatły. Troc.

Świelnia, i, blm. swielność, okazałość: Łóżko
 Stefei zapłonęło ogniem słońca w całej swielni
 jego potęgi. Mn.

Świelnica, y, lm. e l. p. Świelica: Fortkę
 kamienną do pieca wprawili i wmurowali w kom-
 nacie; z tej swielnice miejsce próżne... zam-
 mowali. Rach. 2. zool. (sargus) owad dwu-
 skrzydły krótkorogi.

Świelnić, i, il l. uświelniać, czynić swielnym. L.
 2. bł., swielnieć: Urząd, piastowany od takich,
 co i bez tego urzędu swielnią w narodzie. Rzew.
 Świelnie, × Świelno przys. od Świelny: Ś. ś.
 weselił. Sekl. (znamienicie używał. Sekl.).

Świelnieć, eje, al l. jaśnieć, błyszczyć, świecić
 ś.: Złoto, którym swielnieją bogaci. L. Choć
 głowa płocha enoty nie kocha, przecię ją wielbi
 w tych, którzy cnotą swielnieją. L. 2. stawac ś.

światnym, robić ś. coraz świetniejszym. 3. [S.] chorować.

Świetnienie, a, blm., czynność cz. **Świetnieć**.

Świetnik, a, lm. i l. †S., p. **Świetelnik** (o słońcu i księżycu). Dwa świetniki, albo świetelniki, albo lampy. Kn. Słońce, Ś. ten, zdaje ś., iż nie jest tylko okręgiem ognia najsubtelniejszego. Min. Zorza, S. Min. 2. a. **Świetlik**, **Świetlec**, **Świeczki**, bot. (euphrasia) roś. z rodziny trędownikowatych. Gatunek: Ś. lekarski (e. officinalis), pospolicie Świeczkami zwany. 3. gór., p. **Świetnik**. Łab.

× **Świetno** przys. od **Świetnieć**: Kiedy księżyc S. wstąpi. Troc. Ś. ś. nosi, stroi. Troc. [Zamek jaśniał Ś.] Wóje.

Świetnogorzki świetny, ale gorzki: Żywot dworski Ś. Rys.

Świetnogrzywy mający świetną, piękną grzywę: Świetnogrzywe konie Merjon sprzęga. Dm.

Świetnolity świetnie, bogato utkany: Szata świetnolita.

Świetność, i, blm., rz. od **Świetny**: Tego Zbawiciel nie mówi, aby wielkością świetności święcenia imienia boskiego na ziemi równało ś. onemu niebieskiemu święceniu. Kucz. Gdzie to bajeczne bóstwo z swą świetnością cała, z dworem pieszczonej bożat i nimf panowało. Przyb. Ś. słońca, gwiazdy. Troc. Na Ś. imienia twojego narody na kolana padają. Troc. Wielką świetnością ś. stawił. Troc. Sprostać komu świetnością krwi. Rzew.

× **Świetnozielny** błyszczący zielonością, odznaczający ś. świetną zielonością. L.

× **Świetnozłoty** błyszczący od złota: Świetnozłote ozdoby. L.

Świetny, † **Świelny**, † **Świtny** 1. świecący majestatycznie, błyszczący wspaniale, jaśniejący, promienny; świetne słońce. Troc. Noc rozbliśnie zorzą świetną. Sł. wil. Dyjament Ś. Świat cały obudził ś. ze snu i otwarł barwne, świetne, dźwięczne źrenice. Tet. 2. uderzający bogactwem, przepychem, strojny, wspaniały, paradny, pompatyczny, wystawny, okazały, pański: W pośrodku dworskiej zgrai, choć mniej świetni ekwipażem, wszystkich oczy zwracali na siebie. L. Wsiada na wóz świetny, ozdobny. Leszcz. S. Ojcowie nasi nie używali purpur świetnych, kontentowali ś. sukniem szarym, a enotą ś. świecili. Star. Uszarze wiodł, na których były świetne zbroje. Stryjk. Ś. obojg pici orszak. Troc. Ś. czyn. 3. znakomity, pyszny, wymieniony, sławny, doskonały: Ustawce synodu byli ludzie świetni, zaci, bogaci, abowiem cesarze byli. Wiśn. Sama potomość świetne odkrywa przymioty, kto był pełen rozumu i kto pełen enoty. L. Masz rozmaitych enót w tej matce i córce świetne przykłady. Skar. Świetne urodzenie. Świetne zwycięstwo. Świetna wymowa. Ś. los. Świetna partja. Czyn Ś. Świetna zabawa. Styl Ś. Ś. dowcip. Świetne porównanie. 4. karę: Karta świetna, p. **Świtny**. 5. min.: Galman Ś. = wodnisty krzemian cynku. Łab. Opal Ś., złotawy, z kolorami tęczęwami. Łab.

[**Świetotka**, i, lm.] mała izdebka w rogu chaty, z wejściem z sieni.

Świeżan, a, lm. y, **Nabiałnica** bot. (tabernaemontana) roś. z rodziny toinowatych.

Świeżeć, eje, al l. stawać ś. świeżym, odświeżać ś.; odradzać ś., wznowiać ś., odnawiać ś.: Lubo świeżeje wspomniony żal, ścierpię wzdram napomnieć swe dzieje. Zebr.

Świeżenie, a, blm. 1. czynność cz. **Świeżeć**. 2. czynność cz. **Świeżyć**.

Świeżo l. przys. od **Świeży**: Wygląda Ś. Owoco Ś. rad jadam. Troc (= w świeżym stanie). Ś. = tylko co, dopieruteńko. S. ś. ożenił. Troc. Ś. z Włoch powrócił. Kwiat Ś. urwany. Troc. Wino Ś. zaczęte. Troc. Ś. po Apostołach. Troc. (= Ś. po św. Piotrze i Pawle). Jawny a. świeży uczynek jest to, kiedy ś. co Ś. stanie. Sz. Ś. urodzone dziecko. Kras. Świeżej, wcześniej. Wen. 2. [Ś.] łatwo: Późno do mnie, bo mi nijak Ś. wstać do ciebie (mówi chora żona do męża).

Świeżobarwny, **Świeżobarwy** mający świeżą barwę, świeżością barw ś. odznaczający: Świeżobarwne kwiaty. Sł. wil.

Świeżobarwy p. **Świeżobarwny**: Świeżobarwe kwiaty. Przyb.

× **Świeżoczesny** nowoczesny: Historia świeżoczesna. Czart. A.

Świeżopamiętny w świeżej pamięci u kogo, u ludzi będący: We wszystkich, tak starodawnych, jak w świeżopamiętnych potrzebach Litwa na wielkiej pomocy zawždy Polakom była. Stryjk.

Świeżość, i, blm., rz. od **Świeży**: Ś. róży, śliwy przyjemna. Troc. Ś. powietrza, noey, poranku. Ś. pici, cery. Oboje, dziewczki i matrony, wdzięki na jednym lieu zespoliła cudnie: powagą dziwi, a świeżością znęca. Mick. W mieście Ś. codzienna wiadomości różnych. L.

Świeżuchno przys. od **Świeżuchny**; × **Świeżuczko**, **Świeżusienko**, **Świeżusieneczko**, **Świeżutenko**, **Świeżuteneczko**, **Świeżuteneczko**, **Świeżutko**: Wzrok jej upadł w tej chwili na S. ustrojonego i rumianego Włodka. Orzesz.

Świeżuchny, × **Świeżuczki**, **Świeżutki**, **Świeżutenki**, **Świeżuteneczki**, **Świeżutenieczki**, **Świeżusienki**, **Świeżusieneczki** ze wszystkim świeży; miłuchny przez swoją świeżość: Świeżuchna róża, bułka. Tam żółci ś. jeszcze Ś. grób. Krasz.

× **Świeżuczki** p. **Świeżuchny**. L.

× **Świeżuczko** p. **Świeżuchno**.

Świeżusieneczki p. **Świeżuchny**. L.

Świeżusieneczko p. **Świeżuchno**: Ma żalność w zacieczy Ś. Zebr.

Świeżusienki p. **Świeżuchny**.

Świeżusienko p. **Świeżuchno**: Bronił ten dworek ogromny wał ziemny, Ś. na doświtku usypany. Rol.

Świeżuteneczki p. **Świeżuchny**. L.

Świeżuteneczko p. **Świeżuchno**.

Świeżutenieczki p. **Świeżuchny**: Parę kropli laurowych nie zawadzi, mam świeże właśnie, co mówię, świeże, świeżutenieczkie. Jun.

Świeżuteneczko p. **Świeżuchno**.

Świeżutenki p. **Świeżuchny**. L.

Świeżutenko p. **Świeżuchno**.

Świeżutki p. **Świeżuchny**.

Świeżutko p. **Świeżuchno**.

Świeży, [Swiży, Swyży] l. który tylko co powstał, zrodził ś., został zrobiony i dlatego mający odpowiednie cechy, odpowiedni wygląd, nie nadpsuty lub nie zeszcpany dawnością, nowy: Ś. kwiat lepiej pachnie. Skar. Świeże kwiatki żywej miłości są zadatki. L. Świeże mięso. Troc. Ś. kwiat, owoc. Troc. Ś. chleb. Troc (= nie czerstwy). Ser Ś. Troc. Masło świeże. Troc. Lepsza suknia nowa, niż stara, a ryba świeża, niż zmarła. Sak. Świeże rzeczy przyjemniejsze. Kn. Niech będzie rzecz mało co warta, jeżeli jednak jest świeża, staje ś. wnet modną, zatem drogą i szacowną. L. Przyjaciel nie ma być jako kwiatek, który, póki Ś., póty miły. Rys. Świeże jaja

które cały swój białek zachowują. Rogal. Hoży i Ś. chłopiec. L. Usta świeże. L. Wyniósł, księgę Minosową, chowaną w złotej skrzynce, świeżą, jakby nową. Jabł. Płaca im świeżemi pieniędzmi, co je dopiero z pod młota biorą. Star. Nabierz świeżego siana dla bydła. Skar. Wpiszę to, póki świeża pamięć. L. Za świeżej pamięci co zrobić (= *póki ś. jeszcze pamięta*). U wszech ludzi w pamięci są świeżej i każde cnotliwe serce śmierci ich płacze. Górn. Tkwi to w świeżej pamięci. Słow. Wieśniaczki dziś na ołtarz Matki Zbawiciela noszą pierwszy dar wiosny, świeże snopki ziała. Mick. Odwiedza mleczarnię i sama lekko świeży nabiału kwiat garnie. Mick. Parę kropli laurowych nie zawadzi, mam świeże właśnie, co mówię, świeże, świeżutecznie. Jun. Drzewo świeże, zawierające około 40% wody. Łab. Barwy świeże (= *żywe, siarczyste*). 2. *nie przerobiony dla podtrzymania w możliwym stanie*: Kwiaty świeże i suszone. Śliwki świeże i suszone. Słonina świeża = *nie wędzona*. 3. *nie spracowany, wypoczęty, rzeźki, czerstwy*: Bój ś. wojny narodu świeżego. Bardz. Świeżych nam trzeba koni. Troc. Świeże stanęły pułki. Troc. Nadciągnęły świeże posiłki. Wróciwszy ze wsi, stanął do pracy z świeżemi siłami. 4. *czysty*: Świeże powietrze (= *nie zarduszone, nie zepsute, zdrowe*). Przewlec świeżą bielizną. 5. *nowy, ponowny, powrotny*: Ś. kłopot, ambaras. Świeże zmartwienie. Rzekłby kto, że na ziemię świeże spadły śniegi. Pot. Ś. dowód. Za świeża przys. = *póki jest świeże*: Kwiat za świeża, pachnie. Troc. Kwiat póty wonny, póki jest za świeża, potym wędnieje. Troc. Rany swe za świeża pokaze ławnikom. P. cheł. Gdy kogo za świeża pojmają na mężobójstwie albo na gwałcie. Groic. 6. *nowy, najnowszy, na dobre będący, niedawny, ostatni*: Ś. numer gazety. Mianować imion nie cheć, bo to jest rzecz świeża i w dobrej pamięci ludzkiej. Skar. Świeższa konstytucja. Troc. Świeża znajomość. Świeża miłość, rana. Troc. Sprawy świeżego pezynku. Troc. Świeże mam nowiny. Troc. Świeżą tę wystawiał odwagę. Troc. Niemasz godziny, jak Ś. kurjer przybył. Boh. Świeże wiadomości. Zużytkował materiał dostarczany przez przyjaćiół z najświeższych wypadków. Chm. Na świeżym uczynku = *na gorącym uczynku*. Czas świeżego złego uczynku niech będzie rok i 6 niedziel. Herb. Gdyby jeden drugiemu podpalił z nieprzyjaźni a zarazem na świeżym uczynku pożogi onej byłby pojmany... Orm. 7. myśl.: Zwierz Ś. = *zwierz, na którego psy natrafiają, goniąc ruszonego wprzód zwierza*. Śl. wil.

Świeżyć, y, ył i. *robić świeżym, odświeżać, odnawiać; odmładzać, odradzać, ożywiać*: Wy, zefiry, gór wierzechołki zielone świeżycie duchem swobody. Książ. 2. chem. i hut., p. *Fryszować*. 3. myśl. = a) (o fuzji, gdy nie bije ostro) *ramić, ale nie zabijać na miejscu, żyć w i e*. Śl. wil., Goł. Strzelby takie... ani świeżyły, ani rozrzucaly. Sp. Ś. ś. a. Ś. myśl. *nie być zabitym odrazu, żyć, ruszać ś. jeszcze po postrzale*: Sarniec ś. świeży, ptaszynka świeży. Śl. wil.

[Świeżyna, y, lm. y] 1. *mięso tylko co zabitego zwierzęcia*. 2. *mięso świeże, ciało; człowiek żywy między duchami*.

Świażytilin, u, lm. y, Łukowa lilja, Łucznicza, Łukownica bot. (*Cyrtanthus*) ros. z rodziny *amarylkowatych*.

Świeżyna, y, blm. *rzecz świeża, mięso świeże, surowizna*: W kominie ledwie ś. tliło, bo jałow-

cowa Ś. ino trzeszczała i dymiała. Reym. Uderzył w niego wiew świeżyzny, jak od owoców. Brt. [Byk usłyszał świeżyzną, idzie do nich i węża ich].

† Świecać, a, al p. Świecić.

† Świecanie, a, blm., czynność cz. Świecać.

[Świecelfina, y, lm. y] p. Świecone.

Świecenie, a i. blm., czynność cz. Świecić: Ś. święta. Troc. Ś. świętego Jana. Troc. Ś. na biskupstwo, na kapłaństwo. Troc. Ś. kościoła. Troc. (= *konsekracja*). Ś. biskupa (= *konsekracja*). 2. lm. a = a) *stopień kapłański otrzymany przez wyswiecenie przez biskupa*: Siedm święceń kapłańskich. L. Pierwsze Ś. Troc. Ludzie, którzy nie mają żadnego święcenia, nie mają prawa do odbierania dziesięcin. P. cheł. Miał już dwa święcenia. Cztery stopień święcenia jest akolitów, a ten ostatni między temi, które mniejszemi i nieświętymi nazywają. Kucz. b) [Ś.] p. Świecone.

Świecenię, nca, lm. *ncy duchowny wyswiecony przez biskupa*: Pierwszym świecenięm arcybiskupa magdeburgskiego był Jordan Niemiec. Bońk.

Świecenie się, a ś., blm., czynność cz. Świecić ś.

[Świecia, i, blp., Świcią] zb. *święci*: Wszysey Ś. i apostołowie.

† Świecica, y, lm. e i. i [Ś.] = a) *święta Pańska*: Relikwie rozmaitych świętych i święcie noszono. Wezuw. Boga wzywają, a z Nim i przy Nim wszystkich świętych i święcie, ile ich jest w niebie. Żarn. [Najśw. Panna ze święciami]. b) *świętoszka, bigotka, dewotka, kobieta świętobliwa*: Dziś brzydka baba święteca ś. czyni. Pot. Mężczyznom ma być wszystko wolno, a wy, białogłowy, święciami bądźcie. Górn. Takie pokusy podczas i święcieg ze stateczności zwiada. Górn. 2. *boginka, nimfa*: Wy, gajowe święcie, wasze dary opiewam, dryjady dziewice. Otw.

Świeciciel, a, lm. e ten, co *święci, poświęca, konsekruator*.

Świecić, i, il, częstot. † Świecać i. *robić świętym, poświęcać, kropić wodą święconą*: Ś. kogo, czyli ręce kłaść, od obrządku kościelnego kładzenia rąk przez poświęcającego na poświęconych. Skar. Ś. kogo na kapłaństwo. Troc. Ś. biskupa, kościół = *konsekrować*. Gdy biskupa święca, kładzie arcybiskup na głowę biskupa ewangeliję, przydając modlitwy. Orzech. Aby nikt nie śmiał za pieniądze nikogo Ś. Skar. Dzwony nie chrzezą, ale święca. Hrb. Każda rzecz, którą na kościelny użytek obracamy, bywa w kościele święcona. Hrb. Pili z kubka święconego. Wad. Którzy ś. sami zabijają, na święconych miejscach chowany być nie mają. Sz. (= *na cmentarzach*). Świecone jajko = *jajko wielkanocne*. Prosić kogo do siebie na święcone jajko = *na święcone*. Dzielić ś. z kim święconym jajkiem. Zwyczaj kościoła katolickiego, który wodę, sól a. ziola święci. Wuj. Świeconą wodą co pokropić. Troc. Świeconą wodę mają za obronę od czarów, od pokus. Rys. (= *nie zmyjesz tego święconą wodą*). Wyniesioną przed kościół, ledwo święconą wodą odlali. Skar. Trzeba ś. skapać w tej misie, a to jest woda święcona. Mick. Próżno księdza sprawadzano, próżno żegnał, próżno święcił. Od. Luby! nie zańdziesz na rozstajnej drodze, sama w święconej pochowam cię ziemi. Słow. Ha! toć i u mnie

szabla nie czczym tylko blaskiem i mignie mu przed oczy święconym obrazkiem. Malez. Przen.: Męczeństwem święconie twe słowa. Wysp. (= *uświęcone, uzacnione*). 2. *blagosławić wspominać, błogosławić, ze czcią wspominać*: Srogi zbójca Falarys przypadł w niepamięci, nikt brzydkiego imienia u stołu nie święci przy słodkiej brzęku arfy. Nar. 3. × *Ś. ofiarę z czego czynić, poświęcać; nie żalować, nie szczędzić,łożyć na co*: Serce enotliwe powinno Ś. miłość swojej powinności. Stasz. 4. p. *Ś. ś.*: Chęć zysków pewnych do poohlebstwa nęci, enota u dworu mało kiedy święci. Kras. Bodajby święcił szczęśliwy wiek złoty, kiedy Astrea mieszkala na ziemi. Kras. 5. co = *obiecować, zapowiadać, żywić, mieć, chować w sercu*: Jeśli twa przysła serce tobie święci... uprosz Jana, niechaj zacznie swaty. Brodz. 6. święto = *obchodzić, zachowywać, obserwować*: Pamiętaj, abyś dzień święty święcił. Ś. święto (Troc) = *świętować, świątkować*. W Austrii teraz wiele świąt Ś. nie święcą. Troc. Jest rozkazanie Boże: święć święto, to jest święte rzeczy w święto czyn. Hrb. Turcy miasto niedzieli piątek święcą. Star. Niedzielny dzień, pamiętaj, abyś święcił. K. G. W Rzymie Narodzenie Pańskie święcił, a odświęcwszy, do Rawenny wyjechał. Skar. Częściej Ś., niż pościć. Dzw. Przen.: Ś. tryumfy i t. p. = *obchodzić uroczystość, zbierać laury, odprawiać solennie*. Panowie goście, kto tu ze mną święci, do trzech mu wypię a. do dziewięci. Nar. (= *ucztuje, bankietuje*). 7. przen. *być nieczynnym, nie nie robić, próżnować, robić sobie święto*: Gdzie Ś. św. Bernardyn obrócił z kazaniem, miasto wszystkie w dni nawet powszednie święciło, i warsztaty próżnowały. Skar. Rusaki, odprawiały służbę Bożą, do rzemioś Ś. swych udawają, mówiąc: Ś. a nie nie robić, pańska to jest rzecz. Paszk. Drugi za rok, gdy dobrego nauczyciela popilnuje, więcej pochwyć może, niż drugi, któryby święcił a próżnował, za kilka lat. Glicz. Człowiek gospodarny ustawicznie pracuje a nigdy nie przestawa ani święci. Glicz. O żadne cnoty, ustawicznie święcąc, nie dbają. Kosz. Przen.: † *Ś. od czego = pościć, powstrzymywać Ś., odmawiać sobie czego*. Napom. 8. karc. (= a) Ś. jaką kartę = *obierać ją za atut, wychodzić w nią, wyświęcać ją*: Czerwień Ś. Troc. b) p. *Ś. ś.*: Bije niżnik pamfila, kiedy nie święci. Kniaż. Ś. ś. l. a. Ś. *być błogosławionym, być świętym, iścić Ś. błogo, żyć na szczęście, istnieć wśród szczęścia, kwitnąć*; przen.: *plużyć, popłacać, płacić, ważyć, znaczyć, być w cenie, mieć wzięcie*: Święć Ś. imię Twoje, to jest, abyśmy Cię prawdziwie poznali. K. G. (*sanctificetur nomen tuum*, niech będzie święcie czyli świątobliwie uszanowane, poważane. L.). Przez jednego syna święci Ś. wszystka miłość Jego. Farn. Święciło Ś., koehanko, w naszym stanie, koehamy Ś. bez ceromonji. L. (= *dobrze nam było, błogo*). Słodkie wspomnienie, szacowne przykłady, bodajby Ś. nasze święciły pradziady. Krasz. Żołnierz na stan swój narzeka, wzajem kupiec: święciła Ś. żołnierka! Iz. (= *bodajto żołnierka! niema, jak żołnierka! niech żyje żołnierka! wivat żołnierka!*) Zginał w mroku niepamięci, a mnie Ś. biednemu święci. Syrok. (= *błogo mi Ś. przypomina*). Bodajby Ś. wojenka na dębie święciła, a kto po nią polezie, bodaj kark złamał. Jez. Niechże Ś. święcą ręce waszmościom, boście uczynili to, co i ja z całej duszy byłbym chciał uczynić, jeno Bóg nie pozwolił. Sienk. (= *bodajby ozłociały*). Przeszła Ś. przez niebo krwawa

błyskawica i spadła w milczenie, co Ś. wokół morza święci. Przybysz. Znowu lśnią mgły nad morzem, znów święci Ś. milczenie światłem miaszą wokół zębów ziemi. Przybysz. 2. × *Ś. ś. poświęcać Ś., robić z siebie ofiarę, ofiarować Ś.*: Ś. ś. trzeba na prace trudliwe, by ludzie czynić szczęśliwe. Jabl. 3. karc. (o karcie) *wychodzić jako atut, być atutem, święcić*: Co Ś. święci? Troc. Czerwień Ś. święci. Troc. Ś., Ś. ś., kozerą być. L. We grze, kto nie widzi, co Ś. święci, nie wie, co zadać i co czym uderzyć. Lubom. Przen.: Nie wiesz, co Ś. święci (L.), o co idzie, co Ś. dzieje, o co gra. Kn. Rozumiem, co Ś. święci, już jestem w domu. L. (= *na co Ś. zanosi, co Ś. szykuje, co wisi w powietrzu, co grozi, zagraza, co Ś. dzieje, na co Ś. ma*). Już wiem, co Ś. święci, domyślam Ś. urazy i przyczyn niechcei. Zabł. Z chodzenia, śmiechu, pochutnywania z sobą wielokroć można poznać, co Ś. wewnątrz święci. Górn.

† **Święcidlnia, i, lm. e miejsce ofiar, sacrificium.** B. Sz.

Święcie l. przys. od Świąty: Ś. z świętym kapłanem rozprawia. L. Tak tu Ś., tak cicho, że westelniesz z rozkoszą. Syrok. 2. *z wszelką pewnością, jak Bóg w niebie, jak amen w pacierzu; sumiennie, skrupulatnie, ściśle*: Kara Ś. cię nie minie. Juno bogi piekielne, tytany wymienia, świadcząc Ś., że dotrzyma obietnicy Ś. Dm.

[**Święcik, a, lm. i**] p. **Święto**: Na niedzielę, na Ś.

Święcone, ego, lm. e, [Święconka, Świecenie, Świecelina] *tradycyjne potrawy wielkanocne, które stół zastawiają i które jedzą po poświęceniu przez księdza*: W dzień wielkanocny kto święconego nie je, a kiełbasy dla węża, chrzanu dla plech, jarzabka dla więzienia, już zły chrześcijanin. Rej. Jakem raz na Ś. ulepiła baranka, to Ś. bardzo dziwiono, bo tak siedział, jak żywy. Len.

[**Święconka, i, lm. i**] p. **Święcone**: Zaczyniwszy na niecce ciasto na święconkę, odeszła z córką. Zm.

† **Święc, i, lm. e, Świątość świątynia.** B. Sz.

[**Świędzenie, a, blm.**] czynność cz. **Świędzić a. Świądzić**: Sprawić Ś. a. świerzbienie. Troc.

[**Świądzić, i, ii**] p. **Świądzić**: Świądzi czyli świądzi mię co = świerzbi mię. L.

[**Świądzić, i, ai**] p. **Świądzić**.

[**Świądzik, a, lm. i**] zool. (leptus) *roztocznik lądowy*.

× **Świądziwy p. Świądziwy**: Świądziwe Neptuna jątrewki, po łono panny, a ostatek ryby. Klon.

Świątalny p. Świąteczny: Pisał kazania przygodne i świątalne. Wiszn. Kazania postne, potrójne, niedzielne, świątalne, jubileuszowe, trybunalskie, pogrzebne i przygodne. Krp. [Żupan Ś.] = *odświętny*.

× **Świątna, ej, lm. e karta świątna, atutowa, kozerą, tromf**: Ma same świątna. Si. wil.

Świątne, ego, i, blm., p. Świąteczne.

† **Świątnia, i, lm. e p. Świątynia**: Do twej, bożku, idziem świątni. L.

Świątnica, y, lm. e l. † Ś. p. Świątynia: Opona będzie dzielić świątnicę od świątnicy najświętszej. Leop. 2. [**Ś.**] *izba odświętna*: Chałupy góralskie zbudowane są z drzewa i mają dwie izby: czarna, zamieszkała, i świątnicę—od święta. Tet.

Świątnie, Świątno l. przys. od Świątny, świątecznie, odświętnie: Mieszczanie pod cechowemi

chorągwiami Ś. przybrani. Nar. 2. × Ś. jawno, powszechnie wiadomo, głośno: W mgnieniu oka było w mieście Ś.: że jemu grzywny, mnie (Witowi Stwoszowi) wyrok na piętno (= na piętnowanie). Pol.

× Świątnik, a, Im. cy p. Świątnik: S., czyli dzwoniący na nabożeństwo. Goł.

Świątno p. Świątnie.

Świątno-łędziwowy anat.: † Myszka świątno-łędziwowa p. Krzyżo-łędziwowy.

† Świątnoświęty święty wskutek poświęcenia: Tu z nią świętoświątnie infuły zostają. Jag.

† Świątny 1. święcony, poświęcony. 2. p. Świąteczny: [Suknia świętna] (= odświętna). 3. Śwleńny, Świecący, atutowy, kozerny: Kralka świętna. L. (która ś. święci, świątka. L.).

Świąto, a, Im. a, Świątek, [Świącik] dzień świąteczny, dzień Bogu poświęcony, uroczystość: Okrom niedzieli kościół i inne święta ustawił. Skar. Zie święto święci, który w nie upadłego ratować nie chce. Skar. Wielkie, uroczyste Ś. Ś. kościelne (w które pracować można). Święta stałe (w każdym roku na tenże dzień przypadające). Ś. ruchome, nieruchome, nakazane. Kn. S. parafjalne. Ś. Trzech Króli a. Trzy Króle. Ś. Zwiastowania N. M. Panny a. Zwiastowanie N. M. Panny. S. przasników u Żydów. Ś. do zbytku powód. Kn. U leniwych zawsze Ś. Rys. Ś. do południa. Troc. Ubranie od wielkiego święta (= od wielkiego dzwonu). S. niechaj świętem będzie. Kochan. Obróć święta wasze w płacz, a wszystkie pieśni wasze w narzekanie. Wuj. Drogi Syjon płaczą, że niemasz, ktoby szedł na Ś. uroczyste. Wuj. Na to ś. Ś. ludzie zdaleka schodzili. Skar. Salomon królestwo wszystko na to Ś. zezwał. Skar. Ś. uczcisz, jako Tobjusz, dobrze drugiemu czyniąc. Skar. Nie chciał P. Bóg, aby dla święta ludzie szkodę mieli i na mająt-ności i na zdrowiu swoim. Skar. Których dziś Ś. obchodzimy. Skar. Zachowywać, obserwować, gwałcić Ś. Ś. dla człowieka ustawione jest, nie człowiek dla święta. Skar. U mnie ta maksyma: być takim w Ś., jakim w dzień powszedni. Krasz. Widziałem go później w lat kilka, w dzień jego święta. Koź (= w święto jego patrona, w jego imieniny). Bezpieczni pod bronią, jakoby w dzień święta. Mick. Było to Ś., był to dzień niedzielnny; dziś plug spoczywa. Słow. A kiedy Ś. lub deszcz z pola spęda, chłopcy ś. tłoczmy, ile chata zmieści. Syrok. Ojcowie Jezuci za przymuszanie piwowara do warzenia miodu w babskie Ś., t. j. w dzień św. Anny, nawiedzeni zostali pożarem. Smol. Wykaz świąt dorocznych. Świąta = Ś. parodniowe. Świąta ś. zbliżają, nadechodzą. Sprawunki na święta (= świąteczne). Wyjechać na święta. Uczni rozpuszczają na święta. Przede święty. Pierwsze, drugie, trzecie Ś. = pierwszy, drugi, trzeci dzień świąt. W trzecie Ś. ludzie już wracają do zajęć. Dziś na wieczór zachodzą święta żydowskie. Wolne święta (wśród świąt uroczystych u Żydów). Przen.: Wielkie mi Ś! = wielka mi rzecz! wielka parada, historia! wielki rarytas! Wielkie mi Ś., że spór ś. toczył śmieszne te sądy i trybunały! Syrok. 2. obchód uroczysty, fest: S. galowe a. dworskie (= galówka). Ś. narodowe, pnłkowe, cechowe, szkolne, strażackie. Ś. sadzenia drzewek. 3. przen.: dzień wolny od pracy: Zrobił sobie dziś Ś. (= nie stawiał ś. do pracy). Roboty zabrakło, mamy więc dziś Ś. Zdr. Świątko, [Świąteczko, Świątuszeko].

× Świątobliwie przys. od Świątobliwy.

× Świątobliwość, i, blm., p. Świątobliwość.

× Świątobliwy p. Świątobliwy: Nasze prawo jest świątobliwe. Żer.

Świątobójca, y, Im. y zabójca, morderca świętej osoby: Wykonali w nocy rozkaz dany świątobójcy: zamordowali biskupa z jednym benedykty-nem. Nar.

× Świątoburczy burzący, niszczący rzecz świętą: Ocalał od świątoburczej pożogi. Wor.

† Świątoburzyc, a, Im. e ten, co powstaje na świętych: Patrz, jak onemu świątoburcyowi gębę zatkął. Wuj.

Świątochna, y, Im. y p. Świątoszka. Karp.

× Świątochostwo, a, blm., p. Świątoszkostwo. S. K.

× Świątochronca, y, Im. y p. Świątnik. Ł.

† Świątodawca, y, Im. y p. Świątnik: Krystus świątniki a. świątodawce, którzyby szafowali świętymi Bżemi rzeczami, obrał. Gil. (sacerdotes. L.). Św. Wojeiech był z liczby onych świątodawców, o których powiedziano i przed-tym: złoci świątodawce drewnianych kielichów używali, a teraz drzewiani księza złotych uży-wają. Teof.

× Świątoduski tyńczący ś. św. Ducha: Wileń-ska świątoduska archimandryja. Steb. Krakow-skie Przedmieście od bramy świątoduskiej (w Lu-blinie). Koź.

Świątognica, y, Im. e zool. (beroe) grzebienica.

Świątogórski, × Świątohorski tyńczący ś. góry świętej, t. j. góry Atos: Zwyczaj ojców świętych dawnych jerozolimskich i świątogórskich. Pim.

Świątogórzec, rca, Im. rey mieszkaniec góry świętej, mnich zakonu na górze Atos; Maniawsey świątogórcy postanowili prosić cara o pomoc.

× Świątoguśnik, a, Im. cy guślarz w rzeczach świętych: Mówi ś. w kazaniach o świątoguś-nikach, zaklinaczach, wróżnikach. Brk.

× Świątohorski p. Świątogórski: Starożytne ustawy ojców świętych Atanazjusza i Piotra Atońskiego, które ś. świątohorskimi nazywają. Pim. (od góry Libanu, czyli Atos. L.).

Świątojanka, i, Im. i 1. wylew Wisły, Buga około dnia św. Jana; woda przybierająca wtedy: Księżyc w liśią czapkę zawinięty wróżył świąto-jankę. Kaczk. 2. [Świątojanki] = deszcze pada-jące około dnia św. Jana, deszcze świątojańskie. 3. nazwa gatunku jabłek. Rost. [Świątojanki] nazwa gatunku gruszek. 5. [Świątojanki, Świąto-junki] wczesne kartofle czerwone. 6. obchód puszczenia wianków na wodę w wigilję św. Jana. 7. bot., p. Porzeczka.

Świątojański 1. tyńczący ś. św. Jana: Ulica, parafja świątojańska. [Ognie świątojańskie a. święte = sobótki]. Zyto świątojańskie (= doj-rzewające około św. Jana). Pieśń świątojańska. Kochan. Przeprowadzka świątojańska. 2. Grosz S. (Troc.) p. Świątojańskie. 3. bot.: Świątojańskie ziele, p. Dziurawiec. Świątojańskie jabłko = Cy-tryna cytra (citrus decumana). Drzewo świąto-jańskie i Chleb Ś., p. Szarańczyn. Bób Ś., Strączki świątojańskie, p. Bób. 4. zool.: Robaczek Ś., p. Światlik.

† Świątojańskie, ego, blm., rz. grosz świąto-jański, zadatek dawany na św. Jan: Mącz. Kon-trakt takowy niech będzie utwierdzony a. za-daniem świątojańskiego, a. litkupem. P. cheł.

Świątojerski tyńczący ś. św. Jerzego: Ulica świątojerska a. posp. Świątojurska w War-

szawie. Wino endeburskie, świętojerskie, raku-
skie idą do Małej i Wielkiej Polski. Vol.

Świętojurca, y, lm. y p. Świętojurzec.

Świętojurski I. posp., p. Świętojerski. 2. *tyczący* *ś. św. Jura*: Cerkiew świętojurska. 3. *tyczący* *ś. katedry św. Jura we Lwowie*: Sekta świętojurska.

Świętojurstwo, a, blm., zb. *świętojurcy, sekta świętojurców*: Zadnego prawego i szlachetnego człowieka, któryby był tej sekty propagatorem, nigdy Ś. nie miało i mieć nie będzie.

Świętojurzec, rca, y, lm. rcy, Świętojurca członek pewnej partji politycznej Rusinów galicyjskich.

† Świętokażca, y, lm. y p. Świętokradca: Uciekaj, świętokażco, nie gwałć błogosławionych świętego siedliska. Przyb. Ci świętokażcy śmieją przymówić św. Pawłowi. Wuj.

† Świętokażny *hańbiący, profanujący rzeczy święte*: Święte i świętokażne imię wraz wzywają. Przyb.

† Świętoklamca, y, lm. y *ten. co nie dotrzymuje ślubu, łamie przysięgę, wiarołomca*: Gdy ocies (Agamemnon) u ołtarza Ś. stanie, jak do ślubu (oóki), sam Kalehas złąkł Ś. niesłychanie. Bardz.

† Świętokostny anat. p. Kuprowy. Perz.

Świętokradca, y, lm. y. † Świętokradzca, † Świętokradzca, † Świętokrajca, × Bogokradzca, † Świętokażca 1. *złodziej rzeczy świętych*. Przen.: profanator: Ś. miłości. 2. *zuchwalec wobec rzeczy świętych, gwałciciel, profanator rzeczy świętych*.

Świętokradczy, Świętokradzki. † Świętokrajski przym. od Świętokradca, *bezbożny*: Dłonie, czyn zdolne spełnić Ś. Tet.

† Świętokradczyn *należący do świętokradcy*: Do świętokradczynej łóżnicy wszedł zaraz do Erystychona świętokradzcy, który boginiom chwały ujmował. Otw.

Świętokradzki I. p. Świętokradczy: Dlatego pieniądze nie są świętokradzkie, chociaż świętokradzko biorą, ś. Pileh. Świętokradzka ś. tknęła ręka. Troc. Świętokradzką na krzyż podniósł rękę. Troc. Pokalać godność czyją świętokradzkim zamiarem. 2. [Świętokradzkie ziele] = *cu-downe, odpędzające strachy*.

Świętokradzko, † Świętokrajskie, † Świętokradzkie, Po świętokradzku przys. od Świętokradzki: Oddajmy to, cośmy Ś. wydarli. Koll.

Świętokradztwo, a, lm. a, † Świętokrajstwo I. a. † Świętolupstwo *kradzież rzeczy świętych*: Wzięcie jakiej rzeczy świętej świętokradztwem zowią. Kucz. 2. *czyn świętokradzki, profanacja, zbezczeszczenie rzeczy świętych, kościelnych*.

† Świętokrajca, y, lm. y p. Świętokradca. Gosł. Świętokrajce gardłem karzą. Górn.

† Świętokrajski p. Świętokradzki. L.

† Świętokrajskie p. Świętokradzko. L.

† Świętokrajstwo, a, lm. a p. Świętokradztwo: Gdy poświęconą jaką rzecz kto na swój pożytek nieprzystojnie obraca, zowią to świętokrajstwem. Karnk.

Świętokrağ, egu, lm. egi *aureola, nimb, gloria*: We śnie pokazał ś. sędziwy starzec w bieli, z głową jaśniejącą w świętokrağ. Rzew.

Świętokrzyski I. *tyczący ś. kościoła św. Krzyża w Warszawie*: Wieża, ulica świętokrzyska. Zegar Ś. ma iść najregularniej. L. 2. *tyczący ś. kościoła św. Krzyża w Kieleckim*: Góry Świętokrzyskie. Zbój Ś. (= ukrywający ś. w lasach otaczających ten kościół).

Świętokupca, y, lm. y, Świętokupiec, Symonjak *ten, co kupczy rzeczami świętymi, sprzedaje a. ku-*

puje urzędy kościelne: Czy godzi ś. pod opatem świętokupcą albo symonjakiem służyć? Skar. O biskupie tym statecznie twierdzili, że jest symoniak albo Ś., iż pieniędzmi biskupstwa dostał. Skar.

Świętokupiec, pea, lm. pcy p. Świętokupca. Troc. Ś. ten pochlebstwem sobie biskupstwo kupował. Skar. Papięzem on nie był, ale świętokradcą i świętokupcem. Skar.

× Świętokupiecki p. Świętokupski. Troc.

† Świętokupski, × Świętokupiecki, Symonjaki *należący do świętokupcy, tyczący ś. go*: Złości świętokupskiej byś nie rozmażał. Skar.

Świętokupstwo, a, lm. a, Symonja, Symonjactwo *sprzedaż i nabywanie urzędów kościelnych za pieniądze*. Troc. Beneficja kościelne kupując, w Ś. wpadają. Hrb. Symonjaeką zarazą i świętokupstwem na duchowne urzędy pną Ś. Skar. Uczyniony jest srogi kanon na symonja i Ś., aby nikt nie śmiał za pieniądze nikogo święcić. Skar.

Świętolina, y, lm. y, Świętoziół bot. (santolina) *ros. z rodziny złoźonych*. Gatunek: Ś. wia ściwa, cyprysem zwana (s. chamaeeyparissus).

† Świętolupstwo, a, lm. a p. Świętokradztwo. Klon.

Świętolzan, u, lm. y bot. (commidendrum) *ros. Świętomarciński tyczący ś. św. Marcina*: Świętomarcińskie lato. Troc (= *babskie, babie lato*).

× Świętomarcińskie, ego, blm., p. Świętomarskie. Wej.

× Świętomarski p. Świętomarskie.

× Świętomarskle, ego, blm., × Świętomarcińskie, × Świętomarski *czynsz czynsz od nieruchomości, płacony na św. Marcina*. Wej.

Świętomichalski *tyczący ś. św. Michała*; *tyczący ś. dnia św. Michała*: Kościół Ś. Przeprowadzka świętomichalska. Jarmark Ś. [Miesiąc Ś.] = *urzesień*.

× Świętomysłnie przys. od Świętomysłny.

× Świętomysłność, i, blm., rz. od Świętomysłny. L.

† Świętomysłny *myślący święcie, bogobożnie, bogomysłny*: Tam uczeni, przykładni, świętomysłni, ciszy. L.

Świętopietrze, a, blm. I. *pierwotnie danina pobożna dla stolicy apostolskiej na budowę kościoła św. Piotra i na światło u grobu w kościele św. Piotra w Rzymie, następnie danina dobrowolna na rzecz stolicy apostolskiej*: Ś., grosz św. Piotra, pieniądz od każdej głowy w Polsce wypłacony każdego roku na lampę w kościele rzymskim św. Piotra. Błaż. Za naszej pamięci jeszcze to Ś. dawano. Skar. 2. ? Podrwił Ś. Rys. Podkawić Ś. Prz. Pomieszał Ś. z kolendą. Prz.

× Świętopredawca, y, lm. y *ten, co sprzedaje urzędy kościelne, świętokupiec*: Ś. przekłety. Śmotr. Narowy te, posagiem od Greków świętopredawców wzięte, w ruskich władcykach ś. pokazują. Sak.

† Świętoruski *święty u Rusinów*: Świętoruska wiara. Fund.

† Świętosporny *sprzecznym w rzeczach świętych, spierający ś. w rzeczach świętych*: Wolimy być z Jeremjaszem świętospornymi, aniżli z faleszniki psy milczącymi. Żarn.

† Świętoszny *świętynny*. B. Sz.

Świętoszczepański *tyczący ś. św. Szczepana*: Pytano teraz, czy święto Jól, u nas zaś owa wolność świętoszczepańska (na św. Szczepan każdy se pan. Prz.), zaszczepliły ś. za pogańskich jeszcze czasów Rzymu? Kawcz.

Świętoszek, szka, lm. szkowie, †**Świątoszek** *bigot, nabożnik, dewot, lizobrazek, gryzopacierz*: Osobnyż to S.! Troc. Tenże to ów S., którego z mądrości wychwalał wszystkie języki i z świętobliwości? Kulig. Drugi w naszym położeniu dyskretny, nie dyskretny, skrupulatny, nie skrupulatny, S., nie świętoszek, mniejby jeszcze podobno miał od nas dyskrecji. L.

Świętoszka, i, lm. i forma ż. od **Świętoszek**; **Świętochna**.

Świętoszkostwo, a, btm., × **Świątoszkostwo**, **Świętoszkostwo**, × **Świętochostwo** *nabożność obłudna a przesadna, bigoteria*.

Świętoszkowski przym. od **Świętoszek**: Z tej drogi wasze świętoszkowskie morały ściągnąć mnie nie mogą. Krasz. Świętoszkowska łysinka borsuka.

Świętoszkowstwo, a, btp., p. **Świątoszkowstwo**. [Świątosciwy] p. **Święty**: Narodził s. Jezus u Matki świętosciwej.

Świętość, i, †**Świątość** i. btm. = a) rz. od **Święty**: S., sanctuarium, sanctificatio. Ps. flor. S., poświęcenie, świętobliwość, sanctificatio. Głos. 2. Im. i = a) a. [Świntność] *rzecz święta, godna czci*: Przysięgnąjąc, rękę ma kłaść na S. Tyt. pr. magd. Zaklął go na wszystkie świętości. Ohować co, jak S. (= jak relikwje). b) †**Świętości** = *sakramenta*: Świętości kościelne (sakramenta). Pat. Chrystus od podlejszego przyjął chrzest, stąd niechaj s. też i człek nie brzydzi od sobie równego brać świętości. Białob.

†**Świętośplewny** *potrzebny do śpiewu świętobliwego*: Dodaj siły świętośplewnej.

Świętować, uje, ował i. a. × **Świącić** *spędzać, obchodzić, odprawiać święto, świątkować*: Zgromadzili s. do Jeruzalem Wielkanoc S. Leszcz. Często świętując na wspólnej biesiadzie, wszyscy zwykliśmy z sobą cieszyć s. najmilej. Przyb. 2. *nie nie robić, próżnować, strajkować*. 3. [S. kogo] = *powozać, cenić, szanować*: Wysoko s. ceni, ale ja go wcale nie świętuję.

Świętowanie, a, btm., czynność cz. **Świętować**: Przywódcy zmywy zmusili robotników, zajętych w warsztatach kowalskich, do świętowania.

†**Świętowladny** *rzządzający świętobliwie*: Świętowladna ręka. Gosł.

Świętoziół, ołu, lm. oły bot. p. **Świątolina**. [Świątuszeko, a, lm. a] p. **Święto**.

Święty, [Świąty] i. *promieniający najwyższą doskonałością, dobrocią; niepokalany, czysty, niewinny*: Wołał serafin jeden do drugiego: S., S., S. Pan Bóg zastępów! Leop. S. Boże, S. mocny, S. nieśmiertelny, śpiewanie kościelne, które zowią *trisagion*, trójświęta pieśń. Skar. Wypuszcze mu wieś na przyszły św. Jan. L. S. Antoni Padewski! co s. z tym człekiem dzieje! Wyb. I święci ludzie mają swoje niedoskonałości. Skar. (i w kapięcy wełna; nikt bez ale. L.). Święta nie jestem, ale też ostatnią ladacznicą także nie jestem (= *niewinną, bez grzechu, dziewicą, czystą*). O S. Sokratesie, tak cię Erazm mienił, nie byłbyś nigdy świętym, gdybyś s. nie zenił. Kras. S. Jan, święta Anna. Troc. Trójca najświętsza. Troc. Duchu S. Boże, gotabko Syjonu! Miek. S. to człowiek. Troc. (= *świątobliwy*). S. starzec w porannej porze, czytając hymny z kart brewijarza, broniuje zagon lub sieje zboże. Syrok. Wam już oto noc majowa przez owadów święte Jany, muszeczki owe jakieś złote, jakieś złote apokalipty śpiewała. Słow. Dowiedziały s. o nim zagraniczne kraje, dowiedział s. sam Ojciec S.

w Rzymie, więc też kazał ze złota zrobić koronę i w mieście Padwie ukoronować Klemensa Janickiego (= *papież, Jego Świątobliwość*). Święci ojcowie. Święci apostołowie. [S. Lej] p. **Lej**. 2. *uważany za świętość, poświęcony, z czcią boską związany, uświęcony, błogosławiony, pobożny*: Kościół jest nazwany S., bo na chwałę Bożą poświęcony. L. W starym zakonie szaty, naczynia, ołtarze, na chwałę Bożą poświęcone, zwano rzeczami świętymi. Karnk. Kościół w kredzie (w „*credo*“) świętym mianujemy. Hrb. Najświętszą część kościoła trędowskiego święte świętych zwano. Leon. Imię Boże święte. L. Święte drogi. Świt. (= *pielgrzymki do miejsc świętych*). Nie masz nie świętego dla gracza. L. (= *niczego nie uszanuje*). Świętych rzeczy nie popospolitować. Kn. Świętym miejscom daj pokój, szanuj je. Kn. Pielgrzymka do Ziemi Świętej. Hoł. Rok S. = *miłościwe lato, jubileusz*. Pismo święte (= *Biblia*). Historia święta. Od Bugie-njusza IV nakazany jest sąd, nazywający s. święte wybadanie. Steb. (= *inkwizycja*). Geografja święta opisuje kraje wspomniane w Piśmie świętym. Wyrw. Jezioro święte pod Gnieznem też ma być, w którym bałwany pogańskie topiono. Ład. Kościół jest święte miejsce. Troc. Olej S. Flaszki garncowe od Świętego Krzyża ze śrubami. Goł. Mieć świętą cierpliwość (= *aniel-ską*). Świętej pamięci (wspominając zmarłego chrześcijanina) = *Panie, świeć nad duszą jego*: Brat mój świętej pamięci. Wyraz, który zamykał w sobie i oznaczał wszystko święte na ziemi. Korz. [Święte wieczory] = *dni przed N. Rokiem, w ciągu których lud unika niektórych robót; 9 dni przed B. Narodzeniem, w czasie których unikają przędzenia, zycia, rąbania i innych robót*. [Święta wieczera] (= *przed Trzema Królami*). [Święta wieczera] = *wigilia B. Narodzenia*. [S. Krzyż] = *dzień św. Krzyża na wiosnę i w jesieni*. [Święte ognie] = *sobótki*. Przen.: *nietykalny; w którym nic zmienić nie można; niezaprzeczony; nieoceniony, rzetelny, istotny, błogosławiony*: Nie ruszaj cudzego bo cudze, to rzecz święta. Sekret powierzony jest rzeczą świętą. Święta powinność. Święta prawda! (= *niewątpliwa, pewna*). Święte słowa pani matki! (= *nie z nich nie wymazać!*). 3. *święteczny, uroczysty, Bogu poświęcony*: Dzień S. = *święto*. Pamiętaj, abyś dzień S. święcił. Pospolicie ojcowie nasi tak działali, czeladec tańce we dni święte pozwalali. Szymon. 4. *blogi, słodki, błogosławiony, szczęśliwy, nieoceniony, szanowany*: O święte prawo! Paszk. S. chleb. Kn. Daj mi S. pokój. L. Święta to wojna mścił s. swych wolności, a zaś przekłeta z niesprawiedliwości. Paszk. Święte panowanie Jagiełłowe i Kazimierzowe tudzież dzielność i enoty Zygmunta. Stryjk. O S. związku małżeński! L. Świętać to rzecz, gdy dwie ręce pomagają sobie. Alb. (dobrze mieć przyjaciela a. ożenić s. L.). Ma święte życie! (= *bezpieczne, niczego mu nie brak, czego mu więcej trzeba? żyć mu, nie umierać*). Jeść, pić, nie nie robić, to święte jakieś życie. L. Święte czasy (= *złote*). O S. kiju, bądź nam na pomocy, a nie racz dać tym paniom nad nami tej mocy. Papr. Święte w tych rękach boćkowskie narzędzie. Syrok. (= *czcigodne*). 5. [S.] *pijany*. 6. [Święta dziesiątucha] p. **Dziesiątucha**. 7. anat. †**Kość święta**, p. **Krzyżowy**. 8. bot.: **Krzyż** świętego Andrzeja (*ascyrum crux Andree*) = *ros. z rodzaju szczyr-winy*. Kwiat świętego Jakóba, p. **Marzymłodek**. Chleb świętego Jana, p. **Szarańczyn**, × **Trank** świętej Kunegundy, p. **Sadziec**. Drzewo świętej

Lueji, p. Śliwa. Ziele świętego Piotra=Drjakiew podgrzyżona. Trawa świętego Tymoteusza, p. 2. Brzanka. Pas świętego Jana, p. Widłak. Ś., ego, lm. ęci, × **Świątek** osoba święta, święty Pański: W poczet świętych przyjął (= *kanonizować*). Przez świętych do Boga, a przez sług do pana droga każdemu, jak mówią, uślana. Pot. Przez pany do króla, a przez święte do Boga. Rej. Próżno ś. ty od świętych masz pomocy spodziewać. Jabł. Szkoda ś. czynić świętym, kto ś. czuje w grzechu. Pot. Mają i święci swoje ułomności. Skar. Przen.: Każdy Ś. ma swoje wykrety. Prz. (= *każdy człowiek*). I Ś. tam ś. nie wysiedzi. Rej. Goły jak Ś. turecki (= *jak bizon*). Gdy go odrą dłużnicy, zostanie nagi, jak Ś. Nar. Mieć nabożeństwo do którego świętego. Troc. Święci i błogosławieni w niebie. Troc. Uczony, skromny, pracowity, szczery, czysto jak S. Franciszek Ksawery. Syrok. Co tam mówił dalej, mogli zrozumieć chyba wszyscy święci, bo po łacinie starce już gadali, Syrok. Święta=*ożczyzna*. Krasin. [Kumotrze, pożytezie mi też łaski na Najświętszą=*na odpust M. Boskiej*].

† **Świątynia**, i, lm. e p. **Świątynia**. L. Ks. Ł.

† **Świązować**, uje, ował i † Ś. ś. p. **Związać**. Ks. Ł.

† **Świązowanie**, a, blm., czynność cz. **Świązować**.

† **Świązowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Świązować ś.**

[**Świgać**, a, ał i Ś. ś.] p. **Śwignąć**.

[**Świganie**, a, blm.] czynność cz. **Świgać**.

[**Świganie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Świgać ś.**

(**Świgawka**, i, lm. i, **Śmigawka**, **Śmiga**, **Ciskawka**, **Puszczawka**) *kij rozszczepiony na końcu do rzucania kamieni.*

[**Śwignina**, y, lm. y] = **Świdlina**. Pc. (p. Dereń).

[**Śwignąć**, nie, nął, nied. **Świgać**] *rzucić, cisnąć, smyrgnąć, śmignąć*: Jagem go śwignął! Jednem okiem śwignął na nią (= *zerknął*). Bodaj cię choroby świgały! Coś nią rzucało, świgało. [Ś. ś.] *rzucać ś., ciskać ś.*: Ryba ś. świga.

[**Śwignięcie**, a, blm.] czynność cz. **Śwignąć**.

[**Śwignięcie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Śwignąć ś.**

[**Śwignienie**, i, ił] *mazać tłuszczem*. Pc.

[**Śwignienie**, a, blm.] czynność cz. **Śwignienie**.

[**Świkać**, a, ał] *skakać*.

[**Świkanie**, a, blm.] czynność cz. **Świkać**.

[**Świlnie**] *silnie, szczelnie, dychtownie*: Mocno, ś. zatkać.

[**Świnak**, a, lm. i] *mlecz polny* (sanchus arvensis) roś. z rodziny *złożonych*: Liście świnaka dają na karm świniom.

[**Świnać**, nie, nął] p. **Zwinać**: Jedno Ś., drugie *minać* = *wyłkrecić ś. sianem*.

[**Świnecga**, i, lm. i] *świnia podpasiona*.

[**Świnecuch**, a, lm. y] p. **Świntuch**.

[**Świneczka**, i, lm. i p. **Świnia**: Mój koehany, były tam nawet i świneczki. Orzesz.

Świni l. p. **Świński**: Świnia maciora wydaje raz lub dwa razy na jedno gniazdo kilkoro do kilkunastu prosiąt. L. Świnie udo=*szynka* (*szoldra*, *kop*). Świnia głowa=*głowizna*. Przen.: Do kogo ty mówisz? Do ciebie, świnia głowo! L. (*ośla, cieleca głowo, głupcze*). Chlew S. (= *karmnik*). Stare dębowe okładki, pokryte świnia skórą. Krasz. Z okiem ciemno-błękitnym, w opawie świniej. Budz. 2. bot.: Świnie bagno, p. **Bagno**.

Ś. chleb a. orzech, p. **Gdula**. S. kopr, p. **Gorysz**. Ś. mlecz, p. **Brodawnik**. × Ś. rzep, p. **Rzepień**. Rzepa świnia, p. **Krapiel**. Świnia rzezuca, p. **Szałsza**. Świnia sałata, p. **Szarzanka**. × Świnia wesz, p. **Szozwól**. Świnie ziele, p. **Wieprzyniec**. 3. patol. (scrofulosis): † Ś. wrzód = *zółzy*.

Świnia, i, lm. e, [**Świnya**, **Śwyja**, **Śwyj**] l. zool. (sus) *zwierzę parzystokopytne, następujące dwoma tylko środkowymi palcami, nie przeżuwające, pokryte szczecina*. Dzika Ś.=*dzik* (s. scrofa) *szczep wielu przynajmniej ras świni swojskiej*. Ś., samica; kiernoz (kierda, kaur), cały samiec; wieprz, samiec pokładany; prosięta, młode. Kluk. Ś., szczecionosze zwierzę. Otw. Ś., szczeciasty przedzół. L. Nie dopuszczać, aby ś. świnie przed pięciu kwartałami hukaly. Wolsz. Ś., póki prośna jest, nieskape ma mieć pożywienie. Kluk. Maciorki to są świnie. takie do płodu sposobne są, które podłużne, boków długich, brzucha szerokiego. Haur. Ś. ś. we cztery miesiące po spuszczeniu oprosi, bo cztery miesiące nosi. Trzye. Ś., mijając człowieka, krzaknie. Rys. Młotem tam świnie w karmniku tuczono. Min. Dobrze tobie świnie paść, i to daleko od zboża. Rys. (= *jestes człowiekiem do niczego*). Kto nie umiał po łacinie, ten musiał paść świnie, nie być urzędnikiem. Star. Mam li świnie paść, wołę całą trzode. Rys. (= *kiedy wisieć, to za obie nogi*). Po świni i po skapeu zawsze stypa. Prz. Ś. umyta wróci ś. do kałuży. B. B. (natóg trudno wykorzeń. L.). Ś. kwiczy, a wór drze. Kn. (bije, płacze, ucieka, świadczy, skarży; kureczy ś., a kole. L.). Wesoły jak Ś. w deszcz. Kn. (ponuro patrzy, kwaśny. L.). Choć ś. za łby wodzą, nastapże jeno na którego, ujrzyysz, jak ś. zgodzą, jak świnie na wilka. Pot. Jużci nie Ś. dla ucha. Pot. (nie dla muzyki. L.). Ś. świni nauczyć nie może. Gilez. (nieuk nieuka. L.). [Cworo świni]. Szynkarzu, przeszynkowałeś, świniać z czopem uciekła. Groie. (szynk twój przepadł. L.). Zart.: Ś. potrzebuje wina. Żegl. (= *po wieprzowinie, po świninie trzeba wypić*). [Kupić świnie] = *upić ś.*

2. a. **Świniarz** przen., pog. (o człowieku) *świntuch, niechluj, flądra, brudas; człowiek sprośny, bezwstydnik, człowiek niskich instynktów, bez honoru, bez charakteru, bydle, plugawiec; człowiek nie umiejący ś. pokazać, nie znający ś. na rzeczy, skąpiec, liczykrupa, smazy-wiecheł*: Ś. obzarty porzygał ś. Troc. Z taką świnia jeść nie będę. Troc. Trzeba być świnia, żeby tak postąpić. Własne (= *właściwe, prawdziwe*) świnie, nie ludzie, bo świnie więcej ś. w błocie kochają, niż w czystej wodzie. Birk.

3. a. **Świnka** *część komina na poddaszu a. bukowy* *luft od jednego pieca do drugiego*. 4. *gra w piłkę* „w metra“: Pójsz na świnie = *przegrać partję w piłkę w metra*. Chciałby w piłkę z chłopakami bawić ś., gonić bandytów i długim kijem pedzić świnie do dołka. Kos. 5. [Ś.] ołowiu = *brzyła ołowiu*. 6. hut.: p. **Zamróz**. Łab. 7. leśn. (u sążniarzy) *sążeń drzewa zawierający w sobie 276 stóp sześciennych, a złożony z szczap na 6 stóp długich*. Łab. 8. wet.: *Róża świń* (rhusiopathia suis). Świń tuczonych osotka guzkowa. 9. woj. przyrząd *ułatwiający podnoszenie części działa i umieszczanie ich na łożu i na kołach*. L. Zdr.

Świnka, **Świneczka**, [**Świniaczka**], Zgr. **Świniako**.

Świniaczek, czka, lm. czki p. **Świniak**.

[**Świniaczy**] p. **Świński**: *Mięso świniacze* (= *wieprzowe, świnina, wieprzowina*). Świniacze bagno = *ledum palustre*.

× **Świniac**, a, ał kogo = *wymyślać mu od świni, besztać, kpać, lżyć go*.

Świniak, a, lm. i l. młoda świnia, wieprzak. 2. [Ś.] *prosiak*. 3. × S., p. Świnio pas: Ś. jeden zagnął świnie na dąbrowę, aby je zotędzią napasł. L. 4. [Ś.] = a) wyrzut na ciele, krostka. b) wrzód wielki, ukryty w ciele, objawiający ś. z początku na zewnątrz zapaleniem. b) a. Morówka guz. 5. a. *Wszewłoga*, niek. Kopr bot. (meum) roś. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: Ś. właściwy a. Oleśnik (m. athamanticum). Ś. p. Grzyb. Zdr. Świniaozek.

Świniarczyk, a, lm. i p. Świniarek. Dyć to ś. z hańtego dworu. Dyg.

Świniarek, rka, lm. rki i. a. Świniarczyk pastuszek, chłopiec pasący świnie, potrzódka. 2. [Ś.] osoba występująca w pewnej grze.

Świniaarka, i, lm. i l. pastuszka świni. L. Przecież ja cię ożenić nie mogę z pierwszą lepszą świniaarką, wolarką. Zm. [Bedzies u nas służyc za świniaarkę]. 2. kobieta niechłujna, niechłuj, flejtuch, plucha, brudas. Troc. 3. [S.] owca zwykła, grubowelnista. 4. a. Świnka, Prośniak bot. (laetaria trivialis) grzyb z rodzaju mleczaja. 5. kol. wagon do przewożenia świń.

Świniaarnia, i, lm. e. Świniaarnik, Świnnik, [Świnieniec, Świniuoch] chlew dla świń.

Świniaarnik, a, lm. i p. Świniaarnia. Świniaarnski tyzczący ś. świniaarza. Troc. Po świniaarnsku przys. jak świniaarż, jak świniaarż. Troc. × Świniaarstwo, a, lm. a p. Świniaarstwo. Troc.

Świniaarż, a, lm. e, [Świniaarż] l. wieprzarż, handlarż świniami, goniec. Troc. 2. p. Świnio pas: Posadziliśta to świniaarża, to fernali, a to ta psiajucha wilk narobił tyle szkody i posadku. Dyg. 3. [Ś.] człowiek nieobyczajny, świnia, niechłuj; skąpić nie lubiący fundować. 4. [Ś.] pewna gra w karty. 5. myśl. wilk niewielkiego wzrostu.

Świnio, i, il i. zanieczyszczac, paćkać, paskudzić, brudzić, walać; barłozyc, plugawic, hydzić. 2. paskudzić co, robić po partacku. partolić, partaczyc. Ś. ś. walać ś., brudzić ś., babrać ś., paskudzić ś. Jeż.

[Świniec, rca, lm. rce, Świniski korzeń] rhi-zoma veratri.

[Świnieczka, i, lm. i] p. Swinia. Świnienie, a, blm., czynność cz. Świnieć. [Świnieniec, rca, lm. rce] p. Świniaarnia. Świnienie się, a ś., blm., czynność cz. Świnieć ś. [Świniećcie, a, blm.] czynność cz. Świnieć. [Świniećcy] p. Świniski: Mięso świniećce (= świnina, wieprzowina).

Świnina, y, blm., [Śwynina] mięso świniskie, wieprzowina: Świniną Tatarzy ś. brzydzą. Paszk. Mahomet wziął to z starego zakonu, żeby świniny nie jadać. Biel. M.

Świnio bój, oja, lm. oje, Świnio bójca, Świnio bój rzeźnik świń, rzeźnik wieprzowy, świniaarż, żart. rzeźnik damski; wędliniarż, masarż.

Świnio bójca, y, lm. y p. Świnio bój: A ty, sadlarzu jakiś, świnio bójco, krowignacie. Dyg. [Świniocha, y, lm. y, Świniuocha] świnia tęga, gm. rośla, okazała.

† Świnio gorz, a, blm., p. Świnogorz. Świnio pas, a, lm. owie, † Świnopas, [Śwynopas], Świniaarż, Świniaak pastuch świń: Świnio pasowie. Petr. Przen.: świnuoch, świnia, flejtuch, niechłuj, bydłę, plugawiec; cham, prostak, grubijanin, gbur, nieokrzesaniec, grundychwał: Którzy nie dobrego nie czynią, mógłbyś słusznie nazwać świnio pasami Epikurowemi. Wer. Ś., plugawiec, głupiec. Kn.

Świnio pastwo, a, blm., Świnopastwo pasienie świń, zajęcie świnio pasy. L., Troc.

[Świnio wina, y, lm. y, Śwynio wina] nędzna, licha świnia, świnia godna polutowania.

Świnisko, a, lm. a p. Świnia.

[Świniuoch, a, lm. y] p. Świniaarnia.

[Świniuocha, y, lm. y] p. Świniocha.

Świnka, i, lm. i, [Świnika] l. p. Świnia: Ponura Ś. głęboko w ziemi ryje. Rys. (= cicha woda brzegi rwie). 2. gra w karty, zwana także gospodarzem. 3. Ś., zabawa chłopców wiejskich, podobna do zabawy, dołkami zwanej; ten dołek nazywa ś. chlewem; kulę, zwaną Ś., odpychają kijami od chlewa, skoro zaś do niego wpadnie, będący bez miejsca, a pastuchem zwany uczestnik zabawy innemu ten zaszczyt oddaje. Goł. 4. [S.] zabawa dziecinna: kilku chłopców, trzymając ś. za ręce, nie pozwalają jednemu ze swoich towarzyszy, posunąć kamienia, zwanego świnka, do przygotowanego na ten cel dołka. [S.] gra wiejska, przypominająca krokieta. 5. [S.] choroba gardła: opuchnięcie szyi i podgardła. 6. [S.] kanał kominowy od kapy do kominu. 7. [S.] lust łączący piec z kominem. 8. [Świniki] podłużne kopki na łące, z drobnego siana. 9. [Świniki] fale na zbożu. 10. bot. = a) (paxillus) grzyb z rodziny bedtkowatych. b) p. Świniaarka. 11. patol.: [S.] zapalenie gruczołu przysadczanego (parotitis). 12. moździerz wiwatowy bez lawety: Ojciec kupił sześć moździerzów wiwatowych czuhunnych;... takowe moździerz, nie do lawet zrobione, nosiły nazwisko świniek. Bul. 13. zool. = a) p. Krzywoszczok. b) a. Podusta, [Podustwa] (chondrostoma nasus) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzocho-płetwa, karpiowata. c) Ś. morska, Morświnka, [Morszczak] (cavia cobaya) zwierzę szczeniowate z rodziny kopytkowych.

Świnnik, a, lm. i p. Świniaarnia. Troc.

[Świnny], † Świnny p. Świniski: Dziesięciny owece, pszczelne, świnne.

Świnio bój, oja, lm. oje i. p. Świnio bój. 2. [S.] p. Świnio pas.

† Świnogorz, a, blm., = Świnogorz.

Świniojad, a, lm. y, [Śwyniojad] świnia, cham, świnio pas, bydłę: Precz, niewolniki, śwyniojady! krzyknął Tuhan Bej.

Świnokrop, u, lm. y bot. p. Sporek.

Świnopas, a, lm. y p. Świnio pas: Piotr św. nie czynił innych świnio pasy, a samego siebie pasterzem. Żarn. Justynus cesarz, Ś., wołopas, cieśli stuga, nakoniec cesarz. Chm. B.

Świnopastwo, a, blm. p. Świnio pastwo.

[Świniarż, a, lm. e] p. Cmentarż.

[Świniećce, rca, lm. rca] prosie spore.

[Świnika, i, lm. i] p. Świnka.

Świniski, [Śwyniski, Świniećcy, Świnny], † Świnny, Świni l. przym. od Świnia: Ś. ryj, świniska morda. Ś. łeb = głowizna. Ś. ogon. Targ Ś. (= na świnie, na trzode). Przen.: Ś. ryj, świniska morda (= o człowieku) cham, ordynus, świniuch, świnia. Żart.: [Ś. ogier] = kiemoz. 2. przen. plugawy, flejtuchowaty, niechłujny, nieporządny, nieczysty. 3. przen. nędzny, zły, lichy, marny: Świniska potrawa. Sł. wil. 4. przen. nieuczciwy, nieczemny, brzydki, wstrętny, niehonorowy, podły, brudny: Postępek S. Ś. charakter. Każdy poczyna sobie, jak mu najlepiej, ale świniskiego to narodu obyczaj czołem do czoła nie stanąć. Sienk. 5. żart.: Świniska godzina = chwila popędu płciowego u człowieka: Przyszła na niego świniska godzina. 6. Świniska: oprawa oczu =

ŚWIŃSKIE

podłużna, wąska (piękna). 7. Kłusik Ś. = trucht: Nie zmieniały truchta, zwanego technicznie kłusikiem świńskim. Jez. 8. [Ś. gwóźdz] = wielki gwóźdz, wbity w stragarz środkowy a służący do zawieszenia zabitej świni w celu jej rozebrania. 9. [Ś.]: Świńskie ziemniaki = drobne. Ś. korzeń a. [Świnię] rhizoma veratri. Świńska cebula = mieczyk dachówkowaty (gladiolus imbricatus). Świńska borówka = mącznica, baraniucha (arbutus uva ursi). Świńska wesz, świńskie bagno, świńskie ziele = nazwy roślin. Świńska pietruszka. Świńskie buraki, Świńskie bagno (p. Bagno). Świńska wesz. Świńskie ziele. Świńskie lekarstwo (antimonium erudum). 10. [Świńskie południe] = łątka, panna, owal w rodzaju szarańczy. 11. [Świńska noga] = strzelba pojedynka z krótką lufą. 12. bot.: Świńska trawa, p. Rdest. × Świńskie orzechy, p. 2. Skrzyp. 12. myśl.: Polować ze świńskiej nogi = polować na wychodnego. Po świńsku, Świńsko, † Świńskie przys. jak świnią: Postąpił po świńsku.

† Świńskie p. Świński. Troc.

Świńsko p. Świński.

Świństewko, a, lm. a p. Świństwo: Małe Ś., które może uchodzić w handlu, ale nie w towarzystwie. Prus.

Świństwo, a, lm. a, × Świniarstwo nieczystość, plugastwo, odchody wstrętne, brud, kał: Kanał, którym spływa wszelkie Ś. 2. rzecz sprosna, plugawa, głupestwo bezwstydne, żart (słowny) nieprzyzwoity, słowo nieobyczajne: Plecie różne świństwa, które mu ślina do gęby przyniesie. 3. czyn nieszlachetny, niehonorowy, postępek brzydki, lotrostwo, szelmstwo, fajdactwo, malwersacja: Narobił świństw i uciekł. 4. rzecz po świńsku zrobiona, marnota, lichota, tandeta. Zdr. Świństewko.

Świńszczyzna, y, blm. dawna oplata, składana przez gromady wiejskie za prawo wypasu trzody chlewnej w lasach dębowych dworskich, duchownych lub królewskich: Rogowe, kopytne i Ś. 842 złote i 14 groszy. Rol. Ś., dawna danina kmieca za wypasanie świń. Gol.

Świńtuch, a, lm. y, [Świncuch] plugawiec, świna, niechłuj, brudas, obrzydliwiec, flejtuch, płucha. Przen.: człowiek niehonorowy, nieszlachetny, bezcznik, brudas, kultaj. Zdr. Świńtuszek. Zgr. Świńtuszyko.

Świńtuszek, szka, lm. szki p. Świńtuch.

Świńtuszyko, a, lm. a m. i ni. p. Świńtuch.

† Świokier, kra, lm. owie p. Świekier: Rzekł do świokra swego. Leop.

† Świokra, y, lm. y p. Świekra. Warg.

[Świotelka, i, lm. i] izba, w której zwykle osoba na rodzina mieszka. Pol.

[Świoz, a, lm. y] p. Świaz.

[Świr, u, lm. y] = Świerk.

† Świrb, u, lm. y p. Świerzb: Dziki Ś., to jest franca.

[Świrc, a, lm. e] p. Świerszcz.

× Śwircałka, i, lm. i = Scharabel: Niższego rzędu tłum wierzami, zwiercami, śwircalkami, wiodykami nazywani. Bobrow. Stanisław August zobowiązał Ś. nie przestępować skartabelatu i śwircalkom dóbr nie dawać. Bobrow.

[Świręki, ów, blp.] p. Świeczka: Gałajdzie Ś. stanęły w oczach. Tet.

[Świrozek, czka, lm. czki] p. 2. Świrk.

Świrozyna, y, lm. y i. p. Świerczyna. 2. bot., p. Świerk.

[Świrdel, dla, lm. dla] wróbel (w zagadce).

ŚWISNĄĆ

[Świrdoń, a, lm. e] szczur (w zagadce).

[Świrocek, cka, lm. cki] p. Świerk.

[Świrok, rka, lm. rki] p. Świerk. Zdr. Śwircecek.

Świron, rna, lm. rny prow. p. Świron: Ś., schów zamezysty, skarbeczyk wiejski. Podcz. Postawił warty przy dyspensie, przy świronach i sklepach. Chodź. Gdyby pokradziono ziemianinowi Ś. skarbnicy a. spiżarnię. St. lit. Z rynku grodzieńskiego mają być pozoszone drewniane kramy, świrny i jatki. Vol.

Świron, rnia, lm. rnie p. Świron: Ziemny nasyb obejmował knieziowskie dwory, świetlice, komory, stajnie, świronie. Krasz. Dzieci zostawił same w świronie. Ohm.

[Świrgać, a, al] p. Świergotać: Ptak świrga.

[Świrganie, a, blm.] czynność cz. Świrgać.

Świrgiel, gla, lm. gle bot. p. Kaczyńiec.

[Świrgnąć, nie, na] smyrgnąć, rzucić, cisnąć, szmajstnąć.

[Świrgnięcie, a, blm.] czynność cz. Świrgnąć.

[Świrka, a, lm. i] l. p. Świerk. 2. p. Świerszcz. Zdr. [Śwircezek].

× Świrka, i, lm. i p. Świerk: Słupy obwijały gałęzie jałowców i świrka. Krasz.

[Świrkać, a, al] p. Świergotać.

[Świrkanie, a, blm.] czynność cz. Świrkać.

[Świrna, y, lm. y] p. Świron.

[Świrnąć, nie, na] umrzeć.

[Świrnia, i, lm. e] p. Świron.

[Świrnięcie, a, blm.,] czynność cz. Świrnąć.

Świron, a, lm. y, Świron, Świron, [Świrna, Świrnia, Świrnia] prow. śpichlerz litewski na zboże, a zwłaszcza lamus, skład, skarbiec, spiżarnia w oddzielnym budynku. Głog. Zdr. Świronek.

Świronek, nka, lm. nki p. Świron: Naprzeciw domu S. Chodź. Na prawo lamus, dalej Ś. nasz litewski, a tuż i stodoły, odryny, kłunie, szopki. Krasz. Skrzynka stała w świronku za drzewem. Rodz.

[Świrśnia, i, lm. e] ruchoma belka zórawiu studziennego, osadzona w rososze.

[Świrtut] głos lotu gapy zoczarowanej.

Świrzopa, y, lm. y i. † Ś. p. Świerzopa. 2. bot., p. Glika, Gorczyca i Rzodkiew.

† Świrzopi p. Świerzopi: Jako przynależności uważały Ś.: zbroje, bydło dworne, stada świrzpie. Spas.

† Świrzopa, y, lm. y p. Świerzopa. Zdr. † Świrzopka.

† Świrzopka, i lm. i p. Świrzopa.

Świsnąć, śnie, snać, [Świstnąć], × Chwisnąć, nied. Świstać, Świszczyć, [Świstac, Świstać, Śwystać] l. zaświstać, gwizdnąć, zagwizdać: Tylko nad ramieniem pocisk lecać świsnął. Dm. Stangret świsnął na konie. Dm. Przyłożywszy pięść do ust, świsnął, zwołując strzelce. Baz. Nauczę cię po kościele świstać! L. Szpak śwista, orzeł śwista. Paziowie krzyczą, świstając w orzechy. Świsnął na kluczu, Troc. Oddech świszczący. Pożar stepów, około świszczące już strzały... Malez. Zimny wiatr świszczący na dworze. Od. Wiatr po izbie strasznie świstał. Kon. (= chodził, dął, dmuchał ze świsstem) Przen.: Tu człowiek w takich opałach, a tobie żarty świsają po głowie. Kacz. (= szasają ś.), 2. czym = machnąć ze świsstem; szustnąć, chluznąć, śmignąć: Żołnierzowi, co grał zuchą... świsnął szablą koło ucha. Mick. Z kopyta, koniem świsnął wpław przez morze traw. St. wil.

(= rzucił ś., pomknął). I tak ci nie nie będzie, jeno trza ś. młynka odrazu. Kaczka. (= zemknąć, dać nura, rzucić ś. do ucieczki). A to ci to cięle śwista nogami, aze bryły w górę lecom. Jedną ręką konia śwista (= chlasta, uderza, kropi, trzaska, grzmoci). Jak ta strzelba dzielnie świs-ta! Syrok. 3. co = skraść, ściagnąć, zwędzić, gwizd-nąć, gołnąć, grypsnąć, buchnąć: Czego nie wy-prosił lub nie wytumanil, to świsnął po prostu. Byk. 4. myśl. wydawać głos właściwy kozom, sarnom, łaniom, kosom, wydróm, bobrom: Wydra świs-ta. Remb. Bóbr kwili ś., ślocha, śwista. Niech świs-tają kosy swą piosnkę radosną. Sp. 5. wet.: Dychawica świszcząca, p. Dychawica.

Świst, u, lm. y l. a. × **Chwist** świśniecie, świs-tanie, gwizd, pisk, przeciągły: Ś. wiatru, kul, strzał. Zdradliwym ułowany świs-tem kwicoł. L. Świsty języków smoczyh. Przyb. Strzały ś. rzna powietrzem, smutne grając świsty. Przyb. Gdy z świs-tem, niemi wiatry wschodnie wiatry chwieją. Otw. Ś. bieża. Ś. lokomotywy. Świsz-cze świs-tem swoim odmianę powietrza przepo-wiadają. L. Limba, na wznak rzuciona świs-tem burzy. Kasp. 2. † Ś. gatunek tkaniny pośledniej: I świs-tu czasem nie godzien pan w aksamiatach. Pot. Świs-tu od sztuki. Ins. e. l. 3. lek.: świs-tanie, rzęzenie świszczące, gwizd, gwizdzenie w płucach (rhonchus sibilans).

[Świst!] w. chlust! myk! pstręk! hyc! Ś. i do dziury!

× **Świs-tach, a**, lm. owie p. **Świszczypała**: Bóg mię strzeże pustych świs-tachów, płochych mołojów i próżnych gachów. Zabł.

Świs-tactwo, a, blm. p. **Świszczypalkostwo**. L. **Świs-tacz, a**, lm. e l. ten, co świs-ta, gwizdacz. Troc. Ś. sibilator. Kn. 2. [Ś., Świs-ták, Świs-tás] bicz, bat.

Świs-taczka, i, lm. i l. **kobieta lekko-myślna, pusta, wietrz-nica**. L. 2. × Ś. p. **Świs-tawka**: Wróciłem do domu kontent z mojej świs-taczki; świs-tałem bez przestanku, naprzykrzając ś. przez to całemu rodzeństwu. L.

[Świs-taczy] przym. od **Świs-tak**: Nie było co jeść i pić, wszystko bowiem przy świs-taczey jamie zostało. Tet.

Świs-tać, sta a. szyć, stał p. **Świs-nąć**. **Świs-tak, a**, lm. i l. p. **Świszczypalko**: Myny trzpiotowate w łeb postrzelonych świs-taków. L. Pyszna świs-taków hołota. Kniź. Możnaż lekkość latającego po świecie świs-taka trafniej od-malować? Śniad. Ś. wyświs-tany. Sur. 2. [Ś.] p. **Świs-tawka**: Świs-taków nie brak, choć nam trąb nie przysłał. Chł. 3. [Ś., Świszcz] **orzech laskowy robaczywy, dziurawy**. 4. [Ś.] p. **Świs-tacz**. 5. [Ś.] **przewisko wiatru**. 6. a. **Świs-tuła** bart. kolebka matki pszczoły, matecznik, sklepak. Śł. wil. 7. a. [Jaźwiec], bl. **Świszcz**, zool. (aretomys mar-motta) zwierzę szczerowate z rodziny wieńcówek: Dla ochrony kozie i świs-taków wydano ustawę w r. 1869. Tet.

Świs-talka, i, lm. i p. **Świs-tawka**. **Świs-tanie, a**, blm., czynność cz. **Świs-tać, świs-t**: Łajdaćki po polu wyrzekszy ś. świs-tań, idź między ludzi i na służbę przystań. Mick. (o pędzi-wietrze).

[Świs-tás, a, lm. y] p. **Świs-tacz**. **Świs-tawka, i**, lm. i l. a. **Świs-talka**, × **Świs-taczka**, [Świs-tak] narzędzie do świs-tania przez dmuchanie ustami, gwizdalka, gwizdalka; rurka u parowozów, przez którą para gwałtownie prze-puszczana wy-daje mocny świs-t: Znalaziono tu

kościąną świs-tawkę, resztki skóry, stanowiącej obuwie. Rol. 2. myśl. odmiana dzikiej kaczki: Są tak zwane świs-tawki, dużo mniejsze od wyżej wymienionych (cyranek), są i tak małe, jak dubelty. Kozier.

Świs-tek, tka, lm. tki l. byle jaki kawałek pa-pieru: Zapisać co na świs-tku, na świs-tku pa-pieru. Na świs-tku papieru nakreśliła słów kilka. Wzięto wszystkie papiery do najmniejszego świs-tka. Przen.: pisemko ulotne, broszurka bez poważniejszego znaczenia: Czytał wszystko, nie gardząc najmniejszym świs-tkiem. 2. [Ś. sygnał dany świs-tawką.

Świs-tki leśn. wysmukły, wybujały, rosły: Drzewo świs-tkie (= bez gałęzi dolnych).

Świs-tkowy przym. od **Świs-tek**: Zabraliśmy mu jego świs-tkowe rękopisma.

[Świs-tnąć, nie, ną!] p. **Świs-nąć**: Westchnęła tak głęboko, że aż jej świs-tnęło coś w gardle. Kos.

[Świs-tnięcie, a, blm.] czynność cz. **Świs-nąć**. † **Świs-tny świszczący, gwizdzący**: Ptak nastroi świs-tnej szyi. Brud.

[Świs-towaty baran] mający przednie zęby roz-dzielone.

[Świs-tuła, i, lm. e] nazwa krowy.

Świs-tuła, y, lm. y l. [Ś.] **fistula, rurka, dudka**: Jeden z nich strzela do mnie grochem przez świs-tułę, co weale nie jest przyjemne. Prus. 2. bart., p. **Świs-tak**. Śł. wil. 3. muz. ludowa nazwa surmy. 4. zool. p. **Świs-tun**.

[Świs-tum, poświs-tum!] okrzyk podziwienia lub niechęci, gdy ś. co widzi w wielkim niedadzie.

Świs-tun, a, lm. y l. [Ś.] **uosobienie wiatru**. 2. a. [Świs-tak] **orzech pusty, dziurawy, przez robaka stoczony**: Pusto, jak w zgnilym orzechu świs-tunie. Słow. 3. [Ś.] **pierog**: Hreczuszki, świs-tuny, olbrzymie hreczane pierogi, nadziane kapustą i serem, kraszone skwarkami, w misach ś. roz-kladały. Zap. 4. a. **Świs-tuła, Świs-tunka, [Pisz-czalka, Białobok]** zool. (mareca penelope) ptak pletwonogi z rodziny kaczek.

Świs-tunka, i, lm. i, **Przyziemek** zool. (phyllo-pneuste sibilatrix) ptak wróblowaty zębodzioby z ro-dziny gajówek.

Świszcz, a, lm. e l. † Ś. strzała świszcząca w locie: Ś., strzała z szelestem lecąca dla zabawki tylko. Sak. Przen.: Młodzi, żeńcie ś., macie w frauceymerze moim jak w sajdaku! — By nie był ś., tego ś. boim. Koch. W. (= wietrz-nica, kobieta pusta, lekko-myślna). 2. × Ś. wiatr świszczący, powietrze świszczące: Natenczas srogie bywają na powietrzu burze, świszcze i nawał-ności. Haur. Świszcze i wichry. Leszcz. S. 3. p. **Świs-tak**. Zdr. **Świszczek**.

Świszcząco przys. w sposób świszczący, świsz-cząc: Tak ś. dworował z rozsądkiem. Kaczka.

Świszczec, y, al l. p. **Świs-nąć**. 2. **odzywać ś. świs-tem przeciągłym, syczeć, piszczeć**: Świszcz roz-drażniony przeraźliwie świszczy, że znieść nie można świs-tania jego; ale i wtenczas świs-ta, kiedy ma nastąpić odmiana powietrza. L. Wąż żądłem jadowitym świszczy. P. Koch. (= syczy, piszczy). Gile i szpaki świszczą. Mor. Na łuk ciężew napiął, wyciągnął, spuścił; świszczy wypuszczone strzała. Bardz. Wiatr świszczy. Dudz. Rumak przestronnym nozdrzem świszczy i pło-mienie pucha. Pot. 3. lek.: Oddech świszczący = gwizdzący (respiratio sibilans s. stridens).

Świszczek, czka, lm. czki l. p. **Świszcz**: Amor, przykleknawszy, strzeli świszczkiem do niego. Tw. 2. myśl. suseł.

Świszczenie, a, blm., czynność cz. **Świszczeć**, *świszt, gwizd*: Ś., piszczenie, szum w uszach. Baz. (= dzwonienie w uszach).

[**Świszczopał**, a, lm. y] p. **Świszczypalka**: Świszczopały, mosanie, darmojadę, włóczukije.

Świszczy przym. od **Świszcz**: Ś., szeczeczy sadz. Bobr.

[**Świszczopał**, a, lm. y] p. **Świszczypalka**.

Świszczypała, y, lm. y p. **Świszczypalka**: Ten Ś., co to mię tak uściśkał i tak ś. do mnie przyznawał, jest największy w święcie szalbierz. L. A cóż ten dalej będzie robić Ś.? Zabł. Nie widzimy, aby to było z jaką szkodą waszainego honoru, że ten Ś. zmartwychwstał. Słow.

Świszczypalka, i, lm. i, **Świszczypała**, **Świstak**, † **Świstach**, [**Świszczopał**, **Świszczipal**, **Świszczopał**] *wietrzniak, pustak, lekkoduch, postrzeleniec, narwaniec, pędziwiatr, trzpiot*: Nie wdawaj ś. z tym świszczypalką. L. Syn jego graecz, Ś., marnotrawca. L.

Świszczypalkowstwo, a, blm., **Świszczypalkowstwo**, **Świstactwo** *lekkosć charakteru, płochość, trzpiotowatość, lekkomyślność, pustota*: Świszczypalkowstwem ś. bawi i pustotą. Zabł.

[**Świszciołka**, i, lm. i] *fujarka z kory wierzbowej*.

[**Świszczipal**, a, lm. y] p. **Świszczypalka**.

Świsnienie, a, blm., p. **Świsnięcie**.

Świsnięcie, a, blm., **Świsnienie**, × **Chwisnięcie**, × **Chwisnienie** czynność cz. **Świsnąć**.

Świt, u, lm. y, **Świtanie** i. stan przed wschodem słońca, pośredni między jasnością dnia a ciemnością nocy, brzask, zorza poranna, jutrzienka: Różowy Ś. zorzy. Powietrzokrąg, odbijając promienie wschodzącego słońca, daje nam przed wschodem owo słabe światło, świtem zwane. Hube. Zajaśniał dzień on pożądany, dzień trzeci, w którym Zbawiciel świata wstał pod Ś. różany z martwych. Ozym. Już i na ziemię i na morze słone złote jutrzienka świty prowadziła. P. Koch. Od świtu do wieczora. Groch. Zorza do ciebie różowa ś. śmieje, Ś. i wątpliwe wkoło światło sieje. Susz. Przed świtem. Troc. W Ś. go budziła. L. (= nade dnem, o świcie, skoro Ś.). Wstawać o świcie = skoro Ś. [Ino Ś.] = skoro Ś., bardzo rano. Trwała uczta do świtu. Kras. I ty, coś tu, pod belką zlepiła gniazdeczko, nuciąc sobie, Ś. biały witasz, jaskółeczko. Nar. Z rannym świtem dzwoniło w kaplicy. Mick. 2. × Ś. *wschód*; *wschodnia strona widnokregu*: Żywe księżycy świty. Przyb. Św. Cyryl, św. Metody i św. Wojciech... tamci od świtu, a ten od zachodu wyszli nawracać narody. Pol. Przen.: Ś. czego = początek, zaranie, zawiązek: Ś. dziejów ludzkości. 3. [Ś.] *kwiat na sosnach*. 4. zł. *kłamstwo*. Zdr. **Świtek**.

1. **Świta**, y, lm. y *sukmana, siermięga, gunia, wierzchnia odzież wieśniaków*: Ś. wieśniacza. Plecy wojaków okrywały płócienne świty, białe i granatowe sukmany. Sew. Zdr. **Świtka**, **Świteczka**.

2. **Świta**, y, lm. y *orszak towarzyszący dostojnikowi, monarsze, poczet*: W świcie księcia był książę niemiecki Denasów. Mick.

Świtać, a, ał i. nieos: Świta = jest *świt, dnieje, rozwidnia ś., rozedniewa*: Świta-ć to już! Kn. Przez szybę wygląda, jeśli już świta. Rej. [Rano, jeszcze nie świtano]. Przen.: *przejaśniać ś., rozjaśniać ś.*: Jużci nam, prawda, we łbie trochę świta. Książ. Przen.: *przebłyskiwać, wschodzić*;

zapowiadać ś., zarysowywać ś.: Tam jest gwiazda, co tylko dnem morskim świta. Mick. Jaka mu szczytna przyszłość świta. Uj. Przen.: Świta komu w głowie = *przewidziało mu ś., ubrdalo mu ś., przewróciło mu ś., roi mu ś., troi mu ś., marzy mu ś. w głowie, pstro mu w głowie*: Świta w głowie waszezi, gubisz dom swój i dzieci, ostatnieś przepiła. Książ. Dopiero świta. — Świta, ale w twojej głowie. Fred. A. † Świta w mieszk, w skrzynce = *dno już widać, przebrało ś. pieniędzy, pustki ś. zrobiły*: Jak ostygnie ognisko, w mieszk, pocznie Ś., żaden ś. ze twych przyjaciół nie zechce i witać. Jag. Płacz człeka bierze, kiedy w mieszk, świta. Bratk. Zewsząd dziurawo, zewsząd bardzo świta, nie wzwiemy, skąd nas miecz Pański przywita. Stryjk. 2. [Ś.] = a) *biegać prędko, skakać, brykać*: Młody koń świta. b) *kopać nogą*.

[**Świtalek**, lka, lm. lki] *zwitek, garstka, kłak*.

[**Świtani**, a, lm. a] p. **Świtanie**: Dyby było Ś. nie zwońilo, toby była tańcowała = *możeby ją kto wziął do tańca, ale już zadzwoniono*.

Świtanie, a, [**Świtani**] i. blm., czynność cz. **Świtać**. 2. lm. a p. **Świt**: Ś. codzienne, z początku mdłe i słabe, potem wzrastające światło. Śniad. Stare Ś. dzień z nocą miesza i noc z białą światłością. Lubom. Wstawał w Ś. L. Wyprzedził on Ś. Mick. [Przed świtaniem = do dnia. Świtaniem = o świcie].

Świteczka, i, lm. i p. i. **Świta**.

Świtek, tku, lm. tki i. p. **Świt**: Nazajutrz mieli ś. wybrać świtkiem. [Świtkiem = rankiem, o świcie]. 2. bot., p. **Mahoni**.

† **Świtek**, tku, lm. tki, [**Świtek**] p. **Żwitek**. Sł. wil. [Wyczesany len składa ś. w świtki po 6 garści].

[**Świteńko**] przys. *prędziutko*.

Świtezianka, i, lm. i i. *rusalka, nimfa wodna w jeziorze Świtezi*. 2. zool. (calopteryx) *prasiatnica ziemnowodna*.

Świtezny *tyczący ś. jeziora Świtezi*: Litewskich chat, *świteznych wód*. Wysp.

Świtka, i, lm. i p. i. **Świta**.

[**Świtki**] *sprytny, zwinny*.

[**Świtko**] *prędko, chyżo*.

[**Świtkuj**: Ś., Ś., Ś., dzień biejele].

Świtło, a, lm. a bot. (fimbrystylis) *roś. z rodziny ciborowatych*.

Świtlucha, y, lm. y p. **Kwas**.

[**Świtnąć**, *nie, nął, Śwytnąć*] *uderzyć, wyciąć*.

[**Świtnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Świtnąć**.

† **Świtno** przys. od † **Świtny**.

1. **Świtny** i. a. **Świtowy** przym. od **Świt**. 2. † Ś., p. **Świetny**: Na tych kwiatkach mnożą ś. świtne robaczki, *canthariades* zwane. Haur.

2. **Świtny** przym. od i. **Świta**, *siermiężny*.

3. **Świtny** przym. od 2. **Świta**: Chmielniki, otoczony gwardją i świtnemi chorągwiemi. Kub.

Świtowy p. i. **Świtny**: [Kury świtowe] = *świt*.

[**Śwituch**, a, lm. y, **Świtul**] *zwitek, kłęb zwinięty*.

[**Świtul**, a, lm. y] p. **Śwituch**.

[**Śwityłka**, i, lm. i] *szwagierka, żalwica, siostra pana młodego*.

[**Świustać**, a, ał] p. **Świsnąć**.

[**Świustanie**, a, blm.] czynność cz. **Świustać**.

[**Świyntość**, i, lm. i] p. **Świętość**.

[**Świży**] p. **Świeży**.

[**Śwyj**, a, lm. e] p. **Świnia**.

[**Śwyja**, i, lm. e] p. **Świnia**.

ŚWYNIA

[Śwyna, i, Im. e] p. Świnia.
 [Świniareczka, i, Im. i] *pastuszka pasąca lub oprzątająca świnię. Pc.*
 [Świniarz, a, Im. e] p. Świniarz. Pc.
 [Świniaty piec] *podłużny. Pc.*
 [Świniowina, y, Im. y] p. Świniowina: Swyniowine my zajon.

ŚWYZY

[Śwyński] p. Świński.
 [Śwystać, a, a] p. Świsnąć.
 [Śwystanie, a, blm.] czynność cz. Śwystać.
 [Śwytnąć, nie, ną] p. Świtnąć: Nie chodź kole konia, bo cie śwytynie.
 [Śwytnięcie, a, blm.] czynność cz. Śwytnąć.
 [Śwzy] p. Świeży.

Opuszczone:

Świąteczne, ego, blm., Świętne *podarek pieniężny, mała gratyfikacja dawana podwładnym na większe święta.*

KONIEC TOMU SZÓSTEGO.

